NAZIONALE VITT. EMANUELE
13
7 C
27

F 13-8.C.20

~~[illegible]~~

Ad Usum D. Dominici Felicij Vangioni Romani S. T. Doctoris et Procuratoris Generalis in Curia Romana Cong. Vallis umbrosae Dico

Vallumbrosani Monasterii S. Praxedis Romae anno 1840.

IACOBI MENOCHII IVRISCONSVLTI
EXCELLENTISSIMI,
Primique Iuris Pontificij horis matutinis in Florentiſsimo Patauino Gymnaſio Profeſſoris;

DE ARBITRARIIS IVDICVM QVAESTIONIBVS, ET CAVSSIS,
LIBRI DVO:

Nunc primùm in lucem editi, varia, recondita, perfectaque eruditione referti: & omnibus, iudicia præſertim exercentibus, oppido quàm neceſſarij.

Adiecta ſunt Summaria, Indicesq; duo, Argumentorum vnus: alter Rerum, Sententiarumq; inſignium.

Quæ in opere habentur, verſa pagina clarè docet.

FLORENTIAE,
Apud Carolum Pectinarium.
M. D. LXXII.

Duo hi libri, qui de Arbitrarijs Iudicum Quæſtionibus & Cauſsis, inſcripti ſunt, vniuerſam iuris tractationem, quæ à Iudicum arbitrio atq; poteſtate pendet, complectuntur. In his innumerè propè leges municipales, quæ ſtatuta appellant, inſignium Ciuitatum, Mediolani ſcilicèt, Papiæ, Patauij, Veronæ, Brixiæ, Ferrariæ ac vniuerſæ Regionis Subalpinæ explicantur.

Liber Primus, qui centum propoſitis iuris quæſtionibus enarrat quanta ſit Iudicum facultas in rebus arbitrarijs diffiniendis, Clariſsimis Patauinæ Academiæ Moderatoribus dedicatus eſt.

Liber Secundus, qui quadringentos caſus Iudicibus arbitrarios habet, in quatuor Centurias ſectus eſt.

Prima Centuria ad Illuſtriſsimū Vincentium Gonzagam Baroli Priorem.

Secunda Centuria ad ampliſsimum Io. Thomam Languſcum Sabaodiæ ſupremum Cancellarium.

Tertia Centuria ad perilluſtrem Polictonium Mediobardum Senatorem Mediolanenſem.

Quarta Centuria ad Clariſsimum Iacobum Chiziolam Iuriſconſultum Brixienſem, & Diui Marci Equitem.

CLARISSIMIS

ATQVE AMPLISSIMIS

VIRIS

PETRO IVSTINIANO,

IACOBO FVSCARENO,

ET IACOBO SVRIANO EQVITI.

Celeberrimæ Academiæ Patauinæ Moderatoribus.

Iacobus Menochius.

S. D.

CVM Commentarios hos, quos nunc in lucem emittere, & veſtræ amplitudini dicare conſtitui; multis ab hinc annis cùm Ticini, tùm Montereгali, vbi aliquot annos Pontificium, Cæſareumq; ius, qua potui ingenij mei mediocritate, interpretatus ſum, non paruo ſtudio, ac diligentia confeciſſem, atque ex varijs Imperatorum conſtitutionibus, Iuriſconſultorum reſponſis, noſtrorumq; Doctorum traditionibus, iniuſtum penè, quòd ſpectatis volumen redegiſſem: cœpi, cum primùm in veſtram hanc totius orbis terrarum florentiſſimam Academiam me contuli, de illorum editione cogitare; quod antea permultis iuris doctiſſimis, in quorum manus hæc aliquando venerunt, flagitantibus, facere recuſaueram: atque ijs, qui ipſius Academiæ in quam honorificentiſſimè pro mea tenuitate accitus ſum, hoc tempore moderatores exiſtebant, deuouere atque dicare. Quod & muneris mei ratio, ac ipſius operis tractatio ita poſtularet, vt ijs officij, atque qualiſcunque diligentiæ meæ rationes

 red-

redderem, quibus clauum arbitriumq́; ipſius Academiæ, ac eorum, qui in eam ad docendum inuitati ſunt, demandatum eſt. Ut enim in bene inſtituta Republica qualis eſt Ueneta hæc veſtra diuinitus conſtabilita, vel in bene compoſita domo, quam vnuſquiſque veſtrum ſplendidiſsimam, atque ornatiſsimam habet, nihil ſpectari poteſt decentius, vel vtilius, quàm Lex illa lata, atque æterno nomine digna, qua ij, quibus Reipublicæ, vel domus commiſſa eſt adminiſtratio, ſuæ villicationis rationes reddunt. ita nos, quibus Pontificium, Cæſareumq́; ius omni diligentia, & aſsiduitate ab ampliſſimo, atque excelſo hoc veſtro Imperio Veneto interpretandum traditum eſt, officij noſtri eſſe intelligimus, ut vobis, qui Reipublic. ampliſsimæ perſonam magna cum dignitate ſuſtinetis, noſtræ diligentiæ, loborum, vigiliarum, atque ingenij qualemcumque rationem, atque rei bene geſtæ teſtimonium reddamus. Uerùm quod duos ab hinc annos animo conſtitueram, pluribus de cauſis efficere non potui, ob eam in primis cauſſam, quòd elaborandum mihi fuit cum primùm huc veni, vt ſepoſitis his laboribus, quos accuratiore lima adhuc indigere intelligebam, omnibus viribus muneri meo, cuius cauſſa è remota regione vocatus veneram, incumberem; ab eoq́; ne latum quidem (quod aiunt) vnguem, me dimouerem. quod ſanè munus cùm primo ipſo anno, qua diligentia licuit, abſoluiſſem, aliquantulumq́; otij, quo iam mihi defatigato opus erat, nactus eſſem, in manus hæc ſumpſi, atque recognoſcere cœpi, quod verè factu facillimum opinabar; ſed aliter ac falsò credebam, inueni. Si quidem tractationis ordo, qui aliquando placuit, diſplicere cœpit: res pertractatas maiore, atque accuratiore explanatione indigere cognoui: ac tandem maiorem locorum copiam, hac præſertim ætate requiri intellexi. atque ex hoc vt omnibus aliqua ſaltem ex parte, quantùm ingenio poſſem, ſatisfacerem, præter bonorum auctorum locos, atque ſententias, quas ad legalem noſtram philoſophiam illuſtrandam ſummopere aduerſus imperitos, quoſdam conducere ſemper exiſtimaui. è re mea mihi viſum deinde fuit, ſi diligenti aliquo ſtudio, atque peruigili cura interpretarer, atque explicarem multarum inſignium ciuitatum ſingulares præcipuasq́; leges, & ſanctiones, quæ cum his, quæ ſcripſeram conuenire, ab illisq́; lumen aliquod accipere poterant. Effecerunt hæc, quæ non parum laboris, & diligentiæ poſtulabant,

vt editionem hanc in hunc, vſque diem diſtulerim. quod & ſi alijs rationibus illa præſertim, quòd doctiſſimis, ijſdemq; amiciſſimis editionem hanc efflagitantibus, tam ſerò paruerim, dolendum mihi foret: attamen hac vna mirum in modum lætari iure meo poſſum, quòd paulò diligentius elucubrata in lucem prodeant hoc tempore, quo vos viri ſapientiſſimi, atque ampliſſimi florentiſſimæ huic Patauinæ Academiæ praeſtis diligentiſſimi Moderatores: apud quos nihil mihi in vita iucundius, atque ex animi ſententia melius euenire potuit, quàm meorum ſtudiorum rationem reddere. Pro certo enim habeo, quòd ſi quid, quod præcipuum noſtrum munus eſt, ex noſtris Iureconſultis bene explanauero, me merita laude non iri fraudatum, cùm veſtrum vnus conſultiſſimus vir ſit, qui Papinianum, Paulum ac Scæuolam nobis ab inferis reſtitutum referat. Si verò ex Oratoribus bonarumq; literarum auctoribus quod ſecundas apud nos tenet, ad legum duros, atque perdifficiles nodos diſſoluendos, vel ad aliquem noſtram de his, quæ diſputare contingit, ſententiam aduocauero, ſcio paratum eſſe Oratorem eloquentiſſimum, hiſtoriarumq; ſcriptorem luculentiſſimum, qui, vt Ciceronem, Cæſarem, vel Liuium refert, ita æquiſſimus in me Iudex, quid præſtiterim iudicare poterit. Si verò ex ipſis Philoſophis, quod aliquando facere neceſſe mihi fuit, aliqua citauero, adeſſe cerno acutiſſimum Philoſophum qui Diuinum Platonem, ſapientiſſimũ Socratem, & ingenio præſtantiſſimum Ariſtotelem, religione, doctrina, atque ingenij acumine æquat. Ecce ergo viri clariſſimi, atque ſapientiſſimi, ſuſcepti negotij veſtri aduerſaria, codices, ac tabulas accepti, atque expenſi profero, vos diligentiſſimè, & æquiſſimè, vt conſueuiſtis, rationes inite, conficite; quid expenderim, quid egerim, quid prætermiſerim in pergraui adminiſtratione æquo iure, vt certò ſpero, iudicate. Si malè, quod nollem, demandatum munus abſolui, me veſtra dignum cenſura iudicate, atque, vt par eſt, caſtigate: libenter enim hæc patiar. Si verò ſuſceptæ à me prouinciæ non ingratas vobis rationes reddo, atq; ex his laudem aliquam, quod vtinam conſecuturus ſim, vos etiam Deos meos tutelares voco, atque appello, vt contra impios meos accuſatores, quos ſcio non defuturos, me defendatis, atque ſoſpitem reddatis. veſtra certè tutela carendum mihi non eſt. Scio equidem quàm prompti, quàm audaces, quàmque impij hodie viuant in alieno opere

damnando accuſatores, iudices, immo Zoili, qui, cùm in alienis, non in ſuis, quæ vel ignauia, vel ignorantia præſtare non poſſunt, vel ſi præſtant, in illa quantum opus eſt, non deſcendunt; ingenioſi atque acuti videri velint, audent omni cum lolligine, denteq́ viperino, modò ſermonis puritatem, quam mediocriter pro rei qualitate ſeruare ſtudemus, modò locorum congeriem, quæ noſtra hac ætate neceſſaria maxima eſt, modò bonorum auctorum ſententias quæ ad ius ciuile illuſtrandum maximè conferunt, mordere, dàmnare, atque irridere. Hanc meam ſi vos, vt ſpero, pro bono, & æquo ſuſcipietis tutelam, peſtiferos horum morſus non pertimeſcam, ſed claue armatus Herculea, vel enſe & face contra Erymanteum Draconem, Hydramq́ lerneam audacter pugnabo, victoriamq́ certò conſequar. Ego equidem ſcio, me non alios, quàm vos ipſos idoneos magis, magisq́ iuſtos defenſores inuenire potuiſſe: nam, ſi quærendi mihi erant, qui auctoritate, doctrina, prudentia, & generis claritate præſtarent, quos maiores vobis ipſis inuenire potueram? tanta ſiquidem hæc, & in Diuina hac propè veſtra Republic. & apud exteras nationes ſunt, vt nullæ aliæ maiores, atque excelſiores dici, aut excogitari poſſint. Si etiam in celebri loco parandi mihi erant defenſores, & Dij tutelares, vt in multorum oculis, & ore eſſe ac verſari cum laude, & tutò poſſem, quem locum magis celebrem, quem magis excelſum hac veſtra Diuina propè vrbe deligere valebam? In hac tot viuunt Demoſthenes, tot Cicerones, Catones, tot denique Scipiones, & Metelli, quot vel vnquam Græcorum, vel Romanorum imperia viderunt, vt mirum minimè ſit, ſi in æterno hoc imperio tanta grauitate, modeſtia, facundia, conciones, iudicia, Senatuſconſulta à vobis vtris ſapientiſſimis pertractantur. Vos veſtriq́ maiores incredibili prudentia, atque accurato ſtudio, quæ apud Græcos, & Romanos digna, & laudabilia fuerunt exhauſiſtis, & veſtra opera ſine vlla dubitatione meliora, atque tutiora reddidiſtis. Ego certè cum primùm ad vos veni, permulta quidem in ampliſſima, ac non humana, ſed Diuina manu poſita vrbe admiratus ſum: vrbis ſitum inter medias maris (dictu incredibile) vndas, ſacras, ædes, regias domos, turres cælo æquatas; ita pariter rerum omnium affluentium in ea vrbe, in qua cùm nihil fere naſcatur, rerum tamen copia exuberat, non mediocriter admiratus ſum. Sed leuiſſima hæc mihi viſa ſunt poſteaquam

quam tam bene inſtitutam Rempublic. qua nec Diuinus ipſe Plato meliorem fingere, nec inſtituere potuiſſet, contemplari cæpi. In hac cùm viros primarios & Patricio ordine natos ad iura dicenda adminiſtrandaq; pulchro ordine delectos viderem, obſeruatã cognoui prudentiſſimorum Philoſophum ſententiam, qui nobilitatem in pretio habitam propterea ſcripſerunt, quòd ex melioribus nati ſemper cogniti ſunt meliores, In hac cùm ampliſſimum Patriciorum numerum Senatorumq; grauitatem, & dignitatem, quos togatos omnes cernebam, ſuſpicerem atque admirarer, vos verè rerum dominos iudicaui. In hac, quod omnium maximum viſum mihi eſt, cùm ex ampliſſimo horum patrum ordine Principem vnum ſanctiſſimum, prudentiſſimum, humaniſſimumq;, totius Imperij moderatorem non ambitu, non precibus, non pretio, ſed ſola animo virtute, ac meritis deligi, atque aſſumi viderem, hoc fæliciſſimum, atque æternum fore Imperium iudicaui, quod longè prius meretur, quàm deferatur, quod prius dicitur quàm adminiſtretur. His equidem factum eſt, Clariſſimi moderatores, vt iam ſupra milleſimum centeſimum annum, quod nec Græcis, nec bene fortunatis Romanis contigit, liberi ſemper florueritis, & ita florueritis, vt morum ſanctimonia, atque Imperij diuturnitate, nulla gens ſanctior, nulla prudentior, nulla fælicior fuiſſe cognoſcatur. Quis ergo iuſtus in me erit reprehenſor, quòd primam hanc partem laborum meorum, quos primos in hac veſtra Academia apparere volui, vobis deuouerim, dicauerimq;? an non id poſtulabat ratio, vt has primitias vobis offerrem, quòd ſub glorioſiſſimæ Reipub. veſtræ vexillo militem, quòd veſtra ſub fidiſſima, atque tutiſſima tutela ſim, quòd demum vos grauiſſimos Iuriſconſultos, acutiſſimos Philoſophos, eloquentisſimosq; Oratores nactus fuerim. Vobis ergo Clariſſimi, atque Amplisſimi viri, librum hunc primum mearum vigiliarum do, dedico, atque ſacro. Sunt hæc, quæ teſtificentur meam erga vos obſeruantiam vobis viris grauisſimis, in grauisſimisq; excelſæ Reipublic. veſtræ negotijs prudentiſſime tractandis occupatisſimis reuerenter dicata, atque conſecrata. Vos hilari atque ſerena fronte hæc accipite. Leuiora hæc eſſe opinor, quàm vt veſtræ amplitudini offerantur; ſed quia tanta eſt veſtra humanitas, & animi candor, vt boni ac æqui conſulatis, quæ vel ab infimis fortuna hominibus oblata ſunt, non erubui illa veſtro ſub ampliſ-

ſimo nomini emittere. Si itaque hæc qualiacunque elucubrata numini veſtro non diſplicuiſſe intellexero, præclarè mecum actum putabo: & tantò beneficio abundè cumulatus ad maiora ingredi non extimeſcam. Valete, ex Urbe Patauio.
VIII. Idus Ianuar. 1569.

COHORTATIO AD IVDICES
SVMPTA EX CONSTANTINO
HARMENOPVLO, PAVCIS
ADMODVM IMMVTATIS.

QVI ſortito, iudicandi facultas, ac munus nomenq́; obtigit, ſi quidem in eo ſtudiũ curãq́; collocare voluerit, ut pulcherrimã hanc, quam nec Deus ipſe repudiat, appellationem non dehoneſtet, vtq́; verum illum iudicem, qui & incorruptus eſt, nec
a *perſonarum habet delectum, nec falli vnquam aut eludi* [a] *poteſt, ſolum adeò iuſtum, ac iuſtè cuique pro vitæ actæ dignitate præmia daturum, formidando & horrendo illo iudicii die propitium clementemq́; experiatur, is ante omnia illud animo reputet, ſe nullam ob rem aliam præſidere, niſi vt iuſtitiam colat iuſq́; ſuum vnicuique tribuat, iniuriam propellat, & ab hominum conſortio ablegat quàm longisſimè, & quotquot huic pertinaciter addicti ſunt, de his quoad eius fieri poterit, pœnas ſumat, tanquam Deum Opt. Max. nequaquam celaturus, ſiue hac ſiue alia quapiam ratione Remp. geſſerit.*
b *Deum nanque celare homo* [b] *non poteſt, non iniuriam ſolùm inferens, ſed ne cogitans quidem. Eſt autem iuſtitia, quam Deus, qui ſanè iuſtus eſt, maximè amplectitur, quaque, ſi vlla alia re, apprimè conciliatur & colitur. Quæ etiam è cœlo proſpicere, & ante Dei conſpectum velut prænuntia quædam procedere dicitur. Qua uel totas gentes attolli, & celebrari tùm audimus tum verò indubitatò credimus. Quocircà, vt eam nunquam non exerceamus, crebris Euangelii monitis interpellamur, vt quæ & in ſublime euehat, & ſalutaris ſit, Deoq́ue gratisſima. Deinde hæc quoque perpendat, ac aſſiduis cogitationibus ſecum ipſe reuoluat, quæ a Domino & ſer-*
c *uatore noſtro vero Deo, atque omnium æquisſimo iudice dicta ſunt. Nolite* [c] *ex fa-*
d *cie iudicare, ſed iuſtum iudicate iudicium. Et fœlices* [d] *illi, quotquot iuſtitiam eſuriunt & ſitiunt: ipſi enim ſatiabuntur: ſiue terreſtre caducumq́ue, ac corruptioni*
e *obnoxium, quo hic nobis eſt utendum alimentum, ſiue futuras potius delicias* [e] *quàm nutrimentum velis intelligi, delicias inquam & iucundisſimas & gratuitas, quibus etiam nũc ſeſe in cœli, oblectant omnes illæ virtutes poteſtateſq́; cœleſtes. His hunc in modum a ſeruatore dictis, quæ iudicem & aſſiduè meminiſſe, & diligentius animo voluere par eſt, rerum huiuſmodi ſacrarum princeps præfectusq́;, quantùm equidem ſentio, ſpectatisſimus, magnus inquam Baſilius hæc ſequens ſic ferè, & ipſe commentatur. Qui veram germanamq́; iuſtitiam non habet in animo repoſitam, ac velut ex præuia quadam meditatione recõditam, ſed aut pecuniis corrumpitur,*

a Iudicium enim Dei nec fallit nec fallitur veritatique ſemper innititur. c. a nobis 2. de ſent. exc. c. Deus quando 24 q. 3. can. pa ncm, de co ſec. diſt. 2. c. ſpiritus ſan ctus. 1. q. 1,

b Deo enim omnia cert ſunt l. ſed & ſi. §. vl. de iu di. vbi natu ræ nomine Deũ ipſum intelligi certum eſt.

c Prou. 24 Deuter. 1. Ioan. 7.

d Matth. 5

e τρυφὴν μᾶλλον ἢ τροφὴν latinus hic uocum allu ſionem non aſſequitur.

pitur, aut amicis obſequitur, aut etiam inimicos vlciſcitur, aut alienam reformidat potentiam, rectè ius dicere, iudiciaq́: exercere non poteſt. Nec deeſt ex antiquis, qui ita hortetur. Si vis, inquiens, æquam ſententiam ferre, neminem eorum qui iudicio aſſiſtunt cognoſce, ſed nudam ipſam ſimplicemq́; veritatem. Quin & mirandus Salomon ab immodica habendi cupiditate nos deterrens aque ſordido parumq́ue
u.16. f *liberali quæſtu, potior [f] eſt, inquit, exigua perceptio cũ iuſtitia cõiuncta, quã copioſi*
cle.40. g *ſi fructus cum iniuſtitia. Propterea quòd impiorum [g] ſcelerotorumq́ue, vt præclarè Ieſus filius Sirach ſcriptum reliquit, hominum opes areſcent, non ſecus, ac torrens, reſonabuntq́; vt tonitrum cum pluuia editum. Sed quamobrem quæro? Quoniam quiſquis, inquit Cyrillus nobilis ſanè per celebriſq́; Theologus iniuria afficitur, cùm dolore quidem conficiatur & incendatur, vlciſci verò aut parem referre gratiam nequeat, interdum quòd ſe videat tanta aduerſarij manu inferiorem, ac imbecilliorem, ſupernæ illius, qua nihil quicquam fingi poteſt iuſtius, vindictæ ſtimulum in auxilium vocat. Quid verò tum accidat, ſeruatorem rurſum audire operæpretium eſt,*
atth. 7. h *cuius illa ſunt verba. Qua menſura [h] menſi fueritis, eadem remetietur uobis Sed &*
.6. i
ater Ba
Magni. *& his ſubſcribit Nyſſæus ille [i] Gregorius, iuſtum, inquiens, Dei iudicium noſtros ferè affectus refert ac imitatur. Cuiuſmodi enim ea, quæ apud nos aut à nobis fiunt, eſſe ſolent, talia etiam nobis pæneq́; ſimilia præſtat, præbetq́: Deus. Verum enimuerò neque is ab omnibus à quibus offenditur pœnas in hac uita repoſcit, vt aureus ille cui non abre nomen eſt inditum, Ioannes inquit Chryſoſtomus, vt ne ſcilicet de futura reſurrectione, iudicioq́; deſperes, vtpotè omnibus hic geſtorum rationem reddentibus, neq, item omnes vbi ſcelus patrarint, impune obire ſinit, ne rurſum temerè, ac fortuitò regi ferriq́; omnia exiſtimes. Sed hæc quidem ita ex noſtræ religionis teſtibus ſint comprobata. Tranſeamus ad externos etiam ſcriptores, & Platonem imprimis Philoſophum ita loquentem audiamus. Ei quidẽ eſt honos habendus qui nemini iniurius eſt. Is verò qui alios à facienda iniuria cohibet, plus quàm duplum, ſi hunc cum illo conferas, honorem meretur. Ille ſiquidem vni duntaxat, hic plurimis alijs eſt æquiparandus. Atq; hæc tantus Philoſophus de potentibus, ijsq́; qui aliquam habent in Repub. autoritatẽ, ſiue principes ſint, ſiue iudices, dicit ac ſtatuit. His et illud Demoſthenis eſt conſonũ, eos quàm maximè laudandos eſſe homines, qui nullam iuris dicundi ſibi vtilitatẽ emolumentũ vè proponant. Opes .n. ac nummos poſſidere licet & cõparare, gloriam uerò nummis redimi, nec honeſtum eſt, nec conſentaneũ. Porrò, cú ita affectus ſit, qui hiſce omnibus acquieſcit, iamq́; præſcripta ratione Rẽpublicã adminiſtrat, confidat is quidẽ nõ ſecus, ac leo fortiq́;, atq; infracto ſit animo. Illud autẽ norit, quẽadmodũ recta ſtatera, neq; a uera, neq, à falſa & parũ æqua dãnari poteſt, ac uelut in diſquiſitionẽ uocari, ſic & iuſtum iudicẽ, neq; ab iniuſtis, ut ſcitè admonet Epitectus, argui. Quis .n. tam eſt à ſenſu cõmuni alienus, qui nõ ſatius eſſe exiſtimet iudicẽ æqui iuriq́; conſona ſententia lata ab eo quem damnarit iniu-*

ria

K ris culpari, quã ubi iniquè [k] iudicarit iure ab eo qui damnatus ſit reprehendi? Tunc
enim & à ſeruatore noſtro beabitur, & de regno cœlorũ conſequendo certiſsimam
l accipiet promiſsionẽ. Beati [l] quippe, inquit, qui iuſtitiæ nomine affliguntur: ipſorũ
enim eſt regnũ cœlorũ. Quæ nam igitur præmia conſequetur, ac tanquã hæreditario
iure obtinebit qui iuſtus eſt, omnesq́; cogitationes habet in exercenda colendaq́; iu-
ſtitia defixas? Ipſe quidẽ ſe nunquam non facilem, ac beneficiũ, ut egregiè monet
Pſaltes, in omne genus homines exhibet. Eius uerò ſeusen benedictione, hoc eſt, lar
m ga rerum omnium copia, ac felicitate proſequetur Dominus. Efflores cet [m] ut palma,
atq; in modũ cedri accreſcet. Huius inſuper neq; euaneſcet ſpes, neq; poſteri, pa-
n nis [n] laborantes penuria unquã conſpicientur. Quin & terram firmisſimo iure tan
quam hæres posſidebio, nec eam modò, ſed quod longè eſt optabilius, ac præſtantius,
ea tandem aſſequetur, quæ multis ante ſeculis temporumq́; periodis præparauit Deus
ijs, qui ſe unicè diligerent, idq́; non aliam ob cauſam, quã quia iuſtitiam, ac æquita-
tẽ cæteris rebus prætulit. Ea uerò tantæ ſunt dignitatis & ſplendoris, ut nec quiſquã
o uiderit [o], nec audierit, nec mente quidẽ ac cogitatione ſit complexus, longè his om
nibus, quæ ſenſui ſubiacent inferioribus, eminentiora & clariora. Iudex itaq; cũ om-
nia hæc & ſingula diligentius expender, crebrisq́; meditationibus altius animo in-
ſculpſerit, quæ quidẽ tantam mihi uim habere uidentur, ut uel inhumanã ferinamq́ue
mentẽ (ſic enim iniuriæ amatricẽ haud piguerit nominare) ad iuſtitiã impellant, ac
pertrahant, duobus ijs totam iudicandi facultatẽ contineri intelligat, ut & nomẽ im
ploret diuinũ, & leges aſsiduè meditetur. Nec his earum uè ratione ſe omninò ſolutũ
opinetur, quanquã ex noſtris cõmentarijs ſatis intelligat magnã, ac penè incredibilẽ
ſibi fuiſſe datã in non iure diffinitis poteſtatẽ, ob oculos itaq; habeat Diuina, huma-
naq́; iura, quæ iudicẽ admonent, ne quid plus de alio ſtatuat, quã de ſeipſo uellet iudi
cari. Quo circa illũ hortamur, ut in his quæ legibus terminata, atq; conſtabilita non
ſunt, quod æquũ bonũuè eſt, ſequatur. In diffinitis uerò iuri ſcripto hæreat, nec ab eo,
ne latũ quidẽ (quod aiunt) ungem diſcedat, legat etiam ſententiã illam, quæ a religio
ſisſimis Principibus Leone & Alexandro in iudices lata eſt, nã & hanc noſſe par
eſt, quiſquis is eſt, qui alios eſt iudicaturus. Qua quidẽ lecta, ne ſolus unquam iudiciũ
de quoquam ferre audeat, etiam ſi re de leuisſima fuerit actio inſtituta. Væ enim ſoli
p inquit [p] ille, cum etenim lapſus fuerit, quis eum eriget? Sed ſimul etiam cum alijs, qui
tum conſilio & prudentia, tum legum peritia ſpectatisſimi ſint & clarisſimi Hac
ſiquidem ratione tum apud ſuperos, tum apud homines, quin & multò magis apud
Deum Opt. Max. culpam omnem ac & reprehenſionem effugere poterit.

K Neq; n[...] æterni tribu[...]nal Iudici illum reum habet, quẽ iuſte iudex cõdẽnat. c. 1. de ſen. & re iud. in 6. neque is iudex eſt dicẽdus c. 1. 23. q. 2.

l Marc. 5.

m Pſal. 91.

n Pſal. 27.

o Pſa. 64. & 1. Cor. 2.

p Eccle. 4.

CONDEMNATORIA SENTENTIA IN IVDICES A PIIS ORTHODOXISQVE IMPERATORIBVS LEONE ET ALEXANDRO PRONVNCIATA.

EXISTIMO equidem eorum neminem, qui iudiciario fungitur munere, eo vnquam ſtuporis aut inſcitiæ prorupturum, vt aliter quàm ex præſcripto legum iudicium ſententiam vè ferre audeat. Quòd ſi quis in tantam euaſerit dementiam, reus peractus, eas de pendet pœnas, quæ legibus ſunt irrogatæ a. Sin fortè nos effugerit, peruigilem tamen, atq; inſomnem oculum cui nihil non quantumlibet occultum ſit, patere poteſt, effugere non poterit. Tametſi idipſum imprecationibus quoque, dirisq́; execrationibus ſtabilire ac firmare, non ab re alienum cenſuimus. Inueniat itaque iſte & Deum, & cæleſtes omnes, atq; incorporeas poteſtates ſibi nunquam non aduerſantes. Immaturè ex hac uita excidat potius quàm excedat. Incommodis inſuper afficiatur perpetuis. Ipſius ædium fundamenta ignis tandem deuoret, & poſteritas eo redigatur inopiæ, ut panem oſtiatim quæritet. Atq; hæc iure ſanè optimo, propterea quòd leges quas liberrimas eſſe oportuit, ſeruas quodam modo atque captiuas effecit. fictorum, prauorumq́; iudiciorum.

a .C.de
.d.qui
ud. c.
.nt. &
.l.in 6.
. quæ
er glo.
n can.
etiam.
. Huc
Noue.
andū.
preſt.
.col.2.

FRANCISCI MORANDI SYRENAE VERONENSIS IURISCONSULTI.

LEX eſt, & ipſos, vbi ita cauſa poſtulet,
Quandoque legum limites praeteruehi.
Sed cum vagari, & flectere a recto nimis
Quicunq; poſsidet arbitrandi ius queat
Quo liceat vſque progredi, & quo ſiſtere,
Mira es docere aggreſſus elegantia
Legum MENOCHI candidiſsime arbiter.
Quare tibi omnis litigantium cohors
Tibi omnis ordo iudicum vno pectore
Ingentem habent, & uſque habebunt gratiam.
Hi nempe, quod ratione prorſus cognita
Suae poteſtatis, ea abuti deſinent.
Illi, quod eius damna ſumma iniuriae,
Quae a iure ſummo fertur, effugient magis.

NICOLAI ANTONII GRAVATII, IURISCONSULTI CALABRI.

HUC iam verte animum perite iuris,
Hos voluas celebres, precor, libellos.
Nam illis (mihi crede) doctiores,
Mille haud deinde alij erunt in annis.
Quales Papiniani, & Vlpiani,
Celſi ſunt, Labeonis & Caſellij.
Iudex quo arbitrio queat peritus
Monſtrant lucidius die coruſco,
Excuſsis tenebris nihil verendum eſt.
Quis nam hic egregius, politus atque
Scriptor doctiloquus, catusq; & altus?
Ille eſt MENOCHIUS potentis ingens
Splendor Auſoniae, decusq; ſummum.
Cui vindex dubij profecto iuris.
Tutoresque rei trepidi tenentur,
Scillam quod fugiant Duce hoc latrantem,
Excelſa & ſuperent Acroceraunia.
Hunc ergo meritò putate doctos
Multum interque viros quidem beatum.
O felix ter & amplius, cui omne
Vitam viuere, ſuppetat per aeuum.

CYNTHII IO. BAPTISTAE GYRALDI NOBILIS FERRARIENSIS.

NIHIL eſt iudice tetrius maligno,
Nil vilio melius bono, & fideli,
Qui cura vigili ſequatur aequum.
Verum cum lateat tenebricoſa,
In caligine veritas ſepulta,
Eſt lapſus facilis, vire ſtrepentis
Qui ſit arbitriis fori dicatus
Illis gratia maxima eſt habenda,
Claro lumine, qui fugent tenebras
Quo iudex vacat videre verum, &
Cauſas pendere lancibus per aequis,
Vt nomen fugiat mali, & nefandi,
Dat ſuo hoc ſtudio perelleganter
Ille MENOCHIUS disertus ille,
Totius pater eruditionis,
Nulli in iudiciis fori ſecundus,
Ille, qui eſt decus vtriuſque iuris,
Dignus perpetuo vivere honore.
Hoc qui arbiter explicare nodos
Litis per dubiae, & modis ſat aequis,
Finem imponere garrulis querelis,
Clamoſum quibus eſt forum refertum.
Ergo gratia maxima eſt habenda
Curae MENOCHII, & pio labori,
Is quando tenebras fugauit omnes,
Verum quis latuit diu ſepultum
Iſtoc aureolo ſuo libello,
Et graui, & facili eruditione.

AUGUSTINI BOTTAE NOBILIS TICINENSIS.

QVID reus implicito poſsit ſe iure tueri,
Quid cauſſa ancipiti prouidus actor agat,
Quas dirimat iudex alta ad ſubſellia lites,
Cum lex iudicio propria nulla datur.
Haec tibi praeſtabunt docti monumenta Iacobi,
Quem ſtudiis ortum gloria ad aſtra refert.
Nulla forum extinguent, legumvè forenſe tribunal
Secula, nulla aetas haec documenta teret.
Haec docti clarique Duces, haec fortia cingunt
Agmina, vt in aſſum Zoilus arma paret.

ELENCHVS ARGVMENTORVM QVAE IN HISCE QVAESTIONIBVS, ET CENTVRIIS CONTINENTVR.

ARGVMENTA QVAESTIONVM.

ACTIONES arbitrarię enumerantur, & de earum nominis veritate diſputatur. q.5. fol.5

Agitur quomodo in dubio verba conferant liberum, vel regulatum arbitrium, quid in pecuniariis, quid in capitalibus cauſis, & nōnulla ſtatuta Veronæ, & Ferrariæ expoſita. q.9 fo.14

An citatio partium neceſſaria omnino ſit cū pro ſui arbitrio iudex cauſam cognoſcere, & diffinire poteſt, & Doctorum magna controuerſia explicatur. q.17. fo.19

An iudex arbitrium habens iniqua ęquis pręferre poſſit. q.65 fol.54

An in arbitriis iudiciis neceſſaria ſit teſtium publicatio, & quando ſententia nulla reddatur ex non publicatione ipſorum teſtium. quęſt.33 fol. 28

An iudex, qui in cauſis capitalibus arbitrium habet, reo pœnę electionem tribuere valeat, diligenter declaratum. q 87 fo.86

Arbitrium per modum ordinariæ, vel delegatæ iuriſditionis quando conceſſum cenſeatur, & quis ſit ordinarius, ac delegatus cauſæ, paucis, ſed dilucidè explicatur. quæſtione 32. fol. 16

Arbitrium condemnandi habens, an & abſoluendi habeat, & an qui non poteſt condemnare, poſſit abſoluere, plenè explicatum, & noua præter cæteros expoſita. quæſtion. 43 fol. 37

Arbitrium habens vices ſuas alteri mandare an poſſit, & quid in Delegato Principis an cauſas meri, ac mixti imperii ſubdelegare poſſit, latiſſimè diſputatum, & permulta iuris loca explicata, multorum reiectis interpretationibus q.54 fo.47

Arbitrium datum in cognoſcendo, & diffiniendo, an etiam datum cenſeatur in exequendo, & latè explicatum tam ex iure Pontificio, quā Ciuili in Delegatis inferiorum, & ſuperiorum q 74 fo.64

Arbitrium quale intelligatur in cauſis capitalibus q.77 fo.70

Arbitrandi facultas an in ſucceſſorem, vel iudicis ordinarii, vel delegati, vel arbitri extraiudicialiter electi tranſeat, & plura in foro quotidiana multorum auctoritatibus explicata. q 68 fol.57

Arbitraria actio quæ ſit, ex multorum opinionibus diffuſe explicatur, ac inibi de natura, & differentia actionum bonæ fidei & ſtricti iuris. q.3 fo.3

Arbitrariam actionem nomen proprium nō habere, ſed qualitatem potius, dilucidè exponitur. q.4 fo.4

BANNITVM reſtituere quando iudex poſſit, qui arbitrium in cauſis capitalibus obtinet, explicatur. q 92. fo.93

Bonam fidē agnoſcere an debeat iudex, qui arbitriū in procedendo obtinet, & quando naturale debitum exigi, ac perſolui debeat, explanatum. q.57 fol.50

Bonorum publicationem quando valet indicere iudex, qui in cauſis capitalibus finiendis arbitrium habet q.93 fo.94

Breuibus exponitur, vtrum libellus in arbitrariis iudiciis neceſſarius ſit, aut qualis qualis petitio. q.18 fo.20

Cauſę

Cavsae cognitionis requiſita enumerantur, & quando neceſſe ſit ille ut ... quod arbitrium, vel liberum, vel regulatum habet. q. 59 fol. 40

De appellatione & recurſu ad ſuperiorem cum iudex pro ſuo arbitrio ſententiam fert, & plura iuris loca explicata. q. 70 fo. 62

De arbitrii ſpeciebus, & earum diuiſione, breuiter, ſed concionnè agitur. q. 6 fo. 7

De arbitrio iudicis, quod circa decem prædicaméta verſatur, agitur, & breuis ipſorum prædicamétorum declaratio. q. 11 fo. 15

De arbitrio dato ſuper cauſa conuentionali quo modo ad reconuentionem extendatur. q. 44 fol. 39

De carceris perpetui pœna indicende, actum. q. 89 fo. 88

Declaratum diffuſe quando ex cauſa non deducta, ſed probata, ſentétia ferri poſſit, & ibi multis declarationibus illuſtrate, l. habebat. ff. de inſt. actio. q. 31 fo. 26

Declaratum, quas probationes iudex arbitrarius ſpernere poſſit. q. 24 fo. 23

De contumacia, quæ a iudicio repellit, & plura ibidem de his, non indigna notatu releta. q. 56 fo. 51

De exceptione reſpiciente altiorem indaginem, & diſquiſitionem, quando ab habente arbitrium iudicandi reiici poſſit. quæſtion. 55 fol. 45

De horum verborum, plus & minus, effectu & ſignificatione. q. 95 fo. 94

De inimici teſtimonio repellendo agitur, et ibi plenè explicatum de inimico præſumpto, & reconciliato q. 28 fo. 29

De inſtantiæ obſeruatione in cauſis arbitrariis, tam ſuper contractibus, quam vltimis diſpoſitionibus, non ineleganter diſſeritur. quæſt. 22 fol. 22

De pœnæ arbitrio cũ iam vna ſtatuto indicta eſt, diſputatur. q. 97 fo. 96

De repulſatione teſtium quando admittatur, declaratum. q. 32 fo. 27

De ſecuritate reo criminoſo concedenda, vtilis & ſubtilis iuris quæſtio explicata. quæſtion. 81 fol. 81

De ſententia breui tempore, atq; ex abrupto lata diſſeritur. q. 42 fo. 36

Diffuſe explicatur quãdo didicitis teſtificatis recipi teſtes poſſunt. q. 34 fo. 28

Diuidere cauſam in medio, & vtrique partiũ partem aſſignare, quando iudex arbitrarius poſſit. q. 26 fol. 24

Emergens, incidens dependens, & connexa quæſtio, quæ dicatur, & quomodo tribuenti arbitrium ſuper principali ad illa protrahatur q. 45 fo. 40

Examinatur inſignis differentia arbitri, & iudicis, & apud quos olim fuerit iudiciorum poteſtas, & an olim Prætor iudicaret, exponitur. q. 2 fol. 2

Examinentur ſingula verba quibus arbitrium liberum conferri iudici ſolet, & Doctorum variæ extricantur diſputationes, quæſtion. 7 fol. 7

Exceptionem ſpolii, excurſionis, & quod ante fideiuſſorem principalis conueniatur, quando iudex arbitrium habens reiicere poſſit, diſputatum. q. 51 fo. 43

Exceſſus quomodo detegetur in ſententia iudicis arbitrarii, & de vi conſuetudinis plura ibi te. q. 71 fo. 63

Ex duabus pœnis a lege pro crimine impoſitis, cuius ſit electio iudici, vel delinquentis tradi tur q. 94 fo. 94

Expoſitum quomodo arbitriũ conceſſum in diffiniendo, & exequendo ad cognoſcendum extendatur, & inibi plena manu explicatũ, quando datus executor de cauſa cognoſcere poſſit q. 38 fo. 34

Explicata quæſtio an iudex arbitrium in cauſis habens poſſit punire teſtes, qui coram eo falſum teſtimonium dixerunt. quæſtione 91 fol. 92

Explicatur quomodo agentem, ſine actione iudex hic admittere poſſit, & de iudicio, ex ſuperueniente iure conualidato. quæſtion. 16 fol. 18

Explicatur quando ſapientis conſilium in arbitrariis iudicis neceſſariũ ſit, & quando in illiterato iudice, & de ſtatutis illud conſilium requirentibus. q. 13 fo. 13

Feriarvm quæ ſit obſeruatio in cauſis arbitrariis cognoſcendis & diffiniendis, & nonnulla iuris loca de feriis declarata. quæſtio. 30 fol. 26

Fuſiſſimè declaratur, quando concluſio in cauſa vlteriores probationes impediat, & quando illis non aduerſetur. quæſtione 35. fol. 30

Habens arbitrium vel regulatum, vel liberũ, ius quæſitum, quando auferre poſſit, ac de Principis poteſtate diſputatum. quæſtione 48 fol. 41

Indiciis non præcedentibus quando torquere poſſit iudex arbitrium in cauſis capitalibus ha-

bens.q 84 fo.83

Infamia notatos teſtimonio perhibendo interdũ recipi, ſetis plena manu explicatum. quæſt. 27 fol. 28

Inquiſitionem præcedentibus indiciis formandam à iudice eſſe, explicatum & declaratum. q.78 fo.70

Iudex is, qui pro ſuo arbitrio iudicare poteſt, utrum ne ſedendo, vel ſtando, ſententiam ferre queat. q.61 fo.52

Iudex an posſit in ſui magiſtratus initio pœnas in ſingulis caſibus declarare. quæſtione 83 fol. 83

Iudicem in cauſis arbitrariis ſententiam cogi ferre. q.41 fo.36

Iuſiurandum in ſui arbitrii prolatione præſtare, an debeat iudex, & aliqua iuris loca explicata. q.58 fo 51

Iuramenti vim ac exceptionem quando auferre posſit iudex, qui arbitrium habet, explicatum q 50 fo.43

MVLTIPLICEM eſſe ſignificationem huius vocis Arbitrium, paucis exponitur. quæſtion.1 fol. 1

PAVCIS exponitur circa, quę iudicis arbitriũ verſetur. q.10 fo.15

Peremptoriam citationem non requiri neceſſario in cauſis arbitrariis. q.59 fo.51

Pœnam ex duabus, quam eligere debeat iudex arbitrium in cauſis capitalibus habens. quæſt.85 fo. 84

Pœnam remittere, mutare, vel minuere an iudex posſit, plenè examinatum. quæſtione 96 fol. 95

Præſcriptionis ius, & exceptionem quando ac quomodo iudex arbitrium habens reiicere posſit, & an in cauſa, quæ ex bono, & ęquo tractatur, admitti conueniet. quæſtione 49 fol. 42

Probationibus nouis, an antiquis, quando vtatur is, qui appellauit a ſententia iudicis arbitrium habentis, explicatum. quæſtione 72 fol. 62

Probationibus minimè concludentibus non credi in iudiciis arbitrariis, & explicatũ quid ex legis municipalis, vel cõſuetudinis in illis concedi posſit. q 25 fo.24

QVA forma examinari teſtes debeant, & datum conſilium cum in arduis interrogentur. q.29. fol. 25

Quam normam in arbitrio libero, & in regulato obſeruare iudex habeat, declaratur, & quando dolus malus in omnibus abeſſe debeat. quæſt. 13 fo.15

Quam pœnam indicere valeat iudex, qui in cauſis capitalibus arbitrium habet, latè & ſubtiliter explicatum. q.86 fo.84

Quando iam conſtituta, & firmata tollere ac immutare iudex posſit, declaratur. quæſtione 15 fol. 18

Quando iudex arbitrium habens, cauſę inſtantiam prorogare valeat, enucleatum, ac Bartoli, Socini, & nonnullorum interpretum loca expenſa, & declarata. quæſtione. 21 fol. 21

Quando iudex cauſę criminalis cognoſcere valeat ſuper ciuili, & econtrà, explanatum. q. 82 fol. 83

Quando iudex arbitrium habens rei iudicatę exceptionem reiicere posſit, & de virtute clauſulę commiſſionis. Videat & iuſtitiam faciat, ſubtili diſputatione explicatum. quæſtion. 52 fol. 44

Quando aſſertioni iudicis credatur, explicatum q.76 fo.69

Quando datum arbitrium pro delictis in ciuitate commiſſis extendatur ad perpetrata in ſuburbiis vicis, & comitatu, plenè diſputatum. q.99 fo.97

Quando procurator accuſatoris nomine posſit in iudicio interuenire, diligenter explicatum. quæſt.79 fo.71

Quando iudex ex arbitrio, quod in capitalibus cauſis habet, posſit viros, & mulieres, vel ob debitum pecuniarium, vel ob crimen prehendi iubere, & in carcerem conicere, & de meretricum cuſtodia, pleno calamo ſcriptum, & explicatum. q.88. fo.87

Quando iudex ferre posſit teſtimoniũ ſuper ſententia a ſe prolata, plena manu declaratum. q.73 fo.63

Quando iudex arbitriũ in cauſis capitalibus habens punire posſit occidentẽ bannitũ, fuſiſſime explicatum. q.90. fo.89

Quando procurator pro reo criminoſo accuſato, vel inquiſito interuenire posſit, & quando reiicietur, pleniſſimè explicatum quæſtion.80 fol. 73

Quando prolata ſententia ſit valida, vel nulla ob errorem, vel ignorantiam arbitrii & poteſtatis quam habet ordinarius, vel delegatus. quę.75 fol. 68

Quando arbitrium ad loca confœderata protrahatur, & de antiquo multiplici Romanorũ fœdere, eorumq́; forma & ſolennitate enarratũ. & de intellectu l. & non dubito ff. de capt. & poſtlim.

poſtlim. reuerſ. q. 100. fo. 93
Quando ſententię exequutionē ſuſpendere, aut differre iudex poſſit, explicatum. q. 98. fo. 96
Quanta ſit fides teſtium ſine iuramēto, & quo iure iuramentū à teſtibus pręſtandum, ſit inuentum. q. 26 fo. 24
Quod iuramentum calumniæ in arbitrariis iudiciis neceſſarium ſit, & quid cęteris in cauſis, ac inibi legem municipalem Brixienſem explicatam q. 20 fo. 20
Quomodo iudex ſuum arbitriū exercere poſſit in ea cauſa ſibi certe ſub forma a Principe mādata, & de virtute clauſulæ, omni meliori modo q. 47 fo. 41
Quomodo ac quando ordinarius, vel delegatus arbitriū habens poſſit iterum iudicere ſi ſemel iudicauit, ſed nulliter. q. 67 fo. 54
Quomodo arbitriū iudicis ſua morte extinguatur, vel reuocatur, & de Principis beneplacito plura explicata. q. 69 fo 60
Quo modo iudex pro ſuo arbitrio poſſit aliquē ſuo loco, & magiſtratu, officioq́;, emouere, explanatum. q. 55 fo. 50
Quō datū arbitrium pro vna ſumma pro altera, etiam conceſſum cenſeatur. q. 40 fo. 35
Quomodo arbitrium ad actiones pręſentes tantum pertineat. q. 39 fo. 35
Quo iure ſuum arbitrium regulare debeat iure communi, vel conſuetudine terminatū, explicatur. q. 14 fo. 22
Quo in loco ſententiā proferre poſſit iudex arbitrium in cauſa habens. q 64 fo. 53
Recensentur verba & clauſulæ, quibus arbitriū regulatū ac viri boni confertur, & plura, quæ in foro & iudiciis quotidiana ſunt, explicantur. q. 8 fo. 11
Salaria conſtituere, & donare quādo poſſit adminiſtrator arbitriū habens. q. 46 fo. 40
Sententiā inſcriptis proferre an teneatur iudex, qui arbitrium proc. dendi habet. quæſtion. 60 fo. 51
Sentētiam intimare neceſſe an habeat iudex, qui ſuo arbitrio in cauſa procedere poteſt. q. 66 fol. 54
Sententiam tempore noctis proferri an poſſit a iudice, qui arbitriū procedēdi in cauſa habet. q. 62 fo. 52
Sententiæ prolationē in diem ſequentē differre quando poſſit iudex arbitriū in cauſis habens declaratum. q. 63 fo. 52
Subtili diſputatione enucleatur an datū arbitriū in cognoſcendo, datū etiam cenſeatur in diffiniendo. q. 37 fo. 31

ARGUMENTA CENTURIAE PRIMAE.

ACTORIS vel rei teſtibus, & probationibus quādo plus credatur. caſ. 98 fo. 175
Aetates hominis, quæ de infante proximo infantię puero, & proximo pubertati, accurate diſputatio, plura iuris loca enucleata, & multę Doctorum opiniones explicatæ. caſ. 57 fo. 134
Connexa & ſeparata quę dicantur, & inibi de capitulorū connexitate, & ſeparatione plura ſcitu, non indigna, enerrate. caſ. 95 fo. 172
Contractum eſſe domicilium in loco, ex quibus cognoſcatur. caſ. 86 fo. 152
Cū retractus conſtitutio octo dies, puta, a die cōfecti inſtrumenti agnatis cōcedit, an illud idē tēpus conceſſum cenſeatur cū adhibitis teſtibus ſit venditio. caſ. 63 fo. 135
Decretum primū & ſecundum, ꝙ & intra, ꝙ tempus ad illud ſecundū decretum deueniatur, & de multiplici Doctorū ea de re opinione. caſ. 6 fo. 106
De cōmodati, & precarii reuocatione, ac de ratione differentiæ inter illa caſ. 23 fo. 111
De debitore, vel criminoſo, acceptante litteras, quibus fateri debitū, vel crimē videatur, & de tēpore ei cōcedendo, vt peritiores cōſulere, & proteſtari valeat. caſ. 21 fo. 110
De dilatione prorogatione, & coarctatione iudici arbitraria. caſ 25 fo. 127
De exceptione peremptoria. & illius effectu ad litis ingreſſum impediendū ſi ſtatim probetur caſ. 19 fo. 110
De fide libri rationū Argentariorū, & Banquerorū, & Mercatorū, noſtri temporis, multa ſcitu nō indigne explicata, & ibi qui olim eſſent Argentarii, & qui Numularii. caſ. 91 fo. 166
De fide & probatione libri rationū ſocietatis, clare & dilucida explanatio. caſ. 92 fo. 168
De fide libri rationū tē pro actore illū producente, quā contra ſe, copioſa & dilucide explicatio. caſ. 93 fo. 168
Deliberandi tēpus hæredi datū ad hęreditatē adeundū tā iure Prętorio, quā ciuili, & de illius prorogatione, & coarctatione explicatum, ſimulq́;

muliq, diſputatum.caſ.1 fo.100

De tẽpore conceſſo condemnato vt ſoluat. caſ. 28 fo.112

De tempore, quo de bonis cõferendis ſtipulatio committitur.caſ.19 fo.113

De tempore electionum non præſtituto, a iudice ſtatuendo. caſ.35 fo.114

De tẽpore conceſſo interpellato, vt cõpareat, ne moro ſus reddatur.caſ.36 fo.114

De tempore conceſſo delinquenti dũ ſpontè cõfirmat confeſſionem a ſe in tormentis factam. caſ.38 fo.115

Diſputatio accurata quando credatur teſtimonio ſingulari illius, qui de geſtis a ſeipſo depoſuit.caſ.99 fo.176

Egregiæ perſonæ quę ſint.caſ.70 fo.143

Iud c s arbitrio terminos eſſe diſtinguendos, cũ quis tribus dare promiſit.caſ.53 fo.128

Penſionis remisſio ob ſterilitatem qualis eſſe debe:, declaratum.caſ.77 fo.147

Perſona miſerabilis quæ ſit.caſ.66 fo.139

Perſonę illuſtres, quę & ibi qua dignitate fulgeãt Pręfecti vrbis, Quęſtores, Cõſules, Seruatores, Cõſiliarii Principis, & Doctores qui vicenniũ publicè docuerunt.caſ.68 fo.140

Plena manu examinatur, quando dies in vno inſtrumento adſcripta, in altero cenſeatur repetita.caſ.64 fo.136

Poſſediſſe diu quando quis dicatur, cũ rei vendicatione expertus.caſ.42 fo.116

Probatio quando incõtinẽti fieri dicatur, vt executio trium ſententiarum impediatur. caſ. 9 fo. 106

Profeſſionis religionis tempus, quod ſit. caſ.56 fo. 129

Qua ętate ſenex quis cenſeatur.caſ.59 fo.133

Quæ grauis, & quæ honeſta perſona dici poſſit, & ſtatutum Patauinum explicatum. caſ. 69 fo. 143

Quę vulgaris perſona iure dicatur.caſ.71 fo.144

Quę cauſa parua, magna, vel leuis dicatur. caſ.72 fo. 144

Quę læſio enormis cenſeatur in ludo arbitri. caſ. 73 fo.145

Quę enormis læſio dicatur, vt eccleſia in integrũ reſtituatur.caſ.74 fo.146

Quę læſio enormis dicatur, vt minor 25. annis in integrum reſtituatur.caſ.75 fo.146

Quę veriſimilia, & nõ veriſimilia dicantur. caſ.85 fo. 151

Quę ſterilitas grauis, & digna remisſione penſionis ſit.caſ.76 fo.146

Quę res ab hęrede diſtrahi debuerunt, ne, ſi pereant, is fideicõmiſſario teneatur, & cur partus ancillarũ in fructu non ſint, diligens & egregia explanatio.caſ.49 fo.121

Quę abſentia diuturna conductoris dici poteſt, vt rẽ locatã valeat locator, apud ſe retrahere. caſ.79 fo.148

Quæ conſuetudo irrationabilis iure cenſeatur, caſ.82 fo.149

Quã probationẽ faciat epiſtola pro ſcribente cõtra ſcribentẽ, & contra tertium, enucleatum. caſ.94 fo 171

Quando probanda ſit moleſtia ab appellante illata, vt appellationis cõmodo is appellans careat caſ.16 fo.109

Quando exceptio altiorẽ indaginẽ requirere dicatur, vt ex ea non impediatur ſpoliati reſtitutio.caſ.20 fo.110

Quando ob diuturnã abſentiam examinari poſſint teſtes ad ęternam rei memoriam. caſ. 62 fo. 135

Quando iter facturus terra, vel mari in mortis periculo verſetur.caſ.61 fo.134

Quando fides adhibẽda ſit teſtimonio illius, q in extremis laborat, & de teſtamẽto cõdito ad alterius interrogationem.caſ.97 fo.176

Quando ex tẽporis diuturnitate bona fides pręſumatur.caſ.43 fo.116

Quando quis alterũ iudicio ſiſtere promiſit, & tẽpus non eſt apiectum iudicis arbitrio, illud terminari.caſ.54 fo.128

Quando & quõ debitoris fugitiui ſuſpicio probetur, & quo ordine contra eũ procedatur, & plura ingeniũ ciuitatũ explicata ſtatuta. ca.87 fo. 154

Quando ob cauſam paupertatis fides teſtibus non adhibeatur, dilucidè explicatur. caſ. 96 fo. 174

Quando trãſactio & ſententia per noua inſtrumẽta annulletur, & de tẽpore quo ſtatim falſitatis exceptio probetur.caſ.15 fo.108

Quando tertius pro ſuo intereſſe audiatur, & de tempore intra, quod de ſuo intereſſe probare debet, caſ.18 fo.110

Ex centvria Prima.

Quando ad euitandũ interdictum vnde vi, dicatur incontinenti recuperata poſſeſſio, & inibi quale arbitrium iudicis eſſe debeat. caſ. 11 fo. 107

Quando mutuũ reuocari nõ poſſit, & de tẽpore deſtinati vſus in mutuo, caſ.22 fo.111

Quãdo cõductor, vaſallus, emphyteota, fructuarius,

rius,& inquilinus in re poſſeſſa male verſari di cantur.caſ.78 fo.147
Quando actor expectandus [?]aſt ad iudiciū debito tempore non veniens.caſ.45 fo.117
Quando ex iudicis arbitrio,& poteſtate interrogatoria admittantur. de concluſione in cauſa plura ad vſum forenſem pertinentia explicata caſ.51 fo.125
Quando diu in obligatione pro principali fideiuſſor ſtetiſſe dicatur,paucis, ſed clarè explicatur.caſ.41 fo.116
Quando vnū reſcriptū alteri prçferatur, vel ratione datę, vel ob prçrogatiuam cōcedentis, vel prius adeptæ poſſeſſionis, vel ob horā in vno eorū adſcriptam, accurate & ſubtilis diſputatio.caſ.48 fo.119
Quanto tēpore introducta conſuetudo obfirmatur.caſ.83 fo.150
Qui caſus dicatur inſolitus,& minimè cogitatus ex illius euentu cōductores gabellarū,vel prædiorum a penſionis præſtatione excuſentur. caſ.80 fo.148
qui caſus dicantur ſimiles, vt inde argumentum a ſimili deducatur.caſ.84 fo.150
Quis cenſeatur ad generandū impotens, & quo cognoſcatur.caſ.58 fo.132
quis diues,quis pauper, & quis inope cēſeatur, latè explanatum.caſ.65 fo.130
quis nobilis dicatur.caſ.67 fo.139
quibus caſibus donatio prçſumatur, & de multiplici earū coniectura, fuſius quam hactanus factum,agitur.caſ.88 fo.156
Quibus probationibus filiatio probetur, & de partuum tēpore,plura hactanus non explicata enucleantur.caſ.89 fo.160
quodlongū tempus dicatur, in locationibus bonorum ecclęſię,multorum relatę, & cōfutatæ opiniones,& de iudicis arbitrio in his. caſ.[?] fo. 104
quod tempus incontinenti dicatur, cum hæres offert ſe probaturum,nullū a teſtatore factum eſſe fideicommiſſum ad euitandam ſatiſdationem fideicommiſſario præſtandam. caſ. 10 fo. 107
Quod tempus ſit prçſtitutū in caſibus.l.c.§.ſi ita ſt.ad l.fal.& l.ſi domus.§.in pecunia de leg.1. caſ.30 fo.113
Quod modicū tempus dicatur, cum ſuperficies ad illud modicum tempus conducitur. caſ.31 fo. 113
Quod modicū tempus dicatur, illud conceſſum reuerſo,vt cōponat ſarcinulas,& Aduocatum quærat,vt agere incipiat contra prçſcribentē caſ.33 fo.113
Quod tēpus prçſtituatur volenti proponere quereIā ad libertatis actionē ad impediendam, & quid in cęteris actionibus, & exceptionibus. caſ.34 fo.114
quod tēpus concedatur vxori,vt rē viri cōmodato datā recuperare poſſit,& viro vel eius hçredibus reſtituere.caſ.25 fo.112
quod ſit tempus infra,ꝙ poſſidens rem alienatā contractū ſimulatum prçſumere faciat. caſ.19 fo. 1[?]5
quod tēpus debitori concedatur,vt ſolutionem præparet.caſ.27 fo.112
Quod tēpus præſtituendū ſit fideiuſſori, vt debitorē principalē præſentet, ne eius loco ipſe fideiuſſor conueniatur.caſ.40 fo.115
Quod tēpus ſignificet illa dictio, vel circa,cū dicitur,aliquē poſſediſſe per decē annos,vel circa,& ſtatutum vnum Mediolani declaratum. caſ.46 fo.118
quo tēpore finiatur arbitrādi facultas, & q̄ facultatis eiā dicantur,explanatum.ca.44 fo.117
quomodo probationes in iudicis arbitrio poſitæ ſint,caſ,90 fo.165
Quot diebus conſtet menſis, multa præter alios diligentar declarata.caſ.50 fo.123
quot actibus conſuetudo inducta cenſeatur.caſ. 81 fo.148
Simulatio contractus quando ex pacto de retrouendendo incōtinenti, vel ex interuallo appoſito detegatur.caſ.13 fo.108
Tempus, ꝙ ſtatuendum ſit promiſſori, vt quod in loco dare promiſit,perſoluat,& ibi de mitibus paragendis, multaq; iuris loca cōcilia ta.caſ.2 fo.101
Tempus antiquum, ꝙ cenſeatur in ſententia iudicis,& ibi de prçſumptione ipſius ſentētię. caſ.4 fo.102
Tempus,ꝙ incontinenti dicatur, cum agitur de probanda exceptione, qua impediatur miſsio in poſſeſſionē ex delicto Diui Adriani. caſ.11 fo. 103
Tempus antiquum, ꝙ eſſe dicatur in probationum materia, & ibi multorum opiniones relatę.caſ.3 fo.102
Tempus,ꝙ ſit quo cauſatur obſequio,& quid in re a iudice obſeruandum ſit.caſ 26 fo.112
Tempus,quod ſit præſtitutum,cum conceditur moram purgari incontinenti poſſe,& ibidem variæ Doctorum opiniones explosæ, caſ 7 fo. 105
Tempus caſſationis ſolutionis penſitationum,vt bona ipſius caſſantis ſubhaſtari poſſint. caſ.

75. fo.128

Tempus ſtatuendũ cõdemnato ex laudo arbitratoris, vt ſub pęna aliquid det, quod ſit. caſ.8 fo. 106

Tẽpus quod ſit, cũ dicitur per decenniũ, & plus, & quando teſtis per eã dictionẽ, & plus deponens probet. caſ.47 fo.118

Tempus quod concedatur ad deliberandum ei, qui poteſt, ſi vult emere, ne res alteri vẽdatur. caſ.37 fo.114

Tempus, ꝙ ſit datũ domino ratificanti ſolutionẽ falſo procuratori factã, & ibidẽ de ratificante ſententiam. caſ.32 fo.113

Tempus, ꝙ ſit datũ ad precarii reuocationẽ, ne ciuilis poſſeſſio amittatur. caſ.24 fo.112

Tempus, ꝙ concedi dicatur ad creditũ liquidandũ, vt in cõpenſationem deduci poſſit. caſ.14 fol. 108

Teſtimonium patris ſpiritualis fidem an faciat. caſ.100 fo.177

VALETVDINARII & debiles qui cenſeãtur, & è quibus muneribus excuſentur, diligens explicatio. caſ. 60 fo.133

ARGVMENTA CENTVRIAE SECVNDAE.

ACQVISITA per clericũ è quibus bonis acquiſita cenſeatur, vel è propriis, vel ex illis eccleſię, clara & dilucida explicatio. caſ. 295 fo. 263

Aemulationis cauſa quãdo quis aliquid facere credatur, & quę obid fieri impediantur. caſ.156 fo.218

Alimenta quomodo ſint pręſtanda pupillo, filiæ dotatæ, ſpurio, pauperi, ſeruo, & clerico. caſ. 169 fo.227

Antiquũ feudũ eſſe, vel nõ, quando pręſumatur, & cui iuramentũ ad probationis ſupplemẽtũ deferatur an aſſerenti eſſe nouũ, vel antiquum feudum. caſ.191 fo 257

Apud quos educari pupillus debeat ac poſſit plena & diligens explicatio. ca.168. fo.226

BENEMERITA quanta eſſe debeant, vt donatio ob illa facta inter eos credatur, inter quos alias non conſiſtit. caſ.132 fo.202

Bona inter ſocios cõmunia, qua ſub forma diuidantur. caſ.125 fo.199

Cauſa iuſta præſtandi cautionẽ, quæ cenſeatur. caſ.140 fo.207

Coniecturę quibus demõſtratur, filios in conditione poſitos eſſe vocatos. caſ.148. fo 210

Contumax quibus afficiatur pœnis, & quas litis expenſas reficiat, cũ iterũ audiri vult. caſ.154 fo. 217

DE acquiſitione, quaſi poſſeſſionis, & plura de actu iure familiaritatis geſto. ca. 60 fo 220

De actus dubii interpretatione qualis recipiẽda ſit interpretatio, facilis & diligens enarratio. caſ.199 fo.264

De aquæductuum, & paſcuorum diuiſionibus. caſ.128 fo.201

De ętatis probatione ex aſpectu. caſ.117 fo.196

De ceſſionis beneficio, & quãdo res magni valoris, ſed tenuis reditus diſtrahi debeat, vt creditoribus ſatisfiat. caſ.183 fo.244

De ciuitate, & loco inſigni, quæ cenſeantur, declaratum. caſ.158 fo.219

De collecta quã exigit dominus a ſubditis, vt filia matrimonio collocet. caſ.181 fo.241

De fide adhibẽda teſtimonio & cõfeſſioni coniugis in cauſa matrimonii. caſ.103 fo.180

De fide adhibenda teſtimonio fratris pro fratre caſ.104 fo.181

Delatorũ præmia, & quando fuerunt vel in pretio habiti, vel cõtempti, declaratum. caſ.198 fo. 264

De legato incerto ad viæ refectionẽ facto, & de incertitudinis virtute. caſ.189 fo.255

De ignorantiæ probatione. caſ.186 fo.251

De metu iuſto, quo geſta irritãtur. ca.135 fo.204

De quota bonorum legata è quibus eligatur. caſ.162 fo.223

De recõductione Doctoris, in Academia, & ſub quo honorario reconductus cenſeãtur. ca.159 fo. 219

De re relicta in teſtamẽto in quo filius ignorãter a patre fuit pręteritus, vt teſtamentũ pro re illa relicta valeat caſ. 47 fo.210

De ſimplicitatis effectu & qui ſimplices iudicari poſsint. caſ.193 fo.258

De tigno in uicini parietem immittendo. caſ.157 fol. 219

De tranſmiſſione fideicommiſſi conditionalis. caſ.165 fo.223

De vi & effectu cõparationis literarũ in ſcripturis apochę, libri rationũ, epiſtolę, & inſtrumẽti, & de requiſitis ad cõparationem ipſam faciendam, luculenta, dilucida, ac ſubtilis explanatio.

batio.caſ.114 fo.192
Difficilis probationis, quę ſint caſ.116 fo.195
Diſputatio ampla quando teſtes de vniuerſitate pro ipſa vniuerſitate recipiātur, caſ.106 f.185
Donatio materna quibus ex cauſis reuocetur. ca. 130 f.201
Donatio ob benemerita quando facta dicatur, & quomodo aſſerenti de benemeritis credatur. caſ.134 fo.203
Intereſſe emptoris quō probetur, cum venditor tempore debito rem venditam emptori nō tradidit. caſ.120 fo.197
Intereſſe, quod damnum paſſo reſarciendum ſit. caſ.122 fo.198
Iuramētū veriſimiliter peieraturo quādo nō deferendū, multis explicatur. ca.192 fo.257
Libri empti a patre, & filio cauſa ſtudiorū traditi quādo filio donati credantur. caſ.131 fo.202
Lucri ceſſantis intereſſe quō probetur, & quādo ſit in conſideratione. caſ.119 fo.197
Lucri diuiſio qualis fieri debeat inter filiū, & patrē ſi ex paternis pecuniis filius negotiatus eſt, clarè, & copioſe enucleatū. caſ.116 f.200
Metus quō probetur, & de metu reuerentiali plura copioſe explicantur. caſ.136 f.204
Minorū bona cū alienentur, vel alio quouis modo diſtrahūtur, ſolennitates q̄ ſint, & quibus caſibus ſine decreto prętoris bona illa alienari nō poſſunt, & quibus poſſint, plenius quam hactenus declaratum. caſ.178 fo.250
Ob q̄ debitū arceatur debitor a tutela, vel cura ſui creditoris. caſ.199 fo.263
Pretium incertū in emptione, inſolutū datione, cęteriſq; actibus, iudicis arbitrio æſtimari. caſ. 143 f.207
Qua ſub verborū formula deferens aduerſario, iuſiurandū deferat, ſubire ipſe debeat ſi ei referatur, diligenter explicatū, & duo Crauettæ & Nettæ contraria reſponſa examinata. caſ. 189 fo.255
Quę ex re legitima perſolui debeat filio, plane & ſubtilis explanatio. caſ.163 fo 221
Qualis ſcientia ſuperioris neceſſaria ſit in acquiſitione, quaſi poſſeſsionis alicuius iuriſdictionis caſ.161 fo.220
Quā fidē faciunt teſtes inter alios interrogati. caſ.112 fo.189
Quā impēſam repetat frater a fratre cū vna ſimul per multos annos vixerunt, & deinde bona diuidunt, ca.127 f.201
Quanta adhibeatur fides teſtimonio iudicis pro lata a ſe ſententiæ. caſ.107 fo 186
Quanta ſit adhibenda fides ſigillo, egregiè declaratur, ca.113 fo 192
Quas impēſas e tutore pro pupillo factas in redditione rationū admittat iudex. ca.173 f.234
Quando parentū teſtimonium pro filiis in cauſa matrimonii, recipiatur diffuſe explicatum. ca. 102 f.179
Quādo ex protocolis ſumi poſſint authentica inſtrumēta, & quibus falſitas in inſtrumentis arguetur, late explicatur, caſ.287 f.253
Quando iuris allegationes edi debeant diſputatū & variæ fori conſuetudines relatæ. caſ. 175 fo. 234
Quando lex ſiue vniuerſalis, ſiue ſingularis ſubditos ligare incipiat, peruigili ſtudio explanatū. caſ.185 fo.248
Quando liceat prælato charitatiuū ſubſidiū a ſibi ſubditis exigere. caſ.178 f.237
Quando & quō libelli emendatio & mutatio admittatur. caſ.176 fo.235
Quando de alimentis tranſigere liceat, qua ſolennitate tranſigetur, & alimentorum appellatione quę veniant, plena manu declaratū. caſ.107 fo. 228
Quando, ac quō de cauſa incidenti & emergenti iudex pronuntiare debeat. Mediolani, Papiæ, Pedemontiū ac Brixię nonnulla explicata ſtatuta. caſ. 167 fo.224
Quando debitor ab alio, quā a creditore exactus liberetur a nexu ipſius creditoris, diligenter enucleatum. caſ.137 f.205
Quādo inuentariū conficere debeat tutor ſuſcepta tutelę adminiſtratione caſ. 174 fo.234
Quando liceat teſti in ſecunda interrogatione ſe ad priorem referre. ca. 109 fo.189
Quando tutor filio nominatus a matre ſecundo nubenti dandus ſit, & quando mater ſecundo nubens filii tutelam non amittat. caſ. 151 fo. 216
Quādo publico nūtio referēti adhibenda ſit fides vel nō plenius, & dilucidius, quā hactenus factū ſit, declaratum. caſ.112 fo.190
Quando curator, bonis iacentibus abſentis, ac vagabūdi detur, quę ſub forma, qui dari poſſint & de ipſorū curatorū officio, & adminiſtratione. caſ.150 fo.214
Quando reddatur ſuſpectū inſtrumentū, ſi teſtes vel inſtrumētarii vel ex nō deſcriptis contradicunt, pleniſſime explicatur. caſ.105 f.182
Quanta eſſe debeat charitatiui ſubſidii ſumma. caſ.179 fo.237
Quantum cautio ab inimico præſtita, & quantum ſaluaguardiæ perdurare debeat. caſ.141 fo. 207

quartæ trebellianicę & Falcidię quibus de rebus ſolui & detrahi poſſit. caſ.164 f.223
Quę cautio dicatur idonea, vel ſufficiens. caſ 142 fo. 207
Quæ appellationes, & exceptiones friuolæ dicantur, & de ſignificatione dictionis, friuolū aliqua nō ingrata explicantur. caſ 197 f.263
Quæ inimicitia teſtē a ferendo teſtimonio repellere poſſit. ca. 110 fo.189
Quę requiruntur, vt iuramēto neceſſario locus ſit. caſ.190 fo.256
Quæ neceſſitas iuſta ſit alienādi aliàs inalienabilia, & latiſſimè de ſingulis diſſeritur. caſ.182 fo. 241
Quæ ſit huius dictionis, plus, ſignificatio. caſ.145 fo. 209
Quę iuſta ſit cauſa recuſandi iudicē, & ibidem de cauſa cōiunctionis, quā cū altero ex colligātibus is iudex habet caſ 152 fo.2.6
Quę iuſta dicatur cauſa, qua cōtumax excuſare ſe ipſum valeat. caſ.153 f.217
Quæ iuſta ſit cauſa, ob quā a diuinis ceſſare poſſunt clerici, & quādo clericus a laico prehēdi, atq; carcerari poſſit. caſ.180 fo.238
Quę cautio pręſtanda ſit multis in caſibus oſtenditur. caſ.139 f.206
Quę dos cēſeatur cōgrua, ne iuſtā cōquerēdi cauſam habeat nupta mulier, nō mediocri ſtudio & diligentia explanatū. caſ. 149 fo.211
Quæ diuiſio partiū eſſe debeat inter ſocios, & ſi vnus plus altero in ſocietate cōtulit, paucis, ſed dilucidè explicatum caſ.125 fo.199
Quę exigantur probationes in antiquis, & ibidē de præſumptiua, & cōiecturali probatione. ca. 115 f.195
Quę cēſeatur cōiuncta perſona, vt legatū rei alienæ ei factū valeat, vel vt ſine ſpeciali mandato agere, accuſare, reſcriptū impetrare, vel ſi datus ſit iudex recuſari poſſit, nō parua diligētia enucleatum. caſ 146 fo 209
Quæ ciuitatis cōtinentia & ſuburbia dicantur, & quando in ſuburbiis factum in ciuitate factum dicatur. caſ.155 f.218
Quæ ſit iuſta litigandi cauſa, vt in lite ſuccūbens ad expenſis excuſetur, nō parua diligentia explanatum caſ.177 fo.236
Quid illud ſit, ꝙ notoriū dicitur, & quomodo iudicatur, caſ. 166 fo.224
Quid in cōtractu venditionis operetur, illa clauſula, & ꝙ pluris eſt, dedit & donauit. &c. plenius, ac clarius, quā hactenus declaratum. caſ. 144 f.208
Quid ob ęquitat in iure cōcedatur, & quę magna ſæuitia dicatur. caſ.138 fo 2c6
Quis dicatur frater maior in diuiſione bonorum & quis maior in domo, in eccleſia, & collegio caſ.124 fo.199
Quod tēpus ſubhaſtationi perficiēdę aſſignetur, cū bona debitoris, eccleſię, fiſci & minoris alienantur ſub haſta ca.129 fo.201
Quomodo impedimentū probetur, & quādo impeditus excuſetur caſ.118 f.196
Recuſari an iudex poſſit in altera cauſa, cum prima iam per ſuā ſententiā eſt finita, nō inſubtiliter enucleatur. caſ.121 fo.198
Recōuentionis materia breuibus extricatur. caſ. 184 f.233
Res leuis & modica, q̄ dicatur, ne reuocetur ob ſuperuenientiā filiorum. caſ.133 fo.203
Ruſtici quādo ob ruſticitatē excuſationē mereātur, vel nō, permulti in vtranq; ſententiā caſus enumerantur, & dilucidius quā hactenus factum ſit, explicantur. caſ.194 fo.259
Teſtimonio nutritoris pro eius alumno credēdū an ſit. caſ.101 fo.179
Teſtium in iudicio, aut extra variantiū, cōtrariauè dicentium materia luculenter extricatur. Itē & perbellè demonſtratur, primo potius, an ſecundo credendum ſit teſtimonio. caſ. 108 fo. 708
Vaſſallo ſi in Regno Neapolitano ſubfeudū concedatur an Aegis, vel potius vaſalli ſub infeudanti vaſallus efficiatur. Marini Freccię eruditi Iuriſconſulti opinio confutata. caſ. 200 fo. 265

ARGVMENTA CENTVRIAE TERTIAE.

ANCILLAM propriū ſtuprās qua plectatur pęna. ca. 19 f.348
Appellatio quando ad ſedē Apoſtolicā deuoluatur, & de tempore cōmodæ denunciationis. Pedemontiū Papiæ, Mediolani, & Brixię municipales leges aliquot declaratæ. caſ.227 fo.306
Architetto, ꝙ tempus ad domū ædificandam pręſtituatur. caſ. 221 fo 303
Aſſeſſoris ſalariū non pręſtitutum, quod præſtitui debeat. caſ.254 fo.321
Capitalis cauſa quę, & q̄ criminalis, & de gēuino intel-

intellectu.l.Caius.ff ad S C.Syl.ca. 265 f.332
Côiecturæ perplures enumerantur quibus aliquâdo præſumitur vulneratũ ex illo vulnere mortuũ eſſe,& aliquando non.caſ. 275 fo.336
Côtractus ſimulatus,quibus probetur coniecturis.caſ.247 fo.319
Côtrauenire notabiliter quid.caſ.219 f.300
Criminis ſuſpicionẽ quando purgaſſe quis dicatur.caſ.274 f.335
De Annuo reditu ſuper re modico têpore duratura.caſ.233 f.309
De aſſeſſorũ qualitate,& quando ex eorũ perſona executionẽ mereantur Magiſtratus. caſ.253 fo. 321
De effrenato teſtiũ numero repsimendo, & quis numerus teſtiũ effrenatus dicatur,& ſtatutum vnum Brixiæ declaratum. ca.249 fo.320
De euictionibus,quas vulgo appellant Poſtas,& qui illis vti poſſunt,paucis declaratum.ca.229 fo. 308
Defenſionis limites exceſsiſſe quâdo qs dicatur vim vi repellere,licere Platonis, & Ciceronis auctoritatibus comprobatũ ca 277 f 337
Deformitas quæ impedit promoueri ad ſacros ordines. Quid lege antiqua ſancitũ,quid hodie malo vſu obſeruetur,explicatũ. caſ. 226 fo. 306
Delictum graue,quod & qui exceſſus enormis. caſ.266 fo.[illegible]
De frumento duarũ commixto iudicis arbitrio diuidendo.caſ.252 fo 321
De matrimonii impedimento, & quando iudex credere debeat aſſertioni viri grauis ſe eo affirmanti.caſ.243 fo 317
De Melioramentis reficiendis.caſ.258 f.325
De paſcuorũ diuiſione,egregia diſputatio, & aliquot iuris loca,necnô Mediolani,& Ferrariæ leges municipales declaratę caſ 245 f.318
De pęnis corrũpentis album Prætoris,inſignia familię,& ſtatuas.caſ.281 fo.339
De poteſtate domini in ſeruos,& quando liberti teneantur certâ portionẽ patrono relinquere nec nô de reuocatione alienatorũ in fraudem domini,& quõ ſubditi vaſallorũ libertis ęquiparentur,declaratum ca.230 f 308
De pretii tenuitate in ceſsionib.ca.248 fo.320
De têpore intra,quod olim laicus iudex de cauſis clericorũ cognoſcebat,ex auth. clericus quoque C.de epiſ.& cle.caſ.246 fo.319
De vi confeſsionis ætate minoris ad delictũ probandum.ca.268 fo.333
Diligens & egregia explanatio quando Doctor, vel ſcolaſticus expellere poſsit fabrũ ſua ſtudia impedientem caſ.237 fo.313
Egregia de fructibus explanatio Io. Coraſii côfutata opinio,qui inter naturales, quiq; inter induſtriales fructus collocẽtur. Virgilii, atque Ouidii loca cũ lege antiqua diuina conueniſe demonſtratur.ca.210 fo.293
Egregia explanatio,qua pęna afficiatur mortem ſibi côſciſcens,vel vulnus inferens, quid iure Diuino,Pontificio,Ciuili Romano, quidque Gręco de his ſancitum ſit.ca.284 f.341
Enarratio ampliſsima. & non parum accurata,quę ſint illæ qualitates,quibus nô expreſsis reſcripta gratiæ ſurreptitia redduntur. Et inibi de differentiis reſcripti gratiæ & iuſtitię. Et quid ſit ſurreptio,& an ab obreptione differat. caſ. 201 f.269
Enarratum accuratiſsimè quâdo ſummæ eędem, vel duplicatæ pręſumãtur,& inibi variæ, atq; perplexę doctorum altercationes dilucidè explicantur.ca 295
Enumerantur plures caſus, in quibus locus eſt iuramento affectionis, & inibi quod ſit in eis iudicis arbitrium caſ.207 fo.287
Enumerantur perplura exẽpla, quibus demôſtratur,pęnã non eſſe indicendam, niſi expreſſe iure cautũ fuerit,& inibi explanatur vna Mediolani conſtitutio,& ſtatutum Papiæ. ca. 276 fo. 337
Epiſcopum ex duobus pſentatis alterum ſuo arbitrio eligere poſſe,& inibi quid ſit gratificari ca.255 f.322
Euictio quando dicatur imminere,quõ illa euitetur,& de dolo & fraude eã affectantis,declaratum.ca 224 fo. 304
Exceptiones dilatoriæ quæ, & quâdo obiici poſſint,caſ.240 fo.316
Explicantur quãplures caſus, in quibus conceditur iuramentũ in litẽ veritatis,& multa iudicis in his arbitraria recenſentur.ca.208 f.289
Expilatores,effractores,& Directarii, qui & de eorum pęnis agitur.ca.299 f.351
Fama frequẽs quid & de illius effectu.ca.261 f.329
Fundum tenue,& modicum, quod dicatur, & quid illius cauſa iure conſtitutum eſt,explicatur. caſ.214 fo.298
Fornicationis pęna quæ ex oĩ iure.ca.289 fo.346
Fructus quos hæres grauatus hæreditatẽ reſtituere faciat ſuos,& quos reſtituere cum re ipſa teneatur,quando illos in quartam trebellianicã ſibi imputet,explanatum non paruo ſtudio, & inibi ſtatutum Brixiæ enucleatum. caſ. 256 fo. 323
Furti quando cômodatarius teneatur qui ad aliũ vſum

vſum, quã conceſſum fuit, re commodata vſus eſt. ca.298 fo.350
Furis balnearii pęna, necnõ & nocturni. caſ.296 fo. 350
Fures quibus pœnis afficiantur. quid olim apud Græcos, Aegyptios, Germanos & Romanos obſeruatũ fuerit, & quid de latrone famoſo. caſ.295 fo.349
Grauis iniuria, q̃ dicatur, qua vaſallus feudo priuari poteſt. ca.267 fo.333
Impenſam quis perſoluat, cũ iuramentũ, vel interrogatoria abſanti tranſmittuntur, plura ſimilia egregie congeſta, atque declarata. caſ.228 fo. 307
Impenſas in rẽ factas quis perſoluat, an dominus, vel fructuarius, & q̃ modica dicatur impanſa. declaratur. caſ 215 fo.298
In feudo quando ſuccedant clericus, monachus Cardinalis, Epiſcopus, & miles Hieroſolymitanus, & quãdo in religione dicatur diu parſeuerare filius poſt mortẽ patris, & anariatio vtilis, & iucunda. ca.231 fo.309
Iniuriæ atroces, q̃ & quibus pęnis hę arceantur, varia inſigniũ ciuitatũ ſtatuta expoſita, atq; declarata. caſ.263 f 330
Longa ſerie, ſed pulchro ordine enarrantur qualitates exprimandæ in impatratione reſcripti iuſtitię, & ibi nonnullæ declarationes ad conſtitutiones Mediolani afferũtur. ca.202 f.279
Mora quando commiſſa dicatur, quibus caſibus ex re, & ex perſona cõmittatur, & quæ iuſtæ cauſę moroſum excuſent, diligenter declaratũ caſ.220 fo.300
Mulcta quæ contumaci indici poſſit. caſ. 280 fo. 339
Mulier ſi intercedat pro altero, pecunia accepta nõ iuuatur S.C.Velle. caſ.234 fo.300
Negotia ardua, q̃ eſſe dicantur, & imbi, quid ſit arduũ apud bonos auctores, loca aliqua Ciceronis & Salluſtii, ac Gellii in hanc ſententiam relata. caſ.205 f.286
Negotia aliorũ qui tractarunt, rationes reddare debẽt, & quid in reddẽdis rationibus obſeruandũ ſit, explicatũ, atq; nõ parua diligẽtia declaratum. ca.209 fo 291
Pęna diſtrahentis Deo dicata. ca.282 f.339
Pęna occidẽtis minus lagitimè bannitũ, val qui banno iam ſatisfecit. ca. 283 f.340
Pęna legalis quæ, quę cõuentionalis, quãta eſſe poſſit earũ ſumma, ſtatutũ Brixiæ, atq; Patauii diligenter, & ſubtili declaratione enucleatum caſ.260 fo 327
Pœna excedentis defenſionis modum. caſ. 278 fo. 338
Pęna impudice deoſculãtis, quæ & an hodie mulier ob oſculũ, vel adulteriũ dotẽ perdat, Camilli Plautii eruditiſſimi iureconſulti noua opinio examinata. caſ.287 fo.344
Pęna ſtupratoris, q̃ tã ex iure Ciuili & Põtificio, quam ex foro conſcientiæ. ca.288 fo.345
Pœna, quæ aduerſus rapientem vi meretricẽ, ſtatuta Veronæ, & Ferrariæ declarata. caſ. 291 fo. 347
Pęna cognoſcentis carnaliter mulierẽ carceratã. caſ.292 fo 348
Pęna quę nam ſit cõtra ſtuprantẽ virginẽ nondũ viri potentem. ca.294 fo.348
Pęna quę nam ſit cõtra ſtuprantẽ virginẽ nondũ viri potentam. ca.294 fo.348
Pęna expilatæ hęreditatis, quę & aduerſus quos. caſ.300 fo 351
Poſitionibus quando qualificatè reſpondere liceat, & plura inſigniũ ciuitatũ ſtatuta declarantur. caſ.251 f.320
Pretiũ tanue, quod ſit in emptione, & vẽditione, & de illius affectu agitur. ca.217 f.299
Procurator rei criminoſi, quando reiici poſſit & reũ cogi cõparere. ca.264 fo.331
Qualitates q̃ narrandę ſint in impetratione legitimationis filii, diſpẽſationis matrimonii, ſalui conductus debitoris, ac gratiæ a pœna perpetrati criminis, copioſe, & dilucide enarratũ, atq; explicatum. ca.205 fo.284
Quando negligẽs quis dicatur in reſcripti preſentatione, necnõ & appellationis proſecutione, declaratur. ca 204 fo.286
Quando ſeruus fugiendo dominũ priuet ſua poſſeſſione, & aliquot iuris loca explicata. caſ 238 fo. 314
Quando obiectiones, quæ teſtibus fiunt, probari poſſunt, & Pedemontiũ cõſtitutiones explicatæ ca.239 f.315
Quando cauſa ex diſpoſitione ſtatuti tranſmittitur cõſulenda, iudicẽ formare debere dubitationis, punctũ ſi inter ſe diſſentiunt colligantes. ca 236 f.312
Quando inſtrumenta de nouo reperta in cauſa produci poſſint, & quid in his obſeruandũ ſit caſ.241 fo.316
Quando in mortuos ſæuire liceat, aliqua memoratu digna referuntur. ca. 285 f.342
Quando inditio per torturam purgata cẽſeantur ca 273 fo 335
Quantũ credendũ ſit confeſſioni delinquentis factæ in tormentis, & de memorabili exemplo cuiuſdam ſerui. ca.269 fo.334

Quæ

Quę iuſte ſit cauſa qua recuſent cõſanguinei cõſentire mulieri, vel minori cõtrahenti, ex ſtatutorũ diſpoſitionibus. ca. 212 fo. 294

Quæ magne, & quę tenuia dicantur beneficia, declaratum. ca. 216 fo. 299

Quę veſtes, & iocalia a marito vxori donata cenſeantur, & quę dicantur iocalia pretioſa, exponitur. caſ. 218 fo. 299

Quæ obſeruanda cum debitor deponit ſortẽ, quã debet, vt ab vſuris liberetur, & quis congruus ad deponendum locus ſit explanatum. caſ 232 fo. 309

Quę indicia ad tormenta ſufficiant, & de eorũ diuiſione, multa notatu digna explicantur. caſ. 270 fo. 334

Quę probationes in criminalibus requirantur & qua pęna plectatur is, qui ad ſui defenſionẽ occidiſſe fatetur. caſ. 279 fo. 338

Quod obſeruandũ cũ ex ſtatutorum diſpoſitionibus conſanguinei mulieri, vel minori cõtrahẽti conſentire debent, & recuſant, Papię, Veronæ, Brixiæ, atq; Ferrariæ ſtatuta aliquod declarata. caſ. 211 fo. 294

Quibus caſibus malafides præſumetur lõga ſerie enarratum. caſ. 225 fo. 305

Quibus cõſanguineis cenſeatur facta iniuria cũ vni facta eſt. caſ. 262 fo. 329

Quibus pœnis afficiantur Iudæi cum Chriſtianis coeuntes, & è contra, quid de Cathecuminis & Saracenis, diligens explanatio. caſ. 290 fo. 346

Quis ſit vſurarius manifeſtus, quibus probationibus talis probetur, ſtatuta Veronę, Ferrariæ, Patauii, & Brixię declarata. ca. 2,5 fo. 310

Quod tempus pręſtiturum ſit diſpanſatio ad plura banaficia, vt diſpenſationis fidam faciat. caſ. 259 fo. 326

Quõ augari, vel minui debeat ſalariũ pro modo aucti, vel diminuti laboris. ca. 223 fo 304

Quomodo computare debeant dieię, & aliqua de veriſimili notitia ad regulam Cancellariæ, De veriſimili notitia explicantur. caſ. 206 fo. 286

Quomodo palã geſta excuſent, pręſertim in matrimonii cõtractu, & an excuſet tam a iuris, quã a facti ignorantia. ca. 244 fo. 318

Quot peremptorię citationes trãſmittantur ante prolationem ſententię. caſ. 257 fo. 325

Remiſſiones ad examinãdos teſtes in loco remoto quando concedendæ. caſ. 250 fo 320

Sodomitarũ pęnę, quę de his pluras relatę leges, & ſanctiones, & quid Solon & Plato eorũ legibus ſtatuerint. caſ. 286 fo. 343

Tormanta quando repeti poſſint, & de multorũ in tormantis conſtantis, caſ. 271 fo. 335

Tormentorum modus a iudicis arbitrio pendet caſ. 271 fo. 334

Vicini qui dicantur ratione domus certi actus, perſonę, & locorum, & de huius diſceptationis effectu plenè & diligenter explanatum. ca. 222 fo. 303

ARGVMENTA CENTVRIAE QVARTAE.

ABORTIONIS cauſam pręſtans, quando & qua pœna puniatur. caſ. 357 fo 406

Aduocati necnon & tabelliones, qui iuxta proprium munus recuſant patrocinium pręſtare, & inſtrumenta recipere, qua pęna mulctari debeãt explanatum. caſ. 369 fo. 424

Aggreſſor quis ex duobus contendentibus, & rixantibus pręſumatur, & de eorum pęna cum ignoratur omnino quis uarè aggreſſor fuerit caſ 363 fo. 421

Aleatorum pęnę quæ. caſ 399 fo. 378

Amore captus delinquens qua pęna afficiatur, & inibi lepida enarratione demonſtratum, meretricẽ non dici, quæ amoris cauſa ſui copiã fecit caſ. 318 fo 379

Annonam corruptã vendens qua pęne feriẽdus ſit. caſ 382 fo. 456

Animus deliberatus, atq; cogitatus occidãdi quibus cõiecturis probetur, accuratè & diligẽter explanatum. caſ. 361 fo. 414

Blaſphemia quid ſit, & quid maledictio, & quibus pęnis blaſphemi plectantur, plana manu explicatum. caſ 375 fo. 429

Bannitorũ receptatores quando puniatur, & quibus pœnis. caſ. 348 fo. 395

Calumniator qui & quæ iuſtæ cauſę eũ excuſare poſſunt, dilucide & plenà explanatum. caſ. 321 fo. 374

Calumniatorum pœnę, quę ex omni ferè iura. caſ. 322 fo. 375

Caſtigatio quę conceſſa ſit ſupariori in inferiorem, & de pœna excedantis moderatã caſtigationem. caſ. 364 fo. 422

Conatus ad delictũ quando, & qua pœna puniatur, fuſius quam hactenus factum ſit exponitur caſ. 360 fo. 409

Con-

Conſiliū malū delinquēti pr̨ebens, qua p̨ena puniatur, diligenter aperitur caſ.351 fo.398
Cōſcius criminis quando illud detegere debeat & qua plectatur p̨ena, ſi non detegit, explanatum. caſ.355 fo.405
Continentiam cauſæ diuidens, qua pœna plectatur, & quando eam diuidere liceat, enarratū. caſ.371 fo.425
De pœnis eorū, qui opē delinquentibus tulerūt, diligēs, & copioſa explanatio. caſ.349 fo.396
De Saluiconductus conceſsione, & pœnis eorū qui illos violant, pluraque enarrantur, quæ in caſtris quotidie vſu veniunt. caſ.336 fo.382
De vi publica, de vi priuata, & quando armorum vſus interdictus ſit, luculenta & accurata explanatio. caſ.394 fo.448
Dormientis delictū qua plectatur pœna, & quid in eos ſanciendum eſſe dixerit in ſuis legibus Plato. caſ.327 fo.379
Ebrii delictum qua mulctetur pœna. caſ.326 fo.378
Enarratū longa ſerie, & accuratè quando carcerati datis fideiuſſoribus è vinculis relaxari poſſint, & permult̨e leges municipales declarat̨e. caſ.303 fo.355
Effractor carceris fugiens, & qui cauſam pr̨ebuit fugientibus, qua mulctentur p̨ena, plenè & diligenter exponitur. caſ.301 fo.352
Falſitas ſine dolo quando cōmiſſa dici poſsit, & qua p̨ena plectatur. caſ.390 fo.360
Falſi p̨ena qųe ex omni iure, & populorū ſanctionibus, & diligenter explanatū quomodo falſitas, qųe nemini nocere poteſt, plecti debeat. caſ.306 fo.359
Fœneratorū p̨enæ ex iure pontificio, atq; Cæſareo, qųe ſint, diligentisſimè explicatum, atque enarratum. caſ.398 fo.456
Filius criminoſus a patre pr̨eſentatus qua plectatur p̨ena, & econtra cū patrem filius pr̨eſentat caſ.347 fo.394
Gabellarum fraudatores quibus plectantur pœnis caſ.397 fo.456
H̨ereſis abiurato, quō ſit facienda, diligenter explanatum. caſ.372 fo.427
H̨eretico incontinenti in viā reuerſo parcitur, & quando dicatur reuerſus incontinēti declaratur. caſ.373 fo.428
Homicidium ſiue dolo cōmittens qua pœna puniatur. caſ.324 fo.377
Imagines Saluatoris noſtri, vel Sanctorum fœdās & ſpurcans, vel ſerens, qua pœna puniatur. caſ.376 fo.430
Impeditores qua mulctentur pœna. ca.383 fo.437
Incendiū cuius culpa & facto commiſſum credatur qua pœna iure C̨æſareo feriendus ſit incēdiarius ob leuē, & latam culpam, & qua cum dolo incendium immiſit. quid iure Canonico & pœnitentiali, & plene luculenter explanatū caſ.390 fo.442
Mandans perpetrari delictum quando & qua p̨ena puniatur. caſ.352 fo.400
Mandans delictū qua p̨ena puniatur, ſi vel iure cōmuni, vel municipali certa p̨ena non eſt, ſed ſolū mandatario eſt indicta, latè & diligenter explicatum. caſ.353 fo.401
Mandatū principis, ſeu tyranni, Magiſtratus, domini, & patris an excuſat delinquens ſubditos ſeruos, & filios a p̨enis delicti, latè & diligēter explanatum. caſ.354 fo.403
Menſuris ponderibusq; falſis vtēs p̨en̨e ex omni iure. caſ.317 fo.369
Monetas falſas cudens, mutilās, tingens & expendes, quibus mulctatur p̨enis, late & diligenter explicatur, ac inibi declarantur varįe locorū conſtitutiones caſ.316 fo.367
Nomen immutans quādo puniatur, & vſus Gr̨ecorū, & Romanorum mutandi nomen, & ſumendi alterius familiæ inſignia enarratum. caſ.318 fo.370
Opem quando armatus aſsiſtens tuliſſe dicatur. caſ.350 fo.397
Parricidium ex cauſa commiſſum quomodo puniatur. caſ.356 fo.406
Pœna corrupti iudicis, quid contra hos corruptos obſeruatum ſit a Cambyſa, Dario, & Alexandro Seuero, & quando corruptus iudex propriè dicatur, diligenti ſtudio explanatum. caſ.342 fo.390
P̨ena qųe ſit cōtra vendantē malum venenum, ſi mors, alicuius eſt ſequuta caſ.359 fo.408
P̨ena qųe ſit cōtra plures vulnerantes tā in rixa, quā ſedato animo ſi vel ex vno vel ex pluribus vulneribus ſequuta eſt mors. planè & dilucidè explicatur. caſ.362 fo.419
P̨ena qua afficiatur notarius non ſeruās, apud ſe protocolū, & cū debitas ſolennitates inſtrumētis inſerere omittit. caſ.370 fo.425
P̨ena exequutorū, qui pignore capiūt boues aratorios & inſtrumenta ruſticana, & quādo capere liceat, declaratum. caſ.378 fo.433
Pœna quæ ſit in fœdantes & ſpurcantes aliquem caſ.385 fo.438
P̨ena quæ ſit in eos, qui litis euentū promittit, & inibi de his fumi venditoribus, plura ex Aelio Lampridio, & aliis. caſ.344 fo.393
P̨ena falſarii, qųe cū contra eū ex officio & per in-

inquiſitionem proceditur.caſ.313 fo.362

Pęna, qua plectendus ſit probationũ occultator. caſ.311 fo.362

Pęna quæ ſit in eos ſancita, qui legem vel præcepti, vel conſilii, vel vrbanitatis contemnunt. caſ.380 fo 435

Pęna quæ ſit contra rumpentes aggeres Nili, & Padi.caſ.386 fo.438

Pœna quæ ſit in perturbantes immunitates Iuriſconſultorũ, & Medicorũ, & an conceſſa immunitas Doctoribus, licentiatos cõprehendat caſ.379 fo.434

Pœna quæ ſit in eos, qui coemptã annonã ſupprimunt, vt carius eã uendant, & Thaletis Mileſii factum egregium.caſ.384 fo.437

Pœna quæ ſit præbentis poculum amatorium, ex quo præter propoſitum mors ſubſecuta eſt. caſ.358 fo.407

Pęna qua mulctatur cuſtos carceris, ſi carcerati aufugerunt, & quando excuſationẽ mereatur, accuratè tractatum.caſ.302 fo.354

Pœna corrumpentis iudices, quę & inibi declaratæ Conſtitutiones Mediolani & ſtatuta Ferrariæ.caſ.343 fo.392

Pœna non obtemperantium mandatis Principũ quæ.caſ.365 fo 423

Pœna quæ ſit aduerſus iactantes ſe extraiudiciũ crimen aliquod commiſiſſe.caſ.331 fo.381

Pœna ſerui iniuriantis alterum.caſ.346 fo 394

Pœna qua puniendus ſit iudex, qui vel omnino indebitè reũ quæſt oribus ſubiecit, vel in torquendo modũ exceſſit, explicatũ atq; diligenter declaratum.caſ.340 fo 388

Pœna qua puniendus ſit vſurpator auctoritatis Principis, vel alterius, necnõ & locũ dignitatis ei non debitum.caſ.320 fo 373

Pœna non obſeruantis præſtatam cautionem. caſ.335 fo.382

Pœna qua plectatur fideiuſſor, ſub cuius fideiuſſione relaxatus eſt è vinculis carceratus, qui deinde fugit.caſ.304 fo 357

Pœna correctionis.caſ.333 fo 381

Pœna qua plectũtur delinquẽtes in ludo, & inibi quid in hos ſanciendũ eſſe dixerit in ſuis legibus Plato caſ.400 fo.460

Pœna circulatorũ, quorum in foro productæ beſtiæ alicui nocuerunt.caſ.356 fo.424

Pœna quę ſit crimínoſi, qui ſpe promiſſæ impunitatis delictum confeſſus eſt.ca.367 fo.424

Pœna eorum qui partus exponunt, quæ ſit, & inibi an expoſiti legitimi ſint, & ad ſacros ordines promoueri an poſſint, declaratur. caſ.396 fo. 455

Pœna iudicis reiicientis appellationẽ ſine cauſa. caſ 368 fo.424

Pœnam hæreſis quando & quam quis mereatur caſ.374 fo.428

Pœnę Iudicis, necnõ & Arbitri negligentis iuſtitiam adminiſtrare.caſ.341 fo.389

Pœnas ordinarias tẽperari ob tenerã ætatem, vel ſeniũ, & quid in hos ſanciuerit lex 12.Tab. & in ſuis legibus Plato.caſ.319 fo 380

Pœnis quibus plectantur clerici, qui habitũ clericalẽ ſpernunt, & an eis liceat comã & barbam nutrire, explicatum.caſ.392 fo.445

Pœnis quibus afficiãtur, qui falſis precibus reſcripta & his ſimilia impetrauerunt, & de intellectu l. ſi quis obrepſerit, ff. ad l. Cor. de fal. caſ. 314 fo 363

Pœnitenties ſacramentales hodie eſſe ſacerdotibus arbitrarias.caſ.391 fo.444

Periurii, pęnæ q̃ enucleatus verus ſenſus l. 2 C. de reb. cre. & iu. iur. & aliquot Brixiæ & Pedemontium declaratæ conſtitutiones. caſ. 319 fo. 372

Præuaricatoras, qui & eorum pęnæ. caſ 323 fo. 376

Principi maledicens quando & qua pęna feriendus ſit, & an Principi conducat ſuos maledicos punire, variis exemplis Principum declaratum, atque egregiè explanatum. caſ. 377 fo. 431

QVA plectendi ſint pęna teſtes, qui vnum in iudicio, & aliud extra iudicium atteſtati ſunt, & qui falſum extra capitula dixerunt. caſ.312 fol. 362

Qua pęna furioſus delinquens puniatur, declaratum caſ 325 fo.377

Qualitas cuſtodiæ & vinculorum carceratorum, quæ caſ.305 fo 358

Quando præſumatur teſtes ſcienter, vel ignoranter falſum dixiſſe teſtimonium. caſ. 308 fo. 360

Quando iudex imperitè iudicans puniatur, & qua pęna.caſ 339 fo.387

Quæ ſit pęna falſi commiſſi circa actus accidentalia.caſ.307 fo. 360

Quæ ſint cauſæ quibus a beneficio & officio ſuſpendi poteſt clericus.caſ.332 fo.381

Quibus pęnis afficiantur ii, qui alterius cauſa puniuntur, & inibi plurã inſigniũ ciuitatũ ſtatuta explicantur, caſ.345 fo.393

Quibus pęnis afficiuntur vtentes falſo, quando ſcienter, & quando ignoranter falſo vti quis dicatur, & quando renuntiando vſui teſtium, a pęna falſi quis excuſetur, plures declaratæ

leges

leges municipales Mediolani, Papię, Brixiæ, Veronę,atq; Ferrariæ.ca.315 fo.364
Relegare & deportare quid olim, & quę pœna illarū loco ſucceſſerit hodie, & nōnulla ex bonis auctoribus explicata.ca.330 fo.381
Sacrilegi qua pęna plectātur ſi pręſertim,qui virgines Deo dicatas violent.caſ.389 fo.440
Salua guardia quibus,& qua ſub forma concedi poſſit,& de pęna eorum,qui illam violant.ca.338 fo.386
Saluus conductus bannito quando concedi poſſit,& de pęnis eorū,qui illos ſaluusconductus, violant. caſ.337 fo.385
Sepulchrorum violatores quibus feriantur pœnis,& ibibi quam laudabile fuerit apud legem antiquā diuinam, apud Gręcos & Romanos, mortuos ſepultura donare.ca.387 fo.438
Sortilegiorum pœnæ quę.caſ.388 fo.440
Stellionatus crimen,quod vnde nomen ſumpſerit,& quibus caſibus locum habeat, diligenti ſtudio explanatum.caſ.381 fo.435
Tempus,quod concedatur dum ab exequutione capitalis ſententię ſuſpenditur.ca.334 fo.382
Terminorum motores quibus mulctentur pęnis & ibibi quid in ſuis legibus contra hos ſanciuerint Plato,Numa Pōpilius, Lex duodecim tab.C.Cęſar,ac alii nonnulli Cæſares. caſ.393 fo. 446
Teſtari impediens,vel teſtamentū prius conditū reuocari,vel compellens hęredē facere, quibus pœnis afficiatur,& quando diligenti ſtudio explanatum.caſ.395 fo.452

Index Argumentorum Finis.

INDEX LOCVPLETISSIMVS RERVM OMNIVM,

SENTENTIARVM'QVE INSIGNIVM,

quæ in hiſce libris. De Arbitrariis Iudicum quæſtionibus & cauſsis, præſtantisſimi Iuriſconſulti Iacobi Menochii, continentur.

In vnam conſonantiam, ordinemque Alphabeticum congeſtus.

A

ABBAS monachum caſtigare poteſt. caſu 364 num. 11 fo. 422

Abbatis & ſequacium opinio, & diſtinctio quædā reiecta. quæſt. 91 nu. 17 fo. 92

Abbatis & ſequacium opinio reiecta. caſ. 393 num. 12 fo. 446

Abbatis ratio vna exploſa. caſ. 57 num. 23 fo. 133

Abbatis reſponſum 36. in fi. lib. 2. improbatum. caſ. 93. nu. 11 fo. 169

Abbatis & Decij conſiderationes ſubuerſæ. q. 33 nu. 10 fo. 28

Abbatem aliquando poſſe cum monacho irregulari diſpenſare. caſ. 277. nu. 7 f. 338

Abbatiam Epiſcopatui in aliquibus æquiparari caſ. 216. nu. 7 f. 298

Abiuratio ſecreta congrua non eſt in hæreſi manifeſta caſ. 372. nu. 5 fo. 426

Abortionis pœna minuitur ob minorem ætatem. caſ. 329. nu. 6 fo. 380

Abortioni cauſam dans pro ſalute mulieris excuſatur. caſ. 357. nu. 18 fo. 406

Abortioni pro mulieris ſalutem cauſam dans peccat quo ad Deum. ibid. num. 19

Abortui cauſam dans, qua pœna feriendus ſit. ibid. nu. 1

Abortum fieri faciens pœna homicidij punitur, ſi fœtus erat animatus. ibid. nume. 2

Abſens reuerſus contra præſentem, & præſcribentem reſtituitur. caſu. 33. numero 1 fol. 114

Abſens ſi ignoretur vbi ſit, non præſumitur prouinciam exiuiſſe. ca. 40. nu. 8 fo. 116

Abſens præſumitur eſſe in loco vicino, non autem in remoto ibid. nu. 9

Abſens multum dicitur, qui extra prouinciam eſt. ibid. n. 11

Abſens cauſa peſtis pro præſenti habetur. ca. 153 nu. 11 fo. 217

Abſentia longa & diuturna, quæ. caſ. 62. nu. 2 fo. 135

Abſentia longa æſtimatur cum adſitre poteſt damnum creditori. ibid.nu.4
Abſentia diuturna quæ in conductore, ut dominus poſſit rem locatam apud ſe recipere. ca.79 nu.1 fo.148
Abſentiam neceſſariam, ac legitimā excuſare, ut accuſatus per procuratorem compareat. q.80.nu.49 fo.73
Abſoluere qui poteſt a ſe excōmunicatum, nō poteſt abſoluere excommunicatum ab altero. q.43.nu.22 fo.37
Abſoluere qui ex priuilegio poteſt, is condemnare non poteſt. ibi.nu.23
Abſoluere & condemnare conuertibilia. ibidem nu.3 fo.37
Abſolutio ab excommunicatione per manus iniectionem an ſit ex reſeruatis Pontificis. q.54. nu.44 fo.47
Accidens aliquando ſubſtantiam immutare. q.68.nu.34 fo.57
Accurſius notatus in l. ubicumq. de interrogat. actio. in ſecundo exemplo. caſ.51. nume.11 fol. 124
Accurſii interpretatio ad l. non dubito. ff. de cap. & poſtlim. reuer. reiecta. quæſt.100.num.3 fol. 98
Accurſii & aliorū exemplum de cōceptione iuriſiurandi, quod deferens ſubire deinde debet, reiectum. ca.189.nu.4 fo.255
Accurſii & aliorum lapſus in interpretatione. l. unica. C. ſi quis Imper. maledix. ca.377.nu.9 fol. 431
Accur. cætera perquiras in verb. Gloſſa.
Accuſans mandantem de delicto mandato, quomodo accuſationem concipere debet. caſ.352 nu.18 fo.400
Accuſator cum aduerſario colludendo præuaricari dicitur. caſ.323.nu.10 fo.376
Accuſatorem timore pœnæ calumniatorum diligentius accuſationem proſequi. q.79. nu.6 fol. 71
Accuſatus de vulnere, de morte deinde ſecuta nō punitur. q.80.nu.124 fo.73
Accuſatus aliquis in loco carceratus poteſt per procuratorē comparere. q.80.nu.50 fo.73
Accuſatus mithra in publicum ad infamiā producendus, per procuratorem interuenire nō poteſt. q.80.n.41 fo.73
Actio ciuilis contra ſepulchri violatorem pluribus datur. ca.387.nu.8 fo.48
Actio bonæ fidei, quæ ſit. q.3.nu.9 fo.3
Actio de dolo, & accuſatio criminis ſtellionatus ſubſidiaria remedia continent. ca.381. nume.5 fol. 435
Actio arbitraria in iure, quæ ſit. q.3. nume.1 fol. 3
Actio ciuilis pro actu tentato moueri non poteſt. ca.360.nu.90 fo.408
Actio in rem ſcripta, quæ ſit. q.3.nu 7 fo.3
Actor difficilius moram purgat. caſ.45. nu.2 fol. 118
Actori non deferri iuramentū neceſſarium, cum factum ita ſe habere per ſolam famam nouit. ca.190.nu.7 f.256
Actorē neceſſe habere deducta in libello probare. q.31.nu 2 fo.27
Actorem admitti ſine actione agentē, ſi modo ſpes ſubeſt, quod ex facto de præterito actio orietur. q.16.nu.5 fo.19
Actore non probante reus non abſoluitur in foro conſcientiæ. caſ.98 nu.15 fo.175
Actore viro bono non probante reus, & ſi uir nequam abſoluitur. caſ.98.nu.8 fo.175
Actus præſumitur utiliori modo factus ca.126 nu 8 fo 200
Actus cenſetur factus in dubio omni meliori modo. ibid.nu 9 fo.200
Actus quando tribuat auctoritatem præſtandi. caſ.200.nu.7 f.265
Actus omnis eo animo factus intelligitur, ut dolus nullus abſit. q.13.nu.11 fo.17
Actus interpretari debet ut ualeat, nō ut pereat, quod generale eſt. caſ.213.nu.28 fo.295
Actus nō annullari niſi in caſibus a iure expreſſis caſ.

caſ.76.nu.17 f.337

Actus verus ex ficto naſcitur. caſ.89. nu.14 fol. 159

Actus palam geſti excuſationem habent.ca.244 nu 2 fo.217

Actus cauſa familiaritatis factus quis dicatur. d.ca.160.nu.12 fo.220

Actus, qui fit in acquiſitione quaſi poſſeſſionis iuris incorporalis, debet ſaltem vnus eſſe. ca.160 nu.2 fo.220

Actus iſte in quaſi poſſeſſione debet ſuo iure fieri. ibid.nu.3

Actus quando iure ſuo fieri dicatur. ibi.nu 4

Actus facultatis quis dicatur. ibidem.num.7 fol. 185

Acta inter alios alteri non nocent.caſu 111.nu.1 fol. 190

Actionem quod metus cauſa, arbitrariam. q.5. nu 2 fo.5

Actionem de dolo, arbitrariam. ibid.nu.7

Actionem ad exhibendum, arbitrariam. ibid. num 4

Actionem de eo quod certo loco, arbitrariam. ibi. nume.5

Actionem Publicianam, arbitrariam, ibi.nu.6

Actionem Seruianam, arbitrariam, ibid.nu.7

Actionem Rerum amotarum, arbitrariam. ibi. num.8

Actionem in factum contra Publicanos, arbitrariam. ibid.nu.9

Actionem vi bonorum raptorum, arbitrariam. ibid.nu.10

Actionem rei uendicationis, arbitrariam. ibid. nu.11

Actionem Noxalem, arbitrariam. ibi.nu.13

Actionem Noxalem, actionis nomen propriè non habere. ibi.nu.16

Actionem confeſſoriã, & negatoriam, arbitrariam. ibid.nu.21

Actionem Fauianam, ſeu Caluiſianã, arbitrariam. ibi.nu.22

Actionem Paulianam eſſe arbitrariã. ibi.nu.2

Actionem Finium regundorum, arbitrariam. ibid.nu.24

Actionẽ redhibitoriam, arbitrariam. ibi.n.25

Actionem in factum, ob rem alienatam cauſam mutandi iudicium, arbitrariam eſſe.lib.1.q.5 nu.26

Actionem ex edicto ædilitio duobus modis conſiderari.q 22.nu.13 fo.23

Actionem ex ſtipulatu ſtricti iuris eſſe.q.3.nu.2 fol. 4

Actionem de peculio, nõ eſſe proprium actionis nomen.q.4.nu.2 fo.4

Actionem de dolo non dari cum res valorem duorum coronatorum non excedit, & quare. caſ. 72.nu.12 fo.145

Actionem Aquilianam arbitrariam non effici. q.5.nu. 19 fo.5

Actione carens experiri non poteſt. q.16. nu.2 fol. 19

Actiones ſtricti iuris vnde dictæ. q.3.nu. 20 fol. 3

Actiones ſtricti iuris ob accidens arbitrarias effici.q.3.nu.2 fo.3

Actionum ſpecies quot.q.3.nu.5 fo.3

Adminiſtrator conſtitutus ſine onere reddendi rationes adminiſtrationis, non tenetur inuentarium, & librum rationum facere. caſ.208. nu.24 fo.289

Adminiſtrator rationes reddere debet ſuæ adminiſtrationis.caſ.209.nu.1 fo.291

Adminiſtrator liberatus conueniri adhuc poteſt vt reſtituat reliquatum. d.ca.209.nu. 25 fol. 291

Adminiſtrator qui rationes reddit, morã purgare debet. ibi.nu.28

Adminiſtrator, qui ſemel rationes reddidit, & liberationem iuramento firmatã conſecutus eſt ad iterum reddendas rationes compelli non poteſt.d.caſ.209.nu.38 fo.291

Adminiſtratorem poſſe cogi exhibere librũ giornale dum rationes reddit. d.caſ.209. nu.16 fol. 291

Aedificare in re propria vnicuiq; licet. ibid. nu. 2 fo. 218
Aedificare ad alterius æmulationem, non licet etiam in re propria. ibid. nu. 3
Aedificia continentia pars ciuitatis ſunt d. caſu 155. nu. 1 fo. 218
Aedificans in continentibus Romæ, ædificare Romæ dicitur. ibid. nu. 2
Aediles quo anno creati. caſu. 50 numero 3 fol. 123
Aegyptiorum, & Athenienſium lex, ne grauida pœna corporali afficiatur. q. 86. nume. 11 fol. 84
Aemilij Peroti, & Marij Salomonij lapſus. caſ. 89. nu. 47 fo. 160
Aemilij Ferreti de arbitrarijs iudicium opinio. q. 3. nu. 12 fo. 3
Aemilij Ferreti & Coraſij de mora, opinio exploſa. ca. 220. nu. 29 fo. 300
Aemilij Ferreti lapſus. caſ. 213. numero 33 fol. 295
Aemulationis cauſa aliquid eſſe factũ, non præſumitur. ca 156 nu 9 f. 218
Aequiparatio qualis eſſe debeat, vt ab ea argumentari liceat caſ. 55. nu. 5 fo. 129
Aequitatem ſeruare debere iudicẽ arbitrium habentem. q. 51. nu. 7 fo. 43
Aequitatem eſſe thyriacam veneni. q. 13 num. 37 fo. 17
Aetas hominis variè partitur. caſ. 57. num. 1 fol. 133
Aetas hominis ab Hippocrate diuiſa. ibidem. nume. 2
Aetatis diuiſio ex Varrone, Pythagora, & Seruio grammatico. ibi. nu. 3
Aetas infantiæ quæ. ibid. nu. 7
Aetatis diuiſio ex Seruio Tullio Romanorũ Rege ibid. nu. 4
Aetatem eſſe difficilis probationis. libr. 2. cen. 2. caſ. 116. nu. 1 fo 196
Aetatẽ matris teſtimonio probari, vel etiam conſanguineorum. ibid. nu. 3
Aetatem ex libro patris probari ibid. nu. 4
Aetatem ex aſpectu probari caſu. 117. nu. 1 fol. 196
Aetati eſſe ſuccurrendum. caſ. 329. num. 1 fo. 380
Aetates hominis ſeo eſſe ex multorum ſententia. d. caſ. 57. nu. 6 fo. 134
Affectio maior an ſit illa patriæ quam parentũ. caſ. 106. nu. 7 fo. 185
Affectionis paritas ſuſpicionem omnem tollit. ca. 106. nu. 19 fo. 185
Agentem differre debere a patienti. ca. 284. nu. 33 fo. 340
Aggeres Padi rumpentes pœna iudici arbitraria puniri. caſ. 386. nu. 5 fo. 361
Agnatus cum ad feudi recuperationem agit, poſſeſſorem etiam lite conteſtata, ex cauſa poſſe interrogare, an de feudo contractum fecerit, vel non. ca. 51. nu. 16 fo. 125
Aggreſſor quis præſumatur. caſ. 363. num. 1 fo. 421
Aggreſſor is præſumitur, qui ſui natura rixoſus eſt. ibi. nu. 12
Aggreſſor præſumitur is, qui fugientem proſequitur. ibid. nu. 13
Aggreſſor præſumitur, qui grauius deinde vulneratus reperitur. ibid. nu 14
Aggreſſor præſumitur, qui in rixa mortuus deinde reperitur. ibid. nu. 15
Aggreſſor cum ignoratur, ambo abſoluuntur. ibid. nu. 17
Aggreſſor & ſi ignoretur, attamen quo ad fiſcũ ambo condemnantur. ibi. nu. 18
Aggreſſorem præſumi, qui iam alias læſus fuit. d. caſ. 363. nu. 3. fo. 347
Aggreſſorem præſumi, qui expectabat in loco rixæ. ibi. nu. 4
Aggreſſorem illum præſumi, qui aduerſario fortior eſt. ibid. num. 6
Agriculturæ maximè fauent leges. ca. 378. n. 1 fo. 432
Agrij Argentarij memorabile exemplum. caſ. 269

169.nu.6 fo.334
Alba ciuitas iuriſdictionē & merum & mixtū Imperium habere ex conceſſione Federici, & ibi quomodo in ea Imperator poſſit ſe intromittere.q.40.nu.5 fo.36
Alba conſi.12.improbatum. caſ.88.num.48 fo. 156
Alberici trac.ſtatuto.parte 4.q.18.in fi.conſideratio improbata.q.90.nu.33 fo.89
Alciatus notatus q.54.nu.6 fo.46
Alciatus reprehenſus,caſ.296.n.4 fo.350
Alciatus l.diē functo.nu.41.ff.de offi.aſſeſſ.declaratur.ca.254.nu.3 fo.321
Alciatus ab Aemilij Perotti morſibus vindicatus.ca.89.nu.52 fo.160
Alciati inconſtantia ſuper nomine,aduerſaria a Duareno notata,ſed a cæteris defenſa.caſ.209 nu.18 fo.291
Alciati opinio confutata. ca. 316. nume.39 fo. 366
Alciati lapſus lib.10.Parerg.iuris,c.8.caſ.201 nu.36 fo.268
Alciati conſideratio ad l.Procula.ff.de proba.explosa.ca.88.nu.18 fo.156
Alciati interpretatio,ad §.habet,in auth.ut Eccl.Ro.exploſa.q.49.nu.9 fo.42
Alciati interpretatio ad l.Continuus.§.cum ita de uerb.obl.exploſa.nu.11
Alciati & aliorū conſiderationes de fideicōmiſſo non alienando pro dotis reſtitutione euerſa.caſ.182.nu.75 fo.241
Alciati opinio & conſideratio declaratur. caſ. 177.nu.4 fo.235
Alciati reſponſum 55.expenditur.ca.86.nu.28 fo. 152
Aleator de iure ciuili, quomodo puniatur. caſ. 399.nu.7 fo.458
Aleatorum ſuſceptorem offendens an puniatur. caſ.400.nu.16 fo.460
Alexander III. Pontifex promiſſam impunitatem Epiſcopo ſimoniaco non ſeruauit.ca.367. nu.8 fo.423
Alex.conſi.93.nu.12.lib.5.declaratur. ca.105 nu.29 fo.182
Alex.conſi.60.in fi.lib.2.confutatus. caſ.201. nu.18 fo.268
Alex.conſi.157.nu.7.lib.6.a Rebuffo male intellectus,declaratur.caſ.260.nu.14 f.326
Alex.conſi.84.nu.12.lib.4.obſcuritas declarata.q.34.nu.4 fo.28
Alex.conſi.70.in fi.lib.1.& alijs in locis declaratur.caſ.306.nu.21 fo.359
Alex.conſi.153.nu.13.lib.2.declaratur. caſ. 187.nu.27 fo.252
Alex.l.ſingularia,num.26.ſi cer.pe.declaratur. caſ.316.nu.17 fo.366
Alex.conſi.94.nu.2.lib.2.& Decij conſi.198. col.pe.declarata.q.52.nu.15 f.44
Alexandri ratio exploſa. caſu.14. numer.5 fo. 108
Alexandri & Cornei reſponſa declarata. ca.89 nu.68 fo.156
Alexandri & Raphaelis Comenſis doctrina declaratur.ca.316.nu.27 fo.366
Alexander ſeuerus quibus pœnis afflixerit fumi venditores.caſ.344.nu.4 fo.393
Alexandri Seueri religio maxima,ca.319.nu. 17 fo.371
Alexandri Seueri contra furer grauis ſententia. caſ.295.nu.6 f.349
Alexandri Seueri Imperatoris bonum inſtitutū. caſ.171.nu.1 fo.229
Alexandri Seueri lex in motores terminorū. caſ. 393.nu.10 f.446
Alexandri Seueri ſeueritas maxima contra iudices corruptos ca.342.nu.4 f.390
Allegationes iuris an edi debeant.ca.175.nu.1 fo. 234
Allegationes iuris non eſſe neceſſario ad inſtructionem iudicis. ibid.nu.3
Allegationes iuris non eſſe de actis. ibid.nu.4
Allegationes iuris probabiles ſunt,non autem neceſſariæ. ibid.nu.7
Allegationes facti eſſe edendas,d.ca.175.nu.10

fol. 198
Allegationes inſerta in actis eſſe edendas. ibid. num. 13
Allegationes iuris edi, & non edi, pro veritate ſtyli locorum ibi. nu. 15
Alienatio ob neceſſitatem facta, in fraudem facta non præſumitur caſ. 182. nu. 29. f. 141
Alienatio bonorum minoris, uide in verb. Minoris & minorum bona.
Alienationem & dilapidationem bonorum præſumi factam ab hærede grauato doloſè & animo euertendi fideicommiſſum. caſ. 182. num. 40. fo. 241
Alienans rem alteri obligatam diſſimulata obligatione, pœna criminis ſtellionatus punitur. caſ. 381. nu. 7 fo. 436
Alienandi ſimplex prohibitio non arguit teſtatorem voluiſſe rem illam in familia permanere. caſ. 37. nu. 3 fo. 115
Alienare dicitur, qui ad longum tempus locat. caſ. 5. nu. 3 fo. 163
Alienare prohibitum poſſe ad centum annus locare ſecundum aliquos ibi. nu. 7
Alienat, qui utile dominum transfert ibid. numero 4
Alienari vbi res ſemel cœpit, perpetuò manet alienabilis. q. 54. nu. 24. fo. 46
Alimenta præſtanda eſſe in domo grauati illa præſtare. caſ. 168. nu. 12 fo. 226
Alimenta ſunt præſtanda iudicis arbitrio promoto ad clericatum, ſi aliunde ei non fuit a promouente promiſſum. caſ. 169. nu. 14 fo. 227
Alimenta ex reditibus, non ex proprietate præſtari. caſ. 183. nu. 26. fol. 244
Alimenta quomodo præſtanda, ſeruo qui in ſeruitutem a domino uendicantur. d. caſ. 169. nume. 11. fo. 227
Alimenta pro quantitate patrimonij eſſe præſtanda. caſ. 169. nu. 2 fo. 226
Alimenta ex reditibus, non ex proprietate præſtari oportere ibi. nu. 3.
Alimenta augeri aucta perſona. ibi. nu. 4.
Alimenta quomodo præſtanda filiæ dotatæ. ibid. nu. 7
Alimenta ſpurio & naturali præſtanda, iudicis arbitrio præſtari. ibi. nu. 9
Alimenta eſſe in domicilio grauati præſtanda. lib. 2. cen. 2. caſ. 170. nu. 8
Alimenta eſſe præſtanda in domo grauati illa præſtare. ibi. nu. 9.
Alimenta uxori relicta in domo hæredum præſtanda eſſe. ibi. nu. 10.
Alimenta extra domum hæredis præſtanda ſunt, cùm illa ſalua honeſtate cum illo habitare non poteſt. ibi. nu. 12
Alimenta extra domum hæredis præſtanda ſunt, cùm ille alimentarius ob ſæuitiam hæredis cũ eo habitare non poteſt. ibi. nu. 14
Alimenta extra domum eſſe præſtandã, ſi caſu fortuito in domo hæredis præſtari non poſſunt. d. caſ. 170. nu. 17
Alimenta extra domicilium hæredis eſſe præſtanda cùm domicilium is alimentarius vel hæres vel mutare. ibi. nu. 18
Alimenta extra domum præſtari vxori quando ita intellexerit teſtator. ibi. nu. 19
Alimentorum appellatione in præiudicialibus alimentario non venire habitationem & veſtiarium. lib. 2. cen. 2. caſ. 170. nu. 28
Alimentorum appellatione in fauorabilibus, quæ veniant. ibi. nu. 29
Alimentorum cauſa quod ſpurio relictum eſt, ad eius hæredes non tranſit. d. caſ. 169. numero. 10. fo. 227
Alimentorum qualitas ex perſona conditione debetur. caſ. 159. nu. 5 fo. 119
Alimentis in teſtamento relictis cur non liceat ſine decreto prætoris tranſigere, cum tamen in contractibus diuerſum ſit, ex Alb. Alex. Decio, Quar. & alijs. caſ. 170. nu. 3. f. 227
Alimentarius iuſtam habet cauſam non habitandi cum hærede, ſi cum illo litem habet. d. caſu. 170. nu. 16 fo. 227
Alimentarium probare debere, ſe non poſſe cum hæredibus

hæredibus habitare.ibi.nu.13 fo.227
Alluuiones acquiri pro quantitate frontis prædiorum.caſ.245. nu.6 fo.318
Amicus occidens aduerſarium ſui amici rixantem cum eo, non dicitur animo deliberato occidere.caſ.361.nu 11 fo.413
Amor paternus operatur, quòd filius delinquens præſentatus a patre mitius puniatur.caſ.347. nu.1 fo 394
Amoris vis ad inſaniam homines trahit. caſ. 328.nu.6 fo.379
Amorem omnibus imperare caſ. 328. numero. 10 fo.379
Amorem captus amoris ſeruus eſt. caſ. 328. nume.12 fo.579
Amore captus furioſo ſimilis eſt.d.caſ. 328. nume.1 fo.379
Amouerem quempiam a loco, grauis eſt iniuria. q.55.nu.3 fo.50
Amouere loco licet aliquem iuſtis de cauſis. ibid. num.7
Anciani ſeu parochiani, qui delicta denuntiare tenentur, ſi tacent veras probationes, tanquam præuaricatores puniuntur, caſ. 323. numero. 13 fo.376
Antianus denuntians delinquentes vno excepto punitur.caſ. 323.nu. 17 fo.376
Ancianus excuſatur, ſi notarius per errorem omiſit ſcribere omnes delinquentes denuntiatos. ibi.nu.18 fo.376
Anciani excuſantur, ſi non denuntiant delicta, quæ ignorant.ibi.nu.19 fo. 376
Anciani, cætera in verb. Denunci. Syndicus.
Anacharſis dictum contra eos, qui mare nauigant.caſ.61.nu.7 f.134
Ancha.conſ.431.declaratur. caſ. 187. numero.33 f.253
Ancillam iam ab alijs cognitam, carnaliter cognoſcens non punitur.caſ.293.nu.3 f.348
Angeli & ſequacium opinio, de fideicommiſſo non alienando pro dotis reſtitutione, exploſa. 2.caſ.182. nu.73. f.241
Angeli & Afflicti opinio exploſa. caſ. 114. nu.13 fo.192
Animalia ad hominis vſum creata.caſ.49.nume.11 fo.122
Animus non poteſt regulare factum vulnerantis.q.90.nu.32 fo.89
Animus deliberatus præſumitur ob inimicitiam caſ.361.nu.49 fo.414
Animus deliberatus occidendi an a iactatione præſumatur.ibi.nu 50
Animus deliberatus occidendi præſumitur ob propinquorum aſſiſtentiam.ibi.nu.52
Animus deliberatus occidendi ex geminata rixa an præſumatur.ibi.nu. 53.
Animus deliberatus occidendi ex extraiudiciali confeſſione probatur.ibi.nu.54
Animus deliberatus occidendi verè probatur, cùm probatur occidiſſe nulla præcedente rixa, & cauſa ibid.nu.55
Animus deliberatus occidendi ratione loci conſideratur.d.caſ.361.nu.38 fo.414
Animus occidendi deliberatus quomodo cognoſcatur.caſ.361.nu.5 fo.413
Animus occidendi non habuit is, qui haſta verberauit cùm ferro vulnera inferre potuerit.ibi. nu.6
Animo deliberato non occidiſſe, quomodo quis ſe defendat.d.caſ.361.nu.35 f.414
Animo deliberato occidiſſe an credatur, qui tempore noctis occidit.ibi.nu. 36.
Animo deliberato occidiſſe an præſumatur cum minæ præceſſerunt.ibi.nu.39
Animo deliberato occidiſſe an credatur, qui plures ſocios adhibuit.ibi.nu.40
Animus deliberatus occidendi in eo præſumitur qui multis aſſociatus incedit.nu.41
Animo deliberato occidiſſe an præſumatur, qui præter morem arma tulet.ibi.nu.42
Animo deliberato occidiſſe an præſumatur, qui præter morem armatus incedit.ibi.nu. 43
Animo deliberato occidiſſe an præſumatur, qui locum frequentabat.ibi:nu 44

Animo deliberato occidiſſe præſumitur, qui paulo ante bona ſua exportauit. ibid. nu. 45.
Animo deliberato occidiſſe an præſumatur, qui bona ſua paulò ante diſtraxit, & donauit. ibidem nu. 46.
Animo deliberato delinquere dicitur, qui cogitatè & ſedatè delinquit. caſ. 361. numero. 15. fol. 413
Animo deliberato delinquens dicitur, ex maligno & peruerſo animo delinquendi ibi. nume. 17.
Animo deliberato delinquere non dicitur, qui in rixa caſu exorta occidit, vel vulnerauit. ibi. nu. 18.
Animo deliberato delinquere non dicitur: qui immediatè poſt rixam delinquit. ibi. nu. 19.
Animo deliberato deliquiſſe n præſumitur, qui per multos dies poſt rixam occidit. ibid. nu. 22.
Animo deliberato occidere dicitur, qui proditorie occidit ibi. nu. 4.
Animo deliberato occidiſſe dicitur, qui per inſidias occidit ibi. nu. 27.
Animo deliberato occidiſſe præſumitur, qui tractatum adhibuit ibi. nu. 31.
Animo deliberato occidiſſe an credatur, qui plura intulit vulnera ibi. nu. 33
Animo deliberato occidiſſe non dicitur, qui caſu aliquem obuiam fecit, & ab eo loco deiectus rixari cœpit, & occidit. ibid. nu. 34.
Animo deliberato vel caſu aliquem deliquiſſe, à conjecturis pendet caſ. 361. nu. 2. f. 413
Annibalis mors. caſ. 284. f. 340
Annonam corruptam vendens punitur. caſ. 382 nu 1. f. 436
Annonam corruptam vendentes ab Epiſcopo etiam puniri poſſe. ibi. nu. 6.
Antecedens & conſequens duo connexa eſſe q. 37 nu. 20. fol. 37
Antecedens quando ſuum conſequens ad ſe trahat. caſ. 112. nu 19. fo. 190
Anteceſſores qui dicãtur. caſ. 68 n. 44. fo. 140.
Antiquum tempus in ſententia eſſe viginti annorum ex quorundam traditione. caſ 4. nume. 3. f. 103
Antiquum tempus in probationibus 30. ann. eſſe. caſ. 3. nu 3. fol. 102
Antiquum tempus in probationibus ex aliquorum ſententia eſſe 40. 70. & 90. annorum. caſ. 3. nu. 5.
Antiquum tempus. Vide in verb. tempus antiquum.
Antigonis reſponſum Thraſyllo datum, cùm Regem rogaret, ut ei donaret. caſ. 88. numero. 52. fo. 156
Antonius Corſetus ſing. in verb. Decretum, reprehenſus. caſ. 171. nu. 17. fo. 229
Antonius Caracalla ſuos maledicos grauiter puniuit. caſ. 377. nu. 22. fo. 421
Antonius Pius fœnus temperauit. caſ. 398. nu. 9. f. 456
Antoninus Pij modeſtia. q. 55. nu. 5. fol. 50
Anothomia cadauera ſuſpenſorum concedi ob publicam utilitatem. caſ. 285. nu. 10. & 12. & fo. 342
Appellans ab interlocutoria ex antiquis actu illius iniquitatem detegere debet. q. 72. numero. 5. f. 62
Appellans à diffinitiua iniquitatem detegere debet ex antiquis actis ibid nu. 6.
Appellans ex nouis probationibus iniquitatem iudicis poteſt detegere, cum facto iudicis antiquæ probationes non adſunt. ibi. nu. 7
Appellans nouis probationibus uti poteſt ad probandum ita aliàs antiquitus fuiſſe probatum. ibi. nu 8.
Appellans nouis probationibus uti poteſt, cùm agit ut ſolùm probet, ſe in cauſa ius fouere. ibi. nu. 9.
Appellans non auditur ſi interpoſita appellatione ſpoliauit. caſ. 16. nu. 1. fo. 109
Appellans ab omni nouitate abſtinere debet, ibi. nu. 2.
Appellans ſi in precibus aſſerat iudicem à quo iniquè & precio ac precibus ſententiam tuliſſe, iudicis

ſe, iudicis arbitrio punitur. caſ. 263. numero. 8. fo. 339
Appellantem nouas probationes deducere non poſſe, cùm ſua culpa in prima inſtantia deducere diſtulit. q. 72. nu. 13. fo. 62
Appellantem, uel ſupplicantem ex noua cauſa nouas probationes poſſe deducere. q. 72. nume. 14. fo. 62
Appellatio ab electione quando deuoluatur ad ſedem Apoſtolicam. caſ. 227. nu. 1. fo. 306
Appellatio & exceptio friuola dicitur, quæ nihil prodeſt. caſ. 197. nu. 5 fo. 263
Appellatio iudicatum ſuſpendit. q. 90. numero. 59. fo. 89
Appellatio ubi non datur, delinquendi anſa concedi uidetur. q. 70. nu. 3. fo. 62
Appellationis denuntiationem fieri impenſis eam petentis. caſ. 228. nu. 13. fo. 306
Appellationis cauſam coram ipſo iudice à quo non cognoſci. q. 73. nu 3. fo 63
Appellationem admiſſam à Principe eſſe cum petitum eſt admitti, & is reſcribit: Talis audiat & iuſtitiam faciat. q. 52. nu. 13. fo. 44
Appellationem & nullitatem, integram cauſam ad ſuperiorem deferre. q. 67. nume. 13. fol. 54
Appellationem operari effectum ſuſpenſiuum, non deuolutiuum. q. 70. nu 19. fo. 62
Appellationem a leui præiudicio admitti. lib. 2. cen. 2. caſ. 111. nu. 4. fo. 190
Appellationem non autem recurſum prohiberi à ſētētia Præfecti Prætorio. q. 70. nu. 22. fo. 62
Appellationem defenſionis remedio eſſe introductam. caſ. 368. nu. 1. fo. 24
Appellationem omnibus in caſibus eſſe conceſſam, quomodo intelligatur. q. 70. nu. 2. fo. 62
Appellatione prohibita ab interloquutoria, non prohiberi recurſum ad ſuperiorem. q. 70. num. 26. fol. 62
Appellatione pendente ſuper banno, bannitus impune non occiditur. q. 90. nu. 58. fo. 89
Appellatione pendente ſententia ſtat in ſuſpenſo. caſ. 263. nu. 14 f. 339
Appellationes friuolas reijciendas eſſe. caſ. 197. nu. 1. fo. 263
Appellatur ab interlocutoria de iure canonico. q. 70. nu. 5 fol 62
Appellare licet ab una parte ſententiæ ſolùm. caſ. 93. nu. 9. fol. 169
Appellare quando liceat à ſententia iudicis arbitrium habetis. q. 70. nu. 1. fo. 62
Appellari poſſe coram honeſtis perſonis deficiente perſona iudicis. caſ. 69. nu. 9. fo. 143
Appellari non poſſe à ſententia iudicis habentis liberum arbitrium. q. 79. nu. 70. fol. 62
Appellari non poſſe a iudice negante proferre ſuum arbitrium. ibid. nu. 14.
Appellari poſſe a iudice iuſtitiam negante. ibid. nu. 15
Appellari poſſe an arbitrio enormiter lædente. ibid. nu. 16.
Appellari non poſſe a laudo arbitratoris. q. 70. nu 11. fo. 61
Appellari non poſſe a teſtium denegata publicatione in cauſis arbitrarijs. q. 33 nu. 4. fo. 27
Appellari non poſſe a laudo arbitri, iudicis ordinarij loco ſubrogati. q. 54. nu. 31. f. 46
appellari non poſſe a prorogatione dilationis. q. 70. num 4 fol. 62
Appellari non poſſe a ſententia Senatus. caſ. 68. nu 34. fo. 140
Appellandum eſſe cùm iudex omiſſa teſtium publicatiōe ulterius progreditur. q. 33. n 3. f. 27
Appetitum rationi repugnare. q 7. nu. 59. f. 7
Appetitum immoderatam cupiditatem eſſe ibi. nu. 60.
Apoſtaſia crimen pœnitentia non extinguitur. caſ. 360. nu. 12. fo. 407
Approbans ſubſtitutiones in teſtamento factas non tenetur approbare legata eiuſdem teſtamenti. caſ. 93. nu 13. fo. 169
Aquam iure ſuo ducens per actum illum ex iure proprio dicitur quaſi poſſeſſionem ducendi aquam acquirere. caſ. 160. nu. 5. f. 220

Aqua

Aque & ignis interiectionis pœna que.caſ.394 nu.17 fo.458
Arbitrium uiri boni circa qua verſetur.q. 10. nu.1 fo.15
Arbitrium datum iudici ſuper magna quantitate,an ad minorem datum cenſeatur.queſt.40. nu.1 fol.36
Arbitrio pro iudicio ſumi:queſt. 2.numero.25. fol. 2
Arbitrium tranſire in ſucceſſorem de iure Canonico.q.68.nu.55 fo.56
Arbitrium cedi poſſe.ibi.nu.56
Arbitrium in criminalibus habens, an accuſatoris nomine procuratorem admittat.q. 79. numero.1 fo.71
Arbitrium conceſſum in ciuitate, extendi ex iuſta ratione ad ſuburbia.q.99.nu.10. f.98
Arbitrium ad ſuum effectum deductum, morte non tolli.q.69.nu.11 f.60
Arbitrium a partibus iudici collatum, reuocari an poſſit.q.8.nu.50 fo.11
Arbitrium quomodo regulari debeat.q. 13.nu. 1. fo.17
Arbitrium liberum nullis iuris regulis ſubiacere.ibid.nu.5
Arbitrium conceſſum ſuper cauſa principali, an etiam cenſeatur conceſſum ſuper incidenti, emergenti, dependenti & connexi queſt.q. 45.nu.1 fo.40
Arbitrium regulatum in cauſis criminalibus ſemper cenſeri collatum.q.9.nu. 3 fo.14
Arbitrium datum pro criminibus in territorio commiſſis,non extende ad commiſſa extra territorium.q.99.nu.1 f.98
Arbitrium ſtrictè interpretandum. ibid. numero.3
Arbitrium regulatum quid.q.6.nu.2 fol 7
Arbitrium plenum & liberum quid ibi.nu.3
Arbitrium plenum quis habeat.ibid.nu.4.
Arbitrium liberum ſolennitatem requirit, ibid. num.5
Arbitrium liberum a regulato quomodo diuidatur ex Zaſi ſententia,ibi.nu.6 fo.7
Arbitrium adiuncti ordinarij ad ſucceſſorē tranſire q.68.nu.3 fo.57
Arbitrium idem aliquando eſſe, quod appetitus, q.8.nu.32 fo.11
Arbitrium alteri commiſſum, cui alias cōpetebat,arbitrium abſolutum eſſe collatum. ibid. nu.35 fo.11
Arbitrium liberum habens non poſſe ius quæſitū tollere.q.48.nu.5 fo.41
Arbitrium liberum abſoluendi, & condemnādi qui habet,inſtantiam prorogare non poteſt. q. 21.nu.22 f.18
Arbitrium per modum iuriſdictionis ordinariæ, uel delegatæ quomodo tributum cenſeatur. q. 2.nu.1 fo.16
Arbitrium habenti officium,ſi detur, per modū ordinariæ iuriſdictionis datum cenſetur. ibid. nu.2 fo.6
Arbitrium his uerbis conceſſum. Caius uidet noſtra authoritate & iuſtitiam miniſtret, per modum iuriſdictionis delegatæ collatum cēſeri ibid.nu.4
Arbitrium in dubio per modum iuriſdictionis ordinariæ uel delegatæ,conceſſum an cenſeatur: ibid.nu.7
Arbitrium liberum,quibus uerbis iudici collatū dicatur.q.7.nu.1 fo.7
Arbitrium datum ſummo magiſtratui in pœnalibus,extendi etiam ad pœnam mortis. q.86. nu.30 f.85
Arbitrium dari ita poſſe iudici,ut etiam mortis pœnam eligere poſſit.ibi.nu. 31
Arbitrium in ſucceſſorem tranſire, quando quis alterius iactura locupletaretur,non ſecuto aliquo arbitrio.q.68.nu.47 fol.56
Arbitrium quando finiatur, cum controuerſia eſt cōmiſſa iudicis arbitrio.caſ.44.n.1 f.117
Arbitrium conceſſum in diffiniendo & exequendo,conceſſum an etiam cenſeatur in cognoſcendo.q.38.nu.1 fo.33
Arbitrium datum ſuper conuentione, nō cenſeri datum

datum ſuper reconuentione cum reconuentio cōmiſſionem requirat ſpecialem. q.44 num.11 fo. 39

Arbitrum in cauſa conuentionali nō poſſe ferre laudum ſuper cauſa reconuentionali in cōpromiſſo non comprehenſa. ibi.nu.12

Arbitrium datum ſuper certo, & determinato articulo, ad cauſam reconuentionis non extendi. ibi.nu.13

Arbitrium datum ſuper cauſa, quæ celeritatem deſiderat, ad cauſam reconuentionis non extendi. ibi.nu.14

Arbitrium iudicis circa multa uerſari. q.11.n.1 fo. 15

Arbitrium iudicis circa pœnæ exagerationē uerſari. ibi.nu.2 fo.15

Arbitrium iudici dari ad incognitas hominum voluntates. ibid.nu.3

Arbitrium iudicis uerſari circa decem prædicamenta. ibid.nu.4

Arbitrium perſonæ datum quid perſonale cēſeri. q.68.nu.28 fo.56

Arbitriū non tranſire in hæredē illius, qui extraiudicium arbitrari debuit. ibi.nu.29

Arbitrium viri boni quo iure regulari debeat. q.14.nu.1 fo.23

Arbitrium ex iure ſcripto an moderetur. ibidem num.1

Arbitriū in ſua ciuitate habens, nō habere in fœderata æquo fœdere. q.100.nu.11 fo.98

Arbitrium rei propriæ diſpoſitionem ſignificare. q.1.nu.1 f.1

Arbitrium vocem oſtendere. ibi.nu.2

Arbitriū iudiciū ordinariū ſignificare. ibi.n.3

Arbitrium intellectum ac animi iudicium importare. ibid.nu.4

Arbitrium liberum in pœnalibus habens, pœnā fiſco applicandam remittere poſſe. q.96.nu 9 fo. 95

Arbitrium nullum eſſe in prohibitis a lege. q.90 nu.3 fo.89

Arbitrium collatum in alterum ex cōtrahentibus finiri cum primum iudicare potuit, & nō iudicauit. q.22.nu.10 fo.22

Arbitrium iudicis in criminalibus intelligi de regulato & viri boni. q.77.nu.1 fo.70

Arbitrium in loco confœderato non exerceri. q.100.nu.22 fo.98

Arbitrium datum in cognoſcendo, an etiam datum ſit in exequendo. q.74.nu.1 fo.64

Arbitrium pro minori ſumma datū, nō cenſeri datum, pro maiori quod deinde dupliciter ibidē declaratur. q.40.nu.9 fo.35

Arbitrium conceſſum iudici ſuper conuentione cenſetur etiā conſenſum ſuper reconuentione. q.44.nu.1 fo.39

Arbitrium iudicis uerſari circa prædicamētum ſubſtantiæ. d.q.1.nu.5 fo.15

Arbitrium iudicis verſari circa prædicamentū quantitatis. ibid.nu.8

Arbitrium iudicis uerſari circa prædicamentū qualitatis. ibi.n.10

Arbitrium iudicis uerſari circa prædicamētum ad aliquid. ibi.nu.14 f.15

Arbitrium iudicis uerſari circa prædicamētum actionis. ibi.nu.17

Arbitrium iudicis uerſari circa prædicamentum paſſionis. ibi.nu.18

Arbitrium iudicis uerſari circa prædicamentum vbi. ibi.n.20

Arbitrium iudicis uerſari, in prædicamēto, quando. ibi.nu.21

Arbitrium iudicis in prædicamento, ſitus. ibidem. num.22

Arbitrium iudicis in prædicamento, habitus. ibid.nu.23

Arbitrium in ſucceſſorem tranſire ratione præambula conceſſionis. q.68.nu.51 fo.56

Arbitrium conceſſum dicitur ſine alterius dāno, & iniuria. q.55.nu.2 fo.50

Arbitrium ſimpliciter conceſſum, cenſeri conceſſum pro actionibus præſentibus tantum. q.39. num.1 fo.35

Arbitrium liberum præſcriptione non tolli, et in-

ſra declaratur.ca.44.nu.9 fo.117

Arbitrium liberum tertio nocere non debere. q. 65.nu.7 fo.53

Arbitrium an valeat cũ ſuam poteſtatem ignorat index.q.75.nu.1 fo 68

Arbitrium prolatũ a ſuperiore ſuam poteſtatem ignorante valere. ibi.nu.2

Arbitrium datum in cauſa principali, concedi etiam incidenti, & dependenti. q.82.nume.12 fol. 81

Arbitrium liberum adminiſtrationis qui habet non tamen ſalaria de publico conſtituere poteſt q.46.nu.1 fo.40

Arbitrium liberum regulis iuris naturalis ſubiacere.q.13.nu.4 fo.16

Arbitrium liberũ procedendi in cauſa licet, quis habeat, æquitatem tamen ſeruare debet. ibid. nu.5 fo.17

Arbitrium datum ſuper cauſa principali extendi ad cauſam dependentem.q 45. n.13 f.40

Arbitrium datum ſuper cauſa principali ad ei connexam trahi.ibi.nu.14 f.40

Arbitrium re nõ integra in ſucceſſorem trãſire. q.68.nu.44 fo.57

Arbitrium datum ſuper delictis cõmiſſis Papiæ vel Patauij, extendi etiam ad perpetrata incõtinentibus.q.99.nu.16 fo.98

Arbitrium his verbis datum, habeat arbitrium ſuper delictis in ciuitate Patauij. an commiſſa in ſuburbijs cõprehendantur.q.99.n.19.f.83

Arbitrium ſub dignitatis nomine prolatũ, morte proferentis non tolli.q.69.nu.7 f.60

Arbitrium fauore publico datũ, cõcedentis morte non extingui. ibid.nu.8

Arbitrium in ſucceſſorẽ trãſire cũ defectu unius partium primus arbiter arbitrium ſuum proferre non potuit.q.68.nu.37 fo.57

Arbitrium quod ſit ſuper illis uerbis, pœnã indicat iudex centũ coronatorum, & plus & minus.q.95.nu.1 fo.94

Arbitrium extraiudiciale datum etiã ſuper accidentia negotij nõ tranſmitti in ſucceſſorem. q. 68.nu.32 fo.56

Arbitrium ſuper cauſa datum intelligi ſecundũ ſtatum præſertim.q. 15.nu.2 fo.23

Arbitrium tributũ in cauſa principali, eſſe etiã tributum in cauſa emergenti & dependenti. caſ.167.nu.1 fo.224

Arbitrium liberum, uel regulatum, in dubio collatum quod cenſeatur.q.9.nu.1 fo.14

Arbitrium in bonæ fidei actionibus ex earum natura ineſſe.q.3 nu.3 fo.3

Arbitrium liberum conceſſum, intelligitur conceſſum, vt dolus malus abſit. q.13.n.3 f.17

Arbitrium viri boni, quibus uerbis conferri ſoleat, lib.1.q.8.nu.1 fo.11

Arbitrium iudicis quando finiatur. q.69.nu.1 fo. 60

Arbitrium habens in cauſa criminali, non habet in ciuili.q.82.nu.1 fo.82

Arbitrium in ciuitate datum an extendatur ad loca confœderata.q.100.nu.1 fo.38

Arbitrium in pœnalibus nullum eſt, cum ceſſat delictum.ca.354.nu.38 f.403

Arbitrij & iudicij differentia.q.2 n.16 f.2

Arbitrij ſpecies quot.q.6.nu.1 fo.7

Arbitrij uerbum, bonum & æquum ſignificare. q.8 nũ.30 fo.11

Arbitrio dato ad certũ tempus, vſq; cauſa inſtãtiam prorogari non poſſe.q.21 n.7 fo.21

Arbitrio libero conceſſo, nihil contra bonos mores conceſſum dicitur.q.13.nu.8 fo.17

Arbitrio boni viri ſtari in diuiſione partium ſocietatis.caſ.73.nu.4 fo.146

Arbitrio uti is an poſſit, cui mandatũ eſt a Principe, vt ſub certa forma procedat. q.47.nu.1 fo. 41

Arbitrio conceſſo in procedendo, conceſſum an etiam cenſeatur in ſententiando. q.31. nu.1 fo. 32

Arbitrio libero cõceſſo, nihil cõtra tertium conceſſum cenſeri.q.13.nu.14 fo.17

Arbitrio conceſſo in ciuitate, non extendi ad ciuitatis ſuburbia deinde ciuitati incluſa. q.99 nu.8

nu.8 fo 96

Arbitrio regulato conceſſo, leges & canones eſſe ſeqaendos.ibid.nu.15 fo.17

Arbitrio tuo committimus, clauſula hæc viri boni arbitrium tribuit. quaſt. 8. nume.29 fol. 11

Arbitrio iudicis, qua commiſſa, in procem. nu 3 fol. 1

Arbitrio iudicis, perquiras in verb. Iudicis arbitrio.

Arbiter per imprudentiã iudicans punitur. caſ. 339 nu.6 fo.386

Arbiter, qui per imperitiam iudicauit, punitur, etiam ſi condemnatus appellare potuit. d. caſ. 339.nu.11 fo.eod.

Arbiter negligens iudicis arbitrio punitur. caſ. 341.nu.8 fo.381

Arbitri qua ratione iudices non dicantur. q.2. nu.20 fo.3

Arbitri qui olim.q.2.nu.15 fo.2

Arbitrum olim totius rei diffiniendæ arbitrium habuiſſe.q.2.nu.17 fo.2

Arbitrum & arbitratorẽ auferre non poſſe exceptionẽ, quod prius principalis, quam fideiuſſor conueniatur.q.5.nu.5 fo.43

Arbitrium ex compromiſſo ſolam habere notionẽ q.2.nu.19 fo.3

Arbitrio extraiudiciali electo non arbitrante, an eius arbitrium in ſucceſſorem tranſeat. q 68. nu.26 fo.56

Arbitrorum duo genera.q.2.nu.18 fo.3

Arbitros modicam coercitionem habere. q.74. nu.41 fo.65

Arbitror delegatam iuriſdictionẽ olim habuiſſe q.2.nu.24 fo.4

Arbitros non poſſe ius quæſitum auferre. q.48. nu.3 fo.42

Arbitros intimare debere partibus compromiſſi prorogationem.q 66.nu.2 fo.54

Arbitris cur olim obtemperandum eſſet. q.2.nu. 23 f.2

Arbitris tributa facultatẽ condemnandi, competere etiam facultatem abſoluendi. q.43.nu.5 fol. 37

Arbitraria inſtar iudicior ũ eſſe, & paulo poſt in multis differre.caſ.8.nu 4 fo.106

Arbitrariam actionem non eſſe propriũ actionis nomen.q.4.nu.1 fol.4

Arbitrariam pœnam in conatu abrogatam non cenſeri per ſtatuta, & conſuetudines locorum. ca.360.nu.95 fo.409

Arbitrarium non dici, quod conſuetudine ſtabilitum eſt.q.14.nu.5 fo.18

Arbitrarium non eſſe, quod lege deciſum eſt. ibid.num.6

Arbitrariæ actiones cur arbitrariæ dictæ, ex Petri Loriοti opinione.q.5.nu.27 fo.5

Arbitrarijs in actionibus, quæ actiones enumerentur.q.5 nu.1. fo.5

Arbitrator per imperitiam iudicans punitur. ca.339.nu.18 fo.386

Arbitratorem ſine ſcriptis ſententiã proferre poſſe q.60.nu.2 fo.51

Arbitratorum parte non citata laudũ ferre poſſe nu.11.contra.q.17.nu.3 fo.19

Arbitratores ſententiam ferre poſſe ex cauſa probata, ſed non deducta. quaſt. 31. num.7 fol. 26

Archias Poeta nomen immutauit.ca.318.num. 11 fo.370

Archidiaconum eſſe de minoribus, & maioribus beneficijs reſpectiuè. caſ.216. nume.5 fol. 298

Architectus, qui inſulam ædificare promiſit, & non ædificat, intereſſe ſoluit. caſ.221. nu.1 fol. 302

Arduum apud bonos auctores idem eſt, quod difficile.caſ.205.nu.4 f.285

Ardua negotia, quæ, ibid.nu.2

Argentarij fides olim maxima. caſ.91. nume.2 fol. 166

Argentarij priuati fœneratores.ibid.nu.3

Argentariorum ars minus honeſta olim Romæ. ibid.nu.4

Argen-

Argentariorum munus publicum, & quomodo & quibus aſsimilentur hodie, ex Budæo, & Alciato. ibi.nu.8

Argentarios a Menſarijs non differre. ibi. nu.6

Argentarios libros rationum conficere conſueuiſſe. ibid.nu.7

Argentarios eſſe hodie Banquerios Venetijs. ibi. nu.10

Argumentum a ſtatutis ad reſcripta quãdo procedat. q.52.nu.7 fo.44

Argumentum a contrario ſenſu in reſcriptis non procedere. caſ.121.nu.5 fo.197

Argumentum a contrarijs nõ procedit ob diuerſitatem rationis. caſ.316.nu.40 fo.366

Argumentum a Venditione ad locationẽ valere caſ.77.nu.2 fol.146

Argumentum a ſimili quando procedat. caſ.84 nu.1 fo.151

Argumentum a maiori ſumi negatiuè. q.54. nu 28 fo.46

Aretinus conſi.46. declaratur. ca.349.nu.114 fol. 341

Ariſtoteles per viginti annos Platonẽ audiuit. caſ.86.nu.25 fo.151

Ariſtotelis locus illuſtratus. ca.196.n.5. f.350

Ariſtotelis locus q.96.nu.4 fo.95

Ariſtotelis & Plinij ſententia de partu decimeſtri. caſ.89.nu.42 f.160

Ariſtotelem damnare conſciſcentes ſibi mortem. caſ.184.nu.7 fo.340

Arma, qui ad hoſtes deferre non poteſt, an vaginas ad enſes recondendos deferre ualeat. ca.95 nu.24 f.173

Arma cur ad hoſtes uehere non liceat. ibi.nu 26 fo. 173

Arma cur lege Iulia de vi publica, prohibeãtur. ca.394.nu.19 fo.454

Arma ne in urbe eſſent, Seruius Tullius omniũ primus ſtatuit. ibi.nu.20

Arma in loco iudicij ferri non poſſe. d. ca 394. nu.38

Arma in loco iudicij ferri non poſſe, etiãſi iudex abeſt. ibid.nu.40

Arma in Principum palatijs ferri non poſſe. ibi. nu.44

Arma venenata omnino prohibentur. ibidem. num.47

Arma portans punitur, & ſi prehenſus non fuit ibid.nu.49

Arma iuxta aliquem inuenta, an eius eſſe præſumantur vt puniri poſſit. ibi.n.53

Arma in itinere ferre licet. d.ca.394.nu.58

Arma libera & nõ litigata uiatoribus conceſſa eſſe. ibi.n.59

Arma ferre poſſunt Magiſtratus & eorũ officiales. d.ca.394.nu.64

Arma ferre poſſunt officiales Epiſcoporum, & Legatorum. ibi.nu.65

Arma militibus conceſſa eſſe. ibi.nu.67

Arma militibus pignoris cauſa adimenda nõ eſſe ibid.nu.68

Arma eſſe omnibus conceſſa belli tempore. ibid. nu 69

Arma aulicis conceſſa eſſe. ibid.nu.71

Arma ferre licet cauſa occidendi bannitũ. ibid. num.73

Arma ferre an liceat Doctoribus. ibi.nu.74

Arma ſubditis adimere feudorũ domini poſſunt. caſ.394.nu.25

Arma ferens malum animũ habere præſumitur ibid.nu.26

Armorum vſum priuatis Iuſtinianus interdixit ibid.nu.24

Armorum appellatione, quæ veniant. ca.394. nu.76 fo.454

Armorum ſtrepitus in caſtris non ſinit leges audiri. ca.95.nu.28 fo.173

Armorum vſum ſolius Principis eſſe. ca.338. nu.4 fo.385

Armis vtens, etiam Principe ſciente, pœnam legis Iuliæ de ui publica, non euadit. d.ca.394 nu.27 f.454

Armatorij vendentes corrupta aromata, iudicis arbitrio puniuntur. ca.382.nu.4 fo.437

Aro

Aronam oppidum Ducatui Mediolanensi ſuppoſitum.q.99 nu.26 fo.5
Artifex uulneratus, quod intereſſe ob dāna ſua conſequatur.ca.221.nu.3 f.198
Artifices partem ciuitatis facere.ca.237.nu.10 fo.312
Aſſaſsini, qui & inde fluxerunt.ca.360.n.41 fol.408
Aſſaſsini qui in diſpoſitionibus ſtatutorum, ut Mediolani, Brixiæ, Pataui, & aliis. ibid. nu.42. fo.408.
Aſſertioni delegati inferioris credi, cum aſſerit ſe ob cauſam abſentiæ ſubdelegaſſe.q.76.nu.15. fo.69
Aſſerenti creditur in his, quæ ab eius animo pendent.caſ.298.nu.6. fol 351
Aſſeſſor cuius peritiæ eſſe debeat.caſ.235 numero.2. fo.321
Aſſeſſori præſtituendum eſſe ſalarium. caſ.254. num.1. fol.322
Aſſeſſores an iuris doctores eſſe debeant. d.caſ. 253.nu.6. fol 321
Aſſeſſores in Regno Neapolitano admitti carentes doctorali dignitate.ibid.nu.7.
Aſſeſſores perfectæ ætatis eſſe debere. ibid.num.8
Aſſeſſores magiſtratus eligere.nu.1. fol. 321
Aſſocians delinquentem poſt delictum quomodo puniatur.caſ.349.nu.24. fol.196
Aſiatici luxurioſ.lib.2. c.1. caſ.57.nume 52 fo. 134
Athenienſes quā mulctarunt pœna falſa moneta coſures.caſ.216.nu.7. fo.340
Athenienſium lex contra mortem ſibi conſciſcentes.caſ.284.nu.5. f.340.
Athenienſium iudicum mos in iudicando ſuper actione arbitraria.q.5.nu.15. fol.5
Athenienſium lex contra fures.caſ.295 numero.1. fo.349
Auctoris ratio cur uaſallus feudum ex cauſa neceſsitatis alienare non poſsit.caſ. 182. numero.7. fo.291
Auctoris diſtinctio ſuper una facti ſpecie de ſaluo conductu.caſ.336.nu.20. fol.382
Auctoris noua diſtinctio, qua qualitates in referiorum interpretatione narrandæ ſint, ne ſatis peritia reddantur.caſ.201 nu.27. fol.268
Auctoris noua diſtinctio quomodo ſublata condemnandi facultate cenſeatur & ſublata abſoluendi.q.43 nu.30 fol.57
Auctoris noua opinio, quomodo unus a pluribus notariis qui inſtrumentum receperunt, poſsit illud in publicam formam redigere. caſ. 187. nu.10. fo.251
Auctoris opinio quomodo doloſus incendiarius puniri debeat.caſ.390 nu.32. fo.342
Auctoris declaratio quo pacto iudex ſuum arbitrium moderare debeat.q.14.nu. 9. fol.23
Auctoris noua diſtinctio, quam pœnam eligere iudex debeat.q.86.nu.8. fol.284
Authoris noua diſtinctio quomodo iudex ferre poſsit teſtimonium ad ſua ſententiæ declarationem.q 73.nu.13. fo.563
Authoris diſtinctio, qui teſtes probent quem eſſe uſurarium.caſ.235.nu.25. fol.310
Authoris conciliatio diſsidentium opinionum, quo ad illud, quæ pœna puniatur notarius omittens debitas ſolennitates in inſtrumento. caſ.370 nu.5. fo.425
Authoris noua expoſitio ad clem. 1. de hæret. q.54.nu. 42. fol.46
Auditor Rotæ egregia perſona iure dicitur. caſ. 70.nu.7. fo.144
Auditorum Rotæ laudes.ibid. nu.8. fo.144
Auguſtus Cæſar Argentarii filius.caſ.91.nume.5. fo.166
Auguſtus Cæſar iuſsit Tiberium ſuum nomen ferre.caſ.318.nu.13. fo.370
Auguſti Cæſaris dictum, & illius deluſio. caſ. 89.nu.101. fo.160
Auguſtum locus.q.96.nu.13. fo.95
Auth. ad hæc.§.illud. C. de iud. declaratur. q. 37.nu.18. fo.31
Auth.qui ſemel. C. quomodo & quando iudex declaratur.caſ.52.nu.4. fo.126

Auth

Auth. Vt facta noua conſti. explicatur nouo ſenſu. ca. 185 nu. 19 fo. 247

Auth. quod mater. C. de reuo. don. declaratur. ca. 130. nu. 2 fo. 202

Auth. nouo iure C. de pœna iud. qui male intellectus. caſ. 342. nu. 14 fo. 340

Auth. ex cauſa. C. de libe. præter. quo ad legatorũ conſeruationem locum non habere, ſi pater ignoranter filium præterijt. caſ. 147. nume. 1 fol. 210

Auth. & qui iurat. C. de bon. auct. iud. vnde deſumpta ſit, & de eius ſenſu et intellectu. q. 74. nu. 23 fo. 64

Auth. ſi quis teſtis productus. C. de teſtib. declaratur. caſ. 239. nu. 13 f. 315

Auth. Vt nouæ facta conſtitutio. locum non habet in conſtitutionibus Pontificijs. ca. 185. nu. 11 fo. 247

Auia excluſa a ſucceſſione, non excluditur a tutela. caſ. 150. nu. 38 fo. 214

Auxiliator non punitur, ſi non conſtat verè de delicto principalis. caſ. 349. numero 13 fol. 396

Auxiliator eodem proceſſu, quo principalis condemnari poteſt. ibid. nu. 14

Auxilium dans delicto, quando minori pœna, quam delinquens puniatur. caſ. 349. nu. 4 fol. 396

Auxilium delinquenti in ipſo actu præſtans quomodo puniatur. ibid. nu. 7

Aymonis Crauetta opinio reiecta. caſ. 235. nume. 24 fo. 310

B

Baldus in rub. C. de fid. inſt. nu. 35. declaratur. caſ. 92. nu. 3 fo. 168

Baldus l. 3. nu. 5. C. de calum. declaratur. 321. nu. 5 fo. 373

Baldus in l. 1. nu. 6. C. de ſer. fug. declaratur. ca. 397. nu. 25 fo. 329

Baldus l. decuriones. C. de quæſt. declaratur. caſ. 340. nu. 5 fo. 388

Baldus in l. ult. C. de colla. declaratur. caſ. 217. nu. 7 fo. 200

Baldus in l. 1. C. de relat. confutatus. ca. 202. numero 9 fo. 278

Bald. in l. ult. nu. 4. C. de ſen. reſcin. non poſſe, declaratur. ca. 201. nu. 4 fo. 267

Baldus in l. qui procuratorem. verſicu. pone quod datur. ff. de procura. declaratur. q. 37. num. 2. fol. 31

Bal. in l. ſi ex falſis. nu. 11. verſ. ſed ſi talis obiectus. C. de tranſa. declaratur, & explanatur. ca. 15. nu. 12 f. 109

Bal. reprehenſus in l. ſi pupillorũ. §. ſi Prætor. ff. de reb. eorum. caſ. 171. nu. 19 fo. 229

Bal. in l. nec exemplo. in fi. C. de falſis. declaratus. caſ. 48. nu. 7 fo. 119

Baldus conſi. 26. lib. 3. declaratur. caſ. 395. nu. 9 fol. 452

Baldus conſi. 252. lib. 1. declaratus. caſ. 201. n. 19 fol. 265

Bal. in c. cum non ab homine. nu. 4. de iud. declaratur. caſ. 180. nu. 26 fo. 238

Bal. in l. eos. §. ſin autem, in fi. C. de appel. notatus caſ. 50. nu. 24 fo. 122

Bal. & Fel. in c. tranſlato, de conſti. notati. ca. 95 nu. 21 f. 172

Bal. auth. ex teſtamento. C. de colla. declaratur. ca. 132. nu. 8 fo. 202

Bal. in l. 1. C. ſi propr. publ. penſita. declaratur. q. 7. nu. 29 fo. 7

Bal. conſi. 259. lib. 1. declaratur. caſ. 352. num. 16 fol. 400

Baldi exploſa ſententia, conſuetudinẽ ſine ratione procedere. caſ. 82. nu. 13 fo 149

Baldi & ſequacium doctrina exploſa. caſ. 389. nu. 27 f. 456

Baldi opinio in l. ſi quis non dicam rapere. nu. 11. C. de epiſ. & cle. vno in caſu ſaluatur. ca. 294 nu. 6 fo. 348

Baldi & Saliceti doctrina declarata. caſu 187 nu. 9 fo. 252

Baldi doct. l. data opera.nu.1.C.de iis qui accuſ- non poſſunt enucleatur atque declaratur. caſ. 390.nu.28 fo.342
Baldi ratio quadam reiecta. q. 68. numero.46. fol. 57
Baldi opinio reiecta. caſu. 294. numero. 2. fol. 348
Baldi conſ. 284.lib.2.declaratur.caſ.237.num. 33 fo.312
Baldi conſi.29.lib. 1. & Gram. conſi. 51.nu.5. improbantur.caſ. 105.nu.14 f.182
Baltaſar Rauoyra ſereniſſimi Ducis Sabaudiæ à ſecretis Conſiliarius laudatur.caſ.228. num. 20 fo.307
Bannitus captus & ſub protectione curiæ poſitus occidi à priuato impune non poteſt.q.90. num. 53 fo.89
Bannitus, qui ad ſupplicium ducitur, a priuato occidi non poteſt ibi.nu.54
Bannitus appellatione pendente impune non occiditur. ibi.n.58
Bannitus & poſitus ad nouas defenſiones torqueri poteſt nullis præcedentibus indicijs. q. 84. nu. 7 fo. 84
Bannitus pro alio crimine, an abſens dicatur cauſa neceſſaria, ita quòd poſſit per procuratorem comparere. q.80.nu.54 fo.72
Bannitus è banno cancellatus, ſi cancellationem non oſtendit, iure occidi poteſt.quaſt.90. num. 34 fo.89
Bannitus ſi ſaluum conductum habet, & non oſtendit, rectè interfici poteſt ibi.nu.35
Bannitus ex ſola pecuniaria cauſa, rectè non occiditur ibi.nu.37
Bannitus minus legitimè impunè aliquando occidi poteſt, caſ.283.nu.1 fo.340
Bannitus qui banno ſatisfecit, impunè interdum occiditur ibi.nu.3
Bannitum qui minus legitimè erat, occidens, iudicis arbitrio punitur ibi.nu.2
Bannitum occidens, qui iam banno ſatisfecerat, punitur arbitrio iudicis ibi.nu.4
Bannitum occidens, quem bannitum eſſe ignorabat, non punitur, q.90.nu.20 fol.89
Bannitum è banno iniuſtè cancellatum, rectè occidi ibi.nu.23
Bannitum occidens non punitur, ſi ſtatutum permittat illum poſſe impunè offendi. ibidem nume.26
Bannitum iam mortuum vulnerari, aut ſpoliari non poſſe. caſ.285.nu.4 fo.342
Bannitum ignoranter capiens an præmium à ſtatuto propoſitum conſequatur. caſ.185. numero 44 f.248
Bannitum proditoriè occidens punitur. q. 90. nume.49 fo.89
Bannitum habentem ſaluum conductum occidẽs punitur ibi.nu.60.fo.89
Bannitum toleratum occidi impunè a priuato nõ poſſe ibi.nu.56
Bannum iniuſtum ipſo iure nullum quando. quæ. 90.nu.11 fo.89
Bannitum rebannire, quando index arbitrium habens poſſit.q.92.nu 1 fo.93
Bannitum imperfectè a iudice reſtitui non poſſe. ſed neceſſaria eſt Principis conſultatio.ibidem num.5
Bannitum ex cauſa etiam ciuili a ſolo Principe reſtitui poſſe. ibi.nu 6
Bannitum poſſe ex magna cauſa a iudice reſtitui. ibi.nu.8
Bannitum ſe ipſum occidens, non effugit pœnam indictam contra inferentem ſibi mortem. caſu. 284.num.32 f.340
Bannitum interficere, publicam utilitatem reſpicit. ibi.nu.34
Bannitum odio priuato occidens punitur. quæ.90. nu.48 fo.89
Bannitum patrem impune non occidit filius. ibi. num.43
Bannitum iniuſtè bannitum occidens arbitrio iudicis punitur.q.90.nu.20 fo. 89
Bannitum occidens puniri non poteſt a iudice pro ſuo arbitrio.q.90.nu.1 fo.89

Bannitum patria hoſtem appellari. ibi. nu. 2
Bannitum ob delictum indignum mortis pœna, occidi non poſſe .q.90.nu.41
Bannitum filium ſi pater receptet, pœna receptorum non punitur.caſ.348.nu.7 fo.395
Bannitum filium illegitimum ſi pater receptet, non punitur. ibi.nu.9
Bannitum virum ſi vxor receptet, non punitur, ibi.nu.10
Bannitum fratrem receptans, non punitur. ibid. nu.12.
Bannitum ſocerum gener receptans, uel nurus, non punitur. ibi.nu.13
Bannitum ignorantem receptans, non punitur. ibi.nu.15
Bannitum coactè receptans, non punitur. ibidem. nu.16.
Bannitum ſi caupo ſeu hoſpes receptat, non punitur. ibi.nu.17
Bannitum ſtatuto permittente occidens, iure diuino non punitur.q.90.nu.5 fo.89
Bannitum iniquè & iniuſtè occidens, non punitur. ibi.nu.7
Banniti cadauer ſpoliari an impunè poſſit. caſ. 387.nu 27 f.439
Bannito concedi poteſt multis de cauſis ſaluuſconductus.caſ.337.nu.2 fo.484
Bannito facultatem veniendi ad ciuitatem concedere poteſt iudex.q.92.nu.10 fo.93
Bannitus unius ciuitatis confœderata fœdere impari ad aliam confugere non poſſe. quæ. 100. nu.16 fo.98
Barbam in ominem membrum eſſe.caſ.392.nume. 31 fo.346
Barbitonſor Principis nobilis an ſit.caſ.68.num. 38 fo.140
Bartolus in l.ait Prætor.§.ſi debitorem, nu.5.ff. de his quæ in frau.cred.exponitur.caſ. 87.nu. 20 f.153
Bartolus. l.ſi adulterium cum inceſtu.in princ. n 9.de adul.declaratur.caſ.244.n.17.f.318
Bartolus in l.ſi ita xa,nu.2.ff.ad l.Corne. de ſicar. declaratur.caſ.360.nu.100 fo.408
Bartolus.l.1.§.Diuus.ff.ad l.Cornel.de ſicar. declaratur.caſ.360.nu.93 f.408
Bartolus in l.Aurelius.§.idem quæſiit.de lib.lega.reprehenſus.caſ.95.nu.20 fo.172
Bartolus in l.is qui reus.nu.12.de publ.iudi. reprehenſus.q.81.nu.6 fo.782
Bartolus in l.ſi ſic legatum, in fine de legatis primo notatus.q.13.nu.19 fol.17
Bar.l.1.§.enarandæ.ff. quarum rerum actio non detur.declaratur.caſ.136.nu.10 fo.204
Bar.l.adulter.§.eo tempore.ff.de adulte.declaratur.caſ.351 nu.15 f.397
Bart.in l.ſi lege.ff locati.declaratur.quæſtio. 21. nu.2 fo.21
Bartolus nouennium in ſtudijs conſumpſit.caſ.86 nu. 26 fo.152
Bart l.non dubito.nu.2.ff.de capt. & poſtli.reuer.declaratur.q.100.nu.10 fo.98
Bartolus in l. 2.ff. de auro & arg. leg. declaratur.caſ.394.nu.42 fo 354
Bar.l.uerum.ff.de furtis,declaratur.caſ.291.nume.4. f.347
Bartolus in l.utrum.ff.de parricid. exponitur & declaratur.caſ.355.nu.12. fo.404
Bartoli opinio quadam rigoris plena. ibidem nume.11
Bartoli conſideratio rejecta.caſ.88. numero. 35. fol. 155
Bartoli opinio in l.eos.nu.8.ff.ad l.Corne.de falſis,reijcitur.caſ.312.nu.2 f.362
Bartoli opinio confutata.caſu. 362. numero. 8 fo. 419
Bartoli in conſtantia notatur, & eius opinio & ſequacium explod itur.caſ.213.numero 14. fol 295
Bartoli rationes aliquot improbata.caſ.64. numero 10 f.136
Beneficium qui obtinuit à Vicario ſi illud poſſidet, præfertur in dubio obtinenti beneficium ab Epiſcopo,caſ.48.nu. 11 fo.119
Beneficium qui prius acceptauit alteri præfertur, qui

qui illius poſſeſſionem prius adeptus eſt.caſ.48. num.14
Beneficium Principis latè interpretandum.q.99. nu.13 fo.97
Beneficium impetrans qualitatem uacationis narrare debet caſ.201.nu.99 f.268
Beneficium eſſe ſecundum legem & larga intererpretationis.caſ.336.nu.24 fo.302
Beneficium impetrans narrare debet per cuius obitum uacat. dict. caſ. 201. numero.110. fol. 268
Beneficium per obitum familiaris Cardinalis uacans impetrans,qualitatem illam narrare debet. ibi.nu.111
Beneficium ſubfamiliaris reſeruatum etiam dicitur.d.caſ.201,nu.120. fo.227
Beneficio familiari ignoranti & abſenti collatum,reſeruatum etiam dicitur. ibi. nu.221
Beneficium expectatiuum habens non habet neceſſe ius alterius narrare. dict. caſ.201.numero.146
Beneficium impetrans alterius detentionem narrare debet. ibi.nu.147
Beneficium impetrans narrare debet ius alterius ex ſola electione quæſitum. ibi.nu.149
Beneficium ab ordinario impetrans, qualitates beneficij narrare neceſſe non habet. ibidem. nu.150
Beneficium impetrans narrare debet ſe eſſe clericum.caſ 201.nu.33
Beneficium impetrans narrare debet ſua natiuitatis qualitatem ibi.nu.34
Beneficium impetrans narrare debet crimen, in quo ſe inuolutum reperit. ibi.nu.37
Beneficium impetrans narrare debet plures diſpenſationes a ſe impetratas. ibi.nu.39
Beneficium impetrans narrare debet ſuam dignitatem. ibi.nu.40
Beneficium impetrans narrare debet aliud beneficium quod iam obtinet.ibi.nu.41. quod ampliatur perbellè etiam ſi tenue ſit, & nomen alijs inſuper modis quos proſequere uſque ad nu.52
Beneficium impetrans tacens primum beneficium quod ſibi conatum ignorat,ſurripere ſecundum impetratum non dicitur,& ibi declaratur. ib. nu.52
Beneficium impetrans præſtimonij, quod obtinet, mentionem an facere teneatur.d.caſ. 201.nume.55
Beneficiū impetrans narrare nō debet fructus altaris ſuo pro ſue labore ſibi ab Epiſcopo collatos. ibi.nu.60
Beneficium curatum impetrans cura mentionem facere debet. ibi.nu.61
Beneficium eſſe curatum narrare debet impetrās, & ſi illi per Vicarium ſeruire poteſt. ibid. nume.63
Beneficium impetrans narrare debet eſſe curatum nec prodeſt conceſſio motu proprio facta. ibid. nu 64
Beneficium plebaniam habere, narrare ſufficit, & ſi curam animarum habeat. ibi. nu. 65
Beneficium curatum Epiſcopatui uel Archidiaconatu annexum impetrans, ſufficit ſi narret beneficium principale. ibi.nu.67
Beneficium curatum accidentaliter obtinens, non tenetur illud narrare in impetratione ſecundi. ibi.nu.68
Beneficium impetrans coram ordinario neceſſe nō habet exprimere omnes illius qualitates ibid. num.70 fo.225
Beneficium iuriſpatronatus impetrans illius qualitatem narrare omninò debet. & ibidem declaratur. ibi.nu.71
Beneficium cathedralis Eccleſiæ impetrans qualitatem ſituationis narrare debet. ibidem. nume.72
Beneficium reſidentiæ impetrans illam qualitatem narrare debet.ibi.nu.73
Beneficium reſidentiæ motu proprio collatum tenet, etiam qualitate illa non narrata. ibidem num.76
Beneficium eſſe electiuum narrare debet illud impetrans,

impetrans.d.caſ.201.nu.84
Beneficium eſſe cum commenda narrare debet impetrans.ibi. nu.85
Beneficium eſſe regulare narrare debet clericus ſecularis illud impetrans.ibi.nu.86
Beneficium ſeculare eſſe, narrare debet regularis illud impetrans. ibi.nu.87
Beneficium eſſe hoſpitale debet narrare illud impetrans. ibi.nu.88
Beneficium cum hoſpitale ſi ſpectat ad collationem prælati regularis, in impetratione eſt neceſſe dicere eſſe hoſpitale. ibi.nu.90
Beneficium alteri annexum impetrans illius qualitatis mentionem facere debet.d.caſ.201.nume.91 f.226
Beneficium alteri annexum acceſſoriè impetrans ſufficit narret beneficium principale.ibid.numero.93
Beneficium, quod eſt in collatione ordinarij unicũ impetrans, illius qualitatis mentionem facere debet. & ibidem declaratur. ibidem numero.94
Beneficium monoculum quod.ibi.nu.95
Beneficium impetrans quod fuit familiaris Papæ & deinde Cardinalis, ſufficit ſi narret illum fuiſſe familiarem Papæ. dict. caſ.201.numero.123
Beneficium quod notoriè fuit familiaris Cardinalis, impetrans, non habet neceſſe narrare familiaritatis qualitatem.ibi.nu.124
Beneficium per reſignationem impetrans neceſſe non habet exprimere reſignantem eſſe familiarem Cardinalis. ibi.nu.125
Beneficium affectum impetrans illius qualitatis mentionem facere debet ibi.nu.128
Beneficium uitio intruſionis affectum, impetrans, illud uitium narrare debet. ibidem numero.129
Beneficium litigioſum impetrans, illud uitium narrare debet. ibi. nu.131
Beneficium impetrans quando nomen Sancti exprimere debeat. ibi.nu.134
Beneficium impetrans narrare debet ſtatutum iuratum illius Eccleſiæ ſi extat. ibi.nu.136
Beneficium impetrans narrare debet ius, quod alteri in eo competit. ibi.nu.138
Beneficium impetrans narrare debet coloratam poſſeſſionem, quam in eo alter obtinet.ibid.nume.139
Beneficium ducentorum coronatorum eſſe tenue, perſona Cardinalis inſpecta.caſ.216.numero.10
Beneficium eſſe tenue cùm reditus ad victum non ſufficiunt. ibi.nu.13
Beneficij appellatione curatum non venire. caſu 201.nu.62 fo.268
Beneficij collatio ab Epiſcopo facta præfertur in dubio collationi facta ab eius Vicario.caſu 48 num.17 fo.129
Beneficio aliquem priuare Epiſcopum non poſſe, cùm extra diœceſim commoratur. q.43.nume.20 fo.37
Beneficia magna & tenuia dici, ſi reditus eſt ſolum centum coronatorum.d.caſ.216.numero.9 fo.298
Beneficia tempore nullo conferri poſſe.caſ.48.nume.22 fo.119
Beneficia dum Pontifex confert, qualitatis beneficij rationem habet.d.caſ.216 nu.1
Beneficia medica & tenuia quæ. ibi.nu.2
Beneficia tenuia charitatiuo ſubſidio non grauari ibidem nu.3.298
Beneficia duo incompatibilia poſſidere quis non poteſt caſ.259.nu.3 fo.325
Beneficiorum eccleſiaſticorum pluralitas canonibus inimica.caſ.259.nu.1
Benemerita quomodo probanda ſint.lib.5.cent:2.caſ 134.nu.2
Benemerita quomodo æquiualere debeant rei donatæ.caſ.132.nu.6 f.202
Beneplacitum Principis eius morte euaneſcere.q.69.nu.5 fo.60
Blaſphemia quid ſit. caſu.375. numero.3.fol.429

Blaſphemiam

Blaſphemiam hæreſis eſſe ſpeciem. ibidem. numero.1

Blaſphemiam eſſe, dicere, al deſpetto d'Iddio. ibi. num.4

Blaſphemiam eſſe ſi quis dicat, Dio non po fare: ibi.nu.5

Blaſphemiam facto committi. caſ. 376. numero 1 fo.430

Blaſphemiam non eſſe, ſi quis dixerit, Deum facere non poſſe quod res ſit permutata, cùm uerè non eſſet. caſ.375.nu.8 fo.429

Blaſphemiam eſſe dicere, Rinego Dio. ibi. numero.10

Blaſphemiam eſſe dicere, Diſpiacia à Dio. ibid. nu.11

Blaſphemiam eſſe dicere, Per la vita de Dio. ibi. num.12

Blaſphemiam eſſe dicere, Maladetto Dio. ibid. num.13

Blaſphemiam eſſe abnegare fidem. ibidem numero.15

Blaſphemiam pœna corporali & diuina puniri. caſ.319.nu.16 fo.371

Blaſphemans an pœnam euitet, ſi confiteatur peccata ſacerdoti. caſ.372.nu.11. fo.426

Blaſphemans mitius punitur, ſi non conſueuit blaſphemare. d. caſ.375.nu.32. fo.429

Blaſphemans calore iracundiæ mitius punitur. ibi.nu.33

Blaſphemus qui ſacerdoti confeſſus eſt peccata, an pœnam euitet. ibid.nu.36

Blaſphemi iure canonico quomodò puniantur. ibi. nu.27

Blaſphemi qua pœna lege antiqua diuina plecterentur. d. caſ.375.nu.24

Blaſphemi iure ciuili capite mulctantur. ibi. nume.25

Blaſphemantium pœnæ, quæ. ibi.nu.23

Blaſphemos puniri pro loci qualitate. ibidem numero. 34

Blaſphemos variè hodie puniri apud varias nationes ibi.nu.35

Blaſphema qui turpia & iniurioſa verba profert in fidem Chriſtianam. ibi.nu.16

Blaſphemat qui Deum dicit iniuſtum. ibid. nume. 17

Blaſphemat, qui per Dei caput iurat. ibidem nume.14

Blaſphemare conſuetus, qua pœna puniatur. ibid. num.31

Blanditiæ teſtantium non dicuntur liberam teſtandi facultatem impedire. caſ. 395. numero.42 f.452

Blanditijs qui effecit, ut teſtamentum reuocaretur, inſtitutio tenet. ibi.nu.43

Boerius q.108. in fine reprehenſus. caſ.331. numero.4 fo.381

Boerij æquiuocatio. ibi.nu.5

Boerij conſideratio euerſa. caſ.185.nu.49. f.248

Boerij doctrina exploſa. caſ.89.nu.24. fo.160

Bona fides quando curſu decennij præſumatur. caſ.43.nu.8 f.117

Bona fides ex temporis diuturnitate præſumitur. caſ.43.nu.1

Bona fides in quibus actionibus maximè verſetur q.3 nu 17 fol.3

Bona ceſſantium ſoluere penſitationes publicas ſub haſta alienari. caſ.55.nu.1 f.129

Bona ceſſantium ſoluere penſitationes, vt ſub haſta alienari poſſint, per quod tempus is debet ceſſaſſe. ibi.nu.3

Bona minorum ſiue prædia pignori dare vel alienare, vtilius an ſit, iudicis eſt arbitrium. caſu 171.nu.15 f.229

Bona minorum, cætera in verb. Minoris, & minorum bona.

Bonorum multiplex ſpecies. d. caſu. 171. numero.34

Bonifacius octauus à Rege Gallorum de hæreſi accuſatus. q.80.nu.132 fo.73

Bonifacij VIII. Pontifex. Max. facinus. caſ.185 nu.1 fo.118

Bononienſis & Peruſina corruptela ludendi lapidibus. caſ.400.nu.8 f.360

Bononienſes Iudæi priuilegio ciuitatis a Pontifice donati. caſ. 290. nu. 13 f. 346
Bonum quem non præſumi ad tertij detrimentum q. 9. nu. 9 fo. 48
Bonos præmijs eſſe inuitandos, malos uerò pœnis coercendos. caſ. 377. nu. 16. fo. 431
Boues aratorios & inſtrumenta ruſticalia pignore capi non poſſe. caſ. 378. nu. 2 fo. 433
Boues aratorios lege Attica mactari vetitum. ibi. nu. 4
Boues aratorij & inſtrumenta ruſticalia pignore capi an poßint, cum alia non extant bona. d. caſ. 378. num. 10 f. 433
Boues aratorij & inſtrumenta ruſticalia pignori capi non poſſunt, etiam vt ſubhaſtentur d. caſ. 378. nu. 14
Boues aratorij pignori ex cõuentione dari poſſunt ibi. nu. 15
Boues aratorij in opere nondum deducti pignore capi poſſunt. ib. nu. 17
Buccellarij fures qui. caſu. 394. numero. 97. fol. 448

C

Cæſaris Auguſti in maledicos patientia. caſ. 377. nu. 25 f. 431
Cadauer cur ſanguinem coram homicida emitat. caſ. 270. nu. 17 fo. 334
Cadauer ſequeſtrari non poteſt ob uſuras. caſ. 387 nu. 18 f. 438
Cadauer per vicos tranſuehens dum iter facit, non punitur. d. caſu. 387. nu. 25
Cadauer homicidæ ſuſpenſius ſepeliri non debet. d. caſu. 387. nu. 31
Cadauer illius, qui mortem ſibi conſciuit; an ſuſpendi debeat, iudicis reſidet in arbitrio. caſ. 284. nu. 15 f. 340
Cadauera ſuſpendi dum iudicis iubent, non rectè agunt. caſ. 285. nu. 2 f. 348
Cadauera ſuſpenſorum conceduntur medicis cauſa anothomiæ faciendæ. ibi. nu. 10. & 12
Cadauera punitorum inſepulta interdum manere debent. d. caſ. 387. nu. 32. fo. 439
Cadauera ſpoliantes mortis pœna plectuntur. caſ. 387. nu. 13
Cadauera extrahentes è ſepultura graui pœna plectuntur. ibi. nu. 14
C. Marij egregia contra ſodomitam ſententia. caſ. 286. nu. 23 fo. 343
C. Marij mors. caſ. 284. nu. 9 fo. 340
C. Cæſar annum ad lunæ curſum ordinauit. caſ. 183. nu. 4 fo. 244
C. Cæſaris conſtitutio de pecunijs mutuis reddendis ibid. nu. 7
C. Cæſaris lex in terminorum motores. caſu. 393. nu. 4 f. 353
C. Cæſaris lex, quæ arma in vrbe eſſe prohibuit. caſ. 394. nu. 22 fo. 454
C. Iulij Cæſaris in ſuos maledicos patientia. caſ. 377. nu. 24. fo. 431
Cato è Sicilia fœneratores exegit. caſ. 398. num. 8. fo. 456
Cato trium ſe pœnitere dicebat. caſ. 61. numero. 6 fo. 134
Catonis Cæſarij de honeſtate ſeruanda lex. cauſ. 287. nu. 4. fo. 344
Catonis Vticenſis mors. caſ. 284. nu. 8. fol. 340
Catonem Cenſorinum octuagenarium generaſſe. li. 2. cent. 1. caſ. 89. nu. 62 fo. 160
Caligula Imperator a ciuibus dotes præſtari voluit ſuis filiabus. caſ. 181. n. 2 f. 240
Calculatoru electi ad rationes computandas poteſtas & auctoritas quanta. caſ. 209. numero. 36 f. 291
Calumniator non excuſatur ex ſemiplena probatione, ſi accuſatus contrarium probauit. d. caſ. 321. nu. 18 f. 373
Calumniator excuſatur, ſi a teſtibus ſe deceptum probat. ibi. nu. 19
Calumniator excuſatur, ſi probat ſe a fide dignis audiuiſſe. ibi. nu. 20
Calumniator excuſatur ſi dolore immenſo accuſare coegit. ibi. nu. 24

Calum.

Calumniator excuſatur eum de atroci crimine accuſat. ibid.nu.26
Calumniator non efficitur, qui diffamatum accuſat. ibi.nu.29
Calumniator excuſatur ſi ſuam recuſationem probauit, teſtibus deinde ex ſua perſona reprobatis ibi.nu.31
Calumniator ob ætatis & ſexus imbecillitatem excuſatur. ibi.nu.32
Calumniator ex iuſtis cauſis excuſatur, ne teneatur ſimilitudine ſupplicij, non autem ab actione iniuriarum. ibi nu.33
Calumniator ex iuſtis cauſis a refectione expenſarum non excuſatur. ibi.nu.34
Calumniator non dicitur, qui ſemiplenè probauit. caſ.177.nu.9 fo.235
Calumniator dicitur, qui accuſationem non probauit.caſ.321.nu 4. f.373
Calumniator excuſatur ſi ſemiplenè probauit. ibi. nu.7
Calumniatorem talionis, pœna etiam iure diuino puniri.caſ.322.nu.9 f.375
Calumniatores ex Ariſtotelis ſententia eſſe grauiter puniendos.caſ.322.nu.10 f.309
Calumniatores crudeles appellabat Demoſthenes ibi.nu.11
Calumniatores grauiori odio quam fures Ageſilaus inſectabatur ibi.nu.12
Calumniatores qui.d.caſ.321.nu.1 f.373
Calumniatorum pœna quæ. caſ. 322.numero.1 fol. 375
Calumniari quid ex Valla.d.caſ.321.numero 2 fol. 373
Calumniari non dicitur, qui ex officij neceßitate accuſat. ibi.nu.21
Calumniari non dicitur, qui accuſat ex defuncti voluntate. ibi.nu.30
Calumniari conſuetus non excuſatur, ſi ſemiplenè tantum inſtitutam accuſationem probauit. d. caſ.321.nu.17
Cambyſes acre iudicium contra iudicem, qui per ſordes iudicarat.caſ.342.nu.2 f.390
Camilli Plautij Iureconſ. doctiſſ. noua opinio de dote propter adulterum hodie non amittenda. caſ.287.nu.11 fo.344
Camilli Plautij intellectus ad c.plerunq;, de do. inter virum & vx.in dubium reuocatus. ibi. nu.24
Cãcellarius ſupremus in Gallia loco antiqui Quæſtoris eſt caſ.68 nu.11 fo.140
Cancellarij ſupremi Principum illuſtres hodie eſſe caſ.68 nu.7
Cancellarius ſupremos hodie loco Conſulum eſſe. d.caſ.68 nu.19
Cancellationem factam a non habent authoritatem, nil operari q.90.nu.24 fo.89
Canonicum deſeruire poſſe per ſubſtitutum pendente appellatione ab eo interpoſita ſuper reſidentia, libr. 2. cen. 1. caſu. 69. numero. 11. fol. 143
Canonicatum impetrus narrare debet nomen Canonici, per cuius perſonam vacat caſ.201.nu. 135 fol.268
Canonicatum eſſe de maioribus maleficijs reſpectiuè, caſ.216.nu.6 fo.299
Capital quid caſ.392 nu.7 fo.447
Capitale odium quod lib.1.q.86.nu.16. fo.84
Capitalis morbus quis. ibi.nu.17
Capitalem cauſam eſſe, quia vitam admit, caſu 265.nu.3 fo.331
Cap.in Archiepiſcopatu, de rapt.ſenſus & declaratio.q.54.nu.10 fol.46
Cap.ex literis, de reſtitu. in integ. intellectus & ſenſus.q.54.nu.46
c.1.§.ſi quis ruſticus, de pace tenen.in vſibus feu. declaratur atq; exponitur, caſ.394. numero 29 fo.354
Cap.licet de regula exponitur. quæſt. 7. numero 67 fo.7
C.de his 28.diſtin. declaratur. caſ. 57. numero. 11 fo.134
Cap.ſtatutum, de reſcrip.in 6.declaratur.caſ.69 nu.2 f.143
Cap.in cauſis, de re iudic. elucidatur. quæſtio. 8. num.19

nu.19 fo.11
Cap.clericus,de vita & honeſtate clericorũ,declaratur.ca.392.nu.25 fo.346
Cap.ſuper his,de pœnis.q.91.nu.6 fo.92
Cap.verum,de foro compe.explanatur.q.8.nu.16 fol. 10
Cap.cum olim de cenſib.ſenſus & declaratio.lib.2.cent.1.ca.93.nu.28 f.169
Cap.1.de ordine cog.declaratur.ca.167.nu.18 fo. 224
Cap.potuit,de locato,in illis verbis,clerici ſatisfactione,exponitur.ca.7.nu.5 f.105
Cap.1.de conſti.ibi,ſenſu ſuo,exponitur,q.7.nu.54 fo.7
Cap.venerabilis,§.porro,de offi.deleg.explicatum q.54.nu.37 fo.46
Cap.Apoſtolicæ,de dona.explanatur.ca.74.n.2 fol. 146
Cap.dudum,il 1.de elect.declaratur.ca.175.n.9 fo. 234
Cap.quod translationem,de of.deleg.ſenſus.q.74 nu.37 fo.64
Cap.Gonſaldus.17.q.2.exponitur.ca.56.nu.2 fo. 129
Cap.monaſteriys,19.q.3.declaratur. ibi.nu.3
Cap.ſi plus incognitus.17.q.2.ſenſus. ibi.nu.4
Cap.ſicut,de Iudæis,declaratur. q.94.nu.6 fo. 94
Cap.cum non ſit,de decimis,ſenſus & declaratio.caſ.210.nu.10 f.293
Cap.quando duo connexa contingat.ca.95.nu.18 fo. 172
Capitulum ſeparatum,quando dicatur ibidem. num.19
Cap.in archiepiſcopatu,de rap.ſenſus & intellectus q.74.nu.46 fo.65
Cap.cum venißent,de eo qui mittitur in poſſ.cauſa rei ſeruã.ſenſus & declaratio. ibidem. num.47
Cap.paſtoralis.in fi.de cau.poſſ.& propr.declaratur.ca.51.nu.37 fo.124
Cap.cum Ioannes de fide inſtrumen.declaratur. ibid.num.38
Cap.ſi quis ſuadente 17.q.4.declaratur.ca.180.nu.19 f.238
Cap.1.§.ſi quis quinq; ſolidos,de pace tenen.intellectus.ca.295.nu.13 fo.348
Cap.cum dilectus.de elec.ſenſus,& intellectus.q.73.nu.11 fo.63
Cap ſignificaſti,de of.deleg.ſenſus aperitur.q.37.nu.28 fo.32
Cap.cum P.Manconella,de accu.declaratur.caſ.121.nu.3 f.198
Cap.poſtremo,de appell.exponitur. ibid.n.4
Cap.conſuluit,de of.deleg.explicatur.ca.45.n.8 fo. 118
Ca.1.§.porro,quæ fuerit prima cau.benefi.amit.extendi ad caſus ſimiles ibidem expreßis.caſ.130.nu.5 fo.702
Cap.quia non in omnibus,de vſu.declaratur.ca.389.nu.39 fo.41
Cap.mandato,de prebendis in 6.ſenſus & declaratio.ca.201.nu.98 fo.268
Cap.literis,de præſum.declaratur.ca.244.nu.8.fo. 318
Cap.cum cauſam.el 1.de teſtib.enucleatur.q.33 nu.9 f.27
Cap.cum dilectus.de fid.inſtr.explanatur.ca.51 nu.20 f.124
Cap.quoniam contra,de prob.declaratur.ca.175 nu.6 fo.234
Cap.ult.de offi.deleg.ſenſus & intellectus.q.54.num.39 fo.47
Cap.ad noſtram.de regula.declaratur,atq; exponitur.ca.57.nu.38 f.134
Cap.cum ſingula.de praben.in 6.declaratur.ca.185.nu.2 f.247
Cap.vlt.ne cle.vel mona.declaratur.ca.185.nume.13 f.247
Cap.ſi delegatus.de of.deleg.in 6.ſenſus & declaratio.q.69.nu.23 fo.60
Cap.1.§.ſi voluerit.de capit.e.qui curiam vend.in vſibus feudorum,ſenſus & declaratio.caſ.390.nu.29 fo.442

Cap.

Cap.vlt.de offi.ord.ſenſus & declaratio.lib.1.q. 54.nu.43 fo.46
Cap.prudentiam,in prin.de of.dele.explicatur.q. 37.nu.34 fo.32
Cap.2.de feudis declaratur. caſ.81. nume.6 fo. 149
Cap.1.de ope.nou.nun.explicatur. q.74.nu.54 fo. 64
Cap.1.de homici.in 6.ſenſus & intellectus. caſ. 360.nu.40 f 409
Cap.ſignificantibus,de of.dele.declaratur.ca.65. nu.5 fo.129
Cap.1.§.porro,quæ fuerit prima cau.beneſi.amit. declaratur.ca.267.nu.4 fo.299
Cap.2.de translatio.Epiſco.intellectus. ca 287. nu.22 f.344
Cap.plerunq;,de do.inter vir.& vxo.intellectus. ibi.nu.23
Cap.1.§.ſi verum,de poſtul.præla.exponitur: ca. 185.nu.17 fo.247
Cap.1.§.nec obſtaret,de conceſ.præb.in 6. declaratur. ibi.nu.18
Cap.miles 14.q.5.declaratur. caſ.354. nu.4 fo. 403
Cap.dixit Dominus,14.q.5.declaratur,ibidem. num.5
Cap.Paſtoralis,de appel.declaratur.ca.186.n.13 fo. 251
Cap.1.§.1.quib.mo.feu.amit.intellectus.ca.287 nu.10 f.344
Cap.gratia,de reſcrip.in 6.declaratur.ca 201.nume.53 fo.269
Cap.Moyſes.32.q.2.deſumptum Exodi 21. declaratur.ca.357.n.15 fo.406
Cap.ſuper eo,il 2.§.1.de teſtibus,declaratur.caſ. 102.nu.5 fo.180
Cap.1.§.mercator.de pace tenen.in vſib.feu. declaratur.ca.394.nu.60 fo.449
Cap.pen.de offi.Vica.in 6.declaratur. q.43.n.28 fo. 37
Cap.ſi a ſede,de præb.in 6.declaratur.ca.48.nume.31 fo.119
Cap.prohibita.23.diſtinct.litera reſtituta.ca.39 n.26 f.446
Cap.continebatur.de ſponſa.impu.ſenſus & declaratio.ca.57.nu.29 f.134
Cap.ad abolendam.§.1.de hæred. intellectus.caſ. 372.nu.7 fo.427
Cap.didici.1.q.7 intellectus. ibid.nu.8
Cap.an ſit,de appell.declaratur. caſ.16. num.3 fo. 109
Cap.licet vniuerſis,de teſtibus,explicatur. q.27. nu.2 fo.28
Capitulum adminiſtrans ſede vacante,nouo Prælato rationes reddere tenetur ca.209.nume.8 fo. 291
Cap.cætera in ver.Lex.Tex.Clem:
Capitula antiqua connexa quæ.lib.2.cent. 1. ca. 95.nu.14 fo.173
Capitula antiqua declarare poteſt actor, & ſi noua dare prohibeatur q.73.nu.19 f.62
Capitula diuerſa cenſeri cũ concurrere ſimul non poſſunt.d.ca 95.n.22 f.173
Captiuitatem difficilis probationis. ca.116.n.10 fo. 195
Captus in bello ſe iuſtè captũ declarat,ſi taleæ partem perſoluit ca.336.nu.28 fo.382
Carcer ad cuſtodiam,non ad pœnam eſſe debet ca. 305.nu.2 fo.358
Carcer efficit ut in eo geſta ſint nulla.lib.2.cen.2. ca.136.n 4 f.204
Carcer perpetuus ad cuſtodiam eſſe nõ debet.q.89 nu.7 fo.88
Carcer perpetuus a iure canonico in pœnam indicitur. ibi.n.10
Carceris perpetui pœnam indicere an poſſit index pro ſuo arbitrio q.89.nu.1
Carceris perpetui pœna pro delicto apud multos ſeruari. ibid.nu.2
Carceris perpetui pœnam capitalem eſſe. ibidem num.3
Carceris perpetui pœna perpetuæ ſeruitutis eſt. ibi. num.4
Carceris perpetui pœnã indicẽ ex plenitudine ſuæ

pote-

poteſtatis non poſſe indicere. ibi.nu.5
Carceris perpetui pœnam ſeruo imponi poſſe, & alijs nonnullis.q.89.nu.8
Carceris perpetui pœnam ob delictum atrox indici poſſe. ibi nu.9
Carceris perpetui condemnationem eſſe ipſo iure nullam ibi.nu.6
Carceris custodiam eſſe adhibendam arctiorem il li, qui ſemel aufugit. caſu 303. numero 10 fol. 357
Carceris qualitas quæ eſſe debeat, & qui fideiuſſoribus relaxandi caſ.303.nu.1 f.357
Carceris qualitas, vide cuſtodia qualitas.
Carceris cuſtos, Require cuſtos carceris.
Carcerem ſubterraneum eſſe non debere. caſ. 305 nu.5 fo.558
Carcerandi arbitrium iudicem habere, cum in criminalibus arbitrium obtinet. quæſtio. 88. nu.1 f.187
Carceratus ſi hoſtio fracto fugit, qua pœna plectatur.caſ.301.nu.5 fo.952
Carceratus ſolis compedibus vinctus ſi fugit, qua plectatur pœna. ibi.nu.6
Carceratus ſub ſola cuſtodia fugien, effractoris pœna punitur. ibi.nu.7
Carceratus dicitur, & qui ſub arreſto eſt ibid. num.9
Carceratus fugiens ſi capiatur, pœna effractoris punitur ibi.nu.11
Carceratus qui poteſt fugam reuerſus eſt, non punitur, vt effractor ibi.nu.12
Carceratus indebitè, fugiens non punitur.ibi. nume.14
Carceratus indebitè in foro conſcientiæ fugere poteſt, ibi.nu.15
Canceratus notoriè iniuſtè, tutè aufifit, et illum inſtigans non punitur. ibi.nu.23
Carceratus ob atrox delictum ligari etiam poteſt caſu.305.nu.7 fo.357
Carceratus quando relaxetur fideiuſſoribus, remiſſiuè.caſ.276.nu.25 fo.337
Carceratus carnaliter cognoſcens mulierem cuſtodis, qua pœna puniatur caſu 292. numero.5 fol. 348
Carceratus remittendus ſub cuſtodia, ſoluit cuſtodiæ impenſam caſu. 288. numero. 9. fol. 347
Carceratus dato fideiuſſore relaxatur ſi facti conſuetudo ita ſuadet.dict. caſ.303.numero. 35 fol. 355
Carceratus ob pœnam ſanguinis in defectum pecuniariæ fideiuſſore relaxatur. ib..n.36
Carceratus ob pœnam arbitrariam fideiuſſoribus relaxatur ibi.n.39
Carceratus ob pœnam pecuniariam ex conſuetudine fideiuſſoribus relaxatur ibi.nu. 40
Carceratus ob ſolam pœnam pecuniariam ſub fideiuſſione poteſt liberari. caſu. 303.numero 3
Carceratus ob pœnam pecuniariam ſi delictum eſt confeſſus, non eſt ſub fideiuſſione relaxandus. ibi.nu.4
Carceratus ob pœnam pecuniariam relaxandus non eſt dato fideiuſſore, ſi ſerò eum obtulit ibi. nu.8
Carceratus ſi ſemel aufugit, amplius liberandus non eſt dato fideiuſſore ibi.nu.9
Carceratus repertus in fragranti crimine pro quo eſt ſola pæna pecuniaria, fideiuſſoribus non eſt relaxandus ibi.nu.12
Carcatum ob pœnam pecuniariam, ſi crimen eſt notorium non relaxatur ſub fideiuſſione. ibid. nu.3
Carceratus ob pœnam corporalem ſub fideiuſſione relaxandus non eſt ibi.nu.15
Carceratus fideiuſſoribus non relaxatur, etiam ſi corporalis pœna ſit tantum corporis afflictiua ut ictus fuſtium ibi.nu.23
Carceratus ſi confeſſus eſt delictum, non liberatur dato fideiuſſore ibi.nu.28
Carceratus pro pœna pecuniaria, quæ corporalis efficitur, fideiuſſoribus non relaxatur. ibid. nume. 31
Carceratus pro infractione ſaluaguardiæ dato fideiuſſore relaxandus non eſt. ibi. nu 32

Carcerati a proximo liberandi ſub fideiuſſione relaxari poteſt ibi. nu. 34
Carcerati relaxantur fideiuſſoribus obligantibus ſe loco cuſtodiæ. dict. caſu. 303. numero 37 fo. 355
Carceratis in ferijs Paſchatis & Natalis Saluatoris noſtri ſub fideiuſſione relaxantur ibid. nu. 38
Carcerati aliquando relaxandi eo carcere, quo cōtinentur perpetuò carcerati, & non ſunt claudendi. caſ. 305. nu. 12 f. 357
Carcerati de proximo liberandi, carcere duro affici non debent, caſ. 305. nu. 9. fo. 358
Carcerati ad veritatem eruendam dato fideiuſſore non relaxantur. dict. caſ. 303. numeeo 25 fol. 355
Carceratos pati non debere. caſ. 303. numero 4 fol. 358
Carceratos eſſe relaxandos ob pacem & publicam lætitiam caſ. 302. nu. 15. fo. 353
Cardinalis factus obuiam falſario, eum a pœna mortis qua ſtatim mulctandus eſt, non liberat caſ. 306. nu. 12 fo. 358
Cardinalis perſona egregia eſt. caſu 70. numero 4 fo. 143
Cardinalis ſemel creatus reuocari non poteſt. caſ. 185. nu. 48 f. 148
Cardinalis pronuntiatus quando dignitatem adeptus cenſebitur, caſ. 185. nu. 42 f. 248
Cardinalem non ſuccedere in feudo, declara vt infra caſ. 231. nu. 6 f. 309
Cardinalem arbitrium electum, vt extraiudicialiter iudicet, ſuam poteſtatem ſuo ſucceſſori non tranſmittere q. 68. nu. 27 f. 57
Cardinales purpureo galero vti ſtatuit Innocen. caſu 392. nu. 8 fo. 445
Caro pro humanitate ſumitur, quæſtio. 7. numero 66 fo. 8
Caroli Magni egregium indicium, caſu 270. nume. 15 fo. 354
Caroli I. Regis egregium factum. quæſtio. 96 nu. 12 fo. 95
Caſtellanum domicilium non contrahere, cum animo recedendi caſtrum inhabitat, caſu 86. nu. 8 fo. 152
Caſtrum, vel oppidum committens ſe protectioni alicuius Principis, quomodò illi ſubiectum efficietur. q. 10. nu. 19 fo. 398
Caſtrum alienans, etiam merum & mixtum imperium quod in eo habet, alienare. q. 54. nu. 47 fo. 128
Caſtri Cuſtos ſi ſpreto Principis mandato, caſtrum non muniuit, capite mulctatur, caſu 365. numero 7 fo. 423
Caſtrenſis opinio reiecta, caſu 105. numero 26 fo. 182
Caſtrenſ. & ſequatim opinio reiecta, caſu 256. nu. 36 f. 222
Caſtigatio inferiorum conceſſa eſt maioribus, caſu 364. nu. 1 fo. 422
Caſtigare poſſunt propinqui maiores ſuos propinquos inferiores ibi. nu. 9
Caſtigationem moderatam Abbati in monachū eſſe conceſſam ibi. nu. 12
Caſus ſimiles dici cùm par adeſt ratio, caſu 84. nu 8 f. 151
Caſus fortuitos in ſe ſuſcipiens, quos ſuſcepiſſe dicatur, caſu 80. n 2 fo. 147
Caſus fortuitos valde inſolitos, conductores gabellarum excuſare a penſionis præſtatione. ibidem numero 6.
Caſus valde inſolitus & omnino incognitatus quis. dicatur, ſex ſunt opiniones, ibidem numero 7
Cathelani fide fragi, caſu 57. numero 49 fol. 134
Cathecumini carnaliter cognoſcentes Chriſtianas eadem pœna qua Iudæi puniuntur, caſu 290 numero 18 fo. 346
Cathecuminos non ſaluari niſi mediante martyrio. ibi. nu. 19
Cauſa quæ nocent, præualet illi, quæ prodeſt. q. 80 nu. 27. fo. 74
Cauſa iuſta coarctandi tempus ad deliberandum

quæ

quæ ſit.caſ.1.nu.9 f.100

Cauſa principalis vbi plenariè tractanda eſt, an etiam quæſtio emergens & incidens? quæſt. 45.nu.15 fo.40

Cauſa diffinita odium conceptum inter iudicem & condemnatum perdurare.lib.2.cent.2.caſu.121.num.2 fo.197

Cauſa vna propoſita.alteram probari non poſſe.q.31.nu.1 fo.27

Cauſa iuſta litigandi excuſat ab expenſis.caſ.177 num.1 fo.197

Cauſa iudicatur ciuilis, uel criminalis ſecundum finem.q.81.nu.2 fo.82

Cauſa cauſæ eſt cauſa cauſati. caſu 287.numero 14 f.344

Cauſa exprimenda eſt in citatione, quando quis citatur vt perſonaliter compareat, cùm aliàs poſſet per procuratorem comparere.caſ.52.numero.23 f.126

Cauſa magna, & quæ parua dicatur.caſ.72.nume.3 fo.144

Cauſa parua eſt, cum impenſa lucrum poteſt excedere. ibi.nu.6

Cauſa meri & mixti imperij mandata alteri, nõ mandari.q.54.nu.2 f.46

Cauſa iuſta excuſat à contumacia, caſu 153.nume.2 f.217

Cauſa timoris proueniens à iudice excuſat citatum contumacem. ibi.nu.6

Cauſa ſemel ingreſſa conciſtorium Principis ab inferiore non cognoſcitur. quæſt. 67.numero. 30 fo.55

Cauſa capitalis & criminalis quæ.caſ.265.nume.1 fo.331

Cauſa ſimpliciter commiſſa, quæ mandata cenſeatur.q.74.nu.57 fo.64

Cauſa quid ſit.caſ.390.nu.34 fo.442

Cauſa ardua eſt, quæ omnium bonorum eſt. caſ. 110.nu.5 fo.190

Cauſa cognitionem requirere, ut iura partium exaudiantur.q.19.nu.4 fo.20

Cauſa cognitionem poſtulare iuris ordinem. ibid. numero.5

Cauſa cognitionem requirere, vt termini probationum ſtatuantur. ibi.nu.8

Cauſa cognitionem poſtulare, vt audiantur partium exceptiones & replicationes. ibi.nu.9

Cauſa cognitionem maximè ſcrupuloſam neceſſariam minimè eſſe cum iudex liberum arbitriũ habet. ibi.nu.10

Cauſa cognitionem in multis verſari. q. 19. nume.2

Cauſa modum formam illi præſtare. caſu. 223. nu.1 fo.104

Cauſæ poſſeſſionis & proprietatis an neceſſario ab eodem iudice finiri debeant. caſ. 371. numero.9. fo.425

Cauſæ cognitio adhibenda eſt, an creditor inſtet vel non, vbi bona minoris alienari poſſunt.caſu.171.nu.8 f.229

Cauſam ciuilem dici cùm pœna pecuniaria etiam fiſco applicanda eſt. quæſtio. 82. numero. 5 fo.82

Cauſam proximam eſſe conſiderandam. caſ. 287 nu.18 f.344

Cauſam remotam conſiderari. ibi.nu.19

Cauſam in præcepto contra ſtylum inſeri debere. caſ.52.nu.22 fo.127

Cauſam 50.coronatorum eſſe paruam.caſ.72.nume.9 fo.144

Cauſam minimam eſſe interdum decem librarum auri. ibi.nu.14

Cauſa iuſta litigandi eſt, cum quis opinionem Doctoris pro ſe habet.d.caſ.177.nu.3 fo.235

Cauſam iuſtam litigandi habet, qui Doctorum conſilia pro ſe retulit.ibidem declaratur. ibid. num.5

Cauſam iuſtam litigandi præbet opinionum varietas. ibi.nu 6

Cauſam iuſtam litigandi is habuiſſe dicitur, qui ſemiplenè probauit ibid.nu.8

Cauſam iuſtam litigandi is habuiſſe dicitur, qui ſuam intentionem probauit teſtibus, ex perſonæ conditione reprobatis. ibi.nu.10

Cauſam iuſtam litigandi præſtant teſtes, qui extra iudicialiter aliter deinde dixerunt ibidem num.11

Cauſam iuſtam litigandi is habet, qui à fide digniis audiuit rem ita ſe habere. ibidem numero.12

Cauſam iuſtam litigandi præſtat ſuperius mandatum. ibi.nu.16

Cauſam capitalem inimicitiam cauſare, quia teſtis recuſari poteſt. dict. caſu. 110.numero.7 fol. 190

Cauſam paruam dici 25. aureorum, vel trium tantum d.caſ.72.nu.5 fo.144

Cautela qua incendiarius ſe poteſt excuſare, ſua culpa incendium non eſſe ſecutum. caſ.390. nu.18 fo.442

Cautela qua accuſatus vti poteſt, vt per procuratorem compareat.q.80.nu.51 fo.74

Cautela Capellæ 66 minus tuta.caſu.323.numero.16 fo.376

Cautela iudicum maleficiorum, qua curant confeſſionem delinquentis in tormentis factam ſponte ab eis confirmari. caſ.38.nuumer.1. fol. 115

Cautela ad extorquendum confeſſionem à debitore.caſ.21.nu.1 f.111

Cautela ad extorquendum confeſſionem a delinquente. ibi.nu.2

Cautela Baldi & Doctorum quòd iudex ex officio poſſit poſt concluſionem in cauſa teſtes interrogare reijcitur. caſu.51.numero.39. fol. 125

Cautela emptorum vt euitent præſumptam fraudem vſurarum.caſ.194 fo.172

Cautela qua reus vti poteſt ad conſtituendum procuratorem, vbi pœna pecuniaria eſt indicenda caſ.264.nu.3 fol.331

Cautela, qua procurator pro reo interueniens, cum loco pœnæ pecuniariæ non ſolutæ corporalis infligitur.q.80.nu.22 fo.74

Cautela reſpondendi interrogationi, an velit vti teſtibus falſis. caſu.315.numero.21.fol. 364

Cautela noua eorum, qui vti nolunt falſis teſtibus & quomodo eludi illa poſſit ibi.nu.23

Cautela qua detegitur ſummam eſſe duplicatam caſ.213.nu 31 fo.295

Cautela, qua didicitis teſtificatio alij teſtes poſſunt recipi.q.34.nu.14 fo.21

Cautela, qua vti debet iudex, cùm reum torquet indebitè.caſ.340.nu.10 fo.388

Cautela viduæ, quæ filium illegitimum admiſit ad ſucceſſionem cum legitimus.caſ. 89. numero.29 f.160

Cautio idonea quæ.caſ.142.nu.1 fo.207

Cautio ſufficiens quæ, iudicis arbitrio relinquitur ibi.nu.2

Cautio idonea dicitur cùm pignora dantur. ibid. num.3

Cautio quam inimicus præſtat inimico per quod tempus duret.caſ.141.nu.1 f.207

Cautio qualis præſtari debeat.caſ. 139. numero.1 fo.207

Cautionem, quam vſufructuarius præſtat, iudicis arbitrio præſtare.d.caſ.139.numero 3.

Cautionem quam inimicus præſtat inimico, iudicis arbitrio præſtari. ibid.nu.4

Cautionem ſine cauſa extorquendam non eſſe.lib. 2.centu.2 caſ.140.nu.1 f.207

Cautionem qui non obſeruat, pœnam, quam promiſit, ſoluit.caſ.335.nu.1 fo.383

Cautionem per decennium poſſe durare ex perſonarum qualitate.d caſ.141.nu.3 fo.267

Cautum.l.ſi de iuſſio.

Cedula in filcia ſcripturarum notarij reperta, protocoli nomen non meretur. caſ. 187. numero. 26 fo.253

Certum illud dici, quod per relationem ad aliud certum efficitur, etiam ſi pro forma, ſi nominatim requiratur certitudo. q. 68.nuumero. 52. fol. 56

Cenſores olim Romæ iudices in eos, qui minus vrbanè & ciuiliter viuebant. caſ. 380. numero.10 f.435

cenſorum

Cenſorum ſeueritas in aliquos, qui minus ciuiliter & vrbaniter ſe habebant. ibib.nu.11
Cenſus quantitas quæ ſit iudicis arbitrio relinquitur.caſ.143.nu.5 fo.208
Ceſſatio à diuinis, quæ eſſe dicatur.caſu.180.nume.2 f.237
Ceſſatio quod detrimentum clericis adferat. ibid. num.4
Ceſſationis iuſta cauſa quæ. ibi.nu.5
Ceſſandi à diuinis iuſtam cauſam præbet indictio collectarum clericis ipſis facta à laicis. ibidem num.7
Ceſſionarius ſine mandato alterius nomine falsò cedens non incidit in pœnam criminis ſtellionatus.caſ.381.nu.16 fo.436
Cedens deducit vnde alimenta habeat. caſ. 183. nu.21 fo.244
Cedens bonis ignominioſè, vt Papia ex ſtatuto 64.inciuilibus, omnino & ſemper liberatur. ibi.nu.22
Cedens bonis an cogi poſſit domum vel turrium magni valoris, ſed tenus reditus alienare. ibi. num.24
Ceſſionis beneficium cur inuentum, caſ.183.nume.1 f.244
Ceſſionis beneficium quod.ibi.nu.8
Ceſſionis beneficium miſerabile & calamitoſum. ibi.nu.11
Ceſſionis beneficio gaudent etiam filijfamilias.ib. nu.12
Ceſſionis beneficio gaudent etiam collegia & vniuerſitates. ibi.nu.13
Ceſſionis beneficium multis in caſibus ceſſat, remiſſiuè.d.caſ.183.nu.17
Ceſſionis beneficio renuntiari expreſſè non poteſt. ibi.nu.18
Ceſſionis praxis ibi.nu.19
Ceſſionis forma. ibi.nu.20
Ceſſionis beneficium inter clericos quid tribuat. ibi.nu.29
Ceſſionis praxis inter clericos. ibid.nu.30
Ceſſionem præſumi ſimulatam ob pretij tenuitatem.caſu 248.nu.1 fol.326
Chaſſanæi doctrina exploſa. caſu. 395. numero. 8 fol.452
Charitatiuum ſubſidium rectè exigitur ob locorum vitationem.caſ.178.nu.4 f.236
Charitatiuum ſubſidium exigitur, cum agitur de recuperandis bonis eccleſiæ. ibi.nu.5
Charitiuum ſubſidium rectè exigitur ad emendum caſtrum, vel oppidum munitiſſimum, quo hoſtes procul arceantur. ibi.nu.8
Charitatiuum ſubſidium clericis indicitur cum Rex apud Prælatum hoſpitatur. ibi.nu.11
Charitatiuum ſubſidium clericis indicitur, cùm lis magna Eccleſiæ mouetur. ibidem. numero 12.
Charitatiuum ſubſidium in Regno Neapolitano eſſe decimam annui reditus. ibid. caſu. 179. nu.2 f.237
Charitatiuum ſubſidium eſſe dimidium generalis collectæ ſecundum aliquos ibi.nu.3
Charitatiui ſubſidij ſumma quanta eſſe debeat. d.caſu.179.nu.1
Charondæ Thyriorum Principis factum memorabile.caſ.394.nu.39 fo.454
Cicero hoc aſſumpſit nomem cum antea M. Tullius diceretur.caſ.318.nu.10 fo.370
Ciceronis locus obſcurus. caſ. 323. nuumero. 11 fo. 376
Ciceronis locus declaratur. q.2. nu.26 fo.25
Ciceronis locus in officijs.q.90.nu.47. fo.89
Ciceronis locus caſ.71.nu.4 fo.29
Ciceronis locus.caſ.255.nu.3 fo.322
Ciceronis locus.q.3.nu.15 fol.3
Ciceronis egregius locus in officijs.caſ.383.num. 6 fo.437
Ciceronis locus in oratione pro Milone, declaratur. caſ.360.nu.25 fo.409
Ciceronis locus pro Milone.caſ.363. numero.11 fol. 431
Ciceronis locus lib.3.de legib.caſ.393.numero. 8 fo.447
Ciceronis locus in oratione pro Milone. caſu. 363.

363.numero 5 fol.421
Ciceronis ſententia de his, qui ſibi mortem conſciſcunt.caſ.284.nu.13. fo 440
Ciceronis locus de legibus explicatus. q. 2. numero.13 fo 2
Ciceronis locus pro lege Manilia. caſ. 55. numero,2 fo.128
Ciceronis locus in oratione pro Cælio, declaratus. caſ.394.nu.12 fo 454
Ciceronis locus egregius De officijs. caſ. 282. nume.10 fo.340
Ciceronis locus in officijs. caſu. 355. numero. 8. fol. 405
Ciceronis & Saluſtij loca, caſu. 205. numero. 5. fol. 283
Ciceronis locus in oratione pro Milone. Caſ. 361 nu.29 fo.414
Ciceronis loca in oratione pro Milone, & in officijs.caſ.277.nu.2 fo 338
Ciceronis locus ad præſcriptionis legitimum ius confirmandum.q.49.nu.3 fo.42
Ciceronis locus pro Milone, caſu. 361. numero. 51 fo.404
Cimiterium Eccleſiam non eſſe. caſu. 95. numero.3 fo.195
Cimiterium Eccleſiæ connexum dici.caſ.95.nume 10
Ciſta quid ſit.caſ.208.nu.27 fol.288
Circulatores qua pœna plectuntur, ſi ſerpentes, quos circumferunt alicui nocuerunt.caſ. 366 nu.1 fo.24
Ciuis deſerens propriam ciuitatem periclitantem ius ciuitatis perdit. caſu. 396. numero. 13 fol. 455
Ciues dici in Caſtris & utilis ciuitati ſubiectus. q. 99.nu.22 fo.57
Ciuium appellatione propriè comitatenſes non uenire.q.99.nu.28 fo.97
Ciuilis cauſa ſæpiſſimè appellatur pecuniaria.caſ. 265 nu. 8 fo.332
Ciuilitatis priuilegium priuilegiato tunc prodeſſe incipit, cùm ad eius notitiam peruenit.ca.185. numero.38 fol.148
Ciuitas inſignis quæ dicatur, arbitrio iudicis relinquitur.caſ.158 nu.3 fo.218
Ciuitatis Rectores poſſe capere animalia & boues cauſa conducendi frumentum in exercitu. q. 48.nu.9 fol 41
Ciuitatis appellatione in odioſis ſuburbia non contineri.libr.2. cent. 2. caſu 155. numero. 10 fol. 217
Citatio neceſſaria an ſit, cum iudex arbitrium habet procedendi & cognoſcendi in cauſa.q.17. nu.1 fo.19
Citationem peremptoriam tranſmittere an debeat iudex, qui pro ſuo arbitrio in cauſa procedere poteſt.q.59.nu.1. fo.51
Citatione peremptoria opus non eſſe, cum ſummariè & ſine ſtrepitu iudicij cauſa diffinienda eſt.ibi.nu.2
Citatione peremptoria opus eſſe, cùm ſummariè ſolum in cauſa proceditur. ibidem numero.3.
Citationem omitti non poſſe à iudice, qui poteſtatem iudicandi habet omni prætermiſſa ſolennitate.q.17.nu.8 fo.19
Citationem neceſſariam fore, etiam cùm agitur de executionem inſtrumenti liquidi. ibidem num.9
Citationem eſſe neceſſariam, etiamſi iudici data ſit poteſtas & arbitrium procedendi de facto, ibi.nu.10
Citationes partis non eſſe neceſſariam, quando ſimplici dicto alicuius ſtandum eſt ibidem. numero.12
Citationem partis non eſſe neceſſariam, cùm data eſt facultas iudici procedendi parte uocata, et non uocata.ibi.nu.13
Citationem neceſſariam non eſſe, cum iudex ſecundum ſuam conſcientiam iudicare poteſt. ibidem num.14
Citationem non eſſe neceſſariam, cùm clarum eſt abſenti defenſionem non competere.lib.1.quæ. 17.nu.15

Citationem eſſe neceſſariam cauſæ cognitione. q. 19. nu. 3 fo. 20
Citationem iuris diuini eſſe. quæſtio. 17. numero. 5 fo. 19
Citationem ad audiendum ſententiam, concluſionem in cauſa inducere. quæſtio. 35. numero. 7 fo. 29
Citatione mandata an mandata cenſeatur reſponſio. caſ. 112. nu. 18 f. 190
Citatione opus non eſſe cum pars notitiam ſententiæ contra ſe lata habuit. quæſtio. 66. numero. 3. fo. 52
Citatione in ipſa quando exprimenda eſt cauſa. ut de in verb. cauſa exprimenda,
Citationis peremptoriæ quot præſtitui debeant, antequam feratur ſententia. caſu 257. numero 1. fo. 325
Citari faciens aduerſarium coram diuerſis iudicibus, cauſam non perdit. caſu. 276 numero. 5 fo. 337
Citatus ſi ignoretur quo in loco ſit, dandus eſt terminus ad eum perquirendum. caſ. 40. numero 7. fo. 116
Clam aliquid factum quando dicatur. caſ. 194. nu. 19 fo. 260
Clamor & vociferatio, an iuſtum ſit impedimentum teſtatori, ne teſtamentum cõdat. caſ. 395 num. 38 fo. 453
Clariſſimatus dignitatem generalem eſſe. caſ. 68 nu. 27 fo. 140
Claudi Neronis de delatorib. conſtitutio. caſ. 198 num. 5 f. 264
Clauſula generalis cum derogatione tollit ſpecialem diſpoſitionem præcedentem. quæ. 97. num. 3 fol. 96
Clauſula libero tuo iudicio procedas, quid operetur lib. 1. q. 8. nu. 23 fo. 12
Clauſula, diſcretioni tuæ cauſam diffiniendam committimus, arbitrium regulatum ſignificat ibi. nu. 24
Clauſula, tuæ prudentiæ committimus, arbitrium boni viri ſignificat ibi. nu. 26.
Clauſula, omni exceptione remota, de friuola intelligitur. caſ. 197. nu. 3 fo. 219
Clauſula diſpenſationis, quinto decimo tuæ ætatis anno, vel circa, quod tempus demonſtret. caſu. 46. nu. 5 f. 118
Clauſula Bullæ Papalis, ſciant inobedientes incurſuros indignationem beatorum Apoſtolorum &c. quam pœnam ſignificat. caſu. 365. numero 5 fo. 428
Clauſula, ex nunc ut ex tunc, quando & quantum operetur. caſ. 185. nu. 25 fol. 248
Clauſula procedas ſine ſolennitate, quid ſignificet, & operetur. q. 9. nu. 2 fo. 14
Clauſula, ex certa ſcientia, idem operari, quod clauſula. Non obſtante. q. 52. nu. 9 fol. 44
Clauſula faciat quod iuris, duplicem ſenſum habet. ibi. nu. 10
Clauſula præcedens melius determinat ſequentia, quam econtra. caſ. 64. nu. 19 f. 137
Clauſula poſita in medio ad quæ referatur. ibidem nu. 22
Clauſula poſita in fine ad præcedentia referri, cum ſtat per principaliter. ibidem numero 23
Clauſula poſita in fine refertur ad præcedentia, cũ eadem ſubeſt ratio. ibi. nu. 24
Clauſula reſcripti. procedas de bono & æquo, arbitrium regulatum conferre quæſtio. 8. num. 52 fo. 11
Clauſula procedas cum moderamine, arbitrium regulatum tribuit. ibi nu. 53
Clauſula, procedas cum honeſtate, arbitrium boni uiri ſignificat ibi. nu. 55
Clauſula procedas ſecundum iuſtitiam, ius & ueritatem, arbitrium regulatum concedit. ibid. nu. 56
Clauſula, facias ſecundum mentem tuam, arbitrium regulatum confert. ibidem numero. 57
Clauſula & quod plus eſt, dedit & donauit. non firmat contractum reſcindendum læſionis prætextu. cum ex ſtylo notarium apponitur. caſ. 144.

144.numero.4 f.208

Clauſula, & quod plus eſt dedit & donauit poſita in contractu emptionis & venditionis ab adminiſtratione minoris vel Eccleſia, nihil operari.caſ.144.num.12 fo.175

Clauſula, & quod plus eſt, dedit & donauit poſita in contractu venditionis a venditore, qui iuſtum valorem ignorat, quid operetur, multa ibidem opiniones referuntur. ibi.nu.13

Clauſula, & quod pluris eſt illud totum dedit & donauit, poſita in venditione, quid operetur. ibi.nu.15 fo.176

Clauſula, & quod pluris eſt, &c. quibus verbis concipienda. in venditione, vt inde reſciſsio propter læſionem euitetur. ibi.nu.16

Clauſula & quod pluris eſt &c. poſita in venditione ab eo, qui ignoratur, an ſciuerit, vel ignorauerit rei valorem, quid operetur ibidem numero.17

Clauſula vocatis vocandis, vel illa dummodo nõ ſit al terius quæſitum, tollit ſurreptionem, quam cauſari potuit ex iure, vel poſſeſsione alterius non narrata in impetratione beneficij.caſ.201 nu.140 fo.276.

Clauſula, tuo videre facias, quid ſignificet. q.8 nu.4 fo.11

Clauſula, facias vt nihil placuerit, arbitrium viri boni ſignificat.ibi.nu.7

Clauſula, facias vt tibi videbitur expedire, uis. ibi.nu.5

Clauſula facias vt tibi iuſtum videbitur, effectus. ibi.nu.6

Clauſula, non obſtante collatione alteri facta, effectus.caſ.201.nu.143 f.268

Clauſula, amoto quolibet illicito detentore, effectus ibi.nu.141

Clauſula facias ad tuum beneplacitum, virtus. q.8.nu.10 f.11

Clauſula, facias vt tibi placuerit & videbitur, effectus ibi.nu.11

Clauſula, facias quidquid tibi placuerit, vis, ibi. numero.12

Clauſula decreti annullatiua vis quanta.d. caſu. 185.nu.24 f.248

Clauſula, omni meliori modo, vis & effectus. q. 47.nu.3 fo.41

Clauſula. ſtatum & merita cauſæ pro ſufficienter expreſsis, vis & effectus.caſ.202. numero. 33 f.279

Clauſulæ notabiles primi reſcripti narrandæ ſunt in impetratione ſecundi. caſu. 202. numero. 69 f.279

Clauſula decreti annullatiua inducta ad fauorem priuatum partium conſenſu renunciari.caſu. 1 nu.7 f.100

Clauſulam, facias ſecundum ſenſum tuum, conferre liberum arbitrium.q.7.nu.45. fo.7

Clauſulam, Miſericordiæ tuæ committimus, arbitrium regulatum ſignificare.q.8. nume.36 fo. 11

Clauſulam; facias ſecundum tuum iudicium, viri boni arbitrium conferre.quæſtio. 8. nu. 14. fo. 11

Clauſulam annullatiuam, formam inducere.q.30 nu.5 fo.26

Clauſulam poteſtati tuæ, committimus, arbitriũ regulatum tribuere.q.8.nu.47 f.11

Clauſulam ſit tibi licentia &c. arbitrium regulatum ſignificare.q.8.nu 45 f.11

Clauſulam, pro tuo voluntatis arbitrio, viri boni arbitrium ſignificare.q.8.nu.33 f.11

Clauſulam compromiſsi, pronuncietur ex conſilio ſapientis, nil operari.q.23.nu.7 f.23

Clauſulam non obſtantibus, & c. tertio non præiudicare.q.9.nu 12 f.14

Clauſulam motus proprij, tollere vitium ſurreptionis.caſ.201.nu.81 f.268

Clauſulam motus proprij, vitium inabilitatis non auferre. ibi.nu.82

Clauſulam motus proprij, non operari ad tollendum vitium falſæ narrationis valoris. ibid. nu.83

Clauſulam motu proprio, ſupplere defectum narrationis iuris alterius, vel poſſeſsionis in beneficij impe-

C

ficij impetratione. ibi.nu.142

Clauſulam motu proprio, non tollere vitium ſurreptionis in reſcripto ad lites, dum litis pendentia non narratur.caſ.202.nu.12 f.279

Clauſulam, appellatione remota, & clauſulam, anteferri, narrandam eſſe in impetratione ſecundi reſcripti.d.caſ 202.nu.70 fo.279

Clauſulam, reſeruata recuperationis, eſſe narrandam in impetratione reſcripti. ibidem numero.71

Clauſulam omni meliori modo, nihil operari ob defectum poteſtatis.q.47.nu.5 fo.41

Clauſulam omni meliori modo, nihil operari cum modus ineptus expreſſus eſt. ibi.nu.6

Clauſulam procedas altè & baſſè, arbitrium liberum tribuere.q.7.nu.41 fo.7

Clauſulam facias ſecundum cor tuum, liberum conferre arbitrium. ibi.nu.42

Clauſulam motu proprij, vitium intruſionis non tollere.caſ.201.nu.130 f.268

Clauſulam codicillarem teſtamento inſertam cenſeri voluntate teſtatoris inſertam.caſ.144.nu.11 f.208

Clauſulam procedas de facto, liberum arbitrium conferre.q.7.nu.69 f.8

Clauſulam d:rogatoriam, non obſtante ſententia, in reſcripto iuſtitia appoſitam nihil operari, cumque narrandum erat ſententiam in rem iudicatam tranſiuiſſe.caſ.202.nu.47 f.279

Clauſulam derogatorianr ad ſpecificata reſtringi. ibi.nu.48

Clauſulam motus proprij, nihil operari vt beneficium alteri annexum collatum cenſeatur, annexionis mentione non facta.caſ.201.numero.92 fo.268

Clauſulam ſecundum tuum appetitum facias, liberum arbitrium tribuere.queſtio.7.numero.58 f.7

Clauſulam ius & iuſtitiam fieri, nil operari, cum nihil narratum eſt.q.72.nu.15 fo.63

Clauſulam, procedas ſecundum carnem tuam, liberum arbitrium tribuere.q.7.nu.65 f.7

Clauſulam, conſcientiæ tuæ committimus, arbitriũ regulatum concedere.q.8.nu.40 f.12

Clauſulam motus proprij, nihil operari, vt beneficium cum hoſpitale conceſſum cenſeatur, nulla hoſpitalis facta mentione. caſ.201.numero.89. f.268

Clauſulam concedimus vt poſita ea, quæ nos poſſumus, liberum arbitrium concedere.q.7.numero.62 fo.7

Clem.1.de hæret.expoſita.queſtio.43.numero.31 fo.37

Clem.1.de hæret.ſenſus & intellectus q.54.nume.40 f.46

Clem.ſæpe.de verb.ſignifi.declaratur.q.60.nume.5 fo.51

Clericus qui viuente patre factus eſt clericus, an eo mortuo poſſit clericatum exuere, & in feudo ſuccedere.caſ.231.nu.9 fo.308

Clericus ab officio & beneficio ſuſpenſus, quòd gloriatus eſſet, ſe virginem corrupiſſe, caſ.331.nu.3 f.381

Clericus pro ſua Eccleſia idoneus teſtis nõ eſt.li.2.cen.2.caſ.106.nu.16 fo.185

Clericus falſarius degradatur.caſ.306.numero.7 f.58

Clericus petens ſe remitti coram ordinario ſuo, ſuis expenſis remittendus eſt caſu.228.numero.8 fol.307

Clericus poſt mortem patris an beneficio renunciare pòſſit & in feudo ſuccedere.d.caſ.231.nu.12 fol.308

Clericus poſt mortem patris diù in clericatu perſeuerans quomodo in feudo ſeccedere poſſit. ibid. nu.13

Clericus prehendi poteſt pro crimine. queſtio.88.num.4 f.87

Clericus aleator quomodo puniatur.caſ.399.nume.3 f.453

Clericus reſtituere tenetur ſuper lucrata in ludo. ibi.nu.4

Clericus bono Zelo ſortilegium committens quomodo puniatur.caſ.388.nu.10 f.456

Clericus

Clericus ſi cum laicis delictum committit, cauſa omnium coram Epiſcopo tractari an debeat. caſ.371.nu.13 fo.426

Clericus ob ſtuprum deponitur.caſ.288.nume.5 fol. 284

Clericus ſibi manum inferens excommunicatur. caſ.345.nu.37 fo.340

Clericus in Eccleſia maior quis dicatur ad optionem prabenda.caſ.124.nu.5 fo.198

Clericus a laico prahendi non poteſt.caſ.180.nu.17 f.237

Clericus a laico prahendi poteſt, vt delicto obuiam eat. ibi.n.20

Clericus prahendi non poteſt à laico, vt eum ad iudicem ſuum ducat, ſi non eſt de fuga ſuſpectus. ibi.nu.22

Clericus ſuſpectus de fuga prahendi poteſt à laico, vt ad ſuum iudicem ducatur. ibidem numero 23

Clericus iniuſtè è laico captus, & coram ſuo iudice ductus, relaxari debet ibidem. numero. 24

Clerico aſſerenti de bonis proprijs emiſſe, non autem Eccleſia, an fides ſit praſtanda, diſtinguitur.d.caſ.195.nu.6 fo.262

Clericum verberans vel occidens ſacrilegus eſt, & an capite plectatur. caſu. 389.numero.15 fol. 458

Clericum vulnerans excommunicatus eſt maiori excommunicatione, & de committente uiolentiam in veſtes ipſius quod punitur. ibidem nume.16.& 17

Clericum in pœnam iactationis ſuſpendi ab officio & beneficio.caſ 332.nu.1 fo.381

Clericum ſuſpendi ab officijs & beneficijs ob crimen fornicationis, ibi.nu.2

Clericum ob priuatum debitum carcerari non poſſe. q.88.nu.8 fo.807

Clericum non ſuccedere in feudo.d.caſ.231.nume.1 f.308

Clericum poſſe in feudo ſuccedere cum pro eo ſeruitium perſonale praſtatur. ibi.nu.8

Clericus prima tonſura non beneficiatum in feudo ſuccedere. ibi.nu.10

Clericum prima tonſura beneficiatum in feudo ſuccedere. ibi.nu.11

Clerici ſortilegi pœna ſacramentalis qua.ca.388 nu.7 fo.456

Clerici ſortilegi pœna in foro contentioſo. ibidem. nu.8 fo.363

Clerici iuſtè à diuinis ceſſant, ſi eorum unus eſt carceratus.d.caſ.180.nu.16 f.240

Clerici feſtis diebus iter facere non debent. caſ.2 nu.19 f.100

Clerici qua pœna iure Pontificio puniantur, cùm rapere moniales tentant.caſ.360.numero.57 fo. 409

Clerici de quib.teſtari, diſponere, aut donare queāt. caſ.195.nu.2 f.263

Clerici non habentes alia bona, quàm Eccleſia, nec aliquod officium aut exercitium, de bonis Eccleſia acquiſiuiſſe cenſentur. ibidem numero.3

Clerici habentes bona patrimonialia, officium aliquod, aut exercitium vltra bona Eccleſia, quādo non intelligantur ex bonis Eccleſia acquiſiuiſſe. ibi.n.4

Clerici habentes ſacerdotia, nec non & propria bona, officium aliquod, uel exercitium, ſi emerint alias vè acquiſierint, nec conſtet ex quibus bonis, quod ex vtriuſque acquiſita praſumuntur. ibi.nu.7

Clerici hares ſi acquiſita per eum poßideret, tunc onus probandi quod ex bonis Eccleſia fuerint acquiſita, in Eccleſiam transfertur. ibidem nume.10

Clericorum habitus & veſtitus qualis.caſ.392. nu 1 f.446

Clericos clauſa indumenta ferre debere.ibidem.numero.2

Clericorum teſtimonium cateris praualet. caſ.98 nu.5 fo.175

Clericorum bona quando ex Eccleſia bonis, vel ex proprio patrimonio, induſtriuè acquiſita praſuman-

præſumantur.d.caſ.195.nu.1 f.263
Clericorum arma quæ, caſu. 394. numero. 32 fo. 454
Clericos pro cauſa pecuniaria etiam olim coram Epiſcopo conueniri.caſ.246.nu.1 f.319
Clericos pro cauſa criminis in foro ciuili coram laicis olim conueniri. ibi. nu.2
Clericos hodie non niſi coram Epiſcopo conueniri poſſe. ibi.n.5
Clericos pileo lineo uti non poſſe.caſ.392.numero 11 f.446
Clericos ſine cauſa à diuinis ceſſare non debere. d. caſ.180.nu.1 fo.237
Clericos manicis uti non poſſe.caſ.382.numero. 9 f.346
Clericos epithochio uti non debere.& quid ſit epitochium.caſ.302.nu.17 fo.354
Clericos ſcacciatis calligis uti non debere,ibi. numero.19
Clericos neque barbam, neque comam nutrire debere.caſ.392.nu.24 f.446
Clericos non ſuccedere in Baronia,Ducatu, et his ſimilibus.caſ.231 nu.4 f.309
Clericos poſſe bona eccleſiæ pro uictu conſumere, et patrimonialia conſeruare.d.caſ.195.numero. 5 fo.263
Clericos in dubijs præſumi ex bonis eccleſiæ acquiſiuiſſe. ibi.nu.9
Clericos a iudicibus laicis cogi poſſe ne arme deferant.d.caſ.394.nu.33 fo.447
Clericos armis uti non poſſe. ibi.nu.31
Clericis non licere unguentis uti.caſ.392.nume. 23 f.446
Clericis,cætera in uerb.Prælati.
Clientes quam cari patronis olim apud Romanos. caſ.182.nu.10 fol.241
Cæcilij iuriſconſulti locus.caſu.183.numero.5 fol. 244
Cætus,clandes & his ſimiles in eccleſia ſeruire non poſſe.caſ.226.nu.4 f.306
Cocceij Neruæ lex contra motores terminorum. caſ. 393.nu.6 fo.443
Cogens teſtatorem ſi æquales bis et in gradu,an faciat locum fiſco.caſ.395.nu.6 f.449
Cogitans aliquem occidere punitur cum ad actus extrinſecos proceſſit,licet fuerit impeditus.caſ. 360.nu.16 fo.408
Cogitatio ſola in crimine læſæ maieſtatis an puniatur.d.caſ.360.nu.26 f.408
Citatio,qui homo aſſentitur,impunibilis eſt. caſ. 360.nu.2 fo.408
Citatio cui leuiter homo aſſentitur, peccatum ueniale inducit. ibi.nu.3
Cogitatio,cui homo perfectè aſſentitur,mortale peccatum inducit. ibid.nu.4
Cogitationem,cui etiam perfectè homo aſſentitur, in foro contentioſo non puniri,& ibid. de multiplici ratione. ibi.nu.5
Cogitationem cum aliquo extrinſeco facto puniri, & ſi is cogitans fuit impeditus impedimento facti.d.caſ.360.nu.14
Cogitationem non puniri & ſi fuerit cum aliquo facto extrinſeco,ſi impeditus fuit impedimento iuris.nu.18
Cogitationem etiam cum aliquo facto extrinſeco non puniri,ſi inde ſubſecuta eſt pœnitentia. d. caſ.360.nu.9
Cognitionem cauſæ,quæ deſiderant, pro tribunali expediri debere.q.74.nu.26 f.64
Cognitionem & diffinitionem duo diuerſa eſſe.q. 37.nu.23 fo.31
Cognitione cauſæ taxatiuè mandata, non uenire facultatem ſententiandi.q.37.nu.16 f.31
Collatio beneficij ſemel facta reuocari non poteſt, etiamſi abſenti facta ſit caſ.185.numero.47 fol. 245
Collectam a ſubditis exigit feudi dominus cum eius filia religionem ingrediendi dos conſtituenda eſt.caſ.181.nu.3 f.240
Collectam pro filia maritanda quando exigat dominus a ſubditis.ibi.nu.4
Colonus denuntiare debet domino illatam ſibi uiolentiam caſ.137.nu.19 f.205
Colonum non excuſari a ſolutione penſionis cum è domo

domo receſſit, nulla facta denuntiatione domino. caſ.137.nu.21

Color rubrus etiam purpura ineſt.caſ. 392.num. 5 fo.446

Comeſſione comitatu an propriè comes dicatur. caſ.68.nu.52 fo 140

Comitis Palatini dignitatem uſurpans punitur. caſ.320.nu.8 fo.372

Comites militem illuſtres an ſint.caſ. 68.numero 48 fo.140

Comites illuſtres aliquando eſſe.caſ. 68. numero. 46 fo.140

Commentarienſis quis.& vnde dictus. caſ.202. nu.1 f.279

Commiſſionem ſimplicem, totam cauſam comprehendere.q 37.nu.31 fo.31

Commiſſione caſuarum extra curiam in ciuitatibus inſignibus fieri oportere. caſ. 158. numero.2 fo.219

Committens ſe voluntati ſui aduerſarÿ, quod arbitrium ſit ei tollatum.q 7.nu.6 fo.7

Committere ſe manibus vulnerati non poteſt vulnerans. ibi.nu.7

Commodatum ad libitum commodantis reuocari. caſ.23.nu.1 f.111

Commodatum conceſſum dici ad deſtinatum aliquem uſum. ibi.nu.3

Commodatario quando credatur ſe uſum re commodata ex bonafide, quòd crediderit, ita domum conceſſurum.caſ.298.nu.2 fo.35

Commodatarium furti teneri, ſi re commodata ad alium vſum utatur. ibi.nu.1

Commodatarium re ad alium uſum utentem, differre à fure. ibi.nu.5

Commodatarium de leuiſſima culpa teneri. caſ. 390.nu.9 fo.442

Communis loquendi uſus peritorum in ſtatutis ſpectatur.caſ.63 nu.7 fo.139

Communio diſcordias parit. caſ. 164. numero. 4 fo.223

Comparatio fidem facit ob omnimodam ſimilitudinem.d.caſ.114 nu.32 fo.193

Comparatio literarum uera & propria. ibidem num.11

Comparatio literarum epiſtola an fidem facit, à iudicis arbitrio multum pendet.ibidem numero.24

Comparatio literarum qua ſub forma fieri debeat ibi.nu.26

Comparatio literarum apocha confirmatiuam teſtibus, etiam non ſubſcriptis, plenè probare.ibi. nu.19

Comparationem fidem facere cum a teſtibus perfectè ſcriptura recognoſcitur. caſ. 114. numero 2.

Comparationem literarum non ſufficere ad fidem faciendum, cum ſcriptura caret teſtium ſubſcriptione.& ibi affirmatur hoc eſſe in iudicis arbitrio. ibi.nu.6.& 8

Comparationem literarum in apocha facta an credatur, ſi de ſimilitudine conſtat, teſtibus repugnantibus. ibi.nu.18

Comparationem literarum cum ſigillo fidem facere de veritate apocha. ibidem numero.28

Comparationem literarum non probare apocham ex ſola teſtium depoſitione, qui dicunt, ſe uidiſſe ſcribere. ibi.nu.22

Comparationem literarum libri rationem fidem plenam facere. ibi.nu.23

Comparationem ſcripturarum fieri petens, quid iurare debeat. ibi.nu.33

Compatris teſtimonium non eſſe omni exceptione maius caſ.100. nu.3 fo.177

Compellens teſtatorem ad ſe inſtituendum, cum Caius eſſet inſtituens, cui hæreditas deferatur. caſ.295.nu.10 fo.349

Compenſare eſt ſoluere.caſ.14.nu.3 fo.107

Compenſationem non liquidi ad liquidum non admitti, niſi liquidatio incontinenti afferatur caſ.14.nu.1

Copiam indiciorum eſſe a quouis iudice dandam. q.78.nu.5 f 71

Compromiſſum peti non poſſe facta concluſione in cauſa.q.35.nu.3. fo.30

Compromiſſum à ſtat uto requiſitum fieri etiam ſuper quæſtione iuris dubij. q. 53. numero 8. fol. 46

Compromittere non poſſunt, nec tutores, nec curatores de rebus minorum, caſ. 171. num. 44. fol. 230

Comput are cum Ecclesiaſtica quid. caſ. 256. nume. 47. fol. 323

Conciliatio. l. 1. ff. ſi quis cautio. cum. l. continuus. §. cum ita de verborum obliga. & gloſſa, & Bart. opinio reiecta, caſu 2. nu. 7. fol. 100.

Conciliatio diſſidentium doctorum ſuper clauſula, procedas de facto. q. 7. nu. 76. fo 9.

Conciliatio opinionum Clari, & Caſoni. caſ. 361 nu. 30. fol. 204.

Conciliatio opinionum, quomodo libri mercatorum in magnis ſummis probent. caſ. 91. num. 18. fol. 167

Conciliatio opinionum, quæ pœna puniri debeat, qui confeſſus eſt delictum ſpe impunitatis promiſſa. caſ. 367. nume. 7. fo. 424

Conciliatio opinionũ Bar. Decij, Molinai, & aliorum. caſ. 351. nu. 14. fol. 398

Concilium Conſtantinopol. canone 41. quid ſtatuerit de profeſſione religioſorum. caſ. 56. num. 6, fol. 129

Concilium Lateranenſe ſub Leone X. quam pœna blaſphemis indixerit. caſ. 375. numer. 29, fol. 429.

Concilium Lateranenſe, quo prohibetur Cardinales impetrare beneficia non excedentia coronatos aucentum, & de illius ratione. caſ. 216. numero 11. fol. 299.

Concilij generalis locus non tutus ad locum tutum mutandus eſt caſ. 153. nu. 14. fol. 208

Concuſſoris pœna quæ. caſ. 342. nu. 10 fol. 390.

Concuſſoris crimen ſeparatum à crimine repetundarum. ibid. nu. 11

Concluſio non fit in cauſa cum iudex ex ſuo officio procedit. q. 35. nu. 10 fol. 30,

Concluſio in cauſa non fit in iudicijs ſummarijs. ibid. num. 11.

Concluſio in cauſa in iudicio criminali nõ fit. ibid. nume. 12

Concluſio in cauſa non fit contra inſtrumenta de nouo reperta. ibid. nu. 13.

Concluſio in cauſa diſſoluitur cum ea facta inſtrumenta aduerſario tacente producuntur. ibidem num. 14.

Concluſio in cauſa reuocatur cum iudex nouas probationes admittit ibid. nu. 15.

Concluſio in cauſa reuocatur ex nouorum capitulorum productione. ibid. nu. 17.

Concluſionem in cauſa nõ obſtare reſtitutioni in integrum. q. 35. nu. 19.

Concluſionem in cauſa non impedire probationes, quæ in ſolo iure verſantur. ibid. nu. 21.

Cõcluſionem in cauſa nõ impedire probationes cũm magna ſubeſt æquitas. ibid. nu. 22

Concluſionem in cauſa non impedire iudicis interrogationem. ibid. nu. 23

Concluſionem in cauſa, & ſententiam à pari procedere, & quando. caſ. 51. nu. 23. fol. 124

Concluſionem in cauſa, in multis à ſententia differre. ibid. nu. 24

Concluſionem in cauſa varijs modis fieri. ibidem num. 27

Concluſionem in cauſa tribus modis fieri. ibid. numero 4. fol. 30.

Concluſionem in cauſa idem operari, quod ſententia ibid. nu. 2

Concluſione facta in cauſa teſtes, & iura poſſe recipi ad comprobationem iam productorũ inſtrumentorum. ibid. nu. 16

Concluſione in cauſa non obſtante in inſtantia appellationis iura, & teſtes produci poſſe. ibid. nume. 20.

Concludere in cauſa quid ſit. ibid. nu. 1.

Concludere in cauſa in foro eccleſiaſtico. d. q. 35. nume. 8

Concludi etiam in cauſa coram Arbitris. ibidem num. 9.

Concluſum in cauſa dici, cum præfixus terminus lege vel à iudice lapſus eſt ibid. nu. 6

Condemnare.

Condemnare qui poteſt, nõ põt abſoluere, ſi diuerſa ſubeſt ratio q.43.nu.16 fol.37

Condemnare qui poteſt, poteſt etiam abſoluere. ibidem num 2

Condemnare, & abſoluere reſpectu iuriſdictionis non eſſe contraria. ibid. nume.4

Condemnare qui poteſt ex nudo facto & miniſterio ſibi mandato, is abſoluere non poteſt. ibid. numero 21 fol.32

Condemnare qui poteſt, is etiam abſoluere poteſt, rebus ſic ſtantibus, non autem mutatis. ibidem nume.24

Condemnare qui nõ poteſt, nec etiam abſoluere poteſt. ibid. nu.25

Condemnandi facultate ſublata, nõ cenſeri ſublatam facultatem abſoluendi libr.1. quæſt.43. num.29

Condemnandi, vel abſoluendi ſola poteſtate mãdata vnum tantùm contineri. ibid. nu.12

Condemnatione prohibita fauore perſonæ, prohibitam non eſſe abſolutionem. ibid. nu. 26

Conditio impoßibilis quando vitiet. caſ.89. numero 8 fo.160

Conditionem pro impleta haberi, cum ne impleatur, ſtat per eum cuius cauſa impleri debet q. 68. nume. 38 fol.57

Conditionem prius eſſe implendam, vt diſpoſitioni locus ſit. caſ.15. nu.3 fol. 109

Conductor qui tacitè reconducit, ſub eiſdem conditionibus reconducere dicitur caſ. 159. numero 2 fo.219

Conductorem excuſari à ſolutione penſionis ob inſolitam ſiccitatem. caſ.80. nu.3 fo.147

Conductorem poſſe expelli cùm in re conducta malè verſatur cas.78. nu.1 fol.147

Conductorem non teneri ob incendium leuißima culpa in re conducta exortum caſ.390. nume. 10 fol.342

Confeßio poßibilis eſſe debet, vt confitenti delictũ noceat cas.269. nu.8 fol.333

Confeßio, vt confitenti delictum noceat, debet eſſe veriſimilis. ibid. nu.9

Confeßio qualificata à delinquente emanata, à qua pœna eum excuſet caſ. 93. numero 38. fol. 169

Confeßio impedimenti nocet illi confitenti, qui vellet matrimoniũ valere. lib.2. cent.2. caſ.103 num.10 fol.181

Confeßio in tormentis facta quomodo probet. caſ. 269. num.1. fol.333

Confeßionis probatio maxima caſ. 268. numero 1 fol.333

Confeßionis pars probari, & improbari non poteſt caſ.93. nu.21 fol.169

Confeßioni dicentis, ſe occidiſſe ad ſui defenſionem quomodò ſtandum cas.93. nu.37 fol.169

Confeßioni coniugum ſtari ſubeſſe impedimẽtum in ſponſalibus. caſ.103. nu 2 fol.181

Confeßioni coniugum repertorum in coitu creditur, dum aſſerunt ſe iam matrimonium cõtraxiſſe. ibid. numero 5

Confeßioni coniugum nõ creditur ſuper matrimonio, cùm ad alterius matrimonij detrimẽtum eſt. ibid. num.6

Confeßioni alterius coniugum creditur ad hoc, vt fiat thori ſeparatio. ibid. nu.7

Confeßioni coniugum ſuper impedimento non ſtatur, ad hoc vt verè matrimonium diſſoluatur ibidem numero 8

Confeßioni coniugum creditur ſuper impedimento, ſi ipſi curant ne matrimonium diſſoluatur lib.2. cent.2 caſ.103. nu.9.

Confeßionem qualificatam admittere probationẽ in oppoſitum. caſ.93. nu 34 fol.165

Confeßionem geminatã multùm operari caſ.213. nume.37 fol.295

Confeßionem incidẽter factam parte præſente præiudicare. caſ.89. nu.83 fol.160

Confeßionem iudicialem, actionem parere d. caſ. 213. num.39 fol.295

Confeßionem in delictis minori curatore carenti non nocere dicto caſ. 268. numero ſecundo fol. 333

Confeſsionem maioris delictum ab eo comiſſum optime probare. ibi.nu.6.
Confeſsionem eſſe veram vel ne, iudicis arbitrio relinquitur. ibi.nu.7
Confeſsione facta in tormentis vt cognoſcet iudex delictum eſſe probatum, quid obſeruare debet. caſ.269.nu.3 fo.333
Confitenti occidiſſe hominem & in mare proiecíſſe, non creditur, niſi de cadauera conſtet. d caſ. 269.nu.4 fol.274
Confeſſus aliquem occidiſſe ad ſui defenſionem, iudicis arbitrio punitur. caſu. 279. numero.7 fol. 338
Confeſſus delictum extra iudicium, punitur. caſ. 331.nu.1 fo. 381
Confeſſus rem eſſe alterius, cum non eſt, in eum dominium non transfert. caſu 336. numero. 30. fo.382
Confeſſus debitum ſine ſcriptis condemnari poteſt q.60.nu.4 fo.52
Confines duos ſatis rem demonſtrare. caſ.105.nu. 12. fo.286
Confinia vniuerſitatis probari per teſtes eiuſdem vniuerſitatis. caſ.106.nu.5. fol.287
Conatus ad delictum quando puniatur. caſ. 360. nu. 1. fo.407
Conatus in diſpoſitione ſtatuti punitur, ſi in aliqua illius parte de eo ſit mentio. d.caſ. 350. nume. 115 fo.407
Conatus deductus ad effectum, quantum fuit in enitente punitur. caſ.360.nu.20 fo. 407
Conatus ſolus in crimine læſæ maieſtatis punitur. ibi.nu.24
Conatus punitur in caſu l. is qui cum telo. C.ad l. Cornel. de ſica. d.caſ.360.nu.36.
Conatum etiam remotum in caſu l. is qui cum telo. C. ad l. Cornel. de ſicar. puniri, ſed mitiori pœna. ibi.nu.37
Conatus raptoris uirginis punitur. caſ. 360.n.30
Conatus punitur in eo, qui venenum dare tenuit. ibi.nu.46
Conatus punitur in attentante uxorem alterius, in raptore ſacrarum virginum, in attentante pudicitiam pueri cum brutis coire, in parricidio aliiſq; multis caſibus. ibi.num.49.54.59. 61.63.cum ſequen.
Conatus punitur in eo, qui falſam monetam cudere tenuit. caſ.360.nu.65
Conatus punitur in eo, qui tentauit infantem necare ibi.nu.66.
Conatus punitur in caſu l. vltima. C. ad l. Cornel. de ſicar. ibi.nu.67
Conatus punitur in caſu l. vlt. C. de his qui ad eccle. confug. ibi.nu.68
Conatus punitur in caſu l. vlti. C. de poſtul ibid. nu.69.
Conatus punitur in caſu l. vlt. C. de crim. ſtellio. ibi.nu.70
Conatus punitur in caſu l. ſi quis ſeruo. C. de furt. ibi.nu.71.
Conatus punitur in caſu. l. item apud Labeonem. §.1.ff. de furt. ibi.nu.72.
Conatus punitur in caſu l.1.§. beſtias. ff. de poſtu. ibi.nu.73
Conatus punitur in eo, qui pecuniam accipit, vt aliquem calumbiaretur. ibi.nu.74
Conatus punitur in eo, qui domum præbuit, vt ſtuprum in ea committeretur. ibi.nu.75
Conatus punitur in caſu l. vlt. ff. de rer. diuiſio. ibi.nu 76
Conatus punitur in caſ. l. ſi fugitiui. C. de ſer. fug. ibi.nu.77
Conatus punitur in crimine ſimoniæ. ibidem numero.78.
Conatus punitur in frangente portas, ut furtum committere. ibi.nu.79
Conatus punitur in eo, qui extorquet promiſſionem. ibi.nu.80
Conatus punitur in eo, qui iudicem corrumpere tentauit. ibi.nu.81
Conatus punitur in muliere, quæ uiro inſidias parauit. ibi.nu.82
Conatus punitur in clericis enitentibus fœnerari. ibi.nu.83

Conatus punitur in eo, qui tentauit ſe ipſum occire. ibi.nu 84
Conatus in ſeditione punitur. ibidem. numero.85
Conatus quomodo hodie ex ſtatutis & conſuetudinibus puniatur. dict. caſ. 360. numero. 91
Conatum omnem puniri in actu, qui ad delinquendum tendit. ibi.nu.86
Conatum non puniri illis actibus, qui ipſo iure pœnam inſtigunt. ibi.nu.87
Conatum in leui crimine non puniri. ibid. numero.88
Conatum puniri pœna arbitraria etiam hodie, & ſi conſuetudine & ſtatutis conatus non puniatur pœna ordinaria. dict. caſu. 360. numero.10
Conatum in crimine aſſaſſinij puniri. ibidem nume.39.338
Connexum quid caſ.95.nu.1 f.173
Connexum non eſſe idem. ibi.nu.2
Connexa quæſtio, quæ. quæſtio. 45. numero. 8. fol. 40
Connexa quæ dicantur, iudicis arbitrio relinqui. d.caſ.95.nu.4 fo.173
Connexa inſeparabilia dici. ibi.nu.5
Connexa negotia ſunt quæ ad vnum finem tendunt. ibi.nu.6
Connexa ſunt quorum vnum ſine altero ſtare non poteſt. ibi.nu.8
Connexa indiuidua eſſe. ibi.nu.9 fo.147
Connexa dici cum vnum eſt conſequens alterum. ibi.nu.16
Confœderationem ſubiectionem non indicere. caſ. 1.q.100.nu.20. fo.98.
Confinatus his verbis: Pono te ad confinia donec te reuocauero: quando reuocatus cenſeatur. lib. 1.q.69 nu.12 fo.60
Confiſcare bona poteſt ſummus magiſtratus cum arbitrium in cauſis capitalibus habet. q.93.nume.5 fo.94
Confiſcationem bonorum duplicem eſſe. q.63.nume.3, fo.52.
Connani egregia & vera opinio ad clauſulam et quod plus eſt, dedit & donauit, poſitam in contractus venditionis. caſu. 134. numero. 14 fo.293
Coniectura à iure approbata apertiſſimam probationem facere. caſu. 115. numero. 7. fol. 195
Coniectura quæ à iure approbata dicantur. ibid. num.8
Coniecturas, quibus debitoris fugitiui ſuſpitio probatur, eſſe poſitas in arbitrio iudicis. lib.2.cen.1. caſ.87.nu.8 f.154
Coniuncta perſona uſque ad quartum gradum dicitur, & ultra arbitrio iudicis. caſ. 146. nu. 6 fo.210
Coniunctio ſanguinis quanta eſſe debeat inter iudicem & alterum ex collitigantibus, vt recuſari iudex poſſit. caſu. 152. numero. 4 fol. 216
Conſanguineus conſcius conſpirationis facta aduerſus conſanguineum debet illam detegere. caſ.355.nume.20 fo.405
Conſanguineus qui ignoranter coiuit cum conſanguinea meretrice non punitur. caſu. 289. nume.4 fo.345
Conſanguineum accidens, ei non ſuccedit. caſ.395 nu.15 f.453
Conſanguinei adeſſe non poſſunt, vt contractui mulieris vel minoris aſſiſtant, cum locus & tempus non patitur. caſu. 212. numero. 3 fo. 294
Conſanguinei banniti iuſtè recuſant accedere ad locum, vt mulieri vel minori contrahenti ſcõſentiant. ibi.nu.6.
Conſanguinei ſi recuſant præſtare conſenſum in alienationibus a mulieribus, vel minoribus celebrandis, quid agendum. caſ. 211. numero.6 fo.294
Conſanguineos curare conſueuiſſe, vt conſanguineus potius veneno moriatur, quam ignominioſe in foro laqueo ſuſpendatur. caſ.285.nu. 5 fo.340

Conſan-

Conſanguineos teſtimonium ferre non poſſe in eau ſa iniuria alteri facta . caſu. 262. numero. 5 fo. 329
Conſanguineos non extitiſſe, qui tempore contractus conſentirent minori, qui aſſerit, probare debet. d. caſ 211. nu. 2 f. 294
Conſcienti ſana mentis ſenſum eſſe, quaeſt. 8. nume. 41 f. 13
Conſcientia vim maximam eſſe. ibidem numero. 43
Conſcientia forum aequitatis eſſe quaeſt. 49. numero. 6 fo. 42
Conſcius criminis expendentis falſas monetas, an puniatur. caſ. 316. nu. 70 fo. 366
Conſcius criminis quando puniatur. caſ. 351. nume. 1 fo. 397
Conſcius criminis detegere an illud debeat. caſ. 355. nu. 1 fo. 405
Conſcius criminis de iure canonico an reuelare teneatur. ibi. nu. 6
Conſcius criminis de iure ciuili non tenetur detegere. ibi. nu. 7
Conſcius criminis laſa maieſtatis detegere illud debet. ibi. nu. 9
Conſcius criminis laſa maieſtatis, ſi probare illud crimen non poteſt detegere non tenetur. ibidem nu. 10
Conſcium criminis in foro conſcientia illud detegere vel ei obuiam ire teneri. d. caſ. 355. numero. 2 fo. 405
Conſcium criminis furti non teneri ad rei reſtitutionem ibi. nu. 3
Conſenſum mariti requiſitum ex diſpoſitione ſtatuti in contractu vxoris, vxore mortua, non poſſe adhiberi. q. 69. nu. 6 fo. 60
Conſtantini Harmenopoli locus. caſ. 265. numero. 12. 332
Conſtantini Harmenopoli locus declaratus. caſu. 319. nu. 27 f. 371
Conſtantini Harmenopoli locus. caſ. 258. numero. 2 fo. 316
Conſtantini Harmenopoli locus declaratus. caſu. 319. nu. 62 fo. 371
Conſtitutio Regni Neapolitani, quae incipit Humanitate, declaratur. caſu. 303. numero. 22 fol. 355
Conſtitutio Regni Neapolitani contra foeneratores caſ. 398. nu. 49 f. 456
Conſtitutio Napol. c. ſi quis aliquem ſub rub. de illicita portione armorum, declaratur. caſ. 353 nu. 16 f. 401
Conſtitutio Regni Neapolitani ſub rub. de raptu. & violentia monialibus illata, declaratur. caſ. 360. nu. 35 fo. 408
Conſtitutio Regni Siciliae in vendentes corruptam annonam. caſ. 382. nu. 8 fo. 437
Conſtitutio Regni Siciliae, de arbitrio Regis, declaratur. caſ. 389. nu. 8 fo. 440
Conſtitutio Mediolani ſub rub. de poenis, c. carnali copula. declaratur. caſu. 360. numero. 56 fo. 408
Conſtitutio Mediolani ſub rub. de reſcript. §. quicunque, declaratur. d. caſ. 202. numero. 67 fol. 279
Conſtitutio noua Mediolani ſub rub. de poenis, cap. ſi quis arma. declaratur. caſ. 394. numer. 43 fo. 448
Conſtitutio noua Mediolani ſub rub. de iudaeis. c. qui calumnioſe, declaratur. caſ. 321. nume. 35 fo. 374
Conſtitutio noua Mediolani ſub rub. de iudicijs. §. vbi contingat. declaratur. caſ. 227. nume. 7 fo. 306
Conſtitutio Mediolani ſub rub. de poenis: c. ſi quis ex propoſito. declaratur. & paulo infra. caſ. 357. nu. 17 fo. 406
Conſtitutio noua Mediolani ſub rub. de ſaluiſconductibus, ibi, cuius uis debet priuati, declaratur d. caſ. 203. nu. 17 fo. 284
Conſtitutio Mediolani de reſcrip. §. Quicunque. declaratur. d. caſ. 202. nu. 72 fo. 279
Conſtitutio noua Mediolani ſub rub. de poenis. cap. Iudaeus, declaratur. caſu. 290. numero. 16 fo. 346

Conſtitutio noua Mediolani ſub rub. de pœnis. c. ſi quis autem aliquid declaratur. caſ. 301. nume. 4 f. 352
Conſtitutio noua Mediolani ſub rub. de pœnis. ca. ſi quis falſum teſtimonium, verſic. eiſdem pœnis. declaratur. caſu. 315. numero. 15. fo. 360
Conſtitutio noua Mediolani ſub rub. de pœnis, ca. ſi quis non prouocatus, non habet locum contra iniuriantem licentiatum. caſ. 263. numero. 22 fo. 330
Conſtitutio Mediolani ſub rub. de pœnis. c. Latrones, & c. homicida. declaratur. caſ 351. nume. 23 f. 398
Conſtitutio Mediolani ſub rub. de monetis. §. expendens: declaratur: caſu. 316. numero. 54. fo. 367
Conſtitutio Mediolani ſub rub. de pœn. c. Quicunque fallacibus. declaratur. caſ. 383. numero. 4 f. 437
Conſtitutio noua Mediolani ſub rub. de pœnis. ca. ſi quis autem, proceſſit & in eo, qui ſub ſola cuſtodia carceratus fuit. caſu. 301. numero. 8 fo. 352
Conſtitutio noua Mediolani ſub rub. de pœnis. cap. quicunque fecit. declaratur. caſ. 306. numer. 27. f. 359
Conſtitutio Mediolani ſub rub. de reſcrip. §. Quicunque, declaratur. dic. caſu. 202. numero. 80 fo. 279
Conſtitutio Mediolani ſub rub. de accuſationibus. c. Ex cauſa iuramenti. declaratur. caſu. 319 nu. 27 f. 371
Conſtitutio Mediolani ſub rub. de reſcrip. §. Quicunque, declaratur. caſu. 202. numera. 65. fol. 279
Conſtitutio noua Mediolani ſub rub. de pœn. cap. Latrones, declaratur. caſu. 351. numero. 7 fo. 398
Conſtitutio noua Mediolani ſub rub. de pœnis. cap. quicunque enſem. declaratur. caſ. 263. nume. 25 f. 330
Conſtitutio Mediolani ſub rub. de pœn. c. carnali copula declaratur. caſ. 389. nu. 27 f. 441
Conſtitutio noua Mediolani ſub rub. de pœnis. cap. eruens oculum, declaratur, caſu. 263. numer. 29 f. 330
Conſtitutio noua Mediolani ſub rub. de pœnis. cap. mandantes. declaratur. caſu. 352. numero. 5 fol. 399
Conſtitutio Mediolani ſub rub. de pœnis. ca. ſi quis verò auxilium declaratur. caſ. 349. nume. 8 fol. 396
Conſtitutio noua Mediolani ſub rub. de ſaluiſconductibus. § huius tamen declaratur. d. caſ. 203 num. 19. f. 284
Conſtitutio noua Mediolani ſub rub. de pœnis. ca. Homicida. declaratur. caſu. 329. numero. 9 fol. 380
Conſtitutio Mediolani ſub rub. de Monetis. §. eadem declaratur caſu 316. numero. 38 fo. 366
Conſtitutio Mediolani ſub rub. de pœn. c. ſeuerè. declaratur. caſ. 75. nu. 321 f. 374
Conſtitutio Mediolani ſub rub. de pœnis. cap. ſi quis incendium. declaratur. caſ. 390. nume. 125 f. 443
Conſtitutio noua Mediolani titulo de ædificijs priuatis, declaratur, et ibidem an ſit odioſa diſpoſitio. caſ. 355. nu. 9 fo. 218
Conſtitutio. Mediolani ſub rub. de pœnis. cap. repetantes. declaratur. caſu. 394. numero. 25 fo. 396
Conſtitutio noua Mediolani ſub rub. de pœnis. c. ſi quis falſum teſtimonium. declaratur. caſ. 313. nu. 4 f. 363
Conſtitutio Mediolani ſub rub. de pœnis. c. ſacras. declaratur caſ. 276. nu. 8 f. 235
Conſtitutio noua Mediolani ſub rub. de monetis, qua pœna afficiat falſos monetarios. caſ. 316. nu. 14 f. 366
Conſtitutio Mediolana ſub rub. de pœnis. c. Homicida, declaratur. caſ. 360. nu. 105 f. 408
Conſtitutio Mediolani in titu. de pœnis. §. quicun-

quicunque fecerit. declaratur. queſt. 80. nume. 26 fo. 74

Conſtitutio noua Mediolani ſub rub. de pœnis, c. nullus corporaliter declaratur. caſ. 276. num. 24 fo. 235

Conſtitutio Mediolani ſub rub. de pœnis. c. Homicida. §. & tanquam, & §. pari modo. declaratur. caſ. 361. nu. 23. fo. 414

Conſtitutio Mediolani ſub rub. de accuſationib. cap. 1. & 2. declaratur. caſ. 323. numero. 15 fo. 376

Conſtitutio noua Medionali ſub rub. de reſcript. in in fine declaratur. caſu. 314. numero. 7 fol. 363

Conſtitutio noua Mediolani ſub rub. de pœn. cap. Quicunque fecerit, vel fieri mandauerit chartam falſam, declaratur. caſ. 309. numero. 6 fo. 361

Conſtitutio noua Mediolani ſub rub. de pœnis. c. ſodomita. declaratur. caſu. 286. numero. 4 fo. 343

Conſtitutio noua Mediolani ſub rub. de pœn. c. ſi quis falſum declaratur. caſu. 307. numero. 7 fo. 360

Conſtitutio Mediolani ſub rub. de bannitis & eorum receptatoribus. cap. 1. declaratur. caſu. 348. nu. 5 fo. 396

Conſtitutio Mediolani ſub rub. De pœnis. c. ſi quis incendium declaratur. caſ. 390. numero. 37. fo. 442

Conſtitutio noua Mediolani ſub rub. de pœnis, c. ſi quis falſum teſtimonium, declaratur. caſ. 310. num. 8 fo 361

Conſtitutio noua Mediolani ſub rub. de ſaluis conductibus in prin. declaratur. caſ. 245. numero 13 fo. 319

Conſtitutio Mediolani rub. de monetis. in illis uerbis, Quicunque, minorem ſeu pupillum nõ comprehendit. caſ. 316. nu. 33 fo. 366

Conſtitutio noua Mediolani ſub rub. de pœnis, c. ſi quis in tantam temoritatem. declaratur. caſ. 343. nu. 17 fo. 392

Conſtitutio noua Mediolani ſub rub. de pœnis. c. ſi quis fecerit robariam, declaratur. caſ. 303. nu. 44 f. 355

Conſtitutio Mediolani ſub rub. de pœnis. c. matrimonia, declaratur. caſu. 398. numero. 48. fol. 456

Conſtitutio noua Mediolani ſub rub. De cuſtodia reorum, c. ſi Praetores, declaratur. caſ. 292. numero. 4 f. 348

Conſtitutio Mediolani ſub rub. de monetis, in princip. declaratur. caſu. 316. numero. 25. fo. 336

Conſtitutio noua Mediolani ſub rub. de ſaluiſconductibus, non habet locum in debito eccleſiaſtico. caſ. 203 nu. 21 f. 284

Conſtitutio noua Mediolani ſub rub. de pœnis. c. homicida. declaratur. caſu. 284. numero. 29 fol. 340

Conſtitutio Mediolani ſub rub. de pœnis. c. dantes declaratur, caſ. 351. nu. 16 fo. 398

Conſtitutio noua Mediolani ſub rub. de pœnis. ca. ſi quis non prouocatus, declaratur. caſ. 263. nume. 18. fol. 330

Conſtitutio Mediolani ſub rub. de Exequutorib. c. cum exequutiones, declaratur. caſ. 378. num. 7 fo. 433

Conſtitutio noua Mediolani ſub rub. de pœnis. c. ſi quis autem, an locum habeat contra eum, qui effecit, ut carcerati fugerent caſ. 301. numero. 17 f. 352

Conſtitutio Mediolani ſub rub. de pœnis. cap. mandantes. declaratur. caſu. 353. numero. 11. fol. 401

Conſtitutio Mediolani ſub rub. de reſcript. §. Quicunque, declaratur. d. caſu. 202. numero. 82. fol. 279

Conſtitutio noua Mediolani ſub rub. de pœnis. ca. ſodomita, non procedit in ſolo attentante. caſ. 286. nu. 21 f. 342

Conſtitutio Mediolani ſub rub. de Praefectis annonae. c. prohibitum, declaratur. caſ. 360. num. 98 fo. 408

Conſtitutio

Conſtitutio Mediolani ſub rub. de pœnis. c. dantes ad præmiſſa, declaratur. caſ. 349. *numero.* 11. *fo.* 395

Conſtitutio Mediolani ſub rub. de pœnis, cap. mandantes, declaratur. caſu. 360. *numero.* 119. *fo.* 408

Conſtitutio Mediolani ſub rub. de pœnis. capit. ſi quis ex propoſito, declaratur. caſu. 357. *nume.* 6 *fo.* 406

Conſtitutio noua Mediolani ſub rub. de pœnis c. ſi quis robariam. declaratur. caſ. 329. *numero.* 12 *f.* 380

Conſtitutio Mediolani ſub rub. de crimine læſæ, maieſtatis. c. vlt. declaratur. caſ. 360. *nume.* 124 *f.* 408

Conſtitutio Mediolani ſub rub. de pœnis. ca. ſi quis non prouocatus. declaratur. caſ. 303. *numero.* 14 *f.* 354

Conſtitutio noua Mediolani ſub rub. de pœnis. ca. Latrones. verſi. dantes, declara. caſ. 351. *nu.* 10 *fo.* 398

Conſtitutio Mediolani ſub rub. de pœnis, C. Homicida. declaratur. caſu. 362. *numero.* 29 *fo.* 419

Conſtitutio noua Mediolani ſub rub. de pœnis. c. Iudæus, locum etiam habet in Cathecuminis & Saracenis. caſ. 290. *nu* 25 *f* 345

Conſtitutio noua Mediolani ſub rub. de pœnis. c. mandantes, §. quòd ſi nec vulnus, declaratur. ibi. nu. 8

Conſtitutio Mediolani ſub rub. de pœnis. c. Qui fallacibus ludis declaratur. caſ. 399. *numero.* 9 *fo.* 451

Conſtitutio Mediolani ſub rubr. de reſcrip. §. intimata, declaratur. caſu. 202. *numero.* 41 *fo.* 278

Conſtitutio Mediolani ſub rub. de pœnis c. carnalis copula, & c. Iudæus, declaratur. caſ. 360. *nu.* 102 409

Conſtitutio noua Mediolani ſub rub. De ſaluiſconductibus, declaratur, non habere locum in debi tore irato. caſ. 203. *nu.* 15 284

Conſtitutio Mediolani ſub rub. de pœn. c. prohibitum eſt declaratur. caſu. 399. *numero.* 17 *fo.* 451

Conſtitutio Pedemontium titulo Come ſi ha fare l'appellatione, cum iure communi in aliquibus conuenit. caſ. 263. *nu* 9 *f.* 330

Conſtitutio Pedemontium titulo de Poſte. §. le riſpoſte, declaratur. caſ. 251. *numero.* 3 *fol.* 321

Conſtitutio Pedemontium titulo Del tempo quando ſe hanno da dare le repulſe contra la perſona verſi. non facendo eſſa. declaratur. caſ. 239. *nu.* 15 *f.* 315

Conſtitutio noua Pedemontium, tit. delle examinationi. §. 1. declaratur. caſu. 202. *num.* 38 *fo.* 279

Conſtitutio noua Pedemontium titu. de gli articoli probatorij. §. vlt. in fine declaratur, & Paulò infrà. caſ. 241. *nu.* 5 *f.* 316

Conſtitutio noua Pedemontium ſub titulo del tempo quando ſi hanno da dare le repulſe contra la perſona de teſtimonij. declaratur. caſ. 239. *nu.* 3 315

Conſtitutio Pedemontium tit. delle depoſitioni delle teſtimoni. §. Aduertiranno, declaratur. ibi. nu. 7

Conſtitutio Pedemontium ſub tit. delle eccettione dilatoria, declaratur. caſu. 240. *numero.* 5 *fo.* 315

Conſtitutio noua Pedemontium titulo del giuramento. §. vlt. declaratur. caſ. 319. *nume.* 34 *fo.* 371

Conſtitutio Pedemontium tit. della recuſatione del Giudice, verſi. il che fatto s'intender a. declaratur. caſ. 379. *nu* 37

Conſtitutio noua Pedemontium tit. delle poſte ò ſia poſitioni. § trouandoſi, declaratur. caſ. 319. *nume.* 30 *f.* 371

Conſtitutio noua Pedemontium in tit. delle eccettioni. verſi. opponendoſi, declaratur. lib. 2. *cen.* 1 *caſ.* 20. *nu.* 4 *f.* 110

Conſtitutio Pedemontium titu. delle citationi. §. non ſarà

non ſara, declaratur. caſ. 240. nu. 19 fo. 315
Conſtitutio Pedemontium in titulo delle eccettioni dilatorie, declaratur. ibi nu. 11
Conſtitutio noua Pedemontium in tit. delle eccettioni dilatorie. declaratur, caſ. 167. numero. 23 f. 224
Conſtitutio Regia Hiſpaniarum inducens pœnam contrahentibus clandeſtina matrimonia, ualet caſ. 398. nu. 47 fo. 456
Conſtitutio Galliarum, de teſtium numero refrenando, declaratur. caſ. 249 nu. 6 fo. 316
Conſtitutio de retractu apud Gallos declaratur, et de eius ratione. caſ. 63. nu. 3 f. 135
Conſtitutio Cheri oppidi declaratur. caſ. 262. nume. 2 f. 329
Conſtitutio conciliaris intra tempus iudici arbitrarium ligare incipit. caſu. 185. numero. 6 fol. 26
Conſtitutio Principis ſuperioris poſt duos menſes à die publicationis ligat. ibidem numero. 7
Conſtitutio Principis ſuperioris ligat ſcientem, etiam ante lapſum bimeſtris poſt publicationem. ibi. nu. 14
Conſtitutionem nouam Mediolani ſub rubr. De ſaluiſconductibus, locum habere etiam pro debito pupillari. dict. caſu. 203. numero. 23 fo. 284
Conſtitutionem ſtatim ligare ob clauſulam decreti annullatiuam. & infra declaratur. d. caſ. 185. nu. 23 fo. 247
Conſtitutiones Mediolani ſub rub. De ſaluiſconductibus, non impedire mercatorem vendicantem ſuas merces. apud debitorem adhuc exiſtentes. d. caſ. 203. nu. 25 f. 284
Conſtitutiones noua Mediolani De officio diuerſorum iudicum in prin. declarantur. caſu. 142. nu. 6 fo. 207
Conſtitutio noua Mediolani titu. de probationibus cap. 1. ibi periculoſa infirmitate. declarantur. caſ 60. nu. 11 fo 134
Conſtitutiones Mediolani ſub rub. De Pœnis. ca. ſi quis incendium, declarantur. caſ. 390. numero. 16 fo. 342
Conſtitutiones noua Mediolani titulo de notarijs publicis, c. Notarijs. tl. 3. §. Hi vero. declarantur. caſ. 66. nu. 8 f. 138
Conſtitutiones Mediolani titulo De bonis in ſolutum dandis, in princ. declarantur. caſu. 185. nu. 37 fo. 248
Conſtitutiones Mediolani in titulo De officio iudicis & commiſſarij fluminis Olona. §. denique declarantur. caſ. 128. nu. 4 f. 201
Conſtitutione Mediolani titu. de inducijs. cap. ſi contingat. declarantur. caſu. 2. numero. 15 fo. 101
Conſtitutiones noua Mediolani titu. de reſcriptis. §. 1. declarantur. caſu. 50. numero. 20. fol. 123
Conſtitutiones noua Pedemontium, titulo Delle introdutione delle appellationi, ibi, & intimata ò ſia notificata. declarantur. caſ. 227. numero. 4 fo. 306
Conſtitutiones noua Pedemontium in titulo delle citationi. ver. non ſara neceſſario. declarantur. caſ. 52. nu. 17 fo. 126
Conſtitutiones noua Pedemontium in titulo delle Poſitioni. verſ. non ſi dara. declarantur. caſu. 194. nu. 78 f. 258
Conſtitutiones noua Pedemontium in titulo delle appellatione & in quai caſi. §. dalle ſententie del ſenato, declarata quaſi. 52. numero. 16 fo. 44
Conſtitutiones noua Pedemontium titulo De termini per replicare. §. vlt. declarantur. caſ. 52. nu. 21 f. 126
Conſtitutiones Pedemontium titulo Delle pene de temerarij appellanti. declarantur. caſ. 177. nume. 18 f. 236
Conſtitutiones noua Pedemontium titulo Delle interrogationi. §. vltim. declarantur. caſ. 51. nume. 42 f. 126
Conſtitutiones noua Pedemontium in titu. delle poſitioni, declarantur. caſu. 193. numero. 5 fo. 257

Conſtitutiones Pedemontium titulo Del giuramento.§.Vlt.declarantur. caſu. 319. numero.5 fo.371

Conſtitutiones Pedemontium in titulo Del tempo quandoſi hanno da dare le repulſe contra li teſtimonij declarantur. queſtio.52. numero. 12 fo. 44

Conſtitutiones nouæ Sereniſſimi Ducis Sabaudiæ] in titulo Delle appellatione. dum ſex menſes ſtatuunt ad proſequenda appellationem. declarantur, menſem ſcilicet eſſe triginta Vnius diei. caſu. 50. numero. 11 fo. 123

Conſtitutiones extrauagantes antiquæ eo ipſo quod in corpore iuris inſeruntur, ligant. d. caſ. 185. nu.27 f.247

Conſtitutiones Pontificum ligare incipiunt intra tempus iudici arbitrium. d. caſ. 185. numero. 8

Conſtitutiones Pontificum ſolum Romæ publicari ibi.nu.20

Conſtitutiones Imperatorum, & Iureconſultorum reſponſa inſcriptiones habere.caſ.94.nume.5 f.171

Conſtitutiones. Cætera in Verbo ſtatutum.

Conſuetudo aliarum regionum in diuiſione bonorum communium inter ſocios.caſ.123. nume.5 f.198

Conſuetudo Valet quòd Vnus teneatur pro altero. caſ.345.nu.11. f.393

Conſuetudo rationabilis quæ. caſ. 82. numero. 1 fo. 149

Conſuetudo quanto tempore firmetur.lib. 2.cen. 1. caſ.83.nu.1 f.150

Conſuetudo inueterata aliquando appellatur, & aliquando antiquiſſima.ibi.nu.4

Conſuetudo Vbi non Valet, nec ſtatutum.q. 71.nume.5 fo.63

Conſuetudo ſilere facit leges & principum reſcripta. ibi.nu.9

Conſuetudinem ſtatuto fortiorem.ibidem .numero.4

Conſuetudinem tenaciter eſſe obſeruandam. ibid. nu.6

Conſuetudinem actus determinare.ibidem numero.7

Conſuetudinem Veritati æquiualere. ibidem nume.8

Conſuetudinem Principum pedibus ſubiacere. ibi. nu.10

Conſuetudinem æquitati naturali proximam a Principe non tolli. ibi.nu.13

Conſuetudinem laudabilem, Principem ligare. ibi.nu.14

Conſuetudinem curſu decennij ſecundum aliquos firmari.d.caſ.83.nu.2 fo.150

Conſuetudinem curſu centum annorum firmari. ibi.nu.5

Conſuetudinem in rebus eccleſiæ non minori tempore quàm quadraginta annis firmari.ibi.nume.6

Conſuetudinem ſuper bonis clericorum eodem firmari tempore, quo conſuetudo in rebus laicorum. ibi.nu.8

Conſuetudinem in rebus grauibus firmari ſolum tempore immemoriali. ibi.nu.9

Conſuetudinem interpretatiuam paruo tempore ob firmari. ibi.nu.10

Conſuetudinem contra legem, eſſe irrationabilem. caſ.82.nu 4

Conſuetudinem præter legem ratione non carere. ibi.nu.5

Conſuetudinem libertati Eccleſiaſticæ repugnantem eſſe irrationabilem. ibi.nu.6

Conſuetudinem fini æterno repugnantem, eſſe irrationalilem. ibi.nu.7

Conſuetudinem bono publico aduerſantem, irrationabilem eſſe. ibi.nu. 8

Conſuetudinem irrationabilem eſſe cum peccatum nutrit.d.caſ.82.nu.17

Conſuetudinem eſſe ſine ratione cum aliquis indebitè grauatur. ibi.nu.18

Conſuetudinem quot actibus induci. caſu.81. nume.1 fo.148

Conſue-

Conſuetudinem actuum frequentiam poſtulare. ibi.nu.2

Conſuetudinem induci ex tot actibus, quod colligi poſsit populi conſenſus.ibi.nu.3

Conſuetudinem infeudandi quot actibus introduci.ibi.nu.5

Conſuetudinem alienandi feudum ex duobus actibus alienationis induci. ibi.nu.8

Conſuetudinem iudicari rationabilem & irrationabilem diuerſis de cauſis.caſ.82.nume.16. fo. 149

Conſuetudinem non poſſe effici, quod teſtibus malam adſerentibus rationem credatur.quaſt.25 nu.5 f.24

Conſilium tunc obligat ad pœnam cum actus principalis in delictum punibile ſonat.caſu.351. nu.2 f.398

Conſilium ſpoliatori prabens, non punitur.ibi. nume.3

Conſilium, quod ad bonum & ad malum eſſe poteſt, non punitur. ibi.nu.5

Conſilium ad delictum vt puniatur, delictum præcedere debet. ibi.nu.6

Conſilium malum non punitur, ſi re integra reuocatum fuerit. ibi.nu.8

Conſilium ad delictum non punitur, ſi delictum ſecutum non eſt. ibi.nu.9

Conſilium ſapientis an requiratur in cauſis arbitrarijs.q.23.nu.1 fo.23

Conſilio ſapientis cauſam commiſſam reuocari poſſe. ibi.nu.3

Conſilio ſapientis, non expectato, iudicem interdũ iudicare poſſe. ibi.nu.4

Conſilium ſapientis malum, iudicem excuſare cũ ex ſtatuti diſpoſitione illud ſequi debet. ibidem. nu.6

Conſilium ſapientis fore neceſſarium ita diſponente ſtatuto ibi.nu 11

Conſilium patris, quod detrimentum adfert filio, bonum non iudicari. caſu. 149. numero. 4 fol. 211

Conſilium prabens ad delictum, tenetur etiam ad intereſſe partis dict. caſu. 351. numero. 18 fo. 398

Conſilium praſtans, vel opem ferens. delinquenti ob diuerſam cum eo qualitatem, eadem pœna, qua ille punitur.ibi.nu.20

Conſilium perfectionis non obſeruans non peccat. caſ. 380.nu.4 fo.435

Conſilium reuerentia ſpernens non peccat. ibi. nume.7

Conſilium malum conſultori peſsimum, prouerbiũ Romæ decantatum.dict.caſ.351.numero.28 fo. 398

Conſilium, quo vti debet iudex in examinandis teſtibus in cauſis arduis.quaſtio.29.numero.3 fo. 25

Conſilio ſapientis petito in cauſa concluſum dici. q.35.nu.6 f.30

Conſiliarij in collegio Doctorum tanquam collegiati ſedentes, antiquiores Doctores non præcedunt.caſ.68.nu.25 fo.140

Conſiliarij Principis ad honores illuſtres an ſint.ib. nu.41

Conſiliarij honorarij poſt ponuntur conſiliarijs in adminiſtratione exſiſtentibus. ibidem numero.42

Conſiliarios Principis eſſe illuſtres.dict.caſ.68.nume.35

Conſiliarios Principis cum Senatore à pari procedere. ibi.nu.39

Conſulens in atrocioribus alias factore, iudicis arbitrio punitur. dict. caſ. 351. numero. 24.fol. 398

Conſulto delicti eadem pœna punitur, qua principalis, ſi is principalis ob conſiliun deliquit: caſ. 375.nu.17 f.398

Conſultor delicti tunc punitur, cum punitur ipſe principalis.caſ.351.nu.12 f.398

Conſultor delicti ut principalis punitur ſi eius nomine delictum perpetratum fuit. dic.caſ.351. nu.27 f.398

Conſultori cum cauſa tranſmittitur conſulenda, eſt diſcordant partes in formando puncto dubitationis

tionis, quid agendum, caſu.236. numero.4. fol. 312

Conſultori cum cauſam ex ſuo officio iudex tranſmittit, communi litigantium impenſa tranſmittit, d.caſ.228.nu.25 fo.307

Conſultori vbi pœna ſpecialis eſt inducta, illa ſeruatur, d.caſ.351.nu.21 f.398

Conſultori cum cauſa tranſmittatur ex forma ſtatuti, cuius impenſa tranſmittatur, caſ.228.nume.12 f.307

Conſules Illuſtres eſſe ſed interdum Clariſſimi appellantur, caſ.68.nu.12 f.140

Conſules ſuper illuſtres. ibi.nu.13

Conſules non animaduertiſſe in caput ciuis Romani. ibi.nu.14

Conſules abſolutum imperium non habuiſſe. ibi.num.16

Conſules Regiam dignitatem habuiſſe. ibidem.nume.17

Conſulum poteſtas ſuprema. dict.caſu.68.numero.15

Conſularem dignitatem iure nouiſſimo imminutam. ibi.nu.18

Continentia cauſæ diuidi non debet. caſu.371.nume.1.425

Continentia cauſæ dicitur cum res communis eſt, & de ea agitur. ibi.nu.11

Continentia cauſæ dicitur cum plures unum delictum perpetrarunt, quia coram uno ſolo iudice accuſari debent. ibi.nu.12

Continentia cauſæ an coram pluribus delegatis poſſit diuidi & tractari. ibi.nu.15

Continentia cauſæ diuidi poteſt ob fori diuerſitatem. ibi.nu.21

Continentia cauſæ in odium rei contumacis diuidi poteſt. ibi.nu.22

Continentia cauſæ diuidi poteſt cum iudex ſuper tota lite iuriſdictionem non habet. ibidem.nume.23

Continentia cauſæ ob iuramentum diuidi poteſt. ibi.nu.24

Continentia cauſæ in executiuis poteſt diuidi. ibid. num.25

Continentia cauſæ iuſtis de cauſis diuidi poteſt. ibi. nu.26

Continentia & ſuburbia a conſuetudine terminari. caſ.155.nu.13 fo.217

Continentia quæ. caſ.95.nu.11 fo.173

Continentiam cauſæ diuidens non punitur, ſi tempore diuiſionis oppoſitum nihil fuit. d.caſ.171. nu.20.329

Contractus reſciſſio per cautelam euitatur. caſu.144.nu.1 fo.208

Contractus ob pretij modicitatem non reſcindi, ſi venditor omnino rei valorem ſciens, quod plus eſt donauit. ibi.nu.3

Contractum in carcere celebratum annullari, lib.2.cen.2.caſ.135.nu.5 f.204

Contrahentes qui diſſimulata conditione ſuæ perſonæ contrahunt, pœna criminis ſtellionatus puniuntur. caſ.381.nu.25 fo.436

Contritionem maximam peccatorem etiam a pœna ciuili quando liberare. caſu.391. nume.5 fol. 445

Contumacia actoris maiorem illa rei. caſ.45. nume.1.118

Contumaciam veram dolum præſuppone re.194. nu.50 f.185

Contumaciam eſſe graue delictum. caſ.153. nu.1 fol. 216

Contumax reficit damna paſſa aduerſario, vt ſi artifex fuerit impeditus. caſu.154. numero.4 fo. 216

Contumax excuſatur cum ad locum non datur tutus acceſſus. caſ.153.nu.10

Contumax excuſatur ob locum non tutum cauſa inimicorum. nu.12 f.216

Contumax quando admittitur, an contra proceſſum opponere poſſit. q.36.nu.5 fo.30

Contumax ex æquitate audiri poteſt. ibidem nume.3

Contumax quod non refectis expenſis reijciatur, quæ nam ſit ratio. ibi.nu.4

Contumaci quæ mulcta poſſit indici, iudicis arbitrio re-

trio relinquitur.caſ.280.nu.2 fo.339

Contumaci faciendam eſſe actorum copiam, refectis tamen expenſis.dict.queſt.36.numero.6 fo.30

Contumacem a limine iudicij repelli, donec litis impenſam refecerit. dict. caſu.154.numero.1 fo.217

Contumacem puniri non poſſe, vt totam cauſam perdat.caſ.280.nu.4 fo.278

Contumacem a iudicio repelli non refectis expenſis.q.36.nu.1 f.30

Contumacem coram arbitrio audiri. ibidem numero.2

Contumacem refectis expenſis audiri in eo ſtatu cauſæ in quo reperitur, ibi.nu.7

Contumacem ad opponendum, non admitti termino opponendi elapſo. ibi.nu.8

Contumacem non eſſe melioris conditionis præſenti & obedienti, ibi.nu.9

Conuerſum non ſuccedere in feudo.caſ.231.nume.2 fo.309

Cotem ad ferrum acuendum cur ad hoſtes ferre non liceat.caſ.95.nu.27 f.172

Cor bonum & malum quandoque. q.7.numero 44 fo.7

Coraſius lib.1. epiſtol. cap.13.reprehenſus.caſ.322.nu.5 f.303

Corporis inſpectionem ad naſcendam coeundi potentiam reprobari.caſ.58.nu.4 f.306

Corporis deformitas animi deformitatem oſtendit.caſ.226.nu.2 fo.306

Corpore uitiati in Eccleſia ſeruire non debent.ibi.nu.1.declara ut nu.ſeq.

Correctio regis, qua ad ius antiquum reuertimur, fauorabilis.caſ.200.nu.3 f.268

Correctionem iuris communis non induci per ſtatuta, niſi dictum ſit expreſſe & ſpecifice.caſ.276 nu.27 f.337

Correlatiua quæ.q.11.nu.15. fo.15

Corrigere, eſſe emendare.q.67.nu.25 f.55

Corrumpens & corruptus duo correlatiua. caſu.343.nu.1 f.392

Corrumpens iudicem cauſam perdit, & datum non repetit.d.caſ.343.nu.5

Corrumpens arbitrium punitur.ibi.nu.7 fo.eo.

Corrumpens aliquando plus ipſo corruptore delinquit, & e contra. ibi.nu.9

Corrumpere tentans iudicem punitur. ibi. numero.16

Creditor uiri ſi vxoris bona occupat, lege Iulia de ui priuata punitur. ibi.nu.106

Creditor qui ſua auctoritate res debitoris occupat, lege iulia de ui priuata tenetur.caſ.394.numero.105 fo.449

Creditor poteſt conſequi creditum ſuum ſuper bonis emphyteotæ eccleſiæ ratione ſui vtilis dominij.caſ.180.nu.15 fo.237

Creditur punitur ſi debitorem moribũdum uexat.caſ.387.nu.21 fo.438

Creditor non poteſt partem ſui crediti petere coram uno iudice, & alteram partem coram altero.caſ.371.nu.14 fo.425

Creditor hæres factus & grauatus reſtituere fructus cum credito compenſat.caſ.256.numero.21 f.322

Creditor non debet uenire cum ſacro paratus.caſ.27.nu.2 f.113

Creditor qui ab initio ſciuit debitoris malam conditionem, eum ſuſpectum allegare non poterit.caſ.87.nu.15 f.154

Creditorem non debet intra tempus exequiarum moleſtiam adferre hæredibus debitoris. caſu.387.nu.22 fo.438

Creditorem ſibi ipſi ſoluere non poteſt. ibid. numero.10

Creditorem ueniam impetrare debere cum ſuum petit, rigoroſum uidetur.caſ.194.numero.8 fol.185

Creditorum pars maior paciſcendo cum debitore, minori parti præiudicare poteſt.caſ.245.nume.10 f.319

Creditoribus cum ſatiſfaciendum eſt ex bonis iacentis hæreditatis, quid obſeruandum, caſ.150 nu.10 f.214

Crimen

Crimen illi non adſcribitur, qui contra ſuam uoluntatem illud committit. caſu. 354. numero. 11 f.403

Crimen ſi confitetur reus & in ea confeſſione perſeuerat, punitur pœna ordinaria, & ſi ei iudex impunitatem promiſerit. caſu. 367. numero. 2 fo.424

Crimen laſæ maieſtatis etiam contra Principem inferiorem committi. caſu. 316. numero. 29 fo. 367

Criminalem cauſam à capitali differre. caſ. 265. nu. 4 f.331

Crucis ſignum humi ponere, vel in marmore, quod pedibus calcatur, inſculpere non licet. caſ 376. nu. 3 fo.431

Culpa unius alteri nocere non debet. caſ. 182. numero. 48 f.241

Culpa quæ ſit cum præſumitur culpa inhabitantium incendium fuiſſe commiſſum. caſ. 390. nu. 7

Culpa leuiſſima in incendio commiſſa commodatarium de damno dato obligat. ibidem. nume 8

Culpa ſola an fundet intentionem aſſerentis incendium fuiſſe commiſſum. caſ. 390. numero, 4 f.443

Culpa caret, qui ſuperioris imperio paret. caſ. 328 nu. 11 f.379

Culpa ad caſum non ordinata quando conſiderabilis non ſit. caſ. 182. nu. 59 f.241

Culpa ad caſum non ordinata, ad commodum non prodeſt. ibi. nu. 60

Culpam ad caſum non præmeditatam, non puniri. caſ. 325. nu. 10 f.377

Culpoſus ex ſua culpa lucrum reportare non debet. d. caſ. 82. nu. 61 fo.103

Cultellum ad panem incidendum ferens, quod arma ferre non dicatur. caſ. 394. nume. 72. fo. 454

Curator cura adminiſtrata tenetur rationes reddere. caſ. 209. nu. 3 fo.291

Curator bonis oluentis filiofam. quando detur. caſ. 150. n. 11 fo.213

Curator bonis cedentis ſit creditoribus ſit ſatisfactum quomodo detur. ibi. nu. 12

Curator bonis cedentibus datus quam actionē mouere poſſit. ibi. nu. 13

Curator datur bonis perſonæ egregiæ, cum ex illis debitori eſt ſatisfaciendum. ibidem. numero. 14

Curator bonis abſentis & uagabundi datur iudicis arbitrio. ibi. nu. 15

Curator bonis abſentis uagabundi cum iudex dat, quæ concurrere debeant. ibi n. 16

Curator bonis abſentis cum datur, conſtare debet, de illius abſentia. ibi. nu. 18

Curator bonis abſentis & vagabundi dum datur, conſtare debet illum potius uiuere quam mortuum eſſe. ibi. nu. 19

Curator bonis abſentis & vagabundi dum datur, iuſta cauſa ſubeſſe debet, quæ iudicis eſt arbitrio. ibi. nu. 20

Curator qui bonis uagabundi datur, maſculus nō fœmina eſſe debet. ibi. nu. 21

Curator qui bonis abſentis aſſignatur, debet eſſe maior 25. annorum. ibi. nu. 23

Curator qui bonis abſentis datur, omni ſuſpicione carere debet. ibi. nu. 24.

Curator bonis abſentis datus, antequam adminiſtrationem ſuſcipiat, ſatiſdare debet. dic. caſu. 150. nu. 25

Curator datus bonis abſentis & uagabundi debet inuentarium conficere ibi. nu. 26

Curator datus bonis abſentis & uagabundi mitti debet in quaſi poſſeſſionem adminiſtrandi dicta bona. ibi. nu. 27

Curator bonorum abſentis dare an poſſit inſolutum ex bonis illis creditoribus. ibi. nu. 29

Curator bonorum abſentis poteſt agnoſcere bonorum poſſeſſionem abſenti delatam. ibidem numero. 30

Curator datus bonis abſentis & vagabundi actiones tempore perituras mouere an poſſit. ibi. nu. 31

Curator qui decerni debeat bonis abſentis, an agnatus, vel cognatus. ibi.nu.32

Curatoris dati bonis abſentis & vagabundi, cura & diligantia quibus verſetur.d.caſ.150. numero.28

Curatorem hæreditati iacenti non dari, cum de proximo certus ſucceſſor ſperatur. d. caſ. 150. nu.4

Curatorem hæreditati iacenti non dari cum dubiũ quo ignoratur de futuro ſtatim ſucceſſore, ab eo qui ſperatur hæres, prouenit. ibidem numero.5

Curatorem bonis iacentibus dari. iudicis arbitrio. d.caſ.150.nu.9

Curatorem bonis vacantibus non dari.d.caſ.150. num.4 f.179

Curſus publicus olim non omnibus permiſſus. caſu. 2.nu 4

Curtij ſen. reſponſum.47. col. pen. improbatum. caſ.150.nu.39

Curtij iunioris conſideratio exploſa. caſ. 194. nume.9 f.258

Curtij iunioris opinio de arbitrariis actionibus. q. 3.nu.6 fo.3

Curt.iun.opinio, ſiue diſtinctio exploſa.q.91.nume.18 fo.92

Cuſtos carceris qua pœna puniatur, ſi carcerati fugiant.caſ.302.nu.2. fo.353

Cuſtos tenetur ſi carceratus fugit, etiam culpa ſui ſerui, vel vxoris. ibi.nu.5.

Cuſtos non tenetur ſi adhibita ſolita diligentia carceratus fugit. ibi.nu.6.

Cuſtos carceris non tenetur. cum. carceratus fugit ſui ſocij opera.ibi.nu.8

Cuſtos carceris non tenetur ſi carceratus fugit quẽ credebat iuſta ratione non debuiſſe fugere. ibi. nu.10

Cuſtos carceris non tenetur, ſi carceratus erat de proximo liberandus. ibi.nu.12

Cuſtos carceris non punitur, ſi carceratus miraculoſè fugit. ibi.nu.13

Cuſtos poteſt liberè carceratos relaxare ex Principis indulgentia. ibi.nu.14

Cuſtodem carceris teneri. ſi eius filius carceratum relaxauit.caſ.345.nu 9 fo.394

Cuſtodiam eſſe alendam ab eo, qui pro ſua defenſione eam petit. caſu.228.numero.17 fo. 307

Cuſtodiam ſibi dari petens, eam alere debet. caſ. 228.nu.6

Cuſtodiæ qualitas carceratorum à iudicis arbitrio pendet.caſ.305.nu.1 fo.358

Cyni doctrina quando ſeruus fugiendo dominum priuet ſua poſſeſſione. caſ.238.nu.3 fo.314

D

Damnum in ſegetibus datum, indicatur ſecundum illud tempus. caſ. 149. nume.21 fo.211

Damnum paſſo quod intereſſe reſarciendum ſit.caſ.122.nu.1. fo.190

Dardanarij qui.caſ.384.n.2 f.438

Darij Perſarum regis factum contra iudicem corruptum.caſ.342.nu.3 fo.390

Data libri ſexti decretalium quid ſignificet. caſ. 64.nu.21 fo.137

Debilem inter ualetudinarios enumerari.caſ. 60. nu.14. f.134

Debilitatus quis. ibi.nu.15

Debilitatum excuſari a muneribus perſonalibus. ibi.nu.19

Debilitatos domi examinandos eſſe. ibidem nume.18

Debilitatos, vide Valitudinarius.

Decennium eſſe longus tempus in locationibus bonorum eccleſiæ.caſ.5.nu.8 f.104

Debitor ſaluumconductum impetrans lite iam contra eum capta, litis pẽdentiam narrare debet. caſ.203.nu.29. fo.284

Debitor vt. ab uſuris liberetur ſortem offerre & deponere debet.caſ.232.nu.1. fo.295

Debitor voluntarius quis, caſu, 182, numero. 53. fo. 240

Debitor

Debitor, qui priorem conditionem non mutauit, ſuſpectus allegari non poteſt. caſ. 87. numero. 14 f.154
Debitor per interpellationem ſtatim in mora non conſtituitur, ſed per modicum temporis expectari debet. caſ. 36. nu. 1 fo.115
Debitor ut ſoluat inquantum facere poteſt an ex proprietate, uel redditibus ſatisfacere poſsit. caſ. 183. nu. 25 f.244
Debitor ſuſpectus quis, & quomodo ſuſpectus probetur. caſ. 87. nu. 1 f.154
Debitor non liberatur cum dicit ſe per uim a ſuperiore exactum, cum is ſuperior uim alicui inferre non conſueuerit. dict. caſu. 137. nume. 17 f.205
Debitor qui domino denuntiare debet, non excuſatur, ſi per uim a ſuperiore ſe exactum dicit. ibi. nu. 18
Debitor pupilli ſi impetrat ſaluumconductum, narrare debet debitum eſſe pupillare. caſ. 203. numero. 22 f.284
Debitor ſimpliciter exactus quando liberetur. caſ. 137. nu. 22 f.205
Debitor ſpecies ſimpliciter exactus per uim an liberetur. ibi. nu. 23
Debitor moroſus ſi exigatur non liberatur, etiam ſi ſpecies ſit debitor. ibi. nu. 24
Debitor ſpecies non liberatur, ſi ſpecies illa apud ſuperiorem non peryt. ibi. nu. 26
Debitor ſpecies non liberatur per ſimulatam exactionem. ibi. nu. 27
Debitor per uim a priuato exactus, non liberatur. ibi. nu. 28
Debitor a priuato exactus mandante ſuperiore liberatur. ibi. nu. 30
Debitor exactus per uim quando liberetur. caſu. 137. nu. 1
Debitor ſponte ſoluens fiſco non liberatur. ibidem nu. 6
Debitor pati aliquid debet cauſa creditoris antequam ſoluat: ſed quod iudicis arbitrio relinquitur. ibi. nu. 7
Debitor ſua cauſa exactus liberatur, cum creditor fuit in mora recipiendi. ibi. nu 9
Debitor per iniuriam creditoris exactus liberatur, etiam ſi ſit debitor generis. ibidem numero. 10
Debitor exactus à priuato iudice iubente ob creditoris iniuriam liberatur. ibi. nu. 11
Debitor ſi diligentia uſus non eſt ne exigeretur per ſui creditoris iniuriam, non liberatur. ibid. nu. 14
Debitor non liberatur cum dicit ſe exactum per creditoris iniuriam, & de exactione ſolum conſtat ex confeſsione. ibi. nu 16
Debitoris guarentigati cadauer impediri non poteſt, ne ſepeliatur. caſ. 387. nu. 20 f.439
Debitoris conditio probabiliter ab initio ignorata a creditore, efficit, ut ex poſt debitor ſuſpectus dici poſsit. caſ. 87. nu. 17 f.154
Debitor tempus conceditur, ut ſolutionem parare poſsit. d. caſ. 27. nu. 1 f.112
Debitorem exactum a creditore ſui creditoris liberari. d. caſ. 137. nu. 2 f.205
Debitorem exactum a fiſco liberari, cum confiſcatio recte eſt facta. ibi. nu. 3
Debitorem exactum a fiſco liberari & ſi confiſcatio non ſit rectè facta, modo euidenter de iniuſtitia non conſtet. ibi. nu. 5
Debitorem ob propriam ſuam cauſam exactum nō liberari. ibi. nu. 8
Debitorum reddi ſuſpectum ex magna mutatione d. caſ. 87. nu. 18 fo.154
Debitorem ſuſpectum reddi cum immodicè dilapidat, & infra declaratur. ibi. nu 19
Debitorem ob tenue debitum ſuſpectum non reddi, ob id prahendi non poſſe. ibidem numero 21
Debitorem poſſe dici de fuga ſuſpectum cum immobilia non poſsidet. d. caſ. 87. nu. 9
Debitorem fiſci carcerari poſſe. queſtio. 88. numero. 5 f.155
Debitorem priuati prahendi non poſſe, & carcerari. ibi. nu. 6

Debitorem non poſsidentem immobilia, non eſſe ſuſpectum ſi multa mobilia poſsideat. d. caſ. 87. nu. 12 f. 154
Debitores lege 12. tab. in ſeruitute operas præſtare tenebantur. caſ. 183. nu. 2 f. 244
Debitores pupillorum & minorem a tutela eorum & cura arcendos eſſe. caſ. 196. numero. 1 fol. 263
Debitores rei modicæ non arceri a tutela & cura ſuorum creditorum. ibi. nu. 2
Debitorum cautela, ne debitum ſoluant. caſ. 224 nu. 1 f. 365
Debitorum bona ſubhaſtantur, vt creditori ſatisfiat. caſ 129. nume. 1 fo. 202
Debitum liquidum quod dicatur, vt in compenſationem deduci poſsit. caſ. 14. nu. 6 fo. 108
Debitum repetere quid. caſu. 220. numero. 42 fo. 300
Debita tot præſumi, quot ſunt ſcripturæ. caſ. 213 num. 21 f. 295
Declaratio doctrinæ doctorum, dum affirmant, falſum quod nomini nocet, non puniri. caſ. 306 nu. 16 f. 359
Declaratione cum ſit circa negotij ſubſtantiã partes eſſe citandas. q. 73. nu. 26 fo. 63
Declarationi noſtræ ſtari in his, quæ ab animo noſtro pendent. caſ. 86. nu. 6 fo. 152
Declarationi expreſſæ potius ſtari quam facto contrario in his, quæ ab animo noſtro pendent. lib. 2. cen. 1. caſ. 86. nu. 9 f. 152
Declarationem nunquam excluſam cenſeri. q. 73 nu. 22 f. 63
Declarationem ſuper re clara nouam diſpoſitionem potius appellari. ibi. nu. 23
Declarationem circa accidentia, non circa ſubſtantiam verſari. ibi. nu. 25
Declarationem, quæ nouam diſpoſitionem ſapit, ab eo ſolum poſſe fieri, qui de nouo facere poteſt ibi. nu. 27
Declarationem nihil noui adferre. q. 73. num. 17
Declarandi facultatem in hæredem tranſmitti. q. 68. nu. 31 fo. 57
Declarandi facultatem morte finiri. q. 69. numero. 3 fo. 60
Declaratoriam iudicis requiri ſuper delicto notorio. caſ. 235 nu. 12 fo. 305
Decij, Didaci, ac primæ gloſſæ diſtinctio in declaratione. l. 4. ff. locati, confutata. q. 69. numero. 19 f. 60
Decij conſideratio & diſtinctio explicata.
Decij diſtinctio & opinionum conciliatio, quando reſcriptum horam habens alteri præferatur, exploſa. caſ. 48. n. 33 f. 119
Decij interpretatio ad l. 1. C. qui pro ſua iuriſdictio. reuecta. q. 54. nu. 21 f. 47
Decij & Cardinalis doctrina exploſa. caſu. 185. nu. 46 f. 248
Decij conſideratio in cap. ſi duobus, nu. 10. de appel. ſubuerſa. q. 36. nu. 10 fo. 31
Decij conſi. ci. nu. 2. declaratur. caſ. 105. numero 28 f. 182
Decij, Bolognetti & Purpur. interpretatio ad c. ult. de offic. ord. confutata. quæ. 54. numero. 45. fo. 47
Decij conſiderationes aliquot improbatæ. quæ. 87. nu. 8 fo. 86
Decoctorem occidens non punitur. quæſtio 90. nu. 13 fo. 8
Decoctores lege 12. tab. grauiter puniri. ibidem nume. 14
Decoctores canibus dilacerandos dari. ibidem. nume. 15
Decoctores plumbatarum ictibus ſubijciendos. ibi. nu. 16
Decoctores beneficio excuſsionis ac omni alio priuari. ibi. nu. 18
Decretum antiquum Mediolani punit mandantes delictum, non executo mandato. caſ. 352. nu. 10 f. 400
Decretum vnum antiquum Mediolani declaratur. caſ. 150. nu. 34 f. 214
Decretum unum antiquum Mediolani declaratur q. 8. nu. 38 o. 12
Decretum Papiæ. 37. ſub rubr, Quod non procedatur contra

tur contra quempiam ratione iuramenti declaratur caſ.316.n.36 f.367

Decretum Papiæ 42.ſub rubr. Quod nemini indices. declaratur.caſ.342.nu.37 f.390

Decretum Papiæ 20.ſub rub. declaratio facta decreto de animo occidendi, declaratur.caſ.361. nu.7 f.414

Decretum Papiæ 35.ſub.rubr. quod non procedatur contra quempiam de receptione bannitorum declaratur & infra.caſu.348. numero.8 fol. 395

Decretum Papiæ.34.ſub. rubr. Quòd non formetur aliqua inquiſitio de animo occidendi. declaratur.caſ.361.nu.4 fo.414

Decretum antiquum Pedemontium concedens alienationem feudi ex cauſa neceſſitatis declaratur.caſ.50.nu.26 f.123

Decretum antiquum Pedemontium, quo alienatio fieri ex cauſa neceſſitatis conceditur, declaratur. caſ.182.nu.63 f.341

Decretum antiquum Pedemontium lib.2. Cauſa ruſticorum, uiduarum, &c. declaratur. caſu. 66.nu.6 f.138

Decretum antiquum Pedemontium ſub rub. Statuta pro breui cauſarum expeditione. declaratur.caſ 72.nu.11 f.145

Decretum antiquum Pedemontium libr. uj. ſub rub. de Gardyi, & earum prohibitione, declaretur.caſ.338.nu.5 f.386

Decretum primum quod.caſ.6.nu.1 f.305

Decretum ſecundum quod. ibi.nu.2

Decretum ſecundum intra quod tempus interponatur. ibi.nu.4

Decretum Prætoris quale eſſe debeat in alienatione, vel pignoris datione prædiorum minoris, caſ.171.nu.16 f.230

Decretum alienatiuè interponi non poſſe.caſ.171 nu.18

Decretum Prætoris in alienatione bonorum minoris probari poteſt iniuſtum. ibidem numero.25

Decreti forma cum res minoris pignori datur. ibi. num.33

Decreti forma in diuiſione bonorum minoris. caſ. 171.nu.39

Decreti forma in tranſactione bonorum minoris. ibidem.

Decuriones non puniri pœna damnationis in metallum caſ.353.nu.6

Decuriones, quibus ſuper bono ſtatu ciuitatis datum eſt arbitrium, antiquos ordines immutare non poſſe.q.15.nu.3 fo.18

Decuriones, quibus datum eſt arbitrium ſuper bono ſtatu ciuitatis, non poſſe antiquos ordines immutare.q.39.nu.2. fo.36

Decuriones non poſſe ex arbitrio ſibi dato ſuper bono ſtatu ciuitatis bannitos reſtituere. quæ.92. num.2 f.93

Decuriones, quibus ſuper bono & pacifico ſtatu ciuitatis datum eſt arbitrium, non poſſe ius parti quæſitum tollere. quæſtio.48. nume.2 f.41

Decuriones habentes arbitrium ſuper bono et pacifico ſtatu ciuitatis, poſſe bannito dare fidantiam, ut ad iudicium ueniat, quæſtio.81. nu.2 fo.82

Decuriones habentes arbitrium ſuper bono & pacifico ſtatu ciuitatis ad trimeſtre tantum poſſe ſuſpendere executionem ſententiæ. quæ.98. numero.2 fo.95

Decuriones poſſe Principum legatis donare.q.46. nu.5 fo.40

Decurionum factum valere, et ſi ſuum arbitrium ignorent.q.75.nu.3 f.68

Deditios Romanorum legibus ſubiectos fuiſſe. q. 100.nu.24 f.98

Deditiorum fœdus quod. quæſtio. 100. numero.7

Defenſionis limites excedens punitur.caſu. 278. num.1 f.338

Defenſionis limites excedens punitur.caſu.277. nu.4. f.338

Defenſionem iuris naturalis eſſe.q.77. numero. 3 fo. 70

De enſorum ciuitatis quarta iuriſd.ctio ſit de rebus pecuniæ. caſu. 194. nume. 74. fo. 259
Deformis malus præſumitur. caſ. 226. numero. 5 fol. 305
Deformes hodie a ſacerdotijs non arceri, ſed illis præponi. ibi. nu. 6
Delatores criminum quomodo olim habiti. caſu. 198. nu. 3 f. 263
Delatores criminum aliquando contempti. ibidem nu. 6
Delatoribus criminum præmia ſæpe conſtituuntur & iudicis arbitrio. ibidem numero 1. & 2.
Delegatus in cognoſcendo, an talis etiam ſit in iudicando. q. 37. nu. 5 f. 32
Delegatus qui ſemel iudicauit, amplius non iudicat. q. 67. nu. 21. f. 54
Delegatus qui errore iudicauit, iterum poteſt iudicare. q. 67. nu. 32
Delegatus inferioris ex iuris Canonici diſpoſitione, an ſuam ſententiam exequi poßit. tres opi. relatæ. q. 74. nu. 36. f. 67
Delegatus qui ſit. libr. 5. quæſtio. 12. numero. 5. fol. 16
Delegati diffinitio auctoris. quæſtio. 12. numero. 5 fol. 16
Delegato non credi de mandato ſibi facto. caſ. 112 nu. 7 fo. 190
Delegatum ſub dignitate tranſmitere ſuum arbitrium in ſucceſſorem. quæſtio. 68. nume. 21 fo. 57
Delegatum ſub dignitate etiam re non integra arbitrium tranſmittere in ſucceſſorem. ibi. numero. 22
Delegatum ſub dignitate tranſmittere in ſucceſſorem arbitrium ſuper aliquo negotio in facta conſiſtente ſibi mandatum. ibidem numero. 23
Delegatum ſub dignitatem alterius nomine arbitrium ſibi datum in ſucceſſorem non tranſmittere. ibi. nu. 24
Delegatum amicitiæ cauſa datum, ſuam poteſtatem & arbitrium in ſucceſſorem non tranſmittere. ibi. nu. 25
Delegatum per edictum non citare. q. 74. numero. 33 f. 65
Delegatum non punire teſtes coram ſe deponentes falſum. q. 91. nu. 3 f. 90
Delegatum poſſe amouere impedimenta, quibus impeditur peruenire ad ſententiam. q. 74. nume. 39 f. 65
Delegatum contumacem punire, ut ad ſententiam deueniat. li. 5. q. 74. nu. 40
Delegatum principis eſſe quouis ordinario maiorem. q. 54. nu. 27 f. 47
Delegatum Principis pœnam minuere poſſe, uel mutare. q. 96. nu. 20 f. 95
Delegatum inferioris pœnam non minuere, vel mutare. ibi. nu. 21
Delegatum Principis ſubdelegare poſſe cauſas meri & mixti imperij. multorum fuit opinio. q. 54. nu. 16 f. 47
Delegatum Principis de iure Canonico ſuam ſententiam poſſe exequi. quæſtio. 74. numero. 48 fol. 65
Delegatum principis de iure ciuili ſuam ſententiam exequi, ex recepta magis opinione doctorum. ibidem nu. 49
Delegatum ſuam ſententiam declarare non poſſe. q. 67. nu. 26 fo. 54
Delegatum iterum iudicare, ſi non ſeruata forma ſemel iudicauit. ibi. nu. 27
Delegatum Principis iterum iudicare, ſi ſemel nulliter iudicauit. ibi. nu. 28
Delegatum ad vniuerſitatem cauſarum iterum iudicare, & ſi ſemel ſed nulliter iudicauit. ibi. nu. 31
Delegatum non poſſe admittere procuratorem accuſatoris nomine. quæſtio. 79. numero. 19 fol. 71
Delegatum ob debilitatem vices ſuas ſubdelegare. caſ. 60. nu. 20 f. 134
Delegatum inferioris exequi poſſe eam pœnam, ad hoc ne eius iuriſdictio impediatur. quæſtio. 74. num.

74.num.18 f.65
Delegatum inferioris miſsionem in poſſeſsionem facere. ibi.nu.19
Delegatum inferioris datum ad cognoſcendum, exequendi poteſtatem non habere.q.74. numero.3 f.55
Delegatum lata ſententia, officio functum eſſe. ibi.nu.4
Delegatum eligere debere tribunal, ad quod ualeant partes citari.q.64 nu.3 fo.50
Delegatum ad vniuerſitatem cauſarum cognitionem & diffinitionem habere. q. 37. numero.39 fo.32
Delegatum ad vniuerſitatem cauſarum recuſari non poſſe. ibi.nu 40
Delegatum inferioris facultatem indicendi mulctam pro executione ſententia non habere. q. 74.nu.7 fo.65
Delegatum poſſe recuſari.quaeſtio.54. numero. 12 fol. 47
Delegatum inferioris miſsionem in poſſeſsionem ex ſecundo decreto non facere. quaeſt.74.numero.24 fo.65
Delegatum Principis non ſubdelegare cauſam meri & mixti imperij.quaeſtio. 54. numero. 3 fo. 47
Delegatum Principis ordinem iudicarium in cauſis obſeruare.debere quaeſt. 54. numero. 30 fo. 47
Delegati poteſtatem non tranſire in eius ſucceſſorem, etiam ſi ſub nomine dignitatis et priuato, praecedente tamen nomine priuato, delegetur.q. 68.nu.16 fo.57
Delegati poteſtatem ob uim ſubiectae materiae ad ſucceſſorem tranſmitti.quaeſtio.68.numero.20
Delegati arbitrium in eius ſucceſſorem non tranſmitti.q.68.nu.4
Delegati arbitrium & ſententiam eſſe nullam cum ſuam poteſtatem ignorat.quaeſtio.75 numero.11 fo.66
Delegari ex iure Pontificio, quae meri imperij ſunt q.74.nu.43 f.65
Delegati aſſertioni, uide aſſertioni.
Delegatos magiſtratum non obtinere.q.64. numero 10
Delegationem incognito factam dignitatis contemplatione factam cenſeri.quaeſtio.68.numero 17 f.57
Delegationem pluribus factam ad ſucceſſorem non tranſire. ibi.nu.19
Delegationem ſtrictè interpretari.q. 91. numero. 15 f.90
Delegationem Principis cognitionem & diffinitionem comprehendere.quaeſtio.37. numero.35 fo. 32
Delegationem Principis fauorabilem eſſe.quae.37. nu.38 fo.32
Delegationem de caſu ad caſum trahi. ibi. numero.19 f.27
Delegationem ſtricti iuris eſſe.q. 74. nu. 56.f.55
Delegatio facta intelligitur eo animo facta, ut remoto dolo cauſa diffiniatur.quaeſt. 13.numero.12 fol.17
Delegabile eſſe, quod officio iudicis nobili conceditur.q.74.nu.32 f.65
Delegabilis vbi ſemel cauſa eſt facta, perpetuo manet delegabilis.q.54.nu.33 fo.47
Delegata cauſa, cenſentur & illa omnia delegata, quae cauſae antecedentia & conſequentia ſunt.q.74.nu 38 fo.65
Delegari non poſſe, quae mixti imperij ſunt.q. 74. nu 5 f.65
Deleg.caetera inuenies in verb. iudex.
Delictum graue dicitur, quo clericus deponi poteſt. caſ. 267.nu 6 f.332
Delictum ſine dolo commiſſum puniri, caſu. 324. num. 1 f.377
Delictum ipſe facere dicitur, qui illud fieri mandat.caſ.353.nu 3 f.321
Delictum graue quod.caſu. 266. numero. 1. fol. 332
Delictum attentatum quod habeatur pro perfecto eſt ſecundum fictionem. caſu. 360. numero.108 f.307

Delictum reputatur grauius ratione mali exempli caſ.358.nu.4 fo.326
Delictum iudicatur atrocius ob pecunia interuentum.caſ.357.nu.14 fo.326
Delictum iracundia patratum. Require Iracundia.
Delictum non fatetur, uide Miſericordia ſuperioris.
Delicti originem ſpectandam eſſe. q. 80. numero. 106 f.77
Delicta morte extingui. caſu. 285. numero. 1. fol. 336
Delicta ſub publica cuſtodia à lege omninò prohiberi.q.88.nu.21 fo.87.
Delicta morte extinguit. caſu. 265. numero. 19 fo. 332
Delinquens pœnam eligit cùm ad eum legis verba ſunt directa.q.94.nu.4 f.94
Delinquens pœnam eligit, etiam ſi paſſiua uerba legis electionem tribuentis dirigantur, ibidem num. 5
Delinquens pœnam mortis eligere non poteſt. ibid. num.7 f.81
Delinquens pœnam non eligit, ſi ordo ſcripturæ oſtendit primam eſſe indicendam. ibi.nu.8
Delinquens animo deliberato & conſulto grauius puniuntur.caſ.362.nu.26 fo.408
Delinquens negando delinquiſſe, non punitur de illo mendatio.caſ.314.nu.17 f.357
Delinquens inquiſitus ſi efficit, ut ſuo nomine alter falsò compareat, non punitur, ibidem nume 19
Delinquens, ſi promiſſa ſibi impunitate delictum fatetur, & deinde confeſſionem reuocet, puniri an debeat.caſ.367.nu.3 fo 419
Delinquens conuictus per inditia puniri poteſt.caſ. 279.nu 4 fo 339
Delinquens impulſu ægritudinis, deliberato animo non dicitur delinquere.caſ. 361.num.12. fo. 405
Delinquens è domo extrahi poteſt, q. 88.n.2.f.87
Delinquens coactè a pœna ordinaria excuſatur, caſ.354.nu.8 fo.403
Delinquens coactè contra animum ſuum delinquit ibi.nu.10
Demoſthenes præuaricator, caſu.323.n.6.f.367
Denunciationem fieri ad hoc ut denunciantus certior reddatur.q.66.nu.4 fo.54
Denunciari commodè appellationem potuiſſe appelato quando dicatur, caſu. 227. numero.2. fol. 307
Denunciator criminum, lege Delatores.
Denunciator uide in verb. Ancianus Sindicus.
Dependens q.qua.q.45.nu.6 fo.40
Dependentem quaſtionem tractari negotio principali pendente. ibi.nu.7
Deportare, quid.caſ.330.nu.4 fo.381
Deportationis pœna parricidam interdum puniri. caſ.356.nu.2 fo.406
Deportandus dato fideiuſſore è carcere relaxandus non eſt.caſ.303.nu.30 fo.355
Deportati qui dicantur.q.88.nu.89. f.87
Depoſitum locum mutui ſubrogatum, illius naturam non ſapere.q.54.nu.32. fo.47
Deponens valiſiam ſine conſignatione conqueri nō poteſt, ſi diſsigillatam eam deinde inuenit.caſ. 208.nu.38 f.289
Depoſitarius in culpa non eſt, ſi in loco conſueto rem cuſtodit.d.caſ.208.nu.42
Depoſitarius cur tam ſeuerè puniatur, ſi fidem fallit.caſ.208.nu 28
Depoſitarium poſſe probare contra iuramentum contra ſe præſtitum à deponente, ibidem numero.44
Depoſitio fortis loco congruo fieri debet.caſu 232. nu.2 fo.310
Depoſitio pecuniarum ſortis purè fieri debet. ibid. num.4
Depoſitio debet fieri in pecunia numerata, ut ab vſuris liberetur. ibi.nu.5
Deponi debent pecuniæ, quæ eo tempore currunt, & non quæ ſtatim reprobabuntur. ibidem nume.6

Depoſitum integra ſumma fieri debere. ibi, numero, 7
Depoſiti cauſa celeritatem deſiderat, lib, 2, cent, 2 caſ. 184, nu, 6 f. 41
Deſponſans mulierem mutato ſibi nomine, ſponſalia tenent, caſ. 318, nu, 15 f. 70
Deſtinationem pro facto haberi quomodo intelligatur, caſu, 290, nu, 20 f. 346
Deteriorata qualis eſſe debeat, ut vaſalus iure ſuo priuetur, caſ. 78, nu, 6 fo. 147
Deus non uult mortem peccatoris, caſ. 373, numero 1
Deus cordium ſcrutator, q. 70, nu, 9 f. 62
Deo dicata non eſſe in hominum commercio, caſu, 282, nu, 1 f. 340
Deo dicata diſtrahens, iudicis arbitrio punitur, ibi, nu, 1
Deo Opt, Max, tribuenda eſſe omnia, caſu, 210, num, 12 fo. 293
Deum ſolum eſſe iudicem eorum, quæ conſcientia alicuius relinquuntur, quæ, 70, numero, 8, fol, 61
Deum efficere non poſſe quin factum, non cenſeatur tam factum dict. caſ. 375, numero, 7, fo. 429
Deum non poſſe corruptam uirginem reſtituere, caſ. 375, nu, 6
Dianæ templum cur ab Eroſtrato combuſtum, caſ. 2, num 10 fo. 102
Dictio & plus, quid ſignificet, cum teſtis inquit, Catum poſſediſſe per decennum & plus. caſu, 47, num, 1 fo. 119
Dictio ſaluto, exceptiua, caſ. 303, numero, 27, fo. 355
Dictio & plus, in qua ſumma uerificetur, caſ. 145 nu, 1 f. 209
Dictio quaſi, veritatis expenſiua, caſ. 362, numero, 28 f. 419
Dictio vel circa, de quo tempore intellegatur, lib, 2, cen. 1, caſ. 46, nu. 3 fo. 118
Dictio & plus, ad modicam non referri ob abſurdum uitandum, caſ. 145, nu. 9 f. 209
Dictio tanquam, quid ſignificet, caſu, 314. nume. 11 fo. 363
Dictio per inde, quem ſignificatum habeat, ibid, num, 13
Dictio alia, ſimilium repetiua. q 80, num. 122 fo. 77
Dictio in continenti, uide in continenti.
Dictio niſi modicatiua: quæſtio, 54, numero, 20 fo. 46
Dictio dummodo, modificatiua, quæſtio. 86. nu. 28 f. 85
Dictio bene, idem quod dictio rectè ſignificat, & de earum effectu q. 67, nu, 24 f. 57
Dictionis etiam, natura & effectus, q. 49, nu. 8 f 36
Dictionis etiam, ſignificatio, caſ. 68. n. 40 f. 140
Dictionem, vſque, excluſiuam eſſe, q. 89. nu. nu, 92 f. 88
Dictionem, quidquid, vniuerſalem eſſe, q. 8. numero, 13 f. 12
Dictionem, &, ſi pro etiam ſi, caſu, 316. nu 24. fol. 367
Dictionem etiam ſi, ampliatiuam diſpoſitionem augere. ibi, n, 25
Dictionem in, idem quod intra, ſignificare. q. 99 nu, 7 f. 97
Dictiones, prope, proximè, circa & circiter, ad quæ referantur, caſ. 57, nu, 30 f. 134
Dictum uiri probi iuſtam cauſam credulitatis præſtat, caſ. 177, nu, 13 f. 236
Diæta computari quomodo debeat, multæ referuntur opiniones, & confutantur. caſ. 206, nu, 2 f. 287
Didaci & plata ratio una ſubuerſa, caſu, 362. nu 16 fo. 419
Didaci Couarr, opinio dubitabilis, caſu, 367 nume. 9 f. 424
Dies poſita in inſtrumento quando in ſequenti cenſeatur repetita, caſ. 64, n, 1 f. 136
Dies appoſita in vno inſtrumento repetita cenſetur in altero illi primo colligato. ibid, num, 2

Dies appoſita in uno inſtrumento unius libri, qui plura inſtrumenta continet, non cenſetur in ca tern repetita. ibi.nu.3

Dies appoſita in uno inſtrumento diuerſorum quinternorum non conglutinatarum quomodo in altero cenſeatur repetita. ibi.nu 6

Dies appoſita in inſtrumento diuerſorum quinternorum conglutinatorum quomodo in altero cẽſeatur repetita. & ibi quod iudicis arbitrio. in hoc reliquatur. ibi.nu.7

Dies Vnus inſtrumenti non cenſetur repetita in altero ex locorum coniectura. ibidem numero.12

Dies appoſita in medio libri conglutinari cenſetur in altero inſtrumento repetita. ibidem numero.16

Dies poſita in ultimo inſtrumento an repetita in altero cenſeatur. dict. caſu. 64. numero. 7

Dies annua pro anno ſumi. caſu. 53. numero 5 f.128

Die interpellare pro homine. caſ.220. numero 43 fo. 300

Differentiam nullam eſſe inter ius Canonicum & Ciuile in ſubdelegatione cauſa meri & mixti imperij. q.54.nu 9 f.46

Dignitatis titulum cum poſſeßione qui conſecutus eſt, præfertur illi, qui ſolum titulum adhuc obtinuit. caſ.48.nu.13 f.119

Dignitatis locum indebitum Vſurpans, ſacrilegij pœna punitur. caſ.320.nu.11 f.373

Dignitatem qui conſecutus eſt a principe ſuperiori præfertur in dubio illi, qui obtinuit ab inferiori caſ.48.nu.16 f 119

Dilatio ex forma ſtatuti abſenti non currit, antequam illam eſſe datam ſciat. caſu.185.nu.35 fo. 248

Dilatio quibus ex cauſis coarctari poteſt. d. caſ. 52 nu.9 fo.127

Dilationes eſſe coactandas cum de re minima diſputatio eſt. ibi.nu.10

Dilatio longior in cauſa ſenis conceditur, quam in cauſa iuuenis. ibi.nu.18

Dilatio longior nobili quam ruſtico datur. ibid. nu.19

Dilatio qua breuis, & qua longa dicatur. caſ.52. nu.1

Dilationes eſſe coarctandas cum alimentorum cauſa tractatur. ibi.nu.12

Dilationes eſſe prorogandas cum cauſa unius uniuerſitatis tractatur. ibi.nu.13

Dilationes eſſe coarctandas cum cauſa eſt de re breui tempore peritura. ibi.nu.14

Dilationes eſſe coarctandas cum ex dilationibus multis res maiorem impenſam haberet, quàm lucrum. ibi.nu.15

Dilationes eſſe abbreuiandas cum timor eſt ne iuriſdictio euaneſcat. ibi.nu.16

Dilationes decem dierum ſaltem eſſe debere. ibid. nu.2

Dilationes hodie triginta dierum eſſe. ibidem numero.3

Dilationes arbitrarie. ibi.nu.7

Dilationes non concedi ad ſoluendum illi, qui ſeparatum ait ſoluere. caſ 8.nu 3. f.106

Dilatoria exceptiones qua. caſu. 240. numero. 1 fo. 316

Diligentia in perquirendis inſtrumentis, ut tanquam de nouo produci poßint, proteſtatione probatur. caſ.241.nu.7

Diligentia in priuato præſumitur. libr. 2. cent. 1. caſ.40.nu.10 fo.116

Diploma quid. caſ.2.nu.3 f.102

Diodori Siculi locus. quæſtio. 86. numero. 12 fo. 86

Diogenes Cynicus falſus monetarius cum patre mulctatur. caſ.316.nu.8 fo.367

Dionyſius Syracuſanus maledicos ſuos grauiter puniebat. caſ.377.nu.20 f.431

Dionyſij & Piſiſtrati exempla in maledicos per ebrietatem. caſ.377.nu.5

Directorij qui, & eorum pœna. caſ.299. num.7. fo. 51

Diſcretionem eſſe idem, quod iudicium. q.8.numero.25

mero.25 fo.12

Diſpenſatio ſuper matrimonio cum impetratur, quã qualitates ſint narrandæ, ne ſurreptitia ſit diſpenſatio.caſ.203.nu.12 f.284

Diſpenſationem ſi petat clericus, aliarum iam obtentarum mentionem facere debet.caſ.20 num.33.

Diſpenſationes difficilius concedi ubi plura obſtãt. d.caſ.103.nu.13 fo.180

Diſpenſationes ſtrictiſſimè interpretari.caſ.201. num.157 f.263

Diſpenſationes ad plura beneficia quando ſubreptitiæ. ibi.n.158

Diſpoſitio loquens de donatione uera, an locum habeat in præſumpta.caſu.87.numero.58. fol. 156

Diſpoſitionem uniuerſalem ad terminos habiles reduci.caſ.210.nu.14 fo.293

Diſpoſitionem verificari in primo actu.caſu.81. nu.7 f.148

Diſtinctio doctorum de corrupto iudice reiecta.caſ. 342.nu.17 f.390

Diues cum paupere litigans, quas litis expenſas ei ſubminiſtrat.caſ.169.nu.12 fo.226

Diues eſt ſecundum aliquos, qui quinquaginta coronatos habet in bonis.caſu.65.numero.2. fol. 137

Diues qui ſecundum M.Craſſum. ibi.nu 5

Diuites apud Romanos,qui. ibi.n.6

Diuiſio ſociorum an rem unam comprehendat, ex parte alterius cognoſcitur.quæſt.11.numero. 16 f.15

Diuiſio bonorum inter ſocios qualis fieri debeat. caſ.225.nu.1 fo.305

Diuiſio operis.in proœm.nu.11 fol.1

Diuiſio alienationis eſt ſpecies.caſu.171.numero. 35. f.230

Diuiſio lucri quæ inter patrem & filium, cum filius ex pecunijs patris negotiatus eſt.caſu.126 num.1 f.200

Diuiſio bonorum inter ſocios cum fit uel inter fratres an habenda ſit ratio maioris impenſæ alterius eorum.nu.1

Diuiſio bonorum facienda eſt iudicis arbitrio inter hæredes clerici, & ſucceſſorem eccleſiæ, quando non conſtat ex quibus bonis an eccleſiæ vel patrimonij acquiſierit.caſu 195.numero. 8 f.263

Diuiſio aquæductus quomodo fieri debeat.caſ.128 num.2 f.201

Diuiſionis virtus, quæ.in proœm.numero.13. fol. 2

Diuidere cauſam tunc poteſt iudex cum perplexa eſt.q.56.n.2 f.50

Doctor egregia eſt perſona.libr.2 cent.1.caſu.70 nu.9 f.144

Diuidi poſſunt minoris bona, ſi ſocius illa dilapidat.caſ.171.nu.37 f.230

Diuinam maieſtatem lædere plus eſt, quam humanam.caſ.260.nu.32 f.327

Diuortium ſolum ſine adulterio in cauſa non fuiſſe, vt mulier dotem perderet.caſ.287.numero.15 fo.344

Diuortium quomodo ſit hodie ſublatum caſ.287. nu.5. f.253

Diuus Ambroſius una eademq; die Romæ & Mediolani uiſus eſt.caſ.64.n.14.f.116.et ca. 270.nu.11. f.226

Doctor qui alta voce legendo alios impedit, cogi poteſt, vt ſileat, vel demiſſius legat.caſu.237. nu.27. f.313

Doctor Battutos,ſeu diſciplinatos expellere poteſt, ſi alta uoce canentes eius ſtudia impediunt. ibi. nu.28

Doctor vel ſcholaſticus qui ſtudijs operam non dat fabrum expellere non poteſt. ibi.nu.30

Doctor ſecundo loco in priori Academia inuitatus ad docendum, an ſuo eodem ſtipendio inuitatus cenſeatur.caſ.159.nu.1 f.219

Doctor qui in melius ſuam conditionem mutauit, non cenſetur ſub priori ſtipendio conductus. ibi.nu.3

Doctor aſſerens ſe prætextu dignitatis iniuria ab aliquo affectum, probare debet.caſu.263. num.20

num.20 f.221
Doctor maior de collegio quis.caſu. 124. numero. 6 fo.199
Doctor qui per uiginti annos legit, illuſtris an ſit. caſ.68.nu.43. fo.140
Doctor qui per uicenniũ docuit Vicariatus dignitate an fulgeat. ibi.nu.47
Doctoris nomen uſurpans iudicis arbitrio punitur caſ.320.nu.7 f.373
Doctoris nomen & inſignia aſſumens punitur. caſ.318.nu.20 f.370
Doctorem ob priuatum debitum prehendi poſſe.q. 88 nu.7 fo.87
Doctores promouentes ſcholaſticos ad lauream, non debent iurare illos eſſe eruditos & laurea dignos.caſu.192.nu.5 fo.254
Doctores promouentes ſcholaſticos ad lauream non iurant Patauij & Piſis. ibi.n.6
Doctores è loco uicino accerſendi sũt cũ in loco collegij perfectus deeſt numerus ad Doctoris creationem.caſ.222.nu.11 f.299
Doctores loci uicini conſulendi ſunt, cum nullus in loco extat. ibi.n.12
Doctores partem ciuitatis non conſtituere.ca.237 nu.1 f.313
Doctores qui per uicennium docuerunt publice Comites & Duces appellari an poßint.d.caſ. 68.nu.45 fo.140
Doctores ſolo nomine immunitate Doctoribus conceſſa,non fruuntur.caſu. 379.numero. 12. fol. 434
Doctorum traditiones de dote filia ex forma ſtatuti,declarantur.caſ.149.nu.4 f.211
Doctorum arma ſunt libri caſu. 394. numero. 75 fo.449
Doctorum quamplurimum reſponſa contraria in una facti ſpeciei reddita,q.68.n.48. fo.59
Doctoribus de conſuetudine atteſtantibus, non credi.caſ.360.nu.94 f.409
Doctorandi uaria conſuetudines Patauij, Papia, & taurini.caſ.371.nu.19 fo.426
Dolus depoſitarij probatur ex eo ſolo quod reſtituit ualiſiam diſsigillatam.caſu.208.numero.34 fo. 288
Dolus de futuro remitti non poteſt. caſ. 337. nume.14 f.385
Dolus alterius non eſt cauſa immediata lucri nocet ei,cui acquiritur. caſu. 395.numero.12. fol. 453
Dolus uerus quis,& quis præſumptus.caſ.194. nu.35 f.260
Dolus contra aliquem commiſſus ubi purgari potest actione ex contractu, ex eo agi non poteſt. caſ.398.nu.19. 377.456.
Dolum in fœneratore conſiderari, etiam ſi dubitet ſponte ei uſuras perſoluit. ibi.nu.18
Doli capax eſt,qui annum ſeptimum excedit.caſ. 57.nu.41 134
Dolum eſſe difficilis probationis.caſ.116.nu.21 fo. 196
Doloſus is probatur,qui non facit, quod facere tenetur.caſ.208.nu.35 f.268
Domicilium tribus modis contrahi.caſ. 86.nu.1 fo. 152
Domicilium contrahi,qui in loco habitat,& prædia emit. ibi.nu.2
Domicilium contrahit,qui in loco habitat & maiorem partem ſuorum bonorum ibi habet. ibi. nu.3
Domicilium contrahi etiam in loco ſtudiorum, ſi expreſſe hoc dicat. ibi.n.4
Domicilium expreſſa animi declaratione contrahi.ibi.nu.5
Domicilium mille annis non contrahi ab eo, qui recedendi animo habitat. ibi.nu.7
Domicilium ex aſsidua conuerſatione et longa habitatione contrahi. ibi.nu.11
Domicilium ſolo animo contrahi. ibi.nu.13
Domicilium an contrahatur ex translatione maioris partis bonorum ibi.nu.18
Domicilium ex ſola habitatione, uel poſſeſſione non contrahi. ibi.nu.21
Domicilium non contrahi ob habitationem ex cauſa ſtudiorum. ibi.nu.22

Domicilium an contrahat Præfectus caſtri ſi in loco bona tranſtulit. ibi.nu.27
Dominus ſeruum caſtigare poteſt.caſu. 364.*nume.*2 *f.*422
*Dominus tenetur ſuccurrere uaſallum in neceſſitate poſitum caſ.*182.*nu.*8 *fo.*241
*Dominus & uaſalus a pari iudicantur.ibi.nu.*9
*Dominus ex leui culpa ſuæ familiæ non obligatur.caſ.*390.*nu.*20 *f.*443
*Dominus ſauiens in ſeruos, uendere eos cogitur. caſ.*138.*nu.*2 *f.*206
*Domini ſeui mandatum excuſat ſeruum a pœna ordinaria atrocis delicti.caſ.*354.*numero.*29 *fo.* 403
*Domini reuocare poſſunt alienata ab eorum ſubditis, qui ei certam portionem relinquere tenentur.caſ.*230.*nu.*8 *fo.*3 8
*Dominum teneri æſtimationem iniuriæ illatæ a ſeruo præſtare, uel ſeruum caſtigandum tradere.caſ.*346 *nu.*1.394
*Dominum directum rei uaſallorum bene tractare debere.caſ.*78.*nu.*5 *fo.*125
*Dominum teneri pro facto ſerui.caſ.*345.*numero.*1 *f.*394
*Dominorum poteſtas in ſeruos olim maxima.caſ.*230.*nu.*1 *fo.*308
*Dominium decennij curſu perdi.caſ.*24.*numero.*4 *fo.*112
*Dominium eſſe difficilis probationis.caſ.*42.*nume.*1 *fo.*116
*Dominium inditijs & coniecturis probari.ibid. num.*2
*Dominium inſtrumentis antiquis probari.ibi.nume.*3
Dominium probari per ſolam famam. ibi.nu.4
Dominium per recognitionem probari. ibi.nu.5
Domus duæ uicinæ quæ.caſu. 222.*numero.*17.*fo.* 303
Domus pars poſterior non conſideratur, ut alteri uicina dicatur ibi.nu.18
*Donatio inofficioſa iudicatur ſecundum tempus, quo facta eſt.caſ.*149.*nu.*20 *fo.*211
*Donatio quibus benemeritis confirmetur.caſ.*132.*nu.*4 *fo.*203
*Donatio a patre facta filie, ſi ſtaduerit, intelligitur & ad doctoratum peruenerit, caſu.*237.*nu.*31 *f.*313
*Donatio a nobili facta an præſumatur.caſu.*88.*nu.*49.156
*Donationem matris tribus ex cauſis reuocari.caſ.*130.*nu.*1 *fo.*222
Donationem matris ex cauſis ſimilibus expreſſis in auth.quod mater.C.de reuo.dona. reuocari. ibi.nu.5
*Donationem non præſumi.caſ.*88.*nu.*1. *f.*156
*Donationem inter uirum & uxorem non conſiſtere, & cur.d.caſ.*132.*nu* 3 *f.*210
Donationem ob merita conſiſtere inter patrem & filium. & inter uirum & uxorem ibi nu.4
*Donationem rei modicæ non reuocari ob ſuperuenientiam filiorum.caſ.*133.*nu.*1 *f.*203
Donationem non præſumi. caſu. 127. *numero.* 5 *fol.* 201
*Donationem præſumi ob nobilitatem & affectionem. d.caſ.*88.*nu.*30 *fo.*156
Donationem præſumit cum mater extra dotem aliquid genero nomine filiæ dat. ibi.nu.33
*Donationem non præſumi, etiam fauore Eccleſiæ. d.caſ.*88.*nu.*7
*Donationem ob conſanguinitatem præſumi. ibid. num.*9
Donationem ex multis ſimul concurrentibus præſumi. ibi.nu.10
*Donationem tribus concurrentibus præſumi. ibi. nu.*16.133
*Donationem præſumi ex coniectura diuiſionis partium ſæpe facta quod ibidem declaratur. ibi. nu.*19
*Donationem præſumi ob benemerita. caſ.*88.*nu.*53.134
*Donationem præſumi ob benemerita, etiam ſi illa non æquiualeant rebus datis. ibidem numero.*54
Donationē præſumi ob benemerita, etſi dotis fauor repugnet,

repugnet. ibi.nu.55
Donationem præſumi ob amicitiam, & eo loci declaratur. ibi.nu.61
Donationum præſumptarum caſus a gloſſa relati remiſſiue improbantur. ibi.nu.62
Donans omnia ſtultus præſumitur.d.caſ.88.nume.4
Donanti patri, vel viro ab benemerita, non creditur benemerita præceſſiſſe.caſu.134.numero.1 f.203
Donata à liberto cauſa remunerationis reuocari a domino non poſſe. caſu.230. numero.6. fol. 98
Donare operas præſumitur libertus d.caſ.88.nume.56.156
Donare præſumitur, qui amicitiæ gratia in auxilium amici impendit. ibi.nu.59
Donare non præſumitur mater magnam impenſam pro filio factam d. caſ. 88. numero. 28. fo. 156
Donare præſumitur mater, quod in filij captiui redemptionem erogauit. ibi.nu.29
Donare præſumitur mater vel auia cum alimenta filio præſtitit animo non repetendi, quod ibidem declaratur d.caſ.88.nu.20
Donare non creditur, qui interrogatus, an vel rem illam donare, reſpondet, non hanc, ſed omnia quæ habeo.d.caſ.88.nu.6
Donare non poteſt minor 25.annis.caſ.127.nume.14 f.169
Donare non præſumitur uictricus, qui in cauſam priuigni impendit.dict.caſu.88.numer.13 fo. 136
Donare non præſumitur ſocer, qui in cauſam generi impedit. ibi.nu.14
Donare non poteſt minor ſua etiam ob cauſam nuptiarum.caſ.171,nu.47. f.230
Donatio, vide Ingratus.
Dormiens delinquendo punitur, ſi negligens fuit. caſ.327.nu.5 fo.378
Dormiens qui ſcit ſe dormiendo ſurgere & deambulare, punitur arbitrio iudicis ſi ita dormiendo delinquit. ibi.nu.4
Dormienti furioſo ac amanti ſimilis eſt. ibidem. num.5
Dormiens ſi deliquit, & deinde uigilando ratum habuit quod fecit, pœna ordinaria punitur.ibi. num.7
Dos qualis aſſignando ſit filiæ excluſæ a ſtatuto. car.149.nu.1 fo.211
Dos eſſe poteſt minor legitima, cum ſtatutum uult filiam eſſe debere contentam dote conſtituta. ibi.nu.2
Dos non præſumitur donata quando pater mulieris dotata eſt diues.caſ.88.nu.44 fo.156
Dos data ab extraneo adminiſtrante non præſumitur donata, ſi mulier dotata dotem habet. ibid. nu.46
Dos data a matre, fratre, & alijs qui filiæ dotatæ bona adminiſtrant, non præſumitur ab eis dotata ſed data ex proprio ipſius mulieris.ibi.n.47
Dos de iure ciuili an ob adulterium, uel ob diuortium perderetur.caſ.287.nu.12 f.344
Dos congrua indicatur ſecundum patrimonium exiſtens tempore matrimonij.caſ.149.nume.17 f.211
Dos patri & filiæ reſtitui debet.caſ.242.numero.1 fo.317
Dos dum conſtituitur, loci qualitas conſideratur. caſ.149.nu.38 f.211
Dos dum conſtituitur, temporis qualitas & ueritas conſideratur. ibi.nu.39
Dos nulla apud Lacedæmonios mulieribus dabatur. ibi.nu.42
Dos mulieris qualis apud Athenienſes. ibidem. nu.43
Dotis opulentæ incommoda. ibi.n.44
Dos ab extraneo data, an donata præſumatur.caſ. 88.nu.36 fo.166
Dos data ab extraneo etiam abſenti mulieri, illa donata præſumitur. ibid.nu.37
Dos donata præſumitur cur eam extraneus dat, etiam ſi ſibi reddi ſtipuletur. ibi.nu.38
Dos patre data filiæ do..are præſumitur.ibid.n.39

Dos a fratre ſorori data, donata præſumitur. ibid. num. 40

Dos ab extraneo data non præſumitur donata ob contrarias conjecturas. ibi, nu. 41

Dotis fauore datum arbitrium ad ſucceſſorem trã ſit. q. 68. nu. 39 f. 57

Dotem ſine decreto mulier minor conſtituere non poteſt. caſ. 171. nu. 48 f. 229

Dotem pro modo facultatum conſtituendam eſſe. d. caſ. 149 nu. 25 211

Dotem an mulier perdat propter oſculum impudicum. caſ. 287. nu. 7 f. 344

Dotã filiæ aſsignare debet pater neceſsitate legali, caſ. 182. nu. 67 f. 241

Dotem ſi male conſumpſit filia, iterum dotanda non eſt, caſ. 182. nu. 57

Dotem loco legitimæ ſuccedere, ibidem declaratur, caſ. 149. nu. 9 f. 211

Dotem tennuem non iudicari ſi iuxta patrimonium illius temporis fuit conſtituta, etiamſi deinde facultates patris auctæ ſint d. caſ. 149. nu. 16 fo. 211

Dotem ſoluens tanquam fideiuſſor donare non præſumitur. d. caſ. 88. nu. 42 f. 156

Dotem ſoluens extraneus mulieris debitor donare non præſumitur. ibi nu. 43

Dotes quæ olim magnæ habebantur, hodie tenuiſſimæ creduntur. dict. caſu. 149. numero. 40. fo. 211

Duareni & Baronis opinio de arbitrarijs actionibus. q. 3. nu. 8. fo. 3

Duareni opinio de cauſa capitali, criminali & ciuili. caſ. 265. nu. 6 f. 332

Duareni conſideratio lib. 1. diſput. anniuerſ. c. 43. reiecta, caſ. 51. nu. 8 f. 125

Duareni, Manutij & Hotomani de vi publica opinio dubia. caſ. 394. num. 3 f. 449

Dubitans ignoranti æquiparatur, quæſt. 75. num. 7 fo. 68

Dux ſereniſsimus Sabaudiæ in ſuo Ducatu eſt Imperator. cas. 316. nu. 30 f. 367

Dux Sabaudiæ ſereniſsimus pro recuperatione ſuorum locorum rectè ſubſidium charitatiuum induxit, cas. 178. nu. 6 f. 237

E

Ebrius delinquens animo deliberato delinquere non dicitur. caſ. 361. nu. 13 f. 424

Ebrius furioſo ſimilis, caſ. 326. numero. 1 fol. 378

Ebrius delinquendo impetuoſè, non doloſè delinquere dicitur. ibi: nu. 2

Ebrius non punitur licet ſtatutum dicat, quod delinquens nullam conſequatur miſericordiam, ibi. nu. 5 f. 312

Ebrius delinquendo contra Pricipem, non punitur. ibi. nu. 6

Ebrius leui ebrietate ſi deliquit, punitur. ibidem. nu. 7

Ebrius data opera vt delinqueret, punitur. ibidem nu. 8

Ebrius effectus mentis compos ſi gloriatur deliquiſſe, punitur. ibi. nu. 10

Ebrius, qui ſe vult excuſare, probare debet, quod eo tempore comiſsi delicti erat ebrius. ibidem. num. 11

Ebrius Principi maledicens an puniatur. ca. 377 num. 3 f. 431

Ebrios Principi maledicentes iudicis arbitrio puniri ex Auctoris ſententia. ibi. nu. 6

Ebrietas affectata eſt doloſa, & digna graui pœna, d. caſ. 325. nu. 9 fo. 378

Ebrietate delinquentes, iure Pontificium punit. caſ. 377. nu. 7 f. 431

Eccleſia quando pauper dicatur. caſ. 65. nume. 8 fo. 138

Eccleſia ſine ſolennitate alienare poteſt fundum a ſe non poſſeſſum. caſ 171. nu. 76 f. 229

Eccleſia ita dotanda eſt, ut habeat clericus unde ſe alat. caſ. 216. nu. 14 f. 299

Eccleſiæ bona ſine cauſa non poſſe alienari. caſ. 5. num 1 f. 104

Eccleſiæ bona ad longum tempus non poſſe locari.

cari. ibi.nu.2
Eccleſiæ fructus omnes reſtitui cum re ex fideicommiſſo debita poſt condictionem euentum . caſ. 256.nu.29 f.3-3
Eccleſia bona, quæ iuxta cauſa alienare liceat. ca. 172.nu.1 f.230
Eccleſia bona alienari conſueta, ſine ſolemnitate alienari poſſe. ibid.nu.2
Edicta duo in actione noxali conſiderari. q. 5.nu. 17. f.6
Editionum materiam in æquitate fundari. caſu. 175.nu 5 f.235
Educatio pupilli penes quem eſſe debeat, caſ. 168. nu.5. f.226
Educari apud auiam non debet neptis, cui nuptias intempeſtiuas auia illa procurauit. ibid. num.6
Educari pupilla an potius debeat apud fratrem, quam apud matrem. ibi.nu.7
Educari apud fratrem pupillus debet ratione ſui maioris commodi. d. caſ. 168.nu.9 f.189
Educari apud matrem ſecundo nuptam pupillus non debet. ibi.nu.10
Educari pœnes fratrum debet pupilla ex coniectura rata voluntate teſtatoris. ibi.nu.11
Educari poſſe pupillum penes fratrem uel matrem ei ſubſtitutam. caſ. 168.nu.16
Educari pene ſponſum an pupilla debeat. d. caſu. 168.nu.18
Effectum rei potentiorem eſſe ſola ipſa ſignificatione verbi. q. 7.nu.24 f.8
Effractor domus, vel expilator lege Iulia de vi publica tenetur. caſ. 394.nu.91 f.454
Effractor qui effecit vt carcerati fugerent, qua pœna puniatur. caſ. 301.nu.16 f.352
Effractorem eum etiam dici, qui carcerem effregit. caſ. 301.nu.1 f.352
Effractores, nocturniq; fures ad opus publicum damnantur. caſ. 296.nu.3 f.348
Effractores qui caſ 299.nu.4 f.351
Effractores grauiter puniri. ibi.n.5
Effractores iudicis arbitrio puniri. ibi.n.6
Effringens carceres, vt debitores fugiant, qua pœna plectatur. caſ. 301.nu.22. f.352
Egeſtate laborare debent male meriti, caſ. 182. nu.50 f.241
Eguinarij Baronis, nec non Charon dæ, & Roberti Aurelianenſis exploſa interpretatio. quæ. 2. nu.10. fo.2
Eguinarij Baronis, Duareni, & Coraſij noua de actione noxali declaratio exploſa. q. 5. numero.18 f.6
Eguinarij Baronis, de proximo pubertati opinio reiecta. caſ 57.nu.39 f.134
Equeſtrem ordinem in cauſis iudicandis Senatui adiecit. C. Gracus. q.2.nu.2 fo 3
Electio perſonarum quouſque fieri poſſit. caſu 44. nu 4 f.100
Electio cum confirmari requiritur, vacationis modus exprimendus eſt caſ. 201.nu.201.f.296
Electionis unicus actus quaſi poſſeſſionem tribuit. caſ. 160.n.6 f.220
Electionis cauſa celeritatem deſiderat. caſ. 184. nu.5 f.233
Electionem pauperum in uita hæres non facit, ſi poſt mortem facere debet. q.83.nu.3 f.83
Electionis tempus a teſtatore non diffinitum, a iudice diffiniri. caſ. 35.nu.1 f.114
Electiones intra tempus iudicis arbitrio fieri. ibid. nu.2
Electorem moram purgare poſſe. ibi.nu.3
Electus dicitur non ab eligento, ſed mandante eligi. caſ. 200.nu.9 f.266
Electus ad aliquod munus, ligatur ſtatim ea electione, etiam ignorans caſ. 185.numero. 29. fo. 236
Eligenti procuratorem negligentem imputatur. q. 99.num.7 f.71
Eligente imputatur, ſi malum elegit. quæ. 65.nu. me.9 f.53
Eligenti malum depoſitarium imputatur. ibidem num.10
Eligenti imperitum Procuratorem, vel Aduocatum imputatur. ibi.nu.11

Eligenti.

Eligenti nihil imputatur cum ſua culpa electus in officio deliquit. ibi.n.12
Eleemoſyna de rè aliena fieri non debet.ca. 182. num 44 f.241
Eleemoſynam qui facere conſueuit, non cogitur ſemper facere.caſ.160.nu.9 f.220
Emendatio & mutatio libelli ex æquitate conceditur.caſ.176.nu.1 f.245
Emendatio ante litem conteſtatam quandoque a iudice admittitur. ibi.nu.4
Emere poſſunt locorum magiſtratus neceſſaria ad victum.caſ.182.nu.29 f.241
Emptionis & vendit.contractus ex bono et æquo procedit, ob id qui doloſè verſatur, tenetur.ca. 185.nu.22. f.248
Emergens quæſtio quæ dicatur, ex multorum doctorum opinione.q.45.nu.4 f.40
Emergentia quæ. ibi.nu.3
Emergentem & incidentem quæſtionem eiuſdem naturæ eſſe cum principali. ibi.nu.9
Emergentem quæſtionem ab incidenti ſecundum aliquos non differre.q.45.nu.2
Emphyteuta ſi emphyteoſim ob non ſolutum canonem amitti, an etiam cadat a luendi pacto ſibi facto.caſ.276.nu.20 f.337
Emphyteuta alienare poteſt irrequiſito domino fundū a ſe non poſſeſſum.caſ.171.n.75.f.229
Emphyteotam priuari emphyteoſi cum in ea malè verſetur.caſ.78.nu.3 fo.147
Emphyteota & coloni eccleſiæ ratione ſui utilis domini tantum a laicis collecta grauari poſſunt. caſ.180.nu.8 f.238
Emphyteuticus fundus quis. caſ. 171 nume.58 fo. 229
Empedoclis mors iactationis gratia. caſ.284.nume.3 f.341
Enſem eſſe quid a uangina ſeparatum. caſ.95.n. 25 f.173
Epaminonda caſtigatio in filium inobedientem. caſ 365.num.11 f.423
Epiſcopus petens ſibi remitti clericum ſuæ ditionis Epiſcopi impenſis remitti debet. caſu.228.nume.23 f.307
Epiſcopus vbi in remotis agit, eius loco Vicarius ordines confert.caſ.222.nu.9 fo.303
Epiſcopus arbitrio ſuo alterum ex præſentatis eligit.caſ.255.nu.1 f.322
Epiſcopus translatus, quando ligetur ob translationem.caſ.185.nu.32 f.248
Epiſcopus ſedens in capitulo tanquam canonicus antiquiores canonicos præcedere non debet. caſ. 68.nu.23 f.140
Epiſcopus uel Archiepiſcopus conſecrandus ſubſidium charitatiuum rectè à ſuis ſubditis exigit caſ 178.nu.3.cum ſeq. f 236
Epiſcopus eſt perſona egregia. caſ. 70.n.5 f.144
Epiſcopus an maior Cardinali. ibi.nu.6
Epiſcopi ſpoliatio cauſam Pontifici reſeruatum nō habet.q.54.nu.38 fo.47
Epiſcopus ordinans clericos alterius Epiſcopi credetur cùm aſſerit, ſe ex illius Epiſcopi licentia ordinaſſe.q.76.nu.10 fo.68
Epiſcopū non ſuccedere in feudo, niſi in feudo poſſit ſeruire per ſubſtitutum. caſ. 231 numero. 7 fol. 309
Epiſcopum ſine Epiſcopatu eſſe propriè Epiſcopum caſ.68.nu.53 fo.140
Epiſcopum pro ſuo clerico, & Abbatem pro ſuo monacho accuſato poſſe comparere. quaſt. 80. nu.63 f.77
Epiſcopum extra diœceſim commorantem poſſe beneficia ſuæ diœceſis uacantia conferre. q. 43. num.19 f.39
Epiſcopum non poſſe exigere charitatiuum ſubſidium ob neceſſitatem, in quam ſua culpa incidit ibi.caſ.182.nu.58 f.241
Epiſcoporum edicta propoſita corrumpens punitur. caſ.281.nu.3 f.339
Epiſcopos non poſſe taleis & exactionibus ſubditos ſuos grauare.d. caſ. 178.nu.1 f.336
Epiſcopos, lege Prælatus.
Epiſcopatum eſſe de maioribus beneficijs. caſ. 216 nu.4 f. 299
Epheſus vrbs.caſ.2.nu.9 fo.87

Epiſtola quid.caſ.94.nu 1 f.171
Epiſtola ad quid inuenta. ibi.nu.2
Epiſtola ſalutationem continere an debeat, ibid. num.3
Epiſtola careas data loci,quo è loco data praſuma tur. ibi.nu.12
Epiſtola carens nomine & cognomine non probat contra ſcribentem. ibi.nu.21
Epiſtolam regulariter non probare pro ſcribente. d.caſ.93.nu.6
Epiſtolam in connexis pro ſcribente probare ibid. nu.7
Epiſtolam probare pro ſcribente cum is cui eſt miſſa,non contradixit. ibi.nu.8
Epiſtolam probare contra ſcribentem. ibidem nume.9
Epiſtolam etiam in verbis enunciatiuis probare contra ſcribentem. ibi.nu.10
Epiſtolam probare contra ſcribentem, etiam ſi data careat. ibi.nu.11
Epiſtolam probare contra ſcribentem,etiam ſi ſub ſcriptione careat. ibi.nu.13
Epiſtolam probare contra ſcribentem, etiam ſi titulum ſuæ dignitatis nõ contineat. ibidem num.14
Epiſtolam Pontificis vel Imperatoris carentem titulo dignitatis non probare contra ſcribentem, ſi titulo dignitatis careat. ibi.n.16
Epiſtolam contra ſcribentem non probare, ſi epiſtola forma epiſtolæ careat. ibi.nu.17
Epiſtolam non probare contra ſcribentem cum ei adhuc præſentata non fuit. ibi.nu.18
Epiſtolam contra ſcribentem non probare, ſi eo mortuo præſentata fuit, cui ſcribebatur, ibid. nu.19
Epiſtolam contra tertium non probare, ibidem.nume.22
Epiſtolam Epiſcopi tertio non præiudicare ibidem. num.23
Epiſtolas credentiæ non probare contra ſcribentem ibi.n.20
Epiſtolas Argentariorum & Banqueriorum etiam contra tertium certis caſibus probare. ibi.nu.24
Epitimum quid.caſ.392.nu.21 f.346
Error potius quam dolus præſumitur, caſu. 309. nu.8 f.361
Error nomini poſſeſſoris impetrationem beneficij ſurreptitiam non reddit,caſ.201. numero.145 fo. 269
Error potius quam donatio præſumitur. caſ. 88. nu.3 f.296
Error quomodo probetur cum teſtis dicit, ſe per errorem contraria depoſuiſſe.caſ. 108. nume.8 fol. 187
Errorem iuris perplexi ita excuſare ac error facti q.53.nu.9 fo.646
Arbitros mediam uiam poſſe eligere. q. 53. nu. 10 f.46
Errorem voluntatem non impedire.q. 75.num.4 fol. 68
Errorem doloſum in reddendis rationibus commiſſum claris probationibus eſſe detegendum. caſ. 209.nu.40 f.278
Eſdram ſedendo iudicaſſe.q.61.nu.2 f.52
Euictio quid.caſ.2.nu.5 f.102
Euictiones facere non licere inferioribus à præfecto Prætorio.caſ.229.nu.1 f.308
Euictiones, poſtea hodie appellari.ibi.nu.5
Euictionem imminere excipi poteſt.caſ. 224.nu. 2 f.305
Euictionem imminere cum allegatur, fideiuſſore dato tollitur. ibi.nu.3
Euictionem cum allegatur imminere, authori denunciandam eſſe. ibi.n.4
Euictionẽ imminere cum allegatur, alleganti iuramẽtũ deferri an per fraudẽ hoc alleget ib.n.5
Euictionem imminere cum allegatur, replicandũ erit, dolo & fraude excipientem uſum,ut ei liberetur. ibi.nu.6
Exactor Principis quã poteſtatẽ in exigendo utatur.lib.1.q.71.nu.12 fo.63
Exactoribus cenſuum Principis, quod cenſeatur datũ arbitrium his verbis.Cõpellent debitores, vt eis

ʋt eis uiſum erit.q.7.nu.28. fol.9

Exceptionem altiorem indaginem requirens, quæ dicatur caſ 20.nu.3 fo.110

Exceptionem ordinis reÿcere an poſſit iudex arbitrium habens.q.51.nu.1 f.43

Exceptionem ſpolÿ quando reÿcere poſſit iudex arbitrium habens. ibi.nu.2

Exceptionem ordinis, quod prius principalis excutiatur, a iudice ex arbitrio procedente non tolli ibi.nu.4

Exceptionem requirentem alteriorem indaginem quando reÿcere poſſit iudex arbitrium habens. q.53.nu.1. f.46

Exceptionem altioris indaginis non poſſe reÿci cum alias ſuper illa non cognoſceretur. ibi.nume.2

Exceptionem alterioris indaginis in fine lit. reſeruari. ibi.n.3

Exceptionem iuris non reſeruari in fine litis. ibi. nu.4

Exceptionem iuris etiam dubÿ in fine litis non reſeruari. ibi nu.5

Exceptionem rei iudicatæ reÿcere non poſſe iudicem ex ſuo arbitrio procedentem.q. 52. nu.1. fol. 41

Exceptionem præſcriptionis non impedire ſententiam, & ſi impediat proceſſum.q.37. nu.6 fol. 33

Exceptionem altiorem indaginem requirentem non impedire miſsionem in poſſeſsionem ex edicto Diui Adriani.caſ.12.nu.1 fo.108

Exceptionem præteritionis non impedire miſsionem in poſſeſsionem ex edicto Diui Adriani. ibidem.nu.2

Exceptionem feriarum dilatoriam eſſe. caſ.240 nu.2 fo.316

Exceptionem ætatis dilatoriam. ibi.nu.3

Exceptionem peremptoriam litis ingreſſum impedire.caſ.19.nu.1 f.110

Exceptionem, quod principalis ante fideiuſſorem conueniatur, poſſe reÿci cum in cauſa ex æquitate proceditur.q.51.nu.10.

Exceptionem dolo facis petere quod reſtiturus es, non habere locum in mutuo ad placitum ſuſcipientis conceſſo.caſ.22.nu.3 f.111

Exceptiones recipientes altiorem indaginem, in fine litis reſeruari. caſu.167. numero. 22 fol. 224

Exceptiones dilatoriæ, euitandæ ſolutionis, quæ.ca. 240.nu.6 fo.316

Exceptiones omnes in termino deliberandi eſſe opponendas. ibi.nu.8

Exceſſus enormis quis.caſ.266.nu.3. f.332

Exceſsus quomodo detegatur.quæſt.71.nume.15 fol. 63

Exceſſus in parte ſexta conſiderari. ibid. numero.16

Exceſſum detegi cum probatur in nihilo condemnatum teneri. ibi.nu.17

Exceſſum ʋide iudicis exceſſus. Conſuetudinis formam.

Exequutor apoſtolicus quando reuocari poſſit.caſ. 185.nu.41 f.248

Executor teſtamentarius rem magni ʋaloris diſtrahere non poteſt, ʋt ſatisfaciat ʋoluntati teſtatoris de re minima.caſ.182.nu.34 f.241

Executor ſententiæ cognoſcere, an poſſit de ſententia ʋaliditate.q.38. nu.2 f.34

Exequutori inique exequenti reſiſti poſſe.caſ.378 nu.8 f.433

Exequutorem de cauſa cognoſcere quando nulla alia præceſſit cognitio.q.38. nu.3 f.34

Executorem datum ad beneficium conferendum ſi ʋacat, an de ʋacatione cognoſcere. ibid.nume.4

Executionem cognoſcere ſuper exceptionibus ſententia directo in frigentibus. ibi.nu.11

Executorem non iudicare ſuper oppoſitis exceptionibus directo contra ſententiam, ſed iudici principali remittere.d.q.38.nu.12. f.34

Executorem habentem ordinariam poteſtatem exequendi de cauſa non cognoſcere. ibi.n.13

Executorem non cognoſcere ſuper exceptione nullitatis appoſita ex falſis allegationibus. ibidem.

dem num. 17
Executorem tunc ſuper oppoſitis exceptionibus cognoſcere, cum maiorem poteſtatem habet ipſo iudice, ibi. nu 19 fo. 30
Executorem nudi facti cognoſcere poſſe ſuper exceptionem notoria. ibi. nu. 21
Executorem de exceptione excommunicationis cognoſcere. ibi. nu. 22
Executorem de exceptione cognoſcere in cauſa capitali. ibi. nu. 23
Executorem cognoſcere ſuper exceptione ex noua cauſa prouenienti. ibi. n. 24
Executorem cognoſcere ſuper exceptione falſi reſcripti. ibi. nu. 25
Executione mandata, cenſeri etiam mandatam cognitionem, cum nulla plena cognitio praceſſit. q. 38. nu 5
Executione mandata in cauſa, de qua iam eſt cognitum, non uenit ipſa cognitio. ibi. n. 6
Executionis in auxilium iuriſdictionis mandata ſuper oppoſitis exceptionibus contra eam cognoſci poſſe. ibi. nu. 8
Executione mandata cognoſci poſſe ſuper exceptionibus contra illum oppoſitus, ſi cauſa merita attingunt. ibi. nu. 9
Executione mandata cognoſci poſſe ſuper oppoſitis exceptionibus executionem ſolam reſpicientibus. ibi. n. 10
Executioni nudi facti mandata ſuper cauſa cognoſci nihil poſſe. ibi nu. 20
Executione ſententia ex cauſa iuſta differri & ſuſpendi poteſt. q. 98. nu. 6 f. 96
Executio irretractabilis ſententia impeditur per oppoſitam nullitatem, etiam requirentem altiorem indaginem. ibi. nu. 7
Executionem inſtrumenti guarentigiati impediri per exceptionem ſtatim probandam. caſu. 17. nu. 7 f. 110
Executionem trium ſententiam conformium regulariter per nullitatis exceptionem non impediri, etiam ſi euidens ſit nullitas, caſ. 9. nume. 1. f. 107
Executionem capitalis ſententia iudicem per multos annos differre non debet. quaſtio. 98. numero 5 fol. 96
Excurrere, quid lib. 2. cen. 1. caſ. 93. numero. 18 fol. 169
Excuſſionis exceptionem eſſe de iuris apicibus. q. 51. nu. 8 f. 43
Excuſſionis exceptionem in curia mercatorum locum non habere. ibi. nu 9
Excuſſionis exceptionem aequitate niti, atque ita reyci non poſſe a iudice, vel arbitrio. contra paulo infra. q. 51. nu. 6 fo 43
Exemplum memoria dignum, quod Venetijs euenit. caſ. 285. nu. 6 fo. 342
Exempla multorum, qui in tormentis conſtantes fuerunt. caſ. 272. nu. 2 f. 335
Exilij pœnam capitalem eſſe. quaſtio. 80. numero. 94 f. 78
Exodi cap. 22. declaratur, caſu 390. numero. 15 fo. 342
Exodi cap. 21. interpretatur, caſ. 360. numero. 22 fo. 408
Excommunicatos defenſiones non eſſe denegandas q. 77. nu. 4 f 71
Excommunicationis pœnam non indici niſi in caſibus a iure expreſſis. caſu. 276. numero. 19 fol. 330
Excommunicationis ſententiam pro actu tentato ferri non poſſe. caſ. 360. nu. 89. f. 408
Excommunicare contentioſa iuriſdictionis eſſe. q. 43 nu. 17 f. 39
Excommunicatus remotus a beneficio impetrare beneficium non poteſt, non expreſſa illa remotione. caſ. 201. nu. 38 f. 269
Excommunicatum virum bonum non dici. caſ. 69. nu. 10 fo. 143
Expenſarum a condemnatione quibus ex cauſis quis excuſetur, uide in verb. Cauſa iuſta litigandi.
Expenſas factas circa notarios, acta, & his ſimilia, ac etiam ſuper hoſpitio reficit contumax antequam audiatur. caſ. 154. nu. 3 f. 217

Expila-

Expilatores qui, caſ.299.n.1 f.351
Expilatorum furtum improbiſſimum. ibidem numero.2
Expilatæ hæreditatis crimen iudicis arbitrio puniri. caſ.300.nu.1 f.352
Expilatæ hæreditatis pœnam cenſent aliqui eſſe pœnam ordinariam furti. ibi.n.2
Expilatæ hæreditatis crimen non eſſe furtum. ibi. nu.3
Expilatæ hæreditatis crimen non cadit in cohæredes. ibi.nu.5
Expoſiti partus legitimi habentur. caſ.396.num. 15 fo.340
Expoſitos ad ſacros ordines promoueri poſſe ibi. nume.16
Expreſſum dici, quod uenit in conſequentiam, ca. 276.nu.28 f.337
Expreſſum dicitur quod ab expreſſo prouenit. ibi. nu.29
Extenſiones ceſſare in pœnalibus. caſ.276.nume.22 f.237
Extraneus prohibens mutari teſtamentum, quando ſibi & aliis noceat caſu. 395.numero.23. fol. 449
Extremum à quo cum extremo ad quod, quomodo coniungatur. q.37.nu.29. f.33
Ezechielis cap.18 declaratur. lib.1.q.96.nu.8 fo. 95

F

Faber qui in loco conſueto habitationis ſcholaſticorum ſe contulit ad habitandum expelli omnino debet. caſu.247.numero. 22 f.320
Faber qui doctorem preuenit expelli poteſt, ſi alibi Doctor habitare non poteſt, ibidem numero.23
Faber qui alibi commodè commorari poteſt, expelli poteſt, & ſi ſcholaſticum preuenerit, ibi.nu.26
Faber quando a ſcholaſtico expelli poſſit. caſ.237 num.2 f.313
Faber ſi preuenit ſcholaſticum, qui alibi commodè habitare poteſt, expelli non poteſt. ibidem nu.17
Fabrum expellere poteſt ſcholaſticus, cum ambo in tempore pares ſunt. ibi.nu.9
Facilè fieri, quod dicatur, caſu. 205. numero.6 fol. 270
Facti ſpecies egregia de ſaluo conductu. caſ.336. nu.19 f.386
Facultatis quæ eſſe dicantur. caſu.44. nume.10. fo. 117
Facultati nunquam præſcribi. caſ.44. numero.7 fo. 117
Facultatem offerendi nunquam præſcribi ibidem num.8
Falſarius è carceribus non eſt liberandus ob pacem & publicam lætitiam caſu.302. nu.16 fo. 354
Falſarius eſt, qui in iudicio veritatem tacet, dum teſtimonium reddit. caſ. 310. nume.14 fo. 361
Falſarius eſt & is qui falſo vtitur. caſ.315. nu. 1 f.366
Falſarios apud Romanos a ſaxo Tarpeio deyciebatur. caſ.306.n.5 f.359
Falſarius ex legibus Longobardorum qua pœna puniatur. ibi.nu.8
Falſarius in Regno Neapolitano qua pœna puniatur. ibi.nu.9
Falſarius in dominio Mediolani qua plectatur pœna. ibi.nu.10
Falſarius non comprehenditur ſub generali indulgentia & remiſſione Principis delinquentibus facta. ibi.11
Falſarium dici, qui probationes occultauit. caſu. 311.nu.1 f.362
Falſarium aliquem non præſumi. caſ. 309. num. 9 f.361
Falſariorum pœna ex lege antiqua veteris teſtamenti.

menti.caſ.306.nu.4 f.359

Falſitas eſt veritatis immutatio, caſ.310.num. 6 fo.361

Falſitas commiſſa circa accidentalia punitur. ca. 307.nu.1 f.360

Falſitas a notario commiſſa ſuper contractu inualido punitur pœna falſi ordinaria. caſ.306 num.17 f.359

Falſitas commiſſa in inſtrumento nullo defectu ſolennitatum, non punitur pœna falſi ordinaria. ibi.nu.18

Falſitas quæ nemini nocet, punitur arbitrio iudicis. ibi.n.22

Falſitas coram delegato commiſſa, ab eo punitur, & quomodo caſ.313.nu.2 fo.363

Falſitas ſatis dicitur noceret, cum nocet, quo ad literarum comparationem, d.caſ.306. num.31 fol. 359

Falſitas eſt punibilis cum in potentia illa nocet, ibid, nu.33

Falſitas commiſſa non dicitur a notario, qui bona fide cedula falſa accepta, eam in actu inſeruit, caſ.309.nu 2 f.361

Falſitas præſumitur in ſcriptura diuerſi atramenti. caſ.187.nu.35. fo.252

Falſitas arguitur ex literis nouis in charta antiqua reſcriptis. ibi. nu.37

Falſitas præſumitur ob ſcripturam manus diuerſæ. ibi.nu.39

Falſitas præſumitur ob interlineaturas. ibid. nume.40

Falſitas arguitur ex apoſtilla, ſolenni atteſtatione carente. ibi.nu.42

Falſitas arguitur quando ex eadem ſcriptura ſubſtantialis diuerſitas uel contrarietas oritur. ibi. nu.43

Falſitas arguitur cum deſcripti teſtes in inſtrumento iam erant mortui. ibidem numero.44

Falſitas ex ſtyli diuerſitate arguitur. ibidem nume.45

Falſitas arguitur ex minoris recta conſtructione. ibidem.nu.46

Falſitas arguitur cum actus dicitur iam mortuo geſtus. ibi.nu.47

Falſitas arguitur ex inciſioni foliorum. ibid. nume.48

Falſitatem nemini nocibilem pœna ordinaria non puniri, cum nihil penitus nocet. d.caſ. 06. nu.30. f.359

Falſitatem inſtrumentum vitiare. caſ. 15. numero 7 f.109

Falſitatem etiam in nominis mutatione committi. caſ.318.nu.1 f.369

Falſitatem commiſſam in re modici valoris, non puniri pœna ordinaria, ſed arbitraria. d. caſu. 306.nu.36 f.359

Falſificans literas regias apud Gallos, qua pœna puniatur, caſ.306.nu.6

Falſificans literas Regias, quæ nemini nocere poſſunt, pœna iudici arbitraria punitur, d. caſu. 306. nu.23

Falſificans allegationes iuris, qua pœna puniatur ibi .nu.25

Falſificans literas ſalui conductus, quæ inualidæ erant, punitur arbitrio iudicis, ibidem numero.26

Falſum quatuor modis committi. caſ. 316. nu.1 fo. 367

Falſum facto committit, qui falſam monetam cudit. ibi.nu.2

Falſum in circunſtantijs non punitur, caſu.307. nu.6 f.360

Falſum ueritati ex diametro repugnare. caſ.15. num.8 f.109

Falſum ſine dolo non committi. caſu.309.num.1 fol. 361

Falſum exprimere plus eſſe, quam verum ſupprimere. caſ.201.nu.21 fo.269

Falſum committere uixus in ſcriptura, cuius fides nulla erat de iure, non punitur. caſ.360. num. 19 f.408

Falſum fabricans, & eo vtens pœna ordinaria falſi punitur. caſ.315.nu.2 fo.364

Falſum committere non dicitur, qui ignoranter falſo ✓titur. ibi.nu.6
Falſum fabricaſſe, qui falſi accuſatur, ſatis dicitur, ſi fabricatorem non nominat, ibidem. nume. 16
*Falſum committi, etiam in proprio libro ratio-num.d.caſ.*306*.nu.*32 *f.*359
*Falſum in una parte commiſſum an alteram partem uitiet.caſ.*308*.nu.*1 *f.*360
Falſum an præſumatur ſcienter ✓el ignoranter commiſſum. ibi.n.2
Falſum dolo commiſſum præſumi cum is uir eſt diligens & ✓erſutus.caſu. 309*. numero.* 10 *fol.* 361
*Falſum quod nemini nocet, non punitur, caſ.*306 *num.*14 *f.*359
*Falſum qui fabricauit, ✓el ſcienter falſos teſtes produxit, pœnam falſi non euitat, etiam ſi eorum uſus renuntiat quod & ibi declaratur. caſ.*315*.nu.*30. *fo.*364
*Falſum commiſſum in inſtrumento omnino perfecto, ſed ex quo nullum detrimentum ſequi poteſt, non punitur pœna falſi ordinaria.caſ.*305*. nu.*19. *f.*59
Falſum ſine dolo non committitur., caſ. 194*. nu.* 58. *f.*262
*Falſi non punitur, qui aliquid in accidentalibus reſcripto addidit.caſ.*307*.nu.*4 *f.* 350
Falſi pœna punitur etiam iudex corruptus. caſu. 41*.nu.*8 *fo.*390
*Falſi pœnam arbitrariam interdum eſſe.caſ.*343 *nu.*3 *fo.*392
*Falſi crimen graue.caſ.*306*.nu.*1 *fol.*359
Falſi pœna deportatio & bonorum publicatio regularis eſt. ibi.n.2
*Falſi non tenetur, qui furti committendi cauſa inſtrumenta celat.caſ.*311*.nu.*6. *fo.*61
Falſi ſuſpicio ineſt inſtrumento, in cuius margine aliquid magni præiudity ſcriptum eſt. d. caſ. 187*.nu.*34. *fo.* 252
*Falſo ✓tens non dicitur fabricaſſe, niſi probetur eum inſtrumētū fuiſſe de falſitate. d.caſ.*315*. nu.*17 *f.*364
*Falſo ✓tens in facto proprio, ſcienter uti præſumitur, caſ.*315*.numero.*9
Falſo qui ✓titur in facto alieno, præſumitur ignoranter uti. ibi.n.10
*Falſo ✓tens punitur pœna arbitraria. caſu.*315*. num.*3
Falſo teſtes qui produxit, ſi deinde proteſtatur, ſe illis ✓ti nolle, non punitur. caſu. 315*. numero.*14
*Falſas menſuras qui facit & utitur facta, falſum committit.caſ.*316*.nu.*3 *fo.*366
*Falſis probationibus ✓tens, falſum ✓ſu committere dicitur.caſ.*316*.nu.*4
*Falſis teſtibus ✓tens, cum legitimos credit, an puniatur, & quid ſi reſpondet ſe ✓ti illis ✓elle, quatenus ſolum & legales. & ibi, an illa reſponſio bona ſit caſ.*315*.nu.*22 *fo.*364
*Falſis teſtimonys renuncians an puniatur, ſi illa iam produxit.caſ.*315*.nu.*27
*Falſis teſtibus qui ✓ſus eſt in facto proprio, ſcienter feciſſe præſumitur, ſed contrarium probari poteſt.caſ.*315*.nu.*20
*Falſis precibus qui aliquid conſequuntur, qua pœna puniantur.caſ.*314*.nu.*1 *fo.*363
*Fallacem odit Dominus caſu.*306*. numero.* 13*. fol.* 359
Fama circa quæ ✓erſetur. caſ. 89*. numero.* 87 *fol.* 162
*Fama effectus multi. caſ.*261*.nu.*10 *f.*414
Famæ frequentia ✓is magna. ibi.nu.2
Famam certi temporis probans præfertur probanti illam incerti temporis. caſu. 48*.numero.*27 *fol.* 117
*famam probare in his, quæ difficilis ſunt probationis.d.caſ.*89*.nu.*88 *f.*160
*Famam quaſi poſſeſſionem tribuere. ibidem. nume.*89
Famam eſſe ✓anam ✓ocem populi. ibidem nume. 90
*Famam rumorem eſſe incerti auctoris. ibid. nume.*91

Famam ſemiplenè probare. ibi.nu.93

Familiaris Papa effectus quando priuilegio frui incipiat. ibi.85.num.39

Familiaris ſolo priuilegio non efficit ut ſua beneficia ſint reſeruata.caſ.201.126. f.269

Familiaris qui non ſeruit, non facit ſuum beneficium eſſe reſeruatum. ibi.nu.127

Familiaris beneficium eſſe dicitur reſeruatũ,& ſi is mortu ſua tempore familiaris eſſe deſierit. caſ.201.nu.113.

Familiaris beneficium reſeruatum dicitur, & ſi officium & adminiſtrationem adhuc ingreſſus is non ſit. ibi.num.116

Familiaris beneficium dicitur & illud, quando is etiam ſua mortis tempore adminiſtrationem non eſt ingreſſus. ibi.n.117

Familiaris beneficium etiam illud eſſe dicitur, cum is per mortem ſui domini deſiit eſſe familiaris. ibi.n.118

Familiaris Cardinalis & is dicitur, qui extra domum Cardinalis portionem ſuorum alimentorum conſequitur. ibi.nu.119

Familiari remoto ſua culpa, beneficium non deſinit eſſe reſeruatum. ibi.nu.115

Familiares ſeu comites iudicum promittentes alicui cauſa uictoriam, quod puniuntur, caſ.344 nu.9 f.393

Familiarium Cardinalis beneficia impetrabilia non ſunt, ſed Pontifici reſeruata, ibi.nu. 112. caſ.201.nu.112 f.269

Familiaritate ceſſante, non tamen ceſſat reſeruatio. ibi.nu.114

Familiaritatis iure qui poſſidet, poſſeſſionem non acquirit. caſ.160.nu.13 f.220

Fari poteſt qui annum ſeptimum expleuit. caſ.57 nu 43. f.134

Farinam non eſſe fructus pradij.caſ.200.nu.24 fo. 263

Fauia legis conſtitutio. caſu. 230. nume.4. fol. 308

FEDERICVM Imperatorem ex quinquagenaria natum, caſ.89.nu.60 fo.160

Federicum Imperatorem extrauagantem legem Patauij promulgaſſe.q 63.nu.4 f.53

Felinus in cap. qua in eccleſiarum.nu. 10. verſi. ſeptimus caſus. de conſtit. reprehenſus. q.90. nu.22 f.92

Felini & aliorum conciliatio ſuper litis pendentia in matrimonio narranda.caſ.202.nu. me.21 f.270

Feriarum temporibus in cauſis arbitrarijs procedi an poſſit.q.30.nu.1 f.26

Feriarum tempore explicari non poſſe cauſarum cognitionem. ibi.nu.9

Feriarum temporibus etiam ad Dei cultum, poſſe tractari, qua cauſa cognitionem non deſiderant. ibi.nu.14

Ferias ob hominum neceſsitatem inductas in cauſis ſummarijs non obſeruari. ibid.n.2.

Ferias partium conſenſu non tolli, cum ad Dei honorem ſunt. ibid.nu.11

Ferias variari ex cauſa poſſe. ibi.nu.12

Feſti dies, quibus iter confici non licet, è praſtituto tempore ad iter conficiendum, ſubducendi. caſ. 2.nu.17 f.102

Feſtos dies a lege non niſi magna ex cauſa tolli. q. 30.nu.10 f.26

Feudum dubio praſumitur antiquum.caſ. 191. nu.1 f.257

Feudum aſſerens eſſe, nouum, probare debet ibid. num.2

Feudum in totum praſumitur antiquum, cum pars eſt antiqua. ibi.nu.5

Feudum eſſe antiquum probat aſſerens, cum eius aduerſarius eſt in poſſeſſione feudi tanquam feudi noui. ibi.nu.6

Feudum antiquum praſumitur, ſi nemo poſſidet illud tanquam nouum uel tãquam antiquum. ibi.nu.7

Feudum non venire in generali bonorum alienatione.q.54 nu.50 f.47

Feudum eccleſiaſticum ratione vtilis dominij ſubiacet legibus & ſtatutis laicorum. caſ. 180. nu.10 f.238

Feudi

Feudi dominus exigit collectas a ſubditis pro dotibus filiarum.caſ.181.nu.1 f.241

Feudum ad longum tempus non poſſe locari.caſu.5.nu.5 f.104

Feudum Aduocato conceſſum ratione peritiæ ad ſucceſſorem non tranſire. quæſt.68. numero.9 fol. 57

Feudum cum eſt tenue, excuſatur uaſallus a perſonali ſeruitio.caſ.214.nu.6 f.248

Feudum alienans ex cauſa neceſſitatis, an conſenſum eorum, qui in feudo ſuccedere debent, requirere debeat.caſ.182.nu.15 f.241

Feudum ex cauſa neceſſitatis alienari non poteſt. caſ.182.nu.1

Feudum cum eſt modicum, fidelitatis iuramentum non præſtatur.caſ.214.nu.2 f.298

Feudalem rem ut propriam vendens iure ſuo priuatur.caſ.381.nu.10 f.426

FICTIONEM eſſe improprietatem quandam. caſ.360.nu.109 f.116

Fides cum libro, ſigillo, & his ſimilibus adhibetur, intelligitur ratione eorum, quæ ſub illa negotiatione ſunt.caſ.91.nu.24 f.167

Fidem datam delinquenti eſſe obſeruandam.caſ. 367.nu.6 f.424

Fidem etiam hoſti eſſe obſeruandam, caſ.336. nu.26 f.382

Fideicommiſſum ex cauſa neceſſitatis alienans, non tenetur requirere conſenſum eorum, quibus eſt facienda reſtitutio. caſu. 182.numero.16. fo. 241

Fideicommiſſum conditionale quando tranſmittatur.caſ.165.nu.1. f.224

Fideicommiſſum conditionale tranſmitti ex coniecturata mente teſtatoris. ibi.nu.2

Fideicommiſſum nec contrahendo, nec delinquendo alienari poteſt.caſ.182.nu.46. f.241

Fideicommiſſum poſſe alienari pro dotis conſtitutione.caſ.182.nu.68

Fideicommiſſum poſſe alienari pro dotis reſtitutione. ibi.nu.69

Fideiuſſio & ſecuritas facta dicitur, ſi unus de familia lædatur.caſ.335.nu.4 f.382

Fideiuſſor qua pœna puniatur, cum tanquam cuſtos promiſit pro carcerato relaxato. caſ. 304. nu.3 f.359

Fideiuſſor carcerati relaxati punitur pœna conſueta ſi conſuetudo extat. ibi.nu.4

Fideiuſſor qui ſub certa pœna promiſit reum præſentare, illam ſolam pœnam ſoluit, ſi reus fugit ibi.nu. 5

Fideiuſſor non poteſt obligari ad pœnam corporalem principalis.caſ.303 nu.16 f.355

Fideiuſſor qua pœna puniatur, ſi reus aufugit.caſ. 304.nu.1 f.359

Fideiuſſor qui diu obligatus fuit petere, poteſt ſe ab illo nexu ſolui.lib.1.cen.1.caſ.41.numero.1 f.116

Fideiuſſor quando diu in obligatione pro principali ſtetiſſe dicatur. ibid.nu.2

Fideiuſſori allegantis principalem abeſſe, & ignorare quo in loco ſit, quod tempus concedatur. li. 2.cen.1.caſ.40.nu.5

Fideiuſſorem poſſe interdum ſe obligare pro principali ad pœnam corporalem.caſ. 303. nu. 21. fo. 355

Fideiuſſores quando conueniendi poſt principalem caſ.40.nu.1 f.116

Fideiuſſoribus quod tempus ſit ſtatuendum, ut præſentare debeant abſentem. ibi.nu.2

Filius ex coniecturata voluntate patris poteſt alienare fideicommiſſum ex cauſa neceſſitatis, in quam incidit ſua culpa, ad caſum tamen non ordinata.caſ.182.n.65 f.241

Filius impedens in cauſam patris donare non præſumitur.caſ.88.nu.12 f.155

Filius duplici ea cauſa domum defuncti patris habitare poteſt.caſ.51.nu.14 f.124

Filius interrogari poteſt etiam lite conteſtata, an tanquam hæres vel tanquam creditor domum defuncti parentis inhabitet. ibi.nu.15

Filius grauatus onere fideicommiſſi, non poteſt rem unam alienare, & deinde dicere, eam ſe pro ſua legitima elegiſſe.caſ.163.nu.19. f.221

Filius non poteſt eligere rem alteri legatam pro ſua legitima. ibi.nu.20

Filius ſua culpa redactus ad neceſſitatem alienare non poteſt fideicommiſſo ſuppoſita lib.2.cen. 2.caſ.182.nu.54 f.241

Filius naturalis ex concubinatu quomodo præſumatur.caſ.89.nu.26 f.16

Filius legitimus præſumitur, & ſi mater contradicat. ibi.nu.27

Filius regis ſtultè regno renuntiauit cum credidit matri ſe Regis filium non eſſe. ibidem.nume.28

Filius legitimus præſumitur, & ſi ex muliere ſit natus, quæ diu fuit ſterilis, ibidem numero.31

Filius legitimus non præſumitur cùm eſt natus patre iam diu abſente. ibi.nu.32

Filius certus quomodo in iure intelligatur. caſ.89 num.13

Filius verus interdum probatur. ibidem numero.18

Filius præſumitur legitimus quamquam adulterium mater commiſerit ibi.nu.20

Filius præſumitur legitimus & ſi mater extra domum commoretur, modo pater ad eam accedat. ibi.nu.25

Filius conſcius conſpirationis factæ in patre illam omnino detegere debet.caſ.355.numero.15

Filius legitimus non præſumitur cum pater ad generandum impotens eſſet.d.caſ.89.nume.53. fo. 160

Filius illegitimus multis coniecturis ſimul iunctis probatur. ibi.nu.65

Filius non dicitur effectus procurator patris, ſi iure familiaritatis illius negotia tractauit. lib.2 cen.2.caſ.160.nu.16 fo.220

Filius a patre expoſitus, ſi patrem interficit, parricida non iudicatur. caſu. 396. numero. 14. fol. 455

Filio petenti bona paterna, litis ſumptus ſunt ſubminiſtrandi.caſ.169.nu.13. fo.227

Filio ſpurio uel naturali legatum, ob alimenta legatum cenſeri.caſ.169.num.8 fo.227

Filium legitimum eſſe, natum ex quinquagenaria quæ nam ſit ratio, quæ ad ſic ſtatuendum monit Iuſtinianum cum de nato ex ſeptuagenario verbum non fecerit.caſu. 89. nume.63 fo. 160

Filium conqueri non poſſe de dote a patre conſtituta.caſ.149.nu.5 f.211

Filium non poſſe rem ſingularem pro ſua legitima eligere.d.caſ.163 nu. 16. f.221

Filium ex eo a patria poteſtate non liberari, quod pater bannitus ſit q.90.nu.45 fo.89

Filio poſſe vltra quatuordecim cauſas ingratitudinis exhæredari. caſu. 267. numero. 6 fol. 333

Filium eſſe ſuæ legitimæ creditorem quomodo intelligatur.caſ.163.nu.11

Filium in dubium naturalem præſumi, non autẽ ſpurium.caſ.194.nu.32 f.261

Filium probari ex ſolo actu tractationis.caſu.89. nu.74 f.160

Filij poſiti in conditione vocati an cenſeatur.caſ. 148.nu.1 fo.211

Filij qui loco quartæ trebellianicæ maiorem portionem a ſtatuto conſequuntur, fructus in eam portionem non imputant.d.caſ.256.nu. 37 fo.323

Filij legitimi ex putatiuo matrimonio naſci. dict. caſ.89 nu.16 f.160

Filij primi gradus fructus in quartam trebellianicam non imputant.caſ.256.nu.32 f.323

Filij primi gradus etiam diſponente teſtatore, non imputant fructus in quartam trebellianicam. ibi.nu.33

Filiorum amor incredibilis. caſu. 135. numero. 7 fo.204

Filios tueri & defendere, iuris naturalis eſſe. caſ. 193.nu.27. f.261

Filia, quæ ſuaſionibus matris abortum fecit, excuſatur.caſ.357.nu.20 f.406

Filiam non poſſe dotem a patre profectam eo inuito exigere.caſ.242.nu.3 f.317

Filiam

Filiam alteri donare non poſſe dotem a patre profectam. ibi.nu.4

Filiam a ſtatuto excluſam propter maſculos non excludi à legitima alij plures contra, caſ.149. nu.13 f.211

Filiam conqueri non poſſe de dote data ab auo.ibi. nu.14

Filiam conqueri poſſe de dote tenuiſſima a patre vel ab auo conſtituta ibi.nu.15

Filiatio probatur ex eo quod dominatus ſit, ſcientibus vicinis,ex uiro & vxore. d.caſ.89.nume.19 f.160

Filiatio difficilis probationis eſt, caſ. 89, nume.1 fol. 135

Filiationis probationem triplicem eſſe.ibid.numero.3

Filiationem probatione neceſſaria probari non poſſe. ibi.nu.4

Filiationis probandæ praxis .ibidem numero.96

Filiationem ex ſimilitudine probari.ibi.num.97

Filiationem eſſe difficilis probationis, caſu.216. nu.6 f.165

Filiationem probare concludenter impoſſibile.caſ. 89.nu.11

Filiationem probari ex tractatu & educatione, d. caſ.89.nu.69.

Filiationem ex tractatu & educatione probari etiam in iudicio petitorio,ibid.nu.70

Filiationem probari ex tractatu facto etiam patre mortuo. ibi.nu.72

Filiationem ex tractatu probari, & ſi deinde pater reſpuat filium ipſum. ibi.nu.73

Filiationem non probari ex tractatu, quãdo nouus tractatus primo contrarius interceſſit. ibi. nume.75

Filiationem non probari ex tractatu cauſa pietatis facto.ibi.nu.76

Filiationem ex parentum nominatione non probari. ibi.nu.77

Filiationem probari ex confuſione iudiciali patris. ibi.nu.79

Filiationem probari ex libro patris, qui diem illius natiuitatis ſcripſit. ibi.n.80

Filiationem probari ex nominatione in antiquis. d.caſ.89.nu.84

Filiationem ex ſola fama interdum probari.ibid nu.86

Fiſcus quo ordine capiat bona ceſſantium ſoluere penſitationes,caſ.55.nu.10 f.129

Fiſci cauſam cum cauſa eccleſiæ à pari procedere, caſ.55.nu.4

Fiſcum hæredis loco ſuccedere, caſu.137.numero.4 f.205

Fiſcum cum priuato in dubio a pari procedere, q. 98.nu.4 f.97

Fœdantes aliquem ſtercore in faciem puniuntur non leuiter apud Mediolanenſes.caſ. 385.nume.5 f.438

Fœdus apud populum Romanum cuius authoritate firmaretur.q.100.nu.4 f.98

Fœdus,qua ſolennitate apud Romanos percutiebatur. ibi.nu.5

Fœdus æquum inter Carolum V. & Regem Galliarum initium. ibi.nu.12

Fœdus impar quod,& de eius forma.ibidem nume.13

Fœdus deditițium quod,q.100.nu.23

Fœderis genera duo. ibi.n.6

Fœderati populi qui q. 100.nu.2

Fœderati populi liberi erant ab imperio populi Romani,q.100.nu.8

Fœderatos æquo fœdere exilij cauſa ad confœderatas ciuitates confugere olim potuiſſe, ibidem, num.9

Fœderatas ciuitates ſuos magiſtratus retinere. d. q.100.nu.17

Fœminam in feudo tenui ſuccedere,caſ. 214.nume.3 f.298

Fœminas comam tondere non poſſe,caſ. 392.nume.28 fo.346

Fenus ex toto prohibuerunt Romani Pontifi. caſ. 398.nu.10 f.456

Fœnus ultra modum a lege ciuili taxatum exercentes puniuntur. ibi.nu.14

Fœnerator

Fœnerator exigendo quod ſibi non debet, indicit in crimen ſtellionatus. dict. caſ. 298. numero. 16 f.3

Fœnerator non manifeſtus an de iure canonico puniantur. ibi. nu. 34

Fœnerator uſuras reſtituere cogitur. ibidem nume. 35 fo. 378

Fœnerator, qui propter paupertatem uſuras reſtituere non poteſt, excuſatur. ibidem numero. 37

Fœneratorem hodie infamia notari. d. caſ. 398. nu. 30

Fœneratorem à iudice laico puniri poſſe. ibidem. num. 31

Fœneratores infames eſſe declarauit Diocletianus d. caſ. 398. nu. 11

Fœneratores ſacra communione indignos eſſe. ibi. num. 12

Fœneratores an corporali pœna plectantur. ibid. nu. 13

Fœneratores hodie in Regno non inquiri à iudice laico non præcedente accuſatione. d. caſ. 398 num. 50

Fœneratores aſpides eſſe. caſ. 398. nu. 2

Fœneratores homicidis æquari. ibi. nu. 3

Fœneratores fures rapaces eſſe. ibidem numero. 4

Fœneratores contra naturam agere, ibidem nume. 5

Fœneratorum peſtis maxima. ibidem numero. 1

Flamines Diales unde dicti. caſ. 392. nume. 15 fo. 346

Forenſes per tranſeuntes ſine ſolutione gabellæ non puniri. caſ 397. nu. 7 fo. 456

Fœtus quando animatus eſſe dicatur, ex Plinio, Ariſtotele & alijs. caſ. 357. nu. 3 f. 326

Formam conſenſu partium non remitti. q. 30. nu. 6. fo. 26

Formula actionum qualis olim fuiſſet. q. 3. num. 19. fo. 3

Formulam in bonæfidei actionibus non conſueuiſſe præſcribi, ut in cæteris. quæſtio 3. numero. 16 f.3

Fornarius qui pro certa ſumma promiſit coquere panem pro familia ea aucta, non augetur ſalarium. caſ. 231. nu. 10 f. 304

Fornicatoris pœna in foro conſcientiæ quæ. caſu, 289. nu. 1 fo. 346.

Fornicatio ſimplex de iure ciuili impunibilis.

Fortior altero quomodo quis credatur. caſ. 363. nu 7. f. 421.

Fortior altero præſumitur ratione qualitatis armorum. ibi. nu. 8

Fortioris creditur, qui in ſceimia peritior eſt ibid. numero. 9

Fortior creditor quis ratione ſociorum, quos ſecum habet ibid. nu. 10

Franciſci Sqillacenſis doctrina explicatur. caſu. 372. nu. 15 f. 427

Franciſci Hottomani interpretatio exploſa. lib. 2 cent. 1. caſ. 71. nu. 7 f. 144

Frater fratrem caſtigare poteſt. caſu. 364. numero. 6 f. 422

Frater ſocius ſingularis alterius maiorem impenſam ob altero repetit. caſu. 127. numero. 4 fol. 201.

Frater impenſas à fratre repetit. caſ. 88. numero. 25 f. 155

Frater immunis ob numerum duodecim liberorum immunem reddit alterum eius fratrem. caſ. 379. nu. 9 f. 432

Frater iure familiaritatis adminiſtrans bona fratris in eis aliquam poſſeſſionem, uel quaſi non acquirrit. caſ. 160. nu. 15 f. 220.

Frater palam cum ſorore in eodem lecto dormiens excuſatur à pœna inceſtus, qui non præſumitur caſ. 244. nu. 7 f. 318

Frater poteſt in re una legitimam aſſignare ſorori caſ. 163. nu. 25 f. 225.

Frater, qui fratris negotia geſſit, tenetur reddere rationes. caſ. 209. nu. 5. f. 291.

Fratris teſtimonium in cauſa graui reyci, caſu. 104. nu. 4 f. 181

Fratris

Fratris teſtimonium recipi in criminalibus pro fratris innocentia. ibi.nu.6

Fratrem maiorem ratione maioris ætatis dici, ſecundum aliquos, caſ.124.nu.2 f.199

Fratrem maiorem dici ratione adminiſtrationis, ſecundum alios. ibi.nu.4

Fratrem ſingularem ſocium alterius non repetere maioris impenſam, ſed donaſſe præſumitur. d. caſ.127.nu.8 f.201

Fratres ſocij omnium bonorum rationem non habent maiorem impenſa alterius eorum. d. caſu. 127.num.2. f.201

Fratres communiter viuentes ſocietatem omniū bonorum contrahere non dicuntur, caſu. 127. nu. 15

Fraus difficilis eſt probationis. caſ. 116. numero. 13 f.196

Fraudem præſumi ex actu clam geſto. caſu. 194. nu. 18 f.226

Friuolum quid ſit, caſ.197.nu.6 f.264

Fructus impenſi in cauſam alimentorum ſocietatis ab altero non repeti, caſ.127.nu.9. f.201

Fructus percepti & in horreo reconditi viuente teſtatore cum ipſa fideicommiſſario reſtitui, caſ.256.nu 3 f.322

Fructus pendentes viuente teſtatore venire in reſtitutionem cum re fideicommiſſa, ibidem nume:4

Fructus pendentes pars fundi ſunt, ibidem numero.5

Fructus pendentes in legatis cedere hæredis commodo. ibi.nu.6

Fructus percepti, vel pendentes iacente hæreditate cum ipſa re reſtituuntur. ibi.nu.7

Fructus ab hærede adita hæreditate ſeminati hæredis ſunt. ibi nu.8

Fructus rei donatæ donati non cenſentur, ibidem. nu. 10

Fructus adita hæreditate perceptos non reſtituit hæres, etiā ſi teſtator iuſſerit reſtitui quicquid ad eum peruenerit. ibi.nu.12

Fructus ab hærede percepti volente teſtatore reſtituuntur. ibi.nu.13

Fructus reſtituit hæres, ſi iuſſit teſtator, quantamcumque pecuniam reſtitui, ibidem numero.14

Fructus, appellatione pecuniæ contineri, ibidem. num.15

Fructus reſtituit hæres, ſi iuſſit teſtator reſtitui quidquid ex bonis ſupererit, ibidem numero.16

Fructus reſtitui cum gratia fideicōmiſſarij reſtitutio dilata fuit. ibi.nu.8

Fructus reſtituit hæres grauatus vltra uires hæreditarias. ibi.nu.19

Fructus rei fideicommiſſæ rem ex fideicommiſſo amiſſam ſupplere debere, ibidem. numero.20

Fructus ciuiles, vt penſiones domorum reſtituit hæres. ibi.nu.24

Fructus perceptos poſt euentum condicionis hære. reſtituit. ibi.nu.25

Fructus perceptos poſt euentum conditionis hæres reſtituit, & ſi fideicommiſſarius ob abſentiam reſtitutionem fieri non poſtulet, ibidem numero.26

Fructus perceptos poſt reſtitutionem verbalem fideicommiſſu reſtitui, ibi.nu.27

Fructus percepti poſt euentum conditionis omnino reſtituuntur cum dominium ipſo iure tranſit in fideicommiſſarium, dict. caſu. 256. numero.28

Fructus perceptos ex ipſamet quarta trebellianica hæres nunquam reſtituit. ibidem numero.31

Fructus imputant in trebellianicam filij grauati reſtituere extraneo. ibidem. numero.34

Fructus non imputant in quartam trebellianicam filius cum duas quartas detrahit. ibidem nu.35

Fructus induſtrialiſſimo uſuras eſſe, ex Baldo. caſ.210.nu.28 f.293

Fructus ciuiles uſuras eſſe, ſecundum alios, ibid. numero.

numero.29 323.

Fructus in trebellianicam filij naturales grauati reſtituere hæreditatem imputant. caſu. 256. num.41

Fructus ſi non imputantur in trebellianicam rerũ hæreditariarum, tamen diminutionem debent ſupplere. ibid. nu. 43

Fructus in horreo reconditi in quartam trebellianicam imputantur. ibi. nu 44

Fructus cum credito compenſari in fideicommiſſis ibi. nu. 48. f. 267

Fructus negligentia fideicommiſſarij ab hærede percepti, in trebellianicam non imputantur. ibi. nu. 52

Fructus percepti poſt moram quomodo in quartam trebellianicam imputet hæres. ibid. numero. 53

Fructus naturales qui, caſu, 210. numero. 2 fol. 293

Fructus induſtriales qui. ibidem numero 4. fol. 241

Fructuum diuiſio. ibi. nu. 1 f. 240

Fructuum perceptio qualis fuerit ad ſterilitatem iudicandam probanda eſt, caſ. 76. numero. 4 fol. 146

Fructuarium non poſſe arbores fructiferas incidere. caſ. 78. nu. 8 f. 147

Frumentum exportans, ſi dum eſſet in itinere, pœnituit, & reuerſurus eſt, non punitur. caſ. 360 nu. 11 f. 480

Frumentum exportans punitur ob conatum, & ſi fuerit impeditus exportare. caſ. 36. numero. 17 fo. 337

Frumentum inter fructus induſtriales numerari. caſ. 210. nu. 19 fo. 293

Frumento legato quod eſt in caſtro, non venire, quod eſt in urbe. q. 99. nu. 6 f. 897

Frumenta duorum admixta quomodo diuidantur. caſ. 252. nu. 3 f. 321

Fruſtra expectatur euentus, qui nihil operatur. caſ. 185. nu. 15 fol. 248

Fugiens è carcere an pro confeſſo habeatur. caſu. 301. numero. 3 f. 352

Fuga ſuſpicionem ſolam non oſtendere periculum eſſe in mora. caſ. 87. nu. 4 f. 154

Fulgo. conſi. 79. col. 2. reiectum. caſ. 105. nume. 13 f. 140

Fundus qui iure pignoris eſt apud minorem, alienari ſine decreto non poteſt. caſ. 171. nume. 73 fo. 229

Fundi cultura probanda eſt ad ſterilitatem illius anni demonſtrandam. caſu. 76. numero. 6 fol. 146

Fundi proprietas eſt alimentarij cum fundus pro alimentis eſt relictus, caſu. 170. numero. 26 fol. 227

Fundum ſterilem ſine decreto minor alienare non poteſt. caſ. 171. nu. 60 fo. 229

Fumi uenditores, qui & de eorum pœna. caſ. 344 nu. 2. & ſeq. f. 393

Fumum vendere, prouerbium. ibi. nu. 5

Furioſus in actu furoris delinquens omnino excuſatur. caſ. 325. nu. 2 f 378

Furioſus non intelligit, quod agit ibidem. numero. 4

Furioſus delinquendo, nec quo ad Deum peccat. ibi. nu. 5

Furioſus delinquendo non efficitur irregularis. ibi. nu. 6

Furioſus, qui in furore delinquit reuerſus ad ſanam mentem, non punitur, ibidem. numero. 8

Furioſus ſuo facto effectus ſi deliquit, punitur. ibidem. nu. 9

Furioſus habens dilucida interualla, ſi deliquit, punitur. ibi. nu. 11

Furioſus poſt commiſſum delictum effectus, pœna corporali non punitur. ibidem. numero. 12

Furioſi factum, fortunæ factum dicitur, ibid. nume. 3

Furioſum aliquem eſſe quomodo iudex declaret. q. 80. nu. 67. fol. 74

Fuſtibus cœlandum eſſe fumi uenditorem. caſu. 344. nu. 6 f. 393

Fuſte-

Fuſtigandus, vnde Accuſatus mitrha, &c. ibid. num. 3
Fur inſignis nullis præcedentibus indiciis torqueri poteſt. q. 84. nu. 8 f. 84
Fur hodie regulariter morte non mulctatur. caſ. 295. nu. 7 f. 349
Fur hoc eſt, directarius & ſaccularius, punitur ſi furtum committere ſolummodo tentauit. caſu. 360. nu. 62. f. 408
Furem excuſare non poteſt dominus, dicendo ſe ei conceßiſſe rem auferre. caſu. 298. numero. 5 fol. 350
Furem in domo inuentum teſtibus domeſticis probari. caſ. 104. nu. 8 f. 350
Fures balnearii, iudicis arbitrio puniuntur. caſu. 296. nu. 1 f. 350
Fures nocturni extraordinem plectuntur. ibi. nu. 2.
Furem balneariorum pœna. quaſt. 86. numero. 27. fol. 86
Furtum pœna ex legibus. 12. in tab. caſ. 295. nume. 5 f. 349
Furtum committit ſocius ſi rem ſocii in proprios vſus conuertit. caſ. 220. nu. 11 f. 300
Furtum rei minimæ fieri, & cur. caſ. 72. nu. 13. fol. 139
Furtum faciens è re, quæ naufragio deperdita eſt, punitur. caſ. 297. nu. 1 f. 454
Furtum magnum pœna mortis vindicatur. caſ. 295. nu. 10. f. 349
Furtum nocturnum eſſe difficilis probationis. caſ. 116. nu. 14 f. 196
Furtum à vicinis factum præſumitur, niſi iuri prohibi ſint. caſ. 208. nu. 37 f. 288
Furtum commiſſum præſumi ab eo, qui domi ſolus erat tempore quo commiſſum fuit. caſ. 270. nu. 21 f. 334
Furti pœnam ordinariam in infante temperari. caſ. 329. nu. 11 f. 380
Furto ſubtrahens Doctori librum, furtum magnũ committit. d. caſ. 295. nu. 11 f. 349
Furta apud Lacedæmonios impunita. caſu. 295 numero. 2
Furtum apud Ægyptios & Germanos impunita ibid. num. 3
Furta impunita apud Samios, & quid apud Bactrianos. ibi. nu. 4
Furta tria leuia qui cõmiſit, pœna mortis punitur caſ. 295. nu. 17
Furta tria dicitur commiſiſſe is, qui duo in vno loco, & tertium in altero perpetrauit, ibid. nume. 18
Furta tria dicitur & is, commiſiſſe, qui à duobus iam fuit abſolutus. ibi. nu. 19
Furta tria eſſe non dicuntur, quæ vna die & actu ſunt commiſſa. ibi. nu. 20
Furari licet ob cauſam neceſſarii victus. lib. 2. cen. 2. caſ. 182. nu. 27 f. 241

G

Gabellam fraudare peccatum. caſ. 397. nu. 2. fol. 454
Gabellam iniuſtam fraudare licet ibidem. nume. 5
Gabellam fraudatoribus ſacramentalis pœnitentia iniungitur. ibi. nu. 4
Gabellarii conductores quando ob caſum fortuitum excuſantur à ſolutione penſionis. caſ. 80. num. 1 fol. 126
Gabellarum fraudatores puniri. caſ. 397. numero. 1 fo. 454
Galerum Cardinalium Cauſiam appellari. ca. 392 num. 7 f. 148
Gallia quid obſeruat contra clericos deferentes arma. caſ. 394. nu. 35. f. 449
Galli ſtolidi. caſ. 57. nu. 50. f. 134
Gaſpari Vallaſchi interpretatio ad l. 1. C. qui pro ſua iuriſd. exploſa. q. 54. nu. 22. f. 47
Geminia. conſi. 89. & Oldr. conſi. 81. declarantur caſ. 201. nu. 59. f. 269
Generandi potentia quomodo indicetur, & quis dicatur ad generandum potens. caſ. 58. nume. 1. & 2. f. 132
Generandi potentiam aliquando deficere in eo qui laborat calculo in veſica. ibi. nu. 9

Geneſis locus cap 1. declaratus; caſ. 210. numero 15. f. 293
Gloſſa.l. filiusfam. §. veteram, in verb. permiſſum de procu. reijcitur, & declaratur, caſu. 51. nume. 22. f. 125
Gloſſa. l. ſi quidem. C. de excep. improbatur, caſ. 93 nu. 2. f. 169
Gloſſa clemen. 1. in verb. alteri, de praben. declaratur. caſ. 201. nu. 29 f. 169
Glo. l. Neſennius. ff. de neg. geſt. dum improbat morem ruſticorum diuidentium controuerſias, declaratur. caſ. 57, nu. 25 f. 134
Glo. in l. vxori. §. vlt. de leg. 3. exponitur. caſ. 88. nu. 50 f. 154
Glo. l. qui cum vno. §. 1. adultery, de re mil. explo explicaſa. caſ. 290. nu. 4 f. 346
Glo. cap. inter hæc. 34. q. 2. declarata. q. 90. nu. 6 fol. 96
Gloſſa. l. ſi fideiuſſor. §. vlt. in verbo officium. ff: qui ſatiſda. cog. explanatur, caſu. 87. nume. 11 fol. 156
Glo. l. Gallus, in prin. ff. de lib. & poſth. reiecta, ca. 89. nu. 48. f. 158
Gloſſa opinio in l. 2. in tertia ſolutione. C. de falſa mone. reijcitur. caſ. 316. nu. 28 fol. 367
Gloſſæ interpretatio ad auth. clericus quoque. C. de Epiſc. & cler. improbata, caſ. 246. numero. 3 fol. 403
Gloſſæ expoſitio ad l. ſeruus. de actio. & obliga. expoſita, caſ. 354. nu. 32 f. 413
Gn. Scipionis filia quam dote tenui nupta. caſ. 149 nu. 41 f. 211
Gomeſ. opinio in § rurſus, nu. 35, inſti. de act. explo fa caſ. 50, nu. 25 f. 123
Goueani interpretatio ad leg. 2. ff. qui & a quibus appellare, reiecta, quæſtio. 76, nume. 16. fol. 69
Græci laudi tribuebant, mortem ſibi conſciſcere. c. 284. nu. 2 f. 341
Græcorum lex, ne inſtrumenta ruſticalia pignore capi poſſunt, caſ. 378. nu. 3 f. 431
Græcos laudaſſe cadauera ſepelientes. caſ. 387. nume. 3 f. 439
Gradum certum conſanguinitatis probans præfertur probanti incertum. caſu. 48. numero. 28 fol. 119
Grammatici conſi. 51. nu. 5. improbatum. caſ. 105 nu. 14 f. 182
Grammatici opinio conſi. 5. nu. 7. reiecta. caſ. 362 nu. 28 f. 419
Gratiam impetrans a pœna criminis, qualitatem criminis narrare debet. caſ. 203. numero. 30. fol. 284
Gratia impetrans à pœna homicidij animo deliberato perpetrati, qualitatem illam narrare debet. ibi. nu. 31
Gratiam & indulgentiam ſecundam impetrans primæ mentionem facere debet. ibidem numero. 32
Gregorij X. Conſtitutio de beneficiorum pluralitate impedienda. caſ. 259. n. 4 f. 326
Gratificari quid caſu. 255. numero. 2. fol. 320.
Gratificationis materia vbi tractetur. ibidem nume. 4
Guarentigia quid ſit. caſu. 17. numero. 5. fol. 109
Guidonis Papæ quæ. 29. a recentiorum oppugnationibus defenditur. caſu. 98. numero. 12. fol. 175
Guidonis Papæ, Alex. & Boerij. confutata opinio. caſ. 187. nu. 12 f. 259
Guidonis Papæ quæſtio. 343. Cedens, defenditur. lib. 2. cen. 2. caſ. 183. nu. 23 f. 244

H

Habitatio relicta comprehendit ſeruos cum dominus. caſ. 336. nu. 9 f. 382
Habitatio aſſidua quæ dicatur, vt contractum dicatur domicilium. caſu. 86. numero. 19 f. 153
Hadrianus in omnibus vrbibus templa Saluatori noſtro ædificari iuſſit. caſ. 319. nu. 18 f. 371

Hadrianus pœnam ſanciuit contra caſtrantes homines.q.80.nu.99 f.76

Hadriani ſanctio in motores terminorum.caſ.393.nu.9 f.447

Hadriani decretum de partu decimeſtri, Hipocratis opinio repugnare. caſu.189. numero. 46. fol. 159

Hæreditas adita hæreditatis nomen perdit. caſu: 256.nu.9 f.323

Hæreditas qua iacens, & qua uacans. caſu.150. nu.1 f.214

Hæreditas iacens appellatur, etiam cum extat filius defuncti, ſi ſe abſtinet. caſu.150. numero.6

Hæres inſtituendus contra prohibentem mutari teſtamentum, agit pro ſuo intereſſe.caſ.395.nume.18 f.452

Hæres extraneus filiis primi gradus à ſtatuto æquiparatus, fructus in trebellianicam non imputat. caſ.256.nu.54 f.323

Hæres non ſepellitus cadauer ſui anteceſſoris punitur.caſ.387.nu.17 f.439

Hæres grauatus reſtituere proprio filio, etiam fructus reſtituit.caſ.256.nu.22 f.323

Hæres reſtituit fœtus pecorum. ibidem numero.23

Hæres extraneus fructus in trebellianicam imputat.caſ.256.nu.50

Hæres quæ præſtare teneatur in reſtitutione fideicommiſſi.caſ.49.nu.1 f.121

Hæres imputat in quartam fructus a ſe non reſtituendos.caſ.256.nu.2 f.323

Hæredem mitti in poſſeſſionem ex edicto diui Adriani, cum teſtibus hæredem ſe eſſe probet. caſ. 63.nu.4 f.136

Hæredem hæreditate non adita agere, aliquando poſſe.q.16.nu.7 f.18

Hæredem teneri ſatiſdare legatarijs de eorum legatis ſoluendis.caſ.10.nu.1 f.107

Hæredes qui mortem defuncti vindicare tenentur calumnia excuſantur, ſi accuſationem non probarunt.caſ.321.nu.23 f.374

Hæreſis ſuſpectus non punitur. caſ. 374. nume.8 fol. 428

Hæreſis pertinenciam requirit.caſu. 371.num.9 fol. 427

Hæreſis crimen a cæteris multum differre. ibi.nume.12

Hæreſis crimen punitur ob ſolam cogitationem perfectam.caſ.360.nu.6 f.408

Hæreſis quid ſit. ibi.nu.8.

Hæreſis ſola voluntate perfici. ibidem numero.7

Hæreſis cauſam arduam dici.caſ.205.numero.8 fol. 285

Hæreticus manifeſtus hæreſim manifeſte abiurare debet.caſ.372.nu.2 f.427

Hæreticus dum errorem recognoſcit, congruum ſatiſfactionem præſtare debet. ibidem numero.4

Hæreticus qui ſe per lingua lubricum, vel cauſa ioci ita dixiſſe ait, an pœnam hæreſis euadat, caſ. 374.nu.14

Hæreticus reuerſus ſpirituelem pœnam non effugit. d.caſ.372.nu 10 f.427

Hæreticus relapſus omnino punitur. caſ. 374.nume.1 f.428

Hæreticus in viam reuerſus a morte liberatur.ibi. num.6

Hæreticus quæ habeat præſtare, vt pœnam hæreſis effugiat caſ.573.nu.3

Hæretico an ſufficiat ſacerdoti confiteri peccata abſque alia publica abiuratione hæreſis caſ.372 nume.1

Hæretico reuerſo parcitur. caſu. 373. numero.2

Hæreticum receptans de hæreſi ſuſpectus eſt, & arbitrio iudicis punitur. caſu. 374, numero. 13.

Hæretici relapſi pœna. caſu. 374. numero.2

Hæretici relapſi bona confiſcantur. ibidem numero.3

Hæretici bona confiſcata quibus deferantur. ibidem

ibidem, num. 4
Hæretici relapſi cadauer inſepultum abijci. ibid. num. 5
Hæretici codices apud aliquem inuenti an eum de hæreſi ſuſpectum reddant, dict. caſ. 374. numero. 12
Hæreticos carceri perpetuò includi poſſe. q. 89. nume. 11 f. 447
Hieroſolymitani militibus arma conceſſa eſſe. caſ. 394. nu. 70. f. 449
Hiſpaniæ conſuetudo contra clericos arma deferentes. caſ. 394. nu. 34
Hiſpani callidi, uerſuti & elati caſ. 57. num. 47. fol. 136
Homerus nomen ſibi mutauit. caſ. 318. numero. 9. fol. 370
Homeri locus. caſ. 89. n. 5. f. 166
Homicida ex lata culpa, non punitur pœna ordinaria. caſ. 324. nu. 11. f. 377
Homicida, qui ad ſui defenſionem occidiſſe fatetur ex illa confeſſione punitur. caſ. 279. numero. 6 fol. 338
Homicidam non eſſe, qui iubente Deo occidit. caſ. 354. nu. 6 f. 403
Homicidam probari, ſi cadauer coram eo emitti ſanguinem. caſ. 270. nu. 16 f. 354
Homicidium proditoriè perpetratum atrocius iudicatur quàm perpetratum ſimplici animo deliberato. ca. 361. n. 25 f. 414
Homicidium ludendo committens pœna homicidij non punitur. caſ. 324. nu. 5 f. 377
Homicidium præſumi commiſſum ab habitantibus. caſ. 270. nu. 22 f. 334
Homicidium, vide in verb. Lapidum in aere proijciens. & in verb. Venator.
Homicidij pœna temperatur in minori. c. 329. n. 7 fol. 388
Homicidij pœna non tenetur, qui offendiculo hominem necauerit, dum, ut feras prahenderet, illud poſuit. caſ. 324. n. 7 f. 377
Homicidij tractatus, vide Tractatus.
Homo creaturarum digniſſimus, caſ. 49. numero. 10 f. 122
Homo ciuilis quis in proœm. nu. 8 fo. 1
Homo non dicitur, qui in vtero adhuc eſt. caſ. 357. nu. 9 f. 406
Homo, ſimplex homo, & ſecundum accidens ſit. caſ. 210. nu. 9 f. 293
Homines conuocare et congregare ad unum committendam, quando quis dicatur. caſ. 394. numero. 101 f. 445
Homines ad malum procliuiores. quæſt. 7. numero. 50. fo. 8
Honeſta mater familias quæ in concubinatu eſt, non dicitur. caſ. 69. nu. 6 f. 143
Honeſta perſona patroni quæ, ibidem numero. 8
Honeſtiſſima matrona quæ dicatur, ibidem numero. 5
Honor cæteris præferendus. caſ. 377. numero. 19. fol. 431
Honorem propter delictum excludi. q. 88. numero. 17 fo. 88
Honorem vita anteferri. caſu 396. numero. 7 fol. 55
Hora facit ut unum reſcriptum altere prius conceſſum dicatur. caſ 48. nu. 2 fo. 119
Hora primo dies in reſcripto poſita arguit ante illud reſcriptum aliud non fuiſſe conceſſum. caſ. 48. num. 18
Hora ultima diei in reſcripto poſita arguit hoc reſcriptum fuiſſe ultima loco conceſſum, ibidem, num. 1
Hora meridiana an arguat aliud reſcriptum fuiſſe prius conceſſum. ibid. nu. 14
Hora certitudinem reijcere onus probandi in aduerſarium. ibi. nu. 26
Horreum præſumi combuſtum culpa cuſtodis. caſ. 390. nu. 6 f. 443
Hoſpitatus qui pluries eſt apud amicum, non poteſt illum cogere ad denuò hoſpitandum, & ibidem declaratur. caſ. 160. nu. 19 f. 220

Iacobi

I

Iacobi Cuiatij declaratio ad. §. præterea. Inſt. de act. reiecta. q. 3. nu. 10 f. 3
Iacobi Cuiatij opinio de arbitrarijs actionib. ibi. nu. 11
Iaſonis duo reſponſa improbata. caſ. 105. numero. 7 f. 182
Iaſonis doctrina. l. 2. nu. 16. in fin. C. de bono. poſſ. ſecund. tab. declaratur. caſu. 307. numero. 5 fo. 360
Iaſon conſ. 144. lib. 4. declaratur. quaſt. 80. nume. 56 f. 82
Iaſonis inconſtantia notatur. caſu. 260. nume. 15. fol. 327
Iactationem commiſſi criminis puniri. caſu. 331. num. 6 f. 309
Ignorantia expendentis falſam monetam, illius iuramento probatur. caſ. 316. nu. 57 f. 398
Ignorantiam expendentis falſam monetam, probatur oſtendendo illum a quo monetam illam habuit. ibi. nu. 58
Ignorantia ex ſimplici figura ſcripturæ & rei excuſatur. q. 90. nu. 36 fo. 89
Ignorantia cum excuſat, cum diligentia requiritur. caſ. 308. nu. 5 f. 361
Ignorantia quando præſumatur. quaſt. 72. numero. 3 f. 63
Ignorantia publicationis legis quomodo probetur. caſ. 186. nu. 2 f. 249
Ignorantiam iuramento eam allegantis probari. ibi. nu. 3
Ignorantiam in hominis mente verſari, ibidem. num. 4
Ignorantiam eorum, quæ, publicè nota ſunt, non eſſe probabilem. ibi. nu. 8
Ignorantiam iuramento non probari cum ſtatutum illius allegatis nem reijcit. ibi. nu. 10
Ignorantiam probabilem a ſtatuto reiectam non cenſeri. ibid. nu. 11
Ignorantiam cenſeri probatam ex probatione abſentiæ. ibi. nu. 16
Ignorans ne puniatur, omnes diſpoſitiones reſtringi. q. 72. nu. 4 fo. 63
Illuſtrare idem eſſe quod nobilitare. caſu. 68. nume. 37 fo. 140
Illuſtris perſona quæ. caſ. 68. nu. 1
Imaginem Saluatoris noſtri pugione feriens, qua pœna plectatur. caſ. 376. nu. 5 f. 333
Imaginem Dei frangentis pœna. ibi. nu. 6
Imagines Dei & ſanctorum ſpurcans grauiter puniendus eſt. ibi. nu. 2
Impedimentum non excuſat cum ſuo facto quis illud ſibi impoſuit. caſ. 237. nu. 20 f. 313
Impedimentum iuſtum excuſare a contumacia. caſ. 153. nu. 3 f. 217
Impedimentum cauſam belli excuſat a contumacia, etiam ſi contumax petere potuerit ſaluum conductum. caſ. 153. nu. 13 fo. 217
Impedimentum teſtandi facit illatus metus teſtatori. caſ. 395. nu. 40 f. 452
Impedimentum teſtibus probari poſſe. caſu. 118. num. 1 f. 197
Impedimentum probari ex iuramento impediti. ibi. nu. 2
Impedimentum non probari iuramento periuri. ibi. nu. 4
Impedimentum his iuramento impediti non probari. ibi. nu. 5
Impedimentum, quod remoueri potuit, impedit iuramento non probari. ibi. nu. 6
Impedimentum matrimonij, vide Matrimonij impedimentum.
Impedimenta teſtandi varia eſſe. caſ. 395. nume. 35 f. 452
Impediti teſtari, qui requiſita a ſtatuto adhiberi teſtamento prohibet. caſ. 395. nu. 37
Impediens teſtari ſi proximior eſt, hæreditatem perdit. caſ. 395. nu. 13
Impediens teſtari ſi æquales habet in gradu, eis acquirit. ibi. nu. 14
Impeditus omni conatu vti debet ad remouendum impedimentum, vt deinde eo exiſtente excuſetur. caſ. 153. nu. 15

Impeditus iudicii facto repulſare teſtes ante publicatione non poteſt poſtea. caſu 239. numero. 3 fol. 315

Impeditus, vt pratextu impedimenti excuſetur, quid probare debeat. caſu 118. numero. 7 fol. 197

Impenſa magna vel modica ex qualitate perſonarum inducitur caſ. 127. n. 12 f. 307

Impenſa quæ fit in fructibus cuſtodiendis & conductore præſtatur. caſ. 215. nu. 3 f. 29?

Impenſa, qua cauſa proprietatis fit, & nullam de illis dominus ſentit habet vtilitatem, ſoluit fructuarius, ſi uero dominus ſenſit commodum, pro modo illius ipſe ſoluit. ibi. n. 4

Impenſa magna facta ad perpetuam rei utilitatem ſpectat domino rei. ib. nu. 5

Impenſa modica: quæ dicatur. ibi. nu. 7

Impenſam modicam etiam non rei vtilitate, non ſoluit dominus. ib. nu. 6

Impenſam factam pro particulari vtile in ſocietate non contineri. caſ. 127. nu. 6 f. 307

Impenſa in victu & veſtitu pupilli facta a tutore, admittendæ ſunt. & libro tutoris credi. ca. 173. nu. 3 fo. 233

Impenſæ factæ in præceptores pupilli à tutore admittendæ ſunt. ibi. nu. 4

Impenſæ factæ donando in remunerationem a tutore pupilli admittendæ ſunt. ibidem numero. 5

Impenſas magnas factas à tutore in cauſa pupilli non ſemper admittit iudex. ibidem numero. 6

Impenſas immodicas a tutore factas in funere patris pupilli non ſemper iudex admittit. ibidem num. 7

Impenſas turpes a tutore in cauſam pupilli factæ a iudice admittendæ non ſunt. ibidem numero. 8

Impenſas ſimoniacas non repetit tutor, qui pro pupillo ſuo eas fecit. ibi. nu. 9

Impenſa, quæ gratia fructuum percipiendorum fiunt a conductore perſoluuntur. caſ. 215. numero. 1 f. 298

Imperium mixtum quomodo iuriſdictioni cohæreat. q. 74. nu. 20 f. 65

Imperium cum mandata iuriſdictione non tranſire. ibi. n. 21

Imperij meri quæ ſunt, in generali delegatione uenire. q. 74. nu. 44.

Imperatorem eſſe eccleſiæ defenſorem. caſu. 338. nu. 7 f. 386

Imperatores olim habuiſſe equos per loca diſpoſitos caſ. 229. nu. 3 f. 388

Imperator, cætera in verbo; Princeps, Pontifex.

Impoßibilia dici quæ commode fieri non poſſunt. nu. 24 f. 307

Impoſtorem apud Toloſanũ Conſilium grauißima mulctatum pœna. caſu. 383. numero. 3 fol. 437

Impoſtores Mediolani qua pœna puniantur. ibid. num. 2

Impulſio apud Rethores quæ. caſ. 361. numero. 9. fol. 414

Imputare in trebellianicam quid. caſ. 256. nu. 46 fol. 323

Imola, & Saliceti, & Alexandri confutata opinio. caſ. 114. nu. 9 f. 193.

Inno. in c. ſignificaſti, de pœnit. & remi. declaratur. caſ. 363. nu. 20 fo. 421

Immunitas conceſſa Doctoribus, competit et Aduocatis. caſ. 237. nu. 6 f. 313

Immunitas conceſſa legum profeſſoribus & hu ſimilibus, etiam eorum vxori conceditur. caſu. 379. nu. 4 f. 434

Immunitas vni fratrum conceſſa alteri prodeſt. ibi. nu. 8

Immunitate perpetua ob benemerita aliquem donari. q. 46. nu. 7 f. 40.

Incendiarius iure canonico iudicis arbitrio punitur. caſ. 390. nu. 39 f. 443

Incendiarius in foro conſcientiæ, quomodo puniatur. ibi. nu. 40.

Incendiarius etiam damnum uicino reficere debet ibi-

bet ibidem numero. 14
Incendiarius doloſus damnum emendat, & criminaliter punitur. ibi.nu.27
Incendiarium criminaliter etiam puniri ob leuem culpam. ibi.n.22
Incendiarij lege Iulia de ui publica tenentur.caſ. 394.nu.80 f.449
Incendiarios grauiſsimis pœnis puniri. caſ.390. nu.1 f.443
Incendium caſum fortuitum aliquando eſſe. caſ. 390.nu.2
Incendium culpa habitantium quando præſumatur commiſſum. ibi.nu.3
Incendium cum ignoratur a quo commiſſum, abſoluuntur omnes. caſ.390.nu.12
Incendium cum apparet cuius culpa eſt commiſſum is punitur. ibi.nu.13
Incendium lata culpa cõmittens, damnum emendare debet. ibi.nu.26
Incertitudo per relationem ad aliud, certus ex iudicis officio reddi poteſt.caſu. 188. numero.6 fo. 255
Incertitudinem uitium maximum. caſu. 188. num.1 f.255
Incertitudine caſus aliquos non vitiari.ibid. nume.3
Incertitudinem fauore dotis non vitiare. q. 68. nu.42. fol.57
Incertum illud non dici, quod per relationem ad aliud incertum reddi poteſt.quæſt. 68. numero.43 f 57
Inceſtum committi, qui virginem Deo dicatam violat.caſ.389 nu.23 f.441
Inceſti coitus pœna ob ætatem remittitur.caſ.329 num.3 f.380
Incluſio unius quando non ſit excluſio alterius. q. 64.nu.18 f.53
Incluſionem unius excluſionem alterius eſſe.q.37 nu.21 f.32
Incidens quæſtio.quæ.q.45.nu.5 f.40
Incolam ex ſimplici habitatione aliquem non effici.caſ.86.nu.14 f.152
Incontinenti quando dicatur probari exceptio ad impediendam miſsionem in poſſeſsione ex edicto Diui. Adriani.caſ.12.nu.4
Incontinenti quando dicatur in caſu. l.1.§.ſi ita ff.ad l.falc.ibi.caſ.30.nu 2 f.113
Incontinenti liquidatio quando dicatur fieri ad impediendum creditum iam liquidum. caſu. 14.nu.21 f.108
Incontinenti moleſtia probari quando dicatur, vt appellans commodo appellationis priuetur. caſ. 16.nu.4 f.109
Incontinenti quando dicatur probari exceptio ad litis ingreſſum impediendum. caſ. 19. numero.2 f.110
Incontinenti quando dicatur teſtis ſe correxiſſe, vt probet.caſ.108.nu.5 f.187
Incontinenti de ſuo intereſſe probare quando dicatur tertius. caſ.18,nu.4 f.110
Incontinenti fieri dicitur probatio iudicis arbitrio caſ.9.nu.5 f.11
Indignationis Principis effectus quis.caſu. 365. nu.4 f.423
Indignationem Principis incurrere, quid.ca.320 num.5 fo.373
Inditium non repugnans quod d.caſ. 270.num. 20 f.334
Inditium credibile, ſeu verisimile quod caſ.270 nu.3 f.334
Inditia quando per torturam cenſeantur purgata caſ.273.nu.1 f.335
Inditia certa eſſe debere, vt tortura locus ſit. dic. caſ.270.nu 23 fo.334
Inditia quatuor modis eludi atque corrumpi.caſ. 343.nu.10 f.392
Inditia aliquando probationes claras facere. caſ. 279.nu.2 f.338
Inditia ad torturam præcedere debent. caſ. 270. num.1 f.334
Inditia quæ ſufficiant, vt tortura locus ſit. ibid. num.2
Inditia debent eſſe verisimilia & probabilia ibi. num.6

Inditia a latinis ſigna appellantur ibidem numero.7
Inditia neceſſaria quæ. ibi.nu.8
Inditÿ neceſſarÿ exemplum. ibi.nu.9
Indiciorum copiam, vide Copiam.
Indiuidua quotidie interire quæſtio.68. nume. 6 fol. 57
Indumentum, vel intomentum legendum an ſit. caſ.392.nu.4 f.345
Indumenta clericorum quæ. ibi.nu.3
Induſtriæ perſona vbi eſt electa, ab ea non recedi tur.q.68.nu.8 f.57
Induſtria perſonæ cenſetur electa, cum ardua ne gotia mandantur.caſ.205.nu.1 f.286
Induſtria vbi eſt electa, ibidem vices ſuas alteri mandari non poſſe.q.54.nu.7 f.47
Induſtriam non cenſeri electam ex ſola delegatione cauſæ meri & mixti imperÿ, contra paulo infra. ibi.nu.8
Induſtriam perſonæ electam cenſeri ex delegatione cauſæ grauis. ibi.nu.11
Induſtriam hominis fuiſſe electam quomodo cognoſcatur.q.68.nu.11 f.57
Induſtriam cenſeri electam cum eius conſcientia oneratur. ibi.nu.12
Induſtriam dici electum cum negotium indeterminatum mandatur. ibi.nu.13
Induſtriam eſſe electam cum arbitrium mandatur ibi.n.14
Induſtriam cenſeri electam cum arduum negotium mandatur. ibi.n.15
Infans qui in vtero eſt adhuc, vel in cunabulis appellatur.caſ.57.nu.8 fo.134
Infantem fari non poſſe. ibi.nu.17
Infantes doli capaces non eſſe. ibi.nu.15
Infantia proximus quis. ibi.nu.12
Infantiæ proximum non eſſe, qui annum ſeptimum non exceſſit. ibi.nu.14
Infantiæ proximum dici vſque ad annum octauum perfectum. ibi.nu.18
Infantio anno ſeptimo expleto perfici.ibid. numero.9
Infamem à teſtimonio repelli.quæſtio. 27. nume. 3 f.29
Infames non admitti in teſtes in cauſis criminalibus.q.27.nu.6 f.29
Infames quatuor caſibus admitti in teſtes in criminalibus.ibi.nu.7
Inferiorem poſſe addere pœnam legi ſuperioris ad illius confirmationem & conſeruationem. ca. 398.nu.46 .456
Infirmitas quid ſit.caſ.60.nu.10 f.133
Infirmus quis. ibi.nu.16
Infirmus, vide Valitudinarius.
Ingratus non dicitur, qui caſu donatorem offendit.caſ.324.nu.8 f.377
Inquilinus an malè verſetur in domo, iudicis arbitrio eſt.caſ.78.nu.9 f.147
Inquiſitores hæreticæ prauitatis eſſe delegatos Pontificis ad vniuerſitatem cauſarum.quæſt.54. nu.41 f.47
Inquiſitorum officiales arma ferre poſſunt. caſu. 394.nu 66 f.449
Inquiſitionem non præcedentibus inditÿ formare non poſſe a iudice habente arbitrium procedendi in cauſis criminalibus.quæſt.78 nu. 1 fol. 71
Inquiſitionem non præcedentibus inditÿs poſſe formari, cum Principes cauſa cognita ita mandat, quod multipliciter declaratur.ibidem.numero.4
Inimicum a teſtimonio repelli.caſu.110. numero.1 f.190
Inimici manibus ſe ſe committere, interdum licere.q.7.nu.11 f.7
Inimici teſtimonium etiam in cauſis arbitrarÿs repelli.q.28.nu.1 f.29.
Inimici teſtimonium repelli etiam in cauſis priuilegiatis. ibi.nu.2
Inimici teſtimonium non admitti in cauſis hæreſis ibi.nu 3
Inimici teſti moni um iuregentium reÿci. ibidem. num.4
Inimici teſtimonium nec ſemiplenè probare, ibidem.

dem. numero. 5
Inimici præſumpti teſtimonium inualidum. 160 num. 6. 220
Inimici reconciliati teſtimonio inualidum. ibid. num. 8
Inimicitia ex cauſa ciuili omnium bonorum æquiparatur inimicitiæ ex cauſa capitali. caſ. 239 num. 11 fo. 315
Inimicitia capitalis, quæ ſit, a iudicis arbitrio pendet. caſ. 110. nu. 3 f. 190
Inimicitiam grauem cauſari ex omnium bonorum controuerſia. ibi. nu. 4
Inimicitiam ex cauſa minus probabili cauſatam teſtes repellere. q. 28. nu. 9 f. 29
Inimicitiam incognitam teſtem repellere. ibidem nu. 7
Iniuria illata magiſtratui donec eſt in ſyndicatu punitur ac ſi re ipſa ſit in ipſo officio. d. ca. 263 nu. 10 f. 330
Iniuria facta magiſtratui non contemplatione officij, non punitur ordinaria pœna, ibidem, nume. 11
Iniuria Rectori facta atrox cenſetur. ibidem numero. 14
Iniuria facta doctori dicitur atrox, ibidem, numero. 17
Iniuria ex cauſa inimicitiæ doctori illata, non punitur vt facta doctori ratione dignitatis. ibid. nu. 19
Iniuria atrox dicitur coram magiſtratu facta. ibi. nu. 23
Iniuria facta in foro atrox dicitur. ibidem numero. 24
Iniuria eſt atrox, cum in faciem quis vulneratus eſt. ibi. nu. 27
Iniuria facta ſcholaſtico, iudicis arbitrio punitur ibi. nu. 15
Iniuria atrox, quæ. caſ. 263. nu. 1 f. 330
Iniuria magiſtratui illata atrox dicitur. ibidem. num. 5
Iniuria vni facta quando eius coniunctis facta dicatur. caſ. 262. nu. 1. f. 328
Iniuria facta uni ex conſanguineis, quo ad quæ alteri facta cenſeatur. ibi. nu. 4
Iniuriam eſſe atrocem Principi maledicere. caſu. 377. nu. 14 f. 431
Iniuriam, vide in verb. Pedantes.
Inſidia quæ, & quomodo parentur. caſ. 361. numero. 28 f. 414
Inops quis iudicis arbitrio dicitur. caſu. 65. nu. 9 fo. 118
Inſigna familiæ corrumpens & delens punitur. caſ. 281. nu. 4 f. 359
Inſpectio in pudibundis ad ætatis probationem reijcitur. caſ. 117. nu. 3 f. 196
Inſolutum dationem emptioni & venditioni æquiparari. caſ. 171. nu. 51 f. 230
Inſtantiam iuris communis ſeruandi an ſit coram iudice, qui ſuo arbitrio cognoſcit. quæ. 21 num. 1 f. 21
Inſtantia perempta iudex deſinit eſſe iudex. quæ. 67. nu. 17 fo. 55
Inſtantia qualis eſſe debeat cum ſuper re tempore peritura iudicandum eſt. quæſtio. 22. num. 15 f. 22
Inſtantia coram arbitro quæ. quæſtio. 22. numero. 4 fol. 22
Inſtantiam cauſæ coram Principe non currere. q. 8. nu. 22. f. 12
Inſtantiam non dari in cauſis ſummariè tractandis. q. 22. nu. 3 f. 22
Inſtantiam, & terminum clarè præfixum cauſæ obſeruandum eſſe. q. 22. nu. 14 f. 22
Inſtantiam non prorogare iudicem datum ad abſoluendum vel condemnandum. quæſt. 21. nu. 10 fo. 21
Inſtantiam præfixam non eſſe in cauſis iudici arbitrarij. q. 22. nu. 1 f. 22
Inſtrumentum non vacillat contradicentibus aliquibus teſtibus, cæteris culpa aduerſarij impugnantis iam vita functis. caſ. 105. numero. 30 f. 182
Inſtrumentum non reddi ſuſpectum cum teſtes inſtrumentarij negant, ſe memores eorum, quæ ſcripta

ſcripta fuerunt. ibi.n.31

Inſtrumentum falſum arguitur cum duo, vel tres teſtes deponunt aliter dictum fuiſſe, quam ſcriptum. ibi.nu.32

Inſtrumentum vacillare contraditione ſolo teſte ex non deſcriptis. ibi.n.36

Inſtrumentum an vacillet, cum duo teſtes ex non deſcriptis contradicunt, varia ſunt doctorum opiniones. ibi.n.37

Inſtrumentum probationem probatam facere. ibi.nu.41

Inſtrumentum ſuſtinetur cum notarius & unus teſtium pro illo deponunt. ibi.nu.43

Inſtrumentum reddi ſuſpectum cum tres uel quatuor teſtes etiam ex non deſcriptis illi contradicunt. ibi.nu.44

Inſtrumentum non reddi ſuſpectum tribus, vel quatuor teſtibus contradicentibus, ſi alij pro inſtrumento deponunt. ibi.nu.45

Inſtrumentum coram Principe celebratum non redditur ſuſpectum ex teſtimonio trium vel quatuor contradicentium. ibi.nu.46

Inſtrumentum authenticum non ſumi è ſcriptura quæ a notario habita non eſt in numero protocollis, etiam aſſerente notario eſſe ex protocollatis. d.caſ.187.nu.31 f.253

Inſtrumentum, quod aliqui ex forma ſtatuti executionem paratam habet, non poteſt executionem ſuam recipere, cum menſura vel numeratio requiritur. caſ.17.nu.3 f.93

Inſtrumentum authenticum ſumi poteſt de protocolo in aliqua parte uitiato & interlineato. d.caſ.187.nu.17 f.253

Inſtrumentum authenticum poſſe ſumi ex antiquo protocolo ſubſcriptione notarij carente. ibi.nu.18

Inſtrumentum authenticum ex protocolo extenſo ſumi poteſt. ibi.nu.19

Inſtrumentum authenticum ex protocolo cæteratò ſumi poſſe. ibi.n.20

Inſtrumentum authenticum non ſumi ex protocolo cum falſi ſuſpicio ſubeſt. ibi.nu.23

Inſtrumentum authenticum ſumi non poſſe à cedula, quæ in filcia ſcripturarum notarij reperitur. ibi.nu.24

Inſtrumentum teſtamenti redditur ſuſpectum ſi vnus ex ſeptem teſtibus neceſſarijs illi contradicit. caſ.105.nu.13 f.182

Inſtrumentum teſtamenti an vacillet ſi duo ex ſeptem teſtibus contradicant. ibidem numero.18

Inſtrumentum non vacillat ex contradictione unius teſtis, ſi levis ponderis eſt cauſa. ibidem numero.20

Inſtrumentum non vacillat cum teſtis contradicens de mendacio conuincitur. ibidem numero 22

Inſtrumentum an vacillet, cum duo teſtes contradicunt, etiam ſtante numero perfecto. ibidem num.24

Inſtrumentum vacillare ſi vnus teſtis ex deſcriptis contradicat cæteris tacentibus, vel mortuis ibi.nu.25

Inſtrumentum non vacillat contradicentibus duobus teſtibus, ſi cæteri ad fauorem inſtrumenti deponant. ibi.n.27

Inſtrumentũ reprobari omnino cum omnes teſtes inſtrumentarij negant ſe illi interfuiſſe. ibid. num.9

Inſtrumentum ſuſpectum non redditur, cum unus teſtis inſtrumentarius contradicit, integro ſtante teſtium. ibi.nu.11

Inſtrumentum inualidum occultans non punitur caſ.311.nu.9 f.361

Inſtrumentum antiquitus confectum, & nouiter regiſtratum, falſum præſumitur. d.caſu.187 nu.38 f.253

Inſtrumentum falſum probari ex locorum diſtantiam. caſ.270.nu.10 f.334

Inſtrumentum authenticum è protocolo ſumi. ca.187.nu.2 f.253

Inſtrumentum authenticum ſumi poteſt ex protocolo cæterato & extenſo. ibi.nu.6

Inſtrumenti fides non vacillat ex contradictione

teſtis,

Index

teſtis. qui ex conſuetudine non requiritur. d.ca. 105.nu.21 f.182

Inſtrumento falſos utens quomodo puniatur, remiſſiue.caſ.279.nu.26 f.336

Inſtrumento an credatur cum a teſtibus inſtrumentarijs oppugnatur.caſ.105.n.1 f.182

Inſtrumento ſeu protocolo caterato plus creditur in dubio, quam extenſo.dic.caſu.187.numero.21 f.253

Inſtrumenta de nouo produci non poſſe; cum ſaluum non eſt iui aduerſary.d.caſ.241.numero.8 f.316

Inſtrumenta ſi ſint de nouo reperta, petere quis terminum ad illa exhibenda, non admittitur. ibi.num.10

Inſtrumenta executionem paratam non habere. caſ.17,n,1 f.114

Inſtrumenta guarentigiata executionem paratam ottam de iure communi habere. caſu.17.nu.5 f.109

Inſtrumenta de nouo celebrata poſt concluſionem in cauſa poſſe produci, queſtio.35.numero.18 fo. 30

Inſtrumenta pro notario ſcribente non pro.are, et quare caſ.91.n.3 f.167

Inſtrumenta ſuo aduerſario ſubtrahens, falſi pœna non tenetur, caſ.311.nu.7 fo.361

Inſtrumenta de nouo reperta quandocunque produci poſſe.caſ.247.nu.1 f.317

Inſtrumenta de nouo reperta ab eo, qui negligens fuit in his perquirendis non ſemper produci poſſe. ibidinu.2

Inſtrumenta reperta de nouo ut poſſint produci, quæ requirantur. ibi.nu.3

Inſtrumentorum appellatione uenire teſtes iam examinatos.caſ.63.nu.6 f.136

Intellectus, require Lex. Cap. Clem. Paragraphus.

Intellectum abſurdum fugiendum eſſe q.7.num.78 f.8

Interdictum unde ui, non poſſe exerceri contra eum, qui ſtatim ſuam poſſeſſionem recuperauit caſ.81.nu.1 f.107

Interdictum eccleſiaſticum quid ſit.caſ.180.nume.3 f.199

Interdicti uti poſſidentis cauſa dubia quomodo pronuntianda.q.98.nu.3 f.30

Interdicto uti poſſidetis obtinet, cuius teſtes deponunt, eum per decennium poſſediſſe; & plus, cum teſtes aduerſary ſimpliciter de decennio deponant.caſ.47.nu.9 f.119

Intereſſe ſingulare quomodo probetur.lib.2.cen.2.caſ.120.nu.5 f.198

Intereſſe eſt difficilis probationis. caſu. 116. fol. 196

Intereſſe damni emergentis & lucri ceſſantis conſideratur cum debito tempore debitor non ſoluit.caſ.119.nu 1 f.197

Interlocutoria dicitur illa declaratio, qua iudex declarat eſſe in cauſa concluſum.caſ.51.num.29 f.125

Interlocutoria qua executionem ſecum trahit, uim diffinitiuæ habet. ibi.nu.30

Interlocutoria.qua pronuntiatur capitula non eſſe admittendam; uel poſitionibus non eſſe reſpondendum, uim difinitiuæ habet. ibidem nume.31

Interpretatio contra contumacem in dubio fit. q.90.nu.31 f.89

Interpretatio Iaſonis ad l.1.C.qui pro ſua iuriſd. examinata.q.54.nu.19 f.46

Interpretatio quauis ſumitur ad donationem euitandam.caſ.88.nu.2 f.156

Interpretatio ſtricta quando in pœnalibus ſumatur.caſ.301.nu.18 f.352

Interpretatio, qua minus lædit ius, recipienda eſt caſ.200.nu.4 f.265

Interpretatio illa ſummenda eſt, quæ à prudentibus reprehendi non poteſt.caſ.199.numero.8 fo. 264

Interpretatio illa ſummenda eſt, qua utrique partium ſit conſultum & ſatisfactum, ibi.numero.13

Interpretatio illa ſumenda eſt, qua contrahentium

tium

tium alter damnum non ſentiat. ibidem numero.15

Interpretatio, qua culpam & iniquitatem excludit, recipienda eſt. ibi.nu.17

Interpretatio illa ſumenda eſt, qua legum correctio euitatur. ibi.nu.21

Interpretatio, qua actus ſuſtinetur, recipienda eſt ibi.nu.22

Interpretatio, qua pugnantia ad concordiam reducuntur, ſumenda eſt. ib.n.23

interpretationem a ſubiecta materia ſumi, ibid. num.2

Interpretationem ſumi vel a natura rei, vel veriſimilitudine. ibi.nu.3

Interpretationem æquitati conuenire debere, ibi. num.4

Interpretationem neceſſariam dici, quæ per rationem fit. ib.nu.5

Interpretationem benigniorem recipiendam eſſe. ibi.nu.6

Interpretationem a cortice verborum non eſſe ſumendam. ib.nu.7

Interpretationem iuri communi conſentaneam recipiendam eſſe. ib.nu.9

Interpretationi a veriſimili ſumendam eſſe. ibid. num. 10

Interpretationem ſumi a conſuetudine, ibi.numero.11

Interpretationem illam eſſe ſumendam, quæ caſui magis neceſſario conuenit. ibidem numero.12

Interpretationem vtriuſque caſui conuenientem ſumendam eſſe. ibi.nu.14

Interpretationem a proximis, non à remotis eſſe ſumendam. ibi.nu.18

Interpretationem eſſe ſumendam, ne actus eluſorius fit. ibi.nu.19

Interptetationem eſſe recipiendam ex viri boni arbitrio. ibi.nu.20

Interpretationem latam ſumi, cum de delicto puniendo agitur.q 69.n.24 f.60

Interpretationem, quæ æquitatem magis ſapit, eſſe amplectendam.q.5.nu.18 f.8

Interpretationem magis probari, cum iuri communi conuenit. ibi.nu.19

Interpretationem ex verborum cortice deſumptam, reijci. ibi.nu.20

Interpretationem benigniorem probari. ibidem. num.21

Interpretationem illam probari, quæ a ſapientibus reprehendi minimè poteſt. ibidem numero.22

Interrogatio, quæ in ingreſſu litis fit, circa præparatoria verſatur.caſ.51.nu.5 f.125

Interrogatio hodie actionem non parit, vt olim, & quare. ibi.nu.6

Interrogatio hodie quando fieri poſſit. ibidem nume.7

Interrogationis. quæ in iudicij ingreſſu fit, effectus. ib.nu.4

Interogationes in qua iudicij parte fiant. ibidem. num.1

Interrogationes in iudicio quibus rationibus fiant ibi.nu.2

Interrogationes fieri in iudicij limine. ibidem nume.3

Interrogationes circa quæ verſentur, noue explicatum. ibi.nu.10

Interrogationes poſt litem conteſtatam ſuadente æquitate concedi. ibi.nu.13

Interrogari licet ante litem conteſtatam reus, quo titulo poſſideat. ibi.nu.12

Interrogatoria edenda non eſſe. caſ.175.numero.2 f.234

Interrogatoria non omnino ab actore ante litem conteſtatam proponenda.caſ.51.numero.17 fol. 125

Interrogatoria poſt concluſionem in cauſa fieri ad declarationem exortæ dubitationis. ibidem. nu:18

Interrogatoria poſt concluſionem in cauſa fieri non poſſe ad litis deciſionem. ibidem numero.19

Interrogatoria ſemper admitti, cum in cauſa ſummariè

mariæ & ſola facti ueritate inſpecta proceditur ibid.nu 4
Interrogatoria abſenti cuius expenſis mittantur. caſ.228.nu.3 fo.307
Inuentarium non fieri, cum impenſa rerum ualorem excedit.caſ.72.nu.8 f.142
Io.Andrea c.duobus de reſcr.in 6.declaratur.caſ. 48.nu.29. f.119
Ioannis Bolognetti conſideratio confutata.q.54.n. 14. fo.47
Ioannis Bolognetti conſideratio reiecta.caſ.93.n. 15. fo.169
Io.Coraſius à Ploti morſu uendicatus in interpretatione l.nummis de in litem iura.caſ.207.nu.9 fol. 286
Io.Coraſii de fructibus opinio reiectá.caſ.210.nu. 6 f.293
Ioannis Coraſii opinio de nomine actionis arbitrariæ.q.4.nu.5 f.4
Ioannis Coraſii opinio de actione noxali non arbitraria confutata.q.5.nu.14 f.4
Iocalia magni ualoris non præſumi donata à uiro uxori.car.218.nu.3 f.299
Iocalia pratioſa quæ eſſe dicuntur. ibidem numero.4
Iracundia delinquens mitius punitur.caſ.319.nume.33. f.371
Iracundia delinquens animo deliberato delinquere non dicitur.caſ.361.nu.8 f.414
Iracundia delictum fuiſſe perpetratum quomodo probetur.d.caſ.319.nu.35. f.371
Irregularem non effici, qui caſu in ludo publicè permiſſo ſocium interfecit.caſu.400.nume.3. fol. 360
Irregularem non effici niſi in caſibus à iure expreſſis.caſ.276.nu.21. f.337
Iſáutici fures qui.caſ.394.nu 98. f.449
Iſerniæ opinio reiecta.caſ.40.nu.13 f.113
Iudeus adulterium cum Chriſtiana committens, pœna mortis plectitur.dict.caſ.290.numero.7 fol. 346
Iudæus qua pœna punitur ſi Chriſtianam ſolutam ſimpliciter carnaliter cognouit. ibidem numero.8
Iudæus cognoſcens carnaliter Chriſtianam in uelamine matrimonij pœna mortis punitur. ca.290 nu.1. f.346
Iudæus quomodo oblatum ſibi à Chriſtiano iuramentum deferenti referat.caſu.189.numero.6 fol. 256
Iudæo & hæretico non conceditur in litem iurare contra depoſitarium. caſu. 208. numero. 43. fol. 289
Iudæum habentem ſaluum conductum, qui offendit, punitur.caſ 336.nu.4 f.382
Iudæum carnaliter cognoſcens ob ætatem minorem excuſatur.car.329.nu.4 fo.380
Iudæos eſſe deteriores ipſis ſaracenis. caſu. 290.nume.22. fol.346
Iudæos loco ciuium ſæpe haberi.dict caſu. 290.nume.12.
Iulij Pauli receptatum ſententiarum locus.caſ.263 n.4 f.330
Iudex per ſordes iudicans, acerrimè punitur. caſu. 342.nu.1 f.340
Iudex corruptus lege 12. tab. capite mulctabatur ibi.nu.5
Iudex corruptus lege Iulia repetundarum punitur. ibi.nu.6
Iudex corruptus una pœna ſola punitur, & ſi duo criminis tituli in eo ſint, falſi, & legis Iuliæ de repetundis. ibi.nu.9
Iudex aliquid accipiens ut iudicet in cauſa ciuili, ſi rectè iudicat, ſolum accepta reſtituit.dic.caſ. 342.nu.16
Iudex quando dicatur iudicaſſe per ſordes. ibidem num.18
Iudex corruptus adhuc dicitur, ſi quid accipit, ut ſententiam iuſtam ferat. ibi.n.19
Iudex baratariam committit, dum per ſordes iudicat. ibi.n.20
Iudex omnino reſtituit acceptum, etiam ſi datum fuerit ſine corruptionis animo. ibidem numero.22

Iudex malè accipit, quod accipit, vt celeriter iuſtitiam faciat. ibi.nu.26
Iudex etiam ſi nihil ipſe promittat, malè tamen accipit. ibi nu.27
Iudex corruptus dicitur, etiam ſi ſolùm ei quid promiſſum fuerit. ibi.nu.28
Iudex promittens facere, & non faciendo, punitur ſi quid accepit. ibi.nu.30
Iudex accipiendo punitur, etiam ſi pœniteat. ibid. nu.31
Iudex reſtituendo quod accepit excuſatur. ibi. nume.32
Iudex corruptus dicitur, ſi debitum remiſſum ei fuerit. ibi.nu.33
Iudex corruptus dicitur, etiam quãdo ei quid fuit mutuo datum. ibi.nu.34
Iudex corruptus dicitur ſi exculenta & poculenta magni valoris accipiat. ibi.n.35
Iudex iuſtè accipit datura in recompenſationem laboris. ibi.n.40
Iudex reprehendi non poteſt quod vnum genus probationis ſecutus ſit.caſ.90.nu.7 f.166
Iudex pœnam eligit, cum electionis verba ſunt impersonaliter prolata.q.94.nu.9 f.94
Iudex quæ conſiderare debeat, vt fidem adhibeat libro rationum tam pro producente, quàm contra caſ.93.nu.3. f.169
Iudex ordinarius ſolus iudicat inſtantia renouata, cum antiqua acta ſunt.q.67.nu.18. f.56
Iudex quid obſeruare debeat in diuiſione lucri facti à filio cum pecunijs paternis.2.caſ.126.nume.6. f.200
Iudex ex ſapientis conſilio imperite iudicans punitur.d.339.nu.16. f.387
Iudex imperitè abſoluens reum ad obſeruationem iudicij punitur.ibi.nu.17.
Iudex imperitè, non iudicat, ſi ob opinionum uarietate, vnam ſortem deteriorem ſequitur. ibidem. num.19.
Iudex non punitur ſi quid leuiſſima culpa egit.ibi. num.11
Iudex quid obſeruare debet, cum tempus præſtitue re uult architecto ad domum ædificandam.caſ. 221.nu.3. f.363
Iudex quid obſeruare debeat cum mora commiſſa dicitur.caſ.220.nu.46. f.300
Iudex cum ex cauſa recedit à diſpoſitione iuris communis in dilationibus concedendis, cauſam exprimere debet.caſ.52.nu.21. f.127
Iudex in arbitrarijs etiam cauſis ſententiam ferre cogitur.q.41.nu. 1. f.36
Iudex, qui arbitrio ſuo procedere poteſt, cui æquiparetur.q.22.nu.5. f.22
Iudex aſſumptus in extraiudicialibus perpetuò iudicare poteſt ibid.nu.6.
Iudex, qui procedendi arbitrium habet, quæ immutare poſſit q.15.nu.1. f.18
Iudex datus ad cognoſcendum, an etiam ad iudicandum ſit datus.q.37.nu.13. f.32
Iudex non debet eſſe magis uni quam alteri gratioſus.q.65.nu.5. f.53
Iudex quid obſeruare debet, ut intelligat inditia torturam ſufficientia.caſ.270.nume. 5. fol. 334
Iudex arbitrium in criminalibus habens, an teſtes falſum coràm ſe deponentes punire poſſit.q.91. nu.1. f.92
Iudex ordinarius punit teſtes coram ſe deponentes falſum.ibid.nu.2
Iudex, qui altè & baſsè procedere poteſt, exceptionẽ ſpolij reijcere valet.q.51.nu.3. f.43
Iudex lata ſententia iuſtè accipit, quod ibidem declaratur.caſ.342.nu.39. f.390
Iudex rebannire poteſt bannitum, ſi ei à principe conceſſum eſt.q.92.nu 7. f.94
Iudex cauſæ principalis, quando de incidenti cognoſcat.q.91.nu.8. f.92
Iudex quid obſeruare debeat in refrenanda teſtiũ multitudine.caſ.249.nu 4. f.320
Iudex quid obſeruare debeat in diuiſione.caſ.245. nu.15. f.319
Iudex quid obſeruare debeat in dyudicando aliquẽ eſſe pubertati proximum.caſ.57.numer. 45. fo.134

Iudex

Iudex cautè agere debet cum minorem decem annis pubertati proximum iudicare vult. ibidem. num. 53

Iudex moderatur tempus ſiſtendi aliquem in iudicio ex qualitate perſonæ & loci. caſ. 54. numero 3. f. 129

Iudex debet ſe inſtruere de rebus minorum ante quàm prædiorum alienationem permittat. caſ. 171. nu. 9. f. 230

Iudex litem ſuam facit cum negligit adminiſtrare iuſtitiam. caſ. 371. nu. 1. f. 389

Iudex negligens punitur aliquando minus quam ſit intereſſe partis. ibid. nu. 4

Iudex negligens ab officio deponi poteſt. ibid. numer. 5

Iudex negligens aliquando pœna capitali punitur. ibid. nu. 6

Iudex negligens 36. caſibus punitur. ibid. nu. 7.

Iudex quid conſiderare debeat in iudicando partu decimeſtri an legitimus ſit vel non. caſ. 89. nu. 45. fo. 160

Iudex alteri litigatorum ſanguine coniunctus, rectè vt ſuſpectus recuſari poteſt caſ. 152. numero. 3. f. 216

Iudex conſanguineus decimi gradus recuſari poteſt ibi. nu. 5

Iudex, qui parem cum vtroq; ex litigantibus coniunctionem habet, vt ſuſpectus recuſari non poteſt. ibi. nu. 8

Iudex quando dicatur perſona coniuncta, vt recuſari poſſit. caſ. 146. nu. 7. f. 209

Iudex quæ obſeruare debeat cum dandus eſt tutor pupillo quod mater ſecundo nubens dari tutorem petijt, & aliquem nominauit. caſ. 151. nume. 3 f. 216

Iudex ponens aliquem in poſſeſſione donec ſibi placuerit, quando ſuum hoc placitum reuocare dicatur. q. 69. nu. 2 f. 60

Iudex lege clementior eſſe non debet. q. 96. nu. 15 fol. 95

Iudex pretium accipere non poteſt, vt iudicet. caſ. 310. nu. 4 fo. 361

Iudex ordinarius qui per ſordes nulliter iudicare voluit, iterum non iudicat. q. 67. numero. 15 fol. 54

Iudex quæ conſiderare debeat in adiudicando, an debitor ſit ſuſpectus, vel non. caſ. 87. numero. 13 f. 154

Iudex appellationem ſine cauſa iuſtà reijciens, punitur. caſ. 368. nu. 2 f. 424

Iudex quid obſeruare debeat, vt cognoſcat an vicinus oppreſſum acclamantem exaudire potuerit. caſ. 222. nu. 20 f. 303

Iudex qui arbitrium habet, an actione carentem ad agendum admittat. q. 16. nu. 1 f. 18

Iudex condemnationem ſententiæ ſuſpendere an poſſit, qui in cauſa arbitrium habet. q. 98. nume. 1 f. 97

Iudex qui iniuſtè agit, lege Iulia de vi publica tenetur. caſ. 394. nu. 88 f. 449

Iudex ex ſuo arbitrio iudicabit non eſſe ſumendum inſtrumentum authenticum è ſcriptura imperfecta ratione voluntatis. caſ. 187. numero. 30 f. 253

Iudex cui datum eſt arbitrium, an cauſa cognita procedere poſſit. q. 19. nu. 1 f. 20

Iudex qui liberum arbitrium habet poteſt ferre ſententiam pro actore viro bono contra reum virum malum, etiam ſtante probationum paritate. caſ. 98. nu. 11 f. 175

Iudex Ordinarius cur recuſari non poſſit. q. 34. nu. 13 f. 46

Iudex arbitrium habens quando à ſe iudicandi onus reijcere poſſit. q. 54. nu. 1 f. 47

Iudex partes æquales inter ſocios facit, et vni vnã, alteri alteram aſsignat. caſu. 123. numero. 3. fol. 198

Iudex vbi tempus rectè non ſtatuit, lex ſupplet. c. 40. nu. 12 f. 115

Iudex qui cognouit de cauſa incidenti, de ea pronũtiare poteſt. caſ. 167. nu. 2 f. 224

Iudex qui ſuper cauſa principali pronuntiauit, etiã ſuper incidenti pronuntiaſſe dicitur. ibidem numer. 3

Iudex

Iudex poteſt ſuper quæſtione emergenti ſeorſum a diffinitiua pronuntiare. ibi nu.4
Iudex de incidenti quæſtione quomodo pronuntiat. ibi.nu.5
Iudex pronuntiat ſimul de cauſa incidenti et emergenti, cum illæ cauſæ principali connexæ ſunt. ibi.nu.11
Iudex qui ſapientis conſilium omnino ſequi debet non punitur, ſi ob illud imperitè iudicauit. caſ. 339.nu.23 f.387
Iudex imperitè iudicans ex conſilio ſui Aſſeſſoris. non punitur. ibi.n.24
Iudex qui ſuo arbitrio cauſam iudicare poteſt, non tenetur, ſi quid egit per imperitiam, ibidem, nume. 22
Iudex quid obſeruare debeat, ut pronunciet ex coniecturis contractum eſſe ſimulatum. caſ.247.n. 3. fol.319
Iudex idoneus eſt teſtis cum inde nec laus nec turpido ſibi aduenit. q.73.nu. 30 f.83
Iudex, cum ſine cauſa cognoſcit conſanguineos recuſare conſenſum adhibere mulieri contrahenti, ſuo arbitrio e concedere poteſt, ut contrahat. caſ 211.nu.7 f.293
Iudex quando ſuppleat defectum conſanguineorum ibi, num.9
Iudex certis caſibus recipere poteſt obiectiones contra teſtes etiam poſt eorum publicationem. caſ. 239.nu.7 f.315
Iudex ordinarius ex prorogata iuriſdictione iterum poſſe iudicare, cum nulliter iam iudicauit. q. 67.nu.6 f.54
Iudex, qui per imperitiam aliquem quæſtionibus ſubiecit, qua pœna punitur. caſ.340.numero.1 fol. 388
Iudex, qui tanquam priuatus indebitè aliquem tormentis ſuppoſuit, qua pœna puniatur. ibidem num.2
Iudex qui per dolum indebitè aliquem tormentis ſubiecit, quomodo puniatur. ibi.nu.3
Iudex qui non præcedentibus indicijs aliquem quæſtionibus ſubiecit, pœna punitur arbitraria. ibi. nume.4
Iudex qui ſine inditijs aliquem quæſtionibus ſuppoſuit, qua pœna Regno Neapolitano puniatur. ibi. n.7
Iudex arbitrariè punitur ſi reus non omnino indebitè tortus deceſſit in tormentis. ibi.nu.8
Iudex non punitur, ſi reus ſuſſocatione ſine culpa iudicis ex tormentis deceſſit. ibi.nu.9
Iudex probat per ſuos domeſticos, ſe modum torturæ non exceſſiſſe. ibi.nu.11
Iudex probat ſe modum torturæ non exceſſiſſe, ſed culpa ſua tortum deceſſiſſe, probando illum recuſaſſe mederi. ibi.nu.12
Iudex probat modum non exceſſiſſe, ſi probat in loco ſolito adhibuiſſe quæſtiones. ibi.nu.13
Iudex conſtans & fortis eſſe debet. caſu. 339.nume.2 f.387
Iudex per imprudentiam peccans punitur arbitrio iudicis. ibi.nu.3
Iudex quæ obſeruare debeat in delatione iuramenti ex affectione, caſ.207.nu.29 fo.287
Iudex quid obſeruare debet, ut tormenta repetat. caſ.272.nu.5 f.335
Iudex ſecuritatem & fidantiam dare an poſſit reo ut ad iudicium ueniat, ex arbitrio, in criminalibus q.81.nu.1 f.82
Iudex in arbitrarijs reprehendi non poteſt, ca.176 nu.5. fo:235
Iudex, qui per imperitiam iudicauit, punitur, etiã ſi condemnatus appellare potuit, caſ.339. num. 10 fo.387
Iudex, qui per imperitiam iudicauit, punitur, etiã ſi ſua ſententia per ſecundam fuit confirmata ibi.nu.13
Iudex per imperitiam iudicans punitur, etſi eius ſententia per duas alias confirmetur. ibidem nume.14
Iudex per imperitiam iudicans non punitur, ſi condemnatus eam expreſſè approbat. ibidem nume.15
Iudex an ferre poſſit teſtimonium ſuper ſententia a ſe prolata, remiſſiuè, caſ.107.nu.1 f.187

Iudicis obſeruare quid debeat, ut cognoſcat ex confeßione delinquentis facta in tormentis, delictum eſſe probatum caſ.269.nu.3 f.227
Iudex ordinarius, Vide ordinarius.
Iudex, Vide delegatus.
Iudicis arbitrio punitur, qui curauit aliquem citari vt compareat in valle Ioſaphat.caſ 388. nu.17 fo.440
Iudicis aſſertioni non credi.d.c.187.n.32 f.253
Iudicis arbitrio hodie puniri, qui corruptam annonam vendunt.caſ.382.nu.3 f.437
Iudicis arbitrio puniuntur ponentes bonos fructus in ſummitate calati, et corruptos in medio. ibi. num.5
Iudicis arbitrio relinquitur, cui iuramẽtum neceſſarium deferendum magis ſit, an aſſerenti feudum eſſe antiquum, vel eſſe nouum. caſ. 191. nu.8 fo. 257
Iudicis arbitrio relinqui quæ dicantur iocalia magni valoris.caſ.218.nu.5 fo. 300
Iudicis arbitrio relinqui, quod dicatur tempus incontinenti, infra quod tertius de ſuo intereſſe probare debet.caſ.18.nu.5 f.110
Iudicis obſeruatio quanta eſſe debeat, ut permittat inſtrumentum authenticum è protocolo ſumi. caſ.187.nu.29 fo.253
Iudicis arbitrio relinquitur, an parentum teſtimonium proſit filiæ aſſerenti ſe in virum accepiſſe ditiorem & nobiliorem ſe, cum is uir eam deperiret.caſ.102.nu.6 fo.180
Iudicis arbitrio relinquitur, an parentum teſtimonium filijs proſit in matrimonio cum viri & vxoris par eſt conditio. ibid.nu.7
Iudicis arbitrio punitur qui amore impulſus deliquit.caſ.328 f.379
Iudicis arbitrio aßignantis rem pro legitima an ſit vel ne ſtandum.d.caſ.163.nu. 32 f.221
Iudicis arbitrio puniri tentantem maſculorum pudicitiam.caſ.286.nu.16 f.343
Iudicis arbitrio puniri deoſculantem turpiter mulierem. ib.nu.17
Iudicis arbitrio puniri, qui extra vas contra naturam pollutus eſt. ib.nu.18
Iudicis arbitrium multum poſſe in dijudicanda filiatione ex oris ſimilitudine.caſ.89.nu.103. fo. 160
Iudicis arbitrio relinqui, quæ veriſimilia dicãtur caſ.85.nu.4 f.152
Iudicis arbitrio relinqui quomodo ex aſpectu ætas probetur.caſ.117.nu.2 fo.197
Iudicis arbitrio punitur, qui aliquem fœdauit & ſpurcauit.caſ.385.nu.1 fo.438
Iudicis arbitrio, punitur, qui Dei vel ſanctorum imagines fœdauit, ſpurcauitque.caſ. 376.nu. 4.fo. 431
Iudicis arbitrio relinqui, quæ veniant armorũ appellatione.caſ.394.n.77 f.449
Iudicis arbitrio punitur hæreticus reuerſus. caſ. 374.nu.7 fo.428
Iudicis arbitrio ſuſpectus de hæreſi, eam purgare debet. ib.nu.9
Iudicis arbitrio relinquuntur coniecturæ, quibus quis ſuſpectus ad hæreſi iudicatur. ibidem numer.11
Iudicis arbitrio puniri, qui legem urbanitatis contemnit.caſ.380.nu.9 f.435
Iudicis arbitrio punitur vſurarius. caſ. 398.nu. 23. fol.456
Iudicis arbitrio fures puniri.caſ.295.n.8.f.349
Iudicis arbitrio relinquitur, quod dicatur furtum magnum. ib.nu.10
Iudicis arbitrio relinquitur quando hæreticus dicatur incontinenti in viam reuerſus.caſ.373.n. 5.fol. 428
Iudicis arbitrio puniri qui Nili aggeres rumpunt. caſ.386.nu.1 fo.438
Iudicis arbitrio relinqui, quæ cauſa capitalis dicitur.caſ.265.nu.2 f.332
Iudicis arbitrio relinqui quando credendum ſit liberis rationum inter ſocios.caſ.92.numero.2. fol. 168
Iudicis arbitrio punitur luſor compellens ſocium ad ludendum. caſu. 399. numero 13. folio. 456

Iudicis arbitrio relinquitur, quando ex coniectura vaſallus ſubinfeudani efficiat ſubuaſallum eſſe Regis concedentis auctoritatem ſubinfeudandi.caſ.200.nu.11 f.265

Iudicis arbitrio punitur, qui nixus eſt concuſſionẽ facere.caſ.360.nu.111 f.409

Iudicis arbitrio punitur, qui nixus eſt aliquem aſſaſsinari. ib.nu.112

Iudicis arbitrio punitur, qui nixus eſt extrahere frumentum contra ſtatuti diſpoſitionem. ibid. nu.113

Iudicis arbitrio commiſſa eſſe, quæ certa ſub regula claudi non poſſunt in proœm.numero. 3.folio. 1

Iudicis arbitrio relinquitur quod tempus ſtatim et incontinenti dicatur in probanda exceptione opposita contra inſtrumenti executionem. caſu. 17.nu.8 f.110

Iudicis arbitrio relinqui cui magis credendum an literarum diſsimilitudini, vel teſtium ſubſcriptorum atteſtationi, cum de literarum comparatione agitur.caſ.114.nu.16 fo.193

Iudicis arbitrio relinquitur quantum pro charitatiuo ſubſidio exigi debeat.caſ.179.numer.4. fol. 237

Iudicis arbitrio punitur, qui ſine dolo occidit.caſ. 324.nu.12 f.377

Iudicis arbitrio condemnatur ſepulchri violator pro intereſſe erga partem læſam.caſ.387.nu. 7 fo.439

Iudicis arbitrio punitur fœnus exercens vltra modum à lege taxatum.caſ.398.numero.15.folio. 456

Iudicis arbitrium eſſe quando pactum de retrouendendo arguat contractus ſimulationem.caſ.13. nu.4 fo.108

Iudicis arbitrium eſſe, iudicare quando poſſeſsio incontinenti recuperata dicatur.ibi.caſ.11.nu. 3.fol. 107

Iudicis arbitrio pauca eſſe relinquenda.in proœm. nu.1 fo.1

Iudicis arbitrio puniri, qui à Legiſtis, Medicus et Grammaticis collectas exigunt.caſ.379 n.2. fol. 434

Iudicis arbitrio punitur, qui ex præſumptionibus punitur.caſ.370.nu.6 f.425

Iudicis arbitrio relinqui, quomodo fructus in quartam trebellianicam imputentur.caſ.256 n.2. fol. 323

Iudicis arbitrio relinqui quando tignum ſine uicini damno in illius parietem immitti poſsit. caſ. 157.nu.2 fo.219

Iudicis arbitrio relinqui quando dicatur mutata cõditio perſonæ & Doctoris, qui ſemel in Academia docuit.ibi.caſ.159.nu.7 f.eod.

Iudicis arbitrio punitur, qui iniuriam facit magiſtratus non contemplatione officij.caſ.263.numero.12 f.330

Iudicis arbitrio puniri inferentem iniuriam magiſtratus ſuſpenſo ab officio.ib nu.13

Iudicis arbitrio relinqui, an credendum ſit nuntio referenti ſe a citato verberatum.caſ.112.nu. 14.fol. 190

Iudicis arbitrio relinquitur quando actus dicatur clam, vel palam geſtus d.caſ.194.numer.20 fol. 259

Iudicis arbitrio ſtatui tempus intra quod moroſus interpellatus expectatur. caſ.36.numero.2. fol. 414

Iudicis arbitrio puniri receptatores abigeorum caſ. 348.nu.19 f.393

Iudicis arbitrio puniri raptorem, qui pœnitentia ductus raptam carnaliter non cognouit ca.291. num.10 f.348

Iudicis arbitrio punitur mulier uirum rapiens.ibi num.11

Iudicis arbitrio aliatorem puniri, caſ.399.nu.8 fol. 459

Iudicis arbitrio relinqui, quod tempus concedẽdũ ſit debitori, vt ſolutionem præparet, caſ.27.nu. 5.fol. 43

Iudicis arbitrio relinquitur an teſtis ſcienter vel ignoranter dixerit falſum. ca.308.n.6.f.360

Iudicis arbitrio punitur, qui ignoranter abortionẽ cauſam.

cauſam dedit.caſ.357.nu. 16 fo.406
Iudicis arbitrio punitur Iudæus, qui Chriſtianam ſolutam cognouit carnaliter.caſ.290.num.9. fol. 346
Iudicis arbitrio receptatores delinquentium puniri.caſ.348.nu.3 fo.395
Iudicis arbitrio punitur qui mandato Principis atrox delictum commiſit.caſ.354.numer.15 fol. 403
Iudicis arbitrio relinqui, an teſtibus actoris, vel rei magis credendum ſit.caſu.98.numero.1.fo- fo. 175
Iudicis arbitrio punitur notarius non ſeruãs apud ſe protocolum.caſ.370.nu.2 fo.425
Iudicis arbitrio puniri, qui ex propoſito maledicit Principi.caſ.377.nu.13. f.431
Iudicis arbitrio relinqui, quam probationem faciat confeſſio facta in tormentis.caſ.269.n.2. fo. 334
Iudicis arbitrio ſacrilegia puniri.caſ.389.nu.1. fo. 441
Iudicis arbitrio puniri incendiarium ob leuẽ eius culpam.caſ.390.nu.23 f.442
Iudicis arbitrio puniri parentes non agnoſcentes proprios partus.caſ.396.nu.3 fo.455
Iudicis arbitrio puniri proprios partus abijciẽtes. ibid.nu.5
Iudicis arbitrio relinquitur modus et qualitas torturæ.caſ.271.nu.2 f.230
Iudicis arbitrio ambo rixãtes puniũtur ſi aggreſſor ignoratur.caſ.363.nu.19 f.421
Iudicis arbitrio relinqui, quæ cauſa grauis dicatur vt fratris teſtimonium ſit ſuſpectum.caſ.104 num.5 f.181
Iudicis arbitrio punitur impediens liberam teſtatoris voluntatem.caſ 395.nu.3 fo.453
Iudicis arbitrio uim publicam & priuatam puniri.ib.num.4
Iudicis arbitrio puniri emptores annonæ, qui eam tantiſper ſupprimunt, vt eam carius vendant caſ.384.nu 1 fo.437
Iudicis arbitrio puniendi ſunt, qui ſunt puniendi pro veris delinquentibus.caſ.345.numer.17. fo. 394
Iudicis arbitrio relinqui, qui caſus dicantur difficilis probationis. caſu .116. numer.1. folio. 196
Iudicis arbitrio relinquitur, an quis animo deliberato vel caſu deliquerit.caſ.361.numero.1. fo. 414
Iudicis arbitrio punitur is, qui minus ciuiliter aliquid agit.caſ.380.nu.1 f.435
Iudicis arbitrio punitur, qui rem ſubtrahit naufragio commiſſo.caſ.297.nu.2 fo.370
Iudicis arbitrio punitur qui dormiens deliquit caſ. 327.nu.1 fo 378
Iudicis arbitrio relinquitur, quomodo abiuret hæreticus non manifeſtus.caſu. 372.numer.13. fo. 427
Iudicis arbitrio ſuſpectus de hæreſi eam abiurat. ib.nu.14
Iudicis arbitrio relinqui, quod tempus antiquũ in materia probationum dicatur. caſ.3.nume 2. fo. 103
Iudicis arbitrio relinqui quod tempus dicatur modici cum in conductione ſuperficiei.caſ.31.nu.5 fo. 115
Iudicis arbitrio punitur Aduocatus, qui ſuum patrocinium præſtare negat.caſ.369.numero.4. fo. 425
Iudicis arbitrio relinqui quis magnus exceſſus dicatur in contractu venditionis.caſ.144.n.19 fol. 208
Iudicis arbitrio puniri circulatores ſi fera beſtia ab eis in forum exhibita ioci cauſa, alicui nocuerũt caſ.366.nu.2 fo.423
Iudicis arbitrio relinqui quis caſus dicatur inſolitus & nullo modo cogitatus.caſ.80.nume.8. fo. 148
Iudicis arbitrio interdum puniri, qui alterius iuſſu & mandato deliquit.caſ.354. numero. 1. fol. 403
Iudicis arbitrio corrigi Abbates, qui ante tempus profeſſionis monachis habitum contulerunt,

ea ſ.333 nu.1 fo.381
Iudicis arbitrio relinquitur quod tempus concedatur, Vt ab exequutione ſententiæ capitalis ſuperſedeatur ib. caſ. ſeq. nu.5
Iudicis arbitrio relinquitur, an inſtrumenta de nouo reperta potuerint teſtibus aduerſarij iã mortuis reprobari. caſ.241.nu.9 f.207
Iudicis arbitrio punitur rapiens meretricem. caſ. 291.nu.3 fo.348
Iudicis arbitrio relinqui, qua honeſta perſona dicatur. caſ.69.nu.4. f.143
Iudicis arbitrio relinqui, an compatris teſtimoniũ pro filio ſpirituali fidem faciat caſ.100.nu.4. fol. 277
Iudicis arbitrio ſtatuitur tempus hæredi, ut probet fideicommiſſum à teſtatore factum non eſſe. caſ.10.nu.3 f.107
Iudicis arbitrium quale eſſe debeat in arbitrando tempus incontinenti datum hæredi ad probandum, nullum extare fideicommiſſum. ibid.nume.4.
Iudicis arbitrio relinqui quando inditia per torturam purgata cenſeantur. caſ. 273.numero. 2. fol. 335
Iudicis arbitrio puniri Vocantem in ius ſine Venia parentes Vltra patrem. caſ.276.num.13. fol. 335
Iudicis arbitrio relinquitur, qua moderata ſit caſtigatio caſ.364.nu.13. fo.482
Iudicis arbitrio punitur excedens moderatam caſtigationem. ib.nu.14
Iudicis arbitrio pro modo conatus punitur, qui rapere Virginem tentauit. caſ.360.numero.34. fol. 409
Iudicis arbitrio fit taxatio æſtimationis, cum iuramentum in litem Veritatis defertur. caſ.208. nu.4 fo.289
Iudicis taxationem præcedere debere iuramentum Veritatis. ib.nu.5
Iudicis arbitrio relinqui an reus debent perſonaliter comparere. caſ.264.nu.7 fo.331
Iudicis arbitrio relinqui penes quem educari pupillus debeat. caſ.168.nu.1 f.226
Iudicis arbitrio an relinquatur, quòd ſecreto hæreticus hæreſim abiuret. caſ.372. numero. 6. fol. 427
Iudicis arbitrio relinqui quando & quomodo libelli emendatio & mutatio concedatur. caſu. 176.nu.2 fo.235
Iudicis arbitrio puniuntur ſacerdotes abutentes rebus ſacris in ſortilegijs. caſ. 388. numer. 14. folio. 440
Iudicis arbitrio relinqui, quæ ſint inditia ad torturam ſufficientia. caſ.270.nu. 3 fo.334
Iudicis arbitrio relinqui an confeſſio reuocata faciat inditium ſufficiens ad torturam. ibid.nume.4.
Iudicis arbitrio relinquitur electio mortis in incendiarij doloſi. caſ.390.num.29 fo.342
Iudicis arbitrio punitur qui rem immobilem uitioſam latenti Vitio alienat. caſ. 382. numero 9. fol. 437
Iudicis arbitrio concuſſor punitur. caſ.342. num. 12 fol.390
Iudicis arbitrio punitur corruptus index. caſ.342. nu.7 fo.390
Iudicis arbitrio punitur, qui de Principis poteſtate diſputat. caſ.389.nu.20 fo.441
Iudicis arbitrio punitur, qui falſam monetam cudens eam adhuc perfectè non cudit. caſ.316.nu. 24. fo.366
Iudicis arbitrio relinqui quis locus congruus depoſiti faciendi ſit. caſ. 232. numero. 9. folio. 309
Iudicis arbitrio relinqui qualia eſſe debent inditia, quæ concurrere debent cum teſtimonio ſingulari ad fidem faciendam. caſ.99.numer. 18. fol. 176
Iudicis arbitrio puniri inferentes plura Vulnera non lethalia, quæ tamen ſimul mortem attulerunt caſ.362.nu.15 f.149
Iudicis arbitrio puniri plures Vulnerantes lethaliter, ſi ignoratur quorum primus Vulnerauerit. ibid.nu.18

Iudicis

Iudicis arbitrio puniuntur, qui nomen alterius in frandem aſſumunt. caſ. 318 nu. 21. f. 390
Iudicis arbitrio relinquitur, qui ruſtici excuſatione digni ſint, caſ. 194. nu. 2. fo. 57
Iudicis arbitrio relinquitur, qui ruſtici ſagaces & verſuti dicantur ibi. nu. 4
Iudicis arbitrio relinqui, an inſtrumentum uacillet duobus teſtibus ex non deſcriptis contradicētibus. caſ. 105. nu. 42. fo. 102
Iudicis arbitrio terminari tempus ceſſationis non ſoluentis publicas pēſitationis, vt eius bona ſubhaſtentur. caſ. 55 nu. 9. f. 129
Iudicis arbitrio punitur expendens monetam veterem reprobatam. caſ. 316. nu. 68. f. 366
Iudicis arbitrio relinqui, quæ ſit tenuitas pretij in ceſſionibus, vt ſimulatæ præſumātur. caſ. 248 nu. 2. fo. 320
Iudicis arbitrio punitur, qui ſuo aduerſario probationes ſubtraxit. caſ. 311. nu. 8. f. 362
Iudicis arbitrio blaſphemos puniri, caſ. 375. n. 2 fol. 429
Iudicis arbitrio relinqui, quando hæres extraneus in trebellianicam fructus imputet. caſ. 256. n. 51. f. 323
Iudicis arbitrio relinquitur, quod dicatur modicū tempus intra quod quis occidendo poſt rixā non dicitur animo deliberato occidere. caſ. 361. nu me. 21. f. 414
Iudicis arbitrio relinqui, quæ cautio ſit idonea. caſ. 142. num. 4. fo. 207
Iudicis arbitrio relinqui, quando aſſiſtens armatus opem tuliſſe dicatur. caſ. 350. numero. 2. fol. 397
Iudicis arbitrio relinqui quot actus & qui conſuetudinem inducant. caſ. 81. nu. 4. f. 149
Iudicis arbitrio relinqui, quæ diuturna abſentia ſit. caſ. 62. nu. 3. fo. 135
Iudicis arbitrio relinqui, quam rem eligere poſſit filius pro ſua legitima caſ. 163. nume. 21. fol. 221
Iudicis arbitrio relinqui, quid ſit notorium. caſ. 166. nu. 7. 224
Iudicis arbitrio punitur, qui cauſæ continentiam diuidit. caſ. 371. nu. 2. fo. 426
Iudicis arbitrio punitur, qui cauſam poſſeſſionis et proprietatis diuidit, & coram diuerſis iudicibus agit. ibid. nu. 3.
Iudicis arbitrio relinquitur quæ honeſta perſona dicatur. caſ. 70. nu. 11. fo. 144
Iudicis arbitrio relinqui quomodo alienata a liberto poſſint a domino reuocari. caſ. 230. numero 5. fo. 308
Iudicis arbitrio relinqui, quantum alienari poſſit ob cauſam neceſſitatis. caſ. 182, numero, 26. fo. 241
Iudicis arbitrio relinquitur, quod tempus mulieri concedatur ad recuperationem rei mariti à ſe commodata. caſ. 25. nu. 5. fo. 112
Iudicis arbitrio relinquitur pœna pro iniuria illata Magiſtratui. caſ 263. nu. 6. fo. 330
Iudicis arbitrio relinqui quando mora commiſſa dicatur. caſ. 220. nu. 3. fo. 300
Iudicis arbitrium magnum eſſe in affectione hominis erga rem aliquam conſideranda. caſ. 207. nu. 11 f. 287
Iudicis arbitrio relinqui, quæ modica impenſa dicatur, vt à matre filio donata præſumatur. caſ. 88. nu. 27. fo. 156
Iudicis arbitrio punitur præuaricator. caſ. 323. n. 12 fo. 376
Iudicis arbitrio punitur carceratus, qui poſt fugā reuerſus eſt. caſ. 301. nu. 13 fo. 352
Iudicis arbitrio relinqui quando vna ſumma ab altera dicatur diuerſa ob temporis interuallum caſ. 213. nu. 4 fo. 295
Iudicis arbitrio tribui, an arma iuxta aliquē inuenta illius ſint. caſ. 394. nu. 57 f 449
Iudicis arbitrio relinqui quomodo probetur ſcientia ſuperioris, cum agitur de acquirenda quaſi poſſeſſione iuriſdictionis. caſ. 161. numero. 5. fo. 221
Iudicis arbitrio relinquitur, an notarius probabiliter poſſit ignorare, ſe inſtrumentum non recepiſſe. caſ. 311, nu, 4 fo. 362

Iudicis arbitrio punitur expendens monetam ex vilior argento caſ.316.nu.52 f.366

Iudicis arbitrio relinquitur quãdo eadem ſumma præſumatur, & ſi adſit perſonarum aliqua diuerſitas caſ.213.nu.25 f 295

Iudicis arbitrio relinqui quando eccleſia dicatur enormiter læſa, vt reſtituatur caſ.74.nume. 4 fo.146

Iudicis arbitrium eſt quando conſanguineos adeſſe non poſſe dicitur.caſ.212.nu.4 f.29

Iudicis arbitrio punitur teſtis, qui pretium accepit ne teſtimonium ferat.caſ.310.numero 13. fol. 361

Iudicis arbitrio punitur occultator probationum. caſ.310.nu.15. fo.361

Iudicis arbitrio relinquitur quando commode potuiſſet denunciari appellationem appellato.caſ. 227.nu.3 fo.366

Iudicis arbitrio relinqui quæ deformitas impediat promoueri ad ſacros ordines.caſ.216.num.7. fol. 298

Iudicis arbitrio relinquitur, an is qui falſam monetam expendit, oſtendendo illum à quo habuit excuſatur tanquam ignorans.caſ.316.nume. 59. fo.366

Iudicis arbitrio relinqui, cuius impenſis interrogator ad egregiam perſonam examinandam trãſmittendus eſt.caſ.228.nu.27 fo.307

Iudicis pronunciatio, non liquere de cauſa.caſ. 98.nu 9 fo.175

Iudicis arbitrio punitur Iudæus, qui cum meretrice Chriſtiana coiuit.caſ.290.numero.15. fol. 358

Iudicis arbitrio relinqui an carceratus ſit cathenis vel alijs vinculis ligandus.caſ.305.nu.6. fol. 358

Iudicis arbitrio plura tribui in delatione iuramenti in litem.caſ.207.nu.1 f.286

Iudicis arbitrio indicitur pœna in crimine ſtellionatus.caſ.38.nu.4 f.436

Iudicis arbitrio relinqui quomodo ex vnico actu quaſi poſſeſſio acquiratur.caſ.160.numero 21 fo.220

Iudicis arbitrio relinqui quando fides adhibeatur libro rationum tam pro producente quàm contra.caſ.93 nu.2 fo.169

Iudicis arbitrio relinqui, quæ beneficia dicantur magna, & parua.caſ.216.nu.12 f.298

Iudicis arbitrio puniri dans cauſam abortus fœtus nondum animati.caſ.357. numero.4. fol. 406

Iudicis arbitrio ſemper puniri dans cauſam abortus ſiue fœtus animatus ſiue non animatus ſit, ex noua auctoris ſententia.ib.nu.7

Iudicis arbitrio relinquitur quomodo bona inter ſocios diuidantur.caſ.123.nu.1 .198

Iudicis arbitrio partes conſtitui inter patrem & filium cum filius eſt negotiatus cum pecunijs paternis.caſ.126.nu.5 fo.200

Iudicis arbitrio adiudicari cui placet lucrum ex inſperata fortuna factum à filio negotiante cũ pecunijs paternis.ib.nu.7

Iudicis arbitrio relinquitur perſonæ qualitas, vt ſumma dupplicata præſumatur.caſ.213.nume.34 f.295

Iudicis arbitrio relinquitur, ob quæ crimina ſuſpẽdi clericus ab officio & beneficio poſſit.caſ.332. nu.3 fo.381

Iudicis arbitrio hodie relegandus vel deportãdus punitur.caſ.330.nu.5. f.381

Iudicis arbitrio declaratur pœna offendentis data cautione, tam quo ad læſum quàm quo ad iuriſdictionem ſuperioris.caſ.335 fo.382

Iudicis arbitrio punitur, qui contempta data cautione aduerſarium offendit.caſ.335.num.2. fol. 382

Iudicis arbitrio relinqui, quæ modica dicatur impenſa.caſ.215.nu.8 fo.298

Iudicis arbitrio punitur delinquens in ludo priuatim permiſſo caſ.400.nu.13 fo.460.

Iudicis arbitrio relinqui, quæ magna ſanitia dicatur.caſ.138.nu.8 f.206

Iudicis arbitrio relinquitur ſub qua uerborum cõceptione iurare is debeat, cui iuramentum relatum

tum eſt caſ.189.nu.3 *fo.255*

Iudicis arbitrio relinquitur diſpoſitionis dubia interpretatio caſ.200.nu.1 *f.265*

Iudicis arbitrio relinquitur qualitas carceris & vinculorum, & quando carcerati dato fideiuſſore ſint liberandi. caſ. 303. numero. 2. fol. 355

Iudicis arbitrio relinqui quando præfectus caſtri dicatur in loco domicilium contraxiſſe. caſ.86 nu.29 *f.152*

Iudicis arbitrio puniri teſtes, qui unum in iudicio & aliud extra iudicium atteſtati ſunt. caſ. 312.nu.3 *fo.362*

Iudicis arbitrio puniuntur teſtes, qui falſum depoſuerunt extra capitula. ib.nu.4

Iudicis arbitrio relinqui, quomodo paſcua diuidi debeant inter incolas pro modo prædiorum & pecudum. caſ.245.nu.14 *f.318*

Iudicis arbitrium verſari, quando dies appoſita in vno inſtrumento repetita in altero cenſeatur. caſ.64.nu.4 *f.136*

Iudicis arbitrio relinqui, quam fidem faciant teſtes inter alios examinati. caſ.111.numer.6. fo. 190

Iudicis arbitrio relinqui, quomodo ruſticus à præſumpta falſitate excuſetur. d.caſ.194.nu.59. fol. 259

Iudicis mandatum excuſare. caſ.137.num.12. fol. 205

Iudicis arbitrio iudicatur, quod certum ſit pretiũ in inſolutum datione. caſ.143.nu.2 *f.207*

Iudicis arbitrio reſtituitur intereſſe damnum paſſo. caſ.122.nu.2 *f.303*

Iudicis arbitrio punitur conuictus per ſola inditia. caſ.279.nu.5 *f.339*

Iudicis arbitrio impedimentum probari. caſ.118 nu.3 *f.196*

Iudicis arbitrio relinqui quando fideiuſſor dicatur ſtetiſſe diu in obligatione. caſ.41.n.3.f.116

Iudicis arbitrio fœneratorem non manifeſtum puniri. caſ.398.nu.40 *f.456*

Iudicis arbitrio relinqui, quæ cautio ſit præſtanda. caſ.139.nu.2 *fo.206*

Iudicis arbitrio punitur periurus, qui ſedato animo per Deum peierauit. caſ.319.numero.10. fo. 371

Iudicis arbitrio relinqui, quis effrenatus dicatur numerus teſtium. caſ.249.nu.3 *f.320*

Iudicis arbitrio relinqui, quæ magna ſit deterioratio vt iure ſuo deterioratus priuetur. caſ.78. nu.7 *f.147*

Iudicis arbitrio punitur, qui ſpe impunitatis promiſſæ delictum confeſſus eſt. caſ.367.num.4. fo. 424

Iudicis arbitrio punitur, qui in fraudem nomen ſibi mutat. caſ.318.nu.18 *f.370*

Iudicis arbitrio relinqui quis ſenex dicatur. caſ. 59.nu.3 *fo.133*

Iudicis arbitrio relinqui quis pubertati proximus dicatur. ib.nu.44

Iudicis arbitrio relinqui an clauſula, & quod plus eſt, donauit, ſit appoſita ex ſtylo notariorũ. caſ.144.nu.5 *fo.208*

Iudicis arbitrio conſiderari læſionem in laudo arbitri. caſ.73.nu.5 *f.146*

Iudicis arbitrio relinqui quantum cautio ab inimico præſtita durare debeat. caſ.141.nume.2. fol. 207

Iudicis arbitrio relinqui quæ dos dicatur congrua. caſ.149.nu.34 *fo.211*

Iudicis arbitrio relinquuntur qualitates narrãdæ in precibus, ne reſcriptum ſurreptitium reddatur. caſ.201.nu.25 *f.269*

Iudicis arbitrio partes conſtituuntur cum aquæductus multis eſt conceſſus. caſ. 128. numero. 1. fol. 201

Iudicis interrogatio quando admittatur. q.35.n. 24 *fol.31*

Iudicis arbitrio relinqui, quod tẽpus illud ſit cũ dicitur per decẽ annos, vt plus caſ.47.n.x.f.119

Iudicis arbitrio relinqui, qui dicantur fructus induſtriales. caſ.210.nu.20 *f.293*

Iudicis arbitrio relinqui quanto tempore præſcribatur facultati arbitrãdi. caſ.44.n.12.f.117

Iudicis arbitrio relinquitur, quæ ſit qualitas, qua ſuppreſſa reſcriptum ad lites ſurreptitium redditur. caſ. 202. nu. 2 f. 279

Iudicis arbitrio relinqui quot peremptoriæ citationes ante quam feratur ſententia, tranſmitti debeant. caſ. 257. nu. 2 f. 331

Iudicis arbitrio relinquitur quando ſtatim falſitatis exceptio poßit probari, vt tranſactioni obijciatur. caſ. 15. nu. 13 f. 109

Iudicis ordinarij ſententia valet, & ſi etiam delegatus ſit & ſimpliciter procedat. quæſtio. 75. nu. 9 f. 68

Iudicis arbitrio punitur fornicator de iure canonico. caſ. 289. nu. 2 f. 346

Iudicis arbitrio relinqui, quibus coniecturis probetur filiatio. caſ. 89. nu. 2 f. 160

Iudicis arbitrio relinqui an ſola literarum comparatio in ſcripturis publicis probet. caſu. 114. nu. 25 f. 193

Iudicis arbitrio iuratur in litem contra depoſitarium, qui ciſtam, vel valiſiam depoſitam reſerauit. caſ. 208. nu. 29 f. 289

Iudicis arbitrio ſtatuitur tempus Architecto ad inſulam ædificandam, ſi nullum eſt in promiſſione præſtitum. caſ. 221. nu. 2 f. 303

Iudicis arbitrio punitur mandans delictum committi, ſi mandatarius fines exceßit. caſu. 352. nu. 4 f. 390

Iudicis pœna, quæ ſit, cum pœnam minorem, quam indicat, lex imponit. quæſtio. 96. numero. 11 f. 95

Iudicis arbitrium multùm verſari an mater præſtans alimenta filio donare præſumatur. caſu. 88. nu. 21 f. 156

Iudicis arbitrio relinqui quis illuſtris dicatur. caſ. 68. nu. 2 f. 145

Iudicis arbitrio puniri forenſes, quid ſine ſolutione gabellæ pertraſeunt. caſu. 397. numero. 8 fol. 456

Iudicis arbitrio relinquitur, quod dicatur modicum tempus intra quod vulneratus mortuus, præſumitur ex eo vulneri mortuus, caſ. 275. num. 3 f. 336

Iudicis arbitrio relinqui quod tempus ſignificet illa dictio, vel circa. caſu. 46. numero. 4. fol. 118

Iudicis arbitrio relinqui, quando quis dicatur ex vulnere mortuus, caſ. 275. nu. 1 f. 336

Iudicis arbitrio relinqui, quæ dicantur vicina oppida, vel ciuitates, caſu. 222. numero: 26. fol. 307

Iudicis arbitrio relinqui, quæ dicantur vicina, vel remota domicilia. ibi. nu. 27

Iudicis arbitrio relinqui, an ſtandum ſit iuramento creditoris, quod debitor ſit ſuſpectus de fuga. caſ. 87. nu. 6 f. 157

Iudicis arbitrio vim publicam atque priuatam puniri. caſ. 394. nu. 1 f. 450

Iudicis arbitrio relinqui, quod ſalarium aſſeſſori præſtitui debeat. caſ. 254. nu. 2 f. 322

Iudicis arbitrio relinqui quæ magna inæqualitas oriatur inter fratres libri a patre vni empti et traditi, donati conſerentur. caſ. 131. numero. 5 fol. 202

Iudicis arbitrio punitur ludens falſis aleis. caſu. 399. nu. 11 f. 459

Iudicis arbitrio relinqui quanto tempore firmetur conſuetudo. caſ. 83. nu. 6 f. 150

Iudicis arbitrio tempus conceditur ad perquirendum abſentem, cum ignoratur quo loco ſit. ca. 40. num 6 f. 116

Iudicis arbitrio relinquitur intra quod tempus præſumatur quis legem latam ſciuiſſe. caſu. 186. nu. 1 fo. 251

Iudicis arbitrio relinqui, quando ſurreptio circa cauſam impulſiuam commiſſa vitiet. caſ. 201. nu. 23. f. 269

Iudicis arbitrio relinqui an pater adminiſtrator bonorum filij & ab eo liberatus, & reliquatur liberatus cenſeatur. d. caſ. 209. nume. 26. fol. 291

Iudicis arbitrio ſtatui tempus intra quod quis in religione profeßionem emiſiſſe dicatur. caſ. 56. num. 5 f. 129

Iudicis

Iudicis arbitrio relinqui, quando ſuſpectus adulterio ſuam innocentiam purgauerit. caſ. 274. num. 2 f. 335

Iudicis arbitrio relinqui, quibus coniecturis mala fides probetur. caſ. 225. nu. 3 f. 305

Iudici datam facultatem liberè procedendi, intelligi ordine iuris ſeruato. quæſtio. 7. nume. 38. fol. 8

Iudicis arbitrio relinquitur an filius debeat retinere rem oneri annexam pro ſua legitima relictam à patre, & petere ſupplementum legitimæ, vel rem ipſam in totum recuſare. caſ. 163 nu. 15 f. 221

Iudicis arbitrio punitur, qui in ipſo actu delinquendi remotum auxilium præſtitit. caſ. 349. num. 9 f. 396

Iudicis arbitrio puniri, qui auxilium præſtit delicto deinde non perpetrato. ibidem. numero. 10

Iudicis arbitrio punitur carceratus cognoſcens carnaliter mulierem cuſtodiæ. caſ. 292. numero. 6 f. 348

Iudicis arbitrio puniri violatores ſaluaguardiæ. caſ. 338. nu. 13 f. 395

Iudicis arbitrio relinqui, quæ inimicitia teſtem repellat. caſ. 110. nu. 2 f. 189

Iudicis arbitrio relinqui, quæ clauſula dicatur notabilis, vt in impetratione reſcripti narretur caſ. 202. n. 72 f. 279

Iudicis arbitrio relinquitur, quando reconuentio admittatur. caſ. 184. n. 2 f. 249

Iudicis arbitrio relinqui, an paupertas minuat fidem teſtis caſ. 96. nu. 3 f. 174

Iudicis arbitrio punitur mouens terminos lite de illis pendente. caſ. 393. n. 19 f. 447

Iudicis arbitrio iudicari benemerita rei donatæ æquiualentia. caſ. 132. nu. 7 f. 203

Iudicis arbitrio relinquitur carcerati relaxato in pœnis arbitrarijs, caſu. 303. numero. 41. fol. 335

Iudicis arbitrio relinquitur quando tutor dicatur nimis diſtuliſſe inuentarij confectionem. caſu. 174. num. 2 f. 234

Iudicis arbitrio iudicatur, quæ res modica & leuis dicatur, ne donata reuocetur ob filiorum ſuperuenientiam. caſu. 133. numero. 2 fol. 203

Iudicis arbitrio relinqui, an clamor, & vociferatio teſtamentum fieri impedieruit. caſu. 395 nu. 39 f. 453

Iudicis arbitrio relinqui an iudex cauſa finita in altera poſſit recuſari. caſu. 121. numero. 7. fol. 198

Iudicis arbitrio clericos ſortilegos puniri. caſ. 388 nu. 9 f. 340

Iudicis arbitrio relinqui, quæ ſint legitimæ coniecturæ, quibus oſtendi poſſit filios poſitos in conditione eſſe vocatos. caſu. 148. numero. 2. fol. 211

Iudicis arbitrium non verſari in determinatis à conſuetudine. caſ. 201. nu. 28 f. 269

Iudicis arbitrio relinqui, quæ probationes ſufficiant in antiquis. caſ. 115. nu. 2 f. 195

Iudicis arbitrio relinqui quantum debeatur, cũ in refectionem via factum eſt legatum. caſu. 188. nu. 5 f. 255

Iudicis arbitrio relinqui, quæ negotia dicantur ardua. caſ. n. 3 f. 103

Iudicis arbitrio relinquitur, an actor qui in ius alterius ſucceſſit, probabilem habeat cauſam ignorantiæ. caſ. 315. nu. 13 f. 364

Iudicis arbitrio relinquitur modus tranſigendi de alimentis. caſ. 170. n. 22 f. 228

Iudicis arbitrio relinquitur quas litis expenſas reficere debeat contumax vt audiatur. caſ. 154. nu. 2 f. 217

Iudicis arbitrio punitur, qui falſam monetam non expendibilem & reprobatam cudit. caſu. 316. nu. 22 f. 367

Iudicis arbitrio relinquitur quando interlineatura falſitatem arguat, vel raſura. d. caſ. 187. nu. 41 f. 153

Iudicis arbitrio relinqui quando quis in loco habitaſſe dicatur. caſ. 86. n. 16 f. 152

Iudicis

Iudicis arbitrio relinquitur, quæ dicantur excu-lenta modico tempore duratura.caſ. 342. nu. 38. f.390
Iudicis arbitrio relinqui, qua diligentia vti debeat debitor ne exigatur per creditoris iniuriã caſ.137.n.15 f.205
Iudicis arbitrio relinqui quomodo vnius frumentum quod frumento alterius admixtum fuit, ſeparetur.caſ.252.n.2 f.321
Iudicis arbitrio relinquitur quando delictum dicatur per modicum tempus ſecutum poſt bonorum diſtractionem.caſ. 361.n.48. f.414
Iudicis arbitrio punitur mandans cum mandatarius præterius commune à ſtatuto punitur. c. 353.nu.15. f 401
Iudicis arbitrio relinqui, quod feudum modicum & tenue dicatur.caſ.214.nu.7 f.398
Iudicis arbitrio relinqui, ad quam ſummam vſque pœna conuentionalis aſcendere poſſit. caſ. 260.nu.17 f.327
Iudicis arbitrio relinquitur terminorum diſtinctio, cum quis promiſit dare tribus in terminis lib. ij. ccn.
Iudicis arbitrio relinqui qualis fieri debeat penſionis remiſſio ob ſterilitatem. caſu. 77. nume.3 fol. 147
Iudicis arbitrio punitur committens falſum nemini nocibile.caſ.306.nu.20 f.359
Iudicis arbitrio relinqui an iter faciens terra, mariq́; in mortis periculo ſit.caſ.61.num.10 fol. 135
Iudicis arbitrio taxari intereſſe, quod venditor emptori præſtat.ca.120.nu. 2 fol.198
Iudicis arbitrio relinqui quis ad coeundum potens ſit.caſ.58.nu.8 f.133
Iudicis arbitrio quis nobilis ſit, relinquitur.caſu. 67.nu.3 f.140
Iudicis arbitrio relinqui, an teſtis iteratò cogi poſſit reſpondere.caſ.109.nu.3 f.189
Iudicis arbitrio relinqui quando iniuria vni ex conſanguineis facta, alios afficiat. caſu. 262. num.3 f.329
Iudicis arbitrio relinqui quando ſcholaſticus, vel doctor fabrum expellere poſſit. caſ.237.numero 3. f.313
Iudicis arbitrio relinqui, qua concurrere debeant vt ſigillum probet. caſu. 113. numero. 13. fol. 193
Iudicis arbitrio relinqui an aliud reſcriptum fuerit conceſſum ante reſcriptum habens horam certam.caſ.48.nu.20 f.119
Iudicis arbitrio relinqui, quomodo intereſſe lucri ceſſantis probatur. caſu. 119. numero. 6 fol. 197
Iudicis arbitrio relinqui quibus coniecturis donatio præſumitur.caſ.88.nu.8 f.159
Iudicis arbitrio relinquitur quando alimentarij volunt fundum ad alimenta relictum diſtrahere.caſ.170.nu.25 f.228
Iudicis arbitrio relinquitur quis iuſtam cauſam habuerit litigandi.caſu.177. nume. 2. fol. 236
Iudicis arbitrio relinqui tempus quod conceditur debitori acceptanti literas, vt deinde poſſit contrarium præſtari, ne debitum fateri videatur. caſ.21.nu.6 f.111
Iudicis arbitrio relinqui, quæ magna cauſa dicatur.caſ.72.nu.10 f.145
Iudicis arbitrio relinqui, quid ſignificet illa dictio, & plus.caſ 145.nu.4 f.209
Iudicis arbitrio relinqui, qui plures dies dicantur in mora purgatione. ibi:nu 5
Iudicis arbitrio, punitur qui per ebrietatem deliquit.caſ.326.nu.4 f.385
Iudicis arbitrio relinquitur quis dicatur maior frater cum agitur de bonis communibus diuidendis.caſ.124.nu.1 f.199
Iudicis arbitrio relinquitur, quando cauſa celeritatem deſiderare dicatur.d.caſ.184.num.4 fol. 233
Iudicis aſſertio contra veriſimile reijcitur.q.76. nu.21. f.70
Iudicis arbitrio admitti iuramentum ad ignorãtiæ probationem.caſ.186.nu.5. f.251

Iudicis arbitrio relinqui quis valetudinarius cenſeatur.caſ.60.nu.5 f.134

Iudicis arbitrio relinqui, qui dicatur manifeſti vſurary. caſ. 255.nu.3 f.310

Iudicis arbitrio relinqui ex quibus rebus ſit detrahenda legitima. caſu. 164. numero.2.fol. 223.

Iudicis arbitrio relinqui quando teſtes probent pro vniuerſitate plenè & perfectè: caſu.306. nu.9 f.186

Iudicis arbitrio relinqui, quæ iuſta ſit cauſa præſtandi cautionem.caſu. 140. numero. 2. fol. 207.

Iudicis arbitrio cautionem præſtari, cum pretium in cauſa retractus debet ſolui intra tempus. ibi.nu.3

Iudicis arbitrio relinqui an iuſta adſit cauſa præſtandi cautionem de non offendendo ibidem. num.4

Iudicis arbitrio relinqui quæ ſufficiens coniectura dicatur, vt fideicommiſſum conditionale tranſmittatur.caſ.165.nu.3 f.223

Iudicis arbitrio eſſe probationes prouenientes ex libro mercatorum & campſorum.caſ.91.nu.1 fol. 167

Iudicis arbitrio relinquitur, quam fidem comparatio ſcripturæ faciat. caſu. 114. numero. 1. fol. 193

Iudicis arbitrio hodie punitur is, qui non detexit crimen, cum illius conſcius fuit.caſ. 355. num.13 f.405

Iudicis arbitrio relinquitur, an carceratus veriſimiliter non eſſet fugam arrepturus.caſ.302. nu.11 f.354

Iudicis arbitrio relinqui an fides inſtrumenti valeſſet, cùm vnus vel duo teſtes contradicunt. caſ.105.nu.19 f.182

Iudicis arbitrio quota bonorum in teſtamento relicta eligitur.caſ.152.nu.2 f.216

Iudicis arbitrio relinqui, quas impenſas in cauſam pupilli fecerit tutor. caſ. 173. numero.1. fol. 237

Iudicis arbitrio relinqui, quæ in re legitimam aſſignare poßit frater ſorori.caſ.163.nume.26. fol. 217

Iudicis arbitrio relinquitur, qualis eſſe debeat legalitas actoris, ut ei iuramentum neceſſarium deferatur.caſ.190.nu.13 f.256

Iudicis appellatione in dubio ordinarius venit. q.67.nu.23. f.54

Iudicis arbitrio ſtatui tempus condemnato ad ſoluendum.caſ.28.nu.3 f.113

Iudicis arbitrio eſſe, quod dicatur in continenti in cauſa l.1.§.ſi ita.ff.ad l.falcid. ibi.caſ.?c. num.3

Iudicis arbitrio puniri executores, qui boues aratorios pigneris cauſa capiunt.caſ.378.numemero.5 f.433

Iudicis arbitrio relinquitur, quod ſit illud tempus cum teſtes deponunt, reſcriptum fuiſſe conceſſum hora duodecima, & plus ante.caſ.48. num.4 f.119

Iudicis arbitrio relinquitur, quando ruſticus poſſit reuocare contrarias ſcripturas à ſe productas.caſ.194.nu.61 f.259

Iudicis arbitrio relinqui quæ iuſta ſit cauſa reuocandi donationem a matre filio factam, præter cauſas enumeratas in auth.quod mater. C.de reuocan.dona.caſ.130.nu.6 f.202

Iudicis arbitrio relinqui, an credendum ſit teſti cum in iudicio vnum, & aliud extra dixit. caſ.108.nu.1 f.190

Iudici arbitrio relinqui, an repetenda ſint tormenta.caſ.272.nu.4 f.335

Iudicis arbitrio relinquitur, quod ſit tempus intra quod laicus iudex de cauſa clerici olim cognoſcebat.caſ.245.nu.4. fo.319

Iudicis arbitrio parricidam aliquando plecti.ca. 356.nu.3 f.406

Iudicis arbitrio relinqui intra quod tempus diſpenſatus ad plura beneficia de diſpenſatione fidem facere debeat.caſ.259.nu.5 f.326

Iudicis arbitrio puniri inferentem ſibi manum ſine cauſa.caſ.284.nu.21 f.341

Iudicis arbitrio relinqui, quæ iuſta ſit cauſa, qua conſanguinei recuſant conſentire mulieri, vel minori contrahenti. caſu. 211. numero. 8. fol. 94

Iudicis arbitrio relinquitur, quando & quantum poſſit dominus feudi exigere à ſubditis pro filia matrimonio collocanda. caſ. 181. nu. 5. f. 241

Iudicis dolus nouis probationibus detegi poteſt. q. 72. nu. 2 f. 62

Iudicis arbitrio relinqui, an publico nuntio credatur de pertinentibus ad eius offitium. caſ. 112 nu. 8 f. 295

Iudicis arbitrio punitur ſacrilegium improprium caſ. 389. nu. 10 f. 441

Iudicis arbitrio relinqui, quando dicatur notabiliter contrauentum laudo. caſu. 219. n. 2 f. 300

Iudicis arbitrio relinqui, quæ ſint coniecturæ probiles, quibus creditur cum donans aſſerit ſe ob benemerita donare. caſ. 134. nu. 6 f. 207

Iudicis arbitrio relinqui coniecturas, quibus metus probari poteſt. ibidem caſu. 136. nume. 2 fol. 209

Iudicis arbitrio relinquitur an credendum ſit teſtimonio illius, qui in extremis laborat. caſu. 97. num. 2 f. 175

Iudicis arbitrio relinqui, an teſtator interrogatus, ita teſtari voluerit. ibi. nu. 4

Iudicis arbitrio relinqui, quæ iuſta ſit cauſa recuſandi iudicem. dict. caſu. 152. nume. 2 fol. 216

Iudicis arbitrio punitur iudex, qui ſine cauſa appellationem reijcit, caſu. 368. numero. 3 fol. 424

Iudicis arbitrio punitur, qui negligit iuſtitiam adminiſtrare: dict. caſu. 341. nume. 2 fol. 389

Iudicis arbitrio relinquitur quanta adhibenda fides teſtimonio illius iudicis, qui pro ſua ſententia depoſuit. d. caſ. 107. nu. 2 f. 186

Iudicis arbitrio relinqui, quæ maior ſit impenſa. caſ. 127. nu. 11 f. 200

Iudicis arbitrio relinqui, quæ friuola exceptiones & appellationes dicantur: caſu. 197. nume. 7 fol. 263

Iudicis arbitrio relinqui, quæ dicatur quantitas legati, quam veriſimiliter pater etiam filio inſtituto reliquiſſet, caſu. 147. nume. 3 fol. 210

Iudicis arbitrio puniri debet, qui tanquam falſarius puniendus eſt caſu. 315. numero. 8 fol. 364

Iudicis arbitrio relinqui, an cadauer iuſtis de cauſis loqueo ſuſpendi debeat, ca. 285. n. 7 f. 243

Iudicis arbitrium eſſe, an qualitas non expreſſa in precibus mouere potuerit Principem ad non concedendum, caſu. 201. nume. 30. fol. 269

Iudicis arbitrio relinqui intra quod tempus obliuio inducantur. caſ. 26. nu. 2 f. 112

Iudicis arbitrio relinquitur, quæ vulgaris perſona dicatur. caſ. 71. nu. 1 f. 144

Iudicis arbitrio relinqui an è loco vicino vox exaudiri poſſit, caſu. 222. numero. 16. fol. 199

Iudicis arbitrio relinqui, qui res dicatur modico tempore duratura. caſu. 233. numero 3. fol. 310

Iudicis arbitrio punitur cuſtos, qui meretricem carceratam carnaliter cognouit, caſ. 292. nu. 3 f. 348

Iudicis arbitrio punitur offendens ſuſceptorem aliatorum. caſ 400. nu. 17. f. 460

Iudicis arbitrio relinqui tempus deueneindi ad ſecundum decretum. caſu. 6. nume. 13. fol. 105

Iudicis arbitrio moderandam eſſe pœnam conuentionalem ratione contemptus commiſſam. caſ. 260. nu. 24 f. 320

Iudicis arbitrio punitur priuatus, qui Principis auctoritatem in leuioribus vſurpat. caſ. 320. num. 4 f. 373

Iudicis arbitrio relinqui, quando teſtimonium parentum admittatur pro filia, ſi mulier & maſculus

maſculus ſunt duo excedentia & exceſſa.caſ. 102.nu.10. f.181

Iudicis arbitrio relinqui, an tutor petitus a matre, quæ ſecundo vult nubere, dari pupillo, dandus ſit.caſ.151.nu.7. f.216

Iudicis arbitrio relinqui, quanta eſſe debeat ſumma, qua accepta, mulier ex ſua interceſſione obligatur.caſ.234.nu.4. f.310

Iudicis arbitrium uerſari, an debitor domum parui redditus & magni valoris vendere debeat vt creditori ſatisfaciat.caſ.183.numero.28. fol. 244

Iudicis arbitrio relinqui, quod magnum vel paruum debitum dicatur, vt debitor remoueatur à tutela & cura creditoris.caſ.196.nu.3. fol. 263

Iudicis arbitrio relinquitur, an culpa inhabitantium incendium commiſſum ſit.caſ.390.numero.17. f.443

Iudicis arbitrio relinqui, quod tempus ſit, intra quod dominus ratum habens ſolutionem falſi procuratoris, debitorem liberet.caſ.32.nu.2. fol. 113

Iudicis arbitrio relinqui, quis dicatur aggreſſor. caſ.363.nu.2. f.421

Iudicis arbitrio relinqui, quod tempus antiquum dicatur in ſententia.caſu.4. numero.5.fol. 103.

Iudicis arbitrio relinquitur quando ſuper alimentis tranſigi debeat. caſu.17. numero.6. fol. 110

Iudicis arbitrio punitur ſtrupans propriam ancillam.caſ.193.n.2. f.348.

Iudicis arbitrio relinquitur, qua ſit pœna atrocis iniuria.caſ.262.n.2.& 3. f.221.

Iudicis exceſſus in arbitrando quomodo coram ſuperiore probari poſſit. quæſtio. 71. numero. 1 fol. 63

Iudicis ordinarij poteſtatem & arbitrium ad eius ſucceſſorem tranſire.q.68.nu.2. f.57

Iudicis arbitrio relinqui, quis locus dicatur inſignis.caſ.158.n.4. f.219

Iudicis arbitrio relinquitur qua iuſta cauſa ſit, qua alimentarius cum hærede habitare non poſſit.caſ.170.nu.15. f.230

Iudicis arbitrio punitur corruptor iudicum. caſu. 343.nu.2. f.393

Iudicis arbitrio punitur qui extraiuditium gloriatus eſt ſe deliquiſſe, caſu. 331. numero.2 fol. 381

Iudicis arbitrio relinqui, quando remiſſiones ad examinandos teſtes concedi debeant.caſ.250. num.2. f.320

Iudicis arbitrio relinqui, quod longum tempus dicatur in locationibus bonorum eccleſiæ. caſ. 5.nu.12. f.104

Iudicis arbitrium uerſari an ob ruſticitatem excuſetur adminiſtrator, ne ob non confectum librum rationum contra eum in litem iuretur. caſ.208.n.23. f.187

Iudicis arbitrio relinqui.qui caſus dicantur ſimiles.caſ.84.nu.7. f.151

Iudicis arbitrio punitur, qui auxilium dedit poſt delictum.caſ.349.nu.22. f.396

Iudicis arbitrio punitur, qui tanquam falſarius puniri debet.caſ.316.nu.16. f.367

Iudicis arbitrio relinqui quando induſtria vnius ſui correſpondeat pecunijs alterius.caſ.225. nu.3. f.305

Iudicis arbitrio perſona coniuncta iudicatur, vt legatum rei alienæ ei factum valeat.caſ.146. nu.4 f.210

Iudicis arbitrio relinqui, quæ ſit coniuncta perſona, vt ſine ſpeciali mandato reſcriptum impetrare poſſit. ibi.nu.5.

Iudicis arbitrio relinqui, quo pacto reddi rationes debeant.caſ.209.nu.12. f.291

Iudicis eſt arbitrio quando perfectè dicantur reddita rationes. ib.n.13.

Iudicis arbitrio relinqui, quæ rationabilis ſit conſuetudo.caſ.82.nu.2. f.149

Iudicis arbitrio relinqui an actus fuerit cum ratione geſtus. ibi.nu.3.

Iudicis arbitrio relinquitur quas res diſtrahere debuerit.

debuerit hæres & non diſtraxit, ut fideicommiſſario teneatur, ſi illa perierunt. c.49. n.4. f.122

Iudicis arbitrio puniri clericos, qui clericali habitu non utuntur. caſ.392. nu.20 f.446

Iud. arb. puniri clericos ueſt. coloratis utētes, i. n.22

Iud. arb. reus actorē expectare dēt. ca.45. n.6. f.118

Iud. Imp. extra ſuum territorium eſſe nullum. q. 99. n.2. f.97

Iu. ar. carcerat. cleric. ſortileg. c.388. n.11. f.440

Iu. ar. puniri, dans remotum auxilium delicto. ca. 349. n.5 f.396

Iu. ar. relinq. qs met. iuſtus dicat. c.135. n.3. f.204

Iu. ar. hodie blaſphemos puniri. c.375. n.10. f.429

Iud. arb. multa tribus in interpoſitione decreti ſuper alienatione bonorū minoris. ca.171. n.3. f.230

Iud. arb. relinquitur quando æs alienū urgere dicatur, ut bona minorum alienari poſſint, ib. nu.6.

Iu. ar. relinquitur an pecuniæ minoris in negotiationibus collocatæ, ſint potius diſtrahendæ quam prædia, ib. nu.12

Iud. arb. relinquitur, quæ res minorum præter prædia commodius alienari poſſunt. ib. nu.14

Iudicis arbitrio relinquitur quod minoris prædium ex multis alienari debeat. ib. n.20

Iud. ar. relinquitur, quæ quantitas alienari debeat rerum minoris pro ſolutione æris alieni. ib. n.21

Iud. eſt arbitriū dare terminum illi, qui inſtrumēta de nouo uelle exhibere dicit. c.241. n.11. f.317

Iud. arb. relinqu. cuius peritiæ eſſe debet aſſeſſor. ca. 253. nu.3 f.321

Iud. arb. relinqui, an ueriſimile ſit quod poſt horā 24. reſcriptū aliud ſit cōceſſū. c.48. n.23. f.119

Iud. arb. relinquitur, quæ ſint qualitates et circumſtantiæ, quib. iudex deſſerre poteſt uel non iuramentū neceſſariū actori. d. c.190. n.21. f.256

Iud. arb. relinqui quando ſeruus fugiendo priuet dominum ſua poſſeſſione. caſ.238. nu 5. f.314

Iud. arb. relinqui, quomodo pro diminuto labore minuatur etiam ſalarium. ca.223. n.12. fo.304

Iud. arb. formari punctum dubitationis cum cauſa conſuleda tranſmittitur. ca.236. nu.5. f.312

Iud. arbitrium uerſari an aptitudo repellat ſcholaſticum, ne fabrum expellat. c.237. nu.8. f.312

Iud. arb. exactiones concedi pro publicis functionib. caſ.229. nu.2 f.308.

Iudicis arbitrio interdum puniri clericum ſtupratorem. caſ.288. nu.6 f.346

Iud. ar. puniri carceris effractorē. c.301. n.2. f.352

Iud. arb. relinquitur, quod iuſtum impedimentum à contumacia excuſare dicatur. ibi. nu.5

Iud. arb. eſt quæ cauſa iuſta excuſare cenſeatur à contumacia. caſ.153. nu.4 f.217

Iud. arb. calumniatorem puniri. c.322. n.2. f.375

Iud. arb. ſeruus caſtigatur, cum iniuriam alicui fecit. caſ.346. nu.2 f.394

Iud. arb. punitur dominus, ſi pro facto ſerui puniendus eſt. caſ.345. nu.13. f.394

Iud. arb. punitur cuſtos, & ſi adhibuerit ſolitā diligētiā, cū carceratus aufugit. c.302. n.7. f.354

Iud. ar. punitur, qui falſis utitur menſuris. c.317 nu.2 f.370

Iud. arb. punitur uiolans ſaluum conductum conceſſum bannito. caſ.337. nu.1 f.381

Iud. arb. punitur excedens limites defenſionis. caſu. 278. nu.2. f.338

Iud. arb. relinquitur tempus, intra quod itineri ſe ſe quis præparat. caſ.336. nu.21. f.381

Iud. ar. relinqui, quæ qualitates proceſſus narrādæ ſunt in impetr. reſcr. ad lites. c.202. n.32 f.279

Iu. ar. punit pater criminoſus à filio præſētatus. i. n.5

Iud. arb. punitur filius delinquens à patre præſentatus. ca.347. nu.3 f.394

Iud. arb. punitur ſtuprans uirginem nondum uiri potentem caſ.294. nu.4 f.349

Iud ar. relinqui an quādo diu clericus dicit. in clericatu perſeuerare poſt mortem patris. ca.231. nu. 14. f.309

Iud. ar. relinquitur quando poſt mortē uiri mulier dicitur diu in religione perſeueraſſe. ibi. nu.16

Iud. arb. relinqui, quæ iuſta cēſeatur cā q̄ Epiſcopus poſſit taleas ſuis imponere. c.178. n.2. f.236

Iud. arb. relinquitur, quæ cauſa iſta excuſet a calumnia. caſ.221 nu.3 f.300

Iud. arb. punitur falſitas commiſſa circa accidentalia. caſ.307. nu.2 f.360

Iud. arb. relinqui in quantum eccleſia dotari debeat caſ.

caſ.216.nu.15 f.299
Iud.arb.relinqui quæ cã magni põderis dicat̃,ut in ea deferat̃ iuramẽtũ neceſſariã.d.c.190.n.18.f.256
Iud.arb.punitur qui mala uenena vendidit,ſi quis eo inſcio occiſus eſt,ac etiam ſi mors non fuerit ſe quuta caſ.359.nu.2.& 4. f.408
Iud.arb.relinqui,an credendum ſit commodatario dicenti ſe crediſſe dominum conceſſurum vt ita re illa poſſet vti.caſ.298.nu.3 f.351
Iud.arb.temperatur pœna commiſſa in tranſactione ratione contemptus.c.260.nu.29. f.227
Iud.arb.relinqui,quæ fama frequens dicatur.caſ.261.nu.3 f.329
Iud.ar.relinquit̃, an diuerſitas atramẽti ſufficienẽ falſi arguat in inſtrumento.d.caſ.198.numero 36. f.263
Iud.ar.relinquitur pœna legalis,cum per viam accuſationis agitur.c.250.nu.8 f.320
Iu.ar.relinq.quib.coniecturis dolus & fraus allegãtis euictionẽ imminere,probari poſſit.c.224.n.7
Iu.ar.relinqui quæ lõga dicat̃ abſẽtia in cõductore, ut res illas a domino recuperet.c.79.n.2.f.147
Iud.arb.relinquit̃ quæ grauis iniuria dicatur, qua filius exhæredari poteſt.c.267 n.7. fo.333
Iud.arb.relinquitur , an calumniator teſtis in alijs cauſis eſſe poſſit.c.322.nu.4 f.375
Iud.arb.relinquitur quantitas & qualitas alimẽtorum præſtand.eũ pupillo.c.169 n.1. f.227
Iud.arb.relinquit̃,quæ grauis dicatur iniuria,qua uaſallus priuari poſſit feudo.c.267.n.2.f.333
Iu.arb.relinquit̃ qualitas ruſtici,q uult excuſari ſe indebitũ ignorãter ſoluiſſe.d.c.194.n.44 f.259
Iud.arb.punitur contemnens reformationem ſtatuti.caſ.277.nu.3. f.337
Iud.arbitrium multum verſari in delatione iuramenti neceſſarij.c.190.nu.1 f.256
Iud.arb.relinquitur,quod modicum pretium dicatur in contractu emptionis.c.217.n.5. f.300
Iud.arb.punitur fideiuſſor, cum reus ſub eius fideiuſſione relaxatus aufugit.c.304.n.2. f.257
Iud.arb.relinqui,an filia iuſte vel ne recuſet cõſentire patri dotẽ recuperãti.c.242.nu.8. f.317
Iu.ar.relinqui, an pater ſit probatæ vitæ, & filia leuis,dum filia negat conſentire patri dotem recuperanti ibidem num.9
Iud.arb.relinqui quando qualificata reſponſio ad poſitiones admittatur.caſ.251.nu.5. f.321
Iud.arb.punitur,qui offendit, ſed non occidit habẽtem ſaluumconductum.c.336.nu.3. f.382
Iud.arb.relinquũtur qualitates narrandæ in impetratione priuilegiorum,ne ſurreptia reddantur caſ.203.nu 284.
Iud.arb.expilatores puniri.c.299.n.3. f.351
Iud.arb.relinqui,quæ ſimpliciter ſit excuſatione digna,& quæ non.caſ.193.nu.9. f.258
Iud.arb.eſt an valiſia ſine depoſitarij facto potuit de ſe diſsigillari.caſ.208.nu.41. f.289
Iud.arb.punitur falſitas ſine dolo commiſſa, caſu.309.nu.7. f.360
Iud.arb.relinqui quãdo impetrans reſcriptũ dicat̃ negligẽs in nõ præſentando.c.204.nu.4.f.286
Iud.arb.relinqui quando appellans dicatur negligens in illius proſecutione. ibid.n.5
Iud.arb.relinquitur, quãdo quis tarde dicatur iter arripere ad cauſam proſequendam. ibi.nu.6
Iud.arb.relinquitur, quõ expendens falſam monetam,ſuã bonam fidẽ probet.c.316.n.61.f.367
Iud.arb.punitur furioſus delinquens.caſ.325.nu.7. f.377
Iud.arb.relinquitur,an veriſimile ſit,eum qui falſas monetas habet in arca, nolit eas expendere ne puniatur.caſ.316.nu.65 f.367
Iud.arb.relinqui,quod dicatur graue delictum.ca.266.nu.2 f.424
Iu.ar.relinquit̃,quãdo veriſimiliter deieratur, ut remittendũ ſit iuramentũ.c.191.nu.8. f.257.
Iu.ar.punitur falſarius cũ ex officio per inquiſitionem,contra eum proceditur. caſ.313. numero 11. f.363
Iudicis arbitrio relinqui quando aliquid ad æmulationem fieri dicatur. caſu.136. numero. 8. fol. 218
Iudicis arbitrio relinquitur,quæ coniectura plenam fidem faciunt.c.115.nu.9 f.195
Iud.arb.punitur teſtis,qui præmium accepit vt deponeret.caſ.310.nu.7 f.361

Iudicis arbitrio relinquitur quando dicatur exceſsiſſe quis limites defenſionu.caſ.277.numero.5 f.338
Iudicis arbitrio relinquitur, quæ dicatur modica ſanguinis effuſio. ibi.num.8
Iudicis arbitrio relinquitur, an palam geſta a factis ignorantia excuſent.caſu.244.nume.19 fol. 318
Iudicis arbitrio relinquitur, quomodo ſuper incidenti quæſtione ſit pronunciandum.caſ.167.nu.6 f.224
Iudicis arbitrium verſari, an ſcholaſticus, vel Doctor poſsint alibi quàm iuxta fabrum habitare.caſ.237.nu.21 f.313
Iudicis arbitrio puniri ruſticum, album Prætoris corrumpentem, vel amouentem literas Epiſcopi è valuis eccleſiæ. d. caſ. 194. numero.38. fol. 259
Iudicis arbitrio punitur qui reſcriptum per obreptionem obtinuit, ſi non datur ſpecificum nomen criminis. caſu. 314. numero. 4. fol. 363
Iudicis arbitrio relinquitur, an pater ſit turpis perſona, aut ei agenti ad dotis recuperationem iuſtè recuſet filia conſentire.caſ.242. num.6 fol. 317
Iudicis arbitrio ſtatuam alicui honoris cauſa erectam deijciens punitur.ca.281.n.11 f.339
Iudicis arbitrio punitur conſultor, qui conſilium dedit aliàs facturo caſ.351.nu.22 f.398
Iudicis arbitrio relinqui an edendæ ſint allegationes iuris.lib.2.cen.2.caſu.175.n.14.f.234
Iudicis arbitrio relinqui.quando obiectiones contra teſtes obijcit poſſunt.caſu.249. numero.9 fol. 320
Iudicis arbitrio mulcta indicitur. caſ. 280 nu. 3 f.339
Iudicis arbitrio ſtuprator punitur de iure ciuili. caſ.288.nu.8 f.340
Iudicis arbitrio relinqui, quæ dicantur continentia & ſuburbia ciuitatis.caſu.155.nu.12. fol. 218
Iudicis arbitrio interdum puniri terminorum motores.caſ.393.nu.2 f.447
Iudicis arbitrio relinqui, quæ magna res dicatur ne donata præſumatur. caſu.88.numero.51. fol. 156
Iudicis arbitrio punitur non obtemperans mandatis Principis.caſ.356.nu.1 f.348. & nu.15 fol. 406
Iudicis arbitrio punitur, qui inſignia alicuius familiæ corrumpit & delet.caſ.271. numer.5 fol. 339
Iudicis arbitrio punitur arreſtans fugiens. caſu. 301.nu.10 f.352
Iudicis arbitrio relinquitur, quod longum, ſit tempus, vt bona fides præſumatur.caſ.43.nu.9. fol. 117
Iudicis arbitrio relinquitur quomodo diætæ computari debeant. caſu. 206. numero. 3. fol. 287
Iudicis arbitrio relinqui quomodo abſens veriſimilem notitiam mortis alterius habere potuerit, iuxta regulam Cancellariæ, de veriſimili notitia. ibi.n.2.
Iudicis arbitrium, vide Arbitrium iudicis is.
Iudici aſſerenti cauſam alienationis bonorum minoris eſſe iuſtam, non credi.caſ.171.numero.14 f.230
Iudici aſſerenti ſe ex arbitrio ſibi dato feciſſe, credendum eſſe.q.76.nu.1 f.68
Iudici nunquam in cauſa concludi, quomodo intelligatur.caſ.41.nu.33. f.117
Iudici dato in bonæ fidei actionibus, quæ actionis formula olim præſcribebatur.quæſt.3. numero.18 fol.3
Iudici non credi de eius iuriſdictione, cum circa ſubſtantiam eſt dubium.quæſt.76. numero.4 fol. 68
Iudici placere debet, quod partibus collitigantibus placet.lib. 2. cent.1.caſ.51 numero.28. fol. 125
Iudici aſſerenti credi eum modicum verſatur præ

iudicium.q.76.num.9 f.68

Iudici aſſerenti ſe aliquid ex ſua poteſtate feciſſe creditur cum partes præſentes non diſſentiunt. ibi.nu.11

Iudici aſſerenti ſe ex cauſa aliquid feciſſe credi, cum ex ea cauſa facere potuit. ibidem. numero.12

Iudicem cui datum eſt arbitrium, poſſe ex cauſa probata, & ſi non deducta, ſententiam ferre. lib.1 q.31.nu.4 f.26

Iudicem ex ſola cauſa deducta ſententiam poſſe ferre, quæ ſola facti veritate inſpecta diffinien da eſt.ibi.nu.5

Iudicem delegatum cauſæ criminalis nullam poteſtatem obtinere in cauſa ciuili. lib. 1. q.82. num.3 f.83

Iudicem appellationis in cauſa criminali non cognoſcere de cauſa ciuili.ibi. nu.4

Iudicem maleficiorum in cauſis ciuilibus poteſtatem non habere ibi.nu.7

Iudicem cauſæ ciuilis non cognoſcere de criminali.ibi.nu.8

Iudicem cauſæ ciuilis eſſe etiam cauſæ criminalis ob neceßitatem.ibi.nu.9

Iudicem cauſæ criminalis de ciuili incidenter cognoſcere.ibi.nu.10

Iudicem maleficiorum iudicare, etiam incidenter ratione damni dati incidenter.ibidem. numero. 11

Iudicem partibus volentibus ferre poſſe teſtimonium in cauſa, in qua ſententiam tulit.q.73. num.28 f.63

Iudicem poſſe ferre teſtimonium ſuper re alijs incognita.ibi.nu.31

Iudicem fauorabilem habere in arbitrarijs optimum eſſe.caſ.224.nu.8 f.304

Iudicem cauſam exprimere debere cur pœnam minuat, vel mutet.q.96.nu.17 f.95

Iudicem inferiorem nullo modo pœnas legales minuere vel mutare poſſe ibi.nu.18

Iudicem agere debere, ne quis cum aliena iactura locu pletur.q.68.nu.49 f.57

Iudice aduerſus iniquitates ſuum officium i[illegible] tiri.ibi.nu.50

Iudicem habentem arbitrium in cauſa, non poſſe iniquum æquo præferre. quæſtio.65. numero.1 fol. 53

Iudicem teneri in ſyndicatu, ſi partes enormiter læſit.ibi.nu.2

Iudicem habere debere æquitatem pro oculis.ibid. num.4

Iudicem habentem liberum arbitrium, non poſſe iura priuatorum tollere ibi. nu 6

Iudicem habentem arbitrium, non teneri ſi quid culpa egit.ibi.nu.8

Iudice non poſſe teſtimonium ferre pro ſua ſententia, etiam quando agitur de iuſtificatione ſolius ſententiæ.q.73.nu.7 f.63

Iudicem non poſſe dicere teſtimonium pro ſua ſententia defectu omiſſæ ſolennitatis nulla.ibid. nume.8

Iudicem poſſe ferre teſtimonium in cauſa à ſe iudicata, cum ad declarationem ſolum deponit. ibi.nu.10

Iudicem ferre poſſe teſtimonium ſuper eius ſententia, quando nullum præiudicium partibus afferretur ibi.nu 14

Iudicem ferre poſſe teſtimonium cum ſolum agitur de declaranda iuris communis diſpoſitione. ibi.nu.16

Iudicem officio functo poſſe ſententiam declarare.ibi.nu.21

Iudicem puniri cum veras probationes reijcit, & ib. declaratur quomodo hoc procedat, d.ca.90. num 9 f.66

Iudicem repellere debere agentem ſine actione. q. 16.nu.3 f.18

Iudicem non repellentem agentem ſine actione, teneri ad intereſſe parti.ibi.nu.4

Iudicem conſiderare debere partis intereſſe, et qualitatem litis motæ in emendatione uel mutatione libelli.caſ.176.nu.3 f.235

Iudicem habentem arbitrium in criminalibus poſſe ex teſtimonio vnius accuſatum torquere,

querere.q.84.nu.4 f.84
Iudicem ex libero arbitrio, quod in criminalibus habet, non poſſe ſine indicijs torquere. ibid.numer.5
Iudicem ſuo arbitrio ſtatuere tempus agendi et excipiendi.ca.34.nu.3 f.112
Iudicem arbitrium habentem, non poſſe in criminalibus auferre defenſionem rei accuſati.lib.1.q.77.nu 2 fo.70
Iudicem cauſæ conuentionalis prorogatam habere iuriſdictionem in cauſa reconuentionali.q.44.nu.2 fo.39
Iudicem grauiorem pœnam, quam lex facit, eligere non debere.q.86.nu.2 fo.84
Iudicem nō poſſe pœnam mortis eligere, præſertim ſtatuto prohibente.ibi nu.3.
Iudicis arbitrio impoſtores puniri.caſ.383.nu.1.fo. 437
Iudicem arbitrium procedendi habentem, remoto proceſſu cauſam diffinire.q.23.numero.8.folio. 23
Iudicem illiteratum eſſe poſſe.ib.nu.10.
Iudicem ex ſuo officio poſſe teſtes recipere didicitis teſtificatis.q.34.nu.17 f.29
Iudicem arbitrium habentem procedendi in cauſis criminalibus, non poſſe reum torquere ſine præcedentibus indicijs.quaſt.84.numero.1.folio. 184
Iudicem arbitrari debere ſtatim aliquid dici fieri cum ſit tempore quo p.teſt.li.2.cent.1.caſ.36.num.3 f.112
Iudicem immutare non poſſe, ob arbitrium quod habet, quæ à ſuo prædeceſſore facta ſunt.q.15.nu.5 fo.18
Iudicem ex noua cauſa poſſe immutare iam ſtabilita.ib.num.7
Iudicem immutare poſſe iam conſtituta, cū a Principe ſciente illas conſtitutiones datus eſt,ibidem.num.8
Iudicem ex libero arbitrio ſibi dato non præcipitanter ſententiam ferre.q.42.nu.7 f.36
Iudicem rationem habere debere abſentiæ, qualitatis perſonarum & rei cum iudicat tempus intra quod, qui alienauit, poſſedit, vt inde ſimulatus contractus arguatur.caſ.39.numero.3.folio. 113
Iudicem arbitrium eligendi pœnam habētem, mitiorem eligere.q.85.nu.1 f.84
Iudicem grauiorem pœnam interdum eligere. ibi.num.2
Iudicem ex qualitate circunſtantiarum pœnā eligere.ib.nu.3
Iudicem ex ſuo arbitrio procedente, non poſſe bonā fidem agnoſcere, ex Putei ſententia, paulo tamē infra confutata.q.57.nu.1 f.50
Iudicem pœnam eligere, cum ad eum legis uerba ſunt directa.q.94.nu.2 fo.94
Iudicem pro ſuo arbitrio ex duabus probationibus contrarijs eligere.caſ.90.nu.4 f.166
Iudicem poſſe fidem nō adhibere teſtibus pro aliquo clare deponentibus, & quid tunc obſeruare debeat.ib.nu.5
Iudicem poſſe teſtibus ſingularibus fidem adhibere ibi.nu.6
Iudicem multa conſiderare debere in formādo motum ſui animi.ca.239.nu.10 f.206
Iudicem cupiditate corrumpi.caſu.344.num.13 fo. 393
Iudicem laicum poſſe feneratorem non manifeſtū punire.ca.398.nu.41 fo.456
Iudicem in arbitrarijs arbitratori æquiparari.q.70.nu.10 fo.62
Iudicem in arbitrarijs non teneri reddere rationem eorum quæ egit.ib.nu.12
Iudicem ex ſuo arbitrio ſimplici poſſe inſtantiam prorogare.q.21.nu 8 fo.21
Iudicem poſſe inſtantiam prorogare, cum ex reſcripto datus eſt, vt ſuper inſtantiæ prorogatione cognoſcat.ib.nu.9.
Iudicem timore corrumpi.caſ.343.numero.11.fo. 392
Iudicem in arbitrarijs, argui non poſſe, q.70.n.7.fol. 62
Iudicem virum bonum eſſe oportere.in proœm.nume.6.

mer.6 fo.1

Iudicem à iudicio ferendo nomen habere.q.41.nume.5 fo.36

Iudicem in pænis imponendis pro modo qualitatis facti illas indicere.quaeſtio.77.numero.5. folio. 70

Iudicem perpendere debere perſonarum & reiqualitatem, cũ vult arbitrari intra quod tempus moram purgare liceat.caſu.7.numero.14 folio. 105

Iudicem ex æquitate poſſe rem vnam pro quarta Trebellianica uel Falcidia aſsignare d.ca.164 nu.3 fo.223

Iudicem pronunciare debere ea de re, de qua cognouit.q.37.nu.15 fo.32

Iudicem ordinarium ampliorem & fauorabiliorem iuriſdictionem ipſo delegato habere.q.38.nu.14 fo.34

Iudicem executore maiorem eſſe.ib.nu.15

Iudicem in ſyndicatu non teneri ſi in cauſis paruis ſtatuta loci non obſeruauit.ca.72,num.2. fo. 145

Iudicem in pænalibus arbitrarijs procedere de ſimilibus ad ſimilia, & quid tunc obſeruare debeat q.14.nu.3 f.18

Iudicem in arbitrarijs æquè vni ac alteri parti fauere debere.q.13.nu.7 fo.17

Iudicem maleficiorum incidenter de cauſis ciuilibus cognoſcere.q.91.nu.7 fo.93

Iudicem ſtudere debere, vt veritati locus ſit.q.81 num.3 f.82

Iudicem contumacem expectare poſſe in ſequẽtem vſque diem ad ſententia prolationem.q.63.nume.1 fo.52

Iudicem habere fauorabilem in arbitrarijs multũ prodeſſe.ib.nu.2

Iudicem in dubio pronunciare debere vulneratum ex vulnere non eſſe mortuum.caſ.275.nu.13 fo. 335

Iudicem arbitrium habentem non poſſe ſine cauſa aliquem ſuo loco amouere.quaeſt.55.numer.1. fo. 48

Iudicem propriam conſcientiam non debere ſequi, ſed publicam.q.8.nu.44 fo.12

Iudicem ſuper æquitate vel iniquitate ſententiam ferre non poſſe.q.73.nu.1 f.63

Iudicem, qui in contractu furioſi decretum interpoſuit, non poſſe teſtimonium ferre ſuper furore illius.ib.nu.2

Iudicem fuiſſe pecunia corruptum, difficile eſt probare.ca.116.nu.23 f.196

Iudicem ordinarium iterum iudicare poſſe, ſi ſemel & nulliter iudicauit.quaeſtio.67.numero.2. fo. 57

Iudicem ſolum poſſe, quod ius poſtulat.q.43.n.11 fo. 38

Iudicem poſſe poſt concluſionem in cauſa ad litis deciſionem interrogare, ſentiunt multi, quorũ opinio rectè reijcitur.caſu.51.numero.32.folio. 125

Iudicem poſſe recuſari in alia cauſa.alij cõtra paulo infra, caſ.121.nu.1 fo.198

Iudicem aſſumptum ad difiniendum controuerſiam ab vltima voluntate pendentem, intra annum iudicare debere.quaeſt.22.numero.9. fo. 22

Iudicem ad terrendum cæteros grauiorem pœnam eligere poſſe.q.87.nu.4 fo.86

Iudicem ordinarium cognoſcendi, iudicandi, & exequendi poteſtatem habere.lib.1.q.74.nu.2 fo. 65

Iudicem non poſſe in re vnia aſsignare legitimam filio.caſ.163.nu.23 fo.221

Iudicem ex coniecturis arbitrari poſſe peregre profectum prouinciam exiuiſſe.caſ.40.nume 15. fo. 115

Iudicem arbitrari, quæ grauis ſterilitas dicatur.c.76.nu.3 fo.146

Iudicem propoſita diligenter examinare oportere. q.10.nu.4 fo.15

Iudicem laicum non poſſe nec condemnare nec abſoluere clericum.q.43.nu.15 fo.38

Iudicem ex cauſa poſſe pœnam ſtatutariã minuere.q.96.nu.16 fo.95

Iudicem pro modo ſubiectæ materiæ arbitrium ſuum moderare debere, quæſtio. 14. numero. 8 fol. 23
Iudicē in arbitrarijs perſonarum qualitatem cōſiderare debere. ibi. nu. 10
Iudicem integerrimum haud facile uē ſuſpectum poſſe recuſari. dict. caſu. 152. numero. 7. fol. 216
Iudicem ad ſuæ maieſtatis decorem, ſedendo ſententiam ferre. q. 61. nu. 5 f. 52
Iudicem non poſſe diſtrahere rem pro ſententia executione captam niſi præſente prætio. c. 381 nu 20 f. 436
Iudicem habentem liberum arbitrium in dubio præſumi, ut uirum bonum proceſſiſſe & iudicaſſe. q. 9. nu. 14 f. 14
Iudicem uide debere an correctio teſtis ſit uerisimilis, vel non. dict. caſu. 108. numero 6. fol. 187
Iudicem contra legem ferre non poſſe ſententiam, cùm vt uir bonus. cognoſcit. quæſtio. 13. numero. 20. f. 17
Iudicem etiam in arbitrarijs ſententiam præcipitanter non ferre. q. 42. nu. 1 f. 38
Iudicem a uiro bono non differre, aduerſus 20. Coraſium, in proœm. nu. 9. f. 1.
Iudicem litem ſuam facere, ſi iniquum conſilium ſapientis ſequatur. quæſtio. 23, nume. 5. fol. 23
Iudicem arbitrari poſſe pœnam mortis contra rapientem meretricem. caſu. 291. numero. 6 fol. 347
Iudicem cauſa leuis ponderis recuſari non poſſe. d. caſ. 152. nu. 9 f. 216
Iudicem recuſare poſſe teſtiu reſponſionem, dum ſe refert ad primum teſtimonium. caſ. 109. nume. 11 f. 189
Iudicem neceſſaria cauſa diſcutere debere. q. 10. nu. 2. f. 15
Iudicem ex ſuo officio plurimum poſſe in actionib. bonæ fidei. q. 3. nu. 14 f. 3
Iudicem, cui datum eſt liberum procedendi arbitrium, non poſſe ſine indicijs aliquem tormentis ſubijcere. q. 9. nu. 4 f. 14
Iudicem cauſam in media diuidere non debere. q. 59. nu. 1 f. 52
Iudicem poſſe in magno opinionum conflictu, quam vult eligere. conſil. 177. numero. 7 fol. 236
Iudicem poſſe ſe ipſum in depoſitarium eligere. ca. 232. nu. 10 f. 310
Iudicem ex ſuo arbitrio procedentem, non cogi iurare in ſua ſententia prolatione. q. 58. nume. 1. fol. 50
Iudicem in arbitrarijs poſſe reum carcerare ſine indicijs. q. 88. nu. 3. f. 87
Iudicem ſuſpectum recuſare poſſe. d. caſ. 152. numero. 1. f. 215
Iudicem ex ſuo officio & ſuo arbitrio punire eum qui coram eo inſtrumentum falſum produxit caſ. 313. nu. 5. f. 363
Iudicem ex arbitrio ſibi conceſſo non poſſe auferre ius quæſitum parti. quæſtio. 48. nume. 1 fol. 341
Iudicem, qui arbitrium cognoſcendi habet, poſſe parte non uocata teſtes examinare. q. 17. nume. 2. f. 19.
Iudicem, qui arbitrium procedendi habet, teneri obſeruare, quæ iuris gentium ſunt ibidem nume. 4
Iudices inferiores qui quæſtio. 96. numero. 19. fol. 95
Iudices duos ſales habere debere. caſu. 339 numero. 1 f. 388
Iudices ſuam iuriſdictionem pœna propoſita tueri poſſe. caſ. 280 nu. 1. f. 339
Iudices poſſe eſculenta modici valoris accipere. c. 342. nu. 36. f. 390
Iudices male agere dum iubent cadauera ſuſpendi. c. 285. nu. 2. f. 281
Iudices olim ſortes eligebantur. quæſtio. 2. nu. 4 fol. 2.
Iudices poſſe cogere reos ut coram ſe omnino compareant. caſ. 264. nu. 2. f. 331

Iudices.

Iudices è loco vicino vocandi ſunt cùm in loco non extant.caſ.222.nu.10 fo.300
Iudices, & ſi plures, non poſſe pro eorum ſententia teſtimonium ferre. quæſtio .73.numero.9 f.64
Iudices imperitos iure communi non arctari habere conſilium ſapientis,quæſtio.23. numero.9 fol. 23
Iudices hominum malitijs & calumnijs occurrere debere.q.32.nu.3 f.23
Iudices à Regibus primùm, deinde à Coſſ. tandem a prætore datos.q.2.n.6. f.2
Iudicum comites, ſeu amici aut familiares promittentes cauſæ victoriam,atque ita fumum vendentes, lege Iulia repetundarum puniuntur.caſ.344.nu.9 f.393
Iudicum arma eſſe delenda cum per ſordes iudicarunt,c.281.nu.10 f.339
Iudicum quorundam imperitia taxatur.li.1.q.7 num.10 f.9
Iudices,cætera in verb.Magiſtratus.
Iudicans ſemel in extraiudicialibus iterum iudicare poteſt.q.67.nu.33 f.55
Iudicandi munus penes Senatum olim,quæ.2.numero.1 f.2
Iudicandi munus priuatos mandare non poſſe, ut nec magiſtratus, niſi ſpecialiter eis permiſſum ſit.q.2.nu.22. f.2
Iudicare munus publicum eſſe quæſt.2.numero.21 f.2
Iudicare munus eſſe.q.41.nu.3 f.37
Iudicare eſſe onus.ibi.nu.4
Iudicem non poſſe pro una parte valere, & pro altera non.q.40.nu.10 f.36
Iudicium diſcretionem ſignificare aliquando. lib. 1.q.8.nu.17 f.12
Iudicium a iure dictum eſſe ibi.nu.18
Iudicium quaſi publicum quod.q.79.nume.11 fol. f.71
Iudicium difficilis eſſe probationis.lib.2.cen.2.c.116.nu.9 f.196
Iudicia, vide publica iudicia.
Iuramentum calumniæ remittere an poſſit iudex qui ſuo arbitrio rem cognoſcit. q.20.nume.1 fol. 20
Iuramentum calumiæ iuris diuini eſſe. ibidem num.2
Iuramentum calumniæ in omnibus cauſis eſſe præſtandum ibi.nu.3
Iuramentum calumniæ conſuetudine tolli non poſſe.ibi.nu.4
Iuramento calumniæ partium conſenſu remitti. ib.nu.5
Iuramentum neceſſarium actori defertur, ſi iam ſemiplenè ſuam intentionem probauit. c.190. num.2 f.256
Iuramentum neceſſarium actori deferri, ſi ex vehementi præſumptione iam ſuam intentionem probauit. ibi.nu.3
Iuramentum neceſſarium actori deferri, ſi rei veritatem nouit.ibi.nu.5
Iuramentum hæredi non deferri ſuper facto defuncti.d.caſ.190.nu.6 f.eo.
Iuramentum neceſſarium Abbatiſſæ, quæ in iā defunctæ locum ſuccedit, non deferri. ibidem num.8
Iuramentum neceſſarium hæredi deferri cùm de facto defuncti eſt informatus. ibidem nume.9
Iuramentum in ſupplementum probationum tūc actori defertur, cum perſona legalis eſt.ibi. nume.12
Iuramentum neceſſarium vſurario non deferri. d.caſ.190.nu.14
Iuramentum neceſſarium Iudæo non deferri. ibi. nu.15
Iuramentum neceſſarium ruſtico non deferri. ibi. num.16
Iuramentum neceſſarium non deferri in cauſa magni ponderis ibi.nu.17
Iuramentum in litem veritatis quod, & quæ requirantur vt illi locus ſit.c.208.n.11 f.289
Iuramentum in litem veritatis locum habere etiam contra eum, qui rem furto ſubtraxit

ibidem numero. 6

Iuramentum in litem ueritatis non habere locum contra tertium, qui pro alio tenetur. ibidem numero. 9

Iuramentum veritatis in litem quando a ſucceſſore praſtari poßit. ibi. nu. 12

Iuramentum veritatis non concedi contra eum, qui omittendo deliquit. ibi. n. 14

Iuramentum affectionis, quod. caſ. 207. num. 3 fol. 287

Iuramentum affectionis nullum dari in iure, ex Duareno, & Cotaſio. ibi. nu. 4

Iuramentum affectionis requirit rem eſſe talem, in qua affectio cadat. ibid. nu. 6

Iuramentum affectionis in nummis non habere locum. ib. nu. 7

Iuramentum affectionis perſonæ habilitatem requirit, quare pubes & ſanæ mentis iurans eſſe debet. ibi. nu. 12

Iuramentum affectionis ſolum in bonæ fidei actionibus locum habere. ib. nu. 14

Iuramentum affectionis concedi contra non reſtituentem rem hæreditariam. ibi. n. 15

Iuramentum affectionis locum habere contra iuſſum reſtituere ſi dolo fecit, ne res periret. ibid. num. 16

Iuramentum affectionis dari caſu. l. harum. ff. ſi ſeruitus vendi. cum iuſſus ſeruitutem præſtare, non præſtat. ib. nu. 18.

Iuramentum affectionis, concedi contra iuſſum exhibere rem, ſi eam non exhibet. ibidem numero. 19

Iuramentum affectionis dari contra commodatarium non reſtituentem. ibi. nu. 20

Iuramentum affectionis locum habere contra depoſitarium non reſtituentem. ibidem numero. 21

Iuramentū affectionis locatori concedi contra conductorem non reſtituentem rem ei locatam finito locationis tempore. ibi. n. 22

Iuramentum affectionis dari contra creditorem non reſtituentem pignus ſoluto credito. ibi. numero. 23

Iuramentum affectionis dari contra maritum, qui dolo fecit ne dotalis res conſtitui poßit. ib. numero.

Iuramentum litis deciſiuum cui delatum eſt, ſubire vel referre debet. caſu. 189. numero. 1 fol. 255

Iuramentum quomodo abſenti tranſmittatur. ca. 228. nu. 1 f. 307

Iuramentum abſenti cuius expenſis tranſmittatur. ibi. nu. 2

Iuramentum ſibi deferri petens ſuis impenſis ei mittitur. ibi. nu. 4

Iuramentum ſeruandum eſſe. caſ. 367. nume. 5. fol. 424

Iuramentum tres comites habere debere. caſ. 260 num. 3 f. 327

Iuramentum quod in teſtibus interrogandis requiritur, iuris diuini eſſe. quæſtio, 26. nume. 3. fol. 24

Iuramentum deferens aduerſario ſi eſt ignarus facti, quomodo ipſe ſubire debeat, ſi ei referatur. d. c. 189. nu. 7 fo. 255

Iuramentum non eſt deferendum illi, qui veriſimiliter peieraturus eſt. caſu. 192. numero. 2. fol. 257

Iuramentum neceſſarium veriſimiliter peieraturo, non eſſe deferendum. ibi. nu. 3

Iuramentum remittendum eſſe petenti delationem ſine calumnia. ibi. n. 7

Iuramentum non ſufficere ad probandum ea, quæ à iurantis animo pendent, cum coniecturæ aliquæ ſint in oppoſitum. caſ. 241. numero. 6 f. 317

Iuramentum affectionis dari contra vxorem res viri amouentem. dict. caſu. 207. numero. 25 fol. 287

Iuramentum affectionis concedi contra donantem, qui re donata, effecit, vt illa ante traditionem eſſe deſiret. ibi. nu. 26

Iuramentum affectionis locum habere contra libertum in fraudem patroni bona alienantem. ibidem.

ibidem numero. 27
Iuramentum affectionis locum habere contra ven ditorem dolo facientem, ut res ante traditionem periret, ibi. nu. 28
Iuramentum cum ab utroque transmitti petitur utriuſque impenſis tranſmittitur, ibidem nume. 24
Iuramentum oblatum à præſente abſenti offerentis impenſa tranſmittendum eſſe, caſ. 128. nu me. 21 f. 307
Iuramentum neceſſarium actori defertur cum eius probationes antecedunt probationes rei. d. caſ. 190. nu. 19 f. 256
Iuramentum neceſſarium actori deferri, ſi ſemiplene probauit, & rem nihil præſtitit, quod declaratur. ibi. nu. 20
Iuramentum ſi quis deferat aduerſario an poſſit ei referri, ſi factum deferens ipſe ignoret. Crauetta & Natta contraria reſponſa. caſ. 189. nu. 8 f. 255
Iuramentum eſſe probationem priuilegiatam. ca. 186. nu. 7 f. 251
Iuramentum calumniæ expenſis abſentis tranſmitti. caſ. 228. nu. 10 f. 307
Iuramentum in fine inſtrumenti adſcriptum, eſſe certum. q. 68. nu. 54 f. 57
Iuramentum præciſè obligare. caſ. 336. nume. 31 fol. 382
Iuramentum metu exortum non obligare. ibi. nu me. 32
Iuramentum probationis ſuppletorium in cauſis paruis dari. caſ. 72. nu. 1 f. 143
Iuramentum in litem veritatis dari contra tutorem, qui adminiſtrauit nullo rationum codice confecto. d. caſ. 208. nu. 16 f. 289
Iuramentum in litem veritatis concedi contra negotiorum geſtorem, qui nullo rationum codice confecto adminiſtrauit. ibi. nu. 17
Iuramentum veritatis dari contra matrem uſufructuariam qua nullo confecto codice vſufructum conſecuta eſt. ibi. nu. 18
Iuramentum in litem veritatis concedi contra tutorem, negotiorum geſtorem & ſimiles, qui inordinatè libros rationum confecerunt, ibi. nume. 19
Iuramentum in litem non dari contra tutorem, qui, & ſi non confecerit inuentarium, probat qua extabat, & qua non extabant bona. ibi. nu. 21
Iuramentum in litem non datur contra tutorem, vel adminiſtratorem, qui non confecit inuentarium vel librum rationum ob ſimplicicatem & ruſticitatem. ib. nu. 22
Iuramentum in litem non dari contra adminiſtratorem non conficientem librum rationum, ſi liber eſt ab onere reddendi rationes. ibid. nu. 25 f. 238
Iuramentum in litem præſtari contra depoſitarium, ſi ciſta, vel valiſia diſsigilata fuit. ibi. num. 26
Iuramentum in litem ceſſat contra depoſitarium valiſia ſi illa facilè diſsigilari potuit. dict. ca ſ. 208. nu 40
Iuramenti iam delati exceptionem auferi non poſſe à iudice, qui pro ſuo arbitrio procedere poteſt. q. 50. nu. 1 f. 43
Iuramenti uim rem iudicatam ſuperare, ibi. nume. 2
Iuramenti exceptionem nec ex æquitate auferri poſſe. ibi. nu. 3
Iuramenti exceptionem interdum ex reſcripto principis tolli, ibi. nu. 4
Iuramenti affectionis deferendi praxis. d. ca. 207 num. 30 f. 287
Iuramenti ſpecies quæ ſit in caſ. l. Comparationes. C. de fide inſtr. q. 58. nu. 6 f. 51
Iuramenti delatio efficit iurantem eſſe teſtem in propria cauſa, caſu. 47. numero, ſecundo fol. 119
Iuramenti in litem tres eſſe ſpecies, caſ. 207. nume. 2 f. 186
Iuramento non probatur ignorantia cùm iuſtitia ipſius ignorantia probanda eſt. d. caſ. 186. numero. 15 f. 251
Iuramento affectionis ut locus ſit, plura requiri. d. caſ. 207. nu. 5 f. 286

Iurā[n]ⁿ[t]o aſſerentis ſtatur de his, quæ in eius animo conſiſtunt. caſu.816. numero. 5 fo-lio. 209

Iuramento affectionis ut locus ſit, requiritur dolus ex latere non reſtituentis, d.caſ.207.num.13. fo. 286

Iuramento creditoris ſtari, debitorem eſſe in fuga. caſ.87.nu.3 f.154

Iuramento ignorantia non probatur cum de præiudicio tertij agitur. d.caſu.186. numero.9 folio. 251

Iuramento quando ſtetur in his, quæ à iurantis animo pendent.caſ.241.nu.6. fo.317

Iuramento veritatis locum eſſe cum res dolo uiolēti occupatoris perijt, & rei æſtimatio probari non poteſt. d.caſu. 208. numero.2. folio. 289

Iurans non reuelare ſecretum præcepto ſuperioris cogi poteſt detegere.caſu.355. numero. 5. folio. 405

Iuramenti inobſeruator infamatur. caſ.260.nume.30 f.327

Iuſiurandum à iudice non præſtari, quòd ſapientis conſilium habebit.q.23. numer. 2. fo.23

Iuſiurandi formulæ, quæ ob res diuerſitatem cū deferenti refertur iuramentum, nouum auctoris exemplum ibi.nu.5.

Iuſiurandi oblatam conceptionem recuſare offerendo aliquando iuſtè poteſt.caſu 189. numero.2. fol. 52

Iuſiurandi facultatem à parte parti delat am non tranſire ad hæredem iurare debentis.q.68.nume.30 fo.57

Ius canonicum ſolum peccatum cōderat. ca.398. nu.36. f.456

Ius ciuile à Canonico non deſcrepare in delegatione cauſarum meri, uel mixti imperij.q.74.nume 45 f.65

Ius patronatus acquiri tempore immemoriali caſ. 43.nu.5 fo.117

Iuris ignorantia regulariter neminem excuſat.ca. ſu.44.nu.18 f.117

Iuris ignorantiam non prodeſſe in lucro cōſequendo.caſ.194.nu.23 f.259

Iuri canonico ſtari in in foro ciuili, cum ius ciuile dnaium eſt.q.30.nu. 3. fo.26

Iuri Pontificio ſtamus, etiam in foro ciuili, ſi clarum eſt eo iure, quod iure ciuili eſt obſcurum q.74.nu.53 fo.65

Iuri ciuili ſtamus etiam in foro canonico, ſi de eiſdem eo iure eſt de iure canonico dubium. ibidē declaratur. caſu. 185. numero. 12. folio. 248

Iuriſdictio quando priuatiuè conceſſa cenſeatur. q.40.nu.8 fo.36

Iuriſdictio conceſſa quando reuocari poſſit.ca.185 nu.30

Iuriſdictionis quaſi poſſeſſio quādo acquiratur ca. 161.nu.3 fo.221

Iuriſdictionis qualitas præſumitur, cum de principali iuriſdictione conſtat.q.76. numero.14. fo. 69

Iuriſdictionem ordinariam à partibus prorogatā, ſuam naturam non mutare quæſt.67.num.7. fol. 55

Iuriſdictionem ordinariam fauorabilem eſſe.q.37 num.14 f.32

Iuriſdictionem ordinariam dotam a principe ad ſuum beneplacitum, morte principis non finiri.q. 69.num.9 f.60

Iuriſdictionem eccleſiaſticam poſſe a laico defendi.caſ.398.nu.42 f.456

Iuriſdictionem iudicis turbans pœna arbitraria punitur.caſ.381.nu.16 fo.436

Iuriſdictionem ad Prætores tandem tranſlatam. q.2.nu.7 f.2

Iuriſdictione arbitrij ſuper vniuerſali negocio cōceſſa, ordinaria iuriſdictio eſt.q.12.num.18. fo. 16

Iuriſdictione ex Principis beneficio ciuitati conceſſa cenſeri etiam conceſſam in ſuburbijs. q 99. nu.12 fo.97

Iuriſdictione priuatiuè vni conceſſa, maior magiſtratus non poteſt ſe in ea intromittere. q.40. num.

numero.7 f.36
Iuriſdictione conceſſa in ciuitate, complecti & vicos ac comitatum.quæſtio.99. numero.23. fol. 97
Iuriſdictione minori magiſtratui conceſſa, cumu latiuè non priuatiuè ad maiorem magiſtratum eſſe q.40.nu.2 f.36
Iuſta litigandi cauſa eſt, vt pudor & verecundia ſeruetur.caſ.177.nu.14 f.236
Iuſta litigandi cauſa. cætera in verb. cauſa iuſta.
Iuſtinianum confirmaſſe pœnas Pontificias in blaſphemos.caſ.375.nu.28 f.429
Iuſtitia æſtimationem non recipit. caſu.342. num.21 f.390
Iuſtitia mercedem quærere iniuſtiſſimum. caſ. 342.num.23. f.390

L

LAicus rectè malefactorem prehendit, vt ad iudicem laicum eum ducat.c.180 nume.18 f.258
Lanam & lac fructus eſſe induſtriales.c. 210.num.26 f.383
Lapidem in aere proijciens, & occidens caſu hominem, non punitur ut homicida.caſ.324.nume.10 f.377
Laudum ab arbitratoribus die feriata ferri poſſe.q.30.n.17 f.26
Laudum reductione pendente, non eſſe exequendum.q.76.nu.20 f.62
Laudum arbitrorum tranſactioni æquiparari.ca. 8.num.5 f.106
Laudo notabiliter contrauenire, quid. caſ. 219. num.1 f.300
Latro famoſus pœna mortis plectitur. caſ.295. num.14 f.349
Latro famoſus quis. ibi.n.15
Latonia quæ.caſ.399.nu.14 f.458
Læſio enormis, quæ vt minor in integrum reſtituatur.caſ.75.nu.21 f.147
Læſio ratione ſui, & comparatiuè conſiderari ibi. num.3
Læſio enormis quæ in laudo arbitri. caſ.75.numero.2. f.145
Læſio enormis quæ, vt eccleſia in integrum reſtituatur.caſ.75.nu.1 f.146
Læſio, ob quam minor reſtituitur, conſideratur iuxta tempus celebrati contractus. caſ.149. num.19 f.211
Læſio enormis quomodo conſideretur in arbitrio prolato.q.79.nu.17 f.65
Læſionem tertiæ partis eſſe enormem ad hoc vt eccleſia reſtituatur ex aliquorum opinione.d.caſ. num.3 f.246
Læſionem enormiſſimam dolo re ipſa æquiparari. q.71.nu.18 f.62
Læſus omni iure recompenſandus eſt.q.96.nu.3 fol. 95
Læſus, ex ſententia iudicis arbitrarij, quibus probationibus vti poſſit ad læſionem ſuam probandam.q.72.nu.1 f.62
Legatum in refectionem viæ ob incertitudinem non vitiari.caſ.188.n.4 f.255
Legatum rei alienæ valere.caſu.146.numero.1 fol. 97
Legatum ſtrictè interpretandum.q.99. nume.14 fol. 97
Legatum conſanguineo factum largè interpretari.ibi.nu.15
Legatum minui cauſa diminuta, ob quam fit. caſ.223.nu.2 f.303
Legata quæ dici poſſit quantitas, quam veriſimiliter pater etiam ſi ſciuiſſet filium adeſſe, relinquiſſet.caſ.174.nu.2 f.234
Legatū his, quæ in ciuitate Romæ ſunt, quæ debeantur.caſ.155.nu.4 f.218
Legitima ſi non debetur, nec dos.caſ.149. numero.28 f.211
Legitima in pecunia numerata aſſignari non poteſt ex iudicis arbitrio.caſu.173.numero.27 fol. 221
Legitima in pecunia numerata aſſignari poteſt ex iudicis

ex iudicis arbitrio. caſu. 163. numero. 27 fol. 221
Legitimam in pecunia numerata aſsignari poteſt ex iudicis arbitrio approbato a ſtatuto. ibi. numero. 28
Legitima in pecunia hæreditaria aſsignari poteſt ibi. nu. 29
Legitima aſsignari poteſt in pecunia, cùm partem eius iam acceptauit filius. ibi. nu. 30
Legitima in fructibus aſsignari an poſsit. ibi. numero. 31
Legitima ſua creditor quomodo filius dicatur. d. caſ. 163. nu. 18
Legitima in aſsignatione praxis. d. caſ. 183. numero. 33 f. 211
Legitimam eſſe æs alienum. caſ. 149. numero. 11 fol. 211
Legitimam non iure naturali, ſed ratione naturali deberi. ibi. nu. 12
Legitimam ſi male conſumpſit filius, alteram à patre non conſequitur. caſ. 182. numero. 56. fol. 241
Legitima in pecunia numerata a patre filio aſsignari poſſe. caſ. 163. n. 2. f. 221
Legitimam relinquere poteſt pater filio in pecunia numeranda ab hærede inſtituto. ibidem numero. 3
Legitimam ex ſubſtantia patris deberi. ibidem num. 8
Legitimam aſsignari non poteſt pater filio in re inutili. ibi. nu. 13
Legitimam aſsignare non poteſt pater filio in re, quæ onus annexum habet. ibi. nu. 14
Legitimam ex ſingularibus rebus deberi, ibidem num. 17
Legitimam non augeri auctis facultatibus. d. caſ. 149. nu. 18 f. 211
Legitimam quibus ex rebus poſsit aſsignari iudex cum aſsignatio hæc ad ſuam arbitrio refertur. d. caſ. 163. nu. 22 f. 221
Legitimam in re vna aſsignare non poteſt hæres vniuerſalis filio teſtatoris. ibidem. numero. 24.
Legitimam honorabili titulo eſſe relinquendum. d. caſ. 149. nu. 29
Legitimam ſine aliquo onere deberi. ibidem numero. 30
Legitimam ſine perſonarum diſtinctione deberi. ibi. nu. 31
Legitimam in uita patris non deberi, e contra, dotem. ibi. nu. 32
Legitimam purè deberi, dos verò. poteſt et ſub conditione. ibi. nu. 33
Legitimatio dum impetratur, qualitas matris legitimandi narranda eſt. caſ. 203. numero. 7. fol. 284
Legitimatio cum impetratur, narrandum eſt ſtatutum, quo maſculi per fœminas excluduntur ibi. nu. 8
Legitimatis cum impetrantur, narrandum eſt ſtatutum, quo illegitimi ſuccedere prohibentur ibi. nu. 9
Legitimatio cùm impetratur, qualitas filij legitimandi narranda eſt, caſu. 203: numero ſecundo.
Legitimatio quando impetratur, qualitates legitimandi ſunt in ſpecie & clarè narranda. ibid. num. 3
Legitimationem impetrans narrare debet, ſi quos habet filios legitimos. dict: caſu. 203. numero. 5
Legitimationem qui ſemel impetrauit, ſi eam non obtinuit, illius mentionem facere debet in ſecunda impetratione. ibi. nu. 6
Legitimationem impetrans narrare debet prohibitionem a teſtatore factam, ne illegitimi ſuccedant. ibi. nu. 10
Legitimatus ad feuda quando ſuccedat. d. c. 203 nu. 11
Leno turpis perſona. q. 88. nu. 15 f. 187
Lenonis pœna apud Hiſpanos & Germanos. ibid: nu. 16
Leonis X. Pontificis factum aduerſus Paulum Batonem. c. 336. nu. 13 f. 382
Leuato velo in cauſis procedere quid ſit, & qua ratione ita dictum, caſ. 297. nu. 3 f. 350

Leuitico

L. euitici locus cap. 21. caſ. 226. nu. 3 f. 306
L. ex quod ſi nolit. §. ſi quis ita. ff. de adil. edicto. explicatur q. 22. nu. 12 fo 21
L. ſi defenſor. §. 1. ff. de interrog. actio. declaratur lib. 1. q. 37. nu. 32 f. 31
L. 1. C. qui pro ſua iuriſd. exponitur. ibidem numero. 33.
L. ſi quando in principio. C. de inofficio. teſtamen. exponitur. q. 7. nu. 40 f. 8
L. emptionem. C. de contrahen. & comm. ſtip. declaratur. c. 105. nu. 38 f. 182
L. 1. C. de cond. in publ. horreis. lib. 10. explicata. q. 8. nu. 31 f. 12
L. ſi forte. ff. de Caſtren. pecul. multiplex intellectus & in quo genere perſonarum procedat, plene explicatum. quæſtio. 76. numero. 8. fol. 69
L. mora, in princ. de Vſuris, ſenſus & intellectus caſ. 220. nu. 27 f. 300
L. vlt. C. de iure emphyteo. ſenſus & declaratio ibi. nu. 28
L. mora in fine principij de Vſuris, intellectus ibi. nume. 30
L. ſi conuenerit. ff. de pig. actio. ſenſus & intellectus. ibi. nu. 31
L. Aemilius Largianus, in princip. de mino. intellectus. ibi. nu. 32
L. ſi mandato Titij. §. ille qui. ff. mandat. intellectus. ibi. nu. 33
L. Qui Romæ. §. coheredes. de verborum oblig. intellectus. ibi. nu. 34
L. Qui Romæ. §. Seia. de verb. oblig. intellectus et litera. ibi. nu. 35
L. Theopompus. ff. de dote prælega. litera uera & intellectus. ibi. nu. 3
L. aut damnum. §. proinde. ff. de pœnis, declaratur nouo ſenſu. q. 87. nu. 2 f. 86
L. ſi confeſſus. ff. de cuſtod. reo. intellectus. caſ. 303 num. 5 f. 355
L. ij. C. de exhib. reo. intellectus. ibidem numero. 6
L. ij. C. vbi Senat. vel Clariſs. intellectus. lib. 2. cen. 1. caſ. 86. nu. 10 f. 152
L. ſi vxor. §. 1. ff. de adulter. remiſſiuè declaratur q. 88. nu. 23 f. 87
L. ſi miles. §. defuncto. ff. de adult. expoſitus. ibid. num. 24
L. Carmelia Pia. ff. de iure patro. declaratur. q. 67. num. 9 f. 54
L. 1. §. 1. ff. quæ ſenten. ſine appellatio. reſcindan. explicatur. ibi. nu. 10
L. abſentem. C. de accuſ. exponitur. ibidem numero. 11
L. de accuſatoribus. C. de accuſ. interpretatur. ibi. num. 12
L. vlt. C. de errore Aduo. declaratur. caſ. 25. nume. 3 f. 112
L. promiſſor. ff. de conſti. pecu. exponitur. ibidem num. 4
L. vbicunque. ff. de interrog. actio. declaratur. ca. 51. nu. 34 f. 123
L. Offidius. de lega. 3. ſenſus & intellectus. ibid. nu. 35
L. generaliter. C. de reb. cred. intellectus. ibidem num. 36
L. 4. §. condemnatum. ff. de re iud. declaratur. q. 90. nu. 9 f. 89
L. qui habebat. ff. de reb. dub. exponitur. q. 68. nume. 18 f. 57
L. arbitrio. §. 1. ff. de dolo. & l. videamus, de in litem iura. declarata. caſu. 207. numero. 17 fol. 286
L. ſeruum quoque. §. publicè. ff. de procuratorib. exponitur. q. 80. nu. 89 f. 73
L. de pupillo. §. qui opus. de operis noui nuntiatione. declaratio. q. 58. nu. 2 f. 51
L. Papinianus exuli. ff. de minor. expoſita. q. 81. nu. 9 f. 82
L. vnica, in fin. ff. nil nouari appellat. penden. declaratur. ibi. nu. 10
L. vtrum. ff. ad l. Pump. de paricid. declaratur. caſ. 353. nu. 8 f. 401
L. ij. qui opem. ff. de furtis. declaratur. ibidem numero 9

L. ſi Prætor. §. Mancellus. & Paulus. ff. de iud. explicati nouis enterpretationibus. q. 38 n. 18 fol. 34
L. 4. §. quod non ita. ff. de peda. iud. declaratur. q. 74. nu 31 f. 146
L. ſi libertus ita iurauerit. ff. de op. liber. declaratur. q. 70. nu. 5 f. 62
Lex 12. tab. aduerſus ſepulchrorum violatores. c. 387. nu. 6 f. 439
L. ſed & ſi ij. §. vlt. C. de prædijs minor. declaratur remiſſiuè. caſ. 191. nu. 78 f. 238
L. prægnantis. ff. de pœnis, ratio. q. 86. nume. 13 fol. 85
L. a Diuo Pio. in princip. ff. de re indic. exponitur & declaratur. q. 74. nu. 55 f. 65
L. ſi de interpretatione. ff. de pœnis, regulam, in atrocioribus locum non habere. quæſt. 86. nu. 25. f. 85
L. minimè. ff. de relig. & ſump. fune. declaratur q. 90. nu. 46 f. 89
L. ſi Præſes. C. quomodo & quando iudex. declaratur. q. 67. nu. 7 f. 56
L. 1. ff. ſi quis cautio. nouus ſenſus & intellectus caſ. ij. nu. 12
L. in fraudem. §. fiſcalibus. ff. de iure fiſ. etiam in cauſis priuatorum locum habere. quæſt. 97. num. 3 f. 96
L. nulli. C. de iud. declaratur. caſ. 371. num. 4 fol. 426
L. ordinarij. C. de rei vend. ſenſus. & intellectus ex doctoribus. ibi. nu. 7
L. ordinarij. C. de rei vend. intellectus ex authore ibi. nu. 8
L. vlt. C. de teſtibus ſenſus & intellectus. c. 109 nu. 9 f. 198
Lex cum de præcepto eſt, obſeruari omnino debet caſ. 1, 380. n. 2 fo. 435
Lex cùm de conſilio eſt, an obſeruanda ſit ibidem num. 3
L. Vtsque. §. culpa. ff. de rei vend. declaratur. caſ. 61. nu. 11 f. 135
L. voluit. ff. de interrog. act. & l. quidam, & l. Paulus. ff. de re iud. expoſitio. quæſtio. 2. nu. 12 fol. 2
L. 4. ff. de iure deliberatur. caſu. 1. numero. 11 fol. 8
L. vlt. in fi. C. de iud. declarata nouo ſenſu. q. 74. nu. 50 f. 65
L. apertiſſimi. C. de iud. declaratur. ibidem nume. 51
L. quæro. §. vlt. ff. de ædil. edicto. declaratur. caſ. 99. num. 17 f. 176
L. inſulam. ff. de verb. oblig. varij doctorum intellectus relati & confutati. caſ. 7. nume. 10 fol. 105
L. Vnde ſi Nerua. ff. pro ſocio. declaratur. caſ. 73 num. 3 f. 146
L. ſi coita. ff. pro ſocio. ſenſus & declaratio. q. 68. num. 33 f. 56
L. domum ff. de contrah. emp. explicatur. q. 68. num. 35
Lex 12. tab. quid in ſortilegos ſtatuerit. caſ. 388. num. 3 f. 440
L. pen. §. ad crimen. ff. de publ. iud. declaratur. d. q. 80. nu. 95 f. 73
L. non ſolum. §. vlt. ff. de vſucap. noua declaratione exponitur. q. 7. n. 23 f. 78
L. 1. de ſolut. exponitur. ibi. nu. 27
L. 3. C. de dot. promiſſ. declaratur. ibidem numero. 31
L. ſeruus communis. ff. de ſtip. ſeru. declaratur. q. 68. nu. 7 f. 56
L. ſi quis ſeruum. ff. de cuſto. reo. explicatur. q. 14 num. 4 f. 23
Legem de vrbanitate contemnens punitur. c. 380 num. 8 f. 435
L. ſi fundum. ff. mand. q. ſingularis eſt, declaratur caſ. 143. nu. 4 208
L. cognitio. §. ut bonorum. ff. de of. eius. ſenſus & intellectus, ac de illius litera ex Hyolandro & Ant. Aug. q. 74. nu. 42 f. 65
L. ſi cum dies. §. vltim. ff. de recep. arbit. ſenſus & intellectus. caſ. 8. nu. 8 f. 106
L. cum ſine præfinitione. §. vlt. ff. quando dies lega. ced.

ga.ced.intellectus ibi.nu.9

L.1.§.item ſi ita.ff.ad l.falcid.explanatur.ibid. caſ.30.nu.1 f.113

L.ſi domus.§.an pecunia.ff.de lega.1.declaratur. ibi.num.4

L.1.§.largius.ff.de ſucceſſ.edic.explicatur.caſ.1. num.3 f.100

L.cum antiquioribus.C.de iure deliberandi.declaratur.ib.nu.4

L.cum res.§.culpa.de leg.1.intellectus.caſu.49 num.2 f.122

L.mulier.§.ſed enim.ff.ad Treb.ſenſus & intellectus.ib.nu.3.

L.Caius.ff.ad S.C.Syllania.intellectus & genuinus ſenſus.caſ.265.nu.7 f.332

L.executores.C.quæ res pigno.oblig.poſſ.litera et ſenſus caſ.378.nu.6 f.433

L.quod ſi nolit.§.ſi quid ita.de adil.edi.exornatur.q.17.num.7 f.19

L.ſtipulatio iſta.§.ſed ita.de verborum oblig.declaratur.caſ.53.nu.2 f.123

L.ul.§.ſed & ſi quis.C.commu.de leg.egregiè explicatur.q.22.nu.7 f.22

L.filij mater.§.1.ff.ad S.C.Tertul.declaratur. ibi.nu.8.

L.cum Prator.ff.de iud.in connexis non habere locum:q.37.nu.22 f.32

L.1.C.de commea.li.12.declaratio & ſenſus.caſ. 354.nu.24 f.405

L.generaliter.ff.de inof.Breſi.ſenſus & intellectus:q.54.n.15 f.39

L.Thais.Lucius Titius.ff.de fideicommiſ.liber declaratur.q.8.nu.15 f.10

L.ex Lucaria de re publica.caſ.394.numer.11 fol. 441

L.1.§.idem Iulianus.ff.de lib.agnoſcen.intellectus & uernus ſenſus.caſu.89.numero.33. fol. 160

L.inteſtato.§.ult.ff.de ſuis & legit.declaratio. ib.nu.35

L.ultima.C.de iure dom.impetr.caſu.6.num.7. fol. 104

L.ſi ſeruus communis.ff.de don.inter virum & uxore.ſenſus & intellectus.caſ.88.nume.15. fol. 165

L.de rebus.C.de dona.ante nup.explanatur.caſ. 48.nu.32 f.119

L.nonnulli.ff.de excuſ.declaratur.caſ.65.nu.3 fol. 138

L.non omnium.ff.de legibus declaratur.caſ.82 nu.14 f.149

L.profitexit.ff.qui & à quibus ſenſus & intellectus.ibi.nu.15

L.nullum.C.de teſtib.declaratur.q.91 f.92

L.1.C.de ſportul.explicata.ibi.nu.5

L.diuus.ff.de re iud.ſenſus & explanatio.ca.15 nu.1 f.108

L.ſi ex falſis.C.de tranſact.expoſita.ibidem nume.4

L.qui agnitis.ff.de except.intellectus & declaratio.ibi.nu.5

L.ſi filius.ff.ad S.C.Maced.explicatur.caſ.21. num.3 f.111

L.1.ff.de cur.bo.dando.explanatur.caſ.1.nu.13 fol. 100

L.quoties.C.de iud.explicata.queſt.91.nume.9 fol. 92

L.1.C.de ord.cognit.expoſita.ibi.nu.10

L.diuus.la 2.ff.de falſis.declaratur.ibidem nume.11

L.1.C.quando Impera.inter pupill.& uiduam, declaratur.caſ.66.nu.4 f.139

L.creditor.§.Lucius.ff.mand.explicatur q.7.nume.63 f.8

L.ne diu.C.de pœnis.declarata.q.80.nume.100 fol. 74

L.ſed ſi hac.§.patronum.ff.de in ius uocan.declaratur.caſ.201.nu.11 f.269

L.ſi fideiuſſor.§.ſi cum.ff.mand.ſenſus & intellectus.ibi.nu.12

L.1.C.ſi nuptiæ ex reſcrip.peta.intellectus.reiecta Beroij interpretatione.ibi.nu.13.

L.quæro,& l.cum poſt.§.gener.ff.de iure dotium intellectus,& ſenſus,caſ.149.nu.26.f.211

L.3 § ſi ad diem.ff.de re milit.declaratur, caſu. 45.nu 7 f.117

L.ſtipendia.C.de execut.rei iud.declaratur.c.378 num.11 f.433

L.2.C.de ferij.,declarat. quæſtio. 30. numero.4 fol. 26

L.minor.25.annis a duerſus omiſſ:am.ff.de mino. declaratur.caſ.175.nu.12 f.234

L.quinquaginta ff.de proba.intellectus.caſ.213. num.12 f.295

L.is qui ducenta,in prin.ff.de reb.dub.intellectus ibi.nu.13

L.ſi ut proponis.C.quomodo & quando iudex. declaratur.q.67.nu.29. f.54

L.1.ff.de cuſtod.reo.ſenſus caſ.303. numero.17 fol. 354

L.2.ff. de cuſtod reo, intellectus: ibidem numero.18

L.3.ff. de cuſtod. reo declaratio. ibidem numero.19

L.eos.§.ſuper his.C.de appell.intellectus.ibi. numero.20

L.ultima.§.ſed & ſi quis.C.communia de leg. ſenſus, & declaratio caſu.44.numero ſecundo fol. 117

L.ſi curatoris.C.de iure delib.interpretata.caſ.5 num.15 f.104

L.donationes.§.ſpecies ff.de dona.intellectus.caſ. 88.nu.34 f.156

L.ea quæ.§.magiſtratibus.ff.ad municip.nouo intellectu ab authore explicatur.q.74.nume.8 fol. 65

L.properandum.§.ſin autem reus.C. de iud.ſenſus & intellectus.ibi.nu.29

L.ea quæ.§.magiſtratus.ff.ad municip.ſenſus & intellectus ex Goueano quæſt. 74. numero.25 fol. 65

L.Campanus.ff.de ope.liber.intellectus.c.88.nu.

L.ultim.C.de legibus,declaratur.quæ. 7.nu 53 fol. 8

L.1.ff.de furib.balnea.declarata.q. 86.num.29 fol. 84

L.uxori.§.ult.de leg.3.ſenſus & intellectus.caſ. 88.nu.32 f.156

L.ult.ff.de term.moto.intellectus.ca.393.num.5 fol. 447

L.ſi quis aliquid.§.abortionis.ff.de pœnis,intellectus & ratio caſ.357.nu.8 f.406

L.Cicero,de pœnis.declaratur.ibi.nu.13

L.pater.§.quindecim.de leg.3.multiplex ſenſus, intellectus, & declaratio.quæſtio.54.num.25 fol. 47

L.1.§.res uerò.C.de imponen.lucr.deſcrip.explicatur.ibi.nu.26

L.ſeruum.C.ad leg.Iul.de ui.ſenſus.caſ.354.numero.17 f.321

L.promiſſor.§.1.ff.de conſt.pecul.declaratur.caſ. 27.nu.3 f.113

L.debitoribus.ff.de re iud.declaratur atque exponitur.ibi.nu.4

Legis Iulia de ui publica caput primum arma habere & deferre prohibet.caſ.394.numero.18 fol. 454

Leges ciuiles canones interdum ſequi.ca.398.nume.2 f.449

L.gallus in princ. de lib.& poſthu. quomodo decem menſes competet. in caſu. 89. numero.44 fol. 160

L.1.C.qui pro ſua iuriſ.ſenſus & intellectus.q. 54.nu.17 f.47

L.Arethuſa.ff.de ſtatu hom.declaratur.cà.47 num.8 f.119

L.ult.C.de iniur.noua explanatione enucleatur. q.80.nu.93 f.73

L.ſeruus non in omnib.de act.& ob.declaratio et intellectus.caſ.354.nu.31 f.321

L.diuus.§.item ſenatus,& l.ſi pater.ff.de falſis, ſenſus.ibi.nu.33

L.non ex omnibus.ff.de recep.arb.ſenſus & intellectus,q.74.nu.13 f.65

L.1.ff.qui & a quibus appel.intellectus Doctorum rejectus.ibi.nu.14

L.2.ff.qui a quibus. appel. nouo ſenſu illuſtrata. ibi.nu.17

L.ſi

L. ſi adulterium cum inceſtu. §. liberto. ff. de adul te. exponitur. q. 73. nu. 44 f. 89
L. ſed ſi unius. §. prætor ait. ff. de iniurijs, nouo ſenſu exponitur. in proœm. numero. 10
fol. 1
L. ob carmen. §. illud ff. de teſtib. ſenſus & declaratio. q. 83. nu. 12 f. 63
L. dies feſtos. ff. de ferijs, expoſita. q. 30. num. 13 *fol.* 26
L. uiam publicam. ff. de uia publica, explanatur. caſ. 44. nu. 11 f. 117
L. non aliter. §. 1. de leg. 3. explicatur. caſ. 59 nume. 6 f. 233
L. ſi Barſatoram. C. de fideiuſſo. intellectus. c. 394 num. 50 fo. 454
L. pen. ff. de varijs & extraord. cognit. & l. 1. C. de Nili agger. non rump. conciliantur. ca. 386. nu. 2 f. 438
L. 1. C. de Nili agger. non rump. declaratio & ſenſus. ibi. nu. 4
L. Publia. §. vlt. ff. depoſiti. declaratio & ſenſus. caſ. 93. nu. 16 f. 172
L. 1. & l. penul. C. de ord. iud. declarantur. c. 167. nu. 12 f. 210
L. ſi quis à liberis. §. ſi uel parens. ff. de lib agno. ſenſus & intellectus. ibi. n. 13
L. ſi quis a liberis. §. ſolent. ff. de libe. agno. ſenſus et declaratio. ibi. nu. 14
L. pe. ff. de noxa. actio. ſenſus & intellectus. ibid. num. 15
L. 2. C. de ordine iudiciorum, declaratur. ibidem nu. 16
L. quoniam Alexandrum. C. de adulter. intellectus. ibi. nu. 17
L. Paulus. ff. ad l. Falcidiam. explicatur & ibi de ratione dubitandi et decidendi. caſ. 49. nu. 13. 14. & 15 f. 122
L. deducta. §. hæreditatem. ff. ad Treb. declaratio. ſenſus ibi. nu. 16
L. Paulus. §. 1. ff. de vſuris. declaratio. ibi. numero. 17
L. medicos. C. de profeſſ. & Med. lib. 12. declaratio. caſ. 379. nu. 19 f. 434
L. vlt. §. vlt. ff. quod vi aut clam. in qua perſona loquatur. caſ. 45. nu. 4 f. 118
L. & poſt edictum peremptorium. §. 1. ff. de iud. declaratur. ibi. nu. 5
L. miles. §. defuncto. ff. de adulter. intellectus. caſ. 89. nu. 21 f. 160
L. ob æs. C. de prædijs minorum, declaratur. caſu. 171. nu. 6 f. 230
L. qui cum alio, de reg. iur. declaratur li. 2. conſi. 3. caſ. 201. nu. 54 f. 269
L. Lucius. ff. de condi. & demo. intellectus communis rejectus. caſ. 89. nu. 7 f. 163
L. Lucius. ff. de cond. & dem. intellectus Comenſ. & Alciati reprehenſus. ibi. nu. 9.
L. Lucius, de cond. & demo. intellectus. ibi. numero. 10
L. de ætate. §. ſi cum. hæres. de interrog. act. intellectus. caſ. 93. nu. 29 f. 169
L. inter ſtipulantem. §. ſi Stichum. de ver. obli. intellectus. ibi. nu. 31
L. filiū. de his qui ſunt ſui uel alie. iur. declaratur. caſ. 89. nu. 54
L. ſi maior. C. de legi. hæred. enucleatur. ibidem nume. 59
L. ſtadonum. §. qui iura. ff. de excuſ. tut. declaratur. ibi. nu. 67
L. quæro. §. ult ff. de ædil. edi. declaratur. caſ. 99 nu. 9 f. 176
L. qui cum alio contrahit, de reg. iur. declaratur. caſ. 182. nu. 71 f. 241
L. ſi quidem. C. de except. declaratur. caſ. 95. nume. 35 f. 183
L. vlt. in prin. ff. de doli mali & metus excep. declaratur. caſ. 194. nu. 55 f. 259
L. etiam ſi. §. 1. ff. de mino. exponitur. caſ. 95. nu. 7 fol. 173
L. conſenſu. §. ſuper plagis. C. de repud. declaratur c. 106. nu. 6 f. 185
L. ſi de interpretatio. ff. de pœnis declaratur. q. 85 nu. 4 f. 82
L. ſi quis in hoc genus. C. de epiſ. & cleri. intellec. caſ. 389

caſ.389.nu.3 fo.441

L.aut facta.§.locus.ff.de pœnis.intellectus.ibid. num.4

L.ſacrilegij capite,primo reſponſo.ff.ad leg.iul.pecul ſenſus.ibi.nu.5

L.ſacrilegij pœnam,in prin.ff.ad l.iul.pecul.intellectus:ib.nu.6

L.quoties.C.vbi Sena.vel Clariſs.intellectus.q. 43.num.32 f.37

L.2.C.vbi Sena.vel Clariſs.lectio uaria.caſ.86 num.12 f.84

L.2.C.vbi Sena.vel Clariſs.declaratio.caſ.86. num.19 f.84

L.ciues.C.de incolis.lib.10.explanatur.ibidem num.20

L.comparationes.C.de fide inſtr.explicatur.quæ. 58.nu.5 f.51

L.Papinianus.§.meminiſſe.ff.de inoff.teſtamen. explicata.ca.7.nu.12 f.105

L.ſi quis alumnam,in fine.C.de nup.declaratur. caſ.100.nume.2 f.177

L.pen.§.ad crimen.& l.2.§.vlt.ff.de pub.iud. ſenſus.q.80.nu.5 fo.73

L.1.ff.an per alium cauſa appell.agi poſsit,declarata ibid.nume 7

L.3.§.1.C.ubi Sena.vel Clariſs.explicata,ibid. num.8

L.tunc conuenit,C.de accuſ.ſenſus & intellectus & de uaria ipſius litera ex Theodoſiano Codice.ibi.nu.9

L.in ipſius.C.famil.ercif.declaratur.caſ.121.numero.9 f.198

L.5.ff.de interrog.actio.explicatur.caſu.52.numero.8 f.127

L.iure familiaritatis.ff.de acqui.poſſ.declaratur. ca.160.nu.20 f.22

L.vlt.C.de iure emphyt.declaratur.lib.2.cent. 1.caſ.37.nu.5 f.114

L.3.§.quamuis.ff.ſi cui pluſquam per leg.falcid. declaratur.caſ.72.nu.17 f.145

L.1.C.ſi contra ius uel vtil.pub.exponitur q.37. nu.24. f.32

L.qui procuratorem.ff.de procur.nouo ſenſu illuſtratur.ibid.nu.25.

L.2.C.de offi.Præfecti Auguſt.explicata.ib. nu.26:

L.vltim.§.adeo.C.ubi Sena.vel Clariſs.expoſita ibid.nu.27.

L.vnica.C.de raptu uirg.ſenſus & intellectus caſ.360.nu:31. f.409

L.unica.C.ſi quis imper.maled.intellectus.caſu. 377.nu.8. f.431

L.4.ff.de manumiſ.vind.ſenſus et intellectus.q. 69.nu:25 f.60

L.quaſitum.§.iulianus ait.ff.qui & à quibus cum l.4.ff.de manumiſs.vind.pugnare.et de uera litera.d.§.iulianus,reſtituta.ibidem nu.26

L.vlt.C.de nego.geſt.declarata,ibidem numero.27

L.vxorem.§.penul.ff.de leg.3.declaratio et ſenſus ibi.nu.28

L.2.§.omnia C.de uet.iure enuclea.declaratur. caſ.200.nu.8 f.265

L.Aediles aiunt in princ.ff.de adil.edi.declaratur.caſ.50.nu.5 f.123

L.vlt.§.ſed quia.C.de iure delib.intellectus.ibid. num.6

L.2.C.de temp.appell.explicatur.ibidem numero.8

L.1.C.de temp.appell.interpretatio,ibidem numero.10

L.quinquaginta.ff.de excuſ.tut.declaratur.ibid. num.12

L.penul C.de fideiuſſ.ibi.nu.13

L.ſeptimo menſe.ff de ſtatu.homi.de quo menſe intelligatur.ibi.nu.19

L.ubi lex.ff.de reg.iur.declaratur.ibidem numero 22.

Lex.12.Tab.aduerſus iures impuberes.caſ.329. num.15 f.380

L.2.§.cum in eadem naue,& leg.ultim.ff.ad leg.Rhodi.de iactu intellectus,caſu 245.numero.8 f.318

L.ſi

L.maiorem.ff.de pactis,intellectus.ibidem.numero.9.

L.2.in prin.ff.de dote praleg.intellectus.ca.312.nu.7. f.295

L.diuortio,de ver.ob.intellectus & declaratio,ib.nu.8.

L.1.§.de inſpiciendo.ff.de ventre inſpi.intellectus ca.220.nu.38 f.300

L.1.ff.de libellis dimiſſo.intellectus,ibidem:numero.39

L.Sempronius.de leg.2.intellectus,ca.213.n.15 fo.295.

L.cum centum,de ad men.leg.intellectus & ſenſus.ib.nu.16

L.diuertio,de verbo.oblig.declaratur.ibidem.nume.17.

L.ſi ſeruus.§.ſi cum mihi.ff.de pactu.intellectus.ib.nu.18

L.libertus qui ſoluendo.ff.de oper.lib.ſenſus & intellectus,ca.163.nu.9 fo.221

L.ſcimus.§.repletionem.C.de inof.teſta.declaratur.ib.nu.10.

L.Decuriones.C.de quaeſtio.intellectus.caſ.340.nu.6 f.386

L.ſi quis filio.§.eius.ff.de iniuſto rup.intellectus.ca.284.nu.20 fo.341

L.ſi quis aliquis.§.miles,de pœnis,intellectus.ibi.num.23

L.ult.§.1.C.de ijs qui per non dom.manumi.ſūt,declaratur.ca.314.nu.3 fo.362

L.& ſi legibus.C.ſi contra ius vel vti pub.intellectus.ib.nu.5

L.quis in prin.in illo uerbo,cogitationis,C.ad l.Iuliam maieſta.intellectus caſu.360.num.27.fol.309.

L.C.de falſa mone.intellectus.caſu.321.nu.28.fol.373.

L.qui contra.C.de inceſt.nup.intellectus.ca.244 num.15 f.318

L.vlt.ff.de ritu nup.intellectus.ib.nu.16

L.in pecudum.§.vlt.de vſuris.intellectus,& declaratio.ca.210.nu.13 f.293

L.ne quis Chriſtianam.C.de iudæis,intellectu & ſenſus.ca 290.n.2 f.346

L.quamuis,la 2.C.de adul.a quo & quando promulgata.ib.nu.6

L.poſſeſſionem.C.communia vtriuſque iud.declaratur.caſ.168.nu.8 f.211

L.vlt.C.de pœna iud.qui male iud.declaratio & intellectus.ca.342.nu.13 f.390

L.1.C.ad l.iul.repe.intellectus.ib.nu.15.

L.2.C.de reb.cred.in iuramento calumniæ etiam procedere.ca.319.nu.28 f.295

L.vlt.ff.de crim.ſtellio.declaratur.caſ.319.nume 11

L.nam ſufficit.ff.de dolo.intellectus.ibidem.nume.12

L.2.C.de reb.cred.& iureiu.intellectus ex Duareno.ib.nu.13

L.2.C.de reb.cred.& iureiu.intellectus,ex Roberto Aurelio.ib.nu.15

L.ſi quis.§.abortionis.ff.de pœnis.eſſe contra regulas iuriſgentium.caſu.358.nqmero.5.folio 407.

L.ſi Stichum.§.vlt.ff.de nouatio.intellectus.caſu 213.nu.23 fo.295

L.Paulo Callimacho,in prin.de leg.3.intellectus & ſenſus.ib.nu.24

L.Procula.ff.de proba.ſenſus & intellectus.caſu.88.nu.17 fo.156

L.ſcientiam.§.cum ſtramenta.ff.ad l.Aquil.intellectus.caſ.363.nu.16 f.421

L.3.§.ſcio,de minor.declaratur.q.38.num.12 fo.32

L.falſo.C.de diuerſis reſcrip.declaratur.caſ.204.nu.2 fo.286

L.2.C.de rebus cred.& iureiu intellectus ex Cuiacio.caſ.319.nu.21. f.371

L.2.C.de reb.cred.& iureiura.intellectus genuinus.ib.nu.23

L.de qua re.ff.de iudicijs,declaratur.caſu.167.nu.7 fo.210

L.intra vtile.ff.de mino.declaratur.ibidem.nume.8.

L.2.C.vt nemo priuatus prædys ſuis, declaratur. ca.338.nu.12 f.386
L.qui alterius.de reg.iu.intellectus. caſ. 315.nume.12 f.364
L.4.ff.loca.ſenſus & intellectus, ex gloſſa & Decio.q.60.nu.18 fo.51
L.4.ff.locati.ſenſus & intellectus nouus authoris ib.num.20
L.cum precario.ff.de precario. declaratio & ſenſus nouus authoris.ib.nu.21
L.Lucius.ff.de don.intellectus.ib.nu.22
L.capitalium.§.nonnumquam.ff. de pœnis.litera & ſenſus.ca.390.nu.30 f.443
L.vlt.ff.de incend.ruin. & naufrag.ſenſus et intellectus.ib.nu.31
L.capitalium.§.qui ob inimicitias.ff. de pœnis.intellectus.ib.nu.33
L.cum poſt.§.gener.ff. de iure dot.non aduerſari. l.1.C.de dotis promiſſ.caſu. 149.numero.36. fo.211
L.3.§.nerua filius.de acq.poſſ.intellectus.ca.238 nu.2 fo.314
L.2.& l.3.ff.de interrog. act.declarantur et paulo.infra.ca 51.nu.9 f.125
L.non tantum.ff.de excu.tut.intellectus.ca.57. nu.27. f.134
L.excipiuntur.ff.ad S.C.Syllanianum.intellectus et declaratio.ib.n.28
L.ſi cum fideicommiſſaria.Ariſto.ff.qui et a qui. intellectus.ca.238.nu.6 fo.314
L.qui pœna.§.Diuus quoque.ff de manumiſ.ſenſus & declaratio.caſu.51.numero.24.folio. 125.
L.ſi rem §.vlt.ff.de emict. intellectus & declaratio.ib.nu.26
L.falſo.C.de diuerſis reſcr.ſenſus & intellectus.caſu.202.nu.77 f.279
L.per interuallum.ff.de iud.declaratur. caſ.52. num.6 f.126
L.obſiſtere.C.de anno.& trib.li.10.intellectus & declaratio.ca.55.nu.6 f.129
L.Imperatores.§.vlt.ff.de publ.declaratur.ibidem numero.17.
L.actuary.C.de erog.mil.anno.lib.12. explanatur.ib.nu.8
L.abſentem ff.de pœnis.cum l.ſeruum quoque.§. publice.ff. de procu.nouo ſenſu illuſtratur.80. nu.90 fo.67
L.1.ff. an per alium cauſ. appel. nouus intellectus & ſenſus.ib.nu.91
L.cum domini.ff.locati.caſu.79.numero.3.folio 149.
L.ſi quis obrepſerit.ff.de falſ.intellectus.caſ.314. nu.10 f.363
L.1.§.vlt.ff.de extraord.crim.intellectus.c.288 nu.9 fo.346
L.2.C.de vſuris rei iud.declaratur.caſu. 6.nu.9. fo.104
L.vlt.§.ſin autem.C.de bonis auct.iud.poſſ.litera caſ.6.num.11
L.certi iuris.C.de iudicijs.intellectus.caſ.237.numero.16. f.313
L.1.§.ſi vero.C.de falſa moneta.intellectus.caſu. 316.nu.8 fo.367
L.quiſquis.§.id quod.C.ad l.Iul.maieſta.intellectus.caſ.355.nu.14 fo.405
L.vtrum.ff.de parricid.intellectus.ibidem.numero.16
L.vnica.ver.cum ſcimus.C.de ſenten. quæ pro eo quod intereſt profer.declaratio & intellectus.caſu.260.nu.18 fo.327
L.fructus.ff.de vſuris.ſenſus & intellectus.caſu. 210.nu.5 fo.293
L.properandum.§.ſin autem alterutra.C.de iud.declaratio.9.74.nu.6 fo.55
L.2.§.vlt.ff.de iud.declaratur, & nouo ſenſu illuſtratur.ib.nu.8
L.quædam.ff.de acq.rer.do.explicatur & declaratur.9.54.nu.49 fol.47
L.1.C.de prępoſ.labo.li.12.declaratur.68.num. 36.fo.120
L.ſi vxor.in prin.ff.de adulte.explanatur. ca.71 nu.5. fo.144
L.a ſententia.ff.de appella.declaratur. caſu.111 num.

numer.3. fo.190
L.2 C.de exequu.rei iud.declarat.ca.334.nu.4. fo.382.
L.ſi vindicari.C.de pœnis.declaratur.ibidem.nume.6.
L.3.§.ex ſenatuſcon.ff.ad l.Cornel.de ſicar.conciliatur cum l.ſi quis.§.abortionis.de pœnis.caſu 358.nu.7 fo.407
L.quiſquis.§.emancipationes.C.ad l.Iul.maieſt. intellectus.caſu. 360. numero. 28. folio. 409.
L.1.ff.de præuarica. & l.præuaricatores,de verbor.ſignifi.intellectus.caſu.323.numero.4.folio.279.
L.Cicero.ff.de pœnis,vnde deſumpta. & de illius intellectu ca.357.nu.5. f.406
L.pen.C.de procura.explanatur.caſ.68.num.50 fol.140.
L.2.C.vbi in rem act.declaratur.li.1.q.74.nu.34.fo.65.
L.conſentaneum.in fi.C.quomodo & quando iu. ſenſus & declaratio.ib.nu.35.
L.3.§.pen.ff.de liber.exhiben.declaratur. & de litera.eius vera.caſu.57.numero.36.folio 134.
L.vlt.C.de execu.rei iud.quo in caſu loquatur.c.28.nu.2 fo.113
L.non dubito.in fi.ff.de cap.& poſtlimi.reuerſ.intellect.q.100.nu.15 f.98
L.ciuitatibus.in prin.de leg.1.declaratur.ca 60 num.12 f.134
L.5.ff.de dona.cauſ.mort.declaratur.ibidem numer.13.
L.nummis.de in litem iura.intellectus.caſu.207.nu.8 f.287
L.ſi quis filium,in verſi.niſi certa quantitas.C de offi.teſta.ſenſus & intellectus.caſ.163 nu.4. fol.221.
L.ſcimus.§.2.C.de inoffi.teſta.ſenſus & intellectus.ib.nu.5.
L.plerunque in fin.ff.de iure dotium.declaratur.ib.nu.6
L.ſolent ff.de offi.Proconſ.explicat a.q.43.nu.13 fo.77
L.ſolet.in prin.ff.de offi.proconſ. explicata.q.54.nu.4 fo.47
L.vbi.C.ad l.Cornel.de falſis.nouo ſenſu explicatur.q.37.nu.32
L.ſancimus.C.de fideiuſſ.declaratur.40.nu.3. fo.98
L.vlt.in fi.C.de repudijs.intellectus.ca.287.n.8 fol.344
L.cum alienam.C.de leg.declaratur.ca.146.nu nu.3 f.210
L.1.§.ſed non vtique.ff.ad S.C.Turpil.intellectus.ca.321.nu.6 f.374
L.ſi fideiuſſor.§.vlt.ff.qui ſatiſ.cog.ſenſus & intellectus.ca.87 nu.10. fo.154
L.nam quod liquida.§.ſi ita.de pen.leg.explicatur.q.99.nu.18 fo.97
L.de quibus.ff.de legib.declaratur.caſ.84.nu.5. fo.151
L.3.C.de dotis promiſ.declaratur.q.68.num.40 fo.57
L.cum poſt §.gener.ff.de iure dotium,explicatur.ib.nu.41
L.2.ver.ſi vero.ff.de term.moto.ſenſus & intellectus.caſ.393.nu.23 f.447
L.Lucius.ff.ſo.ma.intellectus.caſu.287.nu.16. fo.344
L.Miles.§.ſocer.ff.de adulte.intellectus.ibidem.num.17.
L.Thais.§.ſorore.ff.de fideicom.lib.explicatur.q.8.nu.8 f.12
L.Lucius.ff.de fideicom.libr.exponitur.ibidem.nu.9.
L.quidquid.ff.de iud.declaratur.q.41.nume.2. fo.36
L.qui mittuntur.§.ſimiliter.ff.ex quibus cau.maio.exponitur.ca.33 nu.3 f.113
L.legato.ff.de legatis.declaratur.ibidem.numer.4.
L.item quæritur.§ exercitu ff.locati.declaratur.ca.137.nu.20 f.205

L. à diuo pio. §. 2. & §. ſi ſuper rebus. de re iud. declarati. c. 938. nu. 16 f. 34
L. iudex poſtea quam ff. de re iud. declaratur nouo ſenſu. 967. nu. 22 f. 56
L. 2. C. de incolis, li. 10. intellectus. caſ. 86. nu. 17 fol. 152
L. hec adiectio. de verborum ſignifica. declaratur. cent.
L. cum furti. ff. de in litem iuran. ib. n. 5. 71. caſ. 47. nu. 4 f. 118
Lex, vide intellectum. Paragraphus. Capitulum. Clem. Tex.
Lex Papia, quid de delatoribus ſtatuerit. ca. 198. nu. 4 f. 264
Lex ſtatim & incontinenti ligat, cum vult eo ipſo quòd promulgata eſt obſeruari. & ib. declaratur. d. c. 185. nu. 3 f. 248
Lex inferioris Principis tempore iudicis arbitrario ligare incipit. ibi. nu. 5
Lex Iulia de vi publica eos punit qui iudicia tuto exerceri impediunt. caſu. 394. numer. 87. fol. 449
Lex Iulia de vi publica punit extorquentes pecuniam ab aliquo. ibid. nu. 89
Lex Iulia de vi publica punit eum, qui dolo malo armis in concione fuit. ib. nu. 90
Lex Iulia de vi publica punit eos, qui peſſimos fures Iſauricos & Buccelarios apud ſe habet. ib. nu. 96
Lex Iulia de vi priuata punit eos, qui uim fecit vt quis verberetur. ibi. n. 100
Lex Iulia de vi priuata punit eos, qui in alienam litem coeunt. ib. nu. 104
Lex Iulia de vi publica a quo lata. caſ. 393. nu. 15 f. 354
Lex quid ſit. caſ. 82. nu. 12 f. 149
Lex antiqui teſtamenti quomodo hodie allegari poſſit ad deciſionem cauſarum. caſu. 209. nu. 10. fol. 346
Lex quando ligare incipiat. caſu. 185. numero. 1 fol. 248
Lex & conſtitutio antiqui iuris declaratoria, ſtatum a die promulgationis ligat. d. caſ. 185. numer. 26 f. 248
Lex Papia Poppea a Claudio Caeſare abrogata ca. 89. nu. 57 f. 138
Lex 12. tab. de ære alieno obnoxijs. caſ. 183. nu. 5 fol. 284
Lex antiqui teſtamenti, de cadaueribus non puniēdis. caſ. 285. nu. 3 f. 440
Legis Oppiæ conſtitutio. caſu. 9. 80. numer. 112. fol. 73
Legi de conſilio perfectionis contrauenienѕ per contemptum punitur. caſ. 360. nu. 6 f. 435
Legem ſcriptam de omnibus non eſſe. in proœ. nume. 2 f. 8
Legem generaliter loquentem de habilitate reſtringi. & ibi quomodo procedat, declaratum. 9. 54. num. 18 f. 47
Legem remittentem ordinem vnius legis, alterius non cenſeri remittere. 9. 21. numero. 4. folio. 20
Legem diffinire non potuiſſe, qua ex facto eueniũt in probæm. nu. 4 f. 14
Lege Iulia de vi publica punitur, qui cogit aliquẽ ſtare in loco. caſu. 390. numero. 83. folio. 443
Leges transgredi licet ob criminis atrocitatem. 9. 84. nu. 9 fo. 83
Leges ludibrio eſſe non debere. caſu. 377. nu. 17. fol. 431
Leges communes conatum punientes an hodie ex locorum conſuetudinibus abrogatæ ſint. c. 360 nu. 92 f. 405
Leges concedentes vſuras & praſcriptionem ratione & iuſtè olim promulgatas. caſ. 82. nume. 9 fol. 149
Legum latores nihil vnquam voluiſſe ſtatuere, quod ratione careret. ib. nu. 11
Licitatio bonorum eccleſia, minoris & fiſci, intra quod tempus finiri debeat. caſu. 129. nume. 3 fol. 202
Licentia dictionis ſignificatio. 9. 8. numero. 46. folio. 12

Licen-

Licentiati an immunitate Doctorum fruantur.c. 379.nu.13 f.434

Licentiati dignitatem non habent.ibidem.numero.14

Licentiati appellatione Doctorum non ueniunt.ib. nu.15

Licentiati primo,quando me dio tempore doctoratis præferantur,ib.nu.16

Licentiatorum duas eſſe ſpecies.ib.nu.18

Liber rationum quomodo pro producente & cōtra producentem probet ibi tres referuntur opiniones,ca.93.nu.1 fo 169

Liber rationum quo ordine à tutore & negociorū geſtore confici debeat.caſu.208.numero.20. fol. 289

Liber rationum connexa continens in totum probari debet d.ca.93.nu.19 fol.169

Liber rationum ſocietatis non credi cum manu alterius quàm ſocij ſuit ſcriptus,caſu.92.nu.7. fol. 176

Liber rationum probat contra ſcribentem,& contra mandantem illum ſcribi,ibi.nu.8

Libro rationum credi cum veriſimilia continet.c. 85.nu.2 fo.151

Libro rationum non credi tam pro producente quā contra cum inter perſonas diuerſas de rebus diuerſis agitur. caſu.93.numero.4. folio. 169.

Libro vnius negocij quomodo credatur inter diuerſos,ib.nu.5

Libro ſcripto manu inſtitoris vnius ſocietatis quādo credatur,ib.nu.6

Libro rationum in ſummis diuerſis ex diuerſa cāſtare non cogitur,qui pro vna cauſa pro ſe produxit,vt contra ſe in alia probet. ibidem numero.7

Libro rationum in parcella qualificata non creditur ſi præſumptio illi aduerſatur.d.caſu.93.nume.36 f.145

Libro rationum ſocietatis non credi cum veriſimilia non continet,caſu.92,numero.5. folio. 142.

Libro rationum ſocietatis non credi cum formam rationum,hoc eſt,dati & accepti non continet ib.nu.6

Libro rationum ſocietatis non credi, cum ab altero ex inſtitoribus ſcriptus eſt, ibidem.numero.9.

Librum rationum negotij tractati inter eadem perſonas probare tam pro producente,quam contra d.ca.93.nu.10 f.169

Librum ſenſus eccleſiæ eius dominium probare,ca. 3.nu:4 f.102

Libri non cenſentur donati à patre filio cum ex ea donatione magna inter fratres oriretur inaqualitas,caſ 131.nu.4 f.202

Libri hæreticorum inuenti penes aliquem,uide hæretici codices.

Libri parcellam in totum quis teneatur approbare, vel improbare,ibidem dicitur hoc iudicis arbitrio relinqui,d.ca.93.nu.14 fo.169

Libros emptos & cauſa ſtudiorum à patre filio traditos,filius non conferr,caſu.131.numero.1.fo. 202.

Libros a patre filio doctori emptos & traditos,non confert filius,ib.nu.2

Libros cenſeri a patre filio donatos,vt filius in ſtudijs proficiat,ib.nu.3

Libros Argentariorum,vel mercatorum probare etiam ſi magna ſit ſumma,caſu:91.nume.17. fo. 167

Libros mercatorum fidem facere ita diſponente ſtatuto,ib.nu.16

Libros argentariorum,mercatorum,& ſimilium non probare contra tertium,dict. caſu 91.nume.5.

Libros officialium de publico deputatorum,nō probare contra tertium.ib.nu.26

Libros æſtimi non probare contra tertium. ibidem. num.27

Libros officialem noſtri temporis probare pro ſe & contra ſe caſ.91.nu.12

Libros argentariorum,Banqueriorum & aliorū, quorum officium hodie approbatum non eſt de publico,

publico, fidem non facere, ib. nu. 19

Libris Argentariorum & aliorum non credi, ſi falſi adeſt ſuſpicio, ib. nu. 20

Libris Argentariorum, & ſimilium non credi, cum contra eos adeſt veriſimilitudo, vel alia præſumptio, ib. nu. 21

Libris argentarij non credi, cum continent quid di uerſum a ſuo officio, ib. nu. 22

Libris mercatoris non credi cum quid a mercatura diuerſum continent ib. nu. 23

Libris argentariorum quare & quomodo olim fidei adhibita fuerit. d. ca. 91. nu. 14

Libris argentariorum creditam pro ſe quàm cõtra ſe, ib. nu. 11

Libris ſociorum fidem adhiberi inter eos. caſ. 92. num. 1

Libellus pro precibus interdum ſumitur. ca. 314. nu. 12 f. 363

Libellus neceſſario porrigendus an ſit coram iudice, qui arbitrium procedendi in cauſa habet. q. 18. nu. 1 f. 20

Libelli copia cuius impenſis reo tranſmittatur, caſu 228. nu. 15 f. 307

Libelli emendatio & mutatio, requirere in verb. emendatio.

Libellum & litis conteſtationem neceſſariam non eſſe in iudicijs ſummarys, quæſt. 18. numero. 2 fo. 20

Libellum non requiri cum ſine ſcriptis agi poteſt. ib num. 3

Libellum non eſſe neceſſarium in cauſis executiuis ib. nu. 4

Libellum non requiri in iudicijs coram prætoribus villarum, ib. nu. 5

Libellum non eſſe neceſſarium coram arbitratore. ib. num. 6

Libellum ſine ipſius ſolennitatem, & litis conteſtationem poſſe remitti, ib. nu. 7

Libertus præſumitur donare operas, ca. 88. nu. 56. fol. 136.

Libertum partem ſuorum bonorum Patrono relinquere debere. caſu. 230. numero. 3. folio. 308.

Libera adminiſtratione a patre filio conceſſa. quid conceſſum intelligatur quæſtio. 13. nu. 15. fol. 17.

Liberam voluntatem eſſe contra arbitrium viri boni. q. 13. nu. 3

Libertatem rem ineſtimabilem eſſe, et cur. c. 230 nu. 2 fo. 308

Libere aduerbium in extraiudicialibus quid ſignificet, quæſt. 7. nu. 36. fo. 7. & q. 7. nume. 31. fo. 11.

Libet verbum, arbitrium liberum ſignificat. q. 7. num. 32

Libra auri quot coronatis conſtet. caſ. 72. nu. 15. fol. 145

Libra auri ſeptuaginta duos aureos pendet. ca. 145 nu. 3 fo. 209

Ligandi poteſtate data cenſeri datam & ſoluẽdi. q. 43. nu. 6 fo. 37

Limitationes & ampliationes eſſe debere de genere regula caſu. 319. numero. 26. folio. 371.

Linguæ lubricum domari non poſſe caſ. 377. nu. 11. fo. 431

Liquidationis forma & praxis. caſu. 17. num. 3. fo. 93.

Liuij locus. q. 100. nu. 14 fo. 98.

Liuij locus de nexu æris alieni. ca. 183. numer. 6. fol. 244.

Lis pendere dicitur per ſolam citationem. caſ. 202. num. 5. fol. 279

Lis & proceſſus pendens narrandus eſt in impetratione beneficij. caſu. 201. numero. 148. fol. 269.

Lis pendere dicitur per ſolam citationem, etiã non executam. quod ibidem declaratur. ca. 202. n. 8. fo. 279

Lis ſuper poſſeſſione non efficit proprietatem eſſe litigioſam. ca. 202. nu. 18

Lis ſuper matrimonio non efficit illud litigioſum. ib. num. 19

Litis pendentiam per ſolam citationem, etiam nõ exe-

executam, narrare debet impetrans reſcriptum iuſtitiæ. caſu. 202. numero. 7. folio. 229.

Litis conſortes poſſe pro alijs in cauſis criminalibus comparere. quod ib. declaratur q. 80. num. 70 fo. 73.

Litis conteſtationem poſſe pacto remitti, q. 18. nu. 7 fo. 20

Litem cœptam coram ordinario probare debet, qui ſuperioris iuriſdictionem impedire vult. q. 67. nu 19. f. 55

Litera appellationis dimiſſoriæ impenſis eas petentis concedi. caſu. 228. numero. 14. folio. 307.

Litera procuratoris aſſerentis ſe donaſſe, domino acceptanti & non proteſtanti in contrarium, non nocent. caſu. 21. numero. 4. folio. 110.

Locator partiarius cõſequitur ſuam portionem fructuum ſine aliqua impenſa, quæ in illis colligendis fit. ca. 215. nu. 2 f. 298

Locatorem non poſſe agere actione legis Aquiliæ contra conductorem ob incendium commiſſum leuiſſima culpa in re conducta. caſu. 390. n. 11 fo. 443.

Locationis contractum eſſe, cum penſio fructibus correſpondet. q. 7. nu. 26 f. 11

Locus contagioſus præſtat iuſtam cauſam, vt conſanguinei recuſent eo accedere, vt aſſiſtant contractui mulieris. caſu. 212. numero. 5. folio. 295.

Locus, ad quem partes citandæ ſunt tutus eſſe debet. q. 64. nu. 4 f. 53

Locus congruus ad faciendum depoſitum quis. ca. 232. nu. 8 fo. 310

Locum iudicij veritatem non imminuere. q. 64. nu 2 f. 53

Locis in duobus licet remotiſſimis vna die eſſe poteſt ſed miraculoſe. caſu. 64. numero. 13. folio. 137.

Locuſtarum in Italiam volatus, caſus valde inſolitus. caſ. 80. nu. 9 f. 148

Locutio inarticulata quæ. caſu. 97. numero. 3. fol. 175.

Longobardi & Normani pueri cæteris collidiores ca. 57. nu. 46 f. 134

Lucem odit, qui male agit. q. 80. nu. 3. fo. 63. caſ. 361. num. 37. fo. 843. & caſ. 244. num. 1. fol. 73.

Lucretium poetam ſumpto amatorio poculo furore preeium interijſſe. caſu. 358. numero. 1. folio. 407.

Lucrum ex mercatura inter fructus induſtriales collocari. ca. 210. nu. 30 fo. 293

Lucrum æqua lance eſſe diuidendum inter patrem et filium, cum filius ex pecunijs paternis eſt negotiatus. ca. 126. nu. 4 f. 200

Lucrum ceſſans quomodo probetur ca. 119. nu. 2. fo. 197.

Lucrum ceſſans certum difficilem probationem habet. ib. nu. 4

Lucri ceſſantis intereſſe in facto verſari. ibidem. num. 5

Lucullus fœneratorum licentiam cohibuit. c. 398. nu. 7 fo. 456

Lucullum poculo amatorio hauſto vitam finiſſe. ca. 358 nu. 3 f. 407

Ludens ludu publicè permiſſo, ſi ſocium occidit, non punitur. caſu. 400. numero. 1. folio. 460.

Ludens in ludo publice permiſſo, ſi data opera ſociũ occidit, punitur. ib. nu. 4

Ludens in ludo publice permiſſo ſi vnum ex aſtantibus caſu occidit, an puniatur. ibidem. nume. 5

Ludens in ludo publice permiſſo ſi vnum ex aſtantibus data opera occidit, punitur. ibidem. numero. 6.

Ludendi corruptela & conſuetudo & ſi excuſet a delicto in eo commiſſo in foro contentioſo, nõ tamen excuſet in foro conſcientiæ. ib. nu. 11

Ludus prohibitus publice, ſed priuatim permiſſus excuſationem a pœna delicti in eo commiſſi nõ præſtat. ib. nu. 12

Ludus quibus prohibeatur rationibus.ca.399.nume.1 fo.453
Luſor laicus de iure canonico quomodo puniatur.ca.399.nu.5
Luſor communione ſacra priuatur.ibidem numero.6.
Luſor compellens ſocium ad ludendum punitur.ib.nu.12
Ludens falſis aleis quomodo puniatur.caſ.379.nume.10.
Luſus admixtus alteri delicto quomodo puniatur.ib.nu.15.
Luſorum receptator punitur.ib.nu.16
Ludi frequentia quae.ib.nu.21
Luſores blaſphemijs coinquinari.caſ.399.numero.2.
Ludouici Charondae intellectus ad l.ea quae.§.magiſtratibus.ff.ad municipa.exploſus.q.73.nu.27.fo. 63
Ludouici Charondae opinio exploſa.ca.220.n.41.fol. 300
Luna quot dies habeat,& paulo infra.ca.50.nume.16 f.130
Luxuriam cum auaritia iungi.caſu.328.nu.8.fo. 379
Lycurgus è Graecia faeneratores expullit.caſ.398.nu.6 f.456
Lycurgo oculum baculo eruit Alcander.caſ.273 nu.18 f.335

M

Marchij de partu ſeptimeſtri reiecta opinio.caſu.89.numero.36.folio.160.
Magiſtratus reſiſtere debere ſuis ſeruis et familiae,ſi quid inique agere tentant.caſ.345.nu.7 fo.393
Magiſtratus qui aduerſus prouocationem ciuẽ negauit,lege Iulia de vi publica punitur.caſu.394.nu.85 f.449
Magiſtratus,qui habere,& illis fungi dicantur.q.74.nu.18 f.65
Magiſtratus pro eorum familia teneri.caſ.345.nu.2 fo.393
Magiſtratus contemnere,iuri naturali repugnare.ca.194.nu.36 f.259
Magiſtratus partem ciuitatis facere.caſ.237.nu.13. fo.313
Magiſtratus obtinere non poſſunt illiterati.ibidem num.14
Magiſtratus antiqui cauſas non indicabant.ibid.nu.15
Magiſtratus maiores poſſe paenam fiſco aplicandã remittere.q.96.nu.6 f.94
Magiſtratus iuſſum & mandatum excuſare a paena ordinaria delinquentem.caſu.354.nu.22 fol.405
Magiſtratus iuſſu qui reum quaeſtionibus ſubiecit excuſatur.ib.nu.23
Magiſtratus iuſſum excuſare a paena.l.ſi quis id quod,de iurid.om.iud.ib.nu.26
Magiſtratus mandatum excuſare a paena violati ſepulchri.ib.nu.27
Magiſtratus mandatum non excuſat a delicto,cũ is tanquam priuatus mandat.ibidem.numero.28
Magiſtratum qui habere dicantur.q.91.nu.13.fo.92
Magiſtratum illatam ſibi iniuriam vendicare poſſe.ca.263.nu.7 fo.330
Magiſtratus.Caetera in verbo Index.Officiales.
Maior de domo quis.caſu.124.numero.3.folio.199.
Maiorum auctoritatem in ſubiectos a crimine excuſare.ca.254.nu.3 fo 322
Mala perſica,& nuces inter fructus naturales numerari.ca.210.nu.3 f.293
Mala fides ceſſat ex curſu triginta annorum.caſ.43.nu.7 f.117
Mala fides quomodo detegatur.caſu.225.nume.2.fol.305.
Mala fides probatur cum probatur poſſeſſorem ſciuiſſe rem eſſe alterius.ib.nu.8

Malafi-

Malafides probatur, probata fama vicinia, rem illam alterius eſſe ibid. nu 9

Malafides in eo præſumitur, qui poſt poſſeſsionem adeptam titulum habere procurauit. ibi. numero 10

Malafides teſti: us extra iudicialibus probatur. ibi. nu. 11

Malafides præſumitur cum emptor non curauit videre mandatum procuratoris uendentis. ibi. num. 12

Malafides præſumitur, qui dicit ſe ex priuilegio præſcripto poſsidere, ibi. nu. 13

Malafides cauſatur etiam ex relatione tertij d. ca. 225 nu. 14

Malafides præſumitur in eo, qui in re aliena poſſeſſionem pr ætendit, ibi. nu. 15

Malafides præſumitur in emente a ſtatim conſumpturo, ibi. nu. 16

Malafides præſumitur in eo, qui de iure ſuo dubitauit, & ob id remedium aliquod quæſiuit, ib. num. 17

Malamfidem in eo præſumi, qui adhibitis cautelis in ſolitis contraxit. ibidem numero. 18

Malamfidem præſumi ex titulo improbato. ibid. num. 7

Malafide poſsidet, qui titulo caret. ibidem numero. 4

Malafide poſsidet, qui ſpreta denũtiatione ne emeret, emit, ibi. nu. 5

Malafide poſsidet, qui non ſeruatis ſolemnitatibus emit ibi. nu. 6

Maledicens Principi per dementiam non punitur. caſ. 377. nu. 12 f. 431

Maledictio quid ſit. caſu. 375. numero. 18. fol. 429

Maledictionem omnem hodie blaſphemiam eſſe ib. nu. 19

Manica quid ſit. caſ. 392. nu. 10 f. 346

Man; eſtum quid ſit caſu. 235. numero. ſeptimo fol. 310

Mandatum datum ad condemnandum, cenſeri etiam datum ad abſoluendum. quæſt. 43. nu. 7 fol. 37

Mandatum iudici factum, condemnet ſi probatũ fuerit debitum quomodo intelligatur. ibidem nume. 8

Mandatum ad delictum re integra reuocatum, nõ obligat mandatem ad pœnam. caſ. 352. numero. 7 f. 400

Mandatum de prouidendo, de quo beneſitio intelligatur, an de eo cuius collatio ſolius ordinarij eſt. caſ. 201. nu. 96 f. 269

Mandatum ſingulare quod. caſ. 315. numero 26 fol. 364

Mandatum non cenſeri, ad quod compelli quis non poteſt. q. 57. nu. 2 f. 50

Mandatum re non integra morte non finiri. q. 68 nu. 45 fo. 57

Mandatum Magiſtratus in delictis leuioribus excuſat à pœna extraordinaria. caſ. 354. nu. 25 fol. 403

Mandatum ſpecialiſsimum requiri, vt procurator pro crimino ſo accuſato compareat. qua. 80 nu. 145 f. 73

Mandata ſpecialiſsima atque in indiuiduo opus eſſe vel cum procurator vult pro domino reſpondere, ſe velle vti teſtibus, qui falſi creduntur. c. 315. nu. 25 f. 364

Mandato antecedenti mandatum dicitur & conſequens. q. 37. nu. 11 f. 32

Mandato Principis delinquens excuſatur. caſ. 354 nu. 2 f. 403

Mandata abſolutè cauſa inter partes uertente, dici mandatam eſſe cognitionem & diffinitionem. q. 37. nu. 30 f. 32

Mandata cauſa, ut in ea iuſtitiam faciat, cognitionem & diffinitionem eſſe mandatam. q. 37. num. 36 f. 32

Mandatorum ſcripturas inſcriptiones habere. caſ. 94. nu. 4 f. 172

Mandans homicidium data vel promiſſa pecunia punitur etiam effectu non ſequuto. caſ. 360. n. 43 f. 409

Mandans

Mandans ſi tentauit mandatarium vt pecunia acceptа aliquem occidere, & is recuſauit, punitur de conatu.ibi.nu 44

Mandans non punitur eadem pœna, qua mandatarius, ſi ſtatutum indixit pœnam mandatario præter ius commune.d.caſ.353.nume.14 fol. 394

Mandans delictum non punitur eadem pœna, qua mandatarius, ſi pœna extenſio à ſtatuto prohibetur: ſed iudicis arbitrio plectitur. ibidem nume.19

Mandatarius excedens fines mandati non obligat quo ad exceſſum.caſ.352.nu.3 f.400

Mandatarius coactus exequi mandatum, non ipſe ſed mandans delinquere dicitur. caſu.353 nume.17 f.398

Mandatarius ad delictum, ſi mandatum executus non eſt, mandantem non obligat ad pœnam d.caſ.352.nu.9 f.400

Mandatarius an excuſet mandantem d.pœna delicti, ſi mandatarius fatetur ſe ſua ſponte deliquiſſe.d.caſ.352.nu.14

Mandatario delinquente abſoluto, cenſeri abſolutum & mandatem.caſ.351.nume.13.f.328 & caſ.352.nu.12

Mandans delictum committi punitur.c.352.nume.1

Mandans vulnerari, pœna homicidij tenetur, ſi inde homicidium ſequitur.ibi.nu.2

Mandans delictum non punitur pœna ordinaria, ſi is mandans erat alias facturus, ſed iudicis arbitrio.ibi.nu.13

Mandans delictum, abſoluti debet, ſi probationes ſuper delicto non concludunt. ibidem numero 15

Mandans delictum committi, non punitur ex delicto perpetrato ante mandatum.ibidem numero 17

Mandans delictum non obligat ad pœnam, quando re vera de eo conſtat.ib.nu. 20

Mandans occidi, ſi occidendus ab alio occiſus fuit, non punitur pœna ordinaria. caſ.352.numero 11

Mandans delictum, qua pœna puniatur, ſi ſtatutum non illi, ſed mandatario certam pœnam impoſuit.caſ.353.nu.1

Mandans eadem pœna qua mandatarius punitur ſi iuris communis pœna eſt. ibidem numero ſecundo.

Mandans plus delinquere videtur, quam ipſe mãdatam.ibi.nu.4

Mandans delictum, non punitur ea pæna, qua mãdatarius ob diuerſam mandatarij qualitatem. quod ibidem declaratur. ibidem numero.5

Mandans delictum, quod mandatarij, perſonæ cohæret, non punitur ea pœna, qua ipſe mandatarium.ibi.nu.10

Mandans delictum eadem pæna punitur, qua mãdatarius, ſi ſtatutum ſecundum ius commune in dixit.ibi.nu.12

Manum ſibi tentans inferre punitur. caſ.284.numero 22. f.341

Marchia Ceuæ quomodo confœderata cum Aſtenſi comitatu.q.100.nu.18 f.148

Marchiones Ligeriæ an propriæ poſſint dici. caſ.68.nu.54 f.140

M.Bruti, M: Antonij, & Gre. Norbani mors. caſ.284.nu.10 f.341

Mare nauigans in periculo mortis eſt. infra declaratur.caſ.61.nu.4 f.134

Maris tempeſtatem excuſare a contumacia. c.153 nu.9 f.216

Marianus Soc. Iun.in l.1.nu.57.ff.ſol. matri.reprehenſus.caſ.48.nu.19 f.119

Mariani Soc.Senio. & Doctorum conſiderationes ſubuerſæ.q.80.nu.6 f.73

Marij Salamonij & Aemilij Perotti lapſus.caſ.89.nu.47 f.160

Marini Franciæ opinio reiecta.caſ. 200. nume.2 fol. 266

Maritus quando præſumatur donaſſe iocalia vxori.caſ.218.nu.1 f.300

Maritus vxorem caſtigare poteſt. caſu. 364. nume-

numero. 8. f.422
Maritus prohibens Vxorem mutari teſtamentum ad hoc Vt filij æqualiter ſuccedant, eis non nocet. caſ. 395. nu. 21 f.452
Marito Vendenti Vxori creditur de pretio recepto, ſi alia concurrat coniectura. caſ. 134. num. 3 fol. 203
Marito aſſerenti ſe emiſſe ex pecunijs Vxoris credi cum aliæ coniecturæ concurrunt. d. caſu. 134. num. 4 f.203
Marito aſſerenti dotem ſibi fuiſſe numeratam credi, ſi alia coniectura concurrunt, ibidem numero. 5
Maritum ſeparari ab Vxore ob illius ſæuitiam. c. 138. nu. 5 fol. 206
Marſilij & Alciati opinio confutata. caſu. 316. num. 39 f.367
Marſilij, Boerij ac aliorum quorundam doctrina declarata. caſ. 351. nu. 26 f.398
Maſiniſſam generaſſe cum annum octuageſimum ſextum ageret. c. 89. nu. 61 f.138
Mater dans dotem filiæ, non præſumitur cum cauſa donare, ſi pater eſt diues. caſ. 88. nume. 45. fol. 136
Mater quamuis a ſucceſſione filij excludatur per ſtatutum, non tamen a cura. caſ. 150. n. 36 fol. 214
Mater quæ luxuriata eſt, tutrix eſſe deſinit. c. 151 num. 6 f.215
Matrem tutricem eſſe non poſſe ſi ſecundo nupſit. caſ. 151. nu. 1 f.215
Mater impendens in cauſam filij uiuo patre diuite à patre impenſas repetere poteſt. caſ. 88. numero 22. f.136.
Mater impendens pro filio diuite, ab eo reperit, ibidem numero 23
Mater impendens pro filio cum proteſtatione quod repetendi animo impedit, repetere poterit. ibid. num. 26
Mater, quæ filij negotia tractauit, rationes reddere tenetur. c. 209. nu. 6 f.291
Mater ſecundo nubens tutelam filij retinere poteſt ex principis reſcripto, dict. caſ. 351. numero. 9 fol. 216
Matrem eſſe poſſe curatricem bonorum filij abſentis & Vagabundi. caſu. 150. numero. 22. fol. 214
Matrem ob ſola ſponſalia tutela filij non priuari. d. c. 151. nu. 7
Matrem contractis ſponſalibus & mâtrimonio, traductione tamen non facta, tutela filij non priuari. ibi. nu. 8
Matrem filij naturalis à tutela non prohiberi. d. c. 150. nu. 40
Matrem tranſeuntem ad ſecunda Vota a cura et tutela remoueri. ibi. nu. 41
Matrem debitricem filiorum a tutela non repelli. lib. 2. conſi. 2. c. 168. nu. 3 f.219
Matrimonium clandeſtinum difficilis probationis eſſe c. 116. nu 16 f.196
Matrimonium palam contrahens cum conſanguinea ignorantiam conſanguinitatis probare debet. c. 244. nu. 14 f.318
Matrimonium poſſe ab impubere contrahi, ſi malitia ætatem ſupplet. caſu. 57. numero. 34. fol. 134.
Matrimonij cauſam arduam eſſe. caſ. 205. numero 7 f.286
Matrimonij in cauſa an ſit narranda in reſcripto litis pendentia. caſ. 202. nu. 19. & ſeq. f.279
Matrimonij impedimentum cum non denuntiatur, quid obſeruare iudex debeat. c. 243. numero. 1 f.317
Matrimonii ſuper impedimento an ſtandum ſit iuramento conſanguineorum, fama non obſtante, iudicis arbitrio relinquitur. ibidem numero 4
Mediator, qui occidit caſu, pœna homicidi non tenetur. c. 324. nu. 9 f.377
Medici, Legum profeſſores & Grammatici immunes ſunt a muneribus. caſu. 79 numero. 1 fol. 357
Medicis ob publicam utilitatē concedi ſolent cadauera ſuſpenſorum, anothomia facienda.

cauſa

cauſa,caſ.285.nu.10 & 12 fo.342

Melioramenta quæ reficienda ſint, iudicis arbitrio relinqui.caſ.258.nu.1 f.326

Menſuris & ponderibus falſis vtens, qua plectatur pœna caſ.317.nu.1 f.169

Menſuris falſis vtens iure canonico quomodo puniatur.ibi.nu.3

Membri abſciſionem non eſſe pœnam capitalem. q 86.nu.25 f.85

Membri mutilationem imponere poteſt iudex, qui arbitrium in pœnalibus imponere poteſt iudex, qui arbitrium in pœnalibus habet,q.86. numero 9 fo.85

Membrorum ſuorum neminem dominum eſſe.q.7 nu.8 f.8

Memnon contra Alexandrum pro Dario bellum gerens militem Alexandro maledicentem pœnis affecit.caſ.377.nu.21 f.431

Mendacium non niſi in caſibus à iure expreſſis puniri.caſ.276.nu.8 f.343

Mens quid ſignificet. queſtio. 7. numero. 43. fol. 8

Menſis quot diebus conſtare debeat. caſ. 50. nu. 1 fol. 123

Menſis in caſu ſimplici intelligitur de menſe triginta dierum. ibi.nu. 14

Menſis utilis qui, & de iudicis arbitrio in eo conſtituendo.ibi. nu. 27

Menſis cum ſit mentio in dubio relatione ad principium menſis habita, de quo menſe intelligatur.ibi.nu.21 f.105

Menſem a luna dictum.ibi.nu.15

Meſes duo conceſſi in edicto adilitio ſexaginta dierum ſunt ibi.nu.2

Menſes ad appellationem proſequendam eſſe triginta unius diei.ibi.nu.9

Menſes decem in partu decimeſtris quomodo computentur.caſ.89.nu.41 f.138

Menſuras falſas, vide Falſas menſuras.

Mercator ſignum marc ha alterius aſſumens puni tur.c.18.nu.233 f.110

Mercatorum noſtri temporis munus publicum non eſſe.caſ.91.nu.9 f.167

Meretrix non dicitur, quæ exactè ſe proſtituit. caſ. 328.nu.7 f.379

Meretrix quæ dicatur, caſu. 291. numero. 7 fol. 347

Meretricis hoſtium frangens qua pœna puniatur. caſ.261.nu.5 f.329

Meretricem non eſſe, quæ amoris cauſa ſui copiam amanti fecit.caſ.328.nu.3 f.379

Meretricem dici quod quæſtum mereat. ibid. numero.4

Meretricem cogi poſſe ad iudicium uenire, prabendi & carcerari etiam poſſe.quæſtio.88.numero 13 f.787

Meretricem etiam coniugatam carcerari poſſe. ib. nu. 14

Meretricem coniugatam prehendi non poſſe, cum uir mulieris turpidem ignorat. ibidem nu. 18

Meretricem coniugatam prehendi non poſſe, ut in publicum carcerem conyciatur.quæſtio.88.nume. 22

Meretricem è vicinia expelli poſſe.d.caſ. 328.nume.14 f.379

Meretricem poſſe pro debito priuato carcerari.ibi. num.15

Meretricem rapiens, qua pœna puniatur,ca.291 num.2 f.447

Meretricem etiam ſolutam in carcerem publicum non poſſe coyci. q.88.nu.25 fol.87

Meretrices in domo ducere, eſt male in domo verſari.caſ.78.nu.10 f.147

Meretrices poſſe è vicinia expelli, ibidem numero 11

Meſſalam Coruinum præfectarum recuſare c.68 num.5 f.140

Metus illatus quibus probationibus detegatur. ca. 136.nu.1 f.204

Metus probatur ob carcerationem falſam. ibidem num.3

Metus præſumitur cum quis cum ſuo ſuperiore contrahit.ibidem,nu.6

Metus præſumitur ex minis potentis, qui eas exequi

excqui conſueuit.ibi.nu.11
Metuq cauſa geſta irritari. caſu. 135. numero. 1
Metus iuſtus quis.ibi.nu.2
Metus minor cadit in puero quam in viro.ibi.numer.5
Metus amißionis filiorum iuſtus eſt.ibidem numero. 6
Metus mortis affinium iuſtus eſt. ibidem numero.8
Metus amißionis bonorum iuſtus eſt.ibidem numero.9
Metum iuſtum ex qualitate perſonarum & facti iudicari.d.c.135.nu.4
Metum præſumi ob cauſam reuerentia.d.caſ.236 num.7 f.212
Metum reuerentialem non præſumi ex ſola maioris præſentia.ibi.nu.8
Metum reuerentialem præſumi ob enormem læſionem ſecutam.ibi.nu.9
Metum tyranni a delicto excuſare.caſ.354.numero 16 f.403
Metum eſſe difficilis probationis.lib.2.conſi.2.ca.116.n.17 f.196
Mileſiorum lex contra virgines, quæ mortem ſibi inferebant.caſ.286.nu.9 f.343
Miliarij uaria dimenſio. caſu. 2. numero. 8.fol. 101
Miliaria quot ſingulis diebus conficienda. caſu.2. nu.6
Miliaria a quo loco incipere debeant ad itineris menſuram.caſ.206.nu.5 f.287
Miles ſi non paret Duci capite mulctatur.c.365 num.8 f.423
Miles maiorem animi conſtantiam habere debet quam habeant cæteri. caſu. 284. numero. 24. fol. 342
Militem Hieroſolymitanum in feudo non ſuccedere.caſ.234.nu.5 f.340
Milites Hieroſolymitani. Vide Hieroſolymitani.
Milites armata militiæ non poſſe prahendi ob privatum debitum. quæſtio. 88. numero. 9 fol. 87
Milites quot miliaria ſingulis diebus conficere poſſint.c.2.nu.13 f.101
Minor prætextu ætatis ſe ipſum excuſare non poteſt quin de adminiſtratis rationes reddat. caſ. 209.nu.6 f.291
Minor 25. annis delinquens iudicis arbitrio punitur.c.329.nu.19 f.380
Minor poteſt ſine decreto fundum controuerſum alienare.d.c.171.nu.73 f.230
Minor ſine Prætoris decreto de bonis ſuis tranſigere non poteſt.dict.caſu.171.nu.40
Minor nō poteſt dare pignori fundum a ſe emptum c.171.nu.31
Minor in integrum reſtituitur, ſi delictum curatore authore fatetur. caſu. 268. numero. 3. fol. 333
Minor reſtituitur in integrum aduerſus confeſsionem de delicto factam, etiam ſi errorem non probet. ibi.nu.4.
Minor de rebus ſuis compromittere non poteſt. d.c. 171.nu.43 f.230
Minor bona ſua donare non poteſt. ibidem numero.46
Minor non poteſt inſolutum dare bona ſua ſine decreto prætoris.ibi.nu.50
Minor non poteſt repudiare delata bona ſine Prætoris decreto, & ibidem declaratur. ibidem numero.52
Minor non poteſt ſine decreto Prætoris alienare bona, quæ alias eius pater habebat venalia.ibid. num.55
Minor non poteſt ſine decreto alienare fundum emphyteuticum.ibi.nu.56
Minor non poteſt ſine decreto alienare argenti fodinas, ſalinas, & his ſimilia. ibidem numero.57
Minor non poteſt ſine decreto alienare fundum a ſe bona fide poſſeſſum.ibi.nu.56
Minor non poteſt ſine decreto alienare fundum inutilem, vel valentem emat.ibi.nu.62

Minor non poteſt ſine decreto alienare fundum, etiam ad euidentem ſuam vtilitatem. ibidem nume.63

Minor non poteſt ſine decreto alienare prædia, etiã in affines & ſanguine coniunctos. ibidem numero.65

Minoris bona magni valoris pro leui debito alienari non debent. ibid. caſu. 181. numero. 35 fol. 241

Minor prædium ſine decreto alienare poteſt, cum iuſſu Prætoris fuit pignori captum. d. caſ. 171. numero. 71 f.230

Minoris fundus ob rem iudicatam ſine decreto alienatur. ibi. 72

Minoris prædium cum alienatur, tutoris vel curatoris authoritas interuenire debet. d. caſu. 171 numero. 22

Minoris bona cum cauſa alienantur, ſed probari cauſa debet. ibi. nu. 23

Minoris bona cum alienantur, ſolennitates omnes una ſcriptura comprehendi debent, ibidem numero 26.

Minoris bona cum alinantur, ſubhaſtari debent. ibi. num. 27

Minoris bona ex cauſa diuidi poſſunt, vt ſi ſocius vel frater eſt rixoſus, vel ſi aduerſarius ad diuiſionem prouocauit. ibi. nu. 36

Minori nullum tempus currere ad petendum reſtitutionem in integrum aduerſus confeſſionem de delicto factam, dict. caſ. 268. numero. 5 fol. 333

Minorem falſis allegationibus circumuentum, falſitate detecta ſententiam ipſo iure nullam dicere poſſe. caſ. 15. nu. 11 f.108

Minorem ob læſionem rei modicæ & paruæ reſtitui. caſ. 75. nu. 2 f.146

Minores ætate ab carnis uitium mitius puniri. ca. 286. nu. 10 f.343

Minores ſeptennio non eſſe doli capaces. caſ. 57. numero. 16 f.314

Minorum prædia alienari non poſſunt ſine decreto, etiam ob debitum fiſcale. dict. caſu. 171. numero. 66. f.230

Minorum prædia ſine decreto alienari non poſſunt ex teſtatoris diſpoſitione. ibi. nu. 67

Minorum prædia ſine Prætoris decreto alienari nõ poſſe. d. c. 171. nu. 2 f.230

Minorum bona ſine cauſa & decreto alienari non poſſe. ibi. nu. 4

Minorum bona alienari poſſunt, ſi æs alienum urget. ibi. nu. 5

Minorum prædia non eſſe alienanda, cum pecunia extant. ibi. nu. 11

Minorum prædia alienari non debent, cum alia extant bona, quæ commodius alienari poſſunt. ib. numero. 13

Minorum bona ut nec vendi, ita nec pignori dari poſſunt. ibi. nu. 30

Minorum bona ſine decreto diuidi non poſſe. & eo loci de multiplici bonorum ſpecie. ibidem numero. 34

Miſerabilis perſona quæ ſit iudicis arbitrio relinquitur. q. 8. nu. 37 f.12

Miſericordiæ ſuperioris ſe ſubmittens, delictum nõ fatetur. q. 8. nu. 37 f.12

Miſericordiam uirtutem eſſe. quæſtio. 8. numero. 39 f.12

Miſſionem in poſſeſſionem officio iudicis nobilis concedi. q. 74. nu. 30 f.65

Moderator eſt quilibet in re ſua, etiam cum alterius damno. caſ. 156. nu. 2 f.219

Moderari quid ſit. q. 8. nu. 54 f.12

Modica ſumma quæ. c. 145. nu. 2 f.209

Modica ſanguinis effuſio quæ dicatur, iudicis reſidet arbitrio. caſ. 277. nu. 8 f.338

Modicum tempus datum condemnato ex laude eſſe illud, quod cæteris condemnatis dari ſolet, ex prima doctorum opinione. c. 8. nu. 2 f.105

Molendino qui pluries vſus eſt, ad illud ſemper ire non cogitur. caſ. 160. nu. 8 f.220

Momentum temporis eſſe conſiderabile, ut unus actus alteri præſumi præfertur. caſ. 48. nume. 3 fol. 119

Monachus qui palam exiuit in naſterium, & uxorem

Vxorem duxit, excuſatur, caſu. 244. numero. 5 f. 318
Monachum in feudo non ſuccedere, caſu. 231. numero. 3 f. 309
Monialis quæ paſſa eſt ſe carnaliter cognoſci, grauiter punitur. c. 389. nu. 25 f. 441
Monialem carnaliter cognoſcens iure canonico grauiter punitur. ibi. nu. 24
Monaſterium monialium inter maiora beneficia collocari. c. 216. nu 8 f. 298
Moneta falſa dicitur, quæ ſine Principis auctoritate cuditur. caſ. 315. nu. 58 f. 366
Monetam bonam ſua auctoritate cudens punitur falſi pœna. caſ. 316. nu. 15 f. 367
Monetam reprobatam & non expendibilem cudens non punitur. ibi. nu. 19
Monetam falſam cudens ſi non perfecit, ordinaria pœna non punitur. ibi. nu. 23
Monetam falſam cudens ſub nomine alterius principis quàm ſui, an puniatur. ibidem numero. 26
Monetam falſam cudens excuſatur ob minorem ætatem. ibi. n. 31
Monetam viliſſimam falſo cudens, non punitur. ibid. num. 33
Monetam tondens & mutilans punitur. ibidem nume. 34
Monetam argenteam & æream tondens punitur. ibi. nu. 35
Monetam excedentem iuſtum valorem tondens non punitur. ibi. nu. 36
Monetam minimi valoris tondens, non punitur pœna ordinaria, ſed iudicis arbitrio. ibidem num. 40
Monetam tingens punitur. ibi. nu. 42
Monetam alterius Principis tingens punitur. ibidem num. 43
Monetam falſam expendens punitur. d. caſ. 316. nume. 51
Monetam falſam cudens & ſi fuit impeditus impedimento facti punitur ob conatum. d. caſu. 360. num. 15 f. 409
Monetam falſam expendentis conſcius an puniatur. d. c. 316. nu. 70 f. 367
Monetam falſam cudens, ſi ea non perfecta pœnituit, pœnam falſi euitat. caſu. 360. numero. 10 f. 409
Monetam falſam cudens, tingens, tondens & expendens quatuor crimina committit. caſ. 345. fol. 382
Monetam falſam cudens, qua pœna afficitur. ibi. numero. 6
Monetam falſam expendens non punitur, ſi conſtat eum non fabricaſſe. dict. caſu. 316. numero. 55 f. 377
Monetam falſam ignoranter expendens, non punitur. ibi. nu. 55
Monetam falſam expendens quomodo ſuam bonam fidem probet. ibi. nu. 60
Monetam falſam habens ludendi cauſa, non punitur. ibi. num. 62
Monetam falſam qui in arca habet, non punitur. ibi. nu. 64
Monetam antiquam reprobatam expendens, non punitur pœna ordinaria. ibidem numero. 67
Monetæ valor quomodo minime variabilis, caſu. 207. nu. 10 f. 286
Monetæ vſus ad quid inuentus. d. caſ. 316. num. 48. fol. 67
Monetarius falſum accuſans excuſatur a calumnia ſi non probat. caſ. 321. nu. 27
Monetarij falſi qua ratione puniantur. caſu. 316. nume. 44 f. 67
Monetarij falſi ob id puniuntur quod Reipubl. detrimento ſunt. ib. nu. 46
Monetarij falſi Principem & Rempub. lædunt. ibi. nume. 49
Monetarij falſi pœna apud Gallos. caſu. 316. numero. 13
Mora ex re committi quando. caſu. 220. numero. 6 fol. 300
Mora quando commiſſa dicatur. caſu. 137. numero. 25 fol. 205

Mora

Index

Mora ex interpellatione iudiciali d.caſ.220 numero.45 f 300

Mora ipſo iure cauſatur cum in contractu reciproco ex ſuo latere unus adimpleuit. caſu. 220. nume.22

Mora ex hominis interpellatione quando committatur.ibi.nu.25

Moram ipſo iure committi in caſu.l.vlt.§.praterea.C.de iure dotium.ibid.nu.23

Moram ex re atque ipſo iure committi in caſu.l.cum vero.§.apparet.de fideicom.liber.ibidem numero.24

Moram eſſe ex vna ſola interpellatione commiſſam ibid.nu.16

Moram in maxime praiudicialibus duabus interpellationibus committi.ibi.nu 37

Moram ex re committi in caſu.l.ſed & ſi.§.vlt.de vſuris.d.c.220.nu.12

Moram ex re committi in caſu.l 2.ff.de naut.fæno.ibi.nu.13

Moram ex re committi in caſu.l.videamus. la 1. de vſuris.ibidem.nu.14

Moram ex re committi in caſu.l pen.ff de vſuris. ibi.num.15

Moram ex re committi in caſu.l.pen.ff.de vi & ui arma. ibi.nu.16

Moram committi ex re in caſu l.in minorem.C.in quibus cauſ.in integr. reſt. non eſt neceſſaria. ibid.num.17

Moram ex re ipſoq; iure fauore religionis committi ibid.nu.18

Moram ipſo iure committi fauore minoris.ibidem num.19

Moram ex re ipſo iure committi, cum quis ſe facturum & curaturum promiſit. ibidem numero.20

Moram ipſo iure committi cum promiſsio eſt iurata.ibidem.nu.21

Moram magni eſſe ponderis ad detrimentum creditoris.d.ca.220.nu.1

Moram eſſe commiſſam, facti non iuris eſſe. ibid. nume.4

Moram duobus modis committi, re & perſona. ibidem.num.5

Moram ex re committi in caſu.l.item veniunt.§.petitam.de petitio.hered.ibi.nu.8

Moram ex re committi in furto.ibi.nu.9

Moram ex re committi contra ſocium interuertentem bona communia.ibi.nu.10

Moram excuſat iuſta cauſa, qua ad iudicium prouocauit debitor creditorem. dict.caſ.220.numero.50 f.249

Moram fieri ex lapſu vnius diei.d.caſu.220.numero.44 fo.248

Moram excuſare cum non ſtetit per debitorem, qui ſolueret.ibi.nu.47

Moram excuſat probabilis exceptio. ibidem numero.48

Moram purgare licet ex aequitate, modo incontinenti purgetur. lib.2.conſi.1.caſu 7.numero.3 f.105

Moram in contract.lib.purgari, cum dies certa eſt. caſ.8.nu.6 f.106

Moram vſque ad ſententiam excluſiue poſſe purgari, ex ſexta doctorum opinione.caſ.7.numero.11 f.105

Moram intra tempus iudici arbitrarium purgari poſſe, ex ſeptima & uera Doctorum ſententia.ibi.nu.13

Moroſus quando dicatur. caſ.220. n.2 f.300

Moroſus non eſt hæres debitoris ei fide facta de debito.d.c.220.nu.51

Moroſus non redditur debitor ab hærede creditoris ei fide non facta ſe hæredem eſſe ibidem numero.52

Moroſus non eſt debitor à creditore principaliter interpellatus, ſi iam cum procuratore contraxit. ibid.num.53

Moroſus non eſt, qui aliquantulum diſtulit, vt amicos ſolutioni adhiberet.d. caſ.220.nu.49. fol. 249

Moroſum per ſolutionem factam incontinenti moram purgare.caſ.7.nu.1

Morbus duplex, in toto corpore & in parte. caſu. 60

60.numero.17 f.134
Morbo affecti prohibiti eſſe in ciuitate, prohibentur etiam eſſe in ſuburbijs. quæſtio.99.numero.11 f.97
Mors memoriam admit.c.97.nu.1 f.174
Mors præſumitur illata tædio uitæ, cum cauſa non præceſſit.caſ.284.nu.17. f.341
Mortis pœnam in arbitrarijs pœnis eligere non poteſt iudex.q.86.nu.1 f.85
Mortis pœna in arbitrarijs poteſt indici cum crimen eſt atrox.ibi.nu.4
Mortis pœnam indicere poteſt iudex in arbitrarijs, ſi atrox ſit delictum.q.86.nu.20
Mortis ſpecies Variæ.q.87.nu.5
Mortis in periculo qui peregrinantes eſſe cenſeantur.c.61.nu.1 f.135
Mortem ſibi inferens conſcientia perpetrati ſceleris bonis priuatur, dict. caſu.284. numero. 14. fol. 340
Mortem ſibi inferens ob Vitæ tædium, pœnam non meretur.ibi.nu. 36
Mortem, uel manum ſine cauſa ſibi inferens, punitur.ibi.nu. 18
Mortem ſine cauſa quando quis dicatur ſibi intuliſſe.ibi.nu. 19
Mortem ſibi inferens, Vel manum puniendus eſt, & quomodo.c.284.nu.1.cum ſeq.
Mrotem ſibi conſciſcens ſepultura carere debet.c. 284.nu.36
Mortem contrarium Voluntatem non reuocari. q.69.nu.13 f.60
Moriens non ſemper præſumitur bona.lib.2.cen.1 caſ.89.num.30 f.160
Motus proprius quid ſit egregiè declaratur.c.201 nu.70. f.269
Motum proprium non firmare gratiam conceſſam contra concedentis Voluntatem, ibidem numero.80
Moyſes expoſitus partus. caſu.396.numero.8 fol. 456
Motiua quæ in cauſis excitetur, ex more excitari. caſ.175. fol.234
Mulctam grauem, qui indicare poſſint, quæſt.74 numero.15 f.65
Mulctam indicere, meri eſſe imperij.q.74.numero.12 f.65
Mulctæ indictionem ſolis magiſtratibus concedi. q.74.nu.9 f.65
Mulier non tenetur perſcrutari conditionem illius cum quo contrahit, caſ.182.nu.72 fo.241
Mulier quando ſine conſenſu conſanguineorum donationem repudiare poſſit. caſu.185. numero.33 f.248
Mulier quando allegare poſſit, metu Viri ſe religionem ingreſſam eſſe.caſ.231.nu.15 f.309
mulier prægnans donec fœtum fert, pœna corporis afflictiua puniri non debet.q.86.nu.10 f.85
Mulier ſine conſenſu conſanguineorum ex forma ſtatuti requiſitorum poteſt hæreditatem nondum agnitam repudiare.c.171.nu.53. f.230
Mulier domum mariti iure familiaritatis habitãs illius poſſeſſionem Vel quaſi acquirit.caſ.160. nu.14 f.220
Mulier amore capta furit.c.328.nu.5 f.379
Mulier cur comam ferre debeat.caſ.392.numero.29 f.348
Mulier muneribus ſollicitata & corrupta, dicitur coactè & non Voluntariè deliquiſſe.caſ.360. num.51 f.409
Mulier prægnans & bannita occidi impune non poteſt.lib.1.q.90.nu.55 f.89
Mulier ruſtica, Vide Ruſtica.
Mulieris prohibitione ornamentis utantur, odioſa. q.80.nu.113 f.74
Muliere ob debitum pecuniarium carcerari nõ poſſe.q.88.nu.10 f.87
Mulierem cogi non poſſe ad iudicium Venire. ibi. num.11
Mulierem etiam occaſione adminiſtrationis tutelæ obligatam prahendi & carcerari non poſſe.ib. num.12
Mulierem carceratam carnaliter cognoſcens iudicis arbitrio punitur, caſ.292.nu.1 f.286
Mulierem ob leue crimen prehendi non poſſe, & carcerari.q.88.nu.19 f.87
Mulierem ob graue & atrox crimen poſſe prahendi

hendi & cancerari.ibi.num.20

Mulierem accepta pecunia pro altero obligari intercedendo, & S.C. Velleiano non iuuari.caſu. 234.nu.2 f.255

Mulierem ob ſuum ſexum interdum a contumacia excuſari.caſ.153.nu.8 f.217

Mulierem honeſtam egregiæ perſonæ æquiparari. ca 70.nu.13 f.124

Mulierem amore capta ſeipſam continere non poſſe.c.328.nu.13 f.386

mulierem dote priuari propter oſculum, iure cautum non eſſe.c.276.nu.4 f.233

Mulieres obliuioſæ.26 nu.3 f.95

Mulieres Romanas velato capite incedere conſueuiſſe.c.58.nu.5 f.135

Mundi ætates quot.ca.57.nu.4 f.134

Mutuum factum ad voluntatem mutuum ſuſcipientis ſtatim non poſſe reuocari.caſ.22.numero.1 f.111

N

N*Aufragio ſurripiens lege Iulia de vi publica tenetur.caſu. 394.numero.99 fol.* 449

Naufragio, vide in verbo poteſtatem cognoſcenti de naufragio.

Nauigatio periculoſa & incerta. caſ. 61.numero.5 f.134

Natura & accidens ſpectari ſolet. caſ.201.numero.69. fol 269

Naturale debitum in foro conſcientiæ deberi.quæ. 57.nu.4 f.51

Naturale debitum in foro æquitatis, vt mercatorum ſolus debere.ib.nu.5

Naturale debitum in foro canonico eſſe perſoluendum.ibi.nu.6

Neceßitas qualis eſſe debeat, ut feudum alienari poßit.c.182.nu.18 fo.241

Neceßitas præciſa, cauſatiua, & honeſtatis.ibid. num.19

Neceßitas alia eſt famis, alia belli.ibidem numero.20

Neceßitas, fatalis, naturalis & data opera. ibid. num.21

Neceßitas legalis.ib.nu.22

Neceßitas fatalis quæ ibi.nu.23

Neceßitas fatalis iuſtam cauſam præſtat alienandi alias inalienabilia ib.nu.24

Neceßitas naturalis quæ.ib.nu.25.

Neceßitas naturalis iuſtam cauſam præſtat alienandi alias inhabilia.ibidem nume.26.

Neceßitas ex culpa non præmeditata an iuſtam cauſam præſtet alienandi liberè alias inalienabilia.c.182.nu.45. f.202

Neceßitas data opera ſeu culpabilis quæ ca. 182. nu.37. fol.202

Neceßitas culpabilis non præſtat iuſtam cauſam alienandi alias inalienabilia, ibidem numero.38.

Neceſſitas culpabilis culpa ad actum præmeditata omnino inexcuſabilis eſt. ibidem numero.39

Neceßitas ex culpa ad factum non præmeditata quomodo & quando excuſet. ibidem numero.41

Neceßitas propriè dicitur, quæ principium habet neceſſarium.c.182.n.52 f.203

Neceſſitatis cauſa obedientia ſpernitur. caſ.182. num.5 f.201

Neceſſitatis cauſa licet alienare feudum. ibidem num.6

Neceſſitatis cauſa licet alienare Deo dicata. caſu. 182. n.30 f.202

Neceſſitatis cauſa tantum alienandum eſt, quantum ipſa neceſſitas vrget, & non vltra. ibid. num.32

Neceſſitatem qui ſuo facto ingreſſus eſt, ſuccurrendus non eſt.c.182.nu.51 f.203

Neceſſitate coactus vendere non poteſt inalienabilia, cum ſtultè alienabilia conſumpſit. ibidem num.31

Neceſſitate ex culpa non præmeditata oppreſſo ſuccurrendum eſſe in modum eleemoſynæ. caſu. 182.num.42 f.202

Neceſſitatus ex culpa ſui anteceſſoris adiuuandus eſt.

dus eſt.caſ.182.nume.62 f.203
Neceſſitatus ſua culpa ad caſum non ordinata, eſt adiuuandus ex coniectura ta voluntate teſtatoris.ibi.nu.64
Neapolitana corruptela ludendi gladijs.caſ.400 num.10. f.46
Negatiuam fortius negare, quam affirmatiuam affirmare.q.30.nu.7 f.26
Negligentia quanti temporis eſſe debeat in reuocatione precarij, vt ciuilis poſſeſſio amittatur.ca.24.nu.2 f.112
Negligentia vnius alteri nocere non debet, caſu.182.nu.49 f.241
Negligentia adminiſtrantis iuſtitiam ut puniatur, vnde proueniat, prius conſiderandum. caſ.341.nu.3 f.389
Negligens quando quis dicatur in non præſentando impetrato reſcripto.caſu, 204. numero. 5 fol. 286
Negligentem ob ſuam negligentiam lucrum conſequi non debere.caſ.194.nu.24 f.259
Nepotem petentem bonorum poſſeſſionem cauere debere de bonis conferendis. caſu, 29. numero. 1 fol. 113
Neronis ſanctio aduerſus Aduocatos. caſu.369. nu.2 f.425
Nicolaus Antonius Grauatius Iureconſ. laudatur.c.70.nu.3 f.124
Nobilis quis.caſ.67.nu.1 f.140
Nobilem quem dicis ex patria conſuetudine. ibid. num.4
Nobiles maiorem referre ſolent gratiam accepti beneficij.caſ.132.nu.9 f.203
Nobilibus interdicta eſſe arma.caſ.394.nu. 30 fol. 449
Noctis tempore ferri ſententia an poſſit.q.62.nu.1 fol. 53
Noctis tempore quare ſententia non feratur. ibid. num.2
Noctis tempore ſententiam proferi poſſe ſuperre tempore peritura. ibi.nu.5
Nomen vt immutaretur, hæreditates relinqui conſueuiſſe.caſ.318.nu.12 f.370
Nomen mutare vn icuique homini libero licet.ca.318.nu.2
Nomen proprium reſtringit appellatiuum.q.99. nu.20 f.83
Nomen mutare licebat apud Græcos & Romanos.ca.318.nu.6 f.370
Nomen immutari tunc dicitur, cum re & verbis immutatur tunc dicitur, cum re & verbis immutatur.c.318.nu.14
Nomen ſibi immutans in fraudem punitur. ibid. num.17
Nomen clerici falsò aſſumens punitur. ibidem.numero.19
Nomen ſibi immutans dum contrahit, punitur.ib. num.22
Nominis proprietas vnde ſumatur.queſtio.4. numero 6 f.4
Nominationem interdum filiationem probare.ca. 89.nu.78 f.160
Nominationem geminatam, filiationem probare. ibi.nu.81
Nominationem factam præſente filio probare illius filiationem ibi.nu. 82
Notarius protocolum celans falſum tenetur c.311 num.2 f.362
Notarius ſenex ſi dicit ſe non recepiſſe inſtrumentum, quod in ſua iuuentute recepit, excuſatur. ibi nu.3
Notarius celans inſtrumentum ſoli aduerſario petenti non punitur.ibi.nu.5
Notarius qui recuſat inſtrumentum recipere, iudicis arbitrio punitur. caſu. 369. numero.7 fol. 425
Notarius vnus è tribus, qui inſtrumentum receperunt, in publicam formam redigere illud poteſt.c.187.nu.7 f.252
Notarius quando acquirat quaſi poſſeſſionem exercendi illud officium. caſu. 161. numero.2 f.221
Notarius non ſeruans penes ſe protocolum punitur c.370.nu.1 f.425
Notarius mittens debitas ſolemnitates in inſtrumento qua pœna puniatur.ibi.nu.4

Notarius præſumitur peritus & probus, caſ. 144 nome.6 f.208

Notarius iuſtrumentum coram partibus legere debet, antequam de eo rogetur. ibi. nu.9

Notarium nihil poſſe ex ſuo capite apponere in inſtrumento. c. 144. nu.7

Notarium nihil plus ſcribere poſſe quam quod oculis vidit. ib. nu.8

Notarium vim duorum teſtium obtinere, & ibidem declaratur caſ. 105. nu.39 f.182

Notario credi, an dies poſita in vno inſtrumento, etiam in altero repetita, ca. 64. nu.5 f.137

Notario ſolo non credi, caſ. 112. nu.4 f.191

Notario atteſtantis aliquid a ſe ſcriptum credi, ca. 99. nu.3 f.176

Notario credi quomodo dies poſita in uno inſtrumento in repetita cenſeatur, caſ. 64. nume. 26 fol. 137

Notarij cautela, cùm chartam vacuam in medio ſcripturæ relinquit, c. 64. nu.9 f.137

Notarij auctoritatem & poteſtatem vſurpans grauiter punitur, caſ. 320. nu. 9 f.373

Notarij verba dicuntur eſſe verba partium, caſu. 144. nu.4 f.208

Notarij teſtimonium alteri præfertur. caſu. 105. num.40. f.182

Notariorũ Papienſium ſtylus in imbreuiaturis atque ita inſtrumentis releuandis, caſ. 187. nume. 14 f.252

Notariorum Papienſium & Pedemontium ſtylus & vſus in inſtrumentis obiter recipiendis. caſ. 187. nu. 25

Notariorum ſtylus & conſuetudo in recipiendis inſtrumentis, caſ. 187. nu. 1

Notariorum officium in quibus probatum ſit, caſ. 91. nu. 15 f.167

Notarios plures recipientis inſtrumentum, inſolidum rogatos præſumi. caſu. 187. numero. 8. fol. 252

Normanni, vide Longobardi.

Notorium permanens ordinem iudiciarium non requirit. caſ. 235. nu. 14 f.310

Notorium, quod excuſationem aliquam admittere. poteſt iudicij ordinem requirit ibi. nu. 15

Notorium quid ſit, & an latina vox hæc ſit, caſ. 166 n.1 f.223

Notorium dici, quod celari non poteſt, ibidem. numero.4

Notorium dici, quod à iure affirmatum eſt. ibid. num. 5

Notorium eſt, quod ex actis reſultat. ibidem. numero. 6

Notorium eſt, quod coram populo geſtum eſt. ibid. nume.4

Notorium dici an poſſit, quod in villula factum eſt. ibi. nu.9

Notoriè occiſus dicitur, qui coram decem teſtibus occiſus fuit. ibi. nu.2

Notoriè factum quando aliquid dicatur. ibid, numero. 3

Nuditas reprobata, caſ. 58. nu.7 f.132

Nulla eſſe geſta, quæ in vim inualidi mandati ſunt facta. q. 47. nu. 2 f.41

Nullitas nulla maior quàm quæ à defectu poteſtatis prouenit. c. 337. nu. 12 f.385

Nullitatis exceptionem, cuius probatio incontinenti offertur, executionem trium ſententiarum conformium non impedire. c. 9. nu. 2. f.106

Nullitatem ex iuriſdictione prouenientem executionem impedire. q. 98. nu. 8 f.96

Nullitatem actus pœnam eſſe, quod ibidem declaratur. c. 276. nu. 18 f.337

Numa Pompilij ſanctio in terminorum motores, c. 393. nu. 3 f.447

Nuptiæ palam geſta excuſant à pœna illicitis coitus c. 244. nu. 3 f.310

Nuptias inceſtas contrahens a iudice laico puniri poteſt. c. 398. nu. 43 f.456

Nuntio publico credi de geſtis a ſe ipſo. caſ. 99. numero.4 f.176

Nuntio publico credi in ſpectantibus ad eius officium. c. 112. nu. 1. f.191

Nuntio ſolo non credi in regione Pedemontium ex nouis conſtitutionibus, ibi. nu. 2.

Nuntio publico non credi cum de graui præiudicio agitur. ibi. nu. 9.

Nuntio publico vita illaudata contra perſonam valde honeſtam non credi.ibi.nu.10
Nuntio publico non credi, cum citatus coniecturis & præſumptionibus oſtendit, ſe non fuiſſe citatum.ibi.nu.11
Nuntio publico non credi de his, quæ extra ſuum officium ſunt.ibi.nu.12
Nuntio publico referenti ſe à reo citato vulneribus affectum non credi.ibi.nu.13
Nuntio publico referente ſe ab aliquo impeditum fuiſſe ſuum officium exequi, non credi ibid.num. 15
Nuntio publico credi in connexis ſui officij.ibidem numero. 16
Nuntio publico referenti dixiſſe, ſe nolle venire, credi.ibidem.nu.17
Nuntio publico non credi ſuper bonorum excuſſione.ibi.nu.20
Nuntio publicum perſonam vilem eſſe.ibidem numero. 3
Nutricor pro elumno an ſit idoneus teſtis, latè diſſeritur.caſ.101.nu.1.cum.ſeq. f.179

O

Oblatio & depoſitio fieri debet tempore congruo, & parte citata.caſ.232. numero 3 f.209
Obligatus pro altero ſi diu in obligatione permanſit, petere poteſt ſe liberari non ſi per modicum temporis.caſ.22.nu.2 f.111
Obiectiones teſtium probari poſſe in cauſa appellationis.caſ.239.num.16 f.315
Obripiens aliquem per mendatium à priuato, punitur iudicis arbitrio.caſ.314.nu.14. f.363
Obreptionem a ſurreptione ex communi opinione differre.c.201.nu.9 f.269
Obripere, & latenter rapere.d.caſ.201.nume. 15 fol. 269
Obliuio præſumitur ex facto antiquo & inuoluto. caſ.308.nu.7 f.360
Obliuio quanto tempore indicatur.caſ.26. numero.1 f.112
Obliuio an in teſtibus cauſari poſſit, vt ad æternã rei memoriam interrogari poſſint.ibi.nu. 7
Obliuionem in Principe facile præſumi, ibidem. nume.4
Obliuionem facti egregij non præſumi, ibidem numero.6
Obliuioſi qui effecti ob morbum, vel ætatem. ibid. nume. 1
Occidens in ludo per malam conſuetudinem inductio, an puniatur.caſ.400.nu.7 f.460
Occidens timore mortis aduerſarium, iudicis arbitrio punitur.c.354.nu.19 f.403
Occidens in ludo pilæ an puniatur.caſ.400. num. 14. f.460
Occidens in ludo prohibito publicè quomodo puniatur.ibid.nu.5
Occidens in controuerſia, lege Iulia de ui publica tenetur.caſ.394.nu.93 f.449
Occidens pugno, requiras pugna percutiens, & in lib. Homicidium.
Occidens ſe ipſum perquiras in verb. Mortem ſibi inferens.
Occiſus in via à uicinis occiſus præſumitur.c.394 num.54 f.449
Occiſus iuxta oſtium alicuius ab inhabitante, occiſus præſumitur.ibi.nu.55
Odium vide capitale odium.
Offenſa grauis iuſtam cauſam ceſſandi, a diuinis probet.c.180.nu.6 f.238
Offenſa appellatione grauiſſimam venire, q. 90. nu.30.fol. 94
Offenſus procuratorio nomine offenſi quando in iudicio comparere poſſit.q.60.nu.71 f.52
Officium iudicis in bonæ fidei actionibus multum poſſe.q.2.nu.4 f.2
Officio is priuari poteſt, qui in eo deliquit.quæſt.55 num.8 f.47
Officia duo qui in eccleſia gerit, duo etiam ſalaria conſequi debet.ca.223.nu.8 f.304
Officialis ex accidenti effectus inhabilis loco amoueri non debet.q.55.nu 6 f.47
Officiales, vide Magiſtratus, Iudex.
Officiales emere poſſunt, vide Emere.

Oldra lu. conſult.de.lara ur.caſ.290.nu me.11 fol. 346
Oleum inter fructus induſtriales numerari.c.210. num.25 f.293
Omiſſum non deci,quod in expreſſo continetur.caſ. 276.nu.30 f.337
Omiſſum in leges diſpoſitione haberi pro omiſſo.caſ. 63.nu.10 f.136
Onera hæreditaria diuidi pro rata inter hæredem & fideicommiſſarium.c.164.nu.6. f.223
Opem ferens non punitur, ſi principalis pœna dignus non eſt.d.c.349.nu.15 f.396
Opem ignoranter ferens in ipſo delicto non, punitur.ibi.nu 16
Opem ferens non punitur pœna aucta in principali oblipſius principalis qualitatem,ibidem numero.17
Opem ferens diuerſa pœna principali punitur ita lege diſponente ibi.nu.19
Opem ferens non punitur, ſi probat ſe nihil ipſo actu egiſſe.ibi.nu.20
Opem ferens poſt delictum punitur.ibid.nu.21
Opem ferens poſt delictum ordinaria pœna punitur ob præcedentem tractatum de ope præſtanda. ibi.nu.23
Opem tuliſſe an dicatur,qui armatus aſtitit .caſ. 350.nu.1 f.397
Opem non tuliſſe aſſiſtens dicitur cum caſu rixæ interfuit.ibi. nu.3
Opem delinquenti ferens quando puniatur.c. 349 nume.1 f 296
Opem ferri quibus temporibus dicatur, ibidem,numero.2.
Opem ferentem ante perpetratum delictum puniri eadem pæna, qua ipſemet delinquens punitur. ibid.nu.3.
Opem ignoranter delinquenti ferens, non punitur. caſ.359.nu.6
Opinio Vltramontanorum & conſilij Buerdegal. reiecta.ca.93.nu.24 f.169
Opinio non veritas in pœnis euitandis ſpectatur.q. 90.nu.25 f.89
Opiniones cum variæ ſunt,una earum tutè probari poteſt.caſ 339.nu.20 f 387
Operarij & laboratores non delinquunt, ſi mandato domini agrum colunt.caſ.354. numero. 36 fol. 403
Operarij & labores non excuſantur ſi facta eis denuntiatione,culturam agri non deſerunt . d.c. 354.nu.40
Opus effodiendi metallum quod.lib.1.q.80.num. 43. f.74
Ordo deueniendi ad primum & ſecundum decretum.caſ.6.nu.3 f.103
Ordinem iuris non ſeruari ſuper diſputatione exceptionis iuris.q.53.nu.6 f.46
Ordinem eſſe medumentium , in proœmio . numero.12 fo.1
Ordines antiquos immutare non poſſe , ampliſſimum habens arbitrium,q.15.nu.4 f.18
Ordinarius quis ſit.q.12.nu.9. f.15
Ordinarius a quo conſtituatur.ibi.nu.10
Ordinarius delegare poteſt.ibi.nu. 11
Ordinarius præſumitur ſcire qualitates beneficiorum ſuæ diœceſis,caſ.201.nu.154 f.269
Ordinarij collationem non vitiari,niſi ex qualitatibus claro iure expreſſis.ibi.nu.156
Ordinario collatori non eſt neceſſe narrare coloratam alterius poſſeſſionem.ibi.nu.152.quod ampliatur.nu.ſeq.fo.eod.
Ordinarium cenſeri prouidere motu proprio , Pontificem vero ad preces.ibi.nu.155
Originem ſpectandam eſſe,non accidens.q.80.numero.105.74
Ornamenta mulierum varia,remiſſiuè.ca.218. num.6 f.300
Oſculans turpiter mulierem punitur arbitrio iudicis,caſ.286.n.17 f.282.& caſ.287.numero.2 f.283
Oſculum impudicum ſi mulier patiatur, punitur iudicis arbitrio.caſ.287.nu.6 f.313
Oſculum impudicum datum a vaſallo vxori domini grauem infert iniuriam domino, & ob id uaſallus feudo priuari poteſt. caſu. 267.nume.3 f.333
Oſculi impudici pœna quæ.caſ.287.nu.1 f.313

Ouidium

Ouidium in Metamorphoſi cum Geneſi cap.3. conuenire.caſ.210.nu.16 f.293

P

Pactum eſſe loco pretij.caſ.260.nume.44 fol. 227

Pactum incontinenti appoſitum quando dicatur ad contractus ſimulationem detegendam.caſ.13.nu.1 f.108

Pactum de retrouendendo cum pretij modicitate contractum vſurarium arguere. ibi.nu 2

Pactum de retrouendendo ex interuallo non arguere contractum ſimulatum, alij contra.ib.n.3

Pactum de reuendendo cum modicitate pretij non arguit contractum vſurarium.caſ. 217.numero.3 f.299

Palam alloquens carceratum excuſatur. ca.244 num.9 f.318

Palam delinquens, per errorem delinquere videtur, ibi.nu.11

Palam geſta excuſaut a iuris ignorantia, ibidem num.12

Palam geſta non excuſare ab ignorantia facti. ibi.nu.13

Palaotus Cardinalis laudatur.caſu.89.nume.6 fol. 160

Papa Romæ ſemper eſt.caſ.185.nu 9 f.248

Papinianus iuſſu Caracallæ occiſus, q.87.numero.3 f.86

Papiæ, patauij & in regione Pedemontium quid obſeruetur cum cauſa conſultori tranſmittitur conſulenda.caſ.236.num.6 f.312

Papiæ pratorem etiam de cauſis leuibus cognoſcere q.40.nu.6 f.36

Papiæ quid obſeruetur cum libellus reo tranſmittitur.ca.228.nu.16 f.307

Papiæ, Mediolani, & Brixiæ eorum ſtatutis, quando obijciatur exceptio dilatoria.caſu.240 nume.12 f.316

Papiæ quid obſeruetur cum non extant conſanguinei, qui mulieri, vel minori contrahenti conſentire poſſint.c.211.n.10 f.294

Papienſi corruptela ludendi ſuguir.caſ. 400.numero.9 f.460

Papienſium conſuetudo quæ ſit in diuiſione bonorum communium inter ſocios. caſu. 123.numero.4 f.199

Par in parem non habet imperium, caſ. 328.nume.9 f.379

Paragium iuſtum quod ſit, iudicis arbitrio relinquitur.caſ.149.nu.35 f.24

Parcellam libri, qui probauit pro ſe, non tenetur alteram probare contra ſe, ſi cauſa eſt diuerſa. caſ.93.nu.12 f.192

Parentes ſemper ſtudere ne filiorum turpitudo detegatur.caſ.102.nu.9 f.180

Parentum teſtimonium pro filijs minime idoneũ caſ.102.nu.1

Parentum teſtimonium interdum pro filio recipi in cauſa matrimoniali. ibi.n.2

Parentum proprios partus abijcientium impietas, caſ.396.nu 1 f.455

Parentibus obediendum eſſe, ius naturæ docet. ca. 194.nu.7 f.259

Paridis Putei & Marſilij opinio exploſa.ca.292 num.2 f.348

Parricidium commiſſum ob cauſam ingratitudinis quomodo puniatur. caſu.356.numero 1. fol. 405

Parricidium tentans punitur de illo conatu, licet non ſequatur effectus.caſu.360.nume.63. & ſeq. f.409

Parricida ſepultura impediri poteſt.caſ.387.nume.30 f.439

Partus ancillarum in fructu non eſſe.caſ.49.nume.7 f.122

Partus ancillarum cur non ſint in fructu, ratio, ibi.nu 9

Partus ſuppoſiti pœna falſi eſt. caſ. 306. numero.3 f.359

Partus ſuppoſitionem dificilis eſſe probationis. caſ. 116.nu.7 f.196

Partus vndecimeſtris vitalis an ſit.caſu. 89.nume.49 f.160

Partus quatuordecim menſium. ibi.nu. 50
Partus mulieris & fructus quid diuerſum, ab uno & alterum argumentum non deſumi. ca. 210.*num.* 8 f.293
*Partus mulieris ſterilis & naturalis, & quomodo.ibid.num.*2
*Partus expoſitus ingenuus habetur.caſ.*396. *numero.*10 f.456
*Partum exponens, illum amittit.ibi.nu.*9
*Partum ſeptimeſtrem iuſtum & perfectum eſſe. caſ.*89.*nu.*34 f.160
*Partum ſeptimeſtrem debilem eſſe.caſ.*89.*numero.*37 f.160
*Partum octimeſtrem uitalem non eſſe. ib.n.*38
*Partum nonimeſtrem uitalem eſſe.ibidem, numero.*39
Partum decimeſtrem uitalem eſſe.ibi.nu. 40
Partum decimeſtrem apud Athenienſes illegitimum fuiſſe.ibi.nu 43
Paſcua pro quantitate pecudum eſſe diuidenda.c. 245.*n.*1 f.318
*Paſcua diuidi actione communi diuidundo peti poſſe.ibi.nu.*3
*Paſcuorum modus quando intelligantur, an prodium quantitate, uel eius ualore.ibi.nu.*4
*Paſcua communia quomodo diuidenda. caſ.*128. *num.* 3 f.201
*Patauinarum puellarum habitus.caſ.*58. *nume.*6 *fol.* 133
*Pater & patronus amittunt ius partus a ſe expoſiti.caſ.*396.*nu.*11 f.451
Pater occidens aduerſarium uexantem cum eius filio animo deliberato non dicitur occidere, ſed per iram caſ 361 *nu.*10 f.419
Pater accuſans filij ſui homicidam excuſatur, ſi accuſationem non probauit.caſ 321 *numer.*25 *fol.* 374
*Pater filij nomine expreſſo in inſtrumento acquiſitionis non præſumitur ei donare.ca.*88.*nu.*11 *fol.* 156
*Pater qui a filio liberatus fuit pro adminiſtratis, cenſeatur etiam liberatus à relinquatis, quod ibi.declaratur.caſ.*209.*nu.* 27 f.291
*Pater mandare poteſt filio, ut corpora hæreditaria uendat.c.*163.*nu.*7 f.221
*Pater ſuffocans puerum dum dormit, punitur arbitrio iudicis.c.*327.*nu.*2 f.379
*Pater filium caſtigare poteſt.caſ.*364. *numero.* 3 *fol.* 422
*Pater qui uirga parcit, filium odit. ibi.nu.*4
*Pater hæres filij fructus in trebellianicam imputat.caſ.*256.*nu.*49 f.323
Pater filio donare non poteſt. caſ. 132.*n.*1 .f.202
Pater qua ratione filio donare non poſſit. ibid.numero. 2
*Pater ſpiritualis teſtimonium pro filio ſpirituali ferre poteſt.caſ.*100.*nu.*1 f.177
*Pater occidens adulterium cum filia deprehenſum ira & caſu, non autem deliberato dicitur occidere.ibi.nu.*14
Pater ſæuus filium emancipare cogitur caſ. 138. *nu.* 4.f.205
*Pater dans aliquid filio, non dare, ſed committere creditur.caſ.*88.*nu.*5 f.156
*Pater ex cauſa neceſſitatis filium uendere poteſt. caſ.*182.*nu.*3 f.241
*Pater in filium poteſtas quanta.ibi.nu.*4
*Pater, qui filij negotia adminiſtrauit, rationes reddere debet.caſ.*209.*nu.*7 f.291
Pater certus quomodo in iure intelligatur.ca. 89 *nu* 12. f.160
Pater tutor filij emancipati alienare non poteſt bona filij ſui minoris ſine decreto.c. 171.*nu.* 54. *fol.* 230
*Pater receptans filium bannitum non punitur pœnis receptatorum.caſ.*347.*nu.*2 f.394
*Pater non tenetur alere filium ſua culpa ad neceſſitatem redactum.c.*182.*nu.*55. f.241
*Pater præſumatur accipere bonum conſilium pro filia.c.*149.*nu.*6 f.211
*Patris mandatum quando excuſet filium a pœna delicti.caſ.*354.*nu.*41. f.403
*Patris aſſertioni non ſtari, cum filio ex cauſa aſſerit donare.q.*76.*nu.*5 f.69
Patri cauſa cognita concedi debet actio, ſi filia latitet & recuſet ei cōſentire in dotis recuperatione.caſ.

me.ca.242.nu.7 fo.317
Patri agenti ad dotis recuperationem, filia conſentire debet.caſ.242.nu.5 fo.317
Patrem interdum malo animo eſſe in filias.caſu.149.nu.8 fo.271
Patrem poſſe rem vnam filio legitima loco aſſignare,ca.165.nu.7.fo.221
Patrem bannitum impunè filius non occidit.q.90.nu.4 fo.89
Patrem pro facto filij teneri niſi contradicat.caſu.345.nu.8 fo.394
Patrem non poſſe filiã in dote praiudicare.c.242 num.62. fo.317
Patrem pro filio accuſato interuenire poſſe.q.80.num.2. fo.64
Patruus impendens pro patruele ab eo repetit.caſ.88.nu.24 fo.156
Praxis in aſſignatione legitimæ.caſu.163.nu.33 fol.221
Praxis obijciendi atque probandi reſcripta ſurreptitia eſſe.ca.201.nu.31 f.269
Pauli ſententia. Ego plantaui Apollo rigabit,etc. explanatur.ca.210.nu.11 f.293
Pauli ſententia contra ſodomitas caſ.286.nu.12 fo.348.
Pauli locus lib.5.ſententiarum,explanatus.caſu.344.nu.8 fo.393
Pauper qui ſit,& qui diues caſu.65.numer.1. fol.138
Pauper qui ſit,vt a munere tutelæ excuſetur.ib.num.10.
Pauper teſtis quando dicatur.ib.nu.11
Pauperem ſuo vitio & prodigalitate a teſtimonio ferendo repelli.d.ca.96.nu.10 fo.174
Pauperem poſſe implorare iudicis officium, quo ei ſuccurratur per eleemoſynam a diuite.ca.382 nu.43 f.241
Pauperes ſi in loco non extant, vt illis perſoluatur legatum factum a teſtatore,è loco vicino uocandi ſunt.ca.222.nu.4 fo.303.
Paupertas fidem non minuit; relinquitur tamẽ arbitrio iudicis.ca.65.nu 12 fo.138.
Paupertas an fidem teſtis minuat.caſu.96.numero.1.fol.174.
Paupertatem non repellere teſtem.ib.nu.2.
Paupertatem etiam in cauſa criminali teſtem non repellere.ib.nu.4
Paupertatem repellere teſtem, cum requiruntur omni exceptione maiores.ib.nu.6
§.aliud quoque capitulum,in auth.vt cum de appell.cog.extendi ad caſus ſimiles, lib.2.cent.2. caſ.130.nu.4 f.202
§.vltimus in auth.de reſtitu.& ea quæ par.in undecimo menſe,ſenſus & intellectus.caſu.89. num.51. fo.115
§.prædictis itaque,in auth.vt liceat matri & auiæ intellectus,ca.287.nu.9 fo.344
§ 1.inſt.per quas perſo.nob.acq.declaratio & ſenſus.ca.126.nu.2. fo.200
§.ſi vero.ver.ne igitur.in auth.de non exhibẽ.re.nouo intellectu illuſtratur,quaſt.74.nu.52 folio.65.
§.ſancimus.in auth.de exhib.reis,intellectus.caſ.40.num 14. f.113.
§.ne autem.in auth.de iud.declaratur.caſ.72.numer.4. f.145
§.illud,in auth.de appella.declaratio,caſ.72 numer.16. f.145
§.ſi vero in auth.de teſt.b.litera & declaratio q.91.num.12. f.92.
§.quòd ſi frumentum inſt.de rerum diuiſ.intellectus & declaratio.ca.252.nu.1. f.321
§.illud in auth.de collatoribus, declaratur.q.86. num.14 f.85
§.& hoc peruenit,in auth.vt nulli iudicium,declaratur.ca.395.nu.29 fo.48
§.illud.in auth.vt cle.apud prop.Epiſ.hodie corrigi q.43.nu.14 f.37
§.ſi vero in auth.de exhib.reis.declaratur.q.74. nu.22. fo.65
§.ſi vero quis dicat,in auth.de teſt.ſenſus & intellectus,ca.121.nu.6 fo.198
§.ſi vero.in auth.de fideiuſſ.exponitur caſu.40. num.4. f.116
§.aliud quoque capitulum.in auth.ut cum appe. cogn.declaratur.ca.85.nu.10 f.151
§. qua-

§.quamobrem in auth.de reſt.& ea quæ parit in 11.menſe,intellectus.ca.149.nu.27 f.211

§.item lex Iulia,inſt.de pub.iud.intellectus,& de eius litera.ca.288.nu.10 f.346

§.ſi verò tale quid in auth.de inſt.fide & cautel. declaratur.ca.114.nu.17 f.193

§.pupillus.inſt.de inut.ſtipu declaratus.ca.57.nu num.19 f.134

§.pen.inſt.quibus manumit.licet vel non,declaratus.ib.nu.22

§.Et hoc verò iubemus in auth.vt nulli iud.intellectus.q.68.nu.5 f.59

§.Sed & ſi quis.in auth. de inſt.fide & cautela, ſenſus & intellectus.ca.114.nu.7 fo.193

§.Inſula.inſt.de rerum diui.intellectus & ratio. ca.245.nu.7 f.379

§.1.auth.neque virum,quod ex dote declaratur. ca.163.nu.12 f.222

§.Præterea.inſt.de act.in illis verbis,vel ſoluat, vel ex noxali cauſa ſeruum dedat,declaratur. q.5.nu.20 fo.5

§.ad hæc prohibemus ver.antequam. in auth. de colla.explicatur.q.54.nu.5 f.46

§.Quamobrem,in auth.de reſt.& ea quæ parit in 11.menſe,declaratur.ca.182.nu.70.f.241

§.ſi tibi in auth.de mand.princ.declaratur.q.60 num.3 f.521

§.ſed noſtra.inſt.de ſucceſſ.liber.declaratur.c.65 num.4 f.138

§.habeat.in auth.vt ecc.Roma.luculenter explicatur.q.49.nu.7 f.42

§.aliud quoque capitulum,in auth.vt cum de appcog.intellectus & declaratio caſ.267.nu. 5. fo.333

§.pupillus.inſt.de inuti. ſtip.ſenſus intellectus,caſ. 57.nu.12. fo.134

Parietem proprium ad vicini æmulationem non licet alterius tollere ca.156.nu.5 f.219

Peccare is non dicitur,qui legi obtemperat.c.354 nu.7 fo.403

Peccare grauius maiores ipſis minoribus.ca.392. nu.16. f.446

Pecudes in paſcuis habēdas eſſe ſingulis pro prædiorum modo ca.245.nu.2 f.379

Pecunia non hæreditaria pro quarta Trebellianica,vel Falcidia aſſignari an poſſit.ca.164.n. 5.fo.208

Pecunia ſecundus ſanguis appellatur.ca.100.nu: 6.fo.190

Pedamontana obſeruatio cum sereniſſ. Sabaudiæ Dux voluit rationes ciuitatum & oppidorum reuideri.ca.228.nu.19 f.307

Pedamontium pragmatica,De ornamentis mulierum,ac virorum veſtibus,& cæteris ſumptibus,declaratur.q.80.nu.114 fo 74

Peregrinatio longa pedeſtris mortis periculum habet.ca 61 nu.8 f.134

Permiſſum vbi aliquid eſt, dici etiam permiſſum ſempe,quo ad illud peruenitur.q.52.numer.5. fo.44

Perpetua eſſe,quæ in fauorabilibus certum finem determinatum non habent q.59.nu.10.f.60

Perpetua cenſentur,quæ limitatum tempus nō habent.q.22.nu.2 f.22

Periti in arte cum elegi debent,duo ſaltem eligendi ſunt.ca.114.nu.27 fo.194

Periti electi ad faciendum comparationem literarum iurare debent.ib.nu.28

Periti cum comparationem literarum facturi sūt. è quibus literis comparationem ſumere debent. d.ca.114.nu.29

Periti dum literarum comparationem faciūt,ſingulas literas & dictiones inſpicere debent.ibi. num 31

Peritis in arte vbi aliquid eſt mandatum,ſuo iuramento referre illos debere.q.58.nu.4. fo.51

Periurus falſarij nomen obtinet.caſ.319.num.1 fol.371

Periurus beneficia infamis efficitur.ib.nu.3

Periurus beneficia eccleſiaſtica,quæ obtinet,perdit ib.num.4

Periurus qui ad cauſæ deciſionē falſo iurauit, quo ad fiſci commodum punitur ib.nu.6

Periurus,qui animo ſedato per perſonam principis iurauit,conuictus punitur ib.nu.7

Periurus,qui calore iracundiæ per perſonam prin-

cipis

cipis iurauit, non punitur ib. nu. 8
Periurus qui per Deum ſedato animo iurauit, conuictus an puniatur ib. n. 9
Periurium ſcelus grauiſſimum. caſ. 319. numero. 2
Periurium contra Principem commiſſum puniri ca. 319. nu. 19
Periurijs viam non eſſe aperiendam. ca. 192. n. 1 fo. 257
Peierans calore iracundiæ arbitrio iudicis punitur. ca. 319. nu. 32 f. 371
Perſona grauis & honeſta quæ caſu. 69. num. 1. fol. 143
Perſona coniuncta quæ dicatur, vt legatum rei alienæ ei factum valeat. caſu. 146. numer. 2. fo. 210
Perſona egregia cum examinanda eſt cōs impenſa litigantium interrogator ad illius domum trāſmittitur. ca. 228. nu. 26 fo. 307
Perſona grauis quæ dicatur, iudicis arbitrio relinquitur. ca. 243. nu. 2 f. 317
Perſona coniuncta quæ dicatur, vt ſine mandato agere & accuſare poſſit d. caſu. 146. num. 8. fo. 210
Perſonæ qualitas conſideranda eſt in tranſactione alimentorum. ca. 170. nu. 23 f. 228
Perſonæ conditio in conſideratione habenda eſt. ca. 159. nu. 4 fo. 219
Perſonæ mutatione, mutari ſtatum rei & cauſæ. ib. num. 6
Perſonæ identitas quibus demonſtretur. caſ. 105. num. 5 f. 183
Perſona egregia quæ ca. 70. nu. 2 f. 144
Perſonas egregias ad iudicem ire cogi interdum non poſſe ib. nu. 1
Perſonis egregijs cum iuramentum, vel poſitiones domi tranſmittuntur, eorum impenſis tranſmitti. ca. 228. nu. 12 fo. 307
Petrinus Bellus ſereniſſimi Ducis Sabaudiæ conſiliarius laudatur ca. 95. nu. 25 fo. 173
Petrinus Bellus iureconſultus et ſereniſſimi Ducis Sabaudiæ a ſecretis conſiliarius laudatur. caſu 336. nu. 2 fo. 382
Petrini Belli diſtinctio de ſaluoconductu ca. 336. nu. 14 f. 382
Petitionem qualemqualem neceſſariam eſſe in quouis iudicio q. 18. nu. 8 f. 20
Petri Perticenſis & Sali. conſideratio exploſa. q. 63. nu. 29 f. 60
Petri Lorioti de arbitrarijs actionibus opinio. q. 3. nu. 13 f. 3
Petri Lorioti opinio de actione rei vendicationis nō arbitraria, euerſa q. 5. nu. 12 f. 4
Pileus vnde dictus. ca. 392. nu. 12 f. 446
Pileo lineo clericos non vti, cur Pontifices ſtatuerint. ca. 392. nu. 14 fo. 448
Piſiſtrati Athenienſium Tyranni factum egregium. ca. 287. nu. 3 f. 344
Plancianum S. C. de liberis agnoſcendis, quid ſanciuerit. ca. 396. nu. 2 fo. 455
Plato quid in ſuis legibus ſanciuerit contra occidētem ſocium in ludo. ca. 400. nu. 2 f. 460
Plato quid ſanciendum dixerit contra receptatores ca. 348. nu. 2 fo. 395
Plato quid in ſuis legibus contra ſortilegos ſanciuerit. ca. 388. nu. 2 fo. 440
Plato antiquum nomen ſibi mutauit. ca. 318. numero. 7. fo. 370
Plato maſculorum concubitor. caſ. 286. num. 26 fo. 343
Platonis lex de caſtigatione patris in filium, et de pœna exceſſus caſtigationis. ca. 364. num. 15. fo. 422
Platonis lex contra ætate minores delinquentes. ca. 329. nu. 14. f. 380
Platonis lex de vi repellēda. c. 277. nu. 3. fo. 338
Platonis lex contra eos, qui dormiēdo delīquūt. caſu 327. nu 6 fo. 379
Platonis lex contra eos, qui mortem ſibi conſciſcūt ca. 284 nu. 6 f. 341
Platonis lex contra enitentes delicta perpetrare. c. 360. nu. 23 f. 410
Platonis lex contra vendentes corruptam annonā ca. 382. nu. 2 fo. 437
Platonis lex contra ſenes delinquentes. ca. 39. nu. 24. fo. 115

Index

platonis lex in terminorum motores. caſu.392. nu.1 f.447

platonis lex de furioſis delinquentibus.caſu.325 nu.7 f.378

platonis locus lib. 2.de legib.ca.58.nu.3.f.133

platonem & Solonem maſculorum concubitores pœnis non affeciſſe.ca.286.n.24 f.343

platonem nullam adhibuiſſe differentiam perſonarum terminos mouentium, ſed æqualiter puniri voluiſſe.ca.393.nu.17 f.447

plautia lex de vi publica,a quo lata.ca.394.numem.13 fo.454

plinij locus in hiſtoria naturali lib.2.cap.9.declaratur.ca.50.nu.17 f.127

plinij locus in naturali Hiſtoria.caſ.329.numero.16 fo.380

plumbatarum pœna,quæ.q.90.nu.17 f.371

plus debito petens præſtat iuſtam cauſam litigandi aduerſario.ca.177.nu.15 fo.236

pluris cum res eſt,tanti etiam eſt.caſu.47.nu.3. fo.120

plures vnum vulnerantes & interficientes quomodo puniantur.ca.362.nu.1 f.419

pluralitas beneficiorũ eccleſiaſticorum multa mala parit.ca.259.nu.2 f.326

pluralitatem actuum non præſumi.caſ.213.numer.9. fo.295

pluralitatem perſonarum & nominis proprij non præſumi.ca.93.nu.32 fo.171

plutarchi locus lib.2.de placitis philoſophorum.c.vlt.explanatur.ca.50.nu.18 f.123

praxis Curiæ Romanæ ſuper impetratione reſcripti cauſæ conuentionalis & reconuentionalis. q.44.nu.3 fo.39

praxis deducendi tempus celebrati contractus, vt inſtrumento contradici poſſit, ſi teſtes temporis memores non ſunt.caſ.105.nu.35 f.182

praxis quæ obſeruanda cum teſtes inſtrumento cõtradicunt.ca.105.nu.23 f.182

praxis deducendi dilatorias exceptiones.ca.240.num.9 f.316

poculum amatorium præbens, ex quo mors ſecuta eſt,punitur.ca.358.nu.1 f.407

poculum fœminiſectum præbens, non punitur. Ibidem.num.6

pœna culpam præſupponit.ca.185.nu.4 f.248

pœna iuris diuini quæ contra inferentes ſibi manum.caſ.284.nu.38 fo.341

pœna capitis quæ olim in l.1.§.ſi nummo.C.de falſa moneta.ca.316.nu.10 fo.367

pœna arbitraria quæ ſit contra iudicem, qui imprudentiam iudicauit.ca.339.nu.5 f.387

pœna qualibet corporalis maior eſt quauis pecuniaria.q.90.nu.39. fo.89

pœna inferentis vim publicam.ca.394.nu.16. f.449

pœna iuris canonici contra inferentes ſibi mortem ca.284.nu.35 f.340

pœna à ſtatutis indicta contra corruptores monialium ſola obſeruatur.ca.389.nu.29 f.441

pœna mortis in blaſphemos hodie abijt in deſuetudinem.ca.375.nu.26 f.429

pœna ſtupri contra laicum in foro conſcientiæ.ca 288.num.4 f.255

pœna talionis in deſuetudinem abijt. caſu.322.num.3 f.385

pœna imminuta in principali ob eius qualitatem non minus in opem dante.caſ.349.nume.18. fo.387

pœna quæ ſit contra plures, quorum vnus occidit ſi incertum eſt quis eorum verè fuerit.ca.362 nu.25 f.400

pœna quæ ſit contra plures vulnerantes animo deliberato ſi ignoratur quis vulnerauerit. caſu.362.nu.25 f.400

pœna corporalis maior eſt pecuniaria.caſ.305.num.11 f.358

pœna tranſgreſſionis conſuetudinis quæ caſ.370.nu.3 f.429

pœna vnius ſpeciei in alteram tranſire non debet. q.95.nu.2 fo.94

pœna vulneris illati eſt lex Iulia de vi priuata, cum alia pœna deficit.ca.394.n.102.f.449

pœna non inducitur contemnenti reformationem ſtatuti ſi ſtatutum reformatum ſolum pœnam indicit.ca.276.nu.2 fo.337

Pœna.

Pœna commutata efficit, vt locus non ſit priuatio ni officiorum, quæ prius indicebatur, ibidem. num. 9
Pœna priuationis hæreditatis non tranſit in hæredē hæredis, ib. nu. 11
Pœna uocatus in ius patrē ſine uenia, quos afficiat. ib. nu. 12
Pœna cur in contractibus adjiciatur, ca. 260. nu me. 1 fo. 327
Pœna vna legalis, altera conuentionalis, & de earum differentia, ib. nu. 2
Pœna legalis cur quadruplum non excedit, ib. n. 4
Pœna legalis quadruplum excedere in caſu l. 3. § vlt. ff. de calumniat. ib. nu. 5
Pœna legalis extra ordinem indicta quadruplum excedere poteſt. ib. nu. 6
Pœna inſtigantis carceratum vt fugiat. ca. 301. nu. 21 f. 352
Pœna conuentionalis ad quam ſummam uſq; aſcēdere poſſit, uaria doctorum opiniones. ibid. n. 13.
Pœna conuentionalis iuramento promiſſa quadruplum excedere an poſſit. ca. 260. n. 29. f. 327
Pœna peti poteſt ob iuramentum, & ſi nil interſit ib. num. 31
Pœna conuētionalis an quadruplum poſſit excedere de iure canonico ib. nu. 37
Pœna conuētionalis ſi verum intereſſe excedere poteſt, an etiam poſſit excedere quadruplum, ibi. num. 33
Pœna conuentionalis exceſſiua promiſſio iuramēto non conformari, ib. nu. 34
Pœnæ remiſſionem, non niſi ex cauſa fieri. q. 96. n. 7. fo. 95
Pœnæ electio cuius ſit, an iudicis, vel criminoſi. q. 94. nu 1 f. 94
Pœnæ electionem etiam in alternatiuis iudex non concedit reo. q. 87. nu. 6 f. 86
Pœnæ electionem tribuere non poteſt iudex reo. q. 87. nu. 1 fo. 86
Pœnæ corporali ſe ſubijcere quis poteſt lege & moribus diſtantibus. q. 7. nu. 12 f. 8
Pœnam conſuetudine terminatam obſeruādā eſſe q. 86. nu. 26. fo. 85
Pœnam alicui indicendam non eſſe, niſi ſit iure expreſſo cautum ca. 276. nu. 1 f. 337
Pœnam mortis non eligit iudex, qui his verbis arbitrium conſecutus eſt, ipſe pœnam moderetur. q. 86. nu 6 fo. 85
Pœnam l. 1. C. ne liceat poten. locum non habere cum quis auxilium potentioris implorat. caſu 276. nu. 6 fo. 337
Pœnam ob egregiè geſta temperari. q. 92. num. 9 fo. 93.
Pœnam eſſe delicto commenſurandam. q. 90. nu. 38. fol. 89.
Pœnam minuere poteſt maior magiſtratus ex iuſta cauſa. q 96. nu. 14 f. 95
Pœnam arbitrariam extraordinem indici delinquēti ob publicum intereſſe. caſu. 398. numer. 24. fo. 456.
Pœnam non meretur, qui lege permittente facit. c. 398. nu. 29 f. 456
Pœnam amotionis à dignitate, & cōfiſcationis bonorum etiam contra abſentes declarari poſſe. q. 80. nu. 101 fo. 74
Pœnam criminis læſæ maieſtatis contra abſentem poſſe declarari. ib. nu. 102
Pœnam ab initio ſui magiſtratus iudex nō poteſt indicere. q. 83. nu. 1 fo. 83.
Pœnam variari pro temporum diuerſitate, ibidem nu. 2
Pœnam motionis ab ordine infra relegationem eſſe q 80. nu. 128 f. 74
Pœnam ſpiritualem nō euitat, qui coactè delinquit. ca 354. n. 21 f. 405
Pœnam adulterij ſolum iure Codicis eſſe capitalē multi ſenſerunt, ſed malè. caſu. 290. nume. 5. fo. 346
Pœnam arbitrariam nō eſſe, quæ conſuetudine terminata eſt. q. 14. nu. 7 fo 23.
Pœnam indicere an poſſit iudex ex arbitrio ſuo, ſi iam à ſtatuto pæna mortis. quaſt. 97. nume 1. fo. 96
Pœnam legis Iuliæ repetundarum arbitrariam. ca. 343. nu. 4 f. 392
Pœnam eligere non poteſt amplius iudex elapſo eligendi.

gendi tempore q 94.nu.2 fo.94
Pœnam inſolidum non infamere.q.71.n.2.fo.62
Pœnam legalem poſſe excedere quadruplum cum per viam accuſationis agitur,caſ.260.num.7 fo.327
Pœnam legalem quadruplum excedere, cum loco intereſſe datur.ib.nu.9
Pœnam legalem excedere quadruplum in actione legis Aquiliæ ib.nu.10
Pœnam legalem excedere quadruplum in caſu.l.ſi manumiſſus.C.de lib.& eorum liber.ibidem. num.11
Pœnam legalem excedere quadruplum,cũ ita vel legi vel Principi placet.ib.nu.12
Pœna adiecta contractus incerto, intereſſe non excceditur.ca 260.nu.19
Pœna conuentionalem ita contractui affirmatiuo quemadmodum & negatiuo adijci poſſe. ibid. nu.22
Pœnam conuentionalem in compromiſsis quadruplum poſſe excedere.ib.nu.23
Pœnam conuentionalem in trãſactione an quadruplum poßit excedere.ib.nu.25
Pœnam vltra quadruplum ex certa ſcientia promitti poſſe.ib.nu.27
Pœnæ legales & conuentionales ad quam ſummã vſq; aſcendere poſſunt.ca.260.nu.3
Pœnas conuentionales eſſe ob contemptum et intereſſe exigibiles,etiam de iure canonico.ca. 160. num.38
Pœnas conuentionales in foro conſcientiæ eſſe exigibiles ratione intereſſe ib.nu.39
Pœnas conuentionales debitorem vltro ſoluere,nõ teneri etiam in foro conſcientiæ.ib.nu.40
Pœnas conuentionales etiam ab eccleſiaſticis poſſe exigi.ib.nu.41
Pœnas conuentionales exigi non poſſe cum in fraudem vſurarum appoſita ſunt.ib.nu.42
Pœnas pecuniarias non extingui morte delinquentis.ca.265.nu.11 f.352
Pænitentia facti non excuſat,cum iam alter eſt laſus.ca.360.nu.13 f.409
Pænitentia à canonibus indictas ſacerdos ex cauſa mutare poteſt ca.391.nu.6 f.445
Pænitentias à Pontifice indictas ex cauſa ſacerdos immutare poteſt.ib.nu.7
Pænitẽtias conſuetas ſine cauſa ſacerdos immutare non debet,ib.nu.8
Pænitentiam ex magna peccatoris contritione remittere poteſt ſacerdos.ib.nu.4
Pænitentiam publicè peragendam immutare non poteſt ſacerdos vt priuatim agatur. ibidem.nume.9f.367
Pænitentia a ſacerdote peccati iniungenda nõ eſt, cum tertio nocere poteſt.ib.nu.10
Pænitẽtia ſacramentales hodie arbitraria ſunt.c. 360.nu.58 f.409
Pænitẽtias ſacramẽtales arbitrarias hodie eſſe ſacerdotibus.ca 391.nu.1 fo.445
Pænitẽtias hodie arbitrio ſacerdotis indici.ca.317 nu.4 fo.370
Philippi Macedonis patiẽtia in ſuos maledicos.c. 377.nu.23 f.431
Pompeia lex de vi publica a Pompeo lata ca.394 nu.14 f.449
Pompei magni lex,qua arma Romanis vetuit.ca. 394.nu.21
Pontifex nihil à ſubditis ſubſidij charitatiui exigere poteſt,cum bellum gerit.caſu.178.n.14 fo.237
pontificem non poſſe præiudicium adferre ſuccedere debẽtibus in feudo eccleſiaſtico ratione utilis dominij.ca.180.nu.278 f.199
Pontificem promouentem cõſanguineum ad dignitates,præſumi non zelo ſpiritus,ſed carnis affectu promouere.q.7.nu.68 f.9
Pontificem efficere non poſſe,ut non iuratis teſtibus credatur.q.25.nu.4 f.24
Pontifices Max.dum creantur,antiquum nomen ſibi mutant.ca.518.n.3 f.370
Portia Catonis mors.caſu.284.nu.11 f.341
Porticus domui connexos eſſe.caſu.95.num. 12. fo.173
Porticus ſecuritatem ita præbet,vt domus,ibidem nu.13
Poſitiones produci,an poßint poſt concluſionem in cauſa.

cauſa.q.35.nu.25 fo.30
Poſitiones expenſis reſpondere debētis ei abſenti mit tuntur.ca.228.nu 11 f.307
Poſitiones ſimpliciter eſſe ponendas & non qualifi catè.ca.251.nu.9 f.320
Poſitionibus reſpondens, ſi deierat, ſolum Deum ha bet vltorem ca.319 n 29 f.371
Poſitionibus reſpondere poſſe ſimplicē medio ſus pro curatoru.ca.193.nu.4 fo.258
Poſitionibus qualificate reſpondere aliquādo iudex concedit.ca.251.nu.6 fo320
Poſitionibus ſimpliciter eſſe reſpondendum.ca.251 nu.1 f.320
Poſſeſſio quando dicatur in continenti temperata. ca.11.nu.2 f.107
Poſſeſſio ciuilis perditur cum poſſeſſor precarium a ſe conceſſum reuocare neglexit.caſu.24.nu.1. fo.111
Poſſeſſio vel quaſi quando ſufficiat in petitorio iu dicto.ca.89.nu.71 f.160
Poſſeſſio vera ex tranſlatione ficta præſumitur.c. 89.nu.15 fo 160
Poſſeſſio non eſt modus probādi, ſed eſt releuatio ab onere probandi.ca.48.nu.34 fo.118
Poſſeſſio transfert probandi onus in aduerſarium. ca.191.n.3 f.257
Poſſeſſio quaſi incorporalium ex quibus acquiratu ca.160.nu.1 f.219
Poſſeſſio quaſi conferēdi beneficium quando acqui ratur.ca.191.nu.3 f.257
Poſſeſſionis & proprietatis cauſa vnum continēs dicitur.ca.371.nu 6 f.426
Poſſeſſionis & proprietatis cauſam eſſe vnum cō tinens & connexum.q.37.nu.35 f.32
Poſſeſſionem quo ad vſucapionem plus conſiderari quàm dominium ca.287.nu. 20 f.46
Poſſeſſionem reijcere onus probandi in aduerſariū ca.48.nu. 12 f.41
Poſſeſſionis cauſam dici minimam & leuem, & qua ratione.ca.72.nu.18 f.145
Poſſeſſionem nullam tribuit actus facultatis. caſu 160.nu.10 f.219
Poſſeſſio coloratam alterius narrare non eſt neceſ ſe, cum vitioſa illa omnino eſt.caſu.201.nu. 144.fo.269
Poſſidens ex reſcripto præfertur in dubio alteri ha bent reſcriptum.ca.48.nu.10 fo.119
Poſſeſſorem ſine armis deijciens, pœna legis Iulia de vi priuata tenetur. caſu.394.numer.103 fo.449
Poſſeſſorem deijciens armata manu, lege Iulia de vi publica tenetur.ca.394.nu.82
Poſſediſſe diu, quando quis dicatur.caſ.42.nu.7. fo.116
Poſtas ſeu euectiones tenere, qui hodie poſſint. caſu 229.nu.6 fo.305
Potens ad coeundum quis dicatur caſu.58.num.1 fo.132
Potentiam coeundi ex corporis aſpectu iudicari.ib. num. 2
Potentiam triplicem conſiderari in contractu ma trimonij.ca.57.nu.31 fo.134
Poteſtatem cognoſcendi de naufragio, præſidis eſſe q.10.nu.3 fo.13
Poteſtate libera conceſſa, liberum & abſolutū ar bitrium dici conceſſum.quaſt.8.numero.48. fo.12
Poteſtate ampla conceſſa, non cenſeri conceſſe, quæ illicita ſunt.q.7.nu.77 fo.9
Precarium ad concedētis libitum reuocari, & cur hoc ſit. caſu. 23. numero. 2. folio. 111.
Precarium cōcedens, ſtatim reuocare non poſſe.ca. 23.nu.4 fo.111
Precarij conceſſionis natura.quaſt.69.nume.17. fo.403
Preces principum eſſe mandata.caſu.354.nu.13. fo.403
Preces armatæ, prouerbium, ibidem. nume ro.14
Precibus Principis delinquens excuſatur. ibidem. num.12
Precium incertū in emptione, iudicis arbitrio cer tum reddi.ca.143.nu.1 f.248
Pretij modicitas quæ. caſu.217.numero.4. fo lio.299

Præceptor diſcipulum caſtigare poteſt.ca.364.n. 10.fo 422
Præcetori nimia ſæuitia culpæ adſcribitur.ca.38. nu.6 f.115
Præcetum ſuperioris morte extingui q.69.nu.4. fo.60
Præbenda vna quomodo inter duos ad eandem dignitatem aſſumptos diuidatur.caſ.225.nu.5. fo.304
Præbendæ conceſſio quando præbendato prodeſſe incipiat.ca.185.nu.31 f.248
Præfectus vrbis illuſtris eſt.caſu.68.numero.3. fo.140
Præfecti vrbis poteſtas maxima.ib.nu.4
Præfectus vrbis magnificus appellatus quandoque ib.num.6
Præfectos ſanitatis, non poſſe comburi facere bona eorum, qui morbo & peſte interierunt q.48 nume.4 fo.42
Perfectos vigilum, & annonæ, magiſtratum non habuiſſe.q.91.nu.14 f.92
Prahenſionem magni eſſe præiudicij ca 87.nu.2. fo.184
Prælatus ad Concilium vocatus rectè charitatiuū ſubſidium exigere poteſt.caſu.178.numer.9. fo.236
Prælatus à Rege euocatus pro ſeruitio exercitus belli rectè charitatiuum ſubſidium a ſuis exigit.ib.num.10
Prælatus impetrans priuilegium teſtandi de bonis eccleſiæ vſq; ad certam ſummam debet narrare ſtatutum eccleſiæ, ei concedens teſtari vſque ad centum.ca.203.nu.36 f.284
Prællatus qui ex ſe litem et bellum ſuſtinere poteſt, charitatiuum ſubſidium clericis non indicit.c. 178.nu.13 f.236
Prælatus diues ſubſidium charitatiuum nõ exigit vt ad concilium accedat.ib.nu.15
Prælato aſſerenti alienaſſe præcedentibus tractatibus & debitis ſolemnitatibus, non credi.q.76 nu.6 f.69
prælato aſſerenti ſe infeudare bona eccleſiæ feudo antiquo, vt vaſalli anteceſſores tenuerunt non credi.ib.nu.7
Prælati irregulares efficiũtur, ſi tetro carcere claudant clericum.ca.305.nu.3 fo.358
Prælatos perſonas honeſtas interdum dici. ca.69. nu.3 f.143
Præmium propoſitum ſi quid in reipu.gratiã actu fuerit, deberi etiam ei, qui ignoranter illud præſtitit.ca.185.nu.50 f.28
Præſcriptio longiſſimi temporis currit contra emphyteotam eccleſiæ ratione vtilis dominij, & ſi non contra ipſam eccleſiam.caſu.180.nu.14 fo.338
Præſcriptionis exceptionem reijcere an poſſit iudex qui arbitrium habet procedendi in cauſa.q.49 nu.1 fo.42
Præſcriptionei exceptionem a iure probari ibidem num.2
Præſcriptionis exceptionem admitti in cauſa ex bono & æquo tractanda ib.nu.4
Præſcriptionem iure Pontificio probari.ibidem nume.5
Præſcriptionem ſtrictà interpretari.q.43.nu.10 fo.37
Præſcriptionem cum mala fide non excuſare.q.49 nu.10 f 42
Præſcriptionem contra eccleſiam obijci.ibidem.numer.11
Præſcriptionem ob malam fidem non currere.caſu 225.nu.1 fo.305
Præſcriptionem varijs modis currere.ca.83 nu.3 fo.150
Præſcripta poteſtate abſoluendi, cenſeri etiam præſcriptam poteſtatem condemnandi q.43.nu.9 fo.37
Præſides, Prætores & his ſimiles abſolutè pœnam fiſco applicandam remittere non poſſe.q.96.nume.10 fo.95
Præſtimonium quid ſit, & vnde dictum.ca.201 nu.56 f.272
Præſtimonia duplicis generis ib.nu.57
Præſtimonium aliquando in titulum dari.ibidem num.58
Præſumptio vna eſt ſemper pro reo.c.98.n.3.175

præſum-

Præſumptio efficax admittitur cōtra aſſertionem illius cui alias creditur.q.76. numero.19.folio.69
Præſumptio eſt, patrem nolle filiam in concubinatum tradere.ca.102.n.8 f.186
Præſumptio pro ſententia iudicis idiotæ nulla eſt. ca.4.nu.7 fo.103
Præſumptio mala ſumitur pro ſententia præcipitāter lata.ib.n.8
Præſumptio fauorabilior in dubio ſumenda eſt.ca. 89.nu.22 fo.160
Præſumptionem maiorem eſſe pro ſententia iudicis maioris ca.4.n.6 fo.163
Præſumptionem malam eſſe in iudicem, qui præcipitanter procedit.q.42.n.4 fo.36
Præſumptionem eſſe pro arbitrio caſu.112.nu.5. f.190
Præſumptionem eſſe pro iudice, et ibidem declaratur.ib.nu.6
Præſumptiones & coniecturæ à iure probatæ plenam fidem facere.ca.115.n.6 fo.195
Præſumptiones, vide Inditia.
Præſumptionibus & coniecturis probari ſimulationem contractus caſu.247.numero.1. & ſeq. fo.319
Præſumptiuam probationem in antiquis ſufficere etiam contra iuſtum & titulatum poſſeſſorem ca.11.nu.4 fo.106
Præſumuntur durare quæ ſolo tempore tolluntur. ca.121.n.8 f.198
Præſumitur potius poſſibile honeſtum, quàm inhoneſtum.ca.89.n.23 f.160
Præſumi pro iudice in his, quæ facere potuit, q.76 nu.13 f.69
Prætor quando excuſetur, & Aſſeſſoris perſona. ca.253.n.5 f.304
Prætoris album corrumpens, qua pœna puniatur. caſ.281.n.1 f.339
Prætoris proclamata corrumpens vel auferens punitur.ib.nume.2
Prætores & iudices teneri pro facto ſua malitia, caſu.345.nu.4 f.394
Prætores iudicibus ſelectis, vt iudicarent, imperare conſueuiſſe.q.2.n.5 fo.2
Prætores non iudicaſſe, ſed iudices dediſſe. ibidem. nume.9
Prætores certis caſibus iudicaſſe.ib.n.11
Prætores certam iudicandi formulam iudicibus à ſe datis præſcribere ſolitas.ib.nu.14
Præterito incontinenti probanda miſſionem in poſſeſſionem ex edicto Diui Adriani impedit.ca. 12.nu.3 f.107
Prætextam ueſtem quo tempore ſumerent & deponerent in olim Romani. pugnantes referuntur opiniones Budæi, Ant. Ang. Ctinitis, & Lazari Bayſii.ca.57.n.37 fo 134
Præuaricator qui.ca.323.n.2 f.376
Præuaricator infamatur, & iudicis arbitrio punitur, ib.num.8
Præuaricatoris praue crimen.ib.n.1
Præuaricatorem duobus modis dici. ib.n.3
Præuentioni locus non eſt cum vna cauſa eſt maior altera.ca.237.n.18 f.313
Pignus contrahi in ſubſidium in illis rebus, quæ alias pignori dari prohibentur.caſu.378.nu.12 fo.433
Pignoris executionem in executionem ſententiæ cōcedi, etiam diebus feriatis q.30.n.16. fo.26
Princeps quidquid vult, poteſt.quæſt.7.num.64. fol.8
Princeps talis præſumitur, qualis debet.q.52.n.6 fo.44
Princeps ad alterius æmulationem coſtum ædificare non poteſt.ca.156.n.6 f.219
Principis imaginem violans punitur.ca.316.nu. 45.fo.307
Principis auctoritatem & iuriſdictionem uſurpās punitur.ca.320.n.1 f.373
Principis ſolam aſſertionem eius beneplacitum iuſtificare.q.76.n.2 f.69
Principis donantis aſſertioni credi, cum donare poteſt.ib.num.3
Principis inferior damnare in metallum poteſt. q. 93.n.4 f.94
Principis mandatum iniquum ſpernendum.caſu. 365.nu.16 f.423

Principis auctoritatem vſurpans, vide v ſurpās
Principi maledicēs ex lingua lubrica an puniatur. ca.377.n.10 f.433
Principi non obediens morte mori debet, caſ.319. nu.20. f.371
Principe non licere ius etiam poſitiuum aequitate tamen naturali corroboratum, infirmare. q.7. nu.71 fo.8
Principi in grauioribus parendum non eſſe c.354 num.18 f.40
Principi maledicens blaſphemare dicitur. ca.377 nu 1 fo.433
Principem non poſſe ius alteri quaſitum tollere. q. 48.n.6 f.41
Principem ex poteſtatis plenitudine ius quaſitum alteri tollere non poſſe, nec alteri mandare, ut is tollat, ib.nu.7
Principem & habentem arbitrium poſſe ex cauſa ius alt. quaſitum tollere, ib.n.8.
Principem auferendo ob bonum publicum bona alicuius debere pretium ſoluere. ib.n.10
Principem poſſe auferre rem a ſe datam alteri ex ſua mera liberalitate. ib.n.11
Principem in dubio mandare, vt ſecundum leges iudex procedat. q.7.n.70 f.8
Principem praeſumi velle actum geri ſine dolo & malitia. ib.n.72
Principem tria habere debere, potentiam, ſapiētiā, & religionis cultum. ib.n.73
Principem praeſumi tribuere facultatem iudicādi ſecundum conſuetudinem, non autem contra. q 71.nu.11 f.63
Principem voluiſſe leges ſubuertere nō praeſumitur q.7.nu.37 fo.8
Principem poſſe veteres & extraas monetas reprobare ca.316.n.69 f.265
Principem ſtatuere poſſe probationibus minus legitimis fidem adhiberi. q.25.n.2 fo.24
Principem in loco ſibi confoederato & adhaerenti, non ius dicere, nec illi collectas indicere. q.100 nu.21 fo.98.
Principem iudicare non poſſe parte non vocata. q. 17.num.6 fo.19
Principem ex ordinata poteſtate non poſſe iniqua aequis praeferre. q.65.n.3 fo.95
Principem non poſſe poenam parti applicandam remittere. q.96.n.1 fo.95
Principem remittentem poenam parti applicādam peccare, & ad reſtitutionem teneri. ib.n.2
Principem poſſe poenam ſuo fiſco applicandā remittere. ib. num.5
Principem iuſtam ob cauſam feciſſe, non praeſumi, cum adeſt tertij damnum. q.9.n 10 f.10
Principem poſſe paribus probationibus pro viro probo contra virum nequam ſententiam ferre. caſu.98.n.10 fo.175
Principem ſine populi conſenſu circa monetas ſtatuere poſſe. ca.316.n.47 f.265
Principem nihil poſſe contra ea, quae iuris naturalis ſunt. ca.389.n.21 f.441
Principem poſſe antiquam inueſtituram declarare, & ſi mutare, & nouam concedere impeditur. q.73.n.20 fo.363
Principem non cenſeri confirmaſſe ſcripta in papyro a ſe iam prius ſigillato. caſu.113. nume.5. folio.192
Principem ſolum famae reſtituere. q.92. nume. 3. fo.93
Principem poſſe recipere teſtes didicitis teſtificatu. q.34.num.5 fo.29
Principem in Senatorum numero eſſe. ca.68.n.22 fol.140
Principem poſſe reum non deducta, ſed ſolum probata iudicare. q.31.n.6 f.26
Principes teneri reſtituere, quod in ſui ſubſidiū a ſubditis exegerunt. ca.178.n.7 f.237
Principes in eorum iudicijs ſecundum conſcientiā debere procedere. q.8.n.21 fo.10
Principes ex abrupto ſententiam ferre non poſſe. q. 42.num.6 f.36
Principes punire debere ſuos maledicos. ca.377.n. 15.fo.433
Principes pati non debent ſe contemni. ibidem. nume.18
Principum mandatū eſſe parendum. ibidem. nume.1

prin-

Principum indignationem incurrere, qua pœna ſit ib.nu.3.& 6
Principum mandatis etiam ex cauſa obtemperandum.ca.365.n.14 f.425
Principibus non eſſe maledicendum lex Diuina iubet.ca.377.n.2 f.433
Principi. Require Pontifex.
Principale vbi inualidum eſt, nec etiam quæ ſunt ad eius confirmationem.q.47.n.4 f.41
Priuatus gerens ſe pro magiſtratu in arduis punitur pœna læſæ maieſtatis. caſu. 320. nume. 2. fo.373
Priuato vendens per impreſſionem metus ſuperioris recuperare poteſt.c.137 f.205
Priuignus quis.ca.71.n.6 fo.144
Priuilegium amittit qui in illum committit. caſu 182 nu.47 f.241
Priuilegium per exceptionem eludibile narrandum non eſſe in impetratione reſcripti.ca.202.n.58 fo.279
Priuilegium datum perſonæ extenditur & ad familiares.ca.336.nu.10 fo.382
Priuilegium quid certum continere, cum relationem ad aliud certificari poteſt.q.68.num.35. fo.53
Priuilegium ad alicuius detrimentum conceſſum ſtatim illum ligat.ca.185.n.28 f.248
Priuilegium ad fauorem alicuius conceſſum illi prodeſt à die ſcientiæ, non ante ib.n.30
Priuilegium conceſſum Doctoribus & ſcholaſticis expellendi fabrum cauſa ſtudiorum eſt.c.237 num.12 f.313
Priuilegium conceſſum euntibus ad nundinas intelligi & redeuntibus è nundinis ca.336.n.12 fo.382
Priuilegium ſecundum maioricatus petens, primũ obtentum exprimere debet.caſu.203.nu.34. fo.284
Priuilegium ſecũdum impetrans debet narrare primum cum ſuis qualitatibus ib.nu.35
Priuilegium ob incertitudinem uitiatur. ca.188 nu.2 fo.255
Priuilegia conceſſa vrbi non extendi ad ſuburbia q.99.nu.5 fo.97
Priuilegia Principi reſeruata, non niſi ſpeciali conceſſione in alium tranſire. queſt.92.nume.4. fo.94
Priuilegia conceſſa vrbi, non extendi ad ſuburbia. q.99.n.5 f.93
Probatio ſemiplena quando a calumnia excuſet ſecundum Socium caſu.321. numero.8. folio. 374
Probatio contra qualificatam probationem libri rationum recipitur. caſu. 93. numero.33.folio 169
Probatio contra aſſertionem alicuius admittitur. q.76.nu.16 fo.69
Probationis difficilis, qui caſus.caſu.116.nu.1. vſque ad vlt. f.195
Probationis difficilis caſus plenam probationem interdum requirit, ib.n.22
Probationis difficultas quando adeſſe dicatur, vt locus ſit iuramento in litem veritatis.ca.208. nu.2 fo.289
Probationem à comparatione ſumptam eſſe periculoſam.ca.114.nu.14 f.192
Probationem ex libro antiquo reſultantem eſſe iudici arbitrariam ca.90.n.3 f.166
Probationem plenam in antiquis non requiri.caſu 115.nu.1 fo.194
Probationem præſumptiuam & adminicularem ſufficere in antiquis.ib,u.3
Probationem præſumptiuam & coniecturalem in antiquis haberi pro vera & perfecta probatione.ib.nu.5
Probationẽ admitti contra iudicis arbitrium ſuper ætate & corporis inſpectione.c.117.n.4.198
Probationes eſſe recipiendas ſupra ætate cum dubitatur, an qui delictum eſt confeſſus ſit minor.c. 268,nu.8 fo.333
Probationes ad ſubſtantiam ſententiæ non pertinere ca.15.nu.10 fo.308
Probationes validiores requiri cum allegatur partus quin quagenariæ, uel ſexagenariæ legitimus ca.89.n.64 f.106
Probationes plures imperfectæ ſimul iunctæ perfectũ

reddunt.ib.nu 66

Probationes actoris eſſe fauorabiliores probationibus rei ob bonam qualitatem perſonæ actoris.caſu.98.nu.14 f.176

Probationes admitti contra aſſertionem illius cuius conſcientia aliquid commiſſum eſt.q.76.n.18.fo.69

Probationes lucidiſſimas in cauſis capitalibus fore neceſſarias ca.279.nu 1 f.338

Probationes minus concludentes quando admittere iudex hic poſſit.q.25.nu.1. f.24

Probationes plenæ requiruntur cum probandū eſt iudicem fuiſſe pecunia corruptum.caſ.116.n.24.fo.198

Probationes claras aliquando faciunt inditia.ca.279.nu.2.cum ſeq. f.338

Probationes neceſſarias reijcere non poſſe iudicē in cauſa arbitrio ſuo terminanda.quæſt.24.nu.1.fo.24

Probationes leuiores iudicem habentem procedēdi arbitrium committere poſſe.ib.n.4

Probationes aduerſario ſuo ſubtrahēs pœna criminis ſtellionatus punitur.caſu.381.nume.28.f.436

Probationes omnes in iudicis arbitrio poſitas eſſe.ca.90.nu.2 fo.166

Probationib. nouis ſupplicationem iuſtificari,cum de perſonarum legitimatione agitur.q.72.nu.12.fo.62

Probationibus rei defertur,& ſi aliquantulū probationes actoris excedant.caſu.98.numero.4.f.175

Probationibus veritatem eluſcere.quæſt.24 n.2.fo.24

Proconſules ſpectabiles eſſe.caſu.58.numero.5 f.140

Procurator an pro accuſatio interueniat,cum pœna iudicis arbitrio venit indicenda.q.80.nu.34.fo.73

Procurator an admittatur cum loco pœnæ corporalis ex accidenti pecuniaria ſubrogatur,ut in caſu ſtatuti Papiæ 37.de pœna notatiorum,in criminalibus,Et ſtatuti 18.de pœna illius qui vulnerauit.ib.num.31

Procurator cur pro crimino ſo non admittatur.ibi.nu.2.

Procurator perfecto iam proceſſu poteſt pro reo criminoſo comparere.q.80.n.80.

Procurator quando nomine rei criminoſi poſſit de nullitate proceſſus dicere.ib.n.81

Procurator qui contra dominum præuaricatus eſt, ei actione mandati tenetur.caſu.323.nu.9.fo.376

Procurator cur in criminibus publici iudicij pro actore non admittatur.q.79.nu.3 f.71

Procurator quòd non interueniat in cauſa ſtatus, quæ nam ſit ratio.ib.n.18.

Procurator adiuuans amicum in iudicio,ſalariū non conſequitur ca.88.n.60.

Procurator quando reſpondēdo,dominum obliget ca.264.nu.5. f.331

Procurator pro reo in pœnis pecuniarijs comparere poteſt.ib.n.1

Procurator tribus in caſibus etiam ratione proprij intereſſe non poteſt comparere in iudicio.q.80.nu.64 fo.73

Procurator pro accuſato interuenit, cum illius adminiſtrator eſt.ib.nu.65

Procurator ſuper cauſa teſtimonium non fert.q.73.nu.5 fo.63

Procuratori falſo ſoluens liberatur, ſi dominus factus certior ratum habuit.caſu.32.numero.1.fo.111

Procuratori non infligi pœnam,quæ falſo accuſatori venit indicenda.q.79.n.4 fo.71

Procuratorem ab accuſatore non poſſe conſtitui in accuſatione criminis quaſi publici.quæſtio.79.num.10.

Procuratorem pro accuſatore non poſſe interuenire etiam cum crimen eſt priuatum,ſed pœna corporalis pro eo eſt.ib.n.12.

Procuratorem pro accuſatore illuſtri interuenire poſſe cum crimen priuatum eſt.ib.n.13

Procuratorem poſſe interuenire pro fure, qui in diuerſis locis furta leuia commiſit,& ſi ſtatutum loci vbi carceratus eſt tertium furtū capitaliter puniat.

puniat.q.80.n.116 f.73
Procuratorem poſſe interuenire, cum pœna arbitraria a ſtatuto indicitur.q.80.nu.118
Procuratorem pro reo poſſe interuenire, etiam in caſu atroci cum pœna eſt arbitraria, & ex cōſuetudine, pecuniaria declarata.ib.nu.119
Procuratorem poſſe pro reo interuenire cum caſu et fortuito delictum ſecutum eſt, ib.nu.120
Procuratorem poſſe pro reo interuenire cum ſtatutum ita pœnam indicit, puniatur pœna centū, & alia arbitrio iudicis.ib.nu.121
Procuratorem pro reo poſſe interuenire, ſi pro vulnere, pro quo pœna eſt pecuniaria, accuſatus eſt etiam ſi dubitetur de vita ipſius vulnerati. ib.nu.123
Procuratorem poſſe pro reo interuenire cum ſola pœna infamiæ indicenda venit, ib.nu.125
Procuratorem pro ſeruo, cōtra quem agit patronus vt eum in ſeruitutem redigat, interuenire poſſe ib.nu.126
Procuratorem pro reo interuenire poſſe, cum ſolum pœna motionis ab ordine et dignitate indicitur. ib.nu.127
Procuratorem pro clerico criminoſo admitti, cum de ſola pœna priuationis beneficiorum agitur. ib.nu.129
Procuratorem pro muliere de adulterio accuſata, vt thorus ſeparetur, interuenire poſſe. ib.n.130
Procuratorem admitti pro mortuo, cum agitur, ut eius memoria damnetur, ib nu.131
Procuratorem admitti pro mortuo, ne eius ſepultura videtur.ib.nu.133
Procuratorem pro bannito pœna pecuniaria, (& ſi ex ſtatuto offendi is poſſit.) poſſe interuenire ib. num.134
Procuratorem poſſe pro reo interuenire, cū delictū eſt impunibile, ib.nu.135
Procuratorem pro accuſato, quòd bannitū permittente ſtatuto occiderit poſſe interuenire. ibidem num 136
Procuratorem poſſe comparere pro viro accuſato, quòd vxorem in adulterio deprehenſam occiderit, ib.num.139
Procuratorem poſſe comparere pro illis, qui accuſantur, quòd aſſociauerint virum, vt vxorem in adulterio deprehenſam occiderit, ib.n.140.
Procuratorem bonis abſentis & vagabundi dare ad eorum defenſionem, caſu. 150. numer. 17. fo.214
Procuratorem non admitti pro actore in accuſatione criminis publici iudicij.q.79.nu.2 f.71
Procuratorem poſſe pro in teruenire, cū pecuniaria pœna ex accidenti poſſe in corporalem cōuerti, q.80.nu.103 fo.73
Procuratorem nomine minoris condemnati poſſe petere reſtitutionem in integrum.q.80.nu.82
Procuratorem in cauſis priuatorum criminum cū pœna corporalis non indicitur, poſſe pro reo cōparere.ib.num.83
Procuratorem comparere pro reo, & ſi pœna ſit publicationis omnium bonorum, ib.n.84
Procuratorem in crimine quaſi publico, cum pœna non eſt corporalis, pro reo comparere, ibidem nume.85
Procuratorem poſſe pro reo comparere cum pœna eſt ſola relegationis, vel infra relegationem.ib. num.86
Procuratorem non poſſe interuenire pro reo accuſato ſi pœna corporalis infligenda eſt. quæſt.80. num.1
Procuratorem pro accuſato criminis publici, nō interuenire ib.nu.4
Procuratorem pro criminoſo iudicij quaſi publici, non interuenire ib.num. 10
Procuratorem non interuenire pro accuſato de minime priuato, ſi pœna corporalis veniat indicenda, ib.nu.11
Procuratorem non interuenire pro accuſato ſi ſtatutum pœnam corporalem indicit pro eo crimine, quod in alterum ſpeciem tranſit ib.nu. 12
Procuratorem poſſe ne interuenire pro reo quando pœna a ſtatuto eſt indicta pecuniaria, nomine publici iudicij remanente. ib.nu.13
Procuratorem pro accuſato non interuenire, cū eſt dubium an pecuniaria, vel corporalis pœna veniat indicenda, ib.nu.21

Procuratorem non interuenire pro reo cum copulatiue ſtatutum pœnam corporalem imponit. ibi. num.24
Procuratorem non admitti pro accuſato, cum ſtatutum pœnam arbitrariam pro reo atroci crimine indicit. ib. nu 28
Procuratorem pro accuſato non interuenire, cũ ſtatutum pœnam æris & perſonæ, iudicis arbitrio indicit, ib. nu. 29
Procuratorem admitti in cauſa appellationũ, cum iam reus in cauſa principali ſolum pecuniariter fuit condemnatus, ib. nu. 32
Procuratorem non interuenire pro accuſato, cũ pœna illi arbitrio accuſatoris venit indicenda ibi. num. 33
Procuratorem non interuenire pro reo cum pœna corporalis eſt incerta, ſed pendente iudicio redditur certa, ib. nu. 38
Procuratorem non admitti pro reo etiam ſub cõditione, ib. n. 39
Procuratorem non admitti pro accuſato, cui infamia publice eſt iroganda. ib. nu. 40
Procuratorem pro accuſato non interuenire, cũ pœna mixta à ſtatuto illi infligitur ib. nu. 17
Procuratorem ratione ſui intere poſſe pro reo accuſato interuenire. q. 80. nu. 60
Procuratorem pro reo poſſe interuenire cum ſtatutũ pœnam pecuniariam loco capitalis, quæ de iure communi erat, indicit. q. 80. nu. 107
Procuratorem poſſe pro reo interuenire cum ſtatutum vult crimen etiam publicum eſſe impunitum. q. 80. nu. 111
Procuratorem ad allegandum exceptionem aliquã poſſe cõparere pro reo in cauſa criminali. q. 80 n. 75
Procuratorem poſſe pro reo criminoſo in eo caſu cõparere, cum abſens condemnari poteſt. queſt. 80 num. 96
Procuratorem poſſe interuenire pro reo ad allegãdũ eius innocentiam q. 80. n. 58
Procuratorem ſuo facto non poſſe efficere, ut domi nus incidat in pœnam. ca. 315, nu. 24. f. 304
Procuratorem poſſe comparere pro delinquẽtibus accuſatis de homicidio, et ii intra fectus ſolo. ſub itere illato mortuus eſt. queſt. 80. numer. 141 fo. 33
Procuratorem poſſe pro reo interuenire cum is accuſatus eſt, quod in ludo permiſſo aliquem occiderit. ib. nu. 143
Procuratorem non interuenire pro accuſato ad perpetuam ſeruitutem, vt ad metallum effodiẽdũ damnando. q. 80. nu. 42 fo. 65
Procuratorem non interuenire cum pœna carceris perpetui accuſato venit indicenda. ib. num. 44
Procuratorem non interuenire cum accuſatus põt impune offendi, ib. nu. 45
Procuratorem omni in caſu cum ipſo reo accuſato poſſe interuenire. ib. n. 46
Procuratorem poſſe pro reo reſpondere, ſi ita ius dicẽti videbitur. ib. nu. 47
Procuratorem nomine accuſati abſentis poſſe interuenire, ib. n. 48
Proditionis odium maximum, queſt. 90. num. 50 fo. 89
Proditorem eſſe, qui per inſidias occidit, ca. 361. n. 26. fo. 414
Proditorum inſigna eſſe delenda. ca. 281 num. 7. fo. 339
Proditorum inſigna non niſi auctoritate Principis abradi. ib. nu. 8
Proditorum inſignia abradere iuriſdictionis eſſe. ib. nu. 9
Proditor imaginem ad eius contumeliam deyciẽs & corrumpens punitur. ib. n. 12
Profitendi tempus in religione, quod ſit, ca. 56. nu. 1. fo. 129
Prohibens mutari teſtamentum quando nõ noceat iam inſtituto, ca. 395. nu. 17 f. 453
Prohibens mutari teſtamentũ ſi extraneus eſt, quo modo cæteris inſtitutis noceat. ib. n. 22
Prohibens mutari teſtamentũ in quo filius vel ſeruus erat inſtitutus an ei noceat, ca. 395. n. 19
Prohibens mutari teſtamentum è quo nullum erat ſenſurus cõmodum inſtitutis nõ nocet. ib. n. 20
Prohibuiſſe teſtari nõ dicitur, cũ poſt prohibitionẽ teſtator facultatem teſtandi habuit. ib. nu. 25

Pro-

Prohibens mutari teſtamentum cum non eſſet inſtitutus, uel ſucceſſurus ab inteſtato, fiſco acquirit. ib. nu. 26
Prohibens teſtari tunc punitur cum clariſsimis probationibus probatum fuit. ib. n. 30
Prohibens teſtari non punitur quando non conſtat teſtatore voluiſſe teſtari. ib. n. 31
Prohibens leui metu teſtamẽtum fieri non punitur ib. nu. 32
Prohibens notarium & teſtes accedere ad teſtatorem dicitur prohiberi teſtari. ca. 395. num. 36
Prohibita partibus, eſſe prohibita & iudicibus. c. 51. nu. 21 f. 125
Promittens certo loco ſoluere, tantum tempus habere debet vt in loco ſe conferat. caſ. 2. numero. 1. fo. 101
Promittens ſoluere tribus in terminis, quomodo ſint termini y diſtinguendi, caſu. 53. numer. 1 fo 128
Promittens aliquem iuditio ſiſti tempore non adiecto, ex iudicis arbitrio ſiſtet. caſu. 54. num. 1. fo. 129
Promittẽs expeditum litis euentum, corruptori ſimilis eſt. ca. 344. nu. 1 f. 93
Promittere & dare paria. caſ. 343. numer. 29. fo. 392
Protocolum cæteratum eſſe magis originale protocolo extenſo. ca. 187. nu. 22 f. 252
Protocoli nomen qua ſcriptura notariorum habeat ca. 187. nu. 3 f. 252
Protocola & notas notariorum ante extenſionem fidem in iudicis non facere. ib. nu 4
Protocola à notario ſubſcripta eſſe debere, vt inde inſtrumentum authenticum ſummi poſsit. ibi. num. 5.
Protocola committi cui debeant caſ. 187. nu. 50. fo. 252
Prouerbium Manliana imperia. caſu. 365. n. 10 fo. 427
Proxenetam partibus volentibus teſtimonium ferre poſſe. q. 73. nu. 29 f. 64
Proximum pubertati dici, ex multorum opinione, qui annum decimum & cum dimidio expleuit caſ. 59. n. 21 f. 134
Proximum pubertati dici, qui annum ſeptimum expleuit, ex noua quadam opinione, quæ deinde confutatur. caſ. 57. nu. 40 fo. 134
Proximum pubertati dici, qui per tres dies ab ea diſtat, ex Hoſtien opinione. ca. 57. numer. 35. fo. 134
Prudentia verbum, quid ſignificet. queſt. 8. n. 27 fo. 12
Prudentiam à prouidendo dictam. ib. n. 28
Pauperum electionem, requirere electionem.
Pubertati proximum dici, qui per ſemeſtre ab ætate pupillari diſtat, ex aliquorum ſententia, ca. 57. nu. 26 fo. 134
Pubertati proximus delinquens punitur extraordinem. ca. 329. n. 2 fo. 380
Puella abſoluta, quæ ad euitandam infamiã partum expoſuerat, ca. 396. n. 6
Publica iudicia quæ. q. 79. n. 8 f. 71
Publica iudicia qua ratione dicta. ibidem. numero. 9
Publica vis quæ. caſu. 394. numero. 2. folio. 449
Publica vis vnde dcã ex Roberti Aureliani opinione. ib. n. 6
Publica vis quæ ex vera Iacobi Cuiacij ſententia ib. nu. 8
Publica vis a Seruio Tullio primum repreſſa. ibid. num. 9
Publicam vim ab armis dictam eſſe, ex aliquorũ opinione. ib. nu. 5
Publicorum iudiciorum cognitio apud quos olim. q. 2. n. 8 fo. 2
Publicatio teſtium expectanda non eſt, vt illis obijciatur. c. 239. n. 2 fo. 337
Publicationem teſtium non eſſe neceſſariam in cauſa hæreſis. quæſtio. 33. numero. 5. folio 28.
Publicationem teſtium in cauſa arbitraria neceſſariam non eſſe. q. 33. n. 1 f. 28
Publicationem bonorum indicere non poteſt iudex qui arbitrium in cauſis capitalibus habet. q. 93 num. 1 f. 94

publicare bona poteſt iudex ex principis permiſſio ne.q.93.nu.2 f.94
publicatis atque didicitis teſtificatis etiam in iudicijs ſummarie tractandis reijci.& c.q.34.n.3.fo.28
publicanos pro eorum ſeruis teneri.ca.345.nu.3.fo.394
pudicitia attentari quando dicatur.c.360.n.60 f.409
p. Craſsi caſtigatio in Archietectum inobedietẽ. ca.265.nu.12
Puer quando quis dici incipiat.ca. 57.nume.10. fo.134
puerum uel mulierem per uim ſtuprans lege Iulia de vi publica tenetur.caſu.394.numero.81. fo.449
puerum decem annorum ad coeundum potentem. ca.52.nu.32 f.127
puerum annorum nouem grauidam reddidiſſe nutricem.ib.nu.33
pugno percutiens pœna homicidy non punitur, ſi percuſſus eſt mortuus.caſu, 324.numero. 6. fo.377
pupillus apud matrem educari debet.ca.168.n.2 fo.226
pupillus apud auiam paternam educandus ibidẽ. nu.4
pupillum penes ſuum ſubſtitutum educandum nõ eſſe.ca.168.nu.15
pupillum poſſe educari penes auunculum ſubſtitutum.ib.nu.17
pupilli & vidua inopia laborantes inter perſonas miſerabiles enumerari.caſu.66.num.3.folio. 138
purgatio de crimine hæreſis qualis. ca.274.nu.4 fo.235
purgationem canonicam iudicis arbitrio fieri.ib. nu.3
purpura qua.ca.342.nu.6 f.390
pyrrhi factum in ſuos maledicos per temulentiã. ca.377.nu.4 f.431

Q

Qualitas nominis & adiectio quomodo a nomine differat.quaeſt.4.numero.3.folio.4
Qualitas quæ ineſt ſui natura in beneficio, narranda non eſt in illius impetratione.ca.201.n.74 fo.269
Qualitas duorum inſtrumentorum cum eſt incompatibilis facit, vt dies poſita in vno, non ſit in altero repetita.ca.64.n.15 f.137
Qualitas quid ſit.q.11.nu.11 fo.15
Qualitas adueniens enti nouum ens conſtituit.ibi. num.13
Qualitatem pro natura interdum accipi. ibidem. num.12
Qualitatem deducẽs, eam probare debet. ca.191. nu.4 fo.257
Qualitatem nõ extẽdi de perſona ad perſonam.ca. 353.nu.7 fo.392
Qualitates narrandæ in impetratione reſcripti ad lites, quæ ad nõ concedẽdum Principem mouere poſſunt, pendẽt a coniectura Principis uolũtate.ca.202.nu.3 f.279
Qualitates exprimendæ in impetratione legitimationis.ca.203.n.4 f.284
Quantitas eadem ſi concurrit cum eadem cã, vna ſumma præſumitur.caſu.213.numero.2. folio.295
Quantitates plures quando ſub vna apocha cõprehenſa dicantur.ib.nu.1
Quantitates eſſe diuerſas ob temporis interuallum. ib.num.3
Quantitas modica quæ ſit, iudicis arbitrio relinquitur.caſ.52.nu.11 fo.127
Quantitas quid ſit.q.11.nu.9 fo.15
Querela inofficioſi impedire actionem libertatis. ca.34.nu.1 fo.114
Quaeſtionem iuris dubÿ quaeſtioni facti æquiparari. q.53.nu.7 f.45
Quaeſtionibus & tormentis cum quis ſubÿciendus eſt, ratio habenda eſt qualitatis ſuæ perſonæ. caſ.

caſ.271.nu.1. fol.335

Quæſtores illuſtres eſſe.caſ.68.nu.8 f.140

Quæſtores ſacri palatij, & quod eorum munus.ib. numero.9

Quæſtores magnificos interdum appellari: ibidem num.10

Q.Fabius Max. inobediens à Papirio Dictator mulctatus.c.365.nu.13 f.423

Quintiliani locus.c.270.nu.12 f.334

Quintiliani locus.c.283.n.3 f.340

Qui non habet in ære luat in corpus.q.80.nu.104 fol. 73

Quod tibi non nocet, & alteri prodeſt, concedi facile debet.c.237.nu.19 f.313

Quod ab antecedenti prouenit magis ſequenti debetur, quàm econtra.c.65.nu.20 f.138

Quod tibi non nocet & alteri prodeſt, de facili concedendum eſt.c.168.nu.13 f.226

Quota bonorum legata è quibus deducatur.c.162 num.1 f.221

Quo tam bonorum legat an elegi è ebus diuiſionibus.ibi.nu.3

R

Raptor virginis extraordinem punitur, ſi virginem non ſtuprauit, cum ſtuprare potuit c.369.n.32 f.425

Rapere virginem qui tentauit, punitur.ib. nume.33

Rapere attentas ſacras virgines punitur, & quomodo.c.363 nu.54.& ſeq. f.409

Rapiens bona, armata manu, lege Iulia de vi publica tenetur.c.394.nu.79 f.449

Raptus pœna quæ.ca.291.nu.1 f.347

Ratihabitio non obligat ad pœnam delicti commiſſi ante mandatum.caſu.352.numero.19. fol. 400

Ratio vbi eſt eadem, cauſa non dicitur extendi, ſed enucleari.c.84.nu.9 f.151

Ratio vbi eadem eſt duobus in caſibus, fit intellectiua interpretatio, non extenſio.caſ.63.numero.8 f.136

Ratione vna ceſſante, ſi altera ſubeſt, diſpoſitioni adhuc locus eſt.c.316.nu.50 f.364

Rationes cum reuidendæ ſunt, impenſis petentes eas reuideri eſſe reuidendas.caſ.228.num.18 fol. 307

Rationes reddens data cum acceptis debet computare.d.c.209.n.20 f.291

Rationes reddens reſtituere debet, quod apud eum ſupereſt.ib.nu.21

Rationes adminiſtrationis reddens, etiam inſtrumenta in ea confecta tradere tenetur.ibi.nume.29

Ratione reddens adminiſtrationis ex integro reddere debet.ibi.nu.30

Rationes reddere, eſſe quid indiuiduum.ibi.numero.31

Rationes reddens, etiam eorum, quæ neglexit, reddere debet.ib.nu.32

Rationes reddendæ ſunt fructuum negligentia nõ perceptorum.ib.nu.33

Rationes dum redduntur, dure nimis agendum nõ eſt.ibi.nu.34

Rationes reddens calculatorem impetrare poteſt. ib.num.35

Rationes ſemel dolo redditæ, calculanda iterum ſunt.ibi.nu.39

Rationes quomodo reddendæ ſint: caſu.209.numero.10

Rationes perfectè reddere, eſſe admodum difficile. ibi.nu.11

Rationes in folle exhibere, prouerbialiter dictum, & quid ſit caſ.309.nu.15 f.361

Rationes omnes exhibere debet adminiſtrator dũ adminiſtrationis reddit rationes.ibidem.numero.19

Rationum codices exhibere debet adminiſtrator dum adminiſtrationis reddit.d.caſ.209.numero 15 f.201

Rationibus ſemel redditis vlterius calculandas non eſſe.ibi.nu.37

Ratiocinatio apud Rhetores quæ.caſ.371.numero 16 f.426

Rebuffi conſideratio expoſa.caſu.260.numero.20

ro.20. fo.327

Recedere licet a regulis iuris iuſtam ob cauſam. c. 3. num. 10 f.102

Recedere licet à lege ex cauſa. caſu. 52. numero. 5 fol. 128

Receptator aleatorum, quis caſu. 399. numero. 19. 455

Receptans abigeos punitur. caſu. 348. numero. 18 fol. 396

Receptatores furum lege Iulia de vi publi. puniri caſ. 394. n. 95 f.449

Receptatores latronum, quibus pœnis afficiantur. q. 86. nu. 23 f.74

Receptatorum genus peſſimum. caſu. 348. nu. 1 fol. 395

Reconuentio quibus caſibus admittatur. caſ. 184. nu. 5 f.293

Reconuentio non admittitur, cum conuentio clericatem deſiderat. ibid. nu. 3

Reconuentio habet eadem priuilegia, quæ conuentio. q. 44. nu. 7 f.39

Reconuentioni locum eſſe ſuper actione orta poſt reſcriptum impetratum. ibi. nu. 4

Reconuentioni locum eſſe, etiam ſi actor a conuentione deſiſtere vellet. ibi. nu. 5

Reconuentioni locum eſſe etiam coram iudice delegato. ibi. nu. 6

Reconuentionis cauſam non habere parem rationẽ quo ad vim probationum cum cauſa conuentionali. q. 44. nu. 10

Recurſus ſuperioris, vt ſuper nullitate pronunties, nunquam ſublatus dicitur. q. 67. nu. 8. f.55

Recurſum ad ſuperiorem daria prolato arbitrio. q. 70. nu. 18. 62

Recurſum in multis ab appellatione differre. ibid. num. 21

Recurſum executionem ſententiæ non impedire. ibi. nu. 23

Recurſum concedi omnibus in caſibus denegata appellationis. ibi. nu. 24

Recurſum concedi in cauſa poſſeſſorij momentanei. ib. nu. 25

Recurſum regulari ſecundum terminos cauſæ appellationis. ib. nu. 27

Recurſum non probari prohibita appellatione. ibid. nu. 26

Recurſum ad ſuperiorem non impediri. q. 66. nu. 14 f.54

Recuſationem iudicis ex leui cauſa concedi. c. 152 num. 6 f.182

Rector Gemnaſij præcedit Epiſcopum exiſtentem in ſtudio, cum ſcholaſticus eſt. caſu. 68. numero. 24 f.140

Rectoris vſurpans dignitatem falſi pœna plectitur ca. 320. nu. 10 f.373

Rectori Gemnaſii iurare non debent ſcholaſtici ſe illi parituros. caſ. 192. nu. 4 f.257

Redditus annui an inter mobilia connumerentur. caſ. 233. nu. 310

Redditus annuus ſuper re modico tempore duratura, non eſt inter mobilia connumerandus. ibid. num. 2

Reductio ad boni arbitrium nulla cautella poteſt euitari. c. 73. nu. 1 f.146

Regulæ ſtandum donec de fallentia oſtendatur. q. 19. nu. 19. f. 79. & q. 80. nu. 180. f.73

Regulam Cancellariæ de infirmis reſignantibus, locum non habere in eo, qui mare nauigaturus eſt. c. 61. n. 9. f.134

Regulam. l. qui accuſare. C. de eden. etiam in cauſis beneficialibus locum habere. ca. 98. numero. 16 f.175

Regnum ſine iuſto titulo occupans Tyrannus eſt, & crimine læſæ maieſtatis punitur. c. 320. nu. 3 fol. 373

Rei vendicatione agens quomodo dominium probare debeat. c. 42. nu. 6 f.117

Relatio de uno ad aliud ceſſat, cum abſurdum reſultat. c. 64. nu. 11 f.137

Relationem a ſubſequentibus ad præcedentia ceſſare ex veriſimili mente diſponentis. caſ. 64. numero. 15

Relegare quid olim. d. c. 330. nu. 2 f.381

Relegare ex Calio, & Crinito. ibi. nu. 2

Relegare quid ſit q. 80. nu. 88 f.73

Relegationis pœna olim frequens. caſu. 330. numero.

mero.1 f.381
Religioſus non obligatur ad obſeruandum legem de conſilio perfectionis. caſu. 380. numero. 5 fol. 435
Religionem ingredientes nomen ſeculi ſibi mutant. & quare. c. 318. nu. 5 f. 370
Reliquatio quid caſ. 209. nu. 22 f. 291
Reliquatum facere, idem eſſe, quod paria facere. ibi. nu. 24
Reliquias ſanctorum diſtrahi non poſſe. c. 282. nu me. 2 f. 340
Res quæ ſint, qua ſeruando ſeruari poſſunt. ca. 49. num. 5 f. 103
Rem iudicatam mutare iura naturalia, quo ad effectum. q. 52. nu. 3 f. 44
Rem iudicatam reijci cum Princeps reſcribit, ea non obſtante procedi. ibi. nu. 4
Rem iudicatam tolli à Principe per clauſulam derogatoriam. ibi. nu. 6
Remedium requirere interdictum.
Remiſsio penſionis ob cauſam ſterilitatis qualis fieri conductori debeat. ca. 77 nu. 1 f. 147
Remiſsionem penſionis ob ſterilitatem conductori faciendam eſſe, & quando caſ. 76. numero. 1 & ſeq. f. 146
Remiſsiones concedi ad teſtes examinandos in loco remoto. c. 250. nu. 1 f. 320
Remitti ſe coram Rege, quem appellauit, petens ſuis expenſis remittitur. caſu. 228. numero. 7. fol. 307
Renuntians teſtibus falſis, quando a pæna falſi excuſetur. c. 315. nu. 28 f. 364
Repetundarum rei, quibus plectantur pænis. q. 86 num. 24 f. 84
Repulſari ſemper teſtes Iudæi & hæretici poſſunt. ca. 239. nu. 5 f. 315
Repulſari poſſunt teſtes producti abſente parte repulſante. & ibi alij caſus ſubijciuntur. ibid. num. 6
Reſcriptum falſum qui obtinuit, falſum narrando & probando, pæna falſi punitur. caſ. 314. nu me. 9 f. 364
Reſcriptum qui per ſurreptionem obtinuit, non punitur. ibid. num. 16
Reſcriptum obtentum à principe ſuperiore præfertur in dubio, reſcripto obtento ab inferiore. caſ. 48. nu. 15 f. 119
Reſcriptum falſis precibus impetrans aliquando pæna mortis punitur. caſu. 314. numero. 6 fol. 364
Reſcriptum ſurreptitium non reddi oblitem non narratam, ſi eidem iudici cauſa committitur. d. c. 202. nu. 25 f. 239
Reſcriptum ſubrogationis ſurreptitium non reddi, non narrata litis pendentia. ibid. nu. 27
Reſcriptum non redditur ſurreptitium ſi futura cauſa ſuper qualis pendet, non narratur. ibi. numero. 28
Reſcriptum ad lites cum impetratur, totus ipſe proceſſus in ſubſtantialibus narrandus eſt. ibidem num. 29
Reſcriptum dum impetratur ad lites, cauſa ipſius litis & facti narranda eſt. ib. nu. 30
Reſcriptum ſuper lite exorta ex contractu iurato dum impetratur, iuramentum narrandum eſt ibi. nu. 31
Reſcriptum ad lites redditur ſurreptitium, ſi non ei narratur coram quo lis pendet. ibidem. numero. 34
Reſcriptum ad lites dum impetratur, priuilegium perſonæ, contra quem impetratur, narrandum eſt. ibi. nu. 39
Reſcriptum à tertio pro ſuo intereſſe impetratum, non dicitur ſurreptitium, non narrata litis pendentia inter alios. ibi. nu. 22
Reſcriptum non redditur ſurreptitium tacita litis pendentia, cum iudex ſe incompetentem pronunciauit. ibi. nu. 23
Reſcriptum non redditur ſurreptitium ſi non narrantur geſta iudicis a quo poſt admiſsionem appellationis. ibi. nu. 24
Reſcriptum impetrans ut cauſa alteri iudici committatur, ius tam cauſam narrare debet. d. ca. 202. nu. 35
Reſcriptum, Talis videat et iuſtitiam faciat quid operatur cũ petitũ eſt ſummarie et velo leuato proce-

proceds.q.52.nu.11

Reſcriptum ſiue commiſſionem ad falſas preces iuriſdictionem non tribuere.queſtio.37.numero.7 f.34

Reſcriptum iuſtitia impetrari non poſſe, vt cauſa vltra duas dietas trahatur.caſu.206.numero.2 f.287

Reſcriptum falſis precibus impetrans, vbi pœna a iure eſt indicta.illa ſeruatur.caſu.314.numero.2 f.364

Reſcriptum impetrans eo vti intra annum debet. caſ.104.num.1 f.181

Reſcriptum habens horam certam præfertur alteri hora carenti.ca.48.nu.35 f.119

Reſcriptum gratiæ ſi neutri, impetrans qualitatem vacationis omnino narrare debet.ca.201 nu.101 f.269

Reſcriptum alteri præferri ex vtriuſque data deprehenditur.c.48.nu.1 f.119

Reſcriptum ſpeciale impetrans non tenetur narrare primum generale.dict.caſu.202.nume.74 fol. 279

Reſcriptum ſecundum motu proprio conceſſum nõ redditur ſurreptitium, ſi in eo primi facta non eſt mentio.ibi.nu.75

Reſcriptum ſecundum ſurreptitium non redditur non narrato reſcripto occultato per aduerſarium.ibi.nu.76

Reſcriptum ſecundum non redditur ſurreptitium non narrato primo, cum iudex cauſam remiſit ibi.nu.78

Reſcriptum ſecundum in eadem materia in diuerſo loco tractanda, non viciatur primo non narrato.ibi.nu.79

Reſcriptum ſecundum impetrans, non tenetur narrare primum, quod eſt nullum. ibidem tamen declaratur.ibi.nu.81

reſcriptum iuſtitiæ impetrans, litis pendentiam et ex ſola citatione narrare debet.lib.2.conſil.3. c.202.nu.4

Reſcriptum iuſtitiæ impetrans, ut collega detur ordinario, litis pendentiam coram ordinario narrare debet ibi.nu.6

Reſcriptum ad lites impetrans ſi calumnios è litis pendentiam narrat, ſurreptionem committit. ibi.nu.10

Reſcriptum ad lites impetrans ſi litis pendentiam non narrat per ignorantiam vel ſimplicitatem ſubreptionem adhuc committere dicitur.ibid. num.11

Reſcriptum cum ſuper proprietate impetratur, nõ eſt neceſſe narrare pendentiam litis ſuper poſſeſſione ibi.nu.17

Reſcriptum in cauſa matrimoniali non vitiari non narrata litis pendentia ſuper ea.ibidem numero.20

Reſcriptum ad lites dum impetratur, narranda eſt concluſio in cauſa facta in lite ipſa.d.ca.202 num.1

Reſcriptum iuſtitia cum impetratur, narrandum eſt latam eſſe ſententiam in illa cauſa, ibidem nume.42

Reſcriptum iuſtitia dum impetratur, narrandum eſſe latam ſententiam & ab ea appellatum. ib. num.44

Reſcriptum dum impetratur, & narratur appellatio ab executore, iuſta appellandi cauſa exprimi debet.ib. nu.45

Reſcriptum iuſtitia dum impetratur, narranda eſt ſententia in iudicatam lapſa. ibidem numero.46

Reſcriptum iuſtitiæ non redditur ſurreptitium, nõ narrata re iudicata in cauſa matrimoniali.ib. num.51

Reſcriptum ſurreptitium non redditur ſi non narratur res iudicata, cui contrario actu renuntiatum dicitur.ibi.nu.13

Reſcriptum impetratum ad dandum obiectus iuxta cap. vt circa, de electi on. in 6. non narratis duabus in cauſa latis ſententijs. ibidem numero.54

Reſcriptum non ſurreptitium non narrata tranſactione vel laudo arbitrorum in cauſa prolato. ib.nu.55

Reſcriptum non effici ſurreptitium non narrata tranſactione vel laudo, ob ſolennitatis defectum

ctum ibidem num. 56

Reſcriptum non reddi ſurreptitium non narrata tranſactione elidibile per exceptionem. ibidem num. 57

Reſcriptum continens idem quod ipſa tranſactione, non redditur ſurreptitium non narrata tranſactione. ibi. nu. 59.

Reſcriptum non reddi ſurreptitium non narrata tranſatione, quæ ad merita cauſæ opponitur. ib. nu. 60.

Reſcriptum non faciens mentionē priuilegij, quod merita cauſa reſpicit, ſurreptitium non redditur. ib. nu. 61.

Reſcriptum ſecundum dum impetratur, primi faciendam eſſe mentionem. ibi. nu. 62.

Reſcriptum primum communi conſenſu fuiſſe impetratum, eſt narrandum in impetratione ſecundi. ibi. nu. 63.

Reſcriptum qui impetrauit, debet illud narrare in impetratione ſecundi a ſe facta. ibidem numero. 64.

Reſcriptum impetrans in cauſa appellationis narrare debet primum reſcriptum. ibidem numero. 66.

Reſcriptum impetrans ſecundum, quod tendit ad augendam gratiam primam, debet narrare, & illud primum. ib. nu. 68.

Reſcriptum vnum eſſe prius altero conceſſum, teſtibus probari poſſe. caſ. 48. nu. 4. f. 119

Reſcripti qualitatem teſtibus probari poſſe. ibid. nume. 5.

Reſcripto Principis abutens, iudicis arbitrio punicaſ. 381. nu. 27. f. 435

Reſcripta iuſtitiæ quibus ſuppreßis qualitatibus ſurreptitia reddantur. dict. caſu. 130. numero. 1. f. 202

Reſcripta gratiæ, ex quibus ſuppreßis qualitatib. ſurreptitia reddantur. dict. caſu. 201. numero. 32. f. 269

Reſcripta tertio non præiudicare. quæſt. 9. numero. 11. f. 124

Reſcripta non vitiari ob expreſſa in precibus per ſimplicitatem. c. 193. nu. 6. f. 258

Reſcripta cum impetrantur ſolum illæ qualitates narrandæ ſunt, quæ in iure expreſſa ſunt. d. c. 201. nu. 26. f. 269

Reſcripta gratiæ facilius irritari quàm reſcripta iuſtitiæ. c. 291. nu. 2. f. 348

Reſcripta iuſtitiæ ob ſurreptionis vitium vitiari ſolum ope exceptionis. ibi. nu. 3.

Reſcripta iuſtitiæ facilius concedi, quam reſcripta gratiæ. ib. nu. 5.

Reſcripta gratiæ odioſa eſſe. ib. nu. 6.

Reſcripta gratiæ maioris eſſe præiudicij, quàm reſcripta iuſtitiæ. ibi. nu. 7.

Reſcripta iuſtitiæ obligationem non minuere. ibi. nume. 8.

Reſcripta gratiæ ita vitiat obreptio, vt ſurreptio. ibi. nu. 16.

Reſcriptorum genera, gratiæ & iuſtitiæ, & quæ illa ſint. ibi. nu. 1.

Reſcripta ſurreptitia, cætera in verb. ſubreptio.

Reus per accidens, actor vere reus iudicatur. caſ. 98. nu. 7. f. 175

Reus ad certam horam citatus, actorem qui eà hora ad iudicium non venit, in horam ſequentem expectare debet ex iudicis arbitrio. caſu. 45. num. 9. f. 118

Reus citatus expectare quantum debeat actorem. ca. 45. nu. 3. f. 118

Reus criminis, ſi ob ſibi promiſſam impunitatem, delictum fatetur, qua pœna puniendus ſit. caſ. 367. nu. 1. f. 424

Reum vincens ne ad iudicem eat, lege Iulia de vi publica punitur. c. 394. nu. 80. f. 449

Reum delinquentem proprijs defenſionibus non poſſe renunciare. q. 7. nu. 9. f. 11

Reos contumaces poſſe cenſeri ſuis defenſionibus renuntiare. q. 7. nu. 13. f. 11

Reſponſio in indiuiduo facienda quæ, & de eius effectu. c. 264. nu. 4. f. 373

Reſponſio poſitionibus facta cum ſuis qualitatibus eſt acceptanda. c. 93. nu. 24. f. 169

Reſponſio facta iuramento delato cum ſua qualitate acceptari debet. ib. nu. 25.

Reſponſio qualificata admittitur ad poſitiones,

cum

cum qualificata eſt ipſa poſitio, caſu. 251. numero. 7 f. 321
Reſponſio qualificata ad poſitiones recipitur, ob rei naturam. ibi. nu. 10
Reſponſio ſimplex quæ. ibi. nu. 11
Reſponſionem ab interrogatione interpretari. quæ. 52 nu. 12 f. 44
Reſtitutione in integrum petita & oblatis incontinẽti probationibus ſuper læſione, executionem trium ſententiarum retardari. caſu. 9. numero. 3 f. 106
Reſtitutionem in integrum accidentalia reparare. c. 15. nu. 9. 107
Riminaldi conſideratio reiecta. caſu. 1. numero. 14 f. 100
Ripæ conſideratio in cap. ad aures. nu. 21. in fine de reſcrip. exploſa. c. 201. nu. 75 f. 269
Ripæ opinio quæpiam improbata. caſ. 378. numero. 13 f. 357
Roberti Aurel. de vi pub. opi. exploſa. caſu. 394. nu. 7 f. 449
Roberti Aurelianenſis opinio de cauſa criminali & capitali. ca. 265. nu. 5 f. 332
Roberti Aureliani de fumi venditoribus opinio. c. 344. nu. 10 f. 393
Roberti Aureliani conſideratio adverſus Duarenum exploſa. c. 170. nu. 4 f. 228
Roberti Aureliani ratio diuerſitatis inter contractus & vltimas voluntates ſuper tranſatione alimentorum reiecta. ibi. nu. 5
Roma continentibus ædificijs finitur. c. 155. nume 3 f. 218
Romæ appellatione continentia contineri. q. 99 nume. 17 f. 97
Romani diſtinctio, quomodo lucrum ſit inter patrem & filium diuidendum. caſu. 126. numero. 3 f. 200
Romani opinio. conſi. 510. nu. 9. defenditur. caſ. 260. nu. 16 f. 27
Romanos laudaſſe illos, qui cadauera honorifice ſepeliebant. c. 387. nu. 5 f. 438
Rota Rumana deciſiones inter ſe pugnantes. q. 52 nu. 14. 44
Rumi reſponſum conſil. 86. nu. 6. lib. 4. ſub incarceratum, & veris rationibus confutatum. caſ. 315. nu. 11 f. 364
Ruſticus qui per multos annos ſoluit capones iure familiaritatis an teneatur ſemper ſoluere. caſu. 150. nu. 17 f. 220
Ruſticus, pendens non eques ire debet. caſu. 2. numero. 29 f. 100
Ruſticus non excuſatur ſi ſine venia patrem, vel patronum in ius uacuario. caſu. 194. numero. 6 f. 259
Ruſticus quando in integrum reſtituatur. ibidem num. 40
Ruſticus qui pluries ſoluit, ſeu attulit capones, perpetuo an dare teneatur. ibi. nu. 69
Ruſticus excuſatur à pœna corrupti albi. d. c. 194 nu. 33. 216
Ruſticus a dolo præſumpto an excuſetur. ibidem. num. 34
Ruſticus quando teneatur genero alimenta præſtare vltra dotem non ſolutam ibidem. numero. 54
Ruſtici confeſſioni ei non nocet, ſi errorem allegat. ibi. nu 65. 217
Ruſtici qualificata ad poſitiones reſponſio recipitur ibi. nu. 79
Ruſticum amouentem literas monitoriales Epiſcopales è valuis eccleſiæ excuſari. ibidem numero. 37
Ruſticum excuſari ſi non edidit iura, cum edere iuſſus eſt. ibi. nu. 39
Ruſticum conquerentem indebitum ſoluiſſe, non grauari onere probationis, quod indebitè ſoluerit. ibi. nu. 41
Ruſticum non præſumi ſcire quod cauſa, ob quam ſoluit iure probata. ibi. nu. 42
Ruſticum non obligari ex obligatione ſine cauſa. ibi. nu. 43
Ruſticum regulariter non excuſari, niſi in caſibus in iure expreſſis. d. c. 194. nu. 5
Ruſticum non excuſari in caſu. l. ſi quis in tantam C. vnde. vi. d. c. 194. nu. 15
Ruſticum non excuſari in his, quæ notorij iuris ſunt ibidem

ibidem num, 16
Ruſticum non excuſari in actis a ſe clam geſtis. ibi.nu.17
Ruſticum non excuſari ſi tempore debito non ſoluit canonem domino.ibi.nu.21
Ruſticum non excuſari cum potuet conſulere peritiores, & non conſuluit,ibi.nu.22
Ruſticum didicitis teſtificatis nouos teſtes producere non poſſe.ibi.nu.25
Ruſticum non excuſari, ſi cum tutor eſſet cum eius pupilla matrimonium contraxit,d.c.194 nume.11
Ruſticum temere litigantem ab expenſis non excuſari ibi,nu.28
Ruſticum non poſſe variare iudicium, vel emendare libellum,ib.nu.30
Ruſticum non excuſari ab obreptione, vel ſubreptione reſcripti,ibi,nu.31
Ruſticum præſumi ignorare valorem rei ſuæ, vt poßit iuuari remedio,l.2.C.de reſcind. uend.c.19,nu.49
Ruſticum excuſari ſi contra S.C.Syllanianum, teſtamentum aperuit.ibi.nu.46
Ruſticum a præſumpta fraude vſurarum excuſari,ibi,nu.47
Ruſticum a verâ contumacia excuſari.d.c.194. nu.49. f.217
Ruſticum a mulcta excuſari.ib.nu.51
Ruſticum appellare a ſententia contra ſe per contumaciam lata.ib.nu.52
Ruſticum non præſumi contra iura contraxiſſe.ib. num.53
Ruſticum a præſumpta falſitate excuſari, ibidem num.57
Ruſticum poße reuocaſare contrarias ſcripturas a ſe in iudicium productas,ibi.nu.60
Ruſticum ex interuallo poſſe reuocare ſui aduocati errorem,ib.nu.64
Ruſticum non excuſari a confectione inuentarij. ibi.nu.67
Ruſticum poſſe teſtari ſine communis iuris ſolennitatibus,ib.nu.70
Ruſticum excuſari ſi arma ſolita deferet, ibidem. num.75
Ruſticum non certioratum de iure ſuo, ei non cenſeri renuntiaſſe.ib.nu.76
Ruſticum poſſe reſpondere poſitionibus, data eorum copia, & conſulto aduocato, ibidem numero.77
Ruſticum accuſatum poſſe per procuratorem comparere.ib.nu.80
Ruſtico non currit tempus ad agnoſcendam bonorum poſſeßionem. d. caſu. 194. numero.62
Ruſtico fauent iura in opponenda declinatoria.ib. num.63
Ruſtico quando ſuccurſum ſit in præſtatione temporali ne perpetua efficiatur, ibidem numero.68
Ruſtico pecrum ſubtrahens, oculum ei furari dicitur.c.295.nu 12 f.347
Ruſtici verſuti & ſagaces ob ruſticitatem non excuſantur.d c.19.nu.3 f.249
Ruſtici qui ob ſimplicitatem excuſari mereantur c.194.nu.1 f.249
Ruſticos armis vti non poſſe. caſu. 394. numero.28 f.449
Ruſticos ob delationem a ſe in fiſcum factam excuſari,ib.nu.72
Ruſticos poſſe ſuos debitores coram ciuitatis defenſore conuenire,ib.nu.73
Ruſtica tranſiens ad ſecunda nota non petito tutore filijs, non excuſatur a S.C.Tertulliano.d.caſ. 194.nu.26 f.259
Ruſticam excuſari ſi tranſiens ad ſecundas nuptias non curauit tutores inuentarium conficere.ib.nu.66
Ruſticitati in dubio fauendum an ſit.d.caſ.194. nu.82
Ruſticitatem de priuilegiatam non eſſe, ſed ei ex æquitate ſuccurri.ib.nu. 83
Ruſticitatem interdum a contumacia excuſare. c.153.nu.7 f.217

Sacerdos

S

Sacerdos poteſt confeſsionem reuelare, vt de-
lićto futuro obuiam eat. caſu. 180. nume-
ro. 21 f.298
Sacerdos ſortilegus qua pœna puniatur. caſu.
388. nu. 12 f.440
Sacerdos vt vir bonus pœnitentias indicere debet
confitentibus peccata. caſu. 391, numero. 2
fol. 445
Sacerdotis teſtimonium efficax. caſu. 98. nume-
nume. 6 f.175
Sacerdotem in indicendis pœnitentijs ſacramenta-
libus bonor medico æquiparatur. caſu. 391. nu-
me. 3 f.445
Sacerdotes legis Diuina antiqua comam tondere,
& barbam radere non poterant. caſu. 392. nu
me. 27 f.446
Sacerdotes abutentes debito ſacrificandi modo pu-
niuntur. d. c. 388. nu. 13 f.440
Sacerdotes dicentes miſſas defunćtorum pro uiuen-
tibus puniuntur. ibi. nu. 15
Sacrilegium propriè, hoc eſt, cum res ſacra è loco
ſacro ſurripitur, pœna mortis puniri. caſ. 389.
nu. 2 f.441
Sacrilegium impropriè quod. ibi. nu. 9
Sacrilegium ex iure Pontificio dici cum res ſacra è
loco priuatè ſacro ſurripitur. ibidem nu-
me. 11
Sacrilegium improprie eſſe cum res ſacre e loco pri
uato ſurripitur improprie eſſe cum res ſacre e lo
co priuato ſurripitur. ibi. nu. 12
Sacrilegium de iure canonico dici etiam cum res ſa
cra è loco priuato ſurripitur. ibidem nume-
ro. 13
Sacrilegium de iure canonico eſſe ſurripere rem
non ſacram e loco ſacro. ibi. nu. 14
Sacrilegium an committat, qui clerici contem-
platione eius conſanguineos verberat. ibid. nu-
me. 18
Sacrilegium committit, legem diuinam violans.
ibi. nu. 19
Sacrilegij crimen graue. lib. 1. quæſtio. 86. nu-
me. 21 f.84
Sacrilegos excommunicari. caſu. 389. nume. 7
fol. 441
Seuitiam eſſe in cauſa, vt a regulis iuris commu-
nis recedamus. c. 138. n. 1 f.206
Salarium ſeruitoris minus diminuta patronorum
parte. c. 223. nu. 3 f.304
Salarium quando minuatur Præfaćtorum duo-
rum Caſtrorum vno dimiſſo. ibi. nu. 4
Salarium quod debetur iudici cauſarum ciuilium
& criminalium diuidi debet cum illo, qui de-
inde cauſis ciuilibus præpoſitus fuit. ibidem nu
me. 6
Salarium pro modo aućti laboris augendum eſſe.
ib. nu. 7
Salarium inſtitori debet duplicari, duplicatis ne-
gotijs. ib. nu. 9
Salarium quomodo minui debeat pro modo dimi-
nuti laboris. c. 223. nu. 11
Salarium de publico ob publicam etiam vtilita-
tem adminiſtrationem non conſtituere. q. 46
num. 2 f.40
Salaria ab adminiſtratoribus conſtitui ex cauſis a
iure receptis. ib. nu. 3
Salaria Medicis & exercentibus artes liberales
poſſe ab adminiſtratoribus conſtitui. ibidem. nu
me. 4
Salomonis prudentiſsimi Regis iudicium. ca. 270
num. 14
Salua guardia iudicis arbitrio perdurat. caſu. 141
num. 4 f.207
Saluaguardia quæ ſit. c. 338, nu. 1 f.314
Saluaguardia ita tenetur vt ſaluuſconductus. ibi.
nume. 2
Saluamguardiam ſolus Princeps concedit. ibid.
num. 3
Saluanguardiam a laico concedi pro bonis eccleſiæ
ib. nu. 7
Saluamguardiam nemine citato concedi. ibidem
num. 8
Saluæguardiæ conceſsionem nemini nocere. ibidem
nume. 9

Saluamguardiam continere debere clauſulam iuſtificatiuam.ib.nu.10
Saluamguardiam per literas patentes concedi.ibi. num.11
Saluamguardiam conceſſam a carente poteſtate, infringens,non punitur.d.c.338.n.14
Saluamguardiam iuſtis de cauſis infringens, punitur.ib.nu.15
Saluamguardiam pro defenſione ſua iuriſdictionis infringens,non punitur.ib.nu.16
Saluaguardiam a Principe ſeculari conceſſam,nõ impedire iuriſdictionem Epiſcopi. ibi. nu.17
Saluamguardiam infringens ignoranter,nõ punitur.ibi.nu.18
Saluuſconductus ſimpliciter conceſſus pro debito, ad debitum iuramentum non extenditur. caſ. 337.n.19
Saluuſconductus conceſſus pro certis perſonis, ad quas non extendatur.ib.n.21
Saluuſconductus conceſſus à maiori parte creditorum obſeruari debet etiam a minori parte. caſ. 245.nu.11 f.319
Saluuſconductus, quando proſit, etiam ſocys, nõ ũa diſtinctione declaratur. caſ. 336. numero. 6 fol. 382
Saluuſconductus acceptus pro ſe, an verificetur in ſola vxore.ib.nu.7
Saluuſconductus prodeſt & ſeruis eius, cui eſt conceſſus.ib.n.7
Saluuſconductus conceſſus intelligitur eundi, & reuertendi cauſa ib. n.11
Saluuſconductus non intelligitur conceſſus pro futuris delictis.d.c.337.n.13 f.384
Saluuſconductus non tuetur illum, qui in fraudem vt ſub eo delinqueret, impetrauit. ibidem numero.15
Saluuſconductus pro debitore principali impetratus, fideiuſſoribus non prodeſt.d.c.203. nu. 26 fol. 284
Saluuſconductus conceſſus proditori & rebelli, non obſeruatur.c.337.n.10 f.384
Saluuſconductus in dubio an intelligatur etiam pro reuertendo.d.c.336.n.16 f.382
Saluuſconductus odioſus non eſſe. ibidem numero.17
Saluuſconductus, qui concedi non debuit, conceſſus eſt obſeruandus.ib.n.23
Saluuſconductus conceſſus pro debitis, non comprehendit debitum fiſcale. dict. caſ. 337. numero.17 f.384
Saluumconductum ex ſubiecta materia intelligi etiam pro reuertendo.d.c.336.n.15. f.382
Saluumconductum habens, nec domi ſua, nec in caſtris offendi poteſt.ib.n.15
Saluuſconductus conceſſus ad iter conficiendum, intelligitur etiam quis ſe accingit & perperat. ib. nu.22
Saluuſconductus an ſit lata interpretationis. ibid. num.23
Saluiconductus etiam conceduntur ab inferioribus ab Imperatore & Regibus. ibidem numero.27
Saluuſconductus non comprehendit ſocios Iudaeos & haereticos.d.c 336.n.35
Saluuſconductus pro prima vice intelligitur. ibid. num.36
Saluumconductum habentem ignoranter offendens non punitur.ibi.n.34. & in caſ. ſeq. nume.9
Saluumconductum a iure permitti. ibidem numero.25
Saluumconductum impetrans ne a debitoribus moleſtetur, quid narrare debeat.caſ. 203.nume.14 f.284
Saluumconductum impetrans pro debito, non defenditur cum debitum eſt publicum. ibid. nume.16
Saluumconductum impetrans narrare debet debitum eſſe eccleſiaſticum, alias eſt ſurreptitium ibi.nu. 20
Saluumconductum impetrans narrare debet quo tempore cauſatum eſt debitum. ibidem numero.24
Saluumconductum impetrans debet narrare primum iam obtentum. ib.n.28
Saluumconductum violans, qua pœna afficiatur.

Index

caſ.336.nu.1.382

Saluumconductum habens, offendi non poteſt, & ſi alia occulta crimina habeat, caſ. 337. nume.8 f.384

Saluumconductum quando concedat inferior a Principe. ibi.nu.11

Saluumconductum habens ob cauſam pecuniariam, non defenditur ex cauſa delicti. ibid. nume.16

Saluumconductum a debito priuato iudex ſecularis concedere non poteſt. ib.n.20

Saluiconductus concedi non ſolent debitorib. ex cauſa locationis. d.c.203.n.18 f.284

Saluoconducto conceſſo, qui non erat concedendus ſi cui eſt conceſſus offendit non poteſt. ca. 337. nu.5 f.384

Sanguinem proprium redimere quouis modo licet. c.314.n.18 f.268

Saraceni coeuntis cum Chriſtianis, eiſdem pœnis puniuntur, quibus & Iudæi, caſ. 290. numero.21 f.346

Sceleris euidentiam non admittere excuſationem. c.235.nu.22 f.310

Scæuolæ & Manilij ac Bruti diſſenſio, an partus ancillarum in fructu ſint. c.49.n.8 f.122

Scientia illius contra quem actu acquiritur, quaſi poſſeſſio neceſſario adeſſe debet. caſu.161. nume.1 f.221

Scire certo is dicitur, qui per præſumptiones & coniecturas, a iure probatas ſcit. caſ.89. nume.17 fol. f.160

Sclauonis mali. c.57.nu.48 f.134

Scripturæ certitudinem ex alterius comparatione haberi non poſſe. c.114.n.30 f.193

Scripturæ ordo prælationem arguit. c.187. numero.52 f.253

Scripturam ſemiplene probare cum teſtes non ſubſcripti affirmant vidiſſe ſcribere, etiamſi non adſit comparatio literarum, arbitrio tamen iudicis multum tribuitur. c.114.n.20. f.193

Scripturam negans cogi poteſt ſcribere, vt ex ea ſcriptura literarum comparatio fieri poſſit. ibi. nu.12. f.162

Scripturam alterius fingere multi nouerunt. ibid. num 15

Scholaſticus excuſatur, ſi impeditus non ſtuduit. c.86.nu.24 f.152

Scholaſticus vt fabrum aliquando expellere poteſt ita & Doctor. c.237.n.4 f.313

Scholaſticus qui fabrum præuenit, expellere eum poteſt quod ibidem declaratur, ibidem numero. 7

Scholaſticus vel doctor expellere monachos non poteſt, hæc presbyteros alta voce cauentes. d.c.237 num.29

Scholaſticus iurans ſe alibi lauream non ſumpturum, quam in loco vbi fuit licentiatus, poteſt ſi nouum ſubeat examen. c.371.nu.17 f.425

Scholaſticus præſentatus ab vno Doctore, non poteſt ab altero laureari. ib.nu.18

Scholaſticum qui ſe ſubiecit examini in vno collegio non poteſt in altero doctorari. ibidem nume.16.

Scholaſticos meretrices interdum domi habere. c. 78.nu 12 f.147

Scopoliſmi crimen quod, & qua pœna plectetur. q.86.nu.22 f.74

Species mixta a potentiori regulatur. c.256.n.40 fol. 323

Securitas quid c.386.nu.3 f.438

Securitatem reo, vt veniat ad iudicium ob bonũ publicum, concedi. q.81.n.4 f.82

Securitatem reo dari poſſe, etiam in cauſa appellationis. ib.nu.7

Securitatem reo non eſſe concedendam, cum eius nomine procurator comparere poteſt. ibi. numero.8

Securitatem, reo conceſſam omni in caſu ſeruari debere. ibi.nu.12

Securitatem perpetuam reo concedi non debere. ib. nu.13

Securitatem non eſſe concedendam reo criminis læſæ maieſtatis. ib.nu.14

Securitatem criminoſo, qui facile detineri poteſt, non eſſe concedendam. ib.nu 15

Secretum furti commiſſum an cogatur is reuelare propter

propter literas monitoriales,c.355.n.5 f.406
Sedendo animum quieſcere.q.61.nu.3 f.52
Sedendo animum prudentiorem.effici.ibi.n.4
Seditioſi lege Iulia de vi publ.puniuntur.ca.394 nu 78 f.449
Seditioſo grauiſſima pœna plectendos eſſe,ca.266. nu.4.332
Senatuſconſultum Velleianum quo tempore factũ. c.234.nu.1 f.310
Senatuſconſulti Velleiani cōſtitutio qua. ibidem nume.2
Senatum ſecundum ſuam conſcientiam poſſe iudicare.c.98.nu.13 f.175
Senatores illuſtres eſſe.caſu.68. numero. 20.fol. 140
Senatores ſuper illuſtres eſſe ex aliquorum opinione.ibi.nu.25
Senatores clariſſimos eſſe.ib.nu.26
Senatorij ordinis poteſtas olim, ibidem numero.28
Senatuſconſulta an olim legis vim obtinuerint. ibi.nu.29
Senatus auctoritas a quo imminuta. ibidem nume. 30
Senatum auctoritas a quo imminuta.ibidem numero.31
Senatus Delphinatus auctoritas, ibidem numero. 32
Senatus Mediolanenſis, Pedemontium,& Montisferrati auctoritas.ibi.nu.33
Senex qua ætate quis cenſeatur. caſu. 59. numero. 1
Senex quo ad ſubeundum munera quis, ibidem num.2
Senex is dicitur, vt a muneribus perſonalib.excuſetur, qui quintum & quinquageſimum annum agit,c.59.nu.5.133
Senex ad generandum impotens.caſ.89.num.55 fol. 160
Senex iuuenem caſtigare poteſt caſ.364. num. 7 fol. 422
Senex valetudinarius dicitur.ibi.nu.7
Senectus eſt morbus.c.60.nu.8 f.134
Senex carcere duro continendus non eſſe. caſ. 305 nu.8 f.358
Senectutis cauſa pœnam temperari. caſ. 329.nume.20 f.380
Sententia lata a pluribus iudicibus, quorum unus corruptus fuit, valet.d.c.343.n.8 f.392
Sententia nulliter lata an iterum proferri poſſit.q. 67.nu.1 f.55
Sententia lata contra adultum curatore carentem valere,& ſi reſtitutio in integrum concedatur.ib.nu.4
Sententia lata ſuper deſertione appellationis vim diffinitiua habet.ibi.nu.5
Sententia eſt nulla cum ab vno tantum iudice eſt lata,ſi a tribus ferri debuit. caſu. 187. numero.11 f.253
Sententia lata pro corruptore iudicis eſt ipſo iure nulla.c.343.nu.6 f.392
Sententia nulla ope exceptionis, qui ſemel iudicauit,iterum iudicare.q.67.nu.20 f.55
Sententia dum eſt exequenda aliquando ſuperſedendum.c.334.n.1 f.382
Sententia lata contra eundem licet non differant quantitate vel cauſa, de diuerſis ſummis præſumi c.213.nu.20 f.295
Sententiæ arbitri eſſe omnino ſtandum.c.339.nume.7 f.387
Sententia verba vt ſonant, ſumenda eſſe. q.69. nu.16 f.60
Sententiam præcipitanter latam eſſe nullam. q.19.nu.7 f.21
Sententiam excommunicationi ferri poſſe etiam non ſedendo pro tribunali.quæſtio.43. nu. 18 fol. 37
Sententiam contra rem iudicatam eſſe nullam. q. 52.nu.2 f.44
Sententiam, vel laudum, quo eſt pronuntiatum, abſoluto Caium, hoc adiecto, vt conqueri poſſit, duo connexa continere.caſu. 95. nume.17 fol. 174
Sententiam validam ſine probationibus ferri. q. 33.nu.11 f.28
Sententiam iniuſtam occidentem bannitum in errorem

rorem iuſtum eijcere. q. 90. n. 8 f. 89
Sententiam executioni mandatum fuiſſe narrare in impetratione reſcripti non ſufficit, cum res iudicata narranda eſt. c. 202. n. 49 f. 279
Sententiam nullam non reddi quamquam teſtium petita publicatio facta non ſit. q. 33. n. 2 f. 28
Sententiam, inſtante falſo procuratore, ad fauorem domini latam, a domino ratificari poſſe, et infra quod tempus. c. 32. nu. 3 f. 113
Sententiam promittens, ſeu cauſæ victoriam, iudicis arbitrio punitur. c. 344. nu. 7 f. 399
Sententiam declaratoriam requiri, etiam cum mora ipſo iure committitur c. 220. n. 7 f. 300
Sententiam falſis allegationib. latam retractari, et ibi declaratur. c. 175. n. 11 f. 234
Sententiam eſſe de antiquo lapſo decennio, ſecundum aliquos. c. 4. n. 2 f. 103
Sententiam ferri non poſſe ex teſtimonio ſecundo iudiciali, quod primo extraiudiciali aduerſatur c. 108. n. 8 f. 187
Sententiam præcipitanter latam contra confeſſum valere. q. 42. nu. 8 f. 36
Sententiam breui tempore latam valere, cum iudex ſatis potuit eo tempore de cauſa inſtrui. ibi. num. 9
Sententiam breui tempore latam parte præſente valere. ib. nu. 10
Sententiam in ſcriptis proferre iudicem non teneri, cum arbitrium ii in cauſa habet. q. 60. nume. 1 f. 50
Sententiam noctis tempora proferri poſſe partibus præſentibus. q. 62. n. 4 f. 53
Sententiam de iure ciuili eſſe eadem die peremptoria citationis proferendam, quæſtio. 63. numero. 3 f. 53
Sententiā intimare an debeat iudex, qui arbitrium procedendi in cauſa habet. quæſtio. 66. nume. 1 fol. 54
Sententiam quo uis in loco proferre an poſſit iudex qui procedendi arbitrium habet. q. 64. num. 1 fol. 54
Sententiam nullam eſſe, cùm proceſſu non viſo & publicato lata eſt. q. 33. nu. 6 f. 28
Sententiam ſtando, vel ſedendo proferre debeat iudex, qui arbitrium procedendi in cauſa habet. q. 61. nu. 1 f. 52
Sententiam præcipitanter latam, eſſe nullam. q. 42. n. 2 f. 37
Sententiam libello conformem eſſe, debere, q. 31. num. 3 f. 27
Sententiam ſtrictæ interpretationis eſſe. q. 69. nume. 15 f. 60
Sententiam eſſe ſedato animo ferendam, ſed interdum ferri calore iracundiæ. caſu. 319. numero. 14 f. 371
Sententiam in connexis non poſſe acceptari et pro parte improbari. c. 93. nu. 27 f. 169
Sententiam die dominico latam, nullam eſſe. q. 30 num. 8 f. 26
Sententiam delegati ignorantis accidentia ſuæ poteſtatis eſſe nullam. q. 75. n. 12 f. 69
Sententiam ordinarij ignorantis ſuam poteſtatem nullam eſſe, q. 75. n. 5 f. 68
Sententiam ordinarij ſe delegatum credentis eſſe nullam. ib. n. 8
Sententiam non annullari & ſi ordinarius ignoret qualitates & accidentia ſuæ iuriſdictionis. ib. num. 10
Sententias & tranſactiones reſcindi ope exceptionis per inſtrumenta de nouo reperta. caſu. 15. nu. 1 f. 109
Sequeſtrarium ſoluentem alteri quàm domino liberari, ſi iuſſu iudicis ſoluat. caſu. 137. nu. 13 fol. 105
Sequioris dictio quid, c. 170. n. 24 f. 228
Septuagenarium a munere tutelæ excuſari. ca. 59 nu. 4 f. 134
Sepultura non perpetua demoliri aliquando poteſt. c. 387. nu. 24 f. 431
Sepultura iudæi impediri non poteſt. ib. nu. 19
Sepultura impedientes ob creditum ſuum, illud perdunt. ib. nu. 16
Sepulturam impediens lege iulia de vi publica punitur. ca. 294. n. 84 f. 449
Sepulchri violati actionem extraneus abſente domino proponere poteſt, d. c. 387. n. 11. f. 431

Sepulchri

Sepulchri violati accuſatio ex multiplici capite proponi poteſt.ib.n.12

Sepulchri violati actio filijs etiam non hæredibus datur.c.387.n.9

Sepulcri violati actio etiam extraneo conceditur. ib.n.10

Sepulchro aliquid inferens ſine dolo non punitur. ib.n.22

Sepulcrum impune refici poteſt. ibidem numero.28

Sepulchrum hoſtis violans non punitur, ib.numero.26

Sepulchra demolientes grauiter puniuntur,ib. nu-me.15

Sepulchrorum violatores quib. pœnis plectantur. ib.nu.1

Sepelientes cadauera lege antiqua Diuina laudantur.c.387. nu.2

Senſus multiplex ſignificatio.q.7.n.46 f.12

Senſus homini ſtatim nato ineſt.ib.n.47

Senſus apud iureconſultos quid ſignificet. ib.numero.48

Senſum, terminum eſſe indifferentem ad bonum & ad malum.ib.n.49

Senſum pro conſuetudine ſumi.ib.n.55

Senſum pro intellectu accepi.ib.n.56

Senſum pro regulato arbitrio intelligi. ibi. numero.57

Senſu ſuo cum quis iudicare debet,quomodo iudicabit.ib.n.51

Senſu tuo facias,in reſcripto quid operetur.ib. nume.52

Sergius Pontifex os Porci ante Pontificatum dictus.c.318.n.4 f.370

Seruus, qui domini negotia geßit, tenetur reddere rationes.c.209.nu.4 f.289

Seruus conſcius conſpirationis facta in dominum eam detegere debet.c.355.n.17 f.405

Seruus mandato domini delinquens interdum excuſatur.c.343 n.12 f.392

Seruus, qui vim intulit, lege Iulia de vi publica punitur.c.394.n.93 f.449

Seruus nomen ſibi immutans punitur.caſu.318. nu.16. f.370

Seruus excuſatur ſi agit ex mandato domini, quod in ſe delictum non eſt.caſu.354.num.35 fol. 403

Seruus fugiendo quando dominum ſua poſſeßione priuet. f.314

Seruus quando dicatur diu ſtetiſſe in poſſeßione libertatis.c.238.n.4 f.314

Seruum dantem venenum mandatum domini, a pœna ordinaria excuſatur.caſu.354. num.30 fol. 403

Seruum pecudis inſtar eſſe. caſ. 49. numero.12 fol. 104

Seruum in totum an excuſetur à pœna ſi leue delictum mandato domini perpetrauit.c. 354.nume.34 f.403

Seruum litigantem contra dominum in cauſa ſui ſtatus procuratorem conſtituere non poſſe.q.79 nu.16 f.71

Seruum pro mortuo haberi.ib.n.17

Serui olim libertate donati pileo donabantur. caſ. 392.nu.13 f.346

Serui delictum non eſſe,ſi domino paret.c.354.nume.20 f.403

Seruos teſtamenti factionem paßiuam habere.q. 11.n.14 f.8

Seruitutem decennio præſcribi'.caſu.24.numero.5 f.112

Seruitutes aquæ ducendæ pro modo prædiorum deberi.c.245.n.5 f.319

Sexagenarios eſſe ad generandum impotentes.c.58 nu.10 f.135

Sexagenarios ex lege Papia Poppea vxorem ducere non potuiſſe.ca.89.nu.56 f.160

Sexagenarios ſecundum ius ciuile generare nõ poſſe.ib.n.58

Siculi acuti.c.57.n.51 f.134

Sigillum de ſe nullam probationem facere.c.113. nu.1 f.192

Sigillum ſpecialem commißionem non probare.ib. num.2

Sigillum vt fidem faciat,tria requirit.ibidem nume.3

Sigillum ad illum vſum deſtinatum eſſe debet, vt & credatur.ib.n.7

Sigillum authenticum ſolum fidem. facit, ib. numero.8

Sigillum priuatum fidem non facit, multa tamen operatur.ib.n.9

Sigillum idem operatur quod ſibi ſcriptio. ibid.numero.10

Sigillum non probare cum adeſt ſuſpicio alicuius falſitatis.ib.n. 12

Sigillum non eſſe de ſubſtantia inſtrumenti.ibid. num.14

Sigillum probato probata eſt veritas. ibidem numero. 11

Sigillans ignoranter ſcripturam, non dicitur comprobare c.113.n.4

Sigillans an neceſſe habeat per teſtes ſubſcribere ſigillata ſcriptura.ib.n.6

Signoroli conſi.169.rationes aliqua reiecta.q.80. nu.31 f.174

Similes apud Rhethores quid ſit. caſu. 84. numero.2 f.151

Simile ex hominis diſpoſitione quando dicatur.caſ. 84.nu.3 f.151

Simile ex legis diſpoſitione quod. ibidem. numero.4

Similia qua, ex Abbatis ſententia. ibidem numero. 6

Similitudo faciei inter homines vnde proueniat. c.89.n.98 f.160

Similitudo faciei quid.ib.nu.99

Similitudo maxima duorum diuerſarum regionum.ib.nu.100

Similitudo oris coniecturam facit, ibidem numero.102

Simonia difficilis eſt probationibus.caſ.116.nume 12 f.196

Simplicitas interdum non excuſat.caſ. 193.nume.8 f.258

Simplicitatem eſſe legibus amicam, caſu. 193. num.1

Simplicitatem aliquando excuſare, ibidem numero.2

Simplices iudicari vt plurimum mulieres, ruſticos & ætatem minores, d.c. 193.n.10

Simulatus arguitur contractus cum alienans in poſſeſſione rei permanet & paulò poſt declaratur.c.39.nu.1 f.115

Simulationem contractus eſſe difficilis probationis c.116.nu.8 f.196

Simulationem contractus coniecturis probari. ca. 147.nu.1 f.210

Singulare teſtimonium regulariter non probat. c. 99.n.19 f.176

Sobolem ſuam vnuſquiſque nutrire debet.c.396 num.4 f.455

Socerum eſſe loco patris, quod ibidem declaratur c. 348.n.14 f.396

Socerum non teneri de incendio a nuru ſua immiſſo.c.390.n.191 f.443

Socinus tract.fallent.reg.129.fallent.2. declaratur.c.321.n.9 f.374

Soc.ſen.conſi.95.colum.2.lib.1.explicatur. q.21 nu.3 f.21

Socini ſenioris & Caßiodori doctrina declarata. c.201.n.132 f.269

Socini ſenio.opinio de mora commißione reiecta. c. 220.n.40 f.700

Socin. ratio peracuta in conſi. 92. lib. 3 confutatur.c.105.n.17 f.182

Solicitator ſuſpectus eſt teſtis pro illa cauſa. q. 73. nu.6 f.63

Solicitare quid.c.360.n.50 f.409

Socius qui in ſocietate plus contulit, plus etiam accipere debet.c.225.nu. 5 f.305

Socius ſiue quis rogatus ire cum amico, non punitur ſi is amicus obuiam factum inimicum occidit. c.314.n.15 f.362

Socius ad ſocij æmulationem alteri partem ſui caſtri vendere non poteſt.c.156.nu.7 f.218

Socius omnium bonorum nihil repetit a ſocio pro dote data filia illius ex bonis communibus. c. 127 num.3 f.200

Socius ſingularis modicam impenſam à ſocio non repetit.ib.nu.10

Socius minor 25. annis modicam impenſam ſuo

conſocio donare non præſumitur.ib.n.13

Socium à ſocietate ante tempus recedere poſſe ob nimiam ſæuitiam ſocij.c.138.n.7 f.206

Socij perſona & fides ab alijs probata cenſetur.ca.92.nu.4 f.169

Socij habentis ſaluumconductum, offendi non poſſunt.c.336.nu.5 f.382

Sociorum maior partes facere an debeat,& minor eligere.c.123.n.2 f.199

Socios poſſe de partibus æqualibus paciſci, etiam ſi vnus in ſocietate plus altero conferat.d.c.225.nu.6 f.305

Societas vbi ſimpliciter contracta eſt, partes in diuiſione æquales eſſe debent, caſu.125.numero.2 f.199

Societate certa ſub forma contracta, & ea non ſeruata, quomodo diuiſio facienda ſit, ibidem numero.4

Sodomia pœna ordinaria temperatur in ætate minori.c.329.nu.5 f.380

Sodomiam committere tentans punitur, idem in tentante coire cum bruto, caſ.360. num.59 & 61 f.409

Sodomitam dici, etiam qui fœminam contra naturam carnaliter cognouit.c.286.nu.5 f.343

Sodomitam dici, etiam qui cum bruto coiuit, ibid. num.7

Sodomitas infames eſſe.ib.nu.8

Sodomitas bonis priuari.ib.nu.9

Sodomitas & paſſos muliebria inteſtabiles eſſe ib. num.10

Sodomitarum crimen peſſimum in lege antiqua appellatur.ib.n.11

Sodomita olim deportabantur ob ſolam attentationem.d.caſ.286.nu.20

Sodomitas morte mulctandos eſſe.caſu.286.nume.1

Sodomitas iure Pontificio excommunicari. ibid. num.2

Sodomitis aſſignandos non eſſe Aduocatos, vt defendantur.ib.nu.13

Sodomiam tentans, ſeu maſculorum pudicitiam fœdare, aut extra annum polluens, iudicis arbitrio punitur.d.c.286.n.16.18

Solonis lex de cadaueribus & ſepulchris non violandis.c.387.n.4 f.438

Solonis lex permittens cum maſculis concubere. c.286.nu.25 f.343

Sortilegium hæreſim dum ſapit manifeſtam, pœna hæreſis plectitur.c.388.n.4 f.440

Sortilegij non manifeſti pœna in laicum de iure ciuili.ib.n.5

Sortilegij non manifeſti pœna in laicum in foro conſcientiæ.ib.n.6

Sortilegio diuinatiuo vtens, qua pœna puniatur. c.388.nu.16

Sortilegos iudicis arbitrio aliquando puniri, caſ. 388.nu.1

Species facti egregia, quæ Papiæ euenit. caſ.237. nu.32 f.313

Speciem generi derogare.q.97.nu.2 f.82

Spoliationis exceptionem dilatoriam.c.240. numero.4 f.316

Spoliato obijci non poſſe exceptionem altiorem indaginem requirentem.c.20.n.2 f.110

Spoliatum eſſe ante omnia reſtituendum. caſ.20 num.1 f.110

Spoliatum de facto, eſſe de facto reſtituendum, numero.74

Sponſo & ſponſæ aſſerentibus ſponſalia inuicem cõtraxiſſe, creditur.c.103.n.1 f.181

Spurcans aquas, qua pœna plectatur.c.385.nume.2 f.438

Spurio alimentorum cauſa tantum licet relinquere, quantum alimenta requirunt, & non vltra.c.182.nu.33 f.241

STATVTVM Mediolani c.75.ſub.rub. de reſponſione facienda certis interrogationibus, declaratur.caſ.51.n.41 f.125

Statutum Mediolani c.22.ſub rub.de damno & intereſſe, declaratur.c.208.n.7.& 14 f.289

Statutũ Mediolani.c.51.ſub.ru.de ſacramento ſuper expenſis & damnis promiſſis, enucleatur. ib.nu.8

Statutum Mediolani c.317.ſub.Rub.de fide dan da libro tutoris, declaratur.c.173.n.2. f.370

Statutum Mediolani cap. 312. ſub rub. De vxore defuncti alimentanda, declaratur. ca. 169. nu. 6 f. 227
Statutum Mediolani 38. ſub rub. De ſapientibus dandis, declaratur. c. 167. n. 10 f. 300.
Statutum Mediolani 218. ſub rub. Quod pro depoſitis nobiles teneantur, declaratur. caſ. 67. nume. 5 f. 298
Statutum Mediolani cap 215. ſub rub. Quod depoſita, conteſtationes & c. & ſtatutum c. 237. ſub rub. Quod præteritis ſex menſib. enucleatur c. 50. nu. 23 f. 303
Senatum Mediolanenſe ſola inſpecta æquitate & veritate cauſas diffinire. q. 50. n. 5. f. 43
Statutum Mediolani de excuſſionib. declaratur. q. 51. n. 13 f. 43
Statutum Mediolani. c. 26. de dilationib. declaratur. c. 52. n. 20. f. 127
Statutum Mediolani c. 243. ſub rub. de ijs qui nõ poſſunt capi ratione ætatis, declaratur. c. 117. nu. 6 f. 197
Statutum Mediolani. c. 34. ſub rub. Quando mouetur lis vel cauſa contra abſentes declaratur. c. 2. n. 14 f. 111
Statutum Mediolani 84. ſub rub. de pœna negantis poſitionem filiationis, declaratur. caſ. 186. num. 17 f. 25
Statutum Mediolani c. 25. ſub rub. Quod victus victori condemnetur in expenſis, declaratur. c. 177. n. 17 f. 238
Statutum Mediolani cap. 43. ſub rub. de damno & intereſſe, declaratur. c. 119. n. 3 f. 197
Statutum Mediolani 84. ſub rub. Quod per teſtes non poßit probari bannum, declaratur. ca. 48. num. 8 f. 119
Statutum Mediolani cap. 47. ſub rub. de ſummaria ratione facienda, ibi, & miſerabilium perſonarum. declaratur. c. 66. nu. 7 f. 138
Statutum Mediolani 129. ſub. rub. qualiter intelligatur hæc dictio circa, declaratur. caſ. 46. nume. 6 f. 118
STATVTVM Papiæ 69. in criminalib. de pœna banni, qua ratione fundetur, quia fideiuſſor bannitis occidi non poßit, & de illius ſtatuti obſcuri interpretatione. q. 90. n. 40 f. 89
Statutum Papiæ poſt eius officium cogatur de quibuſdam reddere teſtimonium, declaratur. q. 73. nu. 33 f. 63
Statutum Papiæ 7. iterum declaratur. & alia infra. c. 337. nu. 6 f. 385
Statutum Papiæ 42. in ciuilib. ſub. rub. Quod credatur iuramento damnum paßi, explicatum. q. 45. nu. 14 f. 408.
Statutum Papiæ 66. De regimine Poteſtatis, ſub rub. De ſyndicatu D. Poteſtatis Papiæ, declaratur. c. 339. nu. 12 f. 387
Statutum Papiæ 9. iam ſupra relatum, declaratur. c. 303. n. 29 f. 355
Statutum Papiæ in ciuilibus. 3. ſub. rub. De quib. ſummariè cognoſcatur, explicatum q. 44. nume. 9. f. 398.
Statutum Papiæ in ciuilib. 48. ſub rub. de fideiuſſorib. exonerandis, declaratur. ca. 41. numero. 4 f. 116
Statutum Papiæ 27. in criminalib. ſub rub. de pœna furis non habere locum contra expilatorem hæreditatis. c. 300. n. 4 f. 351
Statutum 3. Papiæ in ciuilib. de cauſis ſummarijs declaratur. q. 21. n. 6. f. 21
Statutum Papiæ 46. ſub. rub. Quod adhibeatur fides inſtrumentis extractis, declaratur. 187. nume. 15 f. 251
Statutum Papiæ in ciuilibus ſub rub. de beſtiis, aratorijs, declaratur. c. 378. n. 9 f. 433
Statutum Papiæ 77 in ciuilib. ſub rub. de pœna vendentis, vel alienantis rem ſine commemoratione fictus, declaratur. c. 381. n. 8 f. 436
Statutum Papiæ 34. in criminalib. ſub rub. de pœna incendiarij, declaratur. caſ. 329. numero. 17 f. 380
Statutum Papiæ 96. in ciuilib. ſub rub. Quod ad ſucceßionem &c & ſtatutum 47. de modo dãdi curatorẽ declarãtur. c. 150. n. 333. f. 21
Statutum 4 Papiæ in criminalib. ſub rub. Qualiter in inquiſitionibus &c. dum non admittit excuſationem, bannitum fuiſſe occiſum.

ſtatutum, qua ratione ſit editum. q. 80. nu. 138 fo. 74

Statutum Papiæ 4. in criminalibus, exponitur. q. 80. nu. 55 fo. 74

Statutum Papiæ 147. in ciuilibus, ſub rub. De rebus immobilibus in non ſubditum transferẽdis, declaratur. caſu. 276. numero. 15. folio. 337

Statutum Papiæ 67. in caſibus ſub rub. Quod nullus corporali pœna puniatur, l. te declaratur. ib. nu. 23

Statutum Papiæ 66. in criminalibus ſub rub. Pœna communium terrarum, & territorij Papiæ &c. & ſtatuta 53. 54. 56. in criminalibus, declarantur. q. 12. nu. 3

Statutum Papiæ 57. de pœna ſuperſtitis, uel cuſtodis, declaratur. caſu. 302. numero. 9. folio. 354

Statutum Papiæ 66. in criminalibus ſub rub. De pœna communium & terrarum. declaratur. ca. 345. nu. 15 f. 394

Statutum Papiæ 13. De regimine Poteſtatis, ſub rub. de pœna iuſdicentis, vel officialis, declaratur. ca. 339. nu. 4 fo. 387

Statutum Papiæ 24. in criminalibus, ſub rub. de pœna eius qui carnaliter cognouerit monialem declaratur. caſu. 389. numero. 28. folio. 441

Statutum Papiæ 66. De regimine poteſtatis, ſub rub. De Syndicatu D. Poteſtatis, declaratur. c. 345. nu. 6 fo. 394

Statutum Papiæ 98. in ciuilibus ſub rub. Quod fœmina maritata, & c. declaratur. ca. 185. nu. 34. fo. 248

Statutum Papiæ in ciuilibus, De exequutione inſtrumenti. correctorium iuris communis eſſe, et ob id ſtrictam interpretationem recipere. ca. 17 nu. 2 fo. 110

Statutum Papiæ 68. in criminalib. ſub rub. de pœna & arbitrio D. Poteſtatis. declaratur. q. 86. nu. 18 fo. 95

Statutum Papiæ 7. in criminalibus, ſub ru. Quod ius dicens inculpato teneatur dare fidantiam, declaratur. & alia paulo poſt. q. 81. nume. 11 fo. 82

Statutum Papiæ 7. in criminalibus, ſub ru. qu. ius dicens inculpato, declaratur. ca. 330. nu. 6. fo. 381

Statutum Papiæ 37. in criminalibus ſub rub. de pœna notariorum, declaratur. ca. 310. num. 9 fo. 361

Statutum Papiæ 66. in criminalibus ſub rubr. de pœna communium terrarum in territory, interpretatur. caſu. 208. numero. 11. & 15. folio. 289

Statutum Papiæ 36. in criminalibus ſub rubr. de pœna notariorum, declaratur. ca. 306. nu. 28. fo. 359

Statutum Papiæ 30. in criminalib. ſub rub. de pœna illius qui celauerit ſibi nomen, declaratur. c. 318. n. 24 f. 370

Statutum Papiæ 39. in criminalibus, ſub rub. de pœna corrumpẽtis officiales, declaratur, et alia infra. ca. 342. n. 24. f. 390

Statutum Papiæ 9. iam relatum declaratur. caſu 303. nu. 42. f. 357

Statutum Papiæ 28. in criminalibus ſub rub. de pœna robatoris, declaratur. ibidem. numero. 43.

Statutum Papiæ. 98. in ciuilibus, ſub rubr. Quod fœmina maritata, & c. declaratur. caſ. 211. nu. 1 fo. 294

Statutum Papiæ 119. in ciuilibus. ſub rub. de modo & forma obligandi filiumfamilias minorẽ. exponitur. ib. n. 2.

Statutum Papiæ primum in ciuilibus, de cauſa conſultori tranſmittenda, declaratur. ca. 236. nu. 1 fo. 312

Statutum Papiæ 17. in criminalibus. ſub rub. de pœna notariorum, declaratur. ca. 309. num. 3 fo. 36

Statutum Papiæ 119. in ciuilibus ſub rub. de modo & forma obligandi minorem, declaratur. ca. 171. n. 32 f. 23

Statutum Papiæ 56. in ciuilibus, de lucro dotis, locum etiam habere cum tutor cum eius pupilla matri-

matrimoniũ contrahit.ca.194.nu.14.f.259.

Statutum Papiæ 21.in criminalibus, ſub rubric. de pœna homicidij, an locum etiam habeat contra plures vulnerantes, quõ c.362.n. 9.f.419

Statutum Papiæ 31.in criminalibus ſub.rub. de pœna illius qui violentiam fecerit alicui in eius poſſeſsione, declaratur.c.354.n.37. f.403

Statutum Papiæ in ciuilib.c.145.ſub rub.de immunita.conceſſ.propter num.12.liber.declaratur ca.379.nu.10.436

Statutum Papiæ 69.in criminalibus, ſub rubric. de pœna banni.declaratur.quæſtio.90. numero.27 f.89

Statutum Papiæ 13. in criminalibus, ſub rubr. de pœna accuſantis falsò.declaratur. caſ.322. num.6 f.375

Statutum Papiæ 27. in criminalibus ſub rub. de pœna furis. quando pro fure admittat procuratorem,q.80.nu.117 f.74

Statutum Papiæ 66. in criminalibus ſub rub. de pœna communium terrarum territorij declaratur.c.222.nu. 24 f.303

Statutum Papiæ, 13. in criminalib. ſub rub. de pœna accuſantis falsò, &c. non admittere procuratorem pro reo illius criminis accuſato, & ſi pœna mixta inducenda ſit. ib. nu. 18

Statutum Papiæ 37. in criminalibus, ſub rubric. de pœna notariorum, &c. explicatur, ibidem num.25

Statutum Papiæ 17. in criminalibus, ſub rubr. pœna facientis inſultum, declaratur. ibidem num.30

Statutum Papiæ 21. in criminalibus. ſub rubr. de pœna illius, qui homicidium commiſerit. declaratur.c.357.n.11 f.486

Statutum Papiæ 19. in criminalibus ſub rubr. de pœna illius qui vulnerauerit. declaratur ca. 329.nu.10. f.386

Statutum Papiæ 69. in criminalibus ſub rubr. de pœnis banni punit occidentem bannitum proditorie.q.90.n.51 f.189

Statutum Papiæ 19. in criminalibus ſub rub. de pœna illius qui vulnerauerit, declaratur, caſ. 263.nu.30 f.330

Statutum Papiæ 25. in ciuilibus, ſub rubric. de compromiſſis.declaratur.caſu. 339. numero.8 f.387

Statutum Papiæ 27. in criminalibus ſub rubric. de pœna furis.declaratur caſu. 295. numero.21 f.349

Statutum Papiæ de regimine Poteſtatis, 18. ſub rubr. de electione Poteſtatis & eius familiæ declaratur.c.253.nu.4 f.321

Statutum Papiæ 28. in ciuilibus ſub rub. de reſponſionib. fiendis poſitionibus: caſ.251 nu.2. declaratur. f.320

Statutum Papiæ 20, 21. in criminalibus, quod homicidas & vulnerantes punit, ebrios non comprehendit.c.326.nu.3 f.376

Statutum Papiæ 14. in criminalib. ſub rub. de pœna eius qui in Deum vel Sanctos blaſphemando &c. declaratur. caſu. 375. numero 20. fol. 429

Statutum Papiæ 64 in ciuilibus, ſub rub. de ceſſione fienda. declaratur non habere locum in vniuerſitate.c.183.n.14 f.244

Statutum Papiæ 18. in criminalib. ſub rub. de pœna illius qui vulnerauerit, declaratur.c.277. nu.9 f.344

Statutum Papiæ 9. in criminalib. ſub rub. quo caſu inculpatus, non procedit, ſi carceratus ſemel aufugit, c.303.n.11 f.355

Statutũ papiæ 9. in criminalibus ſub ru. Quo caſu inculpatus declaratur.caſu. 303. numero.24 fol. 355

Statutum Papiæ 9. in criminalib. ſub rub. quo caſu inculpatus de maleficio declaratur.caſu. 303 nu.7 f.355

Statutum Papiæ 9. in criminalib. ſub rub. quo caſu inculpatus de maleficio incarceretur, declaratur.c.305.n.10 f.355

Statutum Papiæ 21. in criminalib. ſub rubr. de pœna illius qui homicidium commiſerit, declaratur.c.324.nu.4 f.377

Statutum Papiæ 57. in criminalib. ſub rub. de pœna ſuperſtis vel cuſtodis carcerum, declaratur,

lur.caſ.302.nu.3 f.354
Statutum Papiæ 37. in criminalibus ſub rub. de pæna notariorum, declaratur. caſu. 33. numero. 3 f.382.
Statutum Papiæ 105. in ciuilibus ſub rubric. de beſtijs aratorijs, declaratur. caſu. 378. numero. 16 f.433
Statutum Papiæ 66 in criminalib. ſub rub. de pæna communium terrarum territorij, declaratur. c. 222. nu. 7 f.303
Statutum Papiæ 47. de modo dandi curatorem, declaratur. c. 150. nu. 8 f.214
Statutum Papiæ 44. in criminalibus, ſub rub. de pæna portantis arma. declaratur. caſu. 394. num. 37 f.449
Statutum Papiæ 44. in criminalib. declaratur. c. 394. n 46 f.449
Statutum Papiæ 94. in ciuilib. ſub rub. in quantum & qualiter mater &c. dum excludit matrem a ſucceßione, eam tamen non excludit a tutela. c. 150. n. 37 f.214
Statutum Papiæ in criminalibus ſub rubr. de pæna communium terrarum. exponitur. caſ. 80. nu. 5 f.148
Statutum Papiæ primum in ciuilibus, verſ. quod a ſententia lata. declaratur. caſu. 227. num. 5 fol. 307
Statutum Papiæ 10. in ciuilib. ſub rub. de citationib. fiendis. declaratur. ib. nu. 6
Statutum Papiæ 147 in ciuilib. ſub rub. de modo dandi curatorem bonis vacantibus. declaratur. c. 150. nu. 3 f.214
Statutum Papiæ 57. ſub rub. de pæna ſuperſtitis, vel cuſtodis carcerum. in fine, declaratur. q. 88. nu. 26 f.87
Statutum Papiæ 129. in ciuilibus ſub rubric. quod volentes fieri ciues, declaratur. caſ. 155. nu. 5 f.218
Statutum Papiæ 37. in criminalibus ſub rubric. de pæna notariorum, dum punit utentes falſo. quomodo intelligatur. caſu. 315. numero. 4 fol. 364
Statutum Papiæ 13. in criminalib. declaratur. c. 321. num. 22 f.374
Statutum Papiæ in criminalibus ſub rubric. de pæna furtis declaratur. caſu. 329 num. 13 fol. 380
Statutum Papiæ 53. in criminalib. ſub rubric. de pæna conſulis communitatis, declaratur. c. 323 nu. 14 f.376
Statutum Papiæ 21. in criminalibus ſub rubr. de pæna illius qui homicidium commiſerit, declaratur non procedere in ætate minori. caſ. 329. num. 8 f.380
Statutum Papiæ 13. in criminalib. ſub. rub. de pæna accuſantis falſò vel denuntiantis. declaratur c. 321. nu. 10 f.373
Statutum Papiæ 46. in criminalibus ſub rub. de pæna illius qui luſerit ad taxillos, declaratur. c. 390. nu. 23 f.443
Statutum Papiæ 27. in criminalibus de pæna furis. declaratur. caſu. 399. numero. 24 f.456
Statutum Papiæ 69. de Pœnis banni, iterum declaratur. q. 90. nu. 42 f.89
Statutum Papiæ. 21. in criminalib. ſub. rub. de pæna illius, qui homicidium commiſerit. declaratur. c. 284. nu. 28 f.341
Statutum Papiæ 37. in criminalibus ſub rubr. de pæna notariorum, declaratur. caſ. 351. nu. 19 fol. 364
Statutum Papiæ 52. in ciuilibus ſub rub. de pæna communium terrarum, declaratur. caſu. 180. nu. 25 f.238
Statutum Papiæ 31. in criminalibus, ſub rubric. de pæna eius qui violentiam alicui fecerit in eius poſſeßione, declaratur. caſu. 351. nume. 4 f.398
Statutum Papiæ 82. in criminalib. ſub rubric. de anothomia fienda, cum iure communi conuenire. c. 185. n. 11 f.248
Statutum Papiæ 19. in criminalibus de pæna illius qui vulnerauerit, declaratur. caſ. 303. nume. 33 f.355
Statutū Papiæ 4. in criminalib. ſub rub. qualiter in inquiſitionib. &c. nō admittere procuratorē

pre'reo ad allegandum exceptiones. quod ibidem declaratur q.80.n.78 f.74
Statutum Papiæ in ciuilibus,n.30 ſub rub. quòd mors & filiatio, declaratur.ca.89. nume.94. fo.160
Statutum Papiæ 7. in criminalibus, ſub rub. quòd ſufdicens teneatur inculpato dare fidantiam. declaratur.ca.337.nu.3 fo.386
Statutum Papiæ 13. In criminalibus, ſub rub. De pœna illius qui homicidium commiſerit, declaratur.ca.325.n.13 f.376
Statutum Patauinum ſub rub. De maleficijs c. ut Veritas, & c. omnes ſacbannitos, declaratur, et alia infra.ca.337.n.4 fo.385
Statutum Patauinum ſub rubr. de ſucceſſionibus mulierum, ca. ſtatuimus quòd omnes, declaratur.ca.218.n.7 fo.900
Statutum Patauinum ſub rub. De fugitiuis.c. Dominus poteſtas, declaratur.caſu.337.num.18. fo.366
Statutum Patauinum ſub rub. de cauſis miſerabilium, Ver. & ne aduocati, caſu.369.num.5 fo.425
Statutum Patauinum ſub rub. de fide inſtrumentorum abbreuiatorum.c. ſi aliqua abbreuiatura, declaratur.ca.187.n.16 f.259
Statutum patauinum ſub rub. De Maleficijs.cap. poteſtas, declaratur.caſu.365.numero.17. f.423
Statutum Patauinum ſub rub. De ſucceſſionibus mulierum. dum Vult fœminas debere concedẽter dotari, declaratur ſic ſtatutum Mediolani. c.278. ſub rub. qualiter maſculi deſcendentes &c.ca.149.nu.37 f.211.
Statutum Patauinum ſub rub. de Maleficijs.cap. Vbicunque ſtatuta, declaratur.caſ.145.nu.8 fo.210
Statutum Patauinũ ſub rub. quibus liceat acquirere bona, c. nullus hominum, declaratur.caſu. 281.n.6 fo 379
Statutum Patauinum ſub rub. de Verbis iniurioſi.c.1. in fine declaratur.caſu. 364.num.17. fo.421
Statum Patauinum ſub rub. de alienationibus. c. Quo bona minoris alienari, permutitur, declaratur, & paulo infra.caſu.171.numero. 32. fo.230
Statutum Patauinum ſub rub. De alienationibus c.1. extenditur procedere etiam quo ad tranſactionem.ca.171.n.41 fo.230
Statutum Patauinum ſub rub. de armis. capitul. euntes. declaratur. caſu.394. numero. 61. fo.449
Statutum Patauinum ſub rub. de carceribus, cap. ſtuimus de præſenti, declaratur.ca.235.n.28 fo.310
Statutum Patiuum ſub rub. De alienationibus et obliga.c. ſtatuimus, latè declaratur. caſ.260. n 28 f.327
Statutum Patauinum ſub rub. de obliga.c. ſi aliquis emit poſſeſſionem, declaratur. ca.39.n.4 fo.115
Statutum Patauinum ſub rub. de ordine procedendi.cap. in diffinitiuis. declaratur.caſ 236.nu.2 fo.312
Statutum Patauinum ſub rub. de obligationibus c. contractus, qui loquitur, declaratur.ca.235. nu.19 f.310
Statutum Patauinum ſub rub. de armis. c. ſi qua arma Vetita. declaratur.caſu.394. num.56. fo.449
Statutum Patauinum ſub rub. De alienationibus c.1. in illis Verbis, alienationem eſſe minori potius Vtilem quàm damnoſam. declaratur.cen. 2.ca.171.n.64 fo.230
Statutum Patauinum ſub rub. de poſſeſſ. turb.c. qui per ſe Vel alium declaratur, caſ.386.nu.6 fo.438
Statutum Patauinum ſub rub. De cauſis miſerabilium, declaratur.caſu.66 numero. 2. folio. 139
Statutum Patauinum capit. ad calumnias reprimendas declaratur. caſu.69. nume.7. folio. 143
Statutum Patauinum ſub rub. De alienationibus cap.1. extenditur etiam ad compromiſſum.ca. 171.

caſ. 171. nu. 45 f. 230
Statutum Paduæ antiquum abrogatum, quo pœna ſola pecuniaria clericos occidentibus impro batur. q. 80. nu. 14 f. 74
Statutum Papiæ 38. in criminalibus ſub rub. de pœna officialis delinquentis in officio, declaratur. q. 80. nu. 15 f. 74
Statutum Patauinum ſub rubrica. de raptu mulierum. c. Iudæus declaratur. caſu. 291. nume. 17 f. 348
Statutum Patauinum ſub rub. de poſſeſſione turbata, c. Quicunque vendiderit. declaratur. ca. 381. nu. 17 f. 435
Statutum Patauinum ſub rubric. de carceribus. c. Nullus audeat declaratur. ca. 301. num. 24 fo. 352
Statutum Patauinum ſub rub. de fide inſtrumẽto rum abbreuiatorum. c. ſi aliqua, & c. & vbicunque, declaratur. caſu. 187, numero, 28. fo. 253
Statutum Patauinum ſub rub. de alienationibus & obligationibus c. 1. dum prohibet diuiſionem minoris declaratur. caſu. 171. numero. 38. fo. 230
Statutum Patauij ſub rub. de verbis iniurioſis, c. 1, & 2. & ſub rub. de iniuriantibus officiales cap. 1. 2. 3. declaratur. caſu. 263, numero, 33. fo. 330
Statutum Patauinum ſub rub. de blaſphemantibus Deum, declaratur. caſu. 376. numero. 7. folio. 431
Statutum Patauinum ſub rub. de alienationibus c. 1. corrigit ius commune, dum concedit minorem ſine decreto poſſe donare propter nuptias, & dotem conſtituere. ca. 171. nu. 49 f. 230
Statutum Patauinum ſub rub. de raptu mulierũ. c. ſi quis carnaliter, declaratur. caſ. 293. nu. 5 fo. 348
Statutum Patauinum ſub rub. de raptu mulierũ. c. qui aliquam mulierem, declaratur. ca. 287. nu. 5 f. 344
Statutum Patauinum ſub rub. de fugitiuis. declaratur. ca. 87. nu. 23 f. 154
Statutum Patauinum ſub rub. de blaſphemantibus, cap. 1. declaratur. caſu. 375. nume. 22. fo. 429
Statutum Patauinum ſub rub. Quòd villa teneatur de damno dato in villa, declaratur, caſ. 80 num. 4 fo. 148
Statutum Patauinum ſub ru. de carceribus. c. Capitaneus, declaratur, caſu. 302. numero. 4. folio. 354
Statutum Patauinum ſub rub. Quòd pater non teneatur dare partem filio. c. ult. declaratur. lib. 2. cen. 2. ca. 116. nu. 5 f. 196
Statutum Patauinum ſub ru. de blaſphemantibus capitul. 1. declaratur. caſu. 375. numero. 9. f. 429
Statutum Patauinum de conſilio ſapiẽtis, in eius comitatu obſeruari, q. 99. n. 25 fo. 97
Statutum Patauinum ſub rubr. de accuſationibus cap. qualibet, declaratur, caſu. 321. nume. 16. fo. 374
Statutum Bononiæ ſub rub. de quibus cauſis ſummariè, & c. declaratur, quæſtio. 44. numer. 8. fo. 39
Statutum Bononiæ in criminalibus, ſub rub. de inquiſitionibus & c. declaratur. q. 37. numero. 3. fo 32.
Statutum Bononiæ ſub rub. In quibus caſibus reus debeat ſtare detentus. declaratur. q. 80. n. 137. fo. 27
Statutum Bononiæ ſub rub. Quot homines poſſint inculpari de morte declaratur. q. 80. nu. 142. fo. 74
Statutum Bononiæ ſub rub. in quibus caſibus reus debeat ſtare detentus, declaratur. q. 80. nu. 72 fo. 77
Statutum Bononiæ ſub rub. de falſa moneta, declaratur. ca. 316. n. 21 fo. 366
Statutum Bononiæ ſub rub. de falſa moneta, declaratur. ca. 316. nu. 11 fo. 366
Statutum Bononiæ ſub ru. de adulterio, declarantur. ca. 290 n. 14 f. 346
Statutum Bononiæ ſub rub. de pœna homicidij, declaratur. ca. 362. nu. 21 fo. 469

Statutum Veronæ lib. 3.c. 36.ſub rubr. Quòd de vno vulnere de quo quis &c. declaratur.caſu 362.nu.13 f.416
Statutum Papiæ in ciuilibus,n.30.ſub rub.quòd mors & filiatio,declaratur.ca.89. nume.94. fo.160
Statutum Papiæ 7.in criminalibus,ſub rub.quòd iuſdicens teneatur inculpato dare fidantiam declaratur.ca.337.nu.3 fo.386
Statutum Papiæ 13. in criminalibus,ſub rub. De pœna illius qui homicidium commiſerit.declaratur,ca.325.n.13 f.376
Statutum Patauinum ſub rub. De maleficijs c.ut veritas,& c.omnes farbannitos, declaratur,et alia infra,ca.337.n.4 fo.385
Statutum Patauinum ſub rubr.de ſucceſsionibus mulierum,ca.ſtatuimus quòd omnes, declaratur.ca.218.n.7 fo.900
Statutum Patauinum ſub rub. De fugitiuis.c. Dominus poteſtas,declaratur.caſu.337.num.18. fo.366
Statutum Patauinum ſub rub. de cauſis miſerabilium,ver.& ne aduocati,caſu.369.num.5 fo.425
Statutum Patauinum ſub rub.de fide inſtrumenterum abbreuiatorum.c.ſi aliqua abbreuiatura,declaratur.ca.187.n.16 f.259
Satutum patauinum ſub rub. De Maleficijs.cap. poteſtas,declaratur.caſu. 365. numero. 17. f.423
Statutum Patauinum ſub rub. De ſucceſsionibus mulierum. dum vult fœminas debere concedẽter dotari,declaratur ſic ſtatutum Mediolani. c.278.ſub rub. qualiter maſculi deſcendentes &c.ca.149.nu.37 f.211
Statutum Patauinum ſub rub.de Maleficijs.cap. vbicunque ſtatuta,declaratur.caſ.145.nu.8 fo.210
Statutum Pataxinũ ſub rub.quibus liceat acquirere bona,c.nullus hominum,declaratur.caſu. 281.n.6 fo 379
Statutum Patauinum ſub rub de verbis iniurioſi.c. 1.in fine declaratur.caſu. 364.num.17. fo.421
pro reo ad allegandũ exceptiones,quod ibidem declaratur q.80.n.78 f.74
Statutum Veronæ lib.3.c.50.ſub rub.Qui produxerit falſum inſtrumentum,declaratur.c. 316 nu.5 f.366
Statutum Veronæ lib.2.c.34 ſub rub.de teſtibus & eorum numero,declaratur.caſu. 249.n.8 fo 319
Statutum Veronæ lib. 3.c. 49.ſub rub.qui falſũ teſtimonium dixerit,declaratur.ca.306.n.34 fo.399
Statutum Veronæ lib. 3.c 26.ſub rub.qui verba iniurioſa dixerit,& cap. vigeſimooctauo, vigeſimonono,declarantur.ca. 263.numer.31. fo.330
Statutum Veronæ lib.3.c.51.ſub rub.qui accuſationem falſo fecerit,declaratur. ca. 321.n. 14 fo.374
Statutum Veronæ li.3.c. 3.ſub rub.De ponendis & non ponendis ad tormenta,declaratur.caſu 270.nu.24 f.334
Statutum Veronæ lib.3.c.72.ſub rubr.qui carceratis dant conſilium,declaratur.ca.301.n.19 fo.352
Statutum Veronæ lib.3.c.51.ſub rub.qui accuſationem de falſo fecerit.&c. 114.ſub rubr.qui ſuccubuerit in accuſis.declaratur.ca.321.nu 7.fo.373
Statutum Veronæ lib.2.c. 21.ſub rub.de inbreuiaturis releuandis,daclaratur. ca.187.n.13 fo.253
Statutum Veronæ lib.3.c.41.ſub rub.qui carnaliter cognouerit.declaratur.ca.291 nume. 8. fo.348
Statutum Veronæ lib.3.c.40.ſub rub. Qui caſu, & non præmediatè hominem occiderit.declaratur.ca.324.n.13 f.379
Statutum Veronæ lib.3.c.102.ſub rub. de pœna cauantis,ſeu extirpantis terminos,declaratur. ca.393.nu.14 f.447
Statutum Veronæ lib.3.c.50.ſub rub.Quod producens falſum inſtrumentum,ibi,& teneatur

per ſacramentum dicere cauſam. declaratur. c. 315. nu. 29 f. 364

Statutum Veronæ li. 3 c. 61. ſub rub. Qui ruperit pacem bannito, declaratur. quæſt. 90. num. 52 fo. 89

Statutum Veronæ lib. 3 c. 77. ſub rub. de damnis datis & bannitis. declaratur. caſ. 345. nu. 14 fo. 394

Statutum Veronæ lib. 2. cap. 122. ſub rub de compromiſ. declaratur. caſu. 339. numero. 9. folio 387

Statutum Veronæ & Ferrariæ librum arbitrium prætoribus tribuens, quomodo intelligatur. q. 13 nu. 6 fo. 17

Statutum Veronæ lib. 2. c. 1. 82. ſub rub. de imm. haben. duodecim filios, declaratur. caſ. 379. n. 11. f. 443

Statutum Veronæ lib. 3. c. 49. ſub rub. qui falſũ teſtimonium dixerit, declaratur. ca. 307. n. 8. fo. 359

Staoutum Veronæ lib. 3. c. 39 ſub rub. Qui homicidium fecerit, declaratur. caſu. 360. nu. 120 fo. 409

Statutum Veronæ lib 1. c. 26. ſub rub. de Iudæis fœnerantibus, declaratur. caſu. 235. num. 17. fo. 310

Statutum Veronæ li. 2. c. 99. ſub rub. Quòd nulla mulier conſtante matrimonio &c. explanatur ca. 211. n. 3 fo. 295

Statutum Veronæ li. 3. c. 27. declaratur. q. 95. n. 4. f. 81

Statutum Veronæ lib. 3. ſub rub. qui interpellauerit aliquem notarium declaratur. caſ. 309. n. 4 fo. 361

Statutum Veronæ lib. 3. c. 41. ſub rub. Qui cognouerit carnaliter aliquem. declaratur. ca. 306. nu. 52 f. 409

Statutum Veronæ lib. 3. c. 62. ſub rub. de dando audientiam bannitis, declaratur. q. 90. nu. 29 fo 89

Statutum Veronæ li. 3. c 62. ſub rub. Qui homicidium fecerit, declaratur. caſu. 360. nu. 106. fo. 4[illegible]9

Statutũ Veronæ lib. 3. c. 30. ſub rub. quòd de vno vulnere &c. declaratur. caſu. 361. numero. 3. fo. 414

Statutum Veronæ lib. 3. c. 84. ſub ſub. De blado vel legumine. declaratur. caſu. 360. num. 99 fo. 409

Statutum Veronæ lib. 3. c 46. ſub rub. quòd de uno vulnere &c. declaratur. ca. 362. num. 30 fo. 419

Statutum Veronæ li. 2. c. 79. ſub rub. de alimẽtis præſtandis patri, declaratur. li. 2. cen. 2. ca. 169 nu. 5 fo. 227

Statutum Veronæ li. 3. c. 74. ſub rub. de maleficijs & damnis abſconsè datis declaratur. ca. 208 nu. 10 f. 289

Statutum Veronæ lib. 3. cap. 47. 48. declaratur. caſ. 306. n. 29 f. 359

Statutum Veronæ liberum arbitrium prætori tribuens quomodo intelligatur. quæſt. 13. num. 6 fo. 17

Statutum Veronæ de tormentis, declaratur. c. 271 nu. 3 fo. 335

Statutum Veronæ lib. 3. c. 36. ſub rub. quòd de uno vulnere &c. declaratur. caſu. 362. nu. 24. fo. 419

Statutum Veronæ lib: 2. cap. 101. ſub rubr. de Aduocatis, declaratur. caſu. [illegible]0. numero. 6. fo. 425

Statutum Veronæ li. 3. c. 97. ſub rub. qui venditione duobus declaratur. caſu. 381. numer. 15 fo. 436

Statutum Veronæ lib. 2. cap. 102. de pœna cauẽtis terminos declaratur. caſu. 93. numero. 21. fo. 169

Statutum Veronæ lib. 2. capitul. 151. de cauſis pauperum, declaratur. caſu. 65. numero. 13. folio. 139

Statutum Veronæ li. 2. c. 22. ſub rub. De reſpondẽdo poſitionibus, declaratur: caſu. 251. num. 12 fo. 321

Statutum libr. 3. capitul. 9. Vt contumaces. declaratur. quæſtio. 8[illegible]. numero. 97. folio. 74

Statutum

Statu' in Veronæ li. 3. c. 35. ſub rub. de punẽdis & non ponendis ad tormenta, declaratur. q. 9. nu. 5 fo. 14

Statutum Veronæ libr. 3. cap. 115. de pœnis criminum non determinatis, explicatur. ibidem; nu. 6

Statutũ Veronæ li. 2, c. 33. ſub ru. de pœna illius qui in iudicio negauerit aliquem eſſe filium declaratur. ca. 86. n. 95 f 132

Statutum Veronæ lib. 3. cap. 36. ſub rub. quòd de vno vulnere, declaratur. caſu. 362. numer. 5. fo. 419

Statutum Veronæ li. 3. c. 41. ſub rub, qui cognouerit carnaliter aliquam mulierem. declaratur. ca. 360. nu. 103 fo. 409

Statutum Veronæ li. 1. c. 118. ſub rub. de immunitate conceſſa legum Doctoribus. declaratur. ca. 379. n 6 f. 443

Statutum Veronæ li. 3. ſub rub. de pœna furis, in illis verbis, & plus & minus, declaratur. caſu 145. nu. 7 fo. 209

Statutum Veronæ li. 3. c. 16. ſub rub de ſecuritate non percipienda, declaratur. caſu. 139. nu. 5 fo. 206

Statutum Veronæ li. 2. c. 63. quòd nullus poßit ſe obligare cum iure communi conuenit. ca. 183. nu. 10 f. 244

Statutum Brixiæ in criminalibus, ſub rub. de aſſaſinis. declaratur. caſu. 360. numero. 121. fo. 409

Statutum Brixiæ in ciuilibus. c. 172. ſub rub. de loco, die, & teſtibus. declaratur caſ. 64. n. 27. fo. 404

Statutum Brixiæ 161. in ciuilibus ſub rub: quòd rogati reſtituere, dum loquitur de deſcendentibus, an etiam naturales comprehendant. c. 256 nu. 42 f. 323

Statutum Brixiæ 43. in ciuilibus, ſub rub. de cauſis vſurarijs declaratur. caſu. 235. numer. 26 fo. 310

Statutum Brixiæ in ciuilibus. c. 17. de iuramento calumnia declaratur. quæſtio. 20. numero. 6. fo. 20

Statutum Brixiæ 157. ſub rub. de pœna apponentis ſeu amouentis terminos. declaratur. ca. 393 nu. 13 f. 447

Statutum Brixiæ 116. in criminalibus ſub rubr. Qualiter communia teneantur ad reſtitutionẽ pro damno dato, exponitur caſu. 345. nu. 16 fo. 294

Statutum Brixiæ Reuendalorum, c. vlt. decla. caſu. 381. nu. 24 fo. 436

Statutum Brixiæ, Veronæ, & Patauij, de homicidijs, declaratur. caſu. 284. numero 30. fo. 341

Statutum Brixiæ in criminalibus, cap. 103. ſub rub. de pœna producentis chartam ibi tãquam

Statutum Brixiæ in ciuilibus, c. 56. ſub rub. de pœna negantis poſitiones filiationis declaratur. ca. 89. nu. 85 fo. 160

Statutum Brixiæ in criminalibus c. 56. ſub ru. de pœna homicidij. declaratur: caſu. 362. nu. 10. fo. 419

Statutum Brixiæ 170. in ciuilibus ſub rub, Quod venditio & donatio. exponitur. caſ. 39. nu. 5. fo. 115

Statutum Brixiæ. 62. in ciuilibus ſub rub. qualiter ſequeſtra, declaratur. caſu. 87. numero. 24. fo. 154

Statutum Brixiæ in ciuilibus in ſtatutis reformatis. c. 16. uer. Et quod quibuſcunbue, declaratur ca. 251. nu. 4 f. 321

Statutum Brixiæ 235. in ciuilibus, ſub rub. de ſaluis et fidis conductibus, declaratur. ca. 337. n. 7. fo. 388

Statutum Brixiæ 157. de pœna cauãtis terminos, declaratur. ca. 393. nu. 20 fo. 449

Statutum Brixiæ 191. in ciuilibus ſub rub. quod rogati reſtituere detrahant, declaratur. ca. 256 nu. 11 f. 323

Statutum Bria 114. in ciuilibus ſub rubr. Quod quilibet teneatur ad fictum, declaratur. caſu. 160. nu. 18 f. 220

Statutum Brixiæ in criminalibus. c. 15: ſub rubr. Accuſatus, uel inquiſitus &c. decla. q. 80. n. 52. f. 66. & 67. nu. 74

Statutum Brixiæ.ca.16.in ciuilib. De ordine medicorum, uer. omnes exceptiones, decla.ca.167 num.10 fo.224
Statutum Brixiæ in criminalib.c.157. De pœna apponentis, ſeu amouentis terminos, non admittit procuratore pro reo accuſato de illo crimine q.80.nu.19 fo 74
Statutum Brixiæ 103. in criminalib. ſub rub. de pœna producentis chartam. decla.ca.315.n.7 f.369
Statutum Brixiæ primum in ciuilib. decla c.229 nu.8 fo.307
Statutum Brixiæ 146. ſub rub. Quod filiu. fa. decla.ca.211, nu.4 fo.295
Statutum Brixiæ 31. in ciuilibus, ſub rub. de ſacramentis delatis a parte parti.ca.186.nu.9. fo.251
Statutum Brixiæ Beccariorum, ca.216. ſur rub. Quod aliquis non debeat ſcorticare carnes morbo ſas. decla.ca.392.n.7 349
Statutum Brix.193. in ciuilib. ſub rub. de ſucceſſione aſcēdentium dum uult fœminas eſſe alimētandas donec nubēt, declaratur quo in loco praſtanda erunt alimenta.ca.170.n.11. fo. 128
Statutum Brixiæ 141. in criminalibus ſub ru. de pœna portantis ferrum fraudoloſum decla.caſ. 394.nu.45 fo.449
Statutum Brixiæ 140. in criminalibus ſub ru. de pœna portantis arma, declaratur.ca.394.nu. 36 fo.449
Statutum Brixiæ 64 in ciuilibus, ſub rub. de reb. non pignorandis. decla.caſu.378.numero.18. fo.433
Statutum Brixiæ c.45. in criminalibus, ſub ru. de aſſaſſinis nec non ſtatuta Ferrariæ & Patauij de aſſaſſinis, declaratur..ca.360.numero.45. fo.409
Statutum Brixiæ in criminalib.ca.207.q.95.nume.5 fo.287
Statutum Brixiæ 31. in ciuilib. ſub rub. de ſacramētis declaratis, ibi, deferatur in facto proprio decla.ca.190.nu.11 2:6
Statutum Brixiæ 140. in criminalibus, ſub rubr. de pœna portantis arma declara.ca.394.n.62 fo.447
Statutum Brixiæ 60. in ciuilibus, ſub rub. Quod poſſit dari tu'or. in fine, dum de pupilli educatione loquitur, declaratur.caſu.168. nume.14. fo.226
Statutum Brixiæ 80. ſub rub. Quod miniſtrale teneatur idoneè ſatiſdare, et ſtatutum.126. ſub rub. Quod ſatiſdans non detineatur, decla.caſ. 142.nu.5 fo.207
Statutum Brixiæ 191. ſub rub. Quod rogati reſtituere, decla.ca.256.n.55 f.323
Statutum Brixiæ c.202. in ciuilib. ſub rub. quod volentes fieri ciues, declaratur, & paulo infra ca 155.n.6 fo.218
Statutum Brixiæ 191. in ciuilibus, ſub rub. quod rogati &c. late declaratur, caſ.256 num.38 f.323
Statutum Brixiæ 191. in ciuilibus, ſub rub. quod rogati &c. declaratur.caſu. 256.numero.30 fo.323
Statutum Brixiæ de ſtatutis poteſtatis, c.41. Bailia Abbatis, declaratur, quæ ſt.56.numero.6 fo.40
Statutum Brix.191. ſub rub. Quòd rogati, decla ca.256.nu.45 f.323
Statutum Brixiæ ca.193. De ſucceſſione aſcendētium, ibi, & eas fœminas dotare ſecundum facultates arbitrio amicorum, decla.ca.149.nu. 24 f.211
Statutum Brixiæ d.c.171, cui tribuat potiorē auctoritatem committenti protocola defuncti notarij ca.187.n.51 f.236
Statutum Brixiæ 114 in criminalib. ſub rub. de incendio decla.ca.390.n 36 f.443
Statutum 43 ſub rub. de cauſis uſurarijs, decla.ca. 398.nu.45 f.456
Statutum Brixiæ in ciuilib.c 171. ſub ru. de Breuiarijs notariorum, declaratur.ca.187.n.49. fo. 236
Statutum Brixiæ 114. in criminalibus, ſub rubr. De incendio, declaratur.ca.390, numero.34. fo.443

Statutum Brixiæ 110.in ciuilib.ſub rub.de immunitate Medicorum & Magiſtrorum Grammatice declara ca.379.n.7 f.434

Statutum Brixiæ in criminalib.c.170.ſub ru. De pœna vendenti eandem rem duob.decla.c.381 nu.14 f.436

Statutum Brixiæ 140.in criminalibus,de pœna portantis arma declaratur,caſu. 394.nu.51. fo.449

Statutum Brixiæ 142.in criminalib.ſub rub.de officialibus circantibus arma declaratur,ibid. num.52

Statutum Brix.47.in ciuilib.ſub rub.de modo et forma procedendi in bonis debitoris cōtumacis, decla.ca. 185.nu.36 fo.248

Statutum Brixiæ 31.in ciuilib.ſub rub. de ſacramentis delatis a parte parti,declaratus. c.319 nu.31 f.371

Statutum Brixiæ 151.in ciuilib.ſub rub. quod nō fiat ratio de pœnis,an locum habeat cum datio ni quantitatis pœna apponitur; latè decla.caſu. 260.nu.43 f.220

Statutum Brixiæ 46.ſub rub.Quod iudex ſecularis poſſit cognoſcere declaratur. caſ.167.nu.9 fo.224

Statutū Brixiæ 151.in ciuilib.ſub rub. Quod nō fiat ratio de pœnis, late & diligenter explicatur.ca.260.n. 21 f.327

Statutum Brixiæ 19.in ciuilib.ſub rub.De nominibus teſtium producentis,in fine,exponitur,c. 249.nu.9 fo.320

Statutum Brixiæ 141.declaratur,ca.394.n.48 fo. 449

Statutum Brixiæ in criminalib.7.ſub rub.de muliere honeſta vita ſtuprata.decla.ca.294.n. 7 fo. 349

Statutū Brixiæ c.113 in ciuilib,ſub.ru.de nō faciendo ceſſionem,ſtrictè interpretatur,caſ.73. num. 9 f.150

Statutum Brixiæ 58.in ciuilib.ſub rub.quod maior quatuordecim annis.declaratur.ca.117.n. 5 fo.197

Statutum Brixiæ 151.in ciuilib.ſub rubr.Quòd non fiat ratio de pœnis,declaratur.ca.260.nume.36 f.220

Statutum Ferrariæ li.3.ſub rub.de vitijs carnis, decla.q.80 nu.53 fo.74

Statutum Ferrariæ li. 3.ſub rub. Pœna recipiētis rebelles bannitos declaratur,& infra.ca.348 nu.6 f.395

Statutum Ferrariæ de cauſis minimis,decl.q.40 nu.3 fo.36

Statutum Ferrariæ li.2.ſub ru quod quilibet notarius requiſitus declaratur.caſu. 369.nu.8. f.425

Statutum Ferrariæ li.2.ſub rub.De modo procedēdi in cauſis à decem libris ſupra. decla.c.211 nu.13 f.294

Statutum Ferrariæ li.3.ſub rub.De vitijs carnis, declara,ca.286,nu.6 fo.313

Statutum Ferrariæ li.3.ſub rub.Qualiter & quādo procurator.declaratur.q. 80.n.69.f.74.et fo.68.nu 106

Statutum Ferrariæ li. 2.ſub rub.Quòd fidei ſit cōtenta de eo,quod pater dederit,declaratur.caſ. 149.nu.3 fo.211

Statutum Ferrariæ li.3.ſub ru. de pœna cōmittētis furtum, vel robariam decla.ca. 295.n.16. fo.349

Statutum Ferra.li.3.de ſecuritate interpretatur. ca.140.n.6 f.206

Statutum Ferrariæ li.3 ſub rub. pœna homicidiū committentis,declaratur,caſu.360.num.38 fo. 409

Statutum Ferrariæ li.3.ſub ru. De pœna uenenantis,decla.ib.nu.48

Statutum Ferrariæ li.3 ſub rub.de vitijs carnis, decla.ib.nu.53

Statutum Ferrariæ ſub rub.de pœna per vim cognoſcentis uel rapientis decla.caſ.291.num.9 fo. 348

Statutum Ferrariæ libr.3. De arbitrio poteſtatis Ferrariæ,decla.q.84.n.6 fo.84

Statutum Ferrariæ li.3 ſub rub.de occidente vel vulnerante inuentum in domo,decla.ca.104. nu.7 f.181

Statutum Ferrariæ li.2.ſub ru.quod accuſationē r.cipiatur, decla.ca. 322.n.8 fo.375

Statutum Ferrariæ li.3.ſub rub rub.de pœna corrumpentis poteſtatem decla.ca. 343.num.15. fo.392

Statutum Ferrariæ li.3.ſub rub.De vitijs carnis non punire attentantem ſodomiam.ca.286.n. 22. fo.343

Statutum Ferrariæ li.3.ſub rub.de pœna dicentis verba iniurioſa, decla.ca.263.n.32 f.330

Statutum Ferrariæ li.3.ſub ru.de frangēte carceres.decla.ca 301.n.20 fo.352

Statutum Ferrariæ li.3.ſub rub.de pœna occidentis vel vulnerantis, ver. ſi quis autem dictas pœnas, procuratorem non admittit pro reo de eo crimine accuſato, q.80.n.20 f.74

Statutum Ferrariæ li.2.ſub ru.Qualiter & quando procurator pro reo, &c. declaratur ibidem. num.23

Statutum Ferrariæ eodem libro & rub. ver.in alijs vero, eum iure communi conuenire, ibidem num.36

Statutum Ferrariæ li.3.ſub ru.Pœna per uim cognoſcentis uel rapientis mulierem decla.c.360 nu.122 fo.409

Statutum Ferrariæ li.2.ſub ru.de poſitionibus, decla.ca.251.n.13 fo.320

Statutum Ferra.li.3 ſub rub. Pœna eorū qui doloſe & penſatè quærunt & tentant corrumpere notarios, decla.ca.343.nu.18 f.392

Statutum Ferrariæ li.3.ſub ru.de vitijs carnis, exponitur in illis verbis, defenſores, &c.q.80 nu.74 fo.74

Statutum Ferra.li.3.de arbitrio poteſtatis Ferrariæ in falſitatibus decla.q.9.nu.7 fo.14

Statutum Ferra.li.3.ſub ru.quod minor 14.an. decla.ca.329.nu.18 f.380

Statutum Ferrariæ, li.2, ſub rub.de modo procedēdi in cauſis decla.ca.70.n.12 f.144

Statutum Ferrariæ, de modo procedendi in cauſis a decem libris infra, declaratur. quæſt.32.n.13 fo.27

Statutum Ferrariæ lib.3.ſub rub.de officio poteſtatis Ferrariæ in falſitatibus decla.q 78 n 3 fo.71

Statutum Ferrariæ li.2.ſub rub. Cui & quando ſacramentum debeat deferri in ſupplementum decla.ca.190.n.4 f.256

Statutum Ferra.li.3.ſub rub.de pœna occidētis. decla.q.86.n.19 fo.785

Statutum Ferrariæ lib.3.ſub rub. De ijs qui non reperiuntur ſcripti in libris condemnationum. decla.q.90.nu.12 fo.89

Statutum Ferra.lib.3.ſub rubr. de occidente, vel vulnerante inuentum in domo de nocte, procuratorem admittere debet pro vulnerante accuſato. q.80.n.144 fo.74

Statutum Ferrariæ li.3.de vitijs carnis, declara. ibi.num.50

Statutum Ferrariæ li.2.ſub ru.quib.caſib.poſſit pro delicto capi.ca.87.n.22 f.154

Statutum Ferra.li.3.ſub rub.pœna deponētis falſum, decla.ca.36.nu.24 fo.115

Statutum Ferra.li.3.ſub rub.pœna deponentis falſum, decla.ca. 307.n.9 f.370

Statutum Ferrariæ li.2.ſub rub.infra quantum tempus frater, uel aſcendens &c.decla.c.149 nu.23 f.211

Statutum Ferrariæ lib.2.ſub rub.quibus caſibus ſummariè procedatur, declaratum.q 37.n 4. fo.32

Statutum Ferrariæ lib.3.ſub rub.de pœna facientium falſas monetas.declaratur. ca.316.nu. nu.66 f.367

Statutum Ferrariæ li.3.ſub rub. pœna deponētis falſum decla.ca.309.n.5 fo.361

Statutum Ferrariæ libr.ſecundo, de indemnitatibus mulierum exponitur, ca,211.n.5.fo.294.

Sattutum Ferrariæ li.2.ſub rub.de ceſſione bonorum & inducijs quinquennalibus decla.caſu. 245.nu.12 f.319

Statutum Ferrariæ li.2,ſub rub. De modo procedēdi in cauſis a decem libris maribio.ſupra.caſu 136.nu.3 fo 204

Statutum Ferrariæ li.3.ſub rub. de condemnatis maleficio rebus decla.ca. 348.n. 11.fo.395.

*matrimoniũ contrahit.ca.*194.*nu.*14.*f.*259.

Statutum Papiæ 21.*in criminalibus, ſub rubric. de pœna homicidij, an locum etiam habeat contra plures vulnerantes, quo c.*362.*n.* 9.*f.*419

Statutum Papiæ 31.*in criminalibus ſub.rub.de pœna illius qui violentiam fecerit alicui in eius poſſeſſione, declaratur.c.*354.*n.*37. *f.*403

*Statutum Papiæ in ciuilib.c.*145.*ſub rub.de immunita.conceſſ.propter num.*12.*liber.declaratur ca.*379.*nu.*10.436

Statutum Papiæ 69.*in criminalibus, ſub rubric. de pœna banni. declaratur.quaſtio.*90.*numero.* 27 *f.*89

Statutum Papiæ 13.*in criminalibus, ſub rubr. de pœna accuſantis falsò.declaratur.caſ.*322.*num.*6 *f.*375

Statutum Papiæ 27.*in criminalibus ſub rub.de pœna furis.quando pro fure admittat procuratorem,q.*80.*nu.*117 *f.*74

Statutum Papiæ 66.*in criminalibus ſub rub.de pœna communium terrarum territorij declaratur.c.*222*nu.* 24 *f.*303

*Statutum Papiæ,*13.*in criminalib.ſub rub.de pœna accuſantis falsò,&c. non admittere procuratorem pro reo illius criminis accuſato, & ſi pœna mixta inducenda ſit.ib.nu.*18

Statutum Papiæ 37.*in criminalibus, ſub rubruc. de pœna notariorum, &c.explicatur, ibidem num.*25

Statutum Papiæ 17.*in criminalibus, ſub rubr. pœna facientis, inſultum, declaratur, ibidem num.*30

Statutum Papiæ 21.*in criminalibus, ſub rubr. de pœna illius, qui homicidium commiſerit. declaratur.c.*357.*n.*11 *f.*486

Statutum Papiæ 19.*in criminalibus ſub rubr. de pœna illius qui vulnerauerit.declaratur ca.*329.*nu.*10. *f.*386

Statutum Papiæ 69.*in criminalibus ſub rubr. de pœnis banni punit occidentem bannitum proditoric.q.*90.*n.*51 *f.*189

Statutum Papiæ 19, *in criminalibus ſub rub. de pœna illius qui vulnerauerit, declaratur, caſ.* 263.*nu.*30 *f.*330

Statutum Papiæ 25. *in ciuilibus, ſub rubric. de compromiſſis.declaratur.caſu.*339.*numero.*8 *f.*387

Statutum Papiæ 27. *in criminalibus ſub rubric.de pœna furis.declaratur caſu.* 295.*nume.*21 *f.*349

Statutum Papiæ de regimine Poteſtatis, 28.*ſub rubr.de electione Poteſtatis & eius familiæ declaratur.c.*253.*nu.*4 *f.*321

Statutum Papiæ 28.*in ciuilibus ſub rub.de reſponſionib.fiendis poſitionibus.caſ.*251.*nu.*2.*declaratur.* *f.*320

Statutum Papiæ 20,21.*in criminalibus, quod homicidas & vulnerantes punit, ebrios non comprehendit.c.*326.*nu.*3 *f.*376

Statutum Papiæ 14.*in criminalib.ſub rub.de pœna eius qui in Deum vel Sanctos blaſpemando &c. declaratur. caſu.*375. *numero* 20. *fol.* 429

Statutum Papiæ 64 *in ciuilibus, ſub rub. de ceſſione fienda. declaratur non habere locum in vniuerſitate.c.*183.*n.*14 *f.*244

Statutum Papiæ 18.*in criminalib.ſub rub.de pœna illius qui vulnerauerit, declaratur.c.*277.*nu.*9 *f.*344

Statutum Papiæ 9.*in criminalib.ſub rub.quo caſu inculpatus, non procedit, ſi carceratus ſemel aufugit.c.*303.*n.*11 *f.*355

Statutũ papiæ 9.*in criminalibus ſub ru. Quo caſu inculpatus declaratur.caſu.* 303.*numero.*24 *fol.* 355

Statutum Papiæ 9 *in criminalib.ſub rub.quo caſu inculpatus de maleficio declaratur.caſu.*303 *nu.*7 *f.*355

Statutum Papiæ 9.*in criminalib.ſub rub.quo caſu inculpatus de maleficio incarceretur, declaratur.c.*305.*n.*10 *f.*355

Statutum Papiæ 21. *in criminalib. ſub rubr. de pœna illius qui homicidium commiſerit, declaratur.c.*324.*nu.*4 *f.*377

Statutum Papiæ 57.*in criminalib.ſub rub.de pœna ſuperſtis vel cuſtodis carcerum, declaratur,*

tur.caſ.302.nu.3 f.354

Statutum Papiæ 37. in criminalibus ſub rub. de pœna notariorum, declaratur. caſu. 33. numero.3 f.382.

Statutum Papiæ 105. in ciuilibus ſub rubric. de beſtijs aratorijs, declaratur. caſu. 378. numero.16 f.433

Statutum Papiæ 66 in criminalib. ſub rub. de pœna communium terrarum territory, declaratur.c.222.nu.7 f.303

Statutum Papiæ 47. de modo dandi curatorem, declaratur.c.150.nu.8 f.214

Statutum Papiæ 44. in criminalibus, ſub rub. de pœna portantis arma. declaratur. caſu. 394. num.37 f.449

Statutum Papiæ 44. in criminalib. declaratur.c. 394.n.46 f.449

Statutum Papiæ 94. in ciuilib. ſub rub. in quantum & qualiter mater &c. dum excludit matrem a ſucceſſione, eam tamen non excludit a tutela.c.150.n.37 f.214

Statutum Papiæ in criminalibus ſub rubr. de pœna communium terrarum. exponitur. caſ. 80. nu.5 f.148

Statutum Papiæ primum in ciuilibus, verſ. quod a ſententia lata. declaratur. caſu. 227. num.5 fol. 307

Statutum Papiæ 10. in ciuilib. ſub rub. de citationib. fiendis. declaratur. ib. nu.6

Statutum Papiæ 147 in ciuilib. ſub rub. de modo dandi curatorem bonis vacantibus. declaratur. c.150.nu.3 f.214

Statutum Papiæ 57. ſub rub. de pœna ſuperſtitis, vel cuſtodis carcerum. in fine, declaratur. q. 88.nu.26 f.87

Statutum Papiæ 129. in ciuilibus ſub rubric. quod volentes fieri ciues, declaratur. caſ. 155. nu.5 f.218

Statutum Papiæ 37. in criminalibus ſub rubric. de pœna notariorum, dum punit vtentes falſo. quomodo intelligatur. caſu. 315. numero.4 fol. 364

Statutum Papiæ 13, in criminalib. declaratur.c. 321.num.22 f.374

Statutum Papiæ in criminalibus ſub rubric. de Pœna furtu declaratur. caſu.329 num.13 fol. 380

Statutum Papiæ 53. in criminalib. ſub rubric. de pœna conſulis communitatis, declaratur.c.323 nu.14 f.376

Statutum Papiæ 21. in criminalibus ſub rubr. de pœna illius qui homicidium commiſerit, declaratur non procedere in ætate minori. caſ. 329. num.8 f.380

Statutum Papiæ 13. in criminalib. ſub rub. de pœna accuſantis falsò vel denuntiantis. declaratur c.321.nu.10 f.373

Statutum Papiæ 46. in criminalibus ſub rub. de pœna illius qui luſerit ad taxillos, declaratur.c. 390.nu.23 f.443

Statutum Papiæ 27. in criminalibus de pœna furis. declaratur. caſu. 399. numero. 24 f.456

Statutum Papiæ 69. de Pœnis banni, iterum declaratur.q.90.nu.42 f.89

Statutum Papiæ 21. in criminalib. ſub. rub. de pœna illius, qui homicidium commiſerit. declaratur.c.284.nu.28 f.341

Statutum Papiæ 37. in criminalibus ſub rubr. de pœna notariorum, declaratur. caſ.351. nu.19 fol. 364

Statutum Papiæ 52. in ciuilibus ſub rub. de pœna communium terrarum, declaratur. caſu. 180. nu.25 f.238

Statutum Papiæ 31. in criminalibus, ſub rubric. de pœna eius qui violentiam alicui fecerit in eius poſſeſſione, declaratur. caſu. 351. nume.4 f.398

Statutum Papiæ 82. in criminalib. ſub rubric. de anothomia fienda, cum iure communi conuenire.c.185.n.11 f.248

Statutum Papiæ 19. in criminalibus de pœna illius qui vulnerauerit, declaratur. caſ. 303. nume.33 f.355

Statutũ Papiæ 4. in criminalib. ſub rub. qualiter in inquiſitionib. &c. nõ admittere procuratorẽ

proreo ad allegandum exceptiones. quod ibidem declaratur q.80.n.78 f.74

Statutum Papiæ in ciuilibus, n.30. ſub rub. quòd mors & filiatio, declaratur. ca.89. nume.94. fo.160

Statutum Papiæ 7. in criminalibus, ſub rub. quòd iuſdicens teneatur ineulpato dare fidantiam. declaratur. ca.337. nu.3 fo.386

Statutum Papiæ 13. In criminalibus, ſub rub. De pœna illius qui homicidium commiſerit. declaratur. ca.325. n.13 f.376

Statutum Patauinum ſub rub. De maleficijs c. ut veritas, & c. omnes faribannitos. declaratur, et alia infra. ca.337. n.4 fo.385

Statutum Patauinum ſub rubr. de ſucceſsionibus mulierum, ca. ſtatuimus quòd omnes. declaratur. ca.218. n.7 fo.900

Statutum Patauinum ſub rub. De fugitiuis. c. Dominus poteſtas. declaratur. caſu.337. num.18. fo.366

Statutum Patauinum ſub rub. de cauſis miſerabilium, ver. & ne aduocati. caſu.369. num.5 fo.425

Statutum Patauinum ſub rub. de fide inſtrumentorum abbreuiatorum. c. ſi aliqua abbreuiatura, declaratur. ca.187. n.16 f.259

Statutum patauinum ſub rub. De Maleficijs. cap. poteſtas, declaratur. caſu. 365. numero. 17. f.423

Statutum Patauinum ſub rub. De ſucceſsionibus mulierum. dum vult fœminas debere concedēter dotari, declaratur ſic ſtatutum Mediolani. c.278. ſub rub. qualiter maſculi deſcendentes &c. ca.149. nu.37 f.211.

Statutum Patauinum ſub rub. de Maleficijs. cap. vbicunque ſtatuta. declaratur. caſ.145. nu.8 fo.210

Statutum Patauinū ſub rub. quibus liceat acquirere bona, c. nullus hominum, declaratur. caſu. 281. n.6 fo 379

Statutum patauinum ſub rub. de verbis iniurioſi. c. 1. in fine declaratur. caſu. 364. num.17. fo.421

Statum Patauinum ſub rub. de alienationibus. c. Quo bona minoris alienari, permittitur, declaratur, & paulo infra. caſu.171. numero. 32. fo.230

Statutum Patauinum ſub rub. De alienationibus c.1. extenditur procedere etiam quo ad tranſactionem. ca.171. n.41 fo.230

Statutum Patauinum ſub rub. de armis. capitul. euntes. declaratur. caſu.394. numero. 61. fo.449

Statutum Patauinum ſub rub. de carceribus. cap. tuimus de præſenti, declaratur. ca.235. n.28 fo.310

Statutum Patiuum ſub rub. De alienationibus et obliga. c. ſtatuimus, latè declaratur. caſ.260. n 28 f.327

Statutum patauinum ſub rub. de obliga. c. ſi aliquis emit poſſeſsionem. declaratur. ca.39. n.4 fo.115

Statutum Patauinum ſub rub. de ordine procedendi. cap. in diffinitiuis. declaratur. caſ 236. nu.2 fo.312

Statutum Patauinum ſub rub. de obligationibus c. contractus, qui loquitur, declaratur. ca.235. nu.19 f.310

Statutum Patauinum ſub rub. de armis. c. ſi qua arma vetita. declaratur. caſu. 394. num.56. fo.449

Statutum Patauinum ſub rub. De alienationibus c.1. in illis verbis, alienationem eſſe minori potius vtilem quàm damnoſam. declaratur. cen. 2. ca.171. n.64 fo.230

Statutum Patauinum ſub rub. de poſseſſ. turb. c. qui per ſe vel alium declaratur. caſ.386. nu.6 fo.438

Statutum Patauinum ſub rub. De cauſis miſerabilium, declaratur. caſu.66 numero. 2. folio. 139

Statutum Patauinum capit. ad calumnias reprimendas declaratur. caſu.69. nume.7. folio. 143

Statutum Patauinum ſub rub. De alienationibus cap.1. extenditur etiam ad compromiſſum. ca. 171.

caſ.171.nu.45 f.230
Statutum Padua antiquum abrogatum, quo pœna ſola pecuniaria clericos occidentibus improbatur.q.80.nu.14 f.74
Statutum Papia 38. in criminalibus ſub rub. de pœna officialis delinquentis in officio, declaratur.q. 80.nu.15 f.74
Statutum Patauinum ſub rubrica. de raptu mulierum.c. Iudeus declaratur. caſu. 291. nume.17 f.348
Statutum Patauinum ſub rub. de poſſeſſione turbata, c. Quicunque vendiderit.declaratur.ca. 381.nu.17 f.435
Statutum Patauinum ſub rubric. de carceribus. c.Nullus audeat declaratur.ca.301.num.24 fo.352
Statutum patauinum ſub rub.de fide inſtrumētorum abbreuiatorum.c.ſi aliqua, & c.& vbicunque,declaratur. caſu. 187.numero.28. fo.253
Statutum Patauinum ſub rub. de alienationibus & obligationibus c.1.dum prohibet diuiſionem minoris declaratur. caſu.171.numero. 38. fo.230
Statutum Patauij ſub rub.de verbis iniurioſis,c. 1,& 2. & ſub rub.de iniuriantibus officiales cap.1.2.3 declaratur.caſu.263.numero.33. fo.330
Statutum Patauinum ſub rub. de blaſphemantibus Deum,declaratur.caſu.376.numero.7.folio.431
Statutum Patauinum ſub rub.de alienationibus c.1.corrigit ius commune,dum concedit minorem ſine decreto poſſe donare propter nuptias,& dotem conſtituere.ca.171.nu.49 f.230
Statutum Patauinum ſub rub.de raptu mulierū. c.ſi quis carnaliter,declaratur.caſ.293.nu.5 fo.348
Statutum Patauinum ſub rub.de raptu mulierū. c.qui aliquam mulierem,declaratur.ca.287. nu.5 f.344
Statutum Patauinum ſub rub. de fugitiuis.declaratur.ca.87.nu.23 f.154
Statutum Patauinum ſub rub. de blaſphemantibus,cap.1.declaratur.caſu.375.nume.22. fo.429
Statutum Patauinum ſub rub.Quòd villa teneatur de damno dato in villa,declaratur.caſ.80 num.4 fo.148
Statutum Patauinum ſub ru.de carceribus.c.Capitaneus,declaratur,caſu.302. numero.4.folio.354
Statutum Patauinum ſub rub. Quòd pater non teneatur dare partem filio.c.ult.declaratur.lib. 2.cen.2.ca.116.nu.5 f.196
Statutum Patauinum ſub ru.de blaſphemantibus capitul. 1. declaratur. caſu.375. numero.9. f.429
Statutum Patauinum de conſilio ſapiētis, in eius comitatu obſeruari.q.99.n.25 fo.97
Statutum Patauinum ſub rubr.de accuſationibus cap.qualibet.declaratur.caſu.321.nume.16. fo.374
Statutum Bononiæ ſub rub.de quibus cauſis ſummariè,&c.declaratur,quæſtio.44. numer.8. fo.39
Statutum Bononiæ in criminalibus,ſub rub.de inquiſitionibus &c.declaratur.q.37.numero.3. fo 32.
Statutum Bononiæ ſub rub. In quibus caſibus reus debeat ſtare detentus,declaratur.q. 80.n.137. fo.27
Statutum Bononiæ ſub rub. Quot homines poſſint inculpari de morte declaratur.q.80. nu. 142. fo.74
Statutum Bononiæ ſub rub. in quibus caſibus reus debeat ſtare detentus,declaratur.q. 80.nu.72 fo.77
Statutum Bononiæ ſub rub.de falſa moneta,declaratur.ca.316.n.21 fo.366
Statutum Bononiæ ſub rub. de falſa moneta, declaratur.ca.316.nu.11 fo.366
Statutum Bononiæ ſub ru.de adulterio, declaratur.ca.290 n.14 f.346
Statutum Bononiæ ſub rub.de pœna homicidij,declaratur.ca.362.nu.21 fo.469

Statutum Veronæ lib. 3. c. 36. ſub rubr. Quòd de vno vulnere de quo quis &c. declaratur. caſu 362. nu. 13 f. 416

Statutum Papiæ in ciuilibus, n. 30. ſub rub. quòd mors & filiatio, declaratur. ca. 89. nume. 94. fo. 160

Statutum Papiæ 7. in criminalibus, ſub rub. quòd iuſdicens teneatur inculpato dare fidantiam. declaratur. ca. 337. nu. 3 fo. 386

Statutum Papiæ 13. In criminalibus, ſub rub. De pœna illius qui homicidium commiſerit. declaratur. ca. 325. n. 13 f. 376

Statutum Patauinum ſub rub. De maleficijs c. ut veritas, & c. omnes farbannitos, declaratur. et alia infra. ca. 337. n. 4 fo. 385

Statutum Patauinum ſub rubr. de ſucceſſionibus mulierum, ca. ſtatuimus quòd omnes, declaratur. ca. 218. n. 7 fo. 90c

Statutum Patauinum ſub rub. De fugitiuis. c. Dominus poteſtas, declaratur. caſu. 337. num. 18. fo. 366

Statutum Patauinum ſub rub. de cauſis miſerabilium, ver. & ne aduocati. caſu. 369. num. 5 fo. 425

Statutum Patauinum ſub rub. de fide inſtrumentorum abbreuiatorum. c. ſi aliqua abbreuiatura, declaratur. ca. 187. n. 16 f. 259

Satutum patauinum ſub rub. De Maleficijs. cap. poteſtas, declaratur. caſu. 365. numero. 17. f. 423

Statutum Patauinum ſub rub. De ſucceſſionibus mulierum. dum vult fœminas debere concedē ter dotari, declaratur ſic ſtatutum Mediolani. c. 278. ſub rub. qualiter maſculi deſcendentes &c. ca. 149. nu. 37 f. 211

Statutum Patauinum ſub rub. de Maleficijs. cap. vbicunque ſtatuta, declaratur. caſ. 145. nu. 8 fo. 210

Statutum Patauinū ſub rub. quibus liceat acquirere bona, c. nullus hominum, declaratur. caſu. 281. n. 6 fo. 379

Statutum Patauinum ſub rub de verbis iniurioſi. c. 1. in fine declaratur. caſu. 364. num. 17. fo. 421

pro reo ad allegandū exceptiones, quod ibidem declaratur q. 80. n. 78 f. 74

Statutum Veronæ lib. 3. c. 50. ſub rub. Qui produxerit falſum inſtrumentum, declaratur. c. 316 nu. 5 f. 366

Statutum Veronæ lib. 2. c. 34 ſub rub. de teſtibus & eorum numero, declaratur. caſu. 249. n. 8 fo 319

Statutum Veronæ lib. 3. c. 49. ſub rub. qui falsū teſtimonium dixerit, declaratur. ca. 306. n. 34 fo. 399

Statutum Veronæ lib. 3. c. 26. ſub rub. qui verba iniurioſa dixerit, & cap. vigeſimooctauo, vigeſimonono, declarantur. ca. 263. numer. 31. fo. 330

Statutum Veronæ lib. 3. c. 51. ſub rub. qui accuſationem falſo fecerit, declaratur. ca. 321. n. 14 fo. 374

Statutum Veronæ li. 3. c. 3. ſub rub. De ponendis & non ponendis ad tormenta, declaratur. caſu 270. nu. 24 f. 334

Statutum Veronæ lib. 3. c. 72. ſub rubr. qui carceratis dant conſilium. declaratur. ca. 301. n. 19 fo. 352

Statutum Veronæ lib. 3. c. 51. ſub rub. qui accuſationem de falſo fecerit. & c. 114. ſub rubr. qui ſuccubuerit in accuſis. declaratur. ca. 321. nu 7. fo. 373

Statutum Veronæ lib. 2. c. 21. ſub rub. de inbreuiaturis releuandis, declaratur. ca. 187. n. 13 fo. 253

Statutum Veronæ lib. 3. c. 41. ſub rub. qui carnaliter cognouerit. declaratur. ca. 291. nume. 8. fo. 348

Statutum Veronæ lib. 3. c. 40. ſub rub. Qui caſu, & non præmeditatè hominem occiderit. declaratur. ca. 324. n. 13 f. 379

Statutum Veronæ lib. 3. c. 102. ſub rub. de pœna cauantis, ſeu extirpantis terminos, declaratur. ca. 393. nu. 14 f. 447

Statutum Veronæ lib. 3. c. 50. ſub rub. Quod producens falſum inſtrumentum, ibi, & teneatur

per

per ſacramentum dicere cauſam.declaratur.c. 315.nu.29 f.364
Statutum Veronæ li.3 c. 61.ſub rub.Qui ruperit pacem bannito,declaratur.quæſt.90.num.52 fo.89
Statutum Veronæ lib.3 c.77.ſub rub.de damnis datis & bannitis.declaratur.caſ.345.nu.14 fo.394
Statutum Veronæ lib.2.cap.122.ſub rub de compromiſ.declaratur.caſu. 339. numero.9.folio 387
Statutum Veronæ & Ferrariæ librum arbitrium prætoribus tribuens,quomodo intelligatur.q.13 nu.6 fo.17
Statutum Veronæ lib.2.c.182.ſub rub.de imm. haben.duodecim filios, declaratur. caſ.379.n. 11.f.443
Statutum Veronæ lib.3.c.49.ſub rub.qui falſũ teſtimonium dixerit,declaratur.ca.307.n.8. fo.359
Statutum Veronæ lib.3.c.39.ſub rub.Qui homicidium fecerit,declaratur.caſu.360.nu.120 fo.409
Statutum Veronæ lib 1.c. 26.ſub rub.de Iudæis fœnerantibus,declaratur.caſu.235.num.17. fo.310
Statutum Veronæ li.2.c.99.ſub rub.Quòd nulla mulier conſtante matrimonio &c.explanatur ca.211.n.3 fo.295
Statutum Veronæ li.3.c.27.declaratur.q.95.n. 4.f.81
Statutum Veronæ lib.3.ſub rub. qui interpellauerit aliquem notarium declaratur.caſ.309.n.4 fo.361
Statutum Veronæ lib.3.c.41.ſub rub.Qui cognouerit carnaliter aliquem.declaratur. ca.306. nu.52 f.409
Statutum Veronæ lib.3.c. 62.ſub rub.de dando audientiam bannitis,declaratur.q.90.nu.29 fo 89
Statutum Veronæ li.3.c 62.ſub rub.Qui homicidium fecerit,declaratur. caſu. 360.nu.106. fo.409
Statutũ Veronæ lib.3.c.30.ſub rub.quòd de uno vulnere &c. declaratur.caſu. 361.numero. 3. fo.414
Statutum Veronæ lib. 3.c. 84.ſub ſub. De blado vel legumine.declaratur.caſu. 360.num.99 fo.409
Statutum Veronæ lib.3.c 46.ſub rub.quòd de uno vulnere &c.declaratur.ca.362.num.30 fo.419
Statutum Veronæ li.2.c.79.ſub rub. de alimẽtis præſtandis patri,declaratur.li.2.cen.2.ca.169 nu.5 fo.227
Statutum Veronæ li.3.c.74.ſub rub.de maleficiis & damnis abſconſè datis declaratur. ca.208 nu.10 f.289
Statutum Veronæ lib.3.cap.47.48.declaratur. caſ.306.n.29 f.359
Statutum Veronæ liberum arbitrium prætori tribuens quomodo intelligatur,quæſt.13.num.6 fo.17
Statutum Veronæ de tormentis,declaratur.c.271 nu.3 fo.335
Statutum Veronæ lib.3.c.36.ſub rub.quòd de uno vulnere &c.declaratur.caſu.362.nu.24. fo.419
Statutum Veronæ lib.2. cap. 101. ſub rubr. de Aduocatis,declaratur.caſu. [illegible]0.numero.6. fo.425
Statutum Veronæ li.3.c.97.ſub rub.qui venditione duobus declaratur.caſu.381.numer.15 fo.436
Statutum Veronæ lib.1.cap. 101.de pœna cauãtis terminos declaratur.caſu. 93.numero.21. fo.169
Statutum Veronæ lib.1.capitul.151.de cauſis pauperum,declaratur.caſu.65.numero. 13.folio. 139
Statutum Veronæ li.2.c.22.ſub rub.De reſpondẽdo poſitionibus,declaratur.caſu. 251.num.12 fo.321
Statutum libr. 3. capitul. 9. Vt contumaces. declaratur. quæſtio. 8[illegible].numero.97. folio. 74

Statu in Verone li. 3. c. 35. ſub rub. de punẽdis & non ponendis ad tormenta, declaratur. q. 9. nu. 5* fo. 14

Statutum Verone libr. 3. cap. 115. de pœnis criminum non determinatis, explicatur. ibidem. nu. 6

Statutũ Verone li. 2, c. 33. ſub ru. de pœna illius qui in iudicio negauerit aliquem eſſe filium declaratur. ca. 86. n. 95 f 132

Statutum Verone lib. 3. cap. 36. ſub rub. quòd de vno vulnere, declaratur. caſu. 362, numer. 5. fo. 419

Statutum Verone li. 3. c. 41. ſub rub. qui cognouerit carnaliter aliquam mulierem. declaratur. ca. 360. nu. 103 fo. 409

Statutum Verone li. 1. c. 128. ſub rub. de immunitate conceſſa legum Doctoribus. declaratur. ca. 379. n 6 f. 443

Statutum Verone li. 3. ſub rub. de pœna furis, in illis verbis, & plus & minus, declaratur. caſu 145. nu. 7 fo. 209

Statutum Verone li. 3. c. 16. ſub rub de ſecuritate non percipienda, declaratur. caſu. 139. nu. 5 fo. 206

Statutum Verone li. 2. c. 63. quòd nullus poßit ſe obligare cum iure communi conuenit. ca. 183. nu. 10 f. 244

Statutum Brixiæ in criminalibus, ſub rub. de aſſaſinis. declaratur. caſu. 360. numero. 121. fo. 409

Statutum Brixiæ in ciuilibus. c. 172. ſub rub. de loco, die, & teſtibus. declaratur caſ. 64. n. 27. fo. 404

Statutum Brixiæ 161. in ciuilibus ſub rub: quòd rogati reſtituere, dum loquitur de deſcendentibus, an etiam naturales comprehendant. c. 256 nu. 42 f. 323

Statutum Brixiæ 43. in ciuilibus, ſub rub. de cauſis vſurarijs declaratur. caſu. 235. numer. 26 fo. 310

Statutum Brixiæ in ciuilibus. c. 17. de iuramento calumniæ declaratur. quæſtio, 20. numero. 6. fo. 20

Statutum Brixiæ 157. ſub rub. de pœna apponentis ſeu amouentis terminos. declaratur. ca. 393 nu. 13 f. 447

Statutum Brixiæ 116. in criminalibus ſub rubr. Qualiter communia teneantur ad reſtitutionẽ pro damno dato, exponitur caſu. 345. nu. 16 fo. 294

Statutum Brixiæ Reuendalorum, c. vlt. decla. caſu. 381. nu. 24 fo. 436

Statutum Brixiæ, Veronæ, & Patauij, de homicidijs, declaratur. caſu. 284. numero. 30. fo. 341

Statutum Brixiæ in criminalibus, cap. 103. ſub rub. de pœna producentis chartam ibi tãquam

Statutum Brixiæ in ciuilibus, c. 56. ſub rub. de pœna negantis poſitiones filiationis declaratur. ca. 89. nu. 85 fo. 160

Statutum Brixiæ in criminalibus c. 56. ſub ru. de pœna homicidij. declaratur: caſu. 362. nu. 10. fo. 419

Statutum Brixiæ 170. in ciuilibus ſub rub, Quod venditio & donatio. exponitur. caſ. 39. nu. 5. fo. 115

Statutum Brixiæ. 62. in ciuilibus ſub rub. qualiter ſequeſtra, declaratur. caſu. 87. numero. 24. fo. 154

Statutum Brixiæ in ciuilibus in ſtatutis reformatis. c. 16. uer. Et quod quibuſcunbue, declaratur ca. 251. nu. 4 f. 321

Statutum Brixiæ 235. in ciuilibus, ſub rub. de ſaluis et fidis conductibus, declaratur. ca. 337. n. 7. fo. 388

Statutum Brixiæ 157. de pœna cauãtis terminos, declaratur. ca. 393. nu. 20 fo. 449

Statutum Brixiæ 191. in ciuilibus ſub rub. quod rogati reſtituere detrahant, declaratur. ca. 256 nu. 11 f. 323

Statutum Brixiæ 114. in ciuilibus ſub rubr. Quod quilibet teneatur ad fictum, declaratur. caſu. 160. nu. 18 f. 220

Statutum Brixiæ in criminalibus. c. 15: ſub rubr. Accuſatus, uel inquiſitus &c. decla. q. 80. n. 52. f. 66, & 67. nu. 74

Statutum Brixiæ.ca.16.in ciuilib.De ordine medicorum,uer.omnes exceptiones,decla,ca.167 num,10 fo.224

Statutum Brixiæ in criminalib.c.157.De pœna apponentis,ſeu amouentis terminos,non admittit procuratore pro reo accuſato de illo crimine q.80.nu.19 fo 74

Statutum Brixiæ 103.in criminalib.ſub rub.de pœna producentis chartam.decla.ca.315.n.7 f.369

Statutum Brixiæ primum in ciuilib.decla c.229 nu.8 fo.307

Statutum Brixiæ 146.ſub rub,Quod filiu fa.decla,ca.211,nu.4 fo.295

Statutum Brixiæ 31.in ciuilibus,ſub rub.de ſacramentis delatis a parte parti.ca.186.nu.9. fo.251

Statutum Brixiæ Beccariorum,ca.216.ſur rub, Quod aliqus non debeat ſcorticare carnes morbo ſas.decla.ca.392.n.7 349

Statutum Brix.193.in ciuilib,ſub rub.de ſucceſſione aſcēdentium dum uult fœminas eſſe alimētandas donec nubēt, declaratur quo in loco præſtanda erunt alimenta.ca.170.n.11.fo. 128

Statutum Brixiæ 141.in criminalibus ſub ru.de pœna portantis ferrum fraudoloſum decla.caſ. 394.nu.45 fo.449

Statutum Brixiæ 140.in criminalibus ſub ru.de pœna portantis arma. declaratur.ca.394.nu. 36 fo.449

Statutum Brixiæ 64 in ciuilibus,ſub rub,de reb. non pignorandis, decla.caſu.378.numero.18. fo.433

Statutum Brixiæ c.45.in criminalibus,ſub ru. de aſſaſsinis nec non ſtatuta Ferrariæ & Patauij de aſſaſsinis,declaratur..ca.360.numero.45. fo.409

Statutum Brixiæ in criminalib.ca.207.q.95.nume.5 fo.287

Statutum Brixiæ 31. in ciuilib.ſub rub.de ſacramētis declaratis,ibi, declaratur in facto proprio decla.ca.190,nu.11 256

Statutum Brixiæ 140.in criminalibus,ſub rubr. de pœna portantis arma declara.ca.394.n.62 fo.447

Statutum Brixiæ 60.in ciuilibus,ſub rub. Quod poſſit dari tutor.in fine,dum de pupillis educatione loquitur,declaratur.caſu.168.nume.14. fo.226

Statutum Brixiæ 80.ſub rub. Quod miniſtrale teneatur idoneè ſatiſdare,et ſtatutum.126.ſub rub,Quod ſatiſdans non detineatur,decla.caſ. 142.nu.5 fo.207

Statutum Brixiæ 191.ſub rub.Quod rogati reſtituere,decla.ca.256.n.55 f.323

Statutum Brixiæ c.202. in ciuilib.ſub rub.quod Volentes fieri ciues,declaratur,& paulo infra ca 155.n.6 fo.218

Statutum Brixiæ 191.in ciuilibus,ſub rub.quod rogati &c.late declaratur. caſ.256 num.38 f.323

Statutum Brixiæ 191.in ciuilibus,ſub rub.quod rogati &c.declaratur.caſu, 256.numero.30 fo.323

Statutum Brixiæ de ſtatutis poteſtatis,c.41.Bailia Abbatis,declaratur, qua ſt.56.numero.6 fo.40

Statutum Brix.191.ſub rub,Quòd rogati,decla ca.256.nu.45 f.323

Statutum Brixiæ ca.193.De ſucceſsione aſcendentium,ibi, & eas fœminas dotare ſecundum facultates arbitrio amicorum,decla.ca.149.nu. 24 f.211

Statutum Brixiæ d.c.171, cui tribuat potiorē auctoritatem committentis protocola defunctis notarij ca.187.n.51 f.236

Statutum Brixiæ 114 in criminalib.ſub rub. de incendio decla.ca.390.n 36 f.443

Statutum 43 ſub rub.de cauſis uſurarijs,decla.ca. 398.nu.45 f.456

Statutum Brixiæ in ciuilib.c 171.ſub ru. de Breuiarijs notariorum,declaratur.ca.187.n.49. fo.236

Statutum Brixiæ 114. in criminalibus,ſub rubr. De incendio,declaratur.ca.390,numero.34. fo.443

Statutum Brixiæ 110. *in ciuilib. ſub rub. de immunitate Medicorum & Magiſtrorum Grammaticæ declara ca.* 379. *n.* 7 f.434

Statutum Brixiæ in criminalib. c. 170. *ſub ru. De pœna vendenti eandem rem duob. decla. c.* 381 *nu.* 14 f.436

Statutum Brixiæ 140. *in criminalibus, de pœna portantis arma declaratur, caſu.* 394. *nu.* 51. fo.449

Statutum Brixiæ 142. *in criminalib. ſub rub. de officialibus circantibus arma declaratur, ibid. num.* 52

Statutum Brix. 47. *in ciuilib. ſub rub. de modo et forma procedendi in bonis debitoris cõtumacis, decla. ca.* 185. *nu.* 36 fo.248

Statutum Brixiæ 31. *in ciuilib. ſub rub. de ſacramentis delatis a parte parti, declaratus. c.* 319 *nu.* 31 f.371

Statutum Brixiæ 151. *in ciuilib. ſub rub. quod nõ fiat ratio de pœnis, an locum habeat cum datio ni quantitatis pœna apponitur; latè decla. caſu.* 260. *nu.* 43 f.220

Statutum Brixiæ 46. *ſub rub. Quod iudex ſecularis poſſit cognoſcere declaratur. caſ.* 167. *nu.* 9 fo.224

Statutũ Brixiæ 151. *in ciuilib. ſub rub. Quod nõ fiat ratio de pœnis, late & diligenter explicatur. ca.* 260. *n.* 21 f.327

Statutum Brixiæ 19. *in ciuilib. ſub rub. De nominibus teſtium producentis, in fine, exponitur. c.* 249. *nu.* 9 fo.320

Statutum Brixiæ 141. *declaratur. ca.* 394. *n.* 48 fo. 449

Statutum Brixiæ in criminalib. 7. *ſub rub. de muliere honeſta vita ſtuprata. decla. ca.* 294. *n.* 7 fo. 349

Statutũ Brixiæ c. 113. *in ciuilib, ſub. ru. de nõ faciendo ceſſionem, ſtrictè interpretatur. caſ.* 73. *num.* 9 f.150

Statutum Brixiæ 58. *in ciuilib. ſub rub. quod maior quatuordecim annis. declaratur. ca.* 117. *n.* 5 fo.197

Statutum Brixiæ 151. *in ciuilib. ſub rubr. Quod non fiat ratio de pœnis, declaratur. ca.* 260. *nume.* 36 f.220

Statutum Ferrariæ li. 3. *ſub rub. de vitijs carnis, decla. q.* 80 *nu.* 53 fo.74

Statutum Ferrariæ li. 3. *ſub rub. Pœna recipiẽtis rebelles bannitos declaratur. & infra. ca.* 348 *nu.* 6 f.395

Statutum Ferrariæ de cauſis minimis, decl. q. 40 *nu.* 3 fo.36

Statutum Ferrariæ li. 2. *ſub ru quod quilibet notarius requiſitus declaratur. caſu.* 369. *nu.* 8. f.425

Statutum Ferrariæ li. 2. *ſub rub. De modo procedẽdi in cauſis à decem libris ſupra. decla. c.* 211 *nu.* 13 f.294

Statutum Ferrariæ li. 3. *ſub rub. De vitijs carnis, declara. ca.* 286. *nu.* 6 fo.313

Statutum Ferrariæ li. 3. *ſub rub. Qualiter & quãdo procurator. declaratur. q.* 80. *n.* 69. *f.* 74. *et fo.* 68. *nu.* 106

Statutum Ferrariæ li. 2. *ſub rub. Quòd fidei ſit cõtenta de eo, quod pater dederit, declaratur. caſ.* 139. *nu.* 3 fo.211

Statutum Ferrariæ li. 3. *ſub ru. de pœna cõmittẽtis furtum, vel robariam decla. ca.* 295. *n.* 16. fo.349

Statutum Ferra. li. 3. *de ſecuritate interpretatur. ca.* 140. *n.* 6 f.206

Statutum Ferrariæ li. 3 *ſub rub. Pœna homicidiũ committentis, declaratur. caſu.* 360. *num.* 38 fo. 409

Statutum Ferrariæ li. 3. *ſub ru. De pœna uenenantis, decla. ib. nu.* 48

Statutum Ferrariæ li. 3 *ſub rub. de vitijs carnis, decla. ib. nu.* 53

Statutum Farrariæ ſub rub. de pœna per vim cognoſcentis uel rapientis decla. caſ. 291. *num.* 9 fo. 348

Statutum Ferrariæ libr. 3. *De arbitrio poteſtatis Ferrariæ, decla. q.* 84. *n.* 6 fo.84

Statutum Ferrariæ li. 3 *ſub rub. de occidente vel vulnerante inuentum in domo, decla. ca.* 104. *nu.* 7 f.181

Statutũ.

Statutum Ferrariæ li.2.ſub ru.quod accuſationē r.cipiatur,decla.ca. 322.n.8 fo.375
Statutum Ferrariæ li.3.ſub rub rub.de pœna corrumpentis poteſtatem decla.ca.343.num.15. fo.392
Statutum Ferrariæ li.3.ſub rub.De vitijs carnis non punire attentantem ſodomiam.ca.286.n. 22. fo.343
Statutum Ferrariæ li.3.ſub rub.de pœna dicentis verba iniurioſa,decla.ca.263.n.32 f.330
Statutum Ferrariæ li.3.ſub ru.de frangēte carceres.decla.ca 301.n.20 fo.352
Statutum Ferrariæ li.3.ſub rub.de pœna occidentis vel vulnerantis, ver ſi quis autem dictas pœnas,procuratorem non admittit pro reo de eo crimine accuſato.q.80.n.20 f.74
Statutum Ferrariæ li.2.ſub ru.Qualiter & quando procurator pro reo,&c.declaratur.ibidem. num.23
Statutum Ferrariæ eodem libro & rub.ver.in alijs vero,cūm iure communi conuenire.ibidem num.36
Statutum Ferrariæ li.3.ſub ru.Pœna per uim cognoſcentis uel rapientis mulierem decla.c.360 nu.122 fo.409
Statutum Ferrariæ li.2.ſub ru.de poſitionibus,decla.ca.251.n.13 fo.320
Statutum Ferra.li.3.ſub rub.Pœna eorū qui doloſè & penſatè quærunt & tentant corrumpere notarios,decla.ca.343.nu.18 f.392
Statutum Ferrariæ li.3.ſub ru.de vitijs carnis, exponitur in illis verbis,defenſores,&c.q.80 nu.74 fo.74
Statutum Ferra.li.3.de arbitrio poteſtatis Ferrariæ in falſitatibus decla.q.9.nu.7 fo.14
Statutum Ferra.li.3.ſub ru.quod minor 14.an. decla.ca.329.nu.18 f.380
Statutum Ferrariæ,li.2.ſub rub.de modo procedēdi in cauſis decla.ca.70.n.12 f.144
Statutum Ferrariæ,de modo procedendi in cauſis a decem libris infra,declaratur.quæſt.32.n.13 fo.27
Statutum Ferrariæ lib.3.ſub rub.de officio poteſtatis Ferrariæ in falſitatibus decla.q.78.n.3 fo.71
Statutum Ferrariæ li.2.ſub rub.Cui & quando ſacramentum debeat deferri in ſupplementum decla.ca.190.n.4 f.256
Statutum Ferra.li.3.ſub rub.de pœna occidētis. decla.q.86.n.19 fo.785
Statutum Ferrariæ lib.3.ſub rub.De ijs qui non reperiuntur ſcripti in libris condemnationum. decla.q.90.nu.12 fo.89
Statutum Ferra.lib.3.ſub rubr.de occidente,vel vulnerante inuentum in domo de nocte.procuratorem admittere debet pro vulnerante accuſato.q.80.n.144 fo.74
Statutum Ferrariæ li.3.de vitijs carnis,declara. ibi.num.50
Statutum Ferrariæ li.2.ſub ru.quib.caſib.poßit pro debito capi.ca.87.n.22 f.154
Statutum Ferra.li.3.ſub rub.pœna deponētis falſum,decla.ca.36.nu.24 fo.115
Statutum Ferra.li.3.ſub rub.pœna deponentis falſum,decla.ca.307.n.9 f.370
Statutum Ferrariæ li.2.ſub rub.infra quantum tempus frater,uel aſcendens &c.decla.c.149 nu.23 f.211
Statutum Ferrariæ lib.2.ſub rub.quibus caſibus ſummarie,procedatur,declaratum.q.37.n.4. fo.32
Statutum Ferrariæ lib.3.ſub rub.de pœna facientium falſas monetas.declaratur.ca.316.nu. nu.66 f.367
Statutum Ferrariæ li.3.ſub rub.pœna deponētis falſum decla.ca.309.n.5 fo.361
Statutum Ferrariæ libr.ſecundo,de indemnitatibus mulierum exponitur,ca.211.n.5.fo.294.
Statutum Ferrariæ li.2.ſub rub.de ceßione bonorum & inducijs quinquennalibus decla.caſu. 245.nu.12 f.319
Statutum Ferrariæ li.2.ſub rub.De modo procedēdi in cauſis a decem libris marchio.ſupra.caſu 136.nu.3 fo.204
Statutum Ferrariæ li.3.ſub rub.de condemnatis maleficio rebus decla.ca.348.n.11.fo.395.

Statutum Ferrariæ lib.3 ſub rub. Pœna occidentis vel vulnerantis, declaratur ca.360 n.116. fo.409

Statutum Ferrariæ li.3.ſub rub.de occidente uel occidi faciente bannitum decla.q 90.nu.29. fo.89

Statutum Ferrariæ lib.3.ſub rubri. Qualiter & quando procurator, in illis verbis, ſeu capitaeis, quæ ſupra relegationem ſit, decla.q.80.nu.87 fo.74

Statutum Ferrariæ li.2.ſub rub.de ſcripturis priuatis decla.ca.114 n.10 fo.193

Statutum Ferrariæ li 3.ſua rub. Pœna venenãtis decla.ca.359.nu.3 f.408

Statutum Ferrariæ li.3 ſub rub, Pœna committẽtis furtum, vel robariam. decla,ca,295.n.22. fo.349

Statutum Ferrariæ li.3.ſub rub,pœna cognoſcẽtis mulierem, declaratur. caſu.393.numero.4. fo.347

Statutum Ferrariæ lib.1.ſub rub. de officio poteſtatis Ferrariæ, declaratur, ca.263.nume.26. f.330

Statutum Ferrariæ li.3.ſub ru.de ſecuritate præſtanda, decla.136.n.3 fo.204

Statutum Ferrariæ li.1.ſub rub. De ſyndicatu poteſtatis & eius familiæ, decla.ca.345 nu.5. fo.394

Statutum Ferrariæ li.1.ſub rub. de officio iudicis communis Ferrariæ.declaratur. & alia infra ca.342.n.25 f.390

Statutum Ferrariæ li.2.ſub rub. Quibus caſibus ſummarie procedatur, exponitur.ca.235.n.18 fo.210

Statutum Ferrariæ li.3.ſub rub. Ex quib. cauſis. & quando poßit quid torqueri decla.ca.270 nu.25 f.334

Statutum Ferrariæ li.3.ſub rub. Pœna per vim cognoſcentis. decla.ca 351.n.11 f.398

Statutum Ferrariæ li.2.ſub rub.de poſitionibus.decla.ca.194.n.81 fo.259

Statutum Ferrariæ li. 2 ſub rub.de ſcripturis; decla.114.nr34 fo.193

Statutum Ferrariæ li.3.ſub rub. Pœna procedentis, uel utentis falſum, decla.ca 315.nu.18. fo.364

Statutum Ferrariæ lib.2.ſub rub.Cui & quando ſacramentum debeat deferri, in illis verbis, et ſi id ſuper quo decla.ca.190.nu.10 fo.259

Statutum Ferrariæ li.3.ſub rub. quod licitum ſit impune ſe defendere, decla.caſu.257.num.8. fo.338

Statutum Ferrariæ lib.2.ſub rub.quod accuſatio non recipiatur, decla. caſu.321, numero.15. fo.374

Statutum Ferra.li.3.de uitiis carnis, non admittere procuratorẽ pro reo etiam ad allegandum exceptionem.q.80.nu.77 fo.74

Statutum Ferra.li.2.ſub rub.Quæ intelligatur noua probationes, declaratur.quaſt.34.num.10 fo.29

Statuta Ferrariæ liberum arbitrium Prætori tribuens, quomodo intelligatur.quaſt.13.num 6. fo.17

Statuta Ferrariæ de tormentis, decla.271.nu.3. fo.335

Statutum Ferrariæ lib.3.ſub rub de pœna facientis falſis monetas, declaratur.ca.319.nu.20. fo.371 fo.271

Statutũ Ferra.li.3.ſub rub.pœna ruſtici per uim infi.decla ca.349.n.12 fo.396

Statutum Ferra.li.3.ſub rub. Pœna occidẽtis, uel vulnerantis.declaratur. caſu.352.numero.6. fo.400

Statutum Ferrariæ li.3.ſub rub. Qualiter et quãdo procurator interuenire poßit in cauſis criminalibus in fine, uer declarantes, &c. eſſe correctorium iuris communis q.79.n.20. fo.71

Statuam Ferrariæ li.3.ſub rub.quod liceat uerberare famulos filios, &c.declaratur. ca.364.n.16 f.422

Statutum Ferrariæ li.2.ſub ru.de illis qui manẽt in aliqua ſecuritate, vel fideiuſſione, decla caſu 41.nu.5 fo.116

Statutum Mantuæ puniens alienantes bona in forenſes, decla.ca.276.n.14 f.337

Statutum Florentiæ de bonis iacentibus decla.ca.150.nu.7 fo.214

Statu-

Statutum Florentiæ de bonis iacentibus declaratur.ca.150.n.7 fo.214
Statutum Placentiæ sub rub. de pœna vendentis rem duob.declaratur .ca.381.n.13 f.436
Statutum Bergomenſe, quod ex bonis communis certo modo donari non poſsit,declaratum.q.46. nu.8 fol.40
Statutum Bergomenſe,ſub ru. de animo delibera to declaratur,ca.361.n.32 f.44
Statutum Vicentiæ li.3.ſub ru.de incẽdiarys declaratur.ca.390.n.38 fo.443
Statutum Pontremuli, quod principalis ante fide iuſſorem conueniatur,declaratum.q.51.num. 11 f.366
Statutum Nouariæ ſub rub.de falſa moneta,decla.ca.316.nu.63 f.366
Statutum Anconæ de falſa moneta,decla.c.316 .n.37 f.366
Statutum Cremonæ ſub rubr. de pœna homicidij. non comprehendere illum, qui abortus cauſam dedit. ca.357.nu 12 fo.406
Statutum Mirandulæ,de falſa moneta, decla ca. 316.n.56 fo.366
Statutum Rauennæ de corruptorib. monialiũ,decla.ca.389.n.30 f 441
Statutum Vicentiæ lib.3.ſub rub. Quod quilibet cuſtodiat domum ſuam ab igne,declaratur.ca ſu.390.n.5 f.443
Statutum Taruiſii ſub rub.de pœna homicidij,declaratur.ca.362.nu.22 fo.416
Statutum Peruſinum, quo præſtantes auxiliũ ad maleficia puniuntur, intelligitur de maleficijs perfectis,et nõ de attẽtatis.c.360.n.107.409
Statutum Vicentiæ li.3.ſub rub.de ludo à zardi. declara.ca.399.n.19 f.458
Statutum Vincentiæ li.3.ſub ru.de armis uetitis decla.ca. 394.n.63 f.449
Statutum Florentiæ de cauſis mercatorum,decla. q.40.nu.4 f.36
Statutum Foſſani Pedemontium, de prædijs irrigandis,decla.ca. 155.n.11 f.218
Statutum Vincentiæ li.3.ſub rub.de ludo a Zardi explicatur.ca .399.nu.22 f.458
Statutum Parmæ ſub rub.de pœna homicidij.decla.ca.362.nu.20 f.416
Statutum Tergeſti ſub rub. de tractatu mortis alicuius decla.ca.359.n.5 fo.408
Statutum ciuitatis Cullij, de homicidium cõmittẽtibus decla.ca.284.n.27 f.341
Statutum Placentiæ, quo punitur is,qui nixus eſt cognoſcere carnaliter mulierum.decla.ca.360 nu.118 fo.409
Stautum puniens conatum eo in caſu,in quo ius cõmune,etiam de conatu remoto intelligitur. ca. 360.nu.123 fo.409
Statutum quod iuramento delato ſimpliciter reſpõdeatur, admittit reſponſionem qualificatam.ca ſu 93.nu.25 f.169
Statutum puniens homicidam,intelligitur de doloſo.ca.324.n.3 fo.377
Statutum puniens homicidium quouis modo com miſſum,dicitur etiam punire ſine dolo perpetratum,ca.324.n.14 f.377
Statutum quod ſtetur iudicis voluntati,quam voluntatem ſignificet.q.7.n.5 fo.8
Statutum, quod iuramẽto damnũ paſsi credatur locum habere etiam ſuper emergentis & incidẽti quæſtione ex cauſa damni.q.45.n. 10.f.40
Statutum puniens præſumentem actum facerem, non punit ex ſimplicitate facientem.ca. 193. nu.3 fo.258
Statutum priuilegiatiuum quando ligare incipiat ca.185.n.43 f.24
Statutum faciens mentionem de conatu, de proximo intelligitur ca.360.n.117 fo.409
Statutum puniens iniuriantem ſcholaſticum matriculatum comprendit & iniuriantem de proximo matriculandum.ca.263.n.21.fo.330.
Statutum puniens ſimpliciter delictum, an delictum ſolum attentatum punire dicatur.c.360 nu.69 f.409
Statutum puniens extrahẽtẽ frumẽtũ, an cõprehendat eum,qui nixus eſt extrahere.ib.nu.97
Statutum puniens cognoſcentem mulierem carnaliter,non punire eum,qui nixus eſt eam cognoſcere,ib.num.101

Statutum valere, quod impune bānitus occidi poſſit, q. 90. n. 4 fo. 89

Statutum puniēs homicidam, non punit eum, qui nixus eſt occidere. ca. 360. n. 104 f. 409

Statutum indicēs pœnam pedis vel aliam, quomodo illa verba, aliam, intelligantur q. 95. nu. 3. fo. 94

Statutum reijciēs appellationem, de friuola intelligitur. ca. 197. n. 2 fo. 264

Statutum reijciēs exceptionem, de friuola intelligitur. ib. num. 4

Statutum quod euntes de nocte poſſint ab omnibus accuſari publicum iudicium efficere. q. 80. nu. 115 f 74

Statutum primum Papiæ in ciuilibus, verſi. ſtatuētes quoque, declaratur caſu. 167. numero. 29. fo. 224

Statutum quo fœmina per maſculos excluduntur excludit etiam illas ab emphyteuſi eccleſiaſtica ca. 180. nu. 9 f. 238

Statutum quo prohibetur alienatio immobilium non facta denunciatione conſanguineis, cōprehendit etiam emphyteoſim eccleſiaſticam ratiōe vtilis dominij. ib. n. 11

Statutum, quod nō ſoluēs pēſionem pro emphyteoſi nō cadat a ſuo iure, quomodo locum habeat in emphyteoſi eccleſiaſtica. ib. n. 12

Statutum indicēs pœnam hoc modo, pœna manus, vel alia puniatur, non admittit procuratorem pro accuſato. q. 80 n. 37 f. 74

Statutum admittēs ſolam probationem ex inſtrumentis, admittere etiam ex teſtibus tam examinatis. ca. 65. n. 5 f. 138

Statutum, quod damnum emendetur a vicinis, nō comprehendit pupillos & cæteros inhabiles ca. ca. 222. n. 23 f. 330

Statutum liberum arbitrium tribuēs Prætori procedendi in cauſa criminali & formandi inquiſitionem, intelligitur, diffamatione & præcedētibus. q 78. n. 2 f. 71

Statutum quo creditur iuramento damnum paſſi admittit probationem contrariam. q. 77. n. 17 fo. 71

Statutum excludens fœminas per maſculos, intelligi de maſculis ibidem deſcriptis, & non altra ca. 176. n. 10 f. 235

Statutum alicuius honoris cauſam erectam deijciēs, punitur. ca. 281. n. 11 fo. 740

Statutum perſonaliter loquens de pœna contra mādatarium locum habet etiam contra mandantem ſi pœna eſt indicta ſecundum ius commune ca. 353. n. 13 f. 405

Statutum concedens bannitum poſſe interfici, non comprehendit bannitum ſe ipſum occidentē. ca. 284 n. 31 fo. 341

Statutum quod villa teneatur emendare damnū, rigoroſum eſſe ca. 345. n. 12 f. 394

Statutum dās iudici facultatem informandi ſe de facto, non auferre citationem tempore ſentētiæ. q. 37. n. 7 f. 32

Statutum indicens pœnam perſonaliter mandario præter ius commune, mandantem non comprehendit. ca. 353. n. 18 fo. 401

Statutum puniens turbantem pacificum ſtatū ſuo ſtatu non habere locum contra turbantem incidenter. ca. 266. n. 5 f. 332

Statutum nouam pœnam indicens ab antiqua iuris communis non recedere. quæſtio. 80. nu 16. fo. 74

Statutum puniens homicidam non comprehendit illum, qui abortus cauſam dedit. ca. 357. n. 10 fo. 406

Statutum potius fruſtratoriū interpretatur quam vt iniquitatem contineat. caſu. 186. num. 12 fo. 251

Statutum de cōſilio ſapientis locum habere etiam in cauſis ſummarie tractandis. quæſt. 21. nu. 5 fo. 21

Statutum pœnam indicens facienti, non comprehēdit conſilium præbentem. caſu. 351. num. 19. fo. 398

Statutum, quod fur condemnetur ad plus & minus, arbitrio iudicis intelligitur. ca. 145. nu. 6 fo. 209

Statutum prohibens nobilem ingredi Palatinum, an etiam prohibeat cum iudex abeſt. caſ. 394. num. 41 fo. 449

Statutum quod minoris promiſſio non valeat, non

procedit

procedit cum ipſe teſtator de re minoris promiſ-
ſit.ca.171.n 669 fo.230

Statutum quod filia arbitrio parẽtum dotetur, an intelligat dotem eſſe poſſe legitima minorem.caſu 149.nu.22 fo.211

Statutum appellationem remouẽs, tertio non afferre detrimentum.q 9.n.13 fo.14

Statutum quod filius teneatur pro patre, valet. caſu.345.nu.10 f.394

Statutum quod ſtetur voluntati & arbitrio iudicis, quod arbitrium ſignificet, quæſt. 7.nu. 16. fo 8

Statutum tribuẽs executionem inſtrumentis, locũ etiam habere ſuper cauſa hypothecaria & ibi declaratur ſtatutum Papiæ. 6.de exequutione inſtrumenti.q.45.n.12 f.40

Statuto iurato derogatum neu cenſetur ſimpliciter ſed cum clauſula non obſtante.ca. 201.n.137 fo.268

Statuto, quo mulier ſine conſenſu conſanguineorũ alienare non poßit, & ſatisfactum ſi conſanguinei ſine cauſa recuſant.caſu.182.numero.12. fo.241

Statuto fieri non poſſe, quod teſtibus malam rationem reddentibus credatur.quæſt 25.nume.4. fo.24

Statuta ciuitatis pænalia, non habere locũ in uiuis & comitatu q 99.nu 27 fo.98

Statuta ciuitatum quibus iuriſdictio tribuitur iudici laico cognoſcendi vſurarum cauſas & puniendi vſurarios valent.ca.398.n.44.f.456

Statuta punientia occidentem alterum, nõ habere locum cum quis ſe ipſum occidit. ca. 284.nu. 26 f.280

Statuta quibus eſt cautum mulieres et minores nõ poſſe ſine conſenſu conſanguineorum contrahere, intelliguntur, ſi conſanguinei extant.c.211 nu.1 f.254

Statuta a iure communi interpretationem ſumi. caſu.321.n.13 fo.374

Statuta nunquam notarias exceptiones reijcere.q. 80.nu.79 f.74

Statuta quod omnes exceptiones ſint ſaluæ in fine litis locum non habent in cauſis ſummarijs.caſu. 167.nu.21 f.274

Statuta vltimis uoluntatibus æquiparari.c.185 nu.45 f.248

Statuta quod ciues certa anni parte veniãt ad habitandum in ciuitate, qua ratione edita.c.155 nu.7 fo.218

Statuta loquentia per verbum, ſi quis, vniuerſitatem non comprehendunt lib.2.cen. 2. ca.183. num.16 fo.244

Statuta cætera vide in verb. Conſtitutio decretum diſpoſitio, Pedamontium Pragmatica.

Statutorum conditores poſſe antiqua ſtatuta declarare, & ſi non noua condere.q. 73. nume.18. fo 63

Statutorum verba proprie accipi.ca. 321.nu. 11. fo.374

Stellionatus crimen ceſſat, vbi ceſſat dolus.c.398 nu.17 f.456

Stellionatus crimen tenetur is qui in venditione rerum fiſci pretium fraude auget, vt alter carius emat.ca.381.n.22 f.436

Stellionatus pæna plectuntur ij, qui in foro augent pretium annonæ vt alij carius emant.ibidem. num.13

Stellionatus crimine notatur, qui falſo alicui triſte nuncium attulit.ib.n.29

Stellionatus crimine an infamet.ib n.30

Stellionatus crimen innominati criminis nomen eſt ca.381.nu.1

Stellionis pellem in morbo comitali medicamẽtum eſſe.ib.nu.3

Stellionatus pæna ceſſat cum contractus eſt nullus ib.nu.6

Sterilitas digna remißione penſionis eſt, cũ fructus percepti non ſufficiunt ad perſoluendum dimidiam penſionis.ib,n.5

Sterilitas grauis quæ ſex referuntur opiniones.caſ. 76.nu.2 f.147

Stipulatio de bonis conferendis quando committatur.li.2.cen.1.ca.29.nu.2 f.113

Stipulationem deliberato animo fieri.ca.213.nu. 29 fo.295

Stipulationem ſequi naturam actus ſuper quo ponitur.ib.n.30
Studiorum cauſa cauſæ dotis æquiparari.ca.237 nu.25 f.313
Studiorum tempus quod ſit præfinitum.ca.86.n.23.f.152
Studiorum tempus quod ſit præſtiturum, tam operam dantibus ſacra Theologiæ, quam canonib. & legib.ca.5.n.10 f.104
Studiorum cauſa fauorabilis maxime eſt.ca.237 nu.1 fo.313
Stuprum proprie quod.ca.288.n.2 fo.346
Stupri pœna in foro conſcientiæ, quæ contra clericum.ca.288.nu.3 f.346
Stupri crimen graue.ib.n.1
Stuprans ancillam ſclauam punitur.ca.293.n.1 fo.348
Stuprans nondum viri potentem deportatur, ex aliquorum opinione.caſu.294.numero.3. folio.346
Stupratoris pœna de iure ciuili.caſu.288.num.7 fo.346
Stupratus, &c.in verb.virginem.
Stylus Curiæ appon.ndi horam in reſcrip.ca.48.n.30 .119
Succeſſorem prædeceſſoris factam probare debere.q.15.n.6 f.18
Succedentium ab inteſtato deſiderium, ut teſtator teſtetur non improbatur.caſu.395.nume.44.fo.452
Succeſſorium edictum fauore creditorum introductum.li.2.cen.1.ca.1.nu.17 f.100
Subrogatum ſapit naturam eius in cuius locum ſubrogatur quod ibidem declaratur.caſ.80.nu.110.f.74
Subrogatum ſapere naturam ſubrogati.ca.256.nu.39 f.323
Subrogatum ſapere debet naturam ſubrogati.ca.149.nu.10 f.211
Subrogatum quomodo naturam ſubrogati ſapiat multis declarationibus explicatur.q.54.n.29 fo.46
Subrogatum ex iure ſpeciali ſubrogati naturã non retinere ib.num.33
Subrogatum non habere ſubrogati naturam, ſi illius naturæ aduerſatur.ib.nu.33
Subrogatum non in omnib.naturam ſubrogati aſſumere.ib.nu.33
Subſcriptio totam epiſtolam repreſentat.ca.94.n.14.f.172
Subhaſtatio intra quod tempus perfici debeat, iudicis arbitrio relinqui.caſu.129.numero.2.folio.202
Subhaſtatio bonorum minoris per 20. dies fieri debet.ca171.nu.28 f.230
Subſidium charitatiuum, lege Charitatiuum.
Subſtantia quid ſit, & de eius diuiſione.q.11.n.6 fo.15
Subſtantia ſolemnitas, & natura quomodo differant ib.num.7
Subſcriptionem partium neceſſariam non eſſe, cum de ſcriptura comparatione agitur.ca.114.nu.4.f.193
Subſcriptionem eſſe fruſtratoriam cum iam eiuſdẽ manu facta eſt ſcriptura.ib.n.5
Subſtitutionem reciprocam proprium ſubſtitutiõis nomen non habere.q.4.nu.4 f.4
Subſtitutum in omnib.inſtituti naturam nõ ſapere.q.54.n.36 f.47
Summarijs in cauſis an teſtium admittatur repulſatio.q.32.nu.6 fo.27
Superior adeundus eſt cum ex nouis actis ſententia eſt reformanda.q.67.nu.16 fo.55
Superioris auctoritas, et conſenſus facit, vt in actu fraus non præſumatur.caſu.182.numero.17.fo.241
Superficiens quæ dicatur.caſu.31.numero.1.fo.11
Superficiem ad non modicum tempus, qui conduxit, in ea actionem habet.ibidem.numero.2
Superficiarius ſuperficiem alienare poteſt, & ibi decla.ib.nu.3
Supplicationis cauſam antiquis & nouis probationibus probari & iuſtificari.quæſt.72.n.10 fo.62

Supplica-

Supplicationis cauſam ex ſuperuenientib. probationibus iuſtificari. ib. n. 11
Summa eadem præſumitur, ſi in vna tantum ex quantitatibus cauſa expreſſa fuit. caſu. 213. num. 6 f. 295
Summam non præſumi duplicatum, cum vnus actus ad alterum relationem habet, ibid. numero. 10
Summam præſumi duplicatam cum adeſt diuerſitas cauſæ, temporis, & ſcripturæ. ibidem numero. 19
Summam præſumi diuerſam, ob diuerſitatem perſonarum. ib. n. 22
Summam diuerſam præſumi, ob diuerſam formam & qualitatem promiſſionis, ibidem numero. 26
Summam diuerſam præſumi cum duæ factæ ſunt ſtipulationes. ibi. n. 27
Summam eſſe duplicatam ob qualitatem perſonæ præſumi. ib. n. 32
Summam duplicatam non præſumi, ſi in ſtipulatione, quæ a contractu robur ſumit, eſt promiſſum. ib. nu. 35
Summam non præſumi duplicatam cum duæ confeſſiones extraiudiciales ſunt eiusdem ſummæ & cauſæ. ib. nu. 36
Summam duplicatam præſumi cum duæ ſunt iudiciales confeſſiones eiuſdem cauſæ & quantitatis. ib. n. 38
Summam duplicatam præſumi ad euitandam teſtium contrarietatem. ib. n. 40
Summam duplicatam præſumi, cum vna quantitas ſcriptura, altera confeſſione probatur. ibi. num. 41
Debitorem bis idem ſoluiſſe quando præſumatur. c. 213. n. 42
Summas eſſe diuerſas ob temporis diuerſitatem. ib. num. 5
Summas præſumi diuerſas, cum diuerſæ ſunt quantitates, & ſi eadem ſit promiſſionis cauſa. ibid. num. 11
Summam minorem maiori ineſſe, caſu. 47. numero. 6 f. 181
Surreptio circa cauſam finalem & impulſiuam commiſſam quando vitiet, caſu 201. num. 22 fol. 269
Surreptionis vitium ceſſare cum præſumptiuè narrantur qualitates exprimendæ, d. caſu. 202. numero. 50 f. 279
Surreptionem non committi ſi in impetratione reſcriptis ad lites non narretur lis ea die impetrationis inchoata. c. 279. n. 13
Surreptionem non committi in reſcripto iuſtitiæ, ſi lis a qua diu ceſſatum eſt narratur. ibi. numero. 14
Surreptionem non committi in reſcripto iuſtitiæ, ſi non narratur lis iam pacto ſopita. ibidem numero. 15
Surreptionem non committi in reſcripto ad lites ſi non narratur lis iam ſuſpenſa. ibidem numero. 16
Surreptionem non committi lite non narrata, ſi in eo ſtatu & gradu cauſa committatur. ibidem num. 26
Surreptio non committi ſi non narratur res iudicata cum ſententia nulla fuit. ibidem numero. 52
Surreptionem vitiare reſcripta, cum ſuppreſſa talia ſunt, quæ mouere poterant Principem ad nõ concedendum, vel difficilius concedendum. ib. num. 24
Surreptionem non committi, ſi dum in impetratione reſcripti iuſtitiæ narratur lata ſententia, iudicis nomine erratur. d. caſ. 202. numero. 43 fol. 279
Surreptionem ab obreptione non differre ex vetori ſententia. c. 201. n. 10 f. 269
Surreptionem ipſo iure vitiare reſcripta gratiæ, vt vitiat obreptio. dict. caſ. 201. numero. 17 fol. 269
Surreptionem vitiare ipſo iure reſcripta iuſtitiæ, vt vitiat obreptio. ib. n. 20
Suſpicio in debitore debet venire poſt debitum contractum, vt ſuſpectus deinde a creditore allegari poſſit & infra declaratur. caſ. 87. nu. 16 fol. 154

Suſpicioñis

Suſpicionem fugæ debitoris ſolo creditoris iuramento non probari.c.87.n.5 f.154

Suſpicionem debitoris fugitiui coniecturis probari. ib.nu.7

Suſpectus de hæreſi & ob eam excommunicatus, ſi intra annum ſe non purgat, & hæreticus vere condemnatur.c.374.n.10 f.335

Suſpectum iurans habere iudicem ordinarium, vt cauſa alteri committatur, tutus eſt ne contra ſuum iuramentum fiant probationes. ca.202. num.36 f.279

Syndicum vniuerſitatis nomine in cauſa criminali comparere poſſe.q.80.n.68 f.74

Syndicum vniuerſitatis pro vniuerſitate accuſante interuenire poſſe.q.79.n.14 f.71

Syndici, reliqua in verb. Actianus.

Synopſis quid.c.171.n.10 f.230

T

Tabardum quid. caſu. 392. numero.18 fol. 346

Tabulas ſecundas vacuas non rumpere primas.c.64.n.8 f.137

Talionis pœnam hodie abrogatam eſſe.q.79.nume.5 f.71

Talionis pœna, vide pœna talionis.

Tarquinij Priſci memorabile factum contra eos, qui mortem ſibi inferebant.caſu.285.numero.8 f.342

Tarquinij Priſci lex contra conſciſcentes ſibi mortem.c.284.n.12 f.341

Templarij ſodomitæ igne concremati.caſ.286. num.3 f.343

Tempus modicum quod eſſe dicatur, intra quod vxor rem mariti a ſe commodato datam recuperare poſſit, & viro reſtituere, ſex opiniones referuntur.c.25.n.2 f.111

Tempus modicum quod dicatur in eo, qui occidit poſt rixam ad euitandā animi deliberati qualitatem.c.361.n.20 f.414

Tempus quod ſtatuendum ſit fideiuſſori ad præſentandum abſentem.c.40.n.2 f.116

Tempus deliberandi iudicis arbitrio hæredi datur ca.1.n.1.100

Tempus deliberandi quod a Iuſtiniano præſtitutum fuerit.ib.nu.2

Tempus ad deliberandum a Prætore interdum prorogari.ib.n.5

Tempus ſeptennij eſſe longum tempus in locationibus.c.5.n.6 f.104

Tempus bimeſtre concedi in purgatione moræ, ex ſecunda aliquorum opinione.caſu.7.nume.6 fol. 105

Tempus decem dierum ſolum dari non moræ purgationem ex tertia docto.opinio. ibidem numero.7

Tempus tridui concedi in mora purgatione, ex quarta opinione.ib.n.8

Tempus omne ante litis conteſtationem concedi ad moram purgandam, ex quinta Doctorum opinione,ib.n.9

Tempus accedendi ad locum in quo ſolui debet, iudicis arbitrio ſtatui.c.2.n.2 f.102

Tempus quinquennij eſſe longum tempus in locationibus bonorum eccleſiæ, ex quorundam opinione.c.5.n.9 f.104

Tempus decennij concedi ad precarij reuocationem ne ciuilis poſſeſſio per negligentiam perdatur.c.24.nu.3 f.111

Tempus modicum quid dicatur, intra quod abſens reuerſus reſtitutionem petit.caſ.33.nu.2 fol. 114

Tempus quod ſtatuatur ei, qui querela vult agere ad actionem libertatis impediendam.ca.34. nu.2 f.114

Tempus quod in nauigationib. peragendū ſtatuatur.c.2.n.16.102

Tempus quod ſit, quo alienans et in poſſeſſione manens arguat contractum eſſe ſimulatum.c.39. nu.2 f.115

Tempus quod ſit præſtitutum iuſſo aliquid ex laudo arbitri dare, cùm tempus expreſſum in laudo non fuit.c.8.n.1 f.101

Tempus quod ſit, quo alienans & in poſſeſſione manens arguat contractum eſſe ſimulatum c. 39

39.nu.2 f.115

Tempus incontinenti quod dicatur in probationibus oblatis incontinenti. caſu. 9. nume.4 fol. 107

Tempus centum annorum dici antiquum in probationum materia.c.3.n.6 f.103

Tempus immemoriale quod ib.n.7

Tempus deueniendi ad ſecundum decretum, ſecundum aliquos, eſſe decennium.c.6.n.5 f.105

Tempus biennij eſſe vt ad ſecundum decretum perueniatur, ex quorundam opinione, ibid. numero. 6

Tempus anni, vel ſex menſium dari, vt ad ſecundum decretum deueniatur. ibidem. numero.8

Tempus deueniendi ad ſecundum decretum, eſſe duorum menſium ſecundum aliquos. ib.nume. 10

Tempus decem dierum dari, vt ad ſecundum decretum deueniatur.ibi.n.12

Tempus ſolutionis, quod condemnato concedatur. c.28.nu.1 f.112

Tempus quod praſtituatur illi, qui emere debet ſi, vult, ne res alte i vendatur caſu.37.numero.4 f.115

Tempus quod praſtituatur ad deducendum dilatorias exceptiones. caſu. 240. numero. 7. fol. 316

Tempus aliquod concedi acceptanti literas, vt illas poſſit videre & peritiores conſulere, ne ex incauta acceptatione ſibi praeiudicet. caſu. 21. nu.5 f.111

Tempus deſtinati vſus in mutuo quod ſit. caſ.22. num.4 f.111

Tempus 30.annorum eſſe de antiquo in ſententia, ex Capella & Alciati doctrina. caſu. 4. nume.4 f.103

Tempus cuius initij memoria non extat, bonam finam arguit.c.43.n.2 f.117

Tempus immemoriale vim priuilegij habere. ibi. num. 3

Tempus immemoriale vim donationis habere. ibi. num. 4

Tempus immemmoriale ſine tituli alleger ene ad acquirendum.ib.n.6

Tempus quo ſuperſedetur ab exequutione ſententiae dicitur cauſa miſerationis concedi, c.334.nume.2 f.384

Tempus quantum concedatur dum ſuperſedetur ab exequutione ſententiae in criminalibus. ibi. num.3

Tempus quod ſi intra quod delinquens ſponte confeſſionem in tormentis factam confirmat. caſ. 38.nu.2 f.115

Tempus octo dierum, quod conceditur ex inſtrumento venditionis ex retractu locum etiam habet, cum adhibitis teſtibus fit venditio. ca.63. num.1 f.135

Tempus modicum in ſatisfactione ex laudo eſſe omne tempus ante litem conteſtatam, ex ſecunda Doctorum opinione.c.8.n.7 f.106

Tempus modicum quod dicatur vt ſuperficiarius dominus quodammodo ipſius ſuperficiei cenſeatur. & plures opiniones referuntur. caſu. 31. num 4 f.113

Tempus biennij, vel 30. dierum eſſe, ſecundum aliquos longum tempus in locationibus bonorū eccleſiae.caſ.5.n.11 f.164

Tempus antiquum in ſententia eſſe biennium ex aliquorum opinione. caſu. 4. numero. primo. fo. 103

Tempus quod haeredes concedatur, dum offert ſe probaturum nullum fuiſſe conſtitutum fideicōmiſſum.c. 10.n.2 f.107

Tempus antiquum quod probationum materia.c. 3.nu.1 f.104

Tempus ad deliberandum prorogari ad libitum partium voluntate.c.1.n.6 f.100

Tempus centum dierum à Praetore datum haeredi ad deliberandum, à iudice coarctari non poſſe. ibi.n. 8

Tempus centum dierum ad deliberandum ex iuſta cauſa reſtringi.ib.n.9

Tempus deliberandi, vt creditoribus eat ſatisfactum coarctari poſſe.ib.n. 12

Tempus deliberandi, vt creditoribus ſatisfaciat, ſine

ſine cauſa coarctari non poſſe, ibidem numero. 16

Tempus ad deliberandum ob cauſam creditorum ex iuſta cauſa coarctari, ibidem numero, 18

Tempus annis, & nonimeſtre a Iuſtiniano conceſſum ad deliberandum, ex cauſa coarctari poſſe, ibidem num. 20

Tempore opus eſſe, vt omnia recte gerantur, q. 19 num. 6 f. 20

Temere agere, quid ſit, c. 194. n. 29 f. 259

Teſtator grauatus infirmitate interrogate interrogati non poterit, an ita velit teſtari, ca. 97. nume. 5 f. 175

Teſtator inarticulatè loquens, vide locutio inarticulata.

Teſtator mandans ſuis creditorib. ſolui, non dicitur mandaſſe, vt ei ſoluatur, qui creditum per exceptionem elidibile habet, quaeſtio. 57. nume. 3 fol. 51

Teſtatoris liberam voluntatem impediens punitur ca. 395. n. 2 f. 455

Teſtatoris voluntas coniecturata idem quod expreſſa operatur, c. 256. n. 17 f. 323

Teſtatorem ſuam voluntatem in liberum alicuius arbitrium conferentem, intelligere, modo dolus malus abſit. q. 3. n. 9 f. 3

Teſtatorem cogens ad alium inſtituendum, inſtituto haereditatem non tribuit, caſ. 395. num. 11 fol. 453

Teſtatorem fuiſſe prohibitum teſtari quomodo probet, c. 395. n. 34 f. 453

Teſtatorem voluntates liberas eſſe debere, c. 395. num. 1 f. 453

Teſtari prohibens laeſis tenetur ad tenetur ad intereſſe. c. 395. n. 27 f. 453

Teſtari prohibens an ad duplum laeſis teneatur. ibi. nu. 28

Teſtari compellens ſi proximior illi eſt, haereditatem acquirit fiſco. c. 395. n. 5 f. 453

Teſtandi facultatem datam alias impedito, intelligitur iuris ſolemnitatibus obſeruatis. q. 7. nume. 39 f. 8

Teſtamentum factum metu, an ſit, ipſo iure nullum. c. 395. n. 7 f. 453

Teſtamentum inualidum ſolo verbo a teſtatore ratificari. ca. 109. n. 5 f. 189

Teſtamentum impedire dicitur, qui maximis perſuaſionibus teſtari prohibet. caſ. 395. nume. 41 fol. 453

Teſtamentum inualidum ſurripiens vel ſupprimens, non punitur. c. 306. nu. 15. f. 359

Teſtamentum mutari prohibens quando non noceat iam inſtituto. c. 395. n. 16 f. 453

Teſtamentum coram ſeptem teſtibus ſub contractus nomine celebratum, teſtamentum eſſe. q. 7. nu. 25 f. 8

Teſtamentum in quo ſolus vt proximior erat inſtitutus, haereditatem perdit & fiſco acquirit. c. 395 nu. 24 f. 453

Teſtamentum fieri impediens ſine dolo, non punitur. c. 395. n. 33 f. 453

Teſtamentum vacillare contradicente uno teſte ex neceſſarijs, etiamſi caeteri pro teſtamento deponant. c. 105. n. 16 f. 182

Teſtamenti pars probari, & altera improbari nō poteſt. c. 93. nu. 20 f. 169

Terminum pro fine dilationis ſumi. ca. 53. num. 6 fol. 128

Terminos mouens, vt vicino negotium faciat, punitur. c. 393. nu. 22 f. 447

Terminos mouens vt lapidem furetur, vt fur punitur. c. 393. nu. 11 f. 447

Terminos mouens vt fines ſuos extendat, iudicis arbitrio punitur. c. 393. n. 15 f. 447

Terminos mouens ſi vilis eſt, grauius quam nobilis punitur. ib. n. 16

Terminos mouens vt fines controuerſos obſcuret, punitur. ib. n. 18

Tertius pro ſuo intereſſe in iudicij auditur, ca. 18. nu. 1 f. 110

Tertius cum vult pro ſuo intereſſe audiri iudicium ingreditur eo in ſtatu, in quo illud inuenit, ibi. num. 2

Tertius cum pro ſuo intereſſe vult audiri, ſtatim de ſuo intereſſe probare debet. ib. n. 3

Tex. Vide in verbo Cap. Lex.

Thaletis Milleſij in emendis oleis prouidentia. ca. 384. nu. 3. 438

Teodoſius omnium primus iuſſit dies Dominicos celebrari. c. 2. nu. 18 f. 103

Theodoſii publica peracta pœnitentia commiſſi criminis. c. 372. nu. 3 f. 427

Theodoſij lex de armis. caſu. 394. numero. 23. fol. 449

Theophraſtus nomen ſibi mutaui. caſ. 318. nu. 8 fol. 370

Tigna in domum alienam quando immittere liceat. c. 157. n. 1. 219

Titi Manlij Torquati in filium inobedientem eſt caſtigatio. c. 365. n. 9 fo. 423

Teſtis, qui elapſo termino probatorio falſu depoſuit pœna iudic s arbitrio punitur, caſu. 306. nume. 35 f. 359

Teſtis pauper & familiaris ſimul repellitur. c. 96 num. 7 f. 174

Teſtis pauper & ſubiectus ſimul reijcitur ibid. nume. 8

Teſtis deponens de tempore & inquit, decem annis, & plus, quando probet, caſu. 47. numero. 7 fol. 119

Teſtis qui falſum depoſuit in accidentalibus cauſa punitur. c. 307. nu. 3 f. 360

Teſtis inuentarij pauper eſſe non debet. c. 96. nume. 11 f. 174

Teſtis ſingularis regulariter non probat. caſu. 99. num. 19 f. 176

Teſtis, qui per dictionem, vel circa, deponit, non probat, caſ. 46. n. 1 f. 119

Teſtis qui deponit aliquem poſſediſſe per decem annos, vel circa, non concludit. ibidem numero. 2

Teſtis impeditur examinari, cùm notoria eſt obiectio oppoſita. c. 239. nu. 12 f. 315

Teſtis qui vnum dixit in iudicio, & aliud extra punitur. c. 312. n. 1 f. 362

Teſtis licitè accipit mercedem ſui laboris & damni, dum accedit, vt teſtimonium ferat, caſ. 310 num. 10 f. 361

Teſtis non punitur ſi poſt teſtimonium redditum aliquid accipit. ibi. n. 11

Teſtis qui pretium accipit, ne teſtimonium dicat, punitur. ib. nu. 12

Teſtis præſumitur conſideratè teſtimonium ferre. c. 308. nu. 3 f. 360

Teſtis dicens falſum, teſtimonium, ius Diuinum & naturale lædit. ib. n. 4

Teſtis nihil accipere poteſt, teſtimonium dicat. c. 310. n. 1. 361

Teſtis veritatem deponere debet, etiam non requiſitus ib. n. 2

Teſtis qui primum recepit, vt teſtimonium ferat, punitur. ib. nu. 5

Teſtis qui in iudicio econtra, vel varia dixit, non probat. c. 208. nu 2 f. 187

Teſtes varia & contraria tunc dixit, cum in ſubſtantia variauit ib. nu. 3.

Teſtes qui animo ſe corrigendi contraria dixit, probat. ib. nu. 4

Teſtis, qui vnum in iudicio, deinde ex interuallo contrarium dixit, non probat. ib. n. 7

Teſtis periurus eſt, cum contraria depoſuit animo non ſe corrigendi. ib. nu. 9

Teſtis qui vnum dixit, deinde coactus tormentis dixit contrarium, non probat, niſi ex teſtimonio cum tormentis. ib. n. 14

Teſtis contrarius quando pro ſo, vel pro ſe & altero probet. ib. nu. 15

Teſti non credi etiam in tormentis, ob periurium. c. 108. n. 16. 187

Teſtis ob duplicem defectum & cauſam omnino repellitur. c 99. n. 7 f. 176

Teſtis qui de factis a ſe ipſo deponit, fidem facit, quamquam perſona vilis & minus honeſta ſit ibi. nu. 8

Teſtis infamis non repellitur, cum de geſtis a ſe ipſo deponit. ib. nu. 10

Teſtis, qui virtute monitori alium deponit, repetendus eſt in forma iudicii, caſu. 109. nume. 1 fol. 186

Teſtis ſemel interrogatus an in ſecunda interrogatione reſpondere poſſit, dico vt alias dixi ibidem

ibidem numero. 2

Teſtis coram arbitrio examinatus non poteſt ſe ad illud dictum referre, ſi in alio iudicio repetatur ibi. nu.7

Teſtis facilius coram arbitris mentitur. ibidem nume.8

Teſtis non poteſt ſe referre ad primum dictum cum illud falſum eſt. ib.n.10

Teſtis ſecundo loco examinandus poteſt primas atteſtationes ſibi legi. ib.nu.12

Teſtis proteſtari certa ſub fama debet, cum iteratò examinandus eſt ib.nu.13

Teſtis nutritor, require nutritor.

Teſtis frater, vide teſtimonium fra.

Teſtis, qui de geſtu à ſe ipſo deponit, creditur iudicis arbitrio. c.99.n.1 f.176

Teſti in extremis laboranti an credendum ſit, in iudicis reſidet arbitrio, caſu. 97. numero. 2 fol. 175

Teſti dicenti, ſe falſum teſtimonium dixiſſe, nõ credi. q.73.n.15 f.63

Teſti qui palam pecunias dedit, vt veritatem deponat, excuſatur. c.244.n.6 f.318

Teſti ſingulari interdum iudex credere poteſt. c.99 nu.20 f.176

Teſtem ob paupertatem non repelli etiam in cauſa matrimoniali. c.96.n.5 f.174

Teſtem non poſſe ſuum dictum declarare, quando in nouam diſpoſitionem caderet. q.73. num.24 fol. 63

Teſtes non deſcripti in inſtrumento, cum illud impugnare volunt, debent eſſe omni exceptione maiores. c.105.n.33 f.182

Teſtes non deſcripti in inſtrumento debent optimè concludere, dum illi contradicunt. ibidem numero. 34

Teſtes ſuper obiectis examinari debent, ſi periculum aliquod ſubeſt. caſu. 236. numero. 14 fol. 312

Teſtes qui idonei ad probandum aliquem eſſe vſurarium. c.235.n.23 f.310

Teſtes iuratos recipiendos eſſe, etiam in cauſa, in qua proceditur ſola facti veritate inſpecta. q.26 num.2 f.28

Teſtes non iuratos aliqualem probatione facere. ibid.nu 5

Teſtes poſſe interrogari die feriata, cum die non feriata iurarunt. q.30.nu.15 f.26

Teſtes domeſticos eſſe idoneos in cauſa domi & ſecretò tractata. q.73. nu.32 f.63

Teſtes non publicatos in alio iudicio non probare. q.33.nu.8 f.27

Teſtes dedicitis teſtificatis poſſe recipi, cum nihil producenti poteſt imputari. quæſtio 34. num.15 fol. 29

Teſtes didicitis teſtificatis ad ſupplendum inſtrumentum recipi. ib.n.16.

Teſtes recipi poſſe didicitis teſtificantis cum Princeps reſcribit cum clauſula, non obſtantib. &c. q.34 nu.6 f.29

Teſtes in cauſa matrimoniali recipi poſſe, etiam didicitis teſtificatis. ib.nu.7

Teſtes in cauſis beneficialibus recipi poſſe didicitis teſtificatis. ibi.nu 8.

Teſtes de ſuæ artis peritia deponentes, recipi etiam didicitis teſtificatis. ib.n.9

Teſtes recipi quando poſſint in cauſis arbitrariis poſt didicitis teſtificata. q.34.n.1 f.29

Teſtes ad ætatem rei memoriam examinari poſſe, cum de eorum vita timetur. caſu. 61. nume. 2 fol. 135

Teſtes recipi in ea cauſa in qua ceſſat timor ſubornationis. q.34.n.12 f.29

Teſtes inſtrumentarij contradicentes inſtrumento optime concludere debent. caſu. 105. nume. 2 fol. 182

Teſtes contradicentes inſtrumento rationem dicti etiam non interrogati debent. ibidem numero. 3

Teſtes inſtrumentarij cum inſtrumento contradicunt conſtare debet eſſe illos teſtes in eo inſtrumento deſcriptos. ib. nu.4

Teſtes inſtrumentarij dum inſtrumento contradicunt, non habent neceſſe eſſe omni receptione maiores. ib.nu.6

Teſtes qui negant fuiſſe præſentes inſtrumento, non

non habent neceſſe ſe in conteſtes vocare. ibid. num. 10

Teſtes pro vniuerſitate ſua recipiuntur in ciuilibus cum aliunde probationes haberi non poſſunt c. 106. n. 1. f. 186

Teſtes alios nec actu habitu potuiſſe interuenire requiritur, vt teſtes pro ſua vniuerſitate probent. ibid. nu. 2

Teſtes vniuerſitati pro ea deponentes perfectè non probare, ibi. nu. 3

Teſtes plures vno eodemq; tempore interrogari quãdo poſſint in cauſis arbitrariys. quæ. 29. nume. 1 fol. 26

Teſtes ſingulatim examinandos eſſe, ibidem numero. 2

Teſtes vniuerſitatis cùm pro ea recipiuntur, directè & non in ſubſidium recipi. caſ. 106. nume. 8 f. 186

Teſtes de vniuerſitate in pari cauſa minus probans ibid. nu. 10

Teſtes de vniuerſitate ratione commodi & ob affectionem repelluntur. ibi. n. 11

Teſtes de vniuerſitate & ab ea ſalariatus pro ipſa vniuerſitate idonei non ſunt. ibidem numero. 12

Teſtes de vniuerſitate repelluntur a teſtimonio, ſi commodum, vel incommodum inde ſint conſecuturi, ib. 13

§. legatarys inſt. delegatis, explicatio & intellectus num. 14

Teſtes de vniuerſitate non probant ſi indirectum commodum ex cauſa ſentiunt, vel incommodum. ib. nu. 15

Teſtes de vniuerſitate in cauſa criminali pro ipſa vniuerſitate idoneus idoneos non eſſe, ibidem numero. 17

Teſtes de vniuerſitate in cauſa criminali recipiuntur contra alterum eiuſdem vniuerſitatis. ibi. num. 18

Teſtes de vniuerſitate recipiuntur etiam in cauſa criminali, ſi magna eſt vniuerſitas ibidem numero. 20

Teſtes de vniuerſitate ad probandam innocentiam recipi. ib. n. 21

Teſtes eſſe inimicos, obyci ſemper poſſe. c. 239. nume. 8 f. 15

Teſtes æternam rei memoriam examinari poſſe ante litem conteſtatam, ob diuturnam eorum abſentiam. c. 62. nu. 1. f. 135

Teſtes ob abſentiæ diuturnæ ſuſpicionem ad æternam rei memoriam examinari poſſunt. caſ. 62. num. 5. f. 135

Teſtes valetudinarios ante litem non conteſtatam poſſe examinari. c. 60. n. 2 f. 134

Teſtes valetudinarios ante litem non conteſtatam poſſe examinari. c. 69. n. 2 f. 134

Teſtes cum producuntur an ſtatim contra eos obiecta probari poſſint. c. 239 n. 1 f. 315

Teſtes ſine iuramento in iudicys non admitti. caſ. 108. nu. 30 f. 187

Teſtes alibi quam in loco iudity petens examinari iuſtam cauſam narrare debet. caſ. 202. nu. 37 fol. 239

Teſtes quomodo probent aliquid noctis tempore eſſe factum. c. 279. n. 3 f. 339

Teſtes omnes non cogi ſcripturam recognoſcere cum illius comparatio fieri debet. caſu. 114. num. 3 f. 193

Teſtes carcerati vt examinentur in aliorum cauſam dato fideiuſſore non liberantur. c. 303. nu. 26. f. 555

Teſtes examinati inter alios ſemiplenè probant. ca. 111. n. 2. f. 199

Teſtes infames quando iudex in arbitrarys recipiat q. 27. nu. 1 f. 29

Teſtes infames regulariter fidem facere. ibidem num. 4

Teſtes omnes admitti, niſi expreſſe prohibiti reperiantur. ibi. n. 5

Teſtes infames ad probandam ingratitudinem vaſalli non admitti. ib. n. 8

Teſtes omni exceptione maiores requiri in cauſis matrimonialib. ib. n. 9

Teſtes ſola facti infamia notatos in cauſis matrimonialibus repelli. ib. n. 11

Teſtes conſanguinei, vide. Conſanguineos.

Teſtes, 3.

Teſtes, Vide cautela.

Teſtium repulſatio in cauſis arbitrio iudicis cognoſcendis locum an habeat. quæ. 32. numero. 1 fol. 27

Teſtium repulſationem non concedi, cum per calumniam obijcitur. ibi. nu. 2

Teſtium repulſationem in remedio attentatorum non concedi ibi. nu. 4. & 9.

Teſtium repulſationem in dubijs a iudice admitti vel reijci poſſe. ib. n. 5

Teſtium repulſationum non admitti cum ſolum agitur de perſona in iudicio legitimanda. ibid. num. 7

Teſtium repulſationem concedi in cauſis poſſeſſorijs. ibi. n. 8

Teſtium repulſationem concedi cum filius in cauſa alimentorum vult ſe filium probare, ibid. num. 10

Teſtium repulſationem non concedi in iudicio ex l. vltima. C. de edicto diui Adria. tollen. ibid. num. 11

Teſtium numerus in teſtamento ruſtici cur non remittatur. caſ. 194. n. 71 f. 259

Teſtium fidem in iudicis arbitrio poſitam eſſe. ca. 90. n. 1 f. 166

Teeſtium fides & inſtrumenterum a pari quando procedant. c. 63. n. 2 f. 137

Teſtium affrenatus numerus reprimendus. c. 249 num. 1 f. 320

Teſtium effrenata multitudo quæ, ibidem numero. 2

Teſtium effrenatus numerus eſſe aliquando vltra tres decem, & quadraginta, pro negotij ſcilicet qualitate. ib. nu. 5

Teſtibus non iuratis, etiam in cauſis arbitrarijs non credi. q. 26. nu. 1 f. 24

Teſtib. rei magis quam actoris in dubio credi. caſu. 98. nn. 2. 175

Teſtibus didicitiis qua ratione alij recipi prohibeantur. q. 34. nu. 2 f. 29

Teſtibus credere, vel non, quando ſit in arbitrio iudicis. c. 90. n. 8 f. 166

Teſtibus in exequutionem monitorialium propalantibus interdum credi. quæſtio. 26. numero. 6 f. 24

Teſtibus probari poſſe qualitatem debiti, & ſi non poſſit probari debitum, ſtatuto, impediente. caſ. 48. num. 6 f. 119

Teſtibus coram alio iudice examinatis, eorum publicatione non facta, credendum non eſſe. q. 33 num. 7 f. 28

Teſtibus malam rationem reddentibus. q. 25. nume. 3 f. 24

Teſtibus didicitiis alios recipi fauore minoris, & ruſtici. q. 34. nu. 11 f. 29

Teſtibus didicitiis in iudicio nullo, poſſunt in nouo iudicio alij recipi. ib. n. 13

Teſtimonium fratris pro fratre in ciuilibus recipi. c. 104. nu. 1 f. 181

Teſtimonium fratris cohabitantis repelli. ibi. numero. 2

Teſtimonium fratris ob magnam affectionem, iudicis arbitrio repellitur. ibi n. 3

Teſtimonium parentum pro filio in cauſa matrimoniali repellitur, cum mulier eſt illo filio maior nobilitate vel diuitijs. caſu. 102. numero. 3 fol. 180

Teſtimonium Patris pro filia, quæ aſſerit ſe nobiliorem & ditiorem in vtrum recepiſſe, repellitur. ib. nu. 4

Teſtimonium parentum recipi pro filijs in cauſa matrimonij ſpiritualis. caſu. 102. numero. 11. fol. 180

Teſtimonium vnius coniugum non credi, ſi is quærit ſponſalia diſſolui. caſu. 103. numero. 3. fol. 180

Teſtimonium amborum coniugum aſſerentium, ſe adinuicem matrimonium contraxiſſe, creditur. ib. nu. 4

Teſtimonium venale, non eſſe teſtimonium veritatis. c. 310. nu. 3 f. 361

Teſtimonium prolatum in iudicio nullo, poſſe in alio iudicio à iudice ratum haberi. c. 109. nume. 4 f. 189

Teſtimonium prolatum in iudicio ſummario, in plenario eſſe repetendum, ad hoc vt probet. ibidem

ibidem numero. 6
Teſtimonium diuitis præferri teſtimonio pauperis. c.96.nu.9 f.174
Teſtimonium quis poteſt contra ſe ferre, non autem pro ſe.c.93.nu.30 f.169
Teſtimonium iudiciale præferri extraiudiciali, etiam in mortis articulo probato.caſ.108.nume.20 f.187
Teſtimonium ſecundum iudiciali præferri primo extraiudiciali.c.108.n.22 f.187
Teſtimonium primum extraiudiciale præferri ſecundo iudiciali.ib.nu.23
Teſtimonium extraiudiciale cum alijs coniecturis & præſumptionibus præferri iudiciali.ibid.numero.24
Teſtimonium extraiudiciale ſcriptura factum, præferri ſecundo iudiciali. ibidem numero.25
Teſtimonium primum parte præſente dictum præferri ſecundo iudicial.ib.nu 26
Teſtimonium ſecundum iudiciale cum primo extraiudiciali præfertur, integram tamen et plenam fidem non facit ib.nu.27
Teſtimonium iudiciale receptum apud iudicem incompetentem, non præferri alteri iudiciali apud iudicem competentem.ibi. nu.29
Teſtimonio contrario etſi aliquando credatur, non tamen plenè.ibi.nu.21
Teſtimonio primo eſſe credendum, cum teſtis animo ſe non corrigendi contraria depoſuit.c.108 nu.10 f.187
Teſtimonio primo credi, etiamſi illud primum iudicium eſſet ſummarium.ib.nu.11
Teſtimonio contrario animo etiam ſe corrigendi, non credi ad commodum ipſiuſmet teſtis. ibid. num.12
Teſtimonio contrario credi cum hæreſis detegitur. ibi.nu.13
Teſtimonio primo veriſimiliori credi, reiecto primo.c.108.n.17 f.187
Teſtimonio primo ſponte prolato credi, & ſi ſecundo concurrant tormenta. ibidem numero.18
Teſtimonio primo prolato in iudicio credi, cum ſecundum, non eſt in forma iudicij. ibidem nume.19
Teſtimonio ſingulari ratione ſui officij creditur de geſtis a ſe ipſo.c.99.nu.2 f.176
Teſtimonio ſingulari ob excelſam dignitatem credi.ib.nu.5
Teſtimonio ſingularis perſonæ honeſtæ non credi, cum de eius intereſſe tractatur. ibidem numero.6
Teſtimonio illius magnis creditur, qui de geſtis a ſe ipſo teſtificatur.c.99.nu.11 f.176
Teſtimonio ſingulari an credatur de geſtis a ſe ipſo & infra.ib.nu.12
Teſtimonium Abbatis & monachorum credi contra monaſterium ſibi eſſe ſolutum legatum monaſterio relictum.ib.n.13 f.150
Teſtimonio contrahentis credi de geſti in contractu.ib.n.14
Teſtimonium mulieris, quæ partim ſuppoſuit credi.ibi.n.15
Teſtimonia antiquitus prolata non nocere.ca.111 nu.5 f.190
Tolerantia ſuperioris quomodo excuſet. q.90.nume.57 f.89
Tortura repetenda nam ſit, caſu. 272. numero.3 fol. 335
Torturæ locum non eſſe, non præcedentibus indicijs, etiam in crimine læſæ maieſtatis.qua.84. num.3 f.84
Torturam eſſe difficilis probationis.ca. 116. nume.19 f.106
Torturam damnum irreparabile ad adferre.q.84 nu.2 f.4
Tortus leuiter torqueri iterum poteſt.ca. 272.nume.6 f.335
Torqueri iterum poteſt delinquens, ex nouis indicijs.ib.nu.7
Turtura, Vide Quæſtionibus.
Tractari quæ ca.229.nu.4 f.308
Tractatur de homicidio difficilis eſt probationis c. 115.nu.15 f.196
Tranſactio ſuper alimentis cum Prætoris decreto.

ſit.caſ.170.num.1 f.228

Tranſactio de alimentis ex contractu acquiſitis ſine decreto Prætoris fieri poteſt. ibidem numero. 2

Tranſactio de alimẽtis fata ad habitationẽ & veſtiarium non pertinet, caſu. 170. numero 27. fol. 228

Tranſactio de alimentis Prætoris decretum non requirit cùm conditio alimentarij melior efficitur. ib.n.31

Tranſactio de alimentis a teſtatore permiſſa ſine decreto celebrari poteſt ib.nu. 32

Tranſactionem ipſo iure annullari eius falſitate detecta.c.15.nu.6 f.109

Tranſactionem præcipitanter latam eſſe nullam. q.42.nu.3. f.37.

Tranſigi de alimentis præteritis poteſt ſine decreto Prætoris.c.170.n.33. f.228

Tranſigi poſſe ſuper priuato crimine cũ ex ſtatuto pœna ſanguinis indicenda eſt, 82. numero. 6. fol, 149

Tranſigi de alimentis poteſt cum præſentis pecunia omnino opus eſt, caſu. 190. numero. 20 fol. 228

Tranſigi de alimentis poteſt cum relicta ſunt a pluribus, quos conuenire difficile eſt, ibidem numero.21

Tranſigi de alimentis ſine decreto poteſt, cum ita teſtator cauit.c.171.nu.68 f.230

Tranſigendi de alimentis cauſa eſt domicilij mutatio.c.170.n.7 f.228

Trebellianicam quib. de reb. détrahenda ſit. c. 164. nu. 1 f.223

Tribunos ærarij in cauſis diffiniendis Senatui addidit Aurelius Cotta, quæſtio, 2. numero 3. fol. 2

Tributum quod Principi præſtari ſolet, vel illius Prouinciæ, vel vicine Quæſtori perſoluendum eſſe.c.222.n.3 f.303

Tributa iure Diuino Principibus præſtari.c.297. nu.3 f.376

Trophima; quid.c.93.nu.17 f.169

Tutor ſuſcepta tutela inuentarium quamprimum facere debet.c.174.nu.1 f.233

Tutor ſuſpectus quomodo dici poſſit quando multum differt inuentarium conficere, ibidem numero.3

Tutor adminiſtrata tutela rationes reddere tenetur.c.209.nu.2 f.291

Tutor cum alijs datus, tutela non priuatur, ſi ſe datum negauit.c.276.n.7 337

Tutor qui palam a pupillo pecunia mutuo accepit, excuſatur.c.244.n.4 f.318

Tutoris authoritatem ex abrupto interpoſitam, nihil prodeſſe.q.42.nu.5 f.37

Tutoris mandatum excuſat operarium agrum colentem.c.354.n.39 f.403

Tutoris negligentia quomodo probetur, quod non emerit prædia pupilli nomine, ſed reliquerit pecunias acciſas in arca.c.49.n.6 122

Tutorem pupilli nomine accuſare poſſe.q.79.n.15 fol. 71

Tutorem cum eius pupilla matrimonium contrahere cur prohiberi.c.194.n.12 f.259

Tutorem cum eius pupilla matrimonium contrahere poſſe de iure canonico.ib.nu.13

Tutorem & curatorem validè obligare poſſe bona propria pro euictione bonorum minoris ſine ſolennitate alienatorum.c.171.n.77 f.230

Tutorem a matre ſecundo nubente nominatum, dandum eſſe filio pupillo cum inquiſitione.caſ.151. nu.4 f.266

Tutorem pro ſuo pupillo accuſato poſſe interuenire q.80.nu.66 f.74

Tutores accuſantes cauſam pupilli non peragunt, cum illa plus damni quàm lucri habet.caſ.72 nu.7 f.145

Tutores ſi in loco haberi non poſſunt idonei, è loco vicino vocandi ſunt. ca. 222. n.1 f.303

Tutela quibus poteſt denegari, eidem & cura. caſ. 150.nu.35 f.244

Tutela remotus ob ſuam ſimplicitatem, infamis non efficitur.c.193.n.7 f.258

Tutelæ actio vt vniuerſalis tamquam vnum continens coram vno ſolo iudice tractari debet. ca. 371.n.10 f.426

Vacationis

V

Vacationis modo vno expreſſo, alter non continetur, c. 201. n. 103 f. 269
Vacationis modum ex communi voce & fama narrare ſufficit, ib. n. 104
Vacationis modo uno expreſſo, alter continetur ex mente ipſius impetrantis, ib. nu. 105
Vacationis modum vnum in gratijs expectatiuis narrare ſufficit, ib. nu. 106
Vacationis modum exprimere ſufficit, cum clauſula, quouis modo vacet, ibid. nu. 107
Vacationis modo vno narrato, alter continetur in non odioſis, ib. nu. 108
Vacationis modo vno expreſſo alter continetur, cum iam diu beneficium vacauit, ibidem nume. 109
Vacationis nullo modo expreſſo, omnis uacandi modus continetur, c. 201. nu. 100
Vacationis modo expreſſo ex vna perſona, non venit ex perſona alterius, etiam ob cauſam, quouis modo, c. 201. n. 122
Vacaturum primam impetrans in ciuitate, non obtinet vacantem in ſuburbijs, q. 99. nume. 9 fol. 97
Valerij Max. locus, c. 269. nu. 5 f. 338
Valerij Policola lex aduerſus vim publicam inferentes, c. 394. n. 10 f. 449
Valiſia vbi eo modo, quo depoſita eſt, reſtituitur, contra depoſitarium in litem non iuratur, caſ. 208. nu. 30 f. 289
Valiſia aperta cum reſtituitur, & conſtat non depoſitarium, ſed alterum diſsigillaſſe, ceſſat iuramentum in litem contra depoſitarium, ibid. num. 31
Valiſia cũ reſtituitur aperta & diſsigillata, et cõſtat depoſitarium eſſe in dolo, contra eum in litem iuratur, ib. n. 32
Valiſia cum diſsigillata reſtituitur, & ignoratur a quo, an iuramentum in litem deter contra depoſitarium, variæ referuntur Doctorum opiniones, ib. nu. 33
Valiſia diſsigillata apud depoſitarium virum probum reperta, facit, ne contra eum in litem iuretur, ib. n. 36
Valiſiam, qui uon hoſpiti conſignauit, ſed tenes ſe retinuit, conqueri nou poteſt ſi diſsigillatam inuenit, ibi nu. 39
Valetudinarius quis, caſ. 60. nu. 1 f. 134
Valetudinarij in multis excuſantur, ibidem numero. 3
Valetudinarius eſt, qui infirmus eſt, ibidem nume. 4
Valor beneficiorum non expreſſus in beneficij impetratione non reddit reſcriptum nullum c. 397. num. 6 f. 456
Valor & æſtimatio rei iudicis arbitrio taxatur, c. 143. nu. 218
Valor rei præſumitur ignoratus ex qualitate perſona, vt ruſtici, minoris ſimilium, c. 144. nume. 20 f. 208
Valor beneficij coram Ordinarius conferente non narratur c. 201. nu. 151 f. 269
Valor communis ſpectatur in ceſſione bonorum, c. 183. n. 27 f. 244
Valorem rei communem probat emptor dum agit ad intereſſe quanti plurimi, caſ. 120. nume. 4 fol. 148
Valorem beneficij narrandum eſſe in illius impetratione. 201. n. 77. 269
Valorem non eſſe exprimendum in collatione beneficij motu proprio facta, ib. nu. 78
Variatio non probari cum cauſa ſunt diuerſa. c. 9. nu. 8 f. 169
Vaſallus feudo priuatur ſi grauem iniuriam domino infert, c. 267. nu. 1 f. 358
Vaſallus conſcius conſpirationis facta in dominum, eam detegere omnino debet c. 355. numero. 19 fol. 405
Vaſallus, ſi impetratam licentiam alienandi feudum ex eam neceſsitatis non obtinuit, liberè alienare poteſt, c. 182. nu. 11 f. 241
Vaſallus feudum inconſulto domino alienare non poteſt etiam pro neceſsitatibus ipſius domini. ibi. nu. 13

Vaſallus crudelis feudo priuatur. caſ. 133. nu. 3 fol. 203

Vaſallus inconſulto domino directo de vtili domino feudi diſponere non poteſt, caſu. 182, num. 2 fol. 241

Vaſallus deſerens dominum in bello pereclitantem ius vaſallagij amitti. caſu. 396. num. 12. fol. 455

Vaſallus cui conceſſa eſt in regno ſub infeudandi facultas ſubuaſallum non ſibi ſed Regi acquirit. c. 200. 1 f. 265

Vaſallus feudum ſuum poteſt ſubinfeudare. c. 200 nu. 6 f. 265

Vaſallus ſubinfeudatus ex coniecturis dicitur Regis concedentis auctoritatem ſubinfeudandi. ib. num. 10

Vaſallo ſubinfeudanti ſi deinde Rex aſſentiat, Regi ſubuallus non acquiritur. caſ. 200. nume. 12 fol. 265

Vaſallum feudo non priuari niſi expreſſo iure cautum ſit. c. 276. n. 16 f. 337

Vaſallum non poſſe ſeruire Domino per ſubſtitutum. q. 68. n. 10 f. 57

Vaſallum & emphyteotam alienationem ſtatim reuocando, non incidere in pœnam commiſſi. c. 7. num. 2 f. 105

Vaſalum feudo priuari ſi in eo malè verſatur. caſ. 78. nu. 4 f. 147

Vaſallum iuramentum fidelitatis domino præſtare debere. c. 214. n. 1 f. 363

Vaſallum pro tenui feudo onere collecta grauari non poſſe. ib. nu. 4

Vaſallum nõ conſequi alimenta ex feudo tenui. ib. num. 5

Vaſallarum ſubditi, qui certam portionem ſuis dominis relinquere in teſtamento tenetur, libertis æquiparantur. c 230. n. 7 f. 308

Vectigalia noua exercentes lege Iulia de vi publica tenentur. c. 394. nu. 92 f. 449

Venator, qui poſuit offendiculum ad feras capiendas ſi caſu homo fuerit prehenſus & mortuus, quod de homicidio non teneatur, caſ. 324. nume. 7 f. 377

Venator qui caſu hominem occidit, non punitur vt homicidia. c. 324. nu. 2 f. 377

Venandi facultatem quando ſubditi amittant. ca. 160. nu. 11 f. 185

Vegetij locus de maris tuta nauigatione. caſ. 61. nu. 12 135

Venenum qui propinauit, punitur, et ſi is qui illud bibit non interijt. c. 360. n. 21 f. 409

Venenum ſolum emens vt aliquem necaret, iudicis arbitrio punitur. c. 360. n. 47 f. 409

Venenum malu vendens, qua pœna puniatur, ſi alicuius mos ſequuta eſt. c. 359. n. 1 f. 408

Venenum, vide verb. Conatus punitur.

Venetorum iudices obſeruare, ut fideiuſſor non diſcuſſo principali conueniatur. quæſt. 51. numero. 12 f. 44

Venditor elapſo redimendi tempore redimere amplius non poteſt: c. 217. nu. 1 f. 370

Venditor qui vendidit tenui pretio redimere eam poteſt, etiam lapſo termino redimendi. ib. nu. 2

Venditor ratio ne magni exceſſus valorem verum ignoraſſe præſumitur, ideo clauſula, et quod plus eſt &c. nihil operatur. caſ. 144. nume. 18. fol. 208

Vendens frumentum vno pretio ſciens ex lege nouiter promulgata pretium eſſe minuendum, tenetur emptori. c. 185. n. 21. 248

Vendens ſecundo non incidit in crimen ſtellionatus ſi primus emptor debito tempore pretio non perſoluit. c. 381. nu. 18 f. 436

Vendens rem per calliditatem exornatam cum ita de ſe non ſit, iudicis arbitrio punitur. caſu. 383. nu. 5 f. 437

Vendens rem vltra taxatum pretium, iudicis arbitrio puniri poſſe. c. 384. nu. 4 f. 437

Vendens rem ſecundo ſciens iam primo venditam fuiſſe, non incidit in pœnam criminis ſtellionatus: c. 381. n. 12 f. 436

Venditorem agentem ad pretium rei, re ipſa non tradita poſſe pendente iudicio rem tradere, atque ita iudicium conualidare. quæſtio. 16. nume. 6 f. 19

Venditorem ad intereſſe teneri cum emptori rem non

non tra lit.ca.120.n.1 fo.198
Venditorem moroſum teneri ad intereſſe quantiplurimi emptori.nu.3
Vendere rem alienam maius eſt peccatum, quam emere.ca.343.n.14 f.392
Vendere qui non tenetur,eo non emente, alteri uendere poteſt.ca.37.n.1 fo.115
Vendere prohibitus extra familiam,nullo de familia emente,uendere alteri poteſt.ib.n.2
Venditio prima ubi nulla eſt, uendens non incidit in crimen ſtellionatus ſi ſecundo uendedit.caſu 381.nu.10 f.436
Vendi res poteſt à duobus eandem perſonarum repreſentantibus duobus diuerſis emptoribus ſine pæna ſtellionatus.ca.381.n.21 f.436
Verbum, modero, temperamentum ſignificare. q. 86.n.7 f.66
Verbũ maioris uirtutis et potẽtiæ cũ uerbo minoris potẽtia iunctũ, illius ſignificationem inflectere & ad ſe trahere.q.7.nu.17 fo.8
Verbum obripio,a uerbo ſurripio non differre.caſu 201.nu.14 fo.262
Verbum, videtur arbitrium regulatum ſignificare.q.8.nu.2 fo.11
Verbum uidetur idem operari, quod uerbum placet.ib.nu.3
Verbum concedo,donationem ſignificare. caſ.88. nu.31 f.156
Verbum libet vide libet.
Verbum libere require libere.
Verba in potentiori ſignificatu ſumi.ca.321.n.12 fo.374
Verba,nec aliter nec alio modo,formam ſignificare.ca.237.nu.34 fo.313
Verba illa, promittimus ſtare tuo dicto, arbitriũ viri boni ſignificare.q.8.nu.49 fo.11
Verba vbi non conueniunt,nec diſpoſitio,decla.caſu.63.nu.8 f.136
Verba,libero tuo arbitrio facias,abſolutũ arbitriũ conferre.q.8.n.34 fo.11
Verba,facias ad tui libitum,quod operentur.q.7 nu.33 fo.8
Verba illa,Facias,ut cupis et deſideras,arbitrium regulatum conferre.q.8.n.51 f.11
Verba illa,annua bona,trima die. quid ſignificent.ca.53.n.3 f.128
Verba procedens de facto ad iudicem directa,quid operentur.q.7.nu.79 fo.8
Verba,quæ alias liberum arbitrium ſignificant ui ri boni arbitrium conferre,ne tertio præiudiciũ deferatur.q.9.n.8 fo.12
Verba eſſe cordis nuncia.q.7.nu.75 f.8
Verba in dubio arbitrium potius regulatum quam liberum ſignificare.q.7.n.15 f.8
Virgilius in Georgicis fructus alios eſſe naturales, alios induſtriales ſenſit ca.210.n.18 f.293
Vergilium Georgicis cum ca.3. Geneſi conuenire. ib.nu.17
Veriſimile quod non eſt,falſum creditur.q.76.nu me.20 f.69
Veriſimile quod non eſt,habet ſpeciem falſi.ca.85 nu.1 fo.152
Veriſime eſſe,ex Cicerone,quod plerunque fit.c.85 num.6 f.152
Veriſimilia illa eſſe,quæ ire cõi conueniunt.ib.n.5
Veriſimile et nõ ueriſimile quod ſit.c.85.n.3.152
Veritas nõ opi.in delictis ſpectat.q.90.n.21 f.89
Veritas quæ.q.50.n.6 fo.43
Veritatem detegi ex motu perſonæ interrogatæ.ca. 264.nu 6 fo.231
Veritatem ſolam & æquitatem in principium iudicis ſpectari.q.8.n.20 fo.12
Veritatem non immutari patris negatione c.336 nu.29 fo.382
Veſtales uirgines corruptæ,qua pæna apud romanos plecterentur ca.389.n.29 f.441
Veſtes uenire alimentorum appellatione. ca.170. n.30 fo.228
Veſtes quotidianæ quæ ca.218.n.2 f.370
Viam mediam in dubiis eſſe eligendam. ca.57.n. 24 fo.134
Vicarius dignitas an illuſtris eſſet.c.68.n.49 140
Vicarium non poſſe clericum loco amouere.q.55. nu.4 fo.48
Vicarium epiſcopi abſoluere poſſe, etiam ſi nõ poſſit condemnare.q.43.nu.27 fo.32

Vnius

Vicinus locus quis caſ. 222.n.13 fo.303
Vicinus ratione domus quis ib.n.14
Vicinus quis dicatur, ut teneatur emẽdare damnũ ex diſpoſitione legis, vel ſtatuti ib.n.19
Vicinum dici qui intum uox exaudiri põt.ib.n.15
Vicini qui dicantur reſpectu perſonæ.ib.n 21
Vicini teſtes qui ib.n.22
Vicini ratione ciuitatis uel oppidi, qui dicãtur.ib. num. 25
Vicini ratione prædiorum ruſticorum qui ib.n.28
Vicini loci incolæ ad minus accreſcendi ſunt cum illius loci incolæ, quibus prius eſt de mandatũ, idonei non ſunt. ca.222.n.2 fo.303
Vicino non licet habere feneſtram uerſus uicinum ad illius æmulationem ca.156.n.4 fo 213
Vicinum homicidiũ perpetraſſe præſumitur in dubio ca.222.n.5 f.303
Vicinum damnum dediſſe viatori præſumitur. ib.num.6
Vicinum præſumi ſcire facta vicini.ib.n.8
Vicos moderari legibus ciuitatis.q.99.n.24.f98
Vitricum eſſe poſſe tutorem priuigni.ca.151.nume.5 f.206
Vicus pars ciuitatis.q.99.n.21 f.98
Vidua quæ palam pernoctauit, excuſationem manetur.ca.244.n.10 f.322
Villa quid ſit.ca.390. nu.35 f.443
Vim ui licet repellere.ca.277.n.1 fo.358
Vinum inter fructus induſtriales collocari. c.210 nu.21 f.293
Vim formæ eſſe diuerſam a forma uuarũ.ib.n.22
Vir bonus quis in proœmi.9 fo.1
Viri boni arbitrio non ſit, quod contra æquitatẽ ſit q.13.n.18 f.17
Viri probi dictũ.uide in uerb. Dictum viri probi.
Viro graui atteſtanti de matrimonij impedimento an credendum ſit, iudicis arbitrio relinquitur ca.243.nu.3 f.318
Virum bonum æquitatem & veritatem ſpectare debere.q.13.n.16 fo.17
Virum pro vxore accuſata interuenire poſſe.q.80 nu.61 fo.74
Virum bonum non eſſe, qui ſine conſcientia eſt.q.8 nu.42 fo.12
Viris comam & barmam nutrire conceſſum, caſu 391.n.30 fo.346
Virginem nondum uiri potentem ſtuprans, qua pœna afficiatur.ca 264.n.1 f.331
Virginẽ nondũ uiri potẽtẽ in ducem an puniatur, ſi uixus eſt eam carnaliter cognoſcere.ib.nu.5
Virginem Deo dicatam uiolans, ſacrilegium committit.ca.303.nu.22 fo.343
Virtus nobilitat, ca.67.n. 2 fo.140
Vlyxis factum, & accuſatio.c.270 n.19. 228.
Vitium modicũ in corpore, quod ſit, ne deformis arceatur à ſeruitio eccleſiæ.ca.226.n 8 f.306
Vituperatio obſequioſa aliquando eſt.ca.377.nume.26 fo.431
Vna res diuerſo iure cenſeri non poteſt.q.37.nu.8 fo.32
Vna res ex diuerſis reſpectibus cenſetur diuerſi iuris.ib.num.9
Vna & eadem res diuerſo iure cenſetur quo ad intellectum.ib.n.10
Vnio beneficij in illius impetratione narranda eſt, & ibidem de vnione plura remiſſiuè.ca.201.nu.133 fo.269
Vnio quando ſubreptitia dicatur.ca.201.n.159 fo.269
Vnio ſurreptitia an ipſo iure uitietur.ib.nu.160
Vniuerſitas ignominio affici non poteſt.ca.183.n.15 fo.244
Vniuerſitatis teſtes probant cum nullum ipſi cõmodum ſentire poſſint ex cauſa exitu.ca.106.n.4 fo.185
Vniuerſitate cũ ipſa multa tranſire, quæ alias non tranſirent.q.54.nu.48 fo.46
Vindiciæ quæ.ca.371.nu.5 fo.426
Volo uerbum uerbo exequutiuo iũctum, quod ſignificet.q.7.nu.30 f.8.
Volo uerbum, cum uerbis tuo arbitrio, iunctũ quid operetur ac ſignificet.q.7.n.14 fo.8.
Volo uerbum, liberum arbitrium tribuere.q.7.nume.2 f.8.
Volo uerbum ad iudicem directum, quod arbitriũ ſignificet datum.ib.n.3

Voluntas

Volũtas libera eſt, quæ legi non alligatur. q. 7. n. 35 f. 8
Volũtas libera qualis dicatur in compromiſſis. q. 7. nu. 4 f. 8
Voluntatem ceſſare, & uolũtatem reuocare, diuerſa. q. 69. nu. 14 f. 60
Voluntatem ad bonum, appetitum ad malum eſſe lib. 1. q. 7. nu. 61 f. 8
Voluntatem & animum difficilis eſſe probationis ca. 116 nu. 18 f. 169
Volũtatẽ ex actu nullo declarari. c. 171. n. 70. 236
Voluntatem teſtatoris in pendenti ſtare non poſſe. c. 44. nu. 3 f. 117
Vox populi, Dei ca. 87. n. 92 f. 160
Vrbs eſt quæ muro cingitur. q. 99. n. 4 f. 88
Vrbis appellatiõe cõtinẽtia uenire. c. 155. n. 8. 208
Vrgere quid ſit. ca. 171 nu. 7 f. 236
Vſurpator loci dignitatis plectitur interdũ pæna ſtelionatus, atq; ita iudicis arbitrio. c. 320. n. 12. 375
Vſurarius exercendo uſuras contra legis præcepta agit ca. 398. nu. 22 f. 456
Vſurarius non manifeſtus an puniatur. ca. 398. nu. 38 f. 456
Vſurarius, qui uſuras intra modum a lege ſtatutũ exercuit, an puniatur corporali pæna ca. 398. nu. 28 f. 456
Vſurarius manifeſtus corporaliter punitur. c. 398. nu 33 f. 456
Vſurarius non probatur manifeſtus ex eo ſolo quod probatur fœnus exercuiſſe. c. 235. n. 5. fo. 310
Vſurarius non probatur manifeſtus probãdo quod ſemel, bis & ter fœnori dedit. ib. nu. 6
Vſurarius dicitur manifeſtus, qui in foro fœnus exercet. ib. num. 8
Vſurarius manifeſtus dicitur, qui domi omnibus fœnori dat. ca. 235. nu. 9
Vſurarius manifeſtus dicitur, qui domi aſſidue uſuras exercet. ib. nu. 16.
Vſurarius manifeſtus ſua confeſſione iudiciali probat. ib. num. 20
Vſurarius probatur manifeſtus ſua extraiudiciali confeſſione. ib. num. 21
Vſurarius manifeſtus teſtibus probatur. ib. nu. 22.
Vſurarius manifeſtus probatur fama & communi populi. ib. nu. 27
Vſurarius coniecturis & inditijs probari. quod ibidem declaratur. ib. nu. 29
Vſurarius probatur ex eius libris rationũ. ib. n. 30
Vſurarius manifeſtus pronunciari a iudice debet ib. num. 31
Vſurarij manifeſti ſepultura ſacra impediri poteſt ca. 387. nu. 29 fo. 362
Vſurarij manifeſti pœna, quæ ca. 235. n. 1. f. 310
Vſurarij manifeſti qui ib. nu. 2
Vſurarium manifeſtum dici, qui manifeſtè uſuras exercet. ib. nu. 4
Vſurarium manifeſtum ex facti euidentia probari. ib. num. 10
Vſurarium manifeſtum non dici ante iudicis pronunciationem. ib. nu. 13
Vſurarium manifeſtum non dici ante declarationem iudicis. ib. nu. 32
Vſuræ cur debeantur ob cauſam dotis. ca. 194. n. 56 f. 259
Vſura olim Clericis tantum prohibita. ca. 82. nu. 10 fo. 149
Vſuræ exorta per condictionem indebiti exigi poſſunt. ca. 398. nu. 20 f. 456
Vſurarium reſtitutio non impedit ius fiſci. ib. n. 21
Vſuras eſſe fructus induſtriales. c. 210. n. 27. 293
Vſuras cum quis debet, quomodo offerendo liberetur. ca. 220. nu. 36 f. 300
Vſus communis loquendi, require cõs loquendi.
Vſufructuarium priuari uſufructu cum eo male utitur. ca. 78. nu. 2 f. 147
Vſurpans auctoritatem Principis, & ob id falsò quid agens, falſi pœna punitur. c. 320. n. 6. 373
Vtilitatem publicam cæteris rebus anteferri. q. 81 nu. 5 f. 70
Vulgaria ſectoria quæ ca. 71. nu. 8. f. 144
Vulnus lethale illatum ab uno ex pluribus, illum ſolum ciuiliter obligat ex actione legis Aquiliæ ca. 362. n. 2 f. 419
Vulnus lethale illatum ab uno ex pluribus, illum ſolum uulnerantem ad pœnam corporalem obligat. ib. num. 4

Vulnus

Vulnus lethale, ſi quis primo intulit, et alij deinde alia non lethalia, quomodo omnes teneantur ciuiliter & criminaliter, ib. nu. 7

Vulnus inferẽs in rixa & caſu, quõ teneatur ſi alter deinde in totum examinauit, ibi, nu. 11

Vulnus non omnino certum ad mortem inſerẽs, ſi alter in totum examinauit, quõ teneatur ex actione ciuili & criminali. ib. n. 12

Vulnus lethale ab vno illatũ in rixa, ſi ignoratur quis intulerit, ſolus rixa auctor punitur. c. 362 num. 23

Vulneris magnitudo & profunditas arguit illũ vulneratum ex eo vulnere eſſe mortuum. caſ 275. nu. 5 f. 342

Vulneris accidẽtia ubi ceſſarũt, nõ præſumitur uulneratus ex illo uulnere mortuus. ib. nu. 9

Vulnera plura lethalia à pluribus illata, ſi ignoratur quis primus vulnerauerit, quõ omnes teneatur. caſ. 362. nu 17 f. 419

Vulnera ſimul inferentes de ope & auxilio inuicẽ præſtito inquiri poſſunt. ca. 362. n. 6 f. 419

Vulneratus ſi intra medicũ tẽpus moritur, ex illo uulnere mortuus creditur. ca. 275. n. 2 f. 336

Vulneratus ex eo uulnere mortuus præſumitur ex armorum qualitate. ib. n. 6

Vulneratus præſumitur mortuus ex illo uulnere ob continuum dolorem. ib. n. 7

Vulneratus ex illo uulnere nõ præſumitur mortuus ſi poſt longum tempus is mortuus eſt. ib. n. 8

Vulneratus non præſumitur ex vulnere mortuus, cum culpa & negligentia mali uictus, ei impu tari poteſt. ib. nu. 10

Vulneratus nõ præſumitur ex illo uulnere mortuus quod medici iudicarũt nõ fuiſſe mortale. ib. n. 11

Vulneratum præſumi mortuum ex illo uulnere, ſi uomitus perſeuerat. ib. n. 4

Vulneratum nõ præſumi ex uulnere mortuum ex qualitate loci, in quo illum eſt uulnus. n. 12

Vulneratum, credi ab eo qui domũ cũ gladio sãguino lento egreditur. ca. 270. n. 18 f. 332

Vulnerato ſolo credi eum in extremis laborat, ſi deficiant aliæ probationes, a quo is ſit vulneratus ca. 99. nu. 16 f. 176

Vulnerans ſe ipſum aut tentans, iudicis arbitrio punitur. ca. 284. n. 25 f. 341

Vulnerantes uulneribus non lethalibus qua tamen ſimul mortem attulerunt, quomodo puniatur. ca. 362. n. 14 f. 419

Vna inter fructus naturales poni. ca. 210. nu. 22 fo. 294

Vulgaris dicitur perſona plebeia ca. 71. numer. 2 fo. 144

Vulgaris vxor qua. ib. nu. 3

Vxor cõſcia conſpirationis factæ in maritum debet eam detegere. ca. 355. n. 18 fo. 405

Vxorem eſſe vnum & idem cum eius uiro. c. 379 nu. 5 fo. 434

Vxorem tentatam de ſodomia a uiro, ab eo poſſe ſeparari. ca. 286. n. 14 f. 343

Vxorem ſeparari poſſe a uiro, ſi uir cum maſculis concubit. ib. n. 15

Vxorem rem mariti commodato dare poſſe. ca. 25 nu. 1 fo. 111

Vxorem eſſe viro ſubiectam. caſu. 364. numero. 9. fo. 422

Vxorem alterius ſollicitans tantum, punitur de illo conatu. ca. 360. nu. 49 fo. 409

Vxorem defuncti crimine expilatæ hæreditatis cõueniri non poſſe. ca. 300. nu. 6 f. 351

Z

Zenonis factum riſu et miſeratione dignũ. ca. 286. n. 17 fo. 343

Zoticus apud Heliogabalum fumi uenditor. ca. 344. num. 3 f. 393

FINIS.

IACOBI MENOCHII IVRISCONSVLTI ELOQVENTISSIMI, DE ARBITRARIIS IVDICVM, Liber Primus.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis arbitrio pauca eſſe relinquenda.*
2 *Legem ſcriptam de omnibus non eſſe.*
3 *Arbitrie iudicis, quæ commiſſa.*
4 *Legẽ diffinire nõ potuiſſe, quæ ex facto eueniũt.*
5 *Iudicis arbitrio commiſſa eſſe, quæ certa ſub regula claudi non poſſunt.*
6 *Iudicem virum bonum eſſe oportere.*
7 *Vir bonus quis.*
8 *Homo ciuilis.*
9 *Iudicem à viro bono non differre, aduerſus Ioan. Coraſium.*
10 *L. ſed ſi vnius. §. Prætor ait. ff. de iniurijs, nouo ſenſu exponitur.*
11 *Diuiſio operis.*
12 *Ordinem eſſe modum entium.*
13 *Diuiſionis virtus, quæ.*

PROOEMIVM.

ARISTOTELES Peripateticę, ac omnis denique philoſophiæ princeps, Rhetoricorum primo ſcriptum reliquit, illas leges optimè conſtitutas eſſe, quæ in omnibus, qui incidere poſſũt caſibus sãcitę sũt, quęq́;
1 quàm † pauciſſima iudicis arbitrio reliquerũt.
quoniam, (vt idem Polit. 3. cap. vlt. author eſt)
qui legem imperare iubet, is Deum & leges iubet imperare, qui verò hominem, belluam adiũgit, cùm vtriſque cõis cupiditas & ira, magiſtratus optimos alioqui variè peruertat. Eſt autem lex mens affectu & appetentia carens. Verùm,
2 quia † omnia lege cõprehendi non potuerunt,
rectè factum eſt, dũ prudenti illius iudicio multa cõmiſſa ſunt. Quod & diuinus ille Plato lib. 9. de legib. his teſtatus eſt; Cuique enim facile
eſt ſingula huiuſmodi rectè comprehendere,
3 vtrũ videlicèt quis † vulnerauerit, an non; quẽ,
qua in parte, quo pacto. Hæc ſingula innumerabilia penè ſunt, & inter ſe maximè differunt. Hæc autem iudicio cuncta, vel nihil horum cõmittere; ſed magna, paruaq́; omnia lege determinare, impoſſibile eſt. Platoni præceptori ſapientiſſimus diſcipulus Ariſtoteles ſubſcripſit, dum Rhetoricorum primo in hęc verba locutus eſt. Id verò ſit, ne factum, an non, futurum ne ſit, an nõ, ei diiudicandum relinqui, eiuſq́; arbitrio committi neceſſe eſt, cum hęc nulla ratione à legum conditoribus prę uideri, ac prefiniri queant. Hinc à Iuliano in l. nõ poſſunt, ff. de legib. ſcriptum eſt, non potuiſſe omnia lege comprehendi, qua enim ratione fieri potuit, vt
4 ea, quę † in facto conſiſtunt, & quę ob magnam
varietatem commodè diffiniri non poſſunt, in lege contineantur? id quod rectè admonuit Franciſcus Duarenus in l. in actionibus, in verbo licuit. ff. de iureiur. quibus accedit, quod à Baldo, ac Iacobo Beluiſio, referente Thoma Parpalea in l. 1. nu. 45. ff. ſolu. matrim. ſcriptum
5 eſt. † iudicis arbitrio illa relinqui, quę certa
ſub regula claudi non poſſunt. hinc ſit, vt iudex iure ac meritò legis auxilium ab Eguinario Barone de diuiduis & indiuiduis cap. 4. nume. 11. appelletur: Nec iudicem illum nos eſſe intelligimus, qui, tamquàm bellua, ſenſu, & cu
6 piditate ducitur: ſed qui, vt † vir bonus eſt,
quemadmodum Venuleius noſter ait in l. continuus. §. cum ita. de verborum obliga. ita, quę propria viri boni, quæq́ue legibus conſentanea ſunt, agit. Cũ (vt in Minoe, vel de lege ſcribit diuinus Plato) ſit vir bonus Deo ſimilis, & ſacratiſſimus omnium: quemadmodum è contrario profaniſſimus oĩum vir malus. cui adſtipulatur Horatii ſnĩa lib. 1 Epiſt. ad Quinctium
7 *Vir bonus eſt quis?*

» *Qui conſulta Patrum qui leges, iuraq́; ſeruat,*
» *Quo multa magnaq́; ſecantur iudice lites.*

A Virum

Virum bonum hæc decent, authore Alexãdro ab Alex.lib.6. Dierum genialium cap.1. vt vbique ſanctus vbique caſtus, honeſti cultor, pius & integer ſit, cuius ne erratum quidem minimum fuerit, ne dicam vitium; qui nullo modo perterritus, nulla calamitate victus fortunæ cedat, qui nihil expetat, nihil dicat, nihil faciat in vita, niſi ſumma cum laude & dignitate, qui in nulla re delinquat, quem nullius rei pœniteat, quiq; ſeruet fœdera humani generis ita inuiolata in magnis minimiſque rebus, vt ne minima quidem conſcientiæ labe detineatur. Ciuilem verò, inquit ille idem Alexander, dixere hominem, qui legum iudiciorumque metuens, quantum moribus legibuſque tributum eſt, id tanto temperamento agit, vt quò ad fieri poſsit nihil perperam, aut incõſultè admiſſurus ſit: qui ſua prouidentia, religione, fide quantumcumque ratione prouideri potuit, Reip. & ciuium ſaluti conſulat, legibus pareat, patriam tueatur, proximos amet, refrĕnet libidines, & indomitas cupiditates, atque etiam ſi in aliquo delinquit, id tamen agit, vt ciuilis officia, humaniſque generis fœdera quàm minimum lædat: quippè eum nos optimũ dicimus, cui pauciora deſunt, hæc ille. Et licèt in homine, noſtra præſertim ætate, hæc vnà eſſe uix poſsint, nihilominus iudicem virum bonum dicimus, cum in iudicando præſtare debeat, quæ à viro præſtari conuenit. Non me latet tamen Ioannem Coraſium lib.4. Miſcella. iuris cap.22. aduerſus receptam omnium ſententiam ſcripſiſſe, iudicem à viro bono differre. cuius opinionem verè non adiuuat Venuleii reſponſum d.l.continuus §. cùm ita, de verbo oblig: cùm in meo manu ſcripto codice, ac oĩbus antiquis, quos videre hactenus contigit, non legatur, vt totam eam rem ad iudicem, aut virũ bonum: ſed ad iudicẽ, id eſt, ad virum bonum, nec mihi probabilis videtur illa Coraſii cõſideratio ex l.ſed ſi vnius.§.Prætor ait.ff.de iniur. quãquàm in ea legatur: Prętor ait, arbitratu iudicis, vtiq; quaſi viri boni. quaſi Vlpianus illius reſpõſi author oſtendere videatur, iudicem eſſe viro bono ſimilem, non autem idem cũ eo, quoniam alius mihi ſenſus probatur; nempè ſenſiſſe Vlpianum eo caſu iudicem, non vt iudicem, ſed vt virum priuatũ, bonum tamen, verborum modũ imponere, nõ negat tamẽ iudicem virũ bonum eſſe, id quod clarius oſtendit idẽ Vlpianus in l. cęterę. §.1. ff.famil.erciſcũ. iudex itaque vir bonus eſt, & ſi nõ omnis vir bonus hoc munere carens, iudex ſit, atque ita intelligi poſſunt noſtrorũ interpretationes, nempè Bartoli & aliorum in l.
continuus.§.cùm ita, de verborũ obligat. in l. uir bonus.ff. iud. ſolui. Signorol.conſ.245.nu.16. Alexand.conſ.3. nume.8.lib 1. Ruin.conſi.63. nume.1.lib.4. Paris.conſi.148.nume.8. libro 4. & Socin. Iuni.conſi.7.nume.23. & conſ.121. nume.33.libr.2. dum vno ore ſcripſerunt, iudi-
11 cem virum bonũ dici. Explicaturi † itaq; plura, quę huic iudici, huic viro bono commiſſa ſunt; ordinẽ hunc obſeruare nobis propoſuemus, vt priore hoc libro, multis propoſitis iuris queſtionibus, exponamus, q̃ in arbitrarijs cõtrouerſiis diffiniendis obſeruanda iudici ſũt. Poſteriore uerò lib. caſus illos iudicis arbitrio demãdatos referemus, quos hactenus in unũ
12 colligere potuimus, ſic fiet, † vt ordo, q entiũ modus à Baldo ĩ proœmio digeſtorũ appellatur, clariora hęc, q̃ ſcribimus reddere poſsit. Cùm ex illo breuis inſurgat rerũ omniũ diui-
13 ſio, † quę ſolet rẽ claram & apertam reddere. cap. ſuper litteris. de reſcript. & pulchrè apud Accurſium in proœm. Inſtitutio. §. eadẽ. & Aymonem Crauetam in proœm. tractatus de antiqu. tempo. Nec illud etiã tacitus pręteribo. quod poſt Philoſophũ ſcribũt Neguſa. ĩ proœmio tracta. De pignoribus, & Neuiza. in proœmio Syluæ nuptia. nume.8. ordinem eſſe ipſa inuentione difficiliorem, hęc tamem quantum noſtræ ferent uires, præſtabimus.

SVMMARIVM.

1 *Arbitrium rei propriæ diſpoſitionem ſignificare.*
2 *Arbitrium uocem oſtendare.*
3 *Arbitrium iudicium ordinarium ſignificare.*
4 *Arbitrium intellectum ac animi iudicium importare.*

QVAESTIO PRIMA.

MVLTIPLICEM ESSE SIGNIficationem huius vocis arbitrium, paucis exponitur.

QVAERO ex ordine primò, quę ſit ſignificatio huius vocis, arbitrium? & multiplicem eſſe ſcripſit Ioan. Baptiſta Peruſinus tracta. De arbitris libr.1.
6 c.6. † arbitrium eſſe rei proprię diſpoſitionem oſtendit l.in re mandata, vbi glo. C.manda. ſic
2 † arbitrium pro ſola voce diſponentis ſumitur
3 in l 1.C.de ſacroſanct.eccle. ſic arbitrium † pro ipſo iudicio ordinario accipitur ĩ l.quid enim
4 ff.pro ſocio, † arbitrium quoque pro iudicio & intellectu ſumitur, l. quod principis §.vlt. ff.

de

de aqua pluuia atcen.& hoc in ſenſu accipitur in noſtra hac tractatione. nam dicimus ſuo arbitrio iudicem rem diffinire, hoc eſt pro ſuo animi iudicio & intellectu controuerſiam terminare.

SVMMARIVM.

1 *Iudicandi munus penes Senatum olim.*
2 *Equeſtrem ordinem in cauſis iudicandis Senatui adiecit. C. Gracchus.*
3 *Tribunos ærarij in cauſis diffiniendis Senatui addidit Aurelius Cotta.*
4 *Iudices olim ſorte eligebantur.*
5 *Prætores iudicibus ſelectis, ut iudicarent, imperare conſueuiſſe.*
6 *Iudices à Regibus primùm, deinde à Coſſ. tandē à Prætore datos.*
7 *Iuriſdictionem ad Pretores tandem translatam.*
8 *Publicorum iudiciorum cognitio apud quos olim.*
9 *Prætores non iudicaſſe, ſed iudices dediſſe.*
10 *Eguinarij Baronis, nec non Charondæ, et Roberti Aurelianenſis exploſa interpretatio.*
11 *Prætores certis caſibus iudicaſſe.*
12 *L. nolit. ff de interrog. act. & l quidam, & l. Paulus. ff. de re iud. expoſitio.*
13 *Ciceronis locus de legibus explicatus.*
14 *Prætores certam iudicandi formulam iudicibus à ſe datis præſcribere ſolitos.*
15 *Arbitri qui olim.*
16 *Arbitrij & iudicij differentia.*
17 *Arbitrium olim totius rei diffiniendæ arbitrium habuiſſe.*
18 *Arbitrorum duo genera.*
19 *Arbitrum ex cōpromiſſo ſolam habere notionem.*
20 *Arbitri qua ratione iudices non dicantur.*
21 *Iudicare, munus publicum eſſe.*
22 *Iudicandi munus priuatos mandare nō poſſe, ut nec magiſtratus, niſi ſpeciatim eis permiſſum ſit.*
23 *Arbitris cur olim obtemperandum eſſet.*
24 *Arbitros delegatam iuriſdictionem olim habuiſſe.*
25 *Arbitrium pro iudicio ſumi.*
26 *Ciceronis locus declaratur.*

QVAESTIO SECVNDA.

EXAMINATVR INSIGNIS DIFferētia arbitrij & iudicij, & apud quos olim fuerit iudiciorum poteſtas: & an olim Prætor iudicaret, exponitur.

QVAERO ſecundò quid differat arbitrium à iudicio, eò altius repetēda res eſt, quò dilucidius quæſtionem hanc
abſoluamus. Sciendum eſt, apud antiquos illos
Romanos obſeruatum ac legibus conſtitutum
1 fuiſſe, vt iudicandi munus penès † Senatum
eſſet, cuius potentiam dum imminuere co-
2 naretur C. † Gracchus, equeſtrem ordi-
nem ei adiecit, vt vna ſimul iudicarent, quod
Plutarchus in vita C. Gracchi, his verbis o-
ſtendit; Leges tulit populares aduerſus Sena-
tus potentiam; inter quas vnam tulit de iudi-
cibus. Nam, cùm anteà ſoli Senatores iudi-
carent, ob eamq́ue cauſam à plebe timeren-
tur, tercentos ex equeſtri ordine adiecit,
quos totidem Senatoribus miſcuit vt vnà iu-
3 dicarent. his Aurelius Cotta † Tribunos æ-
rarij adiecit, id quod Aſconius in diuinatio-
ne M. Tull. his annotauit, Gracchus legem
tulerat, vt Equites Romani iudicarent, iudi-
cauerunt per annos triginta ſine infamia, po-
ſteà vero Sylla legem tulerat, vt Senatorius
ordo iudicaret, & iudicauit per annos decem
turpiter. nunc Aurelius Cotta legem fert, vt
Senatores & Equites Romani ac Tribuni ęra-
rij ſimul iudicent. idem Aſconius in enarra-
tione orationis in Piſonem, legem (inquit)
iudiciariam ante aliquot annos, quibus tem-
poribus Verres accuſatus eſt à Cicerone, tu-
lit Aurelius Cotta prætor, qua communica-
ta ſunt iudicia Senatui & Equitibus Roma-
nis, & Tribunis ærarijs. Ex ſingulis his or-
4 dinibus † ſorte ſeligebantur à Prętore, con-
iectis in vrnam tabellarijs ſuffragijs, ac iudi-
cum nominibus, qui iudicarent. Senatores
ergo, vel Equites iſti in decurias diſtinctas di-
ſtributi, & (vt diximus) ſortitione ſelecti à
5 Pretore iudicare cogebantur. Et hęc † Pręto-
ris poteſtas, vt certum illum numerum, cùm
res iudicium poſcebat, ſeligeret, & iudicare im-
peraret. Hęc fuſius explicat eruditus Guliel-
mus Budęus in poſterioribus annotationibus
in Pandectas ad titulum de muneribus & ho-
noribus. Carolus Sigonius vir impensè do-
ctus libro 2. de antiquo iure ciuium Roma-
6 norum cap. 18. ſcribit, † iudices primûm à Re-
gibus, deinde à Coſſ. poſtremó à Prætoribus
7 fuiſſe datos, & † iuriſdictio, quæ iudicis eſt
dandi poteſtas l. imperium, in fine de iuriſdi-
ctione omnium iudicum, à Regibus ad Coſſ.
& à Conſulibus ad Prætores traslata fuit. qui
ſanè mos in priuatis ſolùm negotijs, non in
8 publicis obtinuit. † publicorum enim iudi-
ciorum cognitio, apud certos iudices pro
tempore fuit, vt apud Duumuiros apud Po-
pulum, apud Quæſitores, quod latius expli-
9 cat Sigonius in eo. cap. 18. † Prætor ergo iu-

dices hos priuatorum iudiciorum dabat,atque
ita per ſe ipſum nô iudicabat. id,quod placuit
Franciſco Duareno lib.1.diſput.anniuerſ.cap.
53.& in Apologia aduerſus Eguinarium Baro-
nem,& in l.iuriſgẽtium.in principio, in verbo
actione,de pactis.Idem ſcriptum reliquit Anto
nius Goueanus vir doctus mihi aliquando per
familiaris in l.eum qui. de iuriſdict.omnium iu
dicum.idem ſcribit Ioannes Coraſius in l.2,§.
ſed cum placuiſſet, nu.9. de orig,iuris, & in l.
1.nu.3.de iuriſdict.omnium iudicum, & lib.3.
miſcella iuris.c.18.nu.2. & Franciſcus Hotto-
manus de Magiſtratib. vbi agit de Prætore vr-
bano: quibus accedo ob illum Ciceronis locũ
ad Q Fratrem.Quid? Prætor ſolet iudicare pe
10 cuniam deberi?& ſi† Eguinarius,quem ſtatim
referam,locũ hunc malè interpretetur de Præ
ſide prouinciæ.iuuat & hanc ſententiam tex.l.
vlt.ff.de offic.præto. quãquàm Robertus Aur.
quem nunc referam, intelligat, prætorem,
non potuiſſe ſe ipſum iudicem dare, non ani-
maduertens, Prætorem iudicem dare conſue-
uiſſe,nõ autem per ſe iudicare, nec ſe iudicem
dare potuiſſe. Ex quibus illud ſequitur,falſam
eſſe aliorum opinationem,nempè Prætores iu
dicare conſueuiſſe,quæ ſenè opinio fuit Egui-
narij Baronis de iuriſdictione,pag.43. Ludoui
ci Charondæ de iuriſd.& imperio nu.6.ac Ro
berti Aureliani lib.4.ſen.iuris.c.23. quorũ opi
nio vera certis caſibus eſſe poteſt,non regulari
11 ter:nam regulariter iudicabat † Prætor, ſed
certis cauſis tantùm fauore cauſæ, & perſona-
rum,vt extraordinarijs l.1.ff.de rei vend.l. mi-
nor.de euictio:& toto illo titulo de extraord.
cogn.vt quoque in actionibus popularibus, &
cauſa ſtatus l.non diſtinguemus.§.Iulianus,de
arbitr. vt in tranſactione alimentorum l. cum
ij.§. nec mandare.ff. de tranſact. vt fauore mi-
noris l.Aemilius.ff.de minor.quare, rectè ali-
quando in iure ſcriptum reperitur, Prætorem
iudicaſſe relatis.ſ.in caſibus,vt intelligi poteſt.
12 † l.voluit,de interrog.act l.quidam, & l.Pau-
lus.1. de re iudic. ſic interpretari ſolet locus
13 † Ciceronis de legibus, Iuris diſceptator,qui
priuata iudicet,iudicariue iubeat,Prætor eſto.
ſed vt cumque res ſe ſe in his habuerit, illud
14 certum eſt, Prætores † datis iudicibus aliquan
do præſcripſiſſe formulam,ſecundum quam iu
dicare neceſſe habebant: nec enim ab ea rece-
dere,ne latum quidem vnguem,poterant. & ij
15 propriè iudices appellabantur, vt contrà † ar-
bitrii dicebantur, quibus certa iudicandi for-
ma data non erat, ſed poterant ex bono & æ-
quo rem diffinire, ſecundum cujuſque rei,de
16 de qua agebatur, naturam. ſic etenim † à iu-
dicio arbitrium differre probat locus M. Tul.
pro Q. Roſcio,his verbis: Aliud eſt iudicium,
aliud eſt arbitrium, iudicium eſt pecuniæ cer-
tæ,arbitrium incertæ. ad iudicium hoc modo
venimus,vt totam litem,aut obtineamus,aut a-
mittamus: ad arbitrium hoc animo adimus, vt
neque nihil, neque tantum, quantum poſtula-
uimus,conſequamur.eius rei ipſa verba formu
læ teſtimonio ſunt. Quid eſt in iudicio? aſpe-
rum,directum,ſimplex, ſi PETERET HS ıↃↃↃ.
dari. hic,niſi planum facit HS ıↃↃↃ ad libel-
lam,ſibi deberi,cauſam perdit. Quid eſt in ar-
bitrio? mitte moderatum,quantum æquius &
17 melius ſit dari. His conſtat, † arbitrium totius
rei habuiſſe arbitrium & facultatem, iudicem
verò certa Prætoris formula adſtrictum fuiſſe.
18 † Arbitrorum poriò duo ſunt genera, vnum
eorum,in quos à litigatoribus eſt compromiſ-
ſum, alterum eorum, qui à Prætore dati ſunt.
Illis parendum eſt propter compromiſſum, nõ
19 ex iuriſdictione illis à iure tributa † ſolam no
tionem habeant, vt ſcribit Coraſius in l illici-
citas.§.vlt.nu.5.de offic.Præſi.ob quam notio
nem loco iudicum habentur,& interdum iudi
ces appellãtur.l.ſi minor.§.1.de mino. & l.qui
20 neque.de iud.† Qua ratione autem iudices ve
rè dici non poſsint, ſatis ex eo intelligimus, ꝙ
priuatorum cõſenſu tribui iuriſdictio nõ poſ-
21 ſit,l.priuatorum.C.de iuriſd.omn.iud. † iudi
care enim munus publicum eſt.l.quippe, de iu
22 di.l.nam quod,ad Trebel.quod ſanè † munus
à priuatis concedi non poteſt, vt nec à magi-
ſtratibus,niſi eis ſpeciatim ſit permiſſum.l.cùm
prætor.l. qui neque. de iud.l.ex conſenſu.§.1.
23 de appell. † Arbitris autem,hoc eſt,iudicibus
datis parendum erat ob prætoris imperium, &
ſæpe iudices ſunt appellati.l vlt.vbi glo. in ver
bo prouocatũ.C. de iud. & in l.ſi ab arbitrio,
vbi glo.1. ff. qui ſatisdare cogan. hoc habere
24 † iuriſdictionem delegatam docuit Alcia. in
in rubr,de offic.ord.nu.11. extat illud Cicero-
nis pro Murena. Tot homines per tot ætates
nondum conſtituere potuerunt, vtrum iudicẽ
an arbitrium dici oporteret. cuius quidem lo
ci meminit eruditus Sigonius d.c.18.ſic inter-
25 dũ † arbitriũ pro indicio ponitur,vt apud M.
26 Tul.† in 3.offic.Q.quidem Scæuola Pontifex
Max. vim eſſe dicebat in omnibus iis arbitriis,
in quibus, ex fide bona, adderetur. & paulò
poſt in arbitrio rei vxoriæ.melius,æquius,iudi
cia hæc,quæ ab his iudicibus tractabantur, bo
næ fidei actiones.ſeu arbitrariæ dietæ ſunt. de
quibus ex ordine nobis dicendum eſt.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Actio arbitraria in iure, quæ ſit.*
2 *Actiones ſtricti iuris ob accidens arbitrarias effici.*
3 *Arbitrium in bona fidei Actionibus ex earum natura ineſſe.*
4 *Officium iudicis in bonæ fidei actionibus multùm poſſe.*
5 *Actionum ſpecies quot.*
6 *Curtij iunioris opinio de arbitrarijs actionibus.*
7 *Actio in rem ſcripta, quæ ſit*
8 *Duareni et Baronis opinio de arbitrarijs actionibus.*
9 *Actio bonæ fidei, quæ ſit.*
10 *Iacobi Cuiacij declaratio ad §. præterea. inſtit. de act. reiecta.*
11 *Iacobi Cuiacij opinio de arbitrarijs actionibus.*
12 *Aemilij Ferreti de arbitrarijs iudiciorum opinio.*
13 *Petri Lorioti de arbitrarijs actionibus opinio.*
14 *Iudicem ex ſuo officio plurimùm poſſe in actionibus bonæ fidei.*
15 *Ciceronis locus declaratur.*
16 *Formulam in bonæ fidei actionibus non conſueuiſſe præſcribi, ut in cæteris.*
17 *Bonafides in quibus actionibus maximè verſetur.*
18 *Iudici dato in bonæ fidei actionibus, quæ actionis formula olim præſcribebatur.*
19 *Formula actionum qualis olim fuiſſet.*
20 *Actiones ſtricti iuris unde dictæ.*
21 *Actionem ex ſtipulatu ſtricti iuris eſſe.*

QVAESTIO TERTIA.

ARBITARIA ACTIO QVAE ſit, ex multorum opinionibus diffusè axplicatur: ac inibi de natura & differentia actionum bonæ fidei & ſtricti iuris.

QVAERO tertiò quid ſit arbitraria
actio in iure. Bartolus in l. hoc adicto,
in principio de publica. ſcriptum re-
1 liquit, † arbitrariam actionem eſſe,
cui officium iudicis mercenariũ deſeruit pro-
pter aliquod extrinſecus accidens contra natu
ram actionis intentatę. ſic idem Bartolus in l.
vnica. C. vbi conuc. qui certo loco. Bart. aſſen
tiunt Iaſ. in l. in actionibus, nũm. 7. de in litem
iuran. ibi Dec. nume. 4. varſiculo quandoque.
& ibi Bolognet. nume. 12. 13. & communem te-
ſtatur Coraſius lib. 4. miſcella. iuris cap. 12. nu-
2 me. 1. quamobrem ſolę † actiones ſtricti iuris
ab arbitrio iudicis abhorrentes arbitrariæ effi-
ci poſſunt. Nam, cùm ob partium conuentio-
nem in eis nihil poſsit iudex. l. quidquid aſtrin
gendæ, da verborum obligatio. aduentitia ali-
qua cauſa, vna putà, necaſſaria eſt, qua iudici
licaat pręter eam partium conuentionam & a-
ctionis naturam arbitrari: veluti in rai vendi-
catione, contumacia rei, in non raſtituendo
ram ad iudicis iuſſum. l. qui raſtituere, de rai
vend. Qua rationa à Barto. & cęteris ſcriptum
aſt, ſolas ſtricti iuris actiones, non autem bonę
fidei arbitrarias effici poſſe. ſatis anim ſui na-
3 tura † in bonæ fidei actionibus verſatur iudi-
cis arbitrium, cùm alter altari obligetur de ao,
quod pręſtari ęquum aſt, & ſi à partibus nihil
dictum ſit. l. conſenſu, in fin. de actio. & obli. §.
in bonęfidei, inſti. de act. ſic quoque in his bo-
4 næ fidei † actionibus tantum valat iudicis offi
cium, quantum in ſtricti iuris nominatim fa-
cta rerũ expreſsio. l. qui tantũdem. de neg. geſt.
vel ſi in bonæ fidai actionibus iudicis arbitriũ
verſari volumus, illud eſt ex actionis natura, nõ
ex accidẽti, ita vt illiud totũ ab ipſa actione nõ
à iudice proueniat, id quod fuſius explicat Za
ſius. §. præterea, nu. 4. inſt. da. act. Varũ ab hac
ipſa opiniona recedũt racẽtiores omnes, ea ra-
tiona præcipua, quia hoc modo ĩ duas tantùm
5 † ſpẽs actiones partitur, in bonęfidei & ſtricti
iuris, cũ tamen tertia ſpacies, quæ arbitraria di
citur, datur. §. præterea, inſt. de actio. Accadit,
Bartolũ & eius ſequaces malè arbitrari, hoc cõ
tingere ex accidẽti, cũ uerè ax natura ipſiuſmet
arbitrariæ actionis proueniat. d. §. pręrarea,
ibi, ex bono & ęquo, ſecundum cuiuſq. naturã
ęſtimara. alijs hanc impugnat ſententiam Pe-
trus Loriotus tract. De Actionibus, Axio. 60.
6 Secunda fuit opinio † Curtij Iun. in d. l. in
actionib. nu. 25. actiones illas arbitrarias dici,
quę ĩ rẽ ſcriptę ſunt, qualis eſt actio, quod me
tus cauſa, & ſimiles, quas is enumerat. Varũ falli
tur. quia inter arbitrarias multę enumerantur
quę ĩ rẽ ſcriptę nõ ſunt, ut rai uẽdicatio, qđ cer
to loco, hypothecaria & alię, quas ſtatim anu-
7 merabo. † actio. n. ĩ rẽ ſcripta ideo dicitur ſecũ
dũ Coraſiũ lib. 1. miſcella. ca. 22. & in rubr. ff. ſi
certũ peta. nu. 3. quoniã verba earũ actionũ, nõ
in rem dirigãtur, ſad ĩ perſonã concepta ſunt.
veluti ĩ actione quod metus cauſa, cuius verba
adeó in ram cõcipiuntur, ut parſonã nullo mo
do tangant, id quod ex l. metũ. §. cum autẽ. ff.
quod met. cauſ. is probat cuius ſanè ſententia
prius fuit Aemilij Ferratti, ut relatũ aſt ĩ c. 20.
ſuarum opinionum, quod ſanè caput poſt il-
lius cõmẽtaria ad Inſtitutiones ſolet imprimi.
hanc tamen opinionem reprehandi Bolog. in

 rubr.

rubri.ff ſi certum peta. num.27.uerùm non po
ſtulat hic locus, ut hoc excutiam.
8 Tertia ergo fuit recentiorũ ſententia † Dua
reni ſcilicet in ea.l.in actionibus, verſic. Planè
interdum & in actione, de in litem iura, & Io.
Coraſii ibidem & lib.4. miſcella. iuris cap.12.
quem vnum leuiſsima ratione reprehendit Io-
annes Bologn.in d.l. in actionibus, nu.24.ve-
rùm ante Duarenum & Coraſium hęc fuit opi
nio Eguinarij Baro.d.§.præterea. credunt iſti
actionem aliam eſſe bonęfidei, aliam ſtricti iu-
9 ris, aliam arbitrariam. † Eſt bonęfidei actio, in
qua iudici permittitur ex bono & æquo æſti-
mare; quemadmodum actori ſatisfieri debeat
§.in bonęfidei inſt.de actio.ſtricti iuris, in qui
bus iudex à partium conuentione recedere nõ
poteſt.l.quidquid aſtringendę, de verb.oblig.
Arbitrarię verò in quibus quemadmodũ acto-
ri ſatisfieri debeat, non ex ſola actionis natura,
pendet, ſed ex iudicis arbitrio; nec tamen libe
ro, qualis eſt illa libera poteſtas in bonęfidei a-
ctionibus, ſed potius ſub quadam conditione;
niſi is cum quo agitur, ad iuſſum & iudicis in-
terlocutionem actori ſatisfaciat, veluti rem re-
ſtituat, exhibeat, ſoluat. d.§ præterea inſtit. de
actio.quo loco nihil melius vel clarius res hęc
explicari potuit. Præterea quaſdam actiones ar
bitrarias, ideſt ex arbitrio iudicis pẽdentes ap
pellamus, in quibus niſi arbitrio iudicis, cum
quo agimus, actori ſatisfaciat, veluti rem reſti-
tuat, vel exhibeat, vel ſoluat, vel ex noxali cau-
ſa ſeruum dedat, condemnari debeat. Pendet
ergo actio iſta ex arbitrio & poteſtate iudican
tis, vt ſi ſemel ſuo arbitrio ęſtimauerit rem re-
ſtituendam, vel alio modo actori ſatisfaciendũ
eſſe, pareatq; reus, abſoluatur. ſin contra, da-
mnetur. quare intelligimus, hanc eſſe interlo-
cutoriam quandam, quam iudex antequam ne
gotium diffiniat, benignè pronuntiando, pro-
fert; cum tamen in alijs negotiis, etiam bonæ
fidei, priuſquam diffinitiuã proferat, nihil pro
nuntiet. Ab horum ſententia viſus eſt recedere
Iacobus Cuiacius in notis ad d.§.Pręterea, in-
ſti.de actio. dum ſcribit nullum iuſſum conde
mnationem præcedere in arbitrariis actioni-
bus, ſed condemnationem fieri ex officio arbi-
10 trioq; iudicis. quæ ſanè † conſideratio verbis
d.§.pręterea, refragatur, dum in eo ſcribitur,
reum condemnari, niſi arbitrio Iudicis reus ſa
tisfaciat. At quomodo, is reus ex iudicis arbi-
trio ſatisfaciet, ſi is iuſſus & declaratio nõ prę-
ceſsit? & clarius probat, l.ſi cum exceptione.§.
hęc autem actio.ff.quod met.cau.licentiam ha
bet reus ab arbitrio dato vſque ad ſententiam,
ante ſententiam ergo arbitratium proferereba-
11 tur. Quamobrem † quarta colligitur ex illo
ſententia: arbitrarias actiones à bonęfidei ex
eo differre, quòd in bonęfidei ex natura actio
nis condemnabitur reus: in arbiatrariis verò
ex ſolo arbitrio & officio ipſius iudicis. quę
ſanè opinio aduerſatur tex.§.in bonęfidei. in-
ſti.de actio.in quo ſic legitur: In bonęfidei iu-
diciis libera poteſtas permitti uidetur iudici
ex bono & ęquo ęſtimandi &c. nam poteſtas
hæc ita hoc in caſu à iudice pendet, vt in arbi-
trariis.
12 Quinta fuit † opinio Aemilii Ferreti in an-
nota d.§ pręterea, qui ſcribit actiones arbitra
rias in non diffinitis verſari, vt ſi quis certo lo
co dare promiſit, nec locum illum is adeat, ſiue
data opera, ſiue quòd alibi detinebatur occupa
tus negotiis obeundis: tunc vtilis actio conce
ditur, vt is debitor quocunque in loco conue-
niri poſsit. verùm quia varia ſunt pretia per ſin
gulas ciuitates, & regiones, & quia facilius vno
in loco pecuniæ ſub leuioribus vſuris inueniũ-
tur, arbitrium iudicis erit cognoſcere quomo-
do ſoluendum, in hiſque agendum ſit. Verùm
hoc ſolum eſt exemplum actionis, quod certo
loco, nec ſatis ex eo intelligimus, quomodo à
cœteris hęc differat.
13 Sexta fuit † opinio Petri Loriori in tract.de
actionibus, Axiom.61. Arbitrarias actiones eſ-
ſe, quę ex iudicis arbitrio pẽdent.d.§.pręterea
inſt.de actio. hoc eſt, quę perſecutionem iudi-
cis arbitrio continent.l.5.in ſi de alie.iu.muta.
cauſ. fact. quod in cęteris actionibus contrà
ſtatuitur, in quibus iudex ſecũdum actoris pe-
titionem iudicare debet.l.ut fundus.ff.comm.
diui d.l.vlt.C.de fideicom.liber.nec ſecũdum
conſcientiam, ſed iuxta acta & probata. Doct
§.ſi minus, inſt.de actio.l.illicitas.§. veritas ff.
de offic.Pręſid.at in arbitrariis, quamuis actor
rem petat l.3.in princi.ff.ad exhi. tamen Iudici
permittitur ex bono & æquo ſecundum rei na
turam ęſtimare quid actori præſtãdum ſit d.§.
preterea in ſi.quare reum interdum abſoluit ſi
neque rẽ haberet, neque dolo poſsidere deſie-
rit l.ſi cum exceptione.§.aliqñ, quod met.cau.
interdũ etiã maioris, minoriſve pecunię facien
da eſt cõdẽnatio, quã actor in libello ſuo cõple
xus eſt.l.2.ĩ prin.ff.de eo qđ cer.loco. Hãc opi
nionem reprehẽdit Bolognett.in d.l. in actio-
nibus.nu.25. Primò, qa nimis generalis eſt. nã
ſi ex Lorioti ſententia intelligeremus actiones
omnes arbitrarias eſſe. quę ex ſpeciali cauſa in-
ductę ſunt, Pretoriæ actiones oẽs ferè, ut de pe
culio, de in rem verſo, & ſimiles arbitrariæ fo-
rent

lect. Secúdò refragatur hæc opinio uerbis d. §. prætereà, vbi ideò appellat arbitrariam, quòd iudicis mandato non paretur. neque enim arbitrium hoc conſequitur iudex ante cõtemptum rei cõuẽti, id quod in caſu d l. 5. in fi. de alie. iudi. mut. cauſ. fact. non contingit, vbi iam ab initio habet. verior itaque eſt Batonis, Duareni, & Coraſii ſententia.

Qua ex re intelligimus quãtùm differãt inter ſe actiones bonę fidei, ſtricti iuris, & arbitrariæ. nam bonæ fidei (vt attigi) ideo dicuntur, ꝙ in eis pręcipuè bona fides verſetur atque
14 dñatur. Permittitur .n. † Iudici ex bono & æquo æſtimare, qđ actori reſtituendũ ſit, ſiue dãdũ, ſiue reddendũ; nec in eis de iuris apicibus diſputari oportet, ſed de eo tãtùm, quod æqtati & bonæ fidei cõuenit. l. fideiuſſor. §. quædã.
15 ff. mand. qua in re (vt in 3. officiorũ ſcribit † M. Tul.) Magni iudicis eſt, ſtatuere, quid quęque cuique ex bona fide, idest ex bono & æquo, ꝑſtari oporteat. l 2. in fi. de actio. & oblig §. vlt. inſt. de oblig. quę ex conſen. & in hac tantũ valet iudicis officiũ, quantũ in ſtipulatione aperta verborum expreſsio. l quia tantundẽ, de ne
16 go. geſt. nec hoc caſu † antiquitus iuſdicentibus formula, vt in cœteris à Prætore pręſcribebatur, ſed libera eis iudicandi poteſtas cõcedebatur, additis his verbis, Ex bona fide iudicato. quod Cicero in Topic. ſignificat, In oĩbus ijs iudicijs (inquit) in qbus ex bona fide eſt additum plurimus eſt cauſarum vſus. quem locũ, in hanc ſententiam annotauit Carolus Sigon. d. lib. 2. cap. 18. de antiq. iure ciuiũ Rom. ſic eſt interpretatus Boetius. quoniam iudices in ijs ita dantur, vt nõ ex ſtricta iuris ratione, & ſcrupuloſa verborum proprietate, ſed ex bono & æquo iudicẽt, de illo etiam ꝙ à partibus nominatim comprehenſum non eſt. d. l. 2. in fin. de
17 actio. & obliga. atque ita ſolũ illud † cùm quis iudex dabatur, exprimebatur, vt in his actionibus ex fide bona pronunciaret. quod idem M. Tul. in 3. offic. oſtẽdit in hæc verba: Q. Scæuola Põtifex max. ſummam vim eſſe dicebat in ijs arbitrijs oĩbus, in quibus adderetur ex bona fide. fideiq; bonæ nomen exiſtimabat manare,
18 latiſsimè idque verſari † in tutelis, ſocietatibus, fiducijs, mandatis, rebus emptis, venditis, conductis, locatis, quibus vitæ ſocietas cõtineretur, ita apud Val. Max. lib. 8. cap. 2. dum de M. Portio Catone Claudij ac Calphurnij Lanarij arbitro electo agit, legitur ĩ hæc verba; M. Porcium Catonẽ inclyti Catonis patrẽ cum Claudio adduxit, vt formulam daret, quid ſibi de ea re facere oporteret ex fide bona. formula, ſic à Prętore vt Eguinarius. §. actionũ aũt, inſt.
19 de actio. ſcribit, † concipiebatur. Si paret Titium ex vendito Seio centum dare oportere,
20 Caius ex bona fide condemnato. † Actiones autem ſtricti iuris ſic dictæ ſunt, quòd in ijs iudices liberum non habeant, vt in bonæ fidei, ex bono & ęquo ſtatuendi arbitrium; neque enim iudicare poſſunt, niſi ex legis pręſcripto, & de ijs, quę nominatim ſunt in cõtractum deducta. l. quia tantundem, de neg. geſt. l. vlt. C.
21 de compenſ. vt in actione ex ſtipulatu, quę cũ ſtricti iuris ſit. l. vnica. §. ſed & ſi ignoramus. C. de rei vxo. actio. ab ijs quę inter partes cõuẽtum fuit, recedere nõ licet l. quidquid aſtringẽdę. l. ſi ita ſtipulatus. §. Chryſogonus, de verbo. obli. hinc in iam relata proxima quęſtione admonui, hos, qui ex pręſcripta formula iuſdicebat, iudices olim dictos fuiſſe, & contrà, eos arbitros vocari ſolitos, qui ex bono & ęquo pronunciabant.

SVMMARIVM.

1 *Arbitrariam actionem non eſſe proprium actionis nomen.*
2 *Actionem de peculio, non eſſe proprium actionis nomen.*
3 *Qualitas nominis & adiectio quomodo à nomine differat.*
4 *Subſtitutionem reciprocam proprium ſubſtitutionis nomen non habere.*
5 *Ioannis Coraſii opinio de nomine actionis arbitraria.*
6 *Nominis proprietas vnde ſumatur.*

QVAESTIO QVARTA.

ARBITRARIAM ACTIONEM NOMEN PROPRIVM NON HABERE, ſed qualitatem potius, dilucidè exponitur.

1 QVAERO quartò, an † arbitraria actio propriũ ſit actionis nomen? Et nõ eſſe propriũ nomen, ſed adiectam quandã qualitatẽ cenſent omnes in l. in actionibus, ibi Coraſius, nu. 12. verſ. poſtremò, de in litẽ iur. & gl. in l. bonę fidei. de eo quod certo loco, vbi Bar. ita etiam Zaſius. §. pręterea, nu. 3. de actio. per eam enim qualitatem demõſtratur iudici arbitrium eſſe, quo pacto cõtumacẽ, & ſuam cõtemnentem authoritatem puniat, rogatque parere ſententiæ. Sic dicimus † actionẽ
2 de Peculio, Tributoriã, & Exercitoriã actiones,

nes,per ſe actiones nō eſſe, ſed actionum adiectiones:ita gl.l.3.§.cui cōgruit, de pecul. & in l.ſi tñ plures.§.1 de exercito.in §.actionum autem,inſt. de acti.& tradũt ibi omnes. & Gom. in §.actiones,nu.23.inſt.de actio.quomodo au
3 tem† adiectio à vero & proprio nomine diſcernatur,docet Bal.in l.reos.nu.14.C. de accuſ.

4 Sic dicimus in † reciproca ſubſtitutione, quæ cũ in diuerſas ſuas ſpecies reſoluatur, nō propria ſubſtitutio, ſed ſubſtitutionis adiectio quædam dicitur Bart. & cæteri in l, Lucius, de vulga.

5 Scribit tamen Coraſius,† aliquibus rationibus videri poſſe defendi, arbitrariam actionē
6 eſſe propriũ actionis nomen.Nam† proprietas ſumitur a ſpeciali natura, a diffinitione, & ab authoritate.l.1.C.de iure emphy.clarè Bar.ĩ l. omues populi, nume.53.de iuſti.& iure.At hic ſpeciale nomen cōcurrit cum authoritate, cũ paſsim actio hæc arbitraria ab Impatoribus & Iurecōſultis appelletur,in l.2. in prin.l.3.§.vlt. l.ſi hæres.l.cētum Capuę. de eo quod certo loco.l.vnica.C. vbi cōue. q certo loco dare promiſ.§.præterea,inſt.de actio. Verùm reſpōderi poteſt, verè ſpecialem naturam actiones has arbitrarias nō habere, cum, (vt iniam explicatis quæſtionibus diximus) hoc nomen, hæc inquam natura ſuperueniat ex illo accidenti, dũ illa debitor a iudice iuſſus non paret;& tamen ſi natura propria hæc eſſet,a principio, vt ĩ cæteris,ineſſet. Nō etiam quod de authoritate dicitur,aduerſatur; quandoquidē & lex actionē de peculio eo ſub nomine appellat, & tamē uerè actionis nomen non eſt. accedit, legem in actionum diuiſione, hanc arbitrariam inter cæteras non re cenſere. quod autem de diffinitione dicitur,verum non eſt,cum nuſquam a iure conſulto,vel legiſlatore diffiniatur,& vbi diffiniretur, eſſet diffinitio quatenus eſt accidens, non ſubſtantia & natura.

SVMMARIVM.

1 *Arbitrariis in actionibus, quæ actiones enumerentur.*
2 *Actionem quod metus cauſa,arbitrariam.*
3 *Actionem De dolo,arbitrariam.*
4 *Actionem Ad exibendum, arbitrariam.*
5 *Actionem De eo quod certo loco,arbitrariam.*
6 *Actionem Publicianam,arbitrariam.*
7 *Actionem Seruianam,arbitrariam.*
8 *Actionem Rerum amotarum,arbitrariam.*
9 *Actionem In factum contra Publicanos, arbitrariam.*
10 *Actiones Vi bonorum raptorum,arbitrarias.*
11 *Actionem Rei vendicationes,arbitrariam.*
12 *Petri Lorioti opinio de actione rei uendicationis nō arbitraria,euerſa.*
13 *Actionem Noxalem, arbitrariam.*
14 *Ioannis Coraſii opinio de actione noxali non arbitraria, confutata.*
15 *Atheniēſium iudicum mos in iudicando ſuper actione arbitraria.*
16 *Actionem noxalem, actionis nomen propriè non habere.*
17 *Edicta duo in actione noxali conſiderari.*
18 *Eguinarii Baronis, Duareni, et Coraſii noua de actione noxali declarati o exploſa.*
19 *Actionem Aquilianam arbitrariam non affici.*
20 *§.Præterea .inſt.de actio. in illis uerbi .uel ſoluat, uel ex noxali cauſa ſeruum dederat, declaratur.*
21 *Actionem Cōfeſſoriam & negatoriam,arbitrariã.*
22 *Actionem Fauianam,ſeu Caluiſianam,arbitrariã.*
23 *Actionem Paulianam eſſe arbitrariam.*
24 *Actionem Finium regundorum, arbitrariam.*
25 *Actionem Redhibitoriam,arbitrariam.*
26 *Actionem in factum,ob rem alienam cauſa mutandi iudicium,arbitrariam eſſe.*
27 *Arbitrariæ actiones cur arbitrariæ dictæ,ex Petri Lorioti opinione.*

QVAESTIO QVINTA.

ACTIONES ARBITRARIAE enumerantur, & de earum nominis veritate diſputatur.

1 QVAERO quintò,quæ inter † arbitrarias actiones enumerētur? Iuſtinia.§. præterea,inſt.de actio.aliquas recēſet, alias adferũt noſtri interpretes in l.in actionibus de in lit.iuran.Prima eſt ex ordine,
2 † actio,quod metus cauſa,quę cũ perſonalis ſit, vel(vt aliis placet) perſonalis in rem ſcripta,verè arbitraria dicitur; vt probat.l. ſi cum exceptione.§.1.& §.in hac,& §.quatenus.ff.quod metus cauſa. nam ſi rem per vim ablatam is, cũ quo agitur, ad iudicis arbitrium nō reſtituat, quadrupli pœnam ſubſtinebit:quod ſi reſtituerit, eam condemnationem euitabit. hoc non euenit in his, quæ certam in quadruplum condemnationem habent, in quibus ſiue is reſtituat,ſiue non, ad quadruplum condemnatur, vt in actione furti manifeſti, vel bonorum raptorum.§.item actio,inſti.de actio. nam etiam reſtituendo,pęnam non euitat.l.pen.ff. vi bono.rapt.l. qui ea mente,de furtis. cuius rei eſt ratio,quia non arbitraria,ſed certa indicta pœ-

na eſt. ita hanc actionem arbitrariam eſſe do-
cuit Eguinarins.d.§.præterea.Coraſius.d.l.in
actionibus, nume.13. & ante eum ibi Duare.in
verbo Planà interdum &c.immo arbitraria a-
tiam eſt, cum nomine ſerui, qui metum adhi-
buit,noxaliter intentatur iudicium.l.quod di
ximus.§.1.ff.quod metus cauſ.

3 Secunda actio † arbitraria eſt illa de dolo
(quam Cicero in 3.de Natura Deorum, euer
riculum omnium malitiarũ appellat.hęc aduer
ſus eum datur,qui per dolũ ab altero rem con
ſecutus eſt. Nam ſi iudicis arbitrio non reſti-
tuat,ſequetur condemnatio quanti ea res erit,
imfamiaq; notabitur.l.nõ debet, & l.arbitrio.
ff.de dolo.Si varò ante condemnationem reſti
tuat,pœnã euitat.ita Baro,Duarenus & Cora-
ſius locis iã citatis,quod procedere, ao caſu ẽt
intelligimus,cũ nomine ſeruorũ, qui dolũ cõ-
miſerunt,noxaliter agatnr.l.ſi oleũ.§.pe. & l.
ſi quis affirmauerit.§.pe.ff.dolo. Hoc tamen
arbitrium eo caſu ceſſat cum certum eſt rẽ re-
ſtitui non poſſe;quia ſeruus dolo malo tradi-
tus, defunctus ſit;ac perinde tunc reus,quanti
actoris intereſt, protinus condemnatus erit
d.l.arbitrio.§.1.in fi.da dolo.

4 Tertia actio arbitraria † eſt illa,qua ad ex-
hibendũ agimus.l.3.§.ibidem.ff. ad exiben.d.
§. Pręterea,ſi argo quis rem exhibendã occul-
tauerit.cõdẽnabitur quãti actoris intereſt,in-
dicis arbitrio.l.tigni.§.vlt & l.Iulianus.§.ult.
ad exhib.ſi.nerò exhibeat.non cõdemnabitur,
ſic Baro,Duarenus & Coraſius, quos iã citaui.

5 Quarta arbitraria † eſt actio,de eo quod cer
to loco,qua agimus, ut conſequamur in loco,
quod ibi ſolui promiſſum fuit.l.2.in prin.l.3.§.
vlt.& l.ſi hęres.ff.de eo quod certo loco.l.uni
ca.C.vbi conue.qui.cer.lo.da.pro.d.§.Pręte-
rea,habet.n.Iudex facultatem ęſtimandi quãti
actoris intereſt.l.ideo, de eo quod certo loco
habet & poteſtatem abſoluendi debitorem, ex
acta ab eo cautione de ſoluẽdo.l.quòd ſi Ephe
ſi,§..ĩterdũ.de eo quod certo loco.ita Eguina
rius Baro,Coraſius & Duarenns. nõ ſemper ta
man iudicis arbitriũ uerſatur,ſed ſilet interdũ
ut eo caſu cùm mora iã contracta eſt, uelitque
actor,qui ſuo fortè intereſſe putat,nõ amplius
loco conuento pecuniã ſolui,experiri directò
poterit ad id,quod ſua inteſt,pecuniam deſti-
nato loco ſolutam nõ eſſe, tunc nullo arbitrio
iudicis pręcedẽte, reus quanti actoris interfue
rit,dãnabitur.d.l.ſi heres.l.in bonęfidei.l.3.§.
ult.de eo quod certo loco.& quãquã hoc caſu
non pręcedat illud indicis arbitrium, nõ tam
deſinit ſui natura eſſe arbitraria, cũ ex accidẽ-
ti & neceſſitate quadam hoc cõtingat.l.arbi
trio.§.1.in ſi.de dolo.

6 Quinta eſt actio arbitraria † in rem,quę dici
tur Publiciana.d.§. pręterea.inſt.de actio par
hanc.n. petimns quod ex iuſta cauſa à non do-
mino acquiſiuimus,& quia medio tẽpore am iſ
ſum nondũ uſu cepimus.l.1.ff. de publicia.in
rem actio. iubet ergo ĩ hac actione iudex rem
reſtitui actori,q̃ ſi reſtituatur, abſoluetur reus
l.vlt.§.ſi à ſocero.ff.quę in fraudẽ cred. Si ue-
rò nõ reſtituatur,manu militari quẽadmodum
in rei uẽdicatione,res ab eo auferetur. ſi verò
dolo poſſidere deſierit,ſequetur grauis illa cõ
demnatio,quãti in litem actor iurauerit,inquã
tumq; iudex ęſtimauerit, ſicut in rei uendica-
tione.l.qui reſtituere,da rei uend.& ſi enim hu
ius arbitrij nulla prorſus mẽtio fiat in tractatu
publicianę, nõ tamen dubitandum eſt, quin ta
lẽ iuſſum interuenire oporteat,prius quàm nã-
ciſcatur iudex liberã illam poteſtatem ęſtiman
di,quanti actoris interſit d.§.p̃terea, de actio.
Nam in Publiciana, ea omnia obſeruari debẽt
quę in rei uendicatione conſtituta ſunt.l.eum
qui.§.ſed & ſi poſſeſſori.ff.de public.

7 Sexta arbitratia † actio eſt, Seruiana & qua
ſi ſeruiana,quę hypothecaria dicitur.§.pręte-
rea.hęc enim conceditur areditori pignora hy
pothecaſve contra quẽcumq; poſſeſſorem per-
ſequenti.l.ſi cũ uenditor.ff. de euictio.l.2.C.ſi
unus ex pluribus &c.Iudex ergo ĩ hac actione
pręcipiet primùm poſſeſſori, ut creditori rem
pignoratam reſtituat:cui arbitrio ſi pareat,aut
pecuniã creditori ſoluat,reus abſoluatur, alio
qui,cùm hęc actio in rẽ ſit.l.pignoris ff.de pi-
gn.manu militari res ab eo auferetur.l. qui re
ſtituere,de rei uẽd.quòd ſi dolo deſiit poſſide
re, uel ambagibus deluſerit pręceptũ iudicis,
tanti condemnabitur, quãti in litem ab actore
inratũ fuerit.l.ſi fundus.§. in uendicatione.ff.
de pigno.moderãdo in omnibus,arbitrio iudi
cis,iureiurãdo;ne hac arrepta occaſione in im-
menſũ iureiur l.uideamus.§.ult.de in litẽ iur.

8 Septima arbitraria † actio creditur illa,Re-
rum amotarum,quę ſtricti iuris eſt.§.actionũ,
de actio.Hęc ergo contra uxorẽ res uiri amo
uenté agi ſolet,ęſtimatque iudex quanti iuraſ-
ſet uir,niſi rem amotam reſtituat mulier.l.ſi cũ
dos.§.muliar.ff.rerũ amo.atque ita clarè ſcri-
ptum reliquit Petrus Loriotus tracta. actionũ
Axiom.69.

9 Octaua arbitraria † actio eſt illa In factum,
qua aduerſus publicanos ob ſubrapta, agitur,
qua ſi nõ reſtituant, in duplũ condemnantur.
l.1.in prin.&§.dixerit,& l.hoc edicto,in prin.
ff.de

ff.de public.ita cẽſuit Coraſius. d.l.in actioni-
bus,nume.13,verſ. & in primis &c:reiecta glo.
quę aliter ſenſit. Coraſio aſſentitur Patrus Lo
riotus tract.actionũ,Axiom.69.immo arbitria
10 rię cęterę † actiones ui bonorum raptorum
sũt,vt annotauit gl.l.pen.ff.ui bono. rapt. quę
ideo inquit, ex raſtitutione pęnitentia rapto-
rem ipſum pœnam nõ euitare, quod ſuprà in
primo caſu dixi,& tradit Afflictus in commẽta
rijs ad cõſtitutionas Neapolitanas lib.1.rubr.
24.Da violentijs circa poſſesſiones in fine.
11 Nona arbitiaria † actio eſt Rei uendicatio,
in qua ram reſtituens,liberatur,iuſſus uerò re
ſtituere, & iudici nõ parens,quantum actoris
intereſt,damnatur.l.fundus.§.in uẽdicatione,
de rai uẽd.quod clarè & perſpicuè poſt Placẽti
num,quæ citat, probat Coraſius.d.in actioni
bus,num.13.verſ.3.rei vẽdicatio. nam cùm hęc
multùm ſimilis publicianę ſit, vtpotè quòd ad
eius ſimilitudinẽ inuẽta ſit,§.nanq; ſi cui.inſt.
de actio.quin in ea voluerũt lages ea oĩa obſer
uari,quę & in rei vendicationa.l. eum qui.§.ſi
petenti 3.reſponſo.ff.de publicia.in rem actio.
euenit tamen aliquando ut iudicis arbitriũ mi
nimè neceſſarium ſit,ut cùm manu militari res
aufertur.l.qui reſtituere.de rei vẽd.quod ea ra
tione ſit,quia iam arbitrium pręcesſit, ut rectè
Coraſius,quem iam citauimus,docuit. Verùm
12 † Petrus Loriotus in tract.actionum. Axiom.
65.66.67.ſcriptum reliquit,rei vendicationem
arbitrariam non eſſe,cum uerſimile nõ ſit eam
à Iuſtiniano prætermiſſam fuiſſe in d.§.præte
rea.vbi cum alijs arbitraria fuiſſet. varùm non
animaduertit Loriotus,eo loco Iuſtinianũ om
nas arbitrarias actiones nõ referra,ſed illas tan
tùm cauſa exempli,ut ex illis cæteras cognoſce
re poſsimus:ait enim,in his actionibus & cęte-
ris ſimilibus. &c. rurſus inquit Loriotus in eo
Axiom.67.rai vendicationem non aſſe actio-
nam arbitrariam, quoniam tantum conſequi-
tur actor quantũ petit,ſi ſe dominum probat.
l.& an eandẽ.§.actiones da excep.rei iud.nec
quid aliud.l.vlti.C.de fideicom.liber.niſi ma-
gna ſubſit necesſitas,quo caſu rei æſtimationẽ
reſtitui iubebit.l. itẽ ſi verberatum.§.1.de rei
vend.id quod ego concado ante iuſſum factũ
à iudice de reſtituendo,at mãdato ſpreto,iudi
cis arbitrio condemnatur, ut in cætaris.
13 Decima arbitraria actio eſt illa, † quam no
xalem appellamus, quẽadmodum probat text.
d.§.præterea, ibi ex noxali cauſa ſeruũ dedat.
Nam,ſi à iudice interrogatus is,qui dãnum de
dit,an litis æſtimationem,vel ſeruum noxæ da-
re malit, & ſeruum ſe dediturum rñdeat, nec
iuſſus à iudice dedat, quanti actor in litẽ iura-
uerit,damnãdus eſt. Bart.l.hoc adicto,in prin.
ff.de publica.quod ſanè arbitriũ actori permit
titur propter dolũ & mendacium cõuenti.l. ſi
ſeruus depoſitus.§.vlt.ff.de noxa,quæ ſenten-
tia ex eo adiuuatur,ꝙ ĩ hoc iudicio,iudicis ar-
bitrio qñque reus abſoluatur.l.ſi quis à multis.
§.ſed & ſi ſtatuliber.ff. de noxa. aut in tantum
cõdemnatur, inquantum iudex æſtimauerit.l.
vlt.de interd. qua ratione arbitrarias actiones
appellatas eſſe dixit Iuſtinianus.d.§.præterea.
inſt.de act.atque ita omnes ſentiunt.
14 Verùm † Ioannes Coraſius in l.in actioni-
bus,nu.13.verſi.ſed vera nõ eſt,de in litem iur.
receptam hanc opinionem ea ratione improba
uit,ꝙ falſum inter cætera ſit ſuppoſitum illud,
in noxali hac actione ante ſententiam cogi reũ
à iudice interrogatum reſpondere, vtrum litis
ęſtimationem,vel ſeruum pro noxa dare malit.
nam hæc interrogatio non conceditur hoc ca
ſu,cùm à lege ipſa eam facultatem habeat con-
uentus,vt etiam poſt ſententiam, & exequutio
nis tempore,litis ęſtimationem uel ſeruum de-
dat l.item veniunt.§. idem recte,vbi glo.ff. de
petit.hęre.l.miles.§.decẽ de re iudi. & ſi enim
in quacũque iudicij parte fieri poſsit interroga
tio,cùm æquitas iudicẽ mouet l.vbicunque. ff.
de interroga.actio.non tñ illis caſibus ſit,cùm
lex refragatur,vt in l.cogi.C.de petitio.hęred.
Nõ placet hæc Coraſii ratio,quoniam, & ſi ab
initio litis neceſſaria nõ ſit,immo nec fieri poſ
ſit interrogatio,cùm cognoſcendum prius ſit,
an damnũ per eum datũ ſit vel non,attamen ea
ſententia ſecuta,cùm executionis,ſeu verius ſa
tisfactionis,iudicium inchoatur, interrogatio
ni locus eſſe poteſt. Eſt enim certum,eſſe in do
mini facultata poſitũ,vel litis æſtimatione prę-
ſtare, vel ſeruum pro noxa dare: cùm ſolutio fa
cienda erit, intarrogari poterit, quorum alte-
rũ præſtare voluerit. Seruari certè in his ſolet
is antiquus iudicandi mos, quem veteres illos
Athenienſes obſeruaſſe ſcribit Cicero in t. de
Oratore,& refert Duaranus d.l.in actionibus,
15 in verbo planè interdũ. † Athenis iudices pri-
mis ſententijs ſtatuebant,duntaxat damnarent
reum,vel abſoluarent. deinde interrogato eo,
ſi fraus capitalis non eſſet, quam quaſi æſtima-
tionem cõmeruiſſe,ſe maximè fateretur, pœnã
ſiue mulctam irrogabant. Verior itaque vide-
tur illa aduerſus receptam hanc opinionem ar
gumẽtatio,quam Duarenus in d.uer.planè in-
terdum,in fine conſiderauit,& poſt eum Cora
16 ſius præcitato ſtatim loco. † Noxalem ſcilicèt
actionem non eſſe propriũ actionis nomen, vt

ſpeciem

ſpeciem vnam conſtituat, ſed eſſe quarundam actionum cauſam & qualitatem, ut ſunt actiones in rem, in perſonam, perpetua, temporalis, pœnalis, rei perſecutoria, & aliæ id genus qualitates pleriſque iudicijs inhærentes. quod ſignificat apertè Iuſtinianus in §. ſunt autem. inſti. de noxa. dum noxales actiones quaſdã ciuiles dicit, quaſdam ut furti non manifeſti, & Aquiliæ; quaſdã prætorias, vt iniuriarum, & in bonorum raptorũ. Verùm ex declaratione Eguinarij Baronis. d. §. ſunt autẽ, euitari poteſt hęc
17 conſideratio, quoniã † in noxali actione duo edicta cõſiderari poſſunt, generale & ſpeciale. Generale, quo punitur arbitrio iudicis is, qui per mendacium dixit ſe ſeruũ noxium, nõ poſſidere, ut probat. l. ſi ſeruus depoſitus. §. ult. de noxa. quod edictũ his uerbis fuiſſe conceptum, ait: Si ſeruus alienus noxiã, &c. ſpeciale uerò quod in ſingulis edictis de maleficijs, uel quaſi, erat, cuius ueſtigia aliqua adhuc extant aliquibus in locis in l. 1. & l. ſi uerò, de ijs qui deiece. & effude. l. 2. ui bonorum rapto. l. 1. de incen. ruin. &c Hac exploſa communi ſententia, nouam attulit declarationem & egregiã
18 ſatis † Duarenus, & eo tacito clariùs Coraſius in paulò ante citatis locis, idem placuit Eguinario Baroni in §. prætereà inſti. de actio: aiũt illi noxalem hanc cauſam in actione intentata conſideratam, non efficere eam arbitrariã. nec quicquam ex propoſitæ actionis natura immutare. Vnde, ſi ea arbitraria ſui natura erat, manebit eadẽ ſin contrà, nõ fiet actio propter qualitatẽ noxalẽ arbitraria, ueluti actio quod metus cauſa, de dolo, arbitrarię sũt ſui natura, ut iã ſuo loco diximus. Cùm dupliciter cõtra aliquẽ intendi poſſint, uel ſuo noĩe, quia uim intulit ipſe, aut metũ, dolũve adhibuit, uel noxaliter, ſicq; ex dolo ſerui, aut metu per ſeruũ ĩlato. l. quod diximus. §. 1. quod metus cau. l. ſi dolũ. §. hęc de dolo. ff. de dolo utroq; caſu ar-
19 bitrarię ſunt. † Actio uerò Aquiliæ, iniuriarũ, furti, ui bonorũ raptorũ, aut alia quęuis ex ſerui delicto contra dominũ propoſita, quia eius natura ſpectata, arbitraria non eſt, propter qualitatem noxalem arbitraria minimè fiet.

20 Nec huic ſententiæ aduerſatur † tex. in d. §. prætereà, dum in verbis illis: vel ſoluat, vel ex noxali cauſa ſeruum dedat, innuit Iuſtinianus hanc eſſe actionis ſpeciem, & arbitrariam: quoniam reſpondent Duarenus, Coraſius, & Eguinarius, dationem ſerui pro noxa, ſolutionis loco eſſe: nam, cùm ſatisfactionis non habeat, vt alternatiua oſtendit, perinde cõdemnationem effugiet dominus ac ſi ſatisfeciſſet.

Horum opinionem tantiſper ſecutus ſum; dum à veritate eam plurimum abeſſe intellexi, mouit me, vt ab iſtis diſſentirem, ꝙ Iuſtinianus in eo. §. prætereà, eã inter arbitrarias actiones enumerat. Nam poſteaquàm dixit, veluti rem reſtituat, exhibeat. quibus verbis oſtẽdit quidem ſatisfactionis modũ eſſe, ſed iudicis arbitrio: ſubdit, vel ſoluat, vel ex noxali cauſa ſeruum dedat: ſunt quidem hi ſatisfactionis modi, ſed oſtendunt etiam actionem, per quam ad eam ſatisfactionem deuenitur, arbitrariam eſſe, vt probant illa uerba, vel exhibeat. actio. n. ad exhibendum arbitraria eſt, & exhibitio ipſa ſatisfactionis loco eſt: domus ergo ſerui, qui noxam fecit, æſtimationem damni dare iubetur, reſeruata ſibi facultate dedendi ſeruum pro noxa. d. l. miles. §. decem de re iudica. & §. t. in fin. inſtit. de offic. iud. Huic ſententiæ ſi partium non ſit, damnabitur inquantum iudex æſtimauerit damni dati & impendiorũ nomine. quod probat. l. vlt. ff. de interd. l. is quem. §. quod ait prætor. ff. quod vi aut clam. Nec me mouet ꝙ iudicia furti, & vi bonorum raptorum arbitraria nõ ſint. §. item actio. inſt. de actio quoniã fateor vbi proprio nomine cõtra aliquem intendũtur, nõ autem, ſi ſeruorũ nomine ex noxali cauſa. d. l. vlt. de ĩterd. & d. l. miles. §. decem. de re iud. alia etiam ratione reprehẽditur Duarenus à Petro Lorioto in tract. actionum, axiom. 70. nõ hic illius verba adſcribã, quoniam ſcio illius commẽtaria iam in omnium manibus verſari.

21 Vndecima arbitraria † actio eſt Confeſſoria & negatoria, quæ pro ſeruitutibus competũt: iubetur enim in primis à iudice reſtituere vel cauere, quod ſi fecerit, abſoluetur: ſin contrà, quanti actor in litem iurauerit, condemnabitur. l. harum. ſi ſerui. vend.

22 Duodecima eſt etiam † arbitraria actio Fauiana ſeu Caluiſiana, quæ conceditur patrono ad reuocãdum alienata per libertum in ſui fraudem. l. 1. ff. ſi quid in fraudẽ patro. hæc ergo & ſi ſui natura ſtricti iuris ſit. §. actio. de actio. ſi tamen iuſſus reus reſtituere, & reſtituat, abſoluetur; ſin contrà quanti iudex æſtimauerit, cõdemnabitur. l. tenetur, in fine ſi quid in fraudem patron.

23 Decimatertia actio arbitraria † eſt Pauliana, per quam alienata in fraudem creditorum reuocantur; reus ergo iuſſus à iudice reſtituere, abſoluitur, ſi arbitrio pareat, ſin contrà inobediens ſit, condemnabitur quanti actoris intereſt. l. ait prætor. §. per hanc. l. vlt. §. ſi à ſocero. ff. quæ fraud. cred.

Deci-

præſertim ſenſu ibi, vt præcitatus Cur. Sen. credidit. Vldaricus verò Zaſius in §. preterea, nu. 6. inſti. de actio. docuit, †liberum arbitriũ à regulato ſic partiri; vt liberũ ſit, quod merũ eſt, cõſiſtens in ſola iudicis uoluntate. Arbitrium verò regulatum, quod ab æquitate, & iure pendet, quamquam & in vnius iudicis uolũtate poſitum ſit.

6

SVMMARIVM.

1 *Arbitrium liberum, quibus uerbis iudici collatũ dicatur.*
2 *Volo uerbum, liberum arbitrium tribuere.*
3 *Volo uerbum ad iudicem directum, quod arbitriũ ſignificet datum.*
4 *Libera uoluntas qualis dicatur in compromiſſis.*
5 *Statutum, quòd ſtetur iudicis uoluntati, quam uoluntatem ſignificet.*
6 *Committens ſe uoluntati ſui aduerſarii, quod arbitrium ſit ei collatum.*
7 *Committere ſe manibus uulnerati non poteſt uulnerans.*
8 *Membrorum ſuorum neminem dominum eſſe.*
9 *Reum delinquentem propriis defenſionibus non poſſe renuntiare.*
10 *Iudicum quorundam imperitia taxatur.*
11 *Inimici manibus ſe ſe committere, interdum licere.*
12 *Pœnæ corporali ſe ſe ſubiicere quis poteſt lege & moribus dictantibus.*
13 *Reos contumaces poſſe & cenſeri ſuis defenſionibus renuntiare.*
14 *Volo uerbum, cum uerbis tuo arbitrio, iunctum, quid operetur ac ſignificet.*
15 *Verba ĩ dubio arbitrium potius regulatum quàm liberum ſignificare.*
16 *Statutum, quod ſtetur uoluntati & arbitrio iudicis, quod arbitrium ſignificet.*
17 *Verbum maioris uirtutis & potentiæ cum uerbo minoris potentiæ iunctum, illius ſignificationem inflectere & ad ſe trahere.*
18 *Interpretationem, quæ æquitatem magis ſapit, eſſe amplectendam.*
19 *Interpretationem magis probari, cum iuri communi conuenit.*
20 *Interpretationem ex uerborum cortice deſumptã, reiici.*
21 *Interpretationem benigniorem probari.*
22 *Interpretationem illam probari, quæ à ſapientibus reprehendi minimè poteſt.*
23 *L. non ſolùm. § ult. ff. de uſucap. noua declaratione exponitur.*
24 *Effectum rei potentiorem eſſe ſola ipſa ſignificatione uerbi.*
25 *Teſtamentum coram ſeptem teſtibus ſub contractus nomine celebratum, teſtamentum eſſe.*
26 *Locationis contractum eſſe, cum penſio fructibus correſpondet.*
27 *L. 1. ff. de ſolu. exponitur.*
28 *Exactoribus cenſuum Principis, quòd cenſeatur datũ arbitrium his uerbis: compellant debitores, ut eis uiſum erit.*
29 *Baldus in l. 1. C. ſi propter publ. penſita. declaratur.*
30 *Volo uerbum, uerbo executiuo iunctum, quid ſignificet.*
31 *L. 5. C. de dot. promiſ. declaratur.*
32 *Libet uerbum, arbitrium liberum ſignificare.*
33 *Verba, facias ad tui libitum, quid operentur.*
34 *Liberè aduerbium, quid ſignificet.*
35 *Libera uoluntas eſt, quæ legi non alligatur.*
36 *Liberè aduerbium in extraiudicialibus quid ſignificet.*
37 *Principem noluiſſe reges ſubuertere non præſumitur.*
38 *Iudici datam facultatem liberè procedendi, intelligi ordine iuris ſeruato.*
39 *Teſtandi facultatem datam aliàs impedito, intelligi iuris ſolennitatibus obſeruatis.*
40 *L. ſi quando, in principio. C. de inofficio. teſtamen. exponitur.*
41 *Clauſulam, procedas altè & baſſè, arbitrium liberum tribuere.*
42 *Clauſulam, facias ſecundum cor tuum, liberum conferre arbitrium.*
43 *Mens quid ſignificet.*
44 *Cor bonum & malum quandoque.*
45 *Clauſulam, facias ſecundum ſenſum tuum, conferre liberum arbitrium.*
46 *Senſus multiplex ſignificatio.*
47 *Senſum homini ſtatim nato ineſſe.*
48 *Senſus apud Iureconſultos quid ſignificet.*
49 *Senſum, terminum eſſe indifferẽtem ad bonum & ad malum.*
50 *Homines ad malum procliuiores.*
51 *Senſu ſuo cum quis iudicare debet, quomodo iudicabit.*
52 *Senſu tuo facias, in reſcripto quid operetur.*
53 *L. ult. C. de legib. declaratur.*
54 *Cap. 1. de conſtit. ibi, ſenſu ſuo, exponitur.*
55 *Senſum pro conſuetudine ſumi.*
56 *Senſum pro intellectu accipi.*
57 *Senſum pro regulato arbitrio intelligi.*
58 *Clauſulam, ſecundum tuum appetitum facias, liberum arbitrium tribuere.*
59 *Appetitum rationi repugnare.*
60 *Appetitum immoderatam cupiditatem eſſe.*
61 *Volũtatem ad bonum, appetitum ad malum eſſe.*

Clauſulam

62 *Clauſulam, concedimus ut poſsit ea, quæ nos poſſumus, liberum arbitrium concedere.*

63 *L. creditor. §. Lucius. ff. mand explicatur.*

64 *Princeps quid quid uult, poteſt.*

65 *clauſulam, procedas ſecundum carnem tuam, liberum arbitrium tribuere.*

66 *caro pro humanitate ſumitur.*

67 *cap. licet. de regula. exponitur.*

68 *Pontificem promouentem conſaguineum ad dignitates, præſumi nõ Zelo ſpiritus, ſed carnis affectu promouere.*

69 *Clauſulam procedas de facto, liberum arbitriũ conferre.*

70 *Principem in dubio mandare, ut ſecundum leges iudex procedat.*

71 *Principi non licere ius etiam poſitiuum, æquitate tamen naturali corroboratum, infirmare.*

72 *Principem præſumi uelle actum geri ſine dolo & malitia.*

73 *Principem tria habere debere, potentiam, ſapientiam, & religionis cultum.*

74 *Spoliatum de facto, eſſe de facto reſtituendum.*

75 *verba eſſe cordis nuntia.*

76 *Conciliatio diſsidẽtium doctorũ ſuper clauſulam, procedas de facto.*

77 *Poteſtate ampla conceſſa, non cenſeri conceſſa, quæ illicita ſunt.*

78 *intellectum abſurdum fugiendum eſſe.*

79 *verba, procedas de facto ad iudicem directa, quid operentur.*

QVAESTIO SEPTIMA.

EXAMINANTVR SINGVLA verba, quibus arbitrium liberum conferri iudici ſolet: & Doctorum variæ extricantur diſputationes.

1 QVAERO ſeptimò, quibus verbis † cenſeatur iudici liberum collatum arbitrium? inter plura, quæ olim enume-
2 raui, animaduerti verbum † volo, id
præferre, ex tex. l. cum quidam, de leg. 2. & ex
l. fideicommiſſaria libertas. ff. de fideicommiſſ.
liber. quibus ſic cenſuerunt Bart. in extrauag.
ad reprim. in verbo videbitur, nume. 3. Aret. §.
in bonæfidei, col. 6. ver. vlt. inſt. de actio. Geor.
Natta in clem. ſæpe §. non ſic tñ, colu. 10. verſ.
verbum volo. & ibi Zabarel. col. 2. verſic. 2. quæro. de verb. ſign. Afflict. deciſ. 371. nume. 8, Felin. c. 1. nu 51. verſi. Et ſi dicatur, committimus
voluntati tuæ. & ibi Andreas ab Exea nu. 396.
extra de conſtit. Paris Puteus de ſyndi. in titu.
De arbitratis, num. 10. in fin. & Oria. tract. De
arbitris in prin. nu. 26. quibus nec inuiti accedunt Iaſ. in l. ſi ſic legatum. nume. 27. de lega 1.
Dec. in l. captatorias, nu. 6. 7. C. de teſtam. mil.
& Paris conſi. 111. nu. 13. lib. 1. & ſi de libera voluntate ille loquatur, idem tamen cenſuit in cõſi. 71. nume. 16, lib. 3. & conſi. 26. nu. 27. lib. 4. Verùm, non parum difficultatis facere videntur,
quæ poſt Hoſtien. & Imolam in c. ſignificauerunt in fin, de teſtib. ſcribit Dec. in l. in actionibus, nu. 11. in fin. ff de in litem iuran. & quorum ante Decium meminit Georg. Natta in d.
clemen. ſæpe. §. non ſic tamen, colum. 10. in verbo uolo. dum affirmant, ꝙ & ſi ſui natura, ver-
3 bum † uolo, liberam tribuat poteſtatem, nõ tamẽ ſic intelligi, cum ad iudicis perſonã uerba
dirigantur (quod quanto cõtingat, aliquibus
aperit Dec. in l. ſi ſoror. C. de colla.) tũc enim
verbum volo regulatum iure & ratione arbitrium concedere dicitur; ꝙ ſi de arbitrio iudicis, quæ ſcribimur, intelligantur, non liberum
arbitrium hoc verbo demonſtrabitur. Verùm,
vt animaduertit & rectè Natta præcitato loco,
& ſubtilis Are. in d. c. ſignificauerunt, is textus
haud ſatis Hoſtienſis & Imolæ ſententiam probat, quam tamen Natta opinatur Bal. authoritate fulciri, dum in c. quintauallis, in fin. de iureiur, inquit, ꝙ licet † libera voluntas nullis clau-
4 datur finibus, in compromiſsis tamẽ pro iuſto
arbitrio, & diſcretione intelligi, ex l. pen. ff. de
arbit. & l. 3. C. de dot. promiſs. & ex illo text. c.
quintauallis. Bal. ſecutus eſt Dec. in cap. 1. prima l. & nu. 21. verſic. Secundò in quæſtione, de
conſt. qui hoc ea de re intelligit, quia in cõpromiſſo de tertij præiudicio agitur, ob quod verba liberi arbitrij, regulatum ſignificant. ſic &
Decius conſi. 11. nu. 5. verùm Baldi ſententia, vt
Decius intelligit, procedit in caſu illo compromiſsi ob tertij præiudicium. qua de re infra in
q. 10. dicemus. Non quoque Baldi dictum in
rub. C. de his quæ pœnæ nomine, quod in hanc
ſententiam retulit iam citatus Natta ſatis con-
5 fert, ſi quidem dum Bald. ait, † ſtatutum, ꝙ ſtetur iudicis arbitrio voluntati, intelligi de ſana
voluntate, loquitur ex vi adiuncti verbi arbitrio, quod ſic ſolet operari, vt ſtatim dicemus.
Quamobrem, paulò rectius fortè ſenſiſſe videntur Io. Andr. Ant. Butrius ac ipſe Imola, quos
retulit & ſimul probauit Fel. in c. 1. nu. 50. verſic, Fallit octauò, de cõſt. quibus magis placuit,
verba ſignificantia liberam & abſolutam volũtatem, ad iudicem directa, efficere, iudicem ad
iuris obſeruãtiam minimè teneri, quod verius
arbi-

arbitror,dummodò dolo careat,vt ſuo loco la
tius exponam.
Declarantur prędicta non procedere. primò,
6 cũ quis † in ſui aduerſarij uolũtate,& (vt aiũt)
manibus ſe ſe confert,tunc enim nõ liberũ cẽ-
ſetur collatũ arbitrium,ſed iure ac ratione col
latũ,vt rectè cenſuit glo.l.penul.in fin.ff.de ar
bitr.quo loco Barto. & Bald.in l.3. C.de dot.
promiſ. cũ alis in hãc, quã ſequitur ſententiã,
à Iaſ.citatis in l ſi ſic legatũ.numer.30.de leg.
1. quibus addo eiuſdẽ ſententię Barto. in l.ſed
& ſi unius.§.prętor ait.ĩ fi.ff.de iniurijs. horũ
tamen traditionẽ intelligerẽ ego in his, quæ
rerum reſpiciunt controuerſiam,non cùm ſan
guinis quæſtio eſt:quandoquidẽ,nec iure nec
7 moribus ſit cõceſſum, vt qui alterum † uulne-
ribus affecit,in illius ſe ponat manibus & uolũ
tate,qua ſit liberũ nulneris uindictam ſumere.
quod docet Barto.in l.1.§.uſque adeò,in fi.ff.
de iniur.& Dec.in l.pacta quę contra.nu.5.C.
de pactis.& in l.nemo fraudare.nu.9.de regu.
iur. & egregiè Boer.q.262.num.4. qui multos
huius opinionis refert doctores,qui ea uulga-
ri, ad rẽ tamen notabili utuntur ratione; qua
8 dicunt,† neminem membrorũ ſuorum eſſe do
minũ,ex l. liber homo.1.ff.ad Aquil.quę ratio
ſi potens eſt,vt nec delinquenti liceat proprijs
† renũciare defenſionibus,vt autores ſunt Bar-
to.& Bal.in l.iubemus.C. de ſacroſan. eccleſ.
Ang.de maleſi.in verbo Qui iudex ſtatuti ter-
minũ ad faciendũ ſuas defenſiones, in vlt.uer.
& plura ſcribit Marſil.conſil.16.nu.25.26.quo
10 loci uehitur aduerſus imperitos † iudices,qui
cogunt reos proprijs defenſionibus,dũ laturi
ſunt in eos ſententiã,renunciare. affirmatq́; &
ibi fideiuberi nõ poſſe pro illo,q corporali eſ-
ſet plectendus pœna:quod,vt ſingulare ſcribit
idem Marſi.ſingul.651. Puto te.idẽ ſenſiſſe ui-
detur Didacus Couar.Hiſp vir profectò erudi
tus lib.varia.reſol.2.cap.8.nu.8. Felinũ pręſer
tim ſecutus.erit ergo & fortior hęc ratio hoc
11 noſtro caſu,vt minimè † liceat ſe ſe inimico fi-
dere,qđ ſanè intelligit Fel.in c.contingit.el 1.
1.not.de ſen.excom. cũ maximũ ſubeſſe poſſet
9 corporis periculũ,nõ cùm leuis ſola immine-
ret caſtigatio.intelligerem & ego, non habe-
re hęc locũ, cùm lege vel moribus probatum
hoc eſſet;vt ſenſiſſe videtur Boer.q.262.nu.4.
12 nã † lege vel moribus effici poteſt, vt corpo-
rali ſe quis alliget pœnæ.ex gl.in c.cũ homo,
23.q.5. quam probauit Roma.conſil.15. Fel.c.
2.col.2.de conſti.& latè Didacus præcitato c.
8.nu.8.ad finem, addo Decium.l. nec ex prę-
torio.nu.6.de reg.iur, qđ fortius procedere,

13 cũ aduerſus † reos cõtumaces ſtatueretur,qui
tacitè (quod poſſunt)proprijs renũciaſſe dicũ
tur defenſionibus,vt egregiè admodũ regulã
d.l.liber hõ,declarat Dec.ĩ l.1.2.lect.nu.48.C.
qui admitti,ſẽtit Iaſ.l.pe.nu.18.C.de pactis,&
Gramma.uoto 7.nu.6.7.ſic etenim tacitè mul
ta,quæ nõ expreſſè,conſtituti fieriq́; poſſunt.
14 Declaratur nunc ſecundò verbũ † volo,eã
nõ habere ſignificationẽ,cùm alteri uerbo ar-
bitrium oſtendens regulatũ eſt iunctum,ut cũ
dicitur,pro tuæ uolũtatis arbitrio. ita ſcribit
Bar.in extrauag.ad reprim.ĩ verbo uidebitur,
nu.11.quẽ probauit Iaſ. in d.l.ſi ſic legatũ.nu.
31.de lega.1.nec diſſentit Dec.in c.dilecti filij.
nu.6.de iudi. & ante eũ Natta in ſępius citata
cle.ſępe.§.nõ ſic tamen.col.33 in fi.& ibi Zaba
rel.col.3.uer.tertiò quęro. & Soc.in l.cũ quid
nu.3.ff.ſi cer.pet.in l.verũ §.cũ quidã,nu.11.ff.
de reb.du. & Iaſ.cõſ 4. D. Baptiſta.col.3.uerſ.
Nec obſtant illa uerba.lib.3. Pariſius c.cùm ve
nerabilis,nu.14.de excep. Andreas ab Exea in
cap.1.nu.437.de conſti. & ad rem maximè con
fert,quæ paſsim citatus Bar.in l.cũ filius.§.fin.
15 de leg.2. inquit, ꝙ ſi extent † verba, quę ſa-
piant liberam uolũtatẽ, & arbitrium ſimul bo
ni uiri,demonſtrare potius uiri boni arbitriũ
eſſe cõceſſum, ſumme cõmendauit Bart. Alex.
conſi.58.nu.12.lib.3.His accedit Bal.in.rub.C.
de pœna iud.qui malè iud.nu.2.quem ſecutus
eſt Sal.in l.ult.col.1.uerſ.Secũdò an.iudex.C.
16 eo. † ſi ſtatutũ dicat ꝙ ſtetur iudicis arbitrio
& uoluntati,uoluntas debet eſſe bona,quia in
ratione ineſt uoluntas, ſecundum Ariſtotelẽ
in 3. de anima.Verùm quia nil niſi iure noſtro
cõtrouerſũ reperitur,ſic hoc caſu aliter cẽſuit
Bart.in l.alio.nu.9.10. de alim. & cib.le. dum
inquit,ꝙ ſi verbo ſui natura uiri boni arbitriũ
oſtendens, alterũ liberam & abſolutam pote-
ſtatẽ ſignificans adijciatur,efficere omnia libe-
ræ & abſolutę poteſtatis ac uolũtatis.à Bar.nõ
diſſentit Alex.conſ.47.nu.14.& conſ.65.nu.8.
lib.2.quem citauit & Natta d.clem.ſæpe.§.nõ
ſic tamen,col.33.fuerũt & alij in hac opinione,
quos retulit Pariſius ĩ c.cũ uenerabilis, nu.16.
de excep.quibus addo eiuſdem ſentẽtię Alex.
conſi.176.in fi.lib.6.& Rui.conſ.133.nu.4.lib.
3.Rolan. à Valle conſi.56.nu.32. conſi.60. nu.
24.lib.1.nec diſſentit Paris Puteus dè ſynd.tit.
de arbitrarijs eorũ,num.10.uerſ. ſi poteſtas ha-
bet.inter cæteros ſcribit Natta, cùm in vno a-
17 ctu † duo iungũtur verba, quorum quodlibet
actum diuerſæ naturę ſignificat,verbum actum
magis plenum oſtendens ad ſe trahere verbum
minoris virtutis & efficaciæ,ex l.non ſolũ.§.fi.
de vſu-

de uſucap. ſi rem conducat quis, & precario ſi
mul roget, cùm locationis contractus maiorẽ
uim ipſo precario habeat, precarij eneruat ui
res ſolaq́; dicitur locatio. qđ declarat & Bart.
in l. ſi quis ante. nume.3. interdum. nume.2.
uerſ. quero quid ſi. de aquir. poſſ. Roma. conſ.
59. Circa propoſitum, col.3. Alex. conſi. 121.
nu.1. lib.5. & D. Tiraq. de iu. conſtituti.3. parte
limit.22. ſolet etiã ab alijs citari. l.1. ff. de ſolu.
Probabilior tamẽ ſemper mihi eſt uiſa prior il
la ſentẽtia, arbitrium regulatum hęc oſtende
re. Nam, cũ noſtro hoc caſu uerba ipſa inter ſe
tantũ ſola noĩs ſignificatione differãt, ſitq́; am
bigua interpretatione, illa magis erit amplectẽ
18 da, † quę ęquitatem ſapit. l. in his. ff. de condi.
& dem. & interrogatus reſpondit Soc. ſen cõſ.
19 159. col.7. in fi. lib.2. immo debet † interpreta
tio iuri cõmuni cõuenire. l. ſi ſtipulatus, de uſu
ris. & reſpondit Bru. conſ.35. nu.10. immo poſt
Bal. interrogatus cenſuit Craue. conſ.263. col.
20 2. ver. itaq́; ſi cauſa. † interpretationem nõ ex
verborũ cortice, ſed ex ipſa ratione eſſe ſumẽ
21 dã. Eſt preterea benignior † interpretatio pro
band. l. Titius ff. de cond. & dem. l. ult. C. qui
bonis cedere poſſ. Soci. ſen. cõſ.23. col.7. uerſ.
Decimooctauò probatur. conſ.25. col.8. uerſi.
Nonò probatur. lib.1. Accedit pręterea aſſumẽ
22 dã eſſe † interpretationem illam, quę à prudẽ
tibus argui ac iuſtè reprehendi minimè põt. l.
Saluius Ariſto. ff. de leg. pręſtan. & pulchrè ſcri
bunt Soc. ſen. conſ.21. col.2. in princ. lib3. con
ſil.27. nu.8. lib.4. Soc. iun. coſ.1. nume.128. lib.
1. Craue. conſ.3. nu.23. conſi.1. nu.14. Ex his fit,
vt æquior ſit interpretatio, quòd viri boni arbi
trium oſtendat, quàm abſolutã illam poteſtatẽ
nulla ratione, iure, ac æquitate regulatã. ſic ẽt
fit, ut iuri coĩ conueniat magis, ꝙ iuſtitiam,
non appetitũ exigit: erit pariter & benigna ma
gis, & æquitati conſona, laudabitur & à prudẽ
23 tibus, uti rõe & iure regulata. Caſus aũt † l. nõ
ſolũ. §. vlt. ff. de vſucap. quid plus habet, cũ ibi
nõ ſolũ inter ſe verba repugnẽt, ſed & ipſi inſtã
tes effectus. precariũ etenim gratuitã oñdit cõ
ceſſionẽ. l.1. ff. de pca. locatio verò & cõductio
onerosã ob mercedẽ. iſti. de loco. & cõd. i prin.
cùm ergo in eodẽmet acto precarij & locatio
nis mentio fit, ſi pretium intercedat, detracta
precarij denominatione ſimplex erit locatio.
Hoc alijs quàmplurimis exẽplis confirmatur,
24 videmus enim † Iureconſ. in l. inſulã. ff. de prę
ſcrip. verb. appellare contractũ nominatum, &
ſi verbũ nominatum ſignificare videantur; vt
putã, ſi ſit dictũ: Vendo tibi hanc uillam, vt al
terã reficias. ſic in l. ſi vno. ff. locati. in l. ſi olei
C. eo. quo loci Iurecon. locationẽ venditionis
nomine appellat; quare venditionis noĩe de
tracto, locatio remanet ꝓpria ſic docuit Dec.
in l. ſi paſcenda pecora. nu.10. C. de pact. effe
ctum, nõ denunciationem ipſam eſſe obſeruan
dam, & ob id uenditionẽ propriam eſſe, vel cõ
tractum ſaltem inominatum: cùm ſub ſocieta
tis nomine rei communis dominiũ in alterum
ex ſocijs liberè tranſlatum eſt. idem reſpondit
ipſe Dec. conſi.413. col.2. & Rubeus conſi.103.
nu.4. conſi.136. nu.4. & conſi.142. nu.2.3. ſic do
25 cuit Bal. in l. teſtamentũ. C. de teſta. † teſtamẽ
tũ illud cenſeri, quod à teſtatore celebratur ſe
ptem adhibitis teſtibus; etiã ſi nomine contra
ctus illud appellauerit. Bald. ſententiã recipiũt
omnes, vt Iaſ. in l. non codicillũ. C. de teſta. &
Craue. cõſi.214. nu.5. ſic Rom. Aret. Alex. & cę
teri in l. interdũ. §. ſi quis ex naufragio. ff. de ac
26 quir. poſſeſ. docuerũt, † locationis & condu
ctionis contractum illũ eſſe, in quo penſio fru
ctibus correſpondens cõſtituta eſt, & ſi emphy
teuſim contrahentes appellauerint, qđ reſpon
dit & Rubeus conſi.95. nu.3. plura alia adferrẽ
niſi rem eſſe claram ac omnibus apertã intelli
gerẽ, illa ergo apud Tiraq. requiras in tract. de
retractu conſan. §.32 gl.1. nu.35. illi addo Dec.
cõſ.164. Are. conſi.148. nu.1. Afflict. deci.72. in
fi. & dec.80. in fi. Bellon. conſ.21. nu.6.7. Paris
conſi.82. nu.44. lib.3. Craue. conſi.186. num.5.
conſi.214 nu.2.3 conſ.231. nume.15. & conſ.293.
nu.9. eſt ergo quòd idem noſtro hoc caſu con
27 cludamus. Non pariter aduerſatur † l.1. ff. de
ſolutio. quoniam reſpondet Paris. d.c. cum
uenerabilis. nume.16.

Declaratur tertiò concluſio hęc ipſa princi
palis, vt locum ſibi nõ vendicet, cum Principes
28 † proprij ſuorum cenſum exactoribus conce
dit ac mãdat, vt debitores per omnẽ coerctio
nem ad ſoluendum cõpellant, prout ipſis exa
ctoribus fuerit uiſũ. hoc etenim caſu iuris re
gulas ſeruare ij debent, imo nec à locorum cõ
ſuetudinibus recedere poſſũt, ita Bal. in l. 1. co
lum.2. C. ſi propter publ. penſi. quẽ ſecutus eſt
Iaſ. in l. ſi ſic legatum, nume.33. de leg.1. idẽ re
ſpõdit Bernar. de Bongirolamis in ſubſcriptio
ne ad conſ.151. lib.2. Soc. ſen. Verum eſt quòd
29 animaduertamus, † Baldum fundamentũ non
cõſtituere i hoc uerbo uolo, ſed in illis uerbis
cõceſſioni additis, ut tibi uidebitur expedire,
quæ boni uiri arbitrium ſui natura oſtendunt,
ut ſuo loco ſtatim demonſtrabimus.

Declaratur quartò nõ procedere, quando
30 † uerbũ uolo, eſt executiuo uerbo adiunctũ
tunc nõ liberam poteſtatem, ſed viri boni arbi
trium

trium ſignificare videtur, ita Bal. in l. voluntas, col. 1. verſ. itẽ vbicunque ſunt examinanda, C. de fideicom. Verùm cenſeo hac in re, non parũ eſſe animaduertendum, quoniã Bal. in eam ſen
31 tentiam deſcendit ex tex. † l. 3. de dotis promiſ. qui nõ in verbo volo, ſed in illis, arbitratus fuerit, loquitur, quæ ſui natura viri boni arbitriũ ſignificant, vt ſuo loco infrà dicemus, ſic eo loci d. l. 3. intellexit Bal. & poſt eum Iaſ. in l. ſi donatarius §. vlt. nu. 15. ff. de cond. cau. data. Socin. Iun. conſil. 35. nu. 18. lib. 1. & Rolan. à Valle tract. de lucro dotis q. 88. 89.

Secundo loco liberam & abſolutam arbitrij
32 poteſtatẽ, facultatemq́ue tribuit † verbũ liber, ſic Bar. in l. alio, nu. 9. ff. de alim. & ciba. leg. & in repet. l. 1. nu. 50. C. de ſacroſan. eccle. Fel. in c. 1. nu. 51. de conſt. Soc. in l. vtrum, §. cùm qui dam nu. 11. ff. de reb. du. Iaſ. in l. ſi ſic legatum, nu. 24. de leg. 1. G org. Natta in cle. ſæpe, §. nõ ſic iñ, col. 10. verſi. verbum licet, de verb. ſign. Mathęſy. notab. 15. Nota ꝙ verbum placet. Ange. Are. §. in bonæ fidei, colum. 6. verſi. vlt. Inſt. de actio. Dec. in l. in actionibus, nume. 11. ff. de in litem iur. ſic in clauſula illa adiecta commiſſioni pro libito tuæ voluntatis, cõſuluit Ruin. conſ. 27. nu. 5 lib. 1. quod ſenſit & Iaſ. d. l. ſi ſic legatum, nu. 35. & Fel. in d. c. 1. col. antep. propè princip. de conſt. & Natta, qui ſtatim colu. 16. & ſequenti, dum de libera facultate conceſ-
33 ſa † verba facit, ſic in commiſsione facta, cum illis verbis, ad tui libitũ, rñdit Pariſius cõſ. 26. num. 26. lib. 4. ita pulchrè conſuluit Soc. Sen. conſ. 170. col. 5. in prin. lib. 2. facultatem liberè tributam de ea intelligi, quæ nec iure, ne æquitate, nec ratione aliqua regulatur, ſed in abſoluta illius reſidet poteſtate, quod ſanſit & Ruin. conſ. 219. nu. 3. lib. 1. & Dec. conſ. 355. nume. 4. verſi. ſecundò ad hoc &c. Eſt enim maxima vis
34 dictionis † liberè, cùm poteſtatem tribuat faciendi actum ſua ſponte, alterius voluntate nõ requiſita. quod multis probant Aret. conſ. 76. nu. 3. Soc. Sen. conſ. 13. in fi. lib. 1. Barb. cõſ. 59. in fi. lib. 3. Dec. conſ. 360. nu. 5. Cur. Iun. cõſ. 2. nu. 3. Gozad. conſ. 58. num. 2. conſ. 91. nu. 9. &
35 conſ. 100. nu. 11. Accedit ꝙ † libera voluntas intelligitur etiam pro voluntate nulli legi alligata, vt apud M. Tull. libro De fato. Qui introducunt cauſarũ ſeriem ſempiternam, hi mẽtem hominum voluntate libera ſpoliatã neceſsitate fati deuinciunt. Accedit quoque, ꝙ dictio illa liberè, idem ſignificat ꝙ dictio plenè. Natta, qui paulò ante. Ruinus conſ. 100. nu. 4. lib. 1. conſ. 121. nume. 2. conſ. 133. & conſ. 138. num. 2. lib. 2. quare ſine contradictione facere poteſt, qui liberè poteſt, ſic Gozad. conſ. 47. numero 9. nec diſſentit Cur. ſen. conſ. 48. Super cõtrouerſia, col. 1. Calcan. conſ. 3. nu. 8. immo reſpondit Ruinus conſ. 18. nu. 6. conſ. 84. nu. 9. lib. 1. dictionem liberè, importare præciſam libertatem, imo totalitatem ſignificare rñdit Crauet. conſ. 122. nu. 5. Animaduerti iñ aliquando Andr. Barb. cõſ. 59. col. 2. in fi. lib. 3. aſſirmaſſe, ver
36 bum † libere, in extraiudicialibus, legis ac iuris diſpõni derogare, quod in iudicialibus nõ contingere credidit, in quibus, ſi iudici libera facultas data ſit, non tamen iuris cõis diſpoſitio ſublata videtur c. irrefragab li, de offi. ordina. quo loci Butrius rationem, quam etiam Barb. probauit, attulit, quoniam in actibus iudiciali-
37 bus non præſumitur † Principem iuris communis diſpoſitionẽ voluiſſe ſubuertere. quod latius probauit idem Barb. conſ. 47. col. 5. in fi.
38 & colu. ſeq. lib. 1. dum inquit, ꝙ ſi † iudici eſt data libera ac abſoluta procedendi facultas, intelligẽdum eſſe iuris ordine ac forma ſeruatis. Verùm Barb. reſponſum 59. nõ ſatis iure defenditur, nã ex quo iudicis eſt proprium procedere iuris ordine ſeruato, ſequitur ꝙ ſi à Principe mandetur, vt liberè procedere poſsit, eſſe intelligendũ abſolutè, nulloq́; ſeruato ordine, ne fruſtrà Princeps reſcripſiſſe videatur, argu. l. ſi quando, in prin. de lega. 1. confert, quia videmus, ꝙ ſi teſtari impedito libera teſtandi fa-
39 cultas † cõcedatur, intelligitur iuris forma obſeruata, l. ſi quãdo, in prin C. de inoffi. teſtam. & nihilominus, ſi ei, qui aliàs teſtari poteſt, fiat illa conceſsio, poterit is teſtari, nulla iuris ſolẽnitate ſeruata: ita Bar. in rep. l. 1 nu. 54. C. de ſacroſan. eccle. Iaſ. d. l. ſi quando, in prin. num. 3. & in l. Præſes, nu. 6. C. de tranſac. Rui. conſ. 83. num. 9. lib. 3. Dec. conſ 12. in fi. Cur. Iun. conſ. 205. nu. 3. & conſ. 178. num. 20. & clarius Ruin.
40 conſ. 100. nu. 2. lib. 1. declarando † d. l. ſi quando, dicebat, eo caſu conceſsionem ſimpliciter tantùm fuiſſe factã, vt poſſet teſtari, ſecus ſi duo reſpiceret ac contineret, ꝙ teſtari poſſet, & liberè, quod hic admodum conuenit. Quæ autem à Barb. in eo conſi. 47. ſcripta ſunt, in cauſis criminalibus locum ſibi ſolùm vendicant, in quibus verba quantumuis ſui natura ampla, ad boni tamen viri arbitrium ſeſe reſtringunt, vt docuit Iaſ. in l. ſi ſic legatum, nu. 24. de lega. 1. & Plotus in l. ſi quando, nu. 635. C. vnde vi, qui ſic in ſpecie Barbatię reſponſum intellexit, ſed hac de re fuſiùs ſuo loco agemus.

Tertiò loco abſolutã tribuit poteſtatẽ clau-
41 ſula † illa, Procedas altè & baſſè, quę verba vulgarium, nõ bonorum authorum ſunt.) ſic poſt

Ioan. Andr. in c. humilis, de maio. & obedien.
docuit Soci. in l. cum quid, nu. 2. ff. ſi cer. pet.
& in l. vtrum §. cum quidē, nu. 2. ff. de reb. dub.
nec diſſentit Fel. d. c. humilis, col. 1. eiuſdē ſen-
tentiæ addo Caſtren. conſi. 70. Quia fruſtrà, co
lum. 1. lib. 1. & egregiè Georgium Nattam in ea
clementi. ſæpa, §. non ſic tamen, colum. 26. Ve-
rùm hanc ipſam ſententiam intelligit ac tempe
rat Soc. niſi dictum ſit, procedas altè & baſsè,
& tibi videbitur, quia tunc præcedentium ver
borum immutatur natura, ac ad viri boni arbi-
trium reducitur, quod latiùs ſuprà, cùm de ſi-
gnificatione verbi volo, egimus, diximus.

Quartò abſolutam tribuunt arbitrij faculta-
42 tem † verba illa, Facias ſecundum cor tuum, c.
ſummopere 11. q. 3. Fel. in d. c. 1. col. antepenul.
verſi. & ſi dicatur ſecundum cor tuum, de con-
ſtit. & reſpondit Ruinus conſi. 18. num. 9. lib. 1.
credidit etenim Ruin. idem verba hæc præ ſe
ferre, quod verba illa, vt tibi libuerit, ex l. fideicō-
miſſaria libertas, de fideicommiſſ. lib. Verùm,
aliter ſenſit Georgius Natta in d. clemen. ſæ-
pæ, §. non ſic tamen, col. 16. in fi. ea adductus ra-
tione, quod verba ſecundum cor tuum, nòn diffe-
rant ab illis, ſecundum mentem tuam, ſed ver-
ba ſecundum mentem tuam, intelliguntur, vt
procedat cum ratione; ſic Bald. in l. volunta-
tem, C. de fideicommiſ. ergo idem & in verbis
his, ſecundum cor tuum, ſed Nattæ argumen-
tatio dilui poteſt, ſi negabimus minorem, quā
is nec iure nec ratione probauit, immo differē-
43 tia non leuis ineſſe videtur, cùm † mens illam
partem eminentem, & diuina etiam contēplan
tem ſignificet, quod nō dicitur de corde, cum
44 tàm bonum, † quàm malū reſpicere poſsit, niſi
dicamus in dubio, de bono eſſe accipiendum,
vt ſuprà diximus in verbo volo, is verò text. c.
ſummopere, ſecundum Nattam non probat,
cùm negatiuè loquatur, dicerem ego ea ratio-
ne nō probare, quia ibi venit aduerſatim ad di
uinum præceptum, quod cum bonū ſit, ſequi-
tur cordis ſignificationem in malam partem ac
cipi, erit itaque cogitandum quia aduerſus cæ
teros verior videtur Nattæ ſententia.

Quintò abſolutam ac liberam poteſtatē tri-
45 buunt verba illa: Secundum † ſenſum tuum, vt
poſt Gemin. in c. relatum 37. diſt. tradunt Imo.
in cap. 1. de conſt. vt ibi retulit Fel. col. 17. in fi.
idem reſpōdit Rui. conſ. 18. nu. 9. lib. 1. Verum
quò facilius omnia intelligantur, ſciēdum eſt,
46 † ſenſum aliter ſumi apud nos, & aliter apud
Philoſophos, ſi quidem apud Philoſophos ſen
ſus pro comprehenſione ipſa ſumitur: quā qui-
dem comprehenſionem Zeno ſenſum ipſum ap
pellabat, & ſi ita comprehenſum erat, vt ratio-
ne conuelli non poſſet, ſcientiam, ſin aliter in-
ſcientiam nominabat, atque inter ſcientiam &
inſcientiam, ſenſum illum, ſeu comprehenſionē
collocabat, quemadmodum refert M. Tul. lib.
1. Academ. quæ. ad fi. hunc ſenſum ſtoici autho-
47 re Plutarcho lib. 4. de placitis Philoſ. c. 11. † ho
mini ſtatim nato ineſſe dicebant: quoniam poſt
quam natus eſt homo principalem animæ par-
tem habet, vndè chartam paratam ad annotan-
dum, in hancq; vnamquamque rōem inſcribit.
Et primus annotandi modus eſt per ſenſus: vbi
enim aliquid per ſenſus perciplunt, velut (ver-
bi cauſa) albedinem, ea dilapſa, ipſius memoriā
habent, alia perplura etiam de ſenſus huius ori
gine, ac de illius cum intellectu differentia, ſcri
bit poſt Ariſt. & cæteros Cælius Rodheg. lib. 2.
lectio. antiq. c. 28. 29. de hac ſenſus ſignificatio-
48 ne noſtra non eſt diſputatio. † Senſus verò a-
pud noſtros Iureconſultos ac apud Oratores
& Grammaticos pro ipſo affectu & motu ſumi
tur, eſtq; hic ſenſus cōis hominibus ac beſtijs,
immo beſtijs magis tribuere uidetur Ariſtote-
les, dum lib. 6. Ethicorū c. 3. ait, tria eſſe in ani-
mo, quæ rei gerendæ veritatiq; dominantur,
ſenſus, intellectus, & appetitus, eſt ſenſus nul-
lius rei gerendæ principium, eum & beſtiæ ſen
ſum habeant, non agant tamen. Ariſtoteli ſub-
ſcribit M. Tul. officiorum primo, dum inquit,
Sed inter hominē & belluam hoc maximè in-
tereſt, quod hæc tantum, quantum ſenſu moue-
tur, ad id ſolum quod adeſt, quodque præſens
eſt, ſe accommodat, paulùm admodum ſentiēs
præteritum aut futurum: homo autem, qui ra-
tionis eſt particeps, &c. idem M. Tull. de amic.
Quid enim (inquit) poteſt eſſe tam flexibile, tā
deuium, quàm animum eius, qui ad alterius nō
modò ſenſum, ac volūtatem, ſed etiam vultum
49 atque nutum conuertitur, hic ergo † ſenſus, de
quo verba facimus, ſui natura & origine eſt qd
indifferens, cùm & ad malum & ad bonum ap-
plicetur, quemadmodum & de dolo dicimus,
l. 1. ff. de dolo, eſt enim dolus bonus, eſt & ma-
lus, & ſenſus quatenus in homine eſt, in malū
potius, quàm in bonum ſonare videtur, poſtea
50 quàm † ad malum prona eſt omnis ætas. Ge-
neſ. 8. in fin. & cap. omnis ætas 12. quæſtio. 1. &
quāquàm ex legis, vel Principis mandato cùm
51 is, cui mandatum eſt ex ſuo † ſenſu iudicare, nō
debeat ferino more, ſed lege omni naturali, &
recto ſanoque iudicio iudicare, attamen qua-
tenus ſuus ſenſus rectus fert, poteſt ſolenni iu-
diciorum forma, & lege poſitiua poſt habita,
cognoſcere, & de cauſa ſententiam ferre, atque

ita intelligas Geminianum , Felinum , & Rui-
num iam relatos,quibus infertur declaratio ad
ea,quæ ſcribunt Abbas in cap.1. & ibi Decius
in prima lectura 4.notab.& numero 21.de con
ſti.& Natta in clementi.ſæpe,§.non ſic tamen
colum.12.verſi.ſenſu tuo,de verborum ſignifi.
& Iaſ.in l.ſi ſic legatum,numero 16.de legat.†.
52 dum affirmarũt his verbis, †.Facias ſenſu tuo ,
datam eſſe poteſtatem regulatam iure & ratio-
ne , intelligo ex mente tribuentis , poteſtatem
hanc eſſe regulatam iure & ratione naturali,ir
regulatam verò quò ad legem poſitiuam & iu-
dicij rigoroſum ordinem, quoniam hæc ſper-
nere iudex iſte poteſt,quo circa ſatis intelligi-
mus ſenſum eſſe terminum indifferentem,& re
gulari aut ex præſumpta mente legis , vel prin-
cipis mente, aut ex adiuncto verbo, vel ſubie-
53 cta materia,quemadmodum † in l.vlt.C. de le
gib.dum vult Iuſtinianus parendum eſſe Impe
ratorum cõſtitutionibus, aliorum reiecta ſub-
tilitate,quæ ſenſui adæquatur,eo loci ſenſus in
ea ſignificatione accipitur , vt ſenſum regula-
tum oſtendat,cùm ei ſubtilitas opponatur. Sic
in cap. Abbate , de verborum ſignifica.ibi, hic
ſenſus rectior eſt,ibi enim ex vi adiuncti verbi,
pro iudicio & intellectu ſeu recta & probabili
interpretatione ſumitur,ſic & ſubiecta ipſa ma
teria ſuadet aliquando ſenſum pro regulato &
54 irregulato animi affectu accipi,vt in † cap.1.de
conſt.nam dum vult canones obſeruãdos eſſe,
& neminem ſuo ſenſu duci poſſe: ſentit clarè
ſcriptos canones eſſe obſeruandos , ſenſu quo-
uis reiecto hominis , quoniam vbi lex ſcripta
eſt,arbitrium ceſſat,vt latè dicemus infrà quæ-
ſtione 14.omne ergo arbitrium reiicitur,atque
ita ſenſus ibi ſumitur pro vtroque . Scio etiam
ſenſus dictionem in alijs ſignificationibus ſu-
55 mi ,nam & † conſuetudinem ſignificat , cap.
certificari, de ſepultur.& in cap.vtinam 76.d-
ſtinctio. quæ iura ſic interpretatur & Decius
in dicto cap.1.prima lectura,numero 21.de con
ſtit reiecta opinione Abbatis & aliorum , qui
qui aliter intelligebant. Aliquando etiam ac-
56 cipitur † ſenſus pro intellectu,qui furori & de
mentiæ opponitur,vt in l.diuus,ff.de offi.Præ-
ſid.in re igitur hac noſtra cõcludo,verba hæc,
Facias ſenſu tuo , tribuere liberum & abſolutũ
arbitrium .

Declaratur non procedere,cùm de præiudi
57 cio tertij agitur,nam,tũc † ſenſus pro arbitrio
regulato intelligitur, ita Decius in d.cap.1.le-
ctura prima numero 21.verſi.Secundò in quæ-
ſtione,de conſtit.& ibidem Felin.num.51.ea ra
tione,quia,vbi agitur de præiudicio tertij,ver
ba,quæ aliàs liberam voluntatem importãt,in-
telligũtur pro viri boni arbitrio,quod latè in-
frà q.10.comprobabimus .

58 Sextò liberam poteſtatem † tribuunt verba
illa : Secundum tuum appetitum, ita ex facto
interrogatus reſpondit Ruinus conſi.18.nu.9.
lib.5.quod ea ratione ſatis probatur,cùm appe
59 titus † rationi aduerſetur , quod in primo of-
ficiorum probauit M. Tullius , dum oſtendit
appetitum rationi parere debere,quod clarius
docuit Valla lib.5.Elegan.cap.6. dum intelli-
60 † git appetitum,nil aliud eſſe quàm immẽſam
ac immoderatam cupiditatem, quare appeti
qualiacunque dicimus,honeſta expeti,& ſi M.
Tullius in tertio de natura Deorum dixerit ,
appeti, quæ ſecundum naturam ſunt, declina-
ri contraria,ſic Pariſius in cap. venerabilis,nu-
me.15.de except. docuit poſt Lapum alleg.128.
61 † voluntatem eſſe ad bonum , & appetitum ad
malum , ex cap. Rex pacificus , in prooemio
decret.

Septimò abſolutam poteſtatem oſtẽdunt il-
62 † la verba,Concedimus,vt ea poſsit , quæ nos
poſſumus,ſic Bar.in l.creditor,§.Lucius,ff.mã
da: Abb.in c.intelleximus , nu.11.de iudi.in c.
expoſuit,de dilat. Ange. Aret.in §.bonæfidei,
col.6.verſi.Sextò idem ſi dixerit,inſt.de actio.
Geor.Natta d.clem.ſæpe,§.non ſic tamen,col.
63 26. Afflic.decis.305.nu 4.eo textu † §.Lucius,
adducũtur , quem ego intelligo procedere ob
ampliſsima illa verba ; Concedo tibi de omni-
bus meis,vt vis negotiari,ſiue vendere vis, ſiue
paciſci, ſiue emere, ſiue quodcũq; operari vis,
vt domino enti rerum mearum. Illud magis vr
64 get ꝙ cùm † Princeps poſsit quidquid vult §.
ſed quod Principi. Inſti.de iure nat.gẽ.& ciu.
ſi alteri vices ſuas mandet Princeps,videtur il-
li data facultas faciendi ea,quæ facere poteſt ip
ſemet Princeps,quæ ſanè argumẽtatio rectè di
luitur ex his,quæ ſtatim ſubiiciam in verbo de
facto. Nam,& ſi ſpeciale mandatum verba hæc
tribuere videantur,vt relati oẽs affirmant,cùm
tamen in dubio ſit, cõceſsio intelligitur ſolùm
quò ad ea,quæ iure & ratione regulantur.

Octauò liberam ac abſolutam poteſtatem tri
65 buunt verba illa † Secundum carnem tuam, ſic
ſcribit Natta dicta clementina ſæpe.§. non ſic
tamen, colum.26.in fin. ea adducitur ratione ,
quòd caro in malam partem ſumitur ; vt ha-
betur Matthæi cap.16. Non caro & ſanguis ,
66 ſed ſpiritus reuelauit tibi . Verùm ibi † caro
ſumitur pro humanitate , quæ habet ſpiritum
oppoſitum , & vt duo ipſa contraria eo lo-
ci referuntur . Nam , ibi demonſtrat Apo-

ſtolorum Principem, non eſſe locutū vt homo, ſed vt diuina Spūs ſancti gratia afflatur. Non
67 pariter ad rem confert † tex. cap. licèt, de regu la, cū de carne nullum verbum, & quod de ſpū tradit, de diuino intelligitur, vt ipſius text. ver ba ſonāt, vt pariter loquitur tex in c. duę ſunt, in fine 19. q. 2. Ad rem melius conferre videtur Baldi doctrina in l tutor §. quæ tutoribus, ff. de excuſat. tuto. dum docuit quòd ſi ſummus
68 † Pontifex, conſanguineum ad dignitatē promouit, hoc ei à carne, non à ſpū reuelatum præ ſumi, à Baldo non diſſentiunt Barba. conſ. 16. colum. pen. in fi. lib. 1. Iaſ. conſ. 183. Præſens, colum. 1. lib. 2. Io Iacobus de Leonardis inter cōſi. Bruni conſ. 114. nume. 17. Alciatus tract. Pręſump. 29. nu. 2. videmus enim in malam partem ſumi, niſi dicamus Bal. & aliorum auctoritatem eſſe quidem probabilem, non tamen neceſſariam. Accedit, illum eſſe vulgarem quendam lo quendi modum, quo demonſtratur, Pōtificem humana affectione moueri, verè tamen credendum ſumi in malam partem, cùm ei ſpiritus aduerſatur, extat & illud, Iudicate ſecundum ſpiritum, non ſecundum carnem.

Nonò liberam ac abſolutam poteſtatem tri-
69 buūt verba illa, † Procedas de facto, his etenim verbis data videtur facultas procedendi manu regia, nulla iuris ſeruata ſolemnitate, ita opina tur Bart. in extrauag. ad repr. in verbo videbitur num. 11. & in conſ. 82. Punctus quōnis, nu. 2. lib. 1. Bartolum ſunt ſecuti Aret. conſ. 84. nu. 3. in fine, Ioan. de Ana. in c. pen. col. pen. de accu ſat. Ang. Aret. in §. in bonęfidei, col. pen. verſ. quid autē ſi dicatur. Inſt. de actio. Natta d. clemen ſæpe §. non ſic tamen, colum. 22. Alex. cōſi. 199. in fi. lib. 6. Ruinus conſ. 23. num. 6. lib. 2. Amodeus de Caſtell. tracta. ſyndic. nume. 142. Dec. conſ. 434. nu. 4. qui eiuſdem ſententiæ citat Corneum & Soc. & alios retulit Ripa in l. naturaliter §. nihil commune, nu. 181. de acqui. poſſeſ. quorum ſententia ſatis videtur probari in l. ictus fuſtium, ff. de iis qui not. infam. & in l. verùm §. ex facto, ff. de mino. 25. ann.

Verùm, non leuem difficultatem mouēt ver ba Bar. i d. extraua. d. nu. 12. & Nattæ loco pau lò ante citato, inquiunt enim ꝙ & ſi facultas
70 hæc data videatur, cùm tñ ſoleat † Princeps le gibus viuere, l. Princeps, ff. de legib. & l. digna vox, C. eo. ſequitur, ꝙ quemadmodum leges Princeps ipſe debet ſeruare, ſic & is, cui ſuas mandauit vices, quare ſi nō licet ipſi Principi, minus illi, quod probāt verba Theodoſii & Valent:n d. l. digna vox, in fine, ibi, & oraculo pręſentis edicti, quod nobis licere non patimur, aliis iudicamus, & is text. l. Princeps, intelligitur ſolùm in ſolēnitatibus rigoroſis, quæ non ſubſtantiam, & in terminādis litibus æquitatē, ſed ſolùm illum rigoroſum modum procedēdi recipiunt, quod doctè declarauit Io. Coraſius libro 2. miſcella iuris cap. vlt. quare, nec licere
71 † Principi ius poſitiuum, quod naturalē æquitatem ſapit, īmutare, poſt multos ſcripſit Crau. trac. de antiq. temp. prima parte princi. in prin pio nu. 45. & egregiè Didacus Couar. libro 2.
72 varia. reſol. c. 1. nu. 8. Quamobrem, cùm † præſumatur, Principem velle, ꝙ actus ſuus ſit ab omni malitia alienus §. illud, in auth. de conſt. quę dign. & tradit Craue. qui ſtatim nu. 13. quo
73 etiam loci nu. 19. ſubdit, in vero † Principe tria eſſe debere, potentiam, ſapientiam ac diuinum cultum; dicendum eſt ꝙ & ſi mandet de facto poſſe procedi, intelligi æquitate ac rōne naturali ſeruata, ſpreta quidem ſtricta illa iuris com munis ſolēnitate, quod ſuo loco fuſius aperiā; Illud interim non prætermittam, verba hæc de facto, in malā partē ſonare, vt docuit Bart. in l. ſtipulatio iſta, in fi. prin. de verb. obli. vbi recen tiores oēs, & clarè poſt Bal. & alios quos citat, rñdit Barb. cōſ. 4. colum. 1. lib. 3. ſenſit Ruinus conſi. 59. nu. 13. lib. 4. & Dec. in l. nō videtur de fendere, nu. 6. de reg. iu. Hinc docent omnes,
74 † ſpoliatum de facto ſua poſſeſſione, ante oīa eſſe reſtituendū, etiā de facto ſine aliqua iuris ſolemnitate, legeve ipſa permittente, ſic oēs in l. ſi. pacto quo pœnā, C. de pact. Barb. conſ. 51. col. 20. in fi. lib. 1. conſ. 7. in fi. lib. 2. Rom. ſing. 766. Poſſeſſio. Maria. Soc. ſen. conſ. 32. col. vlt. lib. 1. Ruinus conſi. 108. num. 26. lib. 2. conſilio 17. num. 7. lib. 5. Gozad. conſi. 21. nume. 38. Cur. Iun. conſi. 41. nu. 52. Marſil. ſing. 195. Tiraquel. De legibus connubia. glo. 3. nu. 55. 56. videtur argo dicendum, Principem mandare abſolutā poteſtatem, nec in his claris, coniecturis eſſe opus, l. ille, aut ille, §. cum is verbis, de leg. 3. l. cō-
75 tinuus §. cum ita, de verb. obl. † ſi quidē verba ſunt noſtri cordis nuntia, l. Labeo, in fi. de ſup pel. leg. & egregiè tradunt Dec. l. ſemper in ſtipulationibus, nu. 4. de reg. iur. Craue. conſ. 10. nu. 2. & cōſ. 290. in fi. latiſſimè Tiraq. in l. ſi vn quam, in verbo libertis, nu. 17. C. de reuo. don. & Boerius q. 1. nu. 8. qui ex noſtris ac ex Philo ſophis plura congeſſerunt.

76 Cōciliari † hæc poſſunt ex agregia doctrina Lapis in alleg. 128. Factum ſuper quo, col. 1. verſi. nec obſtat illud, quem ſunt ſecuti Amodeus de Caſtel. in trac. ſyndicatus nu. 142. & Paris de Puteo trac. ſynd. in tit. de poteſtate iudicū nu. 8. propè finem, ꝙ aut intelligimus de facto,

id eſt,

Id eſt,prętet legis ac iuris cõmunis diſpoſirio-
nē. & tũc poteſt hoc in caſu intelligi,ac proce
dere Bar.& aliorũ ſententia. Aut intelligimus
de poteſtate procedēdi cõtra legē , & tunc nõ
dicitur cõceſſa libera hęc ficultas,atq; ita hoc
caſu procedunt,quę contra Bar.& cæteros ad
77 fetũtur.Cuius rei eſt ratio,quia in quauis † am
pla & abſoluta poteſtate,intelligitur,dũmodò
ne quid turpe,ne quid illicitũ, ne q̃d iure pro
hibitũ fiat.l.1.ff. de milit.teſt. iuncta l. dotalē.l.
in fraudē,& l.ſi à milite.§.1 & 2.ff.eo de mili.
79 teſta.l.3.§.ſi procurator.ff q̃d quiſq; iur.† ab-
ſurdus etenim intellectus fugiendus eſt,etiã ſi
ius literę inferatur.l. ſcire oportet.§.aliud.ff.
de excuſatio.tutor.Lapus,qui ſuprà.quare do
cuit Baldus in d.l.1.de milit.teſtam. uerba de
facto, in iudice inteligit, iuſtitiam obſeruandã
eſſe poſtpoſita iudiciorum forma.

Declarantur relata omnia , non procedere,
76 † cum verba diriguntur ad perſonam iudicis,
cui cauſa committitur,ita Dec. cap.cauſã quę ,
nu.1. de teſtib.Hoſtien. & Imo.in cap.ſignifica
uerunt.de teſtib. q̃d & ſuprà attigimus atque
explicauimus .

SVMMARIVM.

1 *Arbitrium viri boni,quibus verbis conferri ſoleat.*
2 *Videtur,verbum arbitrium regulatũ ſignificare .*
3 *Verbum uidetur , idem operari , quòd uerbum placet .*
4 *Clauſula,tuo uidere facias,quid ſignificet.*
5 *Clauſula,facias ut tibi uidebitur expedire,uis.*
6 *Clauſule,facias ut tibi iuſtum uidebitur,effectus.*
7 *Clauſulam,facias ut tibi placuerit,arbitrium uir boni ſignificare .*
8 *L.Thais § ſorore ff de fideicom.lib.explicatur.*
9 *L.Lucius.ff de fideicom.lib exponitur.*
10 *Clauſule,facias ad tuum beneplacitum,uirtus.*
11 *Clauſule,facias ut tibi placuerit & uidebitur, effectus .*
12 *Clauſule facias quidquid tibi placuerit , uis.*
13 *Dictionem,quidquid,uniuerſalem eſſe.*
14 *Clauſulam facias ſecundum tuũ iudicium,uiri boni arbitrium conferre.*
15 *L.Thais § Lucius Titius ff de fideicõmiſ.liber declaratur.*
16 *Cap uerum,de foro compe.explanatur .*
17 *Iudicium diſcretionem ſignificare aliquando.*
18 *Iudicium à iure dictum eſſe.*
19 *Cap.in cauſis,de rei iudic.elucidatur .*
20 *Veritatem ſolam & æquitatem in Principum iudicijs ſpectari.*
21 *Principes in eorum iudicijs ſecundum conſcientiam debere procedere.*
22 *Inſtantiam cauſæ coram Principe currere.*
23 *Clauſula,libero tuo iudicio procedas,quid operetur.*
34 *Clauſulam, diſcretioni tuæ cauſam diffiniendã cõmittimus,arbitrium regulatum ſignificare.*
35 *Diſcretionem eſſe idem,quod iudicium.*
26 *Clauſulam tuæ prudentiæ committimus,arbitrium boni uiri ſignificare.*
27 *Prudentiæ uerbum,quid ſignificet.*
28 *Prudentiam à prouidendo dictam.*
29 *Arbitrio tuo committimus , clauſula hæc viri boni Arbitrium tribuit.*
30 *Arbitrij uerbum,bonum & æquum ſignificare .*
31 *L.1.C.de cond in publ.horreis.lib.10 explicata.*
32 *Arbitrium idem aliquando eſſe,quod appetitus.*
33 *Clauſulam,pro tuo voluntatis arbitrio,uiri boni arbitrium ſignificare.*
34 *Verba,libero tuo arbitrio facias,abſolutũ arbitriũ conferre.*
35 *Arbitrium alteri commiſſum,cui aliàs competebat, arbitrium abſolutum eſſe collatum.*
36 *Clauſulam,Miſericordiæ tuæ cõmittimus, arbitriũ regulatum ſignificare.*
37 *Miſericordiæ ſuperioris ſe ſubmittens , delictum non fatetur.*
38 *Decretum unum antiquum Mediolani declaratur.*
39 *Miſericordiam uirtutem eſſe .*
40 *Claſulam,conſcientiæ tuæ committimus,arbitrium regulatum concedere.*
41 *Conſcientiam ſanæ mentis ſenſum eſſe.*
42 *Virum bonum non eſſe,qui ſine conſcientia eſt.*
43 *Conſcientiæ uim maximam eſſe.*
44 *Iudicem propriam conſcientiam non debere ſequi, ſed publicam.*
45 *Clauſulam,ſit tibi licentia &c. arbitriũ regulatũ ſignificare.*
46 *Licentiæ dictionis ſignificatio.*
47 *Claſulam,poteſtati tuæ committimus , arbitriũ regulatum tribuere.*
48 *Poteſtate libera conceſſa,liberum & abſolutum arbitrium dici conceſſum .*
49 *Verba illa , Promittimus ſtare tuo dicto, arbitriũ uiri boni ſignificare.*
50 *Arbitrium a patribus iudici collatum , reuocari an poßit.*
51 *Verba illa,Facias,vt cupis & deſideras, arbitrium regulatum conferre.*
52 *Clauſula reſcripti,procedas de bono & æquo, arbitrium regulatum conferre .*
53 *Clauſulam, procedas cum moderamine,arbitriũ regulatum tribuere .*
54 *Moderari quid ſit.*
55 *Clauſulam,procedas cum honeſtate,arbitrium boni viri ſignificare.*

56 *clauſulam, procedas ſecundũ iuſtitiam ius & veri
taiem, arbitrium regulatum concedere.*
57 *clauſulam facias ſecundum mentem tuã, arbitriũ
regulatum conferre,*

QVAESTIO OCTAVA.

RECENSENTVR VERBA ET clauſulæ, quibus arbitrium regulatum ac viri boni confertur: & plura, quæ in foro & iudicijs quotidiana ſunt, explicantur.

QVAERO octauò quibus verbis demon
1 ſtretur † viri boni arbitrium tantùm
fuiſſe conceſſum? & inter multa ſolét
2 adferri verba, † vt tibi videbitur; quæ
hanc habent ſignificationem, vt probat l. ſi fi-
deicommiſſaria libertas 2. in prin. de fideicom-
miſſ. liber. ibi, ſi tibi videbitur, peto vt manu-
mittas, quod accipiẽdum eſt ac ſi dictum fuiſ-
ſet: Si tibi quaſi viro bono videbitur. idẽ pro
bat l. fideicommiſſa §. quamquàm, de leg. 3. & ſi
illud ibi contingat ob dictionem vtile, in textu
poſitam, dum inquit; Si vtile tibi viſum fuerit,
quæ ſui natura arbitrium regulatum præbet, vt
ſtatim ſubiiciam. Hæc cõcluſio vno ore ab om
nibus recipitur, vt poſt l. ſi ſic legatũ, de leg. 1.
affirmarunt Gemin. conſi. 73. colu. 2. in fi. Ro-
ma. conſi 55. colum. 2. Calca. conſi. 103. num. 2.
Caſtren. conſi. 334. Laudatio & inueſtitura, co
lum. 2. lib, 1. Alex. conſi. 82. in fi. lib. 5. cõſi. 173.
nume. 4. & conſi. 175. nume. 4. lib. 6. Soci. ſen.
conſi. 53. colum. 4. lib. 1. conſi. 49. nume. 4. lib.
4. Ruinus conſi. 24. nume. 9. lib. 2. Dec. conſi.
493. nume. 19. & conſi. 562. in fine, & conſ. 632.
num. 7. Gozad. conſi 91. num. 9. Soci. Iun. cõ-
ſil. 59. in fine lib. 1. latiùs repetitum conſil. 129.
nume. 54. lib. t. Pariſius conſi. 95. num. 22. lib. 1.
conſi. 24. nume. 141. lib. 2. conſi. 71. num. 17. i-
bro 3. conſi. 8. nume. 20. conſi. 32. nume. 20. lib.
4. Carolus Molinæus in conſuetu. Pariſien. ti-
tu. 2. §. 5. glo. 4. nu. 34. Andreas ab Exea in c.
3 1. num. 417, de conſt. Confirmatur, quia † verbũ
videtur, idem ꝙ verbũ placeo, ſignificet, & pro
vno ac eodem accipitur, ſic apud M. Tullium
lib. 14. famil. epiſt. 7. ad Terentiam, Si tibi vi-
debitur, villis iis vtere, quæ longiſsimè aberunt
à militibus, & lib. 7. epiſtola 24. ad Fabium Gal
lum. cùm quo ergo verbũ placeo, viri boni ar-
bitrium oſtendat, vt ſtatim ſubiiciam, ſic ver-
bum videtur.

Hęc ipſa receptiſsima interpretum doctrina
4 procedit, etiam, cùm eſt dictum, † tuo videre fa
cias, quas verè in idem ſonant, ita Natta d. cle.
ſæpe. §. non ſic tamen, col. 16. propè finem poſt
Bal. in l. ceſſante, col. 1. C. quomodo & quan-
do iudex. Procedit & fortius concluſio hæc ip
5 ſa, ſi dictum fuiſſet, † Facias ꝙ tibi videbitur
expedire. ſic reſpondit Signorol. Homod. con
ſi. 210. Quæſtio præſupponitur, num. 9. & poſt
Bald. & alios, quos citat, reſpondit Dec. conſi.
493. num. 17. Calcan. conſi. 120. nume. 7. in fin.
& Pariſius conſi. 95. nume. 22. lib. 1. ita fortius,
ſi dictum fuiſſet, ſi bonum tibi videbitur. Moli
næus d. conſuet. Pariſien. titu. 2. §. 55. glo. 4. nu
6 me. 34. Idẽ fortius ſi dictum fuiſſet, † ſi iuſtum
tibi videbitur, ita Lud. Bolog. in addi. ad cõſ.
Ioan. de Anan. conſ. 34. num. 12. Verùm Bal. in
titu. de pace Conſtan. pagina pen. verſ. in ani-
mam noſtram, quem citat Iaſ. in d. l. ſi ſic lega-
tum, nu. 4 de leg. 1. inquit, ꝙ ille, qui poteſtatẽ
habet faciendi quidquid ſibi expedire videbi-
tur, habet voluntatis arbitrium, quod nil aliud
eſt, quàm abſoluta poteſtas, à relata tamen ſen-
tentia Signo. Calca. & aliorum, non eſt, quòd
recedamus, cùm ſibi parum conſtans ſit Bal. vt
ex relatis patet. idem Bal. in c. 1. §. inter pares,
colum. pen. de lege Corrad.

Secundo loco viri boni arbitrium tribuunt
7 † verba illa, vt tibi placuerit. Bar. in l. ſi quis ar-
bitratu, num. 7. & ibi Soci. nu. 32. de verb. obl.
idem Bar. in l. 1. nume. 51. C. de ſacroſan. eccle.
& conſ. 166. nume. 4. lib. 1. Caſtren. conſ. 334.
Laudatio, colum. 2. lib. 1. Roma. conſi. 55. colu.
2. Socin. Sen. conſ. 53. colum. 4. verſ. & ad pri-
mam. & conſi. 65. colum. vlt. verſ. circa aliam, li
bro 1. & conſ. 49. nu. 4. lib. 4. Ruinus conſ. 55.
nume. 2. lib. 1. conſ. 137. num. 8. conſ. 24. nu. 9.
lib. 2. Iaſ. in l. ſi ſic legatum, num. 6. de leg. 1. &
in l. ſi quis arbitratu, nume. 24. propè medium
de verb. obl. ſic intelligẽs l. ꝙ ſi nolit §. ſi quid
ita, ff. de ædil. edic. Dec. in l. ſi paſcenda, nu. 6.
C. de pactis, & in conſi. 493. nu. 21. & conſilio
562. in fine. Pariſius conſi. 24. nume. 141. lib. 2.
conſi. 71. num. 17. lib. 3. Soc. Iun. conſ. 129. nu.
54. lib. 3. Alciatus reſpon. 530. nu. 2. Plotus in l.
ſi quãdo, nu. 754. C. vnde vi. Andreas ab Exea
in cap. 1. nu. 388. de conſti. adducuntur omnes
ex tex. l. Thais §. ſorore, & l. Lucius 2. ff. de fi-
8 deicom. lib. verùm is tex. † §. ſorore, non ſatis
probare videtur, cùm in caſtigatiſsimis codici-
bus hęc litera habeatur, volo & à te peto ſoror
ſuauiſsima, Stichum & Damam actores meos,
quos ego, quò ad rationes retulerint, non ma-
numiſi, tibi eſſe commendatiſsimos, quòd ſi ip
ſi tibi quoque probentur, expoſui tibi meam
ſenten

ſententiam. Hic enim conſtituitur fundamen-
tum in illis verbis, quòd ſi ipſi tibi probentur,
quæ hæredi manumittendi poteſtatem adfe-
runt ſecundum quid, quare nõ poteſt ſolidum
ſatis conſtitui fundamentum in verbo Placeo,
quod in textu illo non reperitur, ſed in illis tã-
tùm verbis, ſi tibi probentur, quæ viri boni ar-
bitrium oſtendunt l. fideicommiſſaria libertas,
propè finem, eod. tit. quare falluntur interpre-
tes, qui perpendunt ſubſequẽtia illa verba, ibi,
eos non placere ſibi, cum illa non ſint verba te
ſtatoris inſtituentis hæredem, eique dantis ma
numittendi poteſtatem, ſed Iureconſulti po-
nentis dubitationem natam ex hæredis reſpon
ſione & cõtrouerſia. Non pariter videtur pro-
6 bare d. l. † Lucius, quę & ſi habeat verbum Pla
ceo, non tamen aperit, an viri boni arbitrium,
vel abſolutam poteſtatem ſignificet, vt ea reſpõ
ſione ſatisfacere poſſumus, l. ꝙ ſi nolit §. ſi quid
ita, de ędil. edic. Clarius fortè hæc ipſa ſenten-
tia ex eo probatur, ꝙ verbum placeo, idem ſi-
gnificat, ꝙ verbum videtur, vt apud M. Tulliũ
lib. 11. famil. Epiſtola 2. Qui in his anguſtiis ver-
ſaret, placitum eſt mihi, vt poſtularem legatio-
nem liberam. Placitum, id eſt, viſum, idem in li
bro 8. fam. epiſt. 4. ſic ergo verbum videtur bo
ni viri arbitrium denotat. Hæc concluſio for-
tius locum ſibi vendicat, quando fuiſſet dictũ,
10 † Facias ad tuum beneplacitum, tunc dubio
procul viri boni arbitrium, conceſſum cenſe-
tur, ſic Bal. in l. vlt. §. 1. 4. not. C. commu. de le-
ga. cum multis apud Iaſ. d. l. ſi ſic legatum, nu.
6. in fi. de leg. 1. quibus addo Nattam d. §. non
ſic tamen, col. 16. Ruinum conſ. 181. nu. 7. lib. 1.
Fel. in c. 1. colum. antepen. & ibi Andreas Exea
nu. 391. de conſt. Capicium Neap. deciſ. 116. nu
me. 4. Hanc tamen doctrinam declarat is Exea
d. nu. 391. 392. non procedere quando ex cõmu
ni loquendi vſu hæc verba, ad tuum beneplaci-
tum, pro libero arbitrio ſumerentur, vt apud
Gallos, ita is intelligit Gui Papę q. 475. & Cor
neum conſ. 156. col. pen. lib. 3.

Idem fortius dicendum eſt, ſi ita eſſet dictũ
11 † Facias vt tibi placuerit & videbitur, & ſuprà
dictum fuit ad verbum volo, ſic egregiè Barb.
conſi. 25. col. 5. lib. 2. Andreas ab Exea in cap. 1.
nume. 434. de conſt. Pariſ. conſ. 71. nume. 18. lib.
3. Rolan. à Valle conſi. 59. nume. 3. & conſi. 60.
nume. 24. Craue. tamen conſ. 105. colum. 2. verſ.
Tertiò pondero, aliter ſenſit, quem tueri cona
tur is Exea nu. 434. 435.

Declaratur non procedere quando eſſet di
12 ctum, † Facias quidquid tibi placuerit, ita Rui
conſ. 133. nume. 3. lib. 2. Andreas Exea in cap. 1.
13 nume. 389. de conſtit. eſt enim † dictio quid-
quid, vniuerſalis, omnia comprehendens l. in fi
deicommiſſi §. cum Pollidius ff. de vſu. immo
eſt præciſa vniuerſalis, Bal. l. cum virum 2. opp.
C. de fideicommiſſ. Dec. conſi. 29. nume. 3. Go-
zad. conſ. 8. nume. 24 & conſil. 9. nu 2. Crauetta
conſ. 227. nume. 13.

Tertio loco viri boni arbitriũ tribuunt ver-
14 ba illa, † Facias ſecundum tuum iudicium, ſic
plures à Iaſone relati in l. ſi ſic legatum, nu. 7.
de lega. 1. quibus addo Ang. Aret. §. in bonę fi-
dei, col. 6. verſi. Quartò verbum iudicium, inſt.
de actio. Alex. conſ. 33. nu. 2. lib. 1. Nattam d. cle.
ſæpe §. non ſic tamen, colu. 11. Fel. c. 1. nume. 51.
de conſt. Orian. tract. de arbitris nume. 26. Pa-
ridem de Puteo trac. ſyndicatus tit. De arbitra
rijs, num. 10. in fi. Paris conſ. 30. nu. 31. lib. 1. An
dreas ab Exea in cap. 1. nu. 393. de conſt. adferri
15 ſolet tex. † l. Thais † §. Lucius Titius ff. de fi-
deicom. liber. qui non probat, ſi ſpectabimus
gloſſæ expoſitionẽ, dũ exponit iudicio, id eſt,
voluntate, & iam eſt abſolutum, verbum volo,
liberũ arbitrium ſignificare, vt iam docuimus,
verùm, quia eam expoſitionem oẽs reijciunt,
alia rõne animaduerti textum illum non proba
re, quia illud ibi cõtingit ex illis adiunctis ver-
bis, vt habeas bonos libertos & medicos, cùm
viri boni & diligẽtis ſit habere bonos medicos
& viros probos, non imperitos, & nequam. Nõ
pariter ſatis confert text. in c. illud, de cler. ex-
commu. depoſ. vel interd. & in c. inter corpora
lia, de tranſla. Epiſcop. cũ loquantur de illo iu-
dicio, miſericordiæ cõtrario, ob qđ delinquẽ
ti ignoſcendum non eſt, ſed pœna iuxta delicti
qualitatẽ iudicanda. Adferri ſolet & text. cap.
16 † ucrũ, de foro compet. qui loquitur de iudi-
cio, vt iuris dictionis locũ & ſtatum oſtendat,
vt pariter eo in caſu loquitur text. c. forus, de
bor ſignifi. quem citat Alex. d. l. ſi ſic legatum.
nu. 2. de lega. 1. Ad rem itaque melius confert,
17 ꝙ † iudicium idem hoc caſu ſignificat, ꝙ di-
ſcretio, vt probat tex. ubi glo. in l. cum prętor.
§. vlt. vbi gl. in verbo iudicio ff. de iud. & i §. ꝑ
ter. à, quib. nõ eſt permiſſ. fice. teſtam. & in hac
ſignificatione ſumitur apud M. Tull. lib. 7. fa-
mil. epiſt. vlt. ſcribens Vollumio, vbi ſummam
illam cognitionem & acutum intellectũ appel-
lat politum & limatũ iudicium. & lib. 2. Epiſt.
iudicio tuo, nõ caſu in ipſum rerum diſcrimen
contuliſti Tribunatum tuum. ſi ergo ex verbo
diſcretionis, arbitriũ regulatum, non autem li
berum conceſſum dicitur, vt ſtatim ſubiiciã; ſic
& in caſu iſto noſtro. & hac argumẽtatione vſi
ſunt Bal d. in l. uoluntas. C. de fideicõ. Alexan.

conſ.33.nu.2.lib.1.Natta d.§.non ſic tamen,co
lum.11. Dec.in rub.extra de iud.cijs num.5. ex
alio etiam hæc ipſa ſententia confirmatur, quo
18 adducitur Natta loco ſtatim citato. † Iudiciū
à iure eſt dictum,& idem eſt ꝙ iuſtitia c:forus,
§.verùm,& §.iudicium,de verbo.ſignifi. cum
ergo iudicium aduerſetur appetitui,ſitq; quid
iuſtum viri boni arbitrium,non abſolutum col
latum dicitur.Natta eodem loco in hanc ſentē
19 tiam citabat tex. † cap.in cauſis, de re iud. dū
inquit,In cauſis,quæ ſummi Pontificis iudicio
decidūtur,& ordo iuris,& vigor æquitatis eſt
ſubtiliter obſeruandus: regulatum ergo arbi-
trium demonſtratur. Verùm illud fortè cōtin-
git, non ob dictionis huius ſignificationem,
ſed ob ſummi Pontificis perſonam, in cu-
ius quidem,& vniuſcuiuſque Pontificis (vt no
20 ſtri dicunt) †cōciſtorio ſola rei veritas ac æqui
tas ſpectatur,vt docuit Bar.in l.Aemilius Lar-
gianus,in fi ff.de min.Cur.Sen.conſ.66.col.5.
propè medium,Dec.c.d.lecti, col.2.de iud. &
ſecundum ſolam conſcientiam Pontificem ma
21 ximum ſummoiq́,† Principes procedere debe
re, affirmarunt Dec.conſ.463.in fi.conſ. pen.
nu.16.Rui.conſ.61 nu.26.lib 5 Brun.conſ 81.
nu.1. Paris.conſ.118 nu.13.lib.1.& cōſ.5.nu.111.
lib.4. qui ſine citatione procedere poſſe reſpō
dit,quod tamen dubitatione non caret,cū ali-
ter ſenſerit Soc.Sen.cōſ 59. col.7.in fi.lib.3. &
plura ad rem hanc ſcribunt Bellon.cōſ.63. nu.
78 Grammat.deciſ.19.nu.3.& deciſ.62.nu.30.
22 Crauet.cōſ.318.col.4.& coram † Principe in-
ſtantiam non ſeruari reſpondit Calca.conſ.26.
numero 9.Nattæ ergo argumentatio non ſatis
defenditur:Doctorum tamen hæc ſententia ſu
ſtinetur.

Non ignoro tamen contrariam ſententiam
multos defendiſſe, in quorum numero eſt ſibi
in hoc parum conſtans Bar.in d.l. ſi ſic legatū,
de leg.1.quam viſus eſt ſequi ibi Ang.& Bene-
dictus à Plumbino in l.Thais §.Lucius, de fi-
deicom.liber.quem citat Iaſ.d.l.ſi ſic legatum,
nu.8. Mattheſi.not.16.Nota ꝙ,verùm non pro
batur iure,cùm is tex § Lucius,quo in hác opi
nionem adducti ſunt,non probet, cùm iam ibi
de mente,ac voluntate teſtatoris cōſtet, qui in
liberam ac abſolutam hæredis voluntatem lega
tum contulerat,quod & vno verbo ſenſit Nat-
ta præcitato loco. Nec is text.§.Lucius,iuncta
gloſſæ expoſitione probat, cùm crebriore cal-
culo expoſitio illa reiiciatur,& ſi aliter Bar.&
Ang. crediderint.

Declaratur non procedere,quādo fuiſſet di
23 ctum, libero † iudicio procedas, vt in ſimili

probat tex l.1.vbi Barto.in repetitione nu.49.
C.de ſacroſanct.eccle.

Quartò viri boni arbitriū oſtēdunt illa ver
24 ba, † Diſcretioni tuæ committimus, (quam-
quàm minus latinè in hac ſignificatione dictio
hæc accipi poſſit.) ſic gl.in c. cum virum gl.2.
extra de reg.in c.nō ſolùm,in verbo rōnis, de
reg.iu.in 6. Alex.conſ 33. nu.2.lib.1. Natta d.
clem.ſæpe,§.non ſic tamen,col.11.in fi.Paris de
Puteo tract.ſyndicatus in tit. De arbitrarijs eo
rum nu.16.& titu.ſequenti nu.10. Calca.conſ.
38.num.7.8.Iaſ.in l.ſi ſic legatum. num.8.verſ.
quartò idem,de leg.1.Dec.c.cauſam quę,nu.1.
de teſtib.Pariſius conſ.9.nume.67.lib.2. Soci.
Iun.conſ.121 nu.32.libr.2. Andreas Exea in c.
1.nu.395.de conſti. quod ego confirmo ex iam
25 relatis ſuprà,quia † diſcretio idem eſt ꝙ iudi-
cium, quare iudicium viri boni arbitriū fuiſſe
conceſſum oſtendit,ſic & dictio hæc diſcretio.
26 Quintò idem ſignificant verba illa,† Prudē
tię tuę committimus, vt multi relati à Iaſ. in d.
l.ſi ſic legatum,nu.9.affirmant idē placuit Nat
ta d.§.non ſic tamen,colu.15.in fi.Fel.in cap.1.
col.antepen.de conſt. ſolet adferri is text.c.ne
27 innitaris,de conſt.vbi † prudentiæ verbum in
malam partem ex eo ſonat,ꝙ illa aduerſabatur
conſtitutionibus ſanctorum patrum. ſui ergo
natura & in dubio prudentia in bonam partē
ſumitur,quod etiam oſtendit M.Tull.in 3. De
natura Deorum. Prudentiam Deo tribuemus,
quæ conſtat ex ſcientia rerum bonarum,& ma
larum cui mali nihil eſt, nec eſſe poteſt. Hinc
idem M. Tullius in primo De legibus inquit,
28 † Prudentiam à prouidendo dictam fuiſſe. nō
me latet tamen text.c.de precariis 10.q.2.qui à
Iaſone citatur, non probare, cum ibi non ape-
riatur, quid ſignificet ac operetur clauſula il-
la, prudentiæ tuæ committimus.

Sextò viri boni arbitrium oſtendere viden-
29 tur verba illa,† Arbitrio tuo,ſic creditur poſt
multos Iaſ.d.l.ſi ſic legatum,nu.10.eiuſdē ſen-
tentiæ fuit Aretinus l.videamus §.deferre,nu.
7.ff.de in litem iuran.Soc.Sen. conſi.93. colu.
6.verſ.Secundò reſpondetur lib.1. Feli.in d c.
1 colu.17.propè med.de conſtitu. Dec. in l.in
perſonā §.generaliter de reg.iur.& in l.capta-
torias,nu.8.C. de teſtamen. mil. & in conſilio
494.num.5.Pariſius conſ.38. nume.69.lib.3. &
cōſi.32.nume.22.lib.4.Soc. Iun.conſi.7. nu.23.
libro 2.Petrus Beneintend.concluſ.31. & ideo
Neuiz.lib.5.Syluæ Nuptia.nu.89.poſt Bald.in
c.niſi cum pridem, col.vlt.verſ. Nota inſuper,
30 de renun. † Arbitriū ſemper bonum ac ęquū
ſignificare,aliquādo tamen animaduerti iura,

aliqua

aliqua,quæ ſolent citari,nõ probare,vt is text.
31 † l.1.C.de cõd. in pub. horreis,lib.10. cũ illud
non contingat ob vim dictionis arbitrium,ſed
quia in textu dictum fuerat iudicio tuo,& quę
ſequuntur,nobilis,prudens, fidelis &c.quibus
demonſtratur viri boni arbitriũ in rebus Prin-
cipis pertractandis electum fuiſſe , ſatis tamen
probatur hæc ipſa ſentẽtia in l.ſi cum ea, C. de
dot.promiſ.à fortiori,cum ibi verba illa quod
cunque arbitratus fuiſſet , boni viri arbitrium
ſignificent,probat & l.hæc venditio ff de con-
trahen.empt.ſic probat l.ſi libertus, ff.de opè-
ris liber.& in l. in perſonam §.generaliter , de
reg.iur.alia plura citat Bal.in d.c.niſi cum pri-
32 dem, aliquando tamen , † arbitrium apud bo-
nos authores in ea ſignificatione ſumitur,vt ap
petitum ſignificet, ſic apud M.Tullium actio
in Verrem: Ne mulierum nobilium & formo-
ſarum gratia,quarum iſto arbitrio Pręturã per
triennium geſſerat,eſt tamen illa impropria ſi-
gnificatio,& idem M.Tull.de Aruſpicum re
ſpons:Sed quęro ab illo,qui oẽs iudices, Tri-
bunus à carcere in forũ effudit, cuius arbitrio
ficæ oẽs,minę atque venena oĩa tractantur .
Extenditur procedere,etiam ſi dictũ fuiſ-
33 ſet, pro † tuæ voluntatis arbitrio,ſic Bar.in ex-
trauag.ad reprimen.in verbo videtur, num.11.
qua de re ſupra q 4. in verbo volo , declara-
tione ſecunda, non repeto .
Declaratur primò non procedere quãdo eſ-
34 ſet dictum,† Libero tuo arbitrio cõmittimus,
quia tunc abſolutam facultatẽ tribuit,ſic Dec.
d.l.in perſonam §.generaliter,nu.2.de reg.iu-
ris,qui alios plures in hanc ſententiam retulit,
quod ex his cõfirmari poteſt,quæ ſuprà de ver
bo liberè, diximus.
Declaratur ſecundò non procedere, quãdo
35 † arbitrium ei cõmittitur,qui illud aliàs habe-
bat, tunc enim libera & abſoluta facultas tribu
ta dicitur,vt verba aliquid operentur, ſic Imo.
Alex.& alij relati à Iaſone in d.l.ſi ſic legatum,
num.10. de leg.1.Dec.d.l.in perſonam §.gene-
raliter,verſ.Secundò iſta,de reg.iur.& ſi non-
nulli ad Decium apoſtillantes aliter ſentiant,vt
potè, ꝙ ferendum ſit , potius verba nihil ope-
rari,quàm ꝙ contra ſubiectam materiã aliquid
operẽtur:vt, docuit multorum authoritatibus
idem Dec.in l.quoties idem ſermo, nume.3.de
regu.iur. quod & alia ratione adiuuari poteſt,
hoc ſcilicèt caſu excitatam potius cẽſeri iuriſ-
dictionem,quàm iam conceſſam, extenſam, ac
amplificatam, iuxta ea, quæ docuit Iaſ.in l.ius
ciuile,nu.2.de iuſt.& iu. niſi dicamus hoc pro-
cedere quò ad ſubſtantiam cauſæ , non quò ad
modum procedendi,vt docuit Iaſ.in d.l.ius ci
uile,nu.8. quare à communi declaratione non
recedo,ex alijs præſertim ſuprà relatis .
Septimò boni viri arbitrium eſſe conceſſum
36 oſtendunt verba illa,† Miſericordiæ tuæ com
mittimus, ſic Iaſ.in d l.ſi ſic legatum , nu.11.de
leg.1.Natta d.cle.ſæpe §.non ſic tamen, col.15.
de verb.ſigni. Andreas ab Exea in c.1.nu.425.
de conſt.quibus addo Alex.conſ.70. Viſo pro
ceſſu,nume.10.lib.1. qui ſcribit poſt Bart.in l.
furti §.pactus , de ijs qui not.infam. ꝙ ſubmit-
37 tens † ſe miſericordiæ ſuperioris, non dicitur
fateri delictum , ſic qñ ſe ſubmittit bonæ gra-
tię,Guido Papę q.495. Ille qui ſe.Soc.ſen.cõſ.
96.col.6 lib.1. & Boſsius tract.cauſarum crim.
in tit. De remedijs ex ſola clementia Principis.
nu.29.vbi inquit ꝙ in dominio Mediolani ex-
38 tat † decretum, quo ita cautum eſt, aliqua ta-
men quæ adferuntur,non probant,vt tex.cap.
ſanè, de renun. & l.ſi cũ ea.C. de dotis prom.
39 ſatis tamen ex eo probatur , ꝙ † miſericordia
eſt virtus,vt meminit Cice. in oratione pro Li
gario . Nulla de virtutibus tuis plurimis, nec
gratior , nec admirabilior miſericordia eſt ,
quare idem M.Tullius in 4.Tuſcula.dixit,Mi
ſericordiam eſſe ægritudinem ex miſeria alte-
rius iniuria laborantis .
Octauò uiri boni arbitrium fuiſſe conceſſum
40 oſtendunt illa uerba , † Cõſcientię tuę cõmit
timus.ſic glo.in clem 1.in verbo oneramus,de
iure patron.Iaſ.l. ſi quis arbitratu,nu.23. pro-
pè finem de verb.oblig.idẽ in d.l.ſi ſic legatũ,
nu.12.latè Natta. d.§. non ſic tamen , colũ.12.
13.14. Bald.in l. vlt.ante finem. C.de iure dom.
impetra. Alex.cõſ.118.nu.2.lib.5.Iaſ.§.ſed iſtę,
nu.123.Inſt.de actio.Bolog.conſi.59. col.pen.
in princi.idem add.rio.ad conſi.Ioan.de Ana.
conſi.34.num.10.verſ.ad idem , Barb.conſ.36.
colum.5.lib.2.Cur.Sen.in l.admonendi,num.
38.ff.de iureiur.Calca.conſ.38.num.7. Fel.in
c.1.colum.16.& ibi Andreas ab Exea, nu.402.
de conſt. Ang. Aret.§.in bonęfidei,nume.8.in
fi.Inſt.de actio.adducuntur ex tex.cap.non ſo
lùm,de regula.in 6.ibi, vt conſcientiæ puritati
nõ deſit iudicium rationis,ac ea ratione,quia
41 † conſcientia (ſecundum Bald.in l.vlti.C. de
pœna iud. qui malè iud.) eſt ſenſus ſanæ men-
tis,vel,vt idem Bal.docuit in auth ad hæc, ver
ſicu. ſed dubitatur.C.de vſuris,eſt conſcientia
ſenſus animæ cognoſcentis bonum & malum,
vel ſecundum Bolog. loco paulò ante citato ,
eſt conſciẽtia,iudiciũ menti conſonans in quo
dam naturali iure,aliene quodãmodo à rigore
& ſubtilitatibus iuris,cætera ſunt apud relatos
interpretes,

interpretes, Nattam præſertim & Iaſonem, qui
42 Iaſ. d. §. ſed iſtæ, nu. 110. docuit † virum bonum non eſſe, qui ſine cõſcientia eſt. apud bonos au thores, conſcientiæ verbum in bonam partem ſumi ſolet, vt apud M. Tull. lib. 12. ad Atticum epiſt. 246. Mea mihi cõſcientia pluris eſt, quàm omniũ ſermo. & egregiè apud eundem pro Mi
43 lone. † Magna eſt vis conſcientiæ, iudices, & magna vtranque partem, vt neque timeant, qui nihil commiſerint, & pœnam ſemper ante ocu los verſari putent, qui peccarint. Vera ergo eſt relatorum interpretum ſententia, & ſi Inno. in c. cõqueſtus, de feriis, quem retulit & viſus eſt ſequi Bolog. in addit. ad Anan. d. conſi. 34. nu. 14. verſi. accedat ad confirmationem, aliter ſenſerit, & malè.

Declaratur hæc receptiſsima ſententia intel
44 ligi vt is † iudex non propriam poſtmodum ſe quatur conſcientiam, ſed communem & publi cam, vt videtur text. iunčta glo. in c. iudicem. 3. q. 7. ſic Bal. l. 1. C. qui accu. non poſſ. Bologn. in d. addit. Anan. d. conſi. 34. num. 20. verſi. Tertiò facit. Alex. conſi. 218. num. 5. lib. 2. Iaſ. §. ſed iſtæ, num. 138. inſt. de actio. & conſi. 191. Placet mihi, lib. 2. Marſilius l. quæſtionis, nume. 70. de quæſtio. & conſi. 15. nume. 17. conſi. 20. num. 15. & conſi. 63. nume. 17. Io. Coraſius in l. admonẽdi, prima parte nume. 97. de iureiuran. & Andreas ab Exea cap. 1. nume. 403. de conſtit. quo circà ſi affirmat iudex iſte, rem ita ſe habere in ſua conſcientia, malè cõtrouerſiam diffinit, vt docuit Iaſ. d. §. ſed iſtæ, nu. 134. imo Bal. d. l. vlt. C. de pœna iud. qui malè iud. docuit, iudicem ſequi debere conſcientiam lege munitam: nec diſſentit Iaſ. d. § ſed iſtæ, nu. 139.

Nonò viri boni arbitrium fuiſſe conceſſum
45 oſtendunt verba illa, † Sit tibi licentia &c. ſic Iaſ. d. l. ſi ſic legatum, nu. 19. de leg. 1. Bar. l. alio, nu. 8. ff. de alim. & cib. leg. Ange. Aret. § in bonęfidei, col. 7. in prin. verſic. quid ſi diceretur, inſti. de actio. Fran. Aret. l. in actionibus, nu. 2. & Cur. Inn. nu 7. ff. de in litem iuran. Natta d. clem ſæpe. §. non ſic tamen, colu. 16. Afflic. deciſ. 307. num. 25. 26. Plotus l. ſi quando, nu. 754. C. vnde vi. Andreas ab Exea in cap. 1. num. 421. de conſt. & rectè, nam hæc dictio, licentia à verbo liceo originem trahit, quod ſanè verbum quid honeſtum, iure conceſſum oſtendit. Et di
46 ctionem † licentia, in bonam partem ſonare oſtendit M. Tull. in 3. officiorum. Nobis autem noſtra Academia magnã licentiam dat. tametſi in malam partem ſumi, viſus ſit affirmare Laurentius Valla lib. 4. elegan. cap. 35. & viri boni arbitrium fuiſſe conceſſum ex verbis iſtis, probat text. d. l. in actionibus, in verbo licuit, vbi Duare. ff. de in litem iuran. & in c. magnę, de voto. Verùm, aliter viſus eſt ſentire. Bart. in repet. l. 1. nu. 48. 49. C. de ſacroſan. eccl. & Dec. in d. l. in actionibus, nu. 11. ea adducti ratione, quia non omne, quod licet, honeſtum eſt, l. non omne, de reg. iur. reſponderi tamen vno verbo poteſt, ibi agi de licentia, quæ honeſtati opponitur, vel intelligi de ſtricta illa honeſtate, quæ exacta & ſtricta admodum eſt.

Decimò viri boni arbitrium fuiſſe cõceſſum
47 oſtendunt verba illa, † Poteſtati tuæ cõmittimus. ita Bar. in l. alio, nu. 9. ff. de alimen. & ciba. leg. Ang. Aret. d. §. in bonęfidei, col. 7. verſ. Quid de verbo poteſtatis, Inſt. de actio. Iaſ. d. l. ſi ſic legatum, num. 19. de lega. 1. Gozad. conſi. 100. nu. 11. ea adducti ratione, quod ea poſſe dicimus, quæ cũ honeſtate poſſumus, l. nepos Proculo, vbi Alcia. de verb. ſign. adfertur & tex. l. qui explicandi, cum glo. C. de accuſ. & ſi fortè illud contingat, cum de ordinarii iudicis poteſtate loquatur, cuius eſt proprium iuris ordinẽ & ſolemnitatem, nedum cætera obſeruare.

48 Declaratur non procedere quando † libera poteſtas eſſet conceſſa, vt docuit Bar. in d. l. alio, nu. 9. & ſenſit Soc. ſen. conſi. 170. col. 5. in prin. lib. 2. Ruin. conſi. 219. nu. 3. lib. 1. Gozad. d. conſi. 100. nu. 11. multa ſimilia ſuprà attulimus, quæ non repeto.

Vndecimò viri boni arbitrium oſtẽdunt, ver
49 ba illa: † Promittimus ſtare tuo dicto: quę ſa verba in ore vulgarium quotidie ſunt. ſic Bar. in l. vlt. nu. 3. ff. de præt. ſtip. Rom. in rub. de arbitr. col. 2. Natta d. clem ſæpe, §. non ſic tamẽ, col. 15. Soc. ſen. conſi. 90. nu. 12. in fi. lib. 4. affirmant relati hi interpretes reclamationi locũ fore, ſi iniquè vir hic bonus arbitretur, à quorũ ſententia nõ receſsit Marian. Soc. ſen. in c. dilecti, col. 2. in gl. vlt. de foro comp. Iaſ. conſi. 147. in fin. lib. 1. Pariſi. conſi. 78. in fin. lib. 1. quod verum ex his, quæ in q. 43. 44. Non tñ illud nunc omittam in ea opinione fuiſſe Bar. in d. l. vlt. nu. 3. licere alteri partium, quæ hanc cõ
50 tulit viro bono facultatem † pœnitere, ac eam deinde reuocare, quod à cæteris omnibus improbatur, vt retulit Alex. conſ. 130. in fine libri 1. Afflict. deciſ. 91. nu. 11. & Benue. Stracha tracta. de mercatura in titulo de cõtractibus mercatorum nu. 7.

Duodecimò viri boni arbitriũ tribuunt ver
51 ba illa, † Vt cupieris & deſideraueris, ſic Bart. in extrauag. ad reprimen. in verbo videbitur, nu. 4. & Natta d. §. non ſic tamen, col. 16. non adferunt tñ interpretes iſti fundamẽtum, quo poſsit

poſſit hæc ipſa opinio defendi, niſi dicamus in dubio, intelligendum eſſe deſiderio iuſto & regulato.

Decimotertiò viri boni arbitriũ conceſſum
52 fuiſſe oſtendunt † verba illa: De bono & æquo. nam nihil magis viro bono conuenit, q̃ quod bonũ eſt ac æquũ ſeruare, ſic Ang. Aret. in d. §. in bonę fidei, col. 7. in fi. verſi. quid ſi dicatur, inſt. de actio. Natta d. §. non ſic tamen, col. 22. ſ princ. bonũ. n. pro iuſto & honeſto in iure noſtro ſumitur. l. 1. ff. de iuſti. & iure. qua de re apud Alcia. lib. 1. parerg. iuris cap. 30. Coraſium lib. 2. miſcella. iuris cap. 18. Charondũ libro 1. ueriſimil. iuris cap. 1. uerſ. Secundò in fi. Vaconiũ Romanũ lib. 1. declarat. iuris cap. 43. 44. 45. is ergo. qui bonum & ęquum ſpectare habet, nõ iuris apices, ſed quod iure, & ęquitate nititur, obſeruabit, vt eſt apud Bartol. in l. fideiuſſor. §. quædam. ff. manda. & in l. Quintus. ff. eod. & ſuo loco dicemus.

Decimoquartò uiri boni arbitriũ fuiſſe con-
53 ceſſum demonſtrant † uerba illa: Procedas cũ moderamine. ſic reſpondit Pariſius conſ. 9. nu. 70. lib. 2. ex tex. cap. tranſmiſſę de uerbo. ſigni. ibi. iuxta facultates eccleſię moderantes. uerùm eo loci diminutionẽ potius, quàm quid aliud oſtendunt uerba illa. qđ ſenſit & Natta. d. cle. ſępe. in prin. colum. 18. uerſic. circa primũ. & Feli. in cap. ex litteris, nu. 25. & ibi Dec. nu. 14. verſ. Quartò non haberet. de conſtit. quos citauit & Pariſius ipſe, à cuius ſententia nõ recederem, cùm uerba hęc ipſa non niſi ęquitatem ac iuris obſeruantiam exigere uidentur. Accedit
54 quòd † moderari eſt cũ modo & ratione regere, & rem tractare, vt apud Suetoniũ in Auguſto: Nec ſucceſſum uictorię moderatus eſt, id eſt, cum modo eam non rexit, & uſus nõ eſt. ſic apud Plautum in Pœnul. Ratio uerò iubet, ne quid nimis, ſed omnia cum moderamine fiat, apud M. Tulliũ de ſenectute, Noui enim moderationem animi tui & æquitatem.

Decimoquintò viri boni tribuunt arbitrium
55 illa verba, † Procedas cum honeſtate. ſic credidit Archid. in cap. erit autẽ lex. 4. diſtin. Paris. d. conſ. 9. nu. 73. 74. libr. 2. quod ea ratione. cõfirmo, quia ſi per verbũ licet, viri boni arbitriũ dicitur conceſſum, quãtò fortius ex hoc ipſo, cũ quid plus contineat, vt oſtendit Iureconſul. in l. nõ omne, de reg. iur. & ſcitè M. Tull. in primo officiorum:

Decimoſextò viri boni arbitrium conceſſum
56 fuiſſe demonſtrant † uerba illa, Procedas ſecũdum iuſtitiã, ius & veritatem. ita Bal. in l. iuſtitia. in fin. ff. de iuſti. & iure. qui rem hãc latè explicat. idẽ in l. nemo, in fine. C. de ſent. & interlocu. omn. iud.

Decimoſeptimò viri boni arbitrium fuiſſe cõ-
57 ceſſum oſtendunt † verba illa, Facias ſecũdum mentem tuam. ſic Natta d. clem. ſępe. §. non ſic tamẽ. col. 16. in fi. de rei iudi. ex ſententia Bal. in l. uoluntatem. C. de fideicom. nam, cũ mens ſit & ad bonum & ad malũ, iuxta adiectiuũ, quod illi adiungitur, vt bona mens, mala mens, in dubio bonã potius complectitur ac demonſtrat.

SVMMARIVM.

1 *Arbitrium liberum, uel regulatum, in dubio collatum quod cenſeatur.*

2 *clauſula, procedas ſine ſolemnitate, quid ſignificet, & operentur.*

3 *Arbitrium regulatũ in cauſis criminalibus ſemper cenſeri collatum.*

4 *Iudicem, cui datum eſt liberum procedendi arbitrium, non poſſe ſine indiciis aliquem tormentis ſubiicere.*

5 *Statutum Veronæ lib. 3. cap. 35. ſub rubr. de ponendis & non ponendis ad tormenta, declaratur.*

6 *Statutum Veronæ lib. 3. c. 115. de pœnis criminum non determinatis, explicatur.*

7 *Statutum Ferrariæ lib. 3. De arbitrio Poteſtatis Ferrariæ in falſitatibus, declaratur.*

8 *Verba, quæ aliàs liberũ arbitrium ſignificant, uiri boni arbitrium conferre, ne tertio præiudicium adferatur.*

9 *Bonum quem non præſumi ad tertii detrimentum.*

10 *Principem iuſtam ob cauſam feciſſe non præſumi, cum adeſt tertii damnum.*

11 *Reſcripta tertio non præiudicare.*

12 *Clauſulam, non obſtantibus, &c. tertio non præiudicare.*

13 *Statutum appellationem remouens, tertio non adferre detrimentum.*

14 *Iudicem habẽtem liberum arbitrium in dubio præſumi, ut uirum bonum proceßiſſe & iudicaſſe.*

QVAESTIO NONA.

AGITVR QVOMODO IN DVbio verba conferant liberum, vel regulatum arbitrium, quid in pecuniariis, quid in capitalibus cauſis, & nõnulla ſtatuta Veronæ & Ferrariæ expoſita.

QVAERO nonò quid dicendum eſt in
1 dubio, † cùm verba vnum & alterum ſenſum habẽt? crebrior eſt ſententia, uiri boni arbitrium fuiſſe conceſſum. ita

ita affirmatur Barto. in l.cùm filius.§. pater,
de leg.2.& in l.3.nu.2.de ann.lega.clarè Alex.
conſ.58.nume.12 lib 3.conſilio 79. num.4. lib.
4.& conſ.82.in fine lib 5. Iaſ.l. ſi. ſic legatum.
nu.18 de lega.1 Dec.conſ.430. nu.4. repetitũ
conſ. 632. idem conſil.562.in fine. Andreas ab
Exea in cap.1.nu.442.de conſtit.quamobrem,
cùm multoties contingat Principes uarijs mo
dis cauſas mandare,erit animaduertendum, in
dubio mandatum cenſeri, vt viri boni arbi-
trio is vtatur, & ne res exemplis careat hæc
ſubijcio.

2 Primò, Si dicat † Principes, Sine ſolénitate
procedas.iuris ciuilis,non diuina & naturalis
ſolénitas remiſſa cenſetur.idem enim eſt, ac ſi
fuiſſet dictum procedas ſine iudicij figura.ſic
Natta d.cle.ſæpe.§.non ſic tamen.colu.21. de
uerbo.ſign.ſolùm igitur illud, quod bonũ &
æquum eſt, ſpectabit.Idẽ & ſecundò dicimus
ſi dictũ fuerit, procedat ſola rei ueritate inſpe
cta.nã tũc, vt Deus cognoſcere debet: ſic Bal.
in l ult.col.3.C.do iure deliber.Natta.d.§.nõ
ſic tamen.col.23.quare una cauſa deducta & al
tera probata,ſuper probata iudex is ferre ſen-
tentiá poteſt.ſic Alex.in l.ſi ita ſtipulatus.§.
Chryſogonus.nu.8.de uerb.obli. Craue.cõſ.
398.num.7.cõſ.210.numero.8. & conſ.248 in
in.fi.Tiraquel.trac.de retractu cõuentio.in fi.
nu.101. & ideo uirtute horum uerborum, iu-
ris omnes apices,ſtrictamq́; illam ſubtilitatem
eſſe reiectàm reſpondit Aret.conſ.84.nume.3.
immo Craue. conſ.265.colum.1.in fin.affirma
uit,hunc iudicẽ poſſe omiſſo ſtylo curię ſecũ
dum nudam ueritatẽ iudcare.ſimile idẽ Cra-
ue conſ.258.nume.19.dum inquit,leues proba
tiones his caſibus ſufficere.cætera ſciens pręte
reo. Idem & tertiò,ſi foret dictum (quod for
tius uidetur) procedas de iure, & de facto.ſic
Natta.d.§.nõ ſic tamen,colum.23.Ang.Are §.
in bonę fidei,colum penul.verſ.quid ſi iudici;
inſtit.de actio.quo loci,ambigit,an is teſtibus
malàm rationem adferentibus iuſtè credere
poſsit,qua de re fuſius ſuo loco.

3 Hæc fortius in cauſis † criminalibus proce
dunt,in quibus uiri boni arbitriũ ſemper dici
tur conceſſum ſic Iaſ.l.ſic legatum.nume.24.
de lega.1.quamobrem (inquit ille) nõ poterit
4 † procedere ad torturam ſine inditijs,etiã ſi in
ea cauſa liberum arbitrium tributũ uideatur,
ſic etiam Marſilius conſ.49.nu.9.conſ.50.nu.
me.3.conſ.53.nume.6. & conſ.63.nume.4. alia
plura in claris terminis Bal.in tract. ſtatutorũ
in verbo arbitrium, verſ.ſtatutũ dans poteſta-
ti liberum arbitrium.qui affirmat hanc teneri
obſeruare ęquitatem, & iuſtitiã, & ſi poſsi iu-
ris rigorem & ſolemnitatem omitere.idem ſen
ſit Natta.d clemen.ſępe.§.nõ ſic tamen, col.
18.in fi & talia ſuo loco dicemus.quod eſt ma-
5 xime annotandum ad interpretationem † ſtatu
ti Veronę lib.3.cap.35. ſub rubr. De ponen-
dis & non ponendis ad tormenta. quo liberũ
datur arbitrium Prętori in quęſtionibus adhi
bendis, & delictis puniendis. & magis anno-
6 tandum etiam eſt ad declarationẽ ſtatuti † eiuſ
dem ciuitatis Veronę lib 3.cap.115. De pœnis
criminum non determinatis. quo in pœnis nõ
determinatis datum eſt liberum arbitrium Prę
tori, ita quòd non teneatur iudicare ſecun-
dũ leges,intelligitur de legibus poſitiuis, non
autem naturalibus, & ſecundum ęquitatẽ, ex
7 prędictis,ſic declaratur † ſtatutum Ferrarię li-
bro 3. De arbitrio Poteſtatis Ferrarię in falſi-
tatibus.

Hæc quoque fortius procedunt,quãdo age-
8 retur de prędiudicio tertijs eo enim caſu † con-
ceſſio liberi arbitrij ad arbitrium boni uiri re
ducitur.ita Butr & Imo.in cap 1.de cõſti.ibi
nume.21.prima lectura. Lapus alleg.61. Natta
d.§.non ſic tamen, colu.33 verſ. Tertium eſt.
Bal.rub.C.de pœna iud. qui malè iud.q.1.Sal.
in l.vlt.col.1 verſ. Secũdo an iudex.C.eo.Feli.
in c.1.nu.51.de conſtit.& ibi latè ſatis Andreas
ab Exea nu.427.428.idem ſcribit Dec.cap.dile
cti filij,nu.6.de iud.& conſ.355.nu.6.Paris Pu-
teus trac.ſyndicatus tit.de arbitrarijs coiũ, nu
me 10.uerſ.ſi eſt datũ.Picus l.in quartam, nu.
148 (.ad l.falcid Aflict.deciſ 91.nume.1. Ca-
rolus Molinęus in conſue. Pariſien.tit 2.§.55.
gl 4.nu.34.Brunus de conſtitutio. & ſtatutis,
in verbo arbitrium.verſ. Et ſi ſtatutum dat.qđ
ea ratione confirmatur, quia uidemus multa,
quę inter partes ipſas multùm operantur,nihil
tñ operari contra tertiũ, vt eſt in eo caſu,qđ
9 quilibet bonus † pręſumatur.l.cũ pater.§.ro-
go.de leg.2.nõ tamen ſic pręſumitur cõtra ter
tium.Alcia.pręſump.reg.3 pręſump.2.num.2.
10 ſic videmus, pręſumi † Principẽ iuſtã ob cau
ſam conceſsionẽ feciſſe.l. relegari.C.de pęn.
quod tamen nõ procedit cùm detrimentũ ter
tij in ea uerſatur.ita Alciat.d tract pręſump.re
gu 3. pręſump. 8.nu.4 ſic ex longa prętatio-
ne nõ pręſumitur ius quęſitũ. Iaſ.l.ſi certis an
nis.num.15.uerſic: Quintò limita.C.de pactis.
11 Sed melius ex eo cõfirmatur,quia uidemus † re
ſcripta vel priuilegia ex certa ſcientia ac motu
proprio conceſſa, nihil operari in prędiudiciũ
tertij Aret.conſ.15.nu.6. Curt.Iun. conſ.142.
num.8.Cozad.conſ.9.num.42.Pariſius conſil.
1.nume.

1.num.84.& coſ.11.nu.12.lib.1. Soc.Iun. conſil.77.nu.26.lib 1: Gramma.deciſ.104. nu.2.3.
12 Zaſius conſi.10.nu.30.lib.2.† ſic.clauſula non obſtantibus nihil operatur in pręiudiciũ tertii Paris. conſ.81:nu.61. lib.1. Ruin. conſ.60.nu.
13 5.lib.1.ſic † ſtatutum, quod appellationem remouat. non remouet quò ad tertium. Rui:cõſ. 209.num.25.lib.1. Barb.cõſ.43. colum.17. lib. 1.qui alia ſimilia recenſet. Illud etiam hoc loco
14 annotandum eſt, quòd etiam † ſi verba ſignificent liberum arbitriũ, attamen in dubio præſumitur, ꝙ hic iudex ſit arbitratus tanquàm bonus uir, ita Dynus cõſ.19. Tholemæus. in 2. dubio. Cald.cõſ.5. Bald. conſ.75. D. Thomas Aſinarius. colu.2.uerſ. Tertiò pręmittendum eſt lib.3.Iaſ.cõſ.78.in fi.lib.1.& Andreas ab Exea cap.1.nu.442.de conſti.

SVMMARIVM.

1 *Arbitrium viri boni circa quæ verſetur.*
2 *Iudicem neceſſaria cauſa diſcutere debere.*
3 *Poteſtatem cognoſcendi de naufragio, Præſidis eſſe.*
4 *Iudicem propoſita diligenter examinare oportere.*

PAVCIS EXPONITVR CIRCA quæ iudicis arbitrium uerſetur.

QVAESTIO DECIMA.

1 QVAERO decimò circa quæ † arbitriũ viri boni verſetur. Paris de Puteo in tracta. ſyndicatus in titu. De arbitrijs nu.11. in fine ſcripſit uerſari circa quatuor. Primò ne faciliter cedãt, (vt illius verbis vtar) l. Tribuni. ff. de re milit. qui text. in meo Codice non habetur, & uerè quid hic dicere
2 voluerit, ignoro. Secundò ut † requiſita diſcutiat. l. quoties. C. de naufr. qui ſanè text. in iudice ordinario loquitur, nõ in eo qui arbitriũ habet, eſt.n. vt eo loci admonuit Iacobus Cuia
3 cius † poteſtas hęc cognoſendi de naufragio Præſidis, Pręfecti vrbis vel annnonæ. Tertiò vt
4 † propoſita diligenter examinet, & cum deliberatione pronunciet. l. 2. C. de ſenten. ex breui. recit. l. 1. C. quando & quib. quarta pars, lib. 10. Sed hac de re infrà latius quæſ.35. Quartò, quòd, quæ ſecreta habet intimet. ita is Paris Puteus ex ſententia Lucæ à Penna. l. 3. C. de prædijs curial. lib. 10.

SVMMARIVM.

1 *Arbitrium iudicis circa multa uerſari.*
1 *Arbitrium iudicis circa pœnæ exaggerationem uerſari.*
3 *Arbitrium iudici dari ob incognitas hominum uoluntates.*
4 *Iudicis arbitrium verſari circa decem prædicamenta.*
5 *Arbitrium iudicis verſari circa prædicamentum ſubſtantiæ.*
6 *Subſtantia quid ſit, & de eius diuiſione.*
7 *Subſtantia, ſolemnitas, & natura quomodo differant.*
8 *Iudicis arbitrium uerſari circa prædicamentum quantitatis.*
9 *Quantitas quid ſit.*
10 *Iudicis arbitrium uerſari circa prædicamentum qualitatis.*
11 *Qualitas quid ſit.*
12 *Qualitatem pro natura interdum accipi.*
13 *Qualitas adueniens enti nouum ens conſtituit.*
14 *Arbitrium iudicis uerſari circa prædicamentum ad aliquid.*
15 *Correlatiua quæ.*
16 *Diuiſio ſociorum an rem unam comprẽdat. ex parte alterius cognoſcitur.*
17 *Iudicis arbitrium uerſari circa prædicamentum actionis.*
18 *Arbitrium iudicis uerſari circa prædicamentum paſſionis.*
19 *Seruos teſtamenti factionem paſsiuam habere.*
20 *Iudicis arbitrium uerſari circa prædicamentũ, ubi.*
21 *Arbitrium iudicis uerſari in prædicamento, quãdo.*
22 *Iudicis arbitrium in prædicamento, ſitus.*
23 *Arbitrium iudici in prædicamento, habitus.*

QVAESTIO VNDECIMA.

DE ARBITRIO IVDICIS, quod circa decem prædicamenta uerſatur, agitur, & breuis ipſorum prædicamentorum declaratio.

1 QVAERO undecimò, quibus in † caſibus à iure huic iudici arbitrium cõcedatur? & in permultis concedi ſcriptũ reliquit Gulielmus Maynerius in l. nõ eſt nouũ. §. quoties. nu. 12. de regul. iuris. & pręcipuè in caſibus à iure minimè diffinitis. inter-
2 dum † conceditur (inquit ille) ad pœnę exaggerationem. l. aut facta. §. ult. ff. de pœnis. Aliquando ad mitigationem. l. quid ergo. §. pæna grauior.

grauior.ff.de iis qui not.infam.glo.in c.veniamus 35.q 9.& ſcripſit Bal.in c.1.ex quibus cau.
3 feud.amit. Aliqñ verò datur † arbitriũ propter incognitas hominum voluntates, ita glo.not.in l.neque.ff.de legibus, vt, cũ ignoratur an quis dolo, vel caſu potius deliquerit, iuxta l.1.C.ad l.Cornel.de ſicar. & latiùs ſuis locis dicemus Verùm, rectiùs ac fuſius ſcriptum reliquit Baldus in l.voluntatis,num.7 C. de fideicommiſ.
4 dicit † arbitriũ in omnibus caſibus decem prædicamentorum conſiderari poſſe. Et primò in prædicaméto ſubſtantię.l.Caius in fi.ff.de leg.
5 2.nam verſatur † iudicis arbitrium circa ſubſtã tiam, cùm arbitratur quid debeatur, quid in legato ſit comprehenſum, vt in d.l.Caius, in fin. dum affirmat Iureconſul.fundum ſeianum ſuperiorem & inferiorem legato contineri, quo ſeianus fundus eſt legatus, ſi ſolùm gratia culturæ facta fuit diuiſio fundi à teſtatore.nam iudex pronunciando totũ deberi, vel partem deberi, circa ſubſtantiam pronunciat. & ſatis nos
6 intelligimus † ſubſtantiam apud noſtros etiam diuidi in primam & ſecundam ſubſtãtiam.Prima ſubſtantia illa dicitur, quæ nec in ſubiecto eſt, neque de ſubiecto dicitur, & hanc Vſiam Græci appellant. & meminit Vlpianus in l.in venditionibus in fin.ff.de contrahen. emptio. dum ait, quod propè eadem ΟΥΣΙΑ, eſt vini & aceti, hoc eſt, eadem ſubſtantia vel eſſentia, ſi modò vinum acuit, verſabitur ergo & in hac eſſentia diiudicanda iudicis arbitrium. Secunda verò ſubſtantia dicitur quidquid ſupra indiuiduum eſt, vt ſpecies & genera. nam homo & animal dicimus eſſe in ſecunda ſubſtantia.
7 quomodò † autem differat ſubſtantia à ſolemnitate & natura, explicant Bal.in d.l.eam.C.de executio.rei iudic.& Alcia.lib.5 Paradox.cap.16. dum affirmãt ſubſtantiam ipſam rei eſſentiam, ſolemnitatem, modum, & naturæ qualitatem indicare.
8 Secundò † arbitrium iudicis verſari circa quantitatem docuit Bal.dicta l voluntatis.nume.7 C.de fideicommiſſ. vt in caſu (inquit ille) l.quidam.de legat.2. quando factum eſt legatum quantitatis ad viam reficiendam, iudicis verſatur arbitrium in diffiniédo re inſpecta & cognita, quæ quantitas hæc eſſe debeat: vt eo loci Celſus ſcribit.exemplum hoc latius explicabimus infrà libro ſecundo in caſu 215. vbi agemus de intellectu dictæ l.quidam. Aliud exẽplum adferri poteſt.cùm diſputatur, quæ congrua dotis quantitas iudicanda, cùm dos incerta relicta, vel promiſſa eſt.l.cùm poſt.§.gener. ff.de iure dotium. quo loci ait Pupinianus verſari iudicis arbitrium, qua de re latè dicemus infrà libro ſecundo in caſu 180. Adferri etiam poteſt tertium exemplum in quantitate alimentorum non determinata, quæ iudicis arbitrio diffiniri ſolet.l.ſi cui.ff.de ali. & cib.le. quod quidem exéplum fuſius explicabimus infrà lib.
9 2.in caſu 163. Quid autem ſit † quantitas, noſtri vix explicant, excepto Barto.qui in tract.teſtimoniorum in verbo quantitas. rectius ex Ariſtotele in quinto Metaphy. dicimus, quantum eſt illud, quod eſt diuiſibile in ea, quæ inſunt, quorum quodlibet eſt natum eſſe hoc aliquid. ſed de his ad Dialecticos.
10 Tertiò verſatur † iudicis arbitriũ circa qualitatem.l.plenum.§.equitii.de vſu & hab. quo tis probatur ex perſonę qualitate iudicari in quem vſum quid legatum céſeatur. ſic in l.ſed & ſi ſuſcepit.§.ſi libertis ff.de iud.in l.nec ſemel § ſi in habitationem.ff. quando dies leg. ced.in l.ſuos de lega.3.& in l.fundus qui.ff de fund.inſtru hæc Bal.recenſuit, ſed clarius exéplum latè declarabimus infrà lib.4.in caſu 176.
11 vbi agemus de arbitrio iudicis, quod in bonorum ceſſione verſatur. & † qualitatem nos etiã dicimus, quę formam oſtendit. nam bonitas, & vitium qualitates eſſe dicimus.l.certum.vbi gl. & Doctor.ff. ſi certum peta. & in l. ſtipulationum, cum l.ſequenti.ff.de verb.oblig. & hanc
12 † qualitatem, naturam aliquando noſtri appellant, vt Baldus in l.etiam.C.de execu.rei iudic.
Hinc dicimus, Titium natura malum, hoc eſt,
13 qualitate hinc etiam dicimus, q † qualitas adueniens enti reponit illud in diuerſam naturam.cap.ſtatutum de elect.in 6.Bart.Ias.& cæteri in l.ius autem ciuile.de iuſtitia & iure, & alibi ſcripſimus.
14 Quartò verſatur † iudicis arbitriũ circa prædicamentum ad aliquid, quod prędicaméntum
15 relationem nos dicimus, & reſpectu rei † relatiuũ dicimus, vt pater reſpectu filij, dominus reſpectu ſerui.emptor reſpectu venditoris. qua de re latè apud Bart.& Ias.in l.vlt.C.de ind.uidui.tollé.tex.inſt. de iis qui ſunt ſui vel alien. iuris.& in c.Epiſcopus qui, & cap.eccleſiæ ſecuos 12 quęſtio.2.& plura ſcribit Euerardus in câturia legali in loco à correlatiuis. Iudicis autem arbitrium circa hoc prædicamentũ verſari ſcripſit Bal.d.l.voluntatis, nu.7.ex tex.l.1.ff. de reb.dub.& clarum exemplum eſt, quod retulimus infrà hoc libro quæſtio.95.num.23.& alia exempla colligi poſſunt ex Doctoribus in d.l.1.de rebus dub. illud vnum ex Socino ibi
16 num.8.adferam, cùm dubium eſt, an † vna res ſit in parte vnius ſociorum, vel non, inſpicitur

æſtimatio partis alterius, & ea ex iudex iudicat
& arbitratur, an contineatur, vel non & Soci-
num probarunt Cur. Iun. conſi. 80. numero 1.
& Craue. conſi. 310. nu. 3. in fi. & illis addo eun
dem Soc. Sen. conſi. 98. in fi. lib. 1. qui & ſimile
adferunt de re vendita an pretio inſpecto ſub
venditione comprehendatur, vt apud eos.
Quintò ſenſit Bal. in d. l. voluntatis, num. 7.
17 † arbitrium iudicis verſari etiam circa prędica
mentum actionis. Eſt actio ſecundum quam id
quod ſubiicitur, agere dicimur. vt percutiens
aliquem agere dicitur. nam in eo quod percu-
tit agit: frequẽs itaque eſt arbitrium iudicis in
dicando quis egerit. exempla perplura adferri
poſsũt. illud vnũ ſufficiat, cùm ambigitur quis
ex duobus vulnerauerit, arbitriũ eſt iudicis ex
cõiecturis iudicare an vnus vel alter. qua de re
latè infrà lib. 2. in caſu 325. vbi agemus quis ag-
greſſor pręſumatur, & quis vulneraſſe prius. Eſt
etiam exemplum cum arbitratur ex coniecturis
iudex donationem eſſe factam, vt l. 1. C. de do-
nis. & dicemus infrà libro 2. in caſu 86. vbi la-
tiſsimè egimus quomodo donatio facta præ-
ſumatur.
18 Sextò verſatur † iudicis arbitrium, ſecundum
Bald. d. l. voluntatis, num 7. circa prædicamen-
tũ paſsionis, ex l. teſtamento centurio. ff. de ma
numiſſ. teſtamen. Eſt paſsio actio, quæ in patiẽ
te eſt, vt percuti, onere grauari. hinc dicimus,
19 † factionem teſtamẽti cum ſeruo paſsiuam eſ-
ſe, cum inſtitui, non inſtituere poſsit, §. teſtamẽ
ti. inſtit. de hæred. qualit. & differen. ſic dici-
mus ſtatuta recipere paſsiuam interpretationẽ
à iure communi. l. 1. §. lex Falcidia, vbi Bart. &
cęteri. ff. ad l. Falcid. verſatur itaque & arbitriũ
iudicis in hoc paſsionis prædicamẽto: id, quod
præter Baldũ clariùs probat. l. ſeruos. ff. de ma
numiſſ. teſtamen.
20 Septimò † iudicis arbitrium verſatur etiam
circa prædicamentum vbi. ita Bald. d. l. volun
tati, nu. 7. ex l. cũ ij. §. in cauſa. & §. vlt. de trãſ.
& ex l. ſed & ſi ſuſcepit. §. libertis. ff. de iudi. Et
deſignatio loci. & verè magnum verſatur in eo
iudicis arbitrium, vt ſatis probat is titulus. ff. de
eo quod certo loco. in quo plura de arbitrio
hoc ipſo referuntur. & attigimus ſuprà hoc li-
bro q. 5. nu. 5. & infrà libro 2. in multis caſibus
adferemus exempla huius prædicamenti.
Octauò inquit Bald. d. l. voluntatis, verſatur
21 † arbitrium iudicis circa prædicamentum quñ,
quod eſſe dicitur ex temporis adiacentia in re
temporali. plura adferri poſſunt exempla, quæ
referemus infrà lib. 2. in caſu primo ac alijs per
multis ſubſequentibus.
22 Nonò verſatur † arbitrium iudicis in prædi-
camento ſitus, ita Bald. d. l. voluntatis, nu. 7. ex
l. patronus. §. 1. de legat. 3. ſub hoc prædicamen
to ſunt ſtare, ſedere, iacere, in d. l. patronus. §.
1. ſitus ibi, pro ipſa prædiorum vno in loco col
locatione. iudex ergo arbitratur & ex conie-
cturis, an vnus locus cum altero legatus ſit, vel
non, ratione ſitus.
23 Decimò verſatur † arbitrium iudicis in præ-
dicamento habitus. ita Baldus in ſæpius citata,
l. voluntatis, nume. 7. Eſt prędicamentum hoc
pro quadam adiacentia eorum, quæ circa cor-
pus ſunt. c. ſi iudex. de ſenten. excommuni. ve-
ſtem. ff. de iniurijs, clemen. 1. de vita & honeſt.
clericorum, de quo quidem prædicamẽto plu-
ra adferemus infrà lib. 2. in caſu 178. incipit plu
ra ſunt. de his ſatis.

SVMMARIVM.

1 *Arbitrium per modum iuriſdictionis ordinariæ, vel delegatæ, quomodò tributum cenſeatur.*
2 *Arbitrium habenti officium, ſi detur, per modum ordinariæ iuriſdictionis datum cenſetur.*
3 *Statutum Papiæ 66. in criminalibus ſub rubrica de pœna communium terrarum, & territorij Papiæ &c. & ſtatuta 53. 54. 56. in criminalibus, declarantur.*
4 *Arbitrium his verbis conceſſum: Caius videat, & noſtra authoritate iuſtitiam miniſtret: per modum iuriſdictionis delegatæ collatum cenſeri.*
5 *Delegatus quis ſit.*
6 *Delegati diffinitio noua, nec contẽnenda authoris.*
7 *Arbitrium in dubio per modum iuriſdictionis ordinariæ vel delegatæ, conceſſum an cenſeatur.*
8 *Iuriſdictione arbitrij ſuper vniuerſali negocio conceſſa, ordinaria iuriſdictio eſt.*
9 *Ordinarius quis ſit.*
10 *Ordinarius à quo conſtituatur.*
11 *Ordinarius delegare poteſt.*

QVAESTIO DVODECIMA.

ARBITRIVM PER MODVM ordinariæ, vel delegatæ iuriſdictionis quando conceſſum cenſeatur; & quis ſit ordinarius, ac delegatus cauſæ, paucis, ſed dilucidè explicatur.

QVAERO duodecimo quomodo co-
1 gnoſcatur † arbitriũ hoc collatum, fuiſ
ſe conceſſum per modũ iuriſdictionis
ordinariæ vel delegatæ? Bart. in l. am-
bitioſa.

bitioſa.num.34.ff.de decr.ab ord.fac. ſimilem quæſtionẽ proponit in Decurionibus, quibus arbitrium fuit mandatum ſuper bono & pacifico ſtatu ciuitatis,& uerè diſtinguendum eſſe plures caſus cum Bartolo & cæteris arbitrior, vt etiam ad litteram Bartoli diſtinctionẽ eſt ſecutus Baldus in l.more,colum.penult.uerſ.iuxta quod quæro.ff.de iuriſdict.omniũ iud.Pri
2 mus eſt,quando † hoc arbitrium illi tribuitur, qui officium habet,ita vt non perſonæ,ſed offi cio conceſſum credatur: vt putà, ſi dicatur: iu dex maleficiorũ vt ſibi videbitur ſuper tali negotio cognoſcat & diffiniet. tunc is per modum ordinariæ iuriſdictionis arbitrium habe
3 bit,ita Bartolus præcitato loco,quare † in ſtatuto Papienſi 66.in criminalibus ſub rub. De pęna cõmunium terrarum & terriorij Papię &c. quo tribuitur prætori,vel iudici maleficiorum arbitrium æſtimandi damnnum alicui datũ,dicitur eſſe arbitriũ ſub ordinaria iuriſdictione ſic in ſtatuto 56.ſub rub.De pęna cuſtodis &c. & in ſtatuto.53.54.

Secundus eſt caſus,quando his uerbis alicui
4 perſonæ callatum eſſet hoc † arbitrium à ſuperiore, Caius uideat,& noſtra authoritate cognoſcat, ac iuſtitiam faciat, is tunc delegatus cenſetur & per modũ iuriſdictionis delegatæ cognoſcet, ita Bar. d.l.ambitioſa.nu.34.quod probari dicit in procem.inſt.ibi,autoritate noſtra.& l.1.§.omnia enim.C.de. vet.iure enucl. & in l.1.§.qui mandatũ.ff. de officio eius in c. 1.de cler ęgro.lib.6. in clemen.1. de ſupplen. neglig.pręla.& clemẽ.quia contingit,de relig.
5 dom.nam nos eũ eſſe dicemus † delegatum iudicem, cui caſu committitur ab alio habẽte poteſtatẽ delegandi,uices illius gerens,nihil pro priũ habens: ita diffiniebat Alexand.in rubr. ff.de officio eius,nu.12. cum quo ſenſit Alcia. iu rubr.de officio ordi.num.6.vel vt cum Iure conſul.in d.l.1.§.qui mandatã,ff. de offic.eius cui mãd.eſt iuriſd.diffiniuit Bellonus lib.1. ſu puta.iuris cap.12.Delegatus,is eſt,cui mandata
6 iuriſdictio eſt. Ego † aliquando diffiniebã,vel verius deſcribebam, delegatum eũ eſſe,cui ad cauſam cognoſcendam vel decidendã, vel exequendam,vel totum ſimul perficiendũ, vel à lege,vel à Principe aliove poteſtatẽ habente,mã data eſt vel data iuriſdictio; propriũ nihil habens,ſed totum à ſuperiore recognoſcens.

Tertius eſt caſus ſecundum Bartol.d.l.ambitioſa,nume.34.uerſ. Si verò verba &c. quan
7 do † ſumus in dubio,vt quia ſit dictũ, tales habeant arbitrium,tunc diſtinguendũ eſt,aut cõceditur arbitriũ ſuper cauſa & facto ſingulari, aut ſuper uniuerſali, Primo caſu is delegationis uia arbitriũ habere dicitur, quare authoritate concedentis facere poteſt. vt ſecundum Bar probatur in cap. cũ aliquibus, de reſcrip. in 6 non enim intelligi poteſt hanc ordinariã eſſe iuriſdictionem, quę nõ conceditur ſuper vna ſola ſingulari cauſa,vt infrà ſubijciam,erit ergo delegata, cum Bartolo idem clarè ſenſit Ruinus coſilio 62.nume.1.lib.5.
8 Secundo caſu cũ † arbitrij iuriſdictio eſt cõceſſa ſuper uniuerſali negotio, tunc ordinaria dicitur.l.1.in prin.& §.cũ urbem.ff.de offi.Præfecti urbis.in l.ult.ibi,certę adminiſtrationi, cui & iuriſdictio adhęret.C. ubi & apud quẽ & ĩ auth.habita.C.ne filius ,p patre.ita Bar.d. l.ambitioſi.& docuit Alcia.in rub.de offi.ord.
9 nu.5. qui ſubijcit, & rectè,eum etiã † ordinarium dici,cui certũ genus cauſarum mandatũ eſt,vt cauſas omnes fideicõmiſſorum, ex tex. inſt. de fideicom. hære.in c.uerum, de foro compe.quod placuit & Soc. in l. more,nu.17.
10 ff.de iuriſ.om.iud.Nec in eo eſt ambigẽdũ † à quo hic ordinarius cõſtituatur, cùm lege aliquã cõſtituitur.l.1.in princ.ff.de off. eius &c.l.more.ff.de iurid.om.iud. vel cõſuetudine.l.1.C. de emãcip.lib.l.viros ſpectabiles.C. de diuer. off.& app lib.12.C.de fundis limoth.lib.12.vel à Principe.l.unica.ff.ad l.Iul.de ambitu.ita docuit Zaſius poſt alios in d.l.more,in fi. Qualis & quanta hinc oriatur vtilitas,ſcire,an per modum ordinariæ vel delegatæ iuriſdictionis cõceſſum ſit arbitrium,nemo ignorat, nam inter cęteros effectus ille eſt ob delegationem,quam
11 † ordinarius facere poteſt, quam temen non poteſt delegatus, vt tradunt omnes,in d.l.1.de offic. eius.& in l.more.de iuriſdic.om.iud. eſt maximè vtile ratione ſucceſſorum, in quos iuriſdictio delegata non tranſit,cùm tamen tranſeat ordinaria,vt infrà ſuo loco dicemus.

SVMMARIVM.

1 *Arbitrium quomodo regulari debet.*
2 *Arbitrium liberum nullis iuris regulis ſubijcere.*
3 *Liberam voluntatẽ eſſe contra arbitrium viri boni.*
4 *Liberum arbitriũ regulis iuris naturalis ſubiacere.*
5 *Arbitrium liberum procedendi in cauſa licet quis habeat, æquitatem tamen ſeruare debet.*
6 *Statuta Ferrariæ et Veronæ liberum arbitriũ Prætoribus tribuentia, quomodò intelligantur.*
7 *Iudicem in arbitrus æquè uni ac alteri parte facere debere.*
8 *Libero arbitrio conceſſo, nihil con tra bonos mores conceſſum dicitur.*

Teſtatorem

9 *Teſtatorem ſuā uoluntatem in liberum alicuius ar bitrium conferentē, intelligere, modò dolus ma-lus abſit.*

10 *Libera adminiſtratione à patre filio conceſſa, quid conceſſum intelligatur.*

11 *Actus omnis eo ani mo factus intelligitur, ut dolus malus abſit.*

12 *Delegatione facta intelligitur eo animo facta, ut moto dolo cauſa diffiniatur.*

13 *Liberum arbitriū conceſſum, intelligitur conceſſum ut dolus malus abſit.*

14 *Libero arbitrio conceſſo, nihil contra tertium conceſ ſum cenſeri.*

15 *Arbitrio regulato conceſſo, leges & canones eſſe ſe-quendos.*

16 *Virum bonum æquitatem & veritatem ſpectare de bere.*

17 *Aequitatem eſſe Thyriacam contra venenum.*

18 *Viri boni arbitrio non fit, quod contra æquita-tem fit.*

19 *Bartolus in l. ſi ſic legatum, in fine de legatis pri-mo notatus.*

20 *Iudicem contra legem ferre non poſſe ſententiam, cùm vt vir bonus cognoſcit.*

QVAESTIO DECIMARTERTIA.

QVAM NORMAM IN ARBITRIO libero, & in regulato obſeruare iudex habeat, declaratur, & quando dolus malus in omnibus abeſſe debeat.

1 QVAERO decimotertiò quomodò re-
gulari debeat† arbitrium? qua in re d
ſtinguēdum eſt liberum & abſolutum
arbitrium ab arbitrio regulato & vi-
2 ti boni. In abſoluto ac† libero arbitrio, nulla
regula, nulla norma, nulla lex poſitiua ſaltem,
obſeruari neceſſe eſt, cùm is omnia pro ſua libe
ra voluntate poſsit; quare eum irregulata dele
ctatione vti poſſe, ſcriptum reliquit Bar. in ex-
trauagan. ad reprimen. in verb videbitur, nu. 2.
& neceſsitate hunc non cogi, ſcripſit Dec. in l.
1. num. 14. ff. de iuriſdic. omnium iud. quare do
3 cuit Bald. in l. pen. in fi. ff. de arbitris, † liberam
voluntatem eſſe contra arbitrium viri boni, vt
natura verborum ſonat; non ergo habet hic ne
ceſſe ſequi iuris, rationis & æquitatis canones.
ſic Iaſ. in l. ſi ſic legatum, nume. 22. 26. de leg. 1.
Marſi. conſi. 8. num. 25. conſi. 15. nu. 16. conſi. 18.
nume. 37. conſi. 20. nu. 53. conſi. 42. nume. 3. &
conſi. 63. nu. 16. Pariſius conſi. 56. nu. 5. lib. 1. So
ci. iun. conſi. 49. nu. 16. lib. 2.

Declaratur, & intelligitur, hoc procedere,
4 quò ad ea, quæ à iure poſitiuo, non quæ† iuris
naturalis inducta ſunt. ſic Bar. in d. extrauag. ad
repr. in verbo videbitur, num. 10. qui affirmauit
huic nō licere aliquid iniuſtè agere, cùm ſit cō
tra ius & æquitatē naturalem. & cum Bar. idem
ſentiunt Natta d. clemti. ſæpe. §. non ſic tamen,
colu. 18. qui & ſi aliqua in contrarium moueat,
ſatis tamen ex relatis diſſoluuntur; & latè Petr.
Beninten. conclu. 31. Calcan. conſi. 11. nume. 33.
conſi. 51. num. 7. 8. quibus addo Baldum conſi.
177. In eccleſia Rhegina. colu. 2. lib. 1. quem ſe-
cutos eſt Craue. conſi. 263. colum. 2. verſi. Secū
5 dò iſtam opinionem, qui affirmarunt† habentē
liberum arbitrium procedendi, intelligi, ſerua
ta tamen æquitate, quam æquitatem ego natu-
6 ralem intelligo. ſic declarantur† ſtatuta tribuen
tia liberū arbitrium, vt ſtatutū Ferrariæ ac Ve-
ronæ iā relata ſuprà q. 10. & poſt Bal. in l. ſi pari
ter. C. de teſta. milit. idem rñdit Dec. conſi. 561.
nu. 10. & ideo Bar. d. extrauag in d. verbo vide
bitur, dicebat hunc habentem liberū arbitriū,
eſſe liberum à regulis iuris ciuilis, nō autem iu-
ris naturalis & gentium. idem Bar. in l. filiusfa
mil nu 3. de don. & idem ſcripſit Oria. in trac.
de arbitr. vlt. par. q. 25. Alex. conſi. 33. col. 1. lib.
1. Dec. in d. c. dilecti filij. nu. 5. de iudicijs, & vi-
detur tex. in d. cle. paſtoralis, de re iud. imo do
cuit Bal. in l. vlt. nu. 3. C. de pœna iud. qui malè
7 iud. † iudicem in arbitrarijs non minus vni q̃ al
teri parti fauere debere. quod (vt dixi) intelli-
go qñ æquitas naturalis ſuadet. Hinc etiam do
cuit Ang. in l. ſi à milite. § poſt edictū. ff. de te-
8 ſtam. mil. q† conceſſo libero arbitrio, non dici
tur quid contra bonos mores cōceſſum, quod
& Nattæ citato iam loco placuit. quare inferūt
omnes hunc teneri, ſi quid dolo malo egit, vt ſi
enormiter aliquē lædat, ex quo dolus præſumi
tur; ſic Bal. in rubri. C. de pœna. iudi. qui malè
iud. nu. 2. Natta d. §. non ſic tamen, col. 19. Pa-
ris de Puteo d. trac. ſynd. tit. de arbitrariis iu-
dicum, nu. 9 & nu. 20. & titu. ſeq. nu. 4. 5. 10. 11.
Sal. l. vlt. col. 1. verſic. Secundò an iudex. C. de
pœna iud. qui malè iud. & Brunus de conſtitu
tionibus & ſtatutis in verbo Arbitrinm, verſi.
ſtatutum dans poteſtati. Alex. d. conſi. 65. nu 7.
lib. 3. Iaſ. d. l. ſi ſic legatū, nu. 36. de leg. 1. Barba.
conſi. 47 col. 7. in fi. lib. 1. & ideo cenſuit Bar.
in rep. l. 1. nu. 64. C. de ſacroſan. eccl. teſtatoris
9 voluntatem† in liberum alicuius arbitrium col
latā, intelligi dūmodò dolus malus abſit. hinc
docuit Soci. in l. cum filiusfa. nu. 1. verb. obl. q
10 ſi † pater concedat filio liberam adminiſtratio
11 nem, dolum malum cēſeri exceptum. hinc† oīs

actus intelligitur factus, cum dolus abſit, vt in
promiſsione facta de ratificando, intelligitur
dúmodò dolus abſit,ſic Soc.ſen.conſ.159.col.
12 vlt.lib.2.ſic † in delegationis reſcripto intelli-
gitur delegatum ea poſſe,quæ delegatus remo
to tñ dolo, Dec.conſ.143.nu.3.ſic in cóſtituto
procuratore ad emendū, & obligandum dñm.
Dec.conſ.493.nu.11. Hæc tñ intelligit Soci.in
l:cù n filiusfa.nu.1.de verb.obl.de dolo ex pro
13 poſito,non autem præſumpto,ſic †arbitrium
liberum alicui de re propria partium conuen-
tione conceſſum,intelligitur, ita cóceſſum, vt
dolus abſit,& æquè arbitretur:vt probat l.ſi li
bertus ita iurauerit.ff.de oper.lib. quo addu-
cti ſic cenſuerunt Alex.conſ.37.nu.32.lib.2.De
cius conſ.430.col.2.verſ.2.concl.qui vult hoc
caſu læſo ſuccurri,& clarius cenſuit Craue.có
ſi.192.nu.23. quod intelligitur per reductioné
ad viri boni arbitrium,vt etiam d.l.ſi libertus,
declarat gl.l pe ff.de arbi.& Dec.cóſ.11.nu.6.
14 Declaratur ſecundò & intelligitur,† ne hic
aliquid poſsit contra tertiū. Feli. in c.1.nu.51.
de conſt.Natta.d.§.non ſic tñ,col.33.verſ.Ter
tium eſt, qua de re latiùs dixi ſuprà q.10.in fi.
15 In arbitrio † autem viri boni,quod non abſo
lutū,ſed regulatum dicitur, affirmát relati oés
eſſe ſequendos canones iuris,rónis ac æquita-
tis:ita Iaſ.d.l.ſi ſic legatum,nu.22.& alij ſuprà
relati, vt Marſil.Pariſ.& Soc.iun.& ideo do-
cuit Bal.in c.1.§.iudices,nu.5.de pa.iu.fir.qué
ſecuti ſunt Cæp.ī l.ſi fugitiui,nu.33.C.de ſer.
fug.Marſi.in l.quęſtionis modum,nu.68.ff.de
quæſt.& in prac.crim.§. Cóſtante,nu.30.& §.
diligenter,nu.24.& in conſ.20.nu.54.& Cur.
tract.monetarum,q.7.in fi.iudicem hunc arbi
trari debere,ſecundum mentem legis,iuris, ac
rónis, ac demum ſecundum æquitatem . idem
docuit Gomeſ.in c.1.nu.225.de conſtit.in 6.&
doctè ac pulchrè aliqua ſcripſit Rober. Aurel.
lib.4.ſent.iuris c.15. Hinc dicebat Alex.conſi.
16 33.nu.3.lib.1.& cóſ.175.nu.7.lib.6.viri † boni
eſſe charitatem , & æquitatem ſpectare , quod
& rńdit Craue. conſi.190.nu.5. dum poſt Bal.
17 conſ.211. Illud malum,lib.4.inquit,†æquitaté
ſpectandam eſſe,cum ſit thyriaca contra vene-
num,ſic reſpondit Gozad.conſ.54.nu.10.arbi
triū hoc regulatum eſſe debere, nec ſanè íme-
18 ritò,cùm illud † viri boni arbitrio fieri non di
catur,quod ſine róne fit,vt egregiè rńdit Soc.
iun.conſil.91.nu.13.lib.3.nec diſſentit Rubeus
conſ.116.nu.12. & tanta eſſe debet in hoc viro
bono ęquitas,& iuſtitia,vt in re alienâ id agat.
quod in re propria præſtaret,ſic Dec.l.in per-
ſonam.§.1.in fi.de reg.iu.poſt multos, quos ci
tat,& eiuſdé addo ſententię Bar.l.1.nu.5.ff.de
ſolu.Tiraq.de Retrac.conſang.§.35.gl.1.in fi.
& probat.l.1.in fi.ff.de ſolu.Ex quibus ſatis in-
19 telligimus malè ſenſiſſe † Bart.d.l.ſi ſic legatū,
in fi.& alios ibidé à Iaſ.nu.36.relatos,hunc iu-
dicem arbitrio ſuo arbitrari poſſe , dummodò
dolo malo careat, quod viſus eſt ſentire Paris
trac.ſynd.tit. De arbitrariis eorum,nu.1.verſi.
quamuis qui.n.fieri poteſt,vt cum Bar.& cæte
ris,res ita ſit,ſi iure,ratione, ac æquitate regu-
latum hoc eſſe debet arbitrium. Accedit quod
ſcriptum reliquit Amod.de Caſtel.in trac ſyn
dic.nu.146.in fi.ex c.inquiſitionis,de accuſ.&
20 ex l.hodie.ff.de pœnis.† hunc iudicé ferre nó
poſſe ſñíam contra legis diſpónem,immo non
poſſe ferre eo modo interlocutoriá, is cenſuit
eo loci,nu.147.poſt Bal.in l.voluntas.C.de fi-
deicom.& rectè quidem, qua róne.n.eſſe pót,
vt cótra legem ſentire poſsit , ſi ſecundum illā
ſe ſe regulare habet? Verùm an ob iuſtā rónem
legem immutare poſsit, infrà dicam. q. 14.

SVMMARIVM.

1 *Arbitrium viri boni quo iure regulare debeat .*
2 *Arbitrium ex iure ſcripto an moderetur .*
3 *Iudicem in pœnalibus arbitrarijs procedere de ſimi*
libus ad ſimilia, & quid tunc obſeruare debeat.
4 *L.ſi quis ſeruum ff.de custo.reo.explicatur .*
5 *Arbitrarium non dici , quod conſuetudine ſtabili-*
tum eſt .
6 *Arbitrarium non eſſe, quod lege deciſum eſt.*
7 *Pœnam arbitrariam non eſſe,quæ conſuetudini ter*
minata eſt.
8 *Iudicem pro modo ſubiectæ materiæ arbitriū ſuum*
moderare debere.
9 *Authoris declaratio quo pacto iudex ſuum arbi-*
trium moderare debeat .
10 *Iudicem in arbitrarijs perſonarum qualitatem con*
ſiderare debere .

QVAESTIO DECIMAQVARTA.

QVO IVRE SVVM ARBITRIVM regulare debeat iudex, & arbitrarium non dici, quod eſt iure communi vel conſuetudine terminatum,explicatur .

QVAERO decimoquartò, quoniam di
1 ximus in proximè relata quæſtione † vi
ri boni arbitrium regulatum eſſe debe
re, iure & ratione; quo iure regulari
2 debeat aperiendum eſt. Bal.in auth.iubemus,

vlt.

2 vlt. not. C. de iud. docuit † iure ſcripto & non ſcripto eſſe regulandum: ſed vereor, ne falſum ſit, nam quò ad ius ſcriptum vbi illud reperitur, ab illo non receditur, cum arbitrarium nõ ſit, ſed certum, ſic docuit Bar. in l. ambitioſa, nu. 11. ff. de decr. ab or. fac. Imo. conſ. 44. nu. 4. niſi dicamus in non diffinitis arbitrium regulari iure, hoc eſt à ſimili, iuxta. l. nõ poſſunt. ff. de legib. vt ſcilicet quod iuſtum & æquum de iure videri poteſt, ſtatuatur, qua in re ſcriptũ reliquit Io. Baptiſta à S. Seuerino in l. omnes populi, nu. 29. de iuſt. & iu. poſt Pet. Anch. quẽ
3 refert: hunc † iudicem noſtrum poſſe & in pœnalibus de ſimilib. ad ſimilia procedere, quod ſi facere contigerit, obſeruabit iudex, vt huius ſimilitudinis expreſſam mentionẽ faciat, quod eſt ſummopere annotandum, iure nõ ſcripto, hoc eſt conſuetudine debere regulari, ſcripſit Dec. in l. ſi fugitiui, nu. 92. vbi ante eũ Cæpol. nu. 34. C. de ſer. fug. & in c. de cauſis, vlt. no. de offic. dele. & in c. inter cæteras, col. vlt. de reſer. Tiraq. tract. Nobilitatis c. 10. nu. 12. & videtur idem ſenſiſſe gl. in l. quid ergo. §. pœna grauior, de his qui nota. infam. & in l. hodie. ff. de pœnis. Bal. conſ. 445. Cechus, col. 1. in fi. verſi. & ſciendũ eſt, lib. 1. qui inquit, hoc in caſu conſuetudinem ex vnico actu non induci, adferri ſolet tex. l. ſi quis reum. ff. de cuſtod. reor. & in inſti. de offic. iudic. in prin. Verùm, hæc inter-
4 pretum ſententia vera non eſt, cum tex. † d. l. ſi quis reum, contrarium potius probet. dum Præſidi data eſt puniendi facultas, ſi pœna cautione, aut expreſſo decreto, aut conſuetudine diffinita non ſit: ſi ergo conſuetudine eſt diffinitum, nihil eſt quod in iudicis arbitrio poſitum dicamus, quare Bald. in l. quicunque, colum. 5. C. de ſer. fug. & Ioan. de Anan. in c. Iu-
5 dæi, de Iudæis, affirmarunt, † neceſſarium, nõ arbitrarium illud dici, quod conſuetudine eſt ſtabilitum, nec ab his recedunt Felin. in c. inter cæteras, colu. 4. nu. 12. de reſcrip. & in c. ex litteris, nu. 14. verſ. Sextò glo. de conſtit. Dec. conſi. 100. nu 11. Curt. iun. l. 1. nu. 30. ff. de iuriſd. om. iud. Ripa. l. ſi conſtante, nume. 31. ff. ſo lut. matrimo. & ideo dixit Neuiza. lib. 5. Syluæ
6 Nup. nume. 74. † arbitrarium non eſſe, quod iam lege clare eſt deciſum. ſic & egregiè Ioan. Coraſius lib. 4. miſcella. iuris cap. 12. nu. 6. arbitrarium illud ſignificantiſsimè dici, quod lege non eſt diffinitum. Ideoq; infert, Arbitrariam actionem dici, quæ in iudicantis arbitrio poſita eſt. Confirmatur authoritate Plaut. in Amphit. actu. 4. dum inquit: Hoc quidem profectò certum eſt, non arbitrarium. quare com-
7 muni omnium voto receptum eſt, pœnam † nõ dici arbitrariam, quæ conſuetudine eſt ſancita, vt ex d. l. ſi quis reum, mulris confirmat Tiraquel in tracta. De pœnis legum, in præfatione, nume. 4. qui late multorum authoritatibus iudices monet, ne ſine cauſa à pœna conſuetudine indicta recedant, & litem propriam faciant. quod etiam præter eum admonuit Paris Puteus tract. ſyndic. tit. De arbitrariis iudicũ, nume. 2. & tit. ſequenti num. 3. Rectius ſorrè vi ſus eſt ſentire Roma. conſ. 376. Quæſtio eſt colum. 3. verſ. debet autem, quem eſt ſecutus Decius. d. l. ſi fugitiui, num. 93. C. de ſer. fug. Dum
8 dixit, † iudicem ſuum arbitrium moderare debere, vt ratio ſubiectæ materiæ patitur, iuxta glo. l. eas cauſas. ff. de cond. & demonſt quę, & ſi in eo per omnes probetur, quòd ob ſubiectam materiam dictio vna alterius loco collocari poſsit, vt apud Socinum ſenio. conſi. 146. colum. 4. verſ. ſed prædicta, lib. 1. Ruinum conſi. 3. nu. 20 lib. 1. & Cagn. in procem. digeſtorum in prin nu. 10. non tamen iuſtum præſtat argumentum, iudicis arbitrium ſic eſſe mode-
9 randum. Quamobrem crederem ego † iudicis minus eſſe, vt in non diffinitis præter propriam conſcientiam, ſuum temperet arbitriũ, conſideratis ſimilibus diſpõnibus, perpenſis multis coniecturis, quæ æquitate potius, quàm iuris ſubtilitate nituntur. quibus, ita in re aliena faciat, vt in propria fieri vellet, à qua ſententia viſus eſt nõ recedere Bar. in l. ſi ſocietatem §. arbitrorum, nume. 28. verſ. item inquantùm in iſto dubio. ff. pro ſocio. cuius doctrina, hac
10 in re eſt admodum egregia, erit quoque † ꝙ perſonarum qualitatem conſideret. Bal. l. vlt. C. de obſeq. patro. præſta. qui de qualitate factorum ſentit.

SVMMARIVM.

1 *Iudex, qui procedendi arbitrium habet, quæ immutare poſsit.*
2 *Arbitrium ſuper cauſa datum intelligi ſecundum ſtatum præſentem.*
3 *Decuriones, quibus ſuper bono ſtatu ciuitatis datũ eſt arbitriũ, antiquos ord nes ĩmutare nõ poſſe.*
4 *Ordines antiquos immutare non poſſe, ampliſsimũ habens arbitrium.*
5 *Iudicem immutare non poſſe, ob arbitrium non habet, quæ à ſuo prædeceſſore facta ſunt.*
6 *Succeſſorem prædeceſſoris factum probare debere.*
7 *Iudicẽ ex noua cauſa poſſe immutare iã ſtabilita.*
8 *Iudicem immutare poſſe iam cõſtituta, cum à Principe ſciente illa conſtitutiones datus eſt.*

C 2 QVAESTIO

QVAESTIO DECIMAQVINTA.

QVANDO IAM CONSTITVTA & firmata tollere ac immutare iudex poſsit, declaratur.

1 QVAERO decimoquintò, an † iudex
iſte ex ſui arbitrij vi ac poteſtate immu
tare poſſit iam ſtatuta à iure communi
vel à municipali in cauſis cognoſcen-
dis, & diffiniendis? hanc quæſtionem ita gene-
ralem propoſuimus, vt hac cognita, ad ſpecia-
lia deſcendamus. Et fortè dicẽdum videbatur,
2 nihil penitus immutare poſſe. Nam, cum † arbi-
trium ei datum ſuper iuris adminiſtratione, ſe-
cundum ſtatum illum præſentem datum intelli
gitur. arg. l. ſi ite, de aur. & arg. lega. immutare
ergo non eſſet ſecundum iam ſtabilitum ordi-
nem & ius ſeruare, ſed nouum conſtituere. qua
ratione motus Barto. in l. ambitioſa, nu. 9. ff. de
3 decretis ab ord. faciend. docuit, † decuriones,
quibus ſuper bono ſtatu ciuitatis datum eſt ar
bitrium, non poſſe antiquos ordines mutare.
ibique nu. 11. ſubiicit, nihil poſſe contra ordi-
nem, & iam ſtabilita à populo. & in ſpecie no-
ſtra Bart. eſt ſecutus Paris Puteus trac. ſyndic.
in tit. de arbitrarijs eorum, nume. 1.

Extenditur primò, vt procedat etiam in eo,
4 cui ampliſsimum collatũ fuiſſet arbitrium, ſic
Paris Puteus, qui ſuprà, poſt Bartolum & Ro-
man. quem citat.

5 Extenditur ſecundò, vt procedat etiam † quò
ad iam per prædeceſſorem cõceſſa & ſtabilita,
etiam, ſi ad tempus ſtabilita eſſent: ſic Pari. qui
ſuprà nu. 3. poſt Bart. in l. dotalem, & in l. cum
filius, de mil. teſta. ea ratione quia tenetur ſuc-
6 ceſſor † prædeceſſoris factum probare. c. 2, vbi
glo. de dona. cap. Abbate ſanè, de re iudi. in 6.
rurſus, quia non plus huic ſucceſſori cõceſſum
dicitur, q̃ penès prædeceſſorẽ erat l. ſi pater.
ff. ad munici. l. Lucius. §. pen. ff. quod viaut clã.

Declaratur primò, non procedere quãdo ex
7 † noua cauſa ſuperuenienti hic iudex immutare
vellet: ita ſenſit Bar. d. l. ambitioſa. nu 11. à quo
non diſſenſit Paris Puteus loco iam ſępius citã
to, ex illo not. reſpõſo Iurecõſulti in. l. ſi homi-
nem. ff. mãd. ad cuius declarationẽ & commen
dationẽ plura alibi ſcripſimus. immo ex cauſa
pœnam à ſtatuto & lege indicta poſſe mutari,
infrà in q 96. dicemus.

Declaratur ſecundò, non procedere quãdo
8 † ſuperior arbitrium hoc cõcedens, nouit iam
illud eſſe ſtabilitum, ſuper quo illum iudicem
deinde dat arbitrarium. Nam hoc caſu eam
poteſtatem dare voluit, vt pro arbitrio, mu-
tet, corrigat, & ampliet, ſic colligo ex doctrina
Bart. in. l. 1. nume. 54. 74. C. de ſacroſan. eccle.
argu. l. ſi quando. in prin. C. de inoffic. teſta-
men. & etiam. ff. de bonis liber. quibus dicere
ſolemus, ex conceſsione priuilegii, quid cenſe
ri tributum præter ius commune. & ex d. l. ſi
quando, dicere etiam ſolemus, priuilegium
alicui conceſſum, intelligi conceſſum, vt in cę
teris ius commune ſeruet: quod non proce-
dit cum liberum priuilegium datum eſſet: ita
Rui. conſi. 100. in fi. lib. 1.

SVMMARIVM.

1 *Iudex, qui arbitrium habet, an actione carentem ad agendum admittat.*
2 *Actione carens experiri non poteſt.*
3 *Iudicem repellere debere agentem ſine actione.*
4 *Iudicem non repellentem agentem ſine actione, teneri ad intereſſe parti.*
5 *Actorem admitti ſine actione agentem, ſi modò ſpes ſubeſt, quòd ex facto de præterito actio orietur.*
6 *Venditorem agentem ad pretium rei, re ipſa nõ tradita, poſſe pendẽte iudicio rem tradere, atque ita iudicium conualidare.*
7 *Heredem hereditate non adita agere, aliquando poſſe.*

QVAESTIO DECIMASEXTA.

EXPLICATVR QVOMODO agentem ſine actione iudex hic admittere poſsit; & de iudicio ex ſuperuenienti iure conualidato.

1 QVAERO decimoſextò, an † iudex
hic noſter admittere poſsit agentem
ſine actione? quam quæſtionem, vt
abſoluam, in primis dicendum, regu
2 lariter † neminem ſine actione poſſe
experiri. l. ſi pupilli §. videamus ff. de neg. geſt.
glo. & Docto. in. l. vbi pactum. C. de tranſ. im-
mo acta redduntur nulla, etiam parte non op
ponente. ita Rom. conſil. 224. colum. 2. Alex.
conſil. 166. column. 1. lib. Caſtren. conſil. 196.
Super primo quæſito. colum. 2. ad finem lib. 2.
& Corneus conſil. 126. column. penulti. libr. 4.
quos retulit & ſecutus eſt Craue. cõſi. 191. nu.
1. quibus conſtat malè ſenſiſſe eos, qui dixerũt
tũc demũ acta reddi nulla ex actionis defectu,
ſi ab aduerſario opponatur. quã ſanè opinionẽ
defende-

defendebant Alex. in l. ſi Titius, col. 2. nu. 6. de
verb. oblig. & ibi Soc. ſen. idem conſi. 78. in fi.
lib. 4. Caſtren. conſi. 147. In cauſa quę vertitur
Sauonę, colum. 3. lib. 1. & Aret. conſi. 85. colu.
2. verſi. amplius. Rurſus ſciẽdum etiam eſt regu
3 lariter iudicem poſſe hunc ſine actione agen-
tem à iudicio repellare: ita ex relatis plures cẽ-
ſuerunt, & clarius Alex. in l. vbi pactum, nu. 7.
& ibi Cur. ſen. nu. 30. C. de trãſac. Imo in l. 4.
§. hoc autem iudiciũ, de dam. infec. & ibi Ripa
nu. 43. ſed dubitationis eſt, an debeat atque ita
an cogatur iudex repellere agentem ſine actio
ne, & debere omnino repellere ſenſit Bar. in d.
l. vbi pactũ, nu. 5. & ibi clarius Cur. ſen. nu. 31.
quo loci fortius ſcribit Iacobinus à S. Gaor-
4 gio ꝙ ſi † iudex non repellit agentẽ ſine actio-
ne, tenetur parti ad intereſſe, cũ illo ſenſit etiã
Chaſſan. conſi. 68. nu. 26. & ideo Dec. cõſi. 302.
col. 1. & Cur. iun. conſi. 163. col. 1. ac etiam Bel-
lon. conſi. 25. nu. 1. reſponderunt, iudicem de-
bere libellum huius actoris lacerare, & eum in
expenſis cõdemnare. Quod intelligo cum An-
to. ab Alex. relato à Cur. d. nu. 31. quando reus
ipſe ignorat actorẽ ſine actione experiri, ſecus
ſi ſciret & non opponeret, quia tunc ei, non au
tẽ iudici imputatur, & quo poſteriore caſu pro
cedit opinio Caſtr. & Alex. qui contrarium af-
firmarunt: nempe iudicem non cogi repellere
actorem hunc. Bartoli aũt & aliorum ſententia
ea ratione adiuuatur, ꝙ pati nõ debet iudex iu-
dicia eludi, & homines litibus & impenſis fru-
ſtrari, quemadmodũ probat cap. finem litibus,
de dolo & contum. & quamquam hactenus re-
lata in iudice ordinario, qui ad vnguem legum
conſtitutiones obſeruare debet, attamen idem
eſſe cenſeo in iudice noſtro, qui arbitrium co-
gnoſcẽdi & terminandi lites habet, quoniam,
arbitrium, quod habet, habere dicitur, ſi modò
actor ius habet, quo experiatur, aliàs eſſet habe
re arbitrium ſine effectu, cum deficiat ſubſtan-
tia, hoc eſt actio ipſa. & probat hanc ſentẽtiam
text. l. Bouem. §. pen. ff. de ędil. edict. quo loci
ait Paulus non eſſe in arbitrio iudicis admitte-
re emptorem ad agendum redhibitoria ſi ſub
conditione emit.

Declarantur prædicta vt non procedant qñ
5 † ex ipſo facto de præterito ſpes eſt actionem
oriri. & ſi. n. de pręſenti actio non competat,
nõ tamen repelli debet actor, ex quo actionem
oriri ſperatur: ita probat. l. ſi Titius, & ibi Bar.
de verb. obli. Hinc rñdit Alex. conſi. 27. col. 1.
6 libr. 1. ꝙ licèt † venditor agens ad pretium te-
neatur rem offerre & tradere. l. Iulianus. §. of-
ferri, de actio. emp. attamen, ſi cõtingat eũ age-
re re non tradita, poterit pendẽte iudicio rem
tradere & iudicium conualidare. Alexand. eſt
ſecutus Bello. d. conſi. 24. nu. 4. quo loci ſimi-
lia de retrouenditione, & in eo qui agit, vt hę-
7 res † hæreditate nondum adita, refert & alijs cõ
firmat Tiraq. trac. De legibus cõnubia. poſt le-
ges, nu. 41. & Cephalus conſi. 121. nu. 17. 18. lib.
1. vbi latiſsimè, alias declarationes recẽſent Do
ctores in d. l. ſi Titius, ibi latè Iaſ. nu. 3. de verb.
oblig. & ibi videndus omninò eſt Andreas Po-
mates in annota. ad Bartolum.

SVMMARIVM.

1 *Citatio neceſſaria an ſit, cum iudex arbitrium habet procedendi & cognoſcendi in cauſa.*
2 *Iudicem qui arbitrium cognoſcendi habet, poſſe parte non vocata teſtes examinare.*
3 *Arbitratorem parte non citata laudum ferre poſſe. num. 11 contrà.*
4 *Iudicem, qui arbitrium procedendi habet, teneri obſeruare, quæ iuris gentium ſunt.*
5 *Citationem iuris diuini eſſe.*
6 *Principem iudicare non poſſe parte non vocata.*
7 *L. quod ſi nolit. § ſi quid ita, de ædil. edict. enerenatur.*
8 *Citationem omitti non poſſe à iudice, qui poteſtatem iudicandi habet omni prætermiſſa ſolemnitate.*
9 *Citationem neceſſariam fore, etiam cùm agitur de executione inſtrumenti liquidi.*
10 *Citationem eſſe neceſſariam, etiam ſi iudici data ſit poteſtas & arbitrium procedendi de facto.*
12 *Citationem partis non eſſe neceſſarium, quando ſimplici dicto alicuius ſtandum eſt.*
13 *Citationem partis non eſſe neceſſariam, cùm data eſt facultas iudici procedendi parte vocata, & non vocata.*
14 *Citationem neceſſariam non eſſe cùm iudex ſecundum ſuam conſcientiam iudicare poteſt.*
15 *Citationem non eſſe neceſſariam, cùm clarum eſt abſenti defenſionem non competere.*

QVAESTIO DECIMASEPTIMA.

AN CITATIO PARTIVM NEceſſaria omninò ſit cùm pro ſui arbitrio iudex cauſam cognoſcere & diffinire poteſt? & Doctorum magna controuerſia explicatur.

QVAERO decimoſeptimò, an neceſſe
1 habeat hic iudex, † cuius arbitrio cau-
ſa eſt diffinienda, partes omninò cita-

re? & non habere neceſſe, viſus eſt ſentire Bal.
in l.ſi quando, colu.2.verſi.ſed quęro. C. de te
ſtib.quem malè retulit Iaſ.§.bonę fidei, nu.26.
2 Inſti.de act. Dicebat.n.Bal.† iudicem hunc te-
ſtes recipere ac interrogare poſſe, altera partiũ
non vocata.& clarius ac abſolutè hanc ſenten-
tiam probauit Petrus Pariſius in cap. licèt Epi
ſcopus, de prę b.in 6.confert quod docuit Bal.
in l. certum, col.2.C.vnde legitimi.quem eſt ſe
cutus Rom.in reper.rubr.C.de arbitris, colu.
2.Alex.l.de vnoquoque, colum.pen.nu.60.de
re iud.& conſi.217.col.2.nu 8.lib.2.Soci.ſen.
3 conſi.90.nu.17.lib 4.dum affirmant† compro
miſſum factum in arbitratorem, vt ſecundum
ſuam conſcientiam, ſententiam ferat, illum par
tibus non monitis, iudicare poſſe.

Cõtrarium eſt verius, citationem neceſſariã
fore omninò. ſic in ſpecie Bar. in extrauag.ad
reprimen.in verbo & figura nu.6.& in l.Theo
pompus nu.9.in fi. de dote prælег.& in conſil.
166.nu.5.lib.1. Rui.conſi.21.num.2.lib.2. Cur.
ſen.l.admonendi.nume.380.Baldus ſibi parum
conſtans in l.captatorias.q.3.C.de teſta.mil.&
in l.ſi procurator.ff.de cond.indeb. Ang.in l.
milite, prope medium ff.de milit.teſtam.Natta
in clem.ſæpe.§.non ſic tamen, col.14.de verb.
ſign.Bolog.conſi.39.colum.vlti.qui affirmauit
4 † iudicem hunc, quæ iuris gentium ſunt, tene
ri ſeruare. eandem ſententiam probarũt Alex.
conſi.218.nu.6.lib.2.Iaſ.l.ſi quis arbitratu, nu.
23.in fi.de verb.oblig. Dec.in c.Dilecti filij nu-
me.4.in fine de iud.conſi.416.nu.24.25.Iaſ. cõ
ſi.147.colum.penul.in prin.lib.2.Amodeus de
Caſtello tract.ſyndicatus nume.141. Alcia.c 1.
nume.9.10.de offic.ordi.& reſpon.131.num.7.
cum rei præcipua eſt ratio, ꝙ iuris diuini ac na
5 turalis ſit citatio, † quæ adhiberi ſolet, ne alio-
qui facti ignorantia perperam iudicem. quare
6 dicimus † Principem † citationem omittere non
poſſe, vt latè apud Claudiũ Seyſſell.in l.vt vim
colu.1.de inſt.& iur. Roma.ſing.674.Curtium
ſen.conſi.50.col.1.& ſatis hæc noſtra ſnĩa, quæ
7 crebrior eſt, probatur † in l.quod ſi nolit.§.ſi
quid ita.ff.de ædil.edic.Nec aduerſatur vna re
ſponſio, quam adfert Sal.l.ſi ſocietatem §.arbi
trorum, num.12.in fi.ff.pro ſocio.ibi, cauſa co-
gnita procedit, quia factum diſplicentię pende
bat à voluntate emptoris.quia dico, quòd elap
ſis 60.diebus datur actio non emptori, ſed ven
ditori, de cuius diſplicentia non agitur, cũ ceſ-
ſet redhibitio, ſed pretium conſequitur.ſic in-
telligit Roma.ſin.769.Emo.& eo text.in hanc
eſt adductus ſentẽtiam, Bar.in l.Theopompus.
nu.9.in fi.ff.de dote prælег.

Extẽditur primò procedere fortius, & ſi (vt
8 noſtri affirmant,) data† poteſtas ſit procedẽdi,
omiſſa quacũque ſolẽnitate, & ſupplẽdo quoſ-
cunque defectus, nõ tamen citationem cenſeri
reiectam ac excluſam, ſic Marſi.conſi.8.nu.32.
34.ideoque citationis defectus ex clauſula hac
ſupplendo oẽs defectus, dicitur ſublatus. Cur.
ſen.d.conſi.50.col.71.Ruin.conſi.229.num.10.
lib.1.conſi.79.nu.12.lib.3.& conſi.36.nume.5.
& conſil.59.lib.5.immo fortius videmus, ꝙ eo
9 etiam in caſu cũ agitur † de executione inſtru-
menti liquidi citationem fore neceſſariam. Rui
nus conſilio 15.nume.7.libro 4.& conſil.37.nu
me.9.lib.5.

Extẽditur ſecundò procedere, etiam ſi data
10 † eſſet facultas procedendi de facto, quod (vt
iam diximus) ſonat in liberum & abſolutum ar
bitriũ. Nam, & hoc caſu citato omitti non po-
teſt.ſic Soci.ſen.conſi.13.nu.6.7.lib.4. Dec.c.
Dilecti, num.4.de iud.Ex quibus intelligimus,
non eſſe veram doctrinam Baldi & Perufini ſu
11 prà relatam, vt nec verum illud eſt, † Arbitrato
rem cui data eſt poteſtas diffiniendi cauſam ſe-
cundum ſuam conſcientiam, citationem ſper-
nere poſſe: nam crebrius aliter ſentiunt docto-
res, vt apud Iaſ.d.l.ſi quis arbitratu.nu.23.in fi.
de verb.obl.Soc.ſen.cõſi.27.col.pen.lib.3. Go
zad.conſ.100.nu.16.& Boer.q.283.nu.34.35.nõ
ignoto tñ in arbitratoribus aliter diſtinguiſſe
Sali.in l.ſi ſocietatem §.arbitrorũ, nu.12 verſ.
mihi videtur.ff.pro ſocio.qui in ea tandẽ opi-
nione reſidet, ꝙ quando nullæ ſumendæ ſunt
informationes, cum omnem difficultatem ne-
gotij probè nouerunt, poſſe abſque aliqua cita
tione ſentẽtiam ferre: ſed crebrior videtur ſen-
tentia contra eum, niſi intelligatur in caſu, quẽ
nunc ſubijcio.

Declaratur primò non procedere, qñ ſimpli
12 ci dicto † & aſſertioni illius eſſet ſtandum, quẽ
iam partes approbaſſent, tunc in ſui dicti decla
ratione & arbitrio proferendo, nulla eſſet ne-
ceſſaria citatio: ſic Bart.in.l.Theopompus.nu.
9.ff.de dote pręleg.Iaſ.d.conſ.147.col.pen.in
prin.& conſ.200.in fi.lib.2.Alcia.d.l.ſi quis ar
bitratu.nu.36.de verb.obli. dum poſt Bal.cõſ.
64.lib.3.ſcribit, illum ſine partiũ citatione poſ
ſe arbitrari, quando ipſe ſolus inſtructus eſt: &
alij plures ex iam relatis.

Declaratur ſecundò, non procedere quãdo
13 ita collatum † fuiſſet arbitrium, vt ferre poſſent
ſnĩam partibus præſentibus, vel abſentibus, ſic
probat tex.l.diem proferre.§.ſi quis litigatorũ
ff.de arbit.& tradunt in arbitrio Spec. in titu.
De arbitris.§, excipitur, quẽ poſt Imo.& alios

eſt ſecutus Iaſ.cõſ.7.in fi.lib.1.Alcia.d l.ſi quis arbitratu.nu.35.de verb.obliga. & Rom. ſing. 269.Compromiſſam,aliter referat & intelligat Speculatorem.

Declaratur tertiò nõ procedere cûm iudex
14 † iſte ſecundum ſuam conſciẽtiam iudicare debet: nec enim hoc caſu neceſſaria citatio eſt.ſic gl.in clem.1.de offi.deleg. Bal.& Alex.in.l.de vnoquoque.de re iudi. quos ſecutus eſt Alciatus in d.l.ſi quis arbitratu.in fin. de verborum obligatio.

Declaratur quartò non procedere, quando
15 † huic iudici exploratam eſſet, nullam competere abſenti defenſionem.c cum ſit Romana, in fi.de appell.Abb.in c.ex inſinuatione, in fi. de appell.ſic in arbitratore ſcribit Alcia.d.l.ſi quis arbitratu.nu.38.de verb.obl.& in quouis iudice,ſic latè affirmãt oẽs in c.1. de cauſ.poſſ. & propr.Anto.Burgos in c.ſi venditori.nu.7. de empt.& vend.Soc.ſen.conſ.87.col.13.lib.3. Rui.conſ.31.nu.3.lib.5.latè Pariſ.conſ.1.nu.33. & conſ.101.nu.23.lib.1.Quod ſi in omnibus iudicibus conſtitutum eſt,quantò fortius in hoc noſtro,qui latiſsimas habenas habet.

SVMMARIVM.

1 *Libellus neceſſariò porrigendus an ſit coram iudice,qui arbitrium procedendi in cauſa habet.*
2 *Libellum & litis conteſtationem neceſſaria non eſſe in iudicijs ſummarijs.*
3 *Libellum non requiri cùm ſine ſcriptis agi poteſt.*
4 *Libellum non eſſe neceſſarium in cauſis executiuis.*
5 *Libellum non requiri in iudicijs coram Pretoribus villarum.*
6 *Libellum non eſſe neceſſarium coram arbitratore.*
7 *Solemnitatem libelli & litis conteſtationis poſſe pacto remitti.*
8 *Petitionem qualem qualem neceſſariam eſſe in quouis iudicio.*

QVAESTIO DECIMAOCTAVA.

BREVIBVS EXPONITVR, VTRVM libellus in arbitrarijs iudicijs neceſſarius ſit, aut qualiſqualis petitio.

1 QVAERO decimooctauò,an corã † hoc iudice, qui arbitrio ſuo procedere poteſt,ſit neceſſarius libellus & litis conteſtatio? Et neceſſaria hæc non eſſe affirmauit Ioan.Monachus in cap.vlt.de here.in 6.Rom.conſ.519.in fin.poſt Rotam Romanam, inquiunt enim,hæc non fore neceſſaria,quando iudex ſola veritate inſpecta procedere poteſt.&.ideo docuit Iaſ.in.§.præiudiciales, nu.
2 3.inſt.de act.† libellum & litis conteſtationem neceſſariam non eſſe in cauſis ſummariè tractãdis.Card.in clem.ſæpe.q.13.de verb.ſign Scala
3 Patauinus lib.2.de conſil.ſapientis.c.9.† idem quando proceditur ſine ſcriptis,ſic Iaſ.cõſ.1.2.
4 col.vlt.lib.3 ſic & in † cauſis executiuis.Socin.iun.conſ.75 nu 1.lib.2.vbi latè: quare reſpõdit
5 Neuiz.conſ.32.nu.7.† libellum nõ eſſe neceſſarium in cauſis,quæ coram Prętoribus villarum tractantur,cùm procedatur ſine ſolennitate,&
6 ordine iudiciario.Hinc videmus † coram arbitratore(qui huic iudici noſtro æquiparatur)ſine libello & litis conteſtatione procedi. gl.in l.ſed & ſi ſeruum.§.ſi quis iudex.ff.de recep.arb.Alex.l.1.nu.15.de leg.2.qui alios in hãc ſen
7 tententiam retulit,nec ſanè mirum,quia hę † ſoléonitates partium conſenſu poſſunt remitti Iaſ. §.oĩum.nu.35.Inſt.de act.Afflı.deci.191.nu.7.

Declaratur primò non procedere, quò ad
8 † qualemqualem petitionem.ſic Alex.conſ.50. nu.6.lib.2.Soc.ſen.cõſ.54.nu.2.lib.4.qui poſt omnes in clem.ſæpe,de verb.ſign.inquit,qualem qualem petitionem eſſe neceſſariam in quauis cauſa quouis modo tractanda.idem affirmauit Signor.cõſ.111.nu.7.qua de re dixi in trac. Recuperandæ poſſ.remedio 15.nu.241.242.& & in hoc etiam caſu poteſt defendi ſnĩa Bar.in extrauag.ad reprim.in verbo ſummariè.nu.2. dum aſſirmauit in cauſis ſummariè tractãdis neceſſarium fore libellum.nõ me latet tamen Romanum in repet.l.1.nu.5.ff.de arbit.intellexiſſe Bar.cum cauſa maximi eſt momenti, ſecus ſi parui,vt apud eum.

SVMMARIVM.

1 *Iudex, cui datum eſt arbitrium, an cauſa cognita procedere poſſit.*
2 *Cauſa cognitionem in multis verſari.*
3 *Citationem eſſe neceſſariam in cauſe cognitione.*
4 *Cauſa cognitionẽ requirere,vt iura partium examinentur.*
5 *Cauſa cognitionem poſtulare iuris ordinem.*
6 *Tempore opus eſſe, vt omnia rectè gerantur.*
7 *Sententiam præcipitanter latam,eſſe nullam.*
8 *Cauſa cognitionem requirere, vt termini probationum ſtatuantur.*
9 *Cauſa cognitionem poſtulare,vt audiantur partiũ exceptiones & replicationes.*
10 *Cauſa cognitionem maximè ſcrupuloſam neceſſariam minimè eſſe,cùm iudex liberum arbitrium habet.*

QVAESTIO DECIMANONA.

CAVSAE COGNITIONIS REquiſita enumerantur, & quando neceſſaria illa ſit in iudice, qui arbitrium, vel liberum, vel regulatum habet.

1 QVAERO decimononò an † cauſa cognita procedere debeat hic, qui ſuo arbitrio cauſam finire poteſt? & eſſe neceſſariam cauſæ cognitionem affirmarunt Bart. in l. cum hi. §. vult igitur, nu. 1. & ibi Ang. ff. de tranſac. & conſi. 166. nu 5. lib. 1. Bal. in l. quid ergo. §. pęna grauior, col. 2. ff. de his qui not. infam. & in trac. ſtatutorum in verbo Arbitrium, verſic. ſtatutum vel conſuetudo dat iudici. Amodens de Caſtel. in tract. ſyndi. nu. 145. Brunus de conſtitutionibus & ſtatutis in verbo Arbitrium, verſi. ſtatutum vel conſuetudo; & Petrus Benintend. conclu. 31. adferri ſolét text l. 1. §. expilatores. ff. de effra. & expil. & l. creditor, in fi. ff. manda. & l. hodie, de pœ-
2 nis. quibus accedo. Cauſę autem † cognitio in multis verſatur, & magni dicitur eſſe pōderis. Marſil. l. qui cędē, col. 4. 5. ff. de ſicar. & in ſing.
3 648. Cauſę cognitio. Verſatur enim † primò in citatione adhibenda. Bar. in l. cauſę, in §. cauſa cognita. ff. de minor. & in l. prolatam. C. de ſenten. & interloc. omn. iud. Alex. l. qui Romę. §. Augerius, de verb. oblig. Oldra. conſi. 227. De toto themate. Gozad. conſi. 2. num. 15. & conſi. 92. num. 13. verſi. & primò. quare iure ſuprà affirmauimus hanc citationem neceſſariam hoc caſu fore.

4 Secundò in cauſę cognitione † exigitur, vt litigantiū iura exaudiantur, vt reſpondit Soc. ſen. conſi. 32. col. pen. verſi. Secundò ex regula gloſſę. libr. 1. & ante eum Signorol. conſi. 203. nu. 5. Marſi. ſingu. 328. Exigitur & tertiò in co-
5 gnitione † cauſę, vt ordo iudiciarius obſeruetur: nec enim feſtinanter & ex abrupto procedi debet. Butr. c. auditis. 2. de elect. Iaſ. in l. ſed ſi hac. §. prętor ait. ff. de in ius voc. & clarè So-
6 ci. ſen. d. cōſi. 32. col. pen. † tempore enim opus eſt, vt rectè, & maturo conſilio res agantur. c.
7 ponderet. 50. diſtin. Hinc dicimus † ſententiam pręcipitanter latam, eſſe nullam. Bar. l. prolatā, num. 5. C. de ſent. & interloc. omn. iud. & infrà q. 37 alia adſeram.

Accedit quartò in cauſę cognitione fore om-
8 nino † neceſſarium, vt termini ſtatuantur, intra quos poſsint partes ſuas adferre probationes. Signorol. d. cōſi. 203. nu. 5. Caſtr. in conſi. 284. In cauſa quę vertitur coram D. Vicario caſtri Anglaris. colum. 2. lib. 1. verſatur enim plenior cauſę cognitio in probationibus, quàm in ordine iudiciario, vt poſt Abbatem conſi. 50. col. vlt. lib. 1. reſpondit Dec. conſi. 96. num. 1. Vlti-
9 mò in cauſę cognitione exigitur, † vt hinc inde adducantur exceptiones & replicationes, ſi quas adducere volunt partes: ſic Caſtren. in. l. nam & poſteà. §. ſi damnetur, de iureiur. Ruinus conſi. 127. nume. 19. lib. 5.

Declaratur nō procedere in iudice, qui libe-
10 rum & abſolutum arbitrium habet; is enim ſine cauſę cognitione procedere poteſt, ſic Bar. intelligo in conſi. 83. Punctus, nu. 2. verſi. videndum eſt, lib. 1. ex glo. in l. ictus fuſtiū. de his qui not. infa. & Bar. ſunt ſecuti Io. de Anan. c. pen. col. pen. de accuſ. Alex. conſi. 189. in fine lib. 6. Fel. c. 1. nu. 86. de conſtit. Socin. Sen conſi. 121. col. 1. verſi. Poſtremo lib. 3. his accedit Petr. Benintend. concluſ. 31. nu. 3. qui intelligit, de ſcrupuloſa cauſę cognitione. Loquitur enim Bart. in eo, qui de facto procedere poteſt, quod eſt idem cum illo, qui poteſtatem abſolutam & liberum habet arbitrium, vt ſuprà explicamus q. 7. numer. 69.

SVMMARIVM.

1 *Iuramentum calumniæ remittere an poſsit iudex, qui ſuo arbitrio rem cognoſcit.*
2 *Iuramentum calumniæ iuris diuini eſſe.*
3 *Iuramentum calumniæ in omnibus cauſis eſſe praeſtandum.*
4 *Iuramentum calumniæ conſuetudine tolli nō poſſe.*
5 *Iuramentum calumniæ partium conſenſu remitti.*
6 *Statutum Brixiæ in ciuilibus cap. 17. De iuramento calumniæ, declaratur.*

QVAESTIO VIGESIMA.

QVOD IVRAMENTVM CALVMnię in arbitrariis iudicis neceſſarium ſit, & quid cęteris cauſis: ac inibi legem municipalē Brixienſem explicatam.

1 QVAERO vigeſimò, an † iudex hic noſter remittere valeat coram eo litigantibus iuramentum calumnię? Et non
2 poſſe opinor. nam iure † diuino introductum eſt, vt probatur Exodi cap. 22. Si quis commendauerit amico pecuniam, aut vas in cuſtodiam, & ab eo, qui ſuſceperat, furto ablata fuerint; ſi inuenitur fur, duplum reddet, ſi latet fur,

tet,fur, dominus domus applicabitur ad deos, & iurabit quòd non extenderit manum in rem proximi ſui ad perpetrandam fraudem tam in boue, quàm in aſino, & oue ac veſtimento, & quidquid damni inferre poteſt,ad deos vtriuſque cauſa perueniet:& ſi illi iudicauerint, duplum reſtituet proximo ſuo. qua lege ſacroſan ĉta adductus Barto. in extrauagan. ad reprim. in verbo. Et figura iudicij, num.11.quòd etiam ſi data eſt poteſtas & arbitrium iudici procedẽdi in cauſa ſummariè & ſine figura iudicij,non tamen poteſt remittere iuramentum hoc calumniæ quam quidem iuris ſententiam clarius probat tex.clem.ſæpe.§.citationem.& ibi Card.& Natta de verb.ſignifi.& idem annotarunt Matthæſyl:not.65. Nota quòd ſtatutum, & Curt. ſen.in l.1.nume.1.C.de iureiuran. propter ca-
3 lum.dando,qui omnibus cauſis † iuramentum calumniæ præſtandum eſſe cenſuit, & in cauſis beneficialibus affirmauit Vantius in tract nullitatum in titulo De nullitate ex defectu proceſſus,nu.29.poſt Rotam,quam citat, huc ſpectat quod poſt Cynum ſcriptum reliquit Practicus Papienſis in forma libelli pro actione reali, in verbo per ſacramentum calumniæ, nu.8.
4 † conſuetudine fieri non poſſe,vt in cauſis per tractandis calumniæ iuramentum omittatur: quoniam huiuſmodi conſuetudo iuri contraria eſt,intelligo iuri,hoc eſt,diuino, qua ratione idem dicendũ eſt,nec ſtatuto hoc effici poſſe,id quod clarè affirmarunt Matthæſyl.d.notab 65.Cur.ſen.in l.2.in prin.nume 6.C.de iureiur.propter calum.dan.& Rolan. à Valle cõſil.71.nume.10.lib.1.eſt ergo dicendum, omiſſum iuramentum calumniæ, ita acta & proceſſum,hoc in caſu, vt & in cæteris vitiare, iuxta cap.1.in verbo propter omiſſum, de iuramen.
5 calum.in 6.quod verum eſſe†intelligimus,niſi ab vtraque parte omiſſum ſit; ſi quidem tacitè inter partes ipſas remitti poteſt,ita relati interpretes præſertim Practicus Papienſis, & Vantius,quibus accedit Ferratius caute.12. Si quis, quamobrem vt proceſſus infirmetur, petẽdum eſt à patre iurari debere; quia ſi pars requiſita non iurabit,proceſſus nullus declarabitur, quod non continget, ſi iurari non petatur, atque ita
6 declarantur†ſtatuta,quæ requirunt iurandum eſſe de calumnia.quod ſtatutum extat Brixiæ in
17 ciuilibus,cap.17.ſub rubri.† De iuramento calumniæ & eius forma, vbi etiam in fine hoc requiri videtur,ex illis verbis;& quandocunque petitur,præſupponitur verè petitionem,

SVMMARIVM.

1 *Inſtantia iuris communis ſeruanda an ſit coram iudice, qui ſuo arbitrio cognoſcit.*
2 *Bar. in l.ſi lege.ff.locati.declaratur.*
3 *Soci ſen.conſi.95.colum:2.lib.2.explicatur.*
4 *Legem remittentem ordinem vnius legis, alterius non cenſeri remittere.*
5 *Statutum de conſilio ſapientis,locum habere etiam in cauſis ſummariè tractandis.*
6 *Statutum 3.Papiæ in ciuilibus,de cauſis ſummarijs declaratur.*
7 *Arbitrio dato ad certum tempus vſque, cauſæ inſtantiam prorogari non poſſe.*
8 *Iudicem ex ſuo arbitrio ſimplici poſſe inſtantiam prorogare.*
9 *Iudicem poſſe inſtantiam prorogare,cum ex reſcripto datus eſt,vt ſuper inſtantia prorogatione cognoſcat.*
10 *Inſtantiam non prorogare iudicem datum ad abſoluendum vel condemnandum.*
11 *Liberum arbitrium abſoluendi & condemnandi, qui habet,inſtantiam prorogare non poteſt.*

QVAESTIO VIGESIMAPRIMA.

QVANDO IVDEX ARBITRIVM habens, cauſæ inſtantiam prorogare valeat,enucleatum: ac Bartoli, Socini, & nonnullorum interpretum loca expenſa & declarata.

1 QVAERERO vigeſimoprimò,an hic† iudex, qui ſuo arbitrio procedere poteſt,teneatur præfixam à iure communi inſtantiam ita ſeruare, vt eam prorogare minimè poſsit? qua in re tres caſus diſtinguendi atque cõſtituendi ſunt.Primus eſt,cùm datum eſt liberum arbitriũ procedendi & condemnandi,vel abſoluendi: tunc crebrius affirmant noſtri interpretes, neceſſarium fore ſeruare vel inſtantiam,vel terminum iuris:nam ad libitum prorogare eam non poteſt.ita Alex.in l.qui Romæ.§.Callimachus,in fi.& ibi Iaſ.nume.17.& Soc.nu.14.de verb.oblig.idem Alex. conſi.50.nu.5.lib.2.Fel.cap.cùm olim,num.9. de offic.deleg.& Gramma.voto 31.nu.17.Brunus tract.De cõſtitutionibus & ſtatutis,in verbo Arbitrium,verſicu.ſtatutum concedens arbitrium.

Contrariam ſententiam,hunc iudicem inſtãtiam prorogare poſſe, viſus eſt probare Roma. conſi.322.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

conſ.322. In caſu propoſitæ. colum.2.verſ. Se-
cundò & hoc.& Soc.ſen.conſ.95. colum.2.ver
ſic ad vltimum reſpondetur.lib.5. & Fel.c.ve-
nerabilis.num 3.de iudicijs.Marſi. in Prac cri
minali.§.conſtante.num.29.affirmant.n.quòd
etiam ſi quis latiſſimum habeat arbitrium, tene
ri tamen ſeruare inſtantiã à lege pręfixam. ſed
euitari fortè poſſunt hæ Roma Soci.& Fel.tra
ditiones;vt Rom.& Fel.malè ſentiant,cũ Bar-
2 toli authoritate nitatur† in l.ſi lege.ff.locati.q.
quidẽ in eo ſolo caſu loquitur, cùm datum eſt
arbitrium in condẽnando & puniendo,nec.n.
loquitur Bar. de pleno arbitrio dato tam in cõ
demnando quàm in procedendo.quare Fel.in
3 d.c.cum olim, rectius ſenſit,† Socin.autem d.
conſ.95.colum.2.loquitur quando in eadem le
ge municipali,ex generali,immo vniuerſali ſta-
tuto inſtãtia eſt præfixa,& deinde ſubſequitur
ſtatutum dans liberum arbitrium: nam ſecun-
dum hoc ſtatutum, vt in eodẽ volumine inſer-
tum ab illo generali declarationem recipit, ex
doct.Bar.l.prætor.§.eritq;.in fi.vi bono.rapt.
quam citat Soci. & idem cum Socino affirma-
uit Alex.conſ.50.in fi.lib.2. qui eandem Bart.
doctrinam attulit & declarauit.ſic pariter lo-
quitur Ang.in l.1.in fi.ff.de mil.teſtam.& ſi de
ſimplici arbitrio loquatur Ang.ad cuius rei cõ
firmationem accedit illa rõ, qua vſus eſt Bar.in
4 l.1.§.1.ff.quod vi aut clam.ꝙ & ſi† lex vna or
dinem vnius legis remittat, non tamen cenſeri
remiſiſſe ordinem alterius legis.Simile diffinit
Scala Patauinus lib.2. de conſilio Sapientis.c.
5 3.dum ſcribit† ſtatutum de conſilio ſapiẽtis ha
bendo,locũ habere in cauſis ſummarijs ex ſpe-
ciali altero ſtatuto tractandis.& Bar.doctrinam
d.§.eritq; differentia,declarat. Et exemplum
6 adferri poteſt† in ſtatuto Papiæ nu.3. in ciuili-
bus,ſub rub. De quibus caſibus ſummariè co-
gnoſcatur.quo conſtitutum eſt pluribus in cau
ſis ſummariè eſſe procedendum, in illis tamen
caſibus locum habet conſilium ſapientis ex ſta-
tuto.1.verſi.De commiſſione fienda cõſultori.
7 Declaratur non procedere,† quando limita
tè liberum hoc arbitrium vſque ad certum tẽ-
pus fuiſſet datum. ſic poſſunt ſaluari doctrinæ
plures doctorum ex d.l. ſi in lege.ff. locati. &
in q.ſequenti in tertia declaratione vno verbo
attingam.
8 Secundus eſt caſus,† quando eſt ſolùm datũ
arbitrium ſimpliciter,tam in condẽnando ſcili
cet quàm in procedendo, tunc poteſt vel coar
ctare vel prorogare inſtantiam, vel etiam non
ſeruare.ſic quam plures, quos ſtatim referam,
ſumpto argumẽto à ſenſu contrario ſuæ doctri
næ & egregiè in terminis ſcribit Franc.Aret.in
d.l.cum ſtipulatus ſim mihi ò Procule,primo no
ta.de verb.obl.Confert quod decidit Rota de
ci.2.de reſcrip.in nouis, inſtantiam & iuris ter
minos neceſſariò non ſeruari à iudice, qui ſine
figura iudicij, & ſola veritate inſpecta cogno-
ſcere debet. vbi latè plura habentur de termi-
norum obſeruatione. Hinc infertur malè ſen-
ſiſſe Petrum Beninten. concluſione 31. in fine.
dum ſcribit, fuiſſe aliquando deciſum, non li-
9 cuiſſe iudici† inſtantiam prorogare,cum Pon-
tifex ad preces partis reſcriptum dediſſet,vt iu
dex ſuper prorogatione inſtantiæ ſuo arbitrio
procederet.immo ego ſentio potuiſſe proroga
re, cùm in ſpecie ſuper illa cauſa ei datum eſſet
arbitrium à ſuperiore,qui potuit iuri commu-
ni derogare.quin? vbi prorogari nõ potuiſſet,
nullius effectus reſcriptum fuiſſet.
10 Tertius eſt caſus quando eſt† datum ſolũ ar
bitrium in condẽnando,& puniendo, tunc ſer
uare tenetur iuris cõmunis inſtantiam.ſic Bar.
in l.ſi in lege,ff.locati,& clarius Bal. in l.obſer
uare.§.proficiſci.q.11.ff. de offi.proconſ. Paris
de Puteo in trac.ſynd. in tit.de arbitrarijs eo-
rum nu.5.& Amodeus in tract.ſyndic.nu.147.
Alex.d.l.qui Romæ.§.Callimachus, in fin.vbi
Iaſ.nu.17.& Soc.de verb.obl.idem Soc.conſi.
195.colum.2.in fi.lib.2. & conſi.99.colum.3.in
princi.lib.2.Fran.Aret. in l.cùm ſtipulatus ſim
mihi ò Procule,primo not.de verb.obl. illa eſt
ratiò,quia hic arbitriũ eſt ſeparatim & diuiſim
appoſitum,& conceſſum quò ad condẽnandũ,
ſicq; ꝙ ad deciſoria,non autem, quò ad modũ
procedendi,vt in caſu præcedenti.
11 Extenditur hic caſus,vt procedat,† etiam ſi
eſſet dictum,ꝙ liberum & abſolutum habeat ar
bitrium in condemnando.ſic Baldus conſi.70.
Sicut proponitur, in prin.lib.3. ratione ſtatim
ſuprà relata.

SVMMARIVM.

1 *Inſtantiam præfixam non eſſe in cauſis iudici arbitrarijs.*
2 *Perpetua cenſentur, quæ limitatum tempus non habent.*
3. *Inſtantiam non dari in cauſis ſummariè tractãdis.*
4 *Inſtantia coram arbitrio quæ.*
5. *Iudex, qui arbitrio ſuo procedere poteſt, cui æquiparetur.*
6 *Iudex aſſumptus in extraiudicialibus perpetuò iudicare poteſt.*
7 *L.vlt.§ ſed & ſi quis.C.comm de lega.egregiè explicatur.*

b filij

8 *L. filij mater §.1. ff. ad S.C. Tertul. declaratur.*
9 *Iudicem aſſumptum ad diffiniẽdum controuerſiam ab vltima voluntate pendentem, intra annum iudicare debere.*
10 *Arbitrium collatum in alterum ex contrahentibus finire cum primùm iudicare potuit, & non iudicauit.*
11 *Arbitrari potuiſſe & non eſſe arbitratum, dicitur quis ſub arbitrio iudicis.*
12 *L. quod ſi nolit. § ſi quis ita. ff. de ædil. edicto. explicatur.*
13 *Actionem ex edicto ædilitio duobus modis conſiderari.*
14 *Inſtantiam & terminum clarè præfixum cauſa obſeruandum eſſe.*
15 *Inſtantia qua in eſſe debeat cùm ſuper re tempore peritura iudicandum eſt.*

QVAESTIO VIGESIMASECVNDA.

DE INSTANTIAE OBSERVAtione in cauſis arbitrarijs, tam ſuper contractibus quàm vltimis diſpoſitionibus non inelegantar diſſeritur.

QVAERO vigeſimoſecundò, poſteaquam diximus, iudicem noſtrum certis caſibus obſeruare debere præfixam à iure communi inſtãtiam, ab re nunc
non eſſe exiſtimo, quærere, an in caſibus his iudicium arbitrio finiendis, ſit aliqua à iure præfixa inſtantia? Doctores noſtri in l. ſi quis arbitratu, de verbo. oblig. dum diſputant, intra quod tempus arbitrator ſuum proferre debeat arbitrium, aliqua, quæ ad rem conferunt, ſcribere videntur. Ego, vt controuerſiam hanc finiam,
1 regulam conſtituo, † nullam eſſe his caſibus à iure præfixã inſtãtiam, quare perpetua hæc erit
2 iudicandi poteſtas. Nam ea † parpetua præſumuntur, quæ & ſi temporalia ſint, non tñ habent tempus à iure præfixum; vt probat. l. ſufficit, de cond. indeb. & l. iurisperitos. ff. de excuſa. tuto. quod multis cõprobarunt Fel. & Dec. in c. ex litteris, de conſt. ille nu. 8. iſte colu. vlt. & alios congeſsit Tiraq. tract. de retractu conuentio. §. 2. glo. 1. nume. 39. & hac ratione vſus fuit clarè Zaſius in d. l. ſi quis arbitratu, nu. 20. de verb. oblig. quo loci Soc. num. 33. verſ. Si autem aſſumũtur. ſcribit in iudicialibus verè nullam hoc in caſu præfixam eſſe inſtantiam. ſic &
3 in † cauſis ſummariè tractandis, non dari formalem inſtantiam ſcribit Purpu. l. admonendi. nu. 58. de iureiur. Nec huic concluſioni aduerſantur, quæ in contrariam ſñiam mouit Baldus
4 qui eius opinionis fuit, † inſtantiam eſſe triennalem poſt litem conteſtatam, vt in arbitrio, ex l. ſed qui compromiſſum. ff. de arbitris. lite verò non conteſtata perpetuam eſſe, ex auth. ſi tñ C. de tempor. appella. nã hæc iura, vt rectè ſcribit Socinus cum de arbitro loquãtur, malè ad
5 caſum noſtrum adaptari poſſunt; cum † iudex hic noſter arbitratori potius quàm arbitro æquiparetur. & regulam noſtram ſic probarunt Alex. Imo. & alij nonnulli, quos eſt ſecutus Soci. d. l. ſi quis arbitratu. nu. 33. & ibi Ambroſius Opizonus nu. 77. in fi. & clarius Boer. q. 283. nume. 8. Gozad. conſ. 100. nu. 14.

Extenditur hæc regula, vt procedat, etiam
6 † quando aſſumitur hic iudex (qui arbitratoris nomen obtinere poteſt) in actibus extraiudicialibus, vt purà in contractibus, tunc is perpetuò poteſt inter pares, qui eum elegerunt, controuerſiam diffinire & in ea arbitrari; ita crebrius noſtri affirmant, vt teſtatur Iaſ. d. l. ſi quis arbitratu. num. 24. verſ. Tertium principale. de verb. obli. qui infinitos propè huius ſententiæ retulit. & eo loci idem docuerunt Soci. num. 34. & Zaſius num. 35. vtuntur ratione iam relata, ex d. l. ſufficit, de cond. indeb.

Nec huic ſententię aduerſantur, quę cõſiderata fuerunt à Bar. qui, vt præcitato loco ſcribit Iaſ. contrariam opinionem tuetur, hanc poteſtatem ſcilicèt arbitrandi triennio fieri. nam
7 tex. † l. vlt. § ſed & ſi quis. C. cõmunia de lega. qui à Bar. parpẽditur, ſolùm in vltimis diſpoſitionibus procedere poteſt; nec aliqua ratione ad contractus ſe ſe adaptare poteſt, cùm in contractibus ab arbitratoris perſona nõ recedatur d. l. ſi quis arbitratu. & tñ in caſu. d. §. & ſi qs, eo electo non arbitrante facultas legatario defertur. Accedit illa ratio, quia, ſi in cõtractibus intelligeretur is tex. §. ſed & ſi qs, ſequeretur, illã arbitrandi facultatem conferri in perſonã alterius contrahentiũ, contra l. quod ſæpe. §. 1. ff. de contrah. empt. & l. in vendentis. C. eo. cũ in caſu. d. §. ſed & ſi quis, eo alecto non arbitrãte arbitrandi facultas alteri partium, hoc eſt legatario defertur. Non quoque difficultatem fa
8 cit. l. † filij mater. §. 1. ff ad S.C. Tertul. quoniã, vt rectè conſiderauit Iaſ. in d. l. ſi quis arbitratu. num. 24. in fi. ibi filius propter duo dicitur perfectè nolle. Primò, quoniam iam declarauit nolle adire deinde, ſi lapſus ſit annus, intra quẽ poteſt illam ſuam repudiationẽ reuocare, ex l. vlt. §. ſimiliq; modo. C. de iur. delib. annus ergo iſte non eſt propriè datus ad demonſtrandum filiũ illum repudiaſſe, cùm iam repudiaue

rit,ſed ad voluntatem reuocandum,ſicq; ad pę nitendum:at in caſu iſto vnum tantum conſide ratur,temporis ſcilicèt lapſus.

Declaratur primò non procedere, quando
9 † iudex iſte aſſumeretur ad diffiniendam extraiudicialem controuerſiam ob vltima voluntate pendentem, tunc anno finitur arbitrandi tempus,dicta.l.vltima.§.ſed & ſi quis.C.commun. de lega. quam declarationem probant omnes.

Declaratur ſecundò, non procedere, quan-
10 do † alter contrahentium aſſumeretur ad arbitrandum extraiudicialiter ſuper contractu,inter eos celebratos. nam tunc arbitrandi hęc poteſtas finitur cùm primum is arbitrari potuit, & arbitratus non eſt, ita cenſuit Angel.& cum eo alij plures, quos retulit Iaſo.d.l.ſi quis arbitratu,nume.24.verſi.ſucceſſiue,ex.l.hęc venditio.in princ.ff.de contrahen.empt.Si ergo nullum extitit impedimentum quo minùs arbitrari poſſet,arbitrandi facultas extincta eſt,verùm adhuc non explicat clarè Angelus quando is
11 dicatur poſuiſſe † arbitrari, & arbitratus non eſt.Ego intelligo relinqui iudicis arbitrio,qui rei & facti qualitatem, ac etiam tempore perpenſis cognoſcet, quid in cauſa fuerit quominus arbitrari potuerit. Nam,cùm hoc ex facto côtingat à iure certo diffiniri minimè potuit, vt infrà dicemus lib.2.in caſu 157. Non aduerſantur nunc iura perpenſa à Bartolo,qui in d.l.ſi quis arbitratu,docuit hoc caſu ſexaginta dies à iure eſſe præſtitutos ad arbitrandam, & cum Barto.ſenſerunt Bald.in.l.mulcta,de con di.& demonſtr.Imola Comen.Caſtren.& Alexan. vt retulit Iaſo.d.l.ſi quis arbitratu nume. 24.verſiculo ſucceſſiuè. Non inquam, obſtat
12 † l.quòd ſi nolit.§.ſi quis ita.ff. de ædilio edicto, quoniam id ſolùm intelligitur procedere in redhibitoria actione, quæ ſui natura habet præſtitutum tempus illud ſexaginta dierum: quod ſanè tempus ſua conuentione partes immutare & perpetuum reddere poſſunt, vt ibi probatur,& affirmarunt Iaſ.d.l.ſi quis arbitratu,num.24.Soc.ſen.conſi.vltimo in fine lib.3. Socinus iunior conſi.143.num.52.lib.1. Cagnolus.l.2.nume.78.C.de pact.inter empt. & vendi. Didacus Couar.lib.1.varia.reſolu.cap.9.nume.4. non ergo hic textus Bartoli opinionem probat,quamquàm Alexander hanc Angeli declarationem reprehendat, quòd perperam docuerit, redhibitoriam ſexaginta diebus concludi,cùm ſemeſtre concedi ſoleat.l.cũ ſex.l.ſciendum.§.vlt.ff.de ædil.edicto. Angelum tamen rectè tuentur Soci.& Iaſon affirmantes,redhibitoriam,quæ ob vitij & morbi cauſam conceditur,ſex menſibus finiri.d.l.cum ſex.redhibitoriam verò,quæ datur ratione diſplicentiæ,ſexaginta diebus terminari,ſic intelligentes d.§. ſi quid ita, qui ſingularis habetur in hac re à Ludo:Rom.ſing.705.Vendo tibi,& ſing.769. Emo à te, quem ſenſum verum puto ; & ea ra-
13 tione comprobo,quòd†actio ex ædilitio edicto duobus modis conceditur.Primo,ratione morbi vitijque,altero ob accidens aliquod prę ter morbum,vt ob ornamenta, quæ præſtanda erant,vel ob aliam cauſam,ſi non placeret emptori: ob cauſam ergo morbi ſemeſtre conceditur, ob alias cauſas trimeſtre, ſeu ſexaginta dies,vt probat.l.ſi venditor,&.l.Aediles, de ędil. edicto. Non tamen ignoro Romanum intellexiſſe d.§.ſi quid ita,tempus ſexaginta dierum effectuali redhibitioni,non autem ſimplici declarationi pręfixum fuiſſe,quę ſanè conſideratio leuis eſt,vt rectè animaduertit Alex.d. l.ſi quis arbitratu, nume.16.quia eò ipſo quòd redhibet,declarat ſuam voluntate eſſe,rem illam ſibi non placere.l.Paulus reſpõdit.ff. rem ratam habe. quod intellexit Iaſon quando à redhibitione incipit, non ſi à declaratione effectualis rehibitio ſecuta nõ eſt, quod falſum opinor,quoniam eò ipſo,ꝙ iſte declarauit intra ſexaginta dies rem ſibi nõ placere, locus factus eſt redhibitioni, & ſtatim, ac deinde qñcunq; poteſt rem apud ſe retrahere ; nõ eſt ergo ꝙ in hoc tex.fundamentum conſtituant Bart. & ſequaces, cęteras declarationes & intellectus ad d.§.ſi quid ita,ex induſtria ſilentio inuoluam.

14 Declaratur tertiò regulam hanc†noſtram nõ procedere quando clarè & expreſsè datũ eſſet arbitrandi iudicandiq; tempus,id, quod dubio probabili caret.nam ita probat.l.ſi cum dies.ff. de arbitris. & in noſtra ſpecie ſic Zaſius.d.l.ſi quis arbitratu,num 36.verſic.Limitata hanc,id quod vel à partibus ipſis, certis caſibus effici poteſt,vel à ſuperiore,qui adiri poteſt,vt iudicem hũc cogat; alioqui negligentem arbitrari:vt ſenſit Zaſius d.nu.36.verſic.Limitate tertio,& ante eum ibi Socin.nume 34.verſic. quę omnia & ibi ante eos Alexan.num.17, & ſuprà in quęſt.pręcedenti attigi.

15 Declaratur quarto non procedere,† qñ arbitrium proferendum eſſet de re tempore peritura,vel ex dilatione imodica magnom detrimẽtum allatura,nam,tunc ineſſe dicitur tanti temporis inſtantia arbitrio boni viri,qua poſsit ſine dãno controuerſia finiri, ita Boer.d.q.283. nu.9. ex l.itẽ ſi minus.§.vlti.ff.de arbitris poſt Io.de Ana.conſi.19.col.1,verſi. circa ſecundũ.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Conſilium ſapiẽtis an requiratur in cauſis arbitrarijs.*
2 *Iuſiurandum à iudice non præſtari, quòd ſapientis cõſilium habebit.*
3 *Conſilio ſapientis cauſam commiſſam reuocari poſſe.*
4 *Conſilio ſapientis non expectato, iudicem interdum iudicare poſſe.*
5 *Iudicem litem ſuam facere, ſi iniquum conſilium ſapientis ſequatur.*
6 *Conſilium ſapientis malum, iudicem excuſare cum ſtatuti diſpoſitione illud ſequi debet.*
7 *Clauſulam compromiſſi, pronuntietur ex conſilio ſapientis nihil operari.*
8 *Iudicem arbitrium procedendi habentem, remoto proceſſu cauſam diffinire.*
9 *Iudices imperitos iure communi non arctari habere conſilium ſapientis.*
10 *Iudicem illiteratum eſſe poſſe.*
11 *Conſilium ſapientis fore neceſſarium, ita diſponente ſtatuto.*

QVAESTIO VIGESIMATERTIA:

EXPLICATVR QVANDO SApientis conſilium arbitrariis iudicis neceſſarium ſit, & quando in illiterato iudice, & de ſtatutis illud conſilium requirentibus.

QVAERO vigeſimotertiò, an hic iudex, qui ſuo arbitrio procedere po-
1 teſt, teneatur † iuriſperiti conſilium ſumere? Et teneri ſentit gloſſa, & ibi expreſsius Butrius & Card. Alexan. in cap. vt debitus, in verbo ex rationabili cauſa, de appell. quæ ſanè gloſſa poſteaquàm dixit rõnabilem cãm deferendi appellationi, eſſe iudicis arbitrio: ſubiicit, hunc iudicem habere debere ſapientis conſilium, ſi dubitet. idem cenſuit ipſemet Butrius in c. 1. col. 8. de conſt. quẽ ſecutus eſt Marſil. conſi. 15. nu. 17. conſi. 20. nu. 55. & cõſi. 63. in fine lib. 1. adducuntur argum. l. qualem ff. de arb. & ex ratione cap. ne innitaris, de conſtit. Verùm, aliter ſentiunt Abb. in d. c. vt debitus, nu. 28. poſt Spec. & Vincen. quos citat. idẽ placuit Bal. conſi. 170. ad euidentiam præmittẽdum, lib. 3. Ang. conſi. 288. ſed nunc, latè Scala Patauinus lib. 1. de conſilio ſapien. cap. 20. nam (inquiunt iſti) iure cautum nõ reperitur, iudicem teneri habere alterius conſilium, cum poſſit interpretari legem quò ad cauſam per eum decidendam, ex l. vnica. C. de profeſs. qui in vrbe Conſtan. lib. 12. & tradit Inno. in c. cùm ſpeciali, de appell. Nec enim (vt Scala d. c. 20. ſcri-
2 bit) in forma † iuriſiurandi quod à iudice præſtatur, conſtitutum eſt, conſilium hoc ſapientis aſſumendum eſſe, immo hanc opinionem probat d. l. qualem, de arb. qua probatur, arbitriũ non Prætoris, ſed propriam voluntatem ſequi debere. alioqui ſuum non eſſet, ſed alterius arbitrium, vt noſtro caſu: Accedit, quia (vt dice-
3 bat Decius) ſi cauſa eſſet commiſſa ſapientis conſilio, à iudice reuocari poſſet, etiam inuitis & reluctantibus partibus, ex doctr. Bal. in l. ex illo. C. de appell. & confert l. ad Principem ff. appel. immo ſcribit Ang. in d. l. ad Principem,
4 † iudicem iudicare poſſe non expectato ſapientis conſilio, idem Ang. in l. 1. C. de rela. ſequitur ergo non teneri ab initio committere cau-
5 ſam conſilio ſapientis. Confert & illud, † iudicem non teneri ſequi ſapientis conſilium iam habitum, vt ſenſit Bar. in l. ſi conuenerit, de re iud. & latè hanc tuetur Scala. d. lib. 3. de conſi. ſapientis c. 25. non excuſari, ſi malum cõſilium imperiti ſecutus ſit; vt affirmarunt Butr. in c. ex literis, de ſponſa. Bar. l. in bonorum, in fi. de bon. poſſ. & Ang. in l. filiusfa. in fi. de iud. Bal. Caſtren. Sal. & alii in l. iuris ignorantia. C. qui
6 admitti. Quod ſanè conſilium † excuſaret, quãdo iudex iſte cogeretur illud habere, quæ ſanè rationes, ſi concludunt abſolutè ex iuris communis diſpoſitione iudicem non teneri ſumere iuriſperiti conſilium, quantò fortius non tenetur noſter hic iudex, qui non ex aliena voluntate & arbitrio, ſed ex ſuo iudicaſſe habet, quod perpulchrè confirmatur ex doctrina Specul. in titu. De arbitris. §. ſequitur, verſicu. Sed
7 quid ſi dicatur. dum ſcriptum reliquit, † clauſulam in compromiſſo poſitam, pronuntietur ſecundum conſilium talis, nihil operari. quoniam arctaret arbitrum pronuntiare ſecũdum illud conſilium, cum tamen liberam habeat poteſtatem arbitrari æquè vel iniquè. l. idem. Põpon. ff. de arbitr. & quamquàm aliqui in ea opinione fuerint, & quamuis Scala d. cap. 25. in fine probat eſſe aſſumendum eo caſu cõſilium hoc, attamen vno ore concludunt, non eſſe ſequendum neceſſariò; & fuſiùs idem Scala lib. 1. de conſilio ſapientis cap. vlt. fortius ergo in caſu noſtro dicendum eſt, cùm omnis poteſtas ſit penès iudicem hunc noſtrum. Accedit
8 illa ratio, hunc † iudicem ita cauſam hanc ſibi arbitrariam tractare debere, vt omnis proceſſus, ſi fieri poteſt, amoueatur. quare in cauſis

ſit

ſic ſummariè tractandis, ſapientis conſilium non exigitur, vti egregiè declarat Scala d.libro 2.de conſ.Sapientis.c.9.

9 Extēditur procedere, etiam † ſi iudex iſte literarum imperitus eſſet, vt ſunt Villarum Prætores. Nam nec iſti conſilium ſapientis habere coguntur à iure communi, vt ſcribit Scala Pamunus.d.lib.1.c.20.in fine de conſ. ſapien.ea
10 vſus fuit ratione, quia etiam † imperitus iudex eſſe poteſt.c.ſciſcitatus.§.illiteratus, de reſcr. quo loci Imo. & Fel. ſequitur hunc etiam literatum ab his cenſeri, quæ viro docto conuenire ſolent, & illiteratum poſſe eſſe iudicem, probat l.certi iuris.C.de iud.quæ egregiè declaratur à Coraſ.lib.5.miſcella.c.19.& à Rober.Aurelia.lib.3.ſenten. iuris cap.3.

Declaratur nō procedere, quando lege mu-
11 nicipali † generaliter conſtitutum fuiſſet, iudicem in omnibus cauſis, ſapientis conſilium ſumere debere.hoc caſu concederem eſſe ab hoc iudice noſtro aſſumendum: id quod probatur ex doct. Bal.in l.illa inſtitutio.ff.de hære.inſt. quam probauit Scala d.lib.1.de conſ.ſapien.c. vlt.in fin.nam, & ſi arbiter non teneatur (vt iā diximus) aſſumere conſilium ſapientis, attamē tunc aſſumet conſuetudine regionis ita ſuadēte: hoc tamen conſiliū neceſſariò hic iudex ſequi non tenetur, ſed vtile tantum erit ſecundū Scalam, vt cautius agat, & controuerſiam finiat.quæ.n.vtilis conſilii ſunt, probari, non autem ſequi neceſſariò debemus.l.2.ff.man. Scala d.lib.cap.20.in fine.

SVMMARIVM.

1 *Probationes neceſſarias reÿcere non poſſe iudicem in cauſa arbitrio ſuo terminanda.*
2 *Probationibus veritatem eluceſcere.*
3 *Iudicem ſecundum propriam conſcientiam iudicare non poſſe.*
4 *Probationes leuiores iudicem habentem procedendi arbitrium committere non poſſe.*
5 *Solemnitates recipiendi probationes prætermitti poſſe.*

QVAESTIO VIGESIMAQVARTA.

DECLARATVM, QVAS PRObationes iudex arbitrarias ſpernere poſsit.

QVAERO vigeſimoquartò, an hic iu-
1 dex poſsit omittere † probationes? Et poſſe, docuit Bald.in l.in fi.ff. de euictio.quem eſt ſecutus Amodeus de Caſtel.tracta.ſynd.nume.141. ſic Petrus Beintend. conclu.31.nume.4. illa eſt concludens ratio, quia
2 per probationes, negotii † veritas panditur, ſine cuius cognitione nulla omninò ferri poteſt vel debet ſententia, & ideo is Amodeus, qui ſuprà num.145. in fine affirmauit poſt Baldum in
3 l.milites, de teſtamen.milit. hunc † iudicem nō poſſe iudicare ſecundum propriam conſcientiam, ſed ex actis debere conſtare. idem cenſuit Paris trac.ſyndicatus titu.De arbitrariis iudicum, num.13.verſ.poteſtas, ſed hoc videtur dubium, quia ſi poteſt Princeps, vt tradunt Felin. cap.paſtoralis.c.quia verò, num.23.de offic. de lega. Dec. conſ.penul.nume.16. Gramm.deciſ. 62.num.31 Didacus lib.1.varia.reſol.cap.1. nume 7.ergo & ipſe poſſe videtur, ſed dicendum aſt in dubio non eſſe ei tributum liberum arbitrium, ſed vt vir bonus debet arbitrari. vir autem bonus iuxta legis diſpoſitionem iudicat, & lex vult ex probationibus eſſe iudicandum.

4 Declaratur primò quò ad † probationes leuiores, & quæ ita exactę non ſunt, vt cęteris in iudiciis, cum ſola facti veritate inſpecta agatur, vt in illis caſibus reſpondit latè Craue. conſ. 258.nume.19.poſt Aretin.conſ.61.colum.vlti. affirmat arbitratores poſſe credere leuibus probationibus, cùm ſola veritate inſpecta pronuntiare habeant.

5 Declaratur ſecundò, vt † ſolemnitatibus omiſſis poſsit probationes recipere. Craue.conſilio 198.in fi. Decius conſ.34.num.2.verſ.Poſtremò, immo fatetur Crauetta poſt multos, iudicem hunc, qui ſola veritate inſpecta iudicat, poſſe credere geſtis extra acta; ſic Rolan.conſ. 70.nume.16.lib.1.

SVMMARIVM.

1 *Probationes minus concludentes quando admittere iudex hic poſsit.*
2 *Principem ſtatuere poſſe probationibus minus legitimis fidem adhiberi.*
3 *Teſtibus malam rationem reddentibus non credi.*
4 *Statuto fieri non poſſe, quòd teſtibus malam rationem reddentibus credatur.*
5 *Conſuetudine non poſſe effici, quòd teſtibus malam adſtruentibus rationem credatur.*

QVAESTIO

QVAESTIO VIGESIMAQVINTA.

PROBATIONIBVS MINIME concludentibus non credi in iudiciis arbitrariis, & explicatum quid ex legis municipalis, vel conſuetudinis in illis concedi poſsit.

QVAERO vigeſimoquintò, an iudex iſte † probationes minus concludentes admittere poſsit? Bald.in l.ſolam, in fin. C.de teſtibus inquit, poſſe fidem adhibere teſti reddenti perſuaſiuam rationem tantùm, cùm ſuæ conſcientiæ tributum hoc quodammodò videatur, quod probarunt Aret.conſ.84.nu.3.in fin. Angel. Aret.§.in bonæ fidei, col.pen.verſ. quid ſi iudici.inſtit de actio:Dec. conſ.595. nume.8. Dec.in cap.dilecti filii,nume.3.in verſ. Secundò quod tali caſu,de iudi.Ruinus conſ.134.in fine libr.5. immo fortius reſpondit Socin.ſen. conſ.28.colum.vlti.in prin.lib.1. † Principem ſtatuere poſſe , fidem eſſe adhibendam probationibus, quæ aliàs minus legitimæ à iure communi creduntur.

3 Declaratur non procedere, † quando teſtes redderent malam rationem,ſic Bal.d.l ſolam, in fi.quod placuit & Alex.conſ.80.in fi.lib.4. Ang.Aret.in d.§.in bonæ fidei, col.pen. verſ. quid ſi iudici . Ruin.conſil.13. nume.20.libro 2.Confert, quod docuit Bald.in l.ſi non ſpe-
4 ciali.C.de teſtam.nō valere † ſtatutum,quo caueatur, credi debere teſtibus malam rationem reddentibus, quod placuit & Ruino conſ.134. in fi.lib.5.Decio conſ.37.nu:5.ac Tiraq. tract. De nobilitate c.vltimo , nu:99.100.immo, nec
5 conſuetudine effici poteſt , vt credatur teſtib. malam rōnem adferētibus, Iaſ.in l. de quibus, nu.67.ff.de legib.immo , ante alios reſpondit Oldr.conſ.37.col.2.verſ.ad ſecundam quæſtionem. Principem facere nō poſſe, vt teſtibus in vna parte ſubſtantiali falſum deponētibus, credatur in aliis.Hinc deciſum fuit in ſacro Neapolitano Conſilio, vt refert Afflictus deci.351. repulſam teſtium locum habere in quauis cauſa ſummaria,qua de re ſuo loco infrà. q.32.

SVMMARIVM.

1 *Teſtibus non iuratis,etiam in cauſis arbitrarijs non credi.*
2 *Teſtes iuratos recipiendos eſſe, etiam in cauſa, in qua proceditur ſola facti veritate inſpecta.*
3 *Iuramentum quod in teſtibus interrogandis requiritur iuris diuini eſſe.*
4 *Pontificem efficere non poſſe, vt non iuratis teſtibus credatur.*
5 *Teſtes non iuratos aliqualem probationem facere.*
6 *Teſtibus in executionem monitorialium propalantibus interdum credi.*

QVAESTIO VIGESIMASEXTA.

QVANTA SIT FIDES TESTIVM ſine iuramento, & quo iure iuramentum à teſtibus præſtandum, ſit inuentum.

QVAERO vigeſimoſextò, an teſtibus
1 † non iuratis credere hic iudex poſſit & debeat? & credere non debere affirmauit Bald.in l.presbyteri, nume. 13.vers. quæro aliud. C.de Epiſc. & cler. & in tracta.ſtatutorum in verbo Arbitrium,verſic. Primò , & in verſic. ſtatutum quod dat arbitrium Amodeus de Caſtell.in tracta. ſyndicatus,nume.143.poſt Baldum,quem citat in l.filiusfam.ff. de donat. & in l.ſolam.C. de teſtibus.Paris de Puteo tract.ſyndicatus in tit. De arbitrariis eorum,nume.13. in fine Brunus tracta.De conſtitutionibus & ſtatutis in verbo Arbitrium,verſicu. ſtatutum dat poteſtatem, nec diſſentit Ange in l.milites, colum.2.C.de
2 teſtam.milita. qui affirmauit, † teſtes iuratos eſſe recipiendos illis etiam caſibus, cùm proceditur ſola veritate inſpecta, quod affirmauit & Bar.in extrauagant. ad reprimendum in verbo & figura, nume.13.ea ratione adducuntur,
3 quia iuris diuini ſit hoc † iuramentum , & ob id ſperni non poteſt.eſſe autem iuris diuini probatur Geneſ.cap.31. in quo legimus,Iacob voluiſſe teſtimonium Labam ſoceri ſui iuramento confirmari. cuius dicti authoritate docuit Feli.in c.conſtitutus,nu.16. de reſcriptis poſt
4 Auguſtinum Anchonitanum,† Pontificem maximū diſpenſare non poſſe,vt teſti non iurato credatur, quod admiratione dignum credidit Marſ ſing.214.Ad validitatem, in fin.& eadem ratione ſic cenſuit in iuramento calumniæ Barto.in dicto verbo & figura,num.11. Ex quibus ſit conſequens malè ſenſiſſe Barto.ſibi parum conſtantem in l.filiusfam.nume.5.ff. de donat. Roma.rub.C.de arbi.nu.34. & Alex.in l.milites, num.7.8.C.de teſtam.mil.dum ſentiunt iuramētum hoc vtpotè iuris ciuilis ſperni poſſe.eſt enim

9 Declaratur tertiò non procedat e † in cauſa
matrimoniali. Rui conſil.130. nume 7. libro.4.
Dec. conſil.1:4. colum. penul. Gramm. conſil.o
26. nume.5. illa eſt ratio, quia hæc dicitur cau
ſa grauis. gl in cap. mulieri, de iureiur. & ideo
cauſæ criminali ſolet æquiparari, vt tradunt
Dec. conſi.311. col.1. & conſi. pen. nu.9. Rui. cō
ſi.139. nu.34. & conſi. ſeq. nu.13. lib.5. Pariſ. con
ſi.15. nu.13. lib.2. conſi 51 nu.53. & conſi.59. nu-
me.4. lib.4. Soc iun. conſi.86, nu.6. lib.2. Neui
21. conſi.4. num.6. Alcia, reſpon.5. nu.14. Cra-
ue. conſi.281. col 3. verſi. reſpondeo. Accedit ſe
cundum Ruinum d. conſ.130. num.7. in cauſis
10 † matrimonialibus exigi teſtes omni exceptio
ne maiores, quod etiam affimauit Pariſi. conſi.
55. nu.18. cōſi.58. nu.18. & cōſ.59. nu 3.4 lib.4.
Gramma. d. conſi.26, nu 18, 29. quo fit, vt hoc
caſu infames repellantur, ſic Bal. in l. optimam
C. de contrahen. & commit. ſtipu Soc. d. reg.
416. fal.2. immo fortius reſpondit Soci, iunior
conſ.31 nu, 24. conſ 86, nu.11. & conſ.88 nu.10.
11 15. lib 2. in cauſa † matrimoniali etiam teſtes ſo
la facti infamia notatos repelli, idque aliorum
authoritatibus probat.

SVMMARIVM.

1 *Inimici teſtimonium etiam in cauſis arbitrarijs repelli.*
2 *Inimici teſtimonium repelli etiam in cauſis priuilegiatis.*
3 *Inimici teſtimonium non admitti in cauſis hæreſis.*
4 *Inimici teſtimonium iure gentium reijci.*
5 *Inimici teſtimonium nec ſemiplene probare.*
6 *Inimici præſumpti teſtimonium inualidum.*
7 *Inimicitiam incognitam teſtem repellere.*
8 *Inimici reconciliati teſtimonio minimè fidendum.*
9 *Inimicitiam ex cauſa minus probabili cauſatam teſtes repellere.*

QVAESTIO VIGESIMAOCTAVA.

DE INIMICI TESTIMONIO repellendo agitur, ac inibi plenè explicatum de inimico præſumpto, & reconciliato.

QVAERO vigeſimooctauò, an iudex
iſte poſſit recipere † teſtimonium ini-
mici alterius colligantis, ac illi fidem
adhibere? Et non poſſe docuit Bar. in
l. filiusfamilias, nume, 6. ff. de dona. & poſt Bal-
dū, & alios plures affirmauit Amodeus de Ca-
ſtel. tract. ſyndicatus, nu.143. eſt not. text. in c.
per tuas, de ſimo, quo fortius probatur, teſti-
2 monium † inimici non recipi in caſibus priui-
legiatis, vbi aliæ inhabiles & minus idoneæ pro
bationes recipiuntur: vt crimine læſæ maieſta-
tis: vt docuit Bar. in l. in quæſtionibus. ff. ad l.
Iul. maieſt. Marſi. conſi.10. nu.27. Craue. con-
ſi.9. nu.6. & Rol. à Vall. cōſil 34. nume.30. Grā
ma. conſi.45. nu.18. & conſi 58, nu.10. & conſi.
3 64. nume.7. ſic nec † in crimine hæreſis. Pariſ.
conſi.2. nu.61. lib.4. qui ſub num.64. vnà cum
Bartolo eam vrgentem rationem adfert, quia
4 iuregentium inimici † teſtimonium reiicitur,
quare affirmauit Pariſius d. cōſi.2. nu.64. Prin-
cipem facere nō poſſe, vt inimici teſtimonium
recipiatur, immò clarè reſpondit Craue. d. cō-
5 ſi 9. nu. 6. poſt Anch. quem retulit, † inimici te
ſtimonium, nec etiā ſemiplenè probare. & ideo
Marſi. conſi.15. nu.16. poſt Bal. cōſi.36. Præſup
poſito ſtatuto, col.1. lib.4. affirmauit, teſtimo-
nium inimici, nec etiam facere indiciū ad tor-
turam.

Extenditur primò, vt procedat non modò
6 † in vero inimico, ſed etiam in præſumpto. ſic
Iaſ. conſi.167. nu.8. lib.4. Marſi. conſi.15. nu.7.
Gramma. conſi.12. nu.2.3 & clarius idem con-
ſi.45 nu.17.18. & conſi.58. nume.9.10.
7 Extenditur ſecundò, vt procedat etiam † in
inimico, cuius inimicitia non eſt publica, ſed
ignoratur; ita ſingulariter Marſi. ſing.178. Ini-
micus, poſt Bartolum in l.1. in fi. ff. de his quib.
vt indig. ac Baldum, & alios, Alexan. conſi.126.
in fi. lib.4. Gramma. conſi.3. numè.15.
8 Extenditur tertiò, vt procedat etiam in † ini-
mico reconciliato, vt in ſpecie noſtræ diſputa-
tionis docuit Imo. in d. l. filiusfam. de dona. ex
ſententia Inn. in c. cum I. & A. de re iud. & eſt
ſingularis tex. in c. accuſatores 3. q 2 quem ſin
gularem dixit Roma. ſing.315. Inno. in cap.3. &
hanc ſententiam latiſsime multorum authorita
tibus probauit Tiraq. tracta. ꝙ ceſſante cauſa
ceſſet effectus, limit.16. nu 7. & præter eū egre
giè apud Alciatum tract. præſump. reg.3. præ-
ſum.11. & reſpon.450. nu.27. Ripa cap.1. nu.17.
extra de iud. Ioan. Iacobus de Leonardis inter
conſi. Bruni conſ.114. nu.73.74. Plotus, l. ſi quā
do. nu.799. C. vnde vi. Craue. conſ.9. nu.6. ver
ſi. Nec obſtat, & conſi.73. nu.13. & egregiè ad-
modum Didacus Couar. libro Practicarū quæ
ſtio. cap.18. nu.3. qui pulchrè certè declarauit
tex. l. Athletæ. §. dat remiſsionem. ff. de excuſa.
tut. qui huic crebriori, & veriori ſententiæ mi
rum immodum aduerſari videbatur.

Extenditur quartò vt procedat, etiam ſi ex
9 cauſa† minus probabili hæc ipſa inimicitia pro
ueniat: vt videtur tex. & ibi Ant. Butrius in c. veniens, 2. de ſponſa. Alex. conſi. 99. nu. 3. lib. 1. qui ex multis citat gl. in l. Athletę §. dat remiſſionem, in verbo facta, & ibi Baldum de excuſ. tut. & idem cenſuit Iaſ in l. ſi filiusf. nu. 1. C. de inoffic. teſtam. addo Baldum in l. hæreditas, colum. 1. verſi. ſed ſolummodò. C. de his quib. vt indig. Rip. in c. 1. nume. 14. extra de iudic. Paris. conſi. 53. nume. 28. conſi. 61. nume. 16. lib. 4. Gramma. conſi. 12. nume. 6. 7. Rol. à Valle conſi. 24. nume. 46. lib. 1.

SVMMARIVM.

1 *Teſtes plures vno eodemq; tempore interrogari quã do poßint in cauſis arbitrariis.*
2 *Teſtes ſingulatim examinandos eſſe.*
3 *Conſilium, quo vti debet iudex in examinandis teſtibus in cauſis arduis.*

QVAESTIO VIGESIMANONA.

QVA FORMA EXAMINARI TEſtes debeant, & datum conſilium cùm in arduis interrogantur.

1 QVAERO vigeſimononò, an hic iudex poſsit vnà ſimul plures† teſtes, vel vnum poſt alterum examinare? Spec. in tit. de inſtr. editio. §. oſtenſo, verſi. & nota quod teſtamentum, ſcribit poſſe. cum Speculatore idem ſenſit Afflictus in c. 1. nu. 21. verſi. item habet arbitriũ an velit teſtes. ex quibus cau. feud. amit. ex c. 2. de teſtib. qui contrariam ſententiam potius probat ex illis verbis, ſigillatim, ibique glo. aliter ſenſit, vt etiam aliter ſenſit glo. in c. venerabili, de teſtib. & atteſta. ex tex. illo, quo loci Abbas in fine idem annotauit & illa ratio, qua vtitur ibi gl. & quam ſequitur Abbas; ne. ſ. vnus alterum inſtruat, & eius teſtimonium ſequatur, procedit & hoc in caſu noſtro; immo ipſemet Spec. in tit. de teſte
2 §. 1. verſi. ſed pone, ſentit† ſingulatim teſtis eſſe examinandos. ſic ſenſit glo. in c. cùm cauſam, & ibi Abbas nume. 5. de teſtib. qui Spec. huius ſententiæ fuiſſe ſcribit. idem ſenſit Fel. in d. c.
3 venerabili, in fine, illud† cõſilium præbent omnes, vt in cauſis arduis, quemadmodum hæreſis, adhibeantur viri aliqui graues & honeſtæ vitæ, quorum tamen non interſit, vt audiant, & in ſecretis contineant confeſsionem, vt ſi quando opus fuerit, referre poſsint, ita à teſtibus dictum eſſe teſtimonium. verùm declaratio hæc à regula noſtra longè abeſt.

SVMMARIVM.

1 *Feriarum temporibus in cauſis arbitrariis procedi an poßit.*
2 *Ferias ob hominum neceßitatem inductas in cauſis ſummariis non obſeruari.*
3 *Iuri canonico ſtari in foro ciuili, cum ius ciuile dubium eſt.*
4 *L. 2. C. de feriis, declarata.*
5 *Clauſulam annullatiuam, formam inducere.*
6 *Formam conſenſu partium non remitti.*
7 *Negatiuam fortius negare, quàm affirmatiuam affirmare.*
8 *Sententiam die Dominico latam, nullam eſſe.*
9 *Cauſæ cognitionem diebus feriatis explicari non poſſe.*
10 *Feſtos dies à lege non niſi magna ex cauſa tolli.*
11 *Ferias partium conſenſu non tolli, cùm ad Dei honorem ſunt.*
12 *Ferias variari ex cauſa poſſe.*
13 *L. Dies feſtos ff. de ferijs, expoſita.*
14 *Feriarum temporibus etiam ad Dei cultum, poſſe tractari, quæ cauſæ cognitionem non deſiderant.*
15 *Teſtes poſſe interrogari die feriata, cùm die non feriata iurarunt.*
16 *Pignoris executionem in executionem ſententiæ concedi, etiam diebus feriatis.*
17 *Laudum ab arbitratoribus die feriata ferri poſſe.*

QVAESTIO TRIGESIMA.

FERIARVM, QVAE SIT OBſeruatio in cauſis arbitrariis cognoſcendis & diffiniendis, & nonnulla iuris loca De feriis declarata.

QVAERO trigeſimò, an hic iudex, qui ſuo arbitrio in cauſa† poteſt procedere, poſsit die feriata in honorem Dei opt. max. teſtes recipere & interrogare? Et nõ poſſe, verius opinor, vt hanc ſnam viſus eſt probare Bar. in extrauag. ad reprim. in verbo Et figura nu. 9. in fi. & clarius ad noſtros terminos Imo. in d. l. filiusfa. ff. de don. & ante eum clarè Bald. in tracta. ſtatutorum in verbo Arbitriũ, verſi. Primò, in fi. nec diſſentit Alex. in l. milites. nu. 8. C. de teſtam. mili. Brunus de cõſtitutionibus & ſtatutis in verbo Arbitriũ. verſi. ſtatutũ quod dat arbitrium. adferri ſolet tex.

text. clem. ſæpe, de verb. ſignifi. quò cócedi-
2 tur † in cauſis ſummarijs procedi tẽpore feria-
rú ob hominũ neceſſitatibus inductarum: er-
go à ſenſu cõtrario, nó tempore feriarum, in
honorem Dei. quó genere argumẽti, ſic etiam
clarè eſt vſus Boer. q. 259. nu. 8. Verùm hæc
argumẽtatio á ſenſu contrario non procedit,
cùm alia iura aduerſantur, quæ reſpõſio eſt tu
tior illa, qua vſus fuit Rim. d. l. milites. nu. 5.
dũ dicebat clem. ſæpe, procedere ex iuris Põ-
tificij diſpoſitione. nam, vt etiam eo loci ani-
maduertit Dec. nu. 29. non eſt inter utrũque
ius ex tam leui cauſa cõſtituẽda differentia: iu
3 xta cap. 1. de oper. no. nũc. † cùm in foro ciuili
ſi caſus eſt dubius, iuri Põtificio ſtãdum ſit. ut
eo tex. adducti affirmarũt Soc. ſen. cõſi. 66. co
lum. 6. in princ. lib. 1. Dec. cõſi. 231. Neuiz. lib.
5. Syluæ nuptia. nu. 69. Rebuffus tract. Nomi-
nationum q. 5. principali nu. 16. 17. quód egre
giè declarat Dec. l. edita. nu. 1. C. de edẽdo. ne
4 rius ergo hæc ſententia probatur in † l. . C. de
ferijs. vbi die Dominico, quæ dies in honorẽ
Dei opt. max. eſt dicata, excepta emãcipatione
& manumiſſione actu volũtario ac fauorabili
l. actus omnes. eod. tit. cæteri omnes celebrari
minimè poſſunt; & celebrati irriti ſunt. quæ ex
ceptio regulã in non exceptis cõfirmat. l. nam
quód liquidè. de penu. lega. Dec. l. 1. nu. 21. 22.
de regul. iur & his intermiſſis, ſic argumẽtatur
Bald. in l. 1. §. 1. in fi. de ferijs. quẽm eſt ſecutus
Ruinus conſi. 124. nu. 8. lib. 2. Accedit præte
5 rea quód † l. 2. annullando procedit, quo fit, ut
forma céleatur inducta. Bart. l. de his. ff. de trã
ſact. Iaſ. l. 1. num. 7. de libe. & poſthu. Dec. con
ſil. 528. num. 11. Soc. iun. conſil 71. num. 23. lib.
6 1. & † forma partium conſenſu remitti minimè
poteſt. omnes d. l. 1. de liber. & poſthũ. Felin. in
cap. ſi diligẽti, de foro compet. egregiè Ruin.
conſi. 158. nu. 1. 2. lib. 4. & late Gozad. conſ. 46.
nu. 4. cùm præſertim forma hæc nõ priuatum
cõmodum, ſed diuinũ cultum reſpiciat. Idem
probari uidetur iu l. oẽs iudices C. eod. de fe-
rijs. qua nõ iudices modò, verùm & arbitri ipſi
tàm ipõte electi, quàm à iudicibus flagitati die
dominico cõquieſcere debẽt, cùm ea die nul-
7 la ſit cognitio. quæ ſanè vniuerſalis † negatiua
ſolet potẽtius negare, quàm affirmatiua affir-
mare. l. hoc genus. de cõdi. & demõ. Bar. l. Gal-
lus, in prin. nu. 4. de lib. & poſth. Dec. conſi.
364. colum. vlt. verſ. Et primò nõ obſtat. cõnſi.
490. nu. 6. cõſi. 120. num. 7. cõſi. 567. nu. 2. Ru-
beus conſil. 51. nu. 4. Crauet. conſi. 146. nu. 4. &
conſi. 294. nu. 6. Neuiz. conſi. 31. nu. 2. Idẽ pro-
batur i l. vlt. C. de ferijs. qua ſub pena ſpretę le
gis prohibentur actus omnes, ſiue publici ſi-
ue priuati, die hæc feriata geri. idem probat
tex. in cap. vlt. propè finem de ferijs. dum cõ-
8 ſtituitur latam eo die † ſententiam eſſe nullam,
ita, vt nec partium conſenſu confirmari poſſit.
ſic etiam ſtatutum fuit in Sacro Concilio Tri
burienſi celebratum anno. 865. ſub cap. 35. ſi er
go hic iudex noſter, nihil poteſt, cùm lege ali
quid expreſsè eſt cautum, & cum ea ſuum arbi
trium regulare debet, ſequitur eo tempore
nihil poſſe. Accedit, quòd hic iudex cum
cauſæ cognitione procedere debet, quô fit,
9 vt cùm diebus his, quæ † cauſæ cognitionem
exigunt, tractari non poſſint, vt ſcribunt Bu-
trius, Abbas, & cæteri in cap. vltimo de iudi-
cijs. & Giud. Papæ. q. 215. colum. 2 nec eo tem
pore iudicem hunc procedere poſſe. Non
aduerſantur nunc quæ adferuntur ab iis, qui
contrariam tuentur ſententiam, vt à Bart. in l.
filius famil. numer. 5. ff. de dona. cum quo alij
plures, tranſeunt, vt retulit Alex. l. milites.
10 numer 4 & ibi Riminal. cól. 2. nam, & ſi † lex
ciuilis dies hos feſtos ob diurnum cultum inſti
tuerit, nõn tamen, niſi magna & vrgenti cauſa
ſubſiſtẽte tollere poteſt, vt probat l. prouincia-
rum. C de ferijs, quæ tàm ſimpliciter à Barto-
lo citari ſolet, & quám rectius intellexit Alex.
d. l. milites. num. 5. à quo non diſſentit Boer. q.
259. nu. 8. Publicam enim eo caſu vtilitatem cõ
ſiderat legiſlator, ob quam (inquit ille) in hoc
ſummi numinis quẽm facillime ſperatur ve-
11 nia. Nec ſatis rectè ſenſit, has † ferias partium
conſenſu poſſe remitti, quia contrarium dixi-
mus probari. & tex. l. 1. ff. de feriis, qui ab eo ci-
tatur, in feriis ad hominum vtilitatem & cau-
ſam inductis loquitur, nõ ad diuinum cultum,
vt loquitur tex. l. ſi feriati, eodem tit. & decla-
rat Ias. d. l. 1. num. 3. Hinc detegitur falſum eſſe
quod docuit Bal. in l. quadraginta. C. de feriis,
ſtatuto illas tolli poſſe, cum & induci. quod cla
rius explicat Dec. d. l. milites, nu. 18. nam verũ
hoc nõ eſt, cùm ad Diuinum cultum augendũ
ſtatuere aliquid liceat, nõ aũt ad minuendum.
quod tradit & ipſe Dec. d. l. milites, nu. 16. verſ.
12 vnde pro defenſione, poſſunt quidẽ † variari,
idq; certa ac iuſta ex cauſa, nõ autem abſolutè
tolli, cum non à ſimplici iure ciuili, ſed à iure
diuino ac lege antiqua (vt atteſtatur Clemens
Pontif. Max. in c. licèt tàm, de feriis) inductæ
fuerint. Illud præterea quod docuit Riminal.
d. l. milites. contractus poſſe his diebus celebra
ri, ergo & lis tractari, eum à pari procedere vi-
deantur, non ſatis tutum eſt prẹter reſponſio-
nem, quam eo loci attulit Dec. nu. 16. quoniam

13 tex.† l. dies feſtos. ff. de ferijs, quo nititur Rimi nal. loquitur in pactis & tranſactionibus, quib. à litibus & iurgijs receditur, quæ pacem, non autem controuerſiam adferunt, cum verè cæteri contractus diebus his celebrari prohibeantur in cap. 1. de ferijs.

Declaratur non procedere in illis actibus,
14 † qui cauſæ cognitionem non deſiderant, illi enim die feriato in honorẽ Dei celebrari poſſunt: ita poſt Butr. & Abb. d. c. vlt. de iudicijs, tradit Guid. Pap. d. q. 215. col. 2. qui ob id infert, libellum die feriato in honorem Dei dari poſſe l. miles. §. ſexaginta ff. de adult. & docẽt omnes in l. 1. ff. de ferijs. Item fiunt emancipationes, ac manumiſsiones. l. actus omnes. C. de ferijs, ſic conceditur abſolutio & excommunicatio, quæ cauſę cognitionem non deſiderant, vt putà in notorijs criminibus, vt apud Hoſtiẽ. in tit. de ferijs. §. qualiter diſtinguatur, ſic te-
15 ſtes, qui die non feriato iurarunt, diebus feriatis in honorẽ Dei examinari & interrogari poterunt ſic glo. in clem. 1. de offi. deleg. & Gui. Pap. d. q. 215. col. 2. & clarius q. 125. qui ea ratione adducitur, quia examinatio refertur ad tempus iuramenti, vt docuit Barto. in l. ſi quando, nu. 11. C. de teſtibus, & l. dãni. §. Sabini. nu. 8. ff. de dam. infect. latiſsimè declarat Fel. in c. licèt cauſam, nume. 19. de proba. Ferrarius caut. 12. nu. 1. quod declarat egregiè Rui. conſi. 188. nu. 15. lib. 1. niſi mutata ſit perſonæ cõditio ſic
16 † & pignoratio, quæ ad ſententiæ executionẽ conceditur, cùm nullam cauſæ cognitionem deſideret, his feriatis diebus cõcedi poteſt. ſic Guido Pap. d. q. 215. qui latè hanc ſententiam tuetur poſt Abbatem & Archid. in c. vlt. de iudic contra Bar. in l 1. §. nunciatio. de ope. nõ. nunc. cuius Bart. doctrinam intelligit Guido in his, quæ cauſæ cognitionem non exigunt.
17 Sic etiam † arbitratores ſuum laudum ferre poſſunt, cùm ſint amicabiles cõpoſitores, nec cauſę cognitio apud eos deſideretur. ſic intelligo Bar. in l. ſi ſocietatem. §. arbitrorum. vbi latius. Gulicl. de Tulalto, nu 51. ff. pro ſocio. ſic intelligentes. l. ſi feriatis. ff. de arbitris. ea etiam ratione, quia arbitramẽtum hoc, eſt inſtar trãſactionis, quæ diebus his celebrari poteſt, d. l. dies feſtos. C. de ferijs.

SVMMARIVM.

1 *Cauſa vna poſtpoſita, alteram probari non poſſe.*
2 *Actorem neceſſe habere deducta in libello probare.*
3 *Sententiam libello conformem eſſe debere.*
4 *Iudicem, cui datum eſt arbitrium, poſſe ex cauſa probata, & ſi non deducta, ſententiam ferre.*
I *Iudicem ex ſola cauſa deducta ſententiam poſſe ferre in cauſa, quæ ſola facti veritate inſpecta diffinienda eſt.*
6 *Principem poſſe ex cauſa non deducta, ſed ſolum probata, iudicare.*
7 *Arbitratores ſententiam ferre poſſe ex cauſa probata, & ſi non deducta.*

QVAESTIO TRIGESIMAPIRIMA.

DECLARATVM DIFFVSE QVANdo ex cauſa non deducta, ſed probata, ſententia ferri poſsit. & ibi multis declarationibus illuſtrata. l. habebat. ff. de inſtit. actio.

QVAERO trigeſimoprimò, an coram
1 hoc iudice cauſa vna † proponi & altera probari ita poſsit, vt inde ſequatur contra reum condemnatio? qua in re ſpectanda eſt in primis iuris regula, vt deinde de exceptione cognoſcamus. eſt itaque iuris regula ꝙ vna cauſa deducta, altera probari non poteſt. ſic Vlpianus in l. habeat, in prin. ff. de inſtit. actio. in l. quid. ff. de in rẽ verſo. Craue. cõſil. 80. nu. 17. qui Caſtr. & Corneum retulit. ſic omnes in l. certi condictio. §. ſi nummos. ff. ſi certum peta. & in l. ſi ita ſtipulatus. §. Chryſogonus, ibi Alex. nume. 7. de verb. obliga. idem Alex. in l. milites, nume. 10. C. de teſtam. milit. Pariſius conſ. vlt. num. 10. lib. 1. Gramma. conſ. 26. nume 16. cuius rei ratio illa eſt; quia habet
2 † neceſſe actor allegatam in libello cauſam iuſtificare, cũ illam ſolam in iudicium adduxiſſe videatur, alioqui noua petitione opus eſſet. ſi Innoc. in c. ex parte, de priuileg. & probat l. Bebius Marcellus. ff. de pactis dotal. qua ratione vſus eſt poſt multos, quos citat, Boerius. q. 42. nume. 17. Accedit & ratio illa, † ſententiam
3 libello conformem eſſe debere. l. vt fundus. ff. communi diuidun. l. vltima. C. de fideicommiſs liber. l. vinum, vbi Iaſ. colum. penul & vlt. ff ſi certum peta ꝙ ſi variare in probationibus liceret, minimè daretur. ſit ergo hæc regula, quæ in hoc caſu noſtro declaratur. verè enim hic iudex, qui ſuo arbitrio in cauſa procedere
4 poteſt, ex alia † cauſa non deducta, ſed probata, ferre poteſt ſententiam, vt viſus eſt ſentire Dec. in c. dilecti filij, nu. 3. in fi. de iudi. is enim
5 † index, qui ſola facti veritate inſpecta in cauſa procedit, ſic ferre ſententiam poteſt. quod placuit & Alexan. in d. l. ſi ita ſtipulatur. §. Chryſogonus

ſogonus,nu.8.de verb.oblig.Rui.conſi.21.nume.10.lib.1.Marſi.ſing.272.in hac inclyta.Tiraq.in tract.de Retract.conuentio.in fi.nume.101.Crane.conſi 198.nu.7.conſi.210 num.8.& conſi.248.in fine Benue.Stracha tract.De mercatura titu. Quomodo in cauſis mercatorum proced.ſit,verſic. de libellis, nu.6. apud quos alii innumeri propè citari ſolent.nõ immeritò ergo,ſi idem in iudice hoc noſtro dicendũ eſt. Accedit huius iudicis poteſtatẽ magnam, nec ſecus ac Princeps in cauſa procedere ſolere.
6 quare,ſi † Princeps ex cauſa non deducta,ſed probata, ferre ſententiam poteſt,vt affirmarũt Iaſ.in l vinum,nu.24.verſic.ſecundò prædicta regula.ff.ſi cert.pet.Cur.ſen.conſi.66.colu.6. Boer.q.42.nu.18.& Gramma. deciſ.15.nu.4.5. idem eſt in hoc ipſo iudice dicendum. Hoc ea quoque ratione cõfirmari poteſt, quod iudex hic arbitro, vel arbitratori, ex aliquorum ſententia Baldi.ſ.in l.ſolam, in fin.C.de teſtib.æ-
7 quiratur,at † Arbitrator, ſeu Arbiter vltra petita ferre poteſt ſententiam. Bar.in l.cum aquiliana.C.de tranſact.clarè Socin.tract.reg.357. fall.4.Felin.in c.licèt Hely.nu.51.de ſimo.Nota d.clemen.ſæpe.§.non ſic tamen,col.4.verſ. Decimò fallit,de verb.ſignif.Neuiz.lib.3.Syluæ nuptia.nu.121.

SVMMARIVM.

1 *Repulſatio teſtium in cauſis arbitrio iudicis cognoſcendis locum an habeat.*
2 *Teſtium repulſationem non concedi,cùm per calumniam obijcitur.*
3 *Iudices hominum malitijs & calumnijs occurrere debere.*
4 *Teſtium repulſationem in remedio attentatorum non concedi, & nume.9.*
5 *Teſtium repulſationem in dubijs à iudice admitti vel reijci poſſe.*
6 *Summarijs in cauſis, an teſtium admittatur repulſatio.*
7 *Teſtium repulſationem non admitti cum ſolùm agitur de perſona in iudicio legitimanda.*
8 *Teſtium repulſationẽ concedi in cauſis poſſeſſorijs.*
10 *Teſtium repulſationem concedi cùm filius in cauſa alimentorum vult ſe filium probare.*
11 *Teſtium repulſationem non concedi in iudicio ex l. vltima.C.de edicto diui Adr.tollen.*
12 *Conſtitutiones Pedemontium in titulo Del tempo quando ſi hanno da dare le repulſe contra li teſtimoni.*
13 *Statutum Ferrariæ, de modo procedendi in cauſis à decem libris infra, declaratur.*

QVAESTIO TRIGESIMASECVNDA.

DE REPVLSATIONE TEſtium quando admittatur, declaratum.

QVAERO trigeſimoſecundò,an iudex
1 hic noſter admittere † debeat, vel potius reiicere teſtium repulſationem? Ad huius quæſtionis elucidationem quatuor caſus diſtinguo, quorum primus eſt, quando is, qui ad repulſandum teſtes admitti petit ex iuſta,æqua, & euidenti cauſa & ratione repulſatio concedenda eſt, cùm ad iuſtam defenſionem, quæ iuris naturalis eſt, tendat. quod intelligo ſiue plenarium, ſiue ſummariũ ſit iudicium,cum eadem ratione vtroque in caſu ſit: ita ſenſit Bar.in extrauagan.ad reprimẽdum,in verbo Et figura iudicii, nu.15.in fine, quem eſt ſecutus Afflictus deciſ.351.nu.9. Se-
2 cũdus eſt caſus, cùm † repulſatio per malitiam & calumniam ad iudicium differendum obiicitur: tunc omninò, & quouis in caſu reiiciẽda eſt: quoniam non modò iudex hic noſter, qui ſuo arbitrio poteſtatem procedẽdi habet, verumetiam quiuis ordinarius reiicere poteſt,
3 & debet ſi quidem illorum † partes ſunt, veras hominum malitias & calumnias,etiam à iuris tramite deuiando, amputare; quemadmodum docuit Bal.in l.1.colum.penul.C.qui accuſ.non poſſ.ex l. qui ſententiam, in fin.ff.de pœnis, qua ratione deciſum fuit in Conſilio Neapolitano,vt refert Afflictus deciſ.351.nu.7.
4 † teſtium repulſationem reiiciendam eſſe in remedio attentatorum; cùm clarè conſtat per calumniam peti, atque ita intelligenda eſt praxis Romana, quæ vt recenſet Afflictus, obſeruat, vt in his iudiciis repulſatio admittatur; non enim praxis illa locum habere debet, cùm calumnioſa petitio eſt. Sic etiam declaranda eſt conſtitutio Pedemontana, quam mox refe-
5 ram. Tertius eſt caſus, † quando ſumus in dubio;tunc dicendum eſt iudicem noſtrum poſſe vel admittere,vel reiicere, vt ſibi melius videbitur.quod poſſit reiicere,illa ſuadet ratio,ꝙ co rãeo agitur ſola veritate inſpecta,& pluſquàm (vt ita dicam) ſummariè,quod etiam poſſit admittere,facit ratio, quoniam iuſtam defenſionem illam iudicare poteſt: regulariter autem in cæteris iudiciis ſic ſolet dici,ꝙ in cauſis or-
6 dinariis admittatur,vt ſatis clarum eſt.† In iudiciis verò ſummariis diſtinguẽdum eſt: ꝙ aut lex requirit plenam probationem,vel ſemiple-

nam,vel leuem & apparentem ſolùm.Primo ca
ſu idem dicendum eſt, ꝙ in quouis ordinario
iudicio,poſteaquàm ratione effectus non diſ-
fert ab illo; nam in vtroque plenè & perfectè
de veritate conſtare debet. quo circa, cùm de
legitimatione perſonæ agitur principaliter, &
iux.l.2.C.de edicto diui Adria.tollen. in quo
plena requiritur probatio; hæc ipſa teſtium re
probatio admittenda eſt, ita declarat Zuchar-
dus in l.vlt.nu.302.C.de edicto diui Adria.tol
len.Secũdo caſu,cùm probatio ſemiplena ſuffi
cit, adhuc hoc in caſu admittitur repulſatio
iſta; ita is Zuchardus in d.l.vlt.nu.301.plura
adferri ſolent exempla; vt illud primum, cùm
7 agitur † de legitimatione perſonę ad effectum
impediendi ſententię executionem; ita is Zu-
chardus d.nu.301. intellexit Barto. in d.extra-
uag. ad reprim.in verbo Et figura, nu.15.poſt
Alexan.in l.à diuo Pio.§.ſi ſuper rebus, nu.2.
& ibidem Iaſ.nume.2.ff.de re iud. Secundum
8 eſt exemplum in iudicio † poſſeſſorio, in quo
ſemiplena ſaltem requiritur probatio. & ob id
hæc ipſa teſtium repulſatio conceditur: ita Zu
chardus in d.l.vlt.nu.303.quo loci,nu.300.de-
clarat Cardina.in clemen.ſæpe, colum.3.verſ.
Tertiò quæro,de verb.ſignifi. qui aliter ſenti-
9 re videtur. Tertium exemplum in † iudicio at-
tentatorum,in quo pariter requiritur ſemiple-
na probatio,atque ita repulſatio teſtium con-
ceditur: ita Afflic.d.deciſ.351.in fi.quem ſecu
tus eſt Zuchardus in d.l.vlt.nu.304.Quartum
10 eſt exemplũ cùm † filius petit alimenta, & vult
probare ad effectum illum ſe eſſe filium;proba
tio illa admittit teſtium repulſationem; ita is
Zuchar.in d.l.vlt.nu.304.in fi.qui contra Ro-
ma.ſing.383.Reprobatio,ſenſit,ſed cum Roma
no ſenſit Cur.iun.in l.admonandi,num.68.ff.
de iureiu. Caſus hi duo iam relati ceſſant,cùm
agitur de repulſandis dictis ipſorum teſtium,
quæ quidem repulſatio colligeretur ex ipſiuſ-
met ſcripturæ inſpectatione; ita poſt Aret.cõ
ſi.61.in fi.& in c.ſeries,nu.17.de teſtib.docuit
Zuchardus in d.l.vlt.num.299.verſ.In contra-
rium; nam ita euidens, & clara reprobationis
cauſa in quauis cauſa reiici non debet. Tertio
11 caſu cùm † iudicium,& cauſa ſolam illam appa
rententem probationem requirit, vt in caſu l.
vlt.C.de edic.diui Adria.toll.tunc repulſatio
iſta non admittitur;ita Zuchardus d.l.vlt.nu.
302.verſ.Si verò lex. Accedit ꝙ his caſibus da-
mnũ eſt per aliud iudicium reparabile,ſi quod
inferretur; quare non admittitur repulſatio,
aliàs ſecus, ita intelligo Fel.in c.veniens.2.nu.
13. de teſtib.poſt Abbatem ibi.Hęc annotanda
12 ſunt ad interpretationem conſtitutionis † no-
uæ Pedemontium in titulo Del templo quan-
do ſi hanno da dare la repulſe contra la perſo-
na delli teſtimoni. nam conſtitutio illa non
diſtinguit quibus in caſibus admittatur hæc
ipſa repulſatio,& quando non; ſed ſolùm pre-
ſtitit tempus repulſandi, atque ita relinquit ca
ſuum determinationem in iuris communis di-
ſpoſitione. erunt ergo iuxta iam relata caſus
hi diſtinguendi,& declarandi.Sic declarari &
13 & interpretari pôt † ſtatutum Ferrariæ lib.2.
ſub rub.de modo procedendi in cauſis à decẽ
libris march.ſuprà &c. dum in verſ. Prouide-
mus,&c. concedit facultatẽ repulſandi teſtes,
& eorum dicta,intelligitur modo,quo ſuprà.

SVMMARIVM.

1 *Publicationem teſtium in cauſa arbitraria neceſſariam non eſſe.*

2 *Sententiam nullam non reddi quamquàm teſtium petita publicatio facta non ſit.*

3 *Appellandum eſſe cùm iudex omiſſa teſtium publicatione vlterius progreditur.*

4 *Appellari non poſſe à teſtium denegata publicatione in cauſis arbitrarijs.*

5 *Publicationem teſtium non eſſe neceſſariam in cauſa hereſis.*

6 *Sententiam nullam eſſe,cùm proceſſu nõ viſo et publicato lata eſt.*

7 *Teſtibus coram alio iudice examinatis, eorum publicatione non facta,credendum non eſſe.*

8 *Teſtes non publicatos in alio iudicio non probare.*

9 *Cap.cùm cauſam,el 1.de teſtib.enucleatur.*

10 *Abbatis & Decij conſiderationes ſubuerſa.*

11 *Sententiam validam ſine probationibus ferri.*

QVAESTIO TRIGESIMATERTIA.

AN IN ARBITRARIIS IVDIciis neceſſaria ſit teſtium publicatio, & quando ſententia nulla reddatur ex publicatione ipſorum teſtium.

QVAERO trigeſimotertiò, an coram
1 hoc ipſo iudice † publicanda aperien
daq; ſint teſtiũ teſtimonia? & neceſſa
riam minime fore publicationẽ hãc
ex eo demonſtrari poteſt,ꝙ crebrior ſit ſentẽ-
tia,teſtium ac proceſſus publicationem nõ eſſe
de ſubſtantia iudicii; quare nõ annullat ipſo
iure ſnſam iudicii; ita Inno.in c.cum I.& A.
de re judic.vbi Fel.nu.1. refert Baldum & Imo

lam

lam & alios plures, præſertim Bart.in l.prolatam,nu.5.C.de ſent.& interloc.omn.iud.Alexan.l.Diuus,nume.4.verſi.item fallit, de re iudi alios plures retulit Sebaſt. Vant.tract.nullitatum tit.de nullitate ſententię ex defectu proceſſus,nu.4.qui inter cæteros citat.Guid.Pap. 586.Quæritur, & Capicium deciſio.1.nu.31.ea ratione vtuntur relati omnes,quia iudici ſemper publicatæ ſunt atteſtationes & partium iura, quod ſi in ordinariis iudicibus hoc locum habet, quantò fortius in hoc noſtro, qui latas habenas habet.

2 Extenditur primò vt procedat,etiam † ſi publicatio hæc à parte petita ſit,nam,ſi ea nõ obſtante ad ſententiam nulla publicatione facta proceſſum fuerit, ſententia nulla non erit. ita Fel.d.c.cum I.& A.num.1.de re iud.qui eiuſdem opinionis retulit Aret.in c.cauſam.il 1.de teſtib.qui eam rationem conſiderauit,quia iudex procedendo ad actum publicationi incõpatibilem,tacitè interloqui videtur nõ eſſe locum publicationi.c.ex parte,el 2.de appel.ſi er-
3 go non † appellat grauatus,illa ſententia tranſit in iudicatum.c.cùm dilecti,in fi. de electio. non ergo ſententia illa nulla dici poteſt.quare glo.c.vlt.in verbo iudicii, de hær. . in 6.malè ſentit.dum relatam concluſionẽ intelligit parte tacente, non autem contradicente. & per conſequens malè ſenſerunt, qui eam gloſſam ſecuti ſunt,vt Rota, quàm refert Fel.d.cum I. & A.nu.1.in fin.quæ potius ex ſtylo,quàm ex iuris communis diſpoſitione obſeruat.

Extenditur ſecundò, vt in caſu hoc noſtro
4 procedat fortius† concluſio iam relata,vt nec appellationi locus ſit,quamquàm cõmunis ſententia ſit in ordinariis iudiciis appellari poſſe à denegata teſtiũ publicatione, vt latè affirmauit Fel.d.c.cum I.& A.nu.2.de re iud.& Vantius loco iam ante citato. ea ratione adducor, quia fatetur Fel.poſt Anch.conſ.53.omiſſionẽ publicationis, nõ auferre defenſionem partis, vt probat cap vltimum de hæret.in 6. quo loci
5 in cauſa hęreſis†publicationem hanc remouet Pontifex,quam remouere non poſſet, ſi defenſionem contineret.Rurſus inquit Anch.credẽdum non eſt, Curiam Romanam ex ſtylo non omittere publicationem, ſi defenſionem verã contineret:cum ergo noſter hic iudex,procedendi & iudicandi arbitrium habeat,rectè poterit publicationem ſpernere. Hinc infertur malè ſenſiſſe Bart.in extrauag. ad reprimen.in verbo Et figura,nu.16.& Purpur.in l.2.nu.86. C.de eden.qui eum eſt ſecutus,vt pariter eum probauit Soc,ſen.conſi.105,nu.8.lib.4. & Bo-

log.conſi.36.col.3.verſic.immo non obſtante, dum ſcribit in cauſis ſummariè tractandis publicationẽ hanc eſſe neceſſariam,nec parti defenſio auferatur.& Bartoli opinionẽ vere reiiciunt Anch.d conſi 53. & Felin.d.cap. cum I. & A.nume.1.in fine.

Declaratur primò hæc concluſio vt locum
6 ſibi non † vendicet, quando nec ipſi iudici publicatus eſſet proceſſus, vt ſi teſtium examinatio extra Prouinciam cõmiſſa fuiſſet, & eis nõdum viſis lata fuiſſet ſententia.nam tunc à ceſſante ratione relata,ſententia nulla eſt, vel ſaltem annullanda:ita poſt Angel.in l.prolatam. C.de ſen.& interloc.Fel.d c.cũ I.& A.nu.3.

Declaratur ſecundò, vt locum ſibi non ven-
7 dicet relata † concluſio,qñ teſtes fuiſſent corã alio iudice examinati & non publicati. nã illis fidem adhibere iudex noſter nõ debet, cum teſtium qualitatem notam non habet:& cùm ve-
8 rior ſit illa magis recepta doctorum ſnia, † teſtes à iudice receptos,& nõ publicatos, in alio iudicio fidem non facere.quam ſanè ſnĩam probarunt Bar.l.geſta.nu.5.C. de re iudi.poſt Iacob.de Are.& ibi Sal.ſic Cyn.l.properandum in fi C.de iud.Fel.in c.cum I & A.nu.4.de re iud.Barb.conſ.19.col.5.in fi.lib.1. Alex.l.2.nume.23.& ibi Purpu.nu.120.C.de eden. & communem teſtatur Dec.in ca p.cũm cauſam, il.1. nume.4.de teſtibus.& verè horum opinio pro-
9 batur in d.cap. † cum cauſam, il 1. de teſtibus in fin.in illa parentheſi,cum atteſtationes ipſæ ſint clauſæ, vult Pontifex Max. teſtes illos eſſe admittẽdos qui recepti coram alio iudice fuerant:quia atteſtationes clauſæ adhuc erant,ergo ſecus,ſi iã fuiſſent publicatæ, quare falſa eſt
10 † Abb.& Dec.eo loci cõſideratio,dũ ſunt opinati,ibi atteſtationes fuiſſe nullas,quia nõ corã iudice,ſed corã arbitro receptæ fuerũt:quoniã magna eſt diuinatio.ſic etiã probat.l.geſta. ex tertia & veriori lectura,quã ibi probat Bar. & ſi Deci.in l.2.nu.61.C.de eden.probet alterã lecturam minus probabilem. Nec huic ſnĩæ aduerſantur,quæ adferuntnr ab Abb.in c.cauſam quæ,el 1.vbi Dec.nu.4.de teſtib. & ab eodẽ Dec.in l.2.nu.6.C.de eden.dum contrariã probarunt opinionem, teſtes.ſ.coram vno iudice receptos & non publicatos, corã alio probare. non inquam eorũ fundamenta iure ſubſiſtunt,nituntur ea rõne, quia ſi publicatio nõ vitiat fidem teſtium,nec ſnĩam annullat,vt iam ante diximus,ſequitur, valida eſſe,& in alio iudicio fidem facere. verùm conſiderandũ eſt,vt conſiderauit ipſemet Dec.d.c.cãm quæ,nu.4. rationem hanc non cõcludere in caſu noſtro,

quia dum publicatio teſtium non facta, non annullet ſententiam, illud non alia ratione
11 contingit, quàm quòd † ſententia validè ſine probationibus ferri poteſt, ſed vbi de ſe probationes cōſiderantur. neceſſaria eſt publicatio, per quam de publico fides tribuitur, & veritas per eam detegitur; quidquid ſentiat Decius. Accedit prætereà, ceſſare hoc caſu eam rationem, quam noſtri conſiderant, dum ſentiunt, ideo iudicem nō publicatis atteſtationibus ſententiam ferre poſſe, quia ſibi cognita & aperta ſunt, & cùm is optimè inſtructus ſit, ferre ita ſententiam poteſt; quod non contingit in altero iudice, cætera, quæ de ſucceſſore eiuſdē iudicis à Doctoribus præcitatis locis adferri ſolent, ſciens prætereo.

SVMMARIVM.

1 *Teſtes recipi quando poßint in cauſis arbitrarijs poſt didicita teſtificata.*

2 *Teſtibus didicitis qua ratione alii recipi prohibeantur.*

3 *Publicatis atque didicitis teſtificatis etiam in iudiciis ſummariè tractandis reiici.*

4 *Alexan. conſilio 84. nume. 12. lib. 4. obſcuritas declarata.*

5 *Principem poſſe recipere teſtes didicitis teſtificatis.*

6 *Teſtes recipi poſſe didicitis teſtificatis cùm Princeps reſcribit cum clauſula, non obſtantibus &c.*

7 *Teſtes in cauſa matrimoniali recipi poſſe, etiam didicitis teſtificatis.*

8 *Teſtes in cauſis beneficialibus recipi poſſe didicitis teſtificatis.*

9 *Teſtes de ſua artis peritia deponentes, recipi etiam didicitis teſtificatis.*

10 *Statutum Ferrariæ lib. 2. ſub rub. Quæ intelligantur nouæ probationes, declaratur.*

11 *Teſtibus didicitis alios recipi fauore minoris, & ruſtici.*

12 *Teſtes recipi in ea cauſa in qua ceſſat timor ſubornationis.*

13 *Teſtibus didicitis in iudicio nullo poſſunt in nouo iudicio alii recipi.*

14 *Cautela, qua didicitis teſtificatis alii teſtes poſſunt recipi.*

15 *Teſtes didicitis teſtificatis poſſe recipi, cùm nihil producenti poteſt imputari.*

16 *Teſtes didicitis teſtificatis ad ſupplendum inſtrumentum recipi.*

17 *Iudicem ex ſuo officio poſſe teſtes recipere didicitis teſtificatis.*

QVAESTIO TRIGESIMAQVARTA.

DIFFVSE EXPLICATVR quando didicitis teſtificatis recipi teſtes poſſunt.

QVAERO trigeſimoquartò, an iudex
1 hic noſter poſsit † publicatis ac didicitis teſtium teſtimoniis, alios teſtes recipere? & regulariter non poſſe opinor, quoniam, iam aliàs diximus, arbitrium iudici conceſſum, ſolùm cenſeri datum quò ad ea, quæ à iure ciuili conſtituta ſunt, nō autem
2 quæ à iure naturali, ſed, ne teſtes alii † recipiantur didicitis teſtificatis, eſt æquitate naturali factum, ne alter alteri inſidietur, auth. qui ſemel, C de probat. cap. fraternitatis, de teſtib. Hinc Bar. in extrauagan. ad reprimen. in verbo Et fi
3 gura, nume. 16. ſenſit, in † cauſis ſummariis & ſola facti veritate inſpecta diffiniendis, non eſſe recipiendos teſtes didicitis teſtificatis, ita ego Bartolum intelligo, illa negatiua non circumducta, abundare enim verè credo, quoniā ratio à Bartolo perpenſa ita cōuenit cum cauſa ſummariè, quàm cum ordinariè tractatur,
4 fit, vt † Alex. conſi. 84. nu. 12. libr. 4. ſubobſcurè admodum loquens Bartoli fortè verba nō intelligens, male reſponderit, in cauſis his ſummariis didicitis teſtificatis teſtes recipi poſſe, & meam hanc interpretationem probaſſe videtur Zabarella in clem. ſæpe. §. & quia. q. 12. de verb. ſing. idem ergo dicendum eſt in hoc iudice noſtro quòd ordinariis.

5 Declaratur primò non procedere, † quando hic iudex à Principe & ſuperiore conſecutus eſſet liberum arbitrium: nam tunc didicitis teſtificatis parte inſtante poterit teſtes recipere: quoniā idem tunc hic iudex poteſt, quod Princeps, at Princeps poteſt teſtes recipere didicitis teſtificatis, quemadmodum ſcribit Soc. ſen. in cap. fraternitatis, col. antep. verſi. quadrageſimus ſextus caſus, de teſtib. cōfert etiam quia
6 ſi Princeps reſcribat † cum clauſula, non obſtante idem operatur. Socin. d. c. fraternitatis, col. 35. verſi. vigeſimus ſecundus, & Socin. tracta. fall. reg. 403. fallen. 32.

Declaratur ſecundò, vt non procedat cum natura ipſius cauſæ concedit, vt didicitis teſtificatis teſtes alii recipiantur. exemplum eſt in
7 cauſa matrimoniali. † ita Socin. ſen. in d. c. fraternitatis, col. 36. verſi. vigeſimusnonus, & Soci. tracta. fall. reg. 403. fall. t . & 37. Fel. c lator, col. 2. verſi. Secunda declaratio, de re iud. Mar

ſil.

ſil.ſing.128.Teſtes,qui tamen admonet,producentem iurare debere,nõ ſubornaſſe teſtes,eadem ratione dicẽdum erit in cauſis beneficia-
8 libus,nam & in his† recipiuntur teſtes didicitis ipſis teſtificatis:ita latè Soci.d.c.fraternitatis,col.antep.verſ.quadrageſimus primus,vtro que enim caſu conſideratur maximè periculum animarum,quod huic ſuſpicioni ſubornationis præponderat.Aliud exemplum eſt,cum
9 medici † & chirurgi atteſtatio recipitur ſuper vulnere, an permanſura ſit cicatrix in facie vulnerati : ita Marſi.ſing.66.Publicatis,& his ca-
10 ſibus† declaratur ſtatutum Ferrariæ lib.2.ſub rub. Quæ intelligantur nouæ probationes, in fine dum reiicit probationes antiquas didicitis teſtificatis.

Declaratur tertiò, vt non procedat fauore ſpeciali aliquarum perſonarum,quæ mediante in integrum reſtitutione admittuntur ad producendos teſtes iam didicitis teſtificatis, vt in
11 minore, † in muliere & eccleſia ſcribit Soci. trac.fall.d.reg.403.fall.27. Afflictus deciſ.216. nu.2.poſt Inno.in c.auditis,de reſti. in integ. But.& Imo.d.c.fraternitatis,vbi Soc.ſen.col. 35.verſi. Decimusoctauus,qui ſubiicit in duobus caſibus ſequentibus idem eſſe in maiori reſtituto ex clauſula, ſi qua mihi iuſta cauſa,&c. idẽ dicimus in ruſtico, qui admittitur ad producẽdum nouos teſtes didicitis teſtificatis: ita Soc.d.c.fraternitatis, col.pen. verſi.quinquageſimus ſecundus, & d.reg.403.fall.27.ſic declaratur relatũ ſtatutum Ferrariæ,vt etiam declaratur ex his, quę infrà ſubiiciemus.

Declaratur quartò, vt non procedat quan-
12 do talis eſt probatio,†in qua probabiliter, ac verè ceſſat timor ille ſubornationis : vt, cùm per facti euidentiam probatio deducitur: ita Afflic. d.deciſio.216.nu.3.qui ita in curia Neapolitana ſeruari teſtatur. Soci.d.c. fraternitatis,col.36.verſic.trigeſimusoctauus, Marſil.in rubr.C.de probationibus,nume.175.Soci.tracte.fall.d.reg.403.fall.19.

Declaratur quintò,vt non procedat ratione
13 noui iudicii, † vt quia iudicium iam cœptum, quo teſtes iam fuerunt examinati & didiciti, fuit declaratum nullum, & nouum iudicium inchoatũ,nam in eo teſtes alii produci:ita Soci. d.c.fraternitatis,col.35.verſi.decimus ſeptimus,atque ita intelligo Afflictum d.deciſ.216. num.2.verſi.item fuit,qui ſuboſcurè loquitur, non declarando, quæ noua illa inſtantia dica-
14 tur. Hinc colligi põt notabilis † cautela,vt is qui videt, ſe non probaſſe intentionem ſuam, curet, ſi fieri poteſt, vt potius declarentur acta nulla, quàm eũ ius non fouere, quoniam actis nullis declaratis,non impedietur nouos teſtes producere, qui tamen impediretur in inſtantia appellationis,vt ſcribit Soci.in d.c. fraternitatis,artic.10.vbi ſeptem relatis opinionibus tandem concludit, in inſtantia cauſæ appellationis nõ licere alios ſuper capitulis in prima inſtantia aliquorum teſtimonio probatis producere,idem cenſuit Barto.in l.per hanc, nume.5.C.de tempo.appellationum.

15 Declaratur ſextò,vt non procedat† quando nihil eſt quod producenti imputari poſſit. veluti, ſi probaui articulum meum per duos teſtes, & tu contrarium articulum deduxiſti ad reprobandum meos teſtes,& duobus teſtibus probaſti: facta publicatione in termino repulſatorio, vel in cauſa appellationis potero facere eundem articulum,& alios teſtes producere ad confirmandum fidem meorum teſtium, quia non poteſt mihi imputari,ex quo confidebam,me iam probaſſe per duos illos teſtes. ita declaro Afflictum d.deciſio.216.nume.4.in fi. & nume.5.poſt Innocen. in cap.cùm clamor, de teſtib.Socin.tract.fallen.d.reg.403.fallen. 30.& Abb.cap.fraternitatis,nume.15. & ibi Socin.colum.23.verſic. Secundò limitatur,& clarè idem decidit Capicius deciſio.62. Aliud exemplum poteſt adferri, quando iudex non examinauit teſtes ſuper interrogatoriis à parte datis: ita Bartho.auth.qui ſemel, nume.36. C.de probat.& Socin.d.cap.fraternitatis,colum.34.verſic. Secundus caſus.

Declaratur ſeptimò non procedere quan-
16 do † producitur inſtrumentum, vel alia ſcriptura, quæ indigent aliquo ſupplemento, & aliqua probatione; tunc publicatis ac didicitis aliis teſtimoniis produci teſtes poſſunt: ita Butr.& Abb.in cap.ſeries, de teſtib.Afflictus d.deciſio.216.nume.5. & deciſio.272.in fin. & deciſione 33. nume.4. & Craue. conſil.65.nume.3. Socin. tracta.fallentia. d.regu.403. fallen.47.

Declaratur octauò, & nunc vltimò, non
17 procedere quando ipſe iudex † ex ſuo officio vellet alios teſtes interrogare, poteſt enim etiam publicatis & didicitis teſtimoniis: ita omnes in cap.cùm clamor, ex illo text. de teſtib. Socin.d.cap.fraternitatis, colum.36.verſi.trigeſimus tertius, & Socin.tracta.fallen.d.reg. 403.fallen 44. eſt ratio, quia in iudice ceſſat omnis ſubornationis ſuſpicio, de his ſatis, cæteræ declarationes ex Socin.& Felin.& aliis relatis haberi poſſunt.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Concludere in cauſa quid ſit.*
2 *Concluſionē in cauſa idem operari, quod ſententia.*
3 *Compromiſſum peti non poſſe facta concluſione in cauſa.*
4 *Concluſionem in cauſa tribus modis fieri.*
5 *Conſilio ſapientis petito in cauſa concluſum dici.*
6 *Concluſum in cauſa dici, cum præfixus terminus à lege, vel à iudice lapſus eſt.*
7 *Citationem ad audiendam ſententiam, concluſionem in cauſa inducere.*
8 *Concludi etiam in cauſa in foro eccleſiaſtico.*
9 *Concludi etiam in cauſa coram Arbitris.*
10 *Concluſio non fit in cauſa cùm iudex ex ſuo officio procedit.*
11 *Concluſio in cauſa non fit in iudiciis ſummariis.*
12 *Concluſio in cauſa in iudicio criminali non fit.*
13 *Concluſio in cauſa non fit contra inſtrumenta de nouo reperta.*
14 *Concluſio in cauſa diſſoluitur cum ea facta inſtrumenta aduerſario tacente producuntur.*
15 *Concluſio in cauſa reuocatur cum iudex nouas probationes admittit.*
16 *Concluſione facta in cauſa teſtes & iura poſſe recipi ad comprobationem iam productorum inſtrumentorum.*
17 *Concluſio in cauſa reuocatur ex nouorum capitulorum productione.*
18 *Inſtrumenta de nouo celebrata poſt concluſionem in cauſa poſſe produci.*
19 *Concluſionem in cauſa non obſtare reſtitutioni in integrum.*
20 *Concluſione in cauſa non obſtante in inſtantia appellationis iura & teſtes produci poſſe.*
21 *Concluſionem in cauſa non impedire probationes, quæ in ſolo iure verſantur.*
22 *Concluſionem in cauſa non impedire probationes cùm magna ſubeſt æquitas.*
23 *Concluſionem in cauſa non impedire iudicis interrogationem.*
24 *Iudicis interrogatio quando admittatur.*
25 *Poſitiones produci, an poſſint poſt cōcluſionē in cā.*

QVAESTIO TRIGESIMAQVINTA.

FVSISSIME DECLARATVR quando cōcluſio in cauſa vlteriores probationes impediat, & quando illis non aduerſetur.

QVAERO trigeſimoquintò, an coram hoc iudice concludatur in cauſa: eſt
1 enim † concludere in cauſa, finem imponere probationibus, & quàm primū ad ſententiam deuenire; nam facta concluſione dicitur liquere iudici de cauſa, quemadmodum annotauit glo & ibi Doct. in c. ſignificauerunt, in verbo liquere, de teſtib. Felin. in c. cùm dilectus, nume. 1. de fide inſtrum. qui ſcriptum re-
2 liquit, † concluſionem in cauſa quò ad effectū excludendi probationes eandem vim in hoc habere, quam habet ſententia, quod ſtatim de-
3 clarabimus, immo nec † compromiſſum ex ſtatuti forma peti tunc poteſt, vt reſpondit Bald. conſi. 358. Super eo. col. vlt. lib. 3. & conſil. 255.
4 Poſt concluſum, lib. 4. ſolet enim † concluſio hæc in cauſa altero ex tribus modis fieri. Primo, cum litigantes omnibus probationibus renunciant, ita Feli. d. c. cum dilectus, num. 27. id quod cōtingit aliquando expreſsè, aliquando tacitè; expreſsè, cùm petitur ſententiam ferri, quia nō intendunt quid amplius in cauſa producere: tacitè cùm actum faciunt, quo demonſtratur, non eſſe amplius locum productioni
5 probationum, vt † cum petunt cauſam conſilio ſapientis committi, ita Feli. d. c. cùm dilectus, nu. 30. Iaſ. repet. l. admonendi, nu. 66. Natta cōſi. 251. in fi. lib. 2 ea ratione, quia coram conſultore nihil in facto amplius deduci poteſt, vt ſcribit Bar. in l. 1. C. de rela. Cardi. conſi. 25. & & latè Iaſ. in l. in pecuniariis, nu. 57. de feriis, & Bal. conſi. 309. Quæritur, col. 1. verſi. modò venio, lib. 2. Scala Patauinus, lib. 3. de conſi. ſapientis, col. 2.

Secundò fit concluſio in cauſa legis diſpo-
6 ſitione, vt cùm ius cōe vel municipale, † certū præfigit terminum cauſæ: ita Bal. in l. ſi accuſatoribus in fi. C. de accuſ. & alios citat Fel. d. c. cùm dilectus, nu. 28. Bal. conſi. 67. Quia ex facto, in fi. lib. 1. Tertiò fit cōcluſio in cauſa, cùm iudex expreſsè præfigit terminum ad probandum, & eo elapſo declaret eſſe in cauſa concluſum: ita glo. in clem. ſæpe, in verbo concluſione, de verb. ſig. quam probat Feli. d. c. cùm di-
7 lectus, num. 29. vel ſi partes citet † ad audiendam ſententiam Rom. d. cōſi. 176. quem eſt ſecutus Rui. conſi. 6. in fi. lib. 4. & hac via inuito altero ex litigantibus in cauſa concluditur: quin cogi is poteſt, vt in cauſa concludat. Guido Papæ q. 587. Quæſitum, Iaſ. l. admonendi. 1. lect. nu. 51. ff. de iureiuran.

Reuertamur nunc in viam è qua, iuſta rōne aliquantulū digreſſi ſumus. Regulariter in omnibus cauſis, in cauſa concludendum eſt, vt litibus aliqn̄ finis imponatur: vt probat d. c. cum
8 dilectus, vbi latè Fel. nu. 1. immo in foro † eccleſiaſtico, cōcluſionem in cā eſſe de iudicii ſubſtantia,

ſtantia,probauit gl.in d.cle.ſæpe,in verbo cō-
cluſione,de verb.ſign.& plures retulit Fel.d.c.
cùm dilectus,nu.33. & Sebaſt.Vant.tract.nulli
ta.in titu.De nullitate ſent.ex defectu proceſ-
ſus,nu 45. qui intelligit verum, niſi aliter ſe ſe
habeat regionis conſuetudo,id quod non mo
dò in iudicibus ordinariis iuriſdictionem ha-
bentibus,locum ſibi vendicat, verum etiam in
9 ſolis † arbitris,qui notionem tantum obtinēt:
ita Rom.in l.1.nu.8.poſt gl.ibi.ff.de arb.& Fe
li.d.c.cum dilectus, nu.11.de fi.inſtr. hac ergo
concluſione in cauſa facta nihil amplius dedu-
ci,probariq; pōt,cùm ſit terminus oīum proba
tionum excluſiuus,vt ſuprà diximus, & notauit
Nat.conſi.251. in fi lib.2. Verùm ab hac ipſa re
gula multi excipiuntur caſus, vt is præſertim,
10 qñ iudex procedit in certis caſibus† ex ſuo of-
ficio,tunc in cā non concluditur, Bal.l.1.in fi.
C.ſen.reſcin.non poſſe.late Fel.d.c.cùm dile-
ctus,nu.13.de fid.inſtr. vbi multos in hanc ſen-
tentiam retulit, cùm ergo iudex iſte in caſibus
in quibus procedendi arbitrium habet,ex offi
cio poſſit procedere, ſequitur, coram eo in cā
non cōcludi,vt in his terminis, ſic viſi ſunt af-
firmare Par.de Put.in trac.ſynd.in tit.De arbi
trariis eorum,nu.15.ſed melius hæc ipſa ſnīa ex
11 eo confirmatur,ꝙ in† cauſis ſummariis non cō
cluditur in cā:ſic poſt Rom.conſi.175.affirma-
uit Fel.d.c.cùm dilectus, nu.19.& idem Alex.
conſ.84.col.vlt.lib.4.Soc.ſen.conſ.190. in fi.
lib.2. Bellon conſ.59.nu.6.& conſ.63.nu.11.&
Vant.d.trac.nullit.tit.de null.ſent.ex defectu
proceſſus, nu.45. Cùm ergo coram hoc iudice
cauſa ſummariè tractetur,vt ſæpius diximus,ſe
quitur,non concludi in cauſa.

Hæc fortius procedunt in caſibus illis,in qui
bus regulariter ex iuris cōis diſpōne non con
12 cluditur in cauſa,vt eſt, Primò in† cā crimina-
li,ita Bar.in l.Diui fratres.ff.de pœn.& l.1.§.ſi
quis vltimo,de quæſt.latè Fel.d.c.cū dilectus,
nu.15.de fi.inſtr.Soc.ſen.conſ.54.col.vlt.lib.3.
Capic.deciſ.81. nu.4.5. Marſil.conſ.16.nu.32.
Iaſ.l.admonēdi,in rep.nu.56.de iureiu.Secun
13 dò non cōcluditur† in cauſa qñ inſtrumēta ſi-
ne culpa & malitia ſunt reperta de nouo,ita Fe
li.d.c.cùm dilectus,nu.16.poſt oēs in l. admo-
nendi,de iureiur.vbi Bar.nu.9.carere.n.omni
negligētia debet,niſi eſſent inſtrumēta ac iura
alicuius pupilli vel Eccleſiæ,quorū adminiſtra
tores ſua negligētia eis nocere nō debet: vt in
ſpē annotauit Rom.in d.l.admonēdi,& Fel.d.
c.cùm dilectus,nu.18.verſi. Quintò limitat.
14 Tertiò non cōcluditur quando poſt† cōc lu
ſionem ipſam inſtrumenta,parte preſente &
non contradicente producuntur,nam hoc ca-
ſu dicitur facta reuocatio prioris cōcluſionis,
ita Fel.d.c.cùm dilectus,nu.17.verſi. quartò li
mitat,poſt Abb.& Caſtr. quos citauit, ſic cum
15 † iudex recipit probationes poſt eam conclu-
ſionem,quam eſſe factam non ignorat,vt eo lo
ci poſt Rotam ſcribit Fel.& egregiè Afflic.de-
ciſ.115.qui clarè refert in ſacro illo Conſilio ex
authoritate Rotæ deciſum fuiſſe, poſſe recipi
16 † teſtes & iura ad comprobationem inſtrumē
torum iam productorum: quoniam ex rece-
17 ptione† capitulorum & probationum conclu
ſio in cauſa reuocari dicitur. Gramm.conſ.13.
nu.5.lib.2. quod non ita abſolutè verum opi-
nor,vt infrà ſubiiciam.

18 Quartò non refragatur† concluſio in cauſa
cùm producitur inſtrumentum de nouo cele-
bratum,quo partes à lite non expectata ſenten
tia recedere volunt:ita Feli.d.c.cum dilectus,
nu.18.verſi.Sextò limitat,poſt Rom.conſ.175.
& l.1.§.vnde quæritur, de oper.no.nun. vel ſi
producatur inſtrumentum liquidum,quo con
ſtat rem aliter ſe habere quàm credebatur, ita
Bar.conſi.309.Quæritur,col.1.verſi.ſoluo, di
co ꝙ,lib.2. quem ſecutus eſt Scala Patauinus,
lib.3.de conſ.ſapien.cap.2.

19 Quintò concluſio in cauſa non obſtat† quo
minus poſſit reſtitui in integrum,vt annotauit
Specul.in titu.De fide inſtrum.§.nunc viden-
dum,in prin.& Felin.d.cap.cùm dilectus,nu-
me 23.verſicu. Duodecimò limitat.qui ſubdit
poſt Cardin. conſ.25.idem in maiore, qui in-
ſtā cauſam reſtitutionis habet, Iaſ.l.admonen-
di,lect.nu.49.de iureiur.

20 Sextò non obſtat concluſio in† cauſa quo-
minus in cauſa appellationis produci ea omni
no poſſint,quę in cauſa principali produci nō
potuerunt,ex l.per hanc. C.de temp.appell.ita
poſt Io.And.But.Abb.& Card.ſcripſit Fel.d.
c.cùm dilectus,nu.23. verſi. Tertiodecimò li-
mitat,quæ ſanè declaratio eſt multis modis de
claranda,iuxta latè tradita à Fel.in c.cùm Ioā-
nes,nu.17.de fid.inſtr. vbi quatuor ampliatio-
nes, & tres declarationes retulit ad d.l.per
hanc,& huius declarationis ratio videtur,quia
per appellationem concluſio in cauſa tollitur,
vt poſt alios cenſuit Ant.Cap.deci.28.nu.3.

21 Septimò concluſio in cauſa nō efficit,† quin
probationes in iure cōſiſtentes poſſint produ
ci,ita Card.conſ.74.Rom.conſ.175.col.5.Bal.
c.vlt.col.vlt.de prob. quos refert Fel.d.c.cum
dilectus,nu.25.verſ.vlt.limi. qui nu.26.diſtin-
guit, & alios aliter ſentientes refert, vt ſenſit
ex Guid.Pap.conſ.4.num.6.in fin.Iaſ.in l.ad-
monen.

monendi.1.lect.nu.51.& 2.nume.64.

22 Octauò non refragatur conclu.in cauſa† cũ iudex ex magna æquitate locum eſſe iurium productioni credit, vt ſcribit Cardin. in c.ad conſultationem,de appel.& Barb.conſi.9.col. 5.propè medium lib.2.Guid.Pad.q.201. Albe. conſi.9.nu.32.33.& conferunt,quę ſcribit Fel. in c.cum dilectus,nu.20.de fide inſtru.& ſi ipſe diſſentiat. Sic etenim videmus nouos teſtes recipi facta aliorum publicatione, cum magna ſuadet æquitas. Soc.trac. fall.reg.403.fall.35.

23 Nono non repugnat concluſio † in cauſa quominus à iudice interrogatio fieri poſsit ad ſolam iam exortæ dubitationis declarationem: ita Felin.cap.cum Ioannes, num.11.de fide inſtrumen.Iaſ.in repet.l.admonendi,num.61.& ibi Cur.ſen.nu.69.verſi.Tertiò fallit,de iureiuran.Marſi.ſing.555.Doctrina. Ripa in cap.1. nume.21.de iud.Bello.conſi.59.nume.6. Neuiza.conſi.5.nume.27. Ratio eſt,quia declaratio nihil noui adfert.l.hęredes palàm.§.ſed ſi notam.de teſtamen.vt cum ambigua,& multipliciter intelligibilia ſunt interpretanda,vt docet Decius in l.edita, nu.49.C.de eden. & in l.in ambiguo,nu.4.de reg.iur.latè Tiraq.in l.ſi vnquàm,in verbo Libertis,nu.15. C.de reuo.do-

24 na.alioqui,ſi iudicis † interrogatio ex ſuo officio nõ tenderet ad dubii declarationem, ſed ad fundandam intentionem alterius litigantium, fieri minimè poſſet, vt multi ſcripſerunt relati à Ripa.d.cap.1. numc.21.& latè attingam lib.2.

25 Decimò, concluſio in cauſa obeſſe non† videtur quin poſitiones produci poſsint,quibus per aduerſarium reſpondeatur: ita Ange.in l. peremptorias,propè fi.C.ſent.reſcin. nõ poſs. quod loci intelligit Ange. niſi aſsignatus fuerit terminus ad deducendum quaſcunque probationes: ego verius intelligo nec poſitiones poſſe deduci eo termino aſsignato, quoniam omnes probationes excluduntur.quare infero declarationem hanc non eſſe veram, cùm concluſio in cauſa nil aliud ſit quàm lapſus temporis ad probandum,vt ipſe effectus oſtendit, & verè hanc declrationem reiicit Gemin.in c.1. col.pen.de confeſs.in 6.Fel.d.c.cum dilectus, nu.4.de fide inſtrumen.immo ipſemet Ang.in l.ſed & ſi reſtituatur.§.1.ff.de iudic.negat poſitiones poſſe deduci poſt cõcluſionem in cauſa, niſi ex magna æquitate, ita viſum fuerit iudici. & Angel. eſt ſecutus Curt.ſen.in l.vlt.§. quod obſeruari,nu.46.C. de iureiur. propter calum.dan. iſtis addo Bal.in l.in contractibus, illo autem.C.de non num.pecu.quam doctrinam veram intelligit Gem.in cauſis plenariis, ſecus in ſummariis,& rectè, quia in eis non cõcluditur in cauſa,vt ſuprà diximus.

SVMMARIVM.

1 *Cõtumaciam à iudicio repellere cõtumacem ipſum non refectis expenſis.*
2 *Contumacem coram Arbitrio audiri.*
3 *Iudicem ex aquitate contumacem audire.*
4 *Ratio,qua fit quòd contumax non refectis expenſis reiiciatur.*
5 *Contumax quando admittitur, an contra proceſſum oppenere poſſit.*
6 *Contumaci faciendam eſſe actorum copiam, refectis tamen expenſis.*
7 *Contumacem refectis expenſis admiſſum,eo in ſtatu cauſa,in quo reperitur,admitti.*
8 *Contumacem ad opponendum, non admitti termino oppenendi elapſo.*
9 *Contumacem non eſſe melioris conditionis,præſenti & obedienti.*
10 *Decii conſideratio in cap.ſi duobus, nu.10 de appella.ſubuerſa.*
11 *Noua authoris conſideratio quomodò contumax ſit vel non ſit deterioris conditionis nõ contumacis.*

QVAESTIO TRIGESIMASEXTA.

DE CONTVMACIA, QVAE A iudicio repellit: & plura ibidem de his, non indigna notatu relata.

QVAERO trigeſimoſextò, an † iudex iſte poſsit ob ſolam contumaciam contumacem à iudicio repellere? iuris eſt regula, contumacem audiendum non eſſe,non refectis expenſis.l.ſancimus, vbi omnes.C. de iud.latè Marſi.l.de vnoquoque,nu. 230.de re iud. quæ ſanè regula locum etiam ſibi vendicat in contumace minore, vt annotauit Bart.in l.ſi finita.§.ſi fortè,de dam. infect. Marſi.d.l.de vnoquoque,nume.235.de re iud. qui nume.238.poſt Iaſ.& cæteros in d.l.ſancimus,intelligit procedere tàm in reo contumace,quàm in actore,aliæ ſunt quamplures extenſiones, quas longa ſerie enumerat Iaſ.d.l.ſancimus. Regula tamen ipſa† locum non habet in arbitrio & arbitratore, vt poſt Roma.l.1.ff. de arb.docuit Marſil. d.l.de vnoquoque, nu.234. idem ergo hoc caſu dicẽdum videtur, ſed hoc fundamentum non videtur ſatis ſolidum ex iis,quæ alias diximus,fortius vrget,quod docuit Bal.in c.conſuluit,col.2.verſ.ſed d.Dyn. de

de offi. deleg. quem eſt ſecutus Marſi. in. l. quę
3 ſtionis modum, nu. 64. in fi. de quæſt. † iudicē
ex æquitate ſuo arbitrio poſſe contumacem in
die ſequenti audire. & alia plura retuli infrà q.
65. verum perpende, hoc non eſſe ſpeciale in ca
ſu noſtro, ſed regulare in omnibus. Accedit
præterea hanc non eſſe noſtram diſputationē,
an admittere poſsit, ſed an repellere valeat Ego
in ea opinione ſum, hunc iudicem poſſe repel-
lere cōtumacem ad audientiam, ea enim ratio-
ne repellere pōt, quia, ſi ordinario iudici hoc
conceſſum eſt, vt iam diximus, quantò fortius
huic, qui laxiores habenas habet? quod autem
4 admittere non poſsit, ea † ratione ſatis proba-
tur, quia verè & propriè contumacię delictum
conſideratur hoc caſu nō principaliter ob cō-
temptum iudicis, ſed ob damna & expēſas ad-
uerſarii. quod probat d. l. ſancimus, ibi, niſi om
nia damna reſtituat ex huiuſmodi vitio aduer-
ſarius eius afflicta. Nec opinor aliquē fore, qui
hac de re dubitet. quò fit, vt nulla ſit huius iu-
dicis in hoc arbitrium & poteſtas, cùm ei ex re
gulato arbitrio non liceat ius alterius tollere,
quemadmodum iam ante probauimus. Acce-
dit pręterea nullum in illis arbitrium dari, quę
iam iure claro diffinita ſunt, vt ſuprà diximus.
Si verò contumacia ob cauſam contemptus iu
dicis conſiderabitur, & ob quam mulcta iudi-
cis officio indicitur, iuxta l. 1. §. vlt. ff. ſi quis
iuſd. non obtemp. quo loci Iaſ. Curt. iunior &
cæteri notāt, illa quidem remitti poterit cùm
hoc totum commodum iudicis ſit: nec. n. tunc
ius partis læditur. Accedit & illud, ꝙ quem-
admodum in manu iudicis eſt, vt ſuo arbitrio
mulctam huic contumaci indicat, vt 2. lib. in-
frà dicemus, ſic in eius poteſtate eſſe mulctam
remittere, & contumacem audire. Sed quęſtio
5 nis eſt, cum † contumax hic admittit ad iudi-
cium, an admittatur ad opponendum contra
proceſſum iam perfectum: Iaſ. in d. l. iubemus.
nume. 19. C. de iudi. poſt Innocen. in cap. præ-
terea, de dila. & Ange. in l. peremptorias, colu.
vlt. C. ſent. reſcind. non poſſ. diſtinguit: quod
aut huic contumaci iam citato fuit aſsignatus
terminus ad opponendum, aut non. Primo ca
ſu non admittitur, non ratione contumaciæ,
quæ per expenſarum ſolutionem purgata eſt,
ſed propter lapſum termini. Secundo verò ca-
ſu admittitur, cum eo ad tempus illud reſtitu-
to ſubſit ad opponendum terminum.

Primum diſtinctionis caput verum eſt, nec
aliquam probabilem dubitationem recipit: nā
& idem hoc caſu ſenſit Bart. in l. 2. nu. 4. C. de
6 eden. dum ſcribit, † abſenti contumaci reuer-
ſo faciendam copiam actorum vnà cum termi-
no ad opponendum, quod intelligitur refectis
prius expenſis, & cum Bart. communis eſt ſen-
tentia, vt eo loci teſtatur Decius num. 32. immo
ibi Purpur. nu. 56. ſcriptum reliquit, Barto. in
hoc nullum habere contradicentem. Confir-
matur ex communi illa doctorum opin. qua af
firmant in cap. ſi duob. vbi Dec. nume. 10. dixit
crebrius receptam, de appell. & reſpondit Are
tin. conſi. 133. Clariſsime. in fi. quem eſt ſecutus
Neuiza. conſi. 18. num. 13. contumacem, qui ex-
7 penſis † refectis in iudicium auditur, audiri in
eo ſtatu & gradu, in quo cauſa reperitur ante
aſsignationem termini ad opponendum: ergo
opponendi facultas ſalua adhuc erit.

Secundum verò caput diſtinctionis, contu-
8 macem † non admitti ad opponendū eo termi-
no ad opponendum elapſo, maiorē recipit du-
bitationem. nam, & ſi cum Ang. & Iaſ. ſentiant
alii citati in d. c. ſi duobus, de appell. & Are. ac
Neuiz. quos iam citaui, & clarius Purpu. d. l. 2.
nu. 57. in fi. attamen grandem habet dubitatio-
nem, cum communis huius ſententiæ fundamē
tum non ſatis ſolidum videatur, inquiunt iſti,
9 † contumax melioris conditionis eſſe non de-
bet ipſo præſente c. eum qui. de pręb. in 6. ſed
pñti poſt elapſum opponendi terminum non
ſuccurritur, immo nec actorū copia ei fit. d. l.
2. vbi gl. & Bar. nu. 4. Dec. nu. 32. ergo nec huic
10 contumaci ſuccurrendum eſt † Dec. in eo. c.
ſi duobus. nu 10. contendebat, communi huic
opin. contradicere, atque ita reſpondebat rela
tæ argumentationi, contumacem hoc caſu refe
ctis expenſis melioris eſſe conditionis ipſo prę
ſente quandoquidem ipſi præſenti imputandū
eſt, ꝙ actorum copiam non acceperit, ac poſt-
modum illis contradixerit: id quod imputari
non poteſt contumaci abſenti, qui refectis ex-
penſis ad opponendum cum nouo termino re
cipitur, ex d. l. ſancimus, & ſentit Bart. (inquit
ille) d. l. 2. nu. 32. C. de eden. quæ ab eodē Dec.
d. l. 2. nu. 32. verſi. mihi verior. C. de eden. atta-
11 men præter eum, ſic † ego aliquando conſide-
rabam: Aut iſte contumax cæpit eſſe cōtumax
tempore, quo terminus ad opponendum aſsi-
gnatus fuit, aut poſt ipſum terminum iam ela-
pſum. Primo caſu clarè cōſtat, ꝙ ſi refectis ex-
penſis reſtituatur ad cauſam iuxta eius termi-
nos hic reſtitui adhuc in termino opponendi,
cum lapſus is non fuerit cum cōtumax eſſe cę-
pit, & ita cōmunis ſententia hoc caſu ſine du-
bio procedit. Secundo caſu non reſtituitur ad
opponendum, non ratione contumaciæ aliave
ſimili ea, ſed quia eo præſente & non opponen

te lapſus eſt terminus ad opponendum. nec in hoc caſu communis Doc. diſputatio loquitur, cum non de abſente contumace, ſed præſente & non opponente caſus hic ſit.

SVMMARIVM.

1 *Arbitrio conceſſo in procedendo, conceſſum an etiã cenſeatur in ſententiando.*

2 *Baldus in l. qui procuratorem, verſi. pone quòd datur. ff. procu declaratur.*

3 *Statutum Bononiæ in criminalibus, ſub rubri. De inquiſitionibus &c. declaratur.*

4 *Statutum Ferrariæ lib. 2. ſub rubr. Quibus caſibus ſummariè procedatur, declaratum.*

5 *Delegatus in cognoſcendo, an talis etiam ſit in iudicando.*

6 *Exceptionem præſcriptionis non impedire ſententiam, & ſi impediat proceſſum.*

7 *Statutum dans iudici facultatem informandi ſe de facto, non auferre citationem tempore ſententiæ.*

8 *Vna res diuerſo iure cenſeri non poteſt.*

9 *Rem vnam ex diuerſis reſpectibus cenſeri diuerſi iuris.*

10 *Vna & eadem res diuerſo iure cenſetur quò ad intellectum.*

11 *Mandato antecedenti mandatum dicitur & conſequens.*

12 *L. 3. § ſcio de minor. declaratur.*

13 *Iudex datus ad cognoſcendum, an etiam ad iudicandum ſit datus.*

14 *Iuriſdictionem ordinariam fauorabilem eſſe.*

15 *Iudicem pronunciare debere ea de re, de qua cognouit.*

16 *Cognitione cauſæ taxatiuè mandata, non venire facultatem ſententiandi.*

17 *L. vbi. C. ad l. Cornel. de falſis, nouo ſenſu explicatur.*

18 *Auth. ad hæc. § illud. C. de iud declaratur.*

19 *Delegationem de caſu ad caſum trahi.*

20 *Antecedens & conſequens duo connexa eſſe.*

21 *Incluſionem vnius excluſionem alterius eſſe.*

22 *L. cùm Prætor. ff. de iudic. in connexis non habere locum.*

23 *Cognitionem & diffinitionem duo diuerſa eſſe.*

24 *L. 1. C. ſi contra ius, vel vtil. publ. exponitur.*

25 *L. qui procuratorem. ff. de procur. nouo ſenſu illuſtratur.*

26 *L. 2. C. de offic. Præfecti Auguſt. explicata.*

27 *L. vlt § adeò. C. vbi Sena. vel Clariſ. expoſita.*

28 *Cap. ſignificaſti de offic deleg ſenſus aperitur.*

29 *Extremum à quo cum extremo ad quod, quomodò coniungantur.*

30 *Mandata abſolutè cauſa inter partes vertente, dici mandatum eſſe cognitionem et diffinitionem.*

31 *Commiſsionem ſimplicem, totam cauſam comprehendere.*

32 *L. ſi defenſor. § 1 ff de interrog. actio. declaratur.*

33 *L. 1. C. qui pro ſua iuriſd exponitur.*

34 *Cap. prudentiam, in prin. de offi. deleg. explicata.*

35 *Poſſeſsionis & proprietatis cauſam eſſe vnum continens & connexum.*

36 *Mandata cauſa, vt in ea iuſtitiam faciat, cognitionem & diffinitionem eſſe mandatam.*

37 *Delegationem Principis, cognitionem & diffinitionem comprehendere.*

38 *Delegationem Principis fauorabilem eſſe.*

39 *Delegatum ad vniuerſitatem cauſarum, cognitionem & diffinitionem habere.*

40 *Delegatum ad vniuerſitatem cauſarum recuſari non poſſe.*

QVAESTIO TRIGESIMASEPTIMA.

SVBTILI DISPVTATIONE enucleatur, an datum arbitrium in cognoſcendo, datũ etiam cenſeatur in diffiniendo.

1 QVAERO trigeſimoſeptimò,† an Arbitrium conceſſum huic iudici noſtro in procedendo, conceſſum intelligatur etiam in ſententiando, cauſamque
2 diffiniendo?† Bal. in l. qui procuratorem, col. 2. verſic. pone ꝙ datur. ff. de procur. ſcribit in hæc verba: Pone ꝙ datur arbitrium poteſtati procedendi de iure & de facto, non tñ videtur data licentia decidendi de iure & de facto; ſed decidendo debet ſeruare ius commune. hæc ille
3 qui & paulò ante affirmauit,† ſtatutum Bononienſe, quo iudici poteſtas tribuitur inquirendi & procedendi ſuo arbitrio in cauſa homicidii poſſe quidem ſuo arbitrio procedere, non tñ ſuo arbitrio, ſed ex legis diſpõne ſñiam ferre. quam ſanè doctrinam in ſpecie probauit Amod. de Caſtel. tract. ſyndic. nu. 141. nec aliter in hac ſpecie ſenſit Petrus Beninten. cõcl. 31. nu. 6. 7 qui Butr. Imol. ac Bald. retulit. nec aliter ſenſit Soc. ſen. conſi. 195. col. 2. verſi. confirmãtur. lib. 2. Dec. c. ex parte. il 2. nu. 3. de of-
4 fic. dele. Simile† ſtatutum extat Ferrariæ lib 2. ſub rubr. Quibus caſib. ſummariè procedatur. quo eſt cautum quibuſdam in cauſis eſſe ſummariè procedendum; nec verbum fit de ſentẽtiando, & cum Bal. idẽ ſenſit Andreas ab Exea in c. 1. nu. 439. de conſt. etiam rationem recẽſet Bal. quia hic iudex dum ſuo arbitrio inquire-

re poteſt,agit tamquam delegatus,cum ſuæ iu-
riſdictioni ordinariæ additum aliquid eſt,iux.
l.ius ciuile,de iuſtitia & iure. ideoq́; vt delega
tus ſuo arbitrio procedit,ſed vt ordinarius ſe-
cundum iuris diſpoſitionem ſententiam feret;
5 cum talis † non ſit in ſententiando,qualis fuit
in procedendo.Cum Bal.idem ſenſit Iaſ.in d.
l.ius ciuile,nu.8. in fi.qui ratione & authorita
te confirmat.ratione,quia limitata cauſa limita
tum producit effectum.l.in agris.de acqui.rer.
dom.in inquirendo ergo ſolum datum eſt arbi
trium,non autem in ſententiando.authoritate
ſimili ex Bar.conſil.172.Dubia occurrentia.5.
dub.lib.1.qui interrogatus reſpondit, quòd &
6 † exceptio præſcriptionis ex ſtatuti diſpoſitio
ne non poſſit i pedire proceſſum, poſſe tamẽ
impedire ſententiam, cum vnum alterum non
contineat ac ad ſe trahat.& Bar. probauit Ro-
ma.conſi 248.Hæc ſententia,verſic. Secundò.
7 qui reſpondit, † ſtatutum, quo facultas datur
iudici ſe informandi de facto, & prout volue-
rit de commiſſo delicto, non auferre citatio-
nem tempore ſententiæ cùm poteſtas facta in
procedendo,facta non cenſeatur in ſententiā-
do.Verùm ipſe Bald.in addi.Specu.in tit. De
legato,col.vlt.verſi.Legatus eſt ordinarius,cō
trarium ſenſit; & eum viſus eſt ſequi Caſtr.in
l.& quia, de iuriſd.omn.iud. vt refert Iaſ.d.l.
ius ciuile, nume.8. & propè finem.ea ratione
8 adducuntur,quia†vna & eadem res diuerſo iu
re cenſeri non debet.l.eum qui ædes. de vſu-
cap. hic ergo iudex non poterit eſſe in proce-
dēdo delegatus, & in ſententiādo ordinarius.
ſed facilis eſt reſponſio, cùm conſideratis va-
9 riis cauſis & reſpectibus diuerſi iuris † res vna
eſſe poſſit.l.miles.§.pro parte.de lega.2.Ripa
l.vlt.nu.12.C.de reuo. don. cum aliis multis à
ſe relatis in tracta. de recuper. poſſeſſ. reme-
dio primo,nume.36.quo loci,nu.37.poſt Bald.
l.1.col.1.verſi.Tertiò oppono.C.de ſer. fugit.
10 ſcripſi †vnam & eandem rem quò ad corpora
lem conſiderationem non poſſe diuerſo iure
cenſeri: quo verò ad intellectualem (vt hoc
noſtro caſu) poſſe.Accedit prætereà,cauſæ co
gnitionem à ſententia differre, vt infra ſubii-
ciam.modus ergo qui ſeruatur in vna diuerſus
eſſe poteſt in altera. Adferri ſolet,& illa argu-
11 mentatio:cui mandata,† ſunt præcedentia,mā
data etiam cenſentur ſequentia.l.3.§.ſcio, de
mino.l.indebitam, de condi.indebi. mandata
ergo cognitione cenſetur mandata ſententia.
verùm reſpondent Iac.But.& Bal.d.l. qui pro
12 curatorem. d.regulam † l.ſcio,intelligi,quan-
do conſequens eſt neceſſarium ad ſuum ante-
cedens. quòd non contingit in caſu noſtro,in
quo proceſſus & cognitio cauſæ committi po-
teſt, & non ſententia.auth.ad hæc.C.de iudi.
adducuntur alii ex arg.d.l,qui procuratorem,
vt talis ſit iudex in ſententiando, qualis fuit in
cognoſcendo,vt de procuratore in eo tex. di-
citur.Verùm non licet argumentari è caſu illo
ad noſtrum,vt ſtatim ſubiiciam.mea ſententia,
grauis hic noſtrorum conflictus ab ea diſputa-
13 tione pendet, An † iudex datus ad proceden-
dum & cognoſcendum,datus etiam cenſeatur
ad ſententiandum. quam ad diſputationē per-
plexam & difficilem abſoluunt Doctores in d.
l qui procuratorem, de procur. & in l.a Diuo
Pio,in prin.vbi Bar.nume.11.12.Alex.num.18.
Iaſ.num.13.de re iud.ego ſecutus in nonnullis
Gulielmi Cunei diſtinctionem à Bald. d.l.qui
procuratorem,relatam ita ſtatuo atque diſtin-
guo. Aut cognitio cauſæ à lege mandata eſt,
aut ab homine. Primo capite opinor,manda-
tum cognitionis continere etiam diffinitio-
nem & ſententiam.hanc opin. probarunt poſt
illum Gulielmum,Iacob.Butr.Martinus Syl-
ma. à Bald.relati,& Alexan.d.l.à Diuo Pio.nu
me.18.verſ.cu.Sed Antonius.qui idem ſenſiſſe
Ioan.Andr. & Butr. retulit. ea ratione prima
adducuntur, quia hic iudex ordinarius cenſe-
14 tur:ſed ordinaria † iuriſdictio, vt fauorabilis,
latè patet,& ideo multa complectitur ergo diſ
finitionem,vt cognitionem.Altera eſt ratio,de
15 qua re†cognouit iudex,de eadem pronuntia-
re debet.l. de qua re de iud. ſed vbi hic iudex
non pronuntiaret, nullus pronuntiaret, quod
abſurdum eſſet, & contra legis diſpoſitionem.
ab hoc primo capite nō eſt,qui diſſentiat. ego
quò ad noſtros terminos cenſeo eſſe animad-
uertendum, cognitionem procedendi ſuo ar-
bitrio,mandatam à ſtatuto, & ſi ordinaria dici
poſſit,vt potè à lege mandata, attamen non lar
gam, ſed ſtrictam interpretationem tamquam
iuris communis correctoriam recipere. quare
prima illa ratio non defenditur, vt nec illa ſe-
cunda: quia, & ſi is iudex qui cognouit, pro-
nuntiare hoc caſu debeat, nō tamen ſequitur,
ſub ea forma & modo, ſub quibus cognouit.
perſona enim eadem eſſe debet,cùm altera eſſe
nō poſſit. at modus & forma diuerſa eſſe poſ-
ſunt, quia vno modo & forma cognoſci de
cauſa poteſt,& altero in ea ſententia ferri.Gu-
lielmi ergo,Butrigarii & ſequacium opinio ve
ra eſt ratione perſonæ iudicis,vt is ſententiam
hoc caſu ferat,qui cognouit, non ratione for-
mæ ac modi:atque ita Baldum ſuprà in princi-
pio relatum intelligo.

Hæc ſententia dubio procul locum ſibi non
16 vendicaret in eo † iudice ordinario, cui taxati-
uè cauſæ cognitio mandata fuiſſet, ita Baldus
d.l.qui procuratorem, ex l.3.§.cognoſcit.ff.de
offi.præfec.vigil. vbi idem Baldus, nam tunc
verè nulla erit huius iudicis poteſtas in diffi-
niendo.

Secundo capite quando cauſæ cognitio ab
homine mandatur ſentiunt quamplurimi, non
eſſe huic delegato datam diffiniendi poteſta-
tem: ita verè ſenſit glo. in d.l.qui procuratorẽ,
vbi Guliel.Cuneus, Iacob.Butri Martinus Sy
limanus, Bar.Bald.Caſtren.& Comen.in d.l. à
Diuo Pio. Salic.& Fulgo.in l.1.C.ſi contra ius
vel vtil.publ. Abbas c.cum ſuper, nu 8. de cau.
poſſ.& propr. Alex. d.l. à Diuo Pio. num.18.in
fi.& ibidem Zaſius nu.6. verùm multa ſunt hu-
ius opinionis fundaméta, quę adeò infirma ſũt,
vt non mereantur in hanc ſententiam citari,
17 quemadmodum illud ex tex.† l.vbi. C. de fal-
ſis, quem ibi glo. in verbo relationis, malè inter
pretatur.i.delegationis. cùm non delegati mo-
dò, ſed & ordinarii multoties referant, & con-
ſulant ſupremum Principem, iuxta quorum re
ſpõſum ſententiam deinde ferunt.l.1.C. de re-
lat. quare illius.l.vbi, ſenſus eſt, vt in falſi crimi
ne notionẽ tantùm habeant, donec vſque per-
fectus ſit proceſſus, nec vllam proferant inter-
locutoriam ante diffinitiuam, relatorum mo-
re, qui nihil prius in cauſa ſtatuunt, quàm ne-
gotio integrè inſtructo à Principe, cui cauſam
retulerunt, reſponſum accipiant. hic ergo iu-
dex criminis falſi, nihil ſtatuit ante diffinitiuã,
& ita referenti in eo ſolùm ęquiparatur, vt ſen
ſit ibi tex. ad imitationem relationis: at in diffi
nitiua ei non æquiparatur, cum eam ſine ſuper-
rioris reſponſo proferat. Rurſus, ſi iuxta gloſſę
interpretationem intelligeremus, non adhuc
hanc ſententiam probaret, cùm ſola cognitio
taxatiuè ibi conceſſa fuerit, vt ſimilis eſt tex. in
in l.2.C.de offi.Præfec. Auguſt.& infrà in vna
declaratione ſubiiciam. Non pariter hanc tue-
18 tur opinionem † auth.ad hæc, §.illud. C. de iu-
di. in illis verbis: Delegatus autem omnino per
ſe litem vnà cum cõſiliariis examinet. quoniam
ego interpretor examinet, id eſt cognoſcat &
diffiniat, vt præcedentibus aduerſetur. Acce-
dit præterea ibi non eſſe mandatam cognitio-
nem cauſæ, ſed cauſam ſimpliciter, ita vt vtrun
que complectatur, vt mox dicemus. magis vr-
gere videtur illa argumentatio, qua paſſim re-
19 lati interpretes vtuntur: † Delegationis reſcri-
ptum ſtrictam interpretationem recipit, quare
de caſu ad caſum non trahitur. c.1. in verb. pro-
ceſſus, de reſcript. in 6. at cognitio cauſæ ab
eius diffinitione differt, c. cauſam quæ, de reſcri
pt.c. quoniam, & c. accuſatus. 3 q.6. delegatio
ergo cognitionis diffinitionem nõ comprehẽ
det. Verùm poſſet reſpõderi eſſe diuerſa, cum
inter ſe diſtinctum cõſiderantur: at, cùm cõſide-
rantur ratione finis ac ſui effectus, duo ſunt cõ-
20 nexa, vt ſunt † conſequens & antecedens. Bar.
quoque d.l. à Diuo Pio, nume.12. argumẽtatur
21 ab incluſione, † vnius ad alterius excluſionem,
l. cùm ergo in delegatione incluſa ſit cogni-
tio, excluſa cenſebitur diffinitio, qui tñ hanc
euadere vellet argumentationem, ſic eam di-
22 luere poſſet, regulam † l. cùm Prætor, non ven
dicare ſibi locum in connexis, vt ſcribit Butr.
in c.tranſlato, de conſt. & Ant. Corſetus ſing.
verbo Argumentum, incipit Tu habes. ſed (vt
iam dixi) ratione finis duo hæc ſunt connexa,
cum ſit conſequens antecedenti cohærens, er-
go vnius incluſio erit & incluſio, non autem
excluſio alterius. Defendendo tamen crebrio-
23 rem hanc & veriorem ſententiam, dico † cogni
tionem & diffinitionem eſſe duo diuerſa, quæ
ſcilicèt ad vnum finem tendunt, ad imponen-
dum finem controuerſię: nec vnum ſine alte-
ro ſtare poteſt, ſed non ſequitur vnum à viro
vno exercetur, ergo & alterum, quoniam à di-
uerſis exerceri ac tractari poſſunt. Hæc vera
ſententia probata non eſt, ꝙ deferamus con-
trariæ aliorum opinioni, mandata. ſ. cognitio-
ne, cenſeri etiam mandatam diffinitionem. quã
opinionem viſus eſt probare Specu. Ioan. de
Imo.& Beluiſius, quos refert, & ſequitur Iaſ. in
d.l. à Diuo Pio. num.15. propè medium, & nu.
16. qui eiuſdem opinionis fuiſſe Baldũ ſcribit
in.l.3.§.cognoſcit. de offi. Pręfe. vigil. & in ex
trauag. De pace Conſtan. in verbo Cognitio-
nem, ac Angelũ in.l. de qua re, de iudiciis. hãc
eandem probauit Feli. in cap. ſuper quęſtionũ,
in princ. num.3. in fin. de offic. delegat. horum
leuiſsimis fundamentis ſatisfaciunt nõnulli ex
eis, vt Iaſ. d.l. à Diuo Pio. vt illi primò de qua
re cognouit iudex, de eadem iudicare debet l.
de qua re, de iudic. quoniam, ut ille ait, & ante
eum ibi Alexãd. intelligitur data poteſtate diſ-
finiẽdi, quę data hic nõ cenſetur. Adferri ſolet
24 ſecundò † text. l.1.C.ſi cõtra ius vel vtil. publ.
quo ſolo adductus Iaſon poſt cæteros hãc opi
nionem tuetur. huic textui viſus eſt reſponde-
re Barto. dum intelligit, ibi ſimpliciter cauſam
fuiſſe commiſſam. quem ſenſum graui ſuperci-
lio reprehẽdit Iaſõ. inquiẽs: Bartoli ingenium
multum in hoc defeciſſe; cùm is Bartoli ſenſus
ex diametro repugnet verbis ipſius text. ibi, à
noſtro

noſtro reſcripto cognitio delata eſt. arbitror ego in eo textu nullum ſolidum fundamẽtum conſtituendum eſſe, duplici ratione. prima eſt. quia nõ ibi dubitabatur, an mandata cognitione, data eſſet iudicandi facultas; ſed dubium erat, an reſcriptum mendax ob aliqua, quæ expreſſa non fuerunt, cognitionem impedirent. quam ergo poteſtatem tribuerit cognitio mandata, ibi non diſputatur. Altera eſt ratio, quia ibi agitur de delegato Principis, cùm Diocletianus & Maximianus Imperatores illi fuerint. qui Coſſ. Græcorum in hæc verba reſcripſerunt: Non iccircò minus is cui ex noſtro reſcripto cognitio dèlata eſt. Loquitur ergo tex. de Imperatorum reſcriptis, non inferiorum, inter quæ magna erat differentia, vt ſtatim dicemus. Citatur tertiò text. in cap. prudentiam, in prin. de offic. deleg. verùm vt animaduertit Iaſon, loquitur cùm cauſa ſimpliciter commiſ-
25 ſa eſt, vt infrà dicam. Quartò adfertur lex † qui procuratorem. ff. de procura. argumentando de mandato procuratorio ad iuriſdictionale, quod iure conceditur. l. & quia, de iuriſdictione omnium iudicum, & conſtitutus procurator dum de cauſa cognoſcitur, conſtitutus dicitur, donec feratur ſententia. d. l. qui procuratorem, ergo idem in caſu noſtro. fuit hæc argumentatio Bal. d. l. qui procuratorem, quam tacito authore retulit Iaſon d. l. à Diuo Pio. in princ. nume. 16. qui reſpondet, mandatum procuratorem mandato iuriſdictionali æquiparari ſolùm in eo, vt morte vterque extinguatur: ſed in cæteris multùm differre, vt ipſemet Iaſ. ſcribit in l. more nume. 20. de iuriſdict. omn. iud. Mouentur quintò alij, vt Petrus Beſutius à Iaſone relatus. d. l. à Diuo Pio nume. 19 verſi. Secundo mouetur. Cauſæ diffinitio ſe ſic habet per modum neceſſariæ conſequentiæ ad eiuſdem cauſæ cognitionem. d. l. de qua re, ergo mandata cognitione cẽſetur mandata diffinitio. vno verbo reſponderi poteſt, vt ſuprà diximus ad declarationem d. l. de qua re. Sextò Iaſo. d. l. à Diuo Pio. num. 17. citat textum. l. 3. §. cognoſcit, ſecundum Baldum ibi, qui nihil dicit ff. de offic. Præfect. vigil. verùm, inquit Iaſon, loqui in ordinario, hoc eſt in indice à lege dato. Rurſus ſolet hic text. citari, ordinarium cauſam diffinire non poſſe, cùm taxatiuè cognitio mandata eſt, vt iam diximus. ſic etiam ſe-
26 ptimo loco intelligitur † l. 2. C. de offi. Præf. Auguſt. vt loquatur in cognitione mandata à lege, & ſuprà attigimus. Octauò citatur text. in cap. ſuper quæſtionum, de offic. delega. cui reſponderi poteſt, loqui in delegato Principis, vt Pontificis maximi, qui totam cauſam delegare cenſetur, niſi expreſsè ſententiam ſi-
27 bi reſeruet. Sic nono † loco intelligo. l. vlt. §. adeò. C. vbi Sena. vel Clariſs. quam in hanc ſententiam citauit Iaſ. in d. l. à Dio Pio, nu. 18. Decimò Felin. in d. c. ſuper quæſtionum. nu. 3. citabat cap. ſi index, de ſenten. excommu. in 6. quod verè nihil ad rem confert. Vndecimò ci-
28 tat Felin. cap. † ſignificaſti, de offic. delega. verè loquitur de delegato Pontificis maximi, qui ſuam ſententiam executioni mandare poteſt. text. verò cap. Paſtoralis, de reſcript. qui duodecimo loco a Felin. citatur, ad rem nihil confert, ſi rectè perpendatur. Vltimo loco vrgere admodum videtur illa argumentatio, qua vſus fuit Baldus in d. c. qui procuratorem, cu-
29 ius nemo meminit, nec ſatiſfecit: † extremum principale à quo trahit ad ſe extremum ad quod, & per conſequens medium l. 3. §. ſi quis cum minore. & §. ſcio. de mino. & l. 1. §. 1. ff. ſi quis iuſd. non obtemp. ego ſatiſfacio d. l. 3. §. ſi quis. & §. ſcio, procedere cum principium eſt cum fine connexũ ob actus perfectionem, tunc etenim principium, non finis inſpicitur: ita olim declaraui in tract. De recuper. poſſeſſ. Remedio nono, nume. 116. 127. ſic & d. l. 1. §. intelligitur. at hic ratione perſonæ, cui cognitio mandata eſt, connexitas non datur, vt ſententiam comprehendat. quare concludamus, veram eſſe crebriorem ſententiam, Delegata cognitione cauſæ, non cenſeri delegatam ſententiam; & ob id collatum arbitrium delegato iudici in cognitione, non extendi ad cauſæ diffinitionem.

Declaratur primò relata cõcluſio, vt locum
30 ſibi non vendicet, cùm † abſolutè his verbis cauſa delegatur: Committimus tibi cauſam vertentem inter Caium & Sempronium: tunc vtrunque mandatum dicitur; ita Barto. in d. l. à Diuo Pio, in princip. nume. 11. & ibi Alexan. nume. 18. propè finem. & ita intelligo Decium in cap. ſignificaſti, ſecundo not. de offic. deleg.
31 ea ratione prima adducitur Barto. quia † commiſſio ſimplex totam cauſam comprehendit, vt videmus in eo, qui interrogatus, an hæres ſit, & reſpondeat eſſe, intelligitur inſolidum,
32 non pro parte. † l. ſi defenſor. §. 1. ff. de interrog. act. Sed euitari poteſt hæc argumentatio, quandoquidem illud factum ſit ob actum indiuiduum, nec enim hæres ſuum anteceſſorem pro parte repræſentare poteſt, vbi de altero cohærede non conſtat, vt in eo caſu. at hic & ſi delegatus cognoſcat tantum de altero iudice, hoc eſt, de ſuperiore, qui iudicare poteſt, con-

ſtat.citat etiam Bar.l.1.C.ſi contra ius vel vtil.
pub.quę non probat, cum de Principis delega
33 to loquatur,vt iam admonui. ſic intelligo† l.1.
C.ſi quis pro ſua iuriſd.vt oſtendunt verba il-
la:iudices à nobis ſpecialiter &c. Adſertur etiã
34 † tex.in c.prudentiam,in prin.de offic.deleg.
vix tamen eſt,vt probet,cum de eo non eſſet a-
pud Pontificem cõtrouerſia.melius fortè pro-
bat text.c.1 vbi Abb. de ſequeſt.poſſ. & fruct.
ibi,cum abſolutè, & indiſtinctè commiſſa fue-
35 rit,vt enim † cauſa poſſeſsionis & propriatatis
eſt vnum continens.l.nulli C.de iud.cap.1.de
cau.poſſeſs.& propr.& declarat Iacobus Cuia
cius libr.2. obſerua.iuris cap.35. & ſi Alciatus
lib.1 Parerg.iuris c.9.aliter d.l.nulli,interpre
tatus ſit. ita vnum continens cauſa eſt compre
hendens cognitionem, & diffinitionem ſine
inſpecto, & ſi cauſa dicatur ab initio quęſtio.
quæ in iudicium proponitur.c.forus.de verb.
ſignific.Si ergo cauſa iudicis arbitrio commiſ-
ſa erit, non in cognoſcendo, verùm etiam in
diffiniendo arbitrium obtinebit.

Declaratur ſecundò, non procedere, ſi his
36 verbis † cauſa fuiſſet commiſſa: Iuſtitiam fa-
ciat.c.quoniam,de immun.eccle.in 6.vbi Ge-
min.Ancha.& Imo in clem.Auditor.de reſcri
pt.Iaſo.d.l.à Diuo Pio,in prin.nume.15.propè
med.de re iud.idem Iaſ.in l.iuſtitia,nu.11.verſ.
Secundò pro.ff.de iuſti. & iure. & in l.cauſas,
nu.4.in fi.C.de tranſac.Decius in cap.1.primo
notab.& c.ſignificaſti.2.not.de offi.deleg.qui-
bus addo Alexan.conſi.84.in fi.lib.1.vno enim
ora affirmant, cognitionem & diffinitionẽ cau
ſę commiſſam cenſeri.

37 Declaratur tertiò non habere locum in † de-
legato Principis; nam ei mandata cognitione
cauſę,cenſetur mandata & diffinitio: ita anti-
qui illi relati à Baldo.d.l..qui procuratorem.
Idem placuit Ioan.Andr.& Butrio, vt retulit
Alex.in l.à Diuo Pio.in prin.num.18.verſi.ſed
Antonius, quę ſatis probatur ex l.1.C. ſi cõtra
ius vel vtil.publ.& l.1 C. qui pro ſua iuriſd. &
in c.ſignificaſti,& c.ſuper quęſtionum,de offi.
delega. eam rationem conſiderauit Alex.d.l.à
Diuo,quia difficilius eſt habere copiam Princi
pis, quàm inferioris.c. ſi contra vnum.§.pen.
in glo.Epiſcopi de offi.deleg.in 6.conferi,l.a-
pud Iulianum.§.vlt.de leg 1.Accedit altera ra
38 tio,quia † delegatio à Principe facta fauora-
bilis eſt, & ob id latã interpretationẽ recipit.

Declaratur quartò relata concluſio, vt locũ
39 non habeat † in delegato ad vniuerſitatem cau
ſarum,illi enim ſi mandata fuerit cognitio cau
ſę cenſebitur mandata diffinitio: ita poſt Iaco.
Butrig.cenſuit Ang.in d.l.qui procuratorem,
de procur.& Feli.in d.c.ſuper quęſtionum, in
prin.num.3.de offi.deleg.Eſt ratio (inquit An
gelus) quia hic ordinarij inſtar eſt. hinc vide-
40 mus, † delegatum ad vniuerſitatem cauſarum,
non poſſe recuſari,quemadmodum nec recuſa
ri poteſt ordinarius.Iaſ. in l.apertiſsimi. nu 3.
C.de iud.& ſi referat multos aliter ſcripſiſſe.

SVMMARIVM.

1 *Arbitrium conceſſum in diffiniendo & exequendo conceſſum, an etiam cenſeatur in cognoſcendo.*
2 *Executor ſententiæ cognoſcere an poſſit de ſententia validitate.*
3 *Executorem de cauſa cognoſcere, quando nulla alia præceßit cognitio.*
4 *Executorem datum ad beneficium conferendum, ſi vacat, an de vacatione cognoſcat.*
5 *Executione mandata, cenſeri etiam mandatam cognitionem, cùm nulla plena cognitio præceßit.*
6 *Executione mandata in cauſa, de qua iam eſt cognitum, non venit ipſa cognitio.*
7 *Cõmißionẽ ad falſas preces iuriſdictionẽ nõ tribuere.*
8 *Executione in auxiliũ iuriſdictionis mãdata, ſuper oppoſitis exceptionibus contra eã cognoſci poſſe.*
9 *Executione mandata cognoſci poſſe ſuper exceptionib. cõtra illã oppoſitis, ſi cauſa merita attingũt.*
10 *Executione mandata cognoſci poſſe ſuper oppoſitis exceptionibus executionem ſolam reſpiciẽtibus.*
11 *Executorem cognoſcere ſuper exceptionibus ſententiam directò infringentibus.*
12 *Executorem non iudicare ſuper oppoſitis exceptionibus directò contra ſententiam, ſed iudici principali remittere.*
13 *Executorem habentem ordinariam poteſtatem exequendi de cauſa non cognoſcere.*
14 *Ordinarium iudicem ampliorẽ & fauorabiliorem iuriſdictionem ipſo delegato habere.*
15 *Iudicem executore maiorem eſſe.*
16 *L. à Diuo Pio.§ 1.& §.ſi ſuper rebus.de re iud. declarat.*
17 *Executorem non cognoſcere ſuper exceptione nullitatis oppoſita ex falſis allegationibus.*
18 *L. ſi Prætor.§.Marcellus.& §.Paulus.ff.de iud. explicati nouis interpretationibus.*
19 *Executorẽ tũc ſuper oppoſitis exceptionibus cognoſcere, cùm maiorem poteſtatẽ habet ipſo iudice.*
20 *Executione nudi facti mandata, ſuper cauſa cognoſci nihil poſſe.*
21 *Executorem nudi facti cognoſcere poſſe ſuper exceptione notoria.*
22 *Executorẽ de exceptione excõicationis cognoſcere.*
23 *Executorẽ de exceptione cognoſcere in cã capitali.*

24 *Executorem cognoſcere ſuper exceptione ex noua cauſa prouenienti.*
25 *Executorē cognoſcere ſuper exceptiōe falſi reſcripti.*

QVAESTIO TRIGESIMAOCTAVA.

EXPOSITVM QVOMODO ARBItriū conceſſum in diffiniendo & exequēdo ad cognoſcendum extēdatur: & inibi pleoa manu explicatum, quando datus executor de cauſa cognoſcere poſsit.

QVAERO trigeſimooctauo, an è conuerſo ad precedentem queſtionem,
1 †arbitrium conceſſum io diffiniendo
& exequendo, cenſeatur etiam conceſſum in cognoſcendo? Huius queſtionis diſputatio & veritas ab eo pendet, an
2 ſenteotię † executor cognoſcere poſsit ſuper
oppoſitis exceptionibus. quam diſputationem abſoluunt omnes in l. à Diuo Pio, in princi. ibi Bar. nu. 4. Alex. nu. 9. Iaſ. nu. 12. ff. de re iud. & omnes in c. Paſtoralis. §. quia vero, vbi Abb. & Fel. nu. 16. de off. deleg. & in c. de cętero, de re iud. & Bart. diſtinctionem inſequcodo plures caſus conſtituo.
3 Primus ergo caſus eſt io executore, † cui de
mandata eſt executio cauſæ, ſuper qua nulla prçceſſerat cauſæ cognitio; vt ſi reſcribat Princeps. Côqueſtus eſt Sempronius ſe à Caio ſua poſſeſsiooe ſpoliatum fuiſſe, quamobrem tibi committimus, vt ſi res ita ſe habet, cum ad ſuā poſſeſsionem reſtituas. hoc enim caſu etiam cognitio cauſæ mandata dicitur. ita Bar. d. l. à Diuo Pio. nu. 4. & l. & ſi non cognitio. C ſi côtra ius. idē cenſuit Bar. in l. pſcriptione. nu. 2. verſi. Secūdo modo. C. ſi côtra ius vel vtil. publ. inquit Bart. hanc cômiſsiooē duo côtinere, vnū expreſsè, vt fundū reſtitui faciat alterū tacitè, vt cognoſcat. & ideo quò ad cognitionē ineſt clauſula, ſi preces veritate nitaotur. Bar. eſt ſecutus Dec. c. 2. nu. 3. verſi. & ad hoc, de reſcrip. & idē Dec. côſi. 323. nu. 2. confert quod ſcribit
4 Ino. in c. de cætero, de re iud. † Si mandat Pô
tifex Caio, vt Sēpronio de tali ſacerdotio prouideat, ſi vacat, & ſi executor ſit conſtitutus in prouidēdo, cognoſcere tō debet, an vacet vel nō. & verè hic nō pôt dici propriè executor, cū ex ipſa vi verborū rei cognitor, côſtitutus ſit. licèt. n. executio maodetur, attn̄ cū illa ſine prçambula cognitione fieri non poſsit, etiā cognitio mādata cenſetur. l. ad rē mobilē. l. ad legatū ff. de procur. & hac rōne vſus eſt Abbas in d. c. de cætero. nu. 3. in fi. qui nu. 4. refert relatā Innocentii doctr. quā in nonnullis reprehēodit. & cum Bar. & Abb. idem docuit Bal. in d. l. & ſi nō cognitio, qui ioquit, hanc executionis cômiſsionē eſſe conditionalē. Bal. d. l. & ſi nō cognitio. nimirùm, ſi neceſſaria eſt cognitio.
5 Exteoditur † etiam qō eſt cognitū & ſi nō ple
nè. Zabar. côſi. 145. ou. 4. Dec. d. côſi. 323. ou. 2.
6 Secūdus eſt caſus, qn̄ iā de cā † cognitū eſt, &
mādat alicui ſnīæ executionē ob defectū iuriſdictionis, qui erat ī iudice illo: vt qn̄ lex cômittit executionē laudi lati ab arbitr. vel ſnīæ plate à Delegato: vt ī l. à Diuo Pio. de re iud. tūc is executor hēt oēm cognitionē, q̄ circa ipſam executionē verſatur: ita cēſuit eo loci Bar. n. 5. & Ab. d. c. de cętero. o. 4. verſi. Secūdo mēbro.
7 Declaratur nō procedere, qn̄ † oō eſſet cogni
tū, ſed cômiſsio eſſet ad falſas preces, vt putà, ſecundū Sali. d. l. & ſi nō cognitio, col. 2. verſi. quæro igitur. & ibi col. 3. verſi. Quero retēto. ponit ampliatiooē, Zaſ. d. l. à Diuo. §. in venditione. n. 5. eſt rō, quia hic oō datur alter cognitor præter eū. eſt. o. primus ille iudex ſuo functus munere, neceſſe hēt ergo iſte cognoſcere, ſi quid contra ſnīam obiiciatur. & duob. his caſibus oon poteſt iſte merus executor appellari.
8 Tertius eſt caſus, qn̄ poſt latā ſnīam † executio
cômittitur alteri iudici ī auxiliū iuriſdictionis, & obiicitur aliqua exceptio, quę verſatur circa res, in quib. exequenda eſt ſnīa. tunc hic executor cognoſcit ſup illis exceptionib. ita Bart. q. ſuprà n. 6. & Sal. d. l. & ſi oō cogoitio, col. pen. verſ. aut q̄ritur. ſic ītelligēs. d. l. à Dio Pio. § in vēditiooe, ibi, ſic deniq; iudices īterloq ſolēt, ſi mouētia nō ſiot. & clarius io §. ſi ſup rebus. quē tex. dū citauit Anch. côſi. 224. Iſte dn̄s. col. 1. verſi. cū ergo, aliter reſpôdit, & minus rectè.
9 Quartus eſt caſus, qn̄ † cômittitur executio
alteri iudici in auxiliū, & obiiciūtur exceptiones cootrà ipſam executionē, q̄ ſanè exceptiones merita cauſæ reſpiciūt: vt in illis quarū meminit. l. 1. C. de [illegible] ſuper his executor iſte cogooſcere nō poterit. ita Bar. d. l. à Diuo Pio. in prin. nu. 7. ex l. pen. ff. de confeſs. cū Bart. idem ſenſit Anch. io cle. t. de re iud. Abb. & But. in c. de cętero, de re iud. Zaſ. d. l. à Diuo Pio. § . in venditione. nu. 5. verſi. ſin aūt ſnīa.

Côtrariā ſnīam probaſſe videtur gl. in c. paſtoralis. §. quia verò, de offi. deleg. quā eſſe côiter receptā teſtatur Alex. d. l. à Diuo Pio. ī pri. nu. 9. verſi. ad de q gl. & eo loci côtra Bar. ſenſiſſe Aog. & Imo. ſcribit. Inquiūt iſti, hūc executorē poſſe de his exceptio. cognoſcere; & ſi de illis liq̄at, eaſq; obſtare cognoſcat, ō debet pronunciare, ſed remittere ſuo iudici. ſi verò ea

non obſtare cognouerit, illis non obſtantibus, poterit ſententiam exequi. affirmant ergo eſſe locum cognitioni, idq́; ex l. ſi Prætor. §. Marcellus. de iud. vt enim poteſt cognoſcere ſuper exceptione falſitatis vel nullitatis. d. §. Marcellus. & infrà in ſexto caſu cum Bart. dicemus. ita etiam hic, cùm nulla afferri poſsit ratio differentiæ. Declarat Alex. non procedere, quando illa exceptio eſſet ex illis, quæ poſt ſententiam obiici non poſſunt: ita intelligit d. l. penul. idem ibi Iaſ. nu. 12. in fin. & Fel. c. de cætero, nume. 3.

10 Quintus eſt caſus quando cõmittitur † executio alteri iudici in auxilium, & obiiciuntur exceptiones, quæ non infringunt ſententiam, ſed ſolùm ipſam executioné reſpiciunt, vt exceptio illa, ne quis exigatur vltra quàm facere poteſt, tunc ſuper his cognoſcit, ac iudicat executor: ita Bat. d. l. à Diuo Pio, nu. 8. ex d. l. pen. de confeſs. & ſenſit Feli. d. c. paſtoralis. §. quia verò, nume. 16.

11 Sextus eſt caſus quando committitur † executio alteri iudici in auxilium, & obiiciuntur exceptiones, quæ directò ſunt contra ſententiam, & eam infringerent: tunc ſuper his executor ille poterit cognoſcere, vt putà ſuper exceptione falſitatis, vel nullitatis: ita cenſuit Bart. d. l. à Diuo Pio. in prin. nu. 9. cum eo idem ſenſerunt cæteri omnes, vt eſt videre ibi apud Alexan. nu. 10. Iaſ. nu. 16. & apud Feli. d. c. Paſtoralis. §. quia verò, nu. 16. & d. c. de cætero, nu. 3. de re iud. Soci. ſen. conſi. 83. nume. 20. lib. 4. in hanc ſententiam citant omnes. l. ſi prætor, in prin. & in §. Marcellus. ff. de iudi.

In hoc tamen caſu maius eſt dubium, an ſu-
12 per his exceptionibus † iudicare hic executor poſsit Bart. d. num. 9. cenſuit nõ poſſe, ſed muneris ſui tãtùm eſſe cognoſcere, & vbi illas impugnare ſententiam, & poſſe impedire executionem, viderit, committere ſuo iudici iudicandas, ex d. §. [illegible] ratione, quia aliàs executor, vt iudex inferior, vel ſaltem vt par iudicis, qui ſententiam tulit, eius factam improbare poſſet, contra l. nam & magiſtratus, de arbitr. adfert etiam Bart. text. in c. de cætero, de re iud. cum Bar. cæteri ſentiunt, vt refert Alex. d. l. à Dio, nu. 10. & Zaſius d. l. à Diuo §. in venditione, nu. 5. verſ. [illegible] ſunt.

Extendit Bar. vt procedat hic caſus, etiam ſi
13 is † executor ordinariam habeat exequendi poteſtatem, vel à iure communi, vel à ſtatuto; vt exemplum adfert Bart. in d. l. à Dio Pio. nu. 6. verſi. vel pone q; cum Bar. ſenſit etiam Alex. ibi nu. 10. qui acute Bar. ab aliorum impugnationibus defendit, & attingit vno verbo Fel. d. §. quia verò, nu. 17. verſi. fallit primo, & in d. c. de cætero, nu. 3. fallit ſecundo, de re iudic.

Contra Bartolum ſenſit Imo. in d. l. à Diuo Pio, vt refert Alexan. inquit ille, quod ex quo hic executor ordinariam iuriſdictionem habet, poteſt etiam iudicare ſuper his exceptionibus, inquitq́; huius opinionis fuiſſe glo. in c. Paſtoralis. §. quia vero. de offi. deleg. & idé cum Imo. ſenſit Abbas in d. §. quia vero, nu. 7. adductus eſt in hanc ſententiam Imola illa ratione, quia
14 hic † ordinarius fauorabiliorem & ampliorem iuriſdictionem habet, quàm habeat delegatus, glo. in c. 1. de reſcrip. in 6. glo. in cap. ſi contra vnum. §. penul. de offic. delega. in 6. licèt ergo delegatus executor tamquàm inferior nõ poſſit iudicare, poterit tamen iſte ex ſua ampla poteſtate, & fauorabili. ex qua argumẽtatione diluí videtur illa ratio Barto. dicentis, par in parem non habere imperium; vel inferiorem de ſuperioris facto non poſſe iudicare. nam hic non inferior, nec par videtur, ſed ſuperior, poſteaquam à lege poteſtatem habet. hæc Imolæ argumentati. non eſt vera, quia non ſequitur: delegatus non poteſt de his iudicare, ergo poteſt ordinarius, cùm fauorabiliorem & potentiorem iuriſdictionem habeat. nam fateor habere potentiorem ad exequendum, cùm in ſua perſona fundata iuriſdictio ſit, cum tamen delegatus à delegandis perſona recognoſcat l. 1. §. qui mandatã. de offi. eius. non tamen ſequitur, eum habere poteſtatem iudicandi, quia verè nullam habet. Rurſus (vt dicebat Alexand.) cum iudex, qui ſententiam tulit, executorem illum, & ſi a lege conſtitutum requirat, & ei mandet, vt exequatur, ſequitur eſſe illo maiorem, cum ei parere teneatur: ita probat d. l. a
15 Diuo Pio. §. 1. vbi Barto. hic ergo † iudex qui ſententiam tulit legis diſpoſitione maior eſt illo executore: ita Cyn. in l. properandum. §. ſin autem reus. q. 8. C. de iud. alias ei parere is executor non teneretur. d. l. nam & magiſtratus, ex quo videmus falſam eſſe illam Butrii conciliationem, quam etiam reiicit Alexan. d. l. a Diuo, nume. 11. Rurſus non ſequitur, habet a lege poteſtatem exequendi, ergo parem habet cum primo iudice auctoritatem & facultatem. nam videmus multos eſſe ordinarios pro variis diuerſiſque negotiis, & tamen parem non eſſe omnium poteſtatem: vnuſquiſque enim in ſibi tributa iuriſdictione poteſtatem exercet. ſic hoc caſu non poteſt dici executor par iudici, & ſi a lege exequendi poteſtatem conſecutus ſit.

Secũdo ergo loco Imo. adducebatur ex tex
16 tu d.l. à Diuo.§.1. cum ſubſequentibus. nã d. §.1.loquitur etiã in iudice ordinario,qui alterius litteras executioni mãdat, & tamen in §. ſubſequẽti datur illi omnis cognitio,quæ ĩ executione requiritur. verùm is.§.1.nõ repugnat ſententiæ Bart.qui verè ex illo textu affirmauit,hunc executorẽ poſſe cognoſcere & iudicare de his exceptionibus, quæ verſãtur circa res in quibus exequẽda ſententia eſt, vt diximus ſuprà in tertio caſu,nõ autem de his, quæ uerſantur circa merita cauſæ iam diffinitæ. & clarius hoc oſtẽdũt verba.§.ſi ſuper rebus.d.l. à Diuo. vera ergo eſt Bar. ſententia.

Extenditur ſecundò,vt eo etiã in caſu pro-
17 cedat, quando† executioni ſentẽtiæ obiicere tur exceptio nullitatis ex eo quòd lata eſſet ſẽtentia ex falſis alligationibus contra abſentem ex cauſa voluntaria,vel ex cauſa minus probabili,vt putà relegationis:ita ſenſit Imol.in l. qui Romæ.§.duo fratres,de verb.oblig.& Roma.ĩ l.ſi is ad quẽ,de acquir.hæred.à quibus nõ diſſenſit Alex.in d,l.à Diuo Pio.nu.11.verſi. ſed Imol. ij reiiciũt Angeli opinionẽ in d.§. duo
18 fratres,qui ſentiebat aliter†ex d.l. ſi prætor.§. Marcellus,de iud.cõſtiuendo differentiam inter caſum d.§.Marcellus,à caſu d.verſi. Paulus. Nam dicebat Ang.d.§.Marcellus, loqui de ſẽtentia lata cõtrà abſentem ex cauſa minus probabili,vel voluntaria,vt oppoſita exceptione cõtra illius executionẽ de illa cognoſcat quidẽ executor:ſed iudex primus iudicat ſuper illis exceptionibus.tex.verò verſ.Paulus notat,ĩtelligit loqui cùm ſẽtẽtia ex falſis allegationibus lata,eſt lata contra abſentem ex cauſa probabili& neceſſaria,vt eo caſu executor cognoſcere ſuper illis & ſententiam ferre poſſit. Verũ hic intellectus nõ eſt verus.Primo,quia vt dicebat Alex.& Imo.in d.verſ.Paulus,nõ dicitur executorẽ iudicare de illis exceptionibus, ſed ipſum iudicem,qui ſentẽtiã tulit,id eſt,Prætorẽ. nam duo ibi ſunt magiſtratus, Prætoris ſcilicèt & iudicis. Prætor eſt,qui ſentẽtiã fert, iudex qui eam exequitur,vt clarè dicitur ĩ principio d.l.ſi Prætor.text.ergo d.verſi. Paulus,ait Prætorẽ denegare iudicati actionem, non eſt intelligẽdum, Prætorẽ,id eſt,iudicẽ, qui alias exequitur,ſed de ipſo Prætore,qui ſententiam ferr. Sed eſt quòd animaduertatur,quia huic declarationi aduerſari videtur verba d.verſic. Paulus,in fi.dum ait: Prætorem exequi non debere quæ oſtendiſſe videntur ipſum Prætorem eſſe idem cum illo iudice, quem executorem ſententiæ Prætoris diximus. Aduerte inquam,quia illa verba exponi debent, Prætorẽ exequi nõ debere.i.Prætorẽ non debere mandare iudici ſuo executori,vt exequatur.& erit ſenſus hic totius reſponſi Iuliani. nam in princip. d.l.ſi Prætor,& in in §.Marcellus, loquitur Iulianus de poteſtate, quam habet executor ſententiæ, vt ſi cognoſcat oppoſitas exceptiones poſſe impedire executionem,eas admittat: & Prætori, qui ſententiam tulit iudicandas tranſmittat,nec enim ipſe de his iudicium ferre debet.in d.verſi.Paulus,loquitur de poteſtate, ſeu quid agere debeat Prætor, qui ſententiam tulit, cum cognouit oppoſitas exceptiones eſſe probabiles, vt ſcilicèt, vel ſtatim neget actionem iudicati, vel ſi iam conceſſit, iubeat illi executori ne exequatur.atque ita cõtra Angelum nulla erit differentia in qualitate exceptionum, inſpecta executoris perſona, ad quẽ non iudicare, ſed exequi ſpectat.
19 Declaratur nõ procedere quãdo† executor haberet maiorem poteſtatem, & iuriſdictionẽ illius iudicis,qui ſẽtẽtiã tulit: ita Alex.d.l. à Diuo.nu.15.& Feli.d.§.quia verò.nu.17.verſi. Secũdo limita.& d.cap. de cætero,nu.3.verſi. fallit tertiò.

Sextus eſt caſus quãdo poſt latã ſententiam
20 poſt habitam†cauſæ cognitionem ſuper exceptione committit iudex nudã facti executionẽ vt in commiſſione,quæ fit nuncio:hic enĩ nullam habet cognitionẽ aliquarum exceptionũ, cùm merus executor ſit.l.executorẽ.l.ſi vt proponis.C.de exec.rei iud Eſt ratio,quia omnis cognitio præceſſit,nuda ergo executio ſuper eſt.quæ ſola mãdata dicitur.ita Bar.in d.l.à Diuo Pio,in prin.nu.10.dè re iud. quẽ ſũt ſecuti ibi Alex.nu.12.Iaſ.nu.13 Feli.in d.c.paſtoralis §. quia verò, nu.17. verſ. Executor merus. ſic etiã Bal.ĩ l. & ſi cognitio.verſ.not.ibi.Sal.ĩ ſi. C. ſi cõtra ius vel vtil.publ. Bero.in ca.ſignificaſti. nu.1.de offi.dele.nõ enim hic executor ſpectare debet an æqua,vel iniqua ſit hæc ſententia, ſed ſuum mandatum exequi.cuius rei ratio eſt ſecundum Bero.in cap.quoniã Abbas. nu.112.de offi.deleg. quia non executor, ſed mandans exequitur.
21 Declaratur primò nõ procedere, † quando notoria eſſet exceptio:ita gl.in cap.& ſi nõ.25. q.2.&poſt Imolãm ſcribit Feli. in d cap.paſtoralis.§.quia verò.nu.17.verſ.executor merus. & in d.c. de cætero,nu.4 & ibi Abbas nu.5. & Feli.in c.ſi quãdo.colum.vlt.verſ. Quartò fallit.de offi.deleg. Marãta ſua diſputatione 1. nume.36.& in noſtris terminis Rom.conſi.51.Bero.cap.ſignificaſti.nu.14.de offi.deleg.&plura

de ui notorii dicemus infrà libro ſecundo in caſu 218.

22 Declaratur ſecundò, non procedere in † exceptione excommunicationis: ita Fel. d. §. quia verò. nu. 17. verſi. Secundò fallit, & d. c. de cætero. nu. 4. verſi. ſecundus caſus, ex glo. in cap. Pia. in fi. de excep. in 6 & ibi Gemin.

23 Declaratur tertiò, non procedere in † cauſa criminali. nam ſi hoc caſu executor videt ſen tentiam iniquam, ſuperſedere poteſt, immo de bet, cum periculum damnumque irreparabile ſit. ita Fel. d. §. quia verò. nume. 17. verſic. Tertiò fallit. & clarius. d. c. de cætero, num. 5. poſt Abb. ibi, nu. 5. ex glo. in cap. non inferenda. 23. q. 5. hinc Felin. in cap. ſi quando, col. 2. verſicu. Tertiò fallit, de offic. dele. cenſuit tunc licere iudici reſiſtere, quoniam ei parendo, damnum irreparabile ſequeretur.

Declaratur quartò non procedere, qnando 24 noua † cauſa ſuperuenit, quæ, ſi iudicanti cognita eſſet, ab executione ſuperſederet. ita Fel. d. §. quia verò nu. 7. verſi. Quartò fallit, & d. c. de cætero. nu. 6. ex l. ſi hominem. ff. mand. quã exornauimus multis ſuprà. his addo Robertũ Marantam ſuã diſputatioue prima, nu. 33. verſi. fallit qnando.

25 Declaratur quintò non procedere in † exceptione falſi reſcripti, ita Fel. d. §. quia verò, nu. 17. verſi. Quintò fallit. & d. c. de cætero. nu. 6. Nam, cùm ob falſitatem nullum eſſe poſsit reſcriptum, ſuper illa nullitate poterit executor cognoſcere: iuxta cap. ſi eo tempore, de reſcript. in 6. & in ſpecie noſtra conſuluit Soci. ſen. conſi 83. nume. 29. lib. 4.

SVMMARIVM.

1 *Arbitrium ſimpliciter conceſſum, cenſeri conceſſum pro actionibus præſentibus tantùm.*

2 *Decuriones, quibus datum eſt arbitrium ſuper bono ſtatu ciuitatis, non poſſe antiquos ordines immutare.*

QVAESTIO TRIGESIMANONA.

QVOMODO ARBITRIVM ad actiones præſentes tantùm pertineat.

1 QVAERO trigeſimononò, an conceſſio huius † arbitrii intelligatur tã pro actionibus præſentibus, quàm futuris? Barto. in non diſsimili caſu, in l. illud, §. ſed ita, nume. 1. ff. quod cuiuſque vniuer. ſo lùm quò ad præſentes intelligit. quare Guliel. de Tulalto in l. ſi ſocietatem. §. arbitrorum, nu me. 56. ff. pro ſocio, inquit, q ad accidentia nõ cognoſcere. confert, quod ſcripſit Antonius Boidius in repet. rubr. C. noua vectiga. nu. 32. in fin. dum dixit, quòd, quando conceſſum eſt

2 † decurionibus arbitrium pro bono & pacifico ſtatu ciuitatis, nõ poſſunt mutare ordinem & regimina ipſius ciuitatis, niſi ſpecialiter hoc fuerit eis permiſſum. ea ratione, (quæ ad rem noſtram facit) vtitur, quia arbitrium cenſetur datum ſuper his, quæ ſunt de præſenti, ex regula. l. ſi ita. ff. de aur. & arg. leg. cuius quidem regulæ argumento plura noſtri ſcribunt, vt alibi diximus.

SVMMARIVM.

1 *Arbitrium datum iudici ſuper magna quantitate, an ad minorem datum cenſeatur.*

2 *Iuriſdictione minori magiſtratui conceſſa, cumulatiuè non priuatiuè ad minorem magiſtratum eſſe.*

3 *Statutum Ferrariæ De cauſis minimis declaratur.*

4 *Statutum Florentiæ De cauſis mercatorum, declaratur.*

5 *Albæ Ciuitas iuriſdictionem & merum & mixtũ Imperium habere ex conceſſione Federici, & ibi quomodò in ea Imperator poſsit ſe intromittere.*

6 *Papiæ pretorem etiam de cauſis leuibus cognoſcere.*

7 *Iuriſdictione priuatiuè vni conceſſa, maior magiſtratus non poteſt ſe in ea intromittere.*

8 *Iuriſdictio quando priuatiuè conceſſa cenſeatur.*

9 *Arbitrium pro minori ſumma datum, non cenſeri datum pro maiori. quod deinde dupliciter ibidem declaratur.*

10 *Iudicium non poſſe pro vna parte valere, & pro altera non.*

QVAESTIO QVADRAGESIMA.

QVOMODO DATVM ARBItrium pro vna ſumma, pro altera etiam conceſſum cenſeatur.

1 QVAERO quadrageſimò, an † arbitriũ datum iudici ſuper magna quantite, cenſeatur etiam ei datum ſuper parua, & econtrà? hæc quæſtio, vt videre eſt, duo habet capita. vnum, cùm eſt iudex magnæ quantitatis, an poſsit eſſe iudex paruæ. alterum econuerſò, cùm eſt iudex paruæ, an poſſit eſſe

fit eſſe iudex magnæ. Quò ed primum caput,
opinor rem eſſe ſetis claram. Iudicem hunc ſu
per parue ſumma erbitrium habere. ea ratione
prima, quia, qui poteſt plus eſt, poteſt etiem
quod minus eſt.

Extenditur, vt procedat, etiem ſi in ciuitate
2 extaret ſtetutum, ꝙ † iuriſdictio tributa ſit ali-
cui iudici iudicandi ſuper ſummis minimis, vt
3 extat † ſtatutum Ferrariæ & alibi. & ſi enim is
ſpecialis iudex adſit, ettamen poteſt Prætor co
gnoſcere, quoniam iuriſdictio hæc non dici-
tur data illi minori priuatiuè, ſed cumulatiuè,
ex doctrine Barto. in l.1.C.de offi. Præfect. vr
bis. qui docuit, ſtatutum, quo iuriſdictio tribui
tur iudici ſpeciali ſuper demnis detis, ei datam
cenſeri cumuletiuè, & non priuetiuè: quocir-
cà iudex ordinerius poterit etiem cognoſce-
re. idem reſpondit Dec. conſil.3, nume.3. quòd
4 † ſtatutum Florentiæ, quo detur iuriſdictio iu
dici mercatorum in eorum cauſis, cumulatiuè
& non priuatiuè dare intelligitur. & ideo e-
tiem Prætor Florẽtinus in cauſis mercatorum
iudicare poterit. ſic obſeruetur Papiæ, vbi &
ſi mercetores habeant tribunal ſpeciale, attemẽ
Prætor non impeditur de cauſis mercatorum
cognoſcere: quoniem Prætor maior magiſtra-
tus dicitur. ſimilia cõgerunt Aret. conſi..01.
& Barba. conſi.59. colu.3. lib.3. Hinc reſpondit
Brunus conſil.47. numer.3. ꝙ & ſi Federicus
5 Imperator enno 1222. conceſſerit Ciuitati † Al
bæ iuriſdictionem ec merum & mixtum Impe-
rium, non temen priuetiuè, ſed cumulatiuè cõ
ceſſiſſe: & ob id ipſum Imperetorem poſſe in
cognoſcendo, ipſam ciuitatem præuenire. Sic
etiam ſcribit Ripe tracta. Peſtis, titu. de reme-
6 diis præſeruatiuis, nume.60. † Papiæ Prętο-
rem cognoſcere de cauſis cloecarum, & ſi ed-
ſint ſuper illis ſpeciales iudices. ſimilia ſunt a-
pud Pariſium conſilio 9. numero 11. libro 4.
Grammeti. conſilio 6. in fine, & voto 28. nu-
mero 4.

Declaratur relata Doctorum ſententia non
7 procedere, quando † elteri iudici priuatiuè eſ-
ſet datum arbitrium cognoſcendi ſuper cauſe
minoris ſummę. quoniem, vbi priuatiuè alicui
datur iuriſdictio, tunc maior de ea cognoſce-
re, & ſe intromittere non poteſt: ita à ſenſu
contrario ex relatis colligitur: & clarè reſpon
dit Ruinus conſil.7. numer.6. lib.4. priuatiuè
autem dicitur tribute iuriſdictio, cùm expreſsè
eſt dictum, ꝙ ipſe ſolus & nullus alius cogno-
8 ſcat. quod ſatis clarum eſt. † Vel quando eliter
conſtat; quemadmodum tradit Rom. ſing.23.
conſi.293. & Felin. in cap. paſtoralis, col.2. ver-
ſic. limit.3. de offic. ord. & latè Gramme. deci-
ſio.30. nume.9. qua tamen in re animadueiten
dum eſt, non ſufficere ſolam taxetiuam ed hoc
vt excludatur iuriſdictio meioris megiſtratus:
ita poſt Bald. conſuluit Dec. d. conſil.3. nu.4.
quibus eddo Ang. in l.1. C. vbi & epud quem,
& Gramma. conſi.2. nu.8: poſt deciſiones & li-
cèt Ripa trect. Peſtis, in titu. de remediis prę-
ſeruatiuis contra peſtem, nu.62. à Bal. diſſenti-
re videatur, attamen malè ſentit, cùm Ange. in
d. l.1. cuius euthoritate is nititur, aliter (vt di-
ximus) ſcribat.

Quò ad ſecundum caput dicendum eſt re-
9 gulariter, habentem † arbitrium pro minori
ſumme, non habere pro maiori: quoniam iu-
riſdictio non extenditur. ita Bar. in l. vlt. in fi.
ff. de iuriſdict. omn. iud. & ibidem Iaſon, & De
ci. in fi. Merſil. nu.43. & Zeſius nu.16. Sapia. in
l. cùm quędam puella. §. quoties. nu.4. eo. titu.
de iur. omn. iud.

Extenditur vt procedat etiam quò ed eam
ſummem, in quam ſuam iuriſdictionem exer-
cere poteſt: nec enim quo ad eam ſentẽtia hęc
10 obtineret. quoniem † iudicium, quod indiui
duum eſt, non poteſt pro parte valere, & pro al
tera non valere. ita glo. in d. l. vlt. ff. de iuriſdi-
ctione omnium iudicum, quem Berto. & cęte-
ri ibi ſecuti ſunt. & communem affirmauit
Deci. in fin. ac Zaſius nume.16. tametſi ipſe De
ci. ec elii nonnulli eb ea receſſerint; ſentiunt
tamen Bar. & alii extenſionem hanc non habe
re locum, cùm ſumme ipſa ſeperationem ſui na
tura recipit: vt putè, cùm plures ſummę ex di-
uerſis cauſis ſunt, & quas actor ex induſtria ſi-
mul deduxit & cumuleuit; tunc enim poteſt
ſententia in vno cepite valere, & in altero nõ,
iuxta. l. quędam mulier. ff. femil. erciſ. & l. Car-
melie Pia. ff. de iure petron.

Declaretur nunc ſecundum hoc caput, vt lo
cum ſibi non vendicat quendo iuriſdictio hu-
ius iudicis ab ipſis partibus fuiſſet prorogeta,
ex l. de qua re. §.1. ff. de iudi. verùm dubitat Za
ſius in d. l vlti. nume.20. de iuriſdictione om-
nium iudicum, qui eliam declaretionem ſubii-
cit: ad eum lectorem noſtrum nunc reiicien-
dum putauimus.

SVMMARIVM.

1 *Iudex in arbitrariis et cauſis ſnĩam ferre cogitur.*
2 *L. quidquid. ff. de iudi declaratur.*
3 *Iudicare munus eſſe.*
4 *Iudicare eſſe onus.*
5 *Iudicem à iudicio ferendo nomen habere.*

QVAESTIO QVADRAGESIMAPIRIMA.

IVDICEM IN CAVSIS ARbitrariis ſententiam cogi ferre.

QVAERO quadrageſimoprimò, an
1 hic † iudex cogi poſsit ferre ſenten-
tiam? & dicendum videtur non poſſe
cogi, ex quo neceſsitati non ſubiici-
citur.l.non quidquid.ff. de iudic. & in l.1.C.
quomodo & quando iud.Sapia.l.1.num.17.ff.
de iuriſd om.iudi.accedit prætereà hoc videri
beneficium quoddam huic iudici conceſſum
cum ad honorem ſit.c.vt debitus honor,de ap
pell.l.cui muneris,ff. de mun.& hon.nimirum
ergo ſi inuitus cogi non poſſe videatur.l. hoc
iure.§.non poteſt,de don.l.inuito.de reg.iur.
Sed verius dicendum eſt poſſe cogi ferre ſen-
tentiam,vel vno,vel altero modo, cùm ita col-
latum ſit arbitrium, vt ſententiam ferat. &
2 quod dicitur † ex d.l.non quidquid, intelli-
gitur ꝙ certo modo ferat, vt in d.l 1.C.quo-
modo & quando iudex,poteſt iudex abſentem
condemnare,ſed non cogere,debet tamen fer
re ſententiam,qua intelligatur quid agere vo-
luerit, alioqui munus ſibi iniunctum non exe-
3 queretur. † Iudicire enim,munus eſſe probat
lex munerum.§.iudicandi.ff.de mune.& hon.
quo qui à ſe abdicat, ſeipſum exonerare dici-
tur.c.paſtoralis,in princi.de offic.deleg.& eſſe
4 †onus non autem beneficium,omnium melius
probat Longauallius in l.Imperium. nu.193 ff.
de iuriſd. om.iud.Accedit quòd iudicis nomi
ne careret, ſi nullam proferret ſentētiam,cùm
5 à † iudicando nomen obtineat,c.ſorus.§. iu-
dex,de verb.ſign. iure ergo compelli ad iudi-
candum poteſt.

SVMMARIVM.

1 *Iudicem etiam in arbitrariis ſententiam præcipitā ter non ferre.*
2 *Sententiam præcipitanter latam,eſſe nullam.*
3 *Tranſactionem præcipitanter latam, eſſe nullam.*
4 *Præſumptionem malam eſſe in iudicem,qui præcipitanter procedit.*
5 *Tutoris authoritatem ex abrupto interpoſitam, nihil prodeſſe.*
6 *Principes ex abrupto ſentiam ferre non poſſe.*
7 *Iudicem ex libero arbitrio ſibi dato non præcipitanter ſententiam ferre.*
8 *Sententiam præcipitanter latam contra confeſſum valere.*
9 *Sententiam breui tempore latam valere, cùm iudex ſatis potuit eo tempore de cauſa inſtrui.*
10 *Sententiam breui tempore latam parte præſente valere.*

QVAESTIO QVADRAGESIMASECVNDA.

DE SENTENTIA BREVI tempore atque ex abrupto lata, diſſeritur.

QVAERO quadrageſimoſecundò, an
1 poſsit hic † iudex feſtinanter ac præci-
tanter ſententiam ferre, vt vna die de
cauſa cognoſcere & eam diffinire? Et
non poſſe affirmauit in his terminis Amodeus
de Caſtel.tract ſyndica.num.144.poſt Cyn.in
procem.fforum.§. itaque. & ex text.l. ſed & ſi
per Prætorem.ff.ex quib.cau.maio.& in arbi-
trariis ſic reſpondit Ancha.conſi 36.col.2.quē
eſt ſecutus Craue.conſi.153.nu.2.non enim po
teſt dici cognitum quod nimis eſt feſtinatum.
c.2.c.cùm Bertoldus de re iud. quibus proba-
2 tur † ſententiam iure non defendi ob feſtina-
tionem.ſic etiam cenſuit Bar.in l.prolatam.C.
de ſent.& interlo.om.iud.Fel.c.eccleſia S.Ma
riæ.nu.14.de conſt.qui latiſsimè per tres egre
gias Doctorum deciſiones oſtendit, iudicem
pręcipitāter agere nihil poſſe.& poſt eum Fer-
rar.caut.vlt.nu.8.9.ſcribit,ſententiam pręcipi
3 ter latam eſſe nullam ſic in † tranſactionem con
ſuluit Dec. conſi.479.nu.6.7. Hinc dicimus,
4 † bonam præſumptionam, quæ in iudice eſt,
ceſſare quādo breui tempore quid agit.Alciat.
tract.præſump.reg.3.præſump.9.nu.8.ſic dici-
5 mus,† authoritatem in datione tutoris eſſe nul
lam,ſi breui tempore fuit interpoſita.Soc.iun.
conſi.48.nu.15.lib.1.
6 Extenditur primò, † vt procedat etiam in
ſententia ſummi Pontificis & Imperatoris; ita
reſpondit Dec.conſi.544.nume.18 poſt Anch.
conſi.255.ex cap.tum ex litteris,de reſtit.in in-
tegr.& in Rege, idem cenſuit Gramma. deciſ.
15.nume.13.& in Principe, Craue.conſi.153.nu
mero 2.
7 Extenditur ſecundò, in eo † iudice, qui ex
pleno & amplo arbitrio ſibi collato pleniſsimā
iudicandi habet poteſtatem: ita Comen con-
ſi.50.Statuto ciuitatis Florentiæ.3.dub.& Lan
fr.tract.de arbitris,pag.6. verſi.22. & Soc.ſen.
conſil.87.nu.7.lib.4.Feli.d.c.Eccleſiæ S.Ma-
riæ, nu.16.& ſenſit Alcia.de pręſump.d.reg.3.
præſum.

præſum.9.nu.9. Verùm aliter ſenſit Soci.ſen. conſi.121.col.5.verſic.Poſtremò etiam, lib.3.& Bald.d.l.prolatam.nume.12.

8 Declaratur primò non procedere† quando in confeſſum ſententia ferreretur: ex quo tunc nullæ ſunt partes iudicis niſi in cõdemnando l.2.ff.de confeſs.l proinde.ff.ad l.aquil. ita Alexan.in annota.ad Bar.d.l.prolatam, in verbo pro hoc plenè.

9 Declaratur ſecundò non procedere† quando hic iudex in illo breui tempore potuit eſſe de cauſa inſtructus: ita Craue.conſi.179.nu.1. & Dec.conſi.296.in fi.Cur.ſen.conſi.47. Super controuerſia, colum.pen.egregiè Soc.ſen. conſi.244.colu.4.verſi. Sed pro reſponſione. lib.2.qui poſt Bal. in auth. ſed & ſi quis.nu.13. C.de teſtib affirmat, iudici credi in arbitrariis non modò quò ad diffinitiuam, ſed etiam quò interlocutoriam.& ideo præſumptio, quòd cauſæ cognitio interuenire potuerit, omnem contrariam ſuſpicionem tollit.

Declaratur tertiò non procedere quando hic iudex parte præſente, & non reclamante pronunciaſſet. nam imputare ſibi debet pars, ſi non reclamauit. ita Bal.in d.l.prolatam, nume.8.quem ſecutus eſt Socin.ſen.conſi.121.colum.5. verſicu.tertiò quia.libro 3. qui & alios recenſet.

SVMMARIVM.

1 *Arbitrium conceſſum in condemnando, an conceſſum etiam cenſeatur in abſoluendo.*
2 *Condemnare qui poteſt, poteſt etiam abſoluere.*
3 *Abſoluere & condemnare conuertibilia.*
4 *Condemnare & abſoluere reſpectu iuriſdictionis non eſſe contraria.*
5 *Arbitris tributa facultate condemnandi, competere etiam facultatem abſoluendi.*
6 *Ligandi poteſtate data cenſeri datam & ſoluendi.*
7 *Mandatum datum ad condemnandum, cenſeri etiã datum ad abſoluendum.*
8 *Mandatum iudici factum. vt condemnet ſi probatum fuerit debitum, quomodò intelligatur.*
9 *Præſcripta poteſtate abſoluendi, cenſeri etiam præſcriptam poteſtatem condemnandi.*
10 *Præſcriptionem ſtrictè interpretari.*
11 *Iudicem ſolùm poſſe, quod ius poſtulat.*
12 *Condemnandi, vel abſoluendi ſola poteſtate mandata vnum tantùm contineri.*
13 *L. ſolent.ff.de offic.Proconſ explicata.*
14 *§.Illud.in auth.vt cler.apud prop.Epiſc.hodie corrigi.*
15 *Iudicem laicum non poſſe nec condemnare nec abſoluere clericum.*
16 *Condemnare qui poteſt, non poteſt abſoluere, ſi diuerſa ſubeſt ratio.*
17 *Excommunicare contentioſæ iuriſdictionis eſſe.*
18 *Sententiam excommunicationis ferri poſſe, etiam non ſedendo pro tribunali.*
19 *Epiſcopum extra diœceſim commorantem poſſe beneficia ſuæ diœceſis vacantia conferre.*
20 *Beneficio aliquem priuare Epiſcopum non poſſe, cũ extra diœceſim commoratur.*
21 *Condemnare qui poteſt ex nudo facto & miniſterio ſibi mandato, is abſoluere non poteſt.*
22 *Abſoluere qui poteſt à ſe excommunicatum, non poteſt abſoluere excommunicatum ab altero.*
23 *Abſoluere qui ex priuilegio poteſt, is condemnare non poteſt.*
24 *Condemnare qui poteſt, is etiam abſoluere poteſt, rebus ſic ſtantibus, non autem mutatis.*
25 *Condemnare qui non poteſt, nec etiam abſoluere poteſt.*
26 *Condemnatione prohibita fauore perſonæ, prohibitam non eſſe abſolutionem.*
27 *Vicarium Epiſcopi abſoluere poſſe, etiam ſi non poſſit condemnare.*
28 *Cap.pen.de offic.Vicar.in 6.declaratur.*
29 *Condemnandi facultate ſublata, non cenſeri ſublatam facultatem abſoluendi.*
30 *Authoris noua diſtinctio quomodò ſublata condemnandi facultate cenſeatur & ſublata abſoluendi.*
31 *Clem.1.de hæret.expoſita.*
32 *L.Quoties.C.vbi Sena.vel clariſſ.intellectus.*

QVAESTIO QVARAGESIMATERTIA.

ARBITRIVM CONDEMNANDI habens, an & abſoluendi habeat, & an qui non poteſt condemnare, poſsit abſoluere, plenè explicatum: & noua præter cæteros expoſita.

QVAERO quadrageſimotertiò, an iu-
1 dici, cui tributum eſt† arbitrium in cõ
demnando, conceſſum etiam cenſea-
tur in abſoluendo? hac in re duæ ſunt
2 regulæ: vna affirmatiua. vt is, † qui condemnare
poteſt, abſoluate etiam poſsit.l.3.ff.de re iud.
altera eſt negatiua, vt is, qui condemnare non
poteſt, nec etiam abſoluere poſsit.l. nemo qui
condemnare.ff.de regulis iuris. Quò ergo ad
primam regulam dicendum eſt, arbitrium datum in condemnando, eſſe etiam datum in abſolue-

3 ſoluendo,ex reg.d.l.3.quoniam abſoluere† & condemnare conuertibilia ſunt, & qui vnum pôteſt,poteſt & aliud,ita Vgo,Archid. & Cardin.in c.inferior.21.diſtinct.quos recenſet Ripa in d.l.3.numer.de re iud.qui inquit, ꝙ li-
4 cet hæc† contraria videantur reſpectu finis,nô tamen ſunt reſpectu iuriſdictionis, & poteſtatis.quocircè dicebat idem Ripa & ante eũ Felinus in cap.cùm inferior.nume.4. de maiorit.
5 & obedien. † poteſtatem condemnandi arbitris tributam,cenſeri datam etiam abſoluendi: nam à pari procedunt condemnare & abſoluere:ita glo.clemen.cùm à repulſione, de appellation.Hinc legitur in cap.verbum . de pœni-
6 ten. diſtinctione prima† poteſtatem datam ad ligandum, eſſe etiam côceſſam ad ſoluendum. quamquàm vt ibi glo.recenſet, aliquibus in caſibus locum non habeat.

Extenditur regula iſta affirmatiua,vt locum etiam habeat in materia ſtrictè interpretanda: quemadmodum in mandato: nam ſcribit Feli. in dicto cap.cùm inferior.nume.4. quòd ſi ali
7 cui † mandatum ſit, vt cauſa examinata compellat debitorem ad ſoluendum,poterit iudex abſoluere, ſi debitorem abſoluendum eſſe cognouerit. & cum Felino ſenſit Ripa in d.l.3. nume.1. qui idem fortiori in caſu ſenſiſſe Butr.in cap.cauſa,4.notab.de re iudicata, ſcribit
8 nempè, ſi mandatur † iudici, vt Titium condemnet, ſi Sempronio debere probatum fuerit. iudex abſoluere poterit dato ꝙ is Sempronius creditum ſuum probaſſe videatur.quoniã verba mandati intelligenda ſunt, ſi probauerit;ita ꝙ iudici videatur fuiſſe ſufficienter probatum,cùm animus iudicis haud ſemper inclinet ad vnam probationis ſpeciem: dicto cap. cùm cauſa. vel & rectius fortè, quia probationes ſunt iudici arbitrariæ, vt dicemus infrà librô ſecundo in caſu 88. & ſi ergo ex creditoris parte probatum videatur, iudici tamen iuſtis ex cauſis non videtur illis probationibus ſidem adhibendam eſſe. Confert ad extenſionem hanc confirmandam quod ſcriptum reliquit Innocen.in cap.dilecto.de offi.Archidia. quem ſecuti ſunt Bald.in l.imperium.num.11. verſi. circa vltimum. de iuriſdictione omnium iudicum.Fel.in cap.auditis. nume.20. in fine. de præſcript.Decius in l.nemo qui condemnare.nume.4.de reg.iuris.&Hormo.Decius in rubr.ff.de acquiren.poſſeſs.nume.18.in fin. ꝙ il-
9 le qui † præſcripſit poteſtatem abſoluendi,dicitur etiam præſcripſiſſe poteſtatem condemnandi:cùm tamen † præſcriptio ſtrictæ admodum interpretationis ſit,Bart.l.1.§.ſi quis hoc interdicto.ff. de itinere actuq; priuato. & latè Fel.in d.cap.auditis,nume.10.11.de veritate tamen doctrinæ Innocen. & Bal.dubitat Socin. iun.rubr.ff.de acquiren.poſſeſsione,nume.86. ſed malè.

Declaratur primò ſecundum Ripam poſt Iaſo.ibi in d.l.3.nume.4.de re iudi.procedere reſpectu poteſtatis in abſtracto,non ſe reſtringendo ad merita cauſæ,quoniam iudex quò ad me
11 rite illud ſolum poteſt, † quod ius poſtulat.l. nepos Proculo.de verb.ſign.& l.filius qui fuit ff.de cond.inſt.atque ita ante Iaſ.& Ripam declaret glo.in d.l.3.

Declaratur ſecundò,vt non procedat ſecundum Ripam in d.l.3.num.4.verſi.ſecundò pro
12 cedens. † quando ſumus in clericis, vt quia ex duobus vnum fuerit expreſsè à Principe inhibitum,ex l.ſolent.ff.de offic.Procõſ.l.quoties, verſi.cum ſit certum.C.vbi Senat. vel Clariſs. & ex §.illud.in auth.vt cler. apud propr.Epiſ. Credo declarationem in ſe veram eſſe,quoniã ſi conſtat de clare ſuperioris voluntate reluctã
13 dum non eſt.& quamquàm is tex.†l.ſolent.ff. de offi.Proconſ.plures habeat intellectus,quêadmodum recenſet inter alios Iacob.Niger in l.1.nu.118.ff.de offi.eius cui manda. eſt iuriſd. & alterum quoque referat Decius in rubr.ff.de acquiren.poſſeſsio.nihilominus is verus eſt ſenſus, quem & probauit Coraſius in d.l.ſolent. nu.6. & ante eum Ioan. Longeuellius in l.Imperium, nu.80.ff.de iuriſdictione omn.iudic. nec aliter ſenſit Socin.iun.in rub.ff.de acquir. poſſ.numer.88.illud Legati Proconſulis mandatum eſſe limitatũ, vt is abſoluere ſolùm poſſit. quod ſanè mandatum extraordinarium appellatur,& rectè,quia ordinarium eſt,vt is condemnare poſsit,qui & abſoluere d.l.3.de re iu-
14 di.quod autem affirmat Ripa ex† §.illud.in authen.vt cler.apud propr.Epiſc.procedit ſolùm quò ad ius ciuile: iure autem Pontificio hoc
15 correctum eſt.nam hodie† iudex laicus nec abſoluere nec condemnare clericum poteſt.c. eccleſiæ Sanctæ Mariæ.de conſti.cap.2.& 3.de foro competen. & in ſpecie noſtra ſcribit Cagn. in l.nemo qui condemnare. in fine de reg.iur. & præter eum idem in ſpecie docuit Baldus in authen.clericus quoque.numer.30.C.de Epiſcop.& cler.

Declaratur tertiò non procedere ſecũdum
16 Ripam in d.l.3.nume.5.de re iudi.†quando diuerſa ſubeſt ratio inter poteſtatem condemnãdi,& poteſtatem abſoluendi,ex c.pen. de offi. leg. & c.ad eminentiam.de ſentent.excommu. vbi Legatus à latere poteſt extra prouinciam abſol

abſoluere excommunicatos, & tamen extra prouinciam excommunicare non poteſt, quoniam par ratio vtriuſque caſus non eſt: nã abſoluere eſt iuriſdictionis voluntariæ, quę extra prouinciam exerceri poteſt.l.2.ff.de offi.Pro-
17 con. † excommunicare verò contentioſæ, ex quo nõ niſi cauſa cognita ſententia illa fertur. c.ſacroſanctæ.de ſenten.excommuni. quò fit, vt extra prouinciam exerceri non poſsit.l.vlt. ff.de iuriſdict.omn.iudicum. id quod ante Ripam ſcriptum reliquit Felinus in cap. cùm inferior.nume.5.verſi.ad idem quod dicimus.de maio.& obed.en. quod intelligitur quando
18 † excommunicationis ſententia fertur (vt diximus) cauſa cognita, ſecus ſi abſque eo q̃ ſedeat pro tribunali, atque ita ſine cauſæ cognitione: nam tũc mero iure valet, tametſi de eius iniquitate conqueri poſsit excommunicatus. ita poſt Abbatem in cap. nouit.nu.8. de offic. deleg. ſcribit Gomeſ. in c.2.§.ſtatuto.nu.48. de conſtit.in 6.
19 Hinc referri poteſt, quòd licèt † Epiſcopus, vel eius Vicarius extra diœceſim exiſtens poſſit conferre beneficia in ſua diœceſi vacantia, vt inquit Bald.in d.l.2.numero 1.ff. de officio Proconſ. Iaſ.in d.l.vlt.nume.7.ff. de iuriſdict. omnium iudicum. Rota dec.ſ.5. de officio Vicarij, in antiquis. Boer. quæſt.30. non tamen
20 † poteſt aliquem ſuo beneficio priuare; cum priuare contentioſę iuriſdictionis ſit. atque ita in ſpecie ſenſit vno verbo Gomeſ.d §. ſtatuto. nume.61.in fi.& clarius ante eum Fel.in c.audi tis.nu.12.de præſcript.

Declaratur quartò vt non procedat ſecundum Ripam in d.l.3.numer.6. verſicu. quartò intellige, de re iudica.poſt Iaſo.ibi.nu 4.quan
21 do † nudum miniſterium & exercitium facti mandatum eſt; quemadmodum in executore, cui Papa mandat, vt aliquem excommunicet; nam tunc is abſoluere non poterit; ita glo. in cap.peruenit 7.q.1.gloſſa & Abbas in cap.cùm inferior, & ibi Felin.nume.5.verſi.fallit tertio, de maior.& obed.qui eiuſdem ſententiæ Archid.Gemin.& alios recenſet. idem ſenſit Alcia.rubr.ff.de acquir.poſſeſs.nume.10. Eſt ratio, quia executor nihil vltra poteſt, quàm ei mandatum eſt. quod latiùs attigimus ſuprà quæſtione 38.

Declaratur quintò ſecundum Ripam d.l.3. nume.6.verſi.quinto intellige, non procedere
22 in diuerſa ſpecie poteſtatis; vt putà, † conceſſa eſt poteſtas abſoluendi à ſe excommunicatum, non poterit is ab altero excommunicatum abſoluere; cum abſolutio illa alteram poteſtatis ac iuriſdictionis ſpeciem reſpiciat. atque ita Abb.in cap.cùm olim.num.7.de præſct. viſus eſt ſentire, vt eum intellexit Fel.in d.c.auditis, nu.20.in fi.de præſcrip. & tranſit Ripa loco iã citato. Credo opinionem hanc veram eſſe, quamquàm Abbas hoc non affirmauerit: & parum conuenit declaratio huic regulæ noſtræ, quę de vnius iuriſdictione & poteſtate eſt, non de diuerſis.

Declaratur ſexto, vt locum ſibi non vendicet regula iſta ſecundum Ripam in d.l.3. nu.7.
23 quando † in priuilegium conceſſa alicui ſuis poteſtas abſoluendi; tunc is condemnare non poterit; vt in Priore Hieroſolymitano, qui ex priuilegio poteſt abſoluere Generalem ſuæ religionis à ſententia excommunicationis, & tamen eum excommunicare non poteſt. ita Feli. in d.c.cùm inferior.num.5.de maior.& obed. & in c.non poteſt.nu.2.verſi.fallit ſecũdo, de re iud. Dec.in l.nemo qui condemnare. nu.2. & ibi Cagn.nu.4.de reg.iur. Gomes.d.c.2.§. ſtatuto.nu.49.de conſtit.in 6.

Declaratur ſeptimo ex mente Iaſ. d.l.3.nu.
24 1.in fin.de re iudic.relatam regulam † procedere rebus ſic ſtantibus, non autem illis mutatis: atque ita intelligit l.vlt.ff.de iniuſto rupto & irrito teſtamen. verùm Ripa dicta l.3. numero 7.verſiculo ſeptimo iſte, à Iaſone diſſentit & rectè.

25 Secunda eſt regula negatiua. Qui † condemnare non poteſt, nec etiam abſoluere.l.nemò qui condemnare.de regul.iuris.vbi Decius & Cagnol.quem quidem textum Gregorius Holoander ſic legit: Nemo qui condemnare poteſt, abſoluere non poteſt.ſed in omnibus Codicibus antiquis & recentioribus legitur; Nemo qui condemnare non poteſt. & hoc etiam modo, negatiuè ſcilicèt, arguit Iureconſ.in l. ſolent.in prin.ff.de offi.Proconſ.& legati.vbi Bal. qui ergo condemnandi arbitrium non habet, nec etiam abſoluendi.

Declaratur primo, vt locum non habeat
26 hæc regula, cùm † condemnatio fauore, & priuilegio perſonæ condemnandæ prohibetur, tunc abſolutio prohibita non cenſetur; ne in odium retorqueatur, quòd ad fauorem fuit inductum; ita Bald.in l.quoties, nume.2. C.vbi Sena. vel Clariſs. quem ſecuti ſunt Decius in d.l.nemo, nume.2. Alcia.rubri.ff. de acquiren.poſſeſs.nume.9. Ripa d l.3.num.7.uerſic.limita primo, qui de clerico exemplum adfert, qui à laico abſolui olim poterat, ſed non cõdemnari, quod ſupra retuli. Hinc infert Mar. ſia.Soci.ſen.in c.qualiter & quando, il 2.in 5. q.artic.

ſtat.citat etiam Bar. l.1.C.ſi contra ius vel vtil.
pub.quę non probat, cum de Principis delega
33 to loquatur,vt iam admonui. ſic intelligo† l.1.
C.ſi quis pro ſua iuriſd.vt oſtendunt verba il-
la: iudices à nobis ſpecialiter &c. Adſertur etiã
34 † tex.in c.prudentiam,in prin.de offic.deleg.
vix tamen eſt,vt probet,cum de eo non eſſet a-
pud Pontificem cõtrouerſia.melius fortè pro-
bat text.c.1.vbi Abb. de ſequeſt.poſs. & fruct.
ibi,cum abſolutè, & indiſtinctè commiſſa fue-
35 rit,vt enim † cauſa poſſeſsionis & proprietatis
eſt vnum continens.l.nulli C.de iud.cap.1.de
cau.poſſeſs.& propr.& declarat Iacobus Cuia
cius libr.2. obſerua.iuris cap.35. & ſi Alciatus
lib.1 Parerg.iuris c.9.aliter d.l.nulli,interpre
tatus ſit. ita vnum continens cauſa eſt compre
hendens cognitionem, & diffinitionem ſine
inſpecto, & ſi cauſa dicatur ab initio quęſtio.
quæ in iudicium proponitur.c.forus.de verb.
ſignific.Si ergo cauſa iudicis arbitrio commiſ-
ſa erit, non in cognoſcendo, verùm etiam in
diffiniendo arbitrium obtinebit.

Declararur ſecundò, non procedere, ſi his
36 verbis † cauſa fuiſſet commiſſa: Iuſtitiam fa-
ciat.c.quoniam,de immun.eccle.in 6.vbi Ge-
min.Ancha.& Imo in clem.Auditor.de reſcri
pt.Iaſo.d.l.à Diuo Pio,in prin.nume.15.propè
med.de re iud.idem Iaſ.in l.iuſtitia,nu.11.verſ.
Secundò pro.ff.de iuſti. & iure. & in l.cauſas,
nu.4.in fi.C.de tranſac.Decius in cap.1.primo
notab.& c.ſignificaſti.2.not.de offi.deleg.qui-
bus addo Alexan.conſi.84.in fi.lib.1.vno enim
ore affirmant, cognitionem & diffinitionẽ cau
ſę commiſſam cenſeri.

37 Declaratur tertiò non habere locum in† de-
legato Principis; nam ei mandata cognitione
cauſę,cenſetur mandata & diffinitio: ita anti-
qui illi relati à Baldo.d.l.qui procuratorem.
Idem placuit Ioan.Andr.& Butrio, vt retulit
Alex.in l.à Diuo Pio.in prin.num.18.verſi.ſed
Antonius, quę ſatis probatur ex l.1.C. ſi cõtra
ius vel vtil.publ.& l.1 C. qui pro ſua iuriſd. &
in c.ſignificaſti,& c.ſuper quęſtionum,de offi.
delega. eam rationem conſiderauit Alex.d.l.à
Diuo,quia difficilius eſt habere copiam Princi
pis, quàm inferioris.c. ſi contra vnum.§.pen.
in glo.Epiſcopi de offi.deleg.in 6.confert,l.a-
pud Iulianum.§.vlt.de leg.1.Accedit altera ra
38 ratio,quia† delegatio à Principe facta fauora-
bilis eſt, & ob id latã interpretationẽ recipit.

Declaratur quartò eclata concluſio, vt locũ
39 non habeat† in delegato ad vniuerſitatem cau
ſarum,illi enim ſi mandata fuerit cognitio cau
ſę cenſebitur mandata diffinitio: ita poſt Iaco.
Butrig.cenſuit Ang.in d.l.qui procuratorem,
de procur.& Feli.in d.c.ſuper quęſtionum, in
prin.num.3.de offi.deleg.Eſt ratio(inquit An
gelus) quia hic ordinarij inſtar eſt. hinc vide-
40 mus,† delegatum ad vniuerſitatem cauſarum,
non poſſe recuſari,quemadmodum nec recuſa
ri poteſt ordinarius.Iaſ. in l.apertiſsimi. nu 3.
C.de iud.& ſi referat multos aliter ſcripſiſſe.

SVMMARIVM.

1 *Arbitrium conceſſum in diffiniendo & exequendo conceſſum, an etiam cenſeatur in cognoſcendo.*
2 *Executor ſententiæ cognoſcere an poſſit de ſententia validitate.*
3 *Executorem de cauſa cognoſcere,quando nulla alia præceſſit cognitio.*
4 *Executorem datum ad beneficium conferendum,ſi vacat,an de vacatione cognoſcat.*
5 *Executione mandata, cenſeri etiam mandatam cognitionem,cùm nulla plena cognitio præceſſit.*
6 *Executione mandata in cauſa, de qua iam eſt cognitum.non venit ipſa cognitio.*
7. *Cõmiſsionẽ ad falſas preces iuriſdictio.nõ tribuere.*
8 *Executione in auxiliũ iuriſdictionis mãdata, ſuper oppoſitis exceptionibus contra eã cognoſci poſſe.*
9 *Executione mandata cognoſci poſſe ſuper exceptionib.cõtra illã oppoſitis,ſi cauſa merita attingũt.*
10 *Executione mandata cognoſci poſſe ſuper oppoſitis exceptionibus executionem ſolam reſpiciẽtibus.*
11 *Executorem cognoſcere ſuper exceptionibus ſententiam directò infringentibus.*
12 *Executorem non iudicare ſuper oppoſitis exceptionibus directò contra ſententiam, ſed iudici principali remittere.*
13. *Executorem habentem ordinariam poteſtatem exequendi de cauſa non cognoſcere.*
14 *Ordinarium iudicem ampliorẽ & fauorabiliorem iuriſdictionem ipſo delegato habere.*
15. *Iudicem executore maiorem eſſe.*
16 *L.à Diuo Pio.§ 1.& §.ſi ſuper rebus.de re iud. declarat.*
17 *Executorem non cognoſcere ſuper exceptione nullitatis oppoſita ex falſis allegationibus.*
18. *L.ſi Prætor.§.Marcellus.& §.Paulus.ff.de iud.explicati nouis interpretationibus.*
19 *Executorẽ tũc ſuper oppoſitis exceptionibus cognoſcere,cùm maiorem poteſtatẽ habet ipſo iudice.*
20. *Executione nudi facti mandata, ſuper cauſa cognoſci nihil poſſe.*
21. *Executorem nudi facti cognoſcere poſſe ſuper exceptione notoria.*
22 *Executorẽ de exceptione excõicationis cognoſcere.*
23. *Executorẽ de exceptione cognoſcere in cã capitali.*

Executor

24 *Executorem cognoſcere ſuper exceptione ex noua cauſa proueniente.*
25 *Executorē cognoſcere ſuper exceptiōe falſi reſcripti.*

QVAESTIO TRIGESIMAOCTAVA.

EXPOSITVM QVOMODO ARBItriū conceſſum in diffiniendo & exequēdo ad cognoſcendum extēdatur: & inibi plena manu explicatum, quando datus executor de cauſa cognoſcere poſsit.

QVAERO trigeſimooctauo, an è conuerſo ad præcedentem quæſtionem,
1 † arbitrium conceſſum in diffiniendo & exequendo, cenſeatur etiam conceſſum in cognoſcendo? Huius quæſtionis diſputatio & veritas ab eo pendet, an
2 ſententiæ † executor cognoſcere poſsit ſuper oppoſitis exceptionibus. quam diſputationem abſoluunt omnes in l. à Diuo Pio, in princi. ibi Bar. nu. 4. Alex. nu. 9. Iaſ. nu. 12. ff. de re iud. & omnes in c. Paſtoralis. §. quia vero, vbi Abb. & Fel. nu. 16. de off. deleg. & in c. de cętero, de re iud. & Bart. diſtinctionem inſequendo plures caſus conſtituo.

3 Primus ergo caſus eſt in executore, † cui demandata eſt executio cauſæ, ſuper qua nulla præceſſerat cauſæ cognitio; vt ſi reſcribat Princeps. Cōqueſtus eſt Sempronius ſe à Caio ſua poſſeſsione ſpoliatum fuiſſe, quamobrem tibi committimus, vt ſi res ita ſe habet, eum ad ſuā poſſeſsionem reſtituas. hoc enim caſu etiam cognitio cauſæ mandata dicitur. ita Bar. d. l. à Diuo Pio. nu. 4. & l. & ſi non cognitio. C. ſi cōtra ius. idē cenſuit Bar. in l. pſcriptione nu. 2. verſi. Secūdo modo. C. ſi cōtra ius vel vul. publ. inquit Bart. hanc cōmiſsionē duo cōtinere, vnū expreſsè, vt fundū reſtitui faciat alterū tacitè, vt cognoſcat. & ideo quò ad cognitionē ineſt clauſula, ſi preces veritate nitantur. Bar. eſt ſecutus Dec. c. 2. nu. 3. verſi. & ad hoc, de reſcrip. & idē Dec. cōſi. 323. nu. 2. confert quod ſcribit
4 Inn. in c. de cætero, de re iud. † Si mandat Pōtifex Caio, vt Sēpronio de tali ſacerdotio prouideat, ſi vacat, & ſi executor ſit conſtitutus in prouidēdo, cognoſcere tū debet, an vacet vel nō. & verè hic nō pōt dici propriè executor, cū ex ipſa vi verborū rei cognitor, cōſtitutus ſit. licèt. n. executio mandetur, attū cū illa ſine præambula cognitione fieri non poſsit, etiā cognitio mādata cenſetur. l. ad rē mobilē. l. ad legatū ff. de procur. & hac rōne vſus eſt Ablias in d. c. de cætero. nu. 3. in fi. qui nu. 4. refert relatā Innocentii doctr. quā in nonnullis reprehendit. & cum Bar. & Abb. idem docuit Bal. in d. l. & ſi nō cognitio, qui inquit, hanc executionis cōmiſsionē eſſe conditionalē. Bal. d. l. & ſi nō cognitio. nimirùm, ſi neceſſaria eſt cognitio.

5 Extenditur † etiam qñ eſt cognitū & ſi nō plenè. Zabar. cōſi. 145. nu. 4. Dec. d. cōſi. 323. nu. 2.

6 Secūdus eſt caſus, qñ iā de cā † cognitū eſt, & mādat alicui ſniæ executionē ob defectū iuriſdictionis, qui erat ī iudice illo: vt qñ lex cōmittit executionē laudi lati ab arbitr. vel ſniæ, plate à Delegato: vt ī l. à Diuo Pio, de re iud. tūc is executor hēt oēm cognitionē, q circa ipſam executionē verſatur: ita cēſuit eo loci Bar. n. 5. & Ab. d. c. de cętero. n. 4. verſi. Secūdo mēbro.

7 Declaratur nō procedere, qñ † nō eſſet cognitū, ſed cōmiſsio eſſet ad falſas preces, vt putà, ſecundū Sali. d. l. & ſi nō cognitio, col. 2. verſi. quæro igitur. & ibi col. 3. verſi. Quęro retētò. ponit ampliationē, Zaſ. d. l. à Diuo. §. in venditione. n. 5. eſt rō, quia hic nō datur alter cognitor præter eū. eſt. n. primus ille index ſuo functus munere, neceſſe hēt ergo iſte cognoſcere, ſi quid contra ſniam obiiciatur. & duob. his caſibus non poteſt iſte merus executor appellari.

8 Tertius eſt caſus, qñ poſt latā ſniam † executio cōmittitur alteri iudici ī auxiliū iuriſdictionis, & obiicitur aliqua exceptio, quę verſatur circa res, in qūb. exequenda eſt ſnia. tunc hic executor cognoſcit ſup illis exceptionib. ita Bart. q ſuprà n. 6. & Sal. d. l. & ſi nō cognitio, col. pen. verſ. aut q̃ritur. ſic ītelligēs. d. l. à Dio Pio. §. in vēditione, ibi, ſic deniq; iudices īterloq ſolēt, ſi mouēta nō ſint. & clarius in §. ſi ſup rebus, quē tex. dū citauit Anch. cōſi. 224. Iſte dñs. col. 1. verſi. cū ergo, aliter reſpōdit, & minus rcētè.

9 Quartus eſt caſus, qñ † cōmittitur executio alteri iudici in auxiliū, & obiiciūtur exceptiones contrà ipſam executionē, q ſanè exceptiones merita cauſæ reſpiciūt: vt in illis quarū meminit. l. 1. C. de his. & fac. ign. ſuper his executor iſte cognoſcere nō poterit. ita Bar. d. l. à Diuo Pio. in prin. nu. 7. ex l. pen. ff. de confeſs. cū Bart. idem ſenſit Anch. in cle. 1. de re iud. Abb. & But. in c. de cętero, de re iud. Zaſ. d. l. à Diuo Pio. §. in venditione. nu. 5. verſi. ſin aūt ſnia.

Cōtrariā ſniam probaſſe videtur gl. in c. paſtoralis. §. quia verò, de offi. deleg. quā eſſe cōiter receptā teſtatur Alex. d. l. à Diuo Pio. ī prī. nu. 9. verſi. ad dc q gl. & eo loci cōtra Bar. ſenſiſſe Ang. & Imo. ſcribit. Inquiūt iſti, hūc executorē poſſe de his exceptio. cognoſcere; & ſi de illis liqat, eaſq; obſtare cognoſcat, ñ debet pronunciare, ſed remittere ſuo iudici. ſi verò eas

non obſtare cognouerit, illis non obſtantibus, poterit ſententiam exequi. affirmant ergo eſſe locum cognitioni, idq́; ex l. ſi Prætor. §. Marcellus. de iud. vt enim poteſt cognoſcere ſuper exceptione falſitatis vel nullitatis. d. §. Marcellus. & infrà in ſexto caſu cum Bart. dicemus. ita etiam hic, cùm nulla afferri poſsit ratio differentiæ. Declarat Alex. non procedere, quando illa exceptio eſſet ex illis, quæ poſt ſententiam obiici non poſſunt: ita intelligit d. l. penul. idem ibi Iaſ. nu. 12. in fin. & Fel. c. de cætero, nume. 3.

10 Quintus eſt caſus quando cōmittitur † executio alteri iudici in auxilium, & obiiciuntur exceptiones, quæ non infringunt ſententiam, ſed ſolùm ipſam executionē reſpiciunt, vt exceptio illa, ne quis exigatur vltra quàm facere poteſt, tunc ſuper his cognoſcit, ac iudicat executor: ita Bar. d. l. à Diuo Pio, nu. 8. ex d. l. pen. de confeſs. & ſenſit Feli. d. c. paſtoralis. §. quia verò, nume. 16.

11 Sextus eſt caſus quando committitur † executio alteri iudici in auxilium, & obiiciuntur exceptiones, quæ directò ſunt contra ſententiam, & eam infringerent: tunc ſuper his executor ille poterit cognoſcere, vt putà ſuper exceptione falſitatis, vel nullitatis: ita cenſuit Bart. d. l. à Diuo Pio. in prin. nu. 9. cum eo idem ſenſerunt cæteri omnes, vt eſt videre ibi apud Alexan. nu. 10. Iaſ. nu. 16. & apud Feli. d. c. Paſtoralis. §. quia verò, nu. 16. & d. c. de cætero, nu. 3. de re iud. Soci. ſen. conſi. 83. nume. 20. lib. 4. in hanc ſententiam citant omnes. l. ſi prætor, in prin. & in §. Marcellus. ff. de iudi.

In hoc tamen caſu maius eſt dubium, an ſu-
12 per his exceptionibus † iudicare hic executor
poſsit Bart. d. num. 9. cenſuit nō poſſe, ſed mu
neris ſui tātùm eſſe cognoſcere, & vbi illas im-
pugnare ſententiam, & poſſe impedire executionem, viderit, remittere ſuo iudici iudicandas, ex d. §. Mar[illegible] ratione, quia aliàs executor, vt iudex inferior, vel ſaltem vt par iudicis, qui ſententiam tulit, eius factam improbare poſſet, contra l. [illegible] & magiſtratus, de arbitr. adfert etiam Bart. text. in c. de cætero, de re iud. cum Bar. cæteri ſenſerunt, vt retulit Alex. d. l. à Dio. nu. 10. & Zaſius d. l. à Diuo §. in venditione, nu. 5. verſi. [illegible] ſunt.

Extendit Bar. vt procedat hic caſus, etiam ſi
13 is † executor ordinariam habeat exequendi
poteſtatem, vel à iure communi, vel à ſtatuto; vt exemplum adfert Bart. in d. l. à Diuo Pio. nu. 6. verſi. vel pone q̃, cum Bar. ſenſit etiam Alex. ibi nu. 10. qui acute Bar. ab aliorum impugnationibus defendit, & attingit vno verbo Fel. d. §. quia verò, nu. 17. verſi. fallit primo, & in d. c. de cætero, nu. 3. fallit ſecundo, de re iudic.

Contra Bartolum ſenſit Imo. in d. l. à Diuo Pio, vt refert Alexan. inquit ille, q́ ex quo hic executor ordinariam iuriſdictionem habet, poteſt etiam iudicare ſuper his exceptionibus, inquitq́; huius opinionis fuiſſe glo. in c. Paſtoralis. §. quia vero. de offi. deleg. & idē cum Imo. ſenſit Abbas in d. §. quia vero, nu. 7. adductus eſt in hanc ſententiam Imola illa ratione, quia
14 hic † ordinarius fauorabiliorem & ampliorem
iuriſdictionem habet, quàm habeat delegatus, glo. in c. 1. de reſcrip. in 6. glo. in cap. ſi contra vnum. §. penul. de offic. delega. in 6. licèt ergo delegatus executor tamquàm inferior nō poſſit iudicare, poterit tamen iſte ex ſua ampla poteſtate, & fauorabili. ex qua argumētatione dilui videtur illa ratio Barto. dicentis, par in parem non habere imperium; vel inferiorem de ſuperioris facto non poſſe iudicare. nam hic non inferior, nec par videtur, ſed ſuperior, poſteaquam à lege poteſtatem habet. hæc Imolæ argumentatio non eſt vera, quia non ſequitur: delegatus non poteſt de his iudicare, ergo poteſt ordinarius, cùm fauorabiliorem & potentiorem iuriſdictionem habeat. nam fateor habere potentiorem ad exequendum, cùm in ſua perſona fundata iuriſdictio ſit, cum tamen delegatus à delegandis perſona recognoſcat l. 1. §. qui mandatā. de offi. eius. non tamen ſequitur, eum habere poteſtatem iudicandi, quia verè nullam habet. Rurſus (vt dicebat Alexand.) cum iudex, qui ſententiam tulit, executorem illum, & ſi à lege conſtitutum requirat, & ei mandet, vt exequatur, ſequitur eſſe illo maiorem, cum ei parere teneatur: ita probat d. l. à
15 Diuo Pio. §. 1. vbi Barto. hic ergo † iudex qui
ſententiam tulit legis diſpoſitione maior eſt illo executore: ita Cyn. in l. properandum. §. ſin autem reus. q. 8. C. de iud. alias ei parere is executor non teneretur. d. l. nam & magiſtratus, ex quo videmus falſam eſſe illam Butrii conciliationem, quam etiam reiicit Alexan. d. l. à Diuo, nume. 11. Rurſus non ſequitur, habet à lege poteſtatem exequendi, ergo parem habet cum primo iudice auctoritatem & facultatem. nam videmus multos eſſe ordinarios pro variis diuerſiſque negotiis, & tamen parem non eſſe omnium poteſtatem: vnuſquiſque enim in ſibi tributa iuriſdictione poteſtatem exercet. ſic hoc caſu non poteſt dici executor par iudici, & ſi à lege exequendi poteſtatem conſecutus ſit.

Secundo

Secũdo ergo loco Imo. adducebatur ex tex
16 tu d.l. à Diuo.§.1. cum ſubſequentibus. nã d. §.1.loquitur etiã in iudice ordinario,qui alterius litteras executioni mãdat, & tamen in §. ſubſequẽti datur illi omnis cognitio,quæ ĩ executione requiritur. verùm is.§.1.nõ repugnat ſententiæ Bart.qui verè ex illo textu affirmauit,hunc executorẽ poſſe cognoſcere & iudicare de his exceptionibus, quæ verſãtur circa res in quibus exequẽda ſententia eſt, vt diximus ſuprà in tertio caſu,nõ autem de his, quæ uerſantur circa merita cauſæ iam diffinitæ. & clarius hoc oſtẽdũt verba.§.ſi ſuper rebus.d.l. à Diuo. vera ergo eſt Bar. ſententia.

Extenditur ſecundò,vt eo etiã in caſu pro-
17 cedat, quando† executioni ſentẽtiæ obiicere tur exceptio nullitatis ex eo quòd lata eſſet ſẽtentia ex falſis alligationibus contra abſentem ex cauſa volũtaria,vel ex cauſa minus probabili,vt putà relegationis:ita ſenſit Imol.in l. qui Romæ.§.duo fratres,de verb.oblig.& Roma.ĩ l.ſi is ad quẽ,de acquir.hæred.à quibus nõ diſſenſit Alex.in d.l.a Diuo Pio.nu.11.verſi. ſed Imol. ij reiiciũt Angeli opinionẽ in d.§. duo
18 fratres,qui ſentiebat aliter† ex d.l. ſi prætor.§. Marcellus,de iud.cõſtituendo differentiam inter caſum d.§.marcellus,à caſu d.verſi. Paulus. Nam dicebat Ang.d.§.Marcellus,loqui de ſẽtentia lata cõtrà abſentem ex cauſa minus probabili,vel volũtaria,vt oppoſita exceptione cõtra illius executionẽ de illa cognoſcat quidẽ executor:ſed iudex primus iudicat ſuper illis exceptionibus.tex.verò verſ.Paulus notat,ĩtelligit loqui cùm ſẽtẽtia ex falſis allegationibus lata,eſt lata contra abſentem ex cauſa probabili & neceſſaria,vt eo caſu executor cognoſcere ſuper illis & ſententiam ferre poſſit. Verũ hic intellectus nõ eſt verus. Primò,quia vt dicebat Alex.& Imo.in d.verſ.Paulus,nõ dicitur executorẽ iudicare de illis exceptionibus, ſed ipſum met iudicem,qui ſentẽtiã tulit,id eſt,Prætorẽ. nam duo ibi ſunt magiſtratus, Prætoris ſcilicèt & iudicis. Prætor eſt,qui ſentẽtiã fert, iudex qui eam exequitur,vt clarè dicitur ĩ prĩcip.d.l.ſi Prætor.text.ergo d.verſi. Paulus,ait Prætorẽ denegare iudicati actionem, non eſt intelligẽdum, Prætorẽ,id eſt,iudicẽ, qui alias exequitur,ſed de ipſo Prætore,qui ſententiam fert. Sed eſt quòd animaduertatur,quia huic declarationi aduerſari videtur verba d.verſic. Paulus,in fi.dum ait: Prætorem exequi non debere quæ oſtendiſſe videntur ipſum Prætorem eſſe idem cum illo iudice, quem executorem ſententiæ Prætoris diximus. Aduerte inquam,quia illa verba exponi debent, Prætorẽ exequi nõ debere.i.Prætorẽ non debere mandare iudici ſuo executori,vt exequatur.& eſt e ſenſus hic totius reſponſi Iuliani. nam in princip. d.l.ſi Prætor,& in in §.Marcellus, loquitur Iulianus de poteſtate, quam habet executor ſententiæ, vt ſi cognoſcat oppoſitas exceptiones poſſe impedire executionem,eas admittat; & Prætori, qui ſententiam tulit iudicandas tranſmittat,nec enim ipſe de his iudicium ferre debet.in d.verſi.Paulus,loquitur de poteſtate,ſeu quid agere debeat Prætor, qui ſententiam tulit, cum cognouit oppoſitas exceptiones eſſe probabiles, vt ſcilicèt, vel ſtatim neget actionem iudicati, vel ſi iam conceſſit, iubeat illi executori ne exequatur.atque ita cõtra Angelum nulla erit differentia in qualitate exceptionum, inſpecta executoris perſona, ad quẽ non iudicare, ſed exequi ſpectat.

19 Declaratur nõ procedere quãdo† executor haberet maiorem poteſtatem, & iuriſdictionẽ illius iudicis,qui ſentẽtiã tulit: ita Alex.d.l. à Diuo.nu.15.& Feli.d.§.quia verò.nu.17.verſi. Secũdo limita.& d.cap. de cætero,nu.3.verſi. fallit tertiò.

Sextus eſt caſus quãdo poſt latã ſententiam
20 poſt habitam† cauſæ cognitionem ſuper exceptione committit iudex nudã facti executionẽ vt in commiſſione,quæ fit nuncio:hic enĩ nullam habet cognitionẽ aliquarum exceptionũ, cùm merus executor ſit.l.executorẽ.l.ſi vt proponis.C.de exec.rei iud. Eſt ratio,quia omnis cognitio præceſſit,nuda ergo executio ſupereſt.quæ ſola mãdata dicitur.ita Bar.in d.l.à Diuo Pio,in prin.nu.10.dè re iud. quẽ ſũt ſecuti ibi Alex.nu.12.Iaſ.nu.13 Feli.in d.c.paſtoralis §. quia verò, nu.17. verſ. Executor merus. ſic etiã Bal.i l. & ſi cognitio.verſ.not.ibi.Sal.ſ.ſi. C. ſi cõtra ius vel vtil.publ. Bero.in ca.ſignificaſti. nu.1.de offi.dele.nõ enim hic executor ſpectare debet an æqua,vel iniqua ſit hæc ſentẽtia, ſed ſuum mandatum exequi.cuius rei ratio eſt ſecundum Bero.in cap.quoniã Abbas. nu.112.de offi.deleg. quia non executor, ſed mandans exequitur.

21 Declaratur primò nõ procedere, † quando notoria eſſet exceptio:ita gl.in cap.& ſi nõ.25. q.2.& poſt Imolãm ſcribit Feli. in d cap.paſtoralis.§.quia verò,nu.17.verſ.executor merus. & in d.c.de cætero,nu.4 & ibi Abbas nu.5. & Feli.in c.ſi quãdo,colum.vlt.verſ. Quartò fallit.de offi.deleg.Marãta ſua diſputatione 1. nume.36.& in noſtris terminis Rom.conſi.51.Bero.cap.ſignificaſti.nu.14.de offi.deleg.& plura

de ui notorii dicemus infrà libro ſecundo in caſu 218.

22 Declaratur ſecundò, non procedere in† exceptione excommunicationis: ita Fel. d. §. quia verò. nu. 17. verſ. Secundò fallit, & d. c. de cætero. nu. 4. verſ. ſecundus caſus, ex glo. in cap. Pia. in fi. de excep. in 6 & ibi Gemin.

23 Declaratur tertiò, non procedere in † cauſa criminali. nam ſi hoc caſu executor videt ſententiam iniquam, ſuperſedere poteſt, immo debet, cum periculum damnumque irreparabile ſit. ita Fel. d. §. quia verò. nume. 17. verſic. Tertiò fallit. & clarius. d. c. de cætero, num. 5. poſt Abb. ibi, nu. 5. ex glo. in cap. non inferenda. 23. q. 4. hinc Felin. in cap. ſi quando, col. 2. verſicu. Tertiò fallit, de offic. dele. cenſuit tunc licere iudici reſiſtere, quoniam ei parendo, damnum irreparabile ſequeretur.

Declaratur quartò non procedere, quando

24 noua † cauſa ſuperuenit, quæ, ſi iudicanti cognita eſſet, ab executione ſuperſederet. ita Fel. d. §. quia verò nu. 7. verſi. Quartò fallit, & d. c. de cætero. nu. 6. ex l. ſi hominem. ff. mand. quā exornauimus multis ſuprà. his addo Robertū Marantam ſuâ diſputatioue prima, nu. 33. verſi. fallit quando.

25 Declaratur quintò non procedere in† exceptione falſi reſcripti, ita Fel. d. §. quia verò, nu. 17. verſi. Quintò fallit. & d. c. de cætero. nu. 6. Nam, cùm ob falſitatem nullum eſſe poſsit reſcriptum, ſuper illa nullitate poterit executor cognoſcere: iuxta cap. ſi eo tempore, de reſcript. in 6. & in ſpecie noſtra conſuluit Soci. ſen. conſi 83. nume. 29. lib. 4.

SVMMARIVM.

1 *Arbitrium ſimpliciter conceſſum, cenſerı̀ conceſſum pro actionibus præſentibus tantùm.*

2 *Decuriones, quibus datum eſt arbitrium ſuper bono ſtatu ciuitatis, non poſſe antiquos ordines immutare.*

QVAESTIO TRIGESIMANONA.

QVOMODO ARBITRIVM ad actiones præſentes tantùm pertineat.

1 QVAERO trigeſimononò, an conceſſio huius † arbitrii intelligatur rā pro actionibus præſentibus, quàm futuris? Barto. in non diſsimili caſu, in l. illud, §. ſed ita, nume. 1. ff. quod cuiuſque vniuer. ſolùm quò ad præſentes intelligit. quare Guliel. de Tulalto in l. ſi ſocietatem. §. arbitrorum, nume. 56. ff. pro ſocio, inquit, ꝙ ad accidentia nō cognoſcere. confert, quod ſcripſit Antonius Boidius in repet. rubr. C. noua vectiga. nu. 32. in fin. dum dixit, quòd, quando conceſſum eſt

2 † decurionibus arbitrium pro bono & pacifico ſtatu ciuitatis, nō poſſunt mutare ordinem & regimina ipſius ciuitatis, niſi ſpecialiter hoc fuerit eis permiſſum. ea ratione, (quæ ad rem noſtram facit) vtitur, quia arbitrium cenſetur datum ſuper his, quæ ſunt de præſenti, ex regula. l. ſi ita. ff. de aur. & arg. leg. cuius quidem regulæ argumento plura noſtri ſcribunt, vt alibi diximus.

SVMMARIVM.

1 *Arbitrium datum iudici ſuper magna quantitate, an ad minorem datum cenſeatur.*

2 *Iuriſdictione minori magiſtratui conceſſa, cumulatiuè non priuatiuè ad minorem magiſtratum eſſe.*

3 *Statutum Ferrariæ De cauſis minimis declaratur.*

4 *Statutum Florentiæ De cauſis mercatorum, declaratur.*

5 *Albæ Ciuitas iuriſdictionem & merum & mixtū Imperium habere ex conceſsione Federici, & ibi quomodò in ea Imperator poſsit ſe intromittere.*

6 *Papiæ prætorem etiam de cauſis leuibus cognoſcere.*

7 *Iuriſdictione priuatiuè vni conceſſa, maior magiſtratus non poteſt ſe in ea intromittere.*

8 *Iuriſdictio quando priuatiuè conceſſa cenſeatur.*

9 *Arbitrium pro minori ſumma datum, non cenſerı̀ datum pro maiori. quod deinde dupliciter ibidem declaratur.*

10 *Iudicium non poſſe pro vna parte valere, & pro altera non.*

QVAESTIO QVADRAGESIMA.

QVOMODO DATVM ARBItrium pro vna ſumma, pro altera etiam conceſſum cenſeatur.

1 QVAERO quadrageſimò, an† arbitriū datum iudici ſuper magna quantite, cenſeatur etiam ei datum ſuper parua, & econtrà? hæc quæſtio, vt videre eſt, duo habet capita. vnum, cùm eſt iudex magnæ quantitatis, an poſsit eſſe iudex paruæ. alterum econuerſò, cùm eſt iudex paruæ, an poſſit eſſe

ſit eſſe iudex magnæ. Quò ad primum caput,
opinor rem eſſe ſatis claram. Iudicem hunc ſu
per parua ſumma arbitrium habere. ea ratione
prima, quia, qui poteſt plus eſt, poteſt etiam
quod minus eſt.

Extenditur, vt procadat, etiam ſi in ciuitate
2 extaret ſtatutum, quod † iuriſdictio tributa ſit ali-
cui iudici iudicandi ſuper ſummis minimis, vt
3 extat † ſtatutum Ferrariæ & alibi. & ſi enim is
ſpecialis iudex adſit, attamen poteſt Prætor co
gnoſcere, quoniam iuriſdictio hæc non dici-
tur data illi minori priuatiuè, ſed cumulatiuè,
ex doctrina Barto. in l. 1. C. de offi. Præfect. vr
bis. qui docuit, ſtatutum, quo iuriſdictio tribui
tur iudici ſpeciali ſuper damnis datis, ei datam
cenſeri cumulatiuè, & non priuatiuè: quocir-
cà iudex ordinarius poterit etiam cognoſce-
re. idem reſpondit Dec. conſil. 3, nume. 3. quòd
4 † ſtatutum Florentiæ, quo datur iuriſdictio iu
dici mercatorum in eorum cauſis, cumulatiuè
& non priuatiuè dare intelligitur. & ideo e-
tiam Prætor Florẽtinus in cauſis mercatorum
iudicare poterit. ſic obſeruatur Papiæ, vbi &
ſi mercatores habeant tribunal ſpeciale, attamẽ
Prætor non impeditur de cauſis mercatorum
cognoſcere: quoniam Prætor maior magiſtra-
tus dicitur. ſimilia cõgerunt Aret. conſi. 02.
& Barba. conſi. 59. colu. 3. lib. 3. Hinc reſpondit
Brunus conſil. 47. numer. 3. quod & ſi Federicus
5 Imperator anno 1222. conceſſerit Ciuitati † Al
bæ iuriſdictionem ac merum & mixtum Impe-
rium, non tamen priuatiuè, ſed cumulatiuè cõ
ceſsiſſe: & ob id ipſum Imperatorem poſſe in
cognoſcendo, ipſam ciuitatem præuenire. Sic
etiam ſcribit Ripa tracta. Peſtis, titu. de reme-
6 dijs præſeruatiuis, nume. 60. † Papiæ Prętо-
rem cognoſcere de cauſis cloacarum, & ſi ad-
ſint ſuper illis ſpeciales iudices. ſimilia ſunt a-
pud Pariſium conſilio 9. numero 11. libro 4.
Grammati. conſilio 6. in fine, & voto 28. nu-
mero 4.

Declaratur relata Doctorum ſententia non
7 procedere, quando † alteri iudici priuatiuè eſ-
ſet datum arbitrium cognoſcendi ſuper cauſa
minoris ſummę. quoniam, vbi priuatiuè alicui
datur iuriſdictio, tunc maior de ea cognoſce-
re, & ſe intromittere non poteſt: ita à ſenſu
contrario ex relatis colligitur: & clarè reſpon
dit Ruinus conſil. 7. numer. 6. lib. 4. priuatiuè
autem dicitur tributa iuriſdictio, cùm expreſsè
eſt dictum, quod ipſe ſolus & nullus alius cogno-
8 ſcat. quod ſatis clarum eſt. † Vel quando aliter
conſtat; quemadmodum tradit Rom. ſing. 23.
conſi. 293. & Felin. in cap. paſtoralis, col. 2. ver-
ſic. limit. 3. de offic. ord. & latè Gramma. deci-
ſio. 30. nume. 9. quæ tamen in re animaduerten
dum eſt, non ſufficere ſolam taxatiuam ad hoc
vt excludatur iuriſdictio maioris magiſtratus:
ita poſt Bald. conſuluit Dec. d. conſil. 3. nu. 4.
quibus addo Ang. in l. 1. C. vbi & apud quem,
& Gramma. conſi. 2. nu. 8: poſt deciſiones & li-
cèt Ripa tract. Peſtis, in titu. de remedijs prę-
ſeruatiuis contra peſtem, nu. 62. à Bal. diſſenti-
re videatur, attamen malè ſentit, cùm Ange. in
d. l. 1. cuius authoritate is nititur, aliter (vt di-
ximus) ſcribat.

Quò ad ſecundum caput dicendum eſt re-
9 gulariter, habentem † arbitrium pro minori
ſumma, non habere pro maiori: quoniam iu-
riſdictio non extenditur. ita Bar. in l. vlt. in fi.
ff. de iuriſdict. omn. iud. & ibidem Iaſon, & De
ci. in fi. Marſil. nu. 43. & Zaſius nu. 16. Sapia. in
l. cùm quędam puella. §. quoties. nu. 4. eo. titu.
de iur. omn. iud.

Extenditur vt procedat etiam quò ad eam
ſummam, in quam ſuam iuriſdictionem exer-
cere poteſt: nec enim quo ad eam ſentẽtia hęc
10 obtineret. quoniam † iudicium. quod indiui
duum eſt, non poteſt pro parte valere, & pro al
tera non valere. ita glo. in d. l. vlt. ff. de iuriſdi-
ctione omnium iudicum, quam Barto. & cęte-
ri ibi ſecuti ſunt. & communem affirmauit
Deci. in fin. ac Zaſius nume. 16. tametſi ipſe De
ci. ac alij nonnulli ab ea receſſerint; ſentiunt
tamen Bar. & alij extenſionem hanc non habe
re locum, cùm ſumma ipſa ſeparationem ſui na
tura recipit: vt putà, cùm plures ſummę ex di-
uerſis cauſis ſunt, & quas actor ex induſtria ſi-
mul deduxit & cumulauit; tunc enim poteſt
ſententia in vno capite valere, & in altero nõ,
iuxta l. quędam mulier. ff. famil. erciſ. & l. Car-
melia Pia. ff. de iure patron.

Declaratur nunc ſecundum hoc caput, vt lo
cum ſibi non vendicat quando iuriſdictio hu-
ius iudicis ab ipſis partibus fuiſſet prorogata,
ex l. de qua re. §. 1. ff. de iudi. verùm dubitat Za
ſius in d. l. vlti. nume. 20. de iuriſdictione om-
nium iudicum, qui aliam declarationem ſubii-
cit: ad eum lectorem noſtrum nunc reiicien-
dum putauimus.

SVMMARIVM.

1 *Iudex in arbitrarijs et cauſis ſuiam ferre cogitur.*
2 *L. quidquid. ff. de iudi declaratur.*
3 *Iudicare munus eſſe.*
4 *Iudicare eſſe onus.*
5 *Iudicem à iudicio ferendo nomen habere.*

QVAESTIO QVADRAGESIMAPRIMA.

IVDICEM IN CAVSIS ARbitrariis ſententiam cogi ferre.

1 QVAERO quadrageſimoprimò, an hic † iudex cogi poſsit ferre ſententiam? & dicendum videtur non poſſe cogi, ex quo neceſsitati non ſubiicitur. l. non quidquid. ff. de iudic. & in l. 1. C. quomodo & quando iud. Sapia. l. 1. num. 17. ff. de iuriſd om. iudi. accedit præterea hoc videri beneficium quoddam huic iudici conceſſum cum ad honorem ſit. c. vt debitus honor, de ap pell. l. cui muneris. ff. de mun. & hon. nimirum ergo ſi inuitus cogi non poſſe videatur. l. hoc iure. §. non poteſt, de don. l. inuito. de reg. iur. Sed verius dicendum eſt poſſe cogi ferre ſententiam, vel vno, vel altero modo, cùm ita collatum ſit arbitrium, vt ſententiam ferat. &
2 quod dicitur † ex d. l. non quidquid, intelligitur ꝙ certo modo ferat, vt in d. l. 1. C. quomodo & quando iudex, poteſt iudex abſentem condemnare, ſed non cogere, debet tamen ferre ſententiam, qua intelligatur quid agere voluerit, alioqui munus ſibi iniunctum non exe-
3 queretur. † Iudicare enim, munus eſſe probat lex munerum. §. iudicandi. ff. de mune. & hon. quo qui à ſe abdicat, ſeipſum exonerare dicitur. c. paſtoralis, in princi. de offic. deleg. & eſſe
4 † onus non autem beneficium, omnium melius probat Longauallius in l. Imperium. nu. 193. ff. de iuriſd. om. iud. Accedit quòd iudicis nomine careret, ſi nullam proferret ſentẽtiam, cùm
5 à † iudicando nomen obtineat, c. forus. §. iudex, de verb. ſign. iure ergo compelli ad iudicandum poteſt.

SVMMARIVM.

1 *Iudicem etiam in arbitrarijs ſententiam præcipitãter non ferre.*
2 *Sententiam præcipitanter latam, eſſe nullam.*
3 *Tranſactionem præcipitanter latam, eſſe nullam.*
4 *Præſumptionem malam eſſe in iudicem, qui præcipitanter procedit.*
5 *Tutoris authoritatem ex abrupto interpoſitam, nihil prodeſſe.*
6 *Principes ex abrupto ſentiam ferre non poſſe.*
7 *Iudicem ex libero arbitrio ſibi dato non præcipitanter ſententiam ferre.*
8 *Sententiam præcipitanter latam contra confeſſum valere.*
9 *Sententiam breui tempore latam valere, cùm iudex ſatis potuit eo tempore de cauſa inſtrui.*
10 *Sententiam breui tempore latam parte præſente valere.*

QVAESTIO QVADRAGESIMASECVNDA.

DE SENTENTIA BREVI tempore atque ex abrupto lata, diſſeritur.

1 QVAERO quadrageſimoſecundò, an poſsit hic † iudex feſtinanter ac præcipitanter ſententiam ferre, vt vna die de cauſa cognoſcere & eam diffinire? Et non poſſe affirmauit in his terminis Amodeus de Caſtel. tract. ſyndica. num. 144. poſt Cyn. in procem. ff. orum. §. itaque. & ex text. l. ſed & ſi per Prætorem. ff. ex quib. cau. maio. & in arbitratiis ſic reſpondit Ancha. conſi 36. col. 2. quẽ eſt ſecutus Craue. conſi. 153. nu. 2. non enim poteſt dici cognitum quod nimis eſt feſtinatum. c. 2. c. cùm Bertoldus de re iud. quibus proba-
2 tur † ſententiam iure non defendi ob feſtinationem. ſic etiam cenſuit Bar. in l. prolatam. C. de ſent. & interlo. om. iud. Fel. c. eccleſia S. Mariæ. nu. 14. de conſt. qui latiſsimè per tres egregias Doctorum deciſiones oſtendit, iudicem præcipitãter agere nihil poſſe. & poſt eum Ferrar. caut. vlt. nu. 8. 9. ſcribit, ſententiam præcipi-
3 ter latam eſſe nullam ſic in † tranſactionem con ſuluit Dec. conſi. 479. nu. 6. 7. Hinc dicimus,
4 † bonam præſumptionam, quæ in iudice eſt, ceſſare quãdo breui tempore quid agit. Alciat. tract. præſump. reg. 3. præſump. 9. nu. 8. ſic dici-
5 mus, † authoritatem in datione tutoris eſſe nullam, ſi breui tempore fuit interpoſita. Soc. iun. conſi. 48. nu. 15. lib. 1.
6 Extenditur primò, † vt procedat etiam in ſententia ſummi Pontificis & Imperatoris; ita reſpondit Dec. conſi. 544. nume. 18 poſt Anch. conſi. 255. ex cap. tum ex litteris, de reſtit. in integr. & in Rege, idem cenſuit Gramma. deciſ. 15. nume. 13. & in Principe, Craue. conſi. 153. numero 2.
7 Extenditur ſecundò, in eo † iud. ce, qui ex pleno & amplo arbitrio ſibi collato pleniſsimã iudicandi habet poteſtatem: ita Comen conſi. 50. Statuto ciuitatis Florentiæ. 3. dub. & Lanfr. tract. de arbitris, pag. 6. verſi. 22. & Soc. ſen. conſil. 87. nu. 7. lib. 4. Feli. d. c. Eccleſiæ S. Mariæ, nu. 16. & ſenſit Alcia. de præſump. d. reg. 3. præſum.

præſum.9.nu.9. Verùm aliter ſenſit Soci.ſen. conſi.121.col.5.verſic.Poſtremò etiam, lib.3.& Bald.d.l.prolatam.nume.12.

8 Declaratur primò non procedere† quando in confeſſum ſententia ſerreretur: ex quo tunc nullæ ſunt partes iudicis niſi in cõdemnando l.2.ff.de confeſs.l proinde.ff.ad l.aquil. ita Alexan.in annota.ad Bar.d.l.prolatam,in verbo pro hoc plenè.

9 Declaratur ſecundò non procedere†quando hic iudex in illo breui tempore potuit eſſe de cauſa inſtructus: ita Craue.conſi.179.nu.1. & Dec.conſi.296.in fi.Cur.ſen.conſi.47. Super controuerſia,colum.pen.egregiè Soc.ſen. conſi.244.colu.4.verſi. Sed pro reſponſione. lib.2.qui poſt Bal. in auth. ſed & ſi quis.nu.13. C.de teſtib affirmat,iudici credi in arbitrariis non modò quò ad diffinitiuam,ſed etiam quò interlocutoriam.& ideo præſumptio,quod cauſæ cognitio interuenire potuerit, omnem contrariam ſuſpicionem tollit.

Declaratur tertiò non procedere quando hic iudex parte præſente, & non reclamante pronunciaſſet. nam imputare ſibi debet pars, ſi non reclamauit. ita Bal.in d.l.prolatam,nume.8.quem ſecutus eſt Socin.ſen.conſi.121.colum.5. verſicu.tertiò quia.libro 3. qui & alios recenſet.

SVMMARIVM.

1 *Arbitrium conceſſum in condemnando, an conceſſum etiam cenſeatur in abſoluendo.*
2 *Condemnare qui poteſt, poteſt etiam abſoluere.*
3 *Abſoluere & condemnare conuertibilia.*
4 *Condemnare & abſoluere reſpectu iuriſdictionis non eſſe contraria.*
5 *Arbitris tributa facultate condemnandi, competere etiam facultatem abſoluendi.*
6 *Ligandi poteſtate data cenſeri datam & ſoluendi.*
7 *Mandatum datum ad condemnandum, cenſeri etiã datum ad abſoluendum.*
8 *Mandatum iudici factum, vt condemnet ſi probatum fuerit debitum, quemodò intelligatur.*
9 *Præſcripta poteſtate abſoluendi, cenſeri etiam præſcriptam poteſtatem condemnandi.*
10 *Præſcriptiones ſtrictè interpretari:*
11 *Iudicem ſolùm poſſe, quod ius poſtulat.*
12 *Condemnandi, vel abſoluendi ſola poteſtate mandata vnum tantùm contineri.*
13 *L. ſolent.ff.de offic.Proconſ explicata.*
14 *§.Illud.in auth.vt cler.apud prop.Epiſc.hodie corrigi.*
15 *Iudicem laicum non poſſe nec condemnare nec abſoluere clericum.*
16 *Condemnare qui poteſt, non poteſt abſoluere, ſi diuerſa ſubeſt ratio.*
17 *Excommunicare contentioſæ iuriſdictionis eſſe.*
18 *Sententiam excommunicationis ferri poſſe, etiam non ſedendo pro tribunali.*
19 *Epiſcopum extra diœceſim commorantem poſſe beneficia ſua diœceſis vacantia conferre.*
20 *Beneficio aliquem priuare Epiſcopum non poſſe, cũ extra diœceſim commoratur.*
21 *Condemnare qui poteſt ex nudo facto & miniſterio ſibi mandato, is abſoluere non poteſt.*
22 *Abſoluere qui poteſt à ſe excommunicatum, non poteſt abſoluere excommunicatum ab altero.*
23 *Abſoluere qui ex priuilegio poteſt, is condemnare non poteſt.*
24 *Condemnare qui poteſt, is etiam abſoluere poteſt, rebus ſic ſtantibus, non autem mutatis.*
25 *Condemnare qui non poteſt, nec etiam abſoluere poteſt.*
26 *Condemnatione prohibita fauore perſonæ, prohibitam non eſſe abſolutionem.*
27 *Vicarium Epiſcopi abſoluere poſſe, etiam ſi non poſſit condemnare.*
28 *Cap.pen.de offic.Vicar.in 6.declaratur.*
29 *Condemnandi facultate ſublata, non cenſeri ſublatam facultatem abſoluendi.*
30 *Authoris noua diſtinctio quomodò ſublata condemnandi facultate cenſeatur & ſublata abſoluendi.*
31 *Clem.1.de hæret.expoſita.*
32 *L.Quoties.C.vbi Sena.vel clariſſ.intellectus.*

QVAESTIO QVARAGESIMATERTIA.

ARBITRIVM CONDEMNANDI habens, an & abſoluendi habeat, & an qui non poteſt condemnare, poſsit abſoluere, plenè explicatum: & noua præter cæteros expoſita.

1 QVAERO quadrageſimotertiò, an iudici, cui tributum eſt†arbitrium in cõdemnando, conceſſum etiam cenſeatur in abſoluendo? hac in re duæ ſunt
2 regulæ; vna affirmatiua, vt is,†qui condemnare poteſt, abſoluate etiam poſsit.l.3.ff.de re iud. altera eſt negatiua, vt is, qui condemnare non poteſt, nec etiam abſoluere poſsit.l. nemo qui condemnare.ff.de regulis iuris. Quò ergo ad primam regulam dicendum eſt, arbitrium datum in condemnando, eſſe etiam datum in abſolue-

3 ſoluendo,ex reg.d.l.3.quoniam abſoluere† &
condemnare conuertibilia ſunt, & qui vnum
poteſt,poteſt & aliud,ita Vgo,Archid. & Car
din.in c.inferior.21.diſtinct.quos recenſet Ri-
pa in d.l.3.numeri.de re iud.qui inquit, ꝙ li-
4 cet hæc† contraria videantur reſpectu finis,nõ
tamen ſunt reſpectu iuriſdictionis, & poteſta-
tis.quocircà dicebat idem Ripa & ante eũ Fe-
linus in cap.cùm inferior.nume.4. de maiorit.
5 & obedien. † poteſtatem condemnandi arbi-
tris tributam,cenſeri datam etiam abſoluendi:
nam à pari procedunt condemnare & abſolue
re:ita glo.clemen.cùm à repulſione, de appel-
lation.Hinc legitur in cap.verbum . de pœni-
6 ten. diſtinctione prima † poteſtatem datam ad
ligandum, eſſe etiam cõceſſam ad ſoluendum.
quamquàm vt ibi glo recenſet, aliquibus in ca
ſibus locum non habeat.

Extenditur regula iſta affirmatiua,vt locum
etiam habeat in materia ſtrictè interpretanda:
quemadmodum in mandato: nam ſcribit Feli.
in dicto cap.cùm inferior.nume.4. quód ſi ali
7 cui † mandatum ſit, vt cauſa examinata com-
pellat debitorem ad ſoluendum,poterit iudex
abſoluere, ſi debitorem abſoluendum eſſe co-
gnouerit. & cum Felino ſenſit Ripa in d.l.3.
nume.t. qui idem fortiori in caſu ſenſiſſe Bu-
tr.in cap.cauſa,4.notab.de re iudicata, ſcribit
8 nempè, ſi mandatur † iudici, vt Titium con-
demnet, ſi Sempronio debere probatum fue-
rit. iudex abſoluere poterit dato ꝙ is Sempro
nius creditum ſuum probaſſe videatur.quoniã
verba mandati intelligenda ſunt, ſi probaue-
rit;ita ꝙ iudici videatur fuiſſe ſufficienter pro
batum,cùm animus iudicis haud ſemper incli-
net ad vnam probationis ſpeciem: dicto cap.
cùm cauſa. vel & rectius fortè, quia probatio-
nes ſunt iudici arbitrariæ, vt dicemus infrà li-
brò ſecundo in caſu 88. & ſi ergo ex credito-
ris parte probatum videatur, iudici tamen iu-
ſtis ex cauſis non videtur illis probationibus fi
dem adhibendam eſſe. Confert ad extenſio-
nem hanc confirmandam quod ſcriptum reli-
quit Innocen.in cap.dilecto.de offi.Archidia.
quem ſecuti ſunt Bald.in l.imperium.num.11.
verſi. circa vltimum. de iuriſdictione omnium
iudicum.Fel.in cap.auditis. nume.20. in fine.
de præſcript.Decius in l.nemo qui condemna
re.nume.4.de reg.iuris.&Hormo.Detus in ru
br.ff.de acquiren.poſſeſ.nume.18.in fin. ꝙ il-
9 le qui † præſcripſit poteſtatem abſoluendi,di-
citur etiam præſcripſiſſe poteſtatem condem-
nandi:cùm tamen † præſcriptio ſtrictæ admo-
dum interpretationis ſit.Bart.l.1.§.ſi quis hoc
interdicto.ff. de itinere actuq; priuato. & latè
Fel.in d.cap.auditis,nume.10.11.de veritate ta
men doctrinæ Innocen. & Bal.dubitat Socin.
iun.rubr.ff.de acquiren.poſſeſsione,nume.86.
ſed malè.

Declaratur primò ſecundum Ripam poſt Ia
ſo.ibi in d.l.3.nume.4.de re iudi.procedere re
ſpectu poteſtatis in abſtractu,non ſe reſtringen
do ad merita cauſæ,quoniam iudex quò ad me
11 rita illud ſolum poteſt, † quod ius poſtulat.l.
nepos Proculo.de verb.ſign.& l.filius qui fuit
ff.de cond.inſt.atque ita ante Iaſ.& Ripam de
clarat glo.in d.l.3.

Declaratur ſecundò,vt non procedat ſecun
dum Ripam in d.l.3.num.4.verſi.ſecundò pro
12 cedunt. † quando ſumus in claris, vt quia ex
duobus vnum fuerit expreſsè à Principe inhi-
bitum,ex l.ſolent.ff.de offic.Procõſ.l.quoties,
verſi.cum ſit certum.C.vbi Senat. vel Clariſs.
& ex §.illud.in auth.vt cler. apud propr.Epiſ.
Credo declarationem in ſe veram eſſe,quoniã,
ſi conſtat de clara ſuperioris voluntate reluctã
13 dum non eſt.& quamquàm is tex. †l.ſolent.ff.
de offi.Proconſ.plures habeat intellectus,quẽ-
admodum recenſet inter alios Iacob.Niger in
l.1,nu.118.ff.de offi.eius cui manda. eſt iuriſd.
& alterum quoque referat Detus in rubr.ff.de
acquiren.poſſeſsio.nihilominus is verus eſt ſen
ſus, quem & probauit Coralius in d.l.ſolent.
nu.6. & ante eum Ioan. Longauallius in l.Im-
perium, nu.80.ff.de iuriſdictione omn.iudic,
nec aliter ſenſit Socin.iun.in rub.ff.de acquir.
poſſ.numer.88.illud Legati Proconſulis man-
datum eſſe limitatũ, vt is abſoluere ſolùm poſ-
ſit. quod ſanè mandatum extraordinarium ap-
pellatur,& rectè,quia ordinarium eſt,vt is con
demnare poſsit,qui & abſoluere d,l.3.de re iu-
14 di.quod autem affirmat Ripa ex† §.illud.in au
then.vt cler.apud propr.Epiſc.procedit ſolùm
quò ad ius ciuile: iure autem Pontificio hoc
15 correctum eſt.nam hodie†iudex laicus nec ab-
ſoluere nec condemnare clericum poteſt.c.ec
cleſia Sanctæ Mariæ.de conſti.cap.2.& 3.de fo
ro competen. & in ſpecie noſtra ſcribit Cagn.
in l.nemo qui condemnare. in fine de reg.iur.
& preter eum idem in ſpecie docuit Baldus in
authen.clericus quoque.numer.10.C.de Epi-
ſcop.& cler.

Declaratur tertiò non procedere ſecũdum
16 Ripam in d.l.3.nume.5.de re iudi.†quando di
uerſa ſubeſt ratio inter poteſtatem condemnã
di,& poteſtatem abſoluendi,ex c.pen. de offi.
leg. & c.ad eminentiam.de ſentent.excommu.
vbi Legatus à latere poteſt extra prouinciam

abſol

abſoluere excommunicatos, & tamen extra prouinciam excommunicare non poteſt. quoniam par ratio vtriuſque caſus non eſt: nã abſoluere eſt iuriſdictionis voluntariæ, quę extra prouinciam exerceri poteſt. l. 2. ff. de offi. Pro-
17 con. † excommunicare verò contentioſæ, ex quo nõ niſi cauſa cognita ſententia illa fertur. c. ſacroſanctæ. de ſenten. excommuni. quò fit, vt extra prouinciam exerceri non poſsit. l. vlt. ff. de iuriſdict. omn. iudicum. id quod ante Ripam ſcriptum reliquit Felinus in cap. cùm inferior. nume. 5. verſi. ad idem quod dicimus. de maio. & obed. en. quod intelligitur quando
18 † excommunicationis ſententia fertur (vt diximus) cauſa cognita, ſecus ſi abſque eo ꝙ ſedeat pro tribunali, atque ita ſine cauſæ cognitione: nam tũc mero iure valet, tametſi de eius iniquitate conqueri poſsit excommunicatus. ita poſt Abbatem in cap. nouit. nu. 8. de offic. deleg. ſcribit Gomeſ. in c. 2. §. ſtatuto. nu. 48. de conſtit. in 6.
19 Hinc referri poteſt, quòd licèt† Epiſcopus, vel eius Vicarius extra diœceſim exiſtens poſſit conferre beneficia in ſua diœceſi vacantia, vt inquit Bald. in d. l. 2. numero 1. ff. de officio Proconſ. Iaſ. in d. l. vlt. nume. 7. ff. de iuriſdict. omnium iudicum. Rota dec. 5. de officio Vicarij, in antiquis. Boer. quæſt. 30. non tamen
20 † poteſt aliquem ſuo beneficio priuare; cum priuare contentioſę iuriſdictionis ſit. atque ita in ſpecie ſenſit vno verbo Gomeſ. d. §. ſtatuto. nume. 61. in fi. & clarius ante eum Fel. in c. auditis. nu. 12. de præſcript.

Declaratur quartò vt non procedat ſecundum Ripam in d. l. 3. numer. 6. verſicu. quartò intellige, de re iudica. poſt Iaſo. ibi. nu 4. quan
21 do † nudum miniſterium & exercitium facti mandatum eſt: quemadmodum in executore, cui Papa mandat, vt aliquem excommunicet; nam tunc is abſoluere non poterit; ita glo. in cap. peruenit 7. q. 1. gloſſa & Abbas in cap. cùm inferior, & ibi Felin. nume. 5. verſi. fallit tertio, de maior. & obed. qui eiuſdem ſententiæ Archid. Gemin. & alios recenſet. idem ſenſit Alcia. rubr. ff. de acquir. poſſeſs. nume. 10. Eſt ratio, quia executor nihil vltra poteſt, quàm ei mandatum eſt. quod latiùs attigimus ſuprà quæſtione 38.

Declaratur quintò ſecundum Ripam d. l. 3. nume. 6. verſi. quinto intellige, non procedere
22 in diuerſa ſpecie poteſtatis; vt purà, † conceſſa eſt poteſtas abſoluendi à ſe excommunicatum, non poterit is ab altero excommunicatum abſoluere; cum abſolutio illa alteram poteſtatis ac iuriſdictionis ſpeciem reſpiciat. atque ita Abb. in cap. cùm olim. num. 7. de præſcr. viſus eſt ſentire, vt eum intellexit Fel. in d. c. auditis, nu. 20. in fi. de præſcrip. & tranſit Ripa loco iã citato. Credo opinionem hanc veram eſſe, quamquàm Abbas hoc non affirmauerit: & parum conuenit declaratio huic regulæ noſtræ, quę de vnius iuriſdictione & poteſtate eſt, non de diuerſis.

Declaratur ſexto, vt locum ſibi non vendicet regula iſta ſecundum Ripam in d. l. 3. nu. 7.
23 quando † in priuilegium conceſſa alicui fuit poteſtas abſoluendi; tunc is condemnare non poterit; vt in Priore Hieroſolymitano, qui ex priuilegio poteſt abſoluere Generalem ſuæ religionis à ſententia excommunicationis, & tamen eum excommunicare non poteſt. ita Feli. in d. c. cùm inferior. num. 5. de maior. & obed. & in c. non poteſt. nu. 2. verſi. fallit ſecũdo, de re iud. Dec. in l. nemo qui condemnare. nu. 2. & ibi Cagn. nu. 4. de reg. iur. Gomes. d. c. 2. §. ſtatuto. nu. 49. de conſtit. in 6.

Declaratur ſeptimo ex mente Ias. d. l. 3. nu.
24 1. in fin. de re iudic. relatam regulam † procedere rebus ſic ſtantibus, non autem illis mutatis: atque ita intelligit l. vlt. ff. de iniuſto rupto & irrito teſtamen. verùm Ripa dicta l. 3. numero 7. verſiculo ſeptimo iſte, à Iaſone diſſentit & rectè.
25 Secunda eſt regula negatiua. Qui † condemnare non poteſt, nec etiam abſoluere. l. nemó qui condemnare. de regul. iuris. vbi Decius & Cagnol. quem quidem textum Gregorius Holoander ſic legit: Nemo qui condemnare poteſt, abſoluere non poteſt. ſed in omnibus Codicibus antiquis & recentioribus legitur; Nemo qui condemnare non poteſt. & hoc etiam modo, negatiuè ſcilicèt, arguit Iureconſ. in l. ſolent. in prin. ff. de offi. Proconſ. & legati. vbi Bal. qui ergo condemnandi arbitrium non habet, nec etiam abſoluendi.

Declaratur primo, vt locum non habeat
26 hæc regula, cùm † condemnatio fauore, & priuilegio perſonæ condemnandæ prohibetur, tunc abſolutio prohibita non cenſetur; ne in odium retorqueatur, quod ad fauorem fuit inductum; ita Bald. in l. quoties, nume. 2. C. vbi Sena. uel Clariſs. quem ſecuti ſunt Decius in d. l. nemo, nume. 2. Alcia. rubri. ff. de acquiren. poſſeſs. nume. 9. Ripa d. l. 3. num. 7. verſic. limita primo, qui de clerico exemplum adſert, qui à laico abſolui olim poterat, ſed non cõdemnari, quod ſupra retuli. Hinc infert Marſia. Soci. ſen. in c. qualiter & quando, il 2. in 5. q. artic,

27 q. articu. 14. de accuſat. quòd licèt † Vicarius Epiſcopi non poſsit ex ſua generali poteſtate criminoſos condemnare. cap. pen. de offic. Vica. in 6. poterit tamen abſoluere, cùm ei inquiſitio permittatur ad effectum remittẽdi inquiſitos ad Epiſcopum, ſi inuenti fuerint culpabiles. quemadmodum declarando Rotam deciſ. 2. de offic. Vicar. in nouis ſenſit Felin. in d. cap. non poteſt, nume. 5. de re iudica. Verùm Ripa in d. l. 3. nume. 9. verſ. ſed certè, de re iudica. multùm de huius doctrinæ veritate ambigit. quoniam Vicarius non prohibetur condemnare criminoſos fauore ipſorum delinquentium d. l. quoties. ſed reſpectu iuriſdictionis. quocircà, cùm Vicarius poteſtate careat, non poteſt
28 abſoluere. à Ripa non diſſentio. nam in † d. c. penul. ſolùm conceditur cauſæ cognitio, non autem diffinitio: atque ita iuriſdictio eſt limitata.

Declaratur ſecundò, vt locum non habeat
29 relata regula in † materia correctoria, vt putà, ſi alicui tributa ſit à lege facultas condemnandi & abſoluendi; ſi deinde ei auferatur facultas condemnandi, non tamen dicitur ſublata poteſtas abſoluendi: quemadmodum ſenſit ſingularis glo. clemen. 1. in verbo contra eos. de hære. dum inquit, quòd licèt ſublata ſit inquiſitoribus facultas cõdemnandi per ſolam ſuam ſententiam, atque ita ſine Epiſcopi interuentu, hęreticos, quemadmodum olim poterat. nihilominus adhuc eis ſupereſt poteſtas abſoluẽdi. huius gloſſę ſententiam probarunt ibi Pau. de Eleazar. Card. & Imo. hanc communem eſſe teſtatur Ripa in d. l. 3. nume. 11. de re iudica. quamquam is eo loci ab ea diſſentiat, vt infrà ſuo loco dicam. ab hac eadem gloſſæ opinione non diſſentit Dec. in d. l. nemo qui condemnare, in fi. & ibi Cagn. nume. 3. eam apertius ſecutus eſt. & Iaſ. in d. l. 3. nume. 9. de re iudic. & Felin. in cap. non poteſt. de ſen. & re iud. & in cap. cum inferior. de maio. & obe. & recentiores in tract. fallen. poſito poſt illud Soci. regu. 2. fallen. 2. idem ſenſit Coraſius in l. ſolent, in prin. de offic. Procon. & leg. Alcia. in rubr. ff. de acquiren. poſſeſs. nume. 9. Verùm aduerſus horum ópin. ſenſerunt Stephanus Vercell. & Anch. in d. clemen. 1. de hære. Aret. & Soc. ſen. rub. de acqui. poſſeſs. & idem ſenſit Rom. & Clau. de Seyſellio, quos recenſet & ſequitur Hormo. Deius. nume. 24. & Socin. iun. nume. 72. teſtatur hanc communem. & ſi poſtmodum numero 81. in fin. dixerit, dubitari poſſe, quæ communior ſit. & eo loci is Soci. perplura hinc inde refert argumenta, & varias reſponſiones: quarum pars Hormo. Deti fuerunt, & ſi illius ſuppreſſo nomine ſibi vẽdicauerit. Ego tres caſus ad huius difficultatis elucidationem
30 diſtinguere † ac conſiderare ſoleo. Primus eſt, quando ex verbis conſtare poteſt quòd ſublata poteſtate condemnandi non eſt ſublata facultas abſoluendi: vt putà, ſi Princeps ab eo, cui vtraque erat permiſſa, his verbis auferret poteſtatem condemnandi: Caio iudici noſtro ſolam condemnandi facultatem interdicimus. hic caſus eſt clarus. Secundus eſt caſus, quando per rationem aliquam finalem coniicimus mẽtem Principis eſſe, velle etiam ſolum interdicere vnam ex his poteſtatibus, condemnandi, ſcilicet, vel abſoluendi: tunc pariter vna ſola ſublata dicitur: nam ratio eſt illa, quæ reſtringit. l. cùm pater. §. dulciſsimus. de lega. 2. & alibi ſępe.
31 Eſt exemplum in † d. clemen. 1. de hęre. nam ibi Pontifex Clemens interdicit Inquiſitoribus hęreticę prauitatis condemnandi poteſtatẽ ſine ciuitatis Epiſcopo. ratio interdicti eſt, quia, vt in initio illius textus legitur, Pontifex ille ſuſpectam habeat ſęuitiam ipſorum inquiſitorum; nec eorum peritiam multùm probabant. quod ſenſit & Alcia. in rub. de acquiren. poſſ. num. 9. in fi. quę ſanè ſęuitię ratio in abſolutione conſiderabilis non eſt. ita pariter econtrà videmus, ꝙ quando ratio, quę conſideratur in conceſsione abſolutionis, non militat in condemnatione, data facultate abſoluẽdi, non dicitur data facultas condemnandi; vt
32 in caſu † l. quoties. C. vbi Sena. vel Clariſs. eſt ibi data facultas abſoluendi. ratio eſt, fauor perſonę. poſita ergo abſolutione, nõn venit facultas condemnandi, quoniam eadem non ſubeſt ratio in condemnando, quę in abſoluẽdo. ſic olim ad fauorem clericorum ſtatuit Iuſtin. in §. illud. in auth. vt cler. apud propr. Epiſco. quod ſuprà explicaui.

Tertius verò eſt caſus, quando nulla conſiderari poteſt ratio, nec ex verbis, nec ex mente, cur potius facultas abſoluendi interdicatur, quam condemnandi. tunc dico quòd vno ſublato dicitur ſublatum & alterum. nam, ſi poſitiuè, hoc eſt, ſi vno poſito, ponitur & alterum, etiam in odioſis & ſtrictè interpretandis, vt in mandato & pręſcriptione, vt ſuprà diximus; ita etiã remotiuè, hoc eſt, vno remoto, remouetur & alterũ. nam videmus ex ipſis iuris cõis regulis, ꝙ vno affirmatiuè poſito venit & alterũ. l. 3. de re iudi. & vno remoto remouetur & alterum. l. nemo qui condemnare, de reg. iur. atque ita in caſu hoc noſtro dicendum eſt.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Arbitrium conceſſum iudici ſuper conuentione, cenſeri etiam conceſſum ſuper reconuentione.*

2 *Iudicem cauſæ conuentionalis prorogatam habere iuriſdictionem in cauſa reconuentionali.*

3 *Praxis Curiæ Romanæ ſuper impetratione reſcripti cauſæ conuentionalis, & reconuentionalis.*

4 *Reconuentionali locum eſſe ſuper actione orta poſt reſcriptum impetratum.*

5 *Reconuentioni locum eſſe, etiam ſi actor à conuentione deſiſtere vellet.*

6 *Reconuentioni locum eſſe etiam coram iudice delegato.*

7 *Reconuentionis cauſam habere eadem priuilegia, quæ habet cauſa conuentionis.*

8 *Statutum Bononiæ ſub rub. De quibus cauſis ſummariè &c. declaratur.*

9 *Statutum Papiæ in ciuilibus 3. ſub rub. De quibus ſummariè cognoſcatur, explicatum.*

10 *Reconuentionis cauſam non habere parem rationem quò ad vim probationum cum cauſa conuentionali.*

11 *Arbitrium datum ſuper conuentione, non cenſeri datum ſuper reconuentione, cùm reconuentio commiſſionem requirat ſpecialem.*

12 *Arbitrium in cauſa conuentionali non poſſe ferre laudum ſuper cauſa reconuentionali in compromiſſo non comprehenſa.*

13 *Arbitrium datum ſuper certo & determinato articulo, ad cauſam reconuentionis non extendi.*

14 *Arbitrium datum ſuper cauſa, quæ celeritatem deſiderat, ad cauſam reconuentionis non extendi.*

QVAESTIO QVADRAGESIMAQVARTA.

DE ARBITRIO DATO SVPER cauſa conuentionali quomodò ad reconuentionem extendatur.

QVAERO quadrageſimoquarto, an
1 † iudex hic noſter, qui ſuper conuen
tione arbitrium haber, habeat etiam
in reconuentione? Et habere opinor,
ex clara Iuſtiniani conſtitutione l. pen. C. de
ſent. & interlocu. omn. iudi. extendit Iuſtinia-
nus Papiniani viri acutiſsimi de reconuentio-
ne ſententiam, atque in hæc verba ſubiecit: Cu
ius enim in agendo obſeruat arbitrium, eum
habere, & contra ſe iudicem in eodem nego-
cio non dedignetur. quæ quidem conſtitutio,
& inter canones relata eſt. cap. accuſatores. §.
cuius. 3. q. 8. ratio illa eſſe videtur, quam adfert
glo. in c. prudentiam, de mutuis petitio, & Io-
2 an. de Ana. in conſil. 93. nume. 5. quoniam † iu-
dex in cauſa reconuentionis prorogatam iuriſ
dictionem habet. conſtitutio hæc nō ſolùm in
iudice ordinario, ſed & in delegato locum ha-
bere, cenſent omnes in auth. & conſequenter.
C. de ſentent. & interlocut. omn. iudic. & eſt
text. clarus in c. 1. de mutuis petitionib. quem
ſic eo loci Abbas intelligit, & Maria. Soci. ſen.
tractatu de mutuis petitio. colum. 1. verſiculo
Tertiò principaliter quæro. qui vni difficulta
ti ſatisfacit, quę quidem difficultas ceſſat in cu
3 ria Romana, in qua † ex ſtylo curiæ ſeruatur,
vt poſt commiſsionem primam impetretur ſe-
cunda ad effectum reconueniendi: ita cenſuit
Rota de mutuis petitionibus deciſio. 2. in anti
quis, atque ita intelligendus Socin. tracta. fall.
regu. 331. fallen. 9 & Roma. ſingul. 149. Coram
arbitro. Et concluſio hæc intelligitur, cùm de
legatus iſte iure ſuo aliàs cognoſcere poteſt, &
in negocio ipſo arbitrium habet; ſecus vbi ne
ceſſaria omnino eſt ſpecialis commiſsio, & de-
legatio, vt ſtatim ſubiiciam.

Extenditur primò concluſio hæc, vt locum
4 etiam ſibi vendicet, cùm † reus conuentus acto
rem reconuenit ſuper actione orta poſt reſcri-
ptum ab actore ipſo iam impetratum: nec enim
differentia conſtituenda eſt, ꝙ ipſe reus actio-
nem habeat tempore impetrati reſcripti, vel ei
deinde ſuperueniat. hanc opinion. probarunt
Hoſti. Butr. & Zabarella, quos refert & ſequi-
tur Marian. Soc. ſen. in d. tract. De mutuis peti
tionibus, col. 10. verſic. quarta declaratio. quo
loci rationes eorum, qui contrariā defendunt,
confutauit.

Extenditur ſecundò, vt locum adhuc habeat
relata concluſio, etiam ſi actor vellet à lite deſi
5 ſtere; nam adhuc durat † reconuentio iam pro-
poſita antequàm is actor litem ſuā deſeruerit:
ita Soci. ſen. d. tract. De mutuis peti. col. 12. ver
ſi. ſeptima declaratio. qui huius ſententiæ recē
ſet Cyn. in auth. & conſequenter. C. de ſen. &
interloc. om. iud. & Io. And. in c. 1. de reſcrip.
in 6. quibus accedunt Alexan. in l. 3. in princi.
nume. 7. quod quiſque iuris, & Afflict. deciſio.
173. in fine.

6 Extenditur tertiò, vt procedat † etiam in iu-
dice delegato, ſiue impetratus ſit ab actore ſo-
lo, ſiue communi actoris & rei cōſenſu: ita So-
ci. ſen. d. trac. De mutuis peri. col. 13. verſi. deci
ma declaratio. Zaſius lib. 2. ſing. reſp. c. 37. Ve-
rùm Barto. in d. auth. & conſequenter, in fine
diſſentit, & cū eo Soc. iun. conſi. 66. nu. 5. lib. 1.
a Socini tamen ſenioris opinione nō recedo.

Extenditur

7 Extenditur quartò, vt procedat etiam † quo
ad omnia priuilegia. quocircà, ſi cauſa conuen
tionis eſt ſummariè tractanda, ita etiam cauſa
reconuentionis: ita Ludouic. Bolog. ad conſi
lia Ioan. de Anan. conſilio 93. num. 8. dum ſcri
bit, ſe aliquando interrogatum reſpondiſſe,
8 † ſtatutum Bononiæ in ciuilibus ſub rubric.
De quibus cauſis ſummariè. quo cautum eſt,
in cauſa mercedis ſummariè procedendum eſ-
ſe. illud inquam ſtatutum, locum etiam habe-
re in cauſa reconuentionis, vt cùm is ad mer-
cedem agens pro alia ſumma etiam non merce
9 dis reconuenitur. atque ita ſimile † ſtatutum
Papiæ in ciuilibus. 3. ſub rubri. De quibus ſum
mariè cognoſcatur. hanc tamen doctrinam in-
telligit veram Zabarella in clemen. ſępe. §. non
ſic tamen. q. 8. de verbo. ſignifica.. quò ad mo-
dum procedendi, non quò ad vim probatio-
10 num; quoniam, ſi conuentionis † cauſa poſ-
ſet probari leui probatione, non ſic cauſa re-
conuentionis, quæ ſui natura efficaciorem &
pleniorem probationem requirit. atque ita in-
telligo & declaro Soci. tracta. fallen. regu. 332.
fallen. 3. alias extenſiones, quę in hac tractatio-
ne adferri ſolent, ex induſtria nunc prętermit
tam, ne propoſitam hanc materiam egredi
videar.

Declaratur primò, vt locum non habeat hęc
11 ſententia & concluſio, cùm † reconuentionis
cauſa talis naturę eſt, vt ab eo delegato ſine ſpe
ciali cõmiſsione cognoſci & tractari non poſ-
ſit: ita Socin. ſen. d. tracta. De mutuis petitio,
colum. 12. verſic. Primò limitatur. poſt gloſſam
in cap. diſpendia. §. reus. de reſcrip. in 6. ex tex
tu. in cap. ſi Epiſcopus. 6. q 4. & cap. 1. & cap. 2.
de confirm. vtili, vel inutili. Hinc videmus ꝙ
12 ſi † arbitrio electo data eſt poteſtas & arbitri-
um finiendi controuerſiam, non poteſt is ſu-
per reconuentione, quæ expreſsè in compro-
miſſo comprehenſa non eſt, cognoſcere: cùm
verè ſine ſpeciali commiſsione in ea arbitrium
non habeat. cap. cùm dilectus, de arbitr. Rom.
d. ſingul. 149. Coram arbitro, & ſing. 776. Re-
conuentio. Barba. conſi. 3. colum. pen. lib. 4. v-
bi declarat. & Socinus d. tracta. fallen. reg. 332.
fallen. 10.

Declaratur ſecundò, vt non procedat quan
13 do huic noſtro † iudici datum eſſet arbitrium
ſuper vno certo & determinato articulo: nam
tunc ſuper cauſa reconuentionis arbitriũ non
habet. hoc clarè colligitur ex traditis per Soci
num d. tracta. fallen. regu. 332. fallen. 12. ex l. te-
ſtium. C. de teſtib. & poſt Butr. in cap. 1. de mu
tuis petitio.

Declaratur tertiò, vt non procedat relata
concluſio, cùm iudex hic noſter eſt datus, vt
14 ſuo † arbitrio cognoſcat de cauſa, quę celeri-
tatem deſiderat, vel cuius periculum eſt in mo
ra, ſi cognitio differatur: tunc enim hic iudex
ſuper reconuentione non cognoſcit: ita Ioan.
Andr. in cap. 2. de ord. cogn. Butr. in cap. 1. de
mutuis petitio. & ibi Socin. ſen. colum. 26. ver
ſi. quintò fallit. quo loci alios plures recenſet,
pręſertim Baldum in cap. 1. de controuer. apud
pares term. idem cenſuit Socin. d. regu. 332. fal-
len. 11. Quę autem cauſę celeritatem deſide-
rant, & quando periculum imminere dicatur,
eſt arbitrio iudicis: ita vterque Socinus locis
iam relatis. qua de re dicam infrà libro ſecun-
do, in caſu 65.

SVMMARIVM.

1 *Arbitriũ cõceſſum ſuper cauſa principali, an etiam cenſeatur conceſſum ſuper incidenti, emergenti, dependenti & connexa queſtione.*

2 *Emergentem queſtionem ab incidenti ſecundum aliquos non differre.*

3 *Emergentia que.*

4 *Emergens queſtio que dicatur, ex multorum doctorum opinione.*

5 *Incidens queſtio, que.*

6 *Dependens queſtio, que.*

7 *Dependentem queſtionem tractari negotio principali pendente.*

8 *Connexa queſtio, que.*

9 *Emergentem & incidentem queſtionem eiuſdem nature eſſe cum principali.*

10 *Statutum, quod iuramento damnum paſſi credatur, locum habere etiam ſuper emergenti & incidenti queſtione ex cauſa damni.*

11 *Statutum Papiæ 42. in ciuilibus ſub rubr. Quod credatur iuramento damnum paſſi explicatum.*

12 *Statutum tribuens executionem inſtrumentis, locũ etiam habere ſuper cauſa hypothecaria. & ibi declaratur ſtatutum Papiæ. 6. De exequutione inſtrumenti.*

13 *Arbitrium datum ſuper cauſa principali extendi ad cauſam dependentem.*

14 *Arbitrium datum ſuper cauſa principali ad ei connexam trahi.*

15 *Cauſa principalis vbi plenariè tractanda eſt, an etiam queſtio emergens & incidens?*

QVAESTIO

QVAESTIO QVADRAGESIMA QVINTA.

EMERGENS, INCIDENS, DEpendens, & connexa quæſtio, quæ dicatur, & quomodo tributum arbitrium ſuper principali ad illa protrahatur.

QVAERO quadrageſimoquintò, an
1 † arbitrium iudici conceſſum ſuper cauſa principali cenſeatur etiam conceſſum ſuper cauſis ex ea emergentibus, incidentibus, dependentibus, & connexis? Antequàm quæſtionem hanc abſoluam, ſciendum eſt, quæ dicatur cauſa incidens, quæ emergens, dependens & connexa. his enim nominibus vtuntur quotidie Principes in eorum reſcriptis, dum cauſas delegant. & quamquam
2 † hęc nominum differentia iure noſtro nō probetur, vt ex recentioribus exiſtimauit Robert. Aurelia. lib. 1. ſenten. iuris c. 12. quod ante eum viſus eſt ſentire Abb. in c. fraternitatis. 3. notab.
3 de teſt b. dum ſcribit, omnia dici † emergentia, laxo ſumpto nomine, quæ in iudicio proponuntur. & Abbatem eſt ſecutus Ripa in l. quod iuſſit, nume. 13. in fi. de re iud. attamen quia noſtri Doctores inter hæc differentiam aliquam conſtituunt; illorum nos opinionem, quam & forenſis vſus probat ſequemur. Vna ergo fuit opinio glo. in l. de qua re. ff. de iud. & in l. quod
4 iuſsit. de re iud. † emergentem quæſtionem illam dici, quæ poſt litem motam orta eſt; vt putà, an teſtis recipiendus ſit, vel non. Inciden.
5 † verò quæſtionem eſſe dicit, quæ ortum ante litem motam habet; vt putà, an actor, vel ſeruus, vel liber ſit. & hanc gloſſæ declarationem probauit Azo. quem refert Barto. in l. 1. nume. 5. C. de ord. iud. qui ab Azone diſſentire non videtur.

Secunda fuit opinio, incidentem quæſtionem illam eſſe, quæ ortum quidem habet ante litem motam, ſed merita cauſæ reſpicit. emergentem verò, quæ reſpicit proceſſum; & cum proceſſum reſpiciat, verè non pôteſt dici ortum habere ante litem motam, ſed tantùm poſt. hanc probauit Bald. in l. 1. nume. 8. C. de ord. iud. qui egregiè admodùm explicat. idem ſentiunt Alexan. in d. l. quod iuſsit, nume. 30. & ibi Iaſo. nume. 35 de re iudi. Ruinus conſil. 164. nume. 9. lib. 5. & Socin. iun. conſil. 136. nume. 2. lib. 2.

Tertia fuit opinio Abbatis in cap. 1. in fi. de ord. cogn. quam ſecutus eſt Ripa in d. l. quod iuſsit, nu. 13. de re iud. incidentem quæſtionem dici, quę ex exceptione iam orta ante litē motam prouenit. emergentem verò quæ ex exceptione orta poſt litem motam deſcendit. quare, cùm omnes peremptoriæ exceptiones iam ante litem motam ſaltem ſpe competant, quod deinde ex illis oritur, incidens dicetur: ita etiam cum omnes dilatoriæ exceptiones poſt litem motam oriantur, quæſtio ſuper illis emergens appellabitur. quorum ſanè opinio, ſi rectè perpendatur, à ſecunda iam relata non di-
6 ſcrepat: quam nunc probo & ſequor. † Dependens verò quæſtio illa eſſe dicitur, quæ quoquomodo negotium principale tangit, & ab eo originem trahit; veluti quæſtio dotis, quæ à matrimonio pendere dicitur. clemen. diſpendioſam, de iud. ſimiliter præparatorium dicitur eſſe dependens ipſius præparati. Alexan. conſi. 197. in fin. lib. 2. alia adfert exempla glo. d. clem. diſpēdioſam, & ibi Zabarella. Et vt di-
7 catur quæſtio † dependens tractari debet pendente negotio principali, aliàs eſſet qō principalis, non dependens: ita Bal. Ang. Caſtr. & Alex. in l 1 ff ſol. matr. Anch. d. clem. diſpendioſam, atque ita declarat Ruin. conſi. 164. nu. 10.
8 lib. 5. † Connexio verò quęſtio illa eſſe dicitur, quæ ad alterius determinationem venit. vt putà, ſi promitto tibi centum, pacto appoſito, ꝙ pro me eas Romam. ita clarè Rui. d. conſ. 164. nume. 11. lib. 5. poſt Bald. in l. 2. C. de iudi. & in l. ampliorem. C. de appella & conferunt, quæ infrà lib. 2. de connexis dicemus.

His expoſitis atque explicatis, dico arbitriū tributum ſuper cognitione cauſæ principalis
9 eſſe etiam † conceſſum ſuper his incidentibus, & emergentibus, cùm eiuſdem naturæ ſint. ita Bart. in extrauagā. ad reprimendum in verbo ſummariè, num. 20. quem ſecutus eſt Iaſ. in l. 2. nume 5. in fin. C. de edicto Diui Adria. tollen. dum affirmant, ꝙ ſi cauſa principalis ſummariè tractanda eſt, ita etiam tractanda eſſe incidentia & emergentia. quo circà docuit Barto. in l. ſolent, colum. vlt. nume. 8. ff. de alimen. & ci-
10 bar. leg. quòd ſi ex ſtatuti diſpoſitione credendum eſt iuramento damnum paſsi ſuper damno dato, eſſe etiam credendum illius iuramento ſuper incidenti articulo, & emergenti, & cum Bartolo ſenſit Iaſ. d. l. 2. nu 6. de edicto Diui Adria. tollen. & Ripa in l. 1. nu. 4. ff. de dam. infec. qui alios huius opinionis recenſet. quod eſt ſummopere adnotandum ad interpretatio-
11 nem † ſtatuti Papienſis 42. in ciuilibus ſub rubrica. Quod credatur damnum paſſo. vt locum etiam illud habeat quò ad incidentia, & emergentia

emergentia. huc ſpectat quod docuit Bald.in l.1.colum.vlt.C.commu.de leg.ſi ex forma ſta

12 tuti † in cauſis inſtrumentariis executiuè procedendum eſt; ita etiam erit procedendum ſuper hypothecaria, quæ ratione debiti in illo iſtrumento contenti mouetur. quæ doctrina eſt egregia ad declarationem ſtatuti Papiæ 6. an ciuilibus ſub rubri. De executione inſtrumenti. quare Iaſon in d.l.2.nume.7.C.de edicto Diui Adria.tollen. pro regula affirmat, eo modo eſſe procedendum ſuper incidentibus & emergentibus, quo ſuper cauſa principali. ſimilia recenſent Socin.iun. conſil.136.num.2. in fin libr.2.& Plotus in l.ſi quando, num.153.

13 C.vnde vi. Idem † in quæſtione dependenti dicendum eſt, quoniam, qui habet arbitrium in cauſa principali, habet etiam in dependenti ab ea, & qui vnius iudex eſt, alterius eſt, d.clementi.diſpendioſam.de iudi. & ibi Doctores, præſertim Zabarella colum. antepen.q.36. Idē

14 de quæſtione † connexa dicendum eſt, vt arbitrium in vna habens, habeat etiam in altera.l. nulli, C.de iudi.eſt enim connexorum par iudicium. qua de re infra latè dicemus libr.2.in caſu 180.vbi de interpretatione d.l.nulli, agemus, & in caſu 127. vbi de connexis tractabimus.Dubium maius eſt, quando cauſæ principali nullum eſt tributum priuilegium, vt puta,

15 † cauſa eſt tractanda plenariè & ordinariè: in quo quidem iudicio plenæ probationes & exactæ requiruntur, an idem ſit in emergentibus, & incidentibus quæſtionibus?

Verùm, quia dubitatio hæc non multùm caſui noſtro conuenit, & cùm etiam latè explicetur a Bartolo in d. extrauagan. ad reprimē. in verbo ſummariè. num.20.vſque ad finem, ob id eam ex induſtria prætermitto. An autem aliquando iudex, qui de cauſa emergenti, & incidenti cognouit, debeat vna ſimul cum negotio principali illa diffinire, explicaui infra lib.2.in caſu.170.

SVMMARIVM.

1 *Arbitrium liberum adminiſtrationis qui habet, non tamen ſalaria de publico conſtituere poteſt.*

2 *Salarium de publico ob publicam etiam vtilitatem adminiſtrationem non conſtituere.*

3 *Salaria ab adminiſtratoribus conſtitui, ex cauſis à iure receptis.*

4 *Salaria Medicis & exercentibus artes liberales poſſe ab adminiſtratoribus conſtitui.*

5 *Decuriones poſſe Principum legatis donare.*

6 *Statutum Brixiæ de ſtatutis Poteſtatis, cap.41. De Barba Abbatis, declaratur.*

7 *Immunitate perpetua ob benemerita aliquem donari.*

8 *Statutum Bergomenſe, quòd ex bonis communis certo modo donari non poſſit, declaratum.*

QVAESTIO QVADRAGESIMASEXTA.

SALARIA CONSTITVERE & donare quando poſſit adminiſtrator arbitrium habens.

QVAERO quadrageſimoſextò, an qui
1 † liberum habet adminiſtrationis arbitrium, ſalaria de publico conſtituere poſſit? Barto.l.1.C.de præb. ſalar. lib.10.docuit non poſſe.cum Barto.idem ſenſit ibi Baldus & Ioan.a Platea, vno verbo Afflictus c.1.num.21.vel ſicu. Itē habet arbitrium ſtatuendi.ex quib cau.feud.amit.cuius ſententiæ ratio eſt, ne ſequatur læſio Re pub.eſt enim facile conſtituere ſalaria, atq; ita quæ iuris cōmunis ſunt, erogare.a:gum.l. officium.§.1.ff. de rei vend.

Extenditur, vt locum etiam ſibi vendicet,
2 quando illa † ſalarii conſtitutio commodum publicum reſpiceret, vt puta, ſi bannum faciat Prætor, quòd capiens bannitum centum habeat, inquit Barto.d.l.1.C. de præben. ſalar. Prętoris, bannum eſſe nullum, idem cenſuit ibi Ioan.a Platea. quę ſanè extenſio intelligitur quando is Prętor tua ſponte ſicque ſine auctoritate ſuperioris id ageret; Bartol. in l.1. in princi.num.3.de iuſtitia & iur. & clarius Ioan.a Platea in l.cum nauarchorum.C.de nauticul.lib.11.ex quibus declarari poteſt Barto. eo loci, qui aliter viſus eſt ſentire.& multis modis declarat Iaſ.in d.l.1. in princip. num.11. de iuſtitia & iur.

Declaratur non procedere, quando cauſę
3 conſtitutionis † pręmiorum eſſent approbatę a iudice communi, puta in ca'u l. decurionibus.ff.de decurio.qua conceſſum eſt, Decurionibus facultatibus conſumptis alimenta ex Reipub. bonis decerni; pręſertim, ſi muneris occaſione pro patria ſuas erogauerint fortunas. ſic in caſu.l.ambitioſa.ff. de decr. ab ord.
4 faciē.qua conſtitutum eſt, decurionibus licere ſalaria Medicis arteſque liberales exercentibus conſtituere.Immo fortius eo loci ſcripſit Bart.
5 nume.2.licere illis † decurionibus, quibus arbitrium adminiſtrationis ciuitatis datum eſt, donare

natis Legatis & Oratoribus Principum, qui ad eorum ciuitatem accedunt, quęſanè munera, inſpecta perſonarum & ciuitatis qualitate, eſſe debent l. iubemus. §. ſcientes. C. de ſacroſanct. eccle. l. cum plures. §. penulr. ff. de admin. tuto. hęc tamen facultas locorum ſtatutis coarctata
6 & diffinita eſt: vt Brixię † in ſtatutis Poteſtatis, cap. 41. ſub rubri. De Bailia Abbatis & Ancianorum. quo limitata eſt poteſtas Ancianorum vt donare ſolùm poſsint vſque ad ſummã decem librarum. nam, cùm hęc ſit quędam remuneratoria donatio, dicitur etiam iure permiſſa. cum Bartolo idem cenſuit ibi Ioan. à Plate. Fel. in cap. accedens. col. vlt. concluſi 9. de pręſcriptio. Ia. in l. ſi non ſortem. §. libertus, in 6 effectu de cond. indeb. ciuitatem Principi ſubditam poſſe ob benemerita † immunitatem perpetuam alicui concedere. quod probauit & Paris. conſil. 68. nume. 5. lib. 4. & egregiè Tiraq. in l. ſi vnquàm, in verbo donatione, nume. 32. C. de reuoc. don. & Alber. tract. ſtatu. parte 1 q 122 de eadem loquens materia, ait, Ciuitatem ipſam, niſi maior pars adſit, donare nõ poſſe, poſſe tamen ob benemerita: atque ita de
8 clarat † ſtatutum Pergami, quo eſt cautum, ex bonis communis donari quid non poſſe, niſi ſex partes ex tribus conſentiant. ſic declarari poteſt relatum ſtatutum Brixię.

SVMMARIVM.

1 *Arbitrio vt is an poſſit, cui mandatum eſt à Principe, vt ſub certa forma procedat.*

2 *Nulla eſſe geſta, quæ in vim inualidi mandati ſunt facta.*

3 *Clauſulæ, omni meliori modo, vis & effectus.*

4 *Principale vbi inualidum eſt, nec etiam quę ſunt ad eius confirmationem.*

5 *Clauſulam, omni meliori modo, nihil operari ob defectum poteſtatis.*

6 *Clauſulam, omni meliori modo, nihil operari cùm modus ineptus expreſſus.*

QVAESTIO QVADRAGESIMASEPTIMA.

QVOMODO IVDEX SVVM arbitrium exercere poſsit in ea cauſa ſibi certa ſub forma à Principe mandata: & de virtute clauſulę, omni meliori modo.

QVAERO quadrageſimoſeptimò in
1 hac vna facti ſpecie mandauit † Princeps iudici, aliàs in ea cauſa arbitrium habenti, vt ſub certa forma procedat: ſi ſub illa mandati forma procedat, an arbitrio aliquo vti poſsit? Paris Puteus in tractatu ſynd catus, in titulo De arbitrariis eorum. ſenſit vti non poſſe, cùm mandati forma obſeruanda ſit l. qualem. 2. reſponſo. de recept. arbitr. l. vnum ex familia. §. 1. de lega. 2. & per Innocentium in cap. ſi pro debilitate, de offic. deleg. & cap nonuit, de appellatio. Puteum ſecutus eſt Grammatic. deciſio. 36. nume. 86. quibus addo Baldum conſil. 197. Pręſuppoſito quòd dictus, li-
2 bro quarto quare (inquit Puteus) ſi in † mandante nulla fuit mandandi poteſtas, geſta illa vigore mandati nulla erunt, vt probatur in l. 1. C. qui pro ſua iuriſdict. l. cum qui. ff. de iuriſdictione omnium iudicum, etiam ſi (inquit ille) verba mandati dicant, omni meliori via, modo, & forma. quoniam verba illa prolata cenſentur reſpectu mandati ſuper quo fundatus eſt cauſę proceſſus. & huius ſententię citat inter cęteros Barto. in l. quid ergo. §. pœna grauior, de his qui no ant. infam. in cuius commentariis non inuenio hac de re verbum. Putei tamen rationem veram eſſe puto, cum
3 † clauſula illa, omni meliori modo, non tribuat vim & effectum actui re vera nullo. ita egregie reſpondit Anchara. conſil. 358. Quia præſupponitur, colum. 2. vbi reſpondit, quòd quando hęreditas poteſt adiri virtute teſtamenti validi, ac etiam ex teſtamento inualido, ſi hęres adeat ex teſtamento inualido nullam eſſe, etiam ſi adpoſita fuerit illa clauſula, om-
4 ni meliori modo. Cùm enim † principale non valeat, nec cętera quę ad eius confirmationem veniunt. Ancharanum declarauit Decius, conſil. 14. colum. 4. verſi. Pręterea conſiderandum eſt. Accedit quod reſpondit Ruinus con
5 ſil 174 in fin. lib. 1. † clauſulam hanc omni meliori modo nihil operari, cum adeſt defectus poteſtatis. Accedit etiam quod poſt Ancha. d. conſil. 358. ſcriptum reliquit Felin. in c. cùm ſuper. nume. 11. verſi. tertius inſtitutus. de offi. deleg. & clarius Caſsiodo. deciſio. 7. in titu. de
6 appellatio. nume. 7. hanc † clauſulam omni meliori modo, nihil operari, cùm modus ineptus exprimitur, & aptus ex expreſſo deſcendere non poteſt. idem cenſuit Sebaſt. Vantius tract. nullita. in titu. de nullitate ex defectu iuriſd. ord. num. 174. Cùm ergo & in hoc caſu iſte iudex commiſsionis modum expreſſerit, nec ex eo deſcendere poſsit arbitrii poteſtas, ſequitur nullo iure defendi poſſe actum ab eo celebratum.

SVMMARIVM.

1 *Iudicem ex arbitrio ſibi conceſſo non poſſe auferre ius quæſitum parti.*

2 *Decuriones, quibus ſuper bono & pacifico ſtatu ciuitatis datum eſt arbitrium, non poſſe ius parti quæſitum tollere.*

3 *Arbitros non poſſe ius quæſitum auferre.*

4 *Præfectos ſanitatis, non poſſe comburi facere bona eorum, qui morbo & peſte interierunt.*

5 *Liberum arbitrium habens nõ poſſe ius quæſitum tollere.*

6 *Principem non poſſe ius alteri quæſitum tollere.*

7 *Principem ex poteſtatis plenitudine ius quæſitum alteri tollere non poſſe: nec alteri mandare, vt is tollat.*

8 *Principem & habentem arbitrium poſſe ex cauſa ius alteri quæſitum tollere.*

9 *Ciuitatis Rectores poſſe capere animalia & boues cauſa conducendi frumentum in exercitu.*

10 *Principem auferendo ob bonum publicum bona alicuius debere pretium ſoluere.*

11 *Principem poſſe auferre rem à ſe datam alteri ex mera liberalitate.*

QVAESTIO QVADRAGESIMAOCTAVA.

HABENS ARBITRIVM, VEL regulatum vel liberum, ius quæſitum quando auferre poſsit, ac de Principis poteſtate diſputatum.

1 QVAERO quadrageſimooctauò an iſte † iudex poſsit ius parti quæſitum auferre? & non poſsit verè credo. Nam, cùm Principum conceſsiones & priuilegia conceſſa intelliguntur ſine alterius damno & iniuria l.2.§.merito.& §.ſi quis à Principe.ff.ne quid in loco publico, ideo virtute talis arbitrii lædi is non poterit. qua ratione adductus Barto.in l.ambitioſa,nume.12.ff.de decret.ab ord.fac.& in l.totius.§.1.ff. de pollicita.

2 docuit † decuriones, quibus ſuper bono ſtatu ciuitatis datum eſt arbitrium, non poſſe ius proprium alicui quæſitum auferre. & Bartolum ſecuti ſunt Deci.conſil.72.colum.2. & latè Ruinus conſil.175 nume.6.lib.1.& conſilio 105.nume.8.lib.5. Hinc reſpondit Ruinus conſil.129 nume.7.lib.5. † Arbitros, quibus da-

3 tum fuit arbitrium cognoſcendi & diffiniendi non poſſe ius alteri quæſitum auferre; Bartolum ſecutus in d.l.ambitioſa, numero 10. Sic

4 † ſanitatis Præfecti tempore peſtis, non habent facultatem comburendi bona eorum, qui morbo illo interierunt, & ſi arbitrium in cæteris habeant. Ripa tracta.peſtis de remediis ad curandum peſtem, nume.48.

5 Extenditur primò vt procedat, etiam † ſi datum eſſet liberum & abſolutum arbitrium à ſuperiore; adhuc enim non poſſet auferre ius alterius. eſt ratio, quia nec eam poteſtatem in ſpecie dare poteſt ſuperior, in cuius manu

6 † non eſt ius alteri quæſitum ſine cauſa auferre.l.venditor.§.ſi conſtat.ff.commu.præd.vrban.vt receptior eſt ſententia, ſic teſtante Craue.conſi.5.nume.5.conſi.7.nume.10.conſ.103. nume.3.conſi.135.nume.20.conſil.172.nume.2. & conſi.241.nume.12.verſicu. Aduertendum. Socin.iun.conſi.77.nume.124.in lib.1. cuius ſententiæ ratio eſt, quia & ſi modi acquirendi dominium iurisgẽtium eſt, aduerſus quod nulla eſt Principis poteſtas.

7 Extenditur ſecundò, vt procedat, etiam ſi cum † libero illo arbitrio adiecta fuiſſet clauſula de plenitudine poteſtatis. nam, cùm nec Princeps ipſe ea vti poſsit ad tollendum ius alterius ſine cauſa, ſic nec eam facultatem alteri tribuere poteſt: quia nemo plus iuris in alium transferre poteſt, quàm ipſe habeat.l.nemo plus. de regu.iur.vulgata.l. traditio.ff. de acquiren.rerum domin.quòd autem non poſſit Princeps etiam ex ſua plenitudine poteſtatis tollere ius alterius, multorum auctoritate demonſtratur. ita enim affirmant Bal.Alexan. & Iaſ.in l.teſtamentum.C. de teſtamen. Iaſ.in l.Barbarius,nume.35.ff.de offic.Præto.latiſsimè Craue conſi.241.num.10.qui infinitos pro pè huius ſententiæ doctores retulit reiecta opinione contraria Ange.in l.item ſi verberatum.ff.de rei vend.

8 Declaratur primò quando † cauſa iuſta ſubeſſet, tunc enim poteſt iſte iudex auferre ius alterius, ex l.iubemus nullam.C.de ſacroſan.eccleſ. quo loci annotauit Bartolus † Rectorem

9 ciuitatis poſſe iure capere boues, & alia animalia cauſa conducendi frumentum in exercitum. quod placuit & Iaſo.in l.Barbarius, numero. 27 .ff.de offic.Præto.& latè Tiraquell. tracta. De pœnis legum, in procem. numero 38. 39. 40. 41. quo loci plura adfert ſimilia, quibus oſtendit Principes, & rerum publ. adminiſtratores ex cauſa poſſe ius alterius auferre. & tradit Alcia. De præſumpt.regu.3. præſumpt.8. Quæ ſanè declaratio ita demum procedit, quando iſte ſuperior auferendo ius

10 † alterius ex hac cauſa, vt ob publicum commodum,

modum, illi tamen pretium ſoluit; ita latè declarat Iaſo. dict. l. Barbarius. nume. 36. & idem cenſuerunt Socin. ſen. conſilio 120. colum. 9. verſicu. ſed hoc, lib. 3. Iaſ. conſi. 46. colum 4 libro 3. Ruinus conſil 31. in fin. libro 5. Afflictus deciſio. 321. nume. 17. Gozadin. conſilio 5. nume 12. Rubeus conſi. 142. in fin. & conſilio 15. in fine.

Declaratur ſecundò non procedere, quan-
11 do ius hoc quęſitum foiet ex † voluntate, & facto libero illius ſuperioris, qui deinde arbitrium hoc in ſpecie auferendi ius illius conceſsit. nam tunc auferri poterit, quando quidem ita licuit ſuperiori facere. ſic intelligo, l. Lucius. ff. de euict. & l. Antiochenſium. ff. de priuileg. credito. & quod tradit Barto. dicta l. ambitioſa, numero 12. & dicta l. toties, dum citat dicta l. Antiochenſium. ita etiam intelligo ibi, & dicta l. Lucius, dum ſcriptum reliquit, Principem poſſe ſine cauſa donationem à ſe factam reuocare. item cum Angelo affirmarunt Gozadin. conſilio 8. nume. 38 45. Gratus conſilio 9. numero 174. libro 1. Curt. iun. conſilio 138. numero 4. & conſilio 157. numero 18. Brunus conſilio 1. numero 50. Pariſius conſilio 11. numero 2. libro 1. Bello. conſilio 28 numero 9. immo fortius reſpondit Iaſo. conſilio 56. colum. 2. & colum. vlt. lib. 1. principem poſſe reuocare conceſsionem à ſe factam per viam contractus, quando in tali contractu, nullum factum reciprocum intercedſit. idem ſcripſit Craue. tracta. De antiquitate tempo. ſecunda parte primæ partis principalis, numero 38. qui & alia plura ſcribit, quæ ex induſtria nunc miſſa facimus.

SVMMARIVM.

1 *Præſcriptionis exceptionem reijcere an poſsit index qui arbitrium habet procedendi in cauſa.*
2 *Exceptionem præſcriptionis à iure probari.*
3 *Ciceronis locus ad præſcriptionem legitimum ius confirmandum*
4 *Præſcriptionis exceptionem admitti in cauſa ex bono & æquo tractanda.*
5 *Præſcriptionem iure Pontificio probari.*
6 *Conſcientia forum æquitatis eſſe.*
7 *§. habeat. in authen. vt eccleſ. Roma. luculenter explicatur.*
8 *Dictionis etiam, natura & effectus.*
9 *Alciati interpretatio ad §. habeat, in auth. vt eccl. Roma. exploſſa.*
10 *Præſcriptionem cum mala fide non excuſare.*
11 *Præſcriptionem contra eccleſiam obijci.*

QVAESTIO QVADRAGESIMANONA.

PRAESCRIPTIONIS IVS ET EXceptionem quando, ac quomodo iudex arbitrium habens reijcere poſsit; & an in cauſa, quæ ex bono & æquo tractatur admitti conueniat.

1 QVAERO quadrageſimononò, an poſſit iudex † exceptionem pręſcriptionis reijcere? Et non poſſe, crebrius noſtri affirmarunt, vt ſcripſit Barto. in extrauagan. ad reprimen. in verbo videbitur. Natta in clem. ſępe. cap. non ſic tamen, col. 32. verſi. Secundum habes notare, de verb. ſignifi. Ang. Aret. in §. in bonęfidei, col. pen. verſicu. quid ſi dicat. inſtit. de actio. Amodeus de Caſtell. tracta. ſyndicatus, nume. 146. & Paris eodem tracta. titu. De poteſtate iudicis, nume. 2. in fine, qui idem de exceptione S.C. Velleiani affirmauit. Matthęſil. not. 15. Roma. conſi. 149. Franc. Aret. in l. ſi ſeruus ſeruum. §. ſequitur. tertio not. de verb. oblig. Feli. in c. 1. nume. 52. de conſtit. & in rubr. de pręſcript. nume. 2. vbi latè Bero. nu 10. Iaſ. conſ. 72. in fin. lib. 1. Balb. tract. pręſcript. prima parte principali q. 5. Soci. iun conſi. 145. nume. 87. 88. lib. 1. & communem teſtatur Didacus in c. poſſeſſor. 3. parte §. 2. in fi. de reg. iur. in 6. & nouiſsimè idem affirmarunt Arius Pinellus in repet. auth. niſi. nu. 41. in fi C. de bonis mater. & Fuluius Conſtantinus Peruſ. inſt. de vſucap. in prin. nu. 7. in fin.
2 ca ratione adducuntur omnes, quòd cùm † exceptio hęc à iure communi approbetur, iudicem hunc non poſſe iuris regulas iam præſcriptas ſpernere, cum iure regulatum ſuum eſſe debeat arbitrium. immo ex multorum ſententia, iuſtiſsima eſt pręſcriptionis exceptio. eſt enim ob bonum publicum introducta vſucapio & pręſcriptio. §. 1. inſtit. de vſucap. quia ad lites minuendas pertinet. l. vlt. ff. pro ſuo. Hinc
3 ſcribit † M. Tul. in Oratione pro Aulo Cęcinna. Vſucapionem eſſe finem ſolicitudinis. ſic idem M. Tull. in 2. officiorum extollit ſummis laudibus Aratum Sycionium, quòd iis iniquum eſſe fuerit arbitratus, res olim alienas à poſſeſſoribus poſt quinquaginta annos auferri, propterea quòd tam longo ſpacio multa hęreditatib. multa emptionibus, multa dotibus tenebâtur. cuius rei meminit & Pauſanias, quem in hanc ſententiam retulit Didacus Couarr. in d. cap. poſſeſſor. in initio in prima parte relectio-

nis in fi in tertia parte relectionis in initio, nu
m.1. Ea ratione quoque vera hæc receptior ſen
tentia demonſtratur, quia videmus multis in
caſibus vbi proceditur de bono & æquo, ſicq;
4 ſola veritate inſpecta, præſcriptionis † exceptio
nem non recipi, vt in dote: nam in ea de bono &
æquo proceditur, l. iure ſuccurſum. ff. de iure
dor. & tamen hæc exceptio recipitur, l. in re-
5 bus. §. omnis. C. de iure dot. ſic ius † pontificiũ
æquitate nititur, cap. dilecti, de iudi. & tamen
hanc exceptionem non reiicit, toto titulo de
6 præſcript. ſic † forus conſcientiæ, qui æquitatis
& bonitatis eſt. c. nouit, de iudi. Bal. c. cum cau
ſam, de teſtibus. & tamen poſsidens bona fide,
& præſcribens in eo foro eſt tutus, etiam ſi ma
la fides deinde ſuperuenerit. c. ſi virgo. 34. q. 2.
Felin. cap. vigilanti. in fi. de præſcr. & alios re-
tulit Alcia. d. rubr. de præſcrip. nume. 6. qui re
latas conſiderationes fecit. ſic etiam affirmauit
Didacus qui ſuprà poſt diuum Thomam, Sco-
tum, & alios Theologos. ſic etiam alios propè
infinitos retulit Tiraquell. tract. Præſcrip. §. 1.
glo. 2. in fin. & tracta. quod ceſſante cauſa ceſ-
ſet effectus. limit. 12. nume. 16. Non me latet ta
men Baldum, Angel. ac plures alios, quos retu
lit Alcia. d. rubr. De præſcript. nume 6. contra
riam ſententiam tueri, à qua non receſsit Mar
ſil. ſing. 370. Vſucapio. in fi. Pariſius conſi. 101.
nume. 88. 89. lib. 1. & Craue. conſil. 201. nu. 37.
38. inquiunt enim hanc exceptionẽ reiici poſ-
ſe ab eo iudice, qui ſola rei veritate inſpecta,
cognoſcit, ea ratione, quia rigoroſa eſt & ple
na iniqui præſidii, vt probare videtur clarus
7 text. † §. habeat, in authen. vt eccleſia Rom. ibi,
nec iniquis hominibus impium remaneat præ
ſidium, & tutus peccandi locus etiam ſcienti-
bus relinquatur: ſed ille ſeruetur innocens,
qui reuera innoxius ſit, nec improba tempo-
ris allegatione ſe tueatur, tempus pro purita-
te prætendens. verùm multis modis noſtri re-
ſpondent. illa vna videtur verior Felini & Imo
læ in cap. vlt. de præſcript. illa verba referri ad
eum, qui mala fide detinet & præſcribit, non
ad eum qui titulum & bonam fidem habet. hoc
oſtendunt illa verba, nec iniquus hominibus,
& ibi, & tutus peccandi locus etiam ſcientibus
relinquatur. Nec huic reſponſioni aduerſatur
conſideratio Alcia. d. rub. De præſcrip. num. 5.
dum inquit, ꝙ hoc ſenſu admiſſo ſequeretur
ꝙ ſi quis fuiſſet bonæ fidei poſſeſſor, ꝙ quin-
quaginta annis potuiſſet præſcribere contra
Eccleſiam Romanam, id quod illi conſtitutio-
ni aduerſaretur. Reſpondeo, non ſequitur, nõ
appellatur iniquum præſidium præſcriptio bo
næ fidei poſſeſſoris, ergo contra Eccleſiam ſpa
cio minoris temporis centum annorum pote-
rit præſcribere: quandoquidem aliàs poterat,
& ſi eius bona fide non obſtante hoc in priui-
legium eccleſiæ conceſſum à Iuſtiniano fuerit.
minus obſtat illa conſideratio de implicatiua
8 † etiam, quę ſui natura explicat caſum magis du
bitabilem, vt latè docuit Dec. in l. qui ſe patris,
nume. 10. C. vnde liber. Alcia. reſponſo 113. nu
me. 5. & latè Craue. conſi. 194. num. 7. quia hoc
loco naturam ſuam non ſeruat, ne abſurdum ſe
quatur, vt bonæ fidei poſſeſſor, & cum titulo
homo iniquus dicatur atque peccare, cùm ve-
rè ſe iuſtè acquiſiuiſſe credat, & qui in foro cõ
ſcientiæ (vt iam diximus) tutus eſt. ꝙ autem
illa verba intelligantur de ſolo poſſeſſore malę
fidei, vel ex eo patet, quia ſubdit: nec impro-
ba temporis allegatione ſe tueatur, tempus
pro puritate prætendens. eſt enim proprium
malæ fidei poſſeſſoris vti ſola temporis allega-
tione, cum, nec titulum, nec fidem bonam alle
gare poſsit; ob id allegat ſolum tempus pro pu
ritate: id quod in bonę fidei poſſeſſore non
contingit, qui & tempus & mentis animiq; pu
ritatem allegare poteſt. verior itaque eſt hęc
9 Imolę & Felini declaratio, quàm illa † Alciati
dicentis ideo d. §. habeat, dici impium reme-
dium contra Eccleſiam, quoniam, & ſi quis in
bona fide ſit, nõ tamen ęquum eſt Prælatorum
negligentiam Eccleſię nocere, vt habetur in l.
iubemus nulli. C. de ſacroſan. eccle. quia reſpõ
deo, nec etiam eſſe ęquum, ꝙ non dominus
rei priuatę vero domino noceat, & tamen in
bona fide & iure is pręſcribit ab eo, quem do-
minum eſſe credebat. quare ęquitas & bona
fides non ponderatur ex latere alienantis, ſed
ex latere acquirentis, & deinde pręſcribentis.
Rurſus, ſi vera eſſet Alciati conſideratio, ſe-
queretur hodie pręſcribi nunquàm poſſe con
tra Eccleſiam impediente mala fide & illa ini-
quitate, ex cap. vlt. de pręſcript. & tamen cen-
tum annis pręſcribitur. vera itaque eſt com-
munis ſententia. ſcio etiam alium fuiſſe intel-
lectum ad hunc. §. habeat, Soc. & Cornei quos
ſecuti ſunt is Pinellus d. authen. niſi, nume. 39.
C. de bonis mater. & Fuluius inſti. de vſucap.
in prin. nume. 4. Verùm magis placet iam rela
tus Imolę & Felini.
10 Declaratur primò non procedere † ſecundũ
Ang. in l. 1. in fi. C. de iud. & clarius in l. ſequi-
tur. §. ſi viam, de vſucap. quando illa præſcript-
fuiſſet decurſa cum mala fide, vt Ang. ſic intel-
lexit & declarauit Balb. d. q. 5. verſic. Sed malè
reprehendit Fel. idẽ ſenſit Alcia. d. rub. de pręſcrip

ſcrip.nume.6.verùm, vt ipſemet ait, res eſt de indubitabili, quandoquidem idem eſt dicendum in quouis altero iudice, qui reiicere omninò eam exceptionem debet, ex c. vltimo de præſcript. & ita ſcriptum nobis reliquit Balb. præcitato loco.

Declaratur ſecùdò ex ſententia Alciati præ
11 citato loco non procederet† in præſcriptionis exceptione, quæ eccleſiæ obiiceretur, vel cuilibet alteri, qui propter negligentiam Rectoris à re ſua excluſus fuiſſet, ex d.§.habeat. ſed ex relatis ſuprà fortè minus vera eſt Alcia. declaratio.

SVMMARIVM.

1 *Iuramenti iam delati exceptionẽ auferri non poſſe à iudice, qui pro ſuo arbitrio procedere poteſt.*
2 *Iuramenti vim rem iudicatam ſuperare.*
3 *Iuramenti exceptionem interdum ex reſcripto principis tolli.*
4 *Principale vbi inualidum eſt, nec etiam qua ſunt ad eius confirmationem.*
5 *Senatum Mediolanenſem ſola inſpecta æquitate et veritate cauſas diffinire.*
6 *Veritas qua.*

QVAESTIO QVINQVAGESIMA.

IVRAMENTI VIS EXCEPTIOnem quando auferre poſſit iudex, qui arbitrium habet, explicatum.

1 QVAERO quinquageſimò, an iudex iſte noſter, qui † arbitrium hoc habet, poſſit reiicere exceptionem iuramenti litis deciſiui iam à parte parti delati? Et dicendum eſt non poſſe multiplici ratione, illa tamen eſt præcipua,
2 quia magna eſt † iuramenti uis: ſi quidem maior eſt re iudicata l.2.ff. de iureiuran. l.1.ff. quarum rerum actio non da. & res iudicata habetur pro veritate. l.res iudicata, de reg. iur. non ergo ius quæſitum ex illo iuramẽto auferri po
3 terit. Accedit etiam † ex æquitate ius iam ex iuramento quæſitum tolli non poſſe, vt patet in maiore, qui non reſtituitur aduerſus iuſiurandum à ſe præſtitum. l.ſi alterius. C.ſi minor ſe maio. dixerit.
4 Declaratur, vt non procedat, quando† lite iam per iuramẽtum deciſa, recognita ſuperior arbitrium concederet huic iudici cognoſcẽdi & diffiniendi cauſam illam: nam tunc iuramentum retractari poteſt, & ius illud tolli: ita interrogatus reſpondit Alcia. reſpõſo 301.nu.9.10. nam, cum illo caſu per iuramentum iam delatum à parte parti, cauſa fuiſſet deciſa, & ex reſcripto Principis cauſa eſſet alteri commiſſa, vt videret, & in ampliſſimo Mediolanenſi Senatu referret. reſpondit Alciatus iuſiurandi iam delati vim eſſe ſublatam: ea ratione, quia commiſſio intelligi debet, vt aliquid operetur: ſed vbi ſublatum non eſſet ius quæſitum ex iureiurando delato, nihil operaretur, dicendum eſt ergo ſublatum illud eſſe. Secundò commiſſio à Principe facta, intelligebatur, vt referret ille
5 eo modo, quo Senatus ille cauſas diffinire ſolet. ſed † Senatus conſueuit ſola veritate inſpecta cognoſcere & ſententiam ferre, Bartolus in l. vnica in fin. C. vt quæ deſunt Aduo. Guid. Papæ q.50. & Neuiz. lib.5. Syluæ nupti. nume.42. ſi ergo veritas repugnat iuramento,
6 cùm ſit † veritas ipſa rei exiſtentia, glo. in authen. de fide inſtru. & cautel. in prin. & Alcia. d. reſpon. 301. nume.7. ſequitur, veritatem eſſe ſpectandam ſpreto iuramento. Tertiò accedit quod infra in ſequenti quęſtione dicam, quòd quando Princeps committit reuiſionem cauſę intelligitur tollere rem iudicatam. idem ergo hoc caſu. Hæc declaratio ex eo tantum dubitabilis redditur, an Princeps poſſit ius hoc iam quæſitum parti auferre. Nam ſi poteſt, reſcriptum operari quidem debet relatum effectum, ſecus ſi non poſſet. qua de re infrà ſtatim ſubiiciam.

SVMMARIVM.

1 *Exceptionem ordinis reiicere an poſſit iudex arbitrium habens.*
2 *Exceptionem ſpolij quando reiicere poſſit iudex arbitrium habens.*
3 *Iudex, qui altè & baſſè procedere poteſt, exceptionem ſpolij reiicere valet.*
4 *Exceptionem ordinis, quòd prius principalis excutiatur, à iudice ex arbitrio procedente non tolli.*
5 *Arbitrium & Arbitratorem auferre non poſſe exceptionem quòd prius principalis quàm fideiuſſor conueniatur.*
6 *Excuſſionis exceptionem æquitate niti, atque ita reyci non poſſe à iudice, vel arbitrio. cõtra paulò infrà.*
7 *Aequitatem ſeruare debere iudicem arbitrium habentem.*
8 *Excuſſionis exceptionem eſſe de iuris apicibus.*
9 *Excuſſionis exceptionem in curia mercatorum locum non habere.*
10 *Exceptionem, quòd principalis ante fideiuſſorem conueniatur,*

conueniatur, poſſe reijci cum in cauſa ex æquitate proceditur.

11 *Statutum Pontremuli, quòd principalis ante fideiuſſorem conueniatur, declaratum.*

12 *Venetorum iudices obſeruare, vt fideiuſſor non diſcuſſo principali conueniatur.*

13 *Statutum Mediolani de excuſsionibus, declaratur.*

QVAESTIO QVINQVAGESIMAPRIMA.

EXCEPTIONEM SPOLII, EXcuſsionis, & quòd ante fideiuſſorem principalis conueniatur, quando iudex arbitrium habens reijcere poſsit, diſputatum.

1 QVAERO quinquageſimoprimò an † iudex hic noſter ordinis exceptionē reijcere poſsit? Et non poſſe, in ſpecie affirmauit Fran. Aret. in l. naturaliter. §. nihil commune. nu. 18. de acquiren. poſſ. & ibi eum eſt ſecutus Rubeus nu. 329. quorum ſententiam in aliquibus exemplis, quos hic ſubijcio, ſequor. Primum exemplum eſt in iudicio poſſeſſorio, & petitorio, cum
2 † quis ſpoliatus eſt, (nec enim in adipiſcendæ vel retinendæ interdicto dubitatio multa verſatur) & recuperandæ remedio agere vult; hoc enim caſu ordinis hæc obſeruatio reijci à iudice noſtro non poteſt: ita hoc in caſu loquuntur Aretinus & Rubeus, nec eſt qui diſſentiat hoc in caſu. Eſt ratio, quia non modò ipſa æquitas ſuadet, ſed etiam lex iubet, ſpoliatum ante omnia reſtituendum eſſe. Hoc tamen exemplum ceſſat duobus in caſibus. Primus eſt, cùm iudex hic noſter liberum habet imperium, & idem poteſt, quod Princeps; tunc hæc ordinis exceptionem reijcere poſſet, & iubere, vt ſuper vtroque procedatur: ita enim poteſt ipſe Princeps cùm ipſemet cognoſcit, vel eum cognoſcendā cauſam alteri mandat, quod ſcripſi in tract. De recuperan. poſſeſſ. remedio 15. num 369. Secundus eſt caſus quando iudex
3 † hanc recepiſſet amplam poteſtatē procedendi altè & baſsè, ac quo velit modo ab ipſis partibus: tunc poteſt ſuper vtroque procedere: ita in ſpecie declarando doctrinam Aretin. d. §. nihil commune. num. 18. cenſuit Beroius in q. 23. nu. 4. & ibi num. 8. 9. inquit à pari procedere quòd à Principe, vel à partibus liberum hoc procedendi arbitrium datum ſit, atque ita declarantur, quæ ſcripſi d. remedio decimoquinto. nume. 367. quo loci alia plura hac de re attuli.

4 Secundum eſt exemplum in † exceptione ordinis cùm creditor ratione ſui crediti hypothecaria experitur contra tertios creditores poſteriores, qui ratione ſui crediti poſsident, & exceptionem obijciunt; nempè prius eſſe excutiendum principalem debitorē antequàm ipſe conueniatur: an iudex hic noſter exceptionem hanc excuſsionis reijcere poſsit? & non poſſe, ſenſit Baldus in l. vltima. § ſed & ſi quis. num. 5. C. communia de lega. quem probauit Aretin. d. §. nihil commune. nu. 18. & ibi Ru-
5 beus nu. 328. dixit Bal. † arbitratorem, cui datum fuit procedendi arbitrium in cauſa compromiſſa, non poſſe reijcere hanc excuſsionis exceptionem; cùm illa non iudicis, ſed partium ordinem reſpiciat, qui ſanè ordo reijci non poteſt. l. 1. C. de appella. iſtis ad do Deciū in l. vlt. in prin. nu. 24. ff. ſi certa. qui Baldum
6 loco iam citato ſecutus affirmauit, † exceptionem excuſsionis niti æquitate, & ob id nō eſſe reijciendam in eo iudicio. in quo ſola facti veritate inſpecta agitur. idem affirmarunt Decius in cap. ex parte, il. 2. col. 1. verſ. 4. effectus; de offic. deleg. Alcia. d. l. vlt. in prin. ff. ſi certū pet. & reſponſo 382. num. 5. latè Craue. conſi. 263. col. 2. verſ. Secundò iſtam opinionem. quo loci plures alios citat & communem eſſe teſtatur, & eo loci poſt multos oſtendit, exceptionis excuſsionis non iuris rigore, ſed æquitate
7 naturali niti. quam ſanè † æquitatem ſeruare & is debet, qui liberum habet arbitrium, vt cēſuit Baldus cōſil. 177. In eccleſia Rhegina. col. 2. lib. 1. qua de re latè ſuprà q. 13. & hanc opinionem, vt æquiorem, ego ſequor. Verùm alij plures diſſentiunt, nempè excuſsionis exceptionem reijci poſſe, cùm in ſolo iuris rigore fūdata videatur, & ob id eſſe de iuris apicibus.
8 † Et ideo, cùm proceditur ſola facti veritate inſpecta, reijci illam poſſe ac debere, cenſuit Aret. conſ. 127. num. 2. Roma. conſi. 430. quos in ſpecie noſtra retulit & ſecutus eſt Rubeus. d. §. nihil commune. num. 329. in fine. & in ſpecie quando agitur ex reſcripto ſola facti veritate inſpecta, excuſſionem ſperni poſſe, reſpōdit Alexand. conſil. 114 coll. vltim. libr. 6. Soc. Sen. conſi. 24. col. vlt. lib. 1. Ioan. de Ana. conſi. 52. ad finem. Corneus conſ. 55. li. 3. Baldus nouellus Tract. dotis parte. 8. priuileg. 37. hos citat Craue. conſil. 201. numer. 47. & ſi eo loci nihil ipſe affirmet. his accedunt Barba. conſil. 86. coll. 8. libr. 3. & conſil. 12. coll. 6. libro. 4. Marſi. in Rubric. ff. de fideiuſſor. numero. 13.

Benue.

Benue. Straccha in Tract. De mercatura in ti
to. quomodo in cauſis merca. procedendum
ſit. in verſi. de exceptionibus, num. 5. 6. qui di-
9 xit in curijs † morcatorum, vbi proceditur de
bono & æquo, exceptionem excuſsionis reij-
ci. idem cenſuit Boerius. q. 221. num. 14. in fi-
ne. & gl. d. l. ſi mancipium. §. ideſt eſt pariter ſe
cutus Rola. à Valle conſi. 9. nu. 21. conſ. 14. nu.
15. & conſil. 79. nu. 25. lib. 1. qui declarationem
quandam refart, quam tamen rectè impugna-
uit Craue. d. conſ. 263. collo. 2. verſ. ſed præ
miaſis.
10 Tertium eſt exemplum in exceptione † or-
dinis, vt prius debitor principalis quàm fide-
iuſſor conueniatur. hanc eſſe reiiciẽdam, cùm
ſola veritate, & æquitate inſpecta proceditur,
cẽſuerũt plures relati à Boe. q. 221. nu. 15. idem
ſenſit Soc. Tra. fal. reg. 134. fal. vlt. Cur. Sen. cõ
ſil. 6. Primo aſpectu. col. 1. verſicul. Secundo,
11 quód. qui ita declarauit † ſtatutum Pontremu
li, quo eſt cautum, vt principalis prius quàm fi
deiuſſor conueniatur. Quamobrem apud Ve
12 netiarũ † iudices æquiſsimos obſeruari ſolet,
vt conueniatur fideiuſſor non diſcuſſo princi
pali; ita conſuluit Fulgoſ. conſil. 109. item ſi
qua. col. 2. verſic. conſiderandum eſt. nec enim
hoc in caſu militat ratio caſus præcedentis, æ-
quitatis ſcilicet naturalis ob iuſtam ignoran
tiam, quoniam hic fideiuſſor ſcienter nomine
principalis promiſit. quare rectè inter duos
hos caſus magnam differentiam conſtituit Al-
ciatus. d. reſpo. 382. num. 5. verſic. fortius dicó.
13 dum declarat † ſtatutum Mediolani ſub Rubr.
Quod fideiubens, vel obligatus. nam, cùm ſta-
tutum concedat excuſsionem, intelligit Alcia
tus loqui de excuſsione cùm contra tertium
poſſeſſorem agitur, non cum contra fideiuſ-
ſorem.

SVMMARIVM.

1 *Exceptionem rei iudicatæ reiicere non poſſe iudicẽ ex ſuo arbitrio procedentem.*
2 *Sententiam contra rem iudicatam eſſe nullam.*
3 *Rem iudicatam mutare iura naturalia, quò ad effectum.*
4 *Rem iudicatam reiici cum Princeps reſcribit, ea non obſtante procedi.*
5 *Permiſſum vbi aliquid eſt, dici etiam permiſſum omne, quo ad illud peruenitur.*
6 *Princeps talis præſumitur, qualis eſſe debet.*
7 *Argumentum a ſtatutis ad reſcripta quando procedat.*
8 *Rem iudicatam tolli à Principe per clauſulam derogatoriam.*
9 *Clauſula ex certa ſcientia idem operari quòd clauſula, Non obſtante.*
10 *Clauſulam, faciat quod iuris, duplicem ſenſum habere.*
11 *Reſcriptum, Talis videat & iuſtitiam faciat: quid operatur, cum petitum eſt ſummariè & velo leuato procedi.*
12 *Reſponſionem ab interrogatione interpretari.*
13 *Appellationem admiſſam à Principe eſſe cum petitum eſt admitti, & is reſcribit: Talis audiat & iuſtitiam faciat.*
14 *Rotæ Romanæ deciſiones inter ſe pugnantes.*
15 *Alex. conſ. 94. num. 2. lib. 2. & Decii conſil. 198. col. pen. declarata.*
16 *Conſtitutiones nouæ Pedemontium in titulo delle appellatione & in quai caſi. §. dalle ſententie del ſenato, declaratæ.*

QVAESTIO QVINQVAGESIMASECVNDA.

QVANDO IVDEX ARBITRIVM habens rei iudicatæ exceptionem reijcere poſsit; & de virtute clauſulę commiſsionis, Videat & iuſtitiã faciat, ſubtili diſputatione explicatum.

QVAERO quinquageſimoſecundo,
1 an iſte iudex reijcere poſsit † excep-
tionem parti quæſitam ex re iam iu
dicata? Et non poſſe opinor, cùm
pro veritate res iudicata habeatur. l. res iudica
2 ta, de reg. iu. quare † ſententia lata contra rem
iudicatam non valet. l. 1. C. quan. prouo. nõ eſt
neceſſe, & verè reſcriptum ſimplex Principis
non tollere rem iudicatam, probat tex. l. cau
ſas. C. de transact. l. vltima. C. ſentent. reſcindi
non poſſ. latè Iaſ. conſ. 47. collun. 2. libr. 3. &
conſ. 101. coll. penul. lib. 4. immo cenſuit Bald.
in l. ingenuum. ff. de ſta. hom. rem iudicatam
aliquando facere ius plenum, plenius ac pleniſ
ſimum. idem Bal. in c. in præſentia, de renunt.
3 ſcriptum reliquit, † rem iudicatam mutare na
turalia vincula ſanguinis quó ad effectum, & ſic
non eſſentialiter. alia ſcribunt recentiores in
d. l. res iudicata. & Iaſ. in Rub. ff. de re iudica
ta. qui dixit poſt Baldum rem iudicatam face
re de Guelpho Gebellinum.
4 Declaratur non habere locũ quãdo † Prin
ceps factus certior de re iudicata committit cau
ſam reuideri, nã tunc is reuiſor poteſt reiicere
rẽ iudicatam, cui iam Princeps derogaſſe dici-

tur; vt docuit Bal. in c.2. vbi etiam Barba. de of.lega.idem cenſuit Fel. in cap.1. de conſtit. Deci. conſ.198. nu. 3. & in fine, & Alcia. reſponſo 301. nu. 10. verſ. Tertiò quia illa eſt ratio. quia alioqui commiſsio nihil operaretur, quod dicendum non eſt.l.ſtipulatio iſta.§. Diuus.ff. vt lega. no. caua. cum ſexcentis ſimilibus. Secundò, qui concedit conſequens, dicitur etiam conceſsiſſe antecedens.l.2.ff. de iuriſd.om.iud.l.ad rem.mobilem.l. ad legatum. ff. de procur. concedendo ergo illud conſequens vt cauſam rauideat, dicitur in neceſſarium antecedens ſubſtuliſſe rem iudicatam,
5 quæ alioqui reuiſionem impediret. † Tertiò, vbi aliquid permiſſum eſt, permiſſum etiam dicitur per quod peruenitur ad illud. arg.l.oratio.ff. de ſponſa. & tradit clare Soc. ſen con ſ.226. col. 17. verſ. amplius dico, lib.2. & Craue. conſ. 203. nu.25. cùm ergo permiſſa dicatur cauſæ reuiſio, dicitur etiam permiſſa rei iudicatæ rauiſio, & ita retractatio, ſi iuſtitia ita patietur. ſunt & alia, quæ conſiderauit Iaſo. in l. cauſas, nume.4. C. de tranſact. quæ non recēſebo. Contrariam tamen ſententiam probauit ipſa Iaſ. in d.l.cauſas. idem in l. iuſtitia, colum.2.ff. de iuſt. & iure, & cum eo viſus eſt ſantire Alciatus reſponſo.75. num.2. & clarius idem in d.l. cauſas, num.3. & eo loc. Cur. ſen. nume.9.10. & Curt. iun. nume.7. idem. firmarunt. Verùm leuia admodum ſunt Iaſonis argumenta, & ſi ipſe non mediocriter vrgere ſalsò arbitratus ſit. nā, dum ſic inquit; Primò vo-
6 lūtas † Principis in dubio talis eſſe præſumitur qualis de iure eſſe debet. Bal. ī l. ex facto. quarto not. de vulg. & in c. licèt in corrigendis, de of.or. Sed iuris, eſt, vt is rem cōſequatur, cui per rem iudicatā acquiſita eſt, ergo illi derogaſſe Principē non creditur. ſatisfacere huic argumentationi poſſumus, rē iudicatam nō eſſe veritatem ipſam, ſed veritatis loco haberi. d.l. res iudicata. ſtat. n. ſimul rem ita fuiſſe iudicatam, & tamen veritatem ſe ſe habere in oppoſitum, cum veritas ſit ipſo rei exiſtentia, vt iam ſuprà cum Alciato & cæteris retulimus. Princeps ergo iuſtus non rigorem rei iudicatæ, ſed ipſam veritatem ſpectare ſolitus, non iniquè agit, dū nō obſtante re iudicata de veritate cognoſcendum eſſe cenſet. Secundò in hanc ſententiam adducebatur Iaſon. Reſcriptum eſt ad iuris cōmunis obſeruantiam, cum in eo dicatur, iuſtitiam faciās. l. falsò. C. de diuer. reſcr. ergo ſtrictè debet intelligi ſecundum ius commune, quo poſt rem iudicatam altera cognitio non admittitur. Verùm reſpōderi poteſt, nil aliud

à Principe eiuſq; delegato præſtari quàm iuſtitiæ adminiſtratio, ſi ab eis cognitum fuerit rē iudicatam cum veritate pugnare. illa .n. vera eſt iuſtitia, quæ ius ſuum vnicuiq; tribuit; id quod per rem iudicatā tributum nō eſſet. qua reſponſione ſatisfactum eſt illi tertiæ argumen-
7 tationi, qua ille dicebat, à † reſcriptis Principum ad ſtatuta & econtrà licere argumentari, vt Baldum & alios is recenſet. at in ſtatutis verba illa interpretari debent ne quis indebitè dānum patiatur. l. vlt. §. in computatione. C. de iure delib. idem ergo in hoc reſcripto, ne par rem iudicatam res acquiſita indebitè amittatur: nam verè is indebitè nihil patitur, immo contrarium verius eſſet, niſi res iudicata tolleretur, vbi varitas ipſi rei iudicatæ repugnaret. Quartò ad argumentatione, quam vrgentiſsimam opinatur, vſus eſt Iaſon, quando ſententia tranſit in iudicatum, ſicq; ius eſt parti quæ
8 ſitum. † Princeps non poteſt ei derogare niſi in reſcripto adiiciat clauſulam non obſtante. l. cauſas, vbi gl. & Doct. C. de tranſ. & in l. vlt. C. ſententiam reſcin. non poſſe. hæc argumentatio fortius procederet vbi vera eſſet Decii ſententia conſ.198. nu.4. & conſ. 309. num. 1. quem eſt ſecutus Bello. conſ.19. nu.1. nec etiā ſufficere clauſulam non obſtantia. Hæc argumentatio facilè diluitur, quoniam nos præſupponimus, Principem de re iudicata certiorem
9 factum: quæ certioratio vim † clauſulæ ex certa ſciantia habet. c. venerabilis, de confir. vtil. vel inutil. hæc, & ob id ex certa ſcientia, ita reſcripſiſſe, quæ ſanè certa ſcientia idem operatur quòd clauſula non obſtante. l. idem Vlpianus. ff. de excuſ. tut. & latè ſcribunt Soc. ſen. conſ.63. col.3. lib.3. & ideo Oldra. cōſ.257. col. 3. dicebat, hanc clauſulam tollere omne obſtaculum, & in noſtris terminis idē dixit Io. Iac. de Leonardis inter cōſilia Bruni conſ.114. nu. 41.42. ita in ſpecie noſtra conſiderauit Alciatus. d. reſpon.301. nu.10. in fine, idē in d.l. cauſas, num.3. C. de tranſ. qui ſubijcit, ſimplicem hanc ſcientiam non ſufficere. quod non concedo; quia immo vera ſcientia eſt: nam præſupponimus in precibus nihil falſi narratum fuiſſe. Quod autem ſcripſit Dacius, clauſulam non obſtante, nihil operari, nec ſufficere, varū non arbitror; nam Alex. conſ.94. nu. 3. lib.2. quam pro ſua ſententia Decius citauit, contrarium dixit, & communis eſt cum eo d. l. cauſas. Vltimò ita argumentatur Alciatus. d.l. cauſas, nu.3. & ante eum fortè Cur. iun. ibidem.
10 verba, † quod iuris ſit, talis faciat; duplicem ſenſum recipere, quemadmodum illa verba,

ius

ius appellandi, ius nunciandi nouũ opus, vnum
quò ad articulũ referantur, vt ſcilicet de articu
lo ipſo intelligãtur: alterum quò ad finẽ, hoc
eſt cauſæ ſubſtantiã trahãtur: ex glo. & Bal.
in l.1. in princ. ff. de opi. noui. nũt. probabilior
itaq; erit interpretatio, & legi magis cõſenta
nea, vt de articulo intelligantur, quod reſpon
dit Alex. cõſ.94. & cõſ.136. li. 2. atq; ita ab hoc
iudice cognoſcendũ erit, an de aliquo caſu tra
ctetur, quo lex iudicatum reſcindi, actamq; rẽ
rurſus agi ſinit, ex l. Imperatores. ff. de re iudi-
ca. Reſpõdeo clauſulam hanc, iuſtitiam faciat,
non habere duplicem ſenſum in hac noſtra fa-
cti ſpecie; nos enim præſupponimus in preci-
bus Principi fuiſſe narratum, iniquam latam eſ
ſe ſententiam, quæ in iudicatum tranſiuit, &
veritatem ſeſe habere in oppoſitum: & ideo pe
titur illa ſententia reuocata iuſtitiam miniſtra-
ri, cum ergo cauſa delegatur, vt delegatus iu-
ſtitiam faciat, intelligitur, ſuper ſubſtãtia, cùm
ſatis intelligat Princeps rem iudicatam, vt iudi
catum retractari non poſſe, nec reuiſio cauſæ
dici poterit, ſi ſolùm cognoſcatur ſuper arti-
culo, an ſcilicèt reuidenda ſit, ſuper quo ſatis
cognitum à Principe reſcribente dicitur, nec
Alexan. d. conſil. 94. & 136. affirmat ad quod
per Alciatum citatur, & ſtatim referam. Nec
obſtat illa deciſio Rotæ 9. Si petatur, & deci-
ſio.28. Si commiſſione, in titulo de reſcriptis,
in nouis, quibus deciſum videtur, ꝙ ſi in ſup-
11 plici libello petitum fuerit, † ſummatim & de
plano, veloq; leuato in cauſa procedi: & in re-
ſcripto ſimpliciter reſcriptum fuerit: Audiat
talis & iuſtitiam faciat; non eſſe ſummatim pro
cedẽdum, niſi verbis expreſsis mens principis
magis declarata fuerit. idem ergo in caſu no-
ſtro cum mandatum eſt, iuſtitiam fieri, non ta-
men eſſe intelligendum reiecta re iam iudica-
ta. quas Rotę deciſiones in noſtra hac diſputa-
tione citarunt & ſi corruptè Cur. ſen. & iun. in
d. l. cauſas. & ibidem Alciatus nu. 4. & ante eos
Alex. d. conſi. 94. nu. 3. lib. 2. Reſpondet Iaſon
in d. l. iuſtitia, num. 11. verſi. ad idem facit. ff. de
iuſt. & iur. immo Rotam aliter diffiniuiſſe de-
ciſ. 9. Si petatur. Nec viſus eſt diſſentire Alex.
conſi. 84. nume. 4. libro 1. ea ratione, quia ſim-
12 plex † reſponſio interpretatur iuxta interroga-
tionem propoſitam. l. ſi deſenſor. §. qui inter-
rogatus. ff. de interrog. actio. confirmari poſſe
videtur, quia videmus, ꝙ ſi in precibus fiat mẽ-
tio de tribus ſententiis conformibus, & adhuc
13 petatur commiſſio † appellationis, ſi Princeps
reſcribat. Audiat talis, appellationem nouiter
admiſiſſe dicitur; ita But. & Imo. in c. ſua no-
bis, de appella. Alexan. conſi. 77. nume 4. lib. 2.
Fel. cap. cum inter, in prin. de except. & Curr.
iun. d. l. cauſas, nu. 6. C. de tranſact. verùm hęc
reſponſio, non ſatisfacit, quia immo aliter ſen-
ſit Rota, quàm intellexerit, Iaſon, nam ibi hoc
ita eſt concluſum ob illa verba ſummariè, adie
cta, ſed cum ſimpliciter dictum eſt, audiat, & iu
ſtitiam faciat, aliud eſt, vt deciſum fuit d. deci-
ſio. 28. Si commiſſione. quæ noſtræ ſententiæ
14 aduerſatur, vt etiam aduerſatur † deciſio Bel-
lame. 394. Cùm in commiſſione, & Caſsiod. de
ciſ. vlt. tit. de reſcrip. eſt enim differentia in cõ
ceſsione, ſeu ſignatura. nam, ſi dicatur ſimplici
ter, videat Iacobus & iuſtitiam faciat, non di-
citur facta commiſſio ſummarii iudicii. Si verò
ſit dictum, videat Iacobus, & iuſtitiam faciat
ſummariè, veniunt omnia vt de plano ſine ſtre-
pitu & figura iudicii, & ita hæ deciſiones mul-
tùm aduerſantur. Ego verò ſic reſpõdeo, com-
miſsiones illas ſatis in illo caſu operari, vt is
commiſſarius & delegatus, qui aliàs cognoſce
re non poterat, cognoſcere ex ea commiſsione
poterat in caſu noſtro, ipſa commiſſio nihil o-
peraretur, ſi res iudicata non tolleretur, vt ſu-
prà dixi. Rurſus ex conceſſione antecedentis,
neceſſarium conſequens conceſſum dicitur,
vt iam ſuprà dixi. Sentio itaque cum Baldo,
Barbatia, Felino, & Decio, quorum doctrinã,
eo caſu ſine dubio procedere intelligo, ſi Prin-
ceps ita reſcripſerit, reuideat talis; & iuſtitiam
faciat. nam ex conceſsione reuiſionis demon-
ſtratur, nullam eſſe habendam rationem rei iu
dicatæ. intelligo tamen eam non procedere,
quando Principi rei veritas expoſita non eſ-
ſet, vel ita expoſita, vt confuſam reſponſio-
15 nem pariat: ita ſenſit † Alexan. d. conſi. 94. nu
me. 2. 3. lib 2. & Dec. d. conſi. 198. colu. penult.
Nam, cùm duos ſenſus petitio habere poſsit,
quòd cauſa reuideatur, vel quòd cognoſcatur
an reuidenda ſit, cum Princeps rem perfectè
aſſecutus non fuerit, intelligitur potius reſcri
pſiſſe cognoſcendũ an reuiſioni locus ſit. Hæc
diſputatio (mea ſentẽtia) ceſſat illis in locis in
quibus diuerſi extant iudices, quorum aliqui
cognoſcunt reuiſioni locus ſit, alii verò ſuper
ipſa reuiſione iam conceſſa, vt in regione Pede
montium, ac etiam in Sabaudia. ex nouis enim
16 † conſtitutionibus in titu. Delle appellationi,
in quai caſi, &c. §. dalle ſentenze del Senato,
& cap. ſancitum eſt, vt Mediolani aduerſus iu-
ris communis diſpoſitionem, ſi Iaſoni. conſil.
16. lib. 3. credimus, à ſententiis Senatus appel-
lari non licere, reuiſionem tamen peti poſſe,
quæ reuiſio in regione ipſa Pedemontium pe-
titur

titut coram ſupremo totius ſtatus Cōſilio, ſed
cauſa reuidetur ab eodem Senatu aliquibus a-
lius additis ex Sereniſsimi Principis voluntate
vt anno 1562. 21. Ianuarij à Sereniſsimo Duce
Emanuele declaratum fuit. Si ergo ſupremum
Conſilium ſupplici libello ſuſcepto reſcribat
Senatui, vt iuſtitiam faciat, reſcriptum dici-
tur, iuſtitiam faciat, id eſt, reuideat de nouo
cauſam, ſepoſitis iam latis ſententiis; eſt ratio,
quia ſuper articulo, an reuiſioni locus ſit, non
poteſt Senatus cognoſcere, & ſuper eo à ſupre
mo Conſilio iam cognitum dicitur.

SVMMARIVM.

1 *Exceptionem requirentem altiorē indaginem quan-
do reijci poßit iudex arbitrium habens.*
2 *Exceptionem altioris indaginis non poſſe reijci cùm
aliàs ſuper illa non cognoſceretur.*
3 *Exceptionem altioris indaginis in fine litis reſer-
uari.*
4 *Exceptionem iuris non reſeruari in fine litis.*
5 *Exceptionem iuris etiam dubii in fine litis non re-
ſeruari.*
6 *Ordinem iuris non ſeruari ſuper diſputatione exce-
ptionis iuris.*
7 *Quæſtionem iuris dubii quæſtioni facti æquipa-
rari.*
8 *Compromiſſum à ſtatuto requiſitum, fieri etiam
ſuper quæſtione iuris dubii.*
9 *Errorem iuris perplexi ita excuſare ac error facti.*
10 *Arbitros mediam viam poſſe eligere.*

QVAESTIO QVINQVAGESIMATERTIA.

DE EXCEPTIONE RESPICIENte altiorem indaginem & diſquiſitionem quando ab habente arbitrium iudicis reiici poßit.

QVAERO quinquageſimotertiò, an hic
1 iudex noſter† teneatur admittere exce
ptiones altiorem indaginem reſpicien
tes, vel potius eas reiicere, aut ſaltem
in fine litis reſeruare poſsit? Qua in re diſtin-
guendi ſunt plures caſus. Primus eſt, cum exce
ptio iſta eſt facti, & tunc ab hoc iudice noſtro
poſſe reiici dico, ex l. 3. §. ibidem. ff. de exhi-
ben. l. ille à quo. §. teſtamento. ff. ad S.C. Tre-
bell. l. vlt. C. de compenſ. Barto. in extrauegan.
ad reprim. in verbo ſummariè, nume. 4. ſi ergo
reiici poteſt, multò fortius in fine cauſæ re-
ſeruari.

Declaratur hic caſus ex eiuſdem Barto. ſen-
tentia, procedere tunc demum, cum exceptio
2 † iſta, quæ nunc reiicitur, ab altero iudice co-
gnoſci poteſt, ſecus ſi nullam aliam cognitio-
nem amplius expectaret: tunc enim ab hoc iu-
dice reiici non poterit. ita Bar. in d. verbo ſum
mariè. nume. 4. declarando gloſſam d. l. 3. §. ibi
dem. ff. ad exhiben. Cuius rei ratio illa, quia ſi
reiici hæc exceptio poſſet, quæ alibi cognoſci
poteſt, auferretur ius partis, & cognitio verita
tis tolleretur: id quod huic iudici nullo eſt
permiſſum, vt ſuprà ſuo loco diximus. Credo
3 tamen hunc iudicem poſſe hoc caſu † exceptio
nem iſtam reſeruare in fin. litis, vt in cauſis ſum
mariè tractandis obſeruari ſolet. vt poſt glo. d.
l. 3. §. ibidem. ff. ad exhib. tradunt Ang. Aret. in
§. bonæ fidei. nu. 2. inſti. de act. Marſi. ſing. 365.
Exceptio.

4 Secundus eſt caſus, quando† exceptio eſt iu
ris, tunc nec reiici, nec reſeruari debet. illa eſt
ratio, quia ius eſt certum, nec aliquam proba-
bilem dubitationem recipit: quare ſtatim ſu-
per illa exceptione cognoſcendum eſt: ita Bal
dus in l. ancillæ, C. de furtis.

5 Extenditur, vt procedat etiam † ſi exceptio
iſta eſſet iuris dubij ac perplexi; ita docuit Bal.
in l. poſtquàm liti. colu. 2. verſic. Septima exce-
ptio. C. de pact. Marian. Soci. ſen. c. 1. nu. 51. 52.
de litis conteſt. ſic Blancus in tract. de compr.
q. 4. principali, nu. 102. Alex. in addit. ad Bart.
in l. vir bonus. in verbo impedit. ff. de iud. ſol.
Fel. in c. exceptionem, nu. 40. de excep. eam ra
6 tionem omnes afferunt, quia ſuper † diſputatio
ne iuris ordo iudiciarius non requiritur, & v-
na ſemper eſſe debet apud iudicem determi-
natio.

Non ignoro tamen aliquos contrariam ſen
tentiam probaſſe, inter quos fuit Ange. Areti.
in d. §. bonæ fidei. nume. 2. de actio. quem ſecu
tus eſt Socin. ſen. conſi. 59. col. 2. verſi. nec eti-
am in iure. lib. 3. idem placuit Anton. Capicio
deciſio. 10. nume. 19. & 20. ea ratione mouen-
7 tur, quia † quæſtio iuris dubii & perplexi æqui-
paratur quæſtioni facti: id quod aliquibus exē
plis probari videtur. videmus enim quòd & ſi
de quæſtione iuris clari compromittendū non
8 ſit, † cum ſtatutum inter affines compromiſ-
ſum requirit, eſſe tamen de quæſtione iuris du
bii, quæ quæſtioni facti æquiparatur: ita Soci.
ſen. d. conſi. 59. colum. 2. & in rub. de reb. dub.
nume. 2. ſic Blancus in d. tract. de compro. q. 4.
prin. nume. 1. verſi. intellige tamen. Maria. Soc.
ſen. in cap. 1. nume. 25. de litis conteſta. ſic vide-
mus † errorem iuris perplexi ita excuſare, & iu
ſtam

ſtam cauſam præſtare erranti, vt error facti, vt docuit Socin. dicta rubri. ff. de reb. dub. numero 2. 3. quare in acquiſitionibus fructuum ita excuſat & prodeſt ignorantia iuris dubii, vt ignorantia facti, vt eo loci Socin. ſcribit, & tradit Capicius d. deciſio. 10. nume. 20. 21. poſt Felin. cap. de quarta, nume. 34. de præſcript. & dixi in tract. recuperan. poſſeſs. remedio 15. numě. 929. Defendendo tamen Bald. & aliorum ſententiam reſponderi poteſt, eſſe non leuem differentiam inter caſum noſtrum, & iam relatos. nam, cum à iudice ſuper exceptione iuris iudicandum eſt, vnam ſemper ſententiam, vel affirmatiuam, vel nagatiuam amplecti habet; quare reſeruatio nihil præſtat, quia illud iudicium ſuper illa exceptione, quod in fine cauſæ facere poteſt & debet, & ita poteſt & debet tẽpore, quo obiicitur: habet enim ſemper pronunciare vel pro actore, vel pro reo excipiente. id quod non contingit in compromiſſo; nam tunc poſſunt arbitri ob iuris perplexita-
10 tem mediam viam † eligere, & partem aſsignare vni partium, & partem alteri, vt obſeruatum ſæpius à legiſlatoribus fuit in §. vlt. inſt. de vulga. & pup. & in l. & hoc Tiberius ff. eo. & tradunt ex noſtris Socin. iun. in conſil. 33. lib. 2. & infrà dicemus. quæſt. 66. & hanc differentiam in ſpecie noſtra ſenſiſſe videtur Blancus d. tracta. de compro. d. q. 4. principali. nume. 102. eadem reſponſione ſatisfacere poſſumus illi ſimili de errore iuris perplexi, quo præſcribens excuſatur. quia verè eo caſu iuris perplexitas facit, ne ille ſit in mala fide, & dum poſsidet, ea ratione oſtendit, ſe illam opinionem, qua iure ſe poſsidere credit elegiſſe. quare ad rem hanc ipſam, vel nihil facit illa ſimilitudo, vel ſi confert, Baldi, & ſequacium opinionem probat.

SVMMARIVM.

1 *Iudex arbitrium habens quando à ſe iudicãdi onus reiicere poßit.*
2 *Cauſa meri & mixti imperii mandata alteri, non mandari.*
3 *Delegatum Principis non ſubdelegare cauſam meri & mixti imperii.*
4 *L. ſolet. in prin. ff. de offi. Procon. explicata.*
5 *§. ad hæc prohibemus, verſ. antequam. in auth. de collat. explicatur.*
6 *Alciatus notatus.*
7 *Induſtria vbi eſt electa, ibidem vices ſuas alteri mandari non poſſe.*
8 *Induſtriam non cenſeri electam ex ſola delegatione cauſæ meri & mixti imperii. contrà paulò infrà.*
9 *Differentiam nullam eſſe inter ius Canonicum & Ciuile in ſubdelegatione cauſæ meri & mixti imperii.*
10 *Cap. in Archiepiſcopatu de rapt. ſenſus & declaratio.*
11 *Induſtriam perſonæ electam cenſeri ex delegatione cauſæ grauis.*
12 *Delegatum poſſe recuſari.*
13 *Ordinarius cur recuſari non poßit.*
14 *Ioannis Bologneti conſideratio confutata.*
15 *L. Generaliter. ff. de offic. Præſi. ſenſus & intellectus.*
16 *Delegatum Principis ſubdelegare poſſe cauſas meri & mixti imperii, multorum fuit opinio.*
17 *L. 1. C. qui pro ſua iuriſd. ſenſus & intellectus.*
18 *Legem generaliter loquentem de habilitate reſtringi, & ubi quomodo procedat, declaratum.*
19 *Interpretatio Iaſonis ad l. 1. C. qui pro ſua iuriſdictione examinata.*
20 *Dictio, niſi, modificatiua.*
21 *Decii interpretatio ad l. 1. C. qui pro ſua iuriſdict. reiecta.*
22 *Gaſparis Vallaſchi interpretatio ad l. 1. C. qui pro ſua iuriſdict. exploſa.*
23 *Delegabilis vbi ſemel cauſa eſt facta, perpetuò manet delegabilis.*
24 *Alienari vbi res ſemel capit, perpetuò manet alienabilis.*
25 *L. Pater. § quindecim. de leg. 3. multiplex ſenſus, intellectus, & declaratio.*
26 *L. 1. § res verò. C. de imponen. lucr. deſcrip. explicatur.*
27 *Delegatum Principis eſſe quouis ordinario maiorẽ.*
28 *Argumentum à maiori ſumi negatiuè.*
29 *Subrogatum quomodo naturam ſubrogati ſapiat, multis declarationibus explicatur.*
30 *Delegatum Principis ordinem iudiciarium in cauſis obſeruare debere.*
31 *Appellari non poſſe à laudo arbitri, iudicis ordinarii loco ſubrogati.*
32 *Depoſitum loco mutui ſubrogatum, illius naturam non ſapere.*
33 *Subrogatum ex iure ſpeciali ſubrogati naturam non retinere.*
34 *Subrogatum non habere ſubrogati naturam, ſi illius naturæ aduerſatur.*
35 *Subrogatum non in omnibus naturam ſubrogati aſſumere.*
36 *Subſtitutum in omnibus inſtituti naturam non ſapere.*
37 *Cap. Venerabilis. § porrò. de offic. delegat. explicatum.*

Epiſcopi

38 *Epiſcepi ſpoliatio cauſam Pontifici reſeruatam non habet.*
39 *Cap. vlt. de offi. deleg. ſenſus & intellectus.*
40 *Clem. 1 de heret. ſenſus & intellectus.*
41 *Inquiſitores heretica prauitatis eſſe delegates Pontificis ad vniuerſitatem cauſarum.*
42 *Authoris noua expoſitio ad clem. 1. de heret.*
43 *Cap. vlt. de offi. ordi. ſenſus & declaratio.*
44 *Abſolutionem ab excommunicatione per manus iniectionem an ſit ex reſeruatis Pontificis.*
45 *Decij, Bolegnetti & Purpur. interpretatio ad c. vlt. de offi. ord. confutata.*
46 *Cap. ex literis. de reſti. in integr. intellectus & ſenſus.*
47 *Caſtrum alienans, etiam merum & mixtum Imperium, quod in eo habet, alienare.*
48 *Multa cum vniuerſitate tranſire, quæ aliàs non tranſirent.*
49 *L. quadam. ff. de acquiren. rerum dem. explicatur & declaratur.*
50 *Feudum non venire in generali bonorum alienatione.*

QVAESTIO QVINQVAGESIMAQVARTA.

ARBITRIVM HABENS VICES ſuas alteri mandare an poſsit; & quid in delegato Principis an cauſas meri ac mixti Imperij ſubdelegare poſsit, latiſsimè diſputatum: & permulta iuris loca explicata, multorum reiectis interpretationibus.

1 QVAERO quinquageſimoquartò, an iudex iſte in † alterum cognoſcendi ac iudicandi hoc onus ſibi mandatū reijcere poſsit? Et nō poſſe affirmauit Paris Puteus in tract. ſyndicatus tit. De arbitratijs corū. nu. 6. verſi. an ſi iudex. poſt Ro. quem citat conſil. 238. in hancq; ſententiam eſt adductus ex l. ſi cum dies. §. quæſitum. & l. qualem. ff. de arb. illa etiam ratione, quia ipſemet cui iniunctum eſt onus, diffinire debet. l. quidam exiſtimauerunt. ff. ſi cert. pet. at in alterum onus reijcere, non eſt cauſam diffinire, ſed ſeipſum potius eo onere leuare. d. §. quæſitū. Præterea huius induſtria electa videtur, quare alterum eligere, & ei hoc munus demandare non poteſt, vt multis demonſtrabimus infra quæſt. 56. quo loci agemus, an hoc arbitrium in ſucceſſorem tranſeat.

Hæc ſententia fortius eo in caſu procede-
2 ret, quando Princeps alicuius arbitrio † committeret cauſas meri, & mixti Imperij, nam tūc
3 is Principis † delegatus alteri vices ſuas demandare non poſſet, vt hanc opinionem, quam veriorem ſemper credidi, probauit Butrig. Cynus, Sali. Ioa. And. & Alex. quos retulit Iaſon in l. a iudice. colum. pen. verſi. Quartò limita. C. de iudi. hanc communem ac veram eſſe reſpondit Rui. conſi. 16t. nu. 13 lib. 3. & hanc eſſe receptiorem ac in Burdegalenſi Curia obſeruari cenſuit Boer. q. 6. in fi. ab hac non diſſentit Paulus Oria. in l. 1. nu. 16t. de officio eius. & Ioan. Bolognettus nu. 138. nec aliter eo loci viſus eſt ſentire Conſultiſſimus Camillus Plautius in verbo iure magiſtratus. nu. 137. hāc quoque ſecutus eſt Gaſpar Vallaſchus in l. Imperium. nu. 220. de iuriſdict. om. iud. vt autem ego hanc opinio. defenderem omiſsis aliorum argumentationibus, quibus Purpur. in ea. l. 1. nu. 620. fuſiſsimè ſatisfacit, his adducebar. Primò ex l. ſolet. ff. de offi. Procon. non habet Proconſul in ſua Prouincia ſuperiorem, nam loco Principis eſt, ac pleniſsimam in ea poteſtatem obtinet. l. ſi in aliquam. §. vlt. & l. ſeq. ff. de offi. Procon. huic etiam mandata cenſentur, quę meri ac mixti Imperij ſunt. d. l. ſolet. ibi, poteſtatem ſibi datam. poteſt & hic Procōſul legatum cōſtituere. l. 4. & 5. ff. de offi. Procon. ex quibus a Principis ſpeciali delegato nō differre intelligimus, quin ſi differt, eo maior eſt Proconſul. nihilominus ſcriptum legimus in
4 d. † l. ſolet, Proconſulē non poſſe ſuo legato cauſas meri vel mixti Imperij mandare. eam adfert rationem, quæ noſtro huic caſui optimè conuenit. Nec enim (inquit) poteſt quis gladij poteſtatē ſibi datam, vel alterius cuiuſquam coercionis ad alium transferre. Nec aduerſatur, quòd is Proconſul. mandare poſsit innocentis abſolutionem, quoniam vna cum iureconſ. ibi reſpondeo, illud eſſe mandatum extra ordinarium, quod in cæteris oſtendit regulam eſſe in oppoſitum. illius autem mandati extraordinarij in cauſa eſt abſolutionis innocentis fauor l. abſentem, de pœnis. nec mirum eſt, vt is abſoluere poſsit, qui tamen condemnare non poteſt, quod probat. l. vltim. §. a deo. C. vbi Sena. vel Clariſſ. & tradit gloſſa in cle. 1. de hærer. & ita. d. l. ſolet, ibi intellexit Ioan. Cora. num. 6. & ante eum fortè Longouallius in l. Imperium, num. 80. de iuris. om. Iud. & ſi Iac. Niger in l. 1. num. 118. de offic. eius. non parum diſſentiat. Si ergo is Procōſul has

his cauſas delegare non poteſt, minus hic Prin
cipis delegatus poterit ſub delegare. probatur
5 clarius hæc ſententia ex tex. † §. ad hæc prohi-
bemus, verſ. antequàm, in auth. de colla. cuius
verba licuit hic adſcribere; Antequam verò
in Prouincijs veniant iudices, damus eis licen
tiam vices agentes ſuos conſtituere, qui debe-
ant omnia vſque ad ſui præſentiam agere, quæ
poſſunt ipſi iudices facere, citra tamen nouiſ-
ſimum ſupplicium, aut membri inciſionem.
Sed ſi quis ex iudicibus ſecundum iuſſionem
noſtram in aliam regionem mittatur, liceat ei
per ſimilem modum loci ſeruatorem ſuum fa-
cere. hac enim conſtitutione intelligimus da-
tos iudices ex ſacra iuſſione (quos ego fuiſſe
intelligo iudices ordinarios, quibus præſcrip
ta à Principe procedendi forma iuriſdictio al-
terata fuit, vt probat conſtitutio illa in auth. in
medio litis non fieri ſacras iuſſio. & ſi aliter
6 ſenſerit † Alciatus in rubr. de off. ordina. nu.
14. & lib. 2. Paradox. cap. 5. cuius ſententiæ re-
fragatur text. auth. qui ſemel. C. quomo. &
qua. iudex iuncto. § omné, in auth. de litigio.
à quo eſt deſumpta). non poſſe ſubdelegare,
immo ſuis Vicarijs committere cauſas meri, &
mixti imperij, vt vltimi ſupplicij & membri in
ciſionis.

Probatur præterea hæc ſententia argumen-
to præſumptæ electæ induſtriæ ob cauſæ graui
tatem, vt probat tex. cap. is qui. de offi. deleg.
7 in 6. ſed vbi † electa induſtria eſt, ſubdelegari
cauſa nō poteſt. cap. vl. §. is autem. ff. de off. de
leg. ſupereſt ſolùm vt diluamus ſubtilem vnam
conſiderationem, quam fecit Riminal. in l. 1. in
prin. col. penult. ff. de officio eius. minimè ve-
8 rum eſſe, ex † delegatione cauſæ meri & mixti
imperij, cenſeri electam perſonæ induſtriam.
nam iure Pontificio vbi perſonæ induſtria ele
cta eſt ſubdelegationi locus non eſt. d. c. vlt. §.
is autem. & tamen eo iure cauſæ meri ac mixti
imperij ſub delegari poſſunt. cap. in Archiepi-
ſcopatu, de rapto. nam eſt quod animaduerta-
mus, falſam eſſe propoſitionem illam, iure Pon
tificio cauſas meri ac mixti imperij ſubdelega
ri poſſe, quoniam veriorem ſententiam illam
9 ſemper credidi, † nullam eſſe differentiam in
hoc inter ius Pontificium & Cæſarem vt rectè
credidit Purpu. in l. 1. num. 509. de offi. eius &
ibi Ioannes Bologne. poſt Nigrū nu. 44. Nec
10 vim facit d. † c. in Archiepiſcopatu, quoniam
verè loquitur de Rege Siciliæ delegante, non
autem de ſubdelegante. qui ſanè Rex præter cā
recognitionem, quam iure vtilis dominij fa-
cit verſus Pontificem max. c. Paſtoralis, de re.
iud. in cæteris liber dominus eſt, & merum ac
mixtum imperium exercere abſolutè poteſt.
Non pariter aduerſatur illa conſideratio, quā
facit Purpur. in d. l. 1. nu. 623. verſ. ſecundò A-
lex. & fortè ante eum Alex. ibi tertio nota. &
ibidem Iaſ. nu. 35. & ibidem Riminal. non eſſe
abſolutè verum ex delegatione cauſæ grauis
electam cenſeri perſonæ induſtriam, cum tunc
11 demum † electa credatur, cum cauſa grauis ma
iori iudici mandatur ex. l. 1. ff. de off. Præfecti
Præto. in hac diſputatione non contingit, nā,
ita maioribus, vt minoribus ſubdelegari poſſe
proponitur. Hæc enim conſideratio leuis eſt,
quandoquidem ſola cauſa grauis eſt, quæ ele-
ctam eſſe perſonæ induſtriam arguit id quod
niſi probare in ea l. 1. Niger num 31. in fine, &
Claud. Seyſſell. in tertio nota. & Feli. in d. c. vl.
§. is autē. de offi. deleg. & probat. d. c. is cui,
de off. del in 6. nec aliter hac de re verba fa-
ciens, ſentit Decius in d. l. 1. in prin. nu 32. ver.
ſed tamen fundamentum. de off. eius. Scio etiā
aliā fuiſſe ad rem hanc conſiderationem Ni-
gri. d. l. 1. nu. 142. de off. eius, quam ſibi vendica
uit Io. Bologn. ibidem nu. 137. in hoc delegato
non cenſeri electam perſonę induſtriam, cum
vt plurimum cenſueuerint Principes delega-
tionis reſcripta ad partium preces concedere;
12 quare tanti non fiunt ij † delegati vt nefas ſit
ab eorum perſona recedere, vt probat. l. aper-
tiſsimi. C. de iud. qua probatur Principis dele
gatos recuſari poſſe, cùm tamen ordinarij non
poſsint. auth. ſi verò contigerit. C. de iudi. id
quod non alia ratione in ordinarijs creditur
factum, quàm quòd ſuę perſonę induſtria ele-
cta cenſeatur. arg. d. l. 1 ff. de off Præfecti Pre-
to. eſt. n. hęc leuis conſideratio, quandoquidē
delegari conſueuerint cauſæ abſentibus, ido-
neis tamen, vt alijs magiſtratibus vel in dignita
te conſtitutis, ita vt perſonarum ratio ob cau-
ſę grauitatem apud Principem delegantem ha
13 bita ſit. Et quod dicitur, † ordinarium non re
cuſari. d. aut. ad hęc, illud nō contingit, quod
electa ſit eius induſtria, ſed quia perpetuam iu
riſdictionem ob id per recuſationem ab offi-
cio & magiſtratu moueri non debet. Accedit
quòd hodie non ſeruatur ex conſuetudine,
quòd ordinarius recuſari non poſſit. ita Bal. d.
auth. ſi verò contigerit.

Leuior hac conſideratione eſt & illa eiuſdem
14 † Bolognet. d. l. 1. nu. 137. quòd & ſi electa cen
ſeatur induſtria, intelligi tam in cognoſcēdo,
quàm in inueniendo delegatum. Duplex. n. di
citur in eo cōſideratio, vt vel ipſe diffiniat, vel ido
neū ſubdelegatū inueniat. quā conſiderationē
vide-

videtur probare.l. Generaliter.ff.de off. Præſi.eſt inquã leuis hæc conſideratio quandoquidẽ illa vna eſt Principis intentio,vt ipſe delegatus cũm finiat,nõ aũt vt alterum ſui loco ſubſti-
15 tuat,& l. Generaliter.reſponderi poteſt, illam fuiſſe poteſtatem Præſidis, & Proconſulis vt poſſent iudicandi facultatẽ mandare atq; ita iudices dare,ex quo non delegati ipſi efficiebantur ex Imperatoris reſcripto,ſed ordinarij permanebant; & tamquàm ordinarij delegare poterant: quod hic non contingit.

Conſtabilita negatiua hac ſentẽtia,ſupereſt, vt diluamus illa fundamẽtã,quæ pro affirma-
16 tiua † opinione adferri à noſtris ſolent. quã ſanè affirmatiuam probarunt glo. in l.1 C. qui pro ſua iuriſd.Bar.in l.1.nu. 10.de off.eius,hãc quoq; probaſſe Rotam Romanam ſcripſit Io. Bapt.à Sancto Seuerino in l.more.nu. 11.de iuriſd.om.iud.quam & ipſe eo loci ſecutus eſt. hanc ſeruari in Curia Delphinatus ſcriptum reliquit Guido Papæ.q.624. idem docuit Iaſ. in l.à iudice,col.pen.verſi. Quartò limita. C. de iud.Dec.in.c.3.ſecũdo notab.verſi. Tertiò pro iſta.de off.deleg.idem in l.1. in fine.ff. de offi.eius.& eo loci idem placuit Iaſ.nu.63.64. Nigro num.136.Sapiæ nu.35.Purpur.nu. 627. idem cenſuit Alcia.in c.quod ſedem.num.81. de off.ordin.præcipua huius ſententiæ argumenta,ea maiori,qua fieri poterit,breuitate e-
17 go referam,& diſſoluam.Primò itaq; † adfertur.l.1.C.qui pro ſua iuriſdict. in verbis illis, nullo cauſarum habito tractatu.pendendo primò ex Iaſonis ſententia,quòd quando lex generalis loquitur ſuper actu iam conceſſo, non recipit reſtrictionem de habilitate.l.1. §. nunciatio.vbi Bart.num.23.& Iaſon.num.7.de oper.noui nunciatio.ſed ante d.l.1. conceſſum iam fuerat Principis delegato poſſe ſubdelegare l.à iudice in.6. C.de iud. nullo ergo modo.d.l.1.reſtrictionem recipit;perpendi etiam ſolent ſecundo loco à Iaſone illa vniuerſalis negatiua,quę vbi in vno vera non eſſet, in omnibus diſpoſitio deficeret.l. is qui ducenta. §. vtrum.de reb.dub.abſolutè ergo ſubdelegare poterit. Alex.in l.1.nu.85.de off. eius. qui mecum ſenſit,hunc nodum ſic diſſoluebat: verba illa,nullo cauſarum habito tractatu, intelligenda fore de cauſis meri & mixti imperij infimis,quæ delegabiles ſunt,ex Bar. ſententia in l.Imperium.num.7.de iuriſdict. omn, iud. cũ Alex.ſenſit Purpur.d.l. 1. num. 612. nam (in-
18 quit ille) lex † generaliter loquens de habilitate reſtringitur.l.vt gradatim,de mune.& honor.Hinc eleganter ſcripſit glo.in clem. 1. in glo.vlt.de ſequeſtr.poſſeſſ.& fruct. in generali diſpoſitione perſonas inhabiles non contineri. Nec aduerſatur illa doctrina Bart.d.l.1.§. nunciatio num.13.quoniam, vt relati Alexan. & Purpur.ſcribunt,intelligitur cum lex principaliter diſponit,non ſi incidenter: quia tũc etiam de habilitate reſtringitur, ex ſententia gloſſę in l.1.in glo.1.C.de fide inſtrumen.Rurſus, non ſatis videtur vera doctr.Bart. in d.§. nunciatio,quandoquidem Ruinus ibi nume. 117.136.acriter eam reprehendit.ex quibus ceſſat illa conſideratio ex l.ir qui ducenta.§. vtrũ de reb.dub.quoniam de habilitate reſtrictione facta,non amplius illa negatiua vim vniuerſalis retinet.quod eo loci docuit Bart.num.6. verſi.aut à lege. Eſt præterea leuè,quod ait Decius in.d l.1.in fi.de off.eius. & ante eum Riminal.ibi nume.32 nihil ſpecialitatis in eo textu eſſe ad fauorem delegati Principis inductum, ſi ita conſtitutio illa intelligatur: nã ſatis ſpecialitatis introductum eſt, cum ſuæ perſonæ fauore iuriſdictiones, & imperia illa mandentur, quæ alijs committi non ſolent.
19 Secunda etiam reſponſione † ſatisfacit Iaſ. d. l.1. non diffinire,quas cauſas ſubdelegare poſſit Principis delegatus, ſed tantùm quæ ſunt ſub ſua iuriſdictione, vt nulla adhibenda ſit differentia,an cauſæ quæ ſubdelegantur in ſua iuriſdictione contineantur vel non ad differentiam ordinarij qui (quemadmodum in principio illius conſtitutionis dicitur,) vt delegare poſſit,is,cui vult delegare,ex ſua iuriſdictione eſſe debet: à qua tamen regula excipitur delegatus Principis,cùm is cui vult ſubdelegare poſſit,nulla ſcilicèt habita ratione cauſarũ an ad ſuam iuriſdictionem ſpectent vel nõ,nec habita ſubdelegatorum ratione an perſona ſit ipſi deleganti ſubiecta vel non.atque ita textũ illum intelligendo, exceptio erit de genere regulæ,vt eſſe debet,vt ſcribunt Dyn.in ſub.de reg.iuris in 6.nu 13.& Decius in l.1.nume.22. ff.de reg.iuris. aliàs enim ſi verba illa ratione cauſarum meri ac mixti imperij intelligerentur,verè exceptio non eſſet de genere regulę. quòd autem in hoc ſolùm ſit differentia ratione continentiæ iuriſdictionis, quæ in Principis delegato fieri minimè ſolet, ex multis ſecũdum Bologn.d.l.1.num.137.de offi.eiur.demõſtratur,ac primò ex inſcriptione illius tituli, Qui pro ſua iuriſdictione iudices dare poſſint,declaratur ergo in cõſtitutiõe illa agi quomodò cauſæ rõne iuriſdictionis delegari poſſint: non autẽ quę cauſę illę ſint,quæ delegari, &

ri, & ſubdelegari poſsint. demonſtratur & ſecundò, quia illa rubrica eſt poſita interrogatiuè, duo demonſtrans, vt in ſimili facit gloſ. in rub. C. quando non petenr. partes. & ibi Docto. primum oſtendit, qui poſsint pro ſua iuriſdictione delegare, alterum, qui poſsinr vltra ſuam iuriſdictionem. primum de ordinarijs dicitur in principio ipſius textus, ſecundû verò, quòd in fi. textus diffinitur de delegatis Principis. Suadetur tertiò, quia in fine dicitur, hæc teneanr, id eſt, hæc locum habeant, ni ſi nobis delegantibus. ſicq́; modificatiuè illa
20 verba intelliguntur, ex vi dictionis, † niſi l. age. vbi Bart. C. de tranſact. glo. l ſancimus. C. de dona. Iaſ. in l. actione. num. 5. C. de tranſact. petrus ſancti ſing. 46. vt ergo regulæ conueniat dicendum eſt loqui de cauſarum pertinentia. Suadetur quartò, quia in præcedenti titulo iâ d finitum fuit, quomodo cauſæ ratione perti nentiæ ipſarum cauſarum delegari poſſent; erat ergo neceſſe in ſequenti titu. explicare quomodò poſſent, vel non poſſent delegari re ſpectu pertinentiæ earum ad iuriſdictionem volentium delegare. Erit ergo ſenſus, ordinarios delegare tunc poſſe, cùm cauſa ſuo iure ad eorum iuriſdictionem ſpectat. Delegatum vero Principis abſolutè ſubdelegare poſſe, nulla habita perſonarum, ac cauſarum diſtinctione. id quod ibi poſtmodùm non diffinitur.

Nec aduerſatur quod ſubtiliter objicit Decius in. d. l. 1. nu 60. & ante eum ibi Riminal. nu me. 32. hoc modo intelligendo, vanam fruſtraneamq́; eſſe deciſionem illam, cum fruſtraneû ſit dubitare, an facta delegatione illa, cauſa ad ſuam iuriſdictionem pertineat, vel non: cum verè pertineat. huic difficultati ſatisfacit Bologne. in d. l. 1. num. 137. & præter illam ego dice rem, ante conſtitutionem illam, dubitationem circa duo fuiſſe. Primò, an dari is delegatus à Principe potuiſſet, qui aliàs extra iuriſdictionem eſt, qui aliàs cognoſcere de cauſa verè nô poteſt. Secundò, an is delegatus ſubdelegare potuiſſet illi, qui alienę iuriſdictionis eſſet, vt circa duo Rubrica eſt côcepta: Qui pro ſua iuriſdictiôe iudices dare dari ve poſſût. Quò ad primum dubium, leue illud quidem erat, cum in Principis poteſtate ſit hoc facere. ſed quoad ſecundum maior ſuberat dubitationis ratio, quoniam videbatur dicendum ſubdelegare non poſſe perſonæ diuerſæ iuriſdictionis, vt nec poteſt ordinarius. Verùm ea ratione contrarium diffinitum fuit, quia is Principis delegatus locum Principis obtinebit: quemadmo dum ergo Princeps cui vis delegare poteſt, ſic is Delegatus ſubdelegare.

21 Tertia reſponſione † conatur ſatisfacere Decius in d. l. 1. in fine, illa verba, nullo cauſarum habito, non ad præcedentia referri, cum delegatus ſubdelegat, ſed ad ſequentia, quæ de appellatione loquuntur: vt ſit ſenſus: Remanebunt iudices appellatione ad eos delegatos ſubdelegantes nullo habito tractatu cauſarum vel perſonarum, quia apppellatio indiſtinctè locum habebit. verùm ipſemet Decius fatetur hanc declarationem non ſatisfacere. id quod præter eum, ſic demonſtratur: quia illa verba potius referenda ſunt ad ea, quę principaliter, quàm ad ea quæ incidêter in textu dicta ſunt: ſed in eo textu principalis diſputatio non eſt, ratione appellationis, ſed ratione cauſæ delegationis, & hic erit ſenſus, verba reſoluendo nam, cum ii delegati ſubdelegant, nulla adhibetur differentia, quæ cauſæ, aut quæ perſonæ ſint, quin lata ſententia, appellatio ad nos deuoluatur.

22 Quarta † reſponſione tentat ſatisfacere Gaſpar Vallaſcus in d. l. imperium. num. 212. ſed diuinat admodum, cum non conſtet ibi illum Principis delegarum aliàs ordinarium fuiſſe: quin ſi ordinarius fuiſſet, illa non delegatio, ſed iuriſdictionis excitatio fuiſſet.

Secunda eſt argumentatio, qua relati doctores adducuntur ad hanc affirmatiuam opinionem probandum, cum ex Principis delegatio
23 ne cauſæ hæ meri, ac mixti imperii † delegabiles factę ſint, ppetuo delegabiles cêſeri debêt, vt in re alienari prohibita dicimus, quod ſemel alie-
24 nata, perperuò † alienari poteſt. l. pater. §. quin decim, de leg. 3. probat l. cætera. §. vl. de leg. 1. & l. 1. §. res verò. C. de impo lucr. deſcrip. & l. vlt. C. de remiſſ. pigno poſteaquàm res ſemel prohibitionê euaſit, ſemper libera remanet.

Prima reſpôſione ſatisfacit Alc. in d. l. 1. nu.
25 87. de off. eius. in † caſu d. §. quindecim prohibitionem fuiſſe in perſonam, non autem in rê quod & ibi ſenrit Bartolus. idem in l. Peto. §. fratre. de l. 2. Caſt. l. volûtas. in fi. C. de fideicô miſ. Iaſ. in l. filiusfa. §. Diu 2. lect. nu. 95. deleg. 1. & Alciatus reſpon. 136. nu. 2. nô mirû ergo ſi egreſſa ſemel manus prohibiti eſt perpetuò alienabilis. At hic prohibitio (inquit Alex.) in rem eſt, quare omnes côcomitantur nô .n. hic limitata eſt prohibitio in vna perſona, vt eſt limitata in caſu d. §. quindecim, vt docuit Bald. in l. 1. C. ne liceat potê. & Decius côſi. 88. in fi.

Secunda reſpôſione conatur ſatisfacere Decius. d. l. 1. in fine, & ibi tertiâ reſponſionê attulit Purpur. numer. 614. verſi. Secundò reſponderi,

deri.& quartam recenſet ibi Bolog. num. 137.
Ego autem quintã ſic conſiderabam d.§.quin
decim,ad rem non conferre,quia ibi res ſui na
tura non erat inalienabilis,ſed per accidens cõ
tigit; res enim ſui natura inalienabilis, ſunt
res ſacræ ita. d.§.quindecim,declarauit Bello
nus lib.4.ſupput.iuris cap.12. ſecus in caſu no
ſtro,in quo cauſæ meri & mixti imperii non
ſunt delegabiles,cum ad ſolum Principem ſpe
26 ctant. † Ad l.1.§.res verò.C.de impo.lucr.de
ſcrip.ſatisfacit Alex.d.l.1.num.88.de offi.eius
ibi fuiſſe in poteſtate acquirentis, ſic acquire-
re.ad.l.cætera.§.vl.reſpondet Vallas.c d.l.Im
perium. nu. 217. ibi ceſſaſſe rationem prohibi-
tionis. Sextam reſponſionem ego aliquando
ad.d.§.quindecim,conſiderabam, ex illo tex-
tu ſumi argumentum à ſimili, quod eſt fragile
admodum,vt docuit glo in l.vlt.C. de inoffi.
dona.& in l.vlt.C.communia vtriuſq; iud. E-
uerardus in cẽturia legali in loco à ſimili.qua-
re ad argumẽtum hoc à ſimili diluendum,ſuf-
ficit adferre contrariam inſtantiam. cap. vrge-
ri.1.q.1. Iaſ.in l.creditori.num.7. de oper. no.
nunt.Ripa.l.1.§.deniq; num.1. ad Trebell. cũ
ergo in caſu.d.§.quindecim, is in quem eſt fa
cta alienatio,maiorem habeat alienandi pote-
ſtatem , cùm nulla prohibitione impediatur ,
non mirum,ſi & ipſe alienare poteſt.diuerſum
eſt in caſu noſtro,nam delegata cauſa meri im
perij per Principem is delegatus non eam ha-
bet poteſtatem in cauſa,quam habet Princeps,
nec à Principe eradicata eſt omnis poteſtas &
in delegatum tranſlata,vt contingit in aliena-
tione facta in alterum.quare,ſi loqueremur de
delegatione,habita relatione ad Principem,di
cendum eſſet , quòd cauſa ſemel delegabilis ,
duret perpetuò delegabilis , vt declatando. l.
apud Iulianum.§.conſtat, de leg. 1. ibi dicunt
ſcribentes,ſemel à Principe impetrata cenſeri
impetrabilia.at habita relatione ad delegatum
argumentatio inepta eſt .
27 Tertia eſt argumentatio : † Delegatus Prin
cipis eſt maior quocunque ordinario.cap. Pa
ſtoralis,de off.delegati. licèt ergo ordinarius
has cauſas non deleget,is tamen qui eo maior
eſt,delegare poteſt,vt in Principe videmus,er
go & eius delegatus.Reſpondet Alex.d.l.1.nu
me.89.in fine & aliter ibi Purpur.numer. 614.
verſ. Quartò pro hac ſatisfacit . Ego verò ſic
nodum diſſoluo, dicoq; argumentum non cõ
cludere,quia non ſequitur,delegatus Princi-
pis eſt maior ordinario , ſed ordinarius poteſt
delegare,ergo poteſt & is delegatus . nam, aut
28 volumus argumentari † à maiori, aut à mino-
ri ; ſi à maiori erit argumentandum negatiuè,
ſicq; deſtructiuè tantum,vt ſcribit Euerar. in
centuria legali in loco ſumpto à maiori , ex .l.
2. C. in quib cau.in integ.reſti.non eſt neceſſ.
quod argumentum hoc loco non concludit .
nam tunc opus eſſet ſic argumentari ; Delega
tus eſt maior ordinario,delegatus poteſt ſub-
delegare & ordinarius . Vel ſic , delegatus eſt
maior ordinario,delegatus non poteſt ſubde-
legare,ergo nec ordinarius. ex qua collectio-
ne iam clarè videmus,vel argumentationem ni
hil concludere,vel ſi concludit,contrariũ pro
bare. Si verò argumẽtum à minori deducatur,
tunc affirmatiuè tantum licet.auth.multò ma-
gis.C.de ſacroſan.eccl.Euerard.in d.centuria
in loco à minori.at in caſu noſtro non licet ita
argumentari : Ordinarius eſt minor delegato,
ordinarius ſubdelegat,ergo & delegatus . mi-
nor.n.propoſitio eſt falſa, vt res ſatis clara eſt.
29 Quarta eſt argumentatio, † Subrogatum ſa
pit naturam illius in cuius locum ſubrogatur .
l.ſi eum.§.qui iniuriarum.ff. ſi quis cautio. §.
fuerat.inſti. de act. Sed delegatus à Princi pe
loco principis ſubrogatur , cùm ergo poſsit
Princeps ſubdelegare,ergo & eius delegatus .
Reſpondet multis modis Alex. in d.l.1.nu. 90.
de offic.eius.& cum eo Valaſchus in d.l. Impe
rium.nu.215.quas tamen reſponſiones euertũt
Dec.in d.l...in fine de offi.eius. Gomeſ.in.§.
fuerat.num.14.in fine inſt.de act. Aliter ſatisfa
cit Purpur.d.l.1.num.615.dum ait, argumenta
tionem procedere dummodò differentia nul-
la ſit inter ſubrogantem & ſubrogatum, ex de
claratione Baldi & Iaſ.in l.filium.colum.2.C.
de inoffic.teſtamen.ſic etiam Bart.in l pater fi
lium.colum.pen.verſi.dices tu.ff.de inoffi.te-
ſtam.quem eſt ſecutus Rom.ſing. 225. Tu ha-
bes.& Socin.tract.fallen.reg 383.at hic magna
extat differentia inter ſubrogantem Principẽ,
& ſubrogatum delegatum,cum Princeps abſo
lutam poteſtatem , Delegatus verò limitatam
30 habeat . † Nec enim hic delegatus ſolutus eſt
ab obſeruatione ordinis iudicarij , cum illum
vt ordinarius ſeruare debeat. Bart.in l. 1. in fi.
C.vt quæ deſunt aduoc.& ſi in hoc aliter vi-
ſus ſit ſentire Bart. conſi. 14. An ius agendi.
Cremen.ſing.128. Antiqua. Confirmatur hæc
reſponſio ex eo quòd regula hæc ſubrogatorũ
non procedit , cùm in ſubrogato diuerſa eſt
qualitas ab illo ſubrogante,vt reſpondit Alex.
conſi.106.nu.17.lib.3.dum affirmat quòd & ſi
31 † arbitrator loco iudicis ſubrogetur , non ta-
men ab eius ſententia & laudo appellari , cùm
tamen à ſententia iudicis appelletur : idq; ob
diuerſam

diuerſam ſubrogati qualitatem euenire ſcri-
bit. Alexandrum eſt ſecutus Pariſius conſ. 49.
num.78.lib 3.his accedit doct.Bar.in l. ſi quis
nec cauſam,nu.3.4.ff.ſi certum peta. dum do-
32 cuit, † depoſitum non ſapere naturam mutui,
in cuius locum ſubrogatur ob diuerſam qua-
litatem.idem ſcripſit Bart.in l.1.§.hęc actio.ff.
ſi quis teſtam. liber. eſſe iuſſus fuer. Gomeſ.in
d.§.fuerat,nume.13.verſicu.Quintò limitatur,
ex c.ſuper quæſtionem.§.ſi verò, de offic.de-
lega. at in caſu noſtro ſatis conſtat de diuerſa
qualitate ſubrogati delegati,qui,cùm in cæte-
ris diuerſam admodum qualitatem à delegan-
te habeat,in eo præſertim habet,ꝙ vt ipſe iudi
cet, non vt alteri mandet poteſtatem conſecu-
tus eſt. Reſponderi etiam ſic poſſe opinor,re-
gulam † ſubrogatorum non habere locũ cùm
iure ſpeciali eſt facta ſubrogatio.ita Gomeſ.d.
§.fuerat.nu.7.8.poſt Fel.in c.cum olim. nu.5.
de maior.& obed quo loci docuit Fel. in pote
ſtate competenti Epiſcopo per viam delegatio
nis Capitulum ſuccedens loco Epiſcopi, non
habere eam poteſtatem; quia illa poteſtas erat
ex iure ſpeciali: ſic in caſu noſtro poteſtas de-
legandi cauſas meri & mixti imperij eſt indu-
cta iure ſpeciali ad fauorem Principis,& ex iu-
re ſpeciali in eius locum delegatus ſubrogatur,
non ergo illam poteſtatem obtinet. Reſponde
34 ti etiam ſic poteſt, † ſubrogatũ non ſapere ſub-
rogati naturam,cum illi naturæ aduerſatur.ſic
reſpondit Ludo.Bologn.conſi.68.in fine poſt
Baldum conſi.142.libr.2. & Comenſem conſi.
35. Stante ſtatuto Vicentiæ. Quantùm ergo
perſona priuata delegati aduerſetur naturæ
perſonæ Principis, nemo non videt; ergo il-
lius natura ſapit. Reſponderi & vltimò ſic po-
35 teſt,verum non eſſe ꝙ † ſubrogatus per omnia
ſequatur naturam illius in cuius locum ſubro-
36 gatur. hoc patet in † ſubſtituto, qui inſtituti
naturam in totum nõ ſequitur.l.1.§.hæc actio
ff.ſi quis teſta.liber eſſe.iuſſ.fue. quem ſit citat
Bal.in l.certum,col.5.verſ.item dubitatur. C.
vnde leg.& ſcribit glo.in l. certi condictio. in
princip.in verbo in omni cauſa,verſi.item & ſi
detur ſpecialis.ff.de reb.cred.ſi cer.peta.& ibi
Alex.nume.9. Iaſ.nu.30.verſic.aduerte etiam.
alios citat Tiraquell. in tract. le mort a ſaiſit
le viu.parte 2.declaratione 9.in fin.Sic in caſu
noſtro eſt dicendum,delegatum quò ad cogni
tionem, Principis naturam ſapere,non quò ad
ipſam delegationem.Quintò ergo loco adfer-
37 ri ſolet pro hac affirmatiua tex. † c.Venerabi-
lis.§. porro de offic.deleg.quo probari credi-
tur, delegatum ad cauſam reſtituendi epiſco-
pum ſpoliatum, quod ex Pontificio reſeruatis
eſſe dicitur,ſubdelegare poſſe.Verùm is tex.§.
porro,ob iuſtam cauſam ſubdelegationem cõ-
cedit, ob infirmitatem ſcilicet. ita Alcia.in c.
ꝙ ſedem,nume.82.verſi.nec obſtant. de offic.
ordina.& idem ſentit Purpur. in l.1.num.616.
verſi.Sexto allegatur.de officio eius.qui & il-
38 lud viſus eſt ſentire, & rectè, illam † epiſcopi
reſtitutionem non eſſe ex reſeruatis Pontifici.
nam ibi agebatur de reſtituendo epiſcopo ſuis
bonis,& epiſcopatui, quibus ſpoliatus fuerat,
non autem de reſtituendo epiſcopo dignitati,
qua,ſi priuatus eſſet, ſolus Põtifex reſtitueret,
vt verè declarat glo.in c. ꝙ tranſlationem, de
offic.delega.

39 Sexto adferri ſolet tex.† cap.vlt.de offi.de-
leg.ſumpto argumẽto à ſenſu contrario, dum
prohibet ſubdelegari cũ electa eſt delegati in-
duſtria,ergo aliàs poteſt.Satisfacit Alex.in d.
l.1.nume.90. & ibi idem confirmat Purpura.
num.617. quorum reſponſio mihi non placet,
cum nulla lex clara repugnet illi argumentatio
ni,vt ipſi falsò opinantur.Reſpondet etiam Va-
laſchus in d.l.imperium,num.219.verſic.18.ſed
leuis eſt hominis conſideratio. Reſpondet eti-
am Iacobus Niger in d.l.1. nume.139. verſicu.
Quintò pro iſta,de offic.eius, quę pariter non
placet. Ego verò ſoluo ſic nodum,atque intel
ligo contrariam potius probare ſententiam.
nam in d.c.vlt.§.is autem, ſcriptum eſt, cauſas
illas poſſe ſubdelegari: ego intelligo cauſas,
non meri nec mixti Imperij. poſtea in §. prę-
terquàm ſubiicit, illum delegatum ſubdelega-
re eo caſu cauſas illas non poſſe. quod intelli-
go, non quia ex verbis reſcripti eſſet perſona-
liter iniunctum,vt ipſe iudicaret, quia eo caſu
adhuc ſubdelegare poſſet: vt in d.§.is autem,
clarè dicitur. ſed illud contingit ob cauſę gra-
uitatem, ob quam dicitur electa induſtria, vt
cùm cauſa meri & mixti Imperii à Principe tẽ-
porali delegatur,vt probatur in c.is cui,de of-
fic.deleg.in 6.& infrà attingam.

Septimò in hanc ſententiam ſunt, qui ci-
40 tant † clemen.1.de hęret.qua probatur,Inqui
ſitores, à ſummo Pontifice delegatos, ad in-
quirendum de hęreſi, poſſe vices ſuas alteri
mandare, cum tamen ſint cauſę illę ex reſer-
uatis ipſi Pontifici, glo.in cap.quòd tranſlatio
nem.de offic.ordin. Reſpondent Purpur.d.l.
1.nume.618. de offic.eius Valaſch. d.l.Impe-
rium,nu.215.in fi.de iuriſd.om.iud.& Alcia.in
d.c.quòd ſedem.de offic.ord.eſſe hoc ſpeciale
in cauſa fidei. verius mihi dicendum videtur,
41 † Inquiſitores eſſe delegatos ad vniuerſita-

tem cauſarum: ita Abbas c.vlt.col.pen.de re iu di.eum ſecutus eſt Alciatus in rubr. de offi.ordinarii nume.19. non ergo mirum, ſi ſubdelegat.

. Octauò citari ſolet c.2.de offic.ordi. Reſpõdent multi & cum illis Purpur. d.l 1.num.618. verſic. Nonò . ſed non multum ſatisfaciunt.

41 † Ego verò ſic reſponderi poſſe opinor, in illo canone non dubitari, quomodò delegatus poſſit, vel nõ poſſit ſubdelegare, ſolùm ambigitur de ordinario an cum merum et mixtum habeat Imperium, illud delegare poſſit, vt dicimus, Principem poſſe, id rem ergo non confert, cũ nos de delegato ſubdelegante loquemur. ſic in ſimili reſpondet Purpur.in.d.l.1.nu.619. qui ita ſoluit, nonum argumentum, quod adducitur ex c.vlt.ne cler vel mone.in 6. Decimò adferri ſolet † c.vlt.de offi.ordi.quo probetur, abſolutionem ab excõmunicatione ob manus

43 iniectionem in clericum quæ aliàs Pontifici reſeruetur.c.ſi quis ſuadente.17.q.4.poteſt delegari: idem ergo in caſu noſtro. Verùm reſpondent aliqui ex declaratione Decii in.l.1.nume.

44 31.de offi.eius † abſolutionem quamquã aliàs Principi reſeruatam, ob conſuetudinem poſſe delegari, atque ob id vt de non reſeruatis iudicatur.c.quòd tranſlationem, verſi.& ſi quędã, de offic.ordin.hanc reſponſionem ante Deci. ſenſit Riminal.in.d.l.1.nu.1.de offic.eius.non tamen eſt vera, & eam vna ratione deſtruit Bologn.d.l.1.nu.48.cui ego addo quòd & ſi fortè hæc abſolutio ſoleat à Principe delegari, nõ tamen probatur conſueuiſſe à Principis delegato ſubdelegari.nos enim de poteſtate delegati loquimur, nõ autē de poteſtate Principis dele-

45 gantis. Reſpondet etiam is † Bologn.d.c.vlti. loqui in ordinario, qui ex ſuo officio abſoluere poteſt. quam declarationẽ prius ſenſit Dec. in.c.cæterum, de iudi.& poſt eum Purpur.d l. nu.620.& Didacus lib.3. varie.reſol.c.vlti.nu. 5.quorum declaratio non multum placet: quia illa verba ex officio, in textu relata, ita poſſunt intelligi de offi deleg .vt de officio ordi. Reſpondit etiam Velaſchus in.d.l. Imperium. nu. 219.& Purpur.d.l.1.num.620.eſſe illud fauore animæ c.1.de hæret.in 6.non diſſentit Didacus d.c.vlti.num.5.verſi.e.illud.vbi num.6.eliam declarationem ſenſit ex ſententia Ioannis Longouelii in.d.l.Imperium.num.113. quem fortè ante eos ſenſit Seueri.in.l.more. numer.19. de iurisd.omn.iudicum.

46 Vndecimò adfertur † c. ex litteris, de reſtit. in integr.cui ſatisfaciunt Velaſ. d.l. Imperium nu.219.in fine & Purp.d.l.1.nu.620.verſi, Duodecimò.ibi eſſe factã ſubdelegationẽ collegæ. Duodecimò citetur, c.cum veniſſent.de eo qui mitt.in poſ. cui tamen reſpõdent Valaſchus & & Purpur. quos iam iam citaui. Ego ſentio ibi ſolùm agi de delegatione, non autem de ſubdelegatione. Decimotertio ac vltimò argumentabatur Rimina.ex doct.Bal.in.c.1.in tit.de cap.

47 qui curiam vendi.dum docuit, † infeudatũ de caſtro cum mero & mixto imperio, alienando illud cum Principis conſenſu, merum & mixtũ Imperiũ transferre.idem cenſuit ipſe Bal. in.l. inter eos.ff.de acq.poſſ.vbi etiam Bar.idẽ Ber. in.l.1.§.cum vrbem.ff.de off Præfec.vrb.Rom. conſi.444.col.pen. Didacus lib.Pract.quæſt.c. 5.nu.x.cõſtat ergo hæc tráſferri poſſe, ſic & ſubdelegari. Reſpondet & rectè Purpur. d.l.1.nu. 621.illud procedere ob adhibitũ Principis conſenſum, qui hic nõ adhibetur. Reſpondet ſecũdò Niger.d.l.1.num.139.verſi. Sexio pro.illud cõtingere, quia cum vniuerſitate tranſit, caſtrũ enim quid vniuerſale dicitur.l.pupillus. §.territoriũ.de verb.ſig.l.1.§.in initio.de offi.Præfec.vrbis. Feli in c.Rodulphus.nu.15.de reſcr. Purp.in.d.l.1.nu.477.de offi.eius. nam multa

48 † tranſeunt cum vniuerſitate, quæ aliàs nõ tráſirent.l.1.ff.de fun. dot.l.quędam.ff.de acqui. rer.dom.d.l.1.§.in initio.& multa congeſſit ſimilia Alex.in.d.l.1.nu.77. de offi.eius. Verùm hęc reſponſio ex duobus nõ ſatisfacit: ac primò

49 quia regula d. † l quædã, non procedit in his, quæ iuriſdictionis ſunt, vt declarat Imol. poſt Butrium in cle.Paſtoralis.de re iudi.Feli.in.c. ſi quis clericũ col.vlt.verſi.Sexto, de foro com per.probat tex.in.c.2.de offi.vic.in 6.quem in hanc ſententiam citat Purpur.in.d.l.1.nu.471. de offi.eius. Secundo d.reg.l.quædam, non eſt regula generalis, ſed ſpecialis tantũ fauore hæredis, qui cenſetur idem cum teſtatore auth.de iureiur.à mor.præſt.in prin.ita declarat Ange. in.d.l.1.& ibi Purp.d.num.471.de offi.eius.cõfirmat Angeli ſententiam, quod egregiè reſpõdit Homodeus Signorel.cõſi.12.nu.e.d l.quędam, regulam non inducere, vt quæ in diſpoſitione ſinguları non tranſeunt, tranſeant in vniuerſali. quia (vt ille ait) d.l.quædam, loquitur in certis caſibus tantùm; regula ergo eſt in contrarium, vt probatur ex.l.chorus.de leg.3.& ex. l.1.poſt prin.de oſt.eius. Hinc videmus in generali ac vniuerſali bonorum alienatione, non ve

50 nire † feudum.capi.in generali, ſi de feud.fue. fue.controuer.cap.t.de cap.qui cur.vẽd. Alua. inter conſi.Bruni cõſi 121.nu.36.vbi nu. 33.refert ſpiritualia, vt omnino inalienabilia, nõ tráſire cum vniuerſali alienatione omnium bono-

rum;vt docuit Inno.in.c.ex litteris,de iure pa
tro.ſic ergo hoc caſu,quæ meri, ac mixti Impe
rii ſunt per inferiorem à Principe alienari non
poſſunt.ſic neccũ vniuerſitate tranſmitti.Qua
re rectè dicebat Puspur d.l.i. nu,473. relata in
telligi cum in vaſallo eſt poteſtas alienandi feu
dum vnà cum mero,ac mixto Imperio in eo re
ſidente,vt quia erat feudatarius perpetuus,qui
caſibus à iure permiſſis vendat. ſic etiam decla
rauit Carolus Molinæ.in conſuet.Pariſi.titu.i
§.i glo.5.nu.48.& ita ſentire videtur Didacus
d.lib pract.quæſtio.d.c.,nu.x.atque ita defen
ditur hæc vera ſententia, Delegatum Principis
nõ poſſe ſubdelegare cauſam meri ac mixti im
perii. Hæc paulo altius enucleare voluimus
quàm fortè res hæc,de qua agimus,poſtulabat;
ſed id conſulto fecimus, vt ſtudioſis quibuſdã
rem gratam faceremus.

S V M M A R I V M.

1 *Iudicem arbitrium habentem non poſſe ſine cauſa,*
aliquem ſuo loco amouere.
2 *Arbitrium conceſſum dicitur ſine alterius damno*
& iniuria.
3 *Amouere quempiam à loco,grauis eſt iniuria.*
4 *Vicarium non poſſe clericum loco amouere.*
5 *Antonini Pij modeſtia.*
6 *Officialis ex accidenti effectus inhabilis loco amo-*
ueri non debet.
7 *Amouere loco licet aliquem iuſtis de cauſis.*
8 *Officio is priuari poteſt, qui in eo deliquit.*

QVAESTIO QVINQVAGESIMA QVINTA.

QVOMODO IVDEX PRO SVO
arbitrio poſsit aliquem ſuo loco & magi-
ſtratu,officioque amouere,expla-
natum.

Quæro quinquageſimo quinto an poſ-
1 ſit hic Iudex † ex ſuo arbitrio aliquẽ
à ſuo officio ſine cauſa mouere? Et nõ
poſſe,affirmauit Paris Puteus tractat.
ſyndicatus in titu.de arbitrariis co. um.,nu.8.
poſt Roma.conſi.467. Vt clara reddatur,quod
quidem multis probatur,nam (vt iam diximus)
2 hæc † arbitrii conceſſio intelligitur,ſine alte-
rius iniuria & damno:vt docuit Bar.d.l.ambi-
3 tioſa,nume.12.ff.de decretis ab ord.facie.ſed †
amouere loco,eſt grauẽ iniuriam inferre.l.vlti.
ibi,qui dignus tali nota videbitur.ff.vbi pup.
educa deb.l.2.§.ignominiæ.ff.de iis qui nota.
4 infam.l.hæc enim.ff.de ſuſpect.tut.Hinc † vica
rius Epiſcopi,cui data eſt facultas cognoſcen-
di,& non condemnandi,non poteſt clericum
à ſuo beneficio amouere:cùm grauis cenſeatur
illa iniuria,quæ inferretur.c.2.vbi Ancha. in 3.
5 notab.de offi.vica.in 6.Hinc † Antoninus Pius
vt in illius vita Iulius Capitolinus ſcribit, ſuc-
ceſſorem viuenti bono iudici nulli dedit.
6 Extenditur procedere,etiam ſi is † officialis
inſufficiens & inhabilis factus fuiſſet,& ſi habi-
lis ab initio extitiſſet.cap.quamuis triſte.7.q.1.
quod intelligo cum Alcia. de præſumpt.reg.3.
præſum 19 in fine quando eſt officium, quod
dignitati potiusquàm exercitio datur.
7 Declaratur primò non procedere,quando †
iuſta remotionis cauſa adeſſet,vt quia is officia
lis negligens in ſuo officio fuiſſet, vt probat.l.
carceri.ff.de cuſtod. reo.l.vlt.ff.vbi pup.educ.
deb.l.ſi quos.C.de offi.Præf.Præto. Roma. d.
conſi. 467.in fine. Sicquando eſt inſufficiens
in exercitio illius officii.l.vt gradatim.§.repro
bari.ff.de mune.& hono.latè Alcia.d.præſum.
8 nu.4.&.5.vbi plura adfert exempla.ita aliter †
delinquentes in illo officio,vt probat tex.in.c.
2.in fine,& in cap.cum ad monaſterium,de ſta-
tu monac.vel quando officialis amoueretur ex
cauſa publicæ vtilitatis,quæ priuatis anteferri
ſemper debet:ita Rom.d.conſi.467.col.vlt.ex
l.quod ſemel.ff.de decretis ab ord.facien.

S V M M A R I V M.

1 *Iudicem cauſam in media diuidere non debere.*
2 *Diuidere cauſam tunc poteſt iudex cũ perplexa eſt.*
3 *interdicti vti poſsidentis cauſa dubia quomodò pro-*
nuntianda,

QVAESTIO QVINQVAGESIMA SEXTA.

DIVIDERE CASVM IN MEDIO,
& vtrique partium partem aſsignare, quan-
do iudex arbitrarius poſsit.

Quæro quinquageſimo ſexto an index
1 † iſte cõtrouerſiam ita diffinire queat,
vt rem diuidat,& dimidiam vtriq; par
tium adiudicet,iuxta l.Neſennius, de
neg.geſt.& non poſſe poſt Bal.d.l.Neſennius,
col.pen.verſi.vlti.not affirmauit Paris Puteus
tracta.ſyndicatus in titu.de arbitrariis rorum,
nu.23.verſi.ſi datum eſt,inquit,Ad. Arbitrato-
res imperitè ac perperàm agere,cum in deffi-
niendis quæſtionibus à iure deciſis eam eli-

gunt viam,vt partim vni,partim alteri aſsignēt: nam vbi certa eſt iuris determinatio, nulla ratione via facti amplectenda eſt.d.l. Neſennius.

2 Declaratur locum ſibi non vendicare,† cum iuris diſpoſitio dubia ac perplexa admodū eſſet,vt à legislatore obſeruatum aliquando fuit in l.hoc Titus.ff.de hæredi.inſtit. vbi propter repugnantiam iuris cōmunis inſtitutui admittitur, vnà cum ſubſtituto. quem locum emendauit Alcia.libr.ſ.Diſpunct.cap.2.& probat.§. vlt.inſt.de vulg.quem declarat nouo ſenſu Va

3 con.Roma.lib.6.Declara.iuris cap.240. † Sic etiam multoties in interdicto vti poſsidetis,obſeruant iudices inter duos de poſſeſsione contendentes, cum pares ſunt apud vtrunque probationes, vt tradunt quamplures in cap. licèt cauſam,de proba.latiſsimè Bocr.q.42. col.vlt. & q.239. nume.1.3. alios caſus propè infinitos conceſsit Tiraquell.Tracta. Primigen.q.17.in quarta opinione. & Neuiz.lib.6. Syluæ nuptia.nume.6.

SVMMARIVM.

1 *Iudicem ex ſuo arbitrio procedente, non poſſe bonam fidem agnoſcere, ex Putei ſententia paulò tamen infrà confutata.*

2 *Mandatum non cenſeri, ad quod compelli quis non poteſt.*

3 *Teſtator mandans ſuis creditoribus ſolui, non dicitur mandaſſe vt ei ſoluatur, qui creditum per exceptionem elidibile habet.*

4 *Naturale debitum in foro conſcientiæ deberi.*

5 *Naturale debitum in foro æquitatis, vt mercatorum ſolui debere.*

6 *Naturale debitum in foro canonico eſſe perſoluendum.*

QVAESTIO QVINQVAGESIMASEPTIMA.

BONAM FIDEM AGNOSCERE an debeat iudex,qui arbitrium in procedendo obtinet, & quando naturale debitum exigi ac perſolui debeat, explanatum.

1 QVAERO quinquageſimoſeptimo an iudex iſte poſsit† bonam fidem agnoſcere? Et non poſſe niſi obligationi coniuncta ſit, affirmauit poſt Bald.in Rubr.C.de conſtit.pecun.colu.3.verſi. Vnum enim adde,Paris Puteus Tracta.ſyndica.titulus De arbitrariis eorum,numero 19. quo loci ſubiicit ex ſuo capite, ne denarium quidem ſoluere poſſe; argumen l. ſi is cui.§. Flauius. de ſolutio. Bartol.l.1.§.hæc verba,in fine ff.ne vis fiat ei. generalis enim poteſtas data, intelligitur data in cauſis tantùm, quæ iuris neceſſitatem habent,ut eo loci Baldus cenſuit. nec

2 enim uerisimile uidetur mandatum † fuiſſe, fieri illud ad quod quis cōpelli nō poterat, vt inquit text.in d.§. Flauius, in fine.idem cēſuit

3 Bar.i l.legaui,i fi.ff.de lib. lega.ex.d.§. Flauius.quòd ſi † teſtator iubet hæredi,vt omnibus qui ab eo aliquid recipere debēt,ſatisfaciat;illi non eſſe ſatisfaciendū, qui inſtumentum elidibile per exceptionē habet, vt quia naturaliter tantùm ſibi debeatur, vel etiā quando alia exceptione debitū elidi poteſt, vt exceptione præſcriptionis.idē Bar.l.quibus diebus,§. dominus.ff. de cōd. & demō. Aret.conſ.93.nu.3. Balbus de præſcrip. prima parte pricipali. q.5. verſi. Tertiò infertur.

Contrariam opinionem aduerſus Paridem veriorem arbitror, nempe hunc iudicem poſſe recognoſcere bonam fidē, & iubere ſoluere, quod alias efficacē obligationē nō habet. nam, cum hic iudex ſolā æquitatem & rei veritatem ſpectare poſsit & ſoleat, vt iā admonui, ſequitur poſſe ea facere, ad quæ hominis cōſcientia

4 impellit. at † conſcientia impellit nos ad ſoluēdum debitū naturale,l.& ſi inutiliter.C. de fideicōm.& ibi clarè Bal. verſ. Quæro quid ſi. qui idē dicit in vltima diſpoſitione procedere, vt ſi teſtator mandet ſolui debitū, intelligi etiā de naturalibus, cum teſtator de morte cogitās & ſalute animę,velit ſolui illud,ad quod in cōſcientia ſe teneri ſentit. Bal.l. id quod pauperibus.col.4.verſ.Nonò quęritur.C.de Epiſc. & Cler.Prętereà confirmatur noſtra hęc ſententia,quia iudex iſte ſola ęquitate inſpecta procedere poteſt, ſed vbi ęquitas ſola inſpiciēda eſt,

5 ſolui debet, quod ſola † naturali obligatione debetur, vt in curia mercatorū ſolet obſeruari.ita Bar.in.l.Quintus Mutius.ff. manda.Decius.l.legem,num.8.C.de pactis. Pariſius conſil. 82. num.18. 19. lib.1. Afflictus deciſ. 399. nu.3.Iaſ.l.iuriſgentium.§ ſed cum nulla. nu. 11. ff. de pactis.Gallianla rub. de verbo.oblig. num. 205. Tiraq. Trac. de pęnis legum cauſa 51. num.140. Benue. Straccha tract de mercatura titulo de contractibus merca. num.1.2. Hinc videmus ius Pontificium, quo ſola ęquitas & veritas inſpicitur, conſtituiſſe,eſſe ſoluē-

6 dum, quod ſola † naturali obligatione debetur,

tur, cap. 1. de pactis. Rurſus, cum hic iudex arbitrium à Principe conſecutus ſit, & Principis loco ſit, vt illud poſsit quod Princeps, dicẽdum eſt poſſe cogere obſeruari pactum nudum, cũ ita ſoleat Princeps obſeruari facere. Alexan. & Iaſ. d. §. ſed cum nulla, ille col. vlt. iſte, nu. 15. & Galliaul. d. rubr. de verb. oblig. nume. 199. Defendendo tamen Baldum & Paridem, dicere poſſumus, eos loqui non in iudice, qui iudicandi arbitrium habet, ſed in officiali, qui arbitrium habet adminiſtrandi bona aliena, vt in officiali fiſci loqui videtur Baldus: nam illa ſua ampla adminiſtratio non dicitur ſe extendere vt debitum inefficax pro domino ſoluat, cum ad illud non pręſumatur factum mandatum d. §. Flauius.

SVMMARIVM.

1 *Iudicem ex ſuo arbitrio procedentem, non cogi iurare in ſuæ ſententiæ prolatione.*

2 *l. De pupillo. § qui opus. de operis noui nuntiation. declaratio.*

3 *l. Theopompus ff. de dote prælega. littera vera & intellectus.*

4 *Peritis in arte vbi aliquid eſt mandatum, ſuo iuramento referre illos debere.*

5 *l. Comparationes. C. de fide inſtr. explicatur.*

6 *Iuramenti ſpecies quæ ſit caſu l. Comparationes, C. de fide inſtr.*

QVAESTIO QVINQVAGESIMAOCTAVA.

IVSIVRANDVM IN SVI ARBITrij prolatione præſtare an debeat iudex, & aliqua iuris loca explicata.

1 QVAERO quinquageſimooctauò an iudex iſte, qui ſuo † arbitrio procedere ac cognoſcere poteſt, iurare teneatur antequàm ſuum arbitrium ſiue ſententiam proferat? Et dicendum eſt non teneri, ex ſententia Bar. in l. Theopompus, nume. 7. ff. de dote prælega. dum affirmat, eum non teneri iurare, cuius aſſertioni de eo quod ſibi videbitur, ſtandum eſt: cum arbiter is ſit, quem huic iudici noſtro æquiparari iam diximus, ex Baldo in l. ſolam, in fin. C. de teſtib. & idem cum Bartolo ſenſit Alexan. conſi. 54. nume. 2. lib. 2. ſenſit vno verbo Afflict. deciſ. 371. num. 7. ſed omnium melius & clarius Didacus Couar. lib. 1. varia. reſol. c. 13. num. 3. verſi. Tertia concluſio. quibus ſubſcribo ex illo text. auth. decernimus. C. de arbit. & in auth. de iudicibus. §. quia verò multæ. verſic. & poſteà, quo loci conſtitutionis ratio adfertur. Non ignoro tamen contrariam ſententiam probaſſe Angel. in l. de pupillo. §. qui opus, de oper. noui nunc. nec aliter ibi ſenſit Caſtren. & clarius eo loci Iaſ. nume. 4. & in conſi. 147. col. pen. verſi. confirmatur & tertiò. lib. 2. Alexan. conſil. 218. nume. 8. lib. 2. Marſi. ſing. 214. propè medium, & in l. vlti. nume. 175. C. de proba. Curt. ſen. in admonendi. nume. 383. ff. de iureiuran. Verùm horum fundamenta iure non ſuſtinentur. nam

2 is text. † l. de pupillo. §. qui opus, de oper. noui nuncia. quo adducitur in hanc ſententiam Angel. non probat, vt eo loci docuit Caſtren.

3 Non pariter confert is text. † l. Theopompus, cum aliter intelligat, & rectius, Barto. Accedit, quòd in multis bene emendatis codicibus non legitur, iuratus ſcripſit, ſed rogatus reſpõdit. Non quoque huic ſententiæ ſuffragatur quod ſcripſit Caſtren. quòd vbi aliquid peritis

4 in † arte mandatur. eos cum iuramento declarare debere. ex l. hac edictali. §. his illud. C. de ſecund. nupt. in l comparationes. C. de fid. inſtrumen. verùm hac in re Barto. aliter conſtitutiones illas intelligit. is enim in d. l. Theopompus. nume. 8. inquit. d. §. his illud, loqui in eo, qui ſumitur à partibus ex mandato iudicis, vel (quod placet magis) in electo à partibus, qui interpoſito ſacramento iudicare habet ſic clarè loquitur is tex. quem ſic intellexit & Salice. in l. ſi ſocietatem. §. arbitrorum, nume. 13. verſi. ad l. hac edictali. ff. pro ſocio. Iaſ. in repet. l. admonendi, nume. 257. & ibi Ripa, nume. 196. de iureiuran. Dec. cap. 4. nume 15. de probat. Rebuffus in l. vnica. nume 490. C. de ſen. quæ

5 pro eo quod intereſt profer. tex autem d † l. cõparationes, intellexit Bart. in d. l. Theopompus, nume. 8. loqui in electo à iudice, vt tamquàm ſimplex relator referat quid ſibi videtur. quod diuerſum quid eſt à iudice noſtro, qui poteſtatem habet diffiniẽdi totam cauſam quam ſanè differentiam ſenſit & Didacus d. c. 13. nume. 4. verſicu. Quarta conclu. qu inimmo Bar. in procem. fforum, in prin. nu. 8. intellexit

6 d. l † comparationes, loqui in iuramento probatorio, quod propriè cadit in teſte; ſicque in hoc perito in arte, qui deponit vt teſtis, quamquàm in multis à teſte differat. Alijs adducitur Iaſ. d. §. qui opus. & d. conſi. 147. verùm à caſu noſtro, quæ adferuntur, longè diſtent; & ex iam relatis dilui ſatis poſſunt.

SVMMARIVM.

1 *Citationem peremptoriam tranſmittere an debeat iudex, qui pro ſuo arbitrio in cauſa procedere poteſt.*

2 *Citatione peremptoria opus non eſſe, cùm ſummariè, & ſine ſtrepitu iudicij cauſa diffinienda eſt.*

3 *Citatione peremptoria opus eſſe, cum ſummariè ſolùm in cauſa proceditur.*

QVAESTIO QVINQVAGESIMANONA.

PEREMPTORIAM CITATIONEM non requiri neceſſariò in cauſis arbitrariis.

1 QVAERO quinquageſimononò, an ante quàm ad † diffinitiuam ſententiam deueniat iudex hic noſter citationem peremptoriam emittere teneatur? Et non teneri arbitror: nam cùm ſpretis iuris ciuilis ſolennitatibus in cauſa procedere poſſit, peremptoriam citationem emittere neceſſe nô habet; videtur etenim hic iudex quodammodò extraiudicialiter procedere, & in extraiudicialibus ſcimus illam non fore neceſſariam. cap. cum nobis, vbi Innocen. & cæteri de electio. Cur. iun. in l. ad peremptorium, nume. 9. in fin. ff. de iud. poſt Ange. ibi. Secundò hic iudex procedit in his cauſis ſummariè ſine ſtrepitu & figura iudicii, vt iam admonimus: ſed vbi

2 eo modo † proceditur, non eſt opus peremptoriè citare. cl. m. ſæpe. §. ſententiam. de verbo. ſignifi. Bald. in l. 2. colum. penul. C. vbi in rem act. Felin. in cap. conſuluit, nume. 8. de offic. de leg. Rolan. à Valle conſil. 41. nume. 3. lib. 1. Boerian repe. l. conſentaneum. nume. 118. C. quo.

3 & quan. iud. ſecus, inquiunt illi, quando † ſolùm ſummariè iudex pôt procedere. id quod præter eos ſcribit Bar. in extrauagan. ad reprimen. in verbo ſummariè, nume. 5. Tertiò credo hanc ſniam ſatis probari in l. nonnunquam. ff. de iud. quam ſic in caſu noſtro intellexit Cur. iun in d. l. ad peremptorium, nume. 6. Zabarella tamen in clemen. ſæpe. §. & quia. colum. 4. verſi. Sextò oppono. de verbo. ſignifi. ſcriptum reliquit, etiam in ſummariis his iudiciis neceſſum eſſe abſentem citare, cum ferenda ſententia eſt, tametſi non cogatur iudex in citatione exprimere illum peremptoriè citari. & aliqua ſcripſi infrà lib. 2. in caſu. 236.

SVMMARIVM.

1 *Sententiam in ſcriptis proferre iudicem non teneri, cùm arbitrium is in cauſa habet.*

2 *Arbitratorem ſine ſcriptis ſententiam proferre poſſe.*

3 *§ ſi tibi in authen de mand. Princ. declaratur.*

4 *Confeſſus debitum ſine ſcriptis condemnari poteſt.*

5 *Clem. ſæpe. de verb. ſignifi. declaratur.*

QVAESTIO SEXAGESIMA.

SENTENTIAM IN SCRIPTIS proferre an teneatur iudex, qui arbitrium procedendi habet.

1 QVAERO ſexageſimò, an iudex iſte teneatur † ſuam ſententiam in ſcriptis proferre? Et non teneri, ex facto conſultus reſpondit Ruin. conſi. 13. nume. 5. lib. 2. hæc enim iuris ſolemnitas hoc caſu remiſſa cenſetur, vt ſæpius diximus poſt Bartolum d. extrauag. ad reprim. in verbo ſine figura, in fine, qui in ſpecie hoc affirmauit. Suadetur ſecundò, quia hic iudex arbitratori æquiparatur (vt iam diximus) qui quidem

2 † arbitrator ſine ſcriptis ſententiam ferre poteſt. But. Imo. & cæteri in c. quintauallis. de iureiuran. Roma. l. 1. nume. 38. ff. de arbitris. nec à Bart. & Ruini ſententia ante eos viſus eſt diſſentire gloſſator in cap. vltimo in verbo Illuſtrium. de ſent. & re iud. in 6. & in hanc ſententiam ego pariter deſcendo, ex † text. in §. ſi tibi,

3 in authen. de man. prin. ex quo eſt deſumptus tex auth. niſi breuiores. C. de ſenten. ex breui. reci. mandat eo loci Iuſtinianus Quæſtori, vt ſola perpenſa æquitate procedat. deinde procedendi ordinem præſtituit. & inter cætera cô cedit ſine ſcriptis ſententiam ferre poſſe, tum præſertim in cauſis leuibus modicíque ponderis. cum ergo iudex hic noſter ſolam æquitatê ſpectare debeat, iure poterit ſine ſcriptis ſententiam proferre. quod & in eo cernimus,

4 † qui debitum eſt confeſſus, & in eo factum eſt præceptum de ſoluendo, vt latè poſt Rotam docuit Gemin. in cap. vlt. colum. penul. & vlt. de ſent. & re iud. in 6.

Scio tamen contrariam ſententiam probari à glo. in clemen. ſæpe. in verbo in ſcriptis, de verborum ſignific. quo loci refert Natta nonnullos eam ſecutos fuiſſe. eam quoque nouiſſimè probauit Vantius tract. nullitatum in tit. de nullitate ſenten. ex defectu proceſſus, nume

1070.

1070.præcipua ſunt fundamenta in ratione,
quam glo.illa retulit:vt in tex.d.clemen.ſæpe,
verum ratio illa eſt leuis. inquit enim,quia cõ
tingere poſſet veritatem occultari,& ob id vi-
ctorem fruſtrà contendiſſe: nam & de veritate
ſatis ſemper conſtare poterit, ſi notarius ſeu a-
ctuarius de ea rogatus ſit, eamq́; in ſcriptis ſic
redigat,vt interlocutoria redigi cõſueuit. tex.
5 autem d. † clem.ſæpe,ad rem non confert: il-
lius enim littera ſic ſe habet:in ſcriptis & pro-
ut magis ſibi placuerit, ſtans vel ſedens profe-
rat. illa ergo verba,& prout magis ſibi placue-
rit, rectè referri poſſunt ad verba illa in ſcri-
ptis & prout magis ſibi placuerit.ſuadetur de-
claratio hæc,illa ratione,quia,ſi ſolemnitas il-
la proferendi ſententiam ſedendo remittitur,
quæ tamen ſolet adhiberi, vt maturius & quie
tius omnia peragantur, fortius noſtra hæc re-
miſſa,ex illa conſtitutione dicitur. Accedit,ꝙ
in ea clemen.ſæpe, remittitur libelli oblatio in
ſcriptis,quæ tamen in cæteris neceſſaria eſt au
then. offeratur. C. de litis conteſta. nec eſt di-
cendum,verba d.clem.ſępe. (vt viſus eſt ſenti-
re,& malè Gemin.in cap.vlt.colu.4.in fi.de re
iudi.) referri ſolùm ad ſubſequentia illa verba,
ſtans, vel ſedens cum inter dictionem in ſcri-
ptis,& verba illa,& prout magis,adſit illa copu
la Et,quæ diuerſitatem oſtendit,ſentiens diuer-
ſum eſſe ſenſum.d.dictionis inſcriptis,à ſubſe-
quentibus. Confirmatur, quoniam ex ſubſe-
quentibus iudici datur optio, vt vel ſtando,
vel ſedendo, iudicet, non autem datur optio
proferendi ſententiam in ſcriptis vel non;
quia ea verborum formula vſus fuiſſet,& duos
terminos inter ſe oppoſitos appoſuiſſet, dicen
do in ſcriptis vel ſine, & prout magis ſibi pla-
cuerit. Quia reſpondeo, ſubtilem Geminiani
conſiderationem euerti poſſe:nam text.ille ve
rè eam iudici optionem contulit pronuncian-
di ſtando,vel ſedendo,ex duobus illis oppoſi-
tis,ſtans, vel ſedens, quæ alternatiua optionis
vim habet. ſi igitur verba illa,& prout magis ſi
bi placuerit,referrentur ad hęc ipſa ſubſequen
tia ſtans vel ſedens, ſuperuacanea eſſent; cum
iam conceſſam optionem ex vi alternatiuæ tri
buerent. quare is verus ſenſus eſt,vt valeat hic
iudex in ſcriptis, & prout ſibi placuerit pronũ
ciare,& ſtans,vel ſedens:ita vt in illius poteſta-
te poſitum verè hoc ſit.

S V M M A R I V M.

1 *Sententiam ſtando vel ſedendo proferre debeat iudex,qui arbitrium procedendi in cauſa habet.*

2 *Eſdram ſedendo iudicaſſe.*

3 *Sedendo animum quieſcere.*

4 *Sedendo animum prudentiorem effici.*

5 *Iudicem ad ſuæ maieſtatis decorem, ſedendo ſententiam ferre.*

Q V A E S T I O S E X A G E S I M A P R I M A.

IVDEX IS, QVI PRO SVO arbitrio iudicare poteſt, vtrum ne ſedendo,vel ſtando, ſententiam ferre queat?

1 QVAERO ſexageſimoprimò, an † iu-
dex iſte in cauſis ſuo arbitrio termi-
nandis poſsit ſtando, vel ſedendo ad
ſui libitum ſententiam ferre? iam in-
telligimus quid in cauſis ſummariis, ex ea cle-
men.ſæpe,ſtatutum fuit,in ordinariis autem ſe
dendo iudicare debet iudex.§.ſedebunt. in au
th. de iud.Bald.l.1.C.de ſenten.ex bre.reci.Ro
lan.à Valle conſi.41.nume.14. quæ ſanè ſolem
nitas à lege veteri eſt deſumpta. legitur enim li
2 bro 2. Eſdræ cap.8. † Eſdram in gradu ligneo
ſtetiſſe,quem fecerat ad loquendum.cuius au-
thoritatis meminit Guliel.Rouillius in deſcri-
ptione iuſtitiæ cap.3.nume.3. eaque ratione fa-
3 ctum id dicitur, † quoniam animo magis deli-
berato, omnibusque diligenter perpenſis ad
eam ſententiam deueniſſe oſtendit. nam,vt in-
quit Bal.in l.1.colum 2.C.de ſen.ex breui.re-
cit.cùm mouetur corpus, mouetur & animus,
nec in ſoliditate rationis permanet; at contrà,
cùm ſedet.quare cum Philoſopho dicebat Bal.
4 † ſedendo & quieſcendo animum effici pru-
dentiorem, cum ad extranea intellectum non
diſtrahat,& cum Bal.ſenſit Rol.à Valle.d. con
ſi.41.nu.15. Hinc Diuus Hieronymus ſuper Da
nielem c.7.ibi, Antiquus dierum ſedet. inquit
Hieronymus,ſedens deſcribitur, vt maturitas
ſententię approbetur. quem locum retulit Ge
min.d.c.vlt.col.6.in glo.vlt.de re iud.in 6.Ve
rùm (mea ſententia) ratio hęc ſic conſiderata
leuis eſt,malè enim ſe ſe haberet ſententia ſi ex
eo ſolo perpenſo animo diceretur prolata, ꝙ
ſedendo iudex eam protulerit,:cum vno ferè
momento proferri illa poſsit.quamobrem,cen
ſuit Baldus, quem mox retulimus,& ibi Salic.
5 2.oppo. † iudicem ad ſuę maieſtatis decorem
ſedere, ex l.quiſquis.C de poſtula & l.vlti C.
de offic. diuer. iud. & vtranque rationem ſi-
mul iunxit Sebaſt. Vantius tracta. nullitatum
tit.de nullitate ex defectu proceſſus,nume.48.
Gemin.d.c.vlt.in gl.in verbo ſedendo, de ſen

ten. & re iudic. ipſe autem ſemper intellexi ideo iudicem ſedere, vt intelligat muneris ſui eſſe, ſedatè & re omni diligentiſsimè perpenſa ſententiam ferre debere. quare antequam in ius ſe cōferat, cōſideráre hæc ipſa debet. quod autem ad maieſtatis decorem ſedeat, neceſsitatis non eſt. quo circà minus rectè ſenſit Sali. quem paulò ante retuli, ſolennitatem hanc remitti minimè poſſe, cum læuis, non videatur. ego contrà, vt re ipſa patet. rectè ergo ferri ſic ſtando, vt ſedendo poſſe, probat d. clem. ſæpe. & text. ſingularis. l. 2. §. dies. ff. quis ordo in bono. poſſ. ſerue. quem ſingularem dixit Roma. ſing. 728. An poſsit. & Vantius præcitato iam loco. eſt ergo vt dicamus, iudicem hunc non poſſe etiam ſtando iudicare. quocircà malè ſenſiſſe videtur Bal. in l. ſi fugitiui. nume. 8. C. de ſeruis fug. iudicem hunc, ſuum arbitriū ſedendo proferre debere.

SVMMARIVM.

1 *Noctis tempore ferri ſententia an poſsit.*
2 *Ratio quare noctis tempore ſententia non feratur.*
3 *Arbitratores noctis tempore laudū proferre poſſe.*
4 *Sententiam noctis tempore proferri poſſe partibus præſentibus.*
5 *Noctis tempore ſententiam proferri poſſe ſuper re tempore peritura.*

QVAESTIO SEXAGESIMASECVNDA.

SENTENTIAM TEMPORE NOctis proferri an poſſit à iudice, qui arbitrium procedendi in cauſa habet.

1 QVAERO ſexageſimoſecundò, an iudex † hic noſter tempore noctis arbitrium ſuum & ſuam ſententiam proferre poſsit? Et poſſe opinor, nam, licèt communis ſit Doctorum opinio, ſententiā noctis tempore prolatam nullam eſſe, vt communem eſſe teſtatur opi Iaſ. in l. non minorem nu. 3. & eam defendit Signo. conſi. 51. qui etiā reſpondit, ſententiam prima hora noctis latam nullam eſſe. attamen ex communi ſtylo, præſertim in curia Romana, non obſeruatur. ita ſcribit Vantius tract. nullitatum in tit. De nullitate ſent. ex defectu iuriſdictionis ordinariç. nume. 132. & in curijs Regum, Soc. trac. fallen.
2 reg. 359 fallen. 2. ea ſanè ratione, quia quòd † noctis tempore non feratur ſententia, ex honeſtate potius quadam, quàm ex neceſsitate introductum fuit ita etiam docuit Dec. in c. conſuluit. nu. 12. in fin. de off. deleg. ſi ergo ordinarius iudex non cogitur pronunciare de die, minus cogi poterit noſter hic iudex, qui arbi-
3 trium procedendi & diffiniendi habet. † Hinc videmus, arbitratores poſſe ferrè laudum tempore noctis ex poteſtate ſibi tributa. Bal. l. eos. § vlt. in fi. C. de appel. vbi etiam ait, in vim arbitrij valere, cùm illa poteſtas data nō fuit fortius procedit hæc ſententia quando ipſe iudex adeò fuiſſet negotiorum multitudine grauatus, vt de die pronunciare non potuiſſet, tunc verè poteſt noctis tempore: ita Bal. in. §. vlt. in procem. digeſtorum. Iaſ. d. l. non minorem. nu. 3. verſi. tertiò limita. Vantius loco iam citato, & Felin. in c. conſuluit. de offi. deleg. Soc. tract. fallen. reg 359. fall. 3. Valaſcus in l. imperium. nu. 259. de iuriſ. om. iud. Idem etiam for
4 tius † procederet quando ipſæ ambæ partes eſſent præſentes & non contradicerent: nam tunc, etiam probata illa communi doctorum opin. valet. ita poſt alios. Iaſ. d. l. non minorē, nu. 3. verſi. ſecundò limita. & Vantius vbi ſuprà. Soc. tract. fall. reg. 359. fall. 1. idem etiam
5 fortius † quando fertur ſententia ſuper re tempore peritura: tunc abſolutè noctis tempore ferri poteſt: ita Iaſ. d. l. non minorem, num. 3. ver. quartò limita. Soc. d. reg. 359. fall. 4.

SVMMARIVM.

1 *Iudicem contumacem expectare poſſe in ſequentem vſque diem ad ſententiæ prolationem.*
2 *Iudicem habere fauorabilem in arbitrarijs multū prodeſſe.*
3 *Sententiam de iure ciuili eſſe eadem die peremptoriæ citationis proferendam,*
4 *Fedéricum Imperatorem, extrauagantem legem Palaniȝ promulgaſſe.*

QVAESTIO SEXAGESIMATERTIA.

SENTENTIAE PROLATIONEM in diem ſequentem differre quando poſsit iudex arbitrium in cauſis habens, declaratum.

1 QVAERO ſexageſimotertiò, an † iudex iſte, qui arbitrium habet procedendi in cauſa, poſsit in ſequentem diem differre ſui arbitrij & ſententię prolationem, atque ea die ſequenti abſque alia citatione ſententiam ferre? In iudice ordina-

rio, iure Pontificio inſpecto, res eſt clara, quòd poteſt; nam hoc in eius arbitrio poſitum eſt: vt clarus extat canon. cap. conſuluit. de offic. deleg. vbi Abb. Feli. col. 1. Decius in 2. notab. clarè affirmarunt. qui quidem & illud ſcribũt,
2 ob id multùm † prodeſſe habere in his arbitrarijs iudicem fauorabilem. hanc eandem ſententiam affirmarunt Bartol. & cæteri. in §. Iulianus. l. ſi finita. ff. de damno infecto. vbi inter cęteros Ludouicus Bologninus num. 102. communem teſtatur. quibus accedunt. Afflictus in c. t. nu. 21. in fine. ex quib. cau. feud. amit. Marſi. in l. quæſtionis modum. nu. 64. de q. Curt. iun l. & poſt edictum. num. 1. in fi. ff. de iud. & Coraſius in l. ſæpe. num. 3. ff. de offic. præſidis. & ab hac opinione non diſſentit Alb. in l. properandum. §. & ſi quidem. C. de iudi.

De iure verò ciuili, maius eſt dubium. nam, & ſi magis communis opinio ſit, idẽ eſſe quod de iure canonico, vt magis cõmunem opinionem eſſe teſtatur Bologn. d. nu. 102. nihilominus ipſe poſt Alber. d. §. & ſi quidem, & poſt Ioan. Fabr. §. omnis. inſti. de verbo. obligat. & Angelum in l. cum non ab eo. C. quando prouo. non eſt neceſſ. ſcribit, iudicem non poſſe
3 differre † ſententiæ prolationem in diẽ ſequentem, ſed omnino teneri proferre ea die peremptoriæ citationis. & verè hæc Alberici & ſequacium opinio in foro ſeruatur: & ſatis probatur in l. & poſt edictum §. circumdicitur. & l. in peremptorio. de iudi. Hinc ſcriptum reliquit Angelus in d. l. cum ab eo, hodie non ob-
4 ſeruari illam † extrauagantem Federici hic Pataui j anno 1174. promulgatam. In iudice autẽ, cui datum eſt arbitrium, expreſſe opinor, etiã de iure ciuili poſſe differre: nam hæc eſt benignitas quædam, quam obſeruare honeſtũ eſt, nec alterius partis ius lædit. Relatam iuris Pontificij conſtitutionem multis modis declarant Felinus in d. c. conſuluit. col. 2. & ibi Decius in 3. notab. & Bologn. d. §. Iulianus. nu. 105. & multis ſequentib. & ex illis aliquas referam infrà lib. 2. in caſu 44.

SVMMARIVM:

1 *Sententiam quouis in loco proferre an poſſit iudex, qui procedendi arbitrium habet.*
2 *Locum iudicij negotij veritatem non imminuere.*
3 *Delegatum eligere debere tribunal, ad quod valeant partes citari.*
4 *Locus, ad quem partes citandæ ſunt, tutus eſſe debet.*

QVAESTIO SEXAGESIMAQVARTA.

QVO IN LOCO SENTENTIAM proferre poſſit iudex arbitrium in cauſa habens.

QVÆRO ſexageſimoquartò, an iu-
1 dex iſte † quocunque in loco ſuam ferre poſſit ſententiam. vel potius in loco ſuorum anteceſſorum, iuxta l. pen. in fine de iuſtit. & iure, & l. cum ſententiã C. de ſenten. & interlocu. omn. iud. dicerem ego ad libitum quouis in loco poſſe, ſi modò maieſtatis ac decoris ratio habeatur: iuxta l. ſi
2 cum dies. §. arbiter. ff. de arbitris. nec enim † ſolemnis iudiciorum locus negotij veritatem, quam ſolam hic iudex ſpectare debet, auget, vel imminuit. quare quemadmodum arbiter poteſt vbiq; locorum pronunciare, ſic iſte. qđ ſine dubio procedit in illis iudicibus delegatis à Principibus, qui tribunal ſuorum anteceſſorum non habent, & ſi habeant, deinde neceſ-
3 ſe † eſt locum vnum eligere, ad quẽ partes poſſint citari, vt ſcribit Bart. in l. ſi vt proponis. 2. C. quomodo & quando iud. & Ripa, quem ſtatim referam. ſic etiam eſt in illis ordinarijs, qui locum determinatum non habent; nam illi ſuo arbitrio locum eligere poſſunt; ita gloſ. d. l. cum ſententiam. ponit exemplum in iudicibus appellationũ Bononiæ, & ibi ſequitur Baldus.
4 Declaratur non procedere, quando † locus tutus non eſſet, vt ſcripſit Ripa. trac. peſtis. in tit. De priuilegijs iudicium, in fine. nec enim ad illum partes poſſunt ac debent citari, nec ibi ſententia proferri, ſed in loco tuto ſeſe conferre debet iudex, vt ibi etiam partes eſſe poſſint. gl. l. 1. C. de ſen. ex breui. reci. Ripa, qui ſuprà. & cum probabilem dubitationem non recipiat hęc quæſtio, non amplius immorabor.

SVMMARIVM.

1 *Iudicem habentem arbitrium in cauſa, non poſſe iniquum æquo præferre.*
2 *Iudicem teneri in ſyndicatu, ſi partes enormiter læſit.*
3 *Principem ex ordinata poteſtate non poſſe iniqua æquo præferre.*
4 *Iudicem habere debere æquitatem præ oculis.*
5 *Iudex non debet eſſe magis vni quàm alteri gratioſus.*
6 *Iudicem habentem liberum arbitrium, non poſſe iura priuatorem tollere.*

7 *Liberum arbitrium tertio nocere non debere.*
8 *Iudicem habentem arbitrium, non teneri ſi culpa egit.*
9 *Eligenti imputatur, ſi malum elegit.*
10 *Eligenti malum depoſitarium imputatur.*
11 *Eligenti imperitum Procuratorem, vel Aduocatum imputatur.*
12 *Eligenti nihil imputatur cùm ſua culpa electus in officio deliquit.*

QVAESTIO SEXAGESIMAQVINTA.

AN IVDEX ARBITRIVM HAbens iniqua æquis præferre poſſit.

QVAERO ſexageſimoquintò, an cum iudex iſte cum ſuam † profert ſententiam, iniquum æquo præferre poſſit? Et non poſſe affirmauit Bal. in tract. ſtatu. in verbo arbitrium, ver. ſtatutum, quod concedit prioribus. & ver. ſtatutum quòd in certis caſibus. idem Bald. in l. ſi quis maior. 1. no. vbi Curt. ſen. numero, 15. C. de tranſact. idem Baldus in l. ſi procurator. numero. 12. ff. de conde. inde. quem ſecutus eſt Amodeus à Caſtel. tract. ſyndicatus. nu. 142. & nu. 144. & Pſris eo. tract. in tit. de arbitrarijs eorum. nu. 1. ver. ſi Rex. Picus. l. in quartam. nu. 149. ad l. Falc. Petrus Benintend conclu. 31. num. 5. Brunus. de conſtitutionibus & ſtatutis in verbo Arbitrium. verſi. ſtatutum dans poteſtati. immo docuit ipſe Bal. in rubr. C. de pœna iud.
2 qui malè iud. † iudicem hunc teneri in ſyndicatu, ſi enormiter aliquem lædat. idem cũ Bal. & cæteris ſenſit Dec. conſil. 651. numer. 11. & in hanc ſententiam adducuntur, ex l. ſi pater, de priuileg. cred. & l. creditor. § vlt. ff. mand. Ac-
3 cedit illa ratio, quia non licet † Principi ex ordinata poteſtate liberum hoc arbitrium, vt iniqua æquis præferantur, & ius alterius auferatur concedere, ex l. 1. & 2. C. ſi contra ius vel vtil. publ. & in l. 2. § meritò. ff. ne quid in loco publ. non enim iudex noſter ratione liberi huius arbitrij poteſt ius alterius lædere. Paris Puteus, qui ſuprà. & Bal. in l. cum anteà. C. de recep arb. & ex glo. in c. ſæpe, de verb ſign. & cõfert. l. impuberi. ff de adminiſt. tut. & l. 1. & l. in fraudem. ff. de milit. teſtam. Hinc cenſuit eo loci Pars nu. 11. poſt Inno. in c. cum æterni. de
4 re iud. in 6. † Iudicem hunc, cui laxiores habenæ conceſſe dicuntur, æquitatem præ oculis habere debere: iuxta l. quod ſi Epheſ. ff. de eo quod certo loco. quare cauere debet, ne
5 † gratioſius nimis ſit vni quàm alteri. c. conſuluit. de offi. deleg. quamquàm optimũ ſit habere in arbitrariis iudicem fauorabilem, vt poſt Ang. & Imo. in l. 1. § ſtipulationum. de præto. ſtip. ſcripſit Cur. ſen. in tract. ſequeſtrationum in fine. & Dec. in d. c. conſuluit. 2. no. de offic. deleg. Hinc intelligimus, Butrium in cle. 1. vt
6 lite pen. malè docuiſſe, † iudicem hunc habentem liberam poteſtatem poſſe tollere iura priuatorum, & contra tertium ſtatuere. quod falſum omninò eſt, vt fuſiùs ſtatim ſubijciam. quę ſanè receptiſſima opinio, ſi vera eſt eo caſu cũ liberum arbitrium eſt conceſſum, fortius cum regulatum permittitur.
7 Extenditur, vt eo caſu fortius procedat † quando contra tertium eſſet datum liberũ arbitrium. nam tunc nedum is iudex, quę iniqua ſunt, facere non poteſt, immo contra tertium illum, liberum illud arbitrium nihil operatur, ſed ſemper intelligitur conceſſum arbitrium viri boni, vt latè dixi ſuprà. q. 6. in fi.

Declaratur nõ procedere, quando is iudex ſic non per dolum, ſed ſolùm culpa pronúcia-
8 ret, nam hic † iudex dolo carere omninò debet, vt latè diximus ſuprà q. 8. ſi tamen per culpam iniqua æquis præferat, non tenetur, iureq́; illud ſuſtinetur: hoc enim caſu culpa dolo non æquiparatur. ſic Alex. conſi. 65. nu. 8. l. b. 1. Naita clem. ſæpe. § non ſic tamen, collum. 19. in fi. de verb. ſig. Soc in l. cum filiusfam. nu. 1. de verb. oblig. ea ratione adducuntur omnes, quia vbi dolus exigitur, bi lata culpa dolo nõ æquiparatur. l. 1. §. ſi quis ideo. ff ne vis fiat ei. l. 2. §. actionum ff. vi bo. rap. Bart. l. quod Nerua. nu. 20. ff. depoſiti. adfert & rationem illam
9 Soc. quia eſt quod † imputetur eligenti culpoſum & virum minus diligentem. Verum animaduerti aliquando contrarium ſenſiſſe Ang. in l. in venditione. §. ſi quis fructus, in fi. ff. de bo. auth. iu. poſ. qui illo text. nititur, cum contrarium potius probet. immo ipſemet Ang. in l. 1. de mil. teſ. cenſuit de dolo teneri, nullum autem verbum de culpa. Ang. tamen ſententia ex eo videtur defendi, quia regula eſt, quòd lata culpa dolo æquiparatur: vt latè apud Bar. d. l. quod Nerua. nu. 20. exceptis aliquibus caſibus, vbi caſuum reperitur, ꝗ ex ſolo dolo quis teneatur; inter quos hic noſter enumeratus non intelligitur; & qui aliter ſenſit probare id habet, iuxta doctr. Bar. in l. 1. nu. 2. ff. ſi quis in ius voc. non ierit. Dec. l. 1. nu 5 ff. de reg. iu. Nec Socini ratio multùm vrget, quia & ſi adſcribendum illis ſit, qui virum minus probum eligerunt, iuxta glo. §. prætereà. inſtit. qui. mo.

10 re.contrah.obl.vbi † imputatur eligenti malũ
depoſitarium,quemadmodum & ſic in eligen
te negligentem ſocium.§.vlt.inſt. de ſocie. ſic
11 in eo † qui in procuratorem minorem eligit,
qui ſi lędatur,reſtitui poterit.l.cum mandato,
in fi.ff.de procu.ſic in elig ente imperitum Ad
uocatum gl.in l.vtiq;.de rei ven.quæ idem af-
firmat in eligente imperitum medicum . ſic in
eligente Canonicum in dignum. Bar.l. ſi pa-
tronus.de cõſi.tut.alia ſunt ſimilia apud Barr.
l.ſi is cum quo.ff.vt in poſſ.leg.in l. pen, ff.de
iure do.l.1.§.quæſitum, de ſepa.l. nam & ſer-
uus §.vlt de neg.geſt.l.eum qui.§.vl.& l.ſeq.
ff commod.l.1.ff.ſi men.fal.mo.dix.Iaſo.§ in
in bonæ fidei nu.45 inſt.de act.Craue cõſi.97.
Verumtamen (vt dixi) non vrget, quoniam
12 is qui † per culpam aliquid egit,fefelliſſe dici
tur ſua opinione eligentem,qui non credidit
illum debuiſſe verſari,nec in dolo vero,nec in
præſumpto,& itá lata culpa: quare eligenti ni
hil eſt imputandum,iuxta tex. l. argentum. ff.
commo.& docuit Bart.in l. ſi vt certo. §. ſi de
me.ff.commo.D.c l contractus,numer.30. de
reg.iur.Pariſius conſi.156.num.23.lib 4 Acce-
dit,ꝙ ratio Socini ſolùm in eo iudice, & viro
bono procedit,qui à partibus electus eſt,nõ in
dato à lege,vel à Principe.quare cogitãdũ eſt.

S V M M A R I V M.

1 *Sententiam intimare an debeat iudex,qui arbitriũ procedendi in cauſa habet .*

2 *Arbitros intimare debere partibus cõpromiſſi prorogationem .*

3 *Intimatione opus non eſſe cùm pars notitiam ſententiæ contra ſe latæ habuit .*

4 *Denunciationem fieri adhoc, vt denunciatus certior reddatur .*

QVAESTIO SEXAGESIMASEXTA.

SENTENTIAM INTIMARE NEceſſe an habeat is iudex,qui ſuo arbitrio in cauſa procedere poteſt.

QVAERO ſexageſimoſextò, an iudex
1 iſte neceſſe habeat † latam à ſe ſentẽ-
tiam partibus denuntiare vel intima
re? & habere neceſſe affirmauit Nat
ta in clem.ſæpe.§.non ſic tamen.coll. 33. verſi.
quartum eſt notandum.de ver.ſig.Fel.in c. 1.
nu.52.ver.Tertiò no.quòd de conſt. poſt glo.
l.2.C.decur.lib.10.& poſt Bal ĩ l.1.col.vlt.ver
ſi.quęro an.C.de ſenten.ex breui.recitan.qui
2 docuit, quòd & ſi † arbitris data ſit poteſtas
prorogandi compromiſſum abſente parte, in-
telligi dummodò prorogatio partibus intime
tur,& ſcribit Oria.in tra . de arbitris in verbo
prorogatio.Decius cõſi.632.nu.14. Ruin. cõſi.
130.nu.12.lib.5.Pariſius conſil.43.nu. 8. lib. 1.
Declaratur non procedere quando pars cõ
3 tra † qam lata fuit ſententia,habuit illius prola
tionis ſcientiam tunc non eſt neceſſaria denũ-
ciatio,quæ nõ eſt de eſſentia ſententiæ.qui. n.
hoc dicere vult,probare debet. ita Dy.in c.eũ
qui certus,in fine de reg. iuris in 6. & clarius
Soci.iun.conſi.120.nu.16,lib.3. & cum Dyno
ſenſit & Alexan.conſi.24.num.6. lib. 4. affir-
4 mant enim omnes in dubio † denunciationẽ
requiri adhoc vt quis certior reddatur.quam-
obrem neceſſaria illa non eſt, cùm is alia via
certus eſt.d.c.eum qui certus.& probat.l.1. in
fin.ff.de act.emp.Ripa in c.cum M Ferrarẽ
ſis.num.166.de conſtit. Tiraqu.tract.de retra-
ctu conſang.§ 36.glo.2 num.30.qui declarat,
tunc demum illum habere alicuius rei ſcien-
tiam,cum ſubſtantiam,qualitates ac omnes cir
cumſtantias cognouit; ex glo.c.concertatio-
ni,in verbo ſciuerit,de appella.in 6.quam no-
tabilem admodum poſt infinitos propè à ſe re
latos,ſcribit.quibus addo Albam con.18. n.7.

S V M M A R I V M.

1 *Sententia nulliter lata an iterum proferri poßit .*

2 *Iudicem ordinarium iterum iudicare poſſe,ſi ſemel & nulliter iudicauit .*

3 *L.ſi Præſes.C. quomodo & quando iudex. declaratur .*

4 *Sententia lata contra adultum curatore carentem valere , & ſi reſtitutio in integrum concedatur .*

5 *Sententiam latam ſuper deſertione appellationis vim diffinitiuæ habere .*

6 *Ordinarius ex prorogata iuriſdictione iterum poſſe iudicare,cùm nulliter iam iudicauit .*

7 *Iuriſdictionem ordinariam à partibus prorogatã, ſuam naturam non mutare .*

8 *Recurſus ſuperioris,vt ſuper nullitate pronunciet, nunquàm ſublatus dicitur .*

9 *L.Carmelia Pia ff.de iure patro.declaratur .*

10 *L.1.§.1 ff. quæ ſenten. ſine appellatio. reſcindan. explicatur .*

11 *L.abſentem C.de accuſ.exponitur .*

12 *L.de accuſatoribus C de accuſ. interpretatur .*

13 *Appellationem & nullitatem , integram cauſam ad ſuperiorem deferre .*

14 *Recurſum ad ſuperiorem non impediri.*

15 *Iudex ordinarius qui per ſordes nulliter iudicare voluit,iterum non iudicat .*

16 Superior

16 *Superior adeundus eſt cum ex nouis actis ſententia eſt reformanda.*
17 *Inſtantia perempta iudex deſinit eſſe iudex.*
18 *Ordinarius ſolus iudicat inſtantia renouata, cum antiqua acta ſunt.*
19 *Litem captam coronam ordinario probare debet, qui ſuperioris iuriſdictionem impedire vult.*
20 *Sententia nulla ope exceptionis, qui ſemel iudicauit, iterum iudicat.*
21 *Delegatus qui ſemel iudicauit, amplius non iudicat.*
22 *L. Iudex poſteaquam. de re iudic declaratur nouo ſenſu.*
23 *Iudicis appellatione in dubio ordinarius venit.*
24 *Dictio bene, idem quòd dictio rectè ſignificat, & de earum effectu.*
25 *Corrigere, eſſe emendare.*
26 *Delegatum ſuam ſententiam declarare non poſſe.*
27 *Delegatum iterum iudicare, ſi non ſeruata forma ſemel iudicauit.*
28 *Delegatum Principis iterum iudicare, ſi ſemel nulliter iudicauit.*
29 *L. ſi vt proponis. C quomodo & quando iudex. declaratur.*
30 *Cauſa ſemel ingreſſa conciſtorium Principis ab inferiore non cognoſcitur.*
31 *Delegatum ad vniuerſitatem cauſarum iterum iudicare, & ſi ſemel ſed nulliter iudicauit.*
32 *Delegatus qui errore iudicauit, iterum poteſt iudicare.*
33 *Iudicans ſemel in extraiudicialibus iterum iudicare poteſt.*

QVAESTIO SEXAAGESIMASEPTIMA.

QVOMODO AC QVANDO ordinarius, vel delegatus arbitrium habens poſsit iterum iudicare, ſi ſemel iudicauit, ſed nulliter.

QVAERO ſexageſimoſeptimò, an indi
1 ci huic, qui ſemel, ſed † nulliter ſenten
tiam tulit, iterum eam proferre liceat?
In hac per difficili quæſtione tot fue-
runt ſententiæ quot capita, vt inquit Cyn. in
l. vlt. q. 7. C. de contrahen. empt. vt rem ex or-
dine ac clarè abſoluam, duos caſus conſtituo,
ſed duo capita propono. Primum in iudice or
dinario, ſecundum in delegato.

Primum ergo caput propoſitæ quæſtionis
ſic abſoluitur, conſtituendo regulam affirma-
2 tiuam. † Ordinarium iterum iudicare poſſe, ſi
ſententia quam primùm protulit, nulla ſit. ſic
regulam affirmatiuam propoſuit glo l. Iudex
poſteaquàm de re iudi. vbi Barto. & poſt eum
Alexan. nume. 20. ſic glo. in l. ſi vt proponis, la
2. C. quomodo & quando iudex. Alexan. rub.
ff. de officio eius, nume. 5. Riminal. conſil. 142.
nume. 1. lib. 4. Felin. in cap. qualiter & quando,
il 2. nume. 37. de accuſa. Vantius tracta. nullita-
tum in tit. Coram quo nullitas propo poſſ. nu
me 9. & in titu. de nullitate ſententiæ ex defe-
ctu iuriſd. ord. nume. 114. verſi. fallit in ordina-
rio. Tiraquel. in l. boues. §. hoc ſermone, pri-
ma limita. nume. 40. de verbo. ſignifi. & ſi per-
plexè aliquantulum ſit locutus. ſolet enim ad-
ferri tex. l. 1. in fin. C. de ſentent. & interlocut.
omn. iud. quem verè arbitror loqui in ordina-
rio, cui nouus iudex ſucceſſor aduenit, cùm is
primus elapſo magiſtratus tẽpore eo foret fun-
3 ctus. ſic tex in † l. ſi præſes quaſi deſertam. C.
quomodo & quando iud. qui fortè ea ratione
non probat, quòd non loquatur in ſententia
nulla, ſed valida, ope tamen reſtitutionis in in-
4 tegrum reſcindenda, † cum lata eſſet contra
adultos curatore carentes, iuxta l. ſi curato-
rem, in fin. C. de in integrum reſtitut. mino. ni
ſi is tex. intelligatur in iudiciis, in quibus lata
ſententia contra minorem ſine curatore eſt
nulla; vt ſcribunt doctores in l. pen. C. ſi ad-
uerſus rem iud. & poſt Guid. Papæ. q. 494 Sen
tentia, ſcripſit Vantius tract. nullitatum in tit.
de nullitate ſentententiæ ex defecto mand. cõ
paren. nume. 33. & ille tex. loqu tur quidem in
5 † ſententia lata ſuper deſertione appellatio-
nis, quæ & ſi interlocutoriæ nomen habeat, vt
docuit Butrius in c. ſua nobis, de appella. atta-
men, cùm vim diffinitiuæ habeat vt diffinitiua
conſideratur. ſic Bald. in d. l. ſi Præſes. Aretin.
conſi. 106. nume. 6. Barb. conſi. 31. colum. 2. lib.
3. qui in noſtris his terminis reſpondit citando
Baldum in d. l. ſi Præſes. hoc idem ſatis proba-
tur in l. ſi accuſatoribus. C. de accuſa. Huic ta-
men ſententiæ aduerſari videtur text. l. iudex
poſteaquàm, ff. de re iudicata. iuxta Bart. intel-
lectum ibi, qui eum in ordinario loqui opina-
tur. Verùm infrà in ſecundo capite huius pro-
poſitæ quæſtionis nodum diſſoluemus, textũq;
illum interpretabimur.

Extenditur primùm hoc caput, vt locum
6 etiam habeat eo caſu, cum ordinarii † huius
iudicis iuriſdictio prorogata fuiſſet; nam &
tunc lata ſententia nulla, durat iuriſdictio. ita
cenſuit Guid. Papę. q. 462. Vtrnm, qui teſtatur
in ſacro illo Burdegalenſi Conſilio ſic quan-
doque fuiſſe obſeruatum. ita & in Neapolita-
no teſtatur Antonius Capicius deciſio. 1. nu-
me. 26.

me.26.& tradit Vantius d.tract. nullitatum in titu. Coram quo nullitas proponi poſſ nu.9. in fin. adducuntur in hanc ſententiam omnes authoritate Pauli Caſtren.in l.1.C.de iudiciis,
7 dum dicunt, † iuriſdictionem ordinariam à contendentibus propagatam, propriam ſubſtã tiam non mutare; quod ea ratione confirmatur,quia prorogatio actum nouum non conſtituit.ſed veterem extendit. Dec.in l.lecta.nume.13.ff.ſi cer.pet.& conſi.497.nu.1.2. Socin. iun.conſi.75.nu.28.lib.5.Marſi.ſingu.300. Boer.q.284.nume.10.11. immo cenſetur idemmet actus primus, vt latè ſcripſit Tiraquellus in tract. De retractu conuentionali.§.1.glo.7.numero 36.

Declaratur primò hæc regula & hoc caput
8 vt ſublata minimè cenſeatur partibus† facultas adeũdi iudicem ſuperiorem,qui nullitatis cauſam diffiniat;iuxta tex.l.abſentem.C. de accu. quam multipliciter intelligunt interpretes noſtri,ſed crebrius recipiũt diſtinctionem, quam attulit Bar.in d.l.iudex poſteaquàm,vbi Alex. nu.20.21.de re iud. idem Bar.in l.ſi expreſſim nume.14.de appella. Fel.in c.per tuas,in fin.de ſenten.excommu. Vantius d.tractatu nullitatum in tit.coram quo null.propo.poſſ.num.8. diſtinguit enim ſic Bar.aut petit quis vt ſolùm pronunciet iudex ſententiam nullam,tunc ſuperior adiri etiam poterit, vt principaliter ſuper nullitate pronunciet, & in conſequentiam ſuper cauſa principali.quo in caſu,Iacobi Bu-
9 triga.ſententia procedit, ex l.Carmelia pia.ff. de iure patro.& in l.quædam mulier.ff.fam.erciſ. Verum aliquando animaduerti id non contingere in præcitatis iuribus ex cauſa ſolius nullitatis, ſed ob appellationem principaliter interpoſitam, ob quam ad ſuperiorem totum deuolutum eſt, cauſa vero nullitatis incidenter propoſita fuit,vt iura illa ſic viſus eſt intelligere Iac. de Arena, quem retulit Barto.in d. l.ſi expreſſim,num.4.& clarius Alex.conſi 59. nume.9.lib.4.Decius conſi.275.nume.6.Vantius tract.nullitatum tit.quot & quibus modis nullitas propo. poſſ.nume.19. Non pariter ad
10 rem † confert.l.1.§.1.ff.quæ ſent.ſine appella. reſcind.cum non aperiat text.ille, quis iudex, ille ſit, qui ſuper ea nullitate ex illo calculi errore,vel ex cauſa illa expreſſa contra iuris conſtitutionem prouenienti pronunciat. niſi dicatur ad rem conferre in illis verbis, ſed & ſi huius quæſtionis iudex. ubi glo.& Felin.d.c.per tuas,in fine. verùm,nec ibi habetur differentia quomodò ſit petitum confirmari principaliter vel incidenter. Non quoque multùm ſuffraga-
11 tur † tex.l.abſentem, cum eam in ſe rationem habeat, ꝙ de iniuria & iniquitate quadam aduerſus iudicem illum conſtabat. cõſtituit enim text. fundamentum in illata illa iniuria,nec illo in caſu,vt docuit Barto recurrit condemnatus ille ad Præfectum prætorio vt ſententiam illam nouo more & contra ius conſtitutionis prolatam annullet,& in conſequentiam ſentẽtiam reformãdo ſuper negotio principali pronuntiaret:quoniam diuinare eſt, ꝙ priore loco & ſolùm quodammodo petitum ſit ſententiam annullari,vel principaliter reformari.concedo ꝙ in ordine iudicii antequam ſentẽtiam, vt nullam iudex reformet, eſſe nullam cognoſcere debeat tamquàm de actu primo,ſed quo modo vno vel altero modo petitum illud ſit, diuinare eſt. iure ergo non probatur primum hoc membrum diſtinctionis Bartoli. quamobrem idem Barto.in d.l.ſi vt proponis. & Alexand. dicta l. iudex poſteaquam, numero 20. ſimpliciter ſunt locuti, nulla adhibita diſtinctione.

Secundum autem membrum diſtinctionis illud eſt, aut petitur principaliter iterum pronũciari in cauſa,ſuper qua nulliter eſt pronunciatum,& in conſequentiam iam latam ſentẽtiam annullari; tunc inquit Bar. ordinarius conueniendus eſt,qui iam priore loco ſententiam tulit.ſic intelligit d.l.de accuſatoribus.C. de accuſ.& l.1.C.de ſenten.& interloc.omn.iud. ac etiam l.ſi præſes.C.quomodo & quãdo iudex.
12 Verùm is tex.†l.de accuſatoribus,abſolutè loquitur,ꝙ cauſa illa tractabitur coram illo iudice: nec diſtinguit an de nullitate agatur.eodẽ modo loquuntur duæ illæ conſtitutiones.d.l. 1.& l.ſi præſes, ſtatim relatæ. qua ratione fit vt Bar. diſtinctio defendi iure non poſſit.quæ ſane diſtinctio priore loco à Iacobo de Are.fuit conſiderata,vt ipſemet Bar.in d.l.ſi vt proponis,num.3.dum ea reiecta,ſe in hoc parum cõſtantem oſtendit,& abſolutè affirmat,ſuperiorem adeundum eſſet vt ſententiam nullam dicat,& iterum in cauſa pronũciet. Ex quo dein
13 de ſubdit ꝙ quemadmodum† appellatio integram cauſam ad iudicem ad quem deuoluit, ſic & nullitatem ad ſuperiorẽ. quod poſt alios affirmauit Craue.conſi.270.col.pen.verſi. venio nunc. hanc ego ſententiam veriorem credo,cum nunquàm ſuperioris authoritas excluſa,immo ſemper excepta cenſeatur,iuxta l.vlt.
14 ff.qui ſatiſd.cog.† Rurſus nunquàm recurſus ad ſuperiorem impeditur.authen.quæ ſupplicatio.C. ſi contra ius vel vtil. publ. & infrà attingemus in quæſtione ſeptuageſima eſt igitur

in

in facultate partis quem velit adire.
Hæc tamen ſententia intelligitur,vt fortius
eo caſu procedat ac locum ſibi vendicet, quan
15 do † iudex is ordinarius & primus per ſordes
(vt noſtri dicũt) id eſt per iniuriam iudicauit.
tunc,qui de nullitate conqueritur, nulla rõne
cõpelli poteſt, vt ordinariũ ipſum iterũ adeat.
ſic intelligũt omnes textum.l.abſentem.C. de
accuſa.vt retulit Bart.in d.l.ſi vt proponis.nu.
3.Feli.in d.c.per tuas.num.8.de ſenten.excom
mu.& latè ſcripſit Vantius in tract.nullitatum
titulo Corã quo nullitas proponi poſsit.nu.11.
qui multis relatis eam attulit rationem,quia or
dinarius iſte non debet eſſe ſuæ iniquitatis ac
turpitudinis cognitor.iuxta l.eos.in princ.C.
de appella.& in d.c.per tuas,de ſent.excõmu.
cum cæteris relatis à Vantio, quia ſuprà nu.6.
Hæc quoque declaratio ſecundo loco intelli-
gitur, vt fortius eo in caſu procedat,quãdo a-
16 gitur de reformanda† ſententia nulla ex nouis
actis(cùm ex antiquis reformari minimè poſſe
ſcimus) adiri enĩ tũc ſuperior omninò debet.
Eſt exẽplum,ſecundũ interpretes noſtros,quã
do inſtantia cauſa eſt perempta,ſic Sali. in d.l.
ſi accuſatoribus,in fi.intelligit.d.l. abſentẽ. vt
retulit Alex.d.l.iudex poſteaquàm.nu.21. pro
pè finẽ. Verùm diuinare eſt,quoniã ſuperior il
le reformabit quidem ſentẽtiam,ſed ex quibus
actis id pręſtet,ibi non aperitur. Alia tamen ra
tione hanc ipſam declarationem veram credo;
17 cùm enim ſententia ſit nulla ex † inſtantia iam
perempta, is iudex nõ dicitur amplius iudex:
ſic in terminis reſpondit Baldus conſ.298. Pręmittendum eſt ad euidentiam,in fi.lib.3.quem
ſecutus eſt Craue.conſ.270.col.vlt.inquit enĩ
Baldus (& rectè mea ſententia) ordinariũ hunc
hoc in caſu ſententiã illam confirmare nõ poſſe; ſolus ergo ſuperior eam confirmabit.quod
& latè probauit Vantius tract.nullitatũ in titu
lo de nullitate ſententiæ ex defectu iuriſdictio
nis ordinariæ.nume. 115. Si verò agitur de fe-
renda ſentẽtia ex antiquis illis actis in noua in
18 ſtantia cõceſſa, † tunc ſolus ordinarius poteſt,
cum iam coram eo iudicium cæptum ſit, vt do
cuit Bal. in auth.ſed nouo iure.C.de ſer.fug.
& retulit Corſetus in ſingulari in verbo iudi-
ciũ,incip.Regula,verſi.Sextò adduco tibi Bal
dũ. quo loco Corſetus octo adfert declaratio-
nes ad l.vbi cæptum.eandẽ declarationẽ Baldi
attulit Soc.ſen. conſi.274. col.vlt.lib.2.habet
19 quoque hic qui cupit † ſuperiorem impedire,
ne cognoſcat coram ordinario litem iã fuiſſe
cæptam oſtendere. ſic.d.l. vbi cæptũ, declarat
Afflictus deciſi.354.num.3.4.cætera ſilentio in
uoluam,quæ legi poſſunt apud Socin.ſen. cõſ.
54. colum.4.lib.3. Iaſo.conſilio 9.nume.3.cõſi.
12.num.3.lib.1.
20 Declaratur ſecundò,vt non procedat,†quã
do non ipſo iure , ſed ſolùm ope exceptionis
ſententia eſt nulla.ſic Bal.l.vlt.col.1.q.4.C. de
contrahen.emp.latè Tiraquel.d.§. hoc ſermo
ne.limitatione.1.num.55.
21 Secũdum quæſtionis propoſitæ caput illud
eſt in† delegato,qui quamprimùm iudicauit ſi-
ue nulliter ſiue rectè & ſolẽniter munere ſuo
functus eſt,nec iterum cognoſcere poterit:ſic
glo.vlt.l.ſi vt proponis.C.quomodo & quan.
iudex,& ibi Bart. Inno.in cap.in literis,vbi cæ
teri omnes,de offi. delega. Alex in d.l.iudex
poſteaquàm.num.12. de re iud. Ruin.conſ.142.
nu 1.lib.4. Vantius d.trac.nullitatum in titulo
corã quo nullitas proponi poſſit.nu.14.Tiraq.
d.l.boues.§.hoc ſermone.limit.1.num.40.latè
Boer.q.6.& Bello.lib.3. ſupputa. iuris cap.18.
nu 1.quorum ſententia ſatis probatur in d.l.ſi
22 vt proponis.ſolet etiam adferri is tex.l. iudex
poſteaquàm. verùm non leuis eſt diuinatio in-
telligere in delegato cùm ne verbũ quidem in
eo de delegatione habeatur . quare in ordina-
rio eã intelligere viſus eſt ibi Bar. num. 3. quẽ
23 ſenſum ſuadent verba ipſa,quæ† de iudice ſim
pliciter ſunt,& ideo in ordinario tamquàm de
potentiori ſignificatu intelligi debet. iuxta ce
lebre reſponſum Federici Senen.cõſi.205.quẽ
ſecutus eſt Coraſius lib.3.miſcell.iuris cap.19
nu.3.quibus addo Deciũ in l.1.§ qui mandatã.
nu.5.de officio eius. Verùm eſt animaduerten-
dum,quòd ſi intelligeremus d. l. iudex poſtea-
quàm,loqui in ordinario,mirũ in modũ aduer
ſaretur concluſioni iã in primo mẽbro firma-
tæ.quare ſic ego intelligo, vt verè nõ loquatur
de ſententia nulliter lata , ſed de ſententia vel
æqua,vel iniqua,hoc eſt contra ius partis . hoc
ipſius iureconſulti verba oſtendunt, dũ his ſic
24 ait: Siue bene malè functus officio eſt.†dictio
bene eiuſdem ſignificationis eſſe ſcimus ac di-
ctio rectè, vt docuit Baldus in l.eos.colum. 2.
verſ.c. & nota quòd aduerbiũ bene. C. de ap-
pella.quẽ eſt ſecutus Iaſ.in l. lecta.num.16.ff.ſi
cert.pet.& in l.iuſtè poſſidet.num.8.ff. de ac-
quir.poſſeſſ.ſed dictio rectè, non ſolẽnitatem,
ſed ius partis oſtendit.ita glo.in.l. nõ putauit.
§.non quęuis.ff.de bon.poſſ.contra tabulas l.
2.ff.de inofficioſo teſtamen.cùm ergo is tex.l.
iudex,dicat malè,intelligitur non nulliter,ſed
contra ius partis latã fuiſſe ſententiã: nõ imme
ritò ergo ſi is ordinarius nõ eſt amplius iudex,
quia cã per appellationẽ deuolutur ad ſuperio
rem.

rē.d.l.eos in ptin.C. de appella.perpendo etiā texr.d.l.index,in illis verbis: amplius corrige-
25 re ſuam ſentenriam non poſſit.eſt† enim corri gere,idē quod emendare;at emēdare nil aliud eſſe ſcimus quàm actum in ſe validū in aliqua patte reficere, ſubſtantia ipſa permanente: & utrunq; poſt Bar. docuit Dec. in l.edita. nu.19. 20. C. de eden. dū ergo inquit corrigere non poſſit,præſupponit actū ſui natura validū,quare re ipſa intelligimus ad rē text. hunc nō conſerre,& ſi alijs iuribus concluſio probetur.
26 Extenditur,vt procedat etiam† quo ad ſolā ſententiæ declarationem,quam delegatus ipſe non poteſt,ſed ipſe ſolus delegans ex verbis tamen delegati, vt tradūt interpretes in c.ex parte,il 3.de verbor.ſignifi.& clarè Alci. reſpoſo 439.in fi. qui ita reſpondit in Senatoribus Mediolanenſibus, qui quò ad cauſas ſibi cōmiſſas delegati dicuntur.
27 Declaratur primò nō procedere in† delegato,qui non obſeruata delegationis forma ſententiā tulit.is etenim iudicare iterum poteſt, cū data iuriſdictio conſumpta non fuerit. c. cùm dilecta, de reſcriptis. vt pariter in arbitrio dicitur l.quid tamē,in princip.ff.de recep arbitris omnes in cap.in literis, de officio deleg. Riminal in rub.ff.de officio eius.num.5. late Tiraquel.d.§.hoc ſermone,limitatione.1.nu.51.Capella Toloſa.q.38.Alex.d.l.iudex poſteaquàm, nu.14.de re iudica. Vantius qui ſuprà,Ruinus conſi.142 nu.1.lib.4.
28 Declaratur ſecundò non procedere in† delegato Principis,qui ſi nulliter cognouit,exēplo ordinarij iterū cognoſcere poterit. hanc ſententiam probauit Ang. in d.l.iudex poſtea quàm de re iud.quem ſecuti ſunt alij plures,vt Decius in d.c.in literis.nu.5. de offic. de leg. Bello.lib.3.ſuppur.iuris cap.18. & hanc eſſe æquam ac maiori quadā benignitate fulciri aſſirmauit Boer d.q.6.nu.6.quo loci reſtatur,eā in ſacro illo Burdegalenſi Conſilio obſeruatā fuiſſe.ea ratione adducuntur, quia ordinario hic delegatus æquiparatur,cū ſubdelegare poſſit,vt ordinarius ipſe poteſt.c.paſtoralis,de offic deleg.quin fortius dicitur in cauſa ſibi delegata ordinario maior.cap.ſanè,il 2.de offi. deleg.ſi ergo ordinarius, qui ſemel, ſed nulliter iudicauit,iterū ſentētiā ferre pōt, ſic in hoc ipſo deleg.huic opinioni ego pariter ſubſcribo.
Non ignoro tamen aliter ſenſiſſe Baldū,quē crebrius cæteri ſecuti ſunt, vt teſtatur Decius, Boer. & Bello iā relati, & cōmunem teſtatur. Riminal.d.rubr.de officio eius.num.5. & eam ſic viſus eſt affirmare Felin. in c. qualiter & quando. il 1.nu.39.de accuſa. Verùm, vt leuia ſunt huius opinionis fundamenta, ſic facili negotio diluuntur.ſolet enim ab eis perpēdi tex.
29 in d †l.ſi vt proponis,qui cū ſimpliciter generaliterq; de delegato loquatur, ſic ſimpliciter & generaliter intelligendus eſt, vt delegatum Principis cōprehendat.l.1.§.& generaliter,de leg.præſt an. Verùm in deleg.inferioris à Principe loqui intellexit & rectè Dec.in d.c.in literis. nu 5. quod ſatis oſtendunt verba illa, non immeritò Præſes denuo negotiū terminandū cōmiſſit.dictio enim denuo,cauſam iā ſemel cōmiſſam fuiſſe præſeferr,cùm idem quòd dictio iterū,ſignificet.gl.l.1.C.de aduoc.diuer.iudi. & in l.cùm prior.C. de diſtract.pig. iā ergo à Præſide,ſicq; ab inferiore à Principe commiſſa fuit.Nec eſt quòd quis credat,dictionē denuò referri ad verbū terminandū, vt ſit ſenſus,Præſidē commiſiſſe negotiū iterū terminādū, ſicq; fieri poſſe,vt ſemel cōmiſerit Princeps,& itera to Præſes . quoniā ex Belloni ſentētia illud ma
30 ximè refragatur,quòd poſteaquàm ſemel† cauſa coiā Principe tractare cæpit,illius manus nō egredi.c.vt noſtrū,de appella.c.ſtuduiſti.c. licet,de offi deleg.Dec. conſ.137.Iaſ. conſ.9.& conſ.20. in fi.lib.2.& conſi.95.lib.4.Alcia.reſpōſo 410.nu.1. Alba conſi. 78.nu.1. verior ergo eſt relata aduerſus communem ſententia.
31 Declaratur tertiò non procedere† in delegato ad cauſarum vniuerſitatē.ſic Ang.in d.l. iudex poſteaquàm,vbi Alex.nu.13.Feli.in c.quater,& quando,il 1.nu.40 de accuſ. Iaſ.in l. more nu.9.& Dec.in l.ſolet,in fi ff.de iuriſ.omn. iud.& Vantius d.tracta.nullitatū.d.tit. coram quo nullitas proponi poſſit. nu. 17. ea ratione adducuntur, quia ordinario æquiparatur , ac pro ordinario habetur glo. cap. cùm cauſam, in verbo delegatus,de appella.& glo.vlr.l.à iudice. C.de iud.vbi Iaſ. nu.8.verſi. Secundo ſallit.alia attulit Baldus d.l.ſi vt proponis,colū.3. verſic.quid ſi eſt delegatus.
32 Declaratur quartò nō procedere,† quando is delegatus per errorē facti iudicaſſet.ſic Ale. in d.l.iudex.nu.55.de re iud.Tiraqu.l.d.l. boues. §. hoc ſermone. limitatione prima nu.41. de verbor. ſignific. qui alios aliter ſentientes retulit.
Relata duo capita in iudicialibus locū ſibi
33 vendicant,† in extraiudicialibus vero ſiue ordinarius, ſiue delegatus is ſit, ſemper denuò poterit iudicare. in ordinario videtur text.in c. cū terra,de electio.in deleg.text.in cap. ſignificaſti,de offi.deleg.Felin. in cap. in literis, nu.2. de offi.deleg. Tiraquel.d.§. hoc ſermone nu. 47.48.

In ca-

In caſu tamen noſtro huius iudicis, qui ſuo arbitrio procedit, dubitatio non mediocris ex eo inſurgit, quòd iam ſæpius diximus arbitratori æquiparari. ſed vt retulit Salic. l. ſi ſocietatem. §. arbitrorum. numero 5. ff. pro ſocio. & Alexan. d. l. iudex poſteaquàm. numero 18. eſſe idem in eo conſtitutum, quod in delegato, ergo, &c. cogita.

SVMMARIVM.

1 *Arbitrandi facultas ad ſucceſſores an tranſeat.*
2 *Iudices ordinarij poteſtatem & arbitrium ad eius ſucceſſorem tranſire.*
3 *Arbitrium adiuncti ordinarij ad ſucceſſorem tranſire.*
4 *Delegati arbitrium in eius ſucceſſorem non tranſmitti.*
5 *§. & hoc verò iubemus. in auth. ut nulli iud. intellectus.*
6 *Indiuidua quotidie interire.*
7 *L. ſeruus communis. ff. de ſtip. ſeru. declaratur.*
8 *Induſtria perſonæ vbi eſt electa, ab ea non receditur.*
9 *Feudum Aduocato cõceſſum ratione peritiæ ad ſucceſſorem non tranſire.*
10 *Vaſallum non poſſe ſeruire Domino per ſubſtitutũ.*
11 *Induſtriam hominis fuiſſe electam quomodo cognoſcatur.*
12 *Induſtriam cenſeri electam cum eius conſcientia oneratur.*
13 *Induſtriam dici electam cum negotium indeterminatum mandatur.*
14 *Induſtriam eſſe electam cum arbitriũ mandatur.*
15 *Induſtriam cenſeri electam cum arduum negotium mandatur.*
16 *Delegati poteſtatem non tranſire in eius ſucceſſorem, etiam ſi ſub nomine dignitatis & priuato, præcedente tamen nomine priuato, non tranſmitti.*
17 *Delegationem incognito factam dignitatis contemplatione factam cenſeri.*
18 *L. qui habebat ff. de reb. dub. exponitur.*
19 *Delegationem pluribus factam ad ſucceſſorem non tranſire.*
20 *Delegati poteſtatem ob vim ſubiectæ materiæ ad ſucceſſorem tranſmitti.*
21 *Delegatum ſub dignitate tranſmittere ſuum arbitrium in ſucceſſorem.*
22 *Delegatum ſub dignitate etiam re non integra arbitrium tranſmittere in ſucceſſorem.*
23 *Delegatum ſub dignitate tranſmittere in ſucceſſorem arbitrium ſuper aliquo negotio in facto conſiſtente ſibi mandatum.*
24 *Delegatum ſub dignitate alterius nomine arbitriũ ſibi datum in ſucceſſorem non tranſmittere.*
25 *Delegatum amicitiæ cauſa datum, ſuam poteſtatẽ & arbitrium in ſucceſſorem non tranſmittere.*
26 *Arbitro extraiudiciali electo nõ arbitrante, an eius arbitrium in ſucceſſorem tranſeat.*
27 *Cardinalem arbitrum electum, vt extraiudicialiter iudicet, ſuam poteſtatem ſuo ſucceſſori nõ trãſmittere.*
28 *Arbitrium perſonæ datum quid perſonale cenſeri.*
29 *Arbitrium non tranſire in heredem illius, qui extra iudicium arbitrari debuit.*
30 *Iuriſiurandi facultatem à parte parti delatam, nõ tranſire ad heredem iurare debentis.*
31 *Declarandi facultatem in hæredem tranſmitti.*
32 *Arbitrium extraiudiciale datum etiam ſuper accidentia negotii non tranſmitti in ſucceſſorem.*
33 *L. ſi coita. ff. pro ſocio ſenſus & declaratio.*
34 *Accidens aliquando ſubſtantiam immutare.*
35 *L. domum. ff. de contrahen. emp. explicatur.*
36 *Alexandri diſtinctio quædam exploſa.*
37 *Arbitrium in ſucceſſorem tranſire cũ defectu vnius partium primus arbiter arbitrium ſuum proferre non potuit.*
38 *Conditionem pro impleta haberi cum ne impleatur ſtat per eum, cuius cauſa impleri debet.*
39 *Dotis fauore datum arbitrium ad ſucceſſorem tranſit.*
40 *L. 3. C. de dotis promiſ. declaratur.*
41 *L. cum poſt. §. gener. ff. de iure dotium, explicatur.*
42 *Incertitudinem fauore dotis non vitiare.*
43 *Incertum illud non dici, quod per relationẽ ad aliud certum reddi poteſt.*
44 *Arbitrium re non integra in ſucceſſorem trãſire.*
45 *Mandatum re non integra morte non finiri.*
46 *Baldi ratio quædam reiecta.*
47 *Arbitrium in ſucceſſorem tranſire, quando quis alterius iactura locupletaretur, non ſecuto aliquo arbitrio.*
48 *Doctorum quamplurium reſpõſa contraria in vna facti ſpecie reddita.*
49 *Iudicem agere debere, ne quis cum aliena iactura locupletetur.*
50 *Iudicem aduerſus iniquitates ſuum officium impertiri.*
51 *Arbitrium in ſucceſſorem tranſire ratione præambulæ conceſſionis.*
52 *Certum illud dici, quod per relationem ad aliud certum efficitur, etiam ſi pro forma, ſi nominatim requiratur certitudo.*
53 *Priuilegium quid certum continere, cùm per relationem ad aliud certificari poteſt.*

Iura-

54 *Iuramentum in fine inſtrumenti adſcriptum, eſſe certum.*
55 *Arbitrium trāſire in ſucceſſorem de iure Canonico.*
56 *Arbitrium cedi poſſe.*

QVAESTIO SEXAGESIMAOCTAVA.

ARBITRANDI FACVLTAS AN in ſucceſſorem, vel iudicis ordinarij, vel delegati, vel arbitri extraiudicialiter electi tranſeat: & plura in foro quotidiana multorum au ctoritatibus explicata.

QVAERO ſexageſimooctauo, an hu-
1 ius † arbitrij facultas & poteſtas ad
ſucceſſorem tranſeat, cùm is iudex
cauſam diffinire nō potuit? quō pręſens perdifficilis quæſtio clarè & dilucidè ex-
plicetur, duo capita diſtinguenda ſunt. Primū,
quando in iudicio controuerſia & lis diffiniē-
da eſt. Secundum, quando extra iudicium. Et
in ſingulis capitibus de ordinarii & delegati
poteſtate, qua potero diligentia, agam.

Primum ergo caput illud eſt, cùm iudiciali-
ter in foro quæſtio agitur. in quo quidem ca-
2 pite prima eſt conſtituenda concluſio: † In or
dinario, cuius poteſtas, eo controuerſiam non
diffiniente, ad ſucceſſorem tranſit. c. 2. de offi.
delega. Decius in l. more. nu. 10. 14. & ibi Iaſ.
nu. 18. de iuriſd. omnium iudic. qui eam adfe-
runt rationem, quia in eo radicata iuriſdictio
dicitur vel verius ſecūdum Alciatum in rubr.
de offic. ord. nu. 5. iure proprio eam habet, nó
mirum ſi tranſmittit.

3 Extenditur etiam in † adiuncto ordinarii.
Feli. in cap. relatum, in fine de offic. deleg. poſt
Calder: quem citat. nam, tunc per mortem de
legantis nec iuriſdictio adiuncti extinguitur,
ſed cum illa ordinarij perpetuatur, & naturam
ordinarii aſſumit: vt ergo tranſit in ſucceſſo-
rem poteſtas ordinarii, ſic & adiunctus eam re
tinet quo ad ſecundum ordinarium illi primo
ſuccedentem.

4 Secunda eſt concluſio in † ſimplici delega-
to, qui non poteſt facultatem hanc in ſucceſſo
rem tranſmittere. ſic Bar. in d. l. more. nu. 7. &
ibi Dec. nu. 52. clarius Iaſ. nu. 65. illa præcipua
ratione vtūtur, quoniam perſonæ induſtria e-
lecta cenſetur, ex §. & hoc verò iubemus. in au
then. v: nulli iudi. quem text. ſic citat glo. in l.
& quia, in verbo antequā, de iuriſd. omn. iud.
& in l. tale pactum. §. vlt. in gl. vlt. de pact. quæ
5 attulit & l. annua. §. 1. de annuis leg. Verum † is
tex. §. & hoc verô, à quo ſumitur argumētatio
à ſenſu cōtrario, cum affirmet, delegati ſub di-
gnitatis nomine iuriſdictionem in ſucceſſorē
tranſire: ergo ſecus cum eſt facta delegatio ſub
nomine proprio. eſſe autem ibi factam delega-
tionem ſub nomine dignitatis intellexit Dec.
in rub. C. de man. Principum. nu. 14. ſic intelli-
git Bar. in l. centeſimis. §. 1. nu. 9. de verb. obl.
& Bero. c. quoniam Abbas, nu. 66. 70. de offic.
deleg. text. d. l. annua. §. 1. quæ ſanè argumenta
tio non multum vrget. quare glo. in d. c. quo-
niam Abbas. in verbo ſubſtitutum, eam ratio-
6 nem adfert, quia quæ † indiuidua ſunt, quoti-
die pereunt. l. ſi quis in fundi vocabulo. de le-
ga. 1. verùm reſponderi poſſet, hæc non perire
7 ſucceſſore relicto. citari etiam ſolet † tex. l. ſer-
uus communis, de ſtipul. ſeruo. verū id ibi con
tingit, quia vnius domini perſona ab alia di-
ſtincta eſſe cenſetur; ſed hic diuerſum eſt, vbi
perſona defuncti & ſucceſſoris vna & eadē cē-
ſetur: quare melior ac firmior viſa eſt ratio illa
qua poſt Imolam vſus eſt Dec. in d. l. more. nu.
8 52. quia † perſonę induſtria electa cenſetur, quę
ex delegantis opinione ceſſat in ſucceſſore, vt
eſt tex. l. inter artifices. ff. de ſolutio. quo textu
adductus docuit Barto. in l. cōtinuus. §. an eo.
nu. 2. de verb. oblig. poſt glo. l. quiſquis, la 1. C.
9 de epiſc. & cler. † feudū Aduocato conceſſum
ratione peritiæ, non tranſire in ſucceſſorē, etiā
ſi illa conceſſio ratione officii fuerit facta. ſic
10 in † vaſallo gloſſa illa affirmat, qui per ſubſtitu-
tum ſeruire non poteſt, cum propria hominis
induſtria fuerit electa. quod Alex. cōſi. 10. lib.
5. Cur. ſen. conſi. 62. 63. Craue. cōſi. 303. num. 1.
Rubeus conſi. 80. in fi. reſpōderunt. Ratio hęc
placuit Baldo in l. pen. ff. de recep. arbitris. dū
affirmauit, arbitrium à partibus in vnum colla
tum, ad illius ſucceſſorem nō tranſire, cū illius
electi induſtria electa cenſeatur. Baldū ſecutus
eſt Bolog. cōſi. 6. colum. 5. quòd autem noſtro
11 hoc caſu perſonæ † induſtria electa cēſeatur, ex
eo clare demonſtratur, quoniam de controuer
ſiis diffiniendis agitur, quæ ingenium ac homi
nis peritiam reſpiciunt. d. l. inter artifices.

Accedit, quod quando aliquid ratione cōfi
dentiæ alteri committitur, illius induſtria ele-
cta dicitur, vt poſt Butriū conſi. 48. in fi. reſpō-
dit Craue. d. conſi. 303. nu. 2. & probat tex. in
c. vlt. §. penul. de offi. deleg. egregiè Bald. cōſi.
128. Quidam uſufructuarius, colum. 2. ver. ſed
ad hæc reſpōdetur. lib. 3. ſed cui dubium, quin
ratione confidentiæ arbitrium hoc huic iudici
12 tributum ſit? Accedit, quod † quando alicuius

conſcientia oneratur, illius cenſeatur electa in duſtria: ita Alex. in l. à iudice nu. 4. & ibi Iaſ. col. penul. verſic. Quintò limita. C. de iud. qui in his ferè terminis hoc affirmant. ſic etiã Soc. ſen. conſ. 59. col. pen. ver. Circa quintam. lib. 1 Iaſ. in terminis noſtris in l. ſi ſic legatũ, nu. 12. de leg. 1. Dec. l. certum. nu. 14. ſi certum peta. Purpu. l. 1. nu. 503. de offic. eius. Vantius tract. nullitatum titulo de nullitate ſententię ex defectu iuriſd. deleg. nume. 21. Ex alio etiam com

13 probatur, quia tunc dicitur † electa perſonæ induſtria, cùm negotium non determinatum mandatur. ſic poſt alios Crauet. d. conſi. 303. num. 3. cui addo Ioan. Baptiſtam Seuerinatem in l. more. num. 16. ff. de iuriſd. omnium iudic. & Felinum in cap. vlt. §. vlt. 2. not. de offic. delega. ſed hoc in caſu dicitur mandatum negotium indeterminatum, cum is vel vno vel altero modo pro ſui arbitrio negotium illud explicare poſsit. quod egregiè docuit Bald. in l. vnica. §. ne autem. colum. 2. verſic. & hæc ſunt

14 C. de cad. tollen. vbi clarè inquit, in † arbitrariis eſſe electam induſtriam perſonæ, quia non eſt data certa forma actui.

Accedit prætereà, tunc perſonæ induſtriam

15 electam cenſeri, cum † grauia & ardua mandantur: ita in his terminis Iaſ. l. more. num. 65. verſic. Quintò limita. de iuriſd. omnium iud. alia idem Iaſ. in l. à iudice. col. vlt. limitatione 13. C. de iudi. Dec. l. 1. num. 28. de offi. eius. vbi Alex. num. 6. Iaſ. num. 35. Niger nu. 31. Crauet. d. conſi. 303. num. 3. verſi. Quartò in rebus. ſed in caſu noſtro multa ardua in collato arbitrio eſſe poſſunt; ſequitur ergo illius induſtriã electam eſſe. eſt ergo vera concluſio hęc ipſa.

16 Extenditur primò, vt eo † in caſu procedat, quando ſub vtroque nomine dignitatis ſcilicet & proprio facta eſſet delegatio, ſed nomen proprium præceſsiſſet; adhuc enim ad delegati ſucceſſorem non tranſit. ſic poſt Bar. & Fulgo. docuit Iaſ. in l. more. num. 65. verſi. Tertiò limita. vbi Dec. nu. 55. de iuriſdic. omn. iud. idẽ Dec. in c. quoniam Abbas, num. 5. & ibi Bero. nu. 91. & num. 106. ex d. l. ſi cõmunis ſeruus ita ſtipulatur. ff. de ſtipul. ſeru.

17 Extenditur ſecundò, quando eſſet facta † delegatio perſonæ incognitæ. Iaſ. l. more. nu. 65. verſi. ſextò limit. de iuriſd. omn. iud. nam tunc dicitur facta dignitati, ideo tranſit † in ſucceſ

18 ſorem dignitatis, ex tex. † l. qui habebat. de rebus dubiis. quẽ ſingularem in iure dixit. Soc. tamẽ in d. l. qui habebat. nu. 2. dũ in ſimili quęſtione de cõpromiſſo loqueretur, docuit, tex. illũ nõ probare, cũ ſolũ is tex. loquatur quò ad effectũ demõſtrationis, nõ quò ad aliũ. ego credo probare, quia ſi nomẽ propriũ ob ignorantiam non eſt in conſideratione, & ſola dignitas conſiderata, ſequitur ad ſucceſſorem in dignitate tranſire. qua de re infrà latius.

19 Extenditur tertiò, vt etiam procedat ſi † ſub nomine collectiuo eſſet facta delegatio, vt putà octo Canonicis, octo Decurionibus, videlicet tali & tali: ex doctrina Decii cõſ. 382. nu. 3. verſi. nõ obſtat l. ſi cõmunis ſeruus. Ruin. cõſi. 163. nu. 9. lib. 2. nam inquiunt iſti, ꝙ etiã ſi diſtinctio de nomine appellatiuo, & nomine proprio locũ nõ habeat, vbi agitur de pluralitate perſonarum & rerum, attamen illud intelligitur, niſi ex ſubſequenti declaratione reſoluatur pluralitas ipſa, vt hic ſit, dum ſubjcit nomẽ proprium, videlicet talis & talis.

20 Declaratur non procedere, † quando materia ſubiecta poſtularet, hoc eſt, quãdo reſpiceret dignitatem; tunc etiã ſi nomen propriũ expreſſum videatur, attenta tamen ſubiecta materia, tranſit ad ſucceſſorem. ita Dec. d. l. more. nu. 53. de iuriſd. om. iud. & in c. quoniam Abbas, col. 4. de offi. deleg.

21 Tertia eſt concluſio in † delegato, cui ſub nomine dignitatis delegatio eſt facta: tunc in ſucceſſorem tranſit. ſic probat tex. in l. annua. §. 1. ff. de annuis leg. in d. §. & hoc verò iubemus, in auth. vt nulli iudiciũ, & clarius in c. ſi gratioſè, de reſcri. in 6 gl. ĩ d. c. quoniã Abb. de offi. deleg. Iaſ. d. l. more. nu. 55, & Dec. nu. 54. rationem attullit glo. d. c. quoniam Abbas quia dignitas nunquàm perijt.

22 Extenditur primo procedere, etiã † ſi res integra eſſe deſierit ſic Abb. in d. c. quoniã Abb. nu. 12. vbi Bero. Dec. in d. l. more. nu. 54. ex d. c. ſi gratioſè. & quãquã aliter ſenſerit Ang attamen cæteri omnes eum reijciunt.

Extenditur ſecundo, vt locum etiam ſibi vendi

23 † eo caſu quãdo delegatũ fuit negotiũ aliquod facti: ita Abb. d. c. quoniã Abb. vbi Dec. nu. 14. verſi. Nono & vltimo hanc tuetur. de offic. de leg. licet Iaſ. d. l. more. nu. 65. ver. Primo. Bero. d. c. quoniã Abb. num. 111. Ruin. conſ. 115. nu. 9. lib 1. cõſi. 63. num. 5. verſ. Nec obſtat lib. 4. egregiè Bal. l. vlt. §. 1. col. 2. C. cõmu. de leg. aliter ſẽſerint, ſed Abbatis & Decii rationes, mea opinione, probabiliores ſunt. Nam, ſi actus, qui in iure cõmittitur, trãſit in ſucceſſorẽ dignitatis, cum tamen in ea delegatione multa, quę nudi facti ſunt, verſari poſſunt, multa etiam quæ à ſuo pendent arbitrio, quanto fortius vbi ſolum nudum factum, quod hominis induſtriam leuiorem exigere videtur?

Limitatur

24 Limitatur primo nõ procedere† quando eſ
ſet facta delegatio obtinenti dignitatem nomi
ne alterius. Iaſ.d.l.more.nu.65.verſi.Secundo
limita.& Decius nu.54.& latius idẽ Dec.in.d.
c.quoniam Abb.nu.9.de offi.de leg.qui hanc
ve veram & magis receptam tuetur.& ibi latius
Beroius nume.100.

25 Limitatur quando† eſſet facta amico,vel con
ſanguineo.Iaſo.d.l.more.nu.65.ver. quarto li
mita ex tex.in c.requiſiſti,de teſtam.vbi Dida
cus glo.in.c.religioſus,in gl.pen.de teſtam.in
6.hoc enim caſu delegans cauſam conſangui-
nitatis potius quàm dignitatis conſideraſſe vi-
detur:atque ita ob cõfidentiam,quã de eo ha-
ber,illi delegauit cauſam:non ergo mirum, ſi
in ſucceſſorem non tranſit.

26 Secundum quæſtionis caput eſt,cum extra †
iudiciũ partes viri boni arbitrio, vt eſt iudici,
cõmittunt, an eo non diffiniente controuer-
ſiam,tranſeat in ſucceſſorẽ? difficilis ſanè quæ-
ſtio,quæ omniũ ingenia exercuit. Cyn.in l.vl
ti q.8.C.de contrahen.emp.eam clarè propo-
ſuit,ſed parum feliciter explicauit,vt credidit
Bar.in.l.ſi ſtipulatus fuerim.nu 5.de ver.obli.
verũ & ipſe Bar.tum in.d.l ſi ſtipulatus,tum in
l.ſi quis arbitratu , de verb.obli.ſuis perplexis
diſtinctionibus omnia cõturbauit. rectiori me
thodo rem hanc tractauit Iaſo.d.l.ſi quis arbi-
tratu.nu.7.quo loci regulam proponit negati
uam,facultatẽ hanc in ſucceſſorem nõ tranſi-
re,cum ab illius perſona recedere non liceat.
eoq; loci idẽ ſcripſit Opizonus num.22.23.ſed
clarius ex facto interrogatus reſpõdit Ruin.cõ
ſi.63.nu.5.lib.4.arbitrium à partibus iudici or
dinario tamquàm viro bono collatũ.nõ tráſire
in ſucceſſorẽ.ſic etiam reſpõdit Ludouicus Bo
log.conſi.6.col.5.verſi.quo ad ſecundũ caput
27 † Cardinalẽ electũ,vt tamquàm vir bonus con
trouerſiam ſuo arbitrio inter partes termina-
ret ac declararet,ad ſucceſſorem nõ tranſmitte
re.illa ratio adfertur præcipua,quia partes vi-
ri,illius fidẽ & probitatẽ elegerunt,probarunt
que.quare in ſucceſſorem non tranſit facultas
hæc;vt ex multis vnus egregiè docuit Bal.in.l.
vnica.§.ne autem col.2.verſ & hęc ſunt vtilia.
C.de cadu.tollẽ.dum inquit.in arbitrariis ele
ctam cenſeri perſonæ induſtriam, cũ data non
ſit certa forma actui.ſubiicit & rationis ratio-
28 nem,quia arbitrium eſt perſonæ inſertum.l.in
cõpromiſſis.ff.de arbi. & Baldi doctrinam pro
bauit Bolog.d.conſi.6.col.5.& aliàs eam ſuprà
retuli in 2.cõcluſione primi capitis huius quę-
ſtionis.Addo præterea egregiũ reſpõſum Ab-
bas.conſi.80.nu.4.lib.2.Confert & declaratio
illa,quã ſupra retuli in primo capite cõcluſio-
ne 3.limitatione 1.quando factum aliquod de-
legatur,à perſona non recedi,& ob id ad ſuc-
ceſſorem nõ tranſire. Probatur præterea iure
concluſio hæc ipſa,vt in tex.l.ſi quis arbitratu,
de verb.obl.vbi promittens rem reſtitui arbi-
trio Titii,ab illius perſona,quamquàm in mo-
ra declarandi fuerit, non recedi: quanto for-
tius,ſi culpa caruit.idem clarius in l.vlt.in fin.
C.de contrahen.empt.ſic tex.in l.ſi merces,in
prin.ff.locati.ſic probat l. in compromiſſis.ff.
de arbi.

29 Extenditur primo vt etiam procedat† quoad
hæredis perſonam,in quam nõ tranſit facultas
hęc.ſic Bar.in d.l.ſi ſtipulatus fuerim,in prin.
nu.5.de verbo.obli.cùm hoc nõ iure proprio,
ſed alieno competat:nec enim partes hæredis,
ſed defunctæ perſonæ fidem ſecutæ ſunt. Con
fert quod egregiè docuit Bal.in.l.generaliter
30 C.de reb.cred.†iurandi facultatem à parte cõ
ceſſam,nõ tranſire ad ſucceſſorem hæredem il
lius,cui delatum fuit iuſiurandum;cum nõ hæ
redis, ſed defuncti fides probata fuerit. quod
probauit poſt Rom.conſi 290.In caſu propo-
ſitæ,colum.3.verſi.aut loquimur. Iaſ.l.ſi quan-
do.num.52.C.vnde vi.qui alios plures in hanc
ſententiam attulit.addo Soc.in l.pen.§.vltim.
numer:7.ff.ne quis eum. Decium l edita.nu-
mer.50. in fin.C.de edend. Non defuerunt
31 tamen , qui dixerunt † declarandi facultatem
ad hęredem tranſire , vt Bald. docuit in.l.3.in
princip.ff.de iureiurand.quem alii ſunt ſecuti.
verùm is malè ſenſit,vt retulit Iaſo.in l.ſi quan
do.numer.33.& ibi Plotus numer.619. 620.C.
vnde vi.idem Iaſon.conſi.148.colum. penulti.
verſi. Secundo principali.lib.2.Decius d.l.edi
ta.numer.50.Pariſius conſi.75.numer.36.lib.1.
Tiraquel.de retractu conſangu.§.2. gloſ.2.nu
mer.4.5.Craue.conſi.287.colum penul.in fin.
Roland.à Valle conſil.52.numer.2.3.4. & ſi in
aliquibus,quo ad iuramentum ratione damni
declarandi,an ad hæredem tranſeat, diſſentiat
Didacus in c.quamuis,prima parte §.5. nume.
7.de pact.in 6.hac ergo in re noſtra dicendum
eſt, arbitrium hoc in hęredem & ſucceſſorem
non tranſire.

Extenditur primo relata hęc concluſio lo-
32 cum etiam ſibi vendicare, † quando non ſub-
ſtantia actus, ſed accidens aliquod eſſet diſ-
finiendum: adhuc etenim accidentis decla-
ratio in ſucceſſorem non tranſit.hanc ſenten-
tiam probarunt Baldus,Imol.& Roma.in.d.l.
ſi quis arbitratu . quos eſt ibi ſecutus Alexan.
nume.quarto.& ante eos Petrus & Cyn.in.d.

l.in ementis. affirmant enim nullam eſſe poſitam differentiam inter ſubſtantialia actus,& accidentalia,vt nullo caſu liceat à perſona electa
33 recedere,ex† l.ſi ita coita ff pro ſocio. Verùm Alex.d.l.ſi quis arbitratu.nu.4.& Soc.nu.25. text.illum intelligunt loqui in ſubſtantialibus contractus ſocietatis, cum agatur de partium diſtributione in quibus ſocietatis ſubſtantia reſidet. niſi & rectius fortè dicamus illa eſſe naturalia contractus,ſocietatis, quæ vt ab origine inſita, nec etiam contrario pacto tolli poſſunt,vt leonina ſit.l. ſi non fuerit.§.vlt. ff. pro ſocio.ſic Coraſius lib.3 miſcella. iuris cap.10. num.3.qua reſponſione dilui etiam poteſt fundamentum, quod fit ex d.l. ſi non fuerint. §. vlt. quem in hanc ſententiam retulit Alexan. d.l.ſi quis arbitratu. ex aliis tamen hanc ipſam ſententiam veram arbitror: nam quo ad accidentalia illa, partes ipſæ electi fidem ſecutæ ſunt. & licet actus principalis iure ualeat,cum perfectus ſit, vt docuit Soc. d. l. ſi quis arbi-
34 tratu.nume.14.15.nec poſſit † accidens re. ſubſtantiam immutare,vt ſenſit glo.in l. pacta conuenta. de contrahen. empt. Coraſius. d.lib.3. miſcella.iuris cap.10. nume. 5. & Zaſius lib.1. ſing. reſpon.cap.12. attamen ſubſecuta declaratione aliqua, accidens ipſum non defenditur. ſic viſus eſt ſentire Caſtr. conſi. 11. Viſo. d.libello. col.3. verſi. ſed quando certa quantitas,lib.1. in antiquis. quẽ citare voluit Cur. iun.conſi.36. nume.11. & idem quod Caſtrenſis,ſenſit Abb.conſi.80. nume.3. lib.2. & Dec. conſi.404.nu.14. Nec aduerſatur quod reſpõdit Roma.conſi.502. & declarat Curt. iun. d. conſil. 36 nume.7. verſi. nec præmiſſę. quia in caſu illo accidens illud ex præcedenti declaratione declarari potuit,vt ſenſit Iaſ.d.l. ſi quis arbitratu.num.13. Non me latet tamen aduerſus extenſionem hanc alios plures ſenſiſſe, vt glo.d.l.in ementis.C.de cõtrahen.emp. Bart. d.l.ſi quis arbitratu.num.5. & ibi Iaſ. nume.8. Abb.d.conſi.80.nume.5. lib.2. Pariſius conſi. 30.nu.34.lib.1.Sed male ſentiunt,mea ſententia, quandoquidem nullo iure eorum opinio
35 probatur.nam tex.† l.domnum.ff. de contrahe. emp.qui præcipuus adfertur,non probat.affirmat quidem valere emptionem, & ſi pro parte res eſſe deſierit, & pretium viri boni arbitrio diffiniri; nõ tamen eo non diffiniente vult recurri poſſe ad alterius declarationem: immo ibi non agitur de ipſius contractus accidentalibus, ſed de ipſamet ſubſtantia. cætera,quæ à Bart.& cæteris adferuntur,ad rem nihil penitus conferunt, vt animaduertit Alexan. d.l. ſi quis arbitratu.nu 4. vt tamen tantam interpretum conciliaret cõtrouerſiam Alex.d.l. ſi quis arbitratu.numc.4.à quo Soc.ibi nu.16. nõ diſſentit,ſcripſit vt Bar. ſententia tunc procedat, cũ partes ipſę contractum pro perfecto habuerunt nullaq; adpoſita cõditione; tunc.n. ſiue ſequatur ſiue non illius electi declaratio,recurri poteſt ad alterius declarationem. Aut cõtractus non fuit habitus pro puro & perfecto, & tunc,ſi conditioni non fuit ſatisfactũ, annullatur, & ad alterius arbitriũ recurri minime po-
36 teſt.ſic procedat aliorũ ſententia. Verum† diſtinctio hęc non modo nõ diuinat, verũ etiam vera non eſt ad iura illa, quibus in hanc ſententiam adducũtur doct.ſed & in ſubſtantialibus cõtractus poſſet adhiberi. Rurſus,quis eſt, qui dubitat omni caſu purificandam eſſe conditionem, vt iure actus ſuſtineatur.l. hæc venditio. in prin ff.de cõtrahen.empt.l.cedere diem,de verb.ſign. Dec.conſi.629.num.1.& conſi.607. nu.7.immo non implens conditionem cõtrahere non dicitur:ſic Afflictus deci.285.nu. 18.

37 Declaratur primo,nõ procedere,ſi† alter eorum fuit in cauſa,ne is vir bonus electus ſuum protulerit arbitriũ; tunc enim ad ſucceſſorem tranſit: ſic Bar.d.l. ſi quis arbitratu. & Iaſ.nu. 7.ver. Limita iſtam.& nu. 20. Ratio illa adfertur, quia cõditio habetur pro impleta, cũ per eũ ſtetit ne impleretur, cui onus hoc ſpectabat l.hęc venditio,in ſi.prin.ff.de cõtrah.emp. ſic
38 videmus† in conditione legato adiecta.l. iure ciuili.ff. de cond. & demõ. quam ſic citat Bar. d.l.ſi quis arbitratu nu.2. & eam egregie ſunt interpretati Alb.de Roſ.tracta.ſtatu.1.parte q. 73.Dec.l.1.nu.5. C. de inſti.& ſubſti.& in l. in iure ciuili.nu.2 de reg.iur. & conſi. 629.in ſi. Rui.conſi.166.nu.12.lib.3. Cagn.l.quod qu s, in prin.de reg.iur.Gramma.deci.102.nu.109. Zaſius li.2.intellectuum ſing.cap.25.Tiraq.de retractu conſang §.15.glo.2.nu.7.eſt & illa ratio, quia mora & culpa vnius partiũ alteri nocere non debet.c.alteri,de reg.iur. in 6.

39 Declaratur ſecundo non procedere† fauore dotis,quia tunc,electo non arbitrante, ſucceſſor declarare poterit, cum hoc caſu liceat etiam ad viri boni arbitrium cõfugere. ſic Iaſ. d.l.ſi quis arbitratu.nu.10.& ibi Soc,num.27. & conſultus idem reſpõdit Soc. iun.cõſi. 141. nu.9.li.1.ex tex.l.cũ poſt.§.gener.ff. de iu.do. & l.3.C.de do.prom.verum inquit Iaſ.nõ probare,cũ loquantur de arbitrio collato in debitoris perſonã,quo nõ arbitrãte oĩ caſu ad alterũ recurritur.iuxta d.l. hęc vẽdõ, vbi gl.de cõtra.
40 emp.ego aũt intelligo.† d.l.3.eo ĩ caſu loqui, cum

cum per ſuã mora m declaratũ non fuit, vt ſtatum in præcedenti declaratione retuli, cum negaret promiſſor fidem ſtipulationis præſtare.
41 tex. quoque d. † l. cũ poſt. §. gener. ex alio non probat, ſolùm. n. vult dotis quantitatem in ſoceri arbitrium conferri poſſe, ex eo, quòd ille ſecundũ patrimonij quantitatem, & perſonæ qualitatem, incertitudinem illam declarabit; nullũ tamen verbũ, ꝙ eo non declarante, ad aliũ recurratur. Alia ergo rõne vſus fuit Caſtr. d conſi. 11. col. 3. lib. 1. inquit. n. hoc procedere, quia oĩ caſu dos incerto promiſſa valet, cũ diffiniatur ſecundũ perſonarũ qualitatem, & patrimonij quantitatẽ; quod fauore dotis eſt, ne indotata mulier maneat. Vel ẽt alia rõne, quia ita errare is declarans non poteſt, vt in cæteris caſibus, cũ perſonarum & patrimonij circunſtantias quàm facillimè dotis quantitas declarari poſſit. ſic conſiderat Iurecõ. in d §. gener. & clarius in l. filiæ pater, de le. 3. quare affirmãt
42 ex his oẽs † incertitudinẽ non vitiare dotis cõſtitutionem, cũ certitudo ſatis ex his declaretur: ſic Barb. cõſ. 33. col. 4. in fi. lib. 1. Pariſi. cõſ. 8. nu. 41. li. 3. Soc. iun. cõſ 8. nu. 33. lib. 2. Grãm. conſ. 101. nu. 16. Lud. Charon. li. 1. veriſimil. iuris c. 17. in fi. imo arbitriũ hoc ſequi poſſe ẽt ſoluto matrimonio. docuit Iaſ. in l. ſi donaturus §. vlt. nu. 15. ff. de cond. cau. data. Soc. iun. cõſ. 35. nu. 18. lib. 1. Rolan. à Valle de lucro dotis q. 88. 89. qui plura adfert. Confirmatur ex eo, ꝙ
43 illud non dicitur † incertum, quod habita relatione ad aliquid certificatur. l. vbi aũt non apparet. §. illud, vbi glo. & cęteri omnes de verb. obli. Dec. latè in l. certum. nu. 3. ſi cer. pet. Ripa. l. ſi inſulam. nu. 3. de verb. oblig. pulchrè apud Ruin. conſi. 165. nu. 8. lib. 2. qui affirmauit, hanc eſſe certitudinẽ in ſpecie. ſic Tiraq. de legib. cõnubial. in glo. 5. nu. 187. & Craue. de antiq. temp. 5. parte 1. partis princ. nu. 21. 22. Confert tex. l. ſi libertus. ff. de operis lib. iuxta intellectum Comenſis, quem retulit Soc. d. l. ſi quis arbitratu. nu. 26. Hanc quoque declarationem alia ratione affirmauit Bald. in. l. vlt. C de ſenten. quæ ſine certa quanti. & eã retulit Iaſ.
44 d. l. ſi quis arbitratu. nu. 10. inquit enim. † arbitrium hoc caſu in alterũ non tranſire, quoniã res deſiit eſſe integra, cũ vel matrimonium, vel ſponſalia ſalũm fuerint cõtracta, quarũ cã dos ipſa conſtituitur. l. 1. l. pro oneribus. ff. de iure
45 dot. vt in ſimili videmus; † mandatũ, quod deſiit eſſe integrũ. morte non finiri. l. mandatũ. C. man. Soc. tract. fallen. reg. 254. fal. 1. Rui. cõſ.
46 115. nu. 14. 15. lib. 1. Verùm † ratio hæc non ſatis hoc caſu procedit, quia rõe dotis conſtituendę non dicitur res deſiiſſe eſſe integra: nã & ſi ea rõe dos conſtituatur, non tamen quò ad quantitatem declarandã: quare hoc potius fauore dotis, quàm alia cã conſtitutum eſt; vt probat l. ſi ego. §. 1. ibi benignius. ff. de iure dot. quam ad hoc ſingularẽ dixit Franc. Cremẽ. ſing. 143. Mandatum. poſt Bald d. l. mandatum. C. mãd. eiuſdem opin. addo. Afflictum deciſ. 385. nu. 6. Decium conſilio. 35. nu. 5. & in l. eius qui. §. 1. nu. 5. ff. ſi certum per. Campegium tract. dotis. q. 40. 91. & Neuiz. conſi. 45. nu. 15.

47 Declaratur tertiò, non procedere, † quando quis cum alterius detrimento locupletaretur ob non ſecutum arbitrium: vt docuit Bar. in l. ſi merces, in princip. ff. locati. & ſi in hoc nos exhitantes reliquerit, hoc tamen clarius affirmauit Iaſ. d. l. ſi quis arbitratu. num. 12. verſi. Sextò no. limita. qui hanc ipſam declarationẽ propoſuit, ex eo, quòd res integra eſſe deſierit. verùm principalis ratio illa eſt, ne is damnũ ſentiat, vt idem affirmauit Soc. d. l. ſi quis arbitratu. nu. 27. qui teſtatur ſe iam ex facto interrogatum reſpondiſſe: vt verè conſuluit conſi. 44. col. 4. ver. & ex hoc decidit. lib. 1. vbi Bald. Caſtr. & Romanum eiuſdem opinionis fuiſſe retulit. Verùm in indiuiduo † eiuſdem caſus Socini, contrarium reſpondit Alex. cõſi. 3. nu. 5. lib. 1. illiq; reſponſo ſubſcripſit Barthol. Cæpolla. inquit Alex. eo in caſu ad viri boni arbitrium recurri non potuiſſe. & iuxta ſuum reſponſum iudicatum fuiſſe teſtatur idem Alex. conſi. 97. in princ. lib. 3. quo loci priorem ſuã ſententiam confirmat, reiectis quibuſdam conſideratis à Barb. conſi. 21. lib. 3. vt idem Alex. conſil. 103. lib. 3. reſpondet eiuſdem cauſæ motiuis. Iaſonis tamen & Socini ſententiam ſecuti ſunt Pariſius conſ. 30. nu. 36. lib. 1. & cõſ. 132. num. 3. lib. 4. Cur. iun. conſ. 36. nu. 1. ver. Secundò pro eadem & nu. 27. ver. non ẽt obſtat. quæ ſane ſententia ex eo confirmatur, quòd omni
49 caſu ſtudere † debet iudex, ne quis cum aliena iactura locupletetur tanquàm contra naturalem æquitatem. l. nam hoc natura. de cond. indeb. ſic Barb. cõſ. 36. in fi. conſi. 38. lib. 1. & cõſ. 16. col. 6. 7. lib. 2. ſunt etenim † iudicis partes ad
50 uerſus iniquitatem ſuum officium impertiri. ſic poſt multos Marſil. conſi. 16. num. 38. Hinc docuit Bar. in l. planè, in fi. ff. de peti. hæred. nunquàm cenſeri relectam exceptionem per quam quis cum aliena iactura locupletatetur. idem ergo in caſu noſtro dicendum eſt: illi autem dubitationi, quam mouet Alex. d. l ſi quis arbitratu. num. 4. eo loci ſatisfacit Soc. nu. 27. propè medium, non repeto.

51 Declaratur quartò, non procedere † quãdo
ex actu præcedenti declerari poteſt, ꝙ iudicis
arbitrio fuit relictum: vt ſi dicas promitto tibi,
quod mihi debet Sempronius, & quid mihi de
beat Sempronius ſit Caii arbitrio: poterit arbi
trari Caius quid debeat Sempronius ex obli-
getione præambule. ſic poſt Roma. conſi. 502.
dixit Iaſ. d. l. ſi quis arbitratu. nu. 13. Dec. conſ.
404. nu. 14. Cur. iun. cõſi. 36. nu. 7. ver. nec præ
miſſæ. & ſenſit Pariſius conſi. 30. num. 34. lib. 1.
qui omnes intelligunt in ſola quelitate & acci
denti, ſic declarando. Ego eutem intelligerem
& in ſubſtantia ipſa, quia vbi declaratio ſequi
ex præcedentibus & ſubſequentibus poteſt,
non dicitur res incerta, immo certa & cla-
ra. l. vbi autem nõ apperet. §. illud, de verbor.
obl. quere, hic non verſebitur electi induſtria
in declarãdo, cũ & vnuſquiſq; id præſtare poſ
ſit: vt ĩ his terminis. d. §. illud, citauit Cur. iun.
d. cõſi. 36. nu. 10. qui tamen conſtantiſsimè ſem
per cõmuni adhæret. Confert quoq; quod le-
tè ſcribit Dec. in. l. certũ. nu. 3, 4. ff ſi cer. pet. il
52 lud dici certum omnino † quod per relatio-
nem ad aliud fit certum, etiã ſi pro forma certi
tudo foret neceſſeria. & plures pro more ĩ hẽc
ſententiam retulit Tiraq. tracta. de legibus cõ-
nubia. in glo. 5. num. 186 dum affirmet hęredis
inſtitutionem per relationem fieri poſſe, quam
quàm nominetim ſacienda ſit. idem cenſuit Pa
riſius conſi. 9. num. 18. lib. 3. & Ruin. conſi. 165
num. 8. lib. 2. ſic & ſententia certa eſſe dicitur,
cum ad aliud relatione habita certa redditur:
vt apud Soc. ſen. conſi. 96. numer. 14. lib. 4. Sic
53 † priuilegium & inueſtitura certum cõtinent,
cum per reletionem ad aliud certificari poteſt.
ſic poſt multos Pariſ. conſi. 25. nu. 49. lib. 1. Sic
certa eſt liberetio fideiuſſoribus facta, cum libe
rantur ab obligatione his modis & formis, qui
bus ſuus principalis tenebatur: ſic reſpondit
54 Soc. ſen. conſi. 62. nu. 8. 9. lib. 4. Sic † iuramen-
tum dicitur certo vniuerſo contrectui adhibi-
tum, cũ in fine inſtrumenti epponitur, ex quo
finis ad pręcedentie relationem hebet: ita Pari
ſius conſ. 97. nu. 96. lib. 1. ſic in fideicõmiſſo Pa
riſius conſi. 2. nu. 54. lib. 3. nõ ergo eſt dubium
hoc caſu recedi poſſe, cum ſetis res certa dici
poſsit, vt ſalli is non valeat, quod dubio pro-
cul verum intelligo, cum illud ed quod fit rela
tio, certum eſſet: ſecus ſi dubiũ, quod ex iſtius
arbitrio declarendum veniret: nem hebenda
eſſet tunc ratio, en ſuper ſubſtantialibus vel ac
cidentalibus erbitrium hoc poſitum eſſet.
55 Declaratur quintò non procedere † ex Iu-
ris Pontificii diſpoſitione. ſic Soc. d. l. ſi quis
arbitratu. num. 28. verſi. Poſtremò. Ruin. conſ.
142. nu. 3. lib. 4. & ſentit Afflictus deciſ. 337. nu.
9. dum inquit, eo iure incertitudinem diſpoſi-
tionem non vitiare: qua ratione vtuntur Soc.
& Rui. qui clarius ſententiem hanc firmarunt.
quę elio etiam iure procedit, cum diſpoſitionẽ
non vitiat incertitudo, vt multos caſus retulit
Alex. in. l. ita ſtipulatus. nu. 28. de verb. obli. &
habetur in illo tractatu fallẽtiarum poſito poſt
illud Socini regula 45. cæteras declarationes,
quas adferunt Soc. & Iaſ. d. l. ſi quis arbitratu,
non refero, cùm vix caſui noſtro conueniant.
Prætermito etiam illud, quod docuit Bal. in. l.
56 voluntatis. nu. 8. C. de fideicom. † arbitrium,
quod iure proprio cõpetit, cedi poſſe. qua de
re epud Alex. in. l. ſi ſic legatum. nu. 23. de leg.
1. is enim de Beldi doctr. dubitat. Beldum ta-
men ſecutus eſt inſignis iureconſultus Petri-
nus Bellus trecta. de bello parte 4. titu. 3. num.
5. non diſcutio.

SVMMARIVM.

1 *Arbitrium iudicis quando finietur.*
2 *Iudex ponens aliquem in poſſeſsione donec ſibi pla-cuerit, quando ſuũ hoc placitũ renocare dicatur.*
3 *Declarandi facultatem morte finiri.*
4 *Preceptum ſuperioris morte extingui.*
5 *Beneplacitum Principis eius morte euaneſcere.*
6 *Conſenſum mariti requiſitum ex diſpoſitione ſtatu-ti in contractu vxoris, vxore mortua, non poſſe adhiberi:*
7 *Arbitrium ſub dignitatis nomine prolatum, morte proferentis non tolli.*
8 *Arbitrium fauore publico datum, concedentis mor-te non extingui.*
9 *Ordinariam iuriſdictionem datam à Principe ad ſuum beneplacitum, morte Principis non finiri.*
10 *Perpetua eſſe, quæ in fauorabilibus certum finem de terminatum non habent.*
11 *Arbitrium ad ſuum effectum deductus, morte non tolli.*
12 *Confinatus his verbis: Pono te ad confinia donec te renocauero: quando renocatus cenſeatur.*
13 *Morte contrariam voluntatem non reuocari.*
14 *Voluntatem ceſſare, & voluntatem reuocare, di-uerſa.*
15 *Sententiam ſtrictæ interpretationis eſſe.*
17 *Precarij conceſsionis natura.*
18 *L. 4. ff. loca. ſenſus & intellectus, ex gloſſa, & De-cio.*
19 *Decij, Didaci, ac prius gloſſæ diſtinctio in declara-tione. l. 4. ff. locati, confutata.*
20 *L. 4. ff. locati, ſenſus & intellectus nouus authoris.*

L.

21 *L. Cum precario. ff. de precario. declaratio & ſenſus nouus authoris.*
22 *L. Lucius ff. de don. intellectus.*
23 *Cap. ſi delegatus de offi deleg. in 6. ſenſus & declaratio.*
24. *Interpretationem latam ſumi, cùm de delicto puniendo agitur.*
25 *L. 4. ff. de manumiſ. vind. ſenſus & intellectus.*
26 *L. quæſitum. §. Iulianus ait. ff. qui & à quibus. cũ l. 4. ff. de manumiſſ. vind pugnare. & de vera literę. d. §. Iulianus, reſtituta.*
27 *L. vlt. C. de nego. geſt declarata.*
28 *L. vxorem. § penult. ff. de lega. 3. declaratio & ſenſus.*
29 *Petri Perticenſis & Sali. conſideratio exploſa.*

QVAESTIO SEXAGESIMANONA.

QVOMODO ARBITRIVM IVDICIS ſua morte extinguatur, vel reuocetur: & de Principis beneplacito plura explicata.

QVAERO ſexageſimononò quomodo
1 & quando † arbitrium hoc finiatur?
Et quò res melius intelligatur, adferri
illud exemplum poteſt in ea controuerſa admodum quæſtione: iudex iuſsit aliquem eſſe in poſſeſsione, donec ſibi placuerit; quando finiatur placitum. hoc, hanc proponunt diſputationem interpretes omnes in l. centeſimis. §. ſi ita ſtipulatus fuero, ibi Bar. nu. 9. Iaſ. nu. 12. de verb. oblig.
2 Duos caſus propoſuit Bar. Primus eſt, † quando iudex ſimplicibus verbis, & contrariam voluntatem nõ denotantibus vſus eſt; vt ſi dicat, donec placebit, donec voluero, hoc enim caſu arbitriũ hoc morte finitur. l. 4. ff. locati. ſic Bar. & Iaſ. pręcitatis locis, ſic dicimus mandatum morte finiri, quia mandantis voluntas deficit. l. mandatum C. mand. quã in hanc ſententiam citauit Bart. d. §. ſi ita ſtipulatus fuero. nume. 9.
3 † ſic declarandi & eligendi arbitrium morte finitur. Iaſ. conſi. 148. col. penul. ver. Secundo
4 principali. lib. 2. ſic † ſuperioris præceptum illius morte finitur. Dec. in rub. C. de man. prin.
5 nu. 11. 12. ſic ſuſpenſio banni, † ad beneplacitum morte finitur. Ang. conſi. 217. col. 9. quem ſecutus eſt Dec. conſi. 108. nu. 2. Cuius etiam meminit Goz. conſi. 22. nu. x. qui & alia plura cõgeſſit ſimilia, quibus oſtendit beneplacitum morte finiri. quod latè probat Marſi. rub. C. de proba. num. 270 Soc. iun conſil. 63. num. 12. lib. 2. idem facit & Didacus lib. 3. varia. reſolu. c. 15. num. 1. & 3. ver. Secundus caſus. confert egregia illa deciſio Pauli Caſtren. conſi. 438. in primo dubio. quam probauit Tiraqu. tracta. de le
6 gib. connubia. in glo. 4. num. 18. ſi † conſenſus mariti exigatur à ſtatuto in contractibus vxoris mortua vxore uirum conſentire non poſſe, cùm iam vxoris morte voluntas eſſe deſierit. Nec adhibenda eſt hoc in caſu differentia, an iudex dicat quò ad voluero, vel ad voluntatem meam, vel ad beneplacitũ; quia omni caſu ſemper poſitio eſt pura, & ſi reuocatio conditionalis ſit, quemadmodum poſt Imo. Comen. Alex. docuit Iaſ. d. l. centeſimis. §. ſi ita ſtipulatus. numer. 13. ver. Secundo limitatur, aduerſus Bar. aliter ſentientem. à quo receſsit & Dec. d. conſi. 108. col. penul. ver. & ideo quando. & ſi ſimpliciter Bartol. ſecutus fuerit Craue. conſi. 122. nume. 7.
7 Declaratur primo non procedere, † quando arbitrium illud non ad perſonam, ſed ad dignitatem fuiſſet relatum, vt putà, ſi dictum fuiſſet, quo ad iudici placuerit. ſic Bart. in d. l. centeſimis. §. ſi ita ſtipulatus. num. 9. vbi Iaſ. num. 13. idem Bar in l. more. numer. 7. de iuriſd. omn. iud. Dec. in c. ex literis. in fin. de cõſti. plura ſimilia congeſsit Ruin. conſi. 104. nume. 2. lib. 5. nec diſſentit Didacus lib. 3. varia. reſolu. cap. 15 num. 2. & ſi eo loci diſputet, quomòdo in dubio relata cenſeantur, vel ad perſonam, vel ad dignitatẽ. declarationis huius ratio eſt, quia dignitas nunquam moritur, vt ſuperiore quæſtione attigimus.
8 Declaratur ſecundo, non procedere, † quando publicus fauor ac vtilitas verſatur in arbitrio illo, vt in eo notabili caſu propoſito à Bal. in l. meminiſſe. propè fi. ver. Quarto. ff. de offic. Proconſ. dum quærit, ſi Princeps concedit † ordinariam iuriſdictionem ad ſuum beneplacitum, & inquit Bal. morte illius concedentis non cenſeri extinctam, ſed neceſſariam fore ſucceſſoris reuocationem, ex tex. §. ſuper hoc, in auth. de quæſtore. & poſt Paradem Puteum tracta. ſyndicatus. §. An officialis, verſi. ſi Princeps, & Francum in c. ſi delegatus, de offi. deleg. in 6. ac Capicium decis. 116. & 126. ſcripſit Vantius tract. nullitatum titu. de nullitate ſent. ex defectu iuriſd. delegatæ. num. 104. qui fauoris publici, publicęque vtilitatis rationem
10 retulit, Accedit, quòd in † fauorabilibus, quæ certũ finẽ nõ habent, perpetua credũtur. l. iuriſperitos. in prin. ff. de excuſ. tut. quam ſic declarat Dec. d. c. ex literis, in fi. de cõſti. & probat reg. l. ſufficit. ff. de cond. indeb. & latè Tiraq. tract. de retractu conuen. §. 2. glo. 1. nu. 39.

11 Declaratur tertiò, non procedere quando †voluntas hæc, & arbitrium ſuum effectũ recepiſſent, ſicq; ad executionẽ perducti fuiſſent: ſic Bar. in l. non ſolum. §. morte. nu. 25. de ope. noui nun. Illa eſt ratio, quia non amplius voluntas, ſed actus perfectus dicitur, eſt enim voluntas illud deſiderium perficiendi actũ, quæ cũ ſuam recepit perfectionem, non amplius voluntatis nomen habet.

Secundus eſt caſus, quando iudex ampliori bus verbis, & contrariã voluntatẽ denotantibus vſus eſt; vt in exemplo propoſito à Bar. d.

12 §. ſi ita ſtipulatus. nu. 10. Pono† te ad confinia, donec te reuocauero. hoc etiam in caſu cõcludit Bart. reuocationem cẽſeri factam mortuo iudice, vt in præcedenti concluſione. & cum Bar. viſus eſt ſentire Goza. cõſi. 22. nu 3. & nu. 11. Verùm cæteri omnes Bartolo aduerſantur, vt ſcribunt Alex. d. §. ſi ita ſtipulatus. nu. 11. & Iaſ. nu. 14. affirmant. n. neceſſariam fore expreſſam reuocationẽ. & prҽter eos, hanc receptiorẽ eſſe ſententiam, reſpondit Soc. ſen. cõſi. 78. Super prҽdicta, col. 1. ver. quintò & vltimo, lib. 3. huic ẽt ſententiҽ accedit Dec. in l. 3. in fi. de reg. iu. idẽ in c. ex literis, in fi. de conſti. & in cõſi. 108. nu. 4. varia ſunt fundamenta quibus aduerſus Bart. hi interpretes vtuntur, quorũ præci-

13 puum illud eſt, quia & † ſi morte volũtas extinguatur. l. 4. ff. locati. nõ tamen inducitur reuocatio, quæ contrariã voluntatẽ expoſtulat. c. ſi delegatus. de off. dele. in 6. & hanc differẽtiã conſtituit ipſemet Bart. in l. more. nu. 8. de iuriſd. om. iud. quo loci Iaſ. nu. 13. & Decius nu. 18. idem affirmarunt, ſic & cҽteri iã relati, ſic & Rui. cõſ. 115. nu. 7. lib. 1. qui clarè reſpondit, a-

14 liud † eſſe voluntatem ceſſare, aliud eũ reuocare, cùm ergo ex verborũ proprietate hæc differentia conſtituatur, dicendũ eſt, iudicis ſententiã ſic fore interpretandã, vt verborũ proprie-

15 tati conueniat. ſolet. n. † ſententia ſtrictè & iuxta verborũ proprietatẽ interpretari. Abb. c. dilecto. 2. notab. de verb. ſign. quẽ citat Iaſ. d. §. ſi ita ſtipulatus. n. 14. verſ. Tertiò me monet. & præter eum idẽ affirmarunt Dec. in l. ius noſtrũ. n. 11. de reg. iu. clarè Alex. conſi. 174 nu. 2. lib. 2. Goza. cõſi. 50. nu. 12. Craue. cõſ. 188. nu. 6. & conſ. 216. nu. 14. qui pro more alios plures in hanc ſententiã retulit. quibus ego addo Cur. iun. cõſi. 179. nu. 1. & Soc. iun. conſ. 181. nu. 67.

16 lib. 2. dũ affirmat, verba † ſententiæ ita eſſe ſumenda, vt ſonant. & citando Abb. d. c. dilecto, clarius hoc dixit Craue. tract. de antiq. tẽp. 4. parte principali nu. 64. Eſt etiã aliud, quod ſo-

17 lidũ creditur fundamentũ: videmus enim † precarij conceſſionẽ ſimpliciter factam, hanc in ſe habere conditionem, donec dominus reuocauerit. l. 1. in prin. ff. de preca. & tamen morte concedentis reuocatio non inducitur. l. quæſitũ. §. 1. l. cũ precario. §. 1 ff. de preca. gl. & doct. in vlt. de precario. Dec. l. more. ff. de iuriſd. om. iu. in l. contractus. nu. 13. de reg. iu. Tiraq. tract. de iure cõſtituti 2. parte amplia. 12. Didacus lib. 3. varia. reſol. c. 15. nu. 1. 2. verũ huic fundamento reſpondet Bart. hæc in contractibus procedere, qui à ſententia, in qua nos loquimur, differunt. ſed rectius fortè huic fundamẽ

18 to aduerſari videtur text. † d. l. 4. locati. cuius verba hæc ſunt: Locatio, precariũ, rogatio ita facta, quò ad is, qui cã locaſſet, dediſſet vè vellet, morte eius, qui locauit, aut dedit, tollitur. quo iureconſulti reſpõſo fortius apparet, vnà cũ precarij natura à lege inducta, & hominis prouiſionem accedẽtes & tamen adhuc morte extingui. Nec diſtinctio Dec. d. l. contractus. nu. 13. 14. & quã probauit Didacus lib. 3. varia. reſol. cap. 15. nu. 3. & quam ante eos ſenſit glo. in d. l. 4. ſatis placet. ii enim intelligunt d. l. 4. loqui cum ex hominis facto & cõuentione cõceſſo precario adijcitur conditio, donec velit, vel placuerit; contraria verò procedere cũ ſimpliciter iuxta legis diſpoſitionem precarij ſit conceſſio quod ſentit & gl. in d. l. 4. ex l. ſi ita

19 expreſſum, de cond. & demo. hęc inquam† diſtinctio non placet, quandoquidem duo vincula fortius vinciunt. §. ſed hodie. de adoptio. anth. itaque. C. cõmunia de ſucceſ. ſi ergo cum legis diſpoſitione, & natura actus cõcurrit, cur non dicendũ fortius morte voluntatem hanc, hancq; conceſſionẽ extingui? & ſi hæc eſt precarij natura, cur hominis facta immutari poſſe dicimus, aduerſus Celſi reſponſum? l. cũ precario. ff. de preca. & leuis eſt illa differentia, quæ conſtituitur, ꝙ iurecõſ. in d. l 4. illis verbis vtatur, quò ad is vellet, & in l. quæſitũ. §. 1. & l. cũ precario. § vlti. alijs, hoc eſt, donec reuocauerit, quia hæc aduerſantur textui. l. 1. ff. de precario, vt animaduertit Dec. d. l. contractus, nu. 14. verſi. in contrariũ cuius etiã reſponſio non placet, & ſi eam probauerit Didacus præcitato loco, inquit enim Dec. verba. d. l. 1. quãdiu patitur, interpretari ex l. 3. §. 1. eo tit. vt pati dicatur, donec reuocauerit, & voluntatẽ mutauerit. quod inquit colligi ex illis verbis, vt poſſũ reuocare cũ mutauero. & ſubijcit Didacus iureconſultũ appellare patientiã, voluntatem illam, illumq; tacitum conſenſum, qui cõſtat ex eo ꝙ non contradicitur. l. qui patitur. ff. mãdati. ſubditq; ꝙ licet inter conſenſum & contra-

dictionẽ

dictionem ſit dare mediũ quoddam, nempè taciturnitatem vel patientiã.l.1.§.ſcientiã.de tributoria act. attamẽ in precario iam conſtituto ſola ſufficit illa voluntas tacita, quæ ex patiẽtia deducitur: hæc ille. Verùm, vt iã admonui, nõ placet hæc declaratio, quandoquidẽ differentiam non conſtituit Iureconſ. inter hæc verba, cũ illis abutatur aliquando. n. his vtitur, quandiu is patitur. aliquando his, donec reuocauerit; vt ex. d.l.2.§.1.& d.l.4. in fine demonſtratur. Rurſus, hoc cõceſſo, ſequitur vnum, quod abſurdũ non leue poſſet dici. ꝙ ſi tacita eſt in hoc precario voluntas, illam morte nõ cenſeri rauocatam, & tamen expreſſa extinguitur d.l. 4. immo hoc caſu, dubio procul mors, vt illa quæ tacitũ quẽdam voluntatis finem oſtendit poſſet precariũ extinguere, ſi in eo ſola tacita in aſſet, quàm ſi adeſſet expreſſa, ea tacita efficaciore. His ergo omnibus poſthabitis† crederẽ ego ſic hanc controuerſiã finiri poſſe, vt intelligam us in precario poſſeſſionem illã corporalẽ eſſe penès rogantẽ, precariũ, poſſeſſionẽ verò ciuilem ſolo animo conſiſtentem panès concedẽtem.l.& habet.§.eũ qui.ff. de precario.tex. igitur.l.4.ff.locati, loquitur quoad ciuilẽ poſſeſſionẽ, vt ſcilicet precariũ ea ex cauſa ſit finitum, cũ & is concedens obſecutam mortẽ velle deſierit. tex. verò† d.l. cum precario. loquitur quoad rai conceſſę recuperationem, quam ſi hæres ille non reuocet, ſed patiatur ea vti, cẽſetur ea patientia vti & animo, quo eſt vſus ille primus: tranſit ergo quoad recuperationẽ naturalis poſſeſſionis; qua nõ reuocata, precario is dominus conſentire dicitur. quare glo. in d. l. quæſitum.§.1. verbo ab hærede.ff. de precario, ſentit hanc eſſe nouam hæredis voluntatẽ, quaſi ex ſua patientia precariũ confirmetur. hoc ergo fundamentum communem ſententiam probare minime videtur & ex eo declarari poteſt tex. † l.Lucius. ff. de dona. qui d.l.4. ff.locati aduerſari videbatur, vtiam retuli. & eam declarare viſus eſt Didacus, qui ſuprà nu. 5.& ante eũ Cur. Iun. in l. mora. num.92.93. de iuriſd.om.iud, illud etiam illi textui l.Lucius, adiici poteſt, expreſſum ibi fuiſſe, vt is rogans re conceſſa, quoad voluerit, vtaretur; adeò, vt eo caſu non ita facilè extinguatur precarium, vt cum ſimpliciter conceditur.

23 Adfertur ergo tertio loco tex. † ca. ſi delegatur, de offi. deleg. in 6. quo probatur delegationem ſub ea forma factam, donec reuocandã duxerit, nõ extingui morte. quod in hoc ipſo delegationis tractatu ex eo textu affirmant omnes in l.more. vbi Bar. num.7. Alex. num.12. Iaſ. nume.15. Decius nume.19. Bar. tamen in d. l. centeſimis. §. ſi ita ſtipulatus. dicebat tex. illum ſolùm in delegatione procedare, in qua ſumitur benigna interpretatio, ne delegatio morte delegãtis extinguatur; quod factum eſt vt cauſa, liſque ipſa finiatur quam primum. at diuerſum (inquit Bart.) in caſu noſtro, vbi ſtrictiſſima ſumi debet interpretatio, vt ceſſet quã to citius impoſita pœna. verum Iaſon replicat & rectè, id procedere poſſe, cum res dubia eſſet, iuxta.l. ſi præſes. & l. interpretationa. de pœnis. ſed in caſu noſtro in claris verſamur, dũ conſtat quæ impoſita pæna. ſic intellexit & Alciatus trac. præſump. reg.3. præſump.6. Gramma. conſil. 45 in fine, omnium melius Neuiz. lib.6. Syluæ nuptia. nume.47. verſi. in dubio mitior pœna. qui in verſ c. intellige primo, unum addit, quod caſui noſtro optime conuenit, hæc iura debera intelligi, dummodo à ſermonis proprietate non recedatur. Rurſus, inquit Iaſon, cum agitur de delicto puniendo, lata† interpretatio ſumi debet, vt puniatur, cum è republica id ſit.l.ita vulneratus.ff.ad l.aquil. Barto.l. quemadmodum, nu.11.C. de agricol. & cenſi.lib.11. nec diſſentit Neuiza. qui ſupra, & fuſius infra loco ſuo. Verum hæc ſatis conueniunt quoad caſum à Bartolo propoſitum, ſad in caſu generali, vt in noſtro ceſſant Iaſonis cõſiderationes, ſatiſque hæc ipſa ſententia eo textu probatur: qui ſanè textus re non integra intelligitur, vt infra ſubiiciam.

25 Adfertur quarto textus † l.4.ff. de manumiſſ. vind. qui ſanè textus, ſi rectè parpendatur, ad rem non confert, cum ſolum ſimpliciter loquatur fauore ſcilicet libartatis, voluntatem non cenſeri reuocatam, vel immutatam; nec enim de reuocatione in eo eſt verbum. concedo vere in ſecundo caſu illius tex. ex expreſſa reuocatione, ſeu prohibitione dationis libertatis, eam non eſſe à filio concedendam, ſed quid hoc eſt, cum expreſſum ſit à teſtatore in vitam? Non omitto tamen vnum,

26 quod eſt annotatione dignum, tex. d. † l.4. in ſuo primo raſponſo pugnare cum textu.l. quæſitum.§. Iulianus ait.ff. qui & à quibus, vt vtroque in loco gloſſa animaduertit, & vt ea conciliaret, multa commiſcuit. ego autem contulli impreſſos Codices cum meo manuſcripto, & deprehẽdi in eo manuſcripto aliam eſſe lectionam, quam in impreſſi s. Sic enim in manuſcripto legitur: Iulianus ait, ſi poſteaquã filio per miſit pater manumittere, filius ignorans patrẽ deceſſiſſe manumiſit, non fieri vindicta eum liberum, ſad ſi viuit pater &c. Non enim refert, Iulia-

Iuli anum Paulus abſolutè ſenſiſſe, hunc ſeruũ
non effici liberum, quia falſum referret, cùm
ipſemet Iulianus.d.l.4.affirmet eũ liberum effi
ci libertatis fauore. ſed refert Paulus Iulianũ
dixiſſe, ſeruum illum nõ effici vindicta liberũ,
ſicq́ue non erit ſeruus ille libertate donatus ex
titulo vindictæ, ſed fauore tantùm libertatis.
ratio aũt cur is vindicta liber non efficiatur.eſt
quia inter viuos illa manumiſſio fit, cum tamẽ
poſt mortem hæc contingat, diciturq́: iſte ma-
numiſſus ex teſtamento, quod clarè probatur
in d.l.quæſitũ.§.Iulianus. Adferri tandem ſa-
let à Cur.iuniore præſertim in l.more,nu.91.
27 tex.† l.vlt.C.de negotijs geſtis,qui verè cõſti-
tuit differentiam inter voluntatem expreſsè re
uocatam,vt eo caſu negotiorum geſtor contra
domini voluntatem non poſsit expenſas repe-
tere,& voluntatem ceſſantem, vt negotiorum
geſtor repetat,quod in rem domini vtiliter ex
pendit. Verùm tex.ille non probat,quód volũ
tas morte cenſeatur reuocata,vel non: hoc er-
go tex.ſententia hæc nõ probatur,& ſi alijs ſa-
tis defendatur. Nec huic receptiori ſententiæ
28 aduerſatur tex. † l.vxorem.§.penul. de leg. 3.
qui & ſi in ſuo caſu mirabilis ſit,vt ſcripſit Ro.
ſing.426. Inſtituo Titium.attamen, quoad ca-
ſum noſtrum non probat,cùm loquatur in vl-
timis diſpoſitionibus, quæ in hoc à ſententia
multùm differunt, vt aduerſus Bartolũ poſt a-
lios retulimus. Et ex hoc infertur,veram quo-
29 que non eſſe† Petri conſideratione, quam re-
tulit Cyn.d.l.vlt.vbi clarius Sali. nu.4.10.C.
de contrahen.emp.relegationem hanc cenſeri
reuocatam,& finiri morte,cũ vſum habeat in-
determinatum,quia immo nõ finitur, nec erit
iniquũ quia ſucceſſor reuocare eam poterit. In
fertur tamen ex eiuſdem Petri & Sali. declara-
tione,quòd vbi relegationis cauſa perpetua eſ-
ſet,non cenſeri reuocatam, cum voluntas non
dicatur reuocata,cauſa ipſa permanente.

S V M M A R I V M.

1 *Appellare quando liceat à ſententia iudicis arbi-trium habẽtis.*
2 *Appellationem omnibus in caſibus eſſe conceſſam, quomodo intelligatur.*
3 *Appellatio vbi non datur, delinquendi cauſa concedi videtur.*
4 *Appellari non poſſe à prorogatione dilationis.*
5 *Appellatur ab interlocutoria de iure canonico.*
6 *L. ſi libertus ita iurauerit. ff. de ope. libe. declaratur.*
7 *Iudicem in arbitrarijs, argui non poſſe.*
8 *Deum ſolum eſſe iudicem eorum, quæ cõſcientia aß cuius relinquuntur.*
9 *Deus cordium ſcrutator.*
10 *Iudicem in arbitrarijs arbitratori equiparari.*
11 *Appellari non poſſe à laudo arbitratoris.*
12 *Iudicem in arbitrarijs non teneri reddere rationem eorum quæ egit.*
13 *Appellari non poſſe à ſententia iudicis habentis liberum arbitrium.*
14 *Appellari non poſſe à iudice negante proferre ſuum arbitrium.*
15 *Appellari poſſe à iudice iuſtitiam negante.*
16 *Appellari poſſe ab arbitrio enormiter lædente.*
17 *Læſio enormis quomodo conſideretur in arbitrio prelato.*
18 *Recurſum ad ſuperiorem dari à prolato arbitrio.*
19 *Appellationem operari effectum ſuſpenſiuum, non deuolutiuum.*
20 *Laudum reductione pendente, non eſſe exequendũ.*
21 *Recurſum in multis ab appellatione differre.*
22 *Appellationem nõ autem recurſum prohiberi à ſententia Præfecti prætorio.*
23 *Recurſum executionem ſententiæ non impedire.*
24 *Recurſum concedi omnibus in caſibus denegatæ appellationis.*
25 *Recurſum concedi in cauſa poſſeſſorij momentanei.*
26 *Recurſum regulari ſecundum terminos cauſæ appellationis.*

Q V AESTIO SEPTVAGESIMA.

DE APPELLATIONE ET RE-cursu ad ſuperiorem cùm iudex pro ſuo arbitrio ſententiam fert, & plura iuris loca explicata.

1 QVAERO ſeptuageſimo an à prolato
†arbitrio, ſententiaq́; huius iudicis,
qui ſuo arbitrio cauſam determina-
re poteſt, liceat appellare? Et licere,
multi affirmarunt, vt gloſſa in capit.ſuper his.
in verbo arbitrium. de accuſatio. quam multi
ſecuti ſunt, vt docuit Alex in l. & ſi ſeuerior,
in fine. C. de his quibus irro. infam. vbi inter
cęteros, retulit huius ſententiæ gloſſam in l. ſi
qua pœna, in gloſ.vlti.de regul.iur.& ibi Bar-
tolum, quamquàm aliter illi ſentiant, vt ſtatim
ſuo loco referam.idem Alex.in l.j.col.pen.&
vlt.de leg.2.& conſ.106.nu.7.lib.3.hanc pro-
bauit opinionem & communem dixit. eandem
ſecuti ſunt Caſtren.Imola, Butrius, Fulg.& Co
menſ. quos retulit & ſecutus fuit Boer. quæ-
ſtio.284.nu.16.idem cenſuit Franc. Aret. in l.
videamus.§.deferre,nu.6.& ibi Alex. ff. de in
litem

litem iura. & eiuſdem ſententiæ alios retulit
Iaſon in l. ſi ſic legatum,nu. 15. de leg.1. in l.2.
nu.84.in fin.C. de iure emphytheo.Ripa.l. in
quartam,num.122.vbi Alcia.nu.39.ad.l. Falci-
diam.Ripa in l.ſi inſulam.nu.36.de verb. obli-
ga.idem cenſuit Feli.in d.cap.ſuper his.nu.7.
de accuſa.Et in c.exceptionem.de except.Ab-
ba.cap.1. nu.7.de dilatio.Felin.in capit.ex lite
ris. nu. 23. de conſti. & in capi.cùm veniſſent.
nu.9. de iud. qui idem eſſe ſcribit in cauſis ca-
pitalibus.Marſil.in l.quęſtionis. nu.67.de quę
ſtio. Tiraq. in l. ſi vnquam.in verbo omnia vel
partem.nu.32.C.de reuo.dona. Chaſſa. conſi.
68.nu.37.48.Duare.in.l. in actionibus, in ver-
bo licuit enim ei,in fine.ff.de in litem iura.Ve
rùm infirma ſunt, quæ adferuntur argumenta,
& rationes vt illud primum,dum ſcribunt, o-
2 mni caſu conceſſam † eſſe appellationem. l. &
in maioribus. l. in multis. C. de appella. quo-
niam vno verbo reſpôdetur, regulam illam in
iudice ordinario loqui, qui ex mera legis di-
ſpoſitione iudicare debet; at diuerſum in caſu
noſtro, vbi iudex iſte ex ſua conſcientia ſuoq;
arbitrio iudicat. Non quoque multùm vrget,
quod ſecundo loco adfertur.quòd ſi prohibi-
3 ta eſſet† appellatio, daretur cauſa delinquen-
di,& ferendi iniquam ſententiam.l.1.C. de ap
pella.quia reſpondetur,diſpoſitionem illam in
hoc iudice locum non habere, cum de iudice
iſto lex multum confidat,vt in his terminis in-
terrogatus reſpondit Caſtrenſis conſi.296.Vi-
ſa inquiſitione ſupra ſcripta. col. vlt. lib.2. in
nouis.& egregiè Feli. in cap. ſuper his, nu.13.
verſi.in iſta materia,de accuſa.Nô pariter ter-
tia illa argumentatio vrget quod dilationis proro
gatio,& reſtrictio in iudicis arbitrio eſt poſita.
4 l.2.ff.de re.iud.l.1.C.de dila.ſed à†tali proro-
gatione,vel reſtitutione appellare licet,c.1. de
dila.vbi Abbas nu.7. infert hanc concluſionē,
in arbitrijs appellare licere.quia reſpôdeo, id
eſſe ſpeciali iure Pontificio conſtitutum, quo
5 iure licet ab omni†interlocutoria appellare.d.
c.1.de dila.cap.ex parte,de appella Bar. in l.2.
nu.2.ff. de appella. recipien. vbi ſub nu.22.in-
quit in his terminis à iure ciuili conceſſam nô
eſſe appellationem à prorogatione, vel à reſtri
ctione dilationis. quod placuit & Ripæ in l. 2.
nu. 29. de re iud. qui ex eo infert, in arbitra-
6 rijs non licere appellare. Non etiam quarto lo
co vrget tex. † l. ſi libertus ita iurauerit.ff. de
oper. liber. quem in hanc ſententiam citauit
Marſil.d.l.quæſtionis,nu.67. quia reſpondeo,
ibi nullum verbum de appellatione. illud tan-
tùm is tex.probat, quòd vbicunque arbitrium
alicui in cauſa propria ex partium conventio-
ne conceſſum fuit, intelligi ita eſſe côceſſum,
vt dolus malus abſit,aliàs remedio reductionis
ad viri boni arbitriū læſo ſuccurritur.ita Cra-
ue.conſ.192.nu 23.& diximus ſuprà,q.13.& eſt
gloſſa notab.in l.penul.ff.de arbitris. Cætera,
quæ pro hac ipſa ſententia adferri poſſunt,nô
multùm vrgent:& illis reſpondet Bar.in diſpu
tatione prima, poſita in 2. volumine, & infrà
referam.

Contrariam itaque ſententiam negatiuam
non licere hoc caſu appellare, probarunt Inn.
in cap.præſenti,de teſtib.Bar.l.1.in fine deleg.
2.& in diſputatione prima nu.2.vol.Bal.in l.2.
C.quomo. & quand. iudex.Sali. in l. ſocieta-
tem.§.arbitrorum,nu.26 ff.pro ſocio. & in l.
cum anteà.C. de arbitr.Calcane.côſ.38. nu.8.
Iaſ.in l.ſi ſic legatum. nu.5. deleg.1. & in l. de
pupillo.§.qui opus.nu.4. de operis noui nun
tia.clarè Amodeus de.Caſtell.in Tract.ſyndi-
catus,nu.147.Paris Puteus eodem tractatu ſyn
dicatus,in titu.de poteſtate iudicis,nu.1.Cur.
iun.in l.1.num. 30.ff. de Iuriſdi.om.iudi.alios
plures probantes hanc ſentētiam retulit Boer.
d.q.284.num.17.verſ.contrarium.hanc quoq;
viſus eſt probare Carolus Molinę. in apoſtil-
lis ad Alex.conſ.106. nu 17.lib.3. & nouiſſimè
Craue.conſil.78.nu.8.poſt Caſtr.d. conſ.296.
7 col.vlt.lib.2.dum inquit,†iudicem in arbitra-
rijs argui non poſſe. hanc pariter probauit Di
dacus lib.2.varia.reſolu.cap.12. nu.3. non diſ-
ſentit Ioan.Baptiſta à S.Seuerino in l. admo-
nēdi,nu.265. de iureiu. vt nec diſſentit Tiraq.
tract.De Retractu conſan.§.4.gl.1. nu. 11. qui
intelligit cum de magno grauamine agitur. vr
get multùm pro hac parte ratio gloſſæ in cap.
ſtatutum.§.aſſeſſorem,in verbo relinquatur, de
8 reſcrip in 6.quòd,cum hæc relinquantur † in
conſcientia huius iudicis,ſolum Deum iudicē
ipſum eſſe huius rei cognitorem. quaſi dicat
gloſſa committere conſcientiæ, nil aliud eſſe,
quàm illi facultatem tribuere declarandi,quæ
9 in volūtate ſua ſunt,quę ab alio quam à † Deo
optimo maximo cordium ſcrutatore cognoſci
non poſſunt.gl.in l,1.ff.de interro.actio.Mar-
ſil.conſil.96.nu.7.lib.2.Io.Iacobus de Leonar
dis inter conſil. Bruni conſ.114.nu.522. hic er-
go qui ſuum protulit arbitrium, ſolum Deum
habebit iudicē.qua ratione eſt etiam vſus Cal-
cane.conſi.38.nu.7.Accedit quod docuit Bal-
dus in l.1.in fine verſi.ſcias tamen.C.de ſentē.
ex breui.recitan. ea ratione hoc caſu nô poſſe
appellari, quia ſuperior non poteſt inferioris
conſcientiam & animum immutare; nec enim

vis

10 vis animo inferri poteſt. Ruſus hic † iudex,
qui hoc arbitrium habet, in multis arbitratori
ęquiparatur;vt docuit Bal. in l. ſolam, in fine.
C.de teſtib.& alias ſupra retulimus.immo ma-
ior eſt huius iudicis quàm arbitratoris pote-
11 ſtas.Si ergo ex crebriori ſententia,† à laudo ar
bitratorum non licet appellare,vt relati intar-
pretes affirmant,quanto fortius à ſententia hu
12 ius† iudicis, qui nõ tenetur reddere rationem
eorum,quæ egit;vt docuit Marſi.in l.quæſtio
nis nu. 63. de quæſtio.poſt.Io.And.in rub. de
off.deleg.& ſubdit eũ in ſyndicatu nullo mo-
do teneri,etiam ſi partem lędat.citat & Caſtr.
conſi. 197. Viſa inquiſitione, col. vlt. vt apud
eum.alia ratione vſus eſt etiam Sali.in d.§. ar-
bitrorũ.col.penul.verſ.Sexto quia partes. hoc
arbitrium fuiſſe ex eo tributum,vt litium ac iu
diciorum ſtrepitus ceſſent:qui verè non ceſſa-
bunt, ſi appellationi locus foret. regula ergo
negatiua in caſu noſtro conſtituenda eſt, non
licere appellare:

Hæc regula fortius procedit in eo iudice,
13 † qui liberum & abſolutum habet arbitrium:ſic
Inno.& Hoſtien. in cap.vlt. de ferijs.& Io.Bap
tiſta à ſanto Seuerino in d.l. admonendi. nu.
265.verſ.primò,de iureiu.Feli.in cap.exceptio
nem.nu.2. in fine,de exceptio.& in cap. ſuper
his,nu.8.de accuſa.qui eiuſdem ſententię alios
plures retulit.& Ruinus conſ.149.nu.9.lib.4.
Iaſ.l.1.in princ.nu.6.ff.ſi quis.iuſd. nõ obtẽp.
Didacus d. lib.2.varia.reſolu.cap.12. nu.5.

14 Procedit & fortius regula ipſa,quãdo † hic
iudex ſuum arbitrium proferre nollet. nam,&
15 ſi regulariter liceat† appellare, cum iudex ne-
gat iuſtitiam adminiſtrare,ſicque cauſam diffi-
nire, vt probatur per gl.in cap.1.de cõfeſſis in
6.& per Bart.in l.1.nu.7. de iuriſd.om.iud.at-
tamen hoc caſu, cum hæc arbitrio huius iudi-
cis poſita ſint,ſequitur,nõ eſſe neceſſitati ſup-
poſita.l.nõ quidquid.de iud.ſic latè Feli.in d.
cap.ſuper his,nu.12.13.poſt multos,quos citat.

Declaratur primò non procedere, quando
16 illo † arbitrio is appellans enormiter fuiſſet lę
ſus:ita Bal.in l.1.col.2.verſ.ſed pone quòd per
ſtatutum aliquid committitur conſcientiæ. C.
de rebus cred. affirmauit enim hoc caſu poſſe
appellari. idem affirmauit ipſemet Baldus in l.
vnica C. de iis qui pœnæ nom. nec diſſentit
Baldus ipſe in cap.1.col.8.de mil.vaſal. qui cõ
tumax eſt.quem retulit Marſil.d.l.quæſtionis.
nu.64.de quæſtio.dum dixit, tunc in arbitra-
riis iudicem poſſe argui, cũ nimis partẽ lędit.
clarius hanc declarationem probarunt Io. de
Anania in conſi 34.nu.7.verſi.facit etiam,vbi.
Bolog.in addito, nu.14.verſi. Nec obſtat vnſi.
Alex.conſi.166.nu.14.lib.3.Feli.in d.ca. exce-
ptionem nu.2.in fine de excep.& in cap.ſuper
his.nu.9.de accuſa.Boer.q.284.nu.28.prope fi
nem.Tiraq.de re tractu cõſang.§.4. glo.1. nu.
11.addo eiuſdem ſententię Curtium ſeniorem.
l.admonendi,nu.379.de iureiur. qui hac decla
ratione vtitur ad conciliandam interpretũ cõ-
17 trouerſiam.is etiam Curtius intelligit,† maxi-
mum hoc præiudicium eſſe,cùm eſt totius cau
ſæ grauatiuum.Ego autem intelligerem, idem
eſſe,quando in dimidia parte tãtum grauaret.
vt ex Cyno in l.vlt.col.1.verſ. Secundò quæri
tur.C.de contrah. emptio. dum dubitat quo-
modo iniqua dicatur arbitratoris ſententia,vt
ad boni viri arbitrium reduci poſſit.Leue præ
iudicium exemplificat Ana.d.conſi.34.num.7.
in fine in breui dilatione conceſſa.Huic ſentẽ
tiæ accedunt quæ ſupra retulimus in q. An poſ
ſit hic iudex tollere ius partis.& dixi poſt Ale.
in l.2. §.voluntatem.3.nota.ff.ſolu.matr. in mi
nimis aliquid poſſe,non in magnis.

Declaratur ſecundo non procedere,quãdo
18 loco † appellationis haberetur recurſus ad ſu-
periorem: ſic glo.in d.cap.ſtatutum.§.aſſeſſo-
rem,quam intellexit Cur.ſen. d.l. admonendi.
19 de iureiur.eſſe† appellationis locum & opera-
ri ſolum effectum quendam deuolutiuũ cogni
tionis, non autem ſuſpenſiuum executionis.
huic doctrinæ Curtii illa eſt ſimilis, qua noſtri
tradunt à ſententia lata in poſſeſſorio non ap-
pellari quo ad effectum ſuſpenſiuum, ſed bene
quoad deuolutiuum,vt docuit Bal. in l.2.col.
penul.ver.vltimò quæritur.C. de epiſc.& cler.
& dixi in tracta.recuperandæ poſſeſſionis in 9.
remedio nu.322. Simile quoque eſt quod ſcri-
pſit Baldus in additio.ad Specula.in ti. De ar-
20 bitris col.7.verſ.Sed an pendente. † Laudum
ſcilicet ab Arbitratore latum exequẽdum eſſe
pendente reductione ad arbitrium boni viri:
nam quando(vt inquit Baldus) iudex nõ tene
tur appellationi deferre,exequenda eſt ſenten
tia.& Baldum ſecuti ſunt Barba.conſil.18.col.
2.lib.4.Iaſ.in l.pecuniam,nu.8.ff.ſi certũ peta.
Boe.q.284. nu. 24.25. immo fortius dicimus,
ſententiam illam etiam quoad pęnas exequen-
dam eſſe.ſic reſpondit Pariſius conſi.44.nu.9.
lib.1.& ſi aliter ſentiat Boe. d.q.284.nu.20. quod
nunc non explico.Hac tamen in re noſtra verè
non poteſt hæc dici appellatio, ſed ad ſuperio
21 rem recurſus.ſunt enim plures† differentię in
ter appellationem & recurſum ad ſuperiorem,
vt apud Iaſ. in l. ſi quis aduerſus.C. de preci-
bus Impera.offeren.& Boe.d.q.284. nu.5. eſt
ergo

ergo vera hæc declaratio, recurſum ad ſuperio
rem hoc noſtro caſu concedi. quod placuit &
gl. in clem. 2. de iure patro. vbi Gemin. & Imol.
Bal. in l. 2. col. vlt. verſ. ſcias tamen, de lenié. ex
breui. recita. Roma. conſi. 27. col. 2. & Calca.
conſi 38. num. 8. Bologni. in additio. ad conſi.
Ana. conſi. 34. nu. 14. verſ. nec obſtat vnum. im-
mo videmus, quòd etiam ſi omni caſu non ad-
mitteretur exceptio, admittitur tamé recurſus
ad ſuperiorem. ſic Bald. & Ang. in l. planè, &
22 in l. vlt. ff. de petitio hæred. Sic videmus † ap-
pellationem eſſe reiectam à ſententia Præfecti
prætorio. l. ſi qui aduerſus. & auth. quæ ſuppli
catio. C. de precib. Imper. offeren. & tamen cõ
ceditur recurſus ad Principé. vt ibi probatur,
vbi latè declarat Iaſon, & tradit Ruinus conſi.
23 157. nu. 16. 17. li. 5. & is † recurſus eo caſu ſolum
deuoluit cognitionem, non autem impedit exe
cutionem, vt ibi probatur, & docuit ibi Iaſ. &
Coraſius in l. naturaliter. §. nihil commune in
præludiis nu. 8. de acquiren. poſſeſſ. & reſpon-
dit egregie Neuiz. cõſ. 70. nu. 1. Accedit quòd
in omnibus caſibus vbi appellatio non recipi-
24 tur, admittitur † recurſus ad ſuperiorem. Iaſ.
conſi. 16. in fine lib. 3. & reſpondit Dec. conſi.
533. nu. 2. Communem eſſe doctorum ſententiã
ſtatutum non reiicere recurſum ad ſuperioré,
quamquam appellationem reiiciat. quod pla-
cuit & Ruino conſi. 157. nu. 6. lib. 5. & Pariſio
conſi. 118. col. 1. lib. 1. & Rolan. à Valle cõſi. 94.
nu. 3. 4. lib. 1. immo docuit Decius in l. vlt. nu.
50. C. de edicto Diui Adria. tollen. poſt alios
quos citat, à ſententia lata in cauſa momenta-
25 neæ poſſeſſionis non negari † recurſum ad ſu-
periorem, & ſi appellatio prohibeatur. quod
probauit & Pariſius cõſi. 54. nu. 19. li. 2. & alios
caſus retulit Afflictus deciſ. 341. & deciſ. 356. &
Gramm. deciſ. 35. nu. 4. immo, quod fortius eſt,
26 ſi prohibeatur † appellatio ab interlocutoria,
recurſum tamen ad ſuperiorem non prohibe-
ri. ſic reſpondit Aret. conſi. 106. nu. 10. 11. qui
27 ſanè † recurſus (vt hoc obiter dicam) regula-
tur ſecundum terminos cauſæ appellationis,
cui aſſimilatur, vt eſt notabilis gl. in l. vnica. C.
de ſent. Præfecti Prẹto. quam citat & commen
dat Boe. q. 247. nu. 9. poſt Marſil. ſing. 88. Statu
tum, &c. & Capicius deciſ. 28. in fine. Hanc de
clarationẽ veram intellexit Bolog. in additio.
ad conſi. Ana. d. conſ. 34. nu. 14. verſ. nec obſtat
vnũ. quando enormiſſima læſio adeſſet, quod
verò diuinat ad gl. d. §. aſſeſſorem, & ad cætera
omnia. immo pro leui etiam lẹſione cõcedi ar-
bitror, cum pro interlocutoria admitti dixeri-
mus. Accedit, quod eo modo ab appellatione non
differret, iuxta declarationem primam ſuprà
relatam. rectè ergo & alii cenſet hoc caſu læ-
ſo ſuccurri per reductionem ad arbitrium vi-
ri boni, ex l. ſi libertus ita iurauerit. ff. de o-
per. lib. quam ſic intellexit glo. l. pen. ff. de ar-
bit. Dec. conſi. 11. nu. 6. Craue. conſi. 192. in fi.
& ſupra attigi.

SVMMARIVM.

1 *Exceſſus iudicis in arbitrando quomodo coram ſu-
periore probari poßit.*
2 *Pœnam inſolitam non infamare.*
3 *Excedens formam conſuetudinis, legem excedere di
citur.*
4 *Conſuetudinem ſtatuto fortiorem.*
5 *Conſuetudo vbi non valet, nec ſtatutum.*
6 *Conſuetudinem tenaciter eſſe obſeruandam.*
7 *Conſuetudinem actus determinare.*
8 *Conſuetudinem veritati æquiualere.*
9 *Conſuetudo ſilere facit leges & Principum reſcri-
pta.*
10 *Conſuetudinem Principum pedibus ſubiacere.*
11 *Principem præſumi tribuere facultatem iudicandi
ſecundum conſuetudinem, non autem contra.*
12 *Exactor Principis qua poteſtate in exigẽdo vtatur*
13 *Conſuetudinẽ æquitati naturali proximam à Prin
cipe non tolli.*
14 *Conſuetudinem laudabilem, Principem ligare.*
15 *Exceſſus quomodo detegatur.*
16 *Exceſſum in parte ſexta conſiderari.*
17 *Exceſſum detegi cum probatur in nihilo condemna
tum teneri.*
18 *Enormißimam læſionem dolo re ipſa æquipararis*

QVAESTIO SEPTVAGESIMAPRIMA.

EXCESSVS QVOMODO DEtegatur in ſententia iudicis arbitrarii; & de vi conſuetudinis plura allata.

QVAERO ſeptuageſimo quomodo co
1 ram † ſuperiore probari poterit hunc
iudicem modum in arbitrando exce
ſiſſe? Bal. in l. 2. col. 21. verſi. ſed qua-
liter. ff. de iureiu. inquit, probari ſatis, ſi demõ
ſtretur ex more conſueuiſſe aliter iudicari; vt
puta ex more eſſe, minorem pœnam quam fue
rit impoſita, conſueuiſſe imponi, iuxta l. quid
2 ergo. §. pœna. ff. de iis qui not. infam. vbi † pœ
na maior conſuata, ideo non infamat, quia im-
poni non debuit. quem textum declarat Soc.
trac. fallen. reg. 233. & Didacus lib. 2. varia re-
ſolu

ſol.c.9.nu.8.& fuſius ſuo loco dicemus.quod
3 ex eo confirmatur,quia† excedendo cóſuetu-
dinis formam, legem ipſam excedere dicitur,
cum cóſuetudo pro lege obſeruetur.l. de qui-
bus.de legib.quare conſuetudo à pari cũ ſtatu
to procedit.Gramma.deciſi.92.num.4.Craue
conſil.96.num. 6. conſi.137. nume.7.8. immo
4 fortius dicimus,† conſuetudinem eſſe ſtatuto
fortiorem.ſic Calca.conſi.2.nu.29.& clarè De
cius conſi. 690. nu.8. Hinc dicimus quod vbi
5 †cóſuetudo non valet,nec ſtatutũ.Bald cóſ.
238.col.2.lib.4. vtrũque probat Craue, tracta.
de antiq.tempo.prima parte princ.parte.1.nu.
42.qui nu.43 ſubdit eſſe eiuſdem efficaciæ ac
priuilegiũ; citat Innoc.Feli.ac Cur.iunio. &
præter eum tradit Decius conſi.390.nu.12. im
6 mo† cóſuetudo tenaciter obſeruanda eſt,quia
iuſtitiæ vim habet,dãs iuriſdictionem.l. viros.
C.de diuer.offi.glo.l.vlt.C.de emáci.lib. dat
mandatũ.l.vlt.C. de agri.& cẽſi.lib.41. Calca.
7 conſi.64.nu.10. † cóſuetudo præterea illa eſt,
quæ actus omnes determinat.Dec.l. ſemper in
ſtipulationibus.nu.10.de reg.iur.cóſi.441. nu.
13.Ruinus conſi. 104.nu.3. lib.5.Neuiza. lib.5.
8 Syluæ nuptia.nu.65.nec immerito†quia veri-
tati æquiualet.Craue.conſi.238.nu.8. & nu.9.
inquit dare formam & eſſe ius quoddam natu
rale,& illi reuerentiam deberi,aliaq; quàm plu
9 ra eo loci attulit. † immo conſuetudo leges &
Principum reſcripta ſilere facit. Ioan. Iac. de
Leonardis inter conſilia Bruni conſi. 117. nu.
114.Hac tamen in re illud non parũ difficulta-
10 tis adferre videbatur,†quòd cóſuetudo Prin-
cipum pedibus ſubiacet, vt ſcripſit Craue. d.
tract.de antiq. temp. prima part. primæ partis
principalis nu.40.41.vbi poſt multos inquit,il
lam eſſe in Principum poteſtate. Si ergo Prin-
ceps huic iudici iudicandi munus conceſſit,&
ſui loco eum conſtituit,ſequitur, iudicẽ hunc
aduerſus conſuetudinem aliquid potuiſſe mo
liri. Verùm reſponderi vno verbo poteſt,præ-
11 ſumi† Principẽ voluiſſe huic iudici concedere
iudicandi facultatem contra conſuetudinem,
cùm nunquàm præſumatur quid velle contra
iuris communis diſpoſitionẽ. Iaſ.l.præſcriptio
ne.nu 5.C.ſi contra ius vel vtil.pub.Dec.cóſi.
580.nu.2 Gozad.conſi.101. nu.10. Sed ad rem
confert magis quod ſcribit Bald. in l. 1. col.2.
12 ver.Sed pone.C.ſi propter publ,penſ.† ſi Prin
ceps proprio exactori mãdet, vt compellat de-
bitores omni coertione,qua ſibi videbitur ex-
pedire, nihilominus exactorem illũ teneri ſer-
uare legem municipalem, & conſuetudinẽ in
exigendo.quam Baldi doctrinam ad terminos,
noſtros retulit Calca. conſ.120.nu.8.& eã red-
dit rationem,quia ſi aliter intelligeret,ius par-
tis tolleret, quòd concedendum non eſt. hæc
13 fortius locum haberent,quando† conſuetudo
illa æquitatem naturalem ſuperat,nec enim ad
uerſus eam quicquam poteſt Princeps, vt latè
poſt multos ſcripſit Craue. d. tract. de antiq.
tẽp. loco ſtatim citato, nu.46. quare dicimus,
14 †laudabilem conſuetudinem Principem liga-
re.ſic reſpondit Curt.ſen.conſil.51. colum.12.
in fi. ſatis ergo demonſtratur hic exceſſus ex
conſuetudine contempta. Demonſtratur & ſe
cundo loco,inquit Bald d.l.2.colum.21.ff. de
iureiu. hic exceſſus quando habito recurſu ad
viri boni arbitrium probatur in tanto & quan
15 to.& ſubdit, quòd † exceſſus in totum proba-
tur,ſi oſtendatur condemnatum nó teneri, ex
l.ſi cum exceptione.§.hæc autẽ actio.ff. quod
metus cauſa. quæ ſanè verba ſunt admodum
ambigua,& ſine dubitatione. quis enim dubi-
tat modum fuiſſe exceſſum,ſi probetur in mo-
dum non teneri,qui cõdemnatus fuit? Credo
tamen Bal. ſic voluiſſe dicere,recurrendum eſ
ſe ad arbitrium boni viri, vt is iudicet, an per
primum,qui iam iudicauit,exceſſus ſit modus,
vel non.adfert text.l.vnde ſi Neruæ.ff.pro ſo-
cio.idem tradit Bar.in l.ſi ſocietatem. §. arbi-
trorum.nu.25.ſt.eo tit.qui citando. d. l. vnde
16 ſi Neruæ,dixit læſionem & † exceſſum demon
ſtrari,ſi exceſſum ſit in 6.parte totius quantita-
tis. & tex.illum ſic poſt Fran. de Ramponibus
intellexit & declarauit in his terminis Card.
Zabarella conſi.141. col. 2. ver.principaliter.
& Bart.ſecuti ſunt Ruin. conſi.81 nu. 3. lib.1.
Soc.iun.conſi.48.nu.22.& conſ.144.nu.14. &
conſi. 84. nu.43. lib.2. qui alios retulit plures
Bartolo aduerſantes; affirmant enim cæteri eſ
ſe iudicis arbitrio, qua de re infra libro 2. in
118. caſu arbitrario.
17 Demonſtratur tertio loco hic† exceſſus ſe-
cundum Bal.d.l.2.col. 21. ſi is cõdemnatus cla
rè oſtendit ſe in nihilo teneri,ex tex. d.l. cum
exceptione. §. hæc autem actio. ff. quod met.
cau. & tradit Bolog. in addit. ad conſi. Ana-
niæ conſi.34. nu.14. ſenſit Abbas conſi.2.in fi,
lib.1.Verum dixi ſtatim hoc probabilem dubi
tationem non habere,quandoquidem ex enor
miſſima læſione dolus arguitur.l.omnes.§.Lu
cius.ff.de his quę in fraud.cre.quem textum ſic
in terminis noſtris citauit Bar. d.§. arbitrorũ.
nume.24.in fi. & eum ſecutus eſt Cur.iun.cõ-
18 ſi.141.num.10.& † enormiſſimam læſionem &
dolum re ipſa, idem eſſe multis probarunt Pa-
ſiſius conſi.12. nume. 82. conſi.20.nume. 105.

conſi.89.nume.68.conſi.96. nume.20.60.61. lib.1.cõſi.12.nu.65.97.lib.2.& conſi.75. nu 19. lib.3.Soc.iun.conſ.77.nu.132.lib.1.& cõſi.47. nu.40.lib.3.Craue.conſi.143.nume.21. & cõſi. 192.nu.3.& alibi ſæpiſſimè. alıis quoque conie cturis hic exceſſus demonſtratur,vt apud Bartolum.d §.arbitrorum.nu.28. quas partim ſupra retuli ſuis locis, partim non refero,quia le gi apud eum poſſunt.

SVMMARIVM.

1 *Læſus ex ſententia iudicis arbitrarii, quibus probationibus vti poſſit ad læſionem ſuam probandā.*
2 *Iudicis dolus nouis probationibus detegi poteſt.*
3 *Ignorantia quando præſumatur.*
4 *Ignorās ne puniatur,omnes diſpoſitiones reſtringi.*
5 *Appellans ab interlocutoria ex antiquis actis illius iniquitatem detegere debet.*
6 *Appellans à diffinitiua iniquitatem detegere debet ex antiquis actis.*
7 *Appellans nouis probationibus iniquitatem iudicis poteſt detegere, cum facto iudicis antiquæ probationes non adſunt.*
8 *Appellans nouis probationibus vti poteſt ad probandum ita alias antiquitus fuiſſe probatum.*
9 *Appellans nouis probationibus vti poteſt,cum agit vt ſolum probet,ſe in cauſa ius fouere.*
10 *Supplicationis cauſam antiquis & nouis probationibus probari,& iuſtificari.*
11 *Supplicationis cauſam ex ſuperuenientibus probationibus iuſtificari.*
12 *Probationibus nouis ſupplicationem iuſtificari,cum de perſonarum legitimatione agitur.*
13 *Appellantem nouas probationes deducere non poſſe,cum ſua culpa in prima inſtantia deducere distulit.*
14 *Appellantem, vel ſupplicantem ex noua cauſa nouas probationes poſſe deducere.*
15 *Clauſulam ius & iuſtitiam fieri: nihil operari,cū nihil narratum eſt.*

QVAESTIO SEPTVAGESIMASECVNDA.

PROBATIONIBVS NOVIS, AN antiquis quando vtatur is,qui appellauit à ſententia iudicis arbitriū habentis, explicatum.

1 QVAERO ſeptuageſimoſecundo, quibus† probationibus vti debet is, qui ex huius iudicis prolato arbitrio ſe læſum fuiſſe contendit? hanc quæſtionem in non diſſimili caſu propoſuit Bartol. in d.l.ſi ſocietatem.§.arbitrorū,nu.26.ff.pro ſocio. an ille,qui habuit recurſum ad arbitrium boni viri,nouis vel antiquis probationibus vti debeat? diſtinguit Bart. duo capita. quam diſtinctionem ſunt ſecuti Abb.cōſi.2.nu.2.lib.1. But.conſi.24.col.5.Sali.l.cum antea.col.pen. verſic.quæro octauo.C.de arbit.Alex.cōſ.101. in fi.lib.2.Oria.tract.de arbitris.q.16.

2 Primum illud eſt,†quādo agitur,vt detegatur dolus iudicis,& tunc nō ex nouis actis,ſed ex antiquis id agendum eſt. non enim ex nouis probationibus iudici non cognitis, illius dolus argui poteſt, cum ignorans in dolo non
3 verſetur l.1.ff.de dolo.ſic † præſumitur ignorans. præſertim, cum multum probabilis eſt ignorantia.l. genero.ff. de his qui not. infam.l.vlt.ff.de decre.ab ordine fac.Craue.cōſ. 6.nu.73.& conſi.260.colum.1.in fi.qui reſpondit, omnem diſpoſitionem quantumuis gene-
4 ralem reſtringi,ne†ignorans puniatur.hoc eo ſimili confirmat præcitato loco Bar.quod quā
5 do ab interlocutoria † appellatur,is appellans debet de grauamine docere ex primis actis. l. ait prætor.ff.de mino.25.ann.clem.appellanti,
6 de appel.Capicius deciſ.5.in fi. immo † idē eſt eſt in diffinitiua, quia ad cognoſcendum an iudex aduerſus legis diſpoſitionem iudicauerit, inſpici debet lex, quæ tempore latæ ſententiæ vigebat,vt eſt clarus tex.in auth.vt cum de appell.cogno.in princ.& reſpondit Calca.conſ. 15.nu.11 Brunus conſi.90.nu.4.

Declaratur hic caſus primo non procedere,
7 † quando iudex ipſe fuiſſet in cauſa,ne probationes reciperentur,ex tex.l.ſi dictum.§.pen. ff de euict.vbi Iurecōſul.affirmat,ſatis dici fuiſſe factam denunciationem euictionis illi, qui ne fieret,impedimentum præſtitit.qua de re late apud Tiraq.tractatu de retractu conſangui. §.2 glo.1.nu.9. 10.

Declaratur ſecūdo his caſus intelligi de pro
8 bationibus†omninò nouis: nam & ex aliis probationibus probare poſſet,ſic coram hoc iudice fuiſſe probatum,iuxta gloſſam.l.quoties.§. vlt.in verbo ſolum.ff. de prob.in l.cucēt, vbi Bart. ff. de teſtib. Fertarius cautela 12. in fine poſt multos, quos citat.

Secūdum diſtinctionis caput eſt ex Bartol.
9 loco iam citato,quando is cōdemnatus,† ſolū tendit ad probandū ſe ius in cauſa fouere, nec cōtendit detegere dolum ac turpitudinē iudicis.is ergo nouis etiam probationibus vti poterit.arg.l.eos.C.de appe.& l.per hanc,C.de tēpo.app. & ratio illa ē,quia hoc caſu à pari procedit appellationis cauſa,& cauſa ſupplicationis,

nis,id eſt,recurſus ad Principẽ, vt quemadmo
10 dum in cauſa appellationis deduci † pôt,quod
nõ fuit deductum in prima inſtantia,ſic in cau
ſe ſupplicationis: ita egregie reſpondit Imo.
conſi.146.col.4.ver. Si autem iterato.quem ſe
cuti ſunt Merſi.in pract.criminali.9. Opportu-
ne.nu.6.3.& in l.1.nu.162.C. de raptu virg.&
poſt Afflictum quem citat, ita egregie reſpon
dit Rolend.à Valle cõſi.94.nu.10.11.lib.1.qui
ſic in Montisferreti Senatu obſeruari non ſe-
mel vidiſſe teſtatur.
11 Extenditur procedere, etiam† ſi pendente
cauſa ipſius ſupplicationis & recurſus ius ſuper
ueniret vt in ipſa appellationis cauſa dixit Bal.
in d.l.per hãc.C.de temp.appel. quem ſecutus
eſt Ruinus conſi.12.nu.8. lib.4.
Extenditur ſecundò,etiã ſi iure,quæ de no-
12 uo † in cauſa huius ſupplicationis producũtur,
tenderent ad perſonæ legitimationem, vt in
mandato ad agendum, quod in prima inſtan-
tia produci,ſic in cauſa appellationis,poſt mul
tos,quos citat,reſpõdit Craue.conſi.108.nu.
1.idem ergo dicendum eſt in caſu ſupplicatio-
nis & recurſus.
Declaratur primò, non procedere eo caſu,
13 quando † is condemnatus potuit in prima in-
ſtantia omnia producere & probare, ſed pro-
bare ea ratione diſtulit,vt magis aduerſariũ fa-
tigaret: ita docuit Bal.d.l.per hanc,quem ſunt
ſecuti Soci.tract.fallen.reg.323.fallen.1.glo.en
te eos,& ibi cæteri interpretes in c. inter mo-
naſterium,de re iud.Barb.conſi.35.col.1.in fi.
& col.ſeq.lib.3.& Iaſ. in repe.l.admonẽdi.nu.
57.de iureiur.& alios plures in hanc ſentẽtiam
retulit Neuiza.conſi.19.nu.16. Eſt ratio, quia
negligenti iura non ſubueniunt.l. pupillus, in
fi. ff. de his quæ in fraud. cred. qua ratione in
his terminis eſt vſus Marſi.ſingul.360. Scribi-
tur. Verùm huic declarationi plures aduerſan-
tur,quos retulit & viſus eſt ſequi Neuiza. d.cõ
ſi.19.nu.22.vt apud eum.
14 Declaratur ſecundò non procedere,† quan
do aliquid de nouo in ſupplicatione,vel in ap-
pellatione peteretur.ſic egregiè Abbas in c.ſi-
gnificauerunt, vbi Feli.colum.3.in fi.verſ.& ſi
diceres contrà.de except. qui teſtatur ſic ſe ali
quando in iudiciis ſeruari vidiſſe. eam pariter
probarunt Alex. & Iaſ.in l.ſi apud quem,in fi.
ff.de acquiren.hæred.Marſi.ſing.240. Regule.
Confert illud ſimile,quo dicimus,clauſulam il
lam; Peto ius & iuſtitiam miniſtrari omni me-
liori modo,quę & ſi cum effectum pariat,vt iu
xta narrata in libello poſſit ferri ſentẽtia, etiã
ſi in concluſione petitum nihil ſit, vt tradunt
15 omnes in c.2.de ord.cog.nõ tamẽ † quicquàm
operatur, cum nihil penitus narratum eſt. ſic
egregiè Alex.conſi.121.nu.11.ver.prę terea lib.
1.Soci.ſen. conſi.95.colum. penul.ver.præte-
rea.d.clauſula.lib.3.Ruinus conſ.32.nu.13.lib.
1.& conſi.19.nu.9.lib.4.
Declaratur tertio non procedere in ſenten-
tia interlocutoria,vt ſuprà retuli,& tradit So-
ci.d.reg.323.fallen.3.

SVMMARIVM.

1 *Iudicem ſuper æquitate vel iniquitate ſententiam ferre non poſſe.*
2 *Iudicem, qui in contractu furioſi decretum interpoſuit, non poſſe teſtimonium ferre ſuper furore illius.*
3 *Appellationis cauſam coram ipſo iudice à quo non cognoſci.*
4 *Aduocatus à iudicando in ea cauſa arcetur.*
5 *Procurator ſuper illa cauſa teſtimonium non fert.*
6 *Solicitator ſuſpectus eſt teſtis pro illa cauſa.*
7 *Iudicem non poſſe teſtimonium ferre pro ſua ſententia etiam quando agitur de iuſtificatione ſolius ſententiæ.*
8 *Iudicem non poſſe dicere teſtimonium pro ſua ſententia defectu omiſſæ ſolemnitatis nulla.*
9 *Iudices, & ſi plures, non poſſe pro eorum ſententia teſtimonium ferre.*
10 *Iudicem poſſe ferre teſtimonium in cauſa à ſe iudicata, cum ad declarationem ſolum deponit.*
11 *Cap. cum dilectus. de elect. ſenſus & intellectus.*
12 *L. ob carmen. § illud. ff. de teſtibus. ſenſus & declaratio.*
13 *Noua autoris diſtinctio quomodo iudex ferre poſſit teſtimonium ad ſuæ ſententiæ declarationẽ.*
14 *Iudicem ferre poſſe teſtimonium, ſuper eius ſententia quando nullum præiudicium partibus afferretur.*
15 *Teſti dicenti, ſe falſum teſtimoniũ dixiſſe, nõ credi.*
16 *Iudicem ferre poſſe teſtimonium, cum ſolum agitur de declaranda iuris communis diſpoſitione.*
17 *Declarationem nihil noui adferre.*
18 *Statutorum conditores poſſe antiqua ſtatuta declarare, & ſi non noua condere.*
19 *Capitula antiqua declarare poteſt actor, & ſi noua dare prohibeatur.*
20 *Principem poſſe antiquam inueſtituram declarare, & ſi mutare, & nouam concedere impediatur.*
21 *Iudicem officio functo poſſe ſententiam declarare.*
22 *Declarationem nunquam excluſam cenſeri.*
23 *Declarationem ſuper re clara nouam diſpoſitionem potius appellari.*
24 *Teſtem non poſſe ſuum dictum declarare, quando in no-*

in nouam diſpoſitionem caderet.
25 *Declarationem circa accidentia, non circa ſubſtantiam verſari.*
26 *Declaratio cum ſit circa negotij ſubſtantiam partes eſſe citandas.*
27 *Declarationem, quæ nouam diſpoſitionem ſapit, ab eo ſolum poſſe fieri qui de nouo facere poteſt.*
28 *Iudicem partibus valentibus ferre poſſe teſtimoniũ in cauſa, in qua ſententiam tulit.*
29 *Proxenetam partibus volentibus teſtimonium ferre poſſe.*
30 *Iudex idoneus eſt teſtis cum inde nec laus nec turpitudo ſibi adueniat.*
31 *Iudicem poſſe ferre teſtimonium ſuper re alijs incognita.*
32 *Teſtes domeſticos eſſe idoneos in cauſa domi & ſecreto tractata.*
33 *Statutum Papiæ 33 in ciuilibus. ſub rub. Quòd nullus ius dicens Papiæ poſt eius officium cogatur de quibuſdam reddere teſtimonium, declaratur.*

QVAESTIO SEPTVAGESIMATERTIA.

QVANDO IVDEX FERRE poſſit teſtimonium ſuper ſententia à ſe prolata, plena manu declaratum.

1 QVAERO ſeptuageſimotertio, an hic†
iudex, qui vt vir bonus iudicandi arbitrium habuit, lata per eum ſentẽtia
poſſit ſuper æquitate, vel iniquitate
teſtimonium ferre? Regula negatiua conſtituenda eſt, non poſſe. ſic regulam conſtituit
Inno. in c. 2. de arbitris, & in cap. cum à nobis
vbi latè idem cẽſuit Feli. nu. 5. de teſtibus Bar.
in l. ne in arbitris, nu. 6. C. de arbi. ita Aufrerius tracta: De reprobatione teſtium num. 59.
Alex. conſil 70. num. 11. lib. 3. Rum. conſil. 153.
nu. 12. lib. 1. probat hanc ſentẽtiam text. clarus
2 in cap. ſtatutum. 2. § 6. & ideo videmus, † iudicem, qui ſuum interpoſuit decretum in donatione bonorum à furioſo facta, non poſſe ferre teſtimonium, furioſum illum non fuiſſe tempore donationis à ſe factæ. ſic reſpondit Alex.
conſi. 86. nu. 16. lib. 2. Curt. iun. conſi. 165. nu.
3 21. Confert tex. l. eos. C. de appel. vbi † appellationis cauſa ob veriſimilem ſuſpicionem affectionis nõ cognoſcitur ab eo, qui primam ſen-
4 tentiam tulit. Sic † Aduocatus repellitur à munere iudicandi ob ſuſpicionem affectionis. l.
vlt. in fi. C. de aſſeſſo l. vlt. ff de teſtibus, & Pa-
5 riſius conſi. 70. lib. 4. Sic † in procuratore, vt
non poſſit ſuper ea ferre teſtimonium, ſcribit
Ang. in l. dictantibus. C. de teſtam. & Pariſius
conſi. 83. nu. 4. lib 1. & d. cõſi. 70. lib. 4. Gratus
conſi. 2. nu. 28. lib. 2. Craue. conſi. 56. nu. 4. Sic
6 in † ſolicitatore cauſæ, vt non poſſit ferre teſtimonium. Rom. conſi. 420. Alex. conſi. 153. col. 2.
lib. 5. Soc. iun. conſi. 88. nu. 23. lib. 2. Gramma.
conſi. 73. nu. 20. & Craue. conſi. 2. nu. 5. & cõſi.
249. nu. 9. Sic ergo nec iudicare poſſunt; affectio enim non ſemel oculos caliginat.
7 Extenditur primò procedere, etiam eo † caſu quando ageretur de iuſtificatione ſolius
ſententiæ. ſic Feli. d. c. cum à nobis. nume. 5.
verſi. & procedit concluſio. de teſtibus ſed obſcure locutus eſt Feli. & fortè ſentire illud voluit, quando partes omiſſo negotio principali, quod inter eos diſceptaretur, ſolum agunt,
vt iudicis perſona inſpecta, cognoſcatur an rectè, vel minus lata fuerit ſententia, vt ſcilicet
cognoſcatur, an ſuam litem fecerit, vel non.
nam hoc caſu eandem eſſe rationem inquit
Fel. quę & in pręcedẽti, eo quia ad intereſſe iudex tenetur. l. ſi filius. ff. de iudic. immo, mea
quidem opinione, fortior eſt ratio hoc caſu,
ne huius iudicis teſtimonium admittatur; quãdoquidem ſola ſua cauſa iudicium hoc ſecundum tractatur.
8 Extenditur ſecundo, etiam ſi † ſententia diceretur nulla ex defectu alicuius ſolemnitatis.
ſic Felin. d. c. cum à nobis. nu. 5. verſi. item procedit concluſio. quam ſanè doctrinam veram
ego intelligo, quando hæc eſſet ſolennitas, cuius obſeruatio ad iudicem ipſum pertineret,
& cuius negligentiæ ac imperitiæ adſcribendum eſſet, vbi non fuiſſet obſeruata.
9 Extenditur tertio procedere, etiam † ſi plures eſſent iudices Feli. d. c. cum à nobis. nu. 6.
de teſtib. poſt Bald. in l. ne in arbitris. nu. 4. C.
de arbi. vna eſt ratio, quia vices duorum ſuſtineret, iudicis ſcilicet & teſtis, contra l. ſi plures, in fin. vbi glo. de pactis. l. ſi conſul. ff. de adoptio. altera eſt ratio, quia agit de proprio
intereſſe, cum, vt vnus eorum, qui iudicarunt,
ſe defendere velle videatur.
Declaratur primo non procedere, quãdo a-
10 gitur † de facto declarando, quo melius ſecundus hic iudex re cognita ſentẽtiam ferat. ſic declarauit Bar. in l. ſi ſocietatem. §. arbitrorũ. nu.
29. verſi. quęro quãdo examinatur. & ibi Gulielm. de Tulaſto in repet. n. 95. ff. pro ſocio. & in
l. ne in arbitris. nu. 6. C. de recep. arb. ſentit tamen eo loci Bar. hoc caſu duo cõcurrere debere: Primo, quod de facto declarãdo agatur. Secũdo, quòd plures iudices fuerint. ita affirmarunt Alex. cõſi. 32. lib. 5. Ioan. de Ana. cõſi. 17.

nu.13.Soc.tract.fallen.reg.5.fallē.1.& reg.199. fallen.1.idem Soc.conſi 121. colum.4.ver.quibus tamen non obſtantibus.l.b 3.Iaſ.conſil. 10. nu.5.& conſi.12.nu.1.lib.1.& arbitrum poſſe teſtimonium hoc caſu ferre, ſenſit Raphael Comenſis conſi.7. col.5. inter cætera Bart. addu-
11 citur ex text. † c. cùm dilectus, de electio. verùm is text.ca ratione procedit, quia probationes aliunde haberi non poterant: ſic intellexit glo.in ca.2. in verbo cognouerint, de receptis arb.Soci.d.regi.199 fallen. vlt. & Feli. in d.c. cum à nobis,nume. 12. verſi. fallit nonò. citari
12 etiam ſolet† text.l.ob carmen.§.illud.ff. de teſtibus. Verùm is text.non probat, quia ibi non agebatur de facto declarando, ſed ſuper ipſo facto principaliter tamquàm teſtis non tāquam iudex aliàs deponeret: ita ſenſit Oria.in tract. de arbitris. q. 27. vltimæ partis. ſic etiam viſus eſt ſentire Salic.in d.l.ob carmen. hoc euenire poteſt, vt iudex viderit delictum committi, & ipſe de illo non eſt iudicaturus, tunc dubium non eſt, quin de eo coram vero iudice deponere poſſit. Quamobrem contrariam ſententiam tuentur Butr.conſi. 24. col. penul. quem citare voluit Ruin.conſi.68.num.14.15.lib.1. Aret. conſi.163.colum.6.in princ.qui temperat & intelligit, quando factum eſſet maximi detrimenti.& Aret.ſecutus eſt Craue. cōſi.165. num.4. quibus addo Soci.ſen.conſi.46.nu.47.lib.4.
13 Ego diſtinguerem,ꝙ aut agitur de facto obſcuro declarando, qui aliunde declarari non poteſt,nec magni detrimenti res eſt, & tunc credatur iudici primo. atq; ita hoc caſu procedat Bar.& aliorum primo loco ſupra relatorū ſententia. Aut mera declaratio non eſt, & rei grauis eſt, & tunc procedat Butrii & ſequacium opi.& fuſius infra ſubiiciam.
14 Declaratur ſecundo non procedere.† quando ex dicto ipſius iudicis nullum partibus adferretur detrimentum. ſic Inn. d. c.2. de arb. ex tex. c. ſicut,de teſtibus qui non loquitur in
15 eo, qui ſententiam tulit,ſed in teſte,qui†ſuam detegit turpitudinem dicendo,ſe falſum tuliſſe teſtimonium. quare in argumentum eo tex. vſus eſt Inn. cui videtur aduerſari Soc. d. reg. 199.fall.3.ex c. non ſine,de arbi. qui non probat. Fel. autem d. c. cum à nobis.nume.11. inquit procedere, quando error probabilis allegatur, aliàs ſi allegaret propriam turpitudinē, quæ illum crimineſum redderet, non concederetur.Fel.ergo ſubiicit, Abb. ſenſiſſe, credi huius teſtimonio,quando deponeret contra ſe ſuper re, quæ veriſimiliter ab alio ſciri non poteſt,puta cum deponit ſe iuraſſe hac de re teſti-

monium non laturum: qua de re ambigit Felin.vt apud eum. ego credo Innocentii opinionem eſſe veram,ſed difficile eſſe dare caſum,ubi teſtimonium hoc, vel noceat,vel proſit, vel vni vel alteri partium.
16 Declaratur tertio non procedere quo ad† declarationem,vt quia declararet, quid ex iuris cōmunis diſpoſitione obſeruari conſueuerit. ſic in noſtris terminis conſultus reſpondit Barb.conſi.5.col.5. in fi.lib.2.ſic etiam Bart. in d.l.ne in arbitris.nu.6.C.de arb.Fel.d.c. cum
17 à nobis.n.10.illa eſt ratio,quia† declaratio nullum ius nouū adfert, ſed tamē ambigua aperit. l.hæredes palam. §. ſi quid poſt.ff.de teſta. vbi Bar.latè Dec.l. edita.n.48.49.C.de edē. confert,ꝙ reſpōdit Barb.conſi.78.col.pe.in prin. lib.3.& ante eum docuit Bal.in §.quibus 1.con ſtit. Codicis, ꝙ licet ſtatutorū cōditores noua
18 ſtatuta condere non poſſunt,poſſe tamē† antiqua à ſe condita declarare.ſic reſpondit Oldr.
19 conſi.166.actorem† poſſe iam deducta capitula declarare,& ſi non poſſit noua facere. idem re
20 ſpondit Dec.conſi.517.nu.3.Sic† Princeps,qui feudū conceſſit,inueſtituram poteſt declarare, & ſi non de nouo concedere. Soc.iun.cōſi.95.
21 nu.76.lib.3. Sic† iudex,qui lata ſententia officio functus eſt.l.iudex ff.de re iu. poterit ſententiam declarare, etiā parte non citata. ſic reſpōdit Calc.conſi.16.nu.37.43.& Feli.c.qualiter & quādo,il 1.nu.24.de accuſ.qui alia plura ſimilia attulit. quare abſolutè cenſuit Boer. q.
22 172.nu. 23.24.† declarationē nunquam cenſeri excluſam. Hęc tamē intelliguntur,quādo ſolū
23 agitur de interpretatione & declaratione† obſcuritatis,ſecus vbi verba eſſent clara,& de noua interpretatione ageretur: nā, cum illa noua diſpoſitio, potiusquam declaratio ſit,nō admittitur.Bar.d.§.ſi quid poſt.nu.4.Dec.d.l.edita. nu,49. Pariſi.conſi.27.nu.25.cōſi.34.n.36.cōſi. 94.nu.46.li.2.Hinc in noſtris his ferè terminis reſpondit Soc.ſen.conſ.114.col.pe.ver,ad hoc
24 probabiliter.li. 2.† teſtem non poſſe ſuū dictū declarare,quando in nouā diſpoſitionē potius quā declarationē ſonaret. & in noſtris his terminis idē docuit Feli.d c,cū à nobis,n.10. Dec l.in ambiguis orationibus.nu.3.de reg.iu. Craue.cōſi.282.col.5.verſ.Tertiò reſpōdeo.Pariſi.
25 conſ.141.nu.33.lib 4. Et hęc † declaratio vera tūc dicitur, cū tamē circa circūſtātias, nō circa ſubſtantiā actus verſatur.eſt.n.noua diſpoſitio, cū circa ſubſtantialia eſt.ſic Iaſ.cōſi.56.col.pe. ver.tertiò reſpōdetur.li.3.& in ea declaratione quę circa ſubſtantialia verſatur,illa adhiberi ſo
26 let diligentia,vt partes† citentur,ſic Ruin.cōſ. 38.n.10

38 nu.10.lib.1. & Dec.cõſi.533. in fi.ea ratione
adducuntur, quia nõ leue detrimentũ adferre
poterit. Calca.tamẽ cõſi.16.n.43.viſus eſt aliter
ſentire; niſi intelligamus eũ loqui, quãdo mera
declaratio fit: poterũt ergo iſti iudices hoc in
caſu ſuũ ferre teſtimon. ũ, cum.ſ. agitur de ſim
27 plici declaratione. Accedit ꝙ illa † declaratio
quę nouã diſpoſitionẽ ſapit, ſpectat tamẽ ad eũ
qui actum de nouo facere poteſt, vt in ſummo
Pontifice, qui cum beneficia de nouo conferre
poſſit, poteſt & declarare conceſſionẽ iam fa-
ctã. Dec.d.l. edita.n.49.in fi.& in Pricipe, qui
declarat verba inueſtiturę. Soc.ſen.cõſi.51.col.
in fi.lib.1 Pariſi.conſi.50.in fi. lib.4. Soc. iun.
conſi.95 nu.22.li.3 Tiraqu.l.ſi vnquam.in ver-
bo libertis.nu.15.C. de reuo.don. Craue.trac.
de antiq.temp.2.parte 1.partis princ.nu.30.

28 Declaratur quarto nõ procedere, † quando
vterq; litigãtiũ acquieſceret, vt hic iudex arbi-
trarius teſtimoniũ ferret. Fel.d c cũ à nobis.n.
9.de teſtib.poſt Imo.& alios. Soc.tract.fall.re.
29 199.fall.2.S.c dicimus † in proxeneta, cuius te-
ſtimonium partibus cõſentientibus recipitur.
glo.in. §: in his verò, in auth.de inſtru. fide &
caute. Bar.l.deferre, in fi.ff.de iure fiſci. Marſi.
ſing.532. & latè Soc.iun.conſi.12.nu.17. conſi.
29.nu.16.& conſi.31.nu.19.lib.1. vbi declarat.

30 Declaratur quinto non procedere † quãdo
hic iudex ſuper eo teſtimonium ferret, ex quo
nec laus, nec turpitudo adſcribi poteſt: ſic Fel.
d c cum à nobis nu.12.& Soc. d. trac. fal. reg.
199.fal.4.& Io.Oldendorpius trac. de teſti. in
tit.de perſonis teſtium. nu. 45.

Declaratur ſexto ſecundũ Feli.d.c.cũ à no-
31 bis.nu.12.ver.fallit nonò.nõ procedere † in ſub
ſidium, hoc eſt, ſuper his, quę aliis cognita eſſe
nõ poſſunt, ex tex.in c. cùm dilectus, in glo.in
verbo & ſi tres, de elect. inquit tamẽ Feli. poſt
Butr. hanc probationẽ integrã non eſſe, ſed iu-
dicis arbitrio ſubiacere. Confirmatur, quia in
32 ſubſidiũ ad probandũ illa, quę in locis † ſecretis
fiunt, admittuntur etiã teſtes domeſtici.l. con-
ſenſu.C. de repu. Bar.l.quoties.nu.2.C de nau
fr.li. 10. latè Craue.de antiq. temp. 11. parte 1.
33 partis nu.13.14. alia ſuo loco retulimus. Sex † hę
declarationes ſunt omnino annotandæ ad in-
terpretationem ſtatuti Papiæ in ciuilib. nu. 33.
ſub rub ꝙ nullus ius dicens Papiæ poſt eius of
ficiũ cogatur de quibuſdã reddere teſtimoniũ.

SVMMARIVM.

1 *Arbitrium datum in cognoſcendo, an etiam datum ſit in exequendo.*

2 *Iudicem ordinarium cognoſcendi, iudicandi, & exequendi poteſtatem habere.*

3 *Delegatum inferioris datum ad cognoſcendum, exequendi poteſtatem non habere.*

4 *Delegatum lata ſententia, officio functum eſſe.*

3 *Delegari poſſe, quæ mixti imperij ſunt.*

6 *L. properandum. §. ſin autem alterutra. C. de iud. declaratio.*

7 *Delegatum inferioris facultatem indicendi mulctã pro executione ſententiæ non habere.*

8 *L. 2. §. vlt ff. de iudi declaratur, & nouo ſenſu illuſtratur.*

9 *Mulcta indictionem ſolis magiſtratibus concedi.*

10 *Delegatos magiſtratum non obtinere.*

11 *Magiſtratus, qui habere, & illis fungi dicantur.*

12 *Mulctam indicere, meri eſſe imperii.*

13 *L. nõ ex oibus ff. de recep. arb ſenſus et intellectus.*

14 *L. 2 ff. qui & à quibus appel. intellectus Doctorum reiectus.*

15 *Mulctam grauem, qui indicere poſſint.*

16 *Goneani interpretatio ad l. 2. ff qui & à quibus appellare. reiecta.*

17 *L. 2. ff. qui et à quibus appel. nouo ſenſu illuſtrata.*

18 *Delegatum inferioris exequi poteſt eam pœnam, ad hoc, ne eius iuriſdictio impediatur.*

19 *Delegatũ inferioris miſſionẽ in poſſeſſionẽ facere.*

20 *Imperiũ mixtum quomodo iuriſdictioni cohæreat.*

21 *Imperium cum mandata iuriſdictione nõ tranſire.*

22 *§. ſi vero. in auth de exhib. reis declaratur.*

23 *Auth. & qui iurat C. de bonis aucto. iud. poſ. vnde deſumpta ſit, & de eius ſenſu & intellectu.*

24 *Delegatum inferioris miſſionem in poſſeſſionẽ ex ſecundo decreto non facere.*

25 *L. ea quæ. § magiſtratibus ff. ad municipa. ſenſus & intellectus ex Goneano.*

26 *Cognitionem cauſæ, quæ deſiderant, pro tribunali expediri debere.*

27 *Ludouici Charondæ intellectus ad l. ea quæ. §. magiſtratibus ff. ad municip, exploſus.*

28 *L. ea quæ. § magiſtratibus ff. ad municip. nouo intellectu ab authore explicatur.*

29 *L. properandum § ſin autem reus. C. de iud. ſenſus & intellectus.*

30 *Miſſionẽ in poſſeſſionẽ officio iudicis nobili concedi.*

31 *L. 2. § quod non ita ff. de peda. iud declaratur.*

32 *Delegabile eſſe, quod officio iudicis nobili cõceditur*

33 *Delegatum per edictum non citare.*

34 *L. 2. C. vbi in rem actio. declaratur.*

35 *L. conſentaneum. in fi. C. quomodo & quando iud. ſenſus & declaratio.*

36 *Delegatus inferioris ex iuris Canonici diſpoſitione, an ſuam ſententiã exequi poſſit tres opin. relatæ.*

37 *Cap. quod translationem. de of. deleg. ſenſus.*

38 *Delegata cauſa, cenſentur & illa omnia delegata,*

que cauſa antecedentia & conſequentia ſunt.
39 *Delegatum poſſe amouere impedimenta, quibus impeditur peruenire ad ſententiam.*
40 *Delegatũ, cõtumacẽ punire, vt ad ſniãm deueniat*
41 *Arbitros modicam coercitionem habere.*
42 *L. cognitio. §. vt bonorũ. ff. de of. eius. ſenſus et intellectus, ac de illius littera ex Holoãd et Ant. Aug.*
43 *Delegari ex iure Pontificio, que meri imperii ſunt.*
44 *Imperii meri qua iũt, ĩ generali delegatiõe uenire*
45 *Ius Ciuile à Canonico nõ diſcrepare in delegatione cauſarum meri, vel mixti imperii.*
46 *Cap. in archiepiſcopatu. de rap. ſẽſus et ĩtellectus.*
47 *Cap cum veniſſent. de eo qui mittitur in poſſ. cauſa rei ſerua ſenſus & declaratio.*
48 *Delegatum Principis de iure Canonico ſuam ſententiam poſſe exequi.*
49 *Delegatum Principis de iure ciuili ſuam ſententiam exequi, ex recepta magis opinione doctorum.*
50 *l. vlt. in fi. C. de iud. declarata nouo ſenſu.*
51 *L. apertiſſimi. C. de iud. declaratur.*
52 *§. ſi verò. verſi ne igitur. in auth. de non exhiben. re. nouo intellectu illuſtratur.*
53 *Iuris Pontificio ſtamus, etiam in foro ciuili, ſi clarũ eſt eo iure, quod iure ciuili eſt obſcurum.*
54 *Cap. 1. de operis noui nun. explicatur.*
55 *L. à Diuo Pio. in princ. ff. de re iudic, exponitur & declaratur.*
56 *Delegationem stricti iuris eſſe.*
57 *Cauſa ſimpliciter cõmiſſa, qua mãdata cenſeãtur.*

QVAESTIO SEPTVAGESIMAQVARTA.

ARBITRIVM DATVM IN COgnoſcendo & diffiniendo, an etiam datum cenſeatur in exequendo? & latè explicatum tam ex iure Pontificio, quàm Ciuili in Delegatis inferiorum & ſuperiorum.

1 QVAERO ſeptuageſimoquarto, an iudex, qui † ſuo arbitrio de cauſa cognoſcere & ſententiam ferre potuit, illud etiam arbitrium habeat in exequendo ſententiam? Hanc quæſtionem ab aliquo in ſpecie hactenus non vidi explicatam, eam tamen ego ſic ſtatuo diffiniendam, ſecutus interpretum traditiones in l. à Diuo Pio, in princip. de re iud. & his quæ ſuprà q. 37. attigimus. Duo ergo capita diſtinguimus: Primum erit, cum agitur de iudice à lege conſtituto: Secundum, cum tractatur de iudice dato ab homine.

Primum ergo caput, vt abſoluam, ſciendum
2 eſt, hunc † iudicem à lege conſtitutum, ordinarium dici: quare arbitrium quod ei datum eſt in cognoſcendo & iudicando, eſt etiam datum in exequendo: quandoquidem ipſe, non alter ſuam ſententiam exequitur. d. l. à Diuo Pio. in princi. Eſt ratio, quia ordinarius etiam lata ſententia ſuam retinet iuriſdictionem in exequendo, quam delegare non poteſt. l. pen. ff. de offi. Præſid. nec caput hoc primum controuerſiam patitur.

Secundum eſt caput, cum tractatur de iudice dato ab homine, tunc diſtinguẽdum eſt de dato à ſuperiore, vel dato ab inferiore, atque ita diſtinguendus eſt delegatus inferioris à delegato Principis.

3 Delegatus † itaq; inferioris, qui cognoſcendi & arbitrandi poteſtatẽ habuit, poteſtatẽ aliquã non habet, iuris ciuilis diſpoſitione inſpecta, vt quid agat pro executione ſuæ diffinitiuæ ſentẽtię, ſua enim iuriſdictio & arbitriũ lata ſententia finẽ accepit: eius ergo diffinitiuã exequetur ordinarius, quemadmodum probat d. l. à Diuo Pio, in prin. vbi Bar. nu. 14. Alex. n. 6. 7. Iaſ. nu. 3. 5. eam, quam attigi, rationem red-
4 dunt: quia † delegatus data ſentẽtia officio functus ẽ. l. ſi vt proponis. la 1. C. quomodo & quã do iud. quę tamẽ ratio ſuſpecta videtur, quoniã functus quidẽ dicitur ſuo munere quo ad ferẽdũ ſententiã, vt & ordinarius eo functus eſt. d. l. ſi vt proponis. at non quo ad exequendũ: quę ſanè executio, (vt mox dicã) diffinitiuę huius conſequutiuũ quid eſt: Altera ergo adferri ſolet ratio, ꝙ executio ſententię, imperii mixti eſt. l. iubere. l. imperiũ. de iuriſdict. omn. iud. at quæ mixti imperii ſunt in hac delegatione nõ tranſeunt, l. ea quę. §. magiſtratibus. ff. ad municip. & d. l. iubere. ergo &c. ſed euerti facilè po-
5 teſt ratio iſta, ſi dicamus, immo ea quæ † mixti ſunt imperii poſſe delegari, vt probat. d. l. ea quę, in fi. iuncta l. cognitio. §. vt poſſeſſio. de off. eius, & iuncta etiã. l. vlt. in fi. C. vbi & apud quẽ in integ. reſt. qua de re infrà fuſius. Solet
6 tertio adferri † l. properandũ. §. ſin autem alterius C. de iudi. verùm is ſpecialis caſus creditur, vt miſſionis actualis in poſſeſſionem, quam delegatus exequi non poteſt, vt infra ſubiiciã. Hęc tamen concluſio ab omnibus probatur in iuris ciuilis diſpoſitione.

Extenditur, vt etiã procedat, quo ad mulctæ
7 indictionẽ, quã † delegatus inferioris pro ſentẽtię executione de iure ciuili indicere non poteſt; ita ad rem noſtrã ſcribit Alex. in l. à Diuo Pio. in prin. n. 6. in fi. de re iud. ex l. 2. §. vlt. de iud. & l. aliud eſt fraus. §. inter mulctã. de verb. ſign.

ſign. Verum his iuris locis haud ſatis probatur
extenſio hæc, ſi ſequimur interpretationẽ Iu-
uenalis in l. imperium n. 21. de iuriſd. om. iud.
8 qui dixit Iurecõſ. † in d. l. 2. §. vlt. nil aliud ſen
ſiſſe, quàm mulctæ indicendæ ex publico eſſe.
Longouallius verò in d. l. imperiũ nu. 163. ſcri-
ptũ reliquit, in d. l. 2. §. vlt. eſſe diffinitum, eum
poſſe mulctã indicere, qui iuriſdictionem exer
cere poteſt, etiã ſi delegatus is ſit, ex d. l. aliud,
in fi. de verb. ſig. atq; ita Alexandro aduerſa-
tur. Ego Alex. ſequor, primò ex d. l. 2. §. vl. quo
probatur, mulctam ſolum ab eo poſſe indici,
cui publicum iudicium conceditur, & non a-
liis, niſi ſpecialiter hoc eis fuerit permiſſum. ac
huic delegato noſtro ſpecialiter permiſſa non
fuit hæc facultas, cum ſola cognitio & diffini-
tio cauſæ mandata ſit: ergo non conceditur.
9 Secundo ea argumentatione vtor, † mulctæ
in dictio ſolis magiſtratum habentibus conce-
10 ditur d. l. aliud. §. inter mulctã. ſed † delegatus
magiſtratũ obtinere non dicitur, cũ ad ius di-
cendũ & imperandi munus ſolẽni more maio-
rũ non fuerit aſſumptus, vt poſt Ariſt. lib. 4 Po
lit. c. 15. declarauit Coraſius in l. 2. §. eo tẽpore.
de orig. iu. & in l. ſi aliquam. §. vlt. ff. de of. Pro
11 conſ. quibus in locis docuit, eos † magiſtratum
tum non habere, qui extra ordinem ius dicũt,
vt in delegatis eſſe videmus. Tertiò pro Ale-
12 xandri ſententia illud ſuffragatur, quod † mulctæ
indictio meri imperii ſit, vt affirmarunt Bar. in
d. l. imperium. nu. 12. Rimi. nu. 27. Cur. iun n.
99. Vallaſcus. nu. 181. & Purpu. nu. 269. qui cõ-
munem teſtatur. &, quę meri imperii ſunt, in
generali delegatione iure ciuili non veniunt,
vt ſuprà attigimus: ergo hic delegatus mulctã
indicere non poterit. Aduerſantur tamẽ non-
13 nulla Alex. ſententiæ. Primò † l. non ex omni-
bus. ff. de recep. arb. qua probatur, arbitris, qui
bus ſola notio, non autem iuriſdictio concedi
tur, mulctę indictionem competere. ſed ſatis-
facio ex Alciato d. l. imperium. nu. 154. qui do-
cuit d. l. ex omnibus, non in mulcta, ſed in iura
mento loqui. vel vt ſentiunt Cur. iun. d. l. impe
riũ. nu. 99. & Bolog. n. 82. d. l. ex omnibus, pro
cedit, quia arbitrio tributa illa poteſtas eſt à
partibus, vt pœnam illam indicere poſſit.
14 Secundo Alexandro aduerſari videtur † l. 2.
ff. quis & à quo appel. qua probatur, Legatum
Proconſulis mulctam indicere poſſe, cum ta-
men gladii poteſtatẽ, hoc eſt, merum imperiũ
is non habeat. l. ſolet. de offi. Procon. & leg. ex
quo ſequitur probari, mulctam indicere meri
imperii non eſſe. Verùm ſatisfacere poſſumus.
d. l. 2. de leui mulcta loqui, quæ non loco pœ-
ne, ſed coertionis, quã ſuam exercere poſſit iu
15 riſdictionem, adhibetur iuxta. l. vlt. de of. eius. †
grauẽ enim mulctam ſolus Proconſul indice-
bat. d. l. ſolẽt. de of. Procõ. Vel alter, Magiſtra-
tus, vt Tribuni plebis, quemadmodum ſcribit
Gellius li. 7. c. 18. & li. 10. c. 6. noct. attic. Hanc
interpretationem ad d. l. 2. attulit † Gouea. li. 1.
16 lectio. uaris. c. pe. & l. 1. de iuriſd. om. iud. Ve-
rum dubitabilis hic ſenſus eſt, quandoquidem
appellatio in caſu d. l. 2. ab illa mulcta admitti-
tur: quæ ſanè appellatio oſtendit, illam eſſe ad
pœnam, non ob contumaciam: iuxta. l. & in
mulctis. C. de appel. verè enim nõ eſt locus ap-
pellationi, ſi ob contumaciam, & ſolam coerci
tionem mulcta illa indiceretur. l. 1. C. quor. ap
pel. non recip. Hanc difficultatẽ forte ſentiens
Gouea. dixit. d. l. 2. non concedere appellatio-
nem, ſed in ea Proconſulẽ cognoſcere de de
legati iniquitate. quę declaratio non placet: tũ
quia is tex. male fuiſſet ſub illo tit. collocatus.
cõueniret enim potius illi titulo. C. quæ ſen. ſi
ne appel. reſcin. Rurſus ſi is legatus Proconſu
lis ius mulctę indicendę non habuiſſet, nõ ini-
qua, ſed nulla mulcta illa diceretur, nec appel-
latione opus fuiſſet. l. 1. C. qui pro ſua iuriſd.
17 Ego quantùm ad rẽ hanc attinet, ſentio d. †
l. 2. hac in re Alexandro non aduerſari: nã iure
illi legato ſpecialiter poteſtas illa data eſt, iu-
xta d. l. 2. §. vlt. de iud. id quod in caſu noſtro
non contingit. Declarat nũc Alex. in d. l. à Di
uo Pio. in princi. nu. 6. in fi. nõ procedere quo
ad executionem illam, quàm hic delegatus fa-
cit, iubẽdo mitti in poſſeſſionẽ, ex l. cognitio.
§. vt bonorum. de offi. eius. Verum Alexandri
declaratio dubia admodũ eſt, cùm ex omnium
ferè interpretatione ad d. §. vt bonorum, plus
ſit cognoſcere de mittendo, quam mittere in
poſſeſſionem, at infra latius explicabimus.
18 Delegatus † verò inferioris eã habere vide-
tur executionẽ, per quã facere poteſt, ne eius
iuriſdictio, & diffinitiuę pronũciatio impedia
19 tur, atq; ita habet † coertionẽ illã per miſſionẽ
in poſſeſſionẽ ex primo decreto: ita ſenſit Dec.
in l. iubere num. 12. Cur. iun. in l. 2. nu. 42. de
iuriſd. om. iud. quo loco idem placuit Eguina-
rio. idẽ ſcriptum reliquit Alcia. in l. imperiũ,
nu. 213. de iuriſd. om. iu. & li. 2. Parado. c. 4. Co
raſius. l. vlt. nume. 15. de off. eius. Horũ ſenten-
tiam ego ſequor, illa argumentatione: Coerci
tio illa, quę iuriſdictioni cohęret, iuriſdictione
mandata tranſit: at miſſio hęc in poſſeſſionem
huiuſmodi eſt, ergo in hac generali delegatio
ne continetur. quod vt clarius intelligatur,
20 ſciendũ eſt, aliquando † mixtum imperiũ iuriſ-

diſtioni ineſſe, aliquando cohęrere. ineſt tunc cum imperij ius in negotio principaliter exercetur.l.imperiũ. de iuriſd.om,iud. veluti cum Prętor in integrũ reſtituit.l.ea quę.§.magiſtratibus.ad municip. vel cũ iudices litigatoribus dat.l.1. de iur.om. iud. vel ſi bon. poſſeſ. aſſignet.d.l.imperium. vel ſi iubeat cauere ex cauſa dãni infecti.l.iubere. de iuriſd. om. iud. vel ſi legatorum ſeruandorũ cauſa, vel ventris nomine in poſſeſſionẽ mittat l.cognitio.§. vlt.&
21 l.ſeq.de offi.cius. hoc † imperium non tranſit cũ mandata iuriſdictione,quãdoquidem, quæ de ſe principaliter conſiderãtur,ſolũ nominatim mandentur.d.l.cognitio.§.vt bonorũ.niſi aliter perſonæ fauor ſuadeat. d.l. cognitio, in princ.cohęret verò tunc iuriſdictioni mixtum imperiũ, cũ liti principaliter motæ ſubſeruit. exercetur.n. tunc non propter ſe,ſed cauſa illius iuriſdictionis explicandę,ad finẽq; optatũ perducendę.l.1.§.vlt.de of.eius.nã mixtũ hoc imperiũ illi iuriſdictioni ita inſeparabiliter cohęret ac coniungitur,vt illa mandata tranſeat, quoniã ſinc eo iuriſdictio eludi facilè poſſet.l. vlt.de of.eius.c. ex litteris,de of.deleg. Cũ ergo hęc miſſio in poſſeſſionẽ ex primo decreto, quę ius non tribuit in re.l.3.§.vlt. de acquirẽ. poſſ.à iure inuẽta,ac introducta ea ratione ſit, vt contumacis inobediẽtia coerceatur, & quò cauſa facilius ad exitũ perducatur ; dicendum eſt,non ineſſe iuriſdictioni,ſed illi cohęrere,& ob id ea mandata tranſire. Secundò hanc noſtrã iuuat ſententiã,Nouella 53.hoc eſt auth.de
22 exhib.re.† §.ſi verò etiã.ver.Ne igitur latitante. Nam,cũ illa cõſtitutio de iudice ordinario ſimulq; delegato verba faciat,vt oſtendũt verba illa,deſignatũ iudicem. quę diſtinguunt iudicis ordinarii poteſtatẽ,quò ad pręhenſionem à poteſtate delegati:ſubiicit in vẽr.ne igitur latitante.Iudicẽ hãc miſſionẽ in poſſeſſionẽ cõcedere.ego intelligo loqui Iuſtinianũ de iudice in genere,tam.ſ. de delegato,quàm de ordinario,quemadmodũ principiũ d.§.ſi verò,loquitur.huic argumẽtationi aduerſari videtur tex.
23 † auth.& qui iurat.C.de bo.aucto.iu.poſ. deſumptus à d.§.ſi verò.in eo ſcriptũ legitur,Eũ qui iudicẽ dedit, miſſionẽ,hanc in poſſeſſionẽ concedere. ergo nõ iudex datus. Verùm huic difficultati occurro;argumentationẽ ſumi hic ab vnius incluſione ad alterius excluſionẽ.l.cũ Prętor.in princ.ff.de iud.quę tunc demũ non procedit,cũ quod excluſum videtur,alia iuris cõſtitutione incluſum reperitur: vt rectè docuit Dec.in l.1.3.lect.nu.84.ff.ſi cer.pet.at iudex datus ex d.§. ſi verò, ſatis in hac poteſtate mittendi in poſſeſſionẽ includitur,ergo nõ excluditur ex d.auth.& qui iurat. Accedit præterea.d.auth.& qui.haud rectè ſatis eſſe deſumptam à d.§.ſi verò, ſi ſpectemus eruditi Holoãdri verſionem.nam,cùm in eo.§.ſi verò,in vulgata verſione, is adminiſtrator appelletur, qui iudicẽ dat,& in verſione Holoandri magiſtratus nũcupetur. ita,vt intelligamus,adminiſtratorẽ eſſe idẽ cũ magiſtratu:attamen in d.auth. & qui iurat,vt diuerſa ponuntur,quemadmodũ illa alternatiua vel, oſtendit. ex his conſtat clarè eſſe non mediocriter lapſos Sali. Alex. Iaſ.& cęteros,quos refert Alc.in d.l.imperiũ. nu.214.dũ multa Iureconſultis indigna conſiderãt.iure itaq; ſatis cõprobatur hęc ſentẽtia.

Non ignoro tamen alios plerosque magnæ authoritatis Iureconſultos contrariam defen-
24 diſſe.† delegatum inferioris, miſſionẽ hanc in poſſeſſionem ex primo decreto concedere nõ poſſe: ita enim ſcripſit Bar. interpretum coriphæus in d.l.2.de iuriſdi.om.iu.Iaſ.in l.iubere.nu.18.& ibi Dec.nu. 8.eo. tit. qui hanc eſſe receptiorẽ atteſtati ſunt.id quod fecit Longouallius,d.l.imperiũ.nu.166. & Bolog.d.l.2.n. 29.& ſi aliter ipſi ſentiant,vt iam retulimus.

Horum argumentationes facili nunc negotio
25 diluuntur.Primo enim loco adferũt. d.† l. ea quæ.§.magiſtratibus.ff ad municipi. quo loci ſcriptum eſt: Magiſtratibus municipalibus nõ eſſe conceſſum mittere in poſſeſſionem:ſi ergo iure magiſtratus non conceditur, delegari nõ poterit.l.1.ver.quæ verò.ff. de of.eius. huic argumẽtationi,vt noſtri ſatisfaciant, multa leuia conſiderant.& omiſſis Decii ac Curtii opinationibus,commentitiiſq; declarationibus,vna cæteris ſolidior videtur,quæ eruditi Goueani fuit in d.l. iubere. ait ille,aut miſſio in poſſeſſionem cauſæ cognitionẽ poſtulat, aut non: ſi poſtulat, imperii magis eſt,quàm iuriditionis. quod magiſtratibus municipalibus non conceditur,cũ eam Prętor ſibi reſeruaſſe dicatur.ſic intelligit procedere d.l. ea quæ.cuius conſideratio confirmatur ex l. 4. §. ſi forte.ff. de dam. infe.&d.§.magiſtratibus,intelligi cũ cauſę cognitio neceſſaria illud ſuadet. quòd de in integ.reſti.verba facit,quę illis magiſtratibus municipalibus ea ratione nõ conceditur,quia cauſę cognitionẽ requirit.l.in cauſæ, la 1.§. cauſa cognita.de mino.altero verò caſu cũ cauſę cognitionẽ nõ deſiderat, miſſio in poſſeſſionem iuriſdictionis magis eſt, quàm imperii, quare magiſtratibus municipalibus permiſſa eſt.l.1.l. 4.§.duas de dam.infe.cuius rei ratio illa creditur, quia vbicunq; cauſę cognitio requiritur,

ibi

ibi Prętoris pręſentie deſideratur.l. vbicunq;.
de reg.iu. Cōfirmetur ex l.4.§. ceuſe cognita.
de bon. poſſ. & ex l.2.§. dies. ff. quis ordo in
bon.poſ.ſer.quibus in locis ſemper reſpondit
26 Vlpienus in his quę † cauſę cognitionē deſide-
raut,neceſſariā fore Prętoris pro tribunali ſen
tentiā.ſed ed rē noſtrē nō explicatur,an miſſio
hęc cauſę cognitionē deſideret. Ego quidē il-
lis eſſentior.qui non requirere docuerūt,cùm
nec ius in re tribnat,l.3.§.vlt.de acq.poſ.
27. Altere † fuit Ludouici Cherondę in libello
de iuriſdictione & imperio,nu.21.cōſideratio.
dū ait,pronunciationē de mittēdo in poſſeſſio
nē imperii eſſe, & Prętori reſeruatā; miſſionē
verò ipſem, quem nudi exercitij dicimus, qua
contumax in perendo plectitur, iuriſdictionis
eſſe,& municipelibus megiſtratibus cōcedi. ſi
ergo pronuntiat Prętor ob dēni infecti causā
ceuendū eſſe, & ſi non caueet,iubeat eduerſa-
riū in poſſeſſionē mitti; ſi is non cauerit, miſ-
ſioniq; in poſſeſſionē locus ſit,exequi à muni-
cipeli megiſtretu ille poterit, cū nudi exercitii
ſit. ſic ille intelligit.l.4.§.dues,de dā.infe.tex.
verò l.ea quę,cū de ipſa pronūciatione agitur.
Quę ſenè explanatio ſi vere eſt,noſtre ſentētię
plurimū eduerſatur:quendoquidem & in hoc
primo decreto, pronūcietio,ac ipſa miſſio re-
quiritur. ſed vereor, ne minus vere ſit Charō-
de opinatio, illi.n. repugnat.l.iubere cauere,
de iuriſd. dū non iuſſus modo de ceuēdo, ſed
& miſſio ipſa imperii dicetur; ꝙ imperiū muni
cipalibus megiſtretibus nō cōpetit.d.l.ee quę.
ſic eduerſatur.l.cognitio.§.vt poſſeſſio,de of.
aſſeſ. qua intelligimus duo hęc eſſe in delegan
do peria, iuſſum & miſſionē ipſam. ſcio ēt aliā
fuiſſe ſenſum Coraſii in d.l.iubere,in fi.ſed vi
28 deant alii num ſcopū & is attigerit. † mihi qui
dē placet,vt dicamus,non eſſe ſetis verā propo
ſitionē illem, quam paſſim noſtri imperitè fa-
ciunt: Quę non conceduntur municipalibus
magiſtretibus,nō delegentur.d.l.1.de of.eius.
nē certū illud adeò eſt,vt à nemine negere poſ
ſit,miſſionē in poſſeſſionē legatorū ſeruando-
rū cauſe megiſtratibus municipalibus non cō-
cedi.d.l.ee quę.& temē hęc ipſa miſſio delega
ri poteſt.d.l.cognitio.§. vt poſſeſſio.quæ ſanè
conſideratio illā deſtruit,qua aliqui dicebant,
ideo nō venire in delegatione miſſionem hanc
in poſſeſſionē,ꝙ iure magiſtratus concedatur.
d.l.ea quę §.magiſtratibus.nā hunc ſenſum nō
habet is locus,cùm ſolū dicat, illa non cōcedi
magiſtratibus municipalibus,nō eūt iure magi
ſtretus.plurimū etenim hęc inter ſe differunt,
nō concedi aliquid iure magiſtratus,& nō cō-
cedi magiſtretibus municipalibus.n.ſtat. ſimul
ꝙ quid concedatur iure magiſtratus, vt regula
riter omnibus megiſtretibus cōcedatur, ſed ꝙ
certę ſpeciei megiſtratus negetur.exemplo res
clerior patebit. Vendidi tibi fundum mille co
ronetis, peto vt ſoluas: cognitio huius cauſæ
& ſummę cōpetit iure megiſtretus; non tamen
eſt bona conſequentia: competit hoc iure ma
giſtretus,ergo ita cuilibet magiſtratui cōcedi-
tur,vt nulli denegetur; cum defenſori cinite-
tis non concedetur.§. & iudicare, in auth. de
defen.ciuita.deſtruit quoque henc cōſequen-
tiam.l.vnica.ff.ſi quis iuſd. non obtemp. dum
ait: magiſtratibus,non temen duumuiris.

Solet ſecūdo loco citari pro hec ipſe cōmu
29 ni ſententia. † l.propereudum.§. ſin autem
reus.C.de iudi.verū ſatisfaciunt Dec.& cęte-
ri in d.l.iubere. & clarius Alcia.in d.l. impe-
rium. nu.210. qui non multū receſſit à Ber. in
d.l.à Diuo Pio.in prin.ideo in d.§.ſin eutem,
fieri relationem ed maiorem,quia ille in cuius
bonis executio fieri debuit,non illius territo-
rii ordinerii erat,ſed in alio commorabatur,in
quem non ipſe ordinerius, ſed maior ipſe cui
referendum fuit,poteſtetem hebebat.
30 Tertiò ſic argumētabatur Alex. † Miſſio in
poſſeſſionē offi.iudi.nobili conceditur.l.Ful-
cinius §.s.ff.de bo.auth.iud.poſ.Bar.d.l.iube-
re.de iur.om.iu. ergo nō videtur poſſe delega
ri.l.2 §. ꝙ non ita.ff.de peda.iud. Dec.in ee.l.
iubere.nu.14.vt nodum diſſolnet,lenia eliqua
effudit,taudem negat, bonā eſſe cōſequentiē:
petitur miſſio hęc ex offi.iudi. nobili,ergo de
31 legari non poteſt. quæ ſanè conſideratio † tex.
§.quod non ita,aduerſeri videtur. ſed illius ar
gumentationē defendēdo ego reſpondeo,ver
be illa, ex officio ſuo, non intelligi de nobili,
vel mercenario, ſed ex offi.i.per neceſſitatem,
ec officii ſui ſolicitudinem: vt ſenſit ſit: Pręſi-
des etiā ob euenientem in ſuo officio neceſſi-
tatem,non poſſe eas cauſas,quę ſibi ſpecieliter
mandatę ſunt, ſuis Pedeneis iudicibus cogno-
ſcendas delegere.hunc locū ſic etiā viſus eſt in
terpretari eruditus Lōgouallius in l. imperiū.
nu.35.de iuriſd.om. iud. Præterea credo verā
non eſſe illem cōſequētiam,quam imperitè no-
32 ſtri faciunt. Conceditur † officium iudicis no
bile, ergo non delegabile. quod falſum ex eo
conuincitur: nem in integrum reſtitutio iudi
cis officio nobili petitur,& tamē delegeri pōt.
l.vlt.ī fi.C.vbi & epud quos in integ.reſt.pet.

Quartò Alcietus in d.l.imperiū.nu.206.de
iuriſd.om.ind.& lib.2.Peredoxo.c.4.ſic argu
mentari conſueuit: Ad primum decretū non

deuenitur, niſi citatio per edictū præceſſerit l.
33 2.C. vbi in rē actio. & † delegato data nō eſt facultas citandi per edictū. l. ſancimus. C. de iud. l. cōſentaneū & auth. qui ſemel C. qūo & quādo iud. nō ergo hic delegatus poterit miſsionē hāc in poſſeſsionē exercere: quoniā, cui denegatur neceſſariū antecedens, denegatur & cōſequēs. l. illud. de acq. hær. Verū ex eiuſdē Alciati
34 ſnia ſatisfacere poſſumus. d. † l. 2. C. vbi in rē act. loqui i ordinario, in quo neceſſaria eſt citatio per edictū, at in delegato cautū hoc nō eſt, quinimo ob ſolam cōtumaciā primæ citationis, illa miſsio in poſſeſsionē ex primo decreto cōceditur, vt ſcribit Iōes in l. ſi finita. §. Iulianus. ff. de dam. infe. Sed etiā ea rōne poſſumus huic argumētationi ſatisfacere, quod ſpeciale ſit in caſu d. l. 2. vt citatio per edictū neceſſaria ſit ea ratione, quia ibi fit miſsio in poſſeſsionem in actione reali, in qua miſſus in poſſeſsionem irreuocabilis dominus cōſtituitur, quò. ſ. ad poſſeſsionē ipſam: vnde, cùm maximum adferat detrimentum, non mirum, ſi illa exiguntur.

35 Quinto in hanc ſententiā adferri ſolet † l. cōſentaneū, in fi. C. qūo & qn iudi. vbi ſub vna determinatione ponit, quod qn reus eſt cōtumax, debet Præſes vel realiter eum citare, vel actorē ex primo decreto in poſſeſsionē mittere. tunc ſic, alternatiua inter duo diuerſa poſita, oſtendit eandē eſſe qualitatē in vna, quæ eſt in altera. l. 1. de reb. du. cū ergo realis citatio non cōcedatur delegato. §. ſi vero, in auth. de exhib. re. idē erit dicendū in altera parte alternatiuæ, hoc eſt, in miſsione in poſſeſsionē ex primo decreto. Verū prætermiſſa vna ſatis leui Alciati declaratione. ſic ſatisfacere poſſumus, æquiparationē illā eſſe quidē factā quò ad caſum illū, vt vnum ac alterū exercere poſsit Præſes, nō tamen in omnibus facta eſt æquiparatio: vt ſi vnum ſit denegatū delegato ſit & aliud. nam, & ſi illi nō concedatur prehenſio, nō tamen ſequitur eſſe etiā denegatam miſsionē in poſſeſsionem ex primo decreto, cùm minoris detrimenti ipſa prehenſione ſit. cætera, quæ in hanc ſententiam adferri ſolent, tum quod leuia ſatis ſint, tum quod ex relatis reſponſionem habent, ſilentio prætereunda duximus. Hæc ex iuris Cæſarei diſpoſitione procedere ſatis intelligimus.

Pontificio verò iure inſpecto maius eſt du-
36 bium, an † delegatus inferioris ſuam ſentētiam poſsit exequi? Prima fuit opinio Inn. & Hoſt. in c. innotuit, de arbi. delegatum hunc inferioris executioni mandare nō poſſe propriam ſententiam ex Pontificijs cōſtitutionibus. à qua opinione nō diſſentit Io. And. in c. ſi quis clericū, de foro cōpetē. & Spec. in titu. de iudice delegato §. ſequitur. quos retulit Alex. d. l. à Diuo Pio. in prin. nu. 6. ſnā hanc ſententiam tuētur ex c. quod tranſlationē, de offi. deleg. quo probari videtur. ea, quæ meri vel mixti imperii ſunt, nō venire in generali delegatione: at ſententiæ executio huiuſmodi eſt, ergo in generali delegatione diffiniendi cauſam executio non cōtinebitur. Alex. loco iam citato ea reſponſione
37 ſatisfacit, quod relata † in cap. quod tranſlationem, nō meri vel mixti imperii ſimpliciter erant, ſed ex reſeruatis Principi, quod hic nō contingit. ſolet cōſiderari ſecunda ratio, hunc delegatū eſſe ſuo officio functum poſteaquàm ſententiam tulit. l. iudex poſteaquàm. de re iudi. verùm aliàs reſpondi cum Imola & Alex. eſſe quidem iudicandi munere functum, ſed nō exequēdi, quod illi conſecutiuum videtur.

Secunda fuit opinio Ioā. gloſſatoris in cap. quiſquis 2. q. 6. quam Alex. in d. l. à Diuo Pio, in prin. nu. 8. affirmaſſe videtur: delegatum hūc abſolutè poſſe ſuam ſententiam exequi. ea adducti ſunt ratione, quod iure pontificio cauſæ meri vel mixti imperii delegabiles ſūt. Verùm multipliciter reſponderi poteſt. ac primo quod & ſi delegabiles eſſent, intelligi, ſi ſpecialiter delegentur; nō enim ſub generali veniunt. Rurſus, verum non eſt, cauſas meri, vel mixti imperii iure pōtificio eſſe delegabiles ita latè probaui ſuprà q. 54. n. 9. & dicemus infra hac quæſtio. n. 44. 45 etiam de iure ciuili, & illam Ioannis veram

Tertia fuit opinio Inno. in c. cùm eccleſiarum, de offic. ordin. affirmantis, delegatum poſſe ſuam ſententiam exequi, nō abſolutè per quēcunque exequēdi modum, ſed per illos modos, quos pro ſua iuriſdictione exercere poteſt; putà. iubendo illam eſſe exequendam, vel excommunicando, vel mulctando, ſi iudicatus non pareat. hāc opinionem ſecuti ſunt Butrius & Imola in c. ſiquis contra clericum, de foro compe. Ioan. de Lign. in clem. 1. de offi. delega. Ang. in § ſi vero, in authen. de exhiben. reis. quos ſecutus eſt Alex. d. l. à Diuo Pio. in princ. num. 6. in fi. & ſi nu. 8 dicat, hanc opinionem eſſe veram etiam de iure canonico. ſic etiam intelligo Decium in cap. ſignificaſti. 2. notab. de offi. deleg. & hanc probauit Longouallius in l. imperium. nume. 70. 73. de iuriſdic. omn. iudi. in hanc ſententiam primo adducuntur, quia ille, cui cau-
38 ſa † committitur in mandatis habere dicitur, vt etiam poſsit exequi & facere ea omnia, quæ ad illam cauſam pertinent. l. ad rem mobilem l. ad legatum, de procur. & melius in cap. præterea & cap. ſuſpitionis. de offi. deleg. ergo exequi

qui poterit. Sed reſponderi poteſt, verè cen-
ri mandata, quæ ad eam cauſam pertinent, hoc
39 eſt, vt ad ſententiam venire poſsit; quare † impe
dimenta amouere poterit, vt probatur in cap. 1.
vbi Decius num. 14. verſi. quam autem. de offi.
deleg. ſic procedit tex. in d. c. præterea. vbi om
40 nes in primo not. affirmantes, † delegatum poſ
ſe punire contumacem, vt quàmprimum ad ſen
tentiam deueniat. nam hæc modica coerctio
venit in conſequentiam mandatæ iuriſdictio-
nis, quę alioqui exerceri non poſſet l. 1. §. vlt. &
l. vlt. ff. de offic. eius cui manda. eſt iuriſdi. im-
mo hac poteſtate modicaque coerctitione
41 † fruuntur arbitri, qua facilius laudum ſuum
proferre valeant; vt ſcribit gloſ. in c. ex litte-
ris, in verbo ſubdelegatus, de offic. delegat. ſen
tit Berto. in l. 2. num. 1. & ſi Decius ibi num. 13.
contradicat, de iuriſd. omn. iud. Rurſus ſatisfa
cio ex declaratione Iaſo d. l. à Diuo Pio. num.
12. antecedens non trahere ad ſe conſequens,
quando conſequens eſt minor ſuo anteceden-
ti, vt ipſa ſententia maior eſſe videtur execu-
tione.

42 Adfertur ſecundo tex. † l. cognitio. §. vt bo-
norum. de offic. eius. quo probari videtur, de-
legatum pronunciare poſſe, exequendum eſſe.
verùm ex declaratione ac verbis Alexan. ſupra
ręlatis, intelligimus d. §. vt poſseſsio, non loqui
de ipſa actuali executione, ſicque de vere miſ-
ſione in poſſeſsionem, ſed de pronunciatione
(& ſi malè ex iam relatis ſupra) de exequendo
& mittendo in poſſeſsionem: nec aliter ſenſit
idem Alexand. in l. iubere. num. 15. de iuriſdi.
omn. iudi. Quæ ſanè pronunciandi facultas
ſpecialiter mandata fuerat, quo in caſu nos nõ
loquimur, ſed in eo cum venit poſt ſententiam
ſicque ſub quodam genere. Scio etiam alium
fuiſſe ſenſum Bologn. in d. l. iubere. nume 28.
dum interpretatus eſt d. §. vt bonorum poſſeſ-
ſio, procedere cum ſit delegatio in caſu neceſſa
rij impedimenti, loquitur enim (inquit ille) de
delegatione, quam facit Proconſul, qui veriſi-
militer multiplicate negotiorum impeditus,
ſuis legatis vices ſuas mandet. hoc ex eo conii-
citur, quòd principium illius tex. de ipſis Pro-
conſulibus loquitur. quare is. §. vt poſſeſsio, ve-
nit cõtinuatiuè ad principium illud. Hoc Gre
gorii Holoandri auctoritate confirmatur, qui
§. illum continuatiuè, nullo interpoſito puncto
legit, ac etiam in hæc verba, vt poſſeſsio ab iis,
&c. Scio tamen Ant. Auguſt. lib. 1. emenda. iu-
ris cap. 9. legiſſe, interiecto puncto, & ſine illis
dictionibus ab iis, atque ita in Pandectis Floren
tinis legi ſcripſit. Accedit prætereà, quòd ſi ar-
gumentatio hęc concluderet, malè ius Pòntifi
cium à Cæſareo diſtingueretur.

Tertio conſidarari ſolet illa vrgens ratio, iu
43 re Pontificio, quę meri † imperii ſunt delega-
ri, poſſunt. glo. in c. quod ſedem. de offic. ordi.
& in cap. peruenerit. 86. diſt. quam ſententiam
probant Innoc. in c. venerabilis. de offic. dele-
gat. Barto. in l. nec quicquam. §. vbi decretum.
de offic. Proconſ. & in authen. ad hæc. C. de iu
di. ex tex. in cap. in Archiepiſcopatu. de rapto.
& ſi ergo ſententiæ executio meri imperii ſit,
nil mirum ſi à delegato exequi poterit. Verùm
reſpondet Butrius, ita demum, quæ meri impe
rii ſunt, in delegationem venire, cum ſpecialiter
actum fuit, ac ſecus ſi in genere. argumen. cap.
quod tranſlationem, de offic. delegat. Non
eſt tamen tuta reſponſio iſta, quandoquidem,
nec in Principis delegatum hæc facultas tran-
ſeat, vt ſuo loco infra dicemus. atque ita repli-
cat Imola, quem retulit Alexandr. d. l. à Diuo
44 Pio. Rurſus in generali † delegatione veni-
re, quæ mixti imperii ſunt, probat text. in c.
cauſa. de reſtitu. in integr. & ſi Longouallius
in repet. l. imperium. numer. 130. ſcriptum re-
liquerit, illum eſſe Pontificis maximi non leuẽ
errorem. Vèrius itaque reſpondetur nullam
45 eſſe differentiam inter ius Pontificium & † Cę
ſareum in delegatione meri vel mixti imperii,
vt ſcriptum reliquit Purpur. in l. 1. in princip.
num 509. & ibi Ioan. Bologn. nume. 44. de of-
46 fic. eius. nec ad rem facit is text. † cap. in Ar-
chiepiſcopatu. de rapto. quandoquidem loqui
tur in Rege Siciliæ delegante, qui & ſi Pontifi-
cem ratione feudi recognoſcat. clemen. Paſto-
ralis, de re iudi. in cęteris tamen imperii iura
ſuprema habet; nimirũ, ſi delegare potuit, quæ
meri ac mixti imperii ſunt. quare verè fortè ſen
ſit Longoual. d. l. imperium. num. 130. Pontifi-
cem erraſſe in relato c. cauſa.

47 Quarto adfertur text. in † cap. cum ueniſ-
ſent, de eo qui mittitur in poſſeſs. cauſa rei
ſeruand. quo probari uidetur, delegatum exe-
qui ſententiam per miſsionem in poſſeſsio-
nem. ſed euitari facilè poteſt hic text. cùm
loquatur de executione illa, qua facilius ad
ſententiam deuenitur, ut ſuprà diximus, quæ,
ut modica coerctio nec iure ciuili creditur
delegato negata, vt iam diximus. loquitur
enim de miſsione in poſſeſsionem ex primo
decreto rei ſeruandæ cauſa, ut citatur hic
text. ab omnibus in hanc ſententiam in l. pri
ma, ubi Decius. numer. 28. ff. de officio eius.
ego aliquando intelligebam dicto capitulo.
cum ueniſſent, loqui de iudicibus ordinariis,
quibus

riis, quibus cauſa à legato Pontificis remiſſa fuit. hoc ſuadent verba illa: iudicibus commiſit. præſupponit iam ante commiſsionem iudicis fuiſſe,& ſi non illius cauſæ. Non ergo iure ſatis probatur opinio iſta.

48 Delegatus Principis †an ſuam ſententiá exequi poſsit, dubitari nunc contingit, vt ex eo integro quæſtionem hanc abſoluam. iure Pontificio credo poſſe exequi,& per cõſequens collatum in diffiniendo arbitrium, cenſeri etiam conceſſum in exequendo. hanc probat opinionem tex. cap. in litteris,& c. Paſtoralis. §. præterea, de offic. deleg. Iure autem Cæſareo maius

49 eſt dubium: nam, & ſi crebrior ſit ſententia,† eum exequi poſſe, nihilominus alii plures contrariam affirmarunt. cõmunem itaque defendunt, Dec. in c. ſignificaſti. 3. notab. de offic. de leg. Iaſ. d. l. à Diuo Pio. in prin. nu. 10. atque ea

50 conſtitutione† l. vltima in fine. C. de iud. adducuntur in illis verbis,& executore negotii, cui mandata eſt cauſę examinatio imminente.

Verùm ego ſemper intellexi illam conſtitutionem loqui, non de executore iam latæ ſententiæ, ſed de ipſo negotij cognitore, cui cauſę cognitio fuit mandata, vt ipſiuſmet tex. verba oſtendunt. hanc etenim ſignificationem executoris nomen aliquando habere probat c. ſciſcitatus, de reſcrip. vbi Dec.& c. ſi contra clericum, de foro compe. Feli.& Dec. in c. 2. ſecun

51 do not. de off. deleg. probat etiam† l. apertiſsimi. C. de iudic. quam ſic interpretor in illis verbis, eodem executore. hęc interpretatio ſuadetur, quia ſi intelligeremus de executore, verè is textus pugnaret cum d. l. à Diuo Pio, nam d. l. vlti. loquitur etiam de executore inferioris, ſicque ordinarij delegato, vt principium tex. oſtendit.& ita intellexerunt Ang. in d. l. à Diuo Pio.& Alex in rub. de offi. eius. nu. 9.& tamen certum eſt, vt iam diximus, delegatum inferioris ſuam ſententiam exequi non poſſe.

52 Adfertur ſecundo tex. in† §. ſi verò etiá, ver. ne igitur latente eo, in authẽ. de exhiben. reis. qui dum de Principis delegato loquitur, conſtituiſſe videtur, eum miſsionem in poſſeſsione concedere poſſe. Verùm ex interpretatione Angeli ac aliorum quorundam, quos retulit Alex. in rub. de offi. eius. nu. 9. cõtrarium probare videtur, ex illis verbis, eo nihil agere valente. quamobrẽ Fulgo. Alex.& cęteri in d. l. à Diuo Pio, miris ſe torquent cruciatibus in illius conſtitutionis interpretatione. Ego equidem aliorum prętermiſsis cantilenis, ſic locum illum intelligo. vt is, qui eam miſsionem concedit,& reum præhendi iubet, ſit, qui cum poteſtate magiſtratum obtinet: id quod littera ipſius conſtitutionis ſignificat. nam (vt ex verſione doctiſsimi Gregorii Holoandri eſt videre) delegati illi, hoc eſt iudices dati ex ſacra forma & iuſsione, ſine poteſtate eſſe dicuntur: eritque ſenſus; Si reus recuſato iudice præſtita cautione iuratoria abeſſe cæperit, actor hoc iudici renunciare debet. qui ſanè iudex, ſi iuriſdictionem habet, prehendi iubet, vel actorem in poſſeſsionem mittit: ſi verò nullam is iudex poteſtatem habet, hoc ſuperiori qui eum iudicem dedit, renunciabit actor: qui ſanè ſuperior, vel miſsionem in poſſeſsionem, vel prehenſionem concedet. non ergo affirmat, eum delegatum exequendi poteſtatem habere.

53 Tertiò argumentantur† alii, quando aliquid eſt iure Pontificio clarum, ſtandum eſt iuri Pótificio, etiam in foro ciuili. cap. 1. de oper. noui nunciat. at iure Pontificio clarum eſt, Principis delegatum ſuam exequi poſſe ſententiam. d. c. in litteris. cap. paſtoralis. §. præterea. de offi. de lega. idem ergo iure ipſo ciuili ita dicendum eſt. Verùm euerti ſic poteſt argumentatio iſta: ſi dicamus, in his iuriſdictionum tractatibus magnam eſſe inter ius Pontificium & Cæſareũ differentiam, vt noſtri paſsim affirmant, quare

54 in his locus non eſt illi† cap. 1. de ope. no. nuncia. vt ſenſit Dec. in. l. edita. num. 1. C. de eden. Cùm ergo iure hactenus comprobata, nó videatur crebrior hęc ſententia, contrariam veriorè opinati ſunt glo. in d. l. à Diuo Pio.& ibi Comen. Cyn.& Fulgo. in l. iubere cauere. de iuriſd. om. iudi. ac alii nonnulli relati à Iaſo. d. l. à Diuo Pio. in prin. num. 7. Horum opinio iu-

55 uari videtur ex illa† l. à Diuo Pio, in prin. in illis verbis, vt iudicum à ſe datorum ſententiam exequantur. quæ ſanè verba, à ſe datorum, de ipſo Principe intelligi poſſunt, vt in ſimili annotauit Barto. in. l. cum in teſtamento, in ſi. de auto & arg. leg. ex l. ex facto, in prin. ad Treb. Verùm tamen Dec. in eo c. ſignificaſti. 3. notab. de offic. deleg. eum textum intellexit loqui de iudicibus delegatis ab ordinariis magiſtratibus Romanis, dum ibi legitur: hi, qui eos dederát. Altera eſt argumentatio, qua relati interpretes

56 in hanc adducuntur ſententiam: †Delegatio ſtricti iuris eſt. c. cum dilecta, de reſcrip. quare delegatus nihil plus poteſt quàm circa expreſſa in delegatione. c. cum olim. c. P.& G.& cap. de cauſis. de offi. deleg. cùm ergo executio nõ fuerit in cognitionis & diffinitionis delegatione mandata, ſequitur per eum Principis delegatum exerceri non poſſe. Nec multùm ſatisfacit illa Iaſonis reſponſio ex doct. gloſſæ in. c. ſi quis.

ſi quis contra clericum, de foro competen. vbi
7 Abbas. quòd † cauſa ſimpliciter commiſſa, vel mandata, omnia mandata cenſeri, quę cõſequutiua ſunt ad finem cauſę. cap. præterea. cap. ex literis, de offic. de leg. nam (vt aliàs admonui) verum non eſt, executionem eſſe cõſecutiuum in hoc ad cauſę finem, quia, ſi per vnum nõ exequetur ſententia, per alterum exequi poterit, & vnum ab altero diſtat. Rurſus, ſi verum hoc aſſet, idem in delegato inferioris dicendum eſſet, & tamen cõtrarium verius creditur. verior itaque nobis videtur hęc poſterior ſententia, nec iure Pontificio delegatum Principis ſuam ſententiam exequi poſſe, ſed illam à ſuo ordinario fore exequendam. Cętera, quæ de ſubdelegatis & ſimilibus adferri poſſent, libenter prætereo, ne videar tractationi noſtræ extranea quæuis inſerere.

SVMMARIVM.

1 *Arbitrium an valeat cum ſuam poteſtatem ignorat iudex.*
2 *Arbitrium prolatum à ſuperiore ſuam poteſtatem ignorante valere.*
3 *Decurionum factum valere, & ſi ſuum arbitrium ignorent.*
4 *Errorem voluntatem non impedire.*
5 *Sententiam ordinarii ignorantis ſuam poteſtatem nullam eſſe.*
6 *Sententiam ordinarii de ſua poteſtate dubitantis eſſe nullam.*
7 *Dubitans ignoranti æquiparari.*
8 *Sententiam ordinarii ſe delegatum credentis eſſe nullam.*
9 *Ordinarii ſententia valet, et ſi etiam delegatus ſit, & ſimpliciter procedat.*
10 *Sententiam non annullari & ſi ordinarius ignoret qualitates & accidentia ſuæ iuriſdictionis.*
11 *Delegati arbitrium & ſententiam eſſe nullam cum ſuam poteſtatem ignorat.*
12 *Sententiam delegati ignorantis accidentia ſuæ poteſtatis eſſe nullam.*

QVAESTIO SEPTVAGESIMAQVINTA.

QVANDO PROLATA SENTENTIA ſit valida, vel nulla ob errorem, vel ignorantiam arbitrii & poteſtatis quam habet ordinarius, vel delegatus.

1 QVAERO ſeptuageſimoquinto, an prolatum à iudice noſtro † arbitrium iure valeat, vel nullũ ſit, cum ſui arbitrii & poteſtatis vim ignorat? Hanc quæſtionem vt abſoluam, tres caſus pręcipuos conſtituo: quorũ primus eſt in ſupremo iudice, hoc eſt, in eo, qui Principis iura obtinet, & qui poteſt, quod legiſlator poteſt. Secundus eſt in iudice ordinario. Tertius eſt in iudice delegato. Primo caſu concludendum eſt, valere, quod
2 † ab hoc ſupremo iudice prolatum fuit arbitrium, & ſi ignoret ſuam poteſtatem, vel erret, vel etiam credat non valere. quod probat in ar gu. l. qui ſe pupillum. ff. de acquir. hæred. qua ductus Baldus in. l. falſus. col. 4. in fi. verſic. Ad
3 primum redeo. C. de furtis, docuit, quòd † ſi decurionibus data ſit omnis poteſtas & arbitriũ à populo ſuper pacifico ſtatu ciuitatis in eos poteſtatem transferẽdo, ualet, quod actum ab eis ſit. etiam ſi illi credant non valere. id quod cõfirmat Bar. in ſua diſputatione 5. incip. Adunãtia. nu. 1. dũ argumentando ex l. 2. §. 1. ff. de iud. ex l. habebat in prin. ff. de inſtito. actio. ex l. ſeruum Titii, in fin. ff. mand. ex l. multum. ff. de cõdi. & demon. inquit, ualere quod ab his decurionibus actum fuit ex poteſtate ſibi translata, etiam ſi ignorent, ſe eam poteſtatem habere. Eſt
4 ratio, quia † error uoluntatem non impedit, ut in ea. l. qui ſe pupillum, annotauit Barto. Cuius Baldi & Bartoli doctrina oſtendit hunc primũ caſum non modò in Principe ipſo procedere, uerùm etiam in eo, cui is ſuam tranſtulit omnimodam poteſtatem quam extenſionem intellexit Bal. niſi actus nudi officii ac exercitii à uoluntate dependens demandatus fuerit. Nam tunc non ualet, ſi ab eo fiat, qui ſuam poteſtatem ignorat; ex l. quæro. ff. de eo qui pro. tuto. Si uerò actus iſte nudi officii à neceſſitate penderet, inquit Baldus ualere omni caſu ea ratione, quia non uoluntas. ſed iuris auctoritas facit ratum. l. 2. §. 1. ff. de iud.
5 Secundus eſt caſus in † ordinario, cui à ſtatuto tributum hoc eſt arbitrium. in hoc cõcludẽdum eſt, non ualere ſentẽtiam ubi ſuę iuriſdictionis fundamẽtum ignorat. ita de ordinario iudice uerba faciens cõcludit Bar. in. l. 1. §. 1. de iud. in l. ſed ſi de ſua, in fine. ff. de acquirẽ. hæred. & in l. multum intereſt. de cõdi. & demõſ. idem ſcribunt Roma. ſing. 13. Si cauſa. Alexan. cõſi. 40. col. 3. lib. 7. Feli. in cap. Eccleſia Sãctæ Mariæ. de conſtit. in cap. ex officij. nume. 8. de præſcript. alios plures in hanc ſententiam citauit & ſecutus eſt Sebaſt. Vantius tractat. nullitatum titul. de nullitate ex defectu iuriſd. ordi. numer. 167. addo Soc. ſen. conſi. 39. in fi. lib. quarto, in quam opinionem adducuntur argu. l. quæro. ff. de eo qui pro tut. & l. hoc autem. §. 1. ff. ex quib. cau. in poſſ. eat. & cap. ſæpe de appell.

Extẽditur

6 Extenditur primò, vt procedat etiam in† iudice de ſua iuriſdictione & poteſtate dubitante circa principale fundamentum ſuæ iuriſdictionis: nam adhuc eius ſententia eſt nulla: ita Feli. in c. ſanè. nume. 13. de foro compet. poſt Ancha. quem citauit. & hoc ſecutus eſt Vantius loco iam citato nu. 169. ex l. ſed ſi de ſua. §. 1 & l. cùm falſum, in fi. cùm quis. & l. cũ quidam. §. vlt. ff. de acquiren. hæred. ratio illa con
7 ſiderari ſolet, quia† dubitans ignoranti æquiparatur. l. vlt. ff. de condit. indeb. l. vltima. §. ſin autem neſcius. C. de fortis. ſic de procuratore dubitante reſpondit Bar. conſilio 73. nu. 2. in fine lib. 1. Alex. conſi. 14. nu. 4. lib. 5.

Extenditur ſecundo procedere etiam eo ca
8 ſu, quo hic iudex poteſtatem tantùm† ordinariam ſcilicet haberet, & erraret circa eam, vt quia crederet ſe delegatum, vel econtrà. nam, cum debito nomine & obtentu veræ poteſtatis non proceſſerit, ſententia erit nulla: ita crebriùs eſt receptum, vt latè ſcribit Feli. in c. cum ex officii. num. 25. de præſcript. & alios recenſet Vãtius loco præcitato nu. 170. arg. d. l. quæro. ff. de eo qui pro tuto. & l. quod hæres. ff. fam. erciſ. confert cap. ex parte Aſtenſis. de cõceſ. præb. quo probatur actum eſſe nullum, cũ fit ab eo qui vno modo poteſt, & alium modũ incompetentem eligit.

9 Declaratur primò non procedere eo† caſu, quo hic iudex utranque poteſtatem, ordinariã ſcilicet & delegatã haberet, & ſimpliciter procederet: nã tunc procedere omni meliori modo dicitur, & ob id actus valet. cap. niſi de præben. Felin. d. cap. cum ex officii. nu. 31. de præſcrip. & Vantius qui ſuprà nu. 171. ex reg. l. 3. ff. de milit. teſtam.

10 Declaratur ſecundo, non procedere, cum† error vel ignorantia verſatur ſolum circa aliquam qualitatem ipſius iuriſdictionis: ita Bar. in l. multum intereſt. nu. 2. & ibi Soc. nu. 9. ff. de condi. & demon. idem Soc. ſen. conſi 39. in fi. lib. 4. & Fel. in d. cap. cum ex officii. nu. 28. in fine de præſcrip. poſt Angel. in l. 2. §. 1. ff. de ind. adducuntur ex d. l. 2. §. 1. & ex d. l. multum & ex d. l. ſed ſi de ſua. §. 1.

11 Tertius eſt caſus in hoc iudice† noſtro. cui ex delegatione tributum eſt hoc arbitrium, an cum erret vel ignorat ſuæ poteſtatis fundamẽtum, prolatum à ſe arbitrium ſit nullum? & cõcludendum eſt, eſſe nullum. ita omnes in c. cũ ſuper. de offi. deleg. & in d c. cum ex officii. de præſcr. quo loci Inno. & Hoſtien. ſcriptum reliquerunt, ſententiam illius delegati eſſe nullam, qui dixerat ſe eſſe delegatum Epiſcopi, cũ eſſet delegatus Archidiaconi. quod poſt Io. And. affirmauit Alex. conſi. 213. nu. 10. lib. 2.

12 Extenditur primò, vt procedat etiam eo caſu, quo† ignorantia vel error verſaretur circa aliquam qualitatem & adminiculũ iuriſdictionis: ita Imola in d. l. multum, de cõd. & demõ. illa eſt ratio, quia ſcit iſte delegatus ſe habere iuriſdictionẽ à reſcripto limitatam. c. P. & G. de offic. deleg. & d. l. 2. §. 1. de iud.

Verùm Imolæ aduerſatur Soc. in d. l. multum nu. 9. dum ſic diſtinguit: Aut iuriſdictio delegati eſt prorogata de tempore ad tempus, aut de perſona ad perſonam, vel de re ad rem. primo caſu, ſi iudex eam prorogationem ignorat, actus ab eo geſtus non valet, ea ratione, quia tunc ignorat fundamentum ſuæ iuriſdictionis, ex quo credebat ſe non habere iuriſdictionem ob lapſum temporis, cum tamen haberet, ſicque non verſatur error, vel ignorantia circa qualitatem & adminiculum, ſed circa ſubſtantiam & fundamentum. d. l. 2. §. 1. de iudi. Secundo caſu cum ſit prorogatio de perſona ad perſonam, vel de re ad rem, tunc factum ab hoc delegato eam prorogationem ignorante valet, quia error, vel ignorantia verſatur circa qualitatem & adminiculum iuriſdictionis. Nec eſt in hoc differentia inter delegatum & ordinarium. Imolæ etiam aduerſari videtur Bal. in l. falſus. col. 5. verſi. circa ſecundum. C. de furtis. inquit ille, quòd ſi duobus cauſa eſt delegata, cum illa clauſula quòd ſi ambo non poterunt alter exequatur. ſi vnus non poterit, & alteri non conſtet de impedimento ſui condelegati, deque ſua poteſtate procedendi ſine condelegato, actum valere, ea ratione prima, quia veritas & iuriſdictionis authoritas operantur, vt actus ipſe ſic factus valeat. argumen. l. ſi pater. §. 1. ff. de manumiſſ. vind.

Secundò quia iuriſdictio iſta apud duos in ſolidum reſidet, etiam inſolidum manet, quò ad indiuiſibilem iuriſdictionem, ſed exercitium commune eſſe debet, arg. l. ſi plures. de condit. iuſer. per clauſulam ergo illam, exercitium accreſcit: at in iure accreſcendi in diuiduis non requiritur ſcientia, quia ius accreſcendi eſt de appendiciis rei principaliter ſcitæ, & ideo valet quod fit, ſicut quãdo accreſcit per prorogationẽ. d. l. 2. §. 1. ff. de iud. ſentit ergo Bal. ignorantiam vel errorem delegati quo ad qualitatem & adminiculum iuriſdictionis non nocere.

SVMMARIVM.

1 *Iudici aſſerenti ſe ex arbitrio ſibi dato feciſſe, credendum eſſe.*

2 *Principis ſolam aſſertionem eius beneplacitum iuſtificare.*

3 *Principis donantis aſſertioni credi, cũ donare poteſt*

4 *Iudici non credi de eius iuriſditione cum circa ſubſtantiam eſt dubium.*

5 *Patris aſſertioni non ſtari, cùm filio ex cauſa aſſerit donare.*

6 *Prælato aſſerenti alienaſſe præcedentibus tractatibus & debitis ſolennitatibus, non credi.*

7 *Prælato aſſerenti ſe infeudare bona eccleſiæ feudo antiquo, vt vaſalli anteceſſores tenuerunt, non credi.*

8 *L. ſi fortè. ff. de caſtren. pecul. multiplex intellectus. & in quo genere perſonarum procedat, plenè explicatum.*

9 *Aſſerenti iudici credi cùm modicum verſatur præiudicium.*

10 *Epiſcopo ordinanti clericos alterius Epiſcopi creditur cum aſſerit, ſe ex illius Epiſcopi licentia ordinaſſe.*

11 *Iudici aſſerenti ſe aliquid ex ſua poteſtate feciſſe, creditur cùm partes præſentes non diſſentiunt.*

12 *Iudici aſſerenti ſe ex cauſa aliquid feciſſe credi, cum ex ea cauſa facere potuit.*

13 *Præſumi pro iudice in his, quæ facere potuit.*

14 *Iuriſdictionis qualitas præſumitur, cùm de principali iuriſdictione conſtat.*

15 *Aſſertioni delegati inferioris credi, cum aſſerit ſe ob cauſam abſentiæ ſubdelegaſſe.*

16 *Probatio contra aſſertionem alicuius admitti.*

17 *Statutum, quo creditur iuramento damnum paſſi admittit probationem contrariam.*

18 *Probationes admitti contra aſſertionem illius cuius conſcientia aliquid commiſſum eſt.*

19 *Præſumptio efficax admittitur contra aſſertionem illius, cui aliàs creditur.*

20 *Veriſimile quod non eſt, falſum creditur.*

21 *Iudicis aſſertio contra veriſimile reiicitur.*

QVAESTIO SEPTVAGESIMA SEXTA.

QVANDO ASSERTIONI IVDICIS credatur, explicatum.

QVAERO ſeptuageſimoſextò, an huic
1 iudici † aſſerenti ſe aliquid feciſſe ex ar
bitrio & poteſtate ſibi conceſſa, creda
tur? Bar. in. l. ambitioſa. nume. 27. ff. de
decr. ab ord. fac. Similem proponit quæſtionẽ,
an ſcilicet credendum ſit decurionibus, quibus
ſuper bono & pacifico ſtatu ciuitatis datum eſt
arbitrium, dum aſſerunt, quod faciunt, ad ſuam
poteſtatem & arbitrium pertinere. qua in re cõ
cludit Bar. credendum eſſe. & Soc. ſen. conſi. 4
col. 4. verſi. Primum probatur. lib. 3. Bart. ſecu-
2 tus reſpondit, ſolam Principis † aſſertionem ſuf
ficere ad eius beneplacitum iuſtificandum. ſic
idem Soc. conſi. 84. col. 4. verſi. Secundum pro
bat. lib. 3. reſpondit, eſſe credendum aſſertioni
3 † Principis donantis, de cauſa donationis, ex
quo donare poteſt. & multis aliis in caſibus de
iure reſpondendo, Bartoli doctrinam probauit
Ruinus conſi. 35. nu. 38. conſi. 50. in fi. conſi. 175.
nu. 14. lib. 1. conſi. 117. nu. 8. lib. 3. conſi. 98. nu.
716. lib. 4. conſi. 3. nu. 1. & conſi. 95. nu. 10. lib. 5.
Ego quidem, vt rem hanc plenius, veriusque di
ſcutiã, cùm non in omnibus rectè ſenſerit Bart.
ſic plures caſus diſtinguendos eſſe arbitror. Pri
4 mus eſt caſus, cum ambigitur † ſuper ſubſtantia
iuriſdictionis, vt quando hic iudex noſter, qui
in multis arbitrium habet, aſſerit ſe in aliquo ca
ſu arbitriũ habere. hoc caſu arbitror eius aſſer-
tioni credendum non eſſe, ea ratione, quia hoc
à ſua poteſtate & facto non pendet, ſed à facto
ſuperioris iuriſdictionem cõcedentis. & in hoc
malè ſenſit Bar. d. l. ambitioſa. dum abſolutè in-
quit eſſe credendum illis decurionibus aſſeren
tibus aliquid ad ſuum arbitrium & poteſtatem
pertinere: non enim credendum eſt cum à ſuo
facto non pendeat quę ſententia probatur ex re
gul. l. & ſi fortè. ff. de caſtr. pec. quo loci ſcriptũ
5 eſt, non eſſe ſtandum † aſſertioni patris donãtis
filio, vt habeat ex cauſa peculii caſtrenſis. quare
eo loci colligit Bar. non credi aſſertioni donan
tis ex cauſa benemeritorum, cum ſine ea dona-
re non poteſt: cuius doctrinã ſequuntur omnes,
vt latè ac doctè apud Dec. in. l. ſi donatione. nu.
18. C. de colla. Ferra. cautela 33. nu. 3. Pariſ. cõſi.
73. nu. 66. lib. 1. Tiraqu. in l. ſi vnquam. in verbo
donatione. nu. 88. C. de reuoc. dona. Craue. cõ
ſi. 175. nu. 2. ſimile eſt quod ſubijcit idem Bar. in
6 d. l. ſi fortè. in fi. non credi † Prælato aſſerenti
præcedentibus legitimis tractatibus rem eccle-
ſię, quæ aliter alienari non poteſt, diſtractã fuiſ-
ſe. Bar. ſecutus eſt Gramma. deci. 79. nu. 20. ſi-
mile ſcribit ex eo tex. Iaſo. in præludiis feudo.
7 num. 89. 90. † Prælato aſſerenti, ſe infeudare Ca
ſtrum Eccleſię Sempronio in feudum antiquũ,
quemadmodum ſui anteceſſores tenebant, non
credi; cum ita infeudare non ſit in ſua poteſta-
te. Nec fundamentum hoc tollunt plures intel-
8 lectus ad l. † ſi fortè, quos noſtri conſiderarũt.
quorum primus ille eſt Baldi in rub. de offi. de
leg. col. vlt. verſi. Sed ego ſtatim. qui docuit. d.
l. ſi fortè, ſolùm procedere ac intelligi inter pri
uatos,

uatos,non autē in publicis,vt in iudicibus,quo-
rum fides à publico probata eſt.idem ſenſit taci
to Baldo autore Iaſ.in l.necquicquam.§.vbi de
cretum.nu.71 de offic.Proconſ.l.1.in prin. nu.
60.in fi.& ibi Dec.nu.69.ff de offic. eius.idem
Iaſ.in l.ſi donatione.col.vlti.C.de colla. Alex.
l.ſciendum.num.27.de verb.oblig.Gozad con
ſi.2.nume.10.& conſi.6.num.84.immo ipſemet
Bart.in.d.l.ambitioſa.num.27.ſic viſus eſt intel
ligere d.l.ſi fortè.vt Bart.interpretati ſunt Ale-
xan.conſi.34.num.5.lib.4.Dec.conſi.191.col.3.
& Iaſ.conſ.101.col.4.in fi.lib.4.in fi.lib.4.quos
retulit Craue.tract.de antiq.temp. ſecunda par
te principali in prin.num.20.& ibi,ſic clarè Bar
tolum intellexit.illi ego nunc addo Soc. ſen.cō
ſi.4.colum.4.verſi. Primum probatur.lib.3.qui
ſecutus Bar.d.l.ambitioſa.clarè reſpondit d.l.ſi
fortè,locum ſibi vendicare in perſonis priuatis,
non autem in publicis, vel quæ dignitatem ha-
bent.conſuluit enim Soc pro Sereniſsimo Du-
ce Sabaudię & Communitate Summaripę con-
tra Ioannem Rotarium illius Caſtri dominum
quo in caſu idem conſuluit Iaſ.conſi.227.lib.2,
vbi colum.7.verſi Decimo ad idem.hanc ipſam
declarationem ad d.l.ſi fortè, attulit,ita etiam
ſenſit Ruinus conſi.75.num.38 lib.1.

Hic intellectus verus non eſt, verè enim d.l.
ſi fortè,procedit tam in publicis, quàm in pri-
uatis perſonis:ita Caſtren.conſi.89. Super eo.
quem citat & ſequitur Feli.in c. Eccleſia ſanctæ
Mariæ num.15.de conſti.ita Soc.ſen.ſibi parum
conſtans in conſi.96 colum.4.verſi.Sed ad hæc
lib.1.ſic Dec.ſibi contrarius in c.cum ſit Roma-
na.3.not.de appel.& Purpur.l.1.in princ. num.
548.ff.de offi eius.idem placuit Crauet.d.tract.
de antiqu.temp.2 parte princ.num.21.& rectè,
mea quidem ſententia, quoniam illa vna ratio,
quæ in vno eſt,& in altero militat cum ratione
poteſtatis deficientis,niſi de ea conſtari faciat,
priuata perſona is iudex cenſeatur. Accedit ꝙ
hoc modo vnuſquiſq; priuatus iudicis nomen
aſſumere ſibi poſſet. Secundò noſtra hæc ſen-
tentia probatur ex c cùm in iure peritus.de of-
fic.deleg.quo loci cōſtituit Pontifex maximus
delegato non credi, niſi de ſuæ delegationis
mandato fidem faciat. quod procedit etiam in
delegatis in magna dignitate conſtitutis. Dec.
in l.1.numer.17.C.de manda.Princip. qui & in
Cardinalibus à ſede Apoſtolica delegatis idem
eſſe opinatur.ſic declarando c.nobiliſsimus,vbi
glo.97.diſt. & ſi Caſtren.in d.l.1.& Dec. conſi.
214.colum.2.verſi.ad tertium. Iaſo.conſil.72.co
lum.vlti.lib.1.& Gramma.conſi.13.num.15.ali-
ter tex.illū intelligāt.illa eſt ratio, quia, vbi nō
conſtat de mandato delegationis,is loco priua-
ti habetur. Hinc cenſuit Bald.in.l.1.col.3.ver-
ſic.caueat tamen iudex.C.ſi à non compe.iud.
iudicem homicidam cenſeri,ſi ſine ea poteſtate
plectendi criminoſum,mortis pœna eum affici
iubeat,immo reus criminis læſæ maieſtatis dici
tur,cùm Principis iuriſdictionem & poteſtatē
vſurpaſſe,ac temerè ſibi vendicaſſe dicatur.l.3.
in fin. ff.ad l.Iul.maieſt.Barto.l.omnes populi.
num.35.de iuſti.& iure Ant. Capicius Neapoli
tanus deciſi 130.in 3.dubio. latè Vantius tracta.
nullitatum titul.de nullitate ſententię ex defe-
ctu iuriſd.& vnde & à quibus proueniat.num.
38.non ergo aſſertioni huius noſtri iudicis erit
ſtandum,niſi oſtendat ſe in eo,quod agit, arbi-
trium & poteſtatem à ſuperiore habere.

Declaro primò & intelligo in iudice inferio
re,cuius poteſtas à ſuperiore dependet,ſecus in
ipſo ſuperiore,qui ex ſe poteſtatem habet:non
enim tunc dubitandum eſt quin ſuæ aſſertioni
ſtandum ſit,cum de iuriſdictione ſine alia aſſer-
tione conſtare poſsit.

9 Declaro ſecundo,& etiam † intelligitur pro-
cedere,vbi de graui præiudicio ageretur, at cō
trà,ſi de minimo, vt in ſimili declarando d.l.ſi
fortè.docuit Purpur.in.l.1.num.549.verſi.ideo
ſecunda.ff.de offi.eius.poſt Abb.v.vlti.de pro-
ba.dicens illam non procedere,cum res modi-
ci eſt præiudicii.Comprobatur hoc authorita-
te Card in c.ſi Albericus,extra de teſtibus dum
10 ſcribit,ꝙ † ſi clericus ſit ab alieno Epiſcopo or
dinatus, & in litteris ordinationis atteſtetur
hoc eſſe factum ex licentia ipſius Epiſcopi ordi
nati,illi credi;illa eſt ratio,quia modici momē-
ti & præiudicii eſt cauſa.

Declaratur tertiò, non procedere,quando
11 † partes eſſent præſentes & tacerent,tunc iudi-
ci ita aſſerenti creditur. & hoc caſu locum non
habet regula.l.ſi fortè.ita Craue.de antiq.tem-
po.ſecunda parte princip.in prin. num.26.poſt
alios,quos citat,ita hic dummodò talis ſit cau-
ſa vt illius iudicis iuriſdictio tacitè prorogari
poſsit.confert,quod tradit Felin.c.Eccleſia San
ctæ Mariæ.nu.21.de conſt.

Secundus eſt caſus cùm conſtabilita iuriſdi-
ctione arbitrioque demonſtrato, ex ſuperioris
mandato arbitrium ſuum profert in aliquo, &
12 cauſam,cur ita arbitretur,adiicit: † tunc illi cre
dendum eſt.illa eſt ratio,quia hoc à ſe ipſo, non
ab altero pendet: ita ſenſit Dec in l.1.in princ.
num.69.verſi.concordando.ff.de offi. eius.ra-
tio eſt, quia cum ad libitum facere hoc potue-
rit,nec (vt ſupra diximus) in arbitrariis repre-
hendi poſsit, ſequitur ei eſſe omnino creden-
dum

dum, totum enim ab eius voluntate dependet.
Hinc dicimus ſtandum eſſe illius aſſertioni de
eo, quod in animo ſuo, ſuaque voluntate depen
det. glo. in. §. ſed iſtæ. vbi Iaſo. num. 54. inſti. de
actio. Secundò hanc ipſam ſententiam probat
clem. 1. de proba. iuxta communem declaratio-
nem, præſertim Calder. conſi. 2. in fi. in titu. de
priuileg. quem ſecutus eſt Craue. tracta. de anti-
qu. tempo. prima parte principali in princip.
nume. 9.
13 Accedit & tertiò quia dicimus † præſumptio
nem eſſe maximam pro iudice in his, de quibus
iudicare potuit, ex. l. Herennius. §. Caia. ff. de
euictio. latè Alcia. tract. præſumptio. reg. 3. præ-
ſump. 9. Soc. ſen. conſi. 115. colū. 2. lib. 1. ita d. §.
Caia. intellexit Decius in c. quæ in Eccleſiarum
num. 28. verſi. non obſtat. de conſti. Alciatus d.
præſump. 9. num. 27. poſt Soc. ſen. conſi 96. col.
4. lib. 1.
Quarto confert, quia vbi conſtat de princi-
14 pali † iuriſdictione, quàm facillimè præſumi-
tur pro qualitate & quantitate c. verùm. de fo-
ro comp. c. cæterum, de iudicijs. l. cum quędam
puella. de iuriſdict. omn. iud. cùm ergo hic con-
ſtet de iuriſdictione & poteſtate principali, quā
facillimè præſumitur, iuſtam eſſe cauſam illam à
iudice enunciatam. ſimili argumentatione vſus
eſt Riminal. in l. 1. numer. 24. ff. de offic. eius.
Vltimo huic ſententiæ ſuffragatur crebrior il-
la doctorum ſententia in d. l. 1. in prin. ff. de offi.
15 eius. qui fortius affirmarunt, † aſſertioni delega
ti inferioris, qui alioqui ſine iuſta cauſa ſubdele
gare non poteſt, credi, cum ſubdelegando in-
quit ſe ſubdelegare iuſtis de cauſis: ita verè affir
marunt Gulielmus Cuneus, Albericus, Baldus,
Signorolus & Alexā. quos retulit & ſecutus eſt
Dec. in c. 3 nu. 6. vbi cōmunem teſtatur, de offi.
deleg. & in l. 1. nu. 69. in fi. ff. de offi eius, quo lo
ci idem docuerunt Rimināldus nume. 23. Paul.
Oria. num 129. Curt. iun. nume. 69. Sapia num.
75. Purpur. num. 546. & nouiſsimè Bologn. nu.
124. quibus accedunt Iaſ. in l. ſi donatione. col.
vlt. verſi. Ego vltre. C. de colla. idem in cōſi. 227
colum. 7. verſic. Decimo ad idem. lib. 2. & conſi.
101. col. 4. verſi. Tertio & adhuc. lib. 4. Ruinus
conſi. 35. num. 38. conſi. 50. in fi. conſi. 69. num. 1
lib. 1 conſi. 98. num. 8. lib. 4. conſi. 3. nu. 1. lib. 5.
Thomas Ferra. cautela 21. Multoties, ſcio qui-
dem aliter ſenſiſſe Cardinalem in c. paſtoralis,
de offi. delega. Felinum in c. 3. nu. 5. de offic. de
leg. Decium ſibi parum conſtantem, in cap. quæ
in Eccleſiarum. nu. 28. de conſtit. & in cap. cum
ſit Romana 3. notab. de appel. Iaſ. ſibi contrariū
in. l. 1. num. 60. ff. de offi. eius, & ibidem Iac. Ni-
grum. nu. 122. verùm cōmunis iam relata ſenten
tia verior eſt.
16 Declaratur hic caſus, vt tunc † locum non ha-
beat, cum is contra quem, ob illam cauſam pro-
latum fuit arbitrium, probare vellet cauſam illā
eſſe falſam. quod iure concedi ex eo demonſtra
17 tur, quia, ſi ex diſpoſitione ſtatuti † credendum
ſit aſſertioni damnum paſsi cum iuramento, cō-
trarium tamen probari poteſt: ita poſt glo. in l.
2. §. ſi abſens. ff. ſi ex noxali cauſa agatur. & ibi
Caſtren. Alex. Soci. & Iaſ. ita etiam Bar. in l. 2. §.
ſi à pupillo, in fi. ff. de vſucap. pro emptore. Iaſo.
in repe. l. admonendi. nu. 304. ff. de iureiuran. &
in l. ſi quando. nu. 15. C. vnde vi. vbi nouiſsimè
Plotus numer. 754. Marſi. ſingul. 357. Extant. la-
tiſsimè Tiraqu. tract. de retractu conſangu. § 4.
glo. 1. num. 1. 2. qui inter alia permulta ibi num.
11. illud quod ad rem noſtram optimè confert,
18 affirmauit, aduerſus illius ſententiam † probatio
nes etiam recipi poſſe, quando cauſa illius con-
ſcientię, ſicque eius arbitrio commiſſa foret. nā,
& ſi ab illius ſententia appellari non poſsit, vt la
tè diximus ſupra q. 70. attamen probatio cōtra-
ria recipitur dato recurſu ad ſuperiorem; ita Ti
raq. authoritate multorum.
19 Declaratur ſecundo hunc † caſum locum non
habere, quando fortior prǽſumptio eſſet in op-
poſitum: nam, quemadmodum clauus clauum
trudit: ſic præſumptio præſumptionem tollit. l.
diuus. ff de in integrum reſtitu. latiſsimè Crau.
conſi. 270. nume. 2. & conſi. 258. numer. 21. idem
tracta. de antiq. tempo. tertia parte princip. nu-
mero. 30. fortioris autem præſumptionis exem-
plum adferri poſſet, quando concurreret aliqua
ratio, qua demonſtraretur, non eſſe veriſimile,
20 quod aſſeruit hic iudex: nam † quod veriſimile
non eſt, ſpeciem falſitatis habet. Iaſo. l. ſi extra-
neus numer. 6. ff. de condi. in deb. & plura adfe
ram infrà lib. 2. in caſu 85. & in hanc ſententiam
adduco à ſenſu contrario, quod ſcribit Crauet.
d. tracta. de antiqu. tempo. ſecunda parte princi
pali numero 22. poſt Ancha. conſilio 439. dum in
21 quit, † aſſertioni iudicis ſtandum eſſe, cum con
currit rationis veriſimilitudo, etiam eo caſu,
quo aliàs non ſtaretur. idem Crauet. conſil. 54.
numer. 13. conſil. 202. numer. 48. conſi. 275.
numer. 8. 9. e contrà ergo, cum veri-
ſimilitudo repugnat, illi defe-
rendum non eſt. verum
cogita.

Arbitrium

SVMMARIVM.

1 *Arbitrium iudicis in criminalibus intelligi de regula-*
to & viri boni.
2 *Iudicem arbitrium habentem, non poſſe in crimina-*
libus auferre defenſionem rei accuſati.
3 *Defenſionem iuris naturalis eſſe.*
4 *Excõmunicato defenſiones non eſſe denegandas.*
5 *Iudicem in pœnis imponendis pro modo qualitatis fa-*
cti illas iudicare.

QVAESTIO SEPTVAGESIMASEPTIMA.

ARBITRIVM QVALE INTELLIGATVR in cauſis capitalibus.

QVAERO ſeptuageſimoſeptimò, qualis
1 ſit huius † iudicis poteſtas in cauſis cri-
minalibus, in quibus iam diximus ſu-
pra q.12. ſemper intelligi conceſſum
non liberum & abſolutum arbitrium, ſed iure
& ratione regulatum, & ob id ius & æquitatem
iuri naturæ proximam ſeruare debere. ſic Ce-
polla in l.1.nu.36.C.de ſer.fug. Ruinus conſi.13
nu.20.lib.2. Decius cõſi.100.nu.11. Marſi ſing.
2 397. Arbitrium hac ratione fit, vt † reis defenſio
nes auferre minimè poſsit. id quod in ſpecie no
ſtre reſpondit Anch.conſi.166. Viſis diligẽter.
Zabarella in clem.ſæpe.§.non ſic tamen col.2.
verſi.quæro de quibus.de verb.ſignif. Alex.con
ſi.65.col.2.lib.1. Marſi.in pract.criminali.§.Cõ
ſtante.nu.26. cuius ſententiæ ratio illa eſt, quia
3 † defenſio iuris naturalis eſt.cle.paſtoralis.§.cæ
4 terùm.de re iudic. Hinc dicimus † defenſiones
excõmunicato denegandas nõ eſſe.cap.cùm in-
ter.de excep. Zabarel.d.§.non ſic tamen.ſecun
do notab. ſolùm ergo ſpernere poteſt iudex iſte
quæ de ſolemnitate ſunt: vt aliàs admonui, &
proſequitur Anchara. locis iam citatis. Sic in
5 † pœnis imponendis ſecundum iuris rationem
pro modo qualitatis facti, & perſonarum condi
tione pœnam arbitrabitur. quod admonuit Si-
gno.conſi.169.colum.penul.verſi. Si verò ex
eodem delicto. & infrà lib.2. multis in caſibus
dicemus.

SVMMARIVM.

1 *Inquiſitionem nõ præcedentibus inditijs formari nõ*
poſſe à iudice habente arbitrium procedẽdi in cau-
ſis criminalibus.
2 *Statutum liberum arbitrium tribuens Prætori pro-*
cedendi in cauſa criminali & formandi inquiſitio-
nem intelligitur diffamatione & inditijs præce-
dentibus.
3 *Statutũ Ferrariæ lib.3.ſub rub.de offi cio Poteſtatis*
Ferrariæ in falſitatibus, declaratur.
4 *Inquiſitionẽ nõ præcedentibus inditijs poſſe formari*
cùm Princeps cauſa cognita ita mandat. quod mul-
tipliciter declaratur.
5 *Copiam indiciorum eſſe à quouis iudice dandam.*

QVAESTIO SEPTVAGESIMAOCTAVA.

INQVISITIONEM PRAECEDENTIBVS inditiis formandam à iudice eſſe, explicatum & declaratum.

QVAERO ſeptuageſimooctauò, an ad for
1 mandam inquiſitionem † iudex proce-
dere poſsit, & ſi nulla præcedat diffama
tio? & non poſſe procedere, crediderũt
Bal. in cap. licet vndique. de offic. ordi. quem ſe
cuti ſunt Iaſ. in l. ſi ſic legatum. nu.25. de leg.1. in
l. milites. in fine. C. de teſtam. mili. Dec. cap. di-
lecti. nu.5. de iud. & Plotus Nouarien. l. ſi quan
do. num.635. C. vnde vi. quibus ea ratione acce
do, quòd videam regulare hoc eſſe, neceſſe fore, vt
præcedat diffamatio, & legitima indicia ante-
quàm formari poſsit inquiſitio. ſic Bar. in l. cõ-
gruit. ff. de offi. Præſidis. Ange. Are. in tract. ma
leſi. in verbo Fama publica. Barb. conſi.47. col.
2. lib.1. Alex. conſi.120. nu.1. lib.4. Ruinus conſ.
147. num.1. lib.5. Soc. iun. cõſi.37. nu.2. lib.2. Lu
douicus Cetus inter conſi. criminalia diuerſo-
rum conſi.99. col.1.2. & ibidem Riminal. conſi.
105. nu.22.23. Creue. conſi.238. num.11. & conſi.
262. nu 1.6. Gramma. conſi.35. num.50. & conſi.
38. nu.23. cum ergo hæc ſit regula, nec ab ea ca-
ſus hic noſter ſit exceptus illi ſtandum eſt. Bar.
l.1. nu.2. ff. ſi quis in ius vocat. non ierit. Dec.
l.1. nu.5. de reg. iur. Extenditur, vt etiam proce
2 dat quando † ſtatutum tribueret liberum arbi-
trium iudici procedendi ſuper eo crimine: ita
3 Ruinus conſi.147. nu.1. lib.5. ſic intelligens † ſta
tutum Ferrariæ lib.3. ſub rub. De arbitrio Po-
teſtatis Ferrariæ in falſitatibus.
4 Declaratur non procedere quando † Prin-
ceps cauſa cognita mandat inquiſitionem for-
mari, nulla habita inditiorum & diffamationis
cognitione. nam, quemadmodum ipſe ſic po-
teſt agere, vt docuit glo. in cap.2. de accuſ. in 6.
Bal. in l. nullus. ex illo textu. C. ad l. Iul. maieſta.
Ang. in l. vacantia. nume.10. C. de bonis vacan.
lib.10. Alex. conſi.180. nu.11. lib.2. Decius cõſi.
175. nu.3. & clarius cõſi.256. in fine. Marſi. in pra
ctica criminali. §. Conſtante. num.21. & ſingula
ri 14. Alciatus reſpon.452. nu.1. ita & eius dele-
gatus. quæ ſanè declaratio intelligitur quãdo

Princeps

ceps mandat ita procedi ex ſuo quo motu pro-
prio, ſecus ſi ad partis poſtulationem: ita ſentit
gloſſa d. cap. 2. de accuſ. in 6. quam communi
doctorum calculo probatam teſtatur Marſilius
d. §. Conſtante. nu. 22. verſic. ſed hanc tamen. &
d. ſing. 14. in fine. Intelligitur etiam hæc decla-
ratio procedere, quando princeps clarè aſſerit
ad ſui notitiam perueniſſe illum inquirendum
deliquiſſe: quemadmodum reſpondit Alex. d.
conſi. 180. num. 11. & Dec. d. conſi. 175. num. 3. &
Marſi. d. §. Conſtante. nu. 22. verſi. item intelli-
gas. qui alios plures recenſet. Eſt etiam hoc lo-
co annotandum, iudicem hunc teneri dare reo
5 inquiſito copiam indiciorum. † etiam ſi iudex
iſte ex forma ſtatuti haberet liberum arbitriũ.
ita conſuluit Ruinus conſilio 147. num. 7. lib. 7
declarando ſtatutum Ferrarienſe lib. 3. ſub ru-
br. De arbitrio Poteſtatis Ferrariæ.

SVMMARIVM.

1 *Arbitrium in criminalibus habens, an accuſatoris no- mine procuratorem admittat.*
2 *Procuratorem non admitti pro actore in accuſatio- ne criminis publici iudicij.*
3 *Ratio cur in criminibus publici iudicij procurator pro actore non admittatur.*
4 *Procuratori non infligi pœnam, quæ falſo accuſatori erat indicenda.*
5 *Talionis pœnam hodie abrogatam eſſe.*
6 *Accuſatorem timore pœnæ calumniatorum diligen- tius accuſationem proſequi.*
7 *Eligenti procuratorem negligentem imputatur.*
8 *Publica iudicia quæ.*
9 *Publica iudicia qua ratione dicta.*
10 *Procuratorem ab accuſatore nõ poſſe conſtitui in ac- cuſatione criminis quaſi publici.*
11 *Iudicium quaſi publicum quod.*
12 *Procuratorẽ pro accuſatore non poſſe interuenire e- tiam cùm crimen eſt priuatum ſed pœna corpora lis pro eo eſt.*
13 *Procuratorem pro accuſatore illuſtri interuenire poſ ſe cùm crimen priuatum eſt.*
14 *Syndicum vniuerſitatis pro vniuerſitate accuſante interuenire poſſe.*
15 *Tutorem pupilli nomine accuſare poſſe.*
16 *Seruum litigantem contra dominum in cauſa ſui ſta tus procuratorem conſtituere non poſſe.*
17 *Seruum pro mortuo haberi.*
18 *Ratio cur in cauſa ſtatus procurator pro ſeruo non interuenit.*
19 *Delegatum non poſſe admittere procuratorem accu ſatoris nomine.*
20 *Statutum Ferrariæ lib. 3 ſub rub. Qualiter et quan do procurator interuenire poßit in cauſis crimina libus, in fine, verſi. declarantes, &c. eſſe correctorium iuris communis.*

QVAESTIO SEPTVAGESIMANONA.

QVANDO PROCVRATOR accuſatoris nomine poſsit in iudicio interuenire, diligenter explicatum.

QVAERO ſeptuageſimononò, An
1 iudex hic noſter, † qui arbitrium
cognoſcendi in cauſis criminalibus
habet, procuratorem accuſatoris
nomine admittere poſsit? in cuius quidem quę
ſtionis elucidatione, ſciendum eſt ante omnia,
quid ius commune regulariter ſtatuerit. Illud
itaq; primùm conſtitutiſsimũ apud omnes eſt,
2 in † publici iudicii. criminibus pro accuſato-
re non admitti. l. penult. §. ad crimen. ff. de pu-
bl. iud. l. tunc conuenit. C. de accuſatorib. l. de
fide. C. ad. l. Cornel. de falſis. huius ſententiæ
ratio multiplex à noſtris aſsignari ſolet. vna
3 fuit † ratio à Iacobo Butrig. perpenſa: ideo
procuratorem hoc in caſu non admitti: quo-
niam cauſa hæc ita ad procuratorem, quemad-
modum & ad accuſatorem ſpectat, ex quo am-
bo è populo ſunt. id quod probat. l. licèt, vb
glo. ff. de procur. verùm perpetua non eſt ratio
hæc, vt inquit Bart. in. l. penult. §. ad crimen.
n. 1. ver. videamus rationem. ff. de publ. iud. nã
ceſſat quando is accuſator accuſare proſequẽ
do ſuam, vel ſuorum iniuriam. & rectè, quic-
quid comminiſcatur Rubeus d. §. ad crimen.
nu. 26. poſt Imolam ibidem.

Secundum rationem recenſet Bart. in d. §.
ad crimen. nu. 1. verſi. quid ergo. quoniam, ſi
accuſator calumniari comperiretur, ſupplicii,
hoc eſt, talionis pęna teneretur, & in carcerẽ,
vt & ipſe accuſatus detineretur. l. 1. ff. ad S. C.
Turpil. &, l. vl. C. de accuſa. quæ quidem pœna
procuratori infligi nõ debet. hanc rationẽ pro
4 bat Bar. iuri cõmuni inſpecto, & veriorem eſ-
ſe cenſuit Rubeus. d. § ad crimen. num. 30. ve-
rũ (inquit Bar.) hodie ex iure municipali, quo
talionis pęna ſublata eſt, ceſſat. opinor ergo nõ
ceſſare, quia & ſi iure etiam cõmuni nouo in-
5 ſpecto talionis † pœna abrogata ſit. §. pœna. in
ſti. de iniuriis. & latius dicemus infrà lib. 2. in
caſu 275. vbi de calumniatorũ pœnis agemus.

attamen, vt in d. caſu diximus illius loco extra ordinaria ſubrogata eſt. Accedit quòd (vt idẽ Bart. d. §. ad crimen. nu. 1. in princ. dũ aſſignat rationem illam in accuſato) procurator condemnari nõ poteſt, niſi certis caſibus, hoc eſt, quã do in eum cadere poteſt ſententia. l. nihil. vbi omnes. C. de procuratoribus, & l. vlt. C. de iniuriis, qua de re infrà in ſubſequenti quæſtione. niſi dicamus immo condemnari regulariter cũ cauſam eſt ſecutus. cæteras difficultates quas excitauit Rubeus d. §. ad crimen. nu. 28. ſciens prætereo. illud tamen prætermittam hodie ex ſtylo curiarum multis in locis hãc opinionem non ſeruari, vt teſtatur Iulius Clarus lib. 5. ſenten. iuris. §. vltimo, quæſtione 32. verſic. Quæro nunquid ea.

Tertiam itaque rationem recenſet Bart. in d. §. ad crimen, num 2. quia veriſimile eſt, quòd
6 accuratius & diligentius† accuſator ipſe accuſationem proſequetur, quàm procurator. iuxta l. 2. §. vltimo. ff. de adulter. hanc rationem viſus eſt probare Rubeus. d. §. ad crimen. num. 31. ſed mea quidem ſentẽtia, leuis admodum eſt; tum quia, vt plurimum procuratores in foro & iudiciis verſati diligentiores cæteris ſunt; tum quia, ſi non verſatus & negligens conſtituitur,
7 ipſi conſtituenti † imputari debet. l. ſi mãdato. ff. de procuratorib. Eſt itaque caſus primus iſte in publicorum iudiciorum accuſationibus procuratorem non admitti. Sunt autem † publica
8 iudicia ſeu crimina, quæ enumerantur in l. 1. ff. de public. iudic. & in integro illo titulo inſtit. de publ. iud. vt crimen læſæ maieſtatis, de ſicariis, de veneficiis, de parricidiis, de falſis teſtamentis, de vi publica, de vi priuata, de ambitu, de repetundi, de annona: quibus accedit præuaricationis crimen. l. 3. ff. de prçuarication. de quo quidem latius ſuo loco dicemus. qua autẽ
9 ratione † publica hæc dicta ſint, oſtendit Iuſtinianus. in §. 1. inſtit. de publ. iud. quem tuetur Duarenus lib. 1. diſput. anniuerſ. cap. 37. quamquam Goueanus vir eruditus, etſi non parum audax diſſentiat. lib. 1. lectio. varia. cap. 27. & in l. imperium. de iuriſdic. omn. iud. qui nonã attulit etymologiam, quam tamen euertere tentauit Ludouicus Charondas lib. 3. veriſimilium iuris. c. vlt. ſed de his alias.

10 Secundus eſt caſus in iudiciis † quaſi publicis, vt in accuſatione ſuſpecti tutoris. (hoc enĩ
11 iudicium† quaſi publicũ eſſe probat. l. 1. §. conſequens. ff. de ſuſpect. tuto.) in quo accuſator procuratorem conſtituere non poteſt, ex recepta Doctorum ſententia: ita Bartol. d. §. ad crimen. num. 3. & ibi Rubeus nume. 45. idem ſentit Maria. Soci. ſen. in cap. veniens. colum. 11. in principio de accuſ. qui hoc intelligunt procedere, cùm agitur cõtra ſuſpectum, vt puniatur: ſecus, ſi ſolum, vt ab adminiſtratione amoueatur. qua de re latius dicemus in ſubſequenti quæſtione.

12 Tertius eſt caſus in criminibus † priuatis, vt furti, iniuriarum ac cæteris his ſimilibus: in quibus criminaliter, vt corporali pœna afficiatur, agitur, in his etiam non poteſt accuſator per procuratorem cauſam peragere. l. 1. ff. an per alium cauſ. appel. & cõmunem eſſe affirmat ſententiam Rubeus d. §. ad crimen, num. 11. 15. & clarius num. 121. qui ea ratione comprobauit; quoniam & talionis pœna olim, & nunc extraordinaria locum hoc in caſu habet. l. vlt. ff. de furtis. & l. in priuatis. ff. ad S C. Turpil. quç iuris loca nos infrà libro 2. in caſu 230. explicabimus. Qui quidẽm caſus locum nõ habet in per
13 ſona † illuſtri, qui iniuriarum accuſationẽ per procuratorem inſtituere & proſequi poteſt. l. vlt. C. de iniuriis. & declarant Soc. d. c. veniẽs. colum. 11. in fine. & Rubeus. d. §. ad crimẽ. nu.
14 123. ita etiam hic caſus ceſſat † in ſyndico vniuerſitatis. qui illius nomine accuſare, & accuſationem hanc proſequi poteſt. Bart. l. 3. §. vlt. ff. de accuſat. idem affirmauit Blancus in practica criminali, in verbo Verum. quia. numero 83. poſt Candinum in titulo de procuratoribus. idem affirmat Bartolus eo loci eſſe permiſſum
15 † tutori accuſare nomine pupilli. ſic etiam caſum hunc ceſſare cum lite iam conteſtata ſuper accuſatione procurator cõſtituitur, ſcribit Soci d. cap. veniens. colum. 13. verſi. primo caſu. verum nõ parum dubito, & forte infra quçſt. ſubſequenti attingam.

16 Quartus eſt caſus cum † ſeruus contra dominum quæſtionem mouet, vt ſe in libertatẽ vendicet. nam tunc is ſeruus procuratorem conſtituere non poteſt. ex l. 1. C. de aſſert. tollen. quo loci Salic. inquit, ea ratione hoc prohiberi, quia cauſa ſtatus, quæ magni põderis eſt, agitatur. quæ quidem ratio vera non eſt, quoniam idem foret dicendũ in caſu cõtrario, cùm ipſe dominus liberum in ſeruitute vult vendicare: quod tamen falſum eſt, cùm procuratorem is dominus conſtituere poſſit. d. l. 1. C. de aſſert. tollen. aliam rationem conſiderauit Blancus in d. practica criminali in d. verbo Verum quia.
17 numer. 50. quoniam ſeruus † pro mortuo habetur l. ſeruitutem. de regu. iur. ob id nõ habet velle, nec nolle. ſed minimè vera eſt ratio hæc; nam idem eſſet dicendum cæteris in caſibus, quod falſum eſt: ſi quidem ſeruus procuratorem

rem conſtituere poteſt l.ſeruum quoque.ff. de
procuratoribus. verius itaque arbitror eſſe,
quod deinde ſenſit & is Blancus, ideo hoc in
caſu ſeruum procuratorem non poſſe conſti-
18 tuere, † ne hoc medio ſerui dominos vexent, &
ad eorum detrimentum cum malis hominibus
colludant. qua ratione credimus ſublatos eſſe
ex eo titulo De aſſertione tollenda, aſſertores
illos, qui pro ſeruis contra dominos agebant.
& hunc caſum approbaſſe viſus eſt Bart. in d. §.
ad crimen. num. 2. in fine. & ibi Rubeus nume.
158. hic tamen caſus cum cauſæ capitalis pro-
prie non ſit, nec ratio pœnæ criminis habeat lo
cum, nõ ſatis ad quęſtionem, quam tractamus,
ſpectat. His itaque caſibus, & aliis, in quibus de
iure communi procuratorem non licet conſti-
tuere, dicendum eſt iudicem noſtrum minimè
poſſe procuratorem hunc admittere; ea ratio-
ne, quia efficere non poteſt, vt is procurator
pœnæ ſe ſubiiciat loco accuſatoris, ſi is de ca-
lumnia condemnandus eſſet. eſt enim hoc con
tra rationem naturalem, vt vnus pro altero pu
niatur.

Hinc rectè cenſuit Inno. 3. in cap. veniẽs. ad
accuſ. ſe non poſſe hoc in caſu procuratorẽ ad
19 mittere. & in † delegato idem eſſe ſcribit Alex.
in annota. ad Bart. d. §. ad crimen. nu. 1. in fi. in
20 verbo detineri † Ferrarię tamen correctum ius
hoc commune reperitur ex illius ciuitatis ſtatu
to lib. 3. ſub rubr. Qualiter & quando procura
tor interuenire poſſit in cauſis criminalibus,
in fine verſic. Declarantes quòd in omni & qua
cunque cauſa.

SVMMARIVM:

1 *Procuratorem non poſſe interuenire pro reo accuſato ſi pœna corporalis infligenda eſt.*
2 *Ratio cur pro reo crimineſo procurator non admittatur, expenditur.*
3 *Lucem odit, qui malè agit.*
4 *Procuratorem pro accuſato criminis publici, non interuenire.*
5 *L. penult. §. ad crimẽ. & l. 2. §. vlt ff. de publ. iudic. ſenſus.*
6 *Mariani Soci. ſen & Doctorum conſiderationes ſubuerſæ.*
7 *L. 1. ff. an per alium cauſa appella. agi poſſ. declarata.*
8 *L. 3. §. 1. vbi Sena. vel clariſſ. explicata.*
9 *L. tunc conuenit. C. de accuſ ſenſus & intellectus, et de vera illius littera ex Theodoſiano codice.*
10 *Procuratorem pro criminoſo iudicij quaſi publici nõ interuenire.*
11 *Procuratorem non interuenire pro accuſato de crimine priuato, ſi pœna corporalis venit indicenda.*
12 *Procuratorem non interuenire pro accuſato ſi ſtatutum pœnã corporalẽ indicit pro eo crimine, quod in alteram ſpeciem tranſit.*
13 *Procurator pro reo interuenire an poſſit pro accuſato, quando pœna à ſtatuto eſt indicta pecuniaria, nomine publici iudicii remanente.*
14 *Statutum Paduæ antiquum abrogatum, quo pœna ſola pecuniaria clericos occidentibus imponebatur.*
15 *Statutum Papiæ 38. in criminalibus, ſub rubrica De pœna officialis delinquentis in officio, declaratur.*
16 *Statutum nouam pœnam indicens ab antiqua iuris communis non recedere.*
17 *Procuratorem pro accuſato nõ interuenire, cùm pœna mixta à ſtatuto illi infligitur.*
18 *Statutum Papiæ 13. in criminalibus, ſub rub. De pœna accuſantis falsò, &c. non admittere procuratorem pro reo illius criminis accuſato, & ſi pœna mixta indicenda eſt.*
19 *Statutum Brixiæ in criminalibus. c. 157. De pœna apponentis, ſeu amouentis terminos, non admittit procuratorem pro reo accuſato de illo crimine.*
20 *Statutum Ferrariæ lib. 3. ſub rub. De pœna occidentis, vel vulnerantis &c, verſic. ſi quis autẽ dictas pœnas. procuratorem non admittit pro reo de eo crimine accuſato.*
21 *Procuratorem pro accuſato non interuenire, cum eſt dubium an pecuniaria, vel corporalis pœna veniat indicenda.*
22 *Cautela, qua procurator pro reo interuenit, cum loco pœnæ pecuniariæ non ſolutæ corporalis infligitur.*
23 *Statutum Ferrariæ lib. 2. ſub rub. Qualiter & quã do procurator pro reo, &c. declaratur.*
24 *Procuratorem non interuenire pro reo cum copulatiuè ſtatutum pœnam corporalem et pecuniariam imponit.*
25 *Statutum Papiæ 37. in criminalibus, ſub rub. De pœna notariorum, &c. explicatur.*
26 *Conſtitutio Mediolani in tit. De pœnis. § quicumq; fecerit &c, declaratur.*
27 *Cauſa, quæ nocet, præualet illi, quæ prodeſt.*
28 *Procuratorem non admitti pro accuſato, cùm ſtatutum pœnam arbitrariam pro eo atroci crimine indicit.*
29 *Procuratorem pro accuſato non interuenire, cùm ſtatutum pœnam æris & perſonæ, iudicis arbitrio indicit.*
30 *Statutum Papiæ 17. in criminalibus, ſub rub. De pœna facientis inſultum. declaratur.*
31 *Signoroli conſ. 1 9. rationes aliquot reiectæ.*

32 *Procuratorem admitti in cauſa appellationis, cum iam reus in cauſa principali ſolùm pecuniariter fuit condemnatus.*

33 *Procuratorem non interuenire pro accuſato, cùm pœna illi arbitrio accuſatoris venit indicenda.*

34 *Procurator an pro accuſato interueniat, cùm pœna ſuo arbitrio ei venit indicenda.*

35 *Procurator an admittatur cum loco pœnæ corporalis ex accidenti pecuniaria ſubrogatur, vt in caſu ſtatuti Papiæ 37. De pœna notariorum in criminalibus, & ſtatuti 18. De pœna illius qui vulnerauit.*

36 *Statutum Ferrariæ lib.2. ſub rub. Qualiter & quãdo procurator pro reo verſi. in alijs verò, cum iure cõmuni conuenire.*

37 *Statutum indicens pœnam hoc modo, pœna manus, vel alia puniatur, non admittit procuratorem pro accuſato.*

38 *Procuratorem nõ interuenire pro reo, cum pœna corporalis eſt incerta, ſed pendente iudicio redditur certa.*

39 *Procuratorem non admitti pro reo, etiam ſub conditione.*

40 *Procuratorem non admitti pro accuſato, cui infamia publicè eſt irroganda.*

41 *Accuſatus mithra in publicum ad infamiam producentibus per procuratorem interuenire non poteſt.*

42 *Procuratorem non interuenire pro accuſato ad perpetuam ſeruitutem, vt ad metallum effodiendum damnando.*

43 *Opus effodiendi metallum quod.*

44 *Procuratorem non interuenire cùm pœna carceris perpetui accuſato venit indicenda.*

45 *Procuratorem non interuenire cum accuſatus poteſt impunè offendi.*

46 *Procuratorem omni in caſu cum ipſo reo accuſato poſſe interuenire.*

47 *Procuratorem poſſe pro reo reſpondere, ſi ita ius dicenti videbitur.*

48 *Procuratorem nomine accuſati abſentis poſſe interuenire.*

49 *Abſentiam neceſſariam ac legitimam excuſare, vt accuſatus per procuratorem compareat.*

50 *Accuſatus aliquo in loco carceratus poteſt per procuratorem comparere.*

51 *Cautela qua accuſatus vti poteſt, vt per procuratorem compareat.*

52 *Statutum Brixiæ in criminalibus cap.15. ſub rubr. Accuſatus, vel inquiſitus, &c. declaratur.*

53 *Statutum Ferrariæ lib.3 ſub rub. De vitijs carnis, declaratur.*

54 *Bannitus pro alio crimine, an abſens dicatur cauſa neceſſaria, ita quòd poſſit per procuratorem comparere.*

55 *Statutum Papiæ 4 in criminalibus, exponitur.*

56 *Iaſon conſi.144. lib.4. declaratur.*

57 *Statutum Ferrariæ, lib 3 ſub rub qualiter & quando procurator &c. intellige de cauſis abſentiæ neceſſaria non de alijs.*

58 *Procuratorem poſſe interuenire pro reo ad allegandum eius innocentiam.*

59 *Statutũ Ferrariæ lib.3. de vitijs carnis, declaratur.*

60 *Procuratorem ratione ſui intereſſe poſſe pro reo accuſato interuenire.*

61 *Virum pro vxore accuſata interuenire poſſe.*

62 *Patrem pro filio accuſato interuenire poſſe.*

63 *Epiſcopum pro ſuo clerico, & Abbatem pro ſuo monacho accuſato poſſe comparere.*

64 *Procuratorem tribus in caſibus etiam ratione proprij intereſſo non poſſe comparere in iudicio.*

65 *Procurator pro accuſato interuenit, cum illius adminiſtrator eſt.*

66 *Tutorem pro ſuo pupillo accuſato poſſe interuenire.*

67 *Furioſum aliquem eſſe quomodò iudex declaret.*

68 *Syndicum vniuerſitatis nomine in cauſa criminali comparere poſſe.*

69 *Statutum Ferrariæ lib.3 ſub rub. Qualiter & quãdo procurator declaratur.*

70 *Litis conſortes poſſe pro alijs in cauſis criminalibus comparere quod ibi declaratur.*

71 *Offenſus procuratorio nomine offenſi quando in iudicio comparere poſſit.*

72 *Statutum Bononiæ ſub rub in quibus caſibus reus debeat ſtare detentus, declaratur.*

73 *Aduocatum in cauſa criminali pro ipſo reo comparere poſſe.*

74 *Statutum Ferrariæ lib 3. ſub rub De vitijs carnis, exponitur in illis verbis, defenſores, &c.*

75 *Procuratorem ad allegandum exceptionem aliquã poſſe comparere pro reo in cauſa criminali.*

76 *Statutum Brixiæ in criminalibus c.15. ſub rub. Accuſatus, vel inquiſitus &c. declaratur.*

77 *Statutum Ferrariæ libr.3. De vitijs carnis, non admittere procuratorem pro reo etiam ad allegandum exceptionem.*

78 *Statutum Papiæ 4. in criminalibus, ſub rub. Qualiter in inquiſitionibus &c. non admittere procuratorem pro reo ad allegandum exceptiones, quòd ibidem declaratur.*

79 *Statuta nunquam notorias exceptiones reijcere.*

80 *Procuratorem perfecto iam proceſſu poſſe pro reo criminoſo comparere.*

81 *Procurator quãdo nomine rei criminoſi poſſit de nullitate proceſſus dicere.*

82 *Procuratorem nomine minoris condemnati poſſe petere reſtitutionem in integrum.*

83 *Procuratorẽ in cauſis priuatorũ criminũ cũ pœna corporalis nõ indicitur, poſſe pro reo comparere.*

Procuratorem

84 Procuratorem comparere pro reo, & ſi pœna ſit publicationis omnium bonorum
85 Procuratorem in crimine quaſi publico, cùm pœna non eſt corporalis, pro reo comparere.
86 Procuratorem poſſe pro reo comparere cum pœna eſt ſola relegationis, vel infra relegationem.
87 Statutum Ferrariæ lib. 3. ſub rubr. Qualiter et quãdo procurator, in illis verbis, ſeu capitalis, quæ ſupra relegationem ſit, declaratur.
88 Relegare quid ſit.
89 Deportati qui dicantur.
90 L. abſentem ff. de pœnis. cum l. ſeruum quoque. §. publicè ff. de procu. nouo ſenſu illuſtratur.
91 L. 1. ff. an per alium cauſ. appel. nouus intellectus et ſenſus.
92 Dictionem, vſque, excluſiuam eſſe.
93 L. vlt. C. de iniur. noua explanatione enucleatur.
94 Exilij pœnam capitalem eſſe.
95 L. pen. §. ad crimen. ff. de publ. iud. declaratur.
96 Procuratorem poſſe pro reo crimino ſo in eo caſu cõparere, cum abſens condemnari poteſt.
97 Statutum Veronæ lib. 3. cap. 9 ſub rub. Vt cõtumaces declaratur.
98 L. ſeruum quoque. § publicè ff. de procuratoribus exponitur.
99 Hadrianus pœnã ſanciuit contra caſtrantes hoĩes.
100 L. nō diu, C. de pœnis. declarata.
101 Pœnam amotionis à dignitate, & confiſcationis bonorum, etiam contra abſentes declarari poſſe.
102 Pœnam criminis læſæ maieſtatis contra abſentem poſſe declarari.
103 Procuratorem poſſe pro reo interuenire, cum pecuniaria pœna ex accidenti poſſet in corporalẽ conuerti.
104 Qui non habet in ære luat in corpus.
105 Originem ſpectandam eſſe, non accidens.
106 Statutum Ferrariæ lib. 3. ſub rub. Qualiter et quãdo procurator. declaratur.
107 Procuratorem pro reo poſſe interuenire, cum ſtatutum pœnam pecuniariam loco capitalis, quæ de iure communi erat, indicit.
108 Regula ſtandũ eſſe donec de fallentia oſtendatur.
109 Delicti originem ſpectandam eſſe.
110 Subrogatum ſapit naturam eius in cuius locũ ſubrogatur. quod ibidem declaratur.
111 Procuratorem poſſe pro reo interuenire cum ſtatutum vult crimen etiam publicum eſſe impunitũ.
112 Legis Oppiæ conſtitutio.
113 Mulierũ prohibitione ornamentis vtãtur, odioſa.
114 Pedemontium pragmatica, De ornamentis mulierum, ac virorum veſtibus, & cæteris ſumptibus, declaratur.
115 Statutum, quòd quĩtes de nocte poſſint ab omnibus accuſari, publicum iudicium efficere.
116 Procuratorem poſſe interuenire pro fure, qui in diuerſis locis furta leuia commiſit, & ſi ſtatutum loci vbi carceratus eſt tertium furtum capitaliter puniat.
117 Statutũ Papiæ 27. in criminalibus, ſub rub. De pœna furis quando pro fure admittat procuratorẽ.
118 Procuratorẽ poſſe interuenire, cùm pœna arbitraria à ſtatuto inducitur.
119 Procuratorem pro reo poſſe interuenire, etiam in caſu atroci cum pœna eſt arbitraria, & ex conſuetudine, pecuniaria declarata.
120 Procuratorem poſſe pro reo interuenire cum caſu fortuito delictum ſecutum eſt.
121 Procuratorem poſſe pro reo interuenire cum ſtatutum ita pœnam indicit, puniatur pœna centum, & alia arbitrio iudicis.
122 Dictio alia, ſimilium repetitiua.
123 Procuratorem pro reo poſſe interuenire, ſi pro vulnere, pro quo pœna eſt pecuniaria, accuſatus eſt, etiam ſi dubitetur de vita ipſius vulnerati.
124 Accuſatus de vulnere, de morte deinde ſecundanõ punitur.
125 Procuratorem poſſe pro reo interuenire cum ſola pœna infamia indicenda venit.
126 Procuratorem pro ſeruo, contra quem agit patronus vt eum in ſeruitutem redigat, interuenire poſſe.
127 Procuratorem pro reo interuenire poſſe, cum ſolũ pœna motionis ab ordine & dignitate indicitur.
128 Pœnam motionis ab ordine infra relegationẽ eſſe.
129 Procuratorem pro clerico crimino ſo admitti, cum de ſola pœna priuationis beneficiorum agitur.
130 Procuratorem pro muliere de adulterio accuſata, vt thorus ſeparetur, interuenire poſſe.
131 Procuratorem admitti pro mortuo, cum agitur, vt eius memoria damnetur.
132 Bonifacius octauus à Rege Galliarum de hereſi accuſatus.
133 Procuratorem admitti pro mortuo, ne eius ſepultura violetur.
134 Procuratorem pro bannito pœna pecuniaria, (& ſi ex ſtatuto offendi is poſſit,) poſſe interuenire.
135 Procuratorem poſſe pro reo interuenire, cum delictum eſt impunibile.
136 Procuratorem pro accuſato, quòd bannitũ permittente ſtatuto occiderit, poſſe interuenire.
137 Statutũ Bononiæ ſub rubr. In quibus caſibus reus debeat ſtare detentus declaratur.
138 Statutum 4. Papiæ in criminalibus, ſub rubr. Qualiter in inquiſitionibus, accuſationibus, &c. dum non admittit excuſationem, bannitum fuiſſe occiſum, qua ratione ſit editum.
139 Procuratorem poſſe comparere pro viro accuſato, quòd vxorem in adulterio deprehẽſam occiderit,

140 *Procuratorem poſſe comparere pro illis, qui accuſan tur, quòd aſſociauerint virum, vt vxorẽ in adulterio deprehenſam occideret.*

141 *Procuratorem poſſe comparere pro delinquentibus accuſatis de homicidio, & is interfectus ſolo vulnere illato mortuus eſt.*

142 *Statutum Bononiæ ſub rubr. Quot homines poſſint inculpari de morte, declaratur.*

143 *Procuratorem poſſe pro reo interuenire, tùm is accuſatus eſt, quòd in ludo permiſſo aliquem occiderit.*

144 *Statutum Ferrariæ libro 3. ſub rub. De occidente, vel vulnerante inuentum in domo de nocte, procuratorem admittere debet pro vulnerante accuſato.*

145 *Mandatum ſpecialiſſimum requiri, vt procurator pro crimino ſo accuſato compareat.*

QVAESTIO OCTVAGESIMA.

QVANDO PROCVRATOR pro reo criminoſo accuſato, vel inquiſito interuenire poſſit, & quando reiiciatur: pleniſſimè explicatum.

QVAERO octuageſimo, quid econtra ad præcedentem quæſtionem, an iudex hic noſter pro reo accuſato procuratorem admittere poſſit? In iudiciis ordinariis & pœnis idem dicendum eſt, quod iam in quæſtione præcedenti diximus, in pœnis verò arbitrariis (quarum cauſa potiſſimum hanc explicamus quæſtionem) ac cæteris ſuo loco infra dicemus. quo ergo magna cum ſtudioſorum & eorum præcipuè, qui in iudicis aſſidui ſunt, hæc explicemus atq; intelligamus: ex ordine huc adferam caſus permultos, in quibus procurator pro reo criminoſo in iudiciis interuenire non poteſt: & alios poſtmodum in quibus poteſt: atque ita duas proponimus regulas, vnam affirmatiuam, alteram verò negatiuam.

1 Regula iuris negatiua eſt, in † criminalibus illis iudiciis, in quibus corporalis pœna reo criminoſo infligitur, pro reo ipſo procuratorem non admitti. l. pen. §. ad crimen. ff. de publ. iud. cum l. 1. ff. an per alium cauſ. appella. Et regulam hanc eſſe, nouiſſimè affirmauit doctiſſimus Iureconſultus Iulius Clarus lib. 5. ſentẽ. §. vlt. q. 32. practicæ criminalis, in principio, qui per

2 plures retulit. Cuius quidem regulæ † ratio à noſtris multiplex aſſignari ſolet. ſi quidẽ Bar. in d. §. ad crimen. nume. 1. tres attulit. idem in extrauag. ad repr. in verbo legitimè, duas addit. Maria, vero Soci. ſen. in c. veniens. col. 4. ſex recenſet. & de harum veritate cum illo nõ parum diſputauit Rubeus Alexandrinus in repe. d. §. ad crimen. nume. 32. Ego verò (vt paucis dicam quod ſentio) opinor veram eſſe rationem illam, ne iudicium eluſorium reddatur contra l. ſi Prætor. ff. de iudi. nam, ſi reus putaret ſe cõdemnati, ſemper recederet & per procuratorem reſponderet; litemq; totam perageret: atque ita contra reum ipſum abſentem ſententia ferri non poſſet. l. abſentem. ff. de pœnis. & l. abſentem. C. de accuſ. minus contra procuratorem re ipſa quia & ſi condemnari poſſit, non tamen exequi, iuxta l. 1. C. de ſen. & interloc. omn. iud. vbi Bar. qui eo loci. num. 11. econtra dixit, ꝙ & ſi ferri ſententia poſſit pro ipſo procuratore, executio tamen conceditur ad illius domini commodum. Accedit quòd pœna ſuos autores tenere debet, non alios. l. ſancimus. C. de pœn. voluit ergo lex reum hîc in vinculis cauſam dicere, vt hoc medio eos, qui ſe innoxios eſſe exiſtimant, eſſe cogat. malè ſi quidem de eo lex cogitat, qui venire ne-

3 gat: nam, qui † malè agit, lucem odio habet. c. conſuluit. de offi. deleg. Nec huic rationi vna aduerſatur, difficultas, quam mouet Soci. in d. c. veniens. colum. 4. verſi. ſed aduerte. dum inquit, quòd ſi ratio iſta vera eſſet, ſequeretur, ꝙ idem pro reo cercerato dicendum foret: id quod tamẽ ex multorum opinione falſum eſt, vt infrà ſuo loco dicemus. quoniam reſpondeo, illud prouenire ratione iuſti impedimenti, quod iuſtam excuſationis cauſam tribuit, vt ſuo loco explicabimus. Non etiam aduerſatur, quòd contra abſentem deueniri ſaltem poteſt ad bonorum annotationem & cõfiſcationem: quia reſpondeo, maius eſſe periculum pœnæ corporalis. l. in ſeruorum. de pœnis. nec lex hanc bonorum annotationem principaliter conſiderauit. Accedit præterea, quid, ſi inops ſit, nonne fruſtra bonorum periculum adeſſet?

Primus nunc huius regulæ caſus adfertur,

4 nempè † in publicis criminibus, in quibus abſoluti iuris eſt, procuratorem rei loco in iudicium venire minimè poſſe, ex d. l. pen. §. ad crimen. de publ. iud. & l. tunc conuenir. C. de accuſ. quæ autem crimina publica dicantur, ſuprà in præcedenti quæſtione diximus. Et caſus hic ſine controuerſia procedit in his criminibus publicis, cùm corporalis pœna infligitur: cum verò pecuniaria eſt, maius eſt dubiũ, ut nunc ſubiiciam.

Secun

5 Secundus eſt caſus, in quo † procurator pro reo interuenire non poteſt, cùm crimen publicum eſt, & ſi pœna ſit pecuniaria: ita cenſuit Ang. in d.§. ad crimen. quam eo loci viſus eſt probare Rubeus nume. 44. quos ego nunc ſequor. & ſi ſciam receptam magis opinionem in contrarium ſe habere. à qua quidem communi in foro & iudiciis vt à mitiori recedẽdum forte non erit. Angeli itaque ſententia ea ratione
6 ac fundamẽto optime munitur, † ex d.l. penul. §. ad crimen. iuncta l. 2. §. vlt. ff. de publ. iud. dũ affirmat publica iudicia etiam dici cùm pœna pecuniaria indicitur. & tamen abſolutè in d. §. ad crimen, dixit Iureconſul. in publicis iudiciis procuratorem non interuenire. cuius quidem ſententię ratio conſiderari poteſt, quia aliquid ſpecialitatis plus hæc ipſa crimina habere videntur.

Non obſtant nunc rationes & iura, quibus contraria opinio defenditur: & quam quidem opinionem communem eſſe dixit & probauit Soc. d. c. veniens. colum. 10. verſi. Concludendo. non inquam obſtat primò, dum aiunt, non eſſe diſtinguẽdum, an crimen publicum ſit vel priuatũ, ad hoc vt procurator interuenire non poſſit: ſed diſtinguendum eſſe inter pœnã corporis afflictiuam & pecuniariam: quoniam & in priuatis delictis procurator non interuenit, cum ſanguinis pœna inducitur. Reſpondeo, & concedo in priuatis iudiciis procuratorem nõ interuenire, ſi pœna ſanguinis inſligenda eſt: ſed non ſequitur, ergo diſtinguendum non eſt inter iudicia publica & priuata: quia immo diſtinguere debemus: nempè, vt in publicis iudiciis procurator numquàm interueniat, in priuatis verò tunc ſolùm adeſſe prohibeatur, cùm pœna corporis afflictiua eſt. Secundo Soci. mo
7 uetur ex † l. 1. ff an per alium cauſa appella. agi poſſ. quo loci Vlpianus ſolũ diſtinguit, an pœna ſit pecuniaria, vel corporalis, ad hoc vt procurator poſſit, vel non poſſit interuenire: non autem diſtinctio ſit inter publicum & priuatũ iudicium. Reſpondetur, quòd licet eo loci nõ diſtinguat ille Iureconſul. eſſe tamen diſtinguẽdum ex relatis iuribus ſuprà. Adferri ſolet ter-
8 tiò. † l. 3 §. 1. C. vbi Sena. vel Clariſs. in illis verbis: poſt depoſitam adminiſtrationem crimen publicum priuatum ve, cui tamen non per procuratorem reſpondere liceat. illa itaque conſtitutiò non diſtinguit inter crimen publicum & priuatum, ſed idem eſſe vult in vno, quod in altero. Reſpondetur, vt mox dixi, eſſe ex relatis iuribus diſtinguendum: nam ſimpliciter d. l. 3. ait in illis criminibus procuratorem non interuenire. quando autem hoc contingat, relinquitur in iuris diſpoſitione, vt ex illa diſtinguamus; alioqui ſequeretur, quòd ſemper & in priuatis non eſſet admittendus procurator: quod apertiſſimè falſum eſt, ex d. l. 1. ff. an per alium cauſ. appell. & ſuo loco dicemus. Solet & quar
9 to citari. † l. tunc conuenit. C. de accuſ. quà cõſtitutum eſt in criminibus publicis, quæ inſcriptionem requirunt, procuratorem non interuenire, ſecus in pecuniariis. ſed euitari multis modis poteſt. ac primò, non in reo, ſed in accuſatore loqui: in quo quidem inſcriptio neceſſaria non eſt, cùm crimen, pro quo accuſat, ſolam pœnam pecuniariam habet: vt probat gio. l. 3. in gl. 1. C. de iis qui accuſ. non poſſ. ex tex. l. vlt. ff. de fur. & l. vlt. ff. de priua. delictis. quo circa illa verba in pecuniariis, intelliguntur de illis cauſis priuati iudicii, in quo ſola eſt pœna pecuniaria. d. l. vlt. de priua. delict. Rurſus hæc conſtitutio deſumpta eſt ex Codice Theodoſiano, in quo tamen ita ſcriptum legitur. Tunc conuenit potentiores viros adeſſe iudiciis, cũ eorum præſentiam criminalis per inſcriptionem cauſa depoſcat. atque ita videmus nullum verbum ibidem de publicis iudiciis, ſed ſolum ſublatam eſſe dubitationem quo ad potentiores, qui hac conſtitutione facti ſunt æquales inferioribus. & ſi Zeno Imperator poſt modum in l. vlt. C. de iniuriis, quid plus eo in caſu illis tribuerit.

10 Tertius eſt caſus, in † quo procurator pro reo in iudiciis interuenire non poteſt, cùm iudiciũ quaſi publicũ mouetur, vt eo caſu quando tutor accuſatur ſuſpectus: ita quòd ex iniqua adminiſtratione puniatur: ita omnes affirmãt in d l. pen. §. ad crimen. ibi Imola colum. 6. Rubeus nu. 45. 158. 159. de publ. iud. qui diuerſum eſſe ſentiunt, cùm ſolùm agitur, vt tamquàm ſuſpectus à tutela amoueatur. qua de re infrà in ſecunda regula affirmatiua dicemus.

11 Quartus eſt caſus, in quo † procurator à iudiciis arcetur, nempè, cum iudicia priuata quidem ſunt, ſed corporalis pœna reo crimino ſo inſligenda venit. id quod vno ore noſtri probant in d. §. ad crimẽ. ibi Imola, & Rubeus nu. 121. qui communem eſſe teſtatur. & ante eos idem reſpondit Siguorolus conſ. 169. nu. 4. & 5. & Robertus Aurelia. lib. 2. ſenten. iuris cap. 3. & verè probatur ex l. 1. ff. an per alium cauſ. appell. l. non ſolum. §. agere. ff. de iniuriis. & l. 3. §. 1. C. vbi Sena. vel Clariſs.

12 Quintus eſt caſus † quando ſtatutum efficit, vt illud, quod de iure communi delictum eſt, in nouam delicti ſpeciem tranſeat, ſeu nouum no-

mem & quod quidem nouum nomen, publicū iudicium eſſe non facit. quo circà, ſi pœna cor poralis à ſtatuto indicitur, procurator interue nire non poterit: ita in ſpecie Maria.Soc.ſen.in d.c.veniens.col.13.verſic. quandoq; verò ſtatutūm de accuſ.

Sextus eſt caſus, in quo non admittitur pro-
13 curator, quādo ſcilicèt † ſtatutū alterat pœnam publici iudicii remanente ipſo nomine delicti ſecundum ius commune, vt cùm pro pœna homicidii indicitur à ſtatuto pœna pecuniaria:
14 quemadmodū olim in hac ciuitate † Patanina extabat ſtatutum, quo pœna quinque ſolidorū indicebatur occidenti clericum. ob quod quidem ſtatutum perpetuò illi facta interdicta fuere à Nicolao V. Pontifice maximo, vt huius rei meminit M. Antonius Blancus in practica criminali in verbo Verùm quia. extant & ſtatuta
15 ſimilia Papiæ in criminalibus, vt in † ſtatuto 38. ſub rubr. De pœna officialis delinquentis in officio. quo pœna pecuniaria indicitur officiali, qui furtum in rebus publicis & extorſionem commiſerit: & cuilibet datur accuſandi poteſtas, cùm de iure communi ſit hoc crimen peculatus & publicum. l.1. ff. de publ.iud. His itaque caſibus, ſi ſequimur Angeli opinionem, quam ſuprà in ſecundo caſu retulimus, & ex iure ſtricto veriorem eſſe diximus: res abſoluta eſt, procuratorem interuenire non poſſe. ſi verò receptam magis probamus interuenire poterit. Et quam quidem opinionem communem in ſpecie huius noſtri caſus probarunt Socin.d.c.veniens.colum.13.verſic. quandoque verò & tertiò. poſt Butr. quem refert. verùm Rubeus in d.§ ad crimen. nume. 188. poſt Bar. ibi & eundem Butrium & Feder. Senenſem intelligit hoc procedere poſt litem conteſtatam, non ante: vt apud illum. huic tamen caſui illa vna aduerſatur difficultas, quam præcitato loco mouet So
16 cinus dum inquit, quòd † quando ſtatutum nouam pœnam pro delicto imponit à pœna antiqua non recedit, ex Bart. ſententia in.l.1. ff. vi bono rapt. quam & nos defendimus in trac. De recuperanda poſſeſſione, remedio nono.q.42. Cui quidem difficultati ſatiſfacit ea ratione Socinus, quòd recepta magis opinio ſit contra Bartolum, vt & nos.d.q.42. atteſtati ſumus, cùm ergo de alio diſputamus, illa pro vera præſupponēda eſt, iuxta c.1. de ætate & qualit. ſi tamen ſequeremur illam opinionem aduerſus communem, erit cum Socino eo loci colum.14. in fin. diſtinguendum, aut conſuetudine & ſtylo curiæ eſt obſeruatum, pœnam ſolam pecuniariam indici, atque ita receſſum eſſe à iure communi, & tunc res eſt clara, procuratorem poſſe interuenire. aut non extat aliqua conſuetudo, tunc ex porrecta accuſatione intelligimus quod iudicium, vel iuris communis, vel ſtatuti motum ſit, ob id illud ſeruandum erit. idem etiam ex ipſo proceſſu conſtabit, quia, ſi accuſator permittat procuratorem interuenire, ex illo actu declarat velle ad ſtatuti pœnam agere. quemadmodum ſimile infrà in pœna arbitraria de ipſo iudice dicemus, nam ita factum quemadmodum & verba voluntate declarant. l. Paulus ff. rem ratam hab.

17 Septimus eſt caſus, in quo nō poteſt † pro delinquente accuſato interuenire procurator; nē pè quando ſtatutum pœnam mixtam imponit. exemplum adfert Soc. in d.c.veniens.colum.15 verſi. quartò quæro, vt ſi ſtatuto ſancitum ſit, quòd pro tali delicto manus amputetur, ſi pro illo condemnatus intra mēſem certum non ſol
18 uerit. quemadmodum ſimilia extant † ſtatuta Papię, vt in ſtatuto 13. in criminalibus, ſub rubr., de pœna accuſantis falsò. ibi, quas pœnas teneatur ſoluere intra tres menſes proximè ſequētes, quòd ſi non ſoluerit, publicè fuſtigetur. & ſtatuto 14. ſub rub. de pœna illius, qui in Deum vel ſanctos blaſphemando &c. ibi, & ſi prædictam pœnam ſoluere non poterit, vel non ſoluerit, quòd ponatur ad catenam. idem in ſtatuto 18. ſub rubr. De pęna illius qui vulnerauerit, ibi, quas ſi infrà quindecim dies à d e condemnationis numerandos communi Papiæ non ſoluerit in pecunia numerata, ſimile membrum membro euulſo, amputato, vel debilitato eidē amputetur ſimile ſtatutum 27. ſub rubr. De pę-
19 na furis. ſic † extat ſimile ſtatutum Brixiæ in criminalibus, c.157. ſub rubr. De pęna apponen-
20 tis, ſeu amouentis terminos. ſimile † ſtatutum extat Ferrariæ libr.3. ſub rubr. De pęna occidentis, vel vulnerantis. verſi. ſi quis autem dictas pęnas ſoluere non potuerit. cætera prudens prætereo. Ego opinor pęnam hanc mixtam non eſſe, vt credidit Socinus, quia nullo tempore de vtraque ſpecie participat. & de mixta pęna dicam in caſu ſubſequenti. credo verius in caſibus relatorum ſtatutorum pęnas corporales ſubrogatas eſſe, vel ſaltem auctas ob defectum pecuniariæ. vt cumq; ſit in caſu huius exempli, an procurator pro reo interuenire poſſit, variæ ſunt Doctorum opiniones, vt quatuor ie., cenſet Socinus d.colum.15. Ego cum Socino, & Butrio in d.c.veniens, & cum Imola in d.§. ad crimen, à quibus non recedit ibidem, Rubens nu.196. nec Marſi. cōſi.9. nu.5 ſentio, procuratorem interuenire nō poſſe, nulla adhibita di-

ta diſtinctione, an ſtatutum incipiat à pęna cor porali, vt ſi diceret, puniatur pęna manus, ſi nō ſoluerit centum intra menſem an verò incipiat à pecuniaria, vt ſi dicat, puniatur pęna centū, quam ſi non ſoluerit intra menſem amputetur ei manus, nam diſtinctio hæc verbalis eſt, quoniam vtroque caſu & ſemper ex mente ſtatuti priore loco pęnę pecuniaria in obligatione poſita eſt, & in illius defectum corporalis. reiecta ergo Imolæ diſtinctione, ex eius ratione ſentio hoc in caſu procuratorem interuenire nō poſ-

21 ſe. ratio † eſt, ob dubium eueutum, ſi quidem fieri poteſt, vt condemnatus abeſſe velit, ne ſoluat, pluris faciens pecunias ipſa pęna corporali. quam rationem probat Baldus in.l.data opera. nu.14.C.de iis qui accuſ.non poſſ.dum affirmat in ſpecie huius ſtatuti, pęnam capitalem dici attenta potentia & futuro euentu, qui conſiderabilis eſt.l.ſufficit.ff.de condi.indeb.& ab hac ſententia non diſſentit Baldus in.l.reos nume.9.C.de accuſ. & ſi diſtinctione quadam vtatur. vnum eſt, quòd in caſibus relatorum ſtatutorum concludit pęnam illam ſemper capitalē cenſeri, ita vt procuratoris interuentus impediatur, cum illud argumentum pęnæ corporalis ſit ad pęnam criminis, non autem contumaciæ, iuxta.l. ſi cum exceptione. §. quatenus. ff. quod metus cau.&.§.item mixta. inſti. de acti.

22 adhiberi tamen aliquando ſolet † cautela, qua procurator admittatur, præſtando ſcilicèt cautionem de ſoluendo, caſu quo ſequatur condemnatio, quam quidem cautelam probarunt multi, quos infrà referam. eam tamen in ſpecie huius caſus reiecit Rubeus d.§. ad crimen. nu. 196.ver.ſed illa. & hoc in caſu intelligi etiam

23 poteſt † ſtatutum Ferrariæ lib.2.ſub rubr.qualiter & quando procurator interuenire poſsit in verſic.in aliis verò criminibus.

Octauus eſt caſus, in quo procurator pro reo crimino ſo in iudiciis interuenire non poteſt,

24 quādo † ſtatutū copulatiuè pęnam corporalē & pecuniariam indicit, & quæ quidē pęna mixta eſſe dicitur, cùm de vtroque ſimplici parti-

25 cipet, vt in caſu ſtatuti † Papienſis 37. in criminalibus ſub rubr. De pęna notariorum, vel aliarum perſonarum. quo indicta eſt pęna quadrupli, & quòd mitra inſignitus in publicū triduo perducatur. & idem quod ſtatutū Papiæ ſanci-

26 uit noua † Mediolanenſis conſtitutio in tit. De pęnis §.quicunque fecerit. & pęnam illam infamiæ ac ignominiæ pęnæ corporali æquiparari infrà dicemus in caſu decimoſexto.

His itaq; caſibus affirmāt noſtri interpretes, & rectè, pro illo reo procuratorem interuenire nō poſſe, ita Soci.in d.cap.veniens. colum. 17. verſic.quandoque.verò imponitur. & Rubeus d.§.ad crimen.nume.57.& num.193. quibus addo Bart.in.l.quoties, in princ.ff.ad.l.aquil. ea ratione mouentur, quia vbi duæ cauſæ, quaſi

27 vna prodeſt, & altera nocet, concurrunt, illa attenditur, quæ nocet.l.ſi quis in graui. ff. vlt. vbi Bart.ff.ad S.C. Syllania.& l.cùm vir.ff. de vſucapio.pro don.& latè tradunt Iaſ. in l.ſi mater.nume.9.C.de inoffi.teſtamen. Petraſancta. ſing.42. Alcia.tract.præſump. reg. 1. præſump. 30.nume.4.latè Tiraq. de retractu conſang. §. 30.glo.1.nu.27.30.hæc ergo cauſa, quæ nocet reo ſpectanda magis eſt, ne procuratorem conſtituat. Ego verius crederem ea ratione procuratorem hoc in caſu prohiberi, qua etiam prohibetur de iure communi, quam quidem rationem ſuprà in initio huius quæſtionis attulimus. Nec enim ſtatutum ſuam conſequeretur executionem, ſi procurator poſſet interuenire, quia licèt is reus pęna pecuniaria puniri poſſet, non tamen corporali.

Nonus caſus eſt in quo procurator pro ipſo delinquente in iudicio eſſe non poteſt, cùm ſci

28 licèt † ſtatutum pęnam pro crimine graui & atroci iudici arbitrariam indicit, tunc ea ratione à iudicio procurator arceri debet, quoniam fieri poteſt, vt iudex arbitrium ſuum declaret de pæna corporali, atque ita eam infligat. ſic Baldi ſententia in.l.reos. nume.8. C. de accuſ. defendi poteſt. dum inquit, iudicem poſſe arbitrari pęnam corporalem, intelligo inquam in caſu atroci, iuxta glo.§.in ſūma.inſti.de iniur. quam in hanc ſentētiam retulit Socius d.cap. veniens.col.15.verſic.quintò quæro. qui Baldum ſecutus eſt. verè, mea ſentētia, in caſu atroci proferri arbitrium poteſt pro pęna corporali. quod latius explicauimus infrà q.86.ob dubium ergo euentum, non admittitur procurator, atque ita clarè in his terminis rectè conſuluit Ruinus conſi.81.num.6 lib.4. & Caſtren. l. ſeruum quoque.§.publicè.in fine de procur.& hoc in caſu procedit etiam ralatum ſtatutū Ferrariæ l.2.ſub rub. Qualiter & quando procurator. hic tamen caſus ex his, quæ mox ſubiiciā, clarius declarabitur.

29 Decimus eſt caſus † non multùm à præcedēti diſsimilis, quando ſtatutum indicit pęnā ęris & perſonę, arbitrio tamen iudicis, vt in caſu ſta

30 tuti † Papiæ 17. in criminalibus, ſub rub. de pęna facientis inſultum. ſi fecerit inſultum contra poteſtatem puniatur in hauere & perſona, vel in altero tantùm arbitrio ipſius D. Poteſtatis, ſic extat & ibidem ſtatutum 21. ſub rubr. De pęna illius,

illius,qui homicidium cõmiſerit.ibi, ſinautam aliter homicidium cõmiſerit,puniatur in haue re & perſona arbitrio D.Poteſtatis.& ſuper his ſtatutis in ſpecie noſtra quæſtionem hanc diſpu tauit Signorolus conſi.169. Quæſtio diſputata per D. Signorolum . cum itaque in dubio res poſita eſt,& à futuro euentu pẽdet: eò quia vel corporalem , vel pecuniariam arbitrari poteſt, mea quidem ſententia,dicendum eſt,eſſe etiam in ipſius iudicis arbitrio admittere, vel noo admittere procuratorem.quo circà,ſi iudex procuratorem admitteret,iam ſuum arbitrium declarare videretur : nempè pęnam pecuniariam iodicere velle,vt econtrà ſi repelleret:ita ſanſit Socin.d.cap.veniens.oume.18.verſicu.& idem per prædicta.opinor tameo hanc admiſsionem, vel reiectionem non eſſe neceſſarium antecedens ad arbitrium futurum, eò quia nõ efficit, vt ne liceat iudici aliter expreſsè declarare,quã ꝙ iam tacitè ſeoſit.poterit ergo reijcere procu ratorem,& tamen deinde ſolam pœnam pecuniariam indicere,& econtrà. illa cõſiderari poteſt ratio, ꝙ ex probatis deinde qualitatibus & circunſtantiis poteſt iudex ad nouã adduci opi nione,quam ita rationibus obfirmatam in ſui initio,cum procuratorem admitit, vel reiecit, noo habebat.ſed hoc dictum declarari etiam po

31 teſt non procedere quando † iudex iam reum pecunoiatiter incontumaciam condemnaſſet, & is raus appellaret,qui toſtantia appellationis oe ceſſe haberat admittere procuratorem : ita reſpondit Anch.cõſi.272.Plenè & ſubtiliter.col.

32 2. Nec hoc in caſu ſunt multùm perpendendæ rationes hincinde † Signorolo d.conſilio.169. adductę quandoquidem io hoc caſu voluntas iudicis illa ſola eſt, quæ oſtendit, an pœna iſta inter capitales,vel intar pecuniarias annumera ri debeat. Et ſi dicatur, quid,antequàm iudex vel admittat,vel reiiciat procuratorem, dicendum eſt?an corporalis, vel pecuoiaria dici poteſt?dico iudicari non poſſe,cùm noo plus vna quàm altera iure ipſo ſtatutario, hoc io caſu ob ſeruando,iudicari poſsit originalis pœna: ſuot ambę æquales , & ambę à iudicis arbitrio peodent.

33 Vndecimus eſt caſus,quando † pœna eſt arbitraria,ſed arbitrio accuſatoris:hoc in caſu dicẽ dum eſt cum Socioo in d.c.veniens. colum.18. verſi.ſi verò electio eſſet accuſatori .& cum Blã co in d.practica criminali in verbo. Verũ quia. nume.106.eſſe inſpiciandam accuſatoris petitionem,vt ex electione pœnę iudicemus cauſã, an ſcilicet inter capitales,vel pecuniarias enumeranda ſit.quo circa(inquit Socinus)ſi alternatiuè actor ille ageret,cogi poſſet eligere.nam reo excipiente libellus altai natiuè conceptus, vti dubius admittendus non aſt.c.Abbate. de re iud.in 6.interim tamen declaratione adhuc non facta,ob dubium euentũ admittuodus ooo eſt procurator.

34 Duodecimus caſus eſt,quando † pœna eſt arbitraria , ſed arbitrio accuſati.tunc dicendu m eſt ſecundum Socinum in d.cap. venieos.colũ. 18.verſ.tu aduerte.& ſecundũ Blancum.d.practica criminali io verbo Verùm quia.nu.104.in illis caſibus in quibus accuſatus poteſt eligere corporalem, & illam eligit, oon ei deinde licet petere procuratorem admitti. id quod intelligitur quando ante omnia eligit pœnam; ſecus, ſi prius peteret procuratorem admitti ; quoniã eo modo tacitè videretur eligera pœnam pecu niariam.vbi verò reus iſte accuſatus pœnã corporalem aligera noo poteſt,tunc ſioe dubio ad mittitur procurator;atque ita intelligenda aſt doctrina Rubei.d.§.ad crimeo.num.52.qui ſic Bar.Baldum declarat.

35 Tertiusdecimus caſus† eſt,cùm pœna arbitraria ex accidenti ſubrogatur loco pœnę corporalis,vt putà,ſancitum eſt ex ſtatuto ꝙ falſario manus amputetur;vt extat diſpoſitum ex couſti tutiooibus Mediolanenſibus in titu.De pœnis. §.quicunque,& ſtatuto etiam Papię 37.in criminalibus ſub rub.De pœna notariorum . modo hic falſarius oullam habet manum, ita vt locus eſſe debeat pœnæ arbitrarię,vt ioquit Soc. quem ſtatim referam , an hoc caſu recipiendus eſt procurator? adferri etiam poteſt exemplum in ſtatuto Papię 18.in criminalibus,ſub rub.De pœna illius,qui vulnerauerit,vel percuſſerit ali quem.quo ſancitum eſt,vt amputans alicui mẽbrum,vt putà naſum,eidem crimioſo naſus ab ſcindatur. quid , ſi hic reus naſo careret?pœna erit arbitraria;an hoc in caſu locus ſit admiſsio nt procuratoris?ſingularis videtur opinio Soc. in d.cap.veniens. col.18.verſic.ſed hic inſurgit notabile dubium.procuratorem non admitti ; eo quia originaliter ſola pœna corporalis indi cenda erat,ob id illa inſpecta ſimilem pœnãm, hoc eſt,corporalem indicare debet iudex; oon ergo admitteodus erit procurator.hunc autem caſum declarat Socinus non procedere,quãdo alternatiuè ſtatutum loqueretur de pœna corporali,vel pecuniaria,& is rauseſſet inops,illoque membro careret ; quia tunc pœna arbitraria declaranda potius eſt,vt ſit pecuniaria , quã corporalis,atque ita procurator recipietur. cũ iure hoc cõmuni clarè conueniit pręcitatum ſta

36 tutum† Ferrariæ,in ver.in aliis vero.

Decimus

37 Decimusquartus eſt caſus, † in quo pro reo criminoſo procurator in iudiciis interuenire non poteſt, quando ita à ſtatuto pœna corporalis indicitur: puniatur pœna manus, vel alia, atque ita non declarat, quæ ſit alia, ſed in iudicis arbitrio relinquit. hoc in caſu inquit Socinus d.c. veniens, colum. 18. verſic. ſed iuxta hoc. admittitur procurator. idem cenſuit Rubeus in d.l. pen. §. ad crimen. nume. 53. ff. de publ. iudi. & ſi Socini nomen ſupprimat. illa eſt ratio, quia debet iudex arbitrium ſuũ proferre de alia pœna corporali, ob illam dictionem alia, quæ ſimilitudinem ſignificat, ex gloſ. l. ſi. fugitiui. C. de ſer. fug. quam aliàs pluribus illuſtrauimus.

38 Decimusquintus caſus eſt, † in quo procurator rei nomine nõ admittitur, quãdo pœna corporalis ab initio eſt incerta, ſed pendente iudicio certa redditur, vt eo in exemplo, cum aliquis de illato vulnere ita accuſatur, vt ex ea accuſatione ferri ſententia poteſt ſuper homicidio, ſi pendente iudicio mors ſuperuenit, procurator non admittitur, ita Socinus in d. cap. veniens. colum. 20. in principio. de accuſ. & Rubeus d. §. ad crimen. nu. 51 qui ita Baldũ & Imolam eo loci declarat. Et ſcribunt ambo iam re-
39 lati, † procuratorem hunc non admitti etiã ſub conditione, vt non habeatur pro non admiſſo, ſi contingat illum vlneratum mori. illa ratione vtuntur. quia hoc modo iudicium iam agitatũ nullum deinde redderetur. hunc etiam caſum intelligit Soc. d. cap. veniens. colum 20. verſic. item aduerte. procedere iure communi, nõ autem iure ſtatutario inſpecto, quoniam, ſi ſtatutum diceret. Si quis occiderit, non ſufficeret vulneraſſe animo occidendi, vt docuit Bart. in l. ſi is qui cum telo. ff. ad l. Cornel. de ſicar.

40 Decimusſextus caſus eſt, in quo † reiicitur procuratoris interuentus, quando delictũ commiſſum pœnam infamiæ principaliter meretur, vt in caſu ſtatuti Papiæ, & conſtitutionis Mediolani, quæ nos ſupra octauo caſu retulimus,
41 quibus falſarius ea pœna punitur, † ut mithra de honeſtatus, in publicum producatur. his ergo caſibus procuratorem nõ admitti ſenſit glo. notab. in l. nõ ſolùm. §. ult. in gl. pe. ff. de proc. quã probat Socinus in d.c. ueniens. col. 20. uerſi. octauo quæro. ibi, aut agitur principaliter. idem docuit Rubeus d. §. ad crimen. num. 54 & in ſpecie quãdo quis mithari debet, ꝙ per procuratorem non poſſit comparere, tradit Caſtr. l. ſeruum quoque. §. publicè. numer. 8. de procur. illa una adfertur ratio prima, quia pœna infamię morti æquiparatur, & ob id dicitur maior ipſa pœna relegationis. l. tranſigere. C. de tranſact. ſi ergo ubi mortis pœna indicitur, & ſecundum magis receptam opinionem, etiam ubi pœna eſt relegationis: ergo & hoc in caſu. Secunda ratio ſolet cõſiderari, quia ubi admitteretur procurator, iudicium eluſorium redderetur. eo quia is infamia affici non poteſt. l. furti. §. qui alieno. ff. de iis qui nota. infam. itẽ nec dominus, tum quia abeſt, tum quia condemnatus non eſſet. d. §. qui alieno.

42 Decimusſeptimus † caſus eſt, cùm pœna ſubiectionis in ſeruitutem perpetuam pœnæ cauſa indicitur, vt ꝙ damnetur ſeruituti ad effodiendum metallum. hoc in caſu procurator non admittitur pro reo: ita Socinus in d.c. veniens, colum. 20. verſi. nono quæro. de accuſ. qui ita tuetur Angelum in. l. ſed & hę. §. 1. ff. de procu. qui alioqui malè loqueretur, ſi ſolùm intelligeret de reuocatione in ſeruitutem liberti ad commodum patroni. quem caſum infrà in ſecunda referemus. huius noſtri caſus ratio eſt, quia dicitur hæc pœna corporis afflictiua, maior relegatione, & aliquando pluſquã perpetuus carcer. at pro his pœnis non intercedit procurator, minus ergo & pro damnando in metallum. Eſt ſi quidem pœna damnationis in metallum, vt illi vincti opus perpetuo facerent, vel etiam pręfini-
43 to: erat enim † opus effodiendi metallum è montibus metallariis, quos minerias vocant. cuius quidem pœnę meminit Alex. ab Alexandro lib. 3. Dierum Genialium. c. 5.

44 Decimusoctauus caſus eſt, † cùm pœna carceris perpetui indicitur: (indici enim aliquando ſolet, vt infra q. 89. dicemus) tunc procurator non interuenit rei nomine: ita Socinus in d.c. veniens, col. 26. verſ. vndecimo quæro. de accu. & Rubeus d. l. pen. §. ad crimen. nu. 55. & nu. 60 de pub. iud. illa eſt ratio, quia pœna eſt corporis afflictiua, quod de ſe clarum eſt: & ęquiparatur aliquando pœnę damnationis in metallum, vt ſupra in caſu præcedenti attigimus: non ergo procurator admitti debet. Hinc conſultus reſpondit Cępolla conſ. 20. col. 2. ꝙ ſi condemnatus ad perpetuum carcerem aufugiat, quemadmodum in illa cauſa non poteſt comparere per procuratorem; ita nec poteſt per procuratorem accuſare teſtes, qui contra eum falſum teſtimonium dixerant.

45 Decimusnonus caſus eſt, in quo † repellitur procurator, vt cùm ſtatuto cautum eſt, ꝙ declinans iuriſdictionem poſſit impunè offendi. nã hoc in caſu dicitur pœna capitalis in dicta ſecũdum Bar. in. l. 2. nu. 6. ff de pub. iud. & ibi Ang. col. 2. verſi. item dicas ſi ex forma ſtatuti ſi ergo pœna capitalis eſt, non poterit is deinde per

Procuratorem

procuratorē ad iudicium venire. quod in ſpe-
cie annotauit Soci.in d.c.veniens.col.26.verſ.
duodecimo quæro. de accuſ.

Relati hi caſus declarantur atque ita multis
modis temperari ſolent: nempè,vt & ſi regula-
riter in illis non poſſit interuenire procurator
poteſt tamen multoties.

46 Declaratur primò. quando † procurator cū
ipſomet reo criminoſo cōparet,& illius rei no-
mine,qui fortè imprudens & fatuus eſt, procu
rator interrogationibus à iudice factis reſpon
dere vult:nam,quò ad cauſam ex criminoſi cō-
paritione legi ſatisfactum quidem dicitur, cū
per illius præſentiam ceſſet illa ratio, qua pro-
curatoris interuentus reiicitur.eſt enim hic re-
us ita ſub manu & poteſtate iudicis,vt in illum
ex† qui valeat condemnationis ſententiā,ſi con
tra eum ferri cōtingat. atque ita ſentiunt Soc.
d.c.veniens.col.2 Bal.l.reos.n.21.C.de accuſ.
Rubeus d §.ad crimen.nu.68.quos ſecutus eſt
Iulius Clarus lib.5.ſenten.iuris §.vlt.q. 2. ver-
ſic.item quæro. qui idem affirmant quando iā
fuit is reus captus & carceratus. Quo autē ad
47 † procuratorem,an pro reo poſſit reſpondere,
dicendum eſt,hoc multùm à iudicis arbitrio pē
dere: ſiquidem is ex qualitate perſonæ & facti
iudicabit, an procurator pro reo reſpōdere de
beat,vel non:& vbi verè is reus fatuus eſt, eius
nomine procurator poteſt reſpondere:ita Bal.
in l.reos.nume 16.C. de accuſ.idem ſenſit So-
ci.in d.c.veniens.colum 32.verſ. decimoſepti-
mò quæro. de accuſa. aliàs non poteſt tamen
ad alios actus interuenire, atque ita conſuetu-
do obſeruat, vt doctè explicat Iulius Clarus lo
co iam citato.

Declaratur ſecundò regula hæc vt non ha-
48 beat locum cùm † procurator abſentis nomine
interuenit; vt putà, ſi quis iam abſens accuſa-
tur,& qui verè accuſationem ignorat, & illius
nomine procurator ad allegandum abſentiam
49 comparet admittendus eſt: ſi modò † abſentia
talis eſt,quæ excuſationem mereatur, ita Bart.
in d l. pe §. ad crimen.nu.18. & ibi poſt Ang.
& Imolam tradit Rubeus num.111.de pub.iud.
Afflictus dec.289 nu.9 & idem decidit Gui-
do Papæ q. 338. quibus addo Rotam deciſ. 24.
tit. De procuratoribus, in nouis: & deciſi. 7.
eod.tit.in antiquis.& Ruinum conſi.118. num.
8.lib.5.qui inquit,cauſas in ſpecie eſſe allegan-
das & probandas. Aegidius tamen Bellame.de
ciſi.311. decidit, ſufficere mādatum ad excuſan-
dum,etiam cauſis nō expreſſis. Et inquit Bart.
cauſas huius abſentiæ eſſe debere neceſſarias,
vt puta; ꝙ aliquo in loco is ſit infirmus, ita ꝙ
nec monitus,ſi vellet venire non poſſet,vel etiā
50 ꝙ aliquo in loco is † carceratus ſit.& in ſpecie
de alibi carcerato idem ſcribunt Soci. in d.c.
veniens col 33. verſi. decimooctauò quæro.de
accuſa.& Bartholomęus Soci.tract.fallen.reg.
322.fallen.11. Feli.in cap.meminimus.nume.15.
verſi. ſeptima concluſio. de accuſ. Rota deciſ.
15.de procur.in nouis.Corne.conſi.vlt.lib.3.
Decius conſi.429.num.12. & Benedictus à Plū
bino d.§.ad crimen.nu.47. Iulius Clarus lib.5.
ſenten.iuris.§.vlt.q.33.in princip.& q.34.in fi.
Marſil.in practica criminali.§. ſequitur, nu.31.
51 qui admonet,hinc † cautelam poſſe deſumi, vt
delinquens è loco commiſſi criminis recedat,
& alio in loco curet carcerari ex aliqua cauſa
pecuniaria, & deinde curet ſuo nomine pro-
curatorem interuenire in cauſa accuſationis,
cauſæ ergo huius abſentiæ debent eſſe neceſ-
ſariæ.

52 Hinc infertur declaratio ad † ſtatutum Bri-
xiæ in criminalibus,cap.15.ſub rub. Accuſatus
vel inquiſitus de aliquo crimine &c. quo con-
ceditur procuratori pro reo interuenire ad al-
legandum cauſas abſentiæ, intelligitur ſtatutū
ſecundum ius commune, hoc eſt de cauſis ab-
ſentiæ neceſſariæ, & ſimilibus, quæ ſecundum
ius commune iuſtam excuſationem præſtant.in
telligitur etiā, ſi modò is,qui excuſatorio hoc
nomine comparet, mandatum non habeat ab
ipſo reo,quemadmodum receptiſs.ex doctorū
opinio, vt atteſtatur Rubeus d §.ad crimē.nu.
197. qui poſt Bartolum, Baldum & cæteros af-
firmat,quemuis, ſiue ſit maſculus ſiue fœmina,
ſiue maior ſiue minor admitti ad neceſſarias
has abſentiæ cauſas allegandum.& fortè de hac
cauſa abſentiæ neceſſariæ non eſt intelligendū
35 † ſtatutum Ferrarię lib 3. ſub rub. De vitiis car
nis ibi Et ad defenſionem huius delicti nō ad-
mittatur procurator,nec defenſor, etiā ad præ
paratoria iudicii, nec ad cauſas abſentiæ. ea eſt
ratio, vt ſtatutum minus corrigat ius commu-
ne, eſt intelligendum de abſentia probabili.
Sunt autem cauſæ probabiles tantùm quando
illo in loco habet inimicitias, & tunc debet is
procurator habere mandatum, vt hanc magis
receptam opinionem eſſe teſtatur is Rubeus.d.
§.ad crimen.nume. 201.202.& ante eum Soci-
nus in d. cap. veniens. colum. 37. verſic. circa
primam. & eo loci plura de his abſentiæ cauſis
proſequitur.

Illud vnum tantùm ego referam, quòd vtile
54 eſt admodum,cùm † accuſatus iam ex cauſa bā-
ni pro altero crimine abeſt, an pro eo procura
tor interuenire, & hanc cauſam vt probabilem
& di-

& dignam excuſatione allegare valeat? & poſſe
conſuluit Iaſon conſi. 144. Statutum quartum
55 cauſarum, lib. 4. qui reſpondit, declarando † ſta
tutum Papiæ 4. in criminalibus, vt locum non
habeat etiam hoc in caſu, cùm allegatur tutum
ſibi non dari acceſſum ob bannum. quam ſentē
tiam probat Rubeus d. §. ad crimen. nu. 99. in
fine. intelligendo tamen, vt is procurator com
pare poſſit, vt proſit reo, non autem vt ei etiam
noceat. verùm, ſi animaduertatur ſolum loqui-
56 tur † Iaſon, vt is excuſatorio nomine ad allegan
dum innocentiam interuenire poſſit. Blancus
verò in practica criminali, in verb. Verùm quia
nu. 102. ea ratione à Iaſone diſſentire videtur,
quòd, ſi vera eſſet Iaſonis conſultatio, ſequere
tur, illum bannitum ex ſuo delicto commodū
conſequi, contra l. ab hoſtibus §. 1. vbi Alex ff.
ſol. matrimo. quo circa inquit Blancus Iaſonē
ſenſiſſe illum bannitum comparere debere ha-
bita fidantia & ſaluo conductu. Ego opinor Ia
ſonem rectè conſuluiſſe, & Blancum falli. nam
quod dicitur, aliquem ex proprio delicto com
modum conſequi non poſſe, intelligitur cum
immediate ex ea cauſa commodum vult conſe
qui, vt declarant doctores illam iuris ſententiā,
illum legis auxilio, non iuuari, qui in eam cō-
miſit. ita ſcribunt omnes in l. non dubium. C.
de legibus.

Hinc videmus carceratum excuſari, vti iam
diximus. & omnes hoc admittunt. quod verò
de ſaluo conductu ſcribit Blancus, rectè ſentit
contra Iaſonem, quia verè, qui ſaluum condu-
ctum habuit, ſe excuſare non poteſt, quin com-
pareat. atque ita praxis obſeruat; quod etiam
poſt Boſſium teſtatur Iulius Clarus lib. 5. ſentē-
tia. §. vlt. q. 2. verſi. Tu ſcis quòd bannitus. &
latius infra libro ſecundo in caſu 325. dicemus.
& verè relatum ſtatutum Papiæ quartum decla
ratur non procedere his caſibus cum cauſæ ne-
ceſſariæ & probabiles allegantur. quæ declara
57 tio conuenit & iam relato † ſtatuto Ferrarienſi
lib. 3. ſub rub. Qualiter & quando procurator
interuenire poſſit in cauſis criminalibus. quo
admittitur procurator ad hanc abſentiæ vel ſi
milem cauſam allegandam.

Declaratur tertio hæc regula, vt non proce-
58 dat, cùm procurator † pro accuſato, vel inquiſi
to ſolum interuenit ad eius innocentiā allega-
dum. nec enim negare poteſt iudex recipere te
ſtes ad innocentiam probandam per procura-
torem productos. ita Bart. in l. 1. §. ſi quis vlti-
mo. ff. de quæſtio. & clarè in ſpecie noſtra idē
affirmatunt Caſtren. l. ſeruum quoque. § publi
cè. nu. 1. de procura. Rubeus in d. l. pennl. §. ad
crimen. nu. 102. latè Marſilius in practica crimi
nali. §. ſequitur. nu. 43 44. & conſi 39. nu. 2. &
nu. 29. 30. & conſi 43 nu. 35. 37 & conſi. 90. nu.
25. quo loci plura attulit. & alios recenſet Iu-
lius Clarus lib. 5. ſenten. iuris. §. vlt. q. 33. verſi.
ſed quòd plus eſt, qui tamen aliter ſenſit, & mi
ratur horum interpretum opinionem. ſed for-
tè non eſt mirandum cum iſti loquantur quan-
do apertè de innocentia poteſt ſtatim cōſtare,
vt etiam ſenſerunt Blancus in ſuā practica cri-
minali in verbo. Verùm quia. nu. 38. Gramma.
conſi. 1. nu. 72. de foriudicatione. quod conſi-
lium eſt poſt illius deciſiones poſitum. atq; ita
declarantur duo relata ſtatuta nempe Brixię &
Papiæ. quæ, dum requirunt reorum præſentiā,
intelligi debent, niſi procurator offerat teſtes
in promptu ad illorum innocentiam proban-
59 dam. & hoc in caſu declaratur ſtatutū † iam re-
latum Ferrariæ lib. 3. ſub rubr. De vitiis carnis,
& ſi enim repellat procuratores ſodomitarum,
non tamen reiicere dicitur cum innocentia al
legatur.

Declaratur quartò hæc regula, vt locum nō
60 habeat cùm quis † pro ſuo intereſſe loco accu-
61 ſati interuenit: vt putà, cùm † vir pro eius vxore
comparet: ſi quidem viri intereſt ſuam tueri
vxorem ratione proprii intereſſe, & econtrà.
ita hanc declarationem affirmauit glo. in d. c.
veniens. & ibi Socinus colum. 46. verſi. Tertiò
principaliter de accuſ. qui alia perplura exem-
62 pla attulit, vt cùm † pater vult comparere pro fi
63 lio, dominus pro ſeruo, † Epiſcopus pro ſuo
clerico, Abbas pro ſuo monacho, & his ſimili-
bus. & alia adiecerunt Felin. in d. cap. memini-
mus. nu. 12. de accuſ. Socinus tract. fallen. regu
la. 322. fallen. 6. & 15. Ruinus conſi. 9. nu. 3. lib. 5.
Pariſ. conſi. 152. nu. 27. lib. 4. Rubeus d. §. ad cri
men. nu. 60. 68. & Blancus in d. verbo Verùm
quia. nu. 58. 62. quæ quidem declaratio quoti-
diana eſt & egregia ad relatorum ſtatutorum
declarationē (ſtatuto Ferrarienſi excepto, quo
etiam iſti omnes prohibētur interuenire) nam
cum illa prohibent procuratoris interuentum
non dicuntur prohibere hos interuenientes ra
tione proprii cōmodi, cùm procuratores pro-
priè non dicantur. & ii interuenire poſſe dicū
64 tur † exceptis tribus caſibus illius iudicii, hoc
eſt, tempore quo lis debet conteſtari, cum exa-
minandus eſt reus cum tormentis, & cum pro-
ferenda eſt ſententia: ita Bald. l. reos. nu. 22. C.
de accuſ. qui plura alia ſcribit de patre, qui pro
filio interuenit. & Ruinus conſi. 118. nu. 7 lib. 5.
reſpondit, patrem non excuſare hoc caſu filiū
contumacem, quo circa exceptis tribus relatis
caſibus

caſibus opinio communis poteſt defendi & in praxi ſeruari. atque cōuenire poteſt quod ſcribit Iulius Clarus lib.5.ſenten §.vlt.q.33.ver vltimò quæro. dum inquit immo patrem pro filio non admitti, rectè ſentit cum Baldo in tribus relatis caſibus.

Declaratur quintò hæc regula, vt non pro-
65 cedat quando † procurator interueuit ſuo ad-
66 miniſtratorio nomine: vt putà in tutore, † vel curatore, qui pro pupilio vel minore, quorum tutela & cura eis iam demādata eſt: ii enim poſſunt interuenire: ita Socinus d. cap. veniens. col.48.verſi. quartò principaliter. & Socinus alter illius filius tract. fallen. reg. 322. fallen. 9. poſt Bald.in.l.reos.num.26.C.de accuſ.qui inquit, tutorem, vel curatorem poſſe quidem venire ad iudiciū ſed authorizādo potius, quàm per ſe ſimpliciter: & ob id vnà cum eo pupillus vel minor tanquam rei principales comparere debent: iuxta l. clarum C. de author. præſt. in infante verò & furioſo inquit Baldus, iudices & aſſeſſores conſueuiſſe pronunciare illum eſſe infantem, & non poſſe ad iudicium venire: & & ob id eius nomine audiendum eſſe procura-
67 torem. in furioſo† verò & mēte capto ſcribit, iudicem pronunciare nō poſſe illum furioſum, quia furorem fingere poſſet. Ego opinor pronunciari poſſe, habitis probationibus ſuper furore, iuxta l. furioſum. vbi omnes. C. qui teſtam.fac.poſſ.

68 Hinc etiam infertur † nomine vniuerſitatis ſyndicum ad iudiciū venire poſſe, cùm vniuerſitas infantes, pupillos, furioſos & ſimiles continet. ita Bald.in d.l.reos:nu.27. quod affirmarunt & Socinus in d.cap. veniens. colum. 49. verſi.ſed quæro. Feli.in cap.meminimus.nu.14. de accuſ. Bartholomeus Socinus tract. fallen. reg 322.fallen.15. Marſil. in practica criminali. § ſequitur.num. 24. Blancus in practica criminali in verbo Verū quia.nu 90.Rubeus d.§.crimen.nu.91.apud quos plura de vniuerſitate vi-
69 deri poſſunt. & hæc eſt notabilis declaratio ad ſtatutū† iam relatū Ferrariæ, quo repellitur procurator etiā pro ſuo intereſſe: non certè repellitur hoc caſu procurator infantis, furioſi, & vniuerſitatis; cuius caſus illud ſtatutū nō meminit.

70 Declaratur ſextò, † vt non habeat locum regula hæc in conſortibus eiuſdem litis, vt ſi pluses eſſent de eodem crimine accuſati, vnus pro altero comparere poſſet: ita egregiè admodùm Albericus in.l.ſeruum quoq;.§. publicè. ff. de procura. à cuius doctrina recedendum nō eſſe cēſuit Rubeus in d.l.pen.§.ad crimen.nu.106. & ſimplr de veritate ambigit. Blancus verò d.practica criminali in verbo Verùm quia.nume. 93. expreſſè ab Alberico diſſentit: quod facere etiā videtur Soci.d.c.veniens.colum.53. verſi. trigeſimoquintò fallit. quo loci inquit, doctrinā hāc procedere fortè poſſe cùm delicta connexa ſunt, vt adulterii, inceſtus, & his ſimilibus. Bal. autem in d.§.publicè colum.pen. verſi. vnum hic quæro. ſenſit hoc concedi poſſe lite conteſtata: atq; ita ſentit, omnes reos prius ad iudicium perſonaliter venire debere, & accuſationi, vel inquiſitioni reſpondere, & ſuper illis litem conteſtari. Contra Baldum tamen apertè ſenſerunt plures relati à Ripa in cap. cùm M. Ferrarienſis.nume.54.de conſtit. quo loci clarè etiam improbat relatam declarationem Marian. Soc.in d.cap.veniens. & verè hodie multis in locis inoleuit praxis, vt ii conſortes non admittantur, vbi pœna ſanguinis infligitur.

Declaratur ſeptimò, vt nō procedat hæc re-
71 gula, quando ipſemet † offenſus procuratorio nomine offenſoris inquiſitiq; interuenire vellet. nam is poteſt, ſecundum Marſilium cōſilio
72 17.colum.vlt.qui ſic declarauit † ſtatutum Bononiæ in criminalibus, ſub rub. in quibus caſibus reus debeat ſtare detentus. ſi declarari poteſt ſtatutum Ferrariæ iam relatum. quam doctrinam ſingularem eſſe dixit Rubeus d. l. pen. § ad crimen.nume.103.de publ.iud. Hinc cautela elici ſolet, vt is offenſor, pace inita cum offenſo, curet offenſū ad iudiciū venire, & illū offenſorem defendere. Ego dubito non parum, quia, & ſi pax, & remiſsio multùm proſit inquiſito, & illa confeſsio offenſi, qui atteſtatur ſe ab inquiſito offenſum non fuiſſe, nihilominus fieri non poteſt, quia ratione pœnæ inquiri & puniri debeat.

Declaratur octauò, non procedere quando
73 quis tamquàm † aduocatus comparet nomine inquiſiti: nam, is verè poteſt. ita Socinus tract. fallen.reg.322.fallen.10. quem ſecutus eſt Blancus in d.practica criminali in verbo Verū quia. num.44.ex text.l.2.in fi.C.de requiren.reis.& hoc intelligitur, niſi alio iure Aduocatus etiā
74 prohibeatur: vt in caſu † ſtatuti Ferrariæ lib.3. De vitiis carnis. quo prohibētur procuratores & defenſores ſodomitarum, ergo & Aduocati, qui defenſorum nomen obtinent.

Declaratur nonò, vt locū non habeat regula
75 hæc cùm reus † inquiſitus procuratorē mittit ad allegandum aliquam exceptionem: vt putà, cùm vult opponere exceptionem dilatoriā: ita Bartol.in d.l.penult.§.ad crimen.num.18.Caſtren.l.ſeruum quoque.§.publicè.nume.10.de procura.ſequit Felinus in cap. meminimus.nu.

14. de accuſat. poſt Rotam deciſi. 302. & rectè, mea ſententia, nam & idem decidit Guido Papæ. q. 338. Aliquis. Alexand. conſi. 138. nume. 12 lib. 6. Marſilius in d. practica criminali. §. ſequitur num. 4. & Rubeus d. §. ad crimen. num. 225. Iulius Clarus lib. 5. ſenten. iuris. §. vlt. q. 32. verſi. pariter etiam. qui idem dicunt de exceptione declinatoria, peremptoria & his ſimilibus, quæ proceſſum impediunt, vel iam factum annullant. poteſt etiam deducere exceptionem calumnioſæ inquiſitionis: ita Marſilius d. §. ſequitur. num. 31. & hæc vera, niſi exceptio etiam cauſam delicti principalem tangere: vt declarat Clarus iam citatus, quæ quidem declaratio
76 vtilis eſt ad relatum † ſtatutum Brixiæ c. 15. in criminalibus ſub rubr. Accuſatus vel inquiſitus. quo admittitur procurator pro reo criminoſo ad allegandum exceptiones contra proceſſum minus legitimè factum. quod quidem ſtatutum ſolùm concedere videtur admiſſionē huius procuratoris proceſſu iam facto. Ego intelligo eſſe etiam admittendum, ne proceſſus minus legitimè fiet, tum à fortiori, quia minus eſt impedire faciendum, quàm tollere iam factum. l. patre furioſo ff. de iis qui ſunt ſui vel alieni iur. tum quia curare ipſe iudex debet, ne fruſtrà expenſæ fiant, & litibus vexen-
77 tur homines † Ferrariæ ex iam relato ſtatuto, non etiam recipitur procurator ad has exceptiones proponendum. ſic nec ex alio ſtatuto lib. 3. De vitiis carnis: ita pariter nec Pa-
78 piæ ex † d. ſtatuto 4. in criminalibus, ſub rubr. Qualiter in inquiſitionibus admittuntur hæ exceptiones dilatoriæ, declinatoriæ, & peremptoriæ. quoniam vult ſtatutum illud in fine pro ceſſus reſeruari debere. opinor tamen non eſſe reiectas exceptiones has ſi de illis notoriè conſtat, vt ſenſit Socin. tract. fallen. reg. 322. fallen. 2. dum loquitur de allegante exceptionē, quod offenſus erat notoriè bannitus. eſt ratio, quia
79 † ſtatutum reiiciens omnes & quaſcumque exceptiones, non dicitur reiicere notoriam. Abbas in cap. litteras. de reſti. ſpoliat. Feli. cap. ex parte, il 2. in 5 fallen. de offi. deleg. & in ſpecie noſtra ſenſit Bar. d. §. ad crimen. nu. 19. & Iulius Clarus præcitato loco. qua de re alibi plura ſcripſimus.

80 Declaratur decimò, vt nō procedat cū † procurator interuenit proceſſu iam perfecto, & lata ſententia, vt auxilium aliquod reo adferat, vt putà cùm venit ad appellādum à iam lata diffinitiua, ita Socinus in tract. fallen. reg. 322. fallen. vltima. idem ſenſit Blancus in practica criminali in verbo Verùm quia. num. 57. ſic intel-
81 ligentes. l. non tantùm. ff. de appell. ſic etiā † de nullitate ſententiæ procurator iſte dicere poterit. ita Marſilius d. practica criminali. §. ſequitur. nume. 6. poſt Baldum l. reos. nume. 35. C. de accuſ. ſed verè Bal. contrarium ſenſit nempè procuratorem non poſſe interuenire petendo latam ſententiam annullari. idem Bal. magis vlarè in l. ſeruum quoque. §. publicè. nume. 6. iuxta prædicta quæro. de procu. Benedictus à Plumbino. d. §. ad crimen. num. 59. Iulius Clarus lib. 5. ſent. §. vlt. q. 32. verſi. Quæro an in cauſa. ſubiicit etiam præcitato loco Marſil. num. 5.
82 poſt Baldum, Aretinum & alios, † procuratorem hunc poſſe petere reſtitutionem in integrum fauore minoris contra iam latam ſententiam. idem placuit & Rubeo d. §. ad crimen. num. 64. quod tamen iam iam dictum eſt non licere etiam procuratori allegare nullitatem, fortè non procedit, cùm ſtatim, quòd ipſa inquiſitio formatur, comparet procurator allegando, inquiſitos non teneri comparere, cum inquiſitio nulliter formata ſit. ita ſenſit Marſil. conſil. 43 num. 39 & conſi. 49. nu 6. qui nu. 19. idem eſſe affirmat cum allegatur inquiſitio calumnioſa. idem conſi. 24. in fine. adferri ratio poteſt, quia hæc iudicij præparatoria ſunt, quę per procuratorem expediri poſſunt, quemadmodum Bal. docet in l. reos. nu. 31. C. de accuſ. vel etiam poteſt intelligi quando nullitas eſt euidēs. ita Bened. à Plūbino. d. §. ad crimē. nu. 62. aliàs non admittitur præſertim Mediolani, ita Clarus qui ſuprà. relata declaratio procedit etiam quando is reus venit ad iudicium & reſpondit interrogationi, & fideiuſſores dedit de iudicio ſiſti, & deinde petit ſe admitti per procuratorem ad media cauſæ, tunc etiam admittendus eſt: ita Guido Papæ q. 338. qui ita in Curia Delphinatus obſeruari teſtatur. & eum eſt ſecutus eruditiſsimus Iulius Clarus lib. 5. ſent. iuris. §. vlt. q. 32. verſi. ex hac autem. qui rectè intelligunt modò capitalis pœna, hoc eſt, mortis, non veniat indicenda.

Regula iuris affirmatiua eſt, in iudiciis cauſiſq; in quibus pœna corporalis non infligitur, ſed pecuniaria & ſimilis procuratorem interuenire poſſe. ſub hac regula caſus multi continentur.

83 Primus eſt cùm delictū † eſt merè priuatū, & pro eo indicta eſt pœna pecuniaria. tunc dubio procul procurator pro ipſo reo interuenire poteſt. clarus eſt tex. in. l. 1. ff. an per aliū cauſ. appel. omnes in d. l. pen. §. ad crimen. vbi Rubeus nu. 121. 122. cōmunem teſtatur. de publ. iud. Signor. conſ. 169. nu. 5. Soci. c. veniēs. col. 10. ver. ſecundò

ſecundò quæro.de accuſ.quæ ſanè iuris & Do-
84 ctō. vera ſentētia† procedit,etiā ſi pœna hęc pe-
cuniaria,eſſet omniū bonorū: ita Soci.d.c.ve-
niens.col.13.ver.ſed quæro iuxta prędicta.nam
& hoc caſu ceſſant rationes, quibus procurato-
ris interuentus à iure prohibetur.

Secundus eſt caſus,in quo pro reo crimino-
85 ſo admittitur† procurator:nempè,quando cri-
men eſt quidem quaſi publicum, ſed agitur ſo-
lum ad id,pro quo pœna corporalis non eſt,vt
cùm tutor ſuſpectus accuſatur ad hoc tamen,
vt à tutela remoueatur: ita affirmarunt Imola
ad §.ad crimen.colum.6.& Rubeus nu. 45. &
nu.159. quibus addo Feli.in c.meminimus.nu.
19.de accuſ.

86 Tertius eſt caſus,in quo† procurator admit-
titur,quando ſcilicet pro illo crimine ſola pœ-
na relegationis, vel infra relegationem indicta
eſt,quod crebrius noſtri affirmarunt: commu-
nem eſſe teſtatur Socinus in d.cap.veniés. col.
21.verſic.decimò quęro.de accuſ.& Rubeus d.
§.ad crimen,nu.123.& num.142. Iulius Clarus
d.lib.5.ſent.iuris.§ vlt.q.32.verſi. Hinc eſt.qui
alios recenſet. & inquit Rubeus iam relatus ab
hac communi non eſſe diſcedendum, & rectè.
hanc etiam probaſſe videtur Blancus d. practi-
ca criminali in verbo Verùm quia nu.51.Pariſ.
conſi.154.nu.23.lib.4.nec diſſentit Alex.conſi.
16.num.1.lib.2.& ſecundum communem hanc
87 opinionem editum eſt ſtatutum † Ferrariæ lib.
3. ſub rub. Qualiter & quando procurator in-
teruenire poſſit in cauſis criminalibus. ibi,ſeu
capitalis,quæ ſuprà relegationem ſit. quæ ver-
ba ſupra, excludunt à prohibitione interuen-
tus caſum relegationis. quæ ſanè communis o-
pinio triplici ſolido & inconcuſſo iuris funda-
mento fulcitur.ac primò regula eſt iam firmata
in iudiciis,in quibus pœna non infligitur cor-
poralis, procurator admittitur: ſed relegatio-
nis pœna corporis afflictiua non eſt,ergo ſequi-
tur procuratorem poſſe interuenire. minor il-
88 la propoſitio probatur, eo quod † relegare nil
aliud eſt quàm exterminare, cùm quis exire fi-
nes patriæ iubetur: ita Budæus in annotatio.
Pandectarum ad titulum de pœnis. Relegati à
89 deportatis in hoc,præter alia† differunt, ꝙ de-
portati,vt vis verbi declarat, ſeruis publicis tra-
duntur vincti,vt eos in nauim impoſitos,in ſo-
las terras transferant,vt loquitur Terentius.Re-
legati verò ſolùm exire iubentur patriæ fines
his verbis,illum Prouincia illa,inſuliſq; eis re-
lego,excederéq; debebit intra illum diem.l. re-
legatorum §.in ſq;.ff de interd. & releg. ſic de
L.Lamia Cicero loquens in ea pro Sextio. Eū,
inquit,in concione relegauit,edixitq;, vt ab vr-
be abeſſet millia paſſuum ducenta. hanc inter
relegationem & deportationem differentiam
probauit Franciſcus Ottomanus in commenta-
riis verborum iuris.in verbo Exilium.& aliqua
attingemus infrà lib.2. in caſu 240. quo loci re-
feremus, hodie has pœnas in deſuetudinem a-
biiſſe.his ergo conſtat,pœnam relegationis e-
iuſmodi non eſſe, vt neceſſe omnino ſit crimi-
noſum eſſe debere ſub iudicis manu,vt conde-
mnatus puniri poſſit. rectè ergo hoc caſu pro-
curator interuenit.

90 Secūdò affertur tex. † l,abſentē ff.de pœn.
iuncto text.l.ſeruum quoque. §. publicè.ff.de
procura.in l.abſentem,ſcriptum eſt, relegatio-
nis pœnam in abſentem ferri poſſe. & rectè ex
ratione in proximè iam relato fundamento re-
citata.ſed in d.§.publicè,legitur,quòd vbi ab-
ſens damnari poteſt,ibi etiam procuratorem re-
cipi.nec vera eſt illa doctorum declaratio,ꝙ in
d,§.publicè, is procurator accipiatur pro ſolo
excuſatore: atque ita procuratore ſine manda-
to,vt multos huius opinionis fuiſſe recéſet Ru-
beus d.§.ad crimen.num.127.qui poſteaquàm
aliqua effudit,in eundem errorem incidit.verè
ſiquidem eo loci Iureconſ. de vero & proprio
procuratore etiam loquutur,dum quemuis ad-
mitti vult.

91 Tertiò omnis hæc controuerſia diffinitur †
ex l.1.ff.an per aliū cauſ.appel.quam in primis,
poſt Benedictum Plumb. quē recenſet Rubeus
d.§.ad crimen nu.143.ſic,& clarius,quam illi fa-
ciant,conſidero.ibi Iurecon. tria ſcribit, vnū,
an in cauſa ciuili admittatur procurator?& re-
ſpondet,admitti. Secundum an in cauſa crimi-
nali,cùm pœna capitalis infligitur, procurator
interueniat?& reſpondet,nō interuenire. Ter-
tium,ibi in verſi ſed & ſi,proponit,an etiā rei
ciatur procurator in cæteris aliis pœnis? & re-
ſpondet, procuratorem non admitti vſque ad
pœnam relegationis. iſta ergo verba, vſque ad
relegationem, ſtant excluſiue, vt ſit ſenſus: In
omnibus pœnalibus iudiciis procurator reiici-
tur,excepto iudicio,pro quo ſola indicitur re-
legationis pœna.illa eſt ratio, quàm ſupra retu-
limus,quia & abſenti infligi poteſt, quod in a-
92 liis non contingit.præterea ꝙ illa dictio † vſq;
in caſu d.l.1.ſtet excluſiuè, demonſtratur ex il-
lo textu iuncta.l.abſentem.ff.de pœnis. nam ſi
in caſu d.l.1.ſtaret incluſiuè,pœna hæc relega-
tionis enumeraretur inter pœnas capitales, at-
que ita ęquipararetur pœnę dānationis in me-
tallum.quod falſum eſſet; quoniam verius in-
ter corporales & pecuniarias medio loco col-
locatur,

locatur, ſed naturam pecuniariarum ſequitur. hoc probat l. abſentem, vbi Vlpianus inquit, abſentes damnari poſſe pœna pecuniaria, infamię & vſq; ad relegationẽ, deinde ſubiicit, quòd ſi quid grauius irrogandum eſt, putà in metallũ, vel capitis pœnam. ibi ergo relegatio enumeratur inter pœnas nõ capitales. atq; ita illa dictio vſque ad relegationẽ, quò ad pęnas pecuniarias incluſiuè ſtat, quò verò ad capitales excluſiuè. idem dicendũ eſt in d. l. 1. vt ſtet excluſiuè quò ad capitales, vt cõueniat cũ d. l. abſentem. quæ ambæ Vlpiani ſunt. hoc cõfirmatur ex eo quòd in eo etiam duæ hæ leges conueniunt. nam l. abſentem, inter pœnas non capitales enumerat pęnam infamiæ, vt pariter facit d. l. 1. quibus infertur male ſenſiſſe Rubeum d. §. ad crimen. num. 128. qui non perpenſa Vlpiani ſententia d. l. abſentem, inquit, vtroque in loco dictionem vſque, ſtare incluſiuè, nempè vt includatur relegatio inter pœnas capitales: quod apertiſsimè falſum eſt.

Non obſtant nunc fundamenta eorum, qui hoc in caſu procuratorem non admitti cenſuerunt. qua quidem in opinione fuerunt Vltramontani, quos recenſet Rubeus d. §. ad crimen. nume. 127. qui nume. 139. ſcribit, hanc in puncto iuris veriorem eſſe. ab hac non receſſerunt Robertus Aurel. lib. 2. ſenten. iuris. cap. 3.

93 Et primò non obſtat † l. vlt. C. de iniuriis, qua probari videtur, ſpeciale eſſe in perſona illuſtri vt per procuratorẽ interueniat in cauſa iniuriarũ, pro qua pœna eſt relegationis: ſi ſpeciale in illo caſu eſt, ergo in contrariũ ſe habet ius commune. l. ius ſingulare. de legib. Reſpõdẽt noſtri interpretes multis modis, vt apud Rubeũ d. §. ad crimen. nu. 134. 135. & apud Blãcum d. verbo Verùm quia. nu. 51. Ego op. nor, ibi agi de pęna grauis iniuriarũ vltra relegationẽ. id quod ea ratione demõſtratur. nã, ſi conſideramus perſonã illuſtrẽ accuſantẽ, ob illatã ſibi iniuriã, tunc grauis iniuria cõſideratur ob ſuæ perſonæ qualitatẽ. §. atrox. inſti. de iniuriis. ſi pariter conſideramus quòd illuſtris accuſetur, dicendum eſt nõ niſi veriſimiliter accuſari ob grauẽ illatam iniuriã; quoniam nõ auderet aliquis eũ pro quauis leui iniuria eum accuſare. hoc ſuadet pęna, quę infligitur; quæ ſanè pęna ibi exilii, non autẽ re-

94 legationis eſt. quod quidem † exiliũ propriè inter pęnas capitales enumeratur, & à relegatione differt. l. 2. ff. de publ. iudi. quod declarat Hotomanus in iam citatis commentariis verborum iuris, in verbo Exilium, quo loci ſcribit, quòd & ſi exilij nomen generale ſit, vt complectatur interdictum, relegationem, & deportationem. l. relegatorum. ff. de interd. & releg. nihilominus cùm in ſpecie accipitur magis propriè deportationẽ ſignificat, quæ (vt diximus) grauis pęna eſt, & pro qua procurator non ſu-teruenit.

95 Non obſtat d. † l. pen. §. ad crimen. iuncta l. 2. ff. de publ. iud. quam poſt Sali. in l. reos. C. de accuſ. perpẽdit Rubeus d. §. ad crimen, nu. 140. verſi. Secundò contra. is. §. ad crimen, generaliter affirmat, quòd quò ad proſequendum crimen publicum procurator conſtitui nõ poteſt. & in d. l. 2. legitur, pęnam publici iudicij alterã capitalem, alteram non capitalem eſſe. cùm ergo arceatur procurator à capitali, ita pariter & ab altera: atq; ita cùm relegationis pęna indicitur. Reſpondet Rubeus ex Saliceto & aliis d. §. crimen, intelligi, cùm pęna capitalis indicitur. id, quod eſt ſecundum cõmunem opin. quã nos iure minimè probari ſupra in prima regula in ſecũdo caſu diximus. ob id caſus iſte noſter intelligi ſolùm debet, cùm pęna relegationis ob priuatum delictũ infligitur: ſequẽdo illam, quam eo loci probauimus opinionem, in iudicijs autem à communi non recederemus.

96 Quartus eſt caſus, in quo † procurator pro reo crimino ſo interuenire poteſt, cùm de eo crimine agitur, pro quo contra abſentem procedi, & ſententia ferri poteſt: ita Soc. in c. veniens. col. 30. ver. contrariam. poſt Dyn. Io. And. Imo. & alios. eandem probarunt Rubeus d. §. ad crimen. nu. 98. poſt Corn. conſ. 121. col. 2. lib. 4. cõmunem teſtatur. Rota deciſ. 37. nu. 3. de procur. in nouis. Marſil. conſi. 60. nu. 23. qui conſulit in caſu cum ſtatutum vult contumacem abſentem

97 poſſe cõdemnari. quod † ſtatutum extat Veronæ lib. 3. c. 9. ſub rub. Et contumaces pro maleficio Marſi. in pract. crim. d. §. ſequitur. nu. 27. Soc. tract. fal. reg. 321. fall. 4. & Blancus in pract. crimi. in verbo Verùm quia. nu. 54. ſed Iulius Clarus vir verè Clarus & eruditus lib. 5. ſent. iuris §. vlt. q. 32. ver. Hæc autẽ concluſio. inquit, cõtrariam opinionẽ eſſe veriorẽ, & ſeruandã in foro. ſed infrà rem hanc ipſam explicabimus. priorem itaque ſententiam probat is text. l. ſeruum quoque. §. publicè. ff de procur. Accedit his caſibus ceſſare rationem illam præcipuam, qua interuentus iſte procuratoris prohibetur: ſiquidem, ita abſens, vt præſens puniri poteſt. 98 hic autem caſus non habet locum. cùm iudex vellet ipſum reum omninò venire perſonaliter ita ſenſit Bar. d. l. ſeruũ quoque. §. publicè. ibi Caſtr. nu 12. de procur. & ita reſpondit Ruinus conſi. 118. nu 5. lib. 5. Capicius deciſ. 193. nu. 5. or 6. qui quidem Capicius in ſpecie criminis læ-

ſæ maieſtatis loquitur. & Clarus iam relatus.
Qui autem ſint caſus, in quibus abſentes poſ-
ſunt damneri, haud rectè latis noſtri explicant.
Ego credo in primis eſſe illos, quibus pœne re-
legationis & infrà infligitur: vt clerè probet. l.
abſentem. ff. de pœnis. ibi, quid igitur eſt? me-
lius ſtatuetur, in abſentes pecuniarias quidem
pœnas, vel ees, &c. quod eutem ſcribit Soci. in
d. c. veniens. col. 29. eſſe ſpeciele tribus in caſi-
bus. l. lege Corneliæ. ff. ad l. Corn. de ſica hvlt.
C. de appar. præfe. vrb. lib. 12. & extraueg. ad re
pr. eliò ſpectat, vt mox ſubiiciemus. quò ergo
caſus iſte quertus clarè intelligatur trie ſunt in
hec materia conſiderende. Primum eſt, cum
agitur, vt ebſens ſciens ſe accuſetum, per pro-
curetorē defendatur illis in caſibus, in quibus
pœna eſt à relegetione infrà, tunc admittitur
procurator: ita procedit quertus hic ceſus no-
ſter. Secundum eſt, cū hic ebſens ſciens ſe accu
ſatum vult defendi per procuratorem in crimi
ne graui pro quo pœne eſt vltimi ſupplicij: tūc
plenè defendi non poteſt d. §. ad crimen. Nec
98 obſtat † l. ſernum quoq; . §. publicè. de procu.
quo loci ait Vlpienus, publicè vtile eſſe ebſen-
tes à quibuſcumq; defendi: nem & in capiteli-
bus iudiciis defenſio detur: atq; ita inquit, ab
Imperatore noſtro reſcriptum eſt. Imperetorē
Alexandrū Seuerum deſignat ſub quo, vt Lam
pridius ſcribit, ipſe vixit, & ſine cuius conſilio
nil, quod graue eſſet, diffiniebat. Ego intelligo
cum cęteris. d. §. publicè. & l. reos. loqui de pro
curatore, qui non ad omnem defenſionē & di-
ſputetionem iudicii, ſed ad ſolam innocētiam,
(vt ibi clarè tex. ait) & abſentiem allegandā in
teruenit. Ex qua declaratione inſurgit & illud
tertiū, quod eſt cōſiderandum, quendo ed ſolā
abſentiem neceſſeriam allegandē in quouis ca-
ſu procurator interuenit, quod conceditur, vt
iem ſuprà in reg. 1. in declaratione 2. explicaui
mus, Allegatio autē huius abſentiæ neceſſariæ
facit, ne is abſens pœna capitali condemnetur,
& ſi bonorum annotatio fiat. l. abſentem. C. de
accuſ. hoc tamen tertium dictum non procedit
in tribus ceſibus à Socino relatis: quos etiā re-
cenſet Bart. in l. lege Cornelia. §. vlt. ff. ad l.
Corn. de ſice. nēpè in caſu d. l. lege Cornelia,
vbi ex Diui Adr. reſcripto pœna capitalis indi-
99 citur illi, qui hominē † caſtreuit, fuit Adrianus
vt in illius vita ſcriptū reliquit Spartianus, qui
contre ceſtrantes homines legem hanc promul
gauit: & ſentētia eſt cōtra delinquentē abſentē
ferri poteſt. Alter eſt caſus ſecundū Ber. & So-
100 ci. iam relatos in † l. ne diu. C. de pęn. credo
illos falli, quoniam illa conſtitutio loquitur in

pœna apparitori per Theodoſium, & Arcadiū
Imp. indicta, quę quidem capitalis non erat, ſed
101 † emotionis ab officio, & confiſcationis bono
rum: vt clarè oſtendit. l. epperitores. C. de exac.
& execu. lib. 10. & in Codice Theodoſiano lib.
11. tit. 7. l. 9. quę quidem pœnæ eſt ebſentibus in
dici poteſt, cum capitales non ſint. d. l. abſentē.
102 ff. de pœn. Adferūt etiam tertium caſum Ber.
& Soci. ex extrauag. ad reprimen. in princ. in
crimine læſæ maieſtatis. qui quidem caſus ob
criminis atrocitatem procedit. & annotauit Ca
picius d. deciſi. 143. num. 3.

103 Quintus eſt caſus, quando † pęna pecuniaria
ex accidenti in corporalem conuerteretur: vt
putà, cùm condemnatus pœna pecuniaria ſol-
104 uere non poteſt, & ob id in † corpus luere de
bet. l. vlt. ff. de in ius voc. hoc inquem caſu pro-
curator interuenire poteſt: ita Soci. in d. c. ve-
niens. col. 10. ver. nec conſideratur. de accuſ.
qui eiuſdem opinionis retulit fuiſſe Imol. in d.
l. pen. §. ad crimen. & ibi Rubeus nu. 179. de pu
bli. iudi. iſtis accedit Iaſ. in l. ſiquis nec cauſem.
nu. 19. ff. ſi cer. pet. Petraſancta ſing. 63. Ferè per
totam Italiā. & Cephalus conſil. 141. nu. 5. lib. 1.
Iulius Clarus lib. 5. ſent. iuris. §. vlt. q. 32. verſi.
vlterius quæro. quotum vera opinio, illa ratio
105 ne probetur, quia † nō accidens, ſed origo ſpe
ctari ſolet. l. 3. ff. de tutelis. vt nec attenditur
quod extra ordinem venit. l. 1. ff. de in lit. iurā.
accedit præterea, vt inquit Bal. in l. reos. nu. 8.
C. de accuſ quòd ſi eliter diceremus, ſequere-
tur quòd nunquem procuretor in ceuſa cuiuſ-
uis pœnæ pecunieriæ poſſet inueniri: quoniā
euenire poſſet, quòd is condemnandus deſiret
eſſe ſoluendo. quod dicendū non eſt. Aliquas
difficultates mouet Soci. d. col. 10. in fi. quibus
ipſemet reſpondet. & aliter ſatisfacit Rubeus
d. §. ad crimen. nu. 181. quibus declaretur iam re
106 latū ſtatutum Ferrariæ † lib 3. ſub rub. Queli
ter & quando procurator interuenire poſsit in
cauſis criminalibus. licèt enim ſtetutum illud
reiiciat hunc procuratorem, cùm in defectum
pœnæ pecunieriæ indicitur pœna corporalis:
intelligitur quando eb initio ſtatutum pœnam
pecuniariam indicit, & in illius defectum cor-
poralem: ite vtrumq; caſum præuiderit. quod
ſuprà retulimus in regula negetiua in caſu ſe-
ptimo. nos verò loquimur ex merò accidenti
non præuiſo à ſtatuto.

Sextus eſt caſus, cū pœna pecuniaria pro cri
mine priuato eo in caſu à ſtetuto indicitur, in
quo & pecuniaria de iure cōmuni, vel ſaltē nō
corporelis indicta erat; tunc procurator ad-
mittitur: ita Soci. d. c. veniens. col. 11. verſic. ſe-
cundo

cundo caſu.non habet dubitationam hic caſus, ſiue ius commune, ſiua municipale ſpectamus.

Septimus aſt caſus, in quo pro reo crimino-
107 ſo procurator † iudiciis interuanira poteſt: nõ pè quando pœna pecuniaria eſt à ſtatuto indicta pro illo crimina, pro quo pœna capitali arat à iure cõmuni impoſita. hæc eſt magis cõmunis Doctorum opinio, vti attaſtantur Soci. in d. c. veniens. colum. 11. verſi; aut par ius cõmune. de accuſ. Feli. in c. maminimus. nu. 11. da accuſ. & Rubeus d. l. pen. §. ad criman. nu. 183. de pub. iudi. quibus accedit Bal. in l. tranſigere. nu. 17. C. de tranſ. & Cephalus conſ. 20. nu. 15. lib. 1. & nouiſſimè Iulius Clarus lib. 5. ſent. iuris c vlt. q. 32. verſi. dictũ aſt. quæ quidem cõmunis opinio aa ratione prima nititur, quòd pœna pecuniaria hæc eſt à ſtatuto indicta; quo circa obſeruanda
108 eſt illius natura & ragula, † niſi da falletia (vt noſtri dicunt) doceatur. Dec. l. 1. nu. 7. de ragu. iur. & alibi ſæpa. illius autem natura & ragula eſt, vt procurator interueniat: nam & rationas prohibentes hunc intaruẽtum ceſſant, ergo verè debet poſſe interuenira. Accedit ſecũdo pœnæ quantitatẽ attendendam eſſa, non autam delicti qualitatem. l. qui cũ maior. §. pen. ff. de bo. lib. l. publicorum. da publ. iud. & l. quod ad ſtatum. ff. de pœ. Bar. l. 2. nu. 12. de publ. iudi. ſad pœnæ quãtitas fert, vt procurator internaniat, poterit ergo intaruenire.

Non obſtant nunc aliqua fundamenta eorũ, qui alitar ſanſarũt, nẽpè hoc in caſu procuraro rẽ admirtendũ non aſſe. in qua quidẽ opinione fuit Guido Suza. qui atteſtatur, referente Soci. in præcitato c. venians, ſe vidiſſa pro hac parte
109 iudicari. mouetur primò is Guido, quòd † ori go delicti ſpactari debat. l. ſi procurator. ff. mãda. l. 3. C. ad Macad. Reſpondet Soci. in d. c. veniens. col. 11. verſi. non obſtat quòd dabear. rala tã regulam verã eſſe, & procadere, niſi accidẽs alteret ac immutet naturam originalẽ: iuxta l. 1. §. beſtias. ff. de poſtula. & l. ſi aadem. ff. de offic. aſſeſſ. idẽ reſpõdit Bolog. conſi. 68. in fi. quẽadmodũ rationa effectus, alterat hoc in caſu. Secũ
110 dò mouetur is Guido, † quòd ſubrogatũ ſapere debet naturã illius, in cuius locũ ſubrogatur l. cũ qui. §. qui iniuriarũ. ff. ſiquis caut. §. fuerat. inſti. da act. cũ vulgaris ſimilibus. Reſpõdat Soci. d. c. veniens. col. 11. verſi. nac obſtat quòd, relatã regulam non procedere cũ ſubrogatũ alterius diuerſæ naturæ afficitur. Bar. l. 1. §. hęc actio ff. ſiquis caſta. liber eſſe iuſſus fueris. Cephalus d. conſi. 20. nu. 15. lib. 1. & idam ſcribit Rubeus d. §. ad crimen. nu. 180. qui ſubiicit, rectius dici poſſe in ſubrogato ceſſare rationem illam, quæ in principali conſidaratur. & alibi plura ſcripſimus. ad textum varò d. §. ad crimen, ſatisfacit is Rubeus ibidem, nu. 183. in fi.

111 Octauus eſt caſus, in quo procurator admittitur, quãdo pęna pacuniaria à ſtatuto ſancita eſt pro crimine publico, quod ius cõmune impunitũ raliquit, vt putà, ſi ſtatuto ſãcitum ſit, na mulieres localia & ornamenta quędã farre poſſint ſub pęna cẽtũ coronatorũ, & ammiſsionis ornamẽtorũ, quodq; liceat omnibus accuſare. quod
112 † laga oppia à C. Oppio Plabis Trib. apud Romanos Q. Fabio & T. Sampronio Coſſ. conſtitutum fuit, aurhores ſunt Liuius lib. 34. & Cor.
113 Tacitus lib. 3. quamquam lages † has eſſe odioſas cenſuerit Soci. in d. c. venians, colum. 13. in prin. da accuſ. à quo non diſſentit Tiraq. de legib. connub. l. 3. nu. 16. & hodia in ragiona Pe-
114 demontium noua conſtitutione, quam † Pragmaticam vocant, ſancitum aſt. Venati, & Genuenſes iam antiquitus obſeruant, ne foris mulieres ornamentis aureis & holoſericis ornatæ incedant, niſi certis ſtatutis tẽporibus. rectã ſactũ, mea ſententia, hoc itaq; In caſu admitritur procurator ſecũdũ Soci. in præcitato loco. idẽ ſanſit Soc. alter trac. fall. reg. 322. fal. 12. nã, licet quò ad accuſationẽ crimen publicũ dicatur, nõ taman publicũ eſt quò ad effectus pœnę publici iudicij. iuxta l. 1. ff. de publ. iudi. & ſcribit in ſpẽ Bal. in rub. C. de iis qui accuſ. nõ poſ. nu. 12 in fi. & eo loci refert Bald. ſimile exẽplũ: † Si ſtatuto caueatur quòd auntes de nocte puniatur pœna cantũ, & quilibat accuſare poſſit. quod ſtatutum extat Papiæ, quò ad pœnam ſed non quò ad publicam accuſationem.

116 Nonus eſt caſu:, cùm † ſtatutum dicit quòd pro primo furto ſit pœna cantũ, pro ſecundo pęna corporalis. modò aliquis vno in loco, vt puta hic Patauii cõmiſit, ſecundũ verò furtum Papiæ: an, ſi Papiæ accuſetur, ibi cõparere poſ-
117 ſit per procuratorẽ? quod quidẽ † ſtatutũ Papiæ extat in criminalibus, 27. ſub rubr. De pœna furis. hac in ra Baldus in l. ſarnũ quoqua. §. publicè. nu. 8. de procur. ſanſit, procnratorem poſſa interuanire. aa ratione, quia quò ad ſtatutum Papiæ hoc furtum dicitur eſſe primum, ax quo ob furtum Patauij commiſſum nulla cognitio Prætori Papiæ tribuitur, nec aliqua ab ao pœna indicitur. quod ſecundum Baldum probat l. ſi cui. §. cùm ſacrilagium. ff. de accuſ. & rem hanc latius explicant Baldus & Cæpolla in auth. ſed nouo iure. C. da ſer. fug.

118 Decimus eſt caſus, in quo † procurator pro reo crimiuoſo intaruenire poteſt. cùm ſtatutũ, vel ius commune pęnam arbitrariam pro deli-

 do

cto non atroci indicit. quemadmodũ plura ex. tant exempla in ſtatutis Papiæ in criminalibus, Brixiæ,& alibi.cætera prætereo. hoc itaque caſu dubium non eſt, procuratorem poſſe interuenire. illa eſt ratio,quia nõ poteſt iudex his caſibus declarare pęnam corporalem,vt latè infra q.86.explicabimus. quo circà ceſſant rationes, quibus prohibetur hic procuratoris interuetus

119. Vndecimus caſus eſt,cùm † pęna ſtatuti arbitraria, etiam in caſu atroci à conſuetudine & ſtylo curiæ iam recepit interpretationem, vt ſola pęna pecuniaria indicatur: nam hoc in caſu procurator interuenire poterit; ita Socinus in d.c.veniens,col.17.verſ.hoc verum niſi talis pęna.de accuſ.& clarè reſpondit Signorolus cõſ. 169.nu.53.verſ.aut talis pęna.& in fine,& rectè. Eſt ratio,quia hæc pęna non dicitur amplius arbitraria, ſed ordinaria, poſtea quàm arbitraria eſſe deſinit propter ſtylum curiæ, vt explicauimus ſuprà q.14.ita econtrà, ſi obſeruaſſet conſuetudo, vt arbitraria pęna declarata eſſet per corporalem, non interueniret procurator. & idem probat Iulius Clarus lib.5. Sententiarum iuris.§.vlt.q.32.verſi.ſed quæro. qui ſubbiicit, hoc nõ procedere cùm pęna Principis arbitrio venit indicenda; nam tunc procurator non admittitur. quod eſt annotandum ad declarationem conſtitutionum Mediolani,quæ ſępiſsimè pænas indicunt arbitrio Principis, & Senatus.

120. Duodecimus caſus eſt, in quo pro † reo procurator interuenit, vt cum delinquens non dolo,ſed caſu & fortuitò deliquit:ita Signorolus d conſil.169.nu.53. verſi. interdum homicidiũ ſit.illa eſt ratio, quia hoc caſu ſola pęna pecuniaria indicenda eſt pro iudicis arbitrio. quod latius infrà lib.2.in caſu 285.explicabimus.

121 Tertiuſdecimus caſus eſt in quo † procurator pro interuenit, quando ſtatutum pro delicto pęnam pecuniariam expreſſam indiceret,& deinde ſubiiceret;& alia pęna iudicis arbitrio: ita Soci.in d.c.veniens.col.19.ver.ſi verò pecuniaria eſſet.de accuſ.Eſt ratio, quia iudex ſolũm pęnam pecuniariam per ſuum arbitramen-

122 tum declarare poteſt.id quod oſtẽdit illa † dictio alia, iuxta glo.l.ſi fugitiui. C. de ſer. fug. quod clarè affirmauit & Brunus trac.de cõſtit. & ſtatutis in verbo Arbitrium, ver. ſi ſtatutum diſponit. & ſimile ſcribunt Iaſ.l.4. §. Cato.nume.1.& ibi Hormo.Detus nu.17.de verbor.obligat.

123 Decimuſquartus caſus eſt, in quo procurator † pro reo criminoſo interuenire poteſt, quando pro illato vulnere pęna pecuniaria eſt indicta, & is reus accuſatur de vulnere, dubio pendente, an is vulneratus moriatur: ita Soci. in d.c.veniens.col. 19. verſic. ſeptimò quæro. de accuſ poſt Bal.in l.ſeruum quoq; .§.publicè.de procu.idem affirmarunt Felin.in c. meminimus.num.18. de accuſ. Marſil. in practica criminali.§.ſequitur.num.20.verſic. eſt præterea.& Rubeus d.l.pen.§.ad crimen. nume. 51. de publ.iud.& communem opin. hanc eſſe dixit Iulius Clarus lib.5.ſent.iuris §.vlt.q.32.ver.

124 ſed pone, tu ſcis. ea ratione vtitur, quia † de vulnere accuſatus, tanquàm homicida condemnari non poteſt, & ſi pendente iudicio is vulneratus moriatur.ita interrogatus reſpondit Dy. à Bal.præ citato loco relatus.idem docuit ipſe Bald.in l.ſi vulnerato.ff.ad l. Aquil.Bar.l.damni infecti.§.Sabini.ff.de dam.inf.& in l.fideiuſſores magiſtratuum num.1.ff. de fideiuſſ. Soci. ſen.conſi.273.col.5.in fin.lib.2.Cæpolla conſi. 41.col.2.ratio rationis adferri ſolet, quia morte ſubſecuta mutatur tam ſpens criminis, quàm pœna:ita Bald.& cæteri iam relati. hanc Doctorum ſententiam declarat Iulius Clarus loco iam citato, niſi quis eſſet accuſatus pro vulnere animo deliberato illato, ob quod ſecundum conſtitutiones Mediolani pœna mortis indicitur.

125 Decimuſquintus caſus eſt, in quo † pro reo curator admittitur,cum pœna infamię in conſequentiam indicta eſt:vt puta, quando agitur contra tutorem ſuſpectum,vt à tutela remoueatur: ita ſenſit glo. in l. non ſolùm. §. vlt. ff. de. procu.quam ſecutus eſt in ſpecie hac Socin. in. d.c.veniens.col.20.verſi.octauò quæro. de accuſ.qui ita intellexit.l.1. ff. an per alium cauſ. appell.& ibi glo. Confert.l.furti.§. qui alieno. ff. de iis quib. irrog. infa. vbi in iudicio furti procurator admittitur, cum tamen iudicium illud infamet.d. §. qui alieno. & l.1.eod.tit. quanquàm hodie ex forma ſtatutorum pœna corporalis indicatur: vt cautum eſt ſtatuto 27. Papiæ in criminalibus, ſub rub.De pœna furis. vbi ergo ſola eſt pœna pecuniaria, etiam ſi ſequatur infamia, procurator tamen admittitur. quod eſt annotandum ad illius ſtatuti declarationem.

126 Decimuſſextus caſus eſt, in quo interuenit procurator, nẽpe quando † agit patronus contra libertũ ſuũ,vt eũ iuſtã ob cauſã in ſeruitutẽ redigat: tunc liberti nomine procurator interuenire poteſt:ita ſenſit Bar.d.l.pe.§.ad crimẽ. nu.12.quẽ ibidẽ ſecuti sũt Imo. & Rubeus nu. 87.& nu.154.de pub.iud.& clarè idẽ docuit Soci.in d.c.veniẽs.col.20.ver.nonõ quæro. de accuſ.poſt Butr.ibidem. Illa eſt ratio, quia cauſa

hæc

hæc corpus principaliter non affligit, ſed ſa-
pit potius commodum pecuniarium, actoris
perſona inſpecta. quod ſatis apertè probatur
ex tex.l.ſed & hæ.§.1.ff.de procu.

Decimusſeptimus caſus eſt, in quo pro reo
127 † criminoſo accuſato, vel inquiſito procura-
tor interuenit, cum pœna motionis & depoſi-
tionis ab ordine & dignitate inducitur.ita Bar
to.in.l.penul.§.ad crimen.nume.3.de publ.iu
di. quem alii omnes ſecuti ſunt: quemadmodũ
communem teſtatur Socinus in d. cap. veniẽs.
colum.27.verſ. tertiodecimò quæro. de accuſ.
& Rubeo d.§. ad crimen. nũme. 150. & hanc
communem opinionem eſſe teſtatur Iulius Cla
rus lib.5.ſenten.iuris.§.vlt.q.32.verſi.idem etiã
128 ea mouentur ratione, quòd † pœna hæc ámo
tionis loco minor eſt pœna relegationis Con
fert.l. cognitionũ.§.1.ff.de variis & extraord.
cognitio. & l.1.§.1. verſi. planè. ff. an per aliũ
cauſ.appella.quibus autem caſibus & quando,
loco & dignitate amoueri quis poſsit, latè ex-
plicauimus ſuprà hoc libro q.55.& lib.2.in ca-
ſu 278. huc ſpectat quod decidit Rota deci. 35.
129 titulo de procura. in nouis † procuratorem
admitti pro clerico criminoſo, cùm agitur, vt
beneficio priuetur.

Decimusoctauus caſus eſt, in quo recipitur
130 procurator, † quando vir vxorem de adulte-
rio accuſat.vt ab ea ſeparetur: ita Socin.d.cap.
veniens colum.28.verſi. quartodecimò. de ac-
cuſ.poſt Imolam in d.l.pen.§.ad crimen. vbi
clarè Rubeus num.90.& nu.153.idem ſenſit al-
ter Socinus tract.fallen.reg.322. fall.5. & ante
hos Caſtren.d l.ſeruum quoque.§.publicè.nu.
6.de procur.in hanc ſententiam omnes adducti
ex cap.tuæ.de procuratorib. Et ratio eſt mani-
feſta, cùm pœna corporis afflictiua non indica
tur, vt ob eam nec eſſe habeat mulier cauſam in
vinculis dicere, vti iam in caſibus primæ regu-
læ explicauimus.

131 Decimusnonus caſus eſt, in quo † procura-
tor admittitur, quando nam vita functus, ita
accuſatur, vt illius memoria damnetur: quem-
admodum in crimine læſæ maieſtatis.l. vlt. C.
ad.l.Iul.maieſta.& in crimine hæreſis.cap.cùm
ſecundum. de hære. in 6. his inquam caſibus
pro criminoſo procurator interuenit: ita Bal-
dus in l.reos.num.39.C.de accuſa. & cum eo
Socinus in d.cap.veniens.colum.35.verſic. de-
cimononò quæro.de accuſ. ſic Socinus alter
tract.fallen.reg.322.fallen.13. & latè Rubeus d.
§.ad crimen.nume.83.qui huius opinionis fuiſ-
ſe recenſet Albericum l.ſeruum quoque.§.pu-
blicè.de procur.qui quidem Albericus ſcribit,
ita in curia Romana ſedẽte Clemente Quinto
132 iudicatum fuiſſe pro † Bonifacio octauo Pon
tifice Maximo, qui Rege Galliarum inſtante
vti hæreticus accuſabatur,& idem placuit Iulio
Claro ampliſsimo Mediolanenſi Senatori lib.
5.ſenten.iuris.§.vlt.q.32.verſic. debes ſcire. ea
ratione in hanc ſententiam adducti ſunt relati
interpretes,quòd niſi procurator interueniret
iam defunctus indefenſus relinqueretur : id
quod nulla ratione concedendum eſt. Con-
133 fert ſecundò, eſſe quemlibet † admittendum,
ne defunctorum ſepultura violetur.l. quæſitũ.
de ſepul.viola. Tertiò comprobatur,quoniam
iam mortuo delinquente & criminoſo pœna
corporalis ceſſat & extinguitur; & ſola bono-
rum quæſtio ſupereſt.l. 3. C. ſi pend. appell. l.
vlt.C.ſi reus vel accuſ. mortuus fue at in quæ-
ſtione bonorum procurator admittitur, ergo
& hoc in caſu. quibus infert Socinus præci-
tato cap.veniens, hæredes huius defuncti poſ-
ſe per procuratorem interuenire ad defen-
dendum bona, & memoriam illius accuſati
defuncti.

134 Vigeſimus eſt caſus,in quo † procurator pro
reo criminoſo in iudiciis interuenit, quado bã
nitus ob pœnã pecuniariam offendi poteſt, vt
putà,cùm ſtatuto eſt cautum, quòd bannitus à
centum libris ſuprà offendi poſsit.hoc inquam
caſu pro eo procurator interuenire poteſt, ita
Bald in.l.reos.nu.40.C.de accuſat.quem ſecu
tus eſt Socinus in d.cap.veniens.colum.27.ver.
Ego arbitror de accuſ.Marſil.in practica crimi
nali.§.ſequitur.nu.40.nec diſſentit Rubeus d.
§.ad crimen.num.58. Petraſancta.ſing.63.Ferè
per totam Italiam. & idem ſenſit Alex.conſilio
116.nu.1.verſi.quintò per hoc lib.2. Eſt ratio,
quia pœna hæc capitalis non dicitur : ita Bart.
in l.2.nu.8.ff.de publ.iud. quoniã ſoluendo pe
cunias liberatur. & ſecũdum Socinum hæc di-
citur potius pœna contumaciæ, quàm delicti:
quare per ſolutionem pecuniarum purgari po-
terit.idem dicendũ eſt, quando ſtatutum diſpo
neret, quòd non ſoluens collectas bãniatur, &
in iudiciis non audiatur. hæc pœna capitalis
non eſt, ob id bannitus per procuratorem de-
fendi poterit, ita Bal.in. l. ſeruum quoque. §.
publicè,nu 5.verſi. Vnde bene fateor. de pro-
cur.poſt Iaco.Butrig.quem refert.

135 Vigeſimusprimus caſus eſt, in quo † pro reo
inquiſito, vel accuſato procurator interuenit:
nempè, quando is reus delictum impunibile cõ
miſit,ita poſt multos, quos nunc referam, affir
marunt Marſilius in practica criminali.§.ſequẽ
tur.num.18.in fi.& nume.28. Ruinus conſil. 9.

nume 5.6.lib.5. Rubeus d.l.pen. §. ad crimen.
num.100.de publ.iud. Pariſius conſi.154.in fi.
lib.4.plura adferri ſolent exempla:illud primũ
136 cùm † reus accuſatur de homicidio perpetra-
to in perſonã banniti, poterit procurator inter
uenire pro illo homicida ad allegandum occi-
ſum illum tamquàm bannitum,occidi potuiſſe
ita egregiè Barto.in l.vbi pactum. nu 10. C.de
tranſact.quem ſecuti ſunt plures relati à Rubeo
d.§ ad crimen.num.100.quibus addo Baldum
conſi.193.Statuto ciuitatis Alexandriæ. libr.2.
qui ſic ſtatutum Alexãdrinum declarauit.addo
& Barb.conſi.62.colum.7.lib.1.Ruinum d. cõ
ſil.9.num.4 lib.5.Marſilium conſ.10 num.6.&
conſi.24.num.40.& ſing.372.& conſil 43.num.
137 40.qui ſic declarat † ſtatutum Bononiæ in cri
minalibus, ſub rubr. In quibus caſibus reus de
beat ſtare detentus.idem Marſi.conſi.90.num.
24.Vant.tract.nullitatem in titulo Quis poſsit
dicere de nullitate.num.7.& Ludouicus Catus
inter conſilia criminalia diuerſorum conſi.99.
num.12.Iulius Clarus lib.5. ſenten. iuris.§.vlt.
q 32.verſi.Quæro modò. quæ quidem recepta
opinio, Papiæ nõ ſeruabitur ex ſtatuto illius ci
138 uitatis in criminalibus.4.† ſub rubr. Qualiter
in inquiſitionibus,accuſationibus.&c.quo cau
tũ eſt, inquiſitũ perſonaliter cõparere debere,
nec poſſe iuuari hac allegatiône,quòd offenſus
eſſet de maleficio bannitus.quod ſanè ſtatutum
nõ alia ratione opinor editum,quàm ad hoc,vt
cognoſcatur, an is bannitus iurè & rectè iuxta
formam ſtatuti eiuſdem ciuitatis 69.in crimina
libus,ſub rubr.De pœna banniti,hoc conceden
tis,is occiſus fuerit.nam multi extant caſus,(vt
infrà hoc libro q.90.referam) quibus bãnitus
non dicitur iurè occiſus.quo circà credo quòd
vbi clarè & euidenter conſtaret, bannitũ rectè
& iurè occiſum,nõ procedere illud ſtatutum.
& cõfirmatur ex traditis à Iulio Claro loco iã
citato,qui ad rem noſtram videndus eſt. erit ta
men non parum cogitãdum, ob verba illius ſta
tuti ſatis ampla. Secundum huius caſus exem-
139 plum adferri poteſt, † quando maritus vxorẽ
in adulterio deprehenſam interficit,id quod lẽ
ge cõceditur.l.Gracchus.C.ad l.Iul. de adult.
ſic & ſtatuto Papiæ 21.in criminalibus,ſub rub:
De pœna illius,qui homicidium commiſerit,vt
homicida nõ punitur interficiens deprehẽſum
cum vxore,filia,vel ſorore. hic ergo homicida
per procuratorem comparere poterit. quod in
fortiori caſu cõſuluit Pariſius d.conſi.154.in fi
ne lib.4.qui conſultus reſpõdit,quòd inquiſiti
140 ob id quòd † aſſociauerint virum ad occiden
dum propriam vxorem in adulterio deprehen-
ſam,poſſunt ad iudicium per procuratorem ve
nire:quoniam,ſi marito licet,eis quoque licere
debet. Tertium exemplum attulit Marſi.conſi.
24.num.49.& conſil.43.nume. 39. quando in-
141 terfectus † reperitur vno ſolo vulnera confeſ-
ſus,& plures ad illum interficiendum affuerũt,
non poteſt contra omnes vt homicidas proce-
di,nec etiam pœna ordinaria illi puniri poſsũt.
vt infrà lib. 2.in caſu 335.dicemus.Cùm ergo in
quit Marſilius , ex ſtatuto Bononiæ ſub. rubr.
142 † Quot homines poſsint inculpari de morte.
§.1.nõ liceat cõtra omnes inquirere de morte;
atq; ita quò ad mortis pœnam ſit hoc delictum
impunibile,poterit procurator pro illis inquiſi
tis comparere, ſaltem ad allegandam inquiſitio
nem nulliter formatam. Quartum exemplum
adferri poteſt ex Marſilio cõſil.90.nu.7.& nu.
143 24 quando † quis ob ciuitatis cõſuetudinem
permittentem certam ludorum genera in eo lu
do alterum interficit, excuſatur pœna homici-
dij.Roma.ſing.19.Mos puerorũ.cum alijs quæ
infrà lib.2.caſu.315.referam. hoc itaque caſu in
quiſitus de homicidio poterit cõparere per pro
curatorem,ſecundum Marſilium,ſic declaran-
tem relatum ſtatutum Bononiæ. Quintum exẽ
144 plum poteſt † adferri in ſtatuto Ferrariæ lib.
3 ſub rubr. De occidente,vel vulnerante inuen
tum in domo de nocte.

145 His autem caſibus, quibus † procurator pro
reo criminoſo recipitur,ita tamen recipitur, ſi
mandatum ſpeciale, immo ſpecialiſsimum ha-
bet.id,quod clarè affirmarunt Baldus in l.reos
num.30.C.de accuſatorib.latè Socinus in cap.
veniens.colum. 30. de accuſat. Guido Papæ q.
338.in fine.

S V M M A R I V M.

1 *Iudex ſecuritatem & fidantiam dare an poßit reo vt ad iudiciũ veniat, ex arbitrio,in criminalibus.*
2 *Decuriones habentes arbitrium ſuper bono & pacifico ſtatu ciuitatis, poſſe bannito dare fidantiam, vt ad iudicium veniat.*
3 *Iudicem ſtudere debere, vt veritati locus ſit.*
4 *Securitatem reo, vt veniat ad iudicium ob bonum publicum, concedi.*
5 *Vtilitatem publicam cæteris rebus anteferri.*
6 *Bartolus in l.is qui reus. nume,12. de publ.iudi. reo prehenſus.*
7 *Securitatem reo dari poſſe, etiam in cauſa appellationis.*
8 *Securitatem reo non eſſe concedendam,cùm eius nomine procurator comparere poteſt.*
9 *L. Papinianus exuli.ff.de minor expoſita.*

L. vnica,

10 *L. vnica, in fin ff. nil nouari appellat. penden. declaratur.*

11 *Statutum Papiæ 7. in criminalibus, ſub rubr. Quòd ius dicens inculpatę teneatur dare fidantiam, declaratur, & alia paulò poſt.*

12 *Securitas reo conceſſa, omni in caſu ſeruari debet.*

13 *Securitatem perpetuam reo concedi non debere.*

14 *Securitatem non eſſe concedendam reo criminis læſæ maieſtatis.*

15 *Securitatem criminoſo, qui facilè detineri poteſt, nō eſſe concedendam.*

QVAESTIO OCTVAGESIMAPRIMA.

DE SECVRITATE REO CRIMINOSO CONCEDENDA, VTILIS & SVBTILIS IVRIS QVÆSTIO EXPLICATA.

1 QVAERO octuageſimoprimò, an iudex iſte dum ciuis † delinquētem, qui ex cauſa alterius delicti abeſt, vt quia bannitus ſit, poſsit ex virtute ſui arbitrij ſecuritatem, quam vulgò fidantiam vel ſecuritatem appellant, pro eo delicto cuius cauſa abeſt, concedere? Et poſſe credo, ex ſententia Bart. in l. is qui reus. ff. de publ. iudi. ex illo textu, cum glo. ibi. immo in his ferè terminis Bart. in l. ambitioſa. nume. 8. verſi. ad ciuitatē tamen. ff. de decret. ab ord. facien. eo tex. l. is qui reus,

2 adductus, docuit, † decuriones ciuitatis, quibus datum eſt arbitrium ſuper bono ſtatu ciuitatis, poſſe bannito hanc ſecuritatem cōcedere cuius ſententiæ fuit Alber. in 4. parte ſtatut. q. 39. qui alios antiquos refert. idem ſenſit Salic. in l. cū indulgentia, in fi. C. de ſenten. paſſ. alios cenſet Marſi. in pract. crimin. §. aggredior. nu. 104. citat inter alios Feli. in cap. accedens. il 2.

3 col. 2. vt lite non conteſt. ratio eſt, quia † iudex ſtudere omni conatu debet, vt veritatem inueniat. l. 2. C. ſi contra ius vel vtil. cap. iudicantem inueniat. l. 2. C. ſi contra ius vel vtil. cap. iudicātem. 30. q. 5. Bal. conſi. 100. lib. 4 Bologn. conſ. 2. in principio. at in maleficiis veritas optimè aliquando inuenitur ex delinquentis præſentia nā magna ſumitur coniectura, quo vultu, quo animi motu, qua conſtantia, qua trepidatione reſpondeat. l. de minore. §. tormenta. ff. de

4 quæſt. Accedit illa ratio, quia ex hac † conceſſione, bonum publicum & priuatum peruenit, quod verſatur in defenſione innocentis. l. ſeruum quoque. §. publicè ff. de procur. priuatū, quia accuſatus ſeipſum tuetur. Iudex ergo hāc

5 ſecuritatem concedere debet, cùm † publica vtilitas admiranda ſit. l. 1. §. ſi ei uus. ff. de ventr. inſpic. l. mulier. §. non eſt dubitandum. ff. ad S. C. Trebell. plures aliàs egregias admodùm rationes retulit Albericus, ad quem lectorem libenter reiicimus. Salic. autem in d. l. cum indulgentia, in fine. C. de ſent. paſſ. credidit hanc ſententiam probari in §. ſed neque. verſ. ſi verò maritus. & in §. neque homicidas. in autho. de mā. princip. dum ciuiliter conuento ſecuritas

6 datur, & data ſeruatur. Verùm † Barto. d. l. is qui reus. nu. 12. intellexit. d. §. ſed neque, loqui de ſecuritate, quæ datur à parte parti, nos verò de ea, quæ datur à iudice: ſentiens adeſſe inter hos caſus non leuem differentiam. id quod falſum eſt, perpenſa eadē ratione, quæ in vtroque militat: nam, vt facultate partis eſt ius ſuum remittere, ita eſt in facultate iudicis pro adminiſtratione iuſtitiæ & pro bono publico, hoc cōcedere. quamobrem Bar. alia reſponſione vſus fuit, inquit enim ibi ſecuritatem dari, vt cognitionem delicti effugiat. Hodie verò in dominio Mediolani ſolus Princeps has ſecuritates & ſaluos conductus concedit: ita obſeruari teſtatur Iulius Clarus lib. 5 ſenten. iuris §. vlt. quæſt. 31. verſic. ſed hic quæro.

7 Extenditur primò, vt locum etiam habeat † quò ad cauſam appellationis, qua interpoſita ſecuritas dari debet, vel data in prima inſtantia ſeruari: ita Alberic. dicta quarta parte ſtatu. quæſtione 40.

8 Declaratur primò, vt non habeat locū † quādo pro eo delicto agitur, pro quo procurator abſētis nomine comparere poteſt, vt quando indicēda eſſet pęna relegationis, vel infrà, vel quando pęna eſſet pecuniaria. ita Albericus d. q. 39. column. 3. in fin. idem ante eum ſenſit Oldradus relatus à Bart. d. l. is qui reus. nu. 12. in quam ſen-

9 tentiam adducti ſunt ex † l. Papinianus exuli. ff. de mino. quo loci Vlpia. reprehēdit Papinianū quod duos caſus nō retulerit, propter quos abſenti non datur reſtitutio: ſicq; de inſufficiētia eum arguit. at vbi hic ſecuritatis adeſſet, qui tertius eſſet ipſe Vlpianus reprehendi mereretur. Alber. ergo in d. q. 39. alio iure hanc declaratio

10 nē tuetur, nempè ex † l. vnica, in fi. ff. nil nouari appel. pend. quo loci affirmat Iureccō. per accuſationem minoris criminis nō differri executionem maioris, & multo minus propter cauſā ciuilem. hæc argumentatio non cōcludit, tum quia reſtringit Alber. hanc declarationē ad eū caſum, cùm abſens abeſſet ex cauſa minoris delicti, quàm illud ſit pro quo accuſatur: vel ſi ecōtrà, Albericum loqui intelligeremus, adhuc argumentatio nō concludit, quia idem eſſet dicē dum in illis delictis, pro quibus procurator nō

 admittitur,

admittitur, & inter ſe differunt plus & minus ex eorum atrocitate; quod relatæ cōmuni ſententiæ aduerſaretur. Ego alia ratione Albericum ſequor: nam, aut iudicis perſonam, aut accuſati inſpicimus: ſi iudicis requirentis accuſatum comparere perſonaliter, non obſtante delicto, pro quo abeſt, quia offert ſecuritatem, accuſatus iure reſpondere poterit, nolo ſecuritatem, nec perſonaliter comparere teneor, cum de iure hac in cauſa procurator admittendus ſit. Aut perſonam accuſati inſpicimus requirētis ſecuritatem pro alio delicto, cuius cauſa abeſt, & tunc iudex dicere poterit, nolo concedere; ſed te ipſum defendas per procuratorem, cum ſæpe inuiti cogantur. l. neque, & l. pē. C.
11 de procur. ex quibus intelligimus† ſtatutū Papiæ 7. in criminalibus, ſub rubr. Quòd ius dicens inculpato teneatur dare fidantiam. in illis verbis, ſin autem proceditur de crimine, cuius pœna eſt relegationis vel infrà, vel ciuiliter cōuenitur, tunc dictam fidantiam dare non teneatur: nō eſſe iuris communis correctorium, ſed illius diſpoſitionem, & ob id recipere interpretationem à iure communi. l. 2. vbi docto. C. de noxa. act. quod non concederetur, quando eſſet correctorium, vt tradunt doctor. in l. vlt. §. in computatione. C. de iure delib. erit tamē in
12 eo animaduertendum, quod & ſi hoc caſu† cōcedenda non ſit ſecuritas, ſi tamen dari contingat ſeruanda erit, ne iudicis auctoritate is decipiatur, contra l. 1. C. de iis qui veni. ætа. impet. quod Alber. d. q. 39. propè finem ſenſit, Paris Puteus tract. ſyndicatus. §. ſaluus conductus, & ſtatuto illo Papiæ eſt cautum, ibi, ſed ſi dederit eam ſeruare teneatur.

13 Declaratur ſecundò, vt non procedat† in ſecuritate ſeu ſaluo cōductu perpetuo, nec enim concedi illud poteſt, ſed tantùm ad tempus, donec ſcilicet cauſa illa accuſationis diffiniatur: ita poſt Bald. in l. reos. colum. 9. C. de accuſ. decidit Afflictus deciſi. 4. nu. 2. nā ſi perpetua cōcederetur, non ſecuritas, ſed potius reſtitutio & banni reuocatio eſſet, quæ concedi à iudice non poteſt, vt infrà videbimus. quod erit notādum ad declarationem d. ſtatuti Papienſis. & ſi ex illius verbis hoc ſatis colligi videatur. ibi, ſaluo, quòd non obſtante fidantia pro d. crimine, pro quo contra eum proceditur, in carcere detinebitur donec ſuper ipſo, de quo proceditur, fuerit diffinitum. ſi enim à fortiori, vult eū detineri donec fuerit cognitum, fortius erit dicendum facta cognitione ſecuritatē euaneſcere: alioqui abſurda eſſet interpretatio & à ſapientibus reprehendenda, dicere donec cognoſcitur carcere mancipatur, cognito autem liberatur, & in ciuitate retinetur,

14 Declaratur tertiò non procedere, † quando is accuſatus abeſſet ex cauſa criminis læſæ maieſtatis, tunc illi ſecuritas hæc concedenda nō eſſet; ita Afflictus d. deciſi. 4. in fi. poſt Iaſ. in l. cōuentionum. nu. 4. ff. de pact. ex quo illud ſtatutum Papiæ indiſtinctè loquens hanc declarationem recipit.

15 Declaratur quartò, vt locum non habeat† relata concluſio, quando is accuſatus ex cauſa alterius delicti abeſſet, ſed in loco ipſi Iudici ſuppoſito: ita Sali. in d. l. cum indulgentia. colum. pen. in fine verſi. Aut quæritur an præſes. C. de ſentent. paſſ.

SVMMARIVM.

1 *Arbitrium habens in cauſa criminali, non habet in ciuili.*
2 *Cauſa iudicatur ciuilis, vel criminalis ſecundum finem.*
3 *Delegatum cauſa criminalis nullam poteſtatem obtinere in cauſa ciuili.*
4 *Iudicem appellationis in cauſa criminali non cognoſcere de cauſa ciuili.*
5 *Cauſam ciuilem dici cum pœna pecuniaria etiam fiſco applicanda eſt.*
6 *Tranſigi poſſe ſuper priuato crimine cum ex ſtatuto pœna ſanguinis indicenda eſt.*
7 *Iudicem maleficiorum in cauſis ciuilibus poteſtatē non habere.*
8 *Iudicem cauſæ ciuilis non cognoſcere de criminali.*
9 *Iudicem cauſa ciuilis eſſe etiam cauſa criminalis ob neceſſitatem.*
10 *Iudicem cauſa criminalis de ciuili incidenter cognoſcere.*
11 *Iudicem maleficiorum iudicbre, etiam incidenter ratione damni dati incidenter.*
12 *Arbitrium datum in cauſa principali, concedi etiam in incidenti & dependenti.*

QVAESTIO OCTVAGESIMASECVNDA.

QVANDO IVDEX CAVSAE criminales cognoſcere valeat ſuper ciuili, & econtrà, explanatum.

1 QVAERO octuageſimoſecundo, an iudex, cui datum † eſt arbitrium ſuper cauſis criminalibus, exercere illud poſſit ſuper cauſis criminalibus ciuiliter tractandis? Et verè dicendum eſt, non poſſe. quoniam ſententia, & fine inſpecto diuerſa eſt cauſa

eſt cauſa criminalis, quę ciuiliter tractanda eſt,
à cauſa ipſa criminali, criminaliter etiam ter-
minanda. id quod probat l. quòd ad ſtatum.
2 ff. de pœnis. quo loci ait Marcellus, ſolam † ſan
tentiam ſpectandam eſſe, non criminis genus.
& ao reſponſo dacidit Rota deciſ. 19. Not.
quòd vbi agitur. titulo da iudiciis, in antiquis.
3 † Delegatum in cauſis criminalibus non obti-
nere aliquam potaſtatem in cauſis criminali-
bus ciuiliter tractandis. & Rotam ſecutus eſt
Feli. in c. maminimus. num. 11. de accuſ. hoc i-
dem clarius & fortius affirmauit Rota deciſi.
10. An iudex appellationis. titulo de appella-
tionibus, in antiquioribus: vbi dacidit, quòd
4 † iudex appellationis daputatus ſuper cauſis
criminalibus, non poteſt cognoſcera ſuper ap-
pellatione interpoſita à ſententia lata in cauſa
criminali ciuilitar, & ad pœnam pecuniariam
agitata, etiam ſi pœna ſit fiſco applicanda. ea
ratione mouetur, quia cauſa hæc non dicitur
criminalis, ſed ciuilis, in qua hic iudax iuriſ-
dictionem non habat. immo eo loci in fine in-
5 quit Rota, quòd ſi † cauſa ſit criminalis atque
ita pœna corporalis indicenda ſit, & ob iuſtam
cauſam eam in pecuniariam iudex, immutet,
ciuilis iudicatur fine inſpecto, ex d. l. quòd ad
ſtatum. qua adducti affirmarunt Cynus, Albe-
ricus & alii vt refert Iaſ. in l. tranſigare. num. 3.
in fine. C. de tranſact. quòd quemadmodum li
6 cat † tranſigara ſuper crimiua publico, ita e-
tiam licet ſuper priuato, vt putá ſuper furto,
pro quo à ſtatuto pœna ſanguinis eſt indicta.
ea ratione mouentur, quia non titulus crimi-
nis, ſed qualitas pœnæ atqua finis attenditur,
ex d. l. quòd ad ſtatum. & idem probarunt Al-
bar. tract. ſtatut. parta. 1. q. 124. & Pari. conſil.
150. num. 12. lib. 4. ſtanta argo quòd hæ cauſæ
diuerſæ ſint, ſaquitur quòd arbitrium datum
ſuper vna, non dicitur datum ſuper altera, ex
quo ſeparatę atque diuerſæ iuriſdictiones ſunt
l. ſolemus. §. latrumculator. ff. de iud. quo loci
7 ait Vlpianus, latrumculatorem, hoc aſt, † iudi-
cam cauſarum capitalium, de re pacuniaria
non cognoſcere, ex ratione iam relata, quòd
ſeparatæ iuriſdictionis ſint. quam rationem per
pendit Decius in l. non dabet cui quod plus.
num. 5. verſi. tartiò ragula. ff. de reg. iur. dum
ad illius regulę declarationem poſt Bald. ſcri-
bit, in his diuiſis atque ſeparatis iuriſdictioni-
bus non procedere ragulam, qui potaſt quod
plus eſt, poteſt & quod minus eſt. Confirma-
tur hęc vera iuris & Doctorum ſententia ex il-
la doctrina econtrario ſumpta, quòd vbi quis
8 eſt † iudex cauſę ciuilis, non poteſt ſe de cri-
minali interponere, Bartol. l. inter conueni-
entes. ff. ad municip. Alber. Gand. in tracta.
malefic. ſub rubr. de aliquibus quæſtionibus va
riis, verſic. pone quęſtionem de facto. quos ſe
cutus eſt Sebaſtianus Vantius tracta. nullita-
tum, titulo de nullitate ex defectu iuriſd. ordi.
nume. 48.

Extanditur hęc concluſio, vt locum ſibi van
dicet, etiam ſi ob aliquam iuſtam cauſam iudex
vnus cogeretur exercere alterius iuriſdictio-
nem; vt putà, ſi tempore peſtis in ciuitate re-
9 periatur † ſolum is iudex, qui iuriſdictionem
periatur ſolum is qui exarcet criminalem. nam,
& ſi tunc vnus cogitur alterius munere fungi,
vt declarant Ang. in l. ſi vacantia. C. da bon.
vacan. lib. 10. Felin. in c. quęrelam. colum. vlt.
de iuraiur. & Ripa tract. peſtis titulo de priui-
legiis iudiciorum. nu. 43. ſic declarantes d. l. ſo-
lemus. §. latrumculator. nihilominus is iudex,
non ax arbitrio ſibi dato in cauſis ad ſuam iuriſ
dictionem propriè ſpectantibus, ſed iuxta pote
ſtatem daficientis iudicis iuriſdictionem exer-
care debat. illa aſt ratio, quia hoc in caſu dici-
tur ob necaſſitatem ſubrogatus loco illius iu-
dicis daficientis; non ergo plus poteſt, quàm il
la potarat: iuxta l. eum qui. §. qui iniuriarum.
ff. ſi quis caut. cum ſimilibus.

Declaratur relata concluſio, vt locum non
10 habeat, quando hic † iudex, qui in cauſa cri-
minali arbitrium habat, incidenter cognoſce-
ret ſuper cauſa ciuili: ita in ſpecie declarando
d. l. ſolemus, ſenſernnt ibi Bald. & Caſtr. & Cla
rius Vantius loco iam citato nume. 47. verſi. &
pręmiſſa. intar multos citat Bal. conſi. 175. Pre-
ſuppoſito. colum. 1. lib. 3. & Dec. conſi. 450.
11 nume. 3. qui interrogati reſpondarunt, † iudi-
cam maleficiorum eſſa iudicem competantem
ſuper damno dato. & Clarius hanc declaratio-
nem confirmant quę ſcripſimus ſupra hoc lib.
q. 45. num. 13. vbi poſt Zabarellam clem. diſpan
dioſam, col. antepe. q. 36. de iudiciis, diximus,
12 q͏̄ ille, qui habet † arbitrium ſuper cauſa princi-
pali, habat atiam ſuper ab ea dependanti; id. m
ergo & hoc in caſu.

SVMMARIVM.

1 *Pœnam ab initio ſui magiſtratus iudex non poteſt indicere.*

2 *Pœnas variari pro temporum diuerſitate.*

3 *Electionem pauperum in vita hæres nõ facit, ſi poſt mortem facere debet.*

QVAESTIO OCTVAGESIMATERTIA.

IVDEX AN POSSIT IN SVI magiſtratus initio pœnas in ſingulis caſibus declarare.

QVAERO octuageſimotertiò, cum iudex in non diffinitis † claræque ſanctis pœnis à iure arbitrium hoc habeat, quam velit indicendi & declarandi, an ab initio ſui magiſtratus indicere & declarare poterit? Et non poſſe, ſcriptum reliquit Bart. in l. omnes populi. nume. 47. de iuſtit. & iure. & ibi Ioan. Baptiſta à Sancto Seuerino nume. 29. & Crotus nume 40. idem ſenſit Iaſ in l. poſt mortem. colum. pen. verſi. adde etiam. C. de fideicom. idem placuit Anch. quem retulit Iaſon. addo Dec. conſil. 416. nume. 23. & in l. cum tempus nume. 3. de regul. iur. & in c. de cauſis. col. 2. de offi. deleg. quem ſecutus eſt Andreas ab Exea in c. 1. nu. 453. de conſtit. ea ratione adducuntur, quia ob temporis† qualitatem variare poſſunt pœnæ. l. Pedius. ff. de incend. rui. & naufrag. l. reſpiciendum. ff. de pœnis. ergo declaratio, quæ per tempora variare poteſt, nullius eſt ponderis. l. cum pater. §. à filia. de leg. 2. qui ſanè tex. notabilis eſt, vt ibi ad monet Bart. qui in ſimili illud affirmat, † electionem pauperum, quam poſt eius mortem facere debet hæres, vt illis reſtituat teſtatoris hæreditatem, fieri non poſſe ante mortem: quoniam variare poſſent pauperes, vt qui nunc extant, tunc non ſint, & ecõtrà. quam doctrinam ibi omnes probant, præſertim Caſtr. & plura retulit Iaſ. d. l. poſt mortem. & Dec. d. conſi. 4.6. nume. 20. 22. 23. ſic Ruinus. conſil. 24. nume. 2. lib. 2. latè Pariſius conſil. 23. nume. 20. 22. lib. 3. In hoc tamen ſunt, qui diſſentiunt, vt ſibi parum conſtans Dec. in l. cum tempus. nume. 3. 4. & ibi latius Cagnolus de reg. iu. rem hanc nũc non diſcutio, vt à propoſito noſtro non parum remotam.

SVMMARIVM.

1 *Iudicem arbitrium habentem procedendi in cauſis criminalibus, non poſſe reum torquere ſine præcedentibus inditiis.*

2 *Torturam damnum irreparabile adferre.*

3 *Torturæ locum non eſſe, non præcedentibus inditiis, etiam in crimine læſæ maieſtatis.*

4 *Iudicem habentem arbitrium in criminalibus poſſe ex teſtimonio vnius accuſatum torquere.*

5 *Iudicem, ex libero arbitrio, quod in criminalibus habet, non poſſe ſine inditiis torquere.*

6 *Statutum Ferrariæ lib. 3. De arbitrio poteſtatis Ferrariæ, declaratur.*

7 *Bannitus & poſitus ad nouas defenſiones torqueri poteſt nullis præcedentibus inditiis.*

8 *Fur inſignis nullis præcedentibus inditiis torqueri poteſt.*

9 *Leges tranſgredi licet ob criminis atrocitatem.*

QVAESTIO OCTVAGESIMAQVARTA.

INDITIIS NON PRAECEDENTIBVS, quando torquere poſſit iudex arbitrium in cauſis capitalibus habens?

QVAERO octuageſimoquartò, an iudex ille † ad torturam non præcedentibus inditiis poſſit deuenire? Et non 1 poſſe, omnes affirmant. ſic Alex. conſil. 65. nume. 2. libro 1. quem ſecutus eſt Iaſ. in l. ſi ſic legatum. nume. 24. de lega. 1. idem cenſuit Natta in clem. ſæpe. §. non ſit tamen. col. 18. in fi. de verb. ſignifi. Brunus trac. de conſtitutionibus & ſtatutis, in verbo Arbitrium. & latè Marſilius conſil. 49. nume. 9. conſil. 50. nume. 3. conſil. 53. nume. 6. conſi. 63 num. 4. conſil. 64. nume. 36. idem in l. 1. nume. 3. & num. 20. & in l. pen. numer. 22. de quæſtio. & in pract. crim. §. Conſtante. nume. 27. Ferratius caut. 14. num. 1. 2. Plotus l. ſi quando. num. 635. C. vnde vi. illa eſt ratio, quia à † tortura, quæ damnum 2 irreparabile adfert, inchoandum non eſt. l. 1. ff. de quæſt. eſt enim hoc ſubſidiarium quoddam remedium, ad quod non deuenitur niſi multis concurrentibus, vt annotauit Marſil. d. l. 1. de quæſtio. immo idem obſeruandum eſt in † crimine 3 læſæ maieſtatis, vt tradũt Cyn. & Bal. in l. ſi quis alicui. C. ad l. Iul. maieſt. Marſi. d. l. 1. nume. 3. & nume. 20. & in l. penult. nume. 21. ff. de quæſtionibus.

4 Hoc tamen in † caſu poteſt hic iudex ex teſtimonio vnius tantùm, etiam non omni exceptione maioris reum quæſtionibus ſubiicere: ſic Alexand. conſil. 41. col. vlt. lib. 2. quem eſt ſecutus Dec. conſi. 363. nume. 6. ſic etiam, u-
5 bi † iudex haberet liberum arbitrium proce-
6 dendi in cauſa, vt in ſtatuto Ferrarienſi † lib. 1. ſub rubr. De arbitrio Poteſtatis Ferrariæ in falſitatibus. reſpondit Ruin. conſil. 147. nume. 1. lib. 5.

Declaratur primò ſecundum Marſi. l. 1. numi. 2. de quæſtio. non procedere quando† contu-
7 max venit ad nouas defenſiones, vt in eo, qui

delicto fuit bannitus: nam, ſi ad nouas defen-
ſiones admittatur, tunc nullis præcedentibus
inditiis torqueri poteſt: ita ille affirmat poſt
multos, quos citat.
8 Declaratur ſecundò, vt non habeat † locum
in illis caſibus in quibus de iure cæteri iudices
ſine inditiis ad torturam hanc procedere poſ-
ſunt, vt in eo caſu, quando contra inſignem
furem proceditur: ita Marſil d.l.1.num.21. de
quæſtio. ex l. omnes. C. de defenſo. ciuita. poſt
Rom. Barb. & Ang. Aret. vel ſecundò cũ pro-
ceditur contra eum, qui eſt malę conditionis
& famæ. & multos huius opinionis retulit Mar
ſil. d. l. 1. nume. 22. qui declarat, vt apud eum.
Vel tertiò quando agitur de atroci delicto: ita
9 Marſi. d.l.1.num.23. ea ratione, † quia propter
criminis atrocitatem, licet tranſgredi leges, vt
probauit Bal. l. quid ergo. §. pœna grauior. de
iis qui not. infam. & multis ſimilibus confirmat
Marſi. d. nu. 23.

SVMMARIVM.

1 *Iudicem arbitrium eligendi pœnam habentem, mi-
tiorem eligere.*
2 *Iudicem grauiorem pœnam interdum eligere.*
3 *Iudicem ex qualitate circunſtantiarum pœnam eli-
gere.*
4 *L. ſi de interpretatione. ff. de pœnis. declaratur.*

QVAESTIO OCTVAGESIMAQVINTA.

POENAM EX DVABVS, QVAM eligere debeat iudex arbitrium in cauſis capitalibus habens.

QVAERO octuageſimoquinto, an hic
1 iudex, qui alternatiuè † duas pœnas
imponere poteſt, poſſit, quam vult eli-
gere, vel potius mitiorem eligere te-
neatur? Glo. in c. de cauſis, in verbo certa. de
offic. deleg. affirmauit mitiorem eligendam à
iudice eſſe. idem placuit Baldo in l. quicun-
que. C. de ſer. fug. & Alexand. conſil. 5. in fi.
lib. 1. Feli. in ca. inter cæteras nume. 15 & Dec.
ibi nume. 9. de reſcrip. idem Dec. in l. ſi fugiti-
us. in fin. C. de ſer. fug. ſic Bellonus conſil.
43. in fi. & in ſpecie noſtra, cum de arbitrariis
iudicum verba faceret, tradit Paris Puteus in
tract. ſyndicatus in tit. De arbitrariis eorum,
nume. 17. Verùm ego ſemper intellexi hoc eſ-
ſe per modum conſilii traditum, non autem
neceſſitatis; atque ita ſenſit Felip. d. c. inter
cæteras. nume. 15. verſ. non ſpectant iſti. idem
ſenſit Decius in d. l. ſi fugitiui. in ſi qui d x t.
2 iudicem maiorem † pœnam poſſe indicere, ſi
expedire ipſi videbitur. ſic Ripa in d. c. inter
3 cęteras. nume. 59. ſcribit, ex qualitate circum-
ſtantiarum poſſe grauiorem indicere, & hoc
eſſe per modum conſilii, patet, quia alias fru-
ſtra lex alternatiuè duas pœnas imponeret.
Nec obſtat text. d. c. de cauſis. de offic. de-
leg. cap. in pœnis, de regu. iur. in 6. l. ſi prę-
4 ſes. † l. interpretatione. de pœnis. quia verba
illa non important neceſſitatẽ, vt in l. 1. in prin.
de iuſti & iure. glo. & Abbas in cap. 1. in verbo
debet, de deſpon. impub. latè Iaſ. in l. 1. num. 3.
de iuriſd. om. iud.

SVMMARIVM.

1 *Mortis pœnam in arbitrariis pœnis eligere non po-
teſt iudex.*
2 *Iudicem grauiorem pœna, quam lex facit, eligere
non debet.*
3 *Iudicem non poſſe pœnam mortis eligere, præſertim
ſtatuto prohibente.*
4 *Mortis pœna in arbitrariis poteſt indici cum crimen
eſt atrox.*
5 *Decii conſideratio & diſtinctio explicata.*
6 *Pœnam mortis non eliget iudex, qui his verbis ar-
bitrium conſecutus eſt, ipſe pœnam moderetur.*
7 *Verbum, modero, temperamentum ſignificare.*
8 *Authoris noua diſtinctio, quam pœnam eligere iu-
dex debeat.*
9 *Membri mutilationem imponere poteſt iudex, qui
arbitrium in pœnalibus habet.*
10 *Mulier pragnans donec fœtum fert, pœna corporis
afflictiua puniri non debet.*
11 *Aegyptiorum et Athenienſium lex, ne grauida pœ-
na corporali afficiatur.*
12 *Diodori Siculi locus.*
13 *L. Pragnantis ff. de pœnis, ratio.*
14 *§. illud. in auth de collatoribus, declaratur.*
15 *Membri abſciſionem non eſſe pœnam capitalem.*
16 *Capitale odium quod.*
17 *Capitalis morbus quis.*
18 *Statutum Papiæ 68. in criminalibus, ſub rubrica
de pœna & arbitrio D. Poteſtatis, declaratur.*
19 *Statutum Ferrariæ lib. 3. ſub rub. de pœna occiden-
tis, declaratur.*
20 *Mortis pœnam indicere poteſt iudex in arbitrariis,
ſi atrox ſit delictum.*
21 *Sacrilegii crimen graue.*
22 *Scopoliſmi crimen quod, & qua pœna plecteren-
tur.*

23 Rere-

23 *Receptatores latronum, quibus pœnis afficiātur.*
24 *Repetundarum rei, quibus plectantur pœnis.*
25 *L.ſi de interpretatione .ff.de pœnis, regulā in atrocioribus locum non habere.*
26 *Pœnam conſuetudine terminatam obſeruandam eſſe.*
27 *Furum balnearum pœna.*
28 *Dictio, dummodò, modificatiua.*
29 *L.1.ff.de furib.balnea.declarata.*
30 *Arbitrium datum ſummo magiſtratui in pœnalibus, extendi etiam ad pœnam mortis.*
31 *Arbitrium dari ita poſſe iudici, vt etiam mortis pœnam eligere poſſit.*

QVAESTIO OCTVAGESIMASEXTA.

QVAM POENAM INDICERE valeat iudex, qui in cauſis capitalibus arbitrium habet, latè & ſubtiliter explicatum.

1 QVAERO octuageſimoſextò, an iudex iſte poſsit † pœnam mortis imponere? & in dubio ac regulariter non poſſe, (cum pro eo delicto à iure communi vel ſtatuto pœna mortis non eſt indicta) tradunt Marſi.conſi.24.nume.34.qui plures citat: addo eiuſdem ſententiæ Alexand. conſi.111.num.3.vbi Apoſtil.lib.1.conſi. 13. nu. 15.conſi.55.nu.2.& conſi.121.nu.6.lib. 7. Barb. conſi.23.in fi.lib.4.Craue.conſi.224.nu.2. pro pè medium.Boer.q.317.num.3.& Brunus trac. de conſtitutionibus & ſtatutis, in verbo Arbitrium.verſ.ſi ſtatutum diſponit. & hanc nouiſsimè probauit Iulius Clarus lib. 5. ſententia §.fi.q.83.verſi.ſed quæro.Imo.l.2.de publ.iud. latè Feli.in c.ex litteris,nume.23.de conſti. qui paulò ante relata longa diſputatione, iudicem poſſe vſque ad mortem arbitrari, ſubdit ad intelligi in graui & atroci delicto; quaſi intelligat, regulam eſſe in oppoſitum. idem clarius ibi nume.25.verſic.Quarta declaratio.id,quod multiplici ratione & argumento confirmauit Alex.d.conſi.111.nu.3.illa præſertim,quia, cum arbitrium de arbitrio boni viri intelligatur.l. ſi fideicommiſſa.§.quamquàm.de leg.3.arbitrari
2 † is non debet cum plus debere puniri, quàm à lege fuerit conſtitutum.argum.l.continuus. §. cum ita.de verb.obl.quæ ſanè ratio non multum concludit,quia,ſi loquitur cum à iure nulla eſt indicta pœna, quomodò poſſumus dicere eum non debere excedere iuris communis diſpoſitionē? verior itaq; ratio illa videtur, quia in dubio mitior pœna eligenda eſt. l. interpretatione.ff.de pœnis. Hæc fortius & ſine con-
3 trouerſia procederent, quàndo vel lege † expreſſa, vel ex mente, mortis pœna reiiceretur: vt Papiæ ſtatuto 68.in criminalibus, De arbitrio & bailia D.Poteſtatis extendenda in criminalibus. vt quia lex eam prohiberet, vel quia diuerſa ſtatueret. quemadmodum docuit Decius d.c.ex litteris.nu.14.verſi.Septimò glo.& nu.15.verſic. Octauò & vltimò. cuius duæ declarationes hac vna continentur. nam,cum lex reiiciat eam pœnam, nullum erit iudicis de eo arbitrium. Ex quibus ſequitur malè ſenſiſſe Marantam diſpu.3.nu.15.dum pro regula poſuit, in pœnis arbitrariis vſque ad mortem arbitrari poſſe.

4 Extenditur primò, vt procedat etiam † in crimine atroci,nondum tamen conſumato: nā nec ob illud pęnam mortis arbitrari poterit iudex, ita declarando glo.d.§.in ſumma.inſti.de iniur.rectè affirmarūt Bald.& Florianus, quos retulit Dec.d.c.ex litteris.nu. 4. verſi. Tertio modo glo.de conſt.& eo loci Feli.nu.24.hanc ſecutus eſt opinionem. his addo Bal.cōſi. 443. Cechus.col.2.verſi.item non obſtat quod notatur.lib.3.Marantam d.diſputa.3. num.16. Dec.
5 ramen loco † iam citato, & in l.ſi fugitiui. nu. 65.66.C.de ſer.fug.nō parum ambigit, inquit enim quòd aut lex, vel conſuetudo conatum non punit, vt regulariter non punitur mortis pœna, vt tradunt omnes in l. 1. §. quod autem ff.quod quiſque iuris, & l.ſi is qui cum telo. ad l.Cornel.de ſica.ſic ſtatutum,delictum aliquod pœna mortis puniens, intelligitur punire, ſi delictum conſumatum fuerit. Bar.l.1.§.Diuus. ff.ad l.Corne.de ſica. Alex.conſ.15.lib.1.qua de re ſuo loco latius.

Hoc primo caſu (inquit Decius) res eſt clara,non poſſe arbitrari vſque ad mortem.

Aut ſecundò caſu conatus à iure communi pœna mortis puniretur, vt ex aliquorum ſententia,in crimine læſę maieſtatis,& tunc pœna mortis arbitrari poterit, quia non aliter arbitrabitur iudex, quàm à iure communi ſancitū fuerit. in hoc ſecundo caſu ſentio cum Decio, quoniam hoc nouum non eſt huius iudicis arbitrium, ſed declaratio diſpoſitionis iuris communis.maius dubium verſatur in primo caſu, in quo negat Decius non poſſe ad mortem arbitrari. Ego quidem ſoleo ſequi Decium hoc caſu, quia, aut ius commune certam imponit pœnam pro ſolo conatu, ita, vt pœnam mortis prohibere videatur,& tunc iudex non poterit mortis pœnam indicere, quandoquidem non poteſt legi refragari. Aut pœna non eſt

certa

certa à lege communi indicta, & tunc, tũ in du
bio ſimus, creditur datum arbitriũ, vt mitiorẽ
partẽ iudex ſequatur; nec plus arbitretur, quã
ſimilibus in caſibus lex communis facit.
6 Extenditur ſecundò, vt fortius† procedat re
lata concluſio, quando iudici datum eſſet his
verbis arbitrium: ipſe pœnam moderetur. nam
tunc non poterit de pœna mortis arbitrari: ita
poſt Maria. Soc. in c. inquiſitioni. in prin. de ac
cuſ. affirmarunt Feli. & Dec. in d. c. ex litteris.
ille nu. 25. iſte nu. 14. verſi. Quartò nõ haberet.
Maranta. d. diſput. 3. nu. 18. verſi. quartò limita;
nam tunc pœna debet minui, non ampliari, cũ
7 verbum † modero, temperamentũ ac diminutio
nem non augmentum ſignificet, vt probare vi-
detur cap. ſtatutum, de prębẽ. in 6. & cap. vlt. de
verb. ſignifi. glo. in clem. 1. in verbo moderatio
8 nem. de iure patron. Ego quidem † ſic verius di
ſtinguo: aut pro certo delicto iam à iure cõmu-
ni pœna corporalis eſt indicta, & iudici poſtmo
dum arbitrium moderandę pœnam, tunc nõ po
terit de pœna mortis arbitrari, quoniam nõ eſ-
ſet eam temperare & moderare, ſed illam ipſam
indicere: & hoc modo, mandato ſuperioris li-
mitato non pareret: ita procedat Maria. & alio
rum ſententia. Aut à iure communi, ſtatuto vel
conſuetudine pœna non eſt indicta, & tunc po
terit is iudex pœnam arbitrari vel ad mortẽ, vel
ad aliud genus pœnę ſecũdum qualitatem per-
petrati delicti, & qualitatem ſuæ perſonæ. Eſt
ratio, quia verbum modero; hoc caſu non ſigni
ficat temperamentũ & diminutionem, cùm nil
pręceſſerit, quod minui poſſit, ideoq; idem ſi-
gnificat quòd verbum arbitretur, & annotaui-
mus ſuprà q. 9. nu. 1. vbi Felinum, & Deciũ præ
citatis in locis retuli.
9 Declaratur primò, vt non procedat in † mem
bri mutilatione, quam pęnam arbitrari hic iu-
dex poterit. hanc ſententiam ex his, quæ mox
ſubiiciam, veram probo, & ſi ſciam aliter fuiſſe
reſponſum ab Alex conſi. 13. nu. 17. & conſi. 55.
num. 4. lib. 7. qui ea leui ratione adductus eſt;
quòd à pari hæ pęnæ procedunt, ex l. Impera-
tor. la 2. ff. de ſtatu homi. quo loci annotauit
10 Bart. quòd quemadmodum † mulier pręgnans
morte ob delictum commiſſum mulctanda, cu-
ſtodiri debet donec fętum ediderit; ita nec ei
membrum eſſe mutilandum, donec pepererit.
verũ argumentatio iſta non eſt ſatis ſolida. quo
niam conſtitutio hęc Imperatorum eſt ad com
modum partus, non autem ipſius mulieris pro
mulgata, ne ſcilicet vna cum ea fętus deperet;
id quod iniquum foret, quoniam fętus inno-
cens ob matris delictum opprimi non debet,
11 quę lex ab † Aegyptiis originem traxit, & ab
illis ad Athenienſes tranſlata à quibus eam dein-
de Romani acceperunt. De legibus enim Aegy
ptiorum, quas Athenienſes mutuati ſunt, ſic ſcri
12 bit inter cæteros † Diodorus Siculus lib. 2. re-
rum antiq. Mulierum morti deſtinatarum, ſi
prægnantes eſſent, partus expectabatur, quòd
iniquum eſſet eum, qui nihil commiſiſſet, vnà
cum facinoroſo pęnam pati, aut duos plecti, cũ
vnus deliquiſſet, cumque eo qui ſponte peccaſ
ſet, criminis vacuum puniri. Inſuper cùm ſola
peccaſſet mater, minimè ęquum cenſebant fi-
lium patri matrique communem, luere mater-
nam pęnam. hęc ille. Cuius authoritatis memi-
nit in ea l. Imperator, Coraſius nu. 3. ratio hæc,
ne partus opprimatur, procedit etiam cum de
membri mutilatione agitur, nam facile eſt mu-
lierem prę dolore maximo, męrore, & ira, abor
tum facere, vt ſcriptum relinquerũt Galen. lib.
5. Aphoriſmorum Hippocratis, & annotauit
ex noſtris Brechęus Tuto. in l. qui mortui. nu.
13 6. de verb. ſign. Ex quibus colligitur ratio † l.
prægnantis. ff. de pęnis, dum prægnans prohi-
betur quæſtionibus ſubiici: ſequitur ita diffe-
rendam eſſe membri abſciſionem ac ipſa mors,
non tamen ſequitur in omnibus factam eſſe æ-
quiparationem, vt vbi mortis pœna indici non
poteſt, ita non poſſit mutilatio membri. Nec
14 tex. † §. ad hæc prohibemus. in auth. de colla-
toribus, quem ad hanc æquiparationem pro-
bandam adferebat Alexand. ad rem facit: quo
niam illa prohibitio, quam facit eo loci Iuſti-
nianus iudicibus Prouinciarum, vel loci ſerua-
toribus mandet, aut membri inciſionem, cũ ipſi
abſunt, arguit membri inciſionem ęquiparari
vltimo ſupplicio, cum ſolum eo in caſu ęquipa
retur quò ad prohibitionẽ illam. immo is tex.
oſtendit minus eſſe (vt re ipſa eſt) membrũ ſcin
dere, quàm mortem indicere: nam ibi ponun-
tur vt diuerſa & augmentatiuè de membri ab-
ſciſſione loqui, quaſi dicat: iudices non poſſe
non modo vltimum ſupplicium mandare, verũ
etiam nec membri abſciſſionem. Nõ eſt periter
vera illa Alexandri argumentatio, quam ſumit
à doct. Bal in l. reos. col. 2. verſi. ſecũdo quęro.
15 C. de accuſ. † membri abſciſſionem eſſe pœnam
capitalem, quoniam Baldo crebrius noſtri ad-
uerſantur. nam Bart. in l. 2. n. 12. ff. de publ. iud.
Bal. met, Aret. & alii, quos ſecutus eſt Dec. in l.
imperium. nu. 42. vbi latè Alciatus nu. 126. in fi.
ff. de iuriſd. om. iud. affirmarunt, mẽbri abſci-
ſionem non eſſe pœnam capitalem. idẽ cenſuit
Alciatus in l. tranſigere. nu. 15. C. de tranſact. &
in l. licet, la 2. n. 3. ff. de verb. ſig. quibus accedit
Gaſpar

Gaſpar Valaſcus & Curt.iun.in d.l.Imperium ille nu.158.iſte nu. 84. quorũ ſententia probatur verè in l.2.ff.de pub.iud.& in §.vlt.in auth. vt nulli iud.probatur etiam quia apud Iureconſultos omnibus illis in locis, in quibus de capitalibus pœnis mentio fit,in illis nunquàm refertur membri abſciſio, vt intuenti facile eſt videre in l.ſed & ſi quis in princ. ff. ſi quis cautio. in l. ſi quis,filio.§.ſed & ſi quis fuerit.ff.de iniuſto rupto teſta.in l.edicto Prætoris.ff.de bonorũ poſſeſ.in l,2.in princ.in l.capitalium,in princ.in l. reſpiciendum,in fine.ff.de pœnis.& in §.publi
16 corũ.inſt.de publicis iud. ſic dicimus† capitale odiũ,quod caput & vitam hominis petit, ſic ca
17 pitalis† morbus,& capitale vitium. Valla lib.4. Elegã.c.109. Veram itaq; non eſſe arbitror Alexandri conſultationem. Hæc autem Alexandri conſultatio procedere poſſet Papiæ, vbi extat
18 † ſtatutum in criminalibus 68. ſub rubr. de arbitrio & bailia D. Poteſtatis extendenda in pœnis. quo eſt cautum, datum Prætori arbitrium in pœnalibus non ſe extẽdere ad ſanguinis pœnam,nullo ergo modo poterit membrum muti
19 lari.& fortius Ferrariæ† in caſu ſtatuti lib.3.ſub rubr. De pœna occidentis, vel vulnerantis. dũ vult mandantem delictum puniri de exceſſu,arbitrio Prætoris, etiam corporaliter citra mortem tamen & membri abſciſionem.

20 Declaratur ſecundò non procedere quãdo † delictum eſſet atrox. ſic intelligo glo.§.In ſumma.inſti.de iniur.quã ſic pariter intellexit Bal. in l.pen.in fi.ff.de rerum diui.& l.1.in fi.C. de iis qui latro.occul. tunc(inquiunt iſti) pœnam mortis arbitrari & indicere poteſt iudex. idem ſcribunt Decius in l. ſi fugitiui.nu. 94. de ſer. fug.& conſil.100.nu.11. quo loci plures gloſſæ ſequaces retulit.& clarè ſic d.gloſſam intellexit Craue.conſil.220. nu.14. Alex.d. conſi.111. nu. 3.lib.1.& ſi Alex.conſi.126.nu.10.lib.2.& Iaſ.in l.& ſi legibus.nu.4.C.ſi cõtra iũs vel vtil.publ. ambigant.ſic dubitat Maranta diſput.3. nu.17. & inter conſil.criminalia diuerſorum, reſpondit collegium Bononiæ cõſi.4.5.6.7. & Petrus de Soncino ibidem conſi.98. colum. vlt. Brunus de cõſtitutionibus & ſtatutis in verbo Arbitrium verſi.ſi ſtatutum diſponit. Et atrox hoc delictum eſt iudicandum ex circumſtantiis, vt reſpondit Craue.d.conſi.220.nu.14.poſt Dec. d.conſi.109.in fine,& Rip.d.cap.inter cæteras nu.59.de reſcript. quam ſententiam verè ſecutus eſt Feli.d. cap.ex litteris.nu.23.de conſtit.& probatur ex l.ſacrilegii.ad l.Iul. pecul. quo loci ſcribit Vlpianus Proconſulem,cui ius gladii in ſua prouincia datum erat.l.ſolet, in princip. de offi.Proconſ.ex pœna ſacrilegos plectere,vt aliquos ad beſtias damnet, alios igne cõburat,
21 alios verò in furcas ſuſpendat: nam† ſacrilegii crimen graue & atrox eſt,vt probat l.placet, in fi. C. de pœda.iudic.quo loci Coraſius nu.24.refert, Aelianum lib.5.de varia.hiſto.atteſtantem antiquos illos adeo crimen hoc odiſſe, vt pueros etiam ſacrilegos viuos comburi voluerint. ſic probat l. ſunt quædam de extraordina. cri-
22 min.dum vult Vlpianus σκυτάλαις (ſic etenim legendum eſt ex Budeo ibi & Alciato libro 2. Prætermiſſ. & ante eos ex Petro Crinito libro octauo de honeſta diſcipl.cap.10.) crimen pœna mortis interdum à iudice puniri.nec mirũ, quoniam(vt Crinitus ſcribit) antiqui pœna ſacrilegii puniebant. non minus etiam hac declaratioñe probat text.l.1.C.de iis qui latr.occul.
23 quo intelligimus† latronum receptatores pœna mortis plecti,cum genus peſſimum ſit.l.1 ff. de recepta.vbi Martianus cenſet eandem illis pœnam eſſe indicendam,quæ ipſis latronibus indici ſolet.extat & hac de re in Theodoſiano Codice cõſtitutio lib.9.tit.29.l.1.& 2. ſuffragatur tandem huic declarationi.l.Iuli.§. hodie.ff.ad
24 l.Iul.repetund. quo probatur, † reos criminis repetundarum extra ordinem à iudice puniri, atq; proinde deportatione vel morte plecti,cũ graue crimen à legiſlatoribus iudicatum ſit.nã lex 12.tabu.pœnam capitis illi reo indixit,vt autor eſt Gellius lib.20.noct.atti.cap.1. alia non nulla adferri ſolent,quæ, cum ad rem non conferant,ſciens prætereo. Accedit præterea in a-
25 trocioribus locum † non eſſe regulæ. l. interpretatione, de pœnis,vt declarat Dec.l.ſemper in obſcuris.nu.10.de reg.iu.& Clarius Neuiz. lib.6.ſyluæ nupt.nu.47.verſi. tertio limita.

Declaratur tertiò,non procedere, quãdo ex
26 †conſuetudine certa pœna eſt indicenda; tunc enim ab illa non eſt recedendum, cum certa dicatur.gl.in l.quid ergo.§.pœna grauior.ff. de iis qui not.infam.Bart.l.ſeruum quoque.§.publice.ff.de procur.Feli.d.c.ex litteris.nu.26.& ibi Decius nu.14.poſt alios,quos citat. idem in c.inter cæteras.nu.12.de reſcrip.& ibi latè Fel. nu.11.ſic etiam Dec.d.conſ.100.in fine Marſil. in prac.criminali.§.Cõſtante.nu.28. Boer.q.3. 317.nu.Iulius Clarus lib.5. ſentent.§. finali quæſtio.85.verſi.ſciãs etiam. Maranta d.diſputa.3.in fine. nec enim datur arbitrium in certis & determinatis,vt alias admonui.hoc enim caſu ita mandatum eſt, quare illius fines egredi non licet.l.diligẽter.ff.mand.cap.cùm dilecta. de reſcrip. Idem eſt, quando datum eſt arbitrium in certo ſpeciali caſu,qui certam pœnam iam ſancitam

citam haberet, vt probat. l.1.ff. de furi balnea.
27 qua intelligimus† certam pœnã furibus balnea-
riis diuerſam à pœna, quæ cæteris indicitur.
quod, qua ratione ſit factum, ex Ariſtotele in
problem. declarauit Alciatus lib.2. Parerg. iu-
ris cap.38. inquiunt ergo noſtri, quòd & ſi arbi
trium iudici in eo caſu datum videatur, attamẽ
28 limitatum eſt, vt oſtendunt illa† verba dummo
dò, quę mondificatiua ac reſtrictiua ſunt. l. cum
ab eo. ff. de contrahen. empt. ita interpretatur
d. l. 1. Decius d. cap. ex litteris. nu. 14. verſi. vnde
29 ſecundo. quamquam ego † ſoleam textum illũ
intelligere in furibus balneariis temporariam
pœnam eſſe à iure indictam, nec in eo ſuum ar-
bitrium verſari, an ſcilicet temporariã, vel per-
petuam pœnam indicere poſſit; ſed in eo tan-
tum verſari, vt pœna ipſa temporaria non exce-
dat modum, vt ſi ad metallum fodiendum con-
demnetur, tanto labore grauetur, vt ferre illũ
non poſſit. de pęna horũ furum, alia infra lib. 2.
dicemus. Scio etiam in hanc ſententiam adfer-
ri. l. 1. §. expilatores. & §. vlti. ff. de effract. expi-
la. ſic etiam intellexit Signorol. cõſi. 169 nu. 51.
Declaratur tertiò, vt locum ſibi non vẽdicet
30 † quando ſupremo magiſtratui datum eſſet ar-
bitrium: nam tunc mortem arbitrari poterit.
Marſi. ſingu. 397. Arbitrium. & Rolandus à Val
le conſi. 99. nu. 28. lib. 1. quemadmodũ is tunc
poteſt omnia bona publicare. qua de re infra
ſuo loco, vbi de ratione dicemus. eſt tamen ꝙ
animaduertamus, Marſilium & Roland. ſolum
loqui de pœna corporali, non autem de morte:
ſed nulla eſt differentiæ ratio, vbi talis eſſet ma-
giſtratus qualitas & poteſtas, vt poſſit alias pœ-
nam mortis indicere. ſcio etiã ab eis citari Bal.
in l. 1. C. ne ſine iuſſu Princ. qui de pœna corpo
rali ne verbum quidem facit.
31 Declaratur quartò, quando † arbitrium ita
datur expreſſe, vt poſſit, ſi vult pęnam etiã mor
tis arbitrari: ita intelligo. l. 1. C. de iis qui latro.
occul. & ibi Bal. alias nonnullas declarationes
recenſet Maranta d. diſput. 3.

SVMMARIVM.

1 *Pœna electionem tribuere non poteſt iudex reo.*
2 *L. aut damnum. § proinde ff. de pœnis, declaratur de nouo ſenſu.*
3 *Papinianus iuſſu Caracallæ occiſus.*
4 *Iudicem ad terrendum cæteros grauiorem pœnam eligere poſſe.*
5 *Mortis ſpecies varia.*
6 *Pœna electionem etiam in alternatiuis iudex non concedit reo.*
7 *Membrorum ſuorum quando quis ſit dominus.*
8 *Decem conſiderationes aliquot improbata.*

QVAESTIO OCTVAGESIMASEPTIMA.

AN IVDEX, QVI IN CAVSIS capitalibus arbitrium habet, reo pœnę electionem tribuere valeat, diligenter declaratum.

QVAERO octuageſimoſeptimò, cùm
1 hic iudex noſter† pœnam mortis de
linquenti imponere poteſt, an ipſi de
linquenti concedere poſſit facultatẽ
eligendi, quo genere mortis vult mori? apud
Aethiopes hęc conſueuit concedi electio: vt
ſcribit Alex ab Alexan. lib. 3. dierum genial.
cap. 5. apud nos dari non poſſe, viſus eſt ſentire
in ſpecie Baldus in l. 1. C. qui ad liber. perue.
non poſſ. Roman. ſingul. 133. Quęro an iudex.
quos ſecutus eſt Marian. Socin. ſen. in cap. ſi-
cut, de Iudæis. Felinus in cap. inter cęteras. nu.
7. verſic. aduerte tripliciter. de reſcrip. & ibi Ri
pa nu. 65. in fine Cępolla. l. ſi fugitiui. nu. 59. &
ibi Decius nu. 97. poſt Bald. ibidem nu. 8. C. de
ſeru. fug. in quam ſententiam adducuntur o-
2 mnes ex tex. ſingulari ſecundum eos† l. aut da
mnum. §. proinde. ff. de pœnis. quo loci ſcribit
Vlpianus, Pręſidem Prouincię non poſſe ele-
ctionem tribuere morituro, quo mortis gene-
re interfici velit. Verùm is text. loquitur eo ca
ſu, quo certa pœna ſtatuta á lege eſt, vt tũc Prę
ſes liberè immutare eam non poſſit: eo enim
mortis genere, quod ſancitum eſt, mori is reus
debet. hoc oſtendunt verba antecedentia: dum
ait Vlpianus; vita adimitur: vt putà, ſi damna-
tur aliquis, vt gladio in eum animaduertatur,
ſed animaduerti gladio oportet non ſecuri. cui
ſimile eſt illud Imperatoris Caracallę nequiſſi-
3 mi hominis, dum interfectorem † Papiniani a-
cutiſſimi viri, quem occidi iuſſerat increparet:
Gladio (inquit) nõ ſecuri oportuit exequi iuſ
ſum meum. Cuius rei poſt multos memini in
tract. de recuperanda poſſeſſione remedio no-
no num. 355. Rectè itaque ſubdit deinde Vlpia-
nus, proinde nec liberam mortis facultatẽ con
cedendi ius ipſi Pręſides habent facultatem, er
go non habet iudex: non mirum, ſi eam alteri
concedere nõ poteſt, hoc vno verbo ſenſit Fel.
qui ſuprà, ſed rem nec aperuit, vel fortè nõ eſt
aſſecutus. Vel & ſecundo loco exponere poſſu
mus, Pręſides non habere liberam facultatem
concedendi executori, vt quouis mortis gene-
re pro

re pro ſui libito reum afficiat, iuxta illud Caracallæ iam relatum, atq; ita verba illa concedendi, non ad rei perſonam, ſed executoris referãtur. quod eſt magis probabile. Credo tamẽ hãc Doctorũ ſententiam veram eſſe ea ratione, quia
4 † iudex iuxta facinoris qualitatem, vt cœteros magis terreat, grauiorem interdum mortis pœ
5 nam indicere poteſt. nam variæ † ſunt in iure conſtitutæ mortis ſpecies, vt oſtendit Vlpianus in d. l. aut damnũ. & doctè apud Alex. ab Alex. lib. 3. dierum genial. cap. 5. & apud Cęliũ Rhodeg. lib. 10. lectio. antiq. cap. 9. ſi ergo iudex hanc electionem reo concedere poſſet, eueniret facilè vt legum ſanctiones eluderentur.
6 Extenditur primò, vt procedat etiam † quando alternatiuè pœna pecuniaria aut corporis afflictiua indicta eſſet; nam, nec tunc poterit iudex electionem hanc delinquenti tribuere. quod intelligo, quando verba legis diriguntur ad iudicis perſonam: ita ſcriptum reliquit Feli. in d. cap. inter cęteras. nu. 7. ver. ſi autẽ vna eſt corporalis. de reſcrip. idem placuit Cępollę in l. ſi fugitiui. nu. 60. C. de ſer. fug. illa ratio, quam iã retuli, poteſt conſiderari, legem iudici electionẽ tribuiſſe, quoniã ex circumſtantiis & accidẽtibus iuxta perſonę qualitatem, modò vnã, modò alteram eliget. Præterea euenire poſſet, vt reus ille ſit tam auarus, vel perfrictæ frontis, vt potius pœnam corporis afflictiuam, quàm pecuniariam ſuſtinere velit; & tamen quis nõ eſt dõ
7 minus † membrorũ ſuorum. l. liber homo. ad l. Aquil. c. contingit. de ſentent. excomm. qua ratione vſus eſt Felinus. Nec illi aduerſatur Decii in d. cap. inter cęteras. nu. 10. & in d. l. ſi fugitiui. nu. 98. conſideratio, quòd licet quis non ſit dominus membrorum ſuorum, Rempub. tamẽ dominam eſſe; vt tradit Bar. in l. Titio centũ. §. Titio centum. il. 2. verſi. Tertia ratio. de cõd. & demonſt. & ideo reus is non eſt, qui diſponit, ſed eſt ipſa Reſpub. & ipſa lex. Nam hęc cõſideratio procederet, quando lex has pœnas indiceret dirigendo verba ad ipſum delinquentem, et quęſtio noſtra eſt propoſita, an iudex electionem poſſit huic reo tribuere, ſicq; præſuponimus verba ad iudicem eſſe directa; nõ er-
8 go ad rem eſt † Decii conſideratio. Minus illa conſideratio, quòd inuito quis eſt dominus mẽbrorum ſuorum, vt quando quis ad mortẽ fuit condemnatus, & non appellauit, quia ſententia tranſit in iudicatum. l. diui fratres. vbi Bart. de pœnis & l. 1. §. vlt. de quæſt. idẽ tradit ipſe Dec. in l. 1. 2. lect. nu 48. C. qui admitti. verum, hoc procedit in illa tacita iurium ſuorum renunciatione, quæ legi cognita non eſt; ſed præſumitur ſuã nullas habere defenſiones. diuerſum eſt quãdo de expreſſa agitur, quoniã illa tunc pręſupponit in renuntiante aliquid eſſe, ob id eas nõ approbat. l. non tantũ. de appella. Bar. in l. cuſtodias, de publ. iud. Cur. iun. in l. edita. nu. 84. C. de eden. Marſi. cõſi. 16. nu. 26. 27. & ſing. 651. qui eos iudices reprehendit, qui curant reos renuntiare eorum defenſionibus. Non etiam aduerſatur illa argumentatio, quam facit Decius ex doctrina Bal. in l. quicunq;. n. 17. C. de ſer. fug. qui dixit, quòd ſi in pœna pecuniaria reus habet electionem, fortius in corporali. arg. l. ſi Pręſes, iuncta l. in ſeruorũ, de pœnis. nã reſpondeo, Baldũ loqui, quando pœna corporalis omni caſu imponẽda eſt, nam tunc ex duabus vnã eligere poteſt. diuerſum eſt, quando in alternatiua, vna adeſt pecuniaria, & altera corporalis: nam corporalem is reus eligere non poterit.

SVMMARIVM.

1 *Carcerandi arbitrium iudicem habere, cum in criminalibus arbitrium obtinet.*
2 *Delinquens è domo extrahi poteſt.*
3 *Iudicem in arbitrarijs poſſe reum carcerare ſine inditijs.*
4 *Clericus prehendi poteſt pro crimine.*
5 *Debitorem fiſci carcerari poſſe.*
6 *Debitorem priuati prehendi non poſſe, et carcerari.*
7 *Doctorem ob priuatum debitum prehendi nõ poſſe.*
8 *Clericum ob priuatum debitum carcerari non poſſe.*
9 *Milites armata militia non poſſe prehendi ob priuatum debitum.*
10 *Mulieres ob debitum pecuniarium carcerari non poſſe.*
11 *Mulierem cogi non poſſe ad iudicium venire.*
12 *Mulierem etiam occaſione adminiſtrationis tutelæ obligatam prehendi & carcerari non poſſe.*
13 *Meretricem cogi poſſe ad iudicium venire, prehendi & carcerari etiam poſſe.*
14 *Meretricem etiam coniugatam carcerari poſſe.*
15 *Leno turpis perſona.*
16 *Lenonis pœna apud Hiſpanos & Germanos.*
17 *Honorem propter delictum excludi.*
18 *Meretricem coniugatam prehẽdi non poſſe, cum vir mulieris turpitudinem ignorat.*
19 *Mulierem ob leue crimen prehendi non poſſe, & carcerari.*
20 *Mulierem ob graue & atrox crimen poſſe prehendi & carcerari.*
21 *Delicta ſub publica cuſtodia à lege omnino prohiberi.*
22 *Meretricem coniugatam prehendi poſſe, vt in publicum carcerem conijciatur.*

23 L. ſi

23 *l. ſi vxor.§ 1 ff.de adult.remiſſiuè declaratur.*
24 *l.ſi miles.§.defuncto ff de adult expoſitur.*
25 *Meretricem etiam ſolutam in carcerem publicum non poſſe conijci.*
26 *Statutum Papiæ 57.ſub rubr.De pœna ſuperſtitis, vel cuſtodit carcerum.in fine declaratur.*

QVAESTIO OCTVAGESIMAOCTAVA.

QVANDO IVDEX EX ARBItrio, quod in capitalibus cauſis habet, poſsit viros & mulieres, vel ob debitum pecuniarium, vel ob crimen prehendi iubere, & in carcerem conijcere, & de meretricum cuſtodia; pleno calamo ſcriptum & explicatum.

QVAERO octuageſimoctauò, an iudex hic noſter pro † ſuo arbitrio iu-
1 bere poſsit, aliquem prehendi, & carcere mancipari? Et poſſe docuit Bald.in c. 1. in verbo damna. nume. 3. de pace Conſtan.quem ſecutus eſt Afflictus in c. 1. nume.21.verſi.item habet arbitrium carcerandi. ex quib.cauſ.feud. amit. qui hoc intelligunt, iuxta qualitatem & dignitatem perſonarum. hanc quæſtionem,vt quantum in me eſt, clara reddatur, duo capita ſic conſtituo, vnum in maſculis: & alterum in fœminis.

Primum caput de maſculis tres caſus habet; quorum primus eſt, cùm agitur de cauſis criminalibus: tunc dubiũ nõ eſt,quin prehendi reus poſsit, & carcerari ex iudicis arbitrio: ita ex.l. 1.C.de offi.diuer.iud.docuit Bart.in l.cum eo nu.2.verſi.ſi verò quæris.ff.ad l. Iul. pecul. & in l.conſentaneum,nume.13. & ibi Bal.C.quomodo & quando iudex. ita intelligo Baldum, & Afflictum iam relatos, ſic Zaſius reſpondit conſil.19.nume.25.lib.1. ſtatutis tamen locorum eſt ſæpe prouiſum, non poſſe reos carcerari cum pœna criminis eſt pecuniaria, & ſatiſdare ſunt parati, vt Veronæ lib 3.cap.15.ſub rubri. Qui accuſati.quo cùm ita ſit diffinitum, ceſſat arbitrium Prætoris ex alio ſtatuto.d.lib. 3.cap.115.

Extenditur primò, vt etiam procedat quan-
2 do † in domo is eſſet, nam ex ea extrahi poteſt. d.l.j.C.de offi diuer.iud.Bart.& cæteris relati. hoc enim caſu locus non eſt diſpoſitioni.l. plerique ff.de in ius vocan.vt ibi omnes annotarũt, Socin.num.25.& Iaſ.num.18.

3 Extenditur ſecundò,vt procedat etiã † nullis inditiis præcedentibus: ita Bald.in l.& ſi certus. ad S.C.Sylla.& in l.2.C.de iis qui latro.& alios citat Marſil.in ſing.93 iudex.& in l.1. nu. t.ff.de quæſtionib.

4 Extenditur tertiò,etiam ſi perſonã † illa aliquã dignitatem obtineret,vt in clerico;is enim adhuc prehẽdi poteſt Marſi.in prac.crim.§.Attingã.nu.70.in ſi.poſt nõnullos, quos recẽſet.

5 Secundus caſus eſt in † cauſis pecuniariis,publicis tamen,vt in debito fiſcali,tunc prehendi poterit:ita Bar.d.l.cum eo.& ex relatis plures. eſt tex.clarus in d.l.1.C.de offi.diuer.iu, quid iuris interpretes ſentiant,hoc verum eſſe intelligo,quando contumax eſt ad ſoluẽdum, iuxta l.nemo carcerem. C.de exacto.trib.lib.10.

6 Tertius eſt caſus cũ agitur de ſola cauſa † pecuniaria debiti priuati, tũc regulariter carcerari debitor non poteſt.ita Bar.in d.l.cũ eo.nu.2. verſi.ſi verò pro debito,ad l.Iul.pecul. ex text. l.conſentaneũ.C.quomo. & quan. iudex. quo loci idè Bar.nu.13.propè principium,hoc verũ intellexit,creditore poſtulante, ad cuius inſtantiam iudex cogi non poteſt, vt debitorẽ iubeat prehendi & in carcerem detrudi,nam poteſt ei dicere iudex, nolo debitorem tuum prehendi niſi ſit ad iudicium vocatus,& ſit contumax ad ſoluendum:ipſe verò iudex ex ſuo arbitrio & officio poteſt. & hoc etiam in caſu verſatur illud arbitrium, cuius meminit Bal. iam relatus, & poſt eum Afflictus & Zaſius.

7 Declaratur primò, non procedere † contra Doctorem,qui ob debitum priuatum prehẽdi, minusq; carcerari poteſt:vt probat l. medicos, vbi glo.& docto.C.de profeſſo.& med.lib. 10. quem ſingularem eſſe dixit Matthæſ.notab.59. Nota quòd legũ Docto.Iaſ. in l. generaliter in ſi.ff.de in ius vocan. Marſi.in prac.criminali.§. Attingam.nu.69. qui idem cõſtitutum eſſe pro eorum filiis ſcribunt.

Declaratur ſecundò,non procedere in cleri-
8 co,† qui ex crebriore opinione non poteſt prehẽdi & carcerari ob debitum pecuniarium priuatum: ita Ioan.Andr.in cap.ſi clericus,de ſent.excommunicat.in 6. Matthæſ. notab. 60. Nota quòd clerici in ſacris. Feli. in c.cùm ex officij nu.15.de præſcrip.Marſil.d.pract crimi. d.§. Attingam.num.70.Gomeſ. inſti. de actio. in princip nu.65.

9 Declaratur tertiò non procedere in † militibus armatæ militiæ,qui ſolùm,in quãtùm facere poſſunt,conueniri poſſunt;non autem carcere mancipari,vt probat l. miles, vbi omnes. de re iud.latè Didacus Couar.lib.2.varia.reſolu.c. j.nu.4.

1.nume.4.qui idem de nobilibus ſcribit, quod nunc non diſcutio.

Secundum eſt caput propoſitæ quæſtionis:
10 in † fœminis:quo quidem in capite, primus caſus eſt, cùm agitur de debito pecuniario, ſicq; ſola cauſa ciuili, tunc non poteſt mulier prehendi, & carcerari, ſiue debitum ſit priuatum, ſiue etiam ſit publicum: id quod eis in priuilegium ob quandam muliebrem verecundiam, datum à Iuſtiniano videtur, in §. neceſſarium, in authentica vt nulli iudicum, quæ eſt nouella 134.conſtituit Iuſtinianus, eas ad iudicium vocari, quæ vbi condemnatæ fuerint, in eorum bonis proceditur, vt in bonis debitorũ quemadmodum leges iubent.

11 Extenditur primò, vt locum etiam † habeat quando iudicium ſine illius præſentiam tractari non poſſet, nec tunc cogi poſſunt ad iudiciũ venire,vel prehendi,ſed iudex ad eas accedere debet,vel nuncium mittere,vt ex cap.mulieres. de iud.in 6.& poſt Bart.d.§. neceſſarium, tradit Boerius in l.conſentaneum.nu.137. C.quomodo & quando iudex. reiecta Angeli & ſequacium opinione.

12 Extenditur ſecundò, vt etiam procedat † in muliere, quæ pro adminiſtrata tutela obligata eſt: nam nec illa prehendi & in carcerem detrudi poteſt: ita affirmauit Præpoſi. in cap. ex parte. M. de appella. Ioan. à Monte Sperello in l.plerique.de in ius vocan.Barb. c. 2. de pign. Andreas Pomates in additio. ad Barto. in authen.matri & auiæ.C.quando mul. tutel.of. fungi poteſt.Marſilius in d.pract.crimin. §. Attingam,nume.65.Gomeſ.in c.mulieres.num.23 de iud.in 6.Didacus d.lib.2.varia reſol. cap. 1. nume.3.& in cap.quamuis.in 2. parte relectionis in initio num.7.de pact.in 6. & Petrus Placa lib. Epito. delicto.cap.34.num. 13. quos ego ea præcipua ratione ſequor, quoniam hoc ob honeſtatem quandam conſtitutum eſt, cui fauori renunciare quis non poteſt.l.alia.§. elegãter.ſolu.matr.qua ex re intelligimus malè ſenſiſſe Bart.in l.ſiquis ſub conditione.num.19.de ſtam.tutela.& in d.auth.matri & auiæ,qui hanc ob cauſam mulierem prehendi poſſe exiſtimauit. & cum eo ſenſerunt & malè Sali.Rom.Alexand.Soci.Iaſ.Matthæſi.Io.And.Gemi. Francus. Ange. Ioan. à Platea, Ioan.Baptiſta Sene. quos recenſet Didacus d.c.1. nu. 3. quibus addo Soc.tracta.fallen.reg.259. fallen. vlt. Deciũ l.2.num.74.de reg.iuris. Boerium d.l.conſentaneum.num.141.leuibus hi rationibus vſi ſunt quibus non reſpondeo, cum ſatis ſuperq; eas confutauerit Didacus.

13 Declaratur primò, vt non procedat in † meretrice, quæ cum minus honeſta mulier ſit,nul lũ meretur priuilegiũ ob reuerentiam & honeſtatẽ,quare prehendi poterit, & ſub honeſta cuſtodia ſeruari: ita intelligo Baldum in d.l.conſentaneũ, & Boeriũ nu.137.C.quomodo & quã do iud.dum dixerũt meretricem carcerari poſſe ob debitũ pecuniariũ,dico eſſe verum,dummodò illa ſub honeſta cuſtodia ſeruetur. quod infrà latius aperiam. ſolum enim hic conſideratur ceſſare cauſam illam reuerentiæ, qua tributum eſt mulieribus priuilegium: ita ſenſit Gomeſ.in dicto cap.mulieres.num.12.de iud.in 6. & Marſilius in d.pract.criminali. §. Attingam num.66.qui multa adferunt ſimilia,quibus oſtẽdunt, in meretricibus ceſſare cauſam illam honeſtatis & verecundiæ, ob quam multa mulieribus conceſſa ſunt.

Declaratur ſecundò, vt non procedat etiam
14 in † meretrice coniugata,quæ viro ſciente meretricatur; nam verè opinor illam ob debitum priuatũ prehendi poſſe,& ſub honeſta cuſtodia ſeruari: in hac etenim ceſſat & cauſa illa reuerẽtię ac honeſtatis,ſiue viri ſui perſonã, ſiue eius
15 propriã intueamur, viri inquam,quia † vt leno ſueq; turpitudinis conſcius, vir honeſtus dici nõ poteſt,immo infamis diiudicandus eſt: ideo punitur,cap.ſi tu abſtines 27.q.2. & aliqua ſcribit Gomeſ.d.cap.mulieres.num.24. qui refert
16 in Hiſpania † lenones ſuarum vxorum morte mulctari. in Alemania verò inſidente Aſino verſa facie per vniuerſam ciuitatem turpiter circumduci,acclamantibus ſequacibus,ſic fit leno nibus.ſi etiam ipſius mulieris perſonam conſideramus,nec illi hoc caſu debetur priuilegium hoc.ſi quidem qui in legem committit,legis auxilio dignus nõ eſt.l.auxilium.ff.de minor.cap.
17 quia fruſtrà,de reg.iur.in 6.Rurſus † reatus omnẽ honorem excludit.l.j.C.vbi Sena. vel Clar. Accedit, hanc magis delinquere quàm delinquat meretrix ſoluta,grauiusq; puniri debet.c. non afferamus 24.q.1. quibus rationibus vſus eſt ad hanc tuendam opinionem Dec in c.paſtoralis.nu.6.de iud.cuius ſcilicet ſententiam hoc caſu veram eſſe intelligo,aliàs defendi non poteſt,& infra alia etiam ſubiiciam.

Hæc declaratio (vt iam vno verbo attigi) in
18 telligitur,cũ † vir eſt conſcius turpitudinis proprię vxoris,ſecus ſi ignoret;quia tunc de illa iudicanda eſt ac de honeſta matrefamiliàs, & ob cauſam mariti nõ poterit prehendi.& hoc caſu procedere poteſt opinio Ioa.Andr.in addi. ad Spe.in tit.de iuteiu.Soc.trac.fall.reg.259. fall. 4.Decij in l.2.nu.73.de regu.iur.qui affirmarũt ob mariti

ob mariti reuerantiam, coniugatã meretricem
non poſſe carcerari. intelligo inquam, quò ad
ſolam etiã prehenſionem, cum vir ignorat illius
turpitudinem, ita in ſpecie ſenſerũt Marſi. d.§.
Attingam. nu. 67. Gomeſ. d. c. mulieres. nu. 24.
& Boerius d. l. conſentaneum. nũ 138. in fi.
Secũdus eſt caſus, cum agitur da leui crimi-
19 ne, † tunc mulier prehendi non poteſt, ſed vel
fideiuſſorem iudicio ſiſti præſtat, vel vbi fideiuſ
ſore careat, iuratoriam cautionem, vt probatur
in d.§. neceſſarium. verſi. enimuerò ſi crimen,
in authen. vt nulli. iud. Declaratur vt ſuprà in
meratrice ſiue ſoluta ſit, ſiue coniugata, iuxta
iam relata.
20 Tertius eſt caſus, † cũ de graui & atroci cri-
ne agitur, tũc mulier prehẽdi quidẽ poteſt, ſed
nõ in publico carcere vnà cũ maſculis detrudi.
conijci. n. debet in monaſterium, vel aſceteriũ,
vt in d.§ neceſſariũ verſ. ſi grauiſſimũ crimen.
conſtituit ea optima ratione Iuſtinianus, ne per
huiuſmodi occaſiones pudicitia illarum depre
21 hendatur affici cõtumelijs. Accadit, † legẽ, ita
odio delicta habere, vt nõ patiatur ſub publica
cuſtodia eum delinquere impunè, quẽ aliàs de
liquere impunè permittit, vt in meretrice. quę,
& ſi extra publicã cuſtodiam impunè meretrice
tur, nec puniantur qui eam cognoſcũt Bar. l. ve
rum, de furtis, non tamen hoc permittitur cùm
ſũt ſub publica cuſtodia. quod poſt Paridẽ Put.
de ſyndicatu tradit Gomeſ. in d. c. mulieres.
nu. 26. Marſilius ſing. 150. & ideò rectè deciſum
ſæpius fuit in Conſilio Neapolitano, vt refert
Gramma. deciſione 133. num. 12. has mulieres vel
in monaſterium vel ſub alia tuta cuſtodia eſſe
coniiciendas.
22 Extenditur, vt etiam procedat in † maretrice
coniugata, etiã ſi ſui criminis conſcius ſit illius
vir, nam adhuc prehendi illa non poteſt, vt in
publicum carcerem vnà cum viris coniiciatur,
ita etiã hoc caſu intelligo rectè procedere poſ-
ſe illorum opiniones, qui negarũt coniugatam
hanc meretricem poſſe carcerari, vt in hac opi-
nione fuerũt Ioan. And. Soci. Decius, Boerius
& Gomeſ. quos ſuprà retuli. quorũ ſanè opinio
ea præcipua ratione, ab eis tamen nõ perpenſa,
nititur, quia lex nõ permittit ſub publicã cuſto
dia aliquod turpitudinis genus, vt iã dixi. quæ
ſanè ratio potior mihi videtur leuibus illis fun
damentis à iam relatis Doctoribus conſideratis.
nam illa ratio reuerẽtiæ matrimonij ſolum pro
cederet eo caſu cum vir ignorat vxoris turpitu
23 dinem. Rurſus tex. † l. ſi vxor. §. ſ. de adulte. nil
vrget ex reſponſione Decij d. c. paſtoralis nu. 6.
cũ procedat ob intereſſe mariti. Præterea con-
ſideratio quam facit Boer. in d. l. conſentaneũ.
num. 139. & Gomeſ. d. cap. mulieres. num. 19. ex
24 tex † l. ſi miles. §. defuncto. ff. de adult. ad rem
non confert, cùm illa præſumptio bona, non fa
uore mariti vel mulieris, ſed ipſorum filiorum
ſumitur, vt illa clara verba ſonant, nam nõ vtiq;
crimen adulterij, quod mulieri obiicitur, infan
ti præiudicat. atque ita intelligimus atiam De-
cium in dicto cap. paſtoralis. num. 6. non loqui
hoc in caſu, qui ſi loqueretur, malè certè, cùm
eius rationes hic non conueniant, ſed caſui ſu-
prà relato.
25 Extenditur ſecundò, vt procedat etiam † in
meretrice ſoluta, quæ & ſi prehendi hoc caſu
poſſit, nõ tamen in publicum carcerem cũm vi-
ris coniici debet. & hoc in caſu procedere po-
teſt doctrina Gomeſ. d. cap. mulieres. nume. 18.
dum affirmauit meretricem ſolutam carcerari
poſſe, cuius leues rationes non refero. illa iam
relata probabilior eſt, quoniam lex ſub publica
cuſtodia omnem prohibet committi turpitudi
nem; prehendi ergo poſſunt, & ſub honeſta cu
ſtodia retineri. quod ex d.§. neceſſarium, proba
tur. & ſcribit Boerius d. l. conſentaneum. num.
141. 142. tametſi idem Boer. quæſt. 317. nume. 7.
aliter & malè ſantire videatur. nec in hoc con-
ſtituendam eſſe differentiam opinor, quòd vel
in monaſterium, vel in ſeparatum carcerem co
niiciatur, vt hodie fit, quod tradit Grammat.
deciſione 33. nume 11. Et hæc erit declaratio ſeu
26 extenſio ad † ſtatutum Papiæ 57. in criminali-
bus, ſub rubr. de pœna ſuperſtitis, vel cuſtodis
carcerum. dum in fine diſponit ſtatutum, mu-
lieres carcere mancipandas, eſſe à viris ſeparan
das. intelligitur ſtatutum, vt procedat etiam in
meretrice.

SVMMARIVM.

1 *Carceris perpetui pœnam indicere an poſſit iudex pro ſuo arbitrio.*
2 *Carceris perpetui pœna pro delicto apud multos ſeruari.*
3 *Carceris perpetui pœnam capitalem eſſe.*
4 *Carceris perpetui pœna perpetuæ ſeruitutis eſt.*
5 *Carceris perpetui pœnam iudicem ex plenitudine ſuæ poteſtatis non poſſe indicere.*
6 *Condemnationem perpetui carceris eſſe ipſo iure nullam.*
7 *Carcer perpetuus ad cuſtodiam eſſe non debet.*
8 *Carceris perpetui pœnam ſeruo imponi poſſe, & aliis nonnullis.*

9 *Carceris perpetui pœnam ob delictum atrox indici poſſe.*

10 *Carcer perpetuus à iure canonico in pœnam indicitur.*

11 *Hæreticos carceri perpetuò includi poſſe.*

QVAESTIO OCTVAGESIMANONA.

DE CARCERIS PERPETVI pœna indicenda, actum.

1 QVAERO octuageſimononò, an iudex † hic noſter poſsit pœnam carceris perpetui imponere, vt in illo animam agat reus? ſcio apud multos in
2 more poſitum fuiſſe, vt loco † capitalis pœnæ in teterrimum carcerem conijceretur reus. ſic apud Perſas, apud Syracuſas, apud Meſſenios, & apud Romanos obſeruatum aliquando fuiſſe, ſcriptum reliquit Alex. ab Alex. lib. 3. Dierũ Genial. cap. 5. & Cælius Rhodig. lib. 17. lect. antiq. cap. 8. qui hec de re plura ſcribunt. hodie autem pœnam hanc iure noſtro indici non poſſe, docuit Bal. in l. credibile. C. de pœnis. & Ang. in l. ſi à milite. §. edictum. de mili. teſtam. nec aliter ſenſit idem Bald. in l. reos. colum. 5. ver. iuxta hoc quęritur. C. de accuſ. Alex. conſi. 55. num. 3. lib. 7. Maria. Soci. ſen. in cap. veniens colum. 26. verſic. vndecimò quæro. de accuſ. Bald. conſi. 443 Cechus. in 6. libro 3. Purpur. in l. Imperium num. 231. & ibi Valeſchus num. 163. de iuriſd. om. iud. Crauę. conſil. 224. num. 3. vna
3 eſt ratio, † quia hęc dicitur eſſe pœna capitalis; vt docuit Bald. in d. l. incredibile. Bart. in l. 2. num. 9. de publ. iud. Ruin. conſil. 88. num. 1. lib. 5. quam quidem pœnam in dubio iudex indicere non debet, vt iam ſuprà ſuo loco diximus. probatur & horum opinio ex d. l. incredibile. ſic & in l. mandatis, & l. aut damnum. §. ſolent
4 ff. eo. de pœn. quibus altera accedit ratio. † quia hæc dicitur perpetua ſeruitus, quæ homini libero imponi non poteſt: l. Titio centũ. §. 2. de con di. & demon. l. 2. de lib. hom. exh. b. glo. & Doc. in l. antiquitas. C. de vſuſruct. & in l. poſt certi. C. de lib. cauſ. Ioan. Fabri, & Ang. Aret. in. §. pen. inſti. de iure perſo. Molinæus in tractatu de vſuris. num. 271.

Extenditur primò, vt procedat etiam eo ca-
5 ſu, cùm huic † noſtro iudici data eſt arbitrij plenitudo: ita Ang. d. l. ſi à milite. §. edictum. quod eſt annotatione dignum.

Extenditur ſecundò, adeò veram eſſe relatã
6 Doctorum opinionem, † vt lata ſentẽtia de perpetuo carcere ſit ipſo iure nulla. ita Bald. in d. l. incredibile. quamquàm ibi glo. Salicetus & Cynus diſſentiunt, quos ſecutus eſt Valaſcus d. l. imperium num. 164.

7 Extenditur tertiò, vt procedat etiam ſi † perpetuus hic carcer eſſet ad ſolam cuſtodiam, ad quam perpetuo damnari quis non poteſt. Bald. in l. 1. C. qui ad liber. peruen. non poſſ. ea ratione mouetur, quia extranea admodum pęna eſt, nec à iure vnquàm conſiderata. quam doctrinã probare mihi videtur text. l. vlt. in principio. C. de cuſtod. reo.

8 Declaratur primò, non procedere in † ſeruo qui ad perpetuum carcerẽ dannari poteſt. l. ſeruus. C. de pęnis. nec enim quò ad eum, multùm grauis pęna videtur, poſteaquàm iam ſeruituti adſtrictus eſt. quo circà ſcribit Marian. Soc. ſen. in cap. veniens. colum. 26. verſi. vndecimò quæro. de accuſa. carceris perpetui pęnã indici poſſe illis in caſibus, in quibus pœna perpetuæ ſeruitutis eſt. idem eſt dicendum in caſu. l. vlt. C. de apparito. Præfecti vrbis, lib. 12. dum ts apparitor punitur pœna illa perpetua pa nificij: nec illa eſt diſsimilis damnationis in metallum.

9 Declaratur ſecundò non procedere, † quãdo delictum eſſet atrox, pro quo hic iudex arbitrari poſſet pęnam mortis: iuxta, quæ ſupra diximus. hanc vt capitalem poſſe indicere cenſuit Bald. d. l. incredibile. ego quidem dubito ex d. l. aut damnũ §. ſolent. ff. de pœnis. iuncta glo. l. quis fortè. § vlt. nã in d § incipit Iureconſ. enumerare pœnas, quas Præſes poteſt indicere, & in legibus ſubſequentibus mortis pęnas perplures recẽſet: & tamen in d. §. ſolet, negat eũ poſſe indicere pęnã perpetui carceris: & ratione, quia carcer nõ eſt ad pęnam, ſed ad cuſtodiam. cogitandum tamen erit, quia magna eſt Baldi auctoritas.

10 Declaratur tertiò, vt nõ procedat † ex diſpoſitione iuris Pontificij, quo perpetui carceris pœna probatur, vt in cap. nouimus, de ſenten. excom. in cap. antiqua. de hæret. & in c. quamuis, de pœnis, in 6. quare docuit Ang. in d. l. ſi à
11 milite. §. edictum, de mil. teſtamen. in illis ciuitatibus, in quibus ius Pontificium ſeruatur, vt Bononiæ, perpetui † carceris pœnam imponi poſſe. & ideo conuicto de praua hæreſi ad pęnã eſsignari ſolet perpetuus carcer. cap. vt commiſſa. de hæret. in 6. clem. 1. de hæret. vbi Doct. Pariſ. conſilio 2. nu. 150. lib. 4.

SVMMARIVM.

1 *Bannitum occidens puniri non poteſt à iudice pro ſuo arbitrio.*

Bannitum

2 *Bannitum patriæ hoſtem appellari.*
3 *Arbitrium nullum eſſe in probibitis à lege.*
4 *Statutū valere, quòd impune bānitus occidi poſsit.*
5 *Bannitum ſtatuto permittente occidens, iure diuino non puniri.*
6 *Glo. cap. inter hæc. 34 q. 2. declarata.*
7 *Bannitum inique & iniuſte occidens, non punitur.*
8 *Sententiam iniuſtam occidentem bannitum in errorem iuſtum conijcere.*
9 *L. 4. §. condemnatum. ff. de re iud. declaratur.*
10 *Bannitum iniuſte bannitum occidens arbitrio iudicis punitur.*
11 *Bannum iniuſtum ipſo iure nullum quando.*
12 *Statutum Ferrariæ lib. 3. ſub rubr. De ijs qui non reperiuntur ſcripti in libris condemnationum. declaratur.*
13 *Decoctorem occidens, non punitur.*
14 *Decoctores lege 12. tab. grauiter puniri.*
15 *Decoctores canibus dilacerandos dari.*
16 *Decoctores plumbatarum ictibus ſubijciendos.*
17 *Plumbatarum pœna, quæ.*
18 *Decoctores beneficio excuſsionis ac omni alio priuari.*
19 *Decoctores, qui proprie.*
20 *Bannitum occidens, quem bānitum eſſe ignorabat, non puniri.*
21 *Veritas, non opinio in delictis ſpectatur.*
22 *Felinus in cap. quæ in eccleſiarū, nu. 10. verſi. ſeptimus caſus, de conſtit. reprehenſus.*
23 *Bannitum è banno iniuſte cācellatum, rectè occidi.*
24 *Cancellationem factam à non habente authoritatem, nil operari.*
25 *Opinio non veritas in pœnis euitandis ſpectatur.*
26 *Bannitum occidens, non punitur, ſi ſtatutum permittat illum poſſe impune offendi.*
27 *Statutū Papiæ 69 in criminalibus, ſub rub. de pœna banni. declaratur.*
28 *Statutum Veronæ lib. 3. cap. 62. ſub rub. de non dando audientiam bannitis, declaratur.*
29 *Statutum Ferrariæ lib. 3. ſub rubr. de occidente vel occidi faciente bannitum, declaratur.*
30 *Offenſæ appellatione grauiſsimam venire.*
31 *Interpretatio contra contumacem in dubio fit.*
32 *Animus non poteſt regulare factum vulnerantis.*
33 *Alberici tract. ſtatuto parte 4. q. 18. in fi. conſideratio improbata.*
34 *Bannitus è banno cancellatus, ſi cancellationem nō oſtendit, iure occidi poteſt.*
35 *Bannitus ſi ſaluum conductum habet, & non oſtendit, recte interfici poteſt.*
36 *Ignorantia ex ſimplici figura ſcripturæ & rei excuſatur.*
37 *Bannitus ex ſola pecuniaria cauſa, recte non occiditur.*
38 *Pœnam eſſe delicto commenſurandam.*
39 *Pœna quælibet corporalis maior eſt quauis pecuniaria.*
40 *Statuti Papienſis 69. in criminalibus, de pœnis banni. ratio, cur fideiuſſor banniti occidi non poſsit, et de illius ſtatuti obſcuri interpretatione.*
41 *Bannitum ob delictum indignum mortis pœna, occidi non poſſe.*
42 *Statuti Papiæ 69. De pœnis banni alia declaratio.*
43 *Patrem bannitum impune filius non occidit.*
44 *L. ſi adulterium cū inceſtu. §. liberto. ff. de adulter. exponitur.*
45 *Filiumne ex eo à patria poteſtate non liberari, quòd pater bannitus ſit.*
46 *L. minime ff. de relig. & ſump. fune. declaratur.*
47 *Ciceronis locus in officijs.*
48 *Bannitum odio priuato occidens punitur.*
49 *Bannitum proditorie occidens punitur.*
50 *Proditionis odium maximum.*
51 *Statutum Papiæ 69. in criminalibus, ſub rubr. De pœnis banni. punit occidentem bannitum proditorie.*
52 *Statutum Veronæ lib. 3. cap. 61. ſub rub. Qui ruperit pacem bannito. declaratur.*
53 *Bannitus captus & ſub protectione curiæ poſitus, occidi à priuato impune non poteſt.*
54 *Bannitus, qui ad ſupplicium ducitur, à priuato impune occidi non poteſt.*
55 *Mulier prægnans bannita occidi impune non poteſt.*
56 *Bannitus toleratus occidi impune à priuato non poteſt.*
57 *Tolerantia ſuperioris quomodo excuſet.*
58 *Appellatione pendente ſuper banno, bannitus impune non occiditur.*
59 *Appellatio iudicatum ſuſpendit.*
60 *Bannitum habentem ſaluum conductum occidens, punitur.*

QVAESTIO NONAGESIMA.

QVANDO IVDEX ARBITRIVM in cauſis capitalibus habens, punire poſſit occidentem bannitum, fuſiſſime explanatum.

QVAERO nonageſimò, an hic iudex
1 punire eum poſſit, † qui bannitum concedente ſtatuto occidit? Et non poſſe docuit Bald. in l. pactum. C. de tranſac. quem eſt ſecutus Paris Puteus in tract. ſyndicatus in titu. de arbitrariis eorum. nu. 10. verſi. Officialis habens.
2 Eſt ratio, quia is bānitus iudicatus dicitur patriæ hoſtis, qui impunè occidi poteſt. l. 1. ff. de ſu.

car.l.minimè,de religio.& ſump. fun. & ſic in noſtris terminis reſpondit Ruinus conſi.15.nu. 10.lib.2. Quare, dum lex prohibet eum puniri, nullum erit huius iudicis arbitrium: quod verè non extenditur ad ea, quæ iure prohibentur, vt aliàs ſuprà diximus, & probat. l. ſi à milite. §. edictû ff.de mili.teſtam.quo loci egregiè Ang.
3 annotauit,† arbitrij plenitudinem nullá eſſe in his, quæ à iure prohibentur. Si ergo iure occiditur bannitus, pœnam illius homicida nô meretur,arg.l.Gracchus.C.ad l. Iul. de adulter.
4 Nec eſt dubium,quin huiuſmodi † ſtatutû tribuere valeat impunitatem occidenti bannitû, quoniam ita crebrius noſtri affirmarût,vt apud Bar.Bal.Iaſ.& Decium in l.vt vim,& Iaſ.l.omnes populi.nu.46.de iuſti.& iure.Marſil l.1.ff. ad l.Corn.de ſicar.& ſing.150.alios plures congeſſit Petrus Placa.lib.1.Epito.delict.c.36. nu. 1.quibus accedit Decius côſi.327.nu.3.ver. Sed tamen.& in cap quæ in Eccleſiarû nu.14.de côſti.in cap.dilecti,de excep.& in l.bona fides de reg.iur. Iaſ.conſ.133.nu.4.lib.1.& in l.ſi ex plagij.ff.de verb.obli.& in l.vbi pactum.nu.15. C. de tranſac.quo loci nu.16. eam opinionem Alber.in tract.ſtatuto.parte 4.q.17.& Io.Baptiſt. à Sácto Seuerino.l.omnes populi.nu.54. de iu
5 ſti.& iure,probantq; † dum ſcribunt,hunc homi
6 cidá nec iure diuino puniri. Nec † aduertatur glo.in c.inter hæc.34.q.2.dum ſcribit,occidentem bannitû ex ſtatuti diſpoſitione,mortali peccato ligari,quam glo.ſimpliciter ſecutus eſt Placa.d.c.36.nu.17.& Ripa.in l. ſi ex plagij. nu. 7. de verb. oblig. quoniam glo. illa intelligitur, quando is occidiſſet non bono zelo, ſed vindictæ cauſa,vt declarauit glo.illam Alex.d.l.ſi ex plagij.& infrà ſubiiciam.

Extenditur primò, vt locum etiam vendicet
7 eo in caſu cùm quis occidit eû, † qui iniuſtè & iniquè bannitus eſſet: nam iudex iſte non poterit arbitrari eum homicidam eſſe pœna afficiendum.Signo,conſi.102.nu.5.Bal.l.1.C,de pœn. Iaſ.in l.4.§.condemnatû.nu.34.de re iud. poſt Bar.& Alex.ibi,alios plures citauit Placa d.lib. 1.epito.delict.cap.36.nu.2. Vantius tract. nullitatum,tit.Quoties & intra quod tempus.num. 44.cuius receptiſſimæ ſententiæ ratio eſt, quia
8 † ſententia banni conſtituit occidétem in iuſto errore.l.pen.ff.de adult. Accedit pro ſentétia præſump.l.Herénius § Caia.de euict.l.2.C. de offi.ciuil.iud.& apud Alcia.de præſump.reg.3. præſump.alia conſiderat Bald.d.l.j. Nec obſt.
9 d. † l.4.§.condemnatû,de re iud.quo dicimus, eum non dici condemnatû,cùm condemnatio legitima non eſt: nam quò ad ſeipſum nô dicitur bannitus,ſed quò ad alios eſt,& quò ad executioné,donec alio vtatur remedio. Bal.l.1. C. de pœn.s.Iaſ.qui ſuprà. Verùm hanc ſententiam
10 veram intelligo,vt is bannitû † occidens puniatur pęna ordinaria , ſecus arbitrio iudicis. ita Bart in l.ſiue vxor, de dona. inter vir.& vxor. quê ita intelligo,aliàs malè ſentiret. ita etiá intelligo Feli.in c.quæ in eccleſiarû.nu.8. de conſtit.Alex.conſ.77.nu 5.6.lib.3 Pariſ.conſ.pen. nu.2.3.lib.4.& Marſi.conſi.10.nu. 10. Vantius trac.nullitatû titulo Quoties & intra quod tepus nu. 34.& Iulius Clarus lib.5 ſententiarû.§. homicidium.verſ.maior eſt dubitatio.dum ſcri
11 ptû relinquerunt,† bannû iniuſtum eſſe ipſo iure nullû,& ideo eum bannitû dici non poſſe.& intelligitur ratione pęnæ iudicis arbitrio imponendę,vt infrà lib.2.fuſius dicemus in caſu 375. Intelligo etiam niſi bannum eſſet euidéter nul-
12 lum:exemplûex † ſtatuto Ferrariæ lib.2.ſub rubr.de iis, qui non reperiuntur ſcripti in libris côdemnationû.quo expreſsè eſt cautum,bannitum cuius nomen,pronomen & cognomen nô eſt deſcriptum in banno,non poſſe aliqua moleſtia affici.ſic ergo ſi aliquis ita contra formam ſtatuti deſcriptum offendens, puniretur. atq; ita ſenſit Bal.in d.l.j.in fi.C.de pœnis.

Extenditur ſecundò,vt locû ſibi vendicet re
13 lata conclufio,etiam eo caſu,quo quis † occideret decoctorem (quem nos fallitum vocamus) nam & ſi ex cauſa pecuniaria tantùm bannitus is ſit,adhuc tamê banniri potuit,& iure occidi: ita Dec.in c.quæ in eccleſiarum.nu.14.de côſt. qui tamen nec iure,nec ratione hác ſuá probat opinioné.Ego quidê eam probo, quòd antiqua
14 12.tab.lege cautû fuerit,† decoctores eſſe graui pęna plectendos,nam carcere mácipabantur,ac côpedibus quindecim ponderis vinciebantur: author eſt Gellius lib.20.noct. attica.cap. 1.& meminit glo.l.1.in glo.vlt.C.qui bo.ced.poſſ.
15 quę inquit,hos † decoctores eſſe dandos dilacerandos creditoribus.hinc Theodoſius & Valentinia.Imperato.in l.quilibet.C.de decurio.
16 lib.10.hos † decoctores eſſe ictibus plûbatarû
17 ſubiiciendos conſtituerût. ſunt † plumbata flagelli genus, vt meminit Platina de vitis Pontifi cû in vita Cornelij primi. Accedit, iure noſtro grauiſſima infamiæ nota affici conſueuiſſe: ita Bal.côſ.400.Caſus.lib.5.quin omni beneficio
18 priuátur,† vt illo excuſsionis.glo.l.vlt.§.vlt.ff. de iis qui in fraud.cred.latè Iaſ.§.vlt. Inſti. de actio.Pariſ.côſ 94.nu.11.lib.1.qui nu.58. rectè
19 intelligit de † decoctoribus illis,qui nô fortuitò,ſed ſua culpa decoxerût. alia ſunt apud Ruinû conſ.90.nu.13.lib.4.Soc.iun.conſ.61.nu.14 lib.2.

lib.2. Benuc. Straccham tracta. de decocto. parte 3. & doctè apud Budæum in annota. Pandecta. ad l. ſi hominem. §. quoties. ff. depoſ.

Extéditur tertiò, vt procedat etiá eo caſu, cũ
20 † quis occidit bannitũ, qué bannitũ eſſe ignorabat; nam in eum homicidã, noſter hic Iudex pœnam aliquam arbitrari ac dicere nó poterit. illa eſt ratio, quia nec iure communi is occidés pœna dignus iudicatur. ita Bar. in l. inter omnes. §. rectè, num. 4. ff. de furtis. & in l. genero. num. 3. ff de iis qui nota. infam. Alex. conſ. 114. nu. 4. lib. 1. & aliqs plures huius ſententiæ retulit. Placa d. lib. 1. Epito. delict. cap. 36. nu. 7. cuius opinionis ratio eſt, quia ſua ignorantia non poteſt ad ſuum incommodum allegari, ex d. l. inter omnes. §. rectè, verſ. per contrarium quæ-
21 ritur. nam ibi attenditur rei † veritas & furtũ ex eo nó dicitur cómiſſum, quod volente domino conſtet rem eſſe ſubtractam. ad euitandum enim delictum, attenditur vel opinio, vel veritas, vt magis vtile eſt. ita is tex, ſemper ſolet in hanc ſententiam allegari, vt apud Crauc. conſ. 88. nu. 16. poſt Caſtré à ſe relatum, & rem latius explicando tradit Bar. d. l. genero. num. 3. Bal. conſ. 402. Coniungamus. lib. 1. Non me fugit
22 tamen aliter ſcripſiſſe † Feli. in cap. quæ in Eccleſiarum, nu. 10. verſ. 7. caſus. de conſt. & multos in eam ſuam ſententiam retulit. verùm malè ſentit Feli. nec authoritates doctorum, quas citauit, hoc probant, nam Bal. in l. ſi quis hæredem, in fine verſ extra quæritur: C. de inſti. & ſubſt. ex Bar. ſententia ſolùm inquit, hunc homicidam non cóſequi præmium occidenti bannitum, propoſitum; nec enim vult eum eſſe pęna plectédum ignorantia enim hæc quidé prodeſt ad evitandam pœnem, cùm ſufficiat re vera ita eſſe; ſed non prodeſt ad conſequendum pręmium, quia nemo meretur ignorans l. 2. de cód. & demo. & egregiè in his terminis ſcribit Antonius Corſet. in ſing. in verbo Statut. incipit ſi ſtatuto. & clarè in ſpecie hac Io. Crotus in l. omnes populi. nu. 129. de iuſt. & iu. & cũ hac opinione ſenſit & Iulius Clarus d. lib. 5. §. ſententiarũ §. homicidiũ, ver. fuit etiam aliquãdo.
23 Extenditur quartò, vt procedat etiá ſi is † bãnitur è banno cancellatus fuiſſet, ſed iniuſtè: nã & tunc eum interimens à noſtro hoc iudice puniri non poterit, quandoquidem delinquiſſe is non dicitur: ita Bal. in cap. 1. hic finitur lex Corradi, in vſib. feud. & conſ. 402. Coniungamus. lib. 1. Cæpolla in conſiliis crimina. conſ. 7. nu. 1. Marſilius ſing. 340. & in l. 1. nu. 71. ad l. Cornel. de ſica. & in prac. criminali §. Aggredior nu. 5. alios plures citauit Placa. d. lib. 1. Epitom. delicto cap. 46. nu. 8. huius opinionis ratio eſt, quia habetur pro nó cancellato, quare bannũ adhuc priſtinã vim retinet: iuxta l. ſi pręſes. C. quomo. & quando iud. & annotauit Baldus in l. ſcriniarios. C. de mil. teſta. verſ. ſic ſcias. dũ de matricu
24 la loquitur. ſic dicimus † cancellationé factam per nó habenté authoritaté nihil operari l. 1. ff. de his quæ in teſta. dele. l. noſtrã C. de teſta. l. 1. ff. ſi tab. teſt nullæ extab. l. ſi chirographũ ff. de proba l. inductus. C. de ſolu. l. poſtquàm, & l. Labeo ff de pactis. quæ ſic à Baldo citãtur. Nec dicatur, hunc homicidã debuiſſe illic cancellationi credere, quę publica iudicis authoritate nitebatur, quemadmodũ diximus ſuprà de bannito iniuſtè, vt rectè fuerit occiſus, poſteaquàm bannũ nitebatur authore iudicis, pro quo præſũmitur; vt ibi diximus. Quia reſpódeo, vt aliàs
25 dicebã, in his eſſe ſpectandam vel † veritaté, vel opinioné, ſecundũ quam homicida excuſatur, ex d. l. inter omnes. § rectè ff. de furtis. quod ad rem noſtram ſenſit Bal. d. conſ. 492. Erit prætereà animaduertendũ, tunc demũ præſumi bannum iniuſtè cancellatum, cùm de cauſa cancellationis nó conſtat: ità Bal. cap. cùm ſuper. de re iud. cum aliis per multis relatis à Marſil d. ſing. 304 & d. l. 1 nu. 72. ff ad l. Cornel. de ſica.

Extéditur quintò, vt procedat etiam eo caſu,
26 cùm quis † bannitum occidit, quem offendi poſſe ſtatutum concedit; vt in Bergomenſi ciuitate ſtatutum extat referéte Alberico, & Papiæ
27 non diſsimile eſt in † criminalibus 69. ſub rub. De pęnis banni de quo infrà. & in ciuitate Aretii, vt refert Iaſ in l. non ſolùm. §. morte. nu. 35.
28 verſ. tertiò adde. de operis noui nũtia. & in † ci-
29 uitate Veronæ lib 3 cap. 62. ſub Rub. de nó dando audiétiã bannitis. & Ferrariæ ex ſtatuto lib. 3 ſub rub. de occidente, vel occidi faciente bannitum. nam nec tunc is homicida pœna dignus eſt legali. Caſtren l. binas ędes. de ſeruit. vrba. prędio & alii plures, quos corruptè allegat Petrus Placa. d cap. 36 nu. 11 præſertim Albericus tracta. ſtatuto. parte prima q. 5. & q. 8. rectius fortè eo loci partè 4 q. 18 Fel. d. cap. quæ in eccleſiarum nu. 14 in fine de conſt poſt Bar. conſ. 188 Statuto Caſtri. nu. 1 lib. 1. idem docuit Iaſ. l. in ſuis. nu. 26. de lib. & poſthu. Marſil. l. vnica. nu. 51. C. de raptu virg & nouiſsimè Iulius Clarus lib. 5. ſenten. iuris. §. homicidium. verſ eſt tamen diligenter. qui ad hanc adſtruendam opinioné adducuntur multiplici fundaméto. ſed illa ſunt pręcipua: ſtatutum loquitur indiſtinctè quauis offenſa, ergo indiſtinctè intelligi debet
30 l. 1. §. quod autem. ff. de alea luſ. & alea. nam † appellatione offenſę capitalis & grauiſsima continetur

netur.l.quòd ſi iterum.ff.de adim.lega.Præte-
31 reà, contra † contumacem interpretatio ſumi
ſolet.& ideo ob illã, pęna augetur.l.relegati.l.
capitalium.§ in exulibus.l.aut damna.§. inter.
ff.de pœnis. verbum ergo offendi,quod dubiã
habere videtur interpretationem, interpretabi
tur contra bannitum,quem offendere fauor eſt
publicus,vt iam diximus. Ego quidẽ pręter cæ-
teros eam rationem aliquando conſiderabam,
quòd non eſt dare modum ac terminum ipſi of
fenſioni; nam,cùm negare nõ poſsimus,banni.
tum hunc vulnerari poſſe,quo fieri poterit mo
do, vt tuti ſimus,eum non eſſe moriturum;nec
32 enim in his † animus poteſt regulare factum.
cap.de homicidio.lib.6. non enim eſt in manu
hominis vulnerare,& non occidere. Accedit il
la ratio ſumpta à regula.l. oratio. ff. de ſponſa.
à ſenſu contrario.vbi permiſſum eſt vnum,dice
tur etiam omne illud permiſſum, per quod per
uenitur ad illud: cum ergo ex hac offenſionis
permiſsione cenſeãtur permiſſa vulnera,cenſe-
tur pariter permiſſa mors,cũ ex vulneribus ad
mortem deueniatur. quę ſolida ratio oſtendit,
non eſſe ſatis tutam illam diſtinctionem, quam
33 poſt Mart. Fanen. fecit † Alber.in d.tract.ſta-
tuto.parte 4.q.18.in fine.dum diſtinguunt in-
ter eum qui ex cauſa digna morte & cauſa leui
bannitus eſt: nam, cùm indiſtinctè permiſſa ſit,
etiam de morte idem eſt dicendum.minor du-
bitatio eſt in verbis ſtatuti Papienſis præcitati,
quoniam in eo vniuerſali ſermone ſic eſt ſanci-
tum: Statuimus quòd omne damnum, & iniu-
ria & maleficiũ deinceps datum vel factum &c.
nam dum dicitur omne maleficiũ, quod ad per
ſonam refertur, demonſtratur eſſe conceſſum
eum interimi.eſt enim magna vis vniuerſalis. l.
Iul.de leg.3.cum ſexcentis ſimilibus.
34 Extenditur ſextò vt procedat,etiam ſi † ban-
nitus è banno cancellatus eſſet, & tamen non
oſtendit cancellationis inſtrumentũ. Bar. Alex.
& Iaſ. in l. non ſolùm.§. morte, & ibi Rubeus
nu.64.de oper.no. nuntia. Marſilius d.l. 1. nu.
72.ff.ad l.Cornel.de ſicar.Soci. iun. conſi. 58.
nu.12.lib.1. Placa.d.cap.36. nu. 9. qui alios ci-
tar. Addo Iulium Clarum lib.6.ſenten.iuris.§.
homicidium.verſi.ſed quid ſi bannitus.qui in-
quit,poſſe occidi etiam ſi proteſtatur ſe habe-
re gratiam,quam non oſtendit. idem eſſe quan
do è banno is fuit liberatus, ſed de liberatione
non apparet in libro publico bannitorum: ita
egregiè Bald.conſ.140. Hæc quæſtio fuit. lib.
4.vbi ex Iac. Butr. & Iac. Belu. reſponſo mul-
tas rationes attulit. latè Marſi.ſing. 340. Cautè
agant. idem eſſet quando è banno fuiſſet ob fa-
ctam ſolutionem reuocatus, ſed non adhuc re-
uocatus, ita Bart. auth.caſſa. vbi Decius nu.18.
C.de ſacroſ.eccle.& in conſ.327.nu.6. Cępol-
35 la cõſi.6.col.4.Goza.cõſ.6.nu.5.ſic in eo † ban
nito, qui ſaluum conductum habuit, de quo is
homicida iuſtè ignorauit.Decius l. qui cũ alio.
nu.5.de reg.iur.Goza.conſ.61.nu.4.5 8. & pul
chrè Bal.conſi.9. Ad euidentiam.lib.3. duppli
catum conſi.401.lib. 1. & Caſtren. conſi. 200.
Licet iſta quæſtio ſit.lib.1.in antiquis. nam hũc
homicidam ſemper excuſat probabilis illa igno
rantia,dum illum in libro bannorum deſcriptũ
videt. nam pro tali bannitus habetur, cum in
eo ſtatu in libro reperiatur.l.1.C.de teſta.& il-
36 la ſimplex † figura, qua demonſtratur eum eſſe
talem, idem operatur quòd veritas ad excuſan
dũ ignorãtem.l.eius qui in prouincia.ff. ſi cer.
peta.l.cum quis.§.1.ff.de ſolu. immo ignorãtia
etiam iniuſta excuſat.l. igitur ff. de lib. cauſ. l.
vlt. de plag. cętera à Baldo doctè relata ſciens
prætereo. Iaſon tamen in d.l.nõ ſolùm.§.mor
te.nu.35.verſ.quartò adde illud. de oper. noui
nuntia.ſcribit, hunc homicidam eſſe culpabilẽ,
& ob id iudicis arbitrio puniri.quod verum eſ
ſe ſentit & Iulius Clarus lib. 5. ſententia. iuris.
§.homicidium.verſi.item quæro.

Declaratur primò,vt nõ procedat in eo, qui
37 † bannitum ex ſimplici cauſa pecuniaria occi-
dit,nam & ſi bannitus is ſit, non tamen ita ban-
nitus eſt vt occidi poſsit. ita Cæpolla conſ.5.in
criminalibus.Dec.cap.quæ in eccleſiarum, nu.
14.de conſtitu.Marſil.conſi.10.nu.7.8.quorum
38 opinio ea præcipua ratione iuuatur,quia † pœ
na eſt cum delicto commenſuranda. l. Pedius.
ff. de incend. rui. & naufrag. l. reſpiciendum.
ff.de pœnis.l.ſancimus.C.eo.& cap.afferamus.
39 24.q.1.ſed cui dubium, quin † corporalis quæ
libet leuis pęna ſit maior quacunq; pecunia-
ria.l.in ſeruorum ff.de pęnis.Bar l.1.in fi.ff.de
pęnis. Iaſ.repe.l.admonendi.nu.221.de iure iu-
rã.Dec.l.ſiquis id quod.nu.24.de iuriſd.om.iu.
Gramma.voto 17.nu.17.& voto 23.nu.22.maxi-
mè iniquum ergo eſſet, quòd pro pecuniaria
pœna,corporali afficeretur. his intelligere poſ
40 ſumus † rationem ſtatuti Papienſis 69. in cri-
minalibus,ſub rub. de pœna banniti,in illis ver
bis,quòd ſtatutum in pœna banniti non habeat
locum in illo, qui bannitus eſſet de maleficio,
vel fideiuſſoria,ob id quòd fideiuſſorem ſuum
non liberauit. quę verba ſic intelligo.vt princi
palis debitor ob fidem non ſeruatã ſiue fideiuſ
ſori,ſicque ex illo maleficio bannitus,vel cauſa
fideiuſſoria ſimplici,ſicque pecuniaria,non poſ
ſet quouis modo offendi, nec in ære ſcilicet,

nec in perſona, vt hęc verba ſtatuti præcedenti bus aduertentur, & limitatiuè veniat. eſt enim ratio ſtatuti, quia is ſola pœna pecuniaria tenetur. Accedit illud, quod fortius ſcriptum reliquit ex aliorum ſententia Alber. d. tract. ſtatuto.
41 parte 4. q. 18. in fine, † bannitum ob delictum, mortis pœna minimè dignum, tutè ac impunè occidi non poſſe. Nec huic declarationi obſtat illa ratio, quam conſiderabat Nellus in tracta. Bannitorũ relatus à Decio d. cap. quæ in eccleſiarũ. nu. 14. de conſt. quoniam rectè Decius eo loci eam diluit & diſſoluit. Ex quibus infertur
42 rectè cautum fuiſſe † Papienſi ſtatuto, 69. in criminalibus ſub rub. de pœna banniti de maleficio communis vt is bannitus offendi tunc ſolùm poſſit, quando eſt bannitus ob delictũ morte dignum. ſi verò ſit bannitus ex alia cauſa digna pœna ſanguinis citra mortem in bonis tantùm offendi poterit: vt oſtendunt illa verba, realiter tãtùm impunè poſſit offendi. immo eo ſtatuto eſt cautum, bannitum ob ſolam contumaciam in non parendo ius dicenti, offendi non poſſe nec in re nec in perſona. ita intelligo verba d. ſtatuti ibi, nec in eo, qui bannitus eſſet de maleficio ob id tantùm quòd præceptũ iudicis ſpreuiſſet, vel non ſeruaſſet. atque ita intelligi debent relata ſtatuta Ferrariæ & Veronæ.

Declaratur ſecundò, non habere locum quã
43 do † iſte homicida proprium parentem bannitum interficeret: nam tunc in eum noſter hic iudex arbitrari & indicere pœnã poterit, eo quia à filio bannitus pater interimi minimè poterit nec debuit. ſic affirmarunt Ang. in l. ſi adulteriũ cũ inceſtu. §. liberto. ff. de adult. Alb. tract. ſtatu. parte 4. q. 6. alios citat & ſequitur Dec. in c. quæ in eccleſiarũ. nu. 14. de conſtit. hanc quoq; probauit Cępolla d. conſi. 5. in crimi. Nellus tracta. bannitorũ in ſecunda parte ſecundi tempo. q. 54. Marſi. conſi. 116. nu. 18. ſing. 120. Gomeſ. §. rurſus num. 22. Inſti. de actio. Rolan. à Valle conſi. 45. nu. 62. 63 lib. 1. & Placa d. lib. 1. Epito. delict. c. 36. nu. 3. qui & alios retulit. quibus accedit Tiraq. tract. de pœnis legum. cauſa 20. nume. 7. vbi alios citat. & ab iis nõ diſſentio ex eo
44 tex. † l. ſi adulterium cũ inceſtu. §. liberto. quo loci reſpondit Iureconſ. non licere liberto proprium patronum in adulterio deprehenſum interimere, & ſi alios impunè poſſit. eam reddit rationẽ, quoniam cuius famæ multò magis vitæ parcendum eſt. quæ ſanè ratio multò fortius in patre militat. probat & text. §. 1. in fine in auth. de inceſt. nup. in ratione illa, nam licèt legũ cõtemptor & impius ſit, pater tamẽ eſt. & ſi ergo bannitus ſit pater, pater tamen illi eſt: nam hoc
45 hoc caſu † non liberatur filius à patria poteſtate, vt docent Bald. Ang. & Alex. in l. ſi cum dotem. §. patri. ff. ſolu. matr. & egregiè Ripa. l. ex facto. §. ex facto. num 19. ff. ad Treb. Pariſ. tamẽ conſi. 157. nu. 20. lib. 4. reſpondit econtrà filiũ bannitum liberari à patria poteſtate, quod verũ an ſit, nunc non diſputo.

Hinc videmus, filium teneri ea omnia pręſtare patri bannito, quæ præſtare iure filiationis tenetur, vt eſt eum alere. ſic probat. l. mutus. §. manente. ff. de iure dotium. & poſt Nellum & Ang. ſcribit Placa d. cap. 36. nu. 4. ſic tenetur eũ domi hoſpitari & receptare, nec ob receptationẽ pœnam meretur. ita à fortiori probat. l. vltima. ff. de recepta. & ex facto conſulti ſic reſpõderunt Soc. ſen. conſi. 157. col. 2. lib. 2. Soci iun. conſi. 54. nu. 10. lib. 3. Craue. conſi. 319. col. 1. & Rolan. à Valle conſi. 45. num. 66. 68. lib. 1. quare rectè eſt in Ducatu Mediolani ſancitum ex 35. decreto. antiq. hos receptatores impunes eſſe. immo fortius videmus, filium hęretici teneri patri alimenta præbere. c. 1. diſtin. 30. Soci. iun. d. conſil. num. 5. vt econtrà pater filium. gl. & Decius in c. paſtoralis. §. verùm. de offi. deleg. Placa d. cap. 36. nu. 5. Non me latet tamen alios pleroſque magnæ authoritatis viros in ea opinione fuiſſe, filium impunè ac tutè poſſe bannitum patrem interimere. inter multos ita docuit Bar. in d. §. liberto. idẽ in l. minimè. ff. de relig. & ſũpt. fune. quem alii ſecuti ſunt, quos retulit Dec. d. cap. quæ in Eccleſiarũ. nu. 14. de conſtitu. vbi Fel. nu. 6. illis addo Petraſanctã ſing. 2. Tu ſcis. Ruinũ conſi. 4. nu. 19. lib. 5. & alios recenſet Placa d. cap. 36. nu. 3. verùm (vt inquit Iulius Clarus, quem mox referam) impietatis plena eſt horum opinio, quę nec iure probatur. nam funda
46 mentum, quod eſt ex d. † l. minimè, leue eſt. nam Iurecõ. eo loci reſpõdet in eo, qui ob perduellionatus crimen patria exulare cogitur eſt enim tã graue crimen illud, vt neceſſe minimè, habeat filius patri parcere. ita d. l. minimè, intellexerũt Dec. d. c. quæ in eccleſiarũ. nu. 14. poſt Nellum, quem retulit. ita etiam Ang. conſi. 223. & Placa d. l. 1 Epitom. delicto. cap. 22. nu. 14. & d. c. 36. nu. 6. & Soc. iun. conſi. 54. num. 20. lib. 3. Iulius Clarus. d. lib. 5. ſentẽ. iuris. §. homicidiũ. verſi. ſed hic quæro. Gigas tract. de crimine læſę maieſt. parte vlt. q. 7. quorum ſenſum probat
47 his † M. Tull. in 3. de officiis. Quid ſi tyrãnidẽ occupare, ſi patriã prodere conabitur pater ſilebit ne filius? immo verò obſecrabit patrem ne id faciat: ſi nihil proficiet, accuſabit, minabitur etiam: ad extremũ, ſi ad perniciem patriæ res ſpectabit, patriæ ſalutẽ anteponet ſaluti patris.

Nec

Nec illud aduerſatur, quod ſcriptum eſt in l 3.
§.transfuga ff.ad l.Cornel.de ſica. & in l.amiſ
ſione.§.qui deficiũt.§.de capt. & poſtli.reuer.
exulem bannitumq́ue dici patriæ hoſtem. id ꝙ
annotarunt Marſil. conſi.57.nu.28.& cõſi.119.
col.2.& Rolan.à Valle conſ.45.nu.61.lib.1.Nã
vbi verum hoc eſſet, factè nõ verè patriæ hoſtis
diceretur bannitus. at nec verũ illud eſt quãdo
quidẽ de trãsfuga ad hoſtes iura illa loquũtur.
Declaratur tertiò nõ habere locum eo in ca
48 ſu,† cum is homicida non ob publicã vtilitatẽ,
ſed ob propriam priuatamq́; bannitũ interemiſ
ſet, vt quia odio eum proſequebatur, & grauẽ
cum eo inimicitiã gerebat. poterit enim in hũc
homicidã iudex noſter pœnam arbitrari & in-
dicere: nam verè is deliquit, ac ob id pœna di-
gnus eſt. ita Bar. in l. nulla.C. de delato.li.x. ita
Rom. in l.ſi quis in graui.§. vtrum. ff. ad S.C.
Syll. Feli. d.c. quæ in Eccleſiarũ.nu.12. Marſil.
conſi.9.nu.28.& conſi.10.nu.42. Io. Bapt. à Sã
cto Seuer. in l.omnes populi.nu.206.ff. de iuſt.
& iure poſt Bal. in l. decuriones. C. de iis qui
not. infa. Petraſancta ſing.14. no. Car. Pariſ.c.
dilecti.nu.25. de except. quos ſecutus fuit Pla-
ca.d.c.36.nu 21. illa eſt ratio præcipua, quia hic
homicida cũ bannitũ non interficit contẽpla-
tione Reipub. ac ad illius commodum, ſed pro
pria cauſa & beneficio, & in dub o præſumitur
occidiſſe ob liuorem & inimicitiam, non ad
Reipub. vtilitatem, vt probat c. omnes 6.q.1. &
docuit Rubeus. l. non ſolum.§. morte. nu 646.
de oper. no. nun. & vno verbo attigit Placa d.c.
36. nu.18. & hanc ipſam declarationem optimè
probat l. vlt. in fine. C. de malef. & matthe. ibi,
aut proprium fortaſſis inimicum ſub huiuſmo-
di vindictæ nomine.
49 Declaratur quartò non procedere in eo, qui
proditoriè † bãnitum interemit, in hunc enim
arbitrari & indicere pœnam poterit iudex iſte
quia deliquiſſe dicitur & iure communi, pœ-
na dignus creditur: ita Ang. ad Bar. in l. vlt. ex
illo tex. C. de dela. lib 10. Cępolla conſ.34.nu.
6. Marſilius rub ff ad l. Cornel. de ſica. nu.14.
& conſi.121,122. nu 16. & ſing.16. Placa d.c.36.
nu.18. in fine. Petraſ. d. ſing.14. & optimè pro-
bat is tex. l. vl. C. de dela lib.10. ſcio tamẽ alios
nonnullos contrarium ſenſiſſe, inter quos De-
cius in cap. quæ in eccleſiarum nu.14. in fi. de
conſt. & Boſſius tract. cauſarum criminalium,
titulo. banniti quid amittant. nu.2. qui ita ſer-
uari ſcribit. ſed à iam relata ſententia non eſt
recedendũ. quam cõmunem eſſe teſtatur Man-
tua conſi.200.nu.29.lib.2. & eam probat Iulius
Clarus lib.5. ſenten. iuris §. homicidium verſ.

ſed an licebit. qui hoc verum eſſe intelligit cũ
proditoriè id eſt, fide data non obſeruata banni
tus interficitur. ratio illa eſt, ob maximũ odium
50 † proditionis, quam lex ſummopere abhorret,
vt inimica legi diuinæ & naturali qua ratione
factum eſt, vt careant iſti omni beneficio à lege
aliquando homicidis conceſſo, & ſeueriſſimè
plectantur. qua de re latè apud Placam. d. lib. 1.
Epitom. delicto. cap. 21. hæc tamen declaratio
non procederet quando is bannitus ob crimen
læſæ maieſtatis exularat, vt probat. d. l. vlt. in fi.
C. de dila & in ſpecie Petraſan. d. ſing.14.
51 Ex quibus, ſumitur declaratio ad † ſtatutum Pa-
piæ 69. in criminalibus, iam relatum in illis ver-
bis, ſaluo quòd ſi damnum, iniuria, vel offenſa
facta fuerit illi bannito in perſona, vel rebus per
illum vel illos, qui in pace & tregua forent cum
ipſo, perinde maleficiũ puniatur, ac ſi in banno
maleficii offenſus nõ eſſet. ſic declaratur ſimile
52 ſtatutũ† ciuitatis Veronæ lib.3. cap.61. ſub rub.
Qui ruperit pacẽ bannito quomodo puniatur.
53 Declaratur, quinto non procederet† quando
is bannitus iam eſſet captus & ſub protectione
curiæ, nam ab alio quàm curia interfici nõ po-
teſt; quare eum occidens, nec tutè nec impunè
eum occidit. ita Bar. in l. laqueum. ff. de acquir.
rer. dom. in l. eiuſdem.§. transfugas. ff. ad l. Cor
nel. de ſicar. in l. lege Iulia. ff. ad l. Iul. de vi pri-
ua Baldus l. libertas. ff. de ſta. hom. Io. Anan.
& Feli. in cap. cum iuramẽto. de homicid. Mar-
ſilius l.1. nu. 3. ff. ad l. Cornel. de ſicar. idem in
pract. criminali.§. Aggredior. nu.24. & in ſing.
150. Placa d cap.36. num.20. Gramma. voto 10.
nu.38. Iulius Clarus lib.5. ſenten. iuris §. homi-
cidium. verſ. quæro etiam probat hanc declara-
tionem. l.1.§. vlti. C. de cuſtod. reo. & in l. car-
ceri. ff. eo & probat tex. ſing. in l. vlti. C. de ma-
lef. & mathe. quem ſingularem dixit Romanus
ſing.340. Baldus. Albericus in 4. patre ſtatuto.
q. 36. qui multis rationibus hanc confirmauit
ſententiam. ratio etiam eſt, quia opus non fuit
facto huius homicidæ: nam ceſſat ratio ſtatuti,
quæ fuit vt mali perderetur.
Hæc declaratio fortius procedit, quando is
54 bannitus† à curia detentus ad ſuppliciũ & mor-
tem duceretur; nam tunc ſine dubio à priuato
occidi non poteſt ac debet: ita cenſuit Bar. in
l. cuiuſque. nu.4. ff. ad l. Iul. maieſta. Baldus in
l. addictos. C. de Epiſc. aud. Marſilius d.§. Ag-
gredior. nu.40. & Placa d. cap.36. nu.19. immo
nec alio modo offendi. & hoc caſu declarantur
ſtatuta concedentia offenſionem in ære & per-
ſona banniti, vt ſtatutum illud Papiæ, cuius iam
antèſæpe meminimus.

Decla-

Declaratur ſextò non habere locum in eo,
55 qui † mulierem prægnantem bannitam interimeret. nam is pœna dignus eſt, cũ impunè eam interficere nõ potuerit: ita Io. de Anan. in cap. intelleximus nu. 7. de iis qui filios occide. Marſil. l. 2. nu. 13. ff. de quæſtio & in pract. crimi. §. nunc videndum. nu. 50 Placa d cap. 36. nu. 22. illa eſt ratio, ne fœtus innocens pereat, l. Imperator. de ſta. hom. & l. prægnantis. ff. de quæſt. & ſi enim mater peccauerit, morteque illa digna fuerit, nõ tamen filius, quem in vtero gerebat, nec debuit is ferre matris iniquitatem. l. ſiquis in ſuo. §. legis. C. de inoff. teſt. Hanc declarationem veram intelligunt relati interpretes, etiam ſi mulier hæc dum in carcere eſſet, reddita prægnans fuiſſet, ſicque partus eſſet adulterinus. eſt ratio, quia nullum eſt vitium, quod partui adſcribatur: immo idem dicendum videtur ſi prægnans ſit decem vel viginti dierum. Alexan. ad Bar. in d. l. prægnantis. Placa tamen d. num. 22. ambigit. qua de re fuſius libro ſequenti caſu. 354. dicemus.

Declaratur ſeptimò non vendicare ſibi locũ
56 in eo, qui † bannitum in ciuitate toleratum interimit. Ruinus conſi. 85. nu. 2. 9. in lib. 4. Marſilius cõſi. 9. nu. 25. 26. & conſi. 10. nu. 26. & ſing. 77. & ſing. 340. propè finem Craue. conſi. 168. nu. 4. Alex. con. 1. in fi. lib. 2.

57 Hęc autem † tolerantia talis eſſe debet, vt appareat, Principem approbaſſe illius banniti habitationem in ciuitate. quare ſimplex toleratio de facto non ſufficeret, ex doctrina Abbatis in cap. niſi eſſent. nu. 7. de pręben. latè Feli. in cap. 1. nu. 6. de tregua & pace. Gomeſ. in cap. 1. nu. 131. de conſt. in 6. & alia multa quando tolerantia ſuperioris excuſet, ſcribit Io. de ſylua tract. De beneficio, parte 3. q. 9. & 10. & hæc eſt notabilis declaratio ad relata ſtatuta Papię, Veronę, & Ferrarię.

Declaratur nonò vt non procedat, quando
58 ſuper queſtione † banni pendet appellatio, vt quia bannitus à ſententia, vt iniquè lata, appellauit, & bannũ reuocari petiit: ita Bar. in l. 3. §. ſi ſeruus. ff. de acquire. poſſeſ. poſt Dynũ idem eo loci ſentiunt Alex. & Iaſ alios citat. Placa d. cap. 36. in fine, quibus addo Soc. ſen. cõſi. 78. incipit. Licèt pendeat, col. penul. verſ. quartò & vltimò lib. 3. & Iulium Clarum lib. 5. ſenté. §. homicidium. verſ. ſucceſſiuè quęro. ſic quando is bannitus alio modo de banno iniuſto cõquereretur: ita Bart. & Iaſ d. §. ſi ſeruus. Iaſ. lib. 4. §. cõdemnatum. in fi. de re iud. cuius ſententię ratio & fundamentum eſt, quia pendente appellatione nouari aliquid nõ decet, vt integro illo titu.
59 ff. nil nouari pẽd. appel. Rurſus, quia † appellatio ſuſpendit iudicatum. l. pen. ff ad S. C. Turpil. & alibi ſępe. Cum ergo pro nõ iudicatur habeatur, ſequitur tunc occidi nõ poſſe, quemadmodum nõ poſſet ante bannum latum, ſic relata ſtatuta declarari poſſunt.

60 Declaratur vltimò † quando quis occideret bannitum habentem ſaluum conductum: nam is homicida nõ ſolum punitur vt homicida, ſed etiam, vt ſecuritatis violator. Dec. conſi. 327. n. 4 Gozad. conſi. 61. & Soc. iun. cõſi. 58. nu. 12. li. 1. qua de re latè dicemus infrá lib. 2, caſu. 273.

SVMMARIVM.

1 *Iudex arbitrium in criminalibus habens, an teſtes falſum coram ſe non deponentes punire poſſit.*
2 *Iudex ordinarius punit teſtes coram ſe deponentes falſum.*
3 *Delegatum non punire teſtes coram ſe deponentes falſum.*
4 *L. nullum. C. de teſtibus declaratur.*
5 *L. 1. C. de ſportul. explicata.*
6 *cap. ſuper his, de pœnis.*
7 *Iudicem maleficiorum incidenter de cauſis ciuilibus cognoſcere.*
8 *Iudex cauſæ principalis, quando de incidenti cognoſcat.*
9 *L. quoties. C. de iud. explicata.*
10 *L. 1. C. de ord. cognit. expoſita.*
11 *L. Diuus, la 2. ff. de falſis. declaratur.*
12 *§ ſi verò in auth. de teſtibus littera & declaratio.*
13 *Magiſtratum qui habere dicantur,*
14 *Præfectos vigilum, & annonæ, magiſtratum non habuiſſe.*
15 *Delegationem ſtrictè interpretari,*
16 *Regula ſtandum donec de fallentia oſtendatur,*
17 *Abbatis & ſequacium opinio & diſtinctio quædam reiecta.*
18 *Curt. iun. opinio, ſiue diſtinctio exploſa.*

QVAESTIO NONAGESIMAPRIMA.

EXPLICATA QVAESTIO AN iudex arbitrium in cauſis habens poſſit punire teſtes, qui coram falſum teſtimoniũ dixerunt.

1 QVAERO nonageſimoprimò, an † iudex hic noſter, cui datum eſt arbitriũ cognoſcendi & finiendi controuerſiam ciuilem, poſſit punire teſtes, qui falsũ coram ſe depoſuerunt? Ad hanc iuris quęſtioné vt abſoluã, duos caſus cõſtituo. Primus eſt,

2 eſt,cum iudex hic noſter tanquam† ordinarius arbitrium hoc habet: tunc enim teſtes hos punire poterit, hanc ſententiam probat, l. nullũ. vbi Doct.C.de teſtib.& in l.ſi lis.C.ad l. Cornel.de fal.Bar.in l.hoc iure.§.vlt.de aqua quoti.& æſti. Abb.c.1.colum.vlt.de crim.fal. Vantius tract.null.in tit.de nullitate ex defectu iuriſd.ord.nu.49.Didacus lib.pract.quæſt.c. 18. nu.8.& vere nõ eſt,qui ab hac opin. diſſentiat. quam quidem ſententiã omnes intelligũt, vt is iudex ordinarius punire tantùm poſſit hos teſtes pœna extraordinaria, nõ autem ordinaria.

Secundus eſt caſus,cùm hic iudex ſuum hoc
3 arbitrium in cauſa ciuili habet tamquam†delegatus, quo quidem in caſu nõ mediocris adeſt dubitatio.vna fuit opinio Bal.in c.præterea.in fin.de off.dele.quam plures, quos ibi recenſet Dec.nu.5. in fi.ſecuti ſunt. & cuius opinionis vere fuit gl.1.cle.1.de offi.deleg.& Bar.in l.nullum.3.no.C. de teſtib. hunc delegatum punire poſſe.idem docuit Cur.iun.in l.1.§.qui mandatam.nu.14 de offic.eius.Bologn.l.2. nu. 16. de iuriſd.om.iud. Verum,mea quidem ſententia, horum opinio iure aliquo non probatur, nam
4 tex.† d.l.nullum.C.de teſtib.non probat,quẽadmodum illi duabus reſponſionibus ſatisfacit Dec.in d.c. præterea.nu.5.de offi.deleg. Ego autẽ ſoleo intelligere.d.l.nullum.in ordinario iudice, cum in dubio potius ordinaria iuriſdictio quàm delegata præſumatur, quemadmodũ ſcribunt doct.in l.1.in princ. ff.de offi. eius. at iudex ordinarius,vti iam diximus,habet,quod in delegato non conceditur. Non quoq; hanc
5 opin.probat † l.2.C.de ſport.quã citauit Bald. in.d.c.præterea,in fi.quoniã procedit conſtitutio illa in delegato, qui punire poteſt illos executores,qui non exequendo,cauſæ exitum impediebãt.poteſt enim hoc facere delegatus,cui modica coercitio, ſine qua data iuriſdictio fruſtranea eſſet, conceditur. l.1.§. qui mandatam. & l.vlt.ff.de offic.eius.Non etiam probat hanc
6 opin.text.† c. ſuper his.de pœnis. cui quidem male ſatisfacit Dec.in d.c.præterea.dũ inquit, ibi ex Põtificis mandato factum fuiſſe,ergo vbi non extitiſſet mandatum, is eam poteſtatẽ non habuiſſet.male inquam interpretatur Dec.quia in illo canone non legitur de mandato noſtro, ſed de mandato veſtro. quamobrem ego intelligo ibi illos delegatos poteſtate illa caruiſſe. nã ibi dicitur,illam capturam infamiam non irrogare,ergo pœnam indicere non poterant, alioqui infamia irrogata fuiſſet. Non pariter pro hac opinio. vrget illa argumentatio, qua vſus eſt Dec.in d.c.præterea.nu.5. poſt Iaſ.d.l.1.§. qui mãdatam.de offi.eius.aiunt iſti, iudex, qui principaliter poteſtatem nõ habet, incidenter eam conſequitur.l.quoties.C.de iud.confirmatur ex egregia doctrina Bar.in l.interdũ.§. qui
7 furem nu.4.de furt.dum docuit,† iudicem maleficiorum poſſe cognoſcere de cauſa ciuili incidenter,cum tamen principaliter non poſſit. cum Bar.ſentiunt Alex.in l.diuus. ult. not. de re iud.Ruin.conſi.4.nu.2.conſi.87.nu.2.lib.4. & pulchre conſi.35.nu.1.lib.5.Chaſſa.conſ.40. nu.1.Vantius tract.nullitatum tit. de nullitate ex defe.iuriſd.ord.nu.47.Craue.conſi. 14. nu. 1. & Rimi. inter conſil. criminalia diuerſorum conſi.106.nu.8.idem ergo in caſu noſtro dicẽdum videtur.Huic argumentationi conatur ſatisfacere Dec.in d.c.præterea.ego autem ita ſo-
8 leo nodum diſſoluere; † tunc iudicem cauſæ principalis de incidenti cognoſcere, cum illa incidens eſt principali cõnexa, & ſine qua prin-
9 cipalis ipſa diffiniri nõ poteſt.ſic intelligo † d. l.quoties.C.de iud. nam is iudex, apud quem erat hæreditatis diſceptatio, cognoſcit ſuper oppoſita exceptione cauſæ ſtatus, quia ea non diffinita,cognoſci non poterat, cui hæreditas
10 adiudicanda foret.hoc probat † l.1.C.de ord. cog.quam declarat Goueanus lib.1. lect. uari. cap.33.ſimilis eſt tex.in l.ſi quis a l.beris.§.ſi vel parens.ff.de lib.agno. Secunda itaque fuit opinio Iaſo.d.l.1.§.qui mandatam.col. vlt. de off. eius.delegatum non poſſe hos teſtes punire. cu
11 ius quidem opinionem ego ſequor ex tex. † l. Diuus la.2.ff. de falſis. quæ a fortiori optime probat.ſi enim iudex ordinarius ratione maioris exceſſus delicti, nõ poteſt pœnam indicere, cum tamen facilius in eum hæc poteſtas tranſire debuerit,quia in habentibus ſymbolum facilior eſt tranſitus.l.in rem.§.item quæcumque. de rei uend. fortius inquam hic delegatus non debet poſſe, cum in hoc delegantis perſonã nõ repręſentet.& quamquã Dec. in d.c.pręterea. nu.6.& Iac.Niger in d.l.1.§.qui mandatã. nu. 11.plura adferant,ut locum hunc explicent, attamen,ſi recte eorum conſiderationes perpendantur, non tollunt difficultatem. ut enim eo in caſu is ordinarius poteſtate carens reſcribere debet Principi, ita & in caſu noſtro hic delegatus,cum omnimoda poteſtate careat. hanc
12 etiam ſententiã probat ſecundo loco tex. † §. ſi vero,in auth.de teſtib.ex Holoandri uerſione. eſt ibi conſtitutum,eos, qui magiſtratũ non habent,non poſſe ſubijcere teſtes quæſtioni. at delegatus magiſtratum habere non dicitur, ergo non poterit teſtes quæſtioni ſubijcere. delegatum non habere magiſtratum ex eo probatur,

batur, ꝙ is† magiſtratum habere dicitur, cui de
de certis negotiis dicendæ ſententiæ & iudicã
di atq; imperandi permiſſa eſt poteſtas. pote-
ſtas autem hęc ſolenni more maiorum tribui ſo
let. ita poſt Ariſt. lib. 4. Politico. c. 15. declarat
Coraſius. l. 2. §. eo tempore. nu. 1. de orig. iur. &
econtrà, eos non habere magiſtratum dicũtur,
qui extra ordinem ad ius dicendum conſtituũ-
tur, hoc probat. l. ſi aliquam. §. vlt. de offi. Pro-
conſ. Hinc† Præfecti vigilum, & annonæ, cum
extra ordinem ius dicerent, magiſtratum non
habebant. l. 2. §. & hæc omnia. de orig. iu. cum
itaque delegatus, prętertim hic noſter, extra or
dinem ius dicere ſoleat, verè magiſtratum habe
re non dicitur. quibus conſtat malè ſenſiſſe De
cium in d. c. prętereà. nu. 6. dum declarando d.
§. ſi vero, inquit, ibi agi de adhibenda quæſtio-
ne non ad pœnam, ſed ad veritatem eruendam.
quę ſanè imperita reſponſio fuit Iaſ. in l. 2. nu.
14. de iuriſd. omn. iud. quam & ibi Bologn. nu.
16. probauit. malè inquam ii ſentiũt, quia, ſi ibi
delegatus non poſſet ſubiicere quęſtioni ad e-
ruendam veritatem, fortius nec ad pœnam. nã
maior ſuadet ratio, vt poſſit ad eruendam veri-
tatem cum ei tributa cenſeatur illa coercitio, ſi
ne qua exerceri iuriſdictio non poteſt d. l. vlt.
de offi. eius exerceri autem iuriſdictio nõ poſ-
ſet, ſi veritas occultaretur. Non etiã placet ſen-
ſus Belloni lib. 4. ſupput. iuris. c. 13. dum conſi-
derat, text. illum loqui de eo, qui habet admini-
ſtrationem cum dignitate, vel ſine. nam ex Ho-
loandri verſione non legitur in eo text. admini
ſtrationem, ſed magiſtratum. Confirmatur ter-
15 tio loco hæc opinio: † delegationem ſtrictam
ſolum interpretationem admittunt. c. cum dile
cta. de reſcr. omnes in l. 1. de offi. eius. cum ergo
delęgato conceſſa ſolum ſit modica illa coerci
tio, ſine qua exerceri iuriſdictio non poteſt. d.
l. 1 §. qui mandatam. d. l. vlt. de offi. eius. dicen
dum non eſt tranſire etiam hanc poteſtatẽ, quæ
nihil operatur, adhoc vt litem finiat, cum ſolũ
16 ſit ad meram pœnam. huic ergo† regulę eſt in-
hærendum cum de fallentia nõ probetur Bart.
l. 1. nu. 2 ff. ſi quis in ius voc. nõ ier. Dec. l. 1. nu.
7. de regu. iur. Ruſus, nonne fruſtra fuiſſet du
bitatum apud Iureconſ. in d. l. 1. §. qui manda-
tam. & in d. l. vlt. de modica hac coercitione, ſi
iam hanc poteſtatem indicendi pœnam habe-
ret. eſt ergo vera hæc Iaſ. ſententia.
17 Tertia fuit opinio † Abb. & Ioan. de Anan.
in c. 1. de crim. falſi. Feli. in d. c. prętereà de off.
dele. & Iaſ. in d. l. 1. §. qui mandatam. col. pẽ. de
offic. eius, & hanc eſſe receptam freqnentiori
ſuffragio iuris vtriuſq; interpretum ſcribit Di-
dacus libro pract. quęſt. d. c. 18. n. 8. ver. quamo-
brem. ii diſtinguunt inter d. legatum Principis
& delegatum inferioris. vt priore caſu proce-
dat prima illa opinio affirmatiua, delegatũ hos
teſtes poſſe punire. poſteriore vero caſu proce-
dere opinionem negatiuã. Ego opinor opinio
nem hanc, hancq; conciliationem veram nõ eſ-
ſe. nam delegatum inferioris non poſſe hos te-
ſtes punire, concedo: ſed etiam dico, delegatũ
Principis hac poteſtate carere. Nec me mouet
ꝙ conſiderari ſolet, delegatum hunc loco prin
cipis eſſe, & ob id ordinario maiorem cenſeri.
cap. ſanè, de offi. daleg. ſi ergo ordinario data
eſt poteſtas hæc, fortius huic delegato. Reſpon
deo, delegatum Principis ipſius principis per-
ſonam referre ſolum in cauſa ſibi delegata, &
ratione illius eſſe ordinario maiorem, non autẽ
in cauſa ſibi non demandata, cum tunc priuati
loco ſit. Cum ergo coercitio hæc ei delegata
non ſit, dicere non poſſumus, eum Principẽ re-
ferre, & ob id pœnam illam indicere poſſe.
18 Quarta fuit opinio† Curt. iun. in d. l. 1. §. qui
mandatam nu. 14. de of. eius diſtinguit ille in-
ter pœnam ordinariam & extraordinariam, vt
ordinariam delegatus indicere non poſſit, ex-
traordinariam verò poſſit. cum eo ſenſerũt alii
relati à Didaco. d. c. 18. nu 8. verſi. quo fit. non
eſt vera hæc conciliatio, quoniam nec ipſe iu-
dex ordinarius, qui punire hos teſtes poteſt, in
dicit pœnam ordinariam, ſed extraordinariam.
d. l. nullum. C. de teſtibus. qua nulla certa pœna
indicitur, ſed extra ordinem puniendos relin-
quere videtur. quam ita omnes intelligunt. at-
que ita ſentio in iudice noſtro, cui arbitrium eſ
ſet delegatum in cauſa ciuili, cum ad cauſas cri
minales illud non ſe extendat. Hæc ſentẽtia for
tius procederet quando illi teſtes, qui falſum
depoſuerunt, eſſent clerici, & iudex eſſet laïcus
quia eos punire non poteſt, ſed debet eos remit
tere ad ſuum iudicem. quod latè explicant Van
tius & Didacus in locis iam citatis.

SVMMARIVM.

1 *Bannitum rebannire quando iudex arbitrium ha-*
bens poßit.
2 *Decuriones non poſſe ex arbitrio ſibi dato ſuper bo-*
no ſtatu ciuitatis bannitos reſtituere.
3 *Principem ſolum famæ reſtituere.*
4 *Priuilegia Principi reſeruata, non niſi ſpeciali con-*
ceßionem in alium tranſire.
5 *Bannitum in perfecte à iudice reſtitui non poſſe, ſed*
neceſſaria eſt Principis conſultatio.
6 *Bannitus ex cauſa etiã ciuili à ſolo Principe reſti-*
tui

tui poteſt.

7 *Iudex rebannire poteſt bannitum, ſi ei à Principe conceſſum eſt.*

8 *Bannitus poteſt ex magna cauſa à iudice reſtitui.*

9 *Pœnam ob egregiè geſta temperari.*

10 *Bannito facultatem veniendi ad ciuitatem concedere poteſt iudex.*

QVAESTIO NONAGESIMASECVNDA.

BANNITVM RESTITVERE quando iudex poſſit, qui arbitrium in cauſis capitalibus obtinet, explicatur.

QVAERO nonageſimoſecũdò, an poſ-
1 ſit hic iudex † bannitum rebannire,
atque ita condemnationem & bannũ
remmittere? Et non poſſe affirmauit
Paris Puteus.d.tract. ſyndicatus in tit. de pote
ſtate iudicis.nu.4. ver. nec poſſunt. ea ratione
vſus eſt, quia hæc committi non ſolent. arg. l.1.
§.de qua.ff. de poſtula. cum verba generalis cõ-
miſſionis non trahantur ad cauſas iam deciſas.
in authen. vt cum de appel. cogn. in princ. qua
re Bar. l. ambitioſa. nu.8 verſi. ſciendum eſt. ff.
2 de decr. ab ord. fac. docuit, † decuriones ciuita
tum habentes arbitrium ſuper ſtatu ciuitatis,
non poſſe bannitum in ciuitatem reſtituere. illa
ratione, quia ſuperiori hoc reſeruatũ eſt. quod
egregiè probat. l.1. §. vlt. ff. de quęſt. qui fortius
negat, Prætorem, qui iam ex cauſa pecuniaria
reum exulare iuſſit, poſſe eum reuocare. ſic in l.
vlt. ff. de offi. procur. Cęſaris, iuxta intellectum
Ioannis gloſſatoris, & Clarius probat. l. relega-
ti, in fi. & egregiè in l. diui fratres. in princ. ff.
de pœnis. & hanc ſententiam probauit Anto.
Boidius in repet. l.2. nu.25. C. noua vectig. inſt.
non poſſe. alıis confirmat Sali. in l. cum indul-
gentiæ. col. pen. verſi. ego diſtinguo. C. de ſent.
3 paſſ. nam hæc ad † Principem ſolum ſpectant,
quemadmodum videmus illum ſolum famæ re-
ſtituere ac etiam in integrum. quod Clarius af-
firmarunt Bar. l. infamẽ. nu.17. ff. de publ. iud.
Rubeus conſi. 50. nu.1.2. ex d. §. de qua. quod
4 ſanè † Principis priuilegium in hunc iudicem
noſtrum ex generali hac conceſſione tranſit. eſ
ſet enim neceſſaria ſpecialis conceſſio: ita ſen-
ſit Bart. qui ſuprà, & iam latius differemus.
5 Extenditur primò procedere, etiam † ſi ban-
num omnem perfectionem nõ recepiſſet, & de
illius banniti adhuc carcerati innocentia cõſta
ret: nam adhuc reſtitui non poterit, ſed opus
erit Principem conſulere, ita probat d. l.1. §. vl-
tim.
& ibi not. Marſi. nu.46. de quæſt. poſt Bart. &
alios, & reſpondit Ruinus conſi.21. nu.2. lib.4.
cuius rei ratio eſt, quia quò ad ipſum ius di-
centem, qui ſuo eſt functus officio is bannitus
cenſetur.
6 Extenditur ſecundò vt procedat, etiam in †
alia quauis condemnatione & banno, etiam ex
cauſa ciuili. ita intelligo Bar. d. l. ambitioſa. nu.
8. ver. item non poſſunt. & Bart. eſt ſecutus A-
ret. conſi.89. nam & hoc caſu militant relatę ra
tiones, quia iam cauſa eſt deciſa, & munere ſuo
functus eſt.
Declaratur primò, vt non habeat locũ quan-
7 do † arbitrium & poteſtas rebanniendi ſicque
reſtituendi bannitum, in ſpecie eſſet à ſuperio-
re conceſſa: nam tunc poterit reſtituere: ita
Barto. d. l. ambitioſa. nu.8. verſi. ſciendũ eſt er-
go. ibi, niſi hoc ſibi expreſsè permiſerit popu-
lus. eum eſt ſecutus Soc. ſen. conſ.83. nu.3. lib.
4. & ſi enim hæc quæ principi reſeruata ſunt,
in generali poteſtatis conceſſione non veniat,
veniunt tamen in ſpeciali, vt probant omnes in
l.1. in prin. ff. de offic. eius. immo ſermone mul
tum generali transferri etiam Principi reſerua-
ta, reſpondit Socin. iun. conſi.80. nu.40. lib.3.
& alia retuli in reſponſo pro Republ. Genuen-
ſium reddito, articulo primo nu.70.
Declaratur ſecundò, vt non habeat locum ex
8 † magna cauſa ac legitima, vt quia is bannitus
multos alios bannitos detexerit, ac cauſam pre
henſionis eorum præſtiterit. ita Barto. d. l. am-
bitioſa. nume.8. verſi. ſciendum eſt. ibi ex cau-
ſa. tamen. in hancque ſententiam deſcendit ex
l. non omnes. §. vlt. ff. de re mil. qui ſingularis
eſt, vt annotauit Roman. ſing.537. Nullus. & ex
9 ſingulari illo textu colligunt omnes, † iudi-
cem pœnam poſſe vel minuere vel remittere de
linquenti, cuius facto merita egregia & bene-
ficia in Rempub. collata fuere: vt multa do-
ctè & egregiè congeſſit Tiraquel. in l. ſi vn-
quam, in verbo donatione largitus. nume.54.
C. de reuoc. don. & in tract. de pœnis legum.
cauſa 49. cuius dicta ferè omnia & paucis im-
mutatis tacito authorem, parum verecundè ſi-
bi vendicauit Petrus Placa lib.1. Epitom. deli-
cto. cap.33. nu.2.3.
Declaratur tertiò, vt locum ſibi non vẽdicet
10 relata concluſio, quò ad † licentiam conceden-
dam veniendi ad ciuitatem, iuſtam ob cauſam:
ita Bart. d. l. ambitioſa. nu.8. ver. Sciendum eſt.
ibi, ad ciuitatem tamen. nu.12. ff. de publ. iud.
Afflict. deci 4. num.2. vt cum bannito ſaluum
conductum concedit. qua de re ſuprà q.59. la-
tè differui.

SVMMA-

SVMMARIVM.

1 *Publicationem bonorum indicere non poteſt iudex, qui arbitrium in cauſis capitalibus habet.*
2 *Publicare bona pōt iudex ex principis permiſſione.*
3 *Confiſcationem bonorum duplicem eſſe.*
4 *Principis inferior damnare in metallum poteſt.*
5 *Confiſcare bona poteſt ſummus magiſtratus cum arbitrium in cauſis capitalibus habet.*

QVAESTIO NONAGESIMATERTIA.

BONORVM PVBLICATIONEM quando valeat indicere iudex, qui in cauſis capitalibus finiendis arbitrium habet.

QVAERO nonageſimotertiò, an hic
1 iudex poſſit † pœnam publicationis
omnium bonorum indicere? Et non
poſſe affirmarunt Bald. in l. 1. C. ne ſine iuſſu princ. & Clarius in c. 1. col. 5. de pace tē. in vſib. feud. Paris Put. in tract. ſyndi. in tit. de arbitrariis eorum. nu. 13. Io. Anan. in c. ſuper his, col. 7. verſi. Item adde. de accuſ. Alex. conſi. 116. nu. 12. lib. 2. Dec. in c. 1. in fi. de offi. de lega. & in conſi. 252. in fi. Marſi. in l. quæſtionis modum, nu. 69. de quæſtio.
2 Declaratur primò non procedere quando †
expreſſe à ſuperiore eſſet indicta. ſic Felin. d. c. 1. nu. 17. ver. Sexta declaratio. de offi. dele. poſt Sali. in l. 1. C. ne ſine iuſſu. Nam, cum indicta ſit illi confiſcationis pœna vel à ſuperiore vel à lege, non eſt quod vlterius quæratur; exequenda enim illa eſt. quare Sali. d. l. 1. C. ne ſine iuſ-
3 ſu. poſt Azo. in ſumma, docuit, duplicem eſſe †
confiſcationis pœnam, vnam quæ à lege eſt ob cauſam aliquam expreſſe vel tacite indicta, & hanc imponere poteſt, qui eſt à Principe infe-
4 rior, etiam † Principe inconſulto, cū videamus
inferiores poſſe damnare in metalum, vt in Præſide ex tex. in l. illicitas. §. qui vniuerſas. ff. de offi. Præſidis, fortius ergo publicare bona. Altera eſt confiſcatio ſeu publicatio, quæ nec tacitè, nec expreſſe à lege indicitur: & hanc ſolus ſuperior imponit. hanc Azonis ſententiam probauit Alb. Roſ. tract. ſtatu. 3. parte. q. 18. verſi. eſt etiam aduertendum. Bocr. q. 264. nu. 2. qui citat Iaſ. l. imperiū. nu. 24. ff. de iuriſd. om. iu. & Purpur. l. 1. nu. 646. de officio eius. alia tradit Calca. conſi. 52. nu. 4. & conſi. 68. col. 3.
5 Declaratur ſecundo, non procedere, † quan
do ſupremo magiſtratui datum eſſet hoc arbitrium à Principe: tunc poterit pœnam publicationis bonorum indicere, vt pœnā mortis. Bal. d. l. 1. C. ne ſine iuſſu princ. Marſi. ſing. 397. Rolan. conſi. 99. nu. 28. lib. 1.

SVMMARIVM.

1 *Pœna electio cuius ſit, an iudicis, vel criminoſi.*
2 *Iudicem pœnam eligere, cum ad eum legis verba ſunt directa.*
3 *Pœnam eligere non poteſt amplius iudex elapſo eligendi tempore.*
4 *Delinquens pœnam eligit, cum ad eum legis verba ſunt directa.*
5 *Delinquens pœnam eligit, etiam ſi paſſiue verba legis electionem tribuentis dirigantur.*
6 *Cap. ſicut, de iudæis, declaratur.*
7 *Delinquens pœnam mortis eligere non poteſt.*
8 *Delinquens pœnam non eligit, ſi ordo ſcriptura oſtendit, primam eſſe indicendam.*
9 *Iudex pœnam eligit, cum electionis verba ſunt impersonaliter prolata.*

QVAESTIO NONAGESIMAQVARTA.

EX DVABVS POENIS A LEGE pro crimine impoſitis, cuius ſit electio iudicis, vel delinquentis? traditur.

QVAERO nonageſimoquartò, an pœ
1 næ, † ex duabus, electio ad iudicem,
vel ad reum ſpectet? hanc quæſtionem proponunt omnes in cap. inter cęteras, de reſcr. quam, vt ego abſoluā, aliquot caſus conſidero.
2 Primus eſt. quando † verba legis directa ſunt
in perſonam ipſius iudicis, vt putà inquit lex; iudex pœnam relegationis, vel centum coronatorum imponat. tunc arbitrio ſuo iudex pœnam vnam ex his duabus imponere poteſt: ſua enim tunc eſt electio. ita poſt Abb. & Feli. tradit Dec. in d. c. inter cæteras nume 9. de reſcr. & ibi Ripa nu. 59. & Iulius clarus lib. 5. ſent. §. fi. q. 85. verſi. ſolet etiā. ex gl. in c. fraternitatis. 34. diſt. Verum inquit Dec. iam relatus parum hoc referre, cum & ipſe iudex leuiorem pœnā eligere debeat, ex glo. in c. de cauſis. de offi. de leg. falſum tamen hoc eſt parum referre, quādo quidem iudex omnino, nō cogitur hoc facere. Ruſus inquit Ripa d. c. inter cæteras. nu. 59. in fi. iudex ex qualitate & grauitate circumſtantię in delicto maiorem pœnam poſſe indicere & debere

bere,vt apud eum: nec diſſentit Dec. in d.l.ſi fu
gitiui, in fi. C. de ſer. fug. vt infrà attingam.

3 Declaratur, vt locum non habeat,† quando
elapſus eſſet iudici terminus eligendi. nã tunc
eam indicere debet, quam lex firmat, vt puta di
cit lex: iudex pœnam centum aureorum, vel re
legationis intra menſem indicat: quo elapſo, ſi
non elegerit, is reus relegetur. elapſo menſe, e-
lectione non facta, relegandus omnino reus e-
rit. ita Ang. d.l. quicunque, in fi. C. de ſer. fug.
qui ita Bar. conſuluiſſe ſcribit, latè Dec. d.c. in-
ter cęteras. nu. 11. & Ripa nu. 62. de reſcrip. qui
plures retulit. & ſubdit hoc procedere, niſi pla
ceat fiſco aliam pœnam acceptare. nã fiſcus hoc
poteſt, vt inquit Dec. ſe ex his alias conſuluiſſe
in ſimili, ꝙ inſolutum datio facta de quibuſdã
bonis poſt certum terminum, non habere locũ
creditore nolente, vt patet in eius conſi. 12. Ve
rum eſt animaduertendum contra Dec. d. cõſi.
12. conſuluiſſe Soci. iũ. conſi. 41. lib. 3. Alcia. re-
ſpon. 109. & Syluan. conſi. 102.

4 Secundus eſt caſus quando verba† legis ſunt
directa in perſonam delinquentis, puta ſoluat
centum, vel recedat à ciuitate, tunc electio eſt
delinquentis, qui, quam velit eligere poteſt. ita
poſt glo. & Bart. in l. quicunque. C. de ſer. fug.
tradit Feli. in d. cap. inter cęteras. nu. 7. & Dec.
nu. 10. & ibi Ripa nu. 65. & Iulius Clarus loco
iam citato. ex tex. d.l. quicunque.

5 Extenditur vt locum etiam habeat† quando
paſſiuè ad reum verba referuntur: puta, ſi dica
tur, patiatur hanc vel illam pœnam. ita Dec. in
l. ſi fugitiui. nu. 96. C. de ſer. fug. & in d.c. inter
cęteras. nu. 10. ver. limitatur tamen. ea ratione,
quia ſemper reus ille eſt, qui pœnã patitur, ſem
perque illam ſuſtinet, & ob id non hic cadit di-
ſtinctio, quam facit Abb. ibi ex c. ſicut, de iu-
dęis, in fi. Nec ad rem confert, quod reſpondit
Ripa in d.c. inter cęteras. nu. 65. Abb. conſide-
raſſe loquendi modum, non autem effectũ. nam
nihil eſt, cum effectus verbis ſit anteponendus.

6 Nec aduerſatur tex. d. † c. ſicut, quia pręter cõ
ſiderationes à Decio relatas, reſpondeo, ibi ita
eſſe ſcriptum, honoris & officii ſui periculum
patiatur, aut excommunicationis ſententia ple
ctatur, licet ergo verbum patiatur, ad perſonã
rei videatur referri, attamen melius declaratur
ex verbo plectatur, quod ſequitur. quod ſanè
verbum iudicis perſonam reſpicit, nec enim re
us ſe ipſum plectere poſſe dicitur, ſed à iudice.
dum ergo dicitur plectatur, ideſt à iudice, ſic
puniatur à iudice: nõ ergo tex. ille quicquam
probat.

7 Declaratur primò, vt non procedat† quãdo
in vna parte alternatiue eſſet mors, quia illam
non poſſet reus eligere: ita Marian. in d. cap.
ſicut de iudęis. verùm hac de re infrà quęſt. ſeq.
dicemus.

Declaratur ſecundo, non procedere quãdo
8 ordo † ipſe ſcripturæ veriſimiliter oſtenderet
mentem legiſlatoris, vt velit pœnam primò lo-
co relatam eſſe indicendam, quamquam alter-
natiuè loquatur, ità Dec. d.c. inter cęteras, nu.
10. in fi. poſt Imolam, quem retulit.

9 Tertius eſt caſus quando† verba ſunt imper
ſonaliter prolata, atq; ita ſumus in dubio, tunc
electio ad iudicem pertinet, ita Abb. d.c. inter
cęteras, col. vlt. verſi. aut verba ſunt imperſona
liter, & ibi Ripa nu. 61. ex tex. in d.c. ſicut de iu
dęis, & Iulius Clarus d. lib. 5. ſenten. iuris. §. fi.
q. 85. verſi. ſolet etiam. vbi egregiè declarat vnà
cũ Cæpolla in l. ſi fugitiui nu. 51. C. de ſer. fug.
non procedere, quando pœna pecuniaria eſſet
alternatiuè impoſita, tunc electio eſſet conde-
mnati. atque ita teſtatur Clarus in ampliſſimo
Mediolanenſi Senatu obſeruari.

S V M M A R I V M.

1 *Arbitrium quod ſit ſuper illis verbis, pœnam indicat iudex centum coronatorum. & plus & minus.*
2 *Pœna vnius ſpeciei in alteram tranſire non debet.*
3 *Statutum indicens pœnam pedis vel aliam, quomodo illa verba, aliam intelligantur.*
4 *Statutum Veronæ lib. 3. c. 27. declaratur.*
5 *Statutum Brixiæ in criminalibus, cap. 207.*

QVAESTIO NONAGESIMAQVINTA.

DE HORVM VERBORVM, plus & minus, effectu & ſignificatione.

QVAERO nonageſimoquinto datum
1 eſt huic iudici noſtro arbitrium ex
ſtatuti diſpoſitione, his verbis. Quòd
poſſit iudex indicere pœnam furi cẽ
tum aureorum & plus & minus ſuo arbitrio.
quale erit arbitrium hoc? Angelus in l. ſi fugi-
tiui, in gl. vlt. c. de ſer. fugit. inquit, eſſe debere
ſimilem pœnam in ſpecie, hoc eſt, quòd illud
plus, intelligatur de pœna pecuniaria, non au-
2 tem de corporali, quoniam non debet poſſe †
tranſire de vna ſpecie ad alteram, alioqui non
eſſet plus, ſed diuerſum, nam differunt natura,
nomine & ſubſtantia. l. Scapham. ff. de euictio.
l. pen. ff. de auro & argen. lega. idem ſenſit Bal-
dus in l. conuenticulam, colum. 3. verſi. item eſt
argu-

argumētum à natura relatiuorum. C. de epiſc.
3 & cler. dum ſcriptum reliquit, quòd ſi † ſtatutū
pœnam pedis vel aliam ſimilem indicat, eſſe in-
telligendū de alia pœna corporali, quoniā alias
non conueniret ipſi pęnæ principali. Soc. in l.
1. nu. 4. ff. de reb. dub. idem cenſuit Cæpolla in
d. l. ſi fugitiui. num. 40. 41. C. de ſer. fug. qui ita
cenſuit eſſe interpretanda plura ſtatuta Vero-
næ, quæ pęnam his verbis ſtatuerunt, punia-
4 tur pęna centum & plus & minus, vt extat † ſta-
tum illius ciuitatis lib 3. cap. 27. ſub rubr. Qui
Deum, vel Beatam Virginem, vel Sanctos bla-
ſphemauerit. & cap. 30. Qui ferūt arma. & cap.
31. cætera prætereo. quæ autem quantitas ex il
lis verbis & plus & minus, debeat declarari,
adhuc in iudicis arbitrio verſatur. id, quod in
frà lib. 2. ſuo loco dicemus. ſcio quód aliqui-
bus in locis ſtatutis ipſorum locorum eſſe de-
claratum quantum eſſe debeat illud plus & mi-
nus, quemadmodum Brixiæ extat ſtatutum in-
5 ter criminalia † cap. 207. ſub rub. Quod D. Po
teſtas Brixiæ teneatur imponere pęnas in ſtatu
to ordinatas. quo quidem ſtatuto eſt diffinitū,
quod pęna ex illis verbis plus & minus, deſigna
ta, non poſsit excedere ſummam dimidiæ prin-
cipalis pęnæ.

SVMMARIVM.

1 *Principem non poſſe pœnam parti applicandam re-mittere.*
2 *Principem remittentem pœnam parti applicandam peccare, & ad ad reſtitutionem teneri.*
3 *Læſus omni iure recompenſandus eſt.*
4 *Ariſtotelis locus.*
5 *Principem poſſe pœnam ſuo fiſco applicandam re-mittere.*
6 *Magiſtratus maiores poſſe pœnam fiſco applican-dam remittere.*
7 *Pœne remiſſionem, non niſi ex cauſa fieri.*
8 *Ezechielis cap. 18. declaratur.*
9 *Arbitrium liberum in pœnalibus habens, pœnam fi-ſco applicandam remittere poſſe.*
10 *Præſides, Pretores & his ſimiles abſolutè pœnam fi-ſco applicandam remittere non poſſe.*
11 *Iudices pœna, quæ ſit, cùm pœnam minorem, quam indicat, lex imponit.*
12 *Caroli I. Regis egregium factum.*
13 *Auguſtini locus.*
14 *Pœnam minuere poteſt maior magiſtratus ex iuſta cauſa.*
15 *Iudex lege clementior eſſe non debet.*
16 *Iudicem ex cauſa poſſe pœnam ſtatutariā minuere.*
17 *Iudicem cauſam exprimere debere cur pœnam mi-nuat, vel mutet.*
18 *Iudices inferiores nullo modo pœnas legales minuere vel mutare poſſe.*
19 *Iudices inferiores qui.*
20 *Delegatū Pricipis pœnā minuere poſſe, vel mutare.*
21 *Delegatū inferioris pœnā non minuere, vel mutare.*

QVAESTIO NONAGESIMASEXTA.

POENAM REMITTERE, MVTA-re, vel minuere an iudex poſsit, plenè examinatum.

QVAERO nonageſimoſextò, an iu-
dex, qui in cauſis capitalibus terminā
dis arbitrium habet, poſsit remittere,
vel cōmutare pęnam reo criminoſo
indicendam? quò propoſita hæc iuris quæſtio
egregia certè & in iudicijs frequens, dilucidius
quàm hactenus fortè factum ſit, explicetur, ca-
ſus aliquot diſtinguendi ſunt.
Primus itaque eſt caſus cùm agitur de ea pęna,
remittenda, que ob damnū alicui datū ipſi dam
num paſſo deferenda applicandāque eſt vt putà
ſi quis ob illatum vulnus puniēdus eſt pęna du
centū pro dimidia fiſco, & pro altera dimidia
læſo deferenda, pars illa læſo applicanda à iudi
ce quouis arbitriū habente remitti nō poteſt. il
1 la eſt ratio, quoniam nec ſupremus ipſe † Prin-
ceps hoc poteſt. ita glo. in l. venia. & ibi omnes
præſertim Decius nu. 9. C. de in ius voc. & hoc
idem affirmaſſe Iſerniā, Paridem Puteum, Bal-
dum & alios recēſet Grāma. conſi. 34. nu. 1. & 2.
& idem voto vlt. col. vlt. quibus addo Barba.
conſ. 11. col. pen. lib. 4. Decium conſi. 520. nu. 2.
Ruinum conſ. 167. no. 20. lib. 1. conſi. 13. num. 2.
cōſ. 60. nu. 7. & conſ. 153. nu. 2. lib. 5. Gomeſ. §.
pęnales. nu 29. inſt de actio. Pariſ. cōſi. 1. nu. 42.
2 lib. 4. immo ſcribit Grām. d. cōſ. 34. nu. 2. † Prin
cipē hanc pęnam parti læſę applicandam remit
tentem peccare mortaliter. id quod ſentit & in
ter ſacrę Theologiæ profeſſores vir maximi no
minis Domi. Soto lib. 4. de iuſt. & iu. q. 5. art. 4.
qui clarè affirmat, Principē teneri ad reſtitutio
nē ipſi lęſo. Accidit, quòd boni Principis nō eſt
3 lęſum nō recōpenſare, cùm † ius diuinum, natu
rale, gentiū & ciuile lę ſum recōpenſandum eſſe
4 ſuadeat. Hinc ſcriptum reliquit † Ariſto. lib. 5.
Ethicorū c. 5. quòd quando homines vident nō
ſibi per iuſticiā cōpenſari iniurias, in ſeruitute
ſe viuere arbitrantur. ſi ergó Principi hoc non
licet, minus alteri iudici, cui vel à lege, vel à
Principe ipſo tributum eſt arbitrium.
5 Secundus eſt caſus, cùm † agitur de pœna fiſ-

eo applicanda, hanc remittere poteſt Princeps;
quod ex iam relatis ſatis colligit: & clarè ſen-
tiût Iaſ. in l.1 nu.8.C. de precib. Imper. offeré.
Deci. cap. de cauſis. nu. 18. de off. deleg. dû hoc
6 procedere etiam in habente † maiorê magiſtra-
tum affirmant. & intelligit etiam Iaſon maiores
magiſtratus eſſe, veluti Præſides & Prætores,
qui habent merum & mixtum imperium. ſed
de his ſtatim. in Principe ita que hoc idem iure
diuino probatur. nam & eo iure inſpecto, eſt
in arbitrio Principis pœnam remittere, vel cô-
mutare. ita is vir eruditiſſ. Dominicus Soto.
art. 4. verſi. poſterior concluſio. qui affirmat;
7 † pœnę remiſsionem non niſi ex cauſa à Prin-
cipe faciendam eſſe. vt putà, ſi is qui deliquit ca
ſu & fortuitò, ac ex humana quadam fragilita-
te deliquiſſet: nô autem ſi is vir ſceleſtus & ne-
pharius eſſet, & talis qui ex profeſſo delinquere
conſueuit: nam huic pœnam remittere impium
eſſet; quoniam eo modo maleficis fauere Prin-
ceps videretur; atq; ita Rempub. læderet, eiq;
iniuriam inferre videretur. Nec illud refraga-
8 tur, quod ſcriptû eſt, † Ezechielis cap. 18. Quòd
Deus non vult mortem peccatoris, ſed vt magis
conuertatur, & viuat. nam hoc intelligitur quò
ad mortem æternam. quoniam deinde ſubiicit,
ſed vt conuertatur & viuat, vita nempè ſpiritua
li. alioqui aduerſaretur quod legitur Deuter.
cap. 19. de idolatria. Non parcat ei oculus tuus,
vt miſerearis & occultes eum, ſed ſtatim interfi
cies eum. & c. 9. de homicida, Morietur, neq;
miſereberis eius. hoc idem eſt dicendum in iu
9 dice, cui à Principe datum eſſet † liberum ar-
bitrium: & qui illud idem poſſet quod Prin-
ceps, non autem in cæteris, & de quibus ſta-
tim.

10 Tertius eſt caſus † in magiſtratu quidê maio
ri, ſed qui Principê recognoſcit quemadmodû
in Præſide & Prætore. quorû quidem poteſtas
magna eſt, ſed à Principe dependet. hos pœnâ
iam lege vel alio iure ſancitam abſolutè remitte
re, vel commutare non poſſe, credo. nec diſſen
tiût Dec. d. cap. de cauſis. nu. 18. & relati docto-
res. nam his data non videtur poteſtas lędendi
11 fiſcum, vel Rempub. in iure ſuo. immo, † qui mi
norem pœnam quàm à lege ſancitû eſt, indicit,
infamis efficitur. l. ſeruos. C. ad legem Iul. de vi
publ. immo is iudex ea pœna, qua reus punien
dus eſt l. 3. in fine. C. ne ſanctû baptiſ. reite. quo
12 circà memoriæ proditum eſt † Carolum huius
nominis primum Neapolitanorum Regê iuſsiſ
ſe laqueo ſuſpendi iudicem quendam qui pęna
mortis plectendum manum ei abſcindi ſolûm
iuſſerat. Cuius rei meminit, poſt Iſerniam, Af-
flictum & alios nonnullos Iulius Clarus lib. 5.
ſent. § fi. q. 85 ver. vlterius quæro. & iure diui-
no confirmatur hæc ſententia. nam ſcriptum
13 reliquit † Diuus Auguſtinus ſuper illo Io. 10.
Non haberes ſuper me poteſtatem vllam. talem
Deus dederat Pilato poteſtatem, vt eſſet ſubCę
ſare, ne ei omninò liberum eſſet accuſatum ab-
ſoluere.

14 Declaratur hic caſus, vt non procedat † cum
iuſta aliqua adeſt cauſa, ob quam hic iudex tem
perat, vel remittit pœnam, vel in aliam commu
tat. & hanc poſſe remittere affirmant Decius d.
cap. de cauſis. nu. 18. de off. delega. & commu-
nem teſtatur Viuius libro 1. Communium opi
nionum opinio. 165. & latius Iulius Clarus lo-
co iam citato. qui alios plures recenſet. Con-
15 firmatur, quia † iudex clementior eſſe debet ip
ſa lege ſcripta, quod intelligit Ariſto. lib. 5. ethi
corum c. 5. quatenus fert ratio iuſtitiæ & legis.
Quæ quidem declaratio locum etiâ habet in pœ
16 nis † à ſtatuto indictis, quas ex cauſa iudex iſte
minuere poteſt. Decius d. c. de cauſis. num. 19.
de offi. deleg. communem teſtatur Tiraq. tract.
de pœnis legum, in præfatione num. 22. Zuc-
cardus in rubr. C. qui admitti. nu. 13. Didacus
lib. 2. varia. reſol. c. 9. nu. 8. Placa libr. 1. Epito.
delict. c. 33. nu. 5. Boſſius trac. cauſarum crimi.
tit. De pœnis num. 10. & alios recenſet Iulius
Clarus d. q. 85. ver. vlterius quęro. quo loci poſt
Iac. Belui. in pract. crim. in tit. de fuga reorum.
17 nu. 3. admonet † iudicem, vt cautè cauſá expri-
mat, cur pœnam minuerit, vel commutauerit:
& ſaltê ſufficere, ſi generatim eam ita exprimat
ex cauſis animum noſtrum mouentibus.

18 Quartus eſt caſus † in iudice ordinario infe
riori, is nec minuere, nec commutare poteſt pę
nam iam ſancitam: ita omnes in d. c. de cauſis.
ibi Dec nu. 18. & Iulius Clarus loco iam relato.
& idem cenſuit Iaſ. in l. 1. num. 8. C. de precib.
19 imp. off. qui † minores magiſtratus intelligit,
quales aſſeſſores ſunt. & relati Doctores intel-
ligunt procedere etiam ſi cauſa extrinſeca ta-
men ſubſit. ſi verò cauſa cohærês delicto ſubeſt,
minuere poterit, conſulto tamen Principe.

20 Quintus eſt caſus in † delegato Principis,
hic minuere, vel commutare poteſt pœnam, ex
cauſa tamen: nam, ex quo maior magiſtratus iu
re dicitur, hanc poteſtatem habet, vt cæteri ma
iores magiſtratus. ita Inno. in c. 1. de côſt. decla
rat Dec. in d. c. de cauſis. nu. 19. in fi. de offi. de-
le. nec diſſentit Feli. d. c. 1. nu. 49. fall. 7. de côſt.
Qui ſanè caſus fortius procedit, quãdo huic de
legato datû eſt arbitriû & pœna nô eſt determi
nata lege, vel conſuetudine: quoniâ tunc is pro
ſuo

ſuo more eam indicit. ita egregiè ad rem noſtrā ſcribit Affliċt. in c. 1. nu. 21. verſi. item arbitrium releuandi à pœna. ex quib. cau. feudum amit. poſt Iſer. in conſtitutionibus regni, & poſt Arch. in c omnis. 45. diſtin. & Spec. tit. de legato §. generaliter.

21 Sextus ac vltimus eſt caſus † in delegato inferioris magiſtratus, qui quidem ex cauſa pariter videtur poſſe pœnam remittere, vel mutare: quemadmodū viſi ſunt ſentire Dec. d. c. de cauſis. num. 18. & ibi Beroius nu. 80. & cæteri iam relati, dum non videntur diſtinguere inter delegatum inferioris & ſuperioris, modo cauſa iuſta ſubſit. Ego intelligo hunc delegatum inconſulto Principe non poſſe, quemadmodum, nec ipſemet delegans non poteſt, niſi delegans ſi ex maioribus magiſtratibus, & delegato arbitrium tribuat. quibus inferebat Beroius in d. cap. de cauſis. in fine. quòd quado lex, vel ſtatutum indicit certam pœnam vſurario, iudicem delegatum non poſſe eam tollere, & aliam iudicere: atque ita ſe conſuluiſſe teſtatur. id quod eſt intelligendum ac declarandum iuxta iam explicata.

SVMMARIVM.

1 *Pœnam indicere an poßit iudex ex arbitrio ſuo, ſi iam à ſtatuto pœna mortis eſt.*

2 *Speciem generi derogare.*

3 *Clauſula generalis cum derogatione tollit ſpecialem diſpoſitionem præcedentem.*

QVAESTIO NONAGESIMASEPTIMA.

DE POENAE ARBITRIO CVM iam vna ſtatuto indicta eſt diſputatur.

1 QVAERO nonageſimoſeptimò, lege municipali eſt † ſancitum pro homicidio pœnam mortis eſſe irrogandam: alia lege municipali cautum eſt, quòd in omnibus criminibus, iudex poſsit ſuo arbitrio procedere, & pœnam imponere, vtrum pro homicidio pœnam arbitrari poſsit? Bal. in c. 1. de reſcr. negauit poſſe, Bald. ſecutus fuit Ant. Corſe. in ſing. in verbo ſtatutum, incipit Statuto cauetur. in quam ſententiā, ea ratione

2 deſcenderunt, quia † ſpecies derogat generi l. ſanctio legum. ff. de pœn. c. generi per ſpeciem. de reg. iu. in 6. quod procederet, etiā ſi ſpiritualis conſtitutio generalé præcederet, dūmodò cognita à legiſlatore fuiſſet, vt probat tex. in c. 1. de conſtit. in 6. refertur quoq; à Bal. tex. l. qui cum vno. §. poſt deſertionem. ff. de re milit. quem tex. latè explicauimus in tract. de recuper. poſſ. Remedio 9. nu. 358. quo loci & in illius quæſt. diſcurſu, plura attigimus, quæ non parum ad rem hanc noſtram, quam nunc tractamus, conferunt in iudicando. itaq; quoad pœnam homicidæ nullum erit huius iudicis arbitrium, in procedendo verò erit par in omnibus caſibus poteſtas, cum (vt inquit Bal.) ſtatutum ſpeciale non loquatur de modo procedendi, ſed de pœna. quantum ergo ad modum procedendi ſumus in lege arbitrij, quo verò ad pœnæ impoſitionem in lege ſpeciali.

3 Declaratur relata concluſio non procedere, quando † lex ſpecialis procedit, & lex generalis d. arbitrio ſequitur cum clauſula, Non obſtante aliquo alio ſtatuto in contrarium loquēte; tunc enim ſublatum eſt ſpeciale illud ſtatutum de pœna homicidij. ita Baldus dicto cap. 1. ex tex. authent. hoc inter liberos. C. de teſtamentis.

SVMMARIVM.

1 *Condemnationem ſententiæ ſuſpendere an poßit iudex, qui in cauſa arbitrium habet.*

2 *Decuriones habentes arbitrium ſuper bono & pacifico ſtatu ciuitatis ad trimeſtre tantùm poſſe ſuſpēdere executionem ſententiæ.*

3 *L. in fraudem. § fiſcalibus ff. de iure fiſ. etiam in cauſis priuatorum locum habere.*

4 *Fiſcum cum priuato in dubio à pari procedere.*

5 *Executionem capitalis ſententiæ iudicem per multos annos differre non debet.*

6 *Executio ſententiæ ex cauſa iuſta differri & ſuſpēdi poteſt.*

7 *Executio irretractabilis ſententiæ impeditur per oppoſitam nullitatem, etiam requirentem altiorem indaginem.*

8 *Nullitatem ex iuriſdictione prouenientem executionem impedire.*

QVAESTIO NONAGESIMAOCTAVA.

QVANDO SENTENTIAE EXECVtionem ſuſpendere ac differe iudex poſsit explicatum.

1 QVAERO nonageſimo octauò, an iſte iudex poſsit † ſuſpendere per multos annos condemnatoriæ ſententiæ executionem? Et non poſſe arbitror, ex l. in fraudem. §. fiſcalibus. ff. de iu. fiſ. quo loci ſcribit Paulus in hæc verba: Fiſcalibus debitoribus petentibus ad comparandam pecuniam,

 dilatio-

dilationem negari nõ placuit: cui rei æſtimatio
ita arbitrio iudicantis conceditur, vt in maiori-
bus ſummis non plus, quàm tres menſes, in mi
noribus verò non plus quàm duo prorogétur.
prolixioris autem temporis ſpacium ab Impera
tore poſtulandum eſt. cuius tex. arg. docuit Bar.
in l. ambitioſa num. 8. ver. item non poſſent exe
2 cutionem. ff. de decr. ab ordi. fac. † Decuriones
ciuitatis habentes arbitrium ſuper bono & pa-
cifico ſtatu ciuitatis, non poſſe ſuſpendere, &
dilationem concedere vltra trimeſtre executio
nis ſententiæ. quod eodem loco nu. 13. repetit,
quòd in debitis ſummæ egregiæ locum habet,
in paruis autem trimeſtre excedi poteſt: & idẽ
quod Bar. ſcriptum reliquit Ant. Boidius in re
pet. l. 2. nu. 28. C. noua vectig. inſt. non poſſe.
3 Extenditur vt non ſolùm locũ habeat † in con
demnatione erga fiſcum, ex d. §. fiſcalibus, ve-
rum etiam in condemnatione erga priuatum:
4 ea ratione, quia quod ad fiſci † commodum ſta
tutum eſt, à fortiori debet eſſe ſtatutum ad be-
neficium & commodum priuatorum, iuxta l.
vnicam. §. pe. C. de cad. tol. quandum in hanc
ſententiam citat Bart. d. l. ambitioſa. nu. 13. in fi.
hanc extenſionem probare voluit.
5 Extenditur ſecundò, vt procedat etiam † quò
ad condemnationem capitalis ſententiæ, quam
hic iudex per multos annos differre nõ poteſt,
ſed quamprimùm executioni mandare, ne car-
cer ſit ad pœnam, ſed ad cuſtodiam, iuxta l. 1.
ff. de cuſto. reo. & diximus ſuprà q. 56. quæ ſen-
tentia fortius procedit quando executionis di-
latio tumultum in populo moueret, vt probat l.
qui cędam, vbi Marſi. nu. 2. ff. ad l. Corn. de ſica.
6 Declaratur primò, vt locum ſibi non † vendi
cet relata concluſio, quando iuſta cauſa diffe-
rendi eam executionem ſubeſſet, vt plura adfer
ri poteſt exempla tam in pecuniariis quàm in
capitalibus condemnationibus. in pecuniariis
7 enim eſſe poteſt exemplum cum † executioni ir
retractabili obiicitur nullitatis exceptio, nam
cùm irreparabile damnum afferatur, ſi exequa-
tur, audienda in primis erit exceptio nullitatis,
etiam ſi altiorem indaginem requirat: ita Bald.
in l. ab executione. C. quomodo appel. non re-
cip. Ripa l. 4. §. cõdemnatum. nu. 21. ff. de re iu.
vbi Alex. & alios citat. qui nu. 23. ſubiicit caſũ,
qui ad rem hanc noſtrã confert, quando. ſ. obii
8 citur † nullitas proueniens iuriſdictionis defe-
ctu, ex glo. ſing. clem. t. de ſequeſt. poſſ. & fruc.
idem ſanſit Calca. conſi. 16, nu. 48. Eſt & tertiũ
exemplũ, quando obiicitur exceptio illa, latam
eſſe ſentẽtiam per falſas allegationes. nam, & ſi
hoc caſu exceptio hæc altiorem indaginem po

ſtulet, attamen per eũ executio ſuſpenditur ac
differtur, donec ſuper ea cognitum fuerit: ita
latè Ripa. d. §. cõdemnatũ. nu. 26. qui multos hu
ius opin. Doctores retulit. In executione verò
pœnæ capitalis differenda, adferri hic poſſent
exẽpla illa omnia, omneſq; illi caſus. quos lõga
ſerie retulit Marſil. in prac. crimi. §. oportune.
nu. 1. 2. 3. 4. 5. 6. apud quem legere poterit, qui
volet. eos planè tum breuitatis ſtudio, tũ, vt ne
beneuolum lectorem noſtrum onerem, ſilentio
inuoluere viſum fuit. ſat eſt locum indicaſſe.

SVMMARIVM.

1 *Arbitrium datum pro criminibus in territorio commiſſis, non extendi ad commiſſa extra territoriũ.*
2 *Iudicis imperium extra ſuum territorium eſſe nullũ*
3 *Arbitrium ſtrictè interpretandum.*
4 *Vrbs eſt, quæ muro cingitur.*
5 *Priuilegia conceſſa in vrbe nõ extendi ad ſuburbia.*
6 *Frumento legato quod eſt in caſtro, nõ venire, quod eſt in vrbe.*
7 *Dictionem in, idem quod intra ſignificare.*
8 *Arbitrio conceſſo in ciuitate, non extendi ad ciuitatis ſuburbia deinde ciuitati incluſa.*
9 *Vacaturam primam impetrans in ciuitate, non obtinet vacantem in ſuburbiis.*
10 *Arbitrium conceſſum in ciuitate, extendi ex iuſta ratione ad ſuburbia.*
11 *Morbo affecti prohibiti eſſe in ciuitate, prohibentur etiam eſſe in ſuburbiis.*
12 *Iuriſdictione ex Principis beneficio conceſſa, cenſeri etiam conceſſam in ſuburbiis.*
13 *Beneficium Principis latè interpretandum.*
14 *Legatum ſtrictè interpretandum.*
15 *Legatum cõſanguineo factum largè interpretari.*
16 *Arbitrium datũ ſuper delictis commiſſis Papiæ, vel Patauij, extẽdi etiã ad perpetrata in cõtinẽtibus.*
17 *Romæ appellatione continentia contineri.*
18 *L. nam quod liquida. §. ſi ita. de pen leg. explicatur*
19 *Arbitrium his verbis datum: habeat arbitrium ſuper delictis in ciuitate Patauij, an commiſſa in ſuburbiis comprehendantur.*
20 *Nomen proprium reſtringit appellatiuum.*
21 *Vicus pars ciuitatis.*
22 *Ciues dici in caſtris & villis ciuitati ſubiectis.*
23 *Iuriſdictione conceſſa in ciuitate, complecti et vicos ac comitatum.*
24 *Vicos moderari legibus ciuitatis.*
25 *Statutum Patauinum de conſilio ſapientis, in eius comitatu obſeruari.*
26 *Aronam oppidum Ducatui Mediolanenſi ſuppoſitã.*
27 *Statuta ciuitatis pœnalia, non habere locum in vicis & comitatu.*
28 *Ciuiũ appellatione propriè comitatenſes nõ venire.*

QVAESTIO

QVAESTIO NONAGESIMANONA.

QVANDO DATVM ARBITRIVM pro delictis in ciuitate commiſsis extendatur ad perpetrata in ſuburbiis, vicis & comitatu, plenè diſputatum.

QVAERO nonageſimononò, an arbitrium iudici conceſſum ſuper delictis in vrbe commiſſis, vt ſcilicet ſuo arbitrio illa puniat, extendatur etiam
1 ad delicta † extra vrbem perpetrata. hanc quæſtionem in ſpecie mouet Bal. in c. Rodulphus, nu. 7. ver. item ſi ſtatutum. de reſcrip. & eo loci Feli. nu. 2. & intelligit Bal. extra vrbem, quatenus vrbs muro cingitur, & vt in continentiis & comitatu. nam ſi de commiſſo extra vrbem hoc eſt, extra territorium loqueretur, diſputatio ca
2 reret probabili dubitatione: quandoquidem † extra territorium iudicis nulla eſt poteſtas & imperium. l. extra territorium. de iuriſd. omn. iud. Concludit itaque Bal. nullum arbitrium extra vrbem conceſſum cenſeri, ea ratione, vti
3 tur, quia † arbitrium hoc conceſſum eſt extraordinarium & contra ius commune: non ergo extendi debet, ſed reſtringi potius. Ego, vt rem plenius ac clarius abſoluam, duos caſus diſtinguo.

Primus eſt, cum ſtatutum his verbis vtitur, ꝙ homicidia perpetrata in vrbe iſta puniantur arbitrio iudicis, ſi homicidium committatur in continentiis, dubium non eſt, non poſſe puniri
4 arbitrio iudicis. eſt ratio, quia † vrbs propriè dicitur, quæ muris cingitur. l. 2. l. vt Alphenus. l. ædificia. de verb. ſig. Cū ergo arbitrii cōceſſio ſit quid extraordinariū, & contra ius cōmune, vt dicit Bal. ſintq; etiā ſtatuti verba propriè intelligēda. l. 3. §. hęc verba, de neg. geſt. & Alex. in rub. ff. ſo. matr. nu. 13. poſt Iac. Belu. affirmat,
5 in † priuilegiis contra ius cōmune conceſſis ciuitati, non comprehendi ſuburbia: ſequitur arbitrium non ſe extendi ad illa. Accedit deciſio Gramma. conſ. 48. nu. 4. qui poſt Alex. & alios, quos citat, reſpondit, ſtatutum Neapolitanum, quo pœna mortis indicitur ciuibus virgines deoſculantibus, non comprehendere caſalia id eſt continentia habitantes. Confirmatur ex eiuſdē Baldi doctrina in d. c. Rodulphus nu. 8. & ibi
6 Feli. nu. 2. ꝙ ſi teſtator relinquat † frumentū, ꝙ habet in ciuitate, ſolum deberi, quod eſt in vrbe, non autem quod reperitur in continentiis, ſicq; in ſuburbiis, nō diſſentit Bart. d. l. 2. nu. 3. de verb. ſig. Craue. conſi. 297. col. 1. verſic. vide
7 retur prima. Accedit † quòd illa dictio in, ſignificat idem ꝙ intrà. ſed dictio intrà, ſolum oſtēdit quę intus continentur. l. 1. §. cum vrbem. de offi. Præfecti vrb. ergo idem hoc in caſu.
8 Extenditur primò, vt procedat etiā † ſi ciuitas deinde muris amplietur, atq; ita continētia includantur, nam adhuc non cōpetit hoc arbitrium in delictis in illis perpetratis. idq; ex Bal. auctoritate. d. c. Rodulphus. n. 8. & ibi Feli. n. 2.
9 inquiunt iſti ꝙ ſi quis impetrat primam † vacaturam in ciuitate, non poſſe conſequi vacaturā in continentiis, deinde in ciuitatem per nouos muros incluſis, ex gl. l. ſed & probari. §. vlt. de excuſ. tuto. iſtis tamē aduerſatur doctr. Bar. in l. 2. in fi. prin. de verbor. ſign. dū docuit, ciuitatis nomine appellari ſuburbia nouis muris īcluſa.
10 Declaratur primò non procedere quando † ratio prohibitionis delicti, cuius pœna iudicis arbitrio commiſſa eſt, ſuaderet in arbitrii conceſſione cōprehenſa eſſe & delicta in ſuburbiis commiſſa, vt putà in caſu c. ſi ciuitas. de ſen. excom. in 6. interdictum vbi in ſuburbiis poſſet celebrari. ita ex illo tex. docuit Abb. in d. c. Rodulphus. nu. 13. & ibi Fel. nu. 4. ver. limita dupliciter. qui & alia exempla adfert. illud multum
11 conuenit, ſi † morbo illo graui, quem peſtē vulgo appellant affecti prohibeantur in ciuitate eſſe, intelligūtur etiā prohibiti eſſe in ſuburbiis. cum ratio prohibitionis hoc oſtendat, ne ſcilicet ciuitas inficiatur. & hoc exemplo nititur Bald in cap. ſignificauit. nu. 12. de reſcrip.
12 Declaratur ſecundò nō procedere quando † larga admittitur interpretatio, vt putà in beneficiis principum. Nam, ſi iuriſdictio ciuitati cōcedatur, erit etiā conceſſa in continentibus: ita probat, l. 1. §. cum vrbē. ff. de offi. Pręfecti vrb. ita Bar. d. l. 2. in prin. in 1. oppo. & ibi Alcia. nu. 1. de ver. ſign. Abb. d. c. Rodulphus. nu. 4. & ibi Felin. nu. 6. ver. limita ſecundò. ſi ergo ſuo priuilegio beneficium hoc conferat Princeps alicui, vt ſuo arbitrio poſſit diffinire aliquod genus cauſę in ciuitate, poterit & diffinire, quę ex
13 continentiis vrbis orientur: cum † beneficiū latam admittat interpretationem. l. beneficiū. vbi Iaſ. nu. 25. de cōſti. prin. & in ſpecie ſenſit Alb. de Roſ. tract. ſtatuto. parte 2. q. 177. Rex. col. 2. Niconitius rub. ſol. mat. nu. 123. & nu. 125. idem eſſe dixit in priuilegiis, pręter ius cōmune. Nec illud aduerſatur, arbitrium ipſum eſſe quid extraordinarium, atque ita contra ius cōmune, & ob id ſtrictè interpretandum, vt ſupra diximus, quia hic latam habet, cū beneficio Principis ſit tributum: qualitas enim conceſſionis ex perſonæ cōcedentis efficit, vt illa diſpoſitio, quę alioqui ſtrictam reciperet interpretationem, largā

14 tunc admittat. ſic † videmus, legatum, quod
ſtrictam interpretationem habet. l. vnũ ex fami-
lia. §. ſi rem. de leg. 2 & l. nũmis. de leg. 3. Dec.
l. in teſtamentis. de regu. iur. attamen ſi fiat lega
15 tũ conſanguineis & affinibus largè illud inter-
pretatur. ita in ſpecie noſtra reſpondit Craue.
conſil. 297. nu. 2 dum affirmauit, legatum factũ
de omnibus domibus ſitis in ciuitate Salutiarũ
comprehendere & ſitas in ſuburbiis Salutiarũ,
cum legatum coniunctis perſonis factum eſſet,
atq; ita ibi citat d. §. cum vrbem, nec non rela-
tos interpretes. ea ratione, quia legatum coniũ
ctis factum largè interpretatur. l. ſi ſeruus plu-
rium. §. vlt. de lega. 1. l. Aurelius. §. Titius. vbi
Bart. de lib. leg. Soci. l. 1. colum. 3. verſi. ſecũdus
caſus. de reb. du. Dec. conſi. 92. Gozad. conſil.
82. nu. 12. & Craue. conſi. 297. num. 1.

16 Secundus eſt caſus cùm datũ eſt arbitriũ † ſu
per delictis quæ cõmiſſa erunt, vt puta Patauij,
vel Papię, tunc tributum etiam dicitur arbitriũ
ſuper his, quę in ſuburbiis perpetrata erũt: nam
hæc nomina propria ſub ſe continent & conti
nentia. d. l. 2. l. vt Alphenus. l. ædificia. de verb.
ſign. & licèt Bar. in d. l. 2. & alij nonnulli in d.
c. Rodulphus, conſtituant differentiã inter Ro
manam & cæteras Vrbes, vt ſcilicet appellatio
17 ne † Romæ continentia veniant, appellatione
verò alterius, vt puta Patauij non, ex l. nã quod
liquidæ. §. ſi ita. de pen. leg. veruntamen nun-
quàm placuit leuis hæc differentia. Nam Iure-
conſ. in d. l. 2. in l. ædificia, ac aliis in locis exẽ-
pli gratia, non autem de ſola ipſa Roma locutus
eſt: exempla autem non reſtringere, ſed declara
re ſolent. l. damni infecti quidam, de dam. infe.
18 nec aduerſatur is text. † d. l. nam quod liquidæ
§. ſi ita, quoniam eo loci Iurecon. ſolùm voluit
dicere, Romam ſuburbia & continẽtia habere,
quibus carent ferè omnes aliæ ciuitates Italiæ:
vt videmus hic Patauij, Brixiæ, Cremonæ, Pla-
centię, Taurini, & alibi ſępe: ſi enim Iurecõ. ob
quandã excellentiã ſolam Romã continẽtia cõ-
plecti dicere voluiſſet, non dixiſſet ferè omnes,
ſed abſolutè dixiſſet omnes, vna excepta Roma.
19 Extenditur primò, vt procedat, etiã † ſi ſtatutũ
vtrunq; nomen proprium. ſ. & appellatiuum cõ
iungat hoc modo: iudex ſuo arbitrio puniat de
lictũ homicidij cõmiſſi in ciuitate Patauij nam
& arbitriũ hoc extenditur ad cõmiſſa in conti-
nentibus, quoniam magis attenditur hoc caſu
ſignificatio proueniẽs ex nomine proprio, quã
20 ex appellatiuo. cũ nomen † propriũ tanquã indi
uiduũ reſtringit appellatiuũ, & verbũ vltimo lo
co prolatũ concluſionẽ ac totius orationis de-
terminationẽ facere dicitur. arg. l. ſi cũ fundũ,
de verb. ſig. & in hac ſententia fuit Bal. in d. c.
Rodulphus nu. 8. in fi. de reſcr. reiecta opi. Bar.
in d. l. 2. nu. 3. in fi. de ver. ſig. qui poſt Azon. cen
ſuit eſſe ſpectãdã ſignificationẽ nominis, quod
procedit, vt ſi dicatur in ciuitate Patauij, nomẽ
appellatiuũ attendatur, nõ autem propriũ, ex l.
ſi cõmunis ſeruus. de ſtip. ſer. cui tamẽ reſpõdet
Bal. d. c. Rodulphus. nu. 8. in fi. quòd ibi verbũ
ſecundũ, erat poſitũ loco ſolius demonſtratio-
nis. de illius reſponſi ſenſu plura diximus alibi.
21 Extenditur ſecundò, vt procedat etiã † quò
ad ea quę perpetrata erũt in comitatu, hoc eſt,
in vicis ipſius comitatus ciuitatis, ita ſub ciuita
te ſunt vt partes ciuitatis cenſeantur. l. qui ex vi
co. ff. ad munic. quo adductus docuit Feli. in d.
c. Rodulphus nu. 6. verſ. Limita ſecundò, de re
ſcr. poſt Bar. in l. 1. ff. ad munici. & in l. non du-
22 bito. ff. de capt. † ciues dici in caſtris & villis ci
uitati ſubiectis natos & habitantes. idẽ cenſuit
Feli. d. c. Rodulphus nu. 3. vbi declarat. & Boe-
rius. q. 13. nu. 26. 49. vbi declarat. & Alciatus re
ſpõſ. 77. nu. 2. & in ſpecie magis docuit Bal. in l.
1. §. initio, alias, cõ vrbẽ. de of. Præfe. vrb. ꝙ ſi
23 † cõceſſa ſit iuriſdictio ciuitati ſub eo noĩe pro-
prio, extẽdi etiã ad comitatũ vicoſq;. & cũ Bal.
24 ſẽſit Fel. iam relatus. quo loci docuit, † vicos re
gi ac moderari ſtatutis legibuſq; ciuitatis, cui
ſubsũt. id quod ſcribũt Iaſ. in §. rurſus. nu. 42.
inſt. de act. eſt gl. in l. ex ea. ff. de poſtul. quã cõ-
muniter receptã eſſe cẽſuit Soc. ſen. cõſi. 7. col.
1. & cõſilio 74. col. 1. lib. 1. Dec. conſi. 389. nu. 7.
Hinc reſpondit Raphael Comenſ. conſ. 144.
25 Videretur prima. † Statutũ Patauinũ quòd ſa-
piẽtes eligãtur de collegio Doctorũ Patauino,
eſſe obſeruandũ in loco Mõtiſſalicis ciuitati Pa
tauinę ſuppoſito. Comen. ſecutus eſt Soc. iun.
conſ. 2. nu. 30. lib. 1. qui alia retulit. idem cenſuit
Ruin. conſi. 18. nu. 8. lib. 5. Rolan. à Valle tracta.
de lucro dotis. q. 85. nu. 4. Parif. conſ. 25. col. vl.
lib. 4. qui multa de ſtatutis, de cõſuetudinibus
ciuitatis in vicis obſeruãdis ſcribit. ſic Neuiz. cõ
ſi. 58. nu. 6. qui declarat nõ habere locũ quando
ipſæ villæ habẽt ſtatuta particularia, & reſpõdit
26 Al. c. reſpõſo. 77. † Aronã ſuppoſitã imperio Du
cis Mediolani, ſtatutis ac Decretis ipſius Duca-
tus regi ac moderari debere. ſic priuilegiũ con
ceſſum ciuitati extẽditur ad caſtrum & loca ci-
uitati ſuppoſita. omnes l. vl. C. de ſacroſan. eccl.
Balbus trac. preſc. in 3. parte prin. particula 3. in
fi. quod intelligitur de priuilegio, quod à ſolo
cõcedẽte pendet, quod beneficiũ verius dicitur
latè Niconitius rub. ff. ſol. mat. nu. 19. cõtrà ta-
men hãc extenſionẽ multũ vrget Grãma. conſi.
48. nu. 4. qui poſt Alex. d. rub. ff. ſol. mat. nu. 13.

& ibi

27 & ibi Ludo. Bolog. affirmat, † ſtatuta pœnalia ci
uitatis non habere locū in villis & comitatu: ve
rū reſpōderi poteſt, Alex & cęteros loqui quā-
do pęnalis diſpoſitio de ciuibus loquitur, non
autē de ciuitate, quia ciuiū appellatione nō cō-
tinētur comitatenſes: ita intellexit & diſtinxit
Franc. Niconitius in d. rub. ff. ſolu. mat. nu. 123.
nec aliter ſenſit Alb. Roſ. trac. ſtatu. 2. parte. q.
177. R ex. col. vlt. Rurſus reſponderi etiā poteſt,
Grāmaticū loqui in ſtatuto Neapolitano, quod
loquitur de ciuitate, non ſub nomine proprio,
ſed appellatiuo, qui caſus eſt primus iā relatus.
28 Verè enim † ciuiū appellatione ſub ciuitatis
hoc nomine appellatiuo non veniūt comitaten
ſes, Soci. ſen. conſi. 86. nu. 1. lib. 4. ſi enim, vt di-
ximus, nō veniūt habitātes in ſuburbiis, fortius
comitatenſes: ſed plus vrget quod reſpōdit So
ci. ſen. d. conſi. 86. nu. 1. in odioſis & pœnalibus
comitatenſes non contineri ſub diſpoſitione,
quæ loquitur de ciuitate ſub nomine proprio,
inquitq; hanc eſſe communem opinionem. eſt
ergo cogitandum.

SVMMARIVM.

1 *Arbitrium in ciuitate data an extendatur ad loca confœderata.*
2 *Fœderati populi qui.*
3 *Accurſii interpretatio ad l. non dubito. ff. de capt. et poſtlim. reuer. reiecta.*
4 *Fœdus apud populum Romanum cuius authoritate firmaretur.*
5 *Fœdus, qua ſolēnitate apud Romanos percutiebatur.*
6 *Fœderis genera duo.*
7 *Deditiorum fœdus quod.*
8 *Fœderati populi liberi erant ab imperio populi Romani.*
9 *Fœderatos æquo fœdere exilij cauſa ad confœderatas ciuitates confugere olim potuiſſe.*
10 *Bart. l. non dubito. num. 2. ff. de capt. & poſtlim. reuer. declaratur.*
11 *Arbitrium in ſua ciuitate habens, non habere in fœderata æquo fœdere.*
12 *Fœdus æquum inter Carolum V. & Regem Galliarum initum.*
13 *Fœdus impar quod, & de eius forma.*
14 *Liuij locus.*
15 *L. non dubito. in fin. ff. de capt. & poſtlimi. reuerſ. intellectus.*
16 *Bannitos vnius ciuitatis confœderatæ fœdere impari ad aliam confugere non poſſe.*
17 *Fœderatas ciuitates ſuos magiſtratus retinere.*
18 *Marchia Cenæ quomodò confœderata cum Aſten ſi comitatu.*
19 *Caſtrum, vel oppidum cōmittent ſe protectioni alicuius Principis, quomodò illi ſubiectum efficiatur.*
20 *Confœderationem ſubiectionem non indicere.*
21 *Principem in loco ſibi confœderato et adhærenti, nō ius dicere, nec illi collectas indicere.*
22 *Arbitrium in loco confœderato non exerceri.*
23 *Fœdus dedititiorum quod.*
24 *Dedititios Romanorum legibus ſubiectos fuiſſe.*

QVAESTIO CENTESIMA.

QVANDO ARBITRIVM AD LOCA confęderata protrahatur, & de antiquo multiplici Romanorū fędere, eorūq; forma & ſolennitate enarratū. & de intellectu l. nō dubito. ff. de capt. & poſtlim. reuer.

1 QVAERO centeſimò, an iudex hic † no
ſter, cui datum eſt arbitriū in cauſis
cognoſcēdis ac finiendis, ſuū hoc ar-
bitriū exercere poſsit in ciuitatibus,
vel oppidis illi ſuæ confęderatis? Hanc queſtio
nē in ſpecie ab aliquo propoſitam, quantū alio
rum cōmentaria videre licuit, non vidi. vt eam
2 abſoluam, aliqua de populis fęderatis † dicenda
ſunt. Fęderati itaq; populi Romani olim erant
ij, cum quibus populus Romanus amicitiā coie
rat: ſociiq; Romani populi appellabātur. quod
omniū primus annotauit Budæus vir eruditiſsi
mus in annota. Pandectarū ad l. non dubito. ff.
de capt. & poſtlim. reuer. & deinde Alci. reſpō.
3 460. nu. 1. exploſa mala † Accurſij interpretatio
ne, qui fęderatos interpretatus eſt illos eſſe, cū
4 quibus induciæ factę ſunt. † fędus autē authori
tate populi Romani, nō Regis firmabatur, neq;
5 ad tempus, ſed in perpetuū † per Fęcialem publi
cum populi Romani nuncium ſolēni pręcatio-
ne adhibita. quod ex M. Tullio, Liuio, Polybio
Claud. Suetonio ac aliis per multis memoriæ
prodidit vir impēsè doctus Carolus Sigonius
6 li. 1. de antiquo iure Italiæ. c. 1. † Fęderis autem
propriè duo eſſe genera (& ſi tertiū addāt alij)
explicitè oſtēdit Proculus in l. nō dubito. ff. de
capt. & poſtli. reuer. vnum quod ille ęquū, ami-
citię cauſa factū, appellat, ibi, idē ſiue ęquo fœde
re in amicitiā venit. alterum minus æquum, ſiue
impar. quod oſtēdunt eiuſdē Proculi verba, ibi,
ſiue fędere cōprehenſum eſt, vt is populus alte-
rius populi maieſtatē comiter conſeruaret. Ter
7 tium genus † deditiorū ſua pactione complecti
tur Liuius quē mox referam. Primū fęderis ge-
nus, quod ęquum appellatur, veram vtraque ex
parte æqualitatem habeat: & olim apud Rom.

ita fœderati vnus populus alteri fœdere iuncto
ſuperiore nõ erat. ita ſcriptum reliquit Liu.lib.
4.decadis quartæ.de quo ſtatim. cũ pares bello
æquo fœdere in pacem atq; amicitiam venirẽt:
tunc enim repeti reddiq; per conuentionem
res. & clarius Proculus in d.l.non puto.ibi,ete
nim quid inter nos atq; eos poſtliminio opus
eſt, cum & illi apud nos & libertatẽ ſuam & do
minium rerum ſuarum ęquè apud ſe retineant,
& eadem nobis apud eos contingant. hæc ille.
8 & adeò liberi erant † fœderati ij populi, vt po-
puli Romani magiſtratus cum eos adibant fa-
ſces lictorios deponebant.hoc oſtendit Claud.
Sueto.dum ita ſcribit in Caligula c.3.domi fo-
riſq; ciuilis libera ac fęderata oppida ſine licto
9 ribus adibat. quin? in has ciuitates † fœdera-
tas æquo fœdere exilij cauſa commigrare ciui-
bus Romanis permiſſum eſt. quod teſtatur Po-
lybius lib.6.ſuæ hiſtoriæ,dum ait: Eſt autem fu
gientibus ſecuritas, vt in Neapolitanorum &
Præneſtinorum adhuc,& Tiburenorum ciuita
te, ac reliquis fœdere coniunctis. cuius ſanè lo
ci meminit & Carolus Signnius lib.2. de anti-
quo iure Italiæ. c.14. Quo circa rectè cenſuit
10 Bart.in d.l.non dubito.num.2. † bannitum(vt
noſtri vocant) ex vna ciuitate alteri fœderata
non eſſe ex altera bannitum.rectè inquam Bar.
ſi de æquo fœdere intelligit,& clarius Bal.in l.
de quibus.num.25.verſi.quinto quęritur.ff.de
legib. dum d.l.non dubito, interpretatur. ſic
Iacobinus in inueſtitura feudali in verbo, de
adhærentibus & confœderatis.col.3.ver.nunc
venio. effici tamen poſſet expreſſo facto, vt
ęquè banniti vnius ac alterius ciuitatis non poſ
ſent in vtramuis recipi. eſſet enim adhuc æqua
le fedus.quod non negant Bar.& Bal.locis iam
citatis. hac ergo in fœderatione dicendum eſt.
1 non poſſe habentem † arbitrium in ſua ciuitate
eo vti poſſe in altera fœdere hoc æquo iuncta,
cum vtraq; ſuos magiſtratus & ſuam poteſtatẽ
2 æquè retineat. hoc † fœdus non ſemel inter ſe
percuſſerunt Carolus V. Imperator, & Franc.
Galliarm Rex, nec non & illius ſucceſſores,vti
meminit Petrinus Bellus tract.de re milit.parte
10.De pace.num.11.qui aliqua egregia de his fę
deratis ſcribit ibi, & parte 2.tit.13.
3 Secundum verò † fœderis genus, quod im-
par appellatur,efficit, vt vnus populus ſit alteri
ſuperior. hoc oſtendunt Proculi verba in d. l.
non dubito,ibi,ſiue fœdere comprehẽſum eſt,
vt is populus alterius populi maieſtatem comi-
ter conſeruaret. hoc enim adiicitur, vt intelli-
gatur alterum populum ſuperiorem eſſe. erat
enim comiter maieſtatem conſeruare,obſequiũ
obſeruantiamq; liberis non indignam, nec in-
decoram imperio populoq; Romano præbere,
curareq; vt imperium ſemper penès Romanos
eſſet. ita explicauit Budæus in annot. ad d.l.
non dubito. authoritate M. Tull. in oratione
4 pro Cornelio Balbo.& clarius ex † Liuio lib.8.
decadis 4.dum in hæc verba ſcripſit: Diu iacta-
ti Aetoli, tandem vt conditiones pacis conue-
nirent,effecerunt. fuerunt autem hæ, Imperiũ
maieſtatemq; P. R.gens Aetolorum conſerua
to ſine dolo malo. Ne quem exercitum, qui ad
uerſus ſocios, amicoſq; eorum ducetur, per fi
nes ſuos tranſire ſinito, neue vlla ope iuuato.
hoſtes eoſdem habeto,quos P.R.armaq; in eos
ferto, bellumq; pariter gerito.per fugas, fugiti
uos, captiuoſq; reddito. hæc ille, & quæ ſubſe
quuntur. quæ ſanè clara Liuij verba probant,
Roma exules, qui & hoſtes iudicati ſunt potuiſ
ſe in has fœderatas ciuitates commigrare. ſi et
enim liceret, non populi Romani maieſtas ab
eis conſeruata, ſed ſpreta, non redditi perfugę
& fugitiui, ſed conſeruati forent. erat etiam
hęc data Romanis magiſtratibus,vt in iam dam
natos ex ciuitatibus fœderatis poſſent animad-
15 uertere. hoc oſtendunt verba Proculi in † d.l.
non dubito, in fi. ibi, at ſi fiunt apud nos rei
ex ciuitatibus fęderatis & in eos damnatos ani
maduertimus. quæ ſanè verba Alcia.libr.1. pa-
reg.iuris c.14.& ante eum Budæus loco iam ſæ
pius citato intelligit, vt rei damnati à ſuis ciui
tatibus populo Roma.fœderatis plecti poſſent.
cùm ergo ex ciuitate fœderata aliquis domi de
lictũ perpetraſſet, à populo Rom. damnari qui
dem ea ratione non poterat, quoniam, vt Bu-
dæus ſcribit, non licebat Romanis magiſtrati-
bus in illos populos ita fœderatos ius dicere.
ſed ſi is damnatus reus Romam ſe contuliſſet,
in eum Romani magiſtratus animaduertere po
terant. & hanc veriorem interpretationem eſſe
opinor, quidquid eo loci Bar.& Bal.in d.l. de
quibus. num.25.comminiſcantur. intelligimus
16 itaque quòd quando † fœdus inter duas ciui-
tates fit, vt vna alterius & econtrà maieſtatem
comiter tueatur, vt vnà alterius hoſtes nõ adiu
uet: bannitos vnius ciuitatis in alteram commi
grare non poſſe. quod ſanè fœdus operari idem
videmus, ac ſi expreſſa lege municipali cautum
foret, ne bannitus in fœdera tam ciuitatẽ com
migrare poſſit. vt huius ſtatuti meminit Bart.
d.l.non dubito.nu.3.de cap & poſt lim.reuer.
& in l.cũctos populos.nu.44.C.de ſum. Trini.
& fide catho.& cum eo ſenſerunt Soc.ſen.con
ſi.86.nu.4.lib.4.Marſi.in l.vlt.nume.27.de iu-
riſd.om.iu.ita intelligo Brunum conſ.86.nu.5.
6. &

6.& plura ſcsibit Marſi.in pract.crim.§.Opor-
tunè.nu.36. intalligimus etiam ex relatis, hos
17 populos ita † fœderatos ſuos magiſtratus reti-
nuiſſe, & ob id magiſtratus populi Roma. in
eos non ius dixiſſa.quare rectè conſuluit Bald.
quem refert Iacobinus à Sancto Georgio in in
uaſtitura feudali Da adhærentibus & confœde
18 ratis.col.2.ver.ſubſequenter quæro. Marchio-
nas Ceuæ ex facto fœdere cum Duce Aurelia-
nenſi tunc Aſtenſi Comite, non tranſtuliſſe in
ipſum Comitem iuriſdictionem aliqnam, ex d.
l.non dubtio.& ſimili in caſu reſpondit Rom.
cōſi.444.col.2.idem ſenſit Soci.ſen. conſi. 74.
col.3.verſi.prætereà dictum caſtrum.libr.1. qui
aliis Bar.ac Baldi relatis anthoritatibus reſpon
19 dit, † caſtrum committens ſe protactioni ac de
fenſioni, ſicq; fœdus cum ciuitate percutiens,
non transferre aliquam iurisdictionem in eam
contra ſe, ſed liberum permanere. idem cen-
ſuit Dec.conſi.564.nu.11. & pulchrè Soc. iun.
conſi.11.nu.6.lib.1.ſic reſpondit Pariſ.conſ.16.
num 25.lib.4.ex his fœderibus, quæ recommē-
dationes is appellat, rem faudalem non effici,
ſed liberam remanere.idem affirmauit Reſtau-
rus tract.de Imperatore.q.109. in fi. idem cen-
ſuit B. unus conſi.186. num.3. dum reſpondit,
20 † confęderationem non inducere ſubiectionē,
ſed ſolum ſub illius protectione recipi.& ob id
ſubiicit poſt Mart.Laud.quòd ſi ciuitas aliqua
recepta fuerit à Rege ſub ſua protectione, non
efficitur ſub iuriſdictione Regis.quam aſſertio
nem confirmat ex tex c.ex parta, il de priuile.
ab his non diſſentit Cagn.in proęm. pandc.in
prin.nu.56.immo ex d.l.non dubito.& d.c. ex
parte, ac authoritate Martini Lau.& relatorum
21 reſpondit Natta conſi.301.lib. 2. † Principem,
cum quo fędus ſeu adhęrentia facta eſt, nō poſ-
ſe ius dicere, & per conſequens collectas loco
fęderato indicere.in caſu ergo noſtro dicendū
22 omninò eſt, † arbitrium exerceri non poſſe in
loco fęderato. atq; ita in ſpecie clariſque termi
nis arbitrij conſuluit Abb.conſi. 51. Ad diluci-
dationem illius concertationis. libr.2.dum re-
ſpondit, ex fęderatione facta ab oppido Scarli
ni cum oppido Plumbini: non potuiſſe illos ma
giſtratus Plumbini, ex arbitrio ſibi in loco Plū
bini tributo, ſuo arbitrio punire delinquentes
Scarlini, quoniā nec in eos ordinario iure ius
dicere poterant: ex d.l. non dubito. & d. c. ex
parte tua.de priuileg.

23 Tertium genus † fęderis eſt, quod deditium
dicitur. hoc inter duo relata collocauit Liuius
dum lib.4.decadis quartæ ſic Menippum An-
tiochi Regis legatum perorātem recenſet. Eſſe
autem tria genera fęderum, quibus integrè pa-
ciſcerentur amicitias ciuitates, Regesquè, vnū
cum bello victis dicerantur leges: vbi enim om
nia ei, qui armis plus poſſat, dedita eſſent, quæ
ex iis habere victos quibus multari eos velit, ip
ſius ius atquè arbitrium eſſe. Alterum cùm pa-
res bello ęquo fędere in pacem atque amicitiā
venirent: tunc enim repeti reddiquè per con-
uentionem res, & ſi quarum turbata poſſeſsio
ſit, eas aut ex formnla iuris antiqui, aut ex par-
tie vtriuſque commodo componi. Tertium eſ-
ſe genus, cùm qui hoſtes nunquam fuerint, ad
amicitiam ſociali fædere inter ſe iungendam
coeant, eos nequè diccre nequè accipere leges
id enim victoris & victi eſſa. Hæc Liuius. qui-
bus verbis nihil profectò docemur aliud, niſi
deditios eſſe in fædere, quamquam iniquo. quo
rum ſanè deditiorū conditio iniqna adeò erat,
vt verè non in fędere, ſed in ditione eſſe dice-
rentur. id quod multis Liuij relatis locis aper-
tè oſtendit Sigon. d.lib.1.de antiqno iure Ita-
lię.c.1.propè fin.hinc fit, vt rectè Proculus duo
tantùm vera fęderis genera in ea.l.non dubito,
24 recenſuerit. Cùm ergo in hos † dedititios le-
ges ferrent Romani & ſuam ditionem exercēt
magiſtratus, illud fit conſequens, iudicem no-
ſtrum in ſimilibus fęderatis ſuæ ciuitati, in qua
ius dicendi arbitrium ipſe habet, poſſe ſuum ar
bitrium exarcere, cùm verè ſibi ſubiecti ſint.
quo in caſu rectè procedunt rationes Soc.ſen.
conſi.74.col.2.lib.1, dum argumentatur in eos,
qui ſe ſubmiſerunt, ius dici poſſe, cum ex ſub-
miſsione ſubiecti cenſeantur. & ideo qui ius di
cere, ait ille, in capite poteſt, poteſt & in mem-
bris. Hæc habui, quæ ad hanc quęſtionem cen-
turiam ſcriberem.

FINIS LIBRI PRIMI.

IACOBI

IACOBI MENOCHII IVRISCONSVLTI ELOQVENTISSIMI, DE ARBITRARIIS IVDICVM, Liber Secundus.

Centuria Prima.

QVONIAM ſuperiore libro ea, qua potuimus, breuitate, expoſitum à nobis eſt, quotuplex ſit iudicis arbitrium: quomodo à iudicio differat: quid liberum, quid regulatum ſit arbitrium quomodo vel vnum vel alterum, aut iure aut Principum reſcriptis, aut partium conuentione ſit tributum: ac tandem quanta ſit huius iudicis in procedendo & iudicando poteſtas nedum in pecuniariis, verum & in capitalibus cauſis. Ratió deinceps poſtulare videtur, vt pro inſtituta methodo caſus illos enumeremus hoc libro, quos in iudicum arbitrio à iure poſitos obſeruauimus. Diximus enim ea, quæ ſatis commode pro rerum varietate à iure diffiniri non potuerunt, in iudicum voluntate fuiſſe poſita. Hos ergo caſus, vt enumerem, ordinem vix obſeruabo; cum male obſeruari poſſe præuiderim. vt enim ſinguli caſus ſe ſe offerent, illos congruentiori loco recenſebo. Et ab eo initium ſumam, in quo de tempore à iure minime præfinito agitur. Libenter profectò à tempore exordior, quòd rem maximi ponderis eſſe ſciam. nam (vt Euripides dicebat,) cum tempus obſcuret omnia, & obliuione inuoluat, curandum maxime eſt ne incaſſum, & cum aliorum iactura labatur. Non ignorabat prætereà, rerum omnium prudentiſſimum eſſe tempus, vt Thales Mileſius ex ſeptem ſapientibus primus, admonuit. quare nec immeritò ſcripſit Mœnander, quòd & ſi cætera tempus auferat, prudentiam tamen non auferre, ſed firmiorem facere. propoſito ergo muneri incumbamus.

SVMMARIVM.

1 *Tempus deliberandi iudicis arbitrio haredi datur.*
2 *Tempus deliberandi quod à Iuſtiniano præſtitutum fuerit.*
3 *L.1.§ largius ff. de ſucceſſ. edic. explicatur.*
4 *L. cum antiqutoribus. C. de iure deliberandi. declaratur.*
5 *Tempus ad deliberandum à Pratore interdum prorogari.*
6 *Tempus ad deliberãdum prorogari ad libitum partium voluntate.*
7 *Clauſula decreti annullatiuæ inducta ad fauorem priuatum, partium conſenſu renunciari.*
8 *Tempus centum dierum à Pratore datum haredi ad deliberandum, à iudice coarctari non poſſe.*
9 *Tempus centum dierum ad deliberandum ex iuſta cauſa reſtringi.*
10 *Recedere licet à regulis iuris iuſtam ob cauſam.*
11 *L.4.ff. de iure delib. declaratur.*
12 *Tempus deliberandi, vt creditoribus ſat ſatisfactum coarctari poſſe.*
13 *L.1.ff. de cur. bo. dando. explanatur.*
14 *Rimmaldi conſideratio reiecta.*
15 *L. ſi curatoris. C. de iure delib interpretata.*
16 *Tempus ad deliberandum vt creditoribus ſatisfiat, ne cauſa coarctari non poſſe.*
17 *Succeſſorium edictum fauore creditorum introductum.*
18 *Tempus ad deliberandum ob cauſam creditorum ex iuſta cauſa coarctari,*
19 *Cauſa iuſta coarctandi tempus ad deliberandum quæ ſit.*
20 *Tempus anni, et nonimeſtre à Iuſtiniano conceſſum ad deliberandum, ex cauſa coarctari poſſe.*

CASVS I.

DELIBERANDI TEMPVS HAEredi datum ad hæreditatem adeundum tam iure Prætorio, quàm ciuili, & de illius prorogatione & coarctatione explicatum, ſimulq́; diſputatum.

1 IVSTA ratione lex conſtituit † tempus aliquod indulgendum eſſe hæredi ac ſucceſſori, iam vita functi, intra quod deliberare poſſit, an hæreditatem agnoſcere velit necne, ne imprudenter oneri hæreditario alligetur. cuius rei meminit Vlpianus in l. 1. §. vlt. ff. de iure deliberan. cum dicit tempus, nec adijcit diem, ſine dubio oſtendit eſſe in iudicis poteſtate quem diem præſtituat.

Hæc olim in Pretoris edicto. quod interpretatur Paulus l. 2. illo titulo non minus centum dierum eſſe concedendum. & ſcribit Franciſ.
2 de Marchis queſtio. 25. Iuſtinianus † autem viſus eſt tempus hoc prefinire, dum in l. vlt. § ſed quia quidem. C. de iure delibera. ſtatuit his hæredibus ex Principis reſcripto annum tantum, ex iudicum verò inferiorum conceſſione noni meſtre. ſunt tamen qui credunt iam olim annũ à Pretore, vel ab eodem Iuſtiniano præſtitum fuiſſe. à Pretore inquam in l. 1. §. largius. ff. de ſucceſſo. edicto. à Iuſtiniano in l. cum antiquioribus. C. de iure delibera. quos obices, vt diſſoluant noſtri interpretes, multa attulerunt in ea. l. vlt. §. ſed quia. ibi Caſtrẽ. & Alex. in fine, idẽ in rub. C. de ſucceſſo. edicto. nu. 2. in fine. ego
3 autẽ intelligo † §. largius, in bonorum poſſeſſione petenda loqui, ad quã petendã tantũ tempus cõceſſit Pretor: diuerſum in hereditate eſt, in qua adeunda tempus nullũ fuerat diffinitũ. Sic videmus in cæteris bonorũ poſſeſſionibus extraordinarijs, vt in Carboniana, quę intra annũ petenda agnoſcendaq́; eſt l. carbonianũ. §. vlt. ff. de Carb. ed. & doctè expoſuit eruditiſſimus Plautius tracta. de bono. poſſeſſ. c. 4. nu. 9.
4 Nec tex. † l. cum antiquioribus, diſcrepat, verè enim loquitur ſolum quo ad transmiſſionem, habita ratione ad annale tempus; quod ab Imperatore impetrari poterat, in dubio benignius agẽs, quaſi illud tempus proponat, quod veriſimilius ab herede petatur. nec enim anno elapſo poterit obijci legitimum tẽpus lapſum fuiſſe, vt pote quia ſpes altera ſubeſt, vt cum nouem tantum menſes dati ſunt, nam ſemper dicere poteſt, ſe annum à Principe ſupremo impetrare poſſe. annus ergo vel nouem menſem pręſtituti ſunt. Sed ambigunt noſtri interpretes, an quemadmodum eſt in arbitrio iudicis ſtatuere hoc tempus, an etiam in eius arbitrio ſit, vel coarctare, vel prorogare? qua de re apud o-
5 mnes in Rub. C. de ſucceſſo. edicto. & quoad † prorogationem dicendum eſt vno verbo, à centum diebus vſq; ad menſes nouem vel annum, poſſe, ex d. l. vlt. §. ſed quia. qua conſtitutionę tantum temporis conceſſum fuit: poſt nominę ſtre vero vel annum prorogari minime poteſt, ex claris verbis illius §. ſed quia, ibi, vt neque ex imperiali largitate aliud tẽpus eis indulgeatur: ſed & ſi fuerit datum, pro nihilo habeatur, eſt enim hęc poſterior clauſula decreti annullatiua, quę omnem actũ perimit, vt affirmant doctores. poſt glo. in cap. ſtatutum, in verbo committatur. de reſcrip. in 6.
6 Declaratur tamen hoc dictum, non habere † locum vbi partium conſenſu maius tempus indulgẽretur, id quod fieri poſſe creditur. quãdo quidem hęc diſpoſitio eſt ad fauorẽ priuatorũ
7 non publicum promulgata: & ideo illi † clauſulę decreti annullatiuę partiũ conſenſu renunciari poteſt. ſic Dec. in l. pacta quę contra nu. 11. Cur. Iun. l. penul. nu 35. C. de pactis. qui rectẽ ſentit, vbi de ſolo priuatorũ fauore agitur, non ſi de publico. ita Dec. d. l. pacta quę contra nu. 11. declarans ſimilem glo. l. à Diuo Pio. ff. de ritu nup. quam exornant ac declarant Corſet. ſing. in verbo Prohibitoria cõſtitutio. Soc. ſen. conſi. 87. col. 6. verſ. confirmatur. lib. 3. Iaſ. l. Poſthumo. nu. 17. C. de contra tab. Goza. conſi. 61. nu. 7. cur. Iun. l. pen. nu. 35. C. de pactis. qui rectè ſenſit, vbi de ſolo priuatorum fauore agitur, non ſi de publico. ſic & Dec. d. l. pacta. nu. 11. coarctari autem an poſſit tempus iſtud centũ dierum ambigitur, quod maius eſt dubiũ. Hac in re duo capita noſtri diſtinguũt. Primum eſt quo ad hæreditatem adeundam, vel bonorum poſſeſſionem agnoſcendam infra illud tempus centum dierum à Prætore pręſtitutum, vt eo ipſo excluſus is ſit. Secundum eſt quoad hoc, vt bonis vacantibus dari curator poſſit, qui creditoribus interim ſatisfaciat.
8 Primum caput receptiorem † habet ſententiam, non poſſe coarctari illud tempus. ita Bart. in l. ſiquis inſtituatur hęres. § 1. ff. de heredibus inſtit. cõmunem teſtatur Dec. in rub. C. de ſucceſſo. edicto. nu. 4. & ibi Riminal. nu. 2. & ibi Alex. col. 2. & Iaſ. nu. 3. Cur. Iun. conſi. 108. in fi. & ſi is in rub. C. de ſucceſſo. edicto. nu. 3. aliter ſentiat leui quadã ratione & argumẽto, quo ad rem

rem non confert. & eo tacito eodem ibi vtitur
Sapia. & communis ſententia ſatis probatur ex
l.2.ff.de iure.delibet.ibi, pauciores nō ſunt dā
di.& in d. l. 1. §.largius.ff. de ſucceſſo. edicto.
ibi,pręcipitandi non ſunt.

Declaratur hoc caput,vt locum ſibi non vē-
9 dicet† quando iuſta coarctationis cauſa ſubeſ-
ſet.ita Dec.& Cur.Iū.nu.4.rub.C.de ſucceſſo·
edicto.n.4.quo loci Riminal. nu.2. inquit idē
alios ſentire,& ſi ipſe diſſentiat. hanc vere pro-
bauit Bar.in l.2.nu.4.ff.de re iud.& eum eſt ſe
cutus Georgius Natta in clē. ſepe.in prin.col.
34.verſi.quintò qnia moderat. de verb. ſignifi.
10 Cuius declarationis ratio eſt,qnia † à legis di-
ſpoſitione iuſtam ob cauſam recedimus.l. ſi ho
minem. ff. manda quod multis confirmauimus
ſuprà. Nec vrget quod inquit Rimin.d.rubr.
C. de ſucceſſo. edi. dilationem legalem arctari
non poſſe,etiam ex cauſa quando lex prohibet.
quia reſpondeo, nullo iure arctationem iſtam
ex iuſta cauſa prohibitam eſſe. Nā iura quibus
Rimi.& cæteri ea in rub.C.de ſucceſ.edi.& Ri
pa in l.2.nu.22.ff.de re iud.ſentiunt hanc dila-
tionem arctari non poſſe etiam ex iuſta cauſa,
non probant,vt tex.l.1.in fi.& l.2.ff.de iure de
libera.iuncta.l.3.& 4.illius tit.quę & ſi affirmēt
dilationem prorogari poſſe ex magna cauſa, vt
11 † in d.l.4.non tamen negat,quin & coarctari;
quandoquidem illa affirmatio in prorogatio-
ne non infert negationem in coarctione, vt ma
lè opinatur Rimi. cuius etiā ratio dilui poteſt.
inquit ille,aliam eſſe rationem in prorogatio-
ne dilationis,aliam in coarctatione, in proro-
gatione ampliatur, extenditurq; ius ſucceſſio-
nis,in coarctatione verò minuitur.ratio hęc cō
cludit quidem quo ad eum,qui ad ſuccedendū
primus eſt in gradu, & quoad eum qui illū ſub
ſequuntur. quoniam non minuitur, ſed potius
extenditur.& lex tam vnam, quam alteram per
ſonam conſiderauit, cum ſtatuerit tempus illi
priori,ne diu cunctādo, ſequentem fruſtret,&
in incerto remaneat ſucceſſio. id quod coarcta
tio iuſtā ob cauſam non facit, quia illa præſtat,
vt quamprimum ceſſet omnis ambiguitas, & is
conſequatur ſucceſſionem cui à iure tribuitur.

Secundum verò dubitationis capnt ſic diffi
12 nitur:† dilationem illam arctari etiam poſſe ad
eum effectum, vt curator bonis vacantibus de-
tur,qui creditoribus ſatisfaciat. ita crebrius re
ceptam eſt,vt relati Alex.Riminal.& Decius te
ſtantur & communem etiam ſine cauſa probat
Iaſ.ibi.nu.4 Curt.iun.cōſi.108. in fine.& in d.
rubr.de ſucceſſ. edi. hæc opinio primo nititur
13 ex † l.1.ff. de cura. bo. dan. quo loci ſcriptum
eſt,creditores petere poſſe curatorem bonis da
ri,vt ſibi ſatisfaciat,cum ob pendentem condi-
tionem hæres adire impediatur. ſi ergo dari po
teſt curator,ergo & terminus aſſignari ad adeū
dum,vt ſi intra illum non adeat,detur curator:
idem ergo hoc caſu. Verum nō probat hic tex.
ſecūdum Riminal.d.rubr.C.de ſucceſſ.edicto.
nu.2.in fine.nam pares non ſunt termini. in ca
ſu enim d.l.1. non eſt in hæredis poteſtate adi-
re,cum conditionis implementum, non ab eo
ſed à fortunæ euentu pendeat, quare euenire
poſſet,& nō poſſet: ne ergo creditores diutius
hæreant,iure & magna illa ex cauſa efficere poſ
ſunt,vt bonis curator detur. hoc nō contingit
in caſu noſtro, in quo præſupponitur eſſe in fa
cultate hæredis adire vel repudiare, quo circa
14 ad adeundum cogi poteſt.† Riminaldi conſide
ratio nō ſatis placet,quia immo is tex.l.1. à for
tiori probat: ſi enim eò in caſu dum nulla hæ-
redis mora & cunctatio conſiderari poteſt,cu-
rator tamen qui creditoribus ſatisfaciat, ad fu-
turi hæredis detrimentum datur. & ſi terminū
aſſignare conditione illa pendente neceſſe nō
eſt,quanto fortius hic coarctari tempus & dari
curator poteſt.vbi hęredis mora & tergiuerſa-
tio quędam conſiderari poteſt? Et ſi dicatur,
nullam hic moram conſiderari poſſe, cum ela-
pſum adhuc non ſit tempus à iure præſtitutū.
Reſpondeo,eſſe ſatis in mora cum iudici vide-
tur enim intra illud à ſe pręſtitutum tempus adi
re poſſe.niſi replices, ī caſu d.l.1.de cura. bon.
dan.eſſe neceſſe, quia ignoratur quando caſus
conditionis euenire poteſt, quod ſecus in caſu
noſtro, in quo à iure datum eſt tempus, quod
coarctari non poteſt. immo,ſi rectè perpenda-
tur is tex. contrarium probat, & ſentit Rimin.
qui ſupra.nam, cum affirmet non eſſe dandum
curatorem bonis,vbi cogi quis poteſt adire vel
repudiare,quorſum hic de eo agere,poſteaquā
is hæres pure inſtitutus cogi poteſt conceſſo ei
pręſtituto à iure tempore adire vel repudiare?
15 Adferri etiam pro hac ſententia † ſolet tex.l.ſi
curatoris.C. de iure deliber. quo loci Iurecōſ.
tribuit iudici arbitriū, vt moderari poſſit hoc
tempus, ergo illud pręfixum à lege tempus nō
dicitur immutabile, ſed mutabile. Reſpondet
Iaſ.in d.rub.C.de ſucceſſ. edicto,iudicem mo-
derare quidem poſſe tempus ad deliberandū,
dummodo non ſtatuat minus centum dierum,
vt ſeipſum declarat Iureconſ.in d.l.1.in fi. iun-
cta l.2.ff.de iure deliberan.

Contrariam itaque ſententiam,iudicem ſci-
16 licet † non poſſe ſine cauſa hoc tempus coarcta
re,probarunt Bar.in l.ſi quis inſtituatur hęres.
§.1.ff.

§. 1. ff. de hæredibus inſtit. vbi Imo'a. idem. Bartol. in l. quandiu. la vlt. ff. de acquiren. hæredit. vbi idem Imola & Bart. d. l. 1. in fine. ff. de iure delib. Roman. conſi. 491. In caſu conſultationis. Ang. conſi. 191. Quæritur an. Ang. Aretin. in §. extraneis. inſtit. de hæred. qual. & diffe. Alexand. d. rubr. C. de ſucceſſo. edicto. & in conſi. 4. numer. 5. lib. 2. cum Bartolo idem ſenſerunt in ea rubr. C. de ſucceſſo. edict. Riminal. & hanc opinionem, vt veriorem, & forte crebriorem, ſi authores enumerentur ſequor. probatur verè in d. l. 1. in fi. & in d. l. 2. ff. de iure deliberan. quæ, dum abſolutè loquuntur, ſentiunt ita quò ad agnoſcendam hæreditatem, vt ab ea excludatur, quo ad hoc, vt creditoribus ſatisfieri poſſit, tempus minus centum dierum non aſſe præſtituendum.

17 Probatur quoque quia ſcimus † edictum ſucceſſorium principaliter ad fauorem creditorũ introductum fuiſſe, vt ad fauorem ſequentium in gradu quemadmodum probat. l. 1 in prin. ff. de ſucceſ. edict. cum ergo tempus in ea præſtitutum ſit, ne longa mora fiat, & ne hæc mora fiat, datus eſt terminus centum dierum, ea ratione, ne hęres termini breuitate præcipitetur, hæc ratio militat etiã vbi curator daretur: quia ſi non concederetur curatorem illum adminiſtrare bona defuncti, præcipitaretur quodammodo hæres in repudiando vel adeundo hæreditatem. Probat & hanc ſententiam tex. l. ſi quis inſtituatur hæres. §. 1. ff. de hæred. inſtit. vt eum ibi inducit Bart.

Declaratur hoc ſecundum caput, tunc locũ
18 ſibi non vẽdicare cum † iuſta coarctationis cauſa ſubeſt; coarctare enim tunc poteſt. ita verè ſentit Bar. in l. 2. nu. 4. & ibi Ripa nu. 22. ff de re iud. & Clarius Alex. d. rubr. C. de ſucceſſ. edic. col. 2. & d. conſi. 4. nu. 5. lib. 2. id quod probatur à fortiori ex declaratione relata ſupra ad primũ caput huius dubitationis.

19 Quę autem iuſta ſit huius † coarctationis cauſa dubitant Doctores. aliqui in ea rubrica. C. de ſucceſſorio edicto. ſcribunt, eſſe illam creditorum petitionem, & malè, vt animaduertit eo loci Alexan. qui illas eſſe iuſtas cauſas docuit, quas enumerat Bart. in l. 2. nu. 5. ff. de re iudi. & ibi Ripa nu. 26.

Hæc in tempore illo centum dierum cuius meminit Paulus in d. l. 2. de iure deliberan. ſed
20 quid in anno † vel nonimeſtri, ex Iuſtiniani conſtitutione in d. l. vltima. §. ſed quia. C. de iure deliberan. coarctari an & illud etiam ſine cauſa poſſit? & poſſe aliquando credidi, tum quia lex non prohibet, tum quia ad jus antiquum prætorium reuerteremur, quod eſſe fauorabile, non ignoramus. l. ſi vnus. §. pactus. vbi Iaſo. numero 6. C. de pactis. cum multis olim à nobis congeſtis in reſponſo pro Genuen. Republ. articulo ſecundo numero 2.

Nec ratio illa Iureconſul. in d. l. 1. §. largius, hunc pertinet, cum in bonorum poſſeſſore non in hærede locum habeat. minus quoque habet locum ratio. l. 2. quoniam non poſſet dici præcipitari hæres, quando tantum temporis ſibi tribueretur, quantum à iure illo antiquo, ex d. l. 2. cõcedebatur. erit tamen in hac noua conſideratione cogitandum.

SVMMARIVM.

1 *Promittens certo loco ſoluere, tantum tempus habere debet vt in loco ſe conferat.*
2 *Tempus accedendi ad locum in quo ſolui debet, iudicis arbitrio ſtatui.*
3 *Diploma quid.*
4 *Curſus publicus olim non omnibus permiſſus.*
5 *Euectio quid.*
6 *Miliaria quot ſingulis diebus conficienda.*
7 *Conciliatio l. 1. ff. ſi quis cautio. cum l. continuus. §. cum ita. de verborum oblig. & gloſſa, & Bart. opinio reiecta.*
8 *Miliarij varia dimenſio.*
9 *Epheſus vrbs.*
10 *Dianæ templum cur ab Eroſtrato combuſtum.*
11 *Alciati interpretatio ad l. Continuus. §. cum ita. de verb. oblig. exploſa.*
12 *L. 1. ff. ſi quis cautio. nouus ſenſus & intellectus.*
13 *Milites quot miliaria ſingulis diebus conficere poſſint.*
14 *Statutum Mediolani cap. 34. ſub rubr. Quando monetur lis vel cauſa contra abſentes. declaratur.*
15 *Conſtitutiones Mediolani tit. de iudicijs. cap. ſi contingat. declaratur.*
16 *Tempus quod in nauigationibus peragendis ſtatuatur.*
17 *Feſti dies, quibus iter confici non licet, è præſtituto tempore ad iter conficiendum, ſubducendi.*
18 *Theodoſius omnium primus iuſſit dies Dominicos celebrari.*
19 *Clerici feſtis diebus iter facere non debent.*
20 *Ruſticus, pedes, non equus ire debet.*

CASVS

CASVS II.

TEMPVS QVOD STATVENDVM ſit promiſſori, vt, quod in loco dare promiſit, perſoluat. & inibi de miliaribus peragendis: multaq; iuris loca conciliata.

1 CVM quis certo loco, vt putà Epheſi, rem dare † & ſoluere promiſit, nec tempus adiectū eſt, quo dari vel ſolui poſſit, ac debeat, (ſtatim enim ſolui non poteſt) tantum temporis indulgendum eſt, quo ſe Epheſi cōferre poſſit, quòd ſanè cer-
2 tum† tempus non præſtituit Iurecon. vel legis latorum aliquis: nec enim ob locorum varietatem diffinire potuit: illum ergo præſtituet ex ſuo arbitrio iudex. l. continuus. §. cum ita, de verb. obl. quo loci Venuleius his ſic ait: Cū ita ſtipulatus ſum Epheſi dari, ineſt tempus, quod autem accipi debeat, quæritur, & magis eſt, vt totam eam rem ad iudicem, id eſt, ad virum bonum remittemus, qui æſtimet quanto tempore diligens paterfamilias conficere poſſit. quod factúrum ſe promiſerit, vt qui Epheſi daturū ſponderit, neq; diplomate diebus ac noctibus, omni tempeſtate contempta continuare cogatur. neque tam delicatè progredi debeat, vt reprehenſione dignus appareat, ſed habita ratione temporis, ætatis, ſexus, valetudinis. In hac ſtipulatione tempus ineſſe, probat etiam tex. l. interdum. ff. de verb oblig. & cum tempus nō ſit præfinitum, à viro bono, id eſt, à iudice terminari, omnes intelligunt ex hoc Venulei reſponſo, virum bonum eſſe iudicem, vt in ante ludiis libri primi admonui: quamquam Io. Coraſius eo loci relatus aliter ſenſerit. Hic ergo iudex, vel vir bonus tantum temporis concedere poteſt, quantum viro diligenti ſufficeret eo accedere. quare diplomate vti nō cogitur, & Epheſum approperare.

3 Eſt enim † diploma, ex ſententia eruditiſs. Iacobi Cuiacii & ante eum Alcia. codicillus, qui datur curſu publico vtentibus, qui & tractatoriæ & combinæ & συνθήματα & euectiones dicuntur. ij & enim qui curſu publico vtuntur, diploma hoc habere debent, vt equis publicis diſpoſitis vti poſſint, alioqui vti priuati equis il-
4 lis vti non poſſunt. ſic olim † curſus publicus non permittebatur. l. iudicibus, & l. nullus. C.
5 de curſu publ. lib. 10. vbi verbi† euectionis Imperator meminit. qua de re & apud Plinium lib. 10. Epiſtolarum ad Traianum & fuſius rem hanc explicauit eruditiſſimus Budæus in annota. pandect. ad l. eos. ff. de fal. quo loci in ſpecie textum huius. §. cum ita, exponit, & apud Hotoma. in commenta. verborum iuris in verbo diploma. & Alcia. d. §. cum ita. ſed nullum eſſe in hoc iudicis arbitrium oſtendere videtur Ca-
6 ius. in l. 1. ff. ſi quis cautio. qui vicena † miliaria in ſingulis diebus eſſe ſtatuta affirmat, vt nodū
7 diſſolueret glo. in d. †l. 1. ac in d. §. cum ita, plura attulit. ſunt quibus illa conciliatio placet. nempè l. 1. ſi quis cautio. in iudiciis loqui. & d. §. cum ita, in contractibus. placuit ſiquidē hæc ipſa opinatio gloſſæ. d. §. cum ita. & erudito Zaſio, quod mirum eſt. Verum Petrus Perticenſis & cum eo Bartol. & Alciatus, d. §. cum ita. & idem Alciatus l. 3. ff. de verbor. ſignifi. aſſirmāt, nullam eſſe differentiam inter iudicia & contractus, cum differentię ratio nulla adferri poſſit. Bręchæus in d. l. 3. ſentit in pacto expreſſo, cum quis ad certum diem dare promiſit, non eſſe locum huic dinumerationi ex iudicis arbitrio. quod verum opinor, vt res certa ſit & clara: nam arbitrio ſit locus, cum certo loco dare nulla expreſſa die quis promiſit cum ſolutionis dies ex itineris dimenſione tunc pendeat. Batt. ergo cęteriq; relati omnes ſic conciliant, vt l. 1. ff. ſi quis caut. procedat quando miliaria ſunt limitata, & d. §. cum ita, locum habeat cū limitata non ſunt. Verum conciliatio hæc non placuit Cępollę & Bręcheo dicta. l. 3. de verborum ſignificat. nam apud omnes peręque gen-
8 tes† miliarum & paſſuum menſura circumſcribitur, diuerſaq; eſt ipſius menſuræ ratio. quod vere vſu venire videmus in Iubalpina & Gallicana regione in quibus viginti miliaris tantum habent itineris, quantum apud Longobardos triginta. Alcia. autem d. §. cum ita, ideo credidit in d. §. cum ita, nihil certi à Venuleio fuiſſe ſtatutum, quòd is dare Epheſi promiſerit, quæ vrbs tranſmarina eſt, & ad eam accedi ſolet, vel per arduos ſaltus & montes, vel per nauigationem. l. obſeruare. §. penult. de offi. Proconſ. ſci-
9 mus enim † Epheſum in Ionia regione poſitā fuiſſe ab Amazonibus conditam, vt ſcribit Iuſtinus libro 2. & Plinius lib. 5. naturalis hiſtorię cap. 29. locus is maximè celebratur ob nobiliſſi-
10 mum † Dianæ templum, quod Eroſtratus, vt perpetuam nominis famam ſibi compararet, incendio abſumpſit. cuius rei meminit ex noſtris Coraſius. d. l. obſeruare. §. pen.

11 Verum hęc Alciati (vt ad eum reuertamur) explanatio, non placet. Primò, quia non in eo ſolo exemplo (quod declarationis gratia attulit) locutus eſt Iureconſultus, ſed generaliter, vt in

vt intelligamus in ſtipulatione tempus inaſſe ta citè ex qualitate facti,& rei promiſſæ, quemadmodum & in alio exemplo quod de inſula in ſequenti.§.ſubiicitur.

Secundo,quia & ſi difficile admodum ſit,Epheſum peruenire, vel pedibus, vel nauigatione,perueniri tamen poteſt: quare tempus à viro bono ſtatui debet. immo ſcriptum reliquerunt Bart.in tract. De inſula Caſtren.in l. inſulæ.ff.de iud.& Decius in cap. olim, nu.2.in fi. de except. quinquaginta miliaria pro ſingulis diebus in maritimo hoc itinere aſſignari oportere. quod non eſt perpetuum,ſed ex communi vſu fortè.& ſenſit Gomeſ. in commentariis ad regulã Cancellariæ.De veriſimili notitia.quæſt. 5. in fine.

12 Ego vero ſic ſtatuo,† l.1.ff.ſi quis cautio. ex communi vſu miliarium,quo tunc Romæ milliaria dimetiebantur conſiderare, vt miliare conſtet ex mille paſſibus,& paſſus quinque pedum ſit,vt apud Alciatum & Bręchęum.l.mille paſſus.de verborum ſignificatio, & pes ſexdecim digitis conſtet. tantum ergo itineris,habita ratione communis vſus homo conficere poteſt. Verum, quia perſæpe contingit non eiuſdem conditionis eſſe homines: ſunt aliqui iuuenes, aliqui ſenes,aliqui validi & robuſti, aliqui debiles & infirmi,aliqui qui iter maximum quotannis conficere conſueuerunt, aliqui qui domi ſemper ferè otioſi degunt: quamobrem diſpar admodum eſt conditio. ſi ergo quis rem in remota ſatis regione dare vel ſoluere promiſit,nõ communis ille ſtatus conſiderabitur,ſi promiſſoris perſona illius conditionis nõ ſit, vt ſingulis diebus vicena miliaria conficere poſſit, ſed arbitrio viri boni, idest, iudicis æſtimabitur, quantum itineris in ſingulos dies peragere is poſſit,vnde habenda erit ratio ſexus,ætatis,cõſuetudinis,& valetudinis,quę cum à iure diffinire minime potuerint, arbitrio iudicis terminari debent.d.§.cum ita.

13 Hinc quoque legimus,diuerſam eſſe in † militibus conditionem,qui, cum in expeditionibus armis onuſti incedere habeant, ſolum decem miliaria ſingulis diebus peragere poſſunt. quod ſcripſit Vegetius in 3. de re milit. & ex noſtris annotauit Ioan.Coraſius libro Epiſtolarum capit.15.quibus infertur declaratio ad ſta-

14 tutum Mediolani † cap. 33. ſub rubr. Quando mouetur lis,vel cauſa contra abſentes. quo ſtatutum eſt ſingulos dies eſſe concedendos pro ſingulis viginti miliaribus abſenti citato, vt veniat & reuertatur, & vltra arbitrio iudicis, illud arbitrium moderabitur ex qualitate locorum & perſonarum: ex ſuprà relatis.ita etiam

15 interpretandæ ſunt † nouæ conſtitutiones Domini Mediolani titul.de iudiciis.cap.vbi con-

16 tingat. in nauigationibus† autem licet certum tempus,intra quod iter conficiatur,præſtitui nõ poſſit,vt credidit Alciatus in dicta l.3.de verborum ſignific. ob ventorum varietatem & incertitudinem,attamen opinor,iuſtum tempus cõmuni vſu perpenſo, ſtatui poſſe,è quo impedimenta, vt maris tempeſtas & ſimilia ſubducantur.l.2.§.ſi quis in iudicio.ff. ſi quis cautio.l.ſi cui.§. vltimo. ff. ex quibus cau. maio.quin ex Felini ſententia in cap. cum olim. nu.17.de ex-

17 ceptio. ſubduci ſolent † dies illi,qui non in itinere faciendo, ſed in cultu diuino abſumendi ſunt,vt dies dominici,ex glo. in cap. cupiẽtes, in verbo commode. de electio. in 6. Imola tamen & Aretinus in dicto.§.cum ita.quos eſt ſecutus ibi Alciatus nu.9.aliter ſentiunt, tũ quia contrarium potius cautum videtur in l.ſi cui. §. tandin. ff. ex quibus cauſ. maio. qui de diebus feriatis ne verbũ quidem, immo nec apud Iureconſultos harum feſtiuitatum ratio haberi potuit,cum illis temporibus ſacroſancta Chriſtiana fides,& religionis huius cultus conſtabilitus non fuerit,vt tandem maximos religionis

18 cultor ſtabiliuit † Theodoſius primus in l.2.& l.omnes.C.de feriis. Ego autem ſic ſtatuerem, habendam eſſe perſonarum ac dierum rationẽ. in perſonis erit perpendẽdum an laicus vel clericus ſacerdosvè ſit,vt in laicis,qui continuo is diebus dominicis iter facere conſueuerũt,dies

19 illos non eſſe ſubducendos,† in clericis nequaquam, vt potè qui Diuinis ſedulò operã ea die dẽt, in aliquibus verò diebus idem in omnibus dicendum eſt, vt in die Natalis Saluatoris noſtri,in die Paſchatis, & Pentecoſtes, quos ſolamus omnes maxime obſeruare. ſumma etenim eſſet impietas tantæ feſtiuitatis rationem nõ habere. Illud quoque iudex iſta perpendet,an no-

20 bilis vel ruſticus ſit promiſſor, vt ſi † ruſticus plus temporis tribuat, cum ille non eques, ſed pedes iter facere debeat. quod poſt gl.in l. idẽ erit §.idem Labeo.ff.manda. annotauit Zaſius in d.§.cum ita.nu.3.ſic an dominus ſit,vel procurator: quorum vnus altero ad iter faciẽdum magis idoneus eſt,vt ſentit Aret. d. §. cum ita nu.8.atq; ita relatum ſtatutum Mediolani & alia illi ſimilia declarari atq; interpretari poſſunt. cætera non proſequor.

SVMMA-

SVMMARIVM.

1 *Tempus antiquum quod in probationum materia.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui, quod tempus antiquum in materia probationum,dicatur.*
3 *Antiquum tempus in probationibus in 30.ann.eſſe.*
4 *Librum cenſus eccleſiæ eius dominium probare.*
5 *Antiquum tempus in probationibus ex aliquorum ſententia eſſe.40 70 & 90.annorum.*
6 *Tempus centum annorum dici antiquum in probationum materia.*
7 *Tempus immemoriale quod.*

CASVS III.

TEMPVS ANTIQVVM QVOD eſſe dicatur in probationum materia; & ibi multorum opiniones relatæ.

TEMPORIS antiquitas magnaque diuturnitas multa operari ſolet, præſertim ad probationem faciendam: nam & leuiores probationes ſufficiunt, vt infra ſuo loco dicemus.& alia permulta adferri huc poſſent, quæ exactè & doctè congeſſit conſultiſſimus compater meus Aymo Crauetta in eo ampliſſimo tract.de antiq.tempo. in 1. parte principali,& apud alios, quos infra refe-
1 ram. Nunc ſolum dubitari contingit, quod † tempus antiquum iure dicatur in probationũ materia. nam, & ſi plures ſunt noſtrorum interpretum,hac de re opiniones,vna tamen hęc cre-
2 brior eſt,eſſe in † arbitrio iudicis poſitum. hãc probarunt Butrius & Hoſtien. in c. illud, de præſump. idem Butrius in c. quoniam contra, de prob. Alex. conſi.4.nu.12.conſi.187.num.4. lib.2.conſi.9.ante fin.vbi Molineus lib.3. & cõſil.90.nu.5.lib.6. Soc. ſen.conſi.89. col.2.ver. Preterea iſta concluſio.lib.1 & conſi.106.col.2. lib 3.Afflictus decis.83 nu.7.quos omnes retulit Craue.tract.de antiq tempo. in princ.nu.3. & conſi.108. nu.1. & eiuſdem opinionis addo ipſe Ruinum conſi.94.nu. 10. libro 4.& conſil. 141.nu.18. lib.5.Carol.Molin.in cõſuetud.Pariſ.tit.1.§.5.nu.64.Maſſil.l. quęſtionis. nu.49. 58.de quęſt. Tiraq.l.ſi vnquam,in verbo omnia nu.31. Verum, hoc non eſſe iudici arbitrarium alii ſentiunt,vt ii,qui ſecundam opinionẽ pro-
3 barunt,nempè ſatis de † antiquo dici cum metam annorum triginta excedit. Io.And. quem retulit Calcan.conſi.8.nu.6. quę opinio ſi vera eſt,a fortiori,quę ſequuntur de maiori tempore opiniones veriſſimę ſunt.

Tertia fuit opinio,antiquum tempus dici triginta annorum,in qua opinione fuit Rom.cõ-
4 ſi.127.dum reſpondit, per † librum cenſualem Eccleſię probari dominiũ cõtra tertium, quod de ſemiplena & præſumptiua tantum probatione intellexit Molineus præcitato.§.5.n.22.qui nu.64. ſentit, iudicem hũc debere arbitrari ex ſubiecta materia, etiam de antiquo illud dici, quod metam annorum triginta excedit.
5 Quarta eorum fuit opinio,qui opinati † ſunt tempus 40.anno.ſatis dici antiquum, quorum in numero fuit ſibi parũ conſtans Butr. in cap. veniens, il 1. de teſtibus quem ſecuti ſunt ſibi contrarii Alex.& Soc.ſenior, & huius ſententię hos retulit Craue.d.tract.de antiq. temp.in princ.n.2.quibus addo clarè Iaſ.cõſi.24. col.2. lib.3. alios recenſet Molineus. d.§.5.nu.63. qui num.64.eandem & ipſe probat. idem reſpõdit Barb.conſi.8. col.2.lib.1. Hanc ſententiam veram ſolũ intelligit Craue. qui ſupra nu.6.quando de leui prçiudicio agitur, quod inquit eſſe in iudicis arbitrio. Verum Molineus d.§.5.nu. 65.inquit, ſufficere tempus decem annorũ,quã do agitur de modico, & leui pręiudicio, & is multos retulit.

Quinta eorum fuit opinio, qui crediderunt tempus 70.annorũ eſſe antiquum,& huius ſententię fuit Aretin. conſi.36. Caſus talis eſt. colum.vltima.

Sexta eſt opinio, eſſe 90. annorum ſic Decius conſi.595. nu.7.quam & ſi nec iure,nec ratione, vel authoritate probet, à fortiori tamen ex iam relatis probari poteſt.

6 Septima fuit interpretum ſententia, † tẽpus centũ annorum eſſe antiquum.hanc probarunt Inn.Caſtren. Alex.Corn.Curt.ſenior Iaſ. Dec. Afflictus, Curt. iunior & Capella Toloſana, quos omnes retulit & ſecutus eſt Craue. d. tract.de antiqu. tempo.in princip. nume.4 qui communem hanc eſſe teſtatur: vt pariter receptiorem eſſe affirmauit Molineus d.§.5.nume. 63. verſic.crebrior eſt.qui huius oppinionis addit Abbatem,Imolam Cępollam,& Bertrandũ. Addo ego Barba.conſi.8.colum.2.& conſi.44. colum.5.lib.1.Ruinum conſi 34.nu.11.& conſi. 161.nu.5.lib.1. idem conſi.84. in fi.lib.3. conſil. vlt.nu.4.lib.4 & conſi.141.num.2. lib.5. Caſſa. conſi.15 nu.19 & conſi.54.nu.17.

Hanc opinionem veram ſolum intelligit Molineus.d.§.5. nu.63. verſi.ſed pro reſolutione,
7 cum agitur de † tempore immemoriali, quod verè dicitur eſſe centum annorum, vt affirmarunt Cyn.& Baldus in l.2.C.de ſeruit.& aqua. & alios retulit is Molineus. Verum hęc Molinei de-

næi, declaratio duplici fundamento proſternitur. Primo, quod crebrior eſt doctorum opinio tempus immemoriale excedere ſpaciũ centum annorum, vt eam adfirmarunt Feli. in cap. ad audientiam, colum. 8. verſic. limita quintò, in cap. ſi diligenti, in fine, & in cap. cum nobis. colum. 2. verſi. & ex eo, de præſcrip. & latè tradit Didacus in cap. poſſeſſor. 2. parte. §. 3. nume. 5. 6. de reg. iur. in 6. ſi ergo debet hoc immemoriale tempus excedere ſpacium centum annorum, non eſt dicendum conſtare centum annis, vt antiquum. Secundò, quia verior illa videtur opinio, tempus immemoriale, eſſe minus centum annis: quemadmodum latè & doctè eam tuetur Crau. in tract. de antiq. temp. 4. parte principali 2. part. nume. 2. 3. & eam ſecutus ſum in ſecundo reſponſo cauſæ finarienſis in 4. artic. nume. 74. ſiue ergo communem ſententiam, ſiue illi contrariam & magis veram ſequamur, ſemper conſtabit tempus immemoriale ſpacio annorum centum non concludi.

SVMMARIVM.

1 *Tempus antiquum in ſententia eſſe biennium ex aliquorum opinione.*

2 *Sententiam eſſe de antiquo lapſo decennio ſecundũ aliquos.*

3 *Antiquum tempus in ſententia eſſe viginti annorum ex quorundam traditionibus.*

4 *Tempus 30. annorum eſſe de antiquo in ſententia, ex Cepollæ & Alciati doctrina.*

5 *Iudicis arbitrio relinqui, quod tempus antiquum dicatur in ſententia.*

6 *Præſumptionem maiorem eſſe pro ſententia iudicis maioris.*

7 *Præſumptio pro ſententia iudicis idiotæ nulla eſt.*

8 *Præſumptio mala ſumitur pro ſententia præcipitanter lata.*

CASVS IIII.

TEMPVS ANTIQVVM QVOD cenſeatur in ſententia iudicis: & ibi de præſumptione ipſius ſententiæ.

Non minus operatur temporis antiquitas in cæteris actibus, vt in ſententia, quam in probationibus, vt caſu præcedenti diximus. in ſententia enim illos effectus patit, quos longa ſerie recenſet idem conſultiſſimus Craue. in d. tractatu de antiqu. tempo. ſecunda parte principali, & Alciatus tract. præſump. reg. 3. præſump. 9. & 10.

Nunc ſolum dubitari ac quæri cõtingit, quã-
1 do dicatur † tempus antiquum in ſententia, vt
dicatur de antiquo lata? Prima fuit eorũ ſententia, qui affirmarunt, biennium tempus antiquum hoc caſu dici: ita ſcripſerunt Hoſtien. Io. Andr. Cardinalis, Bald. Imo. Abbas, Alexã. Rota Romana, quos omnes retulit Boer. q. 124. nu. 17. & aliquos recenſet Craue. de antiq. tẽp. 2. parte principali num. 37. nec diſſentit Alciat. tracta. præſump. reg. 3. præſum. 9. nu. 6. ex cap. cum ſit. & c. ex ratione, de appell. quæ probant datum eſſe tempus anni, & biennii, ad appellationem interpoſitam proſequendam, qua appellationem interpoſitam proſequendam, qua appellatione pendente non præſumitur pro ſententia, quia illius effectus ſtat in ſuſpenſo. l. 1. §. vlt. ff ad S.C. Turpil. l. vlt. §. illud. C. de tẽp. appel. ſecus ergo eo elapſo. ſed hæc ipſa opinio procedit ſolum ratione iuſtitiæ cauſæ, non autem ratione ſolemnitatis, atque ita nullitatis; in qua dubitatio verſatur.

Secunda fuit eorum opinio, quibus placuit,
2 lapſo decennio antiquum tempus dici, vt hanc
probarunt Alex. conſi. 123. colum. 2. lib. 2. idem cenſuit Cępolla conſi. 26. colum. 4. in fi. & Gozadi. conſi. 29. colum. vlt. verſi. ſextò adduco. Baldus & Petrus illius frater, quos retulit Boerius dicta quęſt, 124. nu, 17. in fine. idem ſenſit Barba. conſi. 18. colum. 7, in princip. lib. 1. ſed iure non probatur.

Tertia fuit opinio multorum, qui opinati
3 ſunt hoc caſu † tempus antiquum eſſe viginti
annorum, vt hanc ſententiam probauit Baldus & Petrus illius frater, quos retulit Boer. d. q. 124. nu. 17. in fi. qui intelligunt inter abſentes. idem placuit Calderino in c. quoniã contra. de prob. Abb. in conſi. 61. col. pen. verſi. venio ad reſpõſionẽ. lib. 1. Calcaneo cõſi. 8. nu 6. nõ probatur hæc ſententia ratione, vel iure noſtro.

Quarta fuit opinio Cępollę conſi 63. colum.
4 2. qui intellexit † 30. annis tempus hoc conclu-
di. Nec diſſentit Alciatus tract. pręſump. regul. 3. pręſumpt. 10. numero 5. hęc quoque lege nõ firmatur.

Quinta fuit ſententia crebrior fortè & ve-
5 rior, † iudicis arbitrio hoc relinqui. hanc affir-
marunt Alex. Aret. & latius Craue. d. tract. de antiq. tempo. ſecunda parte princip. nu. 37. Decius cap. cum ſit. nu. 19. de appellatio. vbi glo. Addo Barba. d. conſi. 18. colum. 7. in prin. lib. 1. ab hac tandem non diſſentit Bero. cap. quo-

niam contra. nu. 252. de probs. inquit tamen Crauetta, iudicem noſtrum poſſe arbitrari, ſecundum qualitatem iudicum, qui eas ſententias
6 tulerunt: maior † enim erit præſumptio pro ſententia iudicis maioris, quam minoris. l.1.ff. de offi. Præfecti Præto. Bald. l. tutores. ff. de confir. tut. Iaſ. l. pacta nouiſſima. tertio notab. C. de pact. hanc eſſe doctrinam ſingularem affirmauit Petraſancta ſing. 57. in fi. Marſi. ſing. 438. Alcia. tract. præſump. reg. 3. præſump. 10. nume. 7. Cagno. in l. 2. nume. 158. C. de reſcin. vend. Pariſius conſi. 98. num. 21. lib. 1. Roland. à Valle conſi. 99. nume. 27. lib. 1. qui vno
7 ore affirmant, † pro ſententia vel decreto iudicis idiotæ, nullam eſſe præſumptionem. perpendet & iſte iudex noſter quo ordine latæ fuerint antiquæ hæ ſententiæ, an tumultuariè
8 ac præcipitanter. ſi ex abrupto † nulla bona præſumptio erit. Alcia. d. præſump. 10. num. 6. Corſe. in ſuo ſing. in verbo minor. incip. decretum Iaſ. l. iudices. numer. 7. C. de iud. perpendet etiam an error aliquis in ea ſententia ſit expreſſus, quoniam tunc omnis præſumptio ceſſaret. latè Alciat. d. præſumpt. 10. nume. 9. cætera ſciens prætereo.

SVMMARIVM.

1 *Eccleſiæ bona ſine cauſa non poſſe alienari.*
2 *Eccleſiæ bona ad longum tempus non poſſe locari.*
3 *Alienare dicitur, qui ad longum tempus locat.*
4 *Alienat, qui vtile dominium transfert.*
5 *Feudum ad longum tempus non poſſe locari.*
6 *Tempus ſeptennij eſſe longum tempus in locationibus.*
7 *Alienare prohibitum poſſe ad centum annos locare ſecundum aliquos.*
8 *Decennium eſſe longum tempus in locationibus bonorum eccleſiæ.*
9 *Tempus quinquennij eſſe longum tempus in locationibus bonorum eccleſiæ, ex quorundam opinione.*
10 *Studiorum tempus quod ſit præſtitutum, tam operam dantibus ſacræ Theologiæ, quam canonibus, & legibus.*
11 *Tempus biennij, vel 30. dierum eſſe ſecundum aliquos longum tempus in locationibus bonorum eccleſiæ.*
12 *Iudicis arbitrio relinqui, quod longum tempus dicatur in locationibus bonorum eccleſiæ.*

CASVS V.

QVOD LONGVM TEMPVS dicatur in locationibus bonorum eccleſiæ, multorum relatæ & confutatæ opiniones, & de iudicis arbitrio in his.

1 QVEMADMODVM † Eccleſiæ bona abſolutè ſine cauſa alienari non poſſunt, cap. 1. de reb. eccl. non alie. ita
2 † ad longum tempus locari nequeūt, quod ea ratione à multis ſummis Pontificibus conſtitutum eſt, ne in ſucceſſorum detrimentum fructus diſtrahantur. c. vlt. ne prælat. vices ſuas. & clem. 1. de reb. eccl. non alienam.
3 † Alienare enim dicitur, qui ad longum tēpus locat. ita Bald. c. 1. in princ. de iis qui feud. da-
4 re poſſ. nam & propriè † alienat, qui vtile dominiū transfert. glo. & Bald. in c. 1. quib. mo. feud. amit. Didacus lib. 2. varia. reſol. c. 16. numer. 2. quare alienare prohibitus, prohibetur etiam ad longum tempus locare. ita poſt multos Dec.
5 conſi. 204. nume. 2. Boer. q. 234. nu. 2. vt in † feudatario, vel emphyteota. ſic etiam Ruinus cōſi. 17. nu. 5. lib. 1. Iulius Clarus lib. 4. ſenten. iuris. c. feudum. q. 33.

Quæri ac dubitari ſæpiſſimè apud noſtros ſolet, quòd longum tempus illud eſſe dicatur, ad quod locatio rei eccleſiaſticæ extendi olim nō poterat, (hodie enim ſcimus ex conſtitutione extrauag. Pauli ſecundi, triennij tempus eſſe præfinitū, vt habetur in extrauag. Ambitioſæ) ſunt variæ interpretum opiniones.

Prima eorum fuit opinio, qui affirmarunt vſ-
6 que ad † ſeptennium longum tempus non dici, & per conſequens eo elapſo longum verè dici: in qua opinione fortè fuit glo. in d. clem. 1. in glo. vlt. de reb. eccle. non alie. & Clarius Abb. in c. 1. ne prælat. vices ſuas. ex illo tex. & ex tex. clem. 1. de reb. eccle. vbi glo. vlt. in fin. Verum eo loci aliter ſenſit Io. Ana. nu. 7. vt pariter diſſentit Didacus lib. 2. varia. reſolu. c. 16. nu. 1 qui animaduertit, & rectè, relata iura ad rem non conferre. & præter eos dico, d. c. vlt. ne prælat. vic. ſuas. non probare abſolute illud tempus dici ſemper breue, ita vt vltra ſeptennium longum dicatur: nam ita fuit de ſeptennio diffinitum, quia caſus ſic de facto contigit. quare, ſi de nouennio conueniſſent, idem conſtitutum fuiſſet, cum alia contraria conſtitutio tunc nō extiterit.

Secunda fuit gloſſæ opinio in l. codicillis. §. inſtituto. de leg. 2. quæ opinata eſt, prohibitum alienā-

7 alienare,† poſſe ad centum annos locare, qua in gloſſam ſingularem dixit Baldus nouellus in trac. dotis, parte 7. priuilegio 1. colum. pẽ. Sed vno ore à cęteris gloſſa illa reiicitur, vt eo loci teſtatur Bart. ſic Alex. l. domos. §. vlt. colũ. vlt. de leg. 1. Dec. conſi. 204. latẽ Tiraq. de retractu conſang. §. 1. glo. 14. nu. 79. Didacus. d. c. 16. nu. 1. verſ. ex quo apparet. ea ratione à fortiori vtũ tur omnes: ſi ex locatione decennali vtile dominium transfertur. l. 1. & 2. ff. ſi ager vectig. emphyt. pet. Bar. l. 1. §. quod autem. ff. de ſuperficie. & ob id alienatio cenſetur, ſequitur à fortiori, non poſſe ad longius tempus, præſertim centum annorum locari.

8 Tertia fuit interpretum ſententia,† longum tempus hoc caſu eſſe decennium, in qua opinione fuit glo. vbi cęteri omnes in clem. 1. in verbo ad modicum, de rebus eccle. non alie. Alex. conſi. 17. lib. 4. & in l. ſi filioſam. §. ſi vir. nu. 25. ff. ſoluto matr. Dec. conſi. 142. nu. 3. idem conſil. 204. nu. 2. latè Boer. q. 234. nu. 1. 2. 3. quo loci communem teſtatur. quod facit & Didacus. d. c. 16. nu. 1. ver. locatio autem. Addo ego eiuſdem opinionis Pariſium conſi. 98. nu. 5. lib. 4. qui alios retulit. citant l. vlt. C. de præſcrip. long. temp. & l. ſi cum fideicommiſſo. §. Ariſto. ff. qui & à quib. quę ad rem non conferunt, qui in alia penitus diuerſa materia loquuntur. nec enim in his argumentari de caſu ad caſum licet vt ſenſit vno verbo Tiraq. de retrac. conſang. §. 2. glo. 1. nu. 18. niſi caſus eſſet per omnia ſimilis ob eandem rationem. Rurſus de hac rei eccleſiaſticę locatione excogitare non potuerũt, cum in eccleſia ita per multos & multos annos poſt d. l. vlt. conſtitutum fuerit. nam d. l. vlt. Iuſtiniani eſt, qui anno noſtrę ſalutis 535. eſt promulgauit, ſed huius prohibitionis ne ad longũ tempus eccleſię bona alienentur, author fuit Clemens 7. qui anno 1513. ſedit.

9 Quarta fuit opinio, tempus longum† hoc caſu dici quinquennium, quam opinionem retulit glo. vlt. clem. 1. in fi. de reb. eccl. & apertius eam firmauit Calca. conſi. 125. nu. 11. verſi. Tẽpus autem. ea ratione vtitur, quia ſpeciale eſt in iis,

10 qui ſacrę† Theologię, operam dant vt ad quinquenniũ locare poſſint. c. vlt. de magiſtris, &c. licet, de pręb in cęteris ergo lõgum tempus iudicabitur quinquennium. verum illę conſtitutiones ſolum diſponunt in clericis ſtudentibus prębendas eſſe dandas per quinquennium, cũ tantum temporis ſtudiis operam dantibus concedi debeat: quare dum ob ſtudii fauorem cũ diſpenſatur cum eo in ętate, conſtare debet eũ ſtuduiſſe per annos quinque perfectos. Guido Papę. q. 290. Alex. conſi. 29. nume. 12. & conſi. 82. in fi. lib. 7. Rebuffus in praxi beneficiorum tit. De diſpenſatione ratione ætatis. in verbo ſeu circa nu. 5. 6. immo per ſeptennium licet eſſe in ſtudio, vt cenſet glo. in c. cum ex eo, de elec. in 6. immo etiam vltra ſeptennium, ſecundum ſcientię qualitatem, vt egregie reſpondit Panor. conſi. 88. col. vlt. lib. 1. quem ſecutus eſt Dec. in auth. quod locum. nu. 7. C. de colla. nõ ergo ad rem non cõferunt d. c. vlt. & d. c licet.

11 Quinta fuit opinio, longum hoc† tempus dici de biennio. vt retulit glo. in d. clem. 1. in glo. vlt. in fi. de reb. eccle. adducitur ex tex. l. cum domini. ff. locati. & inſti. de litterarum oblig. in h. verum ad rem non conferunt, cum in diuerſa penitus materia loquantur, vt ad d. l. cum domini, plura infra in 70. caſu adferam.

Sexta fuit opinio, longum hoc tempus dici dierum triginta, vt retulit glo in d. clem. 1. de reb. eccle. non alien. ex tex. in l. 1. §. 1. ff. de itin. actuq́ue priua. qui nihil penitus ad rem facit, cũ longe diuerſa ſit materia.

12 Septima fuit ſententia, hoc totum † iudicis arbitrio relinqui. quam affirmauit glo. in l. 1. §. quod ait. ff. de ſuperfic. vbi Barto. idem cenſuit glo. d. clemen. 1. in glo. vlt. de rebus eccle. & hanc eſſe communem ſententiam teſtatur Alexand. d. l. ſi filioſamil. §. ſi vir. nume 25. ff. ſolu. matrim. non diſſentit Calca. d. conſi. 125. nume. 12. Didacus tamen d. cap. 16. nume. 3. verſi. quod verò dixi. hanc ſententiam veram intelligi, quo ad Monachos, & Pręlatos regulares, in quibus tempus hoc non eſt diffinitum, in cęteris autem rectoribus ſecularibus decennium pręfinitum (vt iam retulimus) opinatur.

SVMMARIVM.

1 *Decretum primum quod.*
2 *Decretum ſecundum quod.*
3 *Ordo deueniendi ad primum & ſecundum decretũ.*
4 *Decretum ſecũdum intra quod tẽpus interponatur.*
5 *Tempus deueniendi ad ſecundum decretum, ſecundum aliquos eſſe decennium.*
6 *Tempus biennij eſſe vt ad ſecundum decretum perueniatur, ex quorundam opinione.*
7 *L. vlt. C. de iure dom impetr.*
8 *Tempus anni, vel ſex menſium dari, vt ad ſecundũ decretum deueniatur.*
9 *L. 2. C de vſuris rei iud. declaratur.*
10 *Tempus deueniendi ad ſecundum decretum, eſſe duorum menſium ſecundum aliquos.*
11 *L. vlt. § ſi autem. C. de bonis auct. iud poſſ. littera.*

12 *Tempus decem dierum dari vt ad ſecundum decretum deueniatur.*

13 *Iudicis arbitrio relinqui tempus deueniendi ad ſecundum decretum.*

Casvs vi.

DECRETVM PRIMVM ET SEcundum quod,& intra quod tempus ad illud ſecundum decretū deueniatur; & de multiplici Doctorum ea de re opinione.

CVm iubet Prætor aliquem de damno infecto cauere, & primo iuſſui is non paret, mittitur actor in poſſeſſionem ex primo decreto. quod verè ſecun-
1 dum Bart. dicitur † aggrauatio prima, qua actori aliquid applicatur, facta per iudicem parti conuentæ propter contumaciam.ita Bar. l.ſi finita.§. Iulianus. nu. 2.ff. de dam.infec.& ibi Bologne.nu.21.& Vrcurrus nu.32.quos autem effectus pariat primum illud decretum, ſcribunt omnes in d. §. Iulianus. ex eo autem primo decreto ad ſecundum deuenitur. quod ſa-
2 nè † ſecundum decretum dicitur eſſe ſecunda aggrauatio,ex qua actori aliquid applicatur, facta per iudicem, parti conuentę propter contumaciam.Bart.& cęteri relati.

3 Ad primum † decretum ſic deuenitur: citatur aliquis peremptorie,& ſi non venit, vel mittit,tunc mittitur aduerſarius in poſſeſſionē bonorum,licet aliter olim,aliter hodie.& fit hæc miſſio vt ille tędio affectus veniat reſponſurus. l.cum legati.ff.ex quib.cauſ.in poſſ.eatur.

Ad ſecundum peruenitur, quia iam miſſus petit à iudice ſe eſſe miſſum in poſſeſſionem ex primo decreto, quare rei contumacia perſeuerante petit ſe mitti in poſſeſſionem ex ſecundo decreto. iudex reum illum citat perſonaliter,& vbi non inueniatur ad domum,vel in vico per præconem, vt docuit Bologn. d.§. Iulianus, numer. 21. ſi venit is citatus & contumaciam ſoluendo expenſas purget, poſſeſſionem ſuam recipit, ſin minus, is actor mittitur in poſſeſſionem ex ſecundo decreto. Quos autem effectus producat ſecundum hoc decretum, ſcribunt omnes in d.§.Iulianus. Nunc ſo-
4 lum contingit quæri & dubitari intra quod tēpus † ſecundum decretum debeat interponi, per quod eū poſſidere iubeat Prętor, vt ſtatuit Iureconſ. in l.ſi finita. §. non autem ſtatim. ff. de damno infec. aliquorum fuit opinio, illud
5 tempus dici de decennio,vt per tantum temporis expectetur morator. hanc retulit opinionē glo.§.non autem.arg.tex.in.§. & cum placitū. Inſti.de vſu cap.verum,cum is text. ad rem pręſentem non confetar, horum opinionem ibi reiicit glo.

Nec iſtis caſibus argumentari licet à ſimili, ſecundum Tiraq.de retractu conſan.§.2.glo.1. num.18.niſi par ratio demonſtretur,quę hic nō poteſt,vt ſupra dixi.

6 Secunda ergo fuit opinio eorum,qui † biennium ſtatui crediderunt, vt retulit glo. pen.l.
7 pe.C.de bon.autho.iudicis poſſ.† ex l.vlt.C.de iure dom.impetr. Verum nec is text.ad rē conſert, cum in eo caſu procedat,cum pignus conuentionale diſtrahendum eſt,vt ſi debitor à die interpellationis non ſatisfaciat per biennium alienari illud poſſit; in quo quidem pignore conuentionali, creditor maius ius habet, cum iam poſſeſſionē habeat.l.qui pignoris. ff.de acquir.poſſ. quod eſt in eo, qui miſſus eſt in poſſeſſionem ex primo decreto,quod pignus prætorium dicitur. Ruſus,pignus conuentionale non redditur niſi debitum ſoluatur,ſed pignus prætorium ſolum refectis expenſis & purgata contumacia reſtituitur.alia permulta ad d.l.vl. declarationem adferunt Doctores in d.§. Iulianus.vbi Vrcurrus nu.258.& Bolog.nu.211. qui loquuntur de effectu ſecundi iam interpoſiti decreti,& eam.l.vlt. in hanc ſententiam citant, cum tamen nos in caſu penitus diuerſo loquamur, quando.ſ. poſt primum decretum debeat interponi ſecundum.

8 Tertia fuit opinio,†tēpus hoc eſſe vnius anni,vt retulit d.glo.pen.l.pē.C.de bon.auth.iud.poſſ.ex l.ſi quis emptionis.§.pen.C.de pręſcr.30.vel 40.an. ſed nihil ad rē cū in pręſcriptione,ſicq; ī materia penitus diuerſa loquatur.

Quarta fuit opinio,tēpus hoc eſſe, quatuor menſium. ſic retulit glo.d.l. pen. C.de bon.
9 auth.iud.poſſ.† ex l.2.& l.vl.c.de vſur.rei iud. quę in caſu penitus diuerſo loquuntur.dū ſcilicet conſtituunt poſt quadrimeſtre à die factę condemnationis vſuras currere centeſimas. immo ex Alciati ſententia lib.1.parerg.iuris, cap. 32.probat d.l.2. nullum tempus cōdemnatis dari ad ſoluendum,ſed ſtatim teneri,etiam ſi vſurę non currant niſi quadrimeſtre elapſo.

10 Quinta fuit opinio,† tempus hoc eſſe duorū menſiū,vt retulit glo.d.l.pen.C. de bon. auth. iud.poſſ.arg.l.debitorib.ff. de re iud. quo loci terminus duorū mēſium ſtatuitur debitoribus ac ſoluendum exceptis multis caſibus ibi à Doctoribus,& à Socino tract.fall.reg.396,enumeratis.

ratis. verùm is text. extra noſtros terminos eſt, cum de diffinitiuè condemnato nos non loquamur, vt ſuprà attigimus.

Sexta fuit opinio, vt retulit glo. d. l. pen. tempus hoc illud eſſe, cuius meminit idem Iuſtinia-
11 nus in † l. vlt. §. ſinautem. C. de bon. auth. iud. poſſid. ibi, poſt diffinitum à nobis tempus. Verum is tex. ad rem non confert, tum quia ex ſententia eruditiſſimi Alciati lib. 1. diſpunct. c. 19. in veteri Codice verba illa non legantur, & ſi in meo antiquo manuſcripto extent, tum quia adhuc incertum eſt quod tẽpus illud ſit, quod à Iuſtiniano diffinitum fuit.

Septima fuit Pilei opinio, quam refert Bo-
12 log. d. §. Iulianus nu. 22. † dari decem dies ex l. promiſſor Stichi. nu. t. ff. de conſtit. pecun. qui caſus ſpecialis eſt vt inquit ibi glo.

13 Octaua fuit opinio, hoc totum eſſe † in iudicis arbitrio poſitum, cum à iure tempus hoc nõ ſit præfinitum. hanc ſententiam probauit glo. d. l. pen. vbi Bal. C. de bon. auth. iud. poſ. Bart. d. l. ſi finita. §. Iulianus. nu. 39. §. non autẽ nu. 1. C. de damno infe. idem Bart. in l. à diuo Pio. §. in venditione. in fi. & ibi Alex. nu. 10. ff. de re iudi. Ludouicus Bolog. d. §. Iulianus. nu. 22. & Vrcurrus nu. 189. qui communem eſſe teſtatur. Marſi. quęſtionis modum. nu. 12. ff. de quęſt. Didacus lib. 3. varia. reſol. cap. 18. in fi. Iacob. Concenna. lib. 1. quæſtio. c. 3. nu. 4.

SVMMARIVM.

1 *Moroſum per ſolutionem factam incontinenti moram purgare.*
2 *Vaſallum & emphyteotam alienationem ſtatim reuocando, non incidere in pœnam commiſſi.*
3 *Moram purgare licere ex æquitate, modo incontinenti purgetur.*
4 *Opinio prima tempus incontinenti in moræ purgatione eſſe quadrimeſtre.*
5 *Cap. potuit, de locato, in illis verbis, celeri ſatiſfactione, exponitur.*
6 *Tempus bimeſtre concedi in purgatione moræ, ex ſecunda aliquorum opinione.*
7 *Tempus decem dierum ſolum dari non moræ purgationem, ex tertia docto. opinio.*
8 *Tempus tridui concedi in moræ purgatione, ex quarta opinione.*
9 *Tempus omne ante litis conteſtationem concedi ad morã purgandam, ex quinta Doctorum opinione.*
10 *L. inſulam. ff. de verb obli. varii doctorum intellectus relati & confutati.*
11 *Moram vſque ad ſententiam excluſiuè poſſe purgari, ex ſexta doctorum opinione.*
12 *L. Papinianus. §. meminiſſe. ff. de inoffic. teſtamen. explicata.*
13 *Moram intra tempus iudici arbitrarium purgari poſſe, ex ſeptima & vera Doctorum ſententia.*
14 *Iudicem perpendere debere perſonarum & rei qualitate, cum vult arbitrari intra quod tempus moram purgare liceat.*

CASVS VII.

TEMPVS QVOD SIT PRAEſtitutum cum conceditur morã purgari incontinenti poſſe. & ibidem variæ doctorum opiniones exploſæ.

1 INTER multos caſus in quibus † moroſum moram purgare poſſe recenſent Doctores, vnus eſt, cum ſtatim & incontinẽti ſatisfacit. l. ſi ita quis. §. Seia. de verbo. obliga. ita cum de emphyteota moroſo in ſolutione canonis noſtri ſcribunt in l. 2. C. de iure emph. in c. potuit, de locat. ex illo text. ibi nouiſſimè Bero. nu. 140. 142. & Iaſ. l. 2. nu. 84. C. de iure emphy. quod ita verum intelligunt aliqui vt procedat etiam ſi mora illa commiſſa fuerit
2 in faciendo, vt putà, ſi emphyteota † vel vaſallus alienet emphyteuſim vel feudum, & ſtatim recuperet: nam conceditur illa purgatio, ſi ſtatim fiat, ita Bar. l. ſi inſulam. & ibi Crotus n. 71.
3 de verb. oblig. ſic etiam † de æquitate canonica in aliis caſibus admittitur purgatio moræ ſtatim & incontinenti, re tamen integra. glo. in cap. potuit, ibi Bero. nu. 61. de locato. Alex. l. ſi inſulam. nu. 9. de verb. oblig.

Dubitari nunc cõtingit quomodo intelligitur illud incontinenti, quod ſolet debitoribus concedi, vt moram purgare poſſint? Prima fuit
4 opinio, † tempus hoc eſſe quadrimeſtre: vt hãc probarunt aliqui, quos retulit Bald. conſil. 157. Viſis verbis. lib. 2. cuius reſpõſi meminit Ripa. l. ſi in inſulam. nu. 36. de verb. oblig. qui illa ratione eam deſtruit poſt Bertrandum quem ci-
5 tat. nam, quod dicitur in d. † c. potuit, celeri ſatisfactione, intelligitur, relatione habita ad biẽnium, iuxta l. hęc adiectio. ff. de verb. ſign. quod de quadrimeſtri intelligi non poteſt, cum illud ſit quarta pars totius termini. multa conferũt, quæ infrà in caſu 124. referam.

6 Secunda eſt opinio, eſſe † tempus duorũ mẽſium, vt reſpondit Bald. d. conſil. 157. lib. 2. ex l. aufertur. §. qui compenſ. ff. de iure fiſci. ſed nõ probat is. §. qui compenſationem, cum in materia penitus diuerſa loquatur.

7 Tertia fuit opinio, † tempus decem dierum eſſe cōceſſum, quemadmodum gl. in c. potuit, de locat. in verbo celeri, ex text. l. promiſſor Stichi. §. 1. ff. de conſti. pec. ac aliis nonnullis, quæ verè in caſibus diuerſis à noſtro loquuntur.

8 Quarta eſt eorum ſententia, † qui triduū tantum concedi adfirmarunt, vt retulit Baldus d. conſi. 157. ex. l. vlt. C. de re. iud. quæ in iudicali illa iudicis recuſatione loquitur, ad cuius ſuſpicionem iuſtificandam intra triduum eliguntur arbitri, ita, vt conſtet eſſe terminos diuerſos.

9 Quinta † eſt interpretum opinio, tēpus hoc eſſe illud omne antequam lis conteſtetur, ſic glo. d. l. potuit. quam ſententiam cæteri reiiciunt, vt retulit Bero. d. cap. potuit, nu. 142. cum in d. cap. potuit. verbum nullum ſit de interpellatione, vel iudiciali vel extraiudiciali aliis etiam vtitur argumentis ad proſternendam hanc ſententiam is Bero. d. nu. 142. quamquam eius rationes, vt pote à ſenſu contrario perpenſę facili negotio dilui poſſint. Hęc opinio pręter gl.
10 d. cap. potuit, melius probari videtur in † l. ſi inſulam, de verb. obliga. quę aduerſari videtur. l. ſi ita quis. §. Seia cauit. eo. tit. quo loci legitur moram poſſe purgari intra modicum tempus, quod iudicis arbitrio relinquitur. Quò hæc loca explicent Doctō. in d. l. ſi inſulam, plura cōſiderarūt. Prima eſt gloſſę opinio, quam ibi Bar. nu. 3. probauit, nempè admitti morę purgationem vſq; ad litem conteſtatam, ſi modo illa intra modicum tempus fiat atq; ita d. l. ſi inſulā, declarari ad. §. Seia. crebriore calculo reiicitur hęc ſententia, vt teſtatur Iac. Niger d. l. ſi inſulam. nu. 81. in fine, & ante eum Iaſ. nu. 13. qui ad hanc opinionem confirmandam citauit. l. ſi cū dies. §. vlt. ff. arb. qui modicum tempus eſſe ſtatuit ante litem conteſtatam, de quo tamē infrà in ſeq. caſu dicam.

Secondus fuit intellectus communis Angeli Imolæ, Romani & aliorum, d. l. ſi inſulam, loqui in reo, cui lex multum fauet; non mirū ſi expectatur vſque ad litis conteſtationem, at d. §. Seia, loqui in actore volente moram purgare ad actionem conſeruandam, quod ſolum cōceditur vſque ad modicum tempus. l. ſi in lege. §. colonus. ff. loca. hic ſenſus multas difficultates patitur, quas longa ſerie receſet Niger d. l. ſi inſulam. nu. 82. cum multis ſubſequentibus.

Tertius fuit ſenſus à Iaſone perpenſus, qui dixit in d §. Seia, diem expreſſam appoſitā fuiſſe, quæ ſatis præuideri potuit, quare in moræ purgatione modicum tempus tribuitur, quod nō contingit in d. l. ſi inſulam, quo in caſu nulla dies expreſſa fuit. Niger in d. l. ſi inſulam. nu. 86. in fine, dum Iaſonis cōſiderationem reiicit, inquit, diei expreſſionem in hac materia, nihil operari, cum ita liceat moram purgare quando dies expreſſa fuit, quam, quando non fuit: vt docuit Alex. in l. & ſi poſt tres, in fine. ff. ſi quis cautio. alia itaque ratione opinor Iaſonē haud rectè ſentire. nam, & ſi in l. ſi inſulam, dies non fuerit expreſſa, attamen nec vlla dilatio ad inſulam ædificandam adiecta fuit, purè ergo tenetur & ſtatim ędificare debet. l. cum qui calēdis. quoties. de verbo. obligat. ita ergo pręuidere potuit is promiſſor in caſu d. l. ſi inſulam, vt is debitor in caſu. d. §. Seia.

Quartus fuit intellectus Claudii Seyſelli in d. l. ſi inſulam. dum inquit, creditorem habere duplicem viam ad cōſtituendum debitorem in mora, extraiudicialem & iudicialem. ſi iudicialem creditor amplectatur, neceſſe illi erit litis conteſtationem expectare. ita (ait ille) procedat d. l. ſi inſulam. ſi extraiudicialem, per modicum temporis expectabit infra quod iudex arbitretur moram purgari potuiſſe, & quo modico tempore lapſo tutè ad intereſſe agere poterit. ita procedat d. §. Seia. hanc conſiderationē diluit Niger d. l. ſi inſulam. nu. 87. quia licet electa ſit via extraiudicialis ad conſtituēdum in mora, attamē terminus morę excluſiuus eſt ipſa litis conteſtatio: probatur in d. l. ſi inſulā, vbi dies non expreſſa interpellat, & tamē terminus excluſiuus morę eſt litis conteſtatio.

11 Sexta † fuit aliorum ſententia, qui exiſtimarunt, tempus hoc intelligi vſque ad ſententiam excluſiuē. ſic retulit gloſſa in d. cap. potuit, ex
12 text. in † l. Papin. §. memin. ſſe. ff. de inoff. teſta. & l. alia. C. de his quib. vt indig. Verum iiſdē rationibus & hęc impugnari deſtruique poteſt opinio, quibus & pręcedēs. nec aduerſatur tex. d. §. meminiſſe. quia reſpondetur. illum quęrelātem de inofficioſo excuſari, ſi ante ſententiā deſiſtat, illa ratione quia querelādi iuſtam habuiſſe cauſam pręſumitur. quòd autem iuſta cauſa in conſideratione patet, quia ibi Papinianus ęquiparat eū qui ante ſentētiā a iudicio deſtitit illi, qui abeſt: cum fertur contra eum ſentētia, & qui potius ob abſentiam quam ob iniuſtitiā cauſę ſuccubuiſſe creditur: in vtroque ergo iuſta cauſa conſideratur, quod hic nō contingit.

13 Septima fuit crebrior aliorum † ſententia, tēpus hoc eſſe in iudicis arbitrio, vt hanc tandem probauit glo. in d. cap. potuit. vbi Bero. nume. 142. in fine de locato. ſic affirmauit poſt multos Ripa in l. ſi inſulam. nu. 35. de verbo. obli. vbi Bar. nu. 3. & ibi Ang. in rep. nu. 50. & Iac. Niger nu. 100. & ibi Alciat. nu. 15. Iaſon in §. in bonæ fidei.

fidei. nu.82. Inſt. de actio. & in conſi.9. in pri-
ma additione ad illud conſi. nu 3. & conſi.82.
col.2. in fine lib.1. idem in l.2. nu.84. C. de iu-
re emphyteo. Dec. auth. qui rem. nu.9. verſ. &
quod hinc. C. de ſacroſ. Eccleſ. conſi.138. nu.7.
& conſi.146. col.2. Pariſius cõſi.108. nu.44. lib.
1. Tiraq. l. ſi vnquam. in verbo omnia vel partẽ.
nu.31. C. de reuocan. donat. Marſilius in l. quæ-
ſtionis. nu.59. de quęſt. & tempus cõceſſum ad
moram purgandam eſſe in iudicis arbitrio, pro
bat tex l. ſi ita quis. §. Seia, in fine de verb. o-
14 blig. quem iam declaraui. arbitrabitur † tamen
iudex iuxta qualitatem rei & perſonarum, vt re
ctè declarat Iaſ. in d. l.2. nu.84. in fine. C. de iu
re emphyteo. qui iudicem admonet, vt conſide
ret diligenter, an pauper & inops ſit emphyteo
ta vel diues & pecunioſus; & diuiti minus tem
pus tribuet. ſic conſiderauit Bar. in d. l. ſi inſu-
lam. nu.3. & Bero. d. cap. potuit. nu.142. dũ per
ſonarum, rei, operis, & ſimilium qualitatem eſſe
ſpectandam admonent.

SVMMARIVM.

1 *Tempus quod ſit præſtitutum iuſſu aliqui ex laudo arbitri dare, cum tempus expreſſum in laudo non fuit.*

2 *Modicum tempus datum condemnato ex laudo eſſe illud, quod cæteris condemnatis dari ſolet, ex prima doctorum opinione.*

3 *Dilationem non concedi ad ſoluendum illi, qui ſe paratum ait ſoluere.*

4 *Arbitria inſtar iudiciorum eſſe. et paulò poſt in multis differre.*

5 *Laudum arbitrorum tranſactioni æquiparari.*

6 *Moram in contractibus purgari, cum dies certa eſt.*

7 *Tempus modicum in ſatisfactione ex laudo eſſe omne tempus ante litem conteſtatam, ex ſecunda doctorum opinione.*

8 *L. ſi cum dies. §. vlt. ff. de recept. arbitr. ſenſus & intellectus.*

9 *L. cum ſine præfinitione. § vlt. ff. quando dies lega. ced. intellectus.*

CASVS VIII.

TEMPVS STATVENDVM CONdemnato ex laudo arbitratoris vt ſub pœna aliquid det, quod ſit.

1 IVSSIT ſuo laudo † arbiter aliquid dari,
quòd niſi detur, pœnam adiecit. ambigi-
tur intra quod tempus condemnatus da-
re poſſit, ne pœnæ obnoxius fiat? diſtin-
guit Pap. in l. ſi cum dies. §. vlt. ff. de recept. ar-
bitr. Aut dies certa adiecta eſt, & tunc res cla-
ra eſt. Aut adiecta non eſt, & tunc, ſi intra mo-
dicum tempus dederit, pœnam euitabit. Du-
bitari nunc contingit, quid ſit illud modicum
2 tempus? Prima fuit † opinio glo. in d. l. ſi cum
dies. §. vlt. eſſe illud tempus, quod debitoribus
condemnatis indulgetur ex l. ſi debitori. ff. de
iudi. ſenſit Alcia. l. ſi inſulam. nu.14. de verb. o-
blig. & text. illum. l. ſi debitori, ſingularem in
eo eſſe dixit Roma. ſing.459. Tu habes. in fi. vt
3 ille qui † fatetur ſe paratum ſoluere, nulla ſit di
latio concedenda. Confirmatur hæc ſententia,
4 quia † arbitria redacta ſunt ad inſtar iudiciorũ.
l.1. ff. de recep. arbit. hoc ergo tempus erit qua-
tuor menſium, ex l.2. C. de execu. rei iud. &
ſenſit Alex. in l. debitoribus. nu.10. ff. de re iu-
5 di. quo loci ſcribit non idem eſſe in † laudo ar
bitratorum, quod cum tranſactioni ſicque con
tractui æquiparetur, vbi dies adiecta non erit,
ſtatim debetur. l. eum qui calendis §. quoties.
de verbo. oblig. hæc opinio vera non eſt, quia
& ſi arbitria in multis redacta ſint inſtar iudi-
ciorum, attamen & in multis differunt, vt mul-
tos caſus recenſet Ioan. Annibal. l. ſi inſulam.
nu.114. & num.116. de verb. oblig. Soc. tract. fal-
len. reg.27. differunt præſertim in hac purga-
6 tione moræ. nam † vbi dies eſt certa in contra-
ctibus mora purgari poteſt. l. & ſi poſt tres. ff. ſi
quis cau. & tamen in ſententia arbitri non li-
cet. l. Celſus. ff. de recep. arb. & hanc differen-
tiam annotauit Soc. d. reg.27. in fall.10. & ſi-
mili ratione vtitur Gomeſ. in. §. 1. nu.8. inſti.
de actio ad has arbitrorum & iudiciorum ęqui
parationes diluendas, ſic arbiter ſtatuit diem
certum ſolutioni. l. quid tamen. §. ſolutioni, de
arbitr. quod non eſt in iudiciis, vbi quadrime-
ſtre datur.

7 Secunda fuit opinio, modicum tempus †
intelligi vſque ad litis conteſtationem, ex ver-
bis d. §. vlt. in fin. quæ ſic viſus eſt intelligere
Iaſ. in l. ſi inſulam. nume.13. de verbor. obli-
ga. nam illa verba ante acceptum iudicium, id
eſt, ante litem conteſtatam interpretantur. l.
ſed & ſi. ff. de conſtit. pecu. & l. ſi quis miſſum.
§. vlt. ff. de damno infecto. & præter Iaſonem
in d. l. ſi inſulam, Niger nume.87. in fine a-
lia loca his ſimilia retulit. vt l.1. §. item ſi ita.
ff. ad l. Falcid. & l. cum ſine præfinitione. ff.
quando dies lega. ced. quæ ſtatim explicabi-
mus. Hæc opinio verà non eſt, nec relatis iuri-
8 bus probatur. nam d. † l. ſi cum dies. §. vlt. intel-
ligitur, eum, qui dare tenetur, nõ eſſe in mora,
ſi ante acceptum iudicium, id eſt, ante litẽ con-

teſtatam ſoluerit dummodò ſit intra modicum tempus. quaſi velit dicere Iureconſul. nil referre, ſiue lis ſit à creditore inchoata, ſiue nõ, ad hoc debitor teneatur de mora, quando intra modicum tempus ſoluit, atq; ita illud modicum non diffinitur, vt ſit illud omne tempus, quod ante acceptum iudicium eſt. text. autem. l. 1. §. itam ſi ita. ff. ad l. Falcid. à Nigro citatus, ne verbum quidem de accepto iudicio facit. quamquam ibi glo. in verbo ſpacio, intelligat illa verba, cum aliquo ſpacio, id eſt, ante iudiciũ acceptum.

9 Non pariter vrget † l. cum ſine præfinitione. ff. quando dies leg. ced. nam illa verba & ſtatim peti poteſt ad ſubſequentia, penoris autem cauſa, &c. quaſi velit ſentire ſtatim dici, id eſt, ante litem conteſtatam. ſed eam interpretationem habent ſtatim, id eſt, mora commiſſa, vt docuit ibi Bartol. centum loco penoris legatæ peti poſſe. quæ ſanè mora non committitur cum ante litem conteſtatam ſoluitur. eritque ſenſus, lite conteſtata ſuper petitione penoris, ſi non ſoluatur, mora committitur, atq; ita tũc ſtatim centum loco penoris & in pœnam relicta debentur.

Tertia ergo fuit opinio gloſſæ in d. l. ſi cum 10 dies. §. vlt. ff. de arbitr. illud † modicum tempus intelligi iudicis arbitrio. hanc probarunt Alexand. in d. l. ſi inſulam. nume. 15. in fine, & Iacobus Niger numer. 141. verſic. Nec obſtat lex. de verbo. obligat. idem ibi Ioannes Annibal numer. 114. ſcribit tamen Iacobus Cuiacius in commentariis de diuerſis tempo. præſcript. & terminis. cap. vlt. iudicem poſſe ſtatuere terminum decem dierum. arg. l. promiſſor. §. vlt. ff. de conſti. pecun. ego rectius opinor poſſe & plus & minus pro perſonarum & rei qualitate.

SVMMARIVM:

1 *Executionem trium ſententiarum conformium regulariter per nullitatis exceptionem non impediri, etiam euidens ſit nullitas.*

2 *Nullitatis exceptionem, cuius probatio incontinenti offertur, executionem trium ſententiarum conformium non impedire.*

3 *Reſtitutionem in integrum petita & oblatis incontinenti probationibus ſuper læſione, executionem trium ſententiarum retardari.*

4 *Tempus incontinenti quod dicatur in probationibus oblatis incontinenti.*

5 *Incontinenti fieri dicitur probatio iudicis arbitrio.*

CASVS IX.

PROBATIO QVANDO INCONtinenti fieri dicatur, vt executio trium ſententiarum impediatur.

1 EXECVTIO † trium ſententiarum conformium impediri regulariter non poteſt per nullitatis exceptionem. clem. 1. de re iud. quod intelligunt crebrius noſtri, etiam ſi euidens ſit. ita Ripa. l. 4. §. condemnatum. num. 15. de re iud. refert ſenſiſſe Imolam & Card. in d. Clem. 1. & Roma. ſing. 287. & Didacus lib. pract. quæſt. cap 25. nume. 2 qui alios plures citat. Hinc inferunt, 2 non admitti hanc † nullitatis exceptionem, etiam ſi probatio incontinenti afferatur, niſi ex eiſdemmet actis reſultet. ſecundum Ripam d. num. 15. in fine. Soc. iun. conſi. 45. nume. 19. verſ. ſed adhuc. lib. 1. Patiſ. conſi. 98. nume. 19. lib. 3. Ruinus conſi. 131. in fi. lib. 4. & conſi. 27. num. 5. lib. 5. econtra verò cum peti- 3 tur † reſtit. in integrum, & offeruntur probationes incontinenti ſuper læſione, ſine dubio ſuſpenditur executio trium illarum ſententiarum, vt poſt alios latè ſcribit Ripa d. §. condemnatum. nu. 30 & alios refert Didacus d. cap. 25. num. 7. eo tamen in caſu impenditur, cum aliqua exceptio ſtatim & incontinenti probanda obiicitur, vt probant omnes in d. l. 4. §. condemnatum. ſed ambigi ſolet, quando incontinenti dicatur.

4 Prima fuit aliquorum opinio, † tempus illud concedendum intra quod tempus fieret executio, ſi exceptio hæc non fuiſſet oppoſita: ita Bar. l. 4. §. condemnatum. nume. 4. ff. de re iudicata.

Secunda fuit opinio. poſſe probari intra triduum, vt de tanto tempore intellexit verbum incontinenti, Bal. l. vlt. C. de iud. Feli. in cap. veniens. il 2. nu. 15. de teſtibus. Nauiz. conſi. 56. nu 8. Verum eam reiicit Bero. in cap. 1. nu. 38. de reſtitu. ſpolia. vt retuli in tractu. recuperãdę poſſeſſi. in primo remedio. nu. 226. vbi dixi.

5 Tertia fuit opinio, hoc totum eſſe † in iudicis arbitrio: ſic glo. in l. is à quo. ff. vt in poſſeſſ. lega. vbi Bar. in ſpecie noſtri caſus. ſic Bal. in l. 3. §. ibidẽ. ff. ad exhiben. in l. vlt. C de ordine cogn. Calca. conſi. 16. nu. 45. Ripa. l. 4 §. condemnatum. nu. 32. de re iud. Marſilius. l. quæſtionis. nu. 35. de quæſtio. Afflictus cap. 1. nu. 21. ex quib. cauſ. feud. amitta. Pract. Papien. in forma executionis ſentẽtię diffinitiuę. in glo. 1. nu. 7. late Soc. iun. conſi. 67. nu. 9. lib. 1. Caſſa.

conſil.68.nume.12.Tiraquel.in l.ſi vnquam.in verbo omnia vel partem.nu.31. & in verbo donatione largitur.num.119. C. de reuoca.donat. Alcia.reſponſo 409.num.5. Neuiza. conſil.56. num.4.propè finem. Natta conſi.502.nu.7.l.3. Has tamen duas interpretum opiniones conciliat Ripa d.§. condemnatum. hoc quidem eſſe in iudicis arbitrio, iuxta communem ſententiã ſed is iudex arbitrabitur, ſatis dici incontinenti, ſi exceptio illa poteſt intra illud tempus probari, intra quòd executioni mandari poſſet ſententia, & hoc caſu procedat prima illa opinio Bartoli & ſequacium. Confert doctrina Ang. in l.ille à quo.§. ſi de teſtamento. in fine. ff. ad S.C.Trebell.dum docuit,illa verba, hodie cõſtat. hodie agitur, eam habere interpretationẽ vt intelligãtur,quando illa exceptio poteſt finiri intra tempus, intra quod inſtantia debet ſopiri, ita quòd iudex intra illud poteſt maturè deliberare, qualem ſententiam ferre debet. Natta præcitato loco inquit ſimpliciter, iudicem minus temporis ſtatuere, quàm in cæteris ſoleat.

SVMMARIVM.

1 *Hæredem teneri ſatiſdare legatariis de eorum legatis ſoluendis.*

2 *Tempus quod hæredi conceditur, dum offert ſe probaturum nullum fuiſſe conſtitutum fideicõmiſſum.*

3 *Iudicis arbitrio ſtatuitur tempus hæredi, vt probet fideicommiſſum à teſtatore factum non eſſe.*

4 *Iudicis arbitrium quale eſſe debeat in arbitrando tempus incontinenti datum hæredi ad probãdum, nullum extare fideicommiſſum.*

CASVS. X.

QVOD TEMPVS INCONTInẽti dicatur cùm hæres offert ſe probaturum, nullum à teſtatore factum eſſe fideicõmiſſum ad euitandam ſatiſdationem fideicõmiſſario præſtandam.

PRAETOR ſuo edicto cauit † hæredem teneri ſatiſdare legatariis & fideicommiſſariis, ſe illis ſoluturum legatum vel reſtiturum fideicommiſſum, vt relatum eſt in l.1.ff.vt lega.no. caue. ſi verò is hæres nõ ſatiſdet, mittuntur legatarij vel fideicommiſſarij in poſſeſſionem bonorum legati vel fideicommiſſi.l.1.& toto illo titulo, vt in poſſeſſ.lega. vt tamen aliquãdo hanc cautionẽ,ſimulque miſſionem euitent hæredes negant aliquod cõſtitutum fuiſſe fideicommiſſum, idque ſe probaturos offerunt, vt probat l. ſi is à quo ff. vt in

2 poſſeſſ.lega.ſed ambigitur, quod † tempus ſit ſtatuendum, vt incontinenti doceat, quæ obtulit.

Prima fuit opinio, tempus hoc intelligi de vna die,vt retulit Bar.in d.l.ſi is à quo, num.2. & Caſſa.conſi.68.num.12.nec diſſentit Bero.in cap.1.num.38. de reſtit. ſpol. verùm ſententiæ hæc nullo iure probatur.

Secunda fuit opinio, intelligi hoc tempus, de bimeſtri:ſic retulit Bart.d l.ſi is à quo.num. 2.ex text.l.in fraudem.§.fiſcalibus.de iure fiſci. & l.vlt.C.de compenſa.verùm quo ad alios caſus & terminos loquũtur,vt ſuis locis dicemus.

3 Tertia ergo fuit † opinio, hoc eſſe in iudicis arbitrio,vt placuit gloſſæ in d.l. ſi is à quo quã ibi eſt ſecutus Bart.nu.3 ſic Baldus in l.1. C. vt in poſſeſſ.leg.Caſſa.d.conſil.68. num.12.idem ſenſit Marſil.l.quæſtionis.nu.52. de quæſtio.& Afflict.cap.1.num.21.ex quibus cau.feud. ami.

4 inquit tamen Bart.iudicem † hunc debere arbitrari de tempore illo, intra quod ſit examinatio, an fideiuſſores ſint idonei, vel intra quod petitur iurari de calumnia, vt apud eum.latè Neuiza.conſi.56.nom.4. ſolent quoq; iudices ex ſubiecta materia iudicare, quale tempus hoc ſit, vt reſpondit Neuiza.conſil.56.nume.8.poſt gloſ.in c.præterea. de teſtib.cog.& Iaſ. in l.vltima.num.3.C.de iudi.

SVMMARIVM.

1 *Interdictum,vnde vi, non poſſe exerceri contra eũ, qui ſtatim ſuam poſſeſſionem recuperauit.*

2 *Poſſeſſio quando dicatur incontinenti recuperata.*

3 *Iudicis arbitrium eſſe iudicare quando poſſeſſio incontinenti recuperata dicatur.*

CASVS XI.

QVANDO AD EVITANDVM interdictum,vnde vi,dicatur incontinenti recuperata poſſeſſio; & inibi quale arbitrium iudicis eſſe debeat.

PRAETORIS interdictum de vi & vi armata, eo in caſu ceſſat,cum è ſua poſſeſſione deiectus ſtatim recuperat.l.3. §.eum igitur.ff.de vi & vi arm.quod fuſius comprobauimus in tractatu de recuperanda poſſeſſione, remedio primo num.338.Nunc ſolùm

1 ſolùm dubitari contingit,† quando dicatur ſtatim & incontinenti poſſeſsio recuperata?

Prima fuit opinio, intelligi hoc incontinenti antequàm ad actus extraneos diuertatur, vt retulit Bartolus.d.l 3.§.eum qui, ex tex.l. continuus,. de verborum obligationib.l. duos. §. vltimo.ff.de duobus reis.ac l. quod ait. §. vltimo.ff.de adulteriis. verùm quò ad alios terminos iura illa loquuntur.

2 Secunda fuit opinio, ſatis dici incontinenti quamprimùm poterit, ex l.2.§.cõfeſtim.ff.ad S. C.Tertul. quod totum eſt † poſitum in iudicis 3 arbitrio ſic Bar.d.§.eum igitur. Ang.in ſua diſput.quę incipit Renouata guerra.col.4.Alex. l.ſi de eo.§.ſi fortè.nu.6 ff. de acquiren. poſſ. citat pulchrè Baldum.l.vlt.C. de his qui à non domino.Bellamera cap olim.nume.23. de reſt. ſpolia.Beltran.conſ.139.nu.3.in 2.parte lib.3.& conſ.137.nu.1.lib.5. Ruin.conſi.130.nu.6.lib.1. Marſil.l.quæſtionis·nu 41. de quæſtio. Tiraq. in l.ſi vnquam.in verbo Omnia vel partem.nu. 31.C.de reuoc.dona.is autem iudex perpendet qualitaten perſonarum & rei. in priuato è ſua poſſeſsione deiecto conſiderabit modicum apparatum requiri, ideoq; multum temporis tribuendum non eſſe; in diuite & nobili, cui caſtrum ab altero ſit occupatũ, ex quo maior apparatus, maior impenſa ac diligentia exigitur, ideo maius tempus erit conſiderandũ. Quo circà affirmant noſtri interpretes, ſatis dici incontinenti caſtrũ recuperatũ cum commodè cõuocatis amicis, bello parato & inſtructo exercitu recuperari poſſe, vt latè ſcripſi in tract.de recuper.poſſeſſ.in primo remedio nu. 339.

SVMMARIVM.

1 *Exceptionẽ altiorẽ indaginẽ requirentẽ nõ impedire miſsionem in poſſeſsionem ex edicto Diui Adriani.*

2 *Exceptionem præteritionis non impedire miſsionem in poſſeſsionem ex edicto Diui Adriani.*

3 *Præteritio incontinenti probanda miſsionem in poſſeſsionem ex edicto Diui Adriani impedit.*

4 *Incontinenti quãdo dicatur probari exceptio ad impediendam miſsionem in poſſeſsionem ex edicto Diui Adriani.*

CASVS XII.

TEMPVS QVOD INCONTINENTI dicitur, cùm agitur de probanda exceptione. qua impediatur miſsio in poſſeſsionem ex edicto Diui Adriani.

1 MIssio in poſſeſsionem, quæ hæredi cõceditur †ex edicto Diui Adriani impediri non poteſt per illas exceptiones, quæ requirunt altiorem indaginẽ, vt docent omnes in l.2.& in l.vlt.C. de edicto diui Adr. tollen. quamobrem filius,
2 qui ſe præteritum allegat, eam miſsionem impedire non poteſt, cum illud præteritionis vitiũ non ſit viſibile, & altiorem indaginem poſtulare ſoleat: ità probat d.l.2.C. de edi. diui Adr.
3 quamobrem ſi offerat † filius ſe incontinenti præteritionis vitium probaturũ, illa miſsio impedietur. ita gl.in d.l.2.quam probauit Bar.in d.l.vlt.in 2.oppo.& ibi eã latius defendit Dec, nu.43.à quo nõ diſſentit ibi Zuccardus nu.321. & verè cõmunis eſt ſententia vt ipſe Dec.teſtatur.quamquàm Ioan.Igneus ab eo relatus diſſentiat & malè. immo affirmant interpretes in d.l.vlt.referente Decio d.nu 43.eum dici legitimum contradictorem, cũ ſuũ titulũ. vel autoris, vel aliã obiicit de ſuo iure exceptionẽ, quã incontinenti vult probare. Sed dubitari cõtin-
4 git, quod tempus indulgendũ ſit, vt † incontinenti fieri dicatur? & breue aliquod ſpaciũ eſſe arbitrio iudicis dandũ crebrius noſtri ſcribũt. quod latè poſt Bal.d.l.2.C.de edicto Diui Adr. toll.reſpondit Neuiza.conſi.56.nu.3.7.& Soc. iun.conſil.67.num.9.lib.1. Guido Papæ q.132. Cur.iuni.in d.l.vlt.nu.46. & ibi idẽ ſenſit Zuccardus nu.322.hic autem iudex ex multorũ traditionibus, arbitrari poterit illud incõtinenti dici, quando longa dilatio danda non eſſet. ſi enim exceptio obiiceretur, ad cuius diſcuſsionem neceſſe foret teſtes examinare, vel inſtrumenta antiqua, ſuper quibus diſputãdum eſſet, producere, non poſſet dici probatio incontinenti oblata.ita poſt Salic.Corn.& alios in d.l. 2.C.de edicto diui Adria.tollen. reſpondit Neuiza.d.conſi.56.nu. 1. 2.3. cœtera retulimus in tract.de adipiſcenda poſſeſsione.

SVMMARIVM.

1 *Pactum incontinenti appoſitum quando dicatur ad contractus ſimulationem detegendam.*

2 *Pactum de retrouendendo cum pretij modicitate contractum vſurarium arguere.*

3 *Pactum de retrouendendo ex internallo non arguere contractum ſimulatum, alij contrà.*

4 *Iudicis arbitrium eſſe quando pactum de retrouendendo arguat contractus ſimulationem.*

CASVS XIII.

SIMVLATIO CONTRACTVS quando ex pacto de retrouendendo incontinenti vel ex interuallo appoſito detegatur.

IN controuerſiam non ſemel incidit, quo-
1 modò dicatur † incontinenti pactum de
retrouendendo adiectum ad præſumendũ
contractus ſimulationem? nam, & ſi pactũ
2 † de retrouendendo & modicitas pretij ex mul
torum ſententia contractum ſimulatum & vſu-
rarium arguant, vt hanc eſſe communem ſentẽ
tiam teſtatur Craue. conſil. 156. num: 4. attamen
3 hęc ceſſare videntur, quando ex interuallo † pa
ctum de retrouendendo fuit adiectum: ita cen-
ſuit Alex. conſi. 38. nu. 3. lib. 5. Abbas conſi. 69.
col. 2. verſi. Tertiò me mouet. lib. 2. Coin. cõſi.
133. & conſi. 241. lib. 1. quamquàm Alex. vel alius
potius quiſpiam in illius reſponſis conſi. 51. nu.
2. & conſi. 119. in fi. lib. 4. reſponderit, immo ex
pacto adiecto ex interuallo maiorem argui ſu-
ſpicionem, quia ad cautelam tempus interiectũ
videtur. quam ſententiam viſus eſt ſequi Cra-
uet. d. conſi. 156. nu. 18. & hanc ego ſequerer vbi
aliæ extarent coniecturę. quod placuit & Tiraq.
tract. de retractu conuentionali, in præfatione
4 nu. 6. 8. 9. 12. qui videndus eſt. Et ex † arbitrio
iudicis totum eſſe diiudicandum reſpõdit Cra-
ue. conſi. 156. nu. 17. verſic. Non obſtat tertium,
ex doctrina Ang. in l. ventri. §. vltimo. ff. de iis
in fraud. cred. qui docuit, conuenta in fraudẽ
creditorem detegi ſi incontinenti conuentum
ſic fuit. quando autem illud dicatur inconti-
nenti, inquit Angelus, in iudicis arbitrio poſi
tum eſt.

SVMMARIVM.

1 *Compenſationem non liquidi ad liquidum nõ admit ti, niſi liquidatio incontinenti offeratur.*
2 *Incontinenti liquidatio quando dicatur fieri ad impediendum creditum iam liquidum.*
3 *Compenſare eſt ſoluere.*
4 *Tempus liquidandi creditum arbitrarium eſſe.*
5 *Alexandri ratio exploſa.*
6 *Debitum liquidum quod dicatur, vt in compenſationem deduci poßit.*

CASVS XIIII.

TEMPVS QVOD CONCEDI dicatur ad creditum liquidandum, vt in compenſationem deduci poſsit.

COMPENSATIONIS exceptionem
1 debiti non † liquidi ad debiti liquidi
ſolutionem impediendam opponi nõ
poſſe ſcimus, ex l. vlt. C. de compen. eo
tamen in caſu ſolet recipi exceptio hæc, cùm ſu
per ea incontinenti offeruntur probationes, vt
apud omnes in d. l. vlt. C. de compenſa. Sed du
bitari contingit, quomodò illud incontinenti
dicatur?

2 Prima † fuit opinio, ſpacium duorum menſiũ
concedi ad eam exceptionem probãdam, vt do
cuit Bart. in l. auferetur. §. qui compenſationẽ.
ff. de iure fiſci: poſt Dynum in §. in bonæ fidei.
inſti. de actio. & Bar. tueri conatur Alex. conſi.
3 94. 95. lib. 4. ea ratione vtitur Bar. quòd † com-
penſare eſt ſoluere. l. amplius. ff. rem ratam hab.
ſed ad ſoluendum datur tempus duorum men-
ſium l. in fraudem. §. fiſcalibus. ff. de iure fiſci.
quare infert Bartol. quòd vni nullus ad ſoluen
dum terminus daretur, ſic nec terminum poſſe
ſtatui ad compenſationem probandam. Verùm
ratio hæc ſolum in eo caſu concludit, in quò
iam clarè eſt, ex d. § qui compenſationem. ſtatu
tum debitori illi concedi tempus duorum men-
ſium ad cõpenſationem probandam, quod ab-
ſolutè in cęteris omnibus caſibus non eſt ſanci
tum. & idem aduerſus Barto. ſenſit Alcia. re-
ſpon. 291. num. 6. & ſi Baldus in l. in ea. C. de cõ
4 penſa. dixerit, terminum † iudiciarium tam in
fiſco, quàm in priuato eſſe arbitrarium. eoq; lo
ci relatam Bartoli illationem deſtruit Baldus,
quia & ſi nullus à lege detur terminus, poteſt
tamen opponere compenſationis exceptionem
ſtatim probandam: quod totum eſt iudicis arbi
trio. Bartolum tamen latè defendit Alex. cõſi.
94. nu. 3. 4. & conſi, 95 num. 2. 3. lib. 4. & Neui-
za. conſi. 56. num. 9. verſic. confirmo tertiò. qui
alios plures pro Bar. citat.

Secunda ergo fuit opinio, tẽpus hoc eſſe in
iudicis arbitrio, ſic ſenſit glo. & Cyn. in d. l. vlt.
C. de compenſa. & Bal. d. l. in ea, eo. tit. Iaſ. in
§ in bonę fidei nu. 81. Inſt. de actio. Feli. in cap.
ſuborta. col. 2. in fine de re iud. qui Alexandri
5 rationẽ vnam ſubuertit, dum is affirmabat, eſſe
quidem arbitrarium iudici, ſed iudicẽ ipſum tẽ
pus duorum menſium præſtituere debere. nã,
ſi à iure hoc eſſe certè determinatum non eſſet
aliquo modo in iudicis arbitrio, vt verè eſſet, re
lati affirmant. quibus addo Pariſium conſi. 121.
nu. 25. lib. 1. Tiraq De retractu conſan. §. 3. glo.
3. num 11. qui latè hac de re differit. addo Affli-
ctum in cap. 1. num. 21. verſi. item habet dubium
declarãdi. ex quib. cauſ. feud. ammitta. Alciatũ
d. reſponſo 291, nume. 6. & licèt Neuizanus d.

conſi.

conſi.56.num.9.verſi.non obſtat dum Feli. reſponſionem Felini deſtruere nitatur, mea tamen ſententia nullius ponderis ſunt illius ver-
6 ba. quando autem † debitum dicatur liquidũ vt in compenſationem deduci poſsit, ſcribunt plura relati Doctores. & Tyndarus in tract. De compenſa.parte.8.Soc.tract.fallen.reg.61. Afflict.deciſ.121.& deciſ 163.Rola.conſi.27.nume: 14.lib.1.

SVMMARIVM.

1 *Sententias & tranſactiones reſciẽdi ope exceptionis per inſtrumenta de nouo reperta.*
2 *L.Diuus.ff.de re iud.ſenſus & explanatio.*
3 *Conditionem primũ eſſe implendam vt diſpoſitioni locus ſit.*
4 *L.ſi ex falſis.C.de tranſact. expoſita.*
5 *L.qui agnitis.ff.de except.intellectus et declaratio.*
6 *Tranſactionem ipſo iure annullari eius falſitate detecta.*
7 *Falſitatem inſtrumentum vitiare.*
8 *Falſum veritati ex diametro repugnare.*
9 *Reſtitutionem in integrum accidentalia reparare.*
10 *Probationes ad ſubſtantiam ſententiæ non pertinere.*
11 *Minorem falſis allegationibus circumuentum, falſitate detecta ſententiam ipſo iure nullam dicere poſſe.*
12 *Baldus in l.ſi ex falſis.nu.11.verſic ſed ſi talis obiectus C.de tranſact.declaratur & explanatur.*
13 *Iudicis arbitrio relinquitur quando ſtatim falſitatis exceptio poſſit probari, vt tranſactioni obiiciatur.*

Casvs XV.

QVANDO TRANSACTIO ET ſententia per noua inſtrumenta annulletur:& de tempore quo ſtatim falſitatis exceptio probetur.

1 SENTENTIAS, & tranſactiones ex falſis inſtrumentis celebratas, nõ reſciendi ipſo iure, ſed ope reſtitutionis in integrum, crebrius noſtri ſcribunt in l.ſi ex falſis.C.de tranſacta.ita glo. ibi & Iac. Butrig. Bar. Bal. Alex.num.7.Iaſ.nu.6.Cur.iun.in fine, & Alcia.nu.7.& Cur.Sen.nu.32.Soc. Iun. conſi.40.num.19.lib.2.quorum ſentẽtiam pro-
2 batur in † l.Diuus.ff. de re iud. cui reſpondet Zaſius lib 1.ſing.reſponſ.cap.13.ſed minus feliciter. ait ille, ideo ibi opus fuiſſe reſtitutione in integrum, quia falſitas non erat detecta, ſed ſolùm ex eo præſumebatur, quòd allegaretur teſtes fuiſſe pecunia corruptos, atq; ob id de falſitate nõ conſtabat expreſsè. huic intellectui refragantur verba tex.ibi. vt ſi tibi probauerit. nam verba hæc præſupponunt, quod antequã reſtitutio illa concedatur, eſſe probandum latã fuiſſe ſententiam per conſpirationem aduerſariorũ teſtibus pecunia corruptis:detegi itaque debet ante omnia teſtes fuiſſe corruptos atque falſum tuliſſe teſtimonium, antequam reſtitutio concedatur. ſunt enim illa verba, vt ſi probauerit, conditionis ſignificatiua. l.1. de cond.
3 & demo.vbi de dictione, ſi. at † conditio ante omnia impleri debet, vt diſpoſitioni ſit locus.l. cedere diem, vbi Alcia. de verbo.ſign. Anchar. conſi.297.col.1. Ruinus conſi.63.num.4.lib.4. & conſ.35.nu. 13.lib.5.Plotus.l.ſi quando num.
4 34.C.vnde vi. Probat & hanc ſententiam † tex. d.l.ſi ex falſis, in illis verbis, retractari præcipimus. quæ cum ſint verba futuri temporis, non operatur ipſo iure, ſed per ſententiam. l. iubemus.§.ſanè, vbi Bar.C.de ſacroſ.Eccleſ.ita cõſiderauit Cur.Sen.d.l.ſi ex falſis.num.32. ſolet
5 etiam pro communi hac adferri † l. qui agnitis ff.de excep.quem in contrariam ſententiam Zaſius malè refert. nam dum Modeſtinus ſcribit, nullam eſſe habendam rationem præſcriptionis ſuper eo inſtrumento falſo cau ata, ea ratione vtitur, quia eo principalibus conſtitutionibus diffinitum eſt, rem iudicatam falſis inſtrumẽtis latam retractari. refert itaque conſtitutionem illam principalem ex d.l.Diuus, quæ (vt diximus) eam reſtitutionem in integrum requirit; ſi ergo relatum eſt in referente. l. aſſe toto. de hære.inſt.ſi pariter vna lex ex altera declaratur l.vtrum, de petitio. hæred. dicendum eſt d. l. qui agnitis, declarari ex d.l.diuus, cum eius cõſtitutio à Modeſtino referatur. Non ignoro tamen Fulgo. in d.l.ſi ex falſis, & Zaſium d. cap.
6 13. aliter ſenſiſſe. † tranſactionem ſcilicèt & ſententiam ipſo iure annullari, cum falſitas detecta eſt. ſed in eam opinionem malè citant d. l. qui agnitis, de except. quam communem opinionẽ probare iam oſtẽdi.ſic malè citant l.1.2. & 3. C. ſi ex falſis inſt.quæ cum non declarent an ipſo iure vel per reſtitutionem in integrum reſcindantur, ſicque illud in iuris diſpoſitione relinquant, erit intelligendum per in integrum reſtitutionem ex d.l. Diuus. fortius vrgere videtur illa Zaſij argumentatio, dum ſic ait † falſi-
7 tas inſtrumentorum inficit ſententiam vitio intrinſeco & formali, quia cum res iudicata pro veritate habeatur, iam falſitate manifeſta apparente veritatis ceſſat præſumptio & ſententia, quia

8 quia nihil † vero eſt magis contrarium, quàm falſum. auth.de inſtrum.cautel.in principio. re
9 ſtitutio † in integrum tantùm accidentalia reparat.l.prima.ff.de in integr.reſti. Verùm ſic reſpondendum duxi, dolum, qui falſi ſubſtantia eſt, non annullare actum ipſo iure.l.pen. C.de inuti.ſtip.non eſt ergo verum quod Zaſius ſcri
10 bit. Rurſus,† probationes ad ſubſtantiam ſententiæ non pertinent, nam ſine eis ſententia valet.l.prolatam.C.de ſenten.& interloc. om.iu. ſi ergo inſtrumenta falſa eſſe detegantur, non tamen ipſo iure ſententia,vel tranſactio, quæ illi æquiparatur, annullatur: ita Alcia. d. l. ſi ex falſis.nu.7.Declarant hanc communem ſententiam Docto.locũ ſibi non vendicare in minore
11 falſis allegationibus cõdemnato:is enim abſque in integrum reſtitutione, ſola falſitate detecta, ipſo iure ſententiam nullam dicere poteſt. ita omnes in d.l.Dinus.de re iud.ex l.1. C. ſi tutor vel cura fal. alleg. & communem eſſe teſtatur Soci.iun.d.conſi.40.num.20.lib.2. Ruinus cõſi.89.nu.14.lib.1. qui idem eſſe ait, cum contra eccleſiam, quæ minori æquiparatur,lata eſt.ſic cùm contra abſentem ex aliorum ſententia in l. qui Romę.§.duo fratres.ff.de verb.obli.

Hæc paulò altius tractare volui,quò facilius rei veritas,& quòd ſum nunc dicturus intellige
12 retur. dum hæc tractauit † Bald.in d.l. ſi ex falſis num.15.verſi. ſed ſi talis obiectus. ſcribit in hæc verba: ſed talis obiectus non eſt ad retractationem, ſed per viam compenſationis de nõ liquido ad non liquidum, vel de liquidabili ſtatim ad iam liquidum: tunc iſte obiectus admittitur.ff.de iure fiſci.l.auferetur.§.qui compenſationem. & intelligitur liquidabile ſtatim,vbicunq: probationes non retardant proceſſum, vel retardant valde parum, quod arbitrio iudicis relinquitur. ff. ad Trebel.l.ſi quo.§.ſi teſtamento.& ff. vt in poſſeſſ.leg.l.ſi is à quo,in princ.hęc Bald. cuius do
13 ctrina oſtendit eſſe poſitum in† iudicis arbitrio quando exceptio hæc falſi ſtatim probãda obiici poſſit contra tranſactionem vt illius effectus impediatur. ſcio tamen Baldum eo loci ſcribere hanc exceptionem verè non in modum compenſationis obiici, ſed potius vt exceptio illa dolo facis petere, quod ſtatim reſtituturus es: vt apud eum.

SVMMARIVM.

1 *Appellans non auditur ſi interpoſita appellatione ſpoliauit.*
2 *Appellans ab omni nouitate abſtinere debet.*
3 *Cap.an ſit.de appell.declaratur.*
4 *Incontinenti moleſtia probari quando dicatur, vt appellans commodo appellationis priuetur.*

CASVS XVI.

QVANDO PROBANDA SIT moleſtia ab appellante illata,vt appellationis cõmodo is appellans careat.

CŒLESTINVS III. Pont.Max.cõſtituit in cap. an ſit, de appella. illius
1 † appellationi non eſſe deferendum, qui,illa interpoſita, appellatum ſpoliauit, atq; ita aduerſus iuris conſtitutiones noua molitus eſt. Nam ex illa moleſtia,dicitur appellans ſuæ appellationi renũciaſſe,ita ex illo text. annotauit ibi Dec.num.1.poſt Matthæſ.notab. 28. Nota quòd ſi actor. idem Decius in cap.cũ teneamur.nu.4.eod.tit.de appell. & in cap. ex parte,il 2,nu.6. de reſcri. poſt Innoc.ibi & idẽ
2 Dec.conſi.103.colu.1.propè medium.debet† ergo appellans abſtinere ab omni nouitate, alioqui illi appellationi renunciaſſe dicitur, vt in illo cap.an ſit, ſcripſit Baldus, hoc tamen procedere videtur, quando is appellatus, moleſtiáq; deinde affectus moleſtiam nouitatemq; illã incontinenti probare vult, quemadmodum vt in
3 † d.cap.an ſit,conſtitui videtur, quãquàm glo. exiſtimet, eſſe in texto ſupplendum maximè,cũ ſemper admittatur intra legitimum tempus huiuſmodi probatio,ſitq; is appellans ea pœna puniendus,cum in legem commiſerit.l.auxilium, in fine de minor. quod intelligitur cum verſatur circa idem, vt probat cap.dilectus,de appella.& tradit Abbas d.cap.an ſit num.5. qui cum hac gloſſæ opinione reſidet, non eſſe neceſſe quòd incontinenti moleſtia probetur, cum illa verba incontinenti ſint poſita narratiuè,non autem diſpoſitiuè. quidquid cenſeat gloſſa & Abbas,ego intelligo eſſe diſpoſitiuè adpoſitum verbum incontinenti cum interponenda non ſit mora in ea moleſtia probanda, poſteaquàm nuper illata eſt. agiturq; de lapſu temporis proſequendæ appellationis.

Dubitatio nũc non leuis eſt,quomodo illud
4 † incontinenti accipiendum ſit.Hoſtien.ab Abbate relatus in d.cap.an ſit num.8.verſic. Hoſt. dicit,cenſet terminum quindecim dierum,præſtituendam eſſe, ex tex.cap.frequens. de reſtit.ſpolia.in 6.quæ ſanè ſententia Ioan. Andr.non placuit, cnm ſumus extra caſum,atque ita glo. ſequitur, & cum eo Abbas.

Altera

Altera fuit opinio relatę à glo. incontinenti hoc intelligi arbitrio iudicis. & cum glo. idē ibi ſenſit Decius num. 3. & rectè, ſi nihil in textu ſupplendum eſſe credimus, vt verè credo, cū ipſe prudens declarare poſsit ac debeat, iuxta negotij qualitatem quantum temporis ſpacium huic appellato ſtatuendum ſit.

SVMMARIVM.

1 *Inſtrumenta executionem paratam non habere.*
2 *Statutum Papiæ 6. in ciuilibus. De exequutione inſtrumenti. correctorium iuris communis eſſe, & ob id ſtrictam interpretationem recipere.*
3 *Inſtrumentum, quod alioqui ex forma ſtatuti executionem paratam habet, nō poteſt executionem ſuā recipere, cum menſura vel numeratio requiritur.*
4 *Liquidationis forma & praxis.*
5 *Inſtrumenta guarentigiata executionem paratam etiam de iure communi habere.*
6 *Guarentigia quid ſit.*
7 *Executionem inſtrumenti guarētigiati impediri per exceptionem ſtatim probandam.*
8 *Iudicis arbitrio relinquitur quod tempus ſtatim & incontinenti dicatur in probanda exceptione oppoſita contra inſtrumenti executionem.*

CASVS XVII.

CAESAREO iure conſtitutū non ignoramus, inſtrumenta, & ſi publica, paratam executionem non habere. l. minor. 25. annis cui fideicommiſſum, in prin. ff. de mino. vbi Bar. Bal. Alberi. Caſtren. & cæteri. Ang. Caſtren. & Alex. in l. ait Prætor §. ſi Iudex, de re iud. Boer. q. 295. nu. 5. euenit tamen ſæpiſsimè, vt in ciuitatibus extent ſtatuta, quæ paratam his inſtrumentis tribuant exe-
2 cutionem. id quod † Papiæ conſtitutum eſt ex ſtatuto 6. in ciuilibus ſub rubr. de executione inſtrumenti. extat & in Ciuitate Montis Regalis. ſic & Mediolani, Ferrariæ, Veronę & alibi. quę vt iuris communis correctoria ſtricta recipiunt interpretationem. ſic Calca. conſi. 17. nu. 3. Barba. conſi. 42 col. 10. lib. 1. atque ea cauſa liquida & clara eſſe debent, ita reſpondit Alex. conſi. 188. col. 2. lib. 2. & conſi. 33. lib. 6. Decius conſi. 323. col. 2. & conſi. 618. num. 5. Soc. Iun. conſi. 181. nu. 78. lib. 2. Bero. q. 57. qui affirmant,
3 illis in caſibus non poſſe † ſtatim exequi cum numeratio vel menſura requiritur: nam contractus tūc perfectus non dicitur. l. Iulianus. §. ſi Titius, vbi Bar. ff. de actio empti. quæ autem ſit † liquidationis praxis & forma, oſtendit Socin. ſen. conſi. 51. col. 3. verſic. ſeptimò confirma.
4 lib. 1. Scio tamen † inſtrumenta guarentigiata executionem & à iure communi paratam habere. Cy. & Ioan. Fabri. in l. ſi certum. C. fam. ercis. Ange. l. 4. §. condemnatum. de re ind. latè
5 Boer. d. q. 295. nu. 6. qui inquit, † Guarentigiā nil aliud eſſe, quàm præceptum quoddā, quod ſit per notorium de inſtrumento rogatum parti roganti, vt obſeruet in inſtrumento contenta. ita cenſent Bart. in l. 1. ff. de iud. Iaſ. l. error. num. 26. de iuris & facti igno. Ripa. l. ſi inſulam num. 15. de verb. oblig. & pulchrè Soc. ſen. conſil. 79. nu. 49. 55. lib. 4 qui refert, quæ concurrere debeant, vt guarentigia hæc adhiberi poſsit.
6 Horum itaque † inſtrumentorum executio impediri nō poteſt niſi obiiciat debitor exceptionem, quam ſtatim vult probare, vt ſcribunt Roma. & Neuiza. quos mox referam. idem docuit Decius in l. vlt. nu. 43. C. de edicto Diui Adria. tollen. idem in cap. ex parte, il 2. nu. 6. verſi. ſeptimò fallit. de off. deleg. & in cap. an ſit. 3. notab. de appella. & conſ. 466. in fine. Iaſ. in l. Iuriſgentium. §. quod ferè. nu. 13. de pactis. illud
7 autem tempus † probationis faciendæ, quod ſit, arbitrio iudicis ſtatuitur. ſic reſpōdit Rom. conſi. 76. col. vlt. quem retulit Neuiza. d. conſi. 56. num. 9. verſ. confirmo tertiò. addo eundem Roman. conſ. 244. in fine. quem ſecutus eſt Craue. conſi. 156. nu. 17. in fine, nec diſſentit Decius in cap. an ſit. nu. 3. de appellat. erit tamen quod animaduertat hic noſter iudex, ſatis dici incontinenti, ſi aliud inſtrumentum publicum ſolutionis oſtendat: & ex interuallo dici, cū ſuper illa exceptione examinandi ſunt teſtes. ita colligit Boer. q. 295. nu. 7. poſt Ang. in l. ſi depoſita C. de poſſ. & conferunt quę retulimus ſuprà 11. caſu in fine.

SVMMARIVM.

1 *Tertius pro ſuo intereſſe in iudiciis auditur.*
2 *Tertius cùm vult pro ſuo intereſſe audiri, iudiciū ingreditur eo in ſtatu, in quo illud inuenit.*
3 *Tertius cùm pro ſuo intereſſe audiri, ſtatim de ſuo intereſſe probare debet.*
4 *Incontinenti de ſuo intereſſe probare quando dicatur tertius.*
5 *Iudicis arbitrio relinqui, quod dicatur tempus incontinenti, infra quod tertius de ſuo intereſſe probare debet.*

CASVS. XVIII.

QVANDO TERTIVS PRO SVO intereſſe audiatur; & de tempore intra quod de ſuo intereſſe probare debet.

1 AVDIRI ſolet † in iudiciis tertius, qui
pro ſuo intereſſe comparet. l. ſi perlu-
ſorio. §. vlt. vbi latè Bar. ff. de appella.
& in l. ſi ſuſpecta. ff. de inoff. teſta. & in
ter multa quæ ſolent obſeruari hoc in caſu, illa
2 præcipua ſunt. Primò vt hic † tertius iudicium
accepter eo in ſtatu, in quo tunc reperiatur, cũ
ad iudicium accedit. vt probat rex. in cap. vlt. vt
lite pend. in 6. Baldus in auth. nunc ſi hæres in
fine. C. de litigio. Felin. in cap. cum ſuper. nu.
15. de re iud. & egregiè Didacus libro practica-
rum quæſt. cap. 13. num. 1. Sebaſt. Vantius tract.
nullitatum, tit. Quis poſſit dicere de nullitate.
nu. 25. Craue. conſil. 14. nn. 4. Afflic. deciſ. 235.
Franc. de Marchis q. 272. Grauatius in annota.
ad Praxim Octauiani Veſtrij lib. 5. cap. vlt. nu.
24. apnd quos plura alia habentur. Secundo re
quiritur quòd hic † tertius de ſuo intereſſe ſta
tim & incontinenti doceat. cap. veniens, il 2. de
teſtib. Sed dubitari contingit nunc quomodò
4 illud tempus † inconrinenti intelligatur. Vna
fuit opinio Inno. in d. cap. veniens, vt ibi retu-
lit Abbas nu. 11. tempus octo dierum eſſe ſtatuẽ
dum: quæ ſententia inre non probatur. Secun
da fuit opinio Burrij, vt refert Feli. d. cap. ve-
niens, il 2. num. 15. rantum temporis eſſe tribuẽ-
dum, intra quod expediri poſſit iudiciũ illud
principale, ex Bar. d. l. ſi is à quo. ff. vt in poſſ.
lega. ſed Felino non placet, cum iure non pro-
betur.

Secunda fuit opinio Abbatis cap. veniens.
nu. 11. à qua non receſſit ibi Imola & Feli. num.
5 15. hoc totum eſſe † iudicis arbitrio ſic viſus eſt
ſentire Decius conſi. 429. nu. 4. & clarius Ripa
l. 4. §. cõdemnatum. nu. 32. de re. iud. qui tamen
ſubdit iuxta primam opinionem iudicem hunc
arbitrari debere, ſatis dici incontinenti, ſi non
excedatur tempus, intra quod cauſa principa-
lis exceptione nõ oppoſita expediretur. inquit
tamen iudicem poſſe hoc tempus ex cauſa arcta
re, qnod verè arbitrarium dicitur, vt cenſuit
Aret. in d. cap. veniens, de teſtib. ego verò ab-
ſolutè ſequor poſteriorem hanc Abbatis & alio
rum ſententiam.

SVMMARIVM.

1 *Exceptionem peremptoriam litis ingreſſum impe-
dire.*
2 *Incontinenti quando dicatur probari exceptio ad li-
tis ingreſſum impediendum.*

CASVS XIX.

DE EXCEPTIONE PEREMPTORIA, & illius effectu ad litis ingreſſum impediendum ſi ſtatim probetur.

1 EXCEPTIO † peremptoria ex crebrio
re ſententia ad impediendum litis in-
greſſum recipitur, ſi modò probationes
offerantur incontinẽti. fuit hęc opinio
Butrij & Abbatis in cap. ſuper litteris, de re-
ſcriptis. retulit Felin. in cap. exceptionem num.
36. de exceptionib. & ſi multi dubitẽt, vt ſcribit
2 Decius in dicto cap. ſuper litteris. nume. 11. Sed
ambigunt omnes † quomodo incontinenti di-
catur probari exceptio hæc Felin. in d. cap. ex-
ceptionem. num. 36. poſt Caſtren. & Marian. So
cin. ſen. docuit eſſe in iudicis arbitrio.

SVMMARIVM.

1 *Spoliatum eſſe ante omnia reſtituendum.*
2 *Spoliato obrici non poſſe exceptionem altiorem inda
ginem requirentem.*
3 *Exceptio altiorem indaginem requirens, quæ dica-
tur.*
4 *Conſtitutio noua Pedemontium in titulo delle eccet-
tioni. verſi. opponemoſi. declaratur.*

CASVS XX.

QVANDO EXCEPTIO ALTIOREM indaginem requirere dicatur, vt ex ea non impediatur ſpoliati reſtitutio.

NOTISSIMVM eſt omnibus ſpolia-
1 tum † eſſe ante omnia reſtituendum,
vt fuſiſsimè explicauimus in noſtro
tractatu de recuperanda poſſ. ideoq́;
2 affirmant omnes nullo pacto aduerſus † ſpolia-
tum agentem, admitti exceptionem, quæ altio-
rem indaginem poſtulat, vt multis in locis illius
tractatus retuli, & præſertim in primo remedio
q. 21. vbi fortius retuli, multorum fuiſſe opinio
nem, nec etiamcontra ſpoliatum admitti exce
ptionem incontinenti probandam. Verum ſo-
3 let dubitari, quæ dicatur † exceptio altiorẽ po
ſtulans indaginem. tandem Roma. rubr. de ar-
bitris. nu. 30. & etiam conſi. 244. in fi. quem ſe-
cutus

cutu s eſt Craue.cõſi.156.nu.17.in fi.& Soc.ſen. conſi .59. colum.2. verſi.quo verò ad ſecundum lib.3. dixerunt eſſe in arbitrio iudicis. Socinum ſunt ſecuti Tiraq; in l.ſi vnquàm. in verbo Omnia,vel partem.num.31.C.de reuoc.don.& Neuiza.conſi.56.num.3.in fi.ſic econtrà illa exceptio inconinenti probanda,dicitur eſſe in iudicis arbitrio, vt multos huius opinionis retuli in d.tract.de recuper.poſſeſ.in primo remedio num.230.quibus declaratur † conſtitutio no-
4 ua Pedemontium in tit.delle eccettioni dilatorie. in verſi.opponendoſi. dum vult exceptiones recipientes altiorem indaginem poſſe & debere reſeruari cum diffinitiua, vt etiam ius commune ſtatuit. Marſi l.ſing.365.intelligitur inquã reſpicere altiorem indaginem & cognitionem arbitrio iudicis.

SVMMARIVM.

1 *Cautela ad extorquendum confeſsionem à debitore*
2 *Cautela ad extorquendum confeſsionem à delinquente.*
3 *L.ſi filius ff.ad S.C.Maced.explicatur.*
4 *Litteræ procuratoris aſſerentis ſe donaſſe, domino acceptanti & non proteſtanti in contrarium,non nocent.*
5 *Tempus aliquod concedi acceptanti litteras, vt illas poſſit videre & peritiores conſulere,ne ex iacante acceptatione ſibi præiudicet.*
6 *Iudicis arbitrio relinqui tempus quod conceditur debitori acceptanti litteras, vt deinde poſſit contrarium proteſtari, ne debitum fateri videatur.*

CASVS XXI.

DE DEBITORE, VEL CRIMINOſo acceptante litteras, quibus fateri debitum,vel crimen videatur, & de tempore ei concedendo,vt perito res conſulere & proteſtari valeat.

1 CAVTELAM † ſatis egregiam ſolent interpretes noſtri creditori oſtẽdere, qua ſuum debitorem,vt debitum confiteatur, conuincat: vt inquam illi det litteras, quibus ſignificet, ſe iam ſcire eum ſummam illam debere. ob id eum velle rogatum,vt ſoluat. quas litteras ſi recipiet,& leget debitor, proteſtetur ſe nihil debere, debitum fateri creditur. cautelam hanc ſumunt ex text. l. ſi filius. ff.ad S.C.Maced.& eam probant Bar.in l.quo eum.ff. rem ratam hab. Cæpolla cautela 24. &

communem eſſe teſtatur Ripa in l.admonendi, num.138.& Coraſius num.73.de iureiurã.idem cenſuit Matthæſ.nota.23.Iaſo.in l. quæ. dotis. num.92.ſol.matr.Barba.conſi.15.col.3.in fi.lib. 2.Iaſ.conſi.47.num.2.lib.1. Decius conſil.430. in fine,& conſi.632.num.16. Goza.conſi.23. nu. 6.Feli.cap.2.num.20.de fide inſtrumẽ. Connalib.5.commenta.iuris Ciuilis,cap.4.num.1.Pariſ.conſi.47.num.15.conſi.91.num.3.conſi. 112. num.45.& conſi.127.nu.32.lib.1. idem conſil.5.
num.206.lib.4. Hinc colligit † cautelam Marſil. in praxi criminali in §.diligenter.nu.138.ad indagandum,an quis delictũ,cuius auctor ignoratur, perpetrauerit, vt ei hac de re litteræ ſcribantur,quas ſi receperit & legat, nulla proteſtatione deinde facta, delictum fateri videbitur. verùm ipſe Marſilius cogitandum ob aliqua quæ obiicit, relinquit.hanc doctrinam (vt dixi) col-
3 ligunt omnes ex d. † l.ſi filius. quam tamen nõ probare ſenſit Ripa in d.l. admonendi nu.137. eò quia in illo ſolo caſu Senatuſconſulti Macedoniani loquitur,in quo ſola taciturnitas conſenſum inducit.l. ſi tamen parte ſciente. ff. ad S.C.Macedon.aliud ego perpendebam in illa l.ſi filius.ibi, quaſi mandatum patris interceſſiſſe, vt oſtendunt illa verba, cùm quaſi mandato eius pecuniam acciperet. Clarius ergo probari videtur in clem.1.de procura.qua conſtitutum eſt, recipientem mandatum, in qua procurator conſtitutus eſt, niſi contradicat, cogi mandatum exequi. niſi dicamus, rem ibi eſſe modici detrimenti,cũ iam pro illo cauerit conſtituens: omnes tamen ſentiũt hoc textu ſententiã hanc probari.

Hinc ſcribit Craue. tract. De antiq. tempo. quarta particula primæ partis num.22. 23. poſt Caſtren.conſi.314.lib.2. ſcripturam priuatã probare contra illum,qui eam ſæpe præ manibus habuit, nec vnquam contradixit. vtitur etiam illa ratione, qua vſi ſunt omnes,quia hæc taciturnitas factum in ſe mixtum habet, non mirum,ſi ex illa conſenſus . inducitur hoc intelligunt interpretes, has literas probare quidem contenta in illis,non autem probare factum eſſe ita eſſe: vt conſuluit Comen.conſi.177. Suppoſitis. qui
4 reſpondit, † literas procuratoris aſſerentis, ſe donaſſe centum, præiudicium nõ afferre domino, qui illis acceptis proteſtatus nõ eſt: quia habet taciturnitas perſcrutandi, an ita ſit. idem cum illo cenſuit Ripa & Alcia.vbi ſuprà. Verùm Alciatus in l.deteſtatio nu.51.de verbo.
5 ſignific.inquit, huic † debitori tantum tempus eſſe tribuẽdum, quo poſsit redditas ſibi literas conſiderare,&(ſi opus eſt) peritiores cõſulere: quod

quod vſu venire ſolet, & poteſt in his, qui vel alijs ſucceſſerunt, vel qui debitum antiquũ habere dicuntur. Sed dubitari contingit, quantũ temporis indulgendum huic debitori ſit? affir-
5 mat Alciatus † arbitrio iudicis hoc relinqui. idem cenſuit Rubeus in l. non ſolum. §. morte. num. 262. de oper. no. nunt. & nouiſsimè Ioannes Ancaranus Regienſis. q. 48. num. 6.

SVMMARIVM.

1 *Mutuum factum ad voluntatem mutuum ſuſcipientis ſtatim non poſſe reuocari.*

2 *Obligatus pro altero ſi diu in obligatione permanſit petere poteſt ſe liberari, non ſi per modicum temporis.*

3 *Exceptionem dolo facis petere, quod reſtiturutes nõ habere locum in mutuo ad placitum ſuſcipientis cõceſſo.*

4 *Tempus deſtinati vſus in mutuo quod ſit.*

CASVS XXII.

QVANDO MVLTVM REVOCARI non poſsit, & de tempore deſtinati vſus in mutuo.

1 MVTVVM quandiu † mutuanti placueit, factum, non poſſe ſtatim reuocari, affirmauit Bar. & Baldus in l. ſi pœnam. ff. de verbo. oblig. à quibus non diſſentiunt ibi Imola, Comens. & Alexan. idem ibi tandem docuit Iaſon nu. 7. verſi. & diſputando, qui eiuſdem opinionis retulit Abb. in cap. vlt. nu. 11. de preca. cuius opinionis ratio eſt, quia alioqui mutuum eſſet fruſtrà factum, atque ita inutile, quòd ea mente & animo factum creditur, vt ſuſcipienti proſit. confert in ſimili tex. l. Lucius. ff. manda. quo probatur, illum
2 qui pro † altero ſeſe obligauit, poſſe petere, ſe ab obligatione liberari, quando iam diu obligatus manſit; non autem ſi ſtatim liberari peteret. qua de re infrà in 37. Caſu. Quo circa Bal.
3 in d. l. ſi pœnam, ſcriptum reliquit, illam † exceptionem, dolo facis petere, quod ſtatim es reſtituturus, non vendicare ſibi locum in noſtro hoc caſu, ex tacita mente contrahentium. Nec aduerſantur rationes, quibus contrariam opinionem tuetur Angelus, quòd immo mutuum ſtatim repeti poſsit, ex quo nulla nec conditionalis, nec in diem interceſsit ſtipulatio atque promiſsio. quia immo tacita interceſsit promiſsio ad tempus, nempè, donec vſque mutuo ſuſcipiens eo vſus fuerit ad ſuum vſum deſtinatum, cùm ſine vlla cauſa illum mutuo ſuſcepiſſe credendum non ſit. Verùm, quia ignoratur
4 † tempus illius deſtinati vſus, vt vtrique conſulatur, iudicis erit arbitrio, quando mutuum hoc reſtitui debeat. ita poſt alios, Iaſ. in d. l. ſi pœnam, nume. 7. de verb. oblig. ſic etiam Antonius Capicius deciſio. 116. nu. 1. & Tiraquel. in l. ſi vnquam, in verbo omnia vel partem, nu. 31. C. de reuoc. dona.

SVMMARIVM.

1 *Commodatum ad libitum commodantis reuocari.*

2 *Precarium ad concedentis libitum reuocari. & cur hoc ſit.*

3 *Commodatum conceſſum dici ad deſtinatum aliquẽ vſum.*

4 *Precarium concedent, ſtatim reuocare non poſſe.*

CASVS XXIII.

DE COMMODATI ET PRECARIJ reuocatione, ac de ratione differentiæ inter illa.

1 MAGNA eſt inter Doctores noſtros diſputatio, cur factũ ſit, quòd cõmodatũ ad libitũ cõmodantis reuocari nõ poſsit l. in commodato. §. ſicut. ff. cõmod. &
2 tamen † precarium reuocari poſsit. l. 1. ff. de preca. cap. vlt. de preca. immo pactum in contrarium factum non valet. l. cum precario. ff. de preca. Bart. in d. §. ſicut, quem cæteri magis communiter ſunt ſecuti, ſcriptum reliquit, commodatum ad libitum commodantis non poſſe reuocari: quia ad certum ac deſtinatum vſum ſit, vſu ergo finito proprietas ad dominum commodantem reuertitur, atque ita proprietas non ſit domino inutilis. at contra in precario quod cum ad certum vſum non concedatur, niſi ad libitum, dominus reuocare poſſet, inutilis apud eum proprietas foret. Abbas tamen in cap. vlt. nume. 11. de preca. dum Bartoli rationem dubitabilem reddit, duas adfert diuerſitatis rationes. illa ſatis probabilis videtur, quòd cùm precarium non fiat ad certum ac deſtinatum vſum, in ipſa conceſsione nullum tempus tacitè cenſeri adiectum, & ob id poſſe ad libitum reuocari. hoc non contingit in
3 commodato, in quo tacitè † tempus cenſetur comprehenſum, donec commodatarius ad vſum deſtinatum eo vſus ſit. hâc rationem poſt multos probauit Didacus Couar. lib. 3. varia. reſol. cap. 15. num. 7. Verùm ſolet dubitari, an

4 ſtatim † precarium concedens reuocare illud poſsit, vel aliquod temporis interuallum concedere debeat? Abb.d.c.vlt.nu 11.cēſuit, aliquod tempus concedendum eſſe, quod ſanè tempus iudicis arbitrio eſt, inquit ille. idem ſenſit Iaſ. in l.ſi pœnam.num.7.de verb.oblig. & ant.Capicius deciſio.116,num.5.

SVMMARIVM.

1 *Poſſeſſio ciuilis perditur cum poſſeſſor precarium à ſe conceſſum reuocare neglexit.*

2 *Negligentia quanti temporis eſſe debeat in reuocatione precarii, vt ciuilis poſſeſſio amittatur.*

3 *Tempus decennii concedi ad precarii reuocationem, ne ciuilis poſſeſſio per negligentiam perdatur.*

4 *Dominium decennii curſu perdi.*

5 *Seruitutem decennio praſcribi.*

CASVS XXIIII.

TEMPVS QVOD SIT DATVM ad precarij reuocationem, ne ciuilis poſſeſsio amittatur.

1 POSSESSIO† ciuilis amitti ſolet in poſſeſſoris detrimentum, cùm is aliquo tēpore poſsidere deſit, hoc eſt, qui precariū à ſe conceſſum reuocare neglexit l.quamuis.ff. de acquir.poſſ. Bar.in l ſi de eo.§. ſi fortè. & in l.interdum.ff.eo. de acquir. poſſ.

2 Sed contingit dubitari, quanti † tēporis illa negligentia eſſe debeat. Alex.in d.l.ſi de eo. §. ſi fortè.nu.5.docuit eſſe in iudicis arbitrio. idem reſpōdit ipſe Alex.cōſ.6.nu.14. lib.3.à quo nō receſsit Afflictus deciſione 40.num.16.& idem reſpondit Ruinus conſi.58.nu.2. lib.4. ſunt tamen qui affirmant, iudicem hunc arbitrari de-

3 bere,† tempus hoc eſſe minus decem annis, ea ratione,quia ſi tempus decem annorum ſufficit ad dominiū amittendum,vt in integro illo titulo.C.de longi tempo. præſcr. minori tempore amitti debet poſſeſsio.arg.l.ſi quis vi §.1. ff. de acquir.poſſ. quare Imola & Roma.in d.§.ſi fortè,affirmāt,iudicē hunc arbitrari poſſe de biennio. ea ratione adducuntur, quia olim tanto

4 † tēpore dominiū amittebatur.inſt. de vſucap. in princip.& l.1.C.de vſucap.transfor.quorum ſententiam reiecit Alex.d.§.ſi fortè.nu.5. in fi. Aret.nu.7.quoniā argumentatio hæc procederet,quando pares eſſent termini tam in præſcriptione poſſeſsionis, quàm dominij. ſed verè termini pares non ſunt, cum in præſcriptione neceſſarius ſit titulus & bonafides, quæ in præſcribenda poſſeſsione non requiruntur. Accedit quod in † ſeruitute præſcribenda decennium requiritur.l.hæc autem iura, de ſeruitu. vrb.prædio.l.2.C.de ſeruit.& aqua. & tamen modici præiudicij illa eſt comparatiuè, iuxta quę ſcripſit Bar.in l.1.in fi.ff.de aqua plu.arcen. quare cōcludit Aretinus,iudicem hunc arbitrari debere ſaltem de decennio.

SVMMARIVM.

1 *Vxorem rem mariti commodato dare poſſe.*

2 *Tempus modicū quod eſſe dicatur, intra quod vxor rem mariti à ſe commodato datam recuperare poſſit & viro reſtituere, ſex opiniones referuntur.*

3 *L.vlt.C.de errore Aduo declaratur.*

4 *L.promiſſor.ff de conſti pecu.exponitur.*

5 *Iudicis arbitrio relinquitur, quod tempus mulieri cōcedatur ad recuperationem rei mariti à ſe commodato data.*

CASVS XXV.

QVOD TEMPVS CONCEDATUR vxori, vt rem viri commodato datam recuperare poſsit, & viro vel eius hæredibus reſtituere.

1 RESPONDIT Vlpianus in l. ſi conſtante.§.ſi vxor.ff. ſolu. matr. quòd ſi rem † mariti ſciente marito commodauerit vxor, modicum temporis vxori eſſe concedendum, vt rem commodatam repetat, & marito ve. hæredibus reſtituat, ne ipſi mulieri in dotē imputetur,eoq; modo dos mi-

2 nuatur: ſed dubitari contingit, quomodo† modicum illud tempus intelligatur.glo.ibi in verbo modicum tempus. plures refert opiniones.

3 Prima eſt opinio, eſſe indulgendum tempus trium dierum, ex † l vlt. C. de errore aduoca. verùm is eſt caſus in quo Imp. Diocletia. & Maximia.ita ex facto contigiſſe, vt lata eſſet intra triduum ſententia per errorem aduocati, quia reuocari vſque ad ſententiam poteſt. l. error. C. de iuris & fac. ign. atque ita ibi glo. & Bal. idem Bald.in l.error.num.2.C.de iuris & fac. igno.& ibi Bart.num.3.

4 Secunda opinio fuit, cōcedi tempus decem dierum,ex † l.promiſſor.ff.de conſti.pec.ad rē non confert,quia in eo caſu Iureconſultus proceſsit vlterius diſponendo,quocircà in conſequen-

quentiā nō trahitur. vt latè diximus in tract. de
recuperāda poſſeſsione, primo remedio nu. 256

Tertia fuit opinio, indulgendum eſſe tem-
pus duorum menſium, ex l. ſancimus. & l. pen.
C. de fideiuſſ. Verùm rectè ſatis reſponderi po
teſt, vt ſtatim diximus in relato caſu legiſlato-
res vlterius diſponendo proceſsiſſe.

Quarta fuit opinio eſſe tribuendum tempus
trium menſium, ex l. de operis. C. de ædif. pri-
us. quam ſic citat glo. d. §. ſi vxor. rectius verò
potuit allegari text. l. vnicæ. C. de oper. no. nun
cia. Sed nec ad rem facit, cum dictio inconti-
nenti, ſpacium trium menſium haud ſignificare
videatur.

Quinta fuit opinio, eſſe dādum tempus qua
tuor menſium ex l. ſi debitori. ff. de iudi. iuncta
l. 2. C. de executio. rei iudic. illud in iudicatis
locum obtinere dicimus, nec ad caſum noſtrū
poſſe trahi.

5 Sexta & vlt. fuit opinio, hoc totum eſſe † iu
dicis arbitrio. quam ſententiam probauit glo. d.
l. ſi conſtante. §. ſi vſor. quo loci Bar. num. 3. &
Alex. eam ſunt ſecuti, & ſatis clarè probatur in
d. §. ſi vxor. ibi, ſi verò non prohibuit eam com
modare, arbitrio iudicis modicum tempus ei
indulgeri. pro ſuo ergo arbitrio tempus hoc
iudex ſtatuet.

SVMMARIVM.

1 *Obliuio quanto tempore inducatur.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui intra quod tempus obliuio inducatur.*
3 *Mulieres obliuioſæ.*
4 *Obliuionem in Principe facilè præſumi.*
5 *Obliuioſi qui effecti ob morbum, vel ætatem.*
6 *Obliuionem facti egregij non præſumi.*
7 *Obliuio an in teſtibus cauſari poſſit, vt ad æternā memoriam interrogari poſſint.*

CASVS XXVI.

TEMPVS QVOD SIT, QVO cauſatur obliuio. & quid in ea re à iudice obſeruandum ſit.

DVBITARE ſolent interpretes no-
1 ſtri quanto tempore † obliuio indu-
catur & præſumatur.

Prima eorū fuit opinio, qui exiſtima
runt per lapſum decennij præſumi; vt retulit
glo. in l. licèt. C. de acquiren. poſſeſſ. quam ſen-
tentiam probarunt multi relati à Socino ſenio.
conſi. 38. col. 8. verſi. Nam per decennium. lib. j.
idem reſpondit Gozad. conſi. 9. nu. 35. qui eiuſ-
dem opinionis retulit Bart. & alios. idem re-
ſpondit Marſil. conſi. 20. num. 23. 24. latiſsimè
Tiraq. trac. præſcrip. §. 1. glo. 4. in fi. qui infini-
tos propè in hanc ſententiam retulit.

2 Secunda eorum fuit opinio, qui rectè † adfir-
marunt, hoc totum relinqui iudicis arbitrio.
hanc ſententiam probauit glo. l. furtum. §. vlt.
ff. de vſucap. quam ſunt ſecuti Alber. in l. 1. C.
de ſeruis fug. & Socin. ſen. conſi. 2. col. 3. in fi-
ne lib. 3. qui clarè atteſtati ſunt, hanc eſſe com-
munem doctorum opinionem. hos ſequitur
Craue. conſi. 241. colum. vlt. ſic alij plures quos
retulit Tiraq loco prȩcitato. idem docuit Soc.
iun. in l. naturaliter. §. nihil commune. num. 23.
ff. de acquiren. poſſeſſ. vno ore enim affirma-
runt, iudicem pro qualitate rei & perſonarum
iudicare, quāto tempore obliuio præſumatur.
3 nam maius tempus tribuet viro, quàm † fœmi-
nis, quæ ob ſexus fragilitatem (vt illi aiunt) fa
4 cilius memoria labuntur. ſic in † Principe vel
alio multis negotiis implicito, facilius memo-
riæ obliuio inducitur & præſumitur, vti do-
cuit Ripa in l. quod iuſsit. num. 47. de re iudi.
poſt Gemin. quem citat. idem reſpondit Soci.
ſen. conſi. 260. colum. 2. in princip. lib. 2. & con
ſi. 115. colum. pen. verſi. præterea talis lib. 3. Cal
ca. conſi. 124. in fine. Gozad. conſi. 9. num. 35. &
Paribus conſi. 11. num. 132. lib. 1. ſic habenda erit
ratio qualitatis perſonæ. nam aliquando repe-
5 riuntur aliqui, qui vel morbo, vel ætate † obli-
uioſi efficiuntur, quemadmodum de Meſſala
Coruino memoriæ proditum eſt. is prouectior,
factus, memoriæ ſenſum ſic amiſsit, vt ſui quo-
que nominis oblitus tradatur. auctor eſt Petr.
Crinitus lib 1. de honeſt. diſciplina cap. 12. quo
loci Orbiliò Beneuentano idem accidiſſe ſcri-
bit. ſic habenda erit cognitiò facti alicuius egre
gij & mamorabilis, in qua non ita modico tem
6 pore obliuio præſumitur, vt poſt Felin. in cap.
in noſtra, de reſcrip. tradit Capicius deciſione
69. num. 15. & alia Barb conſi. 29. colum. 8. in fi-
ne lib. 1. & confert quod ſcribit Marian. Socin.
ſen. in cap. quoniam frequenter. colum. 7. verſ.
Tertiò fallit, vt lite non conteſtata. dum decla-
rando text. illum, & l. 3. §. duæ. ff. de carb. edic.
inquit eſſe in iudicis arbitrio an in teſtibus cau
7 ſari poſsit † obliuio, ſi teſtificari differant, ad
hoc vt ante litem conteſtatam, & ad æternam
rei memoriam poſsint examinari. inquitq́; iudi-
cem debere perpendere actoris iura an ſint cō-
ditionalia, vel in longum diem, vel ſi factum eſt
intricatum, ita vt verſimiliter obliuio cauſari
potuerit, vel non.

SVMMARIVM.

1 *Debitori tempus conceditur, vt ſolutionem parare poſſit.*
2 *Creditor non debet venire cum ſacco paratus.*
3 *L.promiſſor.§.1.ff.de conſt.pecu.declaratur.*
4 *L.debitoribus ff de re iudi.declaratur atque exponitur.*
5 *Iudicis arbitrio relinqui, quod tempus concedendum ſit debitori, vt ſolutionem præparet.*

CASVS XXVII.

QVOD TEMPVS DEBITORI concedatur vt ſolutionem præparet.

1 DEBITORI, † qui ſine conditione aliauè dilatione dare promiſit, tantum temporis indulgẽdum eſt, intra quod ſolutionem parare poſſit; nec enim, (vt inquit Iureconſul.in l.quod dicimus.ff.de
2 ſolutio) debet † creditor venire cum ſacco paratus, quod egregium dictum exponit doctè Alciatus lib.2.parerg.iuris c.8.Dubitari tamen ſolet, quantum temporis tribuendum ſit huic debitori, vt pecunias parare poſſit.

Prima fuit opinio gloſſæ in §.omnis, in verbo confeſtim.inſtit.de actio.decem dies eſſe cõ
3 dendos, vt probare videtur † l.promiſſor.§.1.ff. de conſti.pecun.quæ ſanè opinio ſolet obſeruari quotidie, vt ipſe Accur.eo loci taſtatur.accedit Bart.in l.ita ſtipulatus.nu.36.de verb.oblig. Verùm ſunt qui intelligunt d.l.promiſſor.§.1. eo in caſu tantùm procedere. ita glo. ibi, quæ rationem illam attulit, quia in alio grauatur, vt ex pacto nudo obligetur: & ideò Bartolus in dicto.§.1.dixit, hoc caſu tempus decem dierum eſſe limitatum, cùm in cæteris caſibus iudicis arbitrio relinquatur.

Secunda fuit opinio, concedi tẽpus quatuor
4 menſium, ex † l.debitoribus.ff.de re iudic. quã latè declarat ibi Alexan.& Soc.trac.fallen.reg. 396. Boet.queſt.45.Alcia.lib.1.parerg.iuris.c. 32. Baro.inſti.de offic.iud.verùm & is text.concedit duos menſes. ſunt tamen qui ſentiunt in caſu illo, nullum certum tempus eo iure fuiſſe præſtitutum condemnato ad ſoluendum, ſed ſolùm ex media illa iuriſprudentia: iure deinde Codicis ex l.vlt.C.de vſuris rei iudic. fuiſſe datum tempus quatuor mẽſium, atque ita iure digeſtorum tempus hoc erat arbitrarium. ita Alexan.d.l.debitoribus. num.5.
5 Tertia fuit opinio, hoc totum eſſe † iudicis arbitrio, vt eam affirmauit Ioan.Fabr.d.§.omnis.inſtit.de verborum obliga. idem docuerũt Ripa & Alciatus in l.3.de leg.1.ille num.36.iſte num.15.Iacobus Concenna.lib.1.quæſtio. cap. 3.num.3.in fine. ſenſit Coraſius lib.2. miſcella. iuris.cap.6.num.9. & ante eos ſenſit glo.l.ſi domus.§.in pecunia.de leg.1.ex illo textu, & glo. in §.vltimo inſtit.de inutil. ſtipula. tempus ergo ſtatuet iudex pro modo qualitatis perſonarum, & quantitatis pecuniarum.argumen.l.in fraudem §.in fiſcalibus. ff. de iure fiſci. quam aliàs ſuprà retuli.

SVMMARIVM.

1 *Tempus ſolutionis, quod condemnato concedatur.*
2 *L.vlt.C.de execut.rei iud.quo in caſu loquatur.*
3 *Iudicis arbitrio ſtatui tempus condemnato ad ſoluendum.*

CASVS XXVIII.

DE TEMPORE CONCESSO condemnato vt ſoluat.

1 SOLVTIONIS † tempus condemnatis datum, quatuor menſium eſſe dicitur.
2 † l.vlt.C.de execut.rei iudicatæ. verùm illa in perſonalibus actionibus locum ſibi vendicat. in realibus autem non parum ambigitur, in quibus verè nullum certum tempus præſtitutum videtur, vt ſatis intelligimus ex.§. 1.inſti.de offic.iud.quate ibi Ang.Aret.nu. 6,
3 & Io.Fabr.ac cæteri intelligunt, hoc † tempus iudicis arbitrio ſtatui. idem docuit Alex. in d. l.debitoribus nu.19.& ibi Iaſ. nu. 13. de re iud. & poſt multos Boer.q.45.num.5.9.& verè ante omnes hanc probauit ſententiam glo.d.l.vlt.in verbo ſtatutum, propè medium.

SVMMARIVM.

1 *Nepotem petentem bonorum poſſeſſionem cauere debere de bonis conferendis.*
2 *Stipulatio de bonis conferendis quando committatur.*

CASVS XXIX.

DE TEMPORE QVO DE BONIS conferendis ſtipulatio committitur,

RESPONDIT aliquando interroga-
1 tus Vlpia. † nepotem in aui poteſtate retentum, cauere debere de bonis conferendis cum filio retento in poteſtate, ſi ex Prætoris edicto nomine ſui patris bonorũ poſſeſsionem petat; vt habetur in l. ſiquis. ff. de colla. bon. ſed ſolet apud Vlpianum dubi-
2 tari, quando † ſtipulatio hæc de bonis conferendis committetur? & reſpondit ille, cum interpellatus, cum aliquo ſpacio, quo conferre potuit, & non contulit. d. l. ſi quis. §. ſtipulatio. quod ſané temporis ſpacium cum à lege diffinitum minimè fuerit, iudicis arbitrio ſtatuẽdum erit: vt in eo. §. ſtipulatio, habetur. & tex. illum annotauit Iacob. Concenna. lib. 1. quæſt. cap. 3. num. 5.

SVMMARIVM.

1 *L. 1. §. item ſi ita. ff. ad l. Falcid. explanatur.*
2 *Incontinenti quando dicatur in caſu l. 1. §. ſi ità. ff. ad l. Falcid.*
3 *Iudicis arbitrio eſſe quod dicatur incontinenti in caſu. l. 1. §. ſi ita ff. ad l. Falcid.*
4 *L. ſi domus. §. in pecunia ff. de leg. 1. declaratur.*

CASVS XXX.

QVOD TEMPVS SIT PRAESTITUTUM in caſibus. l. 1. §. ſi ita. ad l. Falcid. & l. ſi domus §. in pecunia. de leg. 1.

1 PAVLVS ſcribit † l. 1. §. item ſi ita. ff. ad l. Falcidiam, legatum à teſtatore hijs verbis factum: hæres meus Seio penum dato. ſi non dederit, decem dato. imputari in falcidiam, ſi nulla facta mora ſtatim ſolutũ ſit. ſi verò commiſſa ſit mora & adhuc ſoluatur penus, non eſſe locum falcidiæ: quandoquidẽ ſolutioni decem pœnę nomine locus erat, in qua ſanè pœnę falcidia locum ſibi non vendicat: qua de re ibi lat,us interpretes noſtri diſputant. Nunc de eo tantùm contingit dubitari, quomodo intelligantur illa verba Pauli: Et
2 quod dixi † incontinenti, intelligitur ſpacio &c. gloſſator eo loci intelligit primò de ſpacio illo temporis, quod intellectu magis quam ſenſu percipitur, ex. l. quod dicimus, cum ſimil. de ſolu. verùm in ambiguo adhuc res verſatur. Secundo ergo loco is gloſſator ait, intelligi incõtinenti, quando ſcilicèt lis fuit conteſtata ſuper decem legatis pœnæ nomine, ex. l. ſi penum. ff. quando dies lega. ced. ſed adhuc res clara non eſt, cum non exponat gloſſa, intra quod tempus interpellare hæredem, vt legatum ſoluat, legatarius debeat. quæ interpellatio verè fieri debet incontinenti, hoc eſt præmiſſo ali-
3 quo ſpacio temporis † iudicis arbitrio, qui rationem habebit qualitatis perſonæ & rei. ita Alex. d. l. 1. §. item ſi ita num. 7. verſ. & dicit Angel. poſt Ang. ibi qui tamen opinatus eſt, hunc iudicem decem dies præſtituere debere, argumento l. promiſſor Stichi. §. 1. de conſt. pecun. quam diſpoſitionem eſſe ſpecialem fauore conſtituti, iam diximus ſuprà 26. caſu. alia nonnulla ſcripſit Alex. quæ apud eum legi poſſunt. atque ita tempus hoc eſſe iudici arbitrarium ſenſit Bar in l. cum quidam, in fine de lega. 2. quod
4 confirmatur ex † l. ſi domus. §. in pecunia. ff. de legat. 1. & ibi gloſ. cùm pecunia legatur, & tempus ſolutionis non apponitur, iudicis arbitrio terminatur. & textum illum ſic etiam interpretatur Cuiacius tract. De diuerſ. tempo præſcri. & terminis. capitulo vltimo.

SVMMARIVM.

1 *Superficies quæ dicatur.*
2 *Superficiem ad non modicum tempus, qui conduxit, in ea actionem habet.*
3 *Superficiarius ſuperficiem alienare poteſt, & ibi declaratur.*
4 *Tempus modicum quod dicatur vt ſuperficiarius dominus quodammodo ipſius ſuperficies cenſeatur, & plures opiniones referuntur.*
5 *Iudicis arbitrio relinqui quod tempus dicatur modicum in conductione ſuperficiei.*

CASVS XXXI.

QVOD MODICVM TEMPVS dicatur cùm ſuperficies ad illud modicum tempus conducitur.

1 QVI ſuperficiem (eſt † ſuperficies, vt obiter hoc dicam, ſecundum Vaconium lib. 2. declar. iuris, cap. 82. terrę pars ſuperior, facieſque cuiuſque rei quæ oculis cernitur) ad non modicum tem-
2 pus † condixit, actionem in rem habet. l. 1. §. quod autem, de ſuperf. quare is ſuperficiarius
3 † alienare ac cedere ius ſuum poteſt, quod declarat Bart. in d. §. quod autem, procedere cùm is ſuperficiarius ſuperficiem liberè conſecutus eſt, ſecus ſi retinet cum illa præſtatione annuæ penſionis, nam tunc etiam dominum requirere

debet, alioqui à iure ſuo cadit quemadmodum & emphyteota. cum Bart. idem ſenſit Soc. ſen. conſi. 287. in fine lib. 1. poſt Aret. in §. adeò inſt. locati, idem ſenſit Decius conſi. 164. col. 2. verſ. ſecundò principaliter. & col. 3. verſi. vlt. non obſtat. ſilentio nunc cætera inuolo. ſolum nunc
4 dubitari contingit, quod ſit † illud non modicum tempus quòd à lege non diffinitur. plures ſunt opiniones, vt retulit glo. d. §. quod autem in verbo actio.

Prima fuit opinio, intelligi de tempore 30. dierum, ex l. 1. §. hoc interdicto. ff. de itinere actuque priua. quæ non probat. cùm loquatur in caſu diuerſo, nempè in illo ſolo vſu, vt is in poſſeſſionem conſeruetur, donec de meliori iure appareat.

Secunda fuit opinio, tempus hoc modicum eſſe biennij, l. cũ domini. ff. locati. verùm is tex. loquitur in eo qui rem totam, non autem ſuperficiem conduxit; quo in caſu tempus eſt determinatum, & lex vlterius diſponendo proceſſit

Tertia fuit opinio Irnerij, vt retulit glo. d. §. quod autem hoc eſſe tempus quinquennij, ex l. 1. §. quod dictum. de ſepar. ex. l. ſi à colono, de verb. obl. & ex. §. multum, inſt. de liter. obl. quę ſanè iura diuerſis in caſibus loquuntur, atq; ita ad huius noſtri caſus diffinitionem trahi minimè poſſunt.

Quarta fuit opinio dari decenium, ex l. vlt. C. de præſcrip. long. tempo. & ex l. ſed & ſi. §. Ariſto. ff. qui & à quibus. ſed iura illa his in terminis non loquuntur, atque ita ad hunc trahi verè non poſſunt, vt iam de aliis diximus.

5 Quinta fuit opinio, tempus hoc † iudicis arbitrio terminari. Sic glo. d. §. quod autem, à qua nec Bar. ibi receſſit. eam probauerit clarè Iacob. Concenna. lib. 1. quæſtio. cap. 3. num. 6.

SVMMARIVM.

1 *procuratori falſo ſoluens liberatur, ſi dominus factus certior ratum habuit.*

2 *Iudicis arbitrio relinqui quod tẽpus ſit, intra quod dominus ratum habens ſolutionem falſi procuratoris, debitorem liberet.*

3 *Sententiam, inſtante falſo procuratore, ad fauorẽ domini latam, à domino ratificari poſſe, & intra quod tempus.*

Casvs xxxii.

TEMPVS QVOD SIT DATVM DOmino ratificanti ſolutionem falſo procuratori factam. & ibidem de ratificante ſententiam.

1 SOlvens falſo † procuratori liberatur ſi modò dominus cum certior eſt factus, ratum habuit l. vero procuratori. §. vlti. ff. de ſolu. quod autem tempus cõcedatur domino, vt vel ratum habeat, vel contradicat, iure non diffinitur: ſed tantùm ſubiicit in hæc verba Iulianus in l. ratum, illo tit. Ratum autẽ habere dominus debet, cùm primùm certior factus eſt: ſed hæc ἰσπλάτυ. cũ quodã ſpacio temporis accipi debet. ſpaciũ illud temporis, quod
2 ſit, nõ exprimitur. quare in iudicis arbitrio eſſe ſcripſit Iacob. Concenna. lib. 1. quæſtio. iuris cap. 3. nu. 6. Afflictus c. 1. num. 21. ex quib. cauſ. feudum amit. Ex hac declaratione ſic diffiniri poteſt illa diſputatio, intra quod tempus domi-
3 nus ratam habeat latam † ſententiam ad ſui fauorem inſtante falſo procuratore, nos enim hãc ſententiam poſſe à domino ratificari præſupponimus ex receptiori opinione, quam probauit Bar. in l. ſi mater. §. hoc iure. ff. de excep. rei iudi. & communem teſtatur Iaſ in l. licèt. num. 10. C. de procura. & Sebaſtia. Vantius tract. nullita. in tit. Quibus modis ſent. nulla reparari poſſit. num. 102. qui tamen multos contrariæ opinionis refert. verùm nunc non contendo. & verè ratificatio intra tempus ex arbitrio iudicis præſtitutum fieri debet.

SVMMARIVM.

1 *Abſens reuerſus contra præſentem & præſcribentem reſtitui.*

2 *Tempus modicum quod dicatur, intra quod abſens reuerſus reſtitutionem petit.*

3 *L. qui mittuntur. §. ſimiliter ff ex quibus cau. maio. exponitur.*

4 *L. legato. ff. de legatis. declaratur.*

Casvs xxxiii.

QVOD MODICVM TEMPVS dicatur illud conceſſum reuerſo vt componat ſarcinulas, & Aduocatum quærat, vt agere incipiat contra præſcribentem.

1 ABsens † domum reuerſus reſtituitur aduerſus eum, qui ſuam poſſeſſionem vſucapere cœpit. quòd intelligi-
2 tur, ſi intra modicum † tempus reſtitutionem impetrauerit. illud enim tempus, dum componit ſarcinulas, dum Aduocatum quæ

quærit, dum hoſpiciũ conducit, ſubducitur: cũ pro abſente is habeatur. l. ab hoſtibus. §. vlt. in fin. ff. ex quib. cau. maior. quod autem illud modicum tempus ſit à lege non declaratur: quare iudex arbitratur vt placuit Bar. in ſũmario d. l. ab hoſtibus. §. vlt. & probat. l. non enim, quę immediatè ſequitur. ſic reſpondit Barba. conſi. 21. col. penul. lib. 2. & ſentiunt Marſil. l. quæſtionis num. 14. ff. de quæſtio. Tiraquel. in. l. ſi vnquàm in verbo omnia vel partem. nume. 31. C. de reuoca. dona. & Iacobus Concenna. lib. 1. quæſtio. cap. 3. nume. 6. in fine, & Iacobus Cuiacius tracta. de diuer. tempor. præſcrip. & term. cap. vltimo. erit ergo diligentia iudicis arbitrari hoc modicum tempus, ſecundum perſonarum, rerum, & negotiorum qualitatem. ita Bal. d. §. vlti. num. 1.

3 Hinc inferri poteſt declaratio ad † l. qui mittuntur. §. ſimiliter. & ibi gloſ. in verbo agere. ff.
4 ex quibus cau. maio. & ad † l. legato. ff. de legatio. quibus probatur, legatum cenſeri eſſe in legatione, dum ſe præparat, vt proficiſcatur. illud tempus præparationis intelligitur diffinitum iudicis arbitrio, pro qualitate negotii & perſonæ.

modicum tempus. & ibi Barto. num. 8. non diſſentit, & clare Tiraquel. tracta. de retractu conſang. § 2. glo. 1. num. 18. in fine, qua diffinitione plures alij caſus ſic determinari poſſunt. nam,
3 cùm vera & recepta ſit ſententia, iudicem † tam in ciuilibus quàm in criminalibus actori accuſatori & reo poſſe ſtatuere tempus ad agendum, accuſandum, & excipiendum, vt annotauit Bartolus in l. Papinianus. §. ſi quis poſt in fine. ff. de inofficioſo teſtamento. & latius in l. Titia. nu. 8. ff. de accuſationibus, & ſcribit Cagnol. in l. diffamari. primo notab. C. de ingen. & manumiſ. quo loci verſi. quartò ampliate. hunc tex. l. ſi quis libertatem, eſſe ſingularẽ affirmat, poſt Ang. ibi & Frãc. Are. in l. quandiu. de acq. hęre. illi quoque qui per obliquum poteſt agere, mouendo litem per modum contradictionis, terminum ſtatui à iudice ad agendum poteſt. ſic etiam Gomeſ. in §. præiudiciales nu. 7. inſti. de actio. in his ergo iudex ſuo arbitrio terminum ſtatuet: id quod cauſa cognita faciet, vt omnes in d. l. diffamari, notãt ibi Cagn. nu. 6. poſt Bar. d. l. Titia. in fi. ſic Boer. q. 255. nu. 7. 8. Didacus lib. 1. varia. reſolu. cap. 18. num. 2.

SVMMARIVM.

1 *Querelam inofficioſi impedire actionem libertatis.*
2 *Tempus quod ſtatuatur ei, qui querela vult agere ad actionem libertatis impediendam.*
3 *Iudicem ſuo arbitrio ſtatuere tempus agendi & excipiendi.*

CASVS XXXIIII.

QVOD TEMPVS PRAESTITVATUR volenti proponere querelam ad libertatis actionem impediendã. & quid in cæteris actionibus & exceptionibus.

1 SI quis libertatem † ex teſtamento ſibi deberi contendat, & teſtamentum per querelam infringi poſtulet, ab actione de libertate conſequenda ſuperſedetur, donec de querela cognitum fuerit: vt eſt apud Vlpianum. l. ſiquis libertatem, in principio. ff. de
2 petitio. hæred. Verùm, quia is, qui † querela agere intendit, per calumniam differre iudiciũ poſſet, ſtatuet iudex modicum tempus, intra quod is agere poterit & debebit d. l. ſiquis libertatem. §. planè. cùm ergo modicũ illud tempus à lege non ſit diffinitum, erit iudicis arbitrio ſtatuendum: vt ibi annotauit glo. in verbo

SVMMARIVM.

1 *Electionis tempus à teſtatore non diffinitum, à iudice diffiniri.*
2 *Electiones intra tempus iudicis arbitrio fieri.*
3 *Electorem moram purgare poſſe.*

CASVS XXXV.

DE TEMPORE ELECTIONVM non præſtituto, à iudice ſtatuendo.

1 ELECTIO † mancipiorum cùm à teſtatore eſt legata, nec tempus, intra quod eligendum eſt mancipium, præfinitum eſt, ſtatuit iudex, vt probat. l. mancipiorum. ff. de optio. lega. quo loci gloſſa in verbo non competere, ſenſit vno verbo dum citat. l. 1. ff. de iure delib. & clarius hoc affirmauit Tiraqu. tract. de retractu conſang. §. 2. glo. 1. nu.
2 18. in fine. ſic in cęteris † electionibus affirmauit gloſſa. l. cum quidam, vbi Barto. num. 12. de lega. 2. & latè Pariſius conſil. 23. num. 3 lib. 3. & ibi num. 4. poſt Floria. in d. l. cum quidam, in-
3 quit, hunc † electorem poſſe moram purgare vſque ad litem conteſtatam.

SVMMARIVM.

1 *Debitor per interpellationẽ ſtatim in mora non conſtituitur, ſed per medicũ temporis expectari debet.*
2 *Iudicis arbitrio ſtatui tempus intra quod moroſus interpellatus expectatur.*
3 *Iudicem arbitrari debere ſtatim aliquid dici fieri cũ ſit tempore quo poteſt.*

CASVS XXXVI.

DE TEMPORE CONCESSO interpellato, vt compareat, ne moroſus reddatur.

1 DEBITOR, † vt in mora conſtituatur interpellari debet, modicum tamen temporis tribuendum eſt, intra quod comparere poſsit. quod ſanè tempus magis intellectu percipi, quàm ſenſu poteſt, vt egregiè ſenſit glo. in l. Aemilius. in glo. in ver-
2 bo reſtitui. ff. de mino. verùm hoc † tempus ſtatuet iudex ſuo arbitrio: ita ſcribũt Bald. Alex. Card. & Martinus Laud. in c. 1. §. ad hæc. hic finit lex. Iaſ. in l. ſi ex legati cauſa. nu. 6. de verb. oblig. & plures retulit Tiraqu. tract. de retractu conſangu. §. 1. glo. 10. num. 23. & in l. ſi vnquàm in verbo omnia vel partem. num. 31. C. de reuoc. don. & illam glo. d. l. Aemilius, probat alio in caſu ipſe Tiraq. de retractu conuen. §. 1. glo. 2. nume. 65. poſt Rom. conſi. 27. & ſubijcit
3 Tiraq. in d. glo. 10. num. 24. † iudicem hunc arbitrari debere, vt confeſtim id fiat, cum fieri poteſt, cum ſit hæc quædam conditio poteſtatiua. l. rogo. ff. quando dies leg. ced. iuncta. l. hæc cõditio. de condi. & demon. id quod Anchar. cõſil. 331. colum. 2. verſi. Tertio aduertendum. intelligit, etiam ſi in huiuſmodi conditionibus appoſita fuerit dictio quandocunque.

SVMMARIVM.

1 *Vendere qui vni tenetur eo non emente, alteri vendere poteſt.*
2 *Vendere prohibitus extra familiam, nullo de familia emente, vendere alteri poteſt.*
3 *Alienandi ſimplex prohibitio non arguit teſtatorem voluiſſe rem illam in familia permanere.*
4 *Tempus quod præſtituatur illi, qui emere debet ſi vult, ne res alteri vendatur.*
5 *L. vlt. C. de iure emphyt declaratur.*

CASVS XXXVII.

TEMPVS QVOD CONCEDATVR ad deliberandum ei, qui poteſt, ſi vult emere, ne res alteri vendatur.

1 CVM ex pœnali ſtipulatione quis vni † tantùm & non alteri vendere tenetur, ſi is, cui vendi promiſſum fuit interpelletur, & emere recuſet, alteri impunè vendi poteſt. l. qui Romæ. §. cohæredes. vbi omnes de verbor. obligat. præſertim Bart.
2 nume. 3. dum ſcribi t prohibitum † vendere extra familiam, tunc poſſe, cum illi de familia emere recuſant. qua de re ibi plura ſcribunt Socin. num. 19. Iaſ. num. 15. & apud Dec. conſil. 23. num. 5. conſi. 217. num. 14. & conſil. 481. num. 6. Socin. iun. conſi. 97. nume. 52. lib. 2. Gozad. conſi. 102. num. 10. Rub. conſi. 1. nume. 12. 13. & cum Bar. ſenſit Tiraq. de retractu conſang. §. 1. glo. 9. num. 146. qui alios recenſet. cum enim ſo-
3 la ſimplex extat † prohibitio non alienandi extra familiam, non creditur voluiſſe diſponentem in familia omnino conſeruari: ſi ergo illi de familia recuſant emere, extraneo impunè vẽdi poteſt. Verùm, hoc intelligitur dato prius
4 competenti † termino, intra quem deliberant iſti de familia, an emere velint vel non. quod ſanè tempus quale ſit, noſtri ambigunt, cùm à iure diffinitum non videatur. Prima fuit opinio Bar. in l. qui Romæ. §. cohæredes. nu. 2. de ver bo. obl. quam ſecuti ſunt alij plures, vt eo loci retulit Iaſ. nu. 4. & poſt eos Beneue. Straccha trac. de mercatura in tit. de decoctoribus. 5. parte nu 10. tẽpus duorũ menſiũ eſſe indulgẽdum ex l. vlt. C. de iure emph. à quorum ſententia viſus eſt tandem nõ recederet Iaſ. d. §. cohęredes. num. 5. dum affirmat argumentari licere à ſimilibus ad ſimilia. l. non omnium. ff. de legib. quæ
5 ſententia non placet, cùm is text. † l. vlt. in caſu admodum diuerſo loquatur. nec argumentari à ſimili licet, ex his, quæ ſupra ſcripſimus in primo caſu pòſt Tiraqu. tract. de retractu coſang. §. 2. glo. 1. num. 19. qui tamen in §. 1. glo. 10. nu. 29. cum Bar. in d. §. cohæredes, ſenſit.

Secunda fuit opinio Raphaelis Comen. in d. §. cohæredes, & ibi retulit Iaſ. nu 4. hoc eſſe in iudicis arbitrio poſitũ. is ergo iuxta rei & perſonarum qualitatem ſtatuet terminum ad deliberandũ. quod magis placet, quàm illud quod in eo. §. cohæredes, nu. 8. docuit Alciatus, hoc quidem tempus eſſe iudicis arbitrio, ſed illud ſpacium duorum menſium debere præſtituere, nam

nam tunc hoc arbitrárium non eſſet, ſed à iure coarctatum. Illud tamen verum affirmant omnes, vt in d. §. cohæredes, ſcribit Iaſ. num. 6. illud recuſantem emere, poſſe moram purgare re integra, antequam ſcilicet extraneo vendatur, id quod multis ibi confirmat Iaſon & Alciatus.

SVMMARIVM.

1 *Cautela iudicum maleficiorum, quæ curant confeſſionem delinquẽtis in tormentis factam ſponte ab eis confirmari.*

2 *Tempus quod ſit intra quod delinquens ſponte confeſſionem in tormentis factam confirmat.*

CASVS XXXVIII.

DE TEMPORE CONCESSO DElinquenti dum ſponte confirmat confeſſionem à ſe in tormentis factam.

VERSVTI latrunculatores ea vti ſo-
1 lent † cautela cum delinquentes quę
ſtionibus ſubiiciunt, vt inde extortã
confeſſionem confirment, eos ad ſuũ
adduci tribunal iubent, vt ceſſantibus tormentis ſponte quod in tortura ſunt confeſſi, ratificent: vti multi ſcripſerunt, prȩſertim Ang. Areti. trac. malef. in verbo Fama publica. poſt Bart. & alios in l. 1. §. diuus Seuerus ff. de quęſt. Marſil. in praxi criminali §. quoniam. num. 35. & latius in d. §. Diuus Seuerus. nu. 5. verum † tẽpus
2 aliquod intercedere debet intra adhibitas quęſtiones, & ratihabitionem, quod ſanè tẽpus iudicis arbitrio relinquitur. ſic Auguſt. Arimin. in addi. ad Ang. de maleficiis in verbo Fama publica, pag. 8. in verſic. poſtquam aliquis, in fin. Marſi. in d. l. 1. §. Diuus Seuerus. nu. 6. & in l. quæſtionis modum nu. 55. de quæſt. poſt Bart. d. §. Diuus. nu. 4. qui ſcripſit, iudicem hunc arbitrari debere de tanto tempore, intra quod veriſimile ſit dolorem ceſſaſſe; nam ſi ſtatim adductus fuiſſet ad banchum, videretur hoc eadẽ formidine factum. arg. l. quod ait. §. vlt. de adult. Marſi. tamen d. §. Diuus nu. 6, inquit, iudicem debere concedere vt is reus tortus ſaltem per diem vnam quieſcat, idq́; affirmat ex Ang. & Alex. ſententia.

SVMMARIVM.

1 *Simulatus arguitur contractus cum alienans in poſſeſſione rei permanet. & paulo poſt declaratur.*

2 *Tempus quod ſit, quo alienans & in poſſeſſione manens arguat contractum eſſe ſimulatum.*

3 *Iudicem rationem habere debere abſentiæ, qualitatis perſonarum & rei cum iudicat tempus intra quod, qui alienauit, poſſedit, vt inde ſimulatus cõtractus arguatur.*

4 *Statutum Patauinum ſub rub. de obligationib. cap. ſi aliquis emit poſſeſſionem, declaratur.*

5 *Statutum Brixiæ 170. in ciuilibus. ſub rub. Quòd venditio. & donatio, exponitur.*

CASVS XXXIX.

QVOD SIT TEMPVS INTRA quod poſſidens rem alienatam contractũ ſimulatũ præſumere faciat.

1 INTER multas † coniecturas, quæ ad detegendum contractum ſimulatum obſeruari ſolent, illa eſt quando venditor non obſtante venditione facta, adhuc in poſſeſſione rei permanet: vti annotarunt Bar. in l. ſicut. §. ſuperuacuum nu. 5. ff. quib. mo. pig. vel hypot. ſol. Soc. ſen. conſi. 18. col. 9. in fi. lib. 1. Iaſ. conſi. 36 col 2. lib. 1. Ruin. conſi. 119. num. 1. lib. 1. Dec. conſi. 235. col 1. conſi. 587. nu. 8. conſi. 648. nu 4. conſi. 659. nu. 3. & conſi. 692. in fin. Goz conſi. 94. nu. 55. Curt. iun. conſi. 108. nu. 11. & conſi. 110. nu. 3. 4. Pariſ. conſi. 53. nu. 21. cõſ. 53. nu. 21. conſi. 54 nu. 77. & conſi. 55. nu. 54. lib. 1. idem conſi. 82. nu. 39. li. 3. conſi. 130. num. 6. & conſi. 143. nu. 16. lib. 4.

2 Sed ſolet in hac re ambigi, † quod tempus
hoc ſit. vna fuit opinio, diu, eſſe intelligendum de decennio, quæ opinio iure non probatur. Secunda fuit opinio eſſe intelligendum de triẽnio, ex l. vlt. C. de apochis publ. quæ in diuerſo caſu procedit. Tertia fuit opinio Bar. in d. §. ſuperuacuum. nu. 5. & in l. poſt cõtractum. nu. 5. ff. de don. hoc relinquendum eſſe iudicis arbitrio. quod placuit & Bal. Ang. ac aliis nonnullis, vt retulit Tiraq. trac. de retractu conſan. §. 1. glo. 14. nu. 36. & in l. ſi vnquam, in verbo omnia vel partem. nu. 31. C. de reu. don. idẽ reſpondit Goza. conſi. 94. nu. 55. ver.

3 Quartò reſpondetur. † Iudex tamen noſter
rationem habebit illius, qui ſtatim ꝙ emit, è ciuitate receſſit, vt ſenſit Bar. d. §. ſuperuacuum. nu. 5. & in l. poſt contractum. nu. 5. ff. de don. qui idem cenſuit eſſe habendam rationem ætatis, perſonarum, vt ſi pupillus is eſſet, qui vẽdidiſſet. erit etiam quod animaduertat hic iudex. an is venditor qui venditione facta ſtetit in poſſeſſione,

cutus eſt Craue.cõſi.156.nu.17.in fi.& Soc.ſen. conſi .59.colum.2.verſi.quo verò ad ſecundum lib.3. dixerunt eſſe in arbitrio iudicis. Socinum ſunt ſecuti Tiraq; in l.ſi vnquàm. in verbo Omnia,vel partem.num.31.C.de reuoc.don.& Neuiza.conſi.56.num.3.in fi.ſic econtrà illa exceptio inconſinenti probanda, dicitur eſſe in iudicis arbitrio, vt multos huius opinionis retuli in d.tract. de recuper.poſſeſ.in primo remedio num.230.quibus declaratur † conſtitutio no-
4 ua Pedemontium in tit.delle eccettioni dilatorie. in verſi.opponendoſi. dum vult exceptiones recipientes altiorem indaginem poſſe & debere reſeruari cum diffinitiua, vt etiam ius commune ſtatuit. Marſi l.ſing.365.intelligitur inquã reſpicere altiorem indaginem & cognitionem arbitrio iudicis.

SVMMARIVM.

1 *Cautela ad extorquendum confeſſionem à debitore*
2 *Cautela ad extorquendum confeſſionem à delinquente.*
3 *L.ſi filius ff.ad S.C.Maced.explicatur.*
4 *Litteræ procuratoris aſſerentis ſe donaſſe, domino acceptanti & non proteſtanti in contrarium, non nocent.*
5 *Tempus aliquod concedi acceptanti litteras, vt illas poſſit videre & peritiores conſulere, ne ex tacita acceptatione ſibi præiudicet.*
6 *Iudicis arbitrio relinqui tempus quod conceditur debitori acceptanti litteras, vt deinde poſſit contrarium proteſtari, ne debitum fateri videatur.*

CASVS XXI.

DE DEBITORE, VEL CRIMINOſo acceptante litteras, quibus fateri debitum,vel crimen videatur, & de tempore ei concedendo,vt perito res conſulere & proteſtari valeat.

1 CAVTELAM † ſatis egregiam ſolent interpretes noſtri creditori oſtẽdere, qua ſuum debitorem, vt debitum confiteatur, conuincat: vt inquam illi det litteras, quibus ſignificet. ſe iam ſcire eum ſummam illam debere. ob id eum velle rogatum,vt ſoluat. quas litteras ſi recipit,& leget debitor, proteſtetur ſe nihil debere,debitum fateri creditur.cautelam hanc ſumunt ex text. l. ſi filius. ff.ad S.C.Maced.& eam probant Bar.in l.quotum.ff. rem ratam hab. Cæpolla cautela 24. & communem eſſe teſtatur Ripa in l.admonendi. num.138.& Coraſius num.73.de iureiurã.idem cenſuit Matthæſ.nota.23.Iaſo.in l. quæ. dotis. num.92.ſol.matr.Barba.conſi.15.col.3.in fi.lib. 2.Iaſ.conſi.47.num.2.lib.1. Decius conſil.430. in fine,& conſi.632.num.16. Goza.conſi.23. nu. 6.Feli.cap.2.num.20.de fide inſtrumẽ. Conna. lib.5.commenta.iuris Ciuilis,cap.4.num.1.Pariſ.conſi.47.num.15.conſi.91.num.3.conſi. 112. num.45.& conſi.127.nu.32.lib.1. idem conſil.5.
2 num.206.lib.4. Hinc colligit † cautelam Marſil. in praxi criminali in §.diligenter.nu.138.ad indagandum,an quis delictũ,cuius auctor ignoratur, perpetrauerit, vt ei hac de re literæ ſcribantur,quas ſi receperit & legat,nulla proteſtatione deinde facta,delictum fateri videbitur.verùm ipſe Marſilius cogitandum ob aliqua quæ obiicit, relinquit.hanc doctrinam (vt dixi) col-
3 ligunt omnes ex d. † l.ſi filius. quam tamen nõ probare ſenſit Ripa in d.l. admonendi nu.137. cò quia in illo ſolo caſu Senatuſconſulti Macedoniani loquitur,in quo ſola taciturnitas conſenſum inducit.l. ſi tamen patre ſciente. ff. ad S.C.Macedon.aliud ego perpendebam in illa l.ſi filius.ibi, quaſi mandatum patris interceſſiſſe, vt oſtendunt illa verba, cùm quaſi mandato eius pecuniam acciperet. Clarius ergo probari videtur in clem.1.de procura.qua conſtitutum eſt, recipientem mandatum, in qua procurator conſtitutus eſt, niſi contradicat, cogi mandatum exequi. niſi dicamus, rem ibi eſſe modici detrimenti,cũ iam pro illo cauerit conſtituens: omnes tamen ſentiũt hoc textu ſententiã hanc probari.

Hinc ſcribit Craue. tract. De antiq. tempo. quarta particula primæ partis num.22. 23. poſt Caſtren.conſi,314.lib.2. ſcripturam priuatã probare contra illum,qui eam ſæpe pręmanibus habuit, nec vnquam contradixit. vtitur etiam illa ratione, qua vſi ſunt omnes,quia hæc taciturnitas factum in ſe mixtum habet, non mirum,ſi ex illa conſenſus, inducitur hoc intelligunt interpretes, has literas probare quidem contenta in illis,non autem probare factum eſſe ita eſſe: vt conſuluit Comen.conſi.177. Suppoſitis. qui
4 reſpondit, † literas procuratoris aſſerentis, ſe donaſſe centum, præiudicium nõ adferre domino, qui illis acceptis proteſtatus nõ eſt: quia habet taciturnitatem perſcrutandi, an ita ſit. idem cum illo cenſuit Ripa & Alcia.vbi ſuprà. Verùm Alciatus in l.deteſtatio nu.51.de verbo.
5 ſignific.inquit, huic † debitori tantum tempus eſſe tribuẽdum,quo poſſit redditas ſibi literas conſiderare,&(ſi opus eſt)peritiores cõſulere:

quod

quod vſu venire ſolet, & poteſt in his, qui vel
aliis ſucceſſerunt, vel qui debitum antiquũ ha-
bere dicuntur. Sed dubitari contingit, quantũ
temporis indulgendum huic debitori ſit? affir-
5 mat Alciatus † arbitrio iudicis hoc relinqui.
idem cenſuit Rubeus in l. non ſolum. §. morte.
num. 262. de oper. no. nunt. & nouiſsimè Ioan-
nes Ancaranus Regienſis. q. 48. num. 6.

SVMMARIVM.

1 *Mutuum factum ad voluntatem mutuum ſuſcipientis ſtatim non poſſe reuocari.*

2 *Obligatus pro altero ſi diu in obligatione permanſit petere poteſt ſe liberari, non ſi per modicum temporis.*

3 *Exceptionem dolo facis petere, quod reſtiturus es nõ habere locum in mutuo ad placitum ſuſcipientis cõceſſo.*

4 *Tempus deſtinati vſus in mutuo quod ſit.*

Casvs XXII.

QVANDO MVLTVM REVOCARI non poſsit, & de tempore deſtinati vſus in mutuo.

1 Mvtvvm quandiu † mutuanti pla
cueit, factum, non poſſe ſtatim reuo
cari, affirmauit Bar. & Baldus in l. ſi
pœnam. ff. de verbo. oblig. à quibus
non diſſentiunt ibi Imola, Comens. & Alexan.
idem ibi tandem docuit Iaſon nu. 7. verſi. & di-
ſputando, qui eiuſdem opinionis retulit Abb.
in cap. vlt. nu. 11. de preca. cuius opinionis ratio
eſt, quia alioqui mutuum eſſet fruſtrà factum, at
que ita inutile, quòd ea mente & animo factum
creditur, vt ſuſcipienti proſit. confert in ſimili
tex. l. Lucius. ff. manda. quo probatur, illum
2 qui pro † altero ſeſe obligauit, poſſe petere, ſe
ab obligatione liberari, quando iam diu obli-
gatus manſit; non autem ſi ſtatim liberari pete
ret. qua de re infrà in 37. Caſu. Quo circa Bal.
3 in d. l. ſi pœnam, ſcriptum reliquit, illam † ex-
ceptionem, dolo facis petere, quod ſtatim es
reſtituturus, non vendicare ſibi locum in no-
ſtro hoc caſu, ex tacita mente contrahentium.
Nec aduerſantur rationes, quibus contrariam
opinionem tuetur Angelus, quòd immo mu-
tuum ſtatim repeti poſsit, ex quo nulla nec con
ditionalis, nec in diem interceſsit ſtipulatio at
que promiſsio. quia immo tacita interceſsit pro
miſsio ad tempus, nempè, donec vſque mutuo
ſuſcipiens re vſus fuerit ad ſuum vſum deſtina-
tum, cùm ſine vlla cauſa illum mutuo ſuſcepiſ-
ſe credendum non ſit. Verùm, quis ignoratur
4 † tempus illius deſtinati vſus, vt vtrique conſu-
latur, iudicis erit arbitrio, quando mutuum
hoc reſtitui debeat. ita poſt alios, Iaſ. in d. l. ſi
pœnam, nume. 7. de verb. obligat. ſic etiam An-
tonius Capicius deciſio. 116. nu. 1. & Tiraquel.
in l. ſi vnquam, in verbo omnia vel partem, nu.
31. C. de reuoc. dona.

SVMMARIVM.

1 *Commodatum ad libitum commodantis reuocari.*

2 *Precarium ad concedentis libitum reuocari. & cur hoc ſit.*

3 *Commodatum conceſſum dici ad deſtinatum aliquẽ vſum.*

4 *Precarium concedens, ſtatim reuocare non poſſe.*

Casvs XXIII.

DE COMMODATI ET PREcarij reuocatione, ac de ratione differentiæ inter illa.

Magna eſt inter Doctores noſtros
diſputatio, cur factũ ſit, quòd cõmo
1 datũ ad libitũ cõmodantis reuocari
nõ poſsit l. incommodato. §. ſicut. ff. cõmod. &
2 tamen † precarium reuocari poſs. t. l. 1. ff. de pre
ca. cap. vlt. de preca. immo pactum in contra-
rium factum non valet. l. cum precario. ff. de
preca. Bart. in d. §. ſicut, quem cæteri magis co
muniter ſunt ſecuti, ſcriptum reliquit, com-
modatum ad libitum commodantis non poſſe
reuocari: quia ad certum ac deſtinatum vſum
ſit, vſu ergo finito proprietas ad dominum
commodantem reuertitur, atque ita proprie-
tas non ſit domino inutilis. at contra in pre-
cario quod cum ad certum vſum non conceda
tur, niſi ad libitum, dominus reuocare poſſet,
inutilis apud eum proprietas foret. Abbas ta-
men in cap. vlt. nume. 11. de preca. dum Bartoli
rationem dubitabilem reddit, duas adfert di-
uerſitatis rationes. illa ſatis probabilis videtur,
quòd cùm precarium non fiat ad certum ac
deſtinarum vſum, in ipſa conceſsione nullum
tempus tacitè cenſeri adiectum, & ob id poſſe
ad libitum reuocari. hoc non contingit in
3 commodato, in quo tacitè † tempus cenſetur
comprehenſum, donec commodatarius ad
vſum deſtinatum eo vſus ſit. hàc rationem poſt
multos probauit Didacus Couar. lib. 3. varia.
reſol. cap. 15. num. 7. Verùm ſolet dubitari, an

4 ſtatim † precarium concedens reuocare illud poſsit, vel aliquod temporis interuallum concedere debeat? Abb.d.c.vlt.nu 11.cēſuit, aliquod tempus concedendum eſſe, quod ſanè tempus iudicis arbitrio eſt, inquit ille. idem ſenſit Iaſ. in l.ſi pœnam.num.7.de verb.oblig. & ant.Capicius deciſio.116,num.5.

SVMMARIVM.

1 *Poſſeſsio ciuilis perditur cum poſſeſſor precarium à ſe conceſſum reuocare neglexit.*
2 *Negligentia quanti temporis eſſe debeat in reuocatione precarii, vt ciuilis poſſeſsio amittatur.*
3 *Tempus decennii concedi ad precarii reuocationem, ne ciuilis poſſeſsio per negligentiam perdatur.*
4 *Dominium decennii curſu perdi.*
5 *Seruitutem decennio præſcribi.*

CASVS XXIIII.

TEMPVS QVOD SIT DATVM ad precarij reuocationem, ne ciuilis poſſeſsio amittatur.

1 POSSESSIO † ciuilis amitti ſolet in poſſeſſoris detrimentum, cùm is aliquo tēpore poſsidere deſiit, hoc eſt, qui precariũ à ſe conceſſum reuocare neglexit l.quamuis.ff.de acquir.poſſ.Bar.in l ſi de eo.§.ſi fortè. & in l.interdum.ff.eo. de acquir. poſſ.
2 Sed contingit dubitari, quanti † tēporis illa negligentia eſſe debeat.Alex.in d.l.ſi de eo.§.ſi fortè.nu.5.docuit eſſe in iudicis arbitrio. idem reſpōdit ipſe Alex.cōſ.6.nu.14.lib.3.à quo nō receſsit Afflictus deciſione 40.num.16.& idem reſpondit Ruinus conſi.58.nu.2. lib.4. ſunt tamen qui affirmant, iudicem hunc arbitrari de-
3 bere,† tempus hoc eſſe minus decem annis, ea ratione,quia ſi tempus decem annorum ſufficit ad dominiũ amittendum,vt in integro illo titulo.C.de longi tempo. præſcr. minori tempore amitti debet poſſeſsio.arg.l.ſi quis vi §.1. ff. de acquir.poſſ.quare Imola & Roma.in d.§.ſi fortè,affirmāt,iudicē hunc arbitrari poſſe de biennio. ea ratione adducuntur, quia olim tanto
4 † tēpore dominiũ amittebatur.inſt. de vſucap. in princip.& l.1.C.de vſucap.transfor.quorum ſententiam reiecit Alex.d.§.ſi fortè.nu.5. in fi. Aret.nu.7.quoniā argumentatio hæc procederet,quando pares eſſent termini tam in præſcriptione poſſeſsionis, quàm dominij. ſed verè termini pares non ſunt, cum in præſcriptione neceſſarius ſit titulus & bonafides, quæ in præſcribenda poſſeſsione non requiruntur. Accedit quod in † ſeruitute præſcribenda decen- 5 nium requiritur.l.hæc autem iura, de ſeruitu. vrb.prædio.l.2.C.de ſeruit. & aqua. & tamen modici præiudicij illa eſt comparatiuè, iuxta quę ſcripſit Bar.in l.1.in fi.ff.de aqua plu.arcen. quare cōcludit Aretinus,iudicem hunc arbitrari debere ſaltem de decennio.

SVMMARIVM.

1 *Vxorem rem mariti commodato dare poſſe.*
2 *Tempus modicũ quod eſſe dicatur, intra quod vxor rem mariti à ſe commodato datam recuperare poſſit & viro reſtituere, ſex opiniones referuntur.*
3 *L.vlt.C.de errore Aduo declaratur.*
4 *L.promiſſor.ff.de conſti.pecu.exponitur.*
5 *Iudicis arbitrio relinquitur, quod tempus mulieri cōcedatur ad recuperationem rei mariti à ſe commodato datæ.*

CASVS XXV.

QVOD TEMPVS CONCEDAtur vxori, vt rem viri commodato datam recuperare poſsit, & viro vel eius hæredibus reſtituere.

RESPONDIT Vlpianus in l. ſi conſtante.§.ſi vxor.ff. ſolu. matr. quòd ſi 1 rem † mariti ſciente marito commodauerit vxor, modicum temporis vxori eſſe concedendum, vt rem commodatam repetat, & marito ve. hæredibus reſtituat, ne ipſi mulieri in dotē imputetur,eoq; modo dos mi- 2 nuatur: ſed dubitari contingit, quomodo † modicum illud tempus intelligatur.glo.ibi in verbo modicum tempus. plures refert opiniones.

Prima eſt opinio, eſſe indulgendum tempus 3 trium dierum, ex † l.vlt. C. de errore aduoca. verùm is eſt caſus in quo Imp.Diocletia. & Maximia.ita ex facto contigiſſe, vt lata eſſet intra triduum ſententia per errorem aduocati, quia reuocari vſque ad ſententiam poteſt. l. error. C. de iuris & fac. ign. atque ita ibi glo. & Bal. idem Bald.in l.error.num.2.C.de iuris & fac. igno.& ibi Bart.num.3.

Secunda opinio fuit, cōcedi tempus decem 4 dierum,ex † l. promiſſor.ff.de conſti.pec.ad rē non confert,quia in eo caſu Iurecconſultus proceſsit vlterius diſponendo,quocircà in conſequen-

quentiā nō trahitur. vt latè diximus in tract. de
recuperādā poſſeſsione, primo remedio nu. 256

Tertia fuit opinio, indulgendum eſſe tem-
pus duorum menſium, ex l. ſancimus. & l. pen.
C. de fideiuſſ. Verùm rectè ſatis reſponderi po
teſt, vt ſtatim diximus in relato caſu legiſlato-
res vlterius diſponendo proceſsiſſe.

Quarta fuit opinio eſſe tribuendum tempus
trium menſium, ex l. de operis. C. de ædif. pri-
us. quam ſic citat glo. d. §. ſi vxor. rectius verò
potuit allegari text. l. vnicæ. C. de oper. no. nun
cia. Sed nec ad rem facit, cum dictio inconti-
nenti, ſpecium trium menſium haud ſignificare
videatur.

Quinta fuit opinio, eſſe dādum tempus que
tuor menſium ex l. ſi debitori. ff. de iudi. iuncta
l. 2. C. de executio. rei iudic. illud in iudicatis
locum obtinere dicimus, nec ad caſum noſtrū
poſſe trahi.

5 Sexta & vlt. fuit opinio, hoc totum eſſe † iu
cis arbitrio. quam ſententiam probauit glo. d.
l. ſi conſtante. §. ſi vſor. quo loci Bar. num. 3. &
Alex. eam ſunt ſecuti, & ſetis clarè probatur in
d. §. ſi vxor. ibi, ſi verò non prohibuit eam com
modare, arbitrio iudicis modicum tempus ei
indulgeri. pro ſuo ergo arbitrio tempus hoc
iudex ſtatuet.

S V M M A R I V M.

1 *Obliuio quanto tempore inducatur.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui intra quod tempus obliuio*
inducatur.
3 *Mulieres obliuioſæ.*
4 *Obliuionem in Principe facilè præſumi.*
5 *Obliuioſi qui effecti ob morbum. vel ætatem.*
6 *Obliuionem facti egregij non præſumi.*
7 *Obliuio an in teſtibus cauſari poſſit, vt ad æternā*
memoriam interrogari poſſint.

C A S V S XXVI.

TEMPVS QVOD SIT, QVO
cauſatur obliuio. & quid in ea re à
iudice obſeruandum ſit.

1 DVBITARE ſolent interpretes no-
ſtri quanto tempore † obliuio indu-
catur & præſumatur.

Primi corū fuit opinio, qui exiſtima
runt per lapſum decennij præſumi; vt retulit
glo. in l. licèt. C. de acquiren. poſſeſſ. quam ſen-
tentiam probarunt multi relati à Socino ſenio.
conſi. 38. col. 8. verſi. Nam per decennium. lib. j.
idem reſpondit Gozad. conſi. 9. nu. 35. qui eiuſ-
dem opinionis retulit Bert. & alios. idem re-
ſpondit Marſil. conſi. 20. num. 23. 24. latiſsimè
Tireq. trac. præſcrip. §. 1. glo. 4. in fi. qui infini-
tos propè in hanc ſententiam retulit.

2 Secunda eorum fuit opinio, qui rectè † affir-
marunt, hoc totum relinqui iudicis arbitrio.
hanc ſententiam probauit glo. l. furtum. §. vlt.
ff. de vſucap. quam ſunt ſecuti Alber. in l. 1. C.
de ſeruis fug. & Socin. ſen. conſi. 2. col. 3. in fi-
ne lib. 3. qui clarè atteſtati ſunt, hanc eſſe com-
munem doctorum opinionem. hos ſequitur
Craue. conſi. 241. colum. vlt. ſic alij plures quos
retulit Tiraq loco prçcitato. idem docuit Soc.
iun. in l. naturaliter. §. nihil commune. num. 231
ff. de acquiren. poſſeſſ. vno ore enim affirma-
runt, iudicem pro qualitate rei & perſonarum
iudicare, quāto tempore obliuio præſumetur.
3 nam maius tempus tribuet viro, quàm † fœmi-
nis, quæ ob ſexus fragilitatem (vt illi aiunt) fa
4 cilius memoria labuntur. ſic in † Principe vel
alio multis negotiis implicito, facilius memo-
riæ obliuio inducitur & præſumitur, vti do-
cuit Ripa in l. quod iuſsit. num. 47. de re iudi.
poſt Gemin. quem citat. idem reſpondit Soci.
ſen. conſi. 260. colum. 2. in princip. lib. 2. & con
ſi. 115. colum. pen. verſi. præterea talis lib. 3. Cal
ca. conſi. 124. in fine. Gozad. conſi. 9. num. 35. &
Pariſius conſi. 11. num. 132. lib. 1. ſic habenda erit
ratio qualitatis perſonæ. nam aliquando repe-
5 riuntur aliqui, qui vel morbo, vel ætate † obli-
uioſi efficiuntur, quemadmodum de Meſſala
Cornino memoriæ proditum eſt. is prouectior
factus, memoriæ ſenſum ſic amiſsit, vt ſui quo-
que nominis oblitus tradatur. auctor eſt Petr.
Crinitus lib 1. de honeſt. diſciplina cap. 12. quo
loci Orbiliō Beneuentano idem accidiſſe ſcri-
bit. ſic habenda erit cognitio facti alicuius egre
gij & memorabilis, in qua non ita modico tem
6 pore obliuio præſumitur, vt poſt Felin. in cap.
in noſtra, de reſcrip. tradit Capicius deciſione
69. num. 15. & alia Barb conſi. 29. colum. 8. in fi-
ne lib. 1. & confert quod ſcribit Marian. Socin.
ſen. in cap. quoniam frequenter. colum. 7. verſ.
Tertiò fallit, vt lite non conteſtata. dum decla-
rando text. illum, & l. 3. §. duæ. ff. de cerb. edic.
inquit eſſe in iudicis arbitrio an in teſtibus cau
7 ſari poſsit † obliuio, ſi teſtificari differant, ad
hoc vt ante litem conteſtetam, & ad æternam
rei memoriam poſsint examinari. inquitq́ iudi
cem debere perpendere actoris iura an ſint cō-
ditionalia, vel in longum diem, vel ſi factum eſt
intricatum, ita vt veriſimiliter obliuio cauſari
potuerit, vel non.

SVMMARIVM.

1 *Debitori tempus conceditur, vt ſolutionem parare poſſit.*
2 *Creditor non debet venire cum ſacco paratus.*
3 *L. promiſſor. §. 1. ff. de conſt. pecu. declaratur.*
4 *L. debitoribus ff. de re iudi. declaratur atque exponitur.*
5 *Iudicis arbitrio relinqui, quod tempus concedendum ſit debitori, vt ſolutionem praeparet.*

CASVS XXVII.

QVOD TEMPVS DEBITORI concedatur vt ſolutionem praeparet.

1 DEBITORI, † qui ſine conditione aliauè dilatione dare promiſit, tantum temporis indulgēdum eſt, intra quod ſolutionem parare poſsit; nec enim, (vt inquit Iuraconſul. in l. quod dicimus. ff. de
2 ſolutio) debet † creditor venire cum ſacco paratus, quod egregium dictum exponit doctè Alciatus lib. 2. parerg. iuris c. 8. Dubitari tamen ſolet, quantum temporis tribuendum ſit huic debitori, vt pecunias parare poſsit.

Prima fuit opinio gloſſae in §. omnis, in verbo couſaſtim. inſtit. de actio. decem dies eſſe cō
3 dendos, vt probare videtur † l. promiſſor. §. 1. ff. de conſti. pecun. quae ſanè opinio ſolat obſeruari quotidie, vt ipſa Accur. eo loci taſtatur. accedit Bart. in l. ita ſtipulatus. nu. 36. de verb. oblig. Verùm ſunt qui intalligunt d. l. promiſſor. §. 1. eo in caſu tantùm procedere. ita glo. ibi, quae rationem illam attulit, quia in alio grauatur, vt ex pacto nudo obligetur: & ideo Bartolus in dicto. §. 1. dixit, hoc caſu tampus decem dierum eſſe limitatum, cùm in caeteris caſibus iudicis arbitrio relinquatur.

Secunda fuit opinio, concedi tēpus quatuor
4 menſium, ex † l. debitoribus. ff. de re iudic. quā latè declarat ibi Alaxan. & Soc. trac. fallen. reg. 396. Boer. quęſt. 45. Alcia. lib. 1. parerg. iuris. c. 32. Baro. inſti. de offic. iud. verùm & is text. concedit duos menſes. ſunt tamen qui ſentiunt in caſu illo, nullum certum tempus eo iura fuiſſe pręſtitutum condemnato ad ſoluendum, ſad ſolùm ax madia illa iuriſprudentia: iure deinde Codicis ex l. vlt. C. de vſuris rei iudic. fuiſſe datum tempus quatuor mēſium, atque ita iure digeſtorum tampus hoc erat arbitrarium. ita Alexan. d. l. debitoribus. num. 5.
5 Tertia fuit opinio, hoc totum eſſe † iudicis arbitrio, vt eam affirmauit Ioan. Fabr. d. §. omnis. inſtit. da verborum obliga. idem docuit Ripa & Alciatus in l. 3. de leg. 1. ille num. 36. iſte num. 15. Iacobus Concenna. lib. 1. quaeſtio. cap. 3. num. 3. in fine. ſenſit Coraſius lib. 2. miſcalla. iuris. cap. 6. num. 9. & anta eos ſanſit glo. l. ſi do mus. §. in pecunia. de leg. 1. ax illo taxtu, & glo. in §. vltimo inſtit. de inutil. ſtipula. tempus ergo ſtatuet iudex pro modo qualitatis perſonarum, & quantitatis pecuniarum. argumen. l. in fraudem §. in fiſcalibus. ff. de iure fiſci. quam aliàs ſuprà retuli.

SVMMARIVM.

1 *Tempus ſolutionis, quod condemnato concedatur.*
2 *L. vlt. C. de execut. rei iud. quo in caſu loquatur.*
3 *Iudicis arbitrio ſtatui tempus condemnato ad ſoluendum.*

CASVS XXVIII.

DE TEMPORE CONCESSO condemnato vt ſoluat.

1 SOLVTIONIS † tempus condemnatis datum, quatuor manſium eſſe dicitur.
2 † l. vlt. C. de execut. rei iudicatae. verùm illa in perſonalibus actionibus locum ſibi vandicat. in realibus autem non parum ambigitur, in quibus varè nullum cartum tempus praeſtitutum videtur, vt ſatis intelligimus ax. §. 1. inſti. de offic. iud. quare ibi Ang. Arat. nu. 6.
3 & Io. Fabr. ac caeteri intelligunt, hoc † tempus iudicis arbitrio ſtatui. idem docuit Alax. in d. l. debitoribus nu. 19. & ibi Iaſ. nu. 13. de re iud. & poſt multos Boar. q. 45. num. 5. 9. & verè ante omnes hanc probauit ſantentiam glo. d. l. vlt. in verbo ſtatutum, propè medium.

SVMMARIVM.

1 *Nepotem potentem bonorum poſſeſſionem cauere de bono de bonis conferendis.*
2 *Stipulatio de bonis conferendis quando committatur.*

CASVS XXIX.

DE TEMPORE QVO DE BONIS conferendis ſtipulatio committitur.

RE-

RESPONDIT aliquando interrogatus Vlpia. † nepotem in aui poteſtate
1 retentum, cauere debere de bonis conferendis cum filio retento in poteſtate, ſi ex Prætoris edicto nomine ſui patris bono norū poſſeſsionem petat; vt habetur in l. ſi quis. ff. de colla. bon. ſed ſolet apud Vlpianum dubi-
2 tari, quando † ſtipulatio hæc de bonis conferendis committetur? & reſpondit ille, cum interpellatus, cum aliquo ſpacio, quo conferre potuit, & non contulit. d. l. ſi quis. §. ſtipulatio. quod ſané temporis ſpacium cum à lege diffinitum minimè fuerit, iudicis arbitrio ſtatuẽdum erit: vt in eo. §. ſtipulatio, habetur. & tex. illum annotauit Iacob. Concenna. lib. 1. quæſt. cap. 3. num. 5.

SVMMARIVM.

1 *L. 1. §. item ſi ita ff. ad l. Falcid. explanatur.*
2 *Incontinenti quando dicatur in caſu l. 1. § ſi ità. ff. ad l. Falcid.*
3 *Iudicis arbitrio eſſe quod dicatur incontinenti in caſu. l. 1. § ſi ita ff. ad l. Falcid.*
4 *L. ſi domus. §. in pecunia ff. de leg. 1. declaratur.*

CASVS XXX.

QVOD TEMPVS SIT PRAESTITUTUM in caſibus. l. 1. §. ſi ita. ad l. Falcid. & l. ſi domus §. in pecunia. de leg. 1.

1 PAVLVS ſcribit † l. 1. §. item ſi ita. ff. ad l. Falcidiam, legatum à teſtatore his verbis factum: hæres meus Seio penum dato. ſi non dederit, decem dato. imputari in falcidiam, ſi nulla facta mora ſtatim ſolutū ſit. ſi verò commiſſa ſit mora & adhuc ſoluatur penus, non eſſe locum falcidiæ: quandoquidē ſolutioni decem pœnę nomine locus erat, in qua ſanè pœnę falcidia locum ſibi non vendicat: qua de re ibi lat, us interpretes noſtri diſputant. Nunc de eo tantùm contingit dubitari, quomodo intelligantur illa verba Pauli: Et
2 quod dixi † incontinenti, intelligitur ſpacio &c. gloſſator eo loci intelligit primò de ſpacio illo temporis, quod intellectu magis quam ſenſu percipitur, ex. l. quod dicimus, cum ſimil. de ſolu. verùm in ambiguo adhuc res verſatur. Secundo ergo loco is gloſſator ait, intelligi incōtinenti, quando ſcilicèt lis fuit conteſtata ſuper decem legatis pœnæ nomine, ex. l. ſi penum. ff. quando dies lega. ced. ſed adhuc res clara non eſt, cum non exponat gloſſa, intra quod tempus interpellare hæredem, vt legatum ſoluat, legatarius debeat. quæ interpellatio verè fieri debet incontinenti, hoc eſt præmiſſo ali-
3 quo ſpacio temporis † iudicis arbitrio, qui rationem habebit qualitatis perſonæ & rei. ita Alex. d. l. 1. §. item ſi ita num. 7. verſ. & dicit Angel. poſt Ang. ibi qui tamen opinatus eſt, hunc iudicem decem dies præſtituere debere, argumento l. promiſſor Stichi. §. 1. de conſt. pecun. quam diſpoſitionem eſſe ſpecialem fauore coſtituti, iam diximus ſuprà 26. caſu. alia nonnulla ſcripſit Alex. quæ apud eum legi poſſunt. at que ita tempus hoc eſſe iudici arbitrarium ſenſit Bar in l. cum quidam, in fine de lega. 2. quod
4 confirmatur ex † l. ſi domus. §. in pecunia. ff. de legat. 1. & ibi gloſ. cùm pecunia legatur, & tempus ſolutionis non apponitur, iudicis arbitrio terminatur. & textum illum ſic etiam interpretatur Cuiacius tract. De diuerſ. tempo præſcri. & terminis. capitulo vltimo.

SVMMARIVM.

1 *Superficies qua dicatur.*
2 *Superficiem ad non modicum tempus, qui conduxit, in ea actionem habet.*
3 *Superficiarius ſuperficiem alienare poteſt, & ibi declaratur.*
4 *Tempus modicum quod dicatur vt ſuperficiarius dominus quodammodo ipſius ſuperficies cenſeatur, & plures opiniones referuntur.*
5 *Iudicis arbitrio relinqui quod tempus dicatur modicum in conductione ſuperficiei.*

CASVS XXXI.

QVOD MODICVM TEMPVS dicatur cùm ſuperficies ad illud modicum tempus conducitur.

1 QVI ſuperficiem (eſt † ſuperficies, vt obiter hoc dicam, ſecundum Vaconium lib. 2. declar. iuris, cap. 82. terrę pars ſuperior, facieſque cuiuſque rei quæ oculis cernitur) ad non modicum tem-
2 pus † condixit, actionem in rem habet. l. 1. §. quod autem, de ſuperf. quare is ſuperficiarius
3 † alienare ac cedere ius ſuum poteſt, quod declarat Bart. in d. §. quod autem, procedere cùm is ſuperficiarius ſuperficiem libe rè conſecutus eſt, ſecus ſi retinet cum illa præſtatione annuæ penſionis, nam tunc etiam dominum requirere

debet, alioqui à iure ſuo cadit quemadmodum & emphyteota. cum Bart. idem ſenſit Soc. ſen. conſi. 287. in fine lib. 1. poſt Aret. in §. adeò inſt. locati, idem ſenſit Decius conſi. 164. col. 2. verſ. ſecundò principaliter. & col. 3. verſi. vlt. non obſtat. ſilentio nunc cætera inuolo. ſolum nunc
4 dubitari contingit, quod ſit † illud non modicum tempus quòd à lege non diffinitur. plures ſunt opiniones, vt retulit glo. d. §. quod autem in verbo actio.

Prima fuit opinio, intelligi de tempore 30. dierum, ex l. 1. §. hoc interdicto. ff. de itinere actuque priua. quæ non probat. cùm loquatur in caſu diuerſo, nempè in illo ſolo vſu, vt is in poſſeſſionem conſeruetur, donec de meliori iure appareat.

Secunda fuit opinio, tempus hoc modicum eſſe biennij. l. cū domini. ff. locati. verùm is tex. loquitur in eo qui rem totam, non autem ſuperficiem conduxit; quo in caſu tempus eſt determinatum, & lex vlterius diſponendo proceſſit

Tertia fuit opinio Irnerij, vt retulit glo. d. §. quod autem hoc eſſe tempus quinquennij, ex l. 1. §. quod dictum. de ſepar. ex. l. ſi à colono, de verb. obl. & ex. §. multum, inſt. de liter. obl. quę ſanè iura diuerſi in caſibus loquuntur, atq; ita ad huius noſtri caſus diffinitionem trahi minimè poſſunt.

Quarta fuit opinio dari decenium, ex l. vlt. C. de præſcrip. long. tempo. & ex l. ſed & ſi. §. Ariſto. ff. qui & à quibus. ſed iura illa his in terminis non loquuntur, atque ita ad hunc trahi verè non poſſunt, vt iam de alijs diximus.

5 Quinta fuit opinio, tempus hoc † iudicis arbitrio terminari. Sic glo. d. §. quod autem, à qua nec Bar. ibi receſsit. eam probauerit clarè Iacob. Concenna. lib. 1, quæſtio. cap. 3. num. 6.

SVMMARIVM.

1 *procuratori falſo ſoluens liberatur, ſi dominus factus certior ratum habuit.*

2 *Iudicis arbitrio relinqui quod tēpus ſit, intra quod dominus ratum habens ſolutionem falſi procuratoris, debitorem liberet.*

3 *Sententiam, inſtante falſo procuratore, ad fauorē domini latam, à domino ratificari poſſe, & intra quod tempus.*

CASVS XXXII.

TEMPVS QVOD SIT DATVM DOMINO ratificanti ſolutionem falſo procuratori factam. & ibidem de ratificante ſententiam.

1 SOLVENS falſo † procuratori liberatur ſi modò dominus cum certior eſt factus, ratum habuit l. vero procuratori. §. vlti. ff. de ſolu. quod autem tempus cōcedatur domino, vt vel ratum habeat, vel contradicat, iure non diffinitur: ſed tantùm ſubiicit in hæc verba Iulianus in l. ratum, illo tit. Ratum autē habere dominus debet, cùm primùm certior factus eſt: ſed hæc ἐπιεικῶς, cū quodā ſpacio temporis accipi debet. ſpaciū illud temporis, quod
2 ſit, nō exprimitur. quare in iudicis arbitrio eſſe ſcripſit Iacob. Concenna. lib. 1. quæſtio. iuris cap. 3. nu. 6. Afflictus c. 1. num. 21. ex quib. cauſ. feudum amit. Ex hac declaratione ſic diffiniri poteſt illa diſputatio, intra quod tempus domi-
3 nus ratam habeat latam † ſententiam ad ſui fauorem inſtante falſo procurarore, nos enim hāc ſententiam poſſe à domino ratificari præſuppo nimus ex receptiori opinione, quam probauit Bar. in l. ſi mater. §. hoc iure. ff. de excep. rei iudi. & communem teſtatur Iaſ in l. licèt. num. 10. C. de procura. & Sebaſtia. Vantius tract. nullita. in tit. Quibus modis ſent. nulla raparàri poſſit. num. 102. qui tamen multos contrariæ opinionis refert. verùm nunc non contendo. & verè ratificatio intra tempus ex arbitrio iudicis præſtitutum fieri debet.

SVMMARIVM.

1 *abſens reuerſus contra præſentem & præſcribentem reſtitui.*

2 *Tempus modicum quod dicatur, intra quod abſens reuerſus reſtitutionem petit.*

3 *L. qui mittuntur. §. ſimiliter ff ex quibus cau. maio. exponitur.*

4 *L. legato. ff. de legatis. declaratur.*

CASVS XXXIII.

QVOD MODICVM TEMPVS dicatur illud conceſſum reuerſo vt componat ſarcinulas, & Aduocatum quærat, vt agere incipiat contra præſcribentem.

1 ABSENS † domum reuerſus reſtituitur aduerſus eum, qui ſuam poſſeſsionem vſucapere cœpit. quòd intelligi-
2 tur, ſi intra modicum † tempus reſtitutionem impetrauerit. illud enim tempus, dum componit ſarcinulas, dum Aduocatum quæ

quærit, dum hoſpiciũ conducit, ſubducitur: cũ pro abſente is habeatur. l. ab hoſtibus. §. vlt. in fin. ff. ex quib. cau. maior. quod autem illud modicum tempus ſit à lege non declaratur: quare iudex arbitratur vt placuit Bar. in ſũmario d. l. ab hoſtibus. §. vlt. & probat. l. non enim, quę immediatè ſequitur. ſic reſpondit Barba. conſi. 21. col. penul. lib. 2. & ſentiunt Marſil. l. quæſtionis num. 14. ff. de quæſtio. Tiraquel. in. l. ſi vnquàm in verbo omnia vel partem. nume. 31. C. de reuoca. dona. & Iacobus Concenna. lib. 1. quæſtio. cap. 3. nume. 6. in fine, & Iacobus Cuiacius tracta. de diuer. tempor. præſcrip. & term. cap. vltimo. erit ergo diligentia iudicis arbitrari hoc modicum tempus, ſecundum perſonarum, rerum, & negotiorum qualitatem. ita Bal. d. §. vlti. num. 1.

3 Hinc inferri poteſt declaratio ad † l. qui mittuntur. §. ſimiliter. & ibi gloſ. in verbo agere. ff.
4 ex quibus cau. maio. & ad † l. legato. ff. de legatio. quibus probatur, legatum cenſeri eſſe in legatione, dum ſe præparat, vt proficiſcatur. illud tempus præparationis intelligitur diffinitum iudicis arbitro, pro qualitate negotii & perſonæ.

SVMMARIVM.

1 *Querelam inofficioſi impedire actionem libertatis.*
2 *Tempus quod ſtatuatur ei, qui querela vult agere ad actionem libertatis impediendam.*
3 *Iudicem ſuo arbitrio ſtatuere tempus agendi & excipiendi.*

Casvs xxxiiii.

QVOD TEMPVS PRAESTITVAtur volenti proponere querelam ad libertatis actionem impediendã. & quid in cæteris actionibus & exceptionibus.

1 SI quis libertatem † ex teſtamento ſibi deberi contendat, & teſtamentum per querelam infringi poſtulet, ab actione de libertate conſequenda ſuperſedetur, donec de querela cognitum fuerit: vt eſt apud Vlpianum. l. ſiquis libertatem, in principio. ff. de
2 petitio. hæred. Verùm, quia is, qui † querela agere intendit, per calumniam differre iudiciũ poſſet, ſtatuet iudex modicum tempus, intra quod is agere poterit & debebit d. l. ſiquis libertatem. §. planè. cùm ergo modicũ illud tempus à lege non ſit diffinitum, erit iudicis arbitrio ſtatuendum: vt ibi annotauit glo. in verbo modicum tempus. & ibi Barto. num. 8. non diſſentit, & clare Tiraquel. tracta. de retractu conſang. § 2. glo. 1. num. 18. in fine, qua diffinitione plures alij caſus ſic determinari poſſunt. nam,
3 cùm vera & recepta ſit ſententia, iudicem † tam in ciuilibus quàm in criminalibus actori accuſatori & reo poſſe ſtatuere tempus ad agendum, accuſandum, & excipiendum, vt annotauit Bartolus in l. Papinianus. §. ſi quis poſt in fine. ff. de inofficioſo teſtamento. & latius in l. Titia. nu. 8. ff. de accuſationibus, & ſcribit Cagnol. in l. diffamari. primo notab. C. de ingen. & manumiſ. quo loci verſi. quartò ampliate. hunc tex. l. ſi quis libertatem, eſſe ſingularẽ affirmat, poſt Ang. ibi & Frãc. Are. in l. quandiu. de acq. hęre. illi quoque qui per obliquum poteſt agere, mouendo litem per modum contradictionis, terminum ſtatui à iudice ad agendum poteſt. ſic etiam Gomeſ. in §. præiudiciales nu. 7. inſti. de actio. in his ergo iudex ſuo arbitrio terminum ſtatuet: id quod cauſa cognita faciet, vt omnes in d. l. diffamari, notãt ibi Cagn. nu. 6. poſt Bar. d. l. Titia. in fi. ſic Boer. q. 255. nu. 7. 8. Didacus lib. 1. varia. reſolu. cap. 18. num. 2.

SVMMARIVM.

1 *Electionis tempus à teſtatore non diffinitum, à iudice diffiniri.*
2 *Electiones intra tempus iudicis arbitrio fieri.*
3 *Electorem moram purgare poſſe.*

Casvs xxxv.

DE TEMPORE ELECTIONVM non præſtituto, à iudice ſtatuendo.

1 ELECTIO † mancipiorum cùm à teſtatore eſt legata, nec tempus, intra quod eligendum eſt mancipium, præfinitum eſt, ſtatuit iudex, vt probat. l. mancipiorum. ff. de optio. lega. quo loci gloſſa in verbo non competere, ſenſit vno verbo dum citat. l. 1. ff. de iure delber. & clarius hoc affirmauit Tiraqu. tract. de retractu conſang. §. 2. glo. 1. nu.
2 18. in fine. ſic in cęteris † electionibus affirmauit gloſſa. l. cum quidam, vbi Barto. num. 12. de lega. 2. & latè Pariſius conſil. 23. num. 3 lib. 3. & ibi nũm. 4. poſt Floria. in d. l. cum quidam, in-
3 quit, hunc † electorem poſſe moram purgare vſque ad litem conteſtatam.

SVMMARIVM.

1 *Debitor per interpellationẽ ſtatim in mora non conſtituitur, ſed per modicũ temporis expectari debet.*

2 *Iudicis arbitrio ſtatui tempus intra quod moroſus interpellatus expectatur.*

3 *Iudicem arbitrari debere ſtatim aliquid dici fieri cũ ſit tempore quo poteſt.*

CASVS XXXVI.

DE TEMPORE CONCESSO interpellato, vt compareat, ne moroſus reddatur.

1 DEBITOR, † vt in mora conſtituatur interpellari debet, modicum tamen temporis tribuendum eſt, intra quod comparere poſſit. quod ſanè tempus magis intellectu percipi, quàm ſenſu poteſt, vt egregiè ſenſit glo. in l. Aemilius. in glo. in ver-
2 bo reſtitui. ff. de mino. verùm hoc † tempus ſtatuet iudex ſuo arbitrio: ita ſcribũt Bald. Alex. Card. & Martinus Laud. in c. 1. §. ad hæc. hic finit lex. Iaſ. in l. ſi ex legati cauſa, nu. 6. de verb. oblig. & plures retulit Tiraqu. tract. de retractu conſangu. §. 1. glo. 10. num. 23. & in l. ſi vnquàm in verbo omnia vel partem, num. 31. C. de reuoc. don. & illam glo. d. l. Aemilius, probat alio in caſu ipſe Tiraq. de retractu conuen. §. 1. glo. 2. nume. 65. poſt Rom. conſi. 27. & ſubiicit
3 Tiraq. in d. glo. 10. num. 24. † iudicem hunc arbitrari debere, vt confeſtim id fiat, cum fieri poteſt, cum ſit hæc quædam conditio poteſtatiua. l. rogo. ff. quando dies leg. ced. iuncta. l. hæc cõditio. de condi. & demon. id quod Anchar. cõſil. 331. colum. 2. verſi. Tertio aduertendum. intelligit, etiam ſi in huiuſmodi conditionibus appoſita fuerit dictio quandocunque.

SVMMARIVM.

1 *Vendere qui vni tenetur eo non emente, alteri vendere poteſt.*

2 *Vendere prohibitus extra familiam, nullo de familia emente, vendere alteri poteſt.*

3 *Alienandi ſimplex prohibitio non arguit teſtatorem voluiſſe rem illam in familia permanere.*

4 *Tempus quod præſtituatur illi, qui emere debet ſi vult, ne res alteri vendatur.*

5 *L. vlt. C. de iure emphyt declaratur.*

CASVS XXXVII.

TEMPVS QVOD CONCEDATVR ad deliberandum ei, qui poteſt, ſi vult emere, ne res alteri vendatur.

1 CVM ex pœnali ſtipulatione quis vni † tantùm & non alteri vendere tenetur, ſi is, cui vendi promiſſum fuit interpelletur, & emere recuſet, alteri impunè vendi poteſt. l. qui Romæ. §. cohæredes. vbi omnes de verbor. obligat. præſertim Bart.
3 nume. 3. dum ſcribit prohibitum † vendere extra familiam, tunc poſſe, cum illi de familia emere recuſant. qua de re ibi plura ſcribunt Socin. num. 19. Iaſ. num. 15. & apud Dec. conſil. 23. num. 5. conſi. 217. num. 14. & conſil. 481. num. 6. Socin. iun. conſi. 97. nume. 52. lib. 2. Goza. conſi. 102. num. 10. Rub. conſi. 1. nume. 12. 13. & cum Bar. ſenſit Tiraq. de retractu conſang. §. 1. glo. 9. num. 146. qui alios recenſet. cum enim ſo
3 la ſimplex extat † prohibitio non alienandi extra familiam, non creditur voluiſſe diſponentem in familia omnino conſeruari: ſi ergo illi de familia recuſant emere, extraneo impunè vẽdi poteſt. Verùm, hoc intelligitur dato prius
4 competenti † termino, intra quem deliberent iſti de familia, an emere velint vel non. quod ſanè tempus quale ſit, noſtri ambigunt, cùm à iure diffinitum non videatur. Prima fuit opinio Bar. in l. qui Romæ. §. cohæredes. nu. 2. de verbo. obl. quam ſecuti ſunt alij plures, vt eo loci retulit Iaſ. nu. 4. & poſt eos Beneue. Stracca trac. de mercatura in tit. de decoctoribus. 5. parte nu 10. tẽpus duorũ menſiũ eſſe indulgẽdum ex l. vlt. C. de iure emph. à quorum ſententia viſus eſt tandem nõ recedere Iaſ. d. §. cohęredes. num. 5. dum affirmat argumentari licere à ſimilibus ad ſimilia. l. non omnium. ff. de legib. quæ
5 ſententia non placet, cùm is text. † l. vlt. in caſu admodum diuerſo loquatur. nec argumentari à ſimili licet, ex his, quæ ſupra ſcripſimus in primo caſu poſt Tiraqu. tract. de retractu coſang. §. 1. glo. 1. num. 19. qui tamen in §. 1. glo. 10. nu. 29. cum Bar. in d. §. cohæredes, ſenſit.

Secunda fuit opinio Raphaelis Comen. in d. §. cohæredes, & ibi retulit Iaſ. nu 4. hoc eſſe in iudicis arbitrio poſitũ. is ergo iuxta rei & perſonarum qualitatem ſtatuet terminum ad deliberandũ. quod magis placet, quàm illud quod in eo. §. cohæredes, nu. 8. docuit Alciatus, hoc quidem tempus eſſe iudicis arbitrio, ſed illud ſpacium duorum menſium debere præſtituere,

nam

nam tunc hoc arbitrárium non eſſet, ſed à iure coarctatum. Illud tamen verum affirmant omnes, vt in d. §. cohæredes, ſcribit Iaſ. num. 6. illud recuſantem emere, poſſe moram purgare re integra, antequam ſcilicet extraneo vendatur, id quod multis ibi confirmat Iaſon & Alciatus.

SVMMARIVM.

1 *Cautela iudicum maleficiorum, quæ curant confeſſionem delinquẽtis in tormentis factam ſponte ab eis confirmari.*

2 *Tempus quod ſit intra quod delinquens ſponte confeſſionem in tormentis factam confirmat.*

Casvs xxxviii.

DE TEMPORE CONCESSO DElinquenti dum ſponte confirmat confeſſionem à ſe in tormentis factam.

1 Vervti latrunculatores ea vti ſolent † cautela cum delinquentes quæſtionibus ſubiiciunt, vt inde extortã confeſſionem confirment, eos ad ſuũ adduci tribunal iubent, vt ceſſantibus tormentis ſponte quod in tortura ſunt confeſſi, ratificent: vti multi ſcripſerunt, præſertim Ang. Are ti. trac. maleſ. in verbo Fama publica. poſt Bart. & alios in l. 1. §. Diuus Seuerus ff. de queſt. Marſil. in praxi criminali §. quoniam. num. 35. & latius in d. §. Diuus Seuerus. nu. 5. verum † tẽpus 2 aliquod intercedere debet intra adhibitas quæſtiones, & ratihabitionem, quod ſanè tẽpus iudicis arbitrio relinquitur. ſic Auguſt. Arimin. in addi. ad Ang. de maleficiis in verbo Fama publica, pag. 8. in verſic. poſtquam aliquis, in fin. Marſi. in d. l. 1. §. Diuus Seuerus. nu. 6. & in l. quæſtionis modum nu. 55. de quæſt. poſt Bart. d. §. Diuus. nu. 4. qui ſcripſit, iudicem hunc arbitrari debere de tanto tempore, intra quod veriſimile ſit dolorem ceſſaſſe; nam. ſi ſtatim adductus fuiſſet ad banchum, videretur hoc eadẽ formidine factum. arg. l. quod ait. §. vlt. de adult. Marſi. tamen d. §. Diuus nu. 6. inquit, indicem debere concedere vt is reus tortus ſaltem per diem vnam quieſcat, idq; affirmat ex Ang. & Alex. ſententia.

SVMMARIVM.

1 *Simulatus arguitur contractus cum alienans in poſſeſſione rei permanet. & paulo poſt declaratur.*

2 *Tempus quod ſit, quo alienans & in poſſeſſione manens arguat contractum eſſe ſimulatum.*

3 *Iudicem rationem habere debere abſentiæ, qualitatis perſonarum & rei cum iudicat tempus intra quod, qui alienauit, poſſedit, vt inde ſimulatus cõtractus arguatur.*

4 *Statutum Patauinum ſub rub. de obligationib. cap. ſi aliquis emit poſſeſſionem, declaratur.*

5 *Statutum Brixiæ 170. in ciuilibus. ſub rub. Quòd venditio. & donatio, exponitur.*

Casvs xxxix.

QVOD SIT TEMPVS INTRA quod poſſidens rem alienatam contractũ ſimulatũ præſumere faciat.

1 Inter multas † coniecturas, quæ ad detegendum contractum ſimulatum obſeruari ſolent, illa eſt quando venditor non obſtante venditione facta, adhuc in poſſeſſione rei permanet: vti annotarunt Bar. in l. ſicut. §. ſuperuacuum nu. 5. ff. quib. mo. pig. vel hypot. ſol. Soc. ſen. conſi. 18. col. 9. in fi lib. 1. Iaſ. conſi. 36 col 2. lib. 1. Ruin. conſi. 119. num. 1. lib. 1. Dec. conſi. 235. col 1. conſi. 587. nu. 8. conſi. 648. nu 4. conſi. 659. nu. 3. & conſi. 692. in fin. Goz. conſi. 94. nu. 55. Curt. iun. conſi. 108. nu. 11. & conſi. 110. nu. 3. 4. Pariſ. conſi. 53. nu. 21. cõſ. 53. nu. 21. conſi. 54. nu. 77. & conſi. 55. nu. 54. lib. 1. idem conſi. 82. nu. 39. li. 3. conſi. 130. num. 6. & conſi. 143. nu. 16. lib. 4.

2 Sed ſolet in hac re ambigi, † quod tempus hoc ſit. vna fuit opinio, diu, eſſe intelligendum de decennio, quæ opinio iure non probatur. Secunda fuit opinio eſſe intelligendum de trienio, ex l. vlt. C. de apochis publ. quæ in diuerſo caſu procedit. Tertia fuit opinio Bar. in d. §. ſuperuacuum. nu. 5. & in l. poſt cõtractum. nu. 5. ff. de don. hoc relinquendum eſſe iudicis arbitrio. quod placuit & Bal. Ang. ac aliis nonnullis, vt retulit Tiraq. trac. de retractu conſan. §. 1. glo. 14. nu 36. & in l. ſi vnquam, in verbo omnia vel partem. nu. 31. C. de reu. don. idẽ reſpondit Goza. conſi. 94. nu. 55. ver.

3 Quartò reſpondetur. † Iudex tamen noſter rationem habebit illius, qui ſtatim ꝙ emit, è ciuitate receſſit, vt ſenſit Bar. d. §. ſuperuacuum. nu. 5. & in l. poſt contractum. nu. 5. ff. de don. qui idem cenſuit eſſe habendam rationem ætatis, perſonarum, vt ſi pupillus is eſſet, qui vẽdidiſſet. erit etiam quod animaduertat hic iudex, an is venditor qui venditione facta ſtetit in poſſeſſione,

ſeſſione, reſpondit da fructibus ipſi emptori: nam hoc ceſſare facit omnem fraudis ſuſpicionem: ita Bar.d.§.ſuparuacuum.nu.6.idem cen ſuerunt Dec. conſi.463.nume.20. Brunus con ſi.38.nume.14. Goz.conſi 94. in fi. vbi & de ætate paulò anta dicit Cur.iun.d.conſil.110.nu.
4 3. in fine. quibus infertur declaratio ad† ſtatutum Patauinum ſub rubrica de obligationibus capit. ſi aliquis amit poſſeſſiones. quo diffinitum eſt, contractum vſurarium præſumi, ſi venditor per annum in poſſeſſione rei à ſe venditæ permaneat: atqua ita tempus illud, quod à iure communi arbitrio iudicis relinquitur, diffinitum eſt. ſed illud intelligitur quando ipſe emptor fuit ſemper in loco, ſecus ſi abfuit, ex
5 iam relatis. ita etiam declarari poteſt † ſtatutũ Brixiæ.180. in ciuilibus, ſub rubr. Quòd venditio & donatio &c. quo ſancitum eſt, contractum præſumi ſimulatum, ſi is alienans per triennium poſſedit.

SVMMARIVM.

1 *Fideiuſſores quando conueniendi poſt principalem.*
2 *Tempus quod ſtatuendum ſit fideiuſſori, vt præſentare debeat abſentem.*
3 *L. ſancimus. C. de fideiuſſ. declaratur.*
4 *§. ſi vero in auth. de fideiuſſ. exponitur.*
5 *Fideiuſſori allegant principalem abeſſe, & ignorare quo in loco ſit, quod tempus concedatur.*
6 *Iudicis arbitrio tempus conceditur ad perquirendũ abſentem, cum ignoratur quo in loco ſit.*
7 *Citatus ſi ignoretur quo in loco ſit, dandus eſt terminus ad eum perquirendum.*
8 *Abſens ſi ignoretur vbi ſit, non præſumitur prouinciam exiuiſſe.*
9 *Abſens præſumitur eſſe in loco vicino, non autem in remoto.*
10 *Diligentia in priuato præſumitur.*
11 *Abſens multum dicitur qui extra prouinciam eſt.*
12 *Iudex vbi tempus recte non ſtatuit, lex ſupplet.*
13 *Iſerniæ opinio reiecta.*
14 *§ ſancimus. in auth. de exhib reis, intellectus.*
15 *Iudicem ex coniecturis arbitrari poſſe peregre profectum prouinciam exiuiſſe.*

CASVS XL.

QVOD TEMPVS PRAESTITVendum ſit fideiuſſori, vt debitorem principalem præſentat, ne eius loco ipſe fideiuſſor conueniatur.

1 NOVA extat Iuſtiniani † conſtitutio in auth. de fideiuſſoribus. & ex verſione Holoandri eſt Nouella quarta, quæ inſcribitur: Vt creditores primum aggrediantur, &c. qua diffinitum eſt, debitores ipſos principales conueniendos eſſe: & ſi ii ſoluendo non ſunt, aduerſus fideiuſſores eſſe experiendũ. ſi verò debitores principeles ſoluendo ſunt, ſed abſunt, ita vt commode à creditoribus conueniri non poſſint, ſtatuendum eſt fideiuſſoribus tempus, intra quod ipſos debitores in iudicium adducant: & eo elapſo tempore ipſi tenebuntur. nunc ſolum du
2 bitari contingit, quod † tempus ſit hoc caſu ſtatuendum? Vna fuit opinio, eſſe concedendum tempus ſex menſium ex l. ſancimus. C. eo. de fideiuſ. verum hanc opinionem reiecit glo. §. ſi vero interceſſor, in verbo, det tempus. d. auth. de fideiuſ. & rectè (mea quidem ſententia) ſiqui
3 dem is text. † l. ſancimus, non in hoc, ſed in alio caſu loquitur, nempè, cum quis aliquem tradere, & niſi id fecerit, certam ſummam perſoluat: ſi ſtatutum ei ſit tempus ad tradendum, eo elapſo ſtatim ſummam perſo'uere non compellitur, ſed adhuc ſemeſtre cõceditur, intra quod poſſit perſonam tradara: atqua ita loquitur potius in principali dabitore, quam in fidaiuſſore, & in eo, qui ad pœnam conuenitur. Altera ergo fuit opinio gloſſę in d. §. ſi verò interceſſor. hoc tẽpus eſſe iudicis arbitrio ſtatuendum. quã opinionem probauit ibi Bar, & idem ſenſit Iac. Cuiacius in commentariis de terminis &
4 pręſcr. c. vlt. & varè probatur ex verbis. d. † §. ſi verò, ibi, & cauſæ pręſidens iudex det tempus. & in codice Holoãdri ſic legirur: & iudex, qui diſceptandę cauſę præſidet tempotis ſpaciũ ad dat fideiuſſori. & paulòpoſt, oportet anim & tẽpus à iudice finiri. iudex autẽ ſuum arbitriũ moderare poterit, vt iuxta loci & perſonarum tempus ſtatuat ad aundum & radendum. intardum viginti miliaria ſingulis diebus peragẽda, iuxta l.1.ff. ſi quis caut. intardũ plus ſtatuere poterit, quemadmodũ ſuprà ſecundo caſu plena manu explicauimus. Conſiderabit etiã iudex, an aliquod adeſſe poſſit iuſtũ impedimantũ, quod remorare poſſit fideiuſſorẽ, quominus cito principalem debitorẽ adducat, atq; ita prout viſum ei erit, ęquũ ſtatuat. Illud etiã ſępe in cõttouer
5 ſiã deduci ſolet: quid ſi alleget† fidaiuſſor principalem abeſſe, & quo in loco ſit, ſe ignorare, dicat: quod tempus ai ſtatuendum erit, vt illũ
6 perquirat? & arbitrio † iudicis tempus hoc eſſe pręſtituendũ ſcribit in ſimili And. Iſer. in commentariis ad conſtitutiones Regni ſub rubr. de

li teris

litteris citatoriis. in gl. in verb. allegata probari col. pe. verſ. ſed quid ſi nõ adiicit locũ. dum in
7 ſimili ait, quòd ſi pro† citato ad iudiciũ compareant vel procuratores, vel excuſatores, & allegent citatum abeſſe, & illi recedendo dixiſſe, ſe peregre eſſe profecturum: affirmantes etiam ſe ignorare quo in loco is citatus reperiatur: petẽtes terminum ſibi concedi, vt is perquiri, inueniri, ac admoneri poſſit: quod tempus ſit ſtatuẽdum, dubitat is Iſernia; tandẽ ait, iudicis arbitrio relinqui, prudens autẽ iudex tantũ tẽporis concedet intra quod perquiri hic poſſit in pro
8 uincia, † nec enim eam exiuiſſe præſumitur. atque is Iſernia inquit in argumentũ probari in l. Mæuia, in fi. de aur. & arg. leg. in l. qui cõcubinã §. vxori, de leg. 3. l. quod niſi. ff. de oper. lib. l. ſed hęc, in princ. ff. de procu. Rurſus, cũ quis
9 abeſſe dicitur, intelligitur, † abeſſe à territorio. §. cum enim in auth. de fide inſtr. atq; ita ſumitur præſumptio contra eum, nẽpe, vt præſumatur eſſe in loco vicino, ne multũ temporis ei tribuatur. illa eſt ratio, quia illi imputãdum eſt ꝙ non dixerit familię quo in loco erat iturus. vel debuit relinquere generalẽ procuratorem. Prę
10 terea † diligentia præſumitur in priuato in rebus propriis, iuxta l. ſi cõſtante. §. ſi maritus. ff. ſol. mat. quemadmodũ & in magiſtratibus, quorũ ſingularis induſtria & diligentia approbata eſt l. 1. ff. de of. Præfe. præt. ſed magiſtratus iſti ob publicam vtilitatem non præcipiunt extra prouinciã. l. nemo. & l. iudices. C. de anno. & trib. lib. x. ergo, (inquit Iſernia) nec priuati pręſumuntur pro ſua vtilitate prouinciã exiuiſſe. Sed leuis forte eſt hæc poſterior conſideratio, quoniã eſt argumentari à diuerſis, nẽpe à facultate pręcipiẽdi, quę magiſtratui quo ad territorium limitata eſt. l. vlt. de iuriſd. om. iu. ad præſumptionem exeundi prouinciam. accedit (in-
11 quit Iſernia) quia is qui extra † prouinciam eſt, nõ dicitur ſimpliciter abeſſe, vt nos loquimur, ſed longe abeſſe. glo. l. parui. ff. de condi. fur. & l. vlt. C. de præſcrip. longi temp. quocirca tantũ temporis, vt in prouinciam perquiri poſſit, ſtatuendum eſt. quin? (inquit Iſernia) ſi minus ſtatuet, ſentẽtia eſt nulla, quia vbi iudex minus
12 † tempus ſtatuit, lex ſuppler. l. 4. §. ſi quis. ff. de re iudi. l. ſiue pars. C. de dila. & videtur tex. clarus in §. ſancimus. in auth. de exhib. & introd.
13 reis. Ego autẽ † cenſeo eſſe animaduertendum, ſententiam hanc non eſſe nullam; nam, ſi arbitrarium eſt iudici ſtatuere hoc tempus, intra ꝙ poſſit hic abſens in prouinciam perquiri, nulla datur quęrela contra ipſum iudicem, qui in his reprehendi non poteſt, quemadmodum ſuperiore lib. q. 13, diximus. Nec aduerſantur rela-
14 ta iura, † quæ intelligenda ſunt, cum iudex minuit tempus certum a lege præſtitutum nos autẽ loquimur quando tempus eſt arbitrariũ. quocirca arbitrium hoc iudicis legi, quę hac de re non extat, refragari non poteſt; non ergo ſententia nulla dici poteſt. non inficior tamẽ quin læſus ad Principem confugere poſſit, iuxta ea quæ diximus ſuperiore lib. q. 62. illud etiã non
15 pretermitto † ex coniecturis iudicem arbitrari poſſe abſentem eſſe extra prouinciã, vt ſi is mercator ſit, & ſolitus peregre proficiſci. probetur ꝗ cũ recederet pecunias multas ſecũ attuliſſe vel quid aliud feciſſe, quo coniici poſſit illum eo animo receſſiſſe, vt diu abeſſet. idẽ quando vltimos fines prouinciæ locus hic, è quo iſte receſſit, inhabitaret, nam tunc non præſumitur eſſe in prouincia. ob id tempus ſtatuendũ eſt pro iudicis arbitrio, inſpecta perſonę & locorum qualitate, vt extra prouinciam perquiri poſſit.

SVMMARIVM.

1 *Fideiuſſor qui diu obligatus fuit, petere poteſt ſe ab illo nexu solui.*
2 *Fideiuſſor quando diu in obligatione pro principali ſtetiſſe dicatur.*
3 *Iudicis arbitrio relinqui quando fideiuſſor dicatur ſtetiſſe diu in obligatione.*
4 *Statutum Papiæ in ciuilibus 48. ſub rub. de fideiuſſoribus exonerandis, declaratur.*
5 *Statutum Ferrariæ lib. 2. ſub rub. de illis qui manẽt in aliqua ſecuritate, vel fideiuſſione, declaratur.*

CASVS XLI.

QVANDO DIV IN OBLIGATIONE pro principali fideiuſſorem ſtetiſſe dicatur, paucis, ſed clare explicatur.

1 FIDEIVSSOR, † qui in ea obligatione cauſa ſui principalis perſeuerauit, iure petere poteſt ſe eo nexu liberari, vt probat gl. in l. Lucius, in fi. ff. mand. cap. vlt. de fideiuſſ. & omnes in §. ſi quid autẽ. inſti. de
2 fideiuſſ. Dubitari contingit † quod tẽpus hoc diu, ſit. Vna fuit opinio, quã retulit gl. d. l. Lucius, intelligi de decennio, in l. ſed & ſi fideicõ. §. Ariſt. ff. qui & à quib. man. quę ſanè opinio vera non eſt, cũ is tex. in caſu admodũ diuerſo loquatur, quare ad cõſequentiam nõ trahitur.
3 Secunda eſt opinio, hoc tẽpus † intelligi arbitrio iudicis. ſic gl. in d. c. vlt. in fine glo. 1. de fideiuſſ. idem affirmauit Bello. in d. §. ſiquid autẽ. nu.

tem,nu.4.inſti.de fideiuſſ.& reſpondit interro
sogatus Ruinus conſi. 187. in fin. lib.1. Iaſ.l. ſi
pœnam.nu 7.de verb.obl. Afflictus deciſi. 241.
num.3. Papiæ autem ceſſat hæc diſputatio,cum
4 ex † ſtatuto 43. ſub rubr.de fideiuſſ.exoneran-
dis, dicatur fideiuſſor diu ſtetiſſe in obiiga-
tione, qui per annum in ea perſeuerauerit. †
5 Ferrariæ verò tempus hoc aſt diffinitum, vt ſit
biennium. ita extat ſtatutum lib. 2. ſub rub.de
illis, qui manent in aliqua ſecuritate, vel fide-
iuſſione.

SVMMARIVM.

1 *Dominium eſſe difficilis probationis.*
2 *Dominium inditÿs & coniecturis probari.*
3 *Dominium inſtrumentis antiquis probari.*
4 *Dominium probari per ſolam famam.*
5 *Dominium per recognitionem probari.*
6 *Rei vendicatione agens quomodo dominium proba-
re debeat.*
7 *Poſſediſſe diu, quando quis dicatur.*

CASVS XLII.

POSSEDISSE DIV QVANDO quis dicatur cum rei vendicatione experitur.

1 DOMINIVM † difficilis admodũ pro
bationis eſſe norunt omnes: quod
ſcribunt noſtri in l.cum res.C.de pro
bat.Boer.q.42.nu.25. dum affirmãt,
2 inditiis & † coniecturis probari.l.inditia.C.de
rei vend. Socin.ſen.conſi.89.lib.1.Pariſius con
ſi.104.nu.100 102.lib.1. affirmant quoque pro-
3 bari per † antiqua inſtrumenta, vt reſponderũt
interrogati Barb. conſi.8. col.1.2.conſi.41.col.
2.lib.1.Dec.conſi.428. Boer. q.42 num.3. Alba
conſi.64. nu.22. qui ſanè Alba. nu.21. affirma-
4 uit,ex ſola † fama probari, quod probant ex re
5 latis plures. ſic per † recognitionem probatur
dominium.latè Craue. conſi.153.num.5.ſit pro-
batur ex verbis enunciatiuis aliis coniecturis
concurrentibus. Alcia.reſpon.9.in fi.Cum ve-
6 rò agitur de directa probatione † dominii in
perſonam illius,qui rem vendicare intendit, is
quatuor debet probare, titulum, traditionem,
pretii numerationem, & tandem ꝙ diu poſſe-
derit. ſic Bald.in l.cum res,col.2. verſi.nunc er
go reſtat. C. de prob. quem ſecuti ſunt ibi Ca-
ſtren. & cæteri. idem Caſtr. in l. proprietatis.
C.de probat.Pariſius.d.conſi.104 nu.100.li.1.
qui affirmat,neceſſe non fore probare vendito
rem fuiſſe dominum, & ſi alii plures, quos retu
lit Boet.d.q.42. nu.25. aliter ſenſerint: quorũ
opinionem intelligo procedere cum Pariſio d.
conſi.104.nu.99.cum ſumus in dubio, alias e-
nim ſufficit illa quatuor probare. Verum con-
tingit dubitare, quantum temporis requiratur
7 vt is agens rei vendicatione † diu poſſediſſe di-
catur,concludit Bald.d.l.cum res,.eſſe in iudi-
cis arbitrio. quod & clare reſpondit Pariſius
d.conſi.104.nu.99.lib.1.nec diſſentit Caſtr. cõ
ſi.170. Viſo quodam proceſſu.col.vlt.verſi.prę
dictis verò.lib.1.in antiquis. & ſi eo loci à Ni-
colai relata ſententia ac à Baldo confirmata, re
cedere videatur.

SVMMARIVM.

1 *Bonafides ex temporis diuturnitate præſumitur.*
2 *Tempus cuius initÿ memoria non extat, bonam fidẽ
arguit.*
3 *Tempus immemoriale vim priuilegÿ habere.*
4 *Tempus immemoriale vim donationis habere.*
5 *Iuspatronatus acquiri tempore immemoriali.*
6 *Tempus immemoriale ſine tituli allegatione ad ac-
quirendum.*
7 *Malam fidem ceſſare ex curſu triginta annorum.*
8 *Bona fides quando curſu decennÿ præſumatur.*
9 *Iudicis arbitrio relinquitur, quod longum ſit, vt bo
na fides præſumatur.*

CASVS XLIII.

QVANDO EX TEMPORIS DIV turnitate bona fides præſumatur.

MALA fide. curſu lõgi temporis tol
1 litur,& ex eo † bonafides præſumi-
tur,vt ſcribunt omnes in l.clam poſ
ſidere.§. qui ad nundinas.ff. de ac-
quir.poſſeſſ.communem teſtatur Ripa in c. cũ
Eccleſia Sutrina.n.99.de cauſ.poſſ. & proprie.
2 quo loci tres caſus diſtinguit. Primus eſt in †
tempore cuius initii memoria non eſt in cõtra-
rium, & hoc in caſu ceſſat omnis dubitatio:cõ-
ueniunt enim omnes omnem malam fidem ceſ-
ſare, ex c.1. de præſcript. in 6. ſic etiam reſpõ-
dit Barba. à Ripa relatus. ita etiam Ruinus cõ-
ſi.118. nu.3.lib.4. vera eſt concluſio hæc, quia
3 † tempus hoc immemoriale, vim priuilegii ha-
bet.l.hoc iure.§.ductus aquæ.ff. de aqua quot.
& ęſt.late Afflictus deci.254.nu.4. Decius cõſi.
4 85.nu.2.qui nu.6.inquit habere † vim donatio-
nis,vt idem Decius in l.traditionibus.nu.11.C.
de pactis, ſcripſit ex tanti temporis curſu domi
nium

nium acquiri. idem cõſ. 117. in fine reſpondit,
5 ex tanto tempore † iuſpatronatus in eccleſia acquiruntur & iura meri & mixti imperii. Soc. iun. conſi. 76. nu. 55. lib. 1. ſic etiam facultas exigendi collectas. Soc. iun. conſi. 49. nu. 23. lib. 1. immo reſpondit Bello. conſi. 1. num. 5. ſufficere
6 † allegationem nulla facta fide de titulo ab eo tempore cauſato, cuius rei ratio videtur, quia ſuperior Princeps videtur huic præſcriptioni acquieuiſſe. Sign. conſi. 70. nu. 21. Hinc etiã ad rem noſtram ſcripſit Decius conſi. 698. num. 4. in hoc tanti tempori præſcriptione non eſſe neceſſe quod adſit bona vel malafides. Craue. tamen in trac. de antiq. temp. 2. parte 4. partis princ. nu. 9. 10. inquit, hoc non eſſe proprium priuilegium.

Secundus eſt caſus in curſu triginta annorũ
7 in quo etiam ceſſat præſumptio † omnis malę fidei. hęc communis eſt noſtrorum ſententia, vt teſtatur Ripa d. c. cum eccleſia. nu. 99. & latiſſimè retuli in tract. de recuperanda poſſeſſ. in 13. remedio nu. 70.

Tertius eſt caſus in minori tempore, vt putà in decennio, & tunc concludit Ripa d. c. cum eccleſia. nu. 99. quòd non apparẽte antiquiore
8 poſſeſſore, in nouo illo poſſeſſore † bonafidem præſumi. ſed dubitant interpretes quod longũ tempus hoc dicatur. tandem concludit Abbas poſt Innoc. in d. c. cum Eccleſia Sutrina, vbi
9 Ripa d. nu. 99. hoc eſſe † iudici arbitrarium. quod placuit & Ruino conſi. 105. num. 10. lib. 1. & conſi. 118. numero 3. lib. 4. ſentit Pariſius in c. ſi diligenti. nu. 18. 21. de pręſcrip. poſt Abb. & Feli. ibi.

SVMMARIVM.

1 *Arbitrium quando finiatur, cum controuerſia eſt commiſſa iudicu arbitr o.*
2 *L. vltima. §. ſed & ſi quis. C. communia de leg. ſenſus & declaratio.*
3 *Voluntatem teſtatoris in pendenti ſtare non poſſe.*
4 *Electio perſonarum quouſque fieri poſſit.*
5 *Arbitrandi facultatem triennio finiri, ex aliquorum opinione.*
6 *Arbitrandi facultatem tandiu durare, quandiu durat ipſa actio, ex quorundam opinione.*
7 *Facultati nunquam præſcribi.*
8 *Facultati offerendi nunquam præſcribi.*
9 *Arbitrium liberum praſcriptione non tolli. & infra declaratur.*
10 *Facultatis qua eſſe dicantur.*
11 *L. viam publicam. ff. de via publica, explanatur.*
12 *Iudicii arbitrio relinqui quanto tempore praſcribatur facultati arbitrandi.*

CASVS XLIIII.

QVO TEMPORE FINIATVR arbitrandi facultas: & quę facultatis eſſe dicantur: explicatum.

ARBITRIO viri boni ſæpiſſime controuerſiam ſolent contendentes committere, vt apud interpretes in l. ſi quis arbitratu. de verb. oblig. Dubitant tamen omnes † quo tempore arbitrium hoc finiatur. 1

Prima fuit Bar. opinio in d. l. ſi quis arbitratu & in l. vlt. §. ſed & ſi quis. vbi Iaſ. nu. 4. C. cõmunia de leg. anno terminari poſſe ex l. vlt. §. ſed & ſi quis. C. commu. de leg. Bar. ſunt ſecuti Bald. & Ang. vt retulit Iaſ. d. l. ſi quis arbitratu nu. 24. verſi. Tertium principale membrum. Petraſancta ſing. 27. Libero arbitrio. in fi. Verum
2 horum ſententia iure nõ probatur. nam † text. d. §. ſed & ſi quis, ſolum procedit in vltimis voluntatibus, in quibus ita expreſſe diſpoſitũ eſt. nam eo, cui data eſt eligendi & arbitrandi facultas, non arbitrante, ad alium tranſit. Cuius
3 rei ratio eſt, quia † vltima voluntas in pendenti ſtare non poteſt. ſic in illo. §. ſed & ſi quis nu. 8. in fi. atque ita intelligunt, cum in rebus legatis eligendis datum eſt arbitrium, ſecus cum agi-
4 tur de † electione perſonarum; nam tunc facultas arbitrandi durat donec per litem conteſtatam fuerit is ad eligendum interpellatus. ita Bart. & cæteri relati ex l. cum quidam. la 2. ff. de legatis 2. cuius rei eſt ratio, quia periculum eſt in mora, ob id ſtatim debet arbitrari, cum interpellatur in iudicium. ita Iaſ. d. §. ſed & ſi quis num. 3.

Secunda fuit opinio Caſtren. in d. §. ſed & ſi
5 quis, vt ibi retulit Iaſ. nu. 4. hanc facultatem † arbitrandi triennio finiri, quemadmodum & inſtantia iudicii, ex l. ſed ſi compromiſſum & ex l. item ſi vnus. §. ſi multo poſt. ff. de rece. arb. quas in hanc ſententiam prius citauit Bal. in d. §. ſed & ſi quis num. 9. nam tanto tempore inſtantia iudicii ordinarii finitur. l. properandũ. in princ. C. de iudic. verum hæc opinio non probatur dictis legibus, cum nihil clare ibi ſit diffinitum.

Tertia fuit eorum opinio, qui affirmarunt tã
6 to † tempore facultatem hanc durare, quanto durat actio ipſa: ita Abb. in c. quintauallis. nu. 37. de iureiuran. Bald. d. §. ſed ſi quis. nu. 10. & conſi. 65. Nunquid arbiter. lib. 3. communem teſtatur Iaſ. d. l. ſi quis arbitratu. num. 24. verſi. Tertiũ principale. & ibi Soci. n. 34. alios etiam citauit

citauit Gozad. d. conſi. 100. nu. 14. quam ſententiam & ipſe probauit. Verum nec hæc ſententia iure ſuſtinetur. nam tex. l. viam. ff. de via publ. quo illi adducuntur ad demonſtrandum,
7 quæ† facultatis ſunt, non præſcribi, vt eo textu adducti ſcribentes in l. petens, ibi Decius nu. 6. C. de pac. affirmant, facultati declarandi nun
8 quam præſcribi,† ſic facultas offerendi tempore non tollitur. l. cū notiſſimi. §. ſed cum illud. vbi glo. & omnes. C. de præſcr. 30. vel 40. ann. Dec. conſi 164. col. 4. verſi. Venio ad aliud dubium. Bal. tracta. præſcrip. 5. partis princ. q. 2. quo loci in quæſtione prima plura refert, non præſcribi quæ facultatis ſunt, & is eo loci. d. q.
9 1. in fi. ſcribit, libero arbitrio,† aliquo tempore non præſcribi, ex glo. l. 1. in princ. in verbo pro ſocio. C. de annali except. vbi Bal. num. 6. idem Bal. in d. l. cum notiſſimi, in fine pricipii. Verum iure non probatur horum opinio. nam ad rem haud multum confert, quod facultati non præſcribat, quoniam illud procedit, quia
10 † facultatis eſſe dicuntur, quæ à iure cōceduntur ad iuris proprii conſeruationem: ita Barr. in l. 1. nu. 4. ff. de cond. ex l. & in d. l. cum notiſſimi, in fine principii. c. de præſcrip. 30. vel 40. anno. Bal. d. q. 1. verſi. ſed operæpretium. Gomeſ. inſtit. de actio. in princip. nu. 30. ſed hoc in caſu non datur ius proprium iudici huic noſtro, nec is ex dilatione arbitrandi demonſtrat ſe aliquid agere ad iuris ſui conſeruationem.
11 Nec † vrget d. l. viam publicam. quia intelligitur, quando non mutato ſtatu ipſius viæ populus ea nō vtitur, ſed alter ex vicinis per multos annos ea vſus eſt, vt is non poſſit alterum prohibere. vel intelligitur, quando is vicinus via illa vteretur, tamquam eſſet res propria: nam quæ iuris publici ſunt, præſcribi non poſſunt. ita declarauit Craue. tracta. de antiq. tempo. quarta parte princ. in 4. particula, incipit Materia iſta. nu. 79. Non pariter vrget, libero arbitrio non præſcribi, quia verum quidem eſt, ea ratione quia vt annotauit Bal. in d. l. cū notiſſimi, liberum arbitrium in eſſe deductum non producit ius aliquod agendi; at hic non datur liberum arbitrium arbitrandi quandocunque ſed ex tacita partium voluntate dicitur præſtitutum aliquod tempus.
12 Quarta fuit Baldi ſententia hoc eſſe in † iudicis arbitrio. ita docuit Baldus in c. 1. § inter pares. nu. 8. de lege Corradi, in vſibus feudorū. quam ſententiam comprobat gloſſæ auctoritas in d. l. iterum ſi vnus. §. 1. in verbo ſi multo. ff. de recep. arb. quæ affirmauit, iudicis arbitrio relinqui, quod tempus illud ſit, poſt quod arbiter cogi non poteſt ſuam ſententiam dicere. iſte ergo iudex iuxta perſonarum & rerū qualitatem iudicabit intra quod tēpus proferri hoc arbitrium debeat & poſſit.

SVMMARIVM.

1 *Contumacia actoris maior eſt illa rei.*
2 *Actor difficilius moram purgat.*
3 *Reus citatus expectare quantum debeat actorem.*
4 *L. vlt. §. vltimo ff. quod vi aut clam. in qua perſona loquatur.*
5 *L. & poſt edictum peremptorium. §. 1. ff. de iudi declaratur.*
6 *Iudicis arbitrio reus actorem expectare debere.*
7 *L. 3. § ſi ad diem. ff. de re milit. declaratur.*
8 *cap. conſuluit. de offi. deleg. explicatur.*
9 *Reus ad certam horam citatus, actorem qui ea hora ad iudicium non venit, in horam ſequentem expectare debere ex iudicis arbitrio.*

CASVS XLV.

QVANDO ACTOR EXPEctandus eſt ad iudicium debito tempore non veniens.

1 ACTORIS † ad iudiciumque prouocantis maior & grauior, quàm rei eſſe ſolet contumacia, vt probat tex. in cap. cauſam, de dolo & contumacia.
2 & ideo † difficilius moram purgat. Bart. l. hæc conditio. l. 2. in fine. ff. de condi. & demonſtrat. latè Tiraquel. de retractu conſang. §. 8. glo. 2. nu. 12. Dubitari tamen aliquando contingit, an
3 † citatus ad iudiciumque prouocatus teneatur prouocatorem ſaltim per diem, vel horam expectare. Prima fuit opinio Baldi in l. ſi ea, col. vlt. verſi. vltimo nota. C. qui accuſ. non poſ. & in conſi. 268 Factum tale eſt, ad inſtātiam. lib. 1. viſus eſt affirmare expectandum non eſſe nec diſſenſit Inn. in c. cōſuluit, de off. deleg. nec Bar. in l. vlt § vlt. ff. quod ui aut clam. ex tex illo.
4 Verum is † tex. loquitur tam in actore, quam in reo, vt eum intellexit Abbas d. cap. conſuluit, & ibi Decius nu. 5. & in fine rectius ſenſit d. §. vlt. loqui in denuntiante extraiudicialiter, qui cum etiam elapſo illo die & hora poſſit adhuc denuntiare; non mirum, ſi etiam expectare multū ſua non interſit. Secundo, quia hic actor conſenſit in terminum illum, quare protogari ei minime potuit. cap. oblatę. de appell. verum intelligitur de longa termini prorogatione vel reſtrictione, quam iudex ſine cauſa iuſta facere

non

poteſt. ita annotauit Decius nu. 5. ſecus hic, vbi
de iuſta cauſa huius actoris contumacis; ex eo
conſtare poteſt, quod modico hoc tempore po
5 tuit eſſe impeditus. Tertiò adfertur † l. & poſt
edictum peremptorium. §. 1. ff. de iudiciis, dum
vult, actore ipſo abſente, citationem circumſcri
bi, atque ita annullari. Verum intelligitur quã-
do iudex expreſſe non prorogauit. ita Decius
d. §. conſuluit. nu. 3. in fine.

Secunda fuit ſententia Baldi in cap. 1. in ſecũ
da lect. nu. 11. de iud. quem ſecutus eſt Tiraq.
6 d. §. 8. glo. 2. nu. 11. qui alios citat, hoc eſſe † in iu
dicis arbitrio, vt is actor expectetur, & per quod
tempus. ea ratione vtitur, quia iudex conſidera
re poteſt, actorem illum forte impeditum fuiſ-
7 ſe. † l. 3. §. ſi ad diem. ff. de re mil. verũ (inquit
Tiraq.) is tex. loquitur in pęna, à qua excuſare
militem deſertorem & emenſorem ad nullius
eſt pręiudicium. diuerſum eſt hoc caſu noſtro.
Alia eſt ratio, quia quemadmodum ex ęquitate
facere poteſt iudex, vt citator citatum expectet
d. cap. cõſuluit. eadem ratione econtra cum in
iudiciis ſeruanda ſit æqualitas. l. vlt. C. de fructi
bus & litium expen. hanc ſententiam verè pro-
8 bat d. † c. conſuluit. & ibi gl. in verbo æquitate
de off. deleg. nec enim is tex. diſtinguit, an cita
tus actor ſit, vel reus; & tamen vult iudicẽ expe
ctare debere, ita ęquitate ſuadente, probat ex
cap. veniẽs. §. penul. de renũt. quo adductus Dec.
d. cap. conſuluit. nu 3. verſ. Itẽ limitatur tex. af-
firmat iudicẽ poſſe expectare, etiam ſi ius parti
quęſitum ſit; ita ergo iudex arbitrari poterit.
quod ſanè arbitriũ procedit fortius eo caſu, cũ
9 † actor is pro certa hora diei citari iuſſiſſet reũ;
nam, ſi non cõparet illa hora actor, iudex expe-
ctare illum in hora ſequenti poterit; ita Baldus
in l. cũ nõ eo die. verſ. quęro ſi iudex. C. quom.
& quan. iudex. Decius d. cap. conſuluit. num. 3.
verſ. vlterius limitatur. qui plures alios retulit.
& aliqua ſcriſipmus ſupra lib. 1. q. 63.

SVMMARIVM.

1 *Teſtis, qui per dictionem, vel circa, deponit, non probat.*

2 *Teſtis qui deponit aliquẽ poſſediſſe per decem annos vel circa, non concludit.*

3 *Dictio vel circa, de quo tempore intelligatur.*

4 *Iudicis arbitrio relinqui quod tempus ſignificet illa dictio, vel circa.*

5 *Clauſula diſpenſationis, quinto decimo tuæ ætatis anno, vel circa quod tempus demonſtret.*

6 *Statutum Mediolani 129. ſub Rubr. qualiter intelligatur hæc dictio circa, declaratur.*

CASVS XXXXVI.

QVOD TEMPVS SIGNIFICET illa dictio, vel circa, cum dicitur, aliquem poſſediſſe per decem annos. vel circa, & ſtatutum vnum Mediolani declaratur.

INTERROGANTVR ſæpiſſime teſtes,
quo anno, menſe, die, & hora geſtum actũ
vè quid ſit, hi vel lapſi memoria, vel ob tẽ-
poris diuturnitatem reſpondere ſolent,
1 anno vigeſimo, † vel circa; vt ea nota oſtendãt,
ſe quidem certo neſcire tempus illud, ſed ab eo
deſignato tempore nõ longe recedere. & quã-
quam horum teſtimonium ſæpe reiici ſoleat, vt
docuit Butrius in cap. vlt. de deſpõſ. impub. ex
illo tex. quem eſt ſecutus Cur. iun. conſi. 144.
nu. 4. & idem reſpondit Ruinus conſi. 10. nu. 3.
lib. 5. ſed dic ſecundum Baldum. l. ab hoſtibus.
§ vlt. nu. 3. ff. ex quib. cau. maio. vt infra dicam.
2 & ſi quis deponat aliquem † poſſediſſe decem
annis vel circa, vel 20. annis vel circa, non pro-
bat. ſic Guid. Papæ ſing. 436. quem eſt ſecutus
Rebuffus in praxi beneficiorum, in tit. De di-
ſpenſatione ratione ætatis, in verbo vel circa.
nu. 6. qui ſub nu. 5. aliud retulit exemplum, vt
in clerico, qui per quinquennium debuit iuri
operam dediſſe, vt certum ſacerdotium conſe-
quatur. nec enim ſufficeret dicere ſtuduiſſe per
quinquennium, vel circa. ex quo forte minus
recte reſponderunt Cur. iun. & Ruinus ſi rectè
perpendatur. attamen illis in caſibus in quibus
teſtimonia hæc recipiuntur, dubitari contingit
3 de quo tempore intelligatur † dictio illa, vel
circa, quæ vere de modico temporis interuallo
intelligitur, ex gl. d. c. vlt. Ruinus reſpondit in-
4 terrogatus conſi. 150. nu. 5. lib 1. hoc eſſe in † iu
dicis arbitrio. idem ſenſit glo. in c. 1. §. penult.
in verbo, circa, de oſt. ord. in 6. dum interpreta
tur illa verba in ſua prouincia, vel circa illam.
& eam ſecutus eſt Petrus Rebuffus in praxi be-
neficiorum in tit. De diſpenſatione ratione æ-
tatis, in verbo, ſeu circa nu. 3. dum affirmat, ver
ba illa, quę quotidie in diſpenſationibus ratio-
5 ne ætatis adiici ſolent, † Quintodecimo tuæ ę-
tatis anno, vel circa. verba illa, vel circa, ad iudi
cis arbitriũ intelligi de duobus, quatuor, quin-
que vel ſex menſibus ad ſummum. quod reſpõ-
dit & Alex. conſi. 88. nu. 15. lib. 6. in cæteris au-
tem iudicis arbitrio res finiatur. Mediolani ex-
6 tat † ſtatutum 129. ſub rub. qualiter intelliga-
tur hæc dictio circa. quo eſt declaratum dictio-
nem hanc circa, importare vſq; ad quinq; pro

cente-

centennario arbitrio iudicis.& à cẽtenario infra ad ratam.quæ quidem rata ipſius iudicis arbitrio declaratur.vt puta,ſi dicatur Caium poſſediſſe per decennium vel circa, illud vel circa, intelligitur de tot diebus ad rationem centenarii,hoc eſt, de quindecim diebus. ſi dicatur erat ætatis annorum ſexaginta vel circa. intelligitur de tribus annis, habita ratione ad quinque pro cẽtenario. & ita à quinque ſupra nullum ibi eſt iudicis arbitrium, ſed ſolum à quinque infra.

SVMMARIVM.

1 *Dictio,& plus,quid ſignificet, cum teſtis inquit Caium poſſediſſe per decennium & plus.*

2 *Iuramenti delatio efficit iurantem eſſe teſtẽ in propria cauſa.*

3 *Pluris cum res eſt,tanti etiam eſt.*

4 *L. Hæc adiectio, de verb ſignif.declaratur.*

5 *L.cum furti.ff de in litem iuran.*

6 *Summam minorem maiori ineſſe.*

7 *Teſtis deponens de tempore,& inquit,decem annis,& plus.quando probet,*

8 *L.Arethuſa.ff de ſtatu hom declaratur.*

9 *Interdicto vti poſſidetis obtinet is, cuius teſtes deponunt,eum per decennium poſſediſſe, & plus, cum teſtes aduerſarij ſimpliciter de decennio deponãt.*

10 *Iudicis arbitrio relinqui,quod tempus illud ſit, cum dicitur per decem annos, vt plus.*

CASVS XXXXVII.

TEMPVS QVOD SIT, CVM dicitur per decenniũ & plus,& quando teſtis per eam dictionem, & plus,deponens probet.

RELATVS caſus in memoriam illum reuocat, cum teſtes interrogantur, quanto tempore agrum poſſederit Sẽpronius,& reſpondent per decenniũ,
1 & plus poſſediſſe. quid ſignificent verba † illa & plus.Guliel.Cune.& Iac.de Are. in l.ſi quis in ſuo. C.de inoff. teſta. vt eo loci retulit Cynus,& Baldus in l. ab hoſtibus.§.vlt.nu.3 ff.ex quib.cauſ.maio.opinati ſunt nihil ſignificare, quia in hac hominis diſpoſitione ob illius incertitudinem habetur perinde ac ſi dictum nõ fuiſſet.l.2.ff. de iis qui pro non ſcrip hab. ſed poteſt reſponderi hoc procedere, quando ageretur de certo tempore probando; ſed cum dicitur poſſediſſe per decennium, & plus,iam decenii tempus pro abſoluto & perfecto habetur. vtitur alia ratione Cynus poſt Iacobum, ex l. cum furti.ff.de in litem iura.iuncta.l.vlt.C. de
2 fideicom. cui † iuramentum defertur, teſtis in ſua cauſa fit,d.l.vlt.& tamen, ſi iureiurando affirmat, rem tanti eſſe, neceſſe non habet adiicere,eo plurisvè; quia† quo res pluris eſt,vtique
3 tanti eſt. d. l. cum furti. hac ratione adductus, idem cenſuit Bar.in d.l.cum furti.& Alex.cõſ. 108.n.7.in fine lib.2.ac Brecheus in l.hęc adiectio.nu.6.de verbo.ſignifi.
4 Verum † is intelligitur quando agitur de re certa probanda. ita ſentit Bartolus ibi,nam vere cum tempus debet eſſe certum tamquam de ſubſtantia negotii, nihil operatur adiectio illa, plurisvè,ita Baldus.d.l.hoſtibus. §. vlt.num.3.
5 verſ.item contra.nec aduerſatur. † l.cum furti, quæ, non probat eſſe fruſtra adiecta illa verba,plurisvè, quin aliquid operentur, ſed mens iuriſconſulti fuit oſtendere illud ſic iurantem, non eſſe periurium, ſi dum iurare debet rẽ centum valere,iurauit centum valere & plus. nam ſi valet plus centum, valet etiam centum, quia
6 in maiori † ſumma ineſt & minor vere ac proprie,l.1.§. ſi ſtipulanti.& ibi late Iaſ.num.4. de verbo.oblig.Pariſ.conſi.87.nu.39.lib.3. & pulchre Didacus lib.1.varia.reſol. cap. vlt.num.7. verſ. Nec ſatisfacit. quod ergo operetur, vel non operetur adiectio hęc,in d.l.cum furti,nõ diffinitur,ſed in iuris diſpoſitione relinquitur. quamobrem, ſic dicendum eſſe verius opinor,
7 † teſtimonium hoc iure ſubſiſtere, quando negotium ſuper quo profertur,tale eſt, vt prodeſſe illi poſſit: vt duo ſunt exempla à Baldo relata in d. l. ab hoſtibus. §. 1. num. 2. ex quibus cauſ.maio.cum de puncto quæſtio verſatur, vt
8 in † l. Arethuſa. ff. de ſtatu hom.ſi cõtentio de duplici partu ſit,quorum alter prius editus ſit. cum ſimul vno impetu naſci non poſſint, natura id non permittente d.l.Arethuſa, verè is primogenitus dicetur, qui prior de vtero exiuit. ita Aret. in l.ex duobus,col.1. de vulg.& pup. poſt Io. Andre.quẽ citat.& ſcribit Tiraq.tract. Primige.q.2.erit ergo vtile teſtimonium illi, ſi vnus dicatur hora decima natus, alter vero hora decima & plus.nam demonſtratur vnum altero ratione momenti temporis prius natũ eſſe. Adferri in hac ſpecie poſſent caſus alii plures,vt ex.l. ſi quis eum. § ſi ſuo teſtamento. de vulg. & in l. ſi mulier,vbi Soc. de reb. dub. & plura refert Tiraq.d.q.2.nu.2. Adfertur etiam in ſpecie noſtra aliud exemplum à Baldo in d.
9 §.1.nu.3. quando duo ex † interdicto vti poſſidetis, contendunt ſe eſſe in antiquiori poſſeſſione,iuxta cap.licet cauſam, de proba. ſi teſtes vnius

vnius dicant, illum decem annis & plus elapſis poſſidere, hic poſterior in antiquiori poſſeſſione præfertur, cum illa verba & plus, hoc ſignificent vt illud tempus ſit vltra decennium. cum Baldo idem ſenſit Feli. in cap. paſtoralie, nu.5. verſ. Tamen vidi. de reſcrip. & eo loci duo alia exempla ſubiicit Felinus, vt illud, cum agitur de prioritate impetrationis priuilegii, qua de re in ſubſequenti caſu dicemus. In cæteris autem, cum tempus eſt de negotii ſubſtantia, non proderit hoc teſtimonium. d.l. ob carmé. §.vlt. de teſtib. & ſimile retuli ſupra in caſu prę cedenti. Sed dubitari nunc contingit, de quo
10 tempore ſit iudicandum illud † & plus. Cynus in d.l.6 quis in ſuo, in fine. C. de inoff. teſta. & Baldus in d.l. ab hoſtibus. §.1. nu.3. ex quib. cau. maio. ſcribunt, iudicis arbitrio relinqui. conferunt quæ infra in caſu 126. 127. referemus.

SVMMARIVM.

1 Reſcriptum alteri præferri ex vtriuſque data deprehenditur.
2 Hora facit vt vnum reſcriptum altero prius conceſſum dicatur.
3 Momentum temporis eſſe conſiderabile, vt vnus actus alteri præferatur.
4 Reſcriptum vnum eſſe prius altero conceſſum, teſtibus probari poſſe.
5 Reſcripti qualitatem teſtibus probari poſſe.
6 Teſtibus probari poſſe qualitatem debiti, & ſi non poßit probari debitum, ſtatuto impediente.
7 Baldus in l. nec exemplo. in fine. C. de falſis. declaratur.
8 Statutum Mediolani 84. ſub rubr. Quod per teſtes non poßit probari bannum declaratur.
9 Iudicis arbitrio relinquitur, quod ſit illud tempus cum teſtes deponunt, reſcriptum fuiſſe conceſſum hora duodecima & plus ante.
10 Poßidens ex reſcripto præfertur in dubio alteri habenti reſcriptum.
11 Beneficium qui obtinuit à Vicario ſi illud poßidet, præfertur in dubio obtinenti beneficium ab Epiſcopo.
12 Poſſeßionem reijcere onus probandi in aduerſariũ.
13 Dignitatis titulum cum poſſeßione qui conſecutus eſt, præfertur illi, qui ſolum titulum adhuc obtinuit.
14 Beneficium qui prius acceptauit alteri præfertur, qui illius poſſeßionem prius adeptus eſt.
15 Reſcriptum obtentum à principe ſuperiore præfertur in dubio, reſcripto obtento ab inferiore.
16 Dignitatem qui conſecutus eſt à principe ſuperiori præfertur in dubio illi, qui obtinuit ab inferiori.
17 Beneficij collatio ab Epiſcopo facta præfertur in dubio collationi facta ab eius vicario.
18 Hora prima diei in reſcripto poſita arguit ante illud reſcriptum aliud non fuiſſe conceſſum.
19 Marianus Soc. iun. in l.1. num.57. ff. ſol. matr. reprehenſus.
20 Iudicis arbitrio relinqui an aliud reſcriptum fuerit conceſſum ante reſcriptum habens horam certam.
21 Hora vltima diei in reſcripto poſita arguit hoc reſcriptum fuiſſe vltimo loco conceſſum.
22 Beneficia tempore noctù conferri poſſe.
23 Iudicis arbitrio relinqui, an veriſimile ſit quod poſt horam vigeſimam quartam reſcriptum aliud ſit conceſſum.
24 Hora meridiana an arguat aliud reſcriptum fuiſſe prius conceſſum.
25 Reſcriptum habens horam certam præfertur alteri hora carenti.
26 Hora certitudinem reiicere onus probandi in aduerſarium.
27 Famam certi temporis probans præfertur probanti illam incerti temporis.
28 Gradum certum conſanguinitatis probans præfertur probanti incertum.
29 Io. Andreæ c. duobus de reſcrip. in 6 declaratur.
30 Stylus curiæ apponendi horam in reſcriptis.
31 Cap. ſi à ſede. de præbend. in 6. declaratur.
32 L. de rebus C de dona. ante nup. explanatur.
33 Decii diſtinctio & opinionum conciliatio, quando reſcriptum horam habẽs alteri præferatur, exploſa.
34 Poſſeßio non eſt modus probandi, ſed eſt releuatio ab onere probandi.

CASVS XLVIII.

QVANDO VNVM RESCRIptum alteri præferatur vel ratione datæ vel ob prærogatiuam concedentis, vel prius adeptæ poſſeſſionis, vel ob horam in vno eorũ adſcriptam, accurata & ſubtilis diſputatio.

NON ſemel ex facto eueniſſe ſcio, vt duo reſcripta gratioſa duobus eodẽ ferè tempore concedantur: vnum in curia à Pontifice Max. alterum ab Ordinario. dubitari itaque ſolet quod præferatur. ſic dubitari poteſt, cum de eadem re duo inſtrumenta eodem ferè tempore celebrata ſunt. Ego prætermiſſis aliorum declarationibus plures caſus diſtinguo atque conſtituo.
1 Primus eſt, cum ex data ipſorum † reſcriptorũ

ptorum cōſtat de proprietate & poſterioritate tūc res eſt clara, vt illud præferatur quod prius conceſſum fuit. cap. duobus. vbi gl. in verbo ſi apparet. de reſcip. in 6. & glo. cap. ſi à ſede. de præb. in 6. quæ quidem prioritas conſideratur non ſolum ratione, diei, ex gloſſa cap. ſi eo tem pore. in verbo iam. de elect. in 6. ſed etiam ra-
2 tione † horæ: ita glo. in l. ſi ex pluribus. §. vlt. in verbo die. ff. de ſolutio. Baldus in l. Imperator. lect. 1. ouum. 4. ff. de ſtatu hom. & in l. præſcriptione. nu. 15. C. ſi contra ius vel vtil. publ. & in l. de rebus. nu. 2. C. de dona. ante nupt. Fel. & Decius in cap. paſtoralis, in prin. vterque nu. 5. de reſcriptis. & Feli. cap. 1 nu. 12. de fid. inſtr. & Decius in l. in ambiguis. in fine de reg. iuris. & in ſpecie noſtra eſt glo. d. cap. duobus. idem ſcriptum reliquit Io. de Sylua tract. de Beneficio parte tertia. q. 15. nu. 13. immo ratio-
3 ne † momenti vnum alteri præfertur. l. Arethuſa, in fine. & l. ſeq. de ſtat. hom. & in l. ter enixa. ff. de verbo. ſig. & in l. ſi ita fuerit legatum. §. planè. ff. de reb. dub. & alia recenſet Decius. d. ca. paſtoralis. nu. 5. quibus accedit tex. ca. quā ſit periculoſum. 7. q. 1. & Clarius Geoef. cap. 25. & alia recenſet Tiraq. tract. De iure primigen. q. 2. accedit ſimile in l. ſi in emptione. §. vlt. de contrah. emp. & l. qui duos. & l. quod de pariter. de reb. dubiis.

4 Secundus eſt caſus, cum † ex data non conſtat de prioritate horę, vel diei, ſed teſtibus probatur. & tunc idem eſt dicendum quod in caſu præcedenti. ita Feli. & Decius. d. cap. paſtoralis. nu. 5. & verè iſta qualitas teſtibus probari in inſtrumentis & reſcriptis poteſt, quamquam re-
5 gulariter † reſcripti ſubſtantia non niſi ſcriptura probetur, vt affirmauit Baldus in l. humanū. in fine. C. de legib. & ſcribunt omnes in rubr. De conſtit. atque ita ſenſit in ſpecie, pręter Abbatem in cap. auditis 2. notab. de reſt. in integ. à Decio relatus in d. cap. paſtoralis. Caſſiod. de eiſ. 20. nu. 7. de præben. poſt Rotam deciſ. 27. de præbendis in nouis. idem cenſuit Crau. quē mox referam. & Io. de Sylua tract. de beneficio parte 3. q. 22. nu. 10. Confirmatur ex doctrina Bart. & aliorum in l. certi condictio. §. quoniā. ff. ſi certum peta. & ibi Dec. nu. 7. ſi debitū † nō
6 niſi ſcriptura probari poteſt, ita diſponente ſtatuto: poterit tamen probari quantitas intereſſe, quæ ex principali debito prouenit. eſt ratio, quia poſteaquam de debito principali conſtat, facile eſt, vt probetur illa qualitas. & idem affirmarunt Crau tract. de antiq. temp 11. particula primę partis princ. nu. 24. 25. & pulchre admodum declarat Natta conſi. 420. nu. 8. lib. 2.

Hinc infert Dec. in d. c. paſtoralis nu. 5. male
7 ſenſiſſe † Baldum in l. nec exemplo. C. de falſis. dum dixit, errorem reſcripti teſtibus probari non poſſe: quia immo probari poteſt.

Verum Bal. dubitatiue ſolū locutus eſt. his
8 declarari poteſt † ſtatutum Mediolani c. 88. ſub rubr. Quòd per teſtes non poſſint probari bannum, emancipatio &c. nam licet in ſubſtantia probari teſtibus non poſſit, poterunt tamē qualitates, vt puta eſſe facta certo tempore, certo loco & ſub certis pactis & conditionibus. ita etiam declarantur nouæ conſtitutiones Pedemontium titulo delle proue. §. neſſuno debito re, quæ certis caſibus reiiciunt probationes per teſtes: oā intelliguntur quo ad negotii ſubſtantiam, nō quo ad qualitates. hic caſus procedit etiam ſi teſtes clare & explicate non deponerēt de prioritate ipſius horæ, ſed ſolum dicerent conceſſionem fuiſſe factam hora duodecima & paulo ante: nam adhuc ſufficeret: ita ſenſit Felin. d. c. paſtoralis. nu. 5. ex doctrina Bal. in l. ab hoſtibus. §. ſi quod ſimpliciter. nu. 3. ff. ex quib. cau. maior. quod autem ſit illud plus, ex paulo ante relatis in præcedenti caſu intelligimus eſ-
9 ſe in † arbitrio iudicis.

10 Tertius eſt caſus, cum ambo † ſunt pares in tempore, vt quia vere ignoratur quod prius & quod poſterius conceſſum ſit: ſed eorum vnus eſt in poſſeſſione rei, & beneficii conceſſi: tunc is, qui eſt in poſſeſſione præfertur. ita loquitur cap. ſi à ſede, primo reſpo. de prębē. in 6. quod
11 procedit etiam in collatione facta † à Vicario Epiſcopi vt præualeat illi Epiſcopi, ſi prouiſus à Vicario eſt adeptus poſſeſſionē. ita Rebuffus tract. De pacificis poſſeſſoribus. nu. 297. & in praxi benef. in tit. de forma Vicar. Archiep. n. 183. illa eſt ratio, quia hoc eſt commodum poſ-
12 ſeſſionis, † vt poſſeſſorem ab onere probandi releuet, onuſq; illud probationis reiiciat in aduerſarium. l. circa ff. de prob. Ripa c. ſępe. n. 2. de reſti. ſpol. & Ruinus conſi. 145. nu. 23. lib. 5. ſi ergo aduerſarius poſſeſſoris nihil probat, is poſſeſſor abſoluitur. hic caſus cōfirmari atq; exornari poteſt multis ſimilibus. quę recēſet Tiraq. tract. de iure Primigen q. 17. opinione vndecima. qui d. c. ſi à ſede, ac Doct. in d. c. paſtoralis, in hanc ſententiā reſulit. quibus & illud ſimile
13 accedit: cum duo de prioritate adeptę † dignitatis contendunt, ſi totū vnus ante alterū quaſi poſſeſſionem dignitatis conſecutus eſt, alteri prefertur. ita cenſuit Dec. in l. cū quid. prima lect. nu. 19. ff. ſi certum pet. Iaſ. conſi. 192. nu. 2. verſi. Secundo moueor. lib. 2. Ruinu conſi. 19. nu. 9. lib. 1. & egregie Natta conſi. 351. lib. 2. qui

fortius affirmant,hunc qui poſſeſſionem prius adeptus eſt,præferri alteri, etiam ſi is priore loco ad dignitatē electus fuiſſet,ſed hęc alio ſpectant hunc caſum declarat Feli.in c.capitulum ſanctæ Crucis. nu.16. de reſcrip. nō procedere
14 cum is † qui non poſſidet prius collatum beneficium acceptaſſet. nam inquit ille,illa prior acceptatio pręualet priori poſſeſſioni. & idē ſenſit Io.de Sylua trac.de beneficio, parte 3. quęſtione 15.nu 17.

Quartus eſt caſus,cum nemo poſſidet,& am
15 bo pares ſunt in data,ſed vnus † reſcriptū à principe ſuperiore obtinuit,vt puta à Papa,alter verò ab inferiore,vt ab Epiſcopo.hoc caſu ratione prærogatiuę cōcedentis pręfertur qui à Pōtifice reſcriptum conſecutus eſt.ita probat d.c. ſi à ſede,in fi.de pręb. in 6. quod multis traditis à Io.de Sylua tracta.de beneficio.parte 3.q. 29.cōfirmari poteſt. Huc ſpectat quod ſcribūt Dec.in l.cum quid omnes.& Iaſ.in l.ſi quis ma
16 ior.nu.31. C.de tranſact.ex duobus,qui † dignitatem doctoralem eodē tempore cōſecuti ſunt, ille pręfertur, qui à ſuperiori & digniori eam adeptus eſt.id quod probat tex. l.2. ff. de albo ſcrib.& tex. in cap.per tuas. vbi glo. de maior. & obed.confert tex.vbi etiam gl.in l. reſtituendę.in fi.C.de aduoca.fiſci.Hinc reſpondit Calde.conſi.7.de preb.quem ſecutus eſt Fel.in ca. capitulum Sanctę Crucis nu.16.de reſcri.quod
17 ſi Epiſcopus vni † beneficium conferat,& alteri conferat Vicarius Epiſcopi, pręferendā eſſe in dubio Epiſcopi collationē. Rebuffus in praxi beneficiorum titu. de forma Vicariatus Archiep.nu.122.Ioan.de Sylua tract.de beneficio 3.parte.q.15. nu.17.

Quintus eſt caſus,cum vnus obtinuit reſcriptum ab inferiore,alter verò à ſuperiore : & unum ex reſcriptis habet horam certam conceſſionis alterum vero reſcriptum nullam horam
18 certam habet : & illa † hora certa eſt prima hora diei,vt puta menſis Iunii habet horam octauam,vel nonam: hoc in caſu ſcriptum reliquit Marian. Soci.iun.in l.t.nu.57.ff.ſol.mat.reſcriptum continens hanc horam primam pręferri. duę ſunt rationes(inquit ille) vna quę à Doctoribus conſiderari ſolet, & quam infra ſeptimo caſu referam , quoniam maior adeſt certitudo ratione maioris expreſſionis altera eſt ratio , quia ex quo continet primam horam diei, non eſt veriſimile , ꝙ aliud reſcriptum fuerit conceſſum ante,ex quo neceſſe foret dicere eſſe cōceſſum tempore noctis.; id quod veriſimile nō eſt.& argumentum (inquit Socinus) à veriſimili valet.l.i.vlt.ff. quod metus cauſa. qua de re latè infra in caſu 85. attingemus . & hoc adeo verum eſſe opinatur is Socinus , vt hic habens reſcriptum cum expreſſione primę horę pręferatur aduerſario etiam poſſidenti: qui quidem aduerſarius alias ratione poſſeſſionis pręfertur d.c.ſi à ſede. & diximus ſupra in tertio caſu huius diſputationis.

19 Ego opinor hanc † Socini doctrinā non eſſe perpetuam & abſolutè veram . illa enim procedere fortè poſſet,quando duo hæc reſcripta eſſent ab vno,& eodem conceſſa, nam tunc prima hora vnius reſcripti oſtendit quodammodo,& ſi nō omnino certè, nihil ante cōceſſum. Accedit , quod ſi eadem hora , vel paulo ante facta eſſet alterius reſcripti conceſſio, quemadmodum in vno reſcripto facta eſt horæ expreſſio , ita etiā facta fuiſſet in altero. nec enim eſt veriſimile quod eodem temporis momento variam atque diuerſam ſcribendi formam obſeruauerit. ſed dubitatio noſtra verſatur cum duo reſcripta à diuerſis conceſſa ſunt : vnum ab ordinario,alterum à Pontifice,iuxta.d.cap. ſi à ſede. qua in re ego ſentio caſum hunc procedere ob aliam rationem , quæ & ſeptimo caſu , quem mox referam conuenit . & ob id hic caſus ab illo ſeptimo non diſcrepat quidquid Socinus dicat. vel ſi cum eo dicendum eſt , ego
20 verius in hoc multum iudicis † arbitrio tribuerem : nam hæc facti potius , quam iuris ſunt. l. idem erit.ff.de ſtatu hom.& l. ſaiæ. §.vlt.ff. de fund.inſtr.quæ in non diſſimili ſpecie loquuntur . quo circa prudens iudex à veriſimiliori prioritate ſuum arbitrium moderabitur . nam interdum fieri poteſt,vt vnus habens horā primam ſi par in tempore , vt puta , ſi Pontifex in ſuo reſcripto adpoſuit horam diei primam, nōne & reſcriptum Ordinarii eadem hora concedi potuit ? immo Paulo ante,ex perſonarū qualitate,cum Pontifex, vel illius Datarius nō conſueuerit tam ſummo mane cubitu ſurgere & negotia tractare, cum tamen in Ordinario hoc facilius dici poſſit & econtrà, ſi in reſcripto Ordinarii prima hora eſt expreſſa, & in reſcripto Pontificis nulla, iudicabit iudex, Ordinarii reſcriptum eſſe prius conceſſum , cum illa hora vel ante Pontifex vel Datarius negotia tractare non conſueuerit. & ideo doctrina Socini iunioris poſſet eo in caſu defendi cum prima hæc hora eſt expreſſa in conceſſione Ordinarii, non autem quando expreſſa foret in conceſſione Pontificis ; quia tunc idem eſt dicendum quod in caſu ſeptimo, quem ſubiiciemus. de inſtrumentis hoc in caſu eſt dicendum , vt mox dicam .

21 Sextus eſt caſus cum in vno † reſcripto non adeſt cartà hora, in altero verò adeſt hora, quæ illius diei vltima eſt, vt puta hora vigeſimaquarta, tunc reſcriptum non habens horam pręferatur altari eam habenti. ita Soc. iun. in d. l. 1. nu. 57. ff. ſol. matr. qui verum hoc adeo eſſe intelligit, vt procedat etiam ſi is habens horam ſit in poſſeſſione. Eſt ratio, quia veriſimile non eſt, quod poſt illam horam aliquid ſit factum. accedit, quòd ſi poſt illam horam eſſet facta beneficii conceſſio, facta diceretur tempore noctis, quod iure parmiſſum non videtur. Verũ & hic caſus dubitationẽ, quam ſupra in quinto caſu retuli, recipit. ſiquidem reſcripta à duobus cõcaſſa vnum ac alterum potuit eadem hora concedi: immo poſt horam illam vltimam reſcriptum Ordinarii concedi potuit. quia non eſt minus veriſimile in Epiſcopo quin noctis tẽpore negotia pertractet, præſertim tempora hyberno: quamquam in Pontifice variſimile non vi-
22 deatur. Nec verum eſt quod tempore † noctis beneficia conferri non poſſint, quia immo poſſunt, vt in ſpecia affirmauit Io. de Sylua parte. 3. q. 17. poſt Fel. in cap. conſuluit. col. vlt. de off.
23 deleg. iudicis † itaque arbitrio relinquendum eſt, an veriſimile ſit poſt vltimam illam horam eſſe aliud raſcriptum conceſſum. in inſtrumentis autem clarius hoc iudex conijciet ex qualitate actus. nam aliquando inſtrumenta magni ponderis ſunt, quę multorũ pręſentiam requirunt, quę ita de facili haberi nõ poteſt. aliquando facile explicari poſſunt: iudex ergo pro ſuo arbitrio iudicabit.

24 Septimus ac vltimus eſt caſus, quando † in vno reſcripto adeſt hora, quæ eſt media ipſius diei, vel ſimilis: ita quod veriſimiliter & ante & poſt aliud reſcriptũ concedi potuit. hoc in caſu magna aſt Doctorum diſſenſio: Verũ ma-
25 gis recepta opinio eſt, † reſcriptum horam certam continens pręferri. hanc probauit Soc. ſen. in l. 1. nume. 12. ff. ſolu. matr. qui ſcriptum reliquit, ſe ita alias conſuluiſſe; ſed vere contrariũ reſpondit, vt mox referam. hanc cõmunem probauit pariter Decius in cap. paſtoralis. nume. 5. de reſcrip. & conſi. 169. in fine & l. in ambiguis. in fine. de rag. iuris. Iaſ. l. 1. nu. 6. & ibi Parpal. nu. 13. & latius Ripa num 7. ſol. matr. Marſilius ſing. 319. Tiraq. De retractu conſang. §. 11. glo. 1. nu. 10. & de iure Primigen. q. 17. opinione 11. nu. 2. & Patrus Placa libro 1. epito. delicto. cap. 39. nu. 22. qui & alios citarunt. quibus accedit Caſſiodo. deciſ. 20. de preben. qui teſtatur, opinionem hanc comprobaſſe Rotam Romanam. idem ſenſit ipſe Caſſiod. ſuper Regula Cancellarię. Quod cõmiſſiones cauſarũ & proceſſus &c. deciſ. 4. in fine. ſolidiſſimum eſt huius ſententię fundamentum, quoniam, vt detur reſcriptorum concurſus, temporum paritas adaſſe debet: quę ſane paritas non datur cũ de certitudine alterius eorum non conſtat. nã cum hora certa ſcripta non eſt, fieri poteſt, vt ita ante, quemadmodum & poſt conceſſum ſit: dubia ergo probatio non prodeſt. l. naque natales. C. de proba. cap. in pręſentia. extra eod. ſtandum itaque eſt horę certę donec aduerſarius de prioritate ſui reſcripti hora carẽtis probet. quam vere probara debet vt obtineat, poſteaquam in præciſo & datarminato illo tempore fundamentum conſtituit. l. matrem. C. de proba. & hoc eſt quod dicebat recentior ille, quem eius nomine ſuppreſſo, male ridet Soc. iun. d. l. 1. nu. 60. verſ. & ſi dicas. ſolu. matr. dicebat ille Socini collega in circularibus diſpu-
26 tationibus, hanc † horę certitudinem transferre probandi onus in aduerſariũ. hoc ridet Socinus, vt pote, quòd iure non probetur. ſed ridendus eſt Socinus ex iam ralatis. ſi enim reſcriptum ſine hora, vt incertum non offuſcat reſcriptum habens horam certam, & cui ſtandum eſt, nonne ſequitur aduerſarium probare debere ſui reſcripti prioritatem; atque ita probandi onus ei incumbit? quoniã (vt diximus) qui horam certam habet, melius probaſſe dicitur. quo circa & illud minus verum eſt, quod docuit idem Soc. iunior d. l. 1. num. 59. verſ. non obſtat. ſol. matr. nempe & certitudinem adeſſe in reſcripto, in quo ſola dies adeſt. quia fateor adeſſe certitudinem, ſed ſolus diei, non autem horę, quę quidem hora conſiderabilis eſt. & ideo comparatiue maior ineſt certitudo cũ hora adſcripta. quam quando non eſt appoſita. ob id habens horam præferatur, cum vere melius probauerit. Hinc reſpondit Ruinus conſi. 13.
27 num. 15. lib. 4. illum melius probaſſe † famam, qui certi temporis illam probauit. hinc etiam ſcripſit Tiraq. De retractu conſang. §. 11. glo.
28 1. num. 10 illum conſanguineum † incommodo retractus pręferri, qui certum conſanguinitatis gradum probauit. idem affirmauit Petrus Placa lib. 1. epitom. delicto. cap. 39. nu. 22. Nec huic receptę Doctorum ſententię aduerſantur rationes & argumenta, quibus adductus parum ſibi conſtans Soci. ſen. conſi. 67. lib. 3. aliter reſpondit, quam docuit. & quibus etiã Feli. in c. paſtoralis. n. 5. de reſcr. ita perplexus redditus eſt, vt nos reliquerit cogitãtes. & cũ Soc. ſen. & Feli. ſenſit Alcia. tract. pręſump. reg. 3. pręſump. 43. in fi. & idẽ viſus eſt ſentire Soc. iũ. d. l. 1.

d l.1.nu.58.ſol.mat.dum ſcripſit, Rotã Romanã male ſenſiſſe.adducebatur Soc.ſen.ex doct.
29 Io. And.† in c.duobus de reſcr.in 6.dum ſentit,tunc ordinarii collationẽ præferri collationi Pontificis,cum de hora vtriuſq; conſtat: nẽpe de prioritate horę collationis ordinarii.Reſpondeo. Io. Andreę recte ſuo in caſu ſentire: ſed non licet ſumere argumentum à ſenſu contrario ab eius doctrina:quę quidem probabilis eſt,non tamen neceſſaria. nam, vbi ſumeretur argumentũ à ſenſu contrario, iam conſtaret eũ receptæ aliorum opinioni refragari.

Secundo nitebatur Socin.ſen. ea ratione ꝙ
30 cum ex † ſtylo curię non conſueuerit adſcribi hora in reſcriptis,vt inquit gl.in c. duobus. in verbo ſi nõ apparet.de reſcr.in 6.ſequitur,non eſſe adſcribendũ negligẽtię illius,qui in ſuo reſcripto horã non habet quamobrẽ potuit & illud reſcriptũ hora carens ante concedi. Verũ idẽmet Soc.ſen.in d.l.1.n 13.ſol.ma.& ibi Soc. iun.nu 60.huic rationi ſatisfacere vid.tur.clarius ego ita ſatisfacio. Fateor,ſtylum excuſare à negligentia,ſed nõ ſequitur,ergo hoc reſcriptũ debet præferri habẽti horam,quoniã potuit poſt illud cõcedi. & ſi vult is dicere conceſſum ante,probare d ber,vt iã d ximus. Accedit, ꝙ licet ſtylus excuſet negligentiam,nõ tamen ſacit,vt ex ea excuſatione cõmodum ſentiat,nẽpẽ vt præferatur. Nec verũ illud eſt ꝙ inquit Alc. trac.præſump.reg.2.præſump.42. in ſi.horę adpoſitionẽ cõtra ſtylũ, ſuſpectum reddere reſcriptũ,iuxta c.quàm graui.de crimine falſi. quoniam reſpondeo,non omnino eſſe contra ſtylũ poſteaquã Socr.& Caſſiod.referũt ita aliquãdo obſeruatũ fuiſſe.immo audio Datario aliquãdo vt amicis ac benemeritis faueãt,horã adſcribere
31 Nõ etiam aduerſatur † c.ſi à ſede.de præbẽ. in 6.quoniam illi reſpondet Soc.ſen.d.l.1.n.13. verſ.nam tex.ſol ma.nam verè is tex. intelligitur, vt ſola prærogatiua perſonę Pontificis concedentis operetur, quando termini pares ſunt, vt patet, quia ſi hora in neutro reſcriptorũ expreſſa eſt,is præfertur,qui eſt in poſſeſſione: alias verò ſi nemo poſſidet,præfertur,qui à Põtifice obtinuit.ſi ergo de prioritate conſtat ratio ne horę expreſſę ille præfertu: ſed hic conſtat, quia illa dicitur prima cõceſſio,quę magis cer-
32 ta eſt,ex reg.† l.de rebus.C.de don ante nupt. vbi illi,qui volũt dicere ſe habuiſſe obligata bona mariti ante donationẽ factam ſpõſę probare debent, quia de tẽpore factę donationis ſpõſæ cõſtat: atq; ita ſponſa creditoribus præfertur. à recepta igitur opin.recedendũ nõ eſſe ſuadeo.
33 Dec.† tamẽ in d.c. paſtoralis.nu.7. de reſcr. & in l.in ambiguis. in ſi de reg.iur. quę probauit Tiraq.d.tract.de iure primige. q.17. opinione 11.nu.2.diſtinguit. Aut nullus poſſidet,vel ambo poſſidere pretendunt. tunc.qui horam certam habet,præfertur. & hoc caſu procedit opinio cõmunis,& rectè. Aut,inquit Dec.qui horam certam in reſcripto nõ habet, poſſidet, & tunc is poſſeſſor priuari non debet ab habentẽ horam certam.quia,inquit Dec.licet hora certa ſit,nõ tamẽ infert prioritatẽ: & ideo melior eſt cõditio poſſidentis d.c.ſi à ſede. ita procedere poteſt opinio Soc.ſen.d.cõſi.67.Eſt ratio,quia in hoc concurſu potentior virtus videtur illa poſſeſſionis.quod multis ſimilibus cõfirmat Tiraq.d opi.11. nu 12. Verũ hoc ſecundũ mẽbrũ diſtinctionis Decii non videtur verũ,nam procedere poteſt ſecundũ terminos d. c. ſi à ſede, quando.ſ. data terminorũ paritate vnus tantũ poſſidet.ſed diuerſum eſt in caſu noſtro,vbi ex latere vnius adeſt poſſeſſio,ex latere alterius adeſt certitudo horę. Eſt modo dubiũ quorũ alterũ ex his præferatur. ego opinor habẽtẽ horam certam præferri: quia iam habet tẽpus probatũ determinate. nec poſſeſſio quicquam prodeſt aduerſario,quia poſſeſſio† nõ eſt probatio,ſed releuatio ab onere probandi, quia dicitur ſolũ transferri onus probandi in aduerſariũ.l.circa ff.de proba.& ſupra attigimus.& ideo quando duo ſunt pares,vt quia nõ conſtat de aliquo tẽpore datę,is qui poſſidet,præfertur.nõ quia ipſe anterior ſit, ſed quia eius aduerſarius actor eſt,& actore nõ probante reus abſoluitur.l.qui accuſare C.de edẽ. ſed in caſu noſtro probatio certa eſt,& habetur,vt anterior quia aduerſarii probatio, vti incerta nullius cõſiderationis eſt. atque ita Decii diſtinctio male defendi poteſt.

SVMMARIVM.

1 *Hæres quæ præſtare teneatur in reſtitutione fideicommiſſi.*
2 *L.cum res §.culpa de leg.1.intellectus.*
3 *L.mulier.§.ſed enim ff.ad Treb verſus et intellectus*
4 *Iudicis arbitrio relinquitur quas res diſtrahere debuerit hæres & non diſtraxit, vt fideicommiſſario teneatur.ſi illa perierint.*
5 *Res quæ ſint,quæ ſeruando ſeruari poſſunt.*
6 *Tutoris negligentia quomodo probetur, quid non emerit prædia pupilli nomine, ſed vel quertu pecunias otioſas in arca.*
7 *Partus ancillarum in fructu non eſſe.*
8 *Scæuola & Manilij ac Bruti diſſenſio, an partus ancillarum in fructu ſint.*
9 *Ratio cur partus ancillarum in fructu non ſit.*

10 *Homo creaturarum digniſſimus.*
11 *Animalia ad hominis vſum creata.*
12 *Seruum pecudis inſtar eſſe.*
13 *L. Paulus ff ad l. Falcidiam. explicatur.*
14 *Dubitandi ratio in l. Paulus. ff ad l. Falcid.*
15 *Ratio decidendi ad l. Paulus. ff. ad l. Falcid.*
16 *L. deducta. § hereditatem ff. ad Trebell. declaratio & ſenſus.*
17 *L. Paulus. §. 1. ff. de vſuris, declaratio.*

CASVS XLIX.

QVAE RES AB HAEREDE DIſtrahi debnerunt, ne, ſi pereant, is fideicommiſſario teneatur. & cur partus ancillarum in fructu non ſint, diligens & egregia explanatio.

PLVRA egregia ſcribit Vlpian. in l. mu
lier. § ſed enim. ff. ad S.C. Trebel. cum
agit de reſtitutione fideicommiſſi vni-
uerſalis, ad quæ ſcilicet teneatur hęres.
1 & illud, inter cætera, diffinit, in vniuerſum † hę
redem teneri præſtare, quæ ſuo dolo, vel lata
culpa perierunt, non econtrà, ſi leui vel leuiſ-
ſima culpa. Seruos ergo ſine ſua culpa mortuos
ædes vetuſtate conſumptas non præſtabit, prę-
ſtabit autem res, quas cum diſtrahere debuit,
ſua culpa non diſtraxit ſi interierunt. & quam-
quam huic ſententiæ aduerſari videatur text.
2 † l. cum res. §. culpa. de leg. 1. quo loci idem Vl
pianus, poſteaquam paulo ante affirmauit, hæ-
redem teneri præſtare, quæ ſua culpa perierũt,
ſubiicit, culpam intelligi non ſolũ cum lata eſt,
ſed & cum leuis. Verum tamen ſatisfacit Bar.
in d. §. culpa. & ante eũ Petrus, vt ipſemet Bar.
ſcribit in l. quod Nerua. in vlt. q. ff. depoſ. & a-
lios recenſet ac ſequitur Carolus Molinæus in
conſuetud. Pariſi. tit. 1. § .1. gl. 8. nu. 53. ita ergo
diſtinguit in d. § ſed enim. hęredem ſolum do-
lum, aut latam culpam pręſtare cum principalis
cauſa aditionis ſit ad commodum fideicommiſ
ſarii, cui tota ferè hęreditas reſtituenda eſt, &
d. §. culpa, loqui cum gratia ipſius hęredis prin
cipaliter, vtpote illi cui maior hæreditatis rema
net, adita eſt hęreditas, cum vero gratia vtriuſ-
que eſt adita, quia par commodum eſt, tunc de
leui tantum tenetur: atque ita intelligit Barto.
tex. l. ſi ſeruus legatus. §. cum quid. de leg. 1. à
quo (ait Bart.) hęc ſumitur caſuum vera diſtin
ctio. nec diſſentiunt alii plures, vt apud Alexã.
in d. §. culpa. n. 1. qui communem eſſe teſtatur.
idem in d. l. mulier. § ſi hęres. col. 2. ad Trebel.
Sed maius dubium verſatur in illo reſponſo Vl
3 pia. in d. † §. ſed enim, dum ait, quod ſi res, quas
diſtrahere debuit & nõ diſtraxit, perierunt, hę-
redem reſtituere debere. ambigitur apud no-
ſtros quando intelligatur debuiſſe diſtrahere,
& quæ diſtrahenda erant. Iacobus Concenna.
4 li. 1. quęſtio. iuris cap. 3. nu. 7. ſcribit hoc † iudi-
cis arbitrio, relinqui, nec enim ob facti ignorã-
tiam iure diffiniri potuit. hanc Concenuatii de
clarationem veram eſſe arbitror. credo tamen
iudicem hunc noſtrum duo conſiderare debe-
re, vnum ratione rei diſtrahendæ, alterum ra-
tione temporis quo ſeſe offerebat opportuni-
tas. ratione rei erit quod diligenter conſide-
ret, an res talis illa eſſet, quæ commode cenſe-
ri non poſſet, vt ſi ex illis eſſet, quæ ſeruando
5 ſeruari non poſſunt, † quales ſunt veſtimenta,
fructus & ſimilia, quæ vltra triennium ſeruari
non poſſunt. & ſi contingat aliquando ſeruari,
vt ſenſit notab. glo. vbi Baldus in l. 1. C. ſi ad-
uerſ. vſucap. glo. in l. diuortio. §. interdum. ff.
ſolu. mat. & tradit poſt alios Iaſ. in l. 1. §. fuit
quæſitum. num. 33. ad Treb. & ibi Ripa num. 18.
Pariſ. conſi. 55. nu. 66. lib. 3. nam has ne ſua cul-
pa perirent, diſtrahere debuit. Ratione verò
temporis, quo ſeſe offerebat occaſio diſtrahẽdi
eſt, quod conſideret, an extarent qui rem illam
emiſſent; id quod probare fideicommiſſarius
debet, qui hęredis negligentiam arguit. ſic di-
6 cimus cum conuenitur † tutor, ꝙ tamquam ne
gligẽs pupilli pecunias ocioſas in archa habue-
rit, cum prędia & reditus pupillo acquirere po
tuit. vt enim negligentia hęc probetur, erit ꝙ
probet pupillus eo tempore prædia & reditus
venales extitiſſe, qui tanta ſumma emi poterãt.
ita Bar. in l. tutor qui repertorium. §. qui poſt
depoſitionem, in fi. ff. de adminiſt. tut. Bart. alii
plures ſunt ſecuti, quos retulimus in tract. recu
perandæ poſſeſſio. remedio 7. nu. 23. quo loci
alia ſimilia congeſſi.

Vnum etiam nunc ſubiiciam in huius. §. ſed
etenim, interpretatione, quod & ſi è re noſtra
non videatur, ob loci tamen elegantiam taci-
tus præterire non potui. ſcribit hic Vlpianus,
partus reſtituendos eſſe ſi extant, & partuũ par
tus, quia in fructu iſti non ſunt. ſentit Vlpi. par-
7 tus † ancillarum, ideo eſſe ab hærede fideicom
miſſario reſtituendos, quia in fructu non ſunt;
abſurdum etenim eſt, ait Caius in l. in pecudũ.
de vſur. & Iuſtin. in §. in pecudum. inſt. de rer.
diui. hominem eſſe in fructu, cum omnes fru-
ctus, hominum gratia natura cõparauerit. qua-
re grauis admodum diſſenſio fuit inter grauiſ-

ſimos

8 ſimos viros P. † Scæuolam & M. Manilium &
M. Brutum, an partus iſti in fructu eſſent. Scę-
uola enim, & Manilius in fructu eſſe contende-
bat Brutus contra. cuius quidem diſceptationis
meminit. M. Tull. in primo de finibus
bonorum & malo. his verbis. An partus an-
cillæ ſit in fructu habendus, diſſeretur inter
Principis ciuitatis P. Scæuolam & M. Mani-
lium, ab hisque Brutus diſſentiet, quod & acu-
tum genus eſt, & ad vſus ciuium non inutile.
nosque ea eorumque ſcripta, reliquaque eiuſ-
dem generis, & legimus libenter, & legemus,
hæc quæ vitam continent omnem negligẽtus.
hęc Cicero. Bruti ſententia obtinuit, vt ſcri-
bit Vlpia. in l. vetus eſt quæſtio. ff. de vſufr. &
9 d. §. ſed enim. Brutum forte mouit † ratio, quã
refert Alexand. ab Alexand. lib. t. dierum ge-
nia: cap. 10. quoniam ex ſerua natus ſui potens
non eſt, nec alieni iuris aut ditionis ſit, ſed in
ſeruitio & famulatu domini ita adiectus, vt ſi-
ne domini iuſſu permiſſu vè in ius alterius ve-
nire aut mancipio nexuvè obligari non poſſit.
ideo ancillæ partus in ius miniſteriumque vſu-
fructuarii non venit, ſed velut mancipium do-
mino adiicitur, quod in pecore enato ſecus di-
ci conuenit; ſi quidem pecus enatum cum in
manu & fructu ſit vna cum pecore legato, tam-
quam adiectum perinde manet ac ſi legatum eſ-
ſet. verum huius Alexandri ratio, non ſatis ſoli-
da videtur, quippe, quod par ſit in vtroq; caſu
ratio, ſi pares ſint termini, ſi ſupponimus de re
principali diſpoſitum, vt eſſe legatum vſumfru
ctum pecudum & legatum ancillæ vſumfructũ,
vt fœtus pecudis veniunt, ita & partus, cum v-
trũque ratione adiectionis vnum cenſeatur, vt
enim fœtus pecorum à pecoribus legatis pen-
det, ſic partus ancillę: qui ſane partus dici non
poſſunt domini permiſſu non diſpoſiti, inimò
verè ratione acceſſionis obligati cẽſentur. Nec
nodum plene diſſoluit illa alioqui vera ratio,
quam conſiderauit Coraſius lib. 5. Miſcella. iu-
ris c. 8. num. 5. illa cenſeri in fructu eſſe, quæ ad
10 hominum vſum inducta ſunt. l. penul. de vſu-
fru. leg. † hominem autem omnium creaturarũ
digniſſimum l. iuſtiſſime. ff. de ædil. edict. nõ ad
alterius vſum creatum eſſe, ſed per contrarium
hominis gratia fructus omnes naturam compa-
raſſe. d. l. in pecudum. Hęc ſane ratio oſtendit
quidem ideo partum fructus nomen non obti-
nere, ſed cur ſaltem fructus loco non debeatur
vſufructuario, apud quem cum ſit ancillę vſus-
fructus etiam illius partus eſſe poteſt, nõ demon
ſtrat. rectius ergo viſus eſt ſẽtire eruditus Frãc.
Conna. lib. 4. commenta. iuris ciuilis cap. 2. nu.

11 2. ideo ita ſenſiſſe Brutum quod omnia † ani-
malia ſunt vnius hominis cauſa procreata. d. l.
in pecudum. propterea eorum naturam proferre,
vt in fructu hominum eſſe cenſeantur non
modo ipſa, ſed quę ex ipſis naſcuntur. at homo
qui ſua natura liber eſt, & naturali ratione in
nullius dominium cedit, ne in fructum quidem
veniet. at eius origo naturalis eſt, quare nec ex
ea fructuario debetur, ſed nullius eſt, at vi do-
minicæ poteſtatis, quæ ipſa à iure gentium eſt,
ſit domini: quod ius ad fructuarium non per-
tinet: ſic ſit vt partus ancillę non fructuario
debeantur, ſed domino, apud quem reſidet ius
poteſtatis. Pro Scęuola autem partum ancil-
lę inter fructus connumerandum eſſe, facit
magni Philoſophi Ariſtotelis teſtimonium, qui
12 Politicorum primo ſcribit: ſeruum nihil ho-
minis habere, ſed pecudis inſtar eſſe, ac rei fa-
miliaris & domeſticę inſtrumentum. inſtrumẽ-
ta, inquit, alia ſunt inanimata, alia animata.
Gubernatori clauus tamquam miniſter inani-
matus, qui proram regit, animatum inſtrumen-
tum: miniſter enim in omnibus artibus gerit
ſpeciem inſtrumenti. ſic opes erunt vitę dete-
gendę inſtrumenta, quòd ſine illis, aut nullo
modo, aut non ſatis commode viui poteſt.
quarum vniuerſarum noſtra eſt poſſeſſio, ſer-
uus ſimiliter animatum quiddam eſt: poſſide-
tur tamen à nobis: eſtque vt & miniſter omnis
in rebus noſtris, pręſtantiſſimum inſtrumen-
tum. hęc ille. cuius meminit ad rem hanc Con
na. d. lib. 4. commen. cap. 2. numer. 2. & idem
lib. 2. cap. 2. numer. 1. ſed intelligo Philoſo-
phum impropriè loqui, illudque ſolum proce-
dere habita ratione commodi ipſius hominis.
fortius ergo pro Scęuola pugnat Pauli reſpon-
13 ſum in † l. Paulus ad l. Falcid. partus ancillarũ
ante diem fideicommiſſi editos ad hęredes e-
ius. qui rogatus eſt, pertinere, eosque in quar-
tam, & quartę fructus computandos, ſi de lege
falcidia quęſtio incidat. ſentire ergo Paulus
cum Scęuola videtur, partus ancillarum fru-
ctus cenſeri, cum certum ſit fideicommiſſo gra
uatum, quidquid eſt hęreditatis, teneri reſtitue
re, ſolosque fructus eum retinere, quos in quar
tam imputat. l. in fideicõmiſſariam. ff. ad Treb.
Verum eo loci ſatisfacit Connanus, aitq; lege
falcidia cautum eſſe, vt quidquid ex ſucceſſio-
ne defuncti peruenit ad hęredem, reſtituere im
putetur ipſi in quartam, quare ea ratione partus
ancillę numeratur in fructu quartę, non quia
fructus ſit, ſed quia is ad eũ tamquam ad domi-
num peruenit ex defuncti hęreditate. quam de
clarationem confirmat Conna. ex l. Paulus re-

ſpondit. ff. de vſuris. dum ſcribunt Paulus, &
Neratius, partus ancillæ non venire in reſtitu-
tionem cum muliere fideicommiſſa, quoniam,
& ſi hic dominus certo tempore, tamen reſtituę
re grauatus ſit, interim tamen editum partum
ſibi quærit non iure fructus, quia fructuarius
non eſt, ſed iure dominii, quod habet licet non
14 perpetuum. & in d. l. Paulus, erat † dubitandi ra
tio, propterea quod hæres non ſimpliciter roga
tus erat hæreditatem reſtituere, ſed hæredita-
tem ſine reditu, quare putabatur hæreditatem
omnem & quidquid ex ea prouenerat, reſtitui
debere, atque ita partus reddendos, cum non
ſint in reditu: quaſi illa verba ſine reditu exce
ptiue poſita eſſent, ac ſi voluiſſet hæreditatem
reſtitui, excepto reditu.
15 Contrarium diffinit Paulus, † rationem deci-
ſionis illam conſiderauit Conna. quia illa ver-
ba ſine reditu, vim declarationis non exceptio-
nis habent, quaſi dicere teſtator voluerit, omnē
hæreditatem ſuam debere reſtitui, non etiam ſi
16 quid pręterea veniſſet ex ea. ſic is intellexit † l.
deducta. §. hæreditatem. ff. ad Trebell. Nam
dum ait Papinianus hæreditatem poſt mortem
ſuam exceptis reditibus reſtituere rogatus, an-
cillarum partus non retinebit, nec fœtus peco-
rum, qui ſubmiſſi gregem retinent. ſi enim te-
ſtator illa verba non addidiſſet, exceptis rediti-
bus, is hæres fœtus & partus retineret: fœtus,
quia & ſi partem hæreditatis non faciant, ſunt
tamen in fructu atque hæredis fiunt, partus ve-
rò retineret, quia propter hæreditatem ei iu-
re dominii obuenerunt, atque ita tamquam fru
ctus & reditus non conſiderantur. Coraſius ve
rò d. lib. 5. miſcella. c. 8 num. 5. 6. nodum hunc
17 ſoluit atque intelligit in d. † l. Paulus. §. 1. de
vſuris, partum ſub reditus appellatione cōpre-
hendi, quia latior ſignificatio eſt dictionis redi
tus. quam fructus. ex l. vſufructu legato. ff. de
vſufruc. leg. & l. frugem. in princ. de verb. ſign.
glo. in cap. generali. de electio. in 6. hęc ſane de
claratio nunquam placuit, quia & ſi lata ſit hæc
ſignificatio, non tamen tam ampla eſt, vt partū
comprehendat. & illa Cani ratio & hoc in caſu
procedit: nam cum reditus & prouentus homi
nis cauſa parata ſunt, ipſe homo in reditu eſſe
non poteſt. nō etiam eiuſdem Coraſii interpre-
tationem ad l. deducta. §. hęreditatem, probo,
cum nō parum diuinare mihi videatur. quę ve-
rò à Lud. Charondo ſcripta ſunt lib. 2. veriſi-
mil. iuris. c. 3. miſſa facio, cum leuia admodum
ſint Cętera, quę ad huius. §. ſed etenim, elucida
tionem attulit doctè Conna. d. c. 2. lib. 4. videri
apud eum poſſunt.

SVMMARIVM.

1 *Menſis quot diebus conſtare debeat.*
2 *Menſes duo conceſſi in edicto adilitio ſexaginta dierum ſunt.*
3 *Aediles quo anno creati.*
4 *C. Cæſar annum ad lunæ curſum ordinauit.*
5 *L. Aediles aiunt. in princ. ff. de adil. edi. declaratur.*
6 *L. vlt. §. ſed quia. C de iure delib intellectus.*
7 *Auth iubemus C. de iud. exponitur.*
8 *L. 2. C. de temp appell explicatur.*
9 *Menſes ad appellationem proſequendam eſſe triginta vnius diei.*
10 *L. 1. C de temp appell. interpretatio.*
11 *Conſtitutiones nouæ Sereniſsimi Ducis Sabaudiæ in titulo Delle appellatione dum ſex menſes ſtatuūt ad proſequendam appellationē. declarantur, menſes ſcilicet eſſe triginta vnius diei.*
12 *L. quinquaginta. ff. de excuſat. tut. declaratur.*
13 *L penul C. de fideiuſſ.*
14 *Menſis in caſu ſimplici intelligitur de menſe triginta dierum.*
15 *Menſem à luna dictum.*
16 *Luna quot dies habeat. & paulo infra.*
17 *Plinij locus in historia naturali lib. 2. cap. 9. declaratur.*
18 *Plutarchi locus lib. 2. de placitis philoſophorum. c. vlt. explanatur.*
19 *L. ſeptimo menſe ff de ſtatu homi. de quo menſe intelligatur.*
20 *Conſtitutiones nouæ Mediolani tit. de reſcriptis. §. 1. declarantur.*
21 *Menſis cum ſit mentio in dubio relatione ad principium menſis habita, de quo menſe intelligatur.*
22 *L. vbi lex ff. de reg. iur declaratur*
23 *Statutum Mediolani cap. 215. ſub rubr. Quod depoſita, conteſtationes, &c et ſtatutū c. 237. ſub rub. Quod præteritis ſex menſibus, enucleatur.*
24 *Bal. in l. eos. § ſi autem, in fi. C de appel. notatur.*
25 *Gomeſ. opinio in §. rurſus nu. 35. inſtit. de actio. exploſa.*
26 *Decretum antiquum Pedemontium lib. 3. ſub rubr. de donationibus, venditionibus, &c. declaratur.*
27 *Menſis vtilis quis, & de iudicis arbitrio in eo conſtituendo.*

CASVS L.

QVOT DIEBVS CONSTET menſis, multa pręter alios diligenter declarata.

Grauis

GRAVIS fuit admodũ inter antiquos
iuris interpretes diſputatio, nec noſtris
adhuc temporibus ſatis diſcuſſa
1 & cognita, quot diebus † menſis conſtare
debeat, cum menſis in iure ſit mentio, an
ſcilicèt viginti octo dierum, vel triginta, vel tri
ginta vnius? multorũ opiniones retulit Baldus
in cap. licet, de ſupplen. neglig. prælat. Signorolus
conſi. 38. Si quæratur. Gomeſ. in §. rurſus
num. 35. inſti. de act. Guliel. Mayne. l. vbi lex. de
reg. iur. cęteros ſtatim adferam. & tanta fuit rei
parplexitas, vt Signorolus & Gomeſius cenſuerint
multis in caſibus hoc in iudicis arbitrio eſ
ſe poſitum. Vt res hæc quantum fieri potest explicetur,
perplures caſus diſtinguo. quorũ omnium
primus eſt, cum in lege eſt, vel ex verbis,
vel ex mente expreſſum, de quo menſe agatur,
tunc cum in claris verſemur, nulla erit dubitatio.
Extat in primis exemplum in ædilitio edicto,
quo iudicium redhibitorium intra duos
2 † menſes conceditur. l. ſi venditor. ff. de ædilitio
edicto. quos duos menſes eſſe dies ſexaginta
oſtendit Iureconſultus in l. ædiles aiunt, in
princ. ff. eo. tit. nec ſanè mirum hoc caſu, quoniam
edictum illud ædilium ſic ante C. Cæſarẽ
anni ordinatorem præpoſitũ fuit. ſcimus enim
3 † ędiles creatos anno tricenteſimo octuageſimo
octauo ab vrbe condita vt auctor eſt Liuius in
4 fine libri ſexti. † C. verò Cæſar annum ad ſolis
curſum ordinauit anno tertio ſui Conſulatus,
& M. Aemilij Conſulatu, vt auctor eſt Cenſorinus,
& meminit eruditiſsimus Lilius Gregorius
Gyraldus libro de annis & mẽſibus, quod
ex ſupputatione doctiſsimorum Holoandri ac
Galerani contingit anno 708. à condita vrbe:
quo tempore ſolus imperium arripuit & multa
conſtabiliuit. qua ratione ſic intelligendus eſt
5 textus d. † l. ædiles aiunt, in princ. dum meminit
de ſemeſtri, quod conceditur emptori, vt
ob morbi & vitij cauſam venditori iumẽtum reſtituat.
quem locum egregiè explicat Alexand.
ab Alexand. lib. 4. c. 4. genial. dier. huc ſpectant
verba illa Diuini Platonis dialogo decimo de
legibus. Si autem artifex aliquis huiuſmodi rerum
peritus ignaro & rudi cuipiam tale aliquid
vendidit, qui emit, citra ſex menſes in aliis, in
morbo verò ſacro vſq; ad annum integrũ reddere
poſsit. Caſus eſt huic relato ſimilis in l.
vlt. §. ſimili modo, & in §. donec tamen C. de
iure delib. quo loci ſtatuit Iuſtinianus, tempus
menſis ad inuentarium inchoandum, & duorũ
deinde ad iam inchoatum perficiendum, qui ſanè
menſes triginta dierum pro ſingulis erunt,
vt ipſemet Imperator oſtẽdit in illa ipſa. l. vlt.
§. ſin autem dubius eſt. ex quo textu ſic declara
6 tur & text. d. † l. vlt. §. ſed quia quidam. dum in
alio caſu à relato, non parum diuerſo de nonimeſtre
agit. erit enim nonimeſtre triginta dierũ
pro ſingulo, iuxta d. §. ſin autem dubius. ſenſit,
& Bar. in l. cum biſſextus, de verb. ſigni. ſimilis
7 eſt caſus in † auth. iubemus. C. de iudi. quo loci
triginta dies primò conceduntur ad allegandum
aduerſario cum pars altera ius ſuum deduxit:
quod ſi non fecerit ad eius malitiam ſuperandam
dari menſem alterum. ecce iam præſupponere
dies illos 30. menſem conſtituere. quod
& habetur in nouella 115. §. ſed & hoc, è qua auth.
iubemus, eſt deſumpta. Econtrà autem extant
conſtitutiones aliæ, quibus menſis triginta
8 vnius diei ſtabilitus fuit, vt in † l. 2. C. de temp.
appella. qua tempus, quod fatale dicitur, ſtatutum
fuit trium & iterum trium menſium ad appellationem
proſequendam. ſubditq́; eo loci
Theodoſius illius conſtitutionis promulgator
in §. quòd ſi ab arbitro, tres menſes nonaginta
tres dies conſtituere. clarius exponitur in l. vlt.
§. 1. C. eod. titu. his enim in locis rem clarius
exponendo lex vlterius proceſsit, vt animaduertit,
& rectè Soc. aut quiſquis is eſt, tract. fallen.
reg. 260. fallen. 1. & ex d. l. 2. §. quòd ſi ab arbitro,
& ex d. l. vlt. §. 1. C. de tempor. appell. in
9 telligimus † in tractatu appellationum menſem
triginta vnius diei eſſe, ex quibus declaratur
10 † l. 1. C. illo titu. & aliæ plures. inſerri etiam poteſt
egregia declaratio ad nouas conſtitutiones
11 Sereniſsimi Sabaudiæ † Ducis in tit. Della proſecutione
dell'appellatione. quibus ſtatutum
eſt tempus ſex menſium ad appellationem proſequendam,
iuxta d. l. 2. C. de temp. appel. cum ergo
de quo menſe intelligatur, dubitatur, triginta
vnius diei erit, ex d. l. 2. & d. l. vltima quod
annotandum eſt.

Secundus eſt caſus, cum in dubiis verſamur,
& menſis ſimpliciter ac abſoluiè ſit mentio, nõ
habita relatione ad principium vel finem ipſius
menſis, vt aliqua iuris loca aliquando annota
12 ui. vnum in † l. quinquaginta ff. de excuſat. tu
13 to. alterum in † l. pen. C. de fideiuſſo. & in cap. t.
quo tempo. miles. in vſibus feud. vbi Bald. hoc
14 in caſu intelligunt noſtri interpretes † menſem
eſſe dierum triginta tãtùm. hanc probauit opinionem
Gemin. in cap. quàm ſit. in verbo menſe.
de electio. in 6. Baldus in l. eos. §. ſin autem,
propè finem. C. de appella. & Clarius in cap. licèt,
vbi Butrius de ſupplen. neglig. præla. Alex.
conſilio 114. num. 12. lib. 5. Soc. tract. fallen. reg.
260. Dec. in l. vbi lex, num. 2. verſic. ſecundò cõ
cluſio. de reg. iur. & ibi Cagno. num. 1. Gomeſ.
d. §.

d.§.rurſus.nu.35.inſti.de actio. Alcia.in l. cum biſſextus.in fi.de verb.ſignifi.ſolet adferri tex. d.l.vlt.§.t.cum §. ſinautem dubius. C. de iure delib.qui tamen (vt admonui) non in caſu dubio,ſed claro loquitur,vt& alij plures à Butrio citati in d.cap.licèt. ex multis vrget illa vna ratio,quam perpendit Alciatus in d.l.cùm biſſex-
15 tus.in fine, dum inquit, † menſem à luna fuiſſe dictum cum luna græcè μήνη appelletur & menſis μὴν. Vnde menſis tot continet dies,quot lu-
16 na: at † illa dies habet triginta cum tardiſsimè à coitu ſolis luna remoratur ad ſuas vices reddit curſumq́; conficit, inquit Alciatus. cuius
17 conſideratio confirmatur † Plinij authoritate in naturali hiſtoria libro 2.ca.9.his verbis:Proxima ergo cardini, ideoq́; minimo ambitu vicenis diebus ſeptenisq́; & tertia diei parte peragit ſpatia eadem, quæ Saturni ſydus altiſsimum triginta (vt dictum eſt) annis deinde morata in coitu ſolis biduo,cum tardiſsimè è triceſima luce rurſus ad eaſdem vices exit. poſteriora hæc Plinij verba clarè Alciati ſententiam confirma-
18 re videntur. quod clarius facit † Plutarchus lib.2. de placitis Philoſophorum cap. vlt. dum ſic ſcribit: Lunæ dies triginta, hic enim eſt perfectus menſis à plurimo lumine vſque ad coitũ. Verior tamen eſt ſententia, lunam curſum ſuũ diebus vigintinouem & horis duodecim ac quibuſdã minutis perficere. quod affirmauit Aſtrologorũ diligentiſ. Georgius Peurbachius, in ſuis tabulis ſenſit & Alexã.ab Alexandro lib.3. dierũ genialiũ cap.24.& clarius doctiſsimus Lilius Gregorius Cyraldus in doctiſsimo libro de & menſibus ſcribit ex veriori multorum ſententia in hæc verba: Demum lunaris annus quadrifariã accipitur.

Primus eſt cùm luna 27.diebus & horis 8. ſigniferum percurrẽs ad id ſignum ex quo egreſſa eſt, reuertitur.

Secũdus eſt diebus duobus &horis quatuor prolixior, qui ex vſu menſis appellatur.cum Solem à quo noua digreſſa eſt 29 & 12. horis exactis iam defecta repetit.

Tertius qui duodecim mẽſibus huiuſmodi.i. diebus 354.expletur,& vocatur annus cõmunis

Quartus eſt,qui intercalaris & embolimus dicitur .i.interiectus. Nec ab hac ſententia diſſentit Plinius loco iam citato. quamobrẽ intelligimus Alciati rationem non concludere: ſi quidẽ menſis non triginta dierum, ſed vigintinouem cum dimidio tantum eſſet.non ergo iure & ratione probatur recepta hęc interpretum ſententia. Accedit quòd nulla verè eſt differẽtia inter caſum hunc & ſubſequentem, cũ in vtroq; neceſſe ſit ſemper dari initium & finẽ, idemq́; terminus & dilatio ad actum celebrandũ iuxta mẽſem à quo initium actus is ſumit,& menſes ſubſequentes in quibus actus is perficitur, terminari præfiniriq́; debet, vt in caſu, quem nũc ſu-
19 biiciam. Hinc poteſt inferri declaratio ad † l. ſeptimo menſe.ff.de ſtatu homi.vt de menſe lunari intelligatur, quemadmodum rectè interpretatus eſt doctiſsimus Alciatus in l.Gallus.in princi.nu.29.de libe.& poſthu. qua de re infrà caſu 89. probata tamen recepta doctorũ opinio
20 ne infertur declaratio ad† nouas cõſtitutiones Mediolani titulo de reſcri.§.1.quibus eſt cautũ ſimpliciter,reſcripta intra menſem eſſe præſentanda,intelligitur intra triginta dies: niſi dicamus illam dictionẽ intra,referri ad principiũ.

Tertius ergo eſt caſus cum ſumus in dubio,
21 † ſed menſis ſit mẽtio, habita relatione ad principium illius menſis in quo actus fit:vt ſi die 23. Auguſti (qui menſis vnũ & triginta habet) det dilatio per menſem,quæ à die illa ſumat initiũ, finietur die 23.ſeptembris. atq; ita menſis, erit dierum triginta vnius, ex quo Auguſtus triginta vnum habet, ſi verò dilatio ſumit initium à die 23.ſeptembris finẽ recipiet die 23. octobris, & ita menſis erit 30.dierum cum ſeptember habeat ſolum dies 30. hanc opinionem probauit glo.in c.quam ſit. de elect.in 6. quam crebrius ſecuti ſunt interpretes noſtri, ita Bart.in l. cùm biſſextus. vbi Alciat.de verb.ſign. Bal. & Imo. in l.de diuiſione. vbi etiam Alex.nu.4.communem hanc eſſe teſtatur.ff.ſol.matr.idem Alex.in l.vlt.in princ.nu.6.in fin.C. de iure delibe. & conſ.42.nu.4.lib.3.Soc.ſen.coſ.99.col.1.lib.3. & in trac.fallen.reg.260.fallen.2.& Ruinus qui in indiuiduo eiuſdem caſus conſuluit cum Soci.relato. Ruinus inquam conſi.61. nu.37. lib. 5.Decius l.vbi lex nu.1.de reg.iur. & ibi Cagn. nu.2.adducuntur ex cap.licèt, de ſupplen. negl.præl.quod non explicat de quo menſe intelligatur, quotq́. diebus conſtet. minus ad rem confert.l.2.ff.de diuer.& temp.præſcri.in quo de menſe ne verbum quidem textus autem.l.2. §.1.C.de temp.appel.vt iam retulimus, in caſu claro loquitur. rectius itaque probari videtur
22 in † l.vbi lex.ff.de regul.iur.quamquam Bal.in l.eos.§.ſinautem.C.de temp. appell. & Decius d.l.vbi, dixerit non ex iure, ſed ex benignitate potius procedere, quemadmodum in fauorabilibus intellexit Alcia.in d.l.cum biſſextus. quorum interpretationes mera vigilantium ſomnia eſſe, nemo eſt qui non videat. ipſe ergo intelligo d.l.vbi lex,ſatis probate caſum,quem propoſuimus: quandoquidem de bimeſtri loquitur.

quod

quòd ſi rectè computetur ex omnibus menſibus, februario excepto, ſemper ſexaginta vnius diei erit. quare iureconſ. rationem habuit inſtituti ordinis à C. Cæſare, cum fortè apud eum dubitaretur ex antiquo ordine ante Cæſarem à Numa Pompilio inſtituto, qui ſingulos menſes dierum triginta Aegyptiorum more conſtituit, vt litteris mandauit Liuius primo ab vrbe condita. & in vita Numæ fuſius Plutarchus. ſi ergo, vel à Martio menſe, vel à quouis alio, Februario excepto, (de quo curandum non eſt, vt de ſingulari in tanto numero) initium ſumamus, ſemper bimeſtre ſexaginta vnius diei erit, ita vt intelligamus ex reſponſo illo communem curſum ſpectandũ eſſe. Accedit nunc illa ratio, quòd, niſi ita obſeruaremus, magna huius ordinis obſeruati pararetur cõfuſio. nam, cum multiplex fuerit apud antiquos anni ordo, cur eſt quòd C. Cæſaris ordine poſthabito, magis obſeruemus illum Numæ Pompilij, vel potius Aegiptiorum, quàm illum Romuli, qui annum decẽ menſium, menſeſq; triginta ſex dierum, vel vt Lilio Gregorio placet triginta, & trigĩta vnius diei, ordinauit? & cur idem nõ eſt in his quòd in Cæſaris ordine, vel quàm in menſibus aliarũ regionum, quæ quot quot fuerunt, tot etiam ordines habuerunt, vt fuſiſsimè ſimul ac doctiſsimè exequitur is Lilius Gregorius, & ex noſtris ſummatim Tiraq. tract. de retrac. conſang. §. 1. glo. 10. nu. 1. 2. 3. Ex quibus ſatis ſuperq; intelligimus veram eſſe declaratam ſententiam doctorum, menſem habere aliquando 30. vel 31. dies habita relatione ad menſem in quo incipit dilatio conceſſa. Hinc infertur declaratio ad ſtatu-

23 tum † Mediolani c. 215. ſub rubr. Quòd depoſita, conteſtationes & ſequeſtra conſequantur infrà ſex menſes. vult illud ſtatutum ſex menſes incipere à die facti depoſiti, cõteſtationis &c. ſi ergo depoſitum ſit factum die 23. Auguſti, is primus menſis erit 31. diei, atque ita deinde finem recipiet die 23. Februarij ſubſequentis anni. ſic ſtatutum eiuſdem ciuitatis cap. 237. ſub rubrica Quòd præterita ſex mẽſibus. declarari poteſt,

24 & malè ſenſiſſe † Bald. in d. l. eos. §. finautem, propè finem verſic. tu dic indiſtinctè. C. de appella. qui in hoc ipſe caſu abſolutè docuit, menſem eſſe triginta dierum, ex l. vlt. §. vlt. C. de iure delib. quæ ad rem non confert, vt mox admonui, intelligimus quoque abſurdam eſſe opina-

25 tionem † illam Gomeſij in d. §. rurſus. num. 35. verſi. Et hoc quando. dum credidit, eſſe ſumẽdum partim ex vno, partim ex altero menſe. nam hoc modo menſis eſſet triginta dierum & cum dimidio, quo nihil abſurdius. Ex his in-

26 fertur declaratio ad antiquum † decretum Pedemontium lib. 3. ſub rub. de donationibus, vẽditionibus &c. vbi intra menſem notarius tenetur inſtrumentum groſſare (vt ibi dicitur) & in protocollo redigere. intelligitur intra menſem ex communi curſu, vt tunc decurret, ex ſtatim relatis.

27 Quartus eſt caſus cum de † mẽſe vtili agitur, hoc eſt, ſublatis ferijs, quo in caſu docuit Dec. in d. l. vbi lex, nu. 2. & ibi Cagno. nu. 1. poſt Alex. conſ. 114. nu. 12. lib. 5. menſem eſſe dierum triginta. qui quidem Alex. adducitur Baldi authoritate in d. l. eos. §. fin autem. C. de appella. quẽ paulò ante retuli. Verùm iura quibus nititur Bal. vt iam admonui, in caſibus claris loquũtur. & quamquàm hoc in caſu ceſſet ratio illa confuſionis, quam ſuprà in primò caſu retuli, attamen nulla eſt ratio, nullaq; lex, qua firmari hęc poſsit ſententia, vt dicamus, menſem vtilem eſſe potius triginta dierum, quàm vnius & triginta. quociscã ego in ea ſententia ſum, hoc in iudicis arbitrio poſitũ eſſe, vt iudicet ac diffiniat an triginta tantum vel triginta & vna dies aſsignanda ſit. ſic ego ſentio. Cæterùm, liberum ſit vnicuiq; hac de re iudicium.

SVMMARIVM.

1 *Interrogationes in qua iudicij parte fiant.*
2 *Interrogationes in iudicio quibus rationibus fiant.*
3 *Interrogationes fieri in iudicij limine.*
4 *Interrogationis, quæ in iudicij ingreſſu fit, effectus.*
5 *Interrogatio, quæ in ingreſſu litis fit, circa præparatoria verſatur.*
6 *Interrogatio hodie actionem non parit, vt olim, & quare.*
7 *Interrogatio hodie quando fieri poſsit.*
8 *Duareni conſideratio lib. 1. diſput. anniuerſ. cap. 43. reiecta.*
9 *L. 2. & l. 3. ff. de interrog. act. declarantur. & paulò infrà.*
10 *Interrogationes circa quæ verſentur, nonè explicatum.*
11 *Accurſius notatus in l. vbicumque. de interrog. act. in ſecundo exemplo.*
12 *Interrogari licet ante litem conteſtatam reus quo titulo poſsideat.*
13 *Interrogationes poſt litem conteſtatã ſuadente æquitate conceſsi.*
14 *Filius duplici ex cauſa domum defuncti patris habitare poteſt.*
15 *Filius interrogari poteſt etiam lite conteſtata, an tã quàm hæres vel tamquàm creditor domum defuncti parentis inhabitet.*

Agnatus

16 *Agnatus cum ad feudi recuperationem agit, poſſeſſorem etiam lite conteſtata, ex cauſa poſſe interrogare, an de feudo contractum fecerit vel non.*
17 *Interrogatoria non omnino ab actore ante litem conteſtatam preponenda.*
18 *Interrogatoria poſt concluſionem in cauſa fieri ad declarationem exortæ dubitationis.*
19 *Interrogatoria poſt concluſionem in cauſa fieri non poſſe ad litis deciſionem.*
20 *Cap. cum dilectus, de fide inſtr. explanatur.*
21 *Prohibita partibus, eſſe prohibita & iudicibus.*
22 *Gloſſa l. filiusfam. §. veteranis, in verb. permiſſum. de procu. reiicitur, & declaratur.*
23 *Concluſionem in cauſa, & ſententiam à pari procedere, & quando.*
24 *Concluſionem in cauſa, in multis à ſententia differre.*
25 *L. Qui pæne §. Diuus quoque ff. de manumiſſ. ſenſus & declaratio.*
26 *L. ſi rem. §. vlt. ff. de euict. intellectus & declaratio.*
27 *Concluſionem in cauſa variis modis fieri.*
28 *Iudici placere debet, quod partibus colligantibus placet.*
29 *Interlocutoria dicitur illa declaratio, qua iudex declarat eſſe in cauſa concluſum.*
30 *Interlocutoria quæ executionem ſecum trahit, vim diffinitiuæ habere.*
31 *Interlocutoria, qua pronuntiatur capitula non eſſe admittenda, vel poſitionibus non eſſe reſpondendum vim diffinitiuæ habet.*
32 *Iudicem poſſe poſt concluſionem in cauſa ad litis deciſionem interrogare, ſentiunt multi, quorum opinio rectè reiicitur.*
33 *Iudici nunquam in cauſam concludi, quomodò intelligatur.*
34 *L. vbicumque. ff. de interrog. actio. declaratur.*
35 *L. Officium. de leg. 3. ſenſus & intellectus.*
36 *L. Generaliter C. de reb. cred. intellectus.*
37 *Cap. paſtoralis. iuſ. de cauſ. poſſ. & propr. declaratur.*
38 *Cap. cum Ioannes. de fide inſtr. declaratur.*
39 *Cautela Baldi & Doctorum quòd iudex ex officio poſſit poſt concluſionem in cauſa teſtes interrogare reiicitur.*
40 *Interrogatoria ſemper ad mitti, cum in cauſa ſummarie & ſola facti veritate inſpecta proceditur.*
41 *Statutum Mediolani cap. 75. ſub rubr. De reſponſione facienda certis interrogationibus, declaratur.*
42 *Conſtitutiones nouæ Pedemontium titulo Delle interrogationi. §. vlt. declarantur.*

CASVS 21.

QVANDO EX IVDICIS ARBItrio & poteſtate interrogatoria admittantur. de concluſione in cauſa, plura ad vſum forenſem pertinentia, explicata.

1 AMBIGITVR † in qua iudicij parte interrogationes fieri debeant. reſpondet Vlpia. in l. vbicunque. ff. de interrog. actio. vbicũque æquitas iudicem mouerit, æquè oportere fieri interrogationem: atque ita intelligimus, hoc iure abſolute diffinitum non eſſe, ſed iudicis arbitrio relinqui. id quod clarè ſcriptũ reliquit Afflictus in cap. 1. num. 21. in finè ex quib. cauſ. feud. ammitta.
2 Ego ſcio dupplici ratione † interrogationes fieri: primo ad litem præparandam, cum agere volens dubitat contra quem experiri debeat l. j. in principio. & l. 4 & l. 5. ff. de interrog. actio. at-
3 que ita hę † interrogationes in limine iudicij proponuntur. non refert tamen, an paulo ante actionem propoſitam, vel vnà ſimul in libello deducantur, modó ſit ante litem conteſtatam. ita Petrus Ferrarius in pract. Papienſi in forma interrogationis fiendæ in glo. quatenus ex officio. nu. 2. poſt Bar. in l ſi finita. §. Iulianus. nu. 5. de damno infecto. idem Bar. d. l. 1. de interrog. actio. & clarius Abbas in cap. penul. nu. 19.
4 de iura. calum. huius autem † interrogationis effectus is eſt, vt actus certus reddatur an talis ſit is interrogatus, vt contra eum ſuam actioné intendere poſsit. atque ita nihil opitulatur iuri actoris, qui vel teſtibus, vel inſtrumentis vel alia probatione de iure ſuo docere debet: ſicque ſe ius contra interrogatum oſtendere: quare in-
5 quiunt noſtri, hanc † interrogationem circa iudicij præparatoria verſari. ita Bal. l. 1. ff. de interroga. actio. clarius Cur. ſen. in l. 2. §. quod obſeruari, num. 23. C. de iureiura. propter calum-
6 dan. Nec enim hodie † interrogati reſponſio actioné interroganti tribuit, vt olim, nam olim (vt rectè ſentire mihi viſus eſt Robertus Aurelia. lib 4. ſententiarũ iuris cap. 18.) ex ſola ipſa interrogati reſponſione actio, quæ interrogatoria appellabantur, interroganti dabatur. perinde quaſi confeſsione ſua obligaretur. l. ſi quis in iure. l. de ætate. §. 1. & § qui interrogatus. & l. vlt. ff. de interrog. actio ſi veró actio iam ipſi interroganti competebat, hæc ipſa interrogatio in eo interroganti proficiebat, vt neceſſe nõ haberet amplius de iure ſuo docere, ſi quidem ſufficeret ipſa ſola aduerſarij confeſsio d. l. de ætate. §. qui tacuit. l. ſi filius. §. vlt & d. l. vlt. ff. dę interroga. actio. Hæ interrogationes in de-

ſuetu-

ſuetudinem(vt inquit Calliſtratus in l.1.§.1.ff. de interrog.actio.) ea ratione abierunt, hodie que minus frequentantur, quia iniquum viſum eſt Prætori aliiſque poſtmodum ius reddentibus, vt is qui nullam ab initio habebat actionẽ eam nulla præcedẽte obligatione en hac interrogatione ſibi pararet. Nam actio nõ oritur ordinario iure, niſi præcedat obligatio, præterquam ſi à iure ſcali oriatur, aut à lege nominatim detur.l.licèt.§.ea obligatio.ff. de procura. quę ſanę actio ex ſola ipſa reſponſione ad interrogationem actoris competebat. non immerito ergo ſi in deſuetudinem abiit. iniquum ſanè erat aliquem in iudicium actione contra eum non competente trahere, & illum ſine iure vexare, & non ſemel ex eius inconſulto reſponſo, damno graui afficere. in vſu quoque eſſe in eo deſiit hæc interrogatio, quæ illi cui iam actio competebat, concedebatur ad faciliorem ac validiorem probationem ſibi parandam. d. §. qui tacuit. & d.l.ſi filius.§.vlt. nam iniquum viſum eſt Prætori vt abſolutè omnibus in caſibus is reus conuentus ad actoris cõmodum poſſet in-
7 terrogari. † hodie ergo ita conſtitutum eſt, vt primò ante litem conteſtatam agere volenti cõcedatur aduerſariũ interrogare, vt de illius perſona certior reddatur, ne fruſtrà cum eo experiatur. verſatur ita que hæc interrogatio ad certificandam perſonã aduerſarij, ne fruſtrà actor contra eum actionem moueat. quamobrem dicimus ante litem conteſtatã fieri, quia actori aliàs imputandum eſt, quòd certior factus non ſit de aduerſarij conditionibus: poſt litem verò conteſtatam etiam conceditur, cum ſuadente æquitate arbitratur iudex d. l. vbicumque, atq; ita
8 hæc declaratio verior eſt illa † Duareni lib.1.diſputa.anniuerſ.c.43. dum opinatus eſt, has interrogationes hodie minus frequentari, nõ autem in vſu eſſe deſiiſſe, minus inquam frequentari, quia adhuc in ea parte illis vtimur, dum competit actio, interrogamus ante litem conteſtatam, vel poſt ſi ſuadeat ęquitas. Ego verò intelligo in deſuetudinem in ea parte abiiſſe, qua actio parabatur, minus verò hodie frequentari, quod non hodie vt olim abſolutè ad actoris intentionem fundandam omni tempore interrogare licebat. hodie enim ſolum licet ad iudiciũ certum & legitimum conſtituendum ante litẽ conteſtatam interrogare. Nec eſt quod quis obiiciat, immo has interrogationes verſari circa probationes, & cauſæ merita, vt ſentire vide
9 tur Vlpianus in † l.2 ff. de interrogat. actio. & Paulus in l.3. dum ſcribunt, ideo Prętorem edictum hoc introduxiſſe, quia actori difficile eſt probare ſuum aduerſariũ eſſe hæredem vel bonorum poſſeſſorem. & his adductus reſpondit Neuiza.d.conſi.5.num.29.30. hæc interrogatoria admitti etiam ad probandum merita cauſæ, ſicq; negotium principale. Ego verò rem hanc aliter declaro, vt iam vno verbo attigi, atque di
10 co, has† interrogationes verſari circa probationes, ſed non circa negotium principale, vt merita cauſæ probẽtur, quòd vt intelligamus, ſciẽdum eſt, actorem debere præſtare, vt obtineat, Primò vt actionem habeat, qua experiri poſſit.

Secundo vt probationes ad eam ſuam actionem iuſtificandam adferat. Tertiò vt agat contra eum, qui vel debet, vel rem detinet, quam actor propriam eſſe contendit. ſi illud primum eſſe conſiderabimus, interrogatio illi nũquàm proderit, cum non habenti non tribuat actionem, vt ſuprà diximus, ſi quoquè illud ſecundum conſiderabimus, nihil adhuc hæ interrogationes proficient actori, qui aliunde probationes habere debet. ſi verò tertium perpendemus dicendũ eſt has interrogationes releuare ipſum actorem ab onere probandi illum ſuum aduerſarium eum eſſe, qui conueniri iure poteſt. ita loquuntur Vlpian.& Paul. qui reddunt rationem, quia vt plurimùm difficile eſt probare aliquem eſſe hæredem vel bonorum poſſeſſorem, cum hæreditatem adire, & bonorum poſſeſſionem agnoſcere in animo hæredis conſiſtant, & ſecretò ita ſæpe fiunt, vt extraneis cognita hæc minimè ſint. hæc ergo interrogatio & ſi reſpiciat illam probationem, quam actor pręſtare deberet, attamen conceditur, quia aduerſario nõ nocet, nec actori prodeſt, vt actio illi, ſi eam nõ habet quæratur, vel vt eam actionem iuſtificet, ſi aliunde probationes non habet,

11 Hic inferri poteſt, malè ſenſiſſe † gloſſam d. l.vbicunque. in ſecundo exemplo, quam perperam ſecutus eſt Neuiza.d.conſi.5.num. 29. qui etiam minus fideliter retulit Doctores omnes illam ſequi. nec enim licet interrogare debitorẽ an debeat vel non, ſed ſolùm ad fundandum iudicium, ne eluſorium ſit. & hac ratione con
12 ceditur † interrogare ſuper titulo, vt quo titulo teneat, quando eſt cauſa dandæ certæ actionis. ita Socin'.tract. fallen. regul 430. fallen.vlt. quem ſunt ſecuti Neuiza.d.conſil.5. num.30.

13 Poſt litem † verò conteſtatam interrogationes conceduntur, ſi æquitas ſuadet d.l.vbicũq; vt putà, ſi actor ante litem conteſtatam aliquibus coniecturis credebat aliquem eſſe hæredẽ, atq; ita eum hac de re non interogauit. quæ ſi
14 nè coniecturę tunc ceſſarent, vt puta ſi † filius

domum

domum defuncti patris inhabitat, is duplici ex cauſa inhabitare poteſt, vt hæres, & vt creditor habens hypothecata ob cauſam dotis maternæ bona ipſa mariti: & ideo ex illo actu inhabitationis non inducitur aditio: vt ſcribit Bar. in l. gerit. nu. 21. de acqui. hær. quem cæteri ſecuti ſunt, vt apud Soc. ſen. conſi. 131. col. 2. lib. 1. Ruinum conſil. 51. nu. 18. lib. 4. conſi. 60. in fi. lib. 5. & Tiraq. de retractu conſan. §. 30. glo. 1. nu. 32. præſuppon amus ergo actorem hæreditatis creditorem actionem contra filium illum, vt côtra hærede m intendere, cum non intertogando an
15 te litem conteſtatam, an hæres † eius patris eſſe velit vel non, cum ex habitatione cum hæredê eſſe opinaretur, & deinde lite conteſtata actorem hunc incipere ſuſpicari, illum fortè nô eſſe hęredem, quia fortè excepiſſet eſſe in primis deducendum æs alienum ante rius, vt dotem matris vel quid ſimile, quo cum reum conuentum eſſe non poſſe hæredê ſuſpica tur: tunc hac ęquitate ſuadête poterit arbitrari iudex eſſe locum huic interrogationi. Aliud exemplû adferri poteſt, quo defendi poſſe videtur illa Neuizani co
16 ſultatio quinta, ſi † agnatus feudum ſine agnati côſenſu vendidit aliouè modo diſtraxit, & alter agnatus in illo ius aliquod prætendat, ſi agere cępit côtra ipſum ſuum agnatû, credens illûad huc poſsidere cum poſsidere eû ſemper viderit ſi lite iam côteſtata ſuperueniat aliqua ſuſpicio, qua ſuſpicari poſsit ipſum agnatum diſtraxiſſe, certè interrogari is agnatus poterit, an contractum aliquem de feudo fecerit vel non, illam verô ſuſpicionem iudex ex ſe cognoſcere poterit qua ex ſua æquitate declarare poſsit interrogationi locum eſſe. eſt enim probabilis hęc dubitatio, ob quam interrogatio côceditur: ita Alb. in d. l. vbicunque. & Neuiza. d. conſi. 5. nu. 14. & in hoc côcedendo facilis erit iudex, cû iure nô co
17 gatur omninò actor ante litem conteſtatâ † interrogatoria hęc proponere. nam Abb. in c. pe. nu. 15. de iura. calum. ſcriptum reliquit, conſilij potius quâ neceſsitatis hoc eſſe, & ob id inquit quòd ſi per obliuionê omiſſa interrogatio fuerit ante litê conteſtatâ, poſſe poſt fieri, cum ſolû verſetur ad iudicij præparationem, ne fruſtrà iudicium agitetur: id, quod curare omni ſtudio iudex debet, vt tradit Abbas d. cap. pen. nu. 19. de iura. calum. & alibi ſæpe.

18 Maius dubium in eo verſatur, an etiam † poſt concluſionem in cauſa interrogare liceat? Ego in ea opinione ſum, poſſe vel quòad illa, quæ litis deciſionem non reſpiciunt, vel quòad declarationem exortæ iam dubitationis, atque ita intelligo Felinum in cap. cum Ioannes. num. 11. de fide inſtru. Iaſ. repe. l. admonendi. num. 61. vbi Cur. Sen. num. 69. verſi. tertio fallit. de iureiura. plura refert Barba. conſi. 30. col. 2. verſi. Item præſuppono. lib. 1. & ſi ipſe aliter videatur ſentire. ſed cum Felino ſentit Marſil. ſing. 555. Doctrina. Ripa cap. 1. num. 21. de iud. Bello. conſil. 59. nume. 6. Neuiza conſi. 5. num. 27. id quod fortius verum arbitror in iudice, qui procedendi arbitrium habet. Quò autem ad fundan-
19 dam intentionem † interrogari petentis, ſeu ad litis deciſionem, ſcio iure ordinario, poſt concluſionem in cauſa interrogationis fieri nô poſſe, etiam ex ſolo iudicis officio. id, quod rectè affirmarunt quàm plures celeberrimi Doctores, quos recenſet Ripa in cap. 1. nume. 2. de iud. qui pariter hanc ſecutus eſt ſententiam, quam probauit Marſilius d. ſing. 555. Doctrina. & Bellonus d. conſil. 59. num. 6. nec ab ea diſſentiebam cum d. cap. 1. de iudiciis interpretarer, & ſi tunc præuiderim multa pro hac ſententia adferri argumenta, & rationes, quæ
20 eam non ruentur. vt illud ex † cap. cùm dilectus, de fide inſtrumen. & in cap. auditis, de procur. ac etiam ex clemen. 1. de cauſ. poſſeſſ. & proprie. quibus prohibetur poſt concluſum in cauſa per alterum litigantium probationes exhiberi, ergo nec interrogari per iudicem, cum interrogatio probationis loco cedat, quoniam
21 quod † prohibetur parti ſic & iudici, vt annotauit gloſſa in l. filiusfam. §. veterani, in verbo prætermiſſum eſt. ff. de procura. Nec ſanè argumentatio euitari poteſt cum d. cap. cum dilectus, & reliqua omnia poſsint intelligi quando iudex id agit ad partis inſtantiam, non ex ſuo officio: ita Alexan. in l. 4. §. hoc autem iudicium num. 19. ff. de damno infecto. Nec ad-
22 uerſatur † Doctr. gloſſæ. d. §. veterani, tum quia à multis reiicitur, vt à Roman. & Seuerino in l. admonendi. num. 238. in fine de iureiuran. tum quia (ſi vera eſt intelligi debet quid in hoc à parte diſtet iudicis poteſtas, quoniam per admiſsionem probationum eam concluſionem reuocare dicitur. ſic euitari poteſt tex. cap. paſtoralis. in fine de cauſ. poſſeſſ. & proprie. vt eum intellexit Seuerin. in d. l. admonendi. nume. 288. in fi. poſt Rome. ibidem. Euitari etiam illorum argumentatio poteſt, qui di-
23 cunt, duo hæc † paria eſſe, quòd lata ſit ſententia vel quòd ſit concluſum in cauſa. l. qui pœnæ, verſi. Diuus quoque, de manumiſſ. l. quamuis indubitati. C. de adulter. & clarius in l. ſi rem. §. vltim. ff. de euictio. quibus ſic tradunt Bart. in l. ſi mater. §. eandem. in fi. ff. de excep. rei iud. Iaſ. in l. admonendi. in rep. num. 53. &

53. & num. 56. verſi. primò mouetur, de iureiu-
ra. Decius in l. edita num. 33. C. de æden. & c.
1. ſecundo notab. de iud. Tiraq. tract. de legib.
connubial. poſt leges num 9. ſed poſt latam ſen
tentiam iudex interrogare non poſſet, quia iu-
dex amplius non eſſet. l. iudex poſteaquam. ff.
de re iud. ergo nec poſt concluſionem in cauſa
euitari inquam poteſt hęc argumentatio. quan
24 doquidem relata † ęquiparatio vniuerſalis ac
perpetua non eſt. nam lata ſententia; non poſ-
ſunt in prima illa inſtãtia produci inſtrumenta
de nouo reperta. l. Imperatores, de re iud. cũ ta
men poſsint poſt cõcluſionem in cauſa, vti iam
probauimus ſuprà. ſi videmus poſt concluſio-
nem in cauſa, iudicem, iudicis nomen obtine-
re, & per conſequens aliquid in cauſa agere poſ
ſe, cum tamen non obtineat, iam lata ſententia
d. l. iudex poſteaquàm. & pulchrè ad rem re-
ſpondit Ang. in conſ. 296. Viſis atteſtationibus
in fin. ſic videmus quòd ius ſuperueniens pro-
pè ſententiam conualidat iudicium, & tamen
non conualidat ſententiam, l. quod in diem, in
princip. ff. de petitio. hæred. ſic ſuperueniens
exceptio poſt concluſionem in cauſa poteſt op
poni, cum tamen opponi non poſsit, lata ſen-
tentia. Feli. in cap. cauſam quę. col. 1. de teſtib.
25 Nec aduerſantur relata iura vt is tex † l. qui pę
næ, quandoquidem illud contingit, quia ra-
tio defraudandi fiſcum, ita procedit vno caſu
vt in altero, nempè poſt concluſum in cauſa, &
poſt ſententiam. tex. autem. d. l. quamuis, ea ra-
tione procedit quia poſt concluſionem in cau-
ſa nil aliud dicẽdum ſupererit; vt declarat Ale.
26 l. 3. §. ſeruus. ff. de acq. poſſ. tex. autem. † l. ſi rẽ.
§. vlt. intelligitur hos caſus æquiparaſſe, quia
par aderat ratio: nam quemadmodum venditor
non poteſt ſeſe tueri ſibi facta denuntiatione
poſt ſententiam ita nec poſt concluſionem in
cauſa, iure ergo dictum fuit denuntiationẽ, ita
nihil prodeſſe emptori denuntianti poſt con-
cluſionem in cauſa, quemadmodum ſi poſt ſen
tentiam denuntiaſſet. Hanc ergo ſententiam
alia ratione ego aliquando defendebam. conſi
27 derabam etenim † concluſionem in cauſa tri-
bus modis fieri, partium conuentione, legis di
ſpoſitione, & iudicis declaratione, cùm ſit par-
tium conuentione, dubitandum nõ eſt, nihil
28 amplius in ea iudicem poſſe: ſibi † etenim pla-
cere debet, quod placet litigãtibus & inter eos
conuentum fuit. vt probat l. 1. §. inde quęritur
ff. de oper no. nuntia. quo ſic reſpondit Roma.
conſi. 176. Iſtę reſponſiones. colum. 2. verſic. ſe-
cundò, quia minus poteſt iudex interrogare
cum legis diſpoſitione concluſum fuit in cau-
ſa, quandoquidem eam ſubuertere nõn poteſt,
vt clari iuris eſt. maius eſt dubium, cum ſit hęc
concluſio in cauſa iudicis declaratione. verum
idem dicendum eſt, quoniam hoc in caſu lo-
cus non eſt edicto Pręторis de interrogatoriis
actionibus, cum hic non in pręparatoriis ſed
in deciſoriis verſemur. pręterea, vbi illi locus
eſſet, nulla hic ſubeſſe videtur æquitas, cum ip-
ſemet ſe excluſerit & declarauerit locum am-
plius non eſſe iſtis productionibus. eſt pręterea
iam quęſitum ius alteri litigantium, non ergo
29 ab eo auferri poteſt, & licèt † declaratio hęc
iudicis quędam interlocutoria dicatur, vt an-
notauit Feli. in cap. cum Ioannes. num. 12. in ſi
ne de fide inſtrumento. quę reuocari ſui natura
poteſt. l. quod iuſsit, de re iud. attamen hęc re-
30 uocari non poteſt, quoniam † executionem iam
ſecũ traxit. id quod probatur auctoritate Bart.
in l. cum procurator. §. ſi dominus. nume. 7. de
31 oper. no. nuntia. qui dixit, illam † interlocu-
toriam, qua pronuntiatur capitula non eſſe ad-
mittenda, vel dilationem non eſſe dandam, tra
here ſecum executionem. & idem reſpondit
Aret. conſil. 26 in fine. non ergo reuocari po-
teſt vt illi affirmant, & apud Ripam in l. quod
iuſsit. num. 33 de re iud. poſt Alex. ibi num. 24.
& idem ſcribit Ruiu. conſi. 209. nume. 19. in ſi.
lib. 1. & apud Tiraq. in l. ſi vnquam, in verbo re
uertatur. num. 309. C. de reuo. dona. idem hic,
cum per concluſionem in cauſa à iudice negati-
uè declaratum ſit, non eſſe amplius probatio-
nes admittendas. Hac ſententia probata, non
eſt, quod deferamus auctoritati illorum, qui pa
rum conſiderantes affirmarunt contrariam opi
nionem nempè poſt concluſionem in cauſa,
32 † iudicem poſſe interrogare etiam ad fundan-
dam partis intentionem: vt in hac opinione
fuit Decius in c. t. in 4. notab. in vtraque lectu.
de iudi. qui hanc eſſe receptiorem opinionem
dixit. & alios retulit eo loci Ripa num 21. qui-
bus addo Iaſ. in repe. l. admonendi. num. 63. de
iureiuran. Ruinum conſi. 30. colum. 1. lib. 4. &
Neuizanum latè differentem in conſi. 5. num.
25 horum certè fundamenta leuia ſunt. illud
33 pręſertim, quo dicunt † iudici nunquàm con
cludi in cauſa, quin ad ſui libitum recipere poſ
ſit probationes, vt ſcribit Baldus in l. accuſa-
toribus. in ſi. C. de accuſa. Felin. d. cap cum di-
lectus num. 13. de fide inſtrumento. & Deci-
us in cap. 1. prima lect. quarto notab. de iudi.
nam hoc pręter illud quod falſum eſt, vt iam
vidimus, eſt, de quo præſens eſt diſputatio.
non ergo pro conſtanti pręſupponendum eſt.
Non pariter huic ſententię ſuffragatur l. vbi-
cunque

cunque.ff.de interrog.actio.l.Offidius,de leg.
3.l.Generaliter.C.de reb.cred. cap. paſtoralis,
in fine de cauſ.poſſeſſ.& propr.& cap. cũ Ioan
nes,de fide inſtrumento.quæ ſanè loca pro hac
34 opinione ſolent conſiderari.nam is tex.† l.vbi
cunque generali ſermone vtens de habilitate re
ſtringitur, iuxta l.vt gradatim,de mune.& ho-
no. cum vulg.ſimil.ita demum ergo iudex in-
terrogabit cum ad interrogandum tempus ha-
35 bile ſupereſt.tex.autem † l.Offidius, cum ſo-
lùm loquatur de dubitatione exorta in inſtãtia
appellationis,non aperit, an in ea inſtantia in
cauſa concluſum fuiſſet vel non. Rurſus ibi ab
Imperatore facta eſt interrogatio, non qua quæ
reretur ius parti, ſed ſolùm ad demonſtrãdum
legatarium illum ratione veriſimili haud rectè
petere. ideo inquit tex: quærendi cauſa. ſimile
in l.proximè.ff.de iis quæ in teſta.delen. & ibi
gl.in varbo hæredum induxit. in tex. verò † l.
36 generaliter, ſumi verè non poteſt argumentum
à iuramento ad interrogationẽ, quandoquidẽ
ibi iuramentum ſententiæ loco venit, quod in
interrogatione nõ cõtingit.tex. quoque † cap.
37 paſtoralis, ad rem non confert, cum agens peti
torio poſt concluſum in cauſa ad poſſeſſorium
non reuertatur,niſi magna ſuadente æquitate,
quam noſtro caſu ceſſare præſupponimus.Non
etiam refrẽgatur is tex. † cap.cum Ioãnes, quã
38 doquidem loquitur de interrogatione facta ad
declarationem iam exortæ dubitationis. Vera
ergo eſt illa ſententia, interrogationem hanc
poſt concluſionem in cauſa fieri non poſſe. Ex
quibus infertur, falſam eſſe † cautelam illam,
39 quam docuit Baldus in l.ampliorem.C. de ap-
pella.& quam probarunt Alex.l. 4. §. hoc autẽ
iudicium.num.13.de damno infecto. Soc.tract.
fallen.reg.403 fallen. 29. & Ruinus conſil. 30.
num.t in fine lib.4.inquiunt iſti licere litigan-
ti elapſo termino ad probandum, ſecreto dare
iudici teſtium nomina,& poſtmodum recedere
ac abeſſe incipere; nam tũc ex officio iudex po
terit teſtes illos interrogare, cum ad vtilitatem
priuatam hoc ſit. cautela hæc vt vera non eſt, &
rectè eam reiiciunt Roma.in d.l.4. §. hoc autẽ
iudicium, & ibi Ripa num. 85. de damno infe-
cto. cum enim in cauſa concluſum ſit, & aduer
ſario quæſitum ius, non poterit illud per indi-
rectum à iudice auferri, cui ex lapſu temporis
ſublata eſt omnis interrogandi poteſtas. Hæc
iure ordinario procedere diximus. cæterùm in
iudice,qui procedendi arbitrium habet,ſicque
in ſummariis iudiciis ſemper hæ recipiuntur
40 † interrogationẽs. glo.in clem.[illegible] §. & quia
in verbo interrogabilia,de verb.ſig. vbi Card.
Lanfran.& Natta, Neuiza.d.conſ.5. num. 20.
cui addo Io.à Prato in repe.l.ad monendi.nu,
32.de iureiura.& Barba.conſi.30.col.3.verſi. &
adduco glo.lib.1.cuius rei ratio eſt, quia in his
iudiciis non concluditur in cauſa, vt diximus
ſuprà libro 1. His declarari poſſunt ſtatuta illa,
quæ concedunt interrogatoria, in quauis par-
41 te litis, vt extat † ſtatutum Mediolani cap.75.
ſub rubr. De reſponſione interrogationibus.
nam illud ſtatutum intelligitur quòad interro
gationes ad declarationem & reddendum cer-
tum aduerſarium,non autem quò ad eius inten
tionem fundandam, ex ſuprà relatis. & exem-
pla à ſtatuto relata clarius demonſtrant: hæ er-
go interrogationes fieri non poterunt poſt con
cluſionem in cauſa, niſi in cauſis ſummariis. ita
42 etiam nouæ † conſtitutiones Pedemontium ti
tulo Delle interrogationi, in fine cætera quæ
ad hanc interrogationis materiam pertinent,
non proſequor.

SVMMARIVM.

1 *Dilatio quæ breuis, & quæ longa dicatur.*
2 *Dilationes decem dierum ſaltem eſſe debere.*
3 *Dilationes hodie triginta dierum eſſe.*
4 *Auth.qui ſemel.C.quomodo & quando iudex. declaratur.*
5 *Recedere licet à lege ex cauſa.*
6 *L.per interuallum ff.de iud.declaratur.*
7 *Dilationes arbitrariæ.*
8 *L.5.ff.de interrog.actio.explicatur.*
9 *Dilatio quibus ex cauſis coarctari poteſt.*
10 *Dilationes eſſe coarctandas cum de re minima diſputatio eſt.*
11 *Quantitas modica quæ ſit,iudicis arbitrio relinquitur,*
12 *Dilationes eſſe coarctandas cum alimentorum cauſa tractatur.*
13 *Dilationes eſſe prorogandas cum cauſa vnius vniuerſitatis tractatur.*
14 *Dilationes eſſe coarctandas cum cauſa eſt de re breui tempore peritura.*
15 *Dilationes eſſe coarctandas cum ex dilationibus multis res maiorem impenſam haberet, quàm lucrum.*
16 *Dilationes eſſe abbreuiandas cum timor eſt ne iuriſdictio euaneſcat.*
17 *Conſtitutiones nouæ Pedemontium in titulo Delle citationi. verſic. non ſarà neceſſario. declaratur.*
18 *Dilatio longior in cauſa ſenis conceditur, quàm in cauſa iuuenis.*
19 *Dilatio longior nobili quàm ruſtico datur,*

Statutũ

20 *Statutum Mediolani.cap.26.de dilationibus,decla-
ratur.*
21 *Conſtitutiones nouæ Pedemontium titulo De termi-
ni per replicare.§.vlt.declarantur.*
22 *Iudex cum ex cauſa recedit à diſpoſitione iuris com-
munis in dilationibus concedendis, cauſam expri-
mere debet.*
22 *Cauſam in præcepto contra ſtylum inſeri debere.*

CASVS LII.

DE DILATIONVM PROROgatione & coarctatione iudici arbitraria.

RABVLAE forenſes, quorum propriū
eſt immortales lites reddere, conque-
runtur ſæpiſsimè apud Magiſtratus,
ſtatutas dilationes,præfixosq́ue termi-
nos breues nimis eſſe vel & aliquando, vt iuſtā
reo defenſionis auferant facultatem nimis pro
lixos eſſe datos. contingit nunc dubitari, quod
1 breue † vel longum dilationis ac termini tem-
pus iure dici poſsit. in eam ſententiam omnes
conueniunt, iudici arbitrarium hoc eſſe. ſic
glo.in cap.1.& ibi Abba.num.1.de dila.Feli.in
cap.cum ſit Romana.num.1.de appell.Ripa.l.2
num.31.ff. de re iud. Boe. in l. conſentaneum.
num.31.C.quomo.& quādo iudex.Afflict.cap.
1.nume.21.verſi. Item datur iudici arbitrium
in dilationibus.& nu.22.23.ex quib.cauſ. feud.
ammitta.poſt Specul.titulo de off. om. iud. §.
poſtremò.verſi.ſeptimò in fine.& hanc dilatio-
num materiam in iudicis arbitrio multùm ver-
ſari rectè ſcribit Nicolaus Ant. Grauatius eru-
ditus iureconſ.in annotationibus ad praxim
Octauiani Veſtrij lib.4.cap.1.num.4.aliqua ta-
men huic ſententiæ aduerſantur, iure cautum
2 videtur † dilationes ſaltim decem dierum eſſe
debere, vt probat.l.per interuallum. ff. de iud.
vt hunc nodum diſſolueret Abbas.d.cap.1. nu.
7.de dilatio.inquit, ex conſuetudine non ob-
ſeruari cùm dilationes, vel ex ſtatuto, vel iu-
dicis arbitrio ſtatuantur. glo autem in l. non-
nunquàm.ff.eo. de iud. aliter ſenſit, eſſe quidē
à iure ſic ſtatutum, vt decem dierum dilationes
ſint, at iudex poteſt ex cauſa coarctare vel pro-
rogare. à qua ſententia non diſſentit Bart.in l.
ad peremptorium num.3.& ibi Curt.iun.num.
6.de iud.& rectè.

Aduerſatur ſecundò loco text. in auth. qui
ſemel.C.quomodo & quando iudex, quo pro-
3 batur hodie † dilationes eſſe debere triginta
dierum qua conſtitutione crebrius noſtri affir-
mant corrigi d.l.per interuallum, vt teſtatur
Boer.d.l.conſentaneum, num.30.non ergo di-
lationes arbitrariæ ſunt. & ideo glo. in auth.
qui ſemel, in verbo interualla.30. inquit, iudi-
cem non poſſe illas dilationes minuere, quam
gloſſam dixit eo loci ſingularem Ang. Verior
tamen eſt ſententia ex cauſa poſſe reſtringi, vt
docuit Bart.in l. 2.Felin. cap. cum ſit Romana.
num.1.de appel.& ibi Decius num.13. Ripa nu.
15.de re iudic. & clarius Ripa d. l. 2. nume.30.
4 dum reſpōdet, illis verbis, non minus, quibus
vtitur legiſlator in d. auth. † qui ſemel. inquit
enim Ripa, taxatiuam excludere caſus, quibus
excluſis iniquus ac diſſonus reſultaret intelle-
ctus, ex ſentētia l.3.§.cùm Titio.ff.de adimen.
lega. Alex.& Iaſ.in l.1.C.de bon.poſſ.ſecundū
tab.& Craue. de antiq. tēpo. quarta parte prin-
cip.nu.118.qua reſponſione dilui poteſt & dif-
ficultas, quam mouet Ripa d.l.2.num.30. in fi-
ne de re iudic ex l.1.C.de dilat. quamquàm ip-
ſe ambigat vt & aliter viſus eſt ſentire Decius
d.cap.cum ſit Romana, num.15. de appella. ſed
verior hæc mihi videtur cuius rei magna eſt ra
5 tio, quia ex † cauſa licet à regulis iuris recedere
l.ſi hominem.ff.mand. & egregiè ac in ſpecie
eam citat Dec.d.c.cum ſit Romana.num. 13. &
plura attulimus ſuprà libro primo.

Verùm eſt quòd hic animaduertatur, quoniā
ſi à quibuſuis iuris regulis licet recedere ex
cauſa, non tam arbitrarium erit hoc caſu, quàm
in cæteris, quare verius eſt, vt diſtinguamus, vt
viſi ſunt ſentire omnes in d.l.2. de re iud. dila-
tionem expreſsè à lege ſtatutam, à præfixa iudi-
cis myſterio. nam primo caſu, ſi lex ſtatuit tem-
pus decem dierum ad comparendum vel 30. ter
minus ille ſic expreſsè ſtabilitus non poterit ſi-
ne cauſa à iudice vel prorogari vel coarctari. ſic
6 loquitur † l.per interuallum. ff.de iud. auth. qui
ſemel.C.quomo.& quando iudex, & l. 1. C. de
dila.& ſimilia.

Secundo verò caſu, quando ſimpliciter lex ter
7 minum & † dilationē tribuit non expreſſa quan
titate tēporis, quod eſt deinde à iudice legis mi
niſtro declarandum, hoc inquam caſu arbitriū
iudicis erit illud diffinire, quare hoc caſu is co
gnoſsit ex ſuo arbitrio, an nimis breuis vel lōga
ſit, & hoc caſu procedit Abbatis & relatorum
doctrina. quod clarè ſenſit Ripa d.l.2. num. 27
8 de re iudi. & confirmatur ex † l.5.ff. de interro
ga.act. dum dubitatur, quæ dilatio concedenda
ſit illi, qui interrogandus eſt & intelligitur tem
pus non eſſe diffinitū, ob id iudicis arbitrio ter
minatur. ita Cuiacius in commentarius de
temp.præſcr.& term.c.vlt. Verùm idem quòd

R Ripa

Rip. prius affirmauit Abbas d. cap. 1. num. 7. propè medium de dila. quo loci enumerat etiã
9 cauſas, ob quas † dilatio prorogari, vel coarctari poteſt: quas etiam enumerat Ripa d. l. 2. num. 26. de re iud. poſt Bar. quem retulit. & verè (vt inquit Ripa) ad tres poſſunt reduci ab cauſę qualitatem, conditionem temporis, & tertiò perſonarum: vt probat. l. non nunquàm. ff. de iudiciis. Exempla primæ cauſæ hoc eſt, ob cauſæ qualitatem, plura adferri poſſunt, vt illud quando lis eſt de re minima, vt in auth. niſi
10 breuiores. C. de ſenten. tunc enim † dilationes coarctari poſſunt. Sic Abb. d. cap. 1. num. 7. verſi. tertiò ſi cauſa. & Bart. d. l. 2. num. 5. de re iud.
11 & quæ modica † quantitas ſit, arbitrio iudicis relinquitur, vt annotauit Abbas qui ſuprà, & infrà ſuo loco dicemus. Secundum exemplum
12 eſt quando agitur de alimentis, tunc † dilationes coarctandæ ſunt, quia eſt in veteri prouerbio Ventrem dilationem ferre non poſſe. vt in hac ſpecie docuit d. l. 2. num. 5. verſic. Item eſt aliud exemplum, & poſt eum Abbas d. cap. 1. nu. 7. verſi. Item & ſeptima de dilatio. atque ita cum iure communi conuenit noua conſtitutio Pedemontium titulo De termini per replicare §. vlt. Tertium verò eſt exemplum econtrà, quando iuſta eſt cauſa prorogandi ac conceden-
13 di longas † dilationes, vt ſi cauſa eſt à ciuitate vel vico tractanda, quæ neceſſe habent cõſilium facere, vt actus ſolenniter ac communi omnium voto peragatur, iuxta quæ habentur in l. vlt. C. de vend. reb. ciu. conuocari debent, vt tradit Soc. ſen. conſi. 95. col. 3. lib. 3. egregiè Ruinus conſi. 189. col. 1. lib. 1. & Rol. à Valle conſi. 40. num. 17. lib. 1. hoc enim caſu iudex iuſtam habet cauſam concedendi longas dilationes. vt probat cap. vltim. de dilat. Abbas d. cap. 1. num. 7. verſi. quintò ex qualitate. de dila. & ante eum Bar. d. l. 2. num. 5. verſi. Item pro qualitate cauſæ.

Exempla ſecũdæ cauſæ, hoc eſt ob temporis conditionem adferri hęc poſſunt. Primũ, quan-
14 do res eſſet † tempore peritura, ſi longa dilatio concederetur. probat. l. 1. ff. de glande legen. & ibi Bar. inter multa illud exemplum adfert, quando contentio eſſet inter te & me, quis noſtrum eſſe debeat Rector in duobus his futuris menſibus proximis, nam dilationes coarctandę ſunt ne tempus labatur. ſic Abbas. d. cap. 1. nu. 7. verſi. Quarta cauſa eſt. & Bar. d. l. 2. num. 5. verſi. Item pro qualitate cauſæ.
15 Simile huic exemplo eſt, quando ex † lapſu temporis ob impenſas, quas quotidie erogarēt partes, res vtilis redderetur, vt quia maius eſſet damnum quàm lucrum arg. l. mediterraneę. C. de anno. & trib. lib. 10. Abbas d. cap. 1. num. 7. verſ. Sexta conſideratio. & Bar. d. l. 2. nu. 5. verſ. Item ſit. pro vt puta ſi eſſet contentio de equo, qui in ſequeſtro remitteretur ſuper hoſpitio, vt probat. in §. 1. in auth. vt omnes. obed. iud. pro uin. & poſt Feli. in cap. nonulli. col. 1. de reſcrip. Ripa d. l. 2. nu. 26. in fine de re iud.
16 Simile eſt, † ſi euaneſceret iuriſdictio, quãdo longa daretur dilatio, vt eſt in cauſis officialiũ, quæ debēt finiri intra quinquaginta dies, vt in l. 1. C. vt omnes cauſę tàm ciuil. quàm criminal. ſic Abb. d. cap. 1. nu. 7. verſi. ſecunda ſi iuriſdictio. Bar. d. l. 2. num. 5.

Secundum exemplum poteſt adferri quãdo intra modicum tempus quis poteſt comparare,
17 vt quia ſit in ciuitate, vt eſt in † caſu conſtitutionũ Sereniſs. Ducis Sabaudiæ in titulo delle citationi. verſ. non ſarà neceſſario. quibus ſtatutus eſt terminus quinque dierum, vt citatus cõpareat; datum tamen eſt iudici arbitrium coarctãdi dilationem illam, ſi in loco citatus ſit, vel ſi in loco vicino ſit. Tertium exemplum eſt quã do cauſa fuiſſet inſtructa auditæque fuiſſent iuris allegationes, ita vt nil ampliuſ agendum ſuperſit, quàm ferre ſententiam: tunc breuis dilatio eſt danda. l. nonnumquàm de iud. Abbas d. cap. 1. num. 7. verſi. Item in peremptorio.

Exempla tertię cauſæ, hoc eſt cõditionis perſonarum aſſignari poſſunt, vt in iuuene & in ſe-
18 ne. Nam iuueni minor † dilatio eſt concedēda ad veniendum quàm ſeni vt probat. l. cõtinuus de verb. obli. d. l. nonnumquàm. Abbas d. cap. 1. verſi. Item eſt cauſa legitima.

Simile inter nobilem & ruſticum, nam lon-
19 gior † dilatio nobili concedi debet, vt commodè venire poſſit quàm ruſtico. nec enim neceſſe habet ruſticus equum & ſimilia preparare cũ nõ eques ſed pedes iter conficere debeat. glo. l. idemque. §. idem Labeo. ff. mand. & ſenſit in hac ſpecie Zaſius in l. cõtinuus. §. cum ita. col. 2. de verb. oblig. adferri & illud exemplum poteſt, vt ſi is citatus fuit impeditus, & fecit quid quid potuit. ita vno verbo Abbas d. cap. 1. nu. 7. verſi. Item eſt cauſa legitima. iuſtum enim impedimentum executionem regulariter præſtat. l. vt parfectus. C. de anna. excep. Roma. conſi. 22. col. 1. Craue. conſi. 271. col. 2. in fine Boer. q. 40. Tiraq. de Retractu conſang. § 3. glo. 4. num. 4. 5. 6. & § 12. glo. 3. Relata exempla
20 ſunt annotanda pro interpretatione † ſtatuti ciuitatis Mediolani, cap. 26 quo arbitrium tribuitur iudici In cauſis ſummariis vt pro qualitate perſonarum & cauſę dilationes abbreuiare valeat,

vâleat. nam cauſæ relaxæ cõſiderari poſſunt. ita
21 etiá declarari poſſunt nouę † conſtitutiones Pe
demontiú titulo de termini per replicare. §. vl.
quę ratione temporis, rei, & perſonæ volunt di
lationes à iudice coarctari poſſe. Rectè autem
faciet iudex, ſi in caſibus illis, in quibus præſer
tim a iuris cõmunis dilationibus ex cauſa rece
22 † dit cauſã exprimat: quod admonuit & Abbas
d. cap 1. num. 8. de dila. & latè Felin. in d. cap.
cum ſit Romána. num. 9. ibi Decius num 25. de
appellat. Decius in l. i. num. 7. C. de eden: vbi
ſcribit, quód quando ex cauſa reus cogitur ra
tiones actori edere ad eius intentionem fundá
dam, cauſam illã eſſe exprimendam. ſic cũ quis
23 ex † cauſa citatur vt perſonaliter compareat,
cùm aliàs procuratorem poſſet mittere, cauſa il
la exprimi in præcepto debet Bal. in l. 1. §. vſus
in fine. ff. de procura. alia ſimilia congreſsit
Decius in cap. conſuluit. de appella. an autem
credatur iudici ita aſſerenti, explicaui ſupra
lib. 1. q. 76.

SVMMARIVM.

1 *Promittens ſoluere tribus in terminis quomodo ſint termini ii diſtinguendi.*
2 *L. ſtipulatio iſta. § ſed ſi ita. de verborum oblig. declaratur.*
3 *Verba illa, annua, bima, trima die. quid ſignificent.*
4 *Dies annua pro anno ſumi.*
5 *Iudicis arbitrio relinquitur terminorum diſtinctio, cum quis promiſit dare tribus in terminis.*
6 *Terminum pro fine dilationis ſumi.*

CASVS LIII.

IVDICIS ARBITRIO TERMINOS eſſe diſtinguendos cùm quis tribus dare promiſit.

INCAVTI ſtipulatores, qui pecuniam ſi-
1 bi ſolui in † tribus terminis ſtipulantur
non diſtinguentes terminorum tempora,
nõ ſemel à cautioribus promiſſoribus fal-
luntur, tum ignoretur, qui ſtatuti ad ſoluen-
dum ſint termini. & non ſemel Bartolo noſtro
authore in triennium ſolutionis tempus diffe-
runt. Bar. enim in l. 3. in fine principij. ff. de an
nuis leg. in ea opinione fuit, hos tres terminos
eſſe de triennio intelligendos; a quo non diſ-
ſentiunt Roma. & Alex. in l, qui bona. §. vlt. de
damno infecto. & Alex. l. ſtipulatio iſta. §. ſi
quis ita. num. 6. de verb. oblig. & Barba, conſi.
18. colum. 6. in princ. lib. 3. Felin. in cap. ple-
runque. de reſcrip. ea. l. 3. §. ſed ſi ita. ff. de ann.
leg. adducuntur, quæ verè non probat, vt re-
ctè animaduertit Iaſ. l. eum qui calendis. num. 3.
ff. de verb. oblig. nam interpretatur Vlpia. in d.
2 §. ſed ſi ita, teſtatoris voluntatem, & verba dum
dixit trima die, vt plus dictum ſed minus ſcri-
ptum credatur. Confirmatur, quia dies abſo-
lutè poſita tempus ſignificat, & fœminino ge-
nere pronunciatur, quod doctè multis in ſpe-
3 cie declarando hæc verba † annua bima trima
die annotauit eruditiſsimus Gulielmus Bud.
in anno Pandectarum ad l. ſi neceſſarias impen-
4 ſas. ff. de pign. actio. & † diem annuã pro anno
dici, probat locus Ciceronis ad Atticum lib. 12
Epiſto. 1. ſed tamen ne nihil de re, nomen illud,
quod a Cæſare tres habet conditiones, aut em-
ptionem ab haſta (perdere malo, & ſi præter ip
ſam turpitudinem, hoc ipſum puto eſſe perde-
re) aut delegationem a mancipe annua die.

Secũda fuit opinio Roma. in d. l. eum qui Ca
lendis. de verborum obligatio. intelligi de tri-
bus diebus ex text. illo l. eum qui, qui verè non
probat: nam promiſsio intelligitur quidem de
primis. ſed in caſu noſtro quales ſint primi ter-
mini, non ſatis ex illa l. eum qui poſſumus intel
ligere, & qua ratione in d l. eum qui, intelliga
tur de tribus proximis menſibus declarat ibidẽ
Alex qui legit. d. l. eum qui, cũ l. ſtipulatio iſta.
§. ſi quis ita num. 6. illo titulo de verb. obl.

Tertia fuit Raphaelis Comenſis ſententia,
5 hoc † iudicis arbitrio relinqui. a qua ſententia
non receſsit Iaſ. in d. l. eum qui. nu. 3. in fi. & Al
ciatus nu. 5. 6 & rectè, mea opinione, vtuntur
argumento d. l. 3. verſi. quod ſi adiectũ. de ann.
leg. quo intelligimus portionem non adiectam
expreſsè viri boni arbitratu deberi.

6 Accedit ſecundum Alciatũ quòd † terminus
pro dilationis fine intelligi poteſt, quæ ſanè di
latio vbi expreſſa non eſt, iudicis arbitrio con-
ceditur: ex l. 1. ff. de iure deliber. & ſupra dixi-
mus in caſu præcedenti, quare dilationes iſtæ
variis modis pro rei qualitate conſtituuntur. l.
ſine præfinito. ff. de pœnis.

SVMMARIVM.

1 *Promittens aliquem iudicio ſiſti tempore non adiecto, ex iudicis arbitrio ſiſtet.*
2 *Tempus ſiſtendi in iudicio in ſtipulantis perſonam reſidere.*
3 *Iudex moderatur tempus ſiſtendi aliquem in iudicio ex qualitate perſonæ & loci.*

Casvs LIIII.

QVANDO QVIS ALTERVM iudicio ſiſtere promiſit, & tempus non eſt adiectum, iudicis arbitrio illud terminari.

NON multũ è relato ſtatim caſu recedit is. qui habetur in l. de die in prin
1 cip. ff. qui ſatiſd. cogantur. ſi † ſtipuletur quis à promiſſore quòd Caium
iudicio ſiſtet, nec ſiſtendi tempus expreſſum, declaratumq́; ſit, ſiſtendi tempus in ſtipulatoris voluntate eſt, moderato tamen ſpacio, iudicis arbitrio. quod & eo loci annotarunt omnes, præſertim Iaſ. idem Iaſ. in l. ita ſtipulatus. num. 9. in fine de verb. oblig. Afflictus in cap. 1. num. 21. verſic. Item datur iudici arbitrium ponendi
2 diem. ex quib. cau. feud. ammitia. eſſe autem † tẽpus ſiſtendi in ſtipulatoris poteſtate poſitum, illis rationibus eſt factum.

Primò ea ratione, quia is nouit quo tempore opus ſit, vt Caius in iudiciũ veniat, quod ignorat promiſſor. Altera, quia is promiſſor Caiũ nunquàm ſiſteret, ſed in centum annos rem (vt ita dicam) differret, inutiliſq́; efficeretur promiſsio: tempus, ergo in ſtipulatoris voluntate
3 eſt poſitum. verùm † iudex ex ſuo officio illud moderatur, vt ſcilicèt ratio habeatur diſtantiæ locorum, qualitatis perſonæ ac temporis, iuxta l. continuus. §. cùm ita, de verbo. obli. & ſępius ſuprà dictum fuit. in ſimili videmus ſæpiſsimè in partis voluntate multa eſſe poſita, adhibito poſtmodum iudicantis moderamine, vt in iuramento affectionis. l. in actionibus. vbi docto. de in litem iuran. & ſuis locis dicemus.

SVMMARIVM.

1 *Bona ceſſantium ſoluere penſitationes publicas ſub haſta alienari.*
2 *Ciceronis locus pro lege Manilia.*
3 *Bona ceſſantium ſoluere penſitationes, vt ſub haſta alienari poſſint. per quod tempus is debet ceſſaſſe.*
4 *Fiſci cauſam cùm cauſa eccleſiæ à pari procedere.*
5 *Aequiparatio qualis eſſe debeat, vt ab ea argumentari liceat.*
6 *L. obſiſtere. C. de anno. & trib. lib. 10. intellectus & declaratio.*
7 *L. Imperatores. §. vlt. ff. de publ. declaratur.*
8 *L. actuarij. C. de erog. mil. anno. lib. 12. explanatur.*
9 *Iudicis arbitrio terminari tempus ceſſationis non ſoluentis publicas penſitationis, vt eius bona ſubhaſtentur.*
10 *Fiſcus quo ordine capiat bona ceſſantium ſoluere penſitationes.*

Casvs LV.

TEMPVS CESSATIONIS SOlutionis penſitationum, vt bona ipſius ceſſantis ſubhaſtari poſsint.

PENSITATIONES publicæ multis priuilegiis decorantur, illo inter cætera, vt
1 ceſſantium bona ſub haſta irreuocabiliter vendi poſsint. qua de re extat Antonini conſtitutio in l. 1. C. ſi propter publ. penſita. Eſt enim penſitare, ſæpe & frequenter ſoluere, præſertim vectigalia & tributa, vt apud
2 † M. Tullium pro lege Manilia. Quo tandem animo eſſe exiſtimatis, aut eos, qui vectigalia vobis penſitant, aut eos qui exercent atque eligun tur. Verùm vnum illud ex multis in dubium ſo
3 let reuocari. † quanto tempore ceſſare is debeat, vt vendi poſsint? plures ſunt interpretum opiniones.

Prima fuit Hugo. & Azonius opinio, quã viſus eſt probare Sali. d. l. 1. col. 2. & ſ. ſecũdo caſu. C. prop. pub. penſit. qui intelligit, quãdo annua penſio fiſco debetur. inquitq́; Salic. hãc eſſe magis ęquam, ob maximum detrimentum, quod infertur illi debitori. cũ Sali. tranſit Ioan. à Platea in l. 3. nu. 5. ver. ſed quęro. C. de iure fiſci. lib. 10. vt per biennium ceſſaſſe debeat. quemadmodũ dicimus in emphyteota eccleſiæ, qui, vt re ipſa priuetur, tãto tẽpore ceſſare debuit. §. vlt. in au
4 then. de alien. & emphyteu. ſic & 10 † fiſco cuius cauſa eccleſiaſticæ cauſæ æquiparatur. l. vlt. C. de ſacroſan. eccle. vel vt in colono priuati, qui ceſſando per bienniũ penſionem ſoluere, iure ſuo priuatur, & à colonia expelli poteſt. l. quęro. § inter. ff. loc. Verum euitari poteſt hæc ar-
5 gumentatio, cũ tunc demũ ab † æquiparatis argumentari liceat, quando æquiparatio eſt facta in puncto de quo agitur. ita Alex. in l. Gallus. §. forſitan. nu. 5. de lib. & poſthu. Iaſ. in l. 2. nu 19. de iureiuran. Pariſ. conſ. 49. num. 86. lib. 3.

Secundò ex l. vlt. C. de iure dom. Impe. vbi biennium ſtatuitur debitori, vt pignus luat. aliàs vendi à creditore poteſt. ſed quis eſt, qui non videat diuerſos hos caſus eſſe.

Secunda fuit opinio, ſufficere ſi ex menſibus
6 à ſolutione ceſſauerit, ex † l. obſiſtere. C. de anno. & trib. lib. 10. Verùm illa loquitur ſecũdum

Sali.

Sali. qui ſuprà in exactione ſoluti, non autẽ in
venditione prædij. & verus ſenſus is eſt, à quo
non receſsit ibi Io. à Platea. & Iac. Cuiacius, vt
poſſeſſor rei tributo ſuppoſitæ ſtatim anno ela
pſo ſoluat: quod ſi non ſoluit, exactori datur
facultas, intra ſex menſes tamen exigendi à do
mino prędij tributarij ſex mẽſes ergo cõcedũ-
tur domino, quia non ſuo facto, ſed poſſeſſoris
eſt retardata tributi ſolutio: ſoluto autẽ, tribu
to dominus iure ſuo contra poſſeſſorem expe-
riri poteſt. non ergo ad rem confert.

Tertia fuit opinio Andreæ de Bartulo in l.
vlt. C. de exact. trib. ſufficere ſi per dies 30. ceſſa
7 uerit, ex l. Imperatores. §. vlt. ff. de publ. ſed, vt
animaduertit Sal. d. l. 1. C. ſi propter pub. pen.
loquitur in pertranſeunte cum rebus vectigali
ſuppoſitis, quę publicanis ſtatim debent denun
ciari, aliàs cadunt in commiſſum. ſic in eo, qui
rem tributariam emit, ſtatim denunciare debet
l. vlt. C. ſine cenſ. & reliqu. ſed quod dicitur in
d. §. vlt. d. l. Imperatores, eſt ſpeciale in pupillo.
8 Secundò ex † l. actuarij. C. de erog. mil. anno.
li. 12. quæ ad rem non confert, cùm in diuerſa
admodum ſpecie loquatur in actuariis. ſ. ſeu an
nonę ſuſceptoribus, qui ne milites annona frau
denter, intra 30. dies profiteri debent annonæ
quantitatem pro militum num. quòd ſi ceſſaue
rint è proprio damnum reſarcire tenẽtur. quid
autem ſit pictatium, cuius meminitis tex. in tra
cta. de recuper. poſſeſſ. expoſui.

Quarta fuit opinio Pet. & Cyni, vt retulit
Bal. d. l. 1. col. 1. verſi. alii dicunt. C. ſi prop. pub.
penſ. tẽpus hoc à iure non eſſe diffinitũ; & ideo
9 hoc totum relinqui † iudicis arbitrio, qui ter-
minũ aſsignare poterit ad ſoluendũ: quo ela-
pſo declarabit fiſco viſum patere ad ea bona cõ-
ſequendũ, & pro libito diſtrahendũ. poterit er
go aſsignare decẽ, vel viginti, vel etiã triginta
dies. Qua in re illud eſt annotandũ, hanc opin.
non diſſentire ab illà, quam probauit Nicol. de
Matrarel. & refert Bal. d. l. 1. col. 1 ver. Nicol. de
Mattarel dicit. dum eam adfert praxim, quã &
Bal. probat. & ibidem Sali. adhibita tamen di-
ſtinctione, & clarius hanc confirmat Ioan. à Pla
tea in l. vlt. nu. 6. C. de exact. trib. lib. 10. inquit
enim, quòd cum tributa certis tẽporibus ſolui
10 debeant, ſi in ſolutione ceſſatũm ſit, † fiſcum
duo habere remedia. Primum, vt bona poſſeſ-
ſoris ceſſantis vti ſibi hypothecata occupet &
diſtrahat pro ſui tributi ſatisfactione. l. cum poſ
ſeſſor. §. vlt. ff. de cenſib. l. 2. C. de exacto. tribu.
lib. 10. Alterum, vt prædium accipiat tributa-
rium & alteri cõcedat ſub eadem penſione pro
tempore futuro, non autem pręterito. l. 2. C. de
ca.

ſur. rei priu. & l. vlt. C. de exacto. tribu. lib. 10.
& huius tranſlationibus meminit. l. placet. C. de
ſacroſanc. eccle. & l. de his. C. de epiſc. & cler.
Cùm ergo fiſcus primo remedio vult vti, ſtatim
elapſa die ſolutionis, quę pro homine interpel
lat. l. optimam. C. de contrahen. & commi. ſti-
pul. ſtatim inquam contra eum iudex procede-
re poteſt. & cum hac ſententia conuenit & illo
rum opinio, qui dixerunt ſtatim dici ceſſatum,
cùm interpellatus ceſſat. quam quidem opinio
nem probat Ang. d. l. 1. C. ſi propter pub. penſ.
ibi, is ergo iudex ſtatuet terminum pro ſui arbi
trio debitori, vt ſoluat: quod, ſi faciet, moram
purgabit. l. actuarij. C. de erog. mil. an. ſin mi-
nus, carcere mancipari poterit, donec ſoluat. l.
miſsi opinatores. C. de exact. trib. lib. 10. At, cũ
ſecundo remedio experietur, bona illa loco pri
mi decreti poterunt occupari, & poſteà ſtatui
tempus ad ſoluendum vel luendum, quo elapſo
fient ſubhaſtationes, & irreuocabiles alinatio-
nes intra illud tempus, quod iudici viſurũ erit:
ſeruatis tamen ſolẽnitatibus, quæ habentur in l.
edicto. C. ſi aduer. fiſcũ & in l. ſi quis. C. de trib.

SVMMARIVM.

1 *Profitendi tempus in religione, quod ſit.*
2 *Cap. Gonſaldus. 17. q. 2. exponitur.*
3 *Cap. monaſteriis. 19. q. 3 declaratur.*
4 *Cap. ſi quis incognitus. 17. q 2. ſenſus.*
5 *Iudicis arbitrio ſtatui tempus intra quod quis in religione profeſsionem emiſiſſe dicatur.*
6 *Concilium Conſtantinopol. canone 41. quid ſtatuerit de profeſsione religioſorum.*

CASVS LVI.

PROFESSIONIS RELIGIONIS tempus quod ſit.

RELIGIONEM ingreſſus intra quod
1 tempus † profeſsionem emittere poſ-
ſit, dubitatum adeò eſt, vt glo. in cap.
ad Apoſtolicam in verbo anni, de re
gularib. & ibi Abb. num. 7. varias attulerit opi-
2 niones. ſic etiam glo. in † cap. Gonſaldus 17. q
2. in glo. vnius anni.

Prima fuit, vt per annum in monaſterio com
moretur. quod eo textu probatur. Verũm is ſo
lùm loquitur quò ad ordinem monaſticum, iux
ta regulam fortè Diui Benedicti, qua ita ordi-
natum eſt. vt probatur in d. cap. Gonſaldus, at-
que ita non in omnibus religionibus vnum tẽ-
pus ſtatuitur.

51 *Siculi acuti.*
52 *Aſiatici luxurioſi.*
53 *Iudicem cautè agere debere cum minorem decem an
nis pubertati proximum iudicare vult.*

CASVS LVII.

AETATES HOMINIS QVAE, DE infante, proximo infantiæ, puero, & proximo pubertati, accurata diſputatio. plura iuris loca enucleata, & multę Doctorum opiniones explicatæ.

HOMINES † ætas variè à viris ſapian
1 tiſsimis diſcreta fuit. magni Hyppo-
cratis † ſententia fuit, ętatem ſeptem
2 partes recipere: infantiam, pueritiã,
adoleſcentiam, iuuentutem, virilitatem, ſene-
ctutem, & decrepitatem. infantiam ad ſeptimũ
vſq; annum protẽdi dicebat, quo perfecto pue-
ritiæ ætas incipit, quæ anno decimoquarto in
maſculis, & in fœminis duodecimo perficitur:
tuncq; effecti dicuntur puberes. eo tempore in
cipit adoleſcentia, quæ ad vigeſimum vſq; an-
num protendit: & eo perfecto incipit ætas iuuẽ
tutis vſqua ad trigeſimumquintũ: virilitas dein-
de ad quadrageſimum octauũ: ſenectus ad quin
quageſimum ſextum: decrepitas verò ad extre
3 mam humanæ vitæ diem. Alii † quinque tem-
pora conſtituerunt, vt Varro Tarentius toga-
torum doctiſsimus, nec non & Seruius Gram-
maticus. Pythagoras vero in quatuor tempora
diſtribuebat, dum quatuor anni temporibus
comparabat quam diuiſionem probaſſe videtur
Accurſi. noſter in l. hæreditatum. in glo. 2. ff. ad
4 l. Falc. Seruius † Tullius Romanorum Rex, vt
auctor eſt Gellius lib. 10. noct. attica. cap. 28.
cum cenſum vrbis conſtitueret, ciues ſuos in
tres partes diuiſit, in pueros, iuniores, & ſenio-
ras. qua de re egregiè Petrus Crinitus lib. 5. de
honeſta diſcipl. cap. 9. & Bræchæus. in l. pueri.
de verborum ſignific. qui & alia ax Platone,
Galeno & aliis ſcribit, Gloſſator varò ſexti li-
bri decretalium in proœmio ſexti in gloſſa per
fectus, ſex hominis ætates conſtituit: quemad-
5 modum & ſex eſſe mundi ætates dixit: quam-
quàm idem gloſſator in cap. 1. de celebra. miſſa.
ſeptem eſſe ſcripſerit. quam poſteriorem gloſ-
ſam ſecutus eſt Hiero. Zanetinus tract. de dif-
ferentiis iuris ciuilis & canonici, num. 138. Al-
bar. in ſuo dictinnario in verbo ætas. Ioan. Syl
ua tracta. de beneficio parta 1. quæſt. 4. numero
6 3. ſed ad rem, ſex † eſſe hominis ætates cum
gloſſatore ſexti ſenſerunt Anton. Fumes tract.
de ſubſtitutionibus. num. 34. & Ioan. Coraſius
in l. præcibus. num. 26. C. de impub. & aliis ſub
ſtitut. hanc partionem ego nunc ſaquor. Pri-
7 ma itaque eſt † ætas infantiæ, quæ ab ipſa nati-
uitate incipit. quod ſcriptum reliquit Alber.
in l. 1. in princip. num. 3. da verbo. oblig. & con
firmat Theophilus in inſtitutionibus titulo de
inutilibus ſtipulationib. §. pupillus, ſcribit enim
in hæc varba: Quoniam autem de pupillo ſer-
mo incidit: ſciendum eſt generaliter ætatam pu
pilli in tria diuidi. Pupillorum enim alii ſunt
infantes, veluti qui adhuc lactant, aut iis pauló
8 maiores. hæc ille. immo & † infans aliquando
dicitur, qui adhuc eſt in matris vtero. Et factũ
eſt, vt audiuit ſalutationem Mariæ Eliſabeth
exultauit infans in vtero eius Lucæ c. 1. quam-
quàm impropriè hoc dici credam: ſi quidem
infans iam appellatur inſpecto futuro natiuita-
tis tempore. & hac de re aliqua dicemus infrà
in caſu 53. vbi agemus de pœna illius, qui abor
tui cauſam dedit. Infans etiam dicitur qui ad-
huc eſt in cunabulis. c. ex parte. il 1. de corpore
vitia. aliquando etiam infans appellatur octo
dierum. Geneſ. c. 17. qui tres tantùm menſes
agit, vt legitur Exodi cap. 2. vbi Moyſes cum
tras menſes ageret, infantulus dicitur & anni-
culus infans. l. inter ſocerũ. in princ ff. da pact.
dota. & tandem vſque ad ſaptimum annum per
9 fectum † infans appellatur. ita enim ſe habet re
ceptiſsima doctorum ſententia. quam probauit
primó glo. in l. etiam infantem. ff. de adopt. &
ibi Coraſius. ita quoque gl. in l. 1. §. initium. de
poſtula. in l. quod infans. de rei vend. l. 3 § ſi pu
pillus. de tutelis. l. ſeruus. de bono. poſſeſſ. & in
§. pupilius. inſti. de inuti. ſtipul. ita etiã gloſſa-
tor iuris Põtificij in cap. ſingulis. 77. diſtinctio.
cap. 1. 31. quæſt. 2. in cap. ſi eo tempore. de reſcri
ptis. in 6 & in cap. 1. in prin. de deſpon. impub.
lib. 6. & alibi ſæpius Bart. Bald. Iaſ. & cęteri om
nes in l. ſi infanti. C. de iure deliber. Soc. ſen. in
l. 1. §. adipiſcimur. de acquirenda poſſeſsione.
Alcia. l. pueri. & ibidẽ Bræchæus nu. 7. de verb.
ſign. Coraſius d. l. precibus. nu. 26. C. de impu-
be. Bellonius. §. is quoque. num 25. inſti. quib.
mod. re cõtrah. obligat. & alibi ſępiſsimè Docto
res noſtri. his accedũt Portius. §. minorẽ, inſti.
de adoptio Zaſius quęſt. 2. da Iudæis, in princ.
& Didacus Couar. in epitome de ſponſalibus.
parte prima cap. 2. num. 2. qui dixerunt in gene
ra infantem eſſe ſeptem annis incluſiuè, atq; ita
anno ſeptimo perfecto. id quod ſatis probare
videntur. l. 1. § ſufficit. ff. de adminiſtra. tuto. &
l. ſi infanti. §. vlt. C. de iure deliberãdi. anno ſe-

10 primo perfecto † ætas pueritiæ incipit, vt relati
omnes ſcribunt, præſertim gloſſa in proœm.ſe-
ti. & in cap.ſi eo tempore, de reſcrip.lib.6.Bar
to.l.Mela.in principio de alimen.& cibar.lega.
Abbas cap.quod ſedem nu.3. de frig. & maleſi.
& Alcia.in l.pueri.de verb·ſignific. & gloſſa in
11 † cap.de his 28.diſtinct.dum exponit textum il
lum, infantiæ, hoc eſt, pueritiæ. Ego aliquãdo
ſum opinatus, illa verba, à primis infantiæ an-
nis clericatus officio. eſſe exponenda, à primis
infantiæ, hoc eſt, poſt primos infantiæ annos,
atque ita ſeptimo anno perfecto. nam illa præ-
poſitio, à, idem quod poſt, præſefert, atque ſi-
gnificat. vt multis oſtendit Tiraquel. in repet.
l.ſi vnquàm.in verbo & poſteà.nu.21.C. de re-
uoc.don.& tract.de retractu conſang. §.1.glo.
11.num.52.53.

Vel etiam exponi poteſt à primis infantiæ an
nis, id eſt, ab annis proximis infantiæ. nam ex
veriori ſentẽtia exacto anno ſeptimo, dum pue
12 ritia incipit, illa ætas appellatur etiam † proxi-
ma infantię, id quod affirmarunt eruditiſsimi
Iureconſulti Ant.Auguſt.Hiſpa.lib.3.emenda.
iuri cap·nono. Duarenus in l.1.in principio de
verb.oblig.Eguinarius Baro. Minſyngerius &
Iacobus Cuiacius in §.pupillus.inſtit. de inuti.
13 ſtip.ſic omnes intelligentes textum d.† §.pupil
lus. quem ego pariter ita intelligo atq; declaro
dum enim declarando quis ſit is pupillus, qui
rectè negotia gerit, ait Iuſtinianus, is dicitur,
qui intellectum habet.non autem eſt intelligen
dum (inquit illa) de infante & proximo infan
tiæ, quia iſti non habent intellectum, dum ergo
loquitur in hæc verba. nam infans & qui infan
tię proximus eſt non multum à furioſo diſtant.
illa dictio infans, intelligitur etiam d. eo qui an
num ſeptimum expleuit. ob illa quæ ſupra ex-
plicauimus. illa verò verba, & qui infantię pro
ximus eſt, intelliguntur, de eo qui annum ſepti
mum exceſsit. illa eſt ratio, quia aliàs fruſtrà di
ctum eſſet: & qui proximus infantiæ. ſi enim in
fans. i. qui annum ſeptimum expleuit, furioſo
ſimilis eſt, ſine dubio, & is, qui adhuc non atti-
git annum ſeptimum. vt ergo dubitationem ha
beat caſus Iuſtiniani, eſt ita ſumenda interpreta
tio, quòd agens annum ſeptimum furioſo ſimi-
lis ſit. & etiam qui eum annum exceſsit.

Quibus conſtat contra Iuſtiniani verba eſſe
14 dicare, quòd proximus † infantiæ is dicatur,
qui minor annis ſeptẽ adhuc eſt. licèt enim pro
ximi infantiæ intellectu careãt. d.§.pupillus.&
l.ſeruũ.ff.rem pupil.ſaluam fore. quemadmo-
dum carent & minores ſeptem annis, iuxta l.in
ſponſalibus. in 2.de ſponſa. non tamen ex hoc
ſequitur, infantię proximos eſſe minores ſeptẽ
annis: quandoquidem Iuſtinianus in d.§.pupil
lus. manifeſtam inter eos differentiam conſti-
tuit, vultq; infantes ipſos nihil penitus poſſe,
proximos verò infantiæ ex benignitate quadã
poſſe. ita pariter dicendum eſt, ſi diceremus in
fantię proximum carere cõſenſu.l. pupillus.de
regul.iuris. quo caret & minor ſeptem annis.
cap.litteras, & cap.acceſsit.de deſponſa.impu-
15 ba.vel etiam ſi diceremus ita † non eſſe doli ca
paces l.impuberem.ff. de furtis. quo intelligi-
mus infantes, non alia ratione furtum non cõ-
mittere, quàm quia doli, capaces non ſunt
quo ſanè dolo nec capaces non ſunt mino-
16 res † ſeptem annis.glo.in cap.1.in verbo gran-
diuſculis.de delictis puero. nam verè proximus
infantiæ & ſi annum ſeptimum excedat, nihil-
ominus caret conſenſu, nec doli capax eſt, quo
niam quò ad hoc iuris rigore inſpecto idem de
vtroque iudicatur, non ſequitur tamen quòd
ſit vnum & idem. nec enim quę paria, & ſimilia
ſunt, idem per omnia ſunt: cum pręſertim vbi
aliqua extat manifeſta differẽtia. vt in caſu hoc
noſtro. quinimo recepta magis extat doctorũ opi-
17 nio † infantem, atque ita qui annum ſeptimum
expleuit, fari non poſſe, vt communem eſſe opi
nionem teſtatur Iaſ.in l.1.in princ num. 22. de
verb.obl.vbi etiam Alciatus nu.38. & tamen in
proximo infantię receptiſsima eſt Doctorũ ſen
tentia eum fari poſſe, quemadmodũ relati Do-
ctores atteſtati ſunt. & omnes in d. §. pupillus.
inſtit.de inuti.ſtipul.clarè igitur conſtat quid
plus ineſſe huic infantię proximo quàm ipſi in-
fanti. & in dubium reuocare has receptas inter
pretum opiniones vani atque inconſiderati ho
minis eſſet, poſteaquàm de alio noſtra eſt diſpu
tatio. Cętera quę ſex ab hinc annis publicè Pa-
pię docens de illo.§.pupillus,& hæc de re adſe
rebam, ex induſtria prętereo. Illud vnum eſt,
infantię proximum eum eſſe qui annum exceſ-
ſit ſeptimum, atque ita octauum eſt ingreſſus.id
quod clarè magis oſtendit Theophilus in d. §.
pupillus, dum loquitur in hęc verba. Neque
is etiam qui proximus infantię eſt, qualis fue-
rit, qui ſeptimum aut octauum annum agit.
quę verba ſeptimum, vel octauum annum, intel
ligo de anno ſeptimo octauoque perfecto. alio
qui, ſi de ſeptimo ſolùm cœpto intelligeremus,
non infantię proximus, ſed infans diceretur.
18 Intelligimus etiam ex Theophilo hunc † infan
tię proximum dici vſq; ad annũ ſuę ętatis octa
uum.id quod clarius affirmauit Baro in cõmen
tariis ad §.pupillus. Ego tamen aliquando arbi
19 tratus ſum, † Theophilum non determinatè, ſed
axem-

exemplificatiuè locutum fuiſſe. & ob id etiā vltra annum protendi, iudicis tamen arbitrio i vt potè de tempore minimè iure præfinito: quem admodum & de tempore proximi pubertati, vt mox dicemus. Hac itaque ætate infantili & ętate illi proxima perfecta, altera ſuccedit, quæ dicitur proxima pubertati: nam vtraque in ipſa pueritiæ ętate continetur. ſed magna eſt apud noſtros controuerſia, quando incipiat puer dici † proximus pubertati.

20 Vna fuit opinio gloſſę in l. pupillum. de reg. iuris. i l. i. ff. de nouat. in d. §. pupillus. inſti. qui. mo. re contrah. oblig. & in §. in ſumma. inſti.
21 de obliga. quę ex delicto. illum dici † pubertati proximum, qui annum decimum & dimidiatum expleuit. quam quidem opinionem probarunt Bart. & Cagnol. in d. l. pupillum. Ang. Aret. d. §. pupillus. & ibidem bene eruditus Iuuenalis à Coſtaforti Sereniſſimi Ducis Sabaudiæ Conſiliarius ſub nu. 34. Bald. Ang. & cæteri in l. properandum. §. & ſi quidem. & ibi Iaſ. nu. 2. cōmunem teſtatur. C. de iud. Abbas cap. continebatur. in fi. de deſponſa. impuber. Soc. ſen. l. 1. §. adipiſcimur de acquiren. hęred. Calcaneus conſi. 121. num. 16. Franc. de Marchis. q. 122. nu. 10. parte 2. Natta conſi. 434. in fin. lib. 2.
22 ſolet pro hac opinione adferri text. † § vlt. inſti. quib. ex cau. manumit. non licet. Verum eui tari poteſt: quandoquidem ibi media via electa fuit ad libertates concedendas, non tamen ad caſum noſtrum inferri poteſt. citant alii textū l. 3. §. pen. de lib. exhib. qui verè non probat,
23 quemadmodum paulo infra oſtendam. † Abbas verò in d. cap. continebatur eam adfert rationem. in maſculo infantia ad ſeptennium vſque eſt, vt iā diximus: in fœmina vero ad quinquennium. cum ergo maſculus decennium cū dimidio exceſſit, magis proximus pubertati dicitur, quam infantię. Hęc ratio probabilis non eſt nedum vera. & ſi enim, qui decennium cum dimidio exceſſit, proximus magis dicatur pubertati, quam infantiæ, hoc comparatiue procedit, non autem verè: quoniam ex hoc verè non conſtat ab eo tempore omnino incipere hanc ętatem pubertati proximam. Non etiam concludit illa ratio, quod à communiter cōtingentibus doli capaces ſint, qui eam ętatē agūt; quandoquidem, & qui ſeptem annos exceſſerunt doli capaces ſunt, vt ſuprà admonui ex gl. in c. I. de delictis puero. & alibi legimus, puerum nouem annorum grauidam reddidiſſe propriam nutricem. quod & infra attingemus. Nō pariter vrget illa ratio, ꝙ in re maxime dubia,
24 media via † eligenda eſt: quemadmodum fecit Tiberius Imperator. l. & hoc Titus. de hæred. inſti. & §. vlt. inſti. de vulga. ſubſti. & probant noſtri, vt latiſſimè ſcriptum reliquerūt Decius conſ. 245. nu. 2. Neuiza. lib. 6. Sylue nupt. nu. 6. Boer. q. 42. col. vlt. & q. 239. nu. 4. Soc. iun. conſi. 33. lib. 2. & Tiraqu. de iure Primigen. q. 17. opinione. 4. nume. 9. vbi perplura ex more
25 congeſſit. quibus declaratur † glo. illa l. Neſennius. de nego. geſt. quæ diuidere in medio quęſtionem ruſticis tribuit. nec enim in re maximè dubia ruſticię ē, ſed Imperatori & viro prudenti conuenit. Ad rem noſtram tamen haud multum confert hæc ratio: quoniam non æqualis ac vna eſt ſemper hominum conditio, tū ratione ſui generis, tum ratione regionis, vnde nati ſunt. ſed hoc pendet ex facto atq; euentu, quod lege vno ſemper modo determinare impoſſibile eſt: quemadmodum paulo infra dicam: non ergo media via ſemper eligi potuit, vt factum à Tiberio videmus. Cum itaque recepta hæc magis opinio nec iure, nec ratione probetur, rectè eam reiecerunt Sali. in l. impunitas. C. de pœnis. Dec. l. pupillum. de reg. iur. Zaſius. q. 2. de Iudęis. nu. 1. 2. & Viglius in §. teſtes autem. nu. 11. inſti. de teſta.

26 Secunda itaque fuit opinio gl. in c. continebatur. vbi Inno. de deſponſa. impuberum. † pubertati proximum dici, qui ſex menſibus plus minus à pubertate diſtat. eiuſdem opinionis verè fuit Iaſ. in authen. ſacramenta puberum. nu. 15. C. ſi aduerſus vendi. alios plures recenſet Zaſius dicta quęſt. 2. de Iudęis. illis addo Baldum & Igneum in l. excipiūtur. ff. ad S. C. Syllanian. alios recēſet Petrus Placa. lib. 1. epitom. delicto. cap. 34. nu. 4. & Ioan. Oldendorp. tracta. de vſucap. titulo de ętate hominis, nu. 2. & ſi ipſe ab hac diſſentiat. in hanc opinionem ad-
27 ducti ſunt relati iuris interpretes ex † l. nō tantum. ff. de excuſa. tuto. verum illud eo in caſu ſolum contingit, ob id non ſequitur, ita in omnibus ſtatuendum eſſe. Prętere a non excludit is textus, eum dici pubertati proximum, qui plus quam ſex menſibus à pubertate diſtat, nec
28 enim taxatiuè loquitur. citatur etiam † d. l. excipiuntur. ff. ad Syllanian. ſed nec illa verè probat, cum ſolum illud affirmet, Trebium Germanum legatum iuſſiſſe ſupplicium ſumi de eo impubere, qui pubertati proximus erat. ſed non ſubiungit ibi ille Iureconſultus, cuius ętatis is impubes eſſet.

29 Adfertur etiam tex. † cap. continebatur, de deſponſa. impuber. ex illis verbis; ſi autem fuerit ętati, vt in vndecimo, vel circa duodecimū annum. ita in cap. atteſtationes. eod. titulo ibi,

vel

30 vel circa finem duodecimi anni. hæc enim † dictiones propè, proximè, circa, circiter, & his ſimiles, ex ſubiecta materia, ad modicum referuntur. l. 2. §. exactis deinde Regibus. ff. de origi. iuris. §. ſi verò intra. vbi Bart. in authen. de monachis, immo ad ſemeſtre retulit Iuſtinianus in l. properandum. §. & ſiquidem. C. de iudi. cuius meminit gloſſa in d. l. non tantum. & dictio propè, ſicque hoc poſitiuum pro ſuperlatiuo poni ſolet. l. Diuus. ff. de tutor. & cura. datis ab his. §. vltimo inſtit. loca. glo. in l. ſed eſt quæſtionis ff. de iniuriis.

Verū hæc in contractu matrimonii ſtabilita
31 ſunt: quippe quod in eo † triplex potentia cōſiderari ſolet. prima quo ad coeundum: nam, ſi verba habilia intercedunt, non modo qui per ſemeſtre à pupillari ætate diſtat, contrahere poteſt, ſed & qui per annum, ex ſententia Guliel. d. cap. continebatur. immo & qui per biennium:
32 cum re ipſa videamus, puerum † annorum decem ad coeundum potentem, vxorem ducere poſſe. cap. vlt. de eo qui cogno. conſangu. vxo. ſuæ. immo, quod fortius eſt, viſu compertum
33 fuit, † puerum nouem annorum coiuiſſe ac propriam nutricem grauidam reddidiſſe. quod Diui Hieronymi auctoritate memoriæ proditum eſt à glo. in ſumma 20. quæſtione 1. & ad tē noſtram recenſet Coraſius libro 6. miſcella. iuris cap. 23. numero quarto & Brechęus dicta l. pueri, numero 10. de verb. ſignifi. & ante eos Calcaneus conſi. 121. nu. 16. & egregie Tiraq. de legi. connubial. l. 6. nume. 25. quare contractum ab eis matrimonium ſuſtinetur. cum ergo carnalis copula ſecuta eſt, ſuper malitia, vel potentia ambigendum non eſt: nec aliquod in hoc eſt iudicis arbitrium, vt inquit Calcaneus. d. cōſi. 121. nume. 7.

34 Secunda eſt potentia, quando † malitia ætatem ſupplet, & ſi aptus is ad coeundum nō eſt. hoc caſu ſi diſtat impubes à pubertate per ſemeſtre tantum matrimonium contrahere poteſt, ita gloſſa in cap. ad id, de ſponſa. cap. 1. de deſponſa. impub. Calca. d. conſ. 121. nu. 17. verſ. eſt etiam ſecunda.

Tertia eſt potentia, quando deeſt ipſa potentia coeundi ac etiam malitia; tunc ſola ad contrahendū matrimonium potentia ab annis menſuratur; nempè cum puer decimum quartū annum expleuit; vel propè finem decimi quarti agit: vti probat is tex. cap. atteſtationes, quem ſic intellexit Calcaneus d. conſi. 121. nu. 9. verſ. eſt & tertio. Præterea opinor d. cap. continebatur, cōtra relatos interpretes probare. nam, dū dicitur, vt in vndecimo anno, intelligi hæc verba poſſunt, immo debent de ipſo anno vndecimo cœpto, non de penè perfecto. quia ſi illa verba, quæ ſubſequuntur, vel circa duodecimum, intelliguntur de ſemeſtri ante finē duodecimi neceſſario ſequitur illa verba in vndecimo eſſe intelligenda de vndecimo ſolum cœpto & non dimidiato.

Tertia fuit opinio Hoſtien. in d. cap. conti-
35 nebatur. illum dici † proximum pubertati, qui per tres dies à pubertate diſtat. adductus ex
36 tex. † l. 3. §. pen. ff. de lib. exhiben. quo probatur, proximum prętextę dici, qui puberem ætatem nunc ingreſſus eſt. quo quidem in textu alias male legebatur, impuberem ætatem. quem loco ex Florentino codice nobis reſtituit doctiſſ. Ant. Auguſt. lib. 3. emenda. iuris cap. vlt. quo loci poſt Gulielmum Budæum in annota.
37 Pandectarum ad l. vlt. ff. de ſena. ſcribit, † Romanos conſueuiſſe ſtatim quo pupillarem ætatē erant ingreſſi, hoc eſt maſculi anno decimo quarto expleto prætextam ſumere, & quā anno decimo ſeptimo exuebant, ſumpta virili toga. Lazarus tamē Baifius libello de re veſtiaria cap. 10 multorum auctoritatibus contendit Romanos anno ſuæ ætatis decimo ſexto conſueuiſſe togam ſumere. quam ſententiam probauit & Petrus Crinitus lib. 3. de honeſta diſcipl. cap. 7. ex quorum declaratione iam intelligimus. d. l. 3. §. pen. nihil probare. quoniam is, qui puberē ætatem eſt ingreſſus, expleuiſſe dicitur annum decimum quartum, & dicitur prętextę proximus, quia eam ſtatim ſumere poteſt. quod rei noſtræ non conuenit. Adferri etiam pro hac
38 ſentētia ſolet † cap. ad noſtram. de regula. quo conſtitutum eſt, minorem quatuordecim annis non alligari monaſterio: egreſſum vero annum illum decimum quartum & per triduum in ea religione perſeuerantem, verè dici ingreſſum religionem quemadmodum ergo ſpacium triduū facit, vt is inter maiores habeatur, ita hoc loco efficere debet, vt pubertati proximus dicatur. Verum ad rem non confert, quia dato quod dicatur proximus, qui diſtat per tres dies non tamen negatur quin & is proximus ſit, qui per multum plus temporis diſtat. Accedit, ſi liceret argumentari à caſu d. cap. ad noſtram, ſequeretur quod quemadmodum is qui vltra triduum per plures dies, & menſes perſeuerat in religione, multò plus inter maiores connumerari debet, ita etiam hic proximus pubertati. id quod eſſet contra Hoſtienſem & illius ſequaces. Præterea caſus ſunt diuerſi, nos loquimur de proximo pubertati, hoc eſt, de eo qui adhuc annum decimum quartum non expleuit: is vero tex-

ro tex-

tus de eo qui expleuit, & decimum quintum eſt ingreſſus.

39 Quarta fuit opinio † Eguinarii Baronis in d.§.pupillus.inſt.de inutil.ſtip. proximum pubertati dici, qui in vndecimo anno eſt. ſed hanc opinionem quam nec iure nec ratione ille probat, manifeſte refellunt iam relata.

Quintam ego aliquando opinionem excogitabam, cum anno 1557. Papiæ docerem, atque interpretarer. d.§.pupillus, quemadmodum iã ſupra retuli. ſunt equidem aliquãdo opinatus,

40 † proximum pubertati illum dici qui annũ ſeptimum iam expleuit. hiſque adducebar rationibus. ac primò, quoniam vt paulo ante diximus, proximus pubertati eſt doli capax l. apud Celſum.§.deinde.ff.de dolo.& ibi gloſſa.l. qui iuraſſe.ff.de iureiuran.l.impuberem.ff.de fur-

41 tis. ita etiam doli † capax eſt, qui annum ſeptimum exceſſit. cap. 1. in verbo grandiuſculus, de delictis pueror. ſequitur ergo proximum pubertati excedere annum ſeptimum. Verum animaduerti deinde ſophiſticam hanc eſſe argumẽtationem, quia aut volumus dicere eum proximum eſſe pubertati, qui annum ſeptimum ſtatim exceſſit, & hoc eſt manifeſte falſum; cum is dicatur infantiæ proximus, vt iam diximus ſupra probare. d §. pupillus. Aut volumus eum eſſe proximum pubertati, qui exceſſit annum ſeptimum abſolute & non qui reſtrictiue ſtatim quo exceſſit, & tunc rectè dicimus, quia ſi ex d. §. pupillus, intelligimus proximum pubertati eſſe plus quam ſit infantiæ proximitas, quæ anno perficitur, ſequitur ſine controuerſia proximum pubertati dici poſt annum ſeptimum, quia ſi eſt poſt octauum fortius eſt poſt ſeptimum. & quod dicitur eos eſſe doli capaces, qui annum ſeptimum excesſerunt; verum eſt, modo exceſſerint etiam octauum, atque ita ne ſint adhuc proximi infantiæ, quemadmodum probat is. §. pupillus. his diluitur & illa ſecunda ratio,

42 dum dicebam, maiorem † ſeptem annis intellectum habere. l. in ſponſalibus. la 2 ff. de ſponſa. quemadmodum habet & ipſe proximus pubertati. l. excipiuntur. ff. ad Syllania §. in ſumma inſt. de oblig. quæ ex delicto. diluitur inquam ex relatis. Accedit, quòd ſi ita argumentari liceret, ſequeretur & maiorem viginti annis dici proximum pubertati, cum & is doli capax ſit quemadmodum & proximus pubertati. ita etiã ſatisfacio illi tertiæ rationi atque augumentationi, qua ſic dicebam. Is, qui fari poteſt, annũ ſeptimum expleuiſſe creditur. l. 1. §. ſufficit. ff. de admi. tut. ſed proximus pubertati fari poteſt. l. 1. §. pen. ff. de act. & oblig. l. ſeruum. ff. rẽ pup. ſaluam fore. ergo proximus pubertati eſt, qui annum ſeptimum exceſſit. eſt inquam falſa argumentatio ex iam relatis. accedit non licere ſimpliciter ita argumentari, quia non ſequitur, annum ſeptimum excedit, ergo eſt proximus pubertati: quamuis econtrà argumentari liceat. eſt proximus pubertati, ergo annum ſeptimum exceſſit. his dilui poſſunt aliæ ſimiles argumentationes, quas huc adferre ex induſtria nolo.

Sexta itaq; & verior eſt opinio, hodie magis

44 recepta, † iudicis arbitrio relinqui, qua ætate ante decimum quartum annũ maſculus pubertati proximus dicatur, hanc equidem veram iuris ſententiam probarunt Io. Fabri in d. §. pupillus. inſti. de inutil. ſtipul. Butr. in c. atteſtationes. de deſponſ. impub. Sali. l. impunitas. C. de pœnis. Decius l. pupillum. de regul. iur. Viglius. §. teſtes autem. nu. 11. inſti. de teſtam. Coraſius lib. 6. miſcella. iuris cap. 23. nu. 4. Didacus Couarr. clem. ſi furioſus, in initio tertiæ partis nu. 5. de homicid. em clarius in epitom. de ſponſa. parte 2. cap. 5. nu 5. & Petrus trac. regularũ

45 regula 259. limi. 3. iudex † autem non tantum annorum numerum, quantum perſonæ conditionem actuſq; qualitatem ſpectabit. erit etiam ſpectanda qualitas regionis vnde is puer natus eſt. nam vna regio altera callidiores habet pue-

46 ros, quemadmodum de pueris † Normannis & Longobardis notauit glo. in l. ſequitur. §. pu-

47 pillus. ff. de vſucap. idem de † Hiſpanis dicendum eſt, quos verſutos & callidos eſſe ſenſit idem glo. in l. dolum. C. de dolo. & Oldrad. con

48 l. 84. in fi. fortius idem eſt dicendum de † Sclauonibus, cum hos mortaliũ nequiores eſſe ſcripſerit Odofredus in l. Iulianus. ff. de actio. empt. & Gomeſ. §. ſic itaque. nu. 18. inſti. de actio. qui etiam ſubiungit ex Baldo in cap. 1. de

49 pactis, † Cathelanos eſſe fidefragos quod tradit & Boer. q. 179. in fi. econtra erit de Gallis arbitrandum, quoniam ſui natura ſtolidos eſſe memoriæ proditum eſt à Iulio Materno in Aſtronomicis in hæc verba. Quędam (inquit) gentes ita à cœlo formatæ ſunt, vt propria ſint morũ vnitate perſpicuę. Scythę immanis feritatis crudelitate graſſantur: Itali ſiunt regali ſemper no

50 bilitate præfulgidi: † Galli ſtolidi, Auari Sy-

51 ri, † acuti Siculi, luxurioſi ſemper † Aſiatici, &

52 voluptatibus occupati, Hiſpani elata iactantiæ animoſitate præpoſiti. Hæc ille. quem recenſet Petrus Crinitus lib. 1. de hone. diſcipl. ca. 7. & Gallos ingenio ſimplici atque barbaro eſſe, ſcriptum reliquit idem Petrus Crin. lib. 4. de honeſt. diſcipl. cap. 14. Illud etiam obſeruabit iudex, vt

dex, vt ſi puerum adhuc non excedente decimum & dimidiatum annum iudicare vult eſſe proximum pubertati, id non faciat, niſi perſua-
53 ſus maximis coniecturis, & † cautiſſime id agat & tandem rarò, poſt illam verò ætatem nõ exiget iudicis arbitrium ita vrgentes coniecturas, ſat enim erit aliquot mediocria ſigna perpendere, ex quibus arbitretur, puerum eſſe proximum pubertati. hęc Didacus d. c. 5. de ſpon. nu. 5. qui ſubiungit, illum puerum, cui ſex tantum menſes ad ætatem perfectam deerunt, audacius ac lenioribus argumentis eſſe iudicandum pubertati proximum. in cęteris hominis ætatibus nulla eſt controuerſia, ſenectutis ętate excepta, de qua infra caſu ab hoc ſecundo agemus.

SVMMARIVM.

1 *Potens ad coeundum quis dicatur.*
2 *Potentiam coeundi ex corporis aſpectu indicari,*
3 *Platonis locus lib. 2. de legibus.*
4 *Corporis inſpectionem ad noſcendam coeundi potentiam reprobari.*
5 *Mulieres Romanas velato capite incedere conſueuiſſe.*
6 *Patauinarum puellarum habitus.*
7 *Nuditas reprobata.*
8 *Iudicis arbitrio relinqui quis ad coeundum potens ſit.*
9 *Generandi potentiam aliquando deficere in eo qui laborat calculo in veſica.*
10 *Sexagenarios eſſe ad generandum impotentes.*

CASVS LVIII.

QVIS CENSEATVR AD GENERandum impotens, & quomodo cognoſcatur.

QVONIAM de impubere doli capace, & potenti ad coeundum aliqua proximo relato caſu diximus, non ab re fore exiſtimaui, caſum hunc huc ad-
1 ferre, quando ſcilicet quis ad † coeundum potens dicatur. Qua in re plures fuerunt interpretum opiniones, vt retulit Calcaneus conſi. 121. nu. 19.

Prima fuit Hoſtien. in c. continebatur. de ſpon. illum ad coeundum potentem dici, qui per facti euidentiá coire poteſt. atq; Hoſt. carnalem copulam requirit. verum vt recte admonuit Calcaneus ab omnibus hęc opinatio reiicitur. quoniam & aliis probationibus potentia hęc probari poteſt. prætęrea in re clara Hoſt. opinio verſatur.

2 Secunda fuit opinio, † potentiam indicari ex corporis inſpectione, ſi lanuginem habet. c.
3 puberes. de deſpon. impu. ſic conſtituit † Plato lib. 2. de legi. dum ſcribit, conuenientiam ętatis ad nuptias & contra, iudex nudos omnino mares pubem vſque inſpiciens iudicet. ſic apud Romanos olim obſeruatum fuiſſe teſtetur Iuſtin. in §. 1. inſt. quib. mo. tut. fi. & in l. vlt. C. quãdo cur. vel tut. eſſe deſinat. quem locum Hieronym. Maggius vir apprimè doctus li. 1. miſcella. c. 2. explicat. Verum ab omnibus, & hęc pariter opinio reiicitur, vt loco iam relato Calcan. ſcribit. nam vt pudori parcatur, & quantũ fieri poteſt, honeſtas ſeruetur, cõſtituit Iuſtinianus
4 d. § 1. & in d. l. vlt. non eſſe locum huic † corporis inſpectioni. quod cum à Iuſtiniano factum eſt, tanto melius à ſummo Pontifice (vt inquit Calca.) fieri ac obſeruari debet, immo inde coram valde exiſtimarunt antiqui illi, qui legis Euangelicę lucem adhuc non receperant, ſi maſculus, vel fœmina nuda inſpiceretur. legitur Eſa. cap. 20. Nudam & diſcalciatam diſcoopertis natibus ad ignominiam Aegypti. & c. 47. nuda turpitudinem tuam & diſcooperi, humerũ
5 releua. & Romani conſtituerunt non licere † mulieribus aperto capite foris verſari. quam ob cauſam multi vxoris repudiarunt, vt ſcriptũ reliquerunt Valerius Max. lib. 6. cap. 3. Plutarchus in pręceptis connub. cap. 32. & Alexand. ab Alex. lib. 4. dierũ Genial. cap. 8. hunc morem (quem mirum in modum ęgrè ferre ſolent ſcholaſtici noſtri) velandi caput, hodie
6 ſeruant † puellę, hic Patauii. immo & olim ſeruarunt, ſi Martiali has ob id laudandi credimus dum ſcribit.

„ *Tu quoque nequitias noſtri luſuſque libelli.*
„ *Vda Puella leges, ſis Patauina licet.*

Hęc & alia per multa recenſet Tiraq. de legibus connub. l. 4. nu. 15. cuius dicta tacito authore ad literam ferè tranſcripſit Petrus Placa libro Epitom. delicto. cap. 32. non. 4. verſ. rurſus. referunt & iſti Diuum Hieronymũ & Ambro-
7 ſium acerrimè damnantes fędam hanc † nuditationem. Pręterea ex alio ſecunda hęc opinio vera non eſt, non enim concludens argumentũ potentię coeundi adfert lanugo circa pudibũda, vt ſenſit Abbas in d. cap. continebatur. nu. 8. & Calca. d. conſi. 121. nu. 19. nam in fęminis dicimus, manum obſtetricis ſępe falli. l. 1. ff. de uentre inſp. cap. ne aliqua. 27. q. 1. ſic etiam in maſculo dicendum eſt. nam lanugo in decimo tertio & decimo quarto incipit pullulare, & tamen

tamen reperti ſunt pueri nouem, decem, ac vn
decim annorum, qui coiuerunt & generarunt,
vt ſuprà in præcedenti caſu rettulimus. ſic in
iam ſene & ætate confecto cernimus, vt ſtatim
dicemus.

8 Tertia fuit opinio, hoc † iudicis arbitrio re-
linqui. ita Alber. gloſſator antiquus. Hoſtie. ſi-
bi contrarius in cap. vlt. de deſponſa. impub. &
ibi Goffredus, Io. Andr. Butri, & Abbas, quos
ſecutus eſt Calca. d. conſi. 121. nu. 19. iudex er-
go noſter arbitrabitur aliquem eſſe potentē ad
coeundum, inſpecta perſonæ qualitate, mem-
brorum diſpoſitione & valetudine bona. Nam
multi reperiuntur adoleſcentes impotentes ob
malam valetudinem. ſic ſentit Iureconſ. in l. fi-
lium. ff. de iis qui ſunt ſui vel alie. iur. ibi, infir-
mitate interueniente, vel alia cauſa vt generare
non poſſet. Hinc conſultus reſpondit Pariſius
9 conſi. 29. nu. 80. lib. 2. illum † generare non po
tuiſſe, cum laboraret morbo calculi in veſica.
perpendet etiam iudex hic noſter ætatem, nam
ſenio confecti coire atque ita generare nō poſ
ſunt, vt ſcribit Philoſophorum Princeps Ariſto
teles lib. 1. de Genera. anima. cap. 18 Hinc l. Pa-
10 pia Poppea conſtitutum fuit, ne † ſexageni u-
xorem ducerent. quam omnium primus abro-
gauit Claudius Cæſar, vt auctor eſt Claud. Sue
tonius in Claudio Cæſare cap. 23. & poſt eum
Iuſtinia. in l. pen. C. de nup. qui ſanciuit clare
licere ſexagenario & quinquagenariæ matri-
monium contrahere, & ſi ad generandum im-
potentes ſint. qua de re ſuſiſſimè dicemus in-
fra in caſu 89.

SVMMARIVM:

1 *Senex quā ætate quis cenſeatur.*
2 *Senex quoad ſubeundum munera quis.*
3 *Iudicis arbitrio relinqui quis ſenex dicatur.*
4 *Septuagenarium à munere tutelæ excuſari.*
5 *Senex is dicitur, vt à muneribus perſonalibus excu-ſetur, qui quintū & quinquageſimum annū agit.*
6 *L. non aliter. §. 1. de leg. 3. explicatur.*

CASVS LIX.

QVA AETATE SENEX qui cenſeatur.

RETVLI iam per tranſennam veluti,
qua ætate ſenex quis cenſeatur. verum
noua (vt aiunt) ſub incude hoc reuo-
catur. eſt enim perplexa & apud no-
ſtros de ſene controuerſia. Vna fuit opinio di-
1 uini Hypocratis, † ſenem dici à quadrageſimo
ætatis ſuæ anno vſque ad quinquageſimum ſex
tum. quæ ſanè opinio ad ius noſtrum relata nō
probatur, ſed contrarium potius, vt mox ſubii-
ciam Seruius Tullius ſenes eos iudicauit, qui
annum ſextum & quadrageſimum exceſſerant.
Varro ſenes credidit, qui quintum & quadra-
geſimum annum impleuerant. Galenus verò
lib. 5. de tuenda ſanitate. qui in hanc ſententiā
à Brecheo Turonenſi in l. pueri, nu. 9. de verb.
ſig. citatur, ætatem ſenis tripartito diuidit. Pri-
mam eorum eſſe dicit, qui dicuntur viridi ſene
ctute præditi obidque ciuilia negotia adire po-
tentes, quique conſilio valent. Hæc ſenectutis
prima par ab anno quinquageſimo, ad ſexageſi
mum perducitur. Secunda exordium facit à ſe
xageſimo, & in ſeptuageſimum extenditur. Ter
tia quod reliquum ætatis conficit, iure noſtro
receptior illa videtur ſententia ſenem dici, qui
annum quinquageſimum perfectè attigit vſque
ad ſeptuageſimum, quam ſententiam omnium
primus probauit gloſſator in proœm. ſexti in
verbo perfectus. vbi Io. Andr. & gloſ. in cap. 1.
de celebra. miſſa. glo. in l. non aliter. §. vlt. ff. de
leg. 3. idem cenſuit Gramm. deciſ. 34 nu. 4. Co
raſius in l. precibus, nu. 29. C. de impub. Io. de
Anan. in rub. de delictis puero. col. 1. Afflictus
in commentariis ad conſtitutiones Neapolita-
nas lib 2. rub. 37. in fi. adducuntur ex d. l. non a-
liter. §. vlt. de leg. 3. quo loci nō diffinitur, qua
ætate inter iuuenes & inter ſenes, quis enume-
retur. adſerri poſſe videtur l. 2. §. vlt. ff. de de-
cu. l. 3 C. eo. & l. vlt. C. qui ætate ſe excuſ. lib. 10.
quibus probatur excedentes quinquageſimum
2 quintum annum, vt ſenes † & maiores à mune-
ribus perſonalibus excuſari. Verum illud in eo
caſu ſolum eſt ſtatutum, non generatim in om-
nibus. Hinc videmus, alia eſſe onera, à quibus
ſolum ſeptuagenarii excuſantur, vt in tutela, vt
infra dicam. Adſertur & tex. cap. 1. de renun.
Verum ibi non diffinitur, quā ætate is poſſit di
ci ſenex, qui ad Eccleſiam regendam ſe impotē-
tem allegat, vt nec declaratur in cap. niſi. §. alia.
eo. tit. de renuntia.

Secunda fuit opinio, vt retulit Abbas cap.
quoniam frequenter, nu. 18. vt lite non conte-
ſtata. verſ. Ego puto ſenem dici ſeptuagenariū.
nec ab hac ætate infra (inquit ille) nihil iudi-
cis arbitrio relinquitur, cum ſatis certum ſit
hunc eſſe ſenem, ex quo in iure paſſim à mune-
ribus is excuſatur. l. 3 ff. de iure immu. §. item
maior. inſt. de excuſa. tuto. Verum non conclu
dit, quia videmus etiam illū excuſari qui quin-
quageſimum quintum excedit. d. l. 2. §. vlt. ff. de

Decu-

Decurio. & ſupra attigi. Nec auctoritas gloſſæ, qua mouetur Abbas, neceſſaria eſt, ſed probabilis.

Tertia fuit opinio Barbariæ, qui in conſi.25.
3 col.pen.lib.2.affirmauit, hoc † iudicis arbitrio relinqui. idem in conſi.22. col.3. lib 3. poſt Io. Andre. in cap. quoniam frequenter, vt lite non conteſta. quo loco Maria. Soc. ſen. col.5. ver. Secundo declaratur. idem Barba. conſi.80. in fine eo.lib.5. & in conſi.45. col. penul. lib.4. ita etiã ſenſit Baldus in ſua Margarita, in verbo ſenex. Flocia. in l. aquilia ſi deletum. ff. ad l. aquil. quem ſecutus eſt Felinus in d. cap. quoniam frequenter col. 6. verſ. ad tertiam quæſtionem. hanc ſententiam ego ſequor in his caſibus, in quibus nulla clara iuris extat conſtitutio. vbi enim eſt ita conſtitutum, illud ſeruamus. nam ad
4 excuſationem tutelæ & curæ is † ſenex dicitur, qui annum agit ſeptuageſimum. d. l. 3. de iure immu. d. §. item maior. inſt. de excuſa. tuto. ſic
5 † ſenex is dicitur qui annum agit quintum & quinquageſimum, vt à perſonali munere. d. l. vlt. C. qui ætate. lib.10. vbi ergo diffinitũ non eſt, qua ætate quis ſenex dicatur, iudicis arbitrio relinquitur: atque ita erit interpretandus
6 tex. † l. non aliter. §.1. de leg.3. ſic etiam. l. inuiti. ff. de teſtibus cap. niſi. §. alia. de renunt. & cap. quoniam frequenter, vt lite non conteſt. ita in dominio Mediolani ſenex dicitur, qui annum ſexageſimũm agit, vt ad æternam rei memoriam examinari poſſit, ex cõſt. in tit. De probationibus, cap. 1.

SVMMARIVM.

1 *Valetudinarius quis.*
2 *Teſtes valetudinarios ante litẽ non conteſtatam poſſe examinari.*
3 *Valetudinarij in multis excuſantur.*
4 *Valetudinarius eſt, qui infirmus eſt.*
5 *Iudicis arbitrio relinqui quis valetudinarius cenſeatur.*
6 *Mulier pregnans valetudinaria dicitur.*
7 *Senex valetudinarius dicitur.*
8 *Senectus eſt morbus.*
9 *Regulam Cancellariæ De infirmis reſignantibus, locum non habere in ſenibus.*
10 *Infirmitas quid ſit.*
11 *Conſtitutiones nouæ Mediolani tit. de probationibus cap. 1. ibi, periculoſa infirmitate, declarantur.*
12 *L. ciuitatibus in princ. de leg. 1 declaratur.*
13 *L. 5. ff. de dona. cauſ. mort. declaratur.*
14 *Debilem inter valetudinarios enumerari.*
15 *Debilitatus quis.*
16 *Infirmus quis.*
17 *Morbus dupl. x. in toto corpore & in parte.*
18 *Debilitatos domi examinandos eſſe.*
19 *Debilitatum excuſari à muneribus perſonalibus.*
20 *Delegatum ob debilitatem vices ſuas ſubdelegare.*

CASVS LX.

VALETVDINARII ET DEBILES qui cenſeantur, & è quibus muneribus excuſentur, diligens explicatio.

POSTEAQVAM de ſene verba fecimus, non eſt incongruum hoc loco de-
1 clarare quis † valetudinarius cẽſeatur: eſt enim vtile admodum hoc ſcire, cum plura illis ſoleant concedi, vt habetur in cap. quoniam frequenter, vt lite non conteſta. quo
2 conſtitutum eſt, † teſtes valetudinarios ante litem conteſtatam poſſe examinari cum pericu-
3 lum in mora eſſe videatur. ſic † valetudinarii non coguntur inuiti venire ad dicendum teſtimonium. l. inuiti. ff. de teſt. bus ſic excuſantur ab onere tutelæ & curæ, ab onere ferendi teſtimonium, in. §. item propter aduerſam, inſt. de excuſa. tuto. ſic Tribuni officium olim erat inuiſere valetudinarios, l. officium. ff. de re militar. ſic etiam valetudinarius non cogitur ad iudicem ire vt iuſiurandum ſubeat, ſed ei ad domum tranſmittitur. l. ad perſonas. ff. de iureiuran. Quis ergo valetudinarius ſit, ambigitur.. plures Doctorum opiniones retulit Abb. d. cap. quoniam frequenter. nu. 19. Vna fuit Io.
4 Andreæ, † valetudinarios eſſe, qui ſunt infirmi, cum contra naturam morbo aliquo laborant. verum hæc declaratio perplexa & ſubobſcura eſt. Altera fuit opinio Inno. dicentis, valetudinarium dici qui ptopter corporis debilitatem infirmus eſt, ſed laborat aliqua febre acuta, attamen hæc opinio eſt admodum obſcura, ex eaque rem hanc intelligere non poſſumus.

Vna ergo eſt tertia illa Abbatis declaratio,
5 † hoc totum Iudicis arbitrio relinqui. quam ſententiam probauit Baldus in auth. ſed ſi quis ab aliquo. num. 13. C. de teſtibus Lucas à Penna in l. vnica. col. 2. C. de mend. valid. lib. 11. Socin. ſen. conſi. 244. col. 4. lib. 2. & Marſilius in l. quæſtionis modum nume. 19. ff. de quæſtio. hic ergo iudex, eos iudicabit valetudinarios, qui malo corporis habitu & effectu ſæpe male valent, atque ita frequenter ęgrotãt. ita Gemin. in cap. 1. de cler. ægro. in 6. Soc. d. cap. quoniam frequenter, col. 4. verſ. tertio decla-

declaratur. inter valetudinarios enumerari ſo-
6 let à noſtris † mulier prægnans. ex l.2.§. ſed &
ſi non propter. ff. ſi quis caut. ita Floria. in l. in
uiti. ff. de teſtibus. Verum Fel. in d. cap. quo-
niam frequenter. num.6. eam reiicit, & rectè,
cum d. §. ſed & ſi. differentiam conſtituat in-
ter prægnantem & valetudinariam, immo præ-
gnantem, quæ peperit, & adhuc cubantē, non
eſſe valetudine mala impeditam, ſed quaſi, ſic-
que impropriè male valere creditur. ſunt & qui
7 inter valetudinarios, † ſenes enumerant, vt hu-
ius opinionis fuit Abbas in cap. magnæ, col. I.
de voto. dum docuit, ſtatutum loquens de in-
firmis, in ſenibus locum habere. & probat cap.
1. §. ſinautem Epiſcopus, de cler. ægro, in 6. vbi
diſpoſitum in Epiſcopo ęgrotante, vt poſſit co-
adiutorem impetrare, ſtatutum etiā eſt in Epi-
ſcopo ſenio ægrotante. quod reſpondit etiam
Pariſius conſ.29. num.68. lib 2.
8 Vnde Comicus ait, † ſenectutē per ſe ipſam
morbum naturalem eſſe. ſic M. Tul. in Oratore
de Q. Mutio loquens inquit, & ille ſenectutis
morbus non æquidem incidens eſt & tranſiēs.
Verior tamen & recepta ſententia eſt, inter va-
letudinarios & infirmos, ſenes non eſſe connu-
merandos. vt hanc probat Felinus & Soc. ſen.
d. c. quoniam frequenter. ex illo textu. ſic Go-
9 meſ. in regula Cancellariæ De infirmis reſignā
tibus. q.7. dum multis affirmat, regulam illam
non habere locum in ſenibus reſignātibus, qui
verè infirmi non dicuntur, quod placuit & Re
buffo in praxi benefi. tit. De infirmis reſignan-
tibus. glo.2. num.13. ſic etiam Alciatus ſenſit
tract. De prẹſump. reg.1. præſump. vlt. dum ſcri
ptum reliquit diffinitionē infirmitatis non con
10 uenire ſenibus eſt enim † infirmitas habitus cu-
iuſcunque corporis contra naturam l.1. §. ſed
ſciendum. ff. de ædil. edicto. qui ſanè habitus
contra naturam non ineſt ſenectuti, cum illa ex
natura ſit. probat & hanc ſententiā tex. d. cap.
1. §. ſinautem Epiſcopus. de cler. ęgro. in 6. dum
diſiunctiuam ponit inter ſenem & infirmum.
probat & l. cui deus. ff. de ędil. edicto. Hanc e-
go ſententiam veram eſſe intelligo, niſi is ſe-
nex adeo ſenio cōfectus eſſet vt illi negotio de
quo ageretur, ſupereſſe non poſſet: vt puta in
caſu. d. cap. quoniam frequenter. ſi ita ſenex
teſtis ſit, vt ſecundum naturę curſum parum à
morte diſtat, valetudinarius infirmuſque dici
poteſt, examinari ante litem conteſtatam ita
poteſt, vt verè ſenes poſſunt. ex clara illius ca-
nonis diſpoſitione. ita etiam ſunt interpretan-
11 dę nouę † Conſtitutiones Mediolani titu. De
probationibus, cap.1. quibus cautum eſt, cōſti-
tutos in infirmitate periculoſa poſſe examinari
ad ęternam rei memoriam. periculoſa infirmi-
tas intelligitur illa, ob quam mors ſequi poſſet
ante tempus quo in iudicio ordinarie examinā
di eſſent. ſic in caſu d. §. ſinautem Epiſcopus.
Quo circa dicendum eſt, ſenectutem non eſſe
morbū: ſed valetudinario & infirmo ſenem tūc
ęquipari cum graui ſenio confectus eſt. atque
12 de his erit intelligendus tex. † l. ciuitatibus, in
prin. de leg.1. ſic etiam tex. l.2. §. quē ita ſenio.
ff. de vac. munc quo loci dicitur ſenio cōfectū
excuſari à munere perſonali. ſic quoq; erit de-
clarandus tex. cap. ſi quis teſtium. de teſtib. quo
eſt conſtitutū, teſtes ſenes domi eſſe examinan-
13 dos. ſic intelligendus eſt tex. † l. 5. ff. de don.
cauſ. mortis, vbi ſenex dū donat, cauſa mortis
donare dicitur. & ab hac declaratione nō diſ-
ſentit Abbas. d. cap. quoniam frequenter. & Al
cia. d. prẹſump. vlt. nu. 4. inter valetudinarios
14 ſolet etiam enumerari † debilis: ita Fel. d. cap.
quoniam frequenter. nu.6. verſ. dū dicitur hic.
quod verum exiſtimo, cum debilitas à mala cor
poris diſpoſitione & tēpore prouenit, alias nō
nam ab infirmitate diſtat debilitas, vt colligitur
ex rub. de cler. ęgro. vel debil. & ibi in cap.2. de
biliatum illū appellat cui manus abſciſſa fuit.
quare Bar. l.2. in fi. de pub. iud. & Bal. in l.3. in
15 fi. & ibi Decius nu.13. C. de ſer. fug. † debilita-
tum eum appellant, qui officio alicuius mēbri
impeditur. idem cenſuit Decius poſt Abbatem
& alios in cap. ſi pro debilitate. n.1.2. de off. de
leg. eſt & tex. in l. non ſolū. vbi Ang. de rei vēd.
16 † infirmus autem is propriè dicitur qui intrin-
ſecus morbo aliquo ex humorum exceſſu cauſa
tus, laborat: ita Ripa tract. peſtis in prin. nu.2.
3. quem ſecutus eſt Hiſp. ſuper. d. regula Cācel
larię de infirmis reſigna. q.7. verſ. ſed prędictis
& eſt tex. notabilis in l.1. §. ſed ſciendum. ff. de
17 ędilitio edicto. dum † morbum dupplicem in-
telligit in toto corpore, vt febris, in parte vt cę
citas, vel pedis debilitas Cuius Iuriſcōſulti ver
ba retulit Gellius lib.4. noct. Attica. cap.2. ſi er
go debilitatus quis ita ſit, vt illi muneri de quo
agitur incumbere ita non poſſit, vt non poteſt
valetudinarius & infirmus, à paritate rationis
diſpoſitio loquēs de infirmo, in debilitato lo-
cū habebit, vt in caſu cap.2. de cler. ęgrotan.
vel debil. & in caſu capit. ſi qui teſtiū. de teſti-
18 bus quo eſt conſtitutum, ita debilitatos † eſſe
domi examinandos, vt ſunt examinandi valetu
19 dinarii & ſenes. ſic videmus † debilitatum ex-
cuſari à muneribus, quę corpore implēda ſunt:
l.2. §. corporis debilitas. ff. de vaca. mune. ſic de
bilis excuſatur à munere cognoſcēdi & iudicā
di. Hinc,

20 di. Hinc, ſi † debilis delegatus datus ſit, alteri vices ſuas mandare poteſt. d. cap. ſi pro debilitate, de off. deleg. quod intelligitur de tali debilitate, quæ illius muneri executionem impediat. ita ſentiunt Iaſ. l. t. nu. 83. & ibi Rimal. nu. 26. & Purpur. num. 540. ff. de off. eius cui mand. eſt iuriſd. Feli. in d cap. ſi pro debilitate. de off. deleg. Gaſpar Vallaſchus in l. Imperium, n. 14. de iuriſd. om. iud. ex induſtria cætera prætereo.

SVMMARIVM.

1 *Mortis in periculo qui peregrinantes eſſe cenſeātur.*
2 *Teſtes ad æternam rei memoriam examinari poſſe, cū de eorum vita timetur.*
3 *L. 3. ff. de dona. cauſa mortis, explanatur.*
4 *Mare nauigans in periculo mortis eſt, infra declaratur.*
5 *Nauigatio periculoſa & incerta.*
6 *Cato trium ſe pænitere dicebat.*
7 *Anacharſis dictum contra eos, qui mare nauigant.*
8 *Peregrinatio longa pedeſtris mortis periculum habet.*
9 *Regulam Cancellariæ de infirmis reſignantibus, locum non habere in eo, qui mare nauigaturus eſt.*
10 *Iudicis arbitrio relinqui an iter faciens terra, mariue in mortis periculo ſit.*
11 *L. Vtique. §. culpa. ff. de rei ven. declaratur.*
12 *Vegetii locus de maris tuta nauigatione.*

CASVS LXI.

QVANDO ITER FACTVRVS terra, vel mari in mortis periculo verſetur.

1 QVI in † mortis periculo ob longam peregrinationem verſatur, valetudinarus ac ſenio confectis, multis in caſibus in iure æquiparari ſolent, vt in caſu c. quoniam frequenter, vt lite non conteſta. quo eſt conſtitutum, ad æternam rei memo-
2 riam † teſtes tunc examinari poſſe, cum de eorum vita timetur, vt quando peregrè ſunt profecturi, præſertim, ſi mare nauigandum eſt: ita ibi ſcribentes, quos ſtatim referam. ſic in caſu
3 † l. 3. cum l. ſeq. ff. de dona. cauſ. mortis. vbi donatio cauſa mortis, ita dicitur cum quis infirmitate detinetur & donat, vt cum eſt in ipſo mortis periculo ob peregrinationem. Dubitant ergo noſtri quando quis dicatur in mortis periculo ob peregrinationem? Ant. Butr. in d cap.
4 quoniam, tunc eſſe dixit, cum mare † nauigan- eſt, vel cum per loca inſidioſa eſt transeundum ex d. l. 3. & l. 4. de donat. cauſ. mortis. ſic ex illis cenſuit Baldus in cap. paſtoralis. n. 4. de off. ordina. declarando textum illum, vt nauigaturus ab excommunicatione abſolui poſſit à ſub-
5 delegato, vt is qui eſt in mortis periculo, cum † nauigatio ſit incerta & periculoſa. l. ciuitas. C.
6 de off. Recto. prouin. Hinc † Cato ille cenſorius dicere conſueuit, trium, quæ in vita egit, ſe pœnitere. Primum quod arcana fœminę credidiſſet. Secundum, ſi quis dies ipſi abſque fructu effluxiſſet. Tertium, ſi quopiam nauigio vectus eſſet, quo pedeſtri itinere peruenire licuiſſet. ſentiens periculoſam eſſe admodum naui-
7 gationem. Hinc † Anacharſis Schita, dum aliquem, qui nauigauerat, interrogaſſet, quanta eſſet ſpiſſitudo tabulatum nauticarum, iſq; reſpondiſſet, quatuor digitorum, tantillum tunc (Anacharſis inquit) à morte abfuiſti. & iterum interroganti cuidam. An nauigantes inter mortuos vel inter viuos referret? in vtroque dixit, numero pono. ſentiens maximum eſſe nauigationis periculum. ſic Ouidius.

» *Nam propè tam latum quam propè cernit quam,*

& alia nonnulla adfert Gomeſ. in Reg. Cancellariç De infirmis reſignantibus. q 8. ſic dicitur
8 eſſe in mortis † periculo, qui longam & ſi pedeſtrem peregrinationem ſit ſuſceptorus: ita Hoſtien. d. cap. quoniam frequenter. Verum hæc opinio non eſt ita abſolutè vera, cū in iure conſtituatur differentia inter conſtitutum in mortis articulo, & nauigantem mare: cùm nauigans in periculo eſſe non dicatur, ſi oportunis temporibus mare ingrediatur, vt oſtendit Paulus in l. vtique. §. culpa. de rei ven. dum negat, eum eſſe in culpa, qui tempore congruo vltra mare nauigans naufragium fecit, in quā culpam certè incidiſſet, ſi ſua natura nauigatio periculum mortis præ ſe ferret. Accedit, quòd nunquam excuſarentur, qui fortuitò naufragium paſſi ſunt, cōtra. l. quoties. C. de naufra lib. 10. Hinc
9 etiam ſcriptum reliquit Gomeſ. d. q. 8. † regulam Cancellariæ de infirmis reſignantibus, locum non habere in eo, qui nauigaturus eſt, etiam ſi in mortis periculo videatur.

Secunda ergo fuit opinio Abbatis in d. c.
10 quoniam frequenter. hoc † relinqui iudicis arbitrio hic ergo iudex arbitrari poterit nauigantem non eſſe in mortis periculo, ſi maria nauigari conſueta nauigauerit, vt mare Hadriaticū, Liguſticum Hiſpanum, & his ſimilia: & ſi hæc congruis temporibus ingreditur, hoc eſt à Calen. Aprilis vſque ad Calēd. Octobris, vt inquit tex. l.

tex.l. quoties in fine. C. de naufrag. & hoc in
11 caſu intelligi debet d. † l. vtique §. culpa, de rei vend. non ſi aliis temporibus, quibus maria
12 clauduntur, vt eſt apud† Vegetium de re milita. libro 4. dum inquit: Ex die tertio Iduum Nouembris vſque ad diem ſextum Iduum Martii, maria clauduntur: nam lux minima, noxq; prolixa, niuiũ denſitas, aeris obſcuritas, ventorum, imbrium, vel niuium geminata ſæuitia, nõ ſolum claſſes à pelago, ſed etiam commeatus à terreſtri itinere deturbat Hęc illis. His ergo tẽpotibus nauigans in mortis periculo eſſe poterit iudicari. atque ita hoc caſu intelligo l.3. de dona.cauſ.mortis. Nõ etiam illud inficias ibo, Iudicem poſſe arbitrari, idem eſſe in eo, qui in longinquas regiones iturus eſt terreſtri itinere vel etiam maritimo, illi, qui in mortis periculo eſt: non quia iam iam mors inſtet, ſed quia ob temporis diuturnitatem, locorum diſtantiam, & multa incommoda, quæ peregrinatio adfert, domum non ſit reuerſurus. ideo in d. cap. quoniam frequenter, longa peregrinatio facit vt teſtis ad æternam rei memoriam poſsit examinari, quemadmodum & valetudinarius ſic in cæteris, quæ parem rationem habent, dicendum eſt.

SVMMARIVM:

1 *Teſtes ad æternam rei memoriam examinari poſſe ante litem conteſtatam, ob diuturnam eorum abſentiam.*

2 *Abſentia longa & diuturna quæ.*

3 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ diuturna abſentia ſit.*

4 *Abſentia longa æſtimatur cum adferre poteſt damnum creditori.*

5 *Teſtes ob abſentiam diuturnam ſuſpicionem ad æternã rei memoriam examinari poſſunt.*

CASVS XXII.

QVANDO OB DIVTVRNAM abſentiam examinari poſsint teſtes ad ęternam rei memoriam.

CVM in duobus iam relatis caſibus attigerim teſtes ad æternam rei memoriam ſicq; ante litem conteſ.recipi, cũ mortis ſubeſt periculum, vel ob ſeniũ vel malam valetudinem. non pretetibo pariter
1 ob diuturnam † abſentiam examinandos eſſe, ex d. c. quoniam frequenter. vt lite non conteſta. vbi interpretes omnes. ſic Bart. in l.aquilia ſi deletum.ff.ad l.aquil.Bart. & Bald. in authen. ſi quis ab aliquo. C. de teſtib. Pract. Papien. in forma capitulorũ quando teſtes ptod. ad æter. rei memoriam, in gl.1.Soc.ſen.conſil. 244.col.3.lib.2.Soc.iun.conſi.86.nu.14.lib.2.

2 Sed dubitari nunc contingit, quę dicatur † longa & diuturna abſentia. Abb.in d.cap. quoniam frequenter.nu.17.inquit, ex cõmuni Do-
3 ctorũ opinione, hoc iudicis† arbitrio relinqui. idem cenſuit Marian.Socin.ſen.d.cap. quoniã frequenter.colum.6.verſic.Tertiò declaratur. hic ergo iudex ex rerum, locorum, ac perſonarum varietate omnia diligenter æſtimabit. quãobrem, ſi iter adeo longum ſit, vt actori adfer-
4 re † poſsit magnum incommodum expectando vt quia ſolutionis dies propè ſit, tunc abſentia diuturna iudicari poterit: ſi verò debitum ſit in longum diem, & talis futura ſit teſtis abſentia, vt etiam ante ſolutionis diem venturus ſit, non iudicabitur diuturna. ita Innocen. ab Abbate d. nu. 17. relatus. idem illi affirmant, quando actor eſſet creditor ſub conditione. Ego contra ſentio, quia conditio, quæ à futuro euentu pẽdet, poteſt ſtatim quod teſtis abeſſe cœpit euenire, atque ita magno incommodo creditorẽ afficere, niſi is teſtis interrogaretur: tum præſertim hic, vbi ab initio litis actori fauendum eſt, vt ſcribunt omnes in l.de die.ff.qui ſatiſda. cogan.& noſtram hanc ſententiam probat d.l. lege aquilia ſi deletum. niſi cõditio talis iudici videatur, quæ verè euenire poteſt, poſt redditum reſtis ad locum. & in his magna ſolet exi-
5 gi cauſæ cognitio. ſufficit † enim ſi iudex ſuſpicionem aliquam de abſentia & alia iuſta cauſa habeat. ita Bart. in d.l.lege aquilia ſi deletum. in fine ad l.aquil. Maria. Socin. ſen. in d.cap. quoniam frequenter.colum.6.verſi. Tertio declaratur. quem ſecutus eſt Bartholomęus Soci. illius filius d.conſi.244.colum.3.verſi. prętereà & ſecundo lib.2.Cętera apud relatos interpretes videnda erunt.

SVMMARIVM.

1 *Tempus octo dierum quod conceditur ex inſtrumento venditionis in retractu, locum etiam habeat cũ adhibitis teſtibus ſit venditio.*

2 *Teſtium fides & inſtrumentorum quando à pari procedat.*

3 *Conſtitutio de retractu apud Gallos, declaratur, et de eius ratione.*

4 *Hæredem mitti in poſſeſſionẽ ex edicto Diui Adriani, cum teſtibus hæredem ſe eſſe probat.*

5 *Statutũ admittens ſolam probationem ex inſtrumẽtis, admittere etiam ex teſtibus iam examinatis.*

6 *Inſtrumentorum appellatione venire teſtes iam exa-*
minatos.
7 *Communis loquendi vſus peritorum in ſtatutis ſpe-*
ctatur.
8 *Verba vbi nõ conueniunt, nec diſpoſitio, declaratur.*
9 *Ratio vbi eadem eſt duobus in caſibus fit intelle-*
ctiua interpretatio non extenſio.
10 *Omiſſum in legis diſpoſitione haberi pro omiſſo.*

CASVS LXIII.

CVM RETRACVVS CONSTITVtio octo dias, putà, à dia confecti inſtrumẽti agnatis cõcedit, an illud idem tempus conceſſum cenſeatur cum adhibitis teſtibus fit vanditio.

LEGE municipali ſæpiſsimè ſtatutum
eſt agnationa proximiores, vel vicinos
poſſe rem à proximiora val vicino alie-
natam recuperare, reſtituto ipſi empto
ri numerato pretio, cuius quidem pretij fides
fit ex ipſo emptionis documento: qua fida facta
certum temporis ſpacium à lega datur ad pre-
tium illud perſoluendum, vt putà octo dierũ.
1 Nunc dubitari contingit, an † tempus adpoſi-
tum cum inſtrumentum fuit celabratum, locum
ſibi vendicet, cum ſolum teſtibus adhibitis van
ditio facta eſt? Andr. Tiraqu. vir multæ lectio-
nis in tract. de retractu conſang. §. 2. gl. 1. num.
11. 18. rem hanc attigit, atque concludit, hoc iu-
dicis arbitrio relinqui. nam, & ſi (inquit illa)
octo dierum præſtitutum ſit, cum extat inſtru-
mentum, non tamen cum ſolis teſtibus declara-
ri emptio poteſt. quamobrem, vt tempus non
diſfinitum, nec iure communi nec municipali,
iudicis arbitrio ſtatuendum arit. Ego vatò in
illa opinione ſum, tuna damum tempus hoc iu
dicis arbitrio ralinqui, cum teſtes in promptu
2 quidem eſſent, ſed adhuc non examinati & dili
genter interrogati, ita vt de eorum fide adhuc
dubium ſit. nam tunc alia eſt ratio in illis ac in
inſtrumento, cuius fides clara & aperta eſt, vt
ex Baldo in l. 2. c. da edicto Diui Adria. tollen,
cenſuit Tiraquell. in d. glo. nu. 20. vbi infinitos
propè cõgeſſit, & alios nos ratulimus in tract.
de recuperanda poſſeſſ. primo remadio, nume.
224. ſed quando iam teſtes de prætij quantirate
fidem feciſſent, eſſentq; publicati, nac aliqua
amplius de eorum fida ſubeſſet dubitatio, dice-
rem illud tempus, quod in caſu inſtrumenti pr
ſtitutum eſt, eſſe paritar & præſtituandum cum
teſtibus fides facta eſt; nam par eſt virtus. l. in
exercẽdis. c. de fide inſtrum. cap. cum Ioannes,
de fide inſtru. & tradit Barr. in l. ſi quis ex argẽ-
tariis. §. nec iterum. nu. 3. ff. de eden. & alios re-
tuli in tract. de recuparanda poſſeſsione, primo
remedio nu. 227. eſt etiam ratio vtriuſqua caſus
3 † conſtitutio enim ſolum conſiderauit fraudes
tollare, dum de pretio vero fides fit, quæ fides
ita fit ex teſtibus, quã ex inſtrumẽto. & ſi fraus
vno caſu conſiderari poteſt, ſic & altero.
Hinc conſtitutio illa Galliæ requirit iuramẽ
tum ipſius corporis, ſi proximus da fraude ti-
mat. Nec hic militat illa ratio Tiraquelli, quòd
taſtium probatio nõ ſit tam prompta & axpadi-
ta, vt illa quæ fit par inſtrumenta, quia reſpõde
ri potaſt: primò in hoc non eſſe horum conſtitu
tionũ rationem, nõ enim conſiderarunt, quòd
citiſsimè de pratio fides fiat.
Sacũdò dico, quod terminis paribus pręſup
poſitis, idem eſt. nam videmus etiam in inſtru-
mentis fidam nõ aſſe aliquando ita promptam
& apertã, vt quando legitimæ excaptiones obii
ciuntur, vt mulios recenſuimus in dicto primo
remadio racuperandæ poſſeſſ. nu. 275. Ruſſus
ex eo confirmatur, quia videmus, vt etiam Ti-
4 raqu. d. glo. 1. num. 14. refart hæredem inſtitutũ
poſſa conſaqui miſsionem in poſſaſsionam ex
illo edicto Diui Adriani, ex l. vlt. c. de edicto
Diui Adr. toll. ſi taſtibus ſe inſtitutum hæradẽ
fidem is fecerit. ita glo. in d. l. vlt. in varbo de-
poſitionibus, quam multi à Tiraquello relatu,
ſunt ſecuti. illis ego addo Vbertinum Zuccar-
dum ibi num. 346. ver. Secundò fallit. qui hanc
eſſe communam teſtatur. Neuizanum conſi. 26.
num. 4. Sapiam d. l. vlt. num. 8a.
5 Confirmatur, quia videmus, quòd † ſi ſtatutũ
velit tantum aliquo in caſu recipi probationes
per inſtrumentum, admitti tamen probationes
ex teſtibus iam examinatis & publicatis. ita De-
cius in cap. 2. propè finam verſi. Decimo quarto
ſtatutum de proba. poſt Ang. in d. l. vl. c. da adi
cto Diui Adr. quem ſecuti ſunt Alex. conſil. 93.
lib. 6. Matthæſ. notab. 5. & Marſi. ſing. 484 Feli.
cap. ſicut. colum. 3. declaratione prima, de ra iu
di. quas etiam is Tiraqu. retulit. ſic Sapia. d. l. vl.
num. 83. Nec aduerſarur illa prima ratio Tira-
quelli, inſtrumenti appellationa non contineri
taſtes, tam ex iuris cõmunis diſpoſitiona, quàm
ex communi vſu loquendi, vt multorum autho
ritatibus ille confirmauit: nam quò ad iuris cõ-
6 munis diſpoſitionẽ dico † inſtrumentorum ap-
pallatione taſtes iam examinatos & publicatos
venire, ex relata doctrina Angeli & ſaquacium,
atque ita clarè affirmant Bar. & Alcia. in d. l. no
tionem. §. inſtrumentorum. de ver. ſign. qui hoc
ex ſer-

ex ſermonis proprietate eſſe affirmarũt: & ſi re-
clament alij in rubr. extra de fide inſt. qua ex re
ceſſat illa Tiraquelli ratio, conſtitutionem hãc
de inſtrumento loqui, atque ob id non poſſe in
telligi de teſtibus, quia ex cõmuni vſu loquendi
appellatione inſtrumentorum nõ veniũt teſtes,
vt annotauit Bar. & Alcia. d. l. notionẽ. §. inſtru
mentorum, de ver. ſign. Feli. & Decius in rubr.
extra de fide inſtrum. nam illud hoc in caſu nõ
procedit vbi cõſtitutio hæc, & aliæ huic ſimiles
7 à viris doctis & peritis ſcripræ ſunt, quorũ † cõ
munis vſus loquendi ſpectãdus in his eſt. ita ſen
tit Baldus in l. lege 12. tab. nu 3. c. de legit. hære
di. qui dixit, ſtatuta vt à iuriſperitis condita, re
cipere interpretationem ſecundum artem libe-
ralem. hoc clarius ſenſit Alexan. in l. ſtipulatio
iſta. §. hęc quoque. in fi. de ver. obl. & curr. ſen.
conſi. 9. Tricinenſi ſtatuto. colum. 8. verſi. verba
enim ſtatutorum. cagnol. in l. ſi librarius. num.
11. de reg. iuris. ceſſat & illa argumentatio Tira-
8 quelli, quòd vbi † verba nõ conueniũt, nec di-
ſpoſitio. l. 4. §. toties. de dam. infe. cũ multis ab
eodẽ Tiraquello cõgeſtis in l. ſi vnquã. in verbo
libertis. nu. 2. c. de reuoc. don. nã, & ſi non cõ-
ueniant verba, conuenit tamen mens & ratio,
atque ita diſpoſitio, quia vbi eadem eſt ratio,
idem ius conſtituitur. l. illud, in princ. ff. ad l.
aquil. l. à Titio. de verb. oblig. hinc cenſuit Bal
dus in l. quamuis. c. de fideicom. in prin. quòd
9 vbi eadem eſt † ratio in duobus caſibus, non
fit extenſio, ſed intellectiua interpretatio. &
egregiè Oldra. conſi. 185. Thematale, reſpondit
legem enucleari, non autem extendi, cum ea-
dem ſubeſt ratio. alios congreſsimus in tracta.
De recuperanda poſſeſsione, remedio 14. num.
19. 20 latiſsimè Tiraq. in d. l. ſi vnquàm. in d. ver
bo libertis. nume. 45. 46. quo loci ſic ſatisfacit
regulæ d. l. 4. §. toties, de damno infecto. præ-
ſertim is Tiraquel. ibi nume. 47. dum multis Iu
reconſultorum locis oſtendit, quòd & ſi verba
deficiunt eſſe tamen ita ex ratione dicendum.
atque ita etiam dilui poteſt illa argumentatio,
10 quòd vbi aliquid in legis † diſpoſitione omiſ-
ſum eſt, pro omiſſo haberi. cap. penul. de iure-
iuran. Baldus in l. ſi. mater. c. de inſti. & ſubſti.
Decius conſil. 188 alios citat Tiraquel. quem ſta
tim referam. § 20. glo. 1. num. 19. nam omiſſum
illud non cenſetur, in quo eadem ratio ſubeſt,
vt ipſemet Tiraquel. in dicta glo 1. num. 19. fate
tur, & eodem tracta. de retract. conſang. §. 20.
glo. 1 in fi poſt multos, quos citat: quibus ad-
do Signorolum conſi. 38. verſi. Nec placet. mea
hæc eſt hac de re ſententia.

SVMMARIVM.

1 *Dies poſita in inſtrumento quando in ſequenti cẽſea tur repetita.*
2 *Dies appoſita in vno inſtrumento repetita cenſetur in altero illi primo colligato.*
3 *Dies appoſita in vno inſtrumento vnius libri, qui plu ra inſtrumenta continet, non cenſetur in cæteris re petita.*
4 *Iudicis arbitrium verſari, quando dies appoſita in vno inſtrumento repetita in altero cenſeatur.*
5 *Notario credi, an dies poſita in vno inſtrumento, ſit etiam in altero repetita.*
6 *Dies appoſita in vno inſtrumento diuerſorum quinternorum non conglutinatorum quomodò in altero cenſeatur repetita.*
7 *Dies appoſita in inſtrumento diuerſorum quinternorum conglutinatorum quomodo in altero cenſeatur repetita, & ibi quid iudicis arbitrio in hoc relinquatur.*
8 *Tabulas ſecundas vacuas non rumpere primas.*
9 *Notarij cautela, cùm chartam vacuam in medio ſcripturæ relinquit.*
10 *Bartoli rationes aliquot improbatæ.*
11 *Relatio de vno ad aliud ceſſat, cũ abſurdũ reſultat.*
12 *Dies vnius inſtrumenti non cenſetur repetita in altero ex locorum coniectura.*
13 *Duobus in locis remotiſsimis vnũ die eſſe poteſt.*
14 *Diuus Ambroſius vna eademque die Romæ & Mediolani viſus eſt.*
15 *Qualitas duorum inſtrumentorum cum eſt incompatibilis facit, vt dies poſita in vno, non ſit in altero repetita.*
16 *Dies appoſita in medio libri conglutinati cenſetur in altero inſtrumento repetita.*
17 *Dies poſita in vltimo inſtrumento an repetita in altero cenſeatur.*
18 *Incluſio vnius quando non ſit excluſio alterius.*
19 *Clauſula præcedens melius determinat ſequentia quàm econtrà.*
20 *Quod ab antecedenti prouenit magis ſequenti debetur, quàm econtrà.*
21 *Data libri ſexti decretalium quid ſignificet.*
22 *Clauſula poſita in medio ad quæ referatur.*
23 *Clauſula poſita in fine ad præcedentia referri, cùm ſtat per ſe principaliter.*
24 *Clauſulam poſitam in fine referri ad præcedentia, eadem ſubeſt ratio.*
25 *Relationem à ſubſequentibus ad præcedentia ceſſare ex veriſimili mente diſponentis.*
26 *Notario credi quomodò dies poſita in vno inſtrumẽto in altero repetita cenſeatur.*
27 *Statutum Brixiæ in ciuilibus cap. 172. ſub rub. de loco, die, & teſtibus, declaratur.*

Casvs LXIIII.

PLENA MANV EXAMINATVR, quando dies in vno inſtrumento adſcripta, in altero cenſeatur repetita.

TAbellionvm mos, vel vitiũ po-
tius, aliquando, immo ſæpe, eſt, vt in
ſingulis documentis non inſcribant
certam diem celebrati actus, ſed u-
num tantum in libri initio, vel in medio vel in
fine ſcribunt.

Dubitari contingit, quomodo & quando re
1 petita cenſeatur † dies in aliis? Iureconſulto-
rum noſtrorum ſignifer Bar. in l. ſi quis ex ar-
gentariis. §. ſi initium. in repet. nu. 17. 18. 19. ff.
de edendo, rem hanc latè explicauit; verũ non
parũ obſcurè: affirmauit ille multis in caſibus
iudicis arbitrio controuerſiam finiri. Ego au-
tem, vt clarius rem omnem abſoluam, ſic plu-
res caſus diſtinguo.

Primus caſus eſt, quãdo in primo inſtrumen
2 to† appoſitus eſt dies, & in ſecundo non, quæ
tamẽ duo inſtrumenta ſimul ſe continẽt & col-
ligata quodammodo ſunt, tunc dies cẽſetur in
ſecundo repetita: ita Bart. d. §. ſi initium. nu.
17. verſi. Quęro an dies, ex tex. illo. cum Barto-
lo ſentiunt ibi Bald. idem ſenſit Socin. iũ. cõſil.
102. nu. 2. lib. 3. qui fortius hoc procedere intel
lexit, cum in ſecundo inſtrumento eſſet ſcriptũ
dicta die. vt ſtatim dicam.

Extendit hũc caſum is Socinus d. nu. 2. verſi.
& licet. procedere, etiam ſi duo hęc inſtrumẽ-
ta, proxima tamen, cum aliis pluribus, non in li
bro, ſed in filzia, quę paginas, ſingulasq́; char-
tas habet ſeparatas, vt Papię fieri ſolet, contine
rentur: nam adhuc dies primi inſtrumenti cẽ-
ſeretur repetita in ſecundo. Hanc doctrinam
veram ego intelligo illo caſu, quando illa duo
inſtrumenta in duobus foliis ſimul conglutina
tis ſcripta eſſent, ſecus ſi in ſeparatis; nec alia
adeſſet coniectura, ꝙ eadem die eſſent celebra
ta. quia tunc eſſe poſſet, ꝙ illud ſecundum per
multos dies poſt conſcriprum eſſet: atq; ita for
tius eſſet, quando plura eſſent inſtrumenta in
filzia ſine die. ſic etiã quando in ipſa filzia char-
tę eſſent ſine ordine. ita Bart. d. §. ſi initinm. pri
ma lect. nu. 7. & ibi Bald. & larius in repet. nu.
22. Alex. conſi. 153. nu. 11. in fi. lib. 2.

3 Secundus caſus eſt, quando plura† eſſent in-
ſtrumenta in vno libro multarum paginarum,
liberq́; eſſet, vt fieri ſolet, ligatus, & folia rectè
conglutinata, tũc dies poſitus in primo inſtru-
mento, non cenſetur repetitus in omnibus ſub
ſequẽtibus, in quibus nulla dies appoſita eſſet.
ita Bar. d. repe. §. ſi initiũ. nu 18, in prin. Cuius
ſententię vera ratio eſt, quia non eſt veriſimile,
immo nec poſsibile, notarium illum potuiſſe
tot & tanta inſtrumenta vna die recipere atq;
de illis rogari. hanc rationem conſiderauit Bar
tol. in d. §. ſi initium, in repet. col. 3. verſi. pone
tabellionem. quo loci Bart. rectè ſatisfacit te-
xtui d. §. ſi initium, qui alio qui huic ſententiæ
aduerſari videbatur. in hoc tamen non parum
4 verſabitur † iudicis arbitrium, qui ex qualitate
contractuum in inſtrumentis contentorũ, ac ex
qualitate perſonę notarii, arbitrabitur, an tot
inſtrumenta vna die recipere potuerit. fieri e-
nim poteſt, vt centum ac ducentũ recipiat, ver-
bi cauſa: Magnus prælatus in feſto Diui Mar-
tini à ſuis cenſuariis & emphyteutis recipit cen
ſum & canonem, quia res parui eſt momẽti illis
quibus receptionis inſtrumẽtum facere poteſt
notarius, & nomina ſoluẽtium & teſtiũ vno in
folio ſcribere illa die, & deinde, vt ipſe Bart. d.
verſ. Pone tabellionem, fatetur, extendere in li-
bro prothocolli.

5 Declaratur non procedere, quando † nota-
rius adhuc viueret, qui poſſet recordari de die
celebrati inſtrumenti, in quo certa dies non eſ-
ſet adſcripta: ita Bart. d. repe. §. ſi initium. nu.
18. in princ. vers. Nam ſi viueret. ea ratione vti
tur, quia in hoc ipſi notario creditur tãquàm
officiali de officio ſibi commiſſo. l. apparitores
C. de exac. trib. lib. x. l. ſi quis decurio. C. de fal
ſis. & latè dicemus infrà ſuo loco, cùm agemus
quando nũcio referenti credatur. & de nota-
rio tradit idem Bart. in. l. ſi librarius. num. 4. de
reg. iur. & infrà attingam.

6 Tertius eſt caſus, † quando dies eſt ſcripta
in primo inſtrumento & vſque ad dimidium li-
bri prothocolli non ſunt in cæteris inſtrumen-
tis dies adſcriptæ, liberq́; prothocolli eſt diuer-
ſorum quinternorum ſimul non colligatorum,
nec folia ſunt ſimul conglutinata, ita, vt videan
tur eſſe diuerſi voluminis: vt cum vnus quinter
nus eſt altero maior: tunc dies poſita in primo
inſtrumento ſolùm cenſetur repetita in inſtru-
mentis illius quinterni, nõ autem alterius quin
terni, ita Bar. d. §. ſi initium nu. 18. uer: Dico ſic.
erit tamen quod iudex conſideret an ſit veriſi-
mile illum notarium potuiſſe vna die tot inſtru
menta recipere.

Declaratur non procedere, quãdo ſcriptura
vnius quinterni cum ſcriptura alterius quinter
ni continuaret. ita Bart. qui ſuprà verſiculo Et
hoc puto verum. illa ratione adducitur, quia
illa ſcripturæ continuatio facit eſſe eundem li-
brum

brum, eaſdemq́ue tabulas, ſicut enim (inquit Bar.) nihil refert, adimatur aliquid re, vel verbo.l.nihil.ff.de adimen.leg.ita nil refert quòd iſte quinternus continuet cum ſequenti re,hoc eſt,quòd ſit eiuſdem voluminis & ligaturę, vel verbo: hoc eſt, quòd ſit continuata ſcriptura. Rurſus (inquit Bartol.) eſt hac de re caſus in l. librorum.§. quid ergo,ibi, non conglutinati. de lega.3. idem ſenſit Alexand. d.§. ſi initium,num.3. ex doct. Bald. & Bart.in rubr. ff. ſol.mat. Baldus tamen ſentit hanc continuationem ſolum procedere ob repetitionem anni & indictionis, cum (inquit Alexand.) d.§. ſi initium,intra hoc tempus plura inſtrumenta recipi potuerint,quod in die non eſt ita veriſimile. ego dicerem idem eſſe, quando termini pares ſunt,vt ſupra dixi.

7 Quartus eſt caſus,quando liber† prothocolli eſt diuerſorum quinternorum ſimul atramento conglutinatorum, ita vt vnus ſit liber eędemq́; tabulæ: tunc dies poſita in principio libri cenſetur in ſubſequentibus reperita. ex d.§. ſi initium,vt ibi ſentiunt omnes Bal. Ang. Alex. Iaſ. Zaſius & ante eos clarius Bar. in repe. num.19. ver.quandoque,qui hoc abſolutè verũ fatetur, quò ad inſtrumentum immediatum, quo verò ad alia multa ſubſequentia eodem in loco celebrata, inquit, iudicis arbitrio relinqui; qui ex conſilio aliorum tabellionum, qui grauis ſint iudicii & conſilii,iuxta l.comparitiones. C. de fide inſtr.l.1.§.1.ff. de vent.inſpic.l.ſemel.C.de re milit.lib.12. arbitrabitur,an ſit veriſimile, ꝙ illa die in illa ciuitate celebrari potuerint tot inſtrumenta & contractus illius ſubſtantiæ & qualitatis.hoc tamen arbitrium ceſſaret. vbi ad huc teſtes inſtrumentarii viuerent, iiq́; poſſent declarare, qua die celebrati contractus illi fórent: nam teſtibus iſtis deferẽdum erit.ita Bar. eo loci ex l.iuriſgentiũ.§.quod fere.ff.de pact. ceſſat etiam dubitatio quando in ſecundo inſtrumento eſſet ſcriptum,dicta die,&c.ita Soc. iun.conſi.102 nu.3.lib.3.

Declaratur primò nõ procedere, quando in illo libro ſcriptum eſt primum inſtrumentũ cũ die,deinde plures chartæ nõ ſcriptę ſubſequuntur,& poſt has chartas albas extaret aliud inſtrumentum ſine die,tunc illa dies primi inſtrumẽti non cenſetur repetita in hoc ſecũdo.ita Bar. d.repet. §. ſi initium. nu.18. verſi. pone quòd in principio libri.& ibi Bald. & Salic.illa ratione vtuntur,quia chartę illę non ſcriptę arguũt mentem ipſius notarii fuiſſe velle aliud inſtrumentum ibi ſcribere, atque ob id, inquit Bart. non eſt continuatio ſecundi inſtrumenti ad primum,ſicque non ſunt eædem tabulæ, nec idem liber.& inquit Bartolus, ratione etiam deficiẽtis voluntatis nõ ſit repetitio, quia forte alium diem in illo inſtrumento ibi deſcribendo appoſuiſſet. Cum ergo maximus ſit defectus, vt videmus ex l.hac cõſultiſsima. §. ex imperfecto. C. de teſtam. ſequitur ſuppleri non poſſe: atque de vno in alterum repeti. conferr text.l.ſi binę tabulę de iniuſto rup.teſta. quo probatur, ſecũ-
8 das† tabulas vacuas non rumpere primas.cuius rei ratio eſt, quia non cõſtat de diſponentis voluntate.cuius tex.argumẽto dixit Boer. q.274. nu.3. mandatum non valere,in quo nomẽ procuratoris non eſt ſcriptum, ſed in vacuo relictum.Hanc declarationem veram intelligit Bartolus niſi per errorem is notarius chartas illas nõ ſcriptas dimiſiſſet. quod contingit aliquando cum ſcriptor feſtinat ſcribere, qui ſanè error probatur ex ipſius tabellionis aſſertione. arg.l.1.§.vlt.ff.de iis qui in teſta.delen. vel ſi alio ſigno errorem oſtendat: nam inquit Bart.)
9 cauti† notarii in non ſcriptis chartis lineam ab vna in alteram partem ducunt, ibiq́; ſcribunt, vacat,vt oſtẽdant, ſe in eo loco nil amplius ſcribere voluiſſe.

Declaratur ſecundo nõ procedere, quando notarius in primo inſtrumento ſcripſit annum & diem,deinde in ſecundo ſcripſit annum tantum,& ſpacium ſcribẽdi diem omiſit: tunc illa dies primi inſtrumenti nõ cenſetur repetita in ſecundo.ita Barto.d.repet.§.ſi initium.nu.19. illa ratione, quia apparet notarium aliam diem voluiſſe apponere, & ex eo ꝙ ibi milleſimum repetiit, alias dixiſſet eadem. Ego veriorem rationem hanc eſſe arbitror, quia eſſe poteſt, quòd ibi aliam diem appoſuiſſet. non enim(vt
10 male docuit† Bartol.) in caſu claro ſumus.nec illa ſecunda Bartoli ratio ſolida eſt,quia milleſimum ad maiorem declarationẽ extenſiuè adſcribere placuit. idem (inquit Bart.) eſt dicendum cum in ſecũdo diem & numerum omiſit. fortius etiam procedit, quando in ſecundo mẽſis variaret,vt, quia in primo eſt ſcriptũ, Anno 1567.menſe Ianuario.& in ſecũdo eſſet dictum, menſe Maio.ita Bart.ibi. nec res hæc dubiũ habet, & eſt in argumentum l. ſi idem cum eodẽ,
11 in fi.de iuriſd. om.iu. quo dicimus† relationẽ de vno ad aliud ceſſare, quando abſurdum reſultaret. idem cenſuit Iaſ. in l. talis ſcriptura. nu.38. de legat.1.ita reſponderunt Decius cõſi. 195. colum. pen. verſi. Quartò hoc idem. Gozad.conſi.6.nu.30.& Craue. conſi.70. nu.3. & conſi.296.col.3.ver.quarto niſi. hic autem abſurdum reſultaret, quia dies vnius menſis eſſet

In altero mésſa ab illo diuerſo ac panitus remo-
to repetita.
12 Declaratur tertiò non procedare † ex conie
ctura à locis ſumpta,vt putà,ſi in primo inſtru-
manto ſcriptum eſſet,Patauii,& in ſacundo eſ-
ſet ſcriptú Romæ: nam hoc caſu dies primi nó
dicitur repetita in ſecundo. ita Bartol. repati-
tio.d.§.ſi initium. nu.19. verſiculo aut non ſu-
paruiuunt. diſtantia enim horum locorum, ar-
guit, eadem die non eſſe duo hæc inſtrumenta
13 celebrata, nec enim † quis vna die in duobus
his locis eſſa poteſt niſi miraculosà hoc eueniat
14 vt fertur da Diuo † Ambroſio, qui vno mane
miſſam Romæ celebrauit, & aodem mane,Me-
diolani affuit, quemadmodú retulit Baldus in
l.optimam, columna prima.C.de contrahenda
& committen.ſtip.& Boer,q.165. nu.8.qui alia
ſimilia miracula recenſet.
15 Declaratur quartò nó procedere, quando †
qualitas ſecundi inſtrumenti non ſe compatara
tur cum qualitate primi. ita Zaſius. d. §. ſi ini.
tium.nu.2.verſi. Secundo limita. adſert exem-
plum, vt ſi in primo eſſent ſcriptæ immenſę fa-
ctæ in meo doctoratu, & ſecundo impanſæ fa-
ctæ in mea lactura. hæc enim non ſe compa-
tiuntur, cum non ſit poſsibila aadam dia hæc
fieri potuiſſe.
16 Quintus eſt caſus, quando † dies eſt appoſi-
ta in vno inſtrumento in medio illius libri re-
ctè conglutinati & compaginati, tunc refertur
etiam ad ſubſaquentes, in quibus non eſt poſi-
ta ipſa dies.ita Barto.d.§. ſi initium.prima lect.
nu.2. & in repet.nu.20.& Iaſ. nu.4. ná & hoc
initium eſſa dicitur, quod in ſequétibus poteſt
dici repetitum: atque ita dicendum eſt hoc in
caſu,vt in iam proximè relato. qua ratione fit,
vt hic conuaniam declarationes ad illum rela-
tæ. Huic concluſioni aduerſatur, inquit Iaſ.
cap. inquiſitioni.da appel. quo probatur,clau-
ſulam poſitam in medio,ſolum ad ſequantia nó
trahi,ſed ad præcadentia.verum ſatisfaciam in-
frà in vltimo caſu.
17 Sextus eſt caſus, quando † dies eſt poſita ſo-
lum in vltimo inſtrumento totius libri protho-
colli, an refcratur ad cætera omnia inſtruméta
præcedentia. & in dubio non referri cenſuit
Bart.d.§.ſi initium,prima lectura,nu.3.& ſecú-
da lactura nu.21. poſt glo.ibi.idem cum Barto-
lo cenſuit Alexand. ibi nume.10. & in l. patris
& filii,in fine de vulg. Ruinus conſi.23. in fine
libro 4. & adducitur Bartol. ex text.d.§.ſi ini-
tium, ibi, poſtmodum mea. quæ verba non ad
præcedentia, ſed ad ſequentia referri ſentiunt.
ſed poteſt euitari, quia hæc videtur argumenta-
tio † ab incluſione vnius ad alterius excluſio-
nem,quæ non procedit, cum ille caſus, qui ex-
cluſus videtur alia diſpoſitiona legis vel ratio-
na includeretur. ita Decius in l.1. in principio
in tartia lectu. nu. 84. ff. ſi certum petatur. &
conſil.11. nu.18. & in ſpecie magis ita Pariſius
conſi.111.nu.39.lib.1. & rationes hic poſſunt ali
quæ conſiderari,vt infra ſubiiciam.
19 Secundò inquit Bar. † quia clauſula præce-
dens potentior & fortior eſt,vt ſequétia detar-
minet,quam econtra. l. quiſquis. & ibi glo. de
leg.3.& l.filium.ff.quando dies lag.cedat.& ex
d.l.filium. ſic dixit Bart. in l.auia, in princip.
verſi.item oppono.de cond. & demon. Rom.
ſing.665. in fine. Matthæſil. notab.151. Nota
ſing. Decius conſi. 92. colum. 1. verſi. quartò
hoc.& conſi.500.nu.8.Gozad.conſi. 82. nu.13.
Iaſ.conſi.64.col.vlt. lib.1. & conſi.12.colum.1.
in fi.lib.3. & conſi.99. verſi. præterea clauſula
20 lib.4. Rurſus inquit Bart.quod † ab antecadé-
ti prouenit, magis debetur ſequenti, quam e-
contra.l.ſcripto.ff.vnda liberi. Hinc reſpondit
Iaſ.d.conſil.12.col.2. in princ.lib.3. & d.§.ini-
tium. poſt Bald. in rubr. extra de pactis, & Ia-
cobum de Arat. ſimulationem contractus ma-
lius à ſubſequentibus contractus detegi, quam
à pręcedantibus.

Hæc Bartoli argumentatio euitari poteſt,
quia & ſi potentior ſit clauſula, vt ſequentia de
terminet, attamen hoc comparatiuum non ne-
gat ſuum poſitiuum: immo illud pręſupponit,
& confirmat, clauſulam ſcilicet in fine poſitam
determinara præcedentia,& ſi non ita efficaci-
ter,vt econtrà. ea tamen ratione hanc commu-
nem opinionem veram exiſtimo, quia veriſimi-
le non eſt, notarium omiſiſſa adſcribere diem
in primo inſtrumento,vt deinde ſcriberet in vl
timo,atque ita ordina prępoſtero illa dies reſpi
ceret ac determinaret pręcedentia.eſt enim ve-
riſimile quod ſi eadem die eſſent celebrati om-
nes,quòd in primo,non in vltimo diem adſcri-
pſiſſet: non ergo hic adeſt illa ratio, quæ in ca-
ſu contrario conſideratur.

Verum huic communi ſententię plura aduer
ſantur, ac illud primum quod obiicit ipſemet
Bart. in repet.d.§.ſi initium.num.21. verſi. ſed
contra. dum inquit datam libri ſexti ad inte-
21 grum librum referri. Rectè ſatisfacit Bart. † da-
tam,non originem cópilationis, ſed perfectio-
nem ac publicationem reſpicere. Secúdum eſt
quod fortius vrget, quia clauſula in fi. poſita
refertur ad omnia præcedentia. l.1. in fine.C.
de liber. præte. confirmatur ex l.3.§. filius. &
22 §. ſeq. de libe. & poſthum. vbi † clauſula po-
ſita in

ſita in medio, ad præcedentia, non ad ſequentia refertur. ſic probat cap. inquiſitioni, de appellat. Verum poſſumus reſpondere, & primò
23 ad d. l. 1. C. de iure deliberan. tunc † clauſulam poſitam in fine referri ad præcedentia, quando per ſe principaliter eſt poſita, ſecus ſi ad aliam qualificandam, vt hic, vbi eſt ad qualificandum inſtrumentum, in quo adiecta eſt dies. ita reſpondet Iaſ. d. §. ſi initium, ex declaratione Bartol. in l. vlt ff. de rebus dub. Bartolum ſecuti ſunt Decius conſil. 92. numer. 1. Bologn. conſil. 40. colum. 5. Anto. Capicius deciſione 108. numero 12. & Soci. iun. conſil. 26. nu. 5. lib. 3. idem ſenſit ipſe Iaſon d. l. talis ſcriptura, numero 37. Non multum mihi placet hæc Iaſonis reſponſio, quia, ſi vera eſſet, dicendum foret idem eſſe cum dies eſt poſita in primo inſtrumento. nam non reddit rationem diuerſitatis Iaſon, cur magis in caſu illo dies ſtet per ſe principaliter, non qualificatiuè ad illud inſtrumentum, quam in caſu iſto. rectius itaque erit reſponſum ex his, quæ ſtatim referam. illi verò confirmationi ex l. 3. §. filius. de lib & poſthu. & ex d. c. inquiſitioni, non ſatisfacit Iaſon, cum ſolum dicat in his certam doctrinam non poſſe dari.

24 His ego ſic reſponderi puto; tunc † clauſulam in fine poſitam ad præcedentia trahi, illaque determinare, quando eadem vtriuſque caſus ratio ſubeſt, ſecus ſi maior & diuerſa; ita poſt Baldum in l. in actionibus, tertio notab. ff. de his qui nota. infam. & alios plures reſpõdit Decius conſilio 213. nume. 6. & clarius Rubeus conſil. 49. num. 4. Soc. iun. conſil. 158. nume. 49. lib. 1. & conſil. 68 num. 117. lib. 2. Crauet. conſil. 70. num. 10. rationem verò maiorem ac diuerſitatis ſupra reddimus cur ad ſequentia debeat extendi dies in primo inſtrumento poſita, quam econtra: nam veriſimilis mens huius tabellionis ſcribentis fuit, aliam diem in pręcedentibus adſcribere, vt iam retuli. Ex quo ſequitur illa declaratio noſtrorum, qui dicunt ex
25 veriſimili mente diſponentis ceſſare † hanc relationem. ita Oldr. conſi. 152. Alex. conſi. 48. lib. 1. quos eſt ſecutus Craue d. conſi. 70. nu. 9. & Soc. iun. conſil. 81. nume. 20. lib. 3. His diluitur alia argumẽtatio, quam aliquando faciebam ex d. §. ſi initium, quo probatur diem adſcriptum in inſtrumento eſſe communem cæteris: quę ſanè communio operari videbatur, vt ita trahatur ad præcedentia, vt ad ſequentia. nam, ſi quid eſt inter te & me commune, ita à me ad te refertur & econtrà. hæc argumentatio diluitur, quia dicitur communis per quandam improprietatem, quaſi quod in primo ſit ſcriptum etiam reſpectu ſecundi, quod non intelligeretur, ſi in ſecundo eſſet poſitum, vt referatur ad primum.

Declaratur nõ procedere, quando notarius hoc expreſſiſſet; ita Bar. d. repe. §. ſi initium, nu. 20. verſ. quandoque notarius expreſſit. ea
26 ratione, quia † notario in his creditur. idẽ Bar. in l. ſi librarius, nu. 4. & ibi Dec. nu. 6. Cagno. nu. 22. de reg. iur. Alex. conſi. 110. num. 3. in fi. lib. 2. creditur etenim vnicuiq; in ſuo officio, vt ſupra attigimus. nam in claris ceſſant coniecturæ. ſic etenim ſe in caſu claro loqui ſcribit Bart. à quo non diſſentiunt cęteri. Hęc annotã-
27 da ſunt pro interpretatione † ſtatuti Brixienſi in ciuilibus cap. 172. ſub rub. de die, loco & teſtibus diſtinctè ponendis de breuiaturis. quo quidem ſtatuto data eſt facultas notario, cui iã defuncti breuiaria, ſeu prothocolla commiſſa ſunt, ponendi ſeu ſcribendi diem extenſè, quem reperiet ſic ſcriptum anno, die & hora ſupraſcriptis. poterit extendere, vt putà, anno 1567. die. 4. Decembris. hoc ſanè ſtatutum procederet & in illis caſibus, in quibus eadem ratione tempus cenſeretur repetitum ex pręcedenti ſcriptura in ſequentem, vt ſupra ſuis locis declarauimus. in caſibus autem dubiis bene conſultum erit notario, ſi iudicem conſuluerit, vt is pro ſuo arbitrio, quod ęquum eſt, ſtatuat.

SVMMARIVM.

1 *Pauper quid ſit, & quis diues.*
2 *Diues eſt ſecundum aliquos, qui quinquaginta rore natos habet in bonis.*
3 *L. nonnulli, ff de excuſ. declaratur.*
4 *§ ſed noſtra, inſt. de ſucceſſ. liber. declaratur.*
5 *Diues quis ſecundum M. Craſſum.*
6 *Diuites apud Romanos, qui.*
7 *Iudicis arbitrio relinqui quis ſit diues, et quis pauper*
8 *Eccleſia quando pauper dicatur.*
9 *Inops quis iudicis arbitrio dicitur.*
10 *Pauper quis ſit, vt à munere tutelæ excuſetur.*
11 *Pauper teſtis quando dicatur.*
12 *Paupertas fidem non minuit, relinquitur tamen arbitrio iudicis.*
13 *Statutum Veronæ lib. 2. cap. 153. De cauſis pauperum, declaratur.*

CASVS LXV.

QVIS DIVES, QVIS PAVPER, & quis inops cenſeatur, latè explanatum.

1 NONDVM ſatis cognita videtur apud
Iurecōſultos noſtros controuerſia,
† quis diues iure dici poſsit, & econ
tra quis pauper. Vna fuit eorum opi
2 nio, qui opinati ſunt eum diuitem † eſſe, qui
quinqusginta coronatos in bonis (vt noſtri di-
cunt) habet. ex l. nōnulli. ff. de excuſa. quam
ſanè ſententiam retulit gloſſ. in auth. Præterea.
C. vnde vir. & vxor. verum caſus is eſt à iure ſic
declaratus, vt clarè docuit Bartol. in l. ſi con-
ſtante. num 14. & ibi Ripa nume. 29. ſoluto ma
trimonio. & alii, quos mox referā. accedit text.
3 † d. l. nonnulli, non conferre ad rem, nam & ſi
pauperem eo caſu eum iudicet Iureconſultus,
qui quinquaginta non habet in bonis, nō tamē
econtra eum credidit diuitem, qui quinqua-
ginta habet.

Altera fuit opinio glo. in §. pen. auth. de e-
xhib. reis. eum eſſe diuitem, qui cētum habet au
4 reos, ex † §. ſed noſtra. inſti. de ſucceſ. liber.
quos ſanè aureos ſummam centum triginta co
ronatorum ex noſtratibus conſtituere ſcripſit
Alciatus lib. 12. Parerg. iuris cap. 11. dum eum.
§. ſed noſtra, interpretatus eſt. Verum is tex. ad
rem non confert, nec enim eo loci iudicauit Iu
ſtinianus, libertum centum aureos habentem,
diuitem fore, vel pauperem. Alii dixerunt, eum
5 eſſe † diuitem, qui ex propriis reditibus poſſet
legionem alere, vt dicere cōſueuit M. Craſſus.
author eſt Plutarchus in illius vita. & quem ma
ximè irridet M. Tull. c. vlt. paradoxorum. qui
diuites eos eſſe, ſecundum philoſophos cen-
6 ſuit, qui ſapientes ſunt. apud Romanos † diui-
tes illi habebantur & in nobilium numero, qui
bus quadringentorum ſextertiorum ipſi pa-
tri, auoque cenſus fuiſſet, ii in ludis ſpectandis
in nobilium ſubſeliis ſedere poterant. author
eſt Plinius libro 33. natur. hiſtor. cap. 3. & Ale-
xand. ab Alexand. lib. 5. dierum genialium cap.
16. In tanta perplexitate, crebriore calculo re-
7 cepta fuit illa opinio, hoc totum eſſe † iudicis
arbitrio, qui iuxta perſonarum qualitatem iu-
dicet diuitem ac pauperem. ita cenſuit Bart. d.
l. ſi conſtante num. 14. vbi Alex. num. 13. Iaſ. nu.
144. Ripa num. 29. ita glo. in auth. Præterea v-
bi Dec. nu. 15 & Cur. iun. num. 23. & Pepus nu-
mero 7. C. vnde vir & vxor. idem Decius con-
ſilio 163 numero 5. alios plures huius ſententię
retulit Didacus lib. 2. varia. reſolu. cap. 6. num.
8. qui huius opinionis retulit, Felinum, Soci-
num & Calcaneum. illis ego addo Barba. con-
ſilio 21. colum. penult. lib. 2. conſi. 22. colum. 3.
conſil. 6 80. in fine lib. 3. & conſilio 45. colum.
penult. lib. 4. Socin. ſen. conſilio 149 nume. 27.
lib. 4. his accedit Ioan. Lopez de Pallatios Ru-
uios in rubr. extra de donationibus inter vi-
rum & vxorem. §. 18. numero 11. Lucas à Pen-
na. l. vnica. colum. 2. C. de mend. valid. libro 11.
Hieronymus Gigas tracta. de penſionibus, quę
ſtio 89. nume. 10. communem teſtatur Graua-
tius in annota. ad praxim Veſtrii libro 4. cap.
4. numero 30. Ruinus conſilio 55. numero 45.
lib. 1. Marſil. l. quæſtionis modum. numer. 8. ff.
de quæſtionibus Alcia. reſponſo 252. numero
2. & Tiraquellus in l. ſi vnquam, in verbo om-
nia vel partem, numer. 31. C. de reuocan. dona.
Gaſpar. Vallaſchus. l. imperium. nume. 264. de
iuriſd. omn. iud. Afflictus cap. 1. num. 21. verſi.
Item habet arbitrium interpretandi. ex quibus
8 cau. feud. amitta. ſic duas † eccleſias paupe-
res dici arbitrio iudicis, vt ſimul vniri poſſint,
ſcribit Rebuffus in praxi benef. in titulo de v-
nionibus, nume. 39. ita pariter quando dicatur
clericus pauper, vt ei poſsit conferri beneficiū,
& non diuiti, iuxta cap. ad aures, de reſcrip.
iudicis arbitrio relinquitur. ita eruditus Iure-
conſ. Marcus Mantua ſumma mihi amicitia
coniunctus in d. cap. ad aures. num. 13. ii itaque
cenſent omnes ex perſonarum & rerum quali-
tate, eum eſſe iudicandum vel diuitem, vel pau-
perem. Vnde ſit vt nobilem, iuxta ſuam condi-
tionem pauperem iudicemus, etiam ſi in bonis
milleis habeat, & econtra diuitem credimus ru
9 ſticum, qui centum habet. Sic † inops quis, iu-
dicis arbitrio dicitur, vt præcitati interpretes
ſcribunt, qui inopem quid minus ipſo paupe-
re habere dixerunt, vt Decius. d. auth. præte-
rea, num. 16. verſ. ſed poteſt ſaluari. C. vnde vir
& vxor. Soc. ſen. conſi. 30. in fin. lib. 4. Afflict.
deciſio. 179. & ſi aliter, & rectius forte ſenſerit
Iaſ. in d. l. ſi conſtante, num. 144. ff. ſolu. matr.
& in l. ſi ab arbitro num. 13. ff. qui ſatiſda. cog.
cuius ſententiam probat tex. in §. quoniam. in
auth. de exhib. reis. erit ergo iudicis arbitrium
10 iudicare, quando quis † pauper ſit vt à munere
tutelæ ſe le excuſare poſsit §. paupertas. ff. de
excuſa. tuto. §. ſed & propter paupertatem. inſt.
eo. & ſi eo loci dixerit Accurſius, pauperem eo
caſu eſſe iudicandum non ex bonis, ſed ex fa-
cultate adminiſtrandę tutelę vt quia aliis impli
citus negotijs toto oneri ſupereſſe non poſsit,
cum laboribus quærere debeat vnde ſe ipſum
alat. verius tamen eſt, hoc in iudicis arbitrio eſ-
11 ſe: ſic iudex arbitrabitur quando † pauper teſtis
dici poſſit, vt illius fides minuatur, iuxta tex. l.
3. §. tu magis. ff. de teſti. vbi glo. & ibi Aemilius
Ferretus nu. 2. quam ſententiam ſunt ſecuti Io.
Andr. & Imola in cap. ſi qui teſtium. de teſtib. &
ibi

ibi Aret. ſic Crotus tract. teſtium num. 24. verſ.
circa tertiam. Verùm gloſ. d. l. 3. & d. cap. ſi quis
1 teſtium, contrarium verius dixit, dũmodò † ho
neſta perſona ſit. quæ ſanè ſententia verior eſt,
ac crebrior. Cy. l. 3. q. 7. C. de reb. cre. Marſil. l.
ex libero. de quæſtio. Decius conſi. 163. num. 4.
quos retulit & probauit Didacus lib. 2. varia re
ſolu. cap. 6. nu. 8. Verius itaq; eſt, pauperem in
totum à teſtimonio non repelli, ſed eſſe aliquã
do in cauſa vt eius fides minuãtur, vt ſi ob eam
ſuſpectus ſit. vt ſenſit glo. in cap. prohibentur,
in verbo paupertatem. 2. q. 2. hoc totum ergo à
iudicis arbitrio pendet, vt in ſpecie annotarũt
ibi Alber. Sali. & Feli. d. cap. ſi qui teſtium. nu.
8. & Aufrerius de reproba. teſtium. nu. 78. & Di
dacus qui ſuprà. & alia referam infra in caſu.
97. Erit pariter iudicis arbitrium iudicare qui
inops ſit, vt munera publica non ſubeat: iux. l.
cura §. inopes. ff. de mune. & hono. ſic quis pau
per & quis diues in caſu §. pen. in auth. de ex-
hib. reis, erit in iudicis arbitrio: & ſi eo loci
gloſſa ſenſerit eum pauperem, qui centũ in bo-
nis non habeat. cætera vide apud Iaſ. d. l. ſi con
ſtante. Huc inferri poteſt declaratio ad ſtatu-
ta, quibus pauperibus aliquid eam ob cauſam
13 conceditur, vt extat † ſtatutum Veronæ lib. 2.
cap. 153. ſub rubr. De cauſis pauperum. quo mul
ta conceduntur in cauſis pauperum tractandis,
quæ non in aliis permittuntur. & licèt eo loci
pauper intelligi videatur, qui non poteſt ex-
penſas per viam ordinariam agendo ſuſtinere,
nihilominus adhuc in hoc declarando, an ſuſti-
nere poſsit, vel non, verſabitur iudicis arbitriũ.

SVMMARIVM.

1 *Miſerabilis perſona quæ ſit, iudicis arbitrio relinqui-
tur.*
2 *Statutum Patauinum ſub rub. De cauſis miſerabi-
lium, declaratur.*
3 *Pupilli et viduæ inopia laborantes inter perſonas mi
ſerabiles enumerari.*
4 *L. 1. C. quando Impera. inter pupill. & viduam, de-
claratur.*
5 *Cap. ſignificantibus. de off. deleg. declaratur.*
6 *Decretũ antiquũ pedemõtiũ lib. 2. cauſa ruſticorũ
viduarum. &c declaratur.*
7 *Statutum Mediolani cap. 47 ſub rub. de ſummaria
ratione facienda, ibi, & miſerabilium perſonarum
declaratur.*
8 *Conſtitutione noua Mediolani titulo de notariis pu-
blicis, cap. Notarij, in 3. §. ibi verò declaratur.*

CASVS LXVI.

PERSONA MISERABI-
lis quæ ſit.

NON longè diſsimilis à iam relato ca
1 ſu eſt, qui nunc ſubiicitur, quis † mi
ſerabilis iure dici poſsit. receptiſsima
eſt doctorum ſententia in iudicis ar-
bitrio hoc poſitum eſſe. ita Inno. & Bart. quos
refert & probat Decius in auth. præterea. num.
16. C. vnde vir & vxor. ſic Alber. tracta. ſtatuto.
parte prima. q. 3. Barba. conſi. 21. col. pen. lib. 2.
conſi. 22. col. 3. conſi. 80. in fi. lib. 3. & conſi. 45.
col. penul. in fine lib. 4. Calca. conſi. 57. num. 15.
Guid. Papæ q. 566. Quia ſecundum. Marſil. l.
quæſtionis modum. num. 11. ff. de quæſtio. Ripa.
l. ſi conſtante. num. 30. ſolut. matri. Oldendor.
de iure ſing. in tit. de priuileg. miſerab. num. 1.
Neuiza. lib. 6. Sylnę nuptia. num. 34. 35. Alcia-
tus. l. nec adiectio. num. 78. de verb. ſign. Man-
tua in cap. non nulli. num. 12. de reſcrip. Dida-
cus libro practica. quæſtio. cap. 6. num. 3. in fine
poſt Rebuff. in conſtit. regiis, tomo 1. tit. de ſen
ten. prouiſionalibus. glo. vlt. hanc iuris cõmu-
2 nis ſententiam ſecutum eſt. † ſtatutum Pataui-
num ſub rubr. de cauſis miſerabilium, quo cau
tum eſt, Prætorem declarare debere, quæ ſint
perſonæ miſerabiles. iuſtus ergo iudex qualita-
tem perſonæ conſiderabit, & iuxta eius condi-
tionem arbitrari poterit, an iure illa inter miſe
3 rabiles habere cõuenit † pupillos ac viduas ino
pia laborantes, vt probat. l. 1. C. quãdo Impera.
inter pup. & viduam ibi, ſi pupilli vel viduæ,
alij fortunæ iniuria miſerabiles iudiciũ noſtræ
ſerenitatis optauerint. quod clarius affirmauit
Alex. conſi. 121. num. 14. lib. 1. dum reſpondit,
miſerabiles dici viduas & pupillos, cum paupe
res ſunt: nec ſufficere, ſi viduæ tantùm vel pu-
pilli ſint, vtrunq; enim cõcurrere debet. quam
ſententiam probauit & Iaſ. in l. Titiæ textores.
nu. 6. de le. 1. & alii plures, quos retulit Rolan.
à valle conſi. 76. nu. 38. 39. 40. lib. 1. Rebuf. in cõ
men. ad conſt. regias. tomo. 1. tit. de ſen. proui-
ſio. glo. vlt. col. 2. Afflictus in commentariis ad
conſtitutiones Neapolitanas lib. 1. rubri. 33. de
dandis aduocatis, pupillis & miſerabilibus. nu.
4. Contrariam opinionem vt veriorem ſecutus
eſt Rolan. d. conſi. 76. num. 45. lib. 1. pupillum,
& viduam miſerabiles dici, quamquàm diuites,
ex opinione Alex. d. l. Titiæ textores. nu. 7. &
Afflicti deciſi. 257. Abba. in cap. ex parte, de fo
ro compe. Bal. Nouell. tracta. dotis parte 9. pri
uileg.

ulleg 12. Bulgar.l.1. numc.125. ſolut. matrim. Neuiza qui ſuprà. quibus addo Io. Lupum in c.per veſtras, in ſecundo not. num. 12. de don. inter vir. & vxo. Didacus autem vir acris iudicij libro pract. quæſtio.cap.6.num.2.verſi. obtinet. poſteriorem hanc ſententiam in eo affirmauit quòd priuilegia fori cenſeantur quidem viduis & pupillis diuitibus conceſſa, non cęte-
4 ra.ſicq; † d.l.1. C. quando Imper. inter pup. & viduam. habere locum in pupillis ac viduis diuitibus. Nec diſſentit Afflictus d.rubr.33.num. 5.poſt Iſerniam, quem citauit. quibus accedo, cum clara ſint conſtitutionis verba, ſi pupilli vel viduæ aliq; fortuna miſerabiles. dictio alij, ſimilium repetitiua, oſtendit inter miſerabiles, viduas & pupillos ſimpliciter enumerari. Nec
5 huic poſteriori ſententiæ aduerſatur † tex. in in cap.ſignificantibus. de off.deleg.quoniam in eo non negatur, viduam inter miſerabiles connumerari, ſed solùm negat illi viduæ profuiſſe reſcriptum . expreſſo mendacio impetratum. duas cauſas expreſsit, vna quòd vidua eſſet, altera quòd pauperi quæ ſimul iniunctæ Pontificé mouerunt. immo ſubticuit impetrás illa, ſe potuiſſe conſequi iuſtitiæ adminiſtrationem à ſuo iudice ſeculari. quod ſi fuiſſet expreſſum, reſcriptum non obtinuiſſet, vt text. innuit. eſt ratio, quoniam ad iudicem Eccleſiaſticum non eſt confugiendum, cùm ſuus iudex laicus paratus eſt iuſtitiam adminiſtrare, vt probat tex. in cap. nouit. de iud. & ſcribunt omnes in cap. ex parte B. de foro compe. id quòd etiam in poſſeſſorio recuperandæ locum habere cenſuit Didacus libro pract. quæſtio.cap.6.num.2.verſi.immo.ex qua interpretatione erit declaratio ad antiquũ
6 † decretum Pedemontium lib 2.ſub rub. Cauſa ruſticorum, viduarum, &c. vbi agitur de perſonis miſerabilibus. & ad relatum ſtatutum Pata-
7 uinum. ita pariter decraratur † ſtatutum Mediolani cap.47.ſub rubr. de ſummaria ratione facienda in certis cauſis. ibi, & miſerabilium
8 perſonarum in dominio tamen Mediolani † ex nouis conſtitutionibus titulo de Notariis publicis, cap.Notarij, il 3 5. Hi verò, videtur diffinitum illos eſſe miſerabiles, quos ſuo iuramento aliqui ad munus hoc electi eſſe affirmabunt. ii tamen arbitrio ſuo iudicabunt miſerabiles ex ſupra relatis.

SVMMARIVM.

1 *Nobilis quis.*
2 *Virtus nobilitat.*
3 *Iudicis arbitrio quis nobilis.*
4 *Nobilem quem dici ex patriæ conſuetudine.*
5 *Statutum Mediolani 218 ſub rubr Quòd pro depoſitis nobiles teneantur, declaratur.*

CASVS LXVII.

QVIS NOBILIS DICATVR.

CONTROVERTITVR non ſemel,
1 quis † nobilis dici poſsit, & econtrà, quis vilis & deploratæ conditionis? & quamquàm plura ſint, quæ hominem
2 reddunt nobilem, vt † virtus pręcipuè, qua de re fuſiſsimè apud Tiraq. tracta. de Nobilitate, c.4. apud quem ea tractátur in hac materia, quæ hominis ingenio excogitari poterunt, euenit tamen aliquando, vt ſtatuto, vel ex conſuetudine nobili aliquid concedatur, nec explicatur quis nobilis. & quis vilis conditionis cenſeatur. qua-
3 re in eam ſententiam itum eſt. hoc eſſe † in iudicis arbitrio poſitum, ita poſt Bal. in l. Graccbus C. ad l.Iul. de adulte. Alex. in annota. ad Bart. in l.3. in princip. ff. de teſtib. ſcriptum reliquit Tiraq: in d.tract. nobilit. cap.10. num.10. & in l. ſi vnquàm, in verbo omnia vel partem num. 31. C. de reuoca. dona. & Baldum ſecutus eſt etiam Ripa in l. ſi conſtaute, num.30. ſol. matr. inquit tamen Tiraq. d. cap.10. num.12 iudicem arbitra-
4 ri debere eum nobilem, qui † nobilis vel iure communi, vel ſtatuto, vel conſuetudine patrię nobilis creditur. cuius rei veritas pendet ab his quæ diximus ſuprà lib. 1. q. 23 His declaratur
5 † ſtatutum Mediolani cap. 218 ſub rubr. Quòd pro depoſitis nobiles teneantur. quis enim nobilis eo in caſu ſit non declaratur: ob id iudicis arbitrio relinquitur.

SVMMARIVM.

1 *Illuſtris perſona quæ.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui quis illuſtris dicatur.*
3 *Præfectus vrbis illuſtris eſt.*
4 *Præfecti vrbis poteſtas maxima.*
5 *Meſſalam Coruinum præfecturam recuſare.*
6 *Præfectus vrbis magnificus appellatus quandoq;.*
7 *Cancellarij ſupremi Principum illuſtres hodie eſſe.*
8 *Quæſtores illuſtres eſſe.*
9 *Quæſtores ſacri palatij. & quod eorum munus.*
10 *Quæſtores magnificos interdum appellari.*
11 *Cancellarius ſupremus in Gallia loco antiqui Quæſtoris eſt.*
12 *Conſules illuſtres eſſe ſed interdum clariſs.mi appellantur.*

Conſules

13 *Conſules ſuperilluſtres.*
14 *Conſules non animaduertiſſe in caput ciuis Romani.*
15 *Conſulum poteſtas ſuprema.*
16 *Conſules abſolutum imperium non habuiſſe.*
17 *Conſules Regiam dignitatem habuiſſe.*
18 *Conſularem dignitatem iure nouiſſimo imminutam.*
19 *Cancellarios ſupremos hodie loco Conſulum eſſe.*
20 *Senatores illuſtres eſſe.*
21 *Senatores ſuper illuſtres eſſe ex aliquorum opinione.*
22 *Principem in Senatorem numero eſſe.*
23 *Epiſcopus ſedens in capitulo tamquam canonicus antiquiores canonicos præcedere non debet.*
24 *Rector Gymnaſij præcedit Epiſcopum exiſtentem in ſtudio, cum ſcholaſticus eſt.*
25 *Conſiliarij in collegio Doctorum tanquàm collegiati ſedentes, antiquiores Doctores non præcedere.*
26 *Senatores clariſſimos eſſe.*
27 *Clariſſimatus dignitatem generalem eſſe.*
28 *Senatorii ordinis poteſtas olim.*
29 *Senatus conſulta an olim legis vim obtinuerint.*
30 *Senatus auctoritas à quo imminuta.*
31 *Senatum Principi non adæquari.*
32 *Senatus Delphinatus auctoritas.*
33 *Senatus Mediolanenſis, Pedemontium, & Montis ferrati auctoritas.*
34 *Appellari non poſſe à Sententia ſenatus.*
35 *Conſiliarios Principis eſſe illuſtres.*
36 *L. 1. C. de præpoſ. labo lib. 12. declaratur.*
37 *Illuſtrare idem eſſe quòd nobilitare.*
38 *Barbitonſor Principis nobilis an ſit.*
39 *Conſiliarios Principis cũ Senatore à pari procedere.*
40 *Dictionis, etiam. ſignificatio.*
41 *Conſiliarii Principis ad honores illuſtres an ſint.*
42 *Conſiliarii honorarii poſt poni conſiliariis in adminiſtratione exiſtentibus.*
43 *Doctor qui per viginti annos legit, illuſtris an ſit.*
44 *Antecesſores qui iure dicantur.*
45 *Doctores qui per vicennium docuerunt publicè Comites & Duces appellari an poſſint.*
46 *Comites illuſtres aliquando eſſe.*
47 *Doctor qui per vicennium docuit Vicariatus dignitate an fulgeat.*
48 *Comites militum illuſtres an ſint.*
49 *Vicariatus dignitas an illuſtris eſſet.*
50 *L. pen. C. de procura. explanatur.*
51 *Proconſules ſpectabiles eſſe.*
52 *Comes ſine comitatu an propriè comes dicantur.*
53 *Epiſcopum ſine Epiſcopatu eſſe propriè Epiſcopum.*
54 *Marchiones Liguriæ.*

CASVS LXVIII.

PERSONAE ILLVSTRES QVAE. & ibi qua dignitate fulgeant Præfecti vrbis, Quæſtores, Cõſules, Senatores, Conſiliarij Principis, & Doctores qui vicennium publicè docuerunt.

SIMILIS eſt ferè hic caſus præcedenti,
1 quando † illuſtris dici quis poſſit. tandẽ
Tiraq. in l. ſi vnquàm, in verbo omnia
vel partem. num. 31. C. de reuo. don. ſcri-
2 pſit, † iudicis arbitrio eſſe, ex gloſſæ ſententia
in cap. vlt. in verbo illuſtrium, de re iud. in 6.
quę vix hoc ſentit. ſcio tamen in iure eſſe in ple
riſq; diffinitum qui illuſtres dici poſſint, vt sũt
3 † Præfecti Vrbis, qui ab Imperatore in l. viros.
C. de pala. ſacr. lar. li. 12. ſub tit. huius dignitatis
nominantur. ſic ſentit Dec. in l. 1. in prin. nu. 3.
& num 11. ff. de officio eius. idem ſentit glo. in
rubri. ff. de off. præfecti vrbis. eſt text. in l. pe-
nult. ff. de offic. pręfecti prætor. orien. & in l.
quidquid C. de off. diuer. iudic. ſed Iuſtinian.
in l. vlt. §. pen. C. vbi ſena. vel clar. præfecturam
illuſtriſsimam vrbis appellat. Nec ſanè mirum
4 quòd eſſet illuſtris, nam ſumma erat eius † po-
teſtas, cęteras enim dignitates antecellebat Cæ
ſarum ſeculo. l. 3. C. de off. præfect. vrbis. iusq;
deportandi habebat. l. inter. §. 1. ff. de interd. &
rele. & ex Vopiſco in Floriano ſcribit Coraſius
in l. 2. num. 4. ff. de off. præfecti vrbis, omnium
poteſtatum appellationes fuiſſe ad vrbis præfe-
ctum, penès quem etiam aliquando fuit ſumma
totius rei, vt ipſe Coraſius ſcribit in l. 2. §. & hæc
5 omnia. ff. de orig. iuris. Hinc legitur † Meſſalã
coruinum eam dignitatem recuſaſſe ob immò-
dicam eius poteſtatem. auctor eſt Crinitus lib. 1.
de honeſta diſciplina cap. 12. Eſt etiam illuſtris
præfectus prætorio, vt docuit glo. in rub. ff. de
off. pręfect. pręto. quam ſunt ſecuti Decius in
d. l. 1. in prin. num. 11 curt. iun. num. 10. de off.
eius. ex l. pręcipimus. c. de appell. Zeno tamen
in l. vlti. §. penul. c. vbi Sena. vel clariſs. ſedem
6 † pręfecti Prętorio magnificam appellat. ſed au
gendę dignitatis videtur, vt iam retuli ex ſen-
tetia Baronis in d. l. vlt. de ſena. nam ſic in l. 1.
c. de ſenten. paſsiſ. clariſsimi, qui terminus ge-
neralis eſt, Decius. d. l. 1. num. 21. de off. eius. il-
luſtres ergo hodie iure appellari poſſunt ſupre
7 mi † cancellarij Principum, qui eam dignitatẽ
Pręfecti Pręrorio hodie gerere dicuntur, vt an-
notauit Longouallius in l. Imperium, num. 94.
ff. de iuriſd. om. iud.
8 Quęſtores † etiam illuſtri dignitate fulgẽs vt
annotauit glo. in rub. ff. de off. quęſto. quo lo-

c.

gl. Albericus docuit, quæſtores omnes, quos multos fuiſſe ſcimus, illuſtres eſſe. gloſſæ opinionem ſecutus eſt Decius in d.l.1.num. 12. ff. de off. eius ex.l. præcipimus. C. de appella. Verùm is tex. non abſolutè de quocunq; quæſtore,
9 ſed de † quæſtore ſacri palatij tantùm loquitur, hi quæſtores candidati appellantur in l.1.§.1.ff. de off. quæſto. vbi Baro. eorum munus præſertim ſub auguſtis temporibus, erat Principis loco in reſcriptis legendis vel emittendis vel ſub ſcribendis, vel ſiquid vel indicandũ vel reſpondendum principibus eſſe, illa pertractare, vt eſt auctor Caſſiodo. libro Variarum de forma quæſturæ. & in auth. vt diuinæ iuſsio. tanta huius fuit poteſtas quòd eius arbitratu magiſtratus & dignitates dabantur l.1.& 2.C. de offi. quæſto. in qua.l.2. illuſtris appellatur. hic ergo quæſtor is erat, qui cognoſcebat vnà cum Præfecto prætorio de appellationibus ſpectabilium indicum & clarius habetur in auth. de appel. ſic eruditus Cuiacius in l. 2. C. de petitio. bono. ſubla. lib. 7. ſcribit Quæſtorem hunc, qui leges dictabat, epiſtolas recitabat & ſubſcribebat, ſacri palatij fuiſſe, & hũc candidatũ dictum fuiſſe ſcribit Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 2. ſed ſanè mirũ, quod Quæſtor hic cuius ſuprema erat auctoritas eo candidati nomine appellaretur: quo oſtendebatur hinc aditum relinqui ad eundis magiſtratibus auſpicari d. l. vnica, in fine ff. de off. Quæſto. Lampridius in Alexandro: Quæſtores candidatos ex ſua pecunia iuſsit munera populo dare, ſed vt poſt quæſturam præturas acciperent, & inde prouincias regerent. Verùm in d.
10 auth. vt diuinæ iuſsio, † magnificos Quæſtores ſolùm appellat. & in l. vlt. C. de precib. Imper. off. & in ea auth. vt diuinæ iuſsio. quæ eſt nouella. 114. appellat etiam Quæſtores magnificentiſsimos. Baro in l. vlt. ff. de Sena. inquit, augendi illuſtratus cauſa hoc illuſtres ab Imperatoribus vocari aliquando ſolitos magnificos & magnificentiſsimos & eminentiſsimos, & rectè: Nam titulus hic magnifici vel magnificentiſsimi dignitatis gradum non oſtendit, nec à Doctoribus inter hos gradus enumeratur. Cum ergo Quæſtorum vices nunc ſuſtineant magni
11 Franciæ Cancellarij, vt ſcribit Cuiacius d. l. 2. C. de petitio. bon. ſubla. lib. 10. id quòd ſcripſit ante Baro in d. l. vnica in fine. ff. de off. Quæſto. & ibi conſentit Coraſius. ſcribit etiam Baro, Cãcellarium loco nunc præfecti Prætorio eſſe.
12 Conſules pariter † illuſtres fuiſſe annotauit glo. in rubr. ff. de off. Conſulis. & in l.1. C. de dignita. lib. 12. quam ſecutus eſt Decius in d. l. 1. nu. 7. in fi. & num. 11. in fi. de off. eius. ſed Conſules clariſsimos tantùm eſſe, probatur ex conſtitutione Iuſtiniani de Iuſtinia. C. confirma.
13 & in ſeq. de emenda. Cod. Immo † Conſules eſſe ſuperillustres probauit gl. l. 1. §. deniq; de appellat. & in l. quoties. in verbo Vrbicariæ. Cod. vbi Sena. vel Clar. quam ſecuti ſunt Odofred. & Alber. vt retulit Decius loco iam citato à qua ſententia non diſſentit Baro. l. vlt. de ſena. Duare. lib. 2. diſputa. anniuer. cap. 1. in fin. & Iabus Cuiacius in l. 1. C. de dignita. lib. 12. Purpur. in d. l. 1. nu. 65. 66. ff. de off. eius. Gaſpar Valaſcus in l. Imperium, nu. 77. 84. de iuriſd. om. iud. & adfuiſſe dignitatem ſupra illam illuſtrẽ probat l. eos. § ſuper. C. de vſur. in l. ſi quando. C. de appella. & in §. in ſumma. inſt. de iniuriis. & latè defendit Bologne. in d. l. 1. num. 8. de off. eius. qui nu. 14 ſcribit, Cõſules ſuperillustres fuiſſe, ex l. 2. §. exactis deinde Regibus. de ori.
14 iuris. cui ſatisfacit Decius, † Conſules nõ fuiſſe omninò aſſecutos locum Regis, nam inconſulto populo non poterant in caput ciuis Romani animaduertere, quod ibi latius declarat Zaſius. Verùm, & ſi in hoc tanta non fuerit
15 † Conſulum poteſtas, in cæteris tamen regiam dignitatem & poteſtatem obtinebant. nam teſtatur M. Tul. lib. 3. de legib. l. 12. tab. ita fuiſſe cautũ. Regio Imperio duo ſunto. & Liuius lib. 2. ab vrbe condita, ſcribit, Imperiũ, qua antea Reges potiebantur in Conſules tranſlatũ fuiſſe hinc M. Tul. in 4. Philippica teſtatur, ſub Cõſulum poteſtate & imperium prouincias omnes eſſe. & Gellius lib. 12. noct. attica. cap. 12. ſcriptum reliquit, Cõſules imperium cum iuriſdictione habuiſſe, cũ in ius vocare poſſent. quod ſcribit Longouallius in l. Imperium. num. 94. & Alciatus nu. 22. de iuriſd. om. iud. & ibi Go-
16 ueanus, qui cum cæteris intellexit, † cõſules nõ habuiſſe imperium abſolutũ ex d. l. 2. §. exactis. aliàs tamen corporis coercitiones habuiſſe, iuxta l. ſolent. l. ſi quid. ff. de off. Proconſ. in l. 1. ff. de term. amo. in l. ſæcularij. §. ſunt quidam. ff. de extraord. crim. hæc tamen ego intelligo antequàm conſulum auctorites imminuta fuit, nam ſtatim quo exactis Regibus creati ſunt, Regium omne imperium vitæ neciſq; ſunt cõſecuti, nec ab eis erat ad populum prouocatio. quod teſtatur Dionyſius Halicarnaſſ. li. 10. Antiq. Rom. & Liuius d. lib. 2. idq; cõtingit anno 16. ab eiectis Regibus. quo tempore magna cũ poteſtate creati sũt tribuni plebis. quod ſcribit Sigonius lib. 1. de antiquo iure ciuium Romano. cap. 20. & alia Alex. ab Alex. lib. 3. dierum Genial. cap. 3.
17 hoc eſt, † dignitatem habuiſſe regiam. id quod oſtendit l. 1. & 2. C. de Conſul. lib. 12. dum eos

lictores

lictores, & ſolium eburneum, quo Reges vte-
bantur, habuiſſe ſcribitur. & refert Coraſius in
rub.ff.de off.Conſul.nu.2.3.ſola ergo hęc regia
dignitas ſufficere videtur ad conferendum ſibi
titulum hunc, vl ſuper illuſtres dicti ſint ac ipſi
reges; ex eiuſdem Decij declaratione d.l.1.nu.
17.verſi. Non obſtat. De off.eius. Hodie autē,
hoc eſt iure nouo & Iuſtiniani tēporibus adeò
18 imminuta eſt † Conſularis poteſtas, vt vix anti-
quæ vmbram retinere videatur, §.1. in auth. de
Conſul. dignitatem tamen nunquàm amiſiſſe
ſcriptum non reperio. Noſtra ætate loco Con
19 ſulum eſſe ſupremos † Cācellarios ſcripſit Ba-
ro in fine tituli de off.Conſul. & minus rectè,
cum hic Conſulis munera, & vt ipſe teſtatur,
non obeat. quin & ipſe Baro in fine l.2. de orig.
iuris, & in l.1.ff.de off. Præfecti prætor. ſcriptū
reliquit, magnos Cācellarios eſſe loco antiqui
Præfecti prætorio vt ſuprà retulimus. vix ergo
eſt inuenire, qui hodie illorū loco ſit. id quod
poſt Pyrrhū de magiſtratibus, ſcripſit Purpur.
20 in d.l.1.num.70. de off. eius. † Senatores illu-
ſtres eſſe ſcribunt Decius in d.l.1. nu.6. de off.
eius. Cur.iun.num.8. Purpur. num. 49. Paul.
Orian.num.13. Iacobus Niger nu. 7. Bellonus
lib.4.ſupp.iuris cap. 10.ex l. quiſquis. C. ad l.
Iul.Maieſt. ibi, virorum illuſtrum ſenatorum.
ſed labitur Decius quoniam in textu illo ſic le-
gitur, de nece etiam virorum illuſtrium, qui cō
ſilio & conſiſtorio noſtro interſunt.ſenatorum
etiam &c. nō ergo appellat ſenatores illuſtres.
melius ergo probat.l.Decurionibus.§.his addi
tis.C.de ſilentia.lib.12.Spartianus in Seuero il
luſtres ſenatores appellat.& probat.l.vlt. C.de
tuto.vel cura.illuſt. Iaſon tamen in d.l.1. nu.5.
21 de off.eius. docuit, † ſenatores eſſe ſuperillu-
ſtres. Primò, quia Principi æquiparantur. l. 1.
§.de quo autem.ff.de poſtula.l.quominus.ff.de
flum.quare legem potuiſſe condere,non dubi-
tabatur l.nō ambigitur.ff.de legib. Verùm De-
cius d.num 6.ſatiſfacit,quod & ſi in multis,Se
natus Principi ęquiparatur, vt recenſet glo. d.
l.1.§.de quo autem. de poſtula. non tamen hoc
abſolutè contingit, vt ſcribit Bar.in d.l.nō am-
bigitur. & alia infrà ſubiiciam. Secundò, qui
hanc tuebantur opinionem, adducebantur ex
l.ius ſenatorum.C.de dignita. lib. 12. quo loci
22 ſcriptum eſt, † Principem eſſe in Senatorum
numero, at Princeps non illuſtris modò, ſed
etiam ſuperilluſtris eſt, vt omnes fatentur in d.
l.1.de off.eius, ergo & Senatores. Decius re-
ſpondet, hoc caſu Senatores nō adæquari Prin
cipi, ſed Principem Senatori; ita, vt Princeps
eo caſu non vt Princeps, ſed vt Senator conſi-
deretur: vt de Epiſcopo, qui dum ſedet in capi
23 tulo vt Canonicus: non conſideratur vt † Epi-
ſcopus, ſed vt Canonicus.cap. à collatione. de
appella.in 6.vbi glo.& ibi Geminia.ſcribit,Epi
ſcopum exiſtentem in Gymnaſio ſtudiorū cau-
24 ſa,† Rectorem non debere ea ratione præcede
re, cùm Epiſcopus ibi, non vt Epiſcopus, ſed
vt ſcholaſticus conſideretur.Fel.in rubr.de ma
io.& obed.num.9.Lud.Bolog.in auth. habita.
num.363.C.ne filius pro patre. qui hoc intelli-
git quò ad actus ſcholaſticos ſolùm, nō quò ad
reliqua. alia plura ſimilia recenſet Purpura. in
d.l.1.num.190.cū pluribus ſequentibus de off.
eius. qui inter multa refert hoc eſſe contra do-
25 minos † Conſiliarios Taurini, qui dum in col-
legio Doctorum ſedent, non debent præcede-
re antiquiores collegiatos. Anno elapſo vnam
ego vidi motam controuerſiā inter duos ſum-
ma mihi amicitia iunctos,viros certe illuſtres in
ampliſsimo Taurinenſi Senatu ſedentes quorū
alter altero iunior à Sereniſsimo Principe illo
ſupremi conſilij creatus eſt Conſiliarius vt ta-
men in Senatu etiam ſedere poſſet. is antiquio-
ri Senatori ſe præferri contendebat;econtrà di
cebatur non potuiſſe, cùm in Senatu vt Sena-
tor non vt Conſiliarius ſederet. quem finē hæc
controuerſia conſecuta ſit, ignoro: nam paulò
26 poſt hic Patauij me contuli. Sed ad rem † Se-
natores non eſſe illuſtres, ſed clariſsimos vel
nobiliſs. ex his probari videtur. quæ ſcribit M.
Tul.lib.2.Epiſt.famil.vbi nobiliſsimos Senato-
res appellat & Imperator in l.ſi Senator. C. de
dign.lib.12.ibi,ſi Senator,vel alius clariſsimus.
& in l.2.C.de iis qui ven.æta.impe.& in l.2. de
ſenten.paſſ Alcia.l.ſi quis in cōſcribendo. nu.
7.C.de pactis.lib.3.diſpunct.cap.4.qui hoc Lā-
pridij auctoritate in vita Alexandri confirmat.
ſic Duare.lib.2.diſputa.anniuerſ.cap.1.rectè mi
hi viſus eſt ſentire Baro.in l.vlt.in fine ff. de ſe-
na. Senatores ante adeptam dignitatem clariſ-
ſimos, ea adepta illuſtres eſſe. vel ſecūdum Bel-
27 lonum d.cap.10. † dignitatem clariſsimatus eſ-
ſe generalem & conuenire aliis multis, vt Præ-
tori & aliis. & ſenſit Dec.d.l.1.num.21.& infrà
attingam. Ego arbitror has opiniones concilia
ri poſſe: olim Senatores fuiſſe non modò illu-
ſtres, temporum diuerſitate conſiderata. tem-
28 pore enim quo à Romulo † Senatorius ordo
ex centum patribus electis eſt conſtitutus pote-
rat dici ſuperilluſtris, cum regiam poteſtatē au
ctoritatemq; nactus quodammodò eſſet. nam
totius Reipub.cura apud eum fuit, cūctarumq;
rerum poteſtas, vt teſtatur Dionyſius Halicar.
lib.3.antiq.rom.ſcribit tamē nullā Senatus po-
teſtatem

teſtatem fuiſſe in creandis Magiſtratibus,ſanciẽdis legibus, mouẽdo bello, & ineundo fœdere. Polybius lib.6.ſuę hiſtorię,cuius meminit & Sigonius,lib.2.de antiquo iure ciui.Roma.cap.2. in fine,qui ſcribit Senatum poteſtatem indicendi bellũ habuiſſe. in omnibus ferè ergo ampliſſima poteſtas erat, ita vt non Rex, nõ Dictator, non Conſul,aut Imperator Senatu inconſulto ſe de Repub. nullatenus interponere poterat. vnde frequenter in iure noſtro legimus, Diuũ Marcum aliosq; Cæſares orationem ad Senatũ habuiſſe, vt ei quod rogabant more maiorum Senatus authoritas accederet, vt in l.cum ij. ff. de tranſact.& in l.ſi & rem.ff.de petitio.hęred. l Diuus.ff.de ſer.fug.l. cum hic ſtatutus. ff. de dona.inter.vir.& vxo.qui verò Reges, Dictatores, aut Imperatores contra fecerunt,tyranni iudicati ſunt. ſic leges à populo latæ,ita ratę erant, ſi Senatus authoritate approbarentur. immo à primo vrbis ortu poſt exactos Reges de nulla re populus iudicauit aut ſuffragia tulit,niſi ex conſulto Senatus, vt ſcribit Alex.ab Alex. lib.4.dierum Genial.c.11.qui alia per multa de ſuprema Senatus auctoritate & poteſtate recenſet. refertq; quãti eam dignitatem fecerint Romani Imperatores, vt Octauianus Nero, Alexander, Nerua & Hadrianus. qui ſanè Hadrianus (vt Spartianus in illius vita teſtatur) cùm Senatorem crearet, dicere ſolitus eſt, ſe nihil amplius habere,quod in eum conferret. Tiberius verò Cæſar, (vt illius vita auctor eſt Sueto.cap.30.) neq; tam paruum quicquam, neq; tam magnum publici priuatiq; negotij fuit de quo non ad P.C.refertur. aucta eſt etiam Senatus authoritas eiectis Regibus, nam cum eſſet difficile populum conuocare, cura Reipub. ex integro demandata illi eſt: quare quod ab eo conſtituebatur, inuiolabiliter obſeruabatur. l.2.§.deinde quia difficile.de reg. iuris. illa ergo eius Senatus conſulta ius erat perpetuum.§. Senatus conſultum.inſti. de iure naturali gen. & ciuili. quamquàm apud iam citatum Dionyſium lib. 9. Antiq. Roma legerim, † Senatuſ-
29 conſulta non habuiſſe vim legis perpetuæ, ſed fuiſſe inſtituta vnius anni. niſi dicamus Dionyſium referre, non autem probare illius Cn. Genutij contionem ad plebem concitandam per calumniam, perpetuam Senatus auctoritatẽ negantem. Cæſarum verò temporibus non parum imminuta fuit Senatus poteſtas. Nam bipedum nequiſſimus Heliogabalus Senatum adeò contempſit, vt Senatores omnes expulerit ab vrbe, illosq; ſeruos togatos eſſe dixerit,author eſt Alexan.ab Ab Alex.d.c. 11. dierum G.nial. & Lampridius in Heliogabalo, qui ſcribit, hũc probris omnibus hominem coinquinatum, Senatulum mulierum in colle Quirinale cõſtituiſſe, & in Senatorium ordinem eius matrem,(ſine qua nihil vnquàm in Repub. dicitur feciſſe) ad legiſſe. hoc ergo tempore non modò illuſtres dici non poterant Senatores,ſed nec in aliqua dignitate erãt, cùm tam impiè eſſet fœdata.
30 ſic authoritas imminuta iam fuit à Iulio Cæſare Imperium occupare, erepta inquàm fuit Senatui authoritas in mandandis exercitibus in conſtituenda Repub.& alijs permultis, vt apud Budæum in annota ad l.vlt. ff. de Sena. in aliquibus tamen ea ætate poteſtatis reliquias retinuit nam & Cæſarum temporibus Senatus rexit prouincias per Proconſules.l.2. §. nouiſſimè, vbi Coraſius de orig.iuris. in illis ius conſtituit, vt author eſt Sueton.in Auguſto cap.35. & Vopiſcus in Probo. in Vrbe verò Romana paſſim ius conſtituere poterat. l.cùm hic ſtatus, in prin.de dona. inter virum & vxo. ideo in l. vnica.C.de ſena.conſtitutum legitur, Senatus decreta vim legis habere. non ergo mirum, ſi Vlpia.in d.l.non ambigitur, dixit, ambigendum non eſſe, quin Senatus ius facere poſsit. & eo loci alia per multa ſcripſit eruditus Coraſius, qui affirmat illo ſeculo, Senatus authoritatem adęquatam propè fuiſſe poteſtati Principis, ex d.l.1.§.de qua.ff. de poſtul.l.quod Principis.ff.de aqua pluu.arcen.l.filius.ff. de cond. inſt.l.quominus. ff. de flum. Iuſtinianus verò hanc authoritatem multo plus imminuit, quippè, quòd ſibi ſoli legis condendæ poteſtatem attribuit.l.vlt.C.de legi.§.in auth. de rapt.virgi.Senatumq; ſibi in conſilium tantùm aſſumare voluit.l.humanum. C. de legib. non tamen iam à Senatu promulgata iura abrogauit Iuſtinianus, ſed potius confirmauit.d.l. vlt. in fine C.de legib. conſtat ergo Iuſtiniani tempori-
31 bus † Senatum Principi non adæquari. ac ob id tanto titulo non ornari, quo ipſe Princeps. quare ſolùm illuſtris dici poſsit. Noſtræ ætatis Senatus illis antiquis comparari non poſſunt. nam Coraſius in ea l.non ambigitur in fine. ff. de legib. & in rubr. ff. de Sena.nume. 21. ſcribit, illa Galliarum Parlamenta, Toloſanum, ac etiam Pariſinũ retinere quidem Senatus nomen,ſed parum aut certè nihil cõmunionis habere cum veteri illa Romani Senatus authoritate.quod ſcriptum etiam reliquit Pyrrhus lib.2. de magiſtr.col.3. Purpur.tamen in d.l.1.nu. 57. de off. eius.poſt Guid.Papæ.conſ.72.col.1.do-
32 cuit, † Senatum Delphinatus eam habere auctoritatem, quam ille antiquus Romanorum obtinebat,

obtinebat, nempè vt Principis perſonam referat. quod reſpondit & Craue.conſi.144: nume. 20.verùm hoc in aliquibus tantum contingit. nam noſtri temporis Senatus ex legis præſcripto non iudicat, ſed ex æquitate & ſola facti veritate inſpecta, vt ipſe Princeps facere conſueuit: ita Senatus ille Delphinatus, quemadmodum retulit Guid.Papæ q.39& q.58. Purpu.d.
33 l.1.num.155. de officius ſic de Senatu † Mediolanenſi ſcribit Alcia. in cap. 1. num. 59. de off. ord.& clarius reſponſo 301.num.9.& retuli ſuprà lib.1.q.50.num.5.ſic de Senatu Taurinenſi reſpondit Craue.conſi.198.num. 7. qui in hoc defendi poteſt, dum ſcribit, Senatum etiam hodie repræſentare perſonam Principis & habere facultatem condendi legem: nam, verum hoc eſt quò ad ſolam cauſarum diffinitionem, non in cæteris. Quo circà falſa mihi videtur vna Iaſonis conſultatio in conſi.16.col.prima.verſic. ſed præmiſſis.lib.3. dum reſpondit, Senatum Montisferrati non eſſe illuſtrem, & ob id ab
34 eius † ſententia poſſe prouocari. nam in his adhuc dignitate potitur nec prouocari poteſt, vt docuit Iaſ.in l.ſi quis aduerſus. nume. 1. C. de precib.Imp.offeren.Afflictus deciſ.231.ſic ergo reſpondit poſt alios Neuiza.conſi.70. num.1.à ſententia Taurinenſis Senatus appellari nõ poſſe. verè ergo hac ratione noſtri temporis Senatus illuſtres dici poſſunt, non autem ſuperilluſtres, cùm ſolam dignitatem, non antiquam poteſtatem habeant.

35 Illuſtres etiam † ſine conſiliarij Principis, vt docuit Ang.in l. quiſquis. C. ad l. Iul. maieſt. Iaſ.in d.l.1.nu.13.de offi. eius. idem affirmauit Ant.Corſetus in tractat.de Regia poteſtate. q. 21.& Alex.conſi.94. cõſideratis.colum.2.verſi. 3.lib.1.ex d.l.quiſquis, cui reſpondet Decius. d.l.1.nu.15.& ibi Purpur.num.122.123.& Bologne.nu.18.de off.eius.loqui de conſiliariis, qui antea viri illuſtres erant, vt in ſimili declarat Bar. in proœmio Digeſtorum num.11.& paulò infrà fuſius attingam. Nec multùm probat.
36 † l.1.C.de præpoſ. labo.lib.12. ibi, quos noſtri
37 lateris comitatus illuſtrat. nam ibi † illuſtrare pro nobilitare accipitur, quaſi dicat ignobiles, nobiles reddi cum hærent Principis lateri: vt poſt Ang.declarauit Iaſ.in l.omnium. C. de teſta.& Purpur.d.l.1.num.132. ff. de off. eius. ſic Ripa lib.2.Reſponſorum cap.16.nu.5.argumen
38 tatur, An † barbitonſor Delphini cum eius adhæreat lateri, nobilis efficiatur. ſic Decius in l. 1.num.15.c.de in ius vocan.argumentatur, An maritus nobilitetur ab vxore, quæ Reginæ lateri adhæret. nec ibi aliter ſentit Alcia. & alia ſcribit. Tiraq.tract.nobilita. cap. 18.nume. 39. Decius cæteriq; relati ſentiunt, conſiliarios Illuſtres non eſſe, ſed non declarant quo dignitatis titulo fulgeat. credo ego veram eſſe Ang.
39 & Iaſ.ſententiam, † conſiliarios illuſtres & in pari gradu cum ſenatoribus eſſe quò ad dignitatis titulum, eos tamen antecedebant.hoc oſtēdit ordo literæ.d.l.quiſquis.de nece etiam virorum illuſtrium, qui conſiliis & conſiſtorio noſtro interſunt, Senatorum etiam (nam & ipſi pars corporis noſtri ſunt) vel cuiuslibet poſtremo,&c.Accedit, quòd illa dictio etiam, ſtat ampliatiuè, atq; ita extendit illam conſtitutionem, vt comprehendat etiam Senatores, de quibus maius erat dubium, quam de conſiliariis, ta
40 lis enim eſt natura dictionis † etiam, vt ampliet & implicet caſum magis dubitabilē, ita glo.cle. 2.in verbo Eccleſiæ.de hæret.Dec.in l.qui ſe patris.nu.11.c.vnde liberi. Alcia.reſponſo 113.nu. 5.latè Craue.conſi.294. num. 7. verſi. ſeptimò pondero. Nec illud obeſt, hoc conſiliarios eſſe ante viros illuſtres, concedo, cùm ad hanc magnam conſiliaratus dignitatem non eueguntur omnes, ſed viri tantum celebres & magni, qui per multos gradus hanc ſcandere potuerunt. nam, vt initio de Quæſtoribus diximus, certi erat gradus & quædam dignitatum initia, quibus paulatim ſupremam aliquando contingebant. Hæc vera ita demum eſſe intellexit Decius d.l.1.num.15. quando verè ii conſiliis &
41 conſiſtorio Principis intercedunt, ſecus † ſi dignitate tantùm ſine adminiſtratione (inquit ille) potiantur. vt probare videtur d.l.quiſquis. atq; hinc infert Decius, Bartolum Caroli quarti Imperatoris conſiliarium illuſtri dignitate cohoneſtatum minimè fuiſſe, vt Angel. & Iaſo. malè opinantur, cum conſiliis & conſiſtorio Imperatoris re ipſa non intereſſet. Purpur.tamen in d.l.1.nume.133.de offic. eius. docuit, hos conſiliarios, quos honorarios, & rectè vocat eſſe Illuſtres, nec enim adminiſtratio dignitatem imminuit quemadmodum ex Decio in dicta l.1. nume.17. in fine de offic. eius, ſuprà attigimus. quæ ſanè Purpurati ſententiæ probatur in l. vlt. C. vbi Sena. vel clariſsi. ibi, viros autem illuſtres in hac inclyta vrbe degentes, qui ſine adminiſtratione honorariis decorati fuerint codicillis,&c.clarius probatur in l.2. c.vt dignit.ordo ſerue.lib.12. ibi, ſecundò veniant vacantes, qui præſentes in comitatu illuſtris dignitatis cingulum meruerint. ita enim
42 vacantes vt adminiſtrationi præpoſitos vocat illuſtres. ſola inter eos eſt differentia, quia adminiſtrantes præferuntur. ſic probat. l. omnes.

c.de

C.de metatis lib.12.ibi, cæteris vero quibus illuſtris dignites ſub cingulo vel citra cingulum pro ſuo ſub honore delate eſt. ob honorem ergo ſibi delatum, quo honorerij vocentur.l. penul.C.de conſul.libro 12.Cuiacius.l.1.vbi Coreſi.ff.de Sene.tit.dignitatis, vt cæteri ordinarij habere dicunt.quo tamen omnis tollatur ambiguitas admonuit Purpure.in d.l.1.num. 117. de offi.eius. efficere debere, qui honorariam hanc ambiunt dignitatem, vt in eorum tabulis & documentis, ſcribatur, quod poſsint conſiliis, & conſiſtorio Principis pro ſuæ voluntatis arbitrio intereſſe.

43 Illuſtres etiem † ex receptiori noſtrorum ſententia ſunt Doctores, qui per viginti ennos publicè docuerunt. ita Bar.in rubr.procœm. Digeſtorum num.5.in l.pen.C.de teſtemen.mil.in l.1.C.de profeſſo.qui in vrbe Conſtantinop.lib.12.cum Bertolo elij ſentiunt, ita vt Iaſ.in d. l.1. num.12.de offi.eius, atteſtatus ſit hanc eſſe receptam magis, à qua nô diſſentit ibi Niger nu. 18.& Sapie num.5.& Curt.iun.num. 12. educuntur ex rubr.d.procœmij, ibi, illuſtribus antecesſoribus. eppellat Theophilum, Tribonianum, Dorotheum, cęterosq; compilatores an-

44 teceſſores illuſtres. et eo loci, † enteceſſores, iuris profeſſores eſſe intelligimus.l.2.§.quę omnia.C.de veter. iur. enuclee. & ſimelè Alcia. lib.3.diſpunct.iuris cap.12. fluctuans, cum d. §. quæ omnia, non præuideret, non anteceſſoribus, ſed aſſeſſoribus legendum eſſe, ſcriptum reliquerit. & animeduertit Cagnol. in rubri. procœmij.num 89 qui oſtendit textum illum ad rem non conferre, quandoquidem iure aliquo non probatur, ideo fuiſſe Illuſtres, quòd per viginti annos legerint, nec enim temporis mentio fit.Rurſus ibi Tribonienus, Theophilus & cæteri cõpilatores appellantur Illuſtres ex aliis dignitatibus, quibus functi erent & fongebantur, non autem ex eo ſolo quòd iuris enteceſſores eſſent. Non pariter hanc adiuuat opinionẽ argumentatio, que vtitur Dec.d.l.1.nu.17.dum

45 aduerſus Alex.inquit, † Doctores, qui per vicenium profeſsi ſunt, comitibus ac Ducibus ęquiperentur glo.l.1.C.de profeſſ.qui in vrbe conſtan.& poſt Bar.in proœ.C fatetur Alexender. at Comites & Duces Illuſtres ſunt l.prouincialium.C.de eroga.milite enno. & licet ſine comitatu ſint atque ita abuſiuè comites & Duces, attamen dignitete potiuntur. Hæc inquam ergumentetio non eſt vere, quendoquidem inter

46 hos aliqui † ſunt qui illuſtres ſunt.l. ſi quando C.de eppel.aliqui verò ſpectabiles ſunt, vt ibidem probatur, nam eos illuſtres eſſe rectè intelligit Alciatus de ſingulari certamine cap. 32. num.7.qui principetũ ac in eorum ditionibus regelem poteſtatem obtinent.ſic in comitibus. l.1.C.de aduoc.diuer.iud.& d.l. prouincialiũ. Decius d.l.1.num.22.de officio eius. cum ergo vni & alteri ęquiparari poſſe videatur, dicendũ forte eſt, æquiperari ſolum ſpectabili, cum priuilegia ſtrictem interpretationem recipiãt.cap. priuilegia, de reſcrip.niſi dicamus, hoc eſſe beneficiũ, quod latiſsimè interpreteri ſolet. Præteree non defenditur ergumentatio iſte, quie, vt etiem ſenſit Purpura.d.l.1.num.136.ipſe non probetur iuris profeſſores Ducalem vel Comitetus dignitatem conſequi, vel illis æquiparari, cum in d.l.1.C.de profeſſor.qui in vrbe Conſten.ſolùm conſtitutum ſit eos connumerari inter habentes vicariem dignitatem, quæ qualis ſit infrà dicem.

Tertio ergo loco Purpur.in d.l.1.nu.135. ſic
47 eſt argumentatus, † Doctor, qui per ennos viginti docuit, illis, qui dignitarem vicarini obtinent, æquiparetur.d.l.vnice. C. de profeſſo. qui in vrbe Conſtan. ſed Vicarij prę feruntur comitibus militaribus.l.1.C.de offi. vic. quam ſimpliciter citat Alex.l.cẽturio.nu.14.de vulg.

48 ſed comites † militum illuſtres ſunt d.l.prouincialium.C.de erog.mil.enno.lib.12.ergo à fortiori Doctores ij illuſtres erunt.id quod fortius confirmatur ex l.pen. C. de procu. cum auth. ſubſequenti. nem in d.l.pen. enumerantur qui per procuratorem litigare debeant, & inter cæteros refert Vicarios: deinde in d.auth. inquit Iuſtinianus, illem conſtitutionem ad omnes il-

49 luſtres vſque ſe ſe extenderet † Vicarios ergo inter illuſtres videtur connumerare, ita voluit argumenrari Curt.iun.in d.l.1.num.12.de offi. eius. Verùm hæc argumentatio, vera non eſt, cum Vicarij ſpectabiles tantum ſint, vt docuit Cuiacius in l.4.C.de anno. & trib. lib. 10. nec multum vrget d.l.1.c.de offi. vicarij. quendoquidem in ciuilibus Vicarius comiti militum, in militaribus verò comes Vicario antefertur. Rurſus Vicarius pręfertur non ratione ſuæ perſonæ, ſed ſui principalis, cuius dignitatis titu-

50 lum ferre non poteſt. Non obſtat † l.pen.c. de procur. cum ſubſequenti auth. quoniam cẽſeo eſſe enimaduertendum. Nam Valentinienus & Theodoſius generatim conſtituerent omnes in dignitate collocatus, non per ſe ſed per procuratorem ſuas lites tractare debere d.l.pe.quo loci enumeret quidẽ poſitos in dignitate, vt pręfectos, Proconſules, Magiſtros militum, & Vicerios, non tamen ibi titulum cuiuſq; illorum dignitatis recenſet Iuſtinia. deinde in d. auth. ſequenti,

ſequenti, quæ deſumpta eſt ex authen. vt ab Il-
luſtribus, quę in verſione Holoandri eſt nouel
la 71. generalem illam Thedoſij conſtitutionem
reſtringit, vt ſolum procedat in viris illuſtri-
bus, quos non declarat, ſed relinquit in iuris
diſpoſitione.

51 Cum ergo ex diſpoſitione iuris, † Proconſu-
les ſint ſpectabiles. l. vnica. C. vt omnes iudices.
& in d. l. penul. C. de procura. poſt Procóſules
referat hoc Vicarius, ſicq; illos inferiores gra-
dus, aut ſaltem ęqueles Proconſuli faciat, ſequi
tur, illuſtres non eſſe. id quod vno verbo ſenſit
Bologne. in d. l. 1. num. 20. in fine de offi. eius.
atque ità malè argumentatur Curt iunior. quin
potius d. l. pen. contra communem ſententiam
facit. Vltimò Iacobus Niger in d. l. 1. num. 18.
defendendo communem hanc opinionem ſic
argumentabatur: Doctor, qui per annos 20. do
cuit, Vicario æquiparatur. d. l. 1. C. de profeſſo.
Vicarius verò æquiparatur Comitibus prima-
rum diſpoſitionum. l. vnica. C. de Comit. & Ar
chia. lib. 12. & Comites primarum diſpoſitionũ
illuſtres ſũt. l. iubemus. C. de proxi. ſacro ſcrin.
libro 12. iuncta l. præcedenti. in qua dicitur, cõ
ſularem dignitatem conſequi, & Conſul illu-
ſtris eſt vt ſupra diximus, ergo & Vicarij, & per
conſequens Doctores. verùm non vrget argu-
mentatio, quandoquidem conſullaris illa di-
gnitas illuſtris non erat, ſed tãtum clariſsimus,
qui titulus clariſsimatus generalis, non autem
ſpecialis reliquarum dignitatum erat, attamen
verius opinor eſſe titulum dignitatis, vt ex iam
relatis conſtat. Nec diſſentiunt Baro d. l. vltima
ff. de Sena. & Cuiacius in multis iam relatis lo-
cis. Contraria itaque opinionem defendit Ale
xand. d. l. 1. de offic. eius. & ibi Purpur. nu. 136.
& Bologne. nu. 20. & hanc affirmauit veram ibi
Iaſo. num. 11 ea ratione adducuntur, quòd Do
ctor hic Duci & Comiti æquiparatur, qui ſanè
Comites & Duces illuſtres non ſunt. Verùm ſa
tisfactum eſt relatis.

52 Accedit quòd vbi † Comites eſſent, abuſiue
eſſent Bal. cap. 1. Quis Dux vel Marchio. Iacobi
nus à Sancto Georgio in inueſtitura feudali in
verbo Comes. num. 1. Soc. ſen. conſi. 67. colum.
3 verſic. Circa primam lib. 1. non ergo aliquem
dignitatis titulum ferre poſſunt. Reſpõdet De
cius d. l. 1. nume. 17. in fine, immo dignitatem ha
bere. id quod docuit Alcia. in l. liber homo. nu
me. 6. 7. ff. de verborum obliga. qui poſt Abba-
tem in cap. 1. in fine de cler. non reſiden. docuit
Patriarcham ſine Patriarchatu, Patriarchatus
53 dignitate frui. ſic ait † in Epiſcopo Theſſaloni
cenſi, qui Epiſcopus propriè dicitur quò ad di-
gnitatem. argumento cap. legimus. 93. diſtinct.
licet Epiſcopatum nudi nominis habeat. iuxta
l. 1. C. de nudo iure Quir. tollen. Alciatus tamẽ
libro de ſingulari certamine, cap. 32. in fine, ſcri
ptũ reliquit Marchiones ac Comites bonis for
tunæ lapſos, non retinere dignitatem, quãquàm
nudum retinere nomen videantur. atque hinc
54 infert, † Marchionis, quos magno in numero
habet Liguria, vt præſertim Marchia Cæuę, nõ
poſſe propriè dici Comites, niſi Alciatũ loqui
intelligamus de illis Marchionibus, qui dignita
tem, ob id quòd ſe agreſtium more exerceant,
perdunt. Quapropter vt rem cõcludam, ſentio
Doctores noſtros & ſi per vicennium publicè
docuerint, nec illuſtres nec Comites effici.

SVMMARIVM.

1 *Perſona grauis & honeſta que.*
2 *cap. Statutum. de reſcrip. in 6. declaratur.*
3 *Prælatos perſonas honeſtas interdum dici.*
4 *Iudicis arbitrio relinqui, que honeſta perſona di-catur.*
5 *Honeſtiſſima matrona que dicatur.*
6 *Honeſta mater familias que in concubinatu eſt, non dicitur.*
7 *Statutum Patauinum cap. ad calumnias reprimen-das declaratur.*
8 *Honeſta perſona patroni que.*
9 *Appellare poſſe coram honeſtis perſonis deficiente perſona iudicis.*
10 *Excommunicatum virum bonum non dici.*
11 *Canonicum deſeruire poſſe per ſubſtitutum pendẽte appellatione ab eo interpoſita ſuper reſidentia.*

CASVS LXIX.

QVAE GRAVIS, ET QVAE honeſta perſona dici poſsit. & ſtatutum Patauinum explicatum.

NON ſemel ambigitur apud noſtros
iuris interpretes, cum de aliquo mu
nere, viro graui, diſcreto & honeſto
1 deferendo agitur, quæ † grauis, di-
ſcreta & honeſta ſit hæc perſona; an ſcilicet gra
uis ratione ætatis accipi debeat, vt apud Liuiũ
in decimo ab vrbe: Ingreſsi milites, refractis fo
ribus, paucos graues ętate, aut inualidos ve-
niunt, & apud Virg. in 5. Aeneidos.

Hic grauis Entellum dictis caſtigat Aceſtes.

Sic de honeſta perſona, an illa eſſe intelligatur,
quæ honeſtos habet mores, vel eo diſcretæ ac
honeſtę perſonę illę intelligãtur, quę in dignita

te aliqua collocatæ ſunt, iuxta cap. ſtatutum in
princip. de reſcript. in 6. & certè non ita abſolu
2 tè dicendum eſt. nam d. † cap. ſtatutum, ſolum
in cauſarum delegationibus locum ſibi vendi-
cat; ex illo enim declarari videtur text. capit. ſi
pro debilitate, de offic. delega. vbi Baldus in fi
ne, & Abbas ac Decius ſecundo notab. Cæpol-
la tamen cautela 78. Quia in electione, in fine
3 ſcribit, honeſtas perſonas † Prælatos dici (ſed
vtinam ſemper) ex cap. paſtoralis. §. vltimo. de
officio ordinar. qui tamen hoc non exprimit.
4 Verius ergo dicendum eſt, hoc totum † eſſe
in iudicis arbitrio, vt virum eligat ac iudicet
grauem & honeſtum, iuxta negotij qualitatem.
ita docuit Baldus in cap. ſi pro debilitate, in fi-
ne de officio delega. & Marſil. in l. quæſtionis
modum. num. 40. de quæſtio. erit ergo in iudi-
5 cis arbitrio, quæ honeſtiſsimæ † matronæ dican
tur, vt eligi poſsint illarum ædes, in quibus prę
gnans ad ventrem per obſtetrices inſpiciẽdum
reponatur, iura Prætoris edictum & Imperato
rum reſcripta, vt retulit Vlpianus in l. 1. ff. de
6 de vent. inſpic. illa tamen in iure † honeſta ma
ter familias non creditur, quæ in concubinatu
eſt l. ſtuprum. ff. de ritu nupt. & ſi iure Ciuili ſit
permiſſus concubinatus. quod eſt ſummope-
re annotandum ad interpretationem ſtatuti
7 † Patauini ſub rubr. de vulneribus. cap. ad ca-
lumnias reprimendas, in fine, dum ſtatuit, mu-
lierem vulneratam in loco, qui decens non eſt
videri per viros, eſſe inſpiciendum per matro-
nas honeſtas & fidedignas. quæ hæ ſint matro-
næ, ſtatutum non declarat, ob id erit arbitrio
iudicis. ſic cum agitur de interrumpenda præ-
ſcriptione annali, vt fiat interpellatio coram ho
neſtis & legitimis perſonis. cap. paſtoralis. §. vlt.
de officio ordin. quæ ſint perſonæ illę honeſtę,
arbitrium erit iudicis. & ſi Iuſtinianus in l. vt
perfectius, in fine. C. de annali except. cum de
ſimili præſcriptione interrumpenda agit, ſim-
pliciter exigat triũ teſtium præſentiam abſque
illa qualitate honeſtatis. Simile in l. quæro. §.
vlt. ff. de ædili. edicto. ſic in l. legitimos, in prin
8 cip. ff. de legit. tut. † perſona illa honeſta patro-
ni, vt ſatisdare non teneatur, cum liberti legi-
timus eſt tutor, eſſe dicitur, quæ vilis & abiecta
non eſt, vt ſubſequentia oſtendunt. Simile eſt
quod legitur in cap. vlti. de appellat. deficiente
9 † iudice & Epiſcopo coram viris bonis poſſe
appellationem interponere. boni viri erunt iu-
dicis arbitrio. Decius tamen in illo cap. vlt. nu.
4. docuit, honeſtam perſonam & virum bonum
10 non dici, qui † excommunicatus eſt, quia eum
non tolerat Eccleſia. Butrius cap. cum dilectus,
de purg. cano. & in ſpecie Soci. ſen. conſil. 45.
col. 2. verſi. quis autem dubitat. lib. 1. ſic in cap.
11 peruenit. il 2. de appella. cum † canonicus per
ſententiam monitus vt reſideat, ſi appellat inte
rim quòd appellationem proſequitur, per Vi-
carium (quem honeſtam perſonam is text. ap-
pellat) deſeruire debet.

S V M M A R I V M:

1 *Perſonas egregias ad iudicem ire cogi interdum non poſſe.*
2 *Perſona egregia quæ.*
3 *Nicolaus Antonius Grauatius Iureconſ. laudatur.*
4 *Cardinalis perſona egregia eſt.*
5 *Epiſcopum eſſe perſonam egregiam.*
6 *Epiſcopus an maior Cardinali.*
7 *Auditor Rotæ egregia perſona iure dicitur.*
8 *Auditorum Rotæ laudes.*
9 *Doctor egregia eſt perſona.*
10 *Aduocatus egregia perſona.*
11 *Iudicis arbitrio relinquitur quæ honeſta perſona dicatur.*
12 *Statutum Ferrariæ lib. 2. ſub rubr. de modo procedẽdi in cauſis. declaratur.*
13 *Mulierem honeſtam egregiæ perſonæ æquiparari.*

CASVS LXX.

EGREGIAE PERSONAE quæ ſint.

EGREGIIS perſonis nonnulla iure no
ſtro conceduntur. nam non coguntur
1 † ad iudices ire, vt delatum ſibi iuſiurã
dum ſubeant, ſed domi illis à iudice trã
ſmittendum eſt. l. ad perſonas egregias. ff. de iu
re iuran. ſic egregiæ perſonæ non coguntur in
iudicium ire cauſa ferendi teſtimonium pro
aliquo, ſed domi interrogandæ ſunt. ita gloſſ.
in cap. ſi qui teſtium. vbi Abb. Felin. & cæteri
de teſtib.
2 Dubitari nunc contingit, quę perſonæ † egre
giæ dicantur. & verè hoc iure diffinitum non
inuenio, ob id opinor relinqui iudicis arbitrio
3 id quod in ſpecie annotauit † Nicolaus Ant.
Grauatius nõ vulgaris eruditionis Iureconſul-
tus, cuius conſuetudine periucunda paucis ab
hinc menſibus Venetiis vſus ſum: is inquam in
nunquam pœnitendis additionibus ad praxim
Octauiani Veſtrij lib. 6. c. vlt. num. 11. Solent ta
men Doctores noſtri inter perſonas egregias
4 has enumerare atque referre. ac primò † Car-
dinales. ita Romæ. ſingul. 169. Tu audiuiſti.
quod

quod ſine controuerſie cōcedendum eſt, ſi quidem nouimus ampliſsimam eſſe eorum dignitatem, quemadmodū ſuſiſsimè ſcriptum reliquit Andreas Barbat. in integro illo tractatu de præſtantia Cardinalium. & etiā apud Gondil. tractatu de poteſtate Cardinalium.

5 Secundò, egregiam perſonam illam † Epiſcopi eſſe affirmauit glo. d. l. ad perſonas, & idem Roma. d. ſing. 169. & rectè, cum maxime ſit illius dignitas, vt multis ſcripſit Bertech. in integro illo tractatu de Epiſcopo. immo ſunt, qui aſ-
6 firment † Epiſcopum eſſe ratione dignitatis maiorem ipſo Cardinali, quamquam ratione officij minor ſit. ita ſenſerunt Bar. & cæteri in l. 1. §. ſi quis. ff. de appell. & clarè Marcus Mantua tract. de concilio. num. 66.

7 Tertiò, egregia † perſona dicitur ſacræ Romanæ Rotæ, vel palatij Auditor. ita Felin. in c. ſi qui teſtiū. nu. 6. de teſti. quem ſecutus eſt Go-
8 meſ. in cap. 2. nu. 45. de iud. in 6. ſunt ii † tanquā ſtellæ in firmamēto cœli, vt inquit Sebaſtianus Vantius tract. nullitatum titulo de nullitate ex defectu iuriſd. deleg. nu. 17.

9 Sic & quartò egregiè perſonam eſſe † Doctorem cenſuit glo. d. l. ad perſonas. de cuius dignitate diximus paulò ante. quin cenſuit Bartolus
10 in l. 1 C. de aduoca. diuer. iudic. † Aduocatum depoſito etiā officio egregiam perſonam dici.

Quintò egregiam perſonam presbyterum eſſe cenſuit Speculator in titulo de teſte. alia obſeruabit diligens & ſtudioſus lector. vbi autem
11 non reperietur expreſſum, † iudicis erit arbitriū pro qualitate perſonæ & loci iudicare perſonam eſſe & non eſſe egregiam.

12 Hinc inferri poteſt declaratio ad † ſtatutum Ferrariæ lib. 2. ſub rubr. de modo procedendi in cauſis à lib. 10. march. ſupra. in illis verbis, & prædicta vendicent ſibi locum in principalibus perſonis, quæ habent legitimam perſonam ſtandi in iudicio per ſe tantum, niſi ſit mulier honeſtæ vitæ, aut egregia perſonæ. quæ ergo ſit egregiæ perſonæ ex iam relatis intelligere ſatis poſſu-
13 mus & dum illud ſtatutum, mulierem honeſtā egregię perſonæ æquiparat, cum iure communi conuenit. nam, & ius commune hoc facit. l. 1. C. de aduoca. diuer. iud. quæ autem honeſtæ perſonæ & mulier dicatur, in caſu præcedenti diximus.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis arbitrio relinquitur, quæ vulgaris perſona dicatur.*
2 *Vulgaris dicitur perſona plebeia.*
3 *Vulgaris vxor quæ.*
4 *Ciceronis locus.*
5 *L. ſi vxor in princ. ff. de adulter. explanatur.*
6 *Priuignus quis.*
7 *Franciſci Hottomani interpretatio exploſa.*
8 *Vulgaris victoria quæ.*

CASVS LXXI.

QVAE VVLGARIS PERSONA iure dicatur.

DVBITARI etiam aliquando ſolet,
1 quæ † vulgaris perſona dici poſſit. Marſilius in d. l. quæſtionis modum num. 22. de quæſtio. poſt Hoſtien. in cap. quia nonnulli. de reſcrip. ſcripſit hoc iudicis arbitrio relinqui. Ego ſcio in iure noſtro
2 † vulgarem eum dici, qui plebeius ſit. ſic intelligo. l. legitimos, in princip. ff. de legit. tut. dum patronum vulgarem perſonam, id eſt, vilem ſatiſdare cōpellit, ſi tutor legitimus eſt. ſic vulga-
3 rem † vxorem, id eſt, vilem, interpretatur Gulielmus Budæus in l. ſi vxor. §. 1. ff. ad l. Iul. de adulte. à quo non diſſenſit Alciat. lib. 2. Parerg. iuris c. 40. nā & vulgare dicimus, quod vile &
4 cōmune eſt. † Cicero in 2. de inuētione, Magna & parua, facilia & difficilia, ſingularia & vulgaria. idem in Oratione pro Roſcio Amerino. Mitto haſce artes vulgares, cocos, piſtores, lecticarios. ſic vulgare ſcortum M. Tull. in ſecunda Philippica, vile ſcortum intelligit.

Verùm ab interpretatione Budæi & Alciati diſſentit Franciſcus Hottomanus in commentariis verborum iuris in verbo vulgaris vxor. in-
5 terpretatur ille d. † l. ſi vxor. §. 1. qui ſic legitur, ſed & in ea vxore poteſt maritus adulteriū vindicare, quę vulgaris fuerit. inquit Hottomanus relatiuum illud, quæ, nō referri ad vxorem, ſed ad verbum mulierem, quod ſubauditur, vt ſit ſenſus: Si quis vulgarem mulierem, id eſt, quæ vulgò ex corpore quæſtum facit, vxorem duxerit, poteſt in ea vindicare adulterium. Inquitq; Hottomanus hanc ipſam ſpeciem referri à Scæuole in l. priuignus. ff. de grad. affinita. vbi ait,
6 † priuignum eum etiam dici, qui vulgò conceptus ex ea natus eſt. quæ poſteà mihi nupſit.
7 Cuius ſententia † nunquam vera mihi placuit. nam, ſi Hottomanus intelligit, adulterium vindicari in vxore, quod antè matrimonium vulgò quæſtum faceret, falſum eſt: quoniam adulterium non poteſt tunc dici commiſſum, cum nō extaret matrimonium. l. inter libertas. §. 1. ff. de

adulter. ſi verò voluit intelligere Hottomanus adulterium poſt matrimonium commiſſum vindicari, res ſine dubio eſt: nec enim illa amplius vulgaris mulier dici poteſt, id eſt, quod vulgò quæſtum faciat ſed vxor dicitur: atque ita vulgaris mulieris nomen non retinet, cum matrimonio, illud aboleſcit. id, quod non poteſt cõſiderari in d.l.priuignus. cum priuignus ex matrimonio eius matris conditionem ſuę perſonę non mutet; ideoq; vulgò quæſitus dicitur, & ſi priuigni nomen aſſequatur, cum verè filius ſit illius vxoris, quam is duxit.l.non facile. §. priuignus, de grad. miſſas facio nunc cęteras huius
8 verbi vulgaris ſignificationes, vt de † vulgaribus tectoriis.l.quidã.§.finali.ff.de ſeru. vrban. prædi. de vulgari ſubſtitutione doct.l.1.de vulga.& pupillari ſubſtitutione, ibi Bartol. & latius Ripa num.48.

SVMMARIVM

1 *Iuramentum probationũ ſuppletorium in cauſis paruis dari.*
2 *Iudicem in ſyndicatu non teneri ſi in cauſis paruis ſtatuta loci non obſeruauit.*
3 *Cauſa magna, & quæ parua dicatur.*
4 *§.ne autem, in auth.de iud.declaratur.*
5 *cauſam paruam dici 25. aureorum, vel trium tantum.*
6 *Cauſa parua eſt, cum impenſa lucrum poteſt excedere.*
7 *Tutores excuſari ſi cauſam pupilli non peragunt, cũ illa plus damni quàm lucri habet.*
8 *Inuentarium non fieri, cum impenſa rerum valorem excedit.*
9 *cauſam 50. coronatorum eſſe paruam.*
10 *Iudicis arbitrio relinqui quæ magna cauſa dicatur.*
11 *Decretum antiquum Pedemontium, ſub rubrica Statuti pro breui cruſarum expeditione. declaratur.*
12 *Actionem de dolo non dari cum res valorem duorum coronatorum non excedit, & quare.*
13 *Furtum rei minimæ fieri, & cur.*
14 *cauſam minimam eſſe interdum decem librarum auri.*
15 *Libra auri quot coronatis conſtet.*
16 *§.illud.in auth.de appell.declaratio.*
17 *L.3.§.quamuis.ff.ſi cui plus quàm per legem falcid. declaratur.*
18 *Poſſeſſionis cauſam dici minimam & leuem. & qua ratione.*

CASVS LXXII.

QVAE CAVSA PARVA, MAGNA, vel leuis dicatur.

MAXIMA eliquãdo eſt iudicum poteſtas in cauſis leuibus, breuibus,
1 paruiſq; diffiniendis, vt videmus in † iuramento probationum ſuppletorio, quod in cauſis paruis, non in magnis defertur, vt tredũt omnes in l.admonendi. ibi Iaſ. in repeti.num.222.de iureiuran. Soc. tract.
2 fall.reg.204.fallen.21.ſic vt videmus † iudicem non teneri in ſyndicatu ſi ſtatutum in leuibus nõ obſeruauit. Bald.l.quamuis.de condi. & demonſt. Iaſ.l.1.num.9.C.vt omnes iud. tam ciuil. quàm crimi. Tiraquel. de iudicio in rebus exiguis ferendo, in tertio caſu. qui in illius tractatus initio retulit nonaginta quatuor caſus, in quibus rationem rei paruę lex nõ habet. qui ſanè caſus declarari atque intelligi poſſunt ex his, quæ nunc tractamus.
3 Dubitari itaque contingit, quæ † cauſa dicatur magna, & quæ parua. Vna fuit ſententia glo. in §.ſi tibi, in verbo breuiores, in auth.de mandat. princip. cauſam dici minimam, quæ centum aureorum eſt. quam ſententiam probarũt Bar. in l.Imperium nu.25.de iuriſd.omn.iud. Bald. in l.placet.nu.8.C.de pedan.iud. adfertur tex.
4 in † §.ne autem, in auth.de iud. Verùm nõ probat abſolutè, cum illud eo in caſu ſtatutum ob ſportulas, quas exigunt iudices, qui cum à publico ſalarium conſequantur, illis ademptũ eſt, ne ſportulas illis caſibus exigant.
Secunda fuit opinio Fulgo. in l. imperium. vt ibi eum refert Gaſpar Vallaſcbus nume. 261.
5 in fine de iuriſd.om.iud. † cauſam minimã dici aureorum viginti quinque, ſed non video quo iure probetur.
Tertia fuit opinio, quam recenſet glo. in d. §.ſi tibi, in auth.de mand. princip. cauſam eſſe leuem & breuem cum quinque aureorum eſt. ex l.Diuus.ff.de bonis damn. quę ad rem nõ cõfert, cum leuis, id eſt, viles annulos eſſe dicat, qui valorem quinque aureorum non excedũt.
Quarta fuit Bar. opinio. in l. mediterraneæ.
6 C.de anno.& trib.lib.10.† cauſam dici paruam cũ eius valorẽ impenſa excederet. quamobrem
7 eo loci idem Bar. docuit, † tutores excuſari, ſi litẽ non moueãt pupilli nomine, cum timor eſt ne impenſa excedat cauſæ valorem. quod tradit etiam Decius in l.pactum curatoris.num. 6. C.de pactis. qui declarauit, niſi modò tutori expenſæ

penſæ reſtituendæ eſſent. ſic ait. Bar. d. l. medi-
8 terraneæ. num. 3. non eſſe faciendum † inuenta-
rium, vbi plus impenſarum quàm lucri adeſſet.
idem ſcribit Boer. q. 124. num. 16. verùm hæc
opinio caſus omnes non diffinit.

Quarta fuit opinio Azonis, vt retulit glo. in
auth. niſi breuiores. C. de ſenten. ex breui recit.
9 eſſe cauſam † minimam quinquaginta aureorũ,
ex l. 1. C. de defenſo. ciuit. ſed abſolute in omni
bus caſibus locum non obtinet, ſed ſolùm in iu
riſdictione defenſoris ciuitatum, cuius poteſtas
in ea tantum ſumma coarcta eſt. Iuſtinianus ve-
rò eam iuriſdictionem extendit ad trecentos
aureos. in §. & iudicare. in auth. de defenſo. ci-
uita. Coraſius in l. Magiſtratibus. nu. 9. & l. vlt.
§. quoties. num. 1. ff. de iuriſd. om. iu. qui in hác
limitatam eſſe defenſoris iuriſdictionem. Cre-
10 brior tamen eſt ſententia, hoc totum † iudicis
arbitrio relinqui. ita glo. in d. auth. niſi breuio-
res. & gl in cap. vlt. in verbo Illuſtrium, de re iu
di. in 6. Bar. Bald. & Abbas quos retulit Decius
& probauit in auth præterea. nu. 15. C. vnde vir
& vxor. idẽ Decius in cap. de appellationibus,
in fine extra de appella. in cap. ſedes. nu. 7. de re
ſcrip. & in cap ſi pro debilitate. in fine. de offi.
deleg. & Barba. conſi. 23. colum. 3, conſil. 80. in
fine lib. 3. & conſi. 45. colu. pen. lib. 4. Orian. in
cap. quoniam contra, in verbo petitionis. num.
19. de proba. Soc. ſen. conſi 136. colum. penult.
lib. 1. & cõſi. 266. colum. 11. lib. 2. Iaſ. in d. repet.
l. admonendi, num. 222. de iureiuran. & conſil.
129. colum. 2. lib. 1. Curt. iun. d. l. admonendi.
num. 67. Bald. cap. ex ratione, de appell. Abbas
cap. 1. num. 7. verſi. Tertia cauſa, de dila. Valla-
ſchus in l. imperium. num. 263. 264. de iuriſdict.
omn. iud. Ioan. Lopez de Palatios Ruuios rub.
extra de donation. inter virum & vxorem. §. 11.
num. 11. Tiraquellus in l. ſi vnquàm, in verbo
Omnia vel partem. num. 31. C. de reuocan. do-
na. qui idem eſſe aiunt de cauſa breui, nullam in
his differentiam conſtituentes. Iaſ. d. repet. l. ad
monendi. num. 223. Natta clem. ſæpe, in princi-
pio col. 81. de verb. ſign. Afflictus cap. 121. verſi.
itẽ arbitrabitur an lis ſit breuis, ex quib. cauſis
feud. amitta. cenſent hi omnes eſſe in iudicis ar-
bitrio, qui cauſam iudicabit, vel magnã vel par
uam iuxta rerum & perſonarum & qualitatem.
id quod rectè conſtitutũ fuit in hac Pedemon-
11 tana regione ex antiquo † decreto Philippi Du
cis ſub rubrica Statuta pro breuiori cauſarum
expeditione. Hinc Albericus in l. bonæ fidei. C.
de iureiurando, dixit cauſam ducentorum flo-
renorum eſſe magnam inter duos ciues, ſed par
uam inter duos Reges. & ideo Chaſſan. conſi.
18. num. 4. cauſam quinquaginta turonenſium
eſſe dixit arduam, qualitate perſonæ inſpecta.
ſunt tamen in iure caſus aliqui diffiniti, in qui-
bus cauſa dicitur magna vel parua. nam mini-
12 ma cauſa, vt non concedatur actio † de dolo,
eſt, quæ duos aureos non excedit. l. ſi oleum. §.
vltimo & l. ſequen. ff. de dolo. cuius ſententiæ
ratio eſt, quia dolus conſiderari vix poteſt pro
tam parua ſumma, atque ita eam quantitatem
taxauit lex, quæ ſuper ea fundamentum facit. id
quod non euenit in furto, quod ob iniuſtitiam
13 † furtis in re minima committitur. §. gallinarũ,
inſtit. de rerum diuiſio. ita declarat Petraſancta
ſing. 19. Curt. iun. auth. præterea. num. 8. C. vn-
de vir & vxor.
14 Cauſam † etiam minimam eſſe dixit Iuſtinia-
nus in §. illud, in authen. de appellation. quæ
ſumma decem librarum auri nó excedit, atque
ita erit minima, cum decem librarum auri ſunt,
quæ ſumma 480. coronatorum eſt, cum ſingula
15 auri † libra 48. coronator faceret. ita docuit
Budæus de Aſſe lib. 2. 3. Alcia. lib. 3. diſpunct. c.
9. Didacus lib varia. reſolu. cap. 11. nume. 3. qua
16 de re alibi. Hæc ſanè conſtitutio † §. illud, eſt à
Iuſtiniano edita ob regionum diſtantiam, ſi qui
dem conſiderauerit expenſarum quãtitatem ra-
tione cauſæ, ſi appellatio à ſententia illorum iu
dicum interpoſita Romæ deferri poſſet, ne illæ
ſcilicèt valorem cauſę excederẽt. Cauſa quoq;
17 creditur minima † in l. 3. §. quamuis. ff. ſi cui
pluſquàm per legem Fal. cum non excedit ſum
mam decem aureorũ annuatim præſtandorum.
quem textum abſolutè intellexit glo. in d. auth.
niſi breuiores. glo. prima in fine, & ſi male. cum
illo in caſu ita ſit à Iureconſulto declaratũ quo
niam incongruum videbatur, vt legatarius pro
tam leui ſumma cautionem præſtare deberet. &
ſi rectè perpendatur is tex. nó determinat mini
mam legati cauſam eſſe decem aureorum, cum
illud ibi relatum exemplum ſit facti contingen
tis quare ibi Bar. nume. 1. dicit, arbitrio iudicis
18 eſſe. Cauſa † quoq; poſſeſsionis minima credi-
tur: ita poſt multos Valaſcus d. l. Imperium. nu.
262. in fine. Soci. ſen. cõſ. 266. col. 10. in fine lib.
2. Dec. conſ. 56. nu. 3. Ripa cap. ſæpe. nu. 3. de re-
ſtit. ſpolia. Bellonus conſi. 2. nu. 14. Craue. conſ.
158. nu. 12. & ante eos Bar. d. l. admonendi. nu.
55. & ibi Cur. iun. nu. 67. verſ. circa ſequentem.
qui ideo intellexit cauſam poſſeſsionis eſſe mi-
nimam, quia illatum in ea damnum reparari po-
teſt per ſententiam petitorij iudicij. Ego alias
intellexi cauſam poſſeſsionis eſſe minimam cũ
de ſolo momento agitur, vt in l. vnica. C. ſi de
momenta. poſſ. fue. appella. ita in d. l. admonen-

di, declarauit Cur. ſen. nu. 323. verſ. ſecundò moueor. quem ego ſum ſecutus in tract. de recuperanda poſſeſſio. Remedio 15. num. 413.

SVMMARIVM.

1 *Reductio ad boni viri arbitrium nulla cautela poteſt euitari.*
2 *Læſio enormis quæ in laudo arbitri.*
3 *L. Vnde ſi Nerua. ff. pro ſocio. declaratur.*
4 *Arbitrio boni viri ſtatiin diuiſione partium ſocietatis.*
5 *Iudicis arbitrio conſiderari læſionem in laudo arbitri.*

CASVS LXXIII.

QVAE LAESIO ENORMIS cenſeatur in laudo arbitrj.

PVLCHRA eſt & vtilis admodum dubitatio, quando enormiter læſus quis in laudo cenſeetur, vt reductionem ad viri boni erbitrium petere poſsit. quę quidē
1 reductio † nulla cautele effugi poſſe creditur: ita ſcribunt omnes in l. ſi ſocietatem. §. arbitrorū. ibi Bar. ff. pro ſocio. clarè Ferrarius cautela 8. poſt alios, quos citat. quibus addo Soc. ſen. conſi. 24. col. 1. lib. 1. Decium conſi. 11. nu. 6. conſi. 39. num. 6. conſi. 60. num. 2. conſi. 89. nu. 47. lib. 1. Cur. iun. conſil. 79. Hac ergo in re dubita
2 ri contingit, quæ læſio † dicatur enormis. Vna fuit Bar. opinio. d. §. arbitrorum. num. 25. eſſe, cum in ſexta partæ læſus reperitur. nec à Bart. diſſenſit Oria. in cap. quoniem contre, in parte vltime q. 141 de proba. Raphael Comenſ. conſi. 50. quos retulit Ferratius cautela. 8. num. 2. illis addo Ruinum conſi. 81. num. 3. lib. 1. edduſtus
3 fuit Bert. ex. d. l. ſocietatem, in prin. & in † l. vnde ſi Neruæ, cum l. ſeq. ff. pro ſocio. Verùm Abbas in cap. quintauallis. nu. 33. de iureiura. rectè perpendit, illam læſionem ſolum fuiſſe in tertia parte. quem ſenſum prius habuit Imola in l. ſi quis arbitratu. in fine de verbo. oblig. vbi Alex. oſtendit Imolæ & Abbatis ſententiam eſſe eandem cum illa Bart. Rurſus d. l. vnde ſi, & ſequens abſolutè non probans, ſed tantum in illo ſocietatis contractu loquitur, in quo cum ex lege ipſiusmet contractus, qui bonæ fidei eſt, conſtitutum ſit pertes ex arbitrio viri boni conſtituendas eſſe, vt probat. l. in propoſita. ff. pro ſocio. & vir bonus arbitrari habeat pertes ęquales eſſe debere, niſi vnus plus altero in ſocietatem contulerit, vt probat d. l. vnde ſi Neruæ, ſi rectè perpēdatur, dum ratione induſtriæ vult vni plus tribui, quàm alteri. & clarè probat. l. ſi non fuerint. ff. eo. in contractu ergo ſocietatis
4 ſtatur ſolum † arbitrio boni viri, non autem arbitrorum laudo. Corneus conſ. 285. lib. 1. Soc. iun. conſ. 74. num. 12. lib. 2. in cæteris verò cum illi eliguntur ab eorum ſententia nō receditur, vt verè probat d. l. ſocietatem, iūctis tribus ſubſequentibus, quę neceſſariò coniungendæ ſūt, vt perfectus habeatur ſēſus. In arbitris ergo electis verior eſt ſententie, læſionem enormem cō
5 ſidereri † iudicis erbitrio. hanc ſententiam probarunt Bal. in l. cum antea. C. de arbitr. & cōſi. 378. lib. 1. Alex. conſi. 131. nu. 15. lib. 2. Decius auth. præterea. nu. 16. C. vnde vir. & vxor. & conſ. 29. in fine. Sal. l. ſi. col. 1. in ſi. C. de contrahen. emp. Imola, Alex. & cęteri in l. ſi quis arbitratu. in ſi. de verbo. oblig. Ripa. l. vlt. nu. 90. C. de reuo. do. qui alios citat, Pariſius conſ. 12. nu. 85. & conſi. 89. num. 53. lib. 1. Gratus conſi. 24 num. 2. lib. 2. cōmunem teſtatur Soc. iun. conſ. 48. nu. 22. conſ. 144. nu. 14. lib. 1. & conſ. 84. nu. 43. lib. 2. Ferrarius cautela 8. nu. 2. Neuiza. conſi. 22. pagina antepe. Alciatus reſponſo 367. num. 3. Tiraq. in l. ſi vuquàm, in verbo Omnia vel partē. nu. 31. C. de reuo. dona. Didacus lib. 1. varia. reſolu. cap. 3. nu. 11. Scio tamen in multis iuris noſtri caſibus, læſionem enormem ſeu magnā, eſſe diffinitem, ob quam vel à contractu receditur, vel damnum emendatur, vt in emptionis, venditionisq́; contractu, læſio enormis ac magna creditur, cum nec dimidia pars iuſti prætij numerata eſt. l. 2. C. de reſcind. vēd. & in ſocietate quid conſtitutum, iam retulimus.

SVMMARIVM.

1 *Læſio enormis quæ, vt eccleſia in integrum reſtituatur.*
2 *cap. Apoſtolicæ. de donat. explanatur.*
3 *Læſionem tertiæ partis eſſe enormem ad hoc vt eccleſia reſtituatur, ex aliquorum opinione.*
4 *Iudicis arbitrio relinqui quando eccleſia dicatur enormiter læſa, vt reſtituatur.*

CASVS LXXIIII.

QVAE ENORMIS LAESIO dicatur, vt eccleſia in integrum reſtituetur.

CASVS

1 CASVS hic præcedẽti ſimilis eſt, quæ
dicatur † enormis læſio ob quam ec-
cleſia in integrum reſtitui poſtulare
poteſt, iuxta c.1.de in integrum reſti-
tui poſtulare poteſt, iuxta c. 1. de in integrum
reſtitu. & in c.ad noſtram, de reb. eccleſi. non
alienandis.

Vna eſt interpretum opinio, læſionem cenſe
ri enormem, ſi in centeſima parte lędatur, ex no
2 tab. tex. † cap. Apoſtolicæ, de dona. vbi Abb. ve
rùm is textus non ſolam partem centeſimam af-
ferre læſionem enormem diffinit, niſi aliæ con
currant circumſtantię, vt eo loci clarè dicitur.
3 Altera eorum fuit opinio, qui † exiſtimarũt,
hanc læſionem conſiderari in tertia parte. & in
hac opinione fuit Abbas in cap. quintauallis.
nu.33. de iureiurã. & in cap.1.col.3.de in integ.
reſtitu. cum quo viſus eſt ſentire Ant. Burgos in
c. cum dilecti.nu.44.in fine de empt. & vendi.
ex d.l. vndeſi Neruæ.ff. pro ſocio. quæ in ſola
ſocietate, non autem generaliter loquitur: qua
re caſum noſtrum non comprehendit.

Tertia fuit opinio eorum, qui dixerũt, enor-
mem eſſe læſionem, ſi duos excedat: vt ſi res va
let viginti, & vendatur pro decem & ſeptem.
ita Ioan. And. in addi. ad Specul. in tit. de reſti.
in integrom. §.1. verſiculo Et ſcias pro hoc be-
neficium. ſed probabilis non eſt, cum nullo iu-
re fulciatur.

Quarta & verior, crebriorq́; eſt ſententia,
4 hoc à iure diffinitum non eſſe, & ob id eſſe † iu
dicis arbitrio relinquendum. ita verè ſenſit, ſi
perpendatur Abb. in d.c. quintauallis. nu. 33. in
fi. de iureiur. Ant. Burgos in d. c. cum dilecti.
num.44. de emp. & vend. Marſil. in l. quæſtio-
ſtionis modum. nu.9. de quæſt. poſt Io. Andreę
in c vlt. de don. hanc etiam probauit Soc. iun.
conſi.84.num.43.ver. ſunt etiam qui. lib.2. Di-
dacus lib,1. varia. reſolu. c.3. num.11. verſic. ego
ſanè.

SVMMARIVM.

1 *Læſio enormis quæ, vt minor in integrum reſtituatur.*
2 *Minorem ob læſionem rei modicæ & paruæ reſtitui.*
3 *Læſio ratione ſui, & comparatiuè conſiderari.*

CASVS LXXV.

QVAE LAESIO ENORMIS DIcatur, vt minor 25. annis in integrum reſtituatur.

NOndiſsimilis à pręcedenti eſt is ca
1 ſus, quo quæritur, quæ † enormis di
catur læſio, ob quam minor conſe-
quitur in integrum reſtitutionem?
Bal. in l.1. C. ſi aduer. vend. pign. docuit, eſſe in
iudicis arbitrio Baldum ſecutus eſt Barb. con-
ſil.51.col.2.in princ. lib.1. conſi. 21. col. pen. in
prin. lib.2. & conſi.45.col. pen. lib.4. Alex. con
ſi.77.nu.2 lib.5. Decius conſi.39.num.7. Dida-
cus lib.1. varia. reſolu. cap.3. nu.11. qui declaran-
do l. ſcio, de in integ. reſti. inquit, pro lęſione
rei modicę reſtitutionem tunc dari minori, cũ
ex ſe ipſa, non comparatiuè grauis eſſe poteſt
minori. verbi cauſa: in contractu mille aureo-
rum modica erit lęſio, quæ in quinquaginta cõ
tinger, ſi compareretur læſioni, quę in quadrigẽ
tis accideret, tamen ſeparatim conſiderata, lęſio
in quinquaginta grauis adhuc minori eſſe dice
tur. atque ita intelligenda eſt eorum opinio,
2 qui dixerunt, † minorem pro lęſione rei modi
cę reſtitui in integrum, vt ſcripſit Bartol. & cę-
teri in l.2. C. ſi aduer. vendi. Alex. d. conſil. 67.
lib.5. Gomeſ. §. pœnales. num.4. inſti. de actio.
Emanuel Coſta in repet. l. Gallus. §. & quid ſi
tantum. parte 2. num.78. dẽ libe. & poſthu. nam
3 ipſa lęſio tunc † conſideratur ratione ſui. ſi ve-
rò comparatiuè, modica lęſio eſſet, & reſtitu-
tioni locus eſſet, vt hanc opinionem probarunt
alij ab ipſo Didaco relati.

SVMMARIVM.

1 *Remiſsionem penſionis ob ſterilitatem conductori faciendam eſſe, & quando, nu. ſeq.*
2 *Sterilitas grauis quæ. ſex referuntur opiniones.*
3 *Iudicis arbitrio relinqui. quæ grauis ſterilitas dicatur.*
4 *Fructuum perceptio qualis fuerit ad ſterilitatem iudicandam probanda eſt.*
5 *Sterilitas digna remiſsione penſionis eſt, non fructus percepti non ſufficiunt ad perſoluendam dimidiam penſionis.*
6 *Fundi cultura probanda eſt ad ſterilitatem illius anni demonſtrandam.*

CASVS LXXVI.

QVAE STERILITAS GRAVIS, & digna remiſsione penſionis ſit.

PRAEDIORVM conductores multo-
ties conqueruntur ſe temporum mala
temperie, aliouè caſu fortuito grandem
penuriam ac ſterilitatem fuiſſe paſſos,

1 vt iure valeant penſionis † remiſsionem in parte aliqua à domino locatore cōſequi, iuxta tex. in l. licet. C. locati. & in c. propter ſterilitatem. extra eo.

Hac ergo in re dubitari contingit, quæ gra-
2 uis dicatur † ſterilitas, magnumq́; damnum, vt huic remiſsioni locus ſit. Vna fuit interpretum opinio in cap. propter ſterilitatem, de locato, eſſe cum fructuum pars tertia deperdita fuit. hanc opinionē probauit Abbas d. cap. propter ſterilitatem, num. 13. & alij quos retulit Nauiza, conſi. 90. nu. 8. verſi. quarta opinio. Ruinus conſi. 81. nu 3. lib. 1. quæ tamen ſententia non videtur iure probari, vt animaduertit Didacus libro practica. quæſtio. cap. 30. num. 1.

Secunda eſt opinio, ſterilitatem grauem dici cum ſemen iactum non colligitur. ita antiqui, quos retulit glo. in d. cap. propter ſterilitatem, quam ſunt ſecuti Inno. & Barb. ibi, & Petrus Peticem. in d. l. licet. & clarè Neuiza. conſil. 90. num. 1. in fine; qui hanc veram & indubitatam eſſe affirmauit. Verùm iam alij omnes reiiciūt in d. c. propter ſterilitatem, Abbas num. 13 & rectè mea ſententia, quia & ſi verum hoc ſit, magnam eſſe ſterilitatem, cum ne ſemētes quidem perceptæ fuerunt, attamen non ſequitur, quòd ſemper ita debeat iudicari adhoc vt ſterilitas ſit nametiam cum ſementes & quid plus perceptū eſt, ſterilitatem contigiſſe dicitur: id, quod rectè & latè oſtendit Sali. in d. l. licet, quem Neuiza. non intellexit, cum tamen ipſe Nauiza. d. conſi. 90. nu. 4. verſi. ſecundo reſpondetur. hanc perpendat rationem.

Tertia fuit opinio aliorum in l. licèt. C. locati. qui hoc damnum dixerunt eſſe debere vltra dimidiam, hoc eſt, cum colonus tot non colligit fructus, qui deductis impenſis nō valent: dimidia penſionis ſatiſfacere pro quaſi neceſſaria ſit deceptio vltra dimidiā. ita omnes in d. cap. propter ſterilitatem. ibi Abbas nu. 12. de loca. & infra alios referam.

Quarta fuit opinio Bar. in l. ſi merces. §. vis maior. num. 4. ff. locati. quam probarunt Aret. cōſi. 52. col. 2. & Pariſ. conſi. 38. col. vlt. lib. 1. tūc propter ſterilitatem penſionis remiſsionem cōcedi, vbi colonus deductis impēſis nihil ex fundo percepit. quam opinionem rectè reiicit Abbas d. cap. propter ſterilitatem nu. 13. & Didacus d. cap. 30. nume. primo in fine: quia, ſi vera eſſet opinio hæc, ſemper ratione ſterilitatis fieret totius penſionis remiſsio, non autem alicuius partis pro rata damni contingentis: quod falſum eſt, quia etiam penſionis remiſsio pro rata fieri debet, ſeu ratione damni cōtingentis, & ſi damnum non accederit ad omnium fructuum amiſſionem deductis impenſis, vt probat d. cap. propter ſterilitatem.

Quinta fuit eorum opinio, detrimētum hoc ex vulgi opinione æſtimandum eſſe. ita gloſſ. in d. l. licet. C. locati. & ibi Sali. hanc communem eſſe teſtatur. idem docuit Bar. in l. ſi merces. §. vis maior. & in l. ſi vno. §. vbicunq; ff. locati. ſic reſpondit & Alex. conſ. 3. lib. 1. & conſi. 107. nu. 18. lib. 3. Soc. ſen. conſi. 100. in prin. lib. 1. latiſsimè Neuiza. conſi. 100. nu. 2. 3. 4. Verùm dubia, & ſanè quàm incerta eſt opinio hæc aliquantulum tandem adiuuat, ſi probatum ita fuerit cōmuni hominum voto magnam fuiſſe ſterilitatē. id quod credidit Didacus d. libro prac. quæſtio. cap. 30. num. 1. aliis tamen rationibus demonſtrant Sali. & Aret. iam relati veram non eſſe.

Sexta fuit opinio Barba. in d. cap. propter ſterilitatem, de locato. quam retulit Didacus loco
3 iam citato, hoc totum † iudicis arbitrio relinqui. eiuſdem opinionis fuit ipſemet Barba. in conſi. 21. col. pen. lib. 2. alios refert & viſus eſt ſequi Neuiza. d. conſi. 90. nu. 15. verſi. octaua fuit opinio. idem ſenſit Ioan. Lopez de Palatios Ruuios in rub. extra de donationibus inter virum & vxorem. §. 11. nu. 52. verſi. ex quo etiam dicebat. Verùm quomodo iuſtè arbitrium hoc adhibere poterit iudex, niſi quid iura aliàs conſtitutum ſit, cognoſcat, vt admonuit Didacus d. c. 30. num. 1. verſi. Alias placat. Aegidius Boſsius tract. rerum criminaliū in tit. de remiſsionibus,
4 num. 12. ex fidē teſtium † ergo conſtare illi debet, quot ex prædio percepti ſunt fructus, vt inde arbitrari poſsit, an damnum graue colonus paſſus fuerit, vt mercedis remiſsio ei fieri poſſit. nec enim quodcunq; damnum ſufficit, ſed intollerabile eſſe debet. l. ſi merces. §. vis maior ff. locati. d. cap. propter ſterilitatem. quare rectè arbitrabitur hic iudex noſter, ſi damnum
5 contigiſſe noſcat colono, † cum dimidiam penſionis ſoluere non poteſt impenſis deductis: iuxta ſecundam relatam opinionem quæ crebrior inquam, quia eam ſecuti ſunt Abbas & Butrius. d. c. propter ſterilitatem. num. 12. Cy. & Bar. d. l. licet. Caſtren. l. ex conducto. §. ſi vis. ff. loca. Alex. conſ. 3. nu. 6. & conſi. 112. num. 1. in fi. lib. 1. & conſi. 307. num. 18. lib. 3. communem teſtatur Aret. conſi. 52. col. 1. Goza. cōſi. 74. col. 1. Pariſ. conſi. 38. num. 22. lib. 1. Ripa tracta. peſtis tit. de priuilegiis contractuum. nu. 25. quos omnes retulit & ſecutus eſt Didacus d. lib. pract. quæſtio. cap. 30. nu. 1. quibus addo Capicium deciſio 88. num. 1. alios. retulit Neuiza. conſ 90. nu. 10. ariç etiam quòd diligenter animaduertat iudex. an ii fun-

6 is fundus eo † anno rectè cultus fuerit, & ea ſacta fuerint quæ neceſſaria ſunt, ita Sali. in l. ſi vno colum. 1. ff. locati. Neuiza. d. conſil 90. nu. 16. qui hac de re duas alias opiniones retulit, vt apud eum.

SVMMARIVM.

Remiſſio penſionis ob cauſam ſterilitatis qualis fieri conductori debeat.

2 *Argumentum à venditione ad locationem valere.*

3 *Iudicis arbitrio relinqui qualis fieri debeat penſionis remiſſio ob ſterilitatem.*

CASVS LXXVII.

PENSIONIS REMISSIO OB STErilitatem qualis eſſe debeat, declaratum.

CVm ob magnam ſterilitatem ſit remiſſio pẽſionis locatori (vt iam ſuo loco diximus) dubitari à noſtris contingit,
1 qualis, quantaq; eſſe debebeat † remiſſio iſta. & dicendum videtur eſſe faciendam remiſſionem in totum computata illa fructuum parte percepta. quod ſuadetur, primo, quia iura abſolutè inquiũt, mercedis remiſſionem fieri. at verba in ſuo potentiori ſignificatu ſumenda ſunt. l. 1. ff. ſi ager vectig. ergo de tota mercede.

2 Secundo ſuadetur, valet † argumentum à contractu emptionis & venditionis ad contractum locationis & conductionis, vt argumentatur Bar. in l. ſi merces. §. maior vis. ff. locati, num. 4. ſed vbi in emptione contingit venditorem ab emptore lædi vltra dimidia iuſti pretij integrũ pretium ſuppletur. ita doc. in l. 2. C. de reſcind. vend.

Secunda opinio eſſe poteſt; quòd remiſſio huius mercedis ſolum fiat vſq; ad dimidiam ipſius penſionis, vt ſi penſio fuerit centum coronatorum, & conductor ſolum fructus valoris quadraginta cornatorum percipiat, quód locator remittat tãtum penſionis vſq; ad dimidiam & quid plus: vt putà vndecim vel duodecim coronatos, qui computatis cum illis quadraginta ex fructibus perceptis quinquaginta vnum, vel quinquaginta duos conſtituunt. quæ opinio illa ratione ſuadetur, quia videmus, communem eſſe opinionem, penſionem non remitti, ſi conductor tantum percipiat, quantum poſſit dimidiam penſionis ſoluere, vt iam diximus. lex etenim æquum exiſtimauit rationem habendam non eſſe illius detrimenti, quod dimidiam nõ excedit ita ergo hic dicendum videtur.

3 Tertia fuit opinio, hanc remiſſionem † iudicis arbitrio faciendam eſſe. ita in terminis noſtris Barba. reſpondit conſil. 21, colum. penul. in prin. lib. 2.

SVMMARIVM.

1 *Conductorem poſſe expelli cùm in re conducta malè verſatur.*

2 *Vſufructuarium priuari vſufructu cùm eo malè vtitur.*

3 *Emphyteotam priuari emphyteoſi cum in ea malè verſatur.*

4 *Vaſallum feudo priuari, ſi malè in eo verſatur.*

5 *Dominum directum tot vaſallorum bene tractare debet.*

6 *Deterioratio qualis eſſe debeat, vt vaſallus iure ſuo priuetur.*

7 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ magna ſit deterioratio, vt iure ſuo deterioratus priuetur.*

8 *Fructuarium non poſſe arbores fructiferas incidere.*

9 *Inquilinus an malè verſetur in domo, iudicis arbitrio eſt.*

10 *Meretrices in domo ducere, eſt malè in domo verſari.*

11 *Meretrices poſſe è vicinia expelli.*

12 *Scolaſticos meretrices interdum domi habere.*

CASVS LXXVIII.

QVANDO CONDVCTOR, VAſallus, Emphyteota, Fructuarius & Inquilinus in re à ſe poſſeſſa malè verſati dicantur.

POSTEAQVAM incidit ſermo de locatore & conductore, libuit & alterum caſum de eis iudicis arbitrarium hic appingere. is eſt: non ſemel expellitur è re
1 locata † conductor, quia in ea malè verſatur. vt probat. l. quæro. §. inter locatorẽ. ff. locati. aut. qui rem. C. de ſacroſ. Eccle. & clarius in l. æde. C. locati. vbi Bal. Rui, conſi. 88. col. 1. lib. 1. idem dicimus in emphyteota, vt ſcribunt omnes in l. diuortio. §. ſi fundum, ſol. matr. clarè Iaſ. conſ. 17. col. 1. lib. 1. Ruinus conſi. 58. num. 5. lib. 1. &
2 conſi. 43. in fine lib. 2. ſic † fructuarius, ſi malè verſetur in proprietate, vſufructu priuatur. l. æquiſſimi. §. fructuarius. ff. de vſufructu. Hic cõſultus reſpondit Ruin. d. conſi. 43. in fine lib. 1. mulierem relictam vſufructuariam à viro vſufructu priueri cum in eo malè verſatur. immo procedit etiam ſi iuſſerit teſtator eam moleſtari

non

non debere. idem Ruin.conſi.48.num.2.lib.2.
3 ſic † emphiteota vt ſentiunt omnes in d.§.ſi fun dum, ibi latè Iaſ.num.4.qui hanc eſſe communem ſanſit.à qua tamen ipſe poſt Imolam diſſen
4 tit. Sic vaſallus † feudo priuatur, ſi in eo malè verſetur deteriorando. Bal.& cæt. in cap. Federicus.§.quicunq;. de pace tenan. Iaſ.in prælu diis feudo.num.68. & conſ.17.col.1.lib.1.alios plures citat & probat Carolus Molinæ.in conſuetud.Pariſian.§.30.nu.166.vnus tantum Doctiſsimus iuracon.Iulius Clarus diſſentit lib.4. ſententia.iuris.§.feudum.q.56.cuius ratio fortè non eſt vera, dum ait, non licere argumentari ab emphyteota ad vaſallum:nam Doctores non tantum illi rationi innituntur, quam textui.d. cap.Federicus.§.quæcunq;.quo omnes iam relati affirmant, vaſallorum feudo priuari ſi ſibi ſubditos malè tractauerit, atque ita malè verſatur in feudo, vt plures retuli in tract.de recuperanda poſſeſſ.remedio decimo.nu.86.ſic acon-
5 trà † dominus directus res vaſallorum conſeruare, non autem deteriores reddere tenetur. Molinæ.in cõſuetud.Pariſian.titu.1 §.1.glo.8. nu.
6 51. Quò tamen huic † priuationi locus ſit, tria concurrere debere ſcribit Bal.in d.auth.qui rem nu.2.verſi.ſecundò not.C.de ſacroſ.Eccle. Primò deteriorationem in ipſa proprietate, non autem in ipſis fructibus eſſe debere.

Secundò per dolum malum, latam culpam, vel leuem,non autem leuiſsimam rem fuiſſe deteriorem redditam.

Tertiò notabilem eſſe debere deteriorationem hanc: nec enim modica conſiderari ſolet, cum Baldo ſenſit Iaſ.d.conſi.17.num.2.lib.1.& in l.diuortio.§.ſi fundum.nu.4.verſi.iſtã communem.ff.ſol.matr. Hinc dubitari contingit, quãta eſſe debeat nobilis hæc deterioratio. vna eſt omnium ſententia, hoc iura diffinitum non
7 eſſe, & ob id † iudicis arbitrio relinqui, ita Baldus in d.l.æde.nu.14.C.locati.& ante eum Cynus in d.auth.qui rem C.de ſacroſ. Eccle. idem reſponderunt Barba.conſi.51.col.2.lib 1.conſ. 22 col.penul.lib.2.& conſi.45.col.vlt.lib.4. Iaſ. d.conſi.17.num.2.lib.1. Tiraq. in l. ſi vnquàm. in verbo omnia.num.31.C.de reuoca.donat. & Molinæ.in conſuetud.Pariſien.d.tit.1.§.1.glo. 8.nu.54 in fine. erit ergo iudicis arbitrio iudicare an ex quanta arborum fructiferum inciſio ne malè verſari & deteriorare proprietatem relati dicantur. nam cũ conductorem, emphyteo-
8 tã.vaſallum & fructuarium has arbores incidere non poſſe noſtri ſcribant in illo.§. ſi fundũ, & fuſius Tiraq. de retractu conuent.o.§.3.gl.1. nu.23.non tamen declarant quot, quantęq; eſſe debeant inciſæ, hoc ergo iudicis relinquitur arbitrio. id quod in ſpecie reſpondit Iaſ.d.cõſ. 17.nu.2.quem in eo malè ſenſiſſe opinor, dum ſcribit non ſufficere duas inciſas fuiſſe. nam,cũ hoc relinquatur iudicis arbitrio, non potuit iudicare duas non ſufficere, quoniam fortè iudex potuiſſet ex prædij & arborum qualitate iudicare duas illas magnum detrimẽtum proprietati attuliſſe. erit etiam in iudicis arbitrio iudicare,
9 an malè verſari dicatur † inquilinus in domo, cum meretrices in ea aliquando conducit: fieri etenim poteſt, vt aliquando liceat, & aliquãdo non; iuxta perſonarum, loci, & temporis qualitatem, vt ſentiunt Bald.& Salic.in d.l.æde. C. locati. illa num.4.iſte colum.vlt.verſic.ego pu
10 to. qui affirmauit tempore incongruo † meretrices domum ducere non licere, ne vicinis perniciosum adferatur exemplum. quibus etiam li
11 cet ipſas † meretrices è vicina expellere. ſic Bal. & cæteri in l.2.C.de ſumma Trinitate & fide cathol. Decius l.ſemper in contractibus.nu.3. de reg.iur. Ripa tract.peſtis tit.de præſeru. contra peſtem.nu.164.quod dubium non habet inſpecta vicini perſona, nõ autem perſona locatoris, ſi ſciuit conductoris ſicq; inquilini conditionẽ
12 putã, ſi eſſet † ſcholaſticus, & eorũ aliquis, qui Iuſtiniano poſthabito cum perditis his mulieribus verſantur: vt eis ita aliquando licere noſtri ſcribunt, Angel.§.quãta. in authen.quomodo oporteat Epiſcop. Cæpolla tracta. ſeruit. vrba. prædio.cap.5.num.3.& Angel.Areti.§. vlt. inſti.locati.Bologn.in.in authen.habita.nu. 377. C.ne filius pro patre.ſed abſit, quod iure optimo hoc concedatur. hoc enim in caſu conſiderabit iudex, an inſpic. debeat perſona inquilini, vt expelli poſsit, vel inſpici perſona locatoris, & expellere inquilinum poſsit.

SVMMARIVM.

1 *Abſentia diuturna quæ in conductore, vt dominus poſſit rem locatam apud ſe recipere.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui quæ longa dicatur abſentia in conductore, vt res illa à domino recuperetur.*
3 *L.cum domini.ff.locati.*

Casvs LXXIX.

QVAE ABSENTIA DIVTVRna conductoris dici poteſt, vt rem locatam valeat locator apud ſe retrahere.

IN eodem locationis ac conductionis tra-
ctatu, alter eſt caſus iudici arbitrarius.
contingit aliquando conductorem rei, re
ipſa conducta incipere abeſſe, ita vt domi
nus nec re fruitur, nec penſionem recipit, qua
re poſt longam moram à lege, datum ei eſt rem
conductam ingredi poſſe. Sed ambigitur quo-
1 modo iudicetur eſſe diuturna hæc † abſentia.
aliqui in ea opinione ſunt, vt biennio conclu-
datur, ex l. cum domini. ff. locati Baldus verò
poſt Nicolaum de Matterel. in l. æden. num. 3.
2 C. locati, hoc eſſe in † iudicis arbitrio ſcribit.
ſic intelligens d. l. cũ domini, verba illa: tẽpus
autem in ea re bienij debet obſeruari. referri ad
penſionis ſolutionem, non autem ad abſentiæ
tempus. id quod ratione confirmari poſſe vi-
detur: quia durum admodum eſſet quòd tan-
diu abſentem conductorem expectare debe-
ret dominus, & ita re non frui & penſionem
amittere.

3 Verùm, ſi rectè is † text. perpendatur, illius
biennij tempus ad vtrunque refertur. nec enim
datur differentiæ ratio cur magis ad vnum, quã
ad alterum referri debeat. nec allegata ratio vr-
get, quandoquidem ſibi cauere debet locator,
vt videat cui locat. rurſus illata & inuecta cau-
tionis loco ſunt. illud tamen libenter admiſe-
rim, ſi ſuſpicio aliqua eſſet, conductorem clam
inuecta omnia è domo, vel horreo exportaſſe,
iudicem poſſe quouis tempore pro ſui arbitrio
ingrediendi facultatem hanc concedere. erit
tamen cogitandum.

SVMMARIVM.

1 *Gabellarum conductores quando ob caſum fortuitũ excuſantur à ſolutione penſionis.*
2 *Caſus fortuitos in ſe ſuſpiciens, quos ſuſcepiſſe di-catur.*
3 *Conductorem excuſari à ſolutione penſionis ob inſo-litam ſiccitatem.*
4 *Statutum Patauinum ſub rub. quòd villa teneatur de damno dato in villa declaratur.*
5 *Statutum Papiæ in criminalibus ſub rubr. de pœna communium terrarum. exponitur.*
6 *Caſus fortuitos valde inſolitos, conductores gabella rum excuſare à penſionis præſtatione.*
7 *Caſus valde inſolitus & omnino incogitatus quis di catur, ſex ſunt opiniones.*
8 *Iudicis arbitrio relinqui quis caſus dicatur inſolitus, & nullo modo cogitatus.*
9 *Locuſtarum in Italiam volatus, caſus valde inſo-litus.*

CASVS LXXX.

QVI CASVS DICATVR INSO-
litus & minimè cogitatos, vt ex illius euen-
tu conductores gabellarum vel præ-
diorum à penſionis præſtatio-
ne excuſentur.

AVDACTER nimis ſolent prædiorũ,
1 vel gabellarum, aliorumq; redditũum
conductores (vt de his aliquid adhuc
ſubiiciamus) caſus omnes fortuitos,
& inſolitos ſub ſuo periculo ſuſcipere ita vt nõ
valeant recuſare præſtitutam penſionem ſolue-
re: ſi incogitata mala fortuna, fruges, reddi-
tusq; omnes deperdãtur, iuxta ſententiam Bal-
di, Ang. Fulgoſij, Caſtrenſis & Alex. l. ſed & ſi
quis. §. quæſitum. ff. ſi quis cautio. quam proba-
uit Imola in cap. 1. de locato. & Iaſ. conſil. 107.
col. 2. lib. 1 affirmat enim ſuſcipientem in ſe ca-
2 ſus † fortuitos, intelligi etiam ſuſcepiſſe inſoli-
tos, atq; ob id non poſſe ſe excuſare. hanc ſen-
tentiam viſus eſt ſequi Cranetta conſi. 294. nu.
8. verſic. infertur ex præmiſsis. Quam ſenten-
tiam declarant alij, qui ſcripſerunt, conducto-
rem excuſari à ſolutione penſionis, ſi caſus for
tuitus admodum inſolitus contigerit. qua in
ſententia fuit Bar. d. §. quæſitum. & cum eo cre
brius cæteri, vt teſtatur Ripa tract. peſtis tit. de
priuilegiis contractuum num. 97. huius opinio
nis retulit ſibi parum conſtantes Baldum, An-
gelum, Salicetum, Albericum, Alexandrum,
Fulgoſium, Felinum, & Socinum ſeniorem.
his accedit Alciatus reſponſo 80. num. 6. & la-
3 tius reſponſo 157. num. 6. qui reſpondit, † con-
ductorem non teneri ad conuenta conductio-
nis ob inſolitam ſiccitatem contingentem, ab
hac ſententia non diſſentit Anto. Rubeus Ale-
xandr. in d. §. quæſitum. num. 51. idem reſpon-
dit Neuiza. conſi. 91. num. 5. Alba conſi. 1. num.
4. Franc. de Marchis. q. 62. in fine ex l. fiſtulas
§. frumenta. ff. de contrahen. emp. quo loci Al-
4 bericus infert, ſtatutum † Patauinum ſub rubr.
quòd villa teneatur emendare damnum datum
5 ex incendio. quod † ſtatutum extat & Papiæ in
criminalibus ſub rubr. de pœna communium
terrarum territorij Papiæ. Villam teneri ex in-
cendio exorto ex fulgore tamquàm valde in ſo
lito. in ſpecie Albericum ſecuti ſunt Ripa & Ru
beus iam relati.

Has ergo Doctorum controuerſias ſic conci
liat Corneus cõſi. 12. lib. 4. diſtinguẽdo aliquos
6 eſſe caſus † fortuitos valde inſolitos, qui veri-
ſimiliter

ſimiliter à quouis viro prudenti cogitari non
potuiſſent, & hos excuſare conductorem in ſe
ſimpliciter caſus fortuitos ſuſcipiẽtem, cum hi
veriſimilitet comprehenſi non fuerint. & hoc
caſu procedat Bartoli & ſequacium opinio. ſub
dit Corneus aliquos eſſe caſus fortuitos inſoli-
tos, ſed non ita inſolitos quin à viro prudenti,
& diligenti præuideri poſsint. & hos non excu
ſare conductorem, qui eos etiam ſuſcepiſſe in-
telligitur. & hoc caſu procedat opinio Baldi &
aliorum hanc Cornei diſtinctionem rectè ſecu-
ti ſunt Ripa. d. titulo de priuilegiis contractuũ
nu. 99. & Rubeus in d. §. quæſitum. nu. 51. in fi-
ne. vnus tantum Aymo Craue. conſi. 294. col.
penul. verſ. octauo dico à Corneo diſſentit, nec
rectè ſatis: quandoquidem ratione naturali fir-
matur Cornei diſtinctio, non enim dici poteſt
cogitatum, quod vel euenit nunquam, vel ſi
euenit, miraculosè & præter omnium opinio-
nem eueniſſe creditur.

7 Dubitari ergo contingit, quis hic † caſus di-
catur inſolitus, vt cogitatus minimè dicatur.
Vna fuit opinio Bar. in l. Seio. §. medico. ff. de
annuis le. dici tunc caſum inſolitum, qui ſolet
ſemel in mille annis euenire. Bartolum eſt ſecu
tus Iaſ. d. conſi. 107. col. 3. verſi. tertiò responde
tur Goza. conſi. 27. nu. 9. & nu. 24. Rubeus cõſ.
153. nu. 2. Alba conſi. 1. nu. 8. Decius conſ. 8. col.
penul. Alex. autem in conſi. 107. nu. 16. lib. 3. di-
xit, Bartolum exemplificatiuè loqui, quod exẽ
plum non reſtringit l. damni infecti quidam. §.
vlt. de damno infecto. quare ſecundam is retu-
lit opinionem caſum dici inſolitum, cum non
ſolet communiter euenire. Verùm adhuc dubia
remanet & perplexa Alexandri ſententia, quam-
quàm ab Alexandro non diſſentiat Alciatus re
ſponſo 157. nume. 6. verſ. vel qui. & Alba d. con.
ſil. 1. num. 8.

Tertia fuit ſententia Cornei conſi. 12. lib. 4.
eſſe inſolitum, qui præter omnem cogitationẽ
& veriſimilitudinem euenit, licet à prudentiſ-
ſimo viro cogitari potuiſſet. Verùm in obſcu-
ris adhuc agimus; nec enim adhuc conſtat, quo
modo cogitatio hæc poſsit conſiderari.

Quarta fuit eiuſdem Cornei opinio conſi. 23.
col. penul. lib. 2. dici inſolitum. ſi ſemel tãtum
intra centum annos euenit. iure tamen hęc opi-
nio non probatur.

Quinta fuit opinio Soc. ſen. conſ. 123. nu. 4.
lib. 4. eſſe inſolitum, qui longiſsimo tempore
euenit, vt in 40. annis. ita exemplificat Ripa d.
titulo de priuilegiis contractuum nu. 102. Verũ
Soc. ſen non declarauit de quo tempore intel-
ligãtur ſua illa verba, & ſi Ripa ſic declarat, quę
ſanè declaratio iure non probatur.

Vltima videtur fuiſſe opinio Ripæ d. tract.
peſtis, tit. de priuilegiis contractuum. nu. 103.
8 hoc relinqui † iudicis arbitrio, qui conſidera-
tis qualitatibus & circunſtanciis caſus fortuiti,
eum vel ſolitum vel inſolitum iudicabit. à qua
ſententia non diſſentit Tiraq. in l. ſi vnquàm, in
verbo omnia. num. 31. iudicis ergo hæc erit dili-
gentia, ex multis circumſtantiis iudicare, an ca
ſus ſit ſolitus vel inſolitus. Ego aliquãdo reſpõ-
dii, caſum fuiſſe valde inſolitum cũ Italiam ad-
9 uolauit immenſa illa † Locuſtarum quantitas,
quæ in hac regione viſa eſt nunquàm. vel ſi viſa
aliquando eſt. iam mille elapſis annis viſa eſt.
Cuius rei meminimus in tract. de recuperanda
poſſeſsione, Remedio 12. num. 36. 37. & licet co
gitari potuerit de locuſtis, vt in l. excepto. C lo-
cati, non tamen de tàm ingenti quantitate, quã
illa fuit. quæ aduolauit eo anno 1542.

SVMMARIVM.

1 *Conſuetudo quot actibus inducatur.*
2 *Conſuetudinem actuum frequentia poſtulare.*
3 *Conſuetudinem induci ex tot actibus, quot colligi poſ ſit populi conſenſus.*
4 *Iudicis arbitrio relinqui quot actus & qui conſuetudinem inducant.*
5 *Conſuetudo infeudandi quot actibus introducatur.*
6 *Cap. 2. de feudis. declaratur.*
7 *Diſpoſitionem verificari in primo actu.*
8 *Conſuetudinem alienãdi feudum ex duobus actibus alienationis induci.*

CASVS LXXXI.

QVOT ACTIBVS CONSVETVdo inducta cenſeatur.

CONTROVERTVNT interpretes no-
ſtri, quot actus fieri debeant ad hoc vt
1 † conſuetudo inducta cẽſeatur. ſcimus
2 enim † conſuetudinem actuum freqnẽ
tiam poſtulare. l. 1. C. quæ ſit longa conſue. l. 3.
C. de ædif. priua. hinc receptum eſt, vnicum
actum quamquam notorium conſuetudinem
non inducere. ita Bar. l. de quibus. prima lectu
ra num. 11 & in repe. nu. 13. ff. de legib. & ibi Iaſ.
num. 51. Abbas in cap. vlt. num. 17. de conſue.
Hac ergo in re noſtra, vna opinio fuit, duo
actus ſufficere. quæ quidem opinio iure non
probatur: nec enim omnibus in caſibus duo
actus geſti arguerent totius populi conſenſum.
id quod ſenſit d. loco Bar. dum diſtinguit. ali-
quos.

quos eſſe actus, quorum maior numerus poteſt conſuetudinem inducere, aliquos verò vbi maior numerus exigitur. immo duo actus non dicuntur actuum frequentiam oſtendere. l. item apud Labeonem. §. aliud eſt. ff. de iureiura.

Altera fuit opinio Baldi in l. 1. num. 2. C. quę ſit longa conſuet. & Abbatis in cap. vlt. num. 17. de conſuetud. vbi Rocchus Curtius col. 57. verſic. ſed hìc ſucceſsiuè, teſtatur communem, tot
3 † actus exigi ex quot colligi poteſt populi conſenſus. inquit enim Baldus, probari oportere quod frequenter & plurimum ita obſeruetur. ſed valde obſcura & perplexa eſt horum doctrina: nec enim adhuc ſatis intelligere poſſumus, quibus actibus frequentia hæc inducatur iuxta rerum ac factorum diuerſitatem.

Tertia fuit & verior opinio in repe. d. l. de
4 quibus nu. 12. & ibi Iaſ. nu. 51. hoc totum à † iudicis arbitrio pendere, quam ſententiam probarunt Cardinal. conſi. 62. Corneus conſ. 179. lib. 3. Rochus d. cap. vlt. col. 56. & Marſilius in l. quęſtionis modum. num. 44. de quæſtio. placuit & hæc ſententia Ioanni Coraſio in commentariis de iure ciuili in artem redigendo, parte 2. cap. 19. iudex ergo vir prudens animaduertere debet, quot actus & quot exempla neceſſaria ſint, vt ex eo, quod frequenter factum eſt, conſuetudo confirmata dici poſsit.

Ex his finiri poteſt ardua illa iuris diſputatio quam feudiſtæ faciunt, quot actus requirantur
5 ad hoc vt introducta dicatur infeudandi † conſuetudo. quam diſputationem poſt ſcribentes in cap. 1. qui feudum dare poſſ. latè retulit Curtius iun. in tracta. feudo. ſecunda parte q. 3. qui in ea opinione fuit poſt Iſerniam in d. cap. 1. de iis qui feu. dare poſſ. & in cap. 1. de cler. qui inueſt. poſt Hoſti. in ſumma de feudis. §. quis poſſit. & poſt Imolam in l. quod dicitur. col. vlt. de verbo. oblig: ſolam ſolennem infeudationem infeudandi conſuetudinem introducere. hæc ſanè opinio licet multorum auctoritate corroborata ſit, non tamen iure probatur. Nam tex.
6 † cap. 2. de feudis, qui à Curtio præcipuus habetur, nil confert, quia & ſi nihil de actuũ pluralitate dicat, attamen nec concludit vnicum tantum ſufficere. nam, cum de hoc nulla ibi eſſet diſputatio, in iuris diſpoſitione relinquitur.
7 & quod ait Curtius † diſpoſitionem ſimpliciter prolatam in primo actu verificari, iuxta regulam l. boues. §. hoc ſermone, de verborum ſignifi. intelligitur in hominis, non autem legis diſpoſitione, vt hic. ita poſt Cyn. Bart. Alex. & Iaſ. in l. veluti. §. hæc vox. ff. de eden. ex illo tex. latè tradit Tiraq. in commẽtariis ad d. §. hoc ſermone. limitatione nona.

Rurſus, hæc conſideratio refragatur communi omnium ſententiæ, qua affirmatum eſt, actũ vnum quamquàm notorium conſuetudinem non inducere. quamobrem Afflictus in d. cap. 1. in prin. nu. 17. de iis qui feu. dare poſſ. inquit,
8 duos actus cum curſu temporis inducere † conſuetudinem alienandi feudum. idem placuit Zaſio in epito. feud. parte 5. nu. 52. Rectius ergo erit hoc totum iudicis arbitrio relinquere.

SVMMARIVM.

1 *Conſuetudo rationabilis quæ.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ rationabilis ſit conſuetudo.*
3 *Iudicis arbitrio relinqui an actus fuerit cum ratione geſtus.*
4 *Conſuetudinem contra legem, eſſe irrationabilem.*
5 *Conſuetudinem præter legem ratione non carere.*
6 *Conſuetudinem libertati Eccleſiaſticæ repugnantẽ eſſe irrationabilem.*
7 *Conſuetudinem fini æterno repugnantem, eſſe irrationabilem.*
8 *Conſuetudinem bono publico aduerſantem, irrationabilem eſſe.*
9 *Leges concedentes vſuras & præſcriptionem ratione & iuſtè olim promulgatas.*
10 *Vſura olim Clericis tantum prohibita.*
11 *Legum latores nihil vnquàm voluiſſe ſtatuere, quod ratione careret.*
12 *Lex quid ſit.*
13 *Baldi exploſa ſententia conſuetudinem ſine ratione procedere.*
14 *L. non omnium ff. de legib. declaratur.*
15 *L. proſpexit. ff. qui & à quibus ſenſus et intellectus.*
16 *Conſuetudinem iudicari rationabilem & irrationabilem diuerſis de cauſis.*
17 *Conſuetudinem irrationabilem eſſe cum peccatum nutrit.*
18 *Conſuetudinem eſſe ſine ratione cum aliquis indebitè grauatur.*

CASVS LXXXII.

QVAE CONSVETVDO IRRAtionabilis iure cenſeatur.

IN eodem conſuetudinis tractatu contingit dubitari, quando rationabilis eſſe dica
1 tur † conſuetudo. id quod & de ſtatuto dicitur. glo. in cap. 1. in verbo rationabilis & ibi latè Gomeſ. num. 223. de conſti. in 6. dixit,
2 ex opinione Hoſtien. eſſe in † iudicis arbitrio. quàm

quam opinionem ſunt ſecuti Cardinal. in cap.
vlt. ibi latè Abbas. num. 5. & Marcus Mantua
eruditiſsimus iureconſult. num. 17. Oldrad. cõ
ſilio 220. quem ſecutus eſt Craue. conſi. 116. nu.
5. Addo Angel. in tract. de ſocietate, parte 2.
num. 3. Barb conſi. 51. colum. 2. lib. 1. Marſilius.
l. quæſtionis modum. num. 8. de quęſtio. quo lo
ci num. 20. ſimile ſcribit ex Hoſtien. in cap. cum
3 te, de re iudic. † iudicis arbitrio relinqui, an
actus cum ratione geſtus eſſe dicatur. Hanc do
ctrinam intellexit Gomeſ. d. c. 1. num. 223. & nu.
226. procedere quando ſumus in dubio: nam,
4 ſi clarum eſſet † conſuetudinem eſſe contra le-
gem, non eſt dubium, quin ſit irrationabilis. c.
3. de his qui mitt. in poſſ. gra. rei ſer. Dec. cap. 2.
nu. 9. de prob. & ideo tunc ad iudicis arbitriũ
5 non recurritur. Idem quando conſtat † conſue
tudinem eſſe præter legem ſcriptam, tunc cla-
rum eſt eſſe rationabilem, ex legis præſumptio
ne, ſecundum Bald. d. l. de quibus. nu. 33. alia re
fert Gomeſ. d. c. 1. num. 224. in dubiis ergo iudi
cis arbitrium verſatur. Iuſtus autem iudex plu-
ra debet perpendere, vt raitonabilem iudicare
poſsit conſuetudinem, & irrationabilem.

Vna ergo fuit doctrina gloſſæ in d. cap. vlt.
6 glo. rationabilis, de conſuetud. † irrationabi-
lem dici, quæ eccleſiaſticam diſciplinam, vel ec
cleſiaſticam libertatem oppugnat. quam doctri
nam probarunt Bar. in d. l. de quibus. nu. 30 de
legi. & ſatis probat cap. 1. & cap. vlt. de conſue-
tud. Verum perfecta hęc non eſt doctrina: nam
& aliquando his non repugnat conſuetudo, &
tamen irrationabilis creditur, vt mox ſubiiciã.

Secunda fuit Io. And. doctrina, quam refert
Abb. in d. cap. vlt. num. 5. de conſuet. iudicem
procedere debere à ſimilibus ad ſimilia. l. non
poſſunt. de legi. ſed obſcura adhuc eſt hęc do-
ctrina, quia adhuc ignoratur, quę ſint inter ſe
ſimilia, vt infra ſubiiciam in caſu 82. declarãdo
dictam l. non poſſunt.

Tertia fuit doctrina Butrij, conſuetudinem
eſſe rationabilem ſecondum vnum quodq; ius,
quod ad finem illius iuris accedit: iure ergo põ
tificio perpenſo illa iudicabitur rationabilis
7 † conſuetudo, quæ fini ęterno nõ repugnat. c.
conſuetudo, in fine diſtinct. 1. Nec huic primo
capiti declarationis Butrij aduerſatur Abbatis
conſideratio d. cap. vlt. num 5. dum obiicit tex.
cap. cum dilectus. de conſuetud. & cap. cum ec-
cleſia, de cauſa poſſeſſ. & propr. & ſubiicit ſatis
eſſe, quòd conſuetudo peccatum non nutriat.
Nam hoc dictum nõ repugnat doctrinę Butrij,
qui dixit cõſuetudinem rationabilem eſſe, quę
fini eterno non repugnat; ſi ergò repugnaret,
cui dubium, quin nutrit peccatum? & quam-
quam in d. cap. cum dilectus, & d. cap. cum ec-
cleſia, non tendat conſuetudo ad felicitatem
ęternam, non tamen illi repugnat; alioqui, vt
irrationabilis eradicanda foret. Iure verò ciuili
8 conſiderato, illa rationabilis † conſuetudo di-
citur, quę bono publico non refragitur. Cum
igitur finis iuris ciuilis ſit bonum publicum, &
iuſta ratione ſit fundatum, quò ad ſe erit ratio
nabilis conſuetudo, quę ad eum finem tendit.
9 quare infert Butrius, hoc iure inſpecto, † leges,
vſuras & pręſcriptionẽ cum mala fide inducen-
tes, fuiſſe rationabiles. Nam & ſi nũc, quòd lex
Euangelica nos illuminauit, irrationabiles ſint,
attamen eo tẽpore, quo illi legumlatores ita cõ-
ſtituerunt, bonũ tantum publicũ inſpicientes,
rectè & cum ratione ſit conſtitutę fuerunt. nec
enim credendum eſt, legumlatores voluiſſe le-
ges ferre, quę ęterno fini repugnarẽt. nã quod
de vſuris conceſſit Iuſtinianus rectè factum eſſe
credidit Alciatus lib. 6. Parerg. iuris c. 20. quo-
10 niam olim † vſuras à clericis exerceri prohibitũ
fuerat, & quod de cæteris dictum videbatur,
ſolum ad vitam perfectiorem parandam videba
tur dictum: id quod rectius hodie ex iure pon-
tificio omnibus interdictum eſt.

Minus quoque credendum eſt, illos pruden
11 tes † legũlatores voluiſſe aliquid ſtatuere, quod
ſine ratione & publico commodo eſſet. ſcribit
enim M. Tull. in primo de inuentione, ea virtu
te & ſapientia maiores noſtros fuiſſe, vt in legi
bus ſcribendis, nihil aliud ſibi, quàm ciuiũ ſalu
tem & vtilitatem reipubl. proponerent. ſic ratio
nem ſemper in legibus condendis cõſideraram
credimus. Cum (vt ait M. Tull. in primo de le
12 gib.) † lex nihil aliud ſit quàm rectè à numine
Deorum tracta ratio. alioqui, vt ſcribit Damas
ſus in cap. cor Epiſcopi 63. diſtinct. quod ratio
ne caret, extirpari debet.

13 Hinc coniicimus male ſenſiſſe Baldum in l.
de quibus. nu. 32 ff. de legibus. dum ſcriptum re
liquit, conſuetudinem ſine ratione ſtare poſſe:
14 cũ ratio illius ſubſtantia non ſit. ex † l. non om
nium. ff. de legib. & ex l. proſpexit. ff. qui & à
quib. fallitur inquam Baldus, cum non neget
Iulianus, quin omnia rationem habeant, ſed il
lud docet, nõ eſſe cuiuſuis de vnaquaque legis
ſententia arcanam & latẽtem rationem aſſequi.
quò intelligamus nos in perſcrutandis legum
cauſis nõ plus ęquo ſolicitos anxioſq; eſſe opor
tere, alioqui vt Neratius ſcribit. l. & ideo, de le-
gib. multa ex his quę certa ſunt, ſubuerterunt.
quem ſenſum habuit ante omnes Lancelotus
Politus in l. filium quem. nume. 90. C. famil.
erciſ.

ercıſ. & Baro. & illórum ſuppreſsis nominibus
Coraſi. in ea ıpſa. l. non omniũ interpratatione
& in commentarüs de ıure ciuili in artem redi
gendo, parte 1. cap. 3. in fine. quo loci ſic expli-
15 cat † l. proſpexıt. ff. qui & à quib. legem ſcilicet
illa ratione nó carere, quamquàm omnibus co
gnita & perſpecta nó ſit, ac ob id dura videatur.
Ego credo rationem ſummam à Iureconſulto
in d. l. proſpexit, fuiſſe conſideratam, nempè ſer
uos rurı agentes pendente de adulterio accuſa
tione intra ſexaginta dıes manumittendos non
eſſe, accuſatę mulieris mores, ſernis in agro vel
in pronincia exiſtentibus cogniti eſſe poſſunt,
vt ex ıllıs facile coniici, vel ſaltem ſuſpıcio na-
ſci cómiſsi deinde criminis. quam argutã & pro
babılem conſiderationé fecıt Iaſ. in l. ex facto.
nu. 13. in fine. ff. de vulg. quã tacito authore ſibi
tribnıt Alcia. lıb. 1. de verb. ſign. nu. 14. qui ſub
dit nó fuiſſe eo caſu magnũ ſerui detrimentũ,
cum intra ſexaginta dıes erat manumittendus.

Hinc etiam ınfertur malè ſenſiſſe eundé Bal-
dum d. l. de quibus, conſuetudınem contra ra-
tionem introductam ſuſtıneri, diſtinguédo tan-
tum rationem generalem à ſpeciali, vt multıs
verbis is explicat. & enim fine inſpecto, nun-
quam contra rationem lex edita ſuit: nam & ſi
hodie videatur contra rationem aliquam, non
tamen tempore qno promulgata fuit. Accedít
quod ſcribit Abb. in d. c. vlt. nu. 6. quòd diuer-
16 ſis rationibus inſpectıs, † conſuetudo rationa-
bılis & contra rationem alıquando iudicabitur
& exemplis his clarè demonſtrat. qnornm vnũ
eſt extra omnem contronerſiam poſitum, irra-
17 tionabilem eſſe † conſuetndınem, quæ peccatũ
nutrit, vt cum inhoneſta & turpis eſt, vt poſt
alıos tradũt Pariſ. conſ. 27. nu. 46. lıb. 1. ſic quan
do eſt ſcandaloſa. Ruin. conſi. 154. nu. 11. lib. 4.
18 ſic cnm aliquem † ındebitè grauat, quia pecca-
re illud eſt. ıta Ruin. conſ. 116. nu. 8. 9. lib. 4. &
Soc. ıun. conſi. 98. nu. 41. lıb. 3. & econtrà, eſt ra
tionabılıs ılla cõſuetudo, quam eccleſia appro
bat. Abb. c. cum tanto, de conſuet. Comeſ. d. c.
1. nu. 229. de conſti. in 6. De his ſatis.

S V M M A R IV M.

1 *Conſuetudo quanto tempore firmetur.*
2 *Conſuetudinè curſu decẽnÿ ſecundũ aliquos firmari.*
3 *Præſcriptionem varÿs modis currere.*
4 *Conſuetudo inueterata aliquando appebatur, et ali quando antiquiß.ma.*
5 *Conſuetudinem curſu centum annorum firmari.*
6 *Iudicis arbitrio relinqui quanto tempore firmetur conſuetudo.*
7 *Conſuetudinem in rebus eccleſiæ non minori tempore quàm quadraginta annis firmari.*
8 *Conſuetudinem ſuper bonis Clericorum eodem firmari tempore, quo conſuetudo in rebus laicorum.*
9 *Conſuetudinem in rebus grauibus firmari ſolum tẽpore immemoriali.*
10 *Cõſuetudinẽ interpretatiuã paruo tẽpore obſirmari.*

CASVS LXXXIII.

QVANTO TEMPORE INTRODUCTA conſuetudo obſirmetur.

NON præteribo & hunc caſum in tra-
ctatu conſuetudinis iudici arbitra-
1 rium, quanto † tempore conſuetudo
firmetur. multæ ſunt Doctorum opi-
niones, vna fuit gloſſę in. l. de quibus, in verbo
inueterata. ff. de legibus, & in cap. vlt. de cõſue.
in 6. ſic cynus l. 2. c. quæ ſit longa conſue. Bar.
l. de quibus. & ibı Iaſ. nu. 43. Zaſius num. 14. de
legi. curt. ıun. conſi. 42. col. penul. crau. tract.
2 de antiqu temp. 4. parte principali nu. 7. † de-
cennio firmari illa prima ratione, qnia leges lõ
gnm tempus requırunt ad eam inducendam l.
1. ın fine. ff. de acqua plu. arcen. l. 2. c. de ſeruit.
l. 1. c. quæ ſit longa cõſuetud. & in l. ſed ea quæ
ff. de legib & in l. non tantum. §. vlti. ff. de de-
cur. at longum & diuturnnm tempus, decen-
nium tempus, decennium eſſe dicıtur, vt c. de
præſcrip. lcngı temp. & clarè in l. ſi cum fidei-
commiſſa. §. Ariſtot. ff. qui & à quibus. §. 1. in-
ſtit. de vſucap.
Verùm aduerſatur illa ratio, quam conſidera-
uit Bal. in. d. l. de quibus. nn. 27. dum. ait, præ-
ſcriptionem eſſe conſuetudinis eſſentiam: ſed
3 † præſcriptio variis modis currit, in mobilibus
triennio, ın immobilibus decem annis inter
præſentes, & viginti inter abſentes, actionibus
triginta annis, contra eccleſiam cómunem qua
draginta, contra Romanam verò centnm. cæte
ra omitto. ergo idem in conſuetudine, quia
quod eſt de eſſe & ſubſtãtia cauſæ, eſt etiã de ſub
ſtantıa cauſati l. manumiſsıones. de inſti. & iur.
4 Accedıt, aliquando † conſuetudinem ap-
pellari inueteratam. e. l. de quibus, aliquando
antiquiſsimam l. vlti. C. de iure fiſci. quæ de ſo
lo decénio dici nõ poſſunt, cũ illud (vt ıã dixı)
in ſolo longo tẽpore procedat, nam ınueterata
dicıtur, qnod annis quadraginta fuit cõſtabili-
tum. l. vlt. vbi gl. c. de fund. rei prıu. lib. 11.
Secnnda fuit opinio antiquorum, vt retulit
glo. d. l. de quibus, † conſuetudinem centũ an-
nis firmari. Primò illa ratione, quia cõſuetudo
longæui

longæui tẽporis appellatur in l.2.C.quę ſit lon.
conſue.at longęuum tempus annorum centum
eſſe dicitur.l.vlt.C.de ſacroſ.eccle. Ruſus, con
ſuetudo aliquando appellatur illius temporis,
quod excedit hominum memoriam.l. hoc iure
§ ductus aquæ.ff. de aqua quoti.& æſti. at tem-
pus hoc, annorum centum vel pauló minus eſt,
vt tradit cur.iun.conſi.158.nume. 16. & craue.
tract.de antiq.temp.2.particula.4.partis princi
palis num.2. Verùm hæc opinio à noſtris cre-
brior reiicitur, & rectè: quandoquidem non
ſemper ac regulariter his nominibus appellatur
conſuetudo. præterea, vix fieri poſſet, vt aliqua
poſſet introduci ignorantia probationis actuũ
cum conſtituentium. Rurſus aduerſatur relata
Bal.conſideratio de præſcriptione.

Tertia fuit opinio aliquorũ, quos retulit &
viſus eſt ſequi Baldus in d.l.de quibus.num.27.
caſus plures diſtinguentes. quæ ſanè ſententia
in multis vera, in multis etiam falſa eſt. & quia
aliqua mox attingam. hoc loco non refero.

Quarta ergo fuit recentiorum opinio, hoc
6 iure non eſſe diffinitum, & ob id † iudicis re-
linqui arbitrio. ita Coraſius in d. l. de quibus.
num.8.de legib.& in commentariis de iure ci-
uili in artem redigendo parte ſecunda cap.19.
cuius ſententia placet. nec enim in iure legem
reperio, qua declaratum ſit, tempus hoc: iudex
ergo, vt vir diligens pro rei qualitate circum-
ſpectè poterit æſtimare, an multum temporis de
curſum ſit, vt virium ſatis habeat conſuetudo.
& (vt coraſius ait) in rebus leuibus, nec ma-
gni momenti ſtatuere poterit conſuetudinem
decennio firmari, iuxta communem ſentẽtiam
ſupra priore loco relatam. In grauioribus veró
negotiis maius tempus ſpectabit: nam ſi de in-
7 troducta † conſuetudine contra Eccleſiam age
tur, annis quadraginta firmata ſaltem dicendũ
eſt, cum non minori tempore ius ſuum auferri
poſsit. ita Innoc.in cap.cum dilectus, & Abb.
d.cap.vlt.num.11.verſi.quod videtur. de cõſue
tud.& Bal.d.l.de quibus num.27.& clarius ibi
Iaſ.num.48. Quorum ſententia eo caſu non vi
8 detur procedere, cum agitur de † conſuetudi-
ne introducta inter ſubditos Eccleſiæ quò ad
bona temporalia: nam tunc illud tempus ſuffi-
cere videtur, quod ſufficit in laicorum bonis.
ita poſt corneum conſi.155.col. penul.lib.4. &
poſt curtium iunio tract.feud.parte.2. in quæ-
ſtione 2.num.12 verſic.allegata autem, ſcripſit
craue.tract.de antiqu.tempo.quarta parte prin
cipali in princ.nu.7.qui nu.8. qui ſubiicit poſt
Butr. corneum, Dec.& Gozad. decẽnium etiã
ſufficere in rebus ipſius Eccleſiæ, cum ſciẽte &
patiente ſuperiore introducta eſt conſuetudo.
In rebus tamen multum grauibus arbitrabitur
9 iudex † conſuetudinem eſſe firmatam ſolo tem
pore, cuius memoria apud homines non ſit: vt
puta, cum aduerſus Principi reſeruata conſue-
tudo introducitur. ita ex cap.ſuper quibuſdam
§. præterea, de verb. ſignifi. tradunt Butrius,
Imola & Abbas ibi num.11.in fine in d.cap. vlt.
de conſue. Iaſ.d.l.de quibus.num.45.& craue,
loco iam citato num. 11. idem in 2. particula d.
quartæ partis princ.nu.13. ſic econtrà cum aga-
10 tur de conſuetudine interpretatiua, iudex po
terit æſtimare eam ſatis ſtabilitam paruo tempo
re, cum temporis diuturnitas in his non requi-
ratur, ita, poſt caſtren. Aret. Soc. ſen. & alios
nonnullos reſpondit craue.conſi.201.num. 12.
& conſi.294 col.14.in fi.niſi ſit interpretatiua
contra iuris communia diſpoſitionem, vt poſt
Aret.conſi.11.declarauit Soc.ſen.conſi.260.co
lum.12.verſi. Non obſtat tertio. Subnecti hic
poſſet controuerſa illa iuris diſceptatio, quan-
to tempore inducta cenſeatur infeudandi con-
ſuetudo. qua de re latiſsimè apud curt. iun. d.
tract.feud.parte 2. quæſtione 3.prin.

SVMMARIVM.

1 *Argumentum à ſimili quando procedat.*
2 *Simile apud Rhetores quid ſit.*
3 *Simile ex hominis diſpoſitione quando dicatur.*
4 *Simile ex legis diſpoſitione quod.*
5 *L. de quibus ff. de legib. declaratur.*
6 *Similia quæ, ex Abbatis ſententia.*
7 *Iudicis arbitrio relinqui, qui caſus dicantur ſimi-
les.*
8 *Caſus ſimiles dici cum par adeſt ratio.*
9 *Ratio vbi eſt eadem, caſus non dicitur extendi, ſed
enucleari*
10 *§. aliud quoque capitulũ. in auth. vt cum de appell.
cogno. declaratur.*

CASVS LXXXIIII.

QVI CASVS DICANTVR SImiles, vt inde argumentum à ſimili deducatur.

CVm caſus omnes lege comprehendi
non potuerint, conceditur de ſimili
1 caſu ad ſimilem † caſum argumenta-
tio.l.non poſſunt ff de legib. ſed gra-
uis eſt inter interpretes noſtros controuerſia,
qui caſus dici poſſunt ſimiles. quam ſanè con-
trouerſiam, vt diffiniam; ſciendum eſt, † ſimile
Rhethoribus

Rethoribus idẽ eſſe, quod exemplũ, vt apud Fabiũ lib. 5. Orato. inſt. c. 11. qui multis oſtẽdit quo
modo à ſimili, vel diſsimili argumentum liceat
ſumere: & ex noſtris latè ſatis ſcribit Euerard.
in centuria legali in loco à ſimili. Aliquando au
tem ſimile dicitur ex hominis diſpoſitione, ali-
3 quando legis. † Hominis diſpoſitione eſt, cũ di
cimus exẽplis alterius iudicantis nõ eſſe iudicã-
dũ. l. nemo. C. de ſenten. & interlo. om. iud. nec
enim quid actũ Romæ fuerit, ſed quid agi fieri
vè debet ſpectandũ eſt. l. ſed licet. ff. de off. præ-
ſid. qua de re fuſius videri poſsũt Soc. trac. fall.
reg. 225. Afflictus deci. 383. Zaſius rub. ff de exa
4 ce. nu. 6. 7. † legis verò diſpoſitione ſimile cõſi
ſideratur vt in d. l. nõ poſſunt. & in hoc contẽ-
dunt Doctores. Vna fuit opinio Bal. in l. curato
ris. nu. 5. C. de neg. geſt. & in l. 1. & ibi Ieſ. nu. 10
C. de iure emphy. & eiuſdem Baldi in cap cum
ſpeciali, de appell. caſus dici ſimiles, cũ in maio
5 ri eorũ parte conueniũt, ex † l. de quibus. ff. de
legib. in illis verbis fortè, & ſi qua in re hoc defe
cerit, tunc quod proximũ & conſequens ei eſt.
Simile ergo illud iudicatur, quod ei eſt proxi-
mũ. Verùm alius eſſe poteſt ſenſus nempe, vt cũ
in caſu controuerſo deficit conſuetudo, ſpectã-
dam eſſe non aliã ſimilẽ conſuetudinẽ, ſed præ-
cedentẽ illius caſus, atq; ita proximã non remo
tã. quod probat. l. 1. C. quæ ſit lon. conſue. ibi,
nam & cõſuetudo pręcedẽs. Accedit quod ſcri
bit Fabius lib. 5. Orato. inſtit. c. 2. in hæc verba.
Vix autem ulla eſt per omnia alteri ſimilis.

Altera fuit opinio Abbatis in c. trãſlato. nu.
6 3. de conſti. dici ſimilia, † quando extat ſimilitu
do in eo ad quod fit cõparatio. nec enim neceſ
ſe eſt, vt in tota ipſa re ſimilitudo ſit. idem ſen-
ſit Ieſ. in l. creditori. nu. 8. de oper. noui nunc.
& in l. vlt. nu. 1. C. de colla. Decius conſ. 329. nu.
4. Ripà in l. naturaliter. §. nihil commune. nu.
23. & in l. ſi aliquam rem. num. 42. ff. de acqui-
ren. poſſeſsione Alciatus. l. creditor is eſt, in ſi.
de verbo. ſignific. Alba. conſi. 71. nume. 11. Craue. de antiq. tempo. quarta parte principali
num. 102. Felin. in cap. capitulum Sanctæ Cru-
cis. num. 4. de reſcrip. qui alia plura recenſet, &
multa deſumpſit à Ioa. Bapt. à Sancto Seuerino
in l. omnes populi num. 251. de iuſtit. & iure.
quamquàm illius nomen ſubticuerit. probat
cap. cum dilecta. §. nos autem, vbi glo. in verbo
ſimilitudine, de cõfir. vtili vel inutil. eſt & no
tab. tex. in l. non ſolum. §. quo primipilum. ff.
de excuſ. tuto. Verùm hoc fit, quoniam clarè
lex exiſtimauit, caſus illos eſſe ſimiles, ob ſimi-
lẽ rationẽ. et in eo poſita eſt dubitatio, cũ in iu
re nõ reperitur facta comparatio & ſimilitudo.

Tertia fuit eorum opinio, qui dixerunt, hoc
7 totum iudicis † arbitrio relinqui. ita Innocen.
in cap. cauſam quæ, de iudiciis. Cyn. d. l. non
poſſunt, de legib. quem ſunt ſecuti Felin. in d.
c. tranſlato. num. 11. de conſtit. Cur. ſen. conſil.
11. Statuto Parmæ, colum. penul. in fine. idem
cenſuit Baldus in cap. cum ſpeciali, colum. 3. de
de appella. & Afflictus cap. 1. num. 21. verſi. item
iudex habet. ex quib. cauſ. feud. amitta. Marſi-
lius. l. quæſtionis modum. num. 14. de quæſtio.
Ripa trac. peſtis in tit. de priuilegiis contractuũ
num. 79. & Neuiza. lib. 5. ſyluæ nuptia. nu. 89.
quo loci iudices hortatur vt ſi hæſitant ipſi, cõ
ſilium aſſumant peritioris. Ego autem dubio
8 procul admiſerim, caſus dici † ſimiles, cum par
ſubeſt ratio, ex ſententia Baldi in l. illud, colum.
2. C. de ſacroſan. Eccle. idem reſpõderunt Rui-
nus conſi 22. num. 14. lib. 3. Decius conſil. 526.
nume. 11. Craue. conſi. vlt. num. 9. & quam qui-
dem ſententiam probat l. qui liberis: in prin. ff.
de vulga. l. quæritur. de ſtatu hom. & cap. cum
dilecta, de confir. vtili vel inutili. & tradit Co-
raſius in d. l. non poſſunt. num. 2. & lib 4. de iu
re in artem redigendo, cap. 8. quo loci plura
egregia docuit. & tanto magis hoc procederet,
quando maior ſubeſſe ratio. auth. multo magis
C. de ſacroſ. Eccle nam cum par eſt ratio, idem
ius. l. illud, in prin. ff. ad l. aquil. l. à Titio, de ver
bo. oblig. & ideo ratio, quæ militat prohiben-
di matrimonium, cum eadem ſit in ſponſalibus,
& ſponſalia prohibere dicitur. l. oratio. ff. de
9 ſponſa. nam, vbi eadem eſt † ratio, diſpoſitio
non extenditur, ſed enucleatur. ita poſt multos
Craue. conſi. 62. num. 14. & ſupra dix. Hinc in
fertur declaratio ad Iuſtiniani conſtitutionem
10 in † §. aliud quoq; capitulum. in auth. vt cum
de appella. cogno. dum quatuordecim cauſas
ingratitudinis enumerat, ob quas filius poteſt
exhęreditari. Verùm Alex. conſi. 203. num. 6.
lib. 2. inquit poſſe etiam exhæredari, ſi cauſa
alia iuſta ibi non enumerata adſit. & ideo Rui-
nus conſi. 74. num. 3. lib. 1. reſpondit eſſe ſimi-
lem, cum par adeſt ratio, & de his infra latius
in caſu 280.

SVMMARIVM.

1 *Veriſimile quod non eſt, habet ſpeciem falſi.*
2 *Libro rationum credi cum veriſimilia continet.*
3 *Veriſimile & non veriſimile, quod ſit.*
4 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ veriſimilia dicantur.*
5 *Veriſimilia illa eſſe, quæ iure communi conueniunt.*
6 *Veriſimile eſſe, ex Cicerone, quod plerumq; fit.*

V Casvs

CASVS LXXXV.

QVAE VERISIMILIA, ET NON verisimilia dicantur.

1 VERISIMILE quod † non eſt, falſi habet ſpeciem; docet Baldus in l. i. C. de ſeruis fugit. quem probauit Iaſ. in l. ſi extraneus. nu. 8. ff. de cond. ob cauſam, & Decius conſ. 94. nu. 2. & conſi. 644. nu. 6. Pari. conſ. 83. num. 25. lib. 1. & conſil. 55. nu. 5. 6. lib. 4. Crauet. conſi. 61. num. 9. quare dicimus ſpectanda ea nulla ratione eſſe. quemadmodum econtrà dicimus veriſimilibus eſſe deferendum, vt

2 dicimus in libro † rationum, cui creditur, ſi veriſimiliora contineat; vt tradit Iaſ. in repe. l. ad monendi. nu. 121. de iureiur. & in confeſsione, Craue. conſi. 134. num. 38. & conſi. 249. nu. 7. in fine, qui alia attulit ſimilia, ſic Tiraqu. in l. ſi vnquàm, in præfatione nu. 4. C. de reuo. dona. qui alia infinita prope ſimilia ſuo more congeſsit.

3 Cõtingit ergo dubitari quo † veriſimile vel nõ veriſimile aliquid dicatur? in eam ſententiam

4 itum eſt, ex † iudicis arbitrio quid dici veriſimile. ita poſt Cardi. in clemẽtina cauſam, verſi. verùm, primo notab. de electio. quem ſecutus fuit Ripa in tract. peſtis in titulo de priuilegiis contractuum, num. 107. & Iaſ. d. l. admonendi. in repe. nu. 121. nec diſſentit Baldus in l. i. colũ. 3. C. de confeſſ. quem retulit Tiraquellus in l. ſi vnquàm, in præfatione num. 53. C. de reuoca. donat. his accedit Gomes. in commentariis ad regulam Cancellariæ, De veriſimili notitia obitus. q. 5. qui in declaratione illius regulę intelligit hoc veriſimile eſſe arbitrarium. Ex quibus infertur declaratio ad plura, vt ad illud Ripæ, d. tracta. peſtis titulo de priuilegiis contractuũ numero 97. ac multis ſequentibus; dum diſputat, non eſſe veriſimile conductorem gabellarũ ſuſcepiſſe ſuo periculo caſus omnes fortuitos omninò inſolitos. qua de re ſupra diximus. Infertur & declaratio ad infinita propè iura, quæ in veriſimili ſolidum conſtituunt fundamentũ vt plura congeſsit Tiraquellus d. l. ſi vnquàm, in præfatione numer. 37. qui ad numerum 62. vſque adfert innumera de veriſimili, & non veriſimili effectu; quæ hic repetare non ſtatui. iu-

5 dicem tamen moneo, ea † veriſimilia iudicare debere, quæ iuri communi magis conueniunt, vt admonuit & ipſe Tiraquellus in dicta præfatione numer. 60. quibus addo Ruinum conſil. 12. numer. 3. libr. quinto, cætera apud eos videri poſſunt. † Veriſimile etiam ex Marc. Tul. in partitionibus oratoriis dicitur, quòd plerumque ita fiat, vt, adoleſcentiam procliuiorẽ eſſe ad libidinem.

SVMMARIVM.

1 *Domicilium tribus modis contrahi.*
2 *Domicilium contrahit, qui in loco habitat, & praedia emit.*
3 *Domicilium contrahit, qui in loco habitat & maiorem partem ſuorum bonorum ibi habet.*
4 *Domicilium contrahi etiam in loco ſtudiorum, ſi expreſsè hoc dicat.*
5 *Domicilium ex expreſſa animi declaratione contrahi.*
6 *Declarationi noſtræ ſtari in his, quæ ab animo noſtro pendent.*
7 *Domicilium mille annis non contrahi ab eo, qui recedenti animo habitat.*
8 *Caſtellanum domicilium non contrahere, cũ animo recedenti caſtrum inhabitat.*
9 *Declarationi expreſſæ potius ſtari quàm facto contrario in his, quæ ab animo noſtro pendent.*
10 *L. 2. C. vbi Sena. vel clariſſ. intellectus.*
11 *Domicilium ex aſſidua conuerſatione & longa habitatione contrahi.*
12 *L. 2. C. vbi Sena. vel clariſſ. lectio varia.*
13 *Domicilium ſolo animo contrahi.*
14 *Incolam ex ſimplici habitatione aliquem non effici.*
15 *Habitatio aſſidua quæ dicatur, vt contractum dicatur domicilium.*
16 *Iudicis arbitrio relinqui quando quis in loco habitaſſe dicatur.*
17 *L. 2. C. de incolis lib. x. intellectus.*
18 *Domicilium an contrahatur ex tranſlatione maioris partis bonorum.*
19 *L. 2. C. vbi Sena. vel clariſſ. declaratio.*
20 *L. ciues. C. de incolis. lib. x. explanatur.*
21 *Domicilium ex ſola habitatione, vel poſſeſſione non contrahi.*
22 *Domicilium non contrahi ob habitationem ex cauſa ſtudiorum.*
23 *Studiorum tempus quod ſit præfinitum.*
24 *Scolaſticus excuſatur, ſi impeditus non ſtuduit.*
25 *Ariſtoteles per viginti annos Platonem audiuit.*
26 *Bartolus nouennium in ſtudijs conſumpſit.*
27 *Domicilium an contrahat Præfectus caſtri ſi in loco bona tranſtulit.*
28 *Alciati reſponſum 55. expenditur.*
29 *Iudicis arbitrio relinqui quando Præfectus caſtri dicatur in loco domicilium contraxiſſe.*

CASVS

Casvs LXXXVI.

CONTRACTVM ESSE DOMICILium in loco, ex quibus cognoſcatur.

1 Cvm tribus modis † domicilium per incolam acquiri, noſtri ſcribunt: natura, legis diſpoſitione, & animo voluntateq; incolæ, vt apud Maria. Socin. ſen. in cap. vlt. col. 7. verſi. Sexto principaliter quęro, de foro compe. accerrimè de poſteriori illo domicilij modo, qui ex animo incolæ contrahitur. noſtri diſputant. & ſunt qui in iudicis arbitrio multa collocant, vt ibi apud Socinū, & prius apud Hoſtien. & Abbatem in cap. vlt. de paroch. apud Decium conſi. 284. nu. 11. & apud Pariſium conſi. 12. num. 17. lib. 3. Nos ſecuti in aliquibus Socini doctrinam quantum fieri poterit tantæ obſcuritati lucem aliquam adferre conabimur, atque ſuis locis in quibus iudicis verſetur arbitrium, explicabimus.

2 Primus eſt caſus, cum aliquis aliò ſe † contulit, & bona emit, vel domum conduxit, declarauitq; ſe velle iſthic domicilium habere, verum domicium contraxiſſe dicetur. nam, & ſi ſola poſſeſsionis cauſa incolam quem non faciat. l. libertus. §. ſola. ff. ad municip. l. cum neque. C. de incol. nihilominus quando vnà cum habitatione quis animum ſuum declarat, ſatis domicilium contrahere dicitur: ita Socinus qui ſupra poſt Abbatem. d. cap. vlt. in fine de paroch. in quam ſententiam citat. l. eius. §. Celſus. ff. ad municip. quo loci ſcriptum eſt, aliquem ex animo deſtinato duobus in locis domicilium habere poſſe. intelligimus ergo cū ipſa habitatione animum & voluntatem expreſſam debere concurrere, vt mox clarius ſubiiciam: & hic caſus in claris, nō in dubiis verſatur. & in tantum clarus creditur, vt dixerit Socinus iā citato loco procedere, etiā ſi incola hic Patauij maiorem † partem ſuarum fortunarum non haberet, ex glo. l. ciues. C. de incol. ſic etiam procedere intellexit Socinus, cū quis huc † ſtudiorum cauſa ſe contuliſſet & conducta vel empta domo diceret ſe hic domicilium velle habere. ex doct. Bar. in l. lex Cornelia. §. domū ff. de iniuriis. animi enim declaratio tollit illam ſuſpicionem recedendi, quæ oriri videtur ex cauſa ſtudiorum.

5 Secundus eſt caſus, cum quis declarat † animum ſuum ibi nolle habitare, tunc non contrahit ibi domiciliū, quod (vt iam diximus) adeſſe animum incolæ requirit. cum ergo à ſuo † animo hoc pendeat, ſuæ declarationi crediturl iuxta notab. gloſſam. §. ſed iſtæ, vbi Iaſ. nu. 54. inſti. de act. & latè Ripa. l. admonendi. num. 122. de iureiur. Pariſ. conſi. 20. num. 65. lib. 1. & conſi. 51. num. 5. lib. 4. Marſi. ſing. 635. Tiraq. de retractu conſang. §. 4. glo. 1. num. 5. & in ſpecie noſtra ita clariſsimè Bal. conſi. 313. Præfati Excellentiſ. lib. 4. qui vno ore affirmat, in his, quę in alicuius animo verſantur, ſimplici illius dicto credendum eſſe. atq; ita caſum hunc affirmant Socinus iam relatus colum. 8. verſic. ſi verò animum ſuum. poſt Dynum & Barba. in l. lex Cornelia. §. domum. ff. de iniuriis, & poſt Bal. in l. eſt verum. C. de incol. & Angel. l. nec ipſi. C. eod. ſic docuit Boer. in l. conſentaneum. nu. 107. C. quomodo & quādo iudex. qui ſcribit. illū non contrahere † domicilium in loco vbi habitat, etiā ſi per mille annos habitaret: cum clarū eſt eum ibi habitare animo recedendi, vt in ſcholari, qui ſola ſtudiorum cauſa huc Patauij ſe contulit. ſic reſpondit Alciatus reſponſ. 55. num. 9.

8 † Caſtellanum in loco ſui officij ex longa habitatione domicilium non contraxiſſe, quia clarū erat eum ibi recedendi animo habitaſſe. in quā ſententiam adducti ii ſunt ex l. quæſitum. in princ. de lega. 3 ex l. nihil. ff. de capt. & poſtlimin. reuer. & ex l. ex facto, la 2. §. rerum. ff. de hęred. inſtituen. quæ iura, mea ſententia probant. Hic caſus verus & clarus adeo eſt, vt procedat ſecundum relatum Socinum, etiam ſi hic incola in hoc habitationis loco maiorem partem bonorum ſuorum attuliſſet. nam ſua declaratio animi huic facto præualet, quoniam ſcimus in his, quę ab animo † noſtro pendent, potius ſtari declarationi expreſſæ quàm facto contrario. ita Bar. in l. non ſolum. §. morte. nu. 17. vbi etiā Iaſ. num. 14. verſi. prima concluſio & ibi Rubeus num. 216. ff. de oper. nou. nuntia. latè Ripa in cap. cum M. Ferrarienſis. num. 83. de conſti-
10 tu. Nec aduerſatur † l. 2. C. vbi Sena. vel clariſſ. dum ibi legitur, vbi larem fouet, aut maiorem partem bonorum poſsidet. quaſi ſentiat, eum poſſeſsione bonorum, domicilium conſtituiſſe; quoniam is tex. loquitur in caſu dubio, vbi ſcilicet mentem ſuam non declarauit, quemadmodum exponit Socinus loco præcitato & infra ſubiiciam.

Tertius eſt caſus, cum in dubio verſamur, quādo numquàm declarauit iſte incola ſe velle ibi perpetuò eſſe, ſed ibi per multos & multos annos habitauit, an domiciliū ibi contraxiſſe di-
11 catur, ob illam aſsiduam † conuerſationem? & verè creditur contraxiſſe: nám hęc eſt legis prę-
12 ſumptio. † d. l. 2. C. vbi Sena. vel clariſſ. ibi, aut vbi aſsiduè conuerſatur. quæ ex aliorum ſentē-

tia non probat, cum ibi nõ illa alternatiua, aut,
ſed copulatiua,&,legatur,ſic enim legunt, vbi
larẽ fouent, aut vbi maiorem partem bonorum
poſsident,& aſsiduè verſantur,ſic lego in omni
bus meis Codicibus nouis & antiquis.& ita ibi
legit Cynus.in meo tamen antiquiſsimo manu
ſcripto legitur illa alternatiua , aut vbi aſsiduè
cõuerſantur. & credo alternatiuã literã proba-
biliorẽ,quoniam cum l.aſſumptio.§.pen.ff. ad
municip.conuenit, intelligendo ibi verbum,in
ſtruxerit,pro habitatione. Accedit ratio , quia
13 † domiciliũ ſolo animo contrahitur , vt iam di-
ximus, qui ſanè animus hac coniectura aſsiduæ
verſationis declaratur tamquàm exterioribus
actibus,iuxta.cap.2. de renunt. lib.6.cap. Adria
nus.64.diſtin.§.pauonum,vbi glo.inſti. de rer.
diuiſ.& in ſpecie Alciatus reſpon.719.nu.6.aſ-
ſidua ergo habitatio arguit domicilium eſſe cõ-
tractum. nam ſcimus ſimplicem conuerſationẽ
habitationemq́; ſine illa aſsiduitate non facere
14 aliquem † incolã.l.libertus.§.ſola. ff. ad muni-
cip.ibi Bar.& probat l.3.& l 4.de incol.lib.10.
latè Craue.conſi.201.nu.10.quamquàm Alcia-
tus reſponſo 719.nu.2.5.malè ſentiat ſolam habi
tationem domiciliũ conſtituere. aſsidua ergo
habitatio arguit contractum eſſe domicilium,
atq; ita ſentiunt omnes: Bar.l.hæres abſens,§.1.
de iud.ſtatim alios refero. dubitatio ſolum in
15 eo verſatur, quando quis dicatur † aſsiduè in
loco habitaſſe. & decennij curſum ſufficere af-
firmauit glo.in d.l.hæres abſens.§.proinde.gl.
in l.2.& 3.C.dè incolis lib.10. Baldus.in l.2. C.
vbi Senat.vel clariſſ.idem ſenſit Hoſtiẽ. relatus
ab Abb.in cap.vlt.nu.8.de paroch. ſic reſpõdit
Alex.conſi.155.num.3.lib.7.Ruin.conſi. 61.nu.
21.lib.5.poſt Ang.conſi.27.Quidam Victor.ad
do Baldum conſi.393. Punctus talis , videlicet.
col.1.lib.1.ſic Petrus Albiſius Piſanus inter cõ-
ſilia Baldi conſi.311.Quęſtio ſuper qua libro 4.
quod reſponſum ab aliis ibi confirmatur.

Altera fuit hac in re Doctorum opinio, eſſe
6 † in iudicis arbitrio poſitum,quæ nam aſsidua
hæc conuerſatio dici poſsit: ita Abbas d. c. vlt.
nume.8.de paroch.Maria.Soc.d.c. vlt. colum.
9.verſi.ſed in hac dubietate, de foro compe. Fe
lin.in cap. dilectus filius , il 2. nume.12. verſic.
Primus caſus de reſcript. qui poſtmodum in
verſic. Tertius caſus. malè caſum illum ab illo
diſtinguit. Decius d.conſi.284.num. 11. & Pa-
riſius d.conſil.12.num.17. lib. 3. qui illud affir-
mant, iudicem hunc arbitrari debere minus de
cennio,ex d.l.2.c.de incolis.quo ſecũdum eos
à fortiori probatur in ſcholaſtico , qui ſtudio-
rum cauſa ad locum illum ſe tranſtulit. ſic aliis
multis in caſibus tempus decennij intelligitur,
vt in eo, qui per tempus deſiit habere animum
poſsidendi.l.ſi id quod §.vlt.l. clam poſsidere,
de acquir.poſſeſſ.vbi glo.de decẽnio intelligit.
ſic conferre videtur.l.litibus. C. de agricol. &
cenſi.lib.11. Ego abſolutè credo hoc eſſe arbi-
trarium iudici,vt arbitrari poſsit minori tempo
re etiam decennij eſſe contractum domicilium,
iuxta loci & perſonarum cõditionem,vt ei me-
lius animo inſederit. nam quæ de decennio ad-
feruntur,ex d.l.ſi id quod, ex d.l.litibus , & ſi-
milibus, extranea admodum ſunt , nec caſum
hunc diffinire poſſunt. ſola eſt dubitatio in de-
7 claratione d. † l.2.c.de incolis.illam ego ſic in
telligo,ſcholaſticum, qui ſtudiorum cauſa in ci
uitate ſe contulit, ibi domicilium per decen-
nium non intelligi contrahere , quia integrum
illud decennium cõceſſum videtur ſtudiorum
cauſa. ſi verò elapſo decennio ibidem habitaue
rit, præſumitur velle ibi domicilium contrahe
re, ſi eo in loco ſedes ſibi conſtituerit : non er-
go decennium quod ſtudiorum cauſa concedi
tur,ſed conſtitutio ſedium poſt decennium ar-
guit domicilium eſſe contractum. ſedium au-
tem cõſtitutionem intelligo tunc fieri, vel cum
maiorem partem ſuorum bonorum ibi tranſtu-
lit, vel quando ita se ibi commorari velle decla
rauit, iuxta l.ciues.C.eo.de incolis,lib.10.& iu
xta d.l.2.c.vbi Sena.vel clariſſ.& ideo rectè do
cuerunt Bartol.& alii plures,quos infra referã,
ſcholaſticum in loco ſtudij , ſi ſtudiorum ſola
causa ibi ſit, nec per mille annos domicilium
contrahere.

Quartus eſt caſus,cum adhuc in dubio versa
mur,quemadmodum in casu præcedẽti dixi,vt
ſi incola nunquam declarauit,se velle perpetuò
in loco eſſe,sed ibi maiorem partem ſuorũ bo-
7 norum tranſtulit; an ex eo solo † domiciliũ cõ
trahere cẽseatur.recepta sententia, quã sequor
eſt,ex hoc solo censeri contractum domiciliũ,
ita Barto.in l.de iure nu.2.ff.ad municip.Ang.
conſi.27.Quidam Victor.Ruin.conſi.61.nu.22.
lib.5.Feli.in d.cap.dilectus filius,il 2.nu.12.verſ.
Secundus casus,de rescrip. & multos in hanc
sententiam citauit Tiraq. de retract. consang.
§.36.glo.3.nu.7.Bald. conſi. 393. Punctus talis
videlicet.col.1.lib.1.qui etiam intelligit, proce
dere cum totam familiam tranſtulit. id quod
senſit & Alciat.in l.deteſtatio.§. vnius. de ver-
borum ſignific.horum opinio satis probatur in
19 d.† l.2.C.vbi Sena.vel clariſſ.legendo ibi alter
natiuam, non autem copulatiuam , vt se legere
in suo antiquo Codice scripſit Marian. Socin.
pręcitato loco.&vbi illa copulatiua &,in omni
bus

bus legeretur, arbitrarer incongruum non eſſe
exponere &, pro aue; vt exponitur pro alternu
tiua vel, in cep. cum iam dudum, de præbend.
Stephenus Coſta tract. de ludo. 2. arti. principa
li. num. 33. vt econtre exponitur hæc alternetiua,
eut, pro copulatiua. & l. Quintus Mutius.
la 1. ff. de euro & erg. leg. vbi glo. & Bar. idem
Bar l ſi is qui ducenta §. vrum de rebus dub. &
ſi ibi Soc. ſen. nu. 1. non parum dubitet. quæ ſanè
expoſitio ex eo ſuadetur, quòd in d. l. 2. C.
vbi Sena. ſic legitur, in prouinciis verò vbi larē
foucnt, aut vbi maiorem partem bonorum poſ
20 ſident. & tamen in † l. ciues. C. de incol. lib. 10
ſic legitur, vbi quis lerē, rerumq; ac fortunerū
ſummē cōſtituit. vno enimin loco elternatiuè,
in altero copuletiuè legi videmus. rectius ergo
eſt, vt alternetiuè legamus, cum nec ipſe Socin.
neget, ſolarium conſtitutione domicilium con
trahi. elies ex d. l. ciues, duo eſſent neceſſarie,
ſic & ſola bonorum trenſlatio. d. l. ciues, quæ
optimè probet. Nec educrſentur, quæ à Socino
in contreriam opinionem adferūtur, vt tex.
l. libertus. §. ſole ratio. ff. ed municipe. qui ſimpliciter
& indiſtinctè loquitur, ite, vt poſsit in
telligi etiam de maiori parte bonorum.

21 Ego intelligo, ſolam † poſſeſsionem, vel ſolā
domum ſine hebitatione, non arguere contrectum
eſſe domicilium: atque ita viſus eſt intelli
gere glo. in c. ex parte, in verbo Andegauenſi,
de foro compet. Ceſtren. conſi. 90. Poſſe quis
dicere. col. 2. verſic. ſunt tamen lib. 2. in nouis.
Craue. conſi. 201. nu. 10. & probatur ex l. reſcri
pto. §. vlt. ff. de mune. & hono. dum in perſona
libus, ciuilibusq; muneribus diſtinguit inter ſo
lum poſſeſſorē, & incolem. ſic declarari poteſt
l. cum neq; C. de incolis lib. 10. cuius rei ratio
eſt, quia bona ſunt ecceſſorie perſonæ. ita de-
clarendo d. §. ſole, ſenſit Anch. in cap. 1. q. 12.
princip. de conſtitu. quem ſecutus in hoc fuit
Tireq. de legib connubbia. glo 6. num. 222. in
fi. Non periter aduerſatur c. ex perte, de foro
compe. quem Soci. pro ſua opinione perpendit.
quoniam ibi nihil diffinitur, ſed facta narra
tione facti Pontifex rem cognoſcendam mandai,
eique ite, nec vnam nec alteram ſententiā
adiuuat.

Quintus eſt caſus, quando is qui aliò ſe contulit,
eò ſe contulit non cauſe habitandi ibi per
22 petuò, † ſed ſtudiorum gratia: tunc is in eo lo
co, ex aliquorum ſententia dicitur domiciliū
contrahere, ſi per decennium commoretus ſit.
ita poſt glo. l. 2. C. de incol. lib. 10. & in l. lex Cor
nelie. §. domum, vbi Bart. & Angel. de iniuriis.
tradit Soc. d. c. vlt col. 10. verſic. ſi verò ſigna
ſunt. de foro compe. qui & alios plures retulit.
Ego verò in ce opinione ſum, nec etiam per
mille annos eliquem cōtrahere domicilium in
loco. in quo ſtudiorum cauſa commoratur, ſi
certum eſt, ea de cauſe tantum eum ibi eſſe. ita
Bertol. in d. §. domum. & ſupra retuli. Si verò
ſumus in dubio, vt caſum hunc preſupponimus
tunc elapſo decennio, quod ſtudiorum cauſa
conceſſum videtur, ſi habitationē is continuat,
præſumitur velle ibi domicilium hebere, ſi ibi
ſedes fixerit, vt iam ſupre declareui. tempus er-
go decennij quod ab Alexandro Seuero in d.
d. l. 2. C. de incolis, conceditur, eſt, quia præſu
mitur ſcholaſticum intre illud tempus potuiſſe
ediſcere, & ſuorum ſtudiorum metem abſq;
omni dubitatione pertingere, ob quam Iuſti-
23 nianuus ſtatuiſſe tantum dicitur † quinquennium,
vt habetur in prœmio ffor um. §. & quod
iam primis. iure verò Pontificio ſtudentibus ſa
cræ Theologiæ detur quinquennium. c. vlt. de
megiſt. iuri verò Pontificio ſeptennium. c. cū
ex eo. de elec. in 6. quo circe tradit Rebuffus in
praxi benef. in titulo de diſpenſatione de non
reſidendo. num. 25. eo tempore excuſeri à reſidentie
Abb. conſi. 88. col. vlt. ver. venio ad ſextū
lib. 1. & Claiiſs. Cephelus conſi. 232. lib. 2. qui re
ſpondit decennium ſtatui poſſe, vt iuri Pontifi
cio & Cæſareo operem det. quod ergo ſtatuit
Alex. ex ebundanti eſt, quia ſi per quinquenniū
ius Cæſareū, vel ſacra Theologie ediſci poteſt,
& per ſeptennium ius Pontificium, fortius vna
altera quæuis ſcientia. tempore ergo hæc ſunt
ita præſtituta, quia legiſlatores crediderunt ſtu
diis idoneos intra hoc tempus proficere poſſe.
Receditur tamen ab hac præſumptione & regu
gula aliquibus caſibus.

24 Primò, quendo † ſcholeſticus fuit iuſto impedimento
detentus, vt ſenſit gl. in d. l. 2. C. de
incolis. lib. 10. & Soc. d. c. vlt. col. vlt. verſi. ſi mo
dò ſit decennium Feli. in d. c. dilectus filius, il
2. num. 12. verſi. limite dupliciter. de reſcript.
Abb. d. conſi. 88. in fi. lib. 1. qui in eo reſpondit,
qui inopia impeditus intra ſeptennium metam
ſtudiorum non attigit.

Secundò non procedit regula in eo, qui tar
diſsimi eſſet ingenij. eadem ratione eſt dicendum
in caſu noſtro in eo, qui aliquādo ſtudet,
aliquendo verò, immo vt plurimum, aleæ luſu,
ventri, ſomno & meretricibus ite operam dat,
vt in ſtudiis ſit, ſed non ſtudeat. nem, & ſua túc
habitatio, etiam vltra decennium non arguit
ibi velle domicilium contrahere: quemadmodum
ſenſit iam citatus Bar. in d. l. lex Cornelia
§. domum, de iniur. & tradit Soc. d. colum. 10.

verſic.item arbitror, & Felin. d.c.dilectus.nu.
12.in fine.
Tertiò non procedit, quando is ſtuduit vni
diſciplinæ & poſtmodùm ea adepta alteri incū-
bit.ita Soci.& Feli. in locis iam relatis. idem di
cere poſſumus in his, qui & ſi acutiſsimi inge-
nii ſunt, ultra tamen pręſtitum tempur, quo ſa-
25 pientiores efficiantur, ſtudent, vt fertur de † Ariſtotele, qui vt in eius vita ſcribit Diogenes
Laertius apud Platonem fuit per annos viginti
26 ſic † Bar. nonennium in ſtudiis conſumpſit, vt
idem Bar. ſcriptum reliquit in.l.quidam cū fi-
lium, de verb.obli.me a ſentētia poterant Soc.
& Feli. vno verbo omnia ſic complecti: ſchola-
ſticum nunquam domicilium contrahere in lo-
co in quo ſtudiorum cauſa commoratur, ſi cer
tum eſt, ea tantum de cauſa ibi eum eſſe. ſi verò
dubium eſt, tunc intra decennium non præſu-
mitur ibi contrahere domicilium; elapſo verò
decennio, ſi ibidem cōmoratur, & bona tranſtu
lit, præſumitur domicilium contraxiſſe. cauſa
ergo ſtudiorum hoc operatur, vt intra decen-
nium præſumptio ſit pro ſcholaſtico, ſe non cō
traxiſſe domicilium iu loco ſtudii, & ſi ibi bona
tranſtulit. elapſo vero decennio ex tranſlatione
bonorum. ſicq; ex ſedium conſtitutione, præ-
ſumptio eſt eum ibi domicilium contraxiſſe.
Sextus & vltimus conſiderarj poteſt caſur,
quando ſumus in dubio, dum quis alio ſe con-
tulit, alia cauſa pręcipua, quàm habitationis; pu
ta, vt ſit Caſtri Præfectus, vel Vrbis, ibique vltra
decenniū habitauerit, & partem ſuorum bono-
rum ibi trāſtulit, an ibidem domicilium contra
xiſſe dicendū ſit, Andreas Alciatus maximi no
minis iure conſi. reſponſo.55.nu.9.interroga-
27 tus, reſpondit, non contraxiſſe † domicilium,
cum eo is Præfectus recedendi animo acceſſe-
rit, cum ob Præfecturę cauſam eo loci cōmore
tur. Accedit illud, quia nullum eo caſu præſti-
tutum eſt tēpus, ex cuius decurſu aliqua ſumi
poteſt coniectura vt in caſu ſtudiorū.d.l.2.C.
28 de incolis. Verum † Alciato repugnat magna
illa coniectura, quæ à bonorum tranſlatione ſu
mitur. arguere etenim illa videtur, quod & ſi ſu
perioris voluntate Præfectus eſſe deſineret, ſe
tamen illo in loco commorari & domicilium
habere velle. Accedebat etiam contra Alciatū
magna illa cōiectura, quod is Præfectus in eo lo
co vxorem duxerat, quā aliò nunquā tranſtule-
rat, quæ ſanè coniectura ex eiuſdē Alciati opi-
nione reſponſo.719.nu.5.magna eſt ad demon
ſtrandum illo in loco contractum fuiſſe domici
lium. Ego itaque nō ita abſolutè cū Alciato re-
29 ſponderem, ſed rem hanc perplexam † iudicis
arbitrio finiendam relinquerem, is in eam de-
ſcendet ſententiam, in quam grauiorer coniecturæ ex rerum & perſonarum qualitate ſumptæ eum trahere videbuntur.

SVMMARIVM.

1 *Debitor ſuſpectus quis, & quomodo ſuſpectus probetur.*
2 *Prahenſionem magni eſſe præiuditij.*
3 *Iuramento creditoris ſtari, debitorem eſſe in fuga.*
4 *Fuga ſuſpicionem ſolam non oſtendere periculum eſſe in mora.*
5 *Suſpicionem fugæ debitoris ſolo creditoris iuramento non probari.*
6 *Iudicis arbitrio relinqui, an ſtandum ſit iuramento creditoris quòd debitor ſit ſuſpectus de fuga.*
7 *Suſpicionem debitoris fugitiui cōiecturis probari.*
8 *Coniecturas, quibus debitoris fugitiui ſuſpicio probatur, eſſe poſitas in arbitrio iudicis.*
9 *Debitorem poſſe dici de fuga ſuſpectum cum immobilia non poſsidet.*
10 *L.ſi fideiuſſor.§.vlt ff.qui ſatiſd.coga. ſenſus & intellectus.*
11 *Gloſſa.l.ſi fideiuſſor.§ vlt.in verbo officium.ff.qui ſatiſd.coga.explanatur.*
12 *Debitorem non poſsidentem immobilia, non eſſe ſuſpectum ſi multa mobilia poſsidet.*
13 *Iudex quæ conſiderare debeat in dijudicando, an debitor ſit ſuſpectus, vel non.*
14 *Debitor, qui priorem conditionem non mutauit, ſuſpectus allegari non poteſt.*
15 *Creditor, qui ab initio ſciuit debitoris malam conditionem, eum ſuſpectum allegare non poterit.*
16 *Suſpicio in debitore debet venire poſt debitum contractum, vt ſuſpectus deinde à creditore allegari poſsit & infra declaratur.*
17 *Debitoris conditio probabiliter ab initio ignorata à creditore, officit, vt ex poſt debitor ſuſpectus dici poſsit.*
18 *Debitorem reddi ſuſpectum ex magna mutatione.*
19 *Debitorem ſuſpectum reddi cum immodicè dilapidat & infra declaratur.*
20 *Bartolus in l.ait Prætor.§.ſi debitorem. nu 5.ff de his quæ in frau.cred. exponitur.*
21 *Debitorem ob tenue debitum ſuſpectum non reddi, ob id prahendi non poſſe.*
22 *Statutum Ferrariæ lib.2 ſub rubr. quibus caſibus poſsit pro debito capi.*
23 *Statutum Patauinum ſub rub. de fugitiuis, declaratur.*
24 *Statutum Brixiæ 62.in ciuilibus ſub rubr. qualiter ſequeſtra, declaratur.*

Casvs lxxxvii.

QVANDO DEBITORIS FVGITIui ſuſpicio probetur: & quo ordine contra eum procedatur. & plura inſignium ciuitatum explicata ſtatuta.

QVI alienam fidem ſecuti ſunt, côqueruntur aliquando debitorem ſuum ſuſpectum eſſe ne fugiat, atq; ita ne ei emplius æs ſuum perſoluat: quare apud iudicem, petunt debitorem præhendi & carcere mancipari, vel illius bona, quæ nunc ſub ſequeſtro poni. Dubitant interpretes noſtri quis de
1 fuga † ſuſpectus cenſeatur, ſeu quomodo illa probetur. Rem hanc omnem ſic diffinire ſolét, vt creditoris iuramento deferatur. ita Imola & alii nonnulli in.l.2.in prin.ff.ſolu. matri. Ang. in l.nemo carcerem.C.de exacto.trib.lib.10.& cum de ſequeſtro agitur, ita affirmarunt Romanus in.l.ſi fideiuſſor.§.vlt.ff.qui ſatisd.cogan. Sali.in.l.vnica.C.de prohiben.ſequeſtra.pecu. Alex.l.2.in prin.nu.24.ſolu.matr.Cur.Seni.in l.vnica.nu.43.C.de prohib.ſequeſt. pecun.duplici ratione vſi ſunt, vna, quòd modici detrimenti ſit concedere ſequeſtrum vel præhenſionem, quam capturam vocant; ſatis ergo erit ſuſpicionem hanc iureiurãdo creditori probare iuxta.l.theſaurus.ff.ad exhi. Altera quia ſibi periculum eſt in mora, ne ſcilicet debitor fugiat, qualiſcunq; probatio admitti debet. ita Inno. in c.quoniam frequenter, vt lite non conteſta. quem vna aliis per multis recenſet Iaſ.in.l.ſi ab arbitrio.nu.9.ff.qui ſatisdat.cogan. Verum rationes hæ duæ infirmæ ádmodum ſunt. nam illa prima in præhenſione locum habere non poteſt, cum non leuis, ſed maximi præiuditii ſit
2 † præhenſio: infamat enim apud graues viros, & irreparabile damnum adfert, vt docuit Bal. in.l.ſi clericus.C.de Epiſcop.audien. & in.l.1. C.de in integr.reſtit.Iaſ.l.4.§. condemnatum. num.31.de re iud.& in ſpecie noſtra ita Neniz. conſi.52.nu.8.cui addo Alex.in.d.l.2.in prin. nu.24. ſolu.matr.& quamuis ratio hæc quò ad ſequeſtrum concedendum ſi ſatis conſiderabilis, vt relati Alexan.& Curt.docuerunt, attamẽ (vt ſtatim ſubiiciam) non ſemper procedere poteſt. Eſt pariter leuis ſecunda illa ratio, quando quidem nos loquimur, cum debitor eſt ſolum
3 de fuga ſuſpectus, non autem † cum in fuga eſt, atque ita cum periculum eſt in mora. nam vere tunc iuramento creditoris fides adhibetur, vt rectè poſt Ioannem Baptiſtam Seuer. in tracta.de debitoribus fugitiuis, reſpondit Deci.conſi.75.col.2.verſi. Quartò hoc, & Pari-
4 ſius conſi.99.num.32.in fi.lib.1. Nec enim † ſola ſuſpicio fugæ oſtendit periculum eſſe in mora. Rectè itaque docuit Bal.in.d.l.ſi fideiuſſor §.vlti.ff.qui satisd.cogan. & poſt eum ibi Iaſo;
5 nu.11.qui alios retulit, ſuſpicionem † fugæ debitoris non probari iuramento creditoris, vt ei ſequeſtrum concedatur. ſic fortius non ſufficere, aiunt, cum depræhenſione concedenda agitur. quod in hac captura expreſsius tradunt Soci.in.l.ſi ab arbitro.nume.9.& ibi Iaſo. nume. 8.qui ſatisd.cogan.Dec.d.conſi.75.col.2.verſi. quarto hoc. Pariſius d.conſi.99.num.32.& con
6 ſi.101.lib.3.ſi quidem Baldus ait, † hoc iudicis arbitrio relinqui, hoc iuramentum ſufficiat vel ne, ex d.l.ſi fideiuſſor.§.vlti.id quod clarius opiniones quodammodo côciliando docuit Ripa in d.l.2.in prin.num.57.ff.ſolu.matri, iudex etenim prudens iuxta perſonarum & rerũ qualitatem huic iuramento fidem aliquando non adhibebit, aliquando verò præſtabit. nam fieri poteſt, vt creditor ita ſpectatæ fidei ſit, & econtra debitor ita vitæ deploratæ & magnum haberet æs conflatum, vt iudex creditoris iuramẽto credat, atque ita uel ſequeſtrum vel præhenſioné concedat. hæc tamen ex iis, quę mox ſubiiciemus, erunt clariora.

7 Secunda ergo eſt interpretum opinio, † ſuſpicionem hanc debitoris eſſe coniecturis probandam. ita omnes fere in d.l.ſi fideiuſſor.§. vlti.qui ſatisd.cogan. præſertim Baldus, idem Baldus magis clarè in rubr.C.de reuo.his quæ in fraud.cred.nec aliter ſenſit Bar. in l.ait Prætor.§.ſi debitorém.nu.5.ff.de his quæ in fraud. cred. Alex.in l.2.in prin.nu.21.in fine. ſolu.ma-
8 tri. Has autem † coniecturas eſſe in iudicis arbitrio poſitas, ex relatis affirmarunt glo.& Bal. d.§.vlti.& ibi Iaſ.nume.25. Alex.d.l.2.in prin. nume.22.qui alios pèr multos retulit. idem docuit Cur.ſen.in.d.l.vnica. num.34.C.de prohibẽ.ſequeſtr.pecun.ſic rèſpondit Pariſius.d. conſi.99.num.37.lib.3.& ſcribit Tiraqu.in.l.ſi vnquam in verbo omnia.nu.31.C.de reuo. dona. Coniecturam illam vnam eſſe præcipuam,
9 cùm † immobilia non poſsidet debitor, opinatus eſt Accurſ.d.l.ſi fideiuſſor.§.vlt. in verbo officium, quo loci Iaſ.nu.26.alios multos huius opinionis retulit. Verum rectius ibi ſenſit Baldus, & cum illo Riminaldus ibi nu.4.ſic Curt. ſen.in l.vnica.nu.37.C.de prohi.ſequeſt.pecu. qui & Caſtrenſem huius opinionis retulit; hoc ſolum, ſcilicet non poſsidere immobilia, non arguere debitorem eſſe de fuga ſuſpectum,

10 † ex d.§.vlt.dum ait: ſi hoc iudici ſederit. fru-
ſtra enim (inquit Baldus) iudicis arbitrio re-
linqueretur, ſi iam à lege determinatum foret.
& quamquàm argutè nimis eo loco Fulgoſius
ſcriptum reliquerit,verba illa,ſi hoc iudici ſede
rit. non eſſe referenda ad verba illa, & perſona
ſuſpecta ſit. ſed ad illa , apud officium deponi.
vt ſenſus ſit, eſſe deponendum apud ipſum iudi
cem, ſi ita ipſi iudici viſum fuerit: id quod citã
do d.§.vlt.ſenſit glo.l.Senatus cõſulto. in glo.
pen.ff.de off.præſid. attamen Fulgoſij conſide
ratio vera non eſt, cum verba illa referri magis
debeant ad illa,& perſona ſuſpecta , tamquàm
ad illud de quo principalis eſt dubitatio. Non
etiam Baldo aduerſatur illa conſideratio, quam
facit Alex.in d.§.vlt.num.10. verſic. ſed certè:
nam ſi rectè perpendatur, Baldi potius ſenten-
tiam confirmat, quàm impugnet: cum & ipſe
Alexander ſentiat, debitorem ideo ſuſpectum
cenſeri, quòd immobilia non poſsideat. immo
ipſe Bar.d.§.vlt. idem ſenſit, dum ait, plura cõ
11 currere copulatiuè de ea re.atq; ita † glo. in d.
verbo officium , interpretatur. Quam tamen
gloſſam (vt hoc dicam obiter) ego alternati-
uè ſeu diſtinctiuè loqui intelligam , dum ait: ſi
immobilia non poſsidet. item, ſi pauca immo-
bilia poſsidet. hęc enim copulatiuè ſtare non
poſſunt. Confirmatur Baldi ſententia nam fieri
12 poteſt, vt debitor † nulla immobilia poſsidens,
poſsideat multa mobilia, quę haud facilè expor
tari poſſent, & quem eum minimè ſuſpectum
redderent,vt ſcribunt Bal. Aret,& Soc.in l.cre
ditor.la 2.ff.ſi certum peta. quos in ſpecie hac
noſtra ſecutus eſt Neuiza. conſi.52 num.28.Pręterea tãta eſſe poſſet debitoris probitas & fides,
vt ſuſpectus minimè diei poſsit, & ſi immobilia
non poſsi deat,vt docuit Iaſ.in l.1.nu.18. ff.qui
ſatid.cogan.in terminis noſtris Neuiza.d.conſ.
52.num.19.multa ſimilia Iaſonem ſecutus,recẽ-
ſet Tiraq.tract.de pœnis legũm cauſa 51. nũm.
41.42. Rectè itaq; ſenſit Baldus, debitorem ſu-
ſpectum non eſſe iudicandum. cum immobilia
non poſsidet, ſed iudicis arbitrio eſſe relinquẽ
dum. Quò autem intelligat iudex quid obſer-
uare poſsit, vt legibus conſentaneum ſuum pro
ferat arbitrium, hanc ſubiicere voluimus decla
rationem, ac caſuum diſtinctionem. Animad-
13 uertat ergo † inprimis prudens Iudex, an is de
bitor, qui ſuſpectus allegatur , immobilia poſsi
deat,vel non: ſi poſsidet tot & tanta, quæ ſolu-
tioni debiti ſatis ſuperque ſint , res extra con-
trouerſiam eſt, nempè ſuſpectum non eſſe: ſi ve
rò ſufficere non poſsint,eo in ſtatu iudicandus
eſt ac ſi nulla poſsideret, cum parũ & nihil hoc
caſu æquipararetur.quamuis glo.d.l.ſi fideiuſſor
§.vlt.in verbo officium,quàm ſecuti ſunt Cur.
ſen.d.l.vnica.nu.38.C.de prohib.ſequeſtr.pec.
& Pariſ.conſi.99.nu.22.36.lib.3.ſenſerit, hunc
debitorem eſſe ſuſpectum. dico ego nõ eſſe ſu-
ſpectum, ſed de illo eſſe iudicãdum,ac ſi immo
bilia non poſsideret: quæ ergo de non poſsi-
dente immobilia ſubiiciemus, de hoc ipſo etiã
intelligi poterunt. Si verò non poſsidet hoc tẽ
pore, quo illius ſuſpicio allegatur, cõſiderabit
iudex, an ſi debitor tempore contracti debiti,
non poſſederit immobilia, vel poſſederit. ſi nõ
poſſedit nullã hinc coniectura ſuſpicionis fugę
colligere iudex poterit,cum eum ſtatum,quem
probauit creditor non immutauerit, vt ſenſit
poſt alios Iaſ.in d.l.ſi ab arbitrio,num.3. 5. qui
ſatisd. cogan.& infra alia referemus. Hoc intel
ligimus procedere, niſi iuſtis rationibus credi-
diſſet creditor iſte debitorem ſuum immobilia
poſſediſſe tunc, cum eius fidem ſecutus eſt; nã
tunc non poterit excipere debitor,creditorem
eius perſonã ſic probaſſe,quare iudicis arbitrio
erit, ea reiecta excuſatione, conſiderare,an hic
debitor, ex quo immobilia nunc non poſsidet,
dici poſsit ſuſpectus. id, quod ex his, quæ nũc
ſubiiciam clarum fiet. quamquàm Iaſ. d. l.ſi ab
arbitrio.nu.5.verſi.limita quatuor. poſt Caſtrẽ.
quem retulit, ſenſerit, debitorem ex hoc ſuſpe
ctum eſſe. quod abſolutè verum non eſt. Si ve-
ro poſſedit debitor immobilia tempore contra
cti debiti, & nunc non poſsideat , conſiderabit
iudex an in totum vel partem alienauerit , & ſi
partem, an pars quæ ſupereſt, ſufficiat vel ne: ſi
ſufficit, ſuſpectus dici non poteſt, cùm compa
ratiuè ad debitũ immobilia poſsidere dicatur.
Si verò pars illa, quæ ſupereſt, non ſufficeret,
idem erit iudicandum (vt diximus) ac ſi immo
bilia non poſsideret. Si verò in totum immobi
lia alienauit,erit,quòd animaduertat iudex pru
dens, an hic debitor tot poſsideat mobilia,quę
ad debiti ſolutionem ſufficere poſsint , & quæ
veriſimiliter ita aſportari non poſsint aliquo tẽ
pore, & ſuo credito fraudari non poſsit credi-
tor. ſi ad ſolutionem ſufficient,& aſportari ita
non poſsint,res clara erit, ſuſpectum eum non
eſſe: & ob id ſequeſtrum, vel capturam ceſſare
debere, vt ſenſit Marſi.ſing.282. Si vero nõ ſuf
ficiunt,vel ſi ſufficiunt,quàm facillimè aſporta-
ri poſſunt, tunc quia in eo ſtatutis † debitor vi 14
detur, vt ſecundum Pariſium conſi.99. nu. 22.
lib.3.ſuſpicione carere non videatur , iudex cõ
ſiderabit, an eodem in ſtatu ſit debitor , in quo
erat cum debitum contraxit. ſi eſt eodem in ſta
tu, tunc aut illius conditionem probabiliter
ignorauit:

ignorauit creditor, vel non ignorauit. ſi non
15 † ignorauit, tunc iudex non iudicabit debito-
rem hunc ſuſpectum, quoniem adſcribendum
hoc ec eſt creditori, qui talis debitoris fidem ſe
cutus eſt, iuxta.l.cum mendato. in prin.ff.men
da.Iaſ d.l.ſi ab arbitro.nu.3.verſi. primo quod
debitor.& ibi Alex.num.4. idem Alex. in l. 2.
in prin.num.24.25.ff.ſol.matr.Cur.ſen.in d.l.
vnica.num.44. C. de prohib. ſeq. pec. & Peri.
conſil.107.nume.56. 57. lib. 3. nem mutatio &
16 † ſuſpicio prouenire debet poſt debitum cõtra
ctum, vt iſti eiunt, & tredunt Ruin.conſ.89. nu.
13.in ſi.lib.1.Dec.d.conſi.75.num.1.ver. Tertio
quie, qui & illud clerè effirmerunt, præſumptio
nem hoc eſſe contra creditorem quod. ſ. non
ignoreuerit debitorem nil eo tempore poſside
re: nem, qui cum elio contrahit illius conditio
nem perſcruteri debet.l. qui cum alio, de reg.
iur. Recedet tamen iudex ab hac regula, quen-
do creditor falſo à debitore perſuaſus crediďiſ
ſet, eum tempore cũtrecti debiti multe mobilia
poſsidere & omni ſuſpicione carere: tunc eo in
ſtatu debitorem habebit iudex, ec ſi illius con-
ditionem ignoreſſet creditor. ſi quidem impu-
tari ſibi non poteſt, quod illius conditionem
ignoraſſet creditor. ſi quidem imputeri ſibi nõ
poteſt, quod illius conditionem probauerit,
atq; ita ſuſpectus (ſi alia ex his quæ nunc ſubii
ciam, non obſtabunt) iudicari, & contre eum
vel præhenſionem, vel ſequeſtrum concedete
poterit. ita Caſtren.in l.etiam, §.1. ſolu. matri.
quem ſecuti ſunt Alex.in d.l.2.in prin. nu. 25.
in ſi.ff.ſolu.matr.idem Alex. in l.ſi ab arbitrio.
num.6.verſi. Limita etiam, & ibi Riminal.col.
vlt.verſi.ſecundo loco limitat. & ibi Ieſ.nu. 4.
qui ſatisd.cogan.Pariſ.d.conſi.99.num.28.lib.
3. Si vero tempore quo ſecutus eſt fidem ſui
17 † debitoris illius conditionẽ probabiliter igno
rauit, tunc ſi poſtee ſuperueniat ſcientia debi-
torem ſoluendo non eſſe, cum pauca mobilie,
quæ facilè aſporteri poteſt, ſuperſiur, ſuſpectus
dici poterit, atq; ita prehendi, vel ſequeſtrum
concedi. ſic Bart.l.quęſitũ, in ſi ff. de pigu.Iaſ.
d.l.ſi ab arbitrio.nu.5 verſi. Secundo limita: &
ibi Soc.num.16. & Riminal.nu.3.ver. iſtud pri
mo limitatur. qui ſatiſd.cog.Curt.ſen.d.l.vni-
ca.num.44. C.de prohib.ſequeſt. pecu. Pariſ.
conſi.99.nu.26.lib.3.& hoc, de nouo.ſed eius
notitiam perueniſſe, iuramento proberi pote-
rit, ſic clarè Socin.d.l.ſi eb arbitro.num. 18. &
Pariſ.d.conſi.99.nu.27.atq; ita intelligi & de-
clareri poteſt Roma.d.l.ſideiuſſor.§.vlt.qui ſa-
tiſd.cog.Selic.l.vnica.C.de prohib.ſequ.pecu.
& Soci.ſen.conſi.99.nu.23.lib.4.quos ſupra re
tuli, dum abſolutè ſentiunt, ſuſpicionem iura-
mento poſſe probari. ſi vero debitor entiquum
bonum ſtatum, in quo erat cum debitum con-
traxit, immutauit, tunc perpendet iudex, an le
uis & modici momenti mutatio ſit, vel potius
grauis: ſi leuis, ea ſole retione ſuſpectus dici nõ
poterit. ſic Bal.l.ſi pro ee.nu.1. C. mand. quem
elij permulti, (vt ſtatim referam) ſecuti ſunt:
Si vero megne & grauis fuit mutatio, tunc
18 † ſuſpectus dici poterit, vt probat d.l.ſi ab arbi
tro.& ibi Iaſ.nu.3. verſic. Tertio quod. idem
ibi Riminel.num.3.quibus eccedit Barb.conſi.
70.col.pen.verſi. Reſtet nunc lib.3. Hoc etiem
caſu procedit quando grauis hæc mutetio or-
tum habuiſſet tempore contrecti debiti, quo ta
19 men tempore non † ita profusè dilapidabet,
quin multa adhuc ſupereſſent poſt debitum cõ
tractum. nam, ſi deinde omnie rofundere poſſe
videatur ſuſpectus iudicari poterit, nec enim
hic eſt quod aliquid creditori imputetur. præ
terea, verè immutatio, inſiguiſq; calemitas cre
ditum ſubſecuta eſt. ſic conſiderauerit Bald.in
d.l.ſi pro ea.num.1.C. mand. quem ſecuti ſunt
Alexan.d.l.2.in prin.num.24.in ſi.ſol.mat.Iaſ.
d.l.ſi ab arbitrio.num.5.verſi. Tertio limita &
ibi Riminel.colum.vlt. verſic. tertio limitatur.
Pariſ.d.conſi.99.num. 29. lib. 3. Nam hęc ipſa
bonorum profuſio & dilapidatio ex melis mo-
ribus procedit, ut dum aleæ, cõmeſſationibus
meretricibus, operem dat. atq; ita intelligi po-
teſt, quod de malis moribus ſcribit glo. d. l. ſi
ſideiuſſor. §.ult. in uerbo officium, in fine, ubi
Baldus & Riminal.& Cur.ſen.d.l.unica.num.
56.Paris.d.conſi.99.num. 20. Recedet tamen
eb hac regule iudex, ſi poſt grauem hanc muta
tionem debitoris, ipse creditor rei sciens con
queſtus non eſt; tacendo enim ſibi uisus eſt de-
trimentum adferre.l.ſi creditores. de priuileg.
cred.Ias.d.l.ſi ab arbitrio.num.3.uerſi. quarto.
quod & eo loci Soc.num.78. Berb. conſi. 70.
colum.entepenul.uerſi.Reſtet nunc lib.3.Mar-
ſil.ſing.284. Toile.qui & illud iudici arbitriũ
eſſe affirmant, tempus teciturnitatis huius cre-
ditoris, vt ſibi præiudicium attuliſſe videatur:
ſic tota hęc diſputatio abſolui poteſt. Illud vnũ
nunc corollariè eddam, aduenam debitorem,
cui creditor aliquid vendidit, ſi se itineri eccin
gat recedereque parat, suspectum dici poſſe,
quamquam videetur eliquid creditori imputan
dum, quod illius fidem secutus ſit. ita Baldus in
rubr.C.de reuo.his quæ in fraud.cred. num.5.
quẽ secutus eſt Ies.d.l.ſi ab arbitrio.nu.5. vers.
quarto limita.contre Baldum visus eſt sentire
Bar.in l.ait Prętor.§.ſi debitorem.num.5.ff.de
hi

his quę in fraud.cred.vt ipſemet Baldus.d.ru-
20 br.eum ſit intellexit,eiq́; cõtradixit. Ego† Bar
tolum ſic intelligo, vt loquatur, cum creditor
illi credidit: ſibi enim tũc hoc imputare debet.
Baldũ verò intelligo cum creditor ſecutus eſt
fidem aduenę, quem non fugitiuum & virum
nequam, ſed bonum ac frugi exiſtimabat: tunc
ſi creditore non ſatisfacto, itineri, & fortius fu
gæ ſe accingat, ſequeſtrum vel præhenſio con-
cedi poterit. nam (vt inquit recte Baldus) nõ
opinabatur creditor eum eſſe receſſurum pe-
cunia innumerata. Illud etiam non prætermittam,
debitorem ſuſpectum, atq; ita præhendi non
poſſe, cum debitum eſt modicum: ita Soc.d.l.
ſi ab arbitro, in fine, & ibi Iaſ.num.5.in fine &
Cur.ſen.d.l.vnica.nu.39.in fi.C. de proh. ſeq.
pecun.quod debitum autem paruum ſit, iudi-
cis erit arbitrio iuxta perſonarum qualitatem,
vt ſimilia infrà referemus in 85. caſu. atque ita
ſufficiat annotaſſe hæc,quæ ægregia ſunt ad ſta
tutorum interpretationem,quæ formam proce
dendi contra ſuſpectum debitorem tribuunt,vt
22 extat amplum † ſtatutum Ferrarię lib.2.ſub ru-
br.1 Quibus caſibus poſsit pro debito capi. &
23 † ſtatutum Patauinum ſub rubr.de fugitiuis.ex
24 tat & ſimile † ſtatutũ Brixię 63. in ciuilibus ſub
rubrica Qualiter ſequeſtra & intromiſsiones.

SVMMARIVM.

1 *Donationem non præſumi.*
2 *Interpretatio quæuis ſumitur ad donationem euitandam.*
3 *Error potius quàm donatio præſumitur.*
4 *Donans omnia ſtultus præſumitur.*
5 *Pater dans aliquid filio, non donare,ſed committere creditur.*
6 *Donare non creditur,qui interrogatus,an velit rem illam donare,reſpondet,non hanc, ſed omnia quæ habeo.*
7 *Donationem non præſumi, etiam fauore Eccleſia.*
8 *Iudicis arbitrio relinqui quibus coniecturis donatio præſumitur.*
9 *Donationem ob conſanguitatem præſumi.*
10 *Donationem ex multis ſimul concurrentibus præſumi.*
11 *Pater filij nomini expreſſo in inſtrumento acquiſitionis non præſumitur ei donare.*
12 *Filius impendens in cauſam patris donare non præſumitur.*
13 *Donare non præſumitur vitricus,qui in cauſam priuigni impendit.*
14 *Donare non præſumitur ſocer, qui in cauſam generi impendit.*
15 *L.ſi ſeruus communis.ff.de don.inter virum & vxo. ſenſus & intellectus.*
16 *Donationem tribus concurrentibus præſumi.*
17 *L.Procula.ff.de proba.ſenſus & intellectus.*
18 *Alciati conſideratio ad l. Procula. ff. de proba. exploſa.*
19 *Donationem præſumi ex coniectura diuiſionis parentum ſæpe facta. quod ibidem declaratur.*
20 *Donare præſumitur mater vel auia cum alimenta filie præſtitit animo non repetendi. quod ibidem declaratur.*
21 *Iudicis arbitrium multum verſari an mater præſtãs alimenta filio donare præſumatur,*
22 *Mater impendens in cauſam filij viuo patre diuite à patre impenſas repetere poteſt.*
23 *Mater impendens pro filio diuite,ab eo repetit.*
24 *Patruus impendens pro patruele ab eo repetit.*
25 *Frater impendens ab eo repetit.*
26 *Mater impendens pro filio cum proteſtatione, quòd repetendi animo impendit,repetere poterit.*
27 *Iudicis arbitrio relinqui,quæ modica impenſa dicatur, vt à matre filio donata præſumatur.*
28 *Donare non præſumitur mater magnam impenſam pro filio factam.*
29 *Donare præſumitur mater,quod in filij captiui redẽptionem erogauit.*
30 *Donationem præſumi ob nobilitatem & affectionẽ.*
31 *Verbum concedo, donationem ſignificare.*
32 *L.vxeri.§.vlt.de leg.3.ſenſus & intellectus.*
33 *Donationem præſumi cum mater extra dotẽ aliquid genero nomine filiæ dat.*
34 *L.Donationes.§ ſpecies.ff.de dona.intellectus.*
35 *Bartoli conſideratio reiecta.*
36 *Dos ab extraneo data, an donata præſumatur.*
37 *Dos data ab extraneo etiam abſenti mulieri, illa donata præſumitur.*
38 *Dos donata præſumitur cum eam extraneus dat, etiam ſi ſibi reddi ſtipuletur.*
39 *Dos à patre data filiæ donare præſumitur.*
40 *Dos à fratre ſorori data, donata præſumitur.*
41 *Dos ab extraneo data non præſumitur donata ob contrarias coniecturas.*
42 *Dotem ſoluens tamquam fideiuſſor donare non præſumitur.*
43 *Dotem ſoluens extraneus mulieris debitor donare nõ non præſumitur.*
44 *Dotem dans non præſumitur donare, ſi pater mulieris dotata diues eſt.*
45 *Mater dans dotem filiæ, non præſumitur eam donare,ſi pater diues eſt.*
46 *Dos data ab extraneo adminiſtrante non præſumitur donata,ſi mulier dotata dotem habet.*
47 *Dos data à matre,fratre et aliis,qui filiæ dotatæ bona adminiſtrant, non præſumitur ab eis dotata,*

ſed

ſed data ex proprio ipſius mulieris.

48 *Alba conſi.12.improbatum.*

49 *Donatio à nobili facta an præſumatur.*

50 *Gloſ.l.vxori.§.vlt de leg.3.exponitur.*

51 *Iudicis arbitrio relinqui.qua magna res dicatur, ne donata præſumatur.*

52 *Antigonis reſponſum Trhaſyllo datum cum regem rogaret, vt donaret.*

53 *Donationem præſumi ob benemerita.*

54 *Donationem præſumi ob benemerita, etiam ſi illa nõ æquivaleant rebus datis.*

55 *Donationem præſumi ob benemerita, & ſi dotis fanor repugnet.*

56 *Donare operas præſumitur libertus.*

57 *L.campanus.ff.de operis liber.intellectus,*

58 *Diſpoſitio loquens de donatione vera, an in præſumpta locum habeat.*

59 *Donare præſumitur, qui amicitiæ gratia in auxiliũ amici impendet.*

60 *Procurator adiuuans amicum in iudicio, ſalarium non conſequitur.*

61 *Donationem præſumi ob amicitiam. & ibidem declaratur.*

62 *Donationem præſumptarum caſus à gloſſa relati remißiuè improbantur.*

CASVS LXXXVIII.

QVIBVS CASIBVS DONATIO præſumetur: & de multiplici earum coniectura, fuſius quam hactenus ſit factum, egitur.

IVRIS propoſitio eſt egregie & notabilis, quam in ore omnium quotidie eſſe vide-
1 mus; † donationem non præſumi, cum nõ dilapidere ac perdere, ſed acquirere ditariq; velle vnuſquiſq; præſumatur.l.cum de indebito.verſi.qui eum ſoluit.ff.de proba. quo
2 circa vbi alia ſumi poteſt † interpretatio & coniectura, quàm donationis, illa ſemper ſumitur l.eleganter.§.qui reprobos.ff.de pigno.actio. l.ſi cum aurum.ff.de ſolu. Hinc fatuitas potius quàm donetio præſumitur. Baldus in l.genera
3 liter.C.de non nume.pecu. immo † error potius pręſumitur, quàm donetio. Baldus conſi. 189.creditor,in fi.lib.2.Dec.conſi.350.nu.4. & conſi.571.num.4.& conſi.644.nu.5.Ias.l.iurisgentiũ.§.ſi cum nulla.nu.28.de pactis. etiam ſi in facto proprio eſſet.l.& ſi me putẽ in prin. cum gl.ff.de cond.inde.iũcta.l.ſ.eo. quibus ſic reſpondit cur.iun.cons.56.nu.5.quem ſecutus eſt craue.conſi.77.num.14.& conſi.142.nu.26. illi addo Ruinum conſi.215.num.22.lib.1.immo datum pręsumitur potius ex ea causa, quę minorem iactationẽ continet, quam ex alis, vt poſt Butrium conſi.65.reſpondit idem craue.conſi.
4 106.num.11. Hinc dicimus, illum † ſtultum & dementem pręsumi, qui omnia sua donat. Pariſ.conſi.88.num.13.lib.3. multa alia his ſimilia congeſsit Tireq.in l.ſi vnquàm, in verbo donatione largitus.nu.209.c.de reuoc.done. Illud accedit de mente donantis ita certum eſſe debe
5 re, vt etiam ſi † pater aliquid filio deret, potius committere quàm donare crederetur. ita Baldus in l.executorem.c.de execu.rei iud.quem ſecutus eſt Marſil.ſing.57.Non pręſumitur.qui
6 ſubdit † donationem non induci, ſi tu à me petis, quòd rem talem donem, & ego reſpõdeam, non tantum hanc, sed & quicquid tibi placet. ſic ait ille, Baldum docuiſſe in cap.cum veniſſent, in fi.de inſtitu.& Ias.in l.dedi.§.ſi liber. ff.de cond.ca.da.illi addo Ias.conſi.53.num.2.
7 lib.1. accedit, nec † etiam eccleſię fauore donationem pręsumi. ita Alcie.reſpon.38.in fi. Receditur tamen ab hac iuris regula multis con-
8 iecturis, quas in † iudicis arbitrio poſitas eſſe reſponderunt Bellonus conſi.60. nume.10. & Alciatus reſpon.233.num.5. hoc etiam viſus eſt ſentire.glo.l.elimente, in verbo materna, propè med. c.de nego.geſt. in facto enim coniecturę hę verſantur.l.vtrum.ff.de dona.inter vi.& vxo.& clarius in l.et ſi quis.§.ſed interdum.ff.de religio.& ſump.fune. Ex multis autem coniecturis vna hęc ſolet conſidereri, cum
9 inter donantem & donatarium † conſanguinitas intercedit, hanc cauſam eſſe pręsumendę donationis affirmant gl.1.in l.quę dotis.ſolu. matr. Abbas cap.nonne, de pręsump.Dec.conſi.267.num.2.in fi.& plura loca recenſet Alcie. tract.pręsump.reg.1.pręsump.32.num.1.2. quę ſane loca, ait Alciatus ſuis in caſibus procedere, nec hoc explicat, atq; ita rem omnem obſcuram & perplexam relinquit. Verè ego in ea opinione ſum cum iis, qui contra gloſ.d.l. quę dotis, ſentiunt, ſolam ſanguinis rationem donationis pręſumptionem non inducere. ita communem hanc eſſe ſententiam docuit Ias.in d.l.quę dotis.num.18.& Alcie.d.pręsump.32. num.2.inquiunt enim, † plura debere concurrere, iuxta caſum.l.Procula.ff.de proba quem ſic multi, quos mox referemus, intelligunt: ſolam ergo ſanguinis rationem, donationem ſubſecutam non arguere. illud facit imprimis, quod inter fratres ex ſola ipſa fraternitate donatio nõ pręsumitur, vt probat d.l.procula, à ſẽſu contrario argumento ſumpto, & clarius.l.ex duobus fratribus, & in l.pen.ff.de nego.geſt.

ſic tex.

ſic tex. in l. ſi negotiũ. C. eo. ſi enim frater pro fratre aliquid ſoluit, vt collectas, vel quid ſimile, non præſumitur facere animo donandi, ſed repetendi. ita ex d, l. ſi negotium, docuit Alex. in l. ſi filius. in fi. C. de nego. geſt. ſic idem reſpondit conſ. 99. ibi. 2. Decius conſ. 21. num. 7. in fine, conſi. 442. nu. 36. & 36. & conſi. 628. nu. 7 8. ſic etiam reſpondit Ruinus conſi. 161. num. 11. lib. 3. & conſi. 100. num. 4. & conſi. 145. nu. 9. lib. 4. qui declarat, niſi impenſa ſit modica. & nouiſsimè Craue. conſi. 86. num. 2. & ſi idẽ Craue. conſi. 159. num. 4. cum Alex. & Decio aliter
11 viſus ſit ſentire, ſic & in † patre erga filium, nam ſi pater rem aliquam emit & nomen filii in iſtrumento apponi debet, non tamen filii nomine emiſſe, vt donet ei præſumitur niſi re ipſa ſubſecuta ſit traditio, vt probat l. filiæ. C. famil. erciſcen. quam ſic intellexit ibi Bartolus & cum eo cæteri. ſic in alio aſcendenti qui pro ſuo deſcendenti impendit donandi animo non præſumitur. ita Corne. conſil. 15. ad fi. lib. 4. Craue. d.
12 conſil. 86. num. 3. ſic econtra à fortiori cum † filius in cauſam patris impendit, impendere non creditur animo donandi, ſed repetendi, niſi modica ſit impenſa, ita ex text. l. ſi filius. C. de nego. geſt. ibi docuit poſt alios Alexa. & ſenſit
13 Decius d. conſi. 21. num. 7. in fin. ſic quando † Vitricus impendit pro priuigno, donare non prę ſumitur, niſi affectu paterno impendat. l. ſi paterno, quam ibi ſic omnes, præſertim Alex. intelligunt. C. de negot. geſt. Ex quo colligitur, malè reſpondiſſe Alciatum reſpon. 233. num. 5.
14 ex d. l. ſi paterno, † ſocerum impendentem pro genero, in lite contra eum mota non repetere à genero, cui ratione conſanguinitatis donaſſe præſumitur, inquit ille, quod falſum eſt. & in fortiori caſu contrarium docuit Bal. in l. quod in vxorẽ, in fine. C. de nego. geſt. dum poſt Cynum & Ray. ſcribit, ſocerum à genero repetere impenſas, quas erogauit in medẽda filia morbo laborante. ſola ergo conſanguinitatis ratio donationem cenſeri factã non arguit, Nec huic
15 ſententię aduerſatur † l. ſi ſeruus communis. ff. de donatio. inter virum & vxorem, vbi ex ſola cauſa conſanguinitatis donandi animus præſumitur, dum frater conſentit fratri eius vxori rẽ communem donanti. ita omnes ferè intelligũt textum hunc in l. quæ dotis, ibi Iaſ. num. 18. ſolut. matr. ſic Bald. in l. 2. nume. 2. C. de iure dot. Alcia. de præſumpt. 32. num. 2. dum ait ſimpliciter ſuo in caſu textum illum procedere. ſic Iaſ. conſi. 193. col. vlt. lib. 2. deinde declarauit maximis in rebus locum non habere. Verum, mea opinione, rectius ſenſit Barto. in d. l. quæ dotis num. 5. ſolut. matr. cum quo ſanſit Ruinus cõſi. 262. num. 12. lib. 3. inquit Bart. in caſu d. l. ſi ſeruus, ſcientiam illam fratrum non inducere donationem. ſed ſolum conſenſum, quo ſanè conſenſu confirmatur facta donatio ab eorum fratre: ibiq; illam ſcientiam æquiparat Iureconſultus rathiabitationi: præcedebat ergo donationis titulus, qui dum quoad alios fratres inualidus foret, eorum taciturnitate confirmatur. quibus conſtat male reprehendi Bartolum ab Imola, Caſtelliono & Comenſ. vt refert Iaſ. d. l. quę dotis. num. 23. dum inquiunt, paria eſſe dicere, ſanguinis coniunctionem arguere conſenſum, ex quo ſequitur donatio, vel ipſam immediatam donationem præſumptam. non enim ita ſenſit Bartol. ſed ſolum ſcientiam & taciturnitatem conſenſum arguere iam factæ donationis confirmatorium. Non ignoro etiam Calca. conſil. 23. num. 6. quem ſecutus & Craue. conſil. 159. num. 4. in d. l. ſi ſeruus, vna cum cauſa conſanguinitatis, tẽporis diuturnitatẽ adfuiſſe, quod ex illo textu colligi minimè poteſt. Quò ergo donationem præſumat iudex aliis coniecturis quam ſolius conſanguinitatis ad ita coniectandũ moueri debet. Ego ſigillatim caſus aliquot referam in quibus leges coniecturas quaſdam donationis inductiuas approbant. Primus eſt in l. Procula. ff. de probat. quo loci fideicõmiſſum remiſſum atque ita donatum à ſorore fratri prę
16 ſumitur. quoniam tria † hæc concurrebat, conſanguinitas rationes ſępius calculatę, & temporis diuturnitas. ita enim ab omnibus fœrè is textus intelligitur referente Iaſ. in d. l. quæ dotis. num. 18. idem conſil. 193. lib. 2. Soc. ſen. conſil. 25. num. 10. lib. 4. Ruinus conſi. 162. num. 10. lib. 3. Afflictus deciſio. 13. num. 12. Purpur. l. cũ quid num. 128. ff. ſi certum petatur. Soc. iun. conſil. 128. num. 108. lib. 1. & conſi. 14. in fine lib. 3. Alciatus reſpon. 304. in fine. Neuiza. conſi. 57. nu. 6. Tiraquel. De retract. conſang. §. 1. gloſ. 9. nu. 154. & Gramma deciſio. 103. nu. 39. Verùm Imola in d. l. quæ dotis, ſcriptum reliquit, ſufficere rationem ſæpius calculatam, quando cõſanguinitas & temporis diuturnitas ceſſarent: quoniã
17 Papinianus in d. † l. Procula, ſuum præcipuum fundamentum in ratione ſæpius calculata conſtituere videtur. fallitur Imola ex omnium ſententia, quia in omnibus, vel præcipue in conſanguinitate fundamentum facit Papinianus. id quod magis comprobatur ex Aemilij Ferreti interpretatione, quam nunc ſubiicio. is ſentit, Papinianum minimè niti, ex eo quòd rationes ſępius calculatæ forent. Præterea ratione diuturnitatis temporis ibi non adduci Papinianũ

ſcripſit

ſcripſit Alciatus d. præſumptio.32.nu.3. nec diſſentit Aemilius d.l. Procula, & rectè, mea quidem ſententia, nam dictio illa, quandiu, de ſolo biénio intelligi poſſet. Rurſus in rationibus ſępius calculatis nó niti Papinianum opinatur Aemilius, quandoquidem verbum ratio, quod negotiationem ſignificat, & negotiationis ſcripturam aliquando. l. ſi quis ex argentariis. §. rationem. l. Prętor, & l. vbi. ff. de eden. ibi in dict. l. Procula, pro ipſa calculatione ſeu diſpunctione, ſumunt interpretes. inquit ergo Aemilius, vim Papinianú feciſſe in ſolutione, quæ ſępius facta eſt à ra tione, ideſt à negotiatione ſororis in rationem, ideſt, negotiationem fratris, coniunctio ergo & iterata ſolutio hoc efficiunt, vt remiſſum credatur fideicommiſſum. Verum, ſi doctorum mens rectè perpendatur à verbali Aemilii interpretatione non diſcrepat. nam, cum à ratione ſororis in rationem fratris facta eſſet ſolutio, intelligimus calcula, quæ computa vulgo appellant, ſumpta fuiſſe: ex qua quidem calculatione ſolutio ipſa facta demonſtratur: non ergo re ipſa refert, ſiue dicamus factam iteratã ſolutionem, vel calculationem, cum ex ea conſequimur ſolutionem compenſationis medio. Duo ergo tantum ibi concurrere videntur, cóſanguinitas & calculatio, ſeu iterata ſolutio. & duo hæc tantum ſufficere ſenſerunt plures relati à craue. conſi.159 nu.4. Aliam tamẽ cauſam in d.l. Procula, à Papiniano conſideratam fuiſſe ſcribit Alcia. d. præſumpt.32.nu.3 verſ. Pręterea vltra nempe, Proculam ibi petiiſſe creditum ab hæredibus fratris ſui iam defuncti, à quo nũquam petierat, dum viueret, quod per fraudem peti videbatur, tamquam ab hæredibus malè informatis: iuxta. l. qui Romę. §. Augerius, de ver

18 bo. obli. Verum † opinor, Alciatum falli, quandoquidem Procula calumnioſè petebat fideicommiſſum ſuum, quia de eo conſtabat, vt ipſa remiſſio pręſupponit; non enim hæredes patris hoc negabant, ſed dicebant illud fuiſſe tacitè remiſſum ex duabus rationibus iam relatis. credo itaque rectè à Commodo, referente Papiniano, fuiſſe iudicatum, remiſſum cenſeri fideicommiſſum illud ob probabiles illas coniecturas, quæ eum in ſententiam illam traxerunt. Nec vereor, quin rectè etiam facturus ſit index noſter, ſi conſimilibus coniecturis impulſus, ita iudicium ſuum proferat.

Extenditur hic caſus vt etiã procedat quan-
19 do loco illius coniecturę † ſumptæ ex ratione ſępius calculata, adeſſet cóiectura deſumpta ex diuiſione bonorum facta. ſic in ſpecie decidit Gramm. deciſio.103. nu.39. Declaratur primo hic caſus vt locum ſibi non vendicet contra eũ, qui probabiliter ius ſuum ignorauit. ita ſenſit glo. l. ſi ſeruus communis. ff. de dona. inter virum & vxo. & clarè Socin. Iun. conſi.128. num. 126. lib.1. & ſatis probat. l. cuius per errorem, de reg. iuris.

Declaratur ſecundo non habere locum contra eum, qui in iure errauit, vt poſt Imolam in l. recuſari. ff. de acqui. hæred. decidit Afflict. deciſio 13. num.13. vtriuſque declarationis rationẽ omnibus cognitam opinor.

Secundus caſus eſt in l.1. & l. alimenta. C. de
20 nego. geſt. vbi donatio † aliquibus coniecturis facta præſumitur, cum mater alimenta filio præſtitit, non repetendi animo, ſed donandi pręſtitiſſe præſumitur. ſic in auia erga nepotem. l. Neſennius. ff. de nego. geſto. vna eſt coniectura ipſe ſanguis, altera eſt alimentorum fauor, cuius cauſa multa iure conſtituta ſunt: nam magna in his æquitas & parentum affectus conſiderari ſolet l. ſi quis à liberis. §. vtrumque. & §. ſi mater. & l. penul. ff. de lib. agno. extant & plura priuilegia enumerata à Bar. in leg. Mela. in fine princip. ff. de alim. & ciba. lega. Tertiò rei tenuitas, nam ſi magnæ impenſæ eſſent, repeteret, vt docuit Alexand. in d.l. alimenta. num.8. in fine. &
21 in hoc multum verſatur † Iudicis arbitrium, vt probat. l. ſi quis à liberis. §. ſi mater. ff. de liber. agno. ibi, Iudices æſtimabunt. quo loci affirmat Vlpianus, matrem non poſſe repetere à patre ipſius filij quod in cauſam alimẽtorum pro filio ipſo materno affectu impendit, ſiue magna, ſiue tenuis (vt vbi exponit gloſſa) impenſa fuerit.

Declaratur nunc primò hic caſus, vt nõ pro-
22 cedat quando † pater filij, cuius intereſt alere filium eſſet ſuperſtes ac diues, & filium in poteſtate haberet, tunc mater repetit quod in cauſã ſuorum alimẽtorum impendit, cum veriſimilis donandi animus non adfuerit. d. §. ſi mater, iuncta gloſſa ibi, Baldus d.l. alimenta. num.2. in fine. C. de nego. geſto. Ruinus conſi.171. num. 2. lib.1. & conſil 145. num.3. lib.4. Alcia. reſponſo 153. nume.2. ſic etiam repeteret mater ab eo, qui ex obligatione filium illum alere teneretur. ita Soc. ſen. conſi.26. col.2. lib.1. quæ etiam ſubintelligo, niſi materno affectu impenderit mater, quod Iudex arbitrabitur. d. §. ſi mater.

Declaratur ſecundo non procedere, quãdo
23 † filius eſſet diues, & mater bona eius omnia fortè tamquam tutrix adminiſtrat, tunc ſi alimenta præſtat, nõ donandi ſed repetẽdi animo præſtare dicitur, vt probat d.l. Neſennius, vbi Bar. nume.3. & Bald. nume.5. ſic reſpondit Ruinus conſil.

conſil.171.num.4.lib.1.& conſi.1.num.23.verſi. ſecundò quia lib.3.& Decius conſi.616.num 7. ſic etiam reſpondit Raphael comenſis conſ.87.
24 colum.2.qui idem eſſe cenſuit in † patruo ſui patruelis tutore & adminiſtratore. ſic in duo-
25 bus † fratribus ſcribit Petrus Vbaldus tracta. ſocie.peter.6.4.23.verſic.4.fallit.

Declaratur tertiò non habere locum, quan-
26 do † mater fuiſſet proteſtata ſe alimenta præſtare animo repetendi, tunc in claris verſamur, & re ipſa conſtat, donationem non eſſe, vt probat.d.l.Neſennius, vbi Bart. & cęteri omnes. Decius conſi.21.nume.7. & conſil.616. nume. 4. Tiraquel. De retractu conſang.§.36. gloſſ. 2.num.53. id quod extendit Alex.in l.1.num.3. verſi. Verum niſi.c.de negoc.geſt. procedere, etiam ſi impenſa modica ſit. quę autem hoc ca-
27 ſu modica ſit impenſa † Iudicis arbitrio relinquitur: ita Purpur.in l.cum quid.num. 124. ff. ſi certum peta.

Declaratur quarto non procedere, quando
28 † magna eſſet impenſa: tunc animus donandi non pręſumeretur. ita Bald.d.l.1.oppo.5.c. de nego.geſto.Petrus Vbaldus tract.de ſocie.par. 6.q.23.verſic.ſecundò quando. Alexan.d.l. alimenta.num.9.Ruinus conſi.100.num.4.lib.4. Purpur.d.l.cum quid num.129.ſi cer.peta. quę autem magna ſit impenſa. Iudicis arbitrio (vt iam dixi) relinquitur.

Tertius eſt caſus in l.libet captus. c. de cap.
29 & poſtlimi.reuer.vbi † donatio ex coniecturis pręſumitur,cum mater filium redemit captiuũ, non repetendi, ſed donandi animo impendiſſe pręſumitur. ibi concurrit maternus affectus, & votum,quibus mater non in filij, ſed in propriã cauſam impendere videtur. Hinc Baldus ibi num.4.docuit, hoc in fratre ceſſare, cui par ratio affectionis non eſt, quę in matre. Baldum eſt ſecutus Decius conſi.628.num.8. concurrit & redemptionis fauor, qui maximus in iure ſolet conſiderari, vt in l.ſancimus.vbi gloſſ.& doct.o.c.de ſacroſanct.eccleſ. Ex quibus colligimus minorem rationem non eſſe in hac cauſa, quàm ſit in cauſa alimentorum, quo circa docuit Baldus in d.l.Neſennius. num.3. in fin. de nego.geſto. parem eſſe rationem alimentorũ, & huius redemptionis, addene Bald. nouell. l. 1. num.81.ſol.matr.

Quartus eſt caſus, in quo donatio pręſumitur aliquibus coniecturis.in l.vxori.§ vltim.de leg.3.quem attigit Alciatus.d. præſumptio. 31. num.2. Verum Baldu. in l 2.nu.2.c.de iure dotium,viſus eſt intelligere textum illum procede-
30 re † ratione affectionis & nobilitatis concurrẽtis, quorum vtrunque falſum eſt, cum ne verbũ quidem de illis.Bart.verò in illo ipſo.§. vltim. ſenſit,illud ibi contingere, quia is teſtator vſus
31 fuit † verbo concedo,quod eã donationis vim habere videtur. l. vxorem.§.in teſtamento. vbi idem Bar.de leg.3.latè Ruinus conſi.38.num.1. conſi.42.num.5.& conſi.51.lib.1.qui ſic intellexit d.l.vxori. §.vlt. Sic Iaſ.conſi.45.nu.2.lib.1. & Soc.Iun.conſi.102.nu.12.lib.1. Verum, verbum illud conceſsit, eſt Iureconſulti narrantis factum, ob id in illo vis facienda non videtur: iuxta gloſ.l.vnicæ vbi Iaſ.nu.22.C. quando nõ
32 peten.partes. Ego † aliqua ndo conſiderabam, ibi ex eo donationem præſumi ex facto ſubſecuto: nam ibi Seius teſtator primus fuit pignorata ab vxore,deinde verbo vniuerſali,quicquid legauit; atque in ſtipulatum eius conceſſit, & hoc amplius vicenos aureos annuos. Hoc etenim legatum tam amplum arguit mentem Seii teſtatoris fuiſſe,illa centum, quibus pignorata fuit, non eſſe repetenda, quia donandi animo vxoris nomine ſoluit. Iureconſ. ergo præſumptum animum donandi colligit ex legato illo tam amplo, non autem ex illo verbo conceſsit, quod perſonam creditoris potius,quam vxoris reſpicit.

Sextus eſt caſus in l. donationes. §. ſpecies.
33 ff.de dona.vbi † donatio præſumitur,cum mater res aliquas extra dotem eius genero nomine filiæ filia præſente tradiderit, matrem ipſam filiæ donaſſe præſumitur. & annotauit textum hunc Bar.in l.quę dotis.nu.5.in fin.ſolu.matr. & ibi Iaſ.nu.55.Alcia.d.præſumpt.32. nu.2. ſed idem Alciatus in rub.de verbo. oblig. num.7. ſenſit ex ipſa acceptatione generi cuius intererat ſuæ vxori acquirere donationem confirmatam fuiſſe.Conſiderari etiam ibi matrimonii fauor poteſt, quo multa in iure conſtituta ſunt.
34 ſed, mea opinione, † ibi non verſamur in caſu dubio, ſed in certo. ibi enim mater filiæ prius donauerat, deinde filia præſente viro nomine filiæ res traditas.Gener deinde cauit,res has vſui tantum cauſa eius vxori ab eius ſocera traditas eſſe. quam ob cautionem mater offenſa à filia viſ illarum rerum reuocare volebat; reſponde: Papinianus reuocationi locum non eſſe,rationibus ab eo perpenſis.Erat ergo dubiũ, quia videbatur dicendum, ſpecies illas ad vſum tantum fuiſſe traditas,non autem in totum donatas,cum ſic vir, qui vxoris nomine acceptauit ſua cautione declarauerit, id quod ei licuiſſe videbatur ex quo ſuo medio videbatur eius vxori acquiſitum. Papinianus tamen contrariũ diffinit,ea ratione pręcipua, quia mater donãs ex ver-

ex verbis ſuæ donationis modum donationis
non declarauit, nec vſum à proprietate ſepara-
re illis verbis voluit, ſed illud tantum vt ſpecies
illæ eſſent filiæ in peculium, non in dotem, qua
re eam ſuam voluntatem maritus filiæ interuer
tere non potuit. & ſi enim ei ſpecies traditę fue
rint, attamen non à matre, ſed ab ipſa filia ma-
nu breui traditas fuiſſe dicitur, ex illis verbis &
ab ea, ſcilicet filia, viro traditas videri. quod ſa-
ne etiam verbum videri, non refertur ad perſo-
nam matris, quæ iam prius donauerat filię, ſed
ad perſonam filiæ, vt ſit hic ſenſus, ſpecies à ma
tre filiæ donatas, & deinde ab ipſa matre filia
preſente viro ipſius filiæ traditas, videri tradi-
tas à filia ipſi viro ſuo. & hæc in iure traditio
breui manu facta dicitur. l. ſingularia. ff. ſi certũ
petatur. Illud vnum etiam obiter volo lectorẽ
35 noſtrum beneuolum annotare, † Bartolũ, alio-
qui Iureconſultorum Coriphænm, malè ex eo
textu colligiſſe, quod ſi res donatur ad vſum,
proprietatem donatam videri. ita is textum il-
lum in compendium redigit, & clarius paulò
poſt confirmat. illi aſſenſerunt deinde Decius
conſi. 262. nu. 9. in fine. Ruinus conſ. 21. num. 5.
& conſi. 41. nu. 32. verſi. Circa tertium lib. 1. &
Curtius Iun. conſi. 38. nu. 3. nam hoc ex d. §. ſpe
cies, colligi non poteſt. quoniam ibi mater non
donauerat filiæ vſum illarum rerum, ſed Papi-
nianus præſupponit ſpecies illas abſolute filiæ
donatas fuiſſe, ſed contra verborum ſignifica-
tionem virum filiæ voluiſſe interpretari dona-
tionem fuiſſe ſolam vſus conceſsionem. quæ ſa
nè interpretatio à Papiniano reiecta fuit.

Septimus eſt caſus in l. vnica §. accedit. C.
36 de rei. vxo. actio. vbi † dos data ab extraneo mu
lieri donata præſumitur, ſi is extraneus à mari-
to illius mulieris ſtipulatus non ſit eam ſibi red
di ſoluto matrimonio. idem conſtitutum eſt ex
l. vltim. C. de iure dot. quod doris ſpeciali fauo
re eſt, vt illis in locis annotarunt omnes, ſic o-
mnes in l. 2. §. 1. ff. ſolut. matr. clarè Bart. in l.
quę dotis. nu. 6. ſolut. matr. inquit, dotem eſſe
cauſam piam. l. cum is. §. penult. ff. de condic. in
debit. ſic Soci. ſen. conſi. 100. colum. 3. lib. 3. De
cius conſi. 35. nu. 1. & eſſe ſpeciale hoc caſu re-
ſpõdit Pariſius conſi. 12. nu. 109. lib. 2. Soci. Iũ.
conſi. 79. nume 74. lib. 3. & alii permulti ex his,
quos ſtatim referam.

37 Extenditur hic caſus † locum etiam habere,
cum dos abſente muliere ab extraneo datur. ſic
Dec. conſi. 35. nu. 1.

38 Extenditur ſecundò, vt procedat, etiã † quan
do is extraneus nomine mulieris ſibi reddi ſti-
pularetur. nã adhuc manet donationis præſum
ptio, & ſua illa ſtipulatio facta ab eo pręſumitur
tamquam ab eo, qui per mandatum à muliere
ad ita ſtipulandum adhibitus fuiſſet: ita Bald.
nouel. in l. 1. nu, 412. ſol. mat.

39 Extenditur tertiò, vt procedat fortius † in
patre dotante, cum dotare non teneretur: ita
Spe. ſen. d. conſi. 100. colum. 3. lib. 5. & ſi enim
hoc caſu extraneo æquiparetur, nihilominus
fortius in eo pręſumitur donatio, quam in ex-
traneo, vt Soci. oſtendit, immo, quando pater
dotem dat, intelligitur donaſſe filię, non ſolum
ratione primi matrimonii, ſed etiam ſecundi.
ita Decius d. conſi. 35. nu. 6. ex tex. in §. quia ve
rò in auth. de ęqual. dotis. ſic in pattuo Soci.
Iun. d. conſi. 79. nu. 74. lib. 3.

Extenditur quarto procedere, etiam in fra-
40 tre † dotante ſororem etiam diuitem. ita poſt
alios Ripa. l. 1. nu. 9. ſol. mat.

Declaratur hic caſus, vt non procedat, quan
41 do † alię coniecturę vrgent in oppoſitum, qui-
bus dotantis animus colligitur non eſſe donan
di, vt puta cum incontinenti alter nomine d.
mulieris ipſi dotãti ſatisfacere promitteret. vel
ſi ipſa mulier à fratre ſuo dotetur. & illa die ſe-
quenti per inſtrumentum fateretur ſe tacitam
& contentam: nam dos donata non pręſumere
tur, ſed data pro eius portione bonorum pa-
tris. ita duos hos caſus recenſet Soc. ſen. conſi.
121. col. penul. verſ. poſtremo dico. & conſi. 135.
col. 1. ver. ſed ſequendo. lib. 1. & cũ dat pro por
tione bonorum compenſare voluit. ita ſentit
Ruinus conſi. 145. nu. 3. lib. 4. ſic quando ſoluit
42 † dotem tamquam fideiuſſor mulieris iam obli
gatę Bal. Nouel. in l. 1. nu. 338. in fi. ſol. matr. Sic
43 quando is † extraneus, vel etiam frater eſſet de
bitor ipſius mulieris, quia dotẽ dediſſe videtur
non animo donandi, ſed repetendi ita Ruin. cõ
ſil. 223. num. 1. lib. 1. & conſil. 152. num. 9. lib. 5. &
& ſenſit Bar. l. vxorem. § . pater naturalis de leg.
3. Ruin. tamen conſil. 65. num. 67. lib. 3. aliter vi
ſus eſt ſentire, ſic cùm maxima eſſet ſumma. So-
cin. Iun. conſil. 79. nume. 99. lib. 3. eum omninò
vide.

Declaratur ſecundô non procedere, quãdo
44 † pater mulieris eſſet diues: nam tunc, qui do-
tem dedit, non donandi animo, ſed repetendi
à patre dediſſe pręſumitur. ita Ruin. d conſil.
171. nume. 3. lib. 1. & conſi. 145. num. 3. lib. 4 poſt
Caſtren. conſil. 97. Si dicta Cornelia per legem
libr. 2. in nouiſ. idem reſpondit Alciat. reſpon.
153. num. 3. Sic etiam intelligitur, quando pater
prius dotẽ promiſiſſet, & deinde hic extraneus
eam ſolueret: nam animo repetendi ſoluiſſe cre
ditur. ita Bal, nouell. l. 1. nu. 338. propè fin. ff. ſol.
mat.

45 mat.ſic intelligitur, quando † mater hoc caſu
dat dotem, videtur dediſſe animo repetendi à
patre.ita Baldus nouellus d.l.1.nu.82.ſol.matr.
& conferunt quæ ſuprè de alimentis diximus.
Declaratur tertio non procedere, quando
46 † mulier haberet bone,quibus dotem ſibi con-
ſtituere poſſet, & illa extraneus adminiſtraret:
nam tunc dotando, dotaſſe præſumitur ex bo-
nis ipſius mulieris, quorum adminiſtrator eſt,
non autem ex proprio.ita Bal.in l.vlt.nu.12.C.
de dotis promiſſ.qui in fratre ita dotãte loqui-
47 tur,& nu.13. idem in † matre ſubiicit,ſic in fra-
tre reſpondit Soc. ſen.cõſi.121.col.penul.verſ.
& probatur.lib.1. ſic etiam Ruinus conſil. 171.
nu.3.& conſi.200.nu.1.lib.1.licet ipſe Ruinus
conſi.65.nu.6.lib.3. aliter reſpondiſſe viſus ſit.
Et in patruo Soc.Iun.conſi.79.nu.94.lib.3.Al
cie.reſponſo.153.num.3.Ripa in l.1.nu.94. ſol.
mat.quo loci Baldus nouellus nu. 78. idem de
matre.immo,& fortius de patre adminiſtrante.
quod verum non puto,vt aliter ſentit Ruin.d.
conſi,200.in fi.lib.1.& communem teſtatur Ri
pe in l.1.nu.90.ſol.mat.verum itaque eſt quod
ſcribit Baldus. d.l.fi. nu.12.13. C.de dot. pro-
miſſ. Ex quibus colligi facilè poſſet malè de iu-
48 re reſpondiſſe † Albam conſi.12.Præſens caſus
qui nu.1.dixit contre Baldum communem eſſe
ſententiam: & Baldum eſſe ſolum in hac opi-
nione.& n.10.ſubiicit,Baldum malè intellexiſ-
ſe Cynum in d.l.vlt.in q. 3. cum loquatur cy-
nus etiam hoc caſu,cum frater adminiſtret: nẽ
eſt quod aduertatur,Cynum loqui, cum bone
ſunt communia,atque ita pręſupponit, ambo,
fratrem ſcilicet & ſororem adminiſtrare, & ita
viſus eſt intelligere ibi Alber.in fi.Iaſ.conſi.133.
nu.12.lib.4.& Soc ſen.conſi.291. col.8. verſic.
Ad tertiam rationem lib. 2. rationibus quibus
Alba adducitur contra Baldum non reſpõdeo
nam ex iam relatis ſupre ſatis ſuperq; ſatisfactũ
credimus, ſi diligenter perpendantur.Octauus
caſus in quo donatio præſumitur, is è noſtris
49 Doctoribus enumeratur, cum aliquid † à viro
nobili & diuite datur: nam,inquiunt,iſti, præ
ſumi donatum.ita gl.in l.vxori.§.vlt.in gl. vlt.
de leg 3. & de diuite, glo. in l. ſed & ſi ego, in
gl.vlt.ff ad S.Conſ.Velleia.& poſt Cynũ, ſcri
ptum reliquit Roma.ſing.644.Nobilitas.Bald.
in l.ſi paterno.c.de nego.geſt.Iaſ. in l.cũ quid
ſecunda lectura,nu.19.& ibi Purpur. nu.21. ff.
ſi cer.pet.idem Iaſ.in l.cõtra iuriſ.§.1. col.1. ff.
de pactis.Tiraq.tract.nobilita.c.vlt.nu.47.qui
multis comprobat.Quem caſum nos non ſemel
nõ parum dubitabilem exiſtimauimus, cum re
vera iure aliquo nõ videatur probari.nec gl.d.
50 † l.vxori. §.vlt.affirmare videtur, cum relata
Azonis interpretatione, ad aliam pertranſeat.
& vbi illud affirmaret,probabilis, nõ entem ne
ceſſaria eſſet illius auctoritas, vt etiam eotũ eſt,
qui turmatim,re minus diligenter perpenſa,eã
ſecuti ſunt. at vbi veram hanc eſſe opinionem
dicemus, ea tamen edhuc procedere intelligi-
mus,cum actus à nobili geſtus donationi cõue-
nit: ſecus ſi non conueniret.ita ſenſit Iaſ. cõſi.
45.nu.3.in fi.lib.1.Rurſus intelligitur cum non
agitur de re graui & magne: ita ſenſit Bart. in
d.l.vxori.§.vlt. de leg.3. Quę autem res grauis
51 & magna vel perua iure dici poſsit † Iudicis ar
bitrio relinquendum eſſe ſupra diximus. is er-
go iudex pro quelitate perſonarum & rei quid
iuri cõſentaneum ſit,indicabit.& pulchrè Soc.
Iun.conſi.79.nu.99.lib.3. & probat tex. ca. &
ſi quęſtiones.de ſimonia. vbi gloſſa refert egre-
52 gium reſponſum † Antigoni Macedonum Re-
gis,qui è Thraſyllo Cynico rogatus,vt drach-
mam ei donaret,reſpondit Rex non eſt inquit,
Regium munus.Cynico ſubiiciente, talentum
igitur da.at non eſt,inquit,Cynicum, tale mu-
nus eccipere.atque vtroque cornu repulit po-
ſtulatoris improbitatem, quem exiſtimabat nul
lo beneficio dignum.
53 Nonus eſt caſus in quo † donetio pręſumi-
tur quando.ſ.pręceſſerũt benemerita, nã quod
poſtea ſimpliciter datur,donatum creditur, vt
probat.l.ſi veró non remunerandi.§. idem Pa-
pinianus.ff.mandati.quem in hanc ſententiam
annotarunt Bal. in l.2.nu.2.C. de iure dotium
Bal.nouel.in l.1.n.410.ſol.mat.Iaſ. in l.ex hoc
iure.nu.57.de iuſti.& iure.Purpu. in l.cũ quid
nu.129.ff.ſi cer.pet. Cur.Iun.conſi.34.nu.5. &
conſi.54.nu.1.3.Bello.conſi.60.nu. 10. late Ti-
raq.in l. ſi vnquam, in verbo donatione lergi-
tus.nu.50.C.de reuo. done.
Extenditur, vt procedat etiam ſi quod datũ
54 † eſt,excedat valorem benemeritorum: nec e-
nim animi gratitudo cum re nummaria compẽ
ſari poteſt.ita Purpur.dict.l.cum quid.nu.130.
Verum rectius diſtinguit & declarat Tiraqu.
d.verbo donetione.nu.81.83.84 85.non hic re-
feram, cum fuſius ſim infra in caſu 134. hac de
re dicturus.
55 Extenditur ſecundo, vt procedat etiam † ſi
dotis fauor concurreret,quamquam aliter ſem
per ſenſerit Bar.vt apud eum. d. §. idem Papi-
nianus.& in l.quę dotis.nu.6.ſol.matr.ex text.
l.idemq́ue.§. ſi cui. ff.eo. manda. Nam Baldus
Nouellus in d.l.1.nu.411.ſolu.matr. interpreta
tus eſt.d.§.ſi cui,ad rem Bertoli non conferre
cum ibi mater, quæ dotem dedit,mandante fi-
lia ſic-

lis ſicque filiæ nomine ſtipulata ſit. cum Baldo
nouello ſenſit Iaſ.d.l.quæ dotis.nu.25.ſol. ma-
tr.qui eiuſdem opinionis Raphaelem Comen-
ſem retulit,& rectè mea opinione.

Decimus eſt caſus in quo donatio præſumi-
tur, in l.campanus. ff. de oper. liberto. vbi li-
56 bertus,qui † ſciens ſe ad operas non teneri,nec
grauari à manumittente poſſe, paſſus eſt ſe ad
illas obligari,preſtare eas tenetur, quia donaſſe
præſumitur. Baldus in l.2.nu.2.C.de iure do-
tium, ſenſit illud factum, quia remunerationis
gratia libertus promiſit. ſed falſum hoc eſt,
quandoquidem ibi libertus ab eo, qui ex fidei
commiſſi cauſa eum manumittit, nihil conſe-
quitur,ſed totũ à teſtatore. Iaſon verò in l. Iu-
riſgentium.§.ſed cum nulla.nu.28.ff.de pactis.
57 intellexit.d. † l.Campanus, procedere in caſu
claro, cum ſcilicet quis ex certa ſcientia dare
promittit,quod ſe dare non debere ſciebat: nã
tunc donare dicitur. l. cuius per errorem. de
regu. iuris. atque ita is textus regulam potius
contrariam probat.vt pro regula contraria illũ
ſic citauit idem Iaſ.conſ.193.nu.1.lib.2. ſic De-
cius in d.l. cuius per errorem. nu.3. & idem,
quod Iaſon.d.§.ſed cum nulla,prius ſenſit Are-
tinus,& Alex.in l.à Titio, de verb.oblig. quos
ſecuti ſunt Cur.Iun.conſi.56.nu.5.& cõſi.131.
nu.4.& Bellonus in § 1.nu.10.inſt.quib.mod.
re cõtrah.obliga. poſſumus ſic,& rectè dicere,
donationem preſumi,cum quis ſimpliciter dat
vel promittit,ſciens ſe non teneri.nam,& ſi cer-
ta adſit dantis ſcientia, attamen reſpectu tituli
donationis non expreſſi in dubio verſamur, at-
que ita preſumitur donatio; ergo hęc preſum-
pta dici poteſt.quod vtile admodum eſt cogno-
58 ſcere, cum non ſemel diſputent noſtri, an † di-
ſpoſitio,quę in donatione vera loquitur, locũ
etiam ſibi vendicet in preſumpta,vt vno verbo
attingit Iaſ.d.§.ſed cum nulla,nu.28.in fine,&
latè apud Tiraq.de leg.connubial.in glo.3.nu.
151.ceteros ſciens pretereo.

Vndecimus eſt caſus in l. is qui amicitia. ff.
59 de neg.geſt.vbi qui paterna † amicitia iuuit a-
mici filium cum à ſuſpectis tutoribus fraudare-
tur,impenſam non repetit,ſed donare dicitur.
ex quo colligit Bart.in l.2.n.4.C.de neg. geſt.
60 † procuratorem adiuuantem filiũ amici in iu-
dicio preſumi ob amicitiam, quam cum eius pa-
tre gerebat, cum adiuuaſſe, & ob id impenſam
vel ſalarium aliquod cõſequi nolle. ſic colligit
61 Baldus in l.2 nu.2.C.de iure dotiũ, † donatio-
nem preſumi amicitiæ cauſa. ſic Ruinus conſi.
100.nu.2.5.lib.4. Hinc ob cauſam amicitię pre-
ſumitur, quod quis actui conſenſerit,& illũ proba-
uerit,cui aliàs non conſentiret.ſic Bal. Sali. &
alii in l.inuitus.C.de procu. Alex.cõſi.1.nu.17.
lib.3.Crau.conſ.237.col.1.verſ.immo.latiſſimè
de effectu amicitię in iure noſtro ſcribit Tiraq.
in l.ſi vnquã.in verbo libertis,nu.93.94.C. de
reuo.dona.hunc tamẽ caſum procedere intelli-
go,cũ tria concurrunt.primo amicitia; ſecũdo
pietatis cauſa,ne quis opprimatur.l.is quis ami-
citia,& in l.1.C.eo.de neg. geſt. tertiò modica
impenſa,vt annotauit Bal. in d.l.2.nu.2.C. de
iure dot. Hos caſus,in quibus donatio preſumi-
tur,enumeraſſe ſufficiat. ceteros in iure,ſi quos
inueniet,obſeruabit diligẽs lector.quẽ monitũ
62 volo † gloſſam in l.ſed ſi ego.ff.ad Velleia.tres
alios enumerare,vnũ ex l.1.§.1.ff.de tutel. & ra-
tio.diſtrah.alterũ ex l.cum plures.§.1.ff. de ad-
mi.tuto.tertium ex l.affectionis. ff.de dona. ex
quibus aliquos probauit Purpur. l. cum quid.
n.126.127. ſi certũ peta. ſic quartum addit Bal.
d.l.2.n.2.verſiculo eſt & ſextus. c. de iur. dot.
verum iure illi non probantur illis iuribus, cũ
in illis non agatur de donatione præſumenda,
vel non preſumenda,ſed ſolum agitur, vt fauo-
re illarum cauſarum donare is poſſit, qui alias
non poteſt. Hęc ſufficiant.

SVMMARIVM.

1 *Filiationem difficilis probationis eſſe.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui, quibus cõiecturis probetur filiatio.*
3 *Filiationis probationem triplicem eſſe.*
4 *Filiationẽ probatione neceſſaria probari non poſſe.*
5 *Homeri locus.*
6 *Palaeotus cardinalis laudatur.*
7 *l.Lucius.ff.de condi.& demo intellectus communis reiectus.*
8 *Conditio impoßibilis quando vitiet.*
9 *l.Lucius ff.de condi & demo. intellectus Comenſ. & Alciati reprehenſus.*
10 *l Lucius, de cond & demo. intellectus auctoris.*
11 *Filiationem probare concludenter impoßibile.*
12 *Pater certus quomodo in iure intelligatur.*
13 *Filius certus quomodo in iure intelligatur.*
14 *Actus verus ex ficto naſcitur.*
15 *Poſſeßio vera ex translatione ficta præſumitur.*
16 *Filios legitimos ex putatiuo matrimonio naſci.*
17 *Scire certo is dicitur, qui per præſumptiones & coniecturas à iure probatas ſcit.*
18 *Filius verus interdum probatur.*
19 *Filiatio probatur ex eo quòd dominatus ſit, ſcientibus vicinis, ex viro & vxore.*
20 *Filius præſumitur legitimus quamquam adulterium mater commiſerit.*

21 L.miles.§.defuncto ff.de adulter.intellectus.
22 Præſumptio fauorabilior in dubio ſumenda eſt.
23 Præſumitur potius poſſibile honeſtum, quam inhoneſtum.
24 Boerij doctrina exploſa.
25 Filius præſumitur legitimus & ſi mater extra domum commoretur, modo pater ad eam accedat.
26 Filius naturalis ex concubinatu quomodo præſumatur.
27 Filius legitimus præſumitur, & ſi mater contradicat.
28 Filius Regis ſtultè regno renunciauit cum credidit matri ſe Regis filium non eſſe.
29 Cautela viduæ, quæ filiũ illegitimũ admiſit ad ſucceſsionem cum legitimis.
30 Moriens non ſemper præſumitur bonus.
31 Filius legitimus præſumitur & ſi ex muliere ſit natus, quæ diu fuit ſterilis.
32 Filius legitimus non præſumitur cum eſt natus patre iamdiu abſente.
33 L.1.§.idem Iulianus ff.de lib.agnoſcen.intellectus, & verus ſenſus.
34 Partum ſeptimeſtrem iuſtum & perfectum eſſe.
35 L.inteſtato.§.vlt.ff.de ſuis & legit.declaratio.
36 Macrobij de partu ſeptimeſtri reiecta opinio.
37 Partus ſeptimeſtres debiles eſſe.
38 Partum octimeſtrem vitalem non eſſe.
39 Partum nonimeſtrem vitalem eſſe.
40 Partum decimeſtrem vitalem eſſe.
41 Menſes decem in partu decimeſtri quomodo computentur.
42 Ariſtotelis & Plinij ſententia de partu decimeſtri.
43 Partus decimeſtres apud Athenienſes illegitimos fuiſſe.
44 L.Gallus, in princ.de lib. & poſthu. quomodo decẽ menſes computet in partu.
45 Iudex quid conſiderare debeat in iudicando partu decimeſtri an legitimus ſit, vel non.
46 Hadriani decretum de partu decimeſtri, Hippocratis opinioni repugnare.
47 Marij Salomonij & Aemilij Perroti lapſus.
48 Glo.l.Gallus, in princ.de lib.& poſth. reiecta.
49 Partus vndecimeſtris vitalis an ſit.
50 Partus quatuordecim menſium.
51 §.vltimus, in auth.de reſtitu & ea quæ parit in vndecimo menſe, ſenſus & intellectus.
52 Alciatus ab Aemilij Perroti morſibus vendicatus.
53 Filius legitimus non præſumitur cum pater ad generandum impotens eſſet.
54 L.filium, de iis qui ſunt ſui vel alieni iuris, declaratur.
55 Senex ad generandum impotens.
56 Sexagenarij ex lege Papia Poppea vxorem ducere non potuiſſe.
57 Lex Papia Poppea à Claudio Cæſare abrogata.
58 Sexagenarios ſecundum ius ciuile generare nõ poſſe
59 L.ſi maior C.de legit hæred.
60 Federicum Imperatorem ex quinquagenaria natũ.
61 Maſsiniſſam generaſſe cum annum octuageſimum ſextum ageret.
62 Catonem cenſorium octuagenarium generaſſe.
63 Ratio cur Iuſtinianus ſtatuerit natum ex quinquagenaria legitimum eſſe, cum de nato ex ſeptuagenario verbum non fecerit.
64 Probationes validiores requiri cum allegatur partus quinquagenariæ, vel ſexagenarij legitimus.
65 Filius illegitimus multis coniecturis ſimul iunctis probatur.
66 Probationes plures imperfectæ ſimul iunctæ perfectam reddunt.
67 L.ſpadonũ.§.qui iura.ff.de excuſ.tut.declaratur.
68 Alexandri & Corneirẽſponſa declarata.
69 Filiationem probari ex tractatu & educatione.
70 Filiationem ex tractatu & educatione probari etiã in iudicio petitorio.
71 Poſſeſſio vel quaſi quando ſufficiat in petitorio iudicio.
72 Filiationem probari ex tractatu facto etiam patre mortuo.
73 Filiationem ex tractatu probari, & ſi deinde pater reſpuat filium ipſum.
74 Filium probari ex ſolo actu tractationis.
75 Filiationem non probari ex tractatu, quando nouus tractatus primo contrarius interceſſit.
76 Filiationem non probari ex tractatu cauſa pietatis facto.
77 Filiationem ex parentum nominatione non probari.
78 Nominationem interdum filiationem probare.
79 Filiationem probari ex confeſsione iudiciali patris.
80 Filiationem probari ex libro patris, qui diem illius natiuitatis ſcripſit.
81 Nominationem geminatam, filiationem probare.
82 Nominationem factam præſente filio probare illius filiationem.
83 Confeſsionem incidenter factam parte præſentẽ præiudicare.
84 Filiationem probari ex nominatione in antiquis.
85 Statutum Brixiæ in ciuilibus, ca.56.ſub rub. de pœna negantis poſitiones filiationis, declaratur.
86 Filiationem ex ſola fama interdum probari.
87 Fama circa quæ verſetur.
88 Famam probare in his, quæ difficilis ſunt probationis.
89 Famam quaſi poſſeſſionem tribuere.
90 Famam eſſe vanam vocem populi.
91 Famam rumorem eſſe incerti auctoris.
92 Vox populi, vox Dei.
93 Famam ſemiplene probare.

Statutũ

94 *Statutum Papiæ in ciuilibus, nu 30. ſub rub. quòd mors & filiatio, declaratur.*

95 *Statutum Veronæ lib. 2. c. 33. ſub rub. de pœna illius qui in iudicio negauerit aliquem eſſe filium, declaratur.*

96 *Filiationis probandæ praxis.*

97 *Filiationem ex ſimilitudine probari.*

98 *Similitudo faciei inter homines vnde proueniat.*

99 *Similitudo faciei quid.*

100 *Similitudo maxima duorum diuerſarum regionũ.*

101 *Auguſti Cæſaris dictum, & illius deluſio.*

102 *Similitudo oris coniecturam facere.*

103 *Iudicis arbitrium multum poſſe in diiudicanda filiatione ex oris ſimilitudine.*

Casvs LXXXIX.

QVIBVS PROBATIONIBVS filiatio probetur; & de partuum tempore, plura hactenus non explicata, enucleentur.

CVM † filiationis probatio non modo difficilis iure noſtro, ſed & penè impoſſibilis credatur, factum eſt, vt opinentur omnes, coniecturas ſufficere:
2 eaſq; in † iudicis arbitrio poſitas dixerunt, ita Baldus in l. non ignorat. C. de iis qui accuſ. nõ poſſ. clarè Alex. conſi. 90. nu 17 lib. 6. & conſi. 88. nu. 7. lib. 7. idem reſpondit Pariſius conſ. 10 nu. 80. lib. 2. Alciatus tract. pręſump. reg. 3. pręſump. 37. in fi. Quam rem cum ego nouerim eſſe in foro & iudiciis quotidianam & admodum vtilem, nec omnibus in caſibus veram eſſe Baldi, Alex. & Pariſii doctrinam, exiſtimaui, me rẽ non ingratam ſtudioſis & beneuolis facturum, ſi rem ipſam paulo altius & diligentius quàm hactenus factum viderim, explicauero. Princi-
3 pio itaque ſciendum eſt, triplicem eſſe † filiationis probationem, neceſſariam, probabilẽ & pręſumptiuam. neceſſaria quòad ſolam matrem intelligimus, quæ ſemper eſt certa; probabilis, quòad patrem, cum dominatus eſt filius l. filiũ. ff. de iis qui ſunt ſui vel alie. iuris. pręſumptiua quę ex coniecturis & pręſumptionibus colligitur. ita Baldus in l. 1. nu. 52. C. de iis qui accuſ.
4 non poſſ. probatione neceſſaria † filiatio probari minimè poteſt, quoniam certa ſcientia illa eſſe dicitur, quãdo aliquis de certo & proprio ſenſu atteſtari poteſt l. teſtium, vbi glo. C. de teſtibus Bart. in l. admonendi nu. 18. & ibi Ripa nu. 82. de iureiura. ſed filiorum procreatio cadere non poteſt in certum hominis ſenſum cũ teſtificari nemo poſſit, talem ab illo genitum, aut conceptum fuiſſe; verè ergo probari non
5 poteſt. quare rectè cecinit † Homerus de Telemacho.

„ *En illo natum mater me dicit, at ipſe*
„ *Neſcio, nam certum quis poßit ferre parentem?*

Cuius carminis rectè ac doctè ad rẽ noſtram
6 meminit † Gabriel Palæotus, qui ob ſingularẽ eruditionem, & admirabilem vitę puritatem & integritatem, omnium ſummo eppleuſu Cardinalis declaretus eſt à Pio 4. Pont. Max. is ergo Palęotus in tract. de Nothis ſpuriiſq; filiis, cep. 21. hanc ſententiam probat. & Paulus in l. Lucius. ff. de cond. & demonſtr. dum affirmat, conditionem illam, ſi filium ſe probauerit, ideo enullare teſtamentum, quia illi hęres ſatisfacere non poteſt, vt ibi Ber. intellexit, & cum eo communis eſt ſententia, vt teſtetur Decius in rubr. extra de probatio. nu. 14. & in l. qui accuſare. in
7 fi. C. de eden. qui tamen ſcribit, † textum illum ad rem non cõferre, cum ibi hæredis inſtitutio non vitietur ex eo quod verè conditio impleri non poſſit quia illa impoſſibilitas ibi non cõſideratur, nec impoſſibilitas illa eſt in cauſa, vt corruat teſtamentum, ſed illud euenit quia ibi filius fuit à patre ſub ea conditione, quæ nõ poteſtatiua, ſed potius mixta dicitur inſtitutus, cũ pendeat illa cõditio à teſtibus & aliis probationibus; ſub qua quidem mixta conditione filius inſtitui nõ poteſt. l. ſuus quoque. §. puto, de hęred. inſt. l. ſi pater. C. de inſt. & ſubſt. hunc ſenſum probauit & Ruinus in l. Gallus. §. & quid ſi tantum, nu. 46. de lib. & poſthu. idẽ ſenſit Accurſius ante alios in l. 1. in verbo filium. c. quorum bono. & clarius Bal. in d. l ſi pater, nu. 10. C. de inſt. & ſubſt. ſenſit Feli. rub. de proba. nu. 13. & ibi Decius confirmat hunc ſenſum, quia ſi illa conditio in d. l. Lucius, impoſſibilis fuiſſet, omnino reiiceretur, atque ita teſtamentum ſuſtineretur, ex l. 1. ff. de cond. inſt. cum ergo in caſu d. l. Lucius, teſtamentum non ſuſtineatur, dicendum non eſt conditionem fuiſſe impoſſibilem, ſed adiici nõ potuiſſe, atque ita adiectionem teſtamentum vitiere, cum ea ſub forma diſponere teſtator non potuerit.

Ego opinor hunc intellectum genuinũ non eſſe: nam vnũ pręſupponũt Doctores, illũ Aurelium Claudium à teſtatore inſtitutum, fuiſſe inſtitutum tãquàm quòd filius ipſius teſtatoris eſſet; quod ſanè pręſuppoſitum verũ non eſt. nam ibi teſtator inſtituit illum ſub nomine proprio, adiecta quadam demonſtratione, dum dixit, natũ ex illa muliere, vt oſtenderet teſtator ſe nõ agnoſcere illum in filium, ſed dubitare: ſi

enim voluiſſet teſtator inſtituere illũ vt filium dixiſſet in hæc verba: Aurelium Claudium filium meum hæredem inſtituo, ſi probauerit ſe filium meum eſſe.hac enim formula demõſtraſſet Aurelium illum fuiſſe in quaſi poſſeſſione filiationis. noſtram hanc conſiderationem probat.l.1.§. ſi quis filium. ff.de verbo. adiũ. ibi, non quaſi filium ſuum.Nec obſtat illa cõfirmatio Decii,quia cenſeo animaduertendũ, quòd,
8 aut † conditio eſt impoſſibilis de iure, aut de facto: ſi de iure,vitiatur, non autẽ vitiat diſpoſitionem.ita intelligitur d.l.1. de cond.inſt. & ibi Bar. declarat. ſi verò eſt impoſſibilis de facto,non vitiatur,ſed vitiat,vt probat.l.cum hęres.ff.de ſtatu liberis. & glo.in §. impoſſibilis, inſt.de hęred.inſt.de hac conditione impoſſibili de facto loquitur d.l.Lucius.nam ibi illa conditio non improbatur à iure tamquam turpis, & contra bonos mores, quales ſunt conditiones,quas de iure impoſſibiles dicimus, vt docuit Bar.d.l.1.nu.5.de cond.inſt.ſed improbatur tamquam impoſſibilis, cum de facto ſatisfieri illi non poſſit.nam à communiter contingẽtibus filiatio probari non poteſt,vt declarat gl. & ibi egregiè Bar.C. quorum bono.& in quęſtione ſequenti dicemus.Prętarea,ſuppoſito etiam quòd conditio de qua in d.l.Lucius,fuiſſet impoſſibilis de iure,hoc eſt, à iure reprobata,adhuc tamen non vitiata fuiſſet,iuxta. d.l.1. de cond.inſt.ſed cum agatur de inſtitutione vitiaſſet diſpoſitionem,iuxta l.filius. ff. de cond. inſtit.vt eam intellexit Alex.in l.ſi pater,nu.13. C.de inſt.& ſubſt.nec diſſentit Bar.in d.l.1.nu. 5.verſ.oppono.de l.filius de cond.inſt.atq; ita conſiderationem hanc poſteriorẽ aduerſus Decium ſenſit Crotus in l.ſciendum,nu.12.de verborum obligatio.hic ergo intellectus reiici rectè poteſt.

Reſpondet ſecundo loco Alciatus in tract. præſump. in præludiis in tertia parte nu. 4. &
9 ante eum Raphael Comens.in d.† l. Lucius.inquiunt iſti,illum Aurelium Claudium fuiſſe in quaſi poſſeſſione filiationis, ob quam habebat præſumptionem legis pro ſe quòd eſſet filius; atq; ita alia probatione ei opus non erat,ex gl. in l.Titia,vbi omnes ſolu matrimo. Vnde, cũ teſtator inſtituerit eum,ſi probauerit ſe filium, oſtendit ſe ea præſumptione contentum non fuiſſe, ſed voluiſſe plenè & directò probari. quòd autem is Aurelius eſſet in quaſi poſſeſſione filiationis,ex eo (inquit Alciatus) demonſtratur,quia ibi tex.præſupponit quòd abſque alia probatione teſtamentum nullius momenti ſit.certè niſi fuiſſet in quaſi poſſeſſione, requirebatur probatio, ſe filium eſſe, quoniam erat hoc fundamentum ſuæ intentionis,ad hoc ſcilicet vt vitiato teſtamẽto hæres tamquam filius remaneret. Verum ex iam dictis negari poteſt, Aurelium Claudium illum fuiſſe in quaſi poſſeſſione filiationis. Nec obſtat illa confirmatio Alciati, quòd ſi Aurelius annullato teſtamẽto, effectus ſit teſtatoris hæres ab inteſtato.tamquam filius,quoniam eſt diuinare, neque enim eo in textu affirmat Paulus Iureconſ. illum Aurelium eſſe hæredem ab inteſtato: ſolum ait,teſtamentum nullius eſſe momenti. Non etiã obſtat,quòd illa verba,non ſub ea conditione inſtitutum videri, quæ in poteſtate eius eſt: conuenita filio, qui tamquam filius non poteſt ſub alia conditione, quàm poteſtatiua inſtitui,quoniam alius eſt ſenſus illorum verborum,vt mox attingam.

10 Reſpondeo itaq; tertio loco,& erit nouus † ſenſus in caſu d.l Lucius, illum Aurelium certo modo à teſtatore fuiſſe creditum filiũ ſuum eſſe ſiue modo ex fama,ſiuè,quòd cum eius matre conſuetudinem habuiſſet, ſiuè aliqua alia ex cauſa. quæ coniectura ex eo ſumitur, quòd cum inſtituit ſub illa conditione,ſi ſe filiũ probauerit. erat enim dubitatio apud teſtatorem an eius eſſet filius,vel non.& ſcimus dubitationem prouenire ex æqualitate rationum contrariarum, vt poſt Iſidorum docuit Ripa in l. admonendi,nu.87. de iureiura.aliquę ergo rationes ipſum teſtatorem mouebant, vt crederet Aurelium illum eius filium eſſe: aliquæ mouebant & trahebant eum in contrariam opinionem. hac ergo ambiguitate ſtante dum conditionem illam adiecit teſtator, oſtendit ſe non fuiſſe contentum ea probatione filiationis,quę fortè ex fama & aliis ſupra relatis cauſis proueniabat, ſed voluiſſe habere plenam probationem non enim intellexit de ſola illa probatione ſibi cognita,& de qua dubitabat, ſed de euidentiori, idque argumento.l.ſolemnis,de cõd. & demon.quæ ſenè probatio cum de facto cẽſeatur impoſſibilis vitiat diſpoſitionem.l. cum hæres.§.1.ff.de ſtatu.lib.glo.in §. impoſſibilis. inſt. de hęred.inſt.vt ſuprà attigimus.Eſt ratio quia potius cenſeri debat inutile quod agitur, quàm fiat dura interpretatio contra teſtatoris voluntatem.l. verbis ciuilibus.ibi, ne fiat contra voluntatem,de vulg. quo ex re intelligimus in diſpoſitione cõditionali,appellatione probationis de propria intelligi,ex d.l.Lucius Rectè
11 itaque omnes cenſent † filiationem eſſe difficilis probationis.immo impoſſibilis. ita reſcriptũ reliquerunt Bart. d.l.1.nu.1.2.C.quorum bono.

no. Baldus in l. filiū. ff. de iis qui ſūt ſui vel alie. iur. idem cōſi. 74. Verba domini. col. 1. lib. 1. & cōſi. 437. Tertius habebat. col. 1. lib. 5. Decius in rubr. extra de probatio. & in cap. in præſentia. nu. 25 eo. & conſi. 272. Marſilius rubr C. de probatio. nu. 9. Pariſius conſi. 10. nu. 39. lib. 2. Gratus cōſi. 10. nu. 11. lib. 2. Alciatus tract. præſump. in præludiis, in præmiſſis parte tertia nu. 5. & Palæotus d. tract. de nothis ſpuriiſq; filiis. c. 21. Nec aduerſatur, quòd in multis iuris locis cer-
12 tus † pater, vt in l. quia ſemper, de in ius voc. verus filius, vt in l. 1. §. pœna. ff. de lib. agno. appellantur, quoniam (vt doctè ait Palæotus. d. c. 21.) intelliguntur verus filius & certus pater ex præſumptionibus illis & coniecturis à iure probatis, quas dum lex pro veris & cōcludentibus probationibus habet, is ita probatus filius, cer-
13 tus † filius dicitur; atque ideo pater eum recuſare non poteſt. l. 1 §. ſi quis. ff. de carbo. edicto. & quãuis nunquam ficta hæc & impropria probatio dicatur, attamen filius ita probatus, verus filius dicitur. d. l. 1. §. ſi quis, de carbo. edicto. quemad-
14 modum videmus ex † actu ficto verū produci; vt in conſtituto, quod & ſi fictam quandam tra-
15 ditionem habeat, † poſſeſſio tamen ex eo traſlata vera & propria poſſeſſio dicitur. l. certè. §. t. de precario. ſic ex actu ficto delationis hæreditatis vera & propria hæreditas quæritur. Soc. ſen. conſi. 147. col. 2. lib. 1. Bellonus lib. 4. ſuppu-
16 ta. iuris. c. 17. n. 13. ſic ex † putatiuo matrimonio filii naſcuntur legitimi. cap. is qui fidē, de ſpōſ. Decius conſi. 153. col. 2. ſic ergo dicendum & in caſu noſtro. Ex quo infertur, defendi poſſe
17 teſtimonium illius, qui dixit, ſe pro certo † ſcire, ob coniecturas & præſumptiones à iure probatas. ita egregiè Baldus d. conſi. 74. lib. 1. & d. conſi. 437. lib. 5. Infertur quoq; male ſenſiſſe Beroium, qui in cap. in præſentia. nu. 142. de proba. ſcriptum reliquit, hanc filiationis probationem non eſſe impoſſibilem, ſed difficilem tantum, niſi intelligamus, eum loqui de probatione ſola probabili, vel præſumptiua, non autem de neceſſaria. Vnus tamen aliquando datur ca-
18 ſus, in quo † filius probatur verus neceſſaria probatione, vt puta, quando puella vna cum viro ſub arctiſsimis cuſtodiis carcere mancipare tur, poſt annum prægnans reperiretur. nam eo caſu natus ex illa diceretur certe & indubitate à viro cum illa carcerato fuiſſe generatum. ita Bar. l. r. nu. 2. C. quo. bono. idem ſcripſit Bald. in l. filium. ff. de iis qui ſunt ſui vel alie. iuris Boeri. q. 299. nu. 4. quamquã Palæotus. d. cap. 21. neget verè, & propriè filiationem probari, cum nil de concubitu, nil de conceptione adſe-

ratur, atque ita ſola eſt probatio extrinſeca, vrgens tamen adeo ac neceſſaria vt negari minime poſsit. Verum, quę maior probatio & vrgentior veritatis demonſtratio haberi poteſt illa, quæ ab ipſa natura prouenit? nec enim hęc alia ratione improbari poteſt.

Prima itaque coniectura, & pręſumptio, qua
19 † filiatio probatur, illa eſt, cum eſt probatum illum eſſe natū ex vxore illius viri. ita clara probatur ex l. filium, de iis qui ſunt ſui. vel alie. iuris. l. non epiſtolis. C. de proba. l. ſi vicinis. C. de nup. c. per tuas, de proba. & cap. transmiſſę. qui filii ſint leg. quę ſanè coniectura nō ſolam quaſi poſſeſsionem filiationis, ſed ipſam proprietatem reſpicit, ita Pariſius conſi. 10. nu. 2. cōſi. 13. col. 1. lib. 2. Palęotus de nothis & ſpuriis ca. 22.

Extenditur hęc coniectura, vt procedat etiã
20 ſi probatum fuiſſet, † mulierem illam cū adultero eo tempore conſuetudinē habuiſſe. ita docuit Baldus rub. C. de probatio. nu. 6. & conſi. 74. col. 1. lib. 1. repet. conſi. 437. lib. 5. ſic alii plures relati à Cur. iun. conſi. 31. nu. 3. & à Pariſio. d. conſi. 10. nu. 4. 5 & conſi. 11. nu. 13. lib 2. & ab Alciato tractat. præſump. reg. 3 præſump. 37. & tradit Cremen. ſing. 116. adferri ſolet notabilis
21 tex. † l. miles. §. defuncto. de adulter. Verum is tex. non probat ex interpretatione Alciati. d. pręſump 37. & prius Gozad. cōſi. 13. nu. 48. quoniã Iureconſultus ſolum affirmat fieri poſſe, vt filius ille mariti ſit, & tamen mater ſit adultera, non ergo inquit Iurecōſ. filiū illum pręſumi à marito conceptum. ſunt enim multa poſsibilia, quę nō pręſumuntur. l. neq; natales. C. de proba. immo facta, que regulariter poſsibilia ſunt, non pręſumuntur. l. in bello. §. factę. d. cap. & poſtlim. reuer. Pręterea in illo. §. defuncto, res erat inter alios acta, quę filio nocere minimè poterat. toto titulo. C. res inter alios acta. Rectius itaq; probatur hęc extenſio ex illa ratione, quia
22 benignior & fauorabilior † pręſumptio ſumenda eſt in dubio. ca. eſtote. de reg. iuris. Et in dubio quod honeſtius eſt, pręſumi debet. Abbas. cap. intelleximus. de adult. Hinc docuit Baldus
23 in d. l. filium nu. 1. de iis qui ſunt ſui vel alie. iuris. † potius pręſumi poſsibile honeſtum, quam poſsibile inhoneſtū. Cum ergo hoc caſu mulier & cū viro, & cum adultero conſuetudinem habuerit, pręſumitur filius ille natus ex marito, vt fauorabilior ſit pro eo interpretatio. Illud vnū tamen non concedo, quod tradunt Marſi. in l.
24 1. §. 1. in fine de queſtio. & † Boerius. q. 299. nu. 9. hanc pręſumptionē eſſe iuris & de iure. nam falſum hoc eſt. id quod ſcriptum relinquit Emanuel Coſta Luſitanus in l. Gallus. §. & quid ſi

tantum.in 4.parte.nu.45. de lib.& poſthu. eſt enim tantum præſumptio iuris, quę probationem in contrarium admittit.l.1.§.quemadmodum.de liber.agno.& in l.1.§.idem ait,& l.3.§.ſi mater.ff.de carbo.edicto.

25 Extenditur ſecundò procedere, etiam † ſi mulier habitaret extra domum mariti, ſi modò ad eam maritus accedere ſolebat: ita Dec. cõſi. 657.nu.3.poſt Barb.conſi.48.lib.2.& Alex.cõſi.88.col.pen.lib.7.Palęotus d.cap.24 nu.1.Eſt ratio,quia cum cauſa matrimonii concurrit & ipſa cohabitatio, qua fieri poteſt,vt filius ex ipſo marito ſit procreatus.idem cenſuit Iaſ.cõſi. 125.col.2.verſ.primò vt lib.4.

26 Extenditur tertiò, vt procedat etiam in † naturalibus filiis,qui ex concubinatu nati præſumuntur: ita gl.in cap.Michael. de filiis presb. Ancha.conſi.225. Alciatus.d.præſump.37.nu.3. verſ.ſecũdo ampliatur.Pariſ.d.conſi.10.nu.38. lib.2. Palæotus qui ſuprà.q. 22.& latius. q.28. Iaſ.conſi.125. colum.2. verſ. Secundo ampliatur.libro 4.

Extenditur quartò vt procedat,etiam ſi ma-
27 ter † affirmet filium illum ex proprio marito, viroq; illo non eſſe generatũ, nec enim hęc matris aſſertio filio detrimentum aliquod afferre poteſt: ita gl.in l.etiam.ff.de proba.& in l. vlt. ff.eo.Bar.in l.filiũ.ff.de iis qui ſunt ſui vel alie. iuris.Gozad. conſi.12. nu.27. Alciatus de præſump.d. reg.3 præſump. 37.nu.4. Palęothus de nothis & ſpuriis,cap.24. quorũ ſententiam rectè probat,l.1.§.ſiquis nõ ob aliquo.ff.de carb. edict.l.tranſactione matris.C.de tranſ.rurſus à regula.l.filium,de iis qui ſunt ſui vel alie.iuris, non eſt recedendum,niſi verè de exceptione & fallentia oſtendatur . Qua ex re infertur ſtultè
28 egiſſe † illum Regis filium,qui nimis credulus matri credidit ſe non Regis, ſed militis filium eſſe,& ob id Regno renuntiauit. cuius rei meminit Cy.& Bar.in d.l.filium.& Bal.ibi & cõſ. 74.Verba D.cyni.lib.1.& Neuiz. lib 1. Syluæ nuptia.nu.50.quibus addo Barb.conſi.48. col. 2.lib.2.accedit Corn.293.in fi. lib. 4. qui dixit illum Regem malè egiſſe renuntiãdo, quia etiã in foro conſcientię erat tutus. & Corneum eſt ſecutus Andreas ab Exea in c.1.nu.336.de conſtitu. quod in foro conſcientię verũ eſſe exiſtimo,niſi tam vehemens eſſet matris perſuaſio,vt illi credere poſſit filius.ita declarauit Dominicus Soto de iuſtitia & iure.li.4. q.7.art. 2.verſ. tametſi. Refert tamen Alciatus d. præſump.37.
29 & lib.9.Paterg.iuris cap.12. † Viduam quandã Auenionenſem cautela hac vſam fuiſſe, cum in extremis ageret,& iam animam efflare vellet,ac cerſiuiſſe ad ſe tres, quos habebat filios, & dixit; filii mei,ne mortua animę meę datrimentũ patiar,ſum,antequam ex humanis excedã, hoc vnum vobis dictura,nempè veſtrum vnum non ex legitimo complexu , ſed ex adulterino à me progenitum, atq; ita illũ mariti mei aliorumq; patris bona iniuſtè poſſidere:hoc ſum declaratura.niſi vos inuicem pacto cõuento ius omne veſtrum remittatis.Cum vnus de altero dubitaret,libenter volũtati maternę omnes acquieuerunt,& ita pacti ſunt; quare mater nõ declarauit. ſed inquit Alciatus matrem illã ſatis apud Deũ tutam eſſe redditam,ex cap.officii, de pœnite.& pactum inter fratres legitimum & obſeruandum eſſe ait. Verũ cautela hęc minime probabilis eſt quò ad filios.quoniã nemo eorum ea mente debuit matris declarationem,ex iam relatis,nec quòd in extremis ageret,eius aſſertioni
30 fides aliqua addi poterit;cum non omnis † moriens credatur iuſtus,& (vt noſtri aiunt) Sãctus Io.Baptiſta,vt inquit Baldus in tit.de pace cõſtantię,in verbo Vaſalli.Gramma.deciſ.42.nu. 9. & deciſ. 56. nu. 16. nec pactum inter fratres initum,ſi quãdo veritas rei detecta fuiſſet,legitimis detrimento eſſe poterat,qui metu potius, quàm ſpontè pacti ſunt.timebat enim vnuſquiſque,ne mater eum illegitimè natum declararet & hanc cautelam ratione iſta improbauit Didacus in cap. peccatum,parte.1.§.1.ver.Nec mihi placet.de reg.iur.in 6.

31 Extenditur quinto vt procedat,& ſi † mulier diu ſterilis diuertat à viro, & aliquot poſt dies reuerſa filium domi pariat.ita Palęotus d.c.24. nu 5.auctoritate Plinii lib.7.naturalis hiſt.cap. 13.qui ſcribit, mulieres aliquas ſemel tantũ parere,alias poſt certum tempus, vt poſt inuentã, alias ſecundũ varios cęli & ſyderũ motus , nũc fœcundas,nunc prorſus ſteriles reddi .

32 Declaratur primò non procedere eo caſu † quando marito à domo abſuit diu, vt putã per decennium, & domum reuerſus anniculum inuenit,nam tunc ceſſat præſumptio ex d.l.filiũ, quod ſit filius illius viri : id quod probat d.l.
33 filium,ex ſententia Iuliani relata in † l.1.§. idẽ Iulianus,de liber.agno. & ſi glo.d.l. filium, in contrariam ſententiam illum adferat, & quandam ineptam ſatis conſiderationem facit. nam id ſemper ſenſit Iulianus, ſi d vitium in lectione fuit, quam rectam & integram nobis reſtituit Lælius Taurellus vir eminentiſſimæ eruditionis, vt huius rei meminit eruditiſſimus Ant.Aug.lib.1.emenda iuris,cap.vlt. ſcribunt doctiſſimi illi viri ſic eſſe legendum cæterum eſſe ſatis iniurioſum ait,ſi quis longo tempore, &c.

&c. alii enim codices antiqui ſic legunt: Si
quis longo tempore &c. & malè. & cum exem-
pli gratia de decennio locutus ſit Vlpianus, idẽ
dici poteſt de nata poſt decimum vel vndeci-
mum menſem à die quo abeſſe cępit vir, vel à
die quo mortuus eſſet. Verum magna iuris per
plexitas videtur, quo ergo res melius explice-
tur, repetam paulo altius rem hãc. Ius ciuile de
legitimis partubus ſic ſtatuit.

34 Primo † partum ſeptimeſtrem eſſe iuſtum &
perfectum l. ſeptimo menſe. de ſtatu hom. ex
Hippocratis ſententia, à qua nõ diſſentiũt Ari
ſtoteles lib. 1. de Natura animaliũ ca. 4. Plutar-
chus lib. 5. de placitis Philoſophorũ cap. 18. Pli-
nius lib. 11. Naturalis hiſtorię, cap. 31. Gellius
lib. 3. noct. attica. cap. 10. ex quibus aliquos citat
Tiraq. in l. ſi vnquã, in verbo ſuſceperit libe-
ros, nu. 210. C. de reuo. donat. ſic & Cęlius lib.
22. lect. antiq. ca 13. intelligimus nos de ſeptem
menſibus cęptis, non autẽ de perfectis, vt ex e-
iuſdem Hippocratis ſententia libro de ſeptime
35 ſtri partu, in prin. ſcribit Vlpianus in l. inteſta-
to. §. vlt. ff. de ſuis & legit. dum ait, natum cẽte-
ſimo octuageſimo die, iuſto tempore eſſe natũ:
quod ſanè tempus ſecundum omnes eſt ſex mẽ
ſium ac duorum dierum. ego credo eſſe ſex mẽ
ſium & dierum quinque, cũ menſes lunares hi
ſint, rectè ſcripſit Alciatus in l. Gallus, in prin.
nu. 30. de lib. & poſthu. qui ſanè lunares men-
ſes ſunt dierum vigintinouẽ, & duodecim ho-
rarũ vt ſuprà iam docui in caſu 50. tacitus tamẽ
36 non pręteribo, † Macrobium lib. 1. de ſomno
Scipionis cap. 8. ſcriptum reliquiſſe, partus vita
les non eſſe niſi mẽſe ſeptimo perfecto. id quod
communi relatorum opinioni refragatur. ſcri-
37 bunt quidem Ariſtoteles & Plinius, † debiles
admodũ eſſe hos partus, & ſępe euenire, vt defi
ciant foramina vel in auribus, vel in naribus,
quę tamen paulatim natura parit, non tamẽ ne
gant immò affirmant vitales eſſe. hoc ergo caſu
euenire poteſt, vt abſit maritus per multos an-
nos, & domũ reuerſus intra ſeptem menſes ex
vxore filiũ ſuſcipit, is filius legitimus iudicabi-
tur, cum tanto tempore mulier vterũ ferre poſ
ſit; & minus ſeptem menſiũ, vt iam retulimus.
atque ita huius illationis meminit Palæotus. d.
tract. de nothis ſpuriisq; filiis cap. 24. in fine.

38 Secundo de † partu octimeſtri dicendũ eſt,
ex cõmuni ſententia vitalẽ non eſſe. ſic Gellius
lib. 3. noct. attic. c. 16. clarius hoc ſcripſit Plutar
chus lib. 5. de placitis philoſophorum, cap. 18 &
Cęlius d. lib. 22. lectio. antiqua. cap. 14. Ariſtote
les d. lib. 7. de hiſtoria animalium ca. 4. dixit in
Aegypto ac aliis nõnullis locis vitales eſſe hos
partus. immo Plinius lib. 7. naturalis hiſtorię c.
5. dixit, in Italia viuere, verũ ex recepta magis
opinione non viuunt. Finge ergo, virum iam
diu abfuiſſe, & domum reuerſum ibiq; per tri-
duum fuiſſe, poſtmodum receſſiſſe iterũ, ſi mu
lier intra octauum mẽſem pariat, & viuat filius,
is à marito conceptus non creditur. magna ta-
mẽ erit in hoc caſu diligentia iudicis noſtri, vt
conſulat Philoſophos & Phyſicos.

39 Tertiò de † partu nonimeſtri dubium non
eſt, quin legitimus ille ſit.

40 Quartò de † decimeſtri dicendum eſt ex ſen
tẽtia Hippocratis libro de ſeptimeſtri partu, &
libro de natura fętus, illum eſſe vitalem. quam
opinionem noſtri Iuriſconſulti ſecuti ſunt, vt
in l. inteſtato. §. vlt. de ſuis & legit. ſic & decem
viri in legibus duodecim tabularum, vt ſcripſit
Gellius. d. cap. 16. ad quas reſpexit Gallus Aqui
lius, l. Gallus. in prin. de liber. & poſthu. ibi, in
decem menſibus, ideſt, intra decẽ menſes vt ex-
ponit lex vlt. ff. de fideicõmiſ. liber. & l vlt. C.
41 de poſthu. hęred. inſt qui ſanè decẽ † mẽſes prę
ciſi non erunt, ſed de modico aliquo tempore,
ante vel poſt, vt de duobus, vel tribus diebus
poſt decem menſes. atq; ita retulit ex opinione
Gentilis Phyſici Soc. in d. l. Gallus, in prin. nu.
42 6. quod egregiè probant † Ariſtoteles & Pli-
nius nã Ariſtoteles d. lib. 7. de hiſtoria anima-
liũ, c. 4. ſcribit in hęc verba: Et nonnullę etiam
vndecimũ tangũt. Plinius verò, d. lib. 7. natura
lis hiſtorię cap. 5. ſcribit in hęc verba: Alius ſe-
ptimo menſe, alius octauo, & vſque ad initia de
cimi, vndecimiq;. cuius rei rationẽ rectè ſenſit
Marius Salomonius in d. l. Gallus, in prin. nu.
44. quia natura & ſi agat & perfectè agat, ple-
runque tamẽ non poteſt tam repente quin ali-
43 quid differat. apud † Athenienſes tamen obſer
uatum fuit, natũ poſt decimum menſem non eſ
ſe legitimum. ita enim in hęc verba ſcribit Plu-
tarchus in vita Alcibiadis: Hęc cum multorũ
ſermonibus deferrentur ad Agidem, tradunt
hominem nõ tam accuſatorum criminibus, qui
ſuſpicionem de Alcibiade faciebant, quam tem
pore eſſe adductum; vt violatam vxoris pudici
tiam crederet. nam antea Rex ingenti terremo
tu perculſus, relictam in vrbe coniuge decem
continuos abfuerat menſes. poſt hoc tẽpus na-
tum Leotychidem ſuum filium eſſe negauit, ex
quo aiunt illum veluti à regio ſanguine alienũ,
ſucceſſione regni à poſterioribus fuiſſe exclu-
ſum. Hęc ille. Verũ verſatur in hoc magna diffi
cultas, quomodo mẽſes hos iudex noſter cõpu-
tabit, an ſcilicet cõputari debeant à die mortis
viri, vel à die conceptionis? Ego credo, decem

44 menſes in d. † l. Gallus, & in d. l. inteſtato, cęte riſq; ſimilibus eſſe enumerandos à die conceptionis, ſecundum opinionem Hippocratis. & ideo in d. l. Gallus, decem illi menſes de imperfectis intelliguntur; ita vt computato tempore conceptionis, quod ante viri mortem eſt, & tépore natiuitatis filii decem menſes perfecti, vel decem menſes, & duo dies, vel tres ſint. Eſt ratio, quia dum lex de teſtatore ſic diſponente loquitur, habet incertum primum menſem conceptionis. & ideo dicit intra decem menſes, quo menſe primo cum cęteris computato intelligi ex euentu poteſt an ex viro illo pręgnás ſit. Fingamus, hodie mulieri fluxerunt menſtrua, hinc ad octo dies in quibus vir pluries cum illa coiuit, teſtamentum facit, & ita diſponit; ſi in decem menſibus mulier mea pariet &c. intelligit in decem menſibus futuris, illo tamen primo computato; quoniam incertum eſt apud eum, an ſit mulier grauida vel non. Accedit quod leges noſtrę ſecutę ſunt auctoritatem Hippocratis, at Hippocrates non tempus hoc decé menſiũ retulit ad caſus particulares. hoc eſt ad mortem teſtatorum & virorum ſed ad tempus con-

45 ceptionis. † iudex ergo noſter vir prudẽs & diligens obſeruabit in primis dié natiuitatis pueri, deinde decem menſes ab illa die prępteritos computabit, & ſi comperiet in vltimo illo mẽſe ex computo, qui erit in ordine primus à conceptione virum fuiſſe ad generandum idoneum, iudicare poterit partum legitimum eſſe ſi verò comperiet eo menſe virum ita laboraſſe aliquo morbo, vel in extremis egiſſe, ſatis cognoſcere poterit partum illegitimum eſſe. Fingamus ſic partum fuiſſe editũ die ſexta Nouẽbris, ſumpto calculo comperiemus fuiſſe generatum in mẽſe Ianuario. iudex ergo videbit an maritus tunc eſſet incolumis, an morbo laboraret, vel quod aliud adeſſet in cauſa, vt generare nõ potuerit. ſi comperiet virum incolumem fuiſſe, vel iudicio medicorum ad generandum idoneum, indicabit partum legitimum, alias non.

46 Hinc conijcimus † decretum Hadriani, cuius meminit Gellius d. cap. 16. fuiſſe contra hãc opinionem Hippocratis. nam Hadrianus decreuit partum vndecimo menſe natum, eſſe legitimum. intellexit Hadrianus de menſe xi. à die mortis teſtatoris, non autem à die cõceptionis

47 vt malè ſenſit † Marius & Aemilius Perrotus in d. l. Gallus. in prin. ille nu. 46. iſte num. 11. in fine. Hinc etiam deprehendimus erraſſe Mariũ dum in d. l. Gallus, in prin. nu. 41. reddit rationem, cur decẽ viri in legibus 12. tab. ſtatuerint decem menſes à die mortis viri: cuius quidé ratio eſſet probabilis, ſi eius pręſuppoſitum eſſet verum, quod ego falſum exiſtimo. nõ enim decem viri ſtatuerunt decem menſes perfectos à die mortis viri, ſed dixerũt decẽ menſibus partum gigni. vt ſcribit Gellius. Ego intelligo decem menſibus initio ſumpto à die cõceptionis ſecundum ſententiam Hippocratis. Nec ratio ipſius Marii nu. 46. cõcludit incertum eſſe dié cõceptionis, quia immo ſatis dicitur certus ex veriſimili ratione, vt cũ vir incolumis eſt, ex iã relatis. Et ſi Marii & aliorum ratio vera eſſet, ſequeretur, Hippocratem & alios numquam potuiſſe computare decem hos menſes. Pręterea, eadem verſaretur incertitudo quando ad mortem referreretur, quis enim auderet dicere illũ à iam defuncto fuiſſe generatum? & ideo malè

48 ſenſit † glo. d. l. Gallus, in prin. in verbo decem. dum dixit, natum poſt decimum menſem per duos dies à die mortis viri eſſe legitimum, quia videmus eſſe contra d. l. inteſtato, & rationem ſuprà relatam: atq; ita malè ſentiunt Bar. & Soci. qui eam ſequuntur, vt Aret & alii, & cõmunem dicit Galliaul. nu. 35. quamquam acutiſſimi ingenii iureconſ. Hiero. Torniellus in quęſtion. bus ad d. l Gallus, in fine principii ſcribat contra gloſſa d. l. Gallus, eſſe communem Doctorum opinionem. quam tamen & ipſe impugnat & rectè ex d l inteſtato. Horum ſententia eo caſu ſolum poſſet defendi, quando vir morte repentina ac ſubitanea mortuus eſſet, vel occiſus, vt cum in mane ſanus & incolumis eſſet, in veſperis deceſſit. tunc, quia fieri poteſt, quòd vxorem grauidam, ea die vel die antecedenti reddiderit, ita is partus natus poſt decimũ mẽſem per duos dies erit legitimus ex Hippocratis ſententia.

49 Quinto & vltimo de † partu vndecim menſiũ ſunt apud Phyſicos & Philoſophos opiniones. Plinius d. lib. 7. naturalis hiſtorię ca. 5. ſcriptum reliquit, Veſtiliam C. Herdicii vndecim menſes (niſi intelligamus xi. menſes cœptos ut ſuprà, non autem perfectos) Suſilium Ruffum in vtero geſſiſſe. & L. Papyriũ Prętorem bonorum poſſeſſionem dediſſe partui tredecim mẽſium: quod fortius eſt. ſic recẽſet Auicẽna lib.

50 9. de animalibus à quodam accepiſſe † mulierem 14. menſes vterum geſſiſſe, & editum puerum dentes ſtatim fere emiſiſſe. in eadem opinione fuit Hadrianus Gellio referente d. c. 16. qui voluit vndecim menſibus poſt mortem viri partum poſſe gigni. vt iam retuli. idẽ cẽſuit Alcia. lib. 3 Paradox. ca. 7. qui refert huius opinionis etiam Ariſtotelem fuiſſe lib. 7. ca. 4. de hiſtoria animalium: cum tamen aliter ſentiat, vt retuli.

tuli. nam ſolum inquit, aliquas etiam vndeci-
mum menſem tangere. non ergo de perfecto
menſe vndecimo ſentit, ſed de cœpto, vt Hippo
crates iam relatus memoriæ prodidit.

Altera fuit opinio Hippocratis libro de na-
tura pueri ſiue fœtus, qui (vt iam tetuli) dixit,
mulierem vltra decem menſes vterum non poſ-
ſe ferre. idem cenſuit Cenſorinus libro de die
natali ad Cerellium. & M. Varro lib. 14. rerum
diuinarum quem retulit & Gellius. d. cap. 16.
ſcriptum reliquit, antiquos Romanos non re-
cipiſſe has quaſi mõſtruoſas raritates, ſed nono
menſe, vel decimo, neq; præter hos alias por-
tiones mulieris ſecundum naturam fieri exiſti-
maſſe. horum opinionẽ eſt ſecutus Iuſtinianus
51 in † §. vlt. in auth. de reſtitu. & ea quæ parit in
11. menſe, qui locus ex verſione Holoandri ſic
legitur: ſub finem vndecimi menſis peperit.
alij recentiores ſic vertunt, vndecimo menſe
perfecto peperit. qua tamen in re vim aliquam
faciendam non eſſe exiſtimo, quippe quòd idẽ
ſit ad detegendum partum illegitimum eſſe edi
tum perfecto vndecimo menſe vel ſub finem vn
decimi menſis, cum vtroq; caſu terminum ab
Hippocrate diffinitum excedat. & dum Iuſti-
nianus computat vndecim menſes à die mortis
viri, verè ab Hidriano iam relato diſſentit, qui,
52 vt animaduertit † Alcia. d. lib. 3. Paradox. c. 7.
vndecim menſes à die mortis viri mulierem par
tum ferre poſſe ſenſit. quamquàm Perrotus in
d. l Gallus, in prin. num. 12. Alciatum reprehen
dat, & malè. inquit enim Iuſtinianum ſic ſtatuiſ
ſe de vndecimo menſe perfecto; Hadrianum de
imperfecto: & ob id credendum eſſe quòd non
aliter ſtatuiſſet Hadrianus quàm Iuſtinianus ſi-
mili cauſa propoſita. Ego credo quòd ita Ha-
drianus ſtatuiſſet, ſed vice verſa nõ credo quòd
Iuſtinianus idẽ quòd Hadrianus de vndecimo
menſe imperfecto à die mortis viri cõſtituiſſet,
cum is terminus decem menſes & duos dies ex
cedit, niſi is caſus Hadriani fuiſſet, quòd decẽ
menſes eſſent & duo dies, & vir fuiſſet incolu-
mis ea die, qua deinde eſt mortuus. infertur
etiam haud rectè ſatis ſenſiſſe Hieronymũ Tor
niellum Iureconſultum alioqui grauiſſimum
in quæſtionibus ad d. l. Gallus in fine principij
dum ſcribit. d. §. vlt. à ſenſu contrario probare,
mulierem poſſe ferre vterum per mẽſes decem
propè vndecim; ſed partum legitimum nõ eſſe
quamquàm preſtare poſſit excuſationem mulie-
ri ad euitandum pœnam. hoc minus verum ex
relatis mihi videtur. Rurſus, quæ ratio eſt, quia
partus legitimus non ſit, ſi mulier tanto tem-
pore vterum ferre poteſt? quare dicendum eſt
neutro caſu partum cenſeri legitimum: nec mu
lierem excuſare.

Declaratur ſecundò, vt locum non habeat
53 hæc coniectura, † quando conſtaret virum vel
mulierem aliquo morbo ita laboraſſe, vt gene-
rare non potuerint. ſic probat d. l. filium, ibi in
firmitate interueniente vel alia cauſa, vt gene-
rare non poſſet quo textu adductus reſpondit
Pariſ. conſi. 29. num. 80. lib. 2. filium non præſu
mi generatum ab eo, qui calculo in veſica &
alio morbo ita laborabat, vt medicorum iudi-
dicio ad generandum minimè idoneus eſſet.
idem dicendum eſt de ſenio iam confecto, ex
54 verbis. d. † l filium, ibi vel alia cauſa. nam hæc
verba poſſunt exemplificari in eo, qui adeò eſt
55 † ſenio confectus, vt generare minimè poſſit.
ita Soc. iun. conſ. 86. num. 45. lib. 2. Palæotus d.
cap. 24. num. 3 & ante eos Cy. & Bal. d. l. filium,
idem Bal. conſ. 74. col. 2. lib. 1. iuxta ſententiam
Ariſtotelis lib. 5. de hiſtoria animalium, cap. 14.
& apud Virgilium.

„ *Sed mihi tarda gelu ſecl q; effœta ſenectus.*

Hinc lege Papia Poppea conſtitutum fuit nẽ
56 † ſexageni vxorem ducerent tamquàm ad gene
57 tandum minimè idonei. quam tamen † legem
omnium primus abrogauit Claudius Cæſar, vt
auctor eſt Suetonius in Claudij cæſaris vita ca.
13. & Alex ab Alex. lib. 4. dierũ genialium cap.
22. & eum ſecutus eſt Iuſtinianus in l. pen. C. de
nup. quod intelligitur quòad cauſam matrimo
nij, non quòad generandi potentiam, vt ibi ad
monuit Baldus. & Pariſius d. cõſ. 29. nu. 73. lib. 2
& rectè; nam quòad generãdi potẽtiã, iure no-
58 ſtro adhuc conſtitutum eſt, ſenem † annorum
ſexaginta generare non poſſe. l. ſi pater. §. vlti.
ff. de adoptio. quo loci aliqua doctè ſcribit Co
raſius. & Tiraq. de legib. connubia. lege. 6. nu.
12. ſic Ariſtoteles lib. 5. cap. 14. de hiſtoria anima
lium, ſcriptum reliquit, virum excedentem ſe-
xageſimum quintum annum, fœminam quin-
quageſimum quintum (& ſi Plinius li. 7. c. 14.
de quinquaginta ſolum ſcribat) generare non
poſſe. idem Ariſt. lib. 7. de hiſtoria animal. c. 6.
ita inquit: Mares plurimi ad ſexageſimum gene
rant: quem ſi exceſſerint, ad ſeptuageſimũ vſq;
procedunt. hæc ille. ſemper intelligens ſapiens
Philoſophus naturalem generandi ſtatum eſſe
annum ſexageſimum: quòd ſi tantus ſit corpo-
ris vigor vt tempus illud excedat, accidenti po
tius, quam naturæ tribuendum eſt. quibus in-
fertur declaratio ad † l. ſi maior. C. de legit. hæ
red. quo loci Iuſtinianus appellat partum quin-
quagenariæ miraculoſum, conſtituit tamen eſſe
legitimum. & eo loci ſcribit Angel, & Pariſ. d.
conſil.

60 conſi.19.num.46.lib.2. † Federicum Impera-
rorem natum fuiſſe ex quinquagenaria, quam
illius vt omnẽ tolleret ſuſpicionem publicè om
nibusq; videntibus, parere voluiſſe. cuius rei
meminit & Soc.ſen.cõſ.126.col.2.li.3. Hoc idẽ
etiã euenit aliquãdo in viris, qui vltra ætatẽ ad
generãdũ idoneam generarũt ſiquidẽ legimus
apud Valeriũ Max.lib.8.c.14. & Iuliũ Florum
61 c.50. † Maſsiniſſam ſenẽ 86. annorum Mathi-
mathnũ,vel Mechium vt alij ſcribunt,genuiſſe.
id quod teſtatur & Plinius lib.7.naturalis hiſto
62 riæ c.14.qui & illud refert, † Catonẽ Cenſori-
num octuageſimo anno exacto generaſſe. quod
memoriæ prodidit & Plutarchus in illius vita.
alia ſcribunt Tiraq.de legib.connubia.lege.6.
num.14. Neuiza.lib.2. Syluæ nup.nu.16.& Co
raſius.l.ſi pater famil.as.§.vlt.de adoptio. Sed
63 qua † ratione factum eſt, vt conſtitueri Iuſti-
nianus,natum ex quinquagenaria legitimũ eſſe,
& tamen de nato ex ſeptuageſimo nullum ver-
bum,immo legitimum non eſſe reſpondit Soc.
ſen.conſ.65 lib.3. Dico ſic à Iuſtiniano fuiſſe in
muliere conſtitutum, quia de ea certum eſt. l.
quia ſemper.ff.de in ius voca. in patre nihil ſta-
tuit Iuſtinianus, quia ex accidenti eſſe poteſt,
non ſecundũ naturam quare quando eadẽ adeſ
ſet certitudo, idẽ ſtatuiſſet Iuſtinianus.& à no-
bis dicendũ eſt fore legitimũ partũ, licet Pariſ.
d.conſ.29.nu.45.lib.2.diſſentiat. nõ prætereibo
64 tamen hoc caſu exigi † probationes multũ vr-
gentes & efficaces, cum iuris præſumptio, &
ratio naturalis repugnet. l. vlt. ff. quod.metus
cauſ.ſic Iaſo.l.ſed eſt quęſitũ.de libe.& poſthu.
& in ſpecie noſtra Pariſ.d.conſi.29.nu.46.qua-
re potius is difficultate probationum ſuccum-
bet, qui ſe ex ſeptuagenario generatum affirma
bit. quàm ex rei veritate.

Declaratur tertiò,vt non procedat, quando
65 contra † hanc coniecturam aliæ plures vrgerẽt.
nam,& ſi ſingulæ per ſe cõſideratæ,ſint hac vna
infirmiores, attamen iunctæ ſimul huic pręuale
re debent. ita Baldus in d.l.filium.nu. 2. de iis
qui ſunt ſui vel alie.iur. & ideo reſpondit An-
cha.conſ.225. Videtur prima facie.col.3.verſic.
ſuper alio dubio,quòd quando concurrit aſſer
tio parentũ tractatus & fama vicinæ, ſpurium
aliquẽ pręſumi. Ancharanũ ſecutus eſt Alex.cõ
ſi.88.nu.8.lib.7.qui reſpondit illũ ſpuriũ, non
autem natũ ex viro præſumi, quẽ adulter domi
deinde retinuit: pro quo legitimationis priui
legium petiit: quem legitimatũ hæredem fecit,
& cõtra quem fama erat, eum eſſe ſpurium. idẽ
reſpondit Corneus conſi.1. lib. 3. Iaſo. conſil.
125.col.2.verſi. ſed præmiſsis non obſtantibus.

lib.4.nec aliter ſenſit Gozad.conſi.12.num.22.
25. qui ſemper Ancharanum eſt ſecutus. ſic Al
ciatus tracta.præſump.reg.3.præſump.37.nu. 5.
Eſt ratio, quia vna coniectura, pluribus ſimul
iunctis, vt fortioribus cedere debet.l.Diuus.ff.
de integr. reſti. cum ſexcentis ſimilibus. Nec
àduerſantur rationes, quibus Barba.conſil.27.
col.4.lib.1.& Palæotus de nothis & ſpuriis, c.
24.nu.5.6. aliter ſentiunt. inquit enim Barba.
has coniecturas eſſe de ſe imperfectas, & ob id
ſimul iunctas non efficere probationem perfe-
ctã.iuxta.reg.l.ſpadonũ.§. qui iura. de excuſa.
66 tuto.Reſpondeo,duo † imperfecta,vnũ perfe-
ctum efficere,cum ad vnum effectũ ac finem ten
dunt. ita Bar.in l.admonendi.nu.28.de iureiu-
ran & in terminis probationis filiationis, duas
præſumptiones, & coniecturas ſimul iũgi ad ef
ficiendã perfectam probationẽ,ſcribit gl.in l.2.
§.1.in verbo legitimos.ff.de excuſ.tut.quã Bal.
in rub.extra de proba. nu.3. ſingularẽ eſſe cen-
ſuit. idem Bal.in rub.C.eo in prin.ſic declarãs
67 † d.§.qui iura. & Baldum ſecutus eſt idem Bar
ba.conſi.6.col.1.lib.1.qui multis hoc confirma
uit. idem latius conſi.6.col.pen.& vlt.& conſ.
7.col.1.lib.2.Ripa in l.admonendi. nu. 208. de
iureiur. latiſsimè Marſilius conſi.20.nu.47.49.
Nec verum eſt,præſumptionem, & coniecturã
hanc prouenientem à cauſa matrimonij,vt cæte
ris omnibus ſimul iunctis præferri debeat.nam
Abbas d.c.tranſmiſſę,in fine,qui filii ſint legit.
quem citat Palæotus,ſolum ait, cõcurrentibus
multis coniecturis ſtandũ eſſe fortiori,& rectè:
& ſi enim ſingulis per ſe conſideratis pręſũptio
nibus,illa vna quę naſcitur ex cauſa matrimonij
ſit cęteris fortior,nõ tamen fortior eſt omnibus
illis ſimul colligatis. Ex quibus & illud ceſſat,
68 quod acutè quidẽ perpendit Palęotus ex † cor
neo d.conſ.1.lib.3.& Alex.conſ.88.nu.9.lib.7.
qui ea ratione ſola vſi videtur ad detegendum
filiũ eſſe illegitimè natũ, quoniã ſcilicèt eius ma
ter cũ adultero, nõ autẽ cum marito cõmoraba
tur. quoniã Alexander & Corneus nõ recedũt
à cęteris coniecturis,quamquã illè ex matrimo
nio prouenientẽ ſolidiorẽ tũc indicauerũt.nec
verè ego dubito,quin ſi coniectura illa ceſſaſſet
in illa facti ſpecie,adhuc idẽ reſpõdiſſent ex cę-
teris cõcurrentibus: vt reſpondit etiã ſibi parũ
conſtãs Barb.conſ.68.col.2.lib 4.qui reſpõdit,
multas alias coniecturas,vt ex fama,ex nomina-
tione, & tractatione prouenientes, præferẽdas
eſſe illi vni,quę à cauſa matrimonij proceditur.
69 Secũda coniectura probandi † filiationem
illa eſt,quę ex tractatu & educatione prouenit.
nã,ſi filius domi educetur, & à patre ita tracte-
tur,

tur. vt filij loco eum habere verè videatur. is in
quaſi poſſeſsione filiationis conſtitnitur, hucq;
parit effectum, vt verè filius credatur, niſi con-
trarium probetur, ſic ſcribunt omnes in cap.
per tuas, de probatio. vbi Abbas, Decius & Fe
li. ſic Bar. in l. 1. C. quorum bono. Alex. conſi.
88. nu. 7. lib. 7. Deci. conſi. 54 Gozad. conſi. 12.
nu. 17. & conſi. 13. nu. 34. Pariſ. conſ. 29. nu. 9.
lib. 2. Palæotus tract. De nothis ſpuriiſq; filiis,
c. 22. nu. 4. Rubeus conſi. 16. nu. 16. Alba conſi.
83. nu. 21. probat d. cap. per tuas, & tex. l. 1. §. ad
quæſtionem. ff. de quæſtio.

Extenditur primò, vt locum ſibi vendicet
70 † etiam ſi agatur iudicio petitorio, puta, cum
quis petit hæreditatem ſibi tamquam filio de-
cerni. nam, & ſi in iudicio petitorio neceſſe
ſit probare titulũ ſiue dominium. l. ſicuti. c. ſed
& ſi res. ff. ſi ſeruitus vend. Doctores. l. cum res
C. de probat. attamen noſtro hoc caſu ſufficit
probare quaſi poſſeſsionem. hanc ſententiam
probauit Bar. l. 1. §. 1. ff. de quæſtio. in l. non nu
dis. C. de prob. Alex. conſi. 51. lib. 1. Decius in
d. c. per tuas. nu. 9. & conſi. 54. nu. 3. qui commu
nem eſſe teſtatur. Pariſ. conſ. 10. num. 110. lib. 2.
Palæotus de nothis & ſpuriis, cap. 22. nu. 5. & la
tè Crau. conſ. 249. nu. 2. Alba conſ. 83. num. 22.
duo ſunt huius communis opinionis fundamẽ-
ta, Primum quod quaſi poſſeſsio in iuribus per
ſonalibus ſatis operetur, vt is leuetur ab onere
probandi. l. circa. ff. de probat. & ibi Bar. ſecus
in realibus. d. l. ſicuti. ff. ſi ſeruen. cum ergo nos
in iuribus perſonalibus verſemur, dicendũ eſt
ſufficere illam quaſi poſſeſsionem.

71 Secundum eſt, quia hæc quaſi † poſſeſsio nõ
repugnat origini, & primo ſtatui filiationis, im
mo conuenit, cum præſumptio ſit filium ex le-
gitimo matrimonio eſſe natum, vt ſupra attigi-
mus. & hanc propoſitionem maiorem probauit
gl. & Albe. in l. non ignorat. C. qui accuſ. non
poſſ. ſed quotieſcũq; quaſi poſſeſsio non repu-
gnat origini, tunc etiã in petitorio iudicio ſuffi
cit illa quaſi poſſeſsio ad demonſtrandũ rem ita
ſe habere. ita Bar. in l. ſi prius nu. 18. & ibi Iaſ.
nu. 44. de ope. noui. nuntia. Rui. cõſi. 143. nu. 23
li. 5. Alci. reg. 2. præſump. 26. quibus cõſtat malè
ſenſiſſe eos, qui dixerũt, hanc quaſi poſſeſsionẽ
in petitorio nõ ſufficere, quorũ in numero fuit
Bal. conſ. 380. lib. 1. & cõſ. 180. Mortuo filio lib.
3. Alb. & Sali. in l. non ignorat. C. qui accu. non
poſ. Iaſ. l. neq; C. de teſta. & Alci. trac. preſump.
reg. 3. præſum. 38. & reſpon. 529. nu. 5. Horũ fun
damentum leue eſt: nam inquiunt iſti, nos hic
in petitorio verſari, vbi neceſſaria eſt probatio
tituli & proprietatis. d. l. ſicuti. §. ſed ſi. ff. ſi ſer-
uitus ven. ergo hæc quaſi poſſeſsio nõ ſufficit.
hoc ſanè fundamentum ex iam relatis ſatis di-
luitur. Vel & ſecundò reſponderi illi poteſt ex
ſententia Alex. d. conſi. 51. nu. 7. lib. 1. quòd vbi
cauſa poſſeſsionis & proprietatis ſimul eſt, iu-
dex ex officio poteſt, cui ſibi videtur probandi
onus iniungere. l. cũ de ętate, de prob. ſed hoc
in caſu cum cognouit iudex filium ex educatio
ne & tractatu quaſi poſſeſsionẽ probaſſe, poteſt
immo debet reiicere onus probandi cõtrarium
in aduerſarium, qui ſi nihil probabit, efficiet, vt
is filius ſit iudicio ſuperior. l. ſi filius. ff. de pro-
ba. & ob id obtinebit in vtroque. quam reſpon
ſionem probauit Palæotus d. c. 22. nu. 5.

Extenditur ſecundo vt locum etiam ſibi ven
72 dicet, quando † pater eſt vita functus & ab aliis
hic vt filius tractatus eſt. nam ex hoc contra eos
ſic tractantes dicitur conſtitutus in quaſi poſſeſ
ſione filiationis. ita Ang. in l. liberorũ. in prin.
ff. de iis qui nota infam. Palęotus d. c. 22. in fi-
ne. nec diſſentit Alex. conſ. 15. nu. 12. lib. 4. dum
econuerſo reſpondit, hunc tractatum non con
ſtituere filium in quaſi poſſeſsione contra eos,
qui illi tractationi non conſenſerunt. & rectè,
cum res ſit inter alios acta.

Extenditur tertio vt locum etiam habeat, &
73 ſi iſte † filius ſic à patre tractatus ab eodem re-
ſpueretur; aliterq; tractari cęptum eſſet. adhuc
enim illa quaſi poſſeſsio tantum filio prodeſt,
vt ſecundus ille tractatus illi non noceat. ita Fe
linus in c. per tuas. nu. 17. de proba. Corn. conſ.
1. lib. 2. Ruinus conſi. 52. nu. 9. lib. 5. Guliel. Be-
ned. in c. Raynutius. in verbo quem filium, in 3.
parte nu. 15. de teſta. Palęotus d. trac. de nothis
ſpuriiſq; filiis. c. 25. nu. 5. Ea ratione in hanc ſen
tentiam adducti ſunt, quia ius filio quæſitum,
ſine eius facto ab eo auferri non poteſt. l. id
quod noſtrum. de reg. iuris. commodum enim
adferri ei poteſt, non detrimentum. Hinc rectè
reſpondit Gozad. conſi. 12. nu. 24. ſecundum
patris tractatum, qui ad commodum filij erat,
& cui filius conſenſerat pręualere primo, qui
damnum adferebat.

Extenditur quartò. vt procedat, etiam ſi adeſ
74 ſet vnicus † actus tractationis modò aliqualis
nominatio concurrat. ita Decius in c. per tuas.
nu. 9. in fin. de prob. Palæotus. d. c. 22. nu. 8. vni
co enim actu quaſi poſſeſsio acquiritur. Ripa c.
cum eccleſia. nu. 52. de cau. poſſ. & propr. ex l. 1.
§. quod autem. ff. de aq. quo. & ęſt. Bar. d. l. ſicu
ti. §. ſed ſi quęratur. ff. ſi ser. vend.

Declaratur primo vt non procedat, quando
75 † filius per aliquot annos à patre, tanquàm fi-
lius tractatus eſt, deinde reiectus, & is filius in
alterius

alterius domum ſe contulit, à quo nouo patre tanquam eius filius haberi tractariq; cœpit, hoc caſu ab illa quaſi poſſeſsione prima receſſum dicitur. ſic Feli.d.c.per tuas.num. 14. verſic. ſed iſtud.Rui.conſi.52.num.9. lib. 5. Paleotus d.c. 25.nu.7.illa eſt ratio, quia ſibi ipſi is filius detrimentum attulit,ſuoq; facto ſibi præiudicare voluit,id quod facere poteſt,cum in re propria ſit vnuſquiſque arbiter & moderator.l.in re mandata.C.mand immo Are.d.c.per tuas. num.31. & Gozad.d.conſi.12.num.25. affirmant ſecundum tractatum imperfectiorem primo, illi primo præiudicare cum filius conſenſit, vt iam retuli.

Declaratur ſecundò vt non procedat, quãdo
76 is † tractatus ſonaret potius in cauſam pietatis, quam filiationis, vtputà in eo, qui ſimpliciter alimẽta præſtitit.ita Bar.& Abbas in c.tráſmiſſæ,qui filij ſint legit.Ruin.d.conſi. 52. num. 4. lib.2 Gozad.conſi.13.num.17. Pariſ. conſi. 10. num.17.conſil.11.num.25. conſi. 12. num. 247. lib. 2. Eſt ratio,quia alimenta, quæ in alteram cauſam filiationis præſtari potuerunt, non adferunt concludentem probationem,iuxta regulam.c.in præſentia, de proba.l.non hoc.C.vnde legit.

77 Tertia coniectura probandi † filiationem eſt parentum nominatio,quę aliquando recipitur, aliquando reijcitur. quò res planior fiat, regula conſtituenda eſt. Nominationem probationem non eſſe legitimam filiationis. ita poſt alios regulam conſtituunt Dec.c.per tuas.nu.7.de proba.Gozad.conſi.13.num.13.Pariſ.conſi.29. nu. 96.lib.2. Palæotus de nothis ſpuriſq; filiis. c. 23. Crau.conſi.249.num.10.quæ ſanè regula ſatis colligitur ex l.non epiſtolis, & l. non nudis. C.de proba.in l neq; profeſsio.C.de teſta.in l. ſi pater. C.de hæred.inſt.in l. Caius. ff. de iure patr. huius ſententiæ rationem ſenſit Bal. in d. l.non nudis.primo notab.quem ſecutus eſt Gozad.d.conſ.13.num.12.quia filiatio à natura prouenit, quam ſola nominatio efficere nõ poteſt. Accedit,quòd ſola nominatio blandiendi potius gratia quàm veritatis inducendæ proferri ſolet.l.nemo.§.1.de hæred.inſtit.

Declaratur primo vt non habeat locum,quã-
78 do † nominatio in eo actu, ac eo modo facta eſſet, vt non niſi filio conueniret. ita Bar. in l. 2. §.idem.de liberis agnoſc Dec d.c.per tuas.nu. 7.verſi.limitatur primo.Gozad.conſi.12.nu.13. Palæotus d.c.23.nu.2. Et ratio ſecũdum Aret. Decium & Palæotum,quia in hac nominatione aliqua concurrunt cum ipſa nominatione , ex quibus paternam charitatem elicimus. nam tũc non verbis, ſed re ipſa is patrem oſtendit, quæ ſanè ratio oſtendit, hanc probationem à re ipſa potius quàm à nominatione prouenire. Quam obrem ego conſiderare ſoleo, hanc nominationem, ſolam quidem nominationem eſſe, ſed eſſe eo modo prolatam, vt enixam patris voluntatem oſtendat, illumq; filium eſſe demonſtret. exempla declarationis huius adferri plura ſo-
79 lent. Illud eſt primum, cum parer † in iudicio confeſſus eſt aliquem filium ſuum eſſe. ita Abbas d.c.per tuas. num.8. Baldus conſi. 16. Pater apud acta lib.2. Adferri ſolet exemplum ſecundum quando extra iudicium pater data opera filio præſente, confeſſus eſt illum eſſe filium ſuum. ita Bar.l.2.§.idem.de lib.agnoſc. Decius d.c.per tuas.num.7.verſi.limitatur 2. Tertium
80 etiam exemplum conſiderari ſolet quãdo † pater diem natiuitatis filij in propriis libris quotidianis,(quos rectè M.Tul.& alij aduerſaria appellant) retuliſſet. glo.in §.vlti.inſtit. de inge. Bald l.neque.num.2.C.de proba.Sali. l. ſi minorem.C.de reſtitu.mino.

81 Declaratur ſecundo vt non procedat in † geminata nominatione. ita Caſtr.in d.l. non epiſtolis.C.eo.de proba. Palæotus d.c.23. num. 2. verſi.adderem ego.ex doctrina Bart. in l. cum ſcimus.C.de agricol.& cenſi.lib. 11.

82 Declaratur tertio, vt nõ procedat quãdo † nominatio eſt facta incidenter, filio tamen præſente. ſic Aret.d.c.per tuas, vt eo loci retulit Decius num.7.verſi.tertio limitatur. Gozad.cõſi. 12.num.18. quorum opinionem ego intelligo ſolum procedere quoad probationem ſemiplenam, atque ita probat.l. Imperatores.ff. de proba.non autem quo ad plenam probationem, & rectè contra Aretinum ſenſit Decius loco iam relato. Ruinus conſil.52.num.4. lib. 5. Palæotus d.c.23.num.2.ex l.non nudis.C.eo.de proba. in illa parentheſi. Accedit ſecundo , quod
83 † confeſsio facta incidenter in aliquo actu ſolũ probat inter ipſas partes,quoad actum illum ſic expreſſum.l.optimam.C.de contrah.& cõmitt. ſtipula.quam ſic intellexit Decius d.c.per tuas. nu 7.in 6.poſt Mathæſ.notab.80. Nota quod. idem Decius in auth ſiquis in aliquo. num. 37. C.de eden.conſi.35.num.6.& conſi.118. nu. 5. Afflictus deciſ.83.num.1.craue.conſi. 29. num. 1.& licet d.l.optimã,loquatur in cõfeſsione facta in publico inſtrumento , vt declarat craue. conſil.29.nume. 1. & tract. de antiq.tempo.4. par.primæ partis princ.num.8.9. attamen idem eſt in noſtro hoc caſu, cũ prę ſupponamus nullam eſſe dubitationem, quin ita nominatio confeſsioque facta ſit.

Decla-

84 Declaratur quartò vt non procedat in † anti
quis: nam tunc ſola nominatio filiationem pro
bat. ita Soc. iun. conſi. 138. nu 2. lib. 3. & Craue.
de antiq. tempo. parte 1. nu. 7. 8. ex glo. vbi om-
nes in c. cum olim, de cenſi. Hæ quatuor decla
rationes ſunt adnotandæ ad ſtatutorũ interpre
85 tationem, præſertim ad interpretationem † ſta
tuti Brixiæ in ciuilibus. c. 56. ſub rub. De pęna
negãtis poſitiones filiationis. quo ſtatuto cau-
tum eſt, filiationem probari poſſe coniecturis à
iuris approbatis. inter alias coniectutas hæc no
minationis eſt probabilis, iuxta relatas decla-
rationes.

86 Quarta eſt coniectura ad † probandum filia-
tionem, quę ex fama prouenit: ſufficit enim hęc
vt is in quaſi poſſeſsione filiationis cõſtituatur.
ita magis receptum eſt apud noſtros. ſic Butr. in
c. tranſmiſſæ, qui filij ſint leg. Alex. conſ. 51. nu.
2. lib. 1. conſi. 90. nu 3. lib. & conſi. 88. nu. 9. li. 7.
Decius conſi. 54. nu. 3. Pariſ. conſi. 10. nu. 57. &
conſi. 13. nu. 9. lib. 2. qui Corneum, Socinum ac
alios nonnullos recenſet. idem placuit Palæoto
de nothis ſpuriisque filiis. c. 23. nu. 2. verſi. vlti-
mo ſupaieſt. & Alciato reſponſo 6. nu. 22. ea ra
87 tione prima adducuntur, quod † fama verſa-
tur circa res veras, vel veritati proximas. Baldus
d. l. filium. colum. 2. de iis qui ſunt ſui vel alie.
iuris. ſed fama in valde obſcuris magnam præ-
ſtat coniecturam. c. illud. de præſump. & cæte-
ris coniecturis antefertur. ſic ergo & in caſu no
ſtro. Comprobatur hæc ratio ex illa quòd cum
in hac materia difficilis ſit probatio, & à conie
cturis omnia ferè dependeant. d. l. filium. d. l. ſi
vicinis. vbi aliunde probatio ſumi non poteſt,
88 † fama hęc plenè probat. Iaſ. l. cum ea. nu. 5. C.
de tranſac. Dec. in c. 1. nu. 16. de appel. ideo Bar.
l. de pupillo. §. ſi quis ipſi Pręturi. nu. 17. in fi. de
oper. no. nuntia. d. dixit, famam ſufficere cum
res coniecturis poteſt probari. Prætereà, ſatis
recepta hæc ſentẽtia adiuuatur ex l. ſi mater. C.
89 ne de ſtatu defuncti. qua probatur, † famam
tribuere quaſi poſſeſsionẽ. quòd quis talis ſit.
quæ quaſi poſſeſsio transfert onus probandi in
aduerſarium. ſic hoc tex. adductus docuit Bar.
in l. de minore. §. plurimum. nu. 30. verſ. idem
dico. ff. de quæſt. ſic reſpondit Ruin. conſi. 51.
nu 18. lib. 5. Quibus conſtat malè ſenſiſſe eos,
qui dixerunt, famam nihil hoc caſu prodeſſe. in
qua quidem opinione fuerunt Sali. in l. 1. ff. de
teſtib. Abbas ca. tranſmiſſæ, qui filij ſint legiti.
Alex. ſibi parum conſtans conſi. 25. nu. 5. lib. 4.
Aret. & Fel. in d. c. per tuas. & ibi Decius. nu 8.
Ruinus conſi. 52. nu. 7. lib. 5. horum etenim fun
damenta leuia ſunt. nam ſic argumentantur
90 Fama eſt vana populi vox. l. Decurionũ. C. de
pęnis, immo falſus rumor dicitur. l. vlt. ff. de hę
red. inſt. Hinc Fabius lib. 5. Oratio. inſtitu. c. 3.
91 ſcriptum reliquit, † Famam eſſe rumorem ſine
certo authore. diluitur hęc argumentatio, quia
fama non eſt vox vana, quando coniecturis res
eſt diffiniẽda. iuxta. l. non omnes. §. à Barbaris.
de re milita. Prætereà, dicere conſueuimus, Po
92 puli † vocem eſſe vocem Dei. quare fama rectè
probata de rei veritate conſtare dicitur. ita Fel.
in c. veniens, il 1. nu. 2 de teſtib. Diluitur & illa
ſecunda horum Doctorum ratio, qua dicunt
93 famam ſemiplenè tantum probare, ex ſententia
Abbatis in d. c. veniens, il 1. de teſtib. quia immo
plenè probat in his, quæ difficilem probationẽ
habẽt. ſic Decius in c. 1. nu. 13 de appel. & ſecun
dũ relatam cõmunem opinionem edita ſunt in
Italia plura ſtatuta, quibus conceditur filiatio-
94 nis probatio per vocem & famam. ita extat † ſta
tutum Papię in ciuilibus. nu. 30. ſub rub. quód
95 mors & filiatio. † Veronę lib. 3 c. 33. De pœna il
lius qui in iudicio negauerit aliquando eſſe fi-
lium. ſed Brixię in ciuilibus c. 56. De pęna ne-
gantis poſitioni filiationis, & aliorum. ſolum di
citur, poſſe probari coniecturis à iure probatis:
quarum vna hęc admittenda erit.

96 In iudiciis † tamen obſeruare ſolemus, vt om
nia coniunctim deducamus. Primo illum eſſe
natum ex viro & vxore ſimul commorantibus,
ſcientibus vicinis. Secundo ſic à patre habitum
fuiſſe & tractatum. Tertio ſic ab eo ſępius nomi
natum & appellatum. Quarto ſic ab omnibus
communi fama & voce habitum & creditum.
hanc praxim docuerunt poſt Bar. in l. 1. c. quo
bono. Abbas in d. ca. tranſmiſſę, nu. 16. qui filij
ſint legit. Alex. conſi. 51. nu. 2. lib. 1. Ru. conſi. 52.
nu. 3. li. 5. & Palęotus d. trac. de nothis ſpuriiſq;
filiis. c. 23. in fine. Hac tamen in re animaduer-
tere ſolemus, neceſſe minimè eſſe relata omnia
ſic deducta probare: nam alterum ex eis proba-
re ſufficit: vt reſpondit in ſpecie Decius conſi.
54. in fi. & Pariſ. conſi. 10. nu. 72. lib 2.

97 Quinta coniectura † ad filiationẽ probandã
eſt, ſecundũ aliquos ſimilitudo ſeu effigies: ita
affirmauit Iacobus Beluiſius in l. 1. c. quo. bono.
vt eũ retulit Bar. in l. Gallus, in prin de lib. & po
ſth quo loci Iaſ. in 2. lect. nu. 67. aliquibus com-
probat ibi etiam Marius Salomonius nu. 60. ali
qua ibi Alc. nu. 36. multis cõprobauit Coraſ. li.
2. miſcella iuris. c. 22. Rectius cõtrariã ſententiã
ſecuti ſunt Bar. ac Iaſ. iã ſupra relati, & egregiè
Ruin. conſi. 53. nu. 9. lib. 5. Pariſ. conſi. 10. nu. 18.
98 libr. 2. ea adducta ratione, quòd † ſimilitudo
hęc, non ex alio proueniat, quàm ex mulieris
imagina-

imaginatione, conceptionis tempore. ita gl. in l. quæret aliquis, de verb. ſign. & in l. non ſunt liberi. ff de ſtatu hom. & præter multa relata à Iaſone alia recenſet Tiraq. de legi. connubi. l. 7. num. 27. & Neuiz. li. 2. ſyluæ nuptia. nu. 92. quibus ego addo Ariſtotelem lib. 5. de hiſtoriæ animal. c. 14. & d. lib. 7. c. 4. & Pli. lib. 7. naturalis hiſtoriæ c. 11. qui ſcriptum reliquerunt, adulteram aliquando geminos peperiſſe, quorum alter marito, alter adultero ſimilis erat. & cap. 12. ſubijcit Plinius quaſdam ſemper ſimiles parere, quaſdam viro, quaſdam nulli, quaſdam fœminam patri, marem ſibi. recenſetq; exemplum indubitatum, vt ille ait, Nicæi Bizantij, qui cum à matre candida, nata tamen ex Aethiope, natus eſſet, ipſe Aethiopem auo ſimilem generauit. in-

99 quit etiam Plinius † ſimilitudinem eſſe reputationem in mēte, in qua multa fortuito eueniūt. idem ſcripſit Plutarchus lib. 5. de placitis Philoſophorum. c. 12. Cogitatio enim etiam vtriuslibet (vt inquit Plinius) animum ſubito tranſuolās ſimilitudinem effingit. ideoque plures in homine, quam in cæteris omnibus animalibus differentiæ reperiuntur: quoniam velocitas cogitationum animiq; celeritas, & ingenij varietas ille eſt, quæ hoc efficiunt, & quę ceſſant in cæteris animantibus, cum veluti immobilia iudicentur. Accedit præterea, quòd ſi coniectura hæc eſſet legitima, ſequeretur, duo ſimiles ſibi pręſumi fratres, cum tamen compertum ſit duo ex diuerſis ac remotis admodum regionibus tā-

100 tum ſibi † ſimiles fuiſſe, vt vnus alter crederetur. vt de duobus meminit Plinius d. c. 12. in fi. & plura exempla recenſet Valerius Max. lib. 9. c. 15. De ſimilitudine formæ. Hinc legimus, prouincialem quendam ita Augusto Cęſari ſimilem fuiſſe, vt cum Romæ eſſet omnium in ſe oculos traheret, tam mirificè Auguſtum referebat, quo audito Cæſar iuſsit ad ſe perduci, eumq; cōtem-

101 platus, hunc in modum † percontatus eſt: Dic mihi adoleſcens, fuit ne aliquando mater tua Romæ? negauit ille, ac ſentiens iocum retorſit adijciens. ſed pater meus ſępe. Auguſtus ludēs ſuſpicionem intendebat in matrem adoleſcentis, velut ab ipſo ſtupratam, at adoleſcens protinus eam ſuſpicionem retorſit in matrem Cæſaris, aut in ſororem. nam oris ſimilitudo nō magis arguebat illum eſſe cęſaris filium quàm fratrem aut nepotem. hæc Eraſmus in Apophteg. Auguſti Cęſaris. ſimile cuidam Siculo tribuit Valerius Max. loco iam relato in vltimo exemplo. opinor tamen ſimilitudinem, ſuſpicionem quandā arguere hoc in caſu, quando. ſ. res egeratur inter eos, qui eodem in loco commoraretur, & coniectura aliqua quamuis leuis eſſet, virum mulierem illam deperiiſſe, vel quid ſimile. itaq; † ſimilitudo oris ſolam coniecturam

102 le. itaq; † ſimilitudo oris ſolam coniecturam non facit, ſed quelemqualem ſuſpicionem: ita ſcripſit Alci. d. reg. 3. præſump. 37. in fine, qui ef

103 firmat in hoc multum poſſe † iudicis arbitriū, & rectè. nā poſteaquam coniecturis res agitur, multe eius integro & prudēti iudicio relinquuntur. quod annotandum eſt ad relatorum ſtatutorum interpretationem, pręſertim ad ſtatutum Brixię. De his ſatis.

SVMMARIVM.

1 *Teſtium fidem in iudicis arbitrio poſitam eſſe.*
2 *Probationes omnes in iudicis arbitrio poſitas eſſe.*
3 *Probationem ex libro antiquo reſultantem eſſe iudici arbitrariam.*
4 *Iudicem pro ſuo arbitrio ex duabus probationibus contrariis eligere.*
5 *Iudicem poſſe fidem non adhibere teſtibus pro alio quo clare deponentibus, & quid tunc obſeruare debeat.*
6 *Iudicem poſſe teſtibus ſingularibus fidem adhibere.*
7 *Iudex reprehendi non poteſt quòd vnum genus probationis ſecutus ſit.*
8 *Teſtibus credere, vel non, quando ſit in arbitrio iudicis.*
9 *Iudicem puniri cum veras probationes reiicit, ibidē declaratur quomodo hoc procedat.*

CASVS XC.

QVOMODO PROBATIONES in iudicis arbitrio poſitę ſint.

INTER multa Iudicum arbitraria, quę iam enumerauimus, ac multo plura alia, quę enumeraturi ſumus, illud vnum eſt maximum, quod illis tributum eſſe ab Hadriano ſcripſit Calliſtratus in l. 3. §. ideoq; diuus ff. de teſti. nempè, cum de teſtium fide agitur.

1 hęc enim à † iudicis poteſtate pendet, qui iuſtā illorum atteſtationes & multis inde ſumptis cō iecturis poterit fidem adhibere, & non adhibere. nam vt idem Hadrianus, Calliſtrato referente in d. l. 3. §. eiuſdem, dicebat, Quę argumenta ad quem modū probandę cuiq; rei ſufficiant nullo certo modo ſatis diffiniri poteſt. non mirum ergo ſi illius arbitrio relinqui debet, vt etiā reliquit Iuſtin. in §. ſi vero tale aliquid, in auth. de inſtr. fide & cautela. id quod clarè ſcriptum reliquit Caſtren. conſi. 163 Super primo dubio formato. col. 2. lib. 1. in antiquis. Paris Puteus in tracta.

tracta. ſyndicatus in tit. De Arbitrariis eorum. num. 21. qui hoc maximum eſſe arbitrium ſcripſit latè Neuiz. lib. 5. Syluę nuptię. in fine qui
2 ex hoc credidit † probationes omnes Iudici arbitrarias eſſe. ſic Carolus Molinęus in conſuetud. Pariſ. tit. 1. §. 5. nu. 21. ſcribit † probationē
3 reſultantem ex libro antiquo cenſus, iudicis arbitrio eſſe. ſic reſpondit Soc. Iu. conſi. 32. num. 11. & conſi. 61. num. 46. 47. lib. 2. probationes omnes Iudicibus eſſe arbitrarias poſt Decium cōſ. 448. num. 29. & conſi. 463. nu. 23. conſi. 510. nu. 1. conſi. 596. num. 3. conſi. 650. num. 2. & conſi. 652. nu. 4. ſic latè Gramma. deciſ. 34. nu. 47. Pariſ. conſi. 55. num. 34. conſi. 75. nu. 21. conſi. 107. num. 48. lib. 1. Hinc etiam docuit Afflictus in ca. 1. nu. 21. ex quibus cauſis feudum ammitte. eſ
4 ſe † iudicis arbitrium eligere, quam velit probationem ex duabus contrariis: iuxta l. duo, de re iudic. immo, quod eſt ſummopere annotan
5 dum, poteſt † Iudex ex cauſa non adhibere fidē teſtibus clarè & clariſsimè pro aliquo deponentibus. ite Bart. in l. Lucius, in fin. ff. de iis qui not. infam. & ibi Caſtren. idem docuit Bald. in l. cum magiſtratus. C. quādo prouo. non eſt neceſſ. alios plures retulit Gramma. deciſ. 34. nu. 46. 47. Cur. Iun. conſi. 52. nu. 8. conſi. 106. nu. 4. & conſi. 178. nu. 2. Iudici tamen conſiliū in hoc prębuit Bart. in d. l. Lucius, in fine, vt curet in actis ſcribi cauſam: cur teſtibus ac probationibus illis fidem non adhibuit, ne in ſyndicatu moleſtię aliqua efficietur. id quod placuit eius permultis, referente Gramm. d. deciſ. 34. nu. 47. & deciſ. 92. nu. 24. 25. idē voto 24. nu. 20. 22. qui bus accedunt Cur. ſen. in tract. Teſtium concluſ. 29. qui ſcriptum & illud reliquit, quando iudex plus vni probationi quàm alteri adhęret. ſic Iaſ. in l. vnica. num. 11. verſi. Limita niſi. c. de errore calculi. ſic Decius conſil. 448. nu. 29. cōſi. 463. nu. 23. Merſilius ſing. 114. Vulgatum. in fine. His accedit, quod poſt Caſtr. in d. l. Lucius conſuluit Soc. ſen. conſi. 262. col. 5. verſi. & pro certo. lib. 2. curt. iun. cōſil. 106. col. 1. & poſt hos craue. conſi. 78. nu. 7. & conſ. 267. Soc. ſen. cōſ. 11. col. 2. lib. 3. Neuiz. lib. 5. ſyluę nup. nu. 123. &
6 Pariſius conſi. 57. nu. 48. lib. 1. † Iudicem poſſe teſtibus ſingularibus fidem adhibere, ſi ex eis ad credulitatem adducitur & ob id ſubdit craue. conſi. 78. nu. 8. Iudicem appellationis non poſ
7 ſe redarguere † iudicem primę inſtantię, quod ex illis probationibus ſententiam ſic tulerit: quandoquidem in hoc quod ſuo arb trio relin quitur, redargui minimè poſsit, ſed eius conſcientię relinquendum erit. Illud vnum tamen tacitus non pręteribo, quod poſt Baldū in cap. ſuper hoc, de renuntia. ſcriptum reliquit Corſe-tus in ſing. in verbo teſtis incip. Duo teſtes qui
8 ſunt, in fine, non eſſe ſimpliciter † in iudicis arbitrio credere teſtibus, ſed debere credere melioribus & dignioribus. id quod ego intelligo cum pares ſunt in cęteris, nec alia iuſta cauſa eū mouere poteſt, vt magis credat minus dignis quam dignioribus. Sic etiam intelligendus eſt Baldus in l. 3. c. ſi contra ius vel vtil. publ. & in l. mancipia. nu. 1. c. de ſeru. fug. dum ſcriptū re-
9 liquit, † Iudicem grauiter puniri, ſi reiicit probationes plenas, vel reiiciendas admittit. & Baldum eſt ſecutus Corſetus in l. admonēdi. prima parte. num. 96. de iureiuran. qui docuit, falſum eſſe, probationes eſſe iudici arbitrarias: nā Baldus intelligendus eſt, vt eo in caſu loquatur, cū adeo plene probatio eſt & concludens, vt nulla contra eam obſtet difficultas, quę iudici nota ſit. non tamen eius arbitrium ceſſet, quoniam vbi cauſam iuſtam non credēdi habet, illas reiicere poteſt, atq; ita ei de cauſa eum mouenti fides adhibetur, id quod non concederetur, ſi in eius poteſtate probationes non eſſent, iuxta regulam. l. ſi fortè. de caſtren. pecul.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis arbitrio eſſe probationes prouenientes ex libro mercatorum & campſorum.*
2 *Argentariorum fides olim maxima.*
3 *Argentarij priuati fœneratores.*
4 *Argentariorum ars minus honeſta olim Romæ.*
5 *Auguſtus Cæſar Argentarij filius.*
6 *Argentarios à Menſarii non differre.*
7 *Argentarios libros rationum conficere conſueuiſſe.*
8 *Argentariorum munus publicum: & quomodo, & quibus aſsimilentur hodie, ex Budæo & Alciato.*
9 *Mercatorum noſtri temporis munus publicum non eſſe.*
10 *Argentarios eſſe hodie Banquerios Venetiis.*
11 *Libris Argentariorum creditam pro ſe quàm contra ſe.*
12 *Libros officialium noſtri temporis probare pro ſe & contra ſe.*
13 *Inſtrumenta pro notario ſcribente non probare, & quare.*
14 *Libris Argentariorum quare & quomodo olim fides adhibita fuerit.*
15 *Notariorum officium in quibus probatum ſit.*
16 *Libros mercatorum fidem facere, ita diſponenti ſtatuto.*
17 *Libros Argentariorum, vel mercatorum probare etiam ſi magna ſit ſumma.*
18 *Conciliatio opinionum, quomodò libri mercatorum in magnis*

in magnis ſummis probent.

19 *Libros argentariorum, Banqueriorum & aliorum, quorum officium hodie approbatum non eſt de publico, fidem non facere.*

20 *Libris Argentariorum & aliorum non credi ſi falſi adeſt ſuſpicio.*

21 *Libris Argentariorum & ſimilium non credi, cum contra eos adeſt veriſimilitudo, vel alia praeſumptio.*

22 *Libro argentarii non credi, cum continet quid diuerſum à ſuo officio.*

23 *Libro mercatoris non credi cum quid à mercatura diuerſum continet.*

24 *Fides cum libro, ſigillo, & his ſimilibus adhibetur, intelligitur ratione eorum, quae ſub illa negotiatione ſunt.*

25 *Libros argentariorum, mercatorum & ſimilium nõ probare contra tertium.*

26 *Libros officialium de publico deputatorum, non probare contra tertium.*

27 *Libros aeſtimi non probare contra tertium.*

CASVS XCI.

DE FIDE LIBRI RATIONVM Argentariorum, Banqueriorum, & Mercatorum, noſtri temporis, multa ſcitu nõ indigne explicata, & ibi qui olim eſſent Argentarij, & qui Numulatij.

RETVLIMVS Caſus plures Iudici arbitrarios, qui in teſtium fide adhibenda verſentur, nunc aliquos referemus, qui circa alias probationum ſpecies ſunt. Ille vnus eſt, cum agitur de fide adhibenda libris campſorum, & mercatorum noſtrae aetatis vt probent tam pro ſe quàm contra ſe, vel ab fauorem tertii, & contra tertium. Et cum perplexa in multis ſit diſputatio, multaque à coniecturis, circunſtantiis perſonarum,
1 & codicum qualitate pendeant, † Iudicis arbitrio multa tribuuntur. nam, cum de his ageret Salic. in leg. 1. col. 3. verſic. quaero ſecundo. C. de eden. poſt Ricardum Malumbrem Cremonenſem docuit aliquę eſſe Iudicis arbitrio. illius interpretationem ſecutus eſt Barbe. conſi. 53. col. 5. libr. tertio. ſumunt iſti occaſionem à libris ra-
2 tionum † Argentariorum, quorum fides erat olim maxima, vt indicat Vlpianus in leg. 4. in leg. 6. in leg. 8. ff. de eden. & aliis multis locis il-
3 lius tituli. Erant † Argentarij priuati foeneratores, qui priuatam hanc negotiationem exercebant, mercatorum loco habebantur. nam quęſtum faciebant, aut permutandis pecuniis, aut
4 fęnerandis, atque † ars hęc parum honeſta Romę habita fuit, ſcribit Claud. Sueto. in Octauia-
5 ni Cęſaris vita c. 13. à M. Antonio fuiſſe † Cęſari obiectum, quòd auum argentarium habuiſ-
6 ſet. † Argentarios verò & Denſeiios eoſdem eſſe ſcripſit Guliel. Budęus in annota. ad Pandectas ad l. ſi hominem. §. quoties. ff. de depoſiti: idem docuit Baro in l. 5. ff. de eden. & Hotomanus in Commentariis verborum iuris in verbo Argentarij. in hac opinione etiam fuit Coraſius in l. 1. §. praeterea, de officio praefecti vrbi. Verum ab his omnibus diſſentit Carolus Sigonius lib. 2. De antiquo iure ciuium Roma c. 11.
7 de Argentariis & fęneratoribus. † Argentarii ergo iſti ſui foenoris ac negotiationis libros rationum conficiebant quod multis iuris locis
8 conſtat. erat eorum † munus publicum, non dico ciuile, neque enim eo tunc fungi potuiſſent ſerui l. quod attinet. de reg. iur. cum tamen adminiſtraſſe conſtet. l. praeter. ff. de eden. Argentarii ergo multorum apud ſe pecunias habebãt, vt mutuatitias ſub fęnore dabant. quamobrem Caius in l. Argentarius, in prin. ff. de ęden. dixit Argentariorum cauſam publicam eſſe. quod rectè interpretatur Alciatus in l. 1. nu. 14. C. de eden. quia principalis eorum opera erat in pecuniis his ſuſpiciendis & mutuandis, rationes diligenter conficiendo, vt cognoſcerent, qui cum illis negotia tractabant, quãtum lucri vnuſquiſque eorum feciſſet. Scio tamen Budęum item à me relatum in citato loco ſcriptum reliquiſſe, publicã cauſam Caium intellexiſſe, quoniam auctionibus interueniebãt, ipſas pecunias rerum emptoribus exigebant. quamobrem dicebat hos nunc inſtar eſſe ferè apud nos, qui vinarii, venditores pecuariiq; dicũtur, & cętarii piſceriiq; operam negotiatoribus pręberentes identidem commeantibus, ne in foro diu ſedere cogantur, & à ſingulis emptoribus pretia exactare. quę ſanè comparatio argentariis fortè illis minutulis, qui rationum codices non conficiebant, cõuenit, vt etiam Budęi nomine ſuppreſſo ſenſit Coraſius d. §. praeterea. nu. 5. Caeterum, ſi intellexiſſet Budęus, hos vinarios caetariosq; eſſe inſtar illorum Argentariorum, qui pecunias fenerabantur (id quod non opinor) haud rectè ſatis ſenſiſſet. illi rationum codices ſcribebant, iſti non ſcribunt. illi in foro diu ſedebant, & per longa tempora mutuo pecunias ſuſpicientibus credebant: iſti non credunt. immo nec maioribus illis Argentariis non poſſe comparari mercatoris noſtri temporis ſcribit Alciatus in l. 1. nu. 14. C. de eden. idem ſenſit Ba-
9 ro. in l. Argẽtarius. ff. de eden. nec enim † mercatores

catores noſtri tamporis publicam cauſam, hoc
eſt miniſterium, vel negotinm, (vt illi interpre
tantur) gerunt, ſolum ad ſui commodum ſeri-
bnnt, nac in ſcribendo eorum principale mu-
10 nus eſt, vt† Argentariorũ munus erat, & ſi hoc
argentariorũ miniſterium & munus hodia Ve
netiis extat, vt Budæus iam à me citatus teſta-
tur & quos Banquerios hodia eſſe ſcribit Co-
11 raſius. d. §. preteraa. nu. 7. dicendũ † eſt aorum
codicibus credendum eſſe tam pro ſa, quàm cõ
tra ſe, ac etiam contra tertinm, cum quo geſtũ
eſt negotium, vt probat. l. Argẽtarius, in prin.
ff. de edan. ibi, nec intareſt cum ipſo argẽtario
controuerſia ſit, an cũ alio. fruſtrà enim coge-
ret pretor argentariũ edere etiã contra ſe niſi
illi tertio fides libri nocere poſſet. quod intelli
12 go etiã ad planã probationẽ, vt & in† libris offi
cialiũ noſtri temporis, quorũ fides da publico
eſt approbata, tradit Bar. l. quedam. §. nnmula-
rios. ff. de aden. & cũ ao eſt cõmunis ſentẽtia,
vt teſtatur Crauetta da quo ſtatim nu. 70. ad cõ
modũ autẽ eorũ quornm nomine rationes ſcri
bũt libros hoc fidẽ facere probat. l. quedã. §. nu
mularios. ff. eo. de edẽ. ibi, quarũ probatio ſcri
ptura codicibusq́; eorũ maximè continetur, &
frequẽtisſimè ad fidẽ eorũ decurritur. ita con-
cludit Sal. in d. l. 1 col 3. verſi. quero. 2. C. de e-
den. & ante eũ ſenſit glo. l. quedam. §, numula-
rios. id quod ea ratione confirmatur, quia ſi li-
bro priuati adminiſtratoris, inſtitoris, & procu
ratoris pro ſcribente creditur, vt ſtatim attin-
gam, quanto forrius ei, qui fidẽ de publico cõ-
ſecutus eſt verè maior fides adhibenda eſt illi
ratione publici oſficii, quàm alteri cuilibet pri
uato. arg. l. 2. C. de offi. ciuiliũ Iud. quod in ſpe
cie poſt Iaſ. in l. decem, nn. 35. 36. de verb. oblig.
tradit Craue. in trac. de antiq. temp. ſexta parti
cula prime partis principalis, n. 68. quo loci ad
uerſus ceteros ſcribir, libro publici officialis,
etiã ad illius commodũ, credendũ eſſe. Contra
riã tamẽ opinionẽ probauit Bar. d. l. quedã. §.
nnmnlarios. nu. 2. verſ. ſed aduerrendũ. qui cla
rè ſcribit, nec olim datã fuiſſe fidẽ libris argen
tariorũ ad eorũ cõmodũ, niſi libri illi rationes
ita connexas habuiſſent, quarũ pars acceptari,
& pars repudiari non potuiſſet. in hanc ſenten
13 tiã adductus aſt Bar. quia videmus † inſtnmẽtis
notariorũ, quorũ fides da publico probata eſt,
fidẽ ad aorũ commodũ non preſtari, cũ pro ſe
inſtrnmenta conficere nõ posſint. l. de eo. l. Di-
uus. ff. de falſis. & c. de his qni ſibi adſcrib. in ta
ſta. atq; ita hac ratione de notario tradit Crau.
d. 6. partic. nu. 66. & 67. poſt Bar. & Bal. in l. ſi
cõſul. ff. de adoptio, & alios plures, vt apud eũ.
& cum Bartolo ſanſit Alex. l. 1. in fi. C. de edẽ.
que Bartoli ratio vrgens aſt admodũ. Verum
14 ſatisfacere ei ſic poſſumus † argentariorũ fidẽ
à publico ſic olim probatã fuiſſe, ac hodia etiã
Banqueriorũ ſau campſorum aſſe vt illis de o-
mni peracto pecuniario negotio cradendũ ſit.
nam, cum munus hoc circa pecuniariã mutua-
tionem, & cetera iam ralata varſetur, in illis pa-
riter aorum fides probabatur. quare eorum co
dex accepti erat, & dati, expenſiq́;. ſi ergo plus
axpenſum quàm acceptũ in illo ſcriptum com
periebatur, ei cradabatur: quoniam in his eorũ
fides erat probata. l. ſi quis ex argentatiis. §. ra-
tionem. ff. de eden. quo etiã probatur, nullam
eorum ſu ſſe fidẽ, ſi quid preter eorũ officium
15 geſtum foret. hoc idam in † notariis eſſe cõpe-
rimus, eorum munus eſt in publicis documen-
tis aliorum contractus & geſta redigere, atque
in hoc ſolo eorum fides approbata eſt; nõ autẽ
vt & ipſi propria negotia gerant, & ſuis ratio-
nibus concludant. quare ſi qnid dubii eueniat,
quod eius munus tantum reſpiciat, is ille erit,
qui explicabit, vt ſcribunt omnes in l. ſi libra-
rius. de reg. iuris. vera itaq; ex gloſſe & Salica-
ti ſententia, nempè libris Argentariorũ olim
datam ſuiſſe fidam in omnibus etiam ad eorũ
commodum. quod idem hodie erit in noſtris
Banquariis & campſoribus, ſi eorum perſona
& munus à publico approbata erunt. nã ſic ho
dia videmus libris officialium approbatorum à
publico, in omnibus credi, ita Bar. d. §. numu-
larios, & alii pluras relati à crau d. 6. parti. nu.
62. eum ſecuti ſunt. Quibus accedit Carol. Mo
line. in conſnetud. Pariſien. tit. 1. §. 5. nu. 23. qui
16 alios recẽſer. ſic in ceteris mercatoribus, † quo
rum libri ex ſtatuti diſpoſitione fidam habent.
Iaſ. repet. l. admonẽdi. nn. 116. verſ. vltra Barto-
lum. ff. de iureiur. nam, cum par ſit ratio horũ
omniũ cum tam hodie, quã olim eorũ fides ap-
probata eſt, ſequitur idem ius eſſe ſtatuandum.
l. illud, in prin. ff. ad. l. Aquil. cum Iaſone iã re-
lato d. l. admonendi, ſenſit ibi Ripa nu. 127.

Extenditur hec concluſio vt locum etiã ſibi
17 vendicet quando is † liber magnas ſummas cõ
tineret, ita poſt Abbatẽ in ca. bone, il a. col. vlt.
de poſtula. prela. ſcribit Iaſ. in repa. d. l. admo-
nendi. nu. 119. da iureiur. & rectè mea quidem
opinione, quandoquidem abſolutè approbata
eſt à publico horũ fides. contrarinm tamen vi-
ſus eſt ſentira Decius in l. 1. nu. 4. c. de edẽ. qui
dixir, libro rationnm fidem adhiberi in modi-
cis, non in magnis ſummis. in hancq́; opinio-
nem multos ille retulit. addo Ripam d. l. admo
18 nendi. nu. 126. Credo † has opinionas ſic poſſe

conciliari, nempè Decium loqui in libro rationum illius, cuius fides de publico approbata non eſt, Iaſonem verò in eo qui probatus eſt. Vel ſecundò Iaſonem loqui in ſumma magna vero ſimili tamen, vt quæ probabiliter conueniat qualitati perſonarum & negotiationis: Decium verò loqui in ſumma indiſcreta & nõ vero ſimili. quę ſumma magna ſit & indiſcreta à iudicis arbitrio pendet, vt ſenſit Abbas. d. cap. bonę. il 2. col. vlt. qui à Iaſone & Decio refertur. & clarius hoc affirmauit Iaſon. & idem ſenſit Petrus Anch. conſil. 44. quem ſecuti ſunt Crau. conſi. 182. nu. 15. & Ioannes Ancharanus Regienſis. q. 55. nu. 10.

Declaratur primò, vt non procedat in no-
19 ſtræ ætatis † argentariis & numulariis, ideſt, Banquetiis, ſeu Campſoribus, qui de publico probatam fidem non habent, atque ita ſolemniter non gerunt argentariam vt olim, nam horum libris plenè non creditur pro ſe, ſed iudicis arbitrio. ita Sali. d. l. 1. colum. 3. verſi. Quæro ſecundò. C. de eden. & Barba. d. conſi. 53. col. 5 lib. 3. reiecta interpretatione gloſſæ. d. §. numularios. Salicetum ſecutus eſt Iaſ. in repe. l. admonendi. nu. 121. in fi. de iureiura. ſed idem Iaſ. ibidem nu. 127. videtur diſſentire à Saliceto, niſi ita intelligatur, quando Campſores iſti non eſſent de publico vel ex conſuetudine approbati: iuxta ergo perſonæ qualitatem & rei quantitatem, ex aliiſque veriſimilibus circunſtantiis fidem illi libro ad commodum Banquerii & Campſoris ſcribentis adhibere poterit iudex, adhibito præſertim iuramento. id, quòd ea ratione æquum eſſe exiſtimauit Salicetus, quia non ceſſauit in eo curſus ille publicus hominis, nec diligentia conficiendi librum rationum. vbi autem de publico eorum perſona & munus probareretur putà ex ſtatuto, dubium non eſt quin eorum libris etiam pro eis fides eſſet adhibenda, vt de mercatoribus noſtri temporis dicitur, quorum libris, & ſi ad ſui fauorem regulariter non credatur, creditur tamen cum ſunt viri probi & legales, ſaltem ſemiplenè vel magna pręſumptione. Iaſ. repe. l. admonendi. nu. 107.

Declaratur ſecundò nõ procedere quando
20 horum Banqueriorum & argentariorum codices, quibus alioqui fides adhibetur, ſuſpicione aliqua falſi laborarent, tunc illis non creditur: ita Sali. loco iam citato, ex l. ſi quis. §. 1. ff. de eden. & l. ſi vnus, de teſta. Iaſ. repe. d. l. admonendi. num. 127.

21 Declaratur tertiò non procedere, quando † aliqua pręſumptio eſſet in contrarium: ita Sal. qui ſuprà ex relatis iuris locis. exemplum eſſe poteſt cum veriſimilia non cõtinet, tunc enim nullo modo probaret; ita in ſpecie noſtra Decius in l. 1. nu. 3. C. de eden. qui Alex. & alios plures retulit. quibus nunc addo Craue. d. 6. partic. nu. 24. & nu. 35. qui nu. 36. ſubdit, eſſe iudicis arbitrii, quę his caſibus dici poſſunt veri ſimilia. & conferunt quę ſuprà retulimus in caſu 85. ſic de veriſimilitudine tradit Guido Papę q. 441. Crau. conſi. 275. nu 8. 9.

Declaratur quartò non procedere quando
22 † liber huius argentarii ſeu campſoris ac banquerii quid à ſuo miniſterio ac munere diuer-
23 ſum contineret, vt de † libro mercatoris, vel officialis de publico approbati, ſcribunt Iaſ. in l. admonendi. in repe. num. 119. in fi. & ibi Ripa nu. 114 ff. de iureiur. idem Iaſ. in l. age. nu. 3. C. de tranſact. Decius cap. poſt ceſſionem. num. 5. extra de probatio. quos ſecutus eſt Craue. d. 6, part. nu. 72. quibus accedit Dec. conſi. 40. nu. 3. Marſil. ſing. 560. Ripa. lib. 1. reſpon. c 12. nu. 2. Alcia. de pręſump. reg. 3. pręſump. 9. nu. 12. idẽ in ſimili de iudice ſcribit Beneuenu. Stracchatracta de mercatura, tit. Quomodò procedendum ſit in cauſis mercat. parte 1. nu 42. Craue. conſi. 3. nu. 15. cõſi. 171. nu. 13. ſic cum agitur de
24 fide † adhibenda Cãpariis, ſigillo, & ſimilibus: intelligitur quòad cauſam ipſam ad ſe pertinẽtem. Crau. conſi. 196. nu. 3. & conſi. 221. nu. 12. 13 & conſi. 236. nu. 7. Purpur. d. l. admonendi, nu. 209. qui tamen hac de re dubitat, vt etiã dubitar, immo contrarium affirmat Deci. in d. l. age. nu 5. cuius rationes vno verbo tolluntur. quandoquidem horum fides in hoc officii genere probata tantum eſt. eſſet enim ridiculum ſi aliorũ diuerſa negotia & penitus abhorrẽtia à munere ſuo, in eorum codicibus referrent.

25 Declaratur quintò non procedere contra † tertium abſentem cum quo actus aliquis geſtus non eſſet; nam res inter alios acta aliis nocere non debet ita Alex. conſil. 36. lib. 5. & ſi Imo. conſi. 96. in fi. quos ſecutus eſt Crau. d. 6. par-
26 tic. nu. 71. qui de † libro officialis à publico deputati ſic affirmant. quod duobus ſimilibus cõprobat Crauetta, vno à fortiori, quia videmus inſtrumenta tertio, cum quo geſtũ nihil eſt, nõ nocere. l. admonendi. de iureiuran. & tradit latiſſimè Tiraq. tract. Res inter alios acta.

27 Altero, quia † liber æſtimi etiam non probat contra tertium: ita Alex. d. conſi. 36. Iaſ. l. decem. de verb. obliga. Decius cap. cũ cauſam. de proba. quibus accedit Molinæ. in conſuetud. Pariſien. tit. 1 § 5. nume. 18. Affl. &. deciſ. 303. in fi.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Libris ſociorum fidem adhiberi inter eos.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui quando credendum ſit libris rationum inter ſocios.*
3 *Baldus in rubr. c. de fide inſtr. nu. 35. declaratur.*
4 *Socij perſona & fides ab alijs probata cenſetur.*
5 *Libro rationum ſocietatis non credi cùm veriſimilia non continet.*
6 *Libro rationum ſocietatis non credi cùm formam rationum, hoc eſt, dati & accepti non continet.*
7 *Liber rationum ſocietatis non credi cùm manu alterius quàm ſocii fuit ſcriptus.*
8 *Liber rationum probat contra ſcribentem, & contra mandantem illum ſcribi.*
9 *Libro rationum ſocietatis non credi, cum ab altero ex inſtitoribus ſcriptus eſt.*

CASVS XCII.

DE FIDE ET PROBATIONE libri rationum ſocietatis, clara & dilucida explanatio.

RECTE feciſſe videor, ſi poſteaquam de fide & probatione libri rationum verba facere cœpi, hunc etiam caſum, in quo magnum verſatur iudicis arbitrium ſubiecero. Diſputant noſtri quanta ſit fides adhibenda libro rationum inter negotiationis ſocios. Qua in re eſt quòd intelligamus, Doct. hoc in caſu loqui, cum eorum fides de publico non eſt approbata: nã vbi probata eſt, dubitari non contingit. Baldus in rubr. C. de fide inſtrumento, nu. 35. ſcriptum re-
1 liquit, his † libris inter ipſos ſocios plenè credi tam pro ſe quam contra ſe. Purpur. tamen in l admonendi. nu. 207. de iureiuran. ſimpli-
2 citer intelligit Baldum hoc relinquere † iudicis arbitrio, vt etiam eum intellexit Soc. ſen. conſi. 240. col. penul. verſi. Quartò & vltimò
3 reſpondeo. lib. 2. Ego verò ſic † Baldum interpretor, librum rationũ ſocietatis inter ſocios plenè tam pro ſcribente, quam contra ſcribentem probare, ſi duo concurrant. Primò, quòd vero ſimilia contineat. Secundò quòd connexæ ſint parcellæ, hoc eſt quòd ſint dati & accepti. Quid autem veroſimile ſit, item quid connexum dici poſſit, relinquit Baldus iudicis arbitrio, vt de veroſimili iam ſupra latè diximus. de connexis autem dicemus infra in caſu. 95. Nec quidquam docuit Baldus hoc caſu quin & in aliis libris rationum intelligi debeat, vt de libro rationum argentarii, banquerii, ac mercatorum noſtræ ætatis diximus in caſu præcedenti. Regulam ergo cum Baldo ſic ſtatuo: Librum rationum ſocietatis plenè inter ſocios probare. ſic ſenſit Alexand. conſi. 186. num. 1. lib. 2. ex l. inter chartulas. C. de conuen. fiſci debito. lib. decimo. & ex l. 1. ff. de duobus reis.
4 ſed melius confert hæc ratio, quia eorum † perſona inter eos approbata adeo eſt, vt vnus non valeat alterius factum improbare. & verè non eſt qui diſſentiat, quando liber ab vtroque ſociorum eſt ſcriptus, hoc eſt, modò parcella vna ab vno, modò altera ab altero, vt vſu venit. ita Crau. d. tract. de antiq. tempo. ſexta particula primæ partis principalis. nu. 59. ſecutus Baldũ, & Alex relatos & Soc. ſen. ac Decium cõſi. 68. primo dubio in fine. quòd non ſolum procedit in paruis ſummis, ſed & in magnis. Crauet. qui ſupra nu. 60.

Declaratur modo primò, vt hic caſus locum
5 non habeat quando hic † liber non continet veroſimilia, ita Bald. d. rub. C. de fide inſtr. nu. 35. Crau. qui ſupra nu. 60. & ſupra in caſu præcedenti in declaratione diximus. & quę veriſimilia ſunt iudicis arbitrio relinquitur, vt toties ad monui. Ripa. d. l. admonendi. num. 129. Crau. conſi. 75. nu. 23. Tiraq. l. ſi vnquam. in pręfatione, nu. 51.

Declaratur ſecũdo non procedere, quando
6 † liber ſolum contineret data per ſcribentem ſocium & non accepta ab eo, atq; ita non eſſet liber rationũ in forma dati & accepti: ita Baldus in l. rationes, nu. 1. C. de proba. Iaſ. in l. admonendi. in repe. nu. 111. verſi. ſecundo limita. ff. de iureiuran. & ibi Purpur. nu. 199. qui rectè affirmat, librum rationum malè confectum probare contra ſcribentem, non pro ſcribente. nã hic ſocius, qui vult iuuari contra ſociũ libro illo, debet etiam ferre incõmodum eius, quod ab eo ſuſcepit ratione connexitatis rationum; quę autem connexę propriè dicantur parcellę infra dicemus in caſu 95.

Declaratur tertiò vt locum ſibi non vẽdicet
7 caſus iſte quãdo † liber ſocietatis, alterius manu quam manu vnius ſociorũ ſcriptus eſſet, etiã ſi is qui ſcripſit ab altero ſociorũ adhibitus fuiſſet ad ſcribendum, altero tamen non mandante. ita Alex. d. conſi. 186. num. 2. lib 2. ante eum ita in ſpecie reſpondit Baldus conſi. 278. Punctus quęſtionum vertentiũ. lib. 3. Ratio eſt clara, quia vt ſcriptura huius ſocii fidẽ habeat, cõſtare debet eſſe ſcripturã ab eo confectam, iuxta regulam. l. Diuus. ff. de milit. teſta. & dũ manu alterius quã ſocii ſcribitur, alter ſocius non dicitur illi conſenſiſſe. atque ita eius perſonam

approbaſſe; quamobrem illius ſcriptura ei nocere non debet: quamquam prodeſſe poſsit. Confert, quod ſcribit Iaſon in repe.d.l. admo
8 nendi nu. 109. 110 † librum rationum alicuius contra ipſum probare ſiue modò ſcriptura illius manu confecta ſit, ſiue alterius eo mandante. Parif conſi. 47. nume. 4. lib. 1. quod latius confirmauit Craue. de antiq. tempo. ſexta particula primæ partis princ. nume. 56. & probat contra ſe, non autem pro ſe. Diuerſum
9 quidem eſſet quando is † liber fuiſſet ſcriptus ab inſtitore ab omnibus ſociis approbato, & illi numeri delegato; ita à ſenſu contrario ſenſit Alex. d. conſi. 186. num. 2. & clarè in noſtra ſpecie ſic Craue. d. ſexta part. num. 55. poſt Caſtren. côſi. 314. col. 2. lib. 2. & Soc. ſen. conſ. 291. col. 3. verſ. præterea etiam prædicta comprobantur. lib. 2.

SVMMARIVM.

1 *Liberationum quomodò pro producente & contra producentem probet. ibi tres referuntur opiniones*
2 *Iudicis arbitrio relinqui quando fides adhibeatur libro rationum tam pro producente quàm contra.*
3 *Iudex quæ conſiderare debeat, ut fidem adhibeat libro rationum tàm pro producente, quàm contra.*
4 *Libro rationum non credi tam pro producente quá contra cum inter perſonas diuerſas de rebus diuerſis agitur.*
5 *Libro unius negotij quomodò credatur inter diuerſos.*
6 *Libro ſcripto manu inſtitoris unius ſocietatis quando credatur.*
7 *Libro rationum in ſummis diuerſis ex diuerſa cauſa ſtare non cogitur, qui pro una cauſa pro ſe produxit, ut contra ſe in alia probet.*
8 *Variatio non improbatur cùm cauſa ſunt diuerſa.*
9 *Appellare licet ab una parte ſententia ſolum.*
10 *Librum rationum negotij tractati inter eaſdem perſonas probare tàm pro producente, quàm contra.*
11 *Abbatis reſponſum 36. in fine. lib. 2. improbatum.*
12 *Parcellá libri, qui probauit pro ſe, non tenetur alteram probare contra ſe, ſi cauſa eſt diuerſa.*
13 *Approbans ſubſtitutiones in teſtamẽto factas non tenetur approbare legata eiuſdem teſtamenti.*
14 *Libri parcellam in totum quis teneatur approbare, uel improbare. ibidem dicitur, hoc iudicis arbitrio relinqui.*
15 *Ioannis Bolegnetti conſideratio reiecta.*
16 *L. Publia. §. ult. ff. depoſiti. declaratio & ſenſus.*
17 *Trophima, quid.*
18 *Excurrere, quid.*
19 *Liber rationum connexa continent in totum probari debet.*
20 *Teſtamenti pars probari, & altera improbari non poteſt.*
21 *Confeſſionis pars probari & improbari non poteſt.*
22 *Gloſſa l. ſi quidem. C. de except. improbatur.*
23 *Opinio Vltramontanorum & Conſilij Burdegal. reiecta.*
24 *Reſponſio poſitionibus facta cum ſuis qualitatibus eſt acceptanda.*
25 *Reſponſio facta iuramento delato cum ſua qualitate acceptari debet.*
26 *Statutum quòd iuramento delato ſimpliciter reſpõdeatur, admittit reſponſionem qualificatam.*
27 *Sententiam inconnexis non poſſe acceptari & pro parte improbari.*
28 *Cap. cum olim. de cenſibus. ſenſus & declaratio.*
29 *L. de ætate. §. ſi cũ heres de interrog. act. intellect.*
30 *Teſtimonium quis poteſt contra ſe ferre, non autem pro ſe.*
31 *L. inter ſtipulantem. §. ſi Stichum de verbo. obli. intellectus.*
32 *Pluralitatem perſonarum & nominis proprij non praſumi.*
33 *Probatio contra qualificatam probationem libri rationum recipitur.*
34 *Confeſſionem qualificatam admittere probationem in oppoſitum.*
35 *L. ſi quidem. C. de except. declaratur.*
36 *Libro rationum in parcella qualificata nõ creditur ſi præſumptio illi aduerſatur.*
37 *Confeſſioni dicentis, ſe occidiſſe ad ſui defenſionem, quomodò ſtandum.*
38 *Confeſſio qualificata à delinquente emanata, à qua pœna eum excuſet.*

CASVS XCIII.

DE FIDE LIBRI RATIONVM tam pro actore illum producente, quàm contra ſe: copioſa & dilucida explicatio.

IN hac de fide libri rationum perutili diſceptatione ſolet & hic caſus conſiderari: in quo magnum iudicis arbitriũ conſideratur. Dubitant ſimulque quærunt interpretes noſtri, cum in libro rationum cuius fides de publico approbata non eſt, acceptum
1 & datum ſcriptum eſt; an is contra quem † liber à ſcribente producitur, teneatur illi libro credere tàm pro ſe, quàm contra ſe? Exẽplum ſit: Sẽpronius in ſuo libro rationũ ſcripſit ſe à Caio centũ mutui nomine accepiſſe, in alia parcella

cella deinde ſcripſit, ſe ſoluiſſe quinquaginta ipſi Caio; an caius, qui vult iuuari illo libro rationum contra ſcribantem Sempronium, teneatur etiam illi libro ſtare contra ſe ipſum? Perplexa grauiſq; hæc videtur diſputatio: in qua tres adeſſe videntur opiniones. Vna eſt affirmatiue, teneri credare tam pro ſe quam contra ſe. hanc probauit Bar. in l. quædam. §. numularios ff. de æden. Bal. in l. rationes. c. de fide inſtrum. Ieſ. in repe. l. admonendi. nu. 125. de iureiuran. qui eiuſdem opinionis elios permultos recanſet, alios etiam retulit craue. de antiq. tempo. quarta perticula primæ partis prin. num. 68. & conſ. 275. nu. 4. carolus Molinæus in cõſuetud. Pariſien. tit. 1. §. 5. nu. 19. & clarè pro hac reſpondit Pariſius conſi. 90. num. 2. lib. 1. quorum opinionem ſic abſolutè intellectam minimè veram opinor, vt ſtatim explicabimus.

Secundã eſt opinio negatiua: huic libro rationum non eſſe credendum in cõmodum ſcribantis, & ſi ei credatur contra ipſum ſcribentẽ. hanc probauit Abbas in c. 2. nu. 10. in fine de fide inſt. & in c. bonę. il 2. col. vl. de poſtule. Præla. hãc probauit ſibi perũ conſtãs Pariſius conſi. 47. nu. 10. lib. 1. alios ſciens prętereo. Hęc pariter opinio ita abſolutè affirmeta, falſa eſt.

2 Tertia ergo fuit opinio, hoc † iudicis arbitrio relinqui. ite ſenſit Baldus in rubr. c. de fide inſtrumento. num. 35. curt. ſen. in l. admonendi num. 125. de iuraiuran. Decius in l. 1. num. 5. in fine & ibi Ios Bologne. num. 23. in fine. C. de eden. idem Decius in d. cap. 2. num. 21. in fi. de fide inſtrumento. ſenſit craue. d. querta perticula. nume. 70. & clarè carolus Molinæus. d. §. 5. num. 19. in fine. & nouiſsimè Ioannes Ancharenus Regienſis q. 55. nume. 14. hanc ego opinionem dubio procul veram eſſe exiſtimo, quoniam varè probatur in l. Publia. §. vlt. in fi na. ff. de depoſit. ibi, iudicem æſtimaturum. quo adductus ſic in ſpecie de libro rationum conſultus reſpondit Beldus conſil. 156. cum duæ ſunt. colum. 2. verſic. Sed ego non recedo. lib. 3. qui ex hoc demonſtrat, non eſſe veram differentiã illam, quam poſtea inter epiſtolam iuxta d. §. vlt. & librum rationum facit Matthæſil. noteb. 79. cui aſſenſit Bologne. d. l. 1. num. 23. c. de eden. nam verè nulla differentiæ ratio aſſignari poteſt quòad hoc, & ſi ſit quò ad alia, vt infra dicemus. Baldus tamen d. conſi. 156. in

3 quit, † iudicem hunc conſiderare debere diligenter an rei veritas inueniri poſsit, veriſimili ratione & cauſa perpenſa; quæ ſanè veritas vbi iudici aliis coniecturis appar re non poteſt, debet ſcribentis qualitatem conſiderare, ſi vir bonus eſt & bonæ famæ, ſi quantitas magna nõ non eſt in dubio autem (ait Baldus) Doctorum ſequende diſtinctio eſt, an connexa ſint capitula vel ſeperata. Ego verò exiſtimo, iudicis arbitrium verſari etiam in caſibus à Doctoribus diſtinctis. quamobrem ſic opinor plures caſus conſiderandos eſſe.

4 Primus eſt, cum agitur de integro † libro rationum inter diuerſas perſonas de diuerſis negotiis, tunc dubium non eſt quod ſi vnus libri partem pro ſe probet, quod liber approbatus etiam ſit quoad alios; nem & res inter elios acta alteri non nocet. Et hic ceſſet omnis connexitatis ratio & cauſa. & in ſpecie caſum hunc probet Bologna. d. l. 1. num. 23. verſic. ſecundus eſt caſus: c. de eden.

5 Secundus eſt caſus, quãdo agitur de toto ipſo † libro rationum inter multas perſonas, de vno tamen negotio pertinenti ad omnes ſimul, putà decem ſocij vnum hebet negotiorum geſtorem ad negotium vnum. Si is negotiorũ geſtor librum conficiat ſuper ectis in illo negotio an ei credẽdum ſit cum pro patre a ſociis liber acceptatus? hoc caſu dicẽdũ eſt, quod aut vnus

6 ſociorum acceptauit, aut omnes; ſi vnus † tantum, ſumus in caſu pręcedenti, aliis non adferri detrimentum, vt à fortiori reſpondit Alex. cõſ. 286. nu. 2. lib. 2. non compelli ſocios fidem præſtare libro illius inſtitoris, qui ab altero ſociorũ cęteris non mẽdantibus, ad ſcribendum adhibitus fuit. Si vero omnes acceptarunt, tunc ſumus in caſu illo quando vnius cauſa tractaretur cum omnes ſocij vnum corpus iudicentur. & de caſu iſto infrà dicemus.

7 Tertius eſt caſus, quando agitur de † libro rationum integro ex diuerſis negotiis & cauſis, iuter eaſdem temen perſonas; tunc, qui aliqua capitula libri pro ſe approbauit, non tamen cogitur approbare alia capitule diuerſa contra ſe. putà in pagina centeſima libri eſt ſcriptum. Ego Titius debeo centũ Sempronio ex cauſa mutui poſtea in pagina ducenteſima eſt ſcriptum. Sempronius mihi Titio quinquaginta debet ex cauſa venditionis. ſi ergo Sempronius ad ſui vtilitatẽ acceptet illam parcellam primam, non tamen cogitur acceptare hanc ſecundam. ita rectè ſentiunt Bar. d. l. quædam. §. numularios. ff. de edẽ. Abbas d. cap. 2. de fide inſtrum. & cons. 36. in fi. lib. 2. cum alus relatis à Craue. d. quarta part. num. 68. qui retulit Ias. in rape. d. l. admonendi nu. 125. in fine. & Ripam ibidem nu. 124. & alios plures. Eſt ratio, quia cum ſeparatæ hę omnino ſint cauſę & parcellæ, partem quis acceptare poteſt, & partem improbare. l. etiam. §. 1. de mino.

& qui in vno actu fidem alterius probanit, non dicitur neceſſariò probaſſe in altero à primo d
8 uerſo. Rurſus, vbi diuerſę ſunt † cauſæ, variatio non improbatur. l. in cauſæ. §. 1. ff. de proc.
9 quare videmus licere † appellare ab vna parte ſentētiæ, & alteri acquieſcere. l. ampliorem. C. de appella. quibus rationibus in hanc ſententiā adductus eſt Baldus. d. conſi. 156. in fi. lib. 3. Hūc caſum declarat Craue. d. 4. part. nu. 70. non habere locum, quando aliæ parcellæ diuerſæ cauſæ veræ iudici viderētur inſpecta perſonę qualitate, cum vir probus eſt, cum veriſimilia ſunt, & cum non ſunt magnæ ſummæ. atq; ita intelligit Baldum d. conſi. 156. col. 2. verſ. ſi autē. Ego opinor declarationem in ſe eſſe veram, ſed rei noſtræ non multum conuenire: quia hęc fides quæ his minutis parcel is præſtabitur à iudice, non prouenit ex eo quòd aduerſarius ſcribentis acceptauerit illud quod ad ſui commodum ſcriptum eſt, ſed prouenit à ſolo iudicis arbitrio, qui iuxta legem ac ęquum & bonum iudicat illum non mentiri; nam & extra caſum noſtrum conceditur, fidesq; adhibetur, vt multis tradit Decius in d. l. 1. nu. 4. C. de eden.
10 Quartus eſt caſus, quando agitur de † libro rationum integro inter eaſdem perſonas ex eodem negotio à ſcribente tractato, nomine ſui & aduerſarii, putà adminiſtrator Reipub. vel tutor pupilli, vel inſtitor negotiationis Lanificii, alteriusvè exercitii, de negotiatione illa librū conficit, & in aliquibus paginis ſcribit accepta ad vtilitatē ſui domini, in aliis verò data & impenſa diuerſis modis ac tēporibus ac cauſis; hoc caſu, ſi dominus acceptat quę ad ſui vtilitatē ſcripta ſunt, tenetur etiam acceptare quę ſunt ad ſui detrimētum. ita Ang. in l ſumptus. C. de adminiſtr. tuto. Corneus conſi. 81. col. penul. lib. 4. & Crane. d. quarta particula nu. 69. ea ratione vtuntur, quòd hoc operatur officii vnitas, vt probat. l. cum quæreretur. ff. de adminiſtr. tuto. Ego opinor duo hic debere cōcurrere & cōſiderari, fidem adminiſtratoris approbatam. d. l. cum quęreretur, & in adminiſtratore Reipub. l. Caius. ff. de vſuris. quam hoc in caſu intelligendam puto, quidquid alii cenſeant in d. l. 1. C. de eden. Alterum vnitatem ſeu connexitatem negotii, vt pręter Ang. & alios probat l. eum actū. §. planè ſi quid. ff. de neg. geſt.
11 ex quibus infertur malè ſenſiſſe † Abbatē cōſi. 36. in fine lib. 2. librum mercatoris plura continentis ad mercaturam ſpectantia habere cauſas ſeparatas, vt niſi alię rationes in oppoſitū ſint. quibus ibi adductis reſpondit Abbas, qui partem acceptat, non cogatur acceptare totum. ſic malè reſpondit Alex. conſi. 186. nu. 7. lib. 2. dū ſocios acceptantes partem ſcripturę ſuę ſocietatis, non teneri alteram partem acceptare tam quam diuerſa contineat.
12 Quintus eſt caſus, quando agitur de ſola † vna parcella in libro rationum ſcripta inter eaſdem partes, quę continet acceptum à ſcribēte, & ab eo datum vel impenſum, quod quidē datum eſt ex vna cauſa, acceptum verò ex altera diuerſis temporibus, putà, eſt ſic ſcriptum: Ego Titius à Sempronio cal. Febr. huius anni 1567. centū mutuo ſuſcepi. & in alia ibi proxima parcella ſic eſt ſcriptum. Ego Titius torquē aureū commodato dedi Sempronio idib. Febr. iam dicti anni. hoc caſu ſi Sempronius acceptet librum ad ſui commodum vt probet ſe illa centū mutuo dediſſe, non tamen cogitur acceptare partem alteram, vt teneatur de commodato. Eſt ratio, quia ſeparata hæc ſunt, & penitus diuerſa ob cauſarum diuerſitatem. d. l. etiam. §. 1. de mino. Nec refert quod in eadem pagina, utraq; parcella ſcripta ſit, quoniam hoc non facit vt connexa dici poſſint, vt probat d. l. etiam §. 1. dum capita ſententię ſeparata iudicantur, quamquam iura ſententię ſcripturę contineantur. Hinc infertur rectè reſpondiſſe Alex. cōſi. 123. nu. 8. lib. 1. & Cur. iū. conſi. 166. nu. 11. quos ſecutus eſt Bellonus conſi. 46. nu. 12. illum non
13 cogitur † approbare ſubſtitutiones in teſtamēto factas, qui iam legata probauit, cum cauſę cō nexæ non ſint; quamquam ſub vna ſcriptura contineatur.
14 Sextus eſt caſus, quando agitur de vna † ſola parcella in libro rationum ſcripta inter eaſdem partes ex eadem cauſa & eodem tempore, puta ſic ſcriptum reperitur. Ego Titius centum habui à Sempronio mutuo, quę promiſi reſtituere cū primum Romam veniret Galliarū Rex. vel ſic, quod mutuum ſtatim pro dimidia reſtitui. vel ſic, quam ſummam illius nomine pro dimidia eo mādāte erogaui pauperibus. vel quid ſimile. an hoc caſu ſi Sēpronius vult iuuari probatione dicti libri, vt illa cētum petat, teneatur etiam reſiduum ſcripturę ad ſui detrimentum acceptare? hic caſus is eſt, qui à noſtris Doctoribus controuerſus eſt. Ego exiſtimo cum Bald. in d. conſi. 156. in fi. lib. 3. ac aliis relatis, hoc eſſe primò in iudicis arbitrio poſitū, ex d. l. Publia. §. vlt. in fi. ff. depoſ. qui quamquam de epiſtola loquatur, idem tamen in libro rationum dicendum eſt, vt ſenſit Bal. d. conſi. 156. Iaſ. d. repe. l. admonendi. nu. 125. & Boe. q. 243. nu. 5. & nullā eſſe inter hęc differentiam dixit omniū clarius Abbas conſi. 36. in fi. lib. 2. licet Matthęſy. notab.

tab.79.inter librum rationum & epiſtolam dif-
ferentiam malè conſtituat. quare nó immeritò
in ſpecie à Io. Bapt. à Sancto Seuer. reprehen-
ditur in l. admonendi. nu.76. de iureiur. Nec
15 aduerſatur illa conſideratio, quam facit † Bo-
lognetius in d.l.1.nu.23 verſ. Vnde pro reſolu
tione. C. de eden. epiſtolam ſcilicet eſſe vnum
corpus plura diuerſa capitula continens, vt ſen
tentia d.l.etiam.§.1. de minor. nó mirum ſi vel
recuſari vnum poteſt alio acceptato, vel verius
ſi remittitur iudicis arbitrio; quod diuerſum,
ait ille eſt in libro rationum continens plures
partitas, quorum vna cum altera orationē quá
dam indiuiſibilem continet, cum negotia quæ
diuiſim (vt euenit) ſcribuntur, connexa repu-
tantur. hęc conſideratio vera non eſt, cū idem
16 ſit in epiſtola, iuxta caſum d. † l. Publia. §. vlt. u-
bi epiſtola factum vnum dati ſcilicet & accepti
continebat, & tamen iudicis arbitrio relinqui-
tur. nam ibi Titius depoſitarius per epiſtolam
Semproniis qui depoſuerant, ſignificauit ſe ab
eis in depoſitum habuiſſe auri pondo decem,
diſcos duos, & ſaccum ſignatum. poſtmodum
ſubiicit, data ab eo ex eiſdē ſummis ex quibus
debetis mihi decem quos apud Tirium depo-
17 ſuiſtis. item quos Trophimati decem, eſt † Tro
phimati expendere, ideſt, nutricis dare, vt eſt in
terpretatus Alcia. lib.1. diſpūct. cap.18. & Ant.
Aug. Hiſpa. lib.4. emēd. iuris cap.16. Item ex ra
tionibus patris veſtri decem, & quod excurrit,
ideſt, & aliquot denarios & ſeſtertios. excurre-
18 re † enim dicitur quòd ordinem, modū, ideſt,
menſuram vel numerum egreditur; ita inter-
pretatus eſt ibi Budęus in annot. quem ſunt ſe-
cuti viri doctiſſimi Ant. Aug. d. cap.16. & Iaco
bus Cuiacius lib.1. obſerua. iuris cap. vlt. depoſi
tarum ergo pecuniarū hoc loco reddit Titius,
atque ita cōtinet epiſtola parcellas plures, quo
rum vna ad alteram ſubordinatur vt cauſam in
diuiſibilem, quemadmodum & liber rationum
continere videatur. Accedit, quòd ſi epiſtola
illa ſeparata continuiſſet, ibi Iureconſ. non iu-
dicem eſtimatiuum dixiſſet, ſed fidem ei mini-
mè adhibendam; vt potè in ſeparatis, ex d.l. etiā
§.1. ff. de mino. rectè itaque à Baldo dictum eſt
ex d. §. vlt. hoc iudicis arbitrio relinqui. is ergo
iudex in primis perpendet an cōiectura aliqua
impedire poſſit vt fides non adhibeatur huic li
bro ad commodum ſcribentis, vt quia is ſcri-
ptor vir probus non ſit & bonę famę, vel quia
veriſimilem cauſam aut ſummam non cōtineat,
iuxta ea quę ſuprà diximus. ſi verò nullum cō-
periet impedimentum, tunc rectè iudicabit li-
brum ita fidem facere pro ſcribente, quem con
tra eum, ſi eo is ſuus aduerſarius vti velit. Pri-
19 mò illa ratione, quia † connexa liber continet,
quare turpe, & inconſtantis viri eſt ſine cauſa
partē approbare, & partem impugnare. l. in cau
ſa. §.1. de procur. qui tex. pręter Baldū. d. conſ.
156. in fi. fuit perpenſus à Bellono conſi.46.nu.
9. Secundò, quia qui ſcriptoris fidē vna in par-
te probauit, in altera illi annexa non debet poſ
ſe improbare, vt ex l. Caius. ff. de vſuris. hác ra-
tionem conſiderauit Iaſ. d. repe. d.l. admonēdi
nu.125. in fi. & Decius d.l.1.nu.5. in fi. C. de e-
den. hanc ſententiam tertiò cōfirmat clarè tex.
l. Aurelius. §. idem quęſiit, de libera. lega. quo
probatur aliquem poſſe, teſtamenti verbis in a-
liquibus credere, quantum in fideicōmiſſo im-
penſum ſit, & aliquibus de eiuſdē impenſis nó
credere; ſi modò illa verba, quę approbare ne
gat, ſit paratus probare, quemadmodū ibi Bar.
& omnes ſentiunt. vbi ergo is qui impugnat nó
20 eſſet paratus probare, non poſſet † partē teſta-
menti acceptare, & partem impugnare, cū ſum
ptuum cauſę connexę ibi ſint. quare ibi infert
21 Bartolus, quòd ille, qui acceptat partem † con-
feſſionis pro ſe, debet etiam acceptare contra
ſe, cum in connexis facta eſt confeſſio. & cum
Bartolo communis eſt opinio, vt teſtatur Boe-
rius d.q.243.nu.5. propè medium, & Bello. d.
conſi.46.nu.12. niſi in oppoſitū vrgeat pręſum
ptio vt infrà dicemus.

Cōfirmatur quartò ex doctrina Cyni in l.2.
q. vlt. C. de dona. ante nup. vbi Bal. & Ang. & i-
dē Cynus in l. vnica q.13. C. de confeſſ. ſi confi-
teor me tibi debere, ſi modo librū mihi dederis
nō tibi licebit confeſſionē meá ad tui commo-
dum acceptare, & reſiduum reiicere; ſed vel to
ta acceptari, vel tota reiici debuit. quam doctri
nam probauit Alber. in d.l. vnica. q.x. Card. Za
ba. conſi.27. col. vlt. verſ. Ad hoc reſpondetur.
& conſi.92. col.4. verſ. Itē ex illis. Alex. conſi.
222.nu.16. lib.2. Boer. d.q.243.nu.5. Nec in hoc
aliquam differentiā cōſtituo, ſiue his verbis ſit
facta confeſſio, fateor me tibi debere centum
ex mutuo, quæ tunc tēporis ſub cōditione pro
miſi reſtituere: vel his verbis, fateor me tibi ex
mutuo debuiſſe cētum, ſed dico me illa poſtea
ſoluiſſe: vel deinde factum eſſe à te mihi pactū
de non petendo. nam ſemper confeſſio tum ra-
tione eiuſdem cauſę quę magis inſpicitur, tum
ratione verborum connexū quid continere di
22 citur. quamquàm malè † gloſſa in l. ſi quidem.
C. de exceptio. quam multi probant, teſte Boe-
rio d.q.243.nu.7. conſtituat differentiam in
relatis verborum cōceptionibus, affirmans po-
ſteriorem confeſſionem continere quid ſepara-

tum ratione diuerſitatis temporis,& malè,quo
niem temporis diuerſitas non tollit quin actus
connexus dici poſsit.l cum actum.§. plenè, de
nego.geſt.& infra latius in caſu ſeqnenti attin
gemus.

Sic etiam infertur, pcins ſenſiſſe entiquos il
23 los † Vltremontanos à Cyno d.l.vnica.q.13. de
confeſſ. & conſilium Burdegelenſe, referente
Boerio.d.q.243 .nu.3.7.& q.339. qui effirmarũt
in vtroq; ceſu relatæ confeſsionis pertem ecce
ptari potuiſſe, & partem improbari. Confirma-
24 tur quintò ex ſimili, ſi quis reſpondeat † poſi-
tionibus,& vnem feteetur alique cnm qualita-
te, ille reſponſio in totum debet à ponente ac-
ceptari, vel in totum reiici; ita Soc.ſen. conſi.
208.col.1.verſ.ex quibus inferendo.lib.2. idem
ſenſit Bellonus conſi.46.nu.13.in fine, & Cur.
ſen.in tracta poſitionum num.56.

Confirmatur ſexto ex ſimili, ſi quis deleto ſi
25 bi iuremento reſpondeet † alique adiecte quali
tete, reſponſio eius in totum ecceptari,vel in to
tum reiici debet. Ite Io. Febri in §.item ſi quis
poſtulante, in prin.inſt.de actio. & latè ibi Go
meſ.nu.17. Boer.d.q.243.nu.5.ſic Iaſ.in l.iuſiu-
randum & ad pecunies.§.ait Prætor.nu.4.& l.
manifeſtæ.nu.7.de iurciuran.qui ex Beldo effir
26 mat, quòd etiam ſi cautum ſit † ſtetuto eſſe iu-
randum ſimpliciter vt iuramentum eſt delatum
poſſe tamen iurari quelitate adiecta, puta, hoc
modo: Iuro quòd ſi tu mihi mutuo dediſti, me
etiem reddidiſſe.quod & in reſponſionibus po
ſitionum probeuit Cur.ſen. iam iem relatus d.
nu.56. Cæpolle cautel.136. Si debitor. res tamẽ
hæc dubitationem habet ex treditionibus no-
ſtrornm in l. 1. §. ſi quis ſimpliciter. de verbo.
oblig.& ed rem noſtrem plure retulit Boerius
q.243.num.12.& q.339.col.2.

Confirmetur ſeptimo ex ſimili quo dicimus
27 in connexis † ſententiam pro parte ecceptari
non poſſe,& pro perte improberi, ex. l. in hoc
iudici o.ff.famil.erciſ. vbi Beldus, Cerd. Zeba.
conſi. 29.col.penul. verſi. Item quòd nõ poteſt
Fel.c.cũ inter,nu.5.in fine de re iud. Boc. d.q.
243.nu.6. Ieſ.in repe.d.l. edmonendi.nu.125.in
fine. qui etiem citauit c.cum olim, vbi glo. de
cenſib.ſic in trenſectione tradit Bellonus d. cõ
ſi 46.nu.9. Nec obſtat declaratio Abb.c.bonę,
28 il 2.nu.29.in fine de poſtula.præla. d. † cap. cũ
olim, loqui in ſcripture publice. qnie reſpon-
detur, hoc ex illo non procedere, quie etiam
ſcriptura pnblica in parte poteſt accepteri,& in
parte non, quando eſt de re ſeparata.d.l. etiem
§.1.de minor. Nec hnic ſententiæ aduerſari eli-
qua videntur, quæ ſolent à noſtris obiici. Et
29 primo tex. † l.de ætate.§ ſi quis cum hæres. ff.
de interrog.actio.quo loci Iecobinus à Sancto
Georgio docuit, quòd licet confeſsio probet
contre confitentem,non tamen probet pro eo.
& retulit Boerius.d.q.243. num. 3. in fine, qui
non ſatisfecit, cum ipſe eliter ſentiat. Reſpon-
deri vno verbo poteſt, Iecobini doctrinam pro
cedere poſſe in confeſsione diſtincta & ſepareta
ſeu ſimplici ſine quelitate, non autem in con-
nexe & qua lificete.& tex.d.§. ſi quis cum hæ-
res, vere in ſimplici, non eutem in quelificata
confeſsione loquitur. Non etiem obſtat ratio
ille, quem recenſet Ieſ.in repe.d.l. admonendi
num.125.quæ fuit Abba.d.cap.2.num. 10. in fi-
ne de fide inſtrumen.quòd quis poteſt quidem
30 contra ſe † teſtimonium ferre, non eutem pro
ſe. cap.1.14. q. 2. & quam retionem retulit &
Cynus in d.l.vnica, q.13. C. de confeſsis. nem
retio hæc non concludit, quoniam hic non di-
citur pro ſe teſtimonium ferre. ſed lex illa eſt,
quæ in ceſu iſto dubio præſumit confitentem
in omnibus verum dixiſſe, cum elias non coge-
retur ita fateri: vt ergo eius fidem in vno cre-
ditor ſequitur, ſic ſtante hoc dubio in cęteris
ſequi debet.
31 Non periter obſtat tex. † l. inter ſtipulentem
§.ſi Stichum,de verbo.oblig.qui à glo.l.ſi qui
dem.C.de excep. adducitur. ſi feteatur reus in
iudicium litem cum actore conteſtando, Sti-
chum promiſiſſe, ſed non ſenſiſſe de illo, eius
confeſsioni que ſe promiſiſſe feretur, creditur,
reiecta illa qualitete,ſe de illo nõ ſenſiſſe. Nam
32 reſpondetur,illud ibi euenire,quie † plurelitas
perſonerum & nominis proprij non præſumi-
tur, vt docuit Bar.in l.ſi quis ſeruum.§.ſi inter
duos.de leg.2.& Iaſ.l.2.nu.9.C.de bono.poſſ.
ſecund.tab.Crauet.conſi.267.nu.1.2.verſi.ter-
tio reſpondeo. & conſi.269. nu. 3. & iudicium
redditur in inuitum, qui ergo in litis conteſta
tione de Sticho reſpondit, vt deinde iudicium
eluſorium reddat, non poteſt dicere,ſe de alio
Sticho ſenſiſſe: ſi enim hæc exceptio admittere
tur, ſemper negaret reus de illo ſenſiſſe, etque
ite iudicium effugeret. quod omnes declarant
in d.§.Stichum pręſertim Alcia. nu.4. qui ex il
lo tex. oſtendit à contractibus diſtare iudicia.
Iudicium etenim conſiſtit, & ſi de vno ſentiat
reus,de altero ector, quie res ille in iudicium
venit de que actor ſenſit: illa verò in ſtipuletio-
letionem venit de que vterque conſenſit.

Declaratur egregiè ceſus iſte ſextus, vt locũ
33 non hebeet quendo eduerſerius † huius ſcripto
ris,qui acceptauit ſcripta in libro ed ſui cõmo-
dum, probare vellet ſcripta deinde ad ſui de-
trimentum

trimentum vera non eſſe. putà, ſcripſit Sempro
nius in ſuo codic. : Ego Sempronius centum
à Caio mutuo ſuſcepi, ex quibus deinde quin-
quaginta reſtitui. inquit Caius accepto ipſam
confeſſionem me mutuo dediſſe centũ, & ne-
go me deinde recepiſſe quinquaginta, quod
probare volo. Vel ſi ita eſt ſcriptum : Ego Sem
pronius à Caio centum mutuo habui, quę ſub
conditione promiſi reſtituere. tunc Caius po-
teſt negare conditionem aliquam reſtitutioni
adiectam fuiſſe. hęc declaratio probetur ex tex.
d. l. Aurelius. § idem quęſiit, de libera. lega. &
ibi Barto. Bal. d. conſi. 156. in fi. verſ. ex his con-
cluditur, lib. 3. quibus addo Cynum in l. 2. in fi.
C. de donatio. ante nup. Abbatem cap. 1. nu. 7.
de poſtula. pręlato. & Niconitiũ in rub. de ope
ris noui nuntia. nu. 61.
34 Huius declarationis eſt ratio, quia † confeſ-
ſio illa qualificata confitenti prodeſt in dubio,
cum eius fides probata videatur ab aduerſario:
quę ratio ceſſat vbi contrarium probatur.
35 Confirmatur hęc declaratio ex tex. † l. ſi qui
dem. C. de tranſactio. ſecundum declarationem
Bal. & Sali. ibi, & clarius Iaſ. in l. 1. in prin. n. 11.
verſic. quintò fallit. ff. ſi quis iud. non obtem-
pe. Niconit. qui ſuprà nu. 60. debitor interro-
gatus an deberet centum, reſpondit ſe debere
quinquaginta tantùm. hac confeſſione credi-
tor poteſt vti ad ſui commodum, vt quinqua-
ginta cõſequatur : nec prohibetur ex hoc quin
reſiduum petere poſſit. Iaſon qui ſupra inquit
poſſe hunc creditorem reſiduum probare, & re
ctè ſentit ex relatis. & quamquam d. l. ſi quidẽ,
concedat petitionem, nec de probatione ver-
bum faciat, nihilominus ita intelligi debet: nã,
dum ibi præſupponitur, debitorem illum ante
litem confeſſum eſſe ſe quinquaginta puta tan-
tum debere, cum creditor peteret centum, nõ
dicitur fateri totũ ſub qualitate, ſed ſolum par
tem : vt ergo creditor reſiduum conſequatur
probare illud debet, quoniam eius ſola aſſer-
tio non ſufficit. & ideo ibi rectè Sali. dixit, di-
ctionem tantum, non qualificare, ſuper quo ibi
Iaſon hoc non intelligens, dubitare ſe ait. qua-
lificaret enim ſi ita facta eſſet confeſſio : fateor
me olim mutuo cẽtum à Caio ſuſcepiſſe, ex qui-
bus nunc ſolum debeo quinquaginta. nam con
feſſio illa de centum deinde qualificatur ex ſe-
quenti parte reſponſionis, quæ tamen qualifi-
catio contrariam probationem non impedit.
De his ſatis.
Declaratur ſecundò hic ſextus caſus, vt lo-
36 cum † non habeat, quando illi qualitati adie-
ctę reſponſioni vel ſcripturę libri, pręſumptio
aliqua aduerſatur ; puta ſcriptum eſt in libro
rationum. ego Sempronius centũ à Caio mu-
tuo ſuſcepi, ex quibus quinquaginta reddidi.
modo conſtat ipſum Sempronium fuiſſe debito-
rem pro alia ſumma ipſi Caio, cui adſtrictus e-
rat grauiori obligatione, ita, vt pręſumptio ſit
hæc quinquaginta fuiſſe ſolum in grauiorem,
iuxtà l. his, de ſolutio. vel alia ſimilis eſt pręſum
ptio contra ipſum ſcribentem. hoc caſu ſcri-
ptura pro parte acceptari poterit quantum cre
ditori prodeſt, & pro altera parte reiici : ita
clarè reſpondit Alex. conſi. 2. in fi. lib. 4. ſenſit
idem Alex. conſi. 87. colum. 2. lib. 1. ex multis,
pręſertim ex doctrina Bart. in d. l. Aurelius. §.
idem quęſiit. nu. 2. verſic. primo caſu. dum in-
37 quit † cõfeſſionem dicentis ſe occidiſſe ad ſui
defenſionem, poſſe acceptari quatenus ſe occi-
diſſe dicit, & reiici, quatenus ad ſui defenſionẽ
affirmauit, cum contra ſic confitentem ſtet iu-
ris pręſumptio. quam doctrinam in ſpecie no-
ſtra probauit Butrius conſi. 65. Primo aſpectu.
& cum Bartolo communem eſſe ſententiam te
ſtatur Alex. d. conſi. 2. in fine quibus accedunt
Gramm. voto 2. nu. 2. & conſi. 69. nu. 2. 3. & re-
ceptiorem teſtatur Ieſ. in l. vt vim. nu. 13. de iu-
ſtit. & iure Ferretius cautel. 5. nu. 2. Marſi. ſing.
185. & in l. repetitio. nu. 30. de quęſtio. Decius
in cap. cum venerabilis, nu. 19. in fine de exce-
ptio. & cum hac Bartoli opinione reſidet Soci-
nus ſen. in l. prima in princ. nu. 11. in fi. de vul-
ge. & pupilla. Gabaul. in l. 1. §. ſi quis ſimplici-
ter. nu. 20. de verborum obligatio. Ex quibus
conſtat Boerium d. quęſtio. 243. num. 5. in fine
falſo aſſeruiſſe contra Bartolum in hoc cõmu-
nem eſſe opiniõnẽ, vt etiam falſo idem aſſeruit
Marſilius conſi. 136 nu. 31. & 44. lib. ſecundo, al
legant enim inconſideratè Marſilius, & Boe-
rius multos, qui non modò Bartolo non repu-
gnant, ſed etiam clarè cum eo ſentiunt. illud
38 quidem verum fatentur, † confeſſionem hanc
qualificatam confitenti prodeſſe ne capitis pœ
na plectatur, ſed alia mitiori pœna iudicis ar-
bitrio, vt infrà dicemus in caſu 350. vbi Abba-
tem in capit. auditis. nume. 12. de præſcriptio.
retulimus.

SVMMARIVM.

1 *Epiſtola quid.*
2 *Epiſtola ad quid inuenta.*
3 *Epiſtola ſalutationem continere an debeat.*
4 *Mandatorum ſcripturas inſcriptiones habere.*
5 *Conſtitutiones Imperatorum, & Iureconſultorum reſponſa inſcriptiones habere.*

Epiſto-

6 *Epiſtolam regulariter non probare pro ſcribente.*
7 *Epiſtolam in connexis pro ſcribente probare.*
8 *Epiſtolam probare pro ſcribēte cum is cui eſt miſſa, non contradixit.*
9 *Epiſtolam probare contra ſcribentem.*
10 *Epiſtolam etiam in verba enuntiatiuis probare contra ſcribentem.*
11 *Epiſtolam probare contra ſcribentem, etiam ſi data careat.*
12 *Epiſtola carēs data loci, quo è loco data præſumatur*
13 *Epiſtolam probare contra ſcribentem, etiam ſi ſubſcriptione careat.*
14 *Subſcriptio totam epiſtolam repræſentat.*
15 *Epiſtolam probare contra ſcribentem, etiam ſi titulū ſuæ dignitatis non contineat.*
16 *Epiſtolam Pontificis vel Imperatoris carentem titulo dignitatis non probare contra ſcribentem, ſi titulo dignitatis careat.*
17 *Epiſtolam contra ſcribentem non probare, ſi epiſtola forma epiſtolæ careat.*
18 *Epiſtolam non probare contra ſcribētem cum ei ad huc præſentata non fuit.*
19 *Epiſtolam contra ſcribentem non probare, ſi eo mortuo præſentata fuit, cui ſcribebatur.*
20 *Epiſtolas credentiæ non probare contra ſcribentem*
21 *Epiſtola carens nomine & cognomine non probat contra ſcribentem.*
22 *Epiſtola contra tertium non probare.*
23 *Epiſtolam Epiſcopi tertio non præiudicare.*
24 *Epiſtolas Argentariorum & Banqueriorum etiam contra tertium certis caſibus probare.*

Casvs xciiii.

QVAM PROBATIONEM FACIAT epiſtola pro ſcribente, cōtra ſcribentem, & contra tertium, enucleatum.

Qvamqvam quæ in proximè relato caſu diffiniant quale ſit arbitrium iudicis cum de fide epiſtolę dubitari contingit, verū tamen, vt aliqua ſpeciatim de ea dicamus, libuit hic caſum hunc ad
1 ſcribere. Eſt † epiſtola græcum vocabulum ἐπιστολὴ. ἀπὸ τοῦ ἐπιστέλλω quòd eſt mittere, quia ad abſentes mittitur. M. Tul. Cic. ad Q. fratrem
2 lib. 1. epiſtolā prima, illud quod eſt † epiſtolæ proprium, vt is ad quem ſcribitur de his rebus quas ignorat, certior fiat, prætermittendum eſſe non puto. Nec probabilis ratio eſſe vide-
3 tur, ratio dignoſcendæ † epiſtolæ ſalutatio inſcripta, quam tamen probauit Duarenus lib. primo diſputat. anniuerſ. cap. 41. nam, vt contra cum ſenſit Robertus Aurel. lib. quarto ſententia. iuris cap. 20. multæ extant antiquorum epiſtolæ ſine inſcriptione. Accedit, ſcripturas
4 † mandatorum inſcriptiones habere l. ſi procurator. de procurat. l. ſi mandato § penult. l. ſi verò non remunerandi. §. cum quidam. ff. mandat. & tamen epiſtolę non ſunt. ſic Imperato-
5 rum † conſtitutiones & Iureconſultorum reſponſa inſcriptiones habent. l. interdum. in princ. &. §. penultimo de publica. l. Domitius. de teſtat. l. procurator, de iure dot. Vt intelligamus quam probationem epiſtola faciat tres caſus ſunt diſtinguendi.
6 Primus eſt, quando agitur, vt probet † pro ſcribente. in quo quidem caſu affirmant noſtri regulariter non probare, ita probat tex. in c. 2. de fide inſtrument. omnes in l. admonendi. ff. de iureiurand. ibi Bart. num. 30. Iaſ. in repetit. nu. 135. Ripa nu. 137. & Coraſ. nu. 72.

Declaratur, primò non procedere, quando
7 † epiſtola duo connexa contineret, vnum ſcilicet pro ſcribente, alterum verò contra ſcribentem. nam, ſi is cui mittitur, pro ſe acceptat, altera pars iuuabit ſcribentem, quod tamen ita abſolutè non intelligimus, ſed iudicis arbitrio ex d. l. Publia. §. vlt. ff. depoſ. quam in ſuperiore caſu explicauimus.
8 Declaratur ſecundo, vt nō procedat † quando is cui mittitur epiſtola, ea accepta, non contradixit, ſed tacuit, nam illius fidē approbaſſe cenſetur, ex l. filiusfam. ff. ad Macedo. qua de re fuſiſſimè diximus ſupra in caſu 21. ad quem locum lectorem putauimus reiiciendum, ne crambe (quod aiunt) repetita, ſtomachum moueat.
9 Secundus eſt caſus quando de † epiſtola agitur, an fidem contra ſcribentem ipſum faciat. recepta doctorum ſententia eſt, fidem facere. ita omnes in d. cap. 2. de fide inſtrumen. ibi Abbas nu. 8. Decius nu. 15. ſic omnes in d. l. admonendi, ibi Iaſ. in repetitio. nu. 135. & Ripa nu. 133. adducuntur ex d. l. Publia. §. vltimo. ff. depoſ. l. ſi aliquid l. ſi per epiſtolam. l. nec ambigi. C. de donatio. debet tamen in primis, & ante omnia conſtare ſcriptam eſſe ab illo: id, quod ſit literarum comparatione, vt docuit Bartol. in dicta l. admonendi, num. 30. & Iaſ. in repetitio. num. 135. Pariſius conſi. 19. nume. 110. lib. 2. Boerius quæſtio. 282. num. 6. Conſtat etiam per ſigillum ſcribentis: ita glo. l. 2. C. de rebus alie. non alie. Specul. in titulo de probatio. §. vltimo verſic. decimò. quem ſunt ſecuti Roma. dicta l. admonēdi. nu. 55. & ibi Caio Saccus nu. 51. & Orianus nu. 51. Pariſ. conſi. 19. nu. 108. lib. 2.

Exten-

10 Extenditur primo, vt procedat etiam † quo-
ad verba enuntiatiua, quemadmodum affirma-
runt Bart. d. l. Publia. §. vlt. ff. depoſ. Bald. in
rub. C. de conſtitu. pecu. nu. 12. Feli. cap. 2. nu-
me. 17. in fine de fide inſtrumen. Bald. tamen
in l. non epiſtolis. C. de probatio. aliter viſus
eſt ſentire.

11 Extenditur ſecundo, vt procedat etiam † ſi
data careat hæc epiſtola, quoniam adhuc cōtra
ſcribentem probat: ita ſcriptum reliquit Ripa
d. l. admonendi. nu. 135. & lib. 3. reſpōſo. cap. 12.
in fi. per tex. l. cum tabernam. §. idem quęſiit. ff.
de pig. quo tex. idem cenſuit Matthęſ. notab.
45. Nota quòd tempus. nec aliter ſenſit Ruinus
conſi. 69. nu. 13. lib. 4. Cagn. in rub. procemii di
geſtorum nu. 101. 102. Alci. reſpon. 122. nu. 3. Eſt
ratio, quia dies & Conſul ſolent in ſcripturis
apponi ob cauſam prioritatis & poſterioritatis
l. ſcripturas. C. qui potio. in pigno. hab. quę ſa-
nè prioritas, vel poſterioritas ipſi debitori nil
12 tribuit. nil etiā refert, ſi careat † data loci, quia
pręſumitur data è loco domicilii. argumen. l.
quę conditio. §. cum ita. de cōd. & demon. ita
cenſuit Ripa in d. l. admonendi. nu. 135. & ibi
Coraſius nu. 69.

13 Extenditur tertiò, vt procedat etiam † ſi ca-
reat ſubſcriptione, dummodò mittentis nomē
contineat; ita cy. & Bal. in procem. Digeſtorū,
ibi Baldus nu. 19. per l. cum antiquitas. C. de te
ſta. & ex facto contigiſſe, Baldus ait. idem cen-
ſuit Feli. cap. 2. nu. 19. in fi. de fide inſtrum. Cor
ſetus ſing. in verbo Epiſtola, incipit, Aliquis
14 ſcripſit epiſtolam ſuam. vel & ſi ſolus † ſubſcri
ptionem mittētis habeat, cum illam totam ſcri
pturam repręſentet. Paſſ. in his terminis cōſi.
19. nu. 108. lib. 2.

Extenditur quartò, vt procedat etiam ſi nō
15 contineat † epiſtola dignitatem eius, cui tranſ
miſſa eſt epiſtola, vel etiam ipſius mittentis: nec
enim hoc fidem admittit. ita Bal. in procem. Di
geſtorum num. 20. Corſetus qui ſupra nu. 20.
& Feli. d. cap. 2. nu. 19. in fine de fide inſtrumē.
16 niſi eſſet conſtitutus † in dignitate magiſtrali
vt in Pontifice & ſimilibus. nam ſi careret eius
epiſtola titulo dignitatis non probaret, immo
eſſet ſuſpecta ob ſtylum curiæ non ſeruatum:
ita poſt alios Cagn. d. rub. procem. Digeſtorū
nu. 51. Niconitius in rub. ff. de oper. noui nun-
tia nu. 85.

Extenditur quintò vt epiſtolà etiam probet
affinitatem contra ipſum ſcribentem: ita Bal.
in l. non epiſtolis. num. 2. verſic. tertio caſu. de
probatio. qua de re ſuprà in caſu 89. vbi de pro
batione filiationis egimus.

Declaratur primò, vt non procedat quando
17 † epiſtola hæc ſuam ſolitam formam nō habet,
illa dicitur eſſe forma vt mittentis nomen, &
eius cui mittitur, habeat, item narrationem, cō
cluſionem, & datam. ita Albericus in proem.
Digeſtorum col. vlt. qui addit & ſalutationem
eſſe de forma. quod probat & Ripa in d. l. ad-
monendi. nu. 134. verum quod de ſalutatione
ſcribūt, neceſſarium minimè exiſtimo ex ſupra
relatis in principio.

Declaratur ſecundò non procedere, quādo
18 † epiſtola non fuit pręſentata cui mittitur. ita
Ripa d. l. admonendi. nu. 136. ex l. ſi abſenti. ff.
de donatio. nam, cum illius acceptatio atq; ita
conſenſus ſecutus non fuerit, non obligat mit-
tentem, atq; ita contra eum non probat.

Declaratur tertio non procedere, quando il
19 li, cui mittitur † epiſtolę pręſentatio facta fuiſ
ſet mortuo ſcribente. nam tunc epiſtola nec o-
bligat, nec aliquem effectum parit: ita Rom.
in l. nuda, de don. quem ſunt ſecuti Iaſ. in d. l.
admonendi, in rep. nu 136. & Ripa nu. 136. Eſt
ratio, quia conſenſus ſimultaneus deficit. idem
Feli. in d. c. 2. nu. 19. de fide inſtru. qui ſcribit
epiſtolam quidem probare & obligare etiam
poſt mortem ſcribentis, ſicq; eius hęredē, dum
modò eo viuo fuerit pręſentata illi, cui mitti-
tur, idem cenſuit Marſilius in rubr. C. de pro-
ba. nu. 277.

20 Declaratur quartò non procedere in † epi-
ſtolis, quas literas credentię appellamus: nam,
cum generales illę ſint, nullum obligationi, vel
probationi effectum pariunt: cenſentur enim
potius ad commendationem datę, quam aliam
ob cauſam: ita Bart. in l. Lucius. nu. 1. ff. de fi-
deiuſſ. ex text. l. vlt. c. quod cum eo, & ex l. &
eleganter. §. vlt. ff. de dolo. quam declarationē
multis modis temperat Bar. in d. l. Lucius. quas
ſanè declarationes ego non proſequor, tū quia
rem noſtram egredi videntur, vtpotè quòd o-
bligationis effectum totius quàm probationis
reſpiciant: tum etiam, quia apud Bartolum vi-
deri poſſunt. cui accedunt Bal. in rubr. C. de
conſtit. pec. nu. 13. Feli. d. c. 2. nu. 19. verſi. & ha-
bent. de fide inſt. Soci ſen. conſi. 244. col. 1. lib.
2. Boe. q. 282. Benue. Stracha trac. De mercatu-
ra titulo. Quomodò in cauſis mercatorū pro-
cedi poſſit. verſi. De probationibus. nu. 15.

21 Declaratur quintò nō procedere, quando †
epiſtola nō habet ſolita nomina & cognomina
ipſius ſcribētis; nā tunc contra ſcribentem nō
probat; ita Feli. d. c. 2. nu. 19. in fi. de fide inſtr.
etiam ſi haberet ſigillū, vt eo loci Felinus ſcri-
bit. Cagno. in rub. procem. Digeſtorū. nu. 50. Ra

tio

tio eſſe poteſt, quia ſigillum de ſe nihil tribuit, vt infrà dicemus in caſu 113. idem cenſuit Ant. Corſetus ſing. in verbo Epiſtola, incipit, Aliquis ſcripſit epiſtolam.

22 Tertius eſt caſus, cùm de † epiſtola agitur, vt fidem faciat contra tertium. recepta Doctorum ſententia eſt, non probare contra illum: ita Ripa d.l.admonendi.nu.140. ex l.exemplo. C. de probatio. melius probat. l. epiſtola, in princ.ff. de pactis. & tradit Bald.in l.non epiſtolis, nu.2.verſ.ſecundo caſu. C. de probatio. Boerius conſi.25. nu.18.

23 Extenditur primò vt procedat etiam in † epiſtola Epiſcopi ſuo ſigillo ſigillata, nam illa ad huc tertio nō nocet: ita Archidia.in c.placuit. 6.q.2. Sali.in auth.ſi qua per calumniam. c. de epiſ.& cle. Guido Papę.q.185. quos eſt ſecutus Ripa in d.l.admonendi.nu.140. qui communē eſſe teſtatur, aliosque in hanc opinionem retulit. Eſt ratio, quia hę literę non ſunt de his, quę ad eius officium ſpectant, iuxta cap. poſt ceſſionem, de probatio. quod ſic intelligit Ripa, ſed conſiderantur tamquam literę priuatam amici amico datæ.

24 Declaratur non procedere in † epiſtolis argentariorum, ſeu Campſorum, quos Bancherios appellamus, qui ex more literas transmittunt de receptis. nam, quemadmodum eorum codices contra tertium aliquam probationem faciunt, vt ſupra iam diximus, ita & hę epiſtolę. ita argumentatur in ſpecie Cardin. Zaba.conſ. penul. col.1. quem ſecutus eſt Boe. q.333. nu.8.

SVMMARIVM.

1 *Connexum quid.*
2 *Connexum non eſſe idem.*
3 *Cimiterium eccleſiam non eſſe.*
4 *Connexa quæ dicantur, iudicis arbitrio relinqui.*
5 *Connexa inſeparabilia dici.*
6 *Connexa negotia quæ ad vnum finem tendunt.*
7 *L.etiam ſi.§.1.ff.de mino. exponitur.*
8 *Connexa ſunt quorum vnum ſine altero ſtare non poteſt.*
9 *Connexa indiuidua eſſe.*
10 *Cimiterium eccleſiæ connexum dici.*
11 *Continentia quæ.*
12 *Porticus domui connexos eſſe.*
13 *Porticus ſecuritatem ita præbet, vt domus.*
14 *Capitula connexa quæ.*
15 *Adulterium lenocinio connexum eſſe.*
16 *Connexa dici cum vnum eſt conſequens alterius.*
17 *Sententiam vel laudum, quo eſt pronuntiatum, abſoluto Caium, hoc adiecto, vt conqueri poſſit, duo connexa continere.*
18 *Capitulum quando duo connexa contineat.*
19 *Capitula ſeparata quando dicantur.*
20 *Bartolus in l.Aurelius.§.idem quæſiit.de lib.lega. reprehenſus.*
21 *Bald. & Feli.in cap.translato, de conſtit.notati.*
22 *Capitula diuerſa cenſeri cum concurrere ſimul non poſſunt.*
23 *Petrinus Bellus Sereniſſimi Ducis Sabaudiæ conſiliarius laudatur.*
24 *Arma, quæ ad hoſtes deferre non poteſt, an vaginas ad enſes recondendos deferre valeat.*
25 *Enſem eſſe quid à vagina ſeparatum.*
26 *Arma cur ad hoſtes vehere non liceat.*
27 *Cotem ad ferrum acuendum cur ad hoſtes ferre nō liceat.*
28 *Armorum ſtrepitus in caſtris non ſinit leges audiri.*

Casvs xcv.

CONNEXA ET SEPARATA QVAE dicantur: & inibi de capitulorum connexitate & ſeparatione plura ſcitu non indigna, enarrata.

DVM iam in proximè relato caſu & multis aliis in locis retulerim aliqua capita connexa dici, & aliqua ſeparata, atque ibidem non ſemel pollicitus ſim, me hoc loco fuſius rem hanc explicaturū, graue exiſtimaui fidem fallere, quamquam alia ratione caſus iſte ordinem egrediatur. † Connexum ergo dicimus ex duobus compoſitum eſt enim connectera, duo ſimul iungara ac ligare, vt apud M.Tul.in primo de finibus. Amicitia cum voluptate connectitur. & in oratione in Piſonem dixit, connectera alicui rei aliquid. Hinc Virg.in 4.Georg. dixit, apes cōnexas pedibus eſſe. aut illę pedibus connexę ad limina pendent, &c. rectè itaque docuit Bald.in cap.cum omnes.nu.3.de conſtit.& ibi Andreas

2 ab Exea nu.66. connexum nō eſſe idem. quod placuit & Felin.in c.translato.nu.6.de conſtitutio. qui ideo dixit, clauſtrum domui connexum, domum non eſſe: nec † cimiterium anne

3 xum eccleſiæ, eccleſiam eſſe, cum duo ſint in ſui quidem ſubſtantia ſeparata, ſed ſimul deindenexa. In iure tamen noſtro tanta nata obſcuritas videtur, vt quę connexa dici poſſint, quodammodo ignoretur. Hinc eſt factum, vt cenſerint aliqui † iudicis arbitrio hoc relinquen

4 dum eſſe. ita Imola conſi.139.nu.9. & poſt eum Alciatus reſpo.167. nume.11. auctoritate prius gloſſę cap.ſi ciuitas, de ſenten. excommu.in 6.

quam

quam ego opinionẽ aſpernandam penitus non
5 iudico. volo tamen iudicẽ eſſe admonitũ † con
nexũ in iure noſtro dici, quod ſeparari non po
teſt, cum ſcilicet duo illa, quę cõnexa ſunt vnũ
ad alterius perfectionẽ tendit. hoc mihi probat
Vlpianus in l. cum actum. §. planè ſi quid cõne
xũ. ff. de nego. geſt. ſi ſeruus negotia gerens æ-
dificiũ reficere incipiat, & factus liber in refe-
ctione perſeueret, aut illi, quamquàm diuerſo
tempore ac à perſona diuerſi ſtatus facti, cõne-
xũ tamen negotium habent, atq; ita de toto ra
tionẽ eſſe reddendam Vlpianus reſpondit. & li
cet actus plures in ſe ſint, cum tamen connexa
ſunt, vnius loco iudicantur, illa ſcilicet perfe-
ctione inſpecta, cum vnus omniũ ſit finis. Hinc
plura vulnera quibus homo interficitur, effe-
ciũt, vt is percuſſor nõ vulneraſſe, ſed occidiſſe
dicatur. l. illud, in fi. ad l. Aquil. quo adducti de
iure interrogati reſponderunt Signorolus &
Fulgo. in reſponſo inſerto poſt cõmentaria Cę
6 pollę ad titulum c. de ſeruis fug. † connexa ne
gotia eſſe, quę ad vnum finẽ tendunt. & in hanc
ſententiam citarunt gloſſ. l. cum filius. §. primo
de verbor. obligatio. ſic docuit Bald. in l. am-
pliorem, in fi. C. de appellatio. & poſt eum Fe-
linus in cap. cum inter, nu. 7. de re iudic. cõne-
xa & coniuncta dici, quę ex cõſequentia facto-
rum diuiſionem non recipiunt. Connexa pari-
ter dicimus quę ſub vna ſpecie continentur, vt
7 probat tex. † l. etiam ſi. §. 1. ff. de min. Pupilla à
ſuo curatore cõuenta fuit cõdemnata ad reſti-
tuendum fundum, itẽ ad domum reſtituẽdam.
pupilla aduerſus vnum caput ſentẽtię reſtituta
eſt, putà, quo domum reſtituere condẽnata eſt;
actor vult ex integro in eum agere, quaſi tota
ſententia reſciſſa ſit. reſpondit Modeſtinus, nõ
poſſe, cum duę ſpecies domus & fundus ſint ſe
paratę, nec vnum alteri cohęret. Ego intelligo
poſtmodum tunc cohęrere vnum alteri, putà, ſi
reſtituatur pupilla, vt domũ conſequatur; erit
etiam in eo reſciſſa ſententia, vt pretium eius
aduerſarius conſequatur, cum pretium ipſi rei
cohęreat. quare rectè ex textu illo docuit Are
tin. in cap. translato, primo notab. de conſtitu.
8 cõnexa dici, quorum vnum ſine altero ſtare nõ
poteſt, & Aretinum ſecutus eſt Franciſcus Ni-
conitius in rubr. ff. de oper. no. nuntia. nu. 58. à
qua opinione non diſſentit Aretinus conſi. 29.
nu. 20. verſic. His breuiter pręmiſſis. qui reſpõ
dit connexa illa dici, quorum vnum pendet ab
altero, vt in neceſſariũ antecedens, vel neceſſa-
riũ conſequens venit. quocircà inquit ille ipſe
Aretinus, mandatum de ſuſcipiẽdis mutuo pe-
cuniis pro negotiorũ adminiſtratiõe, eſſe quid
connexũ ipſis negotiis geſtis & adminiſtratis.
ex l. 1. §. nõ autem, de exercito. act. ex l. ſi tutor
poſt pubertatem, de tutel. & ratio. deſtrah. ex
l. ita autem. §. ſi tutor, de admini. tuto. & ex l. 3.
§. in iudicio. de contrah. iudi. tutelę. quã egre-
giam Aretini declarationem probauit Marſi-
lius rubr. ff. de fideiuſſo. nu. 218. & Crauet. cõſ.
232. nu. 1. quo loci ſubiicit crauetta poſt Ange
lum cõſi. 326. Ex themate, colum 3. in 4. dubio,
9 † connexa cenſeri indiuidua. & ob id reſpõdit
Angelus, quòd ſi vnus hęredum contrauenit
contractui ob dolum vel metum illatum, in to
tum etiam quoad alios reſcindi; quoniam con-
tractus cõnexitas quid indiuiduum iudicatur.
his accedit Anchara. conſi. 160. Pręſupponitur
in themate. col. 2. verſic. Iiẽ dicitur. qui reſpon
dit, cõnexa dici indiuidua, putà domus vna al-
teri connexa eſt, cum ex vna ad alteram patet
aditus. l. quod conclaue. ff. de damno infecto.
& alibi Paulus in leg. prædiis. §. balneas. ff. de
leg. 3. has domos coniunctas habet, quod idem
eſt ac ſi cõnexas dixiſſet. ſic (inquit Anchara.)
10 † cimiterium Eccleſię cõnexum dicitur, ob id
polluto cimiterio, polluta eccleſia dicitur, c. 1.
de conſecra. eccleſ. vel alta. Rota deciſ. 6. de cõ
ceſſ. pręb. in nouis. quę ob id decidit, quòd ha
bens gratiam in certa eccleſia de beneficio ini-
bi vacaturo, poteſt acceptare beneficiũ vacans
in cimiterio, vel ambitu, vel capellis ipſi eccle-
ſię cõtiguis ſituatum. hac etiam ratione, inquit
idem Anchara. plura ędificia continentia eſſe
ciuitati, quę ſerie quadam continuata ac veluti
connexa ſunt l. 2. l. ędificia, de verbor. ſignific.
ca. ſi ciuitas, de ſenten. excommun. in 6. ita pari
ter M. Tul. in primo de inuẽtione, his ſcripſit:
11 † Continentia cum ipſo negotio ſunt ea, quæ
ſemper affixa eſſe videntur ad rem, neque ab ea
poſſunt ſeparari. ſic porticus eccleſię dicitur eſ
ſe connexus ipſi Eccleſię, ita vt confugiens in
porticu immunitatem conſequatur ac ſi ad Ec
cleſiam confugiſſet. cap. ſi quis contumax. 17. q.
4. quo text. adductus ſic docuit Roma. in re-
pet. l. ſi verò. §. de viro. nu. 224. ſolut. matr. a-
12 deò † porticus eſſe domui connexos, vt in por
ticu vulneraus, in domo vulneraſſe dicatur. cõ
fert. l. cętera †. hoc Senatus conſultum. il 2. de
legat. 1. & quę ſcribunt ibi omnes, & in l. ple-
rique. ibi Iaſ. nu. 19. ff. de in ius voca. vt is qui
non poteſt in domo †. prehendi, nec etiam poſ
13 ſit in porticu.

Hinc ergo rectè Bart. in l. Aurelius. §. idem
14 quęſiit, in fi. ff. de libera. lega. † connexum ca-
pitulum eſſe docuit, cum ipſum ſolum factum
cum ſuis qualitatibus continet, putà, ſi dico me
tibi

tibi centum ſub conditione promiſiſſe. ita plura capitula connexa dicuntur, inquit ille, ſi dicam me tibi centum promiſiſſe, pacto incontinenti adiecto, ut tu pro me ires Romam. nam, cùm ineſſe dicatur, quod incontinenti ſit. leg. lecta. uerſic. dicebam, ſi certum petat. perinde eſt, ac unico cõtextu facta eſſet promiſsio. Bartolo aſſentitur Felin. in cap. cum inter. num. 7. de re iudica. ſic capitula eſſe connexa dixerunt iam à me relati Signorolus & Fulgo. qui Bartolum ſecuti ſunt, ſi dicerem me tibi decẽ promiſiſſe, ſed à te mihi factum eſſe pactum, de nõ petendo. quod ſanè exemplum probauit Boerius queſtio. 243. num. 9. Verùm, ſi conferatur cum Bartoli traditione ab eius opinione non parum recedere uidetur, cùm ſeparata illa eſſe ſentiat Bartolus, quę per temporum interualla geſta ſunt. rectius tamen ſenſiſſe Signorolũ & Fulgoſium ac Boerium opinor, ut ſtatim dicã. ſic (aiunt iſti) ſunt duo capitula connexa, cùm unum ab altero deſcendit. quod placuit gloſſę in d. l. etiã. §. primo de minor. quã ſecuti ſunt Bald. in l. 2. nume. C. de re iudica. Socin. ſen. inter conſilia Curtiſen. conſi. 20. Sępenumero colum. 10. uerſic. ſi ergo reſpectu. Ripa in leg. admonendi. nume. 124. de iureiuran. & Crau.
15 conſil. 275. nume. 4. quare † adulterium cum lenocinio connexũ, utpotę ab eo deſcendens dixit Bartol. in leg. is qui reus, de publ. iudic. & in l. 2. ſi publico, de adult. ſic, ut inquit Boe
16 rius dicta queſt. 243. nume. 5. † connexa dicuntur quando vnum eſt conſequens alterius, putà fateor me per apocham eſſe confeſſum à te accepiſſe centũ, ſed illud aſſeueraui dixiſſe ſub ſpe futurę numerationis. Vel ſi dicam te mihi dediſſe decẽ, quę tibi ſolui. His accedit quod reſpondit Cardinalis Zabarella cõſi. 29. Iudex, id eſt, de iure & c. colũ. penult. uerſic. pręterea
17 quod potuerit. &c. Si arbiter † laudum ſic proferat, abſoluo Titium à petitione Sempronij, hoc adiecto, ut Sempronius conqueri poſſit, ſi lęſum ſe eſſe ſenſerit reſpondit ille, eſſe duo capitula connexa. Idem pariter ſentit Zabarella, ſi ſic arbiter pronuntiat; pronũtio Titiũ debitorem in centum, & declaro illum quinquaginta ſoluiſſe. quo ſit (inquit ille) ſi unã partẽ acceptare ualet, ſic & alterã, & e contra, ex cap. trãſlato, de conſt. cap. cùm ſuper, de offic. de leg. & l. I. §. item quęritur. ff. de aqua quot. & ęſt. & aliis permultis.

Nõ etiã illud pręteribo quod à Bartolo ſcriptũ eſt in l. 3. §. filius. nume. 3. de lib. & poſthu.
18 dum docuit, vnum † capitulum dici ſimul connexũ, quando plura in vnum cor currere poſſunt, puta plures hęredum inſtitutiones in vno gradu. connexa etiam dicuntur quando vnum fuit cauſa alterius, vt ſi fideiuſſores occaſione laudi interceſſerunt, dicitur cauſa fideiuſſionis cum cauſa laudi connexa. ita cauſa excommunicationis cum cauſa ob quam lata eſt, connexa dicitur. ita Decius conſ. 33. nu. 2. poſt Rotam, quam citauit. Et quãquam ex his ſatis poteſt intelligi, quę ſeparata, dici poſſunt, attamẽ quo clariora reddantur omnia, & de his ſpeciatim aliqua dicenda ſunt.

19 Separata ergo † capitula eſſe dicuntur, ſecũdum Bart. d. §. idem quæſiit, in fine, ſi vnũ non veniet ad alterius determinationem, ex d. l. etiam. §. I. ff. de mino. qua rectè perpenſa, intelligimus ſeparata dici, etiã ſi incontinenti fiant, eademque ſcriptura cõplectantur: cum in ſententia ibi vno tempore de rebus diuerſis prolata ſeparationem conſideret Modeſtinus: vt econtra Vlpia. in d. l. eum actum. §. planè, de neg. geſt. conſiderat connexitatem non inſpecto temporum interuallo, quo geſtum perfectumq; eſt negotium. Hinc cognoſcimus malè
20 ſenſiſſe † Bart. d. §. idem quęſit, dum ex glo. L. ſiquidem. C. de except. dixit, capitula ſeparata dici, cum cõtinent plura diuerſis temporibus facta: puta, ſi dicerem, mutuaſti mihi decẽ, quę poſt annum tibi reſtitui. eſt enim hoc aduerſus d. l. eum actum, §. I. vbi temporis diuerſitas nõ conſideratur.

Sic pariter falsũ eſſe intelligimus quod ſcri
21 bit † Baldus in cap. tranſlato. nu. 4. quem ibi ſecutus eſt Feli. nu. 6. de conſtit. dum dixit quòd vt aliqua ſint connexa, non ſufficere eodẽ tempore eſſe facta, niſi ſimul facta ſint. nam, & ſeparatim facta eſſe poſſunt, & tamen connexa dici, vt negotia plura eiuſdem rei & perſonę cauſa tractata. d. §. planè, & econtra eodem tempore & ſimul facta, & tamẽ diuerſa conſiderantur in d. l. etiam. §. primo. Hinc quoque intelligimus malè ſenſiſſe Decium in cap. 2. nu. 21. de fide inſtrum. & Ioannem Ancha. Regienſem: q. 55. nu. 15. qui connexa illa eſſe dixerunt, quę eodẽ tempore facta ſunt. rectè ergo relati Fulgoſius & Signorolus cenſuerunt hæc eſſe capitula ſeparata, dico me tibi debere decẽ ex mutuo, & te mihi debere quinque ex cauſa emptionis. Vel ſi dicerem tibi debeo cẽtum ex mutuo ſed tu mihi equum ex commodato. quare rectè dixi in caſu pręcedenti, parcellas libri rationũ connexas dici non poſſe, cum diuerſa negotia & diuerſas perſonas reſpiciat, quamquam vno in codice contineantur: & econtra aliquas dici connexas, & ſi diuerſis temporibus acta ſunt.

Illud

Illud tandem accedit, quod ſcripſit Bart. in d. l. 3. §. filius. nu. 3. de lib. & poſthu. & Fel. d. cap.
22 cum inter. nu. 7. de ra iudi. † diuerſa capitula cenſentur cum ſimul concurrere non poſſunt, ſed vnum venit in alterius defectum.

His diffiniri etiam poteſt egregia illa diſputatio, quam in caſtris aliquando eueniſſe refert
23 Conſultiſſimus † Petrinus Bellus in tract. De re militari. parte 9. tit. De ſaluis conductibus. nu. 26. fuerat conuentum inter Duces belli, vt merces poſſent vltro citroque deferri, exce-
24 ptis † armis cuiuſuis generis. mercator detulit vaginas ad enſes recondendos. dubitatum fuit an incidiſſet in commiſſum? Aduerſus mercatorem dicebatur incidiſſe in commiſſum, quoniam armis prohibitis cẽſentur etiam prohibitę vaginę, vti armis connexæ nempè enſibus, cũ ſine vaginis vix eſſe poſſint. Et iam relatis ſatis
25 conſtat hæc † connexa dici non poſſe, ſed potius ſeparata: cum verè vnum ſine altero eſſe poſſit. Accedit quod diuerſa penitus ratio erat in vaginis quam in enſibus & cęteris armis.
26 fuerant etenim † arma excepta, ne hoſtis validior redderetur, vt extat egregia conſtitutio Imperatoris Martiani in l. 2. C. quæ res expor. nõ poſſ. quo loci per exemplum declarat, quæ arma deferri non poſſint ad hoſtes: vt loricas, ſcuta, arcus, ſagittas, ſpathas & gladios: nec eo loci verbũ de vaginis, vel ſimilibus, cum illa nõ poſſint hoſtẽ validiorem reddere. Sic hac ratio
27 ne videmus, † cotem prohiberi, quoniam ex illis arma acui poſſunt. l. cotẽ ferro. in prin. ff. de publica. & vectigal. & in hanc ſententiã potius inclinat Bellus, & ſi relatam rationem nõ attulerit. inquit tamen illi mercatori malè contigiſſe. ſed non mirum, quoniã in caſtris (vt C. Ma-
28 rius dixit) † armorum ingens ſtrepitus nõ permittit leges audiri. Confert etiam relata diſputatio ad declarationem ſtatutorum, quę ſtatuũt in cauſis connexis eſſe illud obſeruandũ, quod
29 in cauſa principali obſervari ſolet. vt extat † ſtatutum Mediolani cap. 50. ſub rub. De ſacramento pręſtando per creditorem, in fi.

S V M M A R I V M.

1 *Paupertas an fidem teſtis minuat.*
2 *Paupertatem non repellere teſtem.*
3 *Iudicis arbitrio relinqui, an paupertas minuat fidem teſtis.*
4 *Paupertatem etiam in cauſa criminali teſtem non repellere.*
5 *Teſtem ob paupertatem non repelli etiam in cauſa matrimoniali.*
6 *Paupertatem repellere teſtem, cum requiruntur omni exceptione maiores.*
7 *Teſtis pauper & familiaris ſimul repellitur.*
8 *Teſtis pauper & ſubiectus ſimul reijcitur.*
9 *Teſtimonium diuitis præferri teſtimonio pauperis.*
10 *Pauperem ſuo uitio & prodigalitate á teſtimonio ferendo repelli.*
11 *Teſtis inuentarij pauper eſſe non debet.*

C A S V S   X C V I.

QVANDO OB CAVSAM PAVpertatis fides teſtibus non adhibeatur, dilucide explicatur.

HACTENVS egimus de probationibus, quæ à fide libri rationum, & ab epiſtola proueniunt. quas quidẽ probationes, eſſe in iudicis arbitrio oſtẽdimus. nunc congruus hic locus poſtulat, vt caſus aliquot de teſtibus iudici arbitrarios in ſpecie ſubijciamus. Exordiar ergo ab his cauſis quæ à teſtibus prodeunt; nam, & illæ magis ſub iuſta iudicis poteſtate ſunt. Referam ergo hic caſum illum, de quo varia ſunt interpretũ
1 iudicia, an ſcilicet † paupertas in cauſa ſit, vt teſtibus alioqui rectè teſtimonium dicẽtibus, nõ credatur? Qua in re, vna fuit gloſſę opinio in §. ſi verò abſunt, in verbo ſubſtantiam, in auth. de hęre. & falcid. illum idoneum nõ eſſe teſtẽ, qui tot in bonis non habet, quanti valoris eſt cauſa, ſuper qua interrogatur. illius opinionẽ ſunt ſecuti plures à Iaſ. relati in l. ſi conſtante, nu. 153. ſol. matr. & in auth. pręterea. nu. 27. C. vnde vir & vxor. qui hanc à nemine hactenus reiectam vidiſſe ſcribit. eam quoque ſunt ſecuti calca. conſi. 9. nu. 4. Marſi. conſi. 28. in fine & conſi. 31. nu. 31. lib. 1. Verum iure non probatur hęc opinio, nam is tex. §. ſi verò abſunt, è quo hoc colligit gloſſa ibi, alium habet ſenſum, vt infrà attigam. immo huic opinioni aduerſatur tex. c. ſi qui teſtium, de teſtibus, & atteſta. & l. 3. in princ. ff. de teſtibus.
2 Altera fuit opinio † paupertatem à teſtimonio aliquem non repellere, nam admitti preſupponit te. d. l. 3. in principio, ibi locuplex vel egenus ſit, & ibi glo. & in cap. ſi quis teſtium, de te
3 ſtib. † iudex tamen ipſe arbitrabitur an ſuſpectus dici poſſit ob paupertatem iuxta qualitatẽ perſonę & cauſæ, vt d. l. 3. probat, ita docuit Abbas in d. cap. ſi qui teſtiũ, in fi. Iaſ. l. ſi conſtante, nu. 156. & ibi Ripa nu. 34. ſolu. matr. Crau. conſi. 249. num. 12. Alber. tract. teſtium titulo quãdo repellantur teſtes ratione defectus perſonæ,

ſonę, nu. 15. examinabit ergo iudex cuius propoſiti hic teſtis ſit, & diligenter perpendat, an ſuſpicio corruptionis in eo ſit. ita ſenſit gl. d. l. 3. in prin. in verbo egenus. ſi itaque nullam ineſſe ſuſpicionem videbit, ei fidem adhibebit. idem eſſe cenſuit Dida. Couar. lib. 2. varia. reſolutio. cap. 6. verſi. qualiter peupertas. lib. 2. qui quidem relati grauiſſimi iuriſperiti docent arbitrio iudicis eſſe, quis dici poſſit pauper hoc caſu: id quod verè ſenſit glo. d. §. ſi vero abſũt.

4 Extende procedere, etiam † ſi cauſa eſſet criminalis, nam adhuc ob peupertatem teſtis non repellitur. Abbas. d. cap. ſi qui teſtium. in fine. Soc. tract. fallen. reg. 289. fallen. 2. latè Craue. conſi. 260. col. 4. verſic. paupertas. qui reſpondit, pauperes, qui malæ fidei ſunt, ſine tormẽtis non admitti. alios in ſequenti extenſione referem.

5 Extende ſecundò, etiam quòad cauſam † matrimonialem. ita Aret. conſi. 14. nu. 16. Ripa d. l. ſi conſtante nu. 33. egregiè Decius. conſi. 163. n. 5. qui multos retulit ita affirmantes, & ſi alij diſſenſerint, preſertim Ruinus conſil. 149. nu. 34. lib. 5. qui in indiuiduo contra Decium conſuluit, & malè. Soc. iun. conſi. penul. nu. 38. lib. 2. qui ad redarguendum inſtrumentum de falſo idoneos eſſe reſpondit.

Declaratur primò non procedere, quando 6 lex † poſtularet teſtes omni exceptione maiores. nam, tũc pauper non admitteretur, ſi pauper & vilis eſt. ita ſcribit Ripa. d. l. ſi conſtante. nu. 34. poſt Spec. & Barbe. quos citat. Verum multos eſſe in ea opinione reperio, qui duo ſola vitia nempe vilitatis, & paupertatis, vel paupertatis, & famuletus, repellere teſtes affirmarunt, etiam ſi lex omni exceptione meioras nõ 7 requirer. ita cum † paupertas & famulatus cõcurrit, reſpondit Bar. conſi. 111. col. 2. lib. 1. ſic reſpondit Roma. conſi. 382. quod & ſi cauſa ſubiectionis non repellit teſtem, repellit temen 8 † quando pauper is eſt & ſubditus. ſic Ancha. reſpondit conſi. 64. col. penul. affinitatem aliàs minus iuſtam cauſam repellendi teſtem, tunc repellere quando cum ipſa paupertate concurrit. hos ſecutus reſpondit craue. conſi. 249. nu. 11. in fine, teſtem peuperem ſuſpectum maximè eſſe quando alius concurrit defectus. quibus accedunt Aret. conſi. 14. nu. 16. Decius conſi. 311. num. 5. & Soc. iun. conſi. penul. num. 38. lib. 2. & hoc caſu quis peuper ſit, arbitratur iudex.

Declaretur ſecundò non procedere, quan9 do † pauper cum diuite concurreret, nam diues preferetur. ita ſenſit Ripa d. l. ſi conſtante, nu. 33. poſt Bar. l. ex libero. & ibi Marſi. nu. 8. de quæſtio. ſic Aret. d. conſi. 14. nu. 16. Soc. iũ. d. conſi. pen. num. 37. lib. 2. Eſt ratio, quia verè pauper, teſtis omni exceptione maior non dicitur. ita Ancha. conſi. 194. in fi. Decius conſi. 310. col. vlt. & alios refert Crau. conſi. 249. nu. 11. ſic intelligi poteſt Ripa relatus ſuprà declaratione prima.

10 Declaratur tertiò non procedere quando † ſuo vitio, & ob ſui luxuriam, vel prodigalitatem pauper eſſet effectus, ita Soc. d. reg. 289. fallen. vltime. Eſt ratio, quia aliud vitium hic concurrit cum paupertate: ita Alex. conſi. 237. nu. 2. lib. 6.

11 Declaratur quartò non procedere † quando fideicommiſſarius inuentarium de rebus fideicommiſſo ſuppoſitis reſtituendis conficeret: nam tunc pauper non recipitur in teſtem. d. §. ſi verò abſunt in auth. de hæredi. & falcid. nam eo caſu requiruntur teſtes digniſſimi, vt ibi dicitur, & clerius in nouella prima. Ripa. d. l. ſi cõſtante, nu. 33. & eo etiem caſu quis pauper dicetur, iudex arbitratur vt glo. & ibi rectè adnotauit.

SVMMARIVM.

1 *Mors memoriam adimit.*
2 *Iudicis arbitrio relinquitur an credendum ſit teſtimonio illius, qui in extremis laborat.*
3 *Locutio inarticulata quæ.*
4 *Iudicis arbitrio relinqui, an teſtator interrogatus, ita teſtari voluerit.*
5 *Teſtator grauatus infirmitate interrogari non poterit, an ita velit teſtari.*

CASVS XCVII.

QVANDO FIDES ADHIBENDA ſit teſtimonio illius, qui in extremis laborat: & de teſtamento condito ad alterius interrogationem.

DVBITARI etiam aliquando ſolet, an adhibenda ſit fides teſtimonio eorum, qui dum in extremis humanæ vitæ agunt, aliqua de re interrogeti teſtimonium ferunt. Et dubium eſt non leue quod non probent, cum trepidatione mortis 1 vecillare (vt noſtri aiunt) videantur. † mors enim ſeu infirmitas ad mortem ſenſus occupat & memoriam adimit. Verũ Marſilius in l. quæſtionis modum. nu. 33. de quæſtio. docuit, poſt Bal. in l. hac conſultiſſima. nu. 8, C. qui teſta. facere

facere poſſ. hoc † iudicis arbitrio relinqui dili
gens itaq; iudex perpendare habet, dum illum
interrogat, an vaget, & ad rem reſpondeat vel
non conſiderabit etiam an lingua ſit prçter ſui
morem balbutiens ac inarticulata. is autē inār-
3 ticulatè † loquitur, qui clarè exaudiri & intel-
ligi nō poteſt. ita Ang. in l. iubemus, & ibi Iaſ.
nu. 2. C. de teſta. & vocem inarticulatam eſſe il
lam, quæ ſenſum non habet. poſt Corneū ſcri
ptum reliquit Soc. iun. conſi. 178. nu. 30. lib. 2.
4 Hac ratione poſſumus & nos dicere, eſſe † in
iudicis arbitrio, an teſtator qui in extremis a-
gens ad alterius interrogationem teſtamētum
condidit, ita teſtatus verè ſit. interrogari ete-
nim poſſe multis caſibus dicimus, vt apud o-
mnes in d. l. iubemus. C. de teſta. non tamē po-
5 teſt eo caſu, cum † infirmitate adeò grauatur,
vt non intelligat quid agit, & qualis ei facta in
terrogatio ſit, ita cenſuit Iaſ. in d. l. iubemus.
col. vlt. verſi. tenendo tamen. ſic Caſtren. conſ.
377. Viſo puncto & allegationibus, in fi. lib. 1.
quem ſecuti ſunt Soc. ſen. cōſi. 92. col. 2. verſi.
ſed præmiſſis, lib. 3. Ruinus conſi. 9. nu. 12. lib.
2. & conſi. 8. nu. 7. lib. 3. Decius conſi. 489. nu.
8. Soc. iun. conſi. 133. nu. 35. lib. 2. Cætera ſciens
prætereo.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis arbitrio relinqui, an teſtibus actoris, vel rei magis credendum ſit.*
2 *Teſtibus rei magis quàm actoris in dubio credi,*
3 *Præſumptio vna eſt ſemper pro reo.*
4 *Probationibus rei defertur, & ſi aliquantulū probationes actoris excedant.*
5 *Clericorum teſtimonium ceteris prævalet,*
6 *Sacerdotis teſtimonium efficax.*
7 *Reus per accidens, actor verè reus iudicatur.*
8 *Actore viro bono non probante, reus & ſi vir nequam abſoluitur.*
9 *Iudicis pronunciatio non liquere de cauſa.*
10 *Principem poſſe paribus probationibus pro viro probo contra virum nequam ſententiam ferre.*
11 *Iudex qui liberum arbitrium habet, poteſt ferre ſententiam pro actore viro bono contra reum virum malum, etiam ſtante probationum paritate.*
12 *Guidonis Papæ q. 29. à recentiorum oppugnationibus defenditur.*
13 *Senatum ſecundum ſuam conſcientiam poſſe iudicare.*
14 *Probationes actoris eſſe fauorabiliores probationibus rei ob bonam qualitatem perſonæ actoris.*
15 *Actore non probante reus non abſoluitur in foro cōſcientia.*

16 *regulam. l. qui accuſare. C. de eden. etiam in cauſis beneficialibus locum habere.*

CASVS XCVIII.

ACTORIS VEL REI TESTIbus & probationibus quando plus credatur.

1 CONTROVERTVNT quoque Doctores noſtri, an teſtibus † actoris potius quàm rei conuenti, vel ecōtra deferendum ſit, qua in re ſcriptum reliquit Abbas in cap. ex literis, in tertio nota. &
ibi Decius poſt alios, & Alciatus tract. præſūp.
reg. 3. præſump. 44. nu. 5. hoc iudicis arbitrio re
linqui. Verum, quia non ſemel admonui, arbi-
trium hoc eſſe debere iure & ratione regulatū
quod & ad rem noſtram adnotauit Decius. d.
2 cap. ex literis, nu. 3. ideo dicendum eſt in † du-
bio eſſe deferendum potius teſtibus rei, quàm
actoris. ita probat d. cap. ex literis, de proba-
tio. ibi plures relati à Decio. idem Decius in l.
qui accuſare nume. 16. C. de eden. qui huius
opinionis Bal. Roma. & Alex. retulit. Huius
ſententiæ vna eſt ratio, cæteris prætermiſſis,
quia vbi pares ſunt probationes, ex latere rei
3 vna ſemper adeſt iuris † præſumptio, ſiue in cri
minali iudicio ſiue in ciuili verſemur; ne ſci-
licet deliquiſſe credatur. l. merito. ff. pro ſo-
cio. id quod de iudicio ciuili dicitur, ne alie-
na occupare videatur, quod eſt peccare. cap.
peccatum, de reg. iuris in 6. quam rationem
perpendit Alcia. d. præſump. 44. numero. 5.
cum ergo ob præſumptionem reus ſaltem a-
ctorem ſuperet, illius iura iuribus actoris præ-
ferri debent. Accedit & illa ratio, quam Ari-
ſtoteles in Problematis ſectione 29. q. 13. conſi-
derauit: nempè ſatius eſſe nocentem abſolue-
re quàm innocentem condemnare. quod ait
& Iureconſultus in. l. abſentem. ff. de pœnis.
quin? inquit ſapientiſſ. vir ille, magnis delictis
magna ſupplicia ſtatuta ſunt, itaque ſi iudices
iniuſta ſententia hominem capite damnarint,
poſt, ſuum errorem emandare nullam tempo-
ris facultatem nanciſcentur, ſed ſi minus inte-
grè liberarint, ſi hoc ita cautè tutè fecerint, vt
nihil præterea delinquere ille vellet. quid quę
ſo. errauerint iudices, quòd hominem vſque
eo emendatum liberauerint? ſed ſi poſthac e-
tiam delictum idem commiſerit morte tum v-
triuſque delicti cauſa multandum lex præcepit.
Hæc Ariſtoteles & alia perplura diligēter per-
pendenda ſcribit.

4 Extenditur primò procedere, etiam ſi ex† latere actoris probationes in aliquo excederent, vt putà, ſi teſtes actoris eſſent digniores teſtibus rei, vt ſi teſtes actoris eſſent clerici, & teſtes
5 rei laici, nam, & ſi teſtimonium † clericorũ pręualere teſtimonio laicorum credatur, cap. clerici 81. diſtin. nihilominus adhuc pro reo ſententiam ferre debet iudex; quoniam qualitas teſtium non debet poſſe tollere abſolutionis prærogatiuã. ita Abbas d. cap. ex literis, & ibi Decius nu. 5. de proba. Alcia. d. præſum. 44 nu. 5. Decius tamen d. nu. 5. quoad cauſam ciuilem ambigit, ex glo. in c. monachus. 77. diſtin. quæ dixit, teſtimonium quatuor clericorum præualere teſtimonio ſex laicorum. efficacior ergo probatio hoc caſu conſiderabitur ex latere actoris. glo. d. cap. monachus. ſecuti ſunt Soc. ſen. cõſi. 28. col. 3. lib. 3. Iaſ. conſ. 13. col. 1. lib. 3. quos ratu
6 lit & probauit Craue. conſi. 267. nu. 2. & conſi. 272. nu. 16. verſi. Tertiò probatur. Et de † teſtimonio ſacerdotis idem ferè cenſuit Alex. cõſi. 43. nu. 2. lib. 7. plures retulit Craue. conſi. 137. nu. 5. lib. 5. Rolan. à Valle conſi. 24. nu. 54 lib 1. ob id Decius ſolum doctrinã hanc in cauſa criminali procedere intellexit: quando quidem in ciuilibus præſumptio eſt etiam pro actore, ex d. l. merito. ſed rectius diſſentit ab eo Alcia. ob regulam cap. peccatum. Accedit probabilem eſſe, non autem neceſſariam auctoritatem d. glo. d. cap. monachus. immo veram non eſſe cenſuit Molinæus in additio. ad Decium d. capitulo ex literis.

7 Extenditur ſecundò procedere, † etiam in reo qui per accidens eſſet actor, iuxta l. diffamari. C. de ingenuis & manumiſ. nã, & ſi actor videatur, attamen cum re ipſa reus ſit, rei commodũ obtinet, vt in dubio abſoluatur. ita poſt Butri. & alios tradunt Decius d. cap. ex literis. nu. 5. verſi. ſecundò quod dictum. Alcia. d. pręſump. 44. nu. 4. nam, vt omnes affirmant d. l. diffamari, reus verè dicitur.

8 Extenditur tertio procedere, etiam† ſi actor eſſet perſona legalis & honeſta, & econtra reus eſſet vir nequam & infamis, adhuc ſtantibus paribus probationibus pro reo eſt pronunciandum ita poſt alios Decius in l. qui accuſare, nume. 6. C. de edan. & ibi Iaſ. nume. 5. Alcia nume. 17. Purpur. num. 13. ſecuti auctorita-
9 tem Gellii lib. 14. noct. attica. qui ſe pronunciaſſe refert, ſibi de cauſa † non liquere, cum hic caſus euaniſſet. illa eſt ratio, quoniam nõ eſt quiſquam tam ſanctæ inculpatæq́ue vitæ vt ſolius aſſertioni ſtandum ſit. glo. in cap. ſicut, in fine de ſenten. excom. cap. 1. vt lite pend. & ibi Bald. nam lex euangelica, vel tres teſtes requirit, cap. licet de teſti. & ad rem noſtrã cum de Iudicis arbitrio loqueretur, Gellii auctoritatem retulit Robertus Aurel. lib. 4. ſenten. iuris cap. 15. in fine. & ſimilia Neuiza. lib. 6. Syluę nuptia. nu. 3.

Hęc doctrina fortè locũ non haberet, quando noſter hic iudex haberet arbitrium in cauſis diffiniendis, vt quia tamquam princeps poſ-
10 ſet ſententiam ferre; nam quemadmodum † Princeps hoc caſu pro actore viro probo ferre poſſet ſententiam cõtra reum virum nequam, vt ſentiunt Purratus & Alciatus in d. l. qui accuſare, & clarius tradũt omnes in l. 1. C. vt quę deſunt Aduo. Feli. in cap. paſtoralis §. quia vero, de off. deleg. Alber. in l. illicitas. §. veritas. de off. Præſid. Didacus Conarr. lib. 1. varia. re-
11 ſolu. cap. 1. nu. 7. in fi. ſic poterit hic† iudex, qui liberum habet arbitriũ. Et hoc caſu poteſt de-
12 fendi deciſio † Guidonis Papæ. q. 29. ab impu-
13 gnatione Didaci. decidit is Guido † Senatum Delphinatus poſſe iudicare ſecundum ſuam conſciẽtiam ſpretis allegatis & probatis. quod multis comprobauit Rola. à Valle conſil. 70. numer. 22. 23. lib. 1. affirmant Senatum perſonam Principis referre, & poſſe quæ Princeps poteſt, eo quia talis auctoritas à Principe data creditur.

Declaratur primò hæc ſententia non proce-
14 dere, quando † actoris cauſa fauorabilis eſt. is enim pręponderare videtur fauori cõuenti. vt ſtante probationũ paritate pro actore pronunciandum potius ſit. ita Decius in d. cap. ex literis nu. 5. verſi. Prædicta concluſio. de conſtit. Alcia. d. præſum. 44. nu. 7. exempla illi adſcribit vt cum cauſa eſſet libertatis, vel pia, vel fiſci: id quod nunc non diſcutio.

15 Declaratur ſecundò, vt nõ procedat in† foro animæ: tunc tutior via eligitur. gl. in cap. r. de ſeruit. & in cap. iuuenis, de ſpõſa. ita Decius poſt alios in d. cap. ex literis. nu. 6 & Alcia. d. pręſum. 44. nu. 11. qui & illud addit, hoc etiam procedere in foro iuris Pontificii. quod poſtremum fortè verum non eſt, ex c. ſi à ſede apoſtolica, de prębẽ. lib. 6. quo adductus Oldra. cõſi. 1. col. 2. verſi. vnde ſi & poſt eum Craue. conſi.
16 104. in fi. reſpondit † regulam l. qui accuſare. C. de eden. vt actore non probante reus abſoluatur. procedere etiam in cauſis beneficialibus. ſi ergo paritas probationũ datur, non facit ius Pontificium vt rei fauor tollatur; & ideo ita frequens eſt hęc regula illo iure, vt iuſtificata ſit; quod probat cap. cum eccleſia ſutrina, de cau. poſſeſſ. & proprie.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Teſti, qui de geſtis à ſe ipſo deponit, creditur iudicis arbitrio.*
2 *Teſtimonio ſingulari ratione ſui officij creditur de geſtis à ſe ipſo.*
3 *Notario atteſtanti aliquid à ſe ſcriptum credi.*
4 *Nuntio publico credi de geſtis à ſe ipſo.*
5 *Teſtimonio ſingulari ob excelſam dignitatem credi.*
6 *Teſtimonio ſingulari perſona honeſta nõ credi, cũ de eius intereſſe tractatur.*
7 *Teſtis ob dupplicẽ defectũ & cauſam oĩo repellitur.*
8 *Teſtis qui de factis à ſe ipſo deponit, fidẽ facit, quã quàm perſona vilis & minus honeſta ſit.*
9 *L. quæro §. vlt. ff de ædil. edicto, declaratur.*
10 *Teſtis infamis non repellitur, cùm de geſtis à ſe ipſo deponit.*
11 *Teſtimonio illius magis creditur, qui de geſtis à ſe ipſo teſtificatur.*
12 *Teſtimonio ſingulari an credatur de geſtis à ſe ipſo. & infra.*
13 *Teſtimonio Abbatis & monachorum credi contra monaſteriũ ſibi eſſe ſolutum legatũ monaſterio relictum.*
14 *Teſtimonio cõtrahentis credi de geſtis in cõtractu.*
15 *Teſtimonio mulieris, quæ partum ſuppoſuit credi.*
16 *Vulnerato ſolo credi cùm in extremis laborat, ſi deficiant aliæ probationes, à quo is ſit vulneratus.*
17 *l. quæro. §. vlt. ff de ædil. edicto. declaratur.*
18 *Iudicis arbitrio relinqui qualia eſſe debent indicia, quæ concurrere debent cum teſtimonio ſingulari ad fidem faciendam.*
19 *Singulare teſtimonium regulariter non probat.*
20 *Teſtimonio ſingulari interdũ iudex credere poteſt.*

CASVS XCIX.

DISPVTATIO ACCVRATA quando credatur teſtimonio ſingulari illius, qui de geſtis à ſeipſo depoſuit.

EGREGIA eſt iuris diſceptatio, an adhibenda ſit fides teſtimonio vnius teſtis tantum, qui de factis, & geſtis à ſe ſe ipſo teſtimonium fert. & quamquam
1 Zaſius conſi. 2. nu. 30. lib. 2. hoc † in iudicis ar-
bitrio relinquat; à quo non diſſentiunt Tiraq.
de retractu conſang. §. 1 gl. 14. nu. 37. in fine. &
Petrus Beintendi concluſ. 63. in fine. attamen
quo res clarior reddatur, atque etiam, vt intelli-
gat iudex quod ſuum ſit hoc arbitrium, caſus
al quot diſtinguo atque conſtituo.

2 Primus eſt, cum hic † teſtis ratione ſui offi-
cii, quo fungitur, teſtimonium fert de actu à
ſe geſto: & cuius cauſa ipſe non commodum,
vel incommodum, nõ laudem, vel vituperium
expectat: tunc ei plena fides adhibetur. quem
3 admodum † notario atteſtanti aliquid eſſe à
ſe ſcriptum. ita Cynus. in l. ſi quis decurio.
oppo. 18. & ibi Sali. oppo. 4. C. de falſis. nec
aliter eo loci ſenſit gloſſa & Baldus. ſic intelli-
go Caſtren. conſi. 84. Viſa. col. vlt. verſi. ſecun-
do quæro. lib. 1. & clarè ita affirmauit Alexãd.
in l. 2. §. ſi abſens, nume. 11. ff. ſi ex noxa. cau.
aga. & clarius cõſi. 192. nu. 13. lib. 6. & Hercula.
Peruſinus in commentariis, Quis teneatur pro
bare negatiuam. num. 218. ita pariter dicimus
4 credi † nuntio publico referenti ea, quæ ad e-
ius officium ſpectant. Bar. in extrauag. ad repri
men. in verb. per nuntium. in fine. qua de re
latius infrà dicemus in caſu 111. Ita etiam dice-
mus credi iuſdicenti atteſtanti de geſtis à ſe in
officio, ſi modo non ſentiat commodum, vel
incommodum ex eo. ita probet ca. cum à no-
bis de teſtibus quod ita interpretatur Ruinus
cõſi. 105. nu. 6. lib. 4. & clarius ad rem noſtram
Blancus tract. de compromiſſ. octaua quęſtio-
ne de ordine procedendi. in fi. qua de re plu-
ra ſuprà libro. 1. q. 73. ſcripſimus. ratio huius do
ctrinæ eſt, quoniam horum fides è publico ap-
probata eſt.

5 Secũdus eſt caſus, cum hic † teſtis in aliqua
excelſa dignitate poſitus eſt, tunc ei atteſtan-
ti de geſtis à ſe ipſo plenè creditur. ita de Re-
gis teſtimonio verba faciens in ſpecie reſpon-
dit Oldra conſi. 105. col. pen. verſi. quòd autẽ.
Card. conſi. 128. col. 1. verſi. item etiam. Decius
conſi 151. col. pen. alios recenſet Hercula. quẽ
iam citaui. nu. 218. alios plures recenſet Crau.
tract. de antiq. tempo. prima parte numer. 23.
ratio eſt quòd ob dignitatis celſitudinem nũ-
quam præſumitur eum dicturum, quod minus
verum eſt.

6 Tertius eſt caſus cum † teſtis eſt perſona ho
neſta, & agit de proprio commodo, conſequẽ-
do vel incommodo euitando; vel alia adeſt cau
ſa affectionis particularis; tunc ei ſoli atteſtanti
de factis à ſe ipſo nõ adhibetur fides. ita ſenſit
Caſtrẽ. d. l. 2. §. ſi abſens. ff. ſi ex noxa. cauſ. aga.
Decius conſi. 56. nu. 4. Crau. conſi. 73. nu. 30. &
verè nõ eſt qui in hoc diſſentiat, vt alios huius
opiniones recenſet Tiraque. d. glo. 14, nu. 51. &
Hercula. loco iam citato, nu. 215. Eſt ratio, quo
niam duo hic defectus & cauſę impeditiuę cõ
currunt. vna ſingularitatis, altera affectionis;
quo fit, vt licet vna earum forte potens hoc ca

ſu non videatur ad huius teſtis fidem proſter-nendam, ambæ tamen ſimul iunctæ ſine du-
7 bio † efficiunt, ne huius teſtimonio fides adhi beatur. quemadmodum ſcribunt Marſil. ſing. 378. & 385. pulchrè Craue. conſi. 6. nu. 55. 57. Pariſ. conſ. 2. nu. 85. lib. 4. Gramma. conſ. 35. num. 34 qui reſponderunt, duos defectus omnino teſti fidem adimere, nec eis etiam in ſubſidium credi, vel poſſe iuramentum in ſupplementum deferri.

8 Quartus eſt caſus quando † teſtis eſt perſona vilis & non agit de proprio commodo, vel incommmodo, & diſputatur an ei aliqua fides adhibenda ſit, cum deponit de factis à ſeipſo. hoc caſu credo eius teſtimonium non repelli, ſed eam fidem facere, quam faceret alius ſingularis teſtis, qui vir honeſtus eſſet. ita intelligo Alex. d. l. 2. §. ſi abſens. num. 9. ff. ſi. ex nox. cauſ. aga. & ibi idem verè ſenſit Caſtren. nu. 4. ſic reſpondit Decius conſ. 363 nu. 3 & alii non diſſentiunt, vt ſcribit Tiraquel. d. glo. 14. num. 48. verſ. & quòd præterea. Eſt ratio, quia licèt perſonæ vilitas fidē teſtis minuat, nihilominus fides augetur ex hoc, quòd de geſtis à ſe ipſo at-
9 teſtatur. & verè probat tex. † l. quæro. §. vlt. ff. de ædil. edicto, quem paſsim in hac tractatione Doctores noſtri ſine delectu allegant. ſi enī ibi plenè creditur ſeruo cum alia concurrunt indicia, ergo non concurrentibus indiciis ſemiplenè creditur: atque ita perſonę vilitas ob ſeruitutem, fidem hoc in caſu non tollit. ſic probat. l. cùm probatio. C. de probs. perpēdo ſecundum Caſtren. d. §. ſi abſens. nu. 4. immo
10 reſpondit Soc. iun. conſ. 61. nu. 16. lib. 2. † infamiam huius teſtimonium non repellere Gram. cōnſ. 13. nu. 17. & conſ. 58. nu. 18.

11 Quintus eſt caſus cùm † teſtis eſt perſona honeſta, nec agitur de aliquo eius commodo vel incommodo: & diſputatur an huius teſtimonio magis credatur quàm teſtimonio alteri us: atque ita comparatiuè tantùm, non enim dico quòd ei plene debeat credi vel non, ſed ſolùm an potentior ſi probatio, quæ ex huius teſtimonio fit, quàm ex teſtimonio alterius, qui ipſemet, vt hic, actum non geſſiſſet hoc in caſu verè opinor potentiorem eſſe probationem ex huius teſtimonio. atque ita loquitur Caſtrē. conſ. 187. In cauſa quæ vertitur. Pariſ. col. 3. in prin. lib. 1. id quod clarius affirmaiut poſt Inno. cap. inquiſitionis. de accuſa. Butr. in cap. cùm cauſam. de reſtib. & Aret. conſ. 71. col. 2. verſ. ſecundo conuincitur. Craue. conſi. 178. nu. 7. qui Doctorum controuerſiam ita cōciliat. idem Craue. conſ. 220. nu. 18. conſ. 277. col. 3 in fine. & ab eo non diſſentit Petrus Bèintendi. d. concluſ. 63. in fine. ita etiam comparatiuè loquitur Soc. ſen. conſ. 28. col. 2. verſ. tertiò quia. lib. 3. dum dixit, huius teſtimonio probationem reddi faciliorem. ita etiam ſenſit Decius conſi. 650. nu. 9. in fine dum inquit, huius teſtis probationem eſſe potentiorem. ita quoq; & clarius reſpondit Gozad. conſ. 13. nu. 60. dum dixit, magis credendum eſſe teſtibus deponentibus ſe numeraſſe pecunias, quàm illis, qui dixerunt ſe vidiſſe in libro ſcriptam numerationem. ita comparatiuè loquitur Craue. conſ. 2. num 9. & conſ. 73. nu. 30. idem ſenſit Tiraq. d. glo. 14. nu. 48. in fine, poſt Feder. de Senis conſ. 119. col. vlt. Ratio eſt, quoniam hic teſtis deponit de ſenſu magis proximo: maior ergo fides ei adhibenda eſt.

12 Sextus eſt caſus cùm † teſtis perſona honeſta deponit de geſtis à ſe ipſo, nec agitur de eius commodo vel incommodo: & diſputatur ſolùm an eius teſtimonio ſingulari plenè credendum ſit, ob eam cauſam, quòd de geſtis à ſe ipſo teſtificatur. hoc in caſu variç extant Doctorum altercationes: & magna etiam inter ipſos met inconſtantia fuit. opinionem affirmatiuam probarunt Caſtren. conſ. 34. Ego Paulus col. 2. verſ. pro ſecundo verò facit. lib. 1. dum re-
13 ſpondit eſſe credendum † Abbati ſoli, vt etiam ei & monachis in inſtrumento atteſtantibus, ſe nomine monaſterii conſecutos eſſe legatum. & idem illo in caſu ſenſerunt Abbas cap. vlt. col. penul. de præſcrip. & alii relati à Tiraq. d. glo. 14. nu. 48. & ſi Caſtren. in hanc ſententiam nō ſeferat. atque ita ſenſiſſent horum teſtimonium ferre poſſe detrimentum eccleſię quamquam in hoc ſibi parum conſtans diſſentiat idem Caſtren. conſ. 356. Primò quęritur. col. 3. verſ. item nō obſtat. lib. 1. ſic etiam conſuluit idem Caſtr. conſ. 110 Viſa petitione. col. 2. in prin. lib. 2. eſſe credendū illi ſoli teſti ſuper ſimulatione contractus dum deponit, quòd venditor voluit ſibi pignori dare rem illam, quam alteri deinde vendidit. ita etiam conſuluit Alex. conſil. 197.
14 nu. 3. in fine. lib. 7. vni † ex cōntraentibus credi ſuper actis in contractu. idem reſpondit Soci. ſen. conſ. 28. col. 2. verſ. tertiò. quia & conſ. 49. col. 2. verſ. quinimmo fortius. lib. 3. ita etiam reſpondit Decius conſ. 56. num. 4. quod vnius teſtimonio creditur ad probandam poſſesſionem. ex actibus poſſeſſoris à ſe geſtis, & in illo ipſo caſu poſſeſſorio idem cenſuit Pariſ. cōſil. 104. nume. 80. lib. 1. Sic reſpondit Decius
15 conſi. 342. nume. 2. eſſe adhibendā fidem † teſtimonio ſolius mulieris ſuper cōtrouerſia ſuppoſiti

poſiti partus, cùm ipſa de actu ſuppoſitionis à
ſe facto deponit. Sic in alio ſimili caſu cõſuluit
Decius conſ.650.nu.9. eadem opinio placuit
Iaſ. in l. cunctos populos, prima lect. nume. 66.
C. de ſum Trinit. idem pariter affirmauit Mar
ſilius in pract. criminali. §. diligenter. nu. 13. dũ
ſcriptum reliquit, eſſe credendum deponenti
de facto à ſemetipſo. ob id ſubinfert, quòd ubi
16 aliæ non extant probationes, creditur † poſi
to in articulo mortis quòd aliquo fuerit vulne
ratus cùm hic alioqui vir probatæ vitæ exiſtit,
idem Marſilius conſ. 111. nu. 7. ita pariter viſus
eſt ſentire Afflictus deciſ. 369. nu. 7. quamquàm
fortè dici poſſit alia in caſu Afflicti ad fuiſſe,
huius etiam opinionis fuit Socin. iun. conſ. 61.
in fine. libro 1. dum inquit, credi maximè quã
do aliæ coniecturæ concurrunt. atque ita ſen-
ſit, quòd etiam ſine coniecturis fides huic teſti
adhibetur. clarius idem Soc. iun. conſ. 31. nu.
33. & verſic. penul. nu. 54. lib. 2. Gramma. conſ.
13. nu. 17. & conſ. 58. nu. 17. Verùm mea quidem
ſententia, iure non probatur horum patrum
7 opinio. nam tex. † l. quæro. §. vlt. ff. de ædil.
edicto. qui pro hac opinione citatur, non pro-
bat: ſiquidem ibi alia concurrere debent in-
ditia. nec eſt dicendum ibi inditia requiri ob
perſonæ vilitatem, quæ vilitas ceſſat in caſu no
ſtro, quoniam dico illud vitium ibi non con-
ſiderari, ex quo de eo facto agitur, quod non
ita omnibus cognitum eſſe poteſt: quo caſu ſer
uilis conditio, & perſonæ vilitas impedimen-
to non eſt, vt probant in ſpecie. l. cum proba-
tio. ff. de prob. & l. ſerui reſponſo. ff. de teſtib.
ita viſus eſt intelligere Alber. tracta. de teſtibus
titulo Quando repelluntur teſtes ratione de-
fectus perſonæ. §. videndum eſt. num. 2. Non
etiam hanc opinionem probat tex. l. ſeruos. C.
de proba. quoniam fateor, ſeruũ poſſe eo in ca
ſu interrogari pro domino, ſed an planè pro-
bet, vel minus, ibi non terminatur. Verior i-
taque eſt eorum ſententia, qui dixerunt non
planè credendum teſtimonio ſingularis per-
ſonæ, qui de facto à ſemetipſo teſtificatur. in
qua quidem opinione fuit verè Bar. conſi. 19.
In quæſtione propoſita. num. 4. lib. 2. dum in-
quit planè probare ſi aliæ præcedant probatio-
nes. idem clarius ſenſit Cynus in l. ſi quis de-
curio. 18. oppo. C. de falſis. ita etiam ſibi parum
conſtans Caſtren. conſi. 336. Primò quæritur.
col. 3. uerſ. item non obſtat. lib. 1. idem affirma
runt inconſtantes Alex. & Iaſ. in l. 2. §. ſi abſens
ff. ſi ex noxa. cauſa. aga & clarius idem Alexã.
conſ. 192. nu. 13. lib. 6. idem reſpondit ſibi parũ
conſtans Ruinus conſ. 105. nu. 6. conſ. 161. nu.
1. lib. 4. conſi. 19. nu. 2. & nu. 6. & conſ. 56. nu. 2.
lib. 5. eandem ſententiam probauit à ſeipſo diſ
ſidens Soc. iun. conſ. 62. num. 6. lib. 2. & blan-
cus tract. de compromiſſ. q. 8. in fine. verſ. ad il-
lud quod dicitur. dum inquit, relatam Docto-
rum opinionem affirmatiuam procedere, cùm
aliæ concurrunt coniecturæ: ſentiens ſine eis
plenam fidem adhibendã non eſſe. & Cur. ſen.
tract. teſtium concluſ. 66. ſenſit huius teſtimo-
nium probationem ſemiplenam facere. idem e-
tiam ſenſit Herculanus Peruſinus in d. commẽ
tariis, quis teneatur probare negatiuam. num.
213. dum inquit, quòd retenta opinione Ca-
ſtrenſis affirmatiua, illa procedit, ſi alia cõcur-
runt inditia. quo loci is Herculanus ſcribit, il-
18 la inditia qualia eſſe debeant, † iudicis arbi-
trio relinqui. Et licèt horum vera iuris ſenten
tia non probatur relatis fundamentis à Iaſone
d. l. 2. §. ſi abſens. in fine. ſi ex noxal. cauſa aga-
tur. cum illis ſatis rectè reſpondeat Blancus lo-
co iam citato, attamen ſatis probatur ex regu-
19 la iuris communis, quæ habet, † teſtimonio ſin
gularis perſonæ credendum non eſſe. l. iuriſiu
randi. C. de teſtib. & huic regulæ inhærendum
eſt, donec de fallentia conſtent. Bar. l. 1. n. 2. ff.
ſi quis iuſd. non obtemp. & Dec. l. 1. nu. 7. de
reg. iuris. cum ſimilibus. verſabitur tamen in
20 hoc multum iudicis † arbitriũ, quoniam talis
eſſe poſſet teſtis perſona, & facti qualitas, vt ei
plenam fidem adhibere valeat. Cum & ſæpe in
ipſius iudicis arbitrio poſitum ſit credere etiã
teſtibus ſingularibus: id, quod latè explicaui-
mus ſuprà in caſu 90. iam dicta non repeto.

SVMMARIVM.

1 *Pater ſpiritualis teſtimonium pro filio ſpirituali fer*
re poteſt.
2 *L. ſi quis alumnam, in ſi. C. de nup. declaratur.*
3 *Compatris teſtimonium non eſſe omni exceptione*
maius.
4 *Iudicis arbitrio relinqui. an compatris teſtimonium*
pro filio ſpirituali fidem faciat.

CASVS C.

TESTIMONIVM PATRIS ſpiritualis fidem an faciat.

DISPVTATVM eſt non ſemel à gra-
uiſſimis Iuriſprudentiæ interpreti-
1 bus, vtrum † ne pater pro filio ſuo
ſpirituali, quem è ſacro fonte leua-
uit, vel pro illius patre, quem compatrem ap-

pellamus,ferre teſtimonium poſsit?vna eſt Do
ctorum ſententia,ferre poſſe:ita docuerunt Ro
ma.& Alex.in l.generaliter.ff.de in ius uaca.&
Sali.in l.parentes.C.de teſtib.Alex.conſ.42.in
fine.lib.3.Iaſ.l.apertiſsimi,in fine.C.de iudi.&
§.pœnales.nume.68.inſt.de act.quos eſt ſecu-
tus craue.conſ.169.num.1.2.cum Roma.& re
latis ſenſit Ruinus conſ.81.nume.19.lib.3.& ali
os quãplures retulit Tiraq.in l.ſi vnquàm, in
uerbo ſuſceperit liberos.nu.38.C.de reuo.do-
na.ſic cenſuit Petrus Placa lib.1.epitõ.delicto.
cap 40. nu.11.uerſ. ſecundò impetit.& uerè.
hæc ex auctorũ dinumeratione cõmunis eſt.
idẽ ſenſit Molinę.in annota..ad Deciũ in capi.
cũ ſpeciali.nu.6.de apella. Textorius tract.de
ſucceſſ.ab inteſta.in quarto neceſſario ad co-
gnoſcẽdã grad. numera. nu.5.Huius opinioni
fundamẽtũ eſt,quia quilibet idoneus eſt teſtis,
niſi expreſsè prohibitus reperiatur.l 1.§.1. de
teſti.at pater ſpiritualis expreſsè prohibitus nõ
eſt,ergo recipi debet. Aliqui reſpõdent, quòd
quemadmodum pater naturalis prohibetur l.
parentes.C.de teſtib.ſic pater ſpiritualis ,quo-
niam cũ filio ſpirituali arctius uinculum con-
traxit.cap.ſi dormierit.17. q 2.capitu.ita dili-
genter.30.q.3.quod infrà.declarabimus.

Secunda fuit opinio inconſtantis Baldi in l.
generaliter. de in ius uoca & Fulgo.in l.4.§.
Prætor ait,eo.tit.Sali.ſibi contrarius in l.teſtis
idoneus ff.de teſtib.ſic Alex.Francus, Afflictus
& Bertran. relati à Tiraquello ubi ſuprà nu.
30.ratione ſuprà relata,quia hęc cognatio ſpiri
tualis dicitur eſſe maior temporali,ſed leue ui-
detur fundamentum,cùm hæc cognatio ſolùm
operari uideatur ad impediẽdum,matrimoniũ
& quòad præſtandam reuerentiam. Adſertur

2 etiã tex.† l.ſi quis alumnã,in fine. C.de nup.
uerùm affectio illa ratione ſacramenti, ſolùm
conſiderari videtur ad matrimonii impedimẽ-
tum,quod perpetuum hoc caſu eſt , ſecus quò
ad cætera.

Tertia fuit opinio Firmiani in reper.in ver-
bo compater.verſ. 14.Fulgo.conſ.11. Alex. cõ
ſil. 237.nu.10.lib.6.Cur.ſen. tracta.teſtium,cõ
cluſ.30. Ripæ l.admonendi.nu.81.de iureiurã.
Alcia.in l.1.nu.2.C.de in ius voca. quos ſecu-
tus eſt Tiraq.in d. l.ſi vnquàm, in verbo ſuſce-
perit liberos.num.39. qui omnia reperiit in eo
tracta. quem publicum fecit de pœnis legum,
3 cauſa 21.nu.8. † Compatris teſtimoniũ ex to-
to repellendum non eſſe,ſed eius fidem ita mi
nui,ut omni exceptione maius teſtimoniũ ap-
pellari non poſsit. Verùm aliter ſentiunt Cæ-
polla conſ.5.col.3.corne.conſ.61.colum.3. lib.
3.& .craue.conſ.169.nu.2.qui adeo teſtimoniũ
compatris eſſe ſine exceptione dixerunt, ut in
cauſa matrimoniali,quę alioqui grauis dicitur
recipiatur.

Quarta ergo & probabilior eſt illa Decii opi
nio in cap.cum ſpeciali,in prin.nu.6. de appel
4 la. hoc totum † iudicis arbitrio relinqui,nec
diſſentit iam relatus Tiraq quos ſequor. pru-
dens ergo iudex perpendet qua affectione quo
que amore & beneuolentia, vel ſecus , compa-
ter hic filium ſuum ſpiritualem proſequatur.
Illud etiam relinquo iudicis arbitrio,an maior
adhibenda ſit fides huic teſtimonio cum pro ip
ſo filio ſpirituali, quam quando pro ipſo com
patre prolatum eſt:inter quę teſtimonia diffe-
rentiam conſtituit poſt Baldum Ruinus d.cõſ.
81.nu 19.lib.3.

AMPLISSIMO ATQVE EXCELLENTISSIMO THOMAE LANGVSCO STROPIANAE COMITI, MAGNO SABAVDIAE ET IN TAVRINIS CANCELLARIO.

Iacobus Menochius. S. D.

ANNVS Agitur nunc ſecundus, ex quo, vt huc, iuris Pontificii docendi cauſſa accitus, me conferrem, è iucundiſſima illa prouincia ſubalpina, vbi aliqua cum dignitate, tua ſemper adiutus auctoritate, quinquennium & eo amplius feliciſſime vixi, diſcedens, te, quae, mea omnino erant partes, inuiſi; illasq́; egi, quas pro mea tenuitate poteram gratias immenſi in me abs te collati beneficii: meq́; tibi addictiſſimum ſemper fore, vt par eſt, profeſſus ingenuè, ac mea ſponte ſum. teſtatusq́; etiam ſum, me tibi tantùm debere, vt ſi vllo vnquam tempore ſeſe offerret occaſio, omnibus meis viribus, re ipſa, ac quacumque ratione poſſem, me tuorum in me beneficiorum ingratum atque immemorem futurum nunquam. Nec enim ratione aliqua obliuiſci poſſum ſummum tuum erga me beneficium, quòd tua praecipua opera Ticino euocatus, vbi tunc publicum docendi munus obibam, honorificentiſſimis praemiis, quod mea tunc mediocritati vix conueniebat, in illam ſubalpinã celeberrimam Academiam inuitatus fuerim. Non è memoria inquam mea, quamquam debili, vnquam excidet illud vnum inter multa, quòd tua cõmendatus auctoritate Sereniſſimo atque Inuictiſſimo EMANVELI PHILIBERTO Duci, cuius conſiliorum particeps ſemper fuiſti, ita charus, ita gratus extiterim, vt è maximis ſuis negotiis maximum mihi abſoluendum demandauerit; meumq́; reſponſum inter multa habere voluerit, ac vt à multis praedicatum eſt, ſummopere commendauerit. Numquam etiam illud obliuiſcar, quòd te hortatore Dux ille liberaliſſimus cum iſtinc diſcederem me inſcio, ne dum poſtulante, quo tenuem meam ſupellectilem, itineris incommoda, ac non mediocrem impenſam ſubleuaret, centum coronatis donatum abire voluerit: quòd ſanè munus tanti ego feci, quanti par erat ab eo faciendum, qui à domino recedens, cui in poſterum ſua opera profutura non eſſet, eorum quae iam ſua laetitia ſint, grande munus retulerit. Non ſecus enim ego iure gloriari poſſum ac ſtrenuiſſimus ille militum Dux, qui poſt egregiam in bello nauatam operam, poſt profligatos hoſtes, è militia illa, quam penè confecit, in aliam ſe ſe conferens, non ignominioſam, ſed honorificam maximiſq́; muneribus cohoneſtatam miſſionem conſecutus ſit. Cùm itaque haec, quae memoria mea maximè haerent, conſidero, conquieſco numquam, donec de his, quae multò maiora ſunt, quàm, vt mea oratione poſſint commendari, teſtimonium aliquod, quemadmodum viua ipſa voce praedicare ſoleo, ſcriptis feram. quàm ſanè iam pridem exoptatam occaſionem praebuit haec Commentariorum meorum editio, quorum partem, donec in tui gratiam maiora paramus, tuo ſub nomine diuulgari atque apparere volui. Quod non ea ratione à me factum putes velim, vt exiſtimẽ his leuibus tua in me beneficia vlla ex parte penſari poſſe, vel tuas laudes explicari; quae cùm verè innumerae ſint, à nemine praedicari pro ſingulari tua modeſtia libenter pateris. Sed his rationibus haec tibi dare atque conſecrare volui, vt in primis meae erga te obſeruantiae teſtimonium aliquod habeas; deinde, vt me maiori, quàm fortè hactenus feciſti, beneficio tibi deuincias; vt ſcilicet meam defenſionem pro bono & aequo contra inuidos ac maledicos acerrimè ſuſcipias. nam huiuſ-

modi patrono grauiſſimo atque acerrimo defenſore aduerſus meos accuſatores verè mihi opus eſt. Cum tu tantùm auctoritate cæteris præſtes, Vt ſola ipſa tui nominis inſcriptio valeat hos maledicos nebulones, qui in alios ſemper parati ſunt dicere, terrere, eorumq; infrene os duriſſimo hoc freno comprimere. Prudentiam tuam, qua in his vti ſoles hic non commemoro, ne aſſentari videar; quæ tamen ita nota eſt, Vt non qui eam laudet adulator, ſed qui non laudet maleuolus exiſtimetur. His enim ſcio te mihi plurimum adiumenti aduerſus hos Zoilos adferre poſſe. Taceo hic inſignem eruditionem tuam, orationis ſuauitatem & facundiam, quibus adiutus tot legationes apud Reges maximos, apud Imperatores potentiſſimos, apud ſummos Pontifices pro tuis principibus honorificentiſſimè obiuſti ac feliciſſimè es perfunctus: Sciens prætereo iuris Pontificii ac Cæſarei ſcientiam, qua ſummopere præditus es. ex induſtria prætermitto rei militaris diſciplinam, quarum Vtramque, dum Sereniſſimi Ducis tui fortunam ſequereris in caſtris ſumma cum omnium admiratione tractaſti. nam te vnum meritis encomiis efferebant omnes, quòd cum vir eſſes fiſq; conſultiſſimus, tam graui prudentiáq; conſiliorem bellicam adiuuares. Hæc autem reddiderunt te adeò charum, adeò amandum illi liberaliſſimo Principi tuo, Vt non modò te Comitatus dignitate illuſtrauerit, verum etiam ſuarum ditionum ſupremum Cancellarium conſtituerit; atque ita, Vt cum à tuo nutu omnia pendeāt, ſis tamen ita aditu facilis & humanus, ita modeſtus & temperatus, Vt neque die neque noctu oſtium vlli præcludatur. Audiui ego ſæpe cum iſthic agerem, multos de tua humanitate diſſerentes; quod mirum omnibus ſit, qui, cum maximis negotiis propè obruaris, & vniuerſa illa prouincia, quæ Principi tuo parent, te vnum adeant cum à Principe ipſo conſequi aliquid volunt, neminem vnum à te vnquam ſine magna beniuolentia redire patiaris. Siquidem iuſta petunt, impetras; ſin verò minus æqua, ſuam ipſam, te hortatore atque declaratore, agnoſcunt & fatentur imprudentiam. In iudicandi autem munere, quod tibi aliquando de rebus grauiſſimis defertur, qualem te geras, verbis ſignificare non poſſum. Nam, & ſi difficillimum omnibus ſemper viſum ſit, ſine multorum offenſione ita præcepta iuſtitiæ ſeruare, Vt nihil ab illis recedatur, attamen tu cum nulla gratia, nullis opibus, nulla vi, nullis precibus permoueri vnquam poſſis, quin grauiſſimus & ſeueriſſimus iuſtitiæ cuſtos ſis; ita illam iuſtitiæ aſperitatem clementia & comitate quadam lenire ſoles, Vt ne ii quidem, contra quos pronuntias, cur tibi inimici eſſe poſſint, inueniat. incredibilis certè ingenii vis, eas virtutes, quæ inter ſe aduerſæ creduntur, ita complectitur, Vt alteri altera non ſolum non afficiat, ſed etiam magno adiumento atque ornamento ſit. Alia haberem, quæ de te dicere poſſem; verum tua animi magnitudo me per latiſſimos hos campos decurrentem retrahit; efficitq; Vt ſolum

muneris huius noſtri tenuitatem propenſo, quo erga te ſum animo, plurimum com-
mendem, rogemq; ne tuam amplitudinem, cum illius tenuitate metia-
ris: ſed Vt ſolum exiſtimes hæc proficiſci ab eo, qui te amat,
colit, Veneratur & beniuolentia ſem-
piterna proſequitur.

Vale, ex Vrbe Patauii, 6. Cal. Febr. 1569.

IACOBI MENOCHII IVRISCONSVLTI ELOQVENTISSIMI, DE ARBITRARIIS IVDICVM,

Liber Secundus.

CENTVRIA SECVNDA.

Casvs ci.

TESTIMONIO NVTRITORIS pro eius alumno credendum an ſit.

NON inelegans nec infrugifera eſt illa Doctorum
diſputatio, dũ ambigunt,
1 an adhibenda ſit fides †
nutritori, qui pro eius alumno teſtimoniũ tulit.
Vna fuit opinio, hos idoneos teſtes eſſe: ita Bart.
in l. de tutela. C. de in integr. reſt. Bal. in l. parentes. nu. 4 & ibi Sal. col.
1. C. de teſtibus. & Soc. ſen. cõſi. 54. col. 3. verſi.
Nec etiam obſtat lib. 3. idem ſcribit Petrus Placa lib. epitom. delicto. cap. 42. nu. 12. ea ratione
adducuntur, quia à iure horum teſtimoniũ reiectum non reperitur, approbatum ergo cenſetur. l. 1. §. 1. in fi. de teſtib. ſed euitari poteſt argumentatio, quandoquidem aliquando tantus
eſt nutritoris amor erga alumnum, vt verè ſuſpectus dici posſit. lex etenim hunc loco patris
habet. l. ſi quis alumnam. C. de nupr.

Secunda eorum opinio fuit, qui cenſuerunt
2 hos † nutritores & nutrices non poſſe ferre
teſtimonium pro alumno, dum illum domi educant: poſſe autem cum eorum parentibus
iam educatum reddiderunt. ita Sali. in l. parentes. C. de teſtibus, argumento l. etiam. C.
eo. qua domeſtici à teſtimonio arcẽtur. ſed nec
perpetuum hoc eſt, ſi quidem, vt ſtatim dicemus, euenit ſæpe, vt reddito patri alumno, tantus adhuc ſit in eum amor, vt illum vice filii habeant educatores, & econtrà ille alumnus loco
parẽtum illos amet. M. Tul. De amicitia his beneuolentiam aducatorum oſtendit. omninò amicitię corroboratis iam confirmatisque & ingeniis, & ætatibus iudicandæ ſunt, nec ſi qui
ineunte ætate venandi aut pilæ ſtudioſi fuerint
eos habere neceſſarios oportet, quos tũ eodem
ſtudio prędiтos dilexerunt, iſto enim modo nutrices & pędagogi iure vetuſtatis plurimum beneuolentiæ poſtulabunt; qui negligenti non
ſunt ſed alio quodam modo colendi.

3 Tertia eſt opinio, hos † nutritores, & nutrices nullo vnquam tempore idoneos teſtes pro
eorum alumni cenſeri poſſe. ita ſibi parũ conſtans Sali. in l. teſtis idoneus. ff. de teſtibus, quę
ſanè opinio, ea ſolida ratione fundatur, quòd
4 magnas † incredibilis quodammodo horum erga alumnos amor videatur. hinc legimus apud
optimos authores, educatores hos & nutrices
patris & matris nomine appellari. quod ex noſtris placuit Alçiato. l. vlt. nu. 5. C. de in ius voca, & lib. 4. Parerg. iuris, cap. 3. hinc in iure noſtro pasſim obſeruamus innumera propè eis
collata eſſe priuilegia: quorum latè & doctè
méminit Tiraq. in l. ſi vnquam, in verbo ſuſceperit liberos, nu. 49. 53. 54. C. de reuo. don. qui
infinita propè tum ex bonis auctoribus, tũ ex
iure noſtro ad rem hanc cõgesſit, & ab eo plura ſuffuratus eſt Placa d. cap. 42. nu. 7. 8. vt facere ſæpe conſueuit. Tiraq. tamen eo ſub nu. 54.
de re noſtra, verba faciens conſtanter ac clarè
quid ſentiat, non ſcribit. hæc opinio perpetua
non eſt: ſiquidem (vt iam dixi) leuis aliquando, non magna eſt affectio & beneuolentia inter hos educatores & alumnum.

5 Quarta fuit aliorum opinio, qui hoc † iudicis arbitrio relinquendum eſſe cenſuerunt. ita
Io. à Platea in §. in teſtibus. inſti. de teſta. quem
ſecutus eſt Oliuerius Textorius in tract. de
ſucceſ. ab inteſt. in quarto neceſſario ad cognoſcenda

ſcendа graduum cogna.nu. 5. verſi. limita tertiò, horũ opin. ego ſequor. euenire etenim ſolet, vt aliquando magnus ſit educatoris huius, ac nutricis erga alumnum amor & beneuolentia, cum per multos annos eum apud ſe educauerint, tunc ergo rectè omnibus perpenſis facilè iudex cognoſcere poterit ac iudicare illius teſtimonium ſuſpectum eſſe. Aliquando verò accidere poteſt, vt nulla vix ſit affectio, cũ paucis diebus alumnum educauerint: atq; ita M. Tulius loco à nobis iam citato, educationem hanc iure vetuſtatis conſiderauit colendam.

SVMMARIVM.

1 *Parentum teſtimonium pro filijs minimè idoneum.*

2 *Parentum teſtimonium interdum pro filio recipi in cauſa matrimoniali.*

3 *Teſtimonium parentum pro filio in cauſa matrimoniali repellitur, cùm mulier eſt illo filio maior nobilitate vel diuitiis.*

4 *Teſtimonium patris pro filia, quæ aſſerit ſe nobiliorem & ditiorem in virum recepiſſe, repellitur.*

5 *Cap. ſuper eo, il 2. §. 1. de teſtibus declaratur.*

6 *Iudicis arbitrio relinquitur, an parentũ teſtimoniũ proſit filiæ aſſerenti ſe in virum accepiſſe ditiorẽ & nobiliorem ſe, cum is vir eam deperiret.*

7 *Iudicis arbitrio relinquitur, an parentum teſtimonium filijs proſit in matrimonio, cum viri & vxoris par eſt conditio.*

8 *Præſumptio eſt, patrem nolle filiam in concubinatũ tradere.*

9 *Parentes ſemper ſtudere ne filiorum turpitudo detegatur.*

10 *Iudicis arbitrio relinqui, quando teſtimoniũ parentum admittatur pro filia, ſi mulier & maſculus ſunt duo excedentia & exceſſa.*

11 *Teſtimonium parentum recipi pro filiis in cauſa matrimonii ſpiritualis.*

CASVS CII.

QVANDO PARENTVM TESTI monium pro filiis in cauſa matrimonii recipiatur, diffusè explicatum.

1 QVAMQVAM vera ſit iuris conſtitutio, † parentes pro eorum filiis idoneos teſtes non eſſe, l. parentes. C. de teſtibus l. teſtis idoneus. ff. eo. euenit tamen, vt aliquando idonei iudicentur, quemadmodũ multos caſus enumerauit Soc. tract. fallen. reg. 427. & Oliuerius Textorius tracta. de ſucceſ. ab inteſtato, in quarto neceſſario ad cognoſcendum &c. & plura apud omnes in d. l. parentes.

2 Vnus tamen eſt caſus omnium maximè notabilis, cum agitur de teſtimonio † parentum in cauſa matrimonii filiorũ, an idonei, vel minus iudicari debeant: qua in re iudicis arbitrium multum verſari noſtri ſcribũt in cap. ſuper eo, il 2. de teſtibus. & atteſta. & alibi, vt mox referam. Ego, vt hanc Doctorum diſceptationẽ abſoluam, plures caſus cõſidero, & in ſingulis dicam, quantum ſit iudicis arbitrium.

3 Primus eſt caſus, cum † parentes ferunt teſtimonium pro eorum filio maſculo, qui contendit, ſe aliquam duxiſſe in vxorem. hoc caſu, ſi mulier eſt ſuperior viro vel nobilitate, vel diuitiis, vel alia cauſa, dubium non eſt, teſtimonium parentum minus idoneum pro filio eſſe. Si verò mulier eſt viro inferior, dubium etiam non eſt parentes teſtimonium ferre poſſe pro muliere contra filium. qui ſanè caſus vix ex facto cõtingit; nam tantus eſt parentum in filios amor, vt contra illos veritatem obtegere non recuſent. nullum itaque hic verſari videmus Iudicis arbitrium.

4 Secundus eſt caſus, † cum econtrà pro filia, quæ aliquem in virum duxiſſe affirmat, parentes teſtimonium ferunt, & vir ille mulieri longè ſuperior eſt, vel nobilitate vel diuitiis: tunc ob imparitatem, parentes minus idonei teſtes iudicandi ſunt. cap. ſuper eo, il 2. §. 1. de teſtibus nam (vt ibi ſummus Pontifex ſcribit) parentes filiæ incrementum honoremq; diligũt, illorumque commoda propriis præferre ſolẽt. vt infinitis propè de parentum amore erga filios verba faciens, oſtendit Tiraqu. in l. ſi vnquam, in præfatione nu. 7. cum multis ſequentibus. C. de reuoca. dona. fieri enim poſſet, ſi hoc caſu idoneum eſſet horum teſtimonium, vt ignobilis nobiliſſimum, pauperrima ditiſſimum, & tandem muliercula Regem in virum peteret, quod vt annotarunt omnes d. c. ſuper eo, ibi Abbas nu. 8. & Fel. nu 6. in fi. valde abſurdum eſt. Idem ſenſit Soc. ſen. conſ. 17. col. pen. verſi. Nec obſtante allegata, lib. 1. Alexãd. conſi. 154. nu. 2. lib. 5. Cur. iun. conſi. 27. nu. 4. & Pariſius, qui in eodem caſu reſpõdit cũ Curtio iuniore: Pariſ. inquam conſi. 15. nu. 25. lib. 2. nec hoc caſu aliquod arbitrium relictum iudici noſtro eſt, ſiquidem tex. d. † c. ſuper eo. §.

5 1. dixit, non eſſe aliquatenus admittendos, quę negatiua, vt præciſa omnem negat potentiam, vt perpendit tex. illum Decius conſi. 31 nu. 2. & ſi legat, nullatenus, quæ dictio non differt à verbis, non eſſe aliquatenus admittẽdum. & in quid-

quid minimo nō admittendum interpretatur Pariſius conſ.58. nu.34.lib 4. ſic d. cap. ſuper eo, declarans, qui & illud reſpondit, ita hoc caſu parentum teſtimonium ſuſpectum eſſe, ut ab initio reiiciendi ſint. Et quanquàm is tex.c. ſuper eo. copulatiuè loqui de diuitiis & nobilitate videatur, attamen, vt rectè reſpondit Decius d.conſil.311. nu.1. & Pariſ. conſ.55.nu.32. lib.4. exempli gratia locutus eſt Pōtifex, quàobrem ſufficit, ſi in altero enumeratorum vir mulieri ſuperior ſit.

Non procedit nunc hic caſus, quando vel diues, vel nobilis plebeiam, vel pauperem valde formoſam, vel magnis virtutibus ornatā de-
6 periſſet. tunc † iudicis erit arbitrium recipere, vel repellere parentum teſtimonium. ita ſcribit Hoſt. quem ſecutus eſt Abbas in d. c. ſuper eo. nu.8. verſi. hinc dixit. & Feli. nu.7. Pariſ. d. conſi.55. nu.30. lib.4. Conſiderabit etenim an veriſimile ſit, virum hunc potuiſſe illam ducere, ex circunſtantiis multis concurrentibus.

Tertius eſt caſus, quando inter virum, & mu-
7 lierem adeſt conditionis paritas, † tunc arbitrium iudicis erit adhibere, vel non adhibere eis fidem, iuxta qualitatem perſonæ, & affectionē, quam hac in re habebit. ita Spec. in tit. De teſtibus. § 1. verſi. quartò. quem ſecutus eſt Barba. conſi.26. col. pen. in fi. lib.4. Alexan. conſi. 153. nu.6. & conſi.154. nu.2. lib 5. Gramm. cōſi. 26. nu.40. & ſi Spec. aliter intelligere videatur. Abbas tamen in d. cap. ſuper eo. nu 8. aduerſus Speculatorem ſenſit, quòd data in omnibus paritate, recipiendum eſt parentum teſtimonium pro filia, niſi probabilis cauſa, iudicem ad repellen dum moueat. Sed ego cum Speculatore ſentio, vt ſcilicet hoc teſtimonium idoneum iudicetur, iudici tamen arbitrio relicto, an pares illi ſint, cum iure diffinitum non ſit, quando inter duos paritas exiſtat: vix enim eſt, vt tanti unus ſit, quanti alter. ita etiam ſentio, quādo unus in quid modico alterum excederet: nam in ſe teſtimonium admitti debet, & ſi ſuper eo modico exceſſu iudicis verſetur arbitrium. ita etiam viſus eſt ſentire Abbas d.c. ſuper eo. nu. 8. in prin. huius autē caſus ratio adferri poteſt ſecundum Bal. d.c. ſuper eo. nu.4. quia non eſt veriſimile quòd mater atteſtaretur niſi pro rei
8 veritate, ex quo alias ſequeretur, quòd † filiam traderet in concubinatum, atq; ita malè filiæ ſuæ conſuleret quod iuris pręſumptioni aduerſatur. l. nec in ea, de adult. Hanc Baldi rationem probauit Alcia. tract. preſump. reg. 1. pręſump. 2. nu.4. cum Baldo ſenſit & Io. de Ana. conſi.52. nu.1. qui & illud addit, hoc caſu credi matris teſtimonio etiam in dependentibus à matrimonio, vt in dote, cum mater ex eo non commodum, ſed potius damnum paſſura ſit.

Non procedit tamen hic caſus quando data utriuſque paritate ſuſpicio alicuius cauſæ, putà magnæ affectionis, parentes hos ſuſpectos in hoc teſtimonio faceret: vel ſi conſtaret iā mulierem cognitam à viro fuiſſe: nam tunc cum
9 † parentes ſtudere videantur omni conatu, vel propriam turpitudinem tegere, vel iniuriā abſtergere, ſuſpecti redduntur. ita Alci. d. preſūp. 2. nu.4 verſi. & ex hac. addo Decium conſi.311. nu.1. in fi. Vel etiam ſi de ſimili iniuria vindicanda ageretur, vti cum alias nuptias poſteriores contraxiſſet, ita reſpondit Soc. ſen. cōſi.17. col.3. verſi item ex alio. lib 1. ſic aliis in caſibus ratione honoris ſenſit Feli. d.c. ſuper eo. nu.6. in fi. & nu.7. qui aduocatos inſtruit, vt magnā parentum affectionem deducant ac probent. idem ſenſit Cur. iun conſi.27. nu.4. in fi. & Pariſ. d. conſi.15. nu.27.28. lib.2. & conſi.55. nu.35. lib.4. Gramm. conſi.26. nu.45. qui reſpōdit cōtra teſtimonium filii pro matre.

10 Quartus eſt caſus, quando † vir in vno excedit mulierem, & in alio mulier excedit virum; vt ſi mulier eſt nobilior viro, & vir ditior muliere: tunc verè arbitratur iudex, an teſtimonio parentum credendum ſit. ita poſt Io. And. & Spec. docuit Abbas d.c. ſuper eo. nu.9.

Quintus eſt caſus. cū agitur de matrimonio
11 ſpirituali: in quo gl. c. preſens. 20. q.3. ſentit † parentum teſtimonium idoneum eſſe, etiam ſi de matrimonio ipſo ſpirituali diſſoluendo ageretur. idem placuit Butrio d.c. ſuper eo. Verū rectius ibi ſenſit Abbas in fine, hoc etiam iudicis arbitrio relinqui: nam & ſæpe deſiderant parentes prole onuſti filias, ac aliquando filios ingredi religionem: iudicabit ergo iudex ex circunſtantiis. Quę de parentum teſtimonio diximus hoc in caſu, locum etiam habent in cęteris conſanguineis, vt in fratre & ſimilibus. ita relati ferè omnes, pręſertim Pariſius d. conſil. 58. nu.34.35. lib.4. memorię prodiderunt.

S V M M A R I V M.

1 *Sponſo & ſponſæ aſſerentibus ſponſalia inuicem contraxiſſe, creditur.*
2 *Confeſſioni coniugum ſtari ſubeſſe impedimentū in ſponſalibus.*
3 *Teſtimonium vnius coniugum non credi, ſi is quærit ſponſalia diſſolui.*
4 *Teſtimonium ámborum coniugum aſſerentium, ſe a diuiniciis matrimoniū contraxiſſe, creditur.*

conſeſ

5 *Confeſſioni coniugum repertorum in coitu creditur, dũ aſſerunt ſe iam matrimoniũ cõtraxiſſe.*
6 *Confeſſioni coniugum non creditur ſuper matrimonio, cum ad alterius matrimonij detrimentũ eſt.*
7 *Confeſſioni alterius coniugum creditur adhoc, vt fiat thori ſeparatio.*
8 *Confeſſioni coniugum ſuper impedimento nõ ſtatur ad hoc vt verè matrimonium diſſoluatur.*
6 *Confeſſioni coniugum creditur ſuper impedimento, ſi ipſi curant ne matrimonium diſſoluatur.*
10 *Confeßio impedimenti nocet illi confitenti, qui vellet matrimonium valere.*

Casvs ciii.

DE FIDE ADHIBENDA TESTImonio & confeſſioni coniugis in cauſa matrimonii.

QVONIAM ſuperiore caſu egimus de fide, quæ parentibus & conſanguineis in cauſis matrimonialibus adhibetur, nunc placet hunc caſum ſubiicere, cum agitur de fide ipſiſmet coniugibus in cauſa ipſa matrimoniali præſtanda. nam & hoc in caſu multum uerſatur iudicis arbitriũ, ut ſtatim dicemus. Hac itaque in re ego ſoleo duo imprimi[illegible]ta cõſtituere: vnum, quod circa ſola ipſ[illegible]nſalia, alterium quod circa matrimonium uerſatur. Primo in capite plures
1 caſus diſtinguo. Primus eſt cùm † ambo coniuges fatentur contraxiſſe ſponſalia; tunc eis dubio procul creditur: nam, cùm ſponſalia ſolo conſenſu contrahatur. l. 4. ff. de ſponſal. & ſcribunt omnes in l. 1. in princ ibi Bart. nu. 4. de verborum obligat. & rationem egregiam attulit Coraſius libr. tertio miſcella. iuris cap. 4. nu. 2. ſi vir ac mulier fatentur contraxiſſe, etiam ſi verum non eſſet, attamen eo ipſo quod hoc dicunt, contrahere videntur. Rurſus, ſi valet hæc confeſſio ad probandum matrimonium, vt ſtatim dicemus, fortius ad probandum ſponſalia.
2 Præterea, ſi ſtatur † confeſſioni coniugum ſubeſſe impedimentum in his ſponſalibus, vt illa diſſoluantur, id quod in ſequenti caſu explicabimus, quantò fortius in caſu iſto, cum agitur de ipſis ſponſalibus conualidandis.

Secundus eſt caſus cum agitur de ipſis ſponſalibus diſſoluendis, & ambo coniuges fatentur ſubeſſe aliquod conſanguinitatis impedimentum; tunc eis creditur. ita Abbas in capitulo ſuper eo nu. quinto, de eo qui cogno. conſanguineam vxo ſuæ. Eſt ratio, quia nudus ipſe conſenſus contraria voluntate poteſt remitti: immo etiam ſi adeſſet iuramenti vinculum, cap. ſecundo de ſponſal. Accedit ſecundũ Abbatem, quòd impedimentum hoc ſola fama vel teſtimonio vnius teſtis probari ſatis poteſt, vt apud eum.

3 Tertius eſt caſus quando † agitur ſolum de ipſis ſponſalibus diſſoluendis ob impedimentũ quod aſſeritur ab eo, qui petit ac cupit ſponſalia diſſolui: tunc illi confeſſioni ſine dubio nõ creditur. ita Abbas d. cap. ſuper eo. nu. 5. verſi. aut alter. Ea ratione mouetur, quia per ſe confeſſio nihil prodeſt hoc caſu cap. 1. 24. quæſtio. 2. dicendum eſt clarius, quia hoc modo eſſet teſtis in cauſa propria, quod omni iure improbatur. hoc etenim modo (inquit Abbas) facilè diſſoluerentur ſponſalia, ſi alteri eorum pro ſe ita aſſerenti crederetur.

Quartus eſt caſus, quando is qui vult valere ſponſalia fatetur impedimentum; tunc ei creditur. ita Abbas d. cap. ſuper eo. nu. 5. verſi. aut confitetur is. Illa eſt ratio, quia aſſerenti aliquid contra ſe creditur, cum præiudicare ſibi potuerit. vt eſt clarum. Accedit, quòd hic caſus non differt à præcedenti, ſi rectè conſideretur; cum & hic ambo fateantur impedimentũ, & ſi vnus contendat ſponſalia eſſe diſſoluenda, & alter recuſet.

Secundum eſt principale diſceptationis noſtræ caput, cum de matrimonio ipſo agitur. in quo quidem capite aliquot etiam caſus diſtinguendos puto. Primus eſt, cum ambo ipſi con-
4 iuges † fatetur contraxiſſe, quo quidem in caſu eorum aſſertioni creditur. ita Abbas in d. cap. ſuper eo. nu. 5. in fi. verſi. aut cõfeſſio fuit ſuper ſubſtantia. idem affirmauit Roma. ſing. 614. Tu audiuiſti. latè Decius conſi. 133. nu. 1. & conſi. 163 col. 2. Curt. iun. cõſi. 27. nu. 2. & Soc. iun. conſi. 82. nu. 9. lib 2. ea ratione ii omnes adducuntur, quia matrimonium ſolo conſenſu contrahitur. l. nuptias. de regul. iuris. cap. ſufficit. 27. q. 2. confeſſio ergo probat, eo quia in dependentibus à ſola voluntate & poteſtate alicuius illius aſſertioni creditur. Bartolus in l. ſi fortè. ff. de caſtren. pecul. Hinc videmus à for-
5 tiori ſtari † confeſſioni coniugum, quòd matrimonium contraxerint, ad euitandam pœnã fornicationis, vt purà ſcholaſticus cum puella deprehenſus inquiritur de ſtupro, ad euitandam pœnam, vel etiam vindictam conſanguineorũ puellæ, ei & puellæ confitentibus contraxiſſe iam matrimonium creditur. ita glo. in l. penultima. C. de fideiuſſ. quam ſecuti ibi ſunt omnes vt Bald. Angel. & Salic. idem affirmauit Alex. conſi. 24. nu. 15. lib. ſecundo. Decius in cap. cau-

ſam

ſam matrimonii.nu.8. de offic.delegat. Marſil. ſing.22. latiſſimè Tiraqu. De legibus connub. lege quinta.nu.29. qui infinitos propè congeſſit. quibus addo Roman.conſi 506. Marſi.cōſi. 17.nu.10.& Petrum Gerard.Petraſ.ſingu.55. is tamen Tiraquel.d.l.5.num.29.in fine, hoc verum eſſe intelligit, cùm deprehenſi paris conditionis ſunt. & inquit, coniecturas eſſe inſpiciendas, an probabiliter matrimonium contraxiſſe videantur. id quod à iudicis arbitrio pēdet, qui has coniecturas à perſonarum qualitate iudicabit.

Declaratur caſus iſte, vt non procedat cum
6 horum coniugum confeſsio† eſſet aduerſus aliud matrimonium, quod cum altero eorum factum aſſeritur. ita Abbas d.cap.ſuper eo.num. 5.in fine, & rectè. quoniam eorum teſtimonio ad ſui commodum & in alterius detrimentum crederetur, id quod nullo iure conceditur.

7 Secundus eſt caſus, † cum, non de confirmando, ſed de infirmando matrimonio agitur. tūc, ſi ſolum agitur de ſeparatione thori, confeſsioni vnius tantū contra ſe ipſum creditur, vt putà, mulier fatetur ſe commiſiſſe adulteriū, huic confeſsioni creditur contra eam, vt à viro ſeparetur. ita Abbas.d.cap.ſuper eo.nu.5.verſic. ſecundo caſu. Roman.d.ſing.614. Tu audiuiſti.verſiculo primo quod confeſsio. per text.in cap.ex literis, de diuor.

8 Tertius eſt caſus, quando † agitur de ipſo matrimonio in ſubſtantia verè diſſoluēdo. tūc etiam ſi ambo, qui matrimonium diſſolui volunt, impedimentum allegarent, non tamen eorum aſſertioni crederetur: ita Abbas in d.cap. ſuper eo.nu.5.in fine. Eſt ratio, quia non eſt in eorum poteſtate matrimoniū diſſoluere: quos enim Deus coniunxit, homo non ſeparat. capitulo quos Deus.32.quęſt.2. quamobrem de impedimento eorum aſſertioni credendum non eſt, iuxta.l.ſi forte, vbi Bartol. de caſtr. peculi. & alibi diximus.

9 Quartus eſt caſus, cum ambo ipſi† coniuges non cupiunt matrimonium diſſolui, ſed volūt potius validum eſſe, ſi ambo fatentur impedimentum, & cum eorum confeſsiōne concurrit fama, tunc eorum aſſertioni credendū eſſe affirmauit Abbas in d.cap.ſuper eo.nu.6.verſi. aut confeſsio. quo loci, hanc eſſe communem Doctorū ſententiam teſtatur. idem ſenſit Butrius in cap.3. loco, de pręſump. rationem ſtatim in caſu ſequenti intelligemus. Ego opinor hoc à iudicis arbitrio pendere, quoniam colluſio aliqua ſubeſſe poſſet inter ipſos coniuges, quēadmodum in caſu ſequenti dicemus.

10 Quintus & vltimus eſt caſus, quando † alter coniugum, qui cupit matrimonium valere, fatetur impedimentum, tunc ei creditur, ſecundum Abbatem d.cap.ſuper eo, in fine. verſi.aut alter eorum. Alii tamen opinantur hoc eſſe iudicis arbitrio, niſi fama concurrat: ita Hoſtiē. in cap.atteſtationibus. de deſpōſ.impub. & ibi etiam ipſe Abbas nu.8. Aretin.conſ.82.colū.2. qui hoc verum etiam ſenſit, cum fama concurrit. quod & reſpondit Barb.conſi.26.colum.6. lib.4. Iudex ergo prudens animaduertet, an aliqua ſubſit cōiectura & ſuſpicio fraudis, an colluſio; vt tutè arbitrari poſſit.

SVMMARIVM.

1 *Teſtimonium fratris pro fratre in ciuilibus recipi.*
2 *Teſtimonium fratris cohabitantis repelli.*
3 *Teſtimonium fratris ob magnam affectionē, iudicis arbitrio repellitur.*
4 *Fratris teſtimonium in cauſa graui reÿci.*
5 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ cauſa grauis dicatur, vt fratris teſtimonium ſit ſuſpectum.*
6 *Fratris teſtimonium recipi in criminalibus pro fratris innocentia.*
7 *Statutum Ferrariæ lib.3.ſub rubr. De accidente vel vulnerante inuentum in domo, declaratur.*
8 *Furem in domo inuentum teſtibus domeſticis probatur.*

CASVS CIIII.

DE FIDE ADHIBENDA TESTIMONIO fratris pro fratre.

COGNITVM omnibus eſt, fratrem pro fratre, conſanguineum pro conſanguineo teſtimonium ferre poſſe aliquando, aliquando verò non poſſe.
1 regulariter † in ciuilibus poteſt: ita glo.c.parentes.4.q.3.& in cap.1.3.q.5. Baldus in l. parentes.nu.3.C.de teſtibus, & ibi Sali.& alii. Ve
2 rum Baldus in d.l.parentes, declarat † nō procedere quando ſimul habitarent, ex l.ſi vt allegas.C.de caſtren.pecul.lib.12. idem Bal.in l.1. nu.8.C. de ſacroſ.eccle. quam doctrinam tamquam ſingularem annotauit Corſetus ſuo ſingulari in verbo Teſtis, incipit, Licet frater. Idē etiam eſt, quando ſimul nō habitarent, ſed ma
3 gna † inter eos eſſet affectio. id quod eſſe etiā iudici arbitrarium egregiè tradit idem Baldus conſi.188. Quia conſobrinus, lib.4. Iudex ergo perpendet num tanta ſit inter eos domeſticitas, & tanta affectio, vt admitti, vel reiici mereatur.

tur.nem,& megna ipſa affectio repellit nó fra-
trem modo, ſed & cęteros amicos & cóſangui
neos.ſic Ang.inter conſi. Bal.conſi.405. Ego
Angelus,lib.1.idem ſenſit poſt Vgonem, quē
refert Abbas in c.in literis.nu.5.de teſtib.& at
teſta.qui dum loquitur de teſte domeſtico, in-
quit,Iudicem arbitrari debere num tanta ſit fa
miliaritas,vt repelli ille debeat . & ideo ſecun-
dum affectionis qualitatē, ei plus & minus cre-
ditur.ita Abbas c. literas. nu.8.verſi.aut quęra
tur núquid frater, de pręſump. Repellitur etiā
4 † frater à fratre ſeorſum habitans, cū cauſa gra
uis eſt & ardua magni ſcilicet ponderis . ita o-
mnes in d.l. parentes,ibi Bal. nu. 4. omnes in
cap.in literis,ibi Feli.num.11.de teſtib.idem in
cap.cum oporteat.nu.3.verſi.fallit ſexto,de ac
cuſa.& cómune teſtetur Soc.ſen.conſi.17.col.
3.verſi.quoniā iſta eſt cómunis.& cóſi.130. col.
5 vlt.lib.1.qui reſpondit,& in hoc verſari † Iudi
cis arbitrium, quádo grauis & magna dici cau
ſa poſſit,quod de arbitrio dictum eſt cóprobat
etiā Tiraq.in l.ſi vnquam in verbo omnia vel
partem.nu 31.C.de reuo.dona.Iudex tamē gra
uem cauſam iudicare poterit,cum eſt multorū
bonorum.ita ſenſit ad rem noſtram Fel.in cap.
literas.nu.10. de pręſump. inquit enim cauſam
multorum bonorum cauſę capitali ęquiparari,
in quibus quidem criminalibus omnino repel
litur frater,vt relati omnes ſcribētes affirmát .
Quid autem in cauſis ipſis criminalibus ſanci-
tum ſit,plenè hic nó referam . nec enim omnia
hoc in volumine referre conſtitui . illud tantū
6 dicam † fratris teſtimonium recipi pro defen-
ſione fratris in cauſa capitali , ita ex multis iam
relatis ſcriptum reliquit Fel.in c.literas,nu.15.
de pręſump.poſt Bal.in l.parentes,nu.4.C.de
teſtib.idem Fel.in c.cum oporteat, nu.3. verſi.
quinto limita.de accuſa. Decius conſi.459. nu.
8.& conſi.469.nu.7.latè Crau.conſi.119.nu.9.
Rola.à Valle conſi.7.nu.25.lib.1. qui plura re-
tulit.& intelligunt relati interpretes, & rectè,
cum nullo modo agitur de alterius intereſſe,
ſed de mera ipſa defenſione.& egregiè omniū
que melius declarat Gramma.conſi.12. nu.19,
20. Et fortius admitteretur cū agereturde de-
fenſione à delicto cóceſſo perpetrari in domo;
vt puta, ſi conceditur iure cómuni, vel ſtatuto
occidere furem nocturnum in domo repertū,
7 vt conceditur † Ferrariæ ex ſtatuto lib. 3. ſub
rubr.De occidente vel vulneranre inuētum in
8 domo de nocte.hoc ergo caſu aſſerēs† inueniſ
ſe in domo poteſt per domeſticos probare . ita
clarè Alex.conſi.24.nu.11.lib.2.& Boer q.165.
nu.7.confert.l.conſenſu.C.de repud.

SVMMARIVM.

1 *Inſtrumento an credatur cùm à teſtibus inſtrumē-
tarijs oppugnatur.*
2 *Teſtes inſtrumentarij contradicentes inſtrumento
optimè concludere debent.*
3 *Teſtes contradicentes inſtrumento rationem dicti,
etiam non interrogati,reddere debent.*
4 *Teſtes inſtrumentarij cùm inſtrumento contradi-
cunt conſtare debet eſſe illos in eo inſtrumento de-
ſcriptos .*
5 *Perſonæ identitas quibus demonſtretur.*
6 *Teſtes inſtrumentarij dum inſtrumento cōtradi-
cūt,nō habēt neceſſe eſſe omni exceptione maiores*
7 *Iaſonis duo reſponſa improbata.*
9 *Inſtrumentum reprobari omnino,cùm omnes teſtes
inſtrumentarij negant ſe illi interfuiſſe.*
10 *Teſtes,qui negant ſe fuiſſe præſentes inſtrumento,
non habent neceſſe ſe in conteſtes notare.*
11 *Inſtrumentum ſuſpectum non redditur,cùm unus
teſtis inſtrumentarius contradicit,integro ſtante
teſtium numero .*
12 *Confines duos ſatis rem demonſtrare.*
13 *Inſtrumentum teſtamenti redditur ſuſpectum ſi u-
nus ex ſeptem teſtibus neceſſarijs illi contradicit.*
14 *Baldi cōſ.29 li.1.& Grā.cōſ.51.n.5. improbantur.*
15 *Fulgo.conſi.79.col.2.reiectum .*
16 *Teſtamentum vacillare contradicente uno teſte ex
neceſſariis,etiā ſi cæteri pro teſtamento deponant*
17 *Socini ratio peracuta in conſ.92.lib.3. confutatur.*
18 *Inſtrumētum teſtamenti an vacillet ſi duo ex ſeptē
teſtibus contradicant .*
19 *Iudicis arbitrio relinqui an fides inſtrumēti vacillet
cùm unus vel duo teſtes contradicunt.*
20 *Inſtrumentum non vacillat ex cōtradictione unius
teſtis, ſi levis ponderis eſt cauſa.*
21 *Inſtrumenti fides non vacillat ex contradictione te
ſtis,qui ex conſuetudine non requiritur.*
22 *Inſtrumentum non vacillat cùm teſtis contradicens
de mendacio convincitur.*
23 *Praxis quæ obſeruanda cum teſtes inſtrumento con
tradicunt.*
24 *Inſtrumentum an vacilet,cum duo teſtes contradi
cunt,etiam ſtante numero perfecto.*
25 *Inſtrumentum vacillare ſi unus teſtis ex deſcriptis
contradicat cæteris tacentibus,vel mortuis.*
26 *Caſtrenſis opinio reiecta.*
27 *Inſtrumentū nō vacillat contradicētibus duobus te
ſtibus,ſi cæteri ad favorem inſtrumenti deponāt.*
28 *Decii conſi.101.nu.2.declaratur.*
29 *Alex.conſi.93.nu.12.lib.5.declaratur*
30 *Inſtrumentum non vacillat contradicentibus aliqui
bus teſtibus,cæteris culpa adverſarii impugnantis
iam vita functis.*

Inſtru

31 *Inſtrumentum non reddi ſuſpectum cùm teſtes inſtrumentarii negant, ſe memores eorum, quæ ſcripta fuerunt.*

32 *Inſtrumentum falſum arguitur cùm duo, vel tres teſtes deponunt aliter dictũ fuiſſe, quàm ſcriptũ.*

33 *Teſtes non deſcripti in inſtrumento, cùm illud impugnare volũt, debẽt eſſe omni exceptione maiores.*

34 *Teſtes non deſcripti in inſtrumento debẽt optimè cõcludere, dum illi contradicunt.*

35 *Praxis deducendi tempus celebrati contractus, ut inſtrumento contradici poßit, ſi teſtes temporis memores non ſunt.*

36 *Inſtrumentum vacillare contradicente ſolo teſte ex non deſcriptis,*

37 *Inſtrumentum an vacillet, cùm duo teſtes ex non deſcriptis cõtradicũt, variæ ſunt Doctorũ opiniones.*

38 *l. optimam. C de contrah & comm. ſtip, declaratur*

39 *Notarium vim duorum teſtium obtinere. & ibidẽ declaratur.*

40 *Notarii teſtimonium alteri præfertur.*

41 *Inſtrumentum probationem probatam facere.*

43 *Iudicis arbitrio relinqui, an inſtrumentum vacillet duobus teſtibus ex nõ deſcriptis contradicentibus.*

43 *Inſtrumentum ſuſtinetur cùm notarius & unus teſtium pro illo deponunt.*

44 *Inſtrumentum reddi ſuſpectum cum tres vel quatuor teſtes etiam ex nõ deſcriptis illi cõtradicũt.*

45 *Inſtrumentum non reddi ſuſpectum tribus, vel quatuor teſtibus contradicentibus, ſi alii pro inſtrumẽto deponunt.*

46 *Inſtrumentum coram Principe celebratum non redditur ſuſpectum, ex teſtimonio trium vel quatuor contradicentium.*

Casvs CV.

QVANDO REDDATVR SVSPEctum inſtrumentum ſi teſtes vel inſtrumentarii, vel ex non deſcriptis contradicunt, pleniſsimè explicatur.

QVI in foro & iudicum ſubſeliis aſsiduè verſantur, frequentiſsime obuiũ habent, quæ nam fides documentis adhibenda ſit, & quibus aliquando teſtibus ea impugnare, ſi ſibi obeſſe viderint, ac curatè poſsint. & cum nonnulla iudicis arbitrio hoc caſu relinqui videantur, vt ſuis ſingulatim locis referam. ego, qui noui diſceptationem vtiliſsimam & à noſtris ſatis confusè tractaram, lucem aliquam illi pro viribus adferre conabor. Duo ergo capita hac in re conſtituẽda cenſeo. vnum, cum inſtrumentum à teſtibus in eo deſcriptis oppugnantur: alterum, cũ impugnatur teſtibus extrinſecis, hoc eſt, non deſcriptis in inſtrumento.

Primum caput propoſitę diſceptationis eſt,
1 cum † inſtrumentum oppugnatur teſtibus deſcriptis in ipſo inſtrumento. In hoc quidem capite ſunt caſus plures diſtinguendi. Verum antequàm eo deueniam, volo lectorem eſſe in aliquibus monitum. Primò † teſtes hos optimè concludere debere; nam, & ſi in omnibus teſtes concludere ſemper debeant ex reg. l. neque natales. C. de proba. & c. in præſentia, extra eo. attamen præcipuum, hoc in caſu eſt, vt optimè concludant. ita Abbas in c. tertio loco num. 7. & de proba. Iaſon conſi. 13. col. 3. verſi. a. pro eadem lib. 3. poſt Alex. conſi. 33. num. 8.
3 lib. 3. Ruiſus † reddere debent ſui dicti rationem, etiam non interrogati, vt poſt Bal. in l. presbyteri, la. 1. col. vlt. C. de epiſc. & cler. Feli. in c. cum Ioannes. num. 42. de fi. inſtr. qui vno in caſu declarat, cum ſcilicet reprobaretur ſcriptura non publica. Præterea, conſtare
4 debet hos teſtes † eſſe illoſmet, qui in inſtrumento deſcripti fuerunt; ita ſenſit Ang. in l. t. §. ſi quis neget. ff. quemadmo. teſta. aper. & clarius Fel. d. c. cum Ioannes, nu. 44. in fi. Decius conſi. 101. nu. 2. Iaſ. cõſi. 13. col. v. in fi. lib. 3. Fel. in c. audiiis, nu. 27. verſi. concludit neceſſariũ. de pręſcrip. Fulgo. conſi. 79. col. 1. qui reſpon-
5 dit, ſatis † perſonæ identitate cõſtare, ſi ex duabus demõſtrationibus appareat, & ſi in cognomine variatum aliquando ſit. & ſi Iaſ. d. conſi. 13. col. pen. verſi. nec ad hoc obſtat. dicat, hoc procedere in materia fauorabili, non autem in odioſa, vt in caſu iſto, & male certe. nam & cõtra Iaſonem ſenſit Soc. ſen. conſi. 28. col. 4. in prin. lib. 3. qui in eademmet facti ſpecie contra eum reſpondit. Illud quoque eſt hic annotan-
6 dum, nil referre an † teſtes iſti inſtrumentarii inſtrumento contradicentes ſint, vel nõ, omni exceptione maiores. ita Corneus cõſi. 232. col. 3. verſi. Nec etiam obſtat quod teſtes. lib. 1. quẽ ſecutus eſt Crau. conſi. 56. nu. 9. qui nu. 10. rationem ſatis concludentem ſubiicit, nẽpè, quia teſtes inſtrumento adhibiti cẽſentur approbati à partibus, ni mirum ſi deinde eorum perſona impugnari non poteſt. l. ſiquis teſtib. C. de teſtib. idem reſpondit Soc. iun. conſi. 189. nu. 52. lib. 2. & cõſi. 17. nu. 15. lib. 3. quibus intelligimus
7 male conſuluiſſe † Iaſ. conſi. 124. col. 2. verſ. ſed ad ſtud. lib. 1. conſi. 153. nu. 5. verſi. 9. deueniẽdo. lib. 2. & conſi. 12. col. 5. verſic. 3. principaliter. li. 3 qui & hoc caſu teſtes omni exceptione maiores eſſe debere reſpondit. quod etiã viſus eſt ſen

eſt ſentire Bal.conſi.37.lib.1.& Cępolla conſi-
lio crim.conſi.21. nu.5.6. falſum eſt. nam eorũ
opinio procedit in caſu ſubſequenti hoc eſt in
teſtibus extra inſtrumentum,vt ſuo loco dice-
mus . Hæc tamen doctrine intelligitur quoad
defectus , quos teſtes iſti patiebantur tempore
celebrati inſtrumenti,non quo ad ſuperuenientes.
tes.nec enim contrahentes quoad hos teſtium
fidem probarunt ita reſpondit Alex.conſi.191.
nu.1.lib.7.nec diſſentit Creuc,d.conſi,56.nu.
10.huc pertinet,quod docuit Bald.in l.1.nu.6.
C.de teſtam.nempè teſtes inſtrumentarios effe-
ctos inhabiles tempore , quo tractãda cauſa eſt
pro inſtrumento non contra inſtrumentum te-
ſtimonium ferre poſſe . cogitabam tamen ali-
quãdo defendi an poſſet Baldi,Iaſonis & alio-
rum ſententia: vt vere ſit quoad notarium,qui
cum teſtium fidem,quemadmodum contrahen
tes,probaſſe non videatur,non poteſt illius le-
galitas & fides illorum teſtimonio impugnari:
atque ita niſi ſunt ſentire Alex.conſi.70.nu.6.
lib.1.& Cęp.conſi.21.nu.7. quos nouiſſimè ſe-
cutus eſt Io.Anch.Regienſis.q.71. nu.9.

9 Primus eſt caſus huius capitis, quando † te-
ſtes omnes aduerſantur inſtrumento,tunc du-
bio procul inſtrumentum reprobatur,ita,vt ve-
rè falſum dici poſſit.ita Bal.in d.l.1.§.ſi quis ne
get.nu.6.& ibi Angelus.ff.quemad.teſta.aper.
Feli.in cap.cum Ioannes,nu.46.de fide inſtru.
qui communem eſſe ſcribit Didacus lib. 2. va-
rie. reſolu.cap.11.nu.10.verſi. ſecunda conclu-
ſio.ex tex.cap.tertio loco,de prob. & tex cap.
tam literis,de teſtibus.& probat d.l.1.§,ſi quis
neget , quo probatur fidem inſtrumenti varia-
re,& (vt noſtri dicunt) vacillare, cum teſtis u-
nus tantum inſtrumentarius contradicit, ergo
ſine dubio falſum arguitur,cum contradicunt
omnes.Affertur & illa ratio quòd inſtrumen-
tum à teſtium fide firmatur, §. ſed & ſi quis. &
§.ſi verò,in auth.de inſtrum.fide & cautel. gl.
in l.generali.C.de tabul.lib.10.Boe.q.118.nu.
2.vbi ergo deficiunt,ſequitur deficere & inſtru
mentum. Nec hoc loco conſiderari poteſt ali-
qua teſtium ſingularitas , quandoquidẽ vnum
& idem concludunt , & ſi per ſingulares eorũ
ſenſus. ita Bar.d.§. ſi quis neget, nu.6.in fine.
idem ſcribit Fel.in d.cap.cum Ioannes.nu.35.
in fi.poſt Anch.conſ.73.idem reſpondit Crau.
conſi.56.nu.17. reiecta Abbatis opinione , qui
poſt Inno.in d.cap.cum Ioãnes,docuit neceſ-
10 ſe fore,vt † teſtes ſe vocent in hoc conteſtes.&
cum illis ſenſit Bal.& Alexã. relati à Creuc. d.
cõſi.56.nu.8. quorum inquam opi.eſt falſa. nã,
ſi neuter illorum adfuit illi inſtrumento , & u-
nus ſeparatim ab alio examinetur , quomodo
vnus alterum,vt conteſtem nominare poterit?
Hic caſus procedit , etiam ſi alii teſtes extra in-
ſtrumentum deponerent in fauorem inſtrumẽ-
ti,vt ex infrà referendis clarè patebit.

11 Secundus eſt caſus, cum † vnus tãtum teſtis
contradicit inſtrumento , in quo adhuc ſupe-
reſt integer numerus ad illius actus perfectio-
nem.vt putà,octo teſtes ſunt in teſtamento ad
hibiti,ſi vnus contradicit, teſtamentum ſuſpe-
ctum non redditur, cum perfectus numerus te
ſtium in teſtamenti confectione neceſſarius ad
huc ſuperſit.ita Bar.d.§. ſi quis neget, nu.2.&
nu.7.qui communem teſtetur. idem tradit Io.
de Ana.conſi.97.nu.3. ſeu Bolog. ibi in addi-
tio.& verè non eſt,qui diſſentiat . Eſt ratio, tũ
quia ſingularis eſt, tum quia eo ſubducto actus
remanet integer & ſolemnis . Confert , quod
ſcribit Bart.l.demõſtratio falſa. nu.15.de cõd.
12 & demon.dum ait,quòd cum duobus † confi-
nibus res ſatis probatur,ſi tertia demonſtratio
non eſſet vera,non vitiaret. cum Bartolo ſen-
tiunt cęteri Dec.conſi.13.in fine.Pariſ.cõſi.65.
nu.8.lib.1.& conſi.58,num.1.& nu.21.23. lib.3.
Ruinus.conſi.11.nu.2 lib.3.& conſi.10.nu.2 &
conſi.115 nu.3.lib.5. Soci.iun.conſi.127.nu.18.
lib.3.Alcia.reſp.116.nu.9.

13 Tertius eſt caſus,cum † vnus teſtis numera-
rius, aliquique neceſſarius contradicit, putà, ſi
vnus ſeptem teſtium teſtamenti , teſtamentum
impugnet, tunc inſtrumentum ſuſpectum red-
ditur , atque ita eius fides vacillat , non tamen
falſum redditur : ſolum enim ad probationem
faciendam fidem perdit.ita glo.d.§.ſi quis ne-
get,& ibi Bar.nu.2. & nu.7. poſt plures ex an-
tiquis.ſic Ang.conſi.169.Super puncto.col.pe
nul.verſi.venio ad ſecundum.idem ſcribit Fel.
d.cap.cum Ioannes.nu.50.Soc.ſen. conſi.213.
in fi.&.conſi.229.col.3.verſi. ſecundo præmit-
to.lib.2.Afflictus deciſ.166. nu.5. Boer. q. 118.
nu.7.qui Comenſ.& Fulgo. retulit Zaſius lib.
2.ſingula.reſpon.cap.23.nu.11. Didac. d.lib.2.
varia.reſol.cap.13.nu.10.verſ.ſecunda conclu-
ſio.& inſtrumenti fidem tantum infirmari , nõ
autem inſtrumentum falſum effici : reſpondit
clarè Soc.ſen.conſi 28. col.1. verſ. reſpondeo
etiam,& conſi.92.col.1.lib.3 & Crau.conſi.56.
nu.20.ſic Boer.d.q.118.nu.15.& nu.27. quan-
do vnus ex duobus neceſſariis contradicit. ſic
reſpondit Neuiza. conſi.27. nu.19.20. ex quo
14 ſequitur,non eſſe verum,quod poſt † Bal.cõſ.
29.lib.1.conſuluit Gramma.conſi.51.nu.5. con
tradictionem huius ſolius teſtis indicium ſuffi
ciens præſtare ad torturam : eſt inquã falſum,

quia inquiri ſolum poteſt ciuiliter ratione pro
bationis. ita Comenſis conſi. 135. Ad primum.
col. vlt. hic caſus ſatis probatur in l. cum tabu-
læ. ff. de bono. poſſeſſ. ſecundo tab. Adfertur
etiam ratio, quia ſolemnitas teſtamenti proba-
toria, quæ ſeptem teſtibus conſiſtit, deficit: er-
go & teſtamentum. idem in aliis ſimilibus, qui
15 bus conſtat malè reſpondiſſe † Fulgo. cõſi. 79.
Quidam nomine Britrinus. col. 2. verſ. alterius
verò teſtis dum dixit teſtimonium vnius ex nu
merariis teſtibus inſtrumenti contra inſtrumē-
tum prolatũ non nocere ipſi inſtrumento, quia
immo nocet.
Extenditur hic caſus, vt locum habeat, etiam
16 ſi cæteri teſtes examinarentur ad fauorem in-
ſtrumenti, putà ſeptem teſtes ſunt in teſtamen-
to, vnus contradicit, cæteri ſex examinantur
pro teſtamento, ſex iſti non tuentur teſtamen-
tum, quin eius fides vacilletita. reſpondit Soc.
ſen. d. conſi. 28. in prin. lib. 3. qui poſt Inno. &
Imo. hanc rationem acutè perpendit. nam teſta
mentum non ſuſtinetur, cum ſex teſtes tantum
ſunt adhibiti. quare præſuppoſito milies huic
teſtamento neminem contradicere, adhuc il-
lud teſtamentum ex illorum ſex teſtium teſti-
monio non defendetur: quanto fortius ergo
cum vnus ex ſeptem, quibus teſtamentum con
ficitur, contradicit. opinionem hanc probauit
idem Soc. conſi. 92. col. 1. verſi. nec obſtat, lib.
3. Alex. conſi. 17. nu. 15. lib 3. Pariſius conſi. 162.
nu. 24. lib. 4. Soc. iun. conſi. 88. nu. 12. & conſi.
132. nu. 5. lib 3. & egregiè Alcia. reſpon. 599.
17 Verum acuta † Socini ratio, qua in hanc opi-
nionem adducitur, vera non videtur: maximè
enim differt, quòd ſolum ab initio ſex teſtes in
teſtamento ſint adhibiti, ab eo quòd adhibiti
ſint, & vnus eorum ſe ſubtrahat. nam quando
ab initio non fuit adhibitus, re ipſa conſtat le-
gis formam non eſſe obſeruatam, atque ita te-
ſtamentum eſſe ipſo iure nullum: at quando
vnus ſe ſubtrahit aliis atteſtantibus de veritate
teſtamenti, is calumnioſè potius, quàm verè re
pugnare videtur, & ſuum hoc teſtimoniũ con
funditur aliorum teſtimonio, vt egregiè ſcri-
pſit pract. papien. in forma oppo. contra in-
ſtrum. in verbo dignoſcitur. nu. 3. in fine poſt
Inno. d. cap. cum Ioannes. de fide inſtrum.
Hinc reſpondit etiam Iaſon conſi. 124. colum.
3. verſi. tertiò & adhuc. lib. 1. conſi. 13 colum. 2.
verſi. ſed præmiſſis. lib. 3. & conſi. 137. nume. 7.
lib. 4. quòd † ſi duo (quòd eſt fortius) teſtes te
ſtamentarii inſtrumento teſtamenti cõtradice-
rent & tres vel quatuor aliis ex deſcriptis in
eo deponerent pro teſtamento, teſtamenti fi-
des non improbatur, infirmaturque. Verùm
Alciatus d. reſponſ. 599. in ſpecie dixit Iaſoné
malè conſuluiſſe, & Doctores ab eo relatos nõ
affirmare illud, ad quod allegantur. cum Ia-
ſone tamen ſentiunt Ioan à Platea. in. §. Item
verborum. inſt. de inutilibus ſtip. & alii non-
nulli relati à Boerio. d. q. 118. num. 12. qui dixe
runt, quòd ſi ex duobus teſtibus inſtrumento
neceſſariis, vnus inſtrumento contradicit, & al
ter cum notorio deponit pro inſtrumento, in-
ſtrumenti fides non vacillat. & inquit Boerius
ibidem nume. 13. hanc eſſe communem. & in
conſilio Burdegalenſi aliàs iudicatum pro ea
fuiſſe. ipſe tamen Boerius illi non acquieſcit,
quamquàm confusè multa pertractet. Sic etiam
reſpondit Marſilius conſi. 27. nume. 14. qui al-
legat Imolam. d. cap. cum Ioannes. & Alexand.
conſi. 93. nume. 12. lib. 5. ſed Imola & Alexand;
loquuntur quando remanet perfectus nume-
rus. In tanta ergo Doctorum controuerſia di-
19 cendum eſt, eſſe † iudicis arbitrio plurimum
tribuendum, qui iuxta teſtium coditionem &
notarii formam arbitrabitur, an inſtrumenti
fides integra ſit, vel potius vacillet. quam qui-
dem ſententiam confirmant verba Conſtanti-
ni Harmenopuli in iuris promptuario libro 1.
tit 6. rubr. de non ſcripto teſtimonio. verba
hæc ſunt: Cum aliud literarum collatio, aliud
teſtimonia aſſerunt, tum nos exiſtimauimus lõ-
gè maiorem eſſe fidem atque auctoritatem eo-
rum, quæ à viua voce cum iuſiurandi religio-
ne dicuntur, quàm ipſius ſcripturæ. Hoc tamē
iudicis ſolertiæ & religioni permittatur, vt iis
quæ ſteriora putarit, potius quàm ſuſpectis fi-
dem habeat.
20 Declaratur primò hic caſus vt locum † ſibi
non vendicet, cum cauſa leuis præiudicii eſt,
tunc per contradictionem vnius teſtis fides nõ
vacillat ita Feli. in d. cap. cum Ioannes. nu. 51.
& Boe. d. q. 118. num 7. exemplum adferunt in
cauſa poſſeſſorii, quod ſanè exemplum impro-
bant aliqui.
21 Declaratur ſecundò non procedere † quan
do ex conſuetudine loci teſtes non requirun-
tur, ſi aliqui adhibeantur, & vnus contradicat,
non tamen fides inſtrumenti vacillat. ita Boe.
d. q. 118. nu. 27. & rectè. Ratio eſt, quia actus, for
ma, & ſolemnitas non deficit. itaque ita ceſſat
illa ratio Socini. idem ſenſit Fel. d. cap. cũ Ioan
nes. nu. 50 in fine.
22 Declaratur tertiò non procedere, quando is
† teſtis contradicens conuinceretur de menda
cio. putà, inquit iſte non adfuiſſe illi inſtrumē-
to, cęteri verò dicunt adfuiſſe. ita Pract papiē.
AA ſuprà

ſuprà relatus. atque ita relati Doctores intelli-
gi poſſunt quando cæteri teſtes non negarent
illum contradicentem non adfuiſſe, quàquàm
ita actum fuiſſe deponant. eſt tamen cogitan-
23 dum, quia difficilis eſt locus. optimum in † pra
xi erit probare ſex aliis teſtibus de illius cōtra-
dicentis præſentia. ſed maius eſt dubium cum
è duobus, qui deſcripti ſolum ſunt vnus con-
tradicit. hoc in caſu multum operabitur iudi-
cia diligentia perſcrutando de maiori veriſi-
militudine.

24 Quartus eſt caſus, cum † duo teſtes inſtru-
mento contradicūt, ſed perfectus adhuc in eo
numerus ſupereſt. hoc in caſu inſtrumentū ſu-
ſpectum reddi ſcripſit Bar. d. §. ſi quis neget.
nu.8. putà in inſtrumento celebrati contractus
adhibiti ſunt quatuor teſtes, cum duo ſufficе-
rent: ſi duo inſtrumento contradicunt, dicen-
tes ſe numquàm fuiſſe illi inſtrumento præſen
tes, fides illius inſtrumenti vacillat. Cum Bar-
tolo alii plures ſentiunt, vt apud Craue. conſi.
56. nu. 2. qui nu. 16. retulit Baldum conſi. 228.
In quodam inſtrumento. lib. 2. vbi reſpondit,
quòd ſi in inſtrumento adſcripti ſunt quinque
teſtes, cū duo ſufficerent, ſi tres contradicunt,
inſtrumentum ſuſpectum redditur. Baldū quo
que eſt ſecutus Didacus. d. cap. 11. nu. 10. verſi.
ſecunda concluſio. Zaſius idem ſenſit, & ſi Bal
dum non referat, lib. 2. ſing. reſpon. cap. 23. nu.
12. verſi. ſed fallit. Fulgo. conſi. 79. colum. 2. ex
tex. l. optimam. C. de cōtrah. & committe. ſtip.
& rationem illam egregiam conſiderant Bald.
& Crauet. quia vbi teſtes inſtrumentarii non
ſunt examinati pro inſtrumento ſtat adhuc du-
bitatio, an ſi examinarentur, deponerent pro
ipſo inſtrumēto. & licet præſumi debeat, quòd
verè deponerent, attamen tanta non debet eſſe
vis præſumptionis, vt vera probatio ex duorū
teſtimonio illi cedere debeat. hac ratione rectè
cenſuit poſt Inno. d. c. cum Ioannes, Boe. d. q.
25 118. nu. 19. quòd vbi † vnus ſolus, vel duo ex te
ſtibus inſtrumento adſcriptis negarent ſe inter
fuiſſe, cæteris tacentibus vel mortuis, etiam ſi
centum eſſent deſcripti, fides inſtrumenti debi
litatur. nam ex hoc (inquit Inno.) occurritur
fraudi falſariorum. dum plures teſtes mortuos
inſtrumento adſcribunt, exiſtimantes illud nō
poſſe minori numero debilitari & oppugnari,
vt verè poteſt. nam, & ſi ſit præſumptio pro in-
ſtrumēto quippè quòd præſumatur teſtes mor
tuos ſtare pro inſtrumento, attamen cū contra
riū probari poſſit, ſi probetur duorū teſtimo-
nio ceſſat illa præſumptio, immo cōtraria dein
de inſurgit, quòd ſi illi iam mortui ſuperſtites
eſſent, pariter dicerēt ſe præſentes illi inſtrumē
to non fuiſſe. ita conſiderant Bal. Alber. & Pa-
riſ. à Boe. relati. d. q. 118. nu. 20. in fi. Et ideo ma
lè ſenſit Caſtren. in l. hęredes palàm, in prin. de
teſta. cuius doctrinam dixit ſingularem Marſi.
ſing. 285. Multi ſunt. & in l. vnius facinoris. §.
26 vlt. nu. 7. de quęſtio. nam dixit † Caſtren. quòd
ſi in inſtrumento ſint deſcripti ſex teſtes, cum
duo ſufficerent, ſi duo contradicunt, & reliqui
ſint mortui, inſtrumentum non redditur ſuſpe
ctum, & malè relata ratione.

Declaratur primò hic caſus, vt locū ſibi non
27 vendicet quando † teſtes inſtrumentarii perfe
cti numeri exiſtimantur, & ad fauorem inſtru-
menti deponunt: putà, quinque teſtes adhibi-
ti ſunt inſtrumento celebrati contractus, cum
duo ſufficerent, ſi tres vel duo cōtradicunt in-
ſtrumento, & duo alii deponunt pro inſtrumē
to, inſtrumenti fides non vacillat. ita reſpon-
dit Bal. d. conſi. 228. In quoddam inſtrumen-
to. lib. 2. quem ſecuti ſunt Didacus d. cap. 13.
nu. 10. verſi. ſecunda concluſio. & Crau. d. cō-
ſil. 56. nu. 16. addo eiuſdem opinionis Alexād.
conſi. 17. nume. 14. in fine lib. 3. & conſi. 149.
nu. .0. lib. 2. qui econtrà loquitur, quando nu-
merus reprobantium multum excedit nume-
rum confirmantium inſtrumentum redditur
ſuſpectum. quod ſenſit & Zaſius d. cap. 23. nu.
12. verſi. ſecundò fallit. qui arbitrio iudicis mul
ta tribuit. ſic pract. papien. in forma opponen-
di contra inſtr. in glo. dignoſcitur. nu. 4 addo
etiam Soc. iun. conſi. 132. nu. 5. lib. 3. qui Crauet
tæ reſponſum retulit. & verè idem ſenſit Soc.
ſen. d. conſi. 28. in prin. lib. 3. Baldum quoque
d. conſ 228. ſecutus eſt Boer. d. q. 118. nu. 18. qui
aliud Baldi concluſio. 36. Quidam tabellio. lib.
3. retulit. & hoc caſu intelligi poteſt procedere
conſi. † Decii 101. nu. 2. vt etiam ſenſit Crau. d.
conſi. 56. nu. 15. non tamen exprimit Decius in
illa facti ſpecie teſtes inſtrumētarios fuiſſe pro
inſtrumēto examinatos. Sic etiam intelligi de-
29 bet † Alex. conſi. 93. nu. 12. lib. 5. quem ſuprà re
tuli. Ratio ſolida eſt, quia hoc caſu numerus te
ſtium perfectus. & forma ſupereſt & licet ali-
quorum teſtium contradictio adſit, illa tamen
tollitur ex teſtimonio aliorum pro teſtamen-
to deponentium. id, quod non contingit in
caſu præcedenti, vbi perfectus numerus non
ſupereſt, quidquid malè reſpondendo effutie-
tit Iaſon.

Declaratur ſecundò non procedere, quādo
30 is, qui † inſtrumentum impugnare conatur, di
ſtuliſſet per multum temporis, ita quòd veriſi-
militer expectauerit mortē teſtiū, quibus eius
aduer

aduerſarius inſtrumentum confirmaſſet: ita Baldus.d. conſi.36. Quidam tabellio. lib.3. quem Boe. retulit d.q.118. nu.21. & idem reſpondit Fulg.conſi.79.Quidam nomine Britinus.col. penul. verſi.& violenta profectò. qui & illud ſcribit, ceſſare ſuſpicionem quando vigore illius inſtrumenti is ad cuius fauorem factum eſt ſciente aduerſario diu poſſedit. alia nonnulla ſcribit Boe.d.q.118.nu.21.22.

31 Quintus eſt caſus, cum vnus † vel duo, vel plures ex teſtibus inſtrumentariis non negant ſe interfuiſſe illi teſtamento, ſed ſolum dicunt, ſe non eſſe memores eorum, quæ acta & ſcripta fuerunt, tunc inſtrumentum non redditur aliquo modo ſuſpectũ.ita Bar.d.§. ſi quis neget. nu.9. Alex. conſi.33.num.21 lib.3.& conſi.88. nu.3.lib.4.pract.papien. in forma. oppo. contra inſtru.in glo.dignoſcitur.nu.3. Feli.d cap. cum Ioannes.col.penul.in prin.de fide inſtru. Iaſon conſi.124.col.3.verſi.ſecundo & adhuc. lib.1.Zaſius lib.2.reſpo.ſingula.cap.23:num.11. verſi.fallit. Eſt ratio, quia nihil hic contra inſtrumentum dicitur l. cum precibus.C.de proba.Zaſius tamen inquit iudicis arbitrio tribui, vt cõſideret an factum ſit recens vel antiquum. vt veriſimile ſit teſtes eſſe memores,vel non.

32 Sextus eſt caſus,quando † teſtes hi inſtrumẽtarii deponunt contra ſubſtantiam ipſis inſtrumenti. nec enim hic negant, quin præſentes fuerint cum celebratum fuit inſtrumẽtum, ſed dicunt aliter fuiſſe dictum, quàm ſcriptum. tunc, ſi duo ſunt,vel tres vel plures,qui hoc affirmant,inſtrumentum redditur ſuſpectum,immo falſum arguitur; vt probat l. cũ precibus. C. de proba.atq; ita concludit Bar.d.§.ſi quis neget,nu.10.Fel.d.cap.cum Ioannes.num.48. Bologn. in additionibus ad conſilia Ioan. de Ana.conſi.97.nu.3.& in ſi.

Secundum eſt noſtræ diſceptationis caput, cùm ſcilicet inſtrumento contradicunt teſtes, qui in inſtrumento deſcripti non fuerunt, deponentes vel inſtrumentum illud non fuiſſe vnquàm eo loco & tempore celebratum, vel aliter actum quam ſcriptum. in quo quidem capite caſus alioqui diſtinguendi ſunt. Verum prius lectorem noſtrum vellem animaduertere,

33 † teſtes hoc eſſe debere omni exceptione maiores: ita Bart. d.§. ſi quis neget.nume.12. in fine.Feli.in d.cap. cum Ioannes nume.44. Cur.ſen. conſi.56.colum.3. Soc.iun.conſi.189. nu.52. lib.2. Boerius d.q.118. num.14.col.vlt. Craue.conſi.56.nume.9.& conſi.75.nume.34. Gramma .conſi.35. Didacus libro.2. varia.reſolut. cap.13.nume.10. verſ. Prima concluſio. quam doctrinam probat l.optimam,in fine.C. de contrah. & committ. ſtipul. quæ hoc caſu intelligi debet. Accedit & ratio, quia magna eſt præſumptio pro inſtrumento.d.l.cum precibus. C. de probatio. ad elidendam ergo hãc iuris præſumptionem validiores probationes requiruntur: iuxta.l.vlt.ff. quod met.cauſa,cũ

34 ſexcentis ſimilibus. Prætereà, † teſtes iſti debent optimè concludere, dicendo ſe fuiſſe eo tempore & hora illo in loco, in quò inſtrumẽtum hoc aſſeritur confectum,ibique inſtrumẽtum nullum fuiſſe celebratum, quoniam celebrari non potuiſſet quin ipſi vidiſſent.ita Bar. d.§. ſi quis neget. nu.13. Iaſ.d conſi.13. col.4. & col.penul.ver. Quartò facit lib.3. Alexand. conſi.93. nu.12.lib.5. Decius conſi.101. colũ.2. Craue. conſi.56.nu.6.in ſi. nam vbi de eodem tẽpore,& loco nõ deponerent,nihil concluderent; quia alio tempore & loco celebrari potuiſſet.quare conſilium erit ſecundum Bar. d. §.ſi quis neget.nu.13. vt, ſi teſtes bene tempo-

35 ris † non ſunt memores, capitulum producatur in quo deducatur contractum illum ſemel tantum inter partes celebratum fuiſſe. quod ſi fatebuntur partes, optimè concludunt teſtes deponentes illo in loco inſtrumentum celebratum non fuiſſe Bartoli conſilium probarunt Bolog.in additionibus ad conſilia Io. de Ana. conſi.97.nu.3. & Fel.in cap.cum Ioannes. nu. 6.de fide inſtrum.

36 Primus nunc eſt huius capitis, quando † vnus tantùm teſtis contradicit,tunc dubium nõ eſt inſtrumenti fidem non debilitari, tum quia ſingulare teſtimonium eſt, tum quia validior inſtrumenti fides eſt, & hoc in caſu nemo eſt qui dubitat.

37 Secundus eſt caſus, cum duo † teſtes inſtrumento contradicunt,quo quidem in caſu ſunt Doctorum variæ opiniones. Vna fuit Inno. Ioan. And.Butr.& Cald. vt retulit Abbas d. cap cum Ioannes,num.13.& Feli.nu.35.de fide inſtrum. inſtrumentum ſuſpectum reddi, & falſum poſſe dici. idem reſpondit Gramma. conſi.51. nume. 4. & Zaſius lib.2. ſingularium reſponſ. cap.23. nume.13. qui nume.15. fortius dixit, etiam ſi adeſſet ſigillum publicum,vel iudicis auctoritas. tales Doctores ſunt in hanc ſententiam adducti ex tex. l. optimam. C. de contrah. & committ.ſtip. ex cap. tertio loco, de proba.& in ca.tam literis,de teſtib. Verum

38 d. † l. optimam, non probat cum non exprimat ibi quot numero teſtes illi eſſe debeant. & ideo gloſ. eo loci intelligit de tribus, vel quatuor teſtibus.ſic reſpondetur ad d.c. tã literis.

Quarto ergo loco fortius vrgere videtur illa argumentatio, fides & auctoritas inſtrumenti à notario pendet. cap. ad audientiã, de pręſcrip. ſed notarius vnus tantum eſt, ergo duorum teſtimonium illius teſtimonio præferri debet. Verum nec hoc fundamentum ſatis ſolidum eſt, quando quidem ſunt qui affirmant, notarium duorum fidem habere. qua de re infrà ſtatim.

Secunda fuit opinio gloſſæ in l. in exercẽdis C. de fide inſt. in d. l. optimam. C. de contrahẽ. & committ. ſtip. & in d. cap. tertio loco. teſtimonium duorum non ſufficere ad impugnandum inſtrumentũ, ſed tres ſaltem eſſe debere. quam opinionem ſunt ſecuti Guido Papæ & alii, quos retulit Did. d. lib. 2. varia. reſol. ca. 13. nu. 10. ver. prima concluſio. idem ſcribit Pract. papien. in forma oppo. contra inſtrum. in glo. dignoſcitur, nu. 1. verſ. ſi ſecundo caſu. & omiſſa horum argumẽtatione, quam deſtruit & rectè Bar. d. §. ſi quis neget. nu. 12. ſic melius ſecundum Bar. argumentari poteſt. inſtrumentũ vim
39 duorum habet, tanti enim ponderis eſt † notarii auctoritas: ſic ſenſit & Ruinus cõſi. 36. nu. 1. lib. 4. & Bolog. in additio. ad cõſi. Io. de Ana. conſi. 97. nu. 4. non ergo duo contrarii teſtes ſufficient. quoniam par eſſet probatio, & in dubio pręualere debet inſtrumẽtum. l. cũ precib. C. de proba. Verum non probatur maior illa propoſitio, inſtrumẽtum ſeu notarium duorũ teſtium vim habere: in cuius quidem propoſitionis elucidatione erat à noſtris elaborandũ, cum ab ea tota difficultas pręſentis diſputationis pendere videatur. Reperio Baldũ in l. vlt. nu. 18. C. de fideicom. ſic diſtinguentẽ: aut notarius examinatur vt teſtis, vt probatio per vocem viuam fiat, & tunc vnius teſtis perſonã ſuſtinet. Aut probatio fit per ſcripturam, tũc notarius in numerum teſtium non computatur, cum in forma teſtis non deponat. idem Baldus in rub. C de fide inſtru. nu. 19. idem ſenſit Bar. in l. Domitius Labeo, in fine de teſta. Barba. conſi. 42. col. 6. lib. 4. ſed fortè nos non ſumus in hoc caſu, quia non quęrimus an in numero teſtium computetur, vel non, Baldus ergo in auth ſed cum teſtator. nu. 16. C. ad l. Falcid. do
40 cuit, † plus credendum eſſe notarii teſtimonio quàm alterius teſtis. Verum non declarat Baldus ad rem noſtram, cum ſola ſcriptura notarii reperitur, & is non examinatur. credo itaque hoc non eſſe iure diffinitum, cum in iure tantum conſtitutum ſit, notarium hanc habere facultatem recipiendi inſtrumenta, quæ magna illa pręſumptione adiuuantur, vt vera credãtur l. cum precibus. C. de proba. immo dicunt no-
41 ſtri † inſtrumentũ continere probationẽ probatam, vt latè aliquando retuli in tract. Recuperãdę poſſeſſionis, Remedio primo nu. 225. non tamen declarant, an inſtrumentum, ſeu notarius vices duorum, vel trium teſtium ſubſtineat.

Tertia itaq; fuit opinio antiquorũ, Nicolai ſcilicet de Matthar. & Iacobi de Arena, quos retulit, & ſecutus verè videtur, ſi rectè perpen-
42 damus, Bar. d. §. ſi quis neget. nu. 12. hoc † iudicis arbitrio relinqui. idem aliqui ſentiunt, vt retulit Fel. d. ca. cum Ioannes. nu. 35. & Dida. lib. pract. quęſtio. c. 20. nu. 6. quibus hoc caſu accedo. Inquit itaq; Bar. iudicem cautè & diligenter inſpicere debere perſonam notarii, quæ ſi ſuſpecta eſt, vel ſcriptura aliquo vitio laborat, teſtibus magis credendũ eſt: ſi verò omnis ceſſat ſuſpicio, tunc magis inſtrumento quàm teſtibus credi debet. d. l. optimam, in fi. C. de cõtrah. & committ. ſtip. atque intelligi & declarari poteſt locus Conſtantini Hermenopoli, quem ſupra nu. 19. retuli.

Nõ procedit tamen hæc opinio, quãdo pro
43 ipſo † inſtrumẽto examinatur vnus teſtis: tunc fides notarii & huius teſtis omninò pręualet teſtimonio duorum inſtrumento cõtradicentiũ ita Imola. d. c. cum Ioannes. & d. §. ſi quis neget. nu. 5. quę ſic declarat Cran. d. conſi. 56. nu. 15. ſic etiam procedere hoc caſu poteſt quod reſpondit Iaſ. d. conſi. 13. col. 3. in prin. lib. 3. qui tamen ſubdit, iudicẽ ex negotii aptitudine inclinare debere pro inſtrũmento. Ego abſolutè ſentio iudicem omninò hoc caſu pro inſtrumẽto pronunciare debere. ita etiã hoc caſu poteſt procedere reſponſum Alex. conſ. 93. nu. 12. lib. 5. & ſingulare Marſilii 61.

44 Tertius eſt caſus † quando tres, vel quatuor teſtes cõtradicunt huic inſtrumẽto, tũc ex omnium opinione redditur ſuſpectũ inſtrumẽtũ.

45 Declaratur primò non procedere † quando inſtrumentum duobus teſtibus examinatis ſuſtinetur: nam tunc ſuſpectum non redditur. & vt vno dicam verbo, quando inſtrumento contradicũt teſtes, quod ab aliis ſuſtinetur, plures ſemper numero eſſe debent reprobatorii. ita Ruinus conſi. 35. nu. 1. & clarius conſi. 36. nu. 1. lib. 4 ſi etenim tres ſunt comprobatorii, quinque debent eſſe reprobatorii. cum duorum teſtium vices ſuſtineat inſtrumentum, & ſi dubitabile hoc ſit ex iam relatis. idem cenſuit Zaſius lib. 2. ſingularium reſpõſo. cap. 23. col. vlt. verſi. hæc adiectio.

46 Declaratur ſecundò non procedere † quando ageretur de inſtrumento coram Principe celebrato: ita Zaſius d. cap. 23. in fine.

SVMMARIVM.

1 *Teſtis pro uniuerſitate ſua recipitur i ciuilibus cùm aliunde probationes haberi non poſſunt.*

2 *Teſtes alios nec actu nec habitu potuiſſe interuenire requiritur, ut teſtes pro ſua uniuerſitate probent.*

3 *Teſtes uniuerſitatis pro ea deponentes perfectè non probare.*

4 *Vniuerſitatis teſtes probant cùm nullum ipſi commodum ſentire poſſunt ex cauſa exitu.*

5 *Confinia uniuerſitatis probari per teſtes eiuſdem uniuerſitatis.*

6 *L. conſenſu. § ſuper plagis C. de repud. declaratur.*

7 *Affectio maior ineſt illa patriæ quàm parentum.*

8 *Teſtes uniuerſitatis cùm pro ea recipiuntur, directè & non in ſubſidium recipi.*

9 *Iudicis arbitrio relinqui quando teſtes probent pro uniuerſitate plenè & perfectè.*

10 *Teſtes de uniuerſitate in pari cauſa minus probant*

11 *Teſtis de uniuerſitate ratione commodi & ob affectionem repellitur.*

12 *Teſtis de uniuerſitate et ab ea ſalariatus pro ipſa uniuerſitate idoneus non eſt.*

13 *Teſtes de vniuerſitate repelluntur à teſtimonio, ſi cõmodum, uel incommodum inde ſint conſecuturi.*

14 *§. legatarijs inſt. delegatis, explicatio et intellectus*

15 *Teſtes de vniuerſitate non probãt ſi per indirectum commodum ex cauſa ſentiunt, uel incommodum.*

16 *Clericus pro ſua eccleſia idoneus teſtis non eſt.*

17 *Teſtes de vniuerſitate in cauſa criminali pro ipſa uniuerſitate idoneos non eſſe.*

18 *Teſtis de uniuerſitate in cauſa criminali recipitur contra alterum eiuſdem vniuerſitatis.*

19 *Affectionis paritas ſuſpicionem omnem tollit.*

20 *Teſtes de vniuerſitate recipiuntur etiam in cauſa criminali, ſi magna eſt vniuerſitas.*

21 *Teſtes de vniuerſitate ad probandã innocentiam recipi.*

CASVS CVI.

DISPVTATIO AMPLA QVANdo teſtes de vniuerſitate pro ipſa uniuerſitate recipientur.

AGITVR ſæpiſſimè in foro & iudiciis quanta ſit adhibenda fides teſtibus, qui pro eorum vniuerſitate teſtimonium dicunt. vt cum ciuis pro ſua ciuitate, oppidanus pro eius oppido, monachus pro eius monaſterio teſtimoniũ fert. Qua quidem in re, multa iudicis arbitrio tribuuntur. quò tamẽ is melius ſuum hoc arbitrium moderare habeat, integram hanc diſputationem abſoluam. Caſus itaque aliquot diſtinguo, & ſuis locis quod ſit iudicis arbitrium, referam. Pri-
1 mus itaque caſus † eſt, cum cauſa ciuilis eſt, & agitur de eo actu probando. qui probari non poteſt ab aliis, quàm ab illis de vniuerſitate, vt putà in electionibus, quę ſecreto inter ipſos de vniuerſitate fieri tantummodò ſolent, ii teſtes recipi debent, & eorum fides ſequi. ita cenſuit glo. in cap. tertio loco, vbi omnes de proba. Bar. l. in tantum. §. vniuerſitatis nume. 1. de rerum diuiſ. Afflictus deciſio. 400. nume. 1. Petraſan. ſing. 24. Gramma. conſi. 26. nu. 36. Plotus. l. ſi quando. nume. 142. C. vnde vi. quorum ſententia ſatis probatur in d. cap. tertio loco. ſic & in cap. Chriſtus, in fine de iureiuren. in l. cum probatio. ff. de proba. in l. conſenſu. §. ſuper plagis. C. de repud. & in l. interrogari. C. de quæſt. & rectè certè, quia alias veritas periret.

Declaretur primò hic caſus, vt tunc demum
2 habeat locum, † cum in negotio illo nec actu nec habitu alter, præter eos, qui ex vniuerſitate ſunt, potuit interuenire: ſecus, ſi habitu potuit interuenire, & non interuenit: putà ſi negotiũ adeò ſecretũ erat, vt extraneo nulla ratione cognitum eſſe debuiſſet, vel quid ſimile eueniſſet. ita omnes declarãt d. l. cõſenſu, de repud. & ſimiles ita in re noſtra cenſuit Petraſan. d. ſing. 24. Dec. conſi. 311. nu. 3. verſi. & in iſto. Ruinus conſi. 120. nu. 8 & conſi 149. nu. 35. lib. 5. Pariſius conſi. 15. nu. 32. lib. 2. Marſil. ſing. 73. Grãm. conſi. 26 nu. 37. conſi. 45. nu. 12. & conſi. 59. nu. 11. Neuizanus conſi. 54. nu. 16. Rola. à Valle cõſi. 24. nu 67. lib. 1. Qua quidem in re obſeruandum illud erit, qualitatẽ hanc nullos teſtes exteros in actu illo interueniſſe, nec interuenire potuiſſe, eſſe deducẽdã & probandã: ita Alex. conſi. 64. nu 5. lib. 1. Grãm conſi. 58. nu. 4. Plotus in d. l. ſi quando nu. 149. C. vnde vi.

Declaretur ſecundò, vt nõ procedat quò ad
3 plenam † probationem. nec enim abſolutè & perfectè probant. ita Alex. d. cõſ. 64. nu. 5. lib. 1. Butr. conſi. 24. Marſi. d. ſing. 73. Rolan. d. conſ. 24. nu. 69. lib. 1.

Secundus eſt caſus, quando aliis teſtibus fie-
4 ri poſſet probatio, ſed ſoli nunc † teſtes vniuerſitatis extant, & commodum vel incommodum, quod à cauſæ exitu prouenit, ſolam vniuerſitatem, & non ſingulos de vniuerſitate afficit. putà, cùm agitur de legato ciuitati vel collegio, vel monaſterio facto pro ædificiis extruendis vel reficiendis, iuxta. l. ciuitatibus, de leg. 1. hoc caſu recipiuntur teſtes vniuerſitatis, ita Bar. d. §. vniuerſitatis. & cũ eo receptiſ-

16 Extenditur ſecundò, vt procedat etiam in † clericis non hebentibus collegium, vt in pręlato: tunc nec is idoneus teſtis eſt pro ſua eccleſia: ita Fel. d.c. inſuper. n.8. poſt Abbatē ibi. ſic Soc. tract. fallen. reg. 408. fallē. 4. Bellonus cōſ. 63. n.18. retiones plures ii cōſiderans, quas ego nunc ex induſtria omitto. Cętera etiam quę de his clericis efferri poſſunt, videnda erunt epud omnes d.c. inſuper. & apud Crau. d.7. perticu la nu.19.20. loca nunc indiceſſe ſufficiet.

17 Quartus eſt caſus, quendo ceuſa † eſt criminalis, tunc teſtis de vniuerſitete pro ea, vel pro aliquo ex ille teſtimonium dicere non poteſt, ita communem eſſe ſententiem ſcripſit Fel. in d.c. inſuper. nu.4. de teſtibus ex tex. in c. ſuper prudentia. 14. q.2. & in cap.1.3.q.5. Id quod fortius procedit, quendo tota vniuerſitas deliquiſſet, iuxta tradita per Bar. in l. aut facta. §. nonnunquem, de pœnis. & diximus in trec. De recuperanda poſſeſſione, Remedio nono nu.124. nam tunc omninò reiiceretur. l. ſemper. §.2. ff. quod vi aut clem.

18 Decleratur primò non procedere, quando † vnus de vniuerſitate teſtimonium diceret contra alterum eiuſdem vniuerſitatis: ita Fel. d.c. inſuper. nu.4. verſi.2. nota. & ibi Decius nu.10. Bellonus conſi.63. in fine, poſt Merſilium in l.
19 §. ſeruum. de quęſtio. Ratio eſt, quie per † effectionis cauſe ſuſpicionem tollit. l. non ſolum. ff. de ritu nuptia. glo. in c. cum olim. de off. deleg. ſic videmus coniunctum pro cōiuncto poſſe teſtimonium ferre. Bel. l. qui teſtamento. C. de teſta. Decius. l. qui iuriſdictioni. nu.7. ff. de iuriſd. omn. iudi. Coreſius lib.3. miſcella. iuris cep.7. in fine.

20 Declaratur ſecundò non procedere in † Vniuerſitare magna. Fel. d.c. inſuper. nu.4. verſi.3. nota quod. & ibi Decius nu.9. & Bellonus d. conſi.63. in fine. ea ratione, quia ceſſat ille familiaritas & conuerſatio, quę militat quendo vniuerſitas eſt parua. c. repellatur. de eccuſa.

Decleratur tertiò non procedere, quòad
21 probandem † innocentiem, ad quam probandem etiam domeſtici admittuntur. ita Decius conſi.459. nu.8. Craue. conſi.119. nu.9. & alibi diximus.

SVMMARIVM.

1 *Iudex an ferre poſſit teſtimonium ſuper ſententia à ſe prolata. remiſſiuè.*

2 *Iudicis arbitrio relinquitur quāta adhibenda ſit fides teſtimonio illius iudicis, qui pro ſua ſententia depoſuit.*

Casvs cvii.

QVANTA ADHIBEATVR FIdes teſtimonio iudicis pro lata à ſe ſententie.

EXplicavimvs ſuperiore libro ſub
1 q.73. an † Iudex, qui in cauſe ſententiem tulit, ſuper ea ſententie teſtimonium ferre poſſit, ſi de ea neſcatur controuerſie. Dubitari nunc ſolum contingit, quāta fides edhibende ſit huic teſtimonio, illis nē-
2 pè caſibus, quibus admittitur. † & iudicis arbitrio relinqui ſcripſit Blancus trect. De compromiſſis. q.8. prin. nu.25. poſt Inn. in c.2. de in integrum reſt. & But. in c. cùm à nobis, de teſtibus. nam eliquando qualem quelem facit probationem, aliquando ſemiplenam; aliquendo etiam plenam fidem facit: vt eo in caſu, cū partium conſenſu & voluntate is ſuum teſtimonium profert: quemadmodum relati interpretes ſcribunt. apud illos multa, quæ huc recenſere nolui, extant. ſatisfactum eſſe credimus ex his, quę in d.q.73. attulimus.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis arbitrio relinqui. q̄ credendum ſit teſticum in iudicio vnum, & aliud extra dixit.*

2 *Teſtis qui in iudicio contraria, vel varia dixit, non probat.*

3 *Teſtis varia & contraria tunc dixit, cum in ſubſtantia variant.*

4 *Teſtis qui animo ſe corrigendi contraria dixit, probat.*

5 *Incontinēti quando dicatur teſtis ſe correxiſſe, ut probet.*

6 *Iudicem uidere debere, an correctio teſtis ſit veriſimilis, vel non.*

7 *Teſtis, qui vnum in iudicio, deinde ex interuallo cōtrarium, dixit, non probat.*

8 *Error quomodò probetur, cùm teſtis dicit, ſe per errorem contraria depoſuiſſe.*

9 *Teſtis periurus eſt, cum cōtraria depoſuit animo nō ſe corrigendi.*

10 *Teſtimonio primo eſſe credendum, cum teſtis animo ſe non corrigendi contraria depoſuit.*

11 *Teſtimonio primo credi, etiam ſi illud primum iudicium eſſet ſummarium.*

12 *Teſtimonio contrario animo etiam ſe corrigendi, nō credi ad commodum ipſiuſmet teſtis.*

13 *Teſtimonio contrario credi cum hæreſis detegitur.*

14 *Teſtis qui vnum dixit, deinde coactus tormentis dixit contrarium, non probat, niſi ex teſtimonio cū tormentis.*

15 *Teſtis contrarius quando pro ſe, uel pro ſe & altero probet.*

16 *Teſti non credi etiam in tormentis, ob periurium.*

17 *Teſtimonio primo uerisimiliori credi, reiecto primo.*

18 *Teſtimonio primo ſpontè prolato credi, & ſi cum ſecundo concurrant tormenta.*

19 *Teſtimonio primo prolato in iudicio credi, cùm ſecūdum, non eſt in forma iudicij.*

20 *Teſtimoniū iudiciale præferri extraiudiciali, etiam in mortis articulo probato.*

21 *Teſtimonio contrario etſi aliquando credatur, non tamen plenè.*

22 *Teſtimonium ſecundum iudiciale præferri primo extraiudiciali.*

23 *Teſtimonium primum extraiudiciali præferri ſecundo iudiciali.*

24 *Teſtimonium extraiudiciale cum alijs coniecturis & præſumptionibus præferri iudiciali.*

25 *Teſtimonium extraiudiciale ſcriptura factum, præferri ſecundo iudiciali.*

26 *Teſtimonium primum parte præſente dictum præferri ſecundo iudiciali.*

27 *Teſtimonium ſecundum iudiciale cùm primo extraiudiciali præfertur, integram tamen & plenam fidem non facit.*

28 *Sententiam ferri non poſſe ex teſtimonio ſecundo iudiciali, quod primo extraiudiciali aduerſatur.*

29 *Teſtimonium iudiciale receptum apud iudicem incompetentem, non præferri alteri iudiciali apud iudicem competentem.*

30 *Teſtes ſine iuramento in iudiciis non admitti.*

Casvs cviii.

TESTIVM IN IVDICIO AVT extra variantium, contrariauè dicentium materia luculenter extricatur. Item & perbellè demonſtratur, primo potius an ſecūdo credendum ſit teſtimonio.

QVOTIDIE vſu venit quòd teſtis extra iudicium interrogatus vnum affirmat, deinde iterum in iudicium examinatus aliter reſpondet. quare dubitari ſolet, an hic reiiciendus ſit, vel ei fides adhibenda. Bart. in l. eos. numero 3. ff. de
1 falſis, inquit eſſe ſub † iudicis arbitrio. & idem ſcribit eſſe etiam aliis caſibus poſt alios Didacus lib. 2. varia. reſol. cap. 13. numer. 7. quò melius iudex noſter intelligat, in quibus hoc caſu ſuum verſetur arbitrium, multos caſus ſic diſtinguo.

2 Primus eſt caſus, quando † teſtis in eodem iudicio contraria, vel varia dicit incontinēti, abſque vllo correctionis animo, vel abſque iuſta cauſa correctionis. tunc eius teſtimonium fide penitus caret. l. qui falſa. ff. de teſtibus d. l. eos, in prin. ff. de falſis. l. cum precū. C. de lib. cauſ. c. licet cauſam, de probatio. Alcia. tracta. præſump. reg. 2. præſump. 29. nu. 4. & Didacus lib. 2. varia. reſo. cap. 13. nu. 8. verſ. Cęterū. Rol.
3 à Valle conſi. 73. nu. 30 31. lib. 1. † contraria etenim & varia tunc dixiſſe creditur, cum variat in negotii ſubſtantia Bar. d. l. eos. nu. 5. & ibi latius Marſilius nu. 23. Iaſ. l. 2. nu. 17. 18. C. de bono. poſſeſſ. ſecund. tab.

4 Secundus eſt caſus, quādo † teſtis in eodem iudicio ſtatim contraria dicit, ſed corrigendi animo; tunc ſtatur, atque ita creditur ſecundę atteſtationi. §. quia verò, in auth. de teſtibus cap. pręthereà, de teſtib. cogend. ita Bar. in d. l. eos nu. 3. Fel. in c. pręterea, nu. 10. de teſtib. Alci. trac. pręſump. reg. 2. pręſump. 29. nu. 1. Did.
5 d. c. 13. nu. 8. verſi. 2. ſi teſtis. † Incontinenti autem tunc correctio facta dicitur, quādo adhuc ſuum teſtimonium perfectè ſcriptum non eſt, vel ſi eſt perfectè ſcriptum, ipſe tamen teſtis adhuc non ſubſcripſit. ita gl. in c. apud miſericordem. 32. q. 1. quam valde notabilem dixit Alex. in l. qui bona. §. ſi quis ſtipulatus, num. 6. ff. de dam. infecto. Iaſ. l. error. col. 2. C. de iuris & facti igno. ſic hoc caſu incontinenti dicitur, quā do teſtis iſte nondum allocutus eſt partem, id quod iudicis arbitrio relinquitur. ita ſcribit Didacus qui ſuprà, poſt Feli. d. c. pręterea, nu. 10. & Crotum trac. teſtium, n. 340. debet enim
6 † Iudex hoc caſu vti magna diligentia, vt intelligat an correctio iſta ſit veriſimilis vel non, an his teſtis potuerit alloqui partem, à qua ſubornari potuerit, vel non; & an hic teſtis vir probus ſit vel non. ita ſenſit Alci. d. pręſump. 29. nu. 2. nec verum eſt hoc caſu quod ſcribit Bar. d. l. eos. nu. 3. eſſe errorem probandum, quoniā hoc euenit ſolum, vbi ex interuallo error allegatur, vt infrà ſtatim dicam: & tradit in ſpecie Didacus vbi ſuprà.

7 Tertius eſt caſus, quando † teſtis in eodem iudicio vnum prius dixit, deinde ex interuallo, corrigendi animo contrarium dixit. tunc ſecundæ atteſtationi fides exhibetur, ſi mōdò doceat de errore iuſto. ita Abbas & Feli. in d. cap. prætera, ille num. 3. iſte nu. 5. de teſtibus cog. idem Fel. in cap. qualitate, il 1. nu. 30. de accuſa. Decius cap. cùm cauſam, colum. 2. de appella. Alciat. d. pręſump. 29. num. 3. Didacus d. cap. 13. num. 8. verſic. Sed & ſi teſtis oſtenderit.

Capi-

8 Capicius deciſ.61.nu. 1.2. † Error autem hoc caſu oſtenditur & probabilis dicitur, quando veriſimilis obliuio allegetur. Bel.l. preſbyteri. C.de epiſc.& cler. Alcia.qui ſuprà id quod iudicis arbitrio relinquitur, ex his, quę diximus ſuprà de obliuione, & de veriſimilitudine. immo ſenſit poſt Abbatem Feli.in d.c. cũ in tua, nu.3.verſi.Item fallit. idem eſſe quando calore iracundię diceretur primum teſtimonium prolatum fuiſſe, idemq́ue ſenſit glo.in cap.ex literis,de diuor.

Quartus eſt caſus, quando in eodem iudicio
9 † ex interuallo contraria deponit abſque animo ſe corrigendi hoc caſu conueniunt omnes hunc eſſe periurum, vt apud omnes. d.l. eos. Sed dubium in eo verſatur, an priori teſtimo-
10 nio, vel ſecundo adhibende fides ſit.† magis recepta opinio eſt, eſſe credendum priori teſtimonio ad cõmodum illius partis, pro que prolatum fuit. ita Abbas,& Feli.in c.cum in tua. ille nu.10.iſte nu.4.& ibi Aret.nu.5. de teſtib. Corne.conſi.27.col.penul.lib.3.Decius conſ. 175.nu.7.& conſ.189.nu.10.Didacus d.cap.13. nu.8.verſi. tertium eſt quod. qui hanc eſſe cõmunem teſtatur. Ratio eſt ſolida, quæ colligitur, ex cap. ſicut nobis, de teſtib. quod fortius procedit, vbi primum teſtimonium ratihabitione ſecuta confirmatum fuiſſet. ita Decius. d. conſi.175.nu.8.& aliis probat Rolan.d. conſil. 73.nu.33.lib.1.quibus conſtat malè ſenſiſſe Butri.in d.cap.cum in tua,& Bal.l.geſte.col.2. C. de re iudi. qui dixerunt nullum teſtimoniũ ex his recipi, ex d.l.eos.& d.ca.præterea, quę hoc in caſu non militet, ſed in caſu ſubſequentis declarationis.

Extenditur primò, vt procedat, etiam ſi pri-
11 mum † iudicium fuiſſet ſummarium: nam adhuc primum teſtimonium ſecundo præualet. ita Feli.in d.cap.cum in tua. num.4. prope finem, de teſtibus poſt, glo.in cap. veniens, de teſtibus. ea ratione vtuntur, quia quoad ad fidem ipſius teſtis, iudicium ſummarium non differt à plenario.

Extenditur ſecundò procedere, etiam ſi hic teſtis ſub pretextu declarationis, quę non conueniret, vellet ſe corrigere: ita Alci.d.pręſũp. 29.nu.3.in fine.

12 Declaratur hic caſus, vt non procedat† quãdo ad commodum ipſiuſmet interrogati, cuius dicta non recipiuntur ob varietatem d. l. eos. d. c. pręterea, quæ ſic intellexit Didacus, quem paulò ante citaui.

13 Declaratur ſecundo, vt non procedat † in crimine hæreſis, nam tunc, & ſi ex interuallo contraria teſtimonia prolata fuerint, nihilominus ſtatur illi teſtimonio, quo hæreſis reuelatur. quare, & ſi primum teſtimonium ſit iuramento firmatum,& hereſim non detegat, ſecũdum verò detegat, deferendum potius eſt huic ſecundo: ita poſt multos ſcribit Didacus d.c. 13.nu.9.ex tex.cap.accuſatus.§. licet Fel. d.ca. cum in tua.nu.5. in fi. inquiunt enim relati omnes eſſe ſpeciale in crimine hęreſis, vt illi teſtimonio magis fides adhibeatur, quo hæreſis detegitur, ne tam horrendum crimen occultum ſit. id quod rectè intellexit Didacus procedere, cum inditiis manifeſtis conſtat, hos ſuum teſtimonium corrigere non leuitate ductos, non corrupti pretio, ſed fidei orthodoxæ zelo. intelligitq́ue procedere ſiue agatur de ipſius teſtis perſona, ſiue de eius ſociis, cum maxima ſit veritati præſumptio, propriæ culpæ cognitio: & eius apud Iudicem profeſsio. quod (inquit ille) iudicis diſcreti arbitrio committendum eſt.

14 Quintus caſus eſt, cum † teſtis vnum ſpontè dixit, deinde tormentis coactus contrariũ protulit: tunc fides adhibetur illi teſtimonio in tormentis prolato. ita Bar.in d.l. eos. num. 2. & cum eo ſenſerunt Ang.& alii.in l.ſi poſtulauerit.§. ſed ſi.de adulte. Alcie.d. pręſump.29. nu.7. Didacus d.cap.13.num.8. in fine.ex tex. d.l.ſi poſtulauerit. §. ſed ſi negauerit de adulte. qui caſus intelligitur præſuppoſitis ſemper habilibus, hoc eſt, locum torturæ eſſe poſſe; iuxta declarationem Alcia. d. præſump.29. in fine. quem ſecutus eſt Cephalus conſi.234. nu. 8. lib.2.

Declaratur primò hic caſus, vt non proce-
15 dat † quando ad commodum alterius, vel ſui & alterius quis interrogatur, tunc à primo nõ receditur, & ſi ſecundum cum tormentis prolatum fuerit: ita Bar.in l.1.§.quęſtioni, de quęſtio. quem ſecuti ſunt Aret.cõſi.71.col.2. Soc. ſen.conſ.153.col.2.lib.2.Decius conſi.175.nu. 8.verſi.Non obſtat. & conſi.189.num.10. Alci. d.præſump.29.nu.7.Craue.conſi.6.nu.45.Cephalus conſi.234.nu.10. lib.2. Grem. conſi.59. nu.7. Didacus. d.c.13.nu.8. in fine, qui ſaltem in criminalibus hoc ſine dubio eſſe admittendum cenſet. quia, & ſi periurium tollatur per tormenta. l.ob carmen.§.pen.ff. de teſtibus.§. ſi verò, in auth.eo. non tamen in criminalibus, in quibus aliud ſolet ſeruari, vt annotauit Bar. in l.1.nu. 12.C.de ſum. Trin. & fide cathol. & Cephalus.d.conſi.234.nu.19.lib.2.

16 Declaratur ſecundò non procedere † quando hic teſtis ex ſecundo teſtimonio in tormen

tis prolato periurus afficeretur, ita Crau. cõſi. 6.nu.16. poſt Decium conſi. 189.nu.10. propè finem. quibus addo Ruinum conſi.146.nu.3.4. lib.5.& Caphalum conſi.234.nu.2.3.lib.2.

17 Declaratur tertiò non procedere, quando † primum teſtimonium ſpõtè prolatum eſſet veriſimilius, ita in ſpecie Soc.ſen. conſ.253.col.2. verſi.vel etiam & clarius.lib.2.Rolan.d. conſi. 73.nu.33.lib.1.Crau.conſi.6.num.49. & conſi. 75.nu.32.

18 Declaratur quartò non procedere quando iam ſpontè hic contrarium teſtimonium protuliſſet, deinde tortus idem dicit, quod ſecundo loco dixerat, tunc ſtatur primo dicto: ita declarando Bar.d.ſed ſi negauerit, reſpondit Cephalus.d conſi.234.nu.13. lib.2. verum dubito non parum, cum ſecundum dictum ſit duplicatum & tormentis confirmatum.

19 Sextus caſus eſt, quando † primum dictum fuit in forma iudicii prolatum, ſecũdum verò ſine forma iudicii; putà poſt publicationẽ ipſarum atteſtationum; tunc priori teſtimonio fides adhibetur, ſecundo reiecto. ita Bar. d.l. eos.nu.4.ex tex.l.generaliter.C. de non num. pecu.cum Bar.idem ſenſit Feli.in d. cap. cum in tua.nu.6.de teſtibus.

Extenditur vt procedat. etiam ſi ſecundum
20† teſtimonium prolatum fuerit in mortis articulo, adhuc enim primo teſtimonio deferendum eſt: ita in ſpecie noſtra ſcribit ipſe Baldus d.l.generaliter, vltimo notab.& ibi Salic.Feli. d.cap.cum in tua.num.6.de teſtibus, & Didacus d.cap.13.nu.7.in fine, ex tex.l.ſiquis in graui.§.1.ff.ad S.C.Syllania. quo loci ſcribit Bartolus non eſſe credendum illi, qui moriens dixit, ſe aliquando falſum teſtimonium pro aliquo dixiſſe. ita etiam iudici non creditur, ſi in extremis agens dixit, ſe malam tuliſſe ſententiam.& cum Bartolo ſenſerunt Alexan. conſi. 24.nu.15.lib.2.Curt.ſen.conſi.70.col.1.Grãm. deciſio.56.nu.14.& voto 3.nu.15. Alcia.tract. præſump. reg.3.pręſump 4. Placa lib.1.Epito. delict.cap.13.nu.15.17.

21 Declaratur vt non procedat † quoad integram & perfectam fidem: nec enim hoc teſtimonium eſt abſolutè perfactum & idoneum, ſed eius fides minuitur, vt infra ſtatim in caſu ſequẽti referam.& in ſpecie huius caſus ſic declarauit Fel.d.cap.cum in tua.nu.6.

22 Saptimus caſus eſt, quando teſtis primò vnũ † protulit taſtimonium extra iudicium, deinde contrarium dixit in iudicio, tunc ax magis recepta opinione ſtatur ſecundo teſtimonio, primo reiecto. ita affirmarunt glo.in cap. cum cauſam, de teſtibus. Bal.l.nullum.num.2.C. de taſtibus communem teſtatur Decius in ca. per tuas, de proba.in fi. idem Feli.d.cap. cum tua. nu.7. Alex.conſi.63.lib.1.& conſi.222. num.13. lib.2.Capella Toloſa.quęſtio.280. Marſi.l. eos nu.11.& nu.22.de falſis.Crau.cõſ.6.nu.7.alios recenſet Didacus.d.lib.2.varia.reſolut.cap.13. nu.7.Boerius.q.108.nu.3. communem eſſe teſtatur poſt infinitos, quos recanſet, præſertim poſt Ferrat. cautela 13. Rola.à Valle conſi.40. nu.2.4.5.lib.1.Neuiza.conſil.8.nu.48. hocque ea ratione affirmant, ob iuramẽti religionem, & iudicis auctoritatem.cap.ſicut nobis, de teſtibus,& ca.1.in prin.quid ſit inueſtitura. Quibus cõſtat malè ſenſiſſe eos, qui dixerũt, huius teſtimonio nulla ratione credendum eſſe, quin vt falſarium eſſe mulctandum: ita Bart.d.l.eos. nu.4.& cum illo ſenſerunt Anchar.clement.2. de teſtibus Butri.d.cap. cum in tua. de teſrib. & alii plures, quos retulit Ferratius d. cautela 13.Quęſtio eſt.

Declaratur primò, vt locum ſibi non vendi-
23 cet relatus caſus, quando primum † taſtimonium extra iudicium cum iuramento emiſſum fuit, nam tunc ſecundum in iudicio prolatum illi contrarium, facit vt vtriuſque fides obſcuretur & tollatur. & hoc caſu ralata Bartoli & ſequacium opinio locum habare potaſt. ita ſenſit Didacus d.cap.13.nu.7.poſt Decium d.conſi.189. nu.10. in fine, & d.cap. per tuas, in fine. Crau.conſi.6.nu.15.& ita clarè docuerunt Abbas & Decius d.cap.per tuas, in fine de probatio.& ante eos ita Bal.conſi.384. col.vlt. lib.3. & alios recenſet Rolan.à Valle conſi.40.num. 10.lib.1.eſt ratio, quia periurus eſt. Et hanc ſententiam probauit Ferratius d.cautela.13. Quęſtio.in fine.qui ſcriptum reliquit ſe bis in iudiciis hic Patauii obtinuiſſe. idem cenſuit Boerius q.108. nu.3.

Declaratur ſecundo, vt locum non habeat
24 hic caſus † quando contra ſecundum teſtimonium iudiciale plures vrgerent coniecturæ & pręſumptiones: nam tunc potius fides adhibẽda eſt primo teſtimonio, pro quo coniecturæ ipſe militant. ita Romanus conſi.505.colum.2. Feli.d.c.cum in tua.in fine.de teſtibus.& in c. literas.2. notab.de pręſumpt.Decius d.ca. per tuas in fine.De proba.Didacus.d cap.13.nu.7. verſi.eſt & aliud.Rolan.d. conſil.40. nu.13. & conſi.73.nu.34.lib.1.Marſil.ſing.298.Craue.d. conſi.6.nu.45.& conſi.75.nu.31.

25 Declaratur tertio non procedere quando † primum teſtimonium extra iudicium fuiſſet per ſcripturam prolatum; ita Barba.& Aret.d.

cap.

cap. per tuas, in fine, & ibi Decius ex d.l. eos. ſecundo reſponſio.

Declaratur quartò, vt non procedat, quan-
26 do † primum teſtimonium parte præſente fuiſſet prolatum. ita Decius d. cap. per tuas, in fin. poſt Tyndarum tract. teſtium. qua in re nõ parum dubito, cum ad fidem & religionem teſtis partis præſentia pertinere non videatur.

27 Declaratur quinto, vt locum non habeat † quòad plenam & integram fidem; quia hoc caſu, & ſi ſecundo teſtimonio credendum ſit, at tamen eius fides minuitur. ita ſcriptũ reliquerunt Didacus d. cap 13. nu. 7. verſi. eſt & aliud, & Rolan. d. conſi. 40. nu. 12. poſt Inno in cap. præterea. de teſtib. cogen. Aret. conſi. 71. col. 3. Alexã. conſi. 124. col. 2. lib. 6. Ruinus conſi. 35. col. penult. lib. 4. Marſi. d. l. eos. nu. 21. de falſis, & conſi. 109. col. vlt. Crau. conſi. 6. nu 46. cõſi. 74. nu. 6. & conſi. 75. nu. 30. idem ſcriptum reliquit Alci. d. præſumpt. 29. nu. 4. verſi. debilitatur tamen. qui ait, ex huius teſtimonio iuramẽtum in ſupplementum deferri non poſſe. quare docuit Feli. in d. cap. cum in tua, nu. 6. de te-
28 ſtibus. ꝙ ſi hactenus nulla eſſet lata † ſententia, non eſſe ferendam ex huius teſtis teſtimonio. Marſi. d. l. eos. nu. 17. ſed doctrina Fel. non procedit vbi duo teſtes eſſent, ita Alciat. d. præſump. 29. nu. 4. verſi. Sed quid ſi eſſent. poſt alios quos refert.

29 Octauus eſt caſus, quando teſtis primum † ſuum tulit teſtimonium in iudicio, ſed apud iudicem incompetentem; & poſtmodum contrarium dixit in iudicio apud iudicem competentẽ. quo quidem in caſu ſcripſit Specula. in tit. De teste. §. 1. nu. 72. ſecũdo teſtimonio eſſe credendum. Specul. eſt ſecutus Fel. in cap. cum in tua. nu. 5. de teſtibus, & cõmunem teſtatur Rolan. à Valle. d. cõſi. 40. nu. 6. lib. 1. Accedit Soc. ſen. conſi. 253. col. 2. verſic. primò quòd immo. lib. 2. aliter ſcribit Didac. d. cap. 13. nu. 7. verſi. ex quo apud me. ea ratione vtitur Didac. quia
30 apud iudicẽs non recipiuntur † teſtes ſine iuramento. l. iuriſiurandi. C. de teſtibus nec aliter ſenſit Abbas d. cap. per tuas, col. vlt. nu. 11. euenit tamen aliquando vt non iuratus iudicialiter interrogetur, vt ſenſit Bal. in l. vlt. C. de re iudi. & Feli. d. cap. cum in tua. nume 5. id quod ſi eueniet, eo caſu defendi poterit Spec. opinio. hæc ſufficiant.

SVMMARIVM.

1 *Teſtis, qui virtute monitorialium deponit, repetendus eſt in forma iudicij.*

2 *Teſtis ſemel interrogatus an in ſecunda interrogatione reſpondere poſsit, dico vt aliàs dixi.*

3 *Iudicis arbitrio relinqui, an teſtis iteratò cogi poſsit reſpondere.*

4 *Teſtimonium prolatum in iudicio nullo, poſſe in alio iudicio à iudice ratum haberi.*

5 *Teſtamentum inualidum ſolo verbo à teſtatore ratificari.*

6 *Teſtimonium prolatum in iudicio ſummario, in plenario eſſe repetendum, adhoc vt probet.*

7 *Teſtis coram arbitro examinatus non poteſt ſe ad illud dictum referre, ſi in alio iudicio repetatur.*

8 *Teſtes facilius coram arbitris mentiri.*

9 *L. vlt. C. de teſtibus, ſenſus & intellectus.*

10 *Teſtis non poteſt ſe referre ad primum dictum cùm illud falſum eſt.*

11 *Iudicem recuſare poſſe teſtis reſponſionem, dum ſe refert ad primum teſtimonium.*

12 *Teſtis ſecundo loco examinandus petere poteſt primas atteſtationes ſibi legi.*

13 *Teſtis proteſtari certa ſub fama debet, cùm iteratò examinandus eſt.*

CASVS CIX.

QVANDO LICEAT TESTI IN ſecunda interrogatione ſe ad priorem referre.

HIc caſus proximè accedit iam relato. Non ſemel euenit, quòd iam interrogati repetendi iterumque interrogandi ſunt; vt fit cum ex vi li-
1 terarum monitorialium † excommunicationis timore propalarunt, ſeu eorum teſtimonium dixerunt: nam, vt eis credatur, repeti in iudicio debẽt, vt annotauit Neuiz. lib. 3. ſyluę nup. nu. 61. quod ſuprà lib. 1. q. 26. in fine attigi. euenit etiam hoc, & aliis caſibus, vt cum minus ſolemniter examinati fuerunt. quod ſtatim ſubiiciam. Cum ergo hęc eueniunt, ſolet dubitari,
2 an † teſtis iure ita reſpondere poſſit, dico prout aliàs dixi. vel à iudice cogi valeat, vt iteratò ſingulatim reſpondeat?

Prima fuit opinio Bal. in l. vlt. in fine. C. de teſtibus. cog. poſſe, vt iteratò reſpondeat. idem placuit Fel. in cap. per tuas, in fi. de proba licet in cap. cum in tua. nu. 1. in fine de teſtibus dubitet. Sic cum Bal. ſentiunt alii relati à Boer. q. 108, nu. 6. Sed Baldi rationibus reſpondet Sali. in l. iuriſiurandi. col. vlt. verſi. Sed potes reſpõdere. C. de teſtibus.

Secunda fuit opinio Bar. in d. l. eos. nu. 6. ff. de falſis, hanc nouam eſſe apud eum iuris diſceptatio

3 ptationem, quam dùm abſoluit, inquit, hoc † iudicis arbitrio relinquendum eſſe, qui quidem iudex poteſt ſi vult, & econtrà. cum Bar. idem ſenſerunt Soc. ſen. conſ. 98 col. 9. verſi. poſtremò etiam. lib. 3. Fel. c. cum in tua. nu. 1. de teſtibus Alex. l. legata inutiliter. nu. 7. & ibi Iaſ. nu. 16. de leg. 1. & Neuiz. lib. 3. Syluæ nuptia. nu. 61. alios recenſet, & ſi ipſe dubitet. ſed eſſe iudicis arbitrio ante alios ſenſit Caſtren. conſi. 169. Super primo dubio dicendum eſt quòd cum. col. 2. verſi. ſuper ſecundo dubio. lib 1. & Boe. q. 108. nu. 6. cum enim iudex reſponſionem hanc admittit, oſtendit ſe ſatis conficere, vel de propria, vel de alterius iudicis adhibita diligẽtia. cum verò negat, reſponſionem hanc admittere oſtendit ſe dubitare, & ob id velle videre qua trepidatione, qua conſtantia teſtimonium is dicat, iux. l. de minore. §. tormenta. de quęſt. ſi itaque teſtimonium hoc à iudice recipitur, ei fides adhibenda eſt; atque ita primũ eſt caput.

Extenditur primo, vt locum etiam habeat 4 quando is teſtis † iam in iudicio nullo & inualido depoſuiſſet; ita ſenſit Bar. d. l. eos. nu. 6. 5 dum adfert illam rationem ex teſtatore, qui vbi † teſtamentum inualidũ condidit, poteſt illud abſque alia verborum expreſſione confirmare. l. 1. §. ſed ſi filius, de leg. 3. l. quidam ex liberis. §. teſtamento. de bono. poſſeſſ. ſecund. tab. l. quęrebatur. de teſta mil. hoc idem clarus aſfirmauit Iaſ. d. l. legata inutiliter. n. 17. de leg. 1. & Sal. d. l. iuriſiurandi. col vlt. verſi. ſed iuxta. Fel. in d. c. cum in tua. nu. 1. verſi. 2. limita. de teſtibus nec diſſentit Neui. d. lib. 2. Syluę nup. nu. 61. dum retulit de teſtimonio prolato in curia epiſcopali, quod in foro ciuili non ſufficit ad probandum, vt ſuprà attigi.

Declaratur primò, vt non procedat, quando 6 in iudicio † ſummario facta eſſet prima illa examinatio: tunc teſtis non poteſt ad illam ſe referre, cum dicatur illa minus diligenter facta, ita Aret. in d. l. legata inutiliter. eũ eſt ſecutus Soc. ſen. d. conſi. 98. col. 9. verſi. poſtremò. li. 3. qui his adductus reſpondit, idem eſſe quando teſtim priuatim ad partis inſtantiam teſtificaſſet: quoniam ceſſat omnis diligentia, qua iudex vti ſolet. & hoc caſu ſecundum Aretinum procedere poteſt Baldi ſententia.

Declaratur ſecundò, vt locum non habeat, 7 quando teſtis coram arbitrio iam fuiſſet examinatus: nam tunc non poteſt ſe referre ad priorem depoſitionem. ita Salic. in l. vlt. C. de teſtibus col. 2. verſi. ſed vbi. quem ſecuti ſunt Fel. d. c. cum in tua. col. 1. verſi. hoc autem, & c Soc. ſen. d. conſi. 98. col. 9. verſi. poſtremò. Illa eſt ratio, quia non dicitur ea diligentia interrogatus, qua coram iudice ordinario interrogari 8 ſolet. facilius enim † teſtes coram arbitris mentiuntur, cum plecti ab eis nõ poſſint, quàm coram ordinariis. hic eſt caſus d. † l. vltimę C. de 9 teſtibus quæ verè loquitur de teſtibus coram arbitris examinatis, & hoc caſu rectè loquitur ibi Baldus in fine, dum eo textu adductus; inquit, quòd aliàs illa diſpoſitio eſſet eluſoriè cõ dita. Baldi itaque doctrina ſecundum legem, quam allegat, eſt intelligenda vt inquit Bar. in l. non ſolum. §. ſi liberationis. nu. 7. de lib. leg. Soc. iun. conſi. 68. nu. 27. lib. 1.

Declaratur tertiò, vt locum hæc ſibi nõ ven 10 dicent, † cum teſtimonium illud primum fuit nullũ ratione falſitatis: nam tunc ad illud nullo modo hic teſtis ſe referre poteſt: ita Sali. in l. Iuriſiurandi. col. fi. verſi. ſed iuxta. C. de teſtibus Feli. d. c. cum in tua. col. prima verſi. ſecundò limita. de teſtibus ratio eſt manifeſta, quoniam veritate ipſa caret.

Secundum vero huius diſceptationis caput 11 eſt, quando iudex † recuſat ſimplicem illam reſponſionem, vt inquit Bart. rectè facit ex cauſa, quoniam vult videre quo vultu, qua trepidatione teſtis iſte deponit. d. l. de minore. §. tormenta: vbi iudex ſuſpectũ habet teſtem, hoc omnino facere poteſt, & debet, vt ſcribit Bald. l. 1 §. editiones. ff. de eden. Marſi. d. l. eos. nu. 4. in fi. de falſ. & l. ex libero. n. 15. de quęſtio. Hoc ergo ſecundo capite duo prębet conſilia Bar- 12 tolus d. l. eos. Primum, vt petat † teſtis ſibi exhiberi primas ſuas atteſtationes pro meliori informatione. argumento. l. cum ſi exhibuiſſet. §. 2. de publi. quod ſanè conſilium probarunt ibi Marſi. num. 6. & Boe. d. q. 108. nu. 9. immo Bart. d. l. eos. nu. 7. intelligit procedere etiam ſi adhuc atteſtationes publicatæ nõ ſunt. Ego moneo iudicem in hoc diligentem eſſe debere vt animaduertat an rationabiliter hoc à teſte petatur. nam ſi veriſimile non eſſet teſtem inſta cauſa hoc petere; debet iudex eum repellere, pſtrà ſi factum non eſſet ita perplexum, vel tam de antiquo, vt ex integro poſſet teſtimonium ferre. quorſum enim hoc petere, ſi de ſe iam ſatis eſt inſtructus, potius enim calumnioſè petere hoc videtur. Secundum conſilium eſt, 13 vt † cum hac proteſtatione reſpondeat, dico vt nunc mihi videtur, quòd ſi conſtabit, me iam alias aliter dixiſſe, meam hanc depoſitionem ad illam primam refero, cum tunc melius horum memor eſſem. idem affirmarũt relati Marſil. & Boer. qui poſt multos ſolum intelligit procedere poſſe in petito, qui ſcit ita proteſtari. nam

ri: nam vix eſſet, quòd ignarus hâc faceret pro teſtationem. prætereà ex cauſa reiicere eã proteſtationem poſſet iudex.

SVMMARIVM.

1 *Inimicum à teſtimonio repelli.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ inimicitia teſtem repellat.*
3 *Inimicitia capitalis, quæ ſit, à iudicis arbitrio pendet.*
4 *Inimicitiã grauem cauſari ex omnium bonorum cõtrouerſia.*
5 *Cauſa ardua eſt, quæ omnium bonorum eſt.*
6 *Pecunia ſecundus ſanguis appellatur.*
7 *Cauſam capitalem inimicitiam cauſare, qua teſtis recuſari poteſt.*

CASVS CX.

QVAE INIMICITIA TESTEM à ferendo teſtimonio repellere poſſit.

1 INIMICVM † repelli à teſtimonio nemo eſt qui ignoret. quod clare probari videmus in auth. ſi teſtis dicatur, vbi omnes C. de teſtib. & in. §. ſi verò quis. in auth. de teſtibus. Ripa in cap. 1. nu. 18. de iud. & multa diximus ſuprà lib. 1. quæſtione 28. quo loci latiſſimè declaraui, non licere iudici arbitrium habenti teſtimonium inimici recipere. Sed ambigitur apud noſtros, qualis ac quanta eſſe debeat cauſa huius inimicitiæ, tandem conclu-
2 dunt eſſe in † iudicis arbitrio. ita cenſuit Barba. conſi. 21. col. penul. lib. 2. conſi. 22. col. 3. propè finem. conſi. 80. in fi. lib. 3. & conſi. 45. colũ. penul. in fine. lib. 4. Afflictus cap. 1. nu. 21. verſ. Item habet arbitrium declarandi quæ ſit. ex quibus cauſ. feud. amitta. ex glo. in cap. cum oporteat, in verbo inimicos, de accuſa. quam etiàm probauit Marſilius in l. quæſtionis nu. 2.
3 de quæſtio. & quæ capitalis † dicatur inimicitia, iudicis arbitrio relinquitur. Gramm. cõſi.
4 57. nu. 9. Hic autem iudex illam grauem eſſe † inimicitiam hoc caſu iudicare poterit, quæ ex controuerſia omnium bonorum orta eſt. Baldus in l. parẽtes. C. de teſtibus qui docuit, cauſam pecuniariam arduam capitali æquiparari.
5 quæ ſanè ardua † cauſa tunc iudicatur, cum de vniuerſa ſubſtantia controuertitur. ita reſpondere Ancha. conſi. 26. & Barbat. conſi. 3. col. 11. & conſi. 16. col. 4. in fine lib. 2. & capitalem inimicitiam ſatis ex eo probari, quòd de omnibus bonis lis eſt, egregiè affirmauit poſt Alex. Roma. Curtium, & Ioannem de Ana. Crauetta conſi. 31. nu. 3. verſi. & in terminis, & conſi. 75. nu. 1. ſic Gramma. deciſ. 28. nu. 5. Huius ſenten-
6 tiæ eſt ratio, quia † pecuniæ hodie præſertim ſunt loco ſanguinis, glo. l. Aduocati. C. de aduo. diuerſ. Iudi. Iaſ. l. nec quicquam. §. vbi decretum. nu. 2. in fi. de offic. Proconſ. Petraſan. ſing. 73. colum. 1. Afflictus deciſ. 24. nu. 4. Ripa in cap. 1. num. 18. de iud. qui in ſpecie hac de re
7 noſtra loquitur. † Cauſam autem capitalem parere inimicitiam dignam, qua teſtis ſuſpectus habeatur, probat tex. in d. §. ſi verò quis dicat, in auth. de teſtib.

SVMMARIVM.

1 *Acta inter alios alteri non nocent.*
2 *Teſtes examinati inter alios ſemiplenè probant.*
3 *l. à ſententia ff de appella. declaratur.*
4 *Appellationem à leui præiudicio admitti.*
5 *Teſtimonia antiquitus prolata non nocere.*
6 *Iudicis arbitrio relinqui, quam fidem faciant teſtes inter alios examinati.*

CASVS CXI.

QVAM FIDEM FACIANT TEſtes inter alios interrogati.

1 QVAE inter † alios eguntur aliis non nocere, oſtendit integer ille titulus. C. res inter alios acta. quem ampliſſimis commentariis illuſtrauit magni nominis vir Andreas Tiraqu. multis tamen in
2 caſibus nocere ſolent, vt cum inter alios † teſtes examinantur: nam aliis ita nocere dicũtur vt contra eos ſemiplenè probare credantur. ita docuit Bar. in l. admonendi. nu. 45. de iureiuran. qui intelligit, quando de nouo examinari teſtes illi non poſſent, ſi enim poſſent, nihil penitus probarent: quoniam negligentiæ illius adſcriberetur, qui eos interrogari nõ curaret. cum Bartolo ſenſerunt Alex. in l. ſæpe. nu. 70. de re iud. & alios recenſet Fel. in cap. quamuis col. 1. de re iud. Ruin. conſi. 14. nu. 1. lib. 2. cõſi. 13. nu. 3. conſ. 59. nu. 3. in fine, conſi. 92. num. 15. lib. 4. Marſilius ſing. 435. Decius. l. 2. nu. 50. C. de eden. dixit eſſe communem. hanc quoque probauit idem Decius conſi. 272. nu. 3. in quam opinionem adducti ſunt argumentatione à ſi-
3 mili ſumpto à ſententia ad probationes, ex † l. à ſententia, de appella. qui ſanè tex. hanc opinionem probare non videtur, cum loquatur in iure

Iure connexo inter illum contra quem eſt lata ſententia, & illum tertium. vel dicendum eſt (vt ait Alex. d.l.ſępe.nu.71.) ſolùm affirmare, quòd ratione præiudicii appellare licet, ſed cla-
4 rum ſatis eſt permitti † appellationem, ratione leuis præiudicii.l.non tantum.ff. de appella.l. & in minoribus. C. eo. non ergo ſemiplenam probationem faciunt teſtes, nec ſemiplenum detrimentum ſententia. immo huic ſententiæ aduerſatur cap. inter dilectos, de fide inſtrum.
5 quo affirmatur, † teſtimonia antiquitus lata nihil alteri nocere, cum certum eſt non potuiſſe iterum examinari. tex. illum ſic conſiderauit Aret. quem ſtatim referam, & poſt eũ Cur.ſen. de quo infrà.

Secunda fuit opinio, hos teſtes ſolam præſumptionem inducere; ita Aret.in cap.cauſam quæ col.4.de teſtibus, & conſi.165.nu.3.Ferdinan.Loazes in l.filiusfam.§.Diui.num.329. de leg.1. Carolus Molinæus in conſuet. Pariſien. tit.1.§.5.nu.38. quos etiam ſecutus eſt Didacus lib. pract.quæſtio.cap.13.nu.1.verſi.Cæterum. Ratio eſt, quia ſolemniter præſumuntur vel receptæ probationes, vel lata ſententia ex præſumptione bona, quæ pro iudice eſt.l.2. C. de off.ciuil.iud.

Tertia opinio eorum fuit, qui dixerũt, hoc
6 † iudicis arbitrio relinqui. ita docuit Abbas d.cap.quamuis, nu.3. de re iud.& clarè Marſilius in l.quęſtionis modum.nu.60.de quęſtio. idem ſcribit Alcia.in l.2.nu.29. C.de eden.nõ diſſentit Tiraq.d.tract.Res inter alios acta. limit.19. Didacus qui ſuprà, qui ſenſit, duas has poſteriores opiniones vnam eſſe, nẽpè has probationes contra hunc tertium pręſumptionem facere, quæ qualis, & quanta ſit iudicis arbitrio, nec aliter cæteri relati ſentiunt, præſertim Cur.ſen.conſ.73.Magnifice vir, colum.3. qui rem hanc ſatis latè explicauit. & tanta eſſe poteſt, vt etiam ſemiplenè probet. ita Molinæus d. §. 5. numer. 39. iudex itaque prudens conſiderabit negotii ſtatum an connexitatem aliquam cum iure tertii habeat vel non, an clarè probationes illæ ſint, vel non. nam omnibus diligentiſſimè perpenſis, iudicare rectè poterit, an ſemiplena probatio, vel ſola qualis qualis præſumptio ex illis inſurgat contra tertium illum.

SVMMARIVM.

1 *Nũtio publico credi ĩ ſpectantibus ad eius officiũ.*
2 *Nuntio ſolo non credi in regione Pedemontium ex nouis conſtitutionibus.*
3 *Nuntium publicum perſonam vilem eſſe.*
4 *Notario ſolo non credi.*
5 *Præſumptionem eſſe pro arbitro.*
6 *Præſumptionem eſſe pro iudice & ibidẽ declaratur*
7 *Delegato non credi de mandato ſibi facto.*
8 *Iudicis arbitrio relinqui, an publico nuntio credatur de pertinentibus ad eius officium.*
9 *Nuntio publico non credi cùm de graui præiudicio agitur.*
10 *Nuntio publico vita illaudata contra perſonam val de honeſtam non credi.*
11 *Nuntio publico non credi, cùm citatus coniecturis & præſumptionibus oſtendit, ſe non fuiſſe citatum*
12 *Nuntio publico non credi de his, quæ extra ſuum officium ſunt.*
13 *Nuntio publico referenti ſe à reo citato vulneribus affectum non credi.*
14 *Iudicis arbitrio relinqui, an credẽdum ſit nuntio referenti à ſe citato verberatum.*
15 *Nuntio publico referenti ſe ab aliquo impeditum fuiſſe ſuum officium exequi, non creditur.*
16 *Nuntio publico credi in connexis ſui officij.*
17 *Nũtio publico referẽti dixiſſe, ſe nolle venire, credi.*
18 *Citatione mandata, an mandata cenſeatur reſponſio*
19 *Antecedens quando ſuum conſequens ad ſe trahat.*
20 *Nuntio publico non credi ſuper bonorũ excuſſione.*

CASVS CXII.

QVANDO PVBLICO NVNTIO referenti adhibenda ſit fides, vel non, plenius & dilucidius quàm hactenus factum ſit, declaratum.

Perplexa admodum eſt apud noſtros iuris diſceptatio, quando quibusvè caſibus, publico nuntio, quem apparitorem vocamus, credi debeat. & cum multa iudicis arbitrio diffinienda tribuant, quò res in foro quotidiana clarius enucleetur, duos caſus principales ſic diſtin-
1 guo. Primus † eſt, cum agitur de his, quæ ad ipſius nuntii officium ſpectant; putà, cum refert ſe citaſſe, & citatum perſonaliter inueniſſe: vel cum refert ſe miſiſſe in poſſeſſionem, quam iudex mittendum eſſe pronuntiauit. hoc in caſu vna fuit opinio affirmatiua, credi. ita comprobarunt gloſſ. in cap. cum parati. in verbo nuntius, de appella. Bar. in tract. ad reprimendum. in verbo per nuntiũ. ſic Bal. Specul. Imola, Feli. Roma. & alii nonnulli, quos retulit Decius in d.cap.cum parati. nu.10. vbi hãc eſſe magis communem affirmauit. quod facit &

cit & Tiraq. de retta cõſang. §. 8. glo. 9. nu. 10. 11. qui & alios ita affirmantes præter Deci. retulit His accedit Alci. de præſum. reg. 3. præſum. 14. nu. 1. & Vanrius tract. nullitatum, tit. de nullitate ex defectu citationis. nu. 550. quã ſanè ſententiam probari credunt in d. cap. cum parati. de appella. & in l. 2. C. de execu. & exact. lib. 12.

Secunda fuit opinio negatiua, huic nuntio ſolo non credi, quam probarunt Salí. in l. tres denuntiationes. col. 2. verſi. ſed an credatur nũtio C. quomo. & quando iudex. & ante eum glo. cap. quoniam contrà, in verbo citationes. de proba. & glo. cap. quòd ſicut, de electi. Baldum ac alios retulit Tiraq. d. glo. 9. num. 3. inquiunt iſti, non credi ſoli nuntio de citatione ab eo facta, & ob id duos teſtes adhibere debere. quam opinionem probauit (ait Tiraq.) cõſuetudo Galliarum. ſic eſt decretis Pedemon-
2 tium † ſtatutum in nouis conſtitutionibus in tit. delle citationi. §. tutte le citationi. ea ratio-
3 ne adducti, quòd † vilis perſona ſit & abiecta, Cuius fraus & dolus multum detrimenti adferre poteſt vilem autem perſonam eſſe, experientia quotidiana demonſtrat, atque ita hunc appellant multi ex noſtris quos longa ſerie enumerat Tiraq. d. glo. 9. nu. 2. Verum leuis admodum eſt ratio iſta, quia & ſi viles perſonę hę ſunt, eorum tamen officium ita à iure probatũ eſt, vt credi ei debeat.

Secunda ratione alii vtuntur, quòd vnius vox nec condemnat, nec iuſtificat. ca. admonere. 32. q. 2. & cap. licet ex quadam. de teſtibus, ſed reſponderi poteſt, iura illa loqui in teſtibus, vt vnius teſtimonium ſingulare idoneum non ſit, quo condemnetur aliquis l. vbi numerus. de teſtibus quare teſtimonio vnius viri, quantum vis probi non creditur. at non in nũtio loquimur, cuius fides & auctoritas à iure probata eſt.

Tertiò argumentatione à fortiori alii vtun-
4 tur, † ſoli notario non creditur. §. ſi verò abſunt, in auth. de hæred. & falcid. ſic nec iudici nec arbitro. l. ne in arbitris. §. pen. C. de arbitr. cap. quoniam contrà. de proba. ergo nec nuntio. ſed facilis eſt nodi diſſolutio, cum relata iura in his procedant, quæ ſpecialem quandam determinationem habent. nam tex. d. § ſi verò abſunt, negat, eo in caſu tantum ſoli notario non credi, innuens in cæteris credi, vt probat. l. ſi quis decurio. C. de falſis. & latè ſcribit Alcia. tract. præſump. reg. 3 præſum. 13. ſic tex. d. l. ne in arbitris. §. pen procedit, quoad iuſtificationem eorum laudi. qua de re plura ſcripſimus ſuprà libro primo q. 61. nam regulariter
5 pro † arbitris præſumptio eſt, vt multis oſtendit Alcia. qui ſuprà præſump. 12. & alia tradit Paríſius conſi. 89. nu 8. 9. lib. 1. & conſi. 24. nu.
6 153. lib. 2. ſic † quod de iudice dicitur, pro eo eſt quidem præſumpt. l. 2. C. de off. ciuil. iud. ſed declaratur in caſu. d. cap. quoniam. cõtrà, de proba. vt pro eo non præſumatur pendente appellatione: ita declarat Alcia. d. reg. 3. præſump. 9. nu. 4. Adferri etiam ſolet quarto pro hac opinione tex. l. vlt. C. de bo. vaca. lib. x. & l. 1. C. de decurio. lib. 12.

Quinto à ſimili argumentantur ex l. 1. C. de mand. Princip. c. cum contingat, de reſcrip. cap. cum in iureperitus, de off. deleg. dum ſcri-
7 bitur, non credi † Delegato ſe mandatum habere: ita nec hic. Sed diuerſa admodum eſt ratio. nam mandatum illud eſt, quo auctoritas, & iuriſdictio fundatur, & cum de illo nō conſtat, vt vir priuatus is Delegatus habetur; nimirum ſi ei ante factam de mandato fidem, nõ creditur. ſic & in ipſo nuntio dicimus, vt ei non credatur de commiſſione ſeu mandato iudicis, vt hanc communem eſſe ſententiam teſtatur Alcia. d. præſump 14. num. 5. & reſpondit Ruinus conſi. 189. num. 2. lib. 1. & conſi. 15. nu. 8. lib. 4.

8 Tertia eorum fuit opinio, qui hoc † iudicis arbitrio relinquendum eſſe dixerunt. ita Hoſtien. Abbas & alii multi in d. cap. cum parati. de appella. & multos retulit Tiraq. d. §. 8. glo. 9. nu. 9. quibus accedunt Barba. conſi. 21. col. pen. lib. 2. & cõſi. 45. col. pen. in finē lib. 4. Marſi. l. quæſtionis modum. nu. 26. de quęſtio. idē cenſuit Marcus Mantua. in cap. quoniam contra. nu. 46. de proba. hos pariter ego ſequor. pendens ergo iudex noſter qualitatem perſonarum, & negotii conſiderabit, atque vbi nihil contra nuntii grauiter vrgebit, probabit illius fidem & rationem. nam in dubio pro regula, quæ ad fauorem ipſius nuntii eſt, pronuntiabit. multæ autem ſunt cauſæ, quibus à fide nun-
9 tii recedet iudex. ac primo † quando graue prę iudicium verſatur. nam tunc ſoli nuntio non creditur. ita Bar. in l. Diuus. la 2. nu. 8. de cuſto. reo. Alex. conſi. 75. col. pen. lib. 4. Dec. cõſ. 94. col. 2. nu. 3. Tiraq. d. glo. 9. nu 7. & nu. 30. Marſi. conſi. 6. nu. 9. & Grãm. voto 21. nu. 2. & Alcia. d. prę ſump 14. in fi. putà (ſit ille) in cauſa criminali. & in his opinor nec etiam credi Curſori Papæ, quamquam illius fides magis probata ſit, quam aliorum nũtiorum vt inquit Rota deciſ. 15. in fi. de dolo & cõtum. in nouis, quæ ita declarari poteſt.

Rece-

10 Recedet ſecũdo, quando † perſona citati val de honeſta eſſet & integræ fidei, nuntius verò vitæ illaudatæ aut alia iuſta cauſa ſuſpectus; ita ſenſit clarè Dec. d. c. cum parati nu. 10. 11. de appel. & Tiraq. d. gl. 9. nu. 8. & nu. 31. poſt Ang. in l. perfectius. C. de anna. exc. & hoc eſt in quo magis iudicis arbitrium verſatur, cum perſonarum qualitas in facto non in iure conſiſtat, & à coniecturis hæc pendent, quę iudicis arbitrio conſideranda ſubiiciuntur.

11 Recedet tertiò, quando is † citatus, ſe citatũ fuiſſe negaret, idque vel claris probationibus, vel validioribus coniecturis & pręſumptionibus vellet probare, id quod ſenſit Tiraq. d. §. 9 nu. 4. 5. qui aliquos recenſet, qui affirmarũt ſoli iuramento citati credi, ſe citatũ non fuiſſe: in qua opinione fuerunt Specu. in tit. de citatione. Io Fabri in l. ea quidem. C. de accuſat. & cõtrarium probari poſſe multis affirmauit idẽ Tiraq. d. tractatu de Retractu conſang. §. 4. gl. 1. nu. 6. atque ita etiam quod de Curſore Papę eſt dictum, declarari poteſt.

12 Secundus caſus principalis eſt, cum † de his agitur, quæ extra nuntii officium ſunt: nam in his nulla ei adhibetur fides. ita rectè cenſuesunt glo. & alii permulti in d. cap. cum parati. de appella. multos retulit Tiraquel. d. glo. 9. nu. 6. his accedunt Alcia. tract. pręſump. reg. 3. pręſump. 14 & relati omnes ſuprà in primo caſu, dum volunt credi in his, quæ ad ſuum officium ſpectant, ergo à ſenſu contrario fides nõ adhibebitur in his, quæ ſunt extra. Huius ſententię ratio eſt, quia eorum fides in eo tantum approbata eſt. ſic aliàs ſuprà diximus in caſu 91. nu. 23. libro mercatoris in his tantum, quæ ad eius negotiationem ſpectant, fidem adhiberi, & eo loci alia congeſſimus his ſimilia. Ex quo caſu rectè nunc ad plura infertur, ac pri-
13 mò, † nuntio non credi cum refert, ſe ab illo, quem citauit, verberibus affectum: nec enim hoc ad eius officium pertinet, ita Peruſ. in cap. cum parati. vbi alii multi, de appella. ita etiam poſt multos cenſuit Alcia. d. præſum. 14. nu. 3. & alios plures retulit Tiraque. d. glo. 9. nu. 14. inquit tamen Alciatus in hoc etiam non parũ
14 verſari † iudicis arbitrium, dum inſpecta nũtii & citati perſona exiſtimat, veriſimile an ſit nuntium ab illo citato verberatum fuiſſe. Infertur
15 ſecundo, non credi † nuntio referenti, ſe ab aliquo impeditũ fuiſſe, ne ſibi mandata exequerentur; putà cum mandat iudex duobus vel pluribus executoribus, vt aliquem pręhendant & in carcerem detrudant, ſi impediantur iſti, vel ex eorum manibus iam pręhenſum eripiãt, eis non creditur, ſi referant, ita eueniſſe: ea eſt ratio, quia connexa hęc eorum officio nõ ſunt. ita poſt alios Alciatus d. pręſump. 14. n. 3. verſ. ſed pone iudex.

16 Tertius eſt caſus, cum agitur de his, quæ † nuntii officio connexa ſunt: tunc nuntio etiam fides adhibeatur. ita affirmant omnes in d. cap. cum parati. & Alciat. ac Tiraquel. locis iam citatis. cuius quidem aſſertionis ratio multiplex haberi poteſt ex traditis à nobis ſuprà in caſu 95. vbi quid connexum in iure dici poteſt fuſiſſimè exequuti ſumus. Quo quidem ex caſu rectè nunc infertur ad multorum
17 diffinitionem, ac primò, credi † nuntio referenti citatum reſpondiſſe ſe nolle venire: nam cum reſponſio ſit de connexis citationi, ſequitur de illa nuntio credi. quam quidem ſententiam probarunt Bart. in l. vlt. ff. de in integrũ reſtitu. Abbas d. cap. cum parati, & ibi Decius nume. 12. qui alios plures refert. ſic & Alciat. d. præſump. 14. nume. 1. & Tiraquel. d. gloſ. 9. nume. 18. ſed ex eo dubitabilis hæc ſententia videtur, quòd hoc propriè connexum citationi non eſt, cum citatio de ſe ſtare poſſit ſine hac reſponſione. nec enim indiuidua hęc ſunt, vt ſunt ea, quæ connexa appellantur, quemadmodum ſuo loco explicauimus. Eſſe enim ſeparata probari eo ſatis poteſt, quòd citatio de ſe valet ſine illa reſpõſione; cum vt contumax citatus iudicetur, expectari per tempus, quo ad iudicium venire debet, iure poſſit. Accedit quòd multoties citati eo ipſo quòd citantur, calore iracundiæ ita reſpondent, deinde ad iudicium veniunt. Rurſus, vera non videtur illa ratio, qua relati interpretes vtuntur, dum aiunt reſponſionem venire in quandam conſe-
18 quentiam † citationis, & ob id citatione mãdata mandatum cenſeri, quod in illius conſequẽtiam venit l. 2. de iuriſd. om. iud. cap. præterea, de off. deleg. quoniam reſponderi poteſt, vt ſatisfacit Iaſ. l. properandum. §. & ſi quidem. nu. 9. C. de iud. regulam hanc locum non ha-
19 bere, vbi † conſequens maius eſt ſuo antecedenti. l. penult. §. illo. C. de neceſſa. hæred. inſt. & declarat Bart. d. l. 2. de iuriſd. om. iud. at hic dubium non eſt ratione delicti contumacis plus quid reſponſioni ineſſe, quàm citationi: non ergo vno mandato aliud venit. Rurſus dicere poſſumus, d. regulam ſolum locum habere in his, quæ ſunt vel in neceſſarium antecedens vel conſequens, vt omnes ſcribunt in d. l. 2. & d. cap. præterea. Qua ratione fit, vt Baldus, & alii nonnulli quos retulit ac ſecutus eſt Iaſ. d. §. & ſi quidem. nume. 9. contra Bar.

& illius comites ſenſerit. Ego multum hac in
re iudicis arbitrio tribuere ſoleo, vt is conſide
ret perſonæ citatæ qualitatem, et negotii leui-
tatem, vel grauitatem, vt aliquando credat nun
tio, aliquando non, nam & Bar. et Tiraq. iam
relati ſentiunt, non eſſe credendum huic nun-
tio ad plenum præiuditium.

20 Secundo & rectius infertur † credi nuntio
referenti ſuper bonorum excuſſione, cum re-
fert mobilia nõ inueniſſe, & ob id ad immobi-
lia deueniſſe. iuxta. l. à diuo Pio. §. in venditio
ne, de re. iud. ſi enim eſt mandatum nuntio, vt
creditori ſatisfaciat ex bonis debitoris ſiue mo
bilibus ſiue immobilibus, fides adhibenda erit
nuntio referenti ſe mobilia non reperiſſe, quo
niam ſine eo ad immobilia deuenire non po-
tuiſſet. d. §. in venditione. quam illationem re-
ctè affirmarunt Bar. & cæteri in d. §. in vendi-
tione. Alciatus d. præſum. 14. nu. 2. & Tiraq. d.
glo. 9. nu. 28. de his ſatis.

SVMMARIVM.

1 *Sigillum de ſe nullam probationem facere.*
2 *Sigillum ſpecialem commiſſionem non probare.*
3 *Sigillum ut fidem faciat, tria requirit.*
4 *Sigillans ignoranter ſcripturam, non dicitur com-probare.*
5 *Principem non cenſeri confirmaſſe ſcripta in papiro à ſe iam prius ſigillato.*
6 *Sigillãs an neceſſe habeat per teſtes ſubſcribere ſigillata ſcriptura,*
7 *Sigillum ad illum uſum deſtinatum eſſe debet, ut ei credatur.*
8 *Sigillum authenticum ſolum fidem facit.*
9 *Sigillum privatum fidem nõ facit: multa tamẽ operatur.*
10 *Sigillum idem operatur quòd ſubſcriptio.*
11 *Sigillo probato probata eſt ueritas.*
12 *Sigillum nõ probare cùm adeſt ſuſpicio alicuius falſitatis.*
13 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ concurrere debeant, ut ſigillum probet.*
14 *Sigillum non eſſe de ſubſtantia inſtrumenti.*

CASVS CXIII.

QVANTA SIT ADHIBENDA fides ſigillo, egregiè declaratur.

CONTROVERSIA admodum eſt iu-
ris quæſtio, quam probationem ſigil-
lum faciat. in qua quidem iuris diſce-
ptatione multum verſatur iudicis ar-
bitrium, vt ſuis locis dicemus. Ego rem hanc
ita ſoleo explanare. Regulam in primis conſti-
1 ſtituo, † ſigillum de ſe nihil probare, nihilque
operari. cum ſit teſtis mutus & incertus. ita
Baldus in titulo de pace Conſtantiæ, in verſ.
Imperialis. nu. 8. qui ideo dixit, commiſſionẽ,
2 † maximè ſpecialem, ex ſolo ſigillo non pro-
bari. cum ſit ſigillum res inanimata. idem ſenſit
Baldus in l. falſus, in fine C. de furtis. Fel. & De
cius in cap. tertio loco nu. 1. de proba. Craue.
conſi. 46. nu. 5. Carolus Molinæus in conſue-
tud. Pariſien. tit. 1. §. 5. nu. 12. poſt Abbatem in
cap. 2. col. vlt. de fide inſtrum. ſcribit, tria requi
3 ri, vt † ſigillum fidem faciat. Primò, quòd lite-
ris exprimatur cuius ſit. Secundo à quo appo-
ſitum fuerit, nam in dubio non præſumitur vo
luntate domini ſigilli adpoſitum, ſi is hoc ne-
gat. ita Albe. in l. ſi per procuratorem. de pro-
cura. Molinæus. d. §. 5. nu. 12. & Didacus lib.
Pract. quæſtio. cap. 22. in fine. & ſi Decius. d.
cap. tertio loco. nu. 2. poſt Butr. & Creu. de an
tiq. tempo. x1. particule primæ partis prin. nu.
46. aliter ſenſerint. poterit tamen multum in
hoc iudicis arbitrium. Fallit in hærede, & in
conuicto de mendacio, vt apud eos. Tertiò re-
quitur, vt conſtet qua ex cauſa adpoſitum ſit id
quod viſus eſt ſentire Bar. in procem. Digeſto-
rum nu. 5. & in l. teſtium. §. ſi quis ex teſt b. ff.
de teſta. Accedit ratio, quia ſi is qui adpoſuit
4 † ſigillum, ignoraret cauſam adpoſitionis, ni-
hil penitus prodeſſet. ita Caſtren. l. 2. C. de reb.
alie. non aliene. quem eſt ſecutus Purpur. l. ad
monendi. nu. 177. de iureiurã. qui ſubiicit poſt
Angelũ in l. ſi ita ſtipulatus. §. Chryſogonus,
5 de verbo. oblig. † Principem non cenſeri con
firmeſſe ſcripta in papiro à ſe priuſquàm ſcri-
beretur ſigillato. inquit tamen Purpur. onus
probandi eſſe ſigillantis, quod ignorauerit.
Quartum requiſitum addit Soci. ſen. cõſi. 257.
colũ. 3. verſ. Tertio etiam reſpondetur. lib. 2.
poſt ſcribentes in cap. poſt ceſſionem, de pro-
6 batio. inquit ille, † ſubſcriptionem teſtium ne
ceſſariam fore. id quod falſum crediderũt plu
res relati à Decio, quos ipſe ſecutus eſt in d.
cap. poſt ceſſionem. nu. 7. quibus adde Dida-
cum libro Pract. quæſt. cap. 22. in fine. Guid. Pa
pæ. q. 175. ſufficere ergo debet, quòd conſtet
ſigillum eſſe ipſius ſigillantis. id quod ſine dif
ficultate procedit cum ab Epiſcopo, vel capi-
tulo quis procurator conſtituitur quoniã tunc
ſufficit ſcripturam narrare quomodo conſtitua-
tur, & illam ſcripturam ſolo ſigillo munire. ita
Rota in nouis, in titulo de procura. deciſ. 12.
& in antiquis deciſ. 32. & deciſ. 39. eo. tit. certis

tamen

tamen caſibus à Decio relatis. d. cap. poſt ceſ-
ſionem. num. 11. ſubſcriptio teſtium neceſſaria
eſt, vt apud eum. ad euitandas tamen diſputa-
tiones omnes, optimum eſt addere ſubſcri-
ptionem. Illud etiam in ſigillo, præſertim Ma-
7 giſtratus, requiritur, quòd ſit † ſigillum ſoli-
tum & ad illa negotia deſtinatum. ca. ſignifican
tem, de appella. Roma. in l. admonendi. nu. 55.
& ibi Caio Saccus num. 51. de iureiuran. Feli.
capi. poſt ceſſionem. nu. 7. de probа. Octauia-
nus Veſtrius in ſua praxi lib. 6. cap. 1. nu. 9. Cù
8 † ſigillum eſt authenticum, abſolutè fidem fa-
cit, nec neceſſaria eſt alia recognitio, cum ſatis
notum ſit eſſe ſigillum authenticum alicuius
9 Magiſtratus. Cum vero eſt † ſigillum priuatũ,
idem operatur quod priuata ſcriptura. ita Bar-
to. & cæteri in l. ſi per procuratorem. ff. de
procura. Craue. d. conſi 46. nu. 5. & Molinęus
d. §. 5. nu. 12. Eſt ergo neceſſaria ſigilli recogni
tio, vt illi ſcribũt, nec diſſentit Veſtrius d. cap.
1. nu. 10. operatur tamen hoc priuatum ſigil-
lum, vt facilius ipſa ſcriptura recognoſcatur.
nam quo plura ſigna & ſolennia adhibentur,
eo facilius redditur certior ſcriptura. opera-
bitur etiam, vt ſigillo verificato intenſius con-
ſtet de actus complemento & ſolemni conſen-
ſu, approbationeque ſigillantis, vt apud ipſum
Molinæum. cui addo Calca. conſi. 29. num. 13.
10 Cum itaque de veritate † conſtat, idem opera-
tur quod ſubſcriptio, vt multis oſtẽdunt Gui-
do Papæ q. 175. Franc. de Marchis. q 991. nu. 7.
& q 997. nu. 7. Alci reſpo. 97. nu. 13. 14. & ideo
11 probato † ſigillo probata eſt veritas & conſen-
ſus ipſius actus. omnes d. cap. 2. de fide inſtru.
Capella Toloſ. q. 24 & q. 31. Craue. d. tract. de
antiq. tempo. 11. part. primę partis prin. nu. 44.
qui nu. 45. declarat poſt Decium & alios in d.
cap. 2. in fi. de fide inſtru. niſi ſubſcriptio eſſet
de forma & ſolennitate. Præterea his accedit,
quòd tunc demum ſigillum fidem facit, ſi re-
lata requiſita illæſa in ſcriptura reperiuntur; at
12 ſecus † cum aliqua deſunt vel ſuſpecta ſunt. Ab
bas etenim in cap. inter dilectos. nu. 4. & Feli.
nu. 5. de fide inſtrum. quem ſecuti ſunt Franc.
de Marchis. q 990. num. 23. Soc. ſen conſi. 258.
col. 3. verſ. ex quibus cõcluditur. lib. 2. & Crau.
conſi. 46. nu. 6. ſcriptum reliquerunt: ſigillum
fidem non facere, ſi illud in ſculpturis nõ con-
gruit dignitati ſigillantis, ſi literę ſigilli legibi
les omnes non ſunt: ita vt certificari nõ poſſit
eſſe illius ſigillũ, ſi ita fractum eſt, vt colligi nõ
poſſit cuius ſit ratione ſigni. Vltimo, cũ charta
interior ſigilli vetuſtiſſima eſt, ſed per glutinũ
nouę cerę fuit chartę annexum. Verum dubi-
tarunt Abbas Feli. & is Franc. de Marchis, an
hęc quatuor concurrere ſimul debeant, vel po
tius vnumquodque ſimpliciter de ſe ſufficiat,
tandem inquiunt, arbitrio iudicis relinqui. iu-
13 dex † ergo prudens ex qualitate læſi ſigilli, &
aliis circunſtantiis iudicare poterit, an ei fides
adhibenda ſit vel non, nec enim his certa regu
la tradi poteſt: cum à facto, & ipſo rerũ euentu
pendeant. Hęc vera eſſe intellexit Felin. in pri-
uilegiis & ſimilibus, in quibus ſigillum eſt de ſo
lennitate, vel ſubſtantia actus: ſecus vbi nõ eſt
neceſſariũ, quoniã tunc, & ſi in toto tum deficiat
nihil tamen obeſt. id quod & eo loci affir ma-
rũt prius Inn. Hoſtiẽ. & Card. quos ſecutus eſt
Zaſius conſi. 2. nu. 37. lib. 1. qui affirmarunt, re-
14 gulariter in inſtrumentis † ſigillũ ad ſubſtantiã
actus non adhiberi, ſed vt facilius probetur.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis arbitrio relinquitur, quam fidem compara-
tio ſcripturæ faciat.*
2 *Comparationem fidem facere cum à teſtibus perfe-
ctè ſcriptura recognoſcitur.*
3 *Teſtes omnes non cogi ſcripturam recognoſcere cùm
illius comparatio fieri debet.*
4 *Subſcriptionem partium neceſſariam non eſſe, cùm
de ſcripturæ comparatione agitur.*
5 *Subſcriptionem eſſe fruſtatoriam cùm iam eiuſdem
manu facta eſt ſcriptura.*
6 *Comparationem literarum nõ ſufficere ad fidẽ fa
ciẽdum, cùm ſcriptura caret teſtium ſubſcriptione
et ibi affirmatur hoc eſſe in iudicis arb & nu. 8.*
7 *§. Sed & ſi quis in auth. de inſtr. fide & cautela
ſenſus & intellectus.*
9 *Imolæ, Saliceti. & Alexandri confutata opinio.*
10 *Statutum Ferrariæ lib. 2. ſub rubr. de ſcripturis pri
uatis declaratur.*
11 *Comparatio literarum vera & propria.*
12 *Scripturam negãs cogi poteſt ſcribere, ut ex ea ſcri-
ptura literarum comparatio fieri poßit.*
13 *Angeli & Afflicti opinio exploſa.*
14 *Probationem à comparatione ſumptam eſſe pericu-
loſam.*
15 *Scripturam alterius fingere multi nouerunt.*
16 *Iudicis arbitrio relinqui cui magis credendum, an li
terarum diſsimilitudini, vel teſtium ſubſcriptorũ
atteſtationi, cùm de literarum comparatione agi
tur.*
17 *§. ſi verò tale quid in auth. de inſtr. fide & cautel.
declaratur.*
18 *Comparationem literarũ in apocha facta an creda
tur, ſi de ſimilitudine conſtat, teſtibus repugnan-
tibus.*

19 *Comparationi literarum apocha confirmatiuam teſtibus, etiam non ſubſcriptis, plenè probare.*

20 *Scripturam ſemiplenè probare cũ teſtes nõ ſubſcripti affirmant uidiſſe ſcribere, etiam ſi nõ adſit cõparatio literarum, arbitrio tamẽ iudicis multum tribuitur.*

21 *Comparationem literarum cum ſigillo fidẽ facere de ueritate apochæ.*

22 *Comparationem literarum non probare apocham ex ſola teſtium depoſitione, qui dicunt ſe uidiſſe ſcribere.*

23 *Comparationem literarum libri rationum fidem plenam facere.*

24 *Comparatio literarum epiſtolæ an fidem faciat, à iudicis arbitrio multùm pendet.*

25 *Iudicis arbitrio relinqui an ſola literarum comparatio in ſcripturis publicis probet.*

26 *Comparatio literarum qua ſub forma fieri debeat.*

27 *Periti in arte cùm elegi debent, duo ſaltem eligendi ſunt.*

28 *Periti electi ad faciẽdum comparationem literarum iurare debent.*

29 *Periti cùm comparationem literarum facturi ſunt, è quibus literis comparationem ſumere debeant.*

30 *Scripturæ certitudinẽ ex alterius comparatione haberi non poſſe.*

31 *Periti dum literarum comparationem faciunt, ſingulas literas & dictiones inſpicere debent.*

32 *Comparatio fidem facit ob omnimodã ſimilitudinẽ.*

33 *Comparationem ſcripturarum fieri petens, quid iurare debeat.*

34 *Statutum Ferrariæ lib. 2. ſub rubr. de ſcripturis, declaratur.*

CASVS CXIIII.

DE VI ET EFFECTV COMPArationis literarum in ſcripturis apochę, libri rationum, epiſtolæ, & inſtrumenti, & de requiſitis ad cõparationem ipſam faciendam; luculenta, dilucida ac ſubtilis explanatio.

COMPARATIONE literarũ uti maximè ſolent, qui in foro & iudicijs aſſiduè verſantur; vt ea ſcripturę fidem vel probent, vel improbent, quæ ſanè
1 cõparationis fides & probatio à † iudicis arbitrio multũ pendet. quod egregiè probat tex §. ſi verò tale quod in auth. de inſtr. fide & cautela. & ſcribunt Bal. in l. cõparationes. nu. 19. C. de fide inſtr. Cur. ſen. & Purpur. in l. admonẽdi. ille. nu. 108. 110. iſte. nu. 71. quò tamen res clarius eluceſcat, & facilius intelligat iudex noſter, quibus in caſibus ſuum verſatur arbitriũ, plures caſus ita conſtituo, atque diſtinguo.

2 Primus eſt, quando † comparatione facta cõſtat de ſimilitudine literarum, & in illa apocha (nã de hac prius vt magis cõtrouerſa agemus) ſuper qua eſt controuerſia, adeſt ſubſcriptio trium teſtium, qui graues & honeſti ſunt, & illi recognoſcunt eorum ſubſcriptiones, affirmantes ſcripturam illam eſſe ſcriptam ipſis præſentibus ab illo in ſcriptura commemorato: hoc in caſu comparatio illa ſeu illa ſcriptura plenã fidem facit. ita Bart. in l. admonendi. nu. 26. de iureiuran. & in l. nuda ratio, num. 6. verſ. aut quis. ff. de dona. & cum Bartolo ſentiunt Purpur. d. l. admonendi, nume. 176. quorum ſententia verè probatur in d. auth. de inſtr. fide & cautel. §. ſi quis igitur cautè. dum Iuſtinianus formam obſeruandam tradit. Nec ego
3 hoc in caſu neceſſarium fore exiſtimo † quòd teſtes omnes recognoſcãt: ſufficit enim quòd duo ex tribus, quoniam certitudo ſcripturæ habetur. d. l. comparationes, in princ. & ita ſenſerunt ibi Bal. & Sali. & clarè Caſtr. conſi. 134. In cauſa Ser Ludouici. lib. 1. Calcan. conſ. 29. colũ. vlt. & ſi aliter ſenſerit Aret. conſi. 64. num. 3. & cum eo Soci. ſen. conſi. 274. colũ. 7. lib. 2. & alios recenſet Craue. de antiq tempo. quinta part. primę partis princ. nu. 51. 52. 53. verum nec Aret. nec Soc. ſatis rectè ſatiſfaciunt rationi deſumptæ à fortiori. d. l. comparationes. Rurſus, non credo etiam eſſe neceſſarium
4 quod partes ipſę ſe ſe ſubſcribant, † quamuis Bart. præcitatis locis ſentiat, partium ſubſcriptionem aliquid conferre. Ego inquam nihil conferre exiſtimo: quia vna ſemper eſt ſcriptura, & periculum falſitatis non plus tollitur, quando adeſt ſubſcriptio, quàm cum deficit. & ita mecum ſenſit Alex. & Iaſ. in d. l. admonendi. ille. nu. 31. in fi. iſte, in repe. nu. 85. verſ. in hac differentia. qui poſt Cynum, Baldum, Caſtren. & alios in l. cum antiquitas. §. cum autem. C. de
5 teſta. docuit, ſuperfluam eſſe † ſubſcriptionem manu illius, qui iam ſcripſit. ex quo vna eſt literarum forma. idem ſenſit Cur. ſen. d. l. admonendi. nu. 111. quamuis eo loci Purpur. nu. 176. in fine, minus rectè Bartolum intelligens, tueri eum nitatur.

6 Secundus eſt caſus † quando apocha non habet teſtium ſubſcriptionem, ſed ex ſola literarum comparatione apparet literarũ ſimilitudo ita vt videatur eſſe ſcripta manu illius in ſcriptura memorati, tunc plenè quidẽ nõ probat: affir-

affirmarunt Bart. in d.l admonēdi.nu.26.& in
d.l. nuda. nu.6. ſemiplenè ergo probare dixit
Bartolus. & cum eo tranſeunt Aret. conſi.64.
Fel.cap.2.nu.14.verſ. ſeptimò limita.C.de fide
inſtr. Alex.conſi.76.nu.3.lib.3 conſi.80.nu.4.
lib.4.& conſi. 150. nu.16.lib.5. Bertran.conſi.
140.lib.2.Curti.ſeni.d.l. admonendi.num.115.
117.Ruin. conſi.35.nu.8.conſi.46.nu.4.8.cōſi.
69.nu.1.2.& conſi.70.num.4.lib.4. laťè Rol.à
Valle conſi.26.nu.12.13.lib.1. Ego opinor, hoc
7 eſſe in iudicis arbitrio poſitum : nam tex. † §.
ſed & ſi quis, in auth. de inſtr. fide & cautela.
quo relati Doctores mouentur, non affirmant
comparationem hanc ſemiplenam probationē
facere, ſed ſolum ait: non quod penitus reii-
cienda ſit ipſa ſcripturæ per comparationē exa
minatio. Ratio eſt, quia ipſa comparatio aliquā
vim habere poterit poſteaquā facta eſt. ſed non
poſſumus dicere facere ſemiplenam, vel plenā,
vel minus quàm ſemiplenam, cum hoc ab ipſo
8 facto, à futuro euentu pendeat: † id quod in
arbitrio iudicis eſſe videamus. hoc ſenſit &
Baldus in l.comparationes, nu.19.C.de fide in
ſtru. dum dixit, eſſe in iudicis arbitrio deferre
hoc caſu iuramentum in ſupplementum. ſen-
tiens ſuo arbitrio eſſe an ſemiplenè vel minus
probet.& citat l.3.de teſtibus, idem clarius ſen
ſit Zaſius lib.2.ſing.reſpō.cap.25. Si ergo iudex
videbit comparationem clarè demōſtrare, ſcri
pturam eſſe illius manu ſcriptam, ſemiplenam
fidem ei adhibere poterit. ſi minus clarè, con
cipiet aliqualem præſumptionem, quòd alio
adiuncto adminiculo efficere poterit ſemiple-
nam probationem. Si verò clariſſimè conſta-
bit de ſimilitudinem ſcripturarum etiam ei ple
nè credere. quod affirmarunt & Bart. d.l. ad-
monendi.num.26. verſi. dico tamen, qui ſenſit
eſſe in arbitrio iudicis. dum inquit, ſecundum
quod ſibi, hoc eſt, iudici videretur. & licet Bar
toli ſententiam non probet tex. §. ſi verò ali-
quid tale. cum is aliud habeat ſenſum, vt infrà
dicemus in caſu ſequenti, attamen probat tex.
à me ſuprà relatus & perpēſus. idē ſenſit Alex.
9 ſibi contrarius conſi.58.num.1.in fine lib.7. &
ideo † malè ſentiunt Imola, Alex. & Salı. qui
Bartolo aduerſantur, vt retulit Iaſ. d. repe.l.
admonendi.nu. 86.verſi. item in quantum. quo
loci Abbatem, Butr. & alios Bartoli ſequaces
recenſet. immo ipſemet Alex. conſi. 181. nu.3.
lib.2. Bartolum ſecutus reſpondit, iudicem ex
ſuo arbitrio adhibere poſſe plenam fidem com
parationi claræ & manifeſtæ. idem docuit Pur-
pur. in d.l.admonendi.nu.171.& hoc eſt aduo-
10 tandum ad declarationem ſtatuti † Ferrariæ

lib. 2. ſub rubr. de ſcripturis priuatis. quo eſt
cautum, quòd habita ſcripturarum ſimilitudi-
ne, pronūcietur ſcripturam eſſe de manu illius
conuenti. hoc intelligitur cum exiat omnimo
da ſimilitudo, alioqui in dubio, ſuo arbitrio iu
11 dex pronuntiabit. erit autem clariſſima † com-
paratio ſeu ſimilitudo literarum, cum in omni
bus conueniet. ita Cur.ſen.d.l.admonendi.nu.
118. verſ. ſecundo vbi. qui Bartolum ſecutus, ſic
declarat. & ab eo nō diſſentit ibidem Purpur.
12 nu.172. Quibus infertur, † negantem ſcriptu-
ram ſua manu ſcriptam cogi poſſe ad ſcriben-
dum, vt inde ſumi poſſit comparatio, quoniam
vel plena inde orietur literarum ſimilitudo, &
per conſequens plena probatio, vel orietur ali-
qua ſimilitudo, & per conſequens vel ſemiple-
na probatio, vel aliqua præſumptio: non ergo
fruſtra hoc requirit iudex poſteaquam ad veri
tatem inueſtigandam hoc facit. atq; ita in foro
obſeruari teſtatur Cur.ſen.d.l.admonēdi. nu.
116.& alii plures relati à Gramma.deciſ.34.nu.
16. Marſi. in rub.C.de proba.nu.316. & ſtatuto
Ferrariæ iam relato ita expreſſe cautum eſt. &
verè ita ſolet obſeruari, & praxis ipſa iure bo-
no & æquo nititur. quamobrem male ſcriptū
13 relinquit † Ang. in d. l. comparationes. C. de
fide inſtr. à quo non diſſentiunt Afflict. deciſ.
181.nu.4. qui ſubdit nu. 5. ex æquitate quidem
poſſe interrogare, & ad ſcribendum compelle-
re. & clarius Zaſius lib.2. ſingul. reſpo. cap.25.
inquit Angelus negantem ſuam ſcripturam te
ſtibus non ſubſcriptam, cogi non poſſe ad ſcri
bendum vt inde ſumatur comparatio. eſt enim
falſa eorum ratio, dum inquiunt, quod ſola cō
paratio planè non probat, & timor ſubeſt falſi
tatis, ergo cogi non poteſt ad ſcribendum. eſt
inquā falſa ratio, quia fieri poteſt, vt plenè pro
bet ob maximam literarum ſimilitudinem, fie-
ri etiam poteſt, quod ſemiplenè. quod autē de
timore falſitatis ipſe iudex diligenter animad-
uertet ad omnia, & coniecturis poterit, hoc vel
iuſtam vel iniuſtam cauſam habere. negare ta-
men non poſſumus, quod experiētia docet pro
14 bationem † hanc eſſe multum periculoſam, cū
multi reperientur, qui alterius manum ita fin-
15 gunt, vt illam ipſam ſcripturam eſſe dicamus: vt
aliquos retulit, quos vidit Marſi. in rubr.C. de
proba. nu.318. & de quodam monacho Zaſius
lib.2. ſing. reſpō. cap.25. oculos ergo iudex no-
ſtros habeat lynceos.

Tertius eſt caſus quādo apocha habet teſtes
ſubſcriptos, & facta literarum cōparatione con
ſtat de earum magna diſſimilitudine: teſtes au-
tem ſuas ſubſcriptiones recognoſcerēt, & atte

ſtarantur eſſe ſcriptam manu illius: hoc in caſu eſt in arbitrio † iudicis, cui fidem adhibeat, vel literarum diſsimilitudini, vel ipſis teſtibus:
17 quod clarè probat tex. † d. §. ſi verò tale quid. in auth. de inſtrum. fide & cautela: dum Iuſtinianus tribuit hoc arbitrium Iudici, ſi caſus eueniat, vt euenit in Armenia: quem caſum ipſe Iuſtinianus in initio ſuæ conſtitutionis recenſet. & hoc in caſu non diſſentiunt inter ſe Doctores. nam ita ſentiunt Imola, Salic. & Alex. vt recenſet Iaſ. qui ab eis non diſſentit in d. l. admonendi. in repet. nu. 86. verſi. item in quantum Bartol. & ibi clarius Curtius ſen. nu. 108. & Purpur. nu. 171. prudens ergo Iudex obſeruabit imprimis quo tempore ſit ſcripta illa ſcriptura, ſuper qua vertitur contentio, deinde perſcrutabitur, an eiuſdem temporis aliæ eiuſdem ſcripturæ habeantur, & adhibitis peritis conabitur veritatem indagare. ſi eiuſdem temporis vel paulò ante, vel paulò poſt haberi non poſſunt; ſed alia multum diſtātis temporis perſcrutabitur, an is mutauerit perſonæ conditionem, vt quia ſenio vel infirmitate ita debilitatus ſit, vt ex ſuis ſcripturis videat aliqualem ſimilitudinem, quæ teſtibus adiuncta efficiet eſſe illius manu ſcriptam hanc controuerſiam ſcripturam. ſi horum nihil habere poterit iudex, teſtium qualitatem conſiderabit, quos ſi fide dignos animaduertet pro illorum teſtimonio iudicare poterit; ſin minus integræ fidei contra pronuntiabit: ſi omnia æqualia, ſibi non liquere, dicere poterit.

18 Quartus eſt caſus † quando in apocha comparatione literarum facta, de literarum quidem ſimilitudine conſtat, ſed teſtes contradicunt. hunc caſum viſus eſt formare Bart. in d. l. admonendi. nu. 26. verſic. quod apparet. dum ſic intelligit, d. §. ſi verò tale. clarius formarũt ibi Cur. ſen. nu. 108. Iaſ. in repet. nu. 86. verſi. item in quantum. & Purpur. num. 171. & dixit Bart. hoc eſſe iudicis arbitrio. Ego opinor caſum hunc ſic formari vix poſſe, quoniam ex facto vix poteſt contingere. Aut enim volumus intelligere teſtes hoc eſſe ſubſcriptos illi ſcripturæ, & recognoſcere eorum ſubſcriptionem, & tunc non poſſent contradicere, quia contraria allegarent; nam ſubſcribendo atteſtati ſunt illius eſſe ſcripturam, nunc negando eſſe illius manu ſcriptam aliter ſentiunt. Aut intelligimus teſtes hos non eſſe ſubſcriptos, & tũc quomodo aſtruere negatiuam poſſunt, dicendo nõ eſſe illius manu ſcriptam, cum contrarium ipſa literarum ſimilitudo oſtendat. & ideo Purpur. d. nume. 171. dixit, eſſe difficile exemplificare. Ego aliquando conſiderabam duos caſus. vnus eſt, quando ipſi teſtes contradicerent illi ſimilitudini. non dicendo & allegando ratione diſſimilitudinis alicuius non eſſe ſcriptā illius manu, ſed aliam ob cauſam, vt quia is eo tēpora alio in loco eſſet, quàm in loco in quo ſcriptura facta legitur: tunc comparatio illa nihil proficiet. Alter eſt caſus quãdo teſtes eſſent ſubſcripti, & ipſi pariter ſuam ſubſcriptionem negarent. quam caſum conſiderauit Purpur. d. l. admonendi. nume. 175. poſt Ioannem Baptiſtam à Sancto Seuerino. ibi. nam tunc, inquiunt iſti, niſi magna adſit literarum ſimilitudo, quæ eo caſu ſemiplenam tantum facit probationem, non probabit comparatio; niſi etiã ipſorum teſtium ſubſcriptiones per literarum comparationem probentur: ita enim illæ probari poſſunt, vt ſcriptura principalis. ita Salic. in l. in bonæ fidei. colum. 6. verſic. quod ego fateor. C. de reb. cred. & iureiuran. & Purpur. d. num. 175. in fine.

19 Quintus eſt caſus † cum apocha non habet teſtes ſubſcriptos, ſed literarum comparatione facta, & earum ſimilitudine reperta, teſtes aliqui teſtimonium ferent, ſe vidiſſe illum ſcribere apocham illam ipſam. hoc caſu comparationem hanc ita adiuuatam plenam fidem facere cenſuit Bartol. in d. l. admonendi, nu. 26. verſic. aut habet. & cum eo ſentiunt ibi Iaſ. nu. 85. in repetitio. verſicu. tu attende. Ruin. conſil. 79. num. 3. lib. 4. verum text. auth. at ſi contractus. C. de fide inſtrument. non probat, cum ſolum dicat ſolam literarum ſimilitudinem non probare, nec ſequitur à ſenſu contrario, ergo adiuta teſtibus extra ſcripturam plenè probabit. quoniam argumentum à ſenſu contrario ſtrictè & ad verborum limites ſumi debet, vt recte docuit Decius in l. prima, vltim. notab. de offic. eius. poterit ergo hic ſumi, ergo probationem facit. ſed an plenam vel ſemiplenam iudex ipſe iudicabit. Accedit quod textus in corpore, vnde eſt deſumpta d. auth. at ſi contractus, loquitur de comparatione literarum in publicis ſcripturis, in quibus alia forma ſeruatur, vt infra dicemus. opinor itaque caſum hũc eſſe iudicis arbitrarium. cum à Iuſtiniano nõ ſit determinatus in d. §. ſi quis verò, in auth. de inſtrum. fide & cautel.

20 Sextus eſt caſus, † quando in apocha comparatio literarum fieri non poteſt, nec teſtes illi ſcripturæ ſubſcripti ſunt, ſed ſolum reperiũtur teſtes, qui affirmant, ſe vidiſſe cum is ſcriberet ſcripturam illam. hoc in caſu docuit Bartol. in dicta l. admonendi. numero 26. verſiculo ſi vero

ſi verò approbatur, & in dicta l. nuda, numero ſexto ſi m plenè probare, ex d. §. ſi quis. & d. auth. at ſi contrahatur. & cum Bartolo ſenſerũt Salicet. ibi, & Burrius in capitulo ſecundo, de fide inſtrument. & Ruinus d. conſi. 79. nume. tertio, lib. quarto. Socin. ſen. conſi. 174. colum. rectius ſenſit Curtius ſen. d. l. admonendi. nu. 110. hoc relinqui arbitrio iudicis: atq; ita Bartoli ſententiam interpretatur, quam etiam defendit ab impugnationibus Romani, qui dum Bartolo aduerſatur, cenſuit, immo hoc in caſu teſtes plenam fidem facere. quod ſenſit & Iaſ. ibi in repe. nu. 86.

21 Septimus eſt caſus † quando apocha habet ſigillum ſolum & per comparationem apparet de literarum ſimilitudine. tunc (inquit Caſtr. dicta l. admonendi, plenè probat. verum Purpur. ibidem nume. 177. ſcribit, ex eiuſdem Caſtren. opinione, fidem non à literarum ſimilitudine, ſed à ſigilli veritate pendere. qua de re ſupra ſuo loco diximus. Ego opinor vnum alterum maximè adiuuare, cum id dixerim, comparationem ſolam aliquam iudicis arbitrio probationem facere.

22 Octauus eſt caſus † cum in apocha agitur de comparatione literarum ex teſtium teſtimonio vtputà producitur ſcriptura, quæ dicitur à Caio ſcripta, & teſtes plures, qui præſentes nõ fuerunt cum ſcriberetur, examinantur, & deponunt, illam eſſe ſcripturam manu Caii ſcripta, cuius manum notam habent, hoc in caſu cõparatio iſta nihil probat: ea eſt ratio, quia facile poſſunt ſimilitudine manus falli. ita caſum hũc probarunt Aret. conſi. 64. Imola cap. 7. de fide inſtr. Alex. conſi. 76. nu. 4. lib. 3. conſi. 80. nu. 4. lib. 4 & conſi. 150. col. 7. nu. 16. lib. 5. & cõſi. 114. nu. 2 lib. 7. Afflictus deciſio. 181. in fi. qui affirmat, ita in Cõſil. Neapolit. deciſum. quod facit & Grãma. deciſ. 84. Ruin. conſi. 79. nu. 4. lib. 4. Dec. conſi. 615. nu. 3. Pariſ. conſi. 19. nu. lib. 3. & conſi. 55. nu. lib. 4. Rolã. à Valle conſi. 26. nu. 5. lib. 1. Zaſius cõſi. 4. nu. 7. in fi. lib. 2. Marſi. Rub. C. de proba. nu. 318. qui ob id dicunt, probationem per comparationem eſſe periculoſam.

23 Nonus eſt caſus, cum agitur † de comparatione literarum in libro rationum. quo in caſu concludit Bar. in d. l. nuda. nu. 9. de dona. & in auth. at ſi cõtrahatur. prima lect. nu. 5. & nu. 9. in fi. C. de fide inſtr. comperta literarũ ſimilitudine plenam probationem facere. Cum eo ſenſerunt Alex. cõſi. 76. col. 2. nu. 2. lib. 3. & cõſi. 58. nu. 1. conſi. 114. nu. 4. lib. 7. Cur. ſen. in l. admonendi. nu. 124 Curt. iun. conſi. 118. nu. 8. in fi. & conſi. 162. nu. 5. Dec. cap. 2. nu. 16. de fide inſtr. Purpur. d. l. admonendi nu. 212. Soc. ſen. conſi. 41. col. 2. lib. 3. Grãm. deciſ. 34. nu. 16. illa ratione mouentur omnes, quod non ita facile eſt librum rationũ fraudare, vt apochã. his accedit Caſtren. conſ 88. Quantum ad contenta. col. 2. lib. 2. in nouiſ. qui idem in paruo libro quẽ libellum culum is appellat, reſpond. 1. Rurſus, inquit Bart. in apocha imputandũ eſt illi, qui ſibi ſcribi apocham curauit, ſi plenè & perfectè ſcripta non eſt, quia potuit hoc efficere: quod nõ cõtingit in libro rationum. hæ rationes locum habent in libro rationum ipſiuſmet ſcribẽtis, qui in eo ad alterius commodum aliquid contra ſe ſcripſit, & qui liber penès ipſum, vel eius ſucceſſores eſſe ſolet. ſecus in libro rationũ vnius, putà Caii, in quo aliquid eſſet à Sẽpronio ſcriptum cõtra ſe, & eo codice vti vellet Caius. nã hic ſola literarum comparatio non ſufficeret. quoniam rationes quæ in apocha militant locum etiam habent & hoc in caſu, in quo eſt facile manum illius imitari. & ideo idem hoc caſu dicendum eſt, vt in apocha.

23 Decimus eſt caſus, † cum agitur de literarũ comparatione in epiſtola; quo quidem in caſu ſunt Doctorum contrariæ opiniones, Bartolus in l. nuda, in fine de dona. docuit, comparationem hoc caſu idem operari quod in caſu libri rationum. at in eo plenè probat, ergo & hoc in caſu. Cum Bartolo ſenſerũt & Alex. conſi. 58. nu. 1. conſi. 114. nu. 4. lib. 7. Soc. in l. ſi ita ſcripſero, col. vlt. ff. de cond. & demo. Decius conſi. 219. in fi. qui tamen ſubiicit, in hoc multum poſſe iudicis arbitrium. idem Decius cap. 2. nu. 16. de fide inſtru. qui hanc communẽ eſſe teſtatur. Curt. iun. conſi. 162. nu. 5. Purpur. in d. l. admonendi. nu. 214. qui tamen aliquantulũ dubitat. idem placuit Soc. iun. conſi. 162. nu. 4. lib. 2. Gramma. deciſ. 34. nu. 16. & Craue. tract. De antiq. temp. 5. particula primæ partis prin. nu. 65. & clarius nu. 68. & Nicolaus Ant. Grauatius in annota. ad praxim Octauiani Veſtrii lib. 6. cap 1. nu. 27. verum horum interpretum rationes minus probabiles ſunt. nam dum argumentantur, quia ratio, quæ eſt in apocha, non militat in epiſtola. in apocha enim eſt ratio, quia imputatur ei, qui ſcribi fecit quòd nõ curauerit eam à teſtibus ſubſcribi. quæ ratio, ceſſat in epiſtola, in qua non ſolent adhiberi teſtes. hæc argumentatio eſt leuis, quia non eſt hęc ratio pręcipua & finalis cur comparatio in apocha plenam fidem nõ facit. nam ſi hęc eſſet ratio, ſequeretur quòd nullam pęnitus fidẽ facere deberet, quia ſemper negligẽtię ratio allegari poſſet, & tamen facit aliquam fidem, vt ſu-

prà diximus. Vera ratio itaque eſt, ob falſitatē euitandam, quæ locum habet etiā in caſu iſto. nec me mouet quod ſcribit Decius in d.cap.2. nu.16.in fi. Iuſtinianum in d.auth. de inſtrum. cau.& fide, prębere conſiliū apponendi teſtes, quod conſilium ſolum poteſt verificari in apocha, non in epiſtola: ergo in apocha ſolum Iuſtinianus prouidet. quia reſpondeo, Iuſtinianum conſilium dediſſe eo in caſu, in quo dari potuit. ſed ex hoc nō ſequitur, quin ratio ipſa qua motus is eſt ad conſilium dandum in apocha, hoc eſt, fraudis ſuſpicio militet in epiſtolę quæ non ita ſui natura efficacem obligationē parit, quā ipſa apocha. Accedit, vt inquit Purpur.d.l.admonēdi. nu.214. nonne facile alicui eſt fingere epiſtolā ſibi tranſmiſſam? quamobrem contrarium alii plures ſentiunt, nēpè comparationem literarum nihil plus efficere in epiſtola quàm in apocha. hāc probarunt Abbas in cap.2.nu 8.de fide inſtr. Alex. conſi.76. nu.8. lib.3.Cur.ſen.in d.l.admonēdi.nu.123. qui Bal Iacobum Beluiſium, Salic. & Angelum eiuſdē opinionis recēſet: idem ibi Iaſ.in repe. nu.139. & Curt.iun.nu.41. nec multum diſſentit Purpur.qui nos cogitantes reliquit. idē ſenſit Decius conſi.615.nume.2.dum abſolutè de priuata ſcriptura loquitur. idem ſenſit Didacus lib. Practica.quæſtio. capitulo 22. nume.7. qui viſus eſt etiam ſentire iudicis arbitrio multū tribuendum eſſe. id quod clarius reſpondit Soc. ſen.conſi.41.colum.ſecunda.verſicul. ſecunda ratio.lib.3.

25 Vndecimus eſt caſus, † cum agitur de comparatione literarum ſcripturę publicę, vt putà inſtrumenti, tunc, cum de literarū ſimilitudine ſolum conſtat, ſcribit Bart. in § ſed & ſi. nu.11. 12.in auth.de inſtrumen.cautela & fide. poſt Iacobum Beluiſium ibi. iudicis arbitrio relinqui. quod multis confirmat. iuxta ergo literarum ſimilitudinem iudicabit Iudex, an plena, vel ſemiplena adhibēda ſit fides. & aliqua apud Cur. iuniorem. conſi.162.nu.5.Pariſ.conſi.104.nu. 6. lib. 1. Cum verò aliud adminiculum literarum ſimilitudini accedit, plenè probat. vt putà, ſi vnus teſtium deponeret, ſe illi teſtamento adfuiſſe. aut viuens notarius. qui rogatus fuit, vel ſcriba, qui notarii nomine ſcripſit; vt probat text.d.§. ſed & ſi. qui integer contextus ad huius caſus declarationē perlegendus eſt. ſunt relati caſus annotandi ad interpretationē iam relati ſtatuti Ferrariæ lib.2. De ſcripturis priuatis, cum ex eo ſtatuto caſus hi omnes nō diſtinguantur. Comparatio † autem hac forma &

26 ordine (vt & hoc, nec ab re, attingamus) fit in primis, iudex ſi nōn vult ipſe facere comparationem, poteſt enim ſi vult ex ſuo arbitrio, ſecundum Bald d.l. comparationes num.17. debet inquam ipſe iudex duos, nec minus, peritos artis ſcribendi eligere. hoc probat pluralis locutio l. comparationes. §. omnes. ibi, ad his.C. de fide inſtrument. & in ſpecie affirmarunt ibi Bart. in ſecunda lectu. num.tertio. & Salicet.colum.ſexta, verſiculo ad ſextam quæſtionem, qui ſubiicit, eſſe eligendos confidētes partium. Curtius ſen. in l. admonendi.nume. 114. verſiculo quintò requiritur.de iureiuran. Comprobatur ex illa generali ac communi cōcluſione, quòd vbi in aliquo negotio eligendi

27 ſunt periti in † arte, duo ſaltem eligendi ſunt. ita Bartol. in l.1. in princip. ff. de ventre inſp. Alexandr.l.1.§.vltim.& ibi latè Galliaul.ff. de verborum obligatio. idem Alexandr.conſi.35. nume.octauo, lib.primo, & conſi.180.numer. 2.lib.7. Decius in capitulo quarto, numero 10. de probatio. Rebuffus in l.vnica. num.492.C. de ſenten. quę pro eo quod intereſt profer. & apud relatos habentur declarationes, quas nūc non refero.

28 Requiritur ſecundo, quòd antequam ad † comparationem deueniant, iurent, quód cōparationem non facient, non lucri cauſa, neq; inimicitiis, neq; gratia tenti: ita probant clara verba.d.l.comparationes.§. omnes. & ibi Cynus & Alber.& Bart.in ſecunda lectu.in fi.idem dixit Curt.ſen.d.l.admonēdi.nu.114.verſi.quintò requiritur.& opinor ſufficere ſi ſemel iurāt entequam faciunt cōparationem. & ob id non videtur neceſſe quòd poſt tempore relationis iurementum hæc præſtent, vt faciunt artis periti cum referunt; vt tradit Bart. in l. Theopōpus.de dote præleg.Iaſ.in repeti.l. admonēdi. nu.237.& ibi Ripa num.196.ff. de iureiurand. Decius cap.4.nume.15.de probatio. Rebuffus. d l.vnica.nu.490.C de ſen. quæ pro eo quod intereſt proferunt. Didacus lib.2. varia. reſol. cap.13.nu.4.

29 Requiritur tertiò † quod periti iſti aſſumant alias ſcripturas, è quibus volunt accipere comparationem literarum ad ſcripturam ſuper qua eſt controuerſia: quæ ſanè ſcripturæ, è quibus comparatio ſumitur, debent eſſe certę & verę illius, qui aſſeritur ſcripſiſſe hanc ſcripturam contentioſam. hęc certitudo habetur duobus modis. Primo, cum illæ ſcripturæ ſunt vnius vel plurium inſtrumentorum publicorum manu illius confectorum, ita probat.d.l.comparationes.ibi, ſed tantummodo ex forenſibus, vel publicis inſtrumentis. Habetur & ſecūdò, quādo illę

do illæ ſcripturæ habent ſubſcriptionem trium teſtium, qui omnes, vel duo ſaltem affirment & denuò in iudicio deponant illas ſcripturas eſſe ſcriptas ab illo ſe præſētibus & deinde ſubſcribentibus. ita probant clara verba d.l. comparationes. ibi, ideoque ſancimus, non licere comparationes literarum ex chirographis fieri, niſi trium teſtium habuerint ſubſcriptiones: vt prius literis eorum fides imponatur, vel ipſis hoc deponantibus, ſiue cunctis, ſiue omnimodo duobus ex his. Conſtantinus Harmenopulus in iuris promptuario lib. primo titu. 9. Rub. De ſchedis priuatis. ita ſcriptum reliquit. Ex priuatis ſcripturis nulla fiat comparatio, niſi ſint teſtium ſubſcriptiones, &c.

Sumeretur etiam & tertiò ex ſcripturis, vel quibus eſt is vſus in iudicio, vel quas ſua manu ſcriptas fateretur: ita Cur. ſen. d.l. admonendi. numero 114. verſiculo quarto quod. Crauetta conſi. 216. nume. 18. qui alios recenſet. & in ſumma, ex omni alia ſcriptura modo certa ſit ita etiam ſenſit Salicet. in d.l. comparationes. columna quarta, verſic. & ex prædictis qui ſubbit fieri etiam ex ſcriptura reperta in archiuio. & Conſtantinus loco præcitato ait: Quia, & id quod ex publicis monumētis profertur, publicique teſtimonii fide ſubnixam chartam ad cōparationes admitti volumus. Et nota quòd de certitudine harum ſcripturarum, è quibus comparatio ſumenda eſt, conſtare debet in iudicio coram iudice ordinario, non coram his peritis electis, cum nullam ipſi habeant certificandi iuriſdictionem. & ideo docuit Baldus in d. ta l. comparationes. num. 10. Iudicem illum eſſe qui compellere poteſt hunc, qui ſcripſiſſe creditur, ſcribere ſua manu, vt inde ſumi poſſit comparatio. id quod ſuprà latius expoſui. No-
30 ta etiam † illud, certitudinem hanc haberi non poſſe per comparationem alterius. ita text. d.l. comparationes. ibi, ſine comparatione literarum; Eſt ratio, quia res in infinitum tenderet. & quia ex comparatione nunquam vera habetur certitudo.

31 Requiritur quarto quod iſti † periti inſpiciant ſingulas literas, ſeu elementa, dictiones, & elementorum, verborumvè tractus, ſigna, ſtylum & his ſimilia. ita Baldus in d. l. comparationes. nume. 18. admonuit. & ibi Petrus Perticenſis nume. 30. & Salicet. columna penultima in principio.

32 Requiritur quinto quod iſti † periti referant iudici quid egerint, & indicauerint de literarum ſimilitudine: nam ſuum munus hoc eſt, non ipſius iudicis. Salicet. d. l. comparationes columna penultima in principio. & ſi Perticenſis in d. l. comparationes. numer. 30. aliter viſus eſt ſentire. niſi dicamus facta relatione cum iudicio facto à peritis iudex ipſe interloqui debeat, illam ſcripturam eſſe manu illius ſcriptam. atque ita erit ſextum requiſitum: ita Sal. loco ſtatim citato. non hoc loco referam illud quod requiri etiam ait Cur. ſen. d.l. admonendi. nume. 114. verſi. vlt. requiritur.
33 de omnimoda † ſimilitudine literarum: quoniam hoc ad ipſorum peritorum cognitionem & iudicium, non ad comparationis faciendæ formam ſpectet.

Requiritur ſexto ex iure nouiſſimo quòd
34 is, qui petit † comparationem literarum fieri, iuret ſe non habere alias probationes, hac vna comparationis literarum excepta. ita probat §. ſi verò nihil, in auth. de inſtru. cautela, & fide. & annotauit poſt gloſſ. ibi Sal. in d.l. comparationes. colum. 3. verſi. oppono ſexto. quod ſanè poſtremum requiſitum eſt annotan
35 dum ad interpretationem præcitati † ſtatuti Ferrariæ lib. 2. ſub rub. De ſcripturis priuatis. in quo relata requiſita, vno hoc vltimo excepto, referuntur. illis addendum eſt hoc vltimum, ex quo enim iuxta iuris cōmunis diſpoſitionem ſtatuit: ab eo quoque interpretari debet, non autem corrigere.

SVMMARIVM.

1 *Probationem plenam in antiquis non requiri.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ probationes ſufficiant in antiquis.*
3 *Probationem præſumptiuam & adminicularem ſufficere in antiquis.*
4 *Præſumptiuam probationē in antiquis ſufficere etiam contra inſtum & titulatum poſſeſſorem.*
5 *Probationem præſumptiuā & coniecturalem in antiquis haberi pro vera & perfecta probatione.*
6 *præſumptiones & coniectura à iure probata plenam fidem facere.*
7 *Coniectura à iure probata apertiſſimam probationem facere.*
8 *Coniectura quæ à iure approbata dicantur.*
9 *Iudicis arbitrio relinquitur, quæ coniecturæ plenā fidem faciunt.*

CASVS CXV.

QVAE EXIGANTVR PROBAtiones in antiquis. & ibidem de præſumptiua & coniecturali probatione.

RECE-

1 RECEPTISSIMA eſt noſtrorũ ſen-
tentia, in factis antiquis † plenam il-
lam & exactam probationem, quam
in nouis exigimus, non requiri: & ob
id cenſent leues probationes ſufficere. Dubita
ri tamen contingit, quæ & quales hæ eſſe de-
beant probationes. Corneus conſi. 19. col. vlt.
verſi. nõ enim eſt ſtatutum lib. 2. reſpondit, nil
hac de re fuiſſe iure noſtro ſtatutum, & ob id iu
2 dicis † arbitrio relinqui. Ego in primis ſcio in
antiquis probationem ex coniecturis & indi-
tiis ſufficere. l. cenſus & monumenta ff. de prõ
batio. l. qui ex liberis, de bon. poſſ. ſecund. tab.
ca. cum cauſam, de probatio. c. cum olim. de cẽ
ſib. Caſtr. conſi. 164. In præſenti cauſa, quę ver
titur coram maiore. col. 1. lib. 2. Ancha. conſil.
310. & conſi. vlt. quos retulit & probauit Crau.
Tract. de antiq. tempo. vltima particula primæ
partis principalis. nu. 30. & ibi nu. 31. ſubiicit ex
3 Calcanei & Iaſonis ſententia, ſufficere † præ-
ſumptiuam & adminicularẽ probationem. qui
bus accedit Alex. conſi. 187. nu. 3. lib. 2. & Soc.
ſen. conſi. 187. col. 5. verſi. Secunda ratio eſt. lib.
2. qui reſpondit, qualem qualem ſufficere. idẽ
Soc. ſen. conſi. 205. col. 2. verſi. Quartò optimè
lib. 2. reſpondit, inditia & coniecturas recipi.
aliis multis hoc comprobat Pariſius conſi. 104.
nu. 42. 43. lib. 1. ſed hic adhuc datur iudicis ar
bitrium, quales hæ ſint coniecturæ, quę inditia
quibus adhiberi fides poſſit, iuxta ea quæ aliàs
ſuprà retulimus.

Extenditur primo, vt procedat etiam contra
4 eum † qui eſſet in poſſeſſione iuſta cum titulo
& bona fide, non perfecta tamen præſcriptio-
ne: ita cenſuit Crau. d. vlt. particula nu. 33. de-
clarando reſponſum Soc. ſen conſil. 194. col.
vlt. verſi. Confirmatur lib. 2. dũ reſpondit, hanc
probationem præſumptiuam, & coniecturalem
non ſufficere contra eum. qui in iuſta poſſeſſio
ne eſt, inquit Crau. non eſſe hoc verum, quan-
do præſumptio nõ eſt adhuc perfecta, quia tũc
hæc probatio ſufficit.

Extenditur ſecundo, vt locum etiam habeat
5 † eo in caſu, in quo lex exigeret plenam & per
fectam probationem: nã adhuc in his antiquis
ſufficit iſta præſumptiua & coniecturalis. ita
Crau. d. vlt. part. nu. 35. reiecta opinione contra
ria Socini, & rectè. ſi enim in antiquis lex ha-
bet probationem hanc præſumptiuam & cõie-
cturalẽ pro perfecta & plena, ſequitur recipien
dam eſſe vbi lex ſolũ perfectis probationes ad-
mittit. id quod confirmat Crauet. auctoritate
Decii in rubr. extra de probatio. nu. 13. qui affir
6 mauit, coniecturas † & præſumptiones à iure
approbatas, eſſe veras & plenas probationes. vt
non immeritò ſcriptum reliquerit Baldus in l.
1. nume. 18. C. de fideicommiſ. hanc probatio-
nem eo etiam in caſu ſufficere, cùm inſtrumen
talis probatio exigitur. idem Decius conſi. 54.
nume. 3. Baldum quoque eſt ſecutus Tiraquel.
in l. ſi vnquam. in verbo donatione largitus. n.
159. C. de reuocan. donatio. qui alios Baldi ſe
quaces retulit. his ego addo Baldum in l. in
tempus, in fi. de hæred. inſti. qui docuit quòd
7 & ſi † apertiſſimæ probationes ſint neceſſariæ
cum de perſona hæredis inſtituti dubitatur,
probari tamen coniecturis & præſumptioni-
bus à iure approbatis. cum Baldo idem ſenſit
Afflictus deciſ. 44. nu. 15. qui alia ſimilia attulit.
& plura congeſſit Iaſ. d. l. licet Imperator. 3. no
tab. delegat. 1. & Tiraquellus. d. l. ſi vnquam, in
verbo donatione. nu. 158. ego hanc ſententiam
facile eo caſu admiſerim, cùm in iure expreſſæ
ſunt hæ coniecturæ, non quando ex facti con-
tingentia eueniunt. nam in iure noſtro aliquæ
8 exprimuntur † coniecturæ, quas lex probatio-
nis veræ loco habet, quemadmodum in conie-
cturis ad probandam filiationem quod domi
ſit natus ſcientibus vicinis, quòd talis tractatus
& habitus ſit, vt latè ſuprà 89. caſu diximus.
quemadmodum etiam videmus in caſu noſtro,
dum lex probationem perfectam iudicat famã
in probatione finium. d. cap. cum cauſam, de
probatio. in his dubium nõ eſt. Sed dubitatio
verſatur cũ aliquæ eueniunt coniecturæ & prę
ſumptiones, quas lex nec conſiderauit, nec cõ
ſiderare potuit tamquàm quòd in facto conſi-
9 ſtant. hoc caſu (vt iam dixi) † iudicis erit arbi-
trium, qui diligenter & accuratè perſcrutabi-
tur, an coniecturæ huiuſmodi ſint, vt ad ita cre
dendum adduci poſſit.

SVMMARIVM:

1 *Iudicis arbitrio relinqui, qui caſus dicantur difficilis probationis.*
2 *Aetatem eſſe difficilis probationis.*
3 *Aetatem matris teſtimonio probari, vel etiam conſanguineorum.*
4 *Aetatem ex libro patris probari.*
5 *Statutum Patauinum ſub rub. Quòd pater non teneatur dare partem filio. cap. vlt. declaratur.*
6 *Filiationem eſſe difficilis probationis.*
7 *Partus ſuppoſitionem difficilis eſſe probationis.*
8 *Simulationem contractus eſſe difficilis probationis.*
9 *Iudicium difficilis eſſe probationis.*
10 *Captiuitatem difficilis probationis.*
11 *Probationis difficilis eſſe adulterium.*

12 *Difficilis probationis eſſe ſimoniam.*
13 *Probationis difficilis eſſe fraudem.*
14 *Furtum nocturnum eſſe difficilis probationis.*
15 *Tractatus de homicidio perpetrando difficilis eſt probationis.*
16 *Matrimonium clãdeſtinũ difficilis probationis eſſe.*
17 *Metum eſſe difficilis probationis.*
18 *Voluntatem & animum eſſe difficilis probationis.*
19 *Torturam eſſe difficilis probationis.*
20 *Intereſſe difficilis probationis eſſe.*
21 *Dolum eſſe difficilis probationis.*
22 *Difficilis probationis caſus plenam probationem interdum requirere.*
23 *Iudicem fuiſſe pecunia corruptum, difficile eſt probare.*
24 *Probationes plenæ requiruntur cùm probandum eſt iudicem fuiſſe pecunia corruptum.*

Casvs cxvi.

DIFFICILIS PROBATIONIS, quæ ſint.

EVENIVNT aliquando caſus plures, qui difficilis probationis adeo ſunt, vt vix cognoſci poſſint. verum, qui hi ſint dubitari non ſemel ſolet, inter cæteros tamen Marſilius, in l. quæſtionis modum. nu. 50. de quæſtio. & Carolus Molinæus in conſue
1 tud. Pariſien. titulo. 1. §. 5. nu. 21. dixerunt † Iu-
dicis arbitrio relinqui. Ego ſcio iure noſtro plura dici difficilis probationis, ac primo (vt ab hoc incipiam) difficilis probationis credi-
2 tur † ætas, vt cenſuit Bar. in l. de ętate. nu. 7. de mino. & Pariſius conſil. 10. nu. 58. lib. 2. de quo dicam in ſequẽti caſu. quamobrem lex ad eam probandam admittit probationes alias impo-
3 tentes, nam admittit † matris teſtimonium. l. etiam. ff. de probatio. Cæpolla conſi. vlt. col. 13. Capella Toloſa. q. 3. & Crauetta loco ſtatim citando. ſic conſanguineorum, Bart. d. l. de ætate. nu. 7. immo annotauit Alex. in additio. ad
4 Bart. d. l. de ætate. nu 9. † librum patris in quo dies natiuitatis ſcriptus eſt, ætatem probare. quod reſponderunt etiam Cur. iun. conſil. 1. 8. num. 8. & Soc. iun. conſil. 3. nu. 50. lib. 2. & latè Crau. tract. De antiqu. tempo. octaua particula primæ partis prin. nu. 34. 36. qui declarat, quòd ſi pater viuit, librum cum eius iuramento ſemi plenè probare, ſi mortuus, idẽ eſſe; quia mors loco iuramenti eſt: non tamen (inquit) probat cum pater contra filium litigat, ex Bal. cõſi.
5 19. lib. 5. Quibus infertur declaratio † ad ſtatutum Patauinum ſub rub. Quod pater nõ compellatur dare partem filio cap. vlt. dum diſponit ętatem filii probari ex libro patris cũ patris iuramento, intelligitur, patre viuente, non ex mortuo: tunc enim mors iuramẽtum ſupplet.
6 Secundus caſus difficilis probationis † eſt filiatio, vt latè ſuprà in caſu 89. exequuti ſumus.
7 Tertius caſus eſt in probatione † ſuppoſiti partus, ita Soc. iun. reſpondit conſi. 90. nu. 17. lib. 2. qui ob id cõiecturis & pręſumptionibus probari poſſe credidit. Quartus eſt caſus, qui diffi-
8 cilis probationis eſſe creditur † ſimulatio contractus, id quod ĩfrà in caſu 180. explicabimus.
9 Quintus eſt caſus difficilis probationis † incendium in domo commiſſum. Afflictus deciſione
10 57. nu. 3. Sextus caſus † eſt, cum miles allegat ſe ab hoſtibus captũ fuiſſe. l. non omnes. §. à barbaris. de re mil. de cuius intellectu ſcribit Coraſius lib. tertio miſcella. iuris cap. 7. nu 7. Se-
11 ptimus caſus eſt † adulterium. Decius conſil. 577. nu. 11. Pariſ. conſi. 57. nu. 34. & conſi. 54. nu. 61. lib. 4. Socinus iun. conſi. 32. nume. 12 lib. 2.
12 Octauus † eſt ſimonia. Decius conſi. 342. Cra-
13 uet. conſi. 122. num. 8. Nonus caſus † eſt fraus.
14 Crauet. conſi. 143. nume. 12. Decimus, † furtum nocturnum. Crauet. conſi. 178. num. 2. vel aliud delictum eo tempore perpetratum. Gramma. conſil. 1. nume. 1. & conſil. 17. nume. 5. Vndeci-
15 mus, † tractatus de perpetrando homicidium. Crauet. conſi. 220. num. 15. Duodecimus, † ma-
16 trimonium clandeſtinum. Crauet. conſil. 281. col. penul. verſi. Non obſtat. Decimus tertius,
17 † metus, vt infrà dicemus ſuo loco, & tradit Pariſius conſi. 53. num. 61. & conſi. 60. nu. 21. lib. 3.
18 Decimus quartus † animus & voluntas hominis. Pariſ. conſi. 79. nu. 11. lib. 4. Decimus quin-
19 tus, † tortura, quæ ſecreto datur. Marſi. cõſi. 5.
20 num. 21. 22. Decimus ſextus, † intereſſe. l. vlt. ff. de prætor. ſtipul. Bart. l. 2. in fi. C. de reſcind. vend. Rebuff. l. vnica. nu. 482. C. de ſententiis quæ pro eo quod intereſt. Decimus ſeptimus
21 dolus. ita Boet. q. 101. nu. 3. 4. & ibi alia adſert, & alia etiam retulit Iaſ. conſi. 141. col. 3. lib. 4. Decimus octauus caſus eſt cum probãdum eſt aliquem dixiſſe, ſe iturum ad certum locum, atque ita velle abeſſe: quia non ſequitur, dixit ſe eo iturum, ergo iuit. ita ſcribit Iſernia in commẽtariis, ad conſti. Regni titulo De literis citatoriis. in verbo Cum ſit quędam. qui ob id infert probationem hanc fieri iuramento aſſerẽtis illũ abſentẽ ita dixiſſe: & ſi aliter reperitur, de periurio non puniri. & multo plura diligẽs lector obſeruare in iure poterit. Illud vnum ta-
22 men nõ pręteribo tacitus, aliquãdo † caſus aliquos reperiri, qui & ſi difficilis probatiõis ſint nihilo-

nihilominus plenam & exactam probationem requirunt. exemplum adferri poteſt; cum pro-
23 bandum eſt † iudicem corruptum pecunia fuiſſe, & per ſordes iudicaſſe. nam cum hæc ſecreto admodum committi ſoleant, difficilis admodum eſt probatio. ita Bar. in l. qui ea mẽte. col. vlt. ff. de furtis. à quo non diſſentit Aegidius Boſſius in tract. cauſ. criminalium in tit. De officialibus corruptis, nu. 14. nihilominus ad hãc
24 † corruptionem probandam probationes concludentes requiruntur. ita Bald. in l. obſeruare. §. proficiſci. q. 11. ff. de officio Proconſ. Boſſius præcitato loco qui tamen nu. 19. in fine ſolum hoc intelligit cum proceditur criminaliter. Gramm. conſi. 35. nu. 36. & conſi. 54. nu. 5. 6. quod obſeruandum maximè eſt, quoniã & cæteris in caſibus ſic dici poteſt, cũ magna extat pro accuſatę perſonę pręſumptio: vt etiam pro iudice. l. 2. C. de offi. ciuil. iudi.

SVMMARIVM.

1 *Aetatem ex aſpectu probari.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui quomodo ex aſpectu atas probetur.*
3 *Inſpectio in pudibundis ad atatis probationẽ reijci.*
4 *Probationem admiti contra iudicis arbitrium ſuper atate & corporis inſpectione.*
5 *Statutum Brixia. 58. in ciuilibus ſub rubr. Quòd maior quatuordecim annis, declaratur.*
6 *Statutum Mediolani ca. 243. ſub rubr. de ijs qui nõ poſſunt capi ratione atatis, declaratur.*

CASVS CXVII.

DE AETATIS PROBATIONE ex aſpectu.

ADMONVI superiore caſu, ætatẽ difficilis probationis eſſe, & ob id admitti probationes alias minus idoneas. nunc dicendũ eſt, inter cæteras pro-
1 bationes † ætatis illam adeſſe, quæ ex aſpectu
2 fit; quæ quidem multum † iudicis arbitrio relinquitur, vt probar. l. minor 25. annis adito Præſide, ibi clarè Alber. ff. de minor. 25. annis. quem eſt ſecutus Gramma. decis. 48. nume. 18. nec diſſentiunt ibi Bart. & cæteri. idem Bart. l. de ætate. num. 8. ff. eo. de minor. Bal. in rub. C. de probatio. in fine. Bal. conſil. 19. libro. 5. Iudex ergo hominis facie diligenter inſpecta, conſiderata membrorum qualitate, parentum conditione, loco vnde natus eſt, iudicabit cuius ætatis is eſt. id quod non modo locum habet in ætate iuuenili, ſed etiam in ſenili: vt ita notauit Bar. in l. 2. C. de mend. valid. lib. 12. & cum eſt ſecutus Grãm. deciſ. 48. nu. 19. corporis autem aſpectus non intelligitur de pudibũ-
3 dis: † nam inſpectio illa à iure, vt turpis, reiecta eſt. §. 1. inſtit. quib. mod. tutel. finitur: ſed (vt dixi) de facie & cæteris membris. & dicitur arbitrium hoc datum in caſu dubio. eſſet enim ſtultum dicere, iudicem poſſe iudicare ſenem ex aſpectu iuuenem eſſe. intelligitur ergo cum probabilis adeſt dubitatio, vt puta habet quis 20. annos, & ex aſpectu videtur habere viginti quinque, iudicat tunc iudex ex aſpectu illo ætatem, ita Alber. loco iã citato. eritq́ue ad-
4 notandum, hoc iudicis arbitrium haud plenè † ætatem probare: nam contrarium probari poteſt, & ſententia illa retractari. ita Alber. in d. l. minor 25. annis adito Præſide. in fine, qui ita vidiſſe in foro obſeruari ſcribit. & ideo Bal. in l. ſolam, nu. 12. C. de teſtibus dixit, ſententiam hanc plenè non probare ætatem: hæc non ſolũ conferunt ad interpretationem iuris communis, ſed & ſtatutorum, quę in alicuius ætate nituntur: vt ſtatutum Brixiæ in ciuilibus 58. ſub rub. Quòd maior quatuordecim annis. illa enĩ ætas relatis modis iudicari poterit. ita declaratur ſtatutum Mediolani cap. 243. ſub rubr. De iis qui non poſſunt capi ratione ętatis ibi non declaratur quomodo illæ ætates probẽtur: ob id ex aſpectu ſatis probari intelligimus.

SVMMARIVM.

1 *Impedimentum teſtibus probari poſſe.*
2 *Impedimentum probari ex iuramento impediti.*
3 *Iudicis arbitrio impedimentum probari.*
4 *Impedimentum non probari iuramento periuri.*
5 *Impedimentum bis iuramento impediti nõ probari.*
6 *Impedimentum, quod remoueri potuit, impediti iuramento non probari.*
7 *Impeditus, ut pratextu impedimẽti excuſetur, quid probare debeat.*

CASVS CXVIII.

QVOMODO IMPEDIMENTVM probetur, & quãdo impeditus excuſetur.

QVONIAM superiore caſu attigimus impedimenti probationem eſſe interdum difficilem, agendum nunc nobis eſt, quibus probationibus probari poſſit. Prima fuit eorum opinio, qui dixe-
1 runt eſſe probandũ † teſtibus, vel inſtrumẽtis:

ita aliquos recenſet Io. And. in cap.1. de dolo & contu.in 6. Corn. in conſi.56.col.1.lib.1.& Pariſ.conſi.67.nu.90 lib.3.ex c.pręſentium.7. q.1.& ex c.ex literis.§.vlt. de reſti.in integr.verum hęc ſententia omnibus in caſibus verano eſt, ſed in illis tãtum in quibus hę probationes pręſtari poſſunt, cum ex loci, temporis & facti qualitate adeſſe potuerunt: atque ita poſt alios docuit Iaſ.in l.2.§.quod diximus.n.2.ff.ſi quis cautio.qui alia iura ſic explicat.

2 Secunda fuit opinio † impedimentum ſatis proprio impediti iuramento probari cap.quia propter,de elec.cap.1.22.q.1.maximè cũ vnius teſtimonio ex cap.ex inſinuatione, de procur. cum ſemiplena probatio ſufficiat. quam ſententiam probarunt Inno. in cap. ex literis, in fine de reſti. in integr. & poſt Specu.& Rotam reſpondit Soc.iun.conſi.76.num. 4.lib.1. Cato Saccus in l.admonendi.nu.34.verum iſti intelligunt, quando hic impeditus eſt perſona honeſta & fide digna: id quod totum à iudicis arbitrio pendet,contrarium tamen probari poteſt. ita Inno.d.cap. quia propter.col. pen. de electio. Tiraq.de retract.conſang. §.4.gl. prima nume.7.

Tertia opinio fuit Io.Andr.in cap.1.de do-
3 lo.& contuma.in 6. hanc probationem † arbitrio iudicis fieri.quam ſententiam eo loci ſecutus eſt Gemini. idem cenſuit Guido Papæ. q. 64.Si altera Cur.ſen. l.admonendi. nu.280.de iureiuran.hanc communem teſtatur Alexand. in l.2.§.quod diximus nu.2.& ibi Iaſ.ff.ſi quis caut. Ant.Petrucius in l.2.nu. 348. de iureiur. Sebaſtianus Vantius tract. nullitatum,in tit. de nullitate ex defectu iuriſd.ordina.num.166.in fine.is ergo rectè ac diligenter cõſiderabit perſone,loci ac facti qualitatem,& interdum plenam requiret probationem,aliquando ſemiplenam,aliquando ſolum iuramentum probationis loco. Euenit etenim interdum vt occurrãt impedimenta in remotis regionibus, quæ nec teſtibus,nec inſtrumentis probari poſſunt.noſtri ergo iudicis erit prudentia de his ſtatuere. Erit tamen quod animaduertat,ne imprimis a-
4 lias † periuro iuramentũ hoc deferat cap. paruuli:22.q.vlt. & poſt Roma. tradit Alexã.d.§.
5 quod diximus. nu. 4. Non quoque bis ſuper † eodem facto iuramentũ hoc cõcedet. ita Alex. d.§.quod diximus.nu.3.& ibi Iaſ.poſt Angelũ ibi ex l.vlt.ff.de bonis auct. Iud.poſſid.idẽ cenſuit is Ant.Petrucius.d.l.2.nu.350. de iureiur. & Rebuffus in l. vnica, nu.66. C. de ſent. quæ pro eo quod intereſt.nec etiam admittere de-
6 bet iudex noſter probationem illius † impedimẽti,quod remoueri poterit nã is qui impedimẽti prętextu vult iuuari, duo probare debet.
7 Primo illud † impedimentũ huiuſmodi fuiſſe, vt remoueri minimè poterit,vt probat l. ſed & ſi per Prętorem.§ 2.ff. ex quib.cauſ.maio. vbi Bar.idem in l.quibus diebus,vbi Soc.in tertio nota.de cond. & dem.Deci.l. . in fi.C. de bo. poſſ.ſecũd.tab.& conſi.677.nu.4.Gozad.cõſ. 38.nu.tt.Soc.iun.conſil.76.num.79.lib 1. latè Crau.conſi.270. nu.3. Secundo probare debet is impeditus impedimentũ illud in cauſa fuiſſe ne pręſtiterit,quod pręſtare tenebatur;quoniã quantum in ſe erat omni diligentia vſus eſt, vt probat tex.annotatione dignus in l.qui cõmeatus.de re milita.& omnes in l.2.§. quod diximus.ff.ſi quis cautio. ibi Alex. nu.6.& Iaſ.nu. 5.& plura retulit Crau.conſi.151.nu.22.& cõſi. 179.nu.6.iſtis addo Decium conſ.454.nu.6.& conſi.552.nu.7.Boer.q.40.nu.4. & conſi.Vanti.d. titulo de nullitate ſententię ex defectu iuriſd.ordina.nu.166.verſ. & erit.

SVMMARIVM.

1 *Intereſſe damni emergentis & lucri ceſſantis conſideratur cùm debito tempore debitor non ſoluit.*
2 *Lucrum ceſſans quomodò probetur.*
3 *Statutum Mediolani cap.43.ſub rubr.de damno & intereſſe,declaratur.*
4 *Lucrum ceſſans certum difficilem probationẽ habet*
5 *Lucri ceſſantis intereſſe in facto verſari.*
6 *Iudicis arbitrio relinqui, quomodò intereſſe lucri ceſſantis probatur.*

Casvs cxix.

LVCRI CESSANTIS INTERESſe quomodò probetur,& quando ſit in conſideratione.

REVOCAVIT in memoriam iam relatus caſus,vt hoc loco agerem,quę ratio habenda ſit in † intereſſe iudicando
1 ad creditoris fauorẽ,cui congruo tempore non perſoluit debitor. & certum eſt, eſſe habendam rationem emergentis damni, & ceſſantis lucri.l.3.§.vlt.ff. de eo.quod certo loco.l.at qui natura.§.nõ tantum.de nego. geſt. l.ſocium.ff.pro ſocio l.ſi commiſſa. ff. rem ratam haberi.omnes in l.2.C.de vſur.glo. & cæteri omnes in capit.conqueſtus,de vſuris. latè Crau.conſi.189.col.vlt.& multos recenſet Didacus lib.3.varia.reſol.cap.4 num.1. qui quam pluribus Theologorum auctoritatibus cõpro-
2 bat . hic creditor, vt † lucri ceſſantis intereſſe conſe-

cõſequatur, probare hoc pręcipue debet, quod conſueuit mercari, quòd prę manibus merces huiuſmodi habebat, quibus emptis tantum ſuperlucratus fuiſſet veriſimiliter: quod emere non potuit, pecunia hac carens. ita poſt alios Iaſ. l. 3. §. vlt. de eo quod certo loco. Ruin. cõſi. 103. nu. 4. lib. 1. Rub. conſi. 88. Crau. conſi. 320. nu. 3. 6. Neuiz. conſi. 77. nu. 24. Rola. conſi. 35. nu. 5. 6. lib. 1. atque ita declaranda ſunt ſtatuta,
3 quę concedunt iurari ſuper intereſſe, vt † ſtatutum Mediolani cap. 43. ſub rub. de damno & intereſſe ſi quis enim tamquam mercator peteret intereſſe ex forma d. ſtatuti, nihilominus relata
4 requiſita probare deberet. certum verò † lucrũ ceſſans difficilem probationem habet, nam vt ſcribit Ang. & Iaſ. d. l. 3. §. vlt. nu. 7. Lucrum ceſſans eſt non ens, & non entium nullę ſunt cauſę; ob id probari non poſſe videtur. l. actori. ff. de proba. coniecturis ergo probabitur, ex glo. d. §. vlt. & tradit Dec. in l. quatenus. num. 5. de reg. iuris. accedit Bar. in l. traditio. C. de actio. empt. nimirum, cum difficilis probationis ſit. l. vlt. ff. de præto. ſtip. & ſupra dixi in caſu 112. probabitur etiã per locũ à ſolinis, nempe à veriſimili, quod veriſimiliter ex ſolito tantum ſuperlucrari creditor potuiſſet. ita glo. d. l. 3. §. vlt. & ibi Iaſ. nu. 6. de eo quod certo loco Alc. l. vnica in fine de ſententiis quę pro eo. Verũ, quia hoc certum dici nõ poteſt, cum aliquãdo plura fortuito eueniant, quibus non ſolent æquè vno ac altero tẽpore ſuperlucrari mercatores, non iniuria ergo dictũ eſt à noſtris in facto
5 † intereſſe verſari. l. quatenus, de reg. iuris. Rebuffus d. l. vnica, nu. 395. Carol. Molinęus tract.
6 vſur. nu. 28. 29. intereſſe taxationem † iudicis arbitrio relinqui. id quod probat. d. §. vlt. & ibi. Iaſ. nu. 6. qui in hanc ſententiam attulit tex. & ibi Bar. in l. 1. C. de colo. Illirica. lib. xi. quẽ prius perpendit Aret. in l. diuortio. §. ſi mẽtes. ff. ſol. matr. idem placuit Socino in tract. fallẽ. reg. 3. caſu. 33. Rebuff. d. l. vnica. nu. 526.

SVMMARIVM.

1 *Vẽditorem ad intereſſe teneri cùm emptori rem nõ tradit.*
2 *Iudicis arbitrio taxari intereſſe, quod venditor emptori præſtãt.*
3 *Venditorem moroſum teneri ad intereſſe quanti plurimi emptori.*
4 *Valorem rei communem probat emptor dum agit ad intereſſe quanti plurimi.*
5 *Intereſſe ſingulare quo modò probetur.*

CASVS CXX.

INTERESSE EMPTORIS QVO modo probetur, cum venditor tempore debito rem venditam emptori non tradidit.

1 ES T iam relato caſui hic ſimilis: † venditor rem venditam emptori non tradit, atque ita per moram factum eſt, vt tradendi deſierit eſſe facultas: quocirca in intereſſe emptori tenetur l. ſi traditio. C. de acto. empt. qui ſanè textus probat, intereſ-
2 ſe hoc taxari † iudicis arbitrio. id quod annotarunt ibi Bar. & Bal. qui ſanè Baldus num. 2.
3 cenſuit coniecturis hoc † intereſſe probari poſſe. idem clarius ibi docuit Sali. q. 5. & Afflictus in cap. 1. num. 21. verſ. Item arbitrabitur quantum ſit intereſſe, ex quibus cauſ. feud. amitta qui iudicis arbitrio multum tribuit. illud tamen erit obſeruandum, quod ſcribit Sa-
4 li. d. q. 5. venditorem. hunc † moroſum teneri quanti plurimi res valuit à tempore moræ citra, iuxta. l. vinum. ff. ſi certum peta. at tanti res valere dicitur, quanti vendi communiter potuit. l. pretia rerum. ff. ad l. Falcid. & tra-
5 dunt omnes in l. 2. C. de reſcind. vend. † emptor ergo communem valorem probabit, & illud conſequetur. ſi verò (inquit Sali.) nõ probabit venditor communem valorem iudex informationem de communi valore ſumet & ſuo arbitrio intereſſe indicabit. Cuius doctrinam
6 quoad intereſſe commune probo, at quoad † ſingulare, diſſentio: quoniam illud à communi valore probari nequit; ſed ex qualitate perſonæ emptoris, & ipſius rei: id quod coniecturis probari poteſt, & à iudicis arbitrio pendet. De intereſſe hoc ſingulari plura apud omnes in l. vnica. C. de ſenten. quæ pro eo quod intereſt, profer.

SVMMARIVM.

1 *Iudicem poſſe recuſari ĩ alia cauſa. alij contra paulò infra.*
2 *Cauſa diffinita odium conceptum inter iudicem & condemnatum perdurare.*
3 *cap. cùm P. Mancouella, de accuſ. declaratur.*
4 *Cap. poſtremo. de appell. exponitur.*
5 *Argumentum á contrario ſenſu in reſcriptis nõ procedere.*
6 *§. Si verò quis dicat, in auth. de teſtib. ſenſus & intellectus.*
7 *Iudicis arbitrio relinqui an iudex cauſa finita in al-*
tero

tera poſſit recuſari.
8 *Præſumuntur durare quæ ſolo tempore tolluntur*
9 *L. ipſius. C famil ercisſ. declaratur.*

CASVS CXXI.

RECVSARI AN IVDEX POSſit in altera cauſa, cum prima iam per ſuam ſententiam eſt finita, non inſubtiliter enucleatur.

CVM de iudicis recuſatione à noſtris diſputatur, quæri ac dubitari ſolet,
1 an † recuſari is iure poſſit, qui in alia cauſa iam contra nunc recuſantẽ,
ſententiam tulit? qua in re vna fuit Andr. Barba. & Aretini ſententia, quam referunt Decius & Ripa in capi. 1. de iud. ille prima lect. num. 7. iſte nu. 15. recuſari poſſe. eam opinionem ſecutus eſt Gomeſ. Hiſpa. in §. rurſus. nu. 25. inſt. de actio. ex ratione. l. in ipſius. C. famil. ercisſ. quo
2 loci ſcriptum eſt, quòd & ſi † cauſa eſt extincta & finita, non tamen finitum eſſe odium ob illam conceptum. Verum Decius, qui ſupra, illud verum eſſe intellexit, rebus ſic ſtantibus, non autem cauſa ipſa abſoluta, quia ceſſante cauſa odii, odium etiam ceſſare intelligitur, ex capi. poſtremò, de appella. de quo ſtatim. Gomeſius verò ad hanc opinionem comproban-
3 dam citabat tex. † cap. cum P. Manconella. de accuſa. quo loci videtur, accuſatorem criminis ſimoniæ, eo extincto & finito iudicio, non poſſe in alia ferre teſtimonium. ſed mea ſentẽtia, non probat, quandoquidem factum illud eſt ob maximam affectionem, quam is accuſator contra accuſatorem habebat id quod ex eo detegitur, quia ipſe accuſauerat, & mox egit ſedulò, vt etiam eius frater accuſaret, ob inſtantẽ ergo viciſſitudinem (cuius meminit ibi ſummus Pontifex) maxima accuſatoris affectio detegitur; non mirum, ſi ad ferendum teſtimonium non admittitur.

Secunda ergo opinio fuit Decii d. cap. 1. nu. 7. quem viſus eſt ſequi Ripa nu. 15. 17. & cũ illis ſenſit Alciat. tract. præſump. reg. 2. præſump. 11. qui hanc eſſe receptionem viſus eſt affirmare, hunc ſcilicet iudicem recuſari nõ poſ-
4 ſe. ex tex. in † c. poſtremò, ubi Abbas in ſecundo notab. de appel. ubi ex reſcripto Lucii III. Pont. Max. is iudex rectè recuſatur, qui in illo negotio aduocationis officio functus eſt: non ergo iure in altero recuſari poterit. Verùm recentiores aliqui crediderunt, textum hunc ad rem nihil conferre; quod à Decio reprehenditur. Ego aliquando ſum opinatus Decii & alio-
5 rum † argumentationẽ à ſenſu contrario ſumptam in reſcriptis iure non procedere, vt probat ipſe Decius in l. 1. in prin. nu. 51. ff. de officio eius. Accedit præterea, non eſſe ſatis mirũ, ſi is qui in alia cauſa aduocatus fuit, in altera hæc ab illa penitus diuerſa iudex eſſe poſſit, cũ nullum odium, nullam inimicitiam is cum aduerſario ſui clientuli contraxerit, ſed tantum affectionem quandam habuit honori ſui, & officii cauſa: illo ergo finito, nulla iuſta ſupereſſe cauſa recuſationis videtur. quod ſenſit Ripa d. cap. 1. in fine. de ind. dum ſcriptum reliquit ex l. qui cum natu maior. §. penul. ff. de bonis liber. inimicitiam ex aduocatione contractam, non eſſe conſideratione dignam. Non pariter huic opinioni opitulãtur duo illi canones cap. ad hęc, il 1. & cap. propoſuit, de appella. à ſenſu contrario ſumpto argumento; quoniam, iam dixi, non ita argumentari licere. Minus huic
6 ſententię ſuffragatur is † tex. §. ſi verò qui dicat, in auth. de teſtibus in illis verbis, donec de crimine iudicetur, vbi ergò iudicatum fuerit, eius teſtimonium videtur poſſe recipi. in huius loci declaratione multa effudere Decius, Ripa & Gomeſius. Ego verò animaduerti aliquando ex verſione Gregorii Holoandri tex. illum nil penitus probare. is enim ſic legit: Inſuper, ſi quis eum, qui ad dicendum prodit teſtimonium, inimico dicat, contra ſe eſſe animo, & fortè ab ipſo in crimen publico poſtulatum iudicio, ſi protinus oſtendatur criminalem inter eos cauſam agitari, non procedito inter teſtes, is qui in tantum alienato ab hoc eſt animo, vt etiam de crimine ipſum publico poſtulet iudicio.

Tertia ergo & verior eſt opinio eorum, qui
7 hoc iudicis † relinqui arbitrio dixerunt. ita cenſuit Butrius in d. cap. 1. de ind. quem ibi uno verbo viſus eſt probare Decius prima lect. nu. 6. in fine, & Ripa nu. 7. & Alciatus d. reg. 2. præſump. 11. Verum, quia ſuo loco diximus, arbitrium hoc eſſe debere iure ac ratione regulatum erit quòd ſumma diligentia animaduertat iudex hic noſter quomodo hoc in caſu ſuum arbitrium proferat. ſi nihil hæc arbitrandi facultas daretur, iudicarem, inſpecta qualitate perſonarum, quæ iam contendebant, an ex rei qualitate ſuper qua erat cõtrouerſia, tanta oriri potuerit inimicitia, vt cauſa ipſa diffinite odium continuatiuum cauſare potuerit, & tunc iudicarem, iudicem hunc recuſari poſſe. illa ratione, quam ex d. l. in ipſius. C. famil. ercisſ.
conſi-

conſiderauit Gomeſius in d.§.rurſus,num.25.
in fine, quòd illa quæ ſolo temporis tractu nô
immutantur, † durare præſumuntur, cum ſe-
mel ſunt in eſſe deducta.l.ſi cui.§.iiſdem.ff.de
accuſa.l.non omnes. §. à barbaris. de re milit.
ſunt etenim iſtæ animi paſsiones, quæ durare
præſumuntur,vt docuit Baldus. in l. ex perſo-
na,nu.4.C.de probatio. quem eſt ſecutus Fel.
in cap.ſcribam.nu.3. de præſump.ſic declaran-
9 tes † d.l.in ipſius. quæ verè probat,cum ad de
monſtrandam teſtatoris voluntatem mutatam,
& illũ animi odium depoſuiſſe,neceſſe ſit, ſer-
uorũ merita ad voluntatis mutationẽ congrua
interceſsiſſe probare.Si verò viderem contro-
uerſiam ratione perſonarũ ac rerum talem fuiſ
ſe,vt graue odium in animum contendentium
concipere non potuerit,& talẽ contractam nõ
fuiſſe inimicitiam, quę perſeuerantiã veriſimi-
liter habere non potuerit, recuſationi locum
non eſſe pronuntiarem.

SVMMARIVM:

1 *Damnum paſſo quod intereſſe reſarciendum ſit.*
2 *Iudicis arbitrio reſtituitur intereſſe damnum paſſo*
3 *Artifex vulneratus quod intereſſe ob damna ſua conſequatur.*

Casvs cxxii.

INTERESSE QVOD DAMNVM paſſo reſarciendum ſit.

Recte ac ſanctè lex conſtituit pen-
ſanda eſſe damna illi, qui alterius fa-
cto iniquo detrimentum ſenſit. hoc
etenim in lege veteri pręcepti Domi
nus populo ſuo,vt legitur Exodi cap.21.in hęc
verba.Si rixati fuerint viri, & percuſſerit alter
proximum ſuum lapide,vel pugno,& ille mor
tuus non fuerit, ſed iacuerit in lectulo: ſi ſur-
rexerit & ambulauerit foris ſuper baculũ ſuũ,
innocens erit, qui percuſſerit,ita tamen,vt ope
ris eius & impenſas in medicos reſtituat. Sed
1 dubitant noſtri, quod intereſſe † damnũ paſſo
reſarciri debeat? Iaſ.in l. ſi quando, nu.21. C.
2 vnde vi,docuit eſſe † iudicis arbitrio.idẽ ſcri-
ptum reliquit Afflictus in cap.1. num.21.verſi.
Item habet arbitrium taxandi, ex quibus cauſ.
feud.amitta.ex tex.d.l.ſi quãdo. C.vnde vi, &
clarus tex.in ca.vlt.de his quę vi metusvè cauſ.
fiunt. vbi Abbas & cæteri omnes.ita etiam cũ
3 quis † artificem vulnerat atque ita debilitat,ar
bitrio iudicis debet illi ſua damna rependere.

ita Bar.in l. interdum.§. qui furem, de furtis.
Placa libro epitom.delicto,cap.6.n.32. huc ſpe
ctat quod Plato ſcribit dialo. nono de legibus
in hæc verba. Si alienum ſeruum interemit,
ſuumque putauerit: domino damnũ reſtituat,
vel duplum pretii reddat. quam ſi vero pretii
fuerit ſeruus à iudicibus ſtatuatur. hæc illæ.
Diligenter ergo iudex noſter cõſiderabit per-
ſonarum qualitatem,nempè quis is ſit, qui ſibi
damnum illatum allegat, vel rem ſubtractam,
an inquam nobilis ſit vel mercator, diues vel
pauper: quis etiam is ſit, qui damnum dediſſe
dicitur: qualis res illa fuerit in qua damnum
allegatur datum.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis arbitrio relinquitur quomodo bona inter ſocios diuidantur.*
2 *Sociorum maior partes facere an debeat, & minor eligere.*
3 *Iudex partes æquales inter ſocios facit, & vni unã, alteri alteram aſsignat.*
4 *Papienſium conſuetudo quæ ſit in diuiſione bonorũ communium inter ſocios.*
5 *Conſuetudo aliarum regionum in diuiſione bonorũ communium inter ſocios.*

Casvs cxxiii.

BONA INTER SOCIOS COMmunia qua ſub forma diuidantur.

Plvra iudicis arbitrio tribuuntur,cũ
de bonis communibus inter ſocios vel
fratres diuidendis agitur. eſt enim re-
1 ceptior opinio,† iudicis arbitrio relin
qui quomodo diuidi hæc bona debeant,vt in-
finitis propè auctoritatibus probauit Tiraq.in
2 tract.de iure Primigen.q.60.nu.10.nec enim †
maior partes conſtituere, & minor eligere de-
3 bet,ſed † iudex ipſe partes æquales facit,& vni
vnam, alteri alteram aſsignat. illi addo Marſi-
lium in l. quæſtionis modum. nu. 25. de quæ-
ſtio. Ruinum conſi.149.nu.1 lib.4.Boer.q.46.
nu. 1. poterit tamen iudex noſter ſuo arbitrio
res æſtimare: deinde modo vnum, modo alte-
rum interrogare quanti vellẽt rem illam apud
ſe retinere.ita docuit Bar.in l.3.in fine.C.com
muni diuid.vel etiam diuiſione facta,ſorte di-
rimere poterit,cui electionem tribuat. ita Bar.
in l.2.nu.6. quando, & quib.quar.pars lib.x.
4 Ego ſcio apud † Papienſes eſſe vſu receptum,
vt frater ætate maior partes conſtituat, & deſu

de ſorte dirimatur cui vna, cui altera adiudicā da ſit: atque ita vtuntur conſuetudine, cuius meminit Ang in l. ſancimus. § ne autem. C. de dona. & Ang. Aret. in §. quędam nu. 9. in fine inſt. de actio. cuius quidem opinionis Angeli dum meminit Tiraq. d. q. 60. nu. 14. eam intelli
5 git, vt † conſuetudo ſit, maiorem partes facere debere, minorem verò eligere, cum tamen ſentiat Angelus, maiorem quidem partes ponere, quas deinde ſors adiudicat. cætera apud Tiraquelli copioſam & eruditam explicationem videbit diligens lector.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis arbitrio relinquitur quis dicatur maior frater cùm agitur de bonis communibus diuidendis.*
2 *Fratrem maiorem ratione maioris ætatis dici, ſecundum aliquos*
3 *Maior de domo quis.*
4 *Fratrem maiorem dici ratione adminiſtrationis, ſecundum alios.*
5 *Clericus in eccleſia maior quis dicatur ad optionem prebendæ*
6 *Doctor maior de collegio quis.*

CASVS CXXIIII.

QVIS DICATVR FRATER MAIOR in diuiſione bonorum, & quis maior in domo, in eccleſia, & collegio.

QVONIAM in proximè iam relato caſu attigimus aliqua de fratre maiori in bonorum diuiſione; conuenit, vt hoc loco explicemus, quis maior iure dicatur quo quidem in caſu alia complectar præter tractatum diuiſionis bonorum. Cum ergo de bonis diuidendis agitur, maior frater di
1 citur ex iudicis arbitrio, vt reſpondit Barba. conſi. 21. col. pen. conſi. 51. col. 2. lib. 2. conſi. 80. in fine lib 3 & conſil. 45. colum. penul. in fine, lib. 4. idem reſpondit Alex conſi 4. lib 4. quē ſecutus eſt Gomeſ § quædam, in fine inſt. de actio & Marſil. l quæſtionis modum, num. 5 de quæſt. Aliquorum tamen fuit opinio, maiorem
2 † fratrem dici ratione ætatis. ita aliqui ſenſerunt in d. cap. 1. de paroch. & ob id Io. Baptiſta a Sancto Seuerino in l. omnes populi, num.
3 242. de iuſt. & iure, poſt Bal. † maiorē domus illum dixit, qui ætate maior eſt. ſic docuit Ancha. in cap. 1. in fine de conſt. quem eſt ſecutus Barba. in l. cum acutiſſimi, nu. 108. C. de fideicom. quòd ſi teſtator hęredi ſuo ſubſtituat maiorem de domo ſua, maiorem intelligi ratione ætatis. Alii verò cenſent † maiorem dici ra
4 tione adminiſtrationis bonorum. ita Abbas in capi. 1. nume. 4. de paroch. & multis comprobauit Tiraquel. d. tract. de iure primig. quæſt.
5 60. nu. 7. qui pari ratione ſcribit, illum dici † maiorem in optione prębendę, qui diutius in eccleſia militauit, ex glo. cap. cum in tua, de cōſue. in 6. quam multi ab eo relati ſecuti ſunt. ſic maior & antiquior (ait ille) in conſilio eſt,
6 non ratione ætatis, ſed cooptationis. Sic in † Doctore, is maior cenſetur, qui prius dignitatem eſt conſecutus, vt po Roma. l. ſi verò §. de viro. nu 8. ſolu. matr. tradit Gaſpar Vallaſ. in l Imperium. nu 11. de iuriſd. om. iud. Accedit quod ſcribit. glo. in cap. ſedes, de reſcrip. arbitrio iudicis relinqui quis abſolutè maior vel minor dicatur. & alia tradit Tiraq. de nobilitate cap. 10. nu. 11.

SVMMARIVM.

1 *Diuiſio bonorum inter ſocios qualis fieri debeat.*
2 *Societas ubi ſimpliciter contracta eſt, partes in diuiſione æquales eſſe debent.*
3 *Iudicis arbitrio relinqui quando induſtria unius ſocij correſpondeat pecuniæ alterius.*
4 *Societate certa ſub forma contracta, & ea non ſeruata, quomodò diuiſio facienda ſit.*
5 *Socius qui in ſocietate plus contulit, plus etiam accipere debet.*
6 *Socios poſſe de partibus æqualibus paciſci, etiam ſi unus in ſocietate plus altero conferat.*

CASVS CXXV.

QVAE DIVISIO PARTIVM ESſe debeat inter ſocios, & ſi vnus plus altero in ſocietate contulit; paucis, ſed dilucidè explicatū.

1 DVM inter ſe † ſocietatem contrahunt ſocii, nulla, interdum certa & clara diuiſionis forma pręſtituitur. quamobrem dubitari ſæpiſſimè contingit, quomodò facienda ſit diuiſio. Ang. in tract. ſocietatis parte ſecūda, nu 34. & Petrus Vbaldus illius frater in eius pariter tract. ſocietatis parte quarta col. 1 & 2 multa dixerunt iudicis arbitrio relicta: quæ vt in facto conſiſtentia de iure diffiniri minimè potuerunt. Ego duos caſus conſtituo.

Primus eſt, cum ſimpliciter contracta eſt ſo-
2 cietas, † atque ita in dubio partes æquales eſſe debent. l. ſi non fuerit, in prin. ff. pro ſocio. nã cum fraternitatis inſtar ſocietas ſit. l. verum, in prin. ff. pro ſocio. iuri naturali conuenit æqualitatem ſeruare, quemadmodum inter fratres obſeruandam eſſe ſuprà diximus. & hic caſus procedit ſiue ambo ſocii tantum pecuniæ, laboris ac induſtriæ conferant, vel vnus pecuniã, alter verò induſtriam; quoniam in dubio induſtria pecuniis correſpondet. l. cum duobus. §. ſi in coeunda. ff. pro ſocio. Petrus Vbaldus loco præcitato col. 1. verſi. ex quo infertur. qui
3 tamen, & rectè, ſubdit eſſe in † iudicis arbitrio quando correſpondeat, cum non ſemper hoc eueniat. & eo loci illud pulchrè ſcribit, quod vbi induſtria pecuniis correſpondet, ſi finita ſocietate nihil ſuperlucratum eſt, illæ pecuniæ capitalis diuidi debent, non autem econtrà cum induſtria non correſpondeat; quoniam tunc iudicis arbitrio diuiſio fit. l. ſi ſocietatem mecum. ff. pro ſocio. & aliis exemplis declarat is Petrus d. parte. 4. q. 2. & egregiè Socin. iun. conſi. 74. nu. 12. lib. 2. qui Corneum & alios refert. & inquit iudicem habere debere rationẽ pecuniæ & induſtriæ Didacus lib. 3. varia. reſol. cap. 2. num. 2.

4 Secundus caſus eſt, † quando de portionibus conſtituendis actum quidem eſt contra ſocietate certa ſub forma, ſed forma illa nõ ſeruata eſt, vt putà, tecum contraxi ſocietatem, vt ego induſtriam ponerem, tu ducenta, & æqualis eſſet lucri diuiſio, modò tu centum tantum contuliſti, lucri diuiſio erit arbitrio boni viri; quoniam, & ſi pactum fuerit de æquali diuiſione facienda, attamen ego qui induſtriam contuli intereſſe conſequi à te poſſum, cum tantum non contuleris quantum conferre promiſiſti. ita Petrus Vbaldus d. tract. ſocietatis in quinta parte princip. quæſt. 19. qui in ſubſequenti quæſtionem caſum econuerſo, poſuit, quando is qui promiſit conferre centum & cõtulit ducenta, adhuc ratione illorum centum vltra conuentionem lucri diuiſio iudicis arbi-
5 trio fit, habendaque ſemper erit ratio, vt qui † plus contulit, plus accipiat, & qui nihil, nihil conſequatur. d. l. ſi non fuerint. ff. pro ſocio. Bal. in l. 1. q. 4. C. pro ſocio. qui iudicis arbitrio tribuit, & ibi Sali. q. 7. latè Soc. iun. conſi. 74. nu. 8. lib. 2. Alba conſi. 53. nu. 1. Pariſ. conſil. 85. nu. 12. 13. lib. 1. Purpur. in l. ſi paſcenda. nu. 27. C. de pactis. & hoc eſt verè geometricam proportionem & æquitatem ſeruare. non nego ta
6 men, quin valeat pactum, quòd partes † æquales ſint, etiam ſi vnus plus altero contulit. Ita enim ſentiũt noſtri interpretes, ita inquam declarat Corne. conſi. 187. col. 3. & conſi. 166. col. 1. lib. 3. quem eſt ſecutus Crauc. conſi. 173. col. 1. verſi. ſed ad præmiſſa. Cætera apud relatos videri poſſunt.

SVMMARIVM.

1 *Diuiſio lucri quæ inter patrem & filium, cum filius ex pecuniis patris negotiatus eſt.*
2 *§. 1. inſt. per quas perſo. nob. acq. declaratio et ſẽſus*
3 *Romani diſtinctio, quomodo lucrum ſit inter patrem & filium diuidendum.*
4 *Lucrum æqua lance eſſe diuidendum inter patrem & filium, cum filius ex pecuniis paternis eſt negotiatus.*
5 *Iudicis arbitrio partes conſtitui inter patrẽ & filiũ cum filius eſt negotiatus cum pecuniis paternis.*
6 *Iudex quid obſeruare debeat in diuiſione lucri facti à filio cum pecuniis paternis.*
7 *Iudicis arbitrio adiudicari cui placet lucrum ex inſperata fortuna factum à filio negotiante cum pecuniis paternis.*
8 *Actus præſumitur vtiliori modo factus*
6 *Actus cenſetur factus in dubio omni meliori modo.*

CASVS CXXVI.

LVCRI DIVISIO QVALIS FIERI debeat inter filium & patrem, cum ex paternis pecuniis filius negotiatus eſt, clarè & copioſè enucleatum.

QVAESTIO iuris eſt frequens apud
1 iudicum ſubſellia inter † patrem & filium, cum ſua induſtria præcipua affirmat filius, negante patre, ſe multa acquiſiuiſſe; & ob id ſibi, non patri deferri debere. quare ambigitur, quæ ratio habenda ſit induſtriæ filii, & pecuniæ paternæ in negotiationibus erogatæ; & cui acquiſita adiudicãda ſunt. Qua in re animaduerti aliquando plures eſſe interpretum opiniones. Vna fuit gloſſæ in l. cum oportet, in prin. C. de bonis quæ liberis. quam ibi ſunt ſecuti Fulgo. & alii nonnulli, & clarè Specu. in tit. de iudiciis. quarta parte. §. ſequitur verſi. Quid ſi alter. in totum pa-
2 tri acquiri ex † text. §. 1. inſt. per quas perſo. nob. acquit. verum is tex. intelligitur cum aliquid filio prouenit ex re patris: at hic præter rem patris intercedit ipſius filii induſtria, quæ verè à re patris ſeparata eſt: non ergo patri in totum

totum acquiritur. hac ratione diſſoluitur, & illud dum inquit gloſſa in d.l. cum oportet, patri acquiri, cum eius contemplatione acquiſitum videatur, ex.l. ſed ſi plures.§.in arrogato. de vulga.nam immo filius dum ſua induſtria aliquid acquirit,ſua non patris contemplatione acquirit.

3 Secunda fuit opinio † Roma.in l. Illud. C. de colla.qui quatuor caſus diſtinguebat: quorum primus eſt,quando filius cum pecunia patris,ipſius patris nomine negotiatur,vt lucrum tunc tamquàm verè profectitium patri in totũ ſit. cum Romano idem ſenſerunt Ang. conſi. 85.col.2.Iaſ.in l.Illud col.2.verſi.limita tamen, & ibi Decius. nu.12. C. de colla. Secundus eſt caſus quando ſuo nomine & principaliter filius negotiatur,ſuoque periculo tractat omnia tunc ſibi nõ patri acquiri, firmarunt Rom. Iaſ. & Deci. idem Deci. in l. ſecundum naturam, num.1.in fine, & l. ſicuti pœna, in fine de reg. iur. Eſt ratio, quia nec hoc caſu cum fratribus lucrum hoc communicatur.l. ſi vnus ex ſociis. §.ſi quid vnus.ff.pro ſocio. Tertius eſt caſus ſecundum Romanum, quando expreſſe nomine communi,& communi periculo negotiatum eſt; tunc eſſe iudicis arbitrio diiudicandum,vt ex Baldi ſententia ſtatim referam. Quartus eſt caſus, cum filius ſuſceptis à patre pecuniis ſimpliciter,non conſtituo cuius nomine negotiatum fuit: tunc inquit Roma.totum eſt patri tribuẽdum,cum præſumptio ſit ſuo nomine fuiſſe negotiatum. Verum hanc Romani opinionẽ multis ſubuertunt Soc.ſen.conſi.92. Circa primum,col.1.lib.1.quo in caſu conſuluit & Alex. conſi.13.lib.3.idẽ Soc.ſen.conſi.162.col.3. lib. 2. immo ipſemet Roma. conſi. 469. ſecutus eſt aliam Bartoli opinionem,quam nunc ſubiicio.

Tertia ergo fuit opinio Bartoli in l.1.§. ſed nec caſtrenſe.ff.de colla.bono.& in l.cũ oportet.§.illud.C.de bonis quę liberis.qui ſcripſit,
4 omne† lucrum,& omne damnum eſſe æqua lãce diuidendum. cum Bartolo receptior videtur eſſe opinio ita teſtatur Decius in d.l.illud. nu.12.C.de colla. quo loci Iaſ. colum.3.verſic. tertia eſt principalis opinio, ait ita Baldum reſpondiſſe cum ex facto interrogaretur, vt verè conſuluit conſil. 256. Factum ſic ſe habet lib.5. nec diſſentit Soc.ſen.cõſi.162. Cõſiderata facti. col.1.in fi.lib.2.& idẽ reſpondit Roma.d.cõſi. 469.& clarius Craue.conſi. 121. in fine & cõſi. 165.num.1. Verum communis hæc ſententia eo in caſu poſſet procedere, vbi conſtaret filii induſtriam æquiualere lucro pecuniarum patris, & econtrà. cæterum, cum conſtat vel induſtriam pecuniæ lucrum potuiſſe excedere vel econtrà, Bartoli & aliorum opinio ſequenda non eſſet.

Quarta ergo & vltima fuit eorum ſenten-
5 tia,qui dixerunt, hoc totum † iudicis arbitrio relinqui. ita Baldus in auth. ex teſtamento. C. de colla.& in l.certum.col.1.uerſ.Quæro hic. C.famil.erciſ. Baldum ſunt ſecuti Petrus Vbaldus illius frater in tract.ſocietatis parte.5. principali.q 13.in fine.Calca.conſ.19. nu. 26. Soc. ſen.conſ.162.col 1.& 2.lib.2. Craue. conſ. 159.
6 in fine,& conſ.165.nu 1.in fine.Iuſtus ergo† iudex noſter pecunię quantitatem & induſtriam conſiderabit:& ſi unam ab altera parum diſtare animaduertet, ęqua lance lucrum diuidat. Si uerò induſtria pecuniæ lucrum accedat. ęquũ erit,ut tantum deferat iudex patri, quantum pecuniæ quantitas ratione temporis, & qualitatis perſonarum lucrari potuit, & reſiduum filio adiudicet,ut egregiè reſpondit Ang. cõſi. 112.Bona acquiſita.quæ ratio in caſu contrario eadem ratione ineunda eſt. Credimus pariter
7 † iudicis eſſe arbitrio,cui adiudicandum illud ſit.quod ex bona & inſperata fortuna obuenit. & ſi Soc.ſen.d.conſil.162. col.2. reſponderit, patri eſſe adiudicandum, cum patris nomine negotiatum pręſumatur.quod minimè uerum opinor eo caſu,cum filius nomine potius proprio, ut ſibi acquirat quàm patris negotia tractare uideatur, ut eſt ueriſimile.quod docuit Bar.in.l.gerit.nu.21.ff.de acquir. hæred. dum
8 inquit,eum in dubio † actum facere eo modo, quo utile magis ſibi eſt,ex l.1.& 2.ff.de ſolut. plura ſimilia attulit Tiraq.tract.de retr. cõſan. §.30.gl.1.nu.32.& Soci.ſen.cõſ.113.nu.3.lib.4. Accedit quod.ſcribit Alcia. tract. præſump.
9 reg.2.præſump.24 nu.5.in dubio † actum cenſeri nomine proprio factum, cum magis utile facienti eſt.

SVMMARIVM.

1 *Diuiſio bonorum inter ſocios cùm ſit inter fratres, an habẽda ſit ratio maioris impenſæ alterius eorum.*

2 *Fratres ſocij omnium bonorum rationem non habẽt maioris impenſæ alterius eorum.*

3 *Socius omnium bonorum nihil repetit à ſocio pro dote data filiæ illius ex bonis communibus.*

4 *Frater ſocius ſingularis alterius maiorem impenſã ob altero reperit.*

5 *Donationem non præſumi.*

6 *Impenſam factam pro particulari utile in ſocietate non conteneri.*

7 *Baldus in l. ult. C.de colla.declaratur.*

8 *Fratrem ſingularem ſocium alterius nō repetere maiorem impenſam, ſed donaſſe præſumitur.*
9 *Fructus impenſi in cauſam alimentorum ſocietatis ab altero non repeti.*
10 *Socius ſingularis modicam impenſam à ſocio non repetit.*
11 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ maior ſit impenſa.*
12 *Impenſa magna vel modica ex qualitate perſonarū inducitur.*
13 *Socius minor 25. annis modicam impenſam ſuo conſocio donare non præſumitur.*
14 *Donare non poteſt minor 25 annis.*
15 *Fratres communiter viuentes ſocietatem omniū bonorum contrahere non dicuntur.*

CASVS CXXVII.

QVAM IMPENSAM REPETAT frater à fratre cum vnà ſimul per multos annos vixerunt, & dein de bona diuidunt.

NE in hac tractatione diuiſionis bonorum inter ſocios & fratres quidquā, quantum efficere poſſimus, deſideretur, quod ad iudicis arbitrio pertinere vidaatur, caſum hunc ſubiicere volui. Is eſt,
1 cum agitur inter † fratres de bonis æquè diuidendis, an habenda ſit ratio maioris impenſæ, & maioris lucri alterius eorū? Baldus in conſi. 260. Vnus videlicet Ioā. col. 2. verſi. De expēſis autem. lib. 1 reſpondit, has quæſtiones multum à iudicis arbitrio pendere. idem ſcriptum reliquit Petrus Vbaldus de ſocietate parte 6 q. 23. in fine. vt aliqua ſummæ vtilitatis explicem, aliquos caſus & iuris quæſtiones conſidero.

Primus eſt, quando duo ſunt omnium bono
2 rum † ſocii, & eorum vnus plus altero impendit, cum plures habeat filios, vel aliis de cauſis: hoc caſu iudex nullam rationem harum impenſarum habere debet: ita affirmarunt Iaſ. in l. vlt. nu. 4. in fi. C. de col. & ibi Dec. nu. 4. & Iaſ. conſi. 5. col. 2. lib 1. qui ita declarat & intelligit Bal. in d. l. vlt. C. de colla. idem Iaſ. conſi. 2. col. 7. verſi 8. conſiderandum. lib. 3. Purp. in l. ſi paſcenda nu. 38. C. de pact. Crau. conſi. 159. nu. 10. Ratio eſt, quia omnia hic communia ſunt, & æqualiter omnia ſunt diuidēda, nec hæ maiores impenſæ ſunt in conſideratione, vt probat l. ſi
3 ſocius pro filia. ff. pro ſocio. quo probari dicitur, † ſocium omnium bonorum tempore diuiſionis non poſſe repetere à ſocio partē dotis quæ ex cōmunibus bonis data fuit filiæ alterius ſocii dum matrimonio collocaretur. quæ opinio magis recepta eſt, vt apud Iaſ. auth. quod locum, nu. 6. & ibi Dec. nu. 9 C. de colla. refert quamplures huius opinionis. addo Pariſ. cōſi. vlt. nu 21. 22. lib 2. etſi alii permulti in hoc aliter ſentiant, affirmantes dotem hanc à fratre repeti poſſe pro ſua portione à fratre dotāte. ita Decius d. auth quod locum. nu. 9. verſi. ego tamen. qui Bar. Bal. Ang. Butr. & Socin. in hanc ſententiam retulit Ruin latè conſi. 104. lib. 1. & multos retulit Rolan. à Valle conſi. 91. nu. 45. 47. lib. 1. qui pariter multis adductis argumentationibus hanc probauit.

4 Secundus eſt caſus, quando duo ſunt † ſocii ſingulares; vt putà, cum mortuo patre duo fratres vnà ſimul ſimpliciter viuunt. nam hos ſingulares ſocios ſolum eſſe affirmarunt Bal. & cæteri in l. 1. C. qui teſta. face. poſſ. idem Bal. in l. ſi patruus. C. communia vtriuſque iud. & communem teſtatur Iaſ conſi. 5. col 1. lib. 1. Hoc ergo caſu dicendum eſt, regulariter illum plus ſatis altero impendentem repetere poſſe. atq; ita hanc affirmatiuam pro regula proponit Petrus Vbaldus in trac. ſocietatis 6. parte princ. quæſt. 23. verſi. Circa ſecundum principale dubium. qui quatuordecim fundamentis vtitur, ibiq; in duodecimo, & decimo quarto refert huius opinionis fuiſſe Angelum, non nullo que alios. & & verè, ita enim Angel. d. l. vlt C. de coll Corneus etiam conſi. 301. col. vlt. lib. 1. & conſi. 122. lib. 2. his accedunt Barba. conſi 22. col 4. lib. 1. Iaſ. d. l. vlt. nu. 4. in fi. C. de colla & cōſi. 5. col. 2. lib. 1. Ruinus conſi 101. lib. 4. & ex multis latis ſolidis fundamentis rem hanc optimè probant. Primò, quòd vbi alia ſumi poteſt interpre
5 tatio, quam † donationis, illa nunquam ſumitur. l. cum de indebito, in prin. ff. de proba. & ideo vbi cadere poteſt coniectura adminiſtrationis, donatio non præſumitur. l. Neſennius. ff. de nego. geſt. l. vlt ff. de petit. hæred. & plura retuli ſuprà in caſu 88. vbi latè explicauimus quando donatio præſumatur. Secundo, quia †
6 impenſa, quæ facta non eſt pro communi vtilitate non continetur in ſocietate. arg. l. cū duobus. §. per contrarium & l adeo, in fi ff. pro ſocio. ſed communis vtilitas nō eſt, cum alter impendit. Tertio in ſocietate æqualitas ſeruanda eſt. l. ſi non fuerint. ff. pro ſocio vt ſcilicet vnuſquiſque proportionaliter portionem ſuam cōſequatur. ita Bal. in l. 1. C. pro ſocio. & ibi Sal. q. 7. at proportionabiliter vnuſquiſq; ſociorū ſuam portionē non cōſequeretur, ſi vnus plus altero impendens ab altero nō repeteret. Nec
7 aduerſantur, quæ ſcripta ſunt à † Baldo in d. l. vlt. C. de coll. dum ait, alterū ex fratribus plus

altero

altero ex propriis fructibus impendentem in communi ſocietate nō repetere ab altero, quoniam Baldus declarari poteſt, ut intelligat de modica impenſa; vt infrà ſubiiciā. Vel ſi de magna etiam impenſa loquitur, malè ſentit. ſic Parif. conſi. vlt. nu. 23. lib. 2. Nec iura ab eo allegata probant, vt is textus cap. 1. §. ſi duo fratres, de nouo benefic. inueſt. nam illi multipliciter reſpondet is Vbaldus d. q. 23.

8 Declaratur primò non procedere, quando † donandi animus ex coniecturis colligeretur. ita in caſu noſtro tradit Petrus Vbaldus d. q. 23. verſi. 2. quando conſtat ex tex. l. ſi paterno. C. de nego. geſt. qua de re ſuprà in caſu 88. & hac declaratione poſſumus complecti illas omnes declarationes, quas is Vbaldus recenſet.

9 quando ſcilicet † alimenta fuerunt præſtita intuitu pietatis, quando affectu paterno, quando econtrà aliqua ſeruitia præſtabantur. & hac declaratione complecti poteſt illa, quam adfert Decius in d. l. vlt. in fi. C. de coll. dum poſt Baldum ibi, quem ſic ipſe intelligit. & Ancha. cōſ. 303. in fine. & Barba. conſi. 37. col. vlt. lib. 2. ſcribit, quod etiam ſi fructus conſumpti in ipſa ſocietate ſunt magni valoris, non repeti aliquid ab eo, qui plus altero impendiſſe, ſeu conſumpſiſſe dicitur pro alimentis cōmunis familię, & ſi alter plures filios habeat: atque ita differentiam conſtituit Decius quòd fructus cōſumpti fuerint in cauſam alimentorum, vel in aliā cauſam, atq; ita Bal. in l. filiæ cuius. 3. nota. C. fam. ercif. ſenſiſſe ſcribit. Verum nullam inter hæc differentiam conſtituendam eſſe opinor, cum nunquàm donādi animus præſumatur ſiue modo alimenta præſtentur, ſiue in alteram cauſam impendatur, vt ſuprà in d. 88. caſu attigimus. Et ideo Ruin. conſi. 101. nu. 1. lib. 4. poſt Alex. Roman. & Caſtren. intellexit Baldum dum loquitur de impenſa alimentorum de modica & leui, de qua ſtatim dicam.

10 Tertius eſt caſus quando duo ſunt † ſingulares ſocii, & vnus eorum plus altero impēdit, ſed modica eſt impenſa tunc. is, qui plus impendit, ab altero non repetit. ita Petrus Vbaldus d. q. 23. verſi. ſi verò ambo non adminiſtrabant. ſic intelligens Bal. in d. l. vlt. C. de coll. quo loci idem ſenſerunt Caſtren. & Ang. & ibi retulit Dec. nu. 4. Pariſ. d. conſi. vlt. nu. 23. lib. 2. nā ob rei modicitatem & communem ſocietatem ratione victus, donatio præſumitur, cum hæc modica & leuia ſpernere videantur ſocii: quo

11 tamen in caſu multum verſabitur † iudicis arbitrium: vt cognoſcat quid multum, quid parū vt dilucidet quæ ſeruanda inter hos ſit æqualitas: vt is Vbaldus ſcriptum reliquit, & Bald. d.

12 conſi. 260 col. 2. lib. 2. & magna vel parua † impenſa iudicatur ſecundum qualitatem perſonarum, ita Riminal. d. l. vlt. nu. 2. C. de colla. id qꝫ iudicis arbitrio relinqui omnino debet.

13 Declaratur primo non procedere, quando † is qui minus altero impendit, eſt minor 25. annis, nam tunc non etiam modicam impenſam ſocio ſuo donaſſe creditur; & ob id repetere poteſt, ita ſenſit Petrus Vbaldus d. q. 23. verſic.

14 Circa ſecundum principale. ea ratione, quia † minor donare non poteſt. l. in cauſæ §. item relatum. ff. de mino. l. vlt. §. vlt. C. ſi maior factus.

15 Eſt etiam ratio, quia inter duos hos † fratres, qui ita vna ſimul vixerunt, non poteſt dici contracta ſocietas: vt docet Bar. in l. Titiū, & Mæuium. § altero, de adminiſtr. tutel. & in l. ſi patruus. C. communia vtriuſq; iud. qua ratione vſus eſt Rui. conſi. 29. nu. 15. lib. 5. qui tamen de magna impenſa verba faciens ita reſpondit.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis arbitrio parte conſtituuntur cùm aquaductus multis eſt conceſſus.*

2 *Diuiſio aquaductus quomodò fieri debeat.*

3 *Paſcua communia quomodò diuidenda.*

4 *Conſtitutiones Mediolani in titulo De officio iudicis & commiſſarij fluminis Olona § denique, declaratur.*

Casvs cxxviii.

DE AQVAEDVCTVVM, ET PAſcuorum diuiſionibus.

CVM Princeps multis ius aquæ ducendæ ſua liberalitate conceſſit, nec in conceſſione expreſſit quas partes debeant inter ſe iſti conſtituere: Iudex

1 † ex ſuo arbitrio illas conſtituet. ita Bar. in l. ſi quis per diuinam. C. de aquæductu, lib. 11. illo textu adductus, quem in hanc ſententiam ſingularem dixit Roma. ſing. 804. Tu ſcis. & Antonius Corſetus in ſingulari in verbo Aqua, incipit in pluribus. idem cenſuit Franc. de Marchis. q. 561. nume. 3. poſt Baldum titu. de pace Conſtantiæ. §. Nos Romanorum, in fi. ex tex. l. de vſur. ff de variis & extraord. cognit. Ego

2 opinor iudicem † diuiſionem hanc facere debere pro menſura qualitatis fundi, & non pro neceſſitate partis fundi quamobrem, ſi vnus tria iugera fundi habet, alter quatuor, alter verò quinque, & concedantur duodecim vnciæ

aquarum,qui tria iugera habet, tres vncias habere debet,is qui quatuor,quatuor vncias, qui quinque,quinque vncias: etiam ſi is qui habet tria iugera ſolum, ob fundi ſterilitatem tãtum aquæ opus habeat, quantum is qui quinque habet iugera. hoc probat. l. ſi partem fundi. de ſeruit.ruſti.prædio. & tradit Cæpolla in tract. De ſeruit. ruſtico. prędio. cap.4. De ſeruitute aquęductus.nu.13. verſi.Secunda cõcluſio. Bellonus conſi.27.nu.1.idem reſpondit Crau.cõſ. 60.nu.3.qui poſt Calcaneum conſil.34. colu.3.
nu.5. idem dixit eſſe conſtituendum in † diuiſione paſcuorum, qua de re infrà ſuo loco.Idẽ in aquęductibus & ſimilibus cenſuit Boe.q.46. nu.5.6. quę doctrina non procedit vbi alia ſub eſt diſtributionis cauſa,quemadmodum adferri poteſt exemplum in nouis conſtitutionibus
4 Dominii † Mediolanenſis in titulo de officio iudicis & commiſſarii fluminis Olonę.§.denique ſi contingat. ibi, & illud ius diligentibus, qui fecerint impenſam accreſcat ipſo iure. dũ enim conſtitutum eſt, portionem aquæductus illius,qui ob negligentiam in non ſoluendo amiſit,aliis accreſcere. dubitari poteſt quomodo accreſcere debeat,an pro quãtitate prędiorum,vel ſui aquęductus,vel impenſę iam factę. reliqę doctorum traditiones ſuadent, accreſcere debere pro modo fundi. Ego tamen varius opinor accreſcere pro modo ſui aquæductus, qui verè eandem impenſarum ratam ſolet continere: ius enim accreſcendi pro modo iã delatę portionis defertur.l.1.C.de impub.& aliis ſubſt.vbi gl.& Doct.omnes in l.vnica.C.quãdo non petan.partes.

ſur,quemadmodum in caſu.l. ſi quos C. de reſcind.vend. dum exactor publicus bona debitorum ſub haſta vẽdit. id,quod declarat Ang. conſi.142. Super I. inquirendum eſt,in fine,& conſi.324.colu.2.verſi.3. fallit. dubitari itaque
2 contingit,quãtum † temporis tribuatur in his ſubhaſtationibus fiendis, & cũ in priuatorũ bonis diſtrahendis nullum tempus ſtatutum ſit illud iudicis arbitrio erit ſtatuendum, ita ſcribit Antonius Capicius Neapolitanus deciſ.36. nu.4.poſt Io.à Platea in l.ſi tempora, nu.1. C. de fide inſtr.& iure haſtæ fiſcal.lib.10.ante eos idem docuit Bar.in l.licitatio,in prin.nu.3.ff.
3 de publica. qui vno ore affirmant † in diſtractione bonorum eccleſiæ,minoris,& fiſci,licitationem per 20. dies eſſe faciendam,ſic intelligentes auth. hoc ius porrectum. C. de ſacroſ. eccl. quæ viginti dies in bonis eccleſiæ diſtrahendis pręſtituit, atque ita in diſtractione bonorum fiſci & ciuitatis.atque ita glo l.1. C. de vend.bo.ciuit.& l.1.C.de fi.inſtr. & iure haſtæ fiſca.l.10.quod placuit Bal.in l.1.nume.5.C.de pręſcri.30 anno. Fabian.à monte ſancti Sabini trac.de empt & vend.q.5.prin.nu.86. id quod vtile eſt ad interpretationem nouarum conſtitutionum Mediol.in tit.de referendariis ciuitatum. quæ ſanè conſtitutiones nõ pręſtituunt tempus in ſubhaſtationibus vectigalium. quamquam Papiæ ex more infra certum tempus & modum fieri ſoleant. idem dicendum eſt in bonis minorum,quę per viginti dies ſubhaſtãtur. ita Rolan.conſ.33.nu.14 lib.1.& ſi in ea opinione ego aliquãdo fuerim eſſe arbitrarium; cum vere iure diffinitum non ſit.

SVMMARIVM.

1 *Debitorum bona ſubhaſtãtur, vt creditori ſatiſfiat.*
2 *Subhaſtatio intra quod tempus perfici debeat, iudicis arbitrio relinqui.*
3 *Licitatio bonorum eccleſiæ, minoris & fiſci, intra quod tempus finiri debeat.*

CASVS CCXLX.

QVOD TEMPVS SVBHASTATIOni perficiendæ aſſignetur, cum bona debitoris, eccleſiæ, fiſci & minoris alieneantur ſub haſta.

INTER plura ſolamnia, quæ ſolent obſeruari dum debitorum bona vt creditoris ſit ſatiſfactum, diſtrahuntur, illud etiam
1 obſeruatur, vt bona † ſub haſta vendan-

SVMMARIVM.

1 *Donationem matris tribus ex cauſis reuocari.*
2 *Auth quod mater. C.de reuo dona.*
3 *Donationem matris ex cauſis ſimilibus expreſſis in auth quod mater C.de reuo dona reuocari.*
4 *§ aliud quoque capitulum.in auth. vt cũ de appel. cog.extendi ad caſus ſimiles.*
5 *cap.1.§.porrò. quæ fuerit prima cauſ. benefic. admitte extendi ad caſus ſimiles ibidem expreſſis.*
6 *Iudicis arbitrio relinqui quæ iuſta ſit cauſa reuocandi donationem à matre filio factam, præter cauſas enumeratas in auth quod mater. C.de reuocan. dona.*

CASVS CCXXX.

DONATIO MATERNA QVIBVS ex cauſis reuocetur.

DONA-

1 D**ONATIONEM** † quam filio fecit mater, tribus ex cauſis reuocari poſſe conſtituit Iuſtin. in. §. mater tamen donans, in auth. de nuptiis. quam
2 tralatam habemus in † auth. quod mater. C. de reuoc. donat. ſunt enim hæ cauſæ. Si inſidias vitæ matris poſuit, ſi impias intulit manus, ſi contra ipſam ad totius ſubſtantiæ eius ſubuerſionem molitus aliquid demonſtretur. Verum dubitari poteſt, an præter enumeratas cauſas conſiderari aliæ poſſint, & quæ illæ ſint. & ve-
3 rè opinor poſſe conſiderari cum † ſimiles ſunt; quemadmodum rectè multis docuit Ripa in l. vlt. quæſt. 41. C. de reuo. dona. dum affirmauit præter cauſas illas enumeratas in d. l. vlt. quibus vnuſquiſque donator reuocare donata poteſt, alias poſſe illis ſimiles, vel etiam maiores conſiderari. quemadmodum conſide-
4 rant etiam interpretes in caſu † §. aliud quoque capitulum, in auth. vt cum de appell. cogn. vbi cauſæ illæ, quibus pater ex hæredare proprium filium poteſt, quamquam ibi expreſſim enumeratæ, attamen alias complectuntur ſimiles, vel maiores, vt poſt Alexandr. conſil. 203. numer. 6. libr. 2. tradit Ripa d. l. vlt. quæſt.
5 41. nu. 138. qui & illud ſimile ex † cap. 1. §. porrò, quę fuerit prima cauſa benef. amitt. vbi cauſæ conſiderari poſſunt dignæ, præter expreſſas quibus vaſallus feudo priuatur. quæ ſanè iuris loca alibi fuſius explicabimus. ſed quæ cauſæ dignæ, præter tres illas, conſiderari ac indicari poſſunt, quibus mater donata filiis reuocare valeat, ego rem hanc iure diffinitam non com-
6 perio, ſed † iudicis arbitrio tributam, vt rectè mihi probat reſponſum Papiniani in l. donationes. §. ſpecies. ff. de donatio. & comprobatur, ex his, quę dicemus in caſu 285. ubi agemus de ingratitudinis cauſis, quibus filius à patre exheredari poteſt.

SVMMARIVM.

1 *Libros emptos & cauſa ſtudiorum à patre ſibi traditos, filius non confert.*
2 *Libros à patre filio doctori emptos & traditos, non confert filius.*
3 *Libros cenſeri à patre filio donatos, vt filius in ſtudiis proficiat.*
4 *Libri non cenſentur donati à patre filio cum ex ea donatione magna inter fratres oriretur inæqualitas.*
5 *Iudicis arbitrio relinqui quæ magna inæqualitas oriatur inter fratres ſi libri à patre vni empti & traditi, donati cenſerentur.*

CASVS CXXXI.

LIBRI EMPTI A PATRE, ET filio cauſa ſtudiorum traditi, quādo filio donati credantur.

1 C**VM** pater † libros emit, & filio ſtudiis operam danti tradit, donare dicitur; quare conferre illos non habet, ſi modo filii nomine illos emit & tradit. ita poſt Bart. & alios docuit Dec. in l. ſi donatione. nu. 41. C. de colla. quo loci nullam cōſtituit differentiam, ꝙ pater emat libros filii nomine, & ei tradat, vel ꝙ pater pecunias det hanc ob cauſam. & ſi But conſi. 39. aliter ſenſerit. Idem
2 eſt, quando pater † libros nomine filii emit, & filio doctori tradit, donare ei adhuc dicitur: nam filius illos ſtatim loco quaſi caſtrēſis peculii habere creditur. ita Alex. d. l. ſi donatione, nu. 8. C. de coll. & ibi Dec. nu. 42. idem Alexā. conſi. 103. lib. 3. & egregie Bal. conſi. 284. Pater lib. 2. qui reſpondit, ita demū cenſeri donatos
3 † libros, ſi filius in ſtudiis profecerit. & ad Doctoratus apicem peruenerit. idē & clarius affirmarunt Iaſ. conſi. 149. lib. 4. & Dec. conſi. 177. col. 2. quod alio loco explicabimus. Hęc tamē
4 locum non habent, quando † ex donatione hęc magna inter fratres inæqualitas ſurgeret: ita ſenſit Bart. l. 1. §. nec caſtrē. nu. 11. verſi. fallit in tribus caſibus. ff. de colla. bono. ex l. pen. §. vlt. C. de coll. ſic & Dec. d. l. ſi donatione. nu. 41. in fi. & nu. 42. in fi. C. de coll. poſt Baldū, Butriū, Barba. & Comen. idem reſpondit Crau. conſi. 125. nu. 7. idem ſentiunt alii relati à Tiraq. De iure Primigen. q. 4. nu. 3. quo loci propè infinita congeſſit de ęqualitate inter fratres ſeruanda. ſed dubitari hic contingit, quę nam hęc magna dicatur eſſe inęqualitas, & cū verè hoc nō
5 ſit lege diffinitum † iudicis arbitrio relinquendum eſſe is Tiraq. cēſuit.

SVMMARIVM.

1 *Patrem filio donare non poſſe.*
2 *Pater qua ratione filio donare non poſſit.*
3 *Donationē inter virū & vxorē nō cōſiſtere, & cur.*
4 *Donationem ob merita conſiſtere inter patrem & filium, & inter virum & vxorem.*
5 *Donatio quibus benemeritis confirmetur.*
6 *Benemerita quō æquiualere debeāt rei donatæ.*
7 *Iudicis arbitrio iudicari benemerita rei donatæ æquiualentia.*
8 *Bald auth. ex teſtamento. C. de colla. declaratur.*
9 *Nobiles maiorē referre ſolent gratiā accepti benef.*

CASVS CXXXII.

BENEMERITA QVANTA ESSE debeant, vt donatio ob illa facta inter eos credatur, inter quos alias non conſiſtit.

IVRE cautum eſſe ſcimus, & iam ſuprà at-
1 tigimus,† patrem filio donare non poſſe.
l.1.§.ſi pater filiæ.ff de vſucap. pro dono.
l. donationes quas parentes. C. de dona.
inter. vir. & vxo. Bar. in l. frater à fratre. nu.57.
& ibi Iaſ. nu.44. de condi. indeb. omnes in l ſi
donatione. C. de colla. cuius rei rationem adfe
runt Bar. d.l. frater. nu.57. & Bal. l.2. C. de in-
2 offic. teſta. quoniam dum † pater filio aliquid
dat, profectitium illud eſt, & per conſequens
acquiritur ipſi patri: non ergo iuris vim illa
obtinet: quoniam is pater ſibi ipſi donare di-
ceretur, quod fieri minimè poteſt. l. ſi quis pro
eo. §.1. de fideiuſſo. quam rationem probauit
Coraſius. d.l. frater à fratre. nume.43. Iaſon ta-
men ibi eam carpit, quia immo quando pater
donat filio non reflectitur donatio in patrem.
ex glo. d.l. frater à fratre. in glo.1. magna in fi.
& ex glo. d.l. ſi quis pro eo. §.1. quæ affirmant,
quod quando obligatio naturalis deſcēdit im-
mediatè à patre in filium, non reacquiritur pa-
tri per refluxum. ſic in hoc caſu eſt dicendum,
cum dominium iuriſgentium ſit l. ex hoc iure.
de iuſtit. & iure. quæ ſanè conſideratio leuis
eſt, quoniam termini non ſunt pares. nam, & ſi
dominium iuriſgentium ſit, modus tamen hic,
quo dominium acquiritur, iuris ciuilis eſt, cum
ciuilis obligatio omnino ad eius validitatem
adeſſe debet: & quatenus vtranque obligatio-
nem ſimul iunxit ciuile ius, ciuilis modus dici-
tur. & ideo ciuilis obligatio non ſubſiſtit. l. ſed
& ſi quis. §. ſed & ſi regulariter. de vſufruct. l.
liber homo, de verbo oblig. rectè itaque ſenſit
Bartol. à cuius ratione non diſcrepat verè illa,
quam attulit idem Iaſon loco iam citato. Non
3 ignoro etiam † donationem inter virum & v-
xorem validam non eſſe. l.1.2. & l.3 ff. de dona.
inter vir. & vxor. quibus in locis Paulus & Vl-
pia. huius conſtitutionis rationem reddunt, ne
ſe mutuo amore ſpolient coniuges. alias per
plures recenſet Plutarchus in problemate 7.
cuius loci meminit Alciatus libro 3. diſpunct.
cap.14. & Coraſius lib.5. miſcella. iuris cap.1. il-
lam vnam adfert, quæ præcedenti caſui nō ab-
ſimilis eſt. ait ille, An illud potius, quod viri &
vxoris rem communem eſſe oportet? Nam qui
quod datū eſt accipit, is, quod datum non eſt,
id alienum eſſe cenſere didicit. quò fit, vt exi-
guū inuicem dando, totum perdant. Inter mul
tos tamen caſus, quibus inter relatas perſonas
4 cōſiſtit donatio, is vnus adferri ſolet, cum † ob
benemerita fit. ita patrē filio donare poſſe ſcri-
bunt Bar. d.l. frater à fratre. nu.57. & ibi Iaſ. n.
44. & Coraſius nu. 50. Decius in l. ſi donatio.
nu.6. C. de colla. & latiſſimè Tiraqu. in l. ſi vn-
quam, in verbo donatione. nu.20. C. de reuo.
dona. ſic in donatione inter virum & vxorem,
vt valeat ob benemerita, affirmarunt Bar. & Iaſ.
in l. diuortio. ff. ſolu. matr. Tiraqu. in d.l. ſi vn-
quam, in verbo donatione. nu.21. & latius idē
de legibus connubial. l.6. nu.18. & de nobilita
te cap. 18. nu. 19. alios infinitos prope caſus ad
numerum quinque & quadraginta recēſet Ti-
raq. in d. verbo donatione largitus, quibus ob
5 benemerita conſiſtit donatio. quæ ſanè † bene-
merita hunc effectum tunc producunt, cū æqui
ualent rei donatæ: ita Bart. in l. ſi quis pro eo.
§.1. in fine. ff. de fideiuſſ. & poſt alios Decius in
d.l. ſi donatione. nume. 16. C. de colla. idem
in l. petens, num.17. C. de pactis. latè Tiraqu.
d.l. ſi vnquam, in verbo donatione. nu.80. ad-
do Ruinum conſi.60. nu.16. lib.3. & Chaſſanę,
conſi.7. nu.11.

6 Dubitari nunc cōtingit, quando & quomo-
dò æquiualere debeant † benemerita rei dona
tę. Vna eſt Bartoli & relatorum opinio, cenſeri
æquiualere cum omninò æqualia ſunt. verùm
iure non probatur hæc opinio. Accedit, ali-
quos reperiri adeò grati animi viros, vt exiſti-
ment, collatum ſibi ex tempore beneficium in-
genti ſumma penſari non poſſe, quod alii par-
ua dignum iudicarent.

Secunda fuit ſententia Baldi in auth. ex te-
ſtamento nu.1. in fi. C. de colla. benemerita tūc
dici æquiualentia, quando non ſunt infra di-
midium ipſius rei donatæ, iuxta l.2. C. de re-
ſcind. vendi. cuius opinionem ſecuti ſunt mul-
ti relati à Tiraq. d.l. ſi vnquam, in verbo dona-
tione. nu.18 qui nu.82. & 83. plures refert eam
reiicientes, quibus & ego relata ratione acce-
do, & quam latius infrà confirmabo.

7 Tertia & mihi quidem probabilior eſt eorū
ſententia, qui hoc † iudicis arbitrio relinquen-
dum eſſe cenſuerunt. ita Soc. ſen. cōſi.295. col.
3. verſi. circa ſecundam. lib. 2. idem cenſuit Ia-
ſon. conſi.154. nu.5. lib 2. qui in eodēmet caſu
reſpondit cum Socino relato. hanc quoq; pro
bauit Cur. iun. conſi.126. nu.11. verſic. ſed circa
hoc. & Purp. in l. cum quid. nu.131. ff. ſi certum
peta. quorum ſententiā probari opinor ex Pau
li reſponſo. l. cuū. §.1. ff. de manumiſſ. vind. ibi,
quia

quia multa merita incidere poſſunt, quibus honeſtum ſit libertatem cũ decreto prę̨ſtare, quæ ę̨ſtimare debebit is apud quem de ea re agitur. Prudẽs autem iudex in caſu noſtro obſeruabit veriſimile, an ſit fraudem ſubeſſe, cum pater donat filio, vel maritus vxori, ratione eius quod donat vltra beneficii collati valorem. nam, cũ ſcimus in caſibus. in quibus donatio prohibita eſt. fraus facilè prę̨ſumetur, ſi rei valor excedat pro dimidia valorem benemeritorum, ita pro-
8 cedat doctrina † Bal. in d auth. ex teſtamento. vt eam ſic intellexit Tiraq. in d. l. ſi vnquam, in verbo donatione. nu. 83. verſi. hic autem in noſtro caſu. C. de reuo. dona. & ante eum Purp. in d. l. cum quid. nu. 131 ſi certum petat. in cę̨teris verò caſibus, in quibus liberè donari poteſt non adhibetnr hę̨c diligentia ad cognoſcendũ valida an ſit donatio, vel minus. ſolum enim benemerita hæc & rei valor conſiderari poterit ad diiudicandũ, an pura ſit, vel ob eam cauſam donatio: atq; ita perſonę̨ donantis qualitas inſpicienda erit, an diues & nobilis is ſit, cum ſo-
9 leant † nobiles, multò maiorem ref. rre gratiã. cap. 1. de donatio. nam, & ſi tunc donatio excedat merita, modò non excedat, quòd in ea re ſolebat & debebat facere donans ex more diuitum & nobilium, nõ dicitur excedere merita: vt eleganter admodum reſpondit Corn. conſi. 144. col. 2. lib. 2. quem ſecutus eſt Tiraq. d. l. ſi vnquam, in verbo donatione. nu. 84 conferũt quę̨ ſuprà retulimus in eo caſu cum egimus de donatione prę̨ſumenda vel non, & alia permulta recenſet Tiraquellus loco iam citato, & tracta. de nobilitate cap. vlt. nu. 50.

SVMMARIVM.

1 *Donationem rei modicæ non reuocari ob ſuperuenientiam filiorum.*

2 *Iudicis arbitrio iudicatur, quæ res modica & leuis dicatur, ne donata reuocetur ob filiorum ſuperuenientiam.*

CASVS CXXXIII.

RES LEVIS ET MODICA QVAE dicatur, ne reuocetur ob ſuperuenientiam filiorum.

POSTEAQVAM de donationibus verba facere cœpimus, libet hunc caſum hic referre. Dubitari itaque contingit,
1 cum agitur de † donatione rei modicę̨ & vilis, non reuocanda ob filiorum ſuperuenientiam, iuxta l. ſi vnquam. C. de reuocan. dona. vt multis eo loci oſtendit Tiraq. in verbo omnia vel partem. nu. 24. 25. quæ res modica, & leuis eſſe dicatur. Vna fuit opinio communis, cę̨teris reiectis, quas nunc nõ refero, cum relatas. & confutatas legere quisque poſſit apud nunc relatum Tiraquellum, & ibi apud Ripam q. 8.
2 communis inquam eſt, hoc † iudicis arbitrio reliqui. ita Angelus ibi, & in. §. ſiue igitur, col. 4. in auth. vt cum de appellat. cogno. quem ſecuti ſunt Socinus ſen. Ruinus & Alciat. quos ibi recenſet Tiraquel. nu. 28. 29. & ibi Ripa nu. 17. qui Alexand. & alios recenſet. illis addo curtium iunio. conſi. 56. nume. 9. prudens autem iudex noſter diligenter qualitatem perſonæ donantis inſpiciet, an veriſimile ſit eũ rem illam donaturum fuiſſe, etiam ſi hos ſuſcepiſſet quos nunc ſuſcepit filios, an nobilis is ſit vel
1 non, an diues vel pauper. quod attigimus in antecedenti caſu. perpendet etiam hic iudex filiorum quantitatem, & an maſculi vel fœminæ ſint, vt apud Ripam & Tiraq. quorum ſcripta vlterius non refero.

SVMMARIVM.

1 *Donanti patri, vel viro ob benemerita, nõ creditur benemerita præceſſiſſe.*

2 *Benemerita quomodò probanda ſint.*

3 *Marito vendenti vxori creditur de pretio recepto, ſi alia concurrat coniectura.*

4 *Marito aſſerenti ſe emiſſe ex pecunijs vxoris credi, cùm aliæ coniecturæ concurrunt.*

5 *Marito aſſerẽti dotem ſibi fuiſſe numeratam credi, ſi aliæ coniecturæ concurrunt.*

6 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ ſint coniecturæ probabiles, quibus creditur cùm donans aſſerit ſe ob benemerita donare.*

CASVS CXXXIIII.

DONATIO OB BENEMERITA quando facta dicatur, & quomodo aſſerenti de benemeritis credatur.

IN Ea donatione, quam ob benemeritorũ cauſam facit pater filio, maritus vxori, & his ſimilibus: ſolet non parum ambigi, adhibenda an ſit fides illi aſſertioni, merita præceſſiſſe. hac in re plura ſolent à noſtris cõſiderari. Ego ſoleo eorum ſententiam probare, qui dixerunt, in his caſibus deferendum nõ
1 eſſe † ſpeciali aſſertioni benemeritorum, ſed
neceſſarium fore probationẽ, illam prę̨ceſſiſſe 2
ita enim

Ita enim Galiel. Cyn. & Alb. in l. vlt. ff. de exer
cito Bal. l. ſi tibi. ff. ſi cer. pet. Sal. Alex. & elii in
d. l. ſi donatione. C. de collat. ſic Guido Pepę.
Soc. ſen. & Ruin. quos ratulit, & ſacutus aſt Ti
raq. in l. ſi vnquã. in ver. donat. nu. 89. C. de re-
uo. dona. qui nu. 91. relatis infinitis propè do-
ctorum auctoritatibus, affirmauit, nec etiã huic
aſſertioni cum iuramento credendum eſſa. Cũ
itaque horum † benameritorũ probatio ſit ne-
ceſſaria, dubitant noſtri qualis eſſa debeat pro
batio hęc? Et coniecturalẽ ac pręſumptiuã ſuffi
cara reſpondit Iaſ. conſi. 154. col. 4. varſi. 5. pro
iſta parta, & clarius conſi. 184. col. pan. verſ. ſed
pręmiſſis & aliis lib. 2. & magis clarè Alc. Trac.
pręſump. reg. 1. pręſump. 16. nu. 3. & raſpo. 584.
nu. 5. confart raſponſum Baldi conſi. 66. Inter
3 virũ & vxorem lib. 1. ſi in inſtrumanto † vir u-
xori vendit certo pretio & cõſitatur, ſe recepiſ
ſa ab vxore, non ſtabitur aius confaſſioni tam-
quã ſuſpectę, niſi illa aliquibus adminiculis iu-
uetur. Baldũ in caſu iſto retulit & ſecutus fuit
Tiraq. in d. l. ſi vnquã in verbo donatione. nu.
101. qui nu. 100. in hanc ſententiã retulit Sal. in
l. mater. C. de cõtrah. empt. dicantẽ, quod & ſi cre
4 dandũ non ſit aſſertioni † mariti dicentis ſe ex
vxoris pecunia emiſſe, credi tamen quando ali
qua coniectura & pręſumptio concurrit mulie
rẽ aliunde, quem ax bonis mariti pacunias illas
habere potuiſſe. Salicetũ ſecuti ſunt alii plures
à Tiraquallo relati. illis ego addo Soc. ſen. cõſ.
65. col. 4. verſ. vigaſimò probatur. lib. 1. Alciatũ
in locis iã citatis. latè Crau. Trac. da antiq. tẽp.
in 3. partic. primę partis princ. nu. 70. 71. qui &
alia racenſet; pręſartim illud ex Baldo in l. vni
ca. nu. 7. C. de priui. dotis. dũ docuit quod etſi nõ
5 ſtetur aſſertioni † mariti dotẽ fuiſſe numeratã,
ſtari tamen, quando aliqua pręſumptio & con-
iectura concurrit, vt putà quando maritus iam
diu eã domi aluiſſet; quia veriſimila non eſt, quod
eã tandiu indotatam habara voluiſſet. Baldum
ſecuti ſunt plures relati à Crauetta, qui de veri
tare illius doctrinę dubitat, & plures cõtra Bal
dum ſantiantas refert. ſed cum Baldo ſenſit Ti
raquellus loco iã citato nu. 101. Baldum quoq;
ſecuti ſunt Gramm. deciſio. 103. nu. 6. Nauiza.
conſi. 57. nu. 8. in fi. Rolan. à Valla conſi. 85. nu.
43. lib. 1. Hę tamen coniecturę verè non ſunt le
ge diffinitę: quamobrẽ iudicis arbitrio ralin-
quuntur, vt docuit Tireq. d. l. ſi vnquã, in ver-
bo donatione. nu. 102. in fi. & ſentit Alciatus
d. pręſump. 16. nu. 3. & d. reſpon. 584. nu. 5. dum
citat. l. etiã. §. 1. ibi, æſtimare debebit iudex. ff.
de manumiſſ. vind. quemquàm in aliam ſanten
tiam ego reſponſum illud alias retulerim.

SVMMARIVM:

1 *Metus cauſa geſta irriteri.*
2 *Iuſtus metus quis.*
3 *Iudicis arbitrio relinqui, quis metus iuſtus dicatur.*
4 *Metum iuſtum ex qualitate perſonarum & facti iudicari.*
5 *Metus minor cadit in puero quàm in viro*
6 *Metus amiſsionis filiorum iuſtus aſt.*
7 *Filiorum amor incredibilis.*
8 *Metus mortis affinium iuſtus aſt.*
9 *Metus amiſsionis bonorum iuſtus eſt.*

CASVS CXXXV.

DE METV IVSTO, QVO GESTA irritantur.

1 DIVINA propè ſunt verba edicti Prę
toris: Quod metus cauſa gaſtum erit,
ratum non hababo. l. 1. ff. da eo quod
met. cau. miſit equidem (vt poſt Bal-
dum & alios pluras ſcripſit Neuia. conſ. 52. nu.
46.) Spiritus Sanctus verba hæc in ora Præto-
ris, & rectè mea ſentantia. qui fieri poteſt, vt is
obligetur, qui metu adactus conſenſit? ita enĩ
fiet, vt impius lucrum cum alterius detrimento
ſentiat. Varum, cum non omnis matus geſta
reſcindat, ſad qui iuſtus eſt l. metum autem.
ff. de eo quod metus cauſa. & l. vani timoris,
de reg. iuris. cap. vlt. de eppallat. Dubitari con
2 tingit, quis † iuſtus matus dicatur? Caius Iu-
reconſ. in d. l. matum autam, ait, matum dici,
qui in conſtantiſſimum virum cadit. Pontifex
verò in cap. cum dilectus, quod mat. cauſ. &
in cap. veniens. & in cap. conſultationi, inquit
eſſa metum iuſtum, qui cadit in virum conſtan
tam. quod idem eſt. nam is ſuperlatiuus. d. l.
metum autem, raſoluitur in cõparatiuum ſeu
poſitiuum, vt docuit Decius in l. in omnibus
cauſis pro facto. nume. 2. verſi. & genaraliter,
da reg. iur. ſed adhuc in ambiguo & valde ob-
ſcuro laboramus: nac anim vnius conditionis
ſumus omnas. aliqui enim conſtantiſſimi ſunt,
quos nullum pericull. nullum tormanti genus
terrat aliqui verò muſtella ipſa timidiores, Au
ſtri leuas flatus varentur. aſt & ſexus diuerſitas
vt mox ſubiiciã. Rectè itaq; omnas ferè noſtri
3 dixarunt, metum iuſtum iudicari † Iudicis arbi
trio. ita probat. l. matus autam cauſa. ff. ex quib.
cau. maio. quo adducti ſic affirmarunt glo. in l.
interpoſitas, in varbo cruciatum. C. de tráſact.
& ibi Baldus, Abbas, in cap. cum virum, nu. 8.
de regula. ſic glo. in cap. penul. de iis qui vi me
tusvè

tusvè cau. ſic reſpondit Raphael Comen. conſil. 68. colum. 2. Decius in cap. 1. nume. 1. & nu. 8. de appella & conſi. 218. nu. 3. Marſilius. l. quęſtionis modum. num. 30. de quæſtio. Rubeus. l. non ſolum. §. morte, num. 296. de operis noui. nuntia. Afflictus cap. 1. nu. 21. uerſi. item habet arbitrium, ex quib. cauſa. feud. amitta. Pariſius conſi. 53. num. 60. conſi. 60. num. 17. conſi. 139. nu. 10. 11. & conſ. 170. nu. 19. lib. 4. Alciatus reſpon. 5. nu. 5. Neuiz conſi 46. nu. 17. Tiraq. in l. ſi unqnam. nu. 31 propè finem. C. de. reuo. donа. Gramm. conſi. 13 nu. 47. & noto. 10. num. 8.

4 Iudex ergo noſter prudens ac diligens † iuſtum metum arbitrabitur iuxta perſonarũ qualitatem. ita Inno. in d. cap. cum dilectus. Deci. d. l. in omnibus cauſis. nu. 3. Aretinus conſi. 24. nu. 7. Alba conſi. 7. nu. 2. 3. nam minor metus cadit in fœminam, quàm in uirum. ita glo. in cap. quod locum, de ſponſa. Decius. d. l. in omnibus cauſis. nu. 3. & Aret. d. conſi. 24. nu 7. & ſingularem eſſe gloſſam illam cẽſuit Roman. ſing. 226. Tu ſcis. & Iaſ. in d. l. interpoſitas. nume. 2. C. de. tranſ. Decius. d cap. ultimo. nu. 1. de. appellat. multa egregiè congeſſit Tiraquellus de legib. connubia. l. 9. nu. 120. 121. cui addo Albã conſi 77. nu. 4 Pariſ. conſi. 26. nu. 64. lib. 3. Sic

5 minor † metus cadit in puerum, quàm in uirũ, ut docet experientia. Aliquando ergo ex qualitate perſonæ, corporis cruciatus, aliquando timor mortis, aliqua uerbera. d. l. metus. autem cauſa. Caſus tamen aliqui ſunt qui in omnibus perſonis æquè iuſtum metum inducunt, ut metus mortis. nam quis hominum eſt, ſiue maſcu-

6 lus ſiue fœmina, qui illam non uereatur? ſic † metus amiſsionis filiorum, iuxta. l. iſti quidem.

7 in ſi. de eo quod met. cau. nam tantus eſt † filiorum amor, ut æquè eum diligat pater ac ſeipſum. quod Ariſto. Ethicorum 8. cap. 12. ſcribit. & multa doctè & latè congeſſit Tiraquel. in l. ſi unquam, in præfatione nu. 7. 8. C. de reuo. dona. & cum de metu agitur, reſponderunt Aret. conſi. 14. nu. 15. Soc. iun. conſi. 77. nu. 38. lib. 1. Alc. reſpon. 162. nu. 9 Rolan. conſi. 2. nu.

8 66 68. lib 1. ſic † metus mortis affinium eſt iuſtus metus. ita Bar. d. l. de pupillo. §. ſi. quis ipſi Prætori. nu. 19. de oper. noui nuntia. Brunus

9 conſi. 82. nu. 6. Gramm. conſ. 13. nu. 18. Sic † metus amiſsionis omnium bonorum iuſtus eſt. ita probat. c. 2. de. iis qui ui metusvè cauſ. Bart. l. ſi ob turpem. nu 6. de. eond. ob. turdem cauſam, qui dixit, hunc timorẽ æquiparari timori mortis. idem reſpondit Ruinus conſi. 23. nu. 9. lib. 1. & Decius conſi. 690. nu. 8. qui in eodem caſu conſuluerunt. Craue. conſi 49. nu. 7.

SVMMARIVM.

1 *Metus illatus quibus probationibus detegatur.*

2 *Iudicis arbitrio relinqui coniecturas quibus metus probari poteſt.*

3 *Metus probatur ob carcerationem factam.*

4 *Carcer efficit ut in eo geſta ſint nulla.*

5 *Contractum in carcere celebratum annullari.*

6 *Metus præſumitur cùm quis cum ſuo ſuperiore contrahit.*

7 *Metum præſumi ob cauſam reuerentiæ.*

8 *Metum reuerentialem non præſumi ex ſola maioris præſentia.*

9 *Metum reuerentialem præſumi ob enormem læſionẽ ſecutam.*

10 *Bar. l. 1. §. onerandæ. ff. quarum rerum actio non detur, declaratur.*

11 *Metus præſumitur ex minis potentis, qui eas exequi conſueuit.*

Casvs cxxxvi.

METVS QVOMODO PROBEtur & e metu reuerentiali plura copioſe explicatur.

POSTEAQVAM de metu verba facimus, libet eaſum hunc ſubiicere. Dubitant, ac ſimul quærunt noſtri, quo-

1 modo † metus illatus detegatur. & con iecturis ac inditiis probari affirmarunt Baldus in l. ſi quis hoc genus. C. de Epiſc. & cle. idem in l. interpoſitas, poſt glo. ibi. C. de. tranſact. Decius. l. in omnibus cauſis pro facto. nume. 6. uerſ. uenio ad ſecundum, de reg. iur. qui multos in hanc ſententiam retulit. & cum conie-

2 cturæ hæ iure diffinitæ non ſint, † iudicis arbitrio relinquitur, ut Baldus, Decius & cæteri relati ſcribunt. & licèt Decius in hanc ſententiam citet d. l. metus autem cauſa. ff. ex quid. cauſ. maio. attamen non probat cum ſolum in iudicis diſquiſitione reliquatur ipſa qualitas metus, non autem ipſius qualitatis probatio. hæc tamen opinio uera eſt, & illam probat Iaſ. in. l. interpoſitas. num. 4. in fine C. de. tranſact. iudex tamen noſter probabilem illam coniecturam & præſumptionem dubio procul proba-

3 bit, cum † reum paſſus ſe carcere mancipatum allegat, ut probat l. qui carcerem. & l. metum. §. ſed licèt ff. de eo quod metus cauſ. ipſa enim uincula ſatis ſuperq; arguunt per metum

4 fuiſſe geſta omnia, quę in uinculis † geſta fuerũt, & ob id nullius momenti ſunt; iuribus præ

citatis.

citatis.quodreſpondit Decius conſ.691.nu.5.
qui & illud poſt Bartolum & alios affirmauit,
5 † contractum in carcere celebratum,nec etiam
prodeſſe illi, qui particeps fuit, vt hic carceri
includeretur. idem multis reſpondit Neuiza.
conſ.52.nu.47.addo Guid.Papę q.254.& Mar
ſilium ſingu. 306. Sic probabilis eſt coniectura
6 metus.cum quis cum eo † contrahit, quem in
ſuperiorem recognoſcit, & cui aduerſari non
auderet,vt in filio erga patrem: ita cenſuerunt
Aret.conſi.24 nu.6. qui idem eſſe dixit de ſo-
rore,quæ cum fratre contraxit.ſic Socin. iun.
7 conſ.47.nu.33.lib.3.qui ait ſolam † ipſam reue
rentiæ cauſam probabilem eſſe, qua reſcinda-
tur contractus. quod reſpondit & Ripa libr.3.
reſpo.cap.15.nume.8.in fine. & licèt Soc. iun.
conſi.77.nume.154.lib.1.& conſ.67. nu.39.lib.
8 2.& Boe.q 100.nu.11. affirmauerint, metum †
reuerentialem nō pręſumi ex ſola maioris pre-
ſentia, niſi cum illa interceſſerit vel læſio, vel
minæ.uerumtamen uerius intelligo, ſolam ip-
ſam maioris præſentiam metum probare,ſi mo
dò ex iudicis arbitrio huiuſmodi ſit,ut proba-
biliter metus dici poſsit: quemadmodum re-
ſpondit Soc. iun .d.conſ.47.nume.33. lib.3. &
9 ideo,quod ſcribunt Doctores † metum reue-
rentialem pręſumi ob enormen læſionem ſubſe
cutam,ut reſponderunt Soc.ſen.cōſi.263. col.
3.uerſ.pręterea facit lib.2. Ruinus conſ. 170.
nu.17.lib.1.& conſ.60.nume.22.lib.3.Soc.iun.
conſ.77.nu.154.lib 1.Alba conſ 77.num.21. &
conſ.100.nu.4.Cephalus conſ.34.numero.31.
& conſi.142.num.39.lib.1.intelligitur,eſſe qui-
dem coniecturam ad metum hunc reuerentia-
lem probandum,non tamen neceſſariò læſio-
nem cum aliis coniecturis concurrere debere:
cum illę unà cum ſola ipſa ſuperioris reueren-
tia metum hunc probent Craue.conſi.49. nu.
2.& ideo hęc copulatiuè non requiruntur.Sic
10 intelligendi ſunt † Bar.in l.1. §.onerandę. ff.
quarum rerum act.non detur.Aret.d.conſ.24.
nu.7.Ruinus conſi.98.nu.24.lib.1.Afflictus de
11 ciſ.69.nu.4.Sic etiam probatur † metus, cum
probantur minę potentis,qui uerisimiliter cō-
ſueuit illas exequi,ſi modò minatus fuerit gra-
ui de re,ut de morte uel bonorum amiſsione.
ita Bellame.conſ.9.col.5.quem eſt ſecutus Cra
ue.d.conſ.49.nu.1.

SVMMARIVM.

1 *Debitor exactus per uim quando liberatur.*
2 *Debitorem exactum à creditorem ſui creditoris liberari.*
3 *Debitorem exactum à fiſco liberari,cum confiſcatio recte eſt facta.*
4 *Fiſcum heredis loco ſuccedere.*
5 *Debitorem exactum à fiſco liberari etſi confiſcatio non ſit recte facta, modò euidenter de iniuſtitia non conſtet.*
6 *Debitor ſponte ſoluens fiſco non liberatur.*
7 *Debitor pati aliquid debet cauſa creditoris antequā ſoluat: id quod iudicis arbitrio relinquitur.*
8 *Debitorem ob propriam ſuam cauſam exactum non liberari.*
9 *Debitor ſua cauſa exactus liberatur, cùm creditor fuit in mora recipiendi.*
10 *Debitor per iniuriam creditoris exactus liberatur, etiam ſi ſit debitor generis.*
11 *Debitor ſi exactus à priuato iudice iubente ob creditoris iniuriam liberatur.*
12 *Iudicis mandatum excuſare.*
13 *Sequeſtrarium ſoluentem alteri quàm domino liberari,ſi iuſſu iudicis ſoluat.*
14 *Debitor diligentia uſus nō eſt ne exigeretur per ſui creditoris iniuriam non liberatur.*
15 *Iudicis arbitrio relinqui, qua diligentia uti debeat debitor ne exigatur per creditoris iniuriam.*
16 *Debitor non liberatur cum dicit ſe exactum per creditoris iniuram, & de exactione ſolum conſtat ex confeſsione.*
17 *Debitor non liberatur cùm dicit ſe per uim à ſuperiore exactum,cùm is ſuperior uim alicui inferre non conſueuerit.*
18 *Debitor qui domino denuntiare debet,nō excuſatur ſi per uim à ſuperiore ſe exactum dicit.*
19 *Colonus denuntiare debet domino illatam ſibi uiolentiam.*
20 *L.item quæritur.§.exercitu ff locati. declaratur.*
21 *Colonum non excuſari à ſolutione penſionis cùm è domo receſsit,nulla facta denuntiatione domino.*
22 *Debitor ſimpliciter exactus quando liberetur.*
23 *Debitor ſpeciei ſimpliciter exactus per uim liberatur.*
24 *Debitor moroſus ſi exigatur non liberatur,etiam ſi ſpeciei ſit debitor.*
25 *Mora quando commiſſa dicatur.*
26 *Debitor ſpeciei non liberatur,ſi ſpecies illa apud ſuperiorem non perijt.*
27 *Debitor ſpeciei nō liberatur per ſimulatam exactionem.*
28 *Debitor per uim à priuato exactus, non liberatur.*
29 *Priuato uendens per impreſſionem metus ſuperioris recuperare poteſt.*
30 *Debitor à priuato exactus mandante ſuperiore liberatur.*

CASVS

CASVS CXXXVII.

QVANDO DEBITOR AB ALIO
quam à creditore exactus liberetur
à nexu ipſius creditoris, dili
genter enucleatum.

DVM noſtri dubitant & quærunt, quã-
1 do † debitor ab aliquo per vim & me
tum exactus, vt puta à Tyranno vel à
Repub. hiſq; ſimilibus poſſit iuſtè ſe
tueri, ne iterum creditori ſoluat, multa in iudi
cis arbitrio relinquunt, vt poſt Bal. & Caſtrẽ.
tradit Decius conſi. 25. colum. 3 verſi. Nec ob-
ſtat huic exceptioni. Verum, quia plura perple-
xè ab illis tradi ſolent, ego rem clarius expo-
2 nam. Primus eſt caſus, † quãdo debitor fuit ab
eo exactus, cui ex obligatione tenebatur credi
tor; tunc dicendum eſt debitorem eſſe libera-
tum, vt probat. l. nomen. C. quæ res pigno. o-
blig poſſ. Bar. in l. creditor col. 1. verſi. tu verò
dicas de ſolut. quem probat Decius d. conſi.
3 25 nu. 1. Secundus eſt caſus, quando † credito
ris bona fuerunt ob eius delictum rectè conſi-
ſcata; tunc debitor à fiſco exactus, liberatur ab
obligatione quam erga creditorem habebat:
nam in fiſcum tranſlatum eſt ius creditoris er-
ga debitorem. l. tutelas. § libertate. ff. de capit.
4 dimi. & † fiſcus loco hæredis ipſius creditoris
ſuccedit l. ſi debitori deportato. ff. de fideiuſſ.
l. 2. C. ad l. iul. de vi. his rationibus adducti, ita
concludunt Bar. in d. l. creditor. col 1. verſi. Si
verò non habebat, de ſolut. Baldus in l. falſus.
nu. 30. C de furtis. Afflictus deciſ. 150. nu 17.
Decius d. conſi. 25. nu. 1.
Extenditur hic caſus, vt locum etiam ſibi vẽ
5 dicet, quando † re vera, iniquè eſſet facta con-
fiſcatio, ſed de ea euidenter non conſtaret, ſed
conſtat de ſententia rite & ſolemniter lata. ita
Decius d. conſi. 25. colum. 2. verſic. Nec obſtat
quòd & Ruinus conſi. 147. num 16. Eſt ratio,
quia præſumitur pro ſententia l. Herennjus. §.
Caia, de euictio. nec debitoris munus eſt ſentẽ
tiam illam in dubium reuocare, atque ita ſuper
illa diſputare.
6 Declaratur nõ procedere in † debitore ſpõ-
te fiſco ſoluente. nam ſpontè ſoluens non libe
ratur. ita Baldus d. l. falſus. nu. 31. C. de furtis.
7 qui in fine ſcribit, debitorem aliquid pati de-
bere ſui creditoris cauſa, antequam ſoluat. id,
quod iudicantis arbitrio relinquitur, quæ ſcili
cet pati debeat. idem reſpondit Iaſ. con l. 26.
col. penul. verſi. accedat. lib. 3. Afflictus deciſio
ne 150. nu. 23.

8 Tertius eſt caſus, quando † debitor, nõ iu-
ſta cauſa, ſed per iniuriam ipſius debitoris fuit
à ſuperiore exactus, hoc caſu non liberatur de
bitor. ita Bar. d. l. creditor. ex ratione illius lẽ
gis. dum ait pecuniæ æroſæ (vt legit Coraſius
lib 1. miſcella. iuris cap. 9 & ſi eranos legat Al
ciatus lib. 2 diſpunct. cap. 25.) periculum ad de
bitorem ſpectare, cũ illius periculi in cauſa nõ
fuerit creditor confert. l. ſi merces. §. culpę. ff.
locati. l. ſi per imprudentiam, C de euictio.
9 Declaratur, non procedere, quando † credi
tor fuit in mora recipiendi: ita Ang. d. l. credi
tor, qui intelligit dummodo mora ſit ad cauſã
ordinata. ſed eo loci Imola nu. 3. abſolutè ſen-
ſit, etiam ſi ad cauſam ordinata non ſit, dum-
modò debitor loco & tempore congruo obtu
lerit: ita Afflictus d. deciſ 150. nu 11 qui alios
adſert. nec aliter ſenſit Barba conſi. 26. colum.
3. libr. 3. & Tiraquel. de retractu conuentio §.
4. glo. 6 nu. 34.
10 Quintus eſt caſus, quando † debitor per in-
iuriam creditoris à ſuperiore exactus fuit, tũc
liberatur debitor, vt probat. l. Paulo Callima-
cho in fine de leg 3 & l. liberto. §. Lucius, de
annuis lega. quæ iura ſic intellexerunt Bart. in
d. l. creditor, col. 1. verſi. Secundo caſu. idẽ in
tract. de Tyrannide q. 7. Ancha conſ. 64. in fi.
Barba. conſi. 26. col. 3. lib. 3 Iaſ. conſi 26 colũ. 1.
lib. 3 Ruinus. conſi. 85. num 8. 11. lib. 1. & conſ.
167. nu 7. lib. 4. Afflictus d. deciſ. 150. nu. 12. 13.
20. 32. Decius d conſi. 25. col. 2. verſi. ſecundò
principaliter. Ripa in tract. peſtis in tit. de pri-
uileg. contractuum, num 94. immo Calcaneus
conſi. 113, nu. 3. adeò verum eſſe intelligit, vt li-
beretur, etiam ſi is debitor eſſet debitor gene-
ris. & ibi in fine poſt Imolam in d. l. creditor.
reſpondit, tunc etiam intelligi debitorem per
creditoris iniuriam exactum, quando factũ eſt
proclama, vt omnes debitores illius ſoluerent.
oſtendunt enim illa verba exactionem hanc fie
ri contemplatione illius creditoris; atque ita
probat in ſimili l. cum aliquis. C. de iure delib.
& l ſeruus cõmunis, de ſtipula ſeruo. quę Cal-
caneus in hanc ſententiam conſiderauit.
11 Extenditur vt procedat, etiam quando is †
debitor exactus non ad commodum ipſius ſu-
perioris exigentis, ſed ad commodum priuati
exigitur, dummodò is priuatus dolo & frau-
12 de careat. Eſt ratio, quia iuſſus † iudicis debito
rem excuſat. l. furti. §. qui iuſſu, de iis quib. irro
ga. infam. l. non videtur. §. qui iuſſu. de reg. iu-
ris. qua ratione adducti cenſuerunt Pract. Pa-
pien. in forma ſequeſtri, ſeu ſaximẽti in verbo
audeat. nu. 2. & Cur. ſen. in l. vnica. q. 16. C. de
prohib.

13 prohib. ſequeſtr.pecun. † ſequeſtratinm iuſſu
iudicis ſoluente alteri quàm uero domino libe
rari.& in hanc opinionem citarunt etiam d.l.
Paulo Callimacho.§.ult.de leg.3.& in ſpecie
noſtra ſic ſenſit Afflict.d.deciſ.150. num.19. in
fine. Accedit glo.l.ait Prętor.§.prę mittitur,in
verbo imputandum, de minor. quæ affirmat
quòd ſoluens iuſſu iudicis alteri,quàm credi-
tori, conſequitur pleniſsimam liberationem.
quam gloſſam in hoc caſu probarunt Barba.
conſi.26.col.1.lib.3.Ruinus conſi.171.nu.3.lib.
4.et Iaſon,qui idem in eadem facti ſpecie cum
Ruino conſuluit,Iaſon inquàm in conſil.26.
colum.2.libro 3.

14 Declaratur primò non procedere,cum † de
bito iſte exactus non eſt uſus aliqua diligentia,
ne exigeretur:tunc enim nõ dicitur liberatur:
ita docuit Baldus in d.l.falſus.nu.30.in fine.C.
de furtis. Decius d. conſ.25. colum.3. uerſ. ex
quibus omnibus.quam autem diligẽtiam adhi-
bere debeat hic debitor,ut iure poſsit dici ex-
15 cuſatus,† iudicis arbitrio relinquitur;ita De-
cius.d.l.co. qua ex re ſatis intelligimus quòd
ſi debitor eſſet vnus ex illis,qui huius exactio-
nis in cauſa eſſet,nullo pacto liberatur,ut Bal.
Calcaneus,et Decius apertè tradunt.ſic et Rui
nus conſi.147.num.16.lib.1.& conſ.171.nume.
7.libro 4.

16 Declaratur ſecundò non procedere, † cum
non realiter,ſed per confeſsionem ſolutio pro
batur.nam illa non liberat ipſum debitorem.
ita Ruinus conſ.147.nu.13.lib.1.& Afflictus d.
deciſ.150.nu.28.34. & numero 36. poſt Caſtrẽ.
quem refert.

Declaratur tertiò.non procedere, quando
17 is † ſuperior talis nõ erat,qui metum inferret
potuit.ita Affl.d.deciſ.150.nu.14.poſt Bar.
tract.de Tyrann.q.7.

Declaratur quartò, vt non procedat in eo,
18 qui domino,ſicq; creditori denũtiare tenetur:
19 vt eſt in † colono,qui ſi ab aliquo moleſtia af-
ficitur,ut in detrimẽtum ſui domini exigatur,
debet ipſi domino denũtiare illatam ſibi uiolẽ
tiam,alioqui non excuſatur.ita Ruin.d.conſil.
147.in fine lib.1.ex tex l.itẽ quęritur.§.exerci
tu.ff.locati.operatur enim denũtiatio,quia do
minus uenire poſſet et ſeipſum defendere. ue-
20 rùm is tex.† §.exercitu,ſolùm loqui uidetur ra
tione damni,quod adferũt milites in domo,ut
cum domum ipſam dicunt,uel quid ſimile agũt
quod tractum ſucceſsiuum habet.nam tunc co
lonus tenetur denuntiare,quia dominus cuſto
dias mittere poſſet.ita Soc.iun.cõſ.120.nume.
21 19.lib.3.qui ideo reſpondit, † colonum excu-
ſari ne penſionem ſoluat,cum è domo receſsit
nulla facta denuntiationem domino.idem hoc
caſu dicere poſſumus ex d.§. exercitu, atq; re-
ſponderi poteſt doctrinæ Bar.in l. in prouin-
ciali.§.penul.de operis noui nuntia. dum ex.d.
exercitu,docuit, colonum eſſe procuratorem
domini ad denuntiandum.& quam doctrinam
retulit Ruinus d.cõſ.147.in fine.Ego opinor
nihil plus eſſe ſpeciale hoc caſu in colono quã
in cæteris quos omnes denuntiare debere cre-
do. nam, ſi vti omni diligentia debent, ne ſol-
uant, quid melius agere poſſunt, quàm domi-
no denuntiare qui forte ſe ipſum tueri pote-
rit? Eſt tamen cogitandum ob magnam Ruini
authoritatem.

22 Quintus eſt † caſus, quando non in iniuriã
debitoris vel creditoris expreſsim,ſed ſimplici
ter exactio fit à debitore, qui quantitatem de-
bet: ita Bar.in d.l.creditor.col.5.verſi. ſi vero
accipit.& ibi Ang.ex l.lectos.& l.ſeq.ff.de pe-
riculo.& commo.rei vend.Ruinus conſi.167.
num.9.lib.4.

Declaratur ſecundum Ruinum d.conſi.167.
nu.9.lib.4.vt non procedat quando nulla cul-
pa debitoris poteſt conſiderari: quia ope exce
ptionis defendi poſſe videtur debitor, ex ſen-
tẽtia Bar.in l.exceptione.ff.de fideiuſſ.& Bal.
ac aliorũ.l.ſi de fundo.C.de locati.ſed vix eſt
quod iure hęc declaratio probetur.

23 Sextus eſt caſus in debitore † ſpeciei, nã tũc
debitor exactus liberatur,ita Bar. pręcitato lo
co,Afflict.deciſ.150.nu.15.

24 Declaratur primò vt nõ procedat quãdo † de
bitor fuit in mora ſoluẽdi, quia tunc illa mora
pręponderat: ita Ang.in d.l. creditor.& Rui.
conſi.85.nu.9. lib.1. & licet Angelus verũ hoc
eſſe intelligat, quãdo mora eſt ordinata ad ca-
ſum,attamen Imola in d.l.creditor.nu.4.abſo
lute intelligit.idẽ cum eo ſenſit Afflictus deciſ.
150.nu.9.& nu.32.& ibidem num.34.ſubiicit
25 poſt Angelum conſi.311.col.2.† morá commiſ-
ſam intelligi, quando elapſo ſolutionis die nul
la ratione poteſt penes ſe retinere pecunias il-
las,quas creditori ſoluere debet. idẽ quãdo a-
lia cauſa,vt putà impedimẽti à mora excuſaret.
ita multis reſpondet Rui.cõſi.150. nu.10.lib.1.

26 Declaratur ſecundo non procedere, † quan
do ſpecies illa non periit apud ſuperiorem,qui
exigit.ſeu extorſit.ita ſenſit Ang.d.l.creditor.

27 Declaratur tertio non procedere,quando †
ſimulata ſolutio fuiſſet.ita Iaſ.conſi.26.colũ.2.
verſi.iſta ſolutio.lib.3.

28 Septimus eſt caſus quando † debitor non à
ſuperiori & potentiori, ſed à priuato exactus

fuit

fuit tunc nullo caſu liberatur, quoniam vel iu-
re ſe tueri, vel in iudicium deinde agere aduer
ſus priuatum illum poteſt. vt non abſimilem ca
ſum conſiderat Iureconſultus in l. 2. §. vlt. & l.
ſeq. ff. ſi quis cautio. atque ita affirmat Bar. in
d. l. creditor, col. 2. verſi. Itē quęro an ſit. & cū
eo idem ſenſerunt alii plures, quos nunc refe-
ram: pręſertim Rui conſi. 171. nume. 6. lib. 4. &
conſi. 22. nu. 5. lib. 5. confert doctrina Caſtren.
in l. non intereſt & Alex. in l. pen. C. de quod
29 met. cauſ. dum ſcribunt † priuato vendentem
per ſuperioris impreſſionem, poſſe in ſubſidiū
contra priuatū illum experiri, ſi is priuatus cul
pę particeps fuit, idem reſpōdit conſi 185. col.
vlt. idem placuit Rui. conſi. 85. num. 6. lib. 4. &
conſi. 150. nu. 8. lib. 1. hic caſus procedit fortius
quando is debitor ſponte ſoluiſſet. ita Ruinus
conſi. 22. col. vlt. lib. 5. Idem fortius eſt, quando
ſimulata eſſet ſolutio, vt ſuprà retuli poſt Iaſ. d.
conſi. 26. col. 2. verſi. iſta ſolutio, lib. 3. nec hoc
caſu debitor cedendo actiones creditori libe-
ratur, ita Ruinus conſi. 171. nu. 7. verſi. Non ob
ſtat. inſuper. lib. 4. reiecto reſponſo Comens.
conſi. 185. qui aliter ſenſit.

30 Declaratur non procedere quando † debi-
tor iuſſus à potentiori priuatę perſonę ſoluit,
qui ſanę priuatus omni culpa caret, & is debi-
tor omni diligentia vſus eſt, ne ſolueret, tunc
ſoluendo liberatur. ita poſt Caſtren. in d. l. nō
intereſt, reſpondit Rui. d. conſ. 171. nu. 6. 7. lib.
4. Iaſ. conſi. 26. col. 2. lib. 3. dum inquit, quod al
teri, quam vero creditori ſoluens ex iudicis au
ctoritate liberatur, intelligitur, ſi ſine fraude &
culpa ſoluit. & clare idem cenſuit Afflictus d.
deciſ. 150. n. 21. 23. Quam autem diligentiā adhi
bere debeat hic debitor ne ſoluat, dixi iam eſſe
iudicis arbitrio. Illud vnum etiam non pręteri
bo, metum hunc ſatis probari, cum is debitor
exactus præceptum pœnale oſtendit, vel con-
ſtitutionem, qua ordinatum eſt, vt debitores
omnes talis ſoluerent. ita Bar. d. l. creditor, in
fi. & cum eo ſenſerunt alii omnes, vt Afflictus
deciſio. 150 nu. 16. & deciſ. 318. nu. 2. Dec. cōſi.
42. nu. 6 conſi. 219. nu. 2. & conſi. 468. num. 22.
Cur. iun. conſi. 126. num. 4 Ruin. conſi. 23. nu.
8. lib. 1. & conſi. 167. numer. 7. lib. 4. Hæc ſcri-
pſiſſe ſufficiat.

SVMMARIVM.

1 *Sæuitiam eſſe in cauſa, vt à regulis iuris communis recedamus.*

2 *Dominus ſæuiens in ſeruos, vendere eos cogitur.*

3 *Vaſallus crudelis feudo priuatur.*

4 *Pater ſæuus filium emancipare cogitur.*

5 *Maritum ſeparari ab vxore ob illius ſæuitiam.*

6 *Præceptori nimia ſæuitia culpæ adſcribitur.*

7 *Socium à ſocietate ante tempus recedere poſſe ob nimiam ſæuitiam ſocii.*

8 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ magna ſæuitia dicatur.*

CASVS CXXXIX.

QVID OB SAEVITIAM IN iure concedatur, & quę magna ſæuitia dicatur.

1 SAEVITIA † & immanis crudelitas eſt
in cauſa, vt à regulis iuris recedamus, nā
2 † dominus ſæuiens in ſeruos durius quā
par eſt, eos vendere cogitur. l. 2. ff. de iis
qui ſunt ſui, vel alie. iur. §. ſed & maior aſpira-
tas. inſt. eo. & ibi clarius Theophilus. hoc exē-
plo ſimile ſcribunt Cynus & Baldus in d. l. 2.
3 † Vaſallum feudo eſſe priuandum, ſi in ſubdi-
tos ſæuiat. idem cenſuit Alex. in l. bene à Zeno
ne. C. de quod. pręſcrip. & multa retuli in tract.
de recuper. poſſeſſ. remedio decimo nume. 86.
4 Sic dicimus † patrem cogi emancipare filium,
ſi eum contra paternam pietatem male afficiat.
l. vlt ff. ſi à paren. man. glo. in. §. vlt. inſt. quib.
5 mod. iuspatr. poteſt. ſolu. Sic † vir nimium mo
roſus ſæuusque ab vxore ſeparatur. cap. lite-
ras, de reſt. ſpolia. quo dicere ſolemus, virum
agentem contra vxorem ad recuperandam il-
lam repelli poſſe, oppoſita exceptione ſæuitiæ,
ita Ripa in l. naturaliter. § nihil commune. nu.
64. de acquir. poſſeſſ. & Ant. Corſetus in tract.
regulæ Quòd ſpoliatus ante omnia reſtitua.
falle 26. & dixi in tract. de recuper. poſſeſſ. re-
6 medio primo. nu. 320. Sic nimia † præceptoris
ſæuitia culpę aſſignatur. l. pręceptoris, ad l. A-
7 quil. † Sic à ſocietate ante tempus recedere li-
cet ob immodicam ſocii ſæuitiam. l. ſi conuene
rit. ff pro ſocio.

Dubitari ergo contingit, quanta hęc eſſe de
beat hominis ſæuitia ut his iuris regulis rece-
datur. Pariſius conſ. 54. nu. 36. lib 4. poſt. Abba-
tem d. cap. literas. nu. 7. reſtit. ſpoliato. dum lo-
8 quitur de viri ſæuitia contra uxorem, † iudicis
arbitrio relinquit. ſic ſcribit Tiraquel. in l. ſi
unquàm, in uerbo omnia uel partem. nu. 31. in
fine. C. de reuo. dona. Confert ſimile, quod ſcri
bit Angelus ī l. 1. col. ult. uerſ. qualiter autem.
C. unde ui. dum docuit eſſe iudicis arbitrio,
quis in corpus hominis ſæuire dicatur.

SVMMARIVM.

1 *Cautio qualis præstari debeat,*
2 *Iudicis arbitrio relinqui.quæ cautio ſit præſtanda.*
3 *Cautionem,quam uſufructuarius præſtat, iudicis arbitrio præſtare*
4 *Cautionem,quam inimicus præſtat inimico, iudicis arbitrio præſtari.*
5 *Statutum Veronæ lib.3.cap.16 ſub rubr.de ſecuritate non percipienda,declaratur,*
6 *Statutum Ferrariæ lib.3. ſub rubr. de ſecuritate præſtanda,declaratur.*

CASVS CXXXX.

QVAE CAVTIO PRAESTANda ſit multis in caſibus.

CAVTIONIS præſtandę uſus frequẽs
quemadmodum integri illi tituli, Si
quis cautionibus,ut legatorum nomi
ne caueatur,de fideiuſſoribus, oſten-
dunt.Dubitari nunc contingit,qualis eſſe de-
1 beat † cautio iſta. & cum magna ſit perſonarũ
rerum & temporum uarietas,iure diffiniri nõ
2 potuit.quamobrem uno ore noſtri ſcribunt, †
iudicis arbitrio relinqui.id, quod probat tex.
§.penulti.in authen de fide iuſſo.qui de omni
creditore,cui cauendum eſt,loquitur.ſic indi-
ſtinctè docet Bar.in l.prætoriæ la 3. nu.2.ff. de
præto. ſtipu arbitrio iudicis eſſe uel dandum
fideiuſſorem. vel pręſtandam cautionem cum
obligatione bonorum.& Bart.ſecuti ſunt Imo
la ibi nu.4 & Guliel.Mayne.in l.nemo aliena.
3 nume.12.de reg iur. Sic,cum agitur de † cau-
tione pręſtanda ab uſufructuario,ut utatur ac
fruatur uiri boni arbitrio : cautio illa iudicis
arbitrio pręſtatur.ita cla. è Bellonus conſil.54.
nu.7.poſt Caſtrẽ.& Socinum,quos refert. Sic
4 in † cautione,quam inimicus præſtat inimico,
ne eum offendat,iudicis arbitrio præſtatur.ita
Petrus Placa Hiſpanus lib.1. Epitom. delicto.
cap.7.nu.1.ueri.& primò illud.cuius ſententia
uera eſt.& ſi hoc non affirment,ſed aliud inter
pretes quos ipſe citat.Hęc annotanda ſunt pro
5 interpretatione † ſtatuti Veronæ.lib.3. ca.16.
ſub rubr.de ſecuritate non percipienda.eſt il
lo ſtatuto cautum,Prætorem ob iuſtam cauſam
poſſe compellere unũ alteri ſecuritatem de nõ
offendẽdo præſtare.nõ declaratur ibi qualis eſ
ſe debeat iſta cautio & ſecuritas. rectè ergo di
cendum eſt,eſſe in iudicis arbitrio.ſic etiam de
6 claratur † ſtatutum Ferrarię lib.3.ſub rubr. de
ſecuritate præſtanda.

SVMMARIVM.

1 *Cautionem ſine cauſa extorquendam non eſſe.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui,quæ iuſta ſit cauſa præſtãdi cautionem.*
3 *Iudicis arbitrio cautionem præſtari, cùm pretium in cauſa retractus debet ſolui intra tempus.*
4 *Iudicis arbitrio relinqui,ã iuſta adſit cauſa præſtãdi cautionem de non offendendo.*
5 *Statutum Veronæ lib.3.de ſecuritate declaratur.*
6 *Statutũ Ferrariæ lib.3.de ſecuritate interpretatur.*

CASVS CXL.

CAVSA IVSTA PRAESTANdi cautionem,quæ cenſeatur.

1 NON debet ſine cauſa † cautio extor
queri uel requiri.ita Aret.l 2.in pri.
nume.13.ſol.matri.quamobrem ſolet
ambigi,quæ iuſta ſit præſtãdę cautiõ
2 nis cauſa & eſſe † iudicis arbitrio concludunt
omnes.ſic etenim glo.l.in omnibus.in gl. ult.
ff de iud.ait,eſſe iudicis arbitrio iuſtam cauſã,
ob quam debitor in diem cauere debet ſe pre-
ſtituta die ſoluturum. illam ſecuti ſunt Bal. in
cap.ſignificauit.nu.3.de teſtib.Tiraq.de retra-
ctu conſang.§.1.glo.18.nu.45.quo loci Tiraq.
3 illud diffinit,eſſe † iudicis arbitrio quę cauſa
iuſta cenſeatur pręſtandæ cautionis,cum in re
tractu ſolutio pretii in tempus differtur.Sic †
4 iudicis arbitrium eſt.iudicare,quæ iuſta cauſa
ſit,qua cogatur quis cautionem pręſtare ne al-
terum offendat.ita Bar.in l.hæc autem,in pri.
ff.ſi cui plus quàm per legem falcid.an,ſcilicet
illi minatus ſit minis ueris,uel illuſoriis: idem
cenſuit Feli.in rubr de tregua & pace. nume.
10.uerſ.Prima declaratio.qui ſcribit iudicem
hunc conſiderare debere,an is conſueuerit mi
nas exequi.idem cum Felino reſpondit Pariſ.
conſ.168.nu.2.lib.4.& Petrus Placa lib.1.epit.
delicto cap 7.nu.1.in fine.qui & illud affirmãt,
cautionem hanc eſſe præſtandam cauſa cogni
ta.qua de re latè etiam per Ripam in rubr. ff.
de dam.infec.nu.17.cum ſequentib.uerſ. quar
tò dubitatur . Quę omnia ſunt omnino adno-
5 tanda pro interpretatione pręcitati † ſtatuti Ve
ronę lib.3.cap.16. ſub rub. de ſecuritate.vult
quidem ſtatutum cauſam petitionis ſecuritatis
in ſpecie exprimendam eſſe ; ſed non declarat,
quæ iuſta cauſa eſſe dicatur; quare iudicis arbi
trio declaranda relinquitur. Sic etiam declara
6 tur iam relatum † ſtatutum Ferrarię lib.3. de
ſecuritate pręſtanda.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Cautio, quam inimicus præſtat inimico per quod tempus duret.*

2 *Iudicis arbitrio relinqui quantum cautio ab inimico præſtita durare debeat.*

3 *Cautionem per decennium poſſe durare ex perſonarum qualitate.*

4 *Salua guardia iudicis arbitrio perdurat.*

CASVS CXLI.

QVANTVM CAVTIO AB INIMICO præſtita, & quantum ſalueguardia perdurare debeat.

CVM de cautione, quem inimicus inimico præſtat, in præcedenti caſu attigerim, ère arbitretus ſum, ſi hunc ſubijcerem. Ambigunt ergo noſtri, quã
1 to tempore perdurare habeat hæc † cautio, quam inimicus inimico præſtat. Vna fuit opinio, durare debere per triginta dies. ex text. §. ſed neque, in auth. de mand. Princip. verùm is tex. hanc opinionem non probet, cùm de ſecuritate quadam quam iudex præſtare debet, loquatur: ita Bart. in l. illicitas. §. ne potentiores. nu. 7. ff. de off. Præſid.
2 Secunda eſt vera & recepta opinio, hoc † iudicis arbitrio relinqui, qui iuxta qualitatem inimicitiæ, & cauſam iuſti timoris tempus cautioni præſtituit, ne perpetua ſit, ita Gulielmus de Cuneo tracta. de ſecuritate nume. 35. & Berto. d. §. ne potentiores. nume. 7. Ang. in l. dies cautioni, in fine in prin. & ibi Alexan. num. 5. & idem Ange. in l. qui bona. §. cæterum de damno infecto. Fel. in rubri. de treugua & pace, nume. 10. verſi. tertia declaratio. Ripa in rubri. de damno infecto. nume. 23. & Petrus Place. d. lib. 1. epito. delicto. cap. 7. numer. 4. poterit ta-
3 men iudex hic noſter † ex perſonarum & rerum qualitate decennium præſtituere. ita Ange. & Imole in l. penul. ff. de præto. ſtip. Alex. l. dies cautionis nume. 6. de damno infect. Feli. qui ſuprà. Marſil. l. r §. præterea. nume. 8. de quęſtio. capella. Toloſa. quęſtio. 489. Placa. d. cap. 7. num. 4. in fine. ſimile, immo propè idem eſt, quod dicimus de conceſsione ſecuritatis,
4 quam † ſaluaguardiam vulgò appellant. nam illa iudicis arbitrio durare dicitur. Boer. q. 297. Neuiz. conſi. 83. in fin. & de ſaluaguardia latè infrà dicemus in caſu 375.

SVMMARIVM.

1 *Cautio idonea quæ.*

2 *Cautio ſufficiens quæ, iudicis arbitrio relinquitur.*

3 *Cautio idonea dicitur cùm pignora dantur.*

4 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ cautio ſit idonea.*

5 *Statutum Brixiæ 80 ſub rubri. Quòd miniſtrales teneantur idoneè ſatiſdare, & ſtatutum 126. ſub rubri. Quod ſatiſdans non detineatur, declaratur.*

6 *Conſtitutiones nouæ Mediolani De officio diuerſorum iudicum in prin. declaratur.*

CASVS CXLII.

QVAE CAVTIO DICATVR idonea, vel ſufficiens.

LEGE municipali, vel Principis reſcripto interdum mandatur, cautionem idoneam eſſe ab aliquo præſtandam. dubitari itaque contingit, quæ idonea
1 † cautio intelligatur. Recepta magis opinio eſt, iudicis arbitrio relinqui, ex glo. in c. ex publico, in glo. 2. de conuerſ. coniug. dum diffi-
2 nit, ſufficientem † cautionem eſſe ſub iudicis arbitrio, quam mulier præſtat, vt ad virum reuertatur, vel religionem ingrediatur, iuxta illius canonis conſtitutionem. ſic Bald. in l. vniuerſa, nu. 3. C. de precib. Imper. offeren. iudicis arbitrio dixit idoneè eſſe cauendum, cùm in compromiſſo à ſtatuto illa requiritur. ſic Merſil. in l. quæſtionis modum. nu. 461. de quęſtio. abſolutè idem ait ex glo. d. c. ex publico. Sic cùm agitur de idonea cautione præſtanda ab inimico, ſcripſit Placad. lib. 1. Epitom. delicto. c. 7. nu 2. Recedit tamen ab hac ſententia Ant. Corſetus in ſing. in verbo cautio, incipit cautio ſimpliciter. is inquit Bald. malè ſenſiſſe
3 in d. l. vniuerſa, quia immo † cautio idonea intelligitur, ſi pignora vel fideiuſſores præſtentur, ex l. ſi mandato Titij §. vlt. ff. manda. & ex l. 4 §. adijci. ff. de fide com. liber. ſi ergo vel fideiuſſores, vel pignore pręſtare poteſt debitor ſua eſt electio. quorum alterum pręſtet. c. in alternatiuis. de reg. iur. in 6. non ergo eſt in iudicis arbitrio, ſed in electione debitoris, quare (inquit ille) ſi debitor fideiuſſorem idoneũ pręſtiterit, nõ poterit eum recuſare petendo, velle pignus dari. ſubijcit tamen Corſet. Bal. ſententiam deferendo, Bal. forte loqui & intelligi poſſe cùm de idoneitate dubium eſt: quoniam

niam iudex tunc arbitrari poterit, dicendo, volo quòd des pignora, & non fideiuſſores. Ego verius opinor, Baldum & cæteros ſen-
4 ſiſſe, eſſe † iudicis arbitrio qualitatem ipſius cautionis: nempè, vt cum vel pignora, vel fideiuſſores pro cautione præſtentur, ille fideiuſſio, illud pignus, idonea cenſeatur, iuxta vel negotij magnam, vel leuem qualitatē, cùm non omnia negotia, non omnes perſonæ eiuſdem conditionis ſint. atque ita declarari po-
5 teſt † ſtatutum Brixiæ 80. in ciuilibus ſub rub. Quòd miniſtrales debeant idoneè ſatiſdare, intelligitur idoneè iudicis arbitrio. ſic declaretur eiuſdem ciuitatis ſtatutum 126. in ciuilibus ſub rub. Quòd ſatiſdans non detineatur.
6 ita pariter declarentur nouæ † conſtitutiones Mediolani de officio & iuriſdictione diuerſorum iudicum in principio. quibus eſt cautum ad Magiſtratus aſſumptos idoneè ſatiſdare debere, ſe rectè Magiſtratus adminiſtraturos. idonea ſatiſdatio arbitrio iudicis dicitur.

SVMMARIVM.

1 *Pretium incertum in emptione, iudicis arbitrio certum reddi.*
2 *Iudicis arbitrio iudicatur, quod certum ſit pretium in inſolutum datione.*
3 *Valor & aſtimatio rei, iudicis arbitrio taxatur.*
4 *L. ſi fundum. ff. mand. qui ſingularis eſt, declaratur.*
5 *Cenſus quantitas qua ſit iudicis arbitrio relinquitur.*

Casvs CXLIII.

PRAETIVM INCERTVM IN emptione, inſolutum datione, cæteriſq; actibus, iudicis arbitrio æſtimari.

IN emptoris & venditoris contractu atque his ſimilibus euenit non ſemel, vt pretium incertum remaneat, ſiuè id ad cautelam agant contrahentes, ſiue id ex obliuione, vel fortuito contingat. Dubitari itaque ſo-
1 let, quod † pretium conſtitutū intelligi poſſit. omnes in opinione ſunt, ex iudicis arbitrio declarari oportere. ita Bart. in l. ſi duo. §. Marcellus. de iureiuran. & in l. ſi quod ex Pāphila, in fine. de lege 2. qui dixit in contractu emptionis iudicem, pretium incertum æſtima-
2 re. Sic in † inſolutum datione, cùm dictum eſt, vt ſit empta iuſto pretio, intelligitur ex iudicis arbitrio. ita Barto. in l. creditores, nume. 13. propè finem. C. de pigno. ſic ait Bald. in l. 1. nume. 2. C. de communi ſeruo manumiſſ. ex illo tex. in §. 1. pretium incertum iudicis arbitrio declarari. Et in inſolutum datione ſic Soc. ſen. conſi. 37. col. 3. lib. 4. & Soc. iun. conſi. 47. nu. 11. lib. 2. Sic in emptione. Ang. in l. veteribus. ff. de pactis. Pantheleon Cremen. in l. 2. nume. 211. C. de reſcind. vendi. Alex. conſil. 133. in fine. lib. 1. Alcia. reſpo. 420. in fine. Alba conſi. 70. nume. 11. & Creue. conſi. 202. nu. 20. & latius conſi. 218. nume. 4. verſi. Non obſtat, qui, Corneum, & alios plures citando, reſpon-
3 dit eſſe in iudicis arbitrio de rei † valore & æſtimatione pronuntiare, ſumptis informationibus. idem ſcriptum reliquit Afflictus in c. 1. nu. 21. verſi. Item habet arbitrium determinādi. ex quib. cauſ. feud. amitte. qui citauit elegā-
4 tem tex. † l. ſi fundum ff. mand. quem in eam ſententiam ſingularem allegant noſtri, quòd ſi mandauerò tibi, vt mihi illum fundum, in quo tu partem habes, totum emas; ſi aliorum partes emiſti, cogeris & tuam partem vendere eo pretio, quo aliorum partes emptę fuerunt: ſi verò pretia diuerſa fuerunt, pretium ræq; partis Iudicis arbitrio declarabitur. ita ex claro hoc reſponſo tradunt ibi Bart. & alii, quos eſt ſecutus Tiraquel. tract. De Retractu. conſang. §. 30. glo. 2. nume. 1. & præter eum ſingulariter dixit Petraſancte ſin. 25. Tc ne menti. Sic ſcriptum reliquit Tiraq. de Retractu. conſan. §. 2. glo. 1. nume. 27. quòd vbi non conſtat, quanti venditus ſit fundus, quem recuperare ſeu redimere vult conſanguineus, Iudicis arbitrio,
5 precium declarari poteſt. Sic in † contractu cēſuali, & emphyteotico, cùm ignoretur quātitas cenſus, Iudicis arbitrio æſtimatur. ita Afflictus deciſio. 83. nu. 6.

SVMMARIVM.

1 *Contractus reſciſſio per cautelam euitatur.*
2 *Contractus ob pretij modicitatem non reſcindi, ſi venditor omnino rei valorem ſciens, quod plus eſt, donauit.*
3 *Contractus ob maximam læſionem non lædi, ſi venditor omnino rei valorem ſciens, quod plus eſt, donauit.*
4 *Clauſula & quod plus eſt, dedit & donauit, non firmat contractum reſcindendum læſionis prætextu, cùm ex ſtylo notariorum apponitur.*
5 *Iudicis arbitrio relinqui, an clauſula, & quod plus eſt, donauit, ſit appoſita ex ſtylo notariorum.*
6 *Notarius præſumitur peritus & probus.*

7 *Notarium nihil poſſe ex ſuo capite apponere in inſtrumento.*

8 *Notarium nihil plus ſcribere poſſe quàm quod oculis vidit.*

9 *Notarius inſtrumentum coram partibus legere debere, antequam de eo rogetur.*

10 *Notarij verba dicuntur eſſe verba partium.*

11 *Clauſulam codicillarem teſtamento inſertam cenſetur voluntate teſtatoris inſertam.*

12 *Clauſula, & quid plus eſt dedit & donauit. poſita in contractu emptionis, & venditionis ab adminiſtratione minoris, vel Eccleſia nihil operari.*

13 *Clauſula & quod plus eſt, dedit & donauit. poſita in contractu venditionis à venditore, qui iuſtum valore ignorat, quid operetur. multæ ibidem opiniones referuntur.*

14 *Commnis egregia & vera opinio ad clauſulam & quod plus eſt, dedit & donauit poſitam in contractu venditionis.*

15 *Clauſula, & quod pluris eſt illud totum dedit & donauit, poſita in venditione quid operetur.*

16 *Clauſula, & quid pluris eſt &c. quibus verbis concipienda, in venditione, vt inde reſciſſio propter læſionem excludatur.*

17 *Clauſula & quod pluris eſt &c poſita in venditione ab eo, qui ignoratur, an ſciuerit, vel ignorauerit rei valorem, quid operetur.*

18 *Venditor ratione magni exceſſus valorem verum ignoraſſe præſumitur, ideo clauſula, & quod pluris eſt &c. nihil operatur.*

19 *Iudicis arbitrio relinqui quis magnus. exceſſus dicatur in contractu venditionis.*

20 *Valor rei præſumitur ignoratus ex qualitate perſonæ, vt ruſtici, minoris & ſimilium.*

Casvs CXLIIII.

QVID IN CONTRACTV VENditionis operetur illa clauſula, & quod pluris eſt, dedit & donauit. &c. plenius ac clarius quàm hactenus declaratum.

1 CAVTI contrahentes vt contractus reſciſsionem † ob pretii modicitatem
effugiant, iuxta l.2.C.de reſcin.vendi.
eam adhibere ſolent cautelam, vt in inſtrumento clauſula illa adijcietur, Et dictus venditor, quod pluris eſt, dicto emptori dedit & donauit. Dubitari nunc contingit, an cenſeatur ſublatum remedium, d.l.2. quo quidem in caſu in multis verſatur Iudicis arbitrio, & vt clarius pateat, hos caſus ſubijcio.

Primus eſt caſus, cùm in claris verſamur, ſi
2 inquàm † venditor verè & perfectè cognouit
verum rei à ſe venditæ valorem, & minori pretio vendidit: clauſula hæc adiecta, & quòd pluris eſt, dedit & donauit tunc ceſſat omnino remedium. d.l.2. vt ibi affirmarunt Bar. Bal. Sali. Panthale. Cremen. & Cagnol. nu.124. Iaſo. l. ſi quis cum aliter. nu.17. de verb. obli. & innumeros propè huius ſententiæ retulit Tireq. de Retractu conſang. §.1. glo.18. nu.14. Boer. q.142. nu.3. qui idē eſſe dixit, quando expreſsè non fuiſſet adiecta clauſula illa. *Dec.* conſi.583. nu.1. Ripa lib.3. reſpon. cap.15. nu.4. Soci. iun. conſi.67. nu.25. lib.2.

3 Extenditur primò, vt procedat etiam ſi † illud plus eſſet magni valoris, nam adhuc donatum cenſetur; quoniam præſupponimus, eum ſcire valorē rei, & eam poſſe donare, atque ita omnes ſentiūt in d.l.2. & clarè Boer. d.q.142. in fine poſt Soc. ſen. conſi.48. nu.8. lib.4. Pariſ. conſi.128. nu.37. lib.1.

Extenditur ſecundò vt procedat, etiam nulla adhibita perſonarum differentia, ſiuè nobilis ſit vel ruſticus, ſiuè maſculus vel fœmina; cùm vna adſit ratio cognitionis valoris rei ſuę & poteſtatis eam alienandi: ergo idem ius. l. illud, ad l. Aquil. l. à Titio, de verbo. oblig.

Declaratur primò, vt non procedat, quan-
4 do hæc † clauſula perfunctoriè ac ſtylo potius notariorum quàm ex voluntate ipſius venditoris inſtrumento inſeritur. ita poſt Ange. in d.l.2. C. de reſcind. vend. ſcribit Tireq. d. glo. 18. nu.16. qui poſt Fabianum in tract. de empt. & vend. in 4. quęſtio. partis octauæ prin. dixit
5 hoc † Iudicis arbitrio relinqui, an clauſula hęc adhibita cenſeatur in inſtrumento ex ſtylo notarij, vel potius venditoris voluntate. quæ in re ego in ea opinione ſum, præſumi adiectam voluntate venditoris (etſi Ang. in d.l.2. & ibi Cagno. nu.126. in fin. & Rubeus conſi.12. nu. 3. aliter & malè ſenſerint) nam magna eſt pro
6 † notario pręſumptio, vt ſit doctus & peritus, iuxta glo §. ſi ita ſcriptum, inſtitu. de inutil. ſtipula. & in his terminis reſpondit Neuiza. conſil.28. numero 19. qui Corneum, ac alios plures recenſet. illis addo Socin. iun. conſil.101. nume.1. verſic. Prætereà. libr.1. non ergo pręſumi debet, quòd is tamquam peritus clauſulas has tanti ponderis ex ſolo ſuo capite in in-
7 ſtrumento adſcribet. iam etenim nouit † notarius ſe nihil poſſe in ſubſtantia Inſtrumento addere, quemadmodum docuit Baldus in rubri. C. de fide inſtrument. nume.10. dum ait,
8 † notarium nil plus ſcribere poſſe, quàm quæ

proprijs vidit oculis, vel proprijs audiuit auri-
bus. Bologn.conſi.30.col.2.Cur.ſen.conſ 56.
9 Super proceſſu.col.1.Rurſus † notarius ante-
quàm rogatus cenſeatur de his, quę inſtrumen
to continentur, inſtrumentum illud coram ip-
ſis partibus legere debet, eaſq; interrogare, an
intelligât quod ſcriptum eſt, an quæ velint de
his documentum à ſe celebrari. ita Bar.in l.fi-
deicommiſſa.§.1.de leg.3. Alex.in l.ſciendum.
nu.28.in fi.de verb.obl.Dec.conſ.97.nu.3. Ru
beus cõſi.14.nu.3.& Soci.iun.cõſi.198.nu.94.
lib.2 Aut ergo dicimus, notarium non legiſſe
inſtrumẽti tenorem corã partibus, & tunc res
erit clara, actum celebratũ nullius eſſe momen
ti. Aut dicimus legiſſe, & partes illi cõſenſiſſe,
10 & tunc hæc verba non ipſius † notarii ſed par-
tium eſſe dicuntur. id quod clarè docuit Bal.
in l.errore.C.de teſt.dum dixit, verba notarii
eſſe verba partiũ. idẽ Bal.in l.3.nu.6.C. de rei
vend.& clarè in his terminis reſpõdit Deci.cõ
ſi.450.nu.3.conſi.639.nu.9.& conſi.653.nu.6.
Quibus rationibus aliquando adductis reſpõ-
di, veram eſſe illorum ſenẽtiam, qui exiſtima-
11 runt, clauſulam † codicillarẽ teſtamento inſer-
tam, cenſeri inſertam voluntate teſtatoris, nõ
autem ex ſtylo notarij. quod placuit Bald.in l.
errore, nu.2.C.de teſta.ſic in ſimilib. clauſulis,
quæ vel ſubſtantialia vel accidentalia actus re-
ſpiciunt, affirmarunt Alex.conſ.1.nu.22.lib.5.
Ripa in l.Centurio.nu.83.verſic.imprimis. de
vulg.& Neuiz.conſi.28.nu.14.qui alios recen
ſet. illis addo Ruin.conſi.159.nu.16.lib.3.& De
cium conſi.490.nu 10. Et ſi nõ ignorem, alios
plures aliter ſenſiſſe, & malè, vt de clauſula co-
dicillari ſcripſit Bar.in l.1.nu.10.in fin.de iur.
cod.Bald.in l.quoties.C.de hære.inſtit. Dec.
conſi.394.col.pen. & conſi.399.col.pen Cur.
iun.cõſi.82.nu.3.& conſi.101.nu.11.Ripa.l.cẽ-
turio, nu.8.de vulg.Gram.deci.62.nu.22. So-
ci.iun.conſi.116.nu.21. & conſi.158.nu.18.li.2.
Pariſ.conſi.6.nu 22.& conſi.20.num.87 lib.1.
Ferratius cautela 30.& alibi.

Declaratur ſecundò, vt non procedat, quan
12 † do clauſula hęc, & quod pluris eſt &c. ex de
fectu, & inhabilitate poteſtatis venditoris ni-
hil poſſet operari: putà in adminiſtratore bo-
norum eccleſiæ, minoris, & ſimilium. ita Pan-
thaleon Creme.d.l.2.nu.61.in fi. & ibi Cagn.
nu.150.C.de reſcin.vend.

Secundus eſt caſus, quando verè præſuppo
13 nimus † venditorem hunc iuſtum rei venditæ
valorem ignoraſſe, quo in caſu vna eſt Docto-
rum opinio, clauſulam iſtam, & quod pluris
eſt &c. ſolùm referri ad tam modici momen-
ti, & exceſſus; vt putà, ſi res valeat centum,
& vendatur nonaginta nouẽ, ſi adijciatur hæc
clauſula, illud vnum cenſetur donatum. ſi ve-
rò res iſta valoris centum vendatur quadragin
ta, vel quinquaginta, nihil operabitur hęc clau
ſula, vt reſiduum donatum cẽſeatur. huius opi
nionis fuit Barto.in d.l.2.nu.15.& ibi Bal.nu.
10. Sal.q.8. Panthaleon Cremen.nu.57. Cagn.
nu.159. qui communem eſſe teſtatur Boer q.
142.nu.78. qui alios plures in hanc ſententiam
recenſet. Ea ratione vtitur Bartolus, quia hæc
clauſula & plus &c. ſui natura ad modicum tã
tùm refertur, ex l. hæc adiectio. de verb.ſigni.
& l.cum furti.ff.de in litem iura. vnde inqui-
unt Bart.& eius ſequaces, deducto illo modi-
co, ſi læſio adhuc vltra dimidiam aderit, locus
erit remedio d l.2. verbi gratia, ſi res valet cen
tum & ſit quadraginta octo vendita, adiecta
clauſula hac, & plus &c. dũ ſuppletur aliquid
plus, putà tres vel quatuor, atque ita excedet
quinquaginta: ſicq; non erit amplius locus re
medio d.l.2. Vel è contrà, ſi res valet centum,
& ſolùm quadraginta vẽdatur, hæc clauſula &
quod pluris eſt &c. dum tantùm tres vel qua-
tuor addit, nõ poterit efficere quin locus ad-
huc ſit remedio d.l.2. Quantum autem ſit hoc
modicum, hoc in caſu, iudicis arbitrio relin-
quitur. ita Sal.in d.l.2.q.7.& eum ibi ſunt ſe-
cuti Panthaleon Cremen.nu.58. & Cagn.nu.
129.& ſenſit Bræcheus Turonenſis in d.l. hęc
adiectio.n.5.de verb.ſig. Qua de re infrà ſubij
ciã latius, vbi connanum aliter ſentire referã.

Secunda eſt aliorum opinio, qui cõtra Bar-
to.& iam relatos ſenſerunt, nempè hanc clau-
ſulam referri ad totum reſiduum: ita Imo.d.l.
2.& Rom.in d.l.ſi quis cũ aliter.de verb.obl.
ea leui ratione vtuntur, quod verba in contra-
ctibus cæteriſque diſpoſitionibus ita debent
interpretari, vt aliquid operentur. l. ſi quan-
do, de lega.1.gl.l.1.ff. de eo quod metus cau-
ſa. verùm ex relatis ſuprà ſatis ſuperque huic
rationi eſt ſatisfactum, quemadmodum Cagn.
& Cremen. præcitatis locis reſpondent.
14 Tertia fuit opinio eruditi † Franciſci Con
na. libro 7. commentario. iuris ciuilis cap 9.
nume.11.qui contra Bartol.& ſequaces exiſti-
mauit, hanc clauſulam, Et quod pluris eſt, &c.
nihil operari in contractu emptionis, & ven-
ditionis ſed tãtùm verſari circa donationem,
id quod verè ſenſit ipſe Bartolus in d.l.2. nu-
mer.15. ibi prætereà. dum ſubijcit: vel ſaltem
poſſe contrauenire, tanquam deceptus in il-
lo contractu donationis. nam (vt inquit Con
nanus) quatenus pretium aſcendit, eate-
nus emptio

nus emptio iuſta eſt, cùm omninò pretium æſti
mationi reſpondeat, & quod plus eſt in re nõ
venit in emptionem ſed donatione comprehẽ
ditur: quæ quidẽ donatio modica eſſe debet,
cùm ab ignorante facta ſit. Ex quibus ſequitur
contra Bartolum & cæteros, clauſulam hanc ni
hil in cõtractu emptionis operari, atque ita læ-
ſionem non tollere; quia ſi quid operatur, ope
ratur in donatione, non in emptione. præſup-
ponimus ergo rem valoris centum, eſſe vendi-
tam quadraginta tantùm, adiecta illa clauſula,
certè clauſula hęc nõ auferret remedium d. l.
2. ſed ſolùm hoc operabitur, vt cẽſeatur quid
modicum donatum. & ideo reſciſſa vẽditione
totum reſtituẽdum erit illo modico deducto.
erit tamen cogitãdum, quia in iudiciis uix eſ-
ſet quod à Bart. & aliorum ſnĩa recederemus,
cùm venditor contemplatione contractus vẽ-
ditionis ad illum conualidandum donare vo-
luerit.

Declaratur hic caſus, vt locum non habeat,
15 cum dictum eſt, & † quod pluris eſt, illud to-
tum dedit & donauit. nã hoc caſu intelligitur
nõ ſolùm modica pars, ſed totũ quod ſupereſt
donatum. ita Bal. & Caſtren. in d. l. 2. C. de re
ſcin. vend. & ibi Cremen. nu. 58. & clarius ibi
Cagnol. nu. 130. qui hãc declarationem tuetur
ab impugnationibus Rom. Aret. & Aquen. ad
tollendam ergo omnem dubitationem opti-
16 mũ eſt † clauſula illa magis ample & clare vti;
vt putà, etſi res plus valeat, id totum ſpontè
& ex certa ſcientia donauit ſiue in parua, ſiue
in magna quãtitate conſiſtat, etiam ſi multùm
excederet dimidiam iuſti pretii.

17 Tertius eſt caſus, quando ſumus † in dubio,
an ſcilicèt, is venditor ſciuerit, vel ignorauerit
verum valorem, hoc caſu idem dicendum eſt,
quod in caſu præcedenti, cùm de re modica
agitur. nam, ſi donatum præſumitur ab igno
rante, fortius à dubitante.

18 Declaratur primò, non procedere † quando
magnus eſſet exceſſus, atque ita egregiam ſum
mã contineret. ita intelligo quæ à noſtris ſcri
pta ſunt, præſertim à Boe. d. q. 142. nu. 7. & Ca
gno. d. l. 2. n. 124. Eſt ratio, quia præſumitur po
tius ignoraſſe, quàm ſciuiſſe rei propriæ valo-
rem, ne ſcilicèt tantam rei propriæ iacturã pa-
tiatur. iuxta l. cùm de indebito, de proba. ma-
gnus autẽ vel paruus exceſſus ex qualitate per
19 ſonæ iudicatur † iudicis arbitrio. ita Boer. d.
q. 142. nu. 8. in fine poſt Baldum conſil. 3. lib. 5.

Declaratur ſecundò hic caſus, vt ab eo rece
20 damus †, ex qualitate perſonę, vt ſi venditor
eſſet imprudẽs, vt ruſticus, mulier, vel minor,
qui veriſimiliter rei valorem ignoraſſent. ita
omnes d. l. 2. ibi Baldus. q. 4. Sal. q. 7. & Cagn.
num. 125. qui iudicis arbitrio relinquunt hanc
perſonæ qualitatem, & clarius Boer. d. q. 142.
nume. 5.

SVMMARIVM.

1 *Dictio, & plus, in qua ſumma verificetur.*
2 *Modica ſumma quæ.*
3 *Libra auri ſeptuaginta duos aureos pendet.*
4 *Iudicis arbitrio relinqui, quid ſignificet illa dictio, & plus.*
5 *Iudicis arbitrio relinqui, qui plures dies dicantur in mora purgationis.*
6 *Statutum, quòd fur condemnetur ad plus & minus, arbitrio iudicis intelligitur.*
7 *Statutum Veronæ lib. 3. ſub rub. De pœna furis, in illis verbis, & plus, & minus, declaratur.*
8 *Statutum Patauinum ſub rub. De maleficijs. c. vbicunque ſtatuta. declaratur.*
9 *Dictio & plus, ad modicum non referri ob abſurdum euitandum.*

CASVS CXLV.

QVAE SIT HVIVS DICTIONIS, PLVS, SIGNIFICATIO.

QVONIAM attigimus ſuperiore caſu
vim illorum verborum, & quod plus
eſt &c. polliciti q; ſumus fuſius hic a-
gere. Dubitant itaque noſtri in qua
1 ſumma verificabitur illa † dictio plus. id quod
certis quidem caſibus, ſed non omnibus, de-
terminatum eſt, nam l. hæc adiectio. ff. de ver-
bo. ſign. inquit ad modicam ſummam referri.
2 † modicam autem ſummam Paulus in l. ideſt
ff. de dolo. eſt interpretatus, id eſt, duos au-
reos. quod inquit ibi gloſſa referendo ad li-
3 bram † auri, quæ aureos ſeptuaginta duos pẽ
det. Verùm hoc caſu nõ diffiniuntur cæteri
omnes. Francis. Conna. lib. 7. Commenta. iu-
ris cap. 9. nume. 11. eſt interpretatus, Et quod
plus eſt &c. in emptionis & venditionis con-
tractu eſſe ſextam partem dati pretij, vt exem-
plum ipſe fingit, quod nõ improbat Bræcheus
Turonen. in d. l. hac adiectio. nu. 2. Verùm iu-
re non probetur horum ſententia. Rectius ita
4 que dicendũ eſt, hoc † iudicis arbitrio eſſe de-
terminãdum quẽadmodum in venditione, cũ
dictũ eſt, & quod pluris eſt dedit, intelligitur
arbitrio iudicis, vt in caſu præcedenti retuli-
mus poſt Sal. in l. 2. q. 7. & ibi Cremẽ. nu. 58. &

Cagnol.nu.129. C.de reſcind. vandit. Simila
eſt cùm mora inter plures dies aſt purgáda, ra-
5 linquitur † iudicis arbitrio, qui plures dican
tur. Alex.l.atſi poſt tras.nu.5.ff. ſi quis cautio.
quamquàm Bræcheus.d.l:hæc adiectio, intelli
gat Alexandrum differantiam conſtituara in-
ter arbitrium iudicis & viri boni, quod varum
non eſt: & aliás ſuptà in præludiis libri primi
contra Coraſium annotaui. Sic etiam cùm
6 in † ſtatuto aſt dictum, quòd fur condemne-
tur ad dacem, & plus & minus, intalligitur il-
lud plus iudicis arbitrio. ita Cæpolla in l.ſi fu
gitiui.numa.43.C.da ſer. fug. quo loci intar-
7 pratatur † ſtatutum Varonæ ſub rubr. da pœ-
8 na furis. hoc clarius axprimit, † ſtatutum Pa-
tauinum ſub rub.Da malaficiis, cap.vbicũque
ſtatuta.quod cum iura cõmuni cõuenit. dum
imponunt cartam pœnam, & dainda dicitur,
& plus & minus arbitrio D.Potaſtatis; intal-
ligitur da ſimili pęna, nec anim vna ab alteram
potaſt tranſita: nam, ſi pœna nominata aſt pe
cuniaria, non potaſt ad corporalem tranſira.
qua da ra diximus ſuprà libro primo queſt.81.
ſic & in aliis caſibus annotauit Alciat.d.l.hæc
adiactio, qui iudicam admonat, vt ex qualitate
rai & parſonarũ arbitratut, quid ſit illud plus,
& illud minus. Hoc daclarat Albaricns Ro-
ſatus tract.ſtatutorum parta prima, quæſt.173.
non procadara quando abſurdum aliquod ſa
9 queratnr, tunc † dictio plus, non rafertur ad
quid modicum, vt putà, inquit ille, ſi cautum
eſt ſtatuto, quòd habens cantum in bonis &
plus, teneatur habera domi equum & arma
pro Reipub.commodo, non excnſabitur opu
lantiſsimus: quia illa verba & plus, hoc caſu
ad quid modicũ tantùm non refaruntur; quia
abſurdum eſſat, quòd habans cẽtum & dacam
tancretur habera equnm, & axcluderetur ha-
bens milla.

SVMMARIVM.

1 *Legatum rei aliena valere.*
2 *Perſona coniuncta que dicatur, vt legatum rei a-*
liena ei factum valeat.
3 *L.cum alienam. C.de lega. declaratur.*
4 *Iudicis arbitrio perſona coniuncta indicatur, vt le*
gatum rei aliena ei factum valeat.
5 *Iudicis arbitrio relinqui, qua ſit coniuncta perſo-*
na, vt ſine ſpeciali mandato reſcriptum impe-
trare poßit.
6 *Coniuncta perſona vſque ad quartum gradum di*
citur, & vltra arbitrio iudicis.
7 *Iudex quando dicatur perſona coniuncta, vt recu-*
ſari poßit.
8 *Perſona coniuncta que dicatur, vt ſine mandato*
agere & accuſare poßit.

CASVS CXLVI.

QVAE CENSEATVR CONIVN-
cta parſona vt lagatum rai alienæ ei factum
valeat, vel vt ſine ſpaciali mandato a-
gara, accuſara, raſcriptum im-
patrare, vel ſi datus ſit iu-
dex racuſari poſsit,
nõ parua diligẽ
tia enuclaa
tum.

1 LEGATVM † rei alianæ aliquando va
lat, vt putà cum coniunctæ parſonæ
factum aſt.l. cum alianam.C. da laga.
Sic dicendum aſt, cum amico valda di
lacto relinquitnr, vt d.l.cùm alienam, in varb.
val alii tali perſonæ.axemplificat Caſtran.& la
tius comprobat ibi Iaſ.nu.5.verſi. Tartiò limi
ta. accedunt multa, quæ cogerunt Alcia.trac.
præſump.rag.1.præſump.28.& Tiraq.tract.de
pœnis lagum.cauſa 22.num.27. Dubitari nunc
2 contingit, quæ dicatur † coniuncta perſona
hoc noſtro caſu. Vna fuit opinio vltramonta-
norum, vt ratulit Bartolus in d.l. cùm alienã,
in fin. intelligi coniunctos iuxta diſpoſitio-
nem.l.octaui.ff. vnda cogna. quorum opinio
iura non probarur in ralato caſu, cùm is text.
3 † l.cùm alienam, non ſolùm requirat, qnòd ſit
cõiuncta parſona, ſad etiam quòd ſit talis cui
taſtator raliquiſſat, ſi ſciuiſſet. Quamobram al
tara fuit & vara gloſſæ d.l.cùm alienam, opi-
4 nio, hoc totum relinqui † iudicis arbitrio, ex
l.voluntatis.C.de fideicommiſs.quam ſantan-
tiam probauit atiam Barto. d.l.cùm alianam,
in fina, & ibi Iaſ.nu.12. hanc communam eſſa
taſtatur. Baib.conſi.21.col.pan.lib 2.& conſi.
45.colum.panulti.propè finem lib.4.Marſi.in
l.quæſtionis.numa.27. de quæſtio. & raſpon-
dit Pariſius conſil.49. numa.12.13.lib.2. Mar-
cus Mantua in cap.vlti.nume.17. da conſuatu
di. quæ quidem ſantantia conuanit & illi ca-
ſui, cùm factum eſt lagatum rei alienæ valde
amicis, vt ſuptà attigimus. nam qui hi amici
canſaantur, hoc caſu iudicis arbitrio tarminã
dum erit. Huc ſpectat qnod ſcriptum reliquit
Abbas in cap.nonnulli.§.ſunt & alii. num.10.
5 de reſcript. nempè † iudicis arbitrio ralin-
qui, quæ dicatur coniuncta perſona, vt ſina
mandato

mandato ad impetrandum reſcriptum nomine ſui coniuncti admittatur. cum Baldo idem eo loci ſanſit Cardina. & Felin. nume,59.60. eandem pariter ſententiam rectè tuetur Marcus Mantua nume.17. quæ ſanè vera ſententia
6 ita intelligitur, vt vſque ad † quartum gradum incluſiuè admittatur indiſtinctè, vltra autem quartum gradum iudicis arbitrio. Confert etiam ad rem noſtram quod docuit Ioan. An-
7 dr. in cap. poſtremò, de appellat. † iudicis arbitrio relinqui quæ dicatur perſona coniuncta, vt ſi data ſit, iudex recuſari ob ſuſpicionis cauſam poſsit. & cum Ioan. Andr. ſenſit vno verbo Abbas d.§. ſunt & alii, nume.10. in fine, idem clarius affirmarunt alii, quos retuli infrà in caſu 152. His diffiniri poteſt illa gra-
8 uis doctorum diſputatio, quæ dicatur illa † coniuncta perſona, quæ ſine mandato ad accuſandum admitti poteſt. quam quidam iuris quæſtionem poſt cæteros explicat Bal. in l.1. nume. 32. C. de iis qui accuſa. non poſſunt dicendum inquam eſt iudicis eſſe arbitrium, inſpecta qualitate conſanguinitatis & affectionis. ita pariter terminatur illa controuerſia interpretum noſtrorum in cap. cùm M. Ferrarienſis, ibi Decius nume.12. & Ripa. nume.60. de conſtitut. quæ dicatur coniuncta perſona vt pro altero ſine ſpeciali mandato in ciuili iudicio experiri valeat. quamquàm etenim relati Doctores affirment coniunctum admitti in cauſa ciuili pro coniuncto, & ſi ſpeciale mandatum aliàs requiratur; non explicant tamen quæ coniuncta perſona hæc dicatur. horum itaque traditiones intelligi poſſunt, vt dicatur perſona coniuncta vſque ad quartum gradum incluſiuè, vltra verò ad iudicis arbitrium. Confirmari hæc etiam poſſunt ex his, quæ adferemus infrà caſu 160. quę ex induſtria hic adſcribere ſuperſedeo.

SVMMARIVM.

1 *Auth. ex cauſa. C. de liber. præter. quò ad legatorum conſeruationem locum non habere, ſi pater ignoranter filium præterijt.*

2 *Legata quæ dici poſsit quantitas ob quam veriſimiliter pater etiam ſi ſciuiſſet filium adeſſe, reliquiſſet.*

3 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ dicatur quantitas legati, quam veriſimiliter pater etiam filio inſtituto reliquiſſet.*

CASVS CLXVII.

DE RE RELICTA IN TESTAmento, in quo filius ignoranter à patre fuit præteritus, vt teſtamentum pro re illa relicta valeat.

Recepta magis opinio eſt, conſtitu-
1 tionem † authen. ex cauſa. C. de liber. præter. quò ad legatorum conſeruationem locum non habere, cùm pater præterit filium vel natum, vel naſciturũ ignoranter: nam tunc legata non præſtantur. ita Barto. d. auth. ex cauſa, vbi Iaſo. nume.3.4. æquiorem, & magis communem opinionem eſſe dixit, quibus accedunt Rubæus conſil.111. nume.7. infinitos propè in hanc refert ſententiam Tiraquel. in l. ſi vnquam, in verbo donatione largitus. nume.263. C. de reuocan. donatio. qui nihil concludit. horum ſententiam temperari multis caſibus ſolet, & præſertim, cùm is pater & teſtator legat illa, quæ veriſimiliter legaſſet, etiam ſi cogitaſſet de filiis inſtituendis. ita Bar. Ange. & Aret. relati à Iaſo. d. auth. ex cauſa, nume.6. verſi.4. iſtam concluſionem. ſed dubitari contingit, quę & qualia hæc ſint, quæ hanc præſtat animi præſumptionem. Aretin conſi.93. Viſo legato. nume.6. & conſi. vltimo, nume.3. reſpondit, intelligi cum
2 † relicta res fuit, quæ non excedit valorem dimidiæ partis bonorum ipſius teſtatoris. quam declarationem probauit Socin. ſen. conſil.93. nume.30. lib.4. Patiſ. conſi.60. nume.17. lib.2. & conſi. ſeq. nume.17. & Tiraquell. qui ſuprà, nume.271. etſi eam non firmat. verùm hanc declarationem reiicit Iaſo. loco iam citato, cùm iura aliquo non comprobatur. & multis perpenſis Aretini opinionem confutauit Alci. tra ctà. præſump. reg.1. præſump.13. rectius itaque ſenſit Angelus & Caſtren. à Iaſone relati, hoc
3 arbitrio † iudicis relinqui. idem docuit idem Ange. in §. ſiue igitur. col.5. verſic. ſed poſſes dubitare, in authen. vt tùm de appella. cogno. idem ſcriptum reliquit Tiraquel. in d.l. ſi vnquam, in verbo omnia vel partem, num.30. Alciatus de præſump. d. reg.1. præſump.13. & ibi apoſtillantes.

SVMMARIVM.

1 *Filij poſiti in conditione vocati, an cenſeantur?*
2 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ ſint legittima con-*

lectura, quibus oſtendi poßit filios poſitos in conditione eſſe vocatos.

CASVS CXLVIII.

CONIECTVRAE QVIBVS DEmonſtratur, filios in conditione poſitos eſſe vocatos.

POSTEAQVAM referre cœpimus caſus aliquot in vltimis diſpoſitionibus iu
dicis arbitrarios, non grauabor illum re
cenſere, qui à noſtris eſt adeò in contro
uerſiã reuocatus, vt rei veritas nunc probabili-
1 ter ignoretur. is eſt, cùm † filij in cõditione po
ſiti ſunt, an diſpoſitiuè vocati cenſeantur. qua
quidem in re qui affirmant vocatos non eſſe,
2 ad coniecturas confugiunt, quas deinde † in
iudicis arbitrio poſitas ſcribunt: ita Soc. ſen.
in l. cùm auus, col. vlt. ff. de condi. & demonſt.
Rui. conſi. 108. nu. 14. lib. 2. & conſi. 139. nu. 6.
lib. 3. Cur. iun. conſi. 43. nu. 3. conſi. 96. nu. 2. &
conſi. 113. nu. 5. Pariſ. conſi. 30. nu. 33. conſi. 44.
nu. 25. conſi. 90. nu. 40. 42 lib. 2. & conſil. 1. nu.
48. lib. 3. Soc. iun. conſi. 141. nu. 8. & nu. 23. li. 2.
& Hieronymus Zanchus Bergomen. in repe.
l. heredes meis, § cùm ita, num. 729. ff. ad S.C.
Trabel. qui infinita propè hac de re doctè ſcri
bit. Ego in præſentiarum hanc diſputationem
omittere volui, vt, cum plus otii nactus fuero,
eam pleniori calamo explicem.

SVMMARIVM.

1 *Dos qualis aßignanda ſit filia excluſæ à ſtatuto.*
2 *Dotem eſſe poſſe minorem legitima, cùm ſtatutum vult filiam eſſe debere contentam dote conſtituta.*
3 *Statutum Ferrariæ libro 2. ſub rubri. Quòd filia ſit contenta de eo quod pater dederit, declaratur.*
4 *Doctorum traditiones de dote filiæ ex forma ſtatuti, declarantur.*
5 *Filiam conqueri non poſſe de dote à patre conſtituta.*
6 *Pater præſumitur accipere bonum conſilium pro filio.*
7 *Conſilium patris, quod detrimentum adfert filio, bonum non iudicari.*
8 *Patrem interdum malo animo eſſe in filias.*
9 *Dotem loco legitimæ ſuccedere, ibidem declaratur.*
10 *Subrogatum ſapere debet naturam ſubrogati.*
11 *Legitimam eſſe æs alienum.*
12 *Legitimam non iure naturali, ſed ratione naturali deberi.*
13 *Filiam à ſtatuto excluſam propter maſculos non excludi à legitima. alij plures contrà.*
14 *Filiam conqueri non poſſe de dote data ab auo;*
15 *Filiam conqueri poſſe de dote tenuiſsima à patre, vel ab auo conſtituta.*
16 *Dotem tenuem non iudicari ſi iuxta patrimonium illius temporis fuit conſtituta, etiam ſi deinde facultates patris auctæ ſint.*
17 *Dos congrua iudicatur ſecundum patrimonium exiſtens tempore matrimonij.*
18 *Legitimam non augeri auctis facultatibus.*
19 *Læſio, ob quam minor reſtituitur, conſideratur iuxta tempus celebrati contractus.*
20 *Donatio inofficioſa iudicatur ſecundum tempus, quo facta eſt.*
21 *Damnum in ſegetibus datum, iudicatur ſecundum illud tempus.*
22 *Statutum quòd filia arbitrio parentum dotetur, an intelligat dotem eſſe poſſe legitimam minorem.*
23 *Statutum Ferrariæ lib. 2. ſub rub. Infra quantum tempus, frater vel aſcendens teneatur maritare ſororem, declaratur.*
24 *Statutum Brixiæ cap. 193. De ſucceßione aſcendentium. ibi, & eas fœminas dotare ſecundum facultates arbitrio amicorum, declaratur.*
25 *Dotem pro modo facultatum conſtituendam eſſe.*
26 *L. Quaero, & l. cum poſt. § gener ff. de iure dotium. intellectus & ſenſus.*
27 *§. Quamobrem. in auth. de reſtit. & ea quæ parit in 11 menſe, intellectus.*
28 *Legitima ſi non debetur, nec dos.*
29 *Legitimam honorabili titulo eſſe relinquendam.*
30 *Legitimam ſine aliquo onere deberi.*
31 *Legitimam ſine perſonarum diſtinctione deberi.*
32 *Legitimam in vita patris non deberi, è contrà, dotem.*
33 *Legitimam purè deberi, dos verò poteſt, & ſub conditione.*
34 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ dos dicatur congrua.*
35 *Paragium iuſtum quod ſit, iudicis arbitrio relinquitur.*
36 *L. Cum poſt. § gener. ff. de iure dot. non aduerſari. l. 1. C. de dotis promiſſ.*
37 *Statutum Patauinum. ſub rub. De ſucceßionibus mulierum. dum vult fœminas debere condecenter dotari declaratur. ſic ſtatutum Mediolani. c. 278 ſub rub. Qualiter maſculi deſcendentes &c.*
38 *Dos dum conſtituitur, loci qualitas conſideratur.*

39 Dos

39 *Dos dum conſtituitur, temporis qualitas & varietas conſideratur.*
40 *Dotes quæ olim magna habebantur, hodie tenuiſſima creduntur.*
41 *Gn. Scipionis filia quàm dote tenui nupta.*
42 *Dos nulla apud Lacedæmonios mulieribus dabatur.*
43 *Dos mulieris qualis apud Athenienſes.*
44 *Dos opulenta incommoda.*

CASVS CXLIX.

QVAE DOS CENSEATVR congrua, ne iuſtam conquerandi cauſam habeat nupta mulier, nõ mediocri ſtudio, & diligentia explanatum.

IN vniuerſa ferè Italia extant opinor legas municipales, quibus cautum eſt, filias dotari, ſi ob maſculos excluduntur; vt ſtatutum hoc legitur Papiæ 95. in ciuilibus, ſub tub. Quod muliares maritatæ non veniãt ad ſucceſsionam cum fratribus. ſic extat ſtatutum Brixiæ cap. 193. ſub rub. De ſucceſs. aſcendentium. & Patauii ſub rubr. de ſucceſsionibus mulierum. Dubitari itaque contingit ſæ-
1 piſsimè, qualis † dos ſit huic excluſæ filiæ aſsignanda, an ſcilicet minor legitima eſſe poſsit, vel illi æqualis. multa iudicis arbitrio interpretes noſtri tribuunt. ego quò rem clarius explicem, plures caſus conſtituo.

Primus eſt, quando ſtatutum iuberet, filiam
2 † hanc contantam eſſe debare dote data, vel conſtituta. tunc dos minor legitima eſſe poteſt. nec enim poteſt filia conquati. ita Bald. in auth. res quæ, col. 2. nu. 16. C. communia de fidaicommiſs. Corna. conſi. 77. lib. 2. quos ſecutus eſt Decius in ſtatuto Piſtorienſi conſi. 277. colu. pen. verſi. & iſta concluſio. & conſi. 505. nu. 4. Cur. ſen. conſil. 81. in fine. Cur. iun. conſi. 10. in prin. qui in ſtatuto ciuitatis Albę reſpondit. ſic alios plures in hanc ſententiam retulit Craua. conſi 11. nu. 15. & conſil. 236. nu. 4. quibus accedunt Gramm. deciſio. 101. nu. 47. & 72. in fi. Pariſ. conſi. 26 nu. 88 lib. 3. Ioannes Ancharanus Ragienſis. q. 51. nu. 2. 4. idem reſpondit Ruinus cond. 2 . nu. 12. 13. & conſi. 56. nume. 13. lib. 3. docuit Ruinus in l. Gallus. §. & quid ſi tantũm. nu. 170. de liber. & poſthu. qui (quod fortius eſt) idem eſſe affirmant, quãdo ſtatutũ iuberet quemadmodũ iubere videtur
3 † ſtatutum Ferrariæ lib. 2. ſub rub. Quód filia ſit contenta de eo quod pater dederit. filiam eſſa debere cõtantam quacunque dote, vt nullo caſu aliquid plus petere poſsit. Ratio eſt, quia, ſi lex municipalis poteſt legitimam minuere & tollere, vt ſcribunt multi, quos infrà referam, ſic & dotem minuere poteſt. nec conquari poteſt filia, legem eſſe duram, quia ſeruanda illa eſt. l. proſpexit. ff. qui & à quibus. qua da ra aliàs ſuprà. Eſtq́; hic animaduer-
4 tendum † Doctores noſtros loqui non modò, quando ſtatutum iubet filiam eſſe debere contentam dote à patre data, ſed etiam data ab extraneo: cùm ratio excluſionis factæ à ſtatuto vtrunque caſum comprehendat. Rurſus ſi in patre ſolum loquerentur, illorũ ſententię adſtipularetur illa ratio, quòd hoc caſu lex multùm de patris facto confidit. l. nec in ea. de adulta. l. patre furioſo, de iis qui ſunt ſui, vel alie. iuris & ſtatim ſubijciam. Eſt pariter animaduertendum, aliquos interpretes ex relatis, loqui quando ſtatuta iubent filiam eſſe debere contentam. dota, & quòd nil vlterius petere poſsit; vel cùm dicunt, quod quacũque dote debeat eſſe contenta, & non ſi ſimpliciter loquerentur, quòd filia dote contenta eſſe nõ debeat. quam differentiam ego non probo. nã ſi vult ſtatutum illam contentam eſſe debare, ſequitur prohibere nil vlterius poſſe petere. Ex quibus conſtat malè conſuluiſſe Curt. ſen. conſi. 23. Magnificus vir. col. 13. verſi. Venio ad quartum. qui verè conſuluit ſuper relato ſtatuto Ferrariæ ſub rubric. Quòd filia ſit contanta de eo quod pater dederit. & dixit, ſtatuto non obſtante, dotam eſſe non poſſe legitima minorem.

Secundus eſt caſus, quãdo ſtatutum ſimpli-
5 citer loquitur excludendo † filias dotates, vt ſimpliciter loquitur ſtatutum Papiæ iam relatum, & dos eſt à patre conſtituta, tunc filia cõqueri non poteſt, etiam ſi dos minus ſit ipſa legitima. ita reſpondit Caſtran. conſi. 275. Super primo quæſito dicendum videtur dictam ſubſtitutionem, in 7. dubio. & conſi. 400. Viſis & ponderatis omnibus ſubſcriptis col. 1 & conſi. 401. col. 1. lib. 2. illum ſunt ſecuti Curt. ſen. conſi. 81. Rectè & egregius, col. vlti. Dec. conſil. 26. nu. 2. conſi. 89. nu. 4. conſi 181. num. 5. conſi. 103. nu. 7. & conſi 595. nume. 4. Iaſ. in l. voluntatis. num. 2. C. de fideicom. conſi. 231. num. 4. lib. 2. & conſi. 135. nume. 4. lib 4. Ruinus conſi. 52. colu. vlt. lib. 2. conſi. 27. nu. 13 in fi. conſi. 56. nu. 13. 14. lib 3. Rubeus conſ. 163. nu. 2. cur. iun. auth. res quæ. nu. . o. C. communia de leg. & fideicom. Soci. iun. conſi. 72. nu. 22. lib. 3. Pariſ. conſi. 29. nu. 88. lib. 3. Bocr. q 62. nu. 13. Alcia, tract.

tract. preſump.reg.1.preſum.2.nu.2.& reſpon.
65.nu.1.Tiraq.in l.ſi vnquã.in præfatione nu.
36.C.de reuo.dona. ea ratione adducti ſunt ii
6 oẽs,quia non preſumitur † patrẽ fraudare vel-
le filiam ſua portione,ſed potius illi fauere,&
bonum cõſiliũ pro ea ſumere,iuxta l.patre fu-
rioſo,de iis qui ſunt ſui vel alie.iur.l. nec ĩ ea,
de adulte.Nec huic rõni aduerſatur illa conſi
deratio,quam facit Soc.ſen.con.57.nu.28.lib.
7 4 hoc † patris conſilium filię bonũ iudicari nõ
poſſe cùm ei apertũ detrimentum adferat; dũ
aufert portionẽ legitimę ſibi iure debitę.quin
inquit Gram.deciſio.101.nu.31. alios ſenſiſſe,
hoc eſſe cõſilium fraudis ad filiam lędendam:
8 nam, & ſępe ſunt † patres maligno in filias ani
mo.l.4.ff.de inoffic.teſta.Hęc inquàm cõſide
ratio procedere poſſet, quando pater dotẽ le-
niſsimam conſtitueret, ita vt conſtaret filiam
enormiter lędi: qua de re ſtatim ſubiiciam.

Quibus conſtat illos malè ſenſiſſe,qui dixe-
runt,patrẽ non poſſe conſtituere dotem legiti
ma minorẽ. In qua quidem opinione fuerunt
plures,vt apud Soci. ſen.cõſi.100. col.5.lib.3.
qui & ipſe ſibi parũ conſtans hãc probauit.idẽ
conſi.57.nu.29 lib.4.ſic Dec.conſi.106.col.2.
verſi.nonò bene facit. & nu.3.& cõſi.180.nu.
2.& conſi.181.num.5.& Cur.ſen.conſi.27. Ma
gnificus vir.col.13.verſi.venio ad quartũ.Nec
horũ argumentationes me tantillum mouent:
ſi quidem falſum eſt, quod aiunt priore loco,
9 ꝙ dos † loco legitimę hoc caſu ſuccedit, iuxta
l.quoniã nouella.C.de inoff.teſt. Bar.l.Titio
centũ.§.Titio genero:nu.6. de cond.& dem.
cũ infinitis propè relatis à Tiraq in l.ſi vnquã
in verbo ſuſceperit liberos.nu. 112.C de reuo.
dona.non ergo poteſt ac debet dos eſſe minor
10 ipſa legitima,cùm † ſubrogatum ſapere debeat
naturam eius in cuius locum ſubrogatur.l. eũ
qui.§.iniuriam.ff.ſi quis cautio.§.fuerat,inſt.
de actio.l.Parabolanor, vbi Bal C.de Epiſc.&
cler. Huic argumẽtationi reſpondetur,verum
non eſſe,dotẽ loco legitimę ſubrogatam eſſe:
quandoquidẽ dos in legitimam imputatur.ſũt
ergo diuerſa,quoniam multa in legitimam im
putantur.l.omnimodo.§.imputari.C. de inof
fi.teſt.quę tamen legitimę loco non ſubrogan
tur.ita reſpõdet Soc.ſen.conſi.288.col.8.ver-
ſi.adducit ſecũdo loco,lib.2. immo inquit So
cinus poſt Baldum,quem refert,ꝙ ex quo ſta-
tutum poteſt legitimam minuere, ita etiam do
tem:cum ad dotem illa reiecta videatur.

Secundò relati interpretes ſic argumentan
11 tur; † legitima eſt ęs alienum,& debetur filio
iure naturali.l.vnica.ff.de bo.dam l.ſi quis in
ſuo.C.de inoff.teſta. Alex.conſi.7.nu.8.lib.2.
ſic & de dote inquit gl.l.mulier.§.cùm propo
neretur,ad Treb.& de vtroq; plura ſcribit Ti
ra.d.l.ſi vnquàm, in verbo ſuſceperit liberos,
nu.113. quemadmodum ergo non poteſt pater
legitimam tollere, vel minuere.l. quoniam in
prioribus.C.de inoffi.teſta.ita nec dotem.Ve
rùm ſatiſfacit Soc.d.cõſi.288.col.7.verſi. Ter
12 tiò adducebat.lib.2. † legitimam non eſſe de-
bitã iure naturali, ſed ſolùm rõne naturali. id
quod rñdit & Soci.iun conſil.62.nu.10.lib.3.
quamobrem cõcedente ſtatuto, agnationis cõ
ſeruandę gratia, minui à patre ipſo põt. Rur-
ſus,verum non eſt legitimã eſſe propriè ęs alie
num, vt egregiè multis oſtendit Iaſ.conſi.181.
lib.2.Tertiò relati interpretes argumentaban
13 tur, ꝙ licèt † filia excludatur à ſtatuto propter
maſculos, non tamen eſſe excluſam à petitio-
ne legitimę.ita Sal.in auth.nouiſſima.q.11.C.
de inoff.teſt.& cum eo ſentiunt alii propè infi
niti,quos retulit Tiraq.in d.l.ſi vnquàm,ĩ ver
bo ſuſceperit liberos.nu.110 C. de reuo.don.
Verùm minus ſolidum eſt hoc fundamentum,
cùm alii propè innumeri ſentiãt excluſam hãc
nec legitimam poſſe conſequi,vt multos recẽ-
ſet Soc ſen.d.conſi.288.col.8.verſi.vlti. loco,
lib.2.& infinitos propè recẽſet Craue.cõſi.11.
nu.13.Boer.q.188.nu.7.Tiraq.de iur.primog.
q.55.nu.5. Quartò adferri ſolet auth. res quę.
C.communia de lega.& fideicom. Verùm in-
quit Soc.ſen.d.conſi.288.col 7.verſi.circa pri
mum. ꝙ licèt in cauſam dotis alienatio bono-
rum fideicommiſſo ſuppoſitorum permittatur
abſolutè vſque ad legitimam,non autem vltra,
niſi legitima minus ſufficiens eſſet, hoc nõ eſt
ex eo, ꝙ legitima ſit minus competent, ſed ex
eo quia vſque ad legitimam ſimpliciter eſt per
miſſa alienatio in omnem cauſam. ratio, quia
in eam non potuit filia onerari.l. quoniam in
prioribus.C.de inoffi.teſta.
14 Extenditur procedere etiam in eo, † qui tã-
quam pater eſſet filię,vt in auo paterno:ita re-
ſpondit Cur.ſen.d.conſi.81.in fine.

Declaratur ſecundus hic caſus,vt locũ non
15 habeat,quando † pater tenuiſsimam dotẽ con
ſtituiſſet:ita vt conſtare poſſet filiam enormiter
lęſam.Caſtren.d.conſi.275.idẽ cẽſuit Cur.ſen.
conſi.27.col.pen.& conſil.81.in fi. Iaſ.d.l.vo-
luntatis.nu.2.C.de fideicom.& conſi.133.col.
antepe.verſi.Non obſtat etiam.lib.4. Dec.cõ-
ſi.203.nu.7.& conſi.180.col.2.Soc.ſen. conſi.
76.col.pen.verſi.Nec tamen licet lib.3.Curt.
iun.conſi.10.in prin.& in auth.res quę.nu.11.
C.communia de fideicom.ſic Boer.q.62.nu.15.

Gramma.

Gramma.deciſio.101.nu.52.71. & hoc in caſu
plures ex relatis huius ſecundi caſus, qui con-
tra Caſtrenſem ſenſerunt, intelligi ac declara-
ri poſſunt: vt Dec.d.conſi.180.col.2.verſi. Et
ſtante tali læſione. & conſi.181.nu.3.nec.n. tan
tùm nitebantur Dec.ex ea opinione, dotem le
gitime minorem eſſe non debere, quàm ꝙ ob
enormem læſionem dotata verè dici non pote
rat: læſio autem enormis quę hoc caſu ſit opi-
nor iudicis arbitrio relinqui. Hęc tamen læſio
conſideranda erit non ſecundum tempus mor
tis patris, ſed ſecundum tempus dotis conſtitu
tę. nam dos iudicatur congrua ſecundum il-
lud tempus, quo filia matrimonio collocauit.
16 Si ergo ea nupta augeantur maximè † patris fa
cultates, non pôt conqueri filia ſe tenuem do-
tem conſequutã fuiſſe. ita Bal.d.auth. res quę.
nu.16.C.communia de lega. quem ſecutus fuit
Ruin.in l.Gallus.§.& quid ſi tantùm, nu.174.
de lib.& poſthu.& conſi.56.nu.14.lib.3. reie-
cta contraria opinione Baldi nouelli in tract.
dotis aliter ſentientis. & hanc opinionem pro
bauit Craue. conſi.11.nu 14. qui tamen Bald.
nouellum pro hac opinione retulit. idem etiã
ſenſit Boe.q.62.nu.13.ſic etiam Dec.cõſi.277.
col.pen.verſi.& iſta concluſio Ioan. Anchara.
Regiẽſis.q.51.nu.11. qui ita declarat ſtatutum
Regienſe ſub rub. Qui ſuccedere debeant. ſed
aduerſus iſtos cũ Baldo nouello reſpondit So
ci.ſen.conſi.100.col.4.lib.3.& malè. nam & ip
ſe Soci.conſi.30.nu.10.lib.4.ſibi contrarius a-
liter reſpondit, & eum eſt ſecutus Alcia.reſpõ.
252.nu.11.idem ſenſit Gramma. deci.53.nu.35.
36.qui alios recenſet idem deciſio.101.nu.72.
Periſ.conſi 26.nu.89.lib.3. Huius ſententię ra
17 ratio eſt, quia dos † congrua iudicetur ſecun-
dum exiſtentes facultates tẽpore matrimonii:
augmentum ergo ſuperueniens, non eſt in cõ
18 ſideratione. Sic videmus in † legitime, quæ
cum debeatur iuxta bona quę tempore mortis
patris reperiuntur. l.cum quęritur.C.de inof.
teſta. ſi ſemel fuit aſsignata, & auctę reperian-
tur facultates tempore mortis patris etiam le-
gitima augeri debet. ita Bal.in l.pactum.6. op
po.C.de colla. Caſtren & Alex.in l.in rõne, la
2.ad l.falcid. Ieſ.auth.nouiſsima.num.5.C. de
inoff.teſt. Accedit ſecundum craue. d.cõſi.11.
19 nu.17. minorẽ reſtitui ob † læſionem interue-
nientem tempore celebrati contractus, nõ ex
ſuperuenienti. Afflic.deciſ.304. poſt Alber.l.
& ſi fine.§.quęſitũ, de mino.& alios plures re-
20 cenſet Craue. Sic † donatio inofficioſa iudi-
catur ſecundum tempus, quo facta eſt, ita glo.
l.1.in q. .c.de inoff.don. non ex tempore ſu-
21 peruenienti. † Sic damnum datum in meſſe
nondum matura, iudicatur ſecundum illud tẽ
pus, non autem ex tempore ſuperuenienti. ita
poſt Bald.conſi.182.locata fuit, col.2.lib.1.re-
ſpondit craue.conſi.40.nu.10.

Tertius eſt caſus, qñ ſtatutum excludit fœ-
minas dotatas, ſiue à fratrib. ſiue ab altero quo
22 uis eã excludente. ſępiſsimè.n.ſtatuta hoc ca-
ſu dicunt, ꝙ arbitrio propinquorũ eã excludẽ
tiũ dotetur. an hoc caſu arbitrari poſsint dotẽ
eſſe poſſe legitime minorem? quo in caſu ſunt
Doctorũ opin. Vna fuit opinio Ang.conſ.357.
D.Gregorius, 4.dubio.& Sel. in auth. res quę
ſecundo not.C.communia de lege. qui ſenſit,
non poſſe eſſe minorem legitima. idem cẽſuit
caſtren.conſi.73. Licèt iſta D.Liſa.col.2.lib.1.
& conſil.400. Viſis & ponderatis oĩbus ſupra
ſcriptis.col.1.verſ.Sed ſi dicti agnati lib.2. Ale
xã.conſi.69.nu.2.lib.1.Dec.cõſ.26.nu.2.& cla
rius ibi col.pen.verſ.Pręterea & ſecundò.cõ-
ſi.89.nu.4.conſi.180.nu.2.& cõſi 505.nu.5. dũ
conſiderat ſtatuta hanc differentiã conſtituen
tia, quod à patre dotetur, & loquuntur ſimpli
citer. cùm verò ab agnatis dicunt cõgruè, vel
cõpetenter, vel (vt in ſtatuto Patauino) conde
center, vel vt in ſtatuto Regienſi, legitimè dote
tur. alios retulit craue.cõſ.236.nu.3. Sic in fra
tre dotante ſororem decidit Afflic. deciſ.160.
Gram.deciſ.57.nu.21.& nu.40.41. qui verè ſẽ
ſit, fratres dotem legitime minorem nõ poſſe
ſorori conſtituere. & clarius deciſ.101. nu.67.
in fi. Meran.diſput.10.nu.21. horũ opinio ful-
citur quadruplici illa argumẽtatione relata ſu
prà in ſecundo caſu, cui poſt Socin. reſpõſum
attulimus. Et ſecundum hanc opinionem edi-
23 tum fuit ſtatutum † Ferrarienſe lib.2.ſub rub.
Infra quantum tempus frater, vel aſcendens te
neatur maritare ſororẽ. quo cautum eſt, dotẽ
legitima minorem non debere conſtitui.

Secunda eorũ fuit opinio, poſſe hos propin
quos conſtituere dotẽ minorem in ipſa legiti-
ma. in hac opinione fuerunt Soc.ſen.d.conſi.
288.col.8 & 9.lib.2. qui ſuper ſtatuto Florenti
no reſpõdit & licèt loquatur illo caſu, cùm pa
ter dotẽ cõſtituit, idẽ tamen de agnatis ſenſit.
24 Sic ſuper † ſtatuto Brixię c.193.ſub rub. de ſuc
ceſsione aſcendentiũ reſpondit Rui. cõſil.27.
nu.10.11.lib.3. Primò in hanc opinionem addu
cti ſunt ex tex.l.quęro.l.cum poſt.§ gener. de
iure dotium, & l.ſi filię, de lega.3 quibus pro-
25 batur † dotẽ a curatore, vel a tutore conſtituẽ
dam eſſe pro modo facultatum & dignitate na
taliũ viri ac mulieris, non ergo dos menſuram
ſumit a quantitate legitimę, quoniã certa tunc
eſſet, ſed

eſſet, ſed a qualitate viri & vxoris;minus ergo legitima arbitrari poterunt. Sed facilè euitari poteſt,quoniam relata iura loquuntur in tutoribus & curatoribus,quos omni ſuſpicione carere ſcimus: at contrà in propinquis,quorum maximè intereſt dotem tenuem dari, vt inde reſiduum ipſi conſequantur: nam ij ſuſpicione non carent,ob proprium cōmodum. quod ſenſit & Dec.d.conſi.26.colu.pen.verſic.Prætereà & ſecūdò. Prętereà non affirmant relati
26 † iura.l.cum poſt.§.gener.& l.quęro, dotem minorem eſſe poſſe legitima; nam & intelligi poſſunt,& rectius fortè,vt vltra legitimā quid plus pro dignitate coniugum aſsignetur. hoc ſuadetur, quia iure communi inſpecto filia in legitima lędi non poteſt.d.l. quoniam in prioribus,illæſa ergo illa eſſe debet.quod ergo in d.l.quęro, & cęteris relatis dicitur, intelligitur vltra legitimam.Adferri ſolet ſecundo lo-
27 co tex. † §.quamobrem vbi Ange.in auth.de reſtitu.& ea quę parit in xi. menſe.dum iubet Iuſtinianus, patrē filiis reſeruare debere legitimam antequam fideicommiſſa reſtituat, deinde dotes filiabus ſecundum portionem legitimę,& quid plus,ſi ita ſuadeat qualitas,& dignitas mulieris,& mariti. Idem habetur in d. authen.res quę, deſumpta à d.§.quamobrem. quemadmodum ergo dignitas coniugum efficit,vt dos vltra legitimam conſtituatur in detrimentum fideicommiſsi,atque ita contra teſtatoris voluntatem; ita è contrà qualitas coniugum efficere debet, vt dos dicatur conueniens etiam citra legitimam. nam quod operatur propoſitum in propoſito,ſic operari debet oppoſitum in oppoſito, l.ſi ex toto.de lega.1.vlt.§.vlt.de leg.3.ſi vt proponis.C.de non pt.& hāc argumentationem ſolidam opinatur Soc.ſen.d.conſi.288.col.9.verſi.Confirmatur iſta concluſio.lib.2.quo loci dixit,non eſſe dare rationem differentię inter caſum augmenti dotis vltra legitimam, & caſum diminutionis: ergo idem ius erit ſtatuendum.l.illud,ad l.Aquil. Verùm dilui facere poteſt hęc argumentatio.eſt enim animaduertendum legem fauere doti quantum poteſt.l.1.vbi omnes ſolu.matri. Iuſtinianus ergo d.§. quamobrem, tantum fauit, vt contra teſtatoris voluntatem velit dotem vltra legitimam poſſe conſtitui: non tamen concedit poſſe minui citra legitimam:nam ſi poſſet minui per indirectum legitima tolleretur, contra d.l.quoniam in prioribus: quod iure communi ob dotem non cōceditur. nec par eſt ratio augmenti & diminutionis,quia agnati iſti poſſunt quidē prodeſſe huic fœminę conſtituendo dotem amplam vltra legitimam, non autem nocere minuendo eam citra legitimam, & ob id verum non eſt, idem operari debere oppoſitum in oppoſito, quod propoſitum in propoſito: cum inter vtrunque diuerſa adſit ratio. Tertio loco argumentatur alii vt Soci.ſen.d.conſi.288.colu.9. verſi.Confirmatur ratione.lib.2. & Ruin.conſi.27.nu.11.lib.3. Gramma.deciſio.101.nu.66. ſtatutum excludens fœminam propter maſculos dicitur etiam eam excludere à legitima, vt multos ſuprà in ſecundo caſu retulimus, dum citauimus Craue. conſi.11.nume.13. non ergo habenda eſt ratio legitimę, quoniam hac via indirecta excluſa à legitima ſub dotis nomine eam conſeqneretur, atque ita ſtatutum verbis non rebus legem impoſuiſſet,contra l.2.C.cōmunia.de lega.Accedit,quod ſi † legitima nō
28 debetur,nec dos ſecūdum eam menſurari poteſt.argu.l.hęres meus.§.vlti. de hæred inſtit. & l.in teſtamento,de cond.& demon. ſed vitari poteſt hæc argumentatio, omiſſa etiam cōtrouerſa illa diſputatione, an fœmina à ſtatuto excluſa legitimā conſequi poſsit. dico enim hoc in caſu eſſe magnam differentiam inter legitimam & dotem,nam dic,vt duo ſeparata iudicari debent. nam excluſa à legitima, dotem tamen conſequitur & alimenta.ita Brun.in ſtatuto quòd ſtantibus maſculis fœminę non ſuccedant,articulo tertio,quęſtione 8.num.33.ſic,
29 † legitima honorabili inſtitutionis titulo relinqui debet, omnes in auth.nouiſsima.C.de inoff.teſta. Decius conſi.105.colu.1.dos verò quouis titulo relinqui poteſt. Caſtren. conſi. 196.In puncto quęritur.col.1.in fin.lib.1. conſi.97. In caſu pręſenti, in prin.lib.2.Corneus conſi.32.col.vlt.lib.4.Brunus pręcitato loco.
30 Rurſus è † legitima reiicitur omne grauamen d.l quoniam in prioribus,non ita in dote. Caſtren.conſi.323.Super primo puncto quo quęritur.lib.1.Brunus qui ſuprà.Rurſus differunt ſecundum Gramm.d.deciſio.101.nu.64.nam
31 † legitima eſt certa & limitata ſine perſonarum diſtinctione.auth.nouiſsima.C.de inoff.teſta. at dos non eſt certa, ſed redditur ex qualitate perſonarum.d.l.quęro. d.l.cùm poteſt.§.gener.de iur.dot.quam differentiam ſenſit & Caſtren.d.conſ.400.col.1.lib.2. Sic † legatum nō
32 debetur in vita patris, ſed poſt mortem.l.cùm quęritur.C.de inoffi.teſt.& tamen dos in vita patris debetur.l.vlti.C.de dotis promiſ. ſic in bonis patris & ſororis non competit legitima l.fratris.C.de inoff.teſta.& tamen frater & ſoror dotem alteri ſorori dare tenentur.l. cum plures

33 plures ff.de admi.tuto. ſic † legitime purè de
betur, dos verò ſub cōditione, ſi nupſerit. Bar
to.l.Titio centum.§.Titio gener.nume.7.de
condit. & demonſtra. & in ſpecie noſtra hanc
differentiam facit Caſtren.conſi.73. Licèt iſta
Domina Liſa. column.2. verſicu. poſito au-
tem.libro.1.

Tertia eorum fuit opinio, quos nunc ſe-
quor, qui dixerunt, dotem hoc caſu congruā
34 † iudicis arbitrio iudicari. ita ſenſit Barbat.
conſil.80. in fin.lib.3. & conſil.45.colum. pe-
nult.propè finem libro 4.nec diſſentit Rapha
el.Comenſ.conſi.46.in fine.qui fortius loqui
tur quando dos à patre fuiſſet relicta. probat
& hanc ſententiam Afflictus in c.1.nu.21.ver-
ſi. Item relinquitur iudicis arbitrio quod di-
35 catur iuſtam † paragium, ex quib.cau.feud. a-
mitta.ſenſit & Soc.ſen.conſi.288.col.8. verſi.
quare viſum ſemper.lib.2. Ruinus conſi.52.nu
me 13.in fi.lib.2.Cur.iun.d.auth.res quæ. nu-
me.11.C.communia de lega. Marſil. in l.quę-
ſtionis modum.nume.28.de quęſtio. Tiraq.in
l.ſi vnquam.in verbo omnia vel partem.nu.38.
C.de reuocan. donatio. arbitratur itaque iu-
dex dotem congruam pro modo facultatum,
& dignitate viri, & vxoris quæ qualitates cum
varient, ſemper ſuo arbitrio iudex arbitratur,
vt affirmat Afflictus deciſio.357.nume.9. poſt
Caſtren.conſi.126.eſt mihi conſi.11. Viſo dicto
libel o & contentis in eo.col.3.verſi. Nec ob-
ſtat quòd iſta declaratio.lib.1. qui affirmarūt,
dotem incertam relictam deberi, cū poſſit cer
ta reddi arbitrio iudicis iudicantis ex quali-
36 te bonorum & perſonarum.l cum poſt.§.ge-
ner.de iure dot. quod reſponſum non aduer-
ſetur conſtitutioni Alex.in l.1.C.de dot. pro-
miſſ.vt opinatur Soc.& Alcia.in l.1.ff.ſol.ma-
trimo. & pulchre apud Duer.lib.1.diſput. an-
niuerſ.cap.56.Ludo.Charon.lib.1.veriſimil.
iuris.cap.17.& Rober.Aurel.libr.4.ſent. iu-
37 ris cap.vlt.atque ita intelligo † ſtatutum Pa-
tauinum ſub rubri. de ſucceſsionib.mulierū.
dū ſtatuit, mulieres has debere dotari arbitrio
viri boni concedenter ſecundum loci qualita
tem, & bonorum quantitatem. verè etenim di
citur omnia hæc in iudicis arbitrio conferri.
quod ſtatutum extat & Mediolani c.278. ſub
rubr. Qualiter maſculi deſcendentes. Conſi-
38 derabit etiam iudex noſter † loci qualitatem,
conſuetudinemq́; regionis, vt multi affirma-
runt ita Dec.d conſi.26.nu.4.verſi. Non ob-
ſtat ꝙ alijs.Ruin.conſi.56.nu.18. & conſil.152.
nu.8.lib.5.Pariſ.conſi.26.nu.88. cōſi.83.nu.3.
lib.3.Soc.iun.conſi.128.num.217.lib.1.Craue.
conſi.226.nu 3. poſt Corneum & alios plures,
quos refert Gramma.deci.101.nu.69.Conſide
39 rabit etiam iudex noſter † temporis qualitatē
& veritatem, vt reſpondit Soci.ſen.conſil.57.
nu.31.lib.4.Eſt enim non ſimel obſeruatū pro
locorum & temporū qualitate dotes variaſſe:
40 & quæ magnæ † ac opulentæ olim habeban-
tur, hodie paruæ ac admodum tenues credun
tur.ſcribit Val.Max.lib.4 cap.4.de Paupertа-
41 te, † Gn. Scipionis tunc Hiſpaniarum Procō
ſul.filiam ſenatus decreto nuptui traditam, &
dotis modum quadraginta millia æris fuiſſe.
ſunt quadraginta millia aſſes Mediolanenſes.
& Cæſonis filiam maximam dotem ad virum
decem millia æris attuliſſe: idem autor eſt.me
moriæ etiam prodit Lazarus Bayſius in opuſ-
culo de re veſtiaria cap.12. ex Strabonis auto-
ritate, olim celebratam maximè fuiſſe Maſsi-
lienſium frugalitatem, quòd apud eos mulie-
rum dos maxime centum aureos non excede-
ret. quæ hodie tenuis admodùm fortè exiſti-
42 metur. apud Lacedæmonios nulla erat † do-
tis conſtitutio ex lege Lycurgi, vt in illius vi-
ta meminit Plutarchus. & in Apophtegmatis
Laconicis. verùm Ariſtoteles lib.2.Politi.c.7.
contrarium ſcribit, nempè legibus Lacedęmo
niorum permiſſum fuiſſe, dotes amplas dari:
quas ſanè leges ipſe reprehendit: cùm melius
fuiſſet, aut nullam, aut paruam, non medio-
crem eſſe conſtitutam. Diuinus Plato Dialo-
go quinto de legibus ſcriptum relinquit in
optime inſtituta Republi. eſſe ferendam le-
gem, quòd nemini aut dare dotes, aut acci-
pere liceat. At Dialogo ſexto hic locutus eſt:
De dote verò dictum eſt prius, & modò rur-
ſus dicetur, æqualia pro æqualibus eſſe ſi qui-
dem neque qui dederit pecuniam inopia con
ſeneſcet, neceſſaria enim in hac Ciuitate a-
bundè omnibus ſunt. Mulieribus præterea
contumelioſus fectus minor erit: minor & vi
ris humilis illiberaliſque ſeruitus. Solon (vt
in illius vita ſcriptum reliquit Plutarchus) le
43 ge conſtituit, ne † mulier quid, præter tres
veſtes, & quædam parue empta vaſa ſecum im-
44 portaret. & rectè, quoniam efficit † dos am-
pla, vt viris deinde dominētur mulieres. quod
memoriæ prodit Ariſtoteles libr.8.Ethico.c.
10. & apud Plautum in Aſinaria conqueritur
Demenetus ſenex: Argentum accepi, dote
imperium vendidi.

SVMMA-

SVMMARIVM.

1 *Hæreditas quæ iacens, & quæ vacans.*

2 *Curatorem bonis vacantibus non dari.*

3 *Statutum Papiæ 147. in ciuilibus. ſub rub. de modo dandi curatorem bonis vacantibus, declaratur.*

4 *Curatorem hæreditati iacenti non dari, cùm de proximo certus ſucceſſor ſperatur.*

5 *Curatorem hæreditati iacenti non dari cùm dubium qui ignoratur de futuro ſtatim ſucceſſore, ab eo qui ſperatur hæres, prouenit.*

6 *Hæreditas iacens appellatur, etiam cùm extat filius defuncti, ſi ſe abſtinet.*

7 *Statutum Florentiæ de bonis iacentibus declaratur.*

8 *Statutum Papiæ 47. de modo dandi curatorem declaratur.*

9 *Curatorem bonis iacentibus dari iudicis arbitrio.*

10 *Creditoribus cùm ſatisfaciendum eſt ex bonis iacentis hæreditatis, quid obſeruandum.*

11 *Curator bonis obuentis filio fam. quomodo detur.*

12 *Curator bonis cedentis vt creditoribus ſit ſatisfactum quomodò detur.*

13 *Curator bonis cedentis datus quam actionem mouere poßit.*

14 *Curator datur bonis perſonæ egregiæ, cùm ex illis debitoris eſt ſatisfaciendum.*

15 *Curator bonis abſentis & vagabundi datur iudicis arbitrio.*

16 *Curator bonis abſentis vagabundi cum iudex dat, quæ concurrere debeant.*

17 *Procuratorem bonis abſentis, & vagabondi dari ad eorum defenſionem.*

18 *Curatorem bonis abſentis cùm datur, conſtare debet de illius abſentia.*

19 *Curator bonis abſentis & vagabundi dum datur conſtare debet illum potius viuere, quàm mortuum eſſe.*

20 *Curator qui bonis abſentis & vagabundi dum datur iuſta cauſa ſubeſſe debet, quæ iudicis eſt arbitrio.*

21 *Curator qui bonis vagabundi datur, maſculus non fœmina eſſe debet.*

22 *Matrem eſſe poſſe curatricem bonorum filij abſentis & vagabundi.*

23 *Curator qui bonis abſentis aßignatur, debet eſſe maior 25. annorum.*

24 *Curator qui bonis abſentis datur, omni ſuſpicione carere debet.*

25 *Curator bonis abſentis datus, antequàm adminiſtrationem ſuſcipiat, ſatiſdare debet.*

26 *Curator datus bonis abſentis & vagabundi debet inuentarium conficere.*

27 *Curator datus bonis abſentis & vagabundi mitti debet in quaſi poſſeßionem adminiſtrandi dicta bona.*

28 *Curatoris dati bonis abſentis & vagabundi, cura & diligentia quibus verſetur.*

29 *Curator bonorum abſentis dare an poßit inſolutum ex bonis creditoribus.*

30 *Curator bonorum abſentis poteſt agnoſcere bonorum poſſeßionem abſenti delatam.*

31 *Curator datus bonis abſentis & vagabundi actiones tempore perituras mouere poßit.*

32 *Curator qui decerni debeat bonis abſentis, an agnatus, vel cognatus.*

33 *Statutum Papiæ 96 in ciuilibus ſub rub. Quòd ad ſucceßionem &c. & ſtatutum 47. de modo dandi curatorem, declarantur.*

34 *Decretum antiquum Mediolani declaratur.*

35 *Tutela quibus poteſt decerni, eiſdem & cura.*

36 *Mater quamuis à ſucceßione filij excludatur per ſtatutum, non tamen à cura.*

37 *Statutum Papiæ 94. in ciuilibus, ſub rubr. In quantum & qualiter mater &c dum excludit matrem à ſucceßione, eam tamen non excludit à tutela.*

38 *Auia excluſa à ſucceßione, non excluditur à tutela.*

39 *Curt. ſen. reſponſum 47. colom. penul. improbatum.*

40 *Matrem filij naturalis à tutela non prohibiti.*

41 *Matrem tranſeuntem ad ſecunda vota à cura & tutela remoueri.*

CASVS CL.

QVANDO CVRATOR BONIS iacentibus abſentis ac vagabundi detur; qua ſub forma; qui dari poſsint: & de ipſorum curatorum officio, & administratione.

DVBITARI ſępiſsimè ſolet, quò modò ſe ſe habere debeat iudex in aſsignando curatorem bonis alicuius vel mortui vel præſentis, vel etiam abſentis. Cum multa is iudex ex ſuo arbitrio poſſit, quemadmodum ſtatim dicemus. hanc diſceptationem, vt abſoluam, conſtituo tria capita. Primum eſt cùm agitur de curatore dando bonis iam defuncti. quo quidem in capite ſolent à noſtris plures caſus conſiderari. Primus eſt, quando nullus extat, qui in bonis

ſuccedat,

1 ſuccedat, tunc † hæreditas verè non dicitur
2 iacens, ſed vacans; & ideo ei † curator non
datur: ſed cùm fiſco ſit delata, fiſci procura-
tor prouidet & adminiſtrationem ſuſcipit. l. t.
§. cui bona. ff. de iure fiſci. l. 1. in prin. ff. de ſuc
ceſſo. edicto. Ange. conſi. 193. Mortuo. colu. 2.
3 fine. Decius conſi. 509. nume. 1. & ideo † ſtatu
tum Papiæ 47. in ciuilibus, ſub rubri. de mo-
do dandi curatorem bonis vacantibus, dum
loquitur de bonis vacantibus, improprie lo-
quitur, intelligendo bona vacantia pro bonis
iacentibus.

Secundus eſt caſus, quando bona non ha-
bent ſucceſſorem, ſed ſperatur de proximo;
4 tunc etiam † curator non datur, ſed ad eorum
inſtantiam, quorum intereſt, ſtatuitur termi-
nus futuro ſucceſſori ad adeundum, vel repu-
diandum hæreditatem. l. ſi quis inſtituátur. in
princip. ff. de hæred. inſtit. Angelus & Decius
locis iam citatis. Alexan. conſi. 4. numero 5. li
bro ſecundo.

5 Tertius eſt caſus, cùm ambigitur, † ne diu
hæreditatis iaceat; tunc, ſi dubitatio hęc ab
eo, qui futurus eſt hæres prouenit, aſsignatur
ei tempus ad hæreditatem adeundam, vel re-
pudiandam. Si verò aliunde prouenit, vt pu-
tà, quia ſub conditione cauſali eſt is inſtitu-
tus, tunc curator datur. ita Angelus & De-
cius iam relati.

Quartus eſt caſus, quando nemo de pręſen
ti reperitur, qui hæreditatem adire velit, quo
6 caſu propriè † hæreditas iacens appellatur, e-
tiam ſi extaret ipſius defuncti filius, qui ſe ab-
ſtineret: vt ſcribunt Sali. & alii in l. cum hære
ditas. C. depoſiti. Decius conſi. 344. col. 1. qui
7 interpretatur † ſtatutum Florentiæ de bonis
iacentibus, intelligi etiam ſi defuncti exiſtat
filius. nam, & ſi is ſuus hæres eſſe dicatur, & in
eum dominium continuare videetur, nihilo-
minus ob abſtinendi beneficium, fit, vt hæredi
tas nondum adita, iacens dici poſsit. id quod
8 multùm cōueniat ad † ſtatutum Papię 47. iam
relatum. hoc ergo in caſu curator his bonis da
ri poteſt, qui actiones oēs etiam tempore non
perituras mouere poterit: ita Ange. conſi. 103.
Datus fuit curator, in fi. & d. cōſi. 193. Mortuo
9 col. vlt. verſi. quādoque hæreditas. † Curator
autē iſte iudicis arbitrio ita dari poſſe opinor.
& Papiæ ex ſtatuto eſt clarum, ac alijs in caſib.
10 quos infrà referam. hoc aūt caſu, cùm † credi-
toribus ſatisfaciendum eſt, prius citari nomi-
natim debent illi, quorum prima eſt cauſa ſuc
ceſsionis. ita Aret. conſi. 110. & Alex. cōſi. 107.
lib. 5. qui ſic interpretatur ſtatutum Florentię.
& Capi. deciſ. 87. nu. 1. verſi. ſecundum quod.
ſtatutum autem Papię 47. iam relatum in hoc
ius commune eſt ſecutum. præter ius commu
ne tamen illud plus conſtituit, ꝙ curator da-
tus litem proſequitur vſq; ad finem, etiā poſt
appellationem, vt oſtendunt illa verba, & cau-
ſa peragi quemadmodum. &c. & tamen aliter
eſt de iure communi ſecundum Bal. conſ. 172.
In fine lib. 2.

Secundum eſt caput, cùm de bonis viuen-
tis & præſentis agitur, quo quidem in capite
tres reperiuntur caſus, in quibus dari hic cura
11 tor poteſt. Primus eſt quando † filio fami-
liàs aſsignatur pro bonis ſibi obeuntis, quæ pa
ter acceptare, & illi conſentire negat. l. vlt. §. 1.
verſi. Si autem patre. C. de bonis quę libe. qui
ſanè curator non in iudicio, ſed extra iudiciū
tantùm adminiſtrat, ita declarat Ang. d. conſi.
193. colu. 1. Secundus eſt caſus, quando aliquis
ſuis bonis ceſsit: nam, cùm creditorum interſit
12 eis ſatisfieri, † curator bonis datur, qui dili-
genter animaduertat, vt bona rectè diſtrahan-
tur, & æquè creditoribus ſatisfiat: hic autem
13 † curator nullam actionem mouere poterit,
cùm hac de cauſa datus non ſit, ſed ſolùm ad
bonorum diſtractionem. ita Ang. d. conſi. 193.
col. 1. verſi. Dari etiam poteſt. Bal. conſi. 327. Vi
ſa ſerie. lib. 5. Tertius eſt caſus, quādo debitor
14 † eſt perſona ægregia & clari nominis, vt Se-
nator, & eius bona veniri debent, vt creditori
bus ſatisfiat, tunc curator bonis dari poteſt. l.
curator. ff. de cura. furio. Ang. d. cōſi. 193 col.
1. verſi. datur etiam curator. Bal. conſi. 172. Dy
nus in l. curator. col. 1. lib. 2. Crane. conſi. 213.
numero 1.

Tertius caput diſcrepantionis eſt, in quo
maior verſatur difficultas, ac etiam maior vti-
15 litas, † cùm agitur de bonis abſentis & vaga-
bundi, de cuius morte ignoratur; & hoc in ca
ſu locum non habet dictum ſtatutū Papię 47.
cùm loquatur, cū agitur de hęreditate defun-
cti, vt ſuprà retuli. nam, cùm illius hęreditas a-
diri non poſsit, dandus eſt curator bonis. ita
Barto. in l. cognatos. C. de cap. poſtlim. reuer.
Bal. conſi. 267. Si talia verba. lib. 4. Alex. con-
ſi. 4. nu. 4. lib. 2. Dec. conſ. 575. nu. 1. Neuiza. cō
ſi. 17. nu. 24. & licèt hoc in caſu ſuo etiam arbi
trio iudex curatorem dare poſsit, vt poſt Bar.
& alios plures reſpondit Deci. conſi. 509. nu. 1.
& conſi. 575. num. 1. nihilominus antequàm eò
16 deueniat, plura, quæ † concurrere debent,
perpendere habet. Primò conſtare debet de
eius iuriſdictione & poteſtate: nam & hic a-
ctus à iudice competenti explicandus eſt.
ita

ita Bal.conſi.173. Quidam Bartholomæus.lib. 2.Rol.à Valle conſi.48.nu.18.libr.1. Secundò requiritur ꝙ is abſens & vagabũdus abeſſe cęperit nullo relicto procuratore ad omnia eius negocia tam extra iudiciũ quàm in iudicio de nec reuerteretur;nam,vbi procuratorem reliquiſſet,fruſtrà de dãdo curatore ageretur. ita reſpõdit Soci.iun.conſi.26.li.2.qui affirmauit
17 adeò † procuratorem hunc abſentis negotia tractare debere, vt etiam eius nomine poſsit de latam ſibi bonorum poſſeſsionem adire,iuxta doctrinam Baldi in l.1.oppo.29.C.qui admitti.immo hic procurator efficit,vt ſuccedẽtes ab inteſtato illi abſenti reiiciãtur,& ſi quid conſequi volunt, abſentis mortem probare debent,vt apud eum.

Tertiò cùm ad curatoris dationem deuenit
18 iudex,apud illius acta conſtare debet de † abſentiã iſtius,de cuius bonis agitur.l.hoc autẽ. §.non defendi ff.ex quib.cau.in poſ.eatur.l. tutores à patruo,de confir.tut.Ang.d.conſil. 103.Datus fuit curator.col.1.verſic. Primò ex defectu.Rol.à Valle conſi.48.nu.14.
19 Quartò requiritur ꝙ† dubitatio ſit de morte ipſius abſentis, vt quia magis viuus q. mortuus credatur: iuxta l.nec nos. C.de capti. & poſtlim.reuer. clarè reſpondit Goza.conſ 68. nu.5.qui dixit,ꝙ ille qui petit curã ſibi decerni,probari debet abſentem viuere,cùm ſit fundamentum ſuæ intentionis.quemadmodum è contrà, qui petit hæreditatem illius ſibi decerni,debet probare eum eſſe mortuum, vt apud eum.illud erit tñ obſeruandum, ꝙ ſi eſt vagabũdus ex alia cauſa quàm timore ſui inimici, & elapſum ſit quinquẽnium,quo ignoretur viuere ex eo ſatis illũ eſſe mortuum probari cieditur,ita Bar.in tract.teſtimoniũ,nu.37.verſi. De profugo autem quem in terminis his noſtris eſt ſecutus Soc.iun.conſi.26.nu.5.lib.2.
20 Quintò requiritur,ꝙ † iuſta ſubſit cauſa dãdi hunc curatorem: quæ quidem cauſa altero ex tribus modis à noſtris conſiderari ſolet.Primò,cùm bona diſsipantur,id quod ab afferente probari debet.d.l. nec nos. C. de capt. & poſtli.reuer. Ang.d.cõſi.193.col.1.in ſi. qui reſpondit, iudicem ipſum hoc caſu ſuo arbitrio poſſe cum videt bona hæc diſsipari nemine poſtulante curatorem dare. non diſſentit Goza. d.conſ 68.nu.3 & ita etiam intelligo Decium d.conſi.109.nu 1.& conſi.575.nu.1.

Secundò ſolet cõſiderari cauſa,cũ creditores vrgẽt, & ſibi ſatisfieri petũt. & tunc maior pars creditorum.curatorem hũc bonis dari iũ eſſe petere debent. vt tradũt Ang.d.conſ.103. col.1.verſi.ſecundò ex defectu. Alex. conſi.4. nu.5.lib.2.Capic.deci.87.nu.1. verſi. Primum eſt.Rol.à Valle d. conſi.48.nu.15.lib.1. quibus addo Bald.conſi.327. Viſa ſerie facti.lib.5. qui idem cenſuit, quando præter æs alienum alia vrget neceſsitas.

Tertiò quãdo qui ſperãt ſuccedere ab inteſtato hoc poſtulant.nã rectè poſtulãt,ex quo ſua intereſt bona conſeruari.ita Ang.d.conſi. 103.col.1. Alex.conſi.4.nu.4.lib.2. Hęc requiruntur antequàm ad curatoris dationem deueniatur,at cùm eo deuentũ eſt,ad alia plura animaduertere iudex noſter debet. Primò,ꝙ maſculus is ſit,quem † curatorem decernere vult:
21 nec enim fœminę capaces huius adminiſtrationis ſunt,ita reſpondit Alexã.conſi.221. nu. 7.lib.6. Dec.d.conſil.575.nu.4.ex l. cuius bonis.ff.de cura.furio. quod ſanè requiſitum ceſ
22 ſat in † matre,quę ad curam horum bonorum admittitur.iuxta auth.matri & auiæ.C.quãdo mul. tutelæ off. fung.põt. vbi gloſſa in verbo tutelam, quæ extendit diſpoſitionem illam etiam ad curam. quare reſpondit Alex d.conſ. 221.nu.7.ꝙ ſi penès matrem filii bona extarẽt, non poſſe illa reuocari per agnatos eiuſdẽ gradus,quo eſt mater.his accedunt Bal.conſi.90. Maritus illius.lib.2.& Boe.q 83 nu.1. qui etiã reſpondit, ſubſtitutum illius abſentis matrem impedire nõ poſſe,cùm adhuc de illius abſentis morte non conſtet.
23 Secundò debet hic † curator eſſe maior vigintiquinque annorum ita glo.in l.2.in prin. in verbo curatorem.ff.de cura.bonis dan.Alexan.d.conſi.221. nume.6.lib.6. Decius.d.conſi.575.nume.4.
24 Tertiò omni ſuſpicione † carere debet, id quod clariſsimi iuris eſt.Suſpicio autem nõ leuis,ſed probabilis eſſe debet, quare reſpondit Dec.d.conſi.575.nu.5. virum probum & diligẽtem non cenſeri ſuſpectum,quamquàm deſideret immo affectet ſe curatorem dari. ita gl. l.ſcire oportet.§.vlt.de tut.& cur.datis ab his nec in hoc difficultatẽ ego cõſtituerem, quod ipſe curator probaret ſe virum probum & diligentem,vel hõc eius coniuncti probarent.& ſi aliter reſponſum ſit à Gozad.conſi.68.nu..o. qui ex diametro contra Decium d.conſil.575. reſpondit.
25 Quartò hic † curator antequàm adminiſtrationẽ ſuſcipiat,ſatisdare debet.l.cognatos C. de cap & poſtli.reuerſ. ſaltem quãdo eſt datus ſine inquiſitione:ita Alex.d.cõſi.221.nu.8.li.6. poſt Specu.quem citat.ſic etiã Ang d.cõſ.103. & Dec.d.conſi.575.num.2.in ſi.Rol.à Valle d. conſ.48.

cõſi.48.nu.16.lib.1. qui dixit teneri ſtatim promittere, ſe defenſurum bona abſentis. ſic Capicius deciſio.87.nume.1.verſi. Quintum quòd. confert doctrina Bart. in l.& ſi ſpecies.ff. rem pupil. ſaluam fore. dum docuit curatorem ad litem datũ, quod minus quid eſt, ſatiſdare debere. ſic reſpondit & Neuiza. conſi.17.nu.64. ex quo intelligimus, ſtatutũ Papię 47. De modo dandi curatorem. quod hoc caſu nullã exigit ſatiſdationem, eſſe correctorium iuris cõmunis.

26 Quintò debet hic † curator inuentarium facere: ita Bar. in l.1. nu.5.ff.de cura.bo dan. Are. conſi.110.col.1.verſic. ſecundò hoc. Capicius d.deciſio.87. num.1.verſi. Quartum quòd talis.

27 Sextò debet † curator iſte mitti in quaſi poſſeſſionem adminiſtrationis dictorum bonorum abſentis, iudicis auctoritate id quod multis probat Ang.d.conſi.103. Datus fuit curator.col.1.verſi.nunc videamus. Poteſtas autem
28 huius † curatoris pręcipue verſatur in conſeruatione bonorum ne diſsipentur: ita Ang.d. conſi.193. Mortuo debitore.col.1.verſi. poteſtas ergo. qui affirmat poſſe alienare res tempore perituras, immo & non perituras, ſi graue
29 æs alienum vrgeat. & ideo eo caſu, quo † conſtat de debito liquido poteſt dare bona inſolutum. ita Barba. conſi.28.colu.7.in fine lib.1. & Rolan. d.conſi.48.nu.19.lib.1. nec vlterius limitata hęc poteſtas (ait ille) ſe extẽdit, quàm
30 in conſeruatione bonorum. Poteſt etiam † curator iſte bonorum poſſeſsionem abſenti delatam agnoſcere. ita Bald.l.1. oppoſi.19.& 30. C.quid admitt. Socin.iun.conſil.26. numero 8.libro.2. qui & ſi de procuratore loquantur. idem tamen eſt in curatore, ex eadem ratione.
31 Dubitatio maior verſatur in eo, an † actiones tempore non perituras mouere poſsit? Qua in re plures fuerunt Doctorum opiniones. receptę magis illa eſt, poſſe tantùm mouere actiones tempore perituras, non autem, non perituras. ita poſt Azonem reſpondit Angel. d.conſi.103.in fine.& conſil.193 colum.2. Alexan.conſi.4.numero 4.lib.2. Quę tamen communis ſententię declaratur, non procedere quando grauis æs alienum, vel magna alia neceſsitas immineret. ita Ange.d.l.2.de cura. bono.dan.& d.conſil.193.columna.2.verſicu. In hoc ergo articulo poteſt etiam cùm creditores inſtant, actiones illas moueri & exigi, ſibique ſolui. Alexan.conſi.4.numero 4.lib.2. quod eſt idem ac dixit Angelus. eſt ratio, quia ſi poteſt his caſibus alienare, fortius & actiones mouere. l.3.§ prętor.ff.de iure deliberan. & clarè probatur in l.ſi diu. ex quib. cauſ. in poſſeſs. eatur.

Solet etiam ſępiſsimè ambigi, ex agnatis vel
32 cognatis, qui in huius † curę ſuſceptione pręferantur? qua in re dicendum eſt, illos in cura pręferri, qui & in ſuccedendo pręferũtur. ita Bar.in l.1.in prin.ff.de legit.tuto. ſic Sal.in l. vlt.in fi.C.eod. Aret.cõſi.109. Coegiſtis nu.1. Ange.Aret.§.actionum.nu.32.verſi. ex quo ſequitur.inſt.de actio. Curt.ſen.conſi.47.quem infra referã. Dec.l.2.nu.19. & l.quo tutela, de reg.iur.& ibi Cagn.nu.2. dicit ſe ita aliquãdo obtinuiſſe. Gozad.conſi.54.nu.7.& hanc communem teſtatur Dec.conſi.16.num.3.in fi. qui clarè affirmant, ꝙ quando ſtatutum pręfert in ſucceſsionibus agnatos cognatis, ita etiam pręferre in adminiſtratione tutelæ, & per conſe-
33 quens curæ. & ideo, cùm † Papię extet ſtatutum 96.in ciuilibus, ſub rub. ꝙ ad ſucceſsionẽ decedentis ſine teſtamento, &c. quo agnati etiam vlterioris gradus vſque ad tertium gradũ pręferantur cognatis in ſucceſsionibus ſic ſtatutũ eiuſdem ciuitatis 47. De modo dandi curatorem bonis vacantibus. ibi, & primò aliquẽ ex agnatis, cognatis, vel affinibus. dum ex ordine literę agnati cognatis, & cognati affinibus pręferuntur in cura illa, intelliguntur agnati etiam ſi vlterioris gradus vſque ad tertiũ gradum ſint ipſis cognatis. & ideo reſpõdit Cur. ſen. conſi.47. Super controuerſia.col.pen.ver
34 ſi. Coroborantur. ꝙ cùm ex † decreto Mediolanenſi anni 1455. excludantur cognati ſtantibus agnatis, patruum excludere auum maternum, non modò à ſucceſsione, verùm etiam à tutela. quod tamen de auo dicitur, cõtrarium viſus eſt ſentire Dec.conſi.16.nume.5. de quo infrà attingam. Brixię in ipſa tutela hoc eſt clarè diffinitum ex ſtatuto 60.ſub rubr. ꝙ poſsit dari tutor. in fi. Iudicem etiam moneo, ꝙ licèt relati interpretes in tutela loquantur, idem ta-
35 men eſſe in † cura: ex glo. d.auth. matri & auię, in verbo tutelam, quando mul.tutel.off. fung. pot. tex.in l.2.§.ſi mater.ff.ad tertul. vbi Bar. idem Bart.in l.ſi quis ſub conditione.nu. 11.ff.de teſtam.tutel. Abbas c.ex parte, il.2. & ibi Dec.in fi.de appella.
36 Declaratur non procedere in † matre, quę quãquàm per agnatos excludatur à ſucceſsio-
37 ne ob ſtatuti diſpoſitionem, vt Papię ex † ſtatuto 94.in ciuilibus ſub rub. Inquantum & qualiter mater, &c. non tamen excluditur à tutela filij. ita latè conſuluit Dec.conſi.16.idem in d.l.quo tutela.in fin.& ibi Cagn.nu.3. qui huius ſententię retulit Alex. Barba.& Corneum.

nam matris tutela, quæ permiſsiua eſt ab hære
ditate non regulatur. & ideo mater habet tu-
telam ob fiduciam, non ob ſucceſsionis com-
modnm. quas rationes latè proſequitur Deci.
d.conſi.16.colu.1.& in cap.ex parte, il 2.nu.6.
de appellat. aliquibus tamen in locis, ſtatutis
cautum eſt, matrem in tutela nó præferri, fra-
tri nec patruo pupilli, vt extat ſtatutũ Brixię
in ciuilibus, 60. ſub rub. Quod poſsit dari tu-
tor.&c.in fine.

Quod in matre dictum eſt, dicẽdum etiam
38 eſt in † auia, vt firmauit Dec.d.conſi.16. nu.5.
& præter eum ita in terminis reſpondit Alex.
conſil.109.in fi.lib.3.idem fortius dicendũ eſt
in auo materno, quod in auia materna, vt deci
dunt Bar.in l.ſi quis ſub conditione. nu.9.ff.
de teſt.tutel.Sal.in auth. matri & auię.q.7.C.
quando mul.tutel off.fungi poteſt. Ex quibus
39 intelligimus malè reſpondiſſe † Cur.ſen.d.cõ
ſi.47.col.pen.verſ.Corroborantur.dũ reſpon
dit, auum maternum excludi à tutela per pa-
truum, cùm ex diſpoſitione decreti Mediola-
ni, patruus in ſucceſsione auo materno præfe
ratur. malè inquàm reſpondit, ex ſtatim relatis
cum Dec.d.conſi.16. Sic malè reſpõdit ſuper
ſtatuto Mutinenſi Gozad.conſil.54.nu.7.qui
in ea opinione, & eodem caſu reſidet, & in ter
minis contra Cur.& Gozad.reſpondit Bald.
conſi.84. Viſo prædicto puncto.lib.5. & Bal.
vno verbo probauit Dec.conſi.188.nu.1. Si ta
men mater exiſtat, & auia paterna, mater præ-
fertur. Bal.conſi.224. Quæritur pone extat.li-
40 br.1. Et quod eſt dictũ in † matre, intelligitur
etiam ſi ſit mater filij naturalis vel ſpurij, iuxta
tamẽ diſtinctionẽ.l. ſi qua illuſtris.C.ad S.C.
Orfitia. ita Bar.d.l.ſi quis ſub conditione.nu.
7.ff.de teſt.tut. relata omnia intelliguntur, ni-
41 ſi † mater tranſeat ad ſecunda vota, vt ſtatim ſu
bijciam, & plures quęſtiones quomodò ſcili-
cet mater auo paterno, patri, auo materno, at-
que his ſimilibus in tutela filij præferatur, con
geſsit Sal.in auth.matri & auię.C.quan. mul.
tutel.off.fungi poteſt.

SVMMARIVM.

1 *Matrem tutricem eſſe non poſſe ſi ſecundò nu-pſit.*

2 *Iudicis arbitrio relinqui, an tutor petitus à matre, quæ ſecundò vult nubere, dari pupillo, dandus ſit.*

3 *Iudex quæ obſeruare debeat cùm dandus eſt tutor pupillo, quando mater ſecundò nubens dari tutorem petijt, & aliquem nominauit.*

4 *Tutorem à matre ſecundò nubente nominatũ, dandum eſſe filio pupillo cum inquiſitione.*

5 *Vitricum eſſe poſſe tutorem priuigni.*

6 *Mater quæ luxuriata eſt, tutrix eſſe deſinit.*

7 *Matrem ob ſola ſponſalia tutela filij non priuari.*

8 *Matrem contractis ſponſalibus & matrimonio, traductione tamen non facta, tutela filij non priuari.*

9 *Mater ſecundò nubens tutelam filij retinere poteſt ex principis reſcripto.*

CASVS CLI.

QVANDO TVTOR FILIO nominatus à matre ſecundò nubenti dandus ſit, & quandò mater ſecundò nubens filij tutelam non amittat.

QVONIAM in iam proximè relato ca-
1 ſu attigimus, † matrem tutricem vel
curatricem filiorum eſſe non poſſe,
cùm ad ſecunda vota conuolauit. §.
Propterea in auth. vt ſine prohib. matres deb.
relato in auth.ſacramentum.C. quando mul.
tutel.off.fung.pot. placuit hic in eadem mate
ria caſum hunc iudici arbitrarium referre. id
eſt, cùm mater cogitans tranſire ad ſecũda vo-
2 ta adit iudicem, petendo † tutorem filio ſuo da
ri: an is tutor à matre nominatus dandus ſit.
Bar.in l.ſi quis ſub conditione. nume.29.ff.de
legit.tuto. poſt plures antiquos, docuit hoc iu
dicis arbitrio relinqui. quam opinionem ſecu
ti ſunt Bald.in l.precibus. numer.21.C.de im-
pub.& alijs ſubſt. Sal.d.auth.ſacramentum, in
fine, Corneus conſi.284.lib.1.Cur.ſen. conſi.
47. Super controuerſia, col.2. Dec.cap.ex par
te, il 2.col.vlti.de appella. Curt.iun.conſi.94.
nume.8.in fine. Gozad.conſi.54.nume.10.qui
vno ore affirmant, matrem hanc poſſe quidem
petere, & tutorem illum proponere, ſed iudi-
ci arbitrium relinqui, vt eum det, vel non, ſi ſi
bi viſum fuerit. Eſt ratio, quia euenire facilè
poſſet, vt mulier impia, quę minus verecundè
auſa eſt filium relinquere, & alios complexus
appetere, ſummitteret tertium ad fraudãdum
rationes pupilli, & ad eius bona dilapidandũ:
iuxta l.Diuus.§.ſi quidem ff.qui pet.tuto. di-
3 ligenter ergo inquirere debet † iudex, quem
hoc caſu in tutorem eligat. & bene ac pruden
ter aget iudex, ſi agnatos vel cognatos, aut e-
tiam amicos pupilli citari faciet, vt ab illis de
propoſiti à muliere tutoris, vel de alterius cõ-
ditione informationes habeat; vt rectè admo
nui

ſtuit Sali. in d. auth. ſacramentum, in fin. & vbi
comperiet illum idoneum, quẽ propoſuit ma-
ter, illum potius decernere debet, quàm alte-
rum quemuis, vt ſentit glo. d. l. ſi quis ſub con
ditione, quam ſecutus eſt Specu. à Saliceto re
latus. idem reſpondit Dec. conſi. 674. num. 7.
4 qui dixit, † tutorem à matre iſta nominatum,
eſſe cum inquiſitione dandum, alioqui ei legi-
timum præferendum eſſe. Illud etiam affirma-
uit Decius, matrem hanc fratrem ſuum tutorẽ
hoc caſu non poſſe nominare, quoniam eui-
dens ſuſpicio ſubeſſe videtur. ſed falſum hoc
5 eſt, quoniam poteſt mater vitricum pupilli tu
torem nominare, & is cum inquiſitione dari
tutor poteſt. l. vlt. vbi Bal. C. de contra. iud. tu
tel. Cur. iun. conſi. 94. nu. 7. idem ſentit Boer.
q. 266. nu. 3. Si ergo dari poteſt vitricus à for
tiori frater ipſius mulieris. niſi dicamus, Deci.
niti ex ſola ipſa inquiſitione in ſuo caſu non
obſeruata. Eſt etiam in hoc animaduertendũ,
quia relati interpretes loquuntur, quãdo ma-
ter iſta adhuc non tranſiuit ad ſecunda vota,
ſed vult tranſire: nam, ſi iam tranſiuiſſet, res
clara eſſet eam tutricem eſſe deſinere. d. auth.
ſacramentum: nec poſſe deinde petere tutorẽ
6 filio dari. idẽ † eſt ſi aliter luxuriata eſt: ita pro-
bat. l. vlt. C. quan. mul. tut. off. & glo. eſt in d.
auth. ſacramentum. & docuit Bart. d. l. ſi quis
ſub conditione. nume. 26. Si verò animum nu-
7 bendi tantùm habuit, immo ſi † ſponſalia con-
traxit, tutela hac non priuatur: ita Sal. in d. au-
then. ſacramentum, col. penul. verſi. quæro an
contractis. & cum eo ſenſerunt alij plures, vt
retulit Afflictus deciſione 357. nu. 4. vbi affir-
mat, in hanc ſententiam inclinaſſe Conſilium
Neapolitanum. quãquàm aliter ſenſerint Bar.
d. l. ſi quis ſub conditione. num. 28. de teſta tu-
tel. quem ſecutus fuit Tiraquell. Tract. Quòd
ceſſante cauſa, ceſſat effectus limita. 12. nu. 10.
& Gozad. conſi. 54 nume 8 immo ſcribit Ro-
ma. ſing. 229. Tu habes quòd mater, mulierem
8 † contractis ſponſalibus ac matrimonio, non-
dum tamen traductione facta, tutelam hanc
non amittere. Cum eo tranſit Neuiz. libro 2.
Syluę nup. nume. 50. qui ita ex facto Mediola
ni eueniſſe ſcribit. idem placuit Boerio q. 266.
nu. 5. qui tamen intelligit verum, niſi matrimo
nium fuerit conſummatum ante traductionẽ.
cum Romano ſenſit etiam ſibi parum conſtans
Gozad. conſi. 18. nume 4. quo loci inquit, Bar
tolum in d. l. ſi quis ſub conditione, malè ſen-
9 ſiſſe. Non etiam priuatur † cùm reſcriptum à
Principe obtinuit, vt poſſit nupta tutelam hãc
adminiſtrare. ita Ruin. conſi. 125. lib. 5. Neuiza.
d. lib. 2. Syluę nupt. num. 52. Cætera non pro-
ſequor.

SVMMARIVM.

1 *Iudicem ſuſpectum recuſari poſſe.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ iuſta ſit cauſa recu-
ſandi iudicem.*
3 *Iudex alteri litigatorũ ſanguine coniunctus, rectè
vt ſuſpectus recuſari poteſt.*
4 *Coniunctio ſanguinis quanta eſſe debeat inter iu-
dicem & alterum ex collitigantibus, vt recuſa
ri iudex poſsit.*
5 *Iudex conſanguineus decimi gradus recuſari po-
teſt.*
6 *Recuſationem iudicis ex leui cauſa concedi.*
7 *Iudicem integerrimum haud facilè vt ſuſpectum
poſſe recuſari.*
8 *Iudex, qui parem cum vtroque ex litigantibus con
iunctionem habet, vt ſuſpectus recuſari non po-
teſt.*
9 *Iudicem cauſa leuis ponderis recuſari non poſ-
ſe.*

CASVS CLII.

QVAE IVSTA SIT CAVSA recuſandi iudicem: & ibidem cauſa coniunctionis, quã cũ altero ex colligãtibus is iudex habet.

CVM diuina ac naturalis ratio dictet,
1 non eſſe † cauſam à ſuſpecto iudice
diffiniendam. cap. quod ſuſpecti. 3. q.
5. factum eſt, vt iudices plures iuſtam
ob cauſam recuſentur. & cùm omnes cauſæ
2 non ſint diffinitæ † iudicis arbitrio relin-
quitur, quæ iuſta ſit cauſa. ita Abbas capit.
cùm ſpeciali. nume. 7. de appellatio. qui ſcribit
iudicem debere arbitrari cauſam iuſtam, vel
iniuſtam ſecundum alias in iure expreſſas. &
inter infinitas propè, quas noſtri congeſſe-
runt in l. apertiſsimi. C. de iudic. Aufrerius in
tracta. De recuſa. & alibi ſæpe, vna illa maxi-
3 mè conſiderari ſolet, cum † iudex eſt cum
altero ex aduerſarijs ſanguine coniunctus:
nam hęc vna iuſta eſt recuſationi cauſa. capit.
poſtremò, de appellat. Dubitari nunc contin-
4 git, quouſque ſe protendat † hæc conſanguini
tas, quæ iuſtam hanc recuſationis cauſam prę-
bet. Vna fuit opinio glo. in d. c. poſtremò, con
ſiderari hic conſanguinitatem vſque ad eum

gradû, qui ſucceſsionem ab inteſtato tribuit. Cùm ergo gradus decimus in ea ſucceſsione conſideretur. §.vlt.inſt.de ſucceſs. cogna. ſic
5 pariter † conſanguineus decimi gradus recuſa ri poterit. quam opinionem probarunt Bal. & Dec.d.c.poſtremò: nam ait Dec.nu.5. ſi coniũ ctio conſideratur vſque ad effectum ſucceſsio nis, à fortiori, vſque ad effectum recuſatio-
6 nis: cum † recuſatio ex leui cauſa concedatur. c.cùm R. Canonicus, vbi glo. de off. deleg.

Alia fuit opinio Io. And. & aliorum, quam probat Abbas d.c.poſtremò, nu.4. & in c. non nulli. §. ſunt & alij.nu.10. in ſi. de reſcript. hoc ex locorum vſu, & conſuetudine iudicari potius debere. nam regiones aliquæ extant, quæ vindictam illatæ iniuriæ in quemuis conſanguineum gradus remotiſsimi vindicant, vt in Tuſcia (inquit Abbas) alijs verò in locis ſolùm vſque ad certum gradum, atque ita Abbas ſentit hoc eſſe in iudicis arbitrio. Ego Decium ſequor, vſque ad gradum decimum iure ciuili inſpecto recuſari poſſe: vltra verò gradum illum eſſe in iudicis arbitrio, perpenſa perſonarum qualitate, & mutua inter eos affectione. idem ſentit ipſe Dec. in l. qui iuriſdictioni. nu. 14. de iuriſd. om. ind. & alij nonnulli, quos retulimus ſuprà in caſu 146. nu.7. prudens autẽ
7 iudex non arbitrabitur † iudicem illum eſſe ſu ſpectum, cùm videt eum eſſe virum integerrimum & religioſum valdè. ita poſt Specula. & alios concludit Abbas in d.c.poſtremò, in fin. Alexan. d.l. qui iuriſdictioni. nume.6. & ibi latius Iaſ. nume.10. verſi. Decimo tertiò. idem in auth. iubemus. C. de iud. quo loci multis ſimilibus comprobauit. idem reſpondit Pariſ. conſi.31. nume.68. lib.1 latè Tiraq. tract. de pœnis legum, cauſa 51. nu.60.61. quibus intelligimus ab hac ſententia non eſſe recedendum: & ſi de ea dubitauerit Dec. in d.c.poſtremò, in fin. & in d.l. qui iuriſdictioni. nu.19. & Coreſius lib. 3. miſcella. iuris. cap.7. nu.6.

8 Non pariter iudex noſter indicabit † ſuſpectum illum, qui habet parem cum vtroque aduerſario coniunctionem, cùm par affectio ſuſpicionem tollat. l. non ſolùm. §. denuò, de ritu nup. ita affirmarunt Abbas. d. cap. poſtremò nume.5. & Decius nume.7. Iaſ. d.l. qui iuriſdictioni. nume.9. verſic. ſeptimò fallit, & ibi Decius num.17. qui ſemper intellexit, quando par coniunctio omninò datur, ita vt diſcerni non poſsit in quam partem magis inclinet: Sic quo
9 que † ſuſpectum eum non arbitrabitur, qui in cauſa leuis ponderis iudicare debet: ita omnes in d.l. qui iuriſdictioni. ibi Iaſ. nume.9. verſic. Sextò fallit. & Decius nume.15. verſi. Secundò hæc regula. quæ autem cauſa dicatur leuis, iudicis arbitrio relinquitur, vt ſuprà in caſu 72. latè explicauimus.

SVMMARIVM:

1 *Contumaciam eſſe graue delictum.*
2 *Cauſa iuſta excuſat à contumacia.*
3 *Impedimentum iuſtum excuſare à contumacia.*
4 *Iudicis arbitrio eſt, quæ cauſa iuſta excuſare cenſeatur à contumacia.*
5 *Iudicis arbitrio relinquitur, quod iuſtum impedimentum à contumacia excuſare dicatur.*
6 *Cauſa timoris proueniens à iudice excuſat citatum contumacem.*
7 *Ruſticitatem interdum à contumacia excuſare.*
8 *Mulierem ob ſuum ſexum interdum à contumatia excuſari.*
9 *Maris tempeſtatem excuſare à contumacia.*
10 *Contumax excuſatur cùm ad locum non datur tutus acceſſus.*
11 *Abſens cauſa peſtis pro præſenti habetur.*
12 *Contumax excuſatur ob locum non tutum cauſa inimicorum.*
13 *Impedimentum cauſa belli excuſat à contumacia, etiam ſi contumax petere potuerit ſaluum conductum.*
14 *Concilij generalis locus non tutus ad locum tutum mutandus eſt.*
15 *Impeditus omni conatu vti debet ad remouendum impedimentum, vt deinde eo exiſtente excuſetur.*

CASVS CLIII.

QVAE IVSTA DICATVR CAVſa, qua contumax excuſere ſe ipſum valeat.

1 CONTVMACIA † graue delictum eſt. l. omne delictum, §. contumaciæ. ff. de re mili. glo. in l.1. §. vltim. vbi Alexan. numer.17. & Iaſo. numer.39. ff. ſi
2 quis iuſd. non obtem. † cauſa tamen iuſte excuſat à contumacia, vt tradunt omnes in l.1. §. vlt. ff. ſi quis iuſd. non obtemp. & plura Neuiz.
3 conſi.51. nume.19. ſic † iuſtum impedimentum vt tradunt omnes in l. ſecunde, §. quod diximus. ff. ſi quis cautio. ſic in l. ſancimus. vbi Iaſ. colum.3. verſic. Secundò limita. C. de iud. qui docuit excuſari à contumacia, ne in expenſis cauſæ

cauſæ condemnetur. Crauet.conſilio.271.la-
tè Tiraquellus de Retractu conſanguinitatis
§.12.glo.ſecunda.Boerius q.40.& alibi.
Dubitatur tamen ſæpiſsimè, quænam iuſta
hæc cauſa cenſeatur, vt quis à contumacia ex-
cuſetur? Alex.in l.1.§.vlti.nume.14.ff. ſi quis
4 iuſd.non obtemp.docuit eſſe in † iudicis arbi
trio:huiuſque ſententiæ fuiſſe Bar. & Imolam
5 ſcribit.ſic † iudicis arbitrio eſſe iuſtam cauſam
impedimenti, quę à cōtumacia excuſationem
pręſtat,affirmauit Iaſ.d.l.ſancimus,col.3.verſ.
Secundò limita.C.de iud.Marſil.in l. quęſtio
nis modum.nume.29.de quæſtio. poſt Iacob.
Butrig.in auth.ei qui.C.de tempo.appell.pru
6 dens autem iudex cauſam illam † iuſtam iudi-
cabit, cùm apparet hunc contumacem ad iudi
cem ire noluiſſe,timens vim ab eo pati, vt pu-
tà, quia illum metu compuliſſet ſententiā con
tra ſe approbare.ita Bar.in l.vltim.nume 11.in
fi.verſic.& eſt aduertendum.ff.de reſtit.in in-
tegr.conſtare tamen debet, illum iudicem ſic
minas inferre conſueuiſſe,vt eo loci ſenſit Bar
to.& clarius idem in l.de pupillo.§.ſi quis ip-
ſi Prætori.nume.14.de oper.noui nuntiat.iu-
ſtam etiam cauſam eſſe credidit Barto.d.l.vlt.
7 nu.11.in fine † ruſticitatem citari, qui timebat
ad iudicem ire ſine aduocato. quam quidem
opinionem probauit Thomas Ferrat. cautela
8 17.nu.6.Marſi.ſing.377.vbi idem de † muliere
dixit. verùm dubia admodum eſt horum opi-
nio, nam ruſticitas ipſa non excuſat abſoluiè.
qua de re infrà in caſu 97.latè diſſeremus.Iu-
ſta cauſa etiam exiſtimatur, cùm quis non ve-
9 nit ob periculum † tempeſtatis maritimæ,eti-
am ſi leuis tempeſtas fuiſſet.ita Bal.in l.ea quę,
in fin.C.quomodo & quando iudex. Iaſ.d.l.
1.§.vlti.nu.28.ff.ſi quis iuſd. non obtemp. ſic
impedimentum iuſtum dicitur, ne compareat
10 citatus,cum is † locus tutus non ob vim mor
bi clem.paſtoralis,de re iud.l.quęſitum.ff eo.
latè Ripa tract.peſt.s in tit.de priuilegijs iudi-
ciorum nu.1.2.Neui.conſ.51.nu.10.vbi nu.13.
11 † inquit,abſentem ex cauſa peſtis pro pręſenti
haberi.alia tradit Paris.conſi.28. col.1.libr.4.
12 † Sic impedimentū loci non eſt tuti ob inimi
citiam,& bellum, excuſat & iuſtā cauſam pręſtat excuſandi à contumecia.d.clem. paſtora-
lis.§.Piſana,de re iud.Are.conſi.16.nu.4. qui
13 affirmat hunc ita † impeditum excuſari, etiam
ſi vſus non ſit diligentia, vt ſaluum cōductum
haberet,quando.l.ſaluus conductus erat ab ip
ſiſmet inimicis petendus.idem ſenſit Iaſ.con-
ſi.86.col.pen.lib.3 Barba.conſi,62.col.10.ver
ſi.dicitur etiam,lib.1.ſic locum non tutum,iu
ſtam cauſam excuſationis præſtare tradūt Rui-
nus conſi.48.nume.6.lib 4 & conſi.30.nume.
10.lib.5.Marſilius ſing.261.Exceptio. & Boe-
rius q.40.col.vlt.qui poſt Roma.conſi.252.af-
14 mauit,locum † Concilii generalis eſſe mutan
dum,quando is religioſiſsimis illis patribus tu
tus non eſt. & eo loci multis oſtendit Boerius
15 † impeditum efficere omni conatu debere, vt
impedimentum amoueat, quo iure excuſari
poſsit,id quod alibi fuſius explicauimus.Sunt
hęc annotanda pro interpretatione ſtatuto-
rum,quem contumacem pœnis afficiunt, niſi
iuſtum impedimentum probent, nec decla-
rant quando iuſtum dicatur affuiſſe impedi-
16 mentum: quemadmodum extat † noua con-
ſtitutiō Pedemontium in titulo della contu-
macia.§. Potrà però. ibi, di alcuno legittimo
impedimento. dum enim illa conſtitutio non
declarat,quod ſit hoc legitimum impedimen-
tum,ſed relinquit in iudicis arbitrio, ex rela-
tis declarandum eſt.

SVMMARIVM:

1 *Contumacem à limine iudicij repelli, donec litis im penſam refecerit.*
2 *Iudicis arbitrio relinquitur quas litis expenſas reficere debeat contumax vt audiatur.*
3 *Expenſas factas circa notarios, acta, & his ſimilia, ac etiam ſuper hoſpitio reficit contumax tequam audiatur.*
4 *Contumax reficit damna paſſa aduerſario, vt ſi artifex fuerit impeditus.*
5 *Aduocatum repetere litis expenſas, etiam quas alias feciſſet, ſi aduocatum conduxiſſet.*
6 *Aduocatus defendendo cauſam communem, repetit ſalarium aduocationis pro parte ſui ſocij.*

CASVS CLIIII.

CONTVMAX QVIBVS AFFIciatur pœnis, & quas litis expenſas reficiat, cùm iterum audiri vult.

EXPOSVIMVS, contumaciam eſſe de-
lictum, dicamus nunc quibus pœnis ple
ctatur. ſed quoniam inſtituti noſtri eſt,
ſolùm ea referre, quæ in Iudicis poteſta
1 te repoſita ſunt, dicemus nunc tantùm † con-
tumacem à iudicij limine repelli tamdiù, quā-
diù expenſas & damna ob ipſam contumaciam
illata refecerit.l.ſancimus.C.de iud.& auth.ſe
2 quenti.quibus probatur,† iudicis arbitrio re-

linqui, quæ expenſæ reficiendæ ſint, vt oſten-
dunt illa verba. l. ſancimus, ibi, iudicis æſtima
3 tione inter has † expenſas enumerari ſolent ſe
cundum Iaſonem ibi nume. 8. quę circa nota-
rios cauſæ & procuratores factæ fuerunt. ſic
expenſas factas ſuper hoſpitijs. idem cenſuit
ipſe Iaſo. in l. properandum. §. ſin autem alte-
rutra. numero 14. verſicu. Nota etiam in hac
C. de iudi. qui poſt alios intelligit deducto eo
quod domi veriſimiliter impendiſſet. idem af
firmauit Plotus. l. ſi quando, numero 674. C.
vnde vi. Guido Papę quæſtio. 625. Si quis con
demnatur, ſcriptum reliquit ex ſtylo in Cu-
rijs Delphinatus aliter obſeruari. reficiet eti-
4 am hic † contumax damna, quæ proueniunt
ex propria perſona. vnde artifex ſi litigauit,
& diu abfuit à ſuo artificio, conſequitur il-
lud quod lucraturus ex ipſo artificio fuiſſet.
ita Iaſo. & Plotus præcitatis locis, qui huius
ſententiæ alios plures retulerunt. Hinc infe-
runt veram eſſe illam doctrinam Abbatis in
capitu. finem litibus, numero 29. de dolo &
5 contumacia. qui docuit etiam † Aduocatum
cauſæ propriæ conſequi expenſas aduocatio-
tionis, quas veriſimiliter erogaſſet, ſi neceſſe
habuiſſet alium Aduocatum conducere, quod
intelligunt refici, non in modum expenſa-
rum, ſed in modum damni paſsi, vt putà, quia
occupatus ob eam cauſam non potuit pro ſuis
clientulis poſtulare. quam ſententiam proba-
uit multis adductis Boerius quæſtio. 210. nu-
6 mero 3. & ibi numero 4. refert, † Aduoca-
tum defendentem cauſam communem poſſe
conſequi damna hæc ratione portione ſuę per
ſonæ, & non ex perſona ſocij, atque ita in Cu
ria illa fuiſſe iudicatum. & ibidem ſubdit,
non eſſe reficiendas expenſas Aduocati, qui
gratis patrocinium præſtitit. quod voluit &
Iaſo. d. §. ſin autem, nume. 14. verſic. limita ta-
men. niſi in remunerationem collati benefi-
cij id feciſſet. reficiet etiam contumax iſte ex-
penſas acceſſorias: ita ſentit Neuiza. conſilio
17. nume. 16. poſt Purpura. in l. edita. num. 305.
C. de eden.

SVMMARIVM.

1 *Aedificia continentia pars ciuitatis ſunt.*
2 *Aedificans in continentibus Romæ, ædificare Romæ dicitur.*
3 *Roma continentibus ædificijs finitur.*
4 *Legatis his, quæ in ciuitate Romæ ſunt, quæ debeantur.*
5 *Statutum Papiæ 129. in ciuilibus, ſub rubr. Quòd volentes fieri ciues, declaratur.*
6 *Statutum Brixiæ cap. 202 in ciuilibus ſub rubri. Quòd volentes fieri ciues, declaratur, & paulò infrà.*
7 *Statuta quòd ciues certa anni parte veniant ad habitandum in ciuitate, qua ratione edita.*
8 *Vrbis appellatione continentia venire.*
9 *Conſt. tutto noua Mediolani titulo de ædificijs priuatis, declaratur: & ibidem an ſit odioſa diſpoſitio.*
10 *Ciuitatis appellatione in odioſis ſuburbia non contineri.*
11 *Statutum Foſſani Pedemontium, de prædijs irrigandis, declaratur.*
12 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ dicantur continentia & ſuburbia ciuitatis.*
13 *Continentia & ſuburbia à conſuetudine terminari,*

CASVS CLV.

QVAE CIVITATIS CONTInentia & ſuburbia dicantur, & quando in ſuburbijs factum in ciuitate factum dicatur.

1 AEDIFICIA † continentia ciuitatis,
cenſentur etiam pars ipſius ciuitatis.
l. ædificia. de verbo. ſignifica. quo loci
2 gloſſa ſcribit, iuſſum † ædificare do-
mum Romæ, ſatiſeciſſe, ſi in illius continen-
3 tibus atque ita ſuburbijs ędificet: nam † Ro-
ma continentibus ędificijs finitur. l. 2. in prin.
vbi Alcia. & cęteri, & l. vt Alphenus, de verbo
rum ſignificatione: tametſi vrbs ipſa Roma-
na ſit, quę muris cingitur, vt vtroque in loco
tradit Iurecõſultus. & ideo qui legauit quod
in vrbe habet, ſolùm legaſſe dicitur, quæ in
ipſa ciuitate muris circundata habet: qui ve-
rò quę Romę habet, etiam quæ in ſuburbijs
habet legaſſe creditur. Eſt quidem maius du-
bium, cùm vtrunque eſt comprehenſum, pu-
4 tà, ſi † legata ſint, quæ in ciuitate Romę
ſunt, an etiam debeantur, quæ in continen-
tibus reperiuntur. glo. dicta. l. ſecunda & ibi
Barto. nume 2. de verborum ſignificatione af
firmat in ciuitate Romana dicendum eſſe de-
beri, quę in continentibus extant; in cæteris
verò Barto. diſtinguit. & inter cętera inquit
eſſe ſpectandum verborum principium; vt ſi
dictum eſt; Lego, quæ in ciuitate Patauina
ſunt, vt tunc debeantur, quę intra muros
tantùm ſunt. Si verò dictum eſt, quæ in Pa-
tauina

tauina vrbe ſunt, debeentur, & quæ in conti-
nentibus ſunt: idque ex regule. l. ſi communis
ſeruus, de ſtipula. ſeruo. Ego credo nullam eſ-
ſe in hoc conſtituendam differentiem inter ci
uitetem Romenam & alterem, tum quie in iu-
re differentia non ſit, tum quie ipſe met Bert.
in d. l. a. nu. a. idem in vna ac in altera eſſe cen
ſuit. ex. l. nem quòd liquidę. §. ſi ita, de penu.
5 lega. Hinc inferri poteſt declaretio ed † ſtatu-
tum Papiæ. 129. in ciuilibus ſub rubri. Quòd
ciues debeant venire ad habitandum in ciuite
te Pepię. & ſimile ſtatutum extat Brixię in ci-
6 uilibus † 202. ſub rubr. Quòd volentes fieri ci
ues. volunt hę leges, ciues certe anni parte ha-
bitare debere in ciuitete ſetis ergo erit hebite-
re in continentibus, ſicque ſuburbijs. hęc e-
7 nim † ſtatuta pro communi bono fecte ſunt,
nempè vt ciuites efficietur populoſior, vt in
ſpecie reſpondit in ſtetuto loci Aſcieni Soci.
ſen. conſi. 129. colum. penul. verſi. vltimò oſten
ditur. libr. 1. & in ſtatuto ciuitatis Alexendrię
Rubeus conſi. 9. nume. 5. vt rationi ipſius ſtatu
ti creditur ſatisfactum, cùm is ciuis in conti-
nentibus habitationem contulit. In eo verò
ceſu cùm reletum ſtatutum Brixiæ ſtetuit, fo-
renſes, qui ciues effici volunt, domum in ciui-
tate ædificare debere, magis ſubſiſto, & po-
tius ſentio non ſuburbijs, ſed potius in ipſa
vrbe muro circumdate ędificere debere; cùm
ea ratione credatur ita ſtatutum, vt vrbs ędi-
ficijs ornetur & impleetur. Accedit, quòd fa-
cilius eſt domum in ſuburbijs ędificere, quàm
in vrbe: & ideo poſſet fraus legi fieri, & ra-
8 tione fraudis euitandę videmus † vrbis eppel-
latione, etiem in odioſis continentie compre
hendi. cap. ſi ciuitas, de ſenten. excommunica.
in ſexto. Hoc tamen relinquerem diffinien-
dum conſuetudini, quendo illa extaret, iuxte
dicta l. vt Alphenus, de verborum ſignificetio-
ne, Alberic. de Roſat. tracta. ſtatu. quęſtio. 177.
prope finem. Magna etiam dubitatio eo in ca-
9 ſu eſſe videtur, cùm nouę Mediolani † con-
ſtitutiones in titulo De ędificijs priuatis, di-
ſponunt, lautè ędificare volentem domum in
elique ex ciuitatibus illius Dominij, poſſe a-
lium priuatum ſibi contiguum cogere ed ven-
dendum domum, locum, vel ereem. An diſpo
ſitio iſta locum etiam habeat, cùm quis in ſu-
burbijs vult ędificare? Et locum non habere,
illud ſuedere videtur, quòd odioſa ſit illa di-
ſpoſitio, vt in ſpecie huius conſtitutionis ſcri-
bit Alcietus in l. ędificia. §. perfeciſſe, de ver-
borum ſignificetione, & letius reſpon. 67. & re
ſpon. 90. quare ſtrictam recipere debet inter-
10 pretationem. Sed in his eppellatione † ciui-
tetis ſuburbia non continentur. Bartol. d. l. 2.
nume. 3. verſic. Si verò dixit ciuitatem. de ver-
borum ſignificatio. Ego contrerium verius o-
pinor, cùm fauore publico ſit edite conſtitu-
tio hęc, vt ciuites ędificijs ornetur, iuxta l. 1. &
2. C. de ędif. priua. quare late interpretetio fie-
11 ri debet. quod in ſimili † ſtatuto Foſſeni, de
prędijs irrigandis, reſpondit Rubeus conſi-
lio 92. nume. 2.
12 Dubitari nunc contingit, quę vrbis † con
tinentiam eſſe dicantur. glo. in d. capit. ſi ciui-
tas, in verbo continentibus, de ſenten. excom-
munica. in 6. inquit, Iudicis arbitrio relinqui,
& eo loci idem placuit Ancheran. qui & illud
dixit, quòd ſi conſuetudine, vel ſtetuto, vel
13 † communi vſu loquẽdi epperet, quę ſint hęc
ſuburbia & vrbis continentie, illis ſtandum eſ-
ſe: & rectè quidem: nam, tunc non dubium,
ſed clerum hoc eſt. exiſtimauit quoque Bald.
in cap. Rodulphus. nume. 8. de reſcript. conti
nentia ciuitetis dici & illa, quę ciuitati iungũ
tur, quamquem intermedia via ſit, cùm illa
eiuſdem iuris publici exiſtet, nec quid me-
dium faciet.

SVMMARIVM.

1 *Aedificare in re propria vnicuique licet.*
2 *Moderator eſt quilibet in re ſua, etiam cum alte-*
rius damno.
3 *Aedificare ad alterius æmulationem non licet, etiã*
in re propria.
4 *Vicino non licet habere feneſtram verſus vicinam*
ad illius æmulationem.
5 *Parietem proprium ad vicini æmulationem non li-*
cet alterius tollere.
6 *Princeps ad alterius æmulationem caſtrum ædifi-*
care non poteſt.
7 *Socius ad ſocij æmulationem alteri partem ſui ca-*
ſtri vendere non poteſt.
8 *Iudicis arbitrio relinqui quando aliquid ad æmula*
tionem fieri dicatur.
9 *Aemulationis cauſa aliquid eſſe factum, non præ-*
ſumitur.
10 *Aedificare ad æmulationem non dicitur, qui reficit*
vel ad ſui defenſionem neceſſariam caſtrum æ-
dificat.

Casvs clvi.

Aemvlationis cavsa quando quis aliquid facere credatur: & quæ ob id fieri impediantur.

1 Ivris eſt regula, vnicuique pro libito voluntatis licere in re propria † ædificare, l.altius.C. de ſeruit. & aqua. & ibi notat Baldus eſt ratio, quia in re ſua quilibet eſt
2 † moderator & arbiter.l.in re mandata.C.mãda.etiam ſi ſit cum vicini detrimento.l.fluminum.§.vlt.& l.Proculus.ff. de damn. infecto. qua de re alibi diximus fuſius.Hanc tamen iuris conſtitutionem declarant interpretes non
3 procedere, cùm is † ædificans ad alterius æmulationem ædificat, vt ſcribunt omnes in d. l.altius, ibi Cynus & Caſtren. qui affirmant,
4 † vicino non licere in propria domo ſpeculam,quam feneſtram vulgò appellant, ad alterius vicini æmulationem facere, ex l.opus.ff. de oper.no.nuncia. & in ſpecie de ſpecula ſic ſcribit Cæpolla tracta.de ſeruit.vrba. prædio. cap.62. De feneſtra nu.2.verſic. fallit ſic in eo
5 qui † parietem in altum tollere vult ad vicini ſui æmulationem reſpondit Alexã.conſil.174. nu.4.lib.2.Iaſ.conſi.98.colu.2.verſic.Quartò principaliter.lib.1.Marſil.ſingu.154.Cuilibet, in fin.Coraſius lib.3.miſcella.iuris cap.24. nu. 5.Didacus lib.3.varia.reſo.cap.14.nu.8.ſic nec
6 vnus † Princeps, vel vna ciuitas ad alterius æmulationem ædificare poteſt.ita Bal.conſ.188. Dicitur quod opus.lib.2.Cur.iun.conſ 80.in fine,poſt Ang. & Caſtr.in l.cum eo.ff. de ſer. vrba.præd.ſic Cæpolla De ſeruit.vrb.pręd.c. 39.De ſolo & area.nu.2.verſi.Quintò fallit.ſic ad alterius ęmulationem multa fieri prohiben
7 tor,vt in eo, qui partem † ſui caſtri ad fratris, vel ſocii ęmulationem potentiori alienauit.ita Bald.in l.1.q.pen.C.qui teſta.face.poſs. Cur. iun.d.conſi.80.in fi.

Dubitari tamen contingit quando is ad alterius æmulationem ædificare credatur. Bartholomęus Cępolla in d.tract.De ſeruit.vrba. prædio cap 62.De feneſtra, fallen.2.ſcriptum
8 reliquit,hoc eſſe † in iudicis arbitrio.is ergo ex facti qualitate iudicabit an ad ęmulationem ædificetur,& factum illud ſit,vel nõ: in dubio
9 enim † ad ęmulationem factum non pręſumitur.glo.d.l fluminum.§.vlti. & Cępolla locis iam citatis. ad ęmulationem itaque factum arbitrabitur Iudex noſter, ſi nullam ipſe faciens vtilitatem ſentiret,& vicino detrimentum adferret; vel quando is faceret, vt videret mulieres fortè egregia forma ipſius vicini. ita relati interpretes. Ad ęmulationem etiam factũ fuiſſe iudicabit, quando ſic ędificantes eſſent
10 perſonę rixoſę. ad † ęmulationem verò ędificare non dicitur,qui antiqua ędificia reficit. ita Bal.d.conſi.188.col.vlt.lib.2.Rurſus ad æmulationem non dicitur ędificare, qui ędificat ad ſui,& bonorum ſuorum tutelam & defenſionem. quemadmodum in Principe & Rege,qui caſtra & oppida minutiſſima in confinibus ſuarum regionum ędificant: non enim ad alterius Principis ęmulationem ędificare dicuntur. ita conſuluit Bald.conſi.195. Mandare vos.col.1.lib.2.

Svmmarivm.

1 *Tigna in domum alienam quando immittere liceat.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui, quando tignum ſine vicini damno in illius parietem immitti poſſit.*

Casvs clvii.

De tigno in vicini parietem immittendo.

1 Qvi magnas ſtruunt domos, coguntur interdum † tigna in alienam domum & parietem immittere, ſi modò ſine domini detrimento agant;vt probatur in l. ſi communes ędes.ff. communi diuid.l.quidam Hiberus.§. parietem de ſeruit. vrba. pręd.quod intelligitur quando paries ille in quo tigna immittuntur, eſſet ad hunc vſum deſtinatus.ita Cępolla tract.de ſeruit. vrba.prędio.c.54. De ſcala.nu.3. Ambigitur tamen quando intelligitur hoc fieri ſine illius vicini detrimento. & cùm hoc non ſit iure de-
2 terminatum, hoc relinquitur † arbitrio iudicis: ita Cępolla d.cap.54.nu.4.in fine.is ergo ex qualitate parietis & tigni, vel oneris ferendi,iudicabit an detrimentum immiſsio adferre poſsit.

Svmmarivm.

1 *Bonifacij 8.Pont.Max. facinus.*
2 *Commiſſiones cauſarum extra curiam in ciuitatibus inſignibus fieri oportere.*
3 *Ciuitas inſignis quæ dicatur, arbitrio iudicis relinquitur.*

4 *Iudicis arbitrio relinqui quis locus dicatur inſi-
gnis.*

Casvs clviii.

DE CIVITATE ET LOCO inſigni, quę cenſeantur, declaratum.

1 BONIFACIVS † VIII. Pont. Max.
qui (vt in illius vita ſcriptum reliquit
Platina, & memorię prodidit Petrus
Crinitus de honeſta diſciplina, libr. 7.
capit. 13.) tanta adeò animi libidine inſectatus
eſt Gebellinorum partes, vt aliquando Pro-
chetum Genuenſem Archiepiſcopum illuſe-
rit. nam quo die ſacra cinericia celebrantur,
cùm iuxta morem noſtrum Pontifex Max. om
nes ad ſe venientes excipiat, & capiti cineres
imponat; commonens, cinerea eſſe illos, & in
cinerem reuerſuros. Prochetus is, qui inter
Gebellinos habebatur, conſtitit ad pedes Pon
tificis Bonifacij; is verbis permutati, quę pro
religione effari ſolebat memento (inquit) quod
Gebellinus es, & cum Gebellinis morieris: &
ſimul cineres ſacros in eius frontem & oculos
2 proiecit. hic ergo Pontifex conſtituit † cauſa-
ſarum commiſsiones, quę extra curiam fieri
contingunt, omnino in ciuitatibus inſignibus
& non alibi faciendas eſſe, vt extat illius con
ſtitutio in cap. ſtatutum, de reſcript. in 6. alio-
qui nulla eſt cõmiſsio, niſi eſt motu proprio,
& certa ſcientia Pontificis in loco minus inſi-
gni commiſsio ſit facta, vt decidit Aegidius
Bellame. concluſ. 81. vel niſi ſubeſſet iuſta & ra
tionabilis cauſa, vt poſt Rotam tradit Van-
tius tract. nullitatum in titulo de nullitate ſen
tentię ex defectu iuriſdicen. delegatæ. nume-
ro 97.

Dubitatum tamen aliquando eſt, quę hęc
3 cenſeatur inſignis † ciuitas. glo. in d. cap. ſtatu-
tum. §. 1. in verbo copia, de reſcrip. in 6. quam
probauit Tiraq. in l. ſi vnquàm, in verbo om-
nia vel partem. nume. 31. propè finem. C. de re-
uocand. donatio. cenſuit, eſſe in iudicis arbi-
4 trio. ſic quia locus † inſignis dicatur ad quem
facta eſt citatio iudicis arbitrio eſt. Specula. in
titu. de citationibus §. 1. verſic. item euidens.
iudex autem noſter locum inſignem iudicare
ſatis poterit, cùm in loco ipſo magna eſt pe-
ritorum copia, ita vt commodè tractari cau-
ſa poſsit.

SVMMARIVM.

1 *Doctor ſecundo loco in priori Academia inuitatus
ad docendum, an ſuo eodem ſtipendio inuitatus
cenſeatur.*

2 *Conductor qui tacitè reconducit, ſub eiſdem con-
ditionibus reconducere dicitur.*

3 *Doctor qui in melius ſuam conditionem mutauit,
non cenſetur ſub priori ſtipendiore conductus.*

4 *Perſonæ conditio in conſideratione habenda eſt.*

5 *Alimentorum qualitas ex perſonæ conditione de-
betur.*

6 *Perſonæ mutatione, mutatur ſtatum rei & cauſa.*

7 *Iudicis arbitrio relinqui, quando dicatur mutata
conditio perſonæ & Doctoris, qui ſemel in Aca-
demia docuit.*

Casvs clx.

DE RECONDVCTIONE DOctoris in Academia, & ſub quo honorario reconductus cenſeatur.

DOCVIT aliquando inſignis ille iu-
ris interpres Baldus in l. etiam. C. de
iure dotium. quòd ſi ſub certo anno
1 ſtipendio inuitatus fuerit † Doctor ad
publicè docendum in Academia, & per mul-
tos annos docuerit, domum reuerſus, ibi per
aliquot etiam annos priuatim egerit, ſi iterum
ad profitendum in ea priori Academia accer-
ſitus fuerit, nulla ſtipendij mentione habita.
cenſeri ſub priori illo ſtipendio euocatum, ex
d. l. etiam. & l. penul §. vxor. ff. ſolu. matrimo-
nio. Confirmatur, quia reconductiò quam
2 † conductor facere dicitur, cùm in poſſeſsio-
nem rei conductæ permanet. l. item quæritur.
§. qui impleto. ff. de locati, intelligitur facta ſe
cundum qualitates, & conditionem antecedẽ
tis: ita Barto. & cæteri in l. ſi mihi & Titio, in
fine de verb. obli. Bal. in l. legem in prin. C. lo
cati. Alcia. de pręſum. reg. 2. pręſump. 17. nu. 3.
Craue. tracta. de antiq. temp. quarta particula
quartæ partis princip. nu. 106. Soci. iun. con-
ſi. 63. nume. 6. lib. 2. & licèt hi loquantur, cùm
reconductio primam conductionem immedia
tè ſequitur, attamen idem eſt, quando media-
tè, cùm tempus illud medium nil impediat. d.
l. penul. §. vxor, ſol. matrimo. Verùm hanc Bal
di ſententiam poſt Tròylum de Maluitijs, quẽ
citat, declarauit Ant. Corſetus in ſing. in ver
bo Salarium, incip. Dum audirem, non habe-
re locum

3 re locum, quando is Doctor † ſecundo loco
ad docendum accerſitus mutaſſet perſonæ cõ
ditionem, vt quia diligentiſsimè iuri incum-
biſſet, effectusq́; ob id fuiſſet multò plus quàm
antea doctior: nam tunc, cùm mutata fuerit
perſonæ conditio, ſic mutari debet præmium
ſuæ virtutis. ſolet enim (inquit Corſetus) ha
4 beri in † conſideratione perſonæ conditio. l.
ſi quis. ff. de vſufr. cap. cùm monaſteriũ de ſta-
tu mona. c. Epiſcopus. 10. q. 2. c. cogantur. 41.
5 diſtinct. ſic qualitas & quantitas † alimentorũ
concedi ſolet ſecundum perſonæ conditio-
nem. Abbas in cap. cùm omnes nume. 9. de cõ
6 ſtit. ſic videmus ex mutatione perſonæ rei † ſta
tum immutari. l. licitatio. §. pen. ff. de publica.
Craue. conſi. 293. nu. 10. verſic. Nec obſtare vi-
detur. poſt Caſtren. quem citat ſic Vantius tra
cta. nullita. in titu. de nullitate ex defectu man
da. compa. nume. 86. Dubitári tamen hac in re
7 contingit, quomodò cognoſcatur † mutata cõ
ditio ipſius profeſſoris ac interpretis. Corſe-
tus in præcitato loco ſcriptum reliquit, hoc iu
dicis arbitrio relinqui, cum à iure diffinitum
nullo modo ſit.

SVMMARIVM.

1 *Quaſi poſſeſsio incorporalium ex quibus acquira-
tur.*
2 *Actus, qui fit in acquiſitione quaſi poſſeſsionis iu-
ris incorporalis, debet ſaltem vnus eſſe.*
3 *Actus iſte in quaſi poſſeſsione debet ſuo iure
fieri.*
4 *Actus quando iure ſuo fieri dicatur.*
5 *Aquam iure ſuo ducẽs per actum illum ex iure pro
prio, dicitur quaſi poſſeſsionem ducendi aquam
acquirere.*
6 *Electionis vnicus actus quaſi poſſeſsionem tri-
buit.*
7 *Actus facultatis quis dicatur.*
8 *Molendino qui pluries vſus eſt, ad illud ſemper ire
non cogitur.*
9 *Eleemoſynam qui facere conſueuit, nõ cogitur ſem
per facere.*
10 *Poſſeſsionem nullam tribuit actus facultatis.*
11 *Venandi facultatem quando ſubditi amittant.*
12 *Actus cauſa familiaritatis factus, quis dicatur.*
13 *Familiaritatis iure qui poſsidet, poſſeſsionem non
acquirit.*
14 *Mulier domum mariti iure familiaritatis habitãs,
illius poſſeſsionem vel quaſi acquirit.*
15 *Frater iure familiaritatis adminiſtrans bona fra
tris, in eis aliquam poſſeſsionem, vel quaſi non
acquirit.*
16 *Filius non dicitur effectus procurator patris, ſi iu-
re familiaritatis illius negocia tractauit.*
17 *Ruſticus qui per multos annos ſoluit capones iure
familiaritatis, an teneatur ſemper ſoluere.*
18 *Statutum Brixiæ 114. in ciuilibus, ſub rubr. Quòd
quilibet teneatur ad fictum, declaratur.*
19 *Hoſpitatus qui pluries eſt apud amicum, non po-
teſt illum cogere ad denuò hoſpitandum, & ibi
dem declaratur.*
20 *L. iure familiaritatis. ff. de acquiren. poſſeſsio. de-
claratur.*
21 *Iudicis arbitrio relinqui quomodò ex vnico actu
quaſi poſſeſsio acquiratur.*

CASVS CLX.

DE ACQVISITIONE QVASI poſſeſsionis, & plura de actu iure familiaritatis geſto.

EXTAT pulchra & inſignis noſtrorum
doctrina in eo percelebrari tractatu ac-
quiſitionis quaſi poſſeſsionis iuris in-
corporalis, quot requirantur ad hoc vt
1 illa quaſi † poſſeſsio acquiſita cenſeatur. &
crebrius affirmatum eſt, quatuor requiri, quo
2 rum primum illum eſt quòd in † actu, qui iure
ſuo fit, vnicus ſaltem acquiſitionis actus inter-
cedat, vt probat cap. cùm Eccleſia Sutrina, vbi
Abbas nu. 23. & Ripa nu. 52. de cauſ. poſſeſs. &
proprie. ſic Bar. in l. ſicuti. §. ſi quæratur. nu. 3.
ff. ſi ſeruit. vend. & in l. 1. §. hoc interdicto, de
itinere, actuq́; priua. Ruin. conſi. 106. nu. 9. lib.
5. Craue. conſi. 124. nu. 7. Rolan. à Valle conſil.
47. num. 27. lib. 1. & probat tex. l. 1. §. quod au-
tem. ff. de acqua quot. & æſt. & d. l. ſicuti. §. ſed
ſi quæratur. ff. ſi ſer. vend. Alterum eſt requiſi
3 tum, quòd † actum illum is iure ſuo exerceat.
l. vlt. ff. quemad. ſer. amit. Abbas & Ripa præ-
citatis locis. ſed contingit hic dubitari quo-
4 modò ac quando † actus iſte vnicus intelliga-
tur iure ſuo fieri. Abbas in d. cap. cùm Eccle-
ſia Sutrina. nume. 24. in fin. quem poſt alios eſt
ſecutus Afflictus deciſio. 67. nu. 1. docuit, hoc
in iudicis arbitrio relinqui, an vnus actus suffi
ciat, & qui requirantur. ego didici ex Abba-
tis, & aliorum traditionibus hos actus eſſe in
triplici differentia. Primò actus vnus iuris pro
5 prij eſſe dicitur in eo, qui iure ſuo † aquam du
cit, vt in d. l. 1. §. quod autem, de aq. quot. & æ-
ſtiua. vt in electione facienda, & ſuffragijs præ-
ſtandis, iuxta d. cap. cùm Eccleſia Sutrina, tũc
vnicum actum ſufficere opinor, vt mox retuli.
6 Secundò datur † actus, qui facultatis eſſe di-
citur,

citur, vt ſi aquæ extam eo prædio in tuum
fluant, nulla conſtituta ſeruitute, poſſum eas
vel arcere, vel vt aliò fluant auertere; nec ex
eo quòd aliquandiù in tuum prædium fluxe-
rint, dicere poteris ius aliquod quæſiuiſſe. qđ
probat. l. 1. §. denique Marcellus, & l. ſi eo fun
do. ff. de aq. plu. arcen. Sic in eo dicimus, qui
8 per aliquot annos acceſsit ad alterius † molen
dinum non poſſe cogi illuc ſemper accedere;
& ob id molendi dominum ea facultate maci-
nandi non ſpoliare, ſi ab eo receſſerit. Abbas
in cap. Abbate, de verbo. ſignifi. Iaſ. conſi, 161.
nume. 2. lib. 2. Ripa in l. ſi quominus. nu. 132. de
flum. & in cap. cùm Eccleſia Sutrina. num 44.
de cauſ. poſ. & propr. Boe. q. 125. nu. 5. Neui
za. conſil. 43. nume. 7. Crauet. tracta. de antiq.
tempo. quarta particula quartæ par. principa-
lis numer. 98. Sic in eo, qui quotannis certam
9 † eleemoſynam erogare conſueuit vt cogi nō
poſsit, ſi deſtitit. Decius conſi. 215. col. 2. alia
apud Balbum tract. præſcrip. quarta particula
quintæ partis prin. q. 5. & Didacum in c. poſ-
ſeſſor. ſecunda parte. §. 4. nu. 6. de reg. iuris in
6. qui ergo actum hunc facultatis agit. aduerſa
rio ius aliquod non tribuit, cùm nulla in eo
10 conſiderari poſsit † poſſeſsio. glo. vlt. l. ſolet. ff.
de off. Procon. Bar. in l. cùm de in rē verſo. co
lu. vlt. de vſu. Balb. quem paulò ante citaui. Id
quod procedere ītelligimus, niſi ii qui ex ſua
facultate & iure actum gerere conſueuit, pro-
hibeatur, & prohibitioni aſſentiat. ita gl. l. qui
luminibus. ff. de ſeruit. vrba. pręd. Bal. in l. itē
capilli. q. 5. de rerum diui. Ripa. d. c. cùm Eccle
ſia. num. 50. de cau. poſſe & proprie. Didacus
d. c. poſſeſſor. d. §. 1. nu. 6. Hinc ſcriptum reli-
quit Iacobinus à S. Georgio in inueſtitura feu
dali in verbo Et cum venationibus, col. 1. Va-
11 ſallos † venandi facultatem perdere, ſi prohibi
tioni à domino factæ de non venando acquie
ſcant idem reſpondit Dec. conſi. 197. col. 2. &
ſcripſit Balb. d. q. 5. in fine. & Craue. qui ſuprà
nu. 99. Ripa. d. l. quominus, nu. 133. qui eam at-
tulerunt cautelam, vt vaſalli ab illo proclaman
te de non venando, prouocent, ſuperioremq́;
12 appellent. Alter dicitur † actus, qui familiarita
tis iure fieri dicitur, vt in filio, qui fundum ma
tris poſſedit & coluit, nam id nō iure ſuo, ſed
13 † familiaritatis feciſſe dicitur. l. qui iure fami-
liaritatis, vbi Bar. hoc adfert exemplum, de ac
qui. poſſeſs. quare nullum ius in ea ſibi quæſi-
uit, vt illo in text. probatur, & ibi annotarunt
omnes, pręſertim Alex. qui exemplum illud re
14 tulit, quando † mulier vnà cum viro domum
viri habitauit. idem reſpondit Dec. conſ. 400.
15 nu. 4. ſic in † fratre, qui fratris bona admini-
ſtrauit, eis nullum ius quæſiuiſſe dicatur, cùm
iure familiaritatis adminiſtraſſe dicatur. conſu
luit Cur. iun conſi, 108. nu. 26. Ruin. conſi. 34.
nu. 13. lib. 1. & idem conſi. 174. nu. 4. lib. 1. reſpō
dit fortius in ea, quæ non iure donationis ea
etiam procedente ſe iure familiaritatis inhabi
tare potuit, vt cenſeatur iure familiaritatis in-
habitaſſe. idem Ruin. conſi. 161. nu, 4. 5. libr. 4.
16 in † filio, qui patris negotia pertractauit, eius
procurator non cenſetur effectus, cùm familia
ritatis iure ea negotia adminiſtraſſe dicatur.
Hinc dicimus, dominium patris illiusq́; ius
in filium non continuare, cùm pater bona illa
ſuo iure, ſed familiaritatis poſſedit. ita Curt.
iun d. conſi. 108. nu. 27. Neuiza. conſi. 80. nu-
me. 24. Tiraq. in tract. le mort à ſaiſit le viuu. 3.
parte, declaratione 6. Adferri aliud exemplū
17 poteſt in hoc familiaritatis iure, vt in † ruſti-
co, qui per multos annos nobilem viſitauit, &
capones attulit, nam ſi nulla præceſsit obliga-
tionis cauſa, iure familiaritatis attuliſſe credi-
tur: quare in futurum obligari non dicitur. ita
Bar. in l. cùm de in rem verſo. nu. 9. de vſuris.
Ripa d. cap. cùm Eccleſia Sutrina. nu. 42. latè
Balb. tract. præſum. prima particula tertię par-
tis princip. verſi. Decimò quæro. Ruinus con
ſi. 61. num. 11. conſi. 75. nu. 6. & conſi. 151. nu. 16.
lib. 1. Marſilius ſing. 192. qui declarat, non pro-
cedere fauore cauſæ piæ. hoc confert ad decla
18 rationem ſtatuti † Brixiæ 114. in ciuilibus ſub
rubri. Quòd quilibet teneatur ad fictum. quo
eſt cautum quòd ſoluens aliquid nomine ficti
per triennium teneatur in poſterum: non pro-
cedit hoc in caſu, quoniam dum ruſticus fert
ſimpliciter capones, non ex cauſa ficti, ſed iu-
re familiaritatis ferre dicitur, ob id ſtatuto nō
ligatur. Adferri tertium exemplum poteſt in
eo, qui amicitiæ, & familiaritatis iure quodam
19 ſæpiſsimè apud amicum † hoſpitatus eſt. nam
ex mille actibus hoſpitationis, non acquiritur
illi hoſpitandi ius. ita Abbas d. cap. cùm Eccle
ſia Sutrina. num. 24. & ibi Ripa nume. 40. De
cius conſi. 8. nume. 4. verſic. Quartò & vltimò.
Ruinus conſi 5. nume. 13. lib. 4. Craue. De an-
tiq. tempo. vlti. parte quartę partis prin. num.
42. ex l. & haber. §. hoſpites. ff. de precario. &
in l. ſi mulieri. ff. quib. mod. vſufru. amitta. Id
quod intelligit Craue. d. nu. 42. niſi cauſa ali-
qua ſubſit ob quam conijciatur, non iure fa-
miliaritatis, ſed iure ſeruitutis hoſpitatū fuiſ-
ſe. quod in ruſtico, qui capones nobili adfer-
re conſueuit, docuit Barto. d. l. cùm de in rem
verſo. nu. 9.

Hinc

Hinc colligimus declarationem notatu di-
20 gnam † ad d,l.iure familiaritatis, ita demum intelligi, cùm titulus alter excogitari non poteſt, alioqui ex titulo, qui ius propriũ arguit, poſsidere creditur. ſic egregiè reſpondit Soci.ſen conſi.181.col.2.lib.1.& conſi.13. nume. 17.lib.4.Cur.iun.conſi.163.nume.33.34. Pariſius conſi.17.nume.112.lib.1.& Neuiza.conſil. 80.nu.11. Tertius ergo actus eſt, qui iure ſuo fieri dicitur, & ex quo ius quæritur, iuxta l.vlti.ff.quemadmo.ſeruit.amitta. vt in eo qui ex præcedenti obligatione poſſedit: & in hoc actum vnum ſaltem exigi, ſcribunt Doctores, vt
21 tam retulimus: id, quod in † arbitrio iudicis Abbas & Afflictus relinquunt.

SVMMARIVM.

1 *Scientia illius contra quem ex actu acquiritur quaſi poſſeſſio neceſſariò adeſſe debet.*

2 *Notarius quando acquirat quaſi poſſeſſionẽ exercendi illud officium.*

3 *Iuriſdictionis quaſi poſſeſſio quando acquiratur.*

4 *Quaſi poſſeſſio conferendi beneficium quando acquiratur.*

5 *Iudicis arbitrio relinqui quomodò probetur ſcientia ſuperioris, cùm agitur de acquirenda quaſi poſſeſſione iuriſdictionis.*

CASVS CLXI.

QVALIS SCIENTIA SVPErioris neceſſaria ſit in acquiſitione quaſi poſſeſsionis alicuius iuriſdictionis.

QVONIAM in caſu præcedenti expoſuimus quatuor requiri ad hoc vt quaſi poſſeſsio rerum incorporalium acquiratur: & tria tantùm retulimus: quòd vnus actus verè intercedat, quòd actus iure ſuo fiat, quòd ita is intendat ſuo iure vti. ſupereſt nunc, vt quartum explicem, in quo magnum iudicis arbitrium verſatur; nempè,
1 vt accedat illius † ſcientia, in cuius detrimentum ius acquiritur: vt probat.l.2.C,de ſerui. vt ſcribunt Abbas in cap. cùm Eccleſia Sutrina, nu.25.& Ripa nume.64.de cauſ.poſſeſſ. & propriè. Hinc docuit Iaſ.in l.Barbarius.num.
2 52.in fine ff.de off.Præt.eum † quaſi poſſeſsionem exercendi officium Tabellionis acquirere, qui officium illud cum ſuperioris ſcientia
3 exercet. Sic in eo, qui † quaſi poſſeſsionem exercendi iuriſdictionem acquirit, ſcientiam domini exigi, reſpondit Aretin.conſi.41. nume.4. Sic in iuriſdictione eligendi, ac conſtituendi cuſtodes, vt quaſi poſſeſsio tunc acquiratur, cùm aduerſarij ſcientia concurrit, conſuluit Ruin.conſi.vlt.nume.9.lib.4. ſic in facultate exigendi vectigal. Bart.in l. ſi publicanus.§.vlt.nume.1.ff. de publica. quem probauit Craue.tract.de antiq.tempo. ſecunda par. partis princip.nume.15. & ſi Ruinus conſi.26. nume.10.lib.1. retulerit multos Bartolo aduer
4 ſart. Sic in quaſi poſſeſsione † conferendi Sacerdotia, multis reſpondit Craue.conſil.134. nume.14.& verè receptiſsima eſt hæc interpretum ſententia. quam probarunt etiam Ruin. conſi.163.nu.5.6.lib.5. Iaſ.conſi.81.nu.1.lib.3. Balbus tract.præſcrip.ſecunda par.quartæ partis prin.q.1.verſi. Quarto requiritur. Pariſius conſi.112.nume.46.& conſi.114.num.20. lib.1. Ant.Capicius deciſio.57. & Alciatus reſpon. 258.nu.20.idem ſcripſit Coraſius lib.5.miſcella.iuris.cap.5.& Didacos cap.poſſeſſor, ſecunda parte in initio nume.8.de regu.iuris.qui ſati facit argumentationibus Longoua.ii, qui in l.imperium, in quarta parte articulo ſecundo de iuriſdictio. omnium iudic. aduerſus alios ſenſit.

Dubitari tamen contingit, quomodò probari poſsit hæc ſcientia. Abbas.d.cap.cùm Ec
5 cleſia Sutrina.nu.25.docuit, hoc in † iudicis arbitrio poſitum eſſe; qui ſanè iudex ex actuũ multiplicatione, perſonarum qualitate, ex vicinitate, alijsq; circunſtantiis arbitrabitur ſciẽtiam interceſsiſſe. ſic ſenſit & Decius conſilio 85.num.2. Ruinus conſi.vlt.nu.10.lib.4. ſcientiam autem multis modis argui ſcribit Craue. conſi.123.col.1.& col.& conſi.171.col. penul. quæ non proſequor.

SVMMARIVM.

1 *Quota bonorum legata è quibus deducatur.*

2 *Iudicis arbitrio quota bonorum in teſtamento relicta eligitur.*

3 *Quotam bonorum legatam eligi è rebus diuiſibilibus,*

CASVS CLXII.

CVM teſtator alicui quotam ſuorum bonorum legat, & inter legatarium
1 ipſum & hęredes ſuper electione † quo-
2 tæ exoritur controuerſia, iudex † arbitratur, quibus ex rebus deducenda illa ſit, vt probat.l.poteſt,de lega.1.ibi, iudicem æſtimaturum.

maturum. quem textum ſic intellexit Iaſ. in l. non amplius. §. cùm bonorum. nume. 9. de lege. 1. poſt cæteros ibi: ſic Vincentius Sele in l. filium quem habentem. nu. 22. C. ſemi. ercíſ. & ibi omnes. prudens † eutem iudex in re minus
3 commodè diuiſibili, vni rem totam, alteri æſtimetionem ediudicare poterit: iuxta §. vlt. inſt. de off. iud. Verùm, quia multa ſtetim ſubijciam, quæ ed rem conferunt, breuis hic ſum.

SVMMARIVM.

1 *Patrem poſſe rem vnam filio legitima loco aſsignare.*
2 *Legitimam in pecunia numerata à patre filio aſsignari poſſe.*
3 *Legitimam relinquere poteſt pater filio in pecunia numeranda ab hæredo inſtituto.*
4 *L. ſi quis filium, in verſ. niſi certa quantitas. C. de inoffi teſta ſenſus & intellectus.*
5 *L. ſcimus. §. 2. C de inoffic. teſtamen ſenſus & intellectus.*
6 *L. plerunque in fin. ff. de iure dotium, declaratur.*
7 *Pater manda. poteſt filio, vt corpora hæreditaria vendat.*
8 *Legitimam ex ſubſtantia patris deberi.*
9 *L. libertus qui ſoluendo. ff. de operis liber. ſenſus & intellectus.*
10 *L. ſcimus. § . repletionem. C. de inoff. teſtamen. declaratur.*
11 *Filium eſſe ſua legitima creditorem quomodò intelligatur.*
12 *§. 1. authen. neque virum, quod ex dote declaratur.*
13 *Legitimam aſsignare non poteſt pater filio in re inutili.*
14 *Legitimam aſsignare non poteſt pater filio in re, quæ onus annexum habet.*
15 *Iudicis arbitrio relinquitur an filius debeat retinere rem oneri annexam pro ſua legitima relictã à patre, & petere ſupplementum legitimæ, vel rem ipſam in totum recuſare.*
16 *Filiam non poſſe rem ſingularem pro ſua legitima eligere.*
17 *Legitimam ex ſingularibus rebus deberi.*
18 *Legitimæ ſuæ creditor quomodò filius dicatur.*
19 *Filius grauatus onere fideicommiſsi, nō poteſt rem vnam alienare, & deinde dicere, eam ſe pro ſua legitima elegiſſe.*
20 *Filius non poteſt eligere rem alteri legatam pro ſua legitima.*
21 *Iudicis arbitrio relinqui, quam rem eligere poſsit filius pro ſua legitima.*
22 *Legitimam quibus ex rebus poſsit aſsignare iudex cùm aſsignatio hæc ad ſuum arbitrium referatur.*
23 *Iudicem non poſſe in re vnà aſsignare legitimam filio.*
24 *Legitimam in re vna aſsignare non poteſt hæres vniuerſalis filio teſtatoris.*
25 *Frater poteſt in re vnam legitimam aſsignari ſorori.*
26 *Iudicis arbitrio relinqui, qua in re legitima aſsignare poſsit frater ſorori.*
27 *Legitima in pecunia numerata aſsignari non poteſt ex iudicis arbitrio.*
28 *Legitima in pecunia numerata aſsignari poteſt ex iudicis arbitrio approbato â ſtatuto.*
29 *Legitima in pecunia hæreditaria aſsignari poteſt.*
30 *Legitima aſsignari poteſt in pecunia, cùm partem eius iam acceptauit filius.*
31 *Legitima in fructibus aſsignari an poſsit.*
32 *Iudicis arbitrio aſsignantis rem pro legitima, an ſit notandum.*
33 *Praxis in aſsignatione legitima.*

CASVS CLXIII.

QVA EX RE LEGITIMA PERſolui debeat filio, plena & ſubtilis explenatio.

CVM agitur de eſsignanda legitima filio, qui eltero vniuerſali hærede inſtituto, eam tantùm conſequi poteſt: ſolet dubitari, en in re vna ſingulari aſsignari illa poſsit. Que quidem in controuerſia, multis ceſibus erbitrium iudici tribuitur, vt is pro animi ſui iudicio contentionem finiat. qua de re ſuis locis. Quò ergo hanc diſputetionem abſoluant interpretes noſtri, trie cōſtituūt cepita. Primum eſt, an patri liceat rem vnem ſingulerem pro legitime filio relinquere. Secundum en filius ipſe rem vnem ſingularem eligere ſibi poſsit pro legitima. Tertium, an hæres vniuerſalis rem vnam eligere poſsit, quã pro legitime filio teſtatoris ſoluet.

Primum quæſtionis caput abſoluunt inter-
1 pretes, licere † petri rem vnam hæreditariem legitimę loco relinquere, vt probat Ripe in l. in quartam. nu. 128. ad l. Falcid. ex l. ſcimus. §. repletionem. C. de inoff. teſtem.

2 Extenditur primò vt procedat, etiam † ſi pecunie numerate hæreditatis, legitimæ loco aſsignetur; ita poſt Baldum docuit Ripe. d. l. in quartam. nu. 117. verſi. Tertiò intellige. qui & Febianum in auth. nouiſsime, numer. 45. C. de inoff. teſtamen. retulit. nec enim conſtituenda eſt diſtic-

eſt differentia inter corpora ipſa & pecunias, dummodò hæreditarie ſint, iuxta d.§. repletionem.

Extenditur ſecundò procedere, etiã † quando in pecunijs ab hærede numerandis relinqueretur: nec enim verè filius poteſt recuſare legitimam in illis conſequi. ita Beld. & Febia. quos retulit Ripa d.num.126.qui in hanc partem potius inclinare videtur; vt fecit etiam Salice.in d.§.repletionem,& Alcia.d.l. in quartam,nume.29.30.Coreſius d.l.filium quem habentem.numer.196.C.famil.hercif.Primò,ex
4 † l.ſi quis filium,verſicu. niſi certe quantitas, C.de inoff.teſtam.Sed euitari hic text.poteſt, cùm illa verba referri poſsint ad certam quantitatem bonorum immobilium. Adfertur ſecundò d. † l.ſcimus.§.2.ibi,vel aliam rem vel pecunias reſtitui. & cùm loquatur de re euicta, dubiumq; ſit,cuius electio ſit, dicitur eſſe electionem dantis, ex l.plerunque, in fine de iure dotium. ſed ego intelligerem in caſu d.l. ſcimus.§.2. eſſe electionem filij. Nec aduerſa-
5 tur d. † l.plerunque, à Seli.perpenſa,quia ibi maritus effectus erat dominus rei æſtimatę,nõ mirum ſi ſua eſt electio dare potius æſtimationem quàm rem ipſam dotalem ſibi æſtimatam. Tertiò mouetur Ripa d.l.in quartam. numer.
6 126.ea ratione, quod † pater mandare poteſt filio vt corpora hæreditaria vendat.l. qui fundum,& l.ſi dignum,ad l.Falcid. verùm de eo hærede loquuntur,cui relictæ portio iure non debetur, & ob id ad libitum poteſt diſponere teſtator; id quod hic non videtur contingere. Ego hanc poſteriorem ſententiam probo
7 ea ratione,quod† legitima debetur ex ſubſtantia patris.d.§.repletionem,et pecunię ſũt huiuſmodi, rectè ergo in illis legitima conſtituitur. Accedit,patrem non ad ſpeciem præſtandam obligatum eſſe, ſed ad genus; dando ergo rem vnam liberetur.defendi tamen Bartoli opinio poteſt,quando pecuniæ hæreditariæ ex ſubſtantia patris non eſſent. alia ſunt apud Alciatum, & Picum.

Non obſtat quod contrariam opinionem defenderit, nempè filium poſſe recuſare has pecunias & petere integram legitimam ex bonis teſtatoris, Barto.in l.ſuus quoque, in fine de hæredi.inſtit.quem crebrius cęteri ſunt ſecuti,vt teſtatur Picus d.l.in quartam. nume.152. & latius ibi Fernandus parte tertia,numer.56. & latè Ripa nume.126.verſicu.contrariam ſententiam. quo loci huius opinionis retulit Gulielm.Cune.Baldum,Imolam,Salicetum,Alexandrum,Decium,& Bertrandum. iſtis addo Baldum conſi.22.Punctus quęſtionis,libro.4. qui verè hanc affirmatiuam tuetur, & ſi referat Gulielmum, & Bartolum alterius opinionis. addo etiam Iaſo.in l.non amplius.§.cum bonorum,nume.7.de lega.1. Ruinus conſi.55. nume.3.lib.2.Rubeum conſi.156.nume.11. Pariſium conſi.28.num.5.lib.3 & conſil.45.nu.5. lib.2.Afflict. deciſio.162.nume.3. quorum ſen-
9 tentia† iure non probetur.nam textui.l.libertatis qui ſoluendo.ff.de bonis liber. qui pro illa communi adfertur,reſpondet Selic.d.§.repletionem,col.3.verſi. quæro propter.qui verè contrariam opinionem tuetur, & ſi pro hac communi malè citetur à Ripe.inquit Sali.d.l. libertus procedere, quia ibi patrono nihil in ſpecie pro eius legitima fuit relictum, nimirũ, ſi ex vniuerſa ſubſtantia legitimam deinde cõſequitur. & ideo illa verba, & ſanè abſurdum eſt ius patroni,referuntur ad perſonam ſucceſſorum,non ad perſonam liberti defuncti, qui nihil ratione legitimę patroni egit. Adfertur
10 ſecundo tex.d.§. † repletionem, qui pariter non probat,cùm ſolùm dicat,legitimã ex ſubſtantia patris eſſe aſsignandam. ſed negari nõ poteſt pecunias eſſe ex ſubſtantia patris.minus confert tex.§.1.in auth.neque virum.quod ex dote. melius conferre videtur illa ratio. quæ
11 hæſitantem Selic. reddidit.nempè†filium eſſe creditorem ſuę legitimę,cùm ęs alienũ quodd am cenſeatur.l.ſi quis in ſuo.C.de inoff.teſt. non ergo cogi poteſt filius pecunias acceptare,vt de dote dicitur,quę in ea ſpecie data pater,qui lucratus eſt eſt,reſeruare filijs tenetur. d.§.1.in auth neque virum. Verùm nec multũ vrget hęc ratio,quoniam filius nõ dicitur eſſe creditor magis in vna ſpecie, quàm in altera, ſed ſolùm pater tenetur ex ſua ſubſtantia legitimã aſsignare: cùm ergo pecunię ex illis ſint, dicendum eſt,debito eſſe ſatisfactum. Nec ad
12 rem facit.d.†§.1.quia de re data in dotem in ſpecie apparebat, & res illa dotalis dici tur. id quod non eſſet quando dos in pecunia conſtaret. quamobrem rectè alij ſentire videtur, qui contrariam iam relatam defendunt; & quam nunc ſequor.
13 Declaratur primo non procedere† quando pater res non æquè vtiles pro legitima aſsignaret.ita Ripa d.l.in quartã.nu.128.verſ.Quarto intellige,ex tex.§.1.in euth.de trien.& ſemiſ.
14 Declaratur ſecundo non procedere, † cùm pater aſsignaret rem habentem onus annexum. Ripa qui ſuprà nu.129.poſt Bel.d.l.ſcimus.C. de inoff.teſta.ex l.ſi libertus patrono.de operis libert.& qua hanc declarationem niti ſcri-
pſit

pſit Alcia.d.l.in qnartam nu.27.in fin. quamquàm ſentire videarur contrarium de iure ve•
rins videri, ea rationa quia ſi onns annexũ eſt,
minoris æſtimationis res eſt,atqne ita filius po
teſt deinde ſupplementum petere.Ego iudicis
15 † arbitrio rem hanc tribuo, vt is cognoſcat ra
tione oneris,an res ipſa retinere & ſupplemen
tum petere debeat filius, vel rem in totum re-
cuſare. nam leue eſſe poſſet onus,quod reijce-
re foret iniquum poſſet atiam eſſe adeò graue
& intolerabile, quòd retinere damnoſum ni-
mis eſſet:
16 Secundum capnt eſt,an † filius ipſe cui nihil
in ſpecie pro legitima relictũ à patre fuit,poſ-
ſit rem vnam ſingularem eligere. cómnnis ſen
tentia eſt,non poſſe;hanc probarunt commn-
niter interpretes,vt teſtatur Ripa d l. in quar
tam. nu.112.& ibi Alciat.nu.24.& Socin. iun.
nu.103.verſi.contrariam.qui eiuſdem ſenten-
tiæ recenſet Corneum,& Aretin.quibus acce
dunt multi,quos infrà referam, qui iudicis ar
bitrio hoc tribuunt, ea ratione vtuntur, quia
17 † legitima ex ſingulis rebus debeiur.l.omni•
modò.C.da inoff.teſtam. non ergo rem vnam
ſingularem eligere poterit filius, quia meliorẽ
fortè eligeret. Rurſus,ſi ex ſingulis rebus de•
betur, non poteſt filius vnam eligere, quia in
re ilia plus acciperet,quàm ſibi deberet:quod
iniuſtum eſt.l.ſi non ſortem.§.ſi centũ.de con
di.indebi.& quemadmodum debitor non po-
teſt vnum pro altero creditore inuito ſoluere
l.2.in prin.ff. ſi certum petat. ita nec creditor
vnius rei inuito debitoie poteſt aliam occu-
pare.

Secũdò adfertur.l.2.C.quan. & quib.quarta pars.lib.10.Tertiò ex l.poteſt hæres, de le-
ga.1.vbi iudicis arbitrio quora relicta aſsigna-
tur.Iaſ.l.non amplius.§.cum bonorum.nu.9.
de laga.1.

Contrariam opinionem probarunt alij, vt
retulit Ripa.d.l. in quartam.numer.114. Pari•
ſius conſilio 43.numero 13. libro 3. ſenſit Affli
ctus deciſion.162. numero 3. qui dixerunt, fi-
lium hunc legitimam poſſe ad ſui arbitrium
in vna ra eligere. latius Barba. in capitulo Rai
naldus,de teſtibus.& eius argumentationes re
cenſet Picus d.l.in quartam. numero 133.ad l.
Falcidiam. qui fuſiſsimè ſatisfacit illius argu•
mentis. Barbatiam eſt ſecutus Fernandus Be-
rengarius.d.l.in quartam. parte tertia.nume•
ro 57. Primò, filius in legitima creditor dici-
tur.l. ſi quis legatum. de falſis.l.vltima.C. de
eodem. ergo eius arbitrio poteſt eligere rem
quam vult.l.creditoris arbitrio.ff.de diſtr. pi-
gno.Verum reſpondent Alexan. & Ripa.d.l.
in quartam, vt apud eos rectius (mea quidem
opinione) reſpondet Bald. in l. filium quem
habentem.nume.4.C.fami.herciſcun. & eum
18 ſecutus eſt Aret.d.conſi.155.numero 10. † fi-
lium eſſe quidem creditorem in bonis patris
pro ſua legitima, ſed illud creditum non eſſe
in re vna,ſed in omnibus, non ergo vnam eli-
gere poteſt:ne vnum pro altero ſibi ſolnere vi
deatur. Accedit, ſecundum Alciatnm dic.l.
quartam.numero 25. filium cenſeri impropri-
um creditorem: nec enim legitima dicitur
propriè æs alienum. latè & pulchrè Iaſ.con-
ſil.181.libro 2.& alia reſponſione ſatisfacit So•
cinus iun.in d.l.in quartam.numer.104.com•
19 muni itaque opinione firmata, ſequitur, † fi-
lios reſtituere grauatos non poſſe rem vnam
hæreditariam alienare, & deinde in ſuo teſta-
mento proteſtari ſe rem illam alienaſſe, quam
pro ſua legitima elegerant, vt poſt Sali.in l.fi-
lium quem habentem.C.famil.herciſ.reſpon-
dit Dec. conſi.236.nu 9.10.quod intelligunt,
niſi ex neceſsitate,cùm iudicis auctoritate alie
natio facta eſt. quod alijs permultis auctorita-
tibus confirmauit Rol.à Valle conſ.78.nu.19.
lib.1.Fabianus in auth.nouiſsima.num,140.C.
de inoff.teſta.

Extenditur hęc ſententia communis,vt for
20 tius procedat quando † res illa eſſet alteri re
licta,nam tunc ſine dubio eam filius pro ſua le
gitima eligere non poteſt: ita Ruinus conſi-
lio 27.in hnc libr.1.& Rolan.conſil.12. nume-
ro 4.libr.1.Rubeus conſi.156.numer.12. & ibi
inquit, nec iudicem hoc efficere poſſe.Iaſo.l.
filium qucm.numer.17.C.famil.herciſ.Didac.
cap.Rainaldus.l.2.nume.5.de teſta.Cùm ergo
in re vna legitimam ſibi eligere non poſsit fi-
lius,ex quibus eliger; interpretes vno ore ſen
21 tiunt, hoc in † iudicis arbitrio eſſe poſitum.
ita Socin.ſen.conſi.57.nume.35.lib.4. Aretin.
conſi.155.nume.9.Decius conſi.236.numer.9.
Bologni.conſi.59.colum.1.Ruin.conſi.131.nu
me.15.lib.1.& conſi.57.nume.25 lib.5.Pariſ.cõ
ſi.45.nume.5.libro.2.& Didac.in cap. Rainal-
dus.§.2.nume.5.de teſtam.Coraſius d.l.filium
quem.nume.197.Curt.iun.conſi.21.nume.10.
Alcia.d.l.in quartam.numer.24. & ibi Socin.
iun.numer.103.Rolan.à Valle conſi.78.nu.15.
lib.1.Rubeus conſi.156.num.10.& ante omnes
Oldrad.conſil.113.Quęſtio qua quęritur.ex.l.
non amplius §.vlt. & l.ſeq.da lega.1. & l.2.C.
quan.& quib.quarta pars debeatur.lib.10.Iu-
22 dex autam noſter non ex omnibus rebus † legi
timam aſsignabit,nec cómunionem, quę diſ-
cordiæ

cordiæ nutrix eſt, inducat, ſed vna tantum ſi
fieri poteſt; vt reſpondit Oldra.d.conſi.113. &
ſuadente æquitate poterit adiudicare pro le-
gitima rem à filio alienatam: ita Dec.d.conſil.
236.nume.9.10.poſt Sal.& alios.reſpondit ta-
men Ruin.conſi.59.nume.21.verſic.nec dica-
23 tur, lib.4.iudicem † non poſſe in re vna ſola le
gitimam aſsignare, quando filio nõ prodeſſet,
& fideicommiſſarijs noceret. Non pariter legi
timam ex vna re tantum detrahendam eſſe iu-
dicabit iudex, cùm bona omnia per ipſum hæ-
redem fuiſſent alienata. quoniã vnus emptor
tanto detrimento affici non debet, ſed vnuſ-
quiſque emptorum partem ſui oneris ſentire
debeat. ita Ruin.conſi.17.nu.8.lib.5.poſt alios
quos citat.

24 Tertium eſt caput, an hæres † ipſe vniuerſa-
lis rem vnam ſingularem eligere poſsit, quam
teſtatoris filio pro eius legitima aſsignet. Et
non poſſe eligere, affirmant interpretes, vt do
cuit Ripa d.l.in quartam. numer.121. vtuntur
rationibus ſuprà in ſecũdo capite relatis. quæ
& in hoc ipſo locum ſibi vendicant, cùm non
debeat licere vni, quod alteri nõ conceditur.
l.non debeat, de reg.iur. & vt æqualitas ſerue
tur.l.vlt.C.famil.hercíſ.

Declaratur non procedere in filiabus, qui-
25 bus per fratres † hæredes aſsignari poteſt le-
gitima in vna re. ita Alcia.reſpon.295. num.4.
poſt Caſtren.conſil.17. In cauſa quæ vertitur
Parmæ.lib.1.Pariſ.conſi.16.nume.62.lib.2.Ra
tio eſt, qui pro ſua legitima ideſt pro dotibus,
filiæ non habent obligata bona patris vt pul-
chrè admodum decidit Afflictus deciſio.162.
Quod ego intelligo procedere quando filia
excluditur à ſtatuto per maſculos, ita vt à legi
tima etiam excludatur dote ſola præſtita: iux-
ta doctrinam Barto.in l. Titio centum.§. Ti-
tio genero.nume.6.de condit. & demonſtrat.
quam ibi melius declarat Caſtren.numer.8. &
latè explicat Brunus tract. Quòd ſtantibus ma
ſculis fœminæ non ſuccedant. artic. 11.nu.34.
ex quo enim non habet dotem ſubrogatam lo
co legitimæ, ſequitur etiam non habere ius ali
quod reale in bonis patris. ſed ſolum ius per-
ſonale contra eum qui dotare tenetur. & hoc
in caſu loquitur Afflictus d.deciſi.162. vt eius
verba oſtendunt, ibi num.7.qui ſubijcit, aliud
eſſe in legitime. ſequitur hoc ergo caſu dotem
præſtari poſſe in quauis re. quod eſt maximè
adnotandum ad ſtatuta Papiæ & Ferrariæ, qui
bus fœminę in totum etiam à legitima exclu-
duntur, ſoluta tamen dote. dos inquam hęc in
pecunia aſsignari poterit. Si verò filia non
excluderetur à dicta legitima iuxta diſtinctio-
nem Caſtren.& aliorum, tunc quia dos ſucce-
dit loco legitimæ, illa non poterit arbitrio fra
trum aſsignari. ſed ſolius iudicis. is ergo hoc
in caſu idem ſeruabit in filia quod in filio. at-
26 que ita ſuo † arbitrio iudicabit, qua in re ſol-
uenda ſit legitima hęc vel dos; vt tradit Ripa
d.l.in quartam.nume.121. & ibi ante eum Pau
lus Picus num.147. idem cenſuit Capicius de
ciſio.2.nume.2.Iaſ.in l.non amplius.§.cũ bo-
norum.nume.9.de lega.1.his ego addo Oldr.
conſi.113.& Dec.conſi.81.nume.7.qui commu
nem hanc eſſe teſtatur. citant tex.d.l.2.C.quã.
& quib.quar. pars. & ſi cõtrariam opinionem
aliqui probent, vt refert Picus d.l.in quartam.
nume.133.quos nunc non ſequor. Dubitant ta
men interpretes quomodò ſuum hoc arbitriũ
moderari habeat iudex, an.ſ. priore loco arbi-
27 trari poſsit ſoluendam eſſe † legitimam in pe-
cunia numerata. Ripa d.l.quartam, nu.122.ne-
gat poſſe ita arbitrari, ea ratione, quia ex ſub-
ſtantia paterna debetur legitima.d.l.ſcimus.§.
repletionem.C.de inoff. teſta. non ergo ſolui
poterit in ſola pecunia.

Declaratur tamen primò hanc ſententiam
28 non † procedere ſecundum Ripam vbi ſuprà
nume.122.verſi.intellige verum. quando exta-
ret ſtatutum vel conſuetudo, quibus admitte-
ret tale arbitrium. ita ille poſt Bertran. conſil.
214.libro 1. idem docuit Fernandus Berenga-
rius in dicta l.in quartam, in tertia parte, nu-
mero 62.

Declaratur ſecundò non procedere, quan-
29 do † pecunia eſſet hæreditaria, ita Ripa in d. l.
in quartam.nume.122.in fine poſt Barto. in d.
l.ſuus quoque, in fin.princ.ff.de hæred. inſti.
quem ſuprà ita cum aliorum opinione conci-
liaui.

30 Declaratur tertiò non † procedere, quando
pater partem legitimę in pecunia numerata fi
lio reliquit, & ſi petit ſupplementum, hoc aſsi
gnare poteſt iudex in pecunia numerata; ita
affirmarunt Ripa d.l.in quartam.nume.123. &
ibi Alcia.numer.30. & Fernandus parte 3.nu.
59.poſt Oldr.conſ.113 illa adfertur ratio, quia
ex acceptatione partis quàm filius facit, dum
ſupplementum petit, paternæ voluntati ac-
quieſcere videtur; quæ quidem voluntas eſt,
quod legitima ĩ pecunia numerata debeatur:
vt perpendit Oldr.d.conſi.113.in fin.ibi.& ſic
habet ſequi iudicium teſtatoris. quo loci clarè
ait, iudicem poſſe hoc modo ſupplere. Clarius
hanc opinionem ſecutus eſt. Gui.Pap.q.487.
Pater. qui ita obſeruatum fuiſſe in Curia Del-
phinatus

phinetus teſtatur, & reddit rationem rationis,
quia ſupplementum, vt eccesſorium ſequitur
naturam ſui principalis. idem reſpondit Pariſ.
conſi. 16. nume. 71. lib. 2. ſcribit tamen præcita
to loco Fernendus, quòd ſi filius erat ętate mi
nor tempora illius acceptationis, in integrum
reſtitui poteſt. quod ſine controuerſia verum
opinor.

Ambigunt etiam interpretes, en iudex iſte
31 poſsit arbitrari † legitimem debere ſolui in
fructibus. Ripe d. l. in quartam. numer. 124. do-
cuit poſt Ange. Caſtren. & Alexan. in l. Centu
rio. de vul. poſſe, cum fructus iſti ex patris ſub
ſtantia aſſe cenſeantur. l. itam veniunt. §. fru-
ctus. ff. de pati. hęred. idam cenſuit Alcia. d. l.
in quartam. numa. 29. qui communem eſſe te-
ſtatur, Ruinus conſi. 194. nume. 7. lib. 2. qui in-
telligit, modò fructus ſint percepti tempore
mortis patris. Dubitari etiam ſolet, an pręci-
32 sè ſtandum ſit huic † iudicis arbitrio? Paulus
Picus in d. l. in quartam. num. 148. docuit ſtan-
dum non eſſe. ita etiam reſpondit Rubaus cō-
ſi. 156. numer. 11. vt putà quando nimis lędere-
tur filius. Hinc atiam docuit Angal. in l. ſi pa-
ter. C. de inſt. & ſubſt. filium poſſe reclamare,
cum res nimis ſumptuoſa fuit ei à iudice pro
ſua legitima aſsignata. quod probat Ripa. d. l.
in quartam. nume. 125. & eo loco Alcie. nume.
30. in fi. appallari poſſe, ſi iniquè arbitratur iu-
dex. qua de re ſuprà lib. 1. docuit tamen Picus
33 in d. l. in quartam, numero 145. † praxim, qua
conttouerſiæ omnas poſſunt conciliari, ſi con
tingat hæredes & filium diſſantire ſuper ele-
ctione rei pro legitima, vt ſcilicèt iuxta l. 2. C.
quando & quib. quar. pars deb. libr. 10. iubeat
hęredem facere partes ex tota hæreditate, &
deinde alectionem filio dare, vt vnam aarum
eligat, vel econtrà portiones conſtituat filius,
& hęres eligal. quòd ſi eorum namo partes fa
cere nolit, forte dirimatur. quorum alter face-
re illas debeat, & altar eligare. Si autem ipſe
mat iudex arbitratut, & lędat immodicè, quę-
ralę locus aſt. Picus d. l. in quartam. numaro
150. qui abſolutè affirmauit læſum poſſe habe-
re recurſum ad Principam. Quia (inquit il-
le) & ſi arbitrium in hoc iudici datum ſit, non
taman intalligitur eſſe arbitrium inordina-
tum, ſed potius ragulatum, vt viro bono con
uenit.

SVMMARIVM.

1 *Trebellianica quibus de rebus detrahenda ſit.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui ex quibus rebus ſit de-*
trahenda legitima.]
3 *Iudicem ex aquitate poſſe rem vnam pro quarta*
Trebellianica vel Falcidia aſsignare.
4 *Communio diſcordias parit.*
5 *Pecunia non hareditaria pro quarta Trebelliani-*
ca vel Falcidia aſsignari an poſsit.
6 *Onera hareditaria diuidi pro rata inter haredem*
& fideicommiſſarium.

CASVS CLXIIII.

QVARTA TREBELLIANICAE, & Falcidię, quibus da rebus ſolui, & datrahi poſsit.

RELATO caſui ſimilis hic eſt, cùm am
bigitur, quibus ex rebus datrahenda
1 ſit † Trebellianica & Falcidia. que in
re affirmant noſtri intarpretas, hoc to
2 tum iudicis arbitrio relinqui. ita Picus l. in
quertam. nu. 130. 133. & 142. & ibi Soci. iun. nu.
98. ff. ad l. Falcid. Oldra. conſi. 197. quarto du-
bio. Arat. conſi. 155. nu. 7. in fi. Ruin. conſi. 131.
nu. 15. lib. 1. Rubaus conſi. 156. nu. 10. Pariſ. cō-
ſi. 45. nu. 19. lib. 2. qui ſanè iudax eſsignara po-
terit rem vnā pro quarta ipſa Falcidię, val Tre
bellianicę. quod verum intalligit Picus d. nu.
3 142. eſſe varum ex † æquitata, non autem de iu
re rigore, cum ex rigore ax qualibet re quartæ
detrahendæ ſint, vt per locum à ſpeciali proba
tur in l. Pleutius, & in l. linea margaritarum,
ed l. Falci. & in auth. ras quę. C. communia de
lega. Confert & ratio, quam is Picus ibidē nu.
4 143. aſsignauit, vt † communio tollatur, quæ
interdum pernitioſa eſt, d. l. 2. C. quan. & qui.
quar. par. & cùm diſcordias parere ſoleat. l. cū
paritar. §. dulciſsimis. de leg. 2. & idē affirmant
interprates in l. filium quam habētem, ibi Vin
cantius Sala nu. 14. Coraſius nu. 139. C. fam. er
ciſ. Verùm Soci. iun. in d. l. in quartam. nu. 99.
contendit hoc ſolùm locum habere in detra-
ctione Trebellianicæ, non aūt Falcidiæ: quod
nunc non axcutio.

Dubitari taman ſolet, en pro quarta Trebel
5 lianicæ & Falcidiæ aſsignari poſsit † pecunia
non hæreditaria. Picus d. l. in quartam. nu. 153.
docuit ex multorum ſententia, non poſſe: quo
niā in rebus hæraditarijs aſsignāda eſt, ex quo
6 inter hęredam & fideicommiſſarium † onera
pro rata diuidūtur. §. ſi quis vna, inſt. de fidai-
cō. hęred. vt ergo onus vterq; aorū ſubſtinet,
ſic vterq; bona hæreditaria pro ſua contingē
ti cōſequi debat. intelligimus tamen ꝙ vbi in
hæreditate tot extarent pecuniæ, quæ potio-

nem conſtituerent, illas aſsignari poſſe: quem admodũ ſuprà in legitima attigimus. id quod in mercatoribus opulentis & argentarijs euenire facilè poſſet. Cętera, quę de Falcidia & Trebellianica congeri hic poſſent, ex relatis in caſu precedenti deſumi poſſunt. nam inter pretes noſtri hos caſus inter ſe conuenire rectè exiſtimarunt, vt vnus omnium clarius docuit Picus in locis iam citatis.

SVMMARIVM.

1 *Fideicommiſſum conditionale quando transmittatur.*

2 *Fideicommiſſum conditionale transmitti ex coniecturata mente teſtatoris.*

3 *Iudicis arbitrio relinqui quæ ſufficiens coniectura dicatur, vt fideicommiſſum conditionale transmittatur.*

CASVS CLXV.

DE TRANSMISSIONE FIDEIcommiſsi conditionalis.

IN Salebroſo fideicommiſſorum tractatu ſępiſsimè ac accerrimè diſputant grauiſsimi iuris interpretes quando † fideicommiſſum ſub conditione relictum ante conditionis euentum tranſmittatur. Qua in re
1 communis eſt Doctorum ſententia, regulariter non tranſmitti. ita enim cenſuit glo. in l. hęredes mei. §. cùm ita, in verbo ſuſcepit. ff. ad S.C. Trebell. & ibi Alexan. colum. 5. & Soci. nume. 9. & huius opinionis fuiſſe Baldum, Angelum, Signorolum, Fulgoſium, Corneum, Romanum, Aretinum, Commenſem, Cępollam, Socinum, Decium, & Rubeum recenſet Tiraquel. De Retractu conſan. §. 1. glo. 2. num. 24. alios etiam retulit Hieronymus Zanchus Bergomenſis in repe. d. l. hęredes mei. §. cum ita, nume. 147. 148. quo loci plures refert extenſiones, quas nunc referre nolo, illam vnam de inde declarationem adferunt, non procedere
2 † ex coniecturata teſtatoris voluntate. Sed ambigitur, quę cenſeatur hoc caſu probabilis coniectura. Cur. iun. conſi. 96. numer. 2. & Socin. iun. conſi. 141. numer. 23. libro 2. dixerunt
3 eſſe in † arbitrio iudicis, nec multum diſſentit is Zanchus d. §. cùm ita, nume. 233. qui poſtmodùm viginti ſex coniecturas retulit. hæc aliquando malus nacti otium, diligenter enucleabimus.

SVMMARIVM.

1 *Notorium quid ſit, & an latina vox hæc ſit.*

2 *Notoriè occiſus dicitur, qui coram decem teſtibus occiſus fuit.*

3 *Notoriè factum quando aliquid dicatur.*

4 *Notorium dici, quod celari non poteſt.*

5 *Notorium dici, quod à iure affirmatum eſt.*

6 *Notorium eſt, quod ex actis reſultat.*

7 *Iudicis arbitrio relinqui, quid ſit notorium.*

8 *Notorium eſt, quod coram populo geſtum eſt.*

9 *Notorium dici an poſſit, quod in villula factum eſt.*

CASVS CLXVI.

QVID ILLVD SIT QVOD notorium dicitur, & quomodò inducatur.

IN iudicijs, & forenſibus controuerſijs ſæpiſsimè diſcutere oportet, quid illud ſit,
1 quod notorium appellari poteſt. Hęc † notorij vox in ea ſignificatione quam noſtri probant, latina non eſt, vt doctè admonuerunt Budęus in annotatio. ad Pandectas ad l. accuſationē, ad Turpil. Alcia. lib. 1. de verborum ſignificatione, & Coraſius lib. 1. miſcel la. iuris cap. 16. vtcumque ſit, in hoc notorio. de quo pręſens eſt diſputatio, plures ſunt Doctorum opiniones. Vna eſt, Notorium dici, quod ita clarum eſt & euidens vt latere minimè poſsit, & cuius teſtis eſt populus ipſe, vt probare videntur Pontificię conſtitutiones in cap. tua nos, & in cap. noſtra, de cohab. cler. & mulie. in cap. Sacerdotale 61. diſtinct. & in cap. quod ſuſpecti. 3. q. 5. Hinc legitur in cap.
2 de manifeſta. 2. q. 1. † notoriè aliquem occiſum fuiſſe, qui coram decem interfectus fuit. ſic palàm dicitur factum teſtamentum quod coram pluribus factum eſt. l. hęredes palàm. ff. de teſtamen. ita aliquorum ſententiam retulit Bart. in l. ſcriptus. num. 2. de religio. & ſump. funer. Sic actus electionis alterve ſimilis, qui
3 coram † decem teſtibus geritur, notoriè geri dicitur. ita Craue. conſi. 321. numer. 2. poſt Cynum in l. ea quidem. C. qui accuſa. non poſſ. & Baldum in l. ſi verò. §. qui pro rei qualitate, & ibi Iaſ. ff. qui ſatiſda. cogan. Alij abſolu-
4 tè dixerunt † notorium dici, quod celari non poteſt; ita Ant. Burgos in cap. cùm dilectis. numer. 27. de emptio. & vendit. Io. Iac. de Leonar. inter conſilia Bruni conſi. 117. nu. 196.

Alij

5 Alij dixerunt illud eſſe † notorium, quod à
iure communi eſt affirmatum; etiam ſi illud ex
prima facie tantùm ſit. ita Arat. in l. in illa, co
lum. verſi. Tertiò adde, de verb. ſ. oblig. quem
ſecutus eſt Tiraq. in tracta. de pœnis legum. in
prefatio. nume. 61. in ea opinione fuerunt alij,
6 qui dixerunt, † notorium illud dici, quod
ex actis reſultat. ita reſpondit Soc. ſen. conſil.
38. col. 3. verſi. Septimò principaliter. lib. 1. So
cin. iun. conſi. 16. nume. 18. lib. 1. Pariſius conſi.
111. nume. 7. lib. 4. Neuiza. conſi. 81. nume. 32. &
prȩſertim, cùm acta ſunt contentioſæ iuriſdi-
ctionis. ita Aretin. conſil. 42. nume. 5. Vltima
eſt opinio, notorium Iudicis arbitrio iudica-
7 ri: † ita Barto. in d. l. ſcriptus. num. 2. verſi. a-
lij remittuntur, de religio. & ſump. fune. poſt
Specula. quem retulit. Subijcit tamen Barto.
iudicem arbitrari debere illud eſſe notorium,
quando factum ſui natura tale eſt, vt omnes
vel ſciant, vel ſcire veriſimiliter poſsint, vt ſi
8 quis ſe † gerat in ciuitate aliqua pro Epiſco-
po, vel eo caſu cùm quis corã populo actũ fe-
cit. l. 1. C. de ijs qui in Eccleſ. manumitt. capit.
quando, de transla. epiſ. & in cap. illud, de cla
ri. excommun. Sed ambigit Barto. an illud di-
9 catur † notorium, quod in vincula, vbi ſex
vel octo tãtum prȩſantes fuerunt, factum fuit.
inquit illa in d. l. ſcriptus, n. 2. verſ. quid ergo
ſi in villula. non dici notorium, ea ratione,
quia debet eſſe multitudini notum, vt notoriũ
dici poſsit. cap. vlti. de cohab. cler. & mulie. &
vicinia debet ſcire. cap. penulti. in fine. de pur
ga. cano. quȩ ceſſant in tam paruo hominum
numero.

SVMMARIVM.

1 *Arbitrium tributum in cauſa principali, eſſe etiam tributum in cauſa emergenti & dependeti.*
2 *Iudex qui cognouit de cauſa incidenti, de ea pronuntiare poteſt.*
3 *Iudex qui ſuper cauſa principali pronuntiauit, etiam ſuper incidenti pronuntiaſſe dicitur.*
4 *Iudex poteſt ſuper quæſtione emergenti ſeorſum à diffinitiua pronuntiare.*
5 *Iudex de incidenti quæſtione quomodò pronuntiat.*
6 *Iudicis arbitrio relinquitur, quomodò ſuper incidenti quæſtione ſit pronuntiandum.*
7 *L. de qua re ff. de iudicijs, declaratur.*
8 *L. intra vtile. ff. de mino. declaratur.*
9 *Statutum Brixiæ 46. ſub rub. Quòd iudex ſecularis poſsit cognoſcere, declaratur.*
10 *Statutum Mediolani 58. ſub rubrica. De ſapientibus dandis. declaratur.*
11 *Iudex pronuntiat ſimul de cauſa incidendi, & emergenti, cùm illa cauſa principali connexa ſunt.*
12 *L. 1. & l. pen. C. de ord. iud. declarantur.*
13 *L. ſi quis à liberis. §. ſi vel parens ff. de lib. agno. ſenſus & intellectus.*
14 *L. ſi quis à liberis. §. ſolent. ff. de lib. agno. ſenſus & declaratio.*
15 *L. pen. ff. de noxa. actio ſenſus & intellectus.*
16 *L. 1. C. de ordine iudiciorum, declaratur.*
17 *L. quoniam Alexandrum C. de adult. intellectus.*
18 *Cap. 1. de ordine cog. declaratur.*
19 *Statutum primum Papiæ in ciuilibus. verſicu. ſtatuentes quoque, declaratur.*
20 *Statutum Brixiæ cap. 16. in ciuilibus, De ordine iudiciorum, verſicu. omnes exceptiones, declaratur.*
21 *Statuta, quòd omnes exceptiones ſint ſalue in fine litis, locum non habent in cauſis ſummarijs.*
22 *Exceptiones recipientes altiorem indaginem, in fine litis reſeruari.*
23 *Conſtitutio noua Pedemontium in titulo Delle eccettioni dilatorie, declaratur.*

CASVS CLXVII.

QVANDO AC QVOMODO DE cauſa incidenti & emergenti iudex pronuntiare debeat. Mediolani, Papiȩ, Pedemontium, ac Brixiȩ nonnulla explicata ſtatuta.

SCRIPSI ſuperiore libro ſub quȩſtione
45. plura de quȩſtione incidenti, emer-
genti, dependenti, atque connexa. & il-
1 lam probaui ſententiam, quòd † arbi-
trium conceſſum iudici in cauſa principali,
cenſetur etiam tributum in illis. dicendum
nunc eſt, an iudex, qui de cauſa incidenti,
vel emergenti cognoſcit illas ſeparatim an-
te diffinitiuam diffinire, vel potius illarum
diffinitionem reſeruare cum diffinitiua de-
beat. Qua in re aliqua iudicis arbitrio (vt
mox ſubijciam) à noſtris tribui ſolent. In
caſu iſto plures fuerunt Doctorum opinio-
nes.

Prima fuit Placen. vt refert gl. l. 1. C. de ord.
2 iud. † iudicem qui de incidenti quȩſtione co-
gnouerit, ſuper ea de re ſeparatim pronũtiare
cogi. ex l. intra vtile. ff. de mi. l. de qua re. ff. de
iud. & l. 3. ff. de prȩuar. Verùm opinio hæc,

quę iure non probatur, ab Accurſio, Barto lo, & cęteris raijcitur.

Sacunda fuit opinio Bulga. quam rafert gl. d. l. 1. C. de ord. iud. is exiſtimauit ſatis ſuperq;
3 aſſe, ſi † iudex pronſitiat ſuper principali, quia tunc in conſequentiam incidentem etiam quęſtionem terminare dicitur. in quam opinionē is aſt adductus ex l. ſi quis à liberis. §. ſi vel parans. & d. l. prima. C. da ord. iudi. & l. 2. C. de ordi. cog.

Tertia fuit opinio Ioannis & Azonis, quam veriſsimam aſſe dixit Barto. in l. 1. numero 6. C. de ord. iud. & hanc vbique ſacutus eſt Accurſius. ita atiam Abbas in capit. 1. numero 11. verſicu. vel potes capere. de ord. cog. diſtinguebant iſti inter quęſtionem incidentem, & amergantem, (quæ autem hæ ſint explicauimus ſuperiore libro in quæſtio. 45.) † & in e-
4 margenti affirmant, iudicem poſſe ſeorſum à diffinitiua pronuntiare, vt putà. emerxit quęſtio, an dilatio ſit danda, vel non. idem ſi nata eſt quęſtio, aliquem procuratorem eſſe non poſſe: libellum, quòd ineptus ſit, reijciendum: taſtimonium aliquam dicere non poſſe. nam cùm hęc eò ſpectent, vt litis proceſſum remorentur, prius ſeparatim dacidi oportet. l. libaris. §. vlti. de lib. cauſ. & argumento l. à proce-
5 dante. C. da dila. & l. 3. ff. de pręuar. † In quęſtiona verò incidanti affirmarunt Ioan. Azo, Accur. & Barto. locis antecitatis, poſſe ſimul pronuntiari cum quęſtione principali, vt puà, incidit quęſtio, quia obijcitur exceptio tranſactionis, vel pacti de non patendo, val iuramenti. nam cùm hęc non ad proceſſum impediendum, ſed ad merita cauſæ, ad iuſtitiam litis obijciatur, ob id cum cauſa principali reſeruari poteſt. & inquit Barto. in d. l. 1. propà finam. C. da ordi. iudi. iudicem poſſe,
6 non autem cogi. atque † ita ſenſit aius arbitrio relinqui. Verùm Robertus Aural. lib. 1. ſentan. iuris, capitu. 12. aduerſus Bartolum, & cęteros ſcribit, hoc iudicis arbitrio non relinqui: quoniam da qua re iudex cognouerit, da ea pronuntiare cogitur. d. l. de qua re
7 de iud. † varùm is taxt. non probat, cum ſolùm affirmat eſſe pronuntiandum cum effectu ſed non dicit quo tempore, an ante diffinitiuam vel cum ea. quòd ſi non expediat, nec pronuntiare quoque poteſt, ne in aadem re, quæ vnica pronuntiatione tarminari potuit, duplicem ſententiam ferens, lites ex litibus ſerare, ſicque expenſis ſportulisq; partas fruſtrà attandare dici poſsit: contra l. terminato. C. da fruct. & litu. axpan. huic conſideratio-
ni reſpondatur, non negare Bartol. quin iudex ita debaat cùm ęquitas eum monat, cum ſuum arbitrium, vt aliàs diximus, eſſa dabaat iure & ratione regulatum. Rurſus in quæſtione incidenti ſeparatim ferri ſententia debet: quoniam, ſi appellatio interponatur, effici illa poteſt, ne negotium ad eum amplius reuertatur. d. l. intra vtila. ff. de mino. d. l. 2. C. de ord. cog. & l. panult. ff. de noxa. actio. cap. 1. de ord. cog. non ergo, cum fieri potaſt, retardanda eſt de incidenti quęſtione pronuntiatio, na fraude hac is, contra quem erit pronuntiatum, appellationis remedium eo in caſu amittat. Verùm leuis eſt ratio, quoniam ei adhuc ſuccurſum eſt per appellationem à diffi-
8 nitiua. Præterea † d. l. intra vtile: Roberti opinio. non probat, cum eo loci dubitatio non fuerit de tempore pronuntiandi ſuper incidanti, (nam ax facto illud euanarat) ſed erar dubitatio, quia pendante appellatione par fraudem ab aduarſario minoris intarpoſita, is minor effectus eratmaior, & ob id ætatis prætaxtu videbatur non reſtituandus: ibi contrarium diffinitur, quia inſpicitur tempus petitionis ipſius reſtitutionis, quod vtile erat vt reſtituaratur, nac fraus aduarſarij nocere ei debuit. atque ita ſatis defendi potaſt Ioannis & Azonis opinio, quę communis eſt & in foro ſeruari ſolet. Et ax his declarari
9 potaſt ſtatutum † Brixię 46. ſub rub. Quòd iudax ſaculari poſsit cognoſcere ſuper qualibat quęſtione. dum vult incidanter poſſe cognoſcera, & non daclarat quando ſupar illo incidenti poſsit ac debeat iudicara. ax ralatis intel
10 ligi atque daclaratur. ita declaratur † ſtatutum Mediolani cap. 58. ſub rubri. de ſapientibus dandis. quo cautum aſt, ſapientem datum poſſe ſuper cauſis emergentibus, dapendentibus & incidantibus cognoſcere & conſilium raddere. quæ hæ ſint, ex ralatis daclarantur.

Quarta taman fuit opinio Roberti Aural. dicto libro primo ſenten. iuris, cap. 12. ſic pluras caſus diſtinguentis. Primus caſus eſt, quan
11 do † quęſtio incidens, ſiue amargans (inter hæc anim illa diffarantiam non conſtituit) cōiuncta aſt ipſi cauſæ principali nec alia ſubeſt obiectio quam illa ipſa, tunc non ſeparatim, ſad ſimul cum diffinitiua pronuntiara dabet. putà patit hęreditatem filius, quaſi hęres ſuus cùm eſſat prӕteritus, obijcitur ei à ſcripto hærade eum non eſſe legitimum filium ſad ex ſerua natum: & nihil aliud obijcit. hoc caſu vnica
12 tantū ſententia ferri deber. ita is intelligit † l. 1. & l. penul. C. de ord. iud. l. ſi quis à libaris, §. ſi vel

vel parens.& §.ſolent. de lib.agno.l. quotiēs. C.de rei ved.& cap.ſuborta,de ſent.& re iudi. Hic caſus verus eſt, ſed nō ea ratione quòd illa ſola obiectio facta fuerit, ſed potius quia, vt dicebant Ioannes & Azo obiectio atque ita quæſtio iſta incidens merita cauſæ reſpicit,nō autem proceſſum: ideo cum diffinitiua eſt pronuntiandum. nec in præcitatis iuris locis ita conſtitutum fuit, quòd vna ſola obiectio facta fuerit.nā tex.l.1.C.de ord.iud:inquit vniuerſam incidentem quæſtionem ad Præſidem pertinere.inquit vniuerſam, vt non ſolum vnam, ſed & ſi plures complectatur incidentes quæſtiones.is enim ſeruo pluralitatem oſtendit: ac ſi diceret omnes incidentes quæſtiones. Rur-
13 ſus confunditur hęc opinio † ex l.ſi quis à liberis.§.vel ſi parens,& d.§.ſolēt.de lib.& agno. quem tex.pro ſua opinione perpendit Robertus ī d.§.ſi quis à liberis dicitur, quòd ſi filius petat alimenta, & pater eum neget eſſe filium, ſummatim cognoſcitur,an filius ſit vel non. ſi conſtabit eſſe filium,tunc ali iubebit. Prętor. ecce duæ fuerunt ſententiæ vna qua pronūtiatur ſummatim ſuper incidēti,hoc eſt, eum eſſe filium:altera qua pronuntiatur,eſſe pręſtanda
14 alimenta.hoc clarius habetur in † §.ſolēt,illius legis dum de alimētis liberto pręſtādis agitur: vna ergo ſola aderat obiectio,& tamē duę ferri poſſunt ſententiæ, quod eſt ex iudicis arbitrio,vt dicebat Bar. & hoc clarè probat.d.§.ſi vel parens,in verſi.meminiſſe autē.quòd ſi ſolùm pronuntiatum fuerit, alimenta eſſe pręſtāda,non fit præiudicium veritati,quòd is ſit filius,quia ſolum pronuntiatur eſſe alendum:atque ita ſummatim & incidenter declaratur filius.eſt enim vna ſententia vtrunque diffinitū. nam dum pronuntiatur,alimenta eſſe præſtanda,in antecedēs neceſſarium declaratur filius: atque ita Barto.ſententia confirmatur. Secundus eſt caſus à Roberto conſideratus, nempè quando reus,qui obijcit,plura obijcit, vt ſi filius petit alimenta, & ei obijciat ſcriptus hæres,eum filium non eſſe; vel ſi filius eſt,eſſe alimentis indignum,vel alia ſimilia. tunc inquit ille,non vna ſentētia,ſed pluribus quęſtio hęc diffinienda eſt. nam prius pronuntiatur ſuper incidenti,deinde ſuper principali.quam opinionem eo exemplo probat: ſi minor reſtitui in integrum petat,ſi ei obijciatur tātùm, eum non eſſe minorem, vna ſententia totum terminatur. ſi verò vltra obiectionem ætatis poteſt ei obijci aliud, putà, non fuiſſe læſum. prius pronuntiatur ſuper illo incidendi obiectionis ætatis,& deinde ferri debet diffinitiua, ſic ille intelligit l.intra vtile.de mino.l.pen.ff.de noxa.actio.l.2.C.de ord.iud.l.quoniam Alexandrum.C.de adulte.& c.t.de ord.cog. Verum iam ſuprà admonui d.l.intra vtile,nihil probare,cum hac de re ibi non dubitaretur.text.ve-
15 rò † l.pen.ff.de noxa.actio.non probat,cū ibi vna ſola incidens quæſtio nata eſſet, & tamen duę latę fuerunt ſententię agebatur nox. actione ſerui nomine,is ſeruus ſe liberum eſſe cępit contendere:inquit Iureconſ. cauſam actionis noxalis ſuſpendendam eſſe, donec diffinitum ſit, an ſeruus vel liberis ſit.vna ergo ibi eſt obiectio,& duę feruntur ſententię.Nec aliter ha-
16 betur in † l.2.C.de ord.iud. quod ea ratione ibi etiam contingit, quia illa cauſa ſtatus pręiudicialis eſt, & ob id ſemper ſuper ea ante diffinitiuam eſt pronuntiandum ita etiam proce-
17 dit † l.quoniam.C.de adult. ſic etiam intelli-
18 ligitur tex. † c.t.de ord.cog. vbi vna ſola conſanguinitatis obiectio oppoſita fuit, & tamen ratione pręiudicij prius de obiectione cognoſcitur. à communi ergo opinione recedendum non eſt. atque ita in foro ſępe obſeruari vidi:

19 Hinc declaratur † ſtatutum primum Papię in ciuilibus,in verſi. ſtatuentes quoque. dum ſtatuit,omnes exceptiones dilatorias,declinatorias,& peremptorias ſaluas eſſe debere in fine litis. de quibus(inquit ſtatutum) non ſit cognitum & decifum inter partes.ſentit ergo ſtatutum ſuper exceptionibus poſſe pronuntiari ſeparatim ante diffinitiuam ſententiam, & vbi contingat non pronuntiari poteſt. Simile eſt
20 ſtatututum ad literam ferè Brixię in ſtatutis ciuilibus,nume.16.ſub rubr. *De ordine iudiciorum ciuilium*.in verſi.omnes exceptiones. eandem ergo interpretationem recipit. Illud etiā
21 obiter admoneo,hæc † ſtatuta ſolum intelligi de cauſis ordinarijs,non autem de ſummarijs: ita in terminis Calcan.conſi.115.num.1. intelli-
22 guntur etiam quando † exceptiones reſpiciūt altiorem indaginem,ſecus ſi incontinenti cognoſci & terminari poſſunt:ita Marſil.ſingul.
23 365.Quare rectè ex † Conſtitutionibus nouis Pedemontium in titulo delle eccettioni dilatorie,in verſic.opponendoſi, conſtitutum eſt, ſuper omnibus his exceptionibus incidētibus, vel emergentibus eſſe pronuntiandū die quinta, qua oppoſitæ fuerunt. atque ita ſeparatim ante diffinitiuam ſententiam. Ex quo intelligimus non habere locum in ea regione opinionem Bartoli, qui in iudicis arbitrio relinquit quando ſuper incidenti pronuntiaret.ſubijcit tamen ipſa Conſtitutio in hæc verba: Eccetto

che l'oppoſitione non richiedeſſe più tempo, ò più oltra cognitione. quę verba iuris communis diſpoſitione conueniunt, quæ autem dicantur altiorem indaginem habere, dixi ſuprà in caſu 20. eſſe iudicis arbitrio.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis arbitrio relinqui penès quem educari pupillus debeat.*
2 *Pupillus apud matrem educari debet.*
3 *Matrem debitricem filiorum à tutela non repelli.*
4 *Pupillus apud auiam paternam educandus.*
5 *Educatio pupilli penès quem eſſe debeat.*
6 *Educari apud auiam nõ debet neptis cui nuptias intempeſtiuas auia illa procurauit.*
7 *Educari pupilla an potius debeat apud fratrem, quam apud matrem.*
8 *L. Poſſeßionem, C. communia vtriuſque iud. declaratur.*
9 *Educari apud fratrem pupillas debet ratione ſui maioris commodi.*
10 *Educari apud matrem ſecundò nuptam pupillus non debet.*
11 *Educari penès fratrem debet pupilla ex cõiectura ta voluntate teſtatoris,*
12 *Alimenta præſtanda eſſe in domo grauati illa præſtare.*
13 *Quod tibi non nocet & alteri prodeſt, de facili cõcedendum eſt.*
14 *Statutum Brixiæ 60. in ciuilibus, ſub rubr. Quòd poßit dari tutor. in fine, dum de pupilli educatione loquitur, declaratur.*
15 *Pupillum penès ſuum ſubſtitutum educandum non eſſe.*
16 *Educari poſſe pupillum penès fratrem vel matrẽ, & ſubſtitutam.*
17 *Pupillum poſſe educari penès auunculum ſubſtitutum.*
18 *Educari penès ſponſum an pupilla debeat.*

CASVS CLXVIII.

APVD QVOS EDVCARI PVpillus debeat ac poſsit, plena & diligens explicatio.

IN controuerſiam deducitur ſępiſsimè, penès quem educari pupillus debeat. & verè
1 hoc in † iudicis arbitrio eſſe poſitum, ſatis intelligimus ex l. penul. ff. vbi pup. educa. debe. & ex l. 1 & l. 2. C. eo. tit. quod clarius affirmarunt Barba. conſil 60. col. 14. lib. 3. Soci. ien. conſi. 193. in ſecundo dubio, lib. 2. Iaſo, conſi. 53. col. pen. verſi. aggredior ſecundum. lib. 3. Cur. iun. conſi. 94. col. vlt. Pariſ. cõſil. 56. nume. 3. 4. lib. 1. & Craue. conſi. 190. numer. 2. verſi. & propterea. & cum iure communi conuenit ſtatutum Brixię in ciuilibus. 60. ſub rubri. Quòd poſsit dari tutor certę rei, in fine. quod ſtatutũ etn iudicis arbitrio relinquit penès quem pupillus educari debeat. Iuſtè tamẽ
2 hic iudex arbitrabitur, ſi † matre exiſtente ei educationem decreuerit; quandoquidẽ de matre lex multum confidit, vt probat l. 1. C. vbi pup. educa. debeat. quis enim amor parentum ſuperare põſ l. vlti. C. de curatore furio. Hinc
3 videmus, † matrẽ debitricem ab adminiſtratione tutelę non repelli. auth. vt ſine prohib. mat. debitri. & cred. tutel. gera. cũ tamen extranei debitores non admittantur; vt hac argumentatione ad matris fauorem aduerſus patruum vſi ſunt Signorol. conſi. 43. nu. 2. Iaſ. conſi. 53. col. pen, verſi. aggredior ſecundum. lib. 3. & Pariſ. d. conſi. 56. nu. 24. 25. qui pro auia materna cõ-
4 tra patruum reſpondit. nam & † auia materna poſt matrem admittitur ad pupilli educationẽ vt decitum fuit in Cõſilio Neapolitano, ſi credimus referenti Gram. deciſ. 55. nu. 4. non ta-
5 men arbitrabitur iudex pupillum eſſe † educãdum penès matrem vilem ac turpem, vt reſpõdit Bal, conſi. 487. Pupilla morari. lib. 5. qui reſpõdit, nec penès alterum, qui vitę, religioni, moribus, vel bonis pupilli inſidiari præſumeretur. quod procedit, etiam ſi pro illis extaret patris voluntas. quod probat & l. 1. in fi. prin. ff. vbi pup. educa. debe. ſic ex relatis rõnibus
6 pro auunculo contra † auiam conſuluit Soci. ſen. d. conſi. 193. col. 2. lib. 2. qui reſpõdit, auiã eſſe ſuſpectam, vt penès ſe neptem educet cùm ei nuptias intempeſtiuas procuraſſet. Socinum eſt ſecutus Craue. conſi. 18. nu. 11. qui & de matre idem ſcribit, & conſi. 190. nume. 7. vbi poſt Calcaneum conſil. 121. colu. 3. inquit, iudicem poſſe arbitrari, puellam eſſe reponendã in monaſterio, ſi dubitetur de educatione apud conſanguineos.

Dubitari etiã poteſt, an matri præferendus
7 ſit † frater adultus ipſius pupilli & verè opinor in dubio matrẽ ipſam fratri pręferendam eſſe, quia verè nullus amor vincit paternum. & li-
8 cèt tex. in † l. poſſeſsionem. C. comm. vtriuſq; iudi. ibi, quis enim ferat liberos à parentibus, ſorores à fratribus, vxores à mariti ſegregari? velle videatur matrem & fratrem eſſe pares in amore, vt textum illum perpendit Gram. deciſio. 55. in fine, attamen literæ ordo oſtendit matrem eſſe primam in amore.

Declaratur

Declaratur primò non procedere, quando
9 † pupillus magis commodè apud fratrem educari poſſet, & vtilius foret ipſi pupillo. ita ſenſit Soci. ſen. cõſi. 193. col. 2. verſi. primò ex qua litate, lib. 2. & cum magis æquum hoc ſit, ita iudex arbitrari debet; cum in his æquitatem ſummopere ſpectare debeat, vt reſpondit Crau. d. conſi. 190. nume. 5. Pariſ. conſil. 56. nu. 5 libr. 1. nec, vt aliter faciat, iudex moueri debet lacrymis maternis, ſed omnino facere debet, quæ vtilia magis ſint pupillo. ita Bal. conſi. 487. Pupilla morari. in fine. lib. 5. Iaſo. conſi. 237. in fine lib. 2.

10 Declaratur ſecundò, non procedere † quando mater ad ſecunda vota tranſiuit, vel ſuſpicio ſubeſt tranſituram. l. 1. in princ. ff. vbi pup. educ. debi. ibi, ſi non vitricum eis induxerit. latè Curr. iun. d. conſi. 94. col. vlt. Craue. conſi. 18. nume. 3. it. Diuinus tamen Plato dialogo 11. de legib. lege conſtituendum dicebat, educationem apud matrem ſecundò nubentem non eſſe ex toto reijciendam, ſed in propinquorum facultate poſitam eſſe voluit. Illius verba ſi legere lubet, adſcripſi. Si vir ſufficientes reliquit filios, mater ipſos vidua educato. quòd ſi iunior eſſe videatur, quàm vt ſana ſine viro viuere poſſit, propinqui eius cum mulieribus connubiorum curatricibus conſilio habito, quod ſibi illiſque videbitur, id exequantur.

Declaratur tertiò non procedere cùm pro
11 † fratre extat coniecturata patris voluntas, vt eo caſu quando pater filio hærede inſtituto &
12 dote filię relicta reliquit & † alimenta à filio præſtanda: nam alimenta præſtanda ſunt in domo grauati, vt docuit Bar. in l. Caio. §. Imperator. ff. de alimen. & cib. lega. Bal. conſi. 484. Caſus. lib. 4. Alexan. conſi. 100. colum. 1. lib. 1. & conſi. 178. nume. 5. lib. 6. qui in hac ſpecie loquitur. idem reſpondit Socin. ſen. 266. colum. vlti. lib. 2. Ruinus conſi. 45. numer. 5 conſi 80. numer. 3. libr. 2. at teſtator præſumitur voluiſſe voluntatem ſuam eſſe debere iure communi conformem, vt apud omnes in l. hæredes mei. §. cùm ita, vbi Ripa num. 75. ad Trebell.

13 Accedit illa ratio, quia † quod tibi non nocet, & alteri prodeſt, concedi facilè debet. l. 2. §. item Varus. ff. de aqua plu. arcen. latè Soci. iun. conſi. 76. numer. 14. lib. 2. & Craue. conſil. 226. nume. 3. ſed fratri prodeſt alimenta in domo propria ſorori præſtare, nec hoc nocet matri; apud fratrem ergo ſoror educanda erit. ita interrogatus aliquando reſpondi pro D. Hannibale Dionyſio Foſſaneſi Pedemontano, & ex reſponſo illo ita iudicatum fuit. & ſunt hæc annotanda pro interpretatione rela-
14 ti † ſtatuti Brixię 60. nam licèt illud ſtatutum videatur præferre omnibus matrem, & auiam, attamen credo fratrem eſſe præferendum ipſi matri, ex quo paulò ante ſtatutum in rutelæ præfert fratrẽ matri, ergo & hoc in caſu, cùm vna pars alteram declaret. l. vtrum. de petitio. hæred. & dum ſtatutum ſubijcit, iudicis arbitrio relinqui, intelligitur non ſolùm ratione ſuſpicionis, ſed etiam ratione ordinis præferendorum in educatione: & ideo ſuo arbitrio iudex vnum alteri præferre poteſt. & vbi ceſſat in fratre iuſta ſuſpicio is omnibus antepenendus eſt. & ſubijcit ſtatutum, niſi à teſtatore prouiſſum ſit. intelligo ego ſiue expreſſè ſiue ex coniecturata voluntate. Quæ ſanè declaratio procedit, etiam ſi ſorori vel fratri ſubſtitutus hic frater eſſet; nam adhuc ex iuſtis relatis rationibus educari apud eum de-
15 bet. Licèt enim affirment multi † pupillum non eſſe educandum penès ſubſtitutum, cùm ſuſpicio inſidiarum ſubeſſe præſumitur, quem admodum probat. l. prima. ff. vbi pub. educa. deb. & l. vlt. C. eo. & reſponderunt Bald. conſil. 487. Pupilla morari debet. lib. 5. Iaſ. conſil. 237. in fine lib. 2. & conſi. 53. colum. penul. verſic. Aggredior, in fine libr. 3. Afflictus deciſio. 183. nume. 5. Gramma. deciſio. 55. nume. 4. in fine, Pariſ. conſi. 56. nume. 6. lib. 1 Craue. conſil. 18. numer. 3. attamen ſuſpicio hęc in extraneo
16 ſubſtituto, non † in fratre à relatis Doctoribus conſideratur. Hinc reſpondit Barbat. conſi. 60. colum. 14. libr. 3. illam ſuſpicionem exorientem ex ſpe ſucceſsionis, non conſiderari in perſonam matris: ergo idem & in fratre, qui & ſi non eſſet ſubſtitutus, ab inteſtato ta-
17 men ei ſuccederet. Sic in † auunculo ſubſtituto, reſpondit Socin. ſen. d. conſil. 193. colum. vlt. libr. 2. qui dixit, vitæ bonitatem hanc ſuſpicionem diluere. Agat ergo in hac re iudex ac ſi ipſius pupilli pater foret, vt admonet Baldus à Craue. conſil. 18. nu. 3. relatus. Ex his finiri & illa iuris quæſtio poteſt, quam diſputauit Bart. quæſtio. 16. Quęritur vtrum. nempè,
18 an † pupilla penès eius ſponſum educari poſſit. affirmat tandem Bar. iudicem pro arbitrio poſſe decernere, vt apud ſponſum educetur, & non educetur pro ſponſi qualitate: vt apud eum. cuius doctrina hac in re eſt admodum notatu digna.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis arbitrio relinquitur quantitas, & qualitas alimentorum præſtandorum pupillo.*
2 *Alimẽta pro quantitate patrimonij eſſe præſtãda.*
3 *Alimenta ex redditibus, non ex proprietate præſta re oportere.*
4 *Alimenta augeri aucta perſona.*
5 *Statutum Veronæ lib. 2. cap. 79. ſub rubri. De alimentis præſtandis patri, declaratur.*
6 *Statutum Mediolani cap. 312. ſub rub. De vxore de functi alimentanda, declaratur.*
7 *Alimenta quemodò præſtanda filiæ dotatæ.*
8 *Filio ſpurio vel naturali legatum, ob alimenta legatum cenſeri.*
9 *Alimenta ſpurio & naturali præſtanda, iudicis arbitrio præſtari.*
10 *Alimentorum cauſa quod ſpurio relictum eſt, ad eius hæredes non tranſit.*
11 *Alimenta quomodò præſtanda ſeruo, qui in ſeruitu tem à domino vendicatur.*
12 *Diues cum paupere litigans, quas litis expenſas ei ſubminiſtrat.*
13 *Filio petenti bona paterna, litis ſumptus ſunt ſubminiſtrãdi.*
14 *Alimenta ſunt præſtanda iudicis arbitrio promoto ad clericatum, ſi aliunde ei non fuit à promouente promiſſum.*

CASVS CLXIX.

ALIMENTA QVOMODO SINT præſtanda pupillo, filię dotatæ, ſpurio, pauperi, ſeruo, & clerico.

CVM non modò locus educationis pupillorum in iudicis arbitrio (vt iam di
1 ximus) ſit, verùm etiam † alimẽtorum qualitas, quantitasque, vt ait iurecon. in l. 2. ff. vbi pup. edu. moreriq́ue debet, quod à noſtris recipitur. vt apud Baldum l. voluntatis, col. 2. verſi. Quęro nunquid. C. de fideicõ. Alex. conſi. 72. num. 7. lib. 5. Craue. conſi. 189. nume. 10. ſupereſt, vt hoc in caſu, de his verba faciamus. iudicis ergo partes erunt primò con
2 ſiderare patrimonij † quantitatem, & pupillorum qualitatem, vt in ea l. 2. probatur, & in l. 3. in prin. verſi, modum, eo. quæ ſanè iura intel-
3 liguntur ex † redditibus, non autem ex alienatione proprietatum pręſtanda eſſe alimẽta. ita Bart. l. penult. de alimen. & cib. leg. Dec. l. Diuus Pius, in fi. de reg. iur. Craue. conſi. 199. nume. 11. Goza. conſi. 95. nu. 4. Alex. conſi. 100. in fi. lib. 1. Bolog. in additio. ad conſilia Io. de Ana. conſi. 13. quem eſt ſecutus Craue. cõſil. 219. in fi. idem reſpondit Rol. à Valle conſi. 22. nume. 21. lib. 1. Erit etiam habenda ratio conſuetudinis regionis, vt reſpondit Anchar. conſi. 383. in fi. quem ſecutus eſt Craue. d. conſi. 189. in fi.
4 † Augentur etiam alimenta, vt ipſa pupilli perſona augetur. ita Goza. d. d. conſi. 95. numer. 4. poſt alios à ſe relatos. probat. l. cùm vnus. §. vl. de alim. & cib. leg. ſic conſiderari debet cõſuetudo familiæ. Pariſ. d. conſi. 98. in fi. lib. 2. poſt Picum in l. Titia. §. Titia cùm nuberet. nu. 156. de leg. 2. & eo loci ſcribit Picus alimenta pręſtãda eſſe ex redditibus, nec aliquo modo eſſe alienandas proprietates & ſubdit prius eſſe ſoluendum ęs alienum. & ideo ſcribit, filium grauatum pręſtare matri alimenta, poſſe in primis deducere ęs alienum, deinde proprium legitimam, & deinde ex reditibus, qui ſupererunt, alimenta pręſtare. atque ita ſunt declarãda ſtatuta, quę volunt patrem debere præſtare alimẽta filio, & ècontra, ſecundum patrimonij quã-
5 titatem; vt extat ſtatutum † Veronę lib. 2. c. 79. ſub rub. De alimentis pręſtandis patri. ita etiã
6 declarantur plura † ſtatuta Mediolani, vt c. 312. 313. cum alijs ſubſequentib. vbi agitur de alimẽtis pręſtandis vxori & deſcendentib. defuncti. Dubitari tamen aliquando contingit in filia, cui à patre dos aſsignata fuit, quomodò
7 † alimenta decernenda ſint. Craue. conſil. 189. nu. 9. 10. cenſuit eſſe taxandam iuxta quantitatem dotis quod probat tex. in d. l. cùm nimis. §. vlti. de alim. cib. leg. Bal. conſi. 57. In reſtitutione, in 4. dubio, lib. 2. qui idem eſſe affirmarunt, quãdo dos ſolum eſſet promiſſa, ex d. §. vlt. idem cenſuit Roma. ſing. 532. Dicit textus. Pariſ. conſi. 98. nu. 28. lib. 2. Simile & illud eſt, cùm dicimus patrem poſſe aliqua filio illegitimo relinquere alimentorum cauſa, iuxta cap. cùm haberet, de eo qui duxit in matr. quam
8 pol. per adult. nam, ſi ſimpliciter † aliquid relictum, vel donatum fuit, intelligitur ob cauſam alimentorum. ita reſpondit Rui. conſi. 124. nu.
9 8. 9. lib. 1. hæc ergo † alimenta intelliguntur iudicis arbitrio relicta. ita Palęotus tract. De nothis ſpurijsq́; filijs. c. 45. nu. 8. poſt Bal. in l. eam quam, nume. 41. C. de fideicom. qui etiam affir
10 mant illud, quod pro † alimentis relinquitur, non ad tranſire ad hæredes ſpurij, ſed ad ſucceſſores & hæredes patris. idem affirmauit Deci. conſi. 312. nu. 4. Rui. conſi. 103. in fi. lib. 3. Rolan. a Valle conſ. 74. nu. 49. 52. lib. 1. Ripa l. 1. nume. 67. ſol. matr. qui idem dixerunt in dote relicta filiæ ſpuriæ, quæ reuertitur ab hęredes patris. &

tris. & differt hęc iuris ſententia ab illa, quam in caſu ſequenti 170. nu. 26. nempè, quòd fundus pro alimentis relictus acquiritur ratione proprietatis alimentario, & ob id ad hæredes tranſmitti. nam ibi is alimentarius proprietatis capax eſt: quòd nõ eſt in propoſito caſu noſtro. ſed hæc vt extra rem non proſequor. Simile etiam illud eſt quod conſtitutum eſt à Cõſtãtino in l. vlt. verſi. quòd ſi ei. C. de ord. cog. quando aliquis prętendit aliquem ſeruum ſuum eſſe, atque ita eum in ſeruitutem vendicare vult, & is negat; ſi is, qui ſe dominum prętendit, bona aliqua abſtulit ab illo, quem ſeruum ſuum eſſe dicit, ei omnia reſtituere debet, cautione tamen à ſeruo prætenſo præſtita, ſalua fore bona, ſi ſe ſeruum eſſe conſtabit: ſi verò cauere is nõ poterit ſequeſtrari bona illa debent: ex illis tamen tantùm concedendum eſt huic
11 ſeruo, vt in alimoniam & litis ſumptus impendere poſſit, quatenus ratione alimentorum, & litis bona conceduntur eo loci ſtatuit Conſtãtinu eſſe iudicis arbitrio moderanda. id quod ibi annotarunt Bald. & cæteri omnes, id quod caſui noſtro conuenit. Quod autem de expenſis litis dicitur, credo nullum verſari arbitriũ iudicis, quoniam ſatis earum quantitas cognita eſſe poteſt. id quod erit ad declarationem il
12 lius Doctorum † ſententiæ qui dicunt, diuitem ſubminiſtrare debere impenſes litis pauperi, contra quem litigat. vt affirmauit Guido Papę. q. 461. quem eſt ſecutus Creue. cõſi. 164. quam tamen minimè veram crediderunt Boerius q. 303. & Didac. lib. pract. quęſtio. capit. 6. num. 5. qui in foro Guidonis opinionem non obſeruari ſcribit. Vbi verò eſſet vera, impenſę litis pręſtarentur nõ arbitrio iudicis, ſed vt in dies fiunt. Erit etiam vtile eo caſu, cùm filius petit bona paterna atque ita de inofficioſo a-
13 git. nam ſine dubio ei litis † ſumptus ſubminiſtrentur ex hęreditate patris. l. ſi inſtitute. §. de inofficioſo. ff. de inoff. teſta. qua de re latè apud Didacum d. cap. 6. nume. 5. Boe. q. 324. nume. 4. & alibi ſæpe. Simile dicimus ex cap. Epiſcopus, de præben. & ibi gloſſa in verbo, ne-
14 ceſſaria. quando aliquem ad ordines † ſacros Epiſcopus promouet, nec is promotus habet vnde ſe alat, ei neceſſaria alimenta ex proprio concedere debet. intelligitur neceſſaria, ſecũdum qualitatem ſ, & conſideratis facultatibus eccleſiæ, vt ibidem declarat d. glo. & Abbas eo loci. quod totum à iudicis arbitrio pendet. & gloſſam illam probauit in ſpecie hac Ripa lib. 1. reſponſ. cap. 14. nume. 7.

SVMMARIVM.

1 *Tranſactio ſuper alimentis cum Prætoris decreto fit.*
2 *Tranſactio de alimentis ex contractu acquiſitis ſine decreto Prætoris fieri poteſt.*
3 *Ratio cur de alimentis teſtamento relictis non liceat ſine decreto Prætoris tranſigere, cum tamen in contractib. diuerſum ſit, ex Alb. Alex. Decio, Duar. & alijs.*
4 *Roberti Aureliani conſideratio aduerſus Duarenum explosam.*
5 *Roberti Aureliani ratio diuerſitatis inter contractus & vltimas voluntates ſuper tranſactione alimentorum reiecta.*
6 *Iudicis arbitrio relinquitur quando ſuper alimentis tranſigi debeat.*
7 *Tranſigendo de alimentis cauſa eſt domicilij mutatio.*
8 *Alimenta eſſe in domicilio grauati præſtanda.*
9 *Alimenta eſſe præſtanda in domo grauati illa præſtare.*
10 *Alimenta vxori relicta in domo hæredum præſtanda eſſe.*
11 *Statutum Brixiæ 193. in ciuilibus, ſub rub. De ſucceſſione aſcendentium dum vult fœminas eſſe alimentandas donec nubant, declaratur quo in loco præſtanda erunt alimenta.*
12 *Alimenta extra domum hæredis præſtanda ſunt, cùm illa ſalua honeſtate cum illo habitare non poteſt.*
13 *Alimentarium probare debere, ſe non poſſe cum hæredibus habitare.*
14 *Alimenta extra domum hæredis præſtanda ſunt, cùm ille alimentarius ob ſæuitiam hæredis cum eo habitare non poteſt.*
15 *Iudicis arbitrio relinquitur quæ iuſta cauſa ſit, qua alimentarius cum hærede habitare non poßit.*
16 *Alimentarius iuſtam habet cauſam non habitandi cum hærede, ſi cum illo litem habet.*
17 *Alimenta extra domum eſſe præſtanda, ſi caſu fortuito in domo hæredis præſtari non poſſunt.*
18 *Alimenta extra domicilium hæredis eſſe præſtanda cùm domicilium is alimentarius vel hæres vult mutare.*
19 *Alimenta extra domum præſtari vxori quando intellexerit teſtator.*
20 *Tranſigi de alimentis poteſt cùm præſentis pecuniæ omninò opus eſt.*
21 *Tranſigi de alimentis poteſt cùm relicta ſunt à pluribus, quos conuenire difficile eſt.*

Iudicis

22 *Iudicis arbitrio relinquitur modus tranſigendi de alimentis.*

23 *Perſona qualitas conſideranda eſt in tranſactione alimentorum.*

24 *Sequioris dictio quid.*

25 *Iudicis arbitrio relinquitur quando alimentarij volunt fundum ad alimenta relictum diſtrahere.*

26 *Fundi proprietas eſt alimentarij cum fundus pro alimentis eſt relictus.*

27 *Tranſactio de alimentis facta ad habitationem & veſtiarium non pertinet.*

28. *Alimentorum appellatione in præiudicialibus alimentario non venire habitationem, & veſtiarium.*

29 *Alimentorum appellatione in fauorabilibus, quæ veniant.*

30 *Veſtes venire alimentorum appellatione.*

31 *Tranſactio de alimentis Prætoris Decretum non requirit, cùm conditio alimentarij melior efficitur.*

32 *Tranſactio de alimentis à teſtatore permiſſa ſine decreto celebrari poteſt.*

33 *Tranſigi de alimentis præteritis poteſt ſine decreto Prætoris.*

CASVS CLXX.

QVANDO DE ALIMENTIS tranſigere liceat, qua ſolennitate tranſigatur: & alimentorum appellatione quæ veniant, plana manu declaratum.

CVM da alimantis non pauca ſuperiore caſu dixerim, alia nonnulla hic
referre ſtatui. cùm itaque de alimen-
1 tis tranſactio † fit, non lauis adhiberi
ſolet ſolemnitas: ſi quidem ſua oratione in Se
natu habita effecit Diuus Marcus, ne aliter a-
limentorum tranſactio rata eſſet, quàm aucto-
re Prętore facta; quemadmodum recenſet Vl
pianus in l. cùm hi. in prin. ff. de tranſ. quod ve
rè intelligitur, cùm alimenta vltima teſtatoris
voluntate relicta ſunt. quare alimantorum fa-
uor & vltima ipſa voluntas ſimul hoc operari
cõſiderauit Bar. d. l. cum hi. in prin. nu. 6. quò
fit, vt, ſi alterũ aorum deſit, tranſactio ſine Prę
toris auctoritate obtinere incipiat, quẽadmo-
2 dum † ſi ax contractu debeantur alimenta. id
quod in ſpecie annotarunt omnes in l. de ali-
mantis. ibi Iaſ. nume. 2. & Decius nume. 12. C.
3 de tranſact. diuerſitatis † rationem pręter eos
conſidarauit Duarenus lib. 1. diſputatio. anni-
uerſ. cap. 44. quoniam veriſimile eſt taſtatorem
voluiſſe alimenta particulatim potius legata-
rio relinquere, quam ſummam integram ſe-
mel præſtari. quòd ipſi proſpicere voluerit,
ne deuorata ea pecunia mendicare cogatur.
argumento. l. eum qui. ff. de ann. lega. quæ ra-
tio, inquit Duarenus, ceſſat in his, quæ ex con
tractu debentur. obligatio anim, quę ex con-
ſenſu contrahenrium orta eſt, cur eorundem
conſenſu non diſſoluetur. l. prout quiſque. ff.
de ſolutio. hęc ratio in ſpecie perpenſa fuit ab
Alber. & cæteris in d. l. de alimentis, vt ibidem
racenſent Cur. ſen. num. 6. & Decius nu. 12. &
Alcià. num. 7. Nec huic rationi aduerſatur illa
4 couſideratio, quam facit † Robertus Aurelia.
lib. 4. ſenten. iuris. cap. 19. nampè alimenta ex
contractu ab alio celebrato poſſe debari; putà,
ſi ſuperſtes parens ſtipulatus ſit alimentorum
nomine mihi quid dari, alitervè tranſactione
ab alio id affectum ſit. nam ſi rectè perpende-
mus, clarè patebit, illam ſtipulationem non ni-
ti atque fundari ex perſona ſtipulantis, ſed il-
lius cuius nomina ſit ſtipulatio. Hinc non alia
ratione quàm hac ipſa opinor factum; vt alte-
ri ſtipulari nemo poſsit. l. ſtipulatio iſta. §. alte-
ri. de verborum obliga. aadem ergo eſt in om
nibus ratio. Aliam tamen diuerſitatis ratio-
5 nem perpendit is † Robertus nempè hoc in
vltimis teſtatorum diſpoſitionibus factum, quod
cum & fauorabilis ſit & alimentorum, & di-
ſpoſitionis teſtatoris cauſa, teſtatoram no-
luiſſe vllo pacto alimenta legatario auferri, vt
perpetuò habaret, quo vitam tueretur, dum
ita menſtruum aut annuum id ei parſoluere-
tur. arg. l. Caio. §. Imperator. & l. pecuniæ. ff.
de alimen. & ciba. lega. Verùm dubitabilis eſt
ratio hæc, quandoquidem nec cum decreto
ſuper alimentis tranſigi poſſet. ſi tam pręciſa
eſſet, ne perpetuò auferantur relicta alimenta,
teſtatoris voluntas. Cùm argo de alimentis
6 pręſtandis ſit tranſactio, Prætor ſeu † iudex
intaruenire debet, & pro ſuo arbitrio, æſtima-
re an vel ne tranſigendum ſit. d. l. cum hi, in
prin. ibi, ſolet igitur. Iudex autem cauſa co-
gnita procedere debet d. l. cum hi. §. vlt. in cu
ius quidem cauſæ cagnitiona tria aſpectare de
bet iudex, quæ tranſigendi cauſa ſit, qui mo-
dus, deinde tertiò quæ ſint tranſigentium per
ſonæ. d. §. vult. Quò ergo ad càuſam iuſtã tran
ſigendi dicendum eſt, hanc eſſe in iudicis arbi
trio; nec enim ſolùm iuſtæ cauſę illę ęſtiman-
tur, quę enumerantur in d. l. cum hi. §. cauſę.
cùm exempli loco illa ſint. quæ ſanè exẽpla re
ſtringara non ſolent. §. hactanus. inſt. da grad.
cum ſi

cum ſimilibus, id quod clariſsimè oſtendunt verba d.§.cauſę, ibi, aut ſi alia quędam cauſa ſit (vt plures ſolent incidere) quę Prętori ſuadeat transactionem admittere. vna ergo atque prima enumerari poteſt cauſa ab Vlpiano. d.
7 §.cauſæ relata, cùm † alibi domicilium hæres, alibi alimentarius habet: aut ſi domicilium deſtinet transferre alter eorum: ſunt enim præ-
8 ſtanda † alimenta in loco, vbi hęres domicilium habet. quod ex d.§.cauſę, ſatis probatur, & ibi demannotarunt Barto. & cęteri. idem Bar. in tracta. De alimentis. nume. 14. immò grauatus
9 pręſtare † alimenta in domo propria præſtare debet. ita Barto. in l.Caio.§. Imperator. ff. de alimen. & ciba. lega. idem conſi. ait. Quidam ſi bi. nume. 5. lib. 1. Bald conſi. 484. Caſus. lib. 4. Alex. conſi. 100. in princi. lib. 1. conſi. 132. nu. 2. lib. 4 & conſi. 178. nu. 5. lib. 6. Socin. ſen. conſi. 384. col. vlt. lib. 2. Iaſ. l. diuortio, in prin. num. 24. ſol. matr. Rui. conſi. 45. nu. 5. 6. & conſi. 80. nu. 3. libr. 2. idem affirmauit Picus in l. Titia. §. Titia cum nuberet. nu. 159. de leg. 2. qui idem
10 eſſe ſcribût, cùm † teſtator vxori ſuæ relinquit alimenta: nam in ipſius hęredis domo præſtanda illa ſunt. id quod ad maius grauati hæredis commodum factum creditur, cùm illum minus quàm fieri poteſt grauare teſtator velit. l. vnum ex familia §. ſi rem de lega. 2. ſi itaque alibi, quàm in domo pręſtanda erunt alimenta, cauſa cognita faciendum hoc erit. id quod vtile etiam eſt ad interpretationem ſtatuti
11 † Brixię in ciuilibus cap. 193. ſub rubr. De ſucceſsione aſcendentium. quo eſt ſtatutum fœminas per maſculos excluſas, eſſe à maſculis alendas donec matrimonio collocentur. intelligitur ſtatutum ſecundum ius cõmune, vt in domo hęredũ alimenta percipiant, niſi iuſta ſubſit cauſa recedendi & alio commorandi adſit. quas cauſas mox ſubijciem.

Caſus etenim eueniunt plures, quibus alibi quàm in hęredis domo conuenit alimenta
12 pręſtare. vt putà, cùm pręſtanda ſunt † alimenta mulieri, quę ſalua honeſtate cum hęredibus commorari non poteſt: nec enim poſſe dicimur, quę cum honore non poſſumus. l. nepos Proculo. de verbo. ſignifica. hoc itaque caſu extra domum pręſtanda ſunt alimenta; atque ita iuſta eſt cauſa mulieri mutandi domiciliũ. ita Bald. in l. 1. & ibi Iaſ. nume. 4. C. de legatis. Rolan. conſi. 22. numer. 11. lib. 1. Picus d.§. Titia cum nuberet. nu. 159. verſic. quartò limita, qui illud poſt Ancha. conſi. 255. in fin. ſcribit
13 † alimentarium probare debere ſe cum hęredibus commorari ſalua honeſtate non poſſe. quod affirmarũt & Iaſ. l. diuortio, in prin. nume. 25. ſol. matr. in l. 1. nu. 4. C. de legatis. Alex. d. conſi. 100. nu. 3. lib. 1. & Alcia. reſpo. 552. nume. 2. Rol. d. conſi. 22. nume. 18. libr. 1. Idem eſt ſecundum Picum eo loci verſic. tertiò limita,
14 cum ob † immodicam ſęuitiam, & malos mores hęredis cum eo alimentarius habitare non poſſet. quod affirmarunt Bal. auth. quod locũ, C. de colla. & Caſtr. conſil. 383. eſt fortè conſilium 425. Viſo caſu ſupraſcripto. col. vlt. verſ. de alimentis verò. libr. 2. in nouis. qui ſenſit in
15 his verſari † iudicis arbitrium, vt ex perſonarũ qualitate iudicet, an veriſimiliter ſubſit futuræ turpitudinis ſuſpicio, vel inſopportabilis illa ſęuitia id qđ explicauimus fuſius infrà in ca
16 ſu 250. Similis eſt cauſa † quando inter hęredem & alimentarium orta eſſet lis & inimicitia. nam hęc eſt iuſta cauſa ne ſimul habitent. ita Iaſ. conſi. 44. in 2. dubio lib. 1. Rolan. conſi. 22. nume. 12. lib. 1. qui nume. 14. ſimilem cauſam adfert, putà, ſi hæredes bona teſtatoris inter ſe diuiſerunt, & communem habitationem ſeperarunt. quod in ſpecie conſuluiſſe Ruin. ſcribit conſil. 80. 81. lib. 2. Eſt etiam iuſta cauſa
17 pręſtandi extra domum † alimenta, cùm caſu aliquo fortuito contingerẽt, vel in hęredis, vel alimentarij perſone in hæredis domo pręſtari non poſſunt, ita omnes in l. 1. C. de lega. & Picus d.§. Titia cum nuberet, nume. 159. verſ. cu. quintò limita. Hęc eadem cauſa conſiderari poteſt cùm in domo ipſius alimentarij alimen
18 ta † pręſtari voluit teſtator, & mutare is vult domicilium, ita ꝙ maius eſſet hæredis incommodum in nouo domicilio pręſtare. hoc ſenſit Vlpianus d.§. cauſæ, in illis verbis, aut ſi domicilium deſtinet trãsferre alter eorum. ſunt hęc duo ſeperata, pręſtare alimenta in loco domicilij hęredis, & pręſtare in domo hęredis. de ſecundo iam dictum eſt ſuprà. in loco verò domicilij hęredis pręſtanda ſunt cũ teſtator
19 † vel verbis, vel coniectura id expreſsit. vt ſi dicat teſtator, relinquo vxori meę alimenta ſi Patauij commorabitur, nõ intellexit hic teſtator, mulieri ẽ neceſſe habere cũ hęredibus teſtatoris habitare. ita Bart. ex illo tex. in l. qui concubinam. §. vxori. de lega. 3. Picus d. l. Titia. §. Titia cum nuberet, nume. 159. verſic. ſecundò limita, de leg. 2. Ratio, quoniam ſi teſtator ſenſiſſet vxorem ſuam debere cum hęredibus habitare, facilè illi fuiſſet verbum addere, & ſi in domo cum hęredibus habitauerit: iuxta text. l. vnicę. §. ſin autem ad deficientis. C. de cadu. tollen. Coniectura etiam adduci poſſumus teſtatorem voluiſſe pręſtari alimenta non in do

mo

mo hęredis, ſed in loco domicilij, vt ſi alimentarius vxorem & filios habeat, quos relinquere veriſimiliter noluit teſtator: ideo ſeparatim ab hæredibus legata alimenta preſtanda ſunt, ita Ana.conſi.54.col.2. & Rol.d.conſi.22.nu.13. lib.1. idem etiam ſi iam tempore illius diſpoſitionis habitatio hęredis & alimentarij erat ſeparata, & non niſi magno cum alimentarij incommodo iungi cum habitatione hęredis poteret. ne igitur teſtator plus incōmodi, quàm vtilitatis alimentario adferre voluiſſe videatur. dicendum eſt, non in domo hęredis, ſed in loco domicilij alimenta eſſe prȩſtanda. atque ita intelligo Fulgoſ. & Angeli opinionem, quam probat Ieſ.d.l. ſi cum hi.§.vult.nu.10. ſi ergo alter eorum mutare velit domicilium, tranſigi de alimentis poteſt, Opinor tamen nullam eſſe Prętoris auctoritatem cognoſcere, iuſta an ſit, vel minus cauſa mutationis domiciliorum, cū in vtriuſque facultate poſitum ſit mutare. ſolū itaque iudex hoc caſu cognoſcet, qualis eſſe debeat de alimentis ob domicilij mutationem tranſactio.

20 Secunda iuſte tranſigendi de † alimētis cauſa eſt, ſi cauſa aliqua vrgeat preſentis pecunię d. §.cauſę, vt ſi filia iam diu nubilis eſt, tūc matrimonio copulanda, vel captiuus filius redimendus. quibus exēplis vtuntur in re hac Odoffredus & Fulgo.d.l.cum hi.§.cauſę. & ibidē Ieſ. d.§.vult, numer.11.

21 Tertia cauſa eſt cùm † à pluribus alimenta relicta ſunt, & difficile eſt omnes conuenire. d.§. cauſæ. ibi, aut ſi à pluribus. nam tranſigi & paciſci poteſt, vt hæredum vnus illi preſtet. l.3. in prin.ff.de alim.& cibe.lega. quam in hanc ſententiam citarunt gloſſa, Bar. & alij d.§.cauſæ, ſi quidem diſpendioſa eſt particularis ſolutio, l.3.primo reſpon.ff.fami.erciſ. Hinc dicimus, creditorem cogi non poſſe recipere particulares ſolutiones.l.tutor.§.Lucius.ff.de vſuris. & egregiè explicant Soc.iun.conſi.147. num. 1.2.3.lib.1.& conſ.85.numer.19.lib.2.& Curtius iun.conſi.29.col.vlt.verſic.præterea. cæteras verò cauſas pro ſuo arbitrio iudex conſiderabit.

Quò ad modum tranſigendi ſuper alimen-
22 tis, verſatur etiam non mediocre † iudicis arbitrium: nam is quantitatē pecunię æſtimare debet, quantum ſcilicèt ſit pro illis præſtandum d.l.cum hi.§.modus, & qualis ſit hic modus conſiderandus.

Quò ad perſonam alimentarij, duo vult cō-
23 ſiderari Vlpianus, † ætatis qualitatem, deinde perſonę induſtriam. aliter enim eſt tranſigendum pro puero, aliter pro iuuene, aliter pro ſene. ruſus aliter pro viro induſtrio, aliter pro ignauo & ſegni, inertique, ex verbis ipſius Vl-
24 piani ibi, an † ſequioris, qui de alimentis pendeat. & eo loci annotauit Eguinarius Baro legendum eſſe ſegnioris: quam lectionem probauit Duarenus lib.2.diſputa.anniuerſ.c.31. quāquàm Iacobus Cuiacius vir apprimè doctus libr.1.obſerua.c.3. ſequioris legendum eſſe credat. que in re non contendo. Erit etiam conſideranda perſona teſtatoris relinquentis alimēta, cuius conditionis ac propoſiti fuerit, cùm alimēta reliquit. quę omnia à iudicis arbitrio
25 pendent. † iudicis quoque arbitrium verſatur in tranſactione alimentorum, vt quando vni pluribusvè fundus ad alimenta fuerit relictus, valintque eum diſtrahere.d.l.cum hi.§. ſi vni. quo reſponſo intelligimus proprietatem fun-
26 di relicti ad alimenta † eſſe ipſius alimentarij. quod ibidem annotarunt gloſſa & Bar. & probarunt alij plures, quos ſecuti ſunt Marſil.ſingu.414. Teſtator. & Farrat. cautela 2.col.3.verſi. ſecunda cautele. quare is fundus ad hęredes tranſmittitur, vt eſt magis recepta Doctorum opinio, auctore Ieſ.d.§.ſi vni, num.5. nec differentia adhibenda eſt aliqua, quòd inter ſe alimentarij fundū diſtrahere velint, vel in extraneum, cum eadem ſubſit rō: nampè, ne alimentis careat alimentarius. quod Bartolo & cęteris placuit. Iudicis etiam arbitriū verſatur de quibus facta cenſeatur tranſactio, vt ſi de alimē-
27 tis ſit tranſactum, non cenſeri tranſactum † de habitatione & veſtiario. ita etiam iudicis arbitrio de calceario tranſigendum eſt. quod expreſsè affirmat Vlpianus d.l. cùm hi.§. qui trāſigit. quo textu clarè intelligimus odioſis, ſeu
28 alimentario prȩiuditialibus appellatione † alimentorum, non venire nec habitationem nec veſtiarium. quod eo loci annotarunt omnes. e
29 contrà autem in fauorabilibus † alimentario vtilibus appellatione alimentorum habitatio continetur.l.legatis.ff.de aliman. & ciba. leg. Alex.conſi.178.col.vlt.lib.5.Io.de Ana.conſi. 37. Practicus Papienſis in forma libelli pro legato rei ſingularis, in glo.1.nume.65. Soc.ſen. conſi. 61.in fi.lib.2.Rolan .conſ.22 nu.1.lib.1. qui poſt relatos ſcribit, inter elimenta connu-
30 merari † veſtes, pelles etiam lectum & culcitram, calcearium, aquam venalē, & præceptorum ſalaria. Iudicis verò arbitrium & decretū
31 ceſſat, cùm † alimentarius tranſigendo ſuam conditionem meliorem reddit. d.l. cum hi.§. eam tranſactionem. ibi Bar.numer.2.& cæteri omnes.ff.de tranſact. Dec.l.de alimētis.nu.12. verſi.

verſi.ſecundò.fallit.C.eo.Alcia.nu.4. Ceſſat etiam decretum & arbitrium quando ex teſta
32 toris alimenta † relinquentis tranſactio eſſet de illis permiſſa. Decius d.l.de alimentis.in fine.Alcia.nume.5.argu.l.§.1,ff.de reb.eorum. de quo ſatis in præcedenti caſu. Ceſſat etiam
33 cum de iam præteritis † alimentis tranſigitur d.l.de alimentis. vbi omnes rationem reddūt. Cętera ſciens nunc prętereo.

SVMMARIVM.

1 *Alexandri Seueri Imperatoris bonum inſtitutum,*
2 *Minorum prædia ſine Prætoris decreto alienari non poſſe.*
3 *Iudicis arbitrio multa tribui in interpoſitione decreti ſuper alienatione bonorum minoris.*
4 *Minorum bona ſine cauſa, & decreto alienari non poſſe.*
5 *Minorum bona alienari poſſunt. ſi æs alienum vrget.*
6 *Iudicis arbitrio relinquitur, quando æs alienum vrgere dicatur, vt bona minorum alienari poſſint.*
7 *Vrgere quid ſit.*
8 *Cauſæ cognitio adhibenda eſt, an creditor inſtet, vel non, vt bona minoris alienari poſſint.*
9 *Iudex debet ſe inſtruere de bonis minorum antequam prædiorum alienationem permittat.*
10 *Synopſis quid.*
11 *Minorum prædia non eſſe alienanda cùm pecunia extant.*
12 *Iudicis arbitrio relinquitur, an pecunia minoris in negotiationibus collocata, ſint potius diſtrahenda quàm prædia.*
13 *Minorum prædia alienari non debent, cùm alia extant bona, quæ commodius alienari poſſunt.*
14 *Iudicis arbitrio relinquitur, quæ res minorum præter prædia, commodius alienari poſſint.*
15 *Prædia minorum pignori dare vel alienare vtilius an ſit, iudicis eſt arbitrium.*
16 *Prætoris decretum quale eſſe debeat in alienatione vel pignoris datione prædiorum minoris.*
17 *Antonius Corſetus ſing. in verbo Decretum, reprehenſus.*
18 *Decretum alternatiuè interponi non poſſe.*
19 *Baldus reprehenſus in l. ſi pupillorum. §. ſi Prætor ff. de rebus eorum.*
20 *Iudicis arbitrio relinquitur, quod minoris prædiū ex multis debeat alienari.*
21 *Iudicis arbitrio relinquitur, quæ quantitas rei minoris alienari debeat pro ſolutione æris alieni.*
22 *Minoris prædium cùm alienatur, tutoris vel curatoris auctoritas interuenire debet.*
23 *Minoris bona cùm ex cauſa alienãtur, probari cauſa debet.*
24 *Iudici aſſerenti cauſam alienationis bonorum minoris eſſe iuſtam non credi.*
25 *Decretum Prætoris in alienatione bonorum minoris probari poteſt iniuſtum.*
26 *Minoris bona cum alienantur, ſolennitates omnes vna ſcriptura comprehendi debent.*
27 *Minoris bona cum alienantur ſubhaſtari debent.*
28 *Subhaſtatio bonorum minoris per 20 dies fieri debet.*
29 *Statutum Patauinum ſub rub. De alienationibus. cap.1. quo bona minoris alienari permittitur, declaratur. & paulò infrà.*
30 *Minorum bona vt vendi, ita nec pignori dari non poſſunt.*
31 *Minor non poteſt dare pignori fundum à ſe emptum,*
32 *Statutum Papiæ 119. in ciuilibus ſub rubr. De modo & forma obligandi minorem, declaratur.*
33 *Decreti forma cùm res minoris pignori datur.*
34 *Minorum bona ſine decreto diuidi non poſſe, & idem de multiplici bonorum ſpecie.*
35 *Diuiſio alienationis eſt ſpecies.*
36 *Minoris bona ex cauſa diuidi poſſunt, vt ſi ſocius vel frater eſt rixoſus, vel ſi aduerſarius ad diuiſionem prouocant.*
37 *Diuidi poſſunt minoris bona, ſi ſocius illa dilapidat.*
38 *Statutum Patauinum ſub rubri. De alienationibus & obligationibus cap.1. dum prohibet diuiſionem bonorum minoris, declaratur.*
39 *Decreti forma in diuiſione bonorum minoris.*
40 *Minor ſine Prætoris decreto de bonis ſuis tranſigere non poteſt.*
41 *Statutum Patauinum ſub rub. De alienationibus cap.1. extenditur procedere etiam quò ad tranſactionem.*
42 *Decreti forma in tranſactione bonorum minoris.*
43 *Minor de rebus ſuis compromittere non poteſt.*
44 *Compromittere non poſſunt nec tutores nec curatores de rebus minorum.*
45 *Statutum Patauinum ſub rub. De alienationibus. cap. extenditur etiam ad compromiſſum.*
46 *Minor bona ſua donare non poteſt.*
47 *Donare non poteſt minor bona ſua etiam ob cauſam nuptiarum.*
48 *Dotē ſine decreto mulier minor conſtituere non poteſt.*
49 *Statutum Patauinum ſub rubric. De alienationibus, capitulo primo. corrigit ius commune, dum concedit minorem ſine decreto poſſe donare pro-*

re propter nuptias, & dotem conſtituere.

50 *Minor non poteſt inſolutum dare bona ſua ſine decreto Prætoris.*

51 *Inſolutum dationem emptioni, & venditioni æquiparari.*

52 *Minor non poteſt repudiare delata bona ſine Prætoris decreto. ibidem declaratur.*

53 *Mulier ſine conſenſu conſanguinearum ex forma ſtatuti requiſitorum poteſt hæreditatem nondũ agnitam repudiare.*

54 *Pater tutor filij emancipati alienare non poteſt bona filij ſui minoris ſine decreto.*

55 *Minor non poteſt ſine decreto Prætoris alienare bona, quæ aliàs eius pater habebat venalia.*

56 *Minor non poteſt ſine decreto alienare fundum emphyteuticum.*

57 *Minor non poteſt ſine decreto alienare argenti fodinas, ſalinas & his ſimilia.*

58 *Emphyteuticus fundus quis.*

59 *Minor non poteſt ſine decreto alienare fundum à ſe bona fide poſſeſſum.*

60 *Fundum ſterilem ſine decreto minor alienare non poteſt.*

61 *L. ob æs C. de prædijs minorum. declaratur.*

62 *Minor non poteſt ſine decreto alienare fundum inutilem, vt vtilem emat.*

63 *Minor non poteſt ſine decreto alienare fundum, etiam ad euidentem ſuam vtilitatem.*

64 *Statutum Patauinum ſub rub. De alienationibus, cap. I. in illis verbis, alienationem eſſe minori potius vtilem quàm damnoſam, declaratur.*

65 *Minor non poteſt ſine decreto alienare prædia, etiã in affines & ſanguine coniunctos.*

66 *Minorum prædia alienari non poſſunt ſine decreto, etiam ob debitum fiſcale.*

67 *Minorum prædia ſine decreto alienari non poſſe ex teſtatoris diſpoſitione.*

68 *Tranſigi de alimentis ſine decreto poteſt, cùm ita teſtator cauit.*

69 *Statutum quòd minoris promiſſio non valeat, non procedit cùm ipſe teſtator de re minoris promiſit.*

70 *Voluntatem ex actu nullo declarari.*

71 *Minoris prædium ſine decreto alienari poteſt, cùm iuſſu Prætoris fuit pignori captus.*

72 *Minoris fundus ob rem iudicatam ſine decreto alienatur.*

73 *Fundus qui iure pignoris eſt apud minorem, alienari ſine decreto non poteſt.*

74 *Minor poteſt ſine decreto fundum controuerſum alienare.*

75 *Emphyteuta alienare poteſt irrequiſito domino fundum à ſe non poſſeſſum.*

76 *Eccleſia ſine ſolennitate alienare poteſt fundum à ſe non poſſeſſum.*

77 *Tutorem & curatorem validè obligare poſſe bona propria pro euictione bonorum minoris ſine ſolennitate alienatorum.*

78 *L. ſed & ſi ii. §. vlt. C. de prædijs minor. declaratur remiſſiuè.*

CASVS CLXXI.

MINORVM BONA CVM ALIEnantur, vel alio quouis modo diſtrahuntur, ſolennitates quę ſint; & quibus caſibus ſine decreto Prætoris bona illa alienari non poſſunt, & quibus poſsint, plenius quàm hactenus declaratum.

DILIGENTIA adhibenda eſt non mediocris ita in alienandis bonis minorum quemadmodum & in tranſactione ſuper alimentis, cùm vtroque caſu Prætoris requiratur auctoritas & decretum. id quod in caſu noſtro facere iudices iuſsit
1 prudentiſsimus ille Imperator † Alexander
Seuerus, qui (vt in illius vita ſcribit AElius Lampridius) diem nullam prętermiſit, quin aliquid manſuetum, ciuile, & pium facere. is inquam ſua oratione in ſenatu habita ſtatuit, quemadmodum recenſet Vlpia. in l. I. in princip. ff. de rebus eorum, qui ſub tutel. vel cura.
2 ne † minorum prædia vel vrbana, vel ruſtica
diſtrahantur, niſi iuſta adſit cauſa, & adhibito Prætoris decreto. in cuius quidem decreti ap
3 poſitione multa ipſius Prætoris † arbitrio tri
buit; & probat l. magis puto. §. non paſsim eodem tit. quem tex. in hanc ſententiam annotauit Bald. in l. I. nume. 12. in fin. C. de ſid. inſtrumen. & iure haſt. fiſ. lib. 10. Verùm quando & quomodo eo decreto vti poſsit & debeat, dicendum nunc eſt, ſed quoniam res hęc. alioqui in foro & iudicijs vtiliſsima, paulò obſcurius à noſtris pertractari ſolet, eam nos altius & dilucidius explicabimus. Et quamquàm nõ ignorem varios eſſe modos diſtrahendi atque alienandi rem, varijsq; interdum de cauſis alienationem permitti, ac magnam eſſe rerum varietatem, diuerſasq́; eorum qualitates, ſoleréq; conſiderari varias perſonas minorum loco alienantes, & ob id tractationem hanc poſſe alia ſub forma & ordine, quam facere inſtitui, nihilominus quoniã clarior hic videtur ordo noſter, illum obſeruare volui. Regulam itaque
4 que conſtituo. Bona † minorum immobilia
ſine iuſta cauſa, & decreto alienari non poſſunt.

ſunt. quæ ſanè regula extenditur (vt ita di-
cam) primò, vt procedet in venditione, quæ ſi
ne cauſa & decreto non conceditur hoc in ca
ſu d.l.1.in prin.cum multis ſimilibus. cùm au-
tem ad hanc venditionem deueniédum eſt ex
cauſa iuſta & decreto plura ſunt obſeruanda,
5 ac primò † æs alienum vrgere debet.l. magis
puto.§.ne paſsim.ff. de reb.eorum. & l.ob æs.
C.de prædijs minor.& latè ſcribunt Corneus
conſi.109.col.1.lib,3.Afflict.deciſ.249.Pariſius
conſi.98.nume.9.lib.1.reſpondit Rolan. con-
ſi.33.nume.1.2.lib.1. quem aliàs ſecutus ſum in
tracta. De recuperanda poſſeſsione. remedio
15.númer.146. is Rolandus plures citat, quos
hic referre fruſtraneum exiſtimaui. Illud nunc
6 addo in hoc multùm verſari † iudicis arbi-
trium, vt diligenter videat, an tantum vrgeat
ęs alienum, quòd hoc prędiorum alienatio in
tempus differri non poſsit. Conſtare equidem
debet creditores aſsiduè inſtare; hoc ſatis oſtē
dunt verba illa.d.§. non paſsim. ibi, ſi modò
7 vrgeat creditor. Eſt enim † vrgere, cogere, prę
mere atque impellere. Cicero in Hortenſio.
Itaque nunc Democriti manus vrgebatur. &
pro inſtare atque inteſtare; idem Cicero pro
Rabirio poſth. Satis eſt homines imprudentia
lapſos non erigere; vrgere verò iacentes, aut
pręcipitantes impellere certè eſt inhumanum.
& pro Plancio; Etiam atque etiam inſto atque
vrgeo, inſector, poſco atque adeò flagito cri-
men. Hac ergo in re noſtra non modò in actis
conſtare debet, creditores inſtare & vrgere, vt
reſpondit Pariſ.conſi.85.nume.19.in fin.lib 3.
ſed etiam aſſerere debet iudex ex ſuo arbitrio
creditorū inſtantiam euitari nō poſſe. id quod
viſus eſt ſentire Bar.d.§.non paſsim, dum ſcri
8 pſit. iudicem debere adhibere † cauſæ cogni-
tionem an creditor inſtet, & ſibi ſolui petat. Et
cum Barto.ſenſerunt Decius conſi.403. num.
8. Pariſius conſil.98.num.9.11.lib.1. & Rolan.
d.conſi.33.numer.3.lib.primo. qui affirmant,
non ſufficere, ſi in inſtrumento venditionis di
ceretur, creditores inſtaſſe & ſibi ſolui petijſ-
ſet; quoniam re ipſa conſtare debet, credito-
res inſtaſſe.

Secundò requiritur in huius ſolennitatis
9 obſeruatione, vt † iudex ſe inſtruat de fortunis
minoris; requirere enim debet virum aliquem
probum de bonis illius minoris inſtructum, vt
ab eo intelligat, quę ille poſsideat. & ſi nō in-
uenier iudex aliquem, qui ſe inſtruat de bonis
his, iubebit rationes ſibi edi, vel inuentarium
bonorum pupillarium. ita enim ſignificant illa
verba d.l.magis puto.§.in primis.ff.de reb. eo
rum. vbi hæc ſolemnitas traditur, ibi, itemq;
10 † ſynopſin (eſt hæc litera reſtituta Vlpiano di
ligentia eruditiſsimi Anto. Augu.lib.4.emēd.
iuris cap.3) hoc eſt inuentarium. ita is Anto.
Augul. interpretatur. & illius nomine ſuppreſ
ſo Franc. Hotomanus in commen. verborum
iuris, in verbo ſynopſis, atque ita hęc ſolemni
tas refertur in d.§.in primis. qua nòn obſerua
ta, nulla erit alienatio. quod expreſsè reſpōdit
Barba.conſi.6.col.4 in fin.& col.5.lib.4.non
diſſentit Pariſ.d.conſi.98.nu.11.lib.1.& d.con
ſi.85.nu.16.lib.3.qui verè ex d.§.in primis, re-
ſpondit, iudicem non debere in hoc nimium
credere tutoribus & curatoribus.

11 Tertiò vti debet diligentia † iudex vt videat
an extent pecuniæ, vel in numerato, vel in no-
minibus, hoc eſt in creditis, quibus poſsit debi
to ſatisfieri, vel ſi extant hæ pecuniæ in fructi-
bus, vel redituum ſpe atque obuētionum d.§.
non paſsim. ibi, quærere ergo debet, an pecu-
niam pupillus atque ita tradūt omnes, vt Cor-
ne.conſi.50.& conſi.109.in prin.lib.3. Rol.d.
conſi.33.num.5.lib,1.qui alios recenſet. in hoc
12 in hoc etiam verſatur non paruum iudicis † ar
bitrium, an illæ pecuniæ, quæ in redituum ſpe
collocatæ ſunt, ita collocatæ ſint, vt ſpes maxi
mi lucri ſit ferè certa, vt de ea dubitādum pro
babiliter non ſit, vel ita ſit ſpes remota, vt ina
nis reddi atque effici poſsit: quemadmodum
quotidie mercatores experiuntur. Si itaque
magna extat lucri certa ſpes iudicare atque æ-
ſtimare poterit iudex ex pecunijs illis non eſ-
ſe creditoribus ſatiſfaciendum, ſin minus, hoc
eſt, ſi ſpes erit remota, vtilius erit ex illis æs alie
num exoluere, quàm prædia alienare.

Quartò, cùm pecuniæ non extant, aduerte-
13 re debet iudex, an aliæ † res ſint præter prędia,
quę commodius & minori cum diſpendio di-
ſtrahi poſsint, vt ſunt bona mobilia, & pręſer-
tim illa quę facilè in dies conſumū, parua cum
vtilitate poſſunt. id quod apertè probat textus
dicta l.magis puto.§.non paſsim.verſicu.item
requirat. & annotarunt ralati omnes præſer-
tim Rol.dicto conſi.33.numer.6. poſt Corne-
um conſil.92. colum.2.libr.quarto. Afflictum
d.deciſio 249.nume.2. & Pariſ.dicto conſilio
98.nume.9.lib.primo. & cum hoc in facto po
ſitum ſit (quis enim diffinire potuit, quę illa
ſint, quæ diſtrahi commodiùs poſsint?) iure
24 † iudicis arbitrio relinquuntur. id quod ſi-
gnificant illa verba.§.non paſsim.verſ.& ideo
prętori arbitrium huius rei Senatus dedit. &
in l.1.in prin.allo tit.ibi. Quòd ſi fortè ęs alie
num tantum erit, vt ex rebus cęteris nō poſsit

exolui:

exolui: tunc Prætor Vrbanus vir clariſsimus
edeatur, qui pro ſua religione exiſtimet, quæ
poſsint elienari.

15 Quintò in huius iudicis † arbitrio poſi-
tum eſt, vt videat, an tutius, & vtilius ſit hæc
prædie pignori dare, quàm vendere d.l.megis
puto.§.item Prætor æſtimare.ff.de rebus eo-
rum.licèt enim minor pignori dare nõ poſsit,
quemadmodum nec elienare.l.ſi pupillorum.
§.vlt.& l.pen.§.vlt.ff.de reb eorum.& dicam
in ſubſequẽti extenſione: nihilominus vbi alie
natio eſt neceſſeria, ibi faciliusaliquando, &
vtilius edmittitur pignoris ſuppoſitio.d.§.itẽ
Prętor ęſtimere.aliquendo etiam vtilius eſt in
totum elienare; id quod probet is text.§.item
Prętor,& clerius probat.l. ſi pupillorum.§.ſi
Prętor.ff.de reb.eorum. quo illud probatur,
16 † Prętoris decretum de alienetione ebſoluta,
vel de pignoris datione eſſe debere diſtinctũ,
& clarum.nec enim alternatiuè valet, ſi permit
tat Prętor vendere, vel pignori dare: vti oſten
dunt ille verba, dummodo ſciemus Prętorem
non rectè partibus ſuis functum. Hinc intelli-
17 gimus malè ſenſiſſe † Antonium Corſetum
ſuo ſingulari in verbo Decretum, incipit De-
cretum, poſt pręceptorem ſuum, qui hunc tex
tum ennoteuit in hanc ſententiam ſingulerẽ,
18 ꝗ † Decretum alternatiuè interpoſitum va-
let: cùm tamen clara illius textus verbe con-
trerium probent. fateor quidem illo in caſu
decretum prodeſſe illis tutoribus, qui ex Prę-
toris permiſſu elienerunt; ne ſcilicèt ipſi me-
lè adminiſtreſſe videantur. Infertur etiam ma
19 lè ſenſiſſe † Beldum in illo ipſo §. ſi Prętor,
dum ex eo collegit.decretum ſuper re maiori
interpoſitum non extendi ad minorem. quam
doctrinem probeuit Curt.ſen.conſil.74.colu.
15.verſien.reſpondemus. malè inquam ſenſit,
quoniam in caſu d.§.ſi Prætor, non creditur
minus eſſe obligere, quàm alienere, & interdũ
plus elienare, quàm obligare; nempè retione
meioris vtilitetis.quæ inde pupillo, vel mino-
ri prouenire poteſt.

Sextò cùm ad prędiorum alienationem de
20 ueniendum eſt. adhuc pro ſuo † arbitrio iu-
dex ęſtimebit, etque ita iudicabit, qui fundus
diſtrahi debeat, vt minor poſſeſsio, vel minus
vtilis elienetur. d.l.magis puto.§.item Præ-
tor.ibi, ſed ſi elie poſſeſsio minor, vel minus
vtilis pupillo, magis eam iubeat diſtrahi, quàm
maiorem & vtiliorem. atque ita in hunc tex-
tũ ennotarunt omnes, vt multos recenſet Ro-
landus d.conſi.33.nume.7.& conſi.99 nume-
ro 4.lib.1.

21 Septimò pro ſuo † arbitrio æſtimare debet
index, quę res mobilis, vel quantum prædij a-
lienari debeat pro ſolutione æris: diligenter
enimeduertens, ne plus quàm opus eſt ad æs
alienum ſoluendum diſtrahatur. ita probet di
cte l.megis puto:§. item Prætor. ibi, & illud
vigilenter. atque ita releti Doctores affir-
mant.

22 Octauò tutoris, vel curetoris † euctoritas
interuenire debet.l.neque.l.eum qui.C.de au
ctor.pręſta.glo.in l.1. in principio, in verbo,
alienum.ff.de reb.eorum. Roland. d.conſilio
33.nume.9.

Nonò entequem decretum ipſum interpo-
natur, probari & diſcuti debent cauſæ: nec
23 enim † ceuſas allegare ſufficit, quibus omni-
nò facienda eſt hæc elienetio, ſed oportet illas
probare.l.minorum.C. de prędijs minorum.
quo textu eddnctus Periſius conſilio 98.nu.8.
lib.1.reſpondit, has iuſtę cauſæ probationes re
cipiendes eſſe ante decreti interpoſitionem.
quamquam Roland. dicto conſilio 33. numer.
10. libro primo ſentiet, poſt decretum recipi
poſſe. licèt ergo pro iudice multùm pręſuma
24 tur, nihilominus † ei aſſerenti ceuſam aliena-
tionis eſſe iuſtem, non creditur; ſed probe-
tiones recipi debent.id quod ex dicta l. mino
rum, effirmerunt Antonius Corſetus ſuo ſin-
gulari in verbo Minor, incipit, Decretum. Ia-
ſo.l.ſecunde, nume.5.in fin.ff.de offic.eius.&
in l.ſciendum, nume.13. de verborum obliga-
tio.Decius in authen.ſi quis in aliquo. nume.
36.C.de eden. & conſi.510.numer.4. Curtius
iun.conſi.29.numero 16. Periſius conſilio.85.
numero 28.libro tertio.Socinus iun.conſilio
48.numer.5.lib.primo. Ferretius ceutele vlti.
Alciatus trecta.præſumptio.regu.3.præſump.
10.numero 3.Craue.tracte. de antiq.temp.ſe-
cunde parte principali, nume.10.Rolen. con-
ſi.99.nu.8.lib.1.

Decimò requiritur, vt his peractis ſuum de
cretum index interponat.l.prime.§.primo.ff.
de reb.eorum.& l. lex quæ tutores.C. de ad-
min.tuto.Rolan.d.conſi.33.nume.9.lib.1.hoc
25 † decretum tamen tantam vim non obtinet,
quid edhuc poſt illius interpoſitionem à ſuc-
ceſſore reuocari poſsit.l.quamuis.ff. de rebus
eorum.

26 Vndecimò de his omnibus † ſeperate ſcri-
pture fieri debet.Rolan.d.conſil.33.nume.10.
libr.1.poſt multos, pręſertim.Iaſo.l. nec quid
quem.§.vbi decretũ, nu 71.ff.de offi.Procon.
& Corneum conſi.71.num.4.lib.3.idem ſenſit
Pariſ.conſi.98.nu.12.lib.1.

Duodecimò

Duodecimò his omnibus peractis,atque ita
Prętoris auctoritate conceſſa alienandi facul-
27 tate, † res vendenda in publicum exponitur,
& per ſubhaſtationem plus offerenti vēditur,
ita Afflictus d.deciſio.249. verſicu. octauò ꝙ.
Corneus d.conſil.71. libro 3. Decius conſilio
403.numer.7. Pariſius conſil.98.colum.3.nu-
mero 18.& conſil,99.columna.2. libro primo,
quos ſecutus eſt Rolan.d.conſi.33.nume.13.li-
bro primo.
28 Decimotertiò † ſubhaſtatio hæc per vigin-
ti dies fit,ita Fabianus de Monte tract.De em-
ptio.& vend.quinta parte principali, num.83.
86. quem retulit Rolan.d.conſil.33.numer.14.
qua de re infrà in ſequenti caſu dicemus. hæc
dixiſſe ſufficiat de forma venditionis bonorū
minoris,hęc ſunt annotāda pro interpretatio-
29 ne ſtatuti † Patauini ſub rubr. De alienationi-
bus & obligationibus.quo datur forma alienā
di bona minori. nec ibi huius ſubhaſtationis
fit mentio, quę ex iuris communis diſpoſitio-
nē ſuppleri debet. in quo ſtatuto credo eſſe
mendū non leuis ponderis,ibi, vel iudex pro-
nuntię ipſam faciendam.credo, illam alterna-
tiuam vel abundare,vel eſſe legendum, &, at-
que ita copulatiuè quod & ſtatuti ſenſus & li-
tera ſignificant.

Extenditur ſecundò, vt hæc prohibitio de
non alienandis bonis minorum ſine decreto,
30 procedat etiam quò † ad pignoris ſuppoſitio
nem, nam & hęc alienationis eſt ſpecies.l,ma-
gis puto.§.ſi pupillus.& l.ſi pupillorū,§. ſi pu
pillus.& l.pen.§. quamquam.ff. de reb. eorū.
& l.ſi ad reſoluendam.C.de prędijs mino.Cu
ius ſentētię rationem retulit Vlpia:d.l. magis
puto.§.ſi pupillus. quoniam ſi huic obligatio-
ni locus abſolutè eſſet,verè adinuenta foret a-
lienandi ratio,ſiquidem ęre alieno cauſato,ne
ceſſariò eſſet ad ipſam venditionem deuenien
dum.quam rationem perpendit,& Alex.in l.ſi
uè apud acta,nu.2.C.de tranſact.Deci.conſil.
479. nu.4. qui nec etiam poſſe ea de re cōpro-
miſſum facere.qua de re pauló infrà. idē Dec.
in l.qui actionem,nu.5.de reg.iur.dixit, mino
rem nec etiam perſonalem obligationem poſ-
ſe contrahere. immo (quod fortius eſt) non
31 poteſt † minor prędium à ſe emptum pignori
dare, vt inde reſiduum pretij venditori ſoluat
l.1.§.vlt.& l.2.ff. de reb.eorum.quę iura intel
ligo, etiam ſi incontinēti adiectum eſt pactum
quemadmodum etiam intellexerunt Alcia. re
ſpon.121.nu 2. & Tiraq. De tractatu conuen-
tionali,ad finem,nume.13. quo loci tamen mi-
ratur, & inquit.ſe exiſtimare aliquod mēdum
eſſe vel in d.l.1.§.vlt.vel in d.l.2.ſed nō video
quod mendum eſſe poſsit, cùm fauore pupilli
contra cōmunes iuris regulas factum illud ſit.
nec differentiam conſtituo, quòd ipſemet mi-
nor vel pupillus contrahat & paciſcatur, vel
eius nomine tutor & curator,vt rectè reſpon-
dit Goza.conſi.15.& conſi.16.quem in ſpecie
illa probanit Alciatus d.reſponſo 121. qui am-
bo conſuluerunt contra Curt.iun.conſil.146.
& Curtium etiam reprehendunt Tiraquell.d.
nume.13.& nouiſsimè Arius Pinel.in repe.l.1.
part.3.numer.53.C.de bonis maternis,qui alia
per plura ſcribit.Et hæc erit notabilis declara
tio ad ſtatuta, quæ prohibent minorem poſſe
obligari ſine certis ſolennitatibus,vt extat ſta-
tutum hic Patauij ſub rubr.De alienationibus
32 & obligationibus. & † Papię in ciuilibus 119.
& ſub rubr. De modo & forma obligandi mi-
norem.procedunt hæc ſtatuta etiam in obliga
tione contracta ſtatim in contractu acquiſitio
nis per pupillum factę. Cùm autem res mino-
ris & pupilli pignori danda eſt, iuſtis de cau-
ſis, decretum Prætoris, vt in ipſa venditione
interponendum eſt,ſed non ſub eadēmet for-
33 ma, nam opinor non fore † neceſſarium rem
illam in publicum proferre & ſubhaſtationi
ſubijcere, ſed ſufficere illi ſingulari perſonæ
cōcedere,quæ pignus recipere vult. nec enim
multùm confert quód vni vel alieri res trada-
tur, poſteaquàm intra aliquod temporis ſpa-
cium luenda eſt.

Extenditur tertiò, vt hæc prohibitio de nō
34 alienandis bonis minorum ſine † decreto,pro
cedat etiam quò ad diuiſionem bonorum cō-
munium cum altero, vel fratre, vel ſocio. id
quod apertè probant l.1.§.1. & l. ſi pupillorū
in prin.ff.de reb.eorum.& l.penul.C.de præ-
dijs mino.Bar.l.ſi res pignori,nume.7.ff.fam.
ercif.& l.iubemus,in prin.C.de ſacroſanct.ec
cle. Barbat.inter conſilia Curt.ſen.conſil.67.
Sapienter.colum.13. Decius conſi,349.nume-
ro 2.3. Socin.iun. conſil. 79. numero 7.libro
1.Crauet.conſil.268.in fine.quod & ad mobi-
lia, vt putà ad merces & negotiationes perti-
net, nam nec hęc ſine cauſa diuidi poſſunt. ita
Soci.ſen.conſi.254.colum.1.& 2.libr.2.immo
nec fructus & reditus annui diuidi ſine cauſa
poſſunt.ita Bal.in l.vlt.C.comm.diuid.à quo
non diſſentiunt Soc.Tract.fallen.reg.329.fal-
len.1.qui alios recenſet,& Barbatia apud Cur.
ſen.d.conſi.67.colum.20. quamquam contra
rium & malè,horum non memor,conſuluerit
Soc.iun.conſi.79.nume.7.lib.1.Eſt huius ex-
35 tenſionis ratio, quia † diuiſio alienationis eſt

ſpecies l.1.C.ſi aduerſ.tranſact.vbi Bal. Goza.
conſi.58.nume.13. Soci.iun.conſi.48.nume.4.
lib.1.Pariſ.conſi.34.numer.39.lib.2.& Craue.
conſi.264 nu.4.immo diuiſio, emptio & vanditio appellatur.l. cùm pater.§. hęreditatem.
ff de lega.2.& l.1.C.communia vtriuſque iud.
Goz.id.d.conſi.58.numer.13.nimirum ergo ſi
prohibetur ita diuiſio,vt alię alienationes.Cauſę autem diuiſionis iuſtę plures poſſunt conſi-
36 derari.vna eſt cùm † frater,vel ſocius maior ad
diuiſionem prouocauit.d.l.pen vbi glo.& Docto.C.de prędijs mino.Socin.ſen.conſi.67.in
fin.lib.1.repetitum conſi.165.lib.2.idem trac.
fallen.reg.329.fallen.vlt.Soc.iun.conſi.48.nume.6.lib.1. non procedit tamen ſi minori eſſet
alia via bonis interdictum.Soc.d.tract. fallen.
reg.228.fallen 2.

Secunda iuſta cauſa diuiſionis eſt, ſi ſocius
eſſet rixoſus:ita Bal.in l.1.C.ſi aduerſ.tranſac.
Soci.d.tract.fallen.reg.228.fallen.2. Barba.d.
conſi.67.col.19. id quod à iudicis arbitrio pēdet quòd rixoſus ſit,vel non.

37 Tertia eſt iuſta cauſa, † cùm is ſocius bona
communia dilapidat.d.l.pen.vbi Docto.C.de
prædijs minor.Socin.dicta regu.228. fallen.2.
& Craue.conſi.268. in fin. qui & quartam iuſtam cauſam ſubiungit, quando maxima minoris & pupilli vtilitas inde oriretur. Hæc ſunt
admodùm memoriæ commendenda ad inter-
38 pretationem † ſtatuti Patauini ſub rubr. De alienationibus & obligationibus.cap.1.dū prohibet minores diuidere bona communia ſine
cauſa. hę autem cauſę iuſtę erunt & in caſu illius ſtatuti.Scribunt tamen relati Barba.& Soci.ſen.nulla rōne bona hęc diuidi poſſe, cùm
pręter legis prohibitionem adiecta eſt prohibitio expreſſa teſtatoris: id quod nunc non ex-
39 plico. Forma † autem decreti hoc in caſu eſt
multùm diuerſa à iam relata; ſi quidem ſolùm
habet iudex cognoſcere, an cauſa diuiſionis
ſit iuſta, & deinde pronuntiare bona eſſe diuidenda. diuiſio deinde ęqualis partium per tutores,vel curatores fit, & qua facta, ſua auctoritate iudex eam confirmabit.

Extenditur quartò,vt prohibitio hęc de nō
alienandis bonis minorum ſine decreto, pro-
40 cedat etiam in † tranſactione,quam ſine cauſa & iuſto decreto facere non poteſt minor.l.
ſi præſes.C.de tranſact.l.1.vbi omnes.C.ſi aduerſus tranſact.& clarius probat.l.4.C.de prędijs mino.Iaſ.l.2.num.3.ff.de offic.eius.Pariſ.
conſi.12.nume.39.lib.2.& conſi.85,numer 15.
34.libr.3. Eſt ratio, quia per tranſactionem ſequitur alienatio. Hinc infertur declaratio ad
41 relatum † ſtatutum Patauinum ſub rubr. De
alienationibus & obligationibus. in quo nulla in ſpecie fit mentio tranſactionis.eſt intelligendum ſtatutum etiam in ipſa tranſactione
cùm & illa ſit alienatio,& in ea apponatur ceſſio,quę à ſtatuto in ſpecie prohibetur. Forma
42 † autem huius decreti erit,vt iudex cognita litis ambiguitate & dubitatione,viſiſque tranſactionis pactis, & conditionibus minori vtilibus potius quàm damnoſis,pronuntiet tranſigendum eſſe, & ea celebrata ab ipſo iudice cōfirmabitur.

43 Extenditur quintò, vt prohibitio iſta † locum etiam habeat in compromiſſo,vt in ſpecie
ſenſit Bal.l.1.nume.3.C.ſi aduerſ.tranſa. Blancus Tract.De compromiſſ.q.3.principali, nume.39.& Rolan.conſi.76.nume.16.lib.1. Lanfrancus Orianus Tracta. De arbitris, in verbo
Iuxta pollicitum, & recte quoniam per compromiſſum alienatio ſequitur.quo circà qui alienare prohibentur,prohibentur etiam compromittere,vt in pupillo, qui verè compromittere nō poteſt, & ſi compromittit, laudum inde latum nullum eſt.l. ſi pupillus.ff. de arbitr.
& l.ſi minor.§.minores.ff.de mino. immo reſpondit Bologn.conſil.6.colum.2. tutores &
curatores pupillorum, vel minorum non poſ-
44 ſe † compromittere ſine decreto & cæteris ſolennitatibus quod verum eſſe intelligimus,etiam ſi extet ſtatutum,quo affines ad compromittendum cogantur:nam & tunc minores cōpromittendo decretum & ſolennitates obſeruare debent.ita ſenſit Blancus d.q.3. num.39.
verſi.quintò facit.poſt Batt.conſi.40 lib.2. &
Alex.conſi.62.num.17.lib.7.Quę extenſio eſt
annotāda ad interpretationem relati iam iam
45 ſtatuti † Patauini, in quo nullum verbum de
compromiſſo. Forma decreti in hoc decreto
illa eſſe poterit; ꝙ iuſta lite cognita & bonum
eſſe iudicans, cauſam potius eſſe compromittendam,ad hoc vt lites & expenſæ magnę euitentur, quàm ꝙ coram ordinario iudice tractetur,compromiſſo conſenſit, atque ſuam auctoritatem & decretum cum tutoris vel curatoris interuentu interpoſuit, & illud ſufficit
decretum interponi tempore,quo cōpromittitur,non tempore laudi.ita Soc.ſen.conſi.52.
col.1.lib.4.& Blancus d.q.3.nu.39.verſic.tertiò comprobatur.

46 Extenditur ſextò,vt procedat etiā hoc † decretum in donatione, quā verè minor ſine ſolennitatibus facere non pōt.l.prędia.C.de prędijs mino.Soc.ſen.conſi.130.colum.1.lib.1.im
47 mo nec † donare ob cauſam nuptiarum ſine
decre

decreto poteſt.d.l.prędia. Bart.l. ſi conſtante in prin.nu.76.ff.ſol.matr. Cur.iun.conſi.168. nu.10. Tiraq.De legib.connubia.glo.6. num. 195. immo poſt multos concludit Rolandus à
48 Valle tract.De lucro dotis.q.45.nec † dotem a muliere minori ſine iudicis decreto cõſtitui poſſe de rebus immobilibus,ex text.l.lex quæ tutores.C.de admin.tuto.vbi Bart.& cæteri.
49 ſed hic caſus locum non habet † Patauij ex iã relato ſtatuto ſub rubr. De alienationibus & obligationibus.c.1.quo in ſpecie de dote conſtituenda ius commune corrigitur.Cùm ergo vel vir.vel fœmina ætate minor matrimonium contrahit diligenter iuxta animaduertere debet,qualis ſit viri,& qualis vxoris conditio, & pro ſuo arbitrio æſtimabit & ex ratione,donatio propter nuptias vel dos conſtituatur, quo arbitrio declarato ſuum interponet decretũ.

Extenditur ſeptimò, vt procedat,etiã quò
50 † ad inſolutum dationem, quam ſine decreto minor facere non põt.l.ſi minor.C.de prędijs
51 mino. Eſt ratio,quia † inſolutum datio emptioni & vẽditioni æquiparatur.vt probat.l. ſi prędium.C.de euictio.& l.vetuſtiſſima.C.de iure dom. impetra.qua de re latiſsimè diſſerit Tiraq. de Retractu conſang.§.1. glo.14. nu.45. cui accedunt Boer.q.49.in ſi & Soci.iun.cõſi.41.nu 13.& conſi.118.nume.9.libr.3.cęteros ſciens prætereo.

Extenditur octauò, vt procedat, etiam eo
52 caſu cùm † minor per repudiationẽ vult alienare fundum ſibi legatum,l.magis puto.§.fundũ ff de rebus eorum. & tradit poſt Federi.de Senis conſi.9. Rolan.conſi.15. nume.30. libro 1. & hoc procedit in legato, ſicut in cæteris, quoniam ante acceptationem repudiari ſine ſolennitate poteſt, vt probat l.ſi ego. vbi glo. & doctor.C. de negotijs geſtis, & in c. ſi tibi abſenti.in verbo vt tuum,de præben.in ſexto.
53 † Hinc mulier ſine conſenſu conſanguineorũ ex ſtatuti forma poteſt repudiare nondũ agnitam hæreditatem.latè Caſtren.conſi.171.In caſu præſenti viſis omnibus.lib. ſecundo. quem ſecutus eſt Tiraquel. De legib.connubia.glo. 3.nu.28.ita Prælatum poſſe hæreditatem nondum agnitam repudiare.Rolan.d.conſi.15.nume.32.34.lib.1.

Extenditur nono,vt procedat, etiã ſi pater
54 † minoris ſit illius tutor, adhuc non poteſt ſine decreto alienare.l.ſi pupillorum.§.ſi pupillus.verſic.ſi pater.ff.de rebus eorum. & l.3.C. de prædijs mino.quod intelligitur quando pater eſt tutor ſeu curator filij emancipati,atque ita adminiſtrat bona è quibus nullum commodum ipſe ſentire poteſt, ita declarat Iaſ. dicta l.Præſes,numero ſecundo verſic. contrarium tenuit,C.de tranſac.qui ob id inquit verã eſſe illam ſingularem Azonis traditionem, dum affirmauit,licere patri adminiſtratori bonorum aduentitiorum filij illa ſine decreto alienare. quam quidem ſententiam probarunt plures relati à Iaſone d.l.Præſes.numero 2. & à Tiraq. in l.ſi vnquam, in præfatione, numero vigeſimo octauo 32.33. & à Didaco libro primo varia.reſolu.cap.8. numerò 6. quibus addo Afflictum deciſio.393.numer.2. Pariſium conſil. 101.nume.83.libro primo.Alcia.tract.præſumpt.regula 1.præſump.2.numero ſexto, & Crauet.conſil.74.numero primo. qui ita demum verum eſſe intelligunt,quando iuſta alienandi cauſa ſubeſt.vt putà æs alienum vrgens.nec enim patris auctoritas ſupplet cauſæ huius defectum, ſed ſolùm iudicis loco eſt, atque ita decretum ſupplet,

Extenditur decimo. vt procedat, etiam ſi
55 pater † prędia ipſa venalia habuiſſet; adhuc filius pupillus, vel minor illa ſine decreto alienare non poteſt.l prima.§. ſi defunctus.ff. de rebus eorum.nec enim voluit pater poſt mortem ſuam alienari à filio, quæ alienare ipſe noluit.

Extẽditur vndecimo vt procedat, etiam ſi
56 fundus † eſſet emphyteuticus;adhuc enim ſine decreto alienari nõ poteſt l.3.§. ſi ius.ff.de reb.eorum.& l.etiam.C.d prędijs minor.idẽ ſi eſſet fundus vectigalis,vt in d.l.etiam, ſcriptum eſt,& conſuluit Pariſi. conſi.85.num.33. 35.libro 3.

Extenditur duodecimo,vt procedat,etiam
57 in † argenti fodinis, ſalinis, & his ſimilibus: quæ ſine decreto alienari non poſſunt.l.3.§.vltimo in fin.& l.magis puto, in principio.ff.de rebus eorum. quibus in locis quid ſit fundus
58 † emphyteuticus & vectigalis declarat Alcia. libro primo Parerg.iuris. cap.vigeſimoſexto. & ibidẽ capitulo vigeſimonono explicat, quæ dicantur ſlypteria,quorum meminit dicta l.3. §.vltimo.

Extenditur decimotertio, vt procedat,etiã
59 in † fundo bona fide poſſeſſo,qui ſine decreto alienari non poteſt.d.l. magis puto.§.1. & 2,ff.de rebus eorum. nam donec euincatur pupilli fundus dicitur.

Extẽditur decimoquarto, vt procedat, etiã
60 ſi † fundus eſſet ſterilis, adhuc enim non poteſt ſine decreto alienari. d.l. magis puto.§.ſi æs: & l.penultima in principio.ff. de rebus eorum. nam (inquit is text.§.ſi æs) non eſt da-

tum arbitrium liberum Prætori, vt alienare
concedat, ſed cùm æs alienum imminet. ita e-
61 tiam probat † l.ob æs alienũ.C. de prędijs mi-
no.iuxta communem ſenſum, punctuãdo ibi,
ob æs alienum tantum.quamquàm Alciat. lib.
quarto diſpunct.capitu. quinto, & fortè ante
eum Ripa,& l.ſi conſtante,nume.84.ff.ſoluto
matrimonio, & l.vltima numero 139.C.de re-
uo.don.ita legant,ob æs alienum tantum cau-
ſa cognita.quare non licèt deteriora alienare,
& bona emere. licèt enim infructuoſus ſit fun
dus, attamen pro modo illius pretium reperie
tur.d.l. penulti. atque ita nullum erit pupillo
commodum. Sic affirmant Doctores,nempè
62 minorem ſine decreto † alienare non poſſe
fundum ſterilem ratione maioris vtilitatis. ita
multos recenſet Iaſ.in l.ſecunda,numero de-
cimo.ff.de officio eius cui mand.eſt iuriſ.qui-
bus addo Barbatiam inter conſilia Curt. ſen.
conſilio 67.columna vigeſima.immo bis deci-
ſum fuit in ſacro Neapolitano Conſilio,vt re-
ferunt Afflictus deciſio.87.& Capicius deciſ.
63 113.nec etiam ob † euidentem vtilitatem pu-
pilli fundum ſterilem, & infructuoſum poſſe
alienari, & ob id ſuper tali alienatione Præto
rem decretum interponere non debere. & il-
lis in locis ambo reijciunt diſtinctionem, quã
facit Iaſon dicta l.ſecunda,numero decimo in
64 fin.quę extenſio eſt notabilis ad relatum † ſta
tutum Patauinum ſub rubrica De alienatio-
bus & obligationibus.capit.primo.in illis ver
bis, alienationem eſſe minori potius vtilem
quàm damnoſam.quę ſanè verba videntur in-
nuere,alienationem eſſe permittendam modò
vtilis potius ſit,quàm damnoſa.atque ita à for
tiori cùm eſt euidenter vtilis,quia verius ſtatu
tum eſt intelligendum in caſu antecedentis ne
ceſsitatis, hoc eſt, ob æs alienum, nam tunc
cùm imminet æs hoc Prætor arbitratur,an po
tius vtile quàm damnoſum ſit rem vnam, ac al
teram alienare. atque ita ſtatutum non debet
intelligi quando nulla cauſa vrgentis neceſsi-
tatis,ſed ſolius vtilitatis imminet.

65 Extenditur decimoquintò, etiam ſi aliena-
tio † fieret in affines & fratres, adhuc enim ſi-
ne decreto fieri non poteſt.l.4.C. de prędijs
mino.vbi Doctores notant.

Extenditur decimoſextò ac vltimò vt pro-
66 cedat, † etiam ob debitum fiſcale,nam adhuc
decretũ interuenire debet.l.vltima.C.de prę-
dijs minor.

Declaratur primò,vt non procedat hæc iu
67 ris ſententia eo caſu cùm † diſpoſuit teſtator
prædium debere vendi, nam tunc minor ſine
decreto alienare poterit.ita probat.l.1.in prin
ci.ff.de rebus eorum,ibi,niſi vt id fieret parẽ-
tes teſtamento,vel codicillis cauerent. & l.ma
gis puto.§.ſi fundus. & §.ſi pupillus. & l.vlti.
ff.de rebus eorum. Barto.l.qui Romæ.§.cohæ
redes,in fin.de verborum obligatio.Soci.ſen.
conſi.48.colum.3.verſi.8.& conſi.53.col.4.ver
ſi.his tamen,& colum.vlt.lib.1.Dec.l.de alim.
68 in fin.C.de tranſact.qui in ſimili † idem ait in
tranſactione alimentorum, quæ ex teſtatoris
permiſſu conceditur, & in ſpecie noſtri caſus
ita reſponderunt Pariſius conſi.85.numer.50.
lib.3.& conſi.112.nume.23.lib.4.& Rolan.cõ-
ſi.99.nume.40.lib.1.qui num.42.ſubdit poſt
69 Baldum in l.vlt.in fi C.de pact.quòd ſi † ſta-
tuto cauetur,quòd promiſsio minoris non va
leat, quemadmodum extat illud ſtatutum Pa-
tauij, & contingat teſtatorem de bonis mino-
ris promittere, valebit promiſsio non obſtan-
te ſtatuto.& plura ſimilia recenſet Tiraq. tra-
cta.De legibus connubial.glo.6.nume.181.cũ
multis ſequentibus. & hæc declaratio locum
etiam habet quando teſtatoris voluntas & di-
ſpoſitio defectu alicuius ſolennitatis eſſet nul
la,ex l.vlt.ff.de rebus eorum.qua clarè proba-
70 tur,ex actu † nullo teſtatoris voluntatem pro-
bari, atque ita eo loci textum illum notauit
Bartolus.

Declaratur ſecundò,vt non procedat,cùm
71 † iuſſu Prætoris fundus eſt pignori captus, &
diſtractus,nam tunc abſque alio decreto tenet
alienatio.l.3.in prin.verſi.pignori.ff.de rebus
eorum, & ibidem in §. ſubſequenti, quando
fundus eſt captus cauſa legatorum ſeruando-
rum, vel ob damnum infectum.eam rationem
adfert Iureconſul.quia non ex tutoris,vel cu-
ratoris voluntate id fit, ſed ex magiſtratuum
auctoritate.

72 Declaratur tertiò,nòn procedere † ob vim
re iudicatæ.l.3.§.item quęri.ff.de reb.eorum,
& l.1.C.de pręd.mino. nec enim eſt hæc ſpon
tanea,ſed coacta & neceſſaria alienatio iudicis
auctoritate facta.& ob id propriè alienatio no
mine non continetur. id quod multis proba-
uit Cur. ſen.conſi.27. Magnificus vir.colu.8.
qui poſt Romanum,& alios affirmat, quòd di
ſpoſitio quæuis loquens de alienatione, non
intelligitur de hac neceſſaria. idem affirmarũt
Soci.ſen.conſi.90.col.vlt.lib.4.Rolan. conſi.
21.nu.16.lib.1.& in ſpecie noſtra ita conſuluit
Pariſ.conſi.98.nu.79.lib.1.

73 Declaratur quartò,non procedere † cùm
fundus eſt ſolùm apud pupillũ iure pignoris.
l.magis puto.§.ſi pupillo.ff.de reb.eorum.

Declaratur

74 Declaratur quintò, non procedere in† minori, qui fundum non poſsidet; vt putà, ſi minor ſit cum poſſeſſore in controuerſia, & de dominio illius rei ab aduerſario poſſeſſæ, poterit minor ſine decreto tranſigere cum aduerſario, & rem illam poſſeſſori relinquere. Ita reſpondit Alciatus reſpon.94.nu.5. mouetur ſimili doctorum traditione. nam videmus
75 ꝙ licèt† emphyteuta non poſsit rem emphyteuticam irrequiſito domino alienare, poteſt tamen cùm res illa ab aduerſario poſsidetur. ita Iaſ.l.vlt.nume.121.C.de iure emphy. ita e-
76 tiam videmus in† eccleſia, quæ quamuis ſine ſolennitate alienare non poſsit, poteſt tamen remittere rem ab aduerſario poſſeſſam. ita Abbas conſi.57.& conſi.63.lib.1.aliter tamen ſenſit Bal.in l.iubemus, in fine principij.C.de ſacroſanct.eccle. & hęc eſt vtilis & noua declaratio ad relatum ſtatutum Patauinum.
77 Declaratur ſextò vt non procedat, cùm† ob euictionem rei pupillaris venditæ ſine ſolennitate tutor vel curator prædium proprium obligat.ſed & ſi is.§.vlti.C.de prædijs. mino.licèt enim alienatio rei minoris ſit nulla, non tamē obligatio facta per tutorem de proprio prædio. ita ex illo textu notabili admodùm affirmarunt Alex.conſi.66.in fine libr.4. Neguſa. tract.de pignoribus, in primo membro tertiæ partis principalis.nume.42.Pariſ.conſi.16. nume.112.& conſi.17.nume.22.lib.2.& textum il-
78 lum † l.ſed & ſi is, latè & eleganter explicat Crauę.in quęſtione de indemnita. mulier.quā quęſtionem collocauit poſt tractatum de antiqui.temporum. eſt in illa quęſtione nume.19. 20.21.39. vbi egregiè rationem adfert, cur ita is tutor vel curator obligatur. Hinc ſumi poteſt notabilis cautela, vt is qui à minore, vel pupillo emit, curet tutorem vel curatorem rem propriam pro euictione obligare.

SVMMARIVM.

1 *Eccleſiæ bona, quæ ex iuxta cauſa alienare liceat.*
2 *Eccleſiæ bona alienari conſueta, ſine ſolennitate alienari poſſe.*
3 *Fructus è fundo eccleſiæ percepti ſine ſolennitate alienari poſſunt.*
4 *Eccleſiæ bona mobilia non alienari conſueta, ſine ſolennitate alienari non poſſe.*
5 *Iudicis arbitrio relinquitur, quæ cauſa iuſta cenſeatur alienandi bona eccleſiæ mobilia, non alienari conſueta.*
6 *Eccleſiæ bona immobilia ſine ſolennitate & cauſa iuſta alienari non poſſunt.*
7 *Iudicis arbitrio relinquitur, quæ eſt iuſta ſit cauſa, qua eccleſia immobilia alienare poteſt, contra Baldum.*
8 *Eccleſiæ bona immobilia quatuor de cauſis alienari poſſe.*

CASVS CLXXII.

ECCLESIAE BONA, QVAE cum ſolennitate, & quæ ſine, alienari poſſunt.

QVEMADMODVM bona minorum, de quibus ſuperiore caſu diximus, ſine iuſta cauſa alienari non poſſunt, ita pariter nec bona eccleſiæ. Dubitari
1 hinc ſolet, quæ iuſta † cenſeantur cauſa alienandi bona hęc eccleſię Baldus (qui, vt noſtri ſcribunt, nihil ignorauit) in l.1.num.12.C.de fi. inſtrumen. & iure haſtę fiſ.lib.10. tres caſus
2 diſtinguit. Primus eſt, cùm bona † eccleſiæ mobilia alienari conſueta ſunt, tunc hæc ſine alia iuſta cauſa & ſolennitate diſtrahi poſſunt,
3 quemadmodum in fructibus† qui è prędijs eccleſiæ percipiuntur. Eſt ratio, quia fructus natura ad conſumendum comparati ſunt. quod verum intelligit Bal. etiam ſi fructus hi ſeruando ſeruari poſſent, iuxta l.1.§.fuit quęſitum.ff. ad Trebell.& idem in hac ſpecie ſenſit glo.in c.tua nuper.in verbo tractatu, de his, quę fiūt à præl.ſine conſ.c.Abbas, c.conſenſu nu.5.& cap.nulli.nu.8.de reb.eccle.non alien. & glo. 12.q.2.in ſumma.
4 Secundus eſt caſus, cùm bona † eccleſię mobilia alienari non conſueta ſunt; tunc ſine cauſa iuſta alienari non poſſunt.l. ſancimus.C. de ſacroſ.eccle.quæ autem cauſa ſit, abſolute non
5 iure diffinitum, ob id † iudicis arbitrio relinquitur.ita Baldus præcitato loco. quamquam Abbas in d.cap.nulli.nume.8.de reb.eccle.alienan.vel non, ſentire videatur, cauſam hanc iuſtam non eſſe in arbitrio iudicis, cùm bona mobilia alienari non conſueta, vt ſunt vaſa argentea & ſic ſimilia, bonis immobilibus æquiparentur, in quorum quidem bonorum immobilium alienationem, quæ cauſa ſit iuſta in iuris diſpoſitione, non in iudicis arbitrio poſitū eſſe pręcitato loco adnotauit Bald.
6 Tertius eſt caſus, cùm agitur† de bonis immobilibus eccleſiæ, tunc cauſa iuſta omninò requiritur, nec quæ cauſa cenſeatur iuſta, eſt in iudicis arbitrio poſitum, ſed ſatis creditur à iure determinatum, ita Bal.d.l.1.num.12. C.

de fide inſtrumen. & iure haſtę fiſ. libr. 10. nam
permittere alienationem non poteſt niſi in ca
ſibus expreſsis in auth. hoc ius porrectum. C.
de ſacroſ. eccle. quo loci gloſſa in verbo inſcri
batur, anumerat ſex caſus, quibus permittitur
alienatio rei eccleſiaſticæ, & cum ea ſentiunt
ibi Bartol. num. 14. & cęteri omnes. Ego opi-
7 nor & in caſu iſto verſari † iudicis arbitrium.
nam quatuor ſunt cauſæ principales, quibus
8 permiſſa † aſt hęc alienatio, quas ſanè cau-
ſas anumerat gloſ. in ſumma 12. q. 2. in gloſſa
nunc quæritur. nempè neceſsitatis, cùm æs a-
lienum imminet. d. authē. hoc ius porrectum.
Secundò, cùm ob cauſam pietatis: vt in redem
ptionem captiuorum, vel alimoniam paupe-
rum. cap. aurum. 12. quæſtio 2. Tertiò cauſa ne
ceſsitatis, vel vtilitatis. cap. ſine exceptione. 12.
quęſtio 2. Quartò cauſa incommoditatis, vel
minoris vtilitatis. cap. terrulas. 12. quęſtio. 2.
Verùm cauſæ hæ in genere ita propoſitę ſunt,
at cùm ad ſpeciem, vel indiuiduum deuenien-
dum eſt, verſabitur iudicis arbitrium. nec e-
nim ius communa diffinire potuit, quando æs
alienum vrgeat, vt ſuperiora caſu diximus.
non etiam quòd pro omni captiuo poſsit fieri
alianatio, minus quando poſsit dici vtile eſſe
ecclaſiæ alienare. & reliqua his ſimilia: ſiqui-
dem hæc ex facto eueniunt, quæ iudicis arbi-
trio tribuuntur. Cætera, quæ ad hanc tracta-
tionem ſpectant, referre ſuper ſedeo; ſcripſe-
runt multi copioſè & doctè.

SVMMARIVM:

1 *Iudicis arbitrio relinqui, quas impenſas in cauſam pupilli fecerit tutor.*

2 *Statutum Mediolani cap. 317 ſub Rub. de fide danda libro tutoris, declaratur.*

3 *Impenſa in victu & veſtitu pupilli facta à tutore, admittendæ ſunt, & libro tutoris credi.*

4 *Impenſæ factæ in præceptores pupilli à tutore admittendæ ſunt.*

5 *Impenſæ factæ donando in remunerationem à tutore pupilli admittendæ ſunt.*

6 *Impenſas magnas factas à tutore in cauſa pupilli non ſemper admitti iudex.*

7 *Impenſas immodicas à tutore factas in funere patris pupilli, non ſemper iudex admittit.*

8 *Impenſas turpes à tutore in cauſam pupilli facta, à iudice admittenda non ſunt.*

9 *Impenſas ſimoniacas non repetit tutor, qui pro pupillo ſuo eas fecit.*

CASVS CLXXIII.

QVAS IMPENSAS A TVTORE pro pupillo factas in redditione rationum admittat iudex.

EX Vlpiani reſponſo in l. 2. in principio
ff. vbi pup. educ. deb. colligitur caſus
1 iſte † iudici arbitrarius, quas impanſas
in cauſam pupillorum feciſſe dicatur tu
tor, cùm in alendis pupillis, tùm in eorum bo
nis adminiſtrãdis. quod clarius affirmauit Bar
bat. conſi. 62. colum. penult in princip. libr. 2.
2 & cum iure communi conuenit † ſtatutum Me
diolani cap. 317. ſub rubric. De fide danda li-
bro tutoris, quod ſanè ſtatutum ex infrà di-
cendis declarari poteſt. iudex autam admittet
3 † impenſas quotidianas in victu factas, & in his
libro tutoris fidem pręſtabit, vt reſpondit Bar
ba. d. conſi. 62. col. 2. Bar. l. 1. §. officio. de tuto.
& ratio. diſtrah. Bal. l. id quod pauperibus. C.
de epiſ. & cler. Ange. Aret. in §. actionum. nu-
me. 36. inſt. de actio. Caſtran. conſil. 302. ad be-
ne examinandum in tertio quęſito, libr. 1. quē
ſunt ſecuti Alcia. reſpo. 424. nume. 3. & reſpo.
ſeq. in fi. Craue. conſi. 158 numero 6. Admittet
4 etiam iudex † impenſas factas in ſalarijs pręce
ptorum, ſi qualitas pupilli fuit, vt alicui diſci-
plinę operam daret. l. cùm plures. §. cùm tu-
tor. ff. de admini. tuto. l. 1. C. de alimen. pupil.
pręſta. Roma. conſi. 425. Quò ad primũm. Plo-
tus l. ſi quando. nu. 230. C. vnde vi. Recipiendę
5 etiam erunt † impenſę ob munera facta, quæ
quidem munera pupillo vtilitatem attulerunt,
vel ob ramunerationum eorum, qui pupillo
profuerant. d. §. cùm tutor. & reſpondit Are-
tin. conſi 24. nume. 13. quod intelligitur, quan
do is tutor non potuit abſtinere à donando ſi
ne dedecore. ita Barto in l. tutor. §. vlt. de ad-
min. tuto. Ruinus conſi. 65. nume. 14. libr. 1. &
conſi. 43. nume. 6. libr. 5. qui fortius reſpondit,
tutorem potuiſſe ſumere pecunias mutuo ſub
vſuris, hoc eſt ſub cambijs, vt euitarat decoctio
nem, quam pupillus facturus erat. Non admit
6 tet deinde iudex illas † impenſas immodicè fa
ctas in lite proſequende, quamquàm obtineat
tutor. ita Barto. in d l. 2. numero, 1. ff. vbi pup.
educa. deb. ax glo. l. generaliter. C. de epiſc. &
cler. ſed iudex ipſe ear taxabit. Non pariter
7 admittet iudex immodicas † impanſas, quas
feciſſet tutor in funere patris vel aliorum, quo
rum impenſa ſpectabat pupilio. ita gloſ. d. l. 2.
in verbo pro modo facultatum. ff. vbi pupill.
educa.

educa.deb. dum citat.l. ſi quis ſepulchrum.§. ſumptus.de relig.& ſump.fune. Non quoque
8 admittet iudex † impenſas, quas fecit tutor in re turpi, putà in alendo fratrem ſpurium ipſius pupilli. quod in negotiorum geſtore reſpō dit Areti.conſi.48.numer.3. confert glo.in l. quę vtiliter.ff.de nego. geſt. quam notabilem dixit Corſetus ſuo ſingulari in verbo Simo-
9 nia. quo loci ſcribit, quòd ſi quis † ſimoniacè impendit, etiam ex mandato, vt alteri beneficium conferatur, non poſſe impenſas illas repetere.

SVMMARIVM.

1 *Tutor ſuſcepta tutela inuentarium quamprimùm facere debet.*
2 *Iudicis arbitrio relinquitur quando tutor dicatur nimis diſtuliſſe inuentarij confectionem.*
3 *Tutor ſuſpectus quomodò dici poßit quando multum differt inuentarium conficere.*

CASVS CLXXIIII.

QVANDO INVENTARIVM conficere debeat tutor ſuſcepta tutelæ adminiſtratione.

INTER multa, quæ obſeruare debet tutor, cum tutelæ adminiſtrationem ſuſcipit illud etiam enumeratur, quòd † inuentarium quamprimum faciat; alioqui, ſi diſtulerit nimis, vti ſuſpectus remoueri poterit.
1 l.tutor qui repertorium, in princ.ff. de admo. tuto. Sed dubitari contingit, quando dicatur diſtuliſſe nimis. Afflictus in cap.1. numero.21. verſ. Item habet arbitrium ęſtimandi, ex qui-
2 b.cauſ.feud.amitta.dixit, † eſſe arbitrarium iudici, & ideo Bar.in d.l.tutor.num.6.dixit, tutorem debere facere inuentarium quamprimùm poterit.argumento.l.hęc conditio.ff.de conditio.& demonſtratio. illud etiam ſubijcit
3 Barto.in d.l.tutor.nume.7. † tutorem nunquàm dici poſſe ſuſpectum, etiam ſi multum differat conficere inuenterium antequàm ſuſcepit adminiſtrationem. quod probarūt Ruinus conſi.108 numer.9.lib.1.conſi.29.numer. 10.lib.5 qui tamen intelligit & rectè quantum ad hunc effectum: vt non remoueatur, ſed nō quin tamquàm negligens teneatur, ita is Ruinus d.conſi.108.nume.15. & clarius conſil.89. nume.9.lib.5.

SVMMARIVM.

1 *Allegationes iuris an edi debeant.*
2 *Interrogatoria edenda non eſſe.*
3 *Allegationes iuris non eſſe neceſſariò ad inſtructionem iudicis.*
4 *Allegationes iuris non eſſe de actis.*
5 *Editionum materia in æquitate fundari.*
6 *Cap. quoniam contrà de proba. declaratur.*
7 *Allegationes iuris probabiles ſunt, non autem neceſſariæ.*
8 *Motiua quæ in cauſis excitetur, ex more excitari.*
9 *Cap. dudum, il 1 de electio. declaratur.*
10 *Allegationes facti eſſe edendas.*
11 *Sententiam ſa ſit allegationibus latam retractari, ibi declaratur.*
12 *L. iunior. 25. annis aduerſus emiſſam.ff. de minor. declaratur.*
13 *Allegationes inſertæ in actis eſſe edendas.*
14 *Iudicis arbitrio relinqui, an edendis ſint allegationes iuris.*
15 *Allegationes iuris edi, & non edi, pro varietate ſtyli locorum.*

CASVS CLXXV.

QVANDO IVRIS ALLEGAtiones edi debeant, diſputatum, & variæ fori conſuetudines relatæ.

CVM de actorum editione noſtri agunt in l.2.C. de eden. dubitare ſo-
1 lent, an iuris† allegationes, vt cætera iudicij acta, ſint aduerſario edenda? Vna fuit opinio, edendas non eſſe. hanc omnium primus probauit Rom.ſing.262. Fui interrogatus. idem in l.1.§.edenda.ff.de edēdo: Alex.l.iubemus.C. de iud. hâc etiam ſecutus eſt Dec.in d.l.2.nume.20.C.de eden.& ibi Lācellotus, Decius, & Claudius Aquen.idem ſentiunt, vt eos ibidem recenſet Purpura.nu.94. qui eiuſdem opinionis fuiſſe Felinum in cap. per tuas.nu.11.de teſtibus, ſcribit. quibus conſtat, hanc eſſe magis receptam opinionem. Ea ratione vtuntur, qua & Inno.in d.c.per tuas,
2 de teſtib.ad demonſtrandum† interrogatoria edenda nō eſſe, nempè, quia fiunt ad ſolā iudicis inſtructionē, nō ergo neceſſe eſt quod partibus edantur. Verùm hęc rō in ipſis interrogatorijs non videtur pręcipua & finalis, ſed illa potius, quā & ipſe Inn.in d.c.per tuas, & cęteri

in d. l. 2. ibi Decius numero 19. conſiderant, quia ſi pars interrogatoriorum copiam haberet, facilè teſtes ſuper illis inſtrueret quid deberet reſpondere, atq; ita per ſubornationem fraus fieret: quod in editione allegationum
3 iuris ceſſat. Accedit † allegationes iuris neceſſariò non eſſe ad inſtructionē iudicis, quia ſi iudex eſt Iuriſperitus, ſatis ipſe ſcit quid agendum, aliàs turpe eſſet ignorare ius in quo verſatur. l. 2. §. Seruius Sulpitius. ff. de ori. iur. Si verò is iuriſperitus non eſt, cū iuriſperiti conſilio iudicat, vel aſſeſſorem habere debet talē, vt in integro titulo. ff. de officio Aſſeſſo. Secundo ergo loco mouentur relati doctores: iure cautū non eſt has iuris allegationes eden
4 das eſſe, cùm † de actis non ſint. nam tex. in c. quoniam contrà, de probat. vbi acta iudiciaria enumerantur, enumerat non has allegationes, vt inde intelligamus ex actis non eſſe. Verùm euitari argumētatio poteſt, quòd & ſi iure expreſſo cautum non eſt, attamen ſuadet æqui-
5 tas, in qua tota † editionū materia fundatur. l. edita. C. de eden. vt edantur. quod autem æquum ſit, paulò infrà ſubijciam. nec is tex.
6 † c. quoniam contrà, ad rem facit, quandoquidem ibi non enumerantur perfectè omnia iudicij acta; quod vna inſtantia demonſtratur: nec enim enumerantur facti allegationes, quæ tamen ex actis ſunt. Rurſus, illa verba, d. cap. quoniam, ibi, & cætera quæ occurrerint competenti ordine conſcribenda; in ſui generalitate iuris allegationes poſſunt continere. Ter-
7 tiò adducuntur alij quòd hæ iuris † allegationes probabiles ſunt, non neceſſariæ, cùm eas neceſſariò iudex ſequi non habeat: iuxta ea quæ ſcribunt omnes in l. a. ff. ſi cer. pet. nam iudex per ſe cauſam diſcutere debet. l. iudices. C. de iudicijs. Hinc dixit Decius in conſilio
8 259. in fine, † motiua, quę à iudicibus in cauſis excitari ſolent, eſſe ex more quodam. ſi ergo neceſſariæ omninò non ſunt, edendæ nō ſunt cùm iudex pro ſui volūtate ſpernere poſſit. Verùm poſſumus reſpondere, quòd & ſi ſperni poſſunt, poſſe tamen ex illis iudicem circumueniri: ex quadam ergo æquitate edi debent. Vltimò pro hac ſententia ſuffragari
9 videtur tex. † c. dudum. il primo de electio. quo probatur iuris allegationes in voce fieri; quo ergo modo edi poterunt? ſed ex eadem conſtitutione reſpondeo fieri etiam allegationes ī ſcriptis, de quibus præſens eſt diſputatio.

Secunda fuit opinio affirmatiua, iuris allegationes edēdas eſſe. hanc probauit Iaſ. d. l. 2. num. 6. C. de eden. Primò ea ratione, quia ſi
10 † allegationes facti edendæ ſunt, vt fatentur omnes in d. l. 2. ex d. cap. dudum, de electio. cur non & hæ iuris? cùm circūuentio vtroq; in caſu conſiderari poſſit. Sed reſpondetur, immo tantam circumuentionis ſuſpicionem non conſiderari in vno ac alio caſu: cùm facti error etiam prudentiſſimos fallat. l. 2. de iuris & facti igno. quod non cōtingit in iure, quod iudici notum eſſe debet. ad d. cap. dudum. reſpondetur, allegationes quidem facti actis inſeri neceſſariò, non illas iuris. Secundò adducitur Iaſon ex l. ſi Prætor. §. Marcellus. ff. de iud. & ex l. 1. C. ſi ex falſis allega. quibus proba
11 tur, † ſententiam falſis allegationibus prolatam retractari poſſe. at quomodo retractabitur niſi aduerſarius eas habeat, & falſas oſtendat? edi ergo debent. Sed reſpondet Decius in d. l. 2. nume. 20. præcitata iuris loca de allegationibus facti, non iuris loqui. quod confirmat Cur. iun. d. l. 2. nume. 18. quoniam per falſas iuris allegationes ſententia non retractatur, ſed iudex litem ſuam facit. l. 1. C. ſi iudex malè iud. ſic etiam intelligi debet l. vlti. C. de interdictis. dum vult actionem, & allegationem debere proponi. Tertiò ſolet citari text.
12 † l. minor. 25. annis aduerſus omiſſam. ff. de minor. quo probatur, minorem reſtitui aduerſus omiſſam allegationem. & gloſſa ibi exponit, allegationem, hoc eſt, iuris. at quomodo poteſt reſtitui ſi ei edita non eſt? Verùm, mea quidem ſententia ad rem non facit, tum quia, ſi is fuit, qui omiſit, ſuas, non illas aduerſarii omiſit. quorſum ſum ergo de earum editione quærere? tum quia, vt ibi intelligit Baldus, agitur ibi de allegationibus iuris, quæ tamen probationem recipiunt; vt putà cùm ſtatuta allegantur, vt ſcribit Bart. in l. omnes populi. nume. 67. de iuſt. & iure. Vltimò ſolet conſiderari illa ratio, ne circumueniatur iudex. Verùm leuis eſt ratio, cum ipſius iudicis onus ſit, vt ſua diligentia animaduertat, ne circumueniatur, quin circumuentus his allegationibus ſuæ imperitię pœnas dabit. d. l. 1. C. ſi iudex malè iud. Tertia fuit opinio eorum, qui diſtin
13 guunt, Aut in actis † allegationes iſtæ inſertæ ſunt, & tunc edendæ ſunt. ita procedat Iaſonis & ſequacis opinio: Aut inſertæ non ſunt, & tunc edendæ non ſunt. quam quidem opinionem probarunt Decius in d. l. 2. nu. 20. ſic intelligens Practicum Papienſem in forma petendi copiam inſtrumenti in gloſſa 1. Decium ſimpliciter vno verbo eſt ſecutus Cur. iun. d. l. 2. nume. 18. & verè eandem eſt ſecutus Ioannes Bolognetus ibidem nume. 28. Verùm ex iam relatis.

relatis conſtat primum huius diſtinctionis caput eſſe controuerſum. Quarta ergo fuit opinio Purpuræ in d. l. 2. nume. 94. qui rectè cre-
14 didit, hoc eſſe † iudici arbitrarium. is ergo poterit iubere edi, vel non edi. & rectè profectò. nam ſi iubet edi, tacitè oſtendit ſe dubitare ne circumueniatur, ſi non edi, oſtendit fruſtrà hoc peti, quia ſatis ex ſe inſtructus eſt. Ego
15 obſeruaui aliquando duas † contrarias fori conſuetudines, duorq; ſtylos; Papiæ indiſtinctè ſolent iuris allegationes edi, expenſis tamen petentis, quibus hinc inde adferuntur reſponſiones, ac replicationes, vt iudex inſtructus reddatur. in regione verò Pedemõtium edi non ſolent, quinimmo iudicibus clauſæ ac ſigillatæ tranſmittuntur. prudentes tamen iudices, qui partibus pro bono, & æquo ſatisfacere ſtudent, non integras ipſas allegationes aduerſario edunt, ſed pręcipua earum fundamenta, quę ſibi maiorem dubitationem adferre videntur; quod obſeruare iuſtum ac æquum eſt.

SVMMARIVM.

1 *Emendatio & mutatio libelli ex æquitate conceditur.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui, quando & quomodo libelli emendatio & mutatio concedatur.*
3 *Iudicem conſiderare debere partis intereſſe, & qualitatem litis motæ in emendatione, vel mutatione libelli.*
4 *Emendationem ante litem conteſtatam quandoque iudex non admittit.*
5 *Iudex in arbitrarijs reprehendi non poteſt.*

CASVS CLXXVI.

QVANDO ET QVOMODO libelli emendatio & mutatio admittatur.

1 EMENDATIO † & mutatio libelli conceditur, prout edicti perpetui monet auctoritas, & iuriſdicentis decernit ęquitas. l. edita. C. de eden. quo loci Baldus in prima lectura numero 60. in fin. &
2 num. 61. cenſuit, eſſe in † iudicis arbitrio poſitum, quãdo & quomodò emendatio hęc vel
3 mutatio concedi debeat. nam iudicis † ęquitas (inquit ille) eſt conſiderare partis intereſſe, quod lex diffinire non potuit. l. mora. ff. de vſuris. debet etiam (inquit Baldus) conſiderare qualitatem litis motę, nam, ſi condemnationem partis vellet mutare, vel emendare, vt putà accedẽdo de iudicio generali ad actionem famoſam, vel non reficiendo parti ſumptus, iudex non debet hoc pati. hęc Baldus, quem in ſpecie eſt ſecutus ibi Purpur. nu. 305. idem ibi ſenſit Corneus nume. 7. Vicomercatus nume. 15. & Iaſ. col. 2. in fine. nec in hoc argui poteſt iudex (inquit Baldus) ſi ante
4 † litem conteſtatã etiam non admittat emendationem, vel mutationem, quoniam in his,
5 quę ſuo † arbitrio commiſſa ſunt, reprehendi minimè poteſt. quod latè ſuprà lib. 1. q. 15. executus ſum. Cętera, quę emendationis ac mutationis tractatum reſpiciunt, fuſiſsimè explicant omnes in d. l. edita, illa nos huc adferre conſultò nolumus.

SVMMARIVM.

1 *Iuſta cauſa litigandi excuſat ab expenſis.*
2 *Iudicis arbitrio relinquitur quis iuſtam cauſam habuerit litigandi.*
3 *Cauſa iuſta litigandi eſt, cùm quis opinionem Doctoris pro ſe habet.*
4 *Alciati opinio & conſideratio declaratur.*
5 *Iuſtam cauſam litigandi habet, qui Doctorum conſilia pro ſe retulit. ibidem declaratur.*
6 *Iuſtam litigandi cauſam præbet opinionum varietas.*
7 *Iudicem poſſe in magno opinionũ conflictu, quam vult eligere.*
8 *Iuſtam cauſam litigandi is habuiſſe dicitur, qui ſemi plenè probauit.*
9 *Calumniator non dicitur, qui ſemiplenè probauit.*
10 *Iuſtam cauſam litigandi is habuiſſe dicitur, qui ſuam intentionem probauit teſtibus, ex perſonæ conditione deinde reprobatis.*
11 *Cauſam iuſtam litigandi præſtant teſtes, qui extra iudicium dixerunt rem ita ſe habere, quamuis iudicialiter aliter deinde dixerint.*
12 *Iuſtam cauſam litigandi is habet, qui à fide dignis audiuit rem ita ſe habere.*
13 *Dictum viri probi iuſtam cauſam credulitatis præſtat.*
14 *Iuſta litigandi cauſa eſt vt pudor & verecundia ſeruetur.*
15 *Plus debito petens præſtat iuſtam cauſam litigandi aduerſario.*
16 *Iuſtam cauſam litigandi præſtat ſuperioris mandatum.*
17 *Statutũ Mediolani cap. 25. ſub Rubr. Quòd victus victori condemnatur in expenſis, declaratur.*
18 *Conſtitutiones Pedemontium titulo Delle pene de temerarij appellanti, declaratur.*

CASVS

CASVS CLXXVII.

QVAE SIT IVSTA LITIGANdi cauſa, vt in lite ſuccumbens ab expenſis excuſatur, non parua diligantia explanatum.

CALVMNIATORVM † quotidiana aſt illa excuſatio, qui poſteaquàm iniquè diù litam piotraxerunt, & in ea tandem ęqui iudicis ſententia ſuccubuarunt, ſe ab expenſarum ſolutiona, quas tanquàm temarè litigantes i aficara tanentur,
1 l. Eum quem tamerè, de iud. adfarunt ſe † iuſtam litigandi cauſam habuiſſe, & ob id non tanari, iuxta l. qui ſolidum. §. atiam, delag. 2. §. oportet, in auth. de iud. Iaſ. in l. properandum. §. ſin autam altarutra. numaro 3. C. de iud. Marſil. ſing. 237. & ſing. 485. vbi limitat. Tiraq. de ratractu conuantio. §. 1. gl. 2. num. 58. Didacus libro Practica. queſt. cap. 27. num. 3. latà Marſil. l. patra vel marito. nume. 17. da queſtio. Dubitari argo hac in re cõtingit, quæ iuſta litigandi cauſa cenſeatur. Ruinus conſil.
2 1. numa. 24. lib. 3. reſpondir, hoc aſſe † in iudicis arbitrio. idem ſcripſit Afflictus cap. 1. num. 21. verſ. Item habet arbitrium cognoſcendi, ax quib cau. feud. amitt a. ax. l. ſolidum. §. etiam, da leg. 2. & Bald. l. 1. C. de aduo. diuar. iud. & Baldum eſt ſecutus Iaſ. in l. propeiandum, §. ſin autem alterutra. nume. 8. & ibi Alex num. 17. C. de iud. vbi alios retulit huius opinionis. idam ſenſit Cagno. in l. qui in alterius. in fine, da regul. iuris. ſad quam iuſtam cauſam arbitrari potarit hic iudax, plures anumerat Iaſon
3 dicto nume. 8. Prima aſt, † quando is qui ſuccubuit, habuit opinionem Doctoris, qui pro eo ſenſit. ita ſenſerunt Baldus, Ancha. Card. & Abbas ab eo relati. quod intalligitur quando is Doctor vir aruditus fuit: ita Fulgo. in l. iuris ignorantia. C. qui adm. quem ſecutus eſt Fali. in cap. ſupar his, ante finam, de accuſa. & Tiraquel. in tractatu de pœnis legum, cauſa 51. nume. 108. & Marſilius in d. l. patra vel marito. numero 34. de queſtio. immo ſcriptum raliquit Alcia. tract. præſump. reg. 1. præſum. 51. in fine, hanc Doctoris opinionam eſſe debare aliorum ſententia & rationibus comprobarã. Varùm Alciatum in omnibus non ſequor: ſiquidem varum nõ opinor aliorum opinionas concurrere oportere, quoniam, & ſi vnus tantùm in ea opiniona ſine contradictore ſit, & eius opinio coloratis rationibus nitatur, ad
4 excuſationam ſufficere vidatur. † Alciati enim daclaratio procedere poſſet, quando contra ſingularam illam Doctoris opinionem, cõmunis eſſat aliorum ſantantia. nam tunc ſingularis illa opinio, iuſtam axcuſationis cauſam non præſtat. ita Ruinus conſilio 161. numero 20. lib. 3.

5 Secunda huic ſimilis iuſta excuſationis cauſa eſt, cùm hic, qui in lite ſuccubuit, antequàm iudicium ingradaratur, habuit † conſilia Doctorum viuentium. ita Iaſ. d. §. ſin autam altarutra. numero 3. verſ. Sacunda concluſio. & Alex. numero 13. qui Bart. Bal. Ang. Sali. & Imolam huius ſentantiæ ratularuut. idam reſpondit Pariſius conſil. 7. in fine lib. 3. quę cauſa procedit, ſi modò is qui ſuccubuit, Doctor non fuiſſet, quia turpis ignorantia ſuę profaſsionis non excuſat. ita Bar. d. l. in bonorum. ff. de bono. poſſaſ. Iaſo. loco iam citato ſic pariter non procedit quando vnius Doctoris tantùm conſilium haberet, nam ſaltam conſilium duorum raquiritur. ita Bal. l. iuris ignorantia. C. qui admitt. & Iaſo. qui ſuprà.

6 Tertia † cauſa iuſta dicitur, quando varietas opinionum adeſt, nac reperitur quæ verè communis ſit. ita Ang. d. §. ſin autem alterutra, vt ibi refert Iaſ. d. numero 8. verſ. Tertia concluſio. qui Baldum & Specula. retulit. Tiraqual. de pœnis legum, cauſa 11. numero 6. in fine poſt Io. Fabr. Confert quod ſcriptum reliquit Inno. in cap. ne innitaris, de conſt.
7 iudicem, † poſſa ad libitum, quam velit opinionam ſequi, etiam proprium, quando magnus aſt opinionum conflictus. Innocantii doctrinam ſecuti ſunt Ancha. conſ. 221. Deci. conſ. 176. n. 6. Cur. iun. conſ. 6. nu. 23. Boar. q. 155. nu. 27. Neuiza. conſ. 34. n. 57. & 54 & lib. 6. Syluę nuptia. nu. 4. Crauet. conſ. 135. nu. 40.
8 Quarta cauſa † eſt, quãdo is qui ſuccubuit, ſamiplenè probauit. ita Iaſ. d. §. ſin autè alterutra, nu. 8. verſ. quarta concluſio. & ibi Alex. n. 13. poſt Bal. & Alex. quos retulit. nam tamerè litigare, nec † calumniator dicitur, qui in-
9 tentionem ſuam ſemiplenè probauit. ita Ancha. conſ. 248. col. penul. Marſil. d. l. patre vel marito. n. 36. de queſtio. Soci. tract. fallen. reg. 139. fallen. 2. qui declarat non procedera in caſibus illis, in quibus iuramentũ in ſupplemantum probationum deferri non potuiſſet; quoniam animaduertere debebat, illam ſamiplenã probationam ſibi non poſſa prodeſſa. & hoc viſus eſt ſentire Alex. d. §. ſin autam. n. 17. dum docuit, ſemiplenam probationam non excuſare, quando pro non probatione habetur.

Quinta

10 Quinta † cauſa eſt, quando is qui ſuccubuit iam ſuam intentionem probauit teſtibus, qui deinde ratione ſuę perſonæ, vt quia falſarij, vel excommunicati conuicti fuerunt. ita Bald. d. auth. generaliter. nu. 9. verſi. tertiò propter. C. de epiſc. & cleri. & l. 1. nu. 8. C. de aduo. diuerſ. iudiciorum. Iaſ. d. §. ſin autem alterutra. nu. 8. verſic. Quinta concluſio. & Alex. nu. 15. qui declarant, non procedere quando is, qui ſuccubuit, aliqua ſuſpicione non laboraret, vt quia ſcienter horum teſtimonio vſus fuiſſet.

11 Sexta † cauſa eſt excuſationis, cùm teſtes extra iudicium iactabant rem ita eſſe, & dicebāt ſe in illius fauorem teſtimonium dicturos, deinde producti contrarium atteſtati ſunt. ita Bal. in l. non ignorat. nu. 4. C. de fruct. & lit. expen. Iaſ. d. § ſinautem alterutra. nu. 8. verſi. ſexta concluſio. & ibi Alexand. nume. 18. idem dicunt Doctores in cauſis criminalibus vt infrà ſuo loco dicemus.

12 Septima † cauſa iuſta eſt, cū is qui ſuccubuit, probat ſe à pluribus fidedignis audiuiſſe, quòd iuſtam cauſam fouebat. ita Bar. in l. 1. in prin. nu-

13 me. 6. ff. ad S. C. Turpil. nam † dictum viri probi iuſtam, immo iuſtiſſimam credulitatem inducit. glo. notabilis. l. Titio fundus, de cond. & demonſtra.

14 Octaua † cauſa iuſta litigandi, quę ab expenſis excuſat, eſt, cùm quis ob pudorem ſuum ſeruandum litigat. ita Bar. in l. quę omnia. §. 1. in 3. not. de procura. Iaſ. d. §. ſinautem alterutra. nu. 9. verſic. octaua concluſio. ſic ob pudorem ſeruandum plura conceduntur aliàs prohibita, vt in eo qui alterum occidit ſe defendendo vt teneatur de homicidio, niſi ſaluo pudore fugere non potuit. ita Dec. in l. vt vim. nume. 35. de iuſt. & iure, latè Boerius q. 168. & Tiraq. de pœnis legum, cauſa. 1. nu. 8. 9. & alibi dixi.

15 Nona † cauſa eſt, cùm actor petijt plus debito, nam tunc habet reus iuſtam cauſam litigandi ſuper toto. ita Bar. l. qui ſolidum, in princi. de leg. 2. Iaſ. d. §. ſinautem. nu. 9. in fi. Dec. in l. non poteſt videri. nume. 3. & ibi Cagnolus nume. 9. communem teſtatur de regu. iuris. ſic Didacus lib. 1. variar. reſolu. cap. 2. nume. 5. verſic. ad textum in d. l. qui ſolidum, diſſentit tamen ab hac ſententia Robertus Aurel. lib. 2. ſent. iuris, cap. 9. rem hanc exactius non explico, vix enim fit, vt ab inueterata & recepta opinione in iudicijs recedamus.

16 Decima † cauſa iuſta litigandi eſt, cùm is qui ſuccubuit, ex iuſſu ſuperioris, vt putà Pontificis Max. litem ſuſcepit, ita poſt Ioan. Andr. & Hoſtien. in cap. finem litibus, de dolo, & cōtuma. & ibi Abbas nume. 22. annotauit Socin. tracta. fallen. regu. 159. fallen. prima. Hæc conferunt etiam ad interpretationem ſtatutorum quę etſi velint temere litigantes eſſe in expenſis condemnandos niſi iuſtam cauſam litigandi habent, quemadmodum inter cætera extat

17 † ſtatutum Mediolani cap. 55. ſub rubr. Quòd victus victori condemnetur. intelligitur enim cauſe iuſta, ex relatis. Eſt etiam adnotandum

18 hęc eſſe vtilia ad declarationem nouarū † conſtitutionum Pedemontium titulo Delle pene de' temerarij appellanti. quibus temere à ſententia appellantes puniūtur. nam relatis in caſibus non poſſunt dici temerè appellare, atque ita excuſabuntur.

SVMMARIVM.

1 *Epiſcopo non poſſe taleis & exactionibus ſubditos ſuos grauare.*

2 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ iuſta cenſeatur cauſa qua Epiſcopus poſſit taleas ſuis imponere.*

3 *Epiſcopus vel Archiepiſcopus conſecrandus ſubſidium charitatiuum rectè à ſuis ſubditis exigit.*

4 *Charitatiuum ſubſidium rectè exigitur ob locorū viſitationem.*

5 *Charitatiuum ſubſidium exigitur, cùm agitur de recuperandis bonis eccleſiæ.*

6 *Dux Sabaudiæ Sereniſſimus pro recuperatione ſuorum locorum rectè ſubſidium charitatiuum induxit.*

7 *Principes teneri reſtituere, quod in ſui ſubſidium à ſubditis exegerunt.*

8 *Charitatiuum ſubſidium rectè exigitur ad emendum caſtrum, vel oppidum munitiſſimum, quo hoſtes procul arceantur.*

9 *Prælatus ad Concilium vocatus rectè charitatiuū ſubſidium exigere poteſt.*

10 *Prælatus à Rege euocatus pro ſeruitio exercitus belli rectè charitatiuum ſubſidium à ſuis exigit.*

11 *Charitatiuū ſubſidium clericis indicitur cùm Rex apud Prælatum hoſpitatur.*

12 *Charitatiuum ſubſidium clericis indicitur, cùm lis magna eccleſiæ mouetur.*

13 *Prælatus qui ex ſe litem & bellum ſuſtinere poteſt, charitatiuum ſubſidium clericis non indicat.*

14 *Pontifex nihil à ſubditis ſubſidij charitatiui exigere poteſt, cùm bellum gerit.*

15 *Prælatus diues ſubſidium charitatiuum non exigit, vt ad Concilium accedat.*

CASVS

Casvs CLXXVIII.

QVANDO LICEAT PRAELAto charitatiuum ſubſidium à ſibi ſubditis exigere.

SAcro Lataranenſi Concilio decratũ
1 fuit, † Epiſcopos non debare calais, &
exactionibus proprios ſubditos fruſtrare
niſi magna & iuſta cauſa, probabiliſvè ne
caſsitas vegeat, vt lagitur in c. cùm Apoſtolus
§. prohibamus, da cenſibus, & tradit Boat. q.
133. vbi numer. 2. inquit communem eſſe opi-
nionam, licare quidem ex cauſa Epiſcopo, &
ſupariorıbus, non autam cætaris prelatis infe-
rioribus. Verùm dubitari contingit: quę cau-
ſa illa cenſaatur rationabilis. gloſ. in d. c. cùm
2 Apoſtolus. §. prohibemus, dixit † eſſe in arbi
trio iudicis, & gloſſam illam ſacutus eſt Marſi
lius in l. queſtionis modum. numer. 6. de quæ-
ſtio. & Gramma. deciſio. 88. num. 3. & ante eos
Car. in Clamen. 1. §. 1. colum. 3, varſic. Tartiò
quæro. de expraſſ. prelatorũ. & Fran. de Mar-
chis. q. 472. numar. 2. iudex tamen iſte eam iu-
ſtam, & rationabilem cauſam eſſe arbitrabitur,
3 quando † Epiſcopus vel Archiepiſcopus, val
Prelatus conſacrandus aſt. hanc anim cauſam
aſſa iuſtam affirmauit poſt Iſarniam Gramma.
d. daciſio. 88. in fi. & ex conſtitutiona Naapoli
tana Rubri. da adiu. exiga. in conſt. quamplu-
rium. in Ragno ita expreſſè aſt cautum. & ra-
fart Boe. q. 134. numa. 3. & ibi nume. 1. & num.
6. hanc cauſam, ob conſecrationem & cetaras
impẽſas eſſa iuſtam. Franc. da Marchis. q. 1025.
nume. 5. cogitandum raliquit.
4 Secunda cauſa poteſt conſidarari † cùm Ec-
cleſias Diœcaſis viſitant, ita Boer. d. queſtio.
133. nume. 4.
5 Tartia cauſa eſt, cùm † agitur de racuparan-
dis eccleſiæ bonis, vt raſpondit Gaminia. con
ſi. 74. quam ſecutus aſt Boar. d. q. 134. nume. 2.
conſuluit enim Geminianus licuiſſe Pontifici
Max. charitatiuum ſubſidium octuaginta mil-
lium florenorum à ſubditis exigere pro recu-
peratione ciuitatum & oppidorum Eccleſiæ,
quę à Ladislao occupata fuarunt. Idem ſum-
6 ma ratione aliquando obſeruari vidimus † à
Sereniſsimo Sabaudię Ducis dum Ciuitatam
Taurini racuparaturus aſſet, ita tamen piè &
ſanctè egit Dux ille liberaliſſimus, vt exacta à
ſubditis cum annuis aorum cenſibus preſtari
6 conſuetis compenſaret. nam raſtituare † te-
nantur Principas iſti. ita Guid. Pap. quæſtio.
551. De hoc anno, in fine.
8 Quarta cauſa † aſt cùm pro Eccleſię ſum-
ma vtilitata ac nacaſsitate ami aliquando de-
bat, vt in caſtro val oppido amendo ad expel-
landos, val procul arcandos hoſtes. ita raſpon
dit Oldrad. conſil. 104. quem etiam ſecutus aſt
Boar. d. q. 134. nume. 2. & Marinus Fraccia de
feudis. lib. 2. pagi. 172. nume. 24. & eo loci plu-
res cauſas conſidarat Oldra. & dum illam par
pandit, vt malos vicinos caſtrum illud habitan
tet, è loco illo amoueat, præſtat nobis argu-
mentum, vt idem dicamus in Prelato, qui val-
lat emere prędium vicini admodũ rixoſi, qui
ſua improbitate eccleſiæ prædia quotidiè de-
populatat ac parturbaret.
9 Quinta cauſa aſt, cùm † Prælatus ad Conci-
lium à ſummo Pontifice vocatur, quę cauſa in
Regno ex d. conſt. De adiuto. exig. clarè com
probatur, vt refart atiam Boe. d. q. 134. nu. 3. &
da iure communi probatur multorum aucto-
ritate, vt refert Franc. da Marchis q. 472. nu. 3.
& q. 1025. numa 3.
10 Sexta cauſa eſt, cum † Prelatus à Rage voca-
tur pro ſeruitio exercitus Ragis, ita ſent gl. in
c. vnio, in verbo pro regijs. 10. q. 3. Car. in cle-
men. 1. §. 1. col. 2. verſi. Tartiò oppo. de exceſſ.
Prela. & Fran. da Marchis d. q. 1025. nu. 3. poſt
Abba. c. 1. da ſtatu mona ſed iſti potius loquũ-
tur, quando cauſa eſt acclesię, non autam exer
citus. & idam ſanſit Abbas d. c. cùm Apoſto-
lus. numer. 5.
11 Saptima † eſt iuſta cauſa, quando Rax hoſpi-
tatum venit in domo ipſius Epiſcopi, & Prela
ti. ita Archidia. in c. vnio. numar. 10. q. 3. quem
ſunt ſecuti apoſtillantas ad Abba. in d. c. cum
Apoſtolus, num. 5. in verbo vtrum Epiſcopus,
de cenſib. & in Regno ax d. conſtitutiona Re-
gni ita clarè aſt cautum, vt refart Boe. d. q. 134.
numero 3
12 Octaua aſt cauſa † quando lis magna accle-
ſiæ mouetur, tunc ſubſidiũ pati à Prelato po-
teſt, ita Card. in clem. 1. §. 1. col. 2. varſi. Tertiò
oppo. de excaſſ. Prela. qui ſubdit, etiam quan
do alia magna vrget necaſsitas, & ob litẽ poſ-
ſe exigi ſubſidium dacidit Franc. de Marchis
q. 472. nume. 4.
Daclarantur autam & intelliguntur ralatæ
13 cauſę, quando is † Prælatus non poteſt ex ſuo
proprio ferra onus, quoniam impotens repari
tur abſque ſua culpa ad impanſas illas facien-
dum. ita ſanſit Card. d. cleman. 1. colum. 3. var-
ſi. Tertiò oppono. da exceſſ. Prala. & Apoſtil-
lantes ad Abba. d. cap. cùm Apoſtolus. in pen.
apoſtilla. & ideo reſpondit Alcia. reſpon. 161.
nume. 12.

14 num.12. † Pontificem Max. non potuiſſe ex-
gere charitatiuũ ſubſidiuum ab illuſtriſſimo
Duce Ferrariæ eius vaſallo, quoniam ex ſe po-
terat bellum gerere, exactis præſertim prius
multis collectis à ſuis eccleſijs. idem cenſuit
Fran. de Marchis d.q.472. nu.4. qui negauit,
15 † Prælatũ poſſe aliquid exigere, vt ad Conci-
lium accederet, cùm habet ex proprio. & queſt.
1025. num.6 idem eſſe affirmet in cæteris Prin
cipibus. ſic Guido Papæ q.551. in fi. Soc. iun.
conſ.98 num.10.11. lib.3. Rolan. à Valle conſ.
1. nume. 67.68. lib 2. & in ſpecie noſtra Boer.
queſt.134. nu.9. decidit tunc demum concedi
exactionem ſubſidij pro aduentu Prælati, &
leuationis bullarum, aliorumq́; onerum, cùm
fructus vnius anni ſuæ prælaturę nõ ſufficiũt.

SVMMARIVM.

1 *charitatiui ſubſidij ſumma quanta eſſe debeat.*
2 *charitatiuum ſubſidium in Regno Neapolitano eſſe decimam annui reditus.*
3 *charitatiuum ſubſidium eſſe dimidiam generalis collectæ ſecundum aliquos.*
4 *Iudicis arbitrio relinquitur quantum pro charitatiuo ſubſidio exigi debeat.*

CASVS CLXXIX.

QVANTA ESSE DEBEAT charitatiui ſubſidij ſumma.

RETVLIMVS ſuprà ex ſacro Cõcilio
Lateranenſi fuiſſe decretũ non licere
Epiſcopis taleas, & collectas ſuis ſub
ditis indicere; poſſe tamẽ ex rõnabili
cauſa: quæ ſanè cauſa rationabilis in arbitrio
iudicis eſt. Nunc caſum hunc ſubjicio, cùm
epiſcopus ex rationabili cauſa charitatiuũ ſub
ſidium atque ita collectam indicit, quentum
1 exigendum ſit pro † charitatiuo illo ſubſi-
dio. multæ fuerunt interpretum opiniones.
Vna fuit Afflicti deciſ.136. qui dixit, Conci-
2 lium Neapolitanũ determinaſſe, eſſe † decimã
anni reditus. quam ſententiam non improba-
uit Gramme. deciſ.88. nu.5. qui in charitatiuo
ſubſidio, quod Regi ab eius vaſallis præſtatur,
loquuntur, non autem in ſubſidio, quod à cle
ricis pręſtatur Prælato. Quorum quidem opi-
nio auctoritate potius conſtitutionis Regni,
vt etiam refert Boer. q.134. nu.9. in fine, ac au-
ctoritate etiam magis ſacri Conſilii ſupremi
obtinuit, quàm iuris communis conſtitutio-
ne, cùm iure non probetur.

Secunda fuit opinio Antonii ab Alexan-
dro, vt retulit in ea deciſ.88. in fine. Gramma.
3 eſſe dimidiam † generalis collectę: nec iſta iu-
re Pontificio, vel Cæſereo probatur.

Tertia opinio fuit Frãciſci Pauini in tract.
de charitatiuo ſubſidio, & Landrieni in extra
uag. 12. Benedicti, Vas electionis, vt refert
Boer. d.q.134. num.10. Subſidium hoc eſſe ta-
xandum, vt honorarium, illud, quod pro viſi-
tatione præſtetur, ex d. extrauaganti. Verùm
Cardinalis & alij nonnulli, vt refert Boerius
ea ratione diſſentiunt, quòd ille extrauagans
conſtitutio non fuit vſu ab omnibus recepta.

Quarta fuit opinio Cardinal. in d.l. c. cùm
Apoſtolus. q.7. de cenſib. & in c.1. §.1. col.2. de
4 exceſſ. prę1e. hoc eſſe in † iudicis arbitrio. quã
ſententiã probauit clarè Soc. iun. conſ.16. nu.
3. lib.3. nec aliter viſus eſt ſentire Boer. q.134.
nu.5. Gramme. deciſ.88. n.3. iudicis ergo arbi-
trium erit, charitatiuum hoc ſubſidium conſti
tuere iuſte qualitatem loci, annui reditus, ex-
penſarum ab Epiſcopo fiendarum, ſimilibusq́;
adhibitis circumſtantijs, iuxta tex. l. in fundo,
de rei vend. & in cap. 1. in tit. hic finitur lex.
deinde conſuetud. reg. incip.

SVMMARIVM.

1 *clericos ſine cauſa à diuinis ceſſare non debere.*
2 *Ceſſatio à diuinis, quæ eſſe dicatur.*
3 *Interdictum eccleſiaſticum quid ſit.*
4 *Ceſſatio quod detrimentum clericis adferat.*
5 *Ceſſationis iuſta cauſa quæ.*
6 *Offenſa grauis iuſtam cauſam ceſſandi à diuinis præbet.*
7 *Ceſſandi à diuinis iuſtam cauſam præbet indictio collectarum clericis ipſis facta à laicis.*
8 *Emphyteotæ & coloni eccleſiæ ratione ſui vtilis dominij tantùm à laicis collectis grauari poſſunt.*
9 *Statutum quo fœminæ per maſculos excluduntur, excludit ẽt illas ab emphyteoſi eccleſiaſtica.*
10 *Feudum eccleſiaſticum ratione vtilis dominij ſubiacet legibus & ſtatutis laicorum.*
11 *Statutum quo prohibetur alienatio immobilium nõ facta denunciatione conſanguineis, comprehendit etiam emphyteoſim eccleſiaſticam ratione vtilis dominij.*
12 *Statutum, quòd non ſoluens penſionem pro emphyteoſi non cadat à ſuo iure, quomodo locum habeat in emphyteoſi eccleſiaſtica.*
13 *Pontificem non poſſe præiudicium adferre ſuccedere debentibus in feudo eccleſiaſtico ratione vtilis dominij.*

Præſcriptio

14 *Præſcriptio longiſſimi temporis currit contra emphyteotam eccleſiæ ratione vtilis dominij, & ſi non contra ipſam eccleſiam.*
15 *Creditor poteſt conſequi creditum ſuum ſuper bonis emphyteotæ eccleſiæ ratione ſui vtilis dominij.*
16 *Clerici iuſtè à diuinis ceſſant, ſi eorum vnus eſt carceratus.*
17 *Clericus à laico prehendi non poteſt.*
18 *Laicus rectè clericum malefactorem prehendit, vt ad iudicem laicum eum ducat.*
19 *Cap. ſi quis ſuadente. 17. q. 4. declaratur.*
20 *Clericus à laico prehendi poteſt, vt delicto obuiam eat.*
21 *Sacerdos poteſt confeſſionem reuelare, vt delicto futuro obuiam eat.*
22 *Clericus prehendi non poteſt à laico, vt eum ad iudicem ſuum ducat, ſi non eſt de fuga ſuſpectus.*
23 *Clericus ſuſpectus de fuga prehendi poteſt à laico, vt ad ſuum iudicem ducatur.*
24 *Clericus iniuſtè à laico captus, & coram ſuo iudice ductus, relaxari debet.*
25 *Statutum Papiæ 52. in ciuilibus, ſub rubr. de pœna communium terrarum, declaratur.*
26 *Bal. in cap. cum non ab homine. nume. 4. de iud. declaratur.*

CASVS CLXXX.

QVAE IVSTA SIT CAVSA, OB quam à diuinis ceſſare poſſunt clerici, & quando clericus à laico prehendi atque carcerari poſſit.

CONSTITVIT Inno. III. Pontifex Max. vt eſt relatum in cap. irrefraga-
1 bili. §. cæterum, de off. ordina. † clericos ſine rationabili cauſa à diuinis ceſſare non debere, & ob id pœna plectendos eſſe. quam quidem conſtitutionem declarauit magis Gregorius X. in generali Concilio Lugdunenſi, vt in cap. ſi Canonici, de off. ordi. in 6. quo loci declarando quomodò iuſtis de cauſis ceſſare poſſint, formam & obſeruationē quandam præſcribit. illi deinde conſtitutioni addit alia Bonifacius octauus, vt eſt ſcriptū in
2 cap. quamuis, de off. ord. in 6. † ceſſationem enim eſſe intelligimus cùm clerici ſe à diuinis celebrandis ſubtrahūt in detrimentum populorū, quibus hac ceſſatione interdicta videtur ſacramentorum adminiſtratio. non enim eſt
3 hoc interdictum, cùm † interdictum ita impediat, vt nullus in eccleſia celebrare poſſit, cap. poſtulaſti, de cler. excom. cap. tanta. de exceſſ. prælat. & tamen tempore ceſſationis poteſt Epiſcopus celebrare. d. c. irrefragabili. §. cęterùm. gl. d. c. ſi canonici, in verbo ceſſare. & ibi An-
4 cha. in fi. † Ceſſatio aūt clericis detrimentum hoc adfert, vt diſtributiones inde non conſequantur, cùm non inſeruiant, ipſi eccleſiæ; quemadmodū tex. d. c. ſi canonici, clarè affirmat. cedunt enim illa omnia eccleſiæ. & vbi ſine rōne probabili ceſſatū eſt, ipſorū clericorū ceſſantiū eſt detrimentū, non ſolùm in participiendis fructibus, ſed etiam in iam perceptis pro tempore, quo ceſſatum eſt reſtituendis, vt ibi conſtitutum eſt; & declarat ibi Anch. in quinto nota. vbi verò ex cauſa iuſta ceſſarunt, vt quia per alterius iniuriam improbitatem ita coacti ſūnt facere, tunc contra eos agunt & ab eis conſequūtur in ſui dāni emēdationē.
5 Dubitari itaq; nūc cōtingit, † quæ iuſta & rationabilis ſit ceſſandi cauſa. Archidia. in d. c. ſi canonici, ſcriptū reliquit, hoc non eſſe in iure diffinitū, & ob id iudicis arbitrio relinqui. illū ſecutus eſt Barb. cōſ. 21. col. pen. propè finē. li. 2. verùm gl. d. c. ſi canonici, in verbo cauſa, inquit iuſtā cauſam ceſſandi, nō eſſe ob nō ſolutā penſionē, vel ob leuem aliā offenſam, ſed eſſe
6 † intelligendū de graui offenſa, vt putà, ſi laici faciāt ſtatuta cōtra libertatē eccleſiæ, vt grauis iniuria, & graue detrimentū hoc exiſtimatur. c. eccleſię S. Mariæ, de conſt. vbi latiſsimè oēs
7 ſcribentes. Eſt ēt ſecunda iuſta † cauſa quando collectę & munera à laicis illis indicerētur. ita gl. d. loco, non enim licet eos ſic grauare, l. placet. C. de ſacroſ. eccle. vbi latè oēs. & quod de ipſiſmet clericis dicitur, idem dicitur de illorū emphyteotis, rōne ſcilicet portionis ſpectātis
8 ipſi eccleſiæ: ſolùm enim iſti † emphyteotæ grauari poſſunt rōne vtilis dominii, ita ex recētioribus Rolan. à Valle conſ. 66. n. 34. lib. 1. Sic in colonis pro fructibus ſibi in portionē contingētibus. Ita latè affirmauit Ripa tract. peſtis in tit. de priuilegiis ad cōler. vbar. n. 127. Dec. in l. in omnibus id obſeruatur. n. 2. de reg. iur. & ſi in emphyteota diſſentiat relatus Ripa poſt Bar. in l. priuatę, in fin. C. de excuſa. mune. lib. 10. cū quo ſenſit Iaſ. auth. quas actiones, n. 42. C. de ſacroſ. eccl. & Tiraq. de retract. cōſang. §. 1. gl. 13. n. 12. & fuſius Syluanus conſ. 55. qui tuetur nullo pacto emphyteotę eccleſiæ collectā poſſe indici. ſed verius eſt, vt dixi, poſſe ratione vtilis. Eſt ratio, quia dominiū vtile nō dicitur eſſe eccleſię. ita Anch. cōſ. 433. Poſtquā
9 dum reſpondit, † ſtatutum, quo fœmina ſtantibus maſculis excluditur, locū habere, etiā quo ad bona emphyteotica eccleſię rōne vtilis dominii, quod non eccleſiaſtici iuris, ſed temporalis

ralis eſſe dicitur, illũ ſecutus eſt in ſpecie ſimili
Socin. iun. conſi. 71. in fin. lib. 1. Alex. conſi. 9.
10 n. 2. lib. 5. qui in feudo † ab eccleſia recepto re
ſpondit, leges municipales & ius commune lo
cum ſibi vẽdicare ratione dominii vtilis. idem
docuit Decius in c. quę in eccleſiarũ. nu. 6. in
fin. de conſtit. nec enim hoc dicitur eſſe con-
tra eccleſiaſticam libertatem. idem reſpondit
Alex. conſil. 27. nume. 4. lib. 6. qui reſpondit,
11 † ſtatutum quo eſt cautum alienare volentem
rem immobilem teneri denuntiare conſangui
neis, vel vicinis, locum etiam ſibi vendicare in
bonis emphyteotis eccleſię. ſic Soc. ſen. conſi.
12 99. in cauſa eximii. col. 1. lib. 1. reſpondit † ſta-
tutum, quo cauetur, ob penſionem non ſolu-
tam emphyteotam ius ſuum non perdere, lo-
cum etiam habere cùm laicus rem eccleſię ra-
tione directi alteri laico in emphyteoſim de-
dit. Hinc etiã reſpondit Ruinus conſi 70. nu.
13 11. lib. 5. † Pontificem Max. non poſſe inferre
præiudicium ſuccedere debentibus in domi-
nio vtili feudi eccleſiaſtici, cùm directum do-
minium tantùm, non vtile ſit in poteſtate Pon
tificiis. Hinc etiam tradunt Bar. in l. cum ſpon
ſus. §. in vectigalibus. ff. de publ. in rem actio.
Ang. & Imo. in l. quamuis, de vſucap. quòd etſi
14 contra eccleſia non currat † pręſcriptio lon-
giſsimi temporis, cõtra vaſallum tamen & em-
phyteotam eccleſię currere pręſcriptionẽ de-
cẽ & viginti annorũ. idem affirmarunt Alex.
conſi. 169. col. 1. lib. 2. Feli. cap. ad audientiam,
col. pen. de pręſcrip. Ruinus conſi. 168. nu. 10.
12. lib. 1. & conſi. 195. num. 2. lib. 2. Balbus tract.
pręſcri. prima particula quintę partis principa
lis in tertia regula verſ. ſecundò limita. & ibi-
dem q. 4. principali. Accedit etiã quod reſpon
15 dit Alba. conſi 28. num. 6. † creditorem poſſe
conſequi creditum ſuum ſuper bonis emphy-
teoticis eccleſię ratione vtilis dominii.

Tertia iuſta cauſa, ob quam à diuinis ceſſa-
re põſſent clerici, eſt, ſecundum gloſ. d. c. ſi ca-
16 nonici, ſi alter eorum eſſet captus † & carcere
mancipatus à iudice ſeculari, vt enim eis licet
in clericos iuſdicere, c. cùm non ab homine,
de iud. vbi Decius in primo notab. docuit,
eſſe idem quãdo is laicus eſſet in magna digni
tate conſtitutus, ita nec eos capere, vt probat
is tex. d. cap. cùm non ab homine, vbi gloſ. &
omnes, & clarius in c. ſi verò. de ſent. excom.
Verùm glo. d. cap. ſi canonici, abſolutè nimis
17 loquitur, † laicum, ſ. non poſſe clericum pre-
hendere ſeu detinere. quamobrem tres caſus
diſtinguendi ſunt, vt diſtinguit Dec. d. c. cùm
non ab homine, num. 10.

18 Primus eſt, quando † laicus prehendit cleri
cum, vt eum ad iudicem ſuum ducat, tunc lai-
cus rectè agit, nec aliquam meretur pœnam, vt
poſsit excommunicari. ita Abba. d. cap. cùm
non ab homine, & ibi Dec. d. nu. 10. verſi. Pri-
mus eſt. Eſt ratio, quia dolo hic non agit, quo
in caſu procedit cap. ſi quis ſuadẽte. 17. q. 4. &
quęlibet cauſa, etiam in iuſta excuſat à dolo. l.
igitur, de liberali cau. & alibi dixi. Verùm con
tra Decium, & cęteros ſenſit Alcia. in d. c. cùm
non ab homine, num. 19. ea ratione, quia ſuffi-
cit adeſſe dolũ pręſumptum, aut locus ſit con
19 ſtitutioni † d. cap. ſi ſuadente. 17. q. 4. at hic do
lus adeſt pręſumptus, vt ipſe Alciatus dedu-
cit, non ergo capi poterit. leuis eſt ſanè argu-
mentatio, quoniam dolus pręſumptus purga-
tur, poſteaquàm ad iudicem ſuum clericus de-
ducitur. ab Abbatis ergo & Decii ſententia
non eſt recedendum. & hoc in caſu gl. d. cap.
ſi canonici, locum habere non poteſt.
20 Secundus eſt caſus † quando clericus capi-
pitur, vt obuietur delicto cõmittendo, & tunc
ſine dubio prehendi poteſt: ita Decius dicto
cap. cùm non ab homine, num. 10. verſ. ſecun-
dus caſus. qui poſt Abbatem multis ſimilibus
comprobat. illud pręſertim attulit, quòd licet
21 † clericus reuelare non poſsit delictum perpe
tratum, poteſt tamen perpetrandum, ex Inno.
in cap. omnis vtriuſque ſexus, de pœnit. & re-
miſsio. & cum Decio ſentit etiam Alcia. ibi-
dem nume. 23. qui tamen inquit videri mirum
quòd vbi delictum eſt commiſſum, non poteſt
capi, & quòd poſsit capi cùm eſt committen-
dum: & nihilominus contrarium verius eſſe
deberet, cùm maius delictum ſit iam commiſ-
ſum, quàm committendum, & maior pœna in-
dicitur, vt is probat. ſed mirum videri non de
bet, quoniam non ratione pœnę lex hoc con-
cedit, ſed vt euitetur factum quod irretracta-
bile deinde eſſet, at in iam commiſſu prohibet,
quoniam ſuus adeſt iudex, qui eum prehende
re poteſt & punire, vt nunc ſubiicism.

Tertius caſus eſt, cùm agitur de delicto iam
22 commiſſo & † clericus de fuga minimè ſuſpe-
ctus non prehenditur, vt ad iudicem ſuum du-
catur. hoc caſu affirmant Abbas & cęteri cle-
ricum capi nõ poſſe, ſed laicum malè agere, &
ſi non incidat in excommunicationem, c. vt fa
mę, cap. ſi verò, de ſenten. excom.

Declaratur nõ procedere ſecundũ Abbatẽ,
25 quãdo † is clericus, qui iã delictũ cõmiſit, eſſet
ſuſpectus de fuga, tũc prehendi poterit, vt ad
iudicẽ ſuũ ducatur. idẽ docuit Bar. ĩ l. ſi quis
in ſeruit. ff. de furtis, & cõem hãc dicit eſſe de
clara-

clarationē Alcia.d.c.cū non ab homina.n.22. qui dum eam tuetur, reſpōdet rationibus Decij contrariam opinionem defendentis. quæ ſanè communis opinio vera demonſtratur argumento à fortiori. nam ſuprà in primo caſu retulimus ex Abbatis & Decij ſentētia laicum licitè poſſe clericum prehendere, vt ad iudicem ſuum ducat; quantò ergo fortius poteſt, cum is clericus eſt ſuſpectus de fuga; quę quidem ſuſpicio maiorē præſtat cauſam prehenſioni, nec in hoc eſt differentia inter pœnam excommunicationis,& alteram, quamuis eum prehendendo licitè agat. magna eſt huius rei vtilitas,quemadmodū admonuit Alcia.d.cap. cùm nō ab homine,nu.23.nam,ſi capi non po-
24 tuit, & ſi corā † iudice ductus ſit,relaxari debet,& ſi confeſſus ſit,torqueri non poterit.c. minor,17.q.4.Abb.c.inter alia,de immu.eccl. Bar.l.pen.ff.de queſtio.dom in ſimili concludit de confeſsione facta in tortura non præcedentibus legitimis indicijs,vt alibi dixi.Infert ex his Bal.in d.c.cùm non ab homine,num.4. & ibi nu.24.verſ.ex his infert, quòd ſtante ſta-
25 tuto, vt extat † Papiæ 52. in criminalibus. ſub rubr.De pœna cōmunium terrarū. ꝙ villę teneantur capere malefactores,ꝙ non tenebuntur capere clericū. & cum Baldo tranſit Barb. conſ.12.col.pen.in fi.lib.1.Alciatus tamen inquit dubitabilem eſſe Baldi deciſionem;quandoquidem ſtatutum editum pro vtilitate communi ac publica, clericos etiam comprehendit. vt omnes tradunt in c.Eccleſiæ S.Marię, ibi Deci.n.27.de conſti.qui intelligunt procedere,quādo ius Pontificiū non reſiſtit. Baldi
26 †ergo doctrina declarāda eſt ex ſuprà relatis, clericum,ſ.capi poſſe & debere,cùm eſt ſuſpectus de fuga,vt ad iudicem ſuum ducant, atq; ita relatum ſtatutum Papienſe declarari, extendiq; poteſt.

SVMMARIVM.

1 *Feudi dominus exigit collectas à ſubditis pro dotibus filiarum.*

2 *Caligula Imperator à ciuibus dotes præſtari voluit ſuis filiabus.*

3 *Collectam à ſubditis exigit feudi dominus cùm eius filia religionem ingredienti dos conſtituenda eſt.*

4 *Collectam pro filia maritanda quādo exigat dominus à ſubditis.*

5 *Iudicis arbitrio relinquitur, quando & quantum poſſit dominus feudi exigere à ſubſiditis pro filia matrimonio collocanda.*

CASVS CLXXXI.

DE COLLECTA QVAM EXIGIT dominus à ſubditis, vt filiam matrimonio collocet.

HABENT ſæpiſsimè feudorum poſſeſſores, & domini multa in eorum ditionibus priuilegia,multasq; cum locorum incolis conuentiones, inter quas illa vna ſolet enumerari,vt poſsit do-
1 minus † collectam illis indicere pro ſolutione dotium ſuarū filiarum cùm matrimonio collocantur. hoc aliquando Romæ obſeruatum à
2 † Caligula fuiſſe in illius vita ſcribit Sueton. cap. 42. hodie hic vſus in Subalpina regione eſt frequens, vt ſcripſit Iacobinus à S. Georgio in tract.De Homagijs col.8.qui & de iure homines teneri ex aliquorum ſententia retulit. eam opinionem probarunt gloſ. l. placet, in verbo canonicā.C.de ſacroſ.eccle. ſic Roffred.& Spec.vt retulit Boer.q.126.n.1.Guido Papæ q.57. An vaſallus. Parpalea d. l. placet, nu. 16. hanc tandem probare videtur Boerius d.q.126.nu.11. in fi. & ibi ſcribit etiam teneri
3 pro filia,† quę religionem ingreditur:& non modò pro vna filia, ſed & pro pluribus. quod refert & Tiraq.de iure primig.q.70.n.2.Sunt tamen qui aliter ſentiunt,quorum in numero fuit Alber.ī l.1.col.7.C.de iuriſd.om.iud. qui ſolā conſuetudinem obſeruandā cenſuit.ſcribit Bal.ī c.1.§.ſimiliter,de cap.Corrad.Caſtr. in l.vlt.C.de ſtat.& imm.& in l.neminē C.de ſacroſ.eccl. nec aliter ſenſit rectè intuenti Iacobinus à S.Georgio in inueſtitura feudali in verbo, Qui quidē inueſtiti præſtiterūt col. 17.verſ.Circa aliū caſum,& d.tract.De Homagijs.col.8.verſ.iuxta prædicta quero. affirmat tamen iſti collectā hanc exigi poſſe cùm domi-
4 nus † pauper eſt, quorum ſententia magis mihi ſemper placuit.& hāc probauit Tiraq.de iure primig.q.69 Illud vnum tamen obſeruandum erit,quod ſcriptū reliquit Guid.pp.d.q.57.in fine, dominū non poſſe exigere hanc collectā pro ſecundis nuptijs. Cum ergo iure & equitate ſuadēte exigi collecta hæc poteſt, cū hoc non ſit nec à iure, nec à conſuetudine omnibus in caſibus preſertim determinatū,arbitrio
5 † iudicis relinquitur, vt pro Carretis Milleſimi reſpondit Soci.iun.conſ.16. nu.2.lib.3. & iuſta quidē ratione iudex arbitrari debet.nec enim ipſe dominus ſibi iuſdicere hac in re poteſt,vt poſt Oldr.conſ.134.in fin.& alia ſcribit Tiraq.

Tiraq.d.q.69. Diligens ergo iudex conſiderabit ſecundum Socin.d.conſ.16,nume.5. quantitatem promiſſarũ dotium, conditionem perſonarum, quod auxilium aliàs præſtitum fuerit. nec enim ſecus agendum hic eſt, quàm cùm pater filiam matrimonio collocauit non aſsignata dote aliqua expreſsim; intelligitur dos debita, quæ ex perſonarum, & quantitate patrimonii congrua iudicatur, id quod ſuprà ſuo loco declarauimus.

SVMMARIVM.

1 *Feudum ex cauſa neceſsitas alienari non poteſt.*
2 *Vaſallus in conſulto domino directo de vtili dominio feudi diſponere non poteſt.*
3 *Pater ex cauſa neceſsitatis filium vendere poteſt.*
4 *Patris in filium poteſtas quanta.*
5 *Neceſsitatis cauſa obedientia ſpernitur.*
6 *Neceſsitatis cauſa licet alienare feudum.*
7 *Anctoris ratio cur vaſallus feudum ex cauſa neceſsitatis alienare non poſsit.*
8 *Dominus tenetur ſuccurrere vaſallum in neceſsitate poſitum.*
9 *Dominus & vaſallus à pari iudicantur.*
10 *Cliẽtes quàm chari Patronis olim apud Romanos.*
11 *Vaſallus, ſi impetratam licentiam alienandi feudum ex cauſa neceſsitatis nõ obtinuit, liberè alienare poteſt.*
12 *Statuto, quo mulier ſine conſenſu conſanguineorum alienare non poſsit, eſt ſatiſfactum ſi conſanguinei conſentire ſine cauſa recuſant.*
13 *Vaſallus feudum inconſulto domino alienare non poteſt, etiam pro neceſsitatibus ipſius domini.*
14 *Decretum antiquum Pedemontium concedens alienationem feudi ex cauſa neceſsitatis declaratur.*
15 *Feudum alienãs ex cauſa neceſsitatis, an conſenſum eorum, qui in feudo ſuccedere debent, requirere debeant.*
16 *Fideicommiſſum ex cauſa neceſsitatis alienant, non tenetur requirere conſenſum eorum, quibus eſt facienda reſtitutio.*
17 *Superioris Auctoritas & conſenſus facit, vt in actu fraus non præſumatur.*
18 *Neceſsitas qualis eſſe debeat, vt feudum alienari poſsit.*
19 *Neceſsitas præciſa, cauſatina, & honeſtatis.*
20 *Neceſsitas alia eſt famis, alia belli.*
21 *Neceſsitas, fatalis, naturalis & data opera.*
22 *Neceſsitas legalis.*
23 *Neceſsitas fatalis quæ.*
24 *Neceſsitas fatalis iuſtam cauſam præſtat alienandi aliàs inalienabilia.*
25 *Neceſsitas naturalis quæ.*
26 *Neceſsitas naturalis iuſtam cauſam præſtat alienandi aliàs inalienabilia.*
27 *Furari licet ob cauſam neceſſarij victus.*
28 *Alienatio ob neceſsitatem facta, in fraudem facta non præſumitur.*
29 *Neceſſaria ad victum emere poſſunt locorum Magiſtratus.*
30 *Neceſsitatis cauſa licet alienare Deo dicata.*
31 *Neceſsitate coactus vendere non poteſt inalienabilia, cùm ſtultè alienabilia conſumpſit.*
32 *Neceſsitatis cauſa tantum alienandum eſt, quantum ipſa neceſsitas vrget, & non vltra.*
33 *Spurio alimentorum cauſa tãtum licet relinquere, quantum alimenta requirunt, & non vltra.*
34 *Executor teſtamentarius rem magni valoris diſtrahere non poteſt, vt ſatisfaciat voluntati teſtatoris de re minima.*
35 *Minoris bona magni valoris pro leui debito alienari non debent.*
36 *Iudicis arbitrio relinqui, quãtum alienari poſsit ob cauſam neceſsitatis.*
37 *Neceſsitas data opera ſeu culpabilis quæ.*
38 *Neceſsitas culpabilis non præſtat iuſtam cauſam alienandi aliàs inalienabilia.*
39 *Neceſsitas culpabilis culpa ad actum præmeditato omnino inexcuſabilis eſt.*
40 *Alienationem & dilapidationem bonorum præſumi factam ab hærede grauato dolosè & animo euertendi fideicommiſſum.*
41 *Neceſsitas ex culpa ad factum non præmeditata quomodo & quando excuſet.*
42 *Neceſsitate ex culpa non præmeditata appreſſo ſuccurrendum eſſe in modum eleemoſynæ.*
43 *Pauperem poſſe implorare iudicis officium, quo ei ſuccurratur per eleemoſynam à diuite.*
44 *Eleemoſyna de re aliena fieri non debet.*
45 *Neceſsitas ex culpa non præmeditata an iuſtam cauſam præſtet alienandi liberè aliàs inalienabilia.*
46 *Fideicommiſſum nec contrahendo, nec delinquendo alienari poteſt.*
47 *Priuilegium amittit, qui in illum committit.*
48 *Culpa vnius alteri nocere non debet.*
49 *Negligentia vnius alteri nocere non debet.*
50 *Egeſtate laborare debent malè meriti.*
51 *Neceſsitatem qui ſuo facto ingreſſus eſt, ſuccurrendus non eſt.*
52 *Neceſsitas propriè dicitur, quæ principium habet neceſſarium.*
53 *Debitor voluntarius quis.*
54 *Filius ſua culpa redactus ad neceſsitatem alienare non poteſt fideicommiſſo ſuppoſita.*
55 *Pater non tenetur alere filium ſua culpa ad neceſsitatem redactum.*

Hh 56 Legitimam

56 *Legitimam ſi malè conſumpſit filius, alteram à patre non conſequitur.*

57 *Dotem ſi malè conſumpſit filia, iterum dotanda non eſt.*

58 *Epiſcopum non poſſe exigere charitatiuum ſubſidium ob neceſsitatem, in quam ſua culpa incidit.*

59 *Culpa ad caſum non ordinata quando conſiderabilis non ſit.*

60 *Culpa ad caſum non ordinata, ad commodum non prodeſt.*

61 *Culpoſus ex ſua culpa lucrum reportare non debet.*

62 *Neceſsitatus ex culpa ſui anteceſſoris adiuuandus eſt.*

63 *Decretum antiquum Pedemontium, quo alienatio feudi ex cauſa neceſsitatis conceditur, declaratur.*

64 *Neceſsitatus ſua culpa ad caſum non ordinata, eſt adiuuandus ex coniecturata voluntate teſtatoris.*

65 *Filius ex coniecturata voluntate patris poteſt alienare fideicommiſſum ex cauſa neceſsitatis, in quam incidit ſua culpa, ad caſum tamen non ordinata.*

66 *Neceſsitas legalis quæ.*

67 *Dotem filiæ aſsignare debet pater neceſsitate legali.*

68 *Fideicommiſſum poſſe alienari pro dotis conſtitutione.*

69 *Fideicõmiſſum poſſe alienari pro dotis reſtitutione.*

70 *§. Quamobrem, in auth. de reſtitu. & ea quæ parit in XI. menſe, declaratur.*

71 *L. qui cum alio contrahit, de reg. iur. declaratur.*

72 *Mulier non tenetur perſcrutari conditionem illius cum quo contrahit.*

73 *Angeli & ſequacium opinio, de fideicommiſſo non alienando pro dotis reſtitutione, exploſa.*

74 *Alciati & aliorum conſiderationes, de fideicommiſſo non alienãdo pro dotis reſtitutione, euerſa.*

CASVS CLXXXII.

QVAE NECESSITAS IVSTA ſit alienendi aliàs inalienabilia, & latiſsimè de ſingulis differitur.

CVm de elienationa faudi ex ceuſa neceſsitatis noſtri agunt, multe confuſè & perplaxè ſcribunt, eliqua atiem iudicis arbitrio tribuere videntur. Ego quo diſceptationẽ hanc vtilẽ edmodum & in iudiciis frequentam axplicem, atqua declarẽ, peulò altius exordier. Sciandum eſt itaque, regulariter † feudum ax neceſsitatis do-
mino directo inſcio atq; incõſulto alienari nõ poſſe. c. 1. §. neceſsitate. quel. feud. olim elien. poter. cap. Imperialẽ. §. 1. de prohib. feud. alie. par Fedar. quàm iuris regulam veram eſſe omnes affirmãt in d. §. neceſsitata, vt Beldus, Aluarotus, Iſernia. & idam tradunt Dacius conſ. 445. num. 24. Curt. iun. tract. feud. quarte par. principali nu. 107. Iecobin. à ſancto Georgio in inuaſtitura feudali, in verbo, Et cum pacto de non alianando. col. 4. varſ. Quæro ẽt nunquid. Zaſius in apitom. faud. par. 9. nu. 13. Carolus Molinęus in conſuetud. Pariſi. tit. 1. §. 13. gl. 5. nu. 1. Iulius Clarus lib. 4. ſantent. iuris. §. faudum. q. 31. verſ. pone vaſallus. & Crauat. reſponſo pro Ganero, nu. 69. rationam cur hoc ita factũ ſit, reddũt oẽs in d. §. necaſsitate. quoniam in feudo propriatas domini diracti eſt, ob id da ae tanquàm de re aliena vaſallus nullo caſu diſponere poteſt: iuxta l. vlti. in fin. C.
2 de pactis. nec etiã poteſt † vaſellus diſponere de vtili dominio, quia per illem alienationem dabilitatur ius diracti dominii. cap. 1. de prohib. feud. alia. par Lother. hoc etiam eſt factũ, quia olim multæ fraudas, fingando nacesſitatam, committebantur. cap. Imparialem. §. callidis. de prohib. faud. eliene. per Fedar. Accadit ſacundò Baldum d. cap. 1. in princ. nu. 2. qual. feud. olim alian. poter. ꝙ veſallus dominum ſuperioram habens actu illum recognoſcere debat. Hæ rõnes (aiũt relati Doctores) ceſſare
3 videntur in cætaris actibus, vt putà, cùm † cauſa nacaſsitatis famis patar filium diſtrahit. l. 2. C. de patrib. qui filios diſtraxer. nam hoc caſu (inquit Baldus) patar integrũ ius habat in fi-
4 liũ. l. vlt. C. de patr. potaſta. & tãta † olim erat, quẽte domini in ſernũ. l. pronuntiatio. §. iure proprio, de ver. ſig. ſed differẽtie hęc lauis eſt; ſi quidẽ ius illud paternũ tam amplum in filiũ fuit olim ex lege Romuli, quod ebrogauit Nume, quamadmodũ multorũ auctoritatibus ſcripſimus in tract. de racuper. poſſaſſ. ramed. 15. nu. 302. Nec ratio illa ſuparioritatis ita ſimpliciter conſidereta probabilis aſt, quoniam cau-
5 ſa neceſsitatis † obedientie ſparnitur. cap. 2. da obſer. ieiunii. Non etiam videtur probabilis illa ratio, ꝙ ius domini directi dabila & infirmum raddatur: nam & idẽ eſt in fidaicommiſsis, & tamen cõceditur † alianatio ax cauſa neceſsitatis. l. filiusfam. §. Diui. de leg. 1. l. cùm fidai. ff. de fideicom. liber. ſic cùm maritus alienet bona dotalia pro redemptiona filij. l. quàuis. & l. ſeq. ff. ſol. matri. Caſtren. cõſ. 441. lib. 1. cętaros caſus ſciẽs prætereo. Si ergo hęc his in caſibus conceduntur, cur nõ & in caſu alienationis feudi? Ego, quicquid fremãt alij, opinor
hos

hoc ob id eſſe factum, vt vaſallus ſuperiorem
recognoſcat, & ſub eius obedientia ſit. nec
enim lex prohibet oĩo alienationẽ feudi, etiã
ex cauſa neceſsitatis, ſed ſolùm negat ſine illa
qualitate conſenſus domini vel licentia. Nec
hoc durum eſt, vel videri debet, quoniam vice
verſa dominus deinde requiſitus cõſetire oĩò
tenetur. quod ea ratione demonſtratur, quia
8 dominus tenetur † vaſallo ſuccurrere, cùm vr-
get neceſsitas, ex quo eum loco filii habere de-
bet. cap. 1. in fin. de forma fidelit. cap. 1. §. ſi iu-
dex. num. 3. de pace tenen. & eius viola. Hinc
9 dicimus, † dominũ & vaſallũ à pari iudicari.
d. cap. 1. & ibi Afflict. num. 12. de forma fidel. &
quemadmodũ vaſallus tenetur domino ſuccur
cere in neceſsitate, ita & econtrà. quare Alex.
ab Alex. lib. 6. dierum Genial. cap. 10. ſcribit,
lege antiqua olim fuiſſe cautum, vt patroni ita
10 charos haberent † clientes, ac proprios ſangui
ne coniunctos, ſed magis in ſpecie adferri põt
tex. in c. 1. in fin. Epiſcopum vel Abba. & clarè
In terminis his Aret. in l. ſi quis nõ quaſi. nu. 1.
ff. de acquir. hæred. poſt Bal. in l. 1. C. de lat. li-
ber. tollen. ſi ergo vaſallus neceſsitate probata
licentiam alienandi impetrauerit à domino, is
11 dominus † concedere eam debet: quòd ſi eam
licentiam is concedere recuſet, poterit ſine ea
alienare. hoc viſus eſt ſentire Deci. in cap. quæ
in eccleſiarum, num. 30. verſ. & hoc intelligen-
dum videtur. de conſti. quod confirmatur ex
12 recepta illa doctrina: Si † ſtatuto cautum eſt,
quòd mulier non poſsit contrahere ſine con-
ſenſu conſanguineorum, & conſanguinei re-
quiſiti recuſent ſine cauſa conſentire; poterit
mulier liberè contrahere. ita Bar. in l. ſi cùm
dotem. §. eo autem tempore. ff. ſolu. matri. Iaſ.
in l. 1. nume. 20. & l. bonorum. nu. 9. C. qui ad-
mitti. Ant. Corſetus ſing. in verbo Conſenſu,
incip. Statuto eſuetur. & Tiraq. de legib. con
nub. in gloſſ. 6. num. 125. idem ergo dicendum
eſt in caſu noſtro.

Hæc iuris cõmunis diſpoſitio locum etiam
13 ſibi vendicat, cùm † vaſallus vel ob cauſam
ipſius domini, vt putà, ad hoc vt illum adiuua-
re poſsit, vel vt feudũ tueatur ab hoſtibus alie-
nat. nam adhuc non poteſt alienare inconſulto
domino, licèt ipſe dominus omninò teneatur
eo caſu licentiam concedere: vt clarè ſenſit
Afflict. deciſ. 265. nu. 68. & licere ex cauſa hu-
ius neceſsitatis alienare, tradũt Bal. l. 2. C. cõ-
mu. de legatis. Curt. iun. d. 4. part. nu. 95. verſ.
aliam limitationem. Molinæus d. glo. 5. nu. 1.
ex tex. d. l. cùm fidei. ff. de fideicom. liber. quo
ita in fideicõmiſſo ſtatutũ eſt. id quod affirma
runt Socin. ſen. conſi. 16. col. 3. verſ. ex quibus
ſuppoſitis, lib. 3. Boer. q. 44. nume. 26. & Pariſ.
conſi. 15. num. 25. lib. 2. & probat l. filiusfam. §.
Diui. verſi. nam ſi hæredis. de lega. 1. & l. pater
filiũ. ĩ prin. de leg. 3. & cũ hac iuris cõis diſpo-
ſitione, nempè alienantem feudum, ẽt ex cauſa
neceſsitatis debere requirere conſenſum dire
14 cti domini, conuenit † decretũ Pedemõtium
iã editũ à Duce Iolant anno 1475. ex illis ver-
bis, ẽt ad ſubueniendũ alijs quibuſcũq; neceſ-
ſitatibus ſuis poſsint & valeant, ac eis & cuili-
bet ipſorum pleno iure liceat, noſtro tamẽ ſeu
præfati filii noſtri aut hæredũ & ſucceſſorũ ſuo
rũ præhabito & interueniẽte conſenſu. quod
ſanè decretũ etiã in caſu iã relato, cùm ex cau-
ſa neceſsitatis pro ipſo feudo fit alienatio, in-
15 telligitur. Dubitaui ego † aliquãdo interroga
tus an inſpecta perſona eorũ, qui in feudo om-
ninò ſuccedere debent, liberè feudũ ex cauſa
neceſsitatis alienari poſsit; ita, vt eorũ conſen-
ſus, vel licentia requiri ab alienante debeat.
Reſpõdi requirendã non fore: tum quia iure
feudorũ cautũ nõ eſt, nã d. §. neceſsitate, loqui
tur de licentia, inſpecta perſona domini dire-
16 cti: tũ quia in alienatione † fideicõmiſsi (cuius
alienationis natura feudali proxima eſt, fidei-
cõmiſſariorũ cõſenſus) hoc in caſu non exigi-
tur, vt ſentit Bal. in d. §. neceſsitate. declarãdo
d. l. cùm fidei. ff. de fideicom. liber. & verè me-
cũ ſentire videtur Bal. dum inquit, vaſallũ re-
quirere cõſenſum ſuperioris, cùm vbi adeſt ſu
perioritas, ibi requiratur authoritas. quæ ratio
17 ceſſat in caſu iſto. Accedit, ꝙ ſi cõſenſus † ſupe
rioris adhibetur & præſtatur, ceſſat oĩs ſuſpi-
cio atq; præſumptio fraudis, quã conſiderauit
tex. d. c. imperialem. §. callidis. de prohib. feu.
alie. p Feder. nec. n credendũ eſt, ꝙ dominus
directus ſuũ cõſenſum adhibere voluerit exi-
ſtẽte falſa cã allegatæ neceſsitatis vaſallo, cùm
quilibet bonus præſumatur, præſertim Prin-
ceps qui talis præſumitur, qualis de iure eſſe de
bet, vt ſcribũt Iaſ. & cæteri in l. præſcriptione.
C. ſi cõtra ius vel vtil. pub. & c'arius idẽ Iaſ. ĩ l.
cauſar. n. 6. C. de trãſa. & cõſ. 57. col pen. lib. 3.
Grãma. cõſ. 34. n. 3. & cõſ. 45. n. 33. Dubitari (ꝙ è
re noſtra magis eſt) nũc cõtingit, qualis eſſe
18 debeat † neceſsitas, ob quã feudũ, vel ẽt fideicõ
miſſũ & his ſimilia alioqui inalienationabilia,
alienari permittũtur? Ad huius rei declaratio-
19 nẽ ſciendũ eſt primò † neceſsitatẽ variè partiri.
ſi quidẽ Bar. in l. 1. n. 5. C. quomo. & quan. iud.
diuidit neceſsitatẽ in præciſã, cauſatiuã, & ho-
neſtatis cauſa. quã diuiſionẽ ſenſit idẽ in l. res
quæ pignor, nu. 7. ff. fam. erciſ. in l. cadẽ, in fin.

ff.ex quib.cau.maio.& in l.pecuniæ,in fi.ff.de
ali.& cib.leg.& Ant.Corſ.ſing.in verb.Neceſ
ſitas.incip.Quãdo quia.quę ſanè diuiſio haud
multùm propoſitæ materiæ noſtræ conuenit.
Altera eſt diuiſio,quam facit Bal.conſ.448.
Lata fuit ſententia,lib.3.repetitum conſi.406.
20 lib.5.vt alia ſit neceſsitas † famis,alia belli,alia
caſus auerſi, & his ſimiles. quæ quidem diui-
ſio nec ad rem confert.
Tertia eſt diuiſio, quã fecit Baldus cõſ.20.
Quid importent iſta verba,lib.2. quem eſt ſe-
cutus Boer.q 44 n.27.& Craue.reſp. pro Ge
21 nero.n.94.vt vna dicatur † fatalis,ſecũda natu
ralis,tertia data opera,ſicq; culpabilis. quartã
22 nos addimus,nempè † legalem, tanq̃ legis di-
ſpoſitiõe prouenientẽ, & quã pręcisã appellat
Craue.in reſpõ.pro Genero in collorario n.4
23 Prima † neceſsitatis ſpecies,quæ fatalis appel
latur,illa eſt,quæ ex fato & caſu euenit,vt cùm
quis in latrones fortuitò incidit: vel cùm ſimi
lis alter caſus contingit.ex quo.n.hæc à fortu
na prouenit,quæ humano conſilio præuideri
& illi prouideri non põt. l.2.§.ſi eo tẽpore.ff.
de admin.rer.ad ciuit.pertin. l.quæ fortuitis.
C.de pigno.actio. ſequitur illã iuſtam cauſam
24 † præſtare alienandi vel feudum vel fideicom
miſſum. quemadmodũ reſpondit Bal.d.conſi.
20.Soc.ſen.i l. Marcellus.§.res quę nu.6.ff.ad
Trebel.& pulchre Tiraq.de legib.in gl.6.nu.
277.ex tex.l.Diuus.§.cauſa.in fin.ff. de petiti.
hæred.l.ſancimus nemini.in fi.C.de ſacroſan.
eccl.& cap.aurum.12.q.2.auth. ſi captiui.C.de
epiſ.& cler.& auth.cõtra rogatus.C.ad Treb.
ibi,ſeu captiuorum redemptionis.qui quidem
textus eſt deſumptus ex Nouell.108.de reſtitu
tionibus.ibi,ſed & ſi in redẽptionẽ captiuorũ.
25 Secunda neceſsitatis ſpecies,quę † naturalis
dicitur,illa eſt, quæ à natura ipſa cauſatur, vt
edere,bibere,veſtibus indui,ſeruitores habere
domũ ruinoſam reparare, agros colere, indi-
ctas collectas, gabellas ac tributa perſoluere.
Soc.d.l.Marcellus.§ res quę.nu.2.ad Trebel.
Craue.d.reſpon.pro Genero,nu.94.hæc nãlis
26 † neceſsitas præſtat iuſtã cauſam alienãdi feu-
da,fideicõmiſſa & alia aliàs inalienabilia: vt re
lati Doct.ſcribunt.& ſatis probat.tex. d.auth.
cõtra rogatus,in fi ad Treb.ibi,vel ſi nõ habet
vnde ſibi faciat expẽſas.& ibi gl.notat. & poſt
eã Bar.in auth.res quę.nu.9.C.cõmu.de lega.
& probat d. Nouella 108. Huc ſpectat illa rõ,
27 ꝙ ob cauſam † neceſſarii victus furari licet c.ſi
quis propter.de furtis.Cõfirmatur tertiò ex l.
nõ ſolùm.§.1.ff.de alien.iud.mut.cau.fact.vbi
28 † alienatio facta ex cauſa neceſſaria fatali, vel
naturali in fraudẽ facta non creditur. Quartò
clarius hanc ſententiã probat.l.Diuus.§. cau-
ſa.verſ.ſed propter.ff.de petiti.hęred.Quintò
huc pertinet ꝙ ſi ob cauſam alimentorũ licet
patri propriũ filiũ diſtrahere.d.l.2.C. de patr.
qui filios diſtrax.& ſuprà attigimus,& latè ſcri
bit Tiraq.de retract conſang.§.26 gl.1.nu.16.
ſequitur hãc eſſe probabilẽ cauſam alienandi
alias non alienabilia. Sextò hinc videamus, ꝙ
29 & ſi † magiſtratus contrahere nõ poſſunt & e-
mere aliqua in loco officii.l.principalibus.ff.ſi
cer. pet. poſſunt tamẽ emere ad victũ neceſſa-
ria. ita declarant oẽs in d. l. principalibus. ibi
Alex.n.4.Iaſ.col.2.verſ.quartò limita.& Zaſ.
nu.16.& clarè probat.l.1.§. prouincias. C. de
30 contract.iud. Septimò accedit,ꝙ † ob neceſsi
tatem famis licet alienare Deo dicata vaſa &
illis ſimilia.l.ſancimus nemini, propè med. C.
de ſacroſan.eccle.d.cap.cùm aurum.12.q.2.
Declaratur primò hic caſus,tunc locum nõ
31 habere, cùm iſte in † neceſsitate hac poſitus
alia bona habuit vnde ali potuit, & illa malè
cõſumpſit: quibus ſi cõmodè & tẽperatè vſus
fuiſſet,nihil ſibi defuiſſet,nec ad inopiam atq;
paupertatẽ deueniſſet,vt quia pręter feuda,vel
bona fideicõmiſſo ſuppoſita,multa alia bona li
bera poſsidebat. ſi ergo illa malè conſumpſit,
non poteſt ex cauſa victus neceſſarii hæc feuda
lia,vel fideicõmiſſaria alienare. ita docuit So-
cin.d.l.Marcellus.§.res quæ.nu.3.ad Treb.Ve
rùm mea opinione,hęc Socini declaratio non
differt ab his,quę ipſe ſcribit.d.§.res quæ. nu.
4.de neceſsitate culpabili,& ſi enim neceſsitas
hæc,de qua agimus,ſit in ſe naturalis,attamen
is ad eam reductus,ſua culpa ad eam deuenit;
ob id culpabilis dicitur.de ea ergo agemus in-
frà in tertia ſpecie.
Declaratur ſecundò hic caſus vt locum ſibi
32 non vendicet, quando vltra † caſum neceſsita
tis fieret alienatio:nam tantũ eſt ſolùm alienan
dum, quantum vrgens neceſsitas requirit, ita
Bal.conſi.332. Præmittendũ eſt ad euidẽtiam,
lib.1.& d.conſi.20.in fin.lib.2 quam ſententiã
ſunt ſecuti Iaſ.in l.creditor nu.3.in tertia limi
tatione.ff.ſi certũ peta.& l. qui Romæ.§. duo
fratres.num.37.de verbo.oblig. Deci.l.ſi dona
tione.nume.17.C.de colla idem in cap.in præ
ſentia.num.68.de proba.& conſ.403.num.18.
Crauet conſ 241 col.11.verſ. ſecundò reſpon-
deo.& in reſponſo pro Genero.num 394.quæ
quidẽ doctrina ſatis probatur ex l.vlt ff. de ex
ercito.act. ibi,quare & ſi in ea cauſa fuerit na
uis,vt refici deberet, multo tamen maior pecu
nia credita fuerit, quam ad eam rem fuerit ne-
ceſſaria

ceſſaria.quo loci in ſpecie Baldus ſcribit,non
33 licere patri rem maximi valoris † ſpurio in ali
mentorũ cauſam relinquere,ſicq; vltra neceſ-
ſitaté naturalem.Confert ſecundò tex.l.quod
adipiſcendæ.ff.de dona.inter vir.& vxo. quo
probatur donationem ab vxore viro factam ad
dignitatis conſecutioné eatenus valere,quata
nus ipſa ſola cauſa poſtulat. Tertiò accedit
tex.vbi gloſ.& Bal.in l.pen.C.quãdo decreto
opus non eſt.quo probatur, executores teſta-
34 mẽtarios † non poſſe rem magni valoris diſtra
here, vt ſatisfaciant diſpoſitioni teſtatoris de
re leui.& eam gloſſ.egregiè declarat Bar.in l.
alio.n.13.ff.de alim.& ciba.lega.Soc.ſen.cõſ.
135.col.5.verſ.ſubſequenter.lib.1. idem Bar.in
auth.hoc ius porrectũ.n.16.C.de ſacroſ.eccl.
ſimilis extat gl.in l.quamdiu.C. de diſtract.pi
gno.& ſenſit Bar.in l.creditori.ff.eo.Quartò
huc propius ſpectat.l.cùm ij. §. modus. ff. de
tranſact.quẽ in hanc ſententiã citat Bal.conſ.
75. quidam tutor. lib. 1. ex verbis claris illius
textus,ibi,modus habetur in tranſactione iux
ta qualitatem perſonæ,non vltra. Quintò ma
gis proximè confert,l.magis puto. §.itẽ Præ-
35 tor.ff.de reb.eorum,ibi,ne propter † æs alie-
num modicum poſſeſsio magna diſtrahatur.
quem tex.in hanc ſententiam retulerunt Bal.
d.conſ.75.& Deci.in d.l.ſi donatione, nu.17.
poſt Alex.ibi. C. de colla. & in hoc verſatur
36 † iudicis arbitrium, vt probat d.§.modus. &
clarius d.§.item ſi Prætor.

37 Tertia eſt neceſsitatis ſpecies,quæ † culpa-
bilis, ſeu data opera appellatur: illa eſt, cùm
quis lautè & prodigaliter viuendo omnia pro
fudit & euertit, atq; ita deinde pauper & in-
ops factus eſt. & hæc neceſsitas verè nõ eſt ſpe
cies neceſsitatis,ſed caſus,per quẽ quis in na-
turalem vel fatalem neceſsitaté incidit. ſed ſit
vtcunq; ex Baldi & aliorũ doctrina hæc ne-
38 ceſsitas regulariter † iuſta non eſt,nec excuſa-
bilis,cùm illi imputando ſit,qui in eam ſe con
iecit.l.ſi fideiuſſor.§.ſi neceſſaria.ff qui ſatiſd.
cõga.ſed quò res clarior reddatur, cùm variæ
in hac neceſsitatis ſpecie ſint Doctorum opi-
niones,ſunt aliquot caſus diſtinguendi.

39 Primus eſt, cùm quis ex ſua † culpa ad actũ
pręmeditata & ordinata ad caſum in neceſsita
tẽ incidit. hoc in caſu hic nullo iure adiuuan-
dus eſt. nec enim ei cõceditur alienare feudũ
vel fideicõmiſſum,vel quid aliud ſimile.ita cla
rè affirmarunt Caſtren. in l.etiã.§.vlt.ff.ſolu.
matri.Iaſ.in l.non tantùm,in fi.& l. ſicut aũt.
nu.4.ff.de re iud.Decius in c. quæ in eccleſia
rum nume.30.verſ. ſecundus caſus. & ibidem
Marcus Mantua magni nominis iureconſ. nu.
64. de conſtit. & Didacus li.2.varia.reſol.cap.
16.n.9 verſ.ſecundò illud eſt. quæ doctrina la
tis probatur ex.l.pen.ff.de iur.dot.quo loci re
ſpondit Iureconſultus, ſocero nõ concedi pri
uilegium aduerſus generũ, ne ab eo conuenia
tur vltra quàm facere poteſt, ſi ſocer ipſe ſpe
dotis generũ ad matrimoniũ contrahendũ in
duxit: & cùm ſciuerit,ſe doté pręſtare nõ poſ-
ſe, id egit, vt genero inſidiaretur. ita etiã ſe-
cũdo loco probat.l.etiã. §.licèt.ff.ſolu.matr.
clarius probat tertiò l.vlt.§.vlt.ff.quæ in frau
dẽ cred.Quartò.l.Titius.ff.ad Trebel. Quin-
tò. l. matrem & auunculũ.ff.eo.& vltimò tex.
§.nobis autem,verſ.neq; enim. in auth.de re-
ſti.quę eſt Nouella 108.in illis verbis,niſi dedi
ta opera. & hoc in caſu intelligitur regula d.
l.ſi fideiuſſor. §.ſi neceſſaria.ff.qui ſatiſd.cog.

Et hac in re annotandũ eſt quod ſcribit Ca
ſtren.in l.Titius.num.1.in fine. ff. ad Trebell
40 † alienationem & dilapidationem bonorum.
præſumi factam ab hærede grauato dolosè &
animo euertendi fideicõmiſſum.idem reſpon
dit Natta conſ.125.nu.8.lib.1.& Crauet.in re-
ſponſo pro Genero in condimento,nume.53.

41 Secundus eſt caſus cùm † culpa non fuit ad
caſum ordinata nec præmeditata, vt putà ali-
quis iuuenili calore,non cogitãs de craſtino,
multa luxu & alea profudit, credẽs alia ſibi ſu
pereſſe debere; tandẽ vixit per multos annos,
grandẽ ſuſcepit prolẽ, multa impendere opor
tebat, nihil lucrabatur, vtpotè cuiuſuis artis
ignarus: quibus factum eſt,vt graui ęre alieno
grauatus,carcere mancipatus fuit; vel,vt fit,ca
ſu homicidium commiſit,à cuius pœna vt libe
retur,eſt neceſſe bona vel feudalia,vel fideicõ
miſſo ſuppoſita,vel aliàs inalienabilia diſtrahe
re: dubitatur,an huic ſuccurrendum ſit? Hac-
42 ita ſtatuo;huic quidem eſſe ſuccurrendum,in
modum tamen eleemoſynę & auxilij gratuiti:
quemadmodũ docuit poſt alios Deci. in cap.
quæ in eccleſiarũ.n.30.verſ.tertius & vltimus
caſus de conſt.& Didac.d.lib.2. varia.reſolu.
c.16.nu.9.verſ.contrariã.idẽ ſenſit Molinæus
in additio.ad Decium d.cap. quæ in eccleſia-
rum in litera Z. atq; ita hoc in caſu intelligen
da eſt gl.in c.ſacrorum. 12.q.2. ſic intelligitur
Alex.in l.quamuis.n.11.ff.ſolu.matri.dum in-
quit, ꝙ quando pater relinquit aliqua diſtri-
buenda pauperibus & pijs vſibus, in hanc cau
ſam erogari poſſe: nã ijs datur vt hominibus,
non vt peccatoribus.cap. fratrem, in fine, 86.
diſtinct.ita etiam intelligo Feli.in c.ſignifica-
uit,de iudæis,c.ſi quis teſtium.num.11 de te-

43 lib. qui paulò ante ſenſit, hunc † pauperé implorato iudicis officio poſſe cogere diuité ad eleemoſyná ei præſtãdam: nam ſibijpſi facere non poteſt, quoniam hoc ei à lege non conceditur. licèt enim is qui facultaté habet faciendi eleemoſyná, quamadmodum Epiſcopus & his ſimiles, quibus à teſtatore vel alio data ſit hæc poteſtas poſſint ſibijpſis eleemoſyná facere, ſi in auidáti neceſsitete repariátur, vt poſt multos ſcribit Feli. in c. irrefragabili. §. cæterúm, nu. 15. de off. ord. non tamen quilibet priuatus, qui aliena arogare & in eleemoſynam
44 dare non poteſt. quoniá † eleemoſyna de re aliena faciende nõ eſt. cap. ſicut dignú. §. eos. de homicid. cep. eem te, de iureiu. c. 2. vbi latè glo & ca. eleemoſyná. 4. q. 5. nõ ergo poterit hic in neceſsitate hac poſitus ſub hoc prætextu bona inalienabilia alienare: ſed à ſuperiori petere poterit, vt de his ſibi ſuccurratur, & is ſuperior ſuo arbitrio iudicabit, an de his potius quàm de alijs facienda ei ſit eleemoſyna.
45 Cæterùm, quoad illud, an † cauſa hæc neceſsitatis ſit iuſta & æqua vt liberè & abſolutè, non aũt in modũ eleemoſynę bona hæc alioqui inalienabilia poſſint alienari, dubia eſt Doctorũ opinio. multi ſenſerũt, iuſtam cauſãm nõ eſſe. ita Feli. in d. c. quæ in eccleſiarum, num. 67. & Mantua nu. 64. Didac. d. lib. 2. variar. reſol. cap. 16. nu. 9. verſ. tertiò eſt in eadem. quibus addo Baldũ d. conſ. 20. verſ. aut cõtraxit debitũ. lib. 2. Soc. í d. l. Marcellus. §. res quę. n. 4. ed Treb. Iaſ. in auth. res quę. nu. 20. C. cõm. de lega. Crotũ in l. filiusfam. §. Diui. nu. 64. de leg. 1. Curt. iun. conſ. 88. nu. 6. Tiraq. de legib. connubial. gloſ. 6. in fin. & Crauet. in reſponſo pro Genero, nu. 87. & ibidem in Corolario, num. 39. & nu. 44. Horum vera ſententia probatur primò eo argumẽto, quo vſus eſt Soc. í d. §. res quæ.
46 nu. 4 Filius grauatus † fideicõmiſſo non poteſt alienare cõtrahendo. l. vlt. & auth. res quę. C. cõm. de lega. ergo nec delinquẽdo. l. imperator. ff. de fideicõmiſſ. liber. & ſi non poteſt delinquendo alienare, ergo nec actum facere, ex quo alienatio ſequi poteſt. ita glo. notab. & recepta in l. ſi ita quis. §. ea lege. de verb. obl. l. codicillis. §. mater. vbi Bar. de leg. 2. idem in l. peto. §. fratre. de leg. 2. & in terminis feudalibus extat clarus tex. in cap. 1. de inueſtit. de re alie. fact. & latè ſcribit Tireq. de retractu conſang. §. 1. gl. 14. nu. 14. propè mediũ. & in ſpecie noſtra ita ét ſenſit Crauet. d. reſponſo pro Genero. nu. 64. Nec dicatur hanc argumentationé procedere data opera hic incidit in neceſsitaté. nam ſi licèt argumentari à d. l. vlt. & d. auth. res quæ. C. cõmunia. de lega. ad caſum noſtrum, illud ibi conſideratur quãdo is fidei commiſſarius data opera alienat. quia reſpondeo, immo alienantem data opera non alienare, vt ſubuertat fideicommiſſum, ſed principaliter, vt ſibi proſit. atque ita ſua principalis intentio non eſt euertere fideicommiſſum, ſed ſibi prodeſſe, licet ex ſuo hoc facto ſecũdariò fideicommiſſum ſubuertatur.

Secundò inquit Socinus, aut volumus ꝙ valeat alienatio, vt in pium vſum, & tũc eſt falſum, quia hæc fideicõmiſſo ſuppoſita ita alienari non poſſunt auth. niſi rogati. C. ad Trebel. & cõfert quod iá diximus, eleemoſyná de re aliena fieri non oportere. Aut volumus ꝙ valet alienatio tanquam facta ex cauſa neceſſaria, & adhuc atiá falſum eſt (inquit Socinus) quia tunc valet alienatio, cùm neceſsitas prouenit ex perſona teſtatoris. l. cùm fidei. ff. de fideicom. liber. d. l. filiusfam. §. Diui. de leg. 1. Sed fortè hæc argumentatio non concludit, quoniam partes oés enumeratę non ſunt. nam & ex perſona ipſius hęredis, & ſucceſſoris, neceſsitas prouenire poteſt, vt naturalis & fatalis: & hæc ex culpa non pręmeditata, quæ an iuſtam cauſam alienandi præſtet, à virtute huius argumentationis non demonſtratur.

47 Tertiò, & melius mouetur is Socinus, † Delinquens debet perdere priuilegiũ ſibi indultũ. l. ſed ſi ex parte. §. quanquàm. ff. quod cum eo. l relegatorũ. in fin. ff. de interd. & releg. l. auxiliũ, in princ. ff. de mino. ſi ergo perdit priuilegiũ, quod habet, à fortiori ex eo delicto, quod non habet, acquirere nõ poteſt. atq; ita ex hoc facto concedi ei nõ debet facultas alienandi non alienabilie. Nec huic argumentationi aduerſatur ratio Fulgoſii, quam probauit Alex. d. l. quamuis. n. 11. verſ. non obſtat ꝙ. ff. ſol. mat. & ſenſit Iaſ. in d. auth. res quæ. nu. 21. C. cõm. de lega. nempè, illam regulam procedere, quando culpa eſt ordinata ad caſum, non econtrà, vt declarat Bar. in l. 2. §. vlti. ff. ſi quis cautio. quoniá infra oſtendá rõnem hanc leuẽ eſſe, & Fulgoſij ſententiá nõ defendere.

Quartò adducitur in hanc ſententiá Iaſon,
48 ꝙ † culpa huius non debet alteri nocere. l. ſiue hæreditaria. ff. de nego. geſt. & iniquiſsimũ eſt ex facto vnius alterũ prægrauari. l. ex duobus, in fin. ff. eo. de nego. geſt. l. 1. in prin. ff. de alien. iud. mut. cau. fact. l. ſi quis in ſuo. §. legis.
49 C. de inoff. teſt. & vnius † negligentiá alteri nõ nocere, probat l. rem hæreditariam, in fin. ff. de euict. & iuri naturali refragatur, vt vnus ex facto alterius lædatur. l. 1. C. vt null. ex vicar.

car.l.b.11.§ quoniã verò,in auth.vt nulli iud. quę iura ita ad rem hanc noſtrã recenſet Crauet.in reſponſo pro Genero,num.91.

Quintò clarius probatur ex tex.l.bona fides in prin. ff.depoſ. ibi,dignũ eſt,vt malè meriti
50 † egeſtate laborent. quẽ textũ in hanc ſententiã citauit Bal.in d.auth.contra rogatus.nu.5. C.ad Trebel. Feli. in c. quæ in eccleſiarũ.nu. 67.de conſt,inquit tamẽ Alex.in l.quãuis.nu. 11. verſ.item.l.bona fides.ff.ſolu.matri.ad rem textum illum non facere: quod qua rõne hoc ſit,non declarat.illud fortè ſenſit,quia loquitur de eo qui in pœnam ſui delicti omnibus ſuis bonis priuatur,& illa fiſco deferũtur;atq; ita eo loci rectè ſcriptũ eſt.iuri ciuili eſſe conſentaneum,vt egeſtate laboret. nos aũt loquimur in eo,qui ob bonorũ cõſumptionẽ pœna non plectitur,nec bonis priuatur. Sed verius opinor ad rem conferre illud reſponſum,ſumpto ſ.argumento à rõne illa,dignum eſt,vt malè meriti egeſtate laborent. negat lex eſſe illi ſuccurrendum, qui malè meritus eſt, qualis hic eſt, qui ſua culpa in neceſsitatem incidit.

Sextò huic cõmuni ſententiæ ſuffragatur,
51 † quoniam imputandum illi eſt, qui ſe ſuo facto in neceſsitate poſuit.l.ſi fideiuſſor. §.ſi neceſſaria.ff.qui ſatiſd.cog.l.2.§.ſi quis tamẽ.ff. ſi quis cautio.l.Papinianus.ff.de mino.l.ſi dictũ.§.ſi cõpromiſero.ff.de euict.cap.intellexi mus de iud.quę iura in hãc ſententiã recenſet Crauet.d.reſponſo pro Genero.nu.44.87.88.

Septimò illud maximè vrgere videtur, quę
52 † neceſsitas illa dicitur,quę principium habet neceſſarium: quemadmodum ſenſit Baldus d. conſ.20.quem ſic declarat & intelligit Tiraq. de retract.conſan.§.1.gl.14.nu.15. & latiſſimè hoc affirmat Craue.in d reſpõſo pro Genero. nu.93. 95. & alijs multis in locis illius reſpõſi. quibus ego addo Corneum conſi.292.num.5. lib.2.dum reſpõdit, hæredem eſſe debitorem voluntarium reſpectu initio ſuæ obligationis cauſatæ ab aditione,quæ merè voluntaria eſt. & cum Corneo idem ſenſerunt Soc.iun.cõſ. 130.in fin.lib.2. Ioan. Ronchegallus in l.1.nu. 22.de duobus reis. qui poſt Iaſonem,Decium & alios in auth. prætereà.C.vnde vir & vxor,
53 ſcribit,debitorem voluntarium dici,qui dotẽ voluntariè recepit,& ſi deinde neceſſariò reſtituere cogatur idem cum Ronchegallo tradit Phanucius in commentarijs De lucro dotis,in glo.8.num.89.ſed hic ex ſua culpa in neceſsitate potius propriè & verè non dicitur poſitus in neceſsitate, vt illi ſuccurratur, ex quo neceſsitas hæc dici non poteſt.

Octauò ac vltimò conferunt rationes illæ, quas cõſiderat Soci.d.l.Marcellus.§.1.res quę.
54 nu.3.ad Trebel.dum ſcribit † filium ſua culpa ad naturalem neceſsitatem redactũ, non poſſe alienare fideicõmiſſo ſuppoſita. quam doctrinam attigi ſuprà nu.31.ea ratione in primis vtitur: pater legis diſpoſitione, immo iure natu rę tenetur filium alere.l.ſi quis à liberis.§.1.ff.
55 de lib.agno.at tunc † non tenetur amplius pater cùm is filius ex lata ſua culpa aſsignatã pro ipſis alimentis portionẽ malè conſumpſit atq; dilapidauit.ita Bal.d.auth.contra rogatus. C. ad Trebel.Alex.in l.ſi cùm dotem.§.1.ff.ſolu. matri. Iaſ.in l.ſcimus.in prin.n.6.C.de inoff. teſta. Secunda rõne vtitur Socinus ab hac prima non multùm diſsimili.ſi pater in teſtamen
56 to † legitimam filio aſsignauit,& eam is deinde malè conſumpſit, alteram legitimam pater aſsignare non tenetur,nec mortuo patre alteram legitima ex bonis fideicommiſſo ſuppoſitis detrahere põt.ita Bal.d.l.ſcimus, in princ. nu.11.& ibi Iaſ.n.6.C.de inoff. teſta. ergo idẽ in caſu noſtro. ita etiam affirmant relati inter-
57 pretes in dote, † quam ſi filia malè ſua culpa conſumpſit, iterum eam dotare patrem non teneri. quod clarè affirmarunt Bar.& Alex.in d.l.ſi cùm dotẽ.§.1.ſol.mat.idẽ Alex.in auth. quod locũ.nu.9.C.de colla.Ripa.l.2.§.1. nu. 7.ff.ſol.matri.Boer q.131.num.5. qui multos recẽſet. illis addo Coraſium in l. qui liberos. n.94.ff.de rit. nup.& Tiraq.in l.boues.§.hoc ſermone.limit.9.n.4.de verb.ſig. huc etiã ſpectat quod tradunt Card.& cęteri in c.cũ Apo
58 ſtolus.§.prohibemus.de cenſ.† Epiſcopũ non poſſe exigere ſubſidiũ charitatiuũ ob neceſsitatẽ,in quã ſua cauſa incidit. ſic etiam cõſuluit Alex.de Neuo conſ.57.nu.1. Hinc conſtat malè ſenſiſſe Fulgoſiũ in auth.res quæ.C.com. de leg.& Decium in d.cap. quæ in eccleſiarũ, nu.30.in fine.de conſt. dum ſcripium relinquerunt, poſito in neceſsitate ex ſua culpa ad factũ non præmeditata ſuccurri, vt poſsit bona fideicommiſſo ſuppoſita alienare. ſic huic ſuccurrendũ eſſe ſenſerũt Alex.ĩ l.ſi fideiuſſor.§. ſi neceſſaria.ff qui ſatiſ.cog.d.l.quãuis. col.2. ſol.mat.Feli.in c.ſi qui teſtiũ, in fin. de teſtib. & in c.com inter.nu.20.de excep. & nouiſsimè Arius Piuel.ĩ rep.auth.niſi tricenalis. nu. 46.in fin.C.de bon.mater.malè equidem ſentiunt.nec enim eorũ fundamenta opinionem hãc adiuuat & primò tex.auth.cõtra rogatus, à Fulgoſio perpenſus: quoniã illi rectè reſpondet Soc.d.§.res quæ.nu.4.in fine Non etiam vrget ſecundò illa ratio, quæ multùm mouet

14 *Præſcriptio longiſsimi temporis currit contra emphyteotam eccleſiæ ratione vtilis dominij, & ſi non contra ipſam eccleſiam.*

15 *Creditor poteſt conſequi creditum ſuum ſuper bonis emphyteotæ eccleſiæ ratione ſui vtilis dominij.*

16 *Clerici iuſtè à diuinis ceſſant, ſi eorum vnus eſt carceratus.*

17 *Clericus à laico prehendi non poteſt.*

18 *Laicus rectè clericum malefactorem prehendit, vt ad iudicem laicum eum ducat.*

19 *Cap. ſi quis ſuadente. 17. q. 4. declaratur.*

20 *Clericus à laico prehendi poteſt, vt delicto obuiam eat.*

21 *Sacerdos poteſt confeſſionem reuelare, vt delicto futuro obuiam eat.*

22 *Clericus prehendi non poteſt à laico, vt eum ad iudicem ſuum ducat, ſi non eſt de fuga ſuſpectus.*

23 *Clericus ſuſpectus de fuga prehendi poteſt à laico, vt ad ſuum iudicem ducatur.*

24 *Clericus iniuſtè è laico captus, & coram ſuo iudice ductus, relaxari debet.*

25 *Statutum Papiæ 52. in ciuilibus, ſub rubr. de pœna communium terrarum, declaretur.*

26 *Bal. in cap. cum non ab homine. nume. 4. de iud. declaretur.*

Casvs clxxx.

QVAE IVSTA SIT CAVSA, OB quam à diuinis ceſſare poſſunt clerici, & quando clericus à laico prehandi atque carcerari poſsit.

CONSTITVIT Inno. III. Pontifex
Max. vt eſt relatum in cap. irrefraga-
1 bili. §. cæterùm, de off. ordina. † cle-
ricos ſine rationabili cauſa à diuinis
ceſſare non debere, & ob id pœna plectendos
eſſe. quam quidem conſtitutionem declarauit
magis Gregorius X. in generali Concilio Lu-
gdunenſi, vt in cap. ſi Canonici, de off. ordi.
in 6. quo loci declarando quomodò iuſtis de
cauſis ceſſare poſsint, formam & obſeruationẽ
quandam præſcribit. illi deinde conſtitutioni
addit alia Bonifacius octauus, vt eſt ſcriptũ in
2 cap. quamuis, de off. ord. in 6. † ceſſationem
enim eſſe intelligimus cùm clerici ſe à diuinis
celebrandis ſubtrahũt in detrimentum popu-
lorũ, quibus hac ceſſatione interdicta videtur
ſacramentorum adminiſtratio. non enim eſt
3 hoc interdictum, cùm † interdictum ita impe-
diat, vt nullus in eccleſia celebrare poſsit, cap.
poſtulaſti, de cler. excom. cap. tanta. de exceſſ.
præl. & tamen tempore ceſſationis poteſt Epi-
ſcopus celebrare. d. c. irrefragabili. §. cęterùm.
gl. d. c. ſi canonici, in verbo ceſſare. & ibi An-
4 cha. in fi. † Ceſſatio aũt clericis detrimentum
hoc adfert, vt diſtributiones inde non conſe-
quantur, cùm non inſeruiant, ipſi eccleſiæ;
quemadmodũ tex. d. c. ſi canonici, clarè affir-
mat. cedunt enim illa omnia eccleſiæ. & vbi
ſine rõne probabili ceſſatũ eſt, ipſorũ clerico-
rũ ceſſantiũ eſt detrimentũ, non ſolùm in per-
cipiendis fructibus, ſed etiam in iam pręceptis
pro tempore, quo ceſſatum eſt reſtituendis, vt
ibi conſtitutum eſt; & daclarat ibi Anch. in
quinto nota. vbi verò ex cauſa iuſta ceſſarunt,
vt quia per alterius iniuriam improbitatem
ita coacti ſunt facere, tunc contra eos agunt
& ab eis conſeqnũtur in ſui dãni emẽdationẽ.
5 Dubitari itaq; nũc cõtingit, † quæ iuſta & ra
tionabilis ſit ceſſandi cauſa. Archidia. in d. c. ſi
canonici, ſcriptũ reliquit, hoc non aſſe in iure
diffinitũ, & ob id iudicis arbitrio relinqui. illũ
ſecutus eſt Barb. cõſ. 21. col. pen. propè finẽ. li.
2. verùm gl. d. c. ſi canonici, in verbo cauſa, in-
quit iuſtã cauſam ceſſandi, nõ eſſe ob nõ ſolutã
penſionẽ, vel ob leuem aliã offenſam, ſed eſſe
6 † intelligendũ de graui offenſa, vt putà, ſi laici
faciãt ſtatuta cõtra libertatẽ eccleſiæ, vt grauis
iniuria, & graue detrimentũ hoc exiſtimatur.
c. accleſię S. Mariæ, de conſt. vbi latiſsimè oẽs
7 ſcribentes. Eſt ẽt ſecunda iuſta † cauſa quando
collectę & munera à laicis illis indicerẽtur. ita
gl. d. loco, non enim licet eos ſic grauare, l. pla
cet. C. de ſacroſ. eccle. vbi latè oẽs. & quod de
ipſiſmet clericis dicitur, idem dicitur de illorũ
emphyteotis, rõne ſcilicet portionis ſpectãtis
8 ipſi eccleſiæ: ſolùm enim iſti † emphyteotæ gra
uari poſſunt rõne vtilis dominii, ita ex recẽtio
ribus Rolan. à Valle conſ. 66. n. 34. lib. 1. Sic in
colonis pro fructibus ſibi in portionẽ contin-
gẽtibus. Ita latè affirmauit Ripa tract. peſtis in
tit. de priuilegiis ad cõler. vber. n. 127. Dec. in
l. in omnibus id obſeruatur. n. 2. de reg. iur. &
ſi in emphyteota diſſentiat relatus Ripa poſt
Bar. in l. priuatę, in fin. C. de excuſa. mune. lib.
10. cũ quo ſenſit Iaſ. auth. quas actiones, n. 42.
C. de ſacroſ. eccl. & Tiraq. de retract. cõſang.
§. 1. gl. 13. n. 12. & fuſius Syluanus conſ. 55. qui
tuetur nullo pacto emphyteotę eccleſiæ colle
ctã poſſe indici. ſed verius eſt, vt dixi, poſſe ra-
tione vtilis. Eſt ratio, quia dominiũ vtile nõ di
citur eſſe eccleſię. ita Anch. conſ. 433. Poſtquã.
9 dum reſpondit, † ſtatutum, quo fœmina ſtanti
bus maſculis excluditur, locũ habare, etiã quo
ad bona emphyteotica eccleſię rõne vtilis do
minii, quod non eccleſiaſtici iuris, ſed tampo-
ralis

ralis eſſe dicitur,illũ ſecutus eſt in ſpecie ſimili Socin.iun.conſi.71.in fin.lib.1. Alex.conſi.9.
10 n 2.lib.5.qui in feudo † ab eccleſia recepto reſpondit,leges municipales & ius commune locum ſibi vẽdicare ratione dominii vtilis. idem docuit Decius in c.quę in eccleſiarũ. nu.6. in fin. de conſtit. nec enim hoc dicitur eſſe contra eccleſiaſticam libertatem. idem reſpondit Alex.conſil.27.nume.4. lib. 6. qui reſpondit,
11 † ſtatutum quo eſt cautum alienare volentem rem immob. lem teneri denuntiare conſanguineis,vel vicinis,locum etiam ſibi vendicare in bonis emphyteoticis eccleſię ſic Soc.ſen.conſi.
12 99.in cauſa eximii.col,1.lib.1. reſpondit † ſtatutum,quo cauetur, ob penſionem non ſolutam emphyteotam ius ſuum non perdere, locum etiam habere cùm laicus rem eccleſię ratione directi alteri laico in emphyteoſim dedit. Hinc etiã reſpondit Ruinus conſi.70. nu.
13 11.lib.5. † Pontificem Max. non poſſe inferre præiudicium ſuccedere debentibus in dominio vtili feudi eccleſiaſtici, cùm directum dominium tantùm, non vtile ſit in poteſtate Pontificiis.Hinc etiam tradunt Bar.in l.cum ſponſus. §. in vectigalibus. ff. de publ.in rem actio. Ang. & Imo. in l. quamuis, de vſucap. ꝗ etſi
14 contra eccleſia non currat † præſcriptio longiſsimi temporis,cõtra vaſallum tamen & emphyteotam eccleſię currere præſcriptionẽ decẽ & viginti annorũ, idem affirmarunt Alex. conſi.169.col.1.lib.2. Feli.cap.ad audientiam, col.pen.de præſcrip. Ruinus conſi.168.nu.10. 11.lib.1.& conſi.195.num.2.lib.2. Balbus tract. præſcri.prima particula quintę partis principalis in tertia regula verſ.ſecundò limita. & ibidem q.4.principali. Accedit etiã quod reſpon
15 dit Alba.conſi 28.num.6. † creditorem poſſe conſequi creditum ſuum ſuper bonis emphyteoticis eccleſię ratione vtilis dominii.

Tertia iuſta cauſa,ob quam à diuinis ceſſare poſſent clerici,eſt,ſecundum gloſ.d.c.ſi ca-
16 nonici,ſi alter eorum eſſet captus † & carcere mancipatus à iudice ſeculari,vt enim eis licet in clericos iudicare, c. cùm non ab homine, de iud. vbi Decius in primo notab. docuit, eſſe idem quãdo is laicus eſſet in magna dignitate conſtitutus, ita nec eos capere, vt probat is tex. d. cap. cùm non ab homine, vbi gloſ.& omnes, & clarius in c. ſi verò. de ſent. excom. Verùm glo. d. cap. ſi canonici,abſolutè nimis
17 loquitur, † laicum, ſ.non poſſe clericum prehendere ſeu detinere. quamobrem tres caſus diſtinguendi ſunt,vt diſtinguit Dec.d.c.cùm non ab homine,num.10.

18 Primus eſt, quando † laicus prehendit clericum,vt eum ad iudicem ſuum ducat, tunc laicus rectè agit,nec aliquam mereatur pœnam,vt poſsit excommunicari. ita Abba. d. cap. cùm non ab homine,& ibi Dec.d.nu.10.verſi. Primus eſt. Eſt ratio,quia dolo hic non agit,quo in caſu procedit cap.ſi quis ſuadẽte. 17.q.4.& quęlibet cauſa,etiam in iuſta excuſat à dolo.l. igitur,de liberali cau.& alibi dixi. Verùm contra Decium,& cęteros ſenſit Alcia.in d.c.cùm non ab homine,num.19.ea ratione,quia ſufficit adeſſe dolũ præſumptum,aut locus ſit con
19 ſtitutioni † d.cap.ſi ſuadente. 17.q.4.at hic dolus adeſt præſumptus, vt ipſe Alciatus deducit,non ergo capi poterit. leuis eſt ſanè argumentatio, quoniam dolus præſumptus purgatur,poſteaquàm ad iudicem ſuum clericus deducitur. ab Abbatis ergo & Decii ſententia non eſt recedendum.& hoc in caſu gl. d. cap. ſi canonici, locum habere non poteſt.
20 Secundus eſt caſus † quando clericus capipitur,vt obuietur delicto cõmittendo,& tunc ſine dubio prehendi poteſt: ita Decius dicto cap.cùm non ab homine,num.10. verſ. ſecundus caſus. qui poſt Abbatem multis ſimilibus comprobat.illud præſertim attulit, quòd licet
21 † clericus reuelare non poſsit delictum perpetratum,poteſt tamen perpetrandum,ex Inno. in cap.omnis vtriuſque ſexus,de pœnit. & remiſsio. & cum Decio ſentit etiam Alcia. ibidem nume.23. qui tamen inquit videri mirum quòd vbi delictum eſt commiſſum,non poteſt capi, & quòd poſsit capi cùm eſt committendum: & nihilominus contrarium verius eſſe deberet, cùm maius delictum ſit iam commiſſum,quàm committendum,& maior pœna indicitur,vt ii probat. ſed mirum videri non debet,quoniam non ratione pœnę lex hoc concedit,ſed vt euitetur factum quod irretractabile deinde eſſet,at in iam commiſſu prohibet, quoniam ſuus adeſt iudex,qui eum prehendere poteſt & punire,vt nunc ſubiiciam.

Tertius caſus eſt,cùm agitur de delicto iam
22 commiſſo & † clericus de fuga minimè ſuſpectus non prehenditur,vt ad iudicem ſuum ducatur. hoc caſu affirmant Abbas & cęteri clericum capi nõ poſſe,ſed laicum malè agere, & ſi non incidat in excommunicationem,c.vt famę,cap.ſi verò,de ſenten.excom.

Declaratur nõ procedere ſecundũ Abbatẽ,
23 quãdo † is clericus,qui iã delictũ cõmiſit,eſſet ſuſpectus de fuga,tũc prehendi poterit, vt ad iudicẽ ſuũ ducatur. idẽ docuit Bar. in l. ſi quis in ſeruit.ff. de furtis, & cõem hãc dicit eſſe de clara-

Tiraq.d.q.69. Diligens ergo iudex conſiderabit ſecundum Socin.d.conſ.16,nume.5. quantitatem promiſſarũ dotium,conditionem perſonarum,quod auxilium aliàs præſtitum fuerit. nec enim ſecus agendum hic eſt, quàm cùm pater filiam matrimonio collocauit non aſsignata dote aliqua expreſsim; intelligitur dos debita,quæ ex perſonarum, & quantitate patrimonii congrua iudicatur, id quod ſuprà ſuo loco declarauimus.

SVMMARIVM.

1 *Feudum ex cauſa neceſsitat alienari non poteſt.*
2 *Vaſallus inconſulto domino directo de vtili dominio feudi diſponere non poteſt.*
3 *Pater ex cauſa neceſsitatis filium vendere poteſt.*
4 *Patris in filium poteſtas quanta.*
5 *Neceſsitatis cauſa obedientia ſpernitur.*
6 *Neceſsitatis cauſa licet alienare feudum.*
7 *Auctoris ratio cur vaſallus feudum ex cauſa neceſsitatis alienare non poſsit.*
8 *Dominus tenetur ſuccurrere vaſallum in neceſsitate poſitum.*
9 *Dominus & vaſallus à pari iudicantur.*
10 *Clientes quàm chari Patronis olim apud Romanos.*
11 *Vaſallus, ſi impetratam licentiam alienandi feudum ex cauſa neceſsitatis nõ obtinuit, liberè alienare poteſt.*
12 *Statuto,quo mulier ſine conſenſu conſanguineorum alienare non poſsit,eſt ſatisfactum ſi conſanguinei conſentire ſine cauſa recuſant.*
13 *Vaſallus feudum inconſulto domino alienare non poteſt,etiam pro neceſsitatibus ipſius domini.*
14 *Decretum antiquum Pedemontium concedens alienationem feudi ex cauſa neceſsitatis declaratur.*
15 *Feudum alienãs ex cauſa neceſsitatis, an conſenſum eorum, qui in feudo ſuccedere debent, requirere debeant.*
16 *Fideicommiſſum ex cauſa neceſsitatis alienans,non tenetur requirere conſenſum eorum, quibus eſt facienda reſtitutio.*
17 *Superioris Auctoritas & conſenſus facit,vt in actu fraus non præſumatur.*
18 *Neceſsitas qualis eſſe debeat, vt feudum alienari poſsit.*
19 *Neceſsitas præciſa,cauſatiua, & honeſtatis.*
20 *Neceſsitas alia eſt famis, alia belli.*
21 *Neceſsitas, fatalis,naturalis & data opera.*
22 *Neceſsitas legalis.*
23 *Neceſsitas fatalis quæ.*
24 *Neceſsitas fatalis iuſtam cauſam præſtat alienandi aliàs inalienabilia.*
25 *Neceſsitas naturalis quæ.*
26 *Neceſsitas naturalis iuſtam cauſam præſtat alienandi aliàs inalienabilia.*
27 *Furari licet ob cauſam neceſſarij victus.*
28 *Alienatio ob neceſsitatem facta, in fraudem facta non præſumitur.*
29 *Neceſſaria ad victum emere poſſunt locorum Magiſtratus.*
30 *Neceſsitatis cauſa licet alienare Deo dicata.*
31 *Neceſsitate coactus vendere non poteſt inalienabilia,cùm ſtultè alienabilia conſumpſit.*
32 *Neceſsitatis cauſa tantum alienandum eſt,quantum ipſa neceſsitas vrget, & non vltra.*
33 *Spurio alimentorum cauſa tãtum licet relinquere, quantum alimenta requirunt, & non vltra.*
34 *Executor teſtamentarius rem magni valoris diſtrahere non poteſt,vt ſatisfaciat voluntati teſtatoris de re minima.*
35 *Minoris bona magni valoris pro leui debito alienari non debent.*
36 *Iudicis arbitrio relinqui, quãtum alienari poſsit ob cauſam neceſsitatis.*
37 *Neceſsitas data opera ſeu culpabilis quæ.*
38 *Neceſsitas culpabilis non præſtat iuſtam cauſam alienandi aliàs inalienabilia.*
39 *Neceſsitas culpabilis culpa ad actum præmeditato omnino inexcuſabilis eſt.*
40 *Alienationem & dilapidationem bonorum præſumi factam ab hærede grauato dolosè & animo euertendi fideicommiſſum.*
41 *Neceſsitas ex culpa ad factum non præmeditata quomodo & quando excuſet.*
42 *Neceſsitate ex culpa non præmeditata oppreſſo ſuccurrendum eſſe in modum eleemoſynæ.*
43 *Pauperem poſſe implorare iudicis officium, quo ei ſuccurratur per eleemoſynam à diuite.*
44 *Eleemoſyna de re aliena fieri non debet.*
45 *Neceſsitas ex culpa non præmeditata an iuſtam cauſam præſtet alienandi liberè aliàs inalienabilia.*
46 *Fideicommiſſum nec contrahendo,nec delinquendo alienari poteſt.*
47 *Priuilegium amittit,qui in illum committit.*
48 *Culpa vnius alteri nocere non debet.*
49 *Negligentia vnius alteri nocere non debet.*
50 *Egeſtate laborare debent malè meriti.*
51 *Neceſsitatem qui ſuo facto ingreſſus eſt,ſuccurrendus non eſt.*
52 *Neceſsitas propriè dicitur, quæ principium habet neceſſarium.*
53 *Debitor voluntarius quis.*
54 *Filius ſua culpa redactus ad neceſsitatem alienare non poteſt fideicommiſſo ſuppoſita.*
55 *Pater non tenetur alere filium ſua culpa ad neceſsitatem redactum.*

56 *Legitimam ſi malè conſumpſit filius, alteram à patre non conſequitur.*

57 *Dotem ſi malè conſumpſit filia, iterum dotanda non eſt.*

58 *Epiſcopum non poſſe exigere charitatiuum ſubſidium ob neceſsitatem, in quam ſua culpa incidit.*

59 *Culpa ad caſum non ordinata quando conſiderabilis non ſit.*

60 *Culpa ad caſum non ordinata, ad commodum non prodeſt.*

61 *Culpoſus ex ſua culpa lucrum reportare non debet.*

62 *Neceſsitatus ex culpa ſui anteceſſoris adiuuandus eſt.*

63 *Decretum antiquum Pedemontium, quo alienatio feudi ex cauſa neceſsitatis conceditur, declaratur.*

64 *Neceſsitatus ſua culpa ad caſum non ordinata, eſt adiuuandus ex coniecturata voluntate teſtatoris.*

65 *Filius ex coniecturata voluntate patris poteſt alienare fideicommiſſum ex cauſa neceſsitatis, in quam incidit ſua culpa, ad caſum tamen non ordinata.*

66 *Neceſsitas legalis quæ.*

67 *Dotem filiæ aſsignare debet pater neceſsitate legali.*

68 *Fideicommiſſum poſſe alienari pro dotis conſtitutione.*

69 *Fideicõmiſſum poſſe alienari pro dotis reſtitutione.*

70 *§. Quamobrem, in auth. de reſtitu. & ea quæ parit in XI. menſe, declaratur.*

71 *L. qui cum alio contrahit, de reg. iur. declaratur.*

72 *Mulier non tenetur perſcrutari conditionem illius cum quo contrahit.*

73 *Angeli & ſequacium opinio, de fideicommiſſo non alienando pro dotis reſtitutione, exploſa.*

74 *Alciati & aliorum conſiderationes, de fideicommiſſo non alienãdo pro dotis reſtitutione, euerſa.*

CASVS CLXXXII.

QVAE NECESSITAS IVSTA ſit alienandi aliàs inalienabilia, & latiſsimè de ſingulis diſſeritur.

CVM de alienatione feudi ex cauſa neceſsitatis noſtri agunt, multa confuſè & perplexè ſcribunt, aliqua etiam iudicis arbitrio tribuere videntur. Ego quo diſceptationẽ hanc vtilẽ admodum & in iudiciis frequentem explicem, atque declarẽ, paulò altius exordiar. Sciendum eſt itaque,
1 regulariter † feudum ex neceſsitatis domino directo inſcio atq; incõſulto alienari nõ poſſe. c. 1. §. neceſsitate. qual. feud. olim alien. poter. cap. Imperialẽ. §. 1. de prohib. feud. alie. per Feder. quàm iuris regulam veram eſſe omnes affirmãt in d. §. neceſsitate, vt Baldus, Aluarotus, Iſernia. & idem tradunt Decius conſ. 445. num. 24. Curt. iun. tract. feud. quarta par. principali nu. 107. Iacobin. à ſancto Georgio in inueſtitura feudali, in verbo, Et cum pacto de non alienando. col. 4. verſ. Quæro ẽt nunquid. Zaſius in epitom. feud. par. 9. nu. 13. Carolus Molinęus in conſuetud Pariſi. tit. 1. §. 13. gl. 5. nu. 1. Iulius Clarus lib. 4. ſentent. iuris. §. feudum. q. 31. verſ. pone vaſallus. & Crauet. reſponſo pro Genero, nu. 69. rationem cur hoc ita factũ ſit, reddũt oẽs in d. §. neceſsitate. quoniam in feudo proprietas domini directi eſt, ob id de ea tanquàm de re aliena vaſallus nullo caſu diſponere poteſt: iuxta l. vlti. in fin. C.
2 de pactis. nec etiã poteſt † vaſallus diſponere de vtili dominio, quia per illam alienationem debilitatur ius directi dominii. cap. 1. de prohib. feud. alie. per Lothar. hoc etiam eſt factũ, quia olim multæ fraudes, fingendo neceſsitatem, committebantur. cap. Imperialem. §. callidis. de prohib. feud. aliena. per Feder. Accedit ſecundò Baldum d. cap. 1. in princ. nu. 2. qual. feud. olim alien. poter. ꝙ vaſallus dominum ſuperiorem habens actu illum recognoſcere debet. Hæ rõnes (aiũt relati Doctores) ceſſare
3 videntur in cæteris actibus, vt putà, cùm † cauſa neceſsitatis famis pater filium diſtrahit. l. 2. C. de patrib. qui filios diſtraxer. nam hoc caſu (inquit Baldus) pater integrũ ius habet in fi-
4 liũ. l. vlt. C. de patr. poteſta. & tãta † olim erat, quanta domini in ſeruũ. l. pronuntiatio. §. iure proprio, de ver. ſig. ſed differẽtia hęc leuis eſt; ſi quidẽ ius illud paternũ tam amplum in filiũ fuit olim ex lege Romuli, quod abrogauit Numa, quemadmodũ multorũ auctoritatibus ſcripſimus in tract. de recuper. poſſeſſ. remed. 15. nu. 302. Nec ratio illa ſuperioritatis ita ſimpliciter conſiderata probabilis eſt, quoniam cau-
5 ſa neceſsitatis † obedientia ſpernitur. cap. 2. de obſer. ieiunii. Non etiam videtur probabilis illa ratio, ꝙ ius domini directi debile & infirmum reddatur: nam & idẽ eſt in fideicommiſsis, & tamen cõceditur † alienatio ex cauſa neceſsitatis. l. filiusfam. §. Diui. de leg. 1. l. cùm fidei. ff. de fideicom. liber. ſic cùm maritus alienat bona dotalia pro redemptione filij. l. quãuis. & l. ſeq. ff. ſol. matri. Caſtren. cõſ. 441. lib. 1. cęteros caſus ſciẽs prætereo. Si ergo hęc his in caſibus conceduntur, cur nõ & in caſu alienationis feudi? Ego, quicquid fremãt alij, opinor hoc

hoc ob id eſſe factum, vt vaſallus ſuperiorem
recognoſcat, & ſub eius obedientia ſit. nec
enim lex prohibet oĩo alienationẽ feudi, etiã
ex cauſa neceſsitatis, ſed ſolùm negat ſine illa
qualitate conſenſus domini vel licentia. Nec
hoc durum eſt, vel videri debet, quoniam vice
verſa dominus deinde requiſitus cõſetire oĩò
tenetur. quod ea ratione demonſtratur, quia
8 dominus tenetur † vaſallo ſuccurrere, cùm vr-
get neceſsitas, ex quo eum loco filii habere de-
bet. cap. 1. in fin. de forma fidelit. cap. 1. §. ſi iu-
dex. num. 3. de pace tenen. & eius viola. Hinc
9 dicimus, † dominũ & vaſallũ à pari iudicari.
d. cap. 1. & ibi Afflict. num. 12. de forma fidel. &
quemadmodũ vaſallus tenetur domino ſuccur
rere in neceſsitate, ita & econtrà. quare Alex.
ab Alex. lib. 6. dierum Genial. cap. 10. ſcribit,
lege antiqua olim fuiſſe cautum, vt patroni ita
10 charos haberent † clientes, ac proprios ſangui
ne coniunctos, ſed magis in ſpecie adferri põt
tex. in c. 1. in fin. Epiſcopum vel Abba. & clarè
in terminis his Aret. in l. ſi quis nõ quaſi. nu. 1.
ff. de acquir. hæred. poſt Bal. in l. 1. C. de lat. li-
ber. tollen. ſi ergo vaſallus neceſsitate probata
licentiam alienandi impetrauerit à domino, is
11 dominus † concedere eam debet: quòd ſi eam
licentiam is concedere recuſet, poterit ſine ea
alienare. hoc viſus eſt ſentire Deci. in cap. quæ
in eccleſiarum, num. 30. verſ. & hoc intelligen-
dum videtur. de conſti. quod confirmatur ex
12 recepta illa doctrina: Si † ſtatuto cautum eſt,
quòd mulier non poſsit contrahere ſine con-
ſenſu conſanguineorum, & conſanguinei re-
quiſiti recuſent ſine cauſa conſentire; poterit
mulier liberè contrahere. ita Bar. in l. ſi cùm
dotem. §. eo autem tempore. ff. ſolu. matri. Iaſ.
in l. 1. nume. 20. & l. bonorum. nu. 9. C. qui ad-
mitti. Ant. Corſetus ſing. in verbo Conſenſu,
incip. Statuto cauetur. & Tiraq. de legib. con
nub. in gloſſ. 6. num. 125. idem ergo dicendum
eſt in caſu noſtro.

Hæc iuris cõmunis diſpoſitio locum etiam
13 ſibi vendicat, cùm † vaſallus vel ob cauſam
ipſius domini, vt putà, ad hoc vt illum adiuua-
re poſsit, vel vt feudũ tueatur ab hoſtibus alie-
nat. nam adhuc non poteſt alienare inconſulto
domino, licèt ipſe dominus omninò teneatur
eo caſu licentiam concedere: vt clarè ſenſit
Afflict. deciſ. 265. nu. 68. & licere ex cauſa hu-
ius neceſsitatis alienare, tradũt Bal. l. 2. C. cõ-
mu. de legatis. Cust. iun. d. 4. part. nu. 95. verſ.
aliam limitationem. Molinæus d. glo. 5. nu. 1.
ex tex. d. l. cùm fidei. ff. de fideicom. liber. quo
ita in fideicõmiſſo ſtatutũ eſt. id quod affirma
runt Socin. ſen. conſi. 16. col. 3. verſ. ex quibus
ſuppoſitis, lib. 3. Boer. q. 44. nume. 26. & Pariſ.
conſi. 15. num. 25. lib. 2. & probat l. filiusfam. §.
Diui. verſi. nam ſi hæredis. de lega. 1. & l. pater
filiũ. ĩ prin. de leg. 3. & cũ hac iuris cõis diſpo-
ſitione, nempè alienantem feudum, ẽt ex cauſa
neceſsitatis debere requirere conſenſum dire
14 cti domini, conuenit † decretũ Pedemõrium
iã editũ à Duce Iolant anno 1475. ex illis ver-
bis, ẽt ad ſubueniendũ alijs quibuſcũq; neceſ-
ſitatibus ſuis poſsint & valeant, ac eis & cuili-
bet ipſorum pleno iure liceat, noſtro tamẽ ſeu
pręfati filii noſtri aut hęredũ & ſucceſſorũ ſuo
rũ præhabito & interueniẽte conſenſu. quod
ſanè decretũ etiã in caſu iã relato, cùm ex cau-
ſa neceſsitatis pro ipſo feudo fit alienatio, in-
15 telligitur. Dubitaui ego † aliquãdo interroga
tus an inſpecta perſona eorũ, qui in feudo om-
ninò ſuccedere debent, liberè feudũ ex cauſa
neceſsitatis alienari poſsit, ita, vt eorũ conſen-
ſus, vel licentia requiri ab alienante debeat.
Reſpõdi requirendã non fore: tum quia iure
feudorũ cautũ nõ eſt, nã d. §. neceſsitate, loqui
tur de licentia, inſpecta perſona domini di re-
16 cti: tũ quia in alienatione † fideicõmiſsi (cuius
alienationis natura feudali proxima eſt, fidei-
cõmiſſariorũ cõſenſus) hoc in caſu non exigi-
tur, vt ſentit Bal. in d. §. neceſsitate. declarãdo
d. l. cùm fidei. ff. de fideicom. liber. & verè me-
cũ ſentire videtur Bal. dum inquit, vaſallũ re-
quirere cõſenſum ſuperioris, cùm vbi adeſt ſu
perioritas, ibi requiratur authoritas. quæ ratio
17 ceſſat in caſu iſto. Accedit, ꝙ ſi cõſenſus † ſupe
rioris adhibetur & præſtatur, ceſſat oĩs ſuſpi-
cio atq; pręſumptio fraudis, quã conſiderauit
tex. d. c. imperialem. §. callidis. de proh. b. feu.
alie. ꝑ Feder. nec. n credendũ eſt, ꝙ dominus
directus ſuũ cõſenſum adhibere voluerit exi-
ſtẽte falſa cã allegatę neceſsitatis vaſallo, cùm
quilibet bonus præſumatur, præſertim Prin-
ceps qui talis pręſumitur, qualis de iure eſſe de
bet, vt ſcribũt Iaſ. & cæteri in l. pręſcriptione.
C. ſi cõtra ius vel vtil. pub. & clarius idẽ Iaſ. ĩ l.
cauſa. n. 6. C. de trãſa. & cõſ. 57. col pen. lib. 3.
Grãma. cõſ. 34. n. 3. & cõſ. 45. n. 33. Dubitari (ꝙ è
re noſtra magis eſt) nũc cõtingit, qualis eſſe
18 debeat † neceſsitas, ob quã feudũ, vel ẽt fideicõ
miſſũ & his ſimilia alioqui inalienationabilia,
alienari permittũtur? Ad huius rei declaratio-
19 nẽ ſciendũ eſt primò † neceſsitatẽ variè partiri.
ſiquidẽ Bar. in l. 1. n. 5. C. quomo. & quan. iud.
diuidit neceſsitatẽ in præciſã, cauſatiuã, & ho-
neſtatis cauſa. quã diuiſionẽ ſenſit idẽ in l. res
quæ pignor, nu. 7. ff. fam. erciſ. in l. eadẽ, in fin.

ff.ex quib.cau.maio.& in l.pecuniæ,in fi.ff.de
ali.& cib.leg.& Ant.Corſ.ſing.in verb.Neceſ
ſitas.incip.Quãdo quis.quę ſanè diuiſio haud
multùm propoſitæ materiæ noſtræ conuenit.

Altera eſt diuiſio,quam facit Bal.conſ 448.
Lata fuit ſententia,lib.3.repetitum conſi.406.
20 lib.5.vt alia ſit neceſsitas † famis,alia belli,alia
caſus auerſi, & his ſimiles.quæ quidem diui-
ſio nec ad rem confert.

Tertia eſt diuiſio, quã fecit Baldus cõſ.20.
Quid importent iſta verba,lib.2. quem eſt ſe-
cutus Boer.q 44 n.27.& Craue.reſp. pro Ge
21 nero.n.94.vt vna dicatur † fatalis,ſecũda natu
ralis,tertia data opera,ſicq; culpabilis. quartã
22 nos addimus,nempè † legalem, tanq̃ legis di-
ſpoſitiõe prouenientẽ, & quã pręciſã appellat
Craue.in reſpõ.pro Genero in collorario n.4
23 Prima † neceſsitatis ſpecies,quæ fatalis appel
latur,illa eſt,quæ ex fato & caſu euenit,vt cùm
quis in latrones fortuitò incidit:vel cùm ſimi
lis alter caſus contingit.ex quo.n.hæc à fortu
na prouenit,quæ humano conſilio præuideri
& illi prouideri non põt. l.2.§.ſi eo tẽpore.ff.
de admin.rer.ad ciuit.pertin. l.quæ fortuitis.
C.de pigno.actio. ſequitur illã iuſtam cauſam
24 † præſtare alienandi vel feudum vel fidaicom
miſſum. quemadmodũ reſpondit Bal.d.conſi.
20.Soc.ſen.i l. Marcellus.§.res quę nu.6.ff.ad
Trebel.& pulchre Tiraq.de legib.in gl.6.nu.
277.ex tex.l.Diuus.§.cauſa.in fin.ff. de petiti.
hæred.l.ſancimus nemini.in fi.C.de ſacroſan.
eccl.& cap.aurum.12.q.2.auth. ſi captiui.C.de
epiſ.& cler.& auth.cõtra rogatus.C.ad Treb.
ibi,ſeu captiuorum redemptionis.qui quidem
textus eſt deſumptus ex Nouell.108.de reſtitu
tionibus.ibi,ſed & ſi in redẽptionẽ captiuorũ.
25 Secunda neceſsitatis ſpecies,quę † naturalis
dicitur,illa eſt, quæ à natura ipſa cauſatur, vt
edere,bibere,veſtibus indui,ſeruitores habere
domũ ruinoſam reparare, agros colere, indi-
ctas collectas, gabellas ac tributa perſolnere.
Soc.d.l.Marcellus.§ res quę nu.2.ad Trebel.
Craue.d.reſpon.pro Genero,nu.94.hæc nãlis
26 † neceſsitas præſtat iuſtã cauſam alienãdi feu-
da,fideicõmiſſa & alia aliàs inalienabilia: vt re
lati Doct.ſcribunt.& ſatis probat.tex. d.auth.
cõtra rogatus,in fi.ad Treb.ibi,vel ſi nõ habet
vnde ſibi faciat expẽſas.& ibi gl.notat. & poſt
eã Bar.in auth.res quę.nu.9.C.cõmu.de lega.
& probat d. Nouella 108. Huc ſpectat illa iõ,
27 ꝙ ob cauſam † neceſſarii victus furari licet. c.ſi
quis propter.de furtis.Cõfirmatur tertiò ex l.
nõ ſolùm.§.1.ff.de alien.iud.mut.cau.fact.vbi
28 † alienatio facta ex cauſa neceſſaria fatali, vel
naturali in fraudẽ facta non creditur. Quartò
clarius hanc ſententiã probat.l.Diuus.§. cau-
ſa.verſ.ſed propter.ff.de petiti.hęred.Quintò
huc pertinet ꝙ ſi ob cauſam alimentorũ licet
patri propriũ filiũ diſtrahere.d.l.2.C. de patr.
qui filios diſtrax.& ſuprà attigimus,& late ſcri
bit Tiraq.de retract conſang.§.26 gl.1.nu.16.
ſequitur hãc eſſe probabilẽ cauſam alienandi
alias non alienabilia. Sextò hinc videamus, ꝙ
29 & ſi † magiſtratus contrahere nõ poſſunt & e-
mere aliqua in loco officii.l.principalibus.ff.ſi
cer.pet. poſſunt tamẽ emere ad victũ neceſſa-
ria. ita declarant oẽs in d. l. pęincipalibus. ibi
Alex.n.4.Iaſ.col.2.verſ.quartò limita.& Zaſ.
nu.16.& clarè probat.l.1.§. prouincias. C. de
30 contract.iud. Septimò accedit,ꝙ † ob neceſsi
tatem famis licet alienare Deo dicata vaſa &
illis ſimilia.l.ſancimus nemini, propè med. C.
de ſacroſan.eccle.d.cap.cùm aurum 12.q.2.

Declaratur primò hic caſus,tunc locum nõ
31 habere, cùm iſte in † neceſsitate hac poſitus
alia bona habuit vnde ali potuit, & illa malè
cõſumpſit: quibus ſi cõmodè & tẽperatè vſus
fuiſſet,nihil ſibi defuiſſet,nec ad inopiam atq;
paupertatẽ deueniſſet,vt quia pręter feuda,vel
bona fideicõmiſſo ſuppoſita,multa alia bona li
bera poſsidebat. ſi ergo illa malè conſumpſit,
non poteſt ex cauſa victus neceſſarii hæc feuda
lia,vel fideicõmiſſaria alienare. ita docuit So-
cin.d.l.Marcellus.§.res quæ.nu.3.ad Treb. Ve
rùm mea opinione,hęc Socini declaratio non
differt ab his,quę ipſe ſcribit.d.§.res quæ.nu.
4.de neceſsitate culpabili,& ſi enim neceſsitas
hæc,de qua agimus,ſit in ſe naturalis,attamen
is ad eam reductus,ſua culpa ad eam deuenit;
ob id culpabilis dicitur.de ea ergo agemus in-
frà in tertia ſpacie.

Declaratur ſecundò hic caſus vt locum ſibi
32 non vendicet, quando vltra † caſum neceſsita
tis fieret alienatio:nam tantũ aſt ſolùm alienan
dum, quantum vrgens neceſsitas requirit, ita
Bal.conſi.332. Præmittiendũ eſt ad euidẽtiam,
lib.1.& d.conſi.20.in fin.lib.2 quam ſententiã
ſunt ſecuti Iaſ.in l.creditor nu.3.in tertia limi
tatione.ff.ſi certũ peta.& l. qui Romæ.§. duo
fratres.num.37.de verbo oblig. Deci.l.ſi dona
tione.nume.17.C.de colla idem in cap.in præ
ſentia.num.68.de proba.& conſ.403.num.18.
Crauet conſ 241 col.11.verſ. ſecundò reſpon-
deo.& in reſponſo pro Genero.num 394.quæ
quidẽ doctrina ſatis probatur ex l.vlt ff. de ex
ercito.acti. ibi,quare & ſi in ea cauſa fuerit na
uis,vt refici deberet, multo tamen maior pecu
nia credita fuerit, quam ad eam rem fuerit ne

ceſſaria

ceſſaria.quo loci in ſpacie Baldus ſcribit,non
33 licere patri rem maximi valoris † ſpurio in alimentorũ cauſam relinquere,ſicq; vltra neceſſitatẽ naturalem. Confert ſecundò tex.l.quod adipiſcendæ.ff.de dona.inter vir.& vxo. quo probatur donationem ab vxore viro factam ad dignitatis conſecutionẽ eatenus valere,quatenus ipſa ſola cauſa poſtulat. Tertiò accedit tex.vbi gloſ.& Bal.in l.pen.C.quãdo decreto opus non eſt.quo probatur, executores teſtamẽtarios
34 † non poſſe rem magni valoris diſtrahere, vt ſatisfaciant diſpoſitioni teſtatoris de re leui.& eam gloſſ.egregiè declarat Bar.in l.alio.n.13.ff.de alim.& ciba.lega.Soc.ſen.cõſ. 131,col.5.verſ.ſubſequentar.lib.2. idem Bar.in auth.hoc ius porrectũ.n.16.C.de ſacroſ.eccl. ſimilis extat gl.in l.quamdiu.C. de diſtract.pigno.& ſenſit Bar.in l.creditori.ff.eo.Quartò huc propius ſpectat.l.cùm ij.§.modus.ff. de tranſact.quẽ in hanc ſententiã citat Bal.conſ. 75. quidam tutor. lib.1. ex verbis claris illius textus,ibi,modus habetur in trãſactione iuxta qualitatem perſonæ,non vltra. Quintò magis proximè confert,l.magis puto.§.itẽ Præ-
35 tor.ff.de reb.eorum,ibi,ne propter † æs alienum modicum poſſeſsio magna diſtrahatur. quem tex.in hanc ſententiam retulerunt Bal. d.conſ.75.& Deci.in d.l.ſi donatione, nu.17. poſt Alex. ibi. C. de colla. & in hoc verſatur
36 † iudicis arbitrium, vt probat d.§.modus. & clarius d.§.item ſi Prætor.
37 Tertia eſt neceſsitatis ſpecies,quæ † culpabilis, ſeu data opera appellatur: iſta eſt, cùm quis lautè & prodigaliter viuendo omnia profudit,& euertit, atq; ita deinde pauper & inops factus eſt. & hæc neceſsitas verè nõ eſt ſpecies neceſsitatis,ſed caſus,per quẽ quis in naturalem vel fatalem neceſsitatẽ incidit. ſed ſit vtcunq; ex Baldi & aliorũ doctrina hæc ne-
38 ceſsitas regulariter † iuſta non eſt,nec excuſabilis,cùm illi imputando ſit,qui in eam ſe coniecit.l.ſi fideiuſſor.§.ſi neceſſaria.ff qui ſatiſd. coga.ſed quò res clarior reddatur, cùm variæ in hac neceſsitatis ſpecie ſint Doctorum opiniones,ſunt aliquot caſus diſtinguendi.
39 Primus eſt, cùm quis ex ſua † culpa ad actũ premeditata & ordinata ad caſum in neceſsitatẽ incidit. hoc in caſu hic nullo iure adiuuandus eſt. nec enim ei cõceditur alienare feudũ vel fideicõmiſſum,vel quid aliud ſimile.ita clarè affirmarunt Caſtran. in l.etiã.§.vlt.ff.ſolu. matri.Iaſ.in l.non tantùm,in fi.& l. ſicut aũt. nu.4.ff.de re iud.Decius in c. quæ in eccleſiarum. nume.30.verſ. ſecundus caſus. & ibidem Marcus Mantua magni nominis iureconſ. nu. 64. de conſtit. & Didacus li.2.varia.reſol.cap. 16.n.9 verſ.ſecundò illud eſt. quæ doctrina latius probatur ex.l.pen.ff.de iur.dot.quo loci reſpondit Iureconſultus, ſocero nõ concedi priuilegium aduerſus generũ, ne ab eo conueniatur vltra quàm facere poteſt, ſi ſocer ipſe ſpe dotis generũ ad matrimoniũ contrahendũ induxit:& cùm ſciuerit,ſe dotẽ pſtare nõ poſſe, id egit, vt genero inſidiaretur. ita etiã ſecũdo loco probat.l.etiã.§.licèt.ff.ſolu.matr. clarius probat tertiò l.vlt.§.vlt.ff.quæ in fraudẽ cred.Quartò.l.Titius.ff.ad Trebel.Quintò.l. matrem & auunculũ.ff.eo.& vltimò tex. §.nobis autem, verſ.neq; enim.in auth.de reſti.quę eſt Nouella 108.in illis verbis,niſi dedita opera. & hoc in caſu intelligitur regula d. l.ſi fideiuſſor. §.ſi neceſſaria.ff.qui ſatiſd.cog.

Et hac in re annotandũ eſt quod ſcribit Caſtran.in l.Titius.num.1.in fine. ff. ad Trabell.
40 † alienationem & dilapidationem bonorum præſumi factam ab hærede grauato dolosè & animo euertendi fideicõmiſſum,idem reſpondit Natta conſ.115.nu.8.lib.1.& Crauet.in reſponſo pro Genero in condimento,nume.53.
41 Secundus eſt caſus cùm † culpa non fuit ad caſum ordinata nec præmeditata, vt putà aliquis iuuenili calore,non cogitãs de craſtino, multa luxu & alea profudit, credẽs alia ſibi ſupereſſe debere; tandẽ vixit per multos annos, grandẽ ſuſcepit prolẽ, multa impendere oportebat, nihil lucrabatur, vtpotè cuiuſuis artis ignarus: quibus factum eſt,vt graui ęre alieno grauatus,carcere mancipatus fuit; vel,vt fit,caſu homicidium commiſit,à cuius pœna vt liberetur,eſt neceſſe bona vel feudalia,vel fideicõmiſſo ſuppoſita,vel aliàs inalienabilia diſtrahere: dubitatur,an huic ſuccurrandum ſit? Hac
42 ita ſtatuo;huic quidem eſſe ſuccurrendum,in modum tamen eleemoſynę & auxilij gratuiti: quemadmodũ docuit poſt alios Deci. in cap. quæ in eccleſiarũ.n.30.verſ.tertius & vltimus caſus de conſt.& Didac.d.lib.2. varia.reſolu. c.16.nu.9.verſ.contrariã.idẽ ſenſit Molinæus in additio.ad Decium d.cap. quæ in eccleſiarum in litera Z. atq; ita hoc in caſu intelligenda eſt gl.in c.ſacrorum. 12.q.2. ſic intelligitur Alex.in l.quamuis.n.11.ff.ſolu.matri.dum inquit, ꝙ quando pater relinquit aliqua diſtribuenda pauperibus & pijs vſibus, in hanc cauſam erogari poſſe: nã ijs datur vt hominibus, non vt peccatoribus.cap. fratrem, in fine. 86. diſtinct.ita etiam intelligo Feli.in c.ſignificauit,de iudæis,c.ſi quis teſtium.num.11 de te-

43 ſtib. qui paulò ante ſenſit, hunc † pauperẽ im-
plorato iudicis officio poſſe cogere diuitẽ ad
eleemoſynã ei præſtãdam: nam ſibijpſi facere
non poteſt, quoniam hoc ei à lege non conce
ditur. licèt enim is qui facultatẽ habet facien
di eleemoſynã, quemadmodum Epiſcopus &
his ſimiles, quibus à teſtatore vel alio data ſit
hęc poteſtas poſſint ſibijpſis eleemoſynã face-
re, ſi in euidẽti neceſsitate reperiãtur, vt poſt
multos ſcribit Feli. in c. irrefragabili. §. cæte-
rũm, nu. 15. de off. ord. non tamen quilibet pri
uatus, qui aliena erogare & in eleemoſynam
44 dare non poteſt. quoniã † eleemoſyna de re
aliena facienda nõ eſt. cap. ſicut dignũ: §. eos.
de homicid. cap. eam re, de iureiu. c. 2. vbi latè
glo & ca. eleemoſynã. 4. q. 5. nõ ergo poterit
hic in neceſsitate hac poſitus ſub hoc prætex-
tu bona inalienabilia alienare: ſed à ſuperiori
petere poterit, vt de his ſibi ſuccurratur, & is
ſuperior ſuo arbitrio iudicabit, an de his po-
tius quàm de alijs facienda ei ſit eleemoſyna.
45 Cæterùm, quoad illud, an † cauſa hæc neceſsi
tatis ſit iuſta & æqua vt liberè & abſolutè, non
aũt in modũ eleemoſynę bona hęc alioqui in-
alienabilia poſsint alienari, dubia eſt Doctorũ
opinio. multi ſenſerũt, iuſtam cauſam nõ eſſe.
ita Feli. in d. c. quæ in eccleſiarum. num. 67. &
Mantua nu. 64. Didac. d. lib. 2. varia. reſol. cap.
16. nu. 9. verſ. tertiò eſt in eadem. quibus addo
Baldũ d. conſ. 20. verſ. aut cõtraxit debitũ. lib.
2. Soc. ĩ d. l. Marcellus. §. res quę. n. 4. ad Treb.
Iaſ. in auth. res quę. nu. 20. C. cõm. de lega. Cro
tũ in l. filiusfam. §. Diui. nu. 64. de leg. 1. Curt.
iun. conſ. 88. nu. 6. Tiraq. de legib. connubial.
gloſ. 6. in fin. & Crauet. in reſponſo pro Gene
ro, nu. 87. & ibidem in Corolario, num. 39. &
nu. 44. Horum vera ſententia probatur primò
eo argumẽto, quo vſus eſt Soc. ĩ d. §. res quæ.
46 nu. 4. Filius grauatus † fideicõmiſſo non po-
teſt alienare cõtrahendo. l. vlt. & auth. res quę.
C. cõm. de lega. ergo nec delinquẽdo. l. impe-
rator. ff. de fideicõmiſſ. liber. & ſi non poteſt
delinquendo alienare, ergo nec actum facere,
ex quo alienatio ſequi poteſt. ita glo. notab. &
recepta in l. ſi ita quis. §. ea lege. de verb. obl. l.
codicillis. §. mater. vbi Bar. de leg. 2. idem in l.
pero. §. fratre. de leg. 2. & in terminis feudali-
bus extat clarus tex. in cap. 1. de inueſtit. de re
alie. fact. & latè ſcribit Tiraq. de retractu con
ſang. §. 1. gl. 14. nu. 14. propè mediũ. & in ſpe-
cie noſtra ita ẽt ſenſit Crauet. d. reſponſo pro
Genero. nu. 64. Nec dicatur hanc argumenta
tionẽ procedere data opera hic incidit in ne-
ceſsitatẽ. nam ſi licèt argumentari à d. l. vlt. &
d. auth. res quæ. C. cõmunia. de lega. ad caſum
noſtrum, illud ibi conſideratur quãdo is fidei
commiſſarius data opera alienat. quia reſpon-
deo, immo alienantem data opera non aliena-
re, vt ſubuertat fideicommiſſum, ſed principa-
liter, vt ſibi proſit. atque ita ſua principalis in-
tentio non eſt euertere fideicommiſſum, ſed
ſibi prodeſſe, licet ex ſuo hoc facto ſecũdariò
fideicommiſſum ſubuertatur.

Secundò inquit Socinus, aut volumus ꝙ
valeat alienatio, vt in pium vſum, & tũc eſt fal
ſum, quia hæc fideicõmiſſo ſuppoſita ita alie-
nari non poſſunt auth. niſi rogati. C. ad Tre-
bel. & cõfert quod iã diximus, eleemoſynã de
re aliena fieri non oportere. Aut volumus ꝙ
valet alienatio tanquam facta ex cauſa neceſſa-
ria, & adhuc etiã falſum eſt (inquit Socinus)
quia tunc valet alienatio, cùm neceſsitas pro-
uenit ex perſona teſtatoris. l. cùm fidei. ff. de
fideicom. liber. d. l. filiusfam. §. Diui. de leg. 1.
Sed fortè hæc argumentatio non concludit,
quoniam partes oẽs enumeratę non ſunt. nam
& ex perſona ipſius hęredis, & ſucceſſoris, ne-
ceſsitas prouenire poteſt, vt naturalis & fata-
lis: & hæc ex culpa non pręmeditata, quæ an
iuſtam cauſam alienandi præſtet, à virtute hu-
ius argumentationis non demonſtratur.
47 Tertiò, & melius mouetur is Socinus, † De-
linquens debet perdere priuilegiũ ſibi indul-
tũ. l. ſed ſi ex parte. §. quanquàm. ff. quod cum
eo. l. relegatorũ. in fin. ff. de interd. & releg. l.
auxiliũ, in princ. ff. de mino. ſi ergo perdit pri
uilegiũ, quod habet, à fortiori ex eo delicto,
quod non habet, acquirere nõ poteſt. atq; ita
ex hoc facto concedi ei nõ debet facultas alie-
nandi non alienabilia. Nec huic argumenta-
tioni aduerſatur ratio Fulgoſii, quam proba-
uit Alex. d. l. quamuis. n. 11. verſ. non obſtat ꝙ.
ff. ſol. mat. & ſenſit Iaſ. in d. auth. res quæ. nu.
21. C. cõm. de lega. nempè, illam regulam pro-
cedere, quando culpa eſt ordinata ad caſum,
non econtrà, vt declarat Bar. in l. 2. §. vlti. ff. ſi
quis cautio. quoniã infra oſtendã rõnem hanc
leuẽ eſſe, & Fulgoſij ſententiã nõ defendere.

Quartò adducitur in hanc ſententiã Iaſon,
48 ꝙ † culpa huius non debet alteri nocere. l. ſi-
ue hæreditaria. ff. de nego. geſt. & iniquiſsimũ
eſt ex facto vnius alterũ prægrauari. l. ex duo-
bus, in fin. ff. eo. de nego. geſt. l. 1. in prin. ff. de
alien. iud. mut. cau. fact. l. ſi quis in ſuo. §. legis.
49 C. de inoff. teſt. & vnius † negligentiã alteri
nõ nocere, probat l. rem hæreditariam, in fin.
ff. de euict. & iuri naturali refragatur, vt vnus
ex facto alterius lædatur. l. 1. C. vt null. ex vi-
car.

ear.l.b.u.§ quoniá verù,in auth.vt nulli iud. quę iura ita ad rem hanc noſtrá recenſet Crauet.in reſponſo pro Genero,nume.91.

Quinto clarius probatur ex tex.l.bona fides in priu. ff.depoſ. ibi,dignū eſt,vt malè meriti
50 † egeſtate laborent. quē textū in hanc ſenten tiā citauit Bal.in d.auth.contra rogatus.nu.5. C.ad Trebel. Feli.in c. quæ in eccleſiarū.nu. 67.de conſt.inquit tamē Alex.in l.quāuis.nu. 11. verſ.item.l.bonafides.ff.ſolu.matri.ad rem textum illum non facere: quod qua rōne hoc fit,non declarat.illud forte ſenſit,quia loquitur de eo qui in pœnam ſui delicti omnibus ſuis bonis priuatur,& illa fiſco deferūtur;atq; ita eo loci rectè ſcriptū eſt,iuri ciuili eſſe conſentaneum,vt egeſtate laboret. nos aūt loquimur in eo,qui ob bonorū cōſumptionē pœna non plectitur,nec bonis priuatur. Sed verius opinor ad rem conferre illud reſponſum,ſumpto ſ.argumento à rōne illa,dignum eſt,vt malè meriti egeſtate laborent. negat lex eſſe illi ſuccurrendum, qui malè meritus eſt, qualis hic eſt, qui ſua culpa in neceſsitatem incidit.

Sextò huic cōmuni ſententiæ ſuffragatur,
51 † quoniam imputandum illi eſt, qui ſe ſuo facto in neceſsitate poſuit.l.ſi fideiuſſor. §.ſi neceſſaria.ff.qui ſatiſd.cog.l.2.§.ſi quis tamē.ff. ſi quis cautio.l.Papinianus.ff.de mino.l.ſi dictū.§.ſi cōpromiſero.ff.de euict.cap.intellexi mus de iud.quę iura in hāc ſententiā recenſet Crauet.d.reſponſo pro Genero.nu.44.87.88.

Septimò illud maximè vrgere videtur, quę
52 † neceſsitas illa dicitur,quę principium habet neceſſarium: quemadmodum ſenſit Baldus d. conſ.20.quem ſic declarat & intelligit Tiraq. de retract. conſan.§.1.gl.14.nu.15. & latiſsimè hoc affirmat Craue.in d reſpōſo pro Genero. nu.93.95. & alijs multis in locis illius reſpōſi. quibus ego addo Corneum conſi.292.num.5. lib.2.dum reſpōdit, hæredem eſſe debitorem voluntarium inſpecto initio ſuæ obligationis cauſatæ ab aditione,quæ merè voluntaria eſt. & cum Corneo idem ſenſerunt Soc.iun.cōſ. 130.in fin.lib.2. Ioan. Ronchegallus in l.1.nu. 22.de duobus reis. qui poſt Iaſonem,Decium & alios in auth. præterea.C.vnde vir & vxor,
53 ſcribit,debitorem voluntarium dici,qui dotē voluntariè recepit,& ſi deinde neceſſariò reſtituere cogatur idem cum Ronchegallo tradit Phanucius in commentarijs De lucro dotis,in glo.8.num.89.ſed hic ex ſua culpa in neceſsitate potius propriè & verè non dicitur poſitus in neceſsitate, vt illi ſuccurratur, ex quo neceſsitas hæc dici non poteſt.

Octauò ac vltimò conferunt rationes illæ, quas cōſiderat Soc.d.l.Marcellus.§.res quę.
54 nu.3.ad Trebel.dum ſcribit † filium tua culpa ad naturalem neceſsitatem redactū, non poſſe alienare fideicōmiſſo ſuppoſita. quam doctrinam attigi ſuprà nu.31.ea ratione in primis vtitur: pater legis diſpoſitione, immo iure naturę tenetur filium alere.l.ſi quis à liberis.§.1.ff.
55 de lib.agno.at tunc † non tenetur amplius pater cùm is filius ex lata ſua culpa aſsignatā pro ipſis alimentis portionē malè conſumpſit atq; dilapidauit.ita Bal.d.auth.contra rogatus. C. ad Trebel.Alex.in l.ſi cùm dotem.§.1.ff.ſolu. matri. Iaſ.in l.ſcimus.in prin.n.6.C.de inoff. teſta. Secunda rōne vtitur Socinus ab hac prima non multùm diſsimili,ſi pater in teſtamen
56 to † legitimam filio aſsignauit,& eam is deinde malè conſumpſit, alteram legitimam pater aſsignare non tenetur,nec mortuo patre alteram legitima ex bonis fideicommiſſo ſuppoſitis detrahere pōt.ita Bal.d.l.ſcimus, in princ. nu.11.& ibi Iaſ.n.6.C.de inoff.teſta. ergo idē in caſu noſtro. ita etiam affirmant relati inter-
57 pretes in dote, † quam ſi filia malè ſua culpa conſumpſit, iterum eam dotare patrem non teneri. quod clarè affirmarunt Bar.& Alex.in d.l.ſi cùm dotē.§.1.ſol.mat.idē Alex.in auth. quod locū.nu.9.C.de colla.Ripa.l.2.§.1. nu. 7.ff.ſol.matri.Boer q.131.nume.5. qui multos recēſet. illis addo Coraſium in l. qui liberos. n.94.ff.de rit. nup.& Tiraq.in l.boues.§.hoc ſermone.limit.9.n.4.de verb.ſig. huc etiā ſpectat quod tradunt Card.& cęteri in c.cū Apo
58 ſtolus.§.prohibemus.de cenſ.† Epiſcopū non poſſe exigere ſubſidiū charitatiuū ob neceſsitatē,in quam ſua cauſa incidit. ſic etiam cōſulit Alex.de Neuo conſ.57.nu.1. His conſtat malè ſenſiſſe Fulgoſiū in auth.res quæ.C.com. de leg.& Decium in d.cap. quæ in eccleſiarū, nu.30.in fine.de conſt. dum ſcriptum reliquerunt, poſito in neceſsitate ex ſua culpa ad factū non præmeditata ſuccurri, vt poſsit bona fideicommiſſo ſuppoſita alienare. ſic huic ſuccurrendū eſſe ſenſerūt Alex.i l.ſi fideiuſſor.§. ſi neceſſaria.ff qui ſatiſ.cog.d.l.quāuis. col.2. ſol.mat.Feli.in c.ſi qui teſtiū, in fin. de teſtib. & in c.cum inter.nu.20.de excep. & nouiſsimè Arius Pinel.i rep.auth.niſi tricenalis. nu. 46.in fin.C.de bon.mater.malè equidem ſentiunt.nec enim eorū fundamenta opinionem hāc adiuuat & primò tex.auth.cōtra rogatus, à Fulgoſio perpenſus: quoniā illi rectè reſpondet Soc.d.§.res quæ.nu.4.in fine Non etiam vrget ſecundò illa ratio, quæ multùm mouet

59 Decium & cęteros,nempè † culpam ad caſum
non ordinatã conſiderabilem nõ eſſe. c. quia
diuerſitatẽ.vbi gloſ.in verbo ſuſpenſus,de cõ
ceſſ.pręben.l.nõ omne.ff.de ſtatulib. l.is qui.
ff.de act & obli. Bar.d.l.2.§ vlt ff.ſi quis cau
tio Feli.d.c.cùm inter.nu.20.de excep. Ripa
in c.1.nu.14. propè mediũ de iud. ſed in caſu
iſto culpa non eſt ordinata ad neceſsitatẽ,non
ergo eſt conſiderabilis,atq; ita neceſsitas hæc
iuſta cenſetur ſecũdum hos Doctores, ac illa,
quę ab initio iuſta eſt. Reſpondeo,atq; verum
illud autumo, ꝙ culpa ad caſum nõ ordinata,
non eſt conſiderabilis nec ad pœnam, nec ad
præmium; nec inquam ad commodum, nec
ad damnum. non eſſe conſiderabilem ad pœ-
nam,ſatis probat d c.quia diuerſitatẽ,de con-
ceſſ.prębend. dum ibi Epiſcopus excommuni
catus non priuatur ſuo iure conferendi, ſi ob
excõmunicationem fuit impeditus; quoniam
excommunicatio non erat ordinata ad caſum
collationis.ſic probat.l.nõ omne. ff. de ſtatu-
liber.dum non impedimentum non ordinatũ
ad caſum libertatis ſed ordinatum ad pœnam
hęredis non manumittentis conſideratur. ita
etiã procedit l.is qui.ff.de act. & oblig. huius
rei ratio eſt,quam conſiderat Abbas in d.cap.
quia diuerſitatem,nu 51.poſt gloſſam ibi,quia
licèt ille caſus euenerit, qui aliàs pœna di-
gnus eſt, non tamẽ punitur tunc eo quia pr ę-
ter ſuam voluntatem immediatè euenit, iuxta
l.verum.ff.de fur.c.ſi concupiſcentia, cum c.
60 ſeq.15.q.1. Quòd autem hęc † culpa ad caſum
non ordinata, non ſit conſiderabilis etiam ad
cõmodum,probat d.cap.intelleximus,de iud.
ibi,ne ex ſua malitia commodum reportare ſic
probat d.l.2.§. ſi quid tamen. ff. ſi quis cau-
tio. vt oſtendunt illa verba, ibi, exceptionem
prodeſſe. ſic probat l.Papinianus. lib.2. ff.de
minor.idẽ probat.l.ſi dictũ.§.ſi cõpromiſero.
ff. de euict. dum negatur illũ cõpromittentẽ,
cuius facto ſecuta eſt euictio, non conſequi
cõmodũ dupplę, & ſi pręciũ rei non amittat,
vt ibi glo.ſenſit, & declarat Orianus tract. de
arbitri.part.vlt.q.35.in ſi.& d c.cùm inter,de
exce. Eſt ratio,quę in d.c.intelleximus,adfer-
61 tur,ne h c†culpoſus ex ſua malitia cõmodum
reportet. atq; ſenſit Decius in d.cap intellexi
mus,num.5.& d.cap.cùm inter.num.23. dum
affirmat,facta ab excõmunicato non valere ad
eius cõmodum.idem in caſu noſtro ſenſit Iaſ.
in l a §.quod diximus.nu.9.ff. ſi quis caut. &
Marſil.ſing.263. ſi ergo hęc culpa ad commo-
dũ nõ prodeſt,ſequitur ꝙ hoc in caſu hic cul-
poſus nõ poteſt conſequi facultatẽ alienandi,
quam non habet. Et ſi dicatur,hęc culpa non
priuat. reſpondeo, hìc non agi de priuatio-
ne, cùm eam facultatem alienandi nunquàm
habuerit, ſi quidem verè, qui ob neceſsitatem
alienare poteſt de nouo in priuilegium quod
dammodò conſequitur hoc commodum alie-
nandi aliàs inalienabilia. hęc ergò neceſsitas
culpoſa conſiderabilis non eſt, vt hoc priuile-
gium & commodum tribuat.

Declaratur primò hic caſus,vt nõ procedat
62 † in hęrede illius. qui malè ſubſtantiam con-
ſumpſit: nam,ſi is ex facto ſui prędeceſſoris in
neceſsitatẽ incidit,vt putà, quia ex ære alieno
ab ipſo prędeceſſore contracto,hic hęres car-
cere mãcipetur,is poterit inalienabilia aliena-
re,vt huic ſuę neceſsitati,in quam ſine ſua cul-
pa incidit,ſubueniat. ita declarat Didacus li.
2.varia.reſol.c.16.pagina pen. verſ. fateor ta-
men.citat huius ſentẽtię Bartolum & Alex.&
alios nonnullos, qui hoc fortè non ſentiunt.
illa ratio pręcipua videtur, quia in hoc ceſſat
illa culpa,quę in eius anteceſſore cõſideratur.
ſed fortè aduerſus hanc declarationem vrget
illa cõſideratio,ꝙ ſi hic eſt hęres, ſuo facto ſe
poſuit in neceſsitate; quoniã(vt ſuprà attigi-
mus)cùm potuerit ſe abſtinere,adeundo dici-
tur factus debitor volũtarius. hęc ergo decla
ratio poſſet verius procedere quãdo huic ſuc-
ceſſori nihil imputari poteſt, vt quia extitiſſet
ęs alienũ latens,vel quid ſimile. eſt tamen co-
gitandum. Et ſi vera eſt hęc declaratio, ex ea
63 colligitur notabilis extenſio ad illud † decre-
tum antiquum Pedemontium, quo permiſſa
eſt alienatio feudi ob cauſam neceſsitatis.licèt
enim illud decretum intelligatur de neceſsita
te,quæ non habet principium voluntarium,vt
latiſsimè illud decretum eſt interpretatus Cra
uet.d.reſponſo pro Genero,nihilominus ha-
beret locum in caſu iſto, ex rõne iam relata.
64 Declarauit ſecũdò vt non procedat † ex cõ-
iectura ta voluntate illius,qui rem inalienabilẽ
cõſtituit,vt putà in teſtatore,qui propriũ filiũ
onere fideicõmiſsi grauauit, ſi ſine filijs dece-
deret.nam hic grauatus ex culpa ad factũ non
ordinata conſumpſit bona alienabilia,& ſit ab
hoſtibus captus,& nõ habeat vnde ſe redimat,
niſi bona fideicõmiſſo ſuppoſita alienet, vel ſi
ob delictũ caſu perpetratum,eſt carcere man-
cipatus,(inter duos hos caſus verè differentiã
nunc non conſtituo) & redimi nõ poteſt, niſi
hęc aliene̓tur,opinor ex cõiecturata volunta-
65 te patris † fideicõmittentis poſſe alienari: atq;
ita hoc in caſu procedere poteſt opinio Ful-
goſij in d.authen.res quę. quã defendit Cro-
tus

tur in d.l. filiusfam §. Diui. nu. 66. de lega. 1. & ibi Ferd. Ilerde. nu. 633. Molinęus conſil. 21. & hanc opinionem ſenſit in punčto iuris veriorem Alex. d.l. Marcellus §. res quæ. nu. 3. & ibi Soci. num. 4. in fi. poſt Maria. ſen. idem ſenſit, quando huic filio non imineat periculum, vt puta mortis, vel mutilationis membrórum immineret. illa ratio pro hac ſententia multùm vrget, quod ob incredibilem amorem, quem pater erga filium habet, lex interpretatur patris mentem fuiſſe, vt potius neceſsitati huius ſui filij conſulat, quàm vt bona ipſa fideicommiſſario reſtituentur. quemadmodum lex etiam interpretatur voluntatem teſtatoris fuiſſe vt filij hęredis, quoniam nulla facta eſt mentio in teſtamento, ſubſtitutum excludant. l. cùm auus. ff. de cond. & demon. l. generaliter. §. cùm autē. C. de inſti. & ſubſti. & in hac opi. reſideo. & ſi Dida. d. lib. 2. varia. reſo. c. 16. nu. 9. verſ. tertiò eſt diſſentiat. Intelligimus tamen hanc declarationem procedere ſolùm in fideicommiſsis, & his ſimilibus in quibus voluntas diſponentis coniecturari poteſt, non autem in feudo, vel bonis eccleſiæ [illegible]

66 Quarta nunc eſt † neceſsitatis ſpecies, quæ à legis diſpoſitione cauſatur; vt eſt quādo lex iubet patrem filiam dotare. l. vlti. §. pen. C. de dotis promiſs. l. qui liberos. ff. de rit. nupt. hāc

67 † neceſsitatem pręciſam appellat Grauet. d. reſpon. pro Genero in Corollario nu. 4. ob hāc

68 ergo † neceſsitatem licet alienare bona alias inalienabilia, vt bona fideicommiſſo ſuppoſita l. à filia, in prin. & l. mulier. §. cum proponeretur. ff. ad Trebell. auth. res quæ. C. comm. de leg. clarus text. in nouella 108. de reſtitutionibus, verſicu. & quidem ſi dotem. atque ita omnes affirmant in dicta authen. res quæ, & d. l. filiusfam. §. Diui, alijsque locis, quos ſtatim referam.

69 Extenditur, vt procedat etiam pro dote † reſtituenda, ſi quidem eius cauſa ita iuſta, & neceſſaria eſt, vt illa conſtitutionis dotis, pro reſtitutione ergo alienari poterunt fideicommiſſo ſuppoſita. ita crebrius receptum eſt, vt retulit Iaſ. in d. auth. res quæ numer. 29. idem Iaſ. conſi. 157. colum. 1. libr. 2. Decius conſi. 376. & conſil. 519. numer. 2. teſtatur hanc opinionem eſſe veriorem & receptiorem. idem facit Cur. iun. d. auth. res quæ, numer. 11. Ruinus conſil. 89. nume. 4. vol. 1. ſed tamen his non obſtantibus, & conſi. 199. numer. 13. lib. 1. Ripa l. nemo poteſt. numer. 77. de lega. 1. Gozad. conſil. 77. nume. 10. Rolan. à Valle conſi. 85. nume. 33. lib. 1. & Didacus lib. 3. varia. reſol. cap. 6. nume. 10. verſic. quartò non tantum. horum ſententiam

70 verè probat tex. §. audiarunt, † & §. quamobrem. in auth. de reſtit. & ea quæ parit in xi. mēſe. eſt Nouellę 39. quo loci refert Iuſtinianus, quod frater defuncti grauati vendicabat bona fideicommiſſo ſuppoſita, & illius defuncti vxor conquerebatur, quod dotem iniuſtè perdebat, dicebatque quòd ſi ipſa fuiſſet pręmortua, quòd maritus fuiſſet lucratus dotem, & ob id iuſta ratione & ipſam non ſolùm debere lucrari donate ante nuptias, ſed & conſequi dotis reſtitutionem. non obſtante cauſa fideicommiſsi determinat Iuſtinianus vxorem conſequi debere dotem ſuper bonis fideicommiſſo ſuppoſitis. ita ea ratione motus fuit Iuſtinianus, quia æquum non eſt quòd ob ignorantiam fideicommiſsi dotem amitterent mulieres. quæ ratio præſupponit iam fideicommiſſum inductum, atque conſtitutum fuiſſe ante dotis conſtitutionem. Ex quibus tollitur eorum conſideratio, qui dicebant conſtitutionem illam ſolùm loqui cùm dos eſt data ante inductum fideicommiſſum. vera inquam non eſt hæc conſideratio, vt ipſius conſtitutionis relata verba oſtendunt. Accedit, quòd ſi ita diceremus, parum dubitabilis fuiſſet is caſus à Iuſtiniano tam maturè & deliberatè diffinitus. Nec etiā illud aduerſatur, quòd ignorantia illi mulieri prodeſſe non debuit, vt potè quòd qui cum alio contrahit, illius conditionem perſcru-

7 tari debet. † l. qui cum alio. de regulis iuris. quia reſpondetur, regulam illam non procedere ſecundum Decium ibi num. 3. verſicu. & iſti. quando à iure ignorantię iuſta iudicatur, & hoc in caſu iudicata fuit. confert. l. vlt. in fi-

72 ne. ff. qui pet. tut. quo loci. ſcriptum eſt, † viriles potius officij eſſe ſcire, & perſcrutari hominis conditionem, quam mulieris. Accedit, quòd vt plurimùm mulieres à viris vt à patre, à fratribus, vel conſanguineis matrimonio collocentur. illorum ergo negligentia, quę fuit in non perſcrutendo conditionem mariti nō debet poſſe nuptę mulieri nocere, iuxta l. rem hęreditariam ff. de euict. & ſupra attigimus. Confert & illud, nō ita de facili, (quemadmodum quotidiane experientia docemur) ſciri poteſt, an fuerit fideicommiſſum à teſtatore conſtitutum, vel non. Altera eſt ratio qua motus eſt Iuſtinianus ad ita ſtatuendum, quoniam cauſa fideicommiſsi reſpicit priuatam vtilitatem. cauſa verò dotis publicam. illi ergo priuatæ hæc publica anteferri debet. l. vtilitas. C. de primi-

73 pil. lib. 12. Hinc intelligimus malè ſenſiſſe † Angelum in auth. de reſtit. Iaſ. d. authen. res quę. num. 29.

num.29.in fin & conſi.231.num.; lib.2. Rui-
num conſi.123 num.13.& conſi.137.num.18.li-
br.2.qui ſi paruiꝫ conſtantes affirmarunt, pro
reſtitutione dotis non licere alienare fidei-
commiſſum. & quam opinionem probarunt
Socin.iun.conſi.119.num.17.lib.2. Alciat.re-
ſpon.555.num.3.Pariſ.conſi.52.numero.34. &
conſi.63 num.46.lib.2. qui communem hanc
teſtatur,& ſi malè. horum opinio malè nititur
ex text.d.auth.de reſtit.quem contrariam pro
bare & diffinire iam oſtendimus. Nititur & il-
la ſecunda ratione, quia quando dos eſt data
ante fideicommiſſi conſtitutionem iam bona
ipſius teſtatoris pro dotis reſtitutione obliga-
ta erant. Ergo diuerſum eſt,cùm dos poſt fi-
deicommiſſum datur.nam hoc modo de faci-
li eſſet inuenta via,qua fideicommiſſa ſubuer-
74 terentur.hanc rationem conſiderat † Alcia-
tus loco iam citato. Verùm probabilis non
eſt hæc conſideratio, quoniam par eſt ratio in
dote, ne ſcilicèt fideicommiſſi ignorantia a-
mittatur, vt iam diximus. Alijs etiam reſpon
ſionibus ſatisfaciunt Curtius & Rolandus lo-
cis iam citatis. Non quoque obſtat quòd hoc
modo ſequeretur euerſio dotis,cuius cauſa fa
uorabilior eſt cauſa ipſius fideicommiſſi, vt
iam diximus. Accedit, fideicommiſſa non
poſſe ſubuerti quoniam poſſint fideicommiſ-
ſarij à tertijs poſſeſſoribus alienata reuocare,
quemadmodum probat text.§. ſi verò conti-
gerit quartam. in authen. de reſtitu. eſt No
uella 108. non eſt ergo recedendum à commu
ni opinione. Hæc habui quę ad caſum hunc
ſcriberem.

SVMMARIVM.

1 *Ceſsionis beneficium cur inuentum.*
2 *Debitores lege 12.tab.in ſeruitute operas præſtare tenebantur.*
3 *Quintiliani locus.*
4 *Cæcilij Iuriſconſulti locus.*
5 *Lex 12.tab de ære alieno obnoxijs.*
6 *Liuij locus de nexu æris alieni.*
7 *C. Cæſaris conſtitutio de pecunijs mutuis reddendis.*
8 *Ceſsionis beneficium quod.*
9 *Statutum Brixiæ capitulo 113. in ciuilibus, ſub rubri.de non faciendo ceſsionem, ſtrictè interpretatur.*
10 *Statutum Veronæ lib.2.cap.63.Quòd nullus poſſit ſe obligare. cum iure communi conuenit.*
11 *Ceſsionis beneficium miſerabile & calamitoſum.*
12 *Ceſsionis beneficio gaudent etiam filijfamilias.*
13 *Ceſsionis beneficio gaudent etiam collegia & vniuerſitates.*
14 *Statutum Papiæ 64 in ciuilibus, ſub rubr. de ceſſione fienda.declaratur non habere locum in vniuerſitate.*
15 *Vniuerſitas ignominia affici non poteſt.*
16 *Statuta loquentia per verbum, ſi quis vniuerſitatem non comprehendunt.*
17 *Ceſsionis beneficium multis in caſibus ceſſat, remiſsiuè.*
18 *Ceſsionis beneficio renuntiari expreſsò non poteſt.*
19 *Ceſsionis praxis.*
20 *Ceſsionis forma.*
21 *Cedens deducit vnde alimenta habeat.*
22 *Cedens bonis ignominiosè, vt Papiæ ex ſtatuto 64 in ciuilibus, omninò & ſemper liberatur.*
23 *Guidonis Papæ quæſtio 343 cedens, defenditur.*
24 *Cedens boni an cogi poſsit domum vel turrim magni valoris, ſed tenuis redditus alienare.*
25 *Debitor vt ſoluat inquantum facere poteſt an e. proprietate, vel redditibus ſatiſfacere poſsit.*
26 *Alimenta ex redditibus, non ex proprietate præſtari.*
27 *Valor communis ſpectator in ceſsione bonorum.*
28 *Iudicis arbitrium verſari, an debitor domum parui reditus & magni valoris vendere debeat, vt creditori ſatisfaciat.*
29 *Ceſsionis beneficium inter clericos quid tribuat.*
30 *Praxis ceſsionis inter clericos.*

CASVS CLXXXIII.

DE CESSIONIS BENEFICIO, & quando res magni valoris, ſed tenuis reditus diſtrahi debeat, vt creditoribus ſatisfaciat.

CVM de bonorum ceſsione noſtri a
gunt,caſum vnum egregium iudicis ar
bitrarium recenſent; quem hoc loco
explicaturus ſũ,ſed prius aliqua vtilia
& notatu digna in hac ipſa tractatione receſſe-
1 bo. Sciendum eſt itaque ante omnia † ceſſio-
nis beneficiũ eam ob cauſam adinuẽtum fuiſ-
ſe,vt debitoribus inobia laborãtibus, qui alio-
qui iuris cruciatibus ab eorũ creditoribus affi
ciebantur,ſuccurſum eſſet. Siquidem ante le
2 ges † XII. tab. obſeruabatur,vt debitores in
ſeruitute operas pręſtarent quãdiu creditori-
3 bus eſſet ſatisfactum quod oſtendit † Quinti-
lianus libr.8.orato.inſtit.c.4.his verbis: Circa
propria

propria, ac differentias, magna ſubtilitas, vt
cùm quęritur, an eddictus, quem lex ſeruire
donec ſoluerit, iubet, ſeruus ſit. Hanc legem
hodie ſeruat Hiſpaniæ, cum ex Regni legibus
ſancitum ſit debitores debere creditoribus
ſeruire iudicis arbitrio, donec illis ſatisfactũ
erit. cuius quidem legis meminit Didacus Co
uarr. lib. 2. varia. reſolu. cap. 1. numer. 5. & quæ
quidam lex hodie iuri communi refragatur.
extat enim. l. ob æs. C. de actio. & obligat. cum
auth. ſubſequenti, quibus hæ ſeruitutes prohi-
bentur. ex lege duodecim tab. licebat credito-
4 ribus in ſuos debitores ſęuire. quod † Cæcilius
Iureconſul. his teſtatus eſt. Vinctis debitori-
bus ius erat paciſcendi, ac niſi pacti forent, ha-
bebentur in vinculis dies ſexaginta. inter eos
dies trinis nundinis Prętorem ad comitium
producebantur, quantęque pecuniæ iudicatæ
eſſet, prædicabatur. tertijs autem nundinis ca-
pite pœnas dabant, aut trans Tiberim pere-
grę venum ibant. ſed eam capitis pœnam ſan-
ciendę fidei gratia, horrificam atrocitatis o-
ſtentu, nouiſque terroribus metuendam red-
diderunt. nam, ſi plures forent, quibus reus eſ-
ſet iudicatus, ſecare ſi vellent, atque partiri
corpus addicti ſibi hominis permiſerunt. Hęc
5 Cęcilius † Legis autem XII. tab. verba hæc
ſunt; (quemadmodum doctè recenſet Caro
lus Sigonius lib. 1. de antiquo iure ciuium Ro
ma. cap 6.) Tertius nundinis partes ſecanto,
ſi plus minusvè ſecuerunt, ſine fraude eſto.
quam quidem legem recenſet Gellius lib. 20.
noct. atti. cap. 1. & Fabius lib. 3. Orat. inſti. cap.
8. dum ſcripſit; ſunt quędem non laudabilia
natura, ſed iure conceſſa, vt XII. tabulis de
bitoris corpus inter creditores diuidi licuit;
quam legem mos publicus repudiauit. hancq;
repudiatorem & claram abrogationem factam
eſſe ſub conſulatu L. Papyrij, & C. Petilij Vi-
ſoli, anno quadrigenteſimo vigeſimo ſeptimo
ab Vrbe condita, & anno 184. ab eiactis Regi-
6 bus teſtatur † Liuius libr. 8. primæ Decadis,
qui hæc verba ſcripta reliquit: Eo anno ple-
bi Romanæ, velut aliud initium libertatis fa-
ctum eſt, quòd necti deſierunt, non mutatau-
tem ius ob vnius fœneratoris ſimul libidinem,
ſimul crudelitatem inſignem. L. Papyrius ia
fuit, cui cum ſe C. Publius ob æs alienum pa-
ternum nexum dediſſet: quæ ætas formaque
miſericordiam elicere poterat, ad libidinem,
& contumeliam animum accenderunt. & flo-
rem ætatis eius fructum aduentitium crediti
ratus primò pellicere adoleſcentem ſermone
inceſto eſt conatus. dein poſtquam aſperna-
bantur flagitium aures, minis territare atque
identidem admouere fortunæ; poſtremò cum
ingenuitatis magis, quem præſentis conditio-
nis memorem videret, nudari iubet, verbera-
que afferri. Quibus laceratus iuuenis cùm
ſe in publicum proripuiſſet, libidinem, crude-
litatemque conquerens fœneratoris, ingens
vis hominum cùm ætatis miſeratione, atque
indignitate iniuriæ accenſa, tum ſuæ condi-
tionis liberumque ſuorum reſpectu, in forum,
atque ita agmine facto ad curiam concurrit,
& cùm Coss. tumultu repentino coacti Sena-
tum vocerent, introeuntibus in curiam patri-
bus laceratum iuuenis tergum procumbentes
ad ſingulorum pedes oſtentabant. Victum eo
die ob impotentem iniuriam vnius ingens vin
culum fidei, iuſſiq; qui noxam meruiſſet, do-
nec pœnam lueret, in compedibus, aut in ner
uo teneretur, pecuniæ creditæ, bona debito-
ris, non corpus obnoxium eſſet. ita nexi ſoluti
cautumq; in poſterum ne vecterentur. Hęc Li
7 uius. C. Cęſar † verò (vt autor eſt ipſemet Cæ-
ſar in Commen. in initio lib. 3. de bello ciuili,
Claud. Suetonius in illius vita cap. 42.) de pe-
cunijs mutuis deſiecta nouarum tabularũ ex-
pectatione (quæ crebrò mouebatur) decre-
uit tandem vt petitoras creditoribus ſatisface-
rent, per æſtimationem poſſeſsionum, quanti
quaſque ante ciuile bellum comparaſſent, de-
ducta ſumma æris alieni, quid viuræ nomine
numeratum, aut præſcriptum fuiſſet, qua con-
ditione quarta pars ferè crediti deperibat. quę
quidem lex Iulia & ad cæteras prouincias por
recta. quod probat l. legis Iulię. C. qui bonis
ced. poſs. ibi, ad prouincias porrectum eſt, cu-
ius rei meminit. ſaluum tamen ſemper fuit ius
creditoribus conijciendi debitorem in carce-
rem publicum. l. 2. C. de exactio. tribu. libr. 10.
Quo etiam onere vt debitores aliqua vie libe-
8 rerétur, induxit lex † ceſsionis beneficium ma-
gnũ quidam, cùm efficiat, ne debitores etiam
condemnati in carcerẽ detrahantur. l. 1. C. qui
bonis ced. poſs. quod ſanè caput & legis Iuliæ
eſſet opinor. comprobatũ deinde ab Alexãdro
Diocletiano & cęteris Imperatoribus. quam-
quam in multis Italię ciuitatib. ſit ius cõe cor-
9 rectum per ipſorum locorum ſtatute, vt † Bri-
xię, vbi extat ſtatutum in ciuilibus. cap. 113. De
non faciẽdo ceſsionẽ bonorum. quod ſenè ſta
tutum ſtrictam illam recipiet interpretationẽ,
quam iura correctoria recipere ſolẽt. Veronæ
verò eſt cautum ſtatuto lib. 2. cap. 63. quòd nul-
10 lus poſsit ſe obligare, vt † perſonaliter pro
debito carceretur, niſi certis caſibus, quod

cum

cum iure communi conuenit. Cæterùm auxi-
11 lium † hoc ceſsionis miſerabile eſſe, & calami-
toſiſsimum dixit Iuſtinianus in l.vlt.C.qui bo-
nis ced.poſſ. & in §. ſi quis autem. in auth.vt
12 determ.ſit numer.cler.hoc beneficio † gaudét
non modò patres fam.ſed & filijfam.l.pen.vbi
docto. C.qui bonis ced.poſſ. & reſpondit Pa-
riſ.conſi.94. nume.56.lib.1. tribntum eſt etiam
13 † beneficium hoc vniuerſitati, vt putà colle-
gio,& eccleſiæ d.§.ſi quis autem.quem locum
annotauit & cōſultis.Bellus Petrinus in trac.
De re militari parte nona, titulo De ſaluiscon
ductibus,nume.48. quæ ſanè vniuerſitatis ſolā
iuris communis formam obſeruabit;non au-
tem illam,quam ignominioſam locorum ſtatu
ta ſancierunt, quemadmodum Papiæ, vbi cau
14 tum eſt † ſtatuto 64.in ciuilibus ſub rubr. De
ceſsione fienda ſuper lapidem communi Pa-
pię, debitores cedētes ignominioſè in forum
15 bonis cedere. qua ignominia cùm † vniuerſi-
tatis affici non debeat;eſt enim corpus quod-
dam fictum,Iaſ.l.ſi quis maior.numer.7.C. de
tranſ.ex l.mortuo.ff.de fideiuſſo. ei non con-
uenit præſtituta illa ceſsionis forma. Accedit
16 quòd † ſtatuta,quę his verbis loquūtur;ſi quis
quicunque,& his ſimilibus, non comprehen-
dunt vniuerſitates,quemadmodum annotauit
Iaſ.in d.l.ſi quis maior,nume 7.verſ.ſecundò
& fortius. & plura apud Calcaneum conſil.1.
nume.2.3.Pariſ.conſi.21.nume.30.lib.4. & cō
ſi.124.in fin.Rebuffum tract. De pacificis poſ-
ſeſſo.nume,6.& Crauæ.Tracta.De antiq.tem-
po.4.parte principali.nume.149.Conceditur
& beneficium hoc ceſsionis clericis, & eccle-
ſię.cap.Odoardus.extra de ſolutio. Roma.ſin
gu.559. Quęro an eccleſia. & dicam infrà ſuo
loco. ſunt poſtmodum multi caſus, in quibus
17 ceſſat † ceſsionis beneficium quos quidem ca-
ſus recenſet Iaſ.in §.vlt.inſtit.de actio.& Ne-
uiz.conſi.59.Didacus libr.2.varia.reſolu.cap.
18 1.apud quos videre etiam eſt,an huic † benefi
cio renūtiari poſsit.& recepta magis opinio il
la eſſe videtur, expreſsè renūtiari non poſſe.
nam communem eſſe teſtatur Didacus d. cap.
1.numero 7. & Neuiz.d.conſil.59.numero 6.
quam receptam opinionem ſecutum eſt rela-
tum ſtatutum Papiæ 64.quo conſtitutum,nec
etiam iuramento ceſsionis beneficio renuntia
19 ri poſſe. Praxis autem ceſsionis eſt, vt † ceſ-
ſione facta à debitore ſecundum vel iuris com
munis,vel ſtatuti diſpoſitionem,curator detur
bonis ceſsis,& illius autoritate haſtę ſubijcian
tur,pluſque offerenti liberentur:ita Crauæ,cō
ſi.215.nume.1.poſt Baldum & Angelum, quos

recenſet,& attigi ſupra in caſu 146. ea poſtmo
20 dum ſub forma † conceditur ceſsio, ſit is ce-
dens caueat, quòd ad pinguiorem fortunam
reuerſus ſatisfaciet.d.§.vltimo,inſti. de actio.
omnes.d.cap.Odoardus.de ſolutio.quod in-
telligitur,vt ibi habetur inquantum facere po
teſt, & deducto ne egeat. quominus inhuma-
num eſt (inquit Iuſtinianus d.§.vlt.) ſpolia-
tum omnibus ſuis fortunis inſolidum damna-
21 ri. † deducet ergo iſte debitor ad pinguiorē
fortunam perueniens congrua ex ſuæ perſonæ
conditione alimenta.l.4.ff.de ceſsio.bono. Il
lud tamen annotandum erit, quòd vbicūque
22 quis bonis † ceſsit ex ignominioſa illa forma
à ſtatutis ſancita, vt ex ſtatuto iam relato Pa-
pienſi,non tenebitur is aliquid ſoluere, ſed in
totum liberatur;cùm ex ea ignominia ſatis pu
nitus videatur. ita affirmauit Bellus d.tracta.
De re militari, parte 9.titulo De ſaluis condu-
ctibus.nume.47.qui inquit,ſe alibi legiſſe,& ſi
tunc locum memoria excidiſſe profiteatur, iu
ſta ſanè in viro illo excuſatio, poſteaquam gra
uiſsima munera, quibus pene obruitur, obli-
uionis cauſam præſtiterunt.Ego memini hanc
23 ſententiam firmatam fuiſſe † à Guid.Papę quę
ſtio.343. Cedens bonis.quòd ea ratione pro-
bat,quia ignominia,quæ pœna corporalis eſt,
loco pecuniarij debiti ſuccedit. argumento
ſumpto è gloſſa in cap.ſicut dignum.§.eos in-
ſuper. de homicid. quam ſingularem ibi dixit
Feli.& ante eum Roma.ſingula.24. Verùm de
veritate deciſio. Guid. Papæ multùm dubita-
uit Didacus d.lib.2.varia.reſolu.cap.1.num.6.
in fi. eò quia nō videtur debitum mutari in il-
lam ceſsionem,cùm per eam nec ciuilis,nec na
turalis obligatio tollatur, ſed ſola paratur ex-
ceptio.hęc ratio procederet,ſi nuda,atque ita
iuxta communem iuris diſpoſitionem & for-
mam eſſet,at cùm ignominioſè fit, illa eſt pœ-
na,quæ ſolutionis loco ſubrogatur, ex l.vlt.ff.
de in ius vocād. & tāto fortius hæc Guidonis
ſentētia locum habet in ſtatuto iam relato Pa-
pienſi 64.quo præter illam ignominiam percu-
tiēdi lapidem natibus, illa etiam adijcitur, quod
tamquàm infamis priuatur omni beneficio &
munere ciuitatis,immo nec ferre teſtimonium
poteſt.

Sed dubitationis eſt (vt caſum iudici arbi-
24 trarium attingam) quid ſi ei,qui bonis † ceſ-
ſit, donata fuit turris vel domus nobilis & ma
gnifica, quorum quidem proprietas magni va
loris eſt,ſed reditus admodùm ſunt tenues, v-
trum ne debitor iſte cogi poſsit proprietatem
alienare & creditori ſoluere, vel poſsit dice-
re, ſe ex

re, ſe ex redditibus tantùm velle ſatiſfacere,
vel loco habitationis eam domum habere vel-
le? Hac in re opiniones fuerunt. nam Barto
lus in l. qui bonis. ff. de ceſsio. bonor. docuit,
25 in exigendo illum debitorem, vt ſoluat † in-
quantum facere poteſt, ſolùm eſſe inſpiciendũ
quantum ex eius fructibus, & reditibus perci
pitur, non autem quantum ex ipſius proprie-
tatis venditione redigeretur. cum Bart. idem
cenſuit Boer quæſt. 19. nume. 7. ex tex. d. l. qui
bonis, quo adductus Ang. ibi, & idem in l. Di-
uus. ff. de petitio. hæredit. dixit, ſe aliquando
cum Baldo eius fratre conſuluiſſe apud Arimi
26 num, quòd quando † alimenta ſecundum vi-
res patrimonii debentur, præſtantur ex reddi
tibus, non ex proprietate. id quod placuit, &
Petrino Bello d. titulo De ſaluis conductibus
nu. 45. Verùm Bartoli opinionem non proba-
ri ex d. l. qui bonis, dixit Bald. in l. vlt. nu. 6. C.
qui bonis ced. poſs. in l. 2. C. qui cum eo, & in
l. quod nomine. in fin. ff. de condit. indeb. in-
quit enim Bald. ibi intelligi, quòd quantitas inſpi
27 citur, hoc eſt, † communis valor, non autem
qualitas, id eſt pretiũ affectionis. Bellus tamen
d. tit. De ſaluis conductibus, nume. 46. ſcribit
d. l. qui bonis, ſenſum hunc non admittere. cũ
ibi ſolùm differentia conſtituatur inter quan-
tũ & quale, neque eſſe poteſt, eſſe quale, quin
adſit, & quantitas; ex quo qualitas ſine ſubie-
cto eſſe non poteſt. l. eius qui in prouincia. §.
quod ſi ſtipulatus. ff. ſi certum peta. verùm idẽ
Bellus paulò poſt cum Baldo reſidet, & rectè.
quia & ſi qualitas eſſe non poſsit ſiue quantita
te, illa tamen qualitas non eſt in principali cõ-
ſideratione, ſed ipſa quantitas, hoc eſt valor,
Quo circa idem Bal. in d. l. vlt. nu. 6. C. qui bo
nis cedere poſs. dicit hoc in caſu multùm ver-
28 ſari † iudicis arbitrium. & cum Baldo ſenſit
Bellus præcitato loco, num. 46. iudex ergo cõ
ditionem perſonæ, & relictæ domus ac ſimiliũ
qualitatem conſiderabit, & pro vtriuſque mo-
do ſtatuet. nam, ſi ruſticus is debitor ſit, vel ta-
lis cui minimè conueniat tàm nobilis habita-
tio, vendenda illa eſt, & tantum retineri poteſt
quantum ſufficere poteſt ad nouam & ſibi cõ
gruam habitationem comparãdam; reſiduum
verò creditoribus tribuendum eſt. Idem pari-
ter dicendum eſt, vbi debitor eſſet nobilis, &
aliqua ei eſſent relicta, quæ plus affectionis, &
mollitiei, quàm neceſſariæ vtilitatis haberent;
vt ſi domus ampla nimis, & plus, quàm par eſt
ſibi ſeructa eſſet, vel ſi gemmæ, vel his ſimilia il-
li legarentur. quoniam quæ ſine neceſſaria eius
vtilitate abundant, alienari, & creditori ſolue-
re conuenit. vt enim (veluti ait Baldus) onero
ſus creditor audiendus non eſt, ita nec delica
tus debitor. l. ſciendum. ff. de vſuris. Hoc in-
ter laicos obſeruari ſolet ceſsionis beneficiũ:
29 inter clericos † verũ obſeruatur beneficium
cõſtitutionis ex c. Odoardus, de ſolutio. quo
conſtitutum eſt, clericum ſolùm poſſe conue-
niri abſque ceſsione inquantum facere poteſt.
quod receptius eſt. ita Hoſtien. & Io. Andr. ibi
dem. Felin. in cap. cùm ex officij, colum. 1. de
reſcrip. Decius in cap. reprehenſibilis, num. 9.
de appella. Neuiz. conſi. 59. nume. 2. & Didac.
d. lib. 2. variar. reſol. c. 1. nu. 9 Capell. Toloſa.
q. 246. & ibi Aufrerius in additio. recenſet for
30 mam & † praxim. nempè, vt clericus excom-
municatus pro debito ciuili admittatur ad ſe-
queſtrationem fructuum ſui tituli. vel benefi-
cij, pro ſolutione æris alieni. reſeruata ſibi con
grua portione, ne egeat, atque reditus benefi-
cij à creditoribus retineantur, donec eis plenè
ſit ſatisfactum. & hæc verior eſt opinio & pra-
xis, quamquàm aliqui, quos Aufrerius ad Ca-
pellam, & Molinæus ad Decium præcitatis lo-
cis recenſent, diſſentiunt. hoc autem benefi-
cium ſolùm concedi clericis, qui diuinis va-
cant, vt reſpondit Neuiz. d. conſi. 59. in fine. &
ſenſit Didacus d. cap. 1. nu 9. verſi. ſed & quo,
& eo loci recenſet alia ad declarationem d. c.
Odoardus. illa ego nunc conſulto prætereo,
ne ex ſcriptis ſcripta conficiam.

SVMMARIVM.

1 *Reconuentio quibus caſibus admittatur.*
2 *Iudicis arbitrio relinquitur, quando reconuentio admittatur.*
3 *Reconuentio non admittitur, cùm conuentio celeritatem deſiderat.*
4 *Iudicis arbitrio relinquitur, quando cauſa celeritatem deſiderare dicatur.*
5 *Electionis cauſa celeritatem deſiderat.*
6 *Depoſiti cauſa celeritatem deſiderat.*

CASVS CLXXXIIII.

1 MVTVA † petitio, quam reconuen-
tionem vocant, omnibus in cauſis ac
negociis, præter quàm in expreſsè à
iure exceptis locum habet. cap. ex li
teris, de mutuis petitio, vbi Soci. ſen. colu. 13.
verſi. circa primum trado, regulam ita conſti-
tuit, poſt Lapum allegatione 67. quæ quidem
regula multis extenſionibus, & limitationibus
eo loci illuſtratur à Socino: qui inter cæteros
caſus

CASVS CLXXXV.

QVANDO LEX SIVE VNIVERſalis, ſiue ſingularis ſubditos ligare incipiat, peruigili ſtudio explanatum.

PONTIFICII ac Cęſarei iuris interterpretes non madiocriter ambigunt,
1 quando lex promulgata † legislatori
ſubiectos ligare incipiat. Ego ab aliorum veſtigijs haud multum deuians, ſoleo plures caſua ita diſtinguere. Primus eſt, cùm tempus clarè à iure eſt pręſtitutum. illi ſtandum, nec latum quidem vnguem (vt dici ſolet) recedendum eſt. ita Abbas in capit. cognoſcentes, nume.7. vbi Fel. nu.7. verſ. quintò limita. Dac. nume.14. & Bero. nume.44. & Marcus Mantua non vulgaris eruditionis iure conſi. num. 42. verſi. ex cuius dictis. de conſtit. ſic intelligen
2 tes † c. cùm ſingula. de præben. in 6. vbi terminus vnius menſis ſolùm ſtatuitur à die publicationis, vt illa decretalis obſeruetur. ſic in auth. vt priua. dom. ſacr. mil. non ſi. propè finem, & in auth. vt neque miles, neque fęder. §. ſi igitur. in quibus tempus triginta dietum ſolùm conſtituitur. Hinc affirmant relati Doctores,
3 ꝙ ſi † lex ſanciret ꝙ ſtatim, tunc & incontinenti illa obſeruetur, eſſe ſtatim obſeruandam: ita ſenſit glo. in clem.2. in verbo ex nunc, de hæreti. quoniam eadem eſt legislatoris poteſtas, vt ſtatim ſubiectos liget, quę & poſt bimaſtre. id quod omnes intelligunt quò ad annullationem actus, non autem quò ad pœnam, vt declarat glo. d. clemen. & relati Doctores. Si quidem valde abſurdum & iniquum eſſet, ꝙ igno
4 rantes pœnę obnoxij efficerentur, cùm † pœna culpam pręſupponat. quę in ignorante non reperitur. Zabarella in d. clam.2. col.1. de hæret. Fel. d. c. cognoſcentes, nu.6. & Dec. nu.3.4. & Mantua præcitato loco.

Secundus eſt caſus, quando nullum tempur eſt præſtitutum in conſtitutione, & illa conſti
5 tutio † Principis inferioris eſt, vel vnius ciuitatia, vel collegii: tunc immediatè ligat omnes ſcientes. reſpectu verô ignorantiam tempus eſt arbitrarium. nam incongruum ſatis eſt. quòd duo menſes ita tribuantur his conſtitutionibus, quę ſolum ligât ciues, vel collegiatos, qui intra modicum temporis ſpaciû certiores reddi poſſunt; quemadmodum & conſtitutionib. ſuperiorum Priocipum, quę multum temporis ſpacium requirunt, cùm & quamplurimis populis innoteſcare debeant. ita poſt Ioan. Andr. Hoſt. & Baldum tradit Abbas in d. cap. cognoſcentes. nume.7. verſi. aut conſtitutio non apponit. idem conſi.35. nume.1. libr.1. Barto. l. omnes populi, nume.37. de iuſti. & iure, & ibi Ioan. Baptiſta à Sancto Seuerino, numer.144. & Crotus nume.122. Sic etiam Bal. in l. leges ſacratiſsimę. C. de legib. etiam Bero. d. cap. cognoſcentes, nume.45. & Dacius nume.15. Mantua numero.43. qui hoc in caſu, inquit, ſolam ſcientiam non ſufficere, ſed necaſſariam fore publicationem. quod ego intelligo procedere, & in lege Principis ſuperioris, vt mox ſubijciam.

6 Tertius eſt caſus in conſtitutione † Concilij
prouincialis, quæ cum tempus determinatum non habeat, vt liget, arbitrium erit. ita Abbas in d. c. cognoſcentes, nu.7. verſi. dubitatur tamen. poſt Io. Andr. & Paul. in procem. clemē. vbi gl. in verbo de cætero. & cum Abbate idē ſenſit Henricus de Bottis tract. de ſynodo parte 3. art.3. & Baro. d. c. cōgnoſcentes, num,46. verſi. tertia concluſio, qui quidam omnes reijciunt gloſſam c. propoſuiſti. 82. diſt. quæ ſemeſtre neceſſarium fore exiſtimauit. id, quod abſurdum eſt, nam mauis tunc tempus requiraretur in hac Concilij prouincialis conſtitutione quàm in illa generalis, vt omnas ſcribunt in d. c. cognoſcentes, & ſenſit Prępoſ. in c. qnod dicitir.16. diſtinct.

7 Quartus eſt caſus in † conſtitutione, & lege
Principis ſuperioris, in quo clarum eſt de iure ciuili conſtitutum eſſe ſpacium duorum menſium à dia publicationis factę in prouincijs cōcedi. vt in auth. vt factę nouę conſt. & in verſione Gregorij Holoandri, Nouella 66. atque ita affirmant omnas noſtri interpretes, vt Bart. in l. omnes populi, nu.37. & ibi Ioā. Baptiſta à. S. Seuerino, nu.144. & Crotus nu.122. de iuſt. & iure. Abbas in d c. cognoſcentes, nu 7. vbi Felin. nu.7. Dac. nu.16. Baroius nu.49. & Mātua nu.46. de conſti.

8 Daclaratur non procedere in † conſtitutio-
nibus Pontificijs, in quibus tempus duorû mēſium à die publicarionis, vt in cōſtitutionibus iuris ciuilis, terminatum non eſt, quò fit, vt tēpus arbitrarium hoc ſit, ita Beroius in d. c. cognoſcentas, nume.49.50. ea rationa mouetur, quia Imperator per prouincias diſcurrit, cùm
9 tamen † Papa Romę ſemper ſit, vt ſcribit Abb.
in d. c. cognoſcentes, nu.8. qui idem ſenſit, & clarius. Ratio hęc vera eſt, & ſi perplexè ac ſub obſcuiè à Beroo deducatur. voluit is dicere conſtitutiones Imperatorum ſpacio duorum

menſium

menſium ligare cùm publicatæ fuerunt in ip-
ſis prouincijs.d.auth. vt factę nouę conſtitut.
10 ſed † conſtitutiones Pontificum non publicā
tur in prouincijs, ſed Romę tantùm vbi Pon-
tifex perpetuò reſidere dicitur. eſt ergo æquū,
vt iudicis arbitrio maius, vel minus tempus
præſtituantur his conſtitutionibus, quàm illis
iuris cæſarei. & idem viſus eſt ſentire Henri-
cus Boic in d.c.cognoſcentes, quem refert &
probat Gomeſ.in prooem, Regularum Cancel
larię.q.2. eſt mihi pagina 12. qui ob id dixerūt
11 † d.auth. vt nouę conſtit.non habere locum
in conſtitutionibus Pontificis, quoniam illæ
Romę ſolùm publicantur,& publicationem il
lam omnes ligare poſt eorum ſcientiam.quod
deciſum ſcribit Gomeſius fuiſſe in capella To
loſana, vt refert Aufrerius.q.445. & li eo loci
Aufrerius ipſe in additionibus quò ad publi-
cationem hanc contrarium ſentiat. Contra ta
men hanc ipſam declarationem ſenſit Io. An-
dr.in data ſexti,& Felin.in d.c.cognoſcentes,
nu.7.in prin. affirmantes,idem eſſe de iure ca
nonico, quod de iure ciuili.ea ratione, quia
12 quando † aliquid eſt de iure ciuili diffinitum
& nō de iure canonico; ſtamus iuri ciuili,etiā
in foro canonico.c.1.de ope.noui nunti.Bar.
in extraua ad reprimendum in verbo per edi-
ctum,nu.2.Soc.ſen. conſi.33.colu.6.lib.1. latè
Neuiz.lib.5.Syluę nup.69. Verùm hęc ratio
non eſt ſatis ſolida,quoniam tūc iuri ciuili ſta-
mus etiam in foro canonico, quando differen
tię ratio aſsignari inter vtrunque ius minimè
poteſt.ſecus è contra.ita Decius in l.edita,nu.
1.C.de eden. Rebuffus in tracta. Nominatio-
num.q.5.principali,nu.16. ſed hic patet diffe-
rentia, quam ſuprà retuli, nempè ratione pu-
blicationis differentijs. Non etiam opinioni
Ioan. Andreæ ſuffragantur iura ab eo allega-
13 ta, nempè † c.vlt.ne cler.vel monach.cap.no-
uerit.de ſent.excommu.& c.1.de conceſs.prę
ben.in 6.quandoquidem illa (vt rectè animad
uerterit Beroius) loquuntur in ſuis illis caſi-
bus, non autem vniuerſali cōſtitutione ſtatuūt
ita in cęteris obſeruandum eſſe.

Declaratur ſecundò, vt locum non habeat
14 hic † caſus in eo. qui ante duos menſes noti-
tiam promulgatę conſtitutionis habuit,ita gl.
in c.2.in verbo hactenus. de reb.eccle.nō alie.
in 6.Bar.in l.omnes populi,nu.37.& ibi Ioan.
Baptiſta à Sancto Seuerino,nu.144.de iuſt.&
iur.Abbas d.c.cognoſcentes,num.7,& ibi Fe
li.col.4.verſi.ſecundò limita. & Bero.nu.50.
de conſti.ea ratione adducuntur, quia fruſtrà
15 † expectatur euentus, qui nihil operatur.l.ali
quando.§.ſub conditione.ff.ad S.C. Velleia.
ſed euentus duorum menſium in ſciente nihil
16 operatur, quoniam † certus non eſt vlterius
certificandus.c.eum qui certus. de reg.iuris.
in 6.Verùm,vt ſcribit Dec.in d.c.cognoſcen-
tes.nume.16.euitari ratio iſta poteſt, quando-
quidem tempus duorum menſium non vide-
tur præſtitutum ad hoc vt ſubiecti ſciant con-
ſtitutionis promulgationē,ſed vt omninò ro-
bur ſuum obtineat,vimque omnem atque vir-
tutem conſequantur. quod probare videtur
tex.d.auth.vt factę nouę conſtitutiones, à cu-
ius quidem intellectu huius declarationis ve-
ritas pendet, & de quo mox dicam. Adferri
17 etiam pro hac magis recepta opinione † ſolet
tex.c.1.§ verum.de poſtu.pręla.ibi, ſed ſolùm
ſufficit,vt ad eius obſeruantiam teneatur, qui
nouerit eā ſolemniter editam.aut publicè pro
mulgatam: ſola ergo ſcientia promulgationis
abſque temporis dilatione ligat.Nec Decii cō
ſideratio ad textum hunc fundamentum di-
luit, quia fateor ſcientiam cum promulgatio-
ne neceſſariam fore,ſed negatur temporis di-
lationem, duorum ſcilicèt menſium requiri.
quoniam ibi dicitur ſolam ſcientiam ſufficere.
Ego opinor textum hunc in ſolo illo caſu pro
cedere de iure canonico,cùm ibidem de inter
dicto Pontificio agitur, quo interdictum ani-
mę ligantur,quare temporis dilatio non con-
ceditur,ſed ſtatim ſciens ligatur. Allegari ter-
18 tiò ſolet tex. † cap.1.§ nec obſtaret, de con-
ceſs.præben.in 6.quem allegant Fel. & Bero-
ius in d.c.cognoſcentes, numer.50.verùm lo-
quitur in conſtitutione ſingulari, nempè in
priuilegio alicui ſpecialiter conceſſo, quemad
modum eo loci clarisſimè dicitur. immo con
trariam ſententiam probat,ſi ſumatur argumē
tum à ſenſu contrario,vt mox ſubijciam. Ad-
fert deinde Felinus doctrinam Bart.in l. con-
tra legem.ff. de legib. & l.quæro.ff. de actio.
empt. quam in ſequenti declaratione explica-
bimus. contra hanc magis receptam opinionē
ſenſerunt Butrius in d.cap. cognoſcentes, &
ibi Decius nume.18. ea ratione prima, quia, ſi
hęc conſtitutio Principis ſuperioris ligaret an
te duos menſes, quemadmodum & conſtitu-
tio inferioris,ab ea non differet, quod dicen-
dum non eſt. Hæc ratio leuis pōderis eſt,quo
niam conſtitutio inferioris non differt à con-
ſtitutione ſuperioris ex eo, quòd in ipſa con-
ſtitutione inferioris nulla temporis dilatio re
quiratur, ſed ex eo ꝙ minor dilatio ob mino-
rem ditionem,& imperiū anguſtias exigatur.
19 Magis vrget text.d. † auth.vt factę nouę con
ſtitutio.

ſtitutionis promulgatio nem; nec ſola ſcientia
obligat,ſed ſcientia elapſo bimeſtri. id, quod
factum eſt,quia lex generalis promulgatur, vt
omnes obligentur æqualiter, quos æqualiter
non obligaret lex ſi ſcientes tantùm afficeret.
ideo expectatur tempus duorum menſiũ, quo
elapſo omnes obligantur, ratione ſcilicèt an-
nullationis actus,quem aduerſus legis ſanctio-
nem facere eis continget, & ſi quò ad pęnam,
qui ſe ignoraſſe legem probauerint, excuſen-
tur, vti iam dictum fuit. Hanc etiam opinio-
nem,quam nunc ego ſequor,probat text.d.c.
1.§.nec obſtaret,de conceſs.pręben.in 6.à ſen
ſu contrario argumēto ſumpto, dum affirmat
Pontifex Max.eo in caſu nòn eſſe neceſſariam
temporis dilationem,ſed ſufficere ſolam ſcien
tiam illius, ad cuius fauorem conſtitutio ſpe-
cialis edita eſt, quia in ſpeciali conceſsione
ſcientia priuilegiati ſufficit;ergo ſecus in lege
generali, ad cuius plenum effectum,temporis
dilatio concedi debet.durum tamen eſt à com
muni recedere.

Declaratur tertiò non procedere quando
20 † cum ſcientia concurrit fraus ad alterius de
trimentum in eo actu, in quo lex ex bono, &
æquo vult eſſe agendum:quemadmodum egre
giè docuit Bar.in l.contra legem, & ibi gl.ff.
de leg.b & idem Bart.in l.quæro.ff. de actio.
emptio.inquit Bartolus, ꝙ cùm quidam in pa
latio verſaretur,& cognouit legem eſſe factam
& ſi adhuc non promulgatam, quòd frumen-
21 tum viliori pretio venderetur † vendidit iſte
ſtatim alicui frumentum ſuum eo non certio-
rato de lege, ſancita, & propè diem promul-
ganda,an is venditor teneatur ad intereſſe illi
emptori,quem ſcienter fraudauit?inquit Bar-
tolus teneri.& cum eo ſenſerunt Roma. ſing.
282. Numquid ſi. quorum doctrinam intelle-
xit Felinus in d.cap. cognoſcentes, colum.4.
verſi.ſecundò limita. adiuuare declarationem
communem ſuprà iam iam relatam. Idem cum
Bártolo,& Romano ſcribunt Angelus,& Ca-
ſtren.in l.1.§.vlti.ff.de actio. emptio. & Dec.
conſi 115.colum.3.verſi.tertiò non obſtat, qui
declarat.Ego horum doctrinam procedere in
22 telligo in eo contractu emptionis † & vendi-
tionis, qui ſui natura poſtulat,vt ex bono, &
æquo procedatur.& ob id,ſi vnus contrahen-
tium vitium aliquod ſcit. debet illud alteri de
tegere. atque ita etiam ſenſit Didacus in cap.
peccatum,in ſecunda parte.§.4.nume.6.de re
gu.iuris, in 6.quo loci refert ex authoritate
Diui Thomę in 2.q.77.artic.3.in foro conſci-
entię non teneri ad aliquam reſtitutionem rei
& ſi aliquali pœna plecti poſsit. nam vendito
merces vendidit eo pretio,quo iuſtiſsimè ęſti-
mari poterant communi hominum iudicio.
vnde emptori, quantum ad commutationem
nulla fit iniuria. & ideo venditor liber eſt ab
obligatione reſtituendi, quippè qui iuxta pre
tium pręſens rem vendiderit. nec vllam cul-
pam habeat,ſi non enuntiet,quæ aliunde futu
ra ſunt:licèt hæc denuntiatio perfectioris ho-
minis eſſet,atque ad virum bonum,vbique ſan
ctum, honeſti cultorem, non tantum ciuilem
pertinear,cuiuſque muneris ſit,vt docuerit D.
Thomas d.articu.3.& Alex.ab Alex.lib.6.die-
rum Genialium cap.1. ſic exiſtimauit Cicero
in 3. de Offic jſ, honeſti ciuis officium non eſ-
ſe,cariori pretio annorum vendere, cùm ſciat
naues maximam quantitatem aducturas.

Declaratur quartò.vt non procedat cùm in
23 † edita lege, & conſtitutione adeſt clauſula
decreti annullariua; nam tũc ſtatim ligat, abſ-
que dilatione bimeſtri. ita Butr. Imola, Pau-
lus,& Lapus,quos recenſet Felinus in dicto ca
pitulo cognoſcentes,columna quinta,verſicu
lo quarto limita.de conſtitutio. ea ratione ad
24 ducuntur, quòd tanta eſt † clauſulæ decre-
ti iuris, vt etiam ignorantes liget.capitu.1.de
conceſsio.præben. in 6.capitu. ſi poſt quam,
& capitu. ſi beneficia.de præben.in 6.gloſſ. in
capitu.eo tempore.in verbo ignoranter. de e-
lectio. in 6. Verùm hęc ratio non eſt multum
ſolida,vt Felinus iam citato loco ſcribit. quo-
niam in relatis iuris locis decretum ſemper
vim ſuam habuit,& ſub conditione operatur;
poſteaquam ſcilicet facta erit promulgatio.
Accedit.quòd in præcitatis locis ſatis conſtat
de mente Pontificis,qui voluit comprehende
re etiam ignorantes.ita intellexit Decius in d.
cap.cognoſcentes, in ſecunda lectu.numer.5.
verſi.tertiò adde.de conſti.nam inquit ille,va
let etiam ſtatutum, quòd ignorantia allegari
non poſsit.id, quod verè intelligitur quò ad
annullationem actus, non quò ad pœnam, vti
iam ſuprà diximus.

Contrariam itaque ſententiam aduerſus
Butrium, Imolam, & relatos probauit Cardi-
na.in clemen.1.quæſtio.18.de electio.quem ſe
cutus eſt Felinus in dicto cap. cognoſcentes,
columna quinta, verſicu. contrarium firmat.
Roma.conſi.330.numer.13. & Ioan.Crotus in
l.omnes populi,numer.123.de iuſtitia,& iure.
ea ratione, quia clauſula decreti annullatiua
ſub conditione appoſita dicitur, atque ita in
euentum conditionis ſuſpendit; nempè facta
legis promulgatione, & congruo temporis ſpa

cio elapſo quod confirmatur ex eiuſdem Car-
dina. doctrina in clemen.1. in prin. in 7. nota.
de conceſs.præben. dum ſcribit, clauſulam de
creti appoſitam ſemper actu conditionali, nõ
habere effectum ante conditionis exiſtētiam.
immo ſcribit Cardinalis in d.clemen.1.de cõ-
ceſs. pręben.col.2.verſi. oppono ꝙ decretum.
25 decretum annullatiuum appoſitū cum † clau
ſule ex nunc, pro ut ex tunc, ſuper actu condi-
tionali ſolum operari ab euentu conditionis.
idem cenſuit Caſsiodo. deciſio.3.num.15.in ti
tu.de pręben. qui ob id affirmauit, conceſſio-
nem Pontificis non operari à die datę, ſed à
die purificatę conditionis, cum hęc ipſa clau-
ſula decreti ſequatur naturam ipſius actus, cui
adiicitur, vt inquit Cardi.d.clem.1. accedunt
Io.de Sylua Tract. De Beneficio, part.3.q.48.
col.1. Ripa.c.cum M. Ferra.nu.37. de conſtit.
poſteriorem hanc opinionem ego ſequor: quã
quam maxima ſit communis opinionis autori
tas, quę quidem communis, vbi procedere po
teſt, ſolum quò ad actus annullationem non
quò ad pœnam locum habere debet: quem-
admodum ſuprà attigimus: & in hac ſpecie an
notauit Felinus loco præcitato.

Declaratur quinto, vt non habeat locū hic
26 caſus, cum † lex & conſtitutio promulgata re-
ſpicit prętęrita: vt putà, ſi eſſet iuris antiqui de
claratoria: nam tunc fruſtrà bimeſtre expecta-
retur; ex quo iam lex vinculum iniecit. ita Fel.
in d.c.cognoſcentes, nume.7. in fin.de conſt.
idem exiſtimauit Io. Baptiſta à Sācto Seuerino
in l.omnes populi, nu.145. de iuſt.& iur. qui di
xit procedere ſiue princeps in ea vtatur verbo
declaratiuo, ſiue non. & idem ait, quando mā-
daret Princeps iura vetera ſeruari debere ſine
adiectione pœnę. idem quando ius nouum cõ
cordat cum antiquo. ſubiicit tamen is Sancto
Seuerino declarationem hanc non procedere
vbi lex noua eſſet modificatiua, & correctoria
antiquæ, vt apud eum. Aliud huius declaratio
nis exemplum attulit Felinus loco iam ſępius
27 citato, nempè cùm conſtitutiones † extrauagā
tes in corpore iuris rediguntur: nam tunc ne-
ceſſe non eſt pręſtituere illis tempus hoc duo-
rum menſium, cùm iam in earum promulgatio
ne fuerit pręſtitutum, quod verum eſſe ſcribit
is Io. Baptiſta à Sancto Seuerino d.l.omnes po
puli, nu.145. niſi illi extrauaganti alia date eſſet
forma, vel niſi fuiſſent per ſuum anteceſſorem
reuocatę, & deinde à ſe ipſo innouatę; quoniā
noua promulgatio illa intelligitur.

Quintus eſt caſus, cùm de lege ſingulari agi-
tur, vt eſt in priuilegij conceſſione, in quo qui
dem duo concludunt Docto. primum ꝙ vbi
28 † priuilegium in alicuius detrimentum tēdit,
ſtatim ligat, & ſi is conceſſum non nouit. ita
Abbas in d.cap.cognoſcentes.nume.7. & ibi
Felin.col.5. verſi. hanc limitationem Dec.nu.
17.& Beroius nume.48.& Mantue.numer.45.
de conſt. poſt Barto.in d.l.omnes populi, nu-
me.37. de iuſt.iure.& in l.pen.C. de Decurio.
lib.10. Roma.conſi.330. Circa primum. Iaſ.in
l.beneficium, nume.46.ff.de conſt.Princip.ex
tex.in cap.1.in verbo, nam ſi alicui. & in verſi.
ſimiliter.de conceſs.præben.in 6.quod intel-
ligit Felinus procedere in priuilegio extraua-
ganti, non autem in poſito ac inſerto in corpo
re iuris, quoniam tunc idem eſſet dicendum,
quod de ipſa lege communi. cõfert quod do-
cuit Bar.in l.abſenti.col.2.verſi. & pro decla-
29 ratione horum.ff.de dona. in † electione ali-
cuius muneris, quod neceſſariò electus ſubire
cogitur, ſcientia electi non eſt neceſſaria, quo-
niam & illi ignoranti acquiritur, ex.l.2.& l.il-
lud.ff.de tuto.& curato.dat.ab his Beroius ta
men in d.c.cognoſcentes.num.48.verſi. item
declaratio, de conſt. aliqua in contrarium mo
uet, quæ nunc non refero.

Secundum eſt, ꝙ concludunt Doctores,
30 † priuilegium ad fauorem & commodum cõ-
ceſſum, tūc vim obtinere, cùm is ad cuius com
modum conceſſum eſt, ſcit: nec enim priuile-
gium dicitur priuilegiato acquiſitum antequā
de eo notitiam habuit: ita relati Doct. affirma
runt. adducūtur in hanc ſententiā ex tex.§.ex
parte, de conceſs.pręben.in 6.quo probatur
31 conceſſionem † præbendæ prodeſſe ei, cui cõ
ceditur, poſteaquam is de ea notitiam habuit.
& licèt illa verba ſint narratiue, attamen appa
ret in fine illius decretalis Pontificem Maxi-
mum pro parte illa reſcribere, atque ita in eis
fundamentum conſtituere. & hanc ſentētiam
clarè probat, c.ſi tibi, de præben.in 6. Didac.
Couar.lib.3.varia.reſol.c.16.nu.1.& Alex.d.l.
qui abſenti.in prin.nume.3, de acquiren.poſs.
Iaſ.in d.l.beneficium, nume.48.de conſt.Prin
cip. Affertur etiam tex.l.vlt.C.de conſul.lib.
12.vbi Bar.quo loci ſancitum eſt, patrium ſta-
tim à patria poteſtate liberari, quo ſi præſenta
tę ſunt literę ſuę dignitatis. quod ibi etiā colli
git gloſſa ex verbo præſtitum. ſic confert text.
l.abſenti.in principio.ff. de dona. & ibi Bart.
quo probatur, rem donatam donatario non
acquiri prius quàm ſciat ſibi donatam eſſe. la-
tè Paril.conſi.88.num.5 lib.3. Tiraq.in l. ſi vn
quàm, in verbo libertis.nu.68.C.de reuo.do-
na.& Neuiz.conſi.35, nu.17. huc ſpectat tex.l.
qui

qui abſenti. in prin. ff. de acq. poſſ. quo loci re ſpōdet Iulianus datam libertatem ſeruo prius ei non competere quàm ſciat ſe libertate donatum. Confert elegans deciſio Io. Monach. in c. generali. de electio. in 6. quam poſt Rom. conſi. 345. probat Felin. in d. c. cognoſcentes, col. 4. verſic. pro iſta limitatione. ſi Papa tran-
32 ſtulit † Epiſcopum abſentem, & eum abſoluit à vinculo priori. vt moris eſt, iuxta text. c. 2. §. ſicut ergo. de transl. Epiſco. & c. bonę, il 2. de transla. prela. vacare non dicitur prior cathedralis eccleſia; quoniam abſolutio non eſt pura, ſed conditionalis, hoc eſt, ſi translatus Epiſcopus ſe translatum ſciuerit & conſenſerit: atque ita in curia aliquando declaratum fuiſſe teſtantur. Accedat doctrina Pauli Caſtren. conſi. 11. in cauſa præſenti. quam refert Felin. in d. cap. cognoſcentes. col. 4. verſi. ad idem. & ibi Decius numer. 17. in meo codice conſilium Caſtrenſis eſt 172. In cauſa præſenti viſis
33 omnibus. lib. 2. in nouis reſpondit ille, † mulierem poſſe repudiare donationem ſibi factam, & nondum acceptatam, omiſſa ſtatuti ſolennitate, quę conſenſum affinium, & ſimilia requireret. quoniam ſtatutū illud loquitur vbi ius iam quęſitum eſt, quod non contingit in caſu iſto ante acceptationem. c. ſi tibi. de pręben. in 6. cum Caſtrenſi idem reſponderūt Corneus conſi. 11. in præſenti cōſultatione. col. 1. lib. 3. Soci. ſen. conſi. 53. colum. 5. lib. 4. Imola conſ. 74. in caſu præmiſſo. Iaſ. conſi. 236 col. 4. lib. 2. Dec. conſi. 624. colu vlti. & idem affirmarunt Iaſ. in l. legatum, in fi. de lega. 1. & in l. beneficium. nu. 49. ff. de cōſt. Princip. Feli. in c. quæ in eccleſiarum. nu. 50. de conſt. Tiraq. de legibus connubia. in gloſſ. 5. nu 28. Quę doctrina
34 annotanda eſt pro interpretatione ſtatuti † Papięſis 98. in ciuilibus, ſub rub. Quòd fœmina maritata. quo prohibentur mulieres matrimonio collocatæ poſſe alienare ſine conſenſu mariti & conſanguineorum. Confert etiam ad hanc declarationem confirmandam doctrina Bar. in l. Labeo. ff. de iureiur. dum ſcriptum re
35 liquit, ſtatuti † dilationem abſenti non currere antequam ei notificetur. Bartolum ſunt ſecuti Fel. d. c. cognoſcentes, col. 4. verſi. ad idē quod notat. & Iaſ. in d. l. Labeo. nu. 1. qui alios recenſet. & inquiunt, hanc optimam practicā eſſe, vt abſenti denūtietur. Alex. in d. l. qui abſenti. in prin. nu. 5. de acqui. poſſ. Iaſ. d. l. beneficium. nu. 48. ff. de conſt. Princip. idem reſpōdit Rui. cōſi. 130. nu. 12. lib. 5. Quę doctrina cō
36 fert ad interpretationem ſtatuti † Brixiæ 47. in ciuilibus, ſub rubr. de modo & forma procedendi in bonis debitoris contumacia. quod ſtatutum tribuit tempus octo dierum citatis per præconem vt compareant, qui vel ſe hæredes, vel illorum bonorum defenſores ſe conſtituunt: ſalua tamē ope reſtitutionis in integrū. hoc tempus abſenti re ipſa non currit ante notificationem, ob id reſtitui in integrum ex iuſta hac cauſa poterit. ita etiam declarantur no
37 uæ † conſtitutiones. Mediolani tit. 38. de bonis inſolutum dandis, in prin. quibus eſt cautum, eſſe dandum terminum viginti dierū debitori antequam eius bona ſub haſta vendantur. is terminus currere incipit à die notificationis ei factę. Huc etiam accedit, quod egregiè conſuluit Anch. conſi. 169. Viſo ſtatuto pū
38 tio. † ciuilitatem alicui ex forma ſtatuti conceſſam ei non prodeſſe, cùm ad eius notitiam non peruenit. idem cēſuit Rom. in l. qui abſenti, in fine principii, quem & ibi retulit Alex. de acqui. poſſ. & ſi Ancharanum non referant. & in ſpecie is Anch. citat d. c. 1. de conceſſ. pręb. in 6. idem quod Ancha. reſpondit Dec. conſi. 661. nu. 9. qui reſpondit, priuilegium ciuilitatis conceſſum patri & filio, non fuiſſe acquiſitum filio tūc abſenti. Huc etiam ſpectat quod reſpondit idem Anch. cōſi. 398. Promitto pro
39 clariori, quando Papa aliquem inter ſuos † familiares recipit, is receptus tunc demum dicitur familiaris effectus, cùm ſe receptū eſſe ſcit. & vno verbo Anch. probauit Dec. in d. c. cognoſcentes. nu. 17. de conſtit.
40 Confert etiam ꝙ vbi alicui conceſſa † iuriſdictio reuocatur, reuocatio nihil operaretur antequàm illi denuntiata fuerit, & ob id geſta ab illo ante denuntiationem iure valent. ita in Legato Apoſtolico reſpondit Calderi. cōſi. 5.
41 in tit. de off. delega. ſic etiam in † executore Apoſtolico decidit Rota, quam refert, & ſequitur Fel. in d c. cognoſcētes. col. 4. in fi. ſic etiā in reuocatione iudicis in cauſa data reſpondit Decius conſi. 296. col. pen. verſic. confirmatur hoc. Hinc etiam Eugenius 4. conſtituit, quòd
42 per ſecretam denuntiationem de aliquo † in Cardinalem, illi abſenti, & ignoranti ius non acquiri, niſi mediante pilei rubri tranſmiſſione, quam conſtitutionem refert Iaſ. conſi. 145. colum. 3. libr. 2. qui ait, Pontifices illi ſæpe derogare.

Contra tamen hanc Doct. receptam opinionem aduerſari videtur doctrina Bar. in d. l. omnes populi. nu. 37. de iuſt. & iur. dum affirmat,
43 † Statutum priuilegiatum, quod cōmodum cōtinet, ſtatim, abſq; aliqua ſciētia eius, ad cuius cōmodum editum eſt, ſuum effectum ope-

 rari. &

rari.& eo loci Bar.nu. 38.inquit,quòd ille qui
44 † bannitum capit,debet habere pręmiũ à ſtatuto propoſitum, quãquàm ſtatuti diſpoſitionẽ ignorauerit.& cum Barto. idem ibi ſenſit Io. Cro.nu.127. Huic difficultati multis modis ſatisfacere noſtri tentarũt. Imola.in d c.cognoſcentes,inquit,aliud eſſe in priuilegio cõceſſo per modum legis vel ſtatuti,aliud per modum reſcripti.quam reſponſionem confirmat Dec. ibidem nume.17.verſi.ſed aduertendum,quia
45 † ſtatuta ęquiparantur vltimis voluntatibus,vt ſcribit Bart.in l.t.C.de iis quib. indig. & latè tradit Tiraq.tract.de retractu conſang.in fin, nu.13. Craue.conſ.vlt.nu.12.& Soc.iun.conſ. 181,n.38.lib 2.quo circà Bar.in d.l.omnes populi nu.37.argumentatur à legato ad hęc ſtatuta. Hanc conciliationẽ euertit Dec.d.c.cognoſcentes.quippe ꝙ nulla in hoc extat differẽtia inter naturam reſcripti & legis, cùm legis natura ſcientiam requirat. & de veritate pariter huius conciliationis dubitat Iaſ.in l.beneficiũ nu.51. in fi.ff.de conſt.Princip. & ſi Imol.non referat.Ego cum Imo.ſentio.& quod ait Dec. legis naturam eſſe,vt ſcientia adſit,dico procedere quò ad pęnam,non quo ad commodum. Secundo itaq; loco ſatisfacit,& cõciliat Dec.
46 † d c cognoſcentes.nu.17.in fi.poſt Cardinalem, ꝙ aut intelligimus priuilegium efficaciter operari antequam ad priuilegiati notitiam deuenit; & tunc,verè non operatur, & procedit relata communis opinio. Aut intelligimus aliquid operari, & tunc verè procedit Bar.ſententia,nam verè (inquit Dec.) hoc operatur, vt is.qui priuilegium conceſsit illud amplius reuocare non poſsit. Verũ,vt ingenuè fatear, nec conciliatio hęc multùm ſatisfacit. quoniã illud,quod inquit Dec.priuilegium ante notitiã priuilegiati prodeſſe ne à concedente poſſit reuocari:perpetuũ non eſt,nam aliqua ſunt priuilegia,quę ex mera concedentis liberalitate conceduntur, vt eſt in donatione rei proprię.hæc priuilegia ſic conceſſa reuocari poſſunt à concedente antequàm is, cui collatum fuit,notitiam illius conceſsionis habeat. Aliqua verò ſunt priuilegia,quæ,&.ſi ex parte eorum quibus conceduntur ſint merę liberalitatis,ex parte tamen concedantis non merę liberalitatis ſunt, ſed cuiuſdam neceſsitatis ex officio eis demandato, quemadmodum in collationibus beneficiorum, quæ ex latere conferẽtis neceſsitatis ſunt, quoniam is conferre omnino debet,ex latere verò eius cui conferũtur merę liberalitatis ſunt. hoc in caſu qui ſemel
47 † contulit, non poteſt amplius reuocare etiã ſi is,cui facta eſt collatio eam ignoret. ita probat tex.c.ſi tibi abſenti.de præben.in 6. & declarant Bar. & cęteri in d.l.abſenti.ff.de don. Abbas in c.accedens,col.1.de pręben.in c.publicato,col.3.de electio. Ruin.conſi pen.nu.1. lib.5.& latè explicat Didac.lib.3.varia.reſolu. c.16.nume.1.qui & illud affirmat ex d.c.ſi tibi & ex c.gratia,de reſcrip.in 6.collationem hãc reuocari non poſſe, quamquàm abſenti facta ſit,vel ignoranti. ſic conſuluit Iaſo.conſi.145. col.3.verſi.ex prædictis etiam, lib.2. Pontificẽ
48 † non poſſe ſemel creatum Cardinalem,illius creationem reuocare, quamquàm eo abſente, & ignorante creatio facta ſit.& alia idem Iaſo. ibidem recẽſet col 4.verſi.ſeptimò & fortius. ea ratione vtuntur Bartolus, & relati Doctores, quia hic cõcedens ſuo officio functus eſt, ſiue benè,ſiue malè elegerit,& conceſſerit.nõ ergo abſolutè verum eſt,quod ſcribit Decius. Præthereà conſiderandum eſt, Bartolum ſenſiſſe, illud priuilegium ſuum effectum ſortiri non modò quoad hoc vt reuocari non poſsit, verum etiam quò ad omnem ſuam exequutionem.ex quo affirmat,præmium eſſe perſoluendum illi ignoranti occidenti bannitum,atque ita menti Bartoli non conuenit Decij conſideratio.

Tertiam conciliationem adferre viſus eſt
49 † Beroius in d.cap.cognoſcentes. nume.48. in fine de conſtit.aut priuilegium (inquit Beroius) tendit ad alterius præiudicium,& tunc requiritur ſcientia vtriuſque nempè priuilegiati, & illius ad detrimentum cuius conceſſum eſt priuilegium. ita procedat relata communis opinio,ſenſit ille. Aut priuilegium reſpicit ſolum fauorem priuilegiatum,& tunc ſola eius notitia ſufficit, & hoc inquit ſentire Barto.id quod falſum eſt, quoniam verè contrarium ſenſit. rectè igitur is Bero. dixit, eſſe cogitandum. Imolam itaque ſequar. Et inter legem generalem,& priuilegium hanc ego cõſidero differentiam. Lex generalis,vel ſtatutũ
50 dum † præmium aliquod tribuit, non ſine cauſa concedit,ſed ob id,ꝙ is, cui datur, aliquid in Reip.gratiam agat,atque homines lex hęc pręmio inuitat.licèt ergo is,qui hoc à lege requiſitum præſtitit,ignorauerit legem inuitãtem,attamen iuſta ratione pręmio dignus iudicandus eſt.immo pręmio quouis altero dignior habendus eſt, poſteaquã non allectus rẽ gratam Reip.fecit. Accedit (ſi inuitatum dicere volumus) non omnino præmio ignarũ hoc pręſtitiſſe, quoniam in genere ſaltem pręmio aliquo affici cogitauit.diuerſum eſt in priuilegio

gio ex reſcripto, vel in donatiooe, & his ſimilibus, quę penitus ignorantur ab eo, cui dein de conceduntur. nec enim hæc ante actū propoſita ſunt, ſed ipſum factum potius ſubſequũtur, vel etiam hæc ſunt ex mera & ſimplici liberalitate, quam donatarius, vel is cui conceditur priuilegiũ nullo modo conſiderauit, quo ergo modo ei inſcio acquiri poterit? de his ſatis.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis arbitrio relinquitur intra quod tēpus præſumatur quis legem latam sciuiſſe.*
2 *Ignorantia publicationis legis quomodò probetur.*
3 *Ignorantiam iuramento eam allegantis probarì.*
4 *Ignorantiam in hominis mente verſari.*
5 *Iuramento aſſerentis ſtatur de his, quæ in eius animo conſiſtunt.*
6 *Iudicis arbitrio admitti iuramentum ad ignorantia probationem.*
7 *Iuramentum eſſe probationem priuilegiatam.*
8 *Ignorantiam eorum, quæ publicè nota ſunt, non eſſe probabilem.*
9 *Iuramento ignorantia non probatur cùm de præiudicio tertij agitur.*
10 *Ignorantiam iuramento non probari cum ſtatutū illius allegationem reijcit.*
11 *Ignorantia probabilis à ſtatuto reiecta non cenſetur.*
12 *Statutū potius fruſtratorium interpretatur quàm vt iniquitatem contineat.*
13 *Cap. Paſtoralis, de appella declaratur.*
14 *Statutū potius inane interpretatur, quàm vt quis indebitè damnum patiatur.*
15 *Iuramento non probatur ignorantia cùm iuſtitia ipſius ignorantiæ probanda eſt.*
16 *Ignorantiam cenſeri probatam ex probatione abſentia.*
17 *Statutum Mediolani 84. ſub rubr. de pœna negātis poſitionem filiationis, declaratur.*

CASVS CLXXXVI.

DE IGNORANTIAE probatione.

QVONIAM ſuperiore caſu abundè ſatis explicauimus, legem inſcios, & ignaros non ligare; agendum nunc eſt, quomodo & quando pręſumatur, & probetur hęc ignorantia. Et quo ad eā pręſumendam dicendum eſt cum Abbate in d. c. cognoſcentes. nu. 8. & Bero. num. 53 & Mantua nu. 55. de conſt. in conſtitutione inferioris
1 tempus † eſſe arbitrarium ex locorum qualitate & quantitate: quoniam viciniores citius ſcire pręſumuntur. c. quoſdam. c. quanto. de præſumpt. in conſtitutione verò Imperatoris poſt duos menſes ſcientiam pręſumi. duo aūt menſes initium ſumūt à die publicationis legis. d. auth. vt factę nouę conſt. idem (inquit Abbas) eſt in conſtitutionibus Pontificis publicatis in prouincijs. de publicatis aūt Romę dicendum eſt, tempus eſſe arbitrarium. cùm (ait Abbas) durum ſit extendere illam conſtitutionem d. auth. vt factæ nouæ conſtit. ad conſtitutiones Romæ tantùm publicatas. Et ſcribit idem Bero. numero 53. in fine, Gome. in procœmio Regularūm Cancellarię q. 2. quem, & in præcedenti caſu retuli.

Sed illud maius habet dubium, quomodò
2 probari hęc † ignorantia poſsit. quod. n probari poſsit, tradit Abbas in d. c. cognoſcentes, nu 9. de conſt. & cùm eo cęteri omnes. & duobus modis probari poſſe noſtri ſentiūt: de quibus ſingulatim dicemus. Primus eſt modus ex
3 iuramento † illius allegantis ſuam ignorantiā; ita cenſuit glo. in c. qui diuinis & humanis. 12. q. 2. & in c. propoſuiſti. 82. diſtinct. confert. c. nulli. de elect. in 6. & in c. ſi verò, de ſenten. ex com. atque ita affirmarunt Abbas d. c. cognoſcentes. nu. 9. & ibi Decius in 1. lect. nu. 18. Fel. Beroius, & Mantua nu. 55. Rom. conſi. 54. col. 7. verſi. contrarium puto verius. Iaſ. l 3. §. iurari. nume. 13. de iureiuran. Io. Anch. Regienſis q. 63. num. 3. qui & ea ratione vtuntur, ꝙ cùm
4 † ignorantia in mente hominis verſetur, & cōſiſtat, atque ita per alium probari non poſsit ſolo aſſerentis iuramēto probari poteſt. iuxta doctrinam gloſſę in §. alię. inſt. de actio. & in c. ſi ſignificaſti. il 1. de homicid. qui affirmat in his, quę ab animo noſtro pendent, eſſe ſtādum no-
5 ſtro † iuramento, quod latè cōprobarunt Soc. tract. fall. reg. 72. Iaſ. d §. ſed iſtę. nu 9. inſti. de actio. & in repe. l. admonendi. nu. 256. de iureiuran. & i conſi. 84. nu. 7. lib. 1. Ruinus conſi. 1. nu. 4. & conſi. 13. nu. 4. lib. 1. Pariſ. cōſil. 20 nu. 65. lib. 1. & plura recēſet Tiraq. tract. de Retra. conſang. §. 4. gl. 1. nu. 5. & Craue. cōſil. 2. nu. 3. & hęc dicitur probatio legitima poſteaquam ita à iure recipitur. quod tradit & Dec. d c. cognoſcentes. num. 18. quibus ceſſat difficultas, quā mouent Inno. & Butr. d. c. cognoſcentes, & cui etiā eo loci abūdè ſatisfacit Abbas. Qui tandem concludit probationem hanc nō ſem-

6 per admitti, ſed ſolum ex † iudicis arbitrio,
quod probant Fali. & Dec. in d. c. cognoſcen-
tes. ille nume. 12. iſte. nu. 18. verſi. & iſta conclu
ſio nō ita. & arbitrium iudicis, (inquit Deci.)
erit, ſolùm admittere hoc iuramentum in ſub-
ſidium, nempè alijs probationibus deficienti-
bus. idem affirmauit Fel. in d. c. cognoſcentes.
nu. 12. & Bero num. 54. verſi. tu autem conclu
ſionem. poſt Card. in clem. 1. q. 8. de conſang.
& affinit. & in clem. 1. verſi. finali in fine de pœ
7 nis. eſt enim probatio hæc priuilegiata † quæ-
dam probatio. illi ergo locus eſt cum aliæ defi
ciunt. l. 2. §. Diuus. ff. de iure fiſci. & ſcribunt
omnes in c. 1. de prob. t.

Secundò arbitrari debet iudex hanc proba
tionem ex iuramento non eſſe admittendam,
cùm allegantí ignorantiam aliqua aduerſatur
iuris præſumptio. ita clarè Decius in d. capit.
cognoſcentes. nume. 18. verſi. ſimiliter arbitra-
ri. pòſt Fel. num ibidem, & Geminia. in cap. eos
qui. de tempo. ordina. & reſpondit Alexan. cō
ſi. 71. lib. 1. Ioan. Anch. d. quæſt. 63. numar. 3. &
alia retulimus in tract. de racuperanda poſſeſ-
ſione, ramedio decimo ſexto, nume. 36 quo lo
ci ſimile diximus da probatione ignorantiæ il
lius, qui aſſerit ſe ignoraſſe ſui anteceſſoris vi-
tioſam poſſeſſionem, quam ignorantiam pro-
bare non poteſt, cùm publice notum eſt, illum
anteceſſorem ſuum vitiosè poſſediſſe. eſt enim
magna ſcientiæ præſumptio, cùm illud publi-
cè notum eſt, quod ad rem noſtram ſcribit De
cius loco iam iam ralato, & ibidem Felinus,
numero. 17. qui poſt Baldum, & Rotam ſcri-
ptum reliquit non eſſe probabilem, nec veri-
8 † ſimilem ignorantiam eorum, quæ publicè
nota ſunt. & fortius hæc doctrina procederet,
cùm præſumptio eſſet iuris, & de iure, vt pro-
bat Felin. in d cap. cognoſcentes, nume. 13. Ro
ma. conſi. 481. nume. 10. vbi idem eſſe ait, quan
do adeſt vehamens ſuſpicio, fortius etiam di-
cendum eſſet quando ab aduerſario ſcientia
probata eſſet. ita Fel. n. d. cap. cognoſcentes,
nume. 20 qui multis probat contra hoc iura-
mentum admitti probationem, id quod alibi
explicauimus.

Tertiò arbitrari iudex dabet probationem
9 hinc ex † iuramento recipiendam non eſſe,
cùm de tertij præiudicio agitur. ita Feli. in d.
c. cognoſcentes. nu. 14. & ibi Decius propè fi-
nem, verſi. ſimiliter ſi agatur. ex doctrina Paul.
& Geminia in d. c. eos. de tempo. ordina. per
tex cap. ex inſinuatione. de procura. Hoc ta-
men intalligitur non procedare altero ex duo
bus caſibus. Primò, cùm iuramentum alia præ
ſumptione iuuatur. Secundò cùm præiudiciū
leue eſt, ax ſententia Abbatis in c. quoſdam, in
fine de præſumpt. & latius explicat Beroius in
in d. c. coguoſcentas, in fine.

Quarto arbitrari iudex debet hanc proba-
10 tionam ex † iuramento recipiendam non eſ-
ſe, cum ſtatutum prohibet ignorantiam allega
ri poſſe, hæc etenim ſtatuta recipiuntur, & vim
ſuam obtinent, ita Bart. in l. Diuus, in prin. ff.
de ſaltis, Bal. in l. 1. ff. de legibus. Abbas in cap.
ad falſariorum. de crim. falſ. quos ad hanc ſen-
tantiam aſtruendam retulit Felinus in d. cap.
cognoſcentes. nume. 15. de conſt. & Io. Crotus
in l. omnes populi. nume. 124. de iuſti. & iure,
qui & alia plura recenſent. illis addo Gomeſ.
in cap. 2. in prin. nume. 55. de conſtit. in 6. Ve-
rùm Ioan. de Ana in cap. ad falſariorum, hanc
doctrinam intelligit procedere quò ad iniu-
ſtam, & craſſam ignorantiam, non autem quò
11 ad iuſtā & probabilem, quæ à ſtatuto † non cen
ſatur ſublata, nec auferri poſſe videtur. quod
ſenſerunt, & Baldus in l. vnica in prin. nume.
11 C. de cad. toll. & Sali. in l. ita nobis pudor.
C. da adulter. & æquitatem hoc habere dixit
Crotus d. l. omnes populi. numer. 124. & hanc
declarationem ego pariter probo. Nec aduer
ſatur ratio illa Felini d. c. cognoſcentes, num.
15. qua hac in re aduerſus relatos interpretes
ſenſit. inquit ille, ſi vera eſſet hæc declaratio,
ſtatutum nihil operaretur, quod dicendū non
eſt, vt ſcribunt omnes in l. 4. §. Prætor ait. ff. de
dam. infecto. Abbas in c. paſtoralis, de appella.
Dec. conſi. 356. col. pen & cōſi. 466. nu. 1. quod
procedit, etiam ſi agatur de graui præiuditio
tertij, vt ex d. cap. paſtoralis, ſenſit ibi Abbas,
& Gozad. conſi. 5. numer. 7. Huic ſanè rationi
reſpondet multipliciter Crotus loco iam cita
12 to & ſi Feli. non referat. ac primò, † ſtatutum
potius interpretandum eſſe, vt nil operetur,
quàm vt iniquitatem contineat, ita Bal. in l. ter
minato. C. de fruct. & lit. expenſ. at maxima
iniquitas eſſet, ſi iuſtè ignorans puniretur. arg.
l. ſi quis in ſuo. § legis. C. de inoff. teſt. Nec
13 obſtat † d. c. paſtoralis, quia reſpondet Crotus
nullam ibi adfuiſſe iniquitatem, quoniam illa
appellationis rauocatio ita prodeſſe potuit ad
uerſario, quéadmodum impetrāti, cum dubius
ſit litis euantus. l. quod debetur. ff de pacu. Se
cundo inquit Crotus, impetrari potius debēt
14 † ſtatuta vt nihil operentur, quam quod indebitè
quis pœna afficiatur. l. vlt. §. in computatione.
C. de iure daliber. quam ibi Bar. Bald. & cæte
ri omnes notant. & plura ſcribunt Socin. iun.
cōſi. 1. nu. 131. lib. 1. Crauet. conſi. 242. num. 5. &
conſi. 241.

onſi.241.col.vlt.ſed indebitè iniuſtè ignorãs vexarentur: non ergo ſumenda eſt hæc interpretatio. Alia adferri poſſent, quibus hæc ſententia defenditur.

Quintò non arbitrabitur iudex iuramentũ
15 ſufficere † cùm agitur non ſolùm de probatione ipſius ignorantię, verùm etiam de probãda iuſtitia ipſius ignorantię. ita Feli. in d. cap. cognoſcentes. nume. 16. ex doctrina Bal. in l. 2. nume. 2. in fin. C. ad Macedo. & ex tex. in c. paſtoralis, de exceptio. vt putà, ſi allego ignorantiam ex cauſa abſentiæ, debeo ipſam abſentiam probare legitimis probationibus, non autem ſolo iuramento. quod omnium primus annotauit Cynus in d. l. 1. C. ad Maced. Eſt ratio quoniam actus iſti ignorantiam iuſtificantes non conſiſtunt in animo allegantis ignorantiam. ita poſt Cardinal. conſil. 4. & conſil 36. ſenſit Felinus in dicto cap. cognoſcentes, numero 19.

16 Secundus modus probandi hanc † ignorantiam is eſt, vt probando abſentiam, vel ſimilem cauſam, quæ iuſtam ignorantiæ cauſam præſtare ſolent, ita poſt Baldum in d cap. cognoſcentes, & Abbatem ibi, num. 10. ſenſerunt ibidem Felin. nu. 19. & Decius in fin. verſi. ſucceſsiuè, Abbas, & latius ibidem declarat Beroius, nu. 54. Dec. c. ſuper literis. nu. 7. de reſcrip. & conſi. 58. nu. 7. conſi. 64. nu. 5. & conſi. 460. nu. 27. ex l. tres fratres. ff de pactis. l. Titius. §. Lucius de lib. & poſth. l. planè, de excuſ. tut. qui & idẽ eſſe affirmãt, cùm probatur ætas infantiæ, quoniam illa quicquid videt ignorat. l. 1. §. impuberes. C. de falſa mone. ſic ſi probaret iſte aliud ſimile impedimentum.

17 Sunt hęc admodùm ad interpretationẽ † ſtatuti Mediolani 84. ſub rub. de pœna negantis poſitionem filiationis. quo punitur negans aliquem eſſe filium, modò is in probabili ignorantia non verſetur. quæ probabilis ignorãtia ſit, ſtatutum reliquit in arbitrio iudicis, qui ſanè iudex probationes admittere poterit iuxta ſuprà relata.

SVMMARIVM.

1 *Notariorum ſtylus, & conſuetudo in recipiendis inſtrumentis.*
2 *Inſtrumentum authenticum è protocolo ſumi.*
3 *Protocoli nomen quæ ſcriptura notariorum habeant.*
4 *Protocola, & notas notariorum ante extenſionem fidem in iudicijs non facere.*
5 *Protocola à notario ſubſcripta eſſe debere, vt inde inſtrumentum authenticum ſumi poſſit.*
6 *Inſtrumentum authenticum ſumi poteſt ex protocolo caterato, & extenſo.*
Notarius vnus è tribus, qui inſtrumentum receperunt, in publicam formam redigere illud poteſt.
8 *Notarios plures recipientes inſtrumentum, in ſolidum rogatos præſumi.*
9 *Baldi, & Saliceti doctrina declarata.*
10 *Auctoris noua opinio, quomodò vnus è pluribus notarijs qui inſtrumentum receperunt, poſſit illud in publicam formam redigere.*
11 *Sententia eſt nulla cùm ab vno tantùm iudice eſt lata, ſi à tribus ferri debuit.*
12 *Guidonis Papæ, Alexand. & Boerij confutata opinio.*
13 *Statutum veronæ lib. 2. cap. 21 ſub rubr. de imbreuiaturis releuandis, declaratur.*
14 *Notariorum Papienſium ſtylus in imbreuiaturis, atque ita inſtrumentis releuandis.*
15 *Statutum Papiæ 46. ſub Rubr. Quòd adhibeatur fides inſtrumentis extractis, declaratur.*
16 *Statutum Patauinum ſub rubrica de fide inſtrumentorum abbreuiatorum cap. ſi aliqua abbreuiatura declaratur.*
17 *Inſtrumentum authenticum ſumi poteſt de protocolo in aliqua parte vitiato, & interlineato.*
18 *Inſtrumentum authenticum poſſe ſumi ex antiquo protocolo ſubſcriptione notarij carente.*
19 *Inſtrumentum authenticum ex prothocolo extenſo ſumi poteſt.*
20 *Inſtrumentum authenticum ex prothocolo caterato ſumi poſſe.*
21 *Inſtrumento, ſeu prothocolo caterato plus creditur in dubio, quam extenſo.*
22 *Protocolum cateratum eſſe magis originale prothocolo extenſo*
23 *Inſtrumentum authenticum non ſumi ex prothocolo cum falſi ſuſpicio ſubeſt.*
24 *Inſtrumentum authenticum ſumi non poſſe à cedula, quæ in filcia ſcripturarũ notarij reperitur.*
25 *Notariorum papienſium & Pedemontium ſtylus & vſus in inſtrumentis obiter recipiendis.*
26 *Cedula in filcia ſcripturarum notarij reperta, prothocoli nomen non meretur.*
27 *Alex. conſi. 153 nume. 23. lib. 2 declaratur.*
28 *Statutum Patauinum ſub rub. de fide inſtrumentorum abbreuiatorum. cap. ſi aliqua, & cap. & vbicunque, declaratur.*
29 *Iudicis obſeruatio quanta eſſe debeat, vt permittat inſtrumentum authenticũ è protocolo ſumi.*
30 *Iudex ex ſuo arbitrio iudicabit non eſſe ſumẽdum inſtrumentum authenticum è ſcriptura imperfecta ratione voluntatis.*

Ii 4 Inſtrumen

31 *Inſtrumentum authenticum non ſumi è ſcriptura, quæ à notario habita non eſt in numero protho coli, etiam aſſerente notario eſſe ex prothocolatis.*

32 *Iudicis aſſertioni non credi.*

33 *Anchara. conſi. 431. declaratur.*

34 *Falſi ſuſpicio ineſt inſtrumento, in cuius margine aliquid magni præiudicij ſcriptum eſt.*

35 *Falſitas præſumitur in ſcriptura diuerſi argumenti.*

36 *Iudicis arbitrio relinquitur, an diuerſitas atramẽti ſuſpicionem falſi arguat in inſtrumento.*

37 *Falſitas arguitur ex literis nouis in charta antiqua ſcriptis.*

38 *Inſtrumentum antiquitus confectum, & nouiter regiſtratum, falſum præſumitur.*

39 *Falſitas præſumitur ob ſcripturam manus diuerſa.*

40 *Falſitas præſumitur ob interlineaturas.*

41 *Iudicis arbitrio relinquitur quando interlineatura falſitatem arguat, vel raſura.*

42 *Falſitas arguitur ex apoſtilla, ſolenni atteſtatione carente.*

43 *Falſitas arguitur quando ex eadem ſcriptura ſubſtantialis diuerſitas vel contrarietas eritur.*

44 *Falſitas arguitur cùm deſcripti teſtes in instrumento iam erant mortui.*

45 *Falſitas ex ſtyli diuerſitate arguitur.*

46 *Falſitas arguitur ex minus recta conſtructione.*

47 *Falſitas arguitur cùm actus dicitur cum iam mortuo geſtus.*

48 *Falſitas arguitur ex incißionis foliorum.*

49 *Statutum Brixiæ in ciuilibus, ca. 171. ſub rubr. de Breuiarijs notariorum declaratur.*

50 *Prothocola committi cui debeant.*

51 *Statutum Brixiæ d. capite 171. cui tribuat potiorem auctoritatem committenti prothocola defuncti notarii.*

52 *Scriptura ordo prælationem arguit.*

CASVS CLXXXVII.

QVANDO EX PROTOCOLIS ſumi poſsint authentica inſtrumenta, & quibus falſitas in inſtrumentis arguatur, latè explicatur.

DISPVTATIO eſt vtilis & frequens, quando ex protocolis, ſeu abbreuiaturis, vel (vt alij vocant) baſtardellis notarij iam mortui authentica inſtrumenta ſumi poſſunt. Qua in re multa ſolent iudicis arbitrio tribui. Ego ſoleo aliorum veſtigia ſecutus, aliquot caſus conſtituere atque diſtinguere. verùm antequàm eò deueniam ſciendum eſt, † notariorum communem eſſe in om-
1 nibus ferè Italiæ locis ſtylum, & morem, vt
quam primùm rogati inſtrumentũ recipiunt,
illud in quadam notula, ſeu baſtardello ſummatim
& abbreuiatè admodum ſcribant: deinde
actum illum, illudvè inſtrumentum in alio
libro, quem extenſum protocollum appellant,
iterato ſcribunt, ex quo ſanè protocolo
2 de ſumitur † inſtrumentum authenticum,
quod partibus, quorum intereſt, tradunt. ita
Baldus in l. noſtram, numer. 3. C. de teſtamen.
quem ſecuti ſunt Cur. ſen. conſi. 56. ſuper pro
ceſſu. colum. penul. Socin. ſen. conſi. 277. col.
3. & colum. 5 lib. 2. Pariſius conſi. 28. nume. 22.
lib. 2. & conſi. 61. nume. 3. lib. 3. Boer. q 252. nume.
8. & Neuiz. conſi. 24. nume 8. in fin. & con
ſi. 26. nume. 45. qui quidem maximi iuris inter
3 pretes affirmarunt tàm † notas illas, ſeu baſtar
dellos, quàm illa extenſa protocolorum nomen
habere. quod infrà ſuo loco dicam. Illud
4 etiam ſciendum eſt, has notas & † protocola
in iudicijs fidem non facere, ſed opus eſſe, vt
ex illis inſtrumentum authẽticum deſumatur,
& exempletur, quod deinde in iudicium producitur,
& probat. ita Cynus in l. contractus.
C. de fide inſtrum. Signoro. conſi. 224. In quæ
ſtione præſuppoſita. numer. 1. Caſtren. conſil.
111. Viſis & ponderatis quę, in principio. Ang.
5 conſi. 275. colum. 2. Præterea hęc † protocola
debent eſſe ſcripta, aut ſaltem ſubſcripta manu
ipſiuſmet notarij rogati. & hæc eſt magis
recepta opinio, vt atteſtantur Ruin. conſi. 144.
numer. 2. conſi. 159. nu. 3. lib. 4. conſi. 211. nu. 13.
lib. 2. & conſi. 11. num. 23. lib. 3. Alex. conſi 153.
nu. 8. lib. 2. latè Pariſ. conſi. 28. nume. 2. 28. lib.
2. Rolan. à Valle conſi. 44. numa. 40. lib. 1. Didacus
libro pract. quęſtio. cap. 20. nu. 4. verſic.
ſeptimò ad valorem id quod aliquibus caſibus
non procedit, vt infrà attingam. Cùm igitur
de inſtrumento leuando, ſeu extrahendo ex il
lis primis notis, & abbreuiaturis agitur, conſi
derandi ſunt hi caſus.
6 Primus eſt, cùm non modò † inſtrumentum
hoc reperitur deſcriptum in protocolo cætе-
rato, ſed & in extenſo. quorum copia extat,
tunc dubio procul notarius, cui facta eſt horũ
protocolorum commiſsio, leuare, & in publicam
formam redigere inſtrumentum illud po
terit. cùm de illius fide & veritate non dubite
tur. nec eſt qui diſſentiat hoc in caſu.
7 Extenditur hic caſus, & procedit etiam † vbi
duo, tres, vel etiã plures notarij de eodem in-
ſtrumento rogati eſſent. nam adhuc vnus eorũ
ſolus,

ſolus, vel is, cui vnius protocola cõmiſſa ſunt,
inſtrumentum, atq; ita authenticum hoc leua
re poteſt. ita mihi probant tex. in §. ſi verò mo-
riatur. in auth. de inſtr. cautela & fide. & gl. in
§. ſi verò abſunt, in gloſ. quantum, in fin. auth.
de hęred. & falcid. hanc enim regulam iuris
8 eſſe opinor, ꝙ vnuſquiſq; † notariorum inſoli
dum rogatus dicatur. quò circa is, qui aſſeue-
rat notarios rogatos eſſe vnà ſimul, ita vt vnus
ſine altero leuare nõ poſsit, probare debet. ita
ſenſit Guido pap. q. 122. col. pen. verſ. verum
tamen, dum exemplũ adfert ex l. contractus.
C. de fide inſtr. & ob temporis antiquitatem
pręſumitur ꝙ vnuſquiſq; inſolidum rogatus
ſit. quemadmodum reſpondit Decius conſi.
36. nu. 4. ſi verò notariorũ fides vna ſimul eſſet
probata, ita ꝙ non vnuſquiſq; inſolidum, ſed
omnes ſimul rogati eſſent, non poſſet inſtru-
mentũ hoc ab vno eorum tantùm leuari. atq;
9 ita intelligo † Bald. in l. iuriſiurandi, in fin. &
ibi Sali. col. 2. verſi. nemo ad tertiam. C. de te-
ſtib. eundem Bald. in l. ſi quis ex argentariis. §.
1. in 5. notab. ff. de eden. ſic etiã intelligo Soc.
ſen. conſ. 2. col. 2. verſi. prętereà, lib. 3. qui eiuſ-
dem opinionis retulit Io. Andr. & Hoſtien. in
cap. quoniam contrà, de proba. ſic pariter lo-
quuntur Alex conſi. 124. num. 4. lib. 7. Barba.
conſi. 18. col. vlt lib. 3. Corne. conſi. 243. nume.
18. lib. 3. Guido pap. d. q. 122. quos retulit & ſe
cutus eſt Boer. q. 21. Aliquando tamen fuit in
10 ea † opinione mea ſententia non contemnen
da, abſolutè verùm eſſe, quòd licet plures no-
tarij ſimul rogati ſint, vnus tamen eorum le-
uare & in publicam formam redigere inſtru-
mentum illud poteſt. & hac declaratione rela
torum interpretũ authoritates explicari poſ-
ſunt. Aut legis diſpoſitione, vel partiũ conuen
tione cautum eſt, duos vel tres notarios roga-
tos eſſe debere de inſtrumẽto inter partes ce-
lebrando: tunc vnus eorum ſine altero inſtru
mentum recipere non poteſt: ea ratione, quia
legis diſpoſitioni, vel partium conuentioni
ſatisfactum non eſſet. iuxta l. contractus. C. de
11 fide inſtru. Hinc videmus, † ſententiam, quę à
duobus, vel tribus arbitris, iudicibusq; feren-
da eſt, eſſe nullam, ſi ab vno ſolùm ferri contin
gat. l. cum magiſtratus. C. quando prouoca.
non eſt neceſſe. cap. prudentiam, de officio
deleg. & hoc in caſu verè loquitur Alber. in
l. 1. col pen. ver. & ex prędictis. ff. de off. Conſ.
nec aliter ſenſerunt Bald. & Sali. in d. l. iuriſ-
iurandi. cùm verè loquantur de ſola ſubſtan
tia, an ſcilicet notario credatur, dum ſolus ſcri
bit teſtium atteſtationes, ex quo vnà collega

ſcribere debuit: non enim loquuntur quãdo
dicta teſtimonium in publicam formam redi-
guntur. idem ſenſit Soc. ſen. d. conſi. 2. col. 2.
lib. 3. Abbas in cap. quoniam contrà, nume. 32.
de proba. Nec Roma. conſ. 281. vol. vlti. verſ.
quò ad ſenſum, ſenſit id ad quod eum citauit
Boeri. d. q. 21. immo ibi in verſ. nihilominus,
ſenſit alterum ex propoſitis ad ſcribendũ acta
fidem facere. Aut ſecundo caſu agitur de leua
tione, atque ita de redigendo in formam pub-
licam inſtrumẽto à pluribus notariis recepto,
ſicq; ſolùm dubitatur de facienda fide actus
iam celebrati: & tunc dico ab vno eorum ſo-
lo, vel ſuo ſucceſſore fieri poſſe: ea ratione,
quia hic non agitur de actus ſubſtantia, ſed de
ſola iam celebrati actus fide facienda: quæ ab
vno tantùm fieri poteſt: vt ſenſit gloſ. in d. §.
ſi verò abſunt. in gloſſ. quantum, in fine, & ibi
Iacobus Beluiſius in auth. de hęred. & falcid.
& hoc in caſu non loquitur Albericus, nec
cæteri iam relati: ſolùm hoc in caſu loquun-
12 tur, & aliter ſentiunt Guido † Papæ d. q. 122.
Alex. d. conſi. 124. nume. 3. 4. lib. 7. & Boerius
d. q. 21. ſed. fortè falſi ſunt Baldi ac Alberici
auctoritate, quæ non in caſu iſto, ſed in iã rela
13 to procedit. & hoc in caſu declaratur † ſtatu-
tum Veronæ lib. 2. c. 21. ſub rubr. de imbreuia
turis releuãdis. ibi, & ſi imbreuiatura alicuius
teſtamẽti confecta fuerit, vbi duo ſint notarii
& vnus ipſorum notariorũ deceſſerit, ꝙ vnus
alius notarius auctoritate prędicta poſsit ſe in
d. teſtamento ſubſcribere. intelligitur hoc ſta-
tutũ propriè, vt loquitur quò ad leuationem,
vt vnus ſolus non poſsit: atque ita videtur ius
cõmune corrigere. nam hoc ſtatutum ſenſit ꝙ
ambo inſtrumentũ hoc leuent, & ſi eorũ vnus
eſt mortuus, quòd alter illius loco eligatur. id
quod clarè verba ſtatuti ſubſequentis oſten-
dunt ibi, & ſi ipſi notarii ambo eſſent mortui,
quòd ex ipſa imbreuiature poſsit inſtrumen-
tum confici per alios duos notarios auctori-
tate prędicta. hæc profectò verba oſtendunt
vnum ſolum non poſſe, poſteaquàm vult duos
eligendos eſſe. Papię vidi non ſemel obſerua-
14 ri, vt vnus ex pluribus † notariorum, qui roga
ti fuerunt, in publicam formam authenticum
inſtrumentum tradat. Et hæc vtilia ſunt ad de
15 clarationem † ſtatuti d. ciuitatis Papiæ 46. in
ciuilibus, ſub rubr. Quòd adhibeatur fides in
ſtrumentis extractis de protocolis notarii de-
functi. quod ſtatutum cùm ſimpliciter loqua-
tur de protocolis defuncti, intelligi etiam põt
locũ habere, vbi in ipſo protocolo adeſſet in-
ſtrumentũ ab illo defuncto vnà cum aliis nota

16 r.js receptum, ſic etiam potaſt † ſtatutum Pata
uinũ ſub rubr. da fide inſtrumentorũ abbreu a
torum. cap. ſi aliqua abbreuiatura, declarari.
17 Extenditur ſecundò, vt procedat atiã ſi † il-
lud protocolũ, & illæ sbbrauiaturæ aſſent ali-
qua in parte interlineatæ, cancellatæ, & (vt di-
citur) vituparatæ, vt legi non poſsint, quoniã
adhuc pars illius actus, quæ intagra raperit in
publicam formam extrahi potarit; ita egregiè
raſpondit Signorol conſi. 224 in fine. ſimile
par Bal. l. vlti. col. 4 in 4. opp. & ibi Zuccard.
num. 332. C. de edicto Diui Adr. tollen.
Extenditur tertiò, vt atiam procedat quãdo
18 † illud protocolum non haberet aliquam ſub-
ſcriptionam, val ſignum notarii, ſed eſſet anti
quum, nam adhuc ex ao authenticum leuari
poterit. ita Rubaus conſ. 10. col. vlt. verſ. præ-
miſsis tamen. quam viſus aſt ſaqui Craue. conſ.
tract. de antiq. tamp. in vltima particula tartiæ
partis princ. numa. 39. quod verum ego in-
telligo cùm conſtat illum eſſe illius notarii ma
nu ſcriptum. & erit optimum probara de veri-
tate aliquorum ex illis inſtrumantis in eodem
protocolo contẽtis, vt da parcellis libri ratio-
num aliquando diximus ſuprà.
Sacundus aſt caſus quando ſolùm extat ſe-
19 cundum protocolum † axtanſum, & in eo re-
peritur rectè axtenſum inſtrumentum hoc in
formam publicam redigandum. adhuc dicau-
dum idem eſt hoc in caſu ꝙ in præcedenti.
nec enim difficultas fieri potaſt, poſteaquàm
da illius fide & veritate conſtat.
Tertius aſt caſus quãdo ſolũ extaret primum
20 † protocolũ, ſeu ſola abbreuiatura cęterata, nã
adhuc extrahi, & in formã publicã radigi in-
ſtrumentũ authanticũ pôt, quoniã protocoli
nomẽ & illud obtinet. atq; ita in illo Papiẽſi
ſtatuto ſub protocoli nomine contineri dici-
tur, cùm tanta ſit huius cæterati fides, quòd ſi
aliqua oriatur dubitatio inter extenſum & cæ
teratum, ob aliquam diuarſitatem ſtandum po
21 tius † eſt cęterato quàm extanſo. quamadmo-
dũ affirmaruut Bal. conſ. 409. Quidã noĩe Ci-
collis. lib. 3. Caſtran. conſi. 306 Ad primũ que-
ſitum vidatur. col. 1. propè mediũ. li. 1. in anti-
quis. & clarius Soc. ſen. conſ. 277. col. 3. & col.
5. lib. 2. qui illud, quod notatu dignũ eſt, affir-
mauit, eſſe potius ſtandũ inſtrumento authen-
tico deſumpto per duos notarios ax illo pri-
mo protocolo cætarato, quàm ſumpto ex ex-
tanſo par aundem met notariũ rogatum. immo
22 illud primum † cęteratum dicitur magis pro-
priè protocolũ, cum verè ſit, vt de illius ſigni-
ficatione ſaribũt Viglius in §. nihil, in fin. inſt.
de teſta. & Didac. lib. pract. queſt. c. 19. nu. 2. &
Caſtran. d. conſi. 306. idem quod Baldus iam
relatus cenſuit Pariſ. conſi. 28. num. 21. lib. 2. &
conſi. 61. nu. 2. lib. 3. & Boar. q. 252. nu. 7. in fin.
qui nume. 8. ſubijcit, hoc non procedere, quan
do illud protocolum cæteratũ cararat ſigno,
vel ſubſcriptione notarii, de quo ſtatim dice-
mus. Relati tres caſus locum non habent quan
23 do † inſtrumentum illud in protocolo daſcri-
ptum aliqua falſi ſuſpicione laborat; nam tunc
releuari & in formam authenticam redigi non
debet. Ruin. conſi. 215. num. 16. 17. lib. 1. & latè
infrà in fina dicemus.
Quartus eſt caſus, quãdo ſola axtaret cedu
24 la † non deſcripta, vel in primo protocolo cæ
terato, val in ſecũdo axtẽſo, ſed ita ſimpliciter
reperitur in aliqua, (vt vulgò appallãt) filcia.
25 ſolent etenim aliqui notarii † vt vidi obſaruari
Papię, ſub cingulo: &, vt ipſi dicunt, ſub corri
gia inſtrumenta aliquãdo, ita fortuitò in foro
vel in via reparti, recipere, & in aliqua charta
& folio ſcribere nomina teſtium & ſubſtantiã
cõtractus cũ dia & hora; & deinda cùm domi
ſunt refarũt actum illum in ſuis protocolis, &
aliquãdo memoria lapſi, vel negotiorũ multi-
tudine impediti in filcia eo animo reponunt,
vt nacti otiũ in protocolis deſcribant. & mul-
toties auenit incogitata mors, vel ſimile quid,
ob qđ repoſita in filciis nõ reponũtur in pro-
tocolis, & inda magnũ diſpendiũ interdum, &
magna partiũ oritur diſſenſio. maior eſt diligẽ
tia notariorum regionis Pedamontiũ, illi ſam-
par penès ſa habant paruũ librum, à ſe quotan
nis factum inſcriptum & ſua manu ſubſcriptũ,
ita ꝙ de aius fide non dubitatur. ob id forte
fortuna auaniet de inſtrumento rogari, illud
in aa notula, quã eo noĩa vocant, deſcribunt.
iuxta argo malũ illum ſtylum Papienſem, ſi re
periatur actus ſeu inſtrumentũ in illa filcia, nõ
poterit à notario, cui facta aſt cõmiſsio proto-
colorũ iam defuncti notarii leuari, & in publi
cam formã radigi ex ſua ganerali cõmiſsione.
ita Caſtren conſ. 111. Viſis & ponderatis quæ
ſuprâſcripta ſunt, col. 1. verſi. ſi varò ſolannita
tem. illa ratione vtitur, quia commiſsio intel-
ligitur da leuandis inſtrumẽtis ax protocolis,
quæ ſecundum cõmunem vſum loquendi pro
26 tocola dicuntur. at iſta † cedula non pôt dici
protocolum, cùm illis ſubſtantialibus protoco
li adhibari conſuetis careat. idem ſenſit Alax.
conſi. 153. nu. 13. lib. 2. Signorol. conſi. 224. in
queſtione præſuppoſita. verſi. ſed curo quòd.
Angel. conſil. 400. Taſtator. colum. 3. ver-
ſicu. non obſtat commiſsio. Boeri. queſt. 36.
nume. 5.

nume.5. & 252. nume. 8. ex ſpeciali verò com-
miſsione pro iudicis arbitrio leuari & in publi
cam formã redigi poterit. ita Caſtren. d. conſ.
111. col. 1. verſi. ſi verò quæritur. idem Caſtren.
conſi. 306. Ad primum quæſitum. col. 1. verſi.
breuiter, lib. 2. in antiquis. atque ita poteſt de-
27 clarari doctrina † Alexandri d. conſ. 153. num.
13. qui ſimpliciter reſpondit, leuari hos actus
& in publicam formam redigi non poſſe, quo-
niam de his cõmiſsio data non dicitur. ſic &
aliorum relatorum interpretum. ita etiam de-
28 clarari debet ſtatutum † Patauinum ſub Rub.
De fide inſtrumentorũ exemplatorum, cap. ſi
aliqua, & cap. Et vbicunque. dum concedit
facultatem notario exemplandi inſtrumenta
etiã imperfecta notarii mortui: non intelligi-
29 tur de his cedulis. iudex † autem diligenti in-
quiſitione hac in re vti debet, ſecundũ Caſtren
ſem; & ob id animaduertere debet quo in lo-
co reperta ſit ſcriptura hæc; an ſuſpecta ſit, vel
non: & deinde, quod æquũ ſibi videbitur, ar-
bitrabitur. Illud tamẽ obſeruabit, quòd ſi ſcriptu
30 ra hæc ex ſui forma † oſtendet imperfectẽ ad-
fuiſſe volũtatem partis, cuius cauſa illa ſcripta
ſunt, non eſſe aliquo modo concedendã licen
tiam leuationis: quoniam defectus voluntatis
facit vt actus ſit nullus. ita in ſpecie hac cen-
ſuit Caſtren. d. conſi. 111. col. 1. verſ. breuiter in
hoc. qui idem eſſe ſenſit etiam ſi actus ſit ge-
31 ſtus inter liberos. poterit etiam † arbitrari iu
dex inſtrumentũ leuari non debere ex ea ſcri-
pturæ, quæ relatione habita ad protocolũ ap-
paret habitã non eſſe à notario in numero ſcri
pturarum protocolli, vt putà, ſcriptura in fil-
cie reperta continet annum 1567. & diem 6.
Decembris. reperitur protocolum notarii il-
lius anni 1567. ac ipſius menſis Decembris, &
extant in eo recepta inſtrumẽta illius diei ſex-
ti & dierũ præcedentiũ ac ſequentiũ, & tamen
nullum extat verbũ de inſtrumẽto, ſeu ſcriptu
ræ hac in filcia reperta. nam, cùm magna ſit de
huius ſcripturæ fide ſuſpicio, vt ſcribit Didac.
lib. Pract. quæſtio. c. 19. nu. 3. verſi. quartò erit
obſeruandum, ſequitur nulla ratione eſſe con
cedandum, vt ex ea inſtrumentum authenticũ
leuari poſsit. Illud ẽt obſeruandum eſt, quod
ſcriptum reliquit Ancharanus conſi. 431. Præ-
miſſa ſine allegationibus, in princip. dum affir
mauit, quòd etiam ſi ipſemet notarius, qui de illa
ſcriptura rogatus dicitur, atteſtaretur ſe de ea
rogatũ fuiſſe, ei non eſſe credendum, atque ita
non eſſe inde inſtrumentum authenticum ſu-
mendum. quoniã inquit Ancharanus, illa ſcri
ptura non eſt in protocolo repoſita, atque ob
id ſuſpecta eſt, & vitioſa. nec illa notarii atte-
ſtatio prodeſt, cùm accedat potius ad naturam
ſimplicis teſtimonii, quàm publicæ perſonæ, po
ſtquam de eius aſſeueratione ex abbreuiatu-
ra non apparet. non ergo illius aſſertioni ſtan
dum eſt ad partium detrimentum, quemadmo
32 dum videmus in iudice cuius † aſſertioni ad
partium detrimentum non creditur. cap. quo
niã contrà, de probatio. Ego opinor verã eſſe
33 † Ancharani ſententiã, ſi loquitur, vt loqui vi
detur, & intelligitur à Boerio d. q. 36. nu. 1. de
atteſtatione notarii iam mortui, & quæ atteſta
tio eſſet in eademmet ſcriptura reperta in fil-
cie, quia eo morbo quo laborat ſcriptura prin
cipalis, eodem etiam & ſcriptura illa atteſtatio
nis. ſed vbi atteſtatio hæc in alia ſcripturæ re-
periretur, ita vt de veritate rogitus conſtare
poſsit, opinor Ancharani opinionem eſſe val-
de dubiam, niſi aliæ ſuſpiciones, quas is dein-
de in ſecundo ſuæ conſultationis fundamẽto
perpendit, concurrerẽt. nam illa atteſtatio pro
deſt, ex quo eius fides à publico eſt approbata.
& licèt in protocolo nõ reperiatur, illud eue-
nire potuit ob ſuæ memoriæ imbecillitatẽ, vel
negligentiam, quæ partibus, & veritati obeſſe
non debet & quod de iudice dicitur in d. cap.
quoniã contrà, reſpondetur eius aſſertioni nõ
credi in his, quæ à ſuo officio & poteſtate non
pendẽt. id, quod explicauimus ſup. lib. 1. q. 73.

Illud autem quod recenſetis Ancha. d. cõſ.
431. in ſecundo fundamento, nempè non eſſe
concedendam licentiam extrahendi atq; ita in
publicam formam redigendi ſcripturam hanc
in filcia repertam, cùm aliqua falſitatis ſuſpicio
ne laborat; verum eſſe credo, nec aliter ſenſit
Caſtren. d. conſ. 111. col. 1. Iuſtæ aũt ſuſpicionis
34 † cauſæ multæ ſunt: vt illa prima, quã perpen
dit Ancharanus, quando in margine aliquid
magni præiudicii ſcriptũ reperitur, vt in caſu
Ancharani, vbi reperiebatur ſcriptũ in ſcriptu
ra teſtamenti legatũ magni valoris, nam ſuſpi-
cio falſitatis inde oritur. ita ille poſt Bal. in l. ſi
35 vnus. C. de teſt. ſic etiã cùm ſcripturæ † aliquid
apparet additum ex diuerſo atramento; inde
enim oritur ſuſpicio: ita Ancharanus eo loci.
& idẽ firmarunt alii quãplures vt Cephal. cõſ.
287. nu. 27. lib. 2. & Brunus conſ. 95. num. 1. qui
36 inquit, in hoc multũm eſſe † iudicis arbitrio
tribuendũ quod Abb. & Feli. affirmerũt i cap.
37 inter dilectos, de fide inſtr. Sic etiam † cùm li-
teræ nouæ in charta antiqua ſcripta reperiũtur,
nã & ex illo actu oritur falſi ſuſpicio: ita ſenſit
Ancha. d. conſi. 431. ex cap. inter dilectos, verſ.
ſecunda quia. de fide inſtr. quo textu adductus
reſpondit

38 reſpondit Crauet. conſi.28. nume.3.† inſtru-
menſum antiquitus confectum, & nouiter re-
giſtratũ, ſeu protocolatũ falſi ſuſpicione labo-
rare. idem Crauet. conſ.134. nu. 28. vbi in ſpe-
cie Ancharanum citauit. & Curt.iun.conſ.52.
in fine. & affirmat diuerſitatẽ atramenti falſita
tem arguere. quanquam idem Crauet. conſil.
88.nume.7.contra Curtium in hoc ſenſerit. vt
et leuem ſuſpicionem dixit. Soci.ſen.conſ.94.
col. pen. verſ.circa tertium, lib.1. Pariſ.conſi.
28.nu.58.lib.2. ſed eſſe probabilem dixit Soci.
iun.conſi.41.nu.7.lib.1. Ego cum Bruno ſen-
39 tio, iudicis eſſe arbitrium. ita etiam † falſitas
arguitur cùm apoſtilla eſt diuerſa manu facta:
ita Abbas conſi.10.col.2.lib.1.& conſi.34.col.
2.lib.2. quẽ ſecutus eſt Craue.d.conſ.88.nu.7.
idẽ reſpondit Rui.conſi.215.nu.16.lib.1. quod
intelligit Decius conſ.447.nu 8. in fi. niſi no-
tarius met ſe ſubſcribat. & ibi in fine conſilij
inquit, generalem ſubſcriptionem ſufficere.
40 ita pariter † falſi oritur ſuſpicio cùm aliquæ
extant interlineaturæ in locis ſubſtantialibus;
ita Ancha.d.conſi.431.col.1.verſ.ex iſtis enim.
per tex.l.1.ff.de his quæ in teſta.delent.in caſu
enim Ancharani abraſæ fuerant literæ in hære
dis iuſtitutione, & locorum illorũ verborum,
inſtituit in bonis, fuit ſcriptum inſtituit in do-
mo: atq; ita inſtitutio, quæ vniuerſalis erat, ef-
fecta eſt particularis. Simile apud Socin. iun.
conſi.45.nu.1.lib.3.ſed Alciat.reſponſ.341.nu.
41 3.ſenſit cancellationem parum operari. † Ego
credo eſſe iudicis arbitrio ex qualitate abra-
ſionis & interlineationis. nam illa non vitiat ſi
ſenſus rectus haberi poteſt, ſecundum Soc.ſen.
conſi.15.col.pen.lib.1. & raſuram ſuſpicionem
arguere, latè tradit Cephal.conſi.287.num.38.
lib. 2. Sic etiã oritur ſuſpicio falſi ex apoſtilla,
quæ & ſi eiuſdem manu ſit & atramenti, eſt ta-
42 men † ſine ſolennitate à iure requiſita. ita Cur.
iun.conſi.545.num.17. nam Notarius atteſtari
debet apoſtillam illam eſſe ſua manu factam.
43 Arguitur etiam falſitas † quando ex eadẽ ſcri
ptura, aliqua ſubſtantialis diuerſitas & contra-
rietas naſcitur; ita Bald. in l. cum proponere-
tur, de lega. 2. Aret. conſi. 7. quos eſt ſecutus
Grãma.conſi.24. nu.5. & Cephalus conſ. 287.
44 n.11.14. lib.2. Arguitur † etiam falſitas ſi te-
ſtes in inſtrumento deſcriptos tẽpore illo, quo
celebratum fuit inſtrumentum, iam mortui
erant: ita Curt.ſen.conſ.56.in fin. Pariſ.conſ.
27.num.24.lib.2.Crauet.conſ.28.nu.7.& cõſ.
45 249.num. 8. in fine. Arguitur etiam † falſitas
ex ſtyli diuerſitate. ita Soci.iun.conſi.penult.
nu.56.lib.2.Cephalus d.conſi.287.nu.26.lib.
46 2. Arguitur etiam falſitas † cùm clauſula non
habet rectam conſtructionem ad præcedentia
& ad ſequentia. ita Alciatus reſpon.495.nu.3.
47 Sic etiam falſi † oritur ſuſpicio cùm actus ge-
ſtus videtur cum iam mortuo, vel ad eius com
modum, vt putà, ſi in teſtamento reperitur fa-
ctum legatum iam vita functo. ita Crauet. cõſ.
28.nu.2. qui nume.4.& 5. arguit, falſitatem ex
tarda nimis & minus veriſimili regiſtratione.
48 Oritur etiam falſi ſuſpicio ſi folia aliqua ſunt
inciſa, quod in protocollis maximè euenit. ita
idem Crauet.d.conſi.28.nu.8. Hæc ſunt ſum-
ma annotatione digna, vt intelligamus quo-
modo ſit in horum inſtrumentorum exempla-
tionibus procedendum, & ad interpretatio-
49 nem relati ſtatuti Papienſis, nec non & † Bri-
xienſis in ciuilibus, cap.171. ſub Rubr. De bre-
uiariis Notariorum. Ad quorum interpreta-
tionem illud etiam dicam obiter, quod quando
in horum protocollorũ cõmiſſione diſſentit
iudex à teſtatoris voluntate, vt quia teſtator
50 † illa Semptonio cõmittat, & iudex velit cõ-
mittere Caio, eſſe præferendam iudicis volun
tatem. ita Guido Papæ q. 2. Quare relatum
51 † ſtatutum Brixiæ priore loco tribuit autori-
tatem Prætori faciendi has cõmiſſiones: dein
52 de notario rogato. & † ordo literæ arguit
prælationem. Bar. in l. 1. nume.6.ff.de confir.
tuto.& in Authen.perpetua. nu.3.C.de ſacro
ſanct.eccle. Rui conſi.56.nume.6.lib. 1. Deci.
conſi.161.col.2.verſi.vnde etiam. Ripa in cap.
ad aures.nu.2.de reſcrip.vbi declarat.

SVMMARIVM.

1 *Incertitudinis vitium maximum.*
2 *Priuilegium ob incertitudinem vitiatur.*
3 *Incertitudine caſus aliquos non vitiari.*
4 *Legatum in refectionem viæ ob incertitudinem non vitiari.*
5 *Iudicis arbitrio relinqui quantum debeatur, cùm in refectionem viæ factum eſt legatum.*
6 *Incertitudo per relationem ad aliud, certa ex iudicis officio reddi poteſt.*

CASVS CLXXXVIII.

DE LEGATO INCERTO AD VIAE refectionem facto, & de incertitudinis virtute.

QVANQVAM maximum ſit † incertitu
dinis vitium, vt potè, quod ob illud omnes
actus inefficaces reddantur; quemad-
modum

2 modum † priuilegium, quod ob incertitudinem vitiatur. Oldrad. conſ. 257. in fine. ſic
3 † prouiſio beneficii eccleſiaſtici ob incertitudinem vitiatur. Oldra. conſi. 229. quem ſecutus eſt Crauet conſi. 104. num. 11. qui alia ſimilia recenſet. idē conſi. 143. in fine. & conſi. 147. nume. 1. & permulta ſcribunt Marſi. ſing. 206. & ſing. 523. infinita propè ex more congeſsit Tiraq. tracta. De iure Primigen. q. 17. num. 12. & eadem queſtione opinione 6. num. 2. Caſus
4 tamen aliqui reperiuntur, in quibus † incertitudo diſpoſitionem non vitiat. Vnus ex multis eſt in l. quidam. ff. de lega. 2. cùm teſtator
5 † legat in refectionem viæ, nec legati quanti-
6 tatem exprimit; valet legatum, ſed † iudicis arbitrio æſtimatur quantum cenſeatur legatū. quemadmodū verba illa textus probant, ibi, tunc enim officio iudicis ſecundum æſtimationem patrimonii legati quantitas diffiniri poteſt. id quod ſenſit Bal. in l. voluntatis. nu. 7. C. de fideicom. & attigimus ſuprà lib. 1. q. 11. hoc fauore viæ reficiendæ cōſtitui ſentiunt alii. qui; vt Bar. d. l. quidem, & clarius in l. ita ſtipulatus. nume. 4. de verbo. obligatio. Barba. conſi. 79. col. 4. in princ. lib. 3. Alii verò exiſtimarunt illud concedi, quia illa incertitudo
7 † per relationem ad aliud, hoc eſt ad patrimonii quantitatem, iudicis officio certa reddi poteſt. qua de re plura alibi ſcripſimus.

SVMMARIVM.

1 *Iuramentum litis deciſiuum cui delatum eſt, ſubire vel referre debet.*

2 *Iuſiurandi oblatā conceptionem recuſare offerens aliquando iuſtè poteſt.*

3 *Iudicis arbitrio relinquitur ſub qua verborum conceptione iurare is debeat, cui iuramentum relatum eſt.*

4 *Accurſij & aliorum exemplum de conceptione iuriſiurandi, quod deferens ſubire deinde debet, reiectum.*

5 *Iuſiurandi formula, quæ ob rei diuerſitatem cùm deferenti refertur iuramentum, nouum auctoris exemplum.*

6 *Iudæus quomodo oblatum ſibi à Chriſtiano iuramentum deferenti referat.*

7 *Ignarus facti deferens iuramentum aduerſario quomodò ipſe ſubire debeat, ſi ei referatur.*

8 *Iuramentum ſi quis deferat aduerſario an poßit ei referri, ſi factū deferens ipſe ignoret. Crauettæ & Nattæ contraria reſponſa.*

9 *Statutum Brixiæ 1 in ciuilibus, ſub rubr. De ſacramentis delatis à parte parti.*

CASVS CLXXXIX.

QVA SVB VERBORVM FORmula deferens aduerſario iuſiurandum deferat, ſubire ipſe debeat, ſi ei referatur, diligenter explicatum; & duo Crauettæ & Nattæ contraria reſponſa examinata.

CVM vnus litigantium aduerſario ſuo
1 † iuſiurandum (quod deciſiuum litis noſtri appellant) defert, debet is, cui delatum eſt, vel iurare, vel referre, vel ſoluere. l. iuſiurandum & ad pecunias. §. ait Prætor. ff. de iureiurand. eſt & illud eo Prætoris edicto conſtitutum, quòd ſi is, cum iuſiurandum delatum eſt, iurare neget, & referat deferenti, non poſſe deferentem ipſum recuſare ea ſub conceptione à ſe oblata, iurare. nam iniquum eſt talem iuriſiurandi conditionem alteri proponere, ſecundum quam quis non iuraſſet. Contingit tamen ſæpe, vt iuſtè is
2 à ſe propoſitam † iurandi conceptionem recuſare poſsit, nempè ob perſonarum, vel rerum diuerſitatē, vt in d. §. ait Prætor, legitur. Dubitari ergo à noſtris ſolet, ſub qua conceptione iurare is teneatur, & cùm ob ipſarum perſonarum & rerum qualitatē, iure minimè terminatam, non vna ſemper ſub forma & conce-
3 ptione iurandum ſit, hoc † iudicis arbitrio relinquitur, vt clarè habetur in d. l. iuſiurādum & ad pecunias. §. ſi de qualitate, vbi Iaſ. num. 5. d. §. ait Prætor. in fine. quæ iura annotauit etiam Crauet. conſi. 203. num. 6. miris tamen cruciatibus ſe ſe torquent noſtri in aſsignandis exemplis iuſtæ cauſæ recuſationis, ob perſonarum, vel rerum diuerſitatem. Exemplum
4 illud vnum attulit de rerū diuerſitate † Accurſius in gloſſ. rerum, quam ſanè gloſſ. Bar. & cæteri probarunt. vt putà, ſi contra te actionem de dolo moueo, & tibi iuſiurandum defero, vt iures te per dolum non feciſſe, haud tibi licebit referre hac ſub conceptione, iura tu, me non feciſſe in re, quæ vltra duos aureos ſit. nā cùm actio de dolo vltra hāc ſummam non detur. l. ſi oleum, in fine. ff. de dolo, non poterit ita iuſiurandum referri; cùm eo modo per indirectum iudicium euitetur. quod ſanè exemplū vix cōuenit Prætoris ædicto. voluit enim Prætor, deferentē non poſſe recuſare iuſiurandum ſubire ea ſub verborum conceptione à ſe oblata, ob rerum diuerſitatem, at Accurſius

non

non rerum diuerſitatem conſiderat, ſed nouã
iuſiurendi conceptionem. eadem ratione non
etiam conuenire videtur aliud eiuſdem gloſ-
ſæ exemplum, dum ait, ſi dum tecum ago ex
donatione vltra quingentos aureos, & obtuli
tibi iuſiurandum me tibi non donaſſe, non po
teris referre ſub alia conceptione, te mihi non
donaſſe vltra quingentos aureos. clarius ergo
5 & verius † exemplum adferri poteſt ob rerum
diuerſitatem: ſi ego defero tibi iuramentum,
quod tibi mutuo dedi centum coronetos, &
tu mihi referas iuramentum, diuerſitatem rei
adferens: iura tu, mihi mutuo dediſſe tantem
argenti ſummam. nam hìc rei diuerſitas fecit
ne illud iuramentum videatur, quod à me tibi
eſt delatum. iudicis ergo erit arbitrium re co
gnita arbitrari, an ea ſub cõceptione ſit iuran-
dum, vel ne. fieri enim poſſet ꝙ iurandum eſſe
arbitraretur, quia & ſi rei videatur diuerſitas,
6 ad vnum tamẽ fortè tendet. Ratione † autem
qualitatis perſonę exemplum attulit Bar. vt pu
tà, Chriſtianus deferre debet iuſiurandum Iu
dęo per Deum, vel per Legem Moyſi; Iudęus
poſſet deferre Chriſtiano iuramentum per ſan
cta Dei Euãgelia. Ego Bartoli exemplum re-
ctius, niſi fallor, formarem, ſi Chriſtianus iuſiu
randum Iudæo ſecundum Iudęorũ legem de-
ferret, non poſſet Iudæus recuſando iuſiuran
dum hoc referre Chriſtiano, vt ea ſub conce-
ptione & formula iuraret. quia & ſi Iudęo cõ
ceptio illa conueniat, & ſua cauſa rectè fuerit
à Chriſtiano propoſita, non tamen conuenit
Chriſtiano; ob id referri ei non poteſt.

Secundum exemplũ ratione qualitatis per-
ſonarum attuliſſe videtur Craue. d. conſi. 203.
7 num. 25. in fin. & num. 26. † ignarus ego facti,
tibi offero iuramentum, negotium ita fuiſſe
pertractatũ: non potes tu mihi eadem ſub ver
borum conceptione hoc iuſiurandum refer-
re, ſed iudicis arbitriũ erit, vel aliter iuſiurãdi
verba concipere. vt putà, iura te credere nego
tium, ita fuiſſe pertractatum. Vel etiam eius
arbitrium erit cogere eum, cui delatum eſt iu
ramentum omninò iurare. ex quo enim defe-
8 rens † ignorat factum, referri ei iuſiurandum
non poteſt. ita reſpondit Crauet. d. conſi. 203.
quanquam Natta conſ. 35. lib. 1. aliter ſenſerit,
à quo non receſsit Purpur. in l. manifeſtæ tur-
pitudinis. num. 24. de iureiurand. Ego tamen
Crauetæ ſententiam ſequi ſoleo, quam proba-
ri video in l. Marcellus, §. vlti. ff. rerum amo.
iuxta intellectum Petri Perticenſis relatum à
Bar. ibi. & quem ſenſum habuit & Sali. in d. l.
iuſiurandum. §. ait Prætor. & licèt dixerit
Natta procedere ob actionẽ famoſam: ad rem
non facit, cùm in eo fundamentum Iureconſ.
non conſtituat. & dum ait Natte, legis autori
tate iuramentum deferri, ideo referri nõ poſ-
ſe. concedo, ſed qua ratione illud cõſtitutum
ſit, non declarat. rationem cum cæteris ergo
eſſe credo, quia veritatem ignorat deferens,
quam tamen ſcit, cui defertur: non ergo re-
cuſare poteſt iuramentũ, nec referre. huc per-
tinet ꝙ ſi recuſare & referre poſſet, rei veritas
in tenebris deliteſceret. id quod leges mirum
in modum abhorrent. Et hæc ſunt annotan-
9 da pro interpretatione † ſtatuti Brixiæ 31. ſub
rubr. De ſacramẽtis delatis à parte parti. dum
enim ſtatutum vult delatum iuramẽtum poſſe
referri, iuxta iuris cõis diſpoſitionẽ erit intel-
ligendum, ex iam relatis ergo declarabitur.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis arbitrium multùm verſari in delatione iu-ramenti neceſſarij.*
2 *Iuramentum neceſſarium actori defertur, ſi iam ſemiplenè ſuam intentionem probauit.*
3 *Iuramentum neceſſarium actori deferri, ſi ex vehementi præſumptione iam ſuam intentionem probauit.*
4 *Statutum Ferrariæ lib. 2. ſub rubr. cui & quando ſacramentum debeat deferri in ſupplementum, declaratur.*
5 *Iuramentum neceſſarium actori deferri, ſi rei veritatem nouit.*
6 *Iuramentum hæredi non deferri ſuper facto defuncti.*
7 *Actori non deferri iuramentum neceſſarium, cùm factum ita ſe habere per ſolam famam nouit.*
8 *Iuramentum neceſſarium Abbatiſſæ, quæ in iam defunctæ locum ſuccedit, non deferri.*
9 *Iuramentum neceſſarium hæredi deferri cùm de facto defuncti eſt informatus.*
10 *Statutum Ferrariæ lib. 2. ſub rubr. Cui & quando ſacramẽtum debeat deferri, in illis verbis, & ſi id ſuper quo declaratur.*
11 *Statutum Brixiæ 31. in ciuilibus, ſub rubr. De ſacramẽtis delatis, ibi, deferatur in facto proprio. declaratur.*
12 *Iuramentum in ſupplementum probationum tunc actori defertur, cùm perſona legalis eſt.*
13 *Iudicis arbitrio relinquitur, qualis eſſe debeat legalitas actoris, vt ei iuramentum neceſſarium deferatur.*
14 *Iuramentum neceſſarium vſurario non deferri.*
15 *Iuramentum neceſſarium Iudæo non deferri.*
16 *Iuramentum neceſſarium ruſtico non deferri.*

17 *Iuramentum*

17 *Iuramentum neceſſarium non deferri in cauſa ma-*
gni ponderis.
18 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ cauſa magni ponde-*
ris dicatur, vt in ea non deferatur iuramentum
neceſſarium.
19 *Iuramẽtum neceſſarium actori defertur cùm eius*
probationes antecedunt probationes rei.
20 *Iuramentum neceſſarium actori deferri, ſi ſemi-*
plene probauit, & reus nihil præſtitit. ibidem de-
claratur.
21 *Iudicis arbitrio relinquitur, quæ ſint qualitates &*
circumſtantiæ, quibus iudex deferre poteſt vel
non iuramentum neceſſarium actori.

Casvs cxc.

QVAE REQVIRVNTVR, VT iuramento neceſſario locus ſit.

1 NON leue etiam eſt † iudicis arbitriũ
in iuramenti neceſſarij (quod pro-
bationum ſuppletorium noſtri vo-
cant) delatione. id, quod vt expo-
nam, ſciendum eſt, plura requiri, vt locus huic
iuramento ſit.
2 Requiritur enim † primò, q̀ hic actor ſe-
miplenè probauerit. l. in bonæ fidei. C. de reb.
cred. Bar. in l. admonendi. nu. 57. & ibi Iaſ. pri
ma lect. nu. 75. & nu. 118. & in repe. nu. 259. de
iureiura. Soci. ſen. conſi. 136. col. penult. lib. 1.
& infrà attingam. Roman. tamen in d. l. admo
3 nendi, cenſuit, ſufficere etiam † vehementem
præſumptionem, quam iudicis arbitrio relin-
quit. & quanquam hanc non probet opinio-
nem relatus Soci. attamen opinor aliquando
procedere poſſe, nam tam vehemens hæc eſſe
poſſet, vt ad perfectam credulitatem, nedum
ad ſolam opinionem adduci iudex poſsit.
4 Quod eſt adnotandũ ad interpretationẽ † ſta-
tuti Ferrarienſis lib. 2. ſub rubr. Cui & quãdo
ſacramentum debeat deferri in ſupplemẽtum,
dum enim vult actori ſemiplenè probanti, vel
reo deferri: intelligitur etiam ſi pręſumptio
hæc vehemens adeſſet.
5 Requiritur ſecundò, q̀ hic actor † ſciat ve
ritatem rei per veram ſcientiam, quę corporeo
ſenſu percipitur. ita gl. d. l. in bonæ fidei. Bart.
d. l. admonendi. nu. 57. in fi. & ibi Iaſ. in repe.
num. 259. verſi. ſecundus caſus, qui ſcribit poſt
Bal. in d. l. in bonæ fidei, nu. 10. verſi. quartò in
6 ſpicitur, † hęredi non deferri ſuper facto de-
functi, cùm illud probabiliter ignorare præſu
matur. l. qui in alterius. de reg. iur. cum Baldo
& Iaſone idẽ affirmarunt ibi Curt. iun. nu. 69.
Socin. ſen. conſi. 194 col. 2. verſi. confirmatur.
& conſi. 264. col 5. verſi. cõfirmatur iſta. lib. 2.
Alex. conſi. 71. nu. 13. lib. 3. qui idẽ eſſe reſpon-
7 dit, quando is actor † actui non interfuit, ſed
ſolùm dicit, ſe per famam audiuiſſe. idem in ſi-
mili affirmant Doctores in iuramento affectio
nis, quod in litẽ dicitur. vt inf. in caſu 205. atti
gimus. & egregiè tradit Craue. conſ. 287. col.
penul. in fin. ſic poſt multos reſpondit Craue.
conſ. 157. in fin. non eſſe deferendum iuramen-
tum hęredi ſuper amiſsione actorum, cùm fa-
ctum eſt alterius. Alia ſimilia congeſsit Tiraq.
tracta. de retractu cõſang. §. 2 gl. 2. nu. 2. & ibi.
nu. 5. probat relatam Baldi, Bar. & Iaſo. ſenten
tiã ſpectat quod decidit Afflict. deciſ. 179. non
8 eſſe hoc † iuramentum deferendum Abbatiſ-
ſæ, quę in officio & dignitate alterius ſucceſ-
ſit, vt iuret ſuper facto illius cui ſucceſsit. Hęc
9 tamen nón habet locũ quando hic † hæres ve-
riſimiliter eſſet informatus de facto defuncti,
vt quia cum eo habitaſſet, vel quid aliud ita
contigiſſet. ita Soci. ſen. d. conſi. 264. & eum
ſecutus eſt Rol. à Valle conſ. 52. num. 12. lib. 1.
ſuper hac verò veriſimili ſcientia multùm po-
teſt iudicis arbitrium, vt de veriſimili ſuo loco
10 ſuprà dictum fuit. Sic interpretatur † relatum
ſtatutũ Ferrariæ, præſertim in illis verbis, ſi id,
pro quo debet ſacramentum deferri, cadit in
notitiam vnius partis. quomodò ergo & quã-
do cadat, ſuo arbitrio ex relatis iudex iudica-
11 bit. Sic declarari poteſt † ſtatutum Brixiæ 3.
ſub rubr. De ſacramentis delatis à parte parti,
dum vult iurandũ eſſe iuxta formam traditã,
modò deferatur iuramentum ſuper facto pro-
prio. Ego intelligo ex ſuprà relatis, & de facto
prædeceſſoris modò is informatus ſit. licẽt ſta
tutũ Mediolani, de quo dicã infr. in caſu 202.
12 Requiritur tertiò q̀ † actor iſte perſona lega
lis ſit, non autem vilis, aut infamis. Bart. d. l.
admonẽdi. num. 58. & ibi Iaſ. in repe. nu. 260.
verſ. tertius caſus. qua de re eſt quod animad-
uertatur, q̀ & ſi bonus & legalis quilibet præ-
ſumatur. l. meritò. ff. pro ſocio, nihilominus ali
quid plus bonitatis & legalitatis hoc in caſu
13 requiritur. quod quale ſit, iudicis † arbitrio re
linquitur: ita Soc. ſen. cõſ. 136 col. pen. propè
mediũ lib. 1. poſt Rom. d. l. admonendi. Inter
14 viles † autẽ & minimè legales hoc in caſu ha-
bentur fœneratores. ita in ſpecie Cynus d. l.
in bonæ fidei, q. 7. C. de reb. cred. & iureiura.
ſed nõ procedit in fœneratore, qui deſijt exer
cere vſuras. Cur. iu. d. l. admonẽdi. n. 73. ſic Iu-
15 dæo † hoc iuſiurandũ deferri non debere do-
cuit Bal. in l. qui accuſare. nume. 2. C. de eden.
quam

quam tamen ſententiem verem non eſſe reſpô-
dit Craue.conſi. 73. num. 26. vbi etiam decla-
rat non procedere quãdo is Iudæus pluſquem
ſemiplenè probeſſet, vel eſſet contre elium Iu-
dæũ.& ſenſit Curt.iun.d.l.edmonendi.nu 72.
16 † ſic in ruſtico reſpondit Socin.ſen.d.cõſ.136.
col.pen.Iudicem quoq; noſtrum admonet Io.
Baptiſta à ſancto Seuerino d.l.edmonendi,nu-
me.257.vt perſonæ conditionem iudicet ex pa
rentibus,ex petria,ex diuitijs,ex paupertete, ex
ſexu,ac demum ex ætete, quæ omnia is,expo-
nit,& poſt eum Curt.ſen.ibidem.nu.363.
17 Requiritur quartò,quòd cauſe † non ſit ma-
gni ponderis,quoniem tunc hoc iuſiurendum
non defertur. ita Iaſ. d. l. admonendi.in repe.
nu.260.verſi.quintus caſus. quæ eutem megna
ceuſe ſit,tradit latè idem Iaſ.d.repe.l.admonẽ-
18 di. nu. 222. qui in † iudicis arbitrio poſitũ eſſe
ſcribit. qua de re ſuprà in caſu 70. atque ita
decleretur relatum ſtetutum Ferrariç, cùm ve-
lit formem ibi treditam ſerueri,illis in caſibus,
in quibus de iure cõi conceditur hoc iuramen
tum, non ergo hebebit locum in cauſe magna.
19 Requiritur quintò ꝙ † actor ipſe quid plus
probeuerit quàm ipſe reus. nem, ſi pares eſſent
vtriuſque probationes,& par perſonarum con
ditio, reo potius quàm actori deferendum eſ-
ſet hoc iuſiurandum. ite poſt elios Iaſ.d.l.edmo
nendi,in repe.nu.260.verſ.quintus caſus. Hæc
leuem dubitetionem habent,meius itaq; dubiũ
eſt,cùm actor & reus peri in gredu rõne perſo-
20 nę reperiuntur,ſed actor † ſemiplenè ſuam in-
tentionem probauit,reus eutem nihil præſtitit.
que in re plures ſunt Doctorũ opiniones. tres
refert Iaſ.d.l.edmonendi,in repe.nume 261.&
ibidem Curt.ſen.nu.371.refert quinque. Cur.
illam Azonis opinionem probet, reo eſſe defe-
rendũ.Iaſ.verò probeuit tertiem; vt crebriorẽ
ac veriorẽ,nempè, actori hoc iuſiurandum de-
ferendũ eſſe,& ſuprà attigi.quod verũ is intel-
lexit edhibitis circumſtentię & qualitatibus ra
tione cauſæ & perſonarũ. quę quales ſint iudi
21 cis † relinquit erbitrio, ex ſententie Bal.d.l.in
bonę fidei,nu.11.C.de reb. cred. quem ſecutus
eſt Marſil.in l.queſtionis modum.num.28.ff.de
queſtio.idem cenſuit is à Sencto Seuerino d.l.
edmonendi.n.262. propè medium. & ibi Cur.
ſen.nu.367.idem ſenſit Mantua in cap.vlti. nu.
171 de conſuetud.Cętera non proſequor. Hęc
difficultas ceſſat Ferrariæ ex ſtatuto pręcitato;
quo cautum eſt actori ſemiplenè probanti eſſe
deferendum hoc iuramentum, ſi reus nihil
præſtitit, & indiſtinctè, vt loquitur, ſtatutum
intelligendum eſt.

SVMMARIVM.

1 *Feudum in dubio præſumitur antiquum.*
2 *Feudum aſſerens eſſe nouum, probare debet.*
3 *Poſſeßio transfert probandi onus in aduerſarium.*
4 *Qualitatem deducens, eam probare debet.*
5 *Feudum in totum præſumitur antiquum, cum pars eſt antiqua.*
6 *Feudum eſſe antiquum probat aſſerens, cum eius aduerſarius eſt in poſſeßione feudi tanquam feudi noui.*
7 *Feudum antiquum præſumitur, ſi nemo poßidet illud tanquam nouum, vel tanquam antiquum.*
8 *Iudicis arbitrio relinquitur, cui iuramentum neceſſarium deferendum magis ſit, an aſſerenti feudum eſſe antiquum, vel eſſe nouum.*

Casvs cxci.

ANTIQVVM FEVDVM ESSE vel non, quando pręſumatur; & cui iurementum ad probationis ſupplementum deferatur an eſſerenti eſſe nouum vel antiquum feudum.

POSTEAQVAM de iuremento neceſſa
rio ad probationis perfectionem verba
facere cœpimus, placuit hunc ceſum
huc edferre. apud feudiſtas extet ſatis
perplexa iuris controuerſia, an in dubio feu-
dum entiquum, vel nouum præſumatur. Et
quamuis communis videatur opinio pręſumi
1 † antiquum,attemen edſunt dubitationes. an-
tiquum enim præſumi ſcribunt Bal. in c.1.§.1.
de grad. ſucced. in feud. Alua. in cap. 1. ſi de
feudo fuer. conten. inter dom. & agna. vaſſ.
quos ſimpliciter eſt ſecutus Alcia. tract. præ-
ſumpt.reg.3. præſump. 28. nume. 1. verùm elij
plures affirmant nouum præſumi. vt plures re-
tulit Craue.tract. De antiqui.tempo.vlt. parte
principali.nu.4.6. Tiraquel.tract. De retractu
conſeng.§.32.gloſſ.1. nume.93. Carolus Moli-
næus in conſuetu. Periſi. tit.1.§.6.gl.6.nu.89.
Ego, vt rem clarius exponam, plures caſus ſic
diſtinguendos eſſe opinor. Primus eſt, quãdo
2 vaſallus reperitur in poſſeſsione † feudi,& do-
minus,qui cum illo contendit, aſſerit feudum
eſſe nouum; tunc domino probandi onus in-
cumbit feudum eſſe nouum. nam poſſeſsio
3 † illa in primis tribuit veſallo præſumptionem
feudum eſſe antiquum,& ob id onus probatio
nis reijcitur in dominum. l.circa.ff. de proba.
& ſcribunt

ba. & ſcribũt Ripa in cap. ſępe. de reſti. ſpolia.
4 & Accedit, deducentem qualitatem & † in ea fundamentum conſtituentem, illam probare debere. l. habebat, in prin. ff. de inſt. actio. l. de nunciaſſe. §. 1. de adulte. qua ratione in ſpecie noſtra vſus eſt Signorol. conſi. 10. nu. 5. atque ita caſum hunc probarunt Bal. in c. 1. in prin. ſi de feudo fue. contro. inter dominũ & agna. vaſalli. Alex. conſi. 15. nu. 7. lib. 5. Deci. conſi. 252. nu. 6. & conſi. 269. nu. 5. 6. Iaſ. conſil. 114. col. 2. in fin. lib. 1. quos ſic intellexit Craue. d. tract. De antiq. tempo. vlt. par. princ. num. 6. idem etiam ſenſit Tiraq. & Molinæus in præcitatis locis. idem ſenſit Afflictus in cap. 1. nu. 6. de ſucceſſ. fra. & grad. ſucced. in feudo. Curt. iun. conſi. 124. nu. 9. in fine. Ioan. Iac. de Leonardis inter conſilia Bruni conſi. 114.
5 nu. 137. procedit † etiam hic caſus, antiquum feudũ præſumatur, cùm pars antiqua ſ ita Afflict. in cõmentarijs ad cõſtitutiones Neapol. in titulo De ſucceſſ. nobilium. rubr. 26. Se-
6 cundus eſt caſus in relato † contrarius, quando ſcilicet dominus eſt in poſſeſsione feudi, & vaſallus contendit feudum eſſe antiquum. hoc caſu vaſallus probare debet feudũ eſſe antiquũ, tum quia poſſeſsio eſt pro dño, tum ẽt quia is vaſallus in ea qualitate fundamentum conſtituit. atq; ita ſentiunt Alua. in cap. 1. §. vlt. de ſucceſſ. frat. & grad. ſucced. in feud. & in cap. 1. ſi de feudo conten. ſit inter dom. & agna. vaſal. Alex. conſi. 10. nu. 1. lib. 3. Cur. iun. tract. feud. par. 1. q. 8. nu. 17. Craue. qui. ſuprà nu. 6. Molinæus & Tiraq. in ante citatis locis. Zaſi. in epit. feu. par. 11. n. 31. Ceph. cõſ. 272. nu. 131. lib. 2. Duo iſti hi caſus ceſſant quando poſſeſſio vaſalli, vel dñi eſt vitioſa: nam tũc perinde eſt ac ſi non poſsident: ita Curt. ſen. conſ. 50. Memorię recolendę. col. 38. verſ. & in primis nõ obſtat. & Craue. in citato iã loco nu. 7.

Tertius eſt caſus quando nec dominus, nec vaſallus ſunt in poſſeſsione, tũc potius incumbit onus probandi affirmanti feudum eſſe nouum q̃ contrariũ aſſerenti, atque ita præſumi-
7 tur † feudũ eſſe antiquũ. ita Aluaro. in cap. 1. §. vlt. col 1. verſ. verùm intelligas. de ſucceſſ. fratr. vel grad. ſucced. in feudo. qui ita textum illum intelligit. & fuit ſenſus gloſſæ ibi in verbo, quod nouũ. à quo non recedit Bald. ibi idẽ reſpondit Curt. ſen. conſ. 50. Memoriæ recolendæ. col. 38. verſ. ſecundò reſpondemus. quẽ vno verbo probauit Craue. d. vlt. parte princ. nu. 7. Verùm hoc ego intelligo cum Aluaro. d. §. ſi verò. col. vlt. verſ. oppo ab extra. vt præſumptio ipſa tantùm prodeſſe non poſsit vaſallo, vt obtinere debeat, ſi dominus nihil probaret. nec enim poteſt obtinere, ſed ſolũ manet ob vim illius præſumptionis in poſſeſsione donec fiant probationes, & ſi ſurſum con-
8 tingat nihil probari hinc inde, iudex † defert iuramentum ex ſuo arbitrio cui vult. d. cap. 1. §. vlt. & ibi Afflict. num. 7. de ſucceſſ. fratr. vel grad. ſucced. in feud. c. 1. § ſacramentũ. de cõſue. recti feudi. Zaſius d. parte 11. n. 33. Qua quidem in iuramenti delatione diligens erit iudex, vt æquitatem ob oculos habeat, iuxta l. quod ſi Epheſi, de eo quod cer. loco. ſpectabit ergo qualitatem perſonarum, vt ei magis deferat, qui veriſimilius veritatẽ eſt dicturus. quod & admonuit Aluarotus loco iam citato.

SVMMARIVM.

1 *Periurijs viam non eſſe aperiendam.*
2 *Iuramentum non eſt deferendum illi, qui veriſimiliter peieraturus eſt.*
3 *Iuramentum neceſſarium veriſimiliter peieraturo non eſſe deferendum.*
4 *Rectori Gymnaſii iurare non debent Scholaſtici ſeſe illi parituros.*
5 *Doctores promouentes Scholaſticos ad lauream, non debent iurare illos eſſe eruditos & laurea dignos.*
6 *Patauij & Piſis non iurant Doctores promouentes Scholaſticum ad lauream.*
7 *Iuramentum remittendum eſſe petenti delationem ſine calumnia.*
8 *Iudicis arbitrio relinquitur, quando veriſimiliter deieraturo remittendum ſit iuramentum.*

Casvs cxcii.

IVRAMENTVM VERISIMIliter peieraturo quando non deferendum, multis explicatur.

CLAMANT non iniuria legumlatores omnes, non eſſe † periurijs viam ape- 1
riendam. l. 1. C. ſi aduerſ. vend. cap. 1. de ijs quæ vi metuſvè cauſ. cap. ſi verò, c. verùm, de iureiuran. qua ratione legimus rectè à Pontifice Maximo decretum, nullo
2 modo deferendum eſſe † iuramentum illi, quem veriſimiliter peieraturum credimus, vt habetur in cap. clericos. vbi gl. in verb. redeuntes. de cohab. cler. & mona. & ibi Abbas num. 2. & clarius habetur in §. nos igitur. in auth. de
3 nuptijs. ſic † iuramentũ neceſſariũ, quod noſtri probationum ſuppletoriũ appellant, veriſimiliter

ſimiliter peieraturo deferendum non eſſe,ſcri
ptũ reliquit poſt Romanũ Marſilius in l.mari-
tus. nu. 51. de queſtio. Marſil.ſing.74. Plotus
in l.ſi quando. nu.794.C. vnde vi. quinimmo
inquit Feli.in c.Apoſtolicæ. nu. 2. de except.
iudicem homicidam fore,cum veriſimiliter de
ieraturo defert,ex cap. ille, & cap. qui exigit.
22.q.5. Quamobrem rectè docuit Abbas in d.
cap.clericos.nu.2.in ſi eſſe ſtatuendũ, ne ſcho
4 laſtici iurent † Rectori parere, quoniam q̃ fa-
cillimè periurium incurrunt. Idem dicendum
eſt in ſcholaſticis collegiorum,qui ſanctè ma-
iorũ inſtituta obſeruare iurant, & tamen non
obſeruant. eſſet itaq; ſatius illud iuramentum
remittere,quoniam ſcimus veriſimiliter illos
5 quotidie deierare.non diſsimili ratione † ſta-
tuẽdum eſſet Papiæ ac aliis in Academiis, vbi
Doctores promouentes ſcholaſticos ad laureã
iurant illos eſſe eruditos, & laurea dignos,
cùm eueniat non ſemel, vt ignari & imperiti
6 ſint. † Patauinus tamen mos mihi ſemper pla
cuit,nõ iurãdi in his promouẽdis,ſic nec Piſis
vt teſtatur Dec.in c.propoſuiſti.nu.16.de pro
ba.Illud ẽt huc pertinet, quod tradunt Abbas
in c.1.col.4.nu.15.de iuram.calum. & Feli.in
7 c.1.2.de off.ordin.remittendũ eſſe † calumniæ
iuramentũ petentibus dilationes, quas fruſtrà
non petere iurant . verùm hęc nõ omnibus in
caſibus procedunt,ſed cùm iudici opportunũ
8 videtur. quare hoc eſſe † iudici arbitrariũ affir
marunt Bal.Caſtr.& Iaſ.in l.2.in ſi. C.de indi
cta vide tollen. Marſil.in l. maritus,nu. 51. de
queſtio. rectius tamen cõſtituiſſe mihi videtur
in ſuis legibus diuinus Plato, qui dialogo 12.
de legibus,ex toto litigantiũ iuramenta prohi
buit : quippè quod facilè peieraturos credi-
derit. ita.n. is locutus eſt. Itaq; prudens legiſ-
lator in iudiciorum executione iuſiurandum
litigantium prohibebit,vt tam accuſatoris in-
tentio,q̃ defenſoris deprecatio ſine iureiuran
do in iudicijs conſcribatur.Nam ſi iurandi li-
centia in ciuitate cuiq; dabitur, vt plura quo-
tidie ad iudices deferuntur, oẽs penè periuri
erunt, præſertim, qui præſentibus conuiuijs
atq; alia priuata neceſsitudine cõiuncti ſunt.

SVMMARIVM.

1 *Simplicitatem eſſe legibus amicam.*
2 *Simplicitatem aliquando excuſare.*
3 *Statutum puniens præſumentem actum facere,*
non punit ex ſimplicitate facientem.
4 *Poſitionibus reſpondere poſſe ſimplicem medio ſui*
procuratoris.
5 *Conſtitutiones nouæ Pedemontium in titu. Delle po*
ſitioni, declarantur.
6 *Reſcripta non vitiari ob expreſſa in precibus per*
ſimplicitatem.
7 *Tutela remotus ob ſuam ſimplicitatem, infamis*
non efficitur.
8 *Simplicitas interdum non excuſat.*
9 *Iudicis arbitrio relinqui,quæ ſimplicitas ſit excu-*
ſatione digna, & quæ non.
10 *Simplices iudicari vt plurimùm mulieres, ruſticos,*
& ætate minores.

CAPVT CXCIII.

DE SIMPLICITATIS EFFE-ctu, & qui ſimplices iudicari poſsint.

1 NOMINVM † ſimplicitatem interdũ
legibus placere ſcimus. clem. 2. de
pœnit.& remiſs.cap.ſancta,vbi glo.
7.q.2.quod clarius probat tex.§.ſed
quia.inſt.de fideic.hære.l.vlt.§.tales itaq;. C.
2 de furtis. quamobrẽ aliquãdo excuſat † ſimpli
citas à delicto : ita Card.in clem.1.q.39.de pri
uileg.Feli.c.quoniam contrà. n.11.de proba.
Marſi.ſing.287.tetigi.qui affirmarũt ꝙ ſi cau-
3 tum eſt † ſtatuto ꝙ præſumens actum facere
puniatur,non puniri ſimplicem dolo carentẽ.
Hinc docuit Card. in clem.2. in ſecundo no-
tab.de pœni.remiſſ.ſimplicitati ſuccurrẽdum
eſſe. non diſſentit Bal.in l.1.in princ.C. ne fi-
lius pro patre.dum dixit, ſimplices ita repete-
re,vt errantes.Huc pertinet quod ſcribit Ab-
bas in c.paſtoralis. in ſi. & in c. dilecti.de iud.
quem ſecutus eſt Marſil. ſing. 450. quòd & ſi
4 † poſitionibus per ſe, non aũt per procurato-
rem reſpondendũ ſit, poſſe tamen procurato-
rẽ pro hoĩe ſimplici reſpondere. qua doctrina
5 declarantur † conſtitutiones nouæ Pedemon-
tium in titu. delle poſitioni.§.non ſi darà alcu
na copia,&c.
6 Accedit ꝙ illa,quæ propter † ſimplicitatẽ
in precibus expreſſa non fuerunt, reſcriptum
non vitiãt. ita gl.in c.ſuper literis, & ibi Abb.
tertio notab. de reſcrip. id quod verũ nõ eſſe
opinor,nam plures ſunt,qui aliter ſentiunt,vt
7 apud Craue.conſi.68. nu.12. ſic à tutela † pro
pter ſimplicitatẽ remotus, infamis non effici-
tur.l.3.§.vlt.ff.de ſuſpect.tuto.Interdũ tamen
8 euenit,vt † ſimplicitas aliqua reperiatur, quę
non excuſat,vt illa eſt,quæ diſcretioni aduer-
ſatur. c.Petrus,vbi glo.39.diſtinct.Card.in d.
c.2.col.2.verſ.oppono in co. de pœ. & remiſſ.
Dubitari itaq; contingit, quę ſimplicitas illa
ſit.

ſit, quę excuſatione digna, vel indigna iudicari poteſt, Barba. conſ. 6. col. 9. in fin. lib. 4. re-
9 ſpondit, hoc † iudicis arbitrio relinqui. ego ſcio ex Baldi ſententia in rubr. C. de rerũ per-
10 muta. ante finẽ, ætate minorem, † mulierem ac ruſticum ſimplices vt plurimũ poſſe iudicari.

SVMMARIVM.

1 Ruſtici qui ob ſimplicitatem excuſari mereantur.
2 Iudicis arbitrio relinquitur, qui ruſtici excuſatione digni ſint.
3 Ruſtici verſuti & ſagaces ob ruſticitatem non excuſantur.
4 Iudicis arbitrio relinquitur, qui ruſtici ſagaces & verſuti dicantur.
5 Ruſticum regulariter non excuſari, niſi in caſibus in iure expreſſis.
6 Ruſticus non excuſatur ſi ſine venia patrem, vel patronum in ius vocauit.
7 Parentibus obediendum eſſe, ius naturæ docet.
8 Creditorem veniam impetrare debere cùm ſuum petit, rigoroſum videtur.
9 Curtij iunioris conſideratio explosa.
10 Creditorem ſibijpſi ſoluere non poteſt.
11 Ruſticum non excuſari, ſi cùm tutor eſſet cum eius pupilla matrimonium contraxit.
12 Tutorem cum eius pupilla matrimonium contrahere cur prohiberi.
13 Tutorem cum eius pupilla matrimonium contrahere poſſe de iure canonico.
14 Statutum Papiæ 96. in ciuilibus, de lucro dotis, locum etiam habere cùm tutor cum eius pupilla matrimonium contrahit.
15 Ruſticum non excuſari in caſu l. ſi quis in tantam. C. vnde vi.
16 Ruſticum nõ excuſari in his, quæ notorij iuris ſunt.
17 Ruſticum non excuſari in actis à ſe clam geſtis.
18 Fraudem præſumi ex actu clam geſto.
19 Clam aliquid factum quando dicatur.
20 Iudicis arbitrio relinquitur quando actus dicatur clam, vel palàm geſtus.
21 Ruſticum non excuſari ſi tempore debito non ſoluit canonem domino.
22 Ruſticum non excuſari cum potuit conſulere peritiores, & non conſuluit.
23 Iuris ignorantiã non prodeſſe in lucro conſequẽdo,
24 Negligentem ob ſuam negligentiam lucrum conſequi non debere.
25 Ruſticum dedicitis teſtificatis nouos teſtes producere non poſſe.
26 Ruſtica tranſiens ad ſecunda vota non petito tutore filijs, non excuſatur à S. C. Tertulliano.
27 Filios tueri & defendere, iuris naturalis eſſe.
28 Ruſticũ temerè litigantẽ ab expenſis nõ excuſari.
29 Temerè agere, quid ſit.
30 Ruſticum non poſſe variare iudicium, vel emendare libellum.
31 Ruſticum non excuſari ab obreptione, vel ſubreptione reſcripti.
32 Filiũ in dubio naturalẽ præſum, non aũt ſpurium.
33 Ruſticus excuſari à pœna corrupti albi.
34 Ruſticus à dolo præſumpto an excuſetur.
35 Dolus verus quis, & quis præſumptus.
36 Magiſtratus contemnere, iuri naturali repugnare.
37 Ruſticum amouentem literas monitoriales Epiſcopi è valuis eccleſiæ excuſari.
38 Iudicis arbitrio puniri ruſticum, album Prætoris corrumpentem, vel amouentem literas Epiſcopi è valuis eccleſiæ.
39 Ruſticum excuſari ſi non edidit iura, cum edere iuſſus eſt.
40 Ruſticus quando in integrum reſtituatur.
41 Ruſticum conquerentẽ indebitum ſoluiſſe, non grauari onere probationis, quòd indebitè ſoluerit.
42 Ruſticum non præſumi ſcire quòd cauſa, ob quam ſoluit, ſit iure probata.
43 Ruſticum non obligari ex obligatione ſine cauſa.
44 Iudicis arbitrio relinquitur qualitas ruſtici, quò vult excuſari ſe indebitum ignoranter ſoluiſſe.
45 Ruſticum præſumi ignorare valorem rei ſuæ, vt poſſit iuuari remedio. l. 2. C. de reſcind. vend.
46 Ruſticum excuſari, ſi contra S. C. Syllanianum, teſtamentum aperuit.
47 Ruſticum à præſumpta fraude vſurarũ excuſari.
48 Cautela emptorum, vt euitent præſumptam fraudem vſurarum.
49 Ruſticum à vera contumacia excuſari.
50 Contumaciam veram dolum præſupponere.
51 Ruſticum à mulcta excuſari.
52 Ruſticum appellare à ſententia contra ſe per contumaciam lata.
53 Ruſticum non præſumi contra iura contraxiſſe.
54 Ruſticus quando teneatur genero alimenta præſtare vltra dotem non ſolutam.
55 L. vlt. in prin. ff. de dolo mali & metus excep. declaratur.
56 Vſuræ cur debeantur ob cauſam dotis.
57 Ruſticum à præſumpta falſitate excuſari.
58 Falſum ſine dolo non committi.
59 Iudicis arbitrio relinqui, quomodo ruſticus à præſumpta falſitate excuſetur.
60 Ruſticum poſſe reuocare contrarias ſcripturas à ſe in iudicium productas.
61 Iudicis arbitrio relinquitur, quando ruſticus poſſit reuocare contrarias ſcripturas à ſe productas.
62 Ruſtico non currit tempus ad agnoſcendam bonorum poſſeſſionem.

 63 Ruſtico

63 *Ruſtico fauent iura in opponenda declinatoria.*
64 *Ruſticum ex interuallo poſſe reuocare ſui aduocati errorem.*
65 *Ruſtici confeſsio ei non nocet, ſi errorem allegat.*
66 *Ruſticam excuſari ſi tranſiens ad ſecundas nuptias non curauit tutores inuentarium conficere.*
67 *Ruſticum non excuſari à confectione inuentarij.*
68 *Ruſtico quando ſuccurſum ſit in præſtatione temporali ne perpetua efficiatur.*
69 *Ruſticus qui pluries ſoluit ſeu attulit capones, perpetuò dare teneatur.*
70 *Ruſticũ poſſe teſtari ſine cõis iuris ſolennitatibus.*
71 *Teſtium numerus in teſtamento ruſtici cur non remittatur.*
72 *Ruſticos ob delationẽ à ſe in fiſcũ factã excuſari.*
73 *Ruſticos poſſe ſuos debitores coram ciuitatis defenſore conuenire.*
74 *Defenſorum ciuitatis quanta iuriſdictio de rebus pecuniarijs.*
75 *Ruſticum excuſari ſi arma ſolita defert.*
76 *Ruſticum non certioratum de iure ſuo, ei non cenſeri renuntiaſſe.*
77 *Ruſticum poſſe reſpondere poſitionibus, data eorum copia, & conſulto aduocato.*
78 *Conſtitutiones nouæ Pedemontium in titulo Delle poſitioni verſ. non ſi darà, declaratur.*
79 *Ruſtici qualificata ad poſitiones reſpõſio recipitur*
80 *Ruſticum accuſatum poſſe per procuratorem comparare.*
81 *Statutum Ferrariæ lib. 2 ſub rub. de poſitionibus, declaratur.*
82 *Ruſticitati in dubio fauendum an ſit.*
83 *Ruſticitatem de ſe priuilegiatam non eſſe, ſed ei ex æquitate ſuccurri.*

CASVS CCXCIIII.

RVSTICI QVANDO OB RVſticitatem excuſationem mereantur, vel non, permulti in vtranque ſententiam caſus enumerantur, & dilucidius quàm hactenus factum ſit, explicantur.

QVONIAM ſuperiore caſu inter ſimplices excuſatione dignos, ruſticos enumerauimus; locus congruus hìc
1 poſtulat, vt referamus, qui illi † ruſtici ſint, qui excuſari merentur: & quibus caſibus. Barba. conſ. 55. in fine lib. 2. & Plotus in l. ſi quando. nu. 443. C. vnde vi. de ruſticorum qualitate & perſona verba facientes dixe
2 runt, hoc † iudicis arbitrio relinquendum eſſe. is ergo ſua diligẽtia diiudicabit ruſticos dignos excuſatione, & indignos. Ego ſcio illos
3 minimè dignos, qui † verſuti & callidi adeò ſunt, vt non agros coluiſſe, ſed ſtudijs operam dediſſe videantur. hos ſagaces, ſquadratos vulgò appellant. atque ita non mereri excuſationem probat l. Athletæ. §. de ruſticis. de excuſa. tuto. Dec. l. ſi quis id quod, num. 34. de iuriſd. om. iud. & in cap. ſuper literis. nu. 7. in fi. de reſcrip. & ibi Bero num. 66. Ripa tract. peſtis in titulo de remediis præſeru. contra peſtem. nume 249. Ferratius cautela 17. in fine. Gomes. in §. item ſeruiana. n. 30. inſt. de actio. & Plotus d. l. ſi quando. nu. 443. alios plures recẽſet Tiraq in trac. de pœnis legũ, cauſ. 11. nu.
4 17. qui, qualesvè ij ſunt iudicis † erit arbitriũ, qui de hominum qualitate & conditione ipſa ex ſolo ipſo euentu iudicare poteſt. Sunt & alia plura arbitrio iudicis hoc in caſu, quem vt
5 apertius exponam, regulam ita ſtatuo. † Ruſticum ipſo iure non excuſari niſi in caſibus iure expreſſis; ob æquitatem tamen illi ſubueniri aliquando ſolet. atq; ita rectè ſentiunt Alex. in l. iuris ignorantia. C. qui admitti. Decius d. l. ſi quis id quod. nu. 35. de iuriſdict. om. ind. cap. ſuper literis. num. 7. in fin. de reſcriptis. & ibi Bero num. 68. & Mantua nu 18. & idẽ Decius conſi. 274. col. 2. Ripa d. titulo de remed. præſeruat. contra peſtem. n. 246. Tiraq. tract. de pœnis legum. cauſa. 11. in fine. ad huius regulæ confirmationem adferre huc volui caſus illos omnes, quibus ruſticus non excuſatur; atque in primis referam quos iure expreſſo ſtatuto, deinde à noſtros conſideratos inueni.

Primus eſt ex l. 2. C. de in ius vocan. qua ſan
6 citum eſt, † ruſticũ eſſe mulctandũ pœna edicti Prætoris, ſi patrem, vel dominum ac ſimiles venia nõ impetrata in ius vocauit. ratio etenim ipſa naturalis dictat eſſe, illis honorem præſtãdum. nam docet ipſa natura, vt benefacienti benefaciamus. l. ſi non ſortem. §. libertus. de cond. indeb. id quod ſenſit gl. l. 2. in verbo, ru
7 ſticitati. vel ab ipſa † natura, hoc eſt à Deo Opt. Max. per legem Moſi datam præcipimur, parentibus honorẽ præſtare. quam naturæ legẽ ignorare nemo debet. Verùm & ſi natura ipſa ita iubeat, attamen rigor quidam adeſſe hìc vi
8 detur; cùm veniam † creditor impetret, alioqui ius ſuum à debitore cõſequi debeat: quædam enim ratio excuſatione digna hęc eſſe vi
9 detur. atque ita conſiderabat † Curt. iun d. l. 2. nu. 4. qui malè ſoluit nodum, dum ait, non excuſare, quia eſt actus, qui in faciendo conſiſtit. immo (niſi fallor) in non faciendo verſatur,

tur, dum non impetrat veniam, dum ſine ea
experitur. Ego rectius dicerem, rationẽ illam
petendi ac conſequẽdi quod ſuum eſt, nõ eſſe
dignam executione, dum veniam non impe-
trat. nam videmus & iuſta ratione moueri
10 † creditorem vt ſibi ſoluat, & tamen non po-
teſt debitore reluctante. l.extat.ff.de eo quod
met.cã.& ite niſi alie iuſte ſub ſit cauſa non ex-
cuſatur. vt latè diximus in tracta. de recupe.
poſſeſſ.in 5.remedio:nu.48. non.n.lex hãc ra-
tionem dignam excuſatione habet. quocircà
rectè in ſpecie hac noſtra dicebat Dec. in cap.
ſuper literis.nu.7. verſ. in gloſſa in verbo, de
reſcrip.hoc factum eſſe, quia inconueniens ad
modum eſt, ꝙ ex abrupto filius vel libertus pa
trem vel patronum in ius vocet.
Secundus caſus eſt ex l.1.C.de interd.matr.
11 qua ſancitum eſt, † ruſticũ & imperitũ non ex
cuſari, ſi cùm tutor eſſet, cum eius pupilla ma-
trimoniũ contraxit. hæc enim conſtitutio ex-
tendit ſenatus conſultum relatum in l. tutor.
ff.de ſponſa.& in l.ſenatus conſulto. ff. de ritu
nuptia.quo generatim cautũ fuit, ne tutor pu
pillã ſuã in vxorẽ duceret. cuius Senatuſconſ.
12 † ratio eſt, quæ colligitur ex l.tutor. C. de in-
terd.matri. nempè, ꝙ fraude hac malam ſuam
adminiſtrationem tegere velit. quamobrẽ, tan
quã malam illam adminiſtrationẽ confeſſus, in
famis efficitur, tametſi gl. ibi in verb.veluti cõ
feſſum, imperitè locũ illũ aliter interpretetur.
fraus ergo ipſa facit, vt intelligamus, ruſticum
non per imperitiam & ruſticitatẽ, ſed pruden
ter ita egiſſe. quare in d.l.1.rectè dictum eſt ru
ſticitatis & imperitiæ velamentis. eſt enim vela
men ſub quo fraus tegitur. Conſtitutio tamẽ
13 iſta † ex iuris Pontificij ſanctionibus ceſſat; ita
Abbas in rubr. de cogna. legali. Ruin.conſi.
189.n.15.lib. 2. que ex re vere redditur opinio
Alber.& Aret. quam probarunt Rol. à Valle
in tract.de lucro dotis q. 101. & Phanucius in
commen.de lucr.dot.in gl.3.nu.16. nempè tu
torem cum pupilla nuptias contrahentem do
tem lucrari ex forma ſtatuti de lucro dotis,
14 quod † Papiæ extat in ciuilibus.nume.95.ſub
rub.de lucro dotis.caſu.ſ.euenie nte, quo ipſe
dos lucratur. atque ita optima erit extenſio ad
ſtatutum illud. Rurſus conſtitutio d.l.1.C. de
interd.matr.non procedit quãdo tutor filiam
ſuam pupillo nuberet.ex l.curatorẽ.C. de in-
terd matri.& ibi Cynus.idem ſcriptũ reliquit
Tiraq.de legib.connubie.in l. 1. nu.43.propè
medium, qui rationem ac plura ſimilia attulit.
15 Tertius eſt caſus, quo ad † excuſandum nihil
prodeſt ruſticitas, in l.ſi quis in tantam.C. vn
de vi.vt eo loci docuit Bar.& Bal.& quia de re
fuſiſsimè diximus in tracta.de recuperan.poſ-
ſeſſ.remed.9. q.2.non repeto.
16 Quartus caſus, cùm † ruſticus contra ea, quæ
iuris notorij ſunt, agit. ita Angel. & Imola in
l.ex conſenſu.§.vlti.ff.de appella. Alex.conſi.
103.nu.14.lib. 1.& Tiraq.tract.de pœnis legũ,
cauſa 11.nu 9.quanquam ij ſpeciatim in ruſti-
cis non loquantur, ſed in illis, quos iuris igno
rantiæ ſæpe excuſare ſolet. ſic nec alter quiſ-
uis hoc caſu excuſatur. ita Alcia.trac.præſum.
reg.3.præſump.30.nu.3.
17 Quintus eſt caſus, in quo ruſticus non excu
ſatur, quando ſcilicet clam aliquid contra le-
gis præcepta agit. nam, & ſi aliàs ſi palàm illud
ageret, excuſaretur, non tamen cum clam. ita
gloſſ.in l.1.C.de interd.matr. & ibi Bal.num.
2.ſic gloſſ.in l.qui contra.C.de inceſt. nup. &
latè Tiraquel.tract.de retractu conuentio. in
procœm.nu.14.& tract.de pœnis legum, cauſa
11.num.11.ex.l.vlt.ff.de ritu nuptia. Eſt ratio,
18 quia † fraus & dolus atque ſcientiæ probatio-
nis legis præſumitur. ita Soci.iun.conſi.31.nu.
49.lib.2.Periſ.conſi.57.num.27.lib.4. Gratus
conſi.2.num.39.46.lib.2. huius caſus infinita
adferri poſſunt exempla, quæ apud relatos iu-
ris interpretes, præſertim apud Tiraquellum
legi poſſunt.& apud Gomeſ.in §.ex maleficiis
nu.20. Crauet.conſi.321. num.7. & Plotum in
19 l.ſi quando.nu.790. C.vnde vi. † Clam autem
factum non creditur, cùm teſtes aliqui adhibẽ
tur, vel inſtrumentum conficitur. ita Cur.iun.
conſi.64.nu.2.3.quod probarũt Gomeſ.ĩ d.§.
ex maleficiis.n.21. & Rui.conſi.14. nu.10.lib.
2. Quæ vere ego intelligo quando deinde pu
blicentur, nõ cùm in ſecreto celateq; retinen-
tur. nam tunc nec inſtrumentum, nec teſtes
efficiunt actum palàm eſſe celebratum. ita pul
chrè & verè reſpõdit Rui.conſi.128.nu.5.li.4.
conſi.51.nu.15.& conſi 149.nu.7.lib.5. hæc ta
20 men multùm à † iudicis arbitrio pendẽt ex
qualitate facti, & perſonæ ruſtici. quod ſenſit
& Plot.d.l.ſi quando.nu.327.in fi.C.vnde vi.
21 Sextus caſus eſt in quo † ruſticus non excuſa
tur, cùm ſcilicet is tanquàm emphyteota ſuis
temporibus non ſoluit debitum canonẽ dño,
vel domino inſcio emphyteoſim alienauit. ita
Iaſ.in l.vltima.nu.116.C.de iure emphy. Curt.
iun.in d.l.venia.nu.5.& ibi Alcia.nu.12.C.de
ius voca.& plura attulit Tiraq.in tract. de re-
tractu conuentio.§.4.glo.7.nu.13.& in tract.
de pœnis legũ, cauſa 11. nu.18. rationes plures
conſiderauit Iaſon. Ego opinor rationẽ illam
eſſe, quia ruſticus per dolum dñm ita ſua pri-

uare voluit. dolus detegitur, nam ſemper præſupponitur, emphyteotam ſcire rei qualitatẽ, vt ipſemet Iaſ. in d.l.vlt.nu.117. docuit, ſi ergo ſcit & contra legis præcepta alienat, prudens agit, doloſè alienat, non autem ruſticè & ignoranter: iure ergo ea pœna plectitur.

22 Septimus caſus eſt, † quandò ruſticus potuit peritiores conſulere, & non conſuluit, ſed ex ſuo capite egit, nam & tunc non excuſatur. l. in bonorũ. ff. de bono. poſſeſſ. l. 2. §. vlt. ff. quis ordo in bono. poſſeſſ. ſerue. quæ in genere loquuntur, non autẽ in ſpecie de ruſticis. de ruſticis tamen ſcribunt oẽs in l. iuris ignorantia. C. qui adm. Mãtua in cap. ſuper literis. nu. 18. de reſcrip. Tiraq. tract. de retract. conuentio. §. 4. glo. 7. num. 19. & de pœnis legum, cauſa 11. num. 20. qui poſt Bal. in cap. vlt. nu. 15. de conſeſſ. eam attulit rationem, quia oẽs homines natura ſcire deſiderant. ideoq; contra naturã eſt non cõſulere peritiores. his ergo parcendum non eſt, cùm contra naturã delinquere videãtur. Ego caſum hũc procedere intelligo, cùm ruſticus cõmodum & lucrum vult conſequi: tunc enim ei non prodeſt ruſticitas, vt hoc verbo vtens, loquitur Iurecon. in d. l. in bonorũ. ff. de bon. poſſ. & Imperator in d. l. iuris ignorantia. C. qui admitti. & rectè, mea quidẽ ſen-

23 tentia, quoniã nec error, nec † iuris ignorãtia in lucro aſſequẽdo prodeſt. l. regula, in princ. ff. de iuris & facti igno. l. error. C. eo. atq; ita omnes ſentiunt in d. l. iuris ignorantia. Rationem illam eſſe opinor, quia nemo debet ex ſua

24 † negligentia, & ita ex ſuo delicto cõmodum conſequi. iuxta l. itaq; fullo. ff. de furtis. fauẽt enim iura vigilantibus, non aũt dormiẽtibus. l. pupillus, in fine. ff. de iis qui in fraud. cred.

25 Octauus eſt caſus, in quo † ruſticitas nõ prodeſt, nec excuſat: nempe, cùm didicitis teſtificatis teſtes producũtur, nec enim ſub ruſticitatis prætextu licet: ita Bar. in l. 1. §. nuntiatio. nu. 35. de oper. noui nuntia. & ibi Alex. & Iaſ. idem docuit Dec. in l. iuris ignorantia. ſecunda lect. nu. 13. C. qui admitti. quod nõ alia ratione euenit, q̃ ob timorẽ ſubornationis teſtiũ. cap. fraternitatis. ibi Maria. Soci. ſen. col. 33. in prin. & ibi Feli. nu. 6. in fine: & Pariſ. nu. 44. de teſtibus. qui vno ore affirmarunt cum Bartolo cõmunem eſſe Doctorũ ſententiã. qđ intellexit Iaſ. in d. § nuntiatio, niſi iuſta ſubſit cauſa cõcedendi reſtitutionem in integrum.

26 Nonus caſus eſt, in quo † ruſticitas non excuſat, quãdo, ſcilicet mater tranſit ad ſecunda vota, nõ petito tutore filiis. iuxta l. 2. §. mater. ff. ad S. C. Tertull. ita Caſtr. in l. Clodius. ff. de acq. hæred. idem in l. venia. & ibi Alcia. nu. 12. C. de in ius vocan. Contra tamen ſenſit Curt. iun. ibid. nu. 4. quoniam delictũ hoc in neglĩgẽtia potius atq; ita in omittendo conſiſtit q̃ in malè agendo verſatur, quocircà facilè ruſticitatis cauſa excuſat. niſi reſpondeamus, eſſe negligentiam atq; ita delictum, quod iuri na-

27 turali repugnat. eſt enim à natura inſitum, matrem laborare debere, vt filios ſuos tueatur & defendat. l. matris pietas. C. qui peta. tuto. quam rationem conſiderauit Soci. ſen. conſi. 39. col. 6. verſi. ſecundò poſſet. li. 1. qui ſubobſcurè adeò loquitur, vt vix intelligamus, an Caſtrenſem ſequatur, vel illi refragetur.

28 Decimus caſus eſt, in quo † ruſticus non excuſatur, quando temerè litigauit, nec enim ab expenſarum refectione excuſatur. ita Purpur. in l. edita, nu. 321. C. de eden. quod & in muliere ibi affirmauit Decius nu. 96. cuius quidem ſententiæ ratio illa eſt, quia per dolum ſaltem præſumptum iuri omni carens alium in iudi-

29 cio moleſtia affecit. eſt enim † temerè agere, imprudenter & inconſultè agere, vt apud M. Tul. in primo De inuẽtio. temerè & nullo conſilio adminiſtrare. & in primo Tuſcul. nõ enim temerè aut fortuitò ſati & creati ſumus.

30 Vndecimus eſt caſus, in quo † ruſticitas nõ excuſat quando is ruſticus vult variare iudiciũ, vel libellũ emendare. ita in ſpecie Purpur. in d. l. edita, nu. 319. C. de eden. ex mente Bartoli ibi, debet enim litis expenſas aduerſario reficere. Ratio eſt, quia variandi, vel emendandi hoc priuilegium non eſt alteri cum alterius detrimento concedendum. qua ratione viſus eſt Decius in d. l. edita, nu. 96. cùm docuit, nõ licere mulier emendare, vel variare non refectis litis expenſis.

31 Duodecimus eſt caſus, in quo † ruſticitas non excuſat, quando per ſubreptionem reſcriptum impetratur, ita poſt Bald. conſ. 81. Quidam Simoninus lib. 5. reſpondit Crauet. conſil. 68. nu. 12. in fin. Ego credo eſſe diſtinguendum ex tex. cap. ſuper literis. de reſcrip. q̃ aut eſt ſurreptio ſeu obreptio doloſa, tunc indiſtinctè vitiat reſcriptũ, cùm ruſticitas hęc non ſimplicitatem excuſatione dignam, ſed dolum pœnis emeritum contineat. Aut obreptio ſurreptio quæ per ſimplicitatem, atque ita per ruſticitatem commiſſa fuit, tunc, ſi in his, quæ cauſa conceſſionis ſunt, commiſſa ſurreptio eſt, reſcriptum vitiatur. ſi verò in his quæ non ſunt cauſa conceſſionis non vitiatur. in hoc autem prodeſt ruſticitas, quòd non dolus, ſed ſimplicitas in reſcripti impetratione præſumitur,

ſultur, atq; ita locus ſemper eſt ſecundo capiti
diſtinctionis. ita ſenſit glo. d. cap. ſuper literis,
in verbo ſimplicitatem, in fine. dum inquit,
ruſticitati eſſe parcendum. ego in his multùm
iudicis arbitrio tribuo, quoniã talis eſſe poſ-
ſet, quæ excuſari non meretur, vt in caſu Bal-
di, dum is ruſticus ſubticuit filium legitimũ
dum ſpuriũ eſſe. nam, dum hoc non expreſsit,
viſus eſt narrare illum eſſe ſimpliciter natura-
32 lem, † cùm talis in dubio ad euitandum deli-
ctũ, præſumatur. qua de re latè & doctè apud
Palæotum de Nothis ſpuriiſq; filijs. cap. 20.
poſſet etiam talis eſſe ſubreptio, quæ excuſare
poſſet, iudex ergo ipſe arbitrabitur. quod &
latius expoſuimus infrà in caſu 203.

Decimustertius eſt caſus in quo ruſticitas
non excuſat; nempè in delictis, vt crimine fal-
ſæ monetæ. ita Bero in cap. ſuper literis, in re-
pe. nu. 68. de reſcrip. ex l. 1. C. de falſa mone. &
l. ſi ex cauſa. §. nunc videndum. ff. de minor
quę in argumentũ ſolùm probat. Ego intelligo
nõ excuſare à pœna extraordinaria, ſed ab or
dinaria verè excuſat, vt inf. latius ſũ dicturus.

Poſteaquàm enumerauimus caſus illos, in
quibus ruſticus non excuſatur, congruus hic
locus poſtulat, vt illos referamus in quibus ex
cuſatur; ſunt etenim hi multò plures.

33 Primus itaq; † eſt ex l. ſi quis id quod. de
iuriſd. om. iud. qua excuſatur is qui per ruſti-
citatem album Prętoris corrupit. erat album
tabula gypſata vbi Prętorum edicta, nomina
iudicum & Decuriorum ſcribebantur. Ratio
illa ab omnibus adferri ſolet, quia non per do
lũ, ſed per ſimplicitatẽ corrupiſſe pręſumitur.
ita Iaſ. & Deci. in d. l. ſi quis id quod, vterq;
nu. 32. Ripa tract. de peſte. in titu. De remedijs
præſerua. cõtra peſtem. nu. 232. qui generalem
34 hanc iuris propoſitionem inde colligunt, † ru
ſticitatem à dolo pręſumpto excuſare. quam
ſanè propoſitionẽ abſolutè veram nõ opinor.
nam & dolus tantùm pręſumptus ineſt, cùm
filius ſine venia per ruſticitatem in ius vocat
parentes, vel patronum, & tamen non excuſa-
tur, quemadmodum ſuprà ſuo loco diximus.
Eſſe autem ſolùm præſumptum dolum patet,
35 quia † dolus verus eſt, qui claris & manifeſtis
probationibus detegitur l. dolũ. C. de dolo.
Bar. ĩ l. quod Nerua. nu. 14. ff. depoſ. qui ſanè
dolus non cadit in caſu. d. l. 2. C. de in ius vo-
can. & ſimilibus iuris locis. Eſt ergo dicẽdum
in caſu d. l. ſi quis id quod, illud contingere
ob ruſtici ſimplicitatem, dum ignorat album
& in eo diſcripta. quo circà qui à dolo & dein
de ab ea pœna ſe excuſare vult, imperitiã pro-
bare debet, l. 1. ff. de dolo. Nec multùm vrget
illa difficultas, quam excitauit Curt. iun. in
d. l. ſi quis id quod. nu. 36. dum ait, eſſe contra
36 † naturæ rationem magiſtratus contemnere.
l. veluti. de iuſt. & iure. & ob id ruſticum non
debere excuſari, quoniam argumentatio pro-
cederet, quando ſciret ruſticus illud eſſe Prę-
toris album, & ſuo iuſſu, ne amoueatur, propo
ſitum, cùm inobedientia & conceptus man-
datorum ſcientiam præſupponat. multùm ta-
men tribuendum eſt iudicis arbitrio in dijudi
canda qualitate perſonæ ruſtici. qua de re ſuo
37 loco. Hinc inferri rectè poteſt, † ruſticũ per-
ſæpe excuſari, ſi aduerſus Epiſcopi manda-
ta literas monitoriales ab eccleſiæ valuis amo-
ueret, vel Prætoris proclamata parieti affixa
laceraret. quod intelligo, vt excuſetur pœna
38 ordinaria, non autem extraordinaria † iudi-
cis arbitrio, vt ſcribit Curt. iun. d. l. ſi quis id
quod. nu. 36. in fine poſt. Alber. ibi & alios.

Secundus eſt caſus, in quo excuſationẽ ha-
39 bet † ruſticus in l. 1. §. vlt. ff. de eden. ea conſti
tutum eſt, ruſtico eſſe ſubueniendũ cùm non
edidit iura & codicem, quãquàm edere iuſſus
ſit. rationem adferunt, ꝙ Prætoris edictũ De
edendo, eſt in iure poſitiuo, non aũt naturali
fundatum. Accedit ꝙ non ipſo iure ſed per in
40 integrum reſtitutionem † ruſtico ſubueni-
tur, vt eo claro reſponſo probatur. in reſtitu-
tione autẽ cauſæ cognitio adhibetur. l. in cau
ſæ. la. 1. §. cauſa cognita. de minor. quo fit, vt
intelligamus, Prætorem non ſtatim ob ruſtici
tatem ſuccurrere, ſed ita demum ſi talem ru-
ſticitatem eſſe nouerit, quæ excuſationẽ me-
reatur. quod ſenſit & Ripa d. tract. Peſtis, in
titu. de remediis præſerua. nu. 246.

Tertius eſt caſus in l. cùm de indebito. §. ſin
41 autem is. ff. de proba. qua ſtatutum eſt, † ruſti
cum conquerentem indebitum ſoluiſſe, non
grauari onere probationis, ſe indebitum ſol-
uiſſe: ſed eius aduerſarium probare debere,
ſe debitum recepiſſe. rationem conſiderauit
eo loco Aemilius Ferretus num. 3. quoniam in
ruſtico non cadit prudentia illa, quę pręſumi
tur ſoluentem non iactare ſuum, ſed voluiſſe
potius ſoluere, quod debebat. Hinc videmus
42 ꝙ quando pręſumptio aliqua ſubeſt, † ruſti-
cum ſciuiſſe, an cauſa, ob quam ſoluebat, eſſet
iure probata, non excuſatur ab hoc probatio-
nis onere, vt in caſu, quẽ ſubijcit I C. in d. §.
ſin aũt is. verſi. ſin aũt pro parte. quãdo, ſ. ruſti
cus conqueritur, ſe pro parte indebitum ſol-
uiſſe. hic ceſſat illa iuris ignorantia, quia ſi no
uit ratione partis debiti ſoluti vim obliga-

tionis,

tionis, ſic rationa alterius partis cognouiſſe
præſumitur. cùm nulla contra ruſticum extat
ſciētię præſumptio, ét ſi iuramentū adhibuit,
dum indabitum ſoluit, nō obligatur, nec one-
ra probationis grauatur. ita Bal. in rubr. C. da
rerum permuta nu. 4. Hinc docuit idem Bal.
43 in cap. ſi cautio. nu. 4. de fide inſtr. † ruſticum
non obligari ex obligatione ſine cauſa. quali
44 tas aūt ruſticitatis † iudicantis aibitrio relin-
quitur, vt declarando d. l. cùm de indebito. §.
ſin aūt, docuit Bal. ī l. 2. n. 8. C. de reſcin. vēd.
Quartus eſt caſus ex Bal. in d. l. 2. C. de re-
45 ſcind. vend. dum ait, † ruſticum ſcienter alia-
nantem rem propriam iuuari remedio. d. l. 2.
nempè, vt poſsit riſcindi facere alienationem
ipſam. contra Baldū ſenſit Sali. in d. l. 2. q. 7.
Imola in c. cùm contingat, de iureiur. & Alex.
conſi. 42. nu. 8. lib 1. Ego Baldi ſantentiā in-
telligo, cùm dubium eſt, an ruſticus is ſciuerit
rei ſuę valorem, vel non, nam in dubio igno-
rara præſumitur: ideoq; in dubio hoc ra-
madio adiuuatur. ita ēt Baldū intellexit Alax.
conſi. 1. nu. 4. li. 6. quē ſubobſcurè loquans, ſa
cutus eſt Cagnol. in d. l. 2. nu. 125. Si verò ſu-
mus in claris, h. e. ſi præſupponimus ruſticum
ſciuiſſe rei ſuæ valorem, tunc procedit Sali. &
aliorū opinio, iure etenim non iuuatur ruſti-
cus, poſteaq̄ prudens & ſciens falli voluit.
Quintus caſus eſt in l. ſi quis in graui. ff. ad
46 S.C. Syllania. dū excuſatur † ruſticus, qui an-
te adhibitas queſtiones homicidarū teſtatoris,
& ſumptā de illis vindictā, teſtamentū contra
Prætoris edictum aperuit. quod ſanè reſpon-
ſum in hanc ſententiā noſtri annotant, iuris er
rorem excuſare. ita Alciat. tract. præſump. reg.
3. præſump. 3. n. 1. q ſanè error & iuris ignorā-
tia ex qualitate perſonæ, vt ruſtici, detegitur.
47 Sextus caſus eſt, in quo † ruſticitas excuſat,
quando agitur de præſumpta fraude vſurarū:
ita Iaſ. in l. ſi quis id quod, nu. 32. de iuriſ. om.
iud. Cępolla. in tract. de ſimulat. contractuū,
caſu 6. princip. ex gloſ. l. cùm allegas. C. de vſu
ris. quæ non in ruſtico expreſsim, ſed de ius
ignorantibus loquitur noſtri aūt Doctores in
ruſtico exemplum adſerunt. Hinc Ferratius
48 cautela 17. Magna eſt. † cautelā attulit ad cui-
tandā præſumptam fraudem vſurarum, vt per
ruſticum interpoſitum emat. idem ſcribit Pe-
raraſanct. ſingu. 18. Nota diligenter. Tiraquel.
tract. de retractu conuentio. in procem. nu. 34.
qui alios plures recenſet Ripa tamen in tract.
peſtis in titulo. De remedijs præſeruatiuis.
numero 233. ſenſit hanc cautelam, cautelā non
eſſe, quoniam & vnuſquiſq; emere ita pote-
rit, alio interpoſito, etiam ſi ruſticus non ſit.
ſed opinor Ripam intarpratum mentam non
intellexiſſe, ſi rectè parpendes.
49 Septimus caſus eſt, in quo † prodeſt ad ex-
cuſandum ruſticitas, in l. 2. §. vlti. ff. ſi quis in
ius vocan. non ierit. dum à vera cōtumacia in-
quit ruſticum excuſari; & annotauit Ripa d.
tracta. peſtis in titulo De remediis præſerua.
50 nume. 229. Ratio eſt, quoniam vera † contu-
macia dolum requirit; qui ſanè dolus in ruſti
co non præſumitur: ita declarauit Curt. iun.
in d. l. 2. §. vlti. numero 6. ſi quis in ius voca. nō
ierit. Deci. verò in c. ſuper literis. nu. 7. verſi.
ſecundò aduertendum eſt, de reſcript. docuit
d. l. 2. § vltim. procedere, cùm ruſticus errauit
non parendo: à quo dicto negligentiæ faci-
lius excuſatur. ſed verior mihi videtur Curtii
ratio, alitar etiam ſatiſfacit Mantua in d. cap.
ſuper literis. nume. 18.
51 Octauus caſus eſt, qui à præcedenti † pen-
det: excuſatur ruſticus à mulcta. l 1. §. 1. ff. ſi
quis iuſdic. non obtempe. vbi Docto. Ripa
d. tract. peſtis. titulo Da remadiis præſerua.
contra peſtem. numa. 230. Ratio aſt, quia mul-
cta non indicitur, niſi ob veram cōtumaciam.
d. l. 1. §. t. ſed à vera contumacia ruſticitas ex-
cuſat, vt in antecedenti caſu diximus; ergo &
à mulcta. quam rationam parpandit etiam
Curt. iun. in l. 2. numero 7. ff. ſi quis iuſd. non
obtempe.
Nonus caſus eſt, qui etiā à præcadentibus
52 pendat; † ruſticus appellara poteſt à ſenten-
tia contra ſe lata ob contumaciam. ita Bald.
Alex. & Iaſon in d. l. 2. §. vltim. ff. ſi quis in
ius voca. non ierit. Decius conſilio 34. nu-
mero 5. Ripa d. tract. peſtis, d. titulo De præ-
ſerua. remed. numero 231. Ratio eſt, quia ap-
pellatio ob delictum inobedientiæ vari con-
tumacis prohibetur. l. & poſt edictum. §. vl-
tim. ff. da iudic. l. ex conſenſu. §. vltim. ff. de
appella. ſed ruſticus (vt iā diximus) verus con
tumax dici non poteſt, appellara ergo poterit.
53 Decimus caſus aſt, excuſatur † ruſticus vt
non pręſumatur contra iura contraxiſſe. ita
ita gloſſ. l. 1. C. non licara hab. matro. lib. 10.
Corna. conſi. 147. col. 2. lib. 2. dum interroga-
tus reſpondit, ruſticum in mala fida non fuiſſe
dum emit fundum non ſeruata forma ſtatuti.
idem ſcriptum reliquit Ripa d. tract. peſtis. d.
titulo Da remed. pręſerua nu. 233. qui limitat.
l. quemadmodum. C. de agr. & canſ. lib. 10. &
cap. qui contrà. da reg. iur. in 6.
54 Vndecimus caſus eſt, in quo ruſtico † faue-
55 mus, in l. vltima in princip. ff. de doli mali &
metus

metus excep. cùm ruſticus dotem genero promittit, & vltra dotem alimenta, ſi deinde offerat, ſe ſoluturum vſuras ob dotem non ſolutam, non tenebitur. quo in reſponſo, verbum exhibere, ſignificat idem, quòd alimenta præſtare. vt & in l. Neſennius. ff. de nego. geſt. & in l. 1. ff. de mune. & hono. Verùm hoc opinor Scæuolam iudicaſſe vſurarum promiſsionem eſſe inualidam, non ob ipſam ruſticitatis cauſam, quoniam ita ex facto eueniſſe credo, ſed ob cauſam vſuraſi, quæ erronea erat, & prorſus

56 ſus indebita. cum enim † vſurarum præſtatio ſit ob impenſam quam in vxore alenda vir facit. l. in inſulam. § vſuras. ff. ſoluto matrimonio omnes in capitulo ſalubriter. de vſuris. late Craue conſi. 189. & Didacus Couarruus lib. tertio variar. reſolutio. capitu. 1. ſequitur, vſuras viro non deberi, ſi non is, ſed ſocer mulierem alit.

57 Duodecimus caſus eſt in quo † ruſtico fauemus, vt ſcilicèt à præſumpta falſitate excuſetur, cùm contrarios produxit teſtes, ita Ange. in §. & licet. in auth. de teſtib. refert Iaſ. in l. ſi quis id quod. nu. 32. de iuriſ. om. iud. Marſi. cõſi. 4. nu. 39. & conſi. 7. nu. 18. Alcia. tracta. præſum. 2. præſumpt. 31. nu. 3. Ferratius cautela 17. & Gramma. conſi. 23. num. 6. horum ſententia

58 ea ratione firmatur, quòd † falſum ſine dolo non committitur l. 1. in fi. ff. ad l. Corne. de falſis. l. nec exemplum. C. de proba. Caſtren. conſi. 371. Præmittendum eſt ad euidentiam, colu. vlt. lib. 1. ſed à dolo præſumpto ruſticus excuſatur, vt ſuprà attigimus, ergo & à falſo. Contrariam tamen opinionem veriorem exiſtimarunt Bal. in l. ſcripturę. nu. 8. C. de fid. inſtrumen. & ante eum Ioan. Andr. in cap. cum Ioannes. extra de eo Iaſ. in d. l. ſi quis id quod. numer. 32. Decius in l. vbi repugnantia. num. 2 de regu. iuris. & alios plures recenſet Tiraquell. De pœnis legum, cauſa. 11. numer. 15. Ego verò rectius ſentio cum Ripa d. titu. De remed. pręſer. contra peſtem. nume. 234. in fin. cum Tiraquello. d. cauſa. 11. nume. 16. & cum Alciato d. l. 2. numero 11. C. de in ius vocand. hoc eſſe in

59 † Iudicis arbitrio poſitum, qui prudenter cõſiderabit, cuiuſmodi ſit ruſticus ille, quæ, qualiſvè contrarietas præterea loquitur Ange. de ruſtico ipſo, qui nihil intelligens, profert interrogatus contraria teſtimonia, vt excuſetur ſi iudex conijcit, illud ex dolo non prouenire & rectè Angelus, quem etiam ſic intellexit Alciatus in l. 1. §. ſed & ſi mihi, numero 61. de verborum obligat.

60 Tertius decimus caſus eſt, cùm † ruſticus cõtrarias ſcripturas produxit: is ob ruſticitatem, productionem reuocare poterit. ita Baldus in d. l. ſcripturę. numero 8. C. de fide inſtrumen. Iaſ. d. l. ſi quis id quod. numero 32. in fine. ea ratione, quòd eius ſimplicitati parcendum eſt. Verùm contrarium ſenſit Salicetus in d. l. ſcripturę, colum. vltim. verſi. quæro ab extra. à cuius opinione non diſſentit Felinus in cap. imputari. numero 10. de fide inſtrum. idem ſenſit Decius in capitulo ſuper literis. numero 7. propè finem, ibi Bero. numero 67. de reſcript. qui inquit Baldi doctrinam poſſe procedere cùm manifeſta eſt illa ſcripturarum contrarietas. & rectè quoniam ruſticus in his, quę clara, & notoria ſunt, vt diximus, non excuſatur. Ripa d. tit. de remed. præſer. nume. 235. Ego mul

61 tum tribuo † iudicis arbitrio, vt ſua prudentia conſideret qualitatem hominis, & ſcripturarum, nam tanta eſſe poſſet hominis ſimplicitas, vt nihil in eo doli excogitari poſsit. ita etiam ratione ſcripturarum ob vetuſtatem, vel dubietatem, aliamvè ſimilem cauſam arbitrari poſſet.

Decimus quartus caſus eſt ex l. pen. C. qui-

62 adm. † ruſtico non currit tempus ad agnoſcendam bonorum poſſeſsionem. quod annotarunt, & Ripa loco iam ſępius citato. nu. 236. & Alciatus d. l. 2. nu. 12. C. de in ius vocan. qui eam attulit rationem, quia tacitus ille conſenſus, qui à lapſu temporis præſumitur, contraria præſumptione imperitiæ tollitur.

63 Decimus quintus eſt caſus † in quo ruſtico fauent leges, nempè in opponenda exceptione declinatoria, quam etiam poſt litem conteſtatã opponere poteſt, ita Specul. Mart. Laud. & Ang. quos retulit Iaſon in l. ſi conuenerit, in fine de iuriſd. om. iud. Decius & Pariſius in capit. paſtoralis, de excep. ille, numero 19. iſte numero 39. Verùm aliter ſenſit Iaſ. præcitato loco, & cum eo Ripa d. tracta. peſtis in titulo De remedijs præſer. contra peſtem. nume. 237. ea ratione, quòd peritiores conſulere debuit. quæ ſanè ratio non efficit, vt ſentiam à Specu. & ſequacium opinione recedendum eſſe. cùm & cæteris in caſibus non excuſetur ruſticus quando peritiores conſulere potuit, & non conſuluit.

64 Decimus ſextus caſus eſt, † ruſtico eſt conceſſum poſſe ex interuallo ſui aduocati erroneã confeſsionẽ reuocare, & ſi iure regulari incõtinenti reuocari debeat. l. error. C. de iur. & facti igno. l. 1. & l. 2. C. de errore Aduoca. ita ruſtico in hoc fauendum eſſe cenſuit Baldus in capitu. vlt. nume. 25. de confeſſ. Ripa loco iam

citato

citato nume.2 9.immo Is Baldus in d.cap.vlt.
65 nume.14 docuit, † confeſsionem ruſtici ſibi
non nocere. quod intelligo quin reuocare eã
poſsit, allegando ſe erraſſe. qui ſanè error, &
ignorantia eo ipſo prob.ntur ſecundum Bal-
dum, quòd ab eius aduerſario contrarium nõ
probatur.

66 Dacimus ſeptimus caſus aſt, † mulier ruſti-
ca excuſatur à pœna priuationis hęreditatis fi
lij, quando tranſians ad ſecundas nuptias, non
curauit tutorem ſilio datum inuantarium cõ-
ficere. iuxta.l.2.§.idoneos, & §.ſeq.ff.ad S.C.
Tertullia. ita raſpondit Maria. Socinus ſen, cõ
ſi.39.colum.6.libro 1. qui Caſtran. & alios ra-
cenſat. Plotus in l. ſi quando. numaro 251.C.
vnde vi, qui & calca.conſi, 93.columna vlt. ci-
tauit. Horum tamen opinioni aduertatur do-
ctrina Baldi in l.vltima, in princip. & ibi Iaſon
nume.2.C.de iure deliberan. dum affirmauit,
67 † ruſticum non axcuſari à confectione inuen
tarij. idam placuit Alexan. in l. iuris ignoran-
tia.C.quiadm. Felinus in cap. quoniam ſimo-
niaca.numero 10.de ſimo. alios recenſet Tira
quell. de Retractu conuentio.§.4.gloſſa 7.nu-
maro 16.& de pœnis legum, cauſa 11. numero
18. Placet diſtinctio quam facit Ripa loco iam
pluries citato, numero 242.& Alcia.d.l.2.nu-
mero 12.C.de in ius vocan. Aut ſolum agitur
raſpactu eorũ, qui ab inteſtato ſucceſſuri ſunt,
& tunc excuſatur ruſticus, atque ita hoc caſu
procedit Socini, & aliorum opinio, cùm va-
niantes illi ab inteſtato ſolùm de lucro agant.
Aut agitur raſpactu creditorum, tunc ruſtici-
tas non axcuſat, cùm agant creditores da eui-
tando damno, atque ita hoc caſu procadit Bal
di, & aliorum ſantentia.

Decimus octauus caſus eſt, in quo multi ſen
68 tiunt † ruſtico faueri, cùm ſcilicet agitur, vt
ax pręſtationa temporali perpetua inducatur
69 obligatio. inquiunt enim quòd † ruſticus nõ
obligatur parpetuò ſoluere capones domino,
niſi per annos triginta ſoluerit, & ſi in cęteris
decennium ſufficiat. ita Specula. Bald. & Ro-
ma. quos ſecutus aſt Ripa d.tracta.peſtis, in ti-
tulo de Ramedijs præſarua.contra peſtem. nu
mero 243.qui & Socinum ſan. conſi.145. colu
mna ſacunda, libr.1.& Barbat.conſi.6.colum-
na 15.lib.2.ratulit. ita etiam ſenſit Baldus in l.
ſi certis annis.numa.18, C.de pactis. dum lon-
giſsimum tempus necaſſarium fore ſcribit.
Ego taman multùm dubito, & fortè contra-
rium verius exiſtimaram: nempè ſolam decan
nalem pręſtationem ita ruſticum, vt & alium
quemuis obligare, nam ita docuit Barto. in l.
cùm de in rem verſo.nume.9.de vſuris. in l.li-
tibus.C.de agricol. & canſ.libr.xi. Iaſo. in l.ſi
certis annis. numero 14.C. de pactis. qui hu-
ius opinionis fuiſſe Butr. Caſtian. & Alexand.
ſcribit. idem cenſuit Balbus. in tract. præſcrip.
prima particula tertię partis principalis quæ-
ſtio.10.vaiſic. & an illa lex. carolus Molinęus
in conſuetud. Pariſien. titulo.1.§.7.numer.17.
Didacus couarrius in capitulo poſſeſſor. ſe-
cunda parta.§.4.numero.2.in fin. de reg.iur.
in 6. qui hác eſſe communam teſtatur. quò fit,
vt caſus iſta collocari potius debeat ſuprà in
prima parta. & ſi alia ratione hoc in loco retu
lerim.

70 Decimus nonus caſus aſt, † quòd ruſtico
ſuo more teſtari licet, non obſeruatis tot iuris
ciuilis ſolennitatibus, vt extat Iuſtinianum cõ
ſtitutio in l.vltima.C. da teſtamem cuius qui-
dem conſtitutionis verba probant apartè ru-
ſticum axcuſari cùm non obſeruat ſolennita-
tas ad iuris rigorem conſeruandum introdu-
ctas, ita enim ſcriptum legitur; Et ab antiquis
legibus, & à diuerſis retro principibus ſamper
ruſticitati conſultum aſt, & in multis legum
ſubtilitatibus ſtricta obſeruatio eis remiſſa eſt.
quę quidem pręfationis verba cauſam finalem
ſignificant. l.vltima.ff. de hæredit. inſtit. & li-
cet in dicta l.vltima.C.de teſtam. non remitta-
71 tur † numerus ſeptam teſtium, illud factum
eſt ad ruſtici fauorem, ne ſcilicèt aliqua falſi-
tas contra illius diſpoſitionem machinetur, vt
ſenſit Barto. in l.prima.numaro 22.C. de ſum-
ma Trinitate, & fide catholica, & licèt aliquã-
do concedatur cum minori teſtium numero
teſtari, dicta l.vltima, illud euenit ob teſtium
penuriam: ita Ripa in tracta. peſtis, in titulo
da priuilegijs, vltima voluntate, numero.2. Ex
quibus infertur non eſſe veram abſolutè illam
noſtrorum opinionem, qui dixerunt, ruſticũ
non excuſari ab obſeruatione eorum, quę ius
ad ſolannitatem introduxit. quod ante alios
docuit Baldus in cap.vlt.nume.15.de confeſsis.
quem poſt multos eſt ſecutus Ripa d.tracta.pe
ſtis, in titu. de remed. præſerua.contra peſtem
nume.246.247.latius Tiraquell. tracta. de re-
tractu conuen.§.4.gloſſ.7.nume, 15.& de pę-
nis lagum, in cauſa 11, numer.19. & noſtra hæc
ſententia confirmatur ax ſuprà proximè tradi
tis in caſu decimo.

72 Vigaſimus eſt caſus † ex l.2.§.vlt.ff.da iure
fiſci, qua conſtitutum eſt, ruſticos propria cõ
feſsione deferentes in fiſcum axcuſari, ſi per
errorem iuris, & ignorantiam detuliſſe alle-
gent, & ob id eam reuocare poſſunt, delato-
res

res, qui eſſent olim doctè oſtendit Alexan. ab
Alexandro libr. 4. Dierum Genialium, cap. 22.
& infrà in caſu 202. dicemus.

Vigeſimus primus caſus eſt ex l. 3. C. de De
73 fenſo. ciuit. qua † tributum eſt in priuile-
gium ruſtico. vt apud Defenſorem ciuitatis li-
tigare poſsit. quod ſanè priuilegium ego intel
ligo, vt olim vltra ſummam quinquaginta co-
ronatorum concedatur. nam, cùm ſit ordina-
74 ria ipſius † defenſoris poteſtas ad ſummam
illam vſque, fauore ruſticitatis, dicendum eſt,
defenſorem vltra illam ſummam iudicare po-
tuiſſe. Hodie autem poterit etiam vltra ſum-
mam trecentorum coronatorum, cum ordina
riè de tanta ſumma poſsit iudicare. §. & iudica
re. §. audient. in auth. de defenſo. ciuit. alioqui
nihil fauore ruſticitatis à legiſlatore conſtitu
tum eſſet.

75 Vigeſimus ſecundus caſus eſt, in quo † ruſti-
cus excuſatur, ex Bal. in c. 1. §. ſi quis ruſticus.
de pace tenen. vt ruſticus arma ſua ſolita defe-
rens non puniatur pœna d. §. ſi quis ruſticus,
& conſuluit Cæpolla conſi. 32. nu. 5. & Iac. No
uellus tract. ad defanſam, in tit. ad inditia pro
reo danda. nu. 70.

Vigeſimus tertius caſus eſt ex ſententia Mar
76 ſil. ſing. 17. qui poſt alios ſcriptũ reliquit, † ru-
ſticum iuri ſuo non cenſeri renuntiaſſe, cùm
renuntiat non factum certior virtutis clauſu-
larum.

77 Vigeſimus caſus eſt, in quo † ruſticus excuſa
tur, nẽpè cùm habet reſpondere poſitionibus,
quibus ex lege municipali reſpondendum re-
gulariter eſt, non data eorum prius copia nec
præſente aduocato, vt in Regione Pedemon-
78 tium ex nouis † conſtitutionibus in titulo
delle poſte. §. non ſi darà. nam is ruſticus po-
teſt ac debet habere copiam earum, vel reſpon
dere aduocato præſente ne decipiatur, ita Ho
ſtien. cap. dilecti. de iud. Soci. ſen. in l. 1. nume.
8. in fine de vulga. qui alios recenſet. quod e-
go intelligo cùm is ruſticus eſt ita rerum igna
rus vt falli facere poſsit: quod ſuo arbitrio iu
79 dex iudicabit. Subijcit etiam Socinus † re-
ſponſionem qualificatam ruſtici admitti cum
reſpondet poſitionibus. quod infrà referam.
Et huic caſui accedit, quod ſcriptum reliquit
Baldus in l. reos. nume. 19. C. de accuſa. quem
ſecutus eſt Marianus Socinus ſen. in capitulo
veniens. columna 3a. verſiculo decimoſeptimo
80 quæro. de accuſat. quòd licèt in † multis ca-
ſibus procurator pro reo accuſato in iudicio
interuenire non poſsit, poſſe tamen vnà cum
ipſo reo ruſtico interuenire & pro reo reſpon
dere. quod ſuperiore libro quæſtio. 85. explica
uimus. Et cum hoc iure communi conuenit
81 † ſtatutum Ferrarienſe libro ſecundo, ſub
rubrica de poſitionibus, & earum reſponſioni
bus. dum concedit ignaris, & his ſimplicibus
poſſe reſpõdere poſitionibus habito prius cõ-
ſilio ſui aduocati. & quæ ſit perſona ſimplex,
& ignara. iudicis arbitrio ſtatutum reliquit.
quod intelligitur vt ſuprà.

Præter caſus autem enumeratos, atque ita
82 in dubio, an † ruſticitati fauendum ſit, vel
non, dubitant Doctores. & non eſſe fauendũ,
ſenſerunt Butr. in capitulo ſecundo de conſti.
Alexan. in l. ſi quis id quod, numero 10. de iu-
riſdictione omnium iudicum. Decius capitulo
ſuper literis, numero 7. in fine de reſcript. &
plures retuli in tractatu De recuperanda poſ-
ſeſsione, in nono remedio, numero 27. quo lo
ci, & alios citaui, qui contrarium verius affir-
marunt. Diſtinguit Ripa dicto tracta. peſtis, di
cto titulo remedijs præſerua. numero 246. &
ante eum Alexan. in l. iuris ignorantia. C. qui
admitti. & Decius in dicta l. ſi quis id quod.
83 numero 35. † ruſticitatem non excuſare, at-
que ita priuilegiatam non eſſe ipſo iure. Eſt
ratio quoniam priuilegia vt ſtrictæ interpre-
tationis, non ſunt tribuenda illis, quibus lex
non concedit. hoc caſu procedit Butrij, & ſe-
quacium opinio. Aut verò conſideramus æqui
tatem, & tunc ruſtico ſuccurritur, quod intel-
ligitur, ſi ita iudici viſum erit, quemadmodũ
ſuprà expoſuimus. & hoc caſu procedit alio-
rum opinio. Hæc ſufficiant.

SVMMARIVM.

1 *Clericorum bona quando ex eccleſiæ bonis, vel ex proprio patrimonio induſtriavè acquiſita præſumantur.*
2 *Clerici de quibus teſtari, diſponere, aut donare queant.*
3 *Clerici non habentes alia bona, quàm eccleſiæ, nec aliquod officium, aut exercitium, de bonis eccleſiæ acquiſiuiſſe cenſentur.*
4 *Clerici habentes bona patrimonialia, officium aliquod, aut exercitium vltra bona eccleſiæ, quando non intelligantur ex bonis eccleſiæ acquiſiuiſſe.*
5 *Clerico: poſſe bona eccleſiæ pro victu conſumere, et patrimonialia conſeruare.*
6 *Clerico aſſerens de bonis proprijs emiſſe, nõ autem eccleſiæ, an fide, ſit præſtanda, diſtinguitur.*
7 *Clerici habentes ſacerdotia, nec non & propria bo*
na,

na, offi cium aliquod, vel exercitium, ſi eme-rint, alias vè requiſierint, nec conſtet ex qui-bus bonis, quòd ex vtriſque acquiſita præſu-muntur.

8 *Diuiſio bonorum facienda eſt iudicis arbitrio inter heredes clerici, & ſucceſſorem eccleſiæ, quando non conſtat ex quibus bonis, an eccleſiæ vel pa-trimonii acquiſierit.*

9 *Clericos in dubiis præſumi ex bonis eccleſiæ acqui-ſiuiſſe.*

10 *Clerici heres ſi acquiſita per eum poſſideret, tunc onus probandi, quòd ex bonis eccleſiæ fuerint acquiſita, in eccleſiam transfertur.*

Casvs CXCV.

ACQVISITA PER CLERICVM è quibus bonis acquiſita cenſeatur, vel è proprijs, vel ex illis eccleſiæ, clara & dilucida ex plicatio.

CONTINGIT non ſemel clericos vnà cum opimis beneficijs habere, vel pingue patrimonium, vel ſcientiam, vel officij adminiſtrationem, ita vt facilè quotannis valeant præter illud, quod in cauſam leuti victus impendunt, grandem pecuniarum ſummam peculij loco in arcem recondere. Aliquando etiam prædia, vel annuos redditus emunt. Euenit etiam quod aliquando nihil præter eccleſiæ bona habens, & tamen acquirant.

1 Dubitari itaque contingit, quando † exempta, vel acquiſita credantur bona illa ex eccleſiæ bonis, vel ex proprio patrimonio, vel acquiſitis pecunijs propria induſtria, vt inde intelli-
2 gamus de quibus † teſtari, diſponere, & donare clericus poſsit, & de quibus non, iuxta cap.1.cap. vnuſquiſque. de pecul. cleri. & tradit Alexan. conſi.116. nume.1. libro 7. Pariſius conſilio 33. libro quarto. Ego hac in re aliorum traditiones ſecutus, ſoleo plures caſus diſtinguere.

3 Primus eſt, quando clarè conſtat, † clericum alia bona non habere, quam illa eccleſiæ nec aliquod officium, vel exercitium, vt inde aliquid lucrari poſsit. hoc caſu dubium non eſt, acquiſita cenſeri eccleſiæ. quod probat capit.1. de pecul. cler. & capit.1.12.q.3. Abbas in cap. cùm eſſes. nume.24. in fine, verſic. aut non habebat. de teſta. Roman. conſi.159. nume.4. & conſi.346. num.18. & Soci. ſen. conſi.91. col.3. in prin. lib.3.

4 Secundus caſus eſt, quan do † clericus vltra bona eccleſiæ habebat bona patrimonialia, vel officium, vt in curia Romana, vel exercitium, vt quia erat Doctor & publicè docebat, vel quid ſimile agebat, & conſtat deinde ab eo empta, empta fuiſſe ex bonis patrimonialibus, vel ex lucro artificij, & officij. hoc caſu propria cenſeantur, non autem eccleſiæ, ob id de illis ad libitum diſponere poterit. ita Abbas in d.c. cũ eſſes, nu.24. propè finem verſi. quò ad primũ. qui ſic intelligit c. quiſcũque.12.q.4. cap. ſint manifeſtè.12.q.2.c. inquirendum. de pecu. cle. idem reſpondit Card. Zabarella conſi.79. col.1. verſi. immo etiam, clarè autem conſtare dicitur acquiſita, acquiſita fuiſſe ex patrimonialibus reditibus, vel ex lucro multis modis, vt primo in caſu indubitato, quãdo. ſ. is clericus nõ poſſet frui bonis eccleſiæ, vt in Epiſcopo, qui apud Saracenos, & Turcas, ſimiles vè Epiſcopatum habet. ita Baldus in auth. licentiam. nu.3. verſi ſed ponamus. C. de epiſc. & cler. vel ſecũdo caſu cùm veriſimiliter ex bonis eccleſię, vt quia fortè erant reditus tenues non potuit
5 acquirere. poteſt enim † clericus eccleſiæ bona pro victu conſumere, & patrimonialia, aliaque lucra reſeruare. quoniam qui altari ſeruit de altari viuere debet. ita clarè reſpondit Soc. ſen. d. conſi.91. col.3. in fi. verſi. ſecundũ quod præſupponitur. lib.3. & ſenſit Alex. d. cõſi.116. nu.2. lib.7. Vel & tertio caſu conſtat acquiſita
6 fuiſſe † ex proprio patrimonio, quando ita ipſe clericus aſſeruit. illius enim aſſertioni ĩ hoc credendum eſſe reſpondit Soc. ſen. d. conſ.91. col.4. verſi. quibus pręmiſsis. lib.3. Verùm idẽ Soc. ſen. conſi.216. in fi. lib.2. clarè contrarium reſpondit. ego cum Alex. d. conſil.116. nu.3. in fi. lib 7. ſic intelligo. aut cum aſſertione clerici alia coniectura cõcurrit, & tunc aſſertioni deferendum eſt. ita procedit reſponſum Soci. d. conſi.91 aut alia non adeſt coniectura, & tunc ſoli aſſertioni nõ eſt credendum. ita procedit reſponſum Soci. d. conſi.216.

7 Tertius caſus eſt cùm † clericus habet bona patrimonialia, artificium, vel officium, & vnà etiam habet bona eccleſiæ, & non poteſt cõſtare quibus ex bonis acquiſitum eſt. hoc in caſu ex vtroque acquiſitum præſumitur, ita Abbas in d.c. cùm eſſes nu.24. propè finem, verſi. aut dubitatur & tunc, de teſt. quem ſecutus eſt Soci. ſen. d. conſi.91. col.4. verſ. cõfirmatur & tertiò lib.3. idem reſpondit Rom. conſi.346. num.4. verſi. aut dubitatur. & ante eos Bal. in d. authen. licentiam, nu.3. verſic. ſed reuoco in dubium. dum rationem illam reddit, quę placuit

Abbati, &

Abbati, & Socino. quoniam clericus in culpa fuit ita permixtim vtendo, & non declarando quid ex bonis proprijs, vel eccleſiæ factum. & ideo hoc in caſu diuidi debent acquiſita iſta inter eccleſiæ ſucceſſorem, & ipſius clerici hęredem, ita Inno. in c. cùm in officijs. de teſta. Abbas, & Socinus locis iam relatis. Quę ſanè
8 diuiſio † iudicis arbitrio fit, qui conſiderabit diligenter qualitatem & quantitatem patrimonij, officij, ac artificij, nec non & qualitatem redituum eccleſiæ ſuoq; arbitrio poterit iudicare acquiſita ex bonis proprijs & officij, artificijq; ſui quando reditus eccleſię adeò tenues ſunt, vt pro victu ſufficere non poſſint, ita Baldus d. auth. licentiam. nume. 3. & clarè idem reſpondit cardin. Zabarella d. conſi. 79. col. vlt. verſi. dico tamen. Alexan. d. conſil. 116. nume. 2. in fine. Soci. ſen. d. conſi. 91. colum. 4. verſic. confirmantur præmiſſa. & verſi. poſtremò. lib. 3. idem conſi. 216. lib. 2. quo loci in fine ſubdit, non ſufficere, ſi probetur, clericum habuiſſe bona patrimonia, vel officium aut exercitium, niſi etiam probentur reditus & lucra eiuſmodi fuiſſe, quibus facilè cognoſcatur ex illis acquiri potuiſſe bona illa.

9 Quartus eſt caſus quãdo eſt † dubiũ an clericus alia bona quã illa eccleſiæ habuerit, vel aliquod officiũ, ita vt acquirere potuerit ex proprijs, non autem ex bonis eccleſię. hoc in caſu præſumitur ex bonis eccleſię acquiſita, ita Abbas in dicto capitulo cùm eſſes. numero 24. in fine. Socin. ſen. dicto conſi. 91. colum. 3. verſic. confirmatur hoc in caſu. lib. 3. Hic caſus tamẽ declaratur, vt non procedat, quando hęredes
10 of clerici hęc acquiſita poſſiderent: tunc enim onus probandi reijcitur in aduerſarios, ſi affirmare volunt illa eſſe ex bonis eccleſię quęſita, ita Roma. dicto conſi. 159. colum. pen. verſicu. tertio caſu. Ripa cap. ſępe. col. 1. verſic. ſextum eſt, quia de reſtit. ſpolia. Card. d. conſi. 79. colum. 2. ſenſit Decius in l. vltima. nume. 53. C. de edicto Diui Adria. toll. & Abbas in c. vt vnuſquiſque. in fine de pecul. cler. Caſtell. a. Cotta in ſuis Memora. in verbo poſſeſsionis commoditas. Tiraq. de iure primigen. q. 17. opinione 11. numero 8.

SVMMARIVM.

1 *Debitores pupillorum, & minorem à tutela eorum & cura arcendos eſſe.*
2 *Debitores rei modica non arceri à tutela, & cura ſuorum creditorum.*
3 *Iudicis arbitrio relinqui, quod magnum vel paruum debitum dicatur, vt debitor remoueatur à tutela, & cura creditoris.*

CASVS CXCVI.

OB QVOD DEBITVM ARceatur debitor à tutela, vel cura ſui creditoris.

1 DEBITORES † pupillorum, vel minorum iuſta ratione à munere tutelæ, vel curæ arcentur; vt in authen. vt ij qui oblig. perhib. res mino. con
2 ſtitutio locum ſibi non vendicat cùm † modicum & tenue eſt debitum. vt eo loci annotauit Barto. num. 7. Sed dubitari ſolet, quod in ſpecie huius caſus dicatur debitum magnum, vel paruum. glo. in §. 1. verſi. ſed & ſi quis. in d. authen. vt ij qui oblig. perhib. & ibi Bar. num. 7.
3 cenſuit, hoc † iudicis arbitrio relinqui. idem docuit Barto. in authen. minoris. C. qui tuto. dare poſſ. quem ſecutus eſt Barba. conſi. 80. in fin. lib. 3. & conſi. 43. col. pen. propè finem. lib. 4. & Tiraq. in repet. l. ſi vnquam, in verbo omnia vel partem. nume. 31. C. de reuocan. dona. idem cenſuit Baldus in d. auth. minoris. nu. 5. qui illud docuit, debitum magnum vel paruũ ęſtimari reſpectu intereſſe communis, non autem ſingularis.

SVMMARIVM.

1 *Appellationes friuolas reijciendas eſſe.*
2 *Statutum reijciens appellationem, de friuola intelligitur.*
3 *Clauſula, omni exceptione remota, de friuola intelligitur.*
4 *Statutum reijciens exceptionem, de friuola intelligitur.*
5 *Appellatio & exceptio friuola dicitur, qua nihil prodeſt.*
6 *Friuola quid ſit.*
7 *Iudicis arbitrio relinqui, qua friuola exceptiones, & appellationes dicantur.*

CASVS CXCVII.

QVAE APPELLATIONES, ET exceptiones friuolæ dicantur,& de ſigni ficatione dictionis, friuolum, aliqua non ingrata expli- cantur.

APVD iudicum tribunalia vox eſt fre
1 quens, friuolis † appellationibus de
ferendum non eſſe:ex Bar. ſententia
in l.1.§.interdum.ff.à quibus appel.
non licet.quem alij ſunt ſecuti, vt apud Barb.
conſi.51.colum.24.in fine.lib.1.conſi.7.colu.
10.& conſi.38.colum.4.lib.2.qui ſcribunt,ver
2 ba reſcripti, vel † ſtatuti, quibus appellatio
reijcitur, intelligi de friuola. ita etiam aiunt,
3 † clauſulam reſcripti,omni exceptione remo-
ta,de friuola intelligi. ita Bar.d.§.interdum,
numero 5.Sic ſtatutum excludens omnem ſta-
tutorum interpretationem,friuolam exclude
re dixit Bart.in l. omnes populi.nu.65. in fin.
de iuſt.& iure.& illum ſunt ſecuti Barbatia in
locis prꝗcitatis.Alex.conſi.50.nume.11.& cõ-
ſi.80.nu.5.lib.1.Decius in cap.ex parte tua.nu
me 4.de off.deleg.& in l.quamuis, primo no
tab.C.de impub.& alijs ſubſtiu.immo docuit
Bar.in l.1.§.& parui.numer.2.ff. quod vi, aut
4 clam.quòd † ſtatutum excludens omnes ex-
ceptiones excludit ſolùm friuolas.& cum Bar
tolo alij plures ſentiunt, vt Barba.in d conſi.
7.colum.10.& conſi.38.colum 4.lib.2.& Van
tius tract.nullitatum in titu Qui poſsit dicere
de nullitate,numero.33 40.quamquam in hac
poſteriori aſſertione contrarium ſentiat Bar-
bat.ſibi parum conſtans in dicto conſil.5 .co-
lum.24.libro 1. & Felinus in dicto capitulo ex
parte tua.nume.6.de off.deleg.quod nunc nõ
diſcutio;

Dubitari tamen contingit, quæ friuola ap-
pellatio,exceptio,& interpretatio dici poſsit.
Vnus inter alios Petrus Rebuffus in commen
tarijs ſuper Concord Franciæ,in rubr.de fri-
5 uolis appellationibus, ſcribit eſſe † friuola,
quæ prodeſſe nihil poſſunt. & rectè, nam fri-
6 uola † eſſe dicuntur, quę infirma, & fragilia
ſunt.quod doctè explicauit Guliel Budęus in
annota.Pandect.ad l ſolutum.§.ſolutam.ff.de
pigno.actio. qui interpretatus eſt illa verba Iu
riſconſulti,inſulę friuola mea,friuola quoque
intelligi poſſunt pro nulla fide ſub nixis, vt fri
uola verba ex facto interpretatur Budæus. nã
& exceptio hac ratione dici pôt friuola quo-
que intelligi poſſunt pro nulla fide ſubnixis,
vt friuola verba ex facto interpretatur Budæ-
us.nam & exceptio hac ratione dici poteſt fri-
uola,vt calumnioſa,& ſine fide. Vera eſt Re-
buffi interpretatio quò ad verborum ſignifica
tionem. At nos nunc quærimus quando ex-
ceptiones, vel appellationes, quæ ex facto pro
ponuntur, friuolæ dicantur. & verè cùm hoc
in facto verſetur, iure non potuit diffiniri;
7 quamobrem † iudicis arbitrio relinquitur:
ita Marſil.in l.queſtionis modum. numer.45.
de queſtio.poſt Barbat.in cap.veniens,colum.
1.de accuſat. prudens ergo erit iudex in fine
ac rei exitu perſcrutando, vt intelligat friuo-
la an ſint, vel alicuius ponderis, quæ propo-
nuntur.

SVMMARIVM.

1 *Delatoribus criminum præmia ſæpe conſtituun-
tur.*
2 *Iudicis arbitrio delatoribus præmia ſoluit.*
3 *Delatores criminum quomodo olim habiti.*
4 *Lex Papia quid de delatoribus ſtatuerint.*
5 *Claudij Neronis de Delatoribus conſtitutio.*
6 *Delatores criminum aliquando contempti.*

CASVS CXCVIII.

DELATORVM PRAEMIA, ET quando fuerunt vel in pretio habiti, vel contempti, decla- ratum.

PRINCIPES & cæteri omnes, quibus
prouinciarum, vel ciuitatum mandata
eſt cura,& adminiſtratio,ſolent inter-
1 dum† Delatoribus,& commiſſarijs (quos
vulgò maleficiorum denuntiatores appellant)
pro eorum delatione præmia conſtituere. ſæ-
pe tamen euenit, vt certa illa non ſint: ob id
dubitari contingit,quod nam præmium con-
ſtituendum eſt. Angelus in l.lex cornelia.§.ſi
quis liberum,in fin.ff.de iniurijs, ſcriptum re
2 liquit,eſſe in † iudicijs arbitrio idem placuit
Marſilio in l.queſtionis modum, numer 51.de
queſtio.& rectè,nam ſi non eſt diffinitum ſine
dubio eorum arbitrio, & voluntati relinqui-
tur. probat & hanc ſententiam.l.2.C. de falſa
mone. qua arbitrio Principis præmium datur
delatori falſi monetari, & ibi glo.& Salice.in
fin. declarant. Ego aliquando obſeruaui olim
3 varijs modis his † delatoribus pręmia conſti-
4 tuta fuiſſe. lex † Papia. vt facinoroſos & per-
ditos

ditos homines, qui clandeſtina facinora admit
tebant, comprimeret; delatores hos conſtituit
qui offenſas in Principem præſertim ſpecula-
rentur, atque illis in præmium dimidiam illa-
5 tæ mulctæ ſtatuit. † Claudius Nero (vt au-
tor eſt Suetonius in illius Vita cap. 10.) præ-
mia legis Papiæ ad quartas reuocauit. quare
quadruplatores dicti ſunt, quòd quartam par-
tem de proſcriptorum bonis conſequerentur
ijs delatoribus aliquando mirum in modum
fauerunt Romani Imperatores, aliquando eos
6 contempſerunt, ac pœnis affecerunt, vt doctè
& pulchrè memoriæ proditum eſt à Guliel. Bu-
dæo in annot. Pandect. ad l. ab accuſatione. ff.
ad S.C. Turpilia. & ab Alex. ab Alexan. lib. 4.
Dierum Genialium cap. 22. & nonnulla attu-
lit Iacobus Curacius in interpretatione titu-
li. C. de delatoribus, libr. 10. ad illos lectorem
allego.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis arbitrio relinquitur diſpoſitionis dubia interpretatio.*
2 *Interpretationem à ſubiecta materia ſumi.*
3 *Interpretationem ſumi vel à natura rei, vel veriſimilitudine.*
4 *Interpretationem æquitati conueniri debere.*
5 *Interpretationem neceſſariam dici, quæ per rationem fit.*
6 *Interpretationem benigniorem recipiendam eſſe.*
7 *Interpretationem à cortice verborum non eſſe ſumendam.*
8 *Interpretatio illa ſumenda eſt, quæ à prudentibus reprehendi non poteſt.*
9 *Interpretationem iuri communi conſentaneam recipiendam eſſe.*
10 *Interpretationem à veriſimili ſumendam eſſe.*
11 *Interpretationem ſumi à conſuetudine.*
12 *Interpretationem illam eſſe ſumendam, quæ caſui magis neceſſario conuenit.*
13 *Interpretatio illa ſumenda eſt, quæ vtrique partium ſit conſultum, & ſatisfactum.*
14 *Interpretationem vtrique caſui conuenientem ſumendam eſſe.*
15 *Interpretatio illa ſumenda eſt, quæ contrahentium alter damnum non ſentiat.*
16 *Interpretationem illam ſumendam ne alter contrahentium decipiatur.*
17 *Interpretatio, quæ culpam, & iniquitatem excludit recipienda eſt.*
18 *Interpretationem à proximis, non à remotis eſſe ſumendam.*
19 *Interpretationem eſſe ſumendam, ne actus eluſorius ſit.*
20 *Interpretationem eſſe recipiendam ex viri boni arbitrio.*
21 *Interpretatio illa ſumenda eſt, quæ legum correctio euitatur.*
22 *Interpretatio, quæ actus ſuſtinetur, recipienda eſt.*
23 *Interpretatio quæ pugnantia ad concordiam reducuntur, ſumenda eſt.*

CASVS CXCIX.

DE ACTVS DVBII INTERpretatione qualis recipienda ſit interpretatio, facilis & diligens enarratio.

TANTA eſt aliquando verborum am-
biguitas, vt maximè hæreant homi-
nes in illorum interpretatione. quā-
obrem vbi ceſſant illi, quibus vel di-
ſponens, vel lex interpretationem mandauit,
1 iudex † ex ſuo arbitrio interpretatur, ita Bal.
in l. voluntatis. nume. 1. verſicu. ſi verò non ſit
commiſſa. C. de fideicommiſſ. idem reſpondit
Roman. conſi. 376. Quæſtio eſt nunquid. colu.
pen. quem ſecutus eſt Marſilius in l. quæſtio-
nis modum. nume. 52. de quæſtio. ſcio tamen iu
2 dicis partes has fore, vt primùm obſeruet † ſu
biectam ipſam materiam, quæ magnam præbe
re ſolet dubijs interpretationem; vt annotauit
glo. in l. eas cauſas. de condit. & demonſtrat.
quam præcitato loco annotauit Romanus. cui
multa accedunt, quæ ſcribunt Ruin. conſil. 3.
nume. 20. libr. 1. & Cagnolus in procœmio Di-
geſtorum in principio, numero. 10. dum illam
gloſſam commendant, verbum ſcilicet vnum
pro altero ob ſubiectam materiam interpreta-
ti ſolere. Accedunt quæ ſcripſimus ſuprà li-
bro primo quæſtio. 7. nume. 8. accedit Craue.
conſi. 33. num. 22 dum reſpondit poſt Baldum,
3 eſſe faciendam † interpretationem, vel ſecun-
dum naturam rei, vel ſecundum veriſimilitudi
nem. idem conſi. 135. nume. 33. obſeruabit & il-
4 lud iudex, vt † æquitati conſentaneam ma-
gis interpretationem amplectatur, iuxta l. in
his. ff. de condi. & demonſtra. & reſpondit So-
cin. ſen. conſi. 59. colum. 7. in fin. lib. 2. poſt Bal
dum in l. cùm allegas, in fin. C. de vſuris. hanc
tamen interpretationem ex æquitate probabi-
lem appellauit Baldus conſi. 4. 1. Quidam Me-
diolanenſis. colum. 1. lib. 1. & Craue. conſi. 135.
5 nume. 37. qui illam eſſe † neceſſariam dixerūt,

quæ

quæ per punctum rationis fit. Huc accedit,
quod reſpondit Socin.ſen.conſi.23.colum.7.
verſicu.decimooctauo probarunt.& conſi.25.
colum.8.verſicu.nono probatur, libr.primo,
6 † interpretationem in eam partem eſſe facien
dam,quæ maiorem benignitatem continet. ex
l.vlti.C.qui ponis cedere poſſ. ſic ex ratione
7 eſt † facienda verborum interpretatio, non
ex ipſo cortice.ita Baldus conſi.77. Dominus
Papa.colum.2.lib.2. quem eſt ſecutus Craue.
conſi.263.colum.2.verſic.itaque ſi cauſa. Illam
8 pariter † interpretationem recipiet iudex,
quæ à prudentibus reprehendi non poſſit.l.
Saluius Ariſto.ff. de leg. preſta. & egregiè re-
ſponderunt Socin. ſen. conſi.1.colum.4.lib.3.
& conſi.27.nume.8.lib.4.Socin.iun.conſil.1.
nume.128.libr.1.& Craue. conſi.3.nume.23.&
9 conſi.5.nume.14. ita † interpretationem iu-
ri communi magis conſentaneam probabit.l.
ſi ſtipulatus.de vſuris.& reſpondit Brunus cō
10 ſi.35.numer.10 ſic & † interpretationem re-
cipiet,quę veriſimilis magis eſt. Craue.conſil.
135.nume.33.& quæ iuſtior ſit ex multis ſcriptu
rę ſenſibus.Craue.conſi.70.nume.14. Sic etiā
11 eam approbabit, † quam iam conſuetudo re
cepit. Decius conſi.441.nume.13.qui reſpon-
dit, conſuetudinem omnem diſpoſitionem
interpretari. nec conſuetudo hæc neceſſariò
eſſe debet præſcripta: ſola enim obſeruantiā
ſufficit. Caſtren.conſi.347.Quia circa dona-
tionem,columna vlt.lib.1.Soci.ſen.conſi.111.
columna vlt.verſi.ſed certè poſſumus. libro.1.
Decius conſi.156.columna vlti. Craue.conſil.
201.nume.12.& conſi.294.colum.14. verſicu.
vigeſimo primo. Obſeruabit & illud iudex
12 prudens,vt eam recipiat † interpretationem
quæ caſum magis neceſſarium comprehendit.
l.in his §.ſed & ſi fortè.ff.de ſolut.& reſpon-
dit Craue.conſi.135.nume.34. & conſi.149.nu
mero.12.& conſil.272. numero 4. Illam etiam
13 † interpretationem obſeruabit magis iudex,
qua vtrique partium conſultum,ſatisfactumq́;
ſit.l.adoptiuus.§.1.de ritu nup.Bal.l. bonorū
q.3.C.qui adm.quem ſecutus eſt Craue. conſ.
201.nu.16.& conſi.301.nu.4.qui & illud reſpō
14 dit, † interpretationem vtrique conuenientē
obſeruandam eſſe. Confirmatur,quia illa reci-
15 pi magis debet † interpretatio,qua contrahen
tium alter damnum non patiatur.l.3.§.1.ff. de
arbitr.latè Craue. conſil.245.nu.9.conſil.269.
nu.5.& ideo reſpondit idem Craue. conſi.91.
16 nu.11.illam eſſe ſumendam † interpretationem
per quam vna partium decepta foret. Illud eti
am obſeruabit,vt eam admittat interpretatio-
nem,quę minus pręiuditialis eſt.l.3.ff.de ſuſp.
tuto.Craue conſi.33.num.24. Hunc dicimus,
17 † interpretationem illam eſſe recipiendā, qua
culpa excluditur.ita Craue.conſi.151.num.18.
Sic & illa recipitur,qua fraus excluditur. De-
cius conſi.278.colum.vlti.& quæ iniquitatem
non contineat. Craue.conſi.186.numer.14. Il-
18 lud etiam obſeruabit iudex, vt † interpreta-
tionem à proximis,non autem à remotis dedu
cat,quoniam quę à remotiſ deducitur,quamuis
minima contraria coniectura tollitur.ita Soc.
iun.conſi.128.numer.69.lib.1.Illud pariter eſt
19 omninò obſeruandam ita eſſe faciendam † in-
terpretationem,ne actus vel diſpoſitio ſit elu-
ſoria.l.ſi quando,in prin.de leg.1.Craue. con
ſi.25.nume.7.conſi.135.nume.25. & conſil.175.
20 nume.3. & ſic † interpretatio illa magis recipi
tur,quæ fit ex arbitrio boni viri.Craue. conſ.
21 135.nume.39. Præterea illa † interpretatio ma
gis recipitur, per quam legum correctionem
euitamus.l.præcipimus, cum ſimilibus de ap-
pell.ſi tamen correctio fit,illa quæ ad ius com-
mune reuertimur iuxta.l.ſi vnus.§.pactus, vbi
glo.& latè Iaſ.numer.5.ff.de pactis, fauorabi-
22 lior eſt. Illa deinde † interpretatio cæteris prę
ualere debet per quam actus ſuſtineretur.l. quo
ties.de reb.dub.l.quoties.de reg.iuris. Dec.
in cap.quoniam Abbas.nu.16.de off.deleg. &
in l.ſi donatione.nume.12.C.de colla. latè Ce
phalus conſi.223.nume.5.lib.2. cæteros ſciens
prætereo. Illud tandem iudex obſeruabit vt
23 eam admittat † interpretationem qua pugnan
tia ad concordiam reducuntur.ita omnes in l.
vbi repugnantia,de reg.iur. & in c.inter dile-
ctos,de fide inſtrum. Non proſequor vlterius,
nam alia permulta ſtudioſo & diligenti occur
rent. Illud etiam prætereundum non eſſe du-
xi,quòd quando agitur de ſola vocabuli inter
pretatione, & ſignificatione, nullum dari in
eo iudicis arbitrium: ſi quidem tunc ſola iu-
ris diſpoſitio ſpectatur. ita intelligo atque de-
claro Baldum in c.poſtremò,de appella.quem
ſecuti ſunt Fel.in c.nonnulli.§.ſunt,& alij,nu
me.60.de reſcrip.& Mantua in c vlt.nu.17.in
fin.de conſuet.quamquam idem Mantua in d.
§.ſunt & alii.verſi.ſed aduertendum, dubita-
uerit: immo Baldi doctrinam iure non proba
ri ſenſerit. Ego opinor ſatis iure probari.quo-
niam ſi vocabuli ſignificatio à iure ſcripto ſu-
mitur,ius eſt certum: ergo ceſſat iudicis arbi-
trium, quemadmodum ſuperiore libro expli-
cauimus. Solùm enim iudicis arbitrio relin-
quuntur, quæ facti ſunt, & quæ verè igno-
rantur.

SVMMARIVM.

1 *Vaſallo cui conceſſa eſt in Regno ſubinfeudandi, facultas ſubuaſallum non ſibi, ſed Regi acquirit.*

2 *Marini Fraccia opinio reiecta.*

3 *Correctio legis, qua ad ius antiquum revertimur, fauorabilis.*

4 *Interpretatio, qua minus lędit ius recipienda eſt.*

5 *Dominus reiectus feudum ſui vaſalli ſubinfeudare non poteſt.*

6 *Vaſallus feudum ſuum poteſt ſubinfeudare.*

7 *Actus quando tribuat auctoritatem praſtandi.*

8 *L. 2. §. omnia. C. de vet. iure enuclea declaratur.*

9 *Electus dicitur non ab eligente, ſed a mandante eligi.*

10 *Vaſallus ſubinfeudatus ex coniecturis dicitur Regis concedentis auctoritatem ſubinfeudandi.*

11 *Iudicis arbitrio relinquitur, quando ex coniecturis vaſallus ſubinfeudans efficiat ſubuaſallum eſſe Regis concedentis auctoritatem ſubinfeudandi.*

12 *Vaſallo ſubinfeudanti ſi deinde Rex aſſentiat, Regi ſubuaſallus non acquiritur.*

CASVS CC.

VASALLO SI IN REGNO NEApolitano ſubfeudum conceditur, an Regis vel potius vaſalli ſubinfeudantis vaſallus efficietur? Marini Fracciæ eruditi Iuriſconſulti opinio confutata.

POSTEAQVAM ſuperiores caſu diximus de iudicijs arbitrio, quod verſatur in interpretatione vel diſpoſitionis ambiguæ, vel verborum, quæ diuerſes interdum ſignificationes habent: è re fore exiſtimaui huc afferre illam diſceptationem, quam Marinus Fraccia eruditus Iuriſcõſultus in Commentarijs feudorum libro primo ſub rubr. De origine Beronum. cap. vidimus, nume. 46. recenſet quo loci, nume. 54 aliaque iudicis arbitrio tribuit. Iuris quęſtio hęc. Quando in Regno Rex derogando conſtitutioni Regni ſubinfeudationem prohibentis, 1 concedit ſuo † vaſallo facultatem ſubinfeudãdi, an conceſsio hæc interpretanda ſit, quòd is ſecundus vaſallus ſit vaſallus ſubinfeudantis, vel ipſius Regis? is Marinus præcitato loco, nume. 46. in ea opinione fuit, hunc eſſe vaſal-2 lum Regis. Ego aliquando interrogatus† contrarium reſpondi. Nam conceſsione illa abrogatur Regni conſtitutio, & ad ius commu-3 ne reuerſum eſt, id quod † fauorabile eſt. l. ſi vnus. §. pactus, vbi Iaſo. nume. 6. de pactis. ſenſit in ſpecie Iſernia in capitulo primo, in principio de feudo non hab. propr. natu. feud. & ſi fauorabile eſt, eſt etiam latæ interpretationis quidquid Marinus cenſuerit. Quod ea ratione confirmatur, quoniam in dubio eſt recipiẽ-4 da illa † interpretatio, quæ iuris diſpoſitionem minus lædit, vt ſuperiore caſu diximus, ſed in caſu noſtro illa interpretatio, qua dicimus ſubueſallum hunc effici vaſallum ſubinfeudantis, & non Regis, minus lędit ius, quod vel ex eo probatur: nam, ſi Regis licentia intelligeretur, quòd nomine Regis ſubinfeudaretur, duo induceret. Primò abrogeret Regni conſtitutionem, quã abſolutè ſubinfeudatio prohibetur. Secundò tollet ius commune, 5 quo conceſſa non eſt facultas † Regi diſponendi de rebus ſui vaſalli, atque ita concedendi alteri feudum. capitulo ſecundo de feudo dato in vicem leg. comm. vbi omnes & Aflic. deciſione 292. & tamen, ſi intelligimus ſolùm vaſallo conceſſiſſe, vt ſuo nomine ſubinfeudet, redigit eam facultatem ad ius commune, 6 quo quidem iure permiſſum eſt † vaſallo ſubinfeudare, capitu. primo. §. primo qui l. olim feud. alie. poter. Curt. iun. tracta. feudo. 4. parte, nume. 83. quo etiam iure dicimus ſubuaſallum non eſſe vaſallum domini directi, & mediati, ſed vtilis, & immediati. Curt. iun. loco iam citato, nume. 89. & conſi. 2. num. 1. Neuiz. conſi. 61. nume. 12. & Socin. iun. 126. nume. 4. libro tertio. Nec noſtræ huic ſententiæ educuntur auctoritates Iſerniæ, & rationes, quibus Marinus ſuam illam opinionem tuetur. Si quidem ab eo citatus Iſernie non his in terminis, ſed longè diuerſis loquitur. rationes verò 7 ſuæ eò ſpectant, quòd tunc † actus tribuit auctoritatem præſtanti, quando ab eo omnis po-8 teſtas pendet, iuxta l. ſecunda. §. omnia. C. de veter. iure enuclean quam Marinus citet. & quem ita intellexit Decius in l. more. numero 28. de iuriſdictione omnium iudicum, ſed in caſu noſtro diuerſum eſt, quia Rex ipſe ſubinfeudare non poteſt. Cùm tamen vaſallus poſsit, illa ergo ſubinfeudatio à vaſallo, & non à Rege procedit, ita poſſumus ſentẽ facere. l. ſi pignori. in fi. ff. fam. hercil. l. de acceſsionibus. §. vlt. ff. de diuerſ. & temp. præſcrip. quæ verè loquuntur cùm actus ſit auctoritate illius, qui faciendi

ciendi poteſtatem habet, & que quidem poteſtate ceret ipſemet feciens. vt & in eo, qui mā-
9 dente teſtetore eligit, nem is † electus dicitur à teſtetore mendente, non eb eligente, qui exequitur. l. vnum ex femilie. §. ſi de falcidie. de lega. 3. quam ita declarant Decius conſi. 251. col. 2. conſi. 287. nu. 2. Craue. conſi. 122. nu. 3. & cōſi. 144. num. 1. 4. & Tiraq. de Retrect. conſang. §. 11. glo. 6. nu. 15. Cætera, quæ fuſius aliquando in eo reſponſo edferebem, vt breuiteri conſulam, prætermitto.

Probete temen Marini opinione declaratur ſecundum eundem Marinum loco iam citato, nume. 54. verſicu. Hæc autem perſtringe-
10 rem. vt locum ſibi non vendicet, cùm † ex cōiecturis conſteret, ita eſſe conceſſam ſubinfeudandi facultatem, vt is ſubuaſallus ſit ſubinfeudandi facultatem, vt is ſubuaſallus ſit ſubinfeudantis, & non Regis vaſallus. quæ quidem cō-
11 iecturæ multæ ſunt, inquit Marinus, & à † iudicis arbitrio pendēt. Prima quartum eſt, quæ deſumitur à vicinitate ſcripturę. l. ſi ſeruus plurium. §. vlt. de leg. 1. Secunda ex Regis conſuetudine. ergu. l. vel vniuerſorum. ff. de pigno. actio. Tertia ex regionis & loci conſuetudine. argumento eorum, quę ſcribit Iſernin cap. 1. §. prætereà. Quarta ex immenſo collato beneficio ipſi Regi. erg. l. ſi peter. ff. de dona. Quinta ex grauitete perſonæ, cui feudum conceſſum eſt. arg. l. penum. §. equitij, de vſu & hab. Sexta cùm res ita in feudum concedi conſueuit. ergu. l. excepto. C. locati in his etenim diiudicādis verè iudicis arbitrium verſetur: quando quidem coniecturæ omnes ab illius poteſtate vt plurimùm pendent: vt ſuis locis diximus. Declarat ſecundò Marinus loco iam releto. nu. 55. non procedere etiam eo caſu, cùm Rex
12 ab initio feudum ſine hac poteſtate † ſubinfeudendi conceſsiſſet, & deinde vaſallus ſubinfeudeſſet, illique ſubinfeudationi Rex poſtmodum aſſenſiſſet: nam tunc, inquit Marinus, non eſt is vaſallus Regis, ſed ſubinfeudentis. Hæc ed ſecundum horum caſuum Centuriam.

F I N I S.

AMPLISSIMO ATQVE PERILLVSTRI REGIO APVD MEDIOLANENSES SENATORI

POLICTONIO MEDIOBARBO,

Iacobus Menochius S. D.

EX omnibus ijs, Senator ampliſsime, qui huic legali philoſophiæ incumbunt, in qua non inficior, me, vt tuæ de me expectationi reſpondeam, aliqua cum diligentia verſari: vel (vt ingenuè dicam, nec enim in his mihimet ipſi poſſum temperare) ex omnibus ijs, qui hanc viuunt vitam, nemo eſt, qui me ipſo tibi plus verè debeat. Nam, ſi tua in me beneficia, quæ ſunt propè innumera his ſcriptis enumerarem, in iuſtum volumen profectò res ipſa excreſceret. Scio equidem, vt prætermittam illam, quam ſacro intercedente Baptiſmate, dum è fonte ſacro meum primogenitum leuaſti, contraximus neceſsitudinem: te, qui memoria maximè vales, non ignorare, me prima fermè iuris elementa, tua diligentia eſſe aſſecutum, cùm viginti ferè ab hinc annis in hanc militiam, quam tunc tu Dux ſtrenuiſsimus tractabas, adſcriptus eſſem. in qua quinquennium ita ſum verſatus, (in hoc opinor me iure poſſe gloriari) vt tuis literis deinde commendatus, Ampliſsimi Senatus Mediolanenſis, in quo nunc tu magna cum laude, ac omnium admiratione ſedes, auctoritate in album profeſſorem Ticinenſis Academiæ referri meruerim. quod munus cùm aliquot menſes, vt noſti, obiuiſſem candidatus, tua deinde manu, laurea Doctoris cohoneſtatus in Iuriſconſultorum numero cæpi connumerari. qua certè humanitate & beneficentia non video quæ poſsit eſſe maior, quàm in me adiuuando fuit. Sed quid etiam eſt à te, quod ad meum commodum attineret, prætermiſſum? Quæ ſigna non dediſti cùm humanitatis egregiæ, tum amoris in me ſingularis? Ego tua doctrina & diligentia profeci, tuo beneficio ornatus, tua auctoritate commendatus aliquot annos, qua potui ingenij mei tenuitate Ticini docui, mox in Subalpinam Academiam me contuli, tandem hunc Patauium (ita enim peregrinari interdum & placet & iuuat) veni: & ea quidem conditione, quam dum iſtuc iter faciens, petaſatus inuiſerem, coram expo-

ſui. Quod ſanè munus quo ſtudio, quo labore, qua diligentia tractem, ex iuris ſtudioſis, qui à nobis ad te veniunt (plures enim tua humanitate inuitatos venire ſcio) quotidie cognoſcere potes. Illud vnum profectò ſcias velim, me non induſtriæ, non laboribus, non vigilijs vel eam ob cauſſam in primis parcere, vt tibi primùm, deinde alijs, qui de me magnificè ſenſerunt, quacunque ratione efficere poſſum, ſatisfaciam. Conquieſcam certè nunquam, donec nouero, me, quòd omnibus viribus præſtare conor, etiam apud poſteros laudem aliquam aſſecutum. Sunt argumento hi qualeſcunque Commentarij, quos diuulgari & partim ſub tuo nomine apparere volui: & libenter quidem volui, vt eum haberem in his defenſorem, & patronum, quem præceptorem eruditiſſimum & tanquam parentem optimum ſemper habui. Nam neminem eſſe arbitror, qui melius te ipſo, qui accerrimus es ingeniorum æſtimator, iudicare poſſit qualia ſint hæc, quæ hoc tempore euulgamus. illa etiam ratione libenter partem hanc Commentariorum noſtrorum tuæ amplitudini dedicauimus atque conſecrauimus, quòd in ea primùm permultæ ſunt iuris Pontificij atque Cæſarei tractationes, quas ſcio te in maximo auditorum conuentu Ticini explicaſſe, acutiſſimeq́; enucleaſſe. quas vtinam venire in lucem patereris, non, vt laudum tibi compares aliquam, nam cùm laudatiſſimus ſis, illas pro tua ſingulari modeſtia libenter aſpernaris: ſed vt ſtudioſorum, ac eorum, qui in foro iudicum ſubſellijs aſſiduè ſunt & verſantur, vtilitati conſulerent. In hac etiam Commentariorum parte, quam & hac de cauſſa tuo nomine inſigniui, permulta adſunt, quæ capitalibus cauſſis conueniunt. In quibus pertractandis tu, cùm Ticini in iuuandis ijs, qui ea moleſtia premebantur, grauiſſimus Patronus fuiſti, tum nunc in ampliſſimo iſto, in quo ſedes loco, in illis diiudicandis æquiſſimus iudex, ac vnus è ſapientiſſimis Athenienſium Areopagitis haberis. Accedit, quòd in his permulta à me tractantur, quæ & à Iulio Claro affine tuo viro ampliſſimo doctius explicata fuerunt: cuius quidem erudiſſimi Commentarij quantùm meis manibus terantur, hæc ipſa noſtra indicabunt. Ego profectò delector ſummoperè percelebri doctrina tanti viri. Cui quidem, cùm ad ſummam gloria nihil deſit, cumq́; tibi eæ res abundè adſint, quibus homines hominibus antecellere videntur: attamen fit veſtra bonitate & ſapientia, vt viciſſim & tu illius dignitate atque amplitudine, & ille in ingenio atque virtute tua conquieſcat. Vterque verò magna apud Hiſpaniarum prudentiſſimum Regem & ſummo ingenio præditum auctoritate, magnos eſtis apud omnes nomine & gloria. ille ſi quidem in ſupremo Italicarum rerum Conſilio Sereniſſimi atque Catholici Hiſpaniarum Regis Conſiliarius, & Mediolanenſis Prouinciæ Regens diligentiſſimus: Tu pro eodem Rege grauiſſimus Mediolanenſis Senator. quod ampliſſimum munus quanta æquitate, prudentia & dexteritate obeas, non modò verbis aut ſcriptis, ſed ne mente quidem ſatis concipere poſſum. Ita enim tu lites maximas componis, aut dirimis, vt ca-

pitales

pitales antea inimicitias, & odia deſperatæ concordiæ ad pacem & tranquillitatem reuoces. iniurios & moleſtos ab impotentia ſemper deterres, aut monendo, aut comminando, vt popularium quies ſalua ſit. in iure dicendo audiendisq; cauſis patientiſsimus cum ſis, dignitatem nihilominus retines: vt neque contemni imperium, neque formidari patiaris. Et quamuis facilem in adeundo te præbeas, ita tamen modum adhibes, vt æquiſsimus iudex omnibus videaris. ita enim faciles ad te aditus patent, vt neque tempore, neque loco vnquam vllo quiſquam excluſus ſit, quin & te adire, & quæ vult liberè loqui poſsit. Quo circà Ticinenſis patria, te vnum ſuſpicit, colit, & veneratur. Te vnum profectò admiratur, qui cùm ex antiquiſsima Mediobarborum ſis familia, nempè iam inde regnantibus Longobardis in vrbe propagata, quæ inter nobiliſsimas facilè primas vrbis familias tenet: ſisq; opulentiſsimus diuitijs, quibus nobilitas maximè illuſtrari ſolet, ſis tamen omnium humaniſsimus. qua quidem humanitate fretus, te etiam atque etiam rogo, vt quo animo tui nominis ſtudioſiſsimos amplecti & fouere ſoles, eodem noſtras has qualeſcunque lucubratiunculas, tuæ dicatas amplitudini, accipias. Quod ſi, vt ſpero, efficies, & probabis, ad maiora animum noſtrum accendes atque inflammabis. Vale, ex vrbe Patauio. Decimo Kal Febr. 1569.

IACOBI MENOCHII IVRISCONSVLTI ELOQVENTISSIMI, DE ARBITRARIIS IVDICVM, Liber Secundus.

CENTVRIA TERTIA.

SVMMARIVM.

1 *Reſcriptorum genera, gratiæ, & iuſtitiæ, & quæ illa ſint.*
2 *Reſcripta gratiæ facilius irritari quàm reſcripta iuſtitiæ.*
3 *Reſcripta iuſtitiæ ob ſurreptionis vitium vitiari ſolum ope exceptionis.*
4 *Baldus in l. vlt. nu. 4. in fi. C. ſent. reſcin. non poſſe declaratur.*
5 *Reſcripta iuſtitiæ facilius concedi, quàm reſcripta gratiæ.*
6 *Reſcripta gratiæ odioſa eſſe.*
7 *Reſcripta gratiæ maioris eſſe præiuditij, quàm reſcripta iuſtitiæ.*
8 *Reſcripta iuſtitiæ obligationem non minuere.*
9 *Obreptionem à ſurreptione ex communi opinione differre.*
10 *Surreptionem ab obreptione non differre ex veriori ſententia.*
11 *L. ſed ſi hac. § patronum. ff. de in ius vocan. declaratur.*
12 *L. ſi fideiuſſor. § ſi cum ff. mand. ſenſus, & intellectus.*
13 *L. 1. C. ſi nuptiæ ex reſcrip. peta. intellectus, reiecta Beroij interpretatione.*
14 *Verbum obripio, à verbo ſurripio, non differre.*
15 *Obripere eſt latenter rapere.*
16 *Reſcripta gratiæ ita vitiat obreptio, vt ſurreptio.*
17 *Surreptionem ipſo iure vitiare reſcripta gratiæ, vt vitiat obreptio.*
18 *Alex. conſ. 60. in fi. lib. 2. confutatus.*
19 *Baldus conſ. 251. lib. 1. declaratus.*
20 *Surreptionem ita vitiare ipſo iure reſcripta iuſtitiæ, vt vitiat obreptio.*
21 *Falſum exprimere plus eſſe, quam verum ſupprimere.*
22 *Surreptio circa cauſam finalem & impulſiuã commiſſa quando vitiet.*
23 *Iudicis arbitrio relinqui, quando ſurreptio circa cauſam impulſiuam commiſſa vitiet.*
24 *Surreptionem vitiare reſcripta, cùm ſuppreſſa talia ſunt, quæ mouere poterant Principem ad non concedendum, vel difficilius concedendum.*
25 *Iudicis arbitrio relinquuntur qualitates narrandæ in precibus, ne reſcriptum ſurreptitium reddatur.*
26 *Reſcripta cùm impetrantur ſolùm illæ qualitates narrandæ ſunt, quæ in iure expreſſa ſunt.*
27 *Authoris noua diſtinctio, quæ qualitates in reſcriptorum interpretatione narrandæ ſint, ne ſurreptitia reddantur.*
28 *Iudicis arbitrium non verſari in determinatis à conſuetudine.*
29 *Gloſſa clemen. 1. in verbo altero, de preben. declaratur.*
30 *Iudicis arbitrium eſſe, an qualitas non expreſſa in precibus mouere potuerit Principem ad non concedendum.*
31 *Praxis obijciendi atque probandi reſcripta ſurreptitia eſſe.*
32 *Reſcripta gratiæ, ex quibus ſuppreßis qualitatibus ſurreptitia reddantur.*
33 *Beneficium impetrans narrare debet ſe eſſe clericum.*
34 *Impetrans beneficium narrare debet ſuæ natiuitatis qualitatem.*
35 *Illegitimè natos, ad ordines ſacros promoueri non poſſe.*
36 *Alciati lapſus libro decimo, Parerg. iuris, capitulo 8.*
37 *Beneficium impetrans narrare debet crimen, in quo ſe inuolutum reperit.*

Excommunicatus

38 Excommunicatus remotius à beneficio impetrare beneficium non poteſt, non expreſſa illa remotione.
39 Beneficium impetrans narrare debet plures diſpenſationes à ſe impetratas.
40 Beneficium impetrans narrare debet ſuam dignitatem.
41 Beneficium impetrans narrare debet aliud beneficium, quod iam obtinet.
42 Etiam ſi tenue eſt.
43 Etiam ſi re ipſa beneficium primum cenſetur non eſt.
44 Etiam ſi primo ſpoliatus fuit.
45 Etiam ſi primum ipſe impetrans per vim occupauit.
46 Etiam ſi primum beneficium manuale eſt.
47 Etiam ſi primo renunciauit & renunciatio à ſuperiore acceptata non fuit.
48 Etiam cum primo renuntiare promiſit.
49 Etiam ſi ordinatus eſt ad titulum eccleſia alterius.
50 Etiam ſi eſt canonicus cum prabenda in alterius eccleſia.
51 Etiam ſi penſionem obtinet.
52 Beneficium impetrans tacens primum beneficium, quod ſibi collatum ignorat, ſurripere ſecundum impetratum non dicitur, & ibi declaratur.
53 Capitulo gratia, de reſcript. in ſexto, declaratur.
54 L. qui cum alio, de reg. iur. declaratur.
55 Beneficium impetrans praſtimony, quod obtinet, mentionem an facere teneatur.
56 Praſtimonium quid ſit, & vnde dictum.
57 Praſtimonia duplicis generis.
58 Praſtimonium aliquando in titulum dari.
59 Gemin.a conſi. 89. & Oldra conſi. 8. declarantur.
60 Beneficium impetrans narrare non debet fructus altaris pro ſuo labore ſibi ab Epiſcopo collatos.
61 Beneficium curatum impetrans cura mentionem facere debet.
62 Beneficy appellatione curatum non venire.
63 Beneficium eſſe curatum narrare debet, impetrãs, & ſi illi per Vicarium ſeruire poteſt.
64 Beneficium impetrans narrare debet eſſe curatũ, nec prodeſt conceſſio motu proprio facta.
65 Beneficium plebaniam habere, narrare ſufficit, & ſi curam animarum habeat.
66 Eccleſiam collegiatam ſufficit narrare, & ſi curã animarum obtineat.
67 Beneficium curatum Epiſcopatui, vel Archidiaconatui annexum impetrans, ſufficit ſi narret beneficium principale.
68 Beneficium curatum accidentaliter obtinens non tenetur illud narrare impetratione ſecundi.
69 Natura & non accidens ſpectari ſolet.
70 Beneficium impetrans coram ordinario neceſſe nõ habet exprimere omnes illius qualitates.
71 Beneficium iur ſpatronatus impetrans illius qualitatem narrare omninò debet, & ibi ac declaratur.
72 Beneficium cathedralis eccleſia impetrans qualitatem ſituationis narrare debet.
73 Beneficium reſidentia impetrans illã qualitatem narrare debet.
74 Qualitas quæ ineſt ſui natura in beneficio, narranda non eſt in illius impetratione.
75 Ripa conſideratio in cap. ad aures, num. 21. in fine de reſcript. explosa.
76 Beneficium reſidentia motu proprio collatum tenet, etiam qualitate illa non narrata.
77 Valorem beneficii narrandum eſſe in illius impetratione.
78 Valorem non eſſe exprimendum in collatione beneficij motu proprio facta.
79 Motus proprius quid ſit, egregiè declaratur.
80 Motum proprium non firmare gratiam conceſſam contra concedentis voluntatem.
81 Clauſula motus proprii, tollere vitiũ ſurreptionis.
82 Clauſulam motus proprii, vitium inhabilitatis non auferre.
83 Clauſulam motus proprii, non operari ad tollendũ vitium falſa narrationis valoris.
84 Beneficium eſſe electiuum narrare debet illud impetrans.
85 Beneficium eſſe cum commenda narrare debet impetrans.
86 Beneficium eſſe regulare narrare debet clericus ſecularis illud impetrans.
87 Beneficium ſeculare eſſe, narrare debet regularis illud impetrans.
88 Beneficium eſſe hoſpitale debet narrare illud impetrans.
89 Clauſulam motus proprii, nihil operari, vt beneficium cum hoſpitale conceſſum cenſeatur nulla hoſpitalis facta mentione.
90 Beneficium cum hoſpitale ſi ſpectat ad collationẽ pralati regularis, in impetratione non eſt neceſſe dicere eſſe hoſpitale.
91 Beneficium alteri annexum impetrans illius qualitatis mentionem facere debet.
92 Clauſulam motus proprii, nihil operari vt beneficium alteri annexum collatum cenſeatur, annexionis mentione non facta.
93 Beneficium alteri annexum acceſſoriè impetrans ſufficit ſi narret beneficium principale.
94 Beneficiũ, quod eſt in collatione ordinarii vnicum

impetrans, illius qualitatis mentionem facere debet. & ibidem declaratur.

95 Beneficium monoculum quod.

96 Mandatum de prouidendo, de quo beneficio intelligatur, an de eo, cuius collatio ſolius ordinarij eſt.

97 Rota deciſio. 40. de reſcript. in antiquis declaratur.

98 Capituli mandato, de prabendis in 6. ſenſus & declaratio.

99 Beneficium impetrans qualitatē vacationis narrare debet.

100 Vacationis nullo modo expreſſo, omnis vacandi modus continetur.

101 Reſcriptum gratiæ ſi neutri, impetrans, qualitatem vacationis omninò narrare debet.

102 Electio cùm confirmari requiritur, vacationis modus exprimendus eſt.

103 Vacationis modo vno expreſſo, alter non continetur.

104 Vacationis modum ex communi voce, & fama narrare ſufficit.

105 Vacationis modo vno expreſſo, alter continetur ex mente ipſius impetrantis.

106 Vacationis modum vnum in gratijs expectatiuis narrare ſufficit.

107 Vacationis modum exprimere ſufficit, cum clauſula, quouis modo vacet.

108 Vacationis modo vno narrato, alter continetur in non odioſis.

109 Vacationis modo vno expreſſo, alter continetur, cum iam diu beneficium vacauit.

110 Beneficium impetrans narrare debet per cuius obitum vacat.

111 Beneficium per obitum familiaris Cardinalis vacans impetrans qualitatem illam narrare debet.

112 Familiarium Cardinalis beneficia impetrabilia non ſunt, ſed Pontifici reſeruata.

113 Familiaris beneficium eſſe dicitur reſeruatum, & ſi is mortis ſuæ tēpore familiaris eſſe deſierit.

114 Familiaritate ceſſante, non tamen ceſſat reſeruatio.

115 Familiari remoto ſua culpa, beneficium non deſinit eſſe reſeruatum.

116 Familiaris beneficium reſeruatum dicitur, & ſi officium et adminiſtrationem adhuc ingreſſus is non ſit.

117 Familiaris beneficium dicitur & illud, quando is etiam ſuæ mortis tempore adminiſtrationem non eſt ingreſſus.

118 Familiaris beneficium etiam illud eſſe dicitur, cum is per mortem ſui domini deſijt eſſe familiaris.

119 Familiaris Cardinalis & is dicitur, qui extra domum cardinalis portionem ſuorum alimentorum conſequitur.

120 Beneficium ſubfamiliaris reſeruatum etiam dicitur.

122 Beneficium familiari ignoranti & abſenti collocatum, reſeruatum etiam dicitur.

122 Vacationis modo expreſſo ex vna perſona, non venit ex perſona alterius, etiam ob clauſulam, quouis modo.

123 Beneficium impetrans quod fuit familiaris Papæ, & deinde Cardinalis, ſufficit ſi narret illum fuiſſe familiarem Papæ.

124 Beneficium quod notoriè fuit familiaris Cardinalis, impetrans, non habet neceſſe narrare familiaritatis qualitatem.

125 Beneficij per reſignationem impetrans neceſſe non habet exprimere reſignantem eſſe familiarem Cardinalis.

126 Familiaris ſolo priuilegio non efficit, vt ſua beneficia ſint reſeruata.

127 Familiaris qui non ſeruit, non fecit ſuum beneficium eſſe reſeruatum.

128 Beneficium affectum impetrans illius qualitatis mentionem facere debet.

129 Beneficium vitio intruſionis affectum, impetrans illud vitium narrare debet.

130 Clauſulam motus proprij, vitium intruſionis non tollere.

131 Beneficium litigioſum impetrans, illud vitiū narrare debet.

132 Socini ſenioris, & Caſſiodori doctrina declarata.

133 Vnio beneficij in illius impetratione narrāda eſt. & ibidem de vnione plura remiſſiuè.

134 Beneficium impetrans quando nomen Sancti exprimere debeat.

135 Canonicatum impetrans narrare debet nomen Canonici per cuius perſonam vacat.

136 Beneficium impetrans narrare debet ſtatutum iuratum illius eccleſiæ, ſi extat.

137 Statuto iurato derogatum non cenſetur ſimpliciter, ſed cum clauſula non obſtante.

138 Beneficium impetrans narrare debet ius, quod alteri in eo competit.

139 Beneficium impetrans narrare debet coloratam poſſeſſionem, quam in eo alter obtinet.

140 Clauſula vocatis vocandis, vel illa, dummodò non ſit alteri ius quæſitum, tollit ſurreptionem, quæ cauſari potuit ex iure, vel poſſeſſione alterius non narrata in impetratione beneficij.

141 Clauſulæ, amoto quolibet illicito detentore, effectus.

142 Clauſulam

142 *clauſulam motu proprio, ſupplere defectum narrationis iuris alterius, vel poſſeßionis in beneficij impetratione.*
143 *clauſulæ, non obſtante collatione alteri facta, effectus.*
144 *Coloratam poſſeßionem alterius narrare non eſt neceſſe cum vitioſa illa omninò eſt.*
145 *Error nominis poſſeſſoris impetrationem beneficij ſurreptitiam non reddit.*
146 *Beneficium expectatiuum habens, non habet neceſſe ius alterius narrare.*
147 *Beneficium impetrans alterius detentionem narrare debet.*
148 *Lis & proceſſus pendens narrandus eſt in impetratione beneficij.*
149 *Beneficium impetrans narrare debet ius alterius ei ex ſola electione quæſitum.*
150 *Beneficium ab ordinario impetrans, qualitates beneficii narrare neceſſe non habet.*
151 *Valor beneficii coram Ordinario conferente non narratur.*
152 *Ordinario collatori non eſt neceſſe narrare coloratam alterius poſſeßionem.*
153 *Item nec cætera ei veriſimiliter cognita.*
154 *Ordinarius præſumitur ſcire qualitates beneficiorum ſuæ diœceſis.*
155 *Ordinarium cenſeri prouidere motu proprio, Pontificem verò ad preces.*
156 *Ordinarii collationem non vitiari, niſi ex qualitatibus claro iure expreſsis.*
157 *Diſpenſationes ſtrictißimè interpretari.*
158 *Diſpenſationes ad plura beneficia quando ſubreptitiæ.*
159 *Vnio quando ſubreptitia dicatur.*
160 *Vnio ſurreptitia an ipſo iure vitietur.*

Casvs CCI.

ENARRATIO AMPLISSIMA, & non parum accurata, quę ſint illę qualitates, quibus non expreſsis reſcripta gratiæ ſurreptitia redduntur. Et innibi de differentiis reſcripti gratię & iuſtitię: Et quid ſit ſurreptio: & an ab obreptione differat.

PVBLICE aliquando beneuolis ac ſtudioſis meis auditoribus enarraui perutilem in iudiciis tractatum De reſcriptis. & dum aliqua iudici arbitraria adnotaſſem, ad communem omnium vtilitatem, quam præcęteris omnibus diligo, huc adferre volui. Verùm quò facilius, quę dicturus
ſum, intelligātur: ſciēdum eſt primò duo eſſe
1 † reſcripti genera; vnum iuſtitię, hoc eſt, ad
lites, alterū gratię, i. ad beneficia, & his ſimilia.
Reſcripti iuſtitię meminit tex. ī l. & ſi legibus
C. ſi contra ius vel vtil. pub. vbi Bar. & cęteri.
c. paſtoralis, cap. ſciſcitatus, & cap. ſuper literis, de reſcrip. Reſcripti gratiæ meminit tex.
cap. gratia. de reſcrip. in 6 & clem. gratię, eo.
Hanc diuiſionem egregiè poſt cęteros fecit
Rebuffus in Praxi Beneficiorum, in titu. De
diuiſione reſcriptorum. & vt in multis conueniunt, ita etiam in multis differunt, vt permultas differentias recenſet Rebuffus d. Praxi, titulo, De differentiis inter reſcripta gratiæ &
iuſtitię. Illa vna ſolum nunc annotanda eſt,
2 † reſcripta gratię facilius irritari, quàm iuſtitię. nam reſcripta gratię ob vitium obreptionis, immo & ſurreptionis ipſo iure vitiantur.
ita latè multorum auctoritatibus affirmarunt
Soci. ſen. conſi. 13. col. 3. lib. 1. conſi. 164. col. 2.
conſi. 169. in princ. lib. 1. ſed clarius & latius
Feli. ī cap. ad audientiā, il 2. nu. 22. de reſcrip.
Socin. iun. conſi. 77. nu. 83. 84. lib. 1. & Crauet.
conſi. 68. nu. 2. & Pariſ. conſi. 31. nu. 22. lib. 1.
3 Reſcripta † verò iuſtitię ob vitium ſurreptionis, immo & obreptionis non ipſo iure, ſed
ope exceptionis irritantur. ita ſcriptum reliquerunt Iaſ. l. præſcriptione. nu. 3. C. ſi contra
ius vel vtil. publ. Pariſ. conſ 51. nu. 27. lib. 4. &
Vant. tract. nullitatum, tit. De nullitate ex defectu iuriſdi. delega. num. 60. qui alios plures
huius opinionis recenſent. Quamquam Iaſon
ſibi parum conſtans conſi. 2. nu. ., lib. 1. diſſentire videatur, dum reſpōdit, ēt hoc in caſu eſſe
reſcriptum ipſo iure nullū, & malè, quādoquidem
4 † Bald. in l. vlt. nume. 4. in fin. C. ſenten.
reſcindi non poſſe, qui à Iaſone citatur, nō in
reſcripto iuſtitiæ, ſed gratię loquitur. ita ēt loquitur Bald. in l. quę ex relationibus. nu. 2. C.
de legibus, ac aliis in locis à Iaſone relatis. rationes differentię attulit Card. in clem. 1. q. ta
5 de præben. Extat & illa differētia, † reſcripta
iuſtitię facilius & verius pręſumi conceſſa, q̃
reſcripta gratiæ. ita Gemi. c. ſi cui nulla. col. 1.
de pręben. in 6. & conſi. 65 col. 6. verſi. in contrarium videtur. Gomeſ. in rubr. de reſcript.
in 6. nu. 16. & idem Gomeſ. ſuper regula Cancellarię, De annali poſſeſſore. q. 10. in fi. idem
docuit Ripa in rub. De reſcriptis extra num.
17. vtriuſq; differētię rationes adferri ſolent.
6 Prima eſt, quia reſcripta † gratię odioſa ſunt
potius ob vitium ambitionis, q̃ illa iuſtitiæ. c.
quamuis. de præb. in 6. quam rationē conſiderauit Deci. in c. ſuper literis, nu. 5. de reſcrip.

7 Secunda

7 Secunda ratio eſt, quia † reſcripta gratiæ
maioris præiudicij ſunt, quàm illa iuſtitiæ. Bal.
in l.1.C.de diuer.reſcrip. Deci.in rubr extra
eo.nu.1.& d c ſuper literis.nu.5 Crauet.cõſ.
46.nu.12.conſ.56.nu.14 & conſi.75. num.16.
8 Tertiam rationẽ † conſiderauit Gemi. in
d.c.quamuis, & Rebuff.in Praxi beneficium,
titu. Differentiæ inter reſcripta gratiæ & iu-
ſtitiæ.nu.34.quia literę iuſtitiæ non minuunt
obligationẽ,cùm eccleſia illa antea eſſet obli-
gata ex iuris diſpoſitione: vnde per literas il-
las non debet minui obligatio; ſecus autem
eſt in literis gratioſis.

Sciendum eſt etiam ſecundò ex recepta ma
gis doctorum opinione duo hæc nomina ver
9 balia, † obreptio,& ſurreptio,differre.obre-
ptionem illam eſſe autumãt,quæ per falſi nar-
rationem committitur: ſurreptionem verò
quę per veri taciturnitatem, vel confuſam ac
perplexam veri narrationem fit. ita Abbas in
cap.cum dilecta,num.15. de reſcriptis. cõmu-
nemq; hanc eſſe opinionem teſtatur Beroius
in cap.ſuper literis,lect.prima. nu.1. in fin. &
lect. 2.nu.1.quibus accedunt Bald.conſil.252.
Quæ ulæ precrs.col.2 lib.1.Gemi.conſi.128.
in fin.Alex.conſi.60.in fin.lib.2.& Ruin.con
ſil.28.nu.8.lib.1. qui vno ore affirmarunt, ma
iorem eſſe obreptionis vim quàm ſurreptio-
nis.nec diſſentiunt Soc. ſen.conſi.264.col.2.
lib.2.& conſil.59.col.4.lib.3. Brun.conſil.15.
nu.14.& Crauet.conſi.12.nu.18.& conſil.68.
nu.3 & conſi.79.nu.2.quo loci reſpondit, ſur
reptionem cauſari à generali nimis narratio-
ne: atque ita nominis ſignificatione differen
tiam conſtituunt. quin & in vi ac poteſtate:
quandoquidem autem illi,obreptio ipſo iure
impetratum reſcriptum vitiat, ſurreptio verò
exceptionis ope. quod clarius reſponderunt
Gozad.conſi.26.nu.21. Neuiz. inter conſilia
Bruni conſi.12,num.17.Capicius deci.32.nu.
12.& Crauet. conſi.7.nu.11.d.conſi.68.num.
5.& conſi.296.col.4.

Ego verò (quanquam magna ſit horum in-
terpretum autoritas,in iudiciis præſertim, à
quibus diſſentire cauſarum Patroni nephas
10 eſſe opponantur) differentiam hanc † iure mi
nimè probari contendo. & inter ſe duo hæc
nomina verbalia non differre mecum ſentiũt
Decius in ſu.cap.ſuper literis.primo notab.de
reſcrip.qui eiuſdem ſententiæ Cardinalẽ re-
fert. idem docuit Iaſ.in l. præſcriptione. nu.
1.C.ſi contra ius vel vtil publ. qui ſcripſit his
nominibus antiquos & nouos iureconſultos
abuti.Ruin.conſi 73.nume.15.lib.3.& ſi rectè
perpendatur, non aliter ſenſit gl. in l. ſed ſi
hac.§.patronũ, in verbo obreptionem. ff. de
in ius voc.dum exponit,obreptionem eſſe mẽ
dacium in fraudem tacendi.idem ſenſit Soci.
iun.conſ.77.nu.86 lib.1.& latius Rebuffus in
commentariis ad Regias conſtitutiones, to-
mo ſecundo,titu.de reſcriptis, in præfatione
nu.125 idem docuit Bald. in l. 1. C. ſi nuptiæ
ex reſcripto peta. hanc noſtram Cardinalis &
aliorum ſententiam,præter cæteros, quos vi-
11 dere hactenus contigit,probari credo † in d.
l ſed ſi hac. §. patronum. ff. de in ius vocan.
Patronum autem (inquit Vlpianus) accipi-
mus,etiam ſi capite minutus ſit, vel ſi libertus
capite minutus ſit, dum arrogaretur per obre
ptionem. cùm enim hoc ipſo quod arrogatur, ce
lat conditionem ſuam,non id actum videtur,
vt fieret ingenuus. ecce obreptionem appel-
lat,cùm quis celat conditionem ſuam.idẽ pro
12 bat tex. † l. ſi fideiuſſor § ſi cum ff.manda.
dum inquit idem Vlpianus, Debuit debitor
notũ facere fideiuſſori,iam ſe ſoluiſſe, ne for-
tè creditor obrepat,& ignorantiam eius cir-
cumueniat, & excutiat ei ſummam,in qua fi-
deiuſſit. Obripere hoc loco ſumitur pro pe-
titione,quam facit creditor fideiuſſori,in qua
creditor ſubticet ſe à debitore ſolutionẽ con
ſecutum fuiſſe, vt eam iterum à fideiuſſore
13 conſequatur. idem probat † l.1. C. ſi nuptiæ
ex reſcrip.peta. nam poſteaquam in principio
obreptionem appellat confictum illum cõſen
ſum, quem impetrãs nuptias ſe à puella fal
sò habere affueuerat.deinde in §.1. ſurreptio
nem appellat.vt hinc intelligamus etiam ſur-
reptionem appellari, cùm falſum narratur.
Nec placent conſiderationes Beroii in d. c.
ſuper literis,ſecunda lect.num.2.dum inquit,
ſurreptionem accipi in genere & in ſpecie,vt
adoptio,& cognatio.& ob id ita in vtroq; ſi-
gnificatu ſumi in d.l.1.C.ſi nupt.nam hoc iu
re de ſurreptione non probatur, vt probatur
de adoptione & cognatione. Non etiam ve-
rũ eſt quod inquit Beroius i d.l.1.verbum ob
ripio, referri ad eum, qui mendacio expreſſo
aliquid conſequitur. verbum verò ſurripio,
ad eum qui tacet. quoniam iam diximus in d.
§.1.exponi atq; declarari conſenſum confictũ
ſurreptionem cauſare. Nulla etiam apud bo-
nos auctores ſit differentia inter obreptionẽ
14 & ſurreptionem,cùm verba obripio † & ſur-
ripio,à quibus hęc deſcendunt, idem ſignifi-
cent. id quod locis permultis Ciceronis, Pli-
nii & aliorum ſcriptum reliquit Guliel Bu-
dæus in annota.Pandect.ad l.ſi quis obrepſit.
ff.ad

15 ff. ad l. Cornel. de falſis. vt enim † obripere
eſt latenter rapere, ita & ſurripere. Cicero of-
ficiorum 3. vita ſibi quemq; petere quod per
tineat ad vſum, non iniquum eſt, alteri ſurri-
pere ius non eſt. idem in oratione pro domo
ſua. Gn. Pompeium quem omnium iudicio
longè Principem eſſe ciuitatis videbat, diu-
tius furori ſuo veniam daturum non arbitra-
batur, qui ex eius cuſtodia per inſidias Regis
amici filium hoſtem captiuum ſurripuiſſet.
Plaut. in aſin. act. 13. Surripiam in delicijs pal-
lam, quam habet, i. latenter rapiam. hinc dici
mus ſurreptitium quod clam factum eſt, &
ſurreptum. Plautus in caſin. act. 4. Inter nos
amore vtimur ſemper ſurreptitio. Non etiam
quò ad effectũ irritandi reſcripta & cõceſsio-
nes opinor obreptionem à ſurreptione differ
16 re. nam in beneficialibus atque ita in † reſcri-
ptis gratiæ ita vitiat ſurreptio, vt obreptio.
quod probat tex. vbi omnes, in c. ſi motu pro
prio, de præben. in 6. Gemin. conſi. 120. Quia
in facto. col. 1. & idẽ probat de omnibus gra-
tiis Abbas in c. quia circa. nu. 5. de conſang. &
aff. qui ex cap. ad audientiam, il 2. de reſcrip.
17 docuit, † ſurreptionem vitiare ipſo iure gra-
tiam, vt obreptionẽ. idem cẽſuit Tiraq. tract.
de pœnis legum, cauſa 44. num. 41. idem ſen-
ſit ipſe Abbas in gratia diſpoſitionis ſuper ma
trimonio. ita in gratia diſpenſationis conceſ-
ſę religioſo, vt teſtari poſsit, reſpondit Soci.
ſen. conſi. 13. col. 2 verſi. ſecũdò principaliter.
lib. 1. idem reſpondit Gozad. conſi. 26. nu. 21.
in gratia diſpenſationis, ſeu legitimationis ad
feuda. idem in cęteris priuilegiis affirmauit
Rebuffus in praxi Beneficiorum, titu. Diffe-
rentiæ inter reſcripta gratiæ & iuſtitiæ, num.
2. & in cõmentariis ad conſtitutiones Regias,
tomo ſecundo, titulo de reſcrip. in pręfat. nu.
18 128. Quibus infertur malè ſenſiſſe † Alex. con
ſil. 60. in fi. lib. 2. dum reſpondit in legitima-
tionis priuilegio obreptionem, hoc eſt falſita
tis narrationem plus operari ipſa taciturnita
te veritatis hoc ex relatis minimè verum eſſe
19 intelligimus. ita etiam malè reſpondit † Bal-
dus conſi. 252. Querulæ. lib. 1. reſpõdit ille ſur
reptionem & obreptionem viciare ipſo iure
diſpenſationem & gratiã, qua laudo iam pro-
lato contrauenire poſsit. rectè hactenus. Dein
de ſubiicit in hæc verba, immo deterius eſt
edere vitioſè quàm nullo modo edere. l. vbi
exigitur, ſecundo reſpon. ff. de eden. ſentiens
eo ẽt in caſu, plus eſſe falſum narrare quàm ve
rũ tacere. in hoc quò ad ſuos terminos malè
ſentit Baldus quãquàm & hoc ex abundanti
eo loci dixerit, cùm prius affirmauerit parem
eſſe virtutẽ. Intelligimus pariter nõ eſſe tutũ
quod reſpõdit Crauet. conſ. 7. nu. 11. dum au-
ctoritate Alex. d. cõſ. 60. in fi. lib. 1. ſuffultus,
affirmauit in diſpẽſatione à periurio plus ope
rari obreptionẽ quàm ſubreptionẽ. idẽ Crau.
conſ. 68. nu. 5. dum reſpõdit in reſcriptio gra
tiæ beneficii. idẽ Craue. conſ. 296. col. 4. verſ.
conſidero. qui pariter in gratia beneficiali re-
ſpondit, nam verè ex relatis intelligimus pa-
rem eſſe virtutem.
20 In reſcripto † verò iuſtitiæ atq; ita ad lites
credo pariter eſſe parem virtutẽ ſurreptionis
& obreptionis. nam vtroq; caſu reſcriptũ hoc
ope exceptionis tantùm (vt iã diximus) irrita-
tur. quod par ſit virtus, probat l præſcriptio-
ne. C. ſi cõtra ius vel vtil. publ. & d. c. ſuper li-
teris, de reſcrip. Non inficior tñ quin quò ad
alios terminos, ac aliũ effectũ, quàm irritandi
21 reſcriptũ, plus ſit vitiũ expreſsionis † falſi, q̃ ta
citurnitatis veri; vt in pœnis indicendis cõ-
tra hos obripientes reſcripta, vt dicemus infr.
in caſu 314. ita ẽt plus eſt falſum narrare in di-
ſpẽſatione, q̃ verũ tacere; vt ſcribunt Abb. in
c. quia circa, nu. 5. de cõſang. & aff. & falſus be
neficii valor expreſſus impetrationem vitiat,
cùm tamen non irritetur ob illius taciturnita
tem, vt infrà dicemus nume. 83.
22 Illud tandẽ ſciendũ eſt tertio loco, † ſurre-
ptionẽ aliqñ verſari circa cauſam finalẽ, aliqñ
circa impulſiuã. ſurreptio cõmiſſa in cauſa fi-
nali dubio procul vitiat. maius eſt dubium in
cauſa impulſiua. in qua quidem recepta magis
opinio eſt, vitiare, vt cõem teſtatur Didac. lib.
1. varia. reſol. c. vlt. in prin. nihilominus is mul
tùm, nec immeritò dubitat. ac tandẽ n. 5. verſ.
23 falſitas. ſenſit hoc † iudicis arbitrio relinqui.
His cognitis dubitari nunc cõtingit, quæ ſint
illa, quib. in porrectis Principi precibus ſup-
preſsis, reſcriptũ vitiãt. ſcribunt noſtri iuris
24 interpretes † eſſe illa, quæ ſi expreſſa fuiſſent,
Princeps vel nõ cõceſsiſſet, vel difficilius ſaltẽ
cõceſsiſſet. ex c. dudũ. de elect. c. ſuper literis,
c. poſtulaſti, de reſcr. & latè tradũt Iaſ. l. 1. n. 2.
C. ſi cõtra ius vel vtil. publ. Deci. cõſ. 541. n 20
Gozad cõſ. 6. n. 6. Curt. iu. cõſ. 27 in fi. & cõſ.
32. in fi. & Craue conſi. 296. col. 4. in fin. rñdit
etiam Card. conſi. 96. ad fi. & clarius cum eo
Craue. reſponſo pro Repub. Sauiliani, nu. 124
illa ſurreptionẽ inducere, quæ vel rõne iuris
tertii, vel ob ius cõmune cõtrarium mouere
poſſunt principẽ ad non concedendũ. Verũ
gñralis nimiũ eſt declaratio hæc; quo circà in
ſpecie explicãda atq; recenſenda iſta forent.

Sed

Sed id facere difficile eſt, cùm iure diffini-
ta omnia non ſint, quippè ꝙ ex facto contin-
gunt pendentq; à coniectuꝛata concedentis
voluntate, vt de reſcripto ad lites reſpondit
Barba.conſ 46.col.2.lib.2. coniecturæ autem
in iudicis arbitrio poſitæ ſunt, quemadmodũ
multis expoſuimus ſuprà in caſu 135.& in ſpe-
cie Coraſius tract.de ſacerdotijs,parte 4. cap.
25 5.nu.39.has ergo qualitates in † iudicis arbi-
trio relinquendas eſſe ſcripſerunt Abbas in
cap ex conqueſtione.num.4.de reſtit.ſpolia.
Feli.c.cæterùm,nu.4.de reſcriptis. Dec.cap.
ſuper literis,num.9.co.Soci.iun.conſ 95.nu.
71.lib.3. Tiraq.tract.quòd ceſſante cauſa ceſ-
ſet effectus. limit.1.nume.15.nec diſſentit Di-
dacus d.lib.1.varia.reſol.cap.vlt.num.5.verſi.
falſitas. quorum ſententia ex eo dubitabilis
eſt quod gloſ.in clem. 1. in verb. alteri propè
26 medium de præben.dixerit, in † impetratio-
ne ſolùm eſſe exprimendas qualitates in iure
expreſſas. gloſſam illam ſecuti ſunt Bellame.
deciſ.697. Concluſio extra Rotam. col. pen.
Rota deciſi. 32.de reſcrip.in nouis.Caſsiodo.
deciſ.12.num.5.in fine,de reſcrip.Feli.cap.ſu-
per literis,nume.2. propè medium.in cap po-
ſtulaſti.col 4.verſi.declara etiam. & c. in no-
ſtra.nu.19.in fin.de reſcrip.Io.de Selus tract.
de beneficio,parte 3.q.11.nu.6.& q. 12. nu.39.
qui rationem adfert.Campegius inter conſil.
2.nume.50.Curt.iun.d.conſi.27.col.vlt. verſ.
confirmantur. & conſ.32.in fine ſi ita vera eſt
tantorum patrum ſententia, ſequitur,nullum
ſupereſſe iudici arbitrium, falſamq; eſſe rela-
torum interpretum doctrinam, has qualitates
in iudicis arbitrio repoſitas eſſe.

Ego,vt huic dubitationi non paruæ ſatisfa
27 cerem, † diſtinguebam tres eſſe harum quali-
tatum genera.Aliquæ ſunt qualitates iam cla-
rè & expreſsè in iure determinatæ : & iſtæ du
bio procul exprimendæ atque narrandæ ſunt
in precibus alioqui vitiatur reſcriptum. nec
adhibetur in his differẽtia quòd vel per igno
rantiam & ſimplicitatem,vel per dolum narra
tæ non fuerint : quoniam ſemper reſcriptum
annullatur. ita declarat atque intelligit Feli.
d.c.ſuper literis.nume.2. verſi.limita.primò.
Gem.conſi.105.in fin. Soc.ſen.conſi.174.poſt
prin. & conſ.273. col.vlt.lib.2. Ruin.conſi.3.
nume.16.lib.1.Crauet.conſi.68.nu.11. Socin.
iun.conſi.77. nume.83.lib.1. illud etiam affir-
mat Feli.reſcriptum hoc caſu vitiari, etiam ſi
fieri poſſet,quòd qualitas exprimenda & quæ
poterat aliàs impedire cõceſsionem , non mo
uiſſet principem ad non concedendum . illa
huius ſententiæ videtur ratio , quoniam ex-
preſsionem harum qualitatum pro forma,quę
ad vnguem obſeruanda eſt, leges dediſſe vi-
dentur.

Aliquæ verò ſunt qualitates , quæ iure ex-
preſſæ non ſunt,ſed ex ſtylo curiæ , vel Can-
cellariæ,vel ex conſuetudine Principis,& iſtę
pariter narrandæ ſunt,alioqui reſcriptum vi-
tiatur . ita ſenſit Lapus alleg.89.quem ſecutus
eſt Decius d. cap. ſuper literis,nume.9. Ratio
eſt, quoniam ſtylus & conſuetudo pro lege
obſeruantur. l. minimè , de legib. quo circà
nec in his qualitatibus aliquod verſatur arbi-
28 trium iudicis : quandoquidem † arbitrarium
non eſſe dicitur ,quod ſtylo & conſuetudine
terminatum eſt, quemadmodum & lege ipſa,
vti explicauimus ſuperiore libro q. 14.

Aliquæ verò,atque ita tertiò, ſunt qualita-
tes,quæ nullo iure deffinitæ atq; determina-
tæ ſunt in his,qui impetrando aliquam ſubti-
cuit, quam ſi nouiſſet Princeps nõ conceſsiſ-
ſet reſcriptũ, ſurreptor dici verè non poteſt,
quoniam ex ſe nullum vitium excogitari po-
teſt ; & per conſequens ſua inſpecta perſona
reſcriptum vim ſuam obtinet. & hoc in caſu
29 rectè procedit † opinio gloſſæ d.clem. 1. in
verbo alteri,de pręben.& eorum,qui illam ſe
cuti ſunt. Inſpecta verò perſona concedentis
ſurreptio dici poteſt ; quia,ſi fortè omnia illa
quæ nunc cognoſcit , tempore dati reſcripti
cognouiſſet,illud non conceſsiſſet. & in hoc
30 verſabitur iudicis arbitrium , is enim iudica-
bit,an talis ſit qualitas , quę potuiſſet mouere
Principem ad concedendum, ſi illam cogno-
uiſſet. atq; ita procedit Abbatis,Decii & alio
rum ſententia: & in ſpecie ita videtur ſentire
Rota deciſ.21.Suppoſito facto. nu.5. de pręb.
31 in nouis. in ſore itaque hanc † praxim obſer
uare poterit is, contra quem reſcriptum con-
ceſſum fuit;vt in primis dicat,reſcriptum eſſe
ſurreptitium ob qualitatem ex iuris commu-
nis vel municipalis conſtitutione vel ex ſtylo
curię, vel conſuetudine principis exprimen-
dam ,quæ narrata non fuit : ac tunc legis vel
ſtyli,vel conſuetudinis fidem faciet. Deinde,
vbi hæc non adeſſe viderit , obiiciet qualita-
tem,quę veriſimiliter mouere potuiſſet Prin-
cipem ad non concedendum.& vbi Princeps
conſuli non poterit , ſuadebit iudicii , quem
amicum habebit, vt pro eo pronunciet , pro-
nunciabit tamen iudex inſpecta ſimilitudine
aliorum ſimilium reſcriptorum,ſtylo curię &
conſuetudine ſimili,vt ſenſit Feli. cap. in no-
ſtra.nume. 19. de reſcrip.qui ob id ait,ꝙ aliàs
nunquàm

nunquam ſciri poſſet, en princeps fuiſſet con ceſſurus, vel non.

Verùm quia veriſimilitudo ex ſimilibus ceu ſis & qualitatibus iure expreſsis facilius elici poteſt, non granabor, ad faciliorem etiam huius tractationis explicationem, recenſere illas qualitates, quæ in iure terminatæ ſunt. Et quo niam diximus alia eſſe reſcripta gratiæ, alia verò iuſtitiæ. dicam hoc loco quæ ſuppreſſæ qualitates vitient reſcripta gratiæ, deinde ſub ſequenti caſu referam qualitates, quarum taciturnitate reſcripta iuſtitiæ irritantur.

32 Reſcripta † itaq; gratię, hoc eſt, ad beneficia vitiantur ex multis qualitatibus ſuppreſsis, quas longa ſerie enumerãt Feli. in c. in noſtra, de reſcrip. & Io. de Selua tract. De Beneficio, par. 3. q. 11. Crederem ego qualitates has omnes ſub triplici capite claudi poſſe. Primũ eſt ratione perſonę impetrãtis. Secundum ratione qualitatis beneficii, quod impetratur. Tertium ratione iuris, quod in beneficio impetrando alteri competit.

Quò ad primum caput, dicendum eſt primò impetrantem beneficium † narrare debe-
33 re, ſaltem ex ſtylo Curiæ, ſe clericum eſſe, ita docuit Deci. in cap. cùm adeò. nu. 3. de reſcri. & Bero c. ſuper literis. nume. 72. verſi. vigeſimoſecundò. eod.

34 Secundò narrare debet hic impetrans † vitium, ſi aliquod adeſt ſuæ illegitimæ natiuitatis: vt ſi eſt ſimpliciter filius naturalis, vel ſi eſt ſpurius, vel inceſtuoſus. ita ſenſit Bal. in l. neque. C. de proba. & clarius Paleotus tracta. De nothis ſpuriiſq; filiis. c. 57. Io. de Selua tracta. De Beneficio, parte 3. q. 11. num 154. Rebuffus in Praxi Beneficiorum, in tertia parte ſignaturæ, in verbo qualitatum, nume. 6. & titulo De reſcriptio etiam perinde valere. nume. 13. vbi declarat, niſi adſit clauſula illa, perinde valere quod conſuluit & Pariſ. conſi. 43. lib. 4. alia ſcribit idem Rebuffus d. praxi, titulo de diſpẽſatione ſuper defectu natalium. Cuius quidem
35 doctrinę ratio illa eſt, quoniam † illegitimè nati ad ſacros ordines promoueri nõ poſſunt, ita lege antiqua ſancitum eſt, Deut. cap. 23. Nõ ingredietur mancer, hoc eſt de ſcorto natus in eccleſiam Domini vſque ad decimam generationem, & probant cap. innotuit, de electio. & cap. per venerabilem, qui filii ſunt legit. huius conſtitutionis rationes plures recenſet Rebuffus d. titulo de diſpenſatione ſuper defectu natalium, numero 4. & nonnullas probat Coraſ. tract. de ſacerdotiis, par. 3. cap. 2. Hinc intelligi
36 mus malè ſenſiſſe † Alciatum virum alioqui doctiſsimum. lib. 10. Parerg. iuris. c. 8 qui ſcriptum reliquit, illegitimè natos iure Pôtificio ad quaſcunque dignitates admitti, Epiſcopali excepta. & Alciatum meritò notauit Paleotus d. cap. 57.

37 Tertiò impetrans † beneficium narrare atque exprimere debet crimen, in quo ſe innodatum reperit, ſi modò crimen eum beneficio indignum reddit. ita clarè ſenſit Feli. in cap. poſtulaſti, col. 4. verſi. declara etiã, de reſcrip. & Io. de Selua d. tract. de beneficio, part. 3. q. 11. nume. 152. qui corruptè plures recenſet.

38 Hinc videmus † remotum à beneficio & excommunicatum impetrare non poſſe beneficium ſuppreſſa remotione & excommunicatione. c. dilectus. de reſcrip. Bero c. ſuper literis. nume. 72. verſi. decimotertiò, eod. ſi verò crimen huiuſmodi eſt, vt impetrantem haud indignum reddat, narrandum non eſt, ita relati doctores, & decidit Bellame. deciſ. 697. nu. 5. & Curt. iun. conſi. 27. col. vlt.

39 Quartò debet hic impetrans † narrare alias diſpenſationes, ſi pluries fuit diſpenſatus ratione plurium defectuum, ita reſpondit Dec. conſ. 695. nu. 32. conferunt quæ dicemus infrà caſu ab hoc ſecundo de gratiæ impetratione à pœna criminis.

40 Quinto debet hic impetrans † narrare ſuam dignitatem, ſi in ea reperitur. Abbas & Decius in c. ad aures, ille nume. 1. iſte nume. 2. & ibidem Bero nume. 17. & Mantua. nume. 171 verſi. tertio ad idem. de reſcrip. Pariſ. conſi. 74. col. 1. lib. 4. ex tex. cap. ad aures, & cap. de multa. de præben. & cap. ad hęc. vbi Abbas in fin. eod. Verùm relati Decius & Bero hoc intelligunt, ſolùm procedere in beneficiis minoribus, non autem in maioribus. quę ſinè maiora, non expreſſa impetrantis dignitate, obtineri poſſunt, nam tunc ceſſat illa ratio d. cap. ad aures. quam declarationem ſenſit & Cardinalis à Decio relatus.

41 Sexto hic impetrans † narrare debet aliud beneficium, quod iam obtinet. cap. ad audientiam, il 2. & cap. in noſtra. de reſcrip. Abbas in cap. ad aures. num. 2. Feli. nume. 4. Decius nu. 12. Mantua nu. 15. eo. tit. Io. de Selua tract. de Beneficio, per. 3. q. 11. nu. 1.

42 Extenditur primo vt procedat † etiã ſi primum beneficium eſſet tenue, adhuc enim illius facienda eſt mentio in impetratione ſecũdi. quod clarè probat tex. cap. ſi motu, de pręben. in 6. & affirmarunt oẽs in c. ſuper literis, ibi Deci. nu. 9. in fine communem teſtatur, & Bero nu. 72. verſ. decimò, de reſcrip.

43 Extenditur

43 Extenditur ſecundò vt procedat, et ſi † impetrans ſecundum hoc beneficium ex ipſa primum conſecutus nõ fuiſſet, ſed ſolùm habeat literas ſuper impetratione. ita docuit Card. in clem. 2. queſt. 12. de off. ord. & ſcribit Io. de Selua d. q. 11. nu. 1. qui eiuſdem opinionis retulit Rotam deciſ. 12. de renunt. in nouis. qui intelligunt, modò hoc ius ad rē non ſit admodùm fragile, & merè gratioſum, vt putà ex receptione facta à capitulo: quoniam tunc illius iuris non eſt habenda ratio. ita ait Selua ſenſiſſe Hoſtien. Butrium & Imolam in cap. relatum. de præb. Feli. in cap. in noſtra. nu. 4. verſ. limita. de reſcrip. & ibi hoc latè declarat.

44 Extenditur tertiò vt procedat, etiam † ſi ab beneficio iam conceſſo hic impetrans ſecundum ſpoliatus fuiſſet; nam ex quo per ſpoliationem, ſolam poſſeſſionem, non autem titulum perdit, ſequitur de titulo illo mentionem faciendam eſſe. ita affirmarunt Abbas & Feli. in cap. in noſtra, de reſcrip. ille nume. 10. iſte num. 7. Io. de Selua d. tract. De beneficio par. 3. q. 11. nume. 4. Coraſius tract. De ſacerdotijs par. 4. cap. 4. nu. 48. & qui in nominationibus obtinere ſcribit. Ratio eſt clara, quam attigi, quia per ſpoliationem non perdit ſpoliatus titulum, ſed ſolam poſſeſſionem, quam recuperare poteſt. ad euitandam tamen pœnam cap. de multa. de præben. ſufficit quòd impetrans ſecundum beneficium cum primo incompatibili ſit ſpoliatus poſſeſſione primi; ita intelligitur cap. ſi tibi conceſſo. de præben. in 6.

45 Extenditur quartò vt procedat † & è contra quando hic impetrans poſſideret aliud beneficium quod violenter occupauit, nam illius facienda eſt mētio in hac ſecunda impetratione. ita ſcriptum reliquerunt Feli. in cap. in noſtra. nu. 7. de reſcri. & Io. de Selua. d. tract. De beneficio, par. 3. q. 11. nu. 5. Coraſius d. tract. de ſacerdotijs, part. 4. cap. 4. num. 47. & in ſpecie narrare debet cōmiſſam à ſe violētiam. illa eſt ratio, quia ſi intelliget Pontifex impetrantis audaciam & temeritatem, non fortè concedet quod impetratur ſi quidem legis auxilio carere debet, qui in eam commiſit. l. auxilium. in fin. cum ſimilibus de minor. Huc ſpectat doctrina gloſſæ in cap. eum qui. de præben. in 6. quæ affirmauit, quòd impetrans ſecundū beneficium, debet exprimere primum, quod de facto tenet. & gloſſam illam probauit Geminia. cōſi. 141. Caſus talis eſt, Vacauit. col. 3. in fin. & eadem gloſſa decidit Rota deciſ. 3. de præben. in nouis. impetrans beneficium vacaturum per aſſecutionem alterius beneficij, ſufficit probare ꝙ ille per cuius aſſecutionem impetrat, de facto alterius poſſeſſionem aſſecutus eſt.

46 Extenditur quintò vt procedat, † etiam ſi illud primum beneficium quod obtinet, manuale, hoc eſt, amouibile ad ſuperioris nutum eſt; adhuc enim in impetratione ſecūdi illius facienda eſt mentio: ita poſt Calder. conſi. 9. de reſcrip. docuit Feli. d. cap. in noſtra. nume. 18. de reſcrip. Selua d. q. 11. nu. 19. & decidit Rota referente Caſsiodoro deciſ. 4. de præb. Ratio illa eſt, quia de omni beneficio, quod quis in titulum obtinet, mentionem impetratione ſecundi facere debet. cap. ſi proponente, de reſcript. qui textus non diſtinguit, an beneficium ſit perpetuum, vel temporale. aliqua tamen ad declarationem recenſet Caſsiodorus d. deciſ. 4. quæ apud eum legi poſſunt.

47 Extenditur ſextò procedere, † etiam ſi hic impetrans ſecundum beneficium illi primo renuntiaſſet, ſed renunciatio adhuc à ſuperiore admiſſa non fuiſſet; adhuc enim illius primi mentionem facere debet: ita Feli. in d. cap. in noſtra. nume. 31. de reſcript. & Selua d. q. 11. num. 100. qui huius ſententię citant Rotam deciſ. 12. de renun. in antiquis. quibus ſubſcribit Pariſ. conſi. 74. nu. 5. lib. 4. Ratio eſt, quia per renuntiationem hanc ante ſuperioris acceptationem ſola poſſeſſio amittitur, & titulus apud renuntiantem retinetur, debet ergo huius tituli mentionem facere. Si verò renuntiatio acceptata fuiſſet à ſuperiore, neceſſe nō eſſet amplius facere mentionem d. beneficij renuntiati. ita Lapus alleg. 89. col. 4. verſ. item ſciendum. quem ſecutus eſt Feli. d. cap. in noſtra. nume. 19. & Selua d. parte 3. q. 11. num. 50. quos ego ita intelligo.

48 Extenditur ſeptimò procedere, † etiā cùm hic impetrans ſecundum, promiſit renuntiare illi primo, nam adhuc illius beneficij primi & dictæ promiſſionis mentionem facere debet in impetratione ſecūdi. ita ſcribit Feli. d. cap. in noſtra. nu. 16. verſ. quartumdecimum corolarium. de reſcrip. illa ratione vtitur, quia fieri poteſt, vt conſequatur ſecundum beneficium, ſeu poſſeſſionem, & ita promiſsio non haberet locum, & huius ſententiæ citat Rotam deciſ. 21. de reſcrip. in nouis.

49 Extenditur octauò vt procedat, † etiam ſi iſte impetrans eſſet ordinatus ad titulum eccleſię alterius, nam huius intitulationis facienda eſt mentio. ita ſcriptū reliquit Ioan. de Selua d. tract. de beneficio. parte 3. q. 11. nu. 101. poſt Io. de Ana. in c. per tuas, il. 2. in fi. de ſimo. Eſt

ratio,

ratio, quis hic beneficium habere dicitur. cap. conquerante, de clar. non reſid.

50 Extenditur nonò vt procedat ac locum † ſibi habeat cùm hic impetrans eſt canonicus cũ præbenda in alterius eccleſia. ita is Salua d. q. 11. num. 148. qui poſt Abb. in cap. cum adeò, tertio nota. de reſcrip. ait, non ſufficare narrare ſolum canonicatum, vel Præbandam ſolam, ſed vtrunque exprimendum eſſe. Ratio eſt, quia poteſt quis eſſe præbendatus ſine Canonicatu. idem ſenſerunt Fali. d. cap. cum adeò. numa. t. & Rota deciſ. 66. de reſcrip. in antiquis. & deciſ. 2. de præben. in antiquioribus.

51 Extenditur decimò vt locum † etiam ſibi vendicet relata doctrina cùm impetrans beneficium obtinat penſionem ſuper altero, nam adhuc illius penſionis mentionem facere debet. alioqui ſurreptitia impetratio erit. ita reſpondit Socin. ſen. conſi. 160. col. 1. lib. 2. & docuit Bero in cap. ſuper literis, numero 72. verſic. decimo quartò de penſione. de reſcrip.

Declaratur nunc primò relata doctrina, vt 52 locum non habeat, quando hic † impetrans ſecundum beneficiũ, obtineret primum ignoranter tunc impetratio ſecundi non redderetur ſurreptitia, & ſi in illud beneficium primum narratum nonfuit. c. gratia, de reſcrip. in 6. & latè ſcribunt Abbas in c. ſuper literis, nume. 6. Felin. num. 6. Decius num. 6. & Bero nume. 47. de reſcrip. quibus addo Bellamerã deciſ. 526. Concluſio quòd habens. Rom. in l. ſi verò. §. de viro. nume. 275. ſolu. matri. Io de Selua tract. de Beneficio, parte 3. q. 12. nu. 89. Couarſius tract. de Sacerdotijs, parte 4. cap. 5. nu. 38. vetamen huic declarationi locus ſit, quatuor concurrere debent. Primò quòd ignorantia probabilis ſit, vt probans verba d.

53 † cap. gratia, ibi, quia in abſente. cadit etenim in abſente probabilis ignorantia. cap. vlt. qui. matr. accuſ. poſſ. & latè explicaui ſuprà caſu 195. vbi egi quomodò ignorantia probatur. Nec hoc in caſu aduerſatur quod ait Deci. d. c. ſuper literis, hunc impetrantem perſcrutari

54 debuiſſe omnia iuxta regulam. † l. qui cum alio, de reg. iur. quoniam illa regula procederet quò ad qualitatem beneficij, quòd impetratur, atque ita quò ad qualitatem rei & perſonæ, cum qua res tractatur, non autem quò ad extranea & penitus incognita, vt hoc in caſu.

Secundò requiritur, quòd non agatur de alterius præiudicio, ex cap. conſtiturus, de reſcrip.

Tertiò, quòd Papa aliàs fuiſſet cõceſſurus aliò impedimento non obſtante.

Quartò, quòd extra caſum in quo loquitur d. c. gratia, nõ extendatur. id quod regulare eſt & in cæteris. cap. ſuſceptum, de reſcrip. in 6. & dicemus infrà, cùm agemus de modo vacationis exprimendo.

Declaratur ſecundò vt non procedat quan55 do hic † impetrans ſecundum beneficium, ſolum præſtimonium obtineret, tunc enim in impetratione ſecundi beneficij, huius præſtimonij mentionem facere non debet. ita in ſpecie interrogatus reſpondit Gemin. conſil. 89.

56 col. 3. Sunt † præſtimonia ſtipẽdia quędã, quę ſine eccleſia dantur Canonicis, vel alteri clerico, præſertim, ſi literis ſtudijsque operam dat & dantur etiã militibus contra infideles pugnantibus, iuxta l. ſtipendia, C. de execut. rei iud. Is in candendis. de reg. iur. ita declarat Gemin. d. conſi. 89. Et dicitũr pręſtimonium id eſt, præſtans munium. ita docuit Hoſt. in c. poſtulaſti, de reſcrip. & reſpondit Oldra. conſil. 81.

57 Quòd proceſſus. col. 2. Verùm hæc † præſtimonia dupliciter conſiderari ſolent. aliquando in ſola temporalitate conſiſtunt, & nullum officium & ſeruitium habent annexum in eccleſia, tunc hæc exprimẽda atque narranda non ſunt. Ratio eſt, quia non dicitur beneficium eccleſiaſticum, nec beneficii eccleſiaſtici appellatione venit. ita docuit Io. Andreæ in c. vnico, de rerum permut. quem ſic intellexit Gemin. præcitato loco; & ex recentioribus Io. Staphyleus tract. De gratiis & expectatiuis, in quinta forma num. 3. qui exemplum attulit in præſtimonio, quod clerico ſtudenti datur, vel cum datur militi contra Turcas pugnanti, vt ſuprà dixi. Idem Staphyleus eodem tractatu titulo De qualitate & ſtatu beneficiorum. & Felin. in cap. poſtulaſti, nume. 8. verſ. quarta declaratio, de reſcr. vbi inquit, non procedere, ſi fuit conceſſum, quodcunque beneficiũ, quoniam per hanc dictionem vniuerſalem, etiam hoc præſtimoniũ conceſſum dicitur. Aliquan58 do verò † pręſtimonium datur in titulum perpetuum, & habet annexum aliquod obſequiũ ſpirituale, ita vt is titulatus arctatur ad aliquid ſeruitium eccleſiaſticum; & tunc beneficium

59 dicitur, vt inquit idem † Gemin. d. conſi. 89. & in cap. vlt. per illum tex. de conceſſ. preben. cuius opinio & doctrina ita intelligi debet. & illum ſecuti ſunt Decius in d. c. ad aures. atque ita intelligo Oldr. d. conſ. 81. huius ergo præſtimonii impetrans ſecundum beneficiũ mentionem facere debet.

60 Declaratur tertiò vt nõ procedat † cùm huic
impetranti beneficium Epiſcopus iam contu-
liſſet fructus alicuius altaris vſque ad certum
tempus pro mercede ſuorum laborum ſpiri-
tualium. nec enim huius aſsignationis fructuũ
facienda eſt mentio in huius ſecundi beneficii
impetratione: ita ex facto interrogatus reſpõ
dit Calder. conſi. 6. de præben. quem ſecutus
eſt Io. de Selua. d. tract. De beneficio parte 3.
q. 12. nume. 38. ratio eſt, quia non dicitur hoc
eſſe beneficium. & idem eſſe ait in Magiſtro
Sholarum, qui hos fructus habet in ſtipendiũ.
& idem in Sacriſta & his ſimilibus, qui ratio-
ne laboris mercedem conſequuntur.

Secundum caput principale huius traditio
nis eſt, ratione ſtatus & qualitatis beneficii,
quod impetratur; quæ quidem qualitatis in
impetratione exprimenda eſt. Et primò, ſi
61 † beneficium eſt cum animarum cura, ita ſcri-
bunt omnes in cap. in noſtra. ibi Feli. corola-
rio 10 de reſcri. Io. de Selua tract. De benefi-
cio parte 3. q. 11. num. 12. illi addo Decium cap.
ad aures. nu. 4. & Ripam num. 19 & Mantuam
nume. 17. de reſcrip. & Rotam deciſ. 1. nume. 3.
de officio Archipresby. in antiquis. Coraſium
tract. de ſacerdotijs par. 4. cap. 4. num. 56. Illa
62 præcipua adferri ſolet ratio, quia † beneficii ap
pellatione non venit curatũ, nisi de eo in ſpe-
cie mẽtio facta fuerit. cap. cum illis, vbi Anch.
de præben. in 6. cap. pro illorum, extra. eo. qui
circà qui dicit beneficium eſſe curatum pro-
bare debet. Bellame. deciſ. 676. quod intelligi-
tur, niſi eadem ſubſit ratio, quoniam & tunc
appellatione & beneficii curatum continetur.
ita docuit Gemin. in cap. ſi gratioſæ. de præb.
in 6. Hinc decidit Rota deciſ. 7. de offi. Vica-
rii. in antiquis. poſt Gemin. in cap. dudum. de
præb. in 6. facultatem conceſſam Vicario con-
ferendi beneficia, intelligi etiam de curatis,
ob rationis indentitatem. Confirmatur nunc,
quod dixi beneficii curati eſſe faciendã men-
tionem in precibus, ex eo quod dicimus, facul
tatem datam diſpẽſandi cum irregulari ſuper
beneficio, non intelligi de beneficio curato:
ita docuit Ripa in d. c. ad aures. n. 20. de reſcr.
poſt Abb. in c. vlt. de cler. pug. in duello. ipſe
tñ Ripa aliquãtulum dubitat, ſed dubitandum
non eſt, quandoquidẽ & gratia facta de digni
tate nõ intelligitur de dignitate curata. clem.
1. de præb. Rota deciſ. 18. de præb. in antiquis.
idem etiam dicendum eſt cum fuit narratum
beneficium eſſe curatum, & deinde ſine cura
reperitur, nam vitiatur collatio. ita decidit Ro
ta deciſ. 73. de reſcrip. in antiquis. quia Papa
dicitur motus ad concedendum, vt facilius
curæ animarum conſuleret.

Extenditur primò relata doctrina vt locum
63 † habeat, etiam ſi ex ſtatuto vel conſuetudine
impetrans non tenetur illi curæ deſeruire per
ſe, ſed concederetur Vicarium ſui loco pro-
ponere: adhuc tamen ipſius curæ in precibus
mentio facienda eſt. ita reſpondit Cardin. cõſ.
30. Rota deciſ. 2. de off. Vicar. in antiquis. Fe-
lin. in cap. in noſtra, corola. 10. & cap. poſtula-
ſti, in princ. de reſcrip. Ripa d. cap. ad aures.
nume. 20.

64 Extenditur ſecundò vt procedat, etiam † ſi
gratia cũ motu proprio conceſſa deinde fuiſ-
ſet: nam adhuc vitiatur ob taciturnitatem in
precibus iam cõmiſſam: ita decidit Bellame-
ra deciſ. 512. idem affirmarunt Feli. in cap. cau
ſam quæ, num. 6. de reſcrip. Io. de Selua d. tra
cta. de beneficio, parte 3. q. 11. nume. 12. & Ripa
d. cap. ad aures. nume. 20. ex tex. d. cap. cum in
illis. ac ratione illa, quoniam motus proprius
non tollit ſurreptionem, quæ re ipſa & ex Põ
tificis intentione prouenit, vt ſcribunt multi,
quos infrà referam.

65 Declaratur primò vt non procedat ſi † nar-
ratum eſt beneficium eſſe plebaniam tunc ſuffi
cit, quanquam aliter ſenſerint aliqui, qui affir-
marunt in ſpecie dicendum eſſe curatum. ita
poſt Calder. conſil. 33. ſcriptum reliquit Io.
Selua d. q. 11. nume. 12. illa ratione vtitur, quo
niam fieri poteſt, vt in eccleſia collegiata & cu
rata, ex diſpoſitione inſtituentis illa cura ad
alium pertineat. & hanc opinionem multis au
ctoritatibus confirmauit Caſsiodorus deciſio
12. num. 1. 2. titulo de præbendis. quo loci ta-
men nume. 3 teſtatur magis communem opi-
nionem eſſe in oppoſitum, & inquit verè ſuf-
66 ficere † eccleſiæ collegiatæ mentionem face-
re abſque eo ꝙ dicatur, curam animarum ha-
bere, quandoquidem ſatis ſubintelligitur. Et
licet magnæ hinc inde extant auctoritates, dif
ficile tamen eſt à recepta magis opinione rece
dere. econtrà tamen credit Rebuffus in Praxi
Beneficiorum, tertia parte ſignaturæ in verbo
etiam ſituationis. num. 7. ꝙ ſi plebania eſt cu-
rata non ſufficere, ſi dicatur eſſe eccleſiam cu-
ratam, niſi etiam dicatur eſſe plebaniam, nec
etiam ſufficere ſi dicatur eſſe dignitatem cura
non expreſſa.

Declaratur ſecundò non procedere quan-
67 do † beneficium curatum eſſet annexum, vt
quia Epiſcopatui vel Archidiaconatui cohæ-
reret, tunc illius mentio facienda non eſt, ſed
ſufficit principale exprimere atq; narrare, ita
reſpondit

reſpondit Card. d. conſi. 30. colum. 1. Rota deciſio. 13. de prȩben. in antiquioribus. Felin. in cap. in noſtra, 4. corola. & c. poſtulaſti, in principio de reſcrip. idem Felin. cap. ſuper literis, ſecunda regu. & Caſsiod. deciſio. 12. de præben. Felin. cap. accedentes, colum. 1. de præſcript. Ioan. de Selua. d. q. 11. numer. 16. quibus accedunt Decius, & Ripa in d. capit. ad aures, ille. nume. 4. iſte num. 20. de reſcrip. illis addo Rotam deciſ. 37. de reſcrip. in antiquis. illa eſt ratio ſumpta ex cap. ſuper eo, de præb. hanc non eſſe propriè curam, cùm ſola ipſa principalis dignitas in conſideratione ſit. idem cenſuit Rebuffus in Praxi beneficiorum, in tertia parte ſignaturȩ, in verbo etiam ſituationis, nu. 4. & Coraſius trac. de ſacerdotijs, parte 4. cap. 4. numero 57.

68 Declaratur tertiò vt non procedat † quando impetrans ex accidenti beneficium curatũ obtineret: tunc enim in impetratione ſecundi beneficij illius primi mentionem facere omninò non debet. Exemplum eſt, cùm quis abſente vero eccleſiæ curato illius vices gerit atque ſuſtinet: nam tunc hic vices gerens non poteſt propriè dici obtinere beneficium curatum. ita reſpondit Oldra. conſi. 102. & ſcribunt Geminia. in cap. ſuper eo, de prȩben. & Decius. d. capitu. ad aures, nume. 4. de reſcript. Eſt ratio.

69 quia † natura rei, non accidens ſpectari debet. l. 3. vbi Bartol. ff. de tutelis. confert l. 1. ff. de in litem iurand. non dicitur aliquid tale ex eo quod contingere poteſt: ſed ex quo eſt. Confert, & l. prima. ff. de tutore, & curatore, datis ad his. & l. 1. C. de offic. eius qui vicem alte. ger.

70 Declaratur quartò non procedere † in impetratione facta coram ordinario: tunc enim qualitas beneficij etiam curati narranda non eſt. ita ſcribit Selua d. quȩſt. 11. nume. 55. ex ratione clemen. 2. de off. ord. Bero. d. cap. ad aures. numero. 18. in fine. qua re infrà alia adferam.

71 Secundò, ſi beneficium eſt † iuris patronatus: nam & hæc qualitas exprimenda eſt, ita glo. in clemen. 2. de præben. & digni. Gemin. & cæteri in cap. 2. de præben. in 6. Feli. cap. in noſtra. nume. 39. de reſcrip. & pleniſsimè trac. Quando literæ Apoſtolicæ noceant patronis. Ioan. de Selua d. quȩſtio. 11. nume. 29. qui ampliſsimè multis relatis declarationibus hoc explicat. illi addo Rebuffum in Praxi Beneficiorum in tertia parte ſignaturȩ, numero 6. latè Craue. conſi. 68. vbi recenſet, quȩ qualitates ipſius iuris patronatus exprimendȩ ſint.

Declara non procedere cum beneficium patronatum vacat in curia, & ſuper eo pendet inter patronos lis: tunc Papa prouidet impetranti, etiam non facta mentione iuris patronatus. Caſsio d. deciſio. 3: vt lite pẽden. vbi. numer. 5. reddit rationem, & Rebuffus d. 3. parte ſignatnrȩ. numer. 19. & Gomeſ. in regn. Cancellariæ De impetran. benefic. vacan. per mortem famil. Cardin. quȩſtione octaua, verſiculo poſtremò.

72 Tertio, ſi beneficium eſt † eccleſiæ cathedralis, nam impetratio de beneficijs vacantoris in prouincia, intelligitur de alijs, non autem de his cathedralis eccleſiæ, ob id qualitas hæc narranda eſt. capit. quamuis, il 1. ſecundo reſp. de præben. in 6. latiſsimè Ioannes del Selua. d. q. 11. nume. 117. qui plures extenſiones ac declarationes recenſent poſt Felinum cap. in noſtra nume. 40. de reſcrip.

73 Quartò in impetratione † beneficij facienda eſt mentio reſidentiæ, ſi reſidentiam illud beneficium habet, ita Abbas d. capit. ad aures. nume. 3. & ibi Decius numer. 7. & ibi Mantua nume. 17. verſi. vlterius. de reſcrip. poſt Calderinum in cap. in noſtra, vbi Feli. correla. 4. eo. de reſcrip. Coraſius tracta. De ſacerdotijs, parte 4. cap. 4. nume. 56. ex tex. c. vlt. de cler. non reſiden. Verùm difficultatem excitauit Decius in d. cap. ad aures. nume. 7. omnia beneficia re

74 ſidentiam requirunt. d. cap. vlt. ſed † qualitas, quæ de iure communi beneficio ineſt, neceſſario narranda atque exprimenda impetratione non eſt, cum Põtifici ſatis cognita dicatur, Rota deciſio. 75. Dominus Vrbanus V. de reſcriptis, in antiquis. Roma. ſing. 37. Vtrum nobilis. Bellame. deciſio. 487. & deciſio. 697. Caſſiod. deciſio. 12. nume. 8. de reſcriptis. Felin. c. ſuper literis. nume. 8. verſi. ſecunda regula eſt, de reſcrip. Selua. d. q. 11. nume. 43. Reſpondet huic difficultati Decius, & fuit reſponſio Petri Ancharani, hanc Abbatis & aliorum doctrinam intelligi habita relatione ad conſuetudinem ſecundum quam beneficia reſidentiã non requirunt. c. gratia. de reſcrip. in 6.

Nec contra hanc reſponſionẽ vrget illa cõ-

75 ſideratio, quam facit † Ripa in d. c. ad aures. nu. 21. in fi. dum inquit, Si beneficia de iure cõmuni requirunt reſidentiam, ergo quãdo reſidentia nõ exprimitur, Papa credere debuit, ꝙ reſidentiam requirat, quia ita iuris eſt, ergo ſi non requirunt, & nihilominus Papa conceſſit, dicendum eſt, gratiam valere, quia facilius conceſsiſſet, ſi ſciuiſſet reſidentiam requiri. hæc ille. Verùm illius præſuppoſitum nõ procedit,

cedit,ſed rectius ita dicendum,quando impetratur beneficium & non exprimitur clare eſſe vel curatum , vel cum reſidentia , in dubio præſumitur beneficium ſimplex. Abbas cap. re colentes,in fine de ſtatu mona.& ſuprà attigi. quo ſtante ſuccedit regulas , quod hodie beneficia ſimplicia ex conſuetudine reſidentiam nō requirūt. cùm ergo ſimpliciter impetratur, & conceditur beneficium,de ſimplici,nō autem de habente reſidentiam intelligitur.non ergo conceſſio valet,non expreſſa reſidentia .

76 Declaratur non procedere† cùm gratia motu proprio fuit conceſſa,tunc reſidentię qualitas non expreſſa non vitiat , ita Rota deciſ.73. de reſcrip.in antiq. Fel.d.c.ad aures.n.7.in fi. & ibi Ripa nu.32.qui alia ſimilia attulit .

77 Quinto in impetratione hac beneficij † valor ex ſtylo & obſeruantia Curię facienda eſt mentio.nam,licèt ex communi iuris diſpoſitione valor exprimendus nō ſit , quemadmodum vno ore affirmarunt noſtri iuris interpretes, quos longa ſerie recenſent Dec.d.c. ad aures, nu.10.& ibi Mantua nu.18.19.de reſcrip.&Io. de Selua tract.de Beneficio par.3.q.12.nu 2.& nu.40.quibus addo Bellame.deciſ.697.nu.4. in fi.& Capellam Toloſa.q.436.& Dec.conſil. 262.Coraſium tract. De ſacerdotijs par.4. c 4. nu.52.nihilominus ex ſtylo Curię valor exprimendus eſt, atque ita ſua reg. Cancellariæ ſtatuiſſe Vrbanum V. recenſet Rota deciſio.19. de reſcript. in nouis , quam recenſet vna cum alijs permultis Decius d.c.ad aures.nu. 10.verſic.ſecunda concluſio. & alios plures Pontifices ita ordinaſſe ſcriptū reliquit Gome. Hiſp. in præfatione ad regulam Cancellarię de exprimendo valore . Eſt ratio, quia per valorem poteſt Pontifex reddi difficilis in concedendo vni,quod alteri concederet. iuxta cap.poſtulaſti,de reſcrip.& hic ſtylus ſeruandus omnino eſt in Curia.Dec.conſi.11.num.16.Iaſ.in l.cunctos populos,prima lectu.nu.53.de ſumma Trin & fide catho. qui idem dixit de regulis Cancellariæ,& inquit eſſe volubilia.qua de re alia ſcribit Ripa in cap.ex parte.numero 85. de reſcrip.

78 Declaratur primo non procedere in † gra-
79 tia motu proprio conceſſa. Eſt enim † motus proprius cum Princeps concedens ad aliquid concedendum ſpontè mouetur.ita docuit Baldus in c.niſi ſpectabili.nu. 4.de off.legati. qui & illud affirmauit, motum proprium etiam dici cum ad impetrantis ſupplicationem eſt conceſſum.quia licèt ita petitum ſit, attamen motus proprius dicitur, quia ita venit in mentem Pontificis concedendi, vt petitum eſt. & cum Baldo rectè ſenſit Curt.ſen. conſil.66. Super pręmiſſa.vol.6.verſi.confirmatur.Pari.in cap. accidentes.de pręſcript. Cagnol.in l.qui cum a10,in ff.de reg.iur. Hinc intelligimus minus rectè reſpondiſſe Soc.iun.conſi.77.nume. 98. libr..dum reſpondit , gratiam non poſſe dici motu proprio conceſſam,cum in conceſsione facta ad partis poſtulationē adpoſita fuit clauſula illa,motu proprio.Cum ergo gratia motu proprio facta eſt, non vitiatur ob valoris taciturnitatem.ita reſpondit Anch.conſi.138.De natura,quem ſecuti ſunt Fel.in c.ad aures.nume.7.& ibi Dec.nume.11.de reſcrip.idem Fel. in c.cauſam,il 2.num.6.de teſtib: qui eiuſdem ſententię recenſet Aretinū ibi. Nec verę huic opinioni aduerſatur illa ratio,quaAbbas in d. c.ſuper literis.nu.5. & Ancha.conſil. 295.297. & Mantua d.c.ad aures.nume.20.contrarium

80 ſenſiſſe videntur , nempè † motum proprium non firmare gratiam contra conc d. ntis volūtatem conceſſam.gloſſa;clem.ſi Romanus. de pręben.quam ſingularem eſſe dixit Rom. ſingu.419. An verba, quoniam rectè ſatis diſtinguendo reſpondet Dec.in d.c.ad aures.nu.11. & ante eum Felinus ibi nume.7. Coraſius tracta.De ſacerdotiis.parte prima,cap.4. num.8. aut tacetur qualitas inhęrens ipſi rei hoc eſt ipſi beneficio,vt hic, & tunc clauſula motus proprij ſurreptionis vitium tollit, ita procedit c. ſi motu proprio,de pręben.in 6.& rationē adfert Fel.vt apud eum. Aut ſubticetur qualitas inhęrens perſonę, & tunc clauſula motus proprij non tollit illud vitium ſurreptionis. Hinc reſpondit Decius conſil:407.nu.21. clauſulam

81 † motus proprij tollere vitium ſurreptionis, non aliam inhabilitatem. idem Decius conſil. 602.nume.19.& cum eo Alciatus reſp.25. nu.

82 5.dixit, † clauſulam motus proprij , & illi ſimiles non perimere vitium inhabilitatis perſonę in impetrata matrimonij diſpenſatione, cū defectus ille naturalis ſit . ita ſimilibus in caſibus reſpondit Pariſ.conſi.1 numero.78. libro primo, & conſi.74.nu.37. lib.4. Coraſius dicto tract.De ſacerdotiis,parte quarta, capit.5. numero 30.

Hæc autem declaratio non procedit cum falſus valor narratur atque exprimitur , nam

83 tunc † clauſula motus proprij nihil operatur ad tollendum vitium hoc falſę narrationis , quam obreptionem (vt ſuprà admonui) noſtri appellant , facilius etenim adduci potuit Papa ad concedendum , quàm quando valor ſubticetur, quoniam illa falſa narratio ad concedendum

cedandum impuliſſe videtur, atque ita affirmarunt Ancha. conſi. 1:7. Abbas c. quia circa, verſi. ſed quæro, da conſang. & affinit. Card. conſi. 96. Papa vnuit, col. 1. Hinc decidit Rota daciſ. 71. de reſcrip. in antiqu. motum proprium non tollare vitium illegitimatis ac alterius inhabilitatis perſonæ. Coraſius d. c. 5. num. 30. 31. Dec. conſi. 407. nume. 22. & in ſpecie noſtra agregiè Felin. d. cap. ad aures, nume. 9. Hinc decidit Rota, deciſio. 47. de reſcript. in antiq. ꝙ licèt de iure communis valor nō expreſſus nō viciat reſcriptum, vitiara tamen ſi falſus valor exprimatur, quoniam multa expraſſa nocant, quæ tacita nocere non poſſunt. Rota deciſ. 10. nume. 2. de reſcri. in nouis, lau varius ibi appoſtillantes. & ob hoc inferunt, ꝙ licèt aliquid neceſſariò exprimendum non eſt, ſi falsò narratur. vitiatur reſcriptum. cætera, quę da valora beneficii exprimendo adferri poſſent, erūt videnda apud omnes d. c. ad aures, & fuſius apud Gomeſ. ſupar regula Cancellarię De valore exprimendo.

84 Sexto facienda aſt mentio † beneficii electiui, ſi beneficium huius qualitatis eſt, ita glo. in c. cum in illis, de pręben. in 6. & clarè decidit Rota deciſ. 41. Nota ꝙ vbi Papa. de raſcrip. in antiquis. quam ſecuti ſunt Felin. in cap. in noſtra. numa. 25. verſi. trigaſimum primum corollarium, de reſcrip. Io. da Selua tract. De benaficio, parte 3. q. 11. numa. 79. qui Cardinalem, & alios huius ſententię recenſent. Rota deciſ. 13. nume. 5. de pręben. in antiquioribus. & ſi Bellamera conclu. 234. ſub obſcurè & paucis diſſentire videatur. Eſt ratio quia beneficia electiua differunt à benaficiis collatiuis. d. cap. cum illis. latè Gomeſ. in regula Cancellarię De Anuali poſſeſſo. q. 11. vbi diſputat, an regula illa in beneficiis electiuis locum habeat. ratio rationis eſt, quoniam non eſt intentionis Pontificis maxi. ſuis literis perimere electorum iura. cap. cum in illis, de elect. in 6. quod adnotandum aſt, inquiunt relati Doctores, cum in omnibus ferè cathedralibus, canonicorum electio ſpectat capitulo, & confirmatio Pontifici. ita etiā

85 ſi † beneficium eſt in commenda, ita decidit Rota deciſio. 4. num. 3. de rab. eccle. non alia. in antiq declarat tamen Bald. conſi. 209. Præmiſsis tribus. libro. 1. electionis ſatisfactam eſſe mentionem ſi dictum aſt, beneficium eſſe collatiuum & curatum, modo electio fiat ſecundū ius commune, non ſecundum conſuetudinem eccleſiæ.

86 Septimò ſi † benaficium aſt regulare, & à clerico ſeculari impetratur, exprimendum eſt in impetratione beneficium eſſe regulare, ita affirmarunt Fel. d. cap. in noſtra, num. 41. de reſcrip. Io. de Selua. d. q. 11. numa. 122. auctoritate Baldi in l. fideicommiſſa. §. ſi ſeruo, de lega. 3. Caſsiod. deciſio. 4. de præben. vbi declarat,

87 ita etiam è contrà cum † beneficium eſt ſeculare & impetratur à clerico regulari, exprimenda eſt illa qualitas beneficii ſecularis. id quod decidit Bellamera deciſio. 172. Collatio facta canonico, quem ſecutus eſt Fel. d. c. in noſtra. nume. 44. immo procedere hoc videtur, etiam ſi adſit clauſula motus proprii, ita Baldus & cętari relati. Eſt ratio prętar illam Baldi, quoniam hic adeſt parſonę inhabilitas, quę ex clauſula motus proprii ſublata non dicitur, vt paulo ante diximus.

88 Octauo, ſi † benaficium aſt hoſpitale, illius qualitatis facienda eſt mentio, ita poſt Paulum de Eliaz. Cardin. & Imolam in clementina vltima de off. ord. docuit Felin. dicto cap. in noſtra, numa. 21. de raſcript. Barbat. conſi. 64. columna. 2. libro tertio, idem cenſuit Selua dicta queſtio. 11. nume. 26. qui hoc clare probari ait in cleman. per literas. de pręban. qua adducta decidit Rota deciſio. 67. de raſcript. in antiquis. quòd ſi clarico aſt facta gratia, vt poſsit beneficium accaptare, intelligitur de benaficio conſueto conferri claricis, non autem quę à laici ſolent adminiſtrari, & aliam Coraſius De ſacerdotiis, parte prima, capitulo tertio, numero 3.

Extenditur vt procedat etiam ſi in raſcri-

89 pto adpoſita fuiſſet † clauſula motus proprii, ita ſenſit glo. in dicta clamentina per literas, & ibi eam probauit Cardina. queſtio 5. & idem conſi. 118. Caſus talis aſt agitatus. & Felin. dicto cap. in noſtra. numer. 21. Io. de Selua dicta queſt. 11. nume. 26. rationes ſunt illę, quas paulò ante attuli.

90 Declaratur non procedera cūm † hoſpitale ſpectat ad collationem Prelati regularis, & ille ſolet conferre alicui raligioſo, tunc à religioſo imperrari poteſt. atque ita hoc caſu non procedit dicta clementina per literas. quamadmodum relati Felin. & Selua daclarant poſt Rotam daciſione tertia de regularibus, in antiquis.

91 Nono in impetratione † exprimenda aſt qualitas, quòd beneficium hoc eſſet aliàs altari annexum atque vnitum, ita decidit Rota deciſ. 3. de rerum permutatio. In antiquis. quam ſecuti ſunt Fel. in d. cap. in noſtra. nu. 23. varſi. vigeſimum ſeptimum corolar. de reſcrip. & Selu. d. q. 11. nu. 73. Craue. conſi. 104 num. 12. Rebuffus

in Praxi Beneficiorum, in tertia parte ſignaturę in verbo Annexorum, numer.1.qui praxim exprimendi docet.

Extenditur vt procedat etiam ſi in hac im-
92 petratione appoſita fuiſſet clauſula motus pro proprij, quemadmodùm placuit Geminia.in cap.poſtulaſti,de reſcript. quem ibi Maria. Soci.ſen.ſecutus eſt,ac Felinus,& Selua pręcitatis locis.reiectà vna deciſione Rotę 3.de rebus eccleſiæ non alienã. in antiquis.quę tamen ad rem nil conferre mihi videtur. multis rationibus mouentur, quas recenſere nunc ſuperſedeo.

93 Declaratur non procedere, quando † duo beneficia ſunt vnita & annexa, ſed vnum acceſſoriè ad aliud, tunc ſufficit exprimere principale,ita ſcribunt Gemin.&Io.Andr.in cap. ſuper eo. de pręben. in 6.Feli.d.cap.in noſtra. nume.30.de reſcrip.Coraſius d.tract.de ſacerdotijs,parte 1.c.3.nume.1.& Selua d.tracta.de Beneficio,parte 3.q.12.nume.64. qui alios plures in hanc ſententiam recenſent. idem decidit Rota deciſio.46. de reſcript.in antiq. Rebuffus dicta tertia parte ſignaturę,in verbo annexorum,nume.1.& in titu. Declaratio nouæ prouiſionis,in verbo cum annexis. Eſt ratio, quia impetratio principali veniunt acceſſoria. argu.l.ſi vt certo.§.vſque adeo.ff commod.& quia beneficium vnitum perdit nomen beneficij,nec debet dici beneficium ſicut ante vnionem,ita is Rebuffus, qui alios recenſet.

Decimo,ſi beneficium,quod impetratur,eſt
94 † vnicum ad collationem ordinarij, atque ita ſi eſt beneficium(vt dici ſolet)monoculare,huius inquam qualitatis facienda eſt mẽtio in impetratione. id,quod ſcriptum reliquerunt Felin.d.c.in noſtra. nume.23.de reſcrip.& Selua d.parte.3.q.12.nume.71.poſt,alios plures. Illa eſt ratio,quia non eſt veriſimile Pontificem voluiſſe priuare ordinarium collatorem vnica dignitate atque ita vnico lumine.iuxt.clemen.1. de ſent.excom.ad finem.Hinc docuit Archid. in c.ſi clericis.de præb. in 6.Io.And. & alii in clemen.1.de pręben.vbi glo. ꝙ mandatum de prouidendo de dignitate in aliqua eccleſia, non intelligit de vnica dignitate,quæ eſt in eccleſia illa, & quę ad ipſum collatorem ordinarium ſpectat.idẽ decidit Rota deciſ.13.de pręben.in nouis.Coraſius tract.de ſacerdotijs parte quarta,cap.5. nume.49. quod procedit ſiue mandatum de prouidendo ſit in forma pauperum, ſiue in forma ſpeciali, ita declarat Thomas Faſtol.in deciſionibus Rotę, dubio 55.

Declaratur primò vt non procedat, cum ordinarius collator habet collationem vnius beneficij,& pręſentationem alterius;nec enim
95 dicitur beneficium eſſe † monoculum. ita declarat Felin.d.cap.in noſtra.nume.23.verſi. declara illud. & huius ſententię recenſet Thomam Faſtolium dicto dubio 55.aliàs 56. qui ſolum ſcribit,quod iam retuli. Cum Felino tamen idem ſenſit Selua d. quęſtio.12. numero 73. in fine.

96 Declaratur ſecundo non procedere † cum in vno ordinarius haberet collationem ſolus, & in alijs beneficijs conferre poſſet cum alijs collatoribus socijs, tunc enim mandatum de prouidendo, vel collatio Pontificis per impetrationem intelligitur de illo beneficio,quod eſt ſolius ordinarij collatoris, ita decidit Ro.
97 † deciſio.40.de reſcrip.in antiquis. quam citare voluit Felin.d.cap in noſtra nume.23.ver ſi.ſecundo declara.de reſcript.qui ſubiungit, hoc intelligi cum reſcriptum eſt,prouideri de beneficio,cuius collatio & ad alios ſpectat, citat Rotam deciſio.55.eo. quę (inquit ille,) ſic declarat per gloſſam cap.mandato.de pręben. in 6.ſed mea quidem ſententia, Rota d.deciſ. 40 intelligit propriè cum beneficium ad ſolum ordinarium ſpectans conferri mandatur. & quod ait glo.d.cap.mandato,quam verè ſecuta eſt Rota deciſio 66.Nota gloſſam. de reſcrip.in 6.intelligitur hoc pacto, quòd quando Papa reſcribit ordinario, vt prouideat de beneficio ad ſuam collationem ſpectanti, non intelligitur de beneficio, cuius collatio cum alijs communis eſt, atque ita probat is text.
98 † capit.mandato, dum ait ex ordine literę reſcripti ita intelligi.

99 Vndecimo exprimenda eſt qualitas † vacationis ipſius beneficij,vt ſi vacat, vel per obitũ. vel per reſignationem,id quod certis ſolùm caſibus intelligitur. Ego,rem clarius explicando,duas regulas conſtituo. Prima eſt,cum nullus vacationis modus exprimitur. Secunda cum vnus tantum. Prima regula,dico ꝙ nullo
100 † vacationis modo expreſſo,omnis vacandi modus continetur,ita cẽſuerunt glo. in clem. 1.in verbo quamuis de pręběd.Ioan.Andr. & Gemin.in cap.ſuſceptum.de reſcript.in 6.Lapus allegat.6.colum.2. alios plures huius opinionis citarunt Feli.in d.capi. in noſtra.num. 37. de reſcript. & Ioan. de Selua.d.tracta. de bñficio part.3.q.12.num.69. Rebuffus in praxi bñfi.titulo tertia pars ſignaturæ, in verbo alia clauſula. numer.2. & pulchrè titulo Requiſita ad collationem bonam.nu.48.49.vbi recenſet varios vacationis modos.

Declaratur

Declaratur primo non proce dere cum im-
101 petratur † reſcriprum gratię ſi neutri: tunc
enim vacetionis modus exprimendus eſt, ita
decidit Rota deciſio.24. de relcrip. in nouis.
quem ſecuti ſunt Felin.d.cap.in noſtra. num.
37. in fine. & Selua. d.q.12. nume.72. Eſt ratio
quia noue gratia eſt, & noua eſt prouiſio, no-
uusque titulus ex ille acquiritur. ideo illa om-
nia quę Pontificem ad concedendum, vel de-
negendum mouere poſſunt, narranda ſunt, ita
Rota d.deciſio.24.

102 Declaretur ſecundo vt non procedat † cũ
electionis dacretum ſuperiori præſentatur ad
confirmandum electionem, nem tunc veca-
tionis modus exprimendus eſt. ita ſcribit glo.
in cap.innotuit, in verbo decreto, de elect. Ge
mi.d.cap.ſuſceptum. & alii plures, quos recen
ſent Fel.d.cap.in noſtre.numer.38. & Selua.d.
q.12.nume.73.

103 Secunde eſt regula, cũ vnus † vacandi mo-
dus exprimitur, alter non continetur. hoc pro
bat c.ſuſcepiũ, de reſcrip. in 6. ſi anim eſt ner-
retum vacare per obitum, non velat conceſsio
ſi raperitur vacara per reſignetionem. id quod
omnes effirmarunt, vt releti Fel. & Selue præ-
citatis in locis taſtati ſunt. Ille eſt retio, quoni
em tunc Pontifex, vel elter collator per modũ
taxationis confarra beneficium dicitur, iuxta
prænarretum vecationis modum, ita ſentiunt
Dec. & Fel. in c.ſuper literia, iſte n.3 illa n.6. in
fi. & ibidem clerius Abb.n.7. de reſcrip. Hinc
decidit Rota deciſio.53. de reſcrip. in antiquis,
ſi conferetur beneficium vt vacans per alterius
promorionem, & reperiatur vacare per mor-
tem, non vallet collatio. Rebuffus praxi benef.
in 3. parte ſignaturæ in verbo alia clauſula, nu-
me.2. ita etiam decidit Rota deciſio.22. de pię
ben. in nouis. ſi Pape conferat benaficium va-
ceturum per contractu metrimonij, & deinde
vecere contingat per reſignationem in curia,
non debetur.

104 Decleretur primo non procedere cũ † com
munis extet opinio ꝙ vacet vno modo. & is
modus exprimitur: licèt enim deinde reperia-
tur vacare elio modo, nihilominus valet ipſa
impetretio, ita declarent Fel.d.cap.in noſtra,
nu.38. verſic. quod autem dictum eſt. & Sel.d.
q.12. nume.74. poſt Lapum alleg.89. & Gemi.
d.c.ſuſceptum.

Daclaretur ſecundò nõ procedere quando
105 † alirer conſtet de intentione impetrentis:
nam tunc vterque vacationis modus pro ex-
preſſo haberur, ira tredunt Feli.d.c in noſtre,
nume.8. verſic. fellit ſecundò. & Selua d.q.12.
nume.75. ex tex. d.cap. ſuſceptum. & auctorita
te Lapi d.allag.89. De intentione aurem con-
ſtera dicitur ex veriſimili coniectura, ſi talis ſit
is impetrans cui Pontifex conceſsiſſet. & hoc
multum pendet à iudicis erbitrio. conſtaret e-
tiam ſi poſt conceſsionem ita collocator decla
reſſet. & confert in ſimili doctrine Bar. in l. de
monſtretio. §. quod autem. nume.14. de condi
tio. & demonſtra.

106 Decleretur tertiò non procadere † in gra-
tijs expectatiuis, quæ dum acceptantur is ecce
ptens non habet neceſſe exprimere vacetionis
modum, & vno expreſſo elter non excluditur
quie error in vacationis modo non impendit
acceptationem, quæ eſt quædam voluntatis
decleratio, & ſatis ex ipſa acceptatione decla-
ratur. ita decidit Rota deciſio.23. Si expectans,
de pręben. in nouis. & clarius deciſio.7. Licèt
imperrans. de conceſs. pręben: in nouis. quam
ſententiem probarunt Fel.d.cep.in noſtre.nu
me.38. verſicu. fallit tertio, & Selua d.q.12.nu-
mero 76.

107 Declaratur quartò non procedere † quan
do exprimitur vnus vecationis modus cũ clau
ſula, & quouis elio modo vacet, ita dacit Rota
deciſio.14. de reſcript. in nouis. quam ſecutus
eſt Fel.d.c. in noſtra. nume 38. verſi. fallit quar
to. Addo Rotem deciſio.17. de præben. in en-
tiquis, & deciſio.52. de conceſs. pręben. in an-
tiquis. Rebuffum in praxi baneficiorum titul.
Forme ſignarurę ſimplicis prouiſonis, in ver-
bo ſine pręmiſſo, nume.2. poſt Socin. ſen. con-
ſi.32. lib.1. Coraſium tracta. de ſecer dotijs par-
te.1. cap.7 nume.2.

108 Declaratur quintò non procedere in † ma
teria non odioſa, quoniam runc venit omnis
vacendi modus. ite Fel.d.c. in noſtra. num.38.
verſi. fallit quinto.

109 Declera ſaxto nõ procedere † quando be
neficium iem diu vacauit, ite ꝙ de eius vero va
cationis modo certa notitia non habetur, tũc
falſa expreſsio reſcriptum non vitiat, ita ſen-
ſit Rebuffus in Praxi Beneficiorum, in tertia
parre ſignaturę, in varbo elia clauſule, nume-
ro querto. dum inquit, hoc in caſu non eſſe
opus in impetretione apponere clauſulam il-
lem, quod verus vacationis modus hebeetur
pro expreſſo.

110 Duodecimò narrandum eſt per † cuius o-
bitum vacet benaficium, tradunt Doctores in
c.ſuſceptum, de raſcrip. in 6. Rote. deciſ.32. in
fi. de reſcrip. in nouis. & illa eſt annoterio Pa-
pezonis poſt Fel. cep. in noſtre. nume.20. coro
lario quinto in fi. de reſcrip. Ille eſt ratio, quia

ex nominatione perſonæ, per cuius obitum va
cat beneficiũ, quod impetratur, intelliget Pon
tifex, an ſit beneficium reſeruatum vel non, at-
que ita an impetranti conferre debeat, vel nõ.
qua ratione ſit, vt ſi beneficium vacat per mor
111 tem † familiaris Pontificis, vel Cardinalis,
narrari omninò debet, alioqui ſurreptitia erit
impetratio. ita docuit Fel d.c.in noſtra, n.20.
Io.de Sel.trac.de Beneficio par.3.q.11.20. poſt
Rotam deciſ.15.de præb.in nouis.idem docuit
Mantua in c ad aures.nu.17.in fin. de reſcrip.
quibus addo Rotam deciſio.16.de præb. in an
112 tiquis. nec † enim horum familiarium bene
ficia impetrabilia ſunt.c paſtoralis, de præb.in
6.Aeneas de Falconibus tract.de reſeruationi
bus.q.4.& hac de re extat clara regula Cãcel-
lariæ de impetrantibus beneficia vacantia per
obitum familiaris Cardinalis.

Extenditur primò vt procedat, etiam ſi hic
113 † familiaris ſuæ mortis tempore familiaris
eſſe deſijt; quemadmodum decidit Rota de-
ciſ.20.de præb in antiquioribus, quam ſecuti
ſunt Felin.& Selua locis præcitatis. idem, præ-
ter eos ſcriptum reliquit Petrus Andreas Gã-
marus tracta.de legato lib.6. quem ſecutus eſt
Gomeſ. in commentarijs ad relatam regulam
Cancellariæ.q.13 colum.2.verſi. tamen poſtea
quam & clarius.q.18.verſi.& licet Gemi. Ra-
114 tio eſt, quia & ſi ceſſauerit † familiaritas, nõ
tamen ceſſauit reſeruatio. nam poſteaquam be
neficium ſemel fuit reſeruatione affectum, per
manet perpetuò reſeruatum in perſonam illi-
us, pro quo reſeruatum fuit. ita decidit Rota
deciſio.30 de præben.in antiquioribus. Hinc
Rota eodem titulo. in antiquis deciſio.14.15.
inquit, beneficia collectoris, vel alterius fami-
liaris Papæ eſſe reſeruata, quamquam tempo-
re ſuę mortis talis eſſe deſierit. idem reſpondit
Anchara.conſi.1,8.de natura & efficacia, in fi-
ne.addo Rotam deciſio.31.de pręben.in anti-
quis. Quibus conſtat malè ſentiſſe Bellame-
ram, qui contrarium ſentit, quemadmodum
refert, nec diſſentit ab eo Thomas Faſtol. in
deciſionibus Rotę dubio.5 .inci. ſecundò du
bitabatur. cuius quidem rationes illa etiam cõ
firmari poſſunt, quòd reſeruatio iſta ob fami-
liaritatem perſonalis eſſe dicitur, vt inquit Go
meſ.in pręallegata regula Cancellarię.quæſt.
15.verſic.ſecundo circa intellectum. cum ergo
ipſa perſona talis eſſe deſierit, dicendum vide
tur & beneficium deſijſſe eſſe reſeruatum. Ve-
rùm hę omnes difficultates ceſſant, quoniam
inquit Gomeſ.d.q.18.extare Extrauagantem,
qua caſus hic determinatur contra ipſum Bel
lameram. in claris ergo ceſſant coniecturæ, &
diſputationes, immo fortius teſtatur Rota de-
ciſio.13.de pręben.in antiquis, in curia ſerua-
115 ri, quòd licèt officialis, vel † familiaris re-
moueatur quacunque de cauſa ab officio eius
beneficia, quæ ante amotionem poſsidebat,
permanere reſeruata, quo circà nec illa impe
trari potuerunt non facta mentione illius qua
litatis.

Extenditur ſecũdo vt procedat etiam cùm
116 is † familiaris officium & adminiſtrationem
adhuc ingreſſus non eſt, ita de collectore deci
dit Rota deciſio.12.de præben.in nouis.quam
probauit Felin.in cap.in noſtra, nume.20.ver-
ſi.idem ſi talis. Caſsiodorus deciſio.vnica nu-
me.4.de verbo.ſignifi.Gomeſ.d. regula Can-
cellarię q.13 verſi.prędicta. Ratio eſt, quia ho
norabile & Reipub. vtile eſt, quo circa ſuum
effectum ante adeptum officium, & adminiſtra
tionem ſortitur.

Extenditur tertio, vt etiam locum habeat
117 relata doctrina, cum is † familiaris conſecu
tus eſt officium, ſed adhuc tempore mortis ſuę
non adminiſtrauit, ita decidit Rota deciſio.15.
de prębend.in antiquis. ratione iam relata vti-
tur, atque ita inquit Rota ex ſtylo curię ſerua-
ri. quamquam dicat aliquos ſapientes alter di-
xiſſe, eo quia ille familiaris Papę & Cardine-
lis dicitur, qui ſuſcepto officio adminiſtrat, &
familiaritatis munera obijt. vt multis ad rem
noſtram probat Felinus d.cap.in noſtra. num.
20.verſ.ſed caue. idem quod Felinus ſcriptum
reliquit Io.de Selua d.tracta.de beneficio par
te.3.q.11.nume,22.vbi alia plura recenſet & de
clarat. Hæc tamen extenſio intelligitur modo
is receptus inter familiares acceptauit ipſam re
ceptionem, aliàs non diceretur familiaris deſi
ciente mutuo conſenſu. ita declarat Caſsiodo
rus d.deciſio.vnica.numero 3. de verborum ſi
gnificatio.

Extenditur quarto vt locum etiam habeat,
118 ſi hic † familiaris, cuius beneficium impetra
tur, deſijt eſſe familiaris per mortem ſui domi-
ni, nam adhuc beneficium per ipſius deinde fa
miliaris mortem vacans, reſeruatum eſſe dici-
tur, ita hodie conſtitutum eſt per extrauagan-
tam Pauli 2. Ad perpetuam, quam recenſet Sel
ua d.quęſt.11.nume.24. poſt Felin.d.cap.in no
ſtra.nume.20.verſi.& caue.de reſcrip. qui ſub
iungit, aliàs de iure communi aliter dicẽdum
eſſe, quoniam per mortem Pontificis reſeruan
tis reſeruatio ipſa extinguitur, quemadmodũ
docuit Gemin.in cap, præſenti, in prin.de off.
deleg. idem vtroque caſu tradit Aeneas de Fal
conibus

conibus tract de reſeruationibus q.5.principa
li,verſi.ſecundo quęro, nume.6. qui alia per-
plura recenſet.illi addo Caſsiodo. deciſio.vlt.
nume.4.de pręben.

Extenditur quinto vt procedat, etiam ſi is
119 † familiaris numquam extitiſſet commenſa-
lis Cardinalis, hoc eſt, ſi in domo Cardinalis
non comedebat, ſed extra domum Cardinalis
portionem ſuam recipiebat, cùm tamen in do-
mo Cardinalis ſeruiret. nam ex quo expenſis
Cardinalis viuebat verè familiaris dicebatur,
nec qualitas illa extrinſeca viuendi extra do-
mum efficit, vt hic familiaris eſſe deſinat. ita
memorię prodidit Gomeſ.d.regula Cancella-
riæ de impetrantibus beneficia per obitum fa-
mil.Cardinal.q.13.verſi.eſt tamen vlterius. cũ
ergo huius familiaris beneficium ſit etiam re-
ſeruatum, exprimenda eſt qualitas hęc in illius
impetratione.

120 Extenditur ſexto vt procedat etiã in † be-
neficio ſubfamiliaris, cuius mentio facienda
eſt. Eſt ratio, quia & illud reſeruatum dici-
tur, ita Sali, in l.2.in finè.C.de Epiſco. & eler.
Guido Papę conſi.30.nume 5. Aeneas de Fal-
conibus trac.de reſeruationib.q.4.effectu 39.
& latè explicat atque declarat Gomeſ.dicta re
gula Cancellarię de impetrãtibus beneficia.q.
14.vbi plures difficultates diſſoluit.

Extenditur ſeptimo vt procedat etiam ſi il-
121 † li familiari abſenti collatum eſt beneficiũ,
quam collationẽ ignorans nõ acceptauit mor-
te præuentus, nam ex quo ex ſola collatione
etiam non acceptata beneficium reſeruatum
dicitur, vt poſt Oldradum conſilio.57.& alios
plures affirmauit Aeneas de Falconibus dicto
tractatu de reſeruationibus.d.quęſt.5. princi-
pali, verſi.ſecundo quęro, nume.1. ſequitur de
illo, vt de verè reſeruato eſſe faciendam men-
tionem.

Extenditur octauo vt procedat, etiam cùm
122 † facta eſt impetratio beneficij vacantis, vt
ex vnius perſona, & deinde reperitur vacare
ex perſona alterius, etiam ſi appoſita fuerit
clauſula, quouis modo vacet. Adhuc enim
ſurreptitia eſt impetratio, ita decidit Rota de-
ciſio.1.de reſcrip.in nouis, & deciſio.43. de re
ſcriptis, in antiquis Bellamera deciſio.609. Li
cèt Palatinus.Cardin conſilio.33. In hac dubia
cauſa, quos videtur probaſſe Felin.in d.cap.in
noſtra.numer.38.verſicu. ſed contrarium.qui
alios etiam recenſet.idem ſcriptum reliquit Io
an.de Selua tracta. de beneficio, parte 3 q.12.
numero 77.& Rebuffus in praxi beneficiorum
in forma ſignaturę ſimplicis prouiſionis, in
verbo aut ex alterius. Illa eſt pręcipua huius
ſententię ratio, quia illa clauſula, quouis mo-
do vacet, refertur ad perſonam expreſſam tan-
tum, & complectitur varios modos vacandi,
& cum hac opinione reſideo, quidquid illi diſ
ſentientes, dicant. Hęc tamen extenſio non
procedit, ſi appoſita fuiſſet clauſula, aut ſi va-
cat ex alterius cuiuſcumque perſona, ita decla
rat Rebuſfus quem iam citaui. & in tertia par-
te ſignaturę, in verbo Nominum, nume.1.vbi
idem inquit, ſi apponatur hęc clauſula quod
nomen & cognomen vltimi poſſeſſoris melius
ſpecificari poſsit.

Declaratur nunc primo nõ procedere cum
133 is † familiaris fuit familiaris Papę, & Cardi-
nalis, & reſcriptum impetratur facta ſola men-
tione, quod erat familiaris Papę, tunc gratia
non redditur ex eo ſurreptitia, quod ſubticue
rit illum defunctum fuiſſe familiarem Cardi-
nalis. ita decidit Caſsiodo.deciſione nona dę
prębend.

Declaratur ſecundo vt non procedat quan
124 do † impetratur beneficium, quod notò-
riè fuit Cardinalis, ex quo enim notorium
hoc eſt, neceſſaria expreſsio non fuit, vt de
reſeruatione generali, & notoria inquit Felin.
in cap.ſuper literis numer.8. & cap. in noſtra,
nume.15.verſi.incidenter nota.de reſcrip. vbi
aliquas difficultates diſſoluit. & paulo poſt
verſi.ſextum corolarium, hoc verum eſſe intel
ligit, niſi duplici reſeruatione reſeruatum eſ-
ſet, vt ſi defunctus fuit collector, & abbreuia-
tor, vel (ait ille) niſi ignorantia poſſet in Pon
tificem cadere ratione alicuius indiuidui. id
quod decidit, & Bellamera deciſi.9.Commiſ-
ſio.& probat Rebuffus in praxi beneficiorum
in forma ſignaturę ſimplicis prouiſionibus, in
verbo ſpecialiter, nume.11.

125 Declaratur tertio non procedere cum † im
petratio eſt conceſſa per reſignationem ab ip-
ſomet familiari factam, nam tunc gratia non
redditur ſurreptitia, etiam ſi ſuppreſſa fuerit
reſignãtis qualitas, ita decidit Caſsiodorus de
ciſio.16.de præbendis.

Declaratur quarto non procedere cùm per
126 † ſolum priuilegium ille, qui obijt, erat fa-
miliaris, nam ex quo verè & propriè familia-
ris non dicebatur eius beneficia reſeruata non
erant, vt inquit Gomeſius in commentarijs ad
dictam regulam Cancellarię De impetranti-
bus beneficia vacantia per obitum familiaris
Cardinalis, quęſtione decimatertia in princi-
pio, non ergo reſeruatio, quæ non eſt, expri-
mi debet.

127 Declaratur quintò non procedere † in eo, qui viuit quidem expenſis Cardinalis, ſed illi non ſeruit, nam hic verè non dicitur familiaris, vt inquit Gomeſ. d. q. 13. verſ. eſt benè verũ. & ob id illius beneficio reſeruationis priuilegio non fruuntur, ſurreptitie ergo nõ erit impetratio ſuppreſſa illius qualitate. id quod cũ Gomeſio intelligo, niſi is non ſeruiens, à ſeruitute ceſſaret, quoniam ita Cardinali placeret.

128 Decimo tertio ſi beneficium eſt † affectum illius qualitatis mentio facienda eſt, alioqui gratia erit ſurreptitia, ita ſcribit Rebuffus in Praxi beneficiorum in forma ſignaturę ſimplicis, in verbo affectum. vbi inquit, dici affectum cum Papa iam ſemel conceſsit illud beneficium in commendam: nam poſteaquá manum ſemel Papa appoſuit, alter inferior de eo ſe impedire non poteſt, & ob id illa affectio reſeruationis vim obtinet.

129 Decimo quarto, ne reſcriptum gratiæ ſit ſurreptitium, narrandum eſt vitium, ſi quod ipſi beneficio ex perſona impetrantis ineſt, vt putà ſi hic impetrans per pręcedentem intruſionem poſsideret. Debet enim huius ſui vitioſi ingreſſus mentionem facere. ita docuit Abbas in cap. cum iam dudum, colu. 2. de pręben. in cap. præterea vlt. notab. de iure patro. Baldus in cap. literis. ad finem de reſtit. ſpolia. Gemin. capitu. eum qui, de præben. in 6. quos ſecutus eſt Fel. in cap. in noſtra, nume. 10. verſi. ſecundum corolarium. & latius in cap. poſtulaſti. nu. 14. 15. 16. de reſcript. Caſsiod. deciſ. 6. nume. 7. de pręben. de quo ſtatim dicam. immo hoc procedere intellexit Felinus in d. capitu. poſtulaſti, etiam ſi in reſcripto inſerta ſit
130 † clauſula, motus proprij. Alia etiam ſcripſit Io. de Selua. d. tracta. de beneficio part. 3. q. 11. nume. 7. Hoc etiem procedit quando benefi-
131 cium eſſet alio vitio † affectum, vt putà vitio litigioſi, quemadmodum affirmarunt Feli. d. cap. in noſtra nu. 17. & Sel. d. q. 11. nu 18 qui hoc declarant, vt apud illos. His tamen aduerſari non parum videtur, quod reſpondit
132 † Soci. ſen. conſi. 169 col. 4. in fine lib 2. poſt Card. & Anch. in clem ſi Romanus, de præb. nempè reſcriptum gratiæ non vitiari ſi vitioſus poſſeſſor narrauit, ſe canonicè tenere atque poſsidere. quoniam (inquit Socinus) hoc extrinſecum quid eſt à gratia ipſa. quod ait procedere, niſi ex eo is impetrans inhabilis ad gratiam redderetur. Confirmatur reſponſum Socini ex eo quod decidit Caſsiodorus deciſio. 6. nume. 5. de pręb. dum inquit, quòd quando impetrans beneficium à ſe tunc malè poſſeſſum percepit diſtributiones quotidianas, & ſi de illis mentionem non fecit, reſcriptum non eſſe ſurreptitium, & ibi teſtatur maiorem partem DD. de Rota ita ſenſiſſe, quamquam plura in contrarium vrgere ipſe referat. Verùm his obiectionibus ſatisfacit Fel. d. cap. propoſuiſti, col. pen. verſicu. ſed aduerte quia, de reſcrip.

133 Decimo quinto † narrande eſt vnio, ſi aliqua facta reperitur in illo beneficio, ita docet Fel. in cap. in noſtra, num. 23. verſi. vigeſimum ſeptimum corolerium, de reſcrip. Io. de Selua d. tract. de beneficio par. 3. q. 11. nu. 76. Eſt ratio quia Pontificis intentio non eſt velle ius alteri quaſitum diſſoluere. quod intelligitur quando duæ eccleſię ęquè principaliter ſunt vnitæ, nam tunc vnionis mentio facienda eſt, vel ſaltem adijcienda erit clauſula, cum annexis huiuſmodi ac iuribus & pertinentijs. ita declarat Rebuffus in praxi beneficiorum in titulo Declaratio nouæ prouiſionis, in verbo cum annexis. idem Rebuffus d. praxi titu. de vnionibus, nume. 14. Io Baptiſta à ſancto Seuerino tracta. de vnionibus, articu. 8. nume. 7. & intelligũ relati Felinus, & Selua procedere etiem ſi beneficium iam vnitum, & deinde à Pontifice reſeruatum, fuerit collatum ab eo cum clauſula motus proprij. quod durum mihi videtur quandoquidem collatio hæc ex certa ſcientia arguit Pontificis voluntatem eſſe omninò velle concedere, vnione non obſtante. quam ſua voluntate diſſoluere potuit. quo autem modo vniones fiant, ſcribunt relati Rebuffus, & Ioann. Baptiſta. & quibus qualitatibus ſuppreſſis ſurreptitia reddatur vnio, latè explicat Boerius quæſtione. 345. cætera ex induſtria prætereo.

134 Decimo ſexto cum impetratur † beneficium eccleſię inferioris, nomen ſancti illius eccleſiæ exprimendum eſt, ita Ioan. And. in cap. quamuis. de præben. in 6. vbi gloſſa. idem cenſuerunt Lapus alleg. 115. Felin. in cap. cum acceſsiſſent, colum. 1. de conſtit. & cap. in noſtra nume. 40. de reſcript. Ioan. de Selue tracta. de beneficio parte 3. queſt. 11. num. 19. & Craue. conſi. 104. nume. 13. ſi tamen in nomine ſancti erratum foret, & appoſita ſit in reſcriptis illa clauſula, quòd denominatio verior & expreſſior fieri poſsit, corrigi error poterit, atque ita ſurreptitium nõ erit reſcriptum. cum vero eccleſia eſt cathedralis atque ita ſuperior eſt non eſt exprimendum nomen ſancti, ſed narrãdum atque exprimendum eſt eſſe eccleſiam cathedralem,

dralem, alioqui facta ſancti narratione ſurre-
ptitium reſcriptum redditur. ita gloſ. d. cap.
quamuis vbi omnes, quoniam eſt hoc contra
ſtylum Curiæ. id quod procedit, etiam ſi ec-
cleſia eſt in loco inſigni & pro matrice & ca-
thedrali habetur, & ſi verè non ſit. ita releti
Doctores, ex tex. c. cauſa Carpenſis, de verb.
ſig. vbi eccleſia non cathedralis ſub nomine
loci appellatur. ita etiem probat tex. cap. cum
adeò. vbi Imola de reſcrip. & tex. in cap. 1. de
mutuis petitio. Hęc tamen declarantur non
procedere in gratiis ad reſignationem poſſeſ-
ſoris conceſsis, nam tunc expreſsio ſancti in
impetratione eccleſię cathedralis non reddit
cóceſsionem ſurreptitiam, ita decidit Calsio
dorus deciſ. 13. licèt gloſſ. de præben. vbi in-
quit, hoc potius ęquitatis eſſe, quàm iuris, ob
ſtylum curiæ.

135 Decimo ſeptimò cùm impetratur † canoni
catus & præbenda exprimendum eſt nomen
canonici, per cuius obitum præbenda vacat,
aliàs impetretio ſurreptitia redderetur: ita
ſcribũt Io. Staphyleus tract. de literis gratiæ,
rub. de modo & forma impetrandi, verſ. ideo
cauti. & Rebuffus in praxi beneficiorum, in
tertia partæ ſignaturæ, in verbo alia clauſula,
nume. 2.

136 Decimooctauò, ſi in eccleſia † in qua impe
tratur beneficium, extat aliquod ſtatutum iu-
ratum quod impetrationi obſtat, illud narren
dum eſt, alioqui gratia erit ſurreptitia: immo
nihil penitus operabitur, niſi apponatur
137 † clauſula expreſſa, non obſtante ſtatuto iu-
rato eccleſiæ. ita decidit Rota deciſ. 13. de re-
ſcriptis. in antiquis, conferunt quæ dicemus
in caſu ab hoc ſecundo, vbi agemus, quomo-
dò iuramenti vis ex reſcripto tollatur. ita etiã
ex illa clauſula, & qualibet alie ſedis Apoſtoli
cæ indulgentia generali, vel ſpeciali cuiuſcun
que tenoris exiſtat, per quam præſentibus nõ
expreſſam, vel taliter non inſeſtam effectus hu
iuſmodi gratię valeat impediri quomodoli-
bet, vel differri. quæ quidem clauſula ope-
ratur, vt derogatum ſit ſtatutis, quæ impe-
dire vel differre ſolent gratiam, vel latè expli-
cat Rebuffus in praxi beneficiorum, titulo
Declaratio nouæ prouiſionis, in verb. & qua
libet alia.

Tertium eſt caput propoſitæ diſceptatio-
138 nis, quando † ſcilicèt reſcriptum vitiatur ob
ſurreptionem cauſatam à taciturnitate iuris,
quod alter in impetrato beneficio obtinet.
nam verè, qui impetrat narrare debet collatio
nem alteri prius factam, ſi facta reperitur, & ſi
ab illo primo ecceptata non fuerit. ita affir-
mauit gloſſa in cap. gratia, in verbo ignoran-
ti, de reſcrip. in 6. quam ſecuti ſunt Io. And.
Ligna. & Gemini. ibi. Felin. cap. in noſtra. nu-
mero 5. de reſcrip. Io. de Selua. d. tracta. de
beneficio, part 3. queſt. 11. nume. 3. Illa eſt ra-
tio, quia hic qui priorem collationem conſe-
cutus eſt dicitur obtinere ius ad rem, quod
per ſolam acceptationem plenum ac in re red
dere dicitur: qui ergo ſecundam impetratio
nem facit, ius illud narrare debet, cùm alio-
qui Pontifex illi derogare non credatur. iu-
xta regulam l. 2. §. meritò. §. ſi quis à Princi-
pe. ff. ne quid in loco publ. immo ſi gratia fa-
cta primo eſt conditionalis, illius mentio ha-
bende eſt, cùm ſit ius in ſpe: ita reſpondit Ge
min. conſi. 07 in fine.

139 Secundò narranda eſt, † alterius colora-
ta poſſeſsio, ſi eam in beneficio ille obtinet,
cap. cum noſtris. de conceſſ. præben. Felin.
cap. in noſtra. nume. 32. de reſcript. quem ad
verbum ferè, pro more ſuo recenſet & ſequi-
tur Io. de Selua dicta queſt. 11. nume. 102. Be-
ro. cap. ſuper literis. nume. 72. verſi. decimoſe
ptimò, de reſcrip. Gomeſ. in regula Cancella-
riæ, de annali poſſeſſore, queſt. 10. verſi. po-
ſtremò facit.

140 Declaratur primò non procedere quan-
do † in reſcripto appoſita fuiſſet clauſula il-
la: Vocatis vocandis. vel illa, Dummodò non
ſit alteri ius quæſitum nam tunc gratia non
poteſt dici ſurreptitia, quamquem in preci-
bus dictæ coloratæ poſſeſsionis facta mentio
non eſt: quemadmodum reſpondit Cardin.
conſi. 95. Nobiles viri. quem probarunt Feli.
d. cap. in noſtra. numero 32 verſic. primò no-
ta. & Selua dict. queſt. 11. numero 103. Illa eſt
præcipua ratio, quia tunc citandi ſunt poſſeſ-
ſores, & qui ius in eo beneficio prætendunt.
& tanti eſt effectus hęc clauſula, vt ſi executo
ri datum ſit reſcriptum vt exequatur, ex exe-
cutore efficitur iudex & cognoſcit ſuper iu-
re & poſſeſsione alterius. ſcribunt tamen re-
lati omnes, clauſulam hanc vocatis vocandis
ſolùm in reſcriptis executoriis apponi con-
ſueuiſſe, quod nunc non declaro.

Decleratur ſecundò vt non procedat cùm
141 in reſcripto appoſita eſt † clauſula illa, Amo-
to quolibet illicito detentore. nam tunc ſatis
dicitur facta mentio coloratæ poſſeſsionis:
ita decidit Rota deciſ. 38. Nota ſecundum ali
quos & deciſ. 69. Nota ꝙ de gratia. de re-
ſcrip. in antiquis. quam ſecutus eſt Felin. di-
cto cap. in noſtra. num. 32. verſi. ſecundò nota.

quæ

qui corruptè allegauit. idem probauit Salua
d.queſt.11. nume. 104. qui ob id inferunt, ꝙ
cùm hodie ex ſtylo curię ſolaat ſemper in
his reſcriptis apponi clauſula hęc,annoto quo
libet detentore, non eſſe per conſequans ho-
die nacesſa in pracibus coloratem hanc poſ-
ſeſsionem tecenſere. Subiungit taman Felin.
& cum eo Selue agregiam dubitetionam quá
excitauit Bertholomæus Zebaralla Cardina-
lis Zaberellę nepos, vt epud eos. Addo Re-
buſſum in praxi beneficiorum, titulo Decla-
retio nouæ prouiſionis, in verbo Annoto ax
inda. qui varum eſſe intalligit, niſi cleuſula
hæc ſit eppoſita intar clauſules exacutiues,
quoniam tunc nihil oparatur. clem.1.in fina.
de præben.Gamini.conſi.86. & ex.d.clem.1.
plure ſimilie tredunt Ieſ. l. ius ciuile.nu.8.de
iuſt.& iure. Decius conſilio 423. nume. 19. &
conſi.500.nume.9.Ripe l. qui Romæ. §. duo
fratres.nume.45. & nume.84. de verb.oblig.
Socin.iun.conſi.93.nume.24.25.lib.3.vbi da-
clarent.

Daclerat tertiò non procedere cùm in re-
142 ſcripto eſt appoſita † çleuſula,motu proprio.
ita latè affirmerunt Felin.d.cep.in noſtre.nu.
35.& Selua d.q.11.nume.115. Ille eſt ratio,quia
motus proprius ſurreptionam tollit: nec cre
dendum eſt Pontificem non fuiſſe concaſſu-
rum, ſi verè ſciuiſſat poſſeſsionem hanc &
ſi coloratam, verem taman & lagitimam non
eſſe.

143 Decleratur quartò non procedate † quan
do in reſcripto eppoſite fuit clauſula,Nõ ob-
ſtante colletione elteri fecta: ita docuit Imo-
le in cep.cauſam quæ, & ibi Fali.nu.12.de te-
ſcrip.idem Fali.d.cap. in noſtra.nu.35.in fin.
& Selue d.q.11.nu.115.in fin.

Declaratur quintò non procedete quẽdo
144 † coloreta alterius poſſeſsio huiuſmodi eſ-
ſet, quem ſi nouiſſat Pontifex facilius impa-
tranti conceſsiſſet ſibi collatio huius benefi-
cii cum cleuſule dacreti ennullatiua; & ali-
quis contra dictem raiuetionem acceptaſſet
dicti beneficii poſſeſsionẽ. nem licet hęc poſ-
ſaſsio ſit epud illum colorete,attaman ſi impe
trans narraſſet, illum poſſeſſorem poſsidere
contre Pontificis teſetuationem,facilius Pon
tifex conceſsiſſet: nam hoc confirmabat ac
validiotem raddebat impetrentis petitionem.
ita docuit Feli.d.cep.in noſtre.nume.36.poſt
Bertholomęum Zabarellam iam relatum. idẽ
ſcripſit ille de Salua d.q.11.nu.116.

Declera ſextò non procadeta quando pat
145 † ertorem nomen poſſaſſoris veri fuit omiſ-
ſum: Ballamara.deciſ. 642.

146 Daclaretur ſeptimò non procedere † in
expectatiuis. Caſsiod.deciſ.18.nu.2.de præb.
vbi idem de ijs qui poſſunt opponare.

147 Tertiò hic impetrans † nerrare in praci-
bus debat ſolem etiam elterius datentionam i
vt putà,ſi beneficii raſeruati poſſeſsionẽ ede-
ptus quis ſit,& illam par aliquot manſas deti-
nuarit. ſi alter impetret beneficium illud, il-
lius poſſaſsionis ſeu detentionis mentionem
fecere debat. ita docuit Felin. d. cap. in no-
ſtra.num.33.& Selue d.q 11.num.105. poſt Ro
tam deciſi.78. Dic quòd ordinatio, da reſcri.
in entiquis. inquit tamen Felinus hoc intalli-
gi quãdo iſta detentio ſeltem annelis eſt;nam
ſi eſt minoris tamporis necaſſariò expriman-
dem non eſſe cenſuit, atque ita inquit in cu-
ria Romene ſeruari.

148 Quartò † tacenſenda eſt lis & proceſſus
pandens & receptio ed benaficium. Fali.cap.
cętatum.nu. 4. de reſcrip. ſad declara ſecun-
dum Caſsiodo.deciſ.4.vt lite pend. ꝙ,quan-
do lis eſt de poſſeſsione, non impeditur bene
ficii impetretio. Rote deciſ.12. de eppell. in
entiquioribus.& Rebuffus in praxi beneficio-
rum,in tertie pertæ ſignaturæ, in verbo qua-
tanus litigioſum.

Daclera iam telate non procedera cùm re
ipſe conſtat ius alterins eſſe nullum. Rota de-
ciſ. 25. de reſcrip. in nouis,& deciſ.69. & te-
ſctip. in entiquis.

149 Quintò eſt † nertendum ius alterius ex
ſole electione ei quæſitum. ita decidit Rota
deciſ.17.da pręben.in nouis. idem etiam in-
talligo quando ius habet ex ſole ſupplicetio-
ne,ex traditis Gomeſij in regula Cancellarię
de impett.benaf.vaca.par obitum ſemil. Car-
dinalis q.23.

Hæc quæ hactenus ſcripſimus, intelligun-
tur atque procedunt cùm impetratur benefi-
150 cium à Pontifice Max. ſecus † ſi ab Ordina-
rio; nem coram ipſo Ordinario non eſt ex-
ptimera reletas omnas quelitates. Et in pri-
mis non eſt necaſſa axprimare qualitatem be-
neficij cureti, vel cum dignitate. clem. 2. de
off. ord. qua etiam conſtituitur, non eſſe ne-
ceſſe nerrare aliud beneficium,quod obtinet.
& annoteuit Io. de Selue tracte.de benaficio,
patt.3.q.12. nu.57. ita pariter Ordinario nar-
151 rendus non eſt † velor beneficii, ꝙ clarè af-
firmerunt Felin.in cap.ad eures.nu.15. de re-
ſcrip. qui in fortiori caſu loquitur, nempè
cùm falſus valor expreſſus fuit. idem ſcripſe-
runt Gomeſ.in regula Cancellariæ, de valore
exprimendo.

exprimendo q.3. & Caſsiodorus in regula
Cancellariæ de infirmis reſignantibus, deciſ.
31. nume.5. vbi ſubiicit non procedere in ex-
preſsione valoris beneficij expectatiui. ita
152 quoque coram Ordinario † non eſt neceſſe
exprimere poſſeſsionem coloratam alterius.
ita Hoſtien. & Io. And. in cap. cum noſtris. de
conceſſ. præben. Felin. d. cap. in noſtra. num.
25. verſi. vigeſimumnonum corollarium. de re
ſcrip. qui ſatisfacit difficultati, ob quam Bu-
trius, Abbas & Imola aliter ſentire videban
tur. his accedit Selua d. q. 12. nu. 55. Non ſunt
153 pariter † Ordinario narranda cętera omnia,
quæ illi veriſimiliter nota eſſe poſſunt. vt Fe-
lin. & Selua clarè ſcribunt. Et ob id affirmãt,
permutantes beneficia coram eo neceſſe mi-
nimè habere beneficiorum qualitatem narra-
re. huc ſpectat quod ſcribit Gomeſ. in regula
Cancellariæ de annali poſſeſſore, queſt. 9. ver
ſic. adiuuatur. vbi ſcribit regulam illam Can-
cellariæ de annali poſſeſſore, locum ſibi non
vendicare coram Ordinario. illa vna præci-
154 pua adferri ſolet ratio, quoniam † Ordina-
rio beneficiorum ſuæ diœceſis qualitates co-
gnitæ præſumuntur. ita etiam cognitæ præ-
ſumuntur impetrantiæ conditiones. aliàs ſe-
queretur dicendum eum eſſe minus diligen-
tem in eccleſiarum viſitationibus. ita Feli. d.
cap. ad aures. nu. 15 hanc tamen rationẽ mor-
det Gomeſ. præcitato loco, vt apud illum. Fe
linus autem d. numero 15. poſt Cardinalem,
155 ſubiungit, † Ordinarium videri motu pro-
prio prouidere ipſi eccleſiæ, cùm tamen Pa-
pa non motu proprio, ſed ad poſtulationem,
non eccleſiæ, ſed perſonis prouidere creda-
tur. idem ſcripſit is Selua d. quæſt. 12. nume.
58. qui ob id rectè inferunt, impetrationem
156 † Ordinarii non vitiari niſi ex qualitatibus
claro iure expreſsis. atq; ita hoc in caſu ſine
dubio procedit doctrina illa communis ex
gloſſ. clem. 1. in verbo alteri, de præben. Hinc
idem Selua d. q. 12. nume. 63. ſcribit, in iure re
peries qualitatem coram Ordinario exprimẽ
dam, nempè quando Epiſcopus diſpenſauit
cum illegitimo, vt poſsit habere minores or-
dines & ſimplex beneficium. nam, ſi tunc hic
diſpenſatus tacita prima illa diſpenſatione ſe-
cundum impetret ab eodem Epiſcopo ſuper
pluralitate beneficiorum, non valet ſecunda
hæc diſpenſatio. ita cenſuit gloſſa in cap. 2. de
157 filiis presby. Eſt ratio, quia † diſpenſationes
ſtrictiſsimam interpretationem habent, vt di-
cemus infrà in caſu ab hoc ſecundo numero
13. præſertim ſuper beneficiorum pluralita-
te canonibus inimica.

Relatæ etiam Doctorum traditiones, quæ
beneficiorum impetratione loquuntur, lo-
158 cum etiam habent in † diſpenſatione ad plu
ra beneficia. ita cenſuerunt gloſſ. & Gemin.
in cap. non poteſt, in fin. prin. de præben. in
6. Abbas cap. ad aures, nu. 9. de reſcrip. Bella-
mera deciſ. 471. Si Epiſcopus obtinens quem
citare voluit Feli. d. cap. in noſtra. nu. 15. verſi.
octauum corollarium. ita etiam locum habẽt
159 † in vnionibus fiendis. Rebuffus in praxi
beneficiorum, titulo de vnionibus, in gloſſa
quinta. quo loci ſcribit, illa omnia ferè expri
menda eſſe in vnionibus, quę & in prouiſio-
nibus. inquit etiam Rebuffus ſurreptionem
160 † vitiare vnionem ipſo iure. cuius quidem
ſententię recenſet Calder. Nicolaum de Mil.
Felin. & Ripa. Addo Soci. ſen conſi. 1. col. 2.
verſi. pręterea & quartò, lib. 3. Verùm magis
recepta opinio videtur in oppoſitum, quem-
admodum ſcribit & probat Bocrius q. 35.
nume. 1. De his ſatis.

SVMMARIVM.

1 *Reſcripta iuſtitiæ quibus ſuppreſsis qualitatibus ſurreptitia reddantur.*

2 *Iudicis arbitrio relinquitur, quæ ſit qualitas, qua ſuppreſſa reſcriptũ ad lites ſurreptitium redditur.*

3 *Qualitater narrandæ in impetratione reſcripti ad lites, quæ ad non concedendum Principem mouere poſſunt, pendent à coniectura ta Principis voluntate.*

4 *Reſcriptum iuſtitiæ impetrans, litis pendentiam etiam ex ſola citatione narrare debet.*

5 *Lis pendere dicitur per ſolam citationem.*

6 *Reſcriptum iuſtitia impetrans, vt collega detur ordinario, litis pendentiam coram Ordinario narrare debet.*

7 *Litis pendentiam per ſolam citationem, etiã non executa, narrare debet impetrãs reſcriptum iuſtitiæ.*

8 *Lis pendere dicitur per ſolam citationem, etiam non executam. quod ibidem declaratur.*

9 *Bald. in l. 1. C de relatio, confutatus.*

10 *Reſcriptum ad lites impetrans ſi calumnioſè litis pendentiam narrat, ſurreptionem committit.*

11 *Reſcriptum ad lites impetrans ſi litis pendentiam non narrat per ignorantiam, vel ſimplicitatem, ſurreptionem adhuc committere dicitur.*

12 *Clauſulam*

12 *Clauſulam motu proprio, non tollere vitium ſurreptionis in reſcripto ad lites, dum litis pendentia non narratur.*

13 *Surreptionem non committi ſi in impetratione reſcripti ad lites non narretur lis ea die impetrationis inchoata.*

14 *Surreptionem non committi in reſcripto iuſtitiæ, ſi lis à qua diu ceſſatum eſt, non narratur*

15 *Surreptionem non committi in reſcripto iuſtitiæ, ſi non narratur lis iam pacto ſopita.*

16 *Surreptionem non committi in reſcripto ad lites, ſi non narratur lis iam ſuſpenſa.*

17 *Reſcriptum cùm ſuper proprietate impetratur non eſt neceſſe narrare pendentiam litis ſuper poſſeſſione.*

18 *Lis ſuper poſſeſſione non efficit proprietatem eſſe litigioſam.*

19 *Lis ſuper matrimonio non efficit illud litigioſum.*

20 *Reſcriptum in cauſa matrimoniali nõ vitiari, non narrata litis pendentia ſuper eo.*

21 *Conciliatio opinionum Felini & aliorum ſuper litis pendentia in matrimonio narranda.*

22 *Reſcriptum à tertio pro ſuo intereſſe impetratum, non dicitur ſurreptitium, non narrata litis pendentia inter alios.*

23 *Reſcriptum non redditur ſurreptitium tacita litis pendentia cùm iudex ſe incompetentem pronunciauit.*

24 *Reſcriptum ſurreptitium non redditur ſi non narrantur geſta iudicis à quo poſt admiſſionem appellationis.*

25 *Reſcriptum ſurreptitium non reddi ob litem non narratam, ſi eidem iudici cauſa committitur.*

26 *Surreptionem non committi lite non narrata, ſi in eo ſtatu & gradu cauſa committitur.*

27 *Reſcriptum ſubrogationis ſurreptitium non reddi, non narrata litis pendentia.*

28 *Reſcriptum non redditur ſurreptitium ſi futura cauſa ſuper qua lis pendet non narrantur.*

29 *Reſcriptum ad lites cùm impetratur, totus ipſe proceſſus in ſubſtantialibus narrandus eſt.*

30 *Reſcriptum dum impetratur ad lites cauſa ipſius litis & facti narranda eſt.*

31 *Reſcriptum ſuper lite exorta ex contractu iurato dum impetratur, iuramentum narrandum eſt.*

32 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ qualitates proceſſus narrandæ ſunt in impetratione reſcripti ad lites.*

33 *Clauſula, ſtatum & merita cauſæ pro ſufficienter expreſſis, vis & effectus*

34 *Reſcriptum ad lites redditur ſurreptitium, ſi non narratur coram quo lis pendet.*

35 *Impetrans cauſam alteri iudici quàm ordinario committi, iuſtam cauſam narrare debet.*

36 *Iurans habere iudicem ordinarium ſuſpectum, vt cauſa alteri committatur, tutus eſt ne contra ſuum iuramentum fiant probationes.*

37 *Teſtes alibi quàm in loco iudicij petens examinari iuſtam cauſam narrare debet.*

38 *Conſtitutio noua Pedemontium titulo Delle examinationi §.1. declaratur.*

39 *Reſcriptum ad lites dum impetratur priuilegium perſonæ, contra quem impetratur, narrandum eſſe.*

40 *Reſcriptum ad lites dum impetratur, narranda eſt concluſio in cauſa facta in lite ipſa.*

41 *Conſtitutio Mediolani ſub rubr. de reſcriptis. §. intima, declaratur.*

42 *Reſcriptum iuſtitiæ cum impetratur, narrandum eſt latam eſſe ſententiam in illa cauſa.*

43 *Surreptionem non committi, ſi dum in impetratione reſcripti iuſtitiæ narratur lata ſententia, in iudicis nomine erratur.*

44 *Reſcriptum iuſtitiæ dum impetratur, narrandum eſt, eſſe latam ſententiam & ab ea appellatum.*

45 *Reſcriptum dum impetratur, & narratur appellatio ab executore, iuſta appellandi cauſa exprimi debet.*

46 *Reſcriptum iuſtitiæ dum impetratur, narranda eſt ſententia in iudicatum lapſa.*

47 *Clauſulam derogatoriam, non obſtante ſententia, in reſcripto iuſtitiæ appoſitam, nihil operari, cumq; narrandum erat ſententiam in rem iudicatam tranſiiſſe.*

48 *Clauſulam derogatoriã ad ſpecificata reſtringi.*

49 *Sententiam executioni mandatam fuiſſe narrare in impetratione reſcripti non ſufficit, cùm res iudicata narranda eſt.*

50 *Surreptionis vitiũ ceſſare cùm præſumptiuè narrantur qualitates exprimendæ.*

51 *Reſcriptum iuſtitiæ non redditur ſurreptitiũ, non narrata re iudicata in cauſa matrimoniali.*

52 *Surreptio non committitur ſi non narratur res iudicata cum ſententia nulla fuit.*

53 *Surreptitium non redditur reſcriptum ſi non narratur res iudicata, cui contrario actu renunciatum dicitur.*

54 *Reſcriptum impetratum ad dandum obiectus iuxta cap. vt circa, de elect. in 6. non vitiari, non narratis duabus in cauſa latis ſententijs.*

55 *Reſcriptum redditur ſurreptitium non narrata tranſactione vel laudo arbitrorum in cauſa prolato.*

56 *Reſcriptum non effici ſurreptitium non narrata tranſactione vel laudo nullo, ob ſollennitatis defectum.*

57 *Reſcriptum non reddi ſurreptitium non narrata tranſactione elidibili per exceptionem.*

58 *Priuilegium*

58 *Priuilegium per exceptionem elidibile narrandum non eſſe in impetratione reſcripti.*
59 *Reſcriptum continens idem quod ipſa tranſactio, non redditur ſurreptitium non narrata tranſactione.*
60 *Reſcriptum non reddi ſurreptitium non narrata tranſactione, quæ ad merita cauſæ opponitur.*
61 *Reſcriptum non faciens mentionem priuilegij, quod merita cauſæ reſpicit, ſurreptitium non redditur.*
62 *Reſcriptum ſecundum dum impetratur, primi faciendam eſſe mentionem.*
63 *Reſcriptum primum communi conſenſu fuiſſe impetratam, eſt narrandum in impetratione ſecundi.*
64 *Reſcriptum qui impetrauit, debet illud narrare in impetratione ſecundi à ſe facta.*
65 *Conſtitutio Mediolani ſub rubr. de reſcriptis. §. Quicunque, declaratur.*
66 *Reſcriptum impetrans in cauſa appellationis narrare debet primum reſcriptum.*
67 *Conſtitutio Mediolani ſub rubr. de reſcriptis. §. quicunque. declaratur.*
68 *Reſcriptum impetrans ſecundum, quod tendit ad augendam gratiam primam, debet narrare & illud primum.*
69 *clauſulæ notabiles primi reſcripti narrandæ ſunt impetratione ſecundi.*
70 *Clauſulam, appellatione remota, & clauſulam, anteferri, narrandam eſſe in impetratione ſecundi reſcripti.*
71 *clauſulam, reſeruatæ recuperationis, eſſe narrandam in impetratione reſcripti.*
72 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ clauſula dicatur notabilis, vt in impetratione reſcripti narretur.*
73 *Conſtitutio Mediolani de reſcriptis. §. Quicunque declaratur.*
74 *Reſcriptum ſpeciale impetrans non tenetur narrare primum generale.*
75 *Reſcriptum ſecũdum motu proprio conceſſum, non redditur ſurreptitium, ſi in eo primi facta non eſt mentio.*
76 *Reſcriptum ſecundum ſurreptitium non redditur nõ narrato reſcripto occultato per aduerſariũ.*
77 *L. falsò, C. de diuerſis reſcrip ſenſus & intellectus.*
78 *Reſcriptum ſecundum non redditur ſurreptitium non narrato primo, cùm iudex cauſam remiſit.*
79 *Reſcriptum ſecundũ in eadem materia in diuerſo loco tractanda non vitiatur primo nõ narrato.*
80 *Conſtitutio Mediolani ſub rubric. de reſcriptis. §. quicunque, declaratur.*
81 *Reſcriptum ſecundũ impetrans, non tenetur narrare primũ, quod eſt nullũ, ibi tamẽ declaratur.*
82 *cõſtit. Med. ſub rub. de reſcr. §. quicũq; declaratur.*

CASVS CCII.

LONGA SERIE, SED PVLCRO o. dine enarrantur qualitates exprimendę in impetratione reſcripti iuſtitiæ. Et innibi nonnullæ declarationes ad conſtitutiones Mediolani adferruntur.

1 RESCRIPTA iuſtitię, quę ad lites appellari ſolent, vitiari tunc ſolēt, cùm narratæ in precibus nõ fuerunt qualitates illæ, quæ Principem ad non concedendum monere poterant. verùm, quia non omnes qualitates iuræ determinatę reperiuntur: ob id multa † iudicis arbitrio relinquuntur. quemadmodum ſuperiori caſu admonui. & in ſpecie ſenſit Felin. in c. cęterùm. nume. 2. propè initium, & nu. 4. de reſcript. & clarè Deci in c. ſuper literis. n. 9. eo. dum tàm de reſcripto iuſtitię quàm gratiæ loquitur clarius hoc affirmauit Rebuffus in commentariis ad Regias conſtitutiones, tomo ſecundo, titulo De reſcriptis, nume. 94. Huc ſpectat, ꝙ

2 (margin, line "riuntur")

3 hæ † qualitates pendent ſæpiſsimè à coniectura Principis voluntate, vti diximus in caſu præcedenti. & in noſtris terminis ita reſpondit Barba conſi. 46. col. 2. lib. 2. coniecturæ autem vti ex facto ſunt, ita iudicis arbitrio relinquuntur. quod multis in caſibus ſuprà oſtendimus. Ego autem hoc loco referam aliquas qualitates in his reſcriptis exprimendas atque narrandas: ex quibus facile intelliget iudex, quando ſurreptionis vitio laborabit impetratum reſcriptum.

4 Primo itaq; loco † ſi lis cœpta eſt, etiam per ſolam citationem illa narranda eſt. ita cenſuit gl. in c. ſuper literis, in verb. literas, de reſcrip. & ibi Feli. nu. 12. idem gl. ibi Abbas in c. prudentiã. §. ſexto. de off. deleg. qui affirmarunt, ꝙ cauſa coram Ordinario cœpta, facienda eſt mentio ipſius proceſſus: nam per ſolam

5 citationem † lis pendere dicitur. clem. 2. vt lite pend. & in ſpecie, præter iam relatos, tradunt Afflict. deciſ. 220. nu. 13. & Rolan. conſil. 31. nu. 18. lib. 2. idem ſenſit Ruin conſil. 61. nu. 2. lib. 5. qui ex Inno. ſententia in cap. ex literis. de off. deleg. reſpondit, huius litis pendentiæ expreſsiſsimè faciendam eſſe mentionem id quod reſpondit Butr. conſ. 2. col. 1. & idem ſenſit Abbas in c. inter monaſterium, nu. 24. de re

de re iud. docuit & Decius in c. cęterùm. nu. 2. de reſcript. & ibi hoc declarat. hoc fortius procedit etiam ſi per æquipollens exprimeretur. ita reſpondit Gemin. conſi. 120. colum. 1. qua tamen in re diſſentiunt Ruinus conſi. 61. nume. 17. in fin. lib. 5. & Crauet. conſil. 68. nu. 3. quos ego intelligi loqui, cùm reſcripti verba nullam aliam cauſam quam illam ipſam ſignificare poterant. Abbas tamē d. c. inter monaſterium, nume. 24. poſt Hoſtien. ſentire videtur hoc eſſe arbitrarium.

Extenditur primò hoc dictum, vt procedat
6 † etiam ſi ſolùm impetratur collega iudici, corā quo iam lis cœpta eſt, nam adhuc litis pendentia narranda eſt. ita affirmarunt gloſſ. 2. in capitulo coràm, vbi Butr. 4. notab. & Abbas col. pen. de off. deleg. vbi Barba. idē ſenſit Gemin. in c. ex literis. eo. tit. quam ſententiā viſus eſt probare, & ſi ſubobſcurè Felin. d. c. cęterùm. nu. 3. de reſcrip. idem clarius affirmauit Iaſon in l. 2. nu. 3. C. vt lite pend. quos ego nunc ſequor reiecta Baldi & Archid. opinione, qui, vt referūt Felinus & Iaſon diſſentiūt. quoniam aiunt illi, tex. d. c. coram, non probat. nec etiam militat in datione collegę illa ratio, quę procedit cùm reſcriptum reuocatorium conceditur. Verùm, hoc admiſſo, mea quidem opinione, euitare nō poſſunt Baldus & ſequaces generalem conſtitutionem l. 2. C. vt lite pend. quæ & hoc in caſu locum habet. & verè conſultius eſt ad omnem euitandam diſpenſationem, cùm collega vel adiunctus impetratur narrare litis pendentiam, & cætera omnia quæ aliis ſimilibus caſibus enarrari ſolent.

7 Extenditur ſecundò, vt procedat † etiam quando lis per ſolam citationem eſt inchoata, quemadmodum affirmauit gloſ. in c. vt debitus. in verbo dicat, ibi, ſuper hoc dicas. de appell. quam ſanè gloſſam ibi latè probauit Decius nu. 14. & Felin. in c. ſuper literis. nu. 12. propè princ. de reſcriptis. ſcribit tamen Bal. in l. 1. in fine. C. de rela. in Curia Romana obſeruari, ſolùm litem narrari cùm conteſtata eſt. id quod intelligit Decius d. c. vt debitus, ex ſtylo Curię procedere, non autem de iure: cùm per ſolam citationem lis cœpta eſſe dicatur. ſed verius Baldum malè ſenſiſſe, ſtatim ſubiiciam.

Extenditur tertiò, vt procedat fortius cùm ipſa decreta citatio nondum executa fuit, nā, & tunc quò ad ipſum actorem impetrantem
8 † lis pendere dicitur: illius ergo mentionem facere debet. ita reſpondit Roma. conſi. 330. Circa primum. col. 2. quem ſecuti ſunt Felin. in c. ſuper literis. nu. 13. de reſcrip. poſt Rotā deciſ. 17. nu. 4. de dolo & contum. in nouis. & deciſ. 6. vt lite pend. in nouis. vbi Rota decidit. clem. 2. vt lite pend. locum habere in actore, qui citationem obtinuit, ſed adhuc reo nō tranſmiſit. cum Romano etiam idem ſenſit Feli. in c. cæterùm, nu. 2. verſi. limita decē mo
9 dis. de reſcrip. qui dum refert † Baldum d. l. 1. C. de rela. dicentem aliter ſeruari in Curia, inquit Baldi ſententiam poſſe procedere hoc in caſu. ſed verè, nec hoc in caſu vera eſt Baldi opinio. ſiquidem aliter obſeruat Curia Romana ſi credimus Bellamera deciſ. 544. Si pendente inquiſitione. & Io. Staphyleo tract. ſuper commiſsionibus & literis iuſtitię. §. in primis igitur. nu. 16. cum Romano ſenſit & Decius d. c. vt debitus. numa. 14. de appell. & ſi eo loci in annotationibus diſſentiat, & malè, Carolus Molinæus.

10 Extenditur quartò vt procedat † etiā quando lis narratur, ſed calumnioſè: nam tunc habetur ac ſi narrata non ſit. ita reſpondit Bald. conſi. 252. Querulæ. lib. 1. vbi inquit, aſſereſe rendum fideliter, & non calumniari. quando autem calumnioſè retuliſſe dicatur, iudex arbitrabitur. id, quod probatur ex his, quæ infrà dicemus.

11 Extenditur quintò vt procedat, † etiam ſi litis cœptæ mentio non fieret per ſimplicitatem & ignorantiam: nam adhuc impetratum reſcriptum erit ſurraptitium. ita docuit Bal. in c. vltimo vt lite pend. Felin. in c. ſuper literis. nu 12 in fin. de reſcrip. conferunt quæ ſuprà dixi in caſu præcedenti nume. 27. vbi dixi ſurreptionem per ignorantiam & ſimplicitatem vitiare reſcriptū, ne ius alterius lædatur.

12 Extenditur ſextò vt procedat, † etiā ſi deinde reſcriptū concederetur cum clauſula motus proprii, adhuc enim ſurreptitium erit. ita docuit Iaſon in l. 2. numero 2. C. vt lite penden. Ruin. conſ. 80. in fin. lib. 5. Craue. reſponſo pro Repub. Sauiliani nu. 51. & Rol. à Valla conſi. 31. in fin. lib. 2.

13 Declaratur nunc primò † relata iuris & doctorum ſententia non procedere, qn̄ à reo reſcriptum fuit ea die impetratum, qua lis inchoata eſt. ita declarat Feli. in c. ſuper literis. nu. 12. in fin. de reſcrip. qui ſubiungit, niſi appareat ꝙ plena citatio impetrationem præceſſerit, quod probare excipiētis erit. idem Fel. c cæterùm. col. 2. verſ. limita quintò. de reſcr.
14 Declaratur ſecundò, nō procedere † quando iam diu lis eſt cœpta, & ab ea deinde longo temporis

temporis interuallo ceſſatum,ita vt liti renuntiatum videatur ; tunc impetratum reſcriptũ nulla illius litis mẽtione facta,non dicitur ſurreptitium.ita decidit Caſsiod.deciſ.5. vt lite pend.quo tamen loci recenſet pluribus rationibus apud Rotã dubitatũ fuiſſe.& cum Caſſiodoro viſus eſt ſentire Gomeſ. ſuper regula Cancellariæ de triennali poſſeſſore.q.61.verſ. quartus intellectus. & ſi quòad caſum ſuum ipſe alia adferat.

15 Declaratur tertiò non procedere † cùm lis fuit pacto & conuentione ſopita : nam illius mentio habenda non eſt in reſcripti impetratione,& per conſequens omiſſa non reddi reſcriptũ ſurreptitiũ. ita in ſpecie rñdit Anch. conſi.16.col.1.quem ſecutus eſt Craue.conſi. 182.nu.4.& cõſi.293.nu.10.cõferunt quæ infr. ſubiiciã de expreſsione tranſactionis & pacti.

16 Declaratur quartò, non procedere † cùm lis fuiſſet ſuſpenſa. ita in ſpecie cõſuluit Cur. iun.conſ.184.col.2.quem ſecutus eſt Craue. d.conſi.182.nu.5.

17 Declaratur quintò nõ procedere † cùm lis eſt de poſſeſsione, & reſcriptum ſuper cauſa proprietatis impetratur. tunc neceſſe nõ eſt narrare litem ſuper cauſa poſſeſsiõis. id quod
18 ea ratione verum opinor,quia † lis ſuper poſſeſsione non efficit proprietatem eſſe litigioſam,cùm vnum nihil cõmune cum altero habeat.l.naturaliter.§.nihil cõe. de acqui. poſſ. atq; ita declaratur c.1.2.vt lite pend.& clem. 1.eo.vt ita illa declaret Bal.& Bar.in l.2.C.de litigio.ex tex.auth.litigioſa, eo. & Fabius d. §.nihil cõe.n.23 Caſsiod.deciſ.4. vt lite pẽd. qui ob id decidit,Ordinarium non impediri prouidere de proprietate beneficii vacantis, & ſi ſuper illius poſſeſsione lis pendeat.& plura ſimilia congerit Ripa in d.§.nihil commune. nu.13.14.15.& Dec.conſi.483.nu.10.

19 Declaretur ſextò non procedere † in cauſa matrimoniali,in qua litis pendentia non reddit matrimonium litigioſum. vt docuit Bal. in l. Deo nobis.nu.5 C.de epiſ. & cler. & ob id Baldũ ſecutus in ſpecie noſtra rñdit Barba.
20 conſi.46.col.2.nu.5.lib.2 litis † pendentiæ taciturnitatem in cauſa matrimoniali non vitiare reſcriptum. Verùm ambigit,nec iniuria, Feli.in c.cæterùm,col.2.verſ.limita tertiò, de reſcript is.qui ait,& rectè,ꝙ licèt in cauſa matrimoniali ſententia nõ tranſeat in iudicatũ, & ob id illius taciturnitatem non vitiare reſcriptum : eo quia(vt inf.dicemus)ẽt lata ſententia narraretur,non tñ ob id negaret Princeps reſcriptũ,cùm ex iuris cõis diſpoſitione ſat ſciat ſententiam nihil tribuere, vel auferre. ſed diuerſum eſt in litis pendentia,cuius taciturnitas inſpecta iudicis perſone, vitiat :
21 nam ob id iudicis dignitatem lędit. Ego † ita Felini & aliorum opiniones cõciliarem, Aut impetratũ reſcriptũ lædit ſolum aduerſariũ, contra quem impetratur.& tunc quia ius pertis non minus læditur ex litis pendentia, ꝙ ex ſententia ; quemadmodũ taciturnitas ſententię reſcriptum non vitiat, ita nec taciturnitas litis. ita procedat Barba. & aliorum opinio. Aut reſcriptũ lædit iudicis dignitatẽ,vt quia ab eo cauſa auocatur,vel quid aliud ſimile impetretur,& tũc taciturnitas & ſurreptio hæc vitiat. ita procedit Felini opinio.

22 Declaratur ſeptimò non procedere † cùm tertius pro ſuo intereſſe impetrat reſcriptum ſuper re,de qua duo alii iã litigant.tũc is tertius neceſſe non habet narrare litem illorũ litigantiũ.ita rñdit Rui.conſi.61.num 19.lib.5. poſt Oldra.conſil.299.Quidam Hugo.ſimile eſt quod videtur decidere Tomas Faſtoli dubio64.cõmiſsionẽ nõ eſſe ſurreptitiã,ſi mẽtio nõ fiat pendẽtię litis ſuper eadẽ re inter alios.

23 Declaratur octauò non procedere,qñ † iudex,coram quo lis pendebat,pronuntiauit ſe iudicẽ incompetentẽ. tunc, quia lis amplius pendere non dicitur, illius taciturnitas nõ vitiat. ita interrogatus reſpondit Ancha. conſ. 13.Viſo proceſſu.quẽ ſecutus eſt Feli.in c. cæterùm.col.2.verſi.limita ſecundò, de reſcrip.

24 Declaratur nonò non procedere † quando lata eſt ſententia & ab ea appellatũ,& iudex à quo procedit,tunc ſi impetratur reſcriptũ,neceſſe nõ eſt narrare proceſſum,quẽ fecit is iudex à quo. ita Abb. Butr.Card.& Imol.in c. dilectæ,de excep.quos ſecutus eſt Fel. d.c.cęterùm.col. 2. verſi. limita quartò. de reſcrip. qui ob id affirmant, nec etiam narrãdam eſſe excõmunicationem ab illo iudice à quo prolatam.

25 Declaratur decimò non procedere † qñ eidẽ iudici,cui primò cauſa cõmiſſa eſt, reſcriptum demandatur. tunc ſecũdum hoc reſcriptum valet,etiam non facta mentione proceſſus. ita Gemi.in c.ex literis,de off.deleg.quẽ probauit Feli.in d.c cęterùm.col.2.verſi limita ſextò. de reſcrip. in quam ſententiã adducti ſunt auctoritate Rotæ deciſ. 4. de reſcrip. in antiquiorib.vbi decidit,quis dederat obiectus de exceſſu, & quia nõ expreſſerat exceſſus quantitatẽ,vel qualitatẽ,fuit excluſus.deinde fuit admiſſus ad probandũ iuxta cap. vt circã,de elect. in 6.& licèt in impetratione re

ſcriptu

ſcripti ſubticuerit latas duas ſententias, attamen quia eiuſdem iudici cauſa committebatur, reſcriptum nõ fuit pronunciatum ſurreptitium. his addo Zabarellam conſi.69. Quò ad primum dubium.col.1.verſ. ſolutio ad primum dubium.

26 Declaratur vndecimò non procedere † cùm cauſa in eodem ſtatu & gradu, quo erat corã primo iudice cõmittitur ſecundo; tunc non dicitur ſurreptitia cõmiſsio, etiam ſi ſpecificè & punctualiter proceſſus agitatus coram primo iudice non narratur. ita decidit Rota deciſ.5.de reſcrip. in antiquis. quam ſecutus eſt Felin.d.cap.cæterùm.col.3.verſi.limita ſeptimò,de reſcrip.qui intelligit atque ſubdeclarat duobus modis,vt apud eum.illi addo Vãtium tract. nullitatum, titulo Quibus modis ſentent. nulla reparetur nume. 59. qui alios recenſet.

27 Declaratur duodecimò nõ procedere † cùm impetratur reſcriptum ſubrogationis in lite & in iure,tunc licèt taciturnitas pendentis litis viti & reſcriptum quò ad ſubrogationem in lite,non tamen vitiat quò ad ſubrogationem in iure. ita decidit Bellamera deciſio 115. Falſa expreſsio. quem citare voluit Felin. in d. c. cæterùm. col.3. verſic.limita octauò.

Declaratur decimo tertiò non procedere

28 † quando non narrantur futura etiam eiuſdem materiæ ſuper qua lis dependet: ita reſpondit Abbas conſi.18. In cauſa & queſtione. quem ſecutus eſt Felin. d. cap. cæterùm. col.3.verſi.limita decimò,de reſcriptis. vt putà,ſtãte lite de fructibus in abſentia malè perceptis,valet impetratio de percipiendis tacita litis pendentia ſuper iam collectis.

29 Secundo in impetratione † huius reſcripti ad lites non ſolùm ipſa litis pendentia excitatione,ſed & totus ipſe proceſſus ſubſtãria eſt narranda. d.gloſſ.cap.ſuper literis,& ibi clarè Bero. nu.72.immo reſpondit Roma.conſi. 326.In præſenti conſultatione,col.vli.& poſt eum Barba.conſi. 46. col. 2. nume.4.lib.2.& Decius conſi.531.nume.20.non ſolùm facti ſe

30 riem,ſed etiam ipſius facti † cauſam eſſe narrandam.quod intelligit Ancha.conſ.16. quò ad articulos principales: nec enim ſingula & quæuis leuia ipſius cauſæ recenſenda ſunt. & cum Ancharano ſenſit Barba. conſil.20. col. 3.lib.3. Huc ſpectat quod in ſpecie noſtra reſpondit Chaſſan.conſi.7.nume.65. ſi impetra

31 tur † reſcriptum ſuper lite exorta ex contractu iurato,illius iuramenti mentionem facere debet.atq; ita conſuluiſſe Roma.ſcribit conſ.

32 379.Circa primum.col.3.Accedit q ſi † cauſa eſt poſſeſſoria narrandum eſſe quis poſsideat.ita reſpondit Soci.ſen.conſi.164. col.2. in fin. lib.2. & ante eum Baldus conſil. 347. Quæro quidam nobiles. lib. 1. confert etiam quod docuerunt omnes in cap. inter monaſterium.ibi Abbas num.4.24.de re iud.& Felin.in cap.cæterùm, col.3. verſi. limita nonò, de reſcrip. non eſſe neceſſariam extrinſecam mentionem proceſſus: ſed ſufficere commemoratiuam.id quod iudicis arbitrio tribuũt, nempè Hoſtien.& Abbas d.cap. inter monaſterium,nu.24.ſunt etiã qualitates ipſius proceſſus & cauſę recenſendæ ita reſpondit Decius conſi.695.nume.29.Socin.iun.conſi.77. nume.88.lib.1.qui reſpondit in impetratione priuilegii ex cauſa, de qua re in ſequenti caſu. Procedit etiam relata doctrina cùm in cauſa proceditur ſummariè,de plano &c. ita decidit, Bellamera deciſ. 338. ſolet tamen ho-

33 die in reſcriptis apponi notabilis illa † clauſula,ſtatum & merita cauſa pro ſufficienter expreſsis,quæ operari ſolet, vt reſcriptum non vitietur,ſi aliqua ex proceſſu narranda narrata non fuerunt; quia illa clauſula habet vim ſpecificæ narrationis. ita docuit Angel. l.omnes.C.de quadr.præſcrip. Butr. conſil.2. latè Rebuffus in concordatis, in forma mandati, in verbo pro expreſsis habentes. & in praxi benefic orum,titulo De ſubrogationibus,nu. 12. Vantius tract.nullitatum,titu. Quibus modis ſenten.nulla repare.nume.59. & Io.de Selua tract.de beneficio,parte 3.q.14.num.13.14. auctoritate Rotæ deciſ.20. de reſcrip.in nouis. vbi appoſtilla. Octauianus Veſtrius in ſua praxi lib.3.cap.9.nu.8. qui ſubiicit clauſulam hanc nihil operari, cùm cauſa iam erat inſtructa,quoniã ex ſtylo ſolet in reſcriptis auocatoriis cauſarum apponi altera clauſula,dummodò cauſa non ſit inſtructa,& eo loci aliqua iudicis arbitrio tribuit.

34 Tertiò narrandum eſt, coram † quo lis pendet,an coram eccleſiaſtico, vel temporali iudice,ordinario,vel delegato: ita ſentit gloſ ſa in cap prudentiam.§. ſexta.de off.deleg.& ibi Abbas nume.5.Barba.conſil.20.col.3.cap. 46.col.2.lib.3. Felin.in cap. ſuper literis. nu. 12.de reſcrip.qui poſt Rotam deciſ.14. de reſcript.in antiquis, & Thomã Faſtolum dubio 64.Eodem die,ſcribit, non valere commiſsionem ſpecialem factam in curia,non facta mentione quòd lis alibi pendebat. Hinc decidit Bellame.deciſ.46. Exceptio.reſcriptum committens cauſam Auditori in curia eſſe ſurreptitium

ptitium, ſi non eſt narratum, litem pendere in partibus coram domino temporali, etiam ſi impetrans aliàs eſſet perſona priuilegiata, vt miſerabilis, vel vidua. Et hoc in caſu cùm
35 † impetratur cauſam alibi committi, exprimi atque narrari debet iuſta cauſa: vt putà iudicem coram quo lis pendet negligentem eſſe, vel expreſſè negaſſe iuſtitiam adminiſtrare. ita Bal. in l. 2. in fine. C. vt lite penden. quod verum eſſe intellexit Falin. d. c. ſuper literis. nu. 12. verſi. de iure ciuili. de reſcrip. quò ad iuris ciuilis, non autem iuris canonici conſtitutiones. Confert quod decidit Rota deciſ. 61. de reſcriptis in antiquis. quando quis petit alteri quàm ordinario cauſam cõmitti, vtputà quòd in curia committatur, iuſtam commiſſionis cauſam narrare, vt ſi diceret timere ꝙ ab ordinario inſtitiam nõ conſequetur, ſuáq;
36 hanc aſſertionem ſuo iuramento † confirmabit. Hoc tanti erit effectus, vt aduerſus illud nulla recipietur contraria aduerſarii probatio. quam ſententiam probauit etiam Octauianus Veſtrius in ſua praxi libro 3. capitulo 9. nume. 4 & ſi eo loci in additionibus, nu. 13. diſſentire videatur eruditus Grauatius. Non abſimile eſt, quod decidit Bellamera deciſ. 9.
37 Commiſsio gratioſa. cùm impetratur † reſcriptum ad examinãdos teſtes & probationes faciendas extra locum litis & cauſæ narranda eſt iuſta cauſa, vt putà, quòd in ciuitate & loco litis teſtes ij examinari non poſſunt; & de veritate allegatæ cauſæ conſtare debet; ſi ergo in loco litis haberi teſtes & recipi probationes poſſunt, & non exprimatur hoc in precibus, reſcriptum erit ſurreptitium. Eſt ratio, quia calũnioſè petere videtur; & ſi Princeps ſciuiſſet in loco litis probationes fieri potuiſſe, verè reſcriptum non dediſſet, quia videtur impetratum ad detrimẽtum aduerſarii, vt maioribus laboribus & impenſis fatigetur. ineſt etiam ſuſpicio, ne hic impetrans velit teſtes examinandos corrumpere. hanc iuris commu
38 nis ſententiam inſecuta eſt † noua conſtitutio Pedemontium titulo Dalle eſſaminationi. §. 1. quæ tunc demum voluit teſtes extra locum litis poſſe examinari cùm abſunt, & ad locum illum litis duci non poſſunt: de cuius cauſę veritate conſtare debet, vel iuramento impetrantis, vel alia probatione, vt iudici aptius ac melius videbitur.
39 Quartò in impetratione † reſcripti ad lites conditio perſonæ priuilegiatæ, contra quam reſcriptum impetratur, narranda eſt: vt putà, ſi eſt perſona miſerabilis. ita ſcriptũ reliquit Io. Staphyleus tract. de literis gratiæ & iuſtitiæ. §. poſt hæc. nume. 15. poſt Inno. in cap. ſignificantibus, de oſt. deleg. idem ſi eſt ſcholaris contra quem impetratur reſcriptum. ita affirmauit Rebuffus tract. de priuilegiis ſcholarium. priuilegio 91. Quorum doctrina procedit, quãdo priuilegium harum perſonarum reſpicit exceptionem dilatoriam, vel fortè daret formam reſcriptis impetrandis. tunc enim hęc reſcripta ſurreptitia ſunt, niſi faciant mẽtionem dicti priuilegii. ſecus cùm priuilegiũ reſpicit merita cauſę, tunc neceſſe non eſt in impetratione illud narrare. Ratio eſt, quia nullum priuilegiato præiudicium adfertur, cùm poſsit de ſuo priuilegio in meritis cauſæ excipere ita declarando doctrinam ſimilem Inno. in cap. cùm ordinem, de reſcrip. cenſuit Rebuffus in praxi Beneficiorum, titulo differentiæ inter reſcripta gratiæ & iuſtitiæ. num. 22. & conferunt quę paulò infrà dicam.

Quintò ſi in cauſa & lite pendenti fuit
40 † concluſum in cauſa, atque ita nil amplius ſuperſit quam ferre ſentẽtiam, in ipſius reſcripti impetratione narranda eſt hęc concluſio in cauſa. ita docuit Feli. in cap. ſuper literis. nume 12. in fine, verſi. & vlteriùs amplia. de reſcrip. qui ſubiungit ex regula Cancellarię 56. eſſe hoc diffinitum. cùm per eam ordinatum ſit expreſſè & clarè huius concluſionis faciendam eſſe mentionem. Idem conſtitutum fuit
41 in Dominio Mediolani ex † nouis conſtitutionibus ſub rub. de reſcriptis. §. intimata. eſt enim conſtitutum quòd ſi peremptoria transmiſſa citatione impetretur reſcriptum, nulla citationis mentione facta, illud reſcriptum nihil operatur, vt index ſuperſedat, etiam ſi ſuperſedeti reſcriptum ſit. Cuius conſtitutionis ratio videtur, quoniã is impetrans calumnioſè ad litem protelandã impetrare creditur. temperat tamen hoc illa conſtitutio niſi cauſa ſit inappellabilis, vel ſit ſententia executioni mittenda. Ratio tunc eſt propter prętiudicium irreparabile; quod quidem impetranti ob hanc taciturnitatem inferri non debet. ſi tamen (inquit conſtitutio) his etiam caſibus duæ citationes peremptoriæ transmiſſæ ſunt, & earum mentio non fiat, iudex reſcripto parere non debet. Ratio fortè eſſe videtur, quoniam magna contumacia cum ſurreptionis vitio concurrit.
42 Sextò, ſi lata fuit † ſententia in cauſa, illius mentio facienda eſt in huius reſcripti interpretatione. ita docuit gloſſ. in cap. ſuper literis, in verbo literas, de reſcrip. quæ in argu-

mentum citat cap.inter dilector,de fide inſtr.
& l.vlt.C. ſent. reſcindi non poſſ. nec eſt qui
43 ab ea diſſentiat. non erit tamen † commiſſa
ſurreptio,ſi in nomine iudicis erratum fuit:
ita reſpondit Baldus conſil.341. Propoſito ſta
tuto.lib.5.vbi reſpondit, quòd ſi lata eſt ſen-
tentia ex conſilio Sempronii Doctoris,& de-
inde nomine alterius expreſſo impetratum eſt
reſcriptum,non redditur illud ſurreptitium.
44 Septimò ſi à iam lata † ſenetentia appella-
tum fuit,appellationis mẽtio facienda eſt, aliàs
impetratum reſcriptũ erit ſurreptitium. cap.
ex parte,il 2.de reſcrip.ibi omnes,cap.bonę,
de confirm.vtili vel inutil. Bero cap.ſuper li-
teris. nume. 72. verſi. ſextò debet,de reſcrip.
immo ſi appellatum ex iuſta cauſa fuit illis ca-
45 ſibus,quibus regulariter † appellatio nõ con
ceditur,vt purà ab executore, etiam iuſta illa
appellandi cauſa narranda eſt. ita docuit Ab-
bas in cap.ad noſtram,in fin.de appella. quem
ſecutus eſt Felin.in d.cap.ſuper literis.nume.
4.verſ.primò,& num.17.de reſcrip.qui plura
his ſimilia congeſsit.
46 Octauò,ſi lata ſententia † in iudicatum per
tranſiuit, rei iudicatę omninò facienda eſt
mentio, aliàs impetratum reſcriptum ſurre-
ptitium erit. cap.expoſita,vbi gloſſa & Doct.
de arbitr. Felin.in capitulo ſuper literis. nu-
mero 14.& ibi Bero nu. 72. de reſcrip. alios
recenſet Craue.conſi.79.nume.2. quanquàm
illi ab eo relati in ſpecie hac non loquantur.
His addo Barba. conſi. 46. colum. 2. lib.2.&
conſil.20.colum.3.lib.3.& Neuizanus conſil.
36.nume.13. Ratio eſt, quia res iudicata pro
veritate habetur,quam ſuo reſcripto euertere
princeps velle non creditur. l. cauſas. C. de
tranſact.
Extenditur primò,vt procedat, etiam ſi in
47 ipſo reſcripto appoſita deinde fuerit † clau-
ſula derogatoria,non obſtante ſententia lata;
nam ex hoc narratũ non dicitur, ſententiam
in iudicatum pertranſiuiſſe. ita Felin. in d.
cap.ſuper literis.numero 14.verſi.amplia,poſt
Alex.conſi.94.nume. 2. lib. 2. & ſi corruptè
48 ab eo referatur. Accedit,quòd † clauſula hęc
derogatoria reſtringitur ad ſpecificata tan-
tùm, vt in his ferè terminis reſpondit Craue.
conſi.68.nu.6.at ſpecificatum eſt ſolùm latam
eſſe ſententiam, quæ cum à re iudicata diffe-
rat, vt ſcribunt omnes in Rubr.ff.de re iud.
ſequitur, illam clauſulam ad eam reſtringi.
idem eſſe affirmant relati Alex.& Feli. quan-
49 do in impetratione facta fuiſſet mentio † exe
cutionis ſententię, quia non ſequitur, ſen-
tentia exequuta fuit,ergo in iudicatum per-
tranſiuit; quoniam de facto pertranſire po-
tuit. idem ſenſit ipſemet Alex conſi. 136. nu.
4.lib 2.& pulchre Ruinus conſil.104. nume.
13.lib.5. Diſſentire tamen à relata ſententia vi
detur Crauetta conſi.79.nume.8. qui inquit,
50 vitium ſurreptionis ceſſare, cùm pręſumpti-
uè aliquid exprimitur quod reſpondiſſe So-
cin.ſen.conſil.188.ad finem lib.2.ait.ſed verè
Socinus alio in caſu diſsimili loquitur. Sub-
iungit etiam Crauetta ex ſententia Cornei
conſil.201.nume.14.lib.2. ad tollendam ſurre
ptionem ſufficere ſcientiam concedentis in
genere,idem reſpõdit ex autoritate Caſtren.
& Decii Alciatus reſpon.479.num.50. ſed ve
rè Decius & Caſtren.hac de re ne verbum qui
dem, & hæc opinor reſtagari magis receptæ
Doctorum opinioni. nam inter cæteros do-
cuit Ancha.in cap.non poteſt,de prębend.in
6. quòd quando cum inhabili diſpenſatur,
debet fieri mentio in ſpecie inhabilitatis, nec
generalis ſufficeret. idem cum illo ſenſit Re-
buffus in commentariis ad Regias conſtitu-
tiones tomo ſecundo, tracta. De Reſtitutioni
bus,gloſſa prima, nume 11. vbi & alia ſimilia
recenſet. diſſentit tamen Ruin. conſi.82.nu.
7.lib.3.
51 Declaratur primò,nõ procedere in † ſenten
tia lata illis in cauſis,quarum priuilegio non
tranſit in iudicatum: quemadmodum in cau
ſis matrimonialibus. nam tunc in impetratio-
ne reſcripti, non eſt neceſſe exprimere latam
ſententiam & ab ea appellatum non fuiſſe. ita
declarat in ſpecie Felin. in cap ſuper literis,
nume. 16. de reſcrip.poſt Lapum alleg 89.col.
2. idem reſpondit Barba.conſil.46. colum.2.
nume.5.lib.2.
52 Declaratur ſecundò nõ procedere cùm † ob
nullitatem ſententia non tranſit in iudicatũ;
tunc ne illius ſententię,à qua reclamatum nõ
fuit,neceſſe non eſt mentionem habere in re-
ſcripti impetratione. ita in ſpecie noſtra re-
ſpondit Alex.conſil.95.in fine.lib.2. quem ci
tare voluit Felin.in cap.ſuper literis. num.15.
& in cap.ex tenore.nume.2.de reſcrip. idem
reſpondit Chaſſan.conſi.7.nume.68. Accedit
etiam quod reſpondit Ruinus conſil.8.num.
2.lib.4. Sed hác declarationem intelligo niſi
tres adſint ſententiæ conformes. ita Gemi-
nia.conſil.120.col.2. vbi inquit quòd etiam ſi
nullitas adſit in tribus ſententiis conformiter
latas illas tamen eſſe exequendas,cum appella
tioni locus non ſit. clem.vt calumniis, de re
iud. quod ſubdeclaro,niſi ſit euidẽter nulla:
nam

nam tunc ceſſat ratio illius clementinæ. ita
Ruin.conſil.131.in fine.lib.4.& conſil.27.nu.
5.lib.5. vel ſi vna ſententia ſit alterius reforma
toria.Socin.iun.conſil 45.num.20.lib.1.quã-
do autem ſententię conformes dicantur, ex-
plicant egregiè Craue.conſilio 183.& Didac.
libro Pract.queſtio.cap.25.nume.6.

53 Declaratur tertiò non procedere † quan-
do ipſi rei iudicatæ ex aliquo actu contra-
rio ab eo, qui eam obtinuit, renunciatum
eſſet. ita in ſpecie hac reſpondit Crauet.
conſil. 79. colum.penul. verſicu.ſecundò re-
ſpondeo.

54 Declaratur quartò non procedere † in caſu
deciſo à Rota deciſ.4.de reſcrip.in antiquio-
ribus. Dederat quis obiectus de exceſſu, ve-
rùm quia exceſſus quantitatem non expreſſe-
rat, per duas ſententias fuit excluſus. deinde
fuit admiſſus ſuis precibus ad probandum iu-
xta cap.vt circà, de elect.in 6. & licèt in im-
petratione reſcripti ſubticuerit latas ſenten-
tias, attamen impetratio non fuit iudicata ſur
reptitia, cùm eidem iudici cauſa commiſſa fue
rit. quam declarationem ſuprà etiam retu-
limus.

55 Nonô, ſi cauſa vel † laudo arbitri, vel tranſ-
actione determinata eſt, & impetratur reſcri-
ptum, in illius impetratione narranda illa
ſunt, alioqui ſurreptitium iudicabitur; ita in
laudo prolato reſponderunt Bald.conſil.359.
Proponitur quòd inter agnatos, col.2. verſic.
item conſidera.lib 1.& Socin.ſen. conſi.164.
col.2.lib.2.ita etiam de tranſactione & facto
cenſuit gloſſ.in cap.ſuper literis, in verbo li-
teras, ibi, item ſi tacuit pactum. de reſcrip. &
in cap.ex multiplici, in verbo intentionis, de
decimis. Bald.conſi.345. Ad euidentiam, col.
1.& conſi.347.Quidẽ nobiles.lib.1. Soci.ſen.
conſi.273.propè finem.lib 2.Natta conſi.368.
nume.3 lib.2.

Declaratur primò non procedere quando
56 † illa tranſactio vel laudum defectu alicuius
eſſent nulla, tunc eorum nõ eſt facienda men
tio. quoniam quod nullum eſt, nullum præ-
ſtat impedimentum. cap.non præſtat, de reg.
iuris in 6. id quod in ſpecie noſtra reſpondit
Soci.ſen.conſi.169. col.2. verſi. prima ratio
eſt, lib.2.qui ſimilem doctrinam attulit ex gl.
in cap. cùm noſtris.de conceſſ. præben. & c.
ſuggeſtum, de iure patro. idem reſpondit Ne
uiz.conſi.36.nu.16.& latè alia his ſimilia refe-
ram in fine huius noſtri caſus.

57 Declaratur ſecundò, non procedere † in
tranſactione elidibili per exceptionem. ita So
cin.d.conſi.169.col.2.verſi.quinimmo ſi fuiſ-
ſet. lib.2.ex glo.in cap.ex tenore. de reſcrip.
& auctoritate Rotæ deciſ.63. de reſcrip. ac
etiam Abbatis in cap.cùm noſtris. & ibi gloſ.
de conceſſ.præben. ſimile dixit Felin. in cap.
58 1. nume.13. de reſcrip. in † priuilegio per ex-
ceptionem elidibili, cuius mentio facien-
da non eſt in impetratione reſcripti illi con-
trarii.

59 Declaratur tertiò non procedere † quando
reſcriptum impetratũ contineret idem, quod
ipſa tranſactio. quemadmodum conſuluit
idem Soci.ſen.conſi.169.col.2.verſi.ſecunda
ratio. lib.2. illa eſt præcipua ratio, ꝙ cùm iu-
dex & ſuperior nil magis exoptet, quàm par-
tium concordiam. l.1.§.& poſt operis.de ope
ris no.nunt.l.ſi cõuenerit, de re iud. facilius
conceſsiſſet reſcriptũ Princeps ſi ſciuiſſet nil
aliud peti, quàm quod tranſactione eis pla-
cuit. omiſſa ergo tranſactionis narratio nõ vi-
tiat, vt omnes affirmant in d. cap. ſuper lite-
ris. de reſcrip.

60 Declaratur quartò non procedere † quan-
do ſupprimeretur tranſactio illa, quæ ſolùm
pareret exceptionem peremptoriam, atque
ita quæ ſolùm obiicienda venit ad merita cau
ſę: tunc in impetratione reſcripti narranda
illa omninò nõ eſt. ita in ſpecie noſtra reſpon
dit Soci.ſen.d.conſi.169.col.3.verſi.tertia ra-
tio. lib.2.ex tex.cap.1.§. vlt. de litis conteſt.
in 6.& ibi illud ad rem hàc annotauit Anch.
col.2.verſi.quintò collige. qui eam attulit ra
tionem, quia ſi actor non tenetur exprimere
in ſuo libello ſui aduerſarii exceptiones, mi-
nus in ipſo reſcripto, quod libelli vim obti-
net. Verùm oritur difficultas ex eo, quòd lau
dũ arbitri vel arbitratoris tranſactioni æqui-
paratur, in auth. vt differen. iud. poſt princi-
pium. & in his terminis ſcribit Ancha. d. c.1.
col.3.verſi.idem ſentio in laudo. at laudũ pa-
rit exceptionem peremptoriá, vt eo loci An-
charanus tradit, & tamen ſuprá ex Soci.ſen.
conſi.164.col.1.lib.2.diximus, in reſcripti im
petratione laudum eſſe narrandum. Ego (vt
iam attigi) conſidero quòd hę exceptiones
aliquãdo opponi poſſunt in vim exceptionis
dilatorię ad impediendũ proceſſum: aliquan
do in vim exceptionis peremptoriæ ad peri-
mẽdam actionem & merita cauſæ. vt declarat
idem Ancha.in d.cap.1.col 1.verſ.quartò no
ta.de litis conteſt.in 6.ſi ergo pendente pro-
ceſſu & lite tranſactũ eſt, & impetretur reſcri

ptum, nulla facta mẽtione tranſactionis, reſcriptum erit validum, & ſalua erit tranſactionis exceptio in illius litis proſecutione: quoniam tunc in vim dilatoriæ opponi non poteſt; & impetrans non tenetur facere mentionem exceptionis ſuo aduerſario competentis. idem eſt dicendum in laudo arbitratoris, modò eadem lis continuet. ita procedat d. cap. 1. de litis conteſta. in 6. & reſponſum Soci. d. conſil. 164. quę confirmantur ex his quę paulò antè huius noſtri caſus dixi poſt Rebuffum in praxi Beneficiorum, titulo Differentiæ inter reſcripta gratiæ & iuſtitiæ. nume. 22. confert etiam quod ſcribit idem Rebuffus in cõmentariis ad Regias conſtitutiones, tomo ſecundo, titulo De reſcriptis, in præfationibus. nu.
61 107. dum ait, † reſcriptum non faciens mentionem priuilegii, quod merita cauſa reſpicit, non eſſe ſurreptitium. Si verò per laudum & tranſactionem lis iam eſt perempta; & vnus cõtendentium impetrat nouum reſcriptum, vt nouam cauſam & litem inchoet, tunc tranſactionis & laudi facienda eſt mẽtio, cùm hoc in caſu exceptio in vim dilatoriæ opponi poſſit. & tunc procedũt contraria ex d. c. ex multiplici, de decimis. idem eſt dicendum in ſententia iudicis ordinarii, cùm per eam inſtantia perimatur.
62 Decimò & nunc vltimò, † ſi in ipſa cauſa, quauis in parte, aliud reſcriptum fuit impetratum, illius mentio facienda eſt in huius ſecundi impetratione. cap. cæterum. vbi Felin. nu. 2. de reſcrip. quæ ſanè conſtitutio loquitur cùm vnus litigantium primum reſcriptum obtinuit, & deinde eius aduerſarius aliud reſcriptum impetrat. nam ſecundus hic impetrator debet narrare primum illud reſcriptum ſuo aduerſario conceſſum. Ratio eſt, inquit Felinus, quia per impetrationem ſecundi reſcripti videtur inferri iniuria primo iudici dato, & litigatores.
63 Eadem ratione dicendum eſt cùm † primum reſcriptum communi conſenſu fuit impetratum. nam adhuc illius mentio facienda eſt. immo narrandus eſt mutuus ille conſenſus. id quod ſenſit Decius in d. cap. cæterum. nume. 3. propè medium ex illo textu. quo etiã motus reſpondit Socinus ſenior conſil. 164. colum. 2. verſi. confirmatur. lib. 2. priuilegium conceſſum non facta mentione cõtrarij actus facti partium conſenſu reddere priuilegium ſurreptitium.
64 Extenditur primò vt procedat, etiã ſi † reſcriptum primum fuit impetratum ab ipſo impetrante ſecundum, nam adhuc illud primum exprimere atque narrare debet; ita ſentiunt Doctores in d. cap. cæterum. Illa eſt ratio, quia fortè princeps concedens cognito iam conceſſiſſe aliud reſcriptum nouum non concederet, ſed diceret, ſufficiat tibi gratia prima. iuxta cap. 2. de filiis presby. & hanc iuris
65 ſententiam clarè inſecuta eſt conſtitutio † noua Mediolanenſis rubr. De reſcriptis. §. quicunque. quæ expreſsè conſtituit eſſe primum hoc reſcriptum narrandum.
66 Extenditur ſecundò, vt † etiam procedat in cauſa appellationis; ita docuit poſt Imolam Decius in capitulo cęterum, nume. 2. de reſcriptis. Rebuffus in commentariis ad Regias conſtitutiones, tomo ſecundo, titulo De reſcriptis, in præfationibus, nu. 88. Et hoc eſt regulare, vt idem ſit ſtatuendum in cauſa appellationis, quod in principali. l. 1. vbi Ange. ff. an per alium cau. appell. Decius in cap. cum te. primo notab. de off. deleg. quod ego intelligo ſiue modo primum reſcriptum fuerit impetratum in ipſa prima cauſę inſtantia, ſiue in ſecunda. quoniam quò ad effectum vna eſt
67 cauſa. quibus declaratur relata † conſtitutio Mediolani. d. §. quicunque. in illis verbis, quicunque in medio, vel alia parte litis. licet enim hęc verba referri videantur ad vnam litem ſolam, hoc eſt, ad vnam inſtantiam; dum inquit in medio, quod eſt duorum extremorum vnius actus, attamen debent intelligi de medio litis hoc eſt totius cauſæ in ſubſtantia, non ratione ſolius proceſſus.
68 Extenditur tertiò vt procedat, † etiam in impetratione ſecundi reſcripti, quod tendit ad augendam, vel confirmandam, conſeruandamvè conceſsionem primam: nam adhuc illius primi facienda eſt mentio, alioqui ſurreptitiam erit. ita reſpondit Socinus ſenior conſil. 169. colum. 3. verſicu. circa ſecundam difficultatem, lib. 2. & Geminia. conſil. 128. Super præmiſſo dubio. colum. 3. verſicu. ad vltimum reſpondetur. & quanquam loquantur de reſcripto gratiæ, attamen eorum doctrina intelligi etiam poteſt de reſcripto ad lites. & pręſertim Socinus, quia citando Domin. Gemin. cap. ſi apoſtolicæ, de præbend. in 6. inquit, quòd in omnibus literis, per quas ius antiquum augetur, vel conſeruatur, primæ gratiæ facienda eſt mentio. Accedit, quòd ex latere concedentis omne reſcriptum gratiam continet. & hęc

erit

erit notabilis extanſio ad relatam conſtitutio-
nem.d.§.quicunque.

Extenditur quartò vt procedat,etiam quò
ad notabiles † clauſulas ipſius reſcripti primi
69 quas in impetratione ſecundi narrare debet:
ita docuit Felin.cap.cęterum.nume.4.verſic.
extenſio quarta,& ibi Decius, nume.2.verſic.
70 & iſta ratione.qui exempla afferunt † de clau
ſula appellatione remota, de clauſula antefere
ri.idem Decius conſi.460.numer.15.qui idem
71 reſpondit † de clauſula reſeruatæ recupera-
tionis.& de his ſimilibus dicendum eſt.& quę
72 clauſula ſit hec in re dicenda notabilis, † iu-
dicis arbitrio relinquitur, vt pręcitato loco
Felinus adnotauit. & in ſpecie illum ſecutus
eſt Rebuffus in Commentarijs ad conſtitutio-
nes Regias, tomo ſecundo, titulo De reſcri-
ptis, in prefationibus. nume.93. Et hæc eſt e-
73 gregia extenſio ad relatam † conſtitutionem
Mediolani dicto §. quicumque. qui cum ſo-
lum loquatur in genere de ipſo reſcripto, in-
telligi etiam debet de notabili ipſius reſcripti
clauſula.

Declaratur nunc primò relata doctrina, vt
74 locum ſibi non vendicet, quando † primum
reſcriptum vnius impetrantis fuit generale,ſe
cundum vero ab altero aduerſario obtentum
ſpeciale fuit,tunc in impetratione huius ſecun
di neceſſe non fuit exprimere primum.ita do-
cuit Fel.d.cap.cęterum.nume.8.de reſcript.il
li addo Gemin.conſi.107.in fin. Rebuffum in
tam relatis prefationibus.nume.104. atque ita
declaranda erit relata Mediolanenſis conſti-
tutio.

Declaratur ſecundò non procedere,quan-
75 do † ſecundum reſcriptum fuit conceſſum
motu proprio,ita Fel.d.cap.cęterum, num.9.
Eſt ratio, quia motus proprius ſurreptionem
tollit. inquit tamen Felinus, ꝙ licet non poſ-
ſit dici hoc reſcriptum ſurreptitium,poteſt ta-
men obiici non eſſe de intentione conceden-
tis. & ita relata conſtitutio Mediolani decla-
retur.

Declaratur tertio non procedere, quando
76 † primum reſcriptum fuit ab impetrante vltra
annum occultatum,tunc ſi aduerſarius occul-
tantis aliud impetrauit, neceſſe non habet nar
rare reſcriptum illud primum ſui aduerſarij;
ita probat cap.ſi autem.& cap.plerumque, de
reſcrip.& vtroque loco notat Felinus poſt Ab
batem & cęteros.idem Felin. in cap.cæterum.
nume.9.verſic.vltima reſtrictio.de reſcript.ex
quo enim is primus impetrans neglexit, vel in
ſuæ negligentiæ pœnam, vel quia præſumitur
eo vti nolle,reſcriptum annullatur.ſed hæc iu
re Pontificio procedunt, de iure autem ciuili
contrarium dicendum eſt,quoniam eo iure re
77 ſcripta hęc iuſtitię perpetua ſunt. † l.falſo,vbi
omnes.C.de diuer.reſcrip. cuius quidem con
ſtitutionis duo ſunt ſenſus, quos recenſet Re-
buffus in Commentariis ad conſtitutiones Re
gias,tomo ſecundo,titulo De reſcrip.in pręfa
tione quarta.

Primus eſt,quòd illa verba, cùm ea, quæ ad
ius reſcribuntur perennia eſſe debeant, intel-
ligantur de reſcriptis concedentibus ius parti
& ius partiũ reſpicientibus,vt ſi Princeps con
cedat quòd quis conueniatur coram Recto-
re,iuxta authen. habita.C. ne filius pro patre.
quia decet Principis beneficium eſſe manſu-
rum.cap.beneficium,de regul.iuris in 6. Nec
debet (inquit Rebuffus) intelligi.d.l. falſo,in
alijs reſcriptis iuſtitię,quę comprobatione iu-
dicis indigent, quia illa ferè anno pereunt, ſi
dolo & negligentia impetrans vſus eſt.cap.ple
rumque.

Secundus eſt ſenſus, vt pręnarrata verba,
cum ea quę ad ius reſcribuntur, exponantur,
ideſt,quę ad iuris obſeruationem,vel elucida-
tionem reſcribuntur. illa enim ſunt perpetua
ſicut & ius.l.2.ff.de ijs,qui ſunt ſui,vel alie.iu
ris.l.Diuus.ff.de re iud.atque ita non obſtabit
(inquit Rebuffus)cap.ſi autem.de reſcrip.Ab
bas c.olim.nume.7.de verb.ſignifica.Dec.con
ſi.147.col.1. Ego priorem ſenſum nũc ſequor.
& ex illo infero declarationem ad conſtitutio
nem Mediolani ſub rubri.De reſcriptis, cap.ſi
quis preces, vt non procedat, quando aduer-
ſarius intra annum reſcripto impetrato vſus
non eſt.

78 Declaratur quarto non procedere, † quan-
do primus iudex datus ex reſcripto cauſam re
mittit, vtpotè quòd in ea procedere non po-
teſt: tunc impetrans ſecundum, non tenetur
narrare illud primum.ita declarat Felin. dicto
capitulo cęterum.numero 5.in fine,verſi. ter-
tia reſtrictio, poſt Bellameram deciſio.599. Si
delegatus.

Declaratur quinto non procedere, quãdo
79 † reſcriptum ſecundum impetratur quidem
ſuper eadem materia,ſed in cauſa diuerſa tra-
ctanda.ita poſt multos Fel.in d.c.cęterum.nu.
7.de reſcrip.& ibi Dec.nu.2.verſi. ſecundo ha
bet.qui inquit,aliam cauſam eſſe,cùm lata ſen
tentia in vna non perit exceptionẽ in altera,iu
xta.l.cũ quęritur.ff.de excep.rei iud. & ita de
80 claretur relata † conſtitutio Mediolani rubr.
De reſcriptis.§.quicũq;. pręſertim in illis ver

 bis,quæ

bis, quæ ad cauſam facere videbantur, intelliguntur enim de eadem cauſa, non autem de diuerſa, etiam ſi ſuper eadem materia ſit.

Declaratur ſextò non procedere, quando
81 † illud primum reſcriptum ob aliquod vitium eſſet nullum; tunc illius mentio habenda non eſt in impetratione ſecundi. ita reſpõdit Barba. conſi. 42. col. pen. & conſi. 64. col. 2. lib. 3. idem affirmarunt Felin. in cap. ex tenore. nu. 2. 3. & ibi Decius nume. 5. de reſcript. Neuiz. conſi. 36. nume. 16. addo Rotam deciſ. 11. de reſcrip. in antiquioribus. & Rebuffum in commentariis ad Regias conſtitutiones, tomo ſecundo, titulo De reſcriptis, in præfationibus. num. 95. quam quidem declarationem multis ſimilibus confirmauit Felinus prçcitato loco. Hæc tamen declaratio intelligitur, quãdo primum reſcriptum nullum fuit impetratum ab vno ex aduerſariis, & ſecundum ab altero, ſecus ſi vtrumque ab vno ſolo impetratur, quoniam tunc in impetratione ſecundi eſt narrandum primum. ita reſpondit Geminia. conſil. 241. Caſus talis eſt, Vacauit. col. 3. verſi. in contrarium. qui loquitur in reſcripto gratiç. ſed ex eius rationibus rectè idem eſt dicẽdum in reſcripto iuſtitiæ. Et hæc eſt egregia declara-
82 tio ad relatam † conſtitutionem Mediolani. §. quicunque.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis arbitrio relinquuntur qualitates narrandæ in impetratione priuilegiorum, ne ſurreptitia reddantur.*
2 *Legitimatio cùm impetratur, qualitas filij legitimandi narranda eſt.*
3 *Legitimatio quando impetratur, qualitates legitimandi ſunt in ſpecie & clarè narrandæ.*
4 *Qualitates exprimendæ in impetratione legitimationis.*
5 *Legitimationem impetrans narrare debet, ſi quos habet filios legitimos.*
6 *Legitimationem qui ſemel impetrauit, ſi eam non obtinuit, illius mentionem facere debet in ſecunda impetratione.*
7 *Legitimatio dum impetratur, qualitas matris legitimandi narranda eſt.*
8 *Legitimatio cùm impetratur, narrandum eſt ſtatutum, quo maſculi per fœminas excluduntur.*
9 *Legitimatio cùm impetratur, narrandum eſt ſtatutum, quo illegitimi ſuccedere prohibentur.*
10 *Legitimationem impetrans narrare debet prohibitionem à teſtatore factam, ne illegitimi ſuccedant.*
11 *Legitimatus ad feuda quando ſuccedat.*
12 *Diſpenſatio ſuper matrimonio cum impetratur, quæ qualitates ſint narrandæ, ne ſurreptitia ſit diſpenſatio.*
13 *Diſpenſationes difficilius concedi vbi plura obſtant.*
14 *Saluumconductum impetrans ne à debitoribus moleſtetur, quid narrare debeat.*
15 *Conſtitutio noua Mediolani ſub rubr. De ſaluiſconductibus, declaratur, non habere locum in debito iurato.*
16 *Saluumconductum impetrans pro debito, non defenditur cùm debitum eſt publicum.*
17 *Conſtitutio noua Mediolani ſub Rubric. De ſaluiſconductibus, ibi, cuius vis debiti priuati, declaratur.*
18 *Saluiconductus concedi non ſolent debitoribus ex cauſa locationis.*
19 *Conſtitutio noua Mediolani ſub rubr. De ſaluiſconductibus. §. huius tamen. declaratur.*
20 *Saluumconductum impetrans narrare debet debitum eſſe eccleſiaſticum, aliàs eſt ſurreptitium.*
21 *Conſtitutio noua Mediolani ſub rubr. De ſaluiſconductibus, non habet locum in debito eccleſiaſtico.*
22 *Debitor pupilli ſi impetrat ſaluumconductum, narrare debet debitum eſſe pupillare.*
23 *Conſtitutionem nouam Mediolani ſub rubr. De ſaluiſconductibus, locum habere etiam pro debito pupillari.*
24 *Saluumconductum impetrans narrare debet quo tempore cauſatum eſt debitum.*
25 *Conſtitutiones Mediolani ſub rubr. De ſaluiſconductoribus, non impedire mercatorem vendicantem ſuas merces apud debitorem adhuc exiſtentes.*
26 *Saluusconductus pro debitore principali impetratus, fideiuſſoribus non prodeſt.*
27 *Conſtitutiones Mediolani ſub rubr. De ſaluiſconductibus. §. huius autem, an fideiuſſores debitorum adiuuent.*
28 *Saluumconductum impetrans debet narrare primum iam obtentum.*
29 *Debitor ſaluumductum impetrans lite iam contra eum cœpta, litis pendentiam narrare debet.*
30 *Gratiam impetrans à pœna criminis, qualitatem criminis narrare debet.*
31 *Gratiam impetrans à pœna homicidij animo deliberato perpetrati, qualitatem illam narrare debet.*
32 *Gratiam & indulgentiam ſecundam impetrans*

prima

prima mentionem facere d. bet.
33 *Diſpenſationem ſi petat clericus , aliarum iam ob-
tentarum mentionem facere debet.*
34 *Priuilegium ſecundum maioricatus petēs, primum
obtentum exprimere debet.*
35 *Priuilegium ſecundum impetrans debet narrare
primum cum ſuis qualitatibus.*
36 *Prælatus impetrans priuilegium teſtandi de bonis
eccleſiæ vſque ad certam ſummam debet narra
re ſtatutum eccleſiæ, ei cencedens teſtari vſque
ad centum.*

Casvs cciii.

QVALITATES QVAE NARrandæ ſint in impetratione legitimationis filij, diſpanſationis matrimonij, ſaluiconductus debitoris, ac gratiæ à pœna parpatrati criminis; copioſè & dilucidè anarratum atque explicatum.

EXposvimvs in duobus iam ralatis
caſibus, quæ ſint illæ qualitates, quarum
taciturnitate vitiantur reſcripta
gratiæ & iuſtitiæ. dicendum eſt nunc
hoc loco, quę ſint, quæ vitiant priuilegia le-
gitimationum, diſpanſationum, & his ſimilia,
tam quò ad ſpirituales quàm temporalas Prin
cipes: aritq; caſus hic miſcellaneorum. In his
1 atenim qualitatibus verſari † iudicia arbitriũ
cradimus. nam in impetrationa legitimatio-
nis. ita in ſpecia cenſuit Socin.iun.cõſil.95.
nu.71.lib.3. Primo itaque loco cùm filii illagi
2 timi impatratur † lagitimatio, qualitas ipſius
natiuitatis filii, an ſcilicàt ſit ſimplicitar natu
ralis, val ſpurius, vel inceſtuoſus axprimanda
eſt, alioqui legitimationis conceſsio & priui-
lagium ſutreptitium radditur. ita in ſpecia
reſpondit Pariſ.conſil.15.nume.55. lib. 2. vbi
latiſsimè daclarat quando adeſt clauſula mo-
3 tus proprii. & has qualitates † i lagitimitatis
in ſpecie axprimendas eſſe, atque ita non ſuf-
ficera ſi in gañate narrentur, affirmarunt Bal.
in l. eam quam.col.12. C. de fidaicom. Alex.
conſi.195.nu.5.6.lib.2. Felin. cap. poſtulaſti.
numa.2.vbi latè declarat. de reſcrip. Iaſ.con-
ſil.1t.col.1.verſi.tertio dicta.lib.3. Socin.ſan.
conſil.47.nume.26.& nume.40.lib.4. Decius
conſil.579.nume.4. Socin.iun.conſil.99.nu.
38.lib.2. Marſil.ſing 492. Ripa l. ax facto. §. ſi
quis rogatus nume.3.ad Trebel.& Roland.à
Valle conſil.89.nu.40.lib. 1. his accedit Ant.
Roſellus tracta. De legitimationa, Rubr. De
cauſa formali legitimationis. vbi recenſet
4 † qualitatas, quibus ſuppreſsis legitimatio
ſurreptitia redditur. & inquit opus eſſa narra
re, ꝙ concubinam, quam tunc retinebat, & ē
qua lagitimandum ſuſcepit, nõ poteſt in vxo-
ram ducere, iuſta impediante cauſa. Prætaraà
5 ſi alios † habet filios, aorum mantionam face
ra dabat. quod præſartim tunc procadit cùm
magnus extat filiorum legitimorum nume-
rus: ita raſponderunt Butr.conſi.2.& conſil.
49. Curt.ſen.conſi.19.varſi.capio tartium. &
conſi.74.col.32.verſi.nonò impugnari. Dida
cus lib.1.varia.raſol.cap.vlt.in fi.alia raquiſi-
ta recenſat Ludouicus da Sardis tract. De na
turalibus liberis.ſub rubr. Raquiſita in lagiti
matione impatranda.& ibi. nume. 19. ax tex.
§.is verò qui.in authen.quib.mod.natur.eff.
legiti.inquit quinqua raquiri, cùm filius illa-
gitimus mòrtuo patra à Principa legitimari
impetrat. Prætaraà, ſi ſamal requiſiarit legiti
6 mari † & non obtinuerit, & iteratò eam pe-
tat; illius primæ mentionem facere debet, ita
in ſpacie raſpondit Ruin.conſi.99.in fin.lib.
3. idem ſenſerunt in hac ſpecie Curt.iun.con
ſil.27.in fin.& ante eum Curt. ſen. conſil.18.
Eleganter & ſubtilitar.col. 3. verſi. quartò &
vltimò. quod ſanè raſponſum fuit Bartholo-
męi Socini vt inter illius conſilia ralatum eſt,
conſi. 246. lib. 2. quod vno varbo probauit
Ruin.conſi.37.num.4.lib. 1.& conſi.82.num.
13.lib.3.vbi latè comprobat.idem Rui.conſil.
7 66.num.27.in fin.lib.3. inquit eſſa atiã † nar-
randam qualitatem matris filii legitimandi, an
eſſat vilis val nobilis.
8 Prætaraà in † legitimationis impatratio-
na facienda aſt mentio ſtatuti, quo fœminæ
per maſculos excluduntur. ita Gozad.conſil.
6.& conſil.26.nu.5. Illa eſt ratio, quia dum fœ
minę excludendæ vaniunt, da aorum pręiu-
dicio agitur quod quidem præiudicium ſi
Principi cognitum fuiſſet, lagitimationē non
conceſsiſſet. idam Gozad. conſi.48. numa.9.
9 reſpondit, in his † legitimationibus eſſe faciam
dam mentionem ſtatuti, quo legitimati prohi
bantur ab inteſtato ſuccadere, alioqui illi ſta-
tuto derogatum non eſſat. id quod & cæaeris
in caſibus procedit. c.conſtitutus.de reſcrip.
c.pro illorũ.da præban. Baro.in c. ſuper lite-
ris.nu.72.verſi. octauò de ſtatuto, de reſcrip.
10 Accadit, † ꝙ ſi teſtator prohibuit ſpuriis nõ
poſſe vltra certam ſummam ralinqui, huius di
ſpoſitionis faciendam eſſe mantionam. ita rē
ſpondit Iaſ.conſi.127.nu.8.lib. Prætarea nar
randum etiam eſt fidaicommiſſum à teſtatore

factum. Iaſ.d.conſi.117. & Curt iun.conſi.53.
11 nu.9. cum vero † legitimatur vt in feudo ſuccedare poſſit, in ſpecie feudi qualitas exprimenda eſt, & quò ad illud expreſsè legitimatio fieri debat, ita tradunt Ruinus conſil.35. numaro 5.libro 1.conſilio 81. numaro 3.libr.3. & conſilio 28. numero 9. libro 5. & Socinus iun.conſi.95 nu.52 lib.3.& Iulius Clar. lib.4. ſenten. iuris.§. feudum.q.82.
12 Secundò, cù n impetrantur † diſpanſationes ad matrimonium contrahendum, omnia impedimenta narranda ſunt. Gaminie.conſil. 33.colum.2. vbi ſcribit eſſa narrandum quo in gradu conſenguinitatis ſunt, & quòd in ganere alie edeſt affinitas. alia tradunt Decius conſi.602.nume.19. & Alcia.reſpon.25 numer.2.
13 Eſt ratio, quia vbi plure obſtant † impadimenta, difficilius concedi ſolant diſpanſationas & reſcripte, vt inquit Dacius loco iam citato, & in cap.ad euras.colum.vltima, & ibi Ripa nume.37.de reſcrip.quibus eccadit Alaxan.conſi.195.nu.10.lib.2.qui vno ora affirmant, clauſulem non obſtente, non oparari. vt tollat plura obſtantia, ſad ſufficaer, ſi vnum diluat.
14 Tertiò, cùm debitores impatrent † literas ſeluiconductus ne à creditoribus moleſtie afficiantur, narrete debent dabiti qualitatem, præſertim, cum iuremenri vinculum edaſt.l. vlt.vbi omnas.C.ſi contra ius vel vtil.pub.Ieſ. l.quotias.nume.2.C.de precib.Imper. offere. vbi plures citet.Cheſſan.conſi.7.nume.67.vbi declarat, niſi iuremantum ſit nullum. Roland. conſi.3t.numa.20.lib.2. vbi plura adfert ſimilie. idem facit Rabuffus in Commantarijs ed Ragies conſtitutiones, tomo ſacundo ſub rub. De literis dilatorijs annelib.quinquannal.&c. articulo primo, glo.1.nume.22.& alia raſarem infrà in caſu 237.numa.19. Illa aſt ratio, quie ſi adeſſa iurementum intelliget Princeps ſecularis hoc raſcriptum non concedat, cum poteſtatem non habaat diſſoluendi iuremanti vincu-
15 lum. Quibus infertur dacleretio ed nouas † cōſtitutionas Mediolani ſub rubr. De ſaluiſconductibus, quibus conceditur ſaluuſconductus debitori ad quinquannium vſque, ſi modò maior crediiorum pars conſantiat, & minor pars debet huic pacto & conceſsioni meioris partis ecquieſcere. Hoc ego intelligo modò minor pers non habeat creditum iuremento con firmatum, nam quò ed hoc debitum ſaluuſcon ductus concedi non poteſt, cùm hac facultate Princaps ſecularis (vt dixi) careat. Quere cauti debitoras, ſi aliquorum creditorum ſibi obſtere creditum iuratum videbūt, obtente prius eb Epiſcopo val altero poteſtatem hanc habente, abſolutione à iuramanto cum cęteris conueniat, vel ipſamet maior creditorum pars, quæ dilationem hanc quinquennalem concadat exoptat debitoris nomine, ſeruata iuris forma ebſolutionem impetrabit. Nac è relata ſantentia me dimouant illius conſtitutionis verba ganeralia, ibi, cauſa cuiuſuis priueti debiti, quę dictio cuiuſuis, generalis aſt, vt tradit Tiraq. De retractu conſang.§.2.glo.7. nume. 24.in fine. atque ita debitum iuratum comprehandare videtur. quie raſpondao, verba generalie ac vniuerſalia reſtringi de habilitate.l.vt gradatim.§.1.de mune.& honor.cum ſimilib. reſtringitur ergo conſtitutio ed dabita non iurata. Ita etiam ſi dabitum eſt ax cauſa delicti, vel ſi aſt debitum ragium, vel fiſcale, dabet im-
16 patrans hunc † ſeluumconductum exprimere, alioqui ſub ſaluoconductu genarali non continebitur ita ſcriprum reliquit Roman.ſingu.179. Quid ſi Titius poſt Gulialmum de Cuneo quem citauit. & Dac.l.1.prima lectura, numa.84.ſi cartum pate. Idam eſſirmeuit Rabuffus in d. Commantarijs ad Regias conſtitutiones, tomo ſecundo ſub rubr. De literis dilatorijs.articulo primo, gloſſa 1.numero.17.& ibidam nume.31.idem ait cùm debitum aſt fiſcale & ragium. poſt Lucam Parmenſem tracta. De priuilegio fiſci. caſu 22.ax l. nec damnoſa.C. de pracib.Impar.offaren, quo circe cum my-
17 ſterio locuta eſt illa conſtitutio † Madiolani De ſaluiſconductibus. ibi, cauſe cuiuſuis priuati dabiti, vt ax incluſione dabiti priuati axcludat dabitum publicum, quod prouanit à dalicto ita etiem impatians hunc ſaluumconductum clarè nerrere debat debitum ax cauſa locationis & conductionis, ſi eem ob ceuſam dabet, alioqui non proderit reſcriptum, quo-
18 niam pro his debitis hi † ſaluiconductus concadi non ſolant, ita ſanit gloſſe in l. cum fructuarius.ff. da vſur. vbi Docto.Specu.titu. De locato §.nunc autem.verſi.129. quem elijs relatis ſacutus eſt Rebuffus loco iam citato, nume.21.& nu.37.qui intelligit aſſe varum, quando parcaperunt, vel percipiūt fructus & emolumente rerum locetarum, alioqui dalinquendi anſe pręſtaratur, & hunc ceſum excapit etiā
19 ralata † conſtitutio Madiolanenſis Da ſaluiſconductibus.§.huius tamen.dum ait, debitores ax cauſe ficti bonorum, in quorum tenuta tunc aſſent, illo banaficio vti non poſſa, quæ quidem conſtitutio ſolùm diſponit, quando adhuc conductor eſt in tanuta ipſius rei cōductę, ſecus ſi iam receſſit, quoniam debitū hoc

iam

iam cauſatam cæteris æquiparatur. atque ita ius commune reſtringit in eo, quod cōtra eos, qui iam à conductione receſſerunt, concedi
20 ius commune vult. ita etiam narrare hic † ſaluumconductum impetrans debet debitum eſſe eccleſiaſticum, ſi tale eſt, quoniam non ſolét, immo non poſſunt Principes ſeculares contra eccleſiam hos ſaluoſconductos concedere. ita ſcribit Rebuffus loco præallegato nume. 32. at-
21 que ita declaranda eſt relata conſtitutio † Mediolanenſis De ſaluiſconductibus, vt hunc caſum non comprehendat. nec enim de rebus eccleſiæ valent Principes ſeculares diſponere. & dum ſubiungit is Rebuffus nume. 33. idem eſſe
22 in debitis † pupillorum quod eccleſiæ, eſt verum quó ad aliqua priuilegia, non autem quo ad poteſtatem Principis ſecularis, qui quidem non poteſt contra eccleſiam aliquid ſtatuere, ſed tamen poteſt contra pupillos, quo circà e-
23 go crederem † conſtitutionem relatam comprehendere, & debitum hoc pupillare. Tum quia illa verba, cuiuſuis debiti priuati, ſunt (vt dixi) generalia, tum etiam quia. §. huius tamé, duos caſus excipit, confirmat regulam in caſibus non exceptuatis. l. nam quod liquidæ. §. 1. de penu. leg. Decius l. 1. nume. 22. de reg. iuris cum ſimilibus. Narrare etiam debet hic impe-
24 trans † ſaluumconductum, quo tempore cauſatum eſt debitum, quoniam, ſi de recenti cauſatum foret, in fraudem impetrari videretur, & iniquum eſſet, ſi illud contineret. & ideo inquit Rebuffus loco ſæpius allegato nume. 5. quod ſi emptor mercium à mercatore extero receptis mercibus impetrare velit ſaluumconductum, illi concedendum non eſſe. & ideo ſi merx extabit vendicari poterit. per. l. Aurel. §. 1. de liber. lega. cuius veræ doctrinæ auctoritate adductus reſpondi aliquando interrogatus cum plurium debitor merces emiſſet de recenti à mercatore, & deinde ſe decoxiſſe fingeret, cæterique creditores, hoc mercatore excepto, conceſſiſſent ſaluumconductum iuxta diſpoſi-
25 tionem dictarum † conſtitutionum Mediolani De ſaluiſconductibus, is mercator contendebat conſtitutiones illas eum non impedire, quin poſſet vēdicare merces, quæ ſaluæ adhuc apud decoctorem extabant. Reſpondi verè non impediri, tum quia in fraudem apertam emiſſe conſtabat, tum quia merces extabant adhuc obligatæ pretij cauſa. & idem Rebuffus dicto loco, nume. 43. ſcribit aliàs Pariſienſi arreſto deciſum fuiſſe, ſaluumconductum non profuiſſe illi, qui emerat domum, & pro debito pretii illum impetrauerat. Præterea, qui hos
26 † ſaluumconductus impetrant, ſi eis ſuos fideiuſſores adiuuari volunt, debent eorum nomina exprimere, & pro illorum perſona etiam petere, alioqui non continebuntur, quamquam eorum obligatio, vt principalis ſui acceſſoria eius naturam ſequatur. ita Baldus, Cynus, & Sal. in d. l. quoties. C. de precib. Imper. offere. & ibi Iaſon in fine. Rebuffus d. gloſſa prima, numer. 42 & hanc iuris communis diſpoſitio-
27 nem inſecuta eſt relata † conſtitutio Mediolani De ſaluiſconductibus. §. huius tamen. v. ſi. nec etiam contra fideiuſſores. ex illis verbis, quin ipſi fideiuſſores quotieſcumque ab his creditoribus vexentur. præſupponit ergo vexari poſſe, alioqui ſuperfluo ipſis fideiuſſoribus concederet illis cōſtitutio facultatem compellendi ipſos ſuos principales ad præſtandū eos indemnes.

Rurſus, qui hunc ſaluumconductum impe-
28 petrat narrare debet alium † ſaluumconductū ſi aliquando pro alijs debitis obtinuit, alioqui ſurreptitium erit hoc ſecundū reſcriptum ſaluiconductus, vt in ſpecie, ex capit. cæterum, de reſcriptis, tradit Rebuffus d. gloſſa. 1. num. 30. qui alia plura in ea gloſſa recenſet, quæ hoc loco recenſere ſuperſedeo. Illud ſolum addo ex Bald. in l. vlt. C. vt lite pen. quod quando iam
29 lis eſt contra † debitorem inchoata, ſi his hunc ſaluumconductum impetrat narrare debet litis pendentiam. & cum Baldo ſenſerunt Brunus conſi. 46. in fine, & Rolan. à Valle conſil. 31. nume. 17. lib. 2.

Quarto, cum is, qui ob perpetratum facinus
30 condemnatus fuit, gratiam † & pœnæ remiſſionem impetrat, crimen, ob quod ſecuta eſt condemnatio, narrare debet. Ita Iaſo. in l. nec damnoſa. nume. 2. C. de precib. Impera. offer. poſt Baldum, Oldradum & alios, quos citat. Hinc reſpondit Craue. conſi. 2. nume. 12. impe
31 trantem † gratiam à pœna homicidij animo deliberato perpetrati, qualitatem illam deliberati animi narrare debere. eo tamen loci inquit Crauet. numero 14. non eſſe gratiam obreptitiam cum conſtat Principem voluiſſe cōcedere.
32 Præterea debet hic gratiā † & indulgentiam impetrans mentionem facere alterius gratiæ ob aliud delictum, ſi eam aliam obtinuit. ita Iaſ. d. l. nec damnoſa, nume. 3. poſt Gulielmum Cuneum in l. 3. C. de Epiſc. aud. & Barba. c. ſuper literis, de reſcriptis. idem probauit Iaſ. in l. 2. in fi. C. ſi contra ius, vel vtil. publ. Dec. conſ. 695. nume. 33. Boer. q. 217. numero. 22. Marſi. ſing. 111. Neuiz. lib. 1. Syluæ nupt. numero 151.

Gramma,

Gramma.voto 10.nume.12. Alciatus cap.cum non ab homine.num.43.de iud. & cum eo Didacus libr.variar.reſol.cap.vlt.nume.8.qui ambo intelligunt, cùm gratia prima fuit ratione delicti in eadem ſpecie,ſecus ſi in diuerſa,nam tunc (inquiunt illi) debet iudex ab executione ſuperſedere,& Principem conſulere. Scribit etiam Felin. in cap.ex tenore.numer.2.de reſcrip.relatam doctrinã procedere,cum gratia illa prima fuit valida. Relata Gulielmi,& aliorum doctrina confirmari poteſt multis ſimilibus. nam inter cætera, reſpondit Decius dicto conſilio 695. numero 34. ſi clericus plu-
33 res † diſpenſationes, ob plures defectus obnuit, debet eas in poſteriori narrare. ita etiam reſpondit Ruinus conſilio 37.numero 4.lib.1.
34 qui † priuilegium conſtituendi maioricatum à Rege impetrat,narrare debet illud primum, quod iam eam ob cauſam obtinuit. & eo loci duo alia ſimilia recenſet; vnum ex doctrina Innocen.in capitulo veniens, vbi etiam Felinus numero ſecundo de præſcript. inquit Inno-
35 centius, ſi quis impetrauit priuilegium cum limitatione & certa moderatione, non valet impetratio ſecundi priuilegij facta ſimpliciter, atque ita non expreſſo priuilegio primo. Alterum ſimile eſt ex Ioan. Andr. in additione ad Specula.rubri. De teſtamentis,additione prima,vbi inquit, quòd ſi extat ſtatutum in eccleſia quòd Epiſcopus teſtari poſsit de redditibus eccleſiæ vſque ad ſummam centum, ſi
36 is † Epiſcopus impetrat diſpenſationem à Pōtifice vt poſsit teſtari vſque ad ducentum,non facta mentione conceſsionis factę à dicto ſtatuto.vitiatur diſpenſatio. hęc repetit idem Ruinus conſi.38. nume.4.lib.1. & conſi.81.nume. 13.lib.3. duo alia ſimilia retuli ſuprà hoc in caſu noſtro.

SVMMARIVM.

1 *Reſcriptum impetrans eo vti intra annum debet.*

2 L.*falſo*.C *de diuerſis reſcrip.declaratur.*

3 *Negligens quando quis dicatur in non præſentando impetrato reſcripto.*

4 *Iudicis arbitrio relinqui quando impetrans reſcriptum dicatur negligens in non præſentando.*

5 *Iudicis arbitrio relinqui quando appellans dicatur negligens in illius proſecutione.*

6 *Iudicis arbitrio relinquitur,quando quis tardè dicatur iter arripere ad cauſam proſequendam.*

CASVS CCIIII.

QVANDO NEGLIGENS QVIS dicatur in reſcripti præſentatione, nec non & appellationis proſecutione, declaratur.

DVo interdum reſcripta pugnantia ſolent à collitigãtibus obtineri, vnum altero prius,at is primus illo non vtitur, ſed ſecundus.quare ambigitur,
1 an † primum illud reſcriptum omnem ſuam vim perdat, vt egregia extat Innocen.III. conſtitutio in cap.plerumque,deſcrip.qua diffinitum eſt, primum impetrantam vti debere ſuo reſcripto intra annum, aliàs poſt annum ab aduerſario nouum reſcriptum impetrari licere,
2 atque ita declaratur † l.falſo.C.de diuerſ. reſcrip. de cuius intellectu plura ſuperiore caſu diximus. Illa conſtitutum eſt reſcripta perpetua eſſe debere. nam intelligitur niſi elapſo anno nouum reſcriptum ab aduerſario impetretur,vt vtroque in loco noſtri annotarunt, & reſpondit Iaſo.conſi.97.in fine lib.1.& ſcribit Vantius tractatu nullitatum, titulo De nullitate ſenten.ex defectu iuriſd.deleg.nume.101. euenit tamen ſæpe, vt is qui primum reſcriptũ impetrauit ſe excuſet, allegando ſine dolo diſtuliſſe præſentare reſcriptum & illo vti,aduerſarium veró pręcurriſſe nimis, cùm expectare adhuc debuiſſet. dubitari itaque ſolet, quan-
3 do is primus † negligens dici poſsit,Innocen. in dicto capit.plerumque, in fine docuit, hoc
4 † eſſe iudicis arbitrio. idem reſponderunt Alexan.conſi.19.numer.5.lib.1. Barba.conſi.21. columna penultima,libro ſecundo,& conſilio 45. columna penultima, libro quarto,Ioannes de Selua tracta.De beneficio parte tertia. quæſtio.12.numer.104. Marſil.in l.quæſtionis modum,numero 7.numero 23.de quæſtio.latè Decius in cap.oblatę, columna penultima, verſicu.in gloſſa in verbo,de appell.dum diſputat, an quando is,quis appellauit, negligit appellationis cauſam committi,poſsit appellatus eum prænenire, inquit Decius multos in ea opinio-
5 ne fuiſſe, hoc † iudicis arbitrio relinquẽdum eſſe. ipſe tamen opinatur expectandum eſſe vltimum menſem proſequendę appellationis,ex auth.ei qui.C. de tempo. appellat. Ego Decij opinionem in cauſis appellationum ſequor,at in caſu.d.cap.plerunque,verè credo eſſe iudicis arbitrium ſic etiam cenſuit Afflictus in c.1. nume.21.

nume. 21. verſicu. item erbitrabitur en citò, ex
6 quibus cauſ. feud. ámitt. eſſe † in erbitrio iudicis, quando quis tardè vel citò iter arripere dicatur.

SVMMARIVM.

1 *Induſtria perſona cenſetur electa, cùm ardua negocia mandantur.*
2 *Ardua negotia quæ.*
3 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ negotia dicantur ardua.*
4 *Arduum apud bonos auctores idem eſt, quod difficile.*
5 *Ciceronis & Salluſtij loca.*
6 *Facilè fieri, quod dicatur.*
7 *Matrimonij cauſam arduum eſſe.*
8 *Hereſis cauſam arduam dici.*

CASVS CCV.

NEGOTIA ARDVA QVAE ESSE dicantur, & inibi, quid ſit arduum apud bonos euctores, loca aliqua Ciceronis, & Salluſtij, ac Gelij in ſententiam relata.

CVM erdua negotie Principum reſcriptis mendantur, parſonæ † induſtria alecta creditur, cap. vlt. §. vlti. de off. delega. vbi Feli. & reſpondit Craue. conſi. 303. colu. 2. verſi. quarto in rebus. & prǽter ab eis reletos idem docuerunt Alex. l. ſ. in priu. nume. 6. Ieſ. nume. 35. Iacobus Niger, nume. 31. de offi. eius. Dubiteri iteque non ſemel
2 contingit, quę † ardua dici poſsint negoca. Ioan. Andr. in d. capit. vlt. de off. delege. docuit,
3 hoc eſſe iudicis † erbitrio relinquendum, nec aliter ſcriptum reliquit Imole in cap. vlt. colu. antepen. de dona. idem reſpondit Barba. conſi. 21. colum. pen. lib. 2. idem tradunt Feli. & Decius in cap. ſi pro debilitate. ille num. 5. iſte nume. 4. de off. delega. & ſi non de erduis, ſed de grauibus, quod ſine dubio idem eſt, loquātur. his eccedunt Ioannes Lopes de pallatios ruuios in rubr. extre De donatio. inter virum, & vxorem. §. 21. nume. 12. verſi. fecit quod. Afflictus in cap. 1. num. 21. verſi. item hebet erbitriū iudicandi, quæ cauſa, quibus modis feud. emittā. & Marſilius in l. quęſtionis modum. nume.
4 4. 21. de quęſtio. apud bonos auctores † erduū
5 dicitur, quod difficile eſt. † M. Tull. in ſecundo De inuentione, Arduæ & difficiles res, & ectio. 6. in Verrem; Difficili eſcenſu, & arduo eret oppidum. Salluſt. in Catilin. At mihi quidem tametſi heudquaquam par glorie ſequatur ſcriptorem & euctorem rerum, tamen in primis arduū videtur res geſtas ſcribere. quod ſenè verbum exponit Gellius lib. 4. noct. attica. cap. 15. pro difficili, moleſto & intractabili, quamquam etiam M. Tull. eo ipſo libro 2. De
6 inuentione ſcribat, † Facilè id fieri, quod ſine magno, aut ſine vllo lebore, ſumptu, moleſtia, quàm breuiſsimo tempore confici poteſt. & difficilè fieri quod laboris, ſumptus, moleſtię, longinquitetis indiget, atque aut omnes, eut plurimes, aut meximas cauſe difficultetis habet. Verumtamen ex ipſo Cicerone intelligere non poſſumus, qui caſus hi difficiles ſint ex ipſo rerum euentu, cum quę in facto conſiſtunt (vt ſæpe edmonui) diffiniri minimè poſſint, rectè itaque iudicis erbitrio relinquimus.
7 Inter erdue tamen negocia † matrimonii cauſa refertur. cap. vlt. de procu. in 6 & tradit Coraſius libr. 3. miſcella iuris, cap 4. qui ſubiungit, caſus has matrimonij non niſi per doctos, & prudentes iudices eſſe tractendas. capi. 1. de conſang. & affinite. quo circà probationes ita efficaces ad matrimonii probationem requiruntur, vt in cauſis criminalibus, ita effirmarunt Decius conſi. 311. colum. 1 Pariſ. conſil. 15. nume. 13. lib. 2. Soci. iun. conſi. 86. nume. 6. lib. 2. cæteros omitto. Dicitur etiam erdue cauſa
8 † illa hęreſis. cap. literes, de præſump. & de eo dicemus infrà in caſu 370. Caſus eli j paſsim in iure diligens lector reperiet.

SVMMARIVM.

1 *Reſcriptum iuſtitie impetrari non poſſe, vt cauſa vltra duas dietas trahatur.*
2 *Diata computari quomodo debeat, multa referuntur opiniones, & confutantur.*
3 *Iudicis arbitrio relinquitur quomodo diatæ computari debeant.*
4 *Iudicis arbitrio relinqui quomodò abſens veriſimilem notitiam mortis alterius habere potuerit, iuxta regulam Cancellaria, De veriſimili notitia.*
5 *Miliaria à quo loco incipere debeāt ad itineris menſuram.*

CASVS

CASVS CCVI.

QVOMODO COMPVTARI DEbeent diætæ, & eliqua de veriſimili notitia ed regulam Cancellariç, De veriſimili notitia, explicantur.

1 RESCRIPTVM † iuſtitiæ (vt aliqua adhuc de his dicam) non licet impetrere, quo quis vltra dues diætas ad iudicium trehi poſsit, vt ſcriptum eſt in cep. nonnulli, de reſcript. Dubitant mo-
2 do noſtri interpretes, qualis diæte † eſſe debeat. Vna fuit gloſſæ opinio in d. cap. nonnulli, quem ibi Abbes communem eſſe teſtatur, diętam intelligendam fore ſecundum locorũ conſuetudinem. quę quidem opinio rectè procedit, cùm de ipſa conſuetudine clarè conſtat, quoniam tunc conſuetudo, quę legis vim obtinet, obſeruends eſt. l. de quibus, de legib. cũ vulgatis ſimilibus. Altera fuit opinio, diętam ſumi, prout lege ciuili conſtitutum fuit. nempè, vt in ſingulis diebus viginti miliaria aſsignent. l. 1. ff. ſi quis caut. l. 3. de verbo. ſignifi. in que opinione fuit Decius in cap. olim. num. 2. de excep. in cap. cum ſit Romana. quinto notab. de appelle. Verum nec opinio hęc perpetue eſt. nam (quemadmodum expoſuimus ſuprà in caſu ſecundo) is tex. l. 1. ſi quis cautio, ex communi vſu vicena miliaria ſtetuit, cum tamen eueniet ſępeſsimè, vt non eiuſdem conditionis ſint homines, qui tentum itineris conficere ſemper poſsint, vt dictò ſecundo caſu diximus.

3 Tertia itaque eorum opinio fuit, qui dixerunt, hoc † iudicis arbitrio relinqui, cum iure diffinitum non fuerit. ita tradunt Hoſtien. d. cap. nonnulli, & ibi Abbas nume. 6. de reſcrip. Barba. conſi. 21. colum. pen. nume. 6. propè finem lib. 2. quam ſententiem ſimil. in caſu probeuit Gomeſ. in Commentarijs ad regulam Cancellariç, De veriſimili notitia obitus, queſtio. 5. dum ſcriptum reliquit, in Romana Rota deciſum quandoque fuiſſe, ſtatuendum eſſe
4 † iudicis arbitrio, intra quod tempus haberi potuerit notitia obitus illius, cuius beneficiũ impetretum fuit. prudens itaque iudex perſonerum, locorum, & viarum qualitatem rectè conſiderabit: &, vbi nihil eum dimouebit à communi eliorum ſtatu, viginti miliarie in ſingulos dies conficienda ſtatuet. Computabun-
5 tur autem † miliaria non à loco habitationis, ſed à fine ipſius diœceſis, vt ſcribunt omnes in d. cap. nonnulli, & clarè Decius in c. olim, tertio notab. & ibi Periſius nume. 15. de excep. & eſt deciſio Rotę deciſio. 34. de reſcrip. in antiquis. nec rationem hebebit iudex vię obliquę, ſed dies ſtatuet pro modo vię rectę & ſolitę, vt omnes admonent in d. cap. olim, pręſertim Felin. nume. 6.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis arbitrio plura tribui in delatione iuramenti in litem.*
2 *Iuramenti in litem tres eſſe ſpecies.*
3 *Iuramentum affectionis quod.*
4 *Iuramentum affectionis nullum dari in iure, ex Duareno & Coraſio.*
5 *Iuramento affectionis, vt locus ſit, plura requiri.*
6 *Iuramentum affectionis requirit rem eſſe talem, in qua affectio cadat.*
7 *Iuramentum affectionis in nummis non habere locum.*
8 *L. Nummis, de in litem iura. intellectus.*
9 *Io. Coraſius à Ploti morſu vendicatus in interpretatione l. nummis de in litem iura.*
10 *Moneta valor quomodo minime variabilis.*
11 *Iudicis arbitrium magnum eſſe in affectione boni viri erga rem aliquam conſideranda.*
12 *Iuramentum affectionis perſonæ habilitatem requirit, quare pubes & ſanæ mentis iurans eſſe debet.*
13 *Iuramento affectionis vt locus ſit, requiritur dolus ex latere non reſtituentis.*
14 *Iuramentum affectionis ſolum in bonæfidei actionibus locum habere.*
15 *Iuramentum affectionis concedi contra non reſtituentem rem hæreditariam.*
16 *Iuramentum affectionis locum habere contra ipſum reſtituere ſi dolo fecit, ne res periret.*
17 *L. Arbitrio. §. 1. ff de dolo. & l. videamus, de in litem iura. declarata.*
18 *Iuramentum affectionis dari in caſu l. barum. ff. ſi ſeruitus vends. cum iuſſus ſeruitutem præſtare, non præſtat.*
19 *Iuramentum affectionis, concedi contra iuſſum exhibere rem, ſi eam non exhibet.*
20 *Iuramentum affectionis dari contra commodatarium non reſtituentem.*
21 *Iuramentum affectionis locum habere contra depoſitarium non reſtituentem.*
22 *Iuramentum affectionis locatori concedi contra cõductorem non reſtituentem rem ei locatam ſinito locationis tempore.*

23 *Iuramentum affectionis dari contra creditorem non reſtituentem pignus ſoluto credito.*

24 *Iuramentum affectionis dari contra maritum, qui dolo fecit ne dotalis res conſtitui poßit.*

25 *Iuramentum affectionis dari contra vxorem res viri amouentem.*

26 *Iuramentum affectionis concedi cõtra donantem, qui re donata, effecit, vt illa ante traditionem eſſe deſiret.*

27 *Iuramentum affectionis locum habere contra libertum in fraudem patroni bona alienantem.*

28 *Iuramentum affectionis locum habere contra venditorem dolo faciẽtem, vt res ante traditionem periret.*

29 *Iudex quæ obſeruare debeat in delatione iuramenti ex affectione.*

30 *Iuramenti affectionis deferendi praxis.*

Casvs ccvii.

ENVMERANTVR PLVRES CAſus, in quibus locus eſt iuramento affectionis, & inibi quod ſit in eis iudicis arbitrium.

CVm de iuramento in litem deferendo
1 noſtri agunt, plura † iudicis arbitrio
tribuere ſolent, ex l. in actionibus, & l. videamus. §. iurare. ff. de in
litem iura. nam ſoli quando multa ſuadent, deferendum, docuit Alex. in d. l. videamus. §. deferre. nume. 3. Barba. conſi. 21. colum. pen. prope finem. lib. 1. Afflictus in cap. 1. nume. 21. verſi. relinquitur iudicis arbitrio poteſtas dandi
actori ex quib. cauſ. feud. amitta. poſt Specul. quem citat idem ſcribit Plotus in l. ſi quando, nume. 754. & numer. 806. C. vnde vi, & doctè Duare. d. l. in actionibus, in verbo licuit enim: qui vnà cum cæteris illud ſcriptum reliquit, & rectè, hoc arbitrium eſſe debere iure ac ratione regulatum. quò rectius tamen hæc intelli-
2 gantur, diſtinguendæ ſunt tres ſpecies † iuramenti in litem, Vna eſt, ſingularis intereſſe, quem ſuprà ſuo loco explicauimus. Secunda ex affectione, de qua in præſentiarum agẽdum eſt. Tertia, ex veritate, de qua in caſu ſubſe-
3 quenti. † Iuramentum ex affectione noſtri intelligunt, quando res per dolum poſſeſſoris extare deſijt, vel reſtitui non poteſt, & iuratur non iuxta verum valorem, ſed ex ipſius domini affectione, quæ tamen ab vtilitate diſtincta non ſit, vt poſt multos declarat Decius in d. l.

in actionibus, numer. 3. eo tamen loci Duare.
4 nume. 5. & Coraſius nume. 9. affirmant † nullum dari iuramentum affectionis, ſed vtilitatis tantum eſſe. quam diſceptationem nunc non diffinio, ſed communem tãtum Doctorum ſen
5 tentiam ſequor. huic † iuramento vt locus ſit, plura requiruntur. Primo rei petitæ natura,
6 nempè quod talis ſit, in qua † cedat hominis affe-
7 ctio, vt liber vel alia ſpecies. in † nummis enim ob omnimodam ſimilitudinẽ affectio vlla non cedit, ob id hoc litis iuramentum ceſſat. l. nummis, de in litem iura. verùm Duarenus, d. l. in actionibus. numer. 5. atque ibi. Coraſius. num. 9. & lib. 6. miſcella. iuris, cap. 3. contendunt, in
8 † l. nummis, de iuramento affectionis non agi, ſed eam eſſe legis rationem cenſent, quod cum nummi æſtimationem non recipiant, fruſtrà iuſiurandum in litem deferri ad intereſſe probandum, cùm nullum in illis conſiderari poſſit. Eſt enim certe eorum æſtimatio, vt clare illius reſponſi verba probant. horum interpreta-
9 tionem malè euertere tentat † Plotus in l. ſi quando. numero 418. dum ait, etiam in nummis æſtimationem cõſiderari, quoniam eorum valor in dies variat, tàm rõne intrinſecæ quàm extrinſecæ bonitatis, vt ſcribunt omnes in l. cum quid. ff. ſi certum peta. & l. Paulus ff. de ſolut. malè quidem (ſit illius viri, mihi magna familiaritate iuncti, pace dictum) quoniam (vt idẽ Coraſius ſcribit) & ſi variet æſtimatio, cum iidem nummi, qui dati ſunt, non reſtituantur, ſed eorum æſtimatio. l. 2. ff. ſi certum peta. attamen illa præſtatur æſtimatio, quam tempore cõtractus exhibat. licet ergo argumento vel dimi-
10 nutione eorum † valor varietur, æſtimatio tamen, quæ per aliud genus monetæ fit ſecũdum tempus contractus, certa eſt atque inuariabilis. id quod non modo ratione vnius loci verum eſt, ſed & alterius cuiuſuis, vt rectè conſiderabat Pleuiius in l. vnica. in verbo etiam ex lucro, nume. 45. C. de ſenten. quæ pro eo quod inter. profer. cuius conſideratio ex relatis defenditur ab eiuſdem Ploti impugnationibus, quamquam tamen Duarenus, & Coraſius in ea opinione ſint aduerſus receptorem, non dari iuramentum affectionis, non tamen negent, ſed con firment potius à fortiori aliqua eſſe in quibus affectio non cadit, vt in nummis. erit
11 itaque hic non paruum † iudicis arbitrium conſiderare, quæ qualis vè ſit res iſta, ad quam affectionem actor iſte habere dicitur.

12 Requiritur ſecundò † perſonæ iurantis habilitas, quod ſcilicèt iudicium animi habeat, pubes enim ac ſanæ mẽtis eſſe debet. l. videamus. in prin.

in prin ff. de in litem iura. debet eſſe dominus,
vel quaſi ipſius litis. d.l. videamus. & l. vulgò,
de in litem iura. inſtructus quoque de valore
eſſe debet, & alia ſolet prudens iudex conſide
rare, cum ſuum arbitrium ſit de perſonarũ qua
litate decernere, vt ſuprà diximus, & paulò in-
frà attingemus.

13 Requiritur † tertiò quòd ex latere rei con-
uenti non reſtituentis rem adſit dolus dictæ l.
in actionibus. nec lata culpa ſufficit, quod pro
bat dictà l. in actionibus, vbi latè Decius, nu-
me. 17. alios huius opinionis recenſet à quibus
ipſe diſſentit, & poſt eum Duaren. numero. 34.
& Coraſius numero 25. verſiculo verum hac
in re.

14 Requiritur quartò † actionis qualitas, nec
enim in omnibus actionibus iurare hoc modo
licet, ſed in illis bonę fidei, vel ſtricti iuris, in
quibus aut exhibitio, aut reſtitutio detur. ex-
tant infiniti propè de his in iure noſtro caſus.
aliquos ego aliquando obſeruaui, quos hic
paucis ad communem ſtudioſorum vtilitatem
referre ſtatui.

Primus eſt ex. l. ſi poſſeſſor. §. vlti. & l. ſed ſi
lege. §. hęc verba. ff. de petitio. hęre. dum con-
15 ceditur hęredi † iuſiurandum in litem ex affe
ctione contra malęfidei poſſeſſorem ea actio-
ne conuentum, qui rem hęreditariam non re-
ſtituit. quod probant omnes in dicta l. in actio
nibus, & Plotus dictæ l. ſi quandoque. numero
507. C. vnde vi. qui poſt Caſtren. d. §. vltim. &
Pariſium conſi. 75. lib. 1. & conſi. 109. libro ſe-
cundo, & alibi ſcribit iurari poſſe tam ratione
rei principalis, quam fructuum, & aliorũ dam-
norum.

16 Secundus † eſt caſus, ex. l. qui reſtituere. ff.
de rei vend. qua cautum eſt, quòd ſi iuſſus re-
ſtituere, dolo facit vt res pereat, atque ita ne
eam reſtituat, iuramentum contra eum defer-
tur, atque ita in infinitum iurari poteſt. nec ad
17 uerſatur † l. arbitrio. §. 1. de dolo, & l. videa-
mus. de in litem iura. quoniam illis ſatisfecit
Bart. in d. l. qui reſtituere, nume. 3. verſi. oppo-
no taxationem à lege non fieri. ſed bene à iu-
dice fieri poſſe. Coraſius tamen in d. l. in actio
nibus. nume. 8. verſi. in ſpecie verò. & d. lib 6.
miſcella. iuris. cap. 2. numer. 3. opinatur in infi-
nitum iurari ob odium rei, qui dolo & facto
ſuo fecit, ne vlla ratione res petita recuperari
poſſet. l. vlt. §. vlt. ff. quę in fraudem credi. do-
lo ſi quidem poſſidere deſierat, feceratque ne
poſſet reſtituere, atque ita actorem poteſtate
rem vendicatam habendi priuauerat. tantùm
igitur dolum lex acerrimè punire volens, ſta-
tuit tum fieri omnino iureiurando actoris,
quanti ſua interſit, non propter affectionem,
ſed ſimpliciter iurantis. Ego ſemper credidi
hoc ex affectione eſſe. quid enim clarius dici
potuit ad ipſam affectionis cauſam ſignifican-
dam, quàm quòd in infinitũ iurare licet? quæ
tamen infinitas verè iudicis autoritate & pru-
dentia moderãda eſt. Nec in hoc diſſentit Co-
raſius dum citat. §. ſi verò per iuſiurandum, in
auth. de exhiben. reis. & §. oportet, in auth.
de iud.

18 Tertius eſt caſus in † l. harum. ff. ſi ſeruit.
vendi. reſpondit Paulus, quòd ſi reus qui ſer-
uitutem pręſtare tenetur, non pręſtat iuſſus,
nec cautionem, contra eum in litem iuretur.
& praxim huius rectè docuit Barto. in d. l. ha-
rum & hunc caſum vno verbo annotarunt De
cius in d. l. in actionibus. numero 5. Duaren.
numero 1 & Plotus dicta l. ſi quando, nume-
ro 574.

Quartus caſus eſt in l. 3. § prętereà. ff. ad ex
19 hib. quæ probatur † in ea actione ad exhiben-
dum contra non exhibentem in litem iurari.
idem probat. l. penult. ff. de in litem iura. & l.
non ignorabit. C. ad exhiben. & tradunt De-
cius d. l. in actionibus, numero 6. & Duaren.
numero 1. poſt Iaſo. & cæteros. & multis ver-
bis exponit Plotus in dicta l. ſi quando, nume.
568. 64 0.

Quintus eſt caſus. l. ſi tutor. ff. de in litem
iura. cum tutor negat rem pupilli reſtituere,
contra eum in litem iuratur. quod ſanè iura-
mentum ſubijt adoleſcens, non autem impu-
bes. l. videamus, in prin. eod. titu. & ſuprà at-
tigimus.

Sextus caſus in l. 3. §. in hac. ff. commo. quo
20 loci reſpondit Iureconſ. in † actione illa com
modati deferri iuſiurandum contra commo-
datarium non reſtituentem rem commodatá.
& ibi ampliſſimè praxim, & alia permulta do-
cuit Barto. omnes in d. l. in actionibus, ibi De-
cius nume. 7. Duare. nume. 1. Coraſius numer.
18 & Plotus d. l. ſi quando. nume. 548. qui plu
ra attulit.

Septimus caſus eſt in l. 1. §. in depoſiti. ff. de-
21 poſi. vbi aperte dicitur, in depoſiti † actione
iurari in litem. caſum hunc annotarunt om-
nes in d. l. in actionibus, ibi Duare. nume. 1. Co
raſius nume. 18.

Octauus caſus in, l. ſi cui. §. 1. ff. locati. quo
22 loci ſcriptum legimus, licere † locatori in li-
tem iurare contra conductorem non reſtitué-
tem rem conductam finita conductione. im-
mo tamquam violentus poſſeſſor cõueniri po
teſt. l. ſi

teſt. l. ſi quis conductionis. C. locati. quod fuſiſſimè explicauimus in tractatu De recuperanda poſſeſsione, remedio 11. & caſum hunc probarunt omnes in dicta l. in actionibus, ibi Coraſius numero 18. Plotus d. l. ſi quando, numero 105.

Nonus caſus eſt in l. ſi fundus. §. in vendicatione. ff. de pignor. dum reſponſum eſt licere
23 † iurare in litem contra non reſtituentem pignus, quem caſus omnes annotarunt ibi, & Neguſ tracta. pigno. octaua parte principali, in ſecundo membro, numero 2. Plotus d. l. ſi quando. numero 474. & nume. 484. qui plura ſcribit, quę in paruo hoc compendio recenſere non ſtatui.

Decimus caſus eſt in l. ſi filiofamil. §. mari-
24 tum ff. ſoluto matrim. ſi † in dote reddenda maritus dolo fecerit nè reddatur, contra eum in litem iuratus, quod iuramentum affectionis eſt, & eo loci notarunt omnes. & latè Plotus in d. l. ſi quando. numero 432. C. vnde vi, qui ſcribit procedere etiam econuerſò, vt vir contra mulierem iurare poſsit ſic & in ſocero, vt apud illum.

Vndecimus caſus eſt in l. ſi cum dos. §. vlti.
25 cum l. ſeq ff. ſolum matr. cum † mulier res mariti ſubtrahit, nec illas reſtituit, contra eum in litem iuratur. & ibi annotauit glo. & Bar. Duare. in d. l. in actionibus. nume. 1. Coraſius nume. 18. de in litem iura. & Plotus d. l. ſi quando. nume 576.

Duodecimus caſus eſt in l. Neſennius. §. fun-
26 dum. ff de re iud. qui † fundum donauit, & illum non tradit, ſed dolo illum perdit, efficit vt donatarius iurare poſsit in litem contra eũ, quod procedere etiam quò ad fructus ſenſit Decius d. l. in actionibus. numero. 5. & Plotus in d. l. ſi quando. nume. 578. quod poſt alios declarat Coraſius lib. 6. miſcella iuris, cap. 4. numero 2.

Tertiusdecimus caſus eſt in l. tenetur. in fi-
27 ne. ff ſi quid in fraudem patro. ſi † in fraudem patroni libertus alienauerit, & res non reſtituantur, in litẽ iuratur tàm contra ipſum poſſeſſorem non reſtituentem, quàm contra libertum alienantem. & hunc caſum annotauit Plotus dicta l. ſi quando. numer. 577. Duaren. tamen in dicta l. in actionibus, numero 2. docuit, ita demum huic iuramento eſſe locum, cum is libertus, vel is qui poſsidet iuſſus fuit reſtituere & non reſtituit, atque ita actio arbitraria efficitur. qua de re diximus ſuprà lib. 1. queſtio. 5.
28 Decimusquartus caſus eſt in actione † ex empto, cùm venditor facultatem habet tradendi rem, & per dolum non tradit, ita Bar. to. in dicta l. in actionibus, numero 5. & ibi communem teſtatur Alexand. numero 6. Iaſo. numero 2. Decius numero 15. Plotus in dicta l. ſi quando, numero 175 Duare. tamen Coraſius in dicta l. in actionibus, ille numer. 22. iſte numero 19. ſecuti ſunt Alber. Fulgo. ſententiam, qui dixerunt in actione ex empto non iurari in litem cum is venditor ſoluendo intereſſe liberetur. l. ſi traditio. C. de actio. empt. hanc ego difficultatem non diſcutiam, ne plus quam par eſt, immorer. Cætera etiam apud reliquos interpretes videri poſſunt. cum itaque (vt ad caſum noſtrum reuertar) in litem eſt de affectione iurandum, obſeruare debet iu-
29 dex † vt in primis quantitatem, ſuper qua iurandum eſt, moderetur, & deinde is iuret. qua in re perſonarum & rei ratio maxima habenda erit. inoleuit etiam alia huius iuriſiu-
30 randi deferendi † praxis, vt in primis actor iuret, & deinde iudex quantitatem, ſuper qua iuratum eſt, moderetur, ita ſenſit glo. in l. videamus. ff. de in litem iura. & Doct. in d. l. in actionibus, ibi Coraſius nume. 20. verſic. an autem, ea vtuntur ratione, quia & ſi ex poſt moderetur quantitas, non tamen ex eo iurantis periurium detegi dicitur, cùm affectio potius dici poſsit immoderata. diuerſum eſt in iuramento veritatis, de quo ſtatim.

SVMMARIVM.

1 *Iuramentum in litem veritatis quod, & quæ requirantur, vt illi locus ſit.*
2 *Probationis difficultas quando adeſſe dicatur, vt locus ſit iuramento in litem veritatis.*
3 *Iuramento veritatis locum eſſe tum rei dolo violenti occupatoris perijt, & rei æſtimatio probari non poteſt.*
4 *Iudicis arbitrio fit taxatio æſtimationis, tùm iuramentum in litem veritatis defertur.*
5 *Iudicis taxationem præcedere debere iuramẽtum veritatis.*
6 *Iuramentum in litem veritatis locum habere etiã contra eum qui rem furto ſubtraxit.*
7 *Statutum Mediolani cap. 13. ſub rubr. De damno, & intereſſe, declaratur.*
8 *Statutum mediolani cap. 51 ſub rub. De ſacramento ſuper expenſis & damnis promiſſis, enucleatur.*
9 *Iuramentum in litem veritatis non habere locum contra tertium, qui pro alio tenetur.*
10 *Statutum*

10 *Statutum Veronæ libro 3.cap.74. ſub rubrica De Maleficijs, & damnis abſconſe datis, declaratur.*

11 *Statutum Papiæ 66. in criminalibus ſub rubr. De pœna communium terrarum territorij interpretatur. & nume. 15.*

12 *Iuramentum veritatis in litem quando à ſucceſſore præſtari poſſit.*

13 *Statutum Mediolani cap. 23. ſub rubr. De damno, & intereſſe, declaratur.*

14 *Iuramentum veritatis non concedi contra eum, qui omittendo deliquit.*

16 *Iuramentum in litem veritatis dari contra tutorem, qui adminiſtrauit nullo rationum codice confecto.*

17 *Iuramentum in litem veritatis concedi contra negotiorum geſtorem, qui nullo rationum codice confecto adminiſtrauit.*

18 *Iuramentum veritatis dari contra matrem vſufructuariam quæ nullo confecto codice vſumfructum conſecuta eſt.*

19 *Iuramentum in litem veritatis concedi contra tutorem, negotiorum geſtorem & ſimiles, qui inordinatè libros rationum confecerunt.*

20 *Liber rationum quo ordine à tutore, & negotiorũ geſtore confici debeat.*

21 *Iuramẽtum in litem non dari contra tutorem, qui & ſi non confecerit inuentarium, probat quæ extabant, & quæ non extabant bona.*

22 *Iuramẽtum in litem non datur contra tutorem, vel adminiſtratorem, qui non confecit inuentariũ vel librum rationum ob ſimplicitatem & ruſticitatem.*

23 *Iudicis arbitrium verſari, an ob ruſticitatem excuſetur adminiſtrator, ne ob non confectum librũ rationum contra eum in litem iuretur.*

24 *Adminiſtrator conſtitutus ſine onere reddendi rationes adminiſtrationis, non tenetur inuentarium & librum rationum facere.*

25 *Iuramentum in litem non dari contra admiſtratorem non conficientem librum rationum, ſi liberatus eſt ab onere reddendi rationes.*

26 *Iuramentum in litem præſtari contra depoſitariũ, ſi ciſta, vel valiſia diſsigillata fuit.*

27 *Ciſta quid ſit.*

28 *Depoſitarius cur tam ſeuere puniatur, ſi fidem fallit.*

29 *Iudicis arbitrio iuratur in litem contra depoſitarium, qui ciſtam, vel valiſiam depoſitam reſerauit.*

30 *Valiſia vbi eo modo, quo depoſita eſt, reſtituitur, contra depoſitarium in litem non iuratur.*

31 *Valiſia aperta cum reſtituitur, & conſtat non depoſitarium, ſed alterum diſsigillaſſe, ceſſat iuramentum in litem contra depoſitarium.*

32 *Valiſia cum reſtituitur aperta & diſsigillata, & conſtat depoſitarium eſſe in dolo, contra eum in litem iuratur.*

33 *Valiſia cùm diſsigillata reſtituitur, & ignoratur à quo, an iuramentum in litem detur contra depoſitarium, variæ referuntur Doctorum opiniones.*

34 *Dolus depoſitarij probatur ex eo ſolo quòd reſtituit valiſiam diſsigillatam.*

35 *Doloſus is probatur, qui non facit, quod facere tenetur.*

36 *Valiſia diſsigillata apud depoſitarium virum probum reperta, facit, ne contra eum in litem iuretur.*

37 *Furtum à vicinis factum præſumitur, niſi viri probi ſint.*

38 *Deponens valiſiam ſine conſignatione conqueri non poteſt, ſi diſsigillatam eam deinde inuenit.*

39 *Valiſiam, qui non hoſpiti conſignauit, ſed penès ſe retinuit, conqueri non poteſt ſi diſsigillatam inuenit.*

40 *Iuramentum in litem ceſſat contra depoſitarium valiſiæ, ſi illa facilè diſsigillari potuit.*

41 *Iudicis arbitrio eſt, an valiſia ſine depoſitarij facto potuit de ſe diſsigillari.*

42 *Depoſitarius in culpa non eſt, ſi in loco conſueto rem cuſtodiuit.*

43 *Iudæo & hæretico non conceditur in litem iurare contra depoſitarium.*

44 *Depoſitarium poſſe probare contra iuramentum contra ſe præſtitum à deponente.*

CASVS CCVIII.

EEPLICANTVR QVAMPLVRES caſus, in quibus, conceditur iuramentum in litem veritatis, & multa iudici in his arbitraria recenſentur.

DIXIMVS ſuperiore caſu, iudicis arbitrium maximum verſari in iuramento in litem affectionis, atque etiam attigimus, nec minus verſari in iuramento in litem veritatis. quæ ſanè iuramenta iam diximus inter ſe differre. agendum nunc eſt de iuramento veritatis. hoc inquam iura-
1 mentum † in litem appellatur ab omnibus in d.l. in actionibus, ibi Bart. nume. 22. Iaſ. nume. 40. de in litem iura. Pariſ. conſi. 74. numero 7. libro. 1. habet locum iuſiurandum hoc duobus concurren

concurrentibus, dolo ſcilicèt, & probationis
difficultate.l.in actionibus,in fine.l. cum fur-
ti.ff.de in litem iura.l.ſi quando. C.vnde vi.c.
vlt.de iis,qui vi metusvè cauſa.Barto.d.l.in a-
ctionibus.& ibi Decius nume.31.Ieſ.nume.39.
idem Iaſ.conſi.174.nume.3.lib.2.dolus conſi-
derari ſolet ſiuè ab initio obligationis contra-
2 ctę,ſiuè ex poſt facto. † probationis varò diffi
cultas tunc adeſt, cùm res petita ed oculum de
monſtrari nequit, vel quia non axtat.d.l.in a-
ctiónibus.vel quia non apparet, licèt in rerum
natura eſſa non deſierit.l.cum res.§.pen.ff.de
lega.1. decleratac multum commendat Iaſ. in
d.l.ſi quando.numero 35.Veritatis autem iura
mentum ax eo dicitur,quòd ſuper iuſto rei pe
titę valore & ęſtimatione, omni affectione ſe-
poſita pręſtatur,& ſi aliquando vnum cum el-
taro concurrat,vt ſi eueniat vnus ex relatis ca
ſibus ſupra enumeratis.qua de re ſuis locis at-
tingam.Plura huius noſtri caſus edferri exem-
pla poſſunt, aliqua ego nunc referem, cętera
ſtudioſo lactori perquirende relinquam.

3 Primum eſt,ſi res mihi per † vim ſublata pe-
rijt, vel nunc non reperitur dolo violanti oc-
cupatoris, ſi illius valor & ęſtimatio verè à me
probari non poterit,iureiurando probare poſ
ſum.l.ſi quádo.C.vnde vi.& hoc in caſu mul-
tum poteſt arbitrium iudicis, vt eo loci ſcri-
bunt omnes,vt Iaſ nume.21.& Pariſ.conſi.75.
in fine.lib.1.nam,cum in iudicium ex hac con
ſtitutione res deducitur, in primis violentia
4 plenè probatur,deinde taxatio † iudicis arbi-
trio ſit ſuper damnis,& intereſſe, conſiderata
qualitete perſonę & rei. nec enim facile cre-
det iudex pauperi alleganti res pretij immenſi
ſurreptas fuiſſe.ita Iaſon d.l.ſi quando.nume.
21. Tertiò iuxte illam taxationem iurat actor.
Quarto iuramentum iudicis ſentētie compro-
batur.ita Iaſ.d.l.ſi quando.numer.7. Et quod
5 dixi † iudicis taxationem iuramentum præce
dere debere,rectè, quoniam ſubſequi non poſ
ſet,vt docuit idem Iaſ.in d.l.ſi quando.nume.
20.poſt Butr.Sali.& Imolam.Ratio eſt,quia iu
ramentum hoc veritatis eſt, ſi ergo taxatio iu-
dicis ſubſequeretur moderando quátitatem,
ſuper qua iuratum fuit, iurentis pariurium
quodammodo detegeretur. quod in foro ob-
ſeruandum maximè eſt. Nec aduerſatur vna
Alberici & Fulgoſij opinio in d.l.qui in actio
nibus, quos ſecutus eſt ibi Coraſ.numero.20.
verſic. probabilior itaque omni caſu iudicem
ſequi debere iuramentum, quia fateor ſua ſen
tentia comprobare debere,at quin pręcedere
hoc in caſu noſtro iudicis taxatio debeat, ob
relatam rationam negate non poſſunt.& clarè
probat tax.§.oportet.in authen.de iud.quam
quam de expanſis litis, quę à iudice taxantur,
loquatur. probat tamen quoniam abſimilis ca
ſus noſtro is non eſt, cum & in illo dolus, &
difficultas probationis adſit. Habet etiam lo
6 cum conſtitutio iſta cum pro † re furto ſub-
tracta agitur, cum duo illa requiſita concur-
rant, dolus ſcilicet & probationis difficultas.
ita Iaſon d.l.ſi quando,nume.47.& ibi Plotus
nume.633.Pariſ,conſi.158.nume.11.lib.4.& his
7 inferri poteſt declaratio ad † ſtatutum Medio
lani c.23.ſub rubr.de damno,& intereſſe. nam
licet ſtatutum concedat facultatem iurandi ſu
per damnó, ac etiam ſuper intereſſe vſque ad
ſummam denariorum ſexdecim pro libra, at-
tamen debet intelligi pręcedante prius iudi-
cis taxatione. Hęc tamen interpretatio ceſſat
8 in alio ſtatuto † eiuſdem ciuitatis Mediolani
c.51.ſub rubr.de ſacramento ſuper expenſis &
damnis promiſsis.ibi, Quod iuramentum ta-
men poſsit moderari per iudicem, ſi ſibi vide-
bitur. hęc enim verba oſtendunt iuramentum
pręcedere moderationem. credo tamen ꝙ eti
am moderetio poſſet præcedare, quod tutius
eſt ob iam relata.

Declaratur primo vt locum ſibi non vendi
cet hęc conſtitutio.l.ſi quando,contra tertiū,
9 qui pro † alterius facto tenetur. vt putà, ſi ex
diſpoſitionibus ſtatuti (quod extat Veronæ
10 † lib.3.c.74. de maleficijs & damnis abſconsè
11 datis.Papiæ in criminalib. † ſub rub.de pœna
communium terrarum territorij. numer.66.)
villa teneretur pro furto & violentijs in ea ab
eo,qui ignoretur commiſsis. nam contra ip-
ſos villę incolas iurari in litem non poterit,
quoniam ceſſat dolus eorum. atque ita cauſa
pręcipua proptar quem iuramentum hoc con
ceditur.hanc eſſe communem omnium ſentē-
tiam teſtatur Iaſ.in d.l.ſi quando.numer.7. &
ibi latè Plotus num.3.768.qui quamplures hu
ius opiniones recenſent.& licet concedant re
lata ſtatuta damnum paſſum poſſe iurere ſuper
rei valore,illud non in litam & affectionis,ſed
veritatis eſt iuramentum.

Declaratur ſecundo vt non procedat quan
12 do is damnū paſſus † relicto ſuccaſſore mor
tuus fuiſſet, nac enim illi ſuccaſſori deferri
hoc iuramentum poteſt, niſi hæres eſſet eiuſ-
dem conditionis, atque ita de valora, & ęſti-
matione inſtructus,vt eſt ipſe iam vita fructus.
ita poſt multos declarauit Iaſon in d.l.ſi quan
do,numero 51.& ibi Plotus nume 619. & nu-
mer. 829.C.vnde vi,quibus accedunt Pariſiu

conſi.75.nume.36.lib.1.Alcia.reſp.175. nume. 4. qui in quouis altero non informeto loquitur.ite etiam Rol.conſi.51.lib.1.latiſsimè Tiraquel.tract.de retract.conſang §.2.glo.2.nu.3. 5.& Didec.in c.quamuis,parte prima.§.5.nu. 7.de pactis,in 6.atque ita declarande ſunt ſtatuta, quę ita hęredi ec ſucceſſori quemadmodum anteceſſori vna fundo iurare permittūt.

13 quemadmodum extat † ſtatūtum Mediolani cap.43.de damno & intereſſe,nem intelligi debet, modo hęres is iurens ut inſtructus de damno & intereſſe,quemadmodum erat anteceſſor. & elie ſcripſi ſupre in caſu 190. numero 11. 12.

Declaretur tertio non procedere contra eū 14 qui † omittendo deliquit,nam iurari in litem contra eum non licet,ita docuit Iaſ.d.l. ſi quā do.nume.57.in ſi C.vnde vi,& Gramma.deciſio.47.qui intelligunt, vt ea pœna, qua is qui faciendo deliquit,puniatur,vt apud eos. & id

15 vtile eſt pro interpretatione relati † ſtatuti Papię 66.in criminalibus,vt ſcilicet villa non teneatur eadem pœna, qua damnum dans, & ſi damnum emendare teneatur. Cætera apud Iaſonem,& Plotum in dicta.l.ſi quando, vid nda ſunt.

Secūdum exemplum huius noſtri caſus eſt,

16 quando † tutor nullo rationum codice confecto edminiſtrauit bona pupilli,etque ita ignoratur qualis eius fuerit adminiſtratio, tunc cōtre eos defertur iuramentum hoc in litem veritatis immo in quocumque rei alienę adminiſtratore procedit,nem vnuſquiſque adminiſtrator tenetur librum rationum reddere.vt infrà latè attingemus in caſu 209. ſi ergo tutor non confecit librum rationum, contre eum in litē iuratur.l.1.§.officio.ff.de tut l.& ratio.diſtrahen.iuncta.l.tutor qui repertorium,in princi. ff.de adm.tutor. etque ita in ſpecie affirmerūt ibi Ber.& conſi.150.cum prędicta.nume.7.lib. 1.Ang.177.Tutor alimentauit,in fine.Decius conſi.192.nume.2.& conſi.178.num.3. & alios quamplures recenſet Plotus in l.ſi quando,numero 194. C.vnde vi. quibus accedit Socinus iun.conſilio 148.numer.8.libro 1.Carolus Molinęus in conſuetud.Periſien.titu.1.§.6. gloſ.

17 6.numero 30. qui idem eſſe ſcribunt in alio quouis negotiorum geſtore.theſaurario,& ſi-

18 milibus. Sic in † matre vſufructuarie ſcribit Roma.conſilio.518. in fine. & Molinęus loco iam citato.

Extenditur primo vt locum etiam hoc he-

19 beat † cum hic adminiſtrator inuentarium vel librum rationum quidem confeciſſet, ſed inordinatè,nem adhuc contra eum in litem iurari poterit,vt de inuentario verbe faciens ſcribit Barto.in l.tutor qui repertorium,num.1 2. de edminiſt.tut.cum quo ſenſerant Soci.ſen. conſi.213.col.2.lib.2.Soc.iun.conſi.148 nu.5. lib.1.Plotus d.l.ſi quando.nume.211. & Moli-

20 nęus d.glo.6 nume.31. Rationes † autem recte tunc ſcribuntur, cum ex ordine refertur quid in ſingulos annos, menſes, & dies refertur,quid perceptum,quid impenſum,quę cauſa,cui datum, e quo fundo fructus percepti, a quo colono, atque ita ſingulatim omnia diligenter deſcribuntur.ita Barto.d.conſilio.150. Cum prædicta,in fine libr. 1.quem ſunt ſecuti Socinus ſen.conſi.159.colum.2.& conſil.190. colum.1.libro 2.Gozad.conſi.17.num.10.Plotus in d.l.ſi quando.nume.243.Rolen.à Valle conſi.49.numero 22.libro 1. Eſt ratio,quoniā rationum perplexitas idem efficit ac ſi non eſſent confectę,cum,quid actum ſit,diſcerni nō poſsit.

21 Declaretur primo,non procedere † quando is adminiſtrator probaret quę extabant bona. & quę ad eum peruenerunt, tunc contra eum in litem non iuratur.ita in tutore,qui inuentarium non confecit, reſpondit Calca.conſi.93. In primis puto. quem ſecutus Plotus in d.l.ſi quando. numero 250. qui refert, & Iaſonem conſi.111.libro 1.qui tamen vix hoc ſentit. declarationem tamen hanc probo, tum quia hic ceſſat illa probationis difficultas, tum etiam, quia contra hoc iuramentum contrariæ probationes recipiuntur. Marſil.ſing.357. Tiraq. de Retractu conſang.§.4.glo.1.numero 2 vbi latiſsimè, & Plotus dicta l. ſi quando. numero 180.

22 Declaretur ſecundo non procedere † quando propter ſimplicitatem, vel ruſticitatem is adminiſtrator librum rationum non confeciſſet, nam & tunc contra eum non conceditur hoc litis iuramentum. ita poſt Calcaneum conſilio 93.colum 2.verſi.tertio adduco. & Socinum ſen.conſi.39. libro 1.Ripam. & alios ſcribit Plotus in d.l.ſi quando.numero 251.C. vnde vi.qua de re fuſius ſupre in caſu 194.attigi-

23 mus.& in hoc verſari † iudicis arbitrium, reſpondit is Calcaneus,eut alter quis is ſit.

24 Declaratur tertio vt non procedet † quando dominus concaſsiſſet adminiſtrationem abſque vlla redditione rationum, nam tunc liberatur adminiſtrator à confectione & inuentarij. ita de libro rationum reſpondit Fulgoſ. conſi.35. Spectabilis colum.2. & eum eſt ſecutus Decius conſi.178. colum.3. in fine. ſi ergo ab hoc

ab hoc munere exemptus eſt, ſequitut contra
25 eum hac da cauſa † in litam iurari non poſſe.
& hanc ſantentiam probauit Plotus in dicta l.
ſi quando.numero 252. Ego diſtinguere ſoleo
in lagato liberationis, qui tutori à teſtatore
ſit. quamadmodum latè & eruditè diſtinguit
Didacus Couarruuis, lib.2. variarum reſolutionum, capitulo 14. & ibi præſertim, numero 4. agit de inuentarij remiſsione. Cætera prætermitto.

26 Tartium exemplum huius † caſus adfarri potaſt, cum quis penès aliquem daponit ciſtam, vel quid ſimile, & illa vel raſerrata, vel diſsigillata redditur, tunc daponans ſi allegat aliqua ex aa abſtracta fuiſſa, deficientibus probationibus ſuo iuramento probat, quæ in ea axiabant.l.1.§.dapoſiti.cum §.ſi ciſta ff.depos. Eſt
27 enim † ciſta (vt obiter hoc axplicam) capſæ genus. in qua pecuniç, & libri reponebantur. M.Tull.actio.5.in Verrem. Quaternos H S. quos mihi Senatus decrauit, & ax ærario dadit, ego habebo, & in ciſtam transferam ex ſiſco. ſic Iuuanalis Satira tertia. Namque vetus grecos ſaruabat ciſta libellos. Cur autam con-
28 tra depoſitarium † lex ita ſeuerè ſtatuat, ex intelligimus, quòd iniquiſsimum aſſe iudicauit, depoſitarium deponentis amicum fidem, quam de eo habuit amicus, ita debuiſſa turpiter fallara. quam rationem vt & alias peragregias conſideraure ſapiantiſsimus Ariſtotelas libro Problemat. ſectione 29. queſtio.2. & q.6. Hoc tamen in caſu non ita abſolutè deponen-
29 ti iurara conceditur, nam iudicis † arbitrium & iudici çquitas deſidaratur, vt egragiè docuit Baldus in rubri.C.dapoſiti.num.1.quem ſecuti ſunt Iaſon d.l.in actionibus.nume.41.in fin.& Plotus d.l.ſi quando.num.414.Pariſ.cõſi.74.n.10.lib.1.inquit enim Bal.iudicam conſiderare dabara perſonarum qualitatam, & an ciſta, vel capſa hæc, quam valiſiam vulgo vocant, diſsigillari potuarit, quo rem hanc clarè explicarat Iaſ.d l.in actionibus.nume 41. quatuor caſus diſtinguit, qui & ſi ad duo tantũ reduci poſsint, maioris tamen declarationis gratia illos refarre volo.

30 Primus eſt, quando † ciſta, ſau valiſia reſtituitur ſignata, & ſub illa forma, qua tradita fuit ſigillata, tunc fruſtra de iuramento defarando agitur, quoniam non conſtat quid dolo à dapoſitario actum. ita ſcribit Barrol.in l. in eos.ff.furti aduarſ.naut.caupo. & ſtabular. & Plotus dicta l. ſi quando. numero 404. C. vnde vi.

31 Secundus caſus eſt, quando † valiſia reſtituitur aperta, & diſsigillata, & cõ ſtat clarè ipſum dapoſitarium non diſsigillaſſa, ex quo ab altaro diſsigillata fuiſſa probatur. tunc pariter nõ defartur iuramantum hoc, cum vnum ex ralatis requiſitis caſſat. ita tradit Iaſ.d.nu.41 verſi. tartius caſus. Plotus d.l.ſi quando. num.400. poſt Cagno.d.l.vnica.num.127.C. da ſantentiis quę pro ao quod in tareſt. Pariſ.conſil.74.nu. 40.lib.1.

32 Tertius eſt caſus, quando † valiſia reſtituitur aperta & diſsigillata, & conſtat depoſitarium fuiſſa in dolo, tunc ſecundum Iaſo. ſine dubio dafartur hoc iuramentum deponanti dicta.l.prima.§. ſi ciſta, &.§. in dapoſiti.ff. de pois.

33 Quartus eſt caſus, cum † valiſia reſtituitur diſsigillata, ſed non conſtat an dolo dapoſitarij fuerit diſsigillata, vel non, hoc in caſu inquit Iaſ.d.nume.41.verſic.quartus caſus. ſi deponens probat valiſiam traditam fuiſſe ſigillatam, locus erit huic iuramanto, quoniam dolus ex illa diſsigillationa prçſumitur, cum ſufficiat coniecturis illum probare.l.dolum. C. de dolo. & communem eſſe ſantentiam teſtatur Iaſon loco iam citatò. idem conſuluit Pariſius d.conſi.74.numero.6.11.16.lib.1. Plotus in l.ſi quando.nomero 397.C.vnda vi. Cagnolus.l.1.num.130. C.da ſatan. quę pro eo quod intereſt profer. & hanc viſus eſt probare Iulius Clarus libro 5.ſenten.iuris.§.furtum. verſicu. pro complamanto. Contrariam ſantentiam tamen tuatur Alexan.d.l.in actionibus, numer. 18. in fine poſt Bario.d.l. in aos, quòd immo in dubio iurari non poteſt, quoniam ex illa
34 diſsigillationa non probatur dolus † depoſitarij, quòd ſcilicèt par dolum fuerit ab eo aparta & diſsigillata. Verum reſpondet Iaſ.dolum ſatis probari ex ipſa diſsigillationa cum coniecturis probari poſsit, d.l dolum. Pariſius
35 d.conſi.74.nume.16. Accadit enim in † dolo verſari, qui non facit, quod facara tenetur, l. dolus.ff.mand. in his terminis Pariſ.d. conſil. 74.nume.29.lib.1.

Daclaratur primò hic caſus non procedere
36 quando † facti & perſonarum qualitas aliter ſuaderet, vt putà ſi valiſia ita forat ſigillata, quod facilè p ſa diſsigillari potuit, & is depoſitarius eſſet vir probus & inculpatæ famę, ita Bal.d.rubr.C.depoſ.nu.1.& in l.1.num.5.C.locati.latè Tiraq tract.de pœnis legum, cauſa 23.in fin.& Clarius cauſa 51.nu.59. Plo.d.l.ſi quando.nu. 412.413. Ruin.conſi.143.nu.29.libr.5. Confert illud ſimile quo hanc ſenſantiam confirmauit Iaſ.d.l.in actionibus.n.42.dum poſt Bart.in l.

dominus horreorum, locati. inquit quòd & ſi
37 pręſumptio ſit contra vicinos cum † furtum in domo comm ſſum eſt, ceſſare tamen malam hanc præſumptionem cum vicini ſunt viri probi. idem cenſuit Baldus dictâ l. in fine. C. locati.

Declaratur ſecundo non procedere, quan-
38 do † deponens non conſignaſſes valiſiam hoſpiti, ſed eam ita reliquit ſimpliciter in diuerſorio, eſt enim neceſſaria conſignatio. ita Bal. d. l. 1. nume. 2. & clarius. l. 5. numer. 2. C. locati Iaſ. d. l. in actionibus. nume. 43. & Plotus d. l. ſi quando. nume. 405. immo fortius voluit gloſ. in l. 1. §. vlt. in verbo naui. ff. nautę caup. ſtab. non ſufficere viatorem conſignare cauponę, hoc eſt hoſpiti valiſiam, niſi & res ipſas ſingulatim conſignet. Verum communiter reijcitur gloſſa illa, vt teſtator Iaſon iam relatus. & communem teſtatur contra gloſſam Gomeſ. §. item ſeruiana nu. 31. vbi Iaſ. nume. 52. inſt. de actio. Plotus d. l. ſi quando. nu. 399. in fin. Pariſ. d. conſi. 74. nu. 3. lib. 1. Rui. d. conſi. 143. nume. 29. lib. 5.

39 Declaratur tertio non procedere † quando is deponens in diuerſorio cuſtodiam cauponę non mandaſſet, ſed illam ipſe retinuiſſet, vt puta, quia ipſe cuſtodiam proprijs ſeruis mãdaſſet, vel ipſam ciſtam, ſeu valiſiã in proprio thalamo repoſuiſſet, & claues apud ſe detinuiſſet. ita Bald. d. rubr. C. depoſ. nu. 1. arg. l. 1. §. ſi me rogaueris. ff. depoſiti. Iaſ. d. l. in actionibus, nume. 43. vel ſic, tertio limita. qui ambigit multũ. hanc declarationem tamen probat Plotus d. l. ſi quando, nume. 406. 407. 408. Bolsius tract. cauſarum criminalium, tit. furti aduerſus nautas, cauponas, ſtabularios, numero 5. Contrarium ſenſit gloſſa. l. vlt. §. 1. in gloſſa magna. ff. nautę, caupo. ſtabul. & eam ibi ſecutus eſt Barto. Marſi. conſi. 23. numer. 2. Verum Iaſon iam relatus ſcribit, gloſſam illam affirmare quidem cauponem teneri, non tamen ſentit in litem contra eum iurari poſſe. & teneiur quidem ſi aliqua culpa interceſsit, vt quia negligens fuit. hoc tamen ceſſat quando proteſtatus fuiſſet, quòd vnuſquiſque haberet cuſtodiam rei propriae, ita Plotus d. l. ſi quando. nume. 4?7. C. vnde vi.

Declaratur quartò non procedere quando
40 ciſta, ſeu † valiſiſia fuiſſet ita ſigillata. vt de facili potuerit per ſe diſsigillari, ita Baldus d. rubri. C. depoſ. nume. 1. & eum ſecutus fuit Plotus d. l. ſi quando. nume. 403. qui Roma. Aret. & alios recenſet, verſatur tamen in hoc maxi-
41 mum † iudicis arbitrium vt iuxta qualitatem ſigilli & perſonarum arbitretur, an ex ſe, vel hominis facto diſsigillata ſit.

Declaratur quinto non procedere quando
42 † depoſitarius. vt caupo & ſimiles ſuſcipientes, cuſtodiam, rem illam in loco conſueto repoſuiſſent, vt putà cùm depoſitę ſint ballæ lanarum, & illę in angiportu a caupona, vt conſueuit, repoſitæ ſunt. tunc ſi comperiantur apertę aliquę, nihil eſt quod ipſi hoſpiti imputetur, ita Plotus d. l. ſi quando. numer. 402. poſt alios quos recenſet.

Declaratur ſexto non procedere ratione
43 qualitatis perſonę vt puta † in Iudęo deponente vel in hęretico, ita Plotus d. l. ſi quando nume. 401. nam iſti a iuramento prępſtando arcentur, quoniam veriſimile eſt peieraturos, quẽ admodum de Iudæo ſcriptum reliquit Marſilius ſing. 41. Iudęus. qua de re fuſius diximus ſuprà in caſu. 89. quo loci de iuramento probationum ſuppletiuo egimus.

Declaratur ſeptimo non procedere quan-
34 do contrarium † is depoſitarius probare vellet, quemadmodum affirmarunt Plotus d. l. ſi quando. nume. 4. 5. & Pariſi. conſi. 74. num. 15. lib. 1. & in antecedenti exemplo diximus contrarium probari poſſe in caſu. l. ſi quando. C. vnde vi. ſi ergo probaret depoſitarius ſe corã teſtibus valiſiam aperuiſſe, & in ea tot res, vt iuratum fuit, non reperiſſe, ceſſat hæc iuriſiurandi probatio. De his ſatis.

SVMMARIVM.

1 *Adminiſtrator rationes reddere debet ſua adminiſtrationis.*
2 *Tutor adminiſtrata tutela rationes reddere tenetur.*
3 *Curator cura adminiſtrata tenetur rationes reddere.*
4 *Seruus, qui domini negotia geſſit, reddere debet rationes.*
5 *Frater, qui fratris negotia geſſit, tenetur reddere rationes.*
6 *Mater, quæ filij negotia tractauit, rationes reddere tenetur.*
7 *Pater, qui filij negotia adminiſtrauit, rationes reddere debet.*
8 *Capitulum adminiſtrans ſede vacante, nouo Prælato rationes reddere tenetur.*
9 *Minor prætextu ætatis ſe ipſum excuſare non poteſt quin de adminiſtrationis reddat.*
10 *Rationes quomodò reddenda ſint.*

11 *Rationes perfectè reddere, eſſe admodum difficile.*

12 *Iudicis arbitrio relinqui, quo pacto reddi rationes debeant.*

13 *Iudicis eſt arbitrio quando perfectè dicantur redditæ rationes.*

14 *Rationum codices exhibere debet adminiſtrator dum adminiſtrationis rationes reddit.*

15 *Rationes in ſolle exhibere prouerbialiter dictum, & quid ſit.*

16 *Adminiſtratorem poſſe cogi exhibere librum giernale dum rationes reddit.*

17 *Aduerſaria, id eſt, giornale.*

18 *Alciati inconſtantia ſuper nomine, aduerſaria, à Duareno notata, ſed à cæteris defenſa.*

19 *Rationes omnes exhibere debet adminiſtrator dũ adminiſtrationis reddit rationes.*

20 *Rationes reddens data cum acceptis debet computare.*

21 *Rationes reddens reſtituere debet, quod apud eum ſupereſt.*

22 *Reliquatio quid.*

23 *Reliquatores qui.*

24 *Reliquatum facere, idem eſſe, quod paria facere.*

25 *Adminiſtrator liberatus conueniri adhuc poteſt, vt reſtituat reliquatum.*

26 *Iudicis arbitrio relinqui, an pater adminiſtrator bonorum filij & ab eo liberatus, à reliquatu liberatus cenſeatur.*

27 *Pater, qui à filio liberatus fuit pro adminiſtratis, cenſeatur etiam liberatus à reliquatu, quod ibidem declaratur.*

28 *Adminiſtrator qui rationes reddit, meram purgare debet.*

29 *Rationes adminiſtrationis reddens, etiam inſtrumenta in ea confecta tradere tenetur.*

30 *Rationes reddens adminiſtrationis ex integro reddere debet.*

31 *Rationes reddere, eſſe quid indiuiduum.*

32 *Rationes reddens, etiam eorum, quæ neglexit, reddere debet.*

33 *Rationes reddendæ ſunt fructuum negligentia nõ perceptorum.*

34 *Rationes dum redduntur, durè nimis agendum non eſt.*

35 *Rationes reddens calculatorem impetrare poteſt.*

36 *Calculatoris electi ad rationes computandas poteſtas & auctoritas quanta.*

37 *Rationibus ſemel redditis vlterius calculandas non eſſe.*

38 *Adminiſtrator, qui ſemel rationes reddidit, & liberationem iuramento firmatam conſecutus eſt & ad iterum reddendas rationes compelli non poteſt.*

39 *Rationes ſemel dolo redditæ, calculandæ iterum ſunt.*

40 *Errorem doloſum in reddendis rationibus commiſſum claris probationibus eſſe detegendum.*

Casvs ccix.

NEGOTIA ALIORVM QVI TRActarunt, rationes reddere debent, & quid in reddendis rationibus obſeruandum ſit, explicatum atque non parua diligentia declaratum.

QVI aliorum negotia tractant, iuſta
1 ratione debent ſuæ † adminiſtra-
tionis rationes reddere, nam ita vil
lico iuſſit Saluator noſter Lucę c.
16. & cap. qualiter & quando, il 2. de accuſat.
2 quo circà rectè conſtitutum eſt, † tutores ad-
miniſtratæ tutelę rationes reddere debere. l. 1.
§. officio. ff. de tutel. & ratio. diſtrah. Idem in
3 † curatore. l. rationes. l. aduerſus. C. de admin.
tuto. ita in ſocio, qui ſocij negotia tractauit, re
ſponderunt Iaſ. conſi. 4. nume. 1. & nu. 3. lib. 1.
Soc. ſen. conſi. 24. col. 2. lib. 1. Ruin. conſi. 101.
nume. 13. & conſi. 54. nume. 8. lib. 1. Pariſ. conſ.
82. nume. 22. conſi. 84. nume. 14. & conſi. 88. nu
4 me. 6. lib. 1. Ita in † ſeruo, qui domini negotia
adminiſtrauit, vt debeat reddere rationẽ ſuæ
adminiſtrationis reſpondit Soci. ſen. d. conſi.
24. & Rol. à Valle conſi. 49. nume. 10. libr. 1. ex
tex. l. cum ſeruus. ff. de cond. & demon. Idem
5 in † fratre, qui bona fratris adminiſtrauit, tra-
dunt Soc. ſen. conſi. 231. col. 1. lib. 2. Dec. conſ.
255. nume. 2. & conſi. 265. col. pen. verſi. capio
tertium. Marſi. ſing. 492. Craue. conſi. 159. nu.
6. & Rol. d. conſi 46. nu. 11. Idem conſtitutum
6 eſt in † matre, quę filij bona adminiſtrauit. qđ
reſponderunt Dec. conſi. 349. nu. 10. & Gozar
conſi. 99. in fin. & idem cenſuit Boer. q. 61. im
7 mo fortius † patrem adminiſtratorem bonorũ
filij teneri rationes reddere, probat l. litis. §.
pater. vbi Bar. ff. de nego. geſt. Dec. conſi. 110.
col. vlt. cum alijs relatis à Rol. d. conſi. 49. nu.
13. lib 1. quibus accedunt Bello. conſi. 24. nu. 5.
Boer. d. q. 61. & Craue. conſi. 218. Ita & in capi
8 tulo † gerente negotia ſede vacante, vt tenea-
tur reddere rationes nouo Epiſcopo. reſpon-
9 dit Rubeus conſi. 131. nume. 3. Ita etiam in † mi
nore, qui bona alterius adminiſtrauit, vt non
habita ætatis ratione teneatur, reſpondit Rui.

conſ.97.n.46.lib.5.& vt vno verbo abſoluā, omnes adminiſtratores teneri ſcriptū reliquerunt Iaſ.in l.ſi Præſes.nu.3.C.de tranſac.Dec. conſ.110.nu.7.Rol.d.conſ.49.col.1.libr.1.& latè Carolus Molinęus in conſuet.Pariſien.titu.1.§.6.glo.6.nume.15.

Illud vnum nunc in dubiū reuocetur,quo-
10 modo † rationes hę reddendę ſunt,vt quādo rectè ac perfectè redditę cēſeatur. Soc.ſen.cōſ.159.col.6.in fi.lib.2. interrogatus reſpondit, poſt Anch.conſ.331.col.1. difficile admodum
11 eſſe † rationes perfectè reddere.quo circa rectè ſcriptum reliquit Bal.in l.voluntatis.nu.2.
12 C. de fideicomm. † iudicis arbitrio relinqui, quo pacto rationes reddi debeant. ab eo non diſſentit Barb.cōſ.45.col.pe.in fi.lib.1 Corn. conſ.196.lib.3.& Periſ.conſ.82.nu.21.cōſ.84. nu.17.& conſ.87.n.16.lib.1.ex l.Thais.§. ſoro re.ff.de fideicom.liber.reſpōdit etiam Alciat.
13 reſp.427.in fi eſſe in † iudicis arbitrio poſitum quando dicātur perfectè redditę rationes ex capitulo cōtingit,de fide inſtr. quo tamen melius intelliget iudex quæ obſeruaui de iure debent in reddendis hic rationibus, alique quæ obſeruaui,recenſebo.

Primum,vt ait Calliſtratus in l.cùm ſeruus, de condit.& demon.qui negotia tractauit ex-
14 hibere † debet rationes legendas in ſuis codicibus,non autem in folle, hoc eſt inexploratè, inexplicatè atque confuſè.eſt enim prouerbia-
15 liter dictum † rationes in folle exhibere, ab illis ſumptum, qui pecunias in marſupio oſtentant,nec qualis quantavè ſit ſciri volunt. quēadmodum egregiè exponit Alciatus libr.4.de verbo.ſig.nu.4. & ante eum Eraſmus Cēturia 9.chiliadis quartę,prouerbio 37. codices ergo ordinati exhibēdi ſunt. immo reſpōdit Alcia-
16 tus dicto reſp.427. † adminiſtratorem,ſi quādo opus erit, cogi poſſe aduerſarium, quod vulgo il giornale dicimus,exhibere. Nam(inquit Alciatus) eſt quòd quis codicem edat, in quo perfectè rationes ſcriptę ſunt, vel ad illa-
17 rum perfectionem † aduerſarium edat ita is intellexit.l.1.§.cum qui.ff.de eden.vt ibi neutro genere aduerſarium, pro ipſo giornali legatur, quam lectionem agnouit idem Alciat.
18 lib.8.Parerg.iuris. cap.7. idem tamē † Alciatus lib.3.Diſpūt.iuris.cap.29.aduerſaria plurali numero legit.quem quidem Alciati inconſtātiam reprehēdit Duare.lib.1.Diſputa.anniuerſ.cap.13. Alciatum tamē à Duareni morſibus vēdicat Robert. Aurel.lib.3. ſentē.iuris.c. 13. qua de re fuſius diſſerui in Commentarijs ad cap.1.extra de iudicijs.Sed ad rem.exhibe-
19 ri ergo † rationes debent.quod etiam reſponderunt Soc.ſen.conſ.24.col.12.verſ. & ideo dicunt iura lib.1.Iaſ.conſ.219.col.2.libr.2.& conſ.4.col.2.lib.3 Ruin.conſ.135.nu.7.lib.1. Periſ.conſ.82.nu.22.& conſ.84.nu.18.libr.1. & probat.l.ſtatu libera.§.vlti.ff.de ſtatu liber.

Secundo obſeruandum erit, inquit Calliſtratus in d.l.cum ſeruus, & ibi Commenſ. vt
20 data cum † acceptis computentur.id quod reſpondit,& Ang.conſ.277.Tutor alimentauit. quem ſecutus eſt Soci.iun. conſ.74.nu.1.lib. 3.ex datis enim, & acceptis quid actum fuerit rectè detegitur.

Tertio inquit Calliſtratus d.l.cum ſeruus,
21 qui † rationes reddit, reſtituere ac ſoluere debet,ſi quid apud eum reperitur.quod reſponderunt & Soc.ſen.d.conſ.24.col.12.verſic. & ideo.lib.1.Iaſ.d.conſ.4.col.2.& cōſ.219.col. 2.lib 3.qui reſpondit ex ſententia Bal. in l.cum teſtamento.nu.4.C.de teſt.manumiſ. quatuor requiri. & hunc reddentem rationes teneri reſtituere, quę apud eum ſunt, probat.l.Lucius Titius.ff.de manumiſſ.teſt.ibi,reliquam rationem aliàs, & fortè rectius,reliquationem. Eſt
22 enim † reliquatio, reſiduum illud, quod poſt redditas rationes apud ipſum adminiſtratorē ſupereſt. quemadmodum manifeſtè probat.l. ſi cui libertas.ff.de cond.& demon.& l.creditor.ff.de ſolutio.quicquid ibi comminiſcātur Accurſius.& l.Lucius.in prin.ff.de adm.tut. & l.reſcripto.§.debitores.ff.de muner. & ho-
23 no.Hinc dicti ſunt † Reliquatores,ſecundum Petrum Crinitum lib.15.de honeſte diſcipli.c. 3.qui verè non totum quod debent, ſed partē ſoluunt.& idem eſt reliquatum facere (ni fal-
24 lor) quod pariæ facere. quibus verbis vtitur Scęuola in l.Sticho libertas.§.vlt.ff.de ſtatu libe. & Calliſtratus in l.ſemper.§.conductores.ff.de iure immunita. & hac de re notandū illud eſt,
25 quod & ſi libertus ſit hic † adminiſtrator,adhuc conueniri poteſt,vt hunc reliquatum reſtituat l.Aurelius.§.Titius.ff.de libere.lega. quo loci ſenſit Scęuola in patre,qui filij negotia tra-
26 ctauit, ex † iudicis arbitrio aliter dicendum eſſe.ob magnam ergo eum affectionem,nam aliquando tanta poteſt eſſe filij erga patrem affectio,vt rectè æſtimare poſſit iudex remiſſa eſſe omnia,aliquando non,quamquam abſolutè
27 interpretes intelligant,† patrem ab omnibus liberatum.ita verè ſcriptum reliquerunt Rom. ſingu.110. Vltimo ſi adultus.quem ſecuti ſunt alij,quos nunc referam,præſertim Alcia.tract. præſump.reg.1.præſump.6.& Didac.lib.2.var. reſol.c.14.nu.1.verſi.poſtremo opportune.im

mo

mo idem in patruo tutore respondit Ang. con ſi.174. Filius Vgonis, & Decius conſi.178. col. pen. Parif. conſi.87. nume.23. libr.1. Et in matre tutrice idem conſuluit Gozad. conſi.94. num. 14 verè equidem ita abſolutè ſentiendum non eſt, ſed iudicis arbitrio pendet. qui tamen nihil aduerſari videbit, illa iuris præſumptionem ſequetur.

28 Quarto qui † rationes administrationis reddit, moram purgare debet ſolutione eius, quod debet. ita reſpondit Iaſ. d. conſi.4. col.2. lib.3. & cum eo Benuen. Stracche, tracta. de mercatura, parte 2, nume.66. Carolus Molinæus in cõſuetud. Pariſ. titulo 1. §.6. glo.6. nume.14. & ſi in reddendis rationibus duo tantum requiri ſcribat, ſed idem duo illa ſunt, ac quatuor à cæteris requiſita. Eo etiam in loco docet Molinæus praxim computandi rationes, quem fortè melius norunt verſuti, ac diligentes mercatores.

Quinto (vt nonnulla præter alios addã) qui

29 † rationes reddit, instrumenta, quę ad res administratas pertinent, reſtituere debet. l. ſi cui libertas. ff. de cond. & demonſt. ibi, qua rationes quæque instrumenta tradere. & ibi non reſtituet in litem contra eos iurari poterit. l. alia C. de in litem iura. & in ſpecie hac ita reſpondit Socin. ſen. conſi.94. numero 7. in fine, libro quarto.

30 Sexto ex integro reddere † rationes hic debet, non autem pro parte. ita docuit Baldus in l. ſi plures, numero 17. C. de cond. inſertis. conſert. l. cui fundus. ff. de condit. & demonſtr. eſt

31 enim † rationes reddere quid indiuiduum, quod pro parte præſtari non poteſt, vt multis exemplis comprobauit Baldus, in dicta. l. ſi plures.

32 Septimo reddenda eſt etiam † ratio eorum, quę adminiſtrata non fuerunt. l.1. in princip. & ibi glo. ff. de tutel. & ratio. diſtrah. & l.1. & l.2. C. de hęred. tuto. inquit enim is tex. l.2. etiam ceſſionis reddendam eſſe rationem. & ſi aliquid per culpam in adminiſtratione omiſit, tenetur l.2. C. ſi tutor, vel curator non geſſe. & reſpondit in ſpecie Socin. ſen. conſil.92. nume.7. verſic. quinto lib.4. & ibi verſi. ſepti-

33 mo ratio, inquit reddendas eſſe † rationes fructuum per negligentiam non perceptorũ, ex l. ſi ſine. §. Modeſtinus. C. de adminiſtratione tutorum.

34 Octauò in reddendis † rationibus obſeruandum & illud erit, ne durè nimis cum eo adminiſtratore agatur, nam ſcrupuloſe eſſe nõ debet rationum redditio. l. ſi ſeruus, de leg.1.

ſunt etenim admittendi ſumptus bona fide facti l.1. §. ſed nonnullos. ff. de tutel. & ratio. diſtrah. nec in queuis minima ſummæ exigendæ ſunt probationes. quod iam explicaui ſuprà in caſu 178. dum egi de pupillorum educatione. & hac de re tradunt Bart. in d. l.1. §. officio ff. de tutel. & ratio diſtrah. Bal. in l. id quod pauperibus, in fi. C. de epiſc. & cler.

35 Nono poteſt hic, qui † rationes reddere debet, impetrare arbitrium, ſeu calculatorem, qui expenſa & accepta recognoſcat. l. ſi cui libertas, vbi Barto. ff. de cond. & demonſtr. &

36 is † calculator poterit debitum cum credito compenſare. & ferre poterit ſententiam condemnandi vnum alter, & declarat Caſtren. dicta l. cui libertas. qui tamen ſubiungit, quòd ſi extabit ſtylus, illum eſſe ſeruandum.

Decimò illud etiam obſeruari debet, vt ſe-

37 mel † rationibus redditis atque calculatis, de nuò non vrgeatur ad iterandum calculum. l. ſemel. C. de apoch. libro decimo, ita affirmarunt Ioan. Mone. Archid Ioann. Andr. & cæteri in capitulo vnico, de cleri. ęgrot. libro 6. quos ſecutus eſt Socin. ſen. conſi.92. numer.1. libro quarto. idem reſpondit Decius conſilio 94. numero 4. id quod fortius procedit, quando vna calculatione interuenit abſolutio, & pactum de non contrauueniendo: nam adhuc prętextu ſolius erroris rationes iterum reddendę non ſunt. ita docuit Barto. in l.2. in fine. C. de iure fiſci, lib.10. quem ſecutus eſt Socin. ſen. d. conſi.92 nume.4. & Ruinus conſil. 16. in fine. lib.5. Fortius etiam hæc procedunt,

38 cum is † adminiſtrator calculatis rationibus conſecutus eſt liberationem iureiurando confirmatam, iuxta notabilem glo. l.3. §.1. in verbo liberationem. ff. de contrar. & vtili. act. tutel. quam in hanc ſententiam citauit Caſtren. in conſi.342. Aduertendum eſt, in princip. libro primo, quę quidem gloſſa idem ait in iuramento à minore præſtito. ex authentica ſacramenta puberum. C. ſi aduerſ. vend quam conſtitutionem, & in his liberationibus locum habere cenſuit. & illam ſingularem dixit Tiraquellus de legibus connubialib. poſt leges, gloſſa 3. numero 7.

Declaratur tamen hęc iuris, & Doct. ſenten-

39 tia, vt procedat cũ ſemel redditę † rationes, dolo redditas eſſe demonſtrantur, ita Doct. in l.1. C. de errore cal. Caſtren. d. conſi.342. col.2. Anch conſi.331. quos ſecuti ſunt Iaſon conſi. 219. nume.2. lib.2. & conſi.14 col.3. lib.3. Soci. ſen. con.159. col.3. & conſi.190. col.3. lib.2. qui fuſiſſimè ſcribit, quòd vbi argui poteſt dolus

& fraus in iam calculatis & redditis rationib. eſſe iterum calculandas. idem reſponderunt Neuiz. conſi. 94. in fine. & Rol. à Valle conſi. 49. nume. 61. lib 1. Hac tamen in re obſeruan-
40 dum erit, hunc † errorem doloſum eſſe clarius atque perſpicuis probationibus detegendum. ita in ſpecie reſpondit Decius conſi. 94. nume. 4. verſi. non obſtat. idem in l. 1. nume. 8. in fine. C. de erro. calcul. Craue. conſi. nu. 43. & conſi. 198. nume. 3. Et non ſufficiet probare dolum præſumptum, ſed opus erit dolum verum demonſtrare: quod ſenſit Soci. ſen. d. conſi. 92. & Rolan. d. conſi. 49. numer. 22. 23. Hæc ſufficiant.

SVMMARIVM.

1 *Fructuum diuiſio.*
2 *Fructus naturales qui.*
3 *Mala, perſica, nux inter fructus naturales numerari.*
4 *Fructus induſtriales qui.*
5 *L. fructus. ff. de vſuris, ſenſus & intellectus.*
6 *Io. Coraſii de fructibus opinio reiecta.*
7 *Partum mulieris ſteriliſ naturalem eſſe, & quomodo.*
8 *Partus mulieris & fructus quid diuerſum, ab vno ad alterum argumentum non deſumi.*
9 *Homo, ſimplex homo, & ſecundum accidens quid ſit.*
10 *Capitulo cum non ſit. de decimis, ſenſus, & declaratio.*
11 *Pauli ſententia; Ego plantaui, Apollo rigauit, &c. explanatur.*
12 *Deo Opt. Max. tribuenda eſſe omnia.*
13 *L. in pecudum. §. vlt. de vſuris, intellectus, & declaratio.*
14 *Diſpoſitionem vniuerſalem ad terminos habiles reduci.*
15 *Geneſis locus cap. 1. declaratus.*
16 *Ouidium Metamorphoſi cum Geneſi cap. 3. conuenire.*
17 *Virgilium in Georgicis cum capite 3. Geneſis conuenire.*
18 *Virgilius in Georgicis fructus alios eſſe naturales, alios induſtriales ſenſit.*
19 *Frumentum inter fructus induſtriales numerari.*
20 *Iudicis arbitrio relinqui, qui dicantur fructus induſtriales.*
21 *Vinum inter fructus induſtriales collocari.*
22 *Vuas inter fructus naturales poni.*
23 *Vini formam eſſe diuerſam à forma vuarum.*
24 *Farinam non eſſe fructus prædij.*
25 *Oleum inter fructus induſtriales numerari.*
26 *Lanam, & lac fructus eſſe induſtriales.*
27 *Vſuras eſſe fructus induſtriales.*
28 *Fructus induſtrialiſſimos vſuras eſſe, ex Baldo.*
29 *Fructus ciuiles vſuras eſſe, ſecundum alios.*
30 *Lucrum ex mercatura inter fructus induſtriales collocari.*

CASVS CCX.

EGREGIA DE FRVCTIBVS explanatio, Io. Coraſij confutata opinio. qui inter naturales, quique inter induſtriales fructus collocentur. Vergilij atque Ouidij loca cum lege antiqua diuina conuenire demonſtratur.

CVM fructuum tractatum noſtri expli
1 cant, † fructus alios eſſe dicunt na-
turales, alios induſtriales, alios verò
ciuiles. qua de re paucula quędā ſcri
pſimus in tract. De recuperan. poſſeſs. reme. 15.
2 q. 40. † fructus naturales dicimus, quos natu-
ra, nihil aut parum cooperāte hominis opera,
producit. l. fructus percipiendo. ff. de vſuris. l.
bonę fidei. ff. de acq. rer. dom. hanc denomina
tionem vno noſtri probarunt, vt gloſſa & cęte
ri omnes in c. grauis, de reſtit. ſpol. Bar. l. ex di
uerſo. ff. de rei vend. Carolus Molinęus in cō-
ſue. Pariſien. tit. 1. §. 1. glo. 1. num. 33. Io. Copus
tract. de fructibus lib. 1. titu. 2. c. 3. Coraſ. lib. 5.
miſcella. iuris. c. 9. Vaconius Romanus libr. 2.
Declar. iuris capi. 75. Didac. lib. 1. variar. reſol.
3 c. 4. nu. 6. quales ſunt, † mala, perſica, nux, ce-
raſum, & alia id genus. nam, & ſi in his fructi-
bus colligendis hominis labor & opera requi
ritur: illa tamen minima eſt, inſpecta atq; conſi-
4 derata natura, quę totū ferè agit. † fructus in-
duſtriales illos eſſe cenſent relati interpretes,
quos hoīs opera & labor, cooperante tñ natu
ra, producit, vel quos natura producere nō po
teſt, niſi hoīs labor & opera antecedat. & ma-
ior quidē eſt is labor & induſtria, ipſa natura,
quę nihil agit de ſe ſine hoīs labore. quo circà
induſtriā hanc lex cōſiderat, vt quid principa-
le, naturā vero vt quid acceſſoriū. id quod cla
5. rè probat † d. l. fructus, de vſuris. dū Pōponius
poma & ligna, vt fructus naturales diſtinguit
à fruméto quod ideo fructum induſtrialē eſſe
ſentit. quoniam ſerendo homo ſuo hoc labore
acquirit, cum tamen poma ex facto hominis
(inquit ille) non naſcātur. Hic locus adeò cla-
6 rus mihi videtur, vt ſatis mirari nō poſsim † Io.
Coraſium.

Coraſium virum alioqui bene eruditum in d. capitulo tertio miſcella. iuris, ſcripſiſſe, commentitiam eſſe hanc fructuum induſtrialium denominationé, nec ſumi huius rei argumentum poſſe à dicta leg. fructus. cùm principio dicat Pomponius, fructus hos hominis induſtria acquiri, non autem naſci; inter quæ magna extat differentia. quod ego falſum eſſe exiſtimo, cùm eo loci idem ſit dicere, acquiri, ac naſci. nam dum differentiã conſtituit Pomponius inter poma & frumentum, inquit, poma ex facto hominis nõ naſci. ergo rectè paulò ante ſenſit, frumentũ facto hominis acquiri, hoc eſt naſci. cùm ſerendo illud efficiat, vt naſcatur; aliàs non naſceretur. & leue eſt quod Coraſius ait, argumentum à ſenſu contrario ex vltimis Pomponii verbis ſumi non poſſe, quoniã (ait ille) lex & ratio repugnat. ego non video, quæ illa ſit lex, vel ratio quæ repugnat. Nec etiam me Coraſij rationes tantillum mouent. inquit ille, non magis fructus
7 aliqui dici naturales poſſunt, quàm † partus illius mulieris ſterilis non natura, ſed per accidens, cuius fœcunditas medici conſilio & induſtria reſtituta eſt. nam ſi illa parit, non medici partus induſtriales, ſed mulieris naturales dici iure debent. non equidem ad rem confert; cùm iure noſtro inſpecto fructuum hãc diſtinctionem faciamus, vt alii ſint fructus, quos noſtro facto acquirimus, alii verò qui ſine noſtro facto acquirimus, alii verò qui ſine noſtro facto naſcuntur. dict. leg. fructus. quæ diſtinctio in partu non cadit cùm comparatiuè ad naturæ effectũ hominis opera nulla ſit. Nec quod de ſterilitatis accidentali impedimento ille ſcribit, plus confert, quàm ſi diceremus, poma fructus naturales eſſe deſinere, ꝙ homo ſua opera & conſilio vermiculos fructus deſtruentes interimeret, vel aliud impedimentum tolleret. nec enim labor iſte operæq; illæ ſunt, quę in fructibus induſtrialibus conſiderantur, ſed illa, quæ naturam nihil de ſe operantem idoneam reddunt, vt operetur. Rurſus, ſi Coraſij conſideratio vera eſſet, argu-
8 mentaremur à † partu ad fructus. nam & partus ipſi omni ſterilitatis ſublato impedimento hominis operam requirunt. quid enim pareret mulier, niſi in illam vir ſemẽ emitteret, ac hominem (vt Diogenes Cynicus palàm coeundo dicebat) plantaret; & tamen nulla ratione dici poſſunt partus induſtriales. dicimus ergo nos fructus eſſe induſtriales, tum quia principalis eſt hominis opera, ſine qua fructus illi non naſcerentur; tum quia exaccidentali forma naturę addita immutantur, ac quod vltra naturam redduntur: quemad-
9 modum † homo, in quo non eſt forma accidentalis, ſimpliciter homo dicitur. ſi verò forma accidentalis additur, putà, ſi muſicus efficiatur, homo muſicus appellatur. quo exemplo vſus eſt Vaconius d. cap. 75.

Non etiam me mouet auctoritas Pauli ad
10 Corinth. I. cap. tertio relata in † cap. cùm non
11 ſit. de decimis. † Ego plantaui, Apollo rigauit, ſed Deus incrementum dedit: quo circà neque qui plantat eſt aliquid, neq; qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus. Reſpondeo, rectè Apoſtolum loqui, nempè tribuenda eſſe
12 omnia † Deo Optimo Maximo ſine quo factum nihil eſt. ſed nos non conſideramus hûc in modum iſtos fructus, quos nunquàm ex facto noſtro nobis acquirimus, cùm ſine Dei auxilio nec oſcitare quidem valeamus; & tamen iure ciuili, vel Põtificio inſpecto fructus aliqui eſſe cenſentur, qui ex facto noſtro nobis quęruntur.
13 Non pariter aduerſatur, † lex in pecudum, §. vlt. ff. de vſuris. & tex. §. in pecudum. inſtit. de rerum diuiſ. quibus in locis legitur naturã fructus omnes hominis cauſa comparaſſe. natura ergo omnes fructus, atque ita etiam hos, quos induſtriales dicimus. nam ſermo hic vniuerſalis declaratur atque intelligitur p ſuppoſitis terminis habilibus, mediante ſcilicet hominis opera, vbi eam fructuum qualitas exi-
14 git. Eſt enim apud nos iam peruulgatũ, † vniuerſalem diſpoſitionem ad terminos habiles reſtringi. l. vt gradatim. §. primo de muner. & hono. cum aliis permultis congeſtis à Gomeſ. in §. in perſonam, numc. 22. inſtit. de act. & à Tiraq. tract. de retractu conſangui. §. primo, glo. 7. nu. 27. Rurſus, non agit Gaius in d. l. in pecudum. §. vlt. vt fructuũ ſpecies diſtinguat, ſed vt ſolùm oſtendat partus ancillarum in fructu non eſſe. Minus quoque ad rem fa-
15 cit, quod ex † Geneſ. cap. 1 ſcribit Coraſius, & ante eum Ioan. Laurentius Auenion. in repe. legis in fideicommiſſariam, in preludis, no. 5. ad leg. Falcid. nempè Deum Opt. Max. prius quàm hominem crearet, creaſſe terram, quæ de ſe abſq; hominis artificio fructus oẽs producebat. non animaduertit Coraſius ex eadem Geneſi cap. 3. Deum ipſum æternũ, Adamum & Euam primos parentes noſtros ob inobedientiam è paradiſo deliciarum expuliſſe, ac terrę maledixiſſe, vt tribulos ac vepres germinaret, parentesq; ipſos noſtros in ſudore ſui vultus eſuros panem. ad hoc ipſum pulchrè:

16 chrè & elegantar elluſit † Ouidius Metamor phoſeon primo in hunc modum,

„ *Poſtquam Saturno tenebroſo in tartara miſſo*
„ *Sub Ioue mundus erat.*
„ *Semina tum primum longis cerealia ſulcis*
„ *Obruta ſunt, preſſiq; iugo gemuere iuuenci.*

17 Idem ſcribit † Virgilius lib.1. Georgicoo in hæc varbe,

„ *Melláq; decuſſit folijs ignemq; remouit,*
„ *Et paſſim riuis currentia vina repreßit.*
„ *Vt varias vſus meditando extenderet artes*
„ *Paulatim, & ſulcis frumenti quæreret herbā.*

Exploſa itaqua Coreſij opinatione, dicandū aſt cum cætaris iuris intarpretibus dari fructus huius nominis, induſtriales, quos fuos fecit poſſaſſor pro culturs & cura. d. l. fructus. de vſuris. & d. l. bonęfidei. ff. de acquir. rer.

18 domi. & vtramque hanc † fructuum ſpeciam elagantar his cerminibus ſignificauit Virgil. lib.2. Georgicon,

„ *Principio arboribus varia eſt natura creādis.*
„ *Namq; aliæ nullis hominum cogentibus, ipſæ*
„ *Sponte ſua veniunt,*
„ *Pars autem poſito ſurgunt de ſemine, vt alta*
„ *caſtanea,*

Dubiteri taman io hac diuiſione ſolat, qui fructus varè ioduſtriales dici poſſuot ac debeāt. & licèt ſatis intelligamus eſſe legibus diffini-

19 tum, † frumeotum ioter fructos induſtriales connumereri. d. l. fructus. non tamen in cæteris omnibus datarminetum vidamus. quamobrem Cyoos io l. certū. col. 1. C. de rei veo. & Bart. in l. ex diuerſo. oo. 2. ff. ao. de rai ven.

20 ſcriptū raliquarunt, eſſe io † iodicis arbitrio. idem canfuit Abbas & poſt aum Baro in d. c. grauis. nu. 9. verſi. noonulli. da reſtit. ſpol. idē reſpondit Socin. ſen. conſi. 251. col. pen. verſi. ſupereſt poſtremò, lib. 2. & Didac. d. lib. 1. var. reſol. cep. 3. nu. 6. Iudax ergo prudens fructus ioduſtriales illos eſſe iudicabit, in quibus induſtrie, leborq; hominis oaturam immutat, vel ſaltem illi præualet.

Primò itaq; iotar induſtrieles aoumerabit

21 frumentum. d. l. fructus. Secundò, † vinū. l. ſi eius. ff. da rei vendi. dum vues terræ fructus à vino diſtinguit. & clarè hoc ſenſit Ber. d. l. ex diuarſo, de rei vand. & cooſi. 125. Quæſtio talis aſt. no. 2. lib. 1. Bel. io l. encillæ. ou. 14. C. de furtis. Campagius tract. Da dote, q. 7. oo.

22 2. Aret. conſi. 159. ou. 2. Accedit, q̄ etſi † vuæ froctus neturelas ratiooe plantæ dici poſſint, vinum tamen ob oouam formem, quam ai homo ſua ioduſtria tribuit intar fructus ioduſtriales conoumerari debet. noua quidā for-

23 ma † vini eſt à materia ipſe vuarum diuerſa. §. cum ax eliena. inſt. da rarum diui. & licèt vua ſit vioum potentie, cùm tameo eſſe ū oō ſit, aſt dicendum eb actu eſſe deoominandū, vt ſcribit Veconius. d. cap. 75. ex ſententia Ariſtot. Phyſic. 1. Confirmetur ex doctrioa Beldi in l. 1. ou. 6. C. de fructibos & litium expenſ. qui

24 relatis ratiooibus ceoſuit, † ſerinem oon eſſe fructum prædii, ob formam à frumēto diuerſem. quera qui frumaotum dara promiſit, farinam ſoluera noo poteſt.

Tertiò inter fructus induſtrialas collocari

25 ſolet † olaum, vt ex d. l. eius. effirmant releti omnes iuris interpretes, hoc aſt, Bar. d. conſi. 125. & in l. maritus, in fina prin. ff. ad l. Falcid. Bald. d. l. ancillæ, num. 14. Campagius d. q. 7. ou. 2. & Aretin. d. cooſi. 159. nu. 2.

Quertò intar induſtrielas fructos coonu-

26 meratur † lana & lac. ita gloſſ. in §. ſi quis à oon domino, io verb. Core. inſt. de rar. dioiſ. Ber. d. l. ex diuerſo. numa. 2. & Vacooius d. c. 75. etſi enim hominis facto non naſcaotur, et tamen ooo ſina magna eios cura naſcuntur. nam oiſi homo ipſe ouas cuſtodiret, & depaſceret; oon cartè nac lanam, nac lac illę producarant.

Quintò ioter fructus induſtrialas connu-

27 marant aliqui † vſures, domum penſiones, omnium vecturas, atque his ſimilia. ita Coreſius d. libro quioto miſcelle. iuris, cap. oono io ſi. Didecus dicto cap. tertio, nomero 6. & Ioan. Copus tract. De fructibus, libro primo, titulo primo, cap. 3. numa. 2. idem ante hos Doctores ſcriptum reliquit Ber. in l. vltime, in ſio. ff.

28 da iura fiſci. immo hos † fructus induſtrialiſſimos eſſe dixit Baldus in l. ſi traditio, in ſioe.

29 C. de act. empt. hos tamao † froctus ciuiles dici alii ſcripſerunt, quos ego aliquēdo ſecurus ſum in tracta. da recuperanda poſſeſsione, remedio 15. quæſtio 40. num. 577. ſed verè nunc credo commentitiam eſſe denominetionem hanc, cùm oullo iure probetur. oon etiē negera poſſumus meiorē in his induſtriē, quēm io cęteris hominas collocare conſueuiſſe. idē

30 opinor dicendum eſſe da † lucro, quod ex mercatura & arte oumularie prouenit. quod in ſpecie annotauit Vaconius d. cep. 75. Da his nunc ſetis.

SVMMARIVM.

1 *Statutum* Papiæ 98. *in ciuilibus, ſub rubr.* Quòd *fæmina maritata, &c. declaratur.*

2 *Statutum* Papiæ 119. *in ciuilibus, ſub rub.* De modo &

do & forma obligandi filiumfamilias minorem. exponitur.

3 *Statutum Veronæ lib. 2. capit. 99 ſub rubr. Quòd nulla mulier conſtante matrimonio, &c. explanatur.*

4 *Statutum Brixiæ 146. ſub rubr. Quòd filiusfam. declaratur.*

5 *Statutum Ferrariæ lib. 2. De indemnitatibus mulierum, exponitur.*

6 *Conſanguinei ſi recuſant præſtare conſenſum in alienationibus à mulieribus, vel minoribus celebrandis, quid agendum.*

7 *Iudex, cùm ſine cauſa cognoſcit conſanguineos recuſare conſenſum adhibere mulieri contrahenti, ſuo arbitrio ei concedere poteſt, vt contrahat.*

8 *Iudicis arbitrio relinquitur, quæ iuſta ſit cauſa, qua conſanguinei recuſant conſentire mulieri, vel minori contrahenti.*

9 *Iudex quando ſuppleat defectũ conſanguineorũ.*

10 *Papiæ quid obſeruetur cùm non extant conſanguinei, qui mulieri, vel minori contrahenti conſentire poſſint.*

11 *Conſanguinei abſentes requirendi non ſunt, vt conſentiant mulieri, vel minori contrahenti.*

12 *Conſanguineos tempore ſententiæ peſtis non eſſe requirendos, vt conſentiant mulieri, vel minori contrahenti.*

13 *Statutum Ferrariæ lib. 2. ſub rubr. De modo procedendi in cauſis à decem libris ſuprà, exponitur atque declaratur.*

CASVS CCII.

QVID OBSERVANDVM CVM ex ſtatutorum diſpoſitionibus conſanguinei mulieri, vel minori contrahenti conſentire debent, & recuſant. Papiæ, Veronæ, Brixiç, atq; Ferrariç ſtatuta aliquot declarata.

IN multis Italię locis extãt ſtatuta, quibus cauetur in contractibus mulierum, & minorum adhibendum eſſe cõſenſum duorum cõſanguineorum ipſius mulieris & minoris. quemadmodum duo extant de his
1 † ſtatuta Papiæ in ciuilibus, vnum nume. 98. ſub rubr. Quòd fœmina maritata, &c. alterum
2 † nume. 119. ſub rubr. De modo & forma obligandi filiumfamiliàs, minorem &c. quę quidem
3 ſtatuta vigent & † Veronæ, vnum lib. 2. cap. 99. ſub rubr. Quòd nulla mulier conſtante matrimonio poſſit alienare ſine trium agnatorum, vel cognatorum pręſentia. & cap. 100. ſub rubr. De minoribus ꝙ alienare non poſ-
4 ſint. Extant & hęc † ſtatuta Brixię in ciuil. lib. 146. & 147. ſub rubr. Quòd filiusfamiliàs, & ſub rubr. Quòd mulier habens maritum. &
5 † Ferrariæ libro ſecundo, ſub rub. De indemnitatibus mulierum. Euenit itaque nõ ſemel
6 ex facto, vt conſanguinei iſti recuſent ſuum præſtare cõſenſum. dubitatur ergo quid agendum ſit? Scribũt omnes, conſanguineos hos requirendos eſſe, qui vbi cõſentire recuſant,
7 iudex contradictionis cauſam diligenter examinabit, quam ſi iniuſtam iudicabit ſuo arbitrio contrahendi poteſtatem illi mulieri ſine conſanguineorum conſenſu concedet. ita clarè poſt Bart. Bald. & alios, quos citat, docuit Iaſ. in l. iuſiurã dum & ad pecunias. §. qui iuſiurandum. nume. 6. de iureiuran. qui clarè dixit, hoc pendere à iudicis arbitrio. & in hanc ſententiam plures ac penè innumeros recenſet Tiraquel. tracta. De legibus connubial. in gloſſ. 6. nume. 125. Ego verò intelligo eſſe in
8 † iudicis arbitrio iudicare, quæ iuſta, & quę iniuſta ſit cauſa contradictionis conſanguineorum. nam in hoc facto verſatur. non mirum, ſi iure diffiniri non potuit. Cùm ergo nulla ſubeſt recuſationis cauſa, poteſt ipſe
9 † iudex defectorũ ipſorum conſanguineorũ ſupplere, atq; ita eorũ loco eſſe. id quod intelligũt oẽs, niſi ſtatutũ requirat cõſenſum cõſanguineorũ, pręterea & iudicis decretũ: nam tunc iudex nõ poterit ſuas & cõſanguineorũ vices ſuſtinere, ſed opus erit, vt alios conſanguineos adhibeat. ita docuit Bal. ĩ rub. C. de contrah. empt. q. 24. vel aliũ iudicẽ, vt vnus eorum ſit, qui decretũ interponat, & alter cõſenſum loco cõſanguineorũ. ita pulchrè docuit Sali. in l. dudũ. in fi. C. de contrah. empt. quẽ ſecutus eſt Alex. ĩ l. cùm dotem. §. eo aũt tẽpore ſolu. matri. & alios plures citauit Tiraq. d. gl. 6. n. 131. qui hac de re alia permulta ſcriptũ
10 reliquit. † Papiæ ac aliis in locis ex relatis ſtatutis, vbi cõſanguinei nõ extãt, cautum eſt, vt adhibeantur duo vicini mulieris, vel minoris cõtrahẽtis. quę ſanè ſtatuta etſi loquãtur eo in caſu cũ conſanguinei nõ extãt, extendũtur tñ ad hũc caſum, quũ extãt, & ſine cauſa cõſentire recuſant. cum paria ſint quò ad hunc effectũ conſanguineos non habere, vel habere & conſentire recuſent, vel adeſſe non poſſint. quemadmodum de abſentibus & furioſis dicimus, quorum conſenſus requirendus, vel expe-
11 ctandus non eſt. ita de † abſentibus ſcribunt

Baldus & cæteri in l.tranſactioné. C.de tranſ
act.& multis confirmauit Tiraquel.d.gloſ.6.
nume.6.& ibidem nu.32.idem de furioſo ſcri
12 pſit. ita etiam videmus tempore † peſtis ſæ-
uientis mulierem & minorem ſine hoc con-
ſenſu cõtrahere poſſe: ita reſpondit Corne.
conſil.54.& conſil.131.lib.4. quanquam Ripa
tract.peſtis, titulo De priuilegiis vltimarũ vo
luntatum.nu.21.ambigat. Sed verè ambigen-
dum non eſt,modò tam acerbè ſæuiat peſtis,
vt impoſsibile penè ſit hos conſanguineos ad-
hibere,ex ratione iam relata. atque ita relata
ſtatuta declarari poſſunt. ita etiam declaratur
13 † ſtatutum Ferrariæ lib.2.ſub rubr. De modo
procedendi in cauſis à decem libris marchio-
nalibus ſupra. quo cautũ eſt, mulieres reſpon
dere debere iudicialibus petitionibus cum
prçſentia alicuius ſui attinentis,ſi habẽt.quid
ſi habent attinentes, & in ij intereſſe recu-
ſent? iudex ipſæ ex prædictis defectum ſup-
plere vel ſua præſentia, vel vicinis adhibitis
poterit.

SVMMARIVM.

1 *Statuta, quibus eſt cautum,mulieres, & minores non poſſe ſine conſenſu conſanguineorum contrahere,intelliguntur, ſi conſanguinei extant.*

2 *Conſanguineos non extitiſſe,qui tempore contractus conſentirent minori, qui aſſerit, probare debet.*

3 *Conſanguinei adeſſe non poſſunt, vt contractui mulieris vel minoris aſsiſtant,cùm locus & tempus non patitur.*

4 *Iudicis arbitrium eſt, quando conſanguineos adeſſe non poſſe dicitur.*

5 *Locus contagioſus præſtat iuſtam cauſam, vt conſanguinei recuſent eò accedere, vt aſsiſtant contractus mulieris.*

6 *Conſanguinei banniti iuſtè recuſant accedere ad locum,vt mulieri,vel minori contrahenti conſentiant.*

CASVS CCXII.

QVAE IVSTA SIT CAVSA qua recuſant conſanguinei conſentire mulieri,vel minori contrahenti, ex ſtatutorum diſpoſitionibus.

PLACET hoc loco ſubijcere caſum hũc
iudici arbitrarium ad declarationem
1 relatorum † ſtatutorum in præcedẽti
caſu. eſt illis cautum, mulierem & minorem
non poſſe ſine conſanguineorũ conſenſu di-
ſponere,vel alienare. quæ ſanè ſtatuta intelli
guntur procedere,cùm mulier illa,vel ille mi
nor conſanguineos habet, ſecus ſi illis caret.
quemadmodũ affirmarunt Bald. Ang. Alex.
& Iaſ. in l.turpia §.1.de lega.1.Bal.in l. tranſ-
actionem.C.de tranſactio.Rui.conſi.126. nu.
1.in fin.lib.2.Tiraq.de legib.connubial.glo.
6 nu.24.& ibi nu.69.latè Craue.cõſi.80.nu.
14.qui poſt Caſtren.cõſi.124.In cauſa quæ ver
titur coram D.Poteſtate Aretij,col.2.in ſecũ-
do dubio lib.1.& Corneũ conſi.316.col.5.in
2 2.dubio lib.1.& alibi,reſpondit,illi † aſſeren
ti non extitiſſe conſanguineos tempore con-
tractus,qui poſſent cõſentire,probandi onus
incumbere. hæc ex relatis in præcedenti caſu
confirmantur, cuius etiam declarationes ca-
3 ſui noſtro cõueniunt. ita etiam hæc † intelli-
guntur,cùm locus & tẽpus patitur,hoc adeſſe
poſſe; ſecus ſi vel tempus, vel locus non fert.
ita reſpondit Corneus conſi.131. In hac cõſul
tatione aliter,col.vlt.verſ.& vtrũ tempus.lib.
4.Sed dubitari nunc continget, quãdo locus
& tempus nõ patiatur.Corneus in eo reſpon-
4 ſo dixit,eſſe in iudicis arbitrio.Iudex † autem
ratione loci arbitrari poterit, conſanguineos
5 adeſſe non poſſe. vt ſi locus contagioſus eſt &
peſte infectus,conferunt plura quæ memoriæ
prodidit Ripa tract.peſtis, titu.de priuilegiis
iudiciorum,col.1.& 2. poterit etiam iudicare
6 ratione loci adeſſe non poſſe, ſi † conſangui-
guinei bãniti eſſent, quoniam tutè ad locum
accedere non poſſunt, & ob id habentur tan
quam mortui. ita latè explicat Tiraq. d.gloſ.
6.nu.35. Cætera ſciens prætereo.

SVMMARIVM.

1 *Quantitates plures quando ſub vna apocha comprehenſæ dicantur.*

2 *Quantitas eadem ſi concurrit cum eadem cauſa, vna ſumma præſumitur.*

3 *Quantitatem eſſe ab altera diuerſam ob temporis interuallum.*

4 *Iudicis arbitrio relinqui, quando vna ſumma ab altera dicatur diuerſa ob temporis interuallum.*

5 *Summas eſſe diuerſas ob temporis diuerſitatem.*

6 *Summa eadem præſumitur, ſi in vna tantùm ex quantitatibus cauſa expreſſa fuit.*

7 *L.2 in prin ff. de dote præleg intellectus.*

8 *L. diuortio, de verb. oblig. intellectus & declaratio.*

9 *Pluralitatem*

9 *Pluralitatem actuum non præſumi.*

10 *Summam non præſumi dupplicatam, cùm vnus actus ad alterum relationem habet.*

11 *Summas præſumi diuerſas, cùm diuerſa ſunt quantitates, & ſi eadem ſit promiſſionis cauſa.*

12 *L.Quinquaginta. ff. de proba. intellectus.*

13 *L. is qui ducenta. in princ. ff. de rebus dub. intellectus.*

14 *Bartoli in conſtantia notatur, & eius opinio & ſequacium exploditur.*

15 *L.Sempronius. de leg. 2. intellectus.*

16 *L. cùm centum. de adimen. leg. intellectus & ſenſus.*

17 *L. diuortio, de verbo. oblig. declaratur.*

18 *L. ſi ſeruus. §. ſi cùm mihi. ff. de pactis, intellectus.*

19 *Summam præſumi dupplicatam cùm adeſt diuerſitas cauſæ, temporis, & ſcripturæ.*

20 *Sententia lata contra eundem licèt non differant quantitate vel cauſa, de diuerſis ſummis præſumi.*

21 *Debita tot præſumi, quot ſunt ſcripturæ.*

22 *Summam præſumi diuerſam, ob diuerſitatem perſonarum.*

23 *L. ſi Stichum §. vlt. ff. de nouatio. intellectus.*

24 *L. Paulo Callimacho, in prin. de leg. 3. intellectus & ſenſus.*

25 *Iudicis arbitrio relinquitur quandò eadem ſumma præſumatur, & ſi adſit perſonarum aliqua diuerſitas.*

26 *Summam diuerſam præſumi, ob diuerſam formam & qualitatem promiſſionis.*

27 *Summam diuerſam præſumi, cùm de facto ſunt ſtipulationes.*

28 *Actus interpretari debet vt valeat, nō vt pereat, quod generale eſt.*

29 *Stipulationem deliberato animo fieri.*

30 *Stipulationem ſequi naturam actus, ſuper quo ponitur.*

31 *Cautela, qua detegitur ſummam eſſe dupplicatam.*

32 *Summam eſſe dupplicatam ob qualitatem perſonæ præſumi.*

33 *Aemilij Ferreti lapſus.*

34 *Iudicis arbitrio relinquitur perſonæ qualitas, vt ſumma dupplicata præſumatur.*

35 *Summam dupplicatam non præſumi, ſi in ſtipulatione, quæ ad contractu robur ſumit, eſt promiſſum.*

36 *Summam non præſumi dupplicatam cùm duæ confeſſiones extraiudiciales ſunt eiuſdem ſummæ & cauſæ.*

37 *Confeſſionem geminatam multùm operari.*

38 *Summam dupplicatam præſumi cùm duæ ſunt iudiciales confeſſiones eiuſdem cauſæ & quantitatis.*

39 *Confeſſionem iudicialem, actionem parere.*

40 *Summam dupplicatam præſumi ad euitandam teſtium contrarietatem.*

41 *Summam dupplicatam præſumi, cùm vna quantitas ſcriptura, altera confeſſione probatur.*

42 *Debitorem bis idem ſoluiſſe quando præſumatur.*

Casvs ccxiii.

ENARRATVM ACCVRATISſimè quando ſummæ eædem, vel dupplicatæ præſumantur; & inibi variæ atq; perplexæ Doctorum altercationes dilucidè explicantur.

QVIDAM inter Iuriſprudentiæ Studioſos diſertiſsimus adoleſcens & in literis nō poſtremi nominis, à me non iam ſatis pridem quæſiuit, quen-
1 do & quomodò pluras † quantitates in duobus apochis & ſcripturis comprehenſis pręſumarentur. Reſpondi, non parum controuerſiæ eſſe hac de re apud interpretes noſtros; & plura cōſueuiſſe arbitrio iudicantis relinqui. quæ omnia, quemadmodum illi viro ingenuo declaraui, explicaturus nunc ſum. quò fiet, vt cæteri omnes intelligant, nullum nos laborē ſubterfugere iuuandæ iuuētutis gratia. Hanc diſceptationem in aliquot caſus diuidā, quò clarior reddatur.

2 Primus eſt caſus, quando eadem † cauſa cum eadem quantitate concurrit, vt putà, promiſi tibi decem ex cauſa mutui, deinde poſt aliquot dies ex eadem cauſa mutui per ſtipulationem decem promiſi; eadem ſumma hic præſumitur. ita Bar. in l. triticum. nu. 3. & ibi Alexan. nume. 6. de verbo. obligatio. Crauetta conſil. 282. num. 1. verſi. ſecundò amplius. Ve-
3 rùm hoc in caſu ob temporis † interuallum inter vnam & alteram ſcripturam, aliter viſus eſt ſentire Florianus in l. quinquaginta. ff. de proba. ſummam eſſe duplicatam. & cum illo idem ſcribunt Alexan. conſi. 4. nume. 4. verſi. vltimò iuuatur. lib. 1. Berbe. conſ. 25. colum. 3. libro 1. Neuiza. conſi. 96. nume. 2. Ego ſentio cum Martino Fanēſi, quem ſecuti ſunt Alex. d. conſi. 4. nume. 3. verſi. accedit diuiſio. Iaſon in l. planè. §. eadem. nume. 16. in fin. de leg. 1. Neuiza. dict. conſilio 96. numero 13. & Alcia-
4 tus d. l. triticum, in fine, in rem hanc † iudicis arbitrio

arbitrio tribuit diſcutiendam, nam tam breuis eſſe poteſt temporis intercapedo inter vnã ac alteram promiſſionem, vt facilè cognoſcere poſsit iudex, vnam ſolam ſummam hîc eſſe duabus in ſcripturis promiſſam. fieri ẽt poſſet, ꝙ tam longum eſſet temporis interuallum inter vnam & altaram promiſsionem, vt verè arbitrari ac iudicare poſſet, ſummam vnam eſſe ab altera diuerſam. Quare rectè Bal. in l. ne caſu. C. de diſcuſ. lib. x. & poſt eum Iaſon d. l. triticum, nume. 8. in fi. docuit, ob tempo-

5 ris diuerſitatem † duplicatam ſummam præſumi. & plures citauit Craue. conſi. 282. num. 2. verſi. quartò concurrit.

6 Secundus eſt caſus cùm eadem eſt † quantitas, ſed cauſa vna tantùm in ſumma expreſſa fuit: vt putà, promiſi tibi decem ob mutuum, deinde poſt aliquot dies ſimpliciter per ſtipulationem decem promiſi: hoc etiam caſu docuit Bar. in d. l. triticum. nu. 5. eandem ſummã præſumi. Cum eo idem ſentiunt Alex. ibi nu. 6. Iaſon nu. 8. verſi. prima quòd ſi. idem cõſi. 70. nume. 1. lib. 1. Socin. ſen. conſi. 129. nume. 10. lib. 4. Ruin. conſi. 223. nume. 3. lib. 1. & Neuizanus conſi. 96. num. 5. Verùm iura quibus in hanc ſententiam adductus eſt Bartolus illi

7 parum fauent. nam tex. † l. 2. in princip. ff. de dote prę leg. ea ratione non cõfert, quoniam ibi de dote agebatur, quæ quidem reiterationem ſui natura non recipit, vt probat. l. Lucius, la 2. §. impuberem, de leg. 2. atque ita d. l. 2. interpretati ſunt Comenſ. in d. l. triticum. & ibi Alciatus nu. 19. eadem reſponſione ſa-

8 tisfaciunt † l. diuortio, de verbo. obliga. qua mouebatur Bart. Rectius itaque ego opinor ſententiam hanc firmari ea communi Docto-

9 rum doctrina, † actuum pluralitatem non pręſumi, & ob id, eum qui aſſerit probare debere. creditor ergo qui ſummam eſſe duplicatã contendit, probare debet, quoniam pluralitatem allegat. atque ita reſpondit in ſpecie Baldus conſi. 344 colum. 2. verſi. ſed contrarium eſt. lib. 2. quem ſecutus eſt Craue. conſi. 198. colum. 1. verſi. ſed vltia. idem ſenſit ipſemet Baldus in repet. l. edita. num. 118. C. de eden. immo in fortiori caſu loquitur Baldus, vt infrà ſubijciam. inquiunt iſti, quòd & ſi duæ ſcripturæ factæ ſunt, non tamen dupplicatam

10 † ſummam & actum præſumi, cum vnum ad alterum relationem potius habere videatur. l. qui bis idem. de verbo. obliga. Nec ad rẽ confert, quòd cauſa mutui in ſecunda promiſsione non fuerit expreſſa, quoniam in ea continetur ob relationem quandam; ita viſi ſunt ſentire interpretes relati. præſertim Iaſ. d. l. triticum. nume. 8. qui ſentit in ſtipulatione eandẽ mutui cauſam ineſſe. quod ſi ita eſt, parum à primo caſu hic ſecundus diſtat. quocircà diſtingui hic poteſt, vt in illo primo diſſerui.

11 Tertius eſt caſus, cùm † eadem ſubeſt promiſsionis cauſa, vt puta mutui, ſed quantitates ſunt diuerſæ, vt ſi priore loco centum promiſſa ſunt, ſecũdo verò quinquaginta. hoc inquam caſu recepta magis opinio eſt, diuerſas quantitates promiſſas eſſe. ita Bar. Bal. Ang. & Caſtren. in l. ſcire debemus, de verbo. obli. idem reſpondit Alexan. d. conſ. 4. nu. 3. & nu. 4. verſi. non obſtant allegata. lib. 1. Rui. conſi. 31. nu. 4. in fin. lib. 4. Iaſ. conſ. 57. col. 1. lib. 3. idem in l. planè. §. ſi eadem. num. 11. de lega. 1. idem Iaſo. in d. l. triticum. nu. 8. vbi recenſet Iacob. de Aren. Specul. Nicol. de Neapo. Comen. & Floria. idem ſenſit Alcia. in d. l. triticum. num. 21. & reſpondit Neuiza. conſi. 96. nu. 2. verſi. tertiò pro. Gramma. deciſ. 103. nu. 59. Crauet. conſi. 282. nume. 1. in quam ſenten

12 tiam adducti ſunt ex † l. quinquaginta, aliàs quingenta. ff. de proba. quo loci ſcriptum eſt, quòd ſi quingenta ſunt in teſtamento legata, & deinde in codicillis eadẽ ſumma relinquatur, legatarium oſtendendo duas illas diſpoſitiones ſatis probare duplicatum legatum; & ob id hæredem probare deinde debere non eſſe duplicatum Verùm hic textus ſolùm probat, præſumi diuerſam ſummam ob ſcripturæ diuerſitatem, non ob diuerſam quantitatem, cum non ſit diuerſa ſumma relicta in codicillis ab illa, quę iam in teſtamẽto legata fuerat. ſic in diuerſitate ſcripturę fundatur. l. ne caſu C. de diſcuſſ. lib. x. atque ita d. l. quingenta, loqui in diuerſitate ſcripturarum ſenſit Bar. in l. Sempronium Proculo. in princi. nu. 3. de leg. 2. alios ſtatim referam. adferri ſecun-

13 do loco ſolet † l. ſi is qui ducenta. in prin. de reb. dub. iuncta præſertim gloſſa ſecunda ibi, quam ſic intelligunt relati Doctores & Crau. conſi. 282. nume. 1. verùm mea opinione in d. l. ſi is qui ducenta, conſtat de mente clara teſtatoris legantis coniunctiuè vnam ſummam cum altera, & ob id vnam eſſe ſummam tantùm legatam. nec gloſſę autoritas neceſſariò probat à recepta tamen opinione iſta non recedo. quoniam ſi ſolæ ſcripturæ, ſi temporis diuerſitas, efficiunt, vt dupplicata promiſsio præſumatur, quantò fortius hoc caſu, in quo cum illis quantitas diuerſa concurrit. contra

14 riam itaq; opinionem malè tuetur † Bartolus ſibi parum conſtans in d. l. triticum. numer. 5.

quem

quem ſacuti ſunt ibi Imola, Comanſ Aret. &
Alex. & in ſpacia Aratinum ſacutus aſt Neui-
za. d. conſi. 96. nume. 3. varſi. tartiò facit. moti
15 ſunt iſti interprates † ax l. Sempronius, de leg.
2. Verùm inquit Alaxáder, ibi vnum tantùm
fuiſſa teſtamantum, & ſi duo deinde exempla
de illo confecta ſunt. vnum ergo ſolum eſt
tempus, vnus ſolus actus. atq; ita d. l. Sempro
nius, intellexerunt Baldus in repat. l. edita.
numa. 118. C. de aden. & Ruin. conſil. 176. nu.
16 5 lib. 1. Adfertur ſaecundò tex. † l. cùm cen-
tum. ff. de adimen. lega. ſatisfacere conantur
Alax. in d. l. triticum. nu. 5. & Alciat. nu. 19. ao
loci cõſtara de menta ciara teſtatoris legantis
vnam ſummam tantùm. Ego verius opinor
nihil eo loco à Iureconſulto diffiniri; ſolùm
ait, ꝙ ſi conſtat teſtatorem voluiſſe dupplica-
tam ſummam relinquera, vtramq; deberi. ſi
verò vnam tantùm, illam ſolam præſtandam
eſſe. ꝙ argo voluerit, vel minus legara præſu
matur, vel minus dupplicatum legatum, nihil
daterminat, ſed in iuris alia diſpoſitione relin
17 quit. Citari ſolat tertiò † ſi diuortio, da ver-
bo. oblig. Alex. tamen inquit in d. l. triticum
eo loci antiquá dotis cauſam expreſſam fuiſſe.
Ego varè credo nihil ad rem conſerta, quo-
niam vnus tantùm ibi affuit ſtipulãdi actus, &
dubitabat Iureconſ. an valeret ſtipulatio ob
falſam cauſam ſtipulationi adiectam. Quartò
18 Arat. retulit tax. † l. ſi vnus. §. ſi cum mihi.
de pactis. qui quidem ad ram non confert,
quando quidem non ab vno tantùm duo ob-
ligationis actus facti ſunt, ſed ab vno tantùm
vna obligatio in decem, ab altero liberatio in
viginti, valat liberatio. quoniam ſumma ma-
ior minorem continat nac ex ao liberationis
actu, pręſumitur maiorem obligationem prę-
ceſſiſſe. quoniam inducta ad fauorem libara-
tionis, odium obligationis inducerant, con-
tra l. legata inutiliter, da adim. lega. Vltimo
tandem loco rationa quadam vſus eſt Alex. in
d. l. triticum. quę, vt rectè ibi animaduertit
Iaſon, Bartolo aduarſatur potius, quàm eum
tuaatur.

19 Quartus eſt caſus, † cùm ſcripturę diuerſi-
tas, diuerſo tẽpore facta, adeſt, etiá ſi adſit ea-
dem cauſa, tunc ſummam pręſumi dupplica-
tam ſantiũt Bal. & Imol. in l. Sempronius. de
leg. 2. & Bal. in d. l. ne caſu. nu. 2. verſi. porrò.
C. de diſcuſſ. lib. x. Iaſ. conſi. 87. col. 2. varſic.
ſimilitar proptar. lib. 3. & agragiè Craue. cõſ.
282. nu. 2. varſ. vltra Alexandrũ. Iaſ. d. l. planè.
§. ſi eadem. nu. 16. de leg. 1. idem docuit Imo-
la in d. l. planè. §. eadem. quos oẽs retulit &
probauit Rui. conſi. 176. nu. 3. lib. 1. qui raſert
& Bal. in l. noſtram. C. de teſta. dicentem, ꝙ ſi
20 reperiantur duæ † ſententiæ latæ contra eun
dem, licèt non differant quantitate, vel cauſa,
præſumi de diuarſis quantitatibus ex cauſis
diuerſis in ſpacia. immo fortius ſenſit Rui. d.
conſ. 176. nu. 4. varſ. quinimmo atiam. idẽ eſſe
quando duæ hæ ſcripturæ factæ eodẽ tẽpo-
ra eſſent, ſed à diuerſis notarijs: quoniam (ait
ille) l. Sempronius Proculo, & ibi Doctoras
loquuntur quando duæ ſcripturæ ab eodem
notario ſcribuntur: nam duo axempla potius
creduntur, vt iam ſuprà attigimus. caſum hũc
probat. l. quinganta, aliàs quinquaginta. de
proba. quam ſuprà axplicaui. Huc pertinet
21 illa ratio, tot † dabita præſumi, quot ſcri-
pturę capita ſunt. l. cùm res. ff. de euict. l. ſcira
debemus. de verb. obli. ſed dubitationem hoc
in caſu mouat, ꝙ ſcriptura ad faciliorem pro-
bationẽ inuenta ſit. l. cõtrahitur. ff. de pigno.
ſi argo vbi teſtibus, vel ſimili probatione pro-
batur, eandem ſummá ex eadem cauſa bis pro
miſſam fuiſſe, & tñ vna ſola quantitas præſu-
mitur, vti ſuprà in primo & ſecundo caſu dixi
mus, cur & non dicendũ hìc eſt, vel ibi vt hìc?
dicandum fortè & maiorem inaſſe cauſam &
vim in ſcriptura, quàm in teſtibus. nam ſcri-
pturæ fides vna ſamper eſt, & vix intaritura, at
contrà illa teſtium. quo circà promittens di-
uerſis tamporibus coram diuarſis teſtibus, aa
rationa promiſiſſa videtur, ne is craditor du-
bitarat, vel morte illorum, vel alio auentu ia-
cturam ſui craditi facare. quod non in ſcri-
ptura contingit.

22 Quintus eſt caſus, quando † adeſt perſona-
rũ diuerſitas, vt putà, ego vnà cum fratre meo
hodie cantum mutuo à ta ſuſcipio, & vtrinſq;
obligatio vno in inſtrumento ſcribitur. dein
de aliud ſcribitur inſtrumentum etiam ab eo-
dem notario, in quo ago ſolus ad centum ex
mutuo obligor: hęc quantitatis ab illa prima
diuerſa præſumitur. ita Iaſ. in d. l. triticũ. nu.
8. verſi. ſimilitar & tertiò, de verb. oblig. & ibi
Alciat. nu. 22. Iaſ. conſi. 87. col. 2. varſi. ſimili-
tar ex diuerſitata. lib. 3. & Crauet. conſi. 282.
nu. 2. Accadit Iaſ. d. l. planè. §. ſi eadem. nu. 18.
in ſi. de lega. 1. l. ſi Stichum §. vlt. ff. de noua.
qđ ſanè reſpõſum contrariũ potius mihi pro-
bare videtur. nam priore caſu ait, ꝙ ſi aĩo no-
uandi centum, quæ ab aliquo dotis noĩe pro-
miſſa fuerunt, à muliere iterũ promittãtur, ſe-
mel tantùm deberi ſecundo caſu, ſi nõ aĩo no
uãdi, ab vtroq; deberi; ſed vno ſoluẽte alter li
beratur. ita ergo fit, vt vna tãtùm ſumma præ-
ſumatur

ſumatur atque debeatur, alioqui ſemel ſoluta
alter non liberaretur. minus conferre vide-
24 tur † l. Paulo Callimacho, in prin. ff de leg. 3.
quam relatus Alciatus attulit. nam ibi diuer
ſa aderat ſcriptura, diuerſæ ſummæ, & diuer-
ſæ perſonæ, quibus ſanè perſonis vtroque ca
ſu ſeparatim legatum fuit; nimirum ſi vtrun-
que legatum debetur quod hic non contin-
git. vbi enim adeſt perſonarum, temporis, &
ſummæ diuerſitas, dubio procul actuum plu-
ralitas præſumitur. ita Socin. ſen. reſpondit
cõſi. 24. col. 9. verſi. tertiò principaliter, lib. 1.
& in terminis noſtris Iaſ. conſi. 87. col. 2. verſ.
prædicta fortius. lib. 3. Credo tamen doctrinã
hanc eſſe veram, & cur credam, hanc rationẽ
adferre poſſum, ꝙ veriſimile minimè ſit debi
torem communem velle alio in inſtrumento
ſe tantùm obligatum deſcribi, cùm iam ſemel
efficaci obligatione ſe obligatum cognoſcat.
25 Verùm cùm rationes veriſimilitudinis à † iu-
dicis arbitrio pendeant, quemadmodum ſuo
loco admonui, in hoc etiam multùm poterit.
aliquando enim tanta eſt hominum facilitas
& ſimplicitas, vt patiantur ſe plus vno vincu-
lo ligari. obligationis itaque qualitatem, per-
ſonarumq; & ſummæ prudens iudex conſi-
derabit, & pro ſua prudentia controuerſiam
finiet.
26 Sextus eſt caſus, cùm forma † aliqua vel qua
litas diuerſa eſt adſcripta in ſecunda promiſ-
ſione. vt putà, promiſi tibi purè reddere cen-
tum mihi mutuo data, deinde promiſi ſub cõ
ditione: qualitas hęc efficit, vt ſumma creda-
tur dupplicata. ita docuit Bal. in repe. l. edita.
nume. 118 C. de eden. quem ſecutus eſt Felin.
in cap. cùm Ioannes, nume. 8 de fide inſtru. &
ſi corruptè Bartolum citet. cum Baldo idem
ſenſit Ruin. conſi. 31. nu. 4. lib. 4.
27 Septimus eſt caſus cùm † duę ſtipulationes
eiuſdem quantitatis, etiam pro eadem cauſa
factæ ſunt; tunc diuerſæ ſummæ præſumun-
tur. ita Iaſ. in d. l. triticum, nume. 9. de verbo.
oblig. qui huius opinionis ſcribit fuiſſe Bar-
tolum ibi, & in l. planè. §. 1. de leg. 1. & ibi An-
gel. ac Imol. ſic Caſtren. in l. ſcire debemus, &
Alex. in l. qui bis idem, de verbo. oblig. idem
Alex. conſil. 4. nume. 3. verſic. Accedat quia.
lib. 1. Barba. conſil. 25. col. 5. lib. 1. Ruin. conſi.
176. nume. 2. lib. 1. Alciat. d. l. triticum, in fin.
ea ratione vtuntur, ne ſecunda ſtipulatio inu
tilis ſit: quæ ita interpretari debet vt potius
valeat, quàm pereat. l. quoties, de verbo. obli.
quæ quidem ratio leuis eſt. nam, ſi vera eſſet,
idem dicendum foret in cæteris actibus &
promiſsionibus quoniam illa regula, quòd
in dubio ſumenda illa interpretatio ſit, qua
28 † actus valeat, non modò in ipſo ſtipulationis
actu, ſed & in quouis altero locum ſibi vendi-
cat. l. quoties de reb. dub. vbi Soc. & latiſsimè
tradunt Crauet. conſi. 51. conſi. 223. num. 8. &
conſi. 278. col. 4. verſi. adde. Vant. tract. nulli-
ta. parte prima, nu. 24. & Neuiz. lib. 6. Syluæ
nuptia. nu. 47.
Ego veriorem rationem illam eſſe aliquan
29 do credidi, ꝙ ad † ſtipulationis actum quis
non niſi animo deliberato & re conſiderata
deuenit, quemadmodum docuit Caſtren. &
poſt eum cæteri in rubr. ff. de verbo. oblig. &
ibi Ripa nu. 2. qui ita ſenſiſſe Bar. in l. 1. §. ſim-
pliciter, de verbo. obliga. ſcribit. non eſt ergo
credendum hunc incõſideratè & ſine effectu
voluiſſe per ſtipulationem promittere. Ve-
rùm nunc rationem hanc minus probabilem
opinor, quoniam fateor conſideratè promi-
ſiſſe, vt ſcilicet efficacius obligaretur, non au-
tem in plus. Non etiam hęc Doctorum tradi
tio probatur ex. l. quingenta. de proba. ſi quæ
paulò ante diximus, rectè perpendantur. Mi-
nus confert. l. qui bis idem. de verbo. oblig.
nec l. Mæuius, in princ. de leg. 2. immo con-
tra hanc doctrinam interpretum multùm vr-
30 get ratio illa ꝙ † ſtipulatio inſequatur natu-
ram contractus ſuper quo interponitur: vt
communis eſt Doctorum ſententia in rubric.
de verbo. obliga. & ibi Ripa nume. 52. commu
nem eſſe teſtatur. ſi ergo ratione principalis
contractus non præſumitur dupplicata quan
titas, vt iam ſuprà in primo & ſecundo caſu
diximus: ita nec aliter ob adhibitam ſtipula-
tionem. difficultatem hanc ſenſit, & diſſolue-
re conatur Barba. d. conſi. 25. col. 5. lib. 1. & po
ſtea quàm pro more multa effudit, tandẽ con
cludit ſtipulationem hoc in caſu non eſſe ac-
ceſſoria alterius contractus: ſed principalem
ad obligationem cauſandam, atque ita vt prin
cipalem à Doctoribus cõſiderari. Sed demus
ita eſſe, vel vno vel altero caſu, non tamen ſe-
quitur, ꝙ & ſi principalis eſt, dupplicatã ſum
mam pręſumi promiſſam, cùm non videatur
adeſſe hic ratio aliqua differentiæ à cæteris ca
ſibus. cogitandum itaq; erit. in iudiciis ſua-
deo à recepta Doctorum opinione recceden-
dum non eſſe. Ad euitandam tamen omnem
dubitationem conſultum optimè erit promit
tenti, vt in ſecunda promiſsione adſcribi cu-
ret, computata omni alia promiſsione, vel in-
31 ſtrumento. ita hac † cautela vtendum eſſe ad
monuit Bart. & Iaſ. d. l. triticum. nu. 9. verſi.
limitat

limitat Bar. vbi alios recenſet. ſic & Barba. d.
conſi.25.col.6.lib.1.Iaſ.d.conſi. 87. col. 2. in
fine lib.1.& Neuiza. d.conſi.96.nu.9.

Non etiam erit locus huic caſui ob perſo-
nę qualitatem,vt ſi ſimplex aliquis vel ruſticus
32 ita promiſiſſet; nam tunc dupplicata † ſum-
ma non præſumeretur.ita poſt Floria. Fulgo.
& alios nonnullos reſpondit Alex. d. conſil.
4.nume.3.verſi.accedit deciſio.lib.1. Alcia.d.
33 l. triticum.in fi. & ſi malè dubitet † Aemilius
Ferre.in d.l.quingenta.nume.5.in fi. qualitas
34 autem huius perſonę à † iudicis arbitrio, vt
iam aliàs admonui,pendet.

Declaratur etiam hic caſus, vt non habeat
locum,quando prior contractus à ſtipulatio-
ne robur ſoleret accipere, eſſetq; ſtipulatio
pro illius implemento, vt cùm numeraui tibi
decem,deinde incontinenti mihi dari decem
ex cauſa mutui à te ſtipulatus ſum. tunc enim
35 † ſumma dupplicata non præſumitur. ita Al-
cia.in d.l.triticum,nume.19.verſic. idem cum
prior.ex.l.cùm enim,in fine de noua.

36 Octauus eſt caſus,cùm † duæ ſunt extra iu-
diciales eiuſdem ſummæ & eadem ex cauſa
confeſſiones, tunc vna ſola præſumitur. ita
Iaſ.in d.l.triticum.nu.10. & Alcia.nume.20.
Alexan.d.conſi.4 nu 4.lib 1.& Neuiz conſi.
96 nume.7.qui huius opinionis fuiſſe Barto-
lum & alios ſcribunt. lege & ratione in hanc
adducti ſunt opinionem. lege inquam ex tex.
l.ſi Sempronius, de lega. 2. qui alium habet
ſenſum,vt ſuprà à nobis dictum fuit. ratione,
quoniam confeſſio nó eſt apta obligationem
inducere,ſed inductam probare. l. Publia.§.
vlt.depoſ.quam aliàs latè explicauimus.Ratio
hæc nó multùm concludit,quia, ſi vera eſſet,
nec vna ſola quantitas præſumeretur promiſ-
ſa. Ego verius opinor, non pręſumi dupplica
tam quantitatem, quoniam ſecũda confeſſio
non ad augendam,ſed ad confirmandam prio
rem confeſſionem emiſſa creditur, quemad-
modũ ſuprà de dupplicata ſcriptura diximus.
Non ignoro etiam contra hanc Bartoli & ſe-
quacium ſententiam ſenſiſſe Angelum, Imo-
lam & Comeſ. vt refert Iaſ. d.l.triticum.nu.
10.ea rõne prima, ꝙ poſt bienniũ efficax red-
datur obligatio iſta. l. ſi ex cautione.C.de nõ
nume.pecu.& inſt.de litera.oblig.in princip.
quę ſanè ratio leuis eſt,& nõ concludit; tùm
quia in ſola obligatione illa quę literis cauſa-
tur,procedit,tùm quia nos ſtatum pręſentem,
non futurum poſt bienniũ ſcilicèt ſpectamus.
lapſo etenim biẽnio,non à confeſſione, ſed à
præſumpto tacentis conſenſu firmata obliga-
tio videtur. Alia argumentatione vſi ſunt An
37 gelus & ſequaces; nempè † geminatã confeſ-
ſionem efficacem obligationem producere.
Bart.l.cùm ſcimus,in fi.C. de agricol. & cẽſi.
lib.11. Caſtren.d.l.Publia § vlt.& alios refert
Iaſon d.l.triticum nu.10.in fin verùm leuior
eſt prima cõſiderata hęc argumentatio. nam,
cùm interpretes noſtri ſcribũt, confeſſionem
geminatam efficacem obligationem induce-
re,præſupponunt vnam eſſe ſummam duppli-
ci confeſſione confeſſatam. at hic,ſi volumus
dicere duas eſſe ſummas, opus eſt dicere in
ſingulas ſummas vnam adeſſe ſolam confeſſio
nem; atque ita diluitur vana eorum argu-
mentatio.

Nonus caſus eſt, qui à noſtris Doctoribus
38 conſideratus videtur quãdo † duæ adſunt iu-
diciales confeſſiones eiuſdem cauſæ & quan-
titas,tunc plures ſummę pręſumũtur. ita Bar.
in d.l.triticum.nu.4.& ſentit Alexan nu 8.&
Iaſ.nu.10. Barba.d.conſi.25.col.4.lib.1. ea ra
39 tione,quia † confeſſio iudicialis actionẽ pro
ducit. & pro condemnato habetur, oriturq;
actio in factum. vt ex ſententia.l.vnica. C.de
confeſſ.ſi ergo quantitas diuerſa non pręſu-
meretur,inutilis eſſet confeſſio ſecunda. Ad-
iuuatur caſus ex dictis ſuprà paulò ante in
quinto caſu.

Nec vrgent, quæ conſiderantur ab Ange-
lo,Imola & Comen. qui contra Bartolum &
ſequaces ſenſerunt.dum aiunt,has confeſſio-
nes iudiciales eſſe principaliter factas ad pro-
bandam inductam obligationem, non autem
ad eam inducendam,& ob id eſſe ſpectandum
quod principaliter agitur. l.ſi quis nec cauſã.
ff ſi certum peta.cum vulgatis ſimilibus. nam
& hunc effectũ parit.d l vnica.C.de confeſſ.
præterea ſufficit quód ex probata per confeſ
ſionem obligatio creditor ſummam duppli-
catam,vt bis promiſſam,conſequatur.

40 Decimus eſt caſus † quando quis per teſtes
probat,& ad euitandam eorum contrarietatẽ
ad concordiam reducuntur. vt putà,duo te-
ſtes affirmarunt quinquaginta fuiſſe numera-
ta Seio,deinde alij affirmant Seio centum nu
merata fuiſſe. hoc caſu ſumitur interpretatio
vt geminata quidem ſit numeratio, ſed ꝙ in
poſteriore ſumma prior contineatur. ita poſt
Abb. Imolam & Butrium docuit Felinus in
cap. cùm tu.nume. 11. verſi. datur etiam alius
de teſt.b.

41 Vndecimus & vltimus caſus eſt, cùm † vna
quantitas ſcriptura,altera confeſſione ex teſti
bus probatur. tunc nõ plures,ſed una tantùm

præſumitur:

præſumitur. ita Afflict. deciſ. 198. inquit enim quod confeſſio illa teſtibus probata, non eſt noua diſpoſitio, ſed probatio: vt apud eum. illũ ſecutus eſt Carolus Molinęus in annota. ad Alex. d. conſi. 4. lib. 1.

Relati caſus non modò procedunt quò ad creditoris petentis perſonam, verùm etiã quò
42 ad † debitorem, qui ob geminatam quitationem cõtendit, ſe bis ſoluiſſe; & ideo vult vnã formam repetere. ita enim diſtinguendum eſt ac in relatis iam caſibus. quod apertè ſenſit Baldus in l. ne caſu. nu. 2. C. de diſcuſ. lib. 10. quo loci illud quidẽ affirmauit, in dubio reo eſſe fauendũ, vt duę ſolutiones præſumantur. quod an verum ſit, dubito, cùm eo in caſu is debitor ad repetendum, creditoris atque ita actoris partes ſuſtineat. idem Bald. in l. vltim. nume. 24. C. de eden. Alex. in l. ſi quis ex argentariis. §. vltim. nume. 3. ff. de eden. qui clarius declarat. quanquam abſolutè debitorem bis ſoluiſſe præſumi ſcriptũ reliquerit Roma. ſing. 547. Debitor. Iaſ. in d. l. planè §. ſi eadem. nu. 17. de leg. 1. & Romanum eſt ſecutus Neuiz. conſi. 96. nu. 12. in fine. De his ſatis.

SVMMARIVM.

1. *Vaſallum iuramentum fidelitatis domino præſtare debere.*
2. *Feudum cùm eſt modicum, fidelitatis iuramentum non præſtatur.*
3. *Fœminam in feudo tenui ſuccedere.*
4. *Vaſallum pro tenui feudo onere collectæ grauari non poſſe.*
5. *Vaſallum non conſequi alimenta ex feudo tenui.*
6. *Feudum cum eſt tenue, excuſatur vaſallus à perſonali ſeruitio.*
7. *Iudicis arbitrio relinqui, quod feudum modicum & tenue dicatur.*

CASVS CCXIIII.

FEVDVM TENVE ET MOdicum, quod dicatur; & quid illius cauſa iure conſtitutum eſt, explicatur.

1 INTER cætera, quę à vaſallo, vt feudum obtineat, præſtari debet, † fidelitatis iuramentum præcipuum quid eſt; niſi enim illud præſtaret, feudum non conſequeretur, vel conſecutum amitteret. cap. nulla, per quos fiat inueſtit. cap. eſt & alia, quæ ſit prima cauſa benef. amitte. Afflictus in præludiis feudorum, num. 41. & Iacobinus à Sancto Georgio in inueſtitura feudali, in verbo Quidquidem inueſtiti præſtiterunt iuramentum fidelitatis. col. 1. certis tamen quibuſdam caſibus ab Afflict. loco iam citato enumeratis, non præſtatur iuramentum hoc: vt eo in caſu, cùm
2 feudum † modicum eſt: ita is Afflictus qui ſuprà nume. 42. verſi. ſecundus caſus.

Simile eſt quod ob feudum tenue & modi-
3 cum dicimus, nempè quod & ſi † fœmina in feudo nõ ſuccedat, c. 1. §. & quia vidimus, qui feud. dare poſſ. ſuccedit tamen quando feudũ eſt modicum. ita reſpondit Rom. conſil. 367. col. pen. verſic. fallit tertiò. Corneus conſi. 16. lib. 1. & Card. d. §. & quia vidimus. col. 16. verſic. ſeptimò fallit. quos retulit Tiraq. in tract. De iudiciis in rebus exiguis. verſi. octuageſimo quintò licet.

4 Simile eſt, quod & ſi vaſallus † grauari onere collectę poſſit, cùm dominus vel graui bello, vel alia neceſſitate præmitur, vt iam ſuprà in caſu 164. expoſuimus. non tamen poteſt cùm feudum eſt modicum. ita Afflictus in d. præludiis feudo. nu. 42. verſi. ſecundus caſus. quẽ ſecutus eſt Io. Iacobus de Leonardis inter cõſilia Bruni Aſten. conſi. 117. nu. 187.

Simile eſt in caſu cap. 1. §. ſed ſi feudum in titulo Epiſ. vel Abb. quñ feudum ab aliquo reuocatur, ſi is à quo reuocatur, non habet vnde ſe alat, & feudum eſt magnum, tantum illi ex illo feudo relinquẽdum eſt, vt ſe alere poſ-
5 ſit: ſecus ſi feudum eſt modicum, ita ibi annotauit Iſernia cætera ſimilia prętereo.

6. Simile etiam eſt, quod licèt in feudo † vaſallus perſonaliter ſeruire teneatur, non tamẽ cùm feudum eſt modicum, quoniam tũc pecunias ſoluere poteſt. ita Capicius deciſio 32. num. 2. & Alcia. reſpon. 222.

Dubitari nunc contingit, quod modicum feudum ac tenue eſſe dicatur. is Iaco. de Leonardis d. conſi. 117. nu. 188. apertè reſpõdit &
7 rectè, iudicis † arbitrio relinqui. prudens aũt iudex arbitrari ac iudicare poterit feudũ eſſe tenue ex qualitate perſonarũ Domini ſcilicèt & vaſalli. & ex ſeruitij quantitate. ita Iſernia in d. c. 1. §. ſed ſi feudũ, in fine Epiſ. vel Abba.

SVMMARIVM.

1. *Impenſæ, quæ gratia fructuum percipiendorum fiunt, à conductore perſoluuntur.*
2. *Locator partiarius conſequitur ſuam portionem fructuum ſine aliqua impenſa, quæ in illis colligendis fit.*

3 Impenſæ.

3 *Impenſa quæ fit in fructibus cuſtodiendis à condu-ctore præſtatur.*
4 *Impenſa, quæ cauſa proprietatis fit, & nullam de illis dominus ſentire habet vtilitatem, ſoluit fructuarius, ſi verò dominus ſenſit commodū, pro modo illius ipſe ſoluit.*
5 *Impenſa magna facta ad perpetuam rei vtilitatem ſpectat domino rei.*
6 *Impenſam modicam etiam non rei vtilitate, non ſoluit dominus.*
7 *Impenſa modica, quæ dicatur.*
8 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ modica dicatur impenſa.*

Casvs ccxv.

IMPENSAE IN REM EACTAE quis perſoluet, an dominus, vel fructuarius; & quę modice dicatur impenſe, declaratur.

CVm anno ſexageſimo primo ſupra
milleſimum & quingenteſimum ſelu
tis noſtrę in Academie Montis rega
lis ſubelpini docerem, reſpondi in-
terrogatus in ardua, quę exorta tunc fuerat
controuerſia inter tunc empliſsimum Cardi-
nalem Alexendrinum illius ciuitetis Epiſco-
pum, nunc ſummo Dei Opt. Max. beneficio
Pontificem Max. & Reuerendiſsimum tunc
Lenſenenſem Epiſcopum, cui tunc Illuſtriſs.
ipſe Cardinelis donauerat reditus vnius anni
illius Epiſcopatus Montisregelis. Dubitetur
inter multa cui ſpectaret impenſe cuiuſdam
refectionis molendinorum ec eliorum quo-
rundam ædificiorū, quæ ſanè impenſę eo an-
no à conductore illorum redituum factæ re-
periebentur. Diſtinguebam cum Peulo Ca-
ſtren. in l. domos, in fine. verſi. ſed edhuc op-
po. de lega. 1. cuius doctrinē elii ſecuti ſunt,
pręſertim Boerius q. 44. nume. 13. quòd vna
eſt impenſerum ſpecies, quæ colligendorum
1 † fructuum ceuſe fieri dicitur: hanc ſpectere
conductori dicebā; vt Caſtren. & Boer. ſcri-
bunt. ſi enim vult conductor fructus collige-
re, in hanc cauſam impendere debet. Hinc ſi
2 † dominus locat prædie vt fructuum dimidiā
à colono partiario recipiat, recipit ſine vlla
ex his impenſis. quod probat cap. tue nobis,
vbi Abbas de decimis. Corneus cōſi. 289. col.
3. verſi. & hinc eſt quod colonus. lib. 1. Afflict.
deciſio 252. colum. 4. verſic. propterea dicit.
& Tiraquel. de retractu conſang. §. 15. gloſ. 1.
nume. 19. verſi. fallit quintò.
3 Secunda eſt ſpecies † impenſarum, quæ fit
cauſe conſeruandorum fructuum, quando cu
ſtodes adhibentur, vt illos, ne è furibus ſurri-
pientur, cuſtodiat. hæc quoque impenſa colo-
no ſpectat. vt rectè Caſtren. & cęteri ſcri-
bunt, & Alex. l. diuortio. §. impendia. num. 4.
ſolu. metrimo.
4 Tertiæ eſt † impēſerum ſpecies, vt cùm im-
pendimus pro tempore ed proprietetis vtilita
tem, vt ſi molendini rotæ eliquantulum equa
rum impetu frangerētur, ſi molæ, vel quid ſi-
mile, quod parum duretuturn eſt, ita quod do
minus tempore finitæ locetionis ex ille refe-
ctione nullā ſit conſecuturus vtilitatem. hæc
impēſa ed fructuarium & colonum pertinet.
ite Ceſtren. & Boerius locis iam citatis. nem ſi
eliquod commodum ex illa impēſe conſequi
poſſet dominus locatione finita, pro modo v-
tilitatis reficere deberet impenſam conducto
ri. ita egregiè Bar. in l. impenſæ. ff. de impen.
in rebus dote. factis. dum loquitur de impen-
ſe fecta in purgetione foſſarū, quem colonus,
vel conductos à domino repetit, ſi finita loca-
tione ellature ei eſt commodum. illum eſt ſe-
cutus Alex. l. diuortio. §. impedia. numer. 3.
ſolu. metrim. Ruinus conſi. 157. nume. 21. lib. 1.
Hinc dicimus melioramente æſtimari in fine
locationis. d. l. domos, & elibi fuſius expoſui.
5 Quarta eſt † impenſerum ſpecies, quæ ed
perpetuam rei vtilitatem fit; hanc revere &
cum effectu facit dominus. ita tredunt releti
Caſtren. & Boerius, & ente eos Bart. in l. dem
ni. §. ei cuius. nume. 3. ff. de demno infecto. &
in l cotem ferro. §. qui maximos. nume. 14. ff.
de publica. & vectigel. quem eſt vno verbo ſe
cutus Aret. conſi. 111. nume. 1. & Gremme. cō-
13. nume. 43. & clerius Periſ. conſil. 96. nu. 26.
lib. 2. Carolus Molinæus in conſuet. Pariſien.
tit. 1. §. 1. gloſ 8. in fine. Alex. conſil. 162. col. 1.
lib. 7. Affl. &. d. deciſio 252. nu. 2. Rolan. à Vel-
le conſi. 28. nu. 13. lib. 1. qui omnes intelligunt
quendo eſt magne & egregia impenſa, vt eſt
nouem domū extruere, aut iam vetuſtate col-
lepſam reficere, & his ſimilia. ſecus verò ij ſcri
6 bunt cùm † impēſe eſt modice, ex l. hactenus.
de vſufr.
7 Dubitant modò noſtri, quæ † modica dica
tur impenſa. Vna fuit opinio relete gloſ. in d.
l. hactenus, in verbo pertinet, eſſe impenſam
duorū coronetorū, ex. l. ſi oleū. §. vlt. ff. de do
lo, quę opinio nec vere eſt, nec à doctorib. re-
cipitur: nē à remotis multùm eſt ergumētatio
ex. d. l. ſi oleū. §. vlt. iam ſępe à nobis expoſito.

Secanda fuit opinio Alex. in l. diuortio. §. impendia. nu 3. in fi. ff. ſol. matr. eſſe modicam impenſam, quę fit pro fructuum perceptione, & magnam, quę eſt ad perpetuam rei vtilitatem, & ſi exigua ſit ipſa quantitas. verùm iura non probant hęc opinio, & illi. l. hactenus, aduerſatur, dũ de ſartis tectis reficiendis agit, quę impenſa & ſi aliquando modica ſit, perpetua tamen eſſe poteſt.

Tertia itaq; eſt opinio, quam probat gloſſ. d. l. hactenus, & gloſſ. in l. omnino, vbi Alber. & Angel. ff. de impen. in reb. dota. fact. eſſe
8 † iudicis arbitrio. quod placuit & Ang in l.
vlt. §. in cõputatione. col. 1. C. de iure delibe. Cornao conſi. 81. in fine. lib. 4. Marſilio in l. quæſtionis. nume. 43. de quæſtio. & Tiraquello in repe. l. ſi vnquã, in verbo omnia vel partem, nu. 31. C. de reuo. dona. & in tract. De iudicijs in rebus exiguis, verſi. ſeptuageſimo primò præcedentibus. Ario Pinello in repe. l. 1. parte 2. nume. 72. C. de bonis mater. Iudex ergo ex qualitate rei & perſonarum ſtatuet, quę modica & quę magna dici poſsit impenſa. Reſpondi itaque in cõtrouerſia illa, vt eo reuertar vnde digreſſus ſum, illam egregiam molendinorum refectionem illuſtriſsimo Cardinali ſpectaſſe: cęteras verò impenſas, quę ſolùm ad fructuum perceptionem factæ reperiebantur, conductori.

SVMMARIVM.

1 *Beneficia dum Pontifex confert, qualitatis beneficij rationem habet.*
2 *Beneficia modica & tenuia quæ.*
3 *Beneficia tenuia charitatiuo ſubſidio non grauari.*
4 *Epiſcopatum eſſe de maioribus beneficijs.*
5 *Archidiaconatum eſſe de minoribus & maioribus beneficijs reſpectiuè.*
6 *Canonicatum eſſe de maioribus beneficijs reſpectiuè.*
7 *Abbatiam Epiſcopatui in aliquibus æquiparari.*
8 *Monaſterium monialium inter maiora beneficia collocari.*
9 *Beneficia magna & tenuia dici, ſi reditus eſt ſolùm centum coronatorum.*
10 *Beneficium ducentorum coronatorum eſſe tenue, perſona Cardinalis inſpecta.*
11 *Concilium Lateranenſe, quo prohibentur Cardinales impetrare beneficia non excedentia coronatos ducentum. & de illius ratione.*
12 *Iudicis arbitrio relinqui quæ beneficia dicantur magna, & parua.*
13 *Beneficium eſſe tenue cùm reditus ad victum non ſufficiunt.*
14 *Eccleſia ita dotanda eſt, vt habeat clericus vnde ſe alat.*
15 *Iudicis arbitrio relinqui in quantũ eccleſia dotari debeat.*

CASVS CCXVI.

QVAE MAGNA, ET QVAE tenuia dicantur beneficia, declaratum.

PONTIFICES Maximi iuſta ratione
1 † in conferendis beneficijs rationem
habent an magna vel parua, an opima vel tenuia ſint. c. ad aures, de reſcrip. c. cui de non ſacerdotali, de præben. in 6. Du
2 bitant noſtri, quę dicantur † beneficia magna.
& quę parua. id quod vtile eſt ſcire ob collectas & ſubſidia charitatiua, quæ quotidie exi
3 guntur: nam parua † beneficia collectarum
onere non grauantur. vt docuit Paul. de Lea 21. in clem. 2. de decimis, & alios retulit Gemin, conſi. 85. col. pen. verſic. de habentibus. Hac ergo in re ego ſoleo diſtinguere beneficia magna vel parua, ratione dignitatis, à magnis vel paruis ratione valoris ſeu reditus. Cùm agimus de ſacerdotijs magnis vel paruis ratione dignitatis, dicendum eſt dici ma
4 gna, vt † Epiſcopatus. d cap. ad aures, & ibi
Ripa numero 2. dixit poſt alios cæteras dignitates vt Decanatus, Archidiaconatus & ſimiles reſpectiuè ad ipſum Epiſcopatum non di
5 ci beneficia maiora. illę tamen † dignitates re
ſpectiuè ad inferiora beneficia ſimplicia dicũtur eſſe magna ſacerdotia, cap. cùm in cunctis. §. inferiora. de electio. & hac ratione rectè docuit Abbas in cap. in maioribus, primo notab. de præbend. maiora ſacerdotia eſſe Epiſcopatus, minora præbendas reſpectiuè inquam. quanquam eum malè reprehendat Ripa in d cap. ad aures numero 2. hac ratio
6 ne & † Canonicatus maiora beneficia eſſe di
cuntur. cap. tua nobis, de verbo. ſignifica. Franc. de Marchis, queſt. 1124. Sic etenim vi
7 damus † Abbatiam Epiſcopatui æquiparari,
& ob id inter maiora ſacerdotia collocari. cap. ſi quis deinceps. 17. quęſt 4. vt reſpondit Lapus alleg. 84. col. pen. verſi. item Abbatia. & tamen Abbatia habita relatione ad Epiſcopatum aliquando inter minora ſacerdotia reponitur, vt ex. d. cap. cùm in cunctis. §. inferiora,

riora, de electio. reſpondit Oldrad. conſi. 14.
col. 1. immo Abbas Panor. in cap. pen. de ver-
bo. ſignifica. & poſt eum Gomeſ. in commen-
tarijs ad Regulas Cancellariæ De annali poſ-
8 ſeſſore. q. 11. col. 2. ſcriptum reliquerunt, † mo-
nialium inter magna ſacerdotia connumera-
ri; & ob id appellatione beneficij ſine alio
adiuncto illa non contineri. Ratione valoris
9 & reditus † paruum dicitur ſacerdotium &
tenue, quod non excedit annuum reditũ co-
ronatorum ſeptem: ita is Paulus de Leaz in
d. clem. 2. de decim. ſed perpetua non eſt hęc
10 doctrina, quandoquidẽ & tenue † paruumq;
dicitur illud ſacerdotium, cuius annuus redi-
tus eſt ducẽtum coronatorum inſpecta vnius
perſonæ qualitate: vt in exemplum eſt conſti
11 tutio † Concilij Lateran. celebrati anno ſecũ
do Pontificatus Leonis X. qua prouiſum eſt,
ne Cardinalibus conferantur vel cõmenden-
tur beneficia, quorum reditus non excedunt
ſummam ducentum coronatorum. quæ ſanè
conſtitutio ea ratione edita creditur, vt pau-
peribus de his prouideatur: quemadmodum
ſcribũt Caſsiodo. deciſ. 2. de præb. & Rebuf-
fus in praxi Beneficio. in titulo De reſcrip. in
forma Communi. nu. 21. inquiunt iſti, hęc eſſe
parua & minora ſacerdotia, inſpecta perſona
Cardinalis. rectè ergo ſenſerunt alij ob rerũ
12 & perſonarum varietatem, eſſe hoc † iudicis
arbitrio relinquendum: ita interrogatus re-
ſpondit Gemini. d. conſil. 35. col. pen. verſi.
de habentibus. Ripa cap. ad aures. nume. 2.
in fine de reſcrip. & Tiraq. in repe. l. ſi vn-
quam, in verbo Omnia vel partem. nu. 31. C.
de reuoca. donat. prudens autem iudex inſta
13 ratione iudicare poterit illud † beneficium
eſſe tenue & paruum, cuius reditus non ſuffi-
ciunt pro neceſſario victu ipſius ſui miniſtri
& eius familiæ. quod concedit Geminianus
ex cap. ſicut, de ſupplen. neglig. præla. & cap.
1. de præbend. in 6. quibus ſatis probatur
14 ita † eccleſiam eſſe dotandam, vt inde habeat
miniſter vnde ſe alat, quod intelligitur ſecun-
dum perſonæ ſuę conditionem, ac ſecundum
eccleſiæ & patriæ conſuetudinem, vt annota-
uit Ancha. in d. cap. 1. col. 1. de præben. in 6.
15 quæ tamen omnia † iudicis arbitrio, cùm iu-
re non ſunt diffinita, relinquuntur.

SVMMARIVM:

1 Venditor elapſo redimendi tempore redimere amplius non poteſt.

2 Venditor qui vendidit tenui pretio redimere eam poteſt, etiam lapſo termino redimendi.

3 Pactum de reuendendo cum modicitate pretij non arguit contractum vſurarium.

4 Pretij modicitas quæ.

5 Iudicis arbitrium reliquitur, quod modicum pretium dicatur in contractu emptionis.

Casvs CCXVII.

PRETIVM TENVE QVOD ſit in emptione & venditione; & illius effectu agitur.

Disputatio eſt apud noſtros fre-
1 quens & vtilis; ſi † venditor cum
emptore paciſcatur vt ei liceat intra
certum tempus rem venditam redi-
mere, an pręſtituto illo tempore elapſo adhuc
redimere liceat? Receptiſsima eſt Doctorum
ſententia non licere. vt hanc communem &
veram multis relatis ſenſerunt Gozad. & Ca-
gno. in l. 2. C. de pactis inter empt. & vend.
vterque. nume. 64. idem Gozad. conſil. 87.
nume. 5. & conſi. 94. nume. 51. quibus ẽt addo
Cur. ſen. conſi. 59. Super præmiſſa dubitatio-
ne. col. pen. in fine. Tiraq. de retract. conuen.
§. 1. gloſ. 2. nu. 43. qui alios recenſet. & ibi nu.
53. inquit eſſe textum clarum in l. ſi creditor.
§. illud. ff. de diſtract. pigno. Hæc tamen iuris
ſententia non procedit inter cętera eo in caſu
2 cùm venditio hæc cum † pretij modicitate fa
cta eſt. nam tunc etiã elapſo præſcripto termi
no recuperari poterit, ex opinione Hoſtien.
in ſumma de vſuris. §. an aliquo. quem ſunt ſe
cuti Bertran. conſi 88. in fine. lib. 1. Iacob. à
ſancto Georgio in l. 2. ff. ſi certũ peta. Chaſſa.
conſi. 11. nume. 40. Tiraq. præcitato loco nu.
55 & Soci. iun. conſi. 104. num. 3 lib. 3. Verùm
Cagnol. in d. l. 2. nu. 65. verſ. ſecunda limita-
tio. C. de pactis inter empt. & vend. multùm
3 dubitauit, quoniam † pactum de retrouen-
dendo cum modicitate pretij ad redarguen-
dum contractum eſſe fæneraticium non ſuf-
ficit. vt iam ſuo loco attigimus. atque ita in-
quit Cagnolus opinionem hanc vix proce-
dere, niſi magnus exceſſus adſit in pretio. &
verè, ſi verba Tiraquelli & aliorum perpen-
dantur, ſentiunt Hoſtienſis opinionem ex æ-
quitate potius quàm ex ſtricto iure procede-
re. Dubitari nunc hac in re contingit, quæ
4 † pretij modicitas hæc cenſeatur. & cùm non
5 ſit iure diffinita, verè † iudicis arbitrio relin-
quitur. ita Barba. conſi. 51. colum. 2. lib. 1.
Bertrand. conſil. 236. numero 4. lib. 2. Tira-

quel. in repe. l. ſi vnquam, in verbo Omnia. nume. 31. C. de reuocan. dona. Socin. iun. d. conſi. 104. nume. 4. 6. lib. 2. ſic aliàs diximus in modicitate pretij, qua contractus ſimulatus arguitur. poſt Cępollam tract. de ſimula. contractu. pagina penult. verſic. ſexta & vltima concluſio.

SVMMARIVM.

1 *Maritus quādo præſumatur donaſſe iocalia vxori.*
2 *Veſtes quotidianæ quæ.*
3 *Iocalia magni valoris non præſumi donata à viro vxori.*
4 *Iocalia pretioſa, quæ eſſe dicantur.*
5 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ dicantur iocalia magni valoris.*
6 *Ornamenta mulierum varia, remiſſiuè.*
7 *Statutum Patauinum ſub rubr. De ſucceſſionibus mulierum, cap. Statuimus quòd omnes. declaratur.*

CASVS CCXVIII.

QVAE VESTES ET IOCALIA à marito vxori donata cenſeantur; & quę dicantur iocalia pretioſa, exponitur.

1 NON ſemel interrogatus ſum, an † maritus donaſſe cenſeatur vxori iocalia, & veſtes, quas illi fieri curat. ſoleo reſpondere diſtinguendo cum Bartolo in l. ſi mulier. §. ſi vir. ff. de dona. inter vir. & vxo. & clarius in l. pen. §. 1. nume. 3.
2 verſi. tertia opinio ff. ſolu. matri. † veſtes quotidianas, quibus quotidie domi mulieres vtū-
3 tur donatas cenſeri: veſtes verò & † iocalia, quę potius ad ornatum ſunt, quàm ad corporis vtilitatem, & quę magni ſunt valoris non. Cum Bartolo ſentiunt cęteri ferè omnes poſteriores. nam illum probarunt Bald. Angel. Calcan. Fulgo. Butr. Ang. Aret. Roma. Alex. Corne. Ancha. Iaſ. Afflict. & alij, quos longa ſerie & diligēter retulit ſecutusq; eſt Rolan. à Valla conſi. 10. nu. 12. lib. 1. quibus ego addo Barba. conſ. 60. col. 16. lib. 3. Iaſ. conſ. 197. col. 2. verſi. ſecundò ꝙ iſta bona. lib. 2. Capell. Toloſ. q. 337. Io. Lopes de Palatios ruuios rubr. extra de donat. inter vir. & vxor. §. 11. nu. 3. 4. Neuiz. lib. 2. Syluę nupt. nu. 63. Alcia. reſpon. 241. & Iulium Clarum lib. 4 ſenten. iuris. § donatio. q. 10. verſi. ſucceſſiuè. & cum hac iuris communis diſpoſitione conuenit ſtatutū Patauinum ſub rubr. De ſucceſſionibus mulierum, cap. ſtatuimus ꝙ omnes. Dubitari nunc
4 contingit, quę veſtes † quę iocalia & his ſimilia pretioſa eſſe dicantur, vt veriſimiliter maritus vxori non cenſeatur donaſſe. in eam ſententiam tandē itum eſt, hoc non eſſe iure diſ-
5 finitū, ſed † iudicis arbitrio relinqui. ita Imola in l. pen. C. de queſt. & in d. l. pen. §. 1. ſolu. matrimo. Capra conſi. 135. nu. 6. Corne. cōſi. 81. col. pen. lib. 1. Ioan. Lopes in repe. d. rubr. De donat. inter vir. & vxor. §. 11. nu. 11. Afflic. deciſ. 315. nu. 3. & Rolan. à Valla d. cōſi. 10. nu. 17. lib. 1. Iudex aūt prudens perſonarum conditionem & qualitatem recté conſiderabit. Sunt enim aliquę, quę inter pretioſas veſtes & iocalia non habent veſtas ſericas, annulos & aureas paruas torques, vt ſunt vxores opulentiſsimorum, vel Principū & ſimilium, quę hęc in caſu quotidiano habent. ſunt etiam aliquę econtrà, quę hęc inter res pretioſas haberent, & quę diebus feſtiuis tantùm & ſolenni-
6 bus deferrent. de multiplicibus autem † mulierum ornamentis plura ſcripſit Tiraq. De legib. connubial. l. 3. Quibus infertur declara-
7 tio ad relatum † ſtatutum Patauinum, quo declaratum non eſt, quę ſint res mobiles quotidiani vſus: hoc enim ex iudicis arbitrio declarabitur.

SVMMARIVM.

1 *Laudo notabiliter contrauenire, quid.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui, quando dicatur notabiliter contrauentum laudo.*

CASVS CCXVIIII.

CONTRAVENIRE NOTAbiliter quid.

COMPROMITTENTES in cōmunem arbitrium, ſe ratum habituros
1 illius † laudum, nec illi aliqua ratione refragari promittūt, & interdum his verbis vtuntur: ſi illi in laudo contrauenturos notabiliter, quemadmodum ſimilem facti ſpeciem recenſet Barba. conſi. 45. col. pen. lib. 4. qui dum ambigit quam interpretationē verbum hoc Notabiliter, recipiat, tandē ait,
2 † Iudicis arbitrio relinqui. & eo in caſu credidit Barba. illum notabiliter contrafeciſſe, cùm ſuum aduerſarium poſſeſsione cuiuſdam caſtri ſpoliaſſet. pro rei ergo qualitate & perſonarum

ſonarum conditione iudex prudens ſuum arbitrium temperabit.

SVMMARIVM.

1 Moram magni eſſe ponderis ad detrimentum creditoris.
2 Moroſus quando quis dicatur.
3 Iudicis arbitrio relinqui quando mora commiſſa dicatur.
4 Moram eſſe commiſſam, facti non iuris eſſe.
5 Moram duobus modis committi, re & perſona.
6 Mora ex re committi quando.
7 Declaratoriam requiri, etiam cùm mora ipſo iure committitur.
8 Moram ex re committi in caſu l. item veniunt. §. petitam. de petitio. hæred.
9 Moram ex re committi in furto.
10 Moram ex re committi contra ſocium interuertentem bona communia.
11 Furtum committit ſocius ſi rem ſocij in proprios vſus conuertit.
12 Moram ex re committi in caſu. l. ſed & ſi. §. vlt. de vſuris.
13 Moram ex re committi in caſu. l. 2. ff. de naut. fœno.
14 Moram ex re committi in caſu l. videamus, la 1. de vſuris.
15 Moram ex re committi in caſu. l. penult. ff. de vſuris.
16 Moram ex re committi in caſu. l. penul. ff. de vi & vi arma.
17 Moram committi ex re in caſu. l. in minorum. C. in quibus cauſ. in integr. reſt. non eſt neceſſaria.
18 Moram ex re ipſoq; iure fauore religionis committi.
19 Moram ipſo iure committi fauore minoris.
20 Moram ex re & ipſo iure committi, cum quis ſe facturum & curaturum promiſit.
21 Moram ipſo iure committi cum promiſſio eſt iurata.
22 Mora ipſo iure cauſatur cum in contractu reciproco ex ſuo latere vnus adimpleuit.
23 Moram ipſo iure committi in caſu. l. vlt. § præterea. C. de iure dotium.
24 Moram ex re atque ita ipſo iure committi in caſu l. cùm verò. §. apparet, de fideicom. liber.
25 Moram ex hominis interpellatione quando committatur.
26 Moram eſſe ex vna ſola interpellatione commiſſam.
27 L. mora, in princip. de vſuris, ſenſus & intellectus.
28 L. vltim. C. de iure emphyteo. ſenſus & declaratio.
29 Aemilij Ferreti & Coraſij de mora opinio exploſa.
30 L. mora, in fine principij de vſuris, intellectus.
31 L. ſi conuenerit. ff. de pigno. actio. ſenſus & intellectus.
32 L. Aemilius Largianus, in princip. de mino. intellectus.
33 L. ſi mandato Titij. §. ille qui. ff. mandat. intellectus.
34 L. Qui Romæ. §. cohæredes. de verborum obliga. intellectus.
35 L. Qui Romæ. §. Seia. de verbo. obliga. intellectus & litera.
36 Vſuras cum quis debet, quomodò offerendo liberetur.
37 Moram in maximè præiudicialibus duabus interpellationibus committi.
38 L. 1. §. de inſpiciendo. ff. de ventre inſpi. intellectus.
39 L. 1. ff. de libellis dimiſſo, intellectus.
40 Socini ſen. opinio de mora commiſſione reiecta.
41 Ludouici Charonda opinio exploſa.
42 Debitum repetere quid.
43 Diem interpellare pro homine.
44 Moram fieri ex lapſu vnius diei.
45 Mora ex interpellatione iudiciali.
46 Iudex quid obſeruare debeat cum mora commiſſa dicitur.
47 Moram excuſare cum non ſtetit per debitorem, qui ſolueret.
48 Moram excuſat probabilis exceptio.
49 Moroſus non eſt, qui aliquantulum diſtulit, vt amicos ſolutioni adhiberet.
50 Moram excuſat iuſta cauſa, qua ad iudicium prouocauit debitor creditorem.
51 Moroſus non eſt hæres debitoris ei fide non facta de debito.
52 Moroſus non redditur debitor ab hærede creditoris ei fide non facta ſe hæredem eſſe.
53 Moroſus non eſt debitor à creditore principali interpellatus, ſi iam cum procuratore contraxit.

CASVS CCXX.

MORA QVANDO COMMISSA dicatur, quibus caſibus ex re, & ex perſona committatur; & quę iuſtæ cauſę moroſum excuſent: diligenter declaratum.

1 CLAMITANT vbiq; ſcriptores, †moram magni eſſe ponderis nec ad cre-

alteris detrimentum ferendam eſſe. in l. mo-
ra. ff. da vſuris. in l. ſi ax legati cauſa, & in l. ſi
inſulam. de verbo. oblig. ſad dubitant omnes
2 quãdo † moroſus quis dicatur. inter cæteros
rectè docuit Inno. in cap. capitulum ſanctæ
Crucis, & in cap. plerumque, da reſcrip. aſſe
3 in † iudicis arbitrio poſitum. illum ſecutus
eſt Marſilius in l. quaſtionis modum. nu. 13. de
quæſtio. horum ſentantiam probat l. mora, in
principio verſi. Diuus. ff. de vſuris. Diuus quo
que Pius Tullio Balbo reſcripſit, an mora fa-
cta intelligatur, neque conſtitutiona vlla, ne-
que iuris autorũ queſtione dacidi poſſa, cùm
4 ſit † magis facti, quàm iuris. quod ſanè Papi-
niani reſponſum ſic etiam intellexerũt racan-
tiores, vt Coraſius lib. 2 miſcalla iuris cap. 6.
Ludouicus Charondas lib 3. veriſimilium iu-
ris, cap. 10. Duaranus lib. 1. Diſputa. anniuerſ.
cap. 41. Robartus Aurel. lib. 4. ſentent. iuris,
cap. 15. & anta hos ita viſus eſt ſentira Baldus
in l. adita. in prima lectura. nu. 61. C. da adan.
iudex autem rectè (maa quidam aliorumq;
5 ſententia) intalliget † moram altaro ex duo-
bus modis fieri, ex re & ex parſona. quos qui-
dem modus, vt ex ordine omnia intalligãtur,
ita daclarandos eſſe exiſtimaui.

Primus itaq; modus faciandæ morę, qui ex
re dicitur, is eſt, cùm lex introducit, efficitq;
6 aliquem eſſe moroſum abſque hominis facto
& interpellatione, is debitor ipſo iure factus
moroſus dicitur. non nego tamen quin decla
rationa iudicis opus ſit, qua declaretur illum
talem eſſe. nam recepta magis aſt Doctorum
7 ſententia, declaratoriam iudicis † requiri in
caſibus illis, in quibus operatur ipſo iura, vt
affirmarunt latiſsimè Barba. conſil. 51. col. 16.
17. lib. 1. Iaſ. in l. ſi quis maior. nume. 25. C. de
tranſact. Decius in auth. caſſa. nu. 14. C. da ſa-
croſanct. eccle. & conſil. 144. nume. 6. Ruinus
conſil. 50. num. 10. lib. 1. Guit. iun. conſi. 149.
nu. 2. Socin. iun. conſi. 68. nu. 59. & conſ. 150.
nume. 29. lib. 3. latè Marſi. conſi. 10. nu. 24. 25.
Tiraq. in l. ſi vnquã, in verbo reuertatur. nu.
22. C. de reuocan. donat. nec enim hæc moræ
commiſsio ſecum trahit executionem, ſad ad-
huc hominis factum expectat, ob id declara-
toria requiritur. iuxta doctrina Gemin. cap.
fœlicis, de pœnis, in 6. quam probarunt Daci.
in l. 3 §. quod autem. ff. quod quiſq; iuris. &
conſi. 27. nu. 6. verſ. pręterea. & alios recẽſet
Craue. conſi. 2 2. nu. 2. & conſi. 239. nu. 2. qua
ex re dubitabile videtur, quod ſcribit doctiſs.
Plautius in l. quod. in pręfatione, nu. 10. ff. ſi
certũ pet. dũ inquit duobus tãtùm in caſibus,
nempè l. ſad & ſi. §. vlt ff. de vſuris, & l. 2. ff.
de naut. fœno. declaratoriam requiri: immo
vidatur necaſſaria & in cæteris omnib. quos
mox enumerabimus. vt ergo cognoſcat iu-
dex noſtar, qui hi ſunt caſus, in quibus ex re,
ipſo iure mora fit: huc adfarra volumus.

8 Primus † aſt in l. item vaniunt. §. patitam
aũt fiſco. & §. à quo ff. da patitio. hęrad. is qui
atiã non denuntiatus ſit fiſco delatã aſſa hęre
ditatẽ, & ei non reſtituit, malefidei poſſeſſor
eſſe incipit: & ob id ad vſuras tenetur. eſt ẽt
ibi in cauſa fauor fiſci. Alexan. l. quod te. nu.
8. ff. ſi certum pata.

9 Secundus † aſt caſus in l. in ra furtiua. §.
penul. & in l. vlt. ff. de cõdi. furt. fur in mora
ſemper eſt, quamobrem ad ęſtimationẽ quan-
tiplurimi, d. §. pen. & ad periculum interituq;
d. l. vlt. tenetur. & in l. vlt. C. de cond. ob tur
pẽ cauſam glo. in d. l. mora. Alexan. d. l. quod
te. nu. 8 & ibi Plautius in pręfatione. nu. 12.

Tertius eſt in l. 1 §. vltim. ff. de vſuris. cùm
10 † ſocius pacunias cõmunes ſocietatis in vſus
proprios conuartit, ſtatim abſq; alia intarpel
latione in mora eſt, & ob id ad vſuras tene-
tur. ſic eo loci dicitur in tutore, qui pecunias
pupillares ſibi arrogat. Ratio illa vidatur quo
11 niam † furtum cõmittere videntur. l. rai com
munis, ff. pro ſocio. atque ita hic caſus à iam
relato non differt effectu.

12 Quartus caſus in † l. ſed & ſi. §. vlt. ff. da vſu
ris. cùm non extat qui conuaniatur, vt quia
fecit debitor na interpallaretur, mora ipſo iu
13 re fit. ſic & † in l. 2. ff. de naut. fęnore. Plaut. d.
l. quod ta, lib. 4 nu. 19.

14 Quintus caſus eſt in † l. videamus, la 2. §. 1.
& aliis ſequentibus. ff. da vſuris. vbi plures, nõ
vnus modò raferuntur caſus, in quibus mora
ipſo iura cauſatur: vt in eo, qui in fraudẽ alie
nauit, in violento occupatore, de quo ſtatim,
& his ſimilibus.

15 Sextus caſus † eſt in l. pen. ff. de vſuris. vbi
hęredes mariti, qui dolo falſum taſtamentum,
vxorem, ne legatũ conſequeretur, accuſabãt,
ad fructus tenentur, & ſi nõ interpellati à mu
liere fuerint. rationem ibi gloſſa adfert, quia
dolo facerunt, cum ſa teneri ſcirent.

16 Septimus eſt caſus in † l. pen. ff. da vi & vi
arma. dum clarè affirmatur, occupatorẽ vio-
lentum eſſe ſempar in mora. Bauerra d. tract.
De mora. parte 2. nu. 9.

17 Octauus eſt caſus in † l. in minorum. C. in
quib. cauſ. in integr. reſt. non eſt neceſſ qua
cautum eſt fauore minorum, vt debitor, qui
nõ ſoluit, abſq; alia interpellatione ſit in mo-
ra.

ra. Baueria tract. De mora,parte ſecunda,nu.
15. verſi.ſeptimò. Plaut.d.l.quod te.lib.4.nu.
23.& ex d.l.in minorum,cenſuerunt Alexan.
conſi.7.num.8.verſi.& eo tempore,lib.2.cla-
rius Socin. ſen. conſi.53.nume.43.lib.4. idem
inter conſilie Ruini conſi.26. nume.33. lib. 3.
quod ſi fœmina excluditur à ſtatuto propter
maſculos,eſt ille alimentiende, & non requiri
tur interpellatio,ſed maſculi ipſo iure in mo-
ra ſunt cùm illi alimenta non præſtant.
18 Nonus eſt caſus † fauore religionis.ita gloſ.
in §. ex maleficijs, in verbo in iudicium, vbi
Iaſon & Gomeſ nume.49.inſt.de actio.idem
Iaſ.in l.1.in fi.C.de his quib.vt indig. ea ratio
ne,quia eccleſie & minor ęquiparantur. cap.
auditis, de in integr.reſtitu. at fauore mino-
19 ris ipſo iure † cauſatur mora,ergo idem & fa-
uore eccleſię. idem etiam placuit Alexan. in
l.quod te.nu 8 ff ſi cerтū peta.& ibi Purpur.
nu. 95.latè Didac.Couarr.lib.3. varie.reſolu.
cap.17.nu.4 qui hanc communem eſſe ſcribit
non diſſentit Plaut.in d.l.quod te. lib. 5. nu.
23. ſi certum peta.& Beueria d.tract. De mo-
ra,pert.2.nu.15.
20 Decimus eſt caſus † cùm quis promiſit ſe fa
ctūrum & curaturum.is abſq; interpelletione
in mora conſtituitur. ita Baldus in cap. dño
guerram §.ad hęc. in tit. hic finitur lex Cor-
redi. & cum Baldo eſt communis Doctorum
opinio,vt teſtetur Craue.conſil.64.nume.2.
conſi.192.nu 17.& conſi.246.num.1.quo loci
poſt Socin.ſen.& Goza.conciliat opinionem
Decii,qui in d.l.quod te,prima lectura num.
21.à Baldo diſſentit, quòd ipſe Baldus loqui-
tur cùm ob morem debetur intereſſe, De-
cius verò cùm ob morem moroſus in pœnam
incideret. quàm diſtinctionem Plautius in d.
l.quod te,lib.4.nu 34. ſi certum peta. proba-
uit. & hanc diſtinctionem & conciliationem
ante Crauettam attulit M.Antonius Baueria
tract.de mora,parte ſecunde,nu.19.qui dein-
de de eius veritate dubitaſſe viſus eſt.
21 Vndecimus eſt caſus cùm debitor † ſub iu-
ramēti vinculo tenetur ſatisfacere, & ſcit cre
ditorem illa pecunia egere: tunc abſque alia
interpellatione moroſus eſt. ita multi affirma
runt,quos recenſet Decius in d.l.quod te,pri
me lectura num.11.& in ſecunda num.43. qui
ſat ſfacit argumentationibus Alex. ibi nume.
8.contrarium ſentientis. placuit & hęc com-
munis opinio Gozad.conſi.37.nu.7. & conſi.
57.nume.11. Crauet.conſi.64 nume.ſecundo.
& Roland.à Valle conſi.51.nu.45.lib.1. cōtra
receptam hanc opinionē ſenſit M. Antonius
Baueria d tracta.De mora,perte ſecunda,num
21.22.& Plautius in d.l.quod te,lib. 4. nume.
24.25.ſi certum petet. qui & alios eiuſdē opi-
nionis recenſent.
22 Duodecimus caſus eſt,cùm † contractus eſt
vltro citroque obligatorius, & vnus contra-
hentium ex latere ſuo impleuit: tunc alter
in mora eſſe dicitur abſque alia interpella-
tione, vt probat. l. Iulianus. §. ex vendito.
ff. de actio. empt. & l. curabit. C. de actio.
emptio. Alexan.d.l.quod te,nu. 8. & ibi Plau
tius in prefaie nume.9.ff.ſi certum peta. Baue
ria d.tracta.De more,parte 2.nu.19.omnes in
d.l. curabit.
23 Decimustertius caſus † eſt in l.vlt.§. prete-
reà.C.de iure dot. cùm extraneus mulieri do
tem promiſit, elapſo biennio moroſus effici-
tur abſque alia interpellatione: ite notant
oēs in l.de diuiſione. ff.ſolu.matri. Alex.d.l.
quod te,nu.8. Baueria pręcitato loco, nu.14.
24 Decimusquartus caſus eſt † in l. cum verò.
§.apparet.ff.de fideicom.lib. vbi fauore liber
tatis non eſt neceſſaria interpellatio. hunc ca-
ſum annotauit & Plautius in d.l.quod te,lib 4
nume.22. Bauerie loco iam citato nume.23.in
fine, qui duos alios caſus recenſet vt apud il-
lum. cuius quidem commentaria, cùm iam
hęc ſcripſiſſem in manus inciderunt. nec ſu-
ſcepti laboris me pœnitet, quando & pręter
eum per multa attulerim.
25 Secundus modus faciendę † morę, quę ex
perſone dicitur,ille eſt cùm debitor à credito
re interpellatur.ſolet altero ex duobus modis
interpellari debitor extra iudiciū, & in iudi-
cio. extra iudiciū nullo dato libello,ſiue iudi
cis pręſentie interpellatur.& hęc ſufficit vt in
mora cōſtituatur,quemadmodū probat l.mo-
ra.de vſur. l. Titia.§.vſuras,de legatis ſecūdo.
l.qui Romę.§.cohęredes. & ibi latè Socinus
nu.8.de verbo.obligat. & verè dubitationem
non petitur. Sed dubitationis eſt, an iudex
26 noſter iudicare debeat † moram eſſe factā ex
vna ſola interpellatione extraiudiciali.& verè
(mea & cęterorum opinione) factam eſſe iu-
dicabit: nam crebrior & verior hęc eſt Do-
ctorum ſententia. ſiquidem eam probarunt
gloſ. & Bart.in d. l. mora, in princip. de vſu-
ris. idem Barto. in l. Titie Seio. §. vſures.
de legatis ſecundo. & in l. qui Romæ. §. co-
hęredes.numero 2. & Areti. 1. nota. Ieſo.nu-
mero 9. & Alciat.num.21.& in §.Seia,in fin.
& ibi pariter Ieſo. in fine de verborum ob-
ligatio.hanc communem eſſe cenſuit Felinus
in cap.ex literis.nume. 8. de conſt. Tiraquel.
trecta.

tracte. De retrsctu conſeng. §. 9. gloſſ. 3. num.
23. Csmillus Pleutius in l. quod te, in præfa-
tione, nu. 22. ff. ſi certum petat. & verè proba-
27 tur † in d. l. mora, in princip. dum inquit, ſi
interpellstus opportuno. interpellatus ſemel
intelligitur, poſteaquam diſpoſitio in primo
actu verificetur, ex regula. l. boues. §. hoc ſer-
mone, de verborum ſignifica. atque ita hsnc
cōſiderationem fecit Pleutius præcitato loco
nume. 23. quanquem dubitatione non careat,
cum regula d. §. hac ſermone, ceſſet in legis
diſpoſitione (in qua nos verſamur) ex l. velu
ti. §. hæc vox. ff. de eden. vbi ſcribentes. & tra
dit latiſsimè Tiraq. d. §. hoc ſermone, in none
limitetione. clerius probatur ſententia hæc in
28 l. vltim: C. de iure emphy. dum, verbo ſingu-
leri vtens, ſtatuit, dominum per emphyteotæ
denuntiationem in mora conſtitui, non emē-
di rem emphyteoticam, & non impediēdi di-
ſtractionem, quam deinde is alteri facit. Cæte
ra iuris loce ſcio parum communem opinio-
nem adiuusre.

Qua ex re intelligimus verem non eſſe co-
rum ſententiem, qui contre receptam henc
opinionem dixerunt, ſolam interpelletionem
extra iudicialem moram non facere, ſed dup-
plicata ſaltem opus eſſe. in que quidem opi-
29 nione fuit † Aemilius Ferretus in libello de
more (qui in noſtras manus adhuc non ve-
nit) quem retulit Plautius in d. l. quod te, in
præfetione nume. 21. & Ferreti nomine ſup-
preſſo, hanc periter probauit Coraſius d. lib.
2. miſcella. iuris. cep. 6. horum argumentatio-
30 nes facili negotio diluuntur. Primò tex. † l.
mora, in fine principii. ff. de vſuris, ibi, omiſſa
debiti reperendi inſtantia. queſi oſtendat non
ſufficere ſolem interpellationem, poſteaquàm
inſtandū eſſe requirit. Ego poſt habitis alio-
rum interpretationibus ita Papiniani reſpon-
ſum intelligo: interpellationem vnam factam
ſeruo debitoris non ſufficere, cùm ſui copiam
debitor deinde facit: quoniam tunc none in
terpelletione opus eſt. fieri enim poteſt, vt do
minus illius interpelletionis notitiem, ob ſer
ui negligentiam non habuerit. quare in mo-
re verè non conſtituitur, ſi præſens interpel-
leri edhuc poteſt. noſtrem interpretationem
adiuuet miium in modum tex. l. item veniūt.
§. ponamus denuntietum. ff. de petitio. hered.
& ibi gloſſa citendo. d. l. mora, ſic eſt viſe illū
interpretari. Nec eſt verum quod Core. &
Plautius ſentiunt, ibi etiam domino eſſe denū
tietum ex illis verbis fortè, cùm etiam ſi ipſi
inquam domino denūtiatum eſt. nam ſic ego
interpretor, quod etiam ſi ſufficiat ſemel perſona
liter ipſi domino denuntiare, non tamen ſuffi
cere ſi ſemel mediante perſona ſerui denun-
tietur: inter duo hæc verè differentiem Papi
nianue poſuit. & ideo in fine illorum verborū
denuntiatum eſt, repetendum eſt affirmetiuè
illud verbum ſufficiat. Confirmatur, quia ſi
negatiuè vellemus legere, non ſufficere ſemel
domino eſſe denuntiatum. quod deinde de
ſeruo dicitur, eſſet ſine probebili dubitatio-
ne. cui enim eſſet dubium, quod ſi non ſufficit
ſemel ipſimet domino denuntiere, non etiam
ſufficere ſi eſſet domino mediante ſerui per-
ſona denuntiatum? Secundò Ferreti & Co-
31 raſij opinionem non tuetur. † l. ſi conuene-
rit. ff. de pigno. actio. cui iem reſpondit Bert.
in d. l. Titia. §. vſuras. nempè concluſionem
hanc noſtram eo in caſu limitari, verum non
attulit Bar. limitationis rationem. eem ego eſ-
ſe opinor quod ibi egitur, vt non modò is pro
credito, ſed etiā furti teneatur, erat enim pe-
ctus debitor, cum creditore de non diſtrehen
do rem pignori datá. quare vltra cauſem cre-
diti ad eum in mora conſtituendū, erat etiam
conſtituendus in more, vt à pacto de non di-
ſtrahendo recedere liceret: non ergo vne ſo
la interpellatio pro vtroque caſu ſufficiebet.
32 Tertiò Ferreto & Coraſio nō ſuffragatur † l.
Aemilius Lsrgianus, in prin. ff. de mino. ibi,
denuntietionibus vt pretium ſolueretur. quo
niā animaduerti, ibi duos terminos fuiſſe ſo-
lutioni aſsignetos, & in vtroque adiectū fuit
pactum legis commiſſoriæ, ibi diffinitur, per
ſecundam interpelletionem eſſe receſſum à
pecto, cui ob primam interpellationem atque
ob illam moram locus factus fueret. quemad-
modum ita noſtri interpretes ſentiunt in l. vi
num, ibi Iaſ. num. 17. & clarius Decius nu. 14.
& Rubeus num. 181. ff. ſi certum peta. Quertò
33 cōmuni opinioni nòn aduerſatur † l. Si men-
dato Titij. §. ille illi. ff. mand. quoniam ex fa-
cto ita ibi caſus euenerat. præterea ibi ſola
erat dubitatio, an morte illius, cui credita eſt
pecunie, mendetor eſſet liberatus: atque ita
de interpellatione nihil diffinitur. Quintò
34 tex. † l. qui Romæ. §. cohæredes. de verb. ob-
lig. eos nō adiuuat; cùm vt eo loci omnes ani-
maduertunt, vno Socino excepto, ita ex facto
acciderat caſus. & inter cæteros ibi Alciatus
nu. 21. Socini conſiderationes euertit. Sextò
35 tex. † d. l. qui Romæ. §. Seia. ibi ſi non ceſſaſ-
ſet. quæ litera eſt in Codice Florentino vt te-
ſtetur Ant. Ang. lib. 1. emenda. iuris cap. 3. pro
pè finē. & eam probat Coraſ. d. lib. 2. miſcella.

csp.

cap.6. nume.9. poſt Holoandrum, & ſi Alciatus lib.1. diſpunct. c.13. legat, ſi ante ceſſaſſet. & verè in meo manu ſcripto legitur ſi nõ ceſſaſſet. innuit ergo Scæuolę interpellationem vnam non ſufficere, ſed aſsiduè interpellandum, ſeu offerendum eſſe, atq; ita non ceſſandum. quod ſanè frequentatiuum vno ſolo in actu non videtur poſſe verificari. Ergo opinor ad rem reſponſum illud non cõferre; nam de oblatione quę vſuras impedire ſolet, loqui-
36 tur; quę in re cùm † vſuræ debentur non ex more, ſed ex conuentione, ad eas ſiſtendas ſola oblatio nõ ſufficit, ſed, cum ipſa oblatione, requiritur conſignatio & depoſitio. ita probat l. ſi creditrici. l. ſi acceptam. C. de vſuris. & ita omnes ſentiunt in d. §. Sæia. ibi Iaſ. nu.23. Alciat. nu.15. Neguſa. tract. de pignor. part.3. membri tertii quintæ partis. Boer. q.124. nu. 25. & ſi Carolus Molinæus tract. de vſuris. nu. 296. è cæteris in hoc diſſentiat. nihil ergo ad interpellationem attinet. Vltimò ea ratione adducebatur Coreſius, φ more multùm adfert præiudicii, & in multùm præiudicialibus
37 † plures interpellationes requiruntur. l.1. §. de inſpiciendo. ff. de ventre inſpic. l.1. ff. de libell. dimiſſo. cap.1. de ſupple. negligen. prælat. Verùm non ſatisfacit, quoniã ſatis poteſt ipſe debitor tot moræ præiudicia euitare poſteaq̃ monitus nouit quid agendum ſibi eſt. quorſum iam certum, certum facere? l.1. ff. de dote præleg. Nec aduerſantur relata iuris loca.
38 nam tex. d. † §. de inſpiciendo. ideo plures requirit denuntiationes, quia pluries venter, ante tempus quo mulier pariet, inſpiciẽdus eſt ne fraus aliqua fiat, quæ quidem cum fieri poſsit pluries, ita aſsidua requiritur inſpectio. tex. verò
39 † l.1. ff. de libello dimiſſo. requirit iteratas petitiones, quoniam lex opinata eſt iudicem illum plurimis occupatum negotijs facilè obliuiſci poſſe. quod omnes probant in l. quod iuſsit. ff. de re iud. ſic in c.1. de ſupp. negligen. præla. habita eſt ratio qualitatis perſonę Epi-
40 ſcopi. Non eſt pariter † vera tertia illa opin. Socini in l. qui Romę. §. cohęredes. num.1. de verbo. oblig. dum diſtinguendo conciliare videtur duas iam relatas opiniones, nam eam diſtinctionem rectè improbauit Alcia. ibi nu.21.
41 Quarta etiam fuit opinio † Ludouici Charondę d. lib.3. veriſimil. iuris, cap.10. qui opinatus eſt vnam ſolam interpellationem ſufficere quidem ad moram inchoandam, ſed non ad perficiendam, quoniam aliquod temporis interuallum requiritur. & ideo inſtantia quę requiritur, non alia ratione, inquit ille, requi-

ritur, quàm ne deſiſtendo velle videatur debitorem in mora non conſtitui, ſed potius ſoluendi tempus ei prorogare. quę ſanè opinio vera nõ eſt. Aut enim voluit Charondas poſt interpellationem, inſtandum eſſe à creditore alijs interpellationibus, & tunc ſentit ipſe contra cõmunem, & malè ex iam relatis. nil enim
42 aliud eſt † repetere debitum (quibus verbis ille vtitur) quàm voce interpellare. Aut verò voluit poſt interpellationem tempus eſſe concedendum, quo ille debitor ſolutionem parare poſsit: & tunc nil hic caſus differt ab eo, qui vult ſtatim ſoluere, ſed ad pecunias parandas tempus requirit. iuxta l. quod dicimus, de ſolutio. à communi itaque & vera Doctorum ſententia recedendum non eſt. expreſſa itaq; extraiudicialis interpellatio debitorẽ in mora conſtituit. Hoc idem operatur illa tacita
43 interpellatio extraiudicialis, quæ fit per diei appoſitionem: quoniam tunc dicimus diem pro homine interpellare. l. quoties in diem, cum ſeq. de verbo. oblig. l. magnam. C. de cõtrahen. & committen. ſtip. omnes in l. vinum, ibi Alex. nu.3. & Decius nu.9. ff. ſi cert. pete. Pleutius in d. l. quod te. in præfatione nu.16. ſcribit, hanc poſſe dici interpellationem hominis expreſſam, cum ab initio, dum diem præſtituit, interpellare dicatur. ab illo non multùm
44 diſſentio: immo ſolus † vnius diei lapſus moram facit, vt probat d. l. magnam, & doctè ſcribit Rober. Aurel. lib.2. ſenten. iuris, cap.17. & Charondas d. lib.3. veriſimilium. c.10. in fin. immo & lapſus vnius horę. Dec. in d. l. vinum. nu.9. & ibi Rubeus nu.108. qui quatuor extenſiones ad d. l. magnam, adfert. & eo loci refert caſus aliquot, in quibus nõ procedit. illis addo Bauerium tract. De mora, parte 2. nu.1. qui & illud ſcribit, hanc moram ipſo iure cõmitti, quod verum non eſt. alia etiam tradunt Soc. tract. fallen. reg. 90. qui attulit quatuor fallentias. idem conſil.109. vol. vltim. lib.1. & conſil.288. col.14. lib.2. Decius conſ.2. Pariſ. conſi.54. nu.15. libro primo caſum notabilem Alciat. reſpon.593. num.2. & apud Iaſ. & cæteros in l. ſi ex legati cauſa, de verbo. oblig. Hęc de interpellatione extraiudiciali. interpella-
45 ri etiam ſolet debitor † iudicialiter, & in mora cõſtituitur. l. nemo rem ſuam. §.1. de verb. obliga. l. homo, de re iudi. vbi Docto. & in l. qui ſine. vbi Deci. & Cagnol. de reg. iur. Pleutius in d. l. quod te, in præfatione nume.14.15. qui aliqua ſcribit. His ſatis ſuperq; intelligere poteſt iudex quando mora facta ſit. nec enim aliud ad eam cõmittendam requiſitur, quàm

quidquid alij docuerint. nam, & ſi plura requiri noſtri ſcribũt, vt apud Deciũ in l. quod te, in prima lect. nu.2.& in repe.num.12.13.& ibi latius Plautius in præfatione nu.17. ſi certum peta. illa tamen ego prodeſſe intelligo ad
46 excuſationem prudens ergo † iudex noſter poſteaquam intelliget morã eſſe commiſſam, intuebitur, an is debitor aliqua excuſatione ſe ipſum defendere poſſit: quam excuſationem is debitor proponet & probabit. ſunt enim plures excuſationis cauſæ: ego nonnullas & paucis referam, cæteræ apud interpretes noſtros legi poterunt.

47 Prima † eſt excuſationis cauſa, cùm per debitorem non ſtetit quominus ſatisfaceret. l. ſed & ſi. ff. de vſuris. vt putà, cùm rem in ſui poteſtate non habet; nam tunc excuſatur: ita tradunt omnes in l. quod te, ex illo textu. ff. ſi certum peta. ibi Alexander nume. 10. Decius in repe. nume.54. Ripa nu.38. Curt. iun. num. 30.39.& Plautius in præfatione nu.18. qui deinde multis modis declarant.

48 Secunda † cauſa eſt cùm debitor aliqua exceptione ſeipſum tueri poteſt. l. ſciendum, de vſuris. ideò rectè in d. l. quod te, in fine ſcriptum eſt, ſed etiam ſi aliqua iuſta cauſa ſit, propter quam intelligere debebas, te dare oportere. vbi ergo exceptione tutus eſt debitor à mora ſe excuſare poterit. atque ita re ipſa ſentiunt omnes in d. l. quod te. & ſi hoc quod nos ad excuſationem referimus, ipſi ad initiũ moræ faciendę referre videantur. id quod par ſimproprietatem quandam eſt, vt probant verba illa, videtur, toties repetita in d. l. ſciendũ, & ſubſequẽtibus. ff. de vſuris. ab opinione hac noſtra non diſſentit Plautius in d. l. quod te, libro ſecundo nu.90.96.

49 Tertia eſt cauſa, cùm † ſoluere diſtulit parãdo amicos, quos adhibere voluit, vel rogando fideiuſſores. d. l. ſciendum. nec enim hęc fruſtratio eſt creditoris.

50 Quarta cauſa, ſi iuſta aliqua † cauſa motus ad iudicium prouocauit, & ſi enim deinde conſtat iure non prouocaſſe, à mora iam facta excuſatur. l. ſi quis ſolutioni, in prin. de vſuris.

51 Quinta eſt cauſa † cùm hęres debitoris eſt, & ei fides nõ fit de debito. eſt enim iuſta ignorantia apud eum. l. qui in alterius, de reg. iur. Ripa in d. l. quod te, nu.59.

52 Sexta cauſa † cum hęres creditoris non facta fide ſe hęredẽ eſſe, interpellat debitorem. ita Ripa d. l. quod te, nu.58. Tiraquell. tracta. le mort à ſaiſit le viſ. parte 7. declarat.2. nu.1.

53 Septima † & nunc vltima cauſa eſt, cùm creditor, qui cum procuratore ſui debitoris contraxit, & debitorem principalem interpellat, non facta fide inſtrumenti contractus & copia ei dimiſſa. ita latè Ripa d. l. quod te, nume.60.61. Cętera ex induſtria, ne huc referre omnia velle videar, pręterco.

SVMMARIVM.

1 *Architectus, qui inſulam ædificare promiſit, & nõ ædificat, intereſſe ſoluit.*

2 *Iudicis arbitrio ſtatuitur tempus Architecto ad inſulam ædificandam, ſi nullum eſt in promiſſione præſtitutum.*

3 *Iudex quid obſeruare debeat tùm tempus præſtituere vult Architecto ad domum ædificandam.*

CASVS CCXXI.

ARCHITECTO QVOD TEMpus ad domum ædificandam præſtituatur.

1 CONDVXIT † artifex inſulam ante diem certam ædificandam, quam ſi non ædificaſſet promiſit ſoluere quanti locatoris intereſſet; reſpondit Labeo in l. inſulam. §. in operis. ff. locat. eatenus obligationem contrahi, quatenus vir bonus de ſpacio temporis ęſtimaſſet. quia ad actum apparet eſſe, vt eo ſpacio abſolueratur, ſine quo fieri non poſſat. vir itaque bonus,
2 hoc eſt iudex † ſuo arbitrio non pręſtitutum à iure tempus hoc ſtatuet. atque ita hunc caſum iudici arbitrarium eſſe ſcriptum reliquit Afflict. in cap.1. nume.21. verſic. item breuitas temporis. ex quib. cauſ. feud. amittit. ſua ergo
3 diligentia † iudex adhibitis architectis artiũq; peritis, à quibus inſtrui verè poſſit, tempus pro modo ædificij ſtatuet.

SVMMARIVM.

1 *Tutores ſi in loco haberi non poſſunt idonei, è loco vicino vocandi ſunt.*

2 *Vicini loci incolæ ad minus arceſſendæ ſunt cùm illius loci incolæ, quibus prius eſt demandatum, idonei non ſunt.*

3 *Tributum, quod Principi præſtari ſolet, vel illius Prouinciæ, vel vicini Quæſtori perſoluendum eſſe.*

4 *Pauperes ſi in loco non extant, vt illũ perſoluat ſup*

tur legatum factum à teſtatore, è loco vicino vocandi ſunt
5 *Vicinũ homicidiũ perpetraſſe præſumitur in dubio*
6 *Vicinum damnum dediſſe viatori præſumitur.*
7 *Statutum Papiæ 66 in criminalibus, ſua rubric. De pœna communium terrarum territorij, declaratur.*
8 *Vicinum præſumi ſcire facta vicini.*
9 *Epiſcopus vbi in remotis agit, eius loco Vicarius ordines confert.*
10 *Iudices è loco vicino vocandi ſunt, cùm in loco non extant.*
11 *Doctores è loco vicino acerſendi ſunt cùm in loco collegij perfectus deſit numerus ad doctoris creationem.*
12 *Doctores loci vicini conſulendi ſunt, cùm nullus in loco extat.*
13 *Vicinus locus quis.*
14 *Vicinus ratione domus quis.*
15 *Vicinum dici quantum vox exaudiri poteſt.*
16 *Iudicis arbitrio relinqui an è loco vicino vox exaudiri poſſit.*
17 *Domus duæ vicinæ quæ.*
18 *Domus pars poſterior non conſideratur, vt alteri vicina dicatur.*
19 *Vicinus quis dicatur, vt teneatur emendare damnum ex diſpoſitione legis, vel ſtatuti.*
20 *Iudex quid obſeruare debeat, vt cognoſcat an vicinus oppreſſum acclamantem exaudi potuerit.*
21 *Vicini qui dicantur reſpectu perſonæ.*
22 *Vicini teſtes qui.*
23 *Statutum, quod damnum emendetur à vicinis, non comprehendit pupillos & cæteros inhabiles.*
24 *Statutum Papiæ 66. in criminalibus, ſub rubric. De pœna communium terrarum territorij, declaratur.*
25 *Vicini ratione ciuitatis vel oppidi, qui dicantur.*
26 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ dicantur vicina oppida, vel ciuitates.*
27 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ dicantur vicina, vel remota domicilia.*
28 *Vicini ratione prædiorum ruſticorum qui.*

CASVS CCXXII.

VICINI QVI DICANTVR RAtione, domus, certi actus, perſonæ & locorum: & de huius diſceptationis effectu plenè & diligenter explanatum.

SVMMA eſt vtilitas ſcire; qui locus vicinus, & per conſequens qui remotus dicatur, nam, ſi in ciuitate, ex qua pu-
1 pillus oriundus eſt, deſint qui idonei † admi-
niſtrandę tutelę vel curę videantur, ex vicina
ciuitate accerſendi ſunt. l. Diuus. ff. de tuto.
2 & cura. ita ſi munus certæ † religionis inco-
lis iniunctum eſt, neq; idonei reperiantur, ex
proximis locis euocari debent. l. cùm nauar-
3 chorum. C. de nauicul. lib. 11. ita † tributum
quod Principi pẽditur Quæſtori eius prouin-
ciæ, aut proximę præſtandũ eſt. l. 1. C. de cano.
4 larg. tit. lib. 10. ita, quod † pauperibus relictũ
eſt, ſi illius loci egeni non extant, vicinis ero-
gandũ eſt. Docto. in l. ſi quis ad declinãdam.
5 C. de Epiſ. & cler. Ita ẽt dicimus, ꝙ vbi † igno-
ratur auctor facinoris, contra vicinũ pręſumi-
tur. l. dominus horreorũ. ff. locati. vbi Bar. idẽ
in l. ſi ita. §. vlt. ff. de fund. inſtr. Soci. ſen. cõſ.
54. col. pen. lib. 3. Gramma. cõſi. 22. nu. 4. Marſil.
in praxi crimi. §. diligenter. nu. 97. Blãcus
l. vlt. n. 413. de quæſ. Follerius praxi crim. parte
2. nu. 18. & Tiraq. De pœnis legũ, cauſa. 23.
nu. 10. quo loci alia ſcribit, & num. 11. ſubijcit,
hac ratione in multis Italiæ locis legibus mu-
6 nicipalibus ſancitum eſſe, † damnum viatori-
bus datum, eſſe à vicinis ſarciendum, vt potè
ꝙ illi ipſi fuerint, qui dederint, vel ſua culpa
datum ſit. quod ſanè ſtatutum extat Papiæ
7 † in crim. 66. ſub rub. De pœna communium
terrarũ territorij. & tñ nõ vtatur hoc verbo vi-
cinis, prouidet tamen vt damnũ emendetur
cùm in illo territorio datũ eſt, relata ratione.
8 Illud ẽt accedit pręſumi † vicinos ſcire, quę in
vicina aguntur. ca. quoſdã. c. quanto, vbi Do-
cto. de præſump. oẽs in l. 1. ff. ſi certum peta.
Tiraq. d. cauſa 23 nu. 2. qui & alia affert. quod
facit & Coraſius tract. De iure ciuili in artem
redigendo, part. vlt. cap. 26. His accedit, quòd
9 vbi † Epiſcopus in remotis, nõ aũt in vicinis
agit, illius loco eius Vicarium ordinare poſſe
cap. cùm nullus. de tempo. ord. in 6. Huc per-
tinet quod legitur in c. 1. & c. 2. 6. q. 4. ſi pro-
10 uinciæ † iudices inter ſe diſſentiant, è vicina
prouincia euocandi alij ſunt. Accedit, ꝙ vbi
vnius collegij Doctores tot non extant, qui
11 † Doctorem creare poſſint, alij è ciuitate &
loco vicino conuocari poſſunt, ita Docto. tra-
dunt in c. propoſuiſti, de proba. quo loci &
12 illud ſcribunt, ꝙ vbi non extant in loco † Do-
ctores, qui ſuper nata cõtrouerſia de iure in-
terrogari poſſunt, eſſe adeundos vel vocãdos
vicinos. id, qđ tradit & Dec. in l. iuris ignorã-
tia. 2. lect. nu. 23. C. de iuris & facti igno.
13 Dubitari nunc contingit, quis locus hic † vi-
cinus dicatur, & quis remotus quia in re dicẽ-
dũ in primis eſt, eſſe ſpectandã locorũ contiue
tudinem,

tudinem,vbi ille reperiatur. ita tradit Bar. in l. ſi tertius,in princi.num.2.ff. de aqua pluu. arcen. Butr.in c.ſuper ſpecula.de priuileg. & Felin.in c.quoſdam.nu.1.de præſump. Alex. conſi.22.num.7.lib.4. vbi autem conſuetudo deficit, plures caſus ſunt diſtinguendi.

14 Primus eſt,cùm agitur de † vicinis ratione domus & habitationis. tunc vicinus dicitur, qui à vicino exaudiri pôt.l.1.§.eodem aût tecto.& §.ſeq.ff.ad Sylla. Signorol.cõſ.32.Qui dicantur.nu.1.latè Tiraq. De retract.cõſang. §.1.glo.9.num.21.poſt multos,præſertim poſt Bar.in l.ſi tertius,in prin.nu.2.ff.de aqua plu uia arcen. qui ſubijcit,eſſe intelligendũ quan

15 tum † cõis vox exaudiri poteſt. nec enim ratio habenda eſt vocis ſtentoreæ, vel multùm tenuis. eritq; temporis pariter magne ratio habenda,nampè en flerent venti, vel non, &

16 qua ex parte que ſanè omnia in † iudicis arbitrio, vt potè in facto conſiſtentia, poſita eſſe cenſeo.Nos quotidie dicere ſolamus,vicinos eos,qui in vna eademq; ciuitatis via habitant. quod intelligitur ſecundum vulgi opinionẽ. ita reſpondit Signorol.conſil.32. Qui dicantur,in fine. qui inquit, hoc eſſe vtile admodũ ad interpretationem ſtatuti Mediolani, quo cautum eſt, ꝙ vicini litigentes poſſint compelli ad compromittendum. ego etiam hoc procedere intelligo modò vie non ſit longa admodùm,& vnus in vno,alter in altero capi ta ipſius vię habitaret: tunc vicini dici non poſſunt,quis enim dicere poſſet duos eſſe vicinos hic Patauii ſi vnus in capite viæ ſuburbij ſanctæ Crucis,& alter in altero habitaret? de quantitate tamen diſtantię iudici ego multùm tribuo. Non etiam habenda erit ratio

17 † vicinitatis domuum,ſi vna in vna via ianuam habet,altera in altera,etiam ſi ratione partatũ non modò ſint vicinę,ſed etiam contiguæ,ita Bar.in l.3.§.ſurdus ff.de aqua pluu.arcen.nõ

18 enim conſiderari ſolet pars † poſterior domus. quamobrem ſcribunt Bald.Imola & Roma.in d.l.ſi tertius,in princ.ſtatuto diſponente,ꝙ offendens aliquem iuxta domum talis, puniatur &c.non eſſe locum quando aliquis fuit offenſus iuxta domum,ſed à parte poſteriori domus.

19 Secundus caſus eſt, cùm ſit mentio de † vicinis ratione certi actus, vt putà in caſu illius ſtatuti,quòd damnum datum à vicinis emendetur. tunc vicini etiam illi omnes dicuntur, qui acclamantis vocem ex eo loco commiſſi delicti exaudire poſſunt.ita Bartolus in d.l.ſi

20 tertius,in principio nume.2.qu. ob id † conſuluit iudici, vt hominẽ acclamantem in loco patrati facinoris eſſe iubeat, & is ſit in locis, qui vicini creduntur,vt audiat vocẽ illius, atq; ita iudicet illos eſſe vicinos vel nõ.cum enim ea ratione conditum ſit ſtatutum,vt exaudientes opem ferre poſſint oppreſſis, illi oẽs dicũtur vicini, qui oppreſſi vocem exaudire potuerunt; atque ita nulla erit differentia, ſiue proximi ſiue remoti vicini ſint. ita Albet. & Iaſon in l.nõ ſolùm,in principio de oper.noui nunt. Tiraq. de retractu conſang.§.1.gloſ. 9.nume.21.26. & cum ratio ſit ob exaudiционem,diſtantia atque ita etiam vicinitas conſideratur non ratione itineris, ſed in aere. ita Alex.conſi.22.nu.5.l.b.4.

21 Tertius caſus eſt,cùm ſit mentio † vicinorũ, reſpectu perſonæ, vt putà, cauetur conſtitutione Pontificia ꝙ quis ſit vſurarius, probetur teſtimonio vicinorum.hoc in caſu inquit etiam Bar.in d.l.ſi tertius,in prin nu.2.vicinũ dici,qui poteſt ab illius hoſtio clamans audiri. argumento. l. mille paſſus, de verb. ſignif. Ego verò opinor conſtitutionẽ hanc voluiſſe intelligere de omnibus illis vicinis,qui veriſimiliter notam habent conditionem perſonæ vſurerij. quemadmodum & eo in caſu, quem ſubijcit Bar. ſi eſt ſtatuto (vt Tuderti) cautũ, ꝙ is ciuis effectus intelligetur, qui probauit

22 per † vicinos proximiores ſe per decennium ciuitatem habitaſſe. nam & ſi ſecundum Bar. intelligantur vicinis magis proximi, attamen verius & rectius dicendum eſt intelligi de his, qui veriſimiliter rei veritatem ſcire poſſunt. ita Baldus in l.ſi vicinis,in fine. C.de nup. & Felin.in c. quoſdam.nume.1.de præſump.imo intelligi debet ſtatutum loqui de vicinis idoneis adferendum teſtimonium. ita Bert.in d.l.ſi tertius,in ſi.prin.& Iaſ.in d.l.nõ ſolùm in prin.nu.1.de oper.no.nunt.quare pueri & ſimiles nõ comprehenduntur, quemadmodũ

23 nec continetur in illo ſtatuto † ꝙ damnum à vicinis emendetur.nam hoc ſtatutum nõ comprehendit pupillos,mulieres & ſimiles inhabiles ad auxilium oppreſſis ferendum. ita relati interpretes. quibus accedit Ang.in l.ſi quis in graui.§.ignoſcitur.ff.ad S.C.Sylla.Cur.iun. conſi.156.num.10.ſic qui eo tempore aberent cùm delictum fuit perpetratum. ita Decius conſi.64.col.4.in prin.atque ita declarari po

24 teſt † ſtatutum illud Papię 52.in criminalibus, de pœna communium terratum.

25 Quartus eſt caſus, cùm agitur de † vicinis ratione locorum,vt ciuitatum,vicorum,& caſtrorũ.quo in caſu ſunt opiniones,nam gloſſa in l.

in l.4. §. ſi tam vicinum. ff. de dam. infecto. ſanſit duas ciuitates vicinas eſſe cùm ſolùm per centum miliaria inter ſe diſtant quæ opinio iure nõ probatur. Altera fuit opinio gloſſę in c. pręſenti, ex textu illo de pręben. in 6. vicinia loca dici, quę per duas diætas inter ſe diſtant. quę ſanè opinio illo tantùm caſu, nõ in omnibus abſolutè locum habet.

26 Tertia itaq; & receptiſsima opinio eſt, † arbitrio iudicis relinqui, qui locus vicinus & quis remotus dicatur. ita gloſ. in c. fœlicis. §. pręſenti, de pœnis, in 6. gloſ. in c. cùm nullus, in verbo remoti, de tempo. ordi in 6. in clem. cauſam, in verbo remotis, de elect. vbi Cardi. & Imola. Bar. in d. l. 4. §. tam vicinum, & ibi Alex. in fine. ff. de dam. infecto. Bal. in l. ſi vicinis, in fine. C. de nup. Alex. conſi. 57. nume. 6. lib. 3. & conſi. 22. nu. 5. lib. 4. Felin. in c. quoſdam. nume. 1. & num. 3. de pręſump. Tiraq. in repet. l. ſi vnquam, in verbo omnia vel partẽ. nume. 31. C. de reuoca. dona. Mantua in cap. nonnulli, in fine, poſt Cardinalem ibi de reſcrip. ſua ergo prudentia iudex ſecundũ ſuppoſitam materiã iudicabit loca eſſe vel remota, vel vicina. His accedit quod ſcriptum reliquit Afflictus in cap. 1. nu. 21. verſi. ſic etiã habet arbitrium, ex quib. cauſ. feud. amitt. poſt Baldum in l. acceptam. q. 12. C. de vſuris, eſſe

27 in † iudicis arbitrio, quod creditoris domiciliũ mutatum à primo multùm diſtare dicatur, vt debitor qui tenebatur ſoluere in illo domicilio, non teneatur nunc ire ad nouum.

28 Quintus eſt caſus, cùm agitur de † vicinis ratione prædiorum ruſticorum, vt in l. 4. § 11. ff. fini. regund. ij dicuntur vicini, quorũ prædia ſunt confinia. d. l. 4. §. finali. ſunt autem confinia, cum arbor vnius radiçes in prædio alterius agere poteſt. l. adeò. §. in flumine, & §. vltim. ff. de acquir. rerum dom. ſanſit Signor. d. conſ. 32. & hęc ex ſermonis proprietate confinia, non vicina dicuntur d. l. 4. §. vltimo.

SVMMARIVM.

1 *Cauſa modum formam illi præſtare.*
2 *Legatum minui cauſa diminuta, ob quam ſit.*
3 *Salarium ſeruitoris minui diminuta patronorum parte.*
4 *Salarium quãdo minuatur Præfectorum duorum caſtrorum vno dimiſſo.*
5 *Præbenda vna quomodò inter duos ad eandem dignitatem aſſumptos diuidatur.*
6 *Salarium quod debetur iudici cauſarum ciuilium & criminalium diuidi debet cum illo, qui deinde de cauſis ciuilibus præpoſitus fuit.*
7 *Salarium pro modo auctoris laboris augendum eſſe.*
8 *Officia duo qui in eccleſia gerit, duo etiam ſalaria conſequi debet.*
9 *Salarium inſtitori debet dupplicari, dupplicatis negotijs.*
10 *Fornarius qui pro certa ſumma promiſit coquere panem pro familia, ea aucta, non augetur ſalarium.*
11 *Salarium quomodò minui debeat pro modo diminuti laboris.*
12 *Iudicis arbitrio relinqui, quomodò pro diminuto labore minuatur etiam ſalarium.*

CASVS CCXXIII.

QVOMODO AVGERI, VEL minui debeat ſalarium pro modo aucti, vel diminuti laboris.

1 QVAE ob cauſam fiunt, à modo ipſius cauſæ formam & determinationem recipiunt. rectè etenim reſpondit acutiſsimi ingenij vir Papinianus in l. Seio in principio. ff. de annuis

2 lega. † legatum factum amico, ſi pro negotiis trium filiorum teſtatoris interuenerit, minui, ſi duo ex illis deceſſerint. quoniam (inquit ille) tam labor, quàm pecuniæ diuiſionem recipiunt. quo reſponſo adductus eo lo-

3 ci docuit Bart. eſſe minuendum † ſalariũ ſeruitoris, qui tribus ſcholaſticis ſeruire promiſit, & deinde eorum vnus receſsit. & cum Bartolo ſenſit Cępolla in tract. ſeruiturum vrbanorum prædiorum cap. 50. de furno. nume. 5. ita ſenſit & Cagnolus in l. diem functo. num. 159. & ibi Bologne. nume. 47. ff. de off. aſſeſſ. & ſi ipſe Cagnolus declaret Bartoli doctrinã non procedere, quando quantitas ſalarii eſt taxata, quia non diminuitur; ex quo per eum non ſtat. ſed cogita ex relatis. ita pariter docuit Baldus in l. binos. C. de euo. diuerſ. iudi.

4 ſi duobus † caſtris vnus præſit Vicarius, cum annuo honorario centum coronatorum, & deinde Dominus duos Vicarios præponat, inquit Baldus illi primo eſſe minuendum ſalarium, & pro dimidia alteri aſsignãdum. idem

5 is inquit, cùm ad vnam † præbendam duo autoritate Apoſtolica aſſumuntur. Baldum ſecutus eſt Ant. Capicius Neapol. deciſ. 27. nu. 10. qui refert in Conſilio Neapolitano decrerum

fuiſſe,

6 fuiſſe,† ſalarium capitanei, qui iuriſdictioni ciuili & criminali præerat, eſſe diuidendum cum altero capitaneo iuriſdictioni ciuili deinde pręposito. ita econtra dicere ſolemus,
7 pro † modo aucti laboris,eſſe etiam augẽdum ſalarium. exempla adfert quamplura Felinus in cap. cùm olim.nu.1.de re iudic. duo prima ſunt egregie. Primum,cùm aliquis duo habet
8 † officia in eccleſia, vtriuſq; ſalarium cõſequi debet. Alterum eſt ex reſponſo Roma.conſi.
9 26 Viſo facto. ſi inſtitor † vnum habet ſalarium vnius negotij cauſa,ſi alteri pręponatur dupplicari debet.quod de eo qui duobus vnitis territorijs præpoſitus fuit, annotauit Caſtren.in l.3 ff.de off.aſſeſſ.& Cagnol.d.l.diem functo. nu.159.eodem titulo. ſed contra vrgere videtur doctrina Cæpollæ d. cap.50. de furno. poſt Abba.in cap. quãto, de cenſibus. quos ſecutus eſt Marſil. ſing. 134. Tu ſcis, in
10 fine. ſi † fornarius promiſit pro ſumma quatuor coronatorum coquere panem pro tota familia,ee aucta,nõ augetur ſalarium. verùm ſatisfieri poteſt ex diſtinctione,quem fecit Cępolla d.c.50.nu.21. Hac in re itaque contin-
11 git dubitare, quomodò † minuendum eſt ſalarium pro modo diminuti laboris, vel econtra? Bar.in d.l.Seio, in fine principij, de annuis lega. ſcriptum reliquit, eſſe in arbitrio,
12 † iudicis. illius ſententiem probauit Cepici. d.deciſ.27.nu.10. iudex ergo rectè intuebitur quantitatem diminuti vel auctori laboris. euenit enim non ſemel, vt tantus inſit labor duobus ſeruiendo, quàm quatuor: & tantùm vni officio, quàm duobus, & è contra.

SVMMARIVM.

1 *Debitorem cautela, ne dibitum ſoluant.*
2 *Euictionem imminere, excipi poteſt.*
3 *Euictionem imminere cùm allegatur, fideiuſſore dato tollitur.*
4 *Euictionem cùm allegatur immittere, authori denuntiandum eſſe.*
5 *Euictionem imminere cum allegatur, alleganti iuramentum deferri an per fraudem hoc alleget.*
6 *Euictionem imminere cum allegatur, replicandũ erit, dolo & fraude excipientem vſum, vt ei lis moueretur.*
7 *Iudicis arbitrio relinqui, quibus coniecturis dolus & fraus allegantis euictionem imminere, probari poſſit.*
8 *Iudicem fauorabilem habere in arbitrarijs optimum eſſe.*

CASVS CCXXIIII.

EVICTIO QVANDO DICAtur imminere, quomodò illa euitetur, & de dolo & fraude eam aſſe ctantis, declaratum.

DEBITORES † verſuti & callidi cùm fidem fallere exoptant, ne ſcilicèt tempore præſtituto ſoluant creditoribus rei emptæ pretium, ea cautela vti ſolent, cùm ſolutionis tempus propè eſſe vident, curant amici & interpoſitę perſonæ nomine litem ſuper re ab eis empta moueri, 1
2 ita vt obiicere creditori poſſint, † euictionis periculum imminere; atq; ita cogi nõ poſſe pretium rei emptæ ſoluere.l.ex his prædijs.& l.ſi poſt perfectam.C.de euictio. hanc cautelam eludunt creditores † multis modis. vno 3
fideiuſſione pręſtita,vt ſcribunt omnes in l.à Diuo Pio.§.ſi poſt.ibi Iaſo.num.2. de re iudicata. Soc.ſen.cõſ.108 col pen.verſi.ſecũda defenſio.lib.2.Neuiza.conſil.37. nume. 15.16. quemquàm parum proſit fideiuſſio, cum euidẽter euictionis periculum imminet, vt apud Iaſonem loco pręcitato. verùm perpetua non eſt huiuſmodi defenſio,quandoquidem, non omnes fideiuſſionem aliamq; cautionẽ præſtare poſſunt.

Altero itaq; modo cautela hæc euitatur,
4 † denuntiatus venditor ſuo autori pariter litam ſibi motem denuntiet, qui vbi ſoluendo eſt,euictionis periculum imminere non dicitur. ita fuit deciſum in Conſilio Neapolitano referente Afflicto deciſi.171.idem ego dicerem quando ipſemet venditor immediatus ſoluendo eſſet. verùm & huic defenſioni locus ſemper non eſt,hominum inopia.

5 Tertius eſt modus,vt creditor † iuſiurandũ debitori deferat,vt iuret,an non per fraudem & malitiã curauerit ei litem moueri. ita Curt. ſenior in l.vnica, in fine,C. de prohib. ſequeſtr.pecu & Soci.ſen.d.conſ.108.colum. pen.verſ.ſecunda defenſio.lib.2.verùm,vt illi aiunt,parum prodeſſe poterit conſilium hoc, quoniam is debitor ita pronus erit ad deierãdum,quemadmodum, & iniquè litem ei moueri curauit. idẽ docuit Baldus in d. l. ſi poſt perfectam,qui dixit,hodie iuramenta hęc par uipendi. ſi tamen iuramentum hoc eſſet deferendum, ego ſuaderem potius deferendum eſſe illi actori,vt iuret, an ab illo debitore requiſitus

quiſitus litem mou erit. nam is facilius rei veritatem iurabit, cum tanti ſua non interſit.

Quartus tamen eſt defenſionis modus, vt
6 creditor alleget debitorem † ſuum per dolum & fraudem curaſſe ei litem moueri, ne pretiū numeraret. quam ſanè fraudem & dolum con
7 iecturis probare poterit. & omnia deinde † iu dicis arbitrio erunt, qui ex qualitate perſona rum & actus iudicare poterit, an dolo & frau de lis mota fuerit. ita Curt. ſen. in d. l. vnica, in fine. C. de ſequeſtr. poſſ. & fruct. qui ait,
8 bonum eſſe in hoc † iudicem habere fauorabilem: quemadmodum & in cæteris omnibus dubijs & arbitrarijs caſibus, vt docuit Abbas in cap. 1. numero 15. de conſtitu.

SVMMARIVM.

1 *Præſcriptionem ob malamfidem non currere.*
2 *Malafides quomodò detegatur.*
3 *Iudicis arbitrio relinqui, quibus coniecturis malafides probetur.*
4 *Malafide poßidet, qui titulo caret.*
5 *Malafide poßidet, qui ſpreta denuntiatione ne emeret, emit.*
6 *Malafide poßidet, qui non ſeruatis ſolennitatibus, emit.*
7 *Malamfidem præſumi ex titulo improbato.*
8 *Malafides probatur cùm probatur poſſeſſorem ſciuiſſe rem eſſe alterius.*
9 *Malafides probatur, probata fama viciniæ, rem illam alterius eſſe.*
10 *Malafides in eo præſumitur, qui poſt poſſeßionē adeptam titulum habere procurauit.*
11 *Malafides teſtibus extraiudicialibus probatur.*
12 *Malafides præſumitur cùm emptor non curauit videre mandatum procuratoris vendentis.*
13 *Malafides præſumitur, qui dicit ſe ex priuilegio præſcripto poßidere.*
14 *Malafides cauſatur etiam ex relatione tertij.*
15 *Malafides præſumitur in eo, qui in re aliena poſſeßionem prætendit.*
16 *Malafides præſumitur in emente à ſtatim conſumpturo.*
17 *Malafides præſumitur in eo, qui de iure ſuo dubitauit, & ob id remedium aliquot quæſiuit.*
18 *Malamfidem in eo præſumi, qui adhibitis cautelis inſolitis contraxit.*

CASVS CCXXV.

QVIBVS CASIBVS MALAfides præſumatur, longa ſerie enarratum.

CVM de vſucapionibus & præſcriptionibus agimus, quærere diligenter ſolemus, an is præſcribens, vel vſucapiens in bona vel malafide verſetur.
1 nam † malafides in cauſa hodie eſt, ne præſcriptioni vel vſucapioni locus ſit. cap. vlt. de præſcrip. in 6. qua de re ſuis in locis fuſiſsimè interpretes ſcribunt. Dubitari itaque quotidie
2 contingit, quomodò † malafides detegatur, & coniecturis detegi affirmarunt Bart. in l. Celſus. nume. 18. de vſucap. Bald. in l. pen. C. de euict. Alex. conſi. 187. nume. 8. lib. 2. & conſi. 54. nume. 9. lib. 6 Alba. conſi. 28. nume. 3.
3 quæ ſanè coniecturæ & inditia à † iudicis arbitrio pendere clarè cēſuit Claud. Seyſſellius in repe. d. l. Celſus. nume. 39. quem ibi ſecutus eſt Baldus nume. 128. Ego obſeruaui malam fidem multis modis detegi: aliquos recenſebo, cæteros diligēs ipſe lector perquiret: nec enim is ego ſum, qui præſtare omnia poſsim.
4 Primò itaque † malafides detegitur cùm is poſſeſſor ſine titulo poſsidet, ex l. vlt. C. vnde vi. ita Bar. in d. l. Celſus. nu. 17. & ibi latiſsimè Balbus nume. 105. de vſucap. qua de re plura ſcripſimus in tracta. de recuperan. poſſ. remedio 13 nume. 33.
5 Secundò, quādo iam ipſi † poſſeſſori fuit denunciatum, ne rem illam emeret, quoniam vendentis non eſt. l. ſi fundum. C. de rei vēd. ita Bart. in d. l. Celſus. nume. 18. & ibi Baldus nume. 110. qui num. 111. ſubijcit, intelligi, cùm denuntiatio facta eſt ante emptionem, non autem poſt, idem etiam reſpondit Craue. conſi. 6. nu. 76. & conſi. 261. in fine. & ſufficit ſi denuntiatio hęc fiat ab eo, qui rei cuſtodiam habet. Afflictus deciſ. 369. nume. 10. vel etiam à procuratore cùm mandatum oſtendit. Baldus d. l. ſi fundum. latiſsimè Tiraquel. de retractu conſang. §. 36. gloſ. 2. nume. 5. qui alios plures aliter ſentientes refert. & eo loci plura alia hac de re attulit. Hæc tamen denuntiatio parum prodeſt, cùm is venditor iam diu poſſediſſet. ita poſt Felinum ſcribit Afflict. deciſ. 178. nume. 11.
6 Tertiò † malafides detegitur, quando is emptor non ſeruatis iuris ſolennitatibus contraxit. l. quemadmodum. C. de agricol. cenſ. lib. 11.

lib.tt.& ibi Bartolus,qui clarè dixit ex titulo
7 improbato † malamfidam præſumi. idem affirmauit Cæpolla tract.ſeruitutum vrba.prædio.cap.20.nu.2. Felinus in cap. ſi diliganti. nu.5.& ibi latè Pariſ.nu.26.qui aliquibus modis daclarat.de præſcrip. quibus addo Baldū conſi.347.Quęro quidā nobiles. propè mad. lib.1.Calca.conſi.25.nume.13. Iaſ.in §. item ſi quis in fraudem.nu.45. inſt. de actio. qui dixit,hanc præſumptionem eſſe iuris & de iure, & ob id non admittara probationem contra riam. idem reſpondit Soci.iun.conſi.69.nu. 45.lib.1.Boer.q.1.nu.54.& Neuiza. conſ. 85. nume.14.

8 Quartò detegitur † malafidas probando poſſeſſorem hunc coram aliquibus dixiſſa, ſe ſcire rem illā alterius eſſe.ita Bar.in d.l. Celſus.nume.18.& ibi Balbus nume. 118. de vſucap. Ange.in l.eum qui. §. publiciana. ff. de publ.in rem actio.Cæpolla d. cap.20. num.2. Alex.conſi.187.nume.8.lib.2.Feli.d.c. ſi diligenti. nu.5. de præſcrip. Nec refert,an confeſsio hæc parte abſente vel præſente facta ſit. ita docuit, & rectè Balbus in d.l.Celſus, nume.120.vt apud eum.

9 Quintò,ſi † fama erat in vicinia, ram illā alterius quàm venditoris eſſe: tunc in mala fide creditur,qui eam emit,ita Bartol.in d. l. Celſus.nume.18. & ibi latiſsimè Balbus num. 122.Cæpolla d.cap.20.nume.2.Soci.ſan.con ſil.25.in fina lib 1. Afflictus deciſ.369. nu. 9. & Socin.iun.conſi.69.nume.52.lib.1.

10 Sextò ex eo quis † malæfidei poſſeſſor præſumitur quòd poſteaquàm poſsidere cœpit, procurauit titulum habere. ita Bald.in l.,quoties.C. de rei vend. Cæpolla d.cap.20. nu.2. Felin.d.cap.ſi diligenti,de præſcrip.Alexan. conſi.192.nume.5.lib.2.& Balbus in d.l.Celſus.nume.123.in fine,de vſucap.

11 Septimò † ex teſtimonio teſtium etiam extra iudicium,malafides detegitur. Bald.in cap.1.§.ſi duo.de pace tenen.Felin. in d.cap. ſi diligenti.nume.5.de præſcrip. immo vnius teſtimonio malamfidem,probari Alexan. reſpondit conſi.54.nume.9.lib.6. & Alba. conſil.28. num.3.

12 Octauò † malafides ex eo pręſumitur & detegitur, cùm is poſſeſſor acquirendo non curauit videre mandatum procuratoris noīe ſui domini vendentis. nam ſi poſteà reperitur mandatum minus validum vel nullum,in malafide is præſumitur. ita Bar.docuit in l. qui fundum.§.vltim.& in l.vlti.ff.de vſucap. pro empto. Felin.in d.cap.ſi diliganti, num.5. & Balbus in d.l.Celſus.nu.123.& in tracta. præſcrip.in 2.particula tertiæ partis principalis. q.18 præſertim,ſi colluſio aliqua poteſt inter hunc acquirentem & procuratorem probari. Abbas d.cap.ſi diligenti.nume.25.in fine. de pręſcrip.quod verum eſſe intelligunt, niſi is emptor fide dignis perſonis credidiſſet hunc procuratorem mandatum idoneum habere. quod reſpondit & Ruinus conſi.68. numero 23. lib.1.

13 Nonò † malafides in eo conijcitur, qui ſe ex priuilagio poſsidere, & illud priuilegiū præſcripſiſſe contendit, ita Baldus in l. ſolennibus C.de rei vand.Falin.d. cap. ſi diligenti.nu.5.& Balbus in d.l.Celſus.nume.123.

14 Decimò ex ſola relatione tertij in † malafida poſſaſſor redditur, ita gloſ. notab. in l. ſi cùm dictum.§.ſi cùm potarit.de euictio. Felin.d.cap.ſi diligenti nume.5.varſi.adde etiā.

15 Vndecimò in † malafide is creditur, quà in re aliena poſſeſsionem pretendit,cùm ram alianam eſſe ſcit,vel ſcire debet vel lage communi vel municipali. ita tradit Balbus in d.l. Celſus.nu.127.de vſucap. poſt Baldum,quem citat in l.poſt ſententiam,col.pen. C. de ſent. & interlo.omni iud.

16 Duodacimò † in malafide is creditur,qui à conſumpto ſtatim emit, vt in eo qui emit à prodigo vel à luxurioſo. ita Bar. in l. ſi quis cum ſciret, de vſucap.pro empt.latè Abbas in d. c. ſi diligenti. nu.26.& ibi Pariſ.nu. 30.31. qui & de eo, qui ab aleatore emit,loquūtur.

17 Decimotertiò † in malafide is creditur,qui dubitauit de iure ſuo,& ob id quęſiuit remedium aliquod: ita reſpondit Soci.iun. conſ. 69.nu.53.lib 1.quod ego intelligo cùm vehemens eſſet hæc dubitatio, quæ ad malamfidē inclinaret. ita Pariſ. conſi.50. num.10. lib.1. aliàs enim dubitans potius in bona quàm in malafide creditur.glo. in d. cap. ſi diligenti. & in cap.vltim.de pręſcrip. latè Balbus tract. pręſcrip ſecunda particula tertię partis principalis.queſt.2.qui tamen ſenſit, dubitationē impedire initium præſcribendi, cœptam tamen non, & hāc eſſe communem Doctorum reſolutionem ſcribit Didac in cap. poſſaſſor, parte 2.§.7,nu.3.de reg.iuris in 6.

18 Decimoquartò ac vltimò † malafides in eo pręſumitur,qui contraxit inſolitis cautelis adhibitis, nam in dolo præſumitur. ita gloſſ.in l.ſi quis ſub conditione.ff. de cond. inſt. latiſsimè Iaſ.in l.teſtamentū.nu.3.4.C.de teſta. Cæpolla tract. de ſimula.contract. præſump. 9. Iaſ.conſ.170.num.1.lib.2. Decius cōſ.399. num.8.

num.8.& conſi.448.num.23. Soci.iun. conſ. 77.num.47.lib.1. Curt.iun.conſi.137. nume, 9. Crauet.conſi.28.nume.5.& conſi.56.num. 19. Cæteros ſciens prætereo. Ex his habet iudex noſter quomodò ſuum arbitrium moderare poſsit.

SVMMARIVM.

1 *Corpore vitiati in eccleſia ſeruire non debent.*
2 *Corporis deformitas animi deformitatem oſtendit.*
3 *Leuitici locus cap.21.*
4 *Cæcos, claudos & his ſimiles in eccleſia ſeruire non poſſe.*
5 *Deformis malus præſumitur.*
6 *Deformes hodie à ſacerdotijs non arceri, ſed illis præponi.*
7 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ deformitas impediat promoueri ad ſacros ordines.*
8 *Vitium modicum in corpore, quod ſit, ne deformis arceatur à ſeruitio eccleſiæ.*

CASVS CCXXVI.

DEFORMITAS QVAE IMPEDIAT promoueri ad ſacros ordines. quid lege antiqua ſancitum, quid hodie malo vſu obſeruetur, explanatum.

RECTE profectò & magna ratione, non modò à lege antiqua & beatiſsimis Saluatoris noſtri Apoſtolis, ſed & ab illorum ſucceſſoribus conſtitu-
1 tum eſt: ne in eccleſia Domini ſeruiant † corpore vitiati & deformati. Cuius ſanè conſtitutionis rationes ſunt, vel quòd diuinis miniſterijs tractandis impotentes aliquando ſint, vel
2 ꝙ malus corporis habitus, malam animi men-
3 tem præ ſe ferat. legitur † Leuitici cap. 21. Dominum ad Moſem dixiſſe, Homo de ſemine tuo per familias, qui habuerit maculam, nõ offerat panes Deo ſuo, nec accedet ad mini-
4 ſterium eius, ſi † cæcus fuerit, ſi claudus, ſi vel paruo, vel grandi, vel torto naſo; ſi fracto pede, ſi manu, ſi gibus, ſi lippus, ſi albuginem habens in oculo, ſi iugem ſcabiem, ſi impetiginẽ in corpore, vel herniosus. quæ verba ſanctè & doctè exponit Grego. in eius paſtorali, quemadmodum relatum eſt in ca. hinc etenim. 49. diſtinct. Ratio illius antiquæ legis illa creditur, (vt dixi) quoniam corporis deformitas animi deformitatem declarat. ita Abbas in cap. quia diuerſitatem, primo notab. de conceſſ. præben. fieri etiam non poteſt, vt qui om-
5 ninò † deformis eſt, bonus ſit. quod infinitis propè bonorum autorum auctoritatibus cõprobauit Tiraquellus tract. de legib. connubia.l.3.nu.47.48.49. à quo multa illius nomine ſuppreſſo ſubtraxit Petrus Placa lib.1. epito. delicto.cap.25.nu.4. quibus accedunt eruditus Iureconſ. Hiero. Maggius lib.4. miſcel. cap.4. & Coraſius tract. de Sacerdotijs, parte
6 3.cap 6. hodie tanta † deformitatis ratio non habetur: non enim claudi, non fracti pedes, non qui torto, vel grãdi, vel paruo naſo ſunt, non gibi, nõ lippi à ſacerdotijs arcentur. immo quod ſummopere deteſtandũ eſt, ſolent hodie impij patres, quos habent inutiles filios eccleſiæ offerre. contra quos acriter inuehit Diuus Hierony. ad Fabiolam de veſte ſacerdotali. illa itaq; ſola deformitas hodie repellit à ſacerdotijs homines, quę ſacra miniſteria tractare impedit, vt ſi cęcus ſit, ſi mancus, vel quid ſimile patiatur. nam modicum vitiũ & deformitas non repellit. cap.2. de corpore vitia. quo loci gloſſa declarans quòd modicũ
7 vitium dicatur, inquit † iudicis arbitrio relinqui. quam opinionem ibi probauit Butr. & Card quos etiam ſecutus eſt Placa. d. cap. 25.num.4. necnon & Coraſius d. tract. de ſacerdotijs, parte 3.cap.6.num.5. prudẽs autem
8 iudex † modicũ vitium iudicabit, vt ſi caret vno digito. ita tamen ꝙ adminiſtrare & celebrare non impeditur, vt in cap. 1. de corpore vitia. vel ſi maculam habet in oculo. cap. 2. illo titulo. vel ſi vngula pollicis caret, cùm tamen fortis ita eſt in pollice, vt frangere poſſit. c. vlt. illo tit. & his ĩ locis ſcribũt Doctores.

SVMMARIVM.

1 *Appellatio ab electione quando deuoluatur ad ſedem Apoſtolicam.*
2 *Denuntiari commodè appellationem potuiſſe appellato quando dicatur.*
3 *Iudicis arbitrio relinquitur quando commodè potuiſſet denuntiari appellationem appellato.*
4 *Conſtitutiones noua Pedemontium, titulo Delle introduttione delle appellationi, ibi, & intimata ò ſia notificata. declaratur.*
5 *Statutum Papiæ primum in ciuilibus, verſi Quòd à ſententia lata. declaratur.*
6 *Statutum Papiæ to. in ciuilibus, ſub rubr. De citationibus fiendis. declaratur.*
7 *Conſtitutio noua Mediolani, ſub rubr. de iudicijs. §. vbi contingat. declaratur.*
8 *Statutum Brixiæ primũ in ciuilibus, declaratur.*

CASVS CCXXVII.

APPELLATIO QVANDO AD ſedem Apoſtolicam deuoluatur, de tempore cōmodæ denuntiationis: Pedemontium, Papiæ, Mediolani, & Brixiæ municipales leges aliquot declaratæ.

CLEMENS Quintus Pontifex Max.
1 ſtatuit in clem. cauſam. de electio. † appellationis cauſam ab electione inter
poſitam, tunc deuolui ad ſedem Apo
ſtolicam, cùm intra menſem aduerſario denū
tiata fuit; aut, ſi non intra menſem, ſaltē, pau
lò poſt quàm primum commodè denuntiari
2 potuit. ambigitur itaque quomodò † illud,
commodè, intelligatur. gloſſ. in d. clem. cau-
3 ſam, in verbo cōmodè, hoc iudicis † arbitrio
relinqui teſtatur. id quod eo loci confirma
uit Cardinal. q. 20. quem ſecutus eſt Marſil. in
l. queſtionis. nu. 52. de queſtio. ſentiunt. itaq;
hoc tempus eſſe arbitrium: nam interdū eue
nit, vt intra menſem denuntiari non poſſit.
Finge, vt inquit Cardinalis, appellantem diſta
re à curia, in qua appellatus, qui in regione
procuratorem non dimiſit, commoratur per
quadraginta dies, tunc non arctabitur appel-
lans intra menſem denūtiare, ſed tempus erit
arbitrarium quamprimùm cōmodè poterit;
menſe tamen ipſo computato. Ex quibus in-
4 fertur declaratio ad nouas † conſtitutiones
Pedemontium in titulo Delle introduttione
delle appellationi. ibi, & intimata ò ſia notifi
cata alla parte, dum enim præſtituti ſunt dies
viginti ad appellationem coram primis iudi-
cibus introducendam, & menſis coram Sena-
tu, facta etiam notificatione aduerſario appel-
lato, recipit interpretationem conſtitutio, ſi
commodè fieri potuit, quoniam ſi appellatus
in remotis regionibus augeretur, iudicis arbi
trio habēda erit ratio ipſius temporis. Sic de-
5 claratur † ſtatutum Papiæ primum in ciuili-
bus, in verſi quòd à ſententia lata poſſit infra
quatuor dies appellari. dum ſtatuit ꝙ die ſe-
quenti poſt interpoſitam appellationem eſſe
denuntiandum appellato vel perſonaliter, vel
ad domum. ſi is appellatus domum non habe
ret, & multùm abeſſet, ex hac iuris communis
diſpoſitione eſſe tempus iudicis arbitrio ſta-
tuendum & denuntiandum. & quanquàm ex
6 † ſtatuto in ciuilibus decimo, ſub rubr. de ci-
tationibus fiendis de ciuilibus, & ſtatuto ſe-
quenti, data ſit forma citationum, etiam eorū
qui abſunt, attamē ſi abſentis nomine aliquis
compareat, & abſentiam alleget, terminus ad
certiorandum datur quod ſanè tempus erit
vnius diei pro ſingulis viginti milliaribus; &
ſi ignoretur quo in loco abſens ſit, arbitrio
7 iudicis. ita ex nouis † conſtitutionibus Me-
diolani cautum eſt ſub rubr. de iudicijs. §. vbi
contingat. ad cuius interpretationem alia ſuo
loco ſuprà diximus. Sic dicendum eſt cæte-
ris in locis in quibus data eſt forma citandi ab
ſentes, vt putà ad arengheriam, quemadmodū
8 † etiam Brixiæ, ex eius ſtatuto primo in ciui-
libus, intelligitur niſi quis abſentis nomine
compareat, & abſentiam alleget, petitur termi
nus ad certiorandum illum abſentem, termi-
nus aſsignatur, vt ſuprà; atq; ita deinde non
obſeruatur terminus ſtatuti.

SVMMARIVM.

1 *Iuramentum quomodò abſenti tranſmittatur.*
2 *Iuramentum abſentis cuius expenſis tranſmittatur.*
3 *Interrogatoria abſenti cuius expenſis mittantur.*
4 *Iuramentum ſibi deferri petens ſuis impenſis eò mittitur.*
5 *Actus eſt explicandus impenſis illius, qui explicare illum petit.*
6 *Cuſtodiam ſibi dari petens, eam alere debet.*
7 *Remitti ſe coram Rege, quem appellauit, petens ſui expenſis remittitur.*
8 *Clericus petens ſe remitti coram ordinario ſuo, ſuis expenſis remittendus eſt.*
9 *Carceratus remittendus ſub cuſtodia, ſoluit cuſtodiæ impenſam.*
10 *Iuramentum calumniæ expenſis abſentis tranſmitto,*
11 *Poſitiones expenſis reſpondere debentis ei abſenti mittuntur.*
12 *Perſonis egregijs cum iuramentum, vel poſitiones domi tranſmittuntur, eorū impenſis tranſmitti.*
13 *Appellationis denuntiationem fieri impenſis eam petentis.*
14 *Literæ appellationis dimiſſoriæ impenſis eas petentis concedi.*
15 *Libelli copia cuius impenſis reo tranſmittatur.*
16 *Papiæ quid obſeruetur cum libellus reo tranſmittitur.*
17 *Cuſtodiam eſſe alendam ab eo, qui pro ſua defenſione eam petit.*
18 *Rationes cùm reuidendæ ſunt, impenſis petentis eas reuideri eſſe reuidendas.*

19 Pedemontana

19 *Pedemontana obſeruatio cùm Sereniſſ. Sabaudiæ Dux voluit rationes ciuitatum & oppidorum reuideri.*
20 *Balthaſar Rauoyra Sereniſſimi Ducis Sabaudiæ à ſecretis Conſiliarius laudatur.*
21 *Iuramentum oblatum à præſente abſenti offerentis impenſa tranſmittendum eſſe.*
22 *Conſultori cùm cauſa tranſmittatur ex forma ſtatuti, cuius impenſa tranſmittatur.*
23 *Epiſcopus petens ſibi remitti clericum ſuæ ditionis Epiſcopi impenſis remitti debet.*
24 *Iuramentum cùm ab vtroque tranſmitti petitur, vtriuſque impenſis tranſmittitur.*
25 *Conſultori cùm cauſam ex ſuo officio iudex tranſmittit, communi litigantium impenſa tranſmittit.*
26 *Perſona egregia cùm examinanda eſt communi impenſa litigantium interrogator ad illius domum tranſmittitur.*
27 *Iudicis arbitrio relinqui, cuius impenſis interrogator ad egregiam perſonam examinandam tranſmittendus eſt.*

CASVS CCXXVIII.

IMPENSAM QVIS PERSOLuat, cùm iuramentum, vel interrogatoria abſenti tranſmittuntur: plura ſimilia egregiè congeſta atque declarata.

1 ABSENTI aliquando † iuramentum defertur, illiq; , vt iuret iuramenti forma tranſmittitur. l. penul. §. his de præſentibus. C. de reb. cred. & iureiuran. & cùm iam dubitatum fuiſſet, cu-
2 ius † impenſis illud iuſiurandum tranſmittendũ eſſet ſtatuit Iuſtinianus in d. §. his eſſe ſub arbitrio iudicis, & ibi Bar. nume. 4. annotauit Alex. l. ad perſonas egregias, nume. 4. de iureiuran. Boer. q. 303. nume. 5. propè mediũ, qua
3 conſtitutione adductus idem in † interrogatorijs, quę abſenti vt reſpondeat, tranſmittuntur, eſſe obſeruandum ſcribit Petrus Vanderanus in Enchiridion iuris. lib. 2. cap. 10. in fi. Ego hac in re caſus aliquot ſolco conſiderare. quibus mea qui ſententia rectè in ſuum hoc arbitrium moderari poterit. Primus eſt, cum
4 is qui abeſt, petit ſibi vel aduerſario † iuramentum deferri: & is ſeruus aduerſarius petenti refert: tunc ipſius abſentis expenſis iuſiurandum tranſmitti debet. Ratio eſt, quoniã
5 expenſis illius explicandus eſt † actus, qui explicari illum petit. l. cùm ſæpe. C. de eroga.
6 mil. anno. quia eſt etiam † cuſtodiam aliqui adhibitam eſſe illius impenſis alendam, cum ſua cauſa adhibita ſit. qua conſtitutione adducti, ita in caſu noſtro ſenſerunt Baldus & Salicetus in d. §. his de præſentibus. quo loci Baldus illud diffinit, quòd cum quis Re-
7 gem appellaſſet, petijſſetque ſe ad illum † remitti, eſſetq; ſub cuſtodia remittendus, illius petentis impenſis remittendum fuiſſe. Sic in
8 † clerico petente ſe remitti corã ſuo iudice, vt clerici impenſis remitti debeat, affirmauit Baldus & poſt eum Card. Alexan. in cap. 1. §. ſi iudex, de pace tenen. in vſib. feud. idem Baldus & Salice. in l. eos. C. de appella. Boerius
9 q. 303. nume. 1. 5. 12. qui in † carcerato ſub cuſtodia remittendo loquuntur, vt remittatur expenſis ipſius petentis. atq; ita deciſum fuit in Capella Toloſana, vt refert Aufrerius in in annotat. ad Capellam Toloſa. q. 100. & q. 274 his accedit tex. in l. 2. §. defendi. ff ex quibus cauſis in poſſeſſ. eatur. & ibi annotauit
10 Bartolus, † iuramentum calumniæ expenſis abſentis, cuius cauſa trãſmittitur, eſſe præſtan-
11 dum. ita etiam cùm poſitionibus reſpondendum eſt. quod verum etiã eſſe intelligo, quã-
12 do is abſens eſſet † perſona egregia & in dignitate conſtituta, quæ non poſſet cogi perſonaliter eſſe in iudicio, ſed eſſe iuſiurandũ domi tranſmittendum, iuxta l. ad perſonas egregias. ff. de iureiurando, adhuc illius impenſis tranſmittendum eſt. ita decidit Capella Toloſa. d. q. 100. reiecta opinione Specul. in titulo de iuramento calum. §. reſtat. & rectè, quoniã illius dignitas & nobilitas non debet alieri detrimento eſſe. ipſa tamen Capella Toloſana q. 274. viſa eſt cum Speculatore ſentire. Huc accedit quod docuit Card. in clemen.
13 cauſam. q. 21. de electio. † appellationis denunciationem, quę inſtante appellante fit appellato abſenti, expenſis appellantis fieri. illũ ſecutus eſt Boerius d. q. 303. nume. 6. qui nu. 8. ſubijcit poſt Bal. in l. eos. §. apoſtolos. C. de
14 appella. † apoſtolos, ſeu literas dimiſſorias appellationis eſſe cõcedendas expenſis appellãtis. ita copia libelli, quę expẽſis actoris cõceditur eius aduerſario. ita tradit Specu. in tit. de libelli obla. in verbo actoris. gl. in d. clem. cauſam. de elect. Bar. tñ in l. 1. ff. de edendo. dixit ſeruandã eſſe locorũ cõſuetudinẽ, cùm aliqui-
15 bus locis libelli † copia tradatur aduerſario impenſis actoris, & in alijs ſolùm dimittitur copia in actis, & aduerſarius ſuis impenſis edi ſibi poſtulat. Bartolum ſecuti ſunt Capella Toloſa. q. 91. & Boerius d. queſt. 303. nume.
16 7. † Papiæ obſeruatur illa praxis, vt actor

ſuis expenſis tranſmittat reo libelli copiam,& hanc opinionem probauit pract. Papienſis in forma libelli pro actione reali. in gloſ. t. nu. 11. vbi argo conſuetudo non extat expenſis actoris copia libelli fit. ſimile ſcribit Boerius d.q.303. numero 1. poſt Bar. in l. illicitas. §. ne potentiores, numero 8. ff. de off. præſid.
17 † cuſtodiam eſſe alendam impenſis illius qui eam ſibi concedi, ne à potentiori opprimatur, petit. ita etiam Iaſon in l. Prætor ait. §. is etiam, nume 11. ff. de eden. Petraſancta ſing. 78 ſimile eſt quod tradit Clauet. conſil. 238. numero 15. verſic quartò reſpondeo, cùm iu-
18 dex & ſuperior vult † rationes & adminiſtrationes locorũ viſitari & reuidari, eam viſitationem eſſe faciendã impenſis non ipſius loci & vniuerſitatis nõ petentis, ſed impẽſis ipſius ſuperioris, vel alterius perſonę particularis petentis. id quod tamen non fuit obſeruatũ
19 annis hic elapſis in regione † Pedemontium, dum iura, rationes & adminiſtrationes Cherij, Carignani, & Bourij reuiderentur, quoniã impẽſis ipſarum vniuerſitatum eſt factum. pro qua obſeruatione cõfert deciſio Boerij dicta quæſt. 303. nume. 9. ibi, & idem in reformatoribus à Rege ad aliquam reformandam ciuitatem datis, quibus ab ipſa ciuitate expenſæ miniſtrandę ſunt. nam & in ea regione Pedamontium reformationes factę ſunt in rebus publicis adminiſtrandis, pręſertim in loco Cherij & Bourſij. cuius reformationis diligẽtiſsimus reuiſor fuit vir admodum illuſtris
20 † Balthaſar à Rinoyra crucis domino à ſecretis Sereniſsimi Ducis Sabaudię Conſiliario, cuius ego egregias ac ſingulares animi dotes veneror atque exoſculor. cùm me ſemper humaniter fouerit, & ſub cuius felicisſimis auſpicijs cùm Papię vices Illuſtris Gymnaſiarchę ſuſtineret anno M D L V I. menſe Maio lauream conſecutus ſum.

Secundus eſt caſus, quando is qui pręſens
21 eſt, offert abſenti † iuramẽtum, & is acceptat atque ita vult iurare: tunc illa tranſmiſsio fit expenſis pręſentis & offerentis. cùm is ſit, qui ad ſui cõmodum & vtilitatem petit. nam probationum loco eo iuramento vti vult. Et ſi dicatur, is cui offertur ad ſui vtilitatem iurabit, ergo ipſe impenſas facere debet: ex ſuprà relatis reſpondetur, fieri etiam poſſe ꝙ nõ iurabit pro ſe, ſed potius contra. nec enim huius rei habenda eſt ratio, quoniam de illius fide hic offerens confiſus eſt. & ſufficit quod petierit, quoniam is verè eſt, qui cauſam delationis iuramenti pręb et. quemadmodum in ſimili, citando d. §. his de pręſentibus, docuit Bar. in l. ſi poſtulauerit, in principio, nu. 2. ff. de adulter. dum inquit, quòd ſi vnus liti-
22 gantium petat cauſam committi † conſultori, eſſe faciendam commiſsionem illius petentis, cùm is commiſsioni cauſam pręb eat. idem docuit Bal. in l. 3. C. de adult. Cardin. Zabar. in clem. 1. de ętate & qualit. & Scala Patauinus libro 3. de conſilio ſapientis, capitulo 11. quamquam ſcribit Iaſon in l. Prętor ait. §. is etiam, nume. 10, ff. d. eden. communibus impenſis eſſe ſuper cauſam hanc conſultori committendam. cuius ſententia ex conſuetudine fortè obtinere poterit. ſic quando clericus à
23 iudice laico captus, ab † Epiſcopo ſibi remitti petitur, vt ſuam iuriſdictionem tueatur, expenſis Epiſcopi remittendus eſt. quamquam aliàs remittatur expenſis ipſius capti, vt ſuprà attigimus, ita Boer. d.q. 303. nume 12.

Tertius eſt caſus, cùm ambo, actor ſcilicèt
24 & reus contententur quòd † iuramentum alteri eorum cui de iure, vel cui magis iudici placet, deferatur: vel quãdo ex officio iudex defert, id quod vix in litis deciſiuo euenire poteſt; tunc communi impenſa tranſmittitur. ita in ſimili determinat Bar. in d.l. ſi poſtulauerit, in prin. num. 2. de adulte. cùm iu-
25 dex ex ſuo officio cauſam † conſultori mittit, impenſis communibus haberi debet reſponſum, cum ambo in cauſa commiſsionis ſint, ex quo vterque eorum ad ſui commodum litem finiri deſiderat. idem docuit Iaſ. in d.l. ad perſonas egregias nu. 3. de iuratura. Boeri. d. q. 303. nume. 5. ita etiam cum examinanda eſt
26 † perſona egregia, tunc interrogator communibus impenſis actoris & rei tranſmittendus eſt ad illũ. ita Specul. in tit. de iure calum. §. reſtat. verſ. antepen. Alex. & Iaſon in d.l. ad perſonas, vterq; nu. 4. Boeri. d.q. 303. nu. 5. & Bertachinus in reper. in verbo Impenſæ. qui teſtatur, ſe ita apud Celennam iudicaſſe. idem docuit Iaſ. in l. Prętor ait. §. is etiã, nu. 9. ff. de
27 eden. ego tamen in hoc multùm † iudicis arbitrio tribuo. id quod ſenſit & Iaſ. in d.l. ad perſonas egregias, nu. 4. cętera pretermitto.

SVMMARIVM:

1 *Euectiones facere non licere inferioribus à Praefecto Pretorio.*

2 *Iudicis arbitrio euectiones concedi pro publicis functionibus.*

3 *Imperatores olim habuiſſe equos per loca diſpoſitos.*

4 *Tractatoria quæ.*
5 *Euectiones, poſtas hodie appellari.*
6 *Poſtas ſeu euectiones tenere, qui hodie poſſint.*

CASVS CCXXIX.

DE EVECTIONIBVS, QVAS vulgò appellant Poſtas, & qui illis vti poſſunt, paucis declaratum.

CONSTITVIT Leo Imperator vt ſcriptum eſt in l. iudicibus. C. de curſu publico. lib. 12. non licere inferioribus à Præfecto Prætorio † euectiones facere, nec alijs concedere, niſi proſecutori publicarum functionum, cui ambulandi fa-
2 cultas † pro iudicis arbitrio conceditur, vt in ea conſtitutione legitur. obſeruatum olim ab Imperatoribus fuit, vt publico ſumptu equi per loca diſpoſiti alerentur. his vtebantur
3 Imperatores ipſi cùm ipſi mer quàm citiſsimè quo vellent peruenire poſſent. vel etiam eius nuntijs facultas dabatur, ſi ipſius Imperatoris cauſa erat. hiq; nuntij licentiam in ſcriptis,
4 quam † tractatoriam, aut euectionem vocāt, habebant, vt euectionum iudices in ea inſpe-
5 cta equos concederent. has † poſtas hodie vocamus. quanquàm (vt rectè admonuit Doctiſs. Alciat. in annota. in tres poſteriores libros codicis in hoc ipſo titulo de curſu publico) hodie impenſis publicis equi non alantur. & omnibus hodie concedatur facultas ſine tractoria euectionē facere. ſunt qui pro communi hominum & Reipub. vtilitate per loca equi diſpoſiti, & ij, vt quibus in priuilegium, aut pretio numerato data eſt hæc facul-
6 tas habendi † equos diſpoſitos, quod vulgò tenere poſtam dicunt, certum equorum numerum paratum ſemper habere debent. bellorū tempore maximè obſeruari ſolet, ne ſine Principis licentia quis curſu hoc vtatur. Cætera apud Alciatum, Iacobum Cuiacium, Ioannē à Platea & Lucam à Penna in commentarijs ad titulum illum, de curſu publico, legi poſſunt. & aliqua ſcripſi ſuprà in ſecundo caſu.

SVMMARIVM.

1 *Dominorum poteſtas in ſeruos olim maxima.*
2 *Libertatem rem inæſtimabilem eſſe, & cur.*
3 *Libertum partem ſuorum bonorum Patrono relinquere debere.*
4 *Fauia legis conſtitutio.*
5 *Iudicis arbitrio relinqui quomodò alienata à liberto poſſint à domino reuocari.*
6 *Donata à liberto cauſa remunerationis reuocari à domino non poſſe.*
7 *Vaſallorum ſubditi, qui certam portionem ſuis dominis relinquere in teſtamento tenentur, libertis æquipacantur.*
8 *Domini reuocare poſſunt alienata ab eorum ſubditis, qui eis certam portionem relinquere tenentur.*

CASVS CCXXX.

DE POTESTATE DOMINI IN ſeruos, & quando liberti teneantur certam portionem patrono relinquere; nec non de reuocatione alienatorum in fraudem domini; & quomodò ſubditi vaſſallorum libertis æquiparentur, declaratum.

CVM maxima olim foret poteſtas Do-
1 mini in † ſeruum, quemadmodum pluribus antiquorum legibus & conſtitutionibus docemur, quorū meminit doctè & pulchrè Alexan. ab Alex. lib. 3. dierum Genialium capitulo 20. ita factum
2 eſt, fauorabilior eſſet illis data † libertas. quam inæſtimabilem rem appellauit Iureconſultus in l. libertas, de regulis iuris, & grande beneficium ad remunerandum dixit Vlpianus in l. 1. ff. de bonis liberto. in huius itaque datæ libertatis præmium edixit Prætor & poſt eum
3 Iuſtinianus, † libertum certam bonorū partem, certis caſibus patrono relinquere debere. quemadmodū legitur in integro illo titulo ff. de bonis libertorum, & in inſtitutionibus de ſucceſsione libertorū. eueniebat tamē ſæpiſsimè, vt per fraudem hi liberti bona alienarent atque diſtraherent, atque ita fraude quadam hoc iure eorum patronos ſpoliabāt:
4 † donec Fauia lege conſtitutum eſt, ne quid libertus in patroni fraudem alienaret. quod ſi euenifſet, à dominis alienata reuocari poterant. vt legitur in l. 1. & in toto ipſo titulo. ff. ſi quid in fraudē patro. Verùm eſt aliquandò dubitatum, an ſi libertus in ſui patroni fraudem alienauit in alterius ſeruum, poſſet is patronus contra patronum illius ſerui, qui acquiſiuit & liberti bona conſecutus eſt, alienata reuocare. reſpondit Vlpianus in l. 1. §. ſi
5 ſeruo meo. ff. ſi quid in fraudem patro. † iudicis arbitrio relinqui, quomodò alienata hæc à

patrono ſerui reuocentur, nam in id quod in rem eius verſum eſt, quàm in id quod in ſerui peculio eſt. ſunt quidem certi caſus quidam, qui in eo titulo ſi quid in fraudem patro. enumerantur, in quibus non licet alienata reuocare. is vnus omnium notabilis eſt, qui relatus eſt à Iuliano in l. viuus libertus. ff. ſi
6 quid in fraudem patro cùm ſcilicet, † ob remunerationem accepit beneficij aliquid a viuente liberto donatur. qua de re latè apud Tiraq. in repe. l. ſi vnquam. C. de reuoca. dona. in verbo donatione. nume. 44. Hæc vtilia admodum ſunt in illis regionibus, in quibus vel antiqua conſuetudine, vel priuilegio, domini locorum ſuccedunt ſubditis ſuis, quos nullis relictis filijs decedere contingit: & ſi decedentes teſtantur tertiam partem ſuorum bonorum dominis relinquere tenentur. id quod in multis locis Pedemontium obſerua-
7 ri vidi. nam ſubditi † illi illis libertis compa rantur, vt poſt Specul. in titulo De feud. ſ. §. ſuper homagijs. verſi. decimo nono, & Baldũ in l. liberti libertæq; col. pen. in fi. C. de operis liber. tradit in terminis noſtris Iacobinus à Sancto Georgio in tracta. de roydis, ſeu de operis, col. 7. verſi. dubitatur etiam. quo loci plura de his ſucceſſionibus horum domino-
8 rum ſcribit. hi ergo † domini ita reuocare po terunt in fraudem ſuæ ſucceſſionis alienata, vt poſſunt patroni libertorum. id quod aliquando ex facto euenit in loco Clauſanę Pedemontium, me patrono cauſæ exiſtente.

SVMMARIVM.

1 *Clericum non ſuccedere in feudo.*
2 *Conuerſum non ſuccedere in feudo.*
3 *Monachum in feudo non ſuccedere.*
4 *Clericos non ſuccedere in Baronia, Ducatu, & his ſimilibus.*
5 *Militem Hieroſolymitanum in feudo non ſuccedere.*
6 *Cardinalem non ſuccedere in feudo, declara vt infra.*
7 *Epiſcopum non ſuccedere in feudo, niſi in feudo poſsit ſeruire per ſubſtitutum.*
8 *Clericum poſſe in feudo ſuccedere cùm pro eo ſeruitium perſonale praſtatur.*
9 *Clericus qui viuente patre factus eſt clericus, an eo mortuo poſsit clericatum exuere, & in feudo ſuccedere.*
10 *Clericum prima tonſura non beneficiatum in feudo ſuccedere.*
11 *Clericum prima tonſuræ beneficiatum in feudo non ſuccedere.*
12 *Clericus poſt mortẽ patris an beneficio renunciare poſsit, & in feudo ſuccedere.*
13 *Clericus poſt mortem patris diu in clericatu perſeuerans quomodo in feudo ſuccedere poſsit.*
14 *Iudicis arbitrio relinquitur quando diu clericus dicitur in clericatu perſeuerare poſt mortem patris.*
15 *Mulier quando allegare poſsit, metu viri ſe religionem ingreſſam eſſe.*
16 *Iudicis arbitrio relinquitur, quando poſt mortem viri mulier dicatur diu in religione perſeueraſſe.*

CASVS CCXXXI.

IN FEVDO QVANDO SVCcedant clericus, monachus, Cardinalis, Epiſcopus, & miles Hieroſolymitanus: & quando in religione dicatur diu perſeuerare filius poſt mortem patris, enarratio vtilis & iucunda.

1 CONSTITVTIONIBVS feudalibus cauetur, † clericos in feudo non ſuccedere. cap. 1. §. qui clericus, ſi de feudo fuerit cõtrouerſ. inter domin. & vaſal. cap. 1. de mil. vaſal. qui arm. bell. de-
2 poſ. qui ſanè textus in † controuerſo loquitur. cap. 1. an mut. vel aliàs imperf. & in cap. 1. § ex hoc illud de feudo fœm. quibus in locis ita noſtri Doctores ſcribunt. & latè apud omnes in cap. in pręſentia. ibi Decius nume. 74. de proba. Iacobinus à Sancto Georgio in inueſtitura feudali, in verbo Ex quibuſcunque hæredibus. nume. 4. latè Curt. iun. tract. feudo. in tertia parte principali, ſecundo memb. q. 10. Crauet. conſi. 30. nu. 8. 9. & Iulius Clar. lib. 4. ſenten. iuris. §. feudum. q. 78. qui idem
3 & fortius eſſe affirmant in † monacho. quanquam aliqui diſſentiant, quorum opinio regularis non eſt, ſed certis quibuſdam caſibus, vt mox ſubijciemus, procedit. Hæc regula pro-
4 cedit etiam in † Baronia, & Ducatu, quorum feudum ad clericum, vel monachum nõ tranſit. Decius d. c. in præſentia. nu. 74. de proba. poſt Baldum quem citat. ſecundò procedit
5 etiam in † milite Hieroſolymitano, nam nec is in feudo ſuccedit: ita Baldus conſi. 170. Ad euidentiam præmittendum eſt. libro 2. Brunus conſil. 17. & alios recenſet Neuiza. cõſ. 30. nu. 1. idẽ reſpõdit Alcia. reſponſo 29. nume. 6.

nume.6. Crauetta conſi.303.col.1.& 2.& Ro
land.à Valle conſi.23.nu.59.lib.1. quibus ego
accedo reiecta opinione Alue. & Afflict in
c.1.de mil.vaſal.qui arm.belli.depoſ. qui affir
marunt,hos milites in feudo poſſe ſuccedere.
quam opinionem probarunt & Iacobinus in
d.inueſtitura feud.in verb. Dictiq; vaſelli pro
miſerunt non cõmittere feloniem.col.1.verſ.
14. cauſa. Curt.iun.qui ſuprà d.q.10. Rube.
conſi.80.& Neuizs.conſi.30.nume.1.

Tertiò procedit hæc regula etiã in effecto
6 Epiſcopo, vel † Cardinali; nam nec ij in feu
do ſuccedunt,cum nec per ſe, nec per ſubſti-
tutũ feudi domino ſeruire poſsint, ita re ipſa
in Cardinali reſpondit Ruinus conſi.142.nu.
2.lib. dixit Ruinus Cardinalem illum potuiſ
ſe retinere feudum illud,quoniam in cenſum
conceſſum fuerat,ſecus ſi in feudum rectum.
idem docuit Io.de Ana.in c. Iudæi.il 2.in gl.
vltima. de Iudæis. ex quorum traditionibus
declaratur doctrina Baldi in c.inter dilectos,
& ibi Felin.nu.10 de fide inſtrum.quos ſecu-
tus eſt Cephalus conſi.1.nu.58. & conſi.1.nu.
7 10.lib.1.dum affirmarunt,† Epiſcopum poſſe
feudum retinere: intelligitur,quando põt in
feudo ſeruire per ſubſtitutum. & in terminis
ſic etiam declararũt Ant. Capicius deciſio.32.
numero 2. Hiero.Sccuſ.inter conſilia feuda-
lia Bruni conſi.140.nume.14 ſic de Epiſcopo
loquens ſenſit Belleme.conſi.48.col.2.verſic.
circa quartum dubium.& col.8. verſi.ſecũdò
probatur. atque ita intellexi in tract. de recu
peran.poſſeſ.remed.o 10.nu.69.

Regula hæc declaratur non procedere in
8 eo feudo,in quo † Vaſellus ſeruitiũ reale tan-
tùm præſtat,vt in cenſu annuo. Ruin.d.con-
ſil.142.nu.2.lib 1. Decius d.cap.in præſentie.
nume.74.de proba. Brunus conſi.16.nume.5.
Neuiza.conſi.30.nu.4. Curt.iun. d.tract. feu
do.tertie pert prin.2.memb. nu. 24. Cephal.
d.conſi.1.nu.22.lib.1. multis alijs modis de-
clerat Cur.iun.in d.2.membro.q.10.quos,vt
omittam,illud tamen quod præſentis inſtitu-
9 ti eſt referam: quid ſit dicendum in † cleri-
co,qui viuente & ſuadente patre factus eſt cle
ricus,& deinde mortuo petre clericatũ exuit,
an hic in feudo ſuccedere poſsit? Principio
10 ſciendum eſt † clericum primæ tonſuræ non
beneficiatum poſſe ſemper in feudo ſuccede-
re,quoniam ſeruire non impeditur. ita Bald.
in cap.1.§.qui clericus.ſi de feudo conten.ſit
inter dom.& agna.vaſel. & Cur.iun d.q.10.
n.25.& ita pulchrè declaret Rol.à Val.cõſ.23
n.23.li.1.& hic caſus dubitationẽ non habet.

11 Secundò,quando clericus primę tonſu-
ræ beneficium & ſacerdotium habet, is in feu
do ſuccedere nõ poteſt, quoniam duobus ſi-
mul,nempè eccleſiæ,& domino feudi ſeruire
non poteſt.ita Creue.d.conſi.303.num.8.9.&
Rolandus d.conſi.23.nume. 23. qui ſic diſtin-
12 guit. Quid ergo eſt dicendum cum hic † cle-
ricus poſt mortem patris vult renuntiare be-
neficio,vt in feudo ſuccedat, an poſsit? Di-
ſtinguit Afflict.in cap.1.num.10.verſi. ſed du
bitat,de milite vaſal.qui arma bel.depoſ. poſt
Iserniem ibi, Aut is filius ſtatim mortuo patre
13 † clericatum abijcit,aut eo mortuo diu in eo
perſeuerat: primo caſu ſuccedit, ſecundo ve-
rò non. ſed hic modo dubitatur,quando diu
in ipſo clericatu perſeuerete dicatur. Afflict.
d.nume.10.verſic. ſed dubitat, in fine,ſcribit
14 iudicis arbitrio relinqui. is ergo ex qualita-
te perſonæ iudicabit. nam fortè tempore mor
tis patris poſſet hic eſſe abſens, vel minor, ita
vt probabiliter ignorare poſsit, an bonũ ſibi
eſſet,vel malum ſacerdotio renuntiare & feu
dum conſequi. pro ſua ergo prudẽtia hoc di-
iudicabit. Non eſt huic caſui diſsimilis ille,
quem recenſet Abb.in c. 1. nu.7.extra de his
15 quæ vi metusvè cauſe. ſi † mulier metu mariti
religionem ingreſſa ſit,& moriatur vir,an mu
lier ingreſſum ratum habere dicatur, niſi ſta-
tim conqueratur & religionem egrediatur,
inquit Abbas.& eũ ibi clarè eſt ſecutus Man-
16 tua nu.39. hoc relinqui † iudicis arbitrio in-
tra quod tempus cenſeatur ratificaſſe ingreſ-
ſum, vt egredi amplius non poſsit.

SVMMARIVM.

1 *Debitor vt ab vſuris liberetur ſortem offerre & deponere debet.*
2 *Depoſitio ſortis loco congruo fieri debet.*
3 *Oblatio & depoſitio fieri debet tempore congruo, & parte citata.*
4 *Depoſitio pecuniarum ſortis purè fieri debet.*
5 *Depoſitio debet fieri in pecunia numerata, vt ab vſuris liberetur.*
6 *Deponi debent pecuniæ, quæ eo tempore currunt, & non quæ ſtatim reprobabuntur.*
7 *Depoſitum integræ ſummæ fieri debere.*
8 *Locus congruus ad faciendum depoſitum quis.*
9 *Iudicis arbitrio relinqui quis locus congruus depoſiti faciendi ſit.*
10 *Iudicem poſſe ſe ipſum in depoſitarium eligere.*

CASVS CCXXXII.

QVAE OBSERVANDA CVM debitor deponit ſortem, quam debat, vt ab vſuris liberetur, & quis congruus ad deponandum locus ſit, axplanatum.

1 CVm dabitor axoptat ſa † ab vſuris liberare, quas creditori, ſi ai ſoluare diffarat, nacaſſe habet præſtara, ſortam offarra & daponare dabat in loco idoneo, ſi non habat cui ſoluat. quod pro-
2 bat. l. accaptam. C. da vſuris. vt anim † dapoſitio hæc dabitorem libarat ab vſuris, & ab omni periculo, dabet aſſa facta primò (vt diximus) in loco congruo; ſacundò † tempore
3 atiam idonao; tartiò parta citata: quartò pecuniæ varè & raalitar debant numarari: quin
4 tò † purè & libarè, hoc aſt ſina aliqua conditiona, & inuolutiona reſaruationum. ita Doctor: in d. l. accaptam, & clarè hæc racanſuit Iaſon conſil. 9. numero 15. libro 1. & aliqua
5 conſi. 172. libro 2. ſaxtò deponi † debant pacuniæ numeratę, nec anim ſufficerat, ſi bona alia daponarẽtur, vt illa inſolutum cedarant. ita Roma. conſi. 163. Conſtitutio. Iaſon conſi. 44. in fina lib. 1.

6 Saptimô † deponi debent pacuniæ, quæ eo tampora currara ſolent. ita poſt alios Nauiz. conſi. 88. nu. 14.

Octauò daponi non dabent pecunię, quæ ſtatim raprobabuntur. ita Nauiz. conſil. 49. nu. 16. 17.

7 Nonò requiritur, vt † intagra ſumma daponatur. ita poſt alios docuit Ripa in l. quod ta. nume. 22. ff. ſi cartum peta. & ibi Plautius libro 3. numero 81. Dubitari nunc ſolùm con
8 tingit, quis locus † congruus eſſa dicatur & tutus, panès quem daponi pecuniæ poſsint? Baldus in d. l. accaptam. numa. 2. ex illo taxtu
9 ractè docuit aſſa † in arbitrio iudicis. clarius hoc idam dixit Afflictus in cap. 1. nume. 21. ex quib. cauſis feud. amitta. & probat hanc ſententiam l. ſi reus paratus. ff. de procura. index ergo prudans eum eligera dabat, qui facilè creditori reſtituat. ita Bald. d. numero 2. po-
10 tarit atiam † iudex ſeipſum in dapoſitarium eligere. l. ſi fideiuſſor. §. vltimo. ff. qui ſatiſd. cog. vbi clarè Fulg. & cæteri omnes. latè Tiraqual. da retractu conuẽtio. §. 4. gloſſ. 7. nu. 2. qui nume. 2. prudentas iudices admonet, vt abſtinaant quantum fiari poteſt, ne aliquam de ſa ſuſpicionam præbeant.

SVMMARIVM.

1 *Reditus annui an inter mobilia connumerentur.*

2 *Reditus annuus ſuper re modico tempore duratura, non eſt inter immobilia connumerandus.*

3 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ res dicatur modico tempore duratura.*

CASVS CCXXXIII.

DE ANNVO REDITV ſupar re modico tempore duratura.

1 QVANTA ſit inter noſtros cõtantio, in qua bonorum ſpecia anumarari dabaant annui † raditus, nemo eſt, qui ignorat. ſunt anim qui affirmãt hanc aſſe tartiam quandam bonorum ſpeciem. ſunt etiam qui ſcriptum teliquerunt, in dubio annuum raditum eſſe inter immobilia connumerandum. hanc Doctorum arduam diſceptarionam longè latèq; recanſet Tiraq. in tract. da ratractu conſang. §. 2. gloſſa 6. numa. 3. 4. 5 6. quam diſputationem ſub noua (quòd aiunt) incuda ego nunc reuocare non ſtatui. illud ſolùm dicam, quòd
2 quando annuus † raditus præſtatur ax re modico tempora duratura non eſt intar immobilia refarandus. ita conſuluit Barba. conſi. 22.
3 col. 3. lib. 3. qui reſpondit eſſa ſub † iudicis arbitrio, quando ras, è qua anuus reditus percipitur, dicitur modico tempora perdurara debare. & ibi caſum illum refert, quãdo annuus raditus præſtatur à monte quodam non veriſimiliter duraturo. Ego aliàs plura ſcripſi, quę dicantur ras non duraturæ: ſad è ra hac non ſunt.

SVMMARIVM.

1 *Senatuſconſultum Velleianum quo tempore factum.*

2 *Senatuſconſulti Velleiani conſtitutio quæ.*

3 *Mulierem accepta pecunia, pro altero obligari intercedendo, & S.C. Velleiano non iuuari.*

4 *Iudicis arbitrio relinqui, quanta eſſe debeat ſumma quæ accepta, mulier ex ſua interceſſione obligatur.*

CASVS CCXXXIIII.

MVLIER SI INTERCEDAT pro altero, pecunia acceptata, non iuuatur S.C. Velleiano.

SENATVSCONSVLTO Velleiano, quod
1 † eſt factum Marco Syllano & Velleio tutore conſulibus, vt eſt relatum in l.
2 2. ff. ad S C. Velleia. † cautum eſt, ne ius aduerſus mulieres diceretur, quę fideiuſſionibus & mutationibus pro alijs interceſſiſſent: cùm eas virilibus officijs fungi, & eius generis obligationibus obſtringi, ęquum nõ ſit. certi tamen ſunt enumerati caſus in titulis Pandectarum & Codicis, quibus mulieres hæ ita intercedentes pro debitore creditori
3 † obligantur. Vnus eſt caſus in l. antiquę. §. ſed ſi minus. C. ad S. C. Velleia. qua conſtituit Iuſtinianus, quod ſi mulier re aliqua, vel aliqua pecuniarum ſumma accepta intercedat, obligari. Sed dubitari nunc cõtingit, quæ & qualis, quantevè eſſe debeat res illa & illa ſumma?
4 hoc iure diffinitum non eſt, ob id † iudicis arbitrio relinquitur. ita Afflict. in c. 1. num. 21. verſi. item habet arbitriũ declarandi. ex quib. cauſis feudum amitta.

SVMMARIVM.

1 *Vſurarij manifeſti pœna, quæ.*
2 *Vſurarij manifeſti qui.*
3 *Iudicis arbitrio relinqui, qui dicantur manifeſti vſurarij.*
4 *Vſurarium manifeſtum dici, qui manifeſtè vſuras exercet.*
5 *Vſurarius nõ probatur manifeſtus ex eo ſolo quòd probatur fœnus exercuiſſe.*
6 *Vſurarius non probatur manifeſtus probando quòd ſemel, bis & ter fœnori dedit.*
7 *Manifeſtum quid ſit.*
8 *Vſurarius dicitur manifeſtus, qui in foro fœnus exercet.*
9 *Vſurarius manifeſtus dicitur, qui domi omnibus fœnori dat.*
10 *Vſurarium manifeſtum ex facti euidentia probari.*
11 *Sceleris euidentiam non admittere excuſationem.*
12 *Declaratoriam iudicis requiri ſuper delicto notorio.*
13 *Vſurarium manifeſtum non dici ante iudicis pronuntiationem.*
14 *Notorium permanens ordinem iudiciarium non requirit.*
15 *Notorium, quod excuſationem aliquam admittere poteſt, iudicij ordinem requirit.*
16 *Vſurarius manifeſtus dicitur, qui domi aſſiduè vſuras exercet*
17 *Statutum Veronæ lib. 1. cap. 26. ſub rubr. de Iudæis fœnerantibus declaratur.*
18 *Statutum Ferrariæ lib. 2. ſub rub. Quibus caſibus ſummariè procedatur, expenitur.*
19 *Statutum Patauinum, ſub rubr. De obligationibus, c. contractus, qui loquitur. declaratur.*
20 *Vſurarius manifeſtus ſua confeſſione iudiciali probatur.*
21 *Vſurarius probatur manifeſtus ſua extraiudiciali confeſſione.*
22 *Vſurarius manifeſtus teſtibus probatur.*
23 *Teſtes qui idonei ad probandum aliquem eſſe vſurarium.*
24 *Aymonis Crauettæ opinio reiecta.*
25 *Authoris diſtinctio, quo teſtes probent quem eſſe vſurarium.*
26 *Statutum Brixiæ 43. in ciuilibus, ſub rub. de tanſis vſurarij declaratur.*
27 *Vſurarius manifeſtus probatur fama & communi voce populi.*
28 *Statutum Patauinum ſub rub de carceribus. cap. ſtatuimus de præſenti, declaratur.*
29 *Vſurarius coniecturis & indicijs probari. quod ibidem declaratur.*
30 *Vſurarius probatur ex eius libris rationum.*
31 *Vſurarium manifeſtum pronuntiari à iudice debet.*
32 *Vſurarium manifeſtum non dici ante declaratoriam iudicis.*

CASVS CCXXXV.

QVIS SIT VSVRARIVS MAnifeſtus, quibus probationibus talis probetur ſtatuta Veronæ, Ferrariæ, Patauij & Brixiæ declarata.

1 VSVRARII † manifeſti pœnæ plures ſunt, & graues admodum: nam ſacratiſſima communione, pia ſepultura, & religioſa oblatione priuantur. cap. quia in omnibus. de vſuris. eorum teſtamenta, non reſtitutis prius extortis vſuris, infirmantur. cap. quanquàm. de vſuris. in 6. quibus in locis alia plura ſcribunt Doctores & nonnulla infrà de pœnis vſurario infligendis in caſu 399. dicemus. Dubitari ſolùm

hic

2 hic contingit, qui † manifeſti dicantur vſurarii. Baldus in additio. Specul. in titulo De appella. verſi. nota ꝙ priuilegium, ſcriptum reli-
3 quit † hoc iudicis arbitrio relinqui. quo tamen modum ſuum hoc moderare poſsit iudex arbitrium, eſt ꝙ diligenter animaduertat. In pri-
4 mis, illum ſciet eſſe † vſurarium manifeſtū, qui manifeſtè, palàm, ac publicè vſuras exercuit. quamobrem ſatis non erit probare aliqué eſſe vſurarium ſimpliciter, ſed opus erit probare cum illa qualitate, illum eſſe vſurarium manifeſtum. hæc ſententia multorum authoritatibus probatur. Baldus, vt ab eo incipiam, in cõſil. 17. factum ſuper quo. in fin. lib. 1. & clerius conſi. 447. Ad euidentiam præmittendū eſt, colum. 1. lib. 5. idem conſi. 358. Viſa petitione, col. 1. verſi. idem non eſt probata qualitas. lib. 4. & Baldum eſt ſecutus Iaſo. conſ. 78. colum. 2. lib. 3. idem Baldus in cap. in præſentia, nu. 7. in fine. & ibi Felin. nume. 13. de probe. ſcri-
5 bit, non ſufficere ꝙ quis fateatur ſe † vſuras extorſiſſe, vt appareat eſſe manifeſtum vſurarium: ſed opus eſſe ꝙ fateatur, ſe publicè extorſiſſe. idem reſponderunt Abbas conſi. 2. col. 2. verſi. octauum modum. lib. 2. & Socin. ſen. conſ. pe. col. 3. verſi. ſecundò quia. li. 3. idẽ etiam latè comprobauit Ant. Burgos in cap. ad noſtram. nume. 26. de emp. & vend. Hinc Bartolus & alii, quos ſtatim referam, affirmãt,
6 non eſſe ſatis probatum, illum eſſe † vſurarium manifeſtum, ſi probatum eſt ſemel, vel bis ſub vſuris mutuo dediſſe pecunias: quoniã probandum eſt, quod paratus eſt omnibus mutuò ſub fænore dare. delicti etenim frequentia requiritur, vt Bar. ſcribit in l. 2. nu 3. ff. de furt. & Sali. in l. falſus, col. 7. C. de furtis. & Io. de Ana. in cap. quia in omnibus, col. 2. de vſuris, & frequentia hæc illa eſt, quę qualitatẽ hanc,
7 manifeſti, vſurario tribuit. † Manifeſtum etenim altero ex duob. modis ſumitur, vno, cùm publicè omnibus videntibus quid agitur, & hoc modo non ſumitur in caſu noſtro, quia &
8 ſi is † vſurarius manifeſtus poſsit dici, qui in foro omnibus videntibus ſub vſuris mutuat:
9 non tamen ſequitur eum nõ eſſe † vſurarium manifeſtum, qui domi omnibus fæneratur, vt mox ſubiiciam. Altero modo, manifeſtum, ſumitur pro ipſo actu frequentato. & ita ſumi debet in caſu iſto. atque ita ſenſit relatus Sali. & cum eo Io. de Ana. loco iam citato. ſic pariter intelligendus eſt Bal. in l. 1. C. de ſacroſ. eccle. dum docuit illum eſſe manifeſtum vſurarium, qui publicè exercet vſuras. non negat Baldus quin & is ſit, qui domi exercuit plu-

ries, vt ſtatim dicam. intelligimus ergo quo in ſenſu manifeſti dictio ſumitur. Illud etiam ſciendum eſt, hanc actuum frequentiam duobus in locis exerceri. aut enim publicè in foro, toto populo vidẽte, aut in domo propria.
10 Priore caſu is † vſurarius manifeſtus ſatis probatur ex ipſa euidentia facti. cùm ipſa operis
11 & patrati † ſceleris euidentia nullam excuſationem mereatur. cap. euidentia, de accuſa. Abbas conſi. 22. lib. 2. nume. 1. lib. 2. poſt Pedere. de Senis conſi. 8. & Bar. in d. l. 2. numer. 3. ff. de furt. idem affirmarunt in hac ſpecie Baldus conſi. 17. Factum ſuper quo. in fine. lib. 1. idem cenſuit Calderinus inter conſilia Bald. conſi. 262. Caſus ſuper quo. lib. 2. vbi ad literam refert illud conſilium Feder. de Senis. Iaſon conſi. 78. num. 3. lib. 3 Ange. in ſua diſpu. quę incipit, Aſtenſis miles. col. 2. Fulgo. cõſi. 138. Viſis præcepto &c. col. 2. & Didac. lib. 3. variar. reſolu. cap 3. nume. 4. Et ſuper hoc eui-
12 denti & notorio † crimine requiritur ſaltem quædam iudicis pronuntiatio, quæ non ſententia, ſed pœnæ executio potius appellatur. ita tradũt Inno. in cap. ex parte, il 1. de verbo. ſignifica. Roma. conſi. 324. & Gramma. deciſi. 36. nume. 44. & ob id crederem ante pronuntiationem (vt infrà aliorum auctoritatibus cõ
13 probabo) † vſurarium manifeſtum dici non poſſe, vt pœnis relatis affici poſsit: alioqui fruſtra ſuper notorio ius requireret pronuntiationem. immò cenſeo eſſe animaduertendum ꝙ ſi hic, qui manifeſtus vſurarius creditur, aliquam excuſationem habere poſſet, vt puta, ꝙ alieno nomine, non proprio pecunias mutuaret, eſſet ſuper hoc notorio procedendum ſer-
14 uato iuris ordine. Et ſi enim vbi extat † notorium permanens non ſit ſeruandus ordo iudiciarius, vt reſpondit Aretin. conſ. 65. num. 6. ex cap. quanto. de tranſla. Epiſ. & in cap. quæ Lotharius 2. q. 1. & late ſcribit Gramma. d. de-
15 ciſi. 36. nume. 45. attamen vbi † notorium aliquam excuſationem habere poteſt, ordo iuris ſeruandus eſt. ita multum egregiè Aretin. d. conſi. 163. nume. 6. Curt. ſen. conſilio 21. & eum ſecutus eſt Iulius Clarus libro 5 ſentent. iuris. §. final. quæſt. 9. verſ. quæro numquid in notoriis.
16 Secũdò caſu cùm † vſurarius domi has vſuras aſsiduè frequẽterq; exercet, vſurarius quidem manifeſtus ob ipſum actuum frequentiã dicitur. ita Bart. & Ange. in d. l. 2. ff. de furtis. Ange. d. diſputa. col. 2. Abbas d. conſi. 2. nu. 3. & conſi. 81. nu. 2. in fin. lib. 2. Anto. Burgos in d. cap. ad noſtram. nume. 2. ff. de empt. & vend.

vend. idem affirmauit Io.de Ana.in d.cap.in omnibus.col.2.de vſuris. Et hinc inferri po-
17 teſt egregia declaratio ad † ſtatutum Veronæ lib.1.cap.26. ſub rubr. De Iudæis fœnerantibus,quo pœna indicitur Chriſtianis vſurarijs tenentibus menſam paratam ad fœnerandum, intelligitur ſiuè modo domi, ſiuè publicè il-
18 lam menſam haberent. ſic declarari pôt † ſtatutum Ferrariæ lib.2.ſub rubric.Quibus caſibus ſummariè procedatur. quo beneficium illius ſtatuti manifeſto vſurario prohibetur.Sic
19 etiam declaratur † ſtatutum Patauinum ſub rubr.De obligationibus. capi. contractus qui loquuntur ibi,publicus vſurarius.

Verùm ſuper hoc crimine ordine iudiciario procedendum eſt : nam citandus is exercens vſuras eſt,probationes recipiēdæ. defenſionis termini aſsignandi,ferenda eſt ſententia : & demum ſunt illa obſeruanda,quæ obſeruari ſolent. quia & ſi ipſa frequentia efficiat hunc effectum,atque ita re ipſa eſſe vſurarium manifeſtum,non tamen manifeſtè & notoriè conſtat eum eſſe talem,vt ordo iudiciarius,quemadmodum in priore caſu omittendus ſit. Cùm ergo de probationibus facien-
20 dis contra hunc † vſurarium agitur,in primis eius confeſsio iudicialis recipitur: ita in noſtris terminis Abbas d.conſi.2.nu. 1. lib. 2. Baldus conſi.17.Factum ſuper quo.in fi lib.1. conſi.447.Ad euidentiam.col.1.lib.5. & conſil.458. Viſa petitione.col.1.verſi. item illa cōfeſsio.lib.4.Burgos d.cap.ad noſtram,nume. 28.Didacus d.cap.3.nume.4.verſ.eſt item.Iulius Clarus lib.5.ſenten. iuris. §. vſura. verſi. ſed hic quæro. quæ ſanè confeſsio non debet eſſe ſimplex,vt ſi diceret ſe ſub vſuris mutuo dediſſe,ſed debet eſſe quòd ſub vſuris publicè ſæpius,vel domi frequenter mutuaſſe. ita Bal.d.c.in præſentia.nu.8.cum alijs ſuprà relatis. Eſt ratio,quia illa confeſsio ſimplex, ſe ſub vſuris mutuo dediſſe in vno ſolo actu verificari poſſet,qui ſolus actus nō efficit, vt vſurarius dicatur : Cùm verbale nomen in vno actu ſolo non verificetur. ita omnes in cap. 1. ibi Ripa nu.96. de iud. vbi poſt Paridem Puteum hoc in ſpecie de fœneratore ſcribit. & alijs ſimilibus cōprobat,vt de meretrice,mercatore,calumniatore,& his ſimilibus. addo latè Tiraq.De pœnis legum,cauſa 51. ad finem.
21 Secundò probatur hic actus † frequens mutuandi ſub vſuris ex confeſsione propria extraiudiciali: ita gloſ. in d. cap. quanquam. in verbo.manifeſti,de vſuris,in 6.vbi Doct. Socin.ſen.d.conſi.pen.col.2.verſi.primò per ea-

lib.3. Didacus d. cap.3 nume.4.verſ. tertiò licet. & à fortiori intelligo, vt in primo caſu: Nec eſt dubium quin confeſsio hæc probet, cùm & in cæteris delictis probandis ſufficiat, vt eſt ſatis iure clarum. hoc tamen intelligo cùm extraiudicialis hæc confeſsio fit palàm coram pluribus. nec enim ſecretò facta ſufficeret. ita reſpondit Baldus d.conſi.17.in fin. lib.1.& d.conſi.447 col.1.verſi. item præmittendum. lib.5. Clarus d.§.vſura.verſi.ſed hic quæro.
22 Tertiò probatur hoc delictum † teſtibus, qui deponant, ſe pluries vidiſſe hunc mutuo dantem ſub vſuris ; ita intelligo Abbatem cōſil.81.nume.1.propè medium.lib.2. Fulgo.cōſil.138 col.2. & Burgos d.cap.ad noſtram.nu. 28. nec hoc in caſu maior teſtium numerus, quàm in cæteris delictis probādis requiritur. Hinc malè ſenſit Ang.Aret.in §.ex maleficijs. nume.3.inſt.de actio. dum ſcriptum reliquit ex mēte Bartoli, ſeptem teſtibus probari hoc delictum. quia immò duobus vel tribus probari poteſt. fateor quidem probari ſeptem teſtibus,ſed non poteſt negari quin & paucio-
23 ribus probetur. † teſtes autem ſingulares non ſufficiunt ad probandum actus ſingulares fœnoris,ſed ſufficiunt ſolum ad probandum in genere aliquem eſſe vſurarium & manifeſtum. ita permultis auctoritatibus oſtendit Craue. conſi.73.nume.32.& ſi multi diſſentiant & ex recentioribus Didacus d.cap.3.nu.5.qui tamē Crauettam non retulit. & quomodò hoc intelligatur de probando crimine in genere & in ſpecie declarat Simancas Praxi Hæreſeos. cap.62.nu.24. quem ſecutus eſt Iulius Clarus lib.5.ſenten.iuris.§.fi.q.53. verſi. Dixi etiam. Rurſus teſtes illi idonei ſunt,qui commodum aliquod,vel principaliter, vel in conſequentiam ſperare non poſſunt. & ideo illi, qui mutuo ſuſceperunt non ſatis idonei erunt, cum illis extortæ vſuræ reſtituēdæ ſint. ita Feder. conſi.61.Roma ſing.355.Volo. Abbas & Felin. in c.perſonas,de teſtib.quos ſecutus eſt Didacus d.c.3.nu.4.in fin. quibus accedunt Bald. in l.dictantibus.C.de teſta. Ancha. conſ.189. col.2.verſ. ſed in quæſtione noſtra.Alex.conſil.72.nu.7.& conſi 107.nu.3.lib.1. Iaſ. conſi. 78 col. 3.verſi.nē iſti teſtes, & hæc magis cōis eſt Doctorū opinio. & ſi aliter cenſerint Bal. conſi.361. Verba Bartoli, propè finem. lib.5. Angelus de Caſtelliono inter conſilia Baldi conſi.405. Ego Angelus.lib.1.repetit.conſil. 10.lib.3. Abbas conſ.81.col.1.& conſi.113.col. 4.verſi.nec obſtat, ſi dicatur. lib.2. quos re-

24 cenſet † Crauet.conſi.6.nume.102.qui conciliat,vt in cauſis criminalibus relate communis opinio procedet: in ciuilibus verò poſterior. quam diſtinctionem nec veram nec ex mente Doctorum eſſe opinor. Ego ita ſoleo
25 intelligere, ꝙ quando † teſtes iſti deponunt contra vſurerium ita vt ipſi non ſunt conſecuturi aliquod commodum, vt quia pro tertio deponunt, rectè deponunt & probat. & ideo rectè docuit Baldus in d.l. dictantibus, hos teſtes probare abſolutè aliquem eſſe vſureriũ, ſi ipſi renuntiant omni commodo ſibi hác ob ceuſam obuenturo. & hoc in caſu rectè procedit relate opinio poſterior, quę contra cõmunem eſſe creditur. Si verò in conſequentiam iſti teſtes commodum ſentirent, idonei teſtes non eſſent, ite procedat communis opinio. Erit ergo cautela ad omnem dubitationem tollendam, vt teſtes iſti in actis renũtient
26 omni ſuo commodo. † ſtatutum temen Brixię 43. in ciuilibus ſub rubr. De cauſis vſurarijs admittit etiam hos teſtes, qui commodum etiam in conſequentiam poſſunt ſentire; vt oſtendũt verba ſtatuti, ibi, & videentur teſtificari in facto proprio. quę verba ita intelligo.
27 Quartò probatur † hoc delictum fama & communi opinione (duo hęc idem eſſe credimus) ita de fama ſcribunt Feder. de Senis conſi. 62. quem eſt ſecutus Abbas conſi. 81. nume.1. & nume.4. lib.2. Ange. in l. 2. ff. de furtis. Io.de Ana. cap. quia in omnibus. col. 2. de vſuris. Burgos.d.cap. ad noſtram. num. 28. de empt. & vend. Fulgo. conſi.138 col.2. de communi opinione idem affirmauit Bal. in l.1. prima lectura.col.3.verſi. quid de teſtamento vſurarij. C. de ſacroſan. eccle. Abbas d.conſi.2.nume.3.verſi.ſextum ponit.& conſil.81.nume.3.lib.2. fama eutem & communis hęc opinio teſtibus probabitur, ita hoc in caſu vt & in cæteris. qua de re apud omnes in cap.qualiter & quando, il 2. de accuſa. & in l. plurium.§.tormenta. de queſtio. & ideo de-
28 claratur ſtatutum † Patauinum, ſub rubr. De carceribus. cap. ſtatuimus de pręſenti. dum vult per famam vſurarium commodo illius ſtatuti priuari, intelligitur eſſe ſecundum ius commune, & famam teſtibus poſſe probari.
29 Quintò probatur † hoc delictum coniecturis & inditijs. cap. cùm in diœceſi, de vſuris. Abbas d. conſi.81.nu.4.lib. Ieſ. in l.licèt Imperator.nu 11.de leg.1. Burgos d.cap.ad noſtram.nume. 28. qui dixit hęc inditia eſſe debere clara & eperta. Ego hac in re dicendum eſſe opinor, inditia & coniecturas non eſſe probationes de ſe probandi aliquem eſſe vſurarium, ſed eſſe modos, ſuper quibus examinãtur teſtes, & ex illis reſultat probatio illum per illas coniecturas & indicia vſuras exercuiſſe. Exempli cauſa, volo probare te publicum & manifeſtum vſurarium, deducam, te conſueuiſſe vendere cariori pretio ad tempus; te emere viliori pretio cum pacto retro uendendi: & ita ſimiles coniecturas deducã. ad has coniecturas probandum inducam teſtes; ex his reſultabit probatio te vſurarium eſſe. non ergo coniecturę ipſe probant, ſed probãtur, & probatis reſultat is effectus, eum talem eſſe. exempla alia in alijs delictorũ ſpeciebus adſerri poſſunt.
30 Sextò † probatur hoc delictum ex libro rationum ipſius vſurarij. ita Imola in clem.1.de ſepul. Eſt ratio, quia liber rationum probat contra ipſum ſcribentem; vt latè diximus ſuprà in caſu 93. Io.de Ana. tamẽ in d.cap.quia in omnibus, col.2. verſi. tu conſidera quòd, dubitauit; ait ille ꝙ licèt probet liber illum vſurerium, non tamen probat eſſe vſurarium manifeſtum. ego verius opinor cum Imola probere vſurarium manifeſtum, ſi frequentia actuum ex libro ipſo detegatur cùm frequentia (vt dixi) efficiat hunc eſſe manifeſtum vſurarium; & ſatis res ipſa loquitur. atque ita viſus eſt ſentire Baldus in l.1.nu.15. in fin. C. de falſe cauſ.edicta leget.
31 Probetionibus ita † receptis & re ita cognita habet iudex pronuntiare hunc eſſe vſurarium manifeſtum & hoc eſt quod dicebat Baldus in additio.ad Specul.quem ſuprà in principio retuli, eſſe in arbitrario iudicis, quis vſurarius menifeſtus dicatur. nem cùm probationes in iudicis arbitrio ſint, vt aliàs ſuprà in caſu 90.admonui, ſequitur idem eſſe in caſu hoc noſtro. eo tamen modo intelligẽdo, quo in d.caſu 90.explicaui. Hinc rectè etiam cen
32 ſuerunt Doctores noſtri, † vſurarium menifeſtum illum dici non poſſe ente ſententiam & declarationem prolatam. ita reſponderunt Feder. de Senis conſi. 62. in fine. Abbas d. conſi.2. nume.1. verſi. tertiò dicit. & tradit Didacus d.cap.3.nume.4.verſi.quartò etiem.

SVMMARIVM.

1 *Statutum Papie primum in ciuilibus, De cauſa conſultori tranſmittenda. declaratur.*
2 *Statutum Patauinum ſub rubr. De ordine procedendi cap. in diffinitiuis. declaratur.*
3 *Statutum Ferraria lib.2.ſub rubr. De modo procedendi*

cedendi in cauſis à decem libris marchio. ſuprà. declaratur.

4 *Conſultori cùm cauſa tranſmittitur conſulenda, & diſcordant partes in formando puncto dubitationis, quid agendum.*

5 *Iudicis arbitrio formari punctũ dubitationis cùm cauſa conſulenda tranſmittitur.*

6 *Papiæ, Patauij & in regione Pedemontium quid obſeruetur cùm cauſa conſultori tranſmittitur conſulenda.*

CASVS CCXXXVI.

QVANDO CAVSA EX DIſpoſitione ſtatuti tranſmittitur conſulenda, iudicem formare dubitationis punctum, ſi inter ſe diſſentiunt colligantes.

1 CAVTVM eſt † ſtatutos primo Papienſi in ciuilibus, cauſas certis caſibus conſultori partium confidenti committendas eſſe. quod ſtatutum eſt &
2 hìc † Patauij ſub rubr. De ordine proceden-
3 di. cap. In diffinitiuis. & † Ferrarię lib. 2. ſub rubr. De modo procedendi in cauſis à decem libris marchio. ſupra. ac alibi. & cùm tractationem hanc quatuor eruditis libris abſoluerit Scala Patauinus non multùm hac in re per tractanda immorabor. illud ſolùm in dubitationem reuocatur, quãdo colitigantes inter
4 ſe diſſentiunt in formando dubitationis puncto conſultori tranſmittendo, quid agendum ſit. Roma. in l. iuſiurandum & ad pecunias. §. ſi de qualitate, & ibi Iaſ. nume. 5. ff. de iure
5 iuran. docuerunt eſſe in † iudicis arbitrio formare. idem docuit Afflictus in cap. 1. num. 21. verſi. itẽ ſi partes non concordant ex quib. cauſ. feud amitta. & latè declarat is Scala lib. 3. De conſilio ſapientis, cap. 9. qui poſt Deciũ & alios rectè admonuit, tutius eſſe tranſmit-
6 tere integra acta ipſi conſultori, vt † conſulat, quid iuris, id quod hic Patauij, in regione Pedemontium & Papię obſeruari ſcio.

SVMMARIVM.

1 *Studiorum cauſa fauorabilis maximè eſt.*

2 *Faber quando à ſcholaſtico expelli poſſit.*

3 *Iudicis arbitrio relinqui quando ſcholaſticus, vel doctor fabrum expellere poſſit.*

4 *Scholaſticus vt fabrum aliquando expellere poteſt, ita & Doctor.*

5 *Aduocatus ita fabrum expellere poteſt, vt profeſſor legum.*

6 *Immunitas conceſſa Doctoribus, competit & Aduocatis.*

7 *Scholaſticus qui fabrum præuenit, expellere eum poteſt, quod ibidem declaratur.*

8 *Iudicis arbitrium verſari, an aptitudo repellat ſcholaſticum, ne fabrum expellat.*

9 *Fabrum expellere poteſt ſcholaſticus, cùm ambo in tempore pares ſunt.*

10 *Artifices partem ciuitatis facere.*

11 *Doctores partem ciuitatis non conſtituere.*

12 *Priuilegium conceſſum Doctoribus & ſcholaſticis expellendi fabrum cauſa ſtudiorum eſt.*

13 *Magiſtratus partem ciuitatis facere.*

14 *Magiſtratum obtinere non poſſunt illiterati.*

15 *Magiſtratus antiqui cauſas non iudicabunt.*

16 *L. certi iuris. C. de iuditijs, intellectus.*

17 *Faber ſi præuenit ſcholaſticum, qui alibi commodè habitare poteſt, expelli non poteſt.*

18 *Præuentioni locus non eſt cùm vna cauſa eſt maior altera.*

19 *Quod tibi non nocet, & alteri prodeſt, concedi facilè debet.*

20 *Impedimentum non excuſat cùm ſuo facto quis illud ſibi impoſuit.*

21 *Iudicis arbitrium verſari, an ſcholaſticus, vel Doctor poſſit alibi quàm apud fabrum habitare.*

22 *Faber qui in loco conſuetudo habitationis ſcholaſticorum ſe contulit ad habitandum expelli omnino debet.*

23 *Faber qui Doctorẽ præuenit expelli poteſt, ſi alibi Doctor habitare non poteſt.*

24 *Impoſſibilia dici quæ commodè fieri non poſſunt.*

25 *Studiorum cauſa cauſa dotis æquiparari.*

26 *Faber qui alibi commodè commorari poteſt, expelli poteſt, & ſi ſcholaſticum præuenerit.*

27 *Doctor qui alta voce legendo alios impedit, cogi poteſt, vt ſileat, vel demiſſius legat.*

28 *Doctor Battutos, ſeu diſciplinatos expellere poteſt, ſi alta voce canentes eius ſtudia impediunt.*

29 *Scholaſticus vel Doctor expellere monachos non poteſt, nec presbyteros alta voce canentes.*

30 *Doctor, vel ſcholaſticus qui ſtudijs operã non dat, fabrum expellere non poteſt.*

31 *Donatio à patre facta filio, ſi ſtuduerit, intelligitur, & ad doctoratum peruenerit.*

32 *Species facti egregia, quæ Papiæ euenit.*

33 *Baldi conſil 284. lib. 2. declaratur.*

34 *Verba, nec aliter nec alio modo, formam ſignificare.*

CASVS CCXXXVII.

DILIGENS ET EGREGIA EXplanatio quando Doctor vel Scholaſticus expellere poſſit fabrum ſua ſtudia impedientem.

1 CAVSA † ſtudiorum fauorabilis adeò eſt, vt legumlatores maxima ac penè innumera illi contulerint priuilegia, quemadmodum legimus apud omnes in authen. habita. C. ne filius pro patre. & in l. 1. ff. ſolu. matri. & alibi. vnum tamen ſatis memoria dignum eſt collatum inter cætera
2 priuilegium, vt † fabrum propè obſtrepentem expellere poſſit profeſſor Doctor, vel ſtudioſus. ita paſsim & vulgo dici ſolet. verùm magna & grauis eſt apud noſtros hac de re diſputatio inter cæteros Bar. in d. l. 1. propè finem, & ibi clarius Thomas Parpalea. nu. 44. ff. ſol. matri. & ſenſit Abbas in c. vlt. in fi. de Iud. & clarè Ripa in d. l. 1. nu. 130. Alcia. nu. 51. & Viſita. nume. 185. ſolu. matri. & ibidem Soci. iun.
3 nume. 272. 273. hoc † iudicis arbitrio tribuūt, qui certis caſibus iudicare poteſt, fabrum nō eſſe expellēdum, & certis caſibus eſſe. Verùm ego dicam ſingulatim qui hac in re agendum iudici ſit. Illud inter cętera obſeruabit iudex, nullam eſſe conſtituendam differēntiam inter
4 † Profeſſores, Aduocatos, & ſcholaſticos, quoniam par eſt in hoc omnium conditio. nam quemadmodum profeſſori tribuitur hoc priuilegium, ita & ſcholaſtico, cùm vna ſit cauſa ſtudiorum. atque ita exceptiſsima eſt Doctorum opinio, vt apud omnes in l. 1. ff. ſolu. matri. ibi Alex. nume. 53. Iaſ. nume. 46. Soci. nu. 64. Alcia. num. 54. & Socin. iunior num. 276. Ripa nume. 134. latè ibidem Viſitarinus num. 187. Parpal. nume. 48. qui de ſcholaſtico loquuntur, & rectè ex multis rationibus, quas huc adferre pretium operæ non eſſe exiſtima-
5 ui. In † Aduocato quoque idem eſſe ſcribunt in d. l. 1. ſolu. matrimo. Ripa nume. 132. Alcia. nume. 52. in fine. & Socin. iun. nume. 272. qui
6 in ea opinione ſunt, † immunitatem conceſſam Profeſſoribus, conceſſam etiam eſſe Aduocatis, ex Bar. & cæteris in l. medicos. C. de profeſſ. & med. lib. 10. Guido Papæ. q. 88. & q. 388. & infrà etiam alios adferam. Marc. Mantua lib. 2. obſerua. cap. 17. Tiraquel. tract. nobilita. cap. 29. num. 15. & in illo capite infinita ſcribit pro ac aduerſus Aduocatos. ad rem vt reuertar ego ſecutus in multis veram & probabilem Iacobi de Aren. diſtinctionem, quam à cęteris reiectam non video, ita caſus plures diſtinguo.

7 Primus eſt, † cùm Doctor, vel ſcholaris iam præuenit fabrum, tunc dubio procul fabrum expellere poteſt. ita is Iacobus, & cum eo Bar. & cęteri in d. l. 1. ſolu. matri. & Abbas in c. vltim. in fine, de iud. Eſt ratio, quia eum præueniendo potior eſt in iure. l. 2. §. ſi quis nemine. ff. ne quid in loco publ. & confert. l. potior, & l. qui balneum. ff. qui potio. in pigno. hab.

Declaratur hic caſus, vt locum non habeat ratione aptitudinis & conſuetudinis locorū: ita Bar. in d. l. 1. in fine. quem ibi ſecuti ſunt Parpalea nume. 44. & Ripa nume. 130. & Abbas d. cap. vltim. in fine, de iud. Exempli gratia: Ego conduxi domum in via fabrorū hoc anno, moritur vnus fabrorum, qui mihi magis vicinus eſt, & cuius ſtrepitu impediebar ſtudijs incumbere; alter faber domum illam & apothecam conducit anno ſequenti: volo illum expellere, ea ratione, quòd illum præuenerim, profectò æquitas me repellere debet. nec enim loci aptitudo ſuadebat, vt ego in illa via domum conducerem, & conſuetudo ipſum fabrum defendit, cùm in ea via conſueuerint fabri artem ſuam exercere. eſt ergo meæ vel negligētiæ vel culpæ adſcribendum. Accedit quòd ſi ego poſſem hoc in caſu fabrum hunc expellere, euenire poſſet, vt aliquādo fabri omnes illius viæ expellerētur, cum in dies videamus eos domos & apothecas mutare, nouasq; conducere. id quod iniquum valdè eſſet. Hæc declaratio ex his quæ ſubijciam, ſtatim confirmatur. in d judicanda autem apti- 8
tudine & conſuetudine iſta † iudicis arbitrium verſatur.

9 Secundus eſt caſus cùm eodem tēpore † ambo concurrunt: vt purà eodem anno faber & Doctor in eadem via domos conducunt; hoc etiam in caſu faber expelli poteſt. ita Iaco. de Are. Bart. & relati ſuprà, præſertim Ripa d. l. 1. num. 129. cuius interpretationem ita hoc in caſu intelligo. rationes attulit Bar. quia maior minori præfertur. l. per maiorem. ff. de iud. l. vlt. C. de ord. iud. & melius præfertur bono. l. obſeruare. §. proficiſci. ff. de off. Procõſ. l. exigendi. C. de procura. at dubiū non eſt maius eſſe bonum, & maiorem eſſe cauſam ſtudiorum, quàm ſit cauſa & bonum fabri, vt ſtatim dicemus. is ergo poſtponi debet. Addit Ripa in d. l. 1. num. 131. textum l. ædificia.

C. de

C.de oper.publ.Nec hunc ſententiæ aduerſa-
tur vna ratio,qua contrarium viſus aſt defen-
dare Vaconius Roma.lib.1.declara.iurſs.cap.
31.inquit ille, digniorem eſſe cauſam fabrorũ
10 & artificum cauſa Doctorum; quoniam † arti
ficas partem ciuitatis faciunt, quemadmodũ
ſcriptum raliquit Ariſtotales libr. 2. Politico.
11 cum taman † Doctores ciuitatis partem non
conſtituant, vt ex Ariſtotalis diuiſione colli-
gitur,reſpondeo, vno prius verè pręſuppoſi-
to, priuilegium hoc non tribui Doctori, vel
ſcholaſtico ratione aorum perſonæ & digni-
tatis, quoniam & tunc comperet Doctori &
ſcholaſtico,qui ſtudijs non incumbunt,quod
12 falſum eſſe oſtendemus, ſed † concaditur in-
tuitu & cauſa ſtudiorum, vt iam ſuprà admo-
nui. quo ſtante, dico ciuitatem conſtitui ax
13 † Magiſtratibus,quemadmodum ax ipſo Ari-
ſtotele concedit idem Vaconius d. cap. 31. &
clarius cap.130. ſed in Magiſtratibus cauſa ſtu-
14 diorum cadit,cum imperiti & illiterati † Ma
giſtratus obtinere non poſſint.§.1.in authen.
da iud. & ſi quando olim euenit apud Roma-
nos,vt & hodie apud Venatos, ipſimat ciuas,
qui literis & ſtudijs operam non nauerãt,ma-
giſtratus in Prouincijs & vrbibus obtinerẽt,
15 non ipſi tamen † cauſas iudicabant,ſed aorum
aſſeſſores.l.nullus iudicum. C. de aſſeſſor. &
ipſimet magiſtaatus tenebãtur, ſi quid per im
peritiam illi egiſſent.l.2. ff. quod quiſque iu-
16 ris.vbi Doctores omnes. Nec obſtat † l. certi
iuris. C. de iudi. qua Vaconius ſuam tuetur
opinionem,quoniam non, inquit,illa conſti-
tutio imperitos iudices eſſe poſſe,ſed ait,mi-
litem iudicem eſſe poſſe intar ſuos commili-
tones, cùm da rabus militaribus habeat peri-
tiam, vt oſtendunt illa clara verba proſus,&
legis ſcientia: ita rectè interpretantur Gora-
ſius lib.5.miſcella.iuris cap.19.& Robert.Au
rel.lib.3.ſenten.iuris cap. 3. propè medium.
ſic etiam videmus, architectos eſſe aliquando
in eorum artificio iudices,cum illius artis pe-
riti ſint, non ergo ſequitur omnes ignaros &
illiteratos poſſe obtinera illos magiſtratus,
quibus eſt damandatum munus iudicãdi cau-
ſas ciuiles ex ipſa legum peritia.& ob id ſi pe-
riti eſſe debent,cauſa ſtudiorum in aos cadit,
illiſque naceſſario conuanit. Eſt ergo falſa Va
conij opinatio. Declaratur hic caſus ſecũdus
quemadmodum declaratus fuit primus, iam
relatus non repeto.
17 Tertius aſt caſus, quando † fabar præuenit
Doctorem, vel ſcolaſticum, qui poſſunt alibi
commodè habitare; tunc magis communis &
vera eſt ſententia, fabrum expelli nõ poſſe.ita
is Iacobus de Are.& ab eo non diſſentit Bar-
tolus & clarius in d.l.1. affirmauit Ripa. nu.
130.in fine.mouentur omnes,ob præuẽtionis
priuilegium.l.ſi pluribus.de lega.1.quod ſanè
fundamentum non eſt tutum ſecundum ca-
millum Viſitarinum in dict.l.1,nu.185. ff.ſol.
18 matr. quoniam † præuentioni locus non eſt,
cùm vna cauſa eſt altera maior l. contra pupil
lum.§.is qui ad maius.ff.de re iud.Bar.in l.4.
§.vlt.nu.2 ff. de cuſt.reorum. Oldr.cõſi.234.
Factum tale aſt.Decius & cæteri in c. cùm pa-
rati.de appella. Sed leuis eſt conſideratio iſta
quandoquidem illud procadit ratione maio-
ris poteſtatis,quæ concurrit eodem tempore
cum minori, ita declarat Decius conſi. 640.
nu.3 at hic aodem tempore non concurrunt,
quia iam faber præuenit Doctorem,qui iuſtã
cauſam non habet hoc in caſu cum expellẽdi.
quod ſuadetur alis atque ita ſecunda ratione
quoniam priuilegia interpretari debent, eſſe
conceſſa ſine aliorum iactura & iniuria.l.2.§.
merito. & §. ſi quis à Principe, ff. ne quid in
loco publicũ cęteris his ſimilibus. at hic eſſet
fabro iniuriam inferta, cùm Doctor,qui alibi
commodè habitare poteſt à fabro iam pręuẽ-
tus fuerit. Nec aduerſatur conſideratio Viſi-
tarini in d.l.1.nu.196. quoniam verum nõ eſt
ꝙ concurrant ſimul cauſę hæ, cùm iam faber
præuanarit Doctoram. Non obſtat etiã,quod
ſcribit Ripa d.l.1. nu.129. in fina,quia proce-
deret,quando vtilitas ipſa publica, vt ipſe lo-
quitur, impediratur, cùm tamen hoc in caſu
non impediatur, quoniam alibi commodè ha
bitare Doctor poteſt. Tertiò hanc ego ratio-
nem aliquando conſiderabam, quæ daſumi-
19 tur à trita,notabili tamẽ iuris regula,† Quod
tibi non nocet, & alteri prodeſt, de facili con
cedendum eſt.l.2.§.item Varus.ff.de aqua plu
uia arcen.quam exornant Bart. in l. ſi cui.ff.
de ſeruit.Soc.iun.conſi.76.n.13.lib.2. & Cra
ue.conſi.226.num.3. in fine. ſed non nocent
Doctori, qui alibi commodè habitare poteſt,
nocet autem fabro, qui è loco & domo axpel
laretur,ergo fabro de facili eſt concedendũ.
Quartò confert illa ratio, quã & ſuprà per
pendi, ipſius Doctoris negligẽtię eſſe hoc ad-
20 ſcribandũ, quia ã pręuidera potuit † impedi-
mentũ,& auitare noluit, ſed ſponte in illũ ſe
ſe cõiecit, iuuandus ergo nõ eſt,iuxta l.ſi fide
iuſſor.§.ſi naceſſaria, cum ſimil.ff. qui ſatiſd.
coga.latiſſimè Tiraq.Da retractu cõſang.§.1.
gloſſa 10.nu.25. His rationibus dilui poſſunt
aliqua fundamenta Viſitarini in d.l.1.nu.185.

ff.ſol.matrimo.qui nulla diſtinctione caſuum
facta, aduerſus hanc opinionem ſentire vide-
tur. & illa fundamenta potius conueniunt ca
ſui ſequẽti.& in cognoſcẽda illa Doctoris pa-
ri cõmoditate alio habitandi, multùm verſabi
21 tur † iudicis arbitrium.

Declaratur hic caſus, vt nõ procedat rõne
22 aptitudinis & cõſuetudinis, vt putà, ſi † faber
contuliſſet ſe ad habitandum in loco in quo
conſueuerunt Doctores, vel ſcholaſtici habita
re vel vbi profiteri conſueuit, & ſi eo tẽpore
quo illuc ſe contulit faber, nullus eorum habi
taret. tunc.n. expelli poteſt, quoniam fabri ne
gligentiæ adſcribendũ eſt, qui debuit cogita
re, futurum aliquando, vt vel reuertãtur ſcho
laſtici, vel Doctores, vel priſtinum reſtituatur
eo loci gymnaſium. ita ſenſit relatus Bar. in d.
l.1. in fine. & ibi multò clarius Alex. n.51. verſ.
& quãuis. ſolu. matrimo. idem ibidem ſenſit
Parpalea n.44. & Ripa n.130. iudicis autẽ ar-
bitrium multùm verſabitur in diiudicãda hac
aptitudine & cõſuetudine: vt iã ſuprà attigi.
23 Quartus eſt caſus, quando † faber Doctorẽ
vel ſcholaſticum præuenit, & Doctor vel ſcho
laſticus alibi commodè habitare non poteſt:
tunc faber expelli poteſt, ità is Iacob. & Bar.
d.l.1. & ibi Ripa n. 130. teſtatur hanc eſſe com
munem Doctorum ſententiam. inter cætera
eo fundamento mouentur, quòd propter ne-
ceſſitatem frangitur etiam diuina reuerentia
l.omnes.C. de ferijs. plura apud Decium ex il
lo tex. in l. propter neceſſitatem, de reg. iuris,
ergo fortius faber hoc damno affici poteſt,
vt expellatur. verum hoc fundamentum eam
difficultatem patitur, quòd Doctores in hoc
quarto caſu non præſupponunt Doctorẽ vel
ſcholaſticum eſſe coactum neceſſitate eo in lo
co habitare, ſed dicunt alibi commodè habi-
tare non poſſe. nõ ergo eſt impoſſibilitas, ſed
ſola incommoditas, quæ neceſſitatem aliò ha
bitandi non parit. niſi dicamus ex regula. l. ne
pos Proculo. de verbo. ſignifi. ea cenſeri facta
24 † Impoſſibilia, quæ commodè fieri non poſ-
ſunt. & eo loci plura ſcribunt Alciatus & Bræ
cheus, & alii apud Decium conſ. 555. num.13.
Iarè Craue. conſi.199. num.2. & conſi. 241. nu.
20 dixi tamen ſuprà multùm in hoc verſari iu
dicis arbitrium in diiudicanda hac incommo
ditate: quoniam tanta fortè non erit, quæ im-
poſſibilitati æquiparari mereatur: & aliquan-
do mereatur habita ratione qualitatis perſo-
næ.
25 Secundò mouentur interpretes, † cauſa ſtu-
diorũ cauſa dotis æquiparatur. l.1. C. de ſtud.
lib. vrbis Rom. lib.10. at cauſa dotis alteri an-
teriori in tempore præfertur. l. aſſiduis. C. qui
potio. in pig. habe. ergo & cauſa ſtudiorũ. ſed
Bart. in d.l.1. in fine. ſolu. matrimo. responde-
bat. d.l. aſſiduis, & ſimiles loqui cùm duo cir-
ca idem concurrunt: nos verò loqui quando
concurrunt circa diuerſa: quia hic vnuſquiſq;
in ſuo operatur. quę conſideratio leuis admo
dum eſt, & indigna nomine Bartoli: nam &
in caſu iſto circa idem, hoc eſt, circa impedi-
mentum concurrunt; cùm vnus alterum ope
rando impediat atque nõ operandi locus, ſed
operandi effectus, vt & in hypotheca mulie-
ris, conſiderari debet. Non aduerſantur mo-
dò tria fundamenta, quæ à Bartolo d.l.1. refe-
runtur, vt illud, quod priuilegium non cenſe
tur cum alterius iniuria conceſſum; quod ar-
tifex impediri non poteſt ſuam artem exerce
re, vt nec libertus. l. quæro, de iure patro. &
quòd faber nihil immittit in alieno, ex. l. ſicu-
ti. §. Ariſto. ff. ſi ſeruit. vend. nam iſtis argumẽ
tationibus ſatisfaciunt Ripa in d. l.1. nu. 127.
& nu.129. Parpalea nu.43. & Viſitarmus num.
186. ſol. matri.

Quintus eſt caſus à Doctoribus noſtris nõ
26 perpenſus, cùm † faber præuenerit quidẽ Do
ctorem, vel ſcholaſticum, ſed alibi commodè
ipſe faber habitare poteſt; tunc, & ſi Doctor
vel ſcholaſticus alibi commodè habitare po-
teſt, attamen ratione cuiuſdam maioris com-
moditatis vult in eo loco habitare, ſua maior
commoditas præferri debet commoditati fa-
bri, cuius præuentio magni facienda hoc ca-
ſu non videtur, cùm ei detrimentum, vel com
modum adferat, vt ſæpius tamen dixi, magna
in his verſabitur iudicis noſtri prudentia &
iudicium.

Hæc quæ de fabri & artificis impedimẽto
diximus, in alio etiam impedimenti genere
procedit, vt multis exemplis docent interpre
27 tes in d.l.1. ſol. matr. dum de profeſſore ſua †
alta voce alium impediẽte. de ſcholaſtico, qui
vel altè legit dũ ſtudet, vel obſtrepit, alios per
turbando quæ ſanè omnia intelligenda ſunt
ſecundum ipſos interpretes, vt apud Ripã in
d.l.1. num.135. 136. & ante eum Alex. nume.
52. Iaſ. nume 47. Hinc ex facto interrogatus
28 reſpondit Iaſ. conſi. 218. lib.2. † Doctorẽ poſ-
ſe expellere Phratrias, quas nos Scholas Batu
torum ſeu Diſciplinatorum vocamus. inquit
Iaſon eos eſſe priuatos & fabro æquiparari,
ob id expelli poſſe illis caſibus quibus & faber
& Iaſonem viſus eſt ſequi Alcia. in d.l.1. nu-
me.56. ſol. matrim. verùm idem Alcia. lib. 8.
pareg.

parerg.iuris.c.11 ab eo diſſentit.Ego aliquan
do in tract. De Recuper. poſſeſ. remedio 15.
nu.34.declaraui,hos diſciplinatos quò ad eo-
rum perſonas priuatos verè eſſe,quo vero ad
locum in quo preces Deo Opt.Max porrigũt,
pium & religioſum iudicandum eſſe. Accedit
nunc, ꝙ nec locum nec perſonam conſidera-
mus, ſed opus bonum, quod nõ differt ab eo
quod orando alij religioſi præſtant, quemad-
29 modum ergo fratres, † monachi,vel presby-
teri hac ratione non poſſent expelli (cùm &
ipſi ſint æquè ac Doctores in hoc priuilegiati
vt ſcribit Alcia. in d.l.1. nũ.52) ita nec hi di-
ſciplinati.erit tamen cogitãdum,quia magna
eſt Iaſonis auctoritas. Declarentur modo re-
30 lata omnia non procedere in illo † Doctore,
qui iuriſperitiam non exercet, vel in ſcholaſti
co,qui non ſtudet.ita tradunt omnes in d.l.1.
ibi Ripa nu.138. qui citat Decium conſ.l.177.
affirmantem poſt Baldum conſ.284.Pater di-
31 ſponenti ſe.lib.2. † donationem factam filio,
ſi ſtuduerit,intelligitur,& ſi ita profecerit, vt
ad Doctoratum peruenerit & idem conſuluit
Iaſon.conſi.149.col.1.lib.4 Baldum etiam ſe
cutus eſt Decius in auth.quod locum num.7.
in fi.C.de collat.is ergo Ripa ſenſit ſcholaſti-
cum hunc ita demum poſſe fabrum expellere,
ſi ſtudijs ita operã det, vt ad Doctoratum par
ueniat Decium quoque & Iaſonem eſt ſecu-
tus Alcia.in d.l.1.nu.58.ff.ſol.matr.atque ita
32 vidi aliquando † Papię hac de re controuer-
ſiam, cùm quidam ſcholaſticus Papienſis ex-
pellere vellet artificem ſericum,qui (vt illi ap
pellant) filatorium ſericum, cuius magno ſtre
pitu ſcholaſticus impediebatur,habebat.inter
cętera ſcholaſtico fuit obiectum, ꝙ cauere de
bebat de damnis & impenſis ipſi artifici,ſi cõ-
tingeret ipſum ſcholaſticum non proficere &
ad Doctoratum non peruenire . Ego ſemper
credidi malè petitam fuiſſe cautionem illam,
cùm hoc in caſu neceſſe non ſit certo ſchola-
ſticum ad Doctoratum peruẽturum eſſe . nec
enim omnibus eſt datum adire Corinthum
(vt eſt in veteri prouerbio) ſufficit, ꝙ eo tem
pore ſtudeat,& ꝙ per eum non ſtet,quin pro
ficiat, & ſi enim ad Doctoratum nõ peruenit,
effici poteſt procurator, vel adminiſtrator &
Magiſtratus,in quibus non requiritur ipſa di
gnitas Doctoratus, ſed ſufficit ipſa ſcientia ;
quæ Reipub.adiumento eſſe poteſt. Accedit,
ꝙ iniquum hoc eſſet propter multos malos
euentus infirmitatis & mortis . Nec abſolutè
vera eſt Decij & Iaſonis cõſultatio , quoniam
33 † Baldus,cuius authoritate illi nituntur , lo-
quitur eo caſu , quando teſtator donauit , ea
adiecta conditione,ſi is ſuus filius bene perfe
cerit ſtudium nec aliter nec alio modo . quæ
ſanè verba enixam voluntatem teſtatoris oſtẽ-
dunt . nam perficere ſtudia is dicitur , qui ad
apicem peruenit doctoratus;cùm tunc perfe-
ctè doctus iudicetur. Signoro conſi.51. nu.9.
& attingemus infrà in caſu.177. vbi de licen
34 tiato aliqua dicemus . & illa † verba, nec ali-
ter nec alio modo, conditionem, & per con-
ſequens formam oſtendunt,vt tradunt gloſſa
1.l.ſi quidem on. C.de except.clarè Soc. iun.
conſi.181.num 67 lib.2. Gozad conſil.3.nu-
me.23. Boet. q.343. nume.11. quamobrem in
caſu ſimplici donationis cauſa ſtudiorum ego
ſentirem contra Iaſonem & Decium, ſuffice-
re ſi per ipſum ſcholaſticum non ſtet quin ſtu
dia perficiat:iuxta l.in iure ciuili. de cond.&
demon. De his abundè ſit dictum.

SVMMARIVM.

1 *Seruus fugiendo quando dominum ſua poſſeßione priuet .*
2 *L. 3. §. Nerua filius . de acquiren. poſſeſ. intellectus.*
3 *Cyni doctrina , quando ſeruus fugiendo dominum priuet ſua poſſeßione.*
4 *Seruus quando dicatur diù ſtetiſſe in poſſeßione libertatis .*
5 *Iudicis arbitrio relinqui quando ſeruus fugiendo priuet dominum ſua poſſeßione.*
6 *L. ſi cùm fideicommiſſarius. §. Ariſto. ff. qui & à quib. intellectus.*

CASVS CCXXXVIII.

QVANDO SERVVS FVGIENDO DOMINVM PRIVET ſua poſſeſſione, & aliquot iuris loca explicata.

DISPVTANT Doctores noſtri quan
to tẽpore † ſeruus à domino fugiẽs,
eum ſua poſſeſſione priuet. Cynus in
l.1.col.2.verſi. primò enim quęro. C.
vbi cauſa ſtatus,multorum opiniones retulit.
vna fuit, dominum poſſeſſione ſerui priuari
ſtatim quò ille è manibus domini aufugit, at-
que ita eius poteſtatem euaſit:ex.l.3 §. Nerua
filius.ff: de acquirend.poſſeſſ Quæ ſanè opi-
nio falſa eſt ſecundum Cynum, quoniam ad-
uerſus ſeruorum fraudes lex prouidet.l.1. C.

de ſeruis fug. & l. ea quæ. C. de liber. cauſ. nec
2 tex. † §. Nerua, aduertetur; quia in brutis animantibus loquitur, qui dum priſtinam libertatem ſine fraude, ex quo ſenſu caténi, receperunt capientis efficiuntur; non ſic in ſeruis;

Secunda fuit opinio eorum, qui diſtinguebant. quòd aut ſeruus bona fide, aut mala fide aufugit. ſi bona fide, ſtatim quòd domini cuſtodiam euaſit, dominus poſſeſſionem emiſit. d. §. Nerua. ſi verò mala fide aufugit, tunc poſſeſſionem non amittit niſi cùm is ſeruus bonam fidem habere cœpit, argumento. l. qui autem. ff. de liber. cauſa. & l. vlt. C. de proba. quam quidem opinionem adhuc reiicit Cynus, quoniam poſſeſſio iuſta, vel iniuſta, nihil quò ad poſſeſſionis ſubſtantiam immutat. l. 3. §. ex contrario. de acq. poſſeſſ.

3 Tertia ergo fuit † Cyni ſententia ſic diſtinguentis; Aut ſeruus fugiens ab alio ſtatim captus fuit, tunc dominus poſſeſſionem emiſit. l. 1. §. per ſeruum. de acquir. poſſeſſ. aut non fuit ab alio captus: & tunc ſi diu is ſeruus ſtetit in ſua quaſi poſſeſſione libertatis, dominus ea poſſeſſione priuatur. l. 3. §. quod ſi ſeruus. ff. de acq. poſſeſſ. cum primo membro diſtinctionis Cyni tranſeunt Doct. in d. l. 1. §. per ſeruum qui in fuga. de acquiren. poſſeſſ. illi etiam ſecundo aſſentire videtur Bar. in d. §. per ſeruum. nume. 1. & Iaſ. nume. 10. 11. recte gloſſa in l. ſi is qui pro emptore. §. ſi ſeruus. de vſucap. quæ quatuor neceſſaria eſſe ſcribit. & latè diſputat Aret. in d. §. per ſeruū. & hāc aliàs probaui in tract. De recuper. poſſ. remedio decimo q. vlt. Nunc ſolùm contin-
4 git dubitare, quomodo † diu in ſua poſſeſſione ſeruum ſtetiſſe intelligatur. Bar. Alexand. Iaſ. Aret. & Ferretus in d. §. per ſeruum, intellexerunt de decennio. & ante eos idem affirmauit Alber. in rubr. C. de ſeruis fugit. colum. penul. verſicul. ſecunda quæſtio eſt. & hanc opinionem ſum ſecutus in d. decimo remedio. d. quæſt. vltim. ex. l. ſi cum fideicommiſſariæ. §. Ariſto. ff. qui & à quibus. Cynus verò in dict. l. 3. q. 1. C. vbi cauſa ſtatus, dixit, hoc non eſſe in ſpecie iure diffinitum, & ob
5 id eſſe † iudicis arbitrio. & quàmuis in ſpecie Albericus loco iam citato, quem olim ſecutus ſum, Cynum reprehendat, attamen nunc opinor illius ſententiam poſſe defendi, cùm verè hoc in ſpecie nō ſit iure diffinitum. Nec
6 obſtat † d. §. Ariſto. quia poſito quòd in ſimili caſu loquatur, attamē aliàs ſuprà admonui, non eſt in his multùm de ſimilibus ad ſimilia procedendum. Præterea is text. §. Ariſto. in eo ſeruo manumiſſo loquitur, qui bona fide in poſſeſſione ſuæ libertatis per decennium fuit: non mirum ſi concurrente bona fide liberatur: at diuerſum in caſu noſtro, in quo loquimur de ſeruo, qui aufugit, atque ita in mala fide eſt. & in d. §. Ariſto. non ſuo facto eſt libertatem conſecutus, ſed alieno: quod hic non contingit. relinquitur ergo in iudicis arbitrio: qui quidem ſecundū domini negligentiam plus & minus, vel de ipſo decennio arbitrabitur, iudicabitque.

SVMMARIVM.

1 *Teſtes cùm producuntur an ſtatim contra eos obiecta probari poßint.*
2 *Publicatio teſtium expectanda non eſt, vt illis obijciatur.*
3 *Conſtitutio noua Pedemontium ſub titulo Del tempe quando ſi hanno da dare le repulſe contra la perſona de teſtimonij. declaratur.*
4 *Impeditus iudicis facto repulſare teſtes ante publicationem, poteſt poſtea.*
5 *Repulſari ſemper teſtes Iudæi & hæretici poſſunt.*
6 *Repulſari poſſunt teſtes producti abſente parte repulſante. & ibi alij caſus ſubijciuntur.*
7 *Iudex certis caſibus recipere poteſt obiectiones cōtra teſtes etiam poſt eorum publicationem.*
8 *Teſtes eſſe inimicos, obijci ſemper poſſe.*
9 *Iudicis arbitrio relinqui, quando obiectiones contra teſtes obijci poſſunt.*
10 *Iudicem multa conſiderare debere in formando motum ſui animi.*
11 *Inimicitia ex cauſa ciuili omnium bonorum æquiparatur inimicitiæ ex cauſa capitali.*
12 *Teſtis impeditur examinari, cùm notoria eſt obiectio oppoſita.*
13 *Auth. ſi quis teſtis productus. C. de teſtib. declaratur.*
14 *Teſtes ſuper obiectis examinari debent, ſi periculū aliquod ſubeſt.*
15 *Conſtitutio Pedemontium titulo Del tempo quando ſe hanno da dare le repulſe contra la perſona, verſ non facendo eſſa, declaratur.*
16 *Obiectiones teſtium probare poſſe in cauſa appellationis.*

CASVS

Casvs ccxxxix.

QVANDO OBIECTIONES quæ teſtibus fiunt, probari poſſunt: & Pedemontium conſtitutiones explicatæ.

SCIO non ſemel apud iudicum tribunalia in cōtrouerſiam deduci: an eo ipſo quòd actor in iudicium examinandos
1 † teſtes producit, poſſit reus obijciēdo contra perſonas teſtium petere ſuas probationes recipi ſuper oppoſitis exceptionibus, antequam ad examinationem in actoris fauorē procedatur: an verò factis oppoſitionibus tunc probationes reſeruandæ ſint poſt illorū teſtium actoris publicationem. qui ſanè caſus multa iudici arbitraria cōtinet, vt ſuis locis dicemus. in foro ego obſeruari in primis vidi, vt tempore quo actor, vel reus ſuos teſtes examinādos producit, aduerſarius ſtatim obijcit contra perſonam ipſorum teſtiū, alioqui poſt publicationem eorum teſtimonia improbare non poterit: quoniam expectan-
2 do † publicationem malitioſè obijcere videtur, cùm cognouerit contra ſe probare. iuxta cap. præſentiū, de teſtib. quo canone ita conſtitutum eſſe ibi oēs ſcribunt: Afflictus deciſ. 351. nume. 8. & diſpoſitionem hanc inſecuta
3 eſt noua † conſtitutio Pedemontium, in titu. Del tēpo quando ſe hanno da dare le repulſe contra la perſona de teſtimonij. atque ita in principali diſpoſitione conſtitutio hęc cum iure communi conuenit. in alijs poſtmodum corrigit vel verius addit. ius cōmune etenim loco oppoſitionum admittit ſimplicem proteſtationem, quæ intendit ipſos teſtes tanquam minus idoneos poſt eorum publicationē improbare. ita Abbas in d. cap. præſentium, nu. 4. & ibi Felin. nume. 1. conſtitutio autem requirit non ſolùm proteſtationem, ſed etiam iuſtam cauſam, cur tunc non obijciat, nempè, quia cognitam non habet teſtium conditionem. quæ tamen cauſa adhuc ex ea conſtitutione admittitur, vel reijci poteſt iudicis arbitrio, vt ei veriſimilis, vel non videatur. nam & quod veriſimile ſit, à iudicis arbitrio pendere diximus ſuprà in caſu 85. Illa tamē conſtitutio duas declarationes recipit, quas & ius commune in caſu d. cap. præſentium, ad-
4 mittit. Prima eſt quando is, qui † voluit tempore debito opponere iudicis facto fuiſſet impeditus. ita Feli. in d. c. præſentium. nu. 3.
Secunda eſt quando illi teſtes ita eſſent inhabiles, vt eorum inhabilitas partium conſenſu
5 tolli non poſſet; vt quia † eſſent Iudæi, hæretici, excommunicati & ſimiles. ita ſcribunt Soci. tract. fallen. reg. 129. fallen. 4. Felin. d. c. præſentium. nu. 4. quo loci tamē dubitat. Sed ego declarationem omninò probarem quando is producens notam habet teſtium conditionem. quoniam ſibi tūc imputatur, nec ius aliquod dici poteſt ei quęſitum. & in dubio pręſumitur producentem notam habere eorum conditionem.

6 Tertia etiam accedit † declaratio, vt non procedat quādo teſtes producti fuiſſent tempore quo fuiſſet abſens, quanquam ipſe vel procurator citatus eſſet. ita gloſ. & Cyn. in l. vlt. C. de teſtibus. Gramma. in additio. ad Afflictum deciſ. 351. nume. 8. vbi refert quartam declarationem, quando de nouo ad eius notitiam deueniſſent oppoſitiones. addit & quintam quando teſtes eſſent infames. & Afflictum ſecutus eſt Grauatius in annotationibus ad Praxim Veſtrij lib. 5. cap. vlt. nu. 33. 34.

Sed ad rem noſtram propius accedamus, cùm obiectiones factę ſunt iſtis teſtibus, cer-
7 tis in caſibus debet iudex recipere † probationes ſuper obiectis, non autem reſeruare illas tempore publicationis dictorum teſtium à ſe deinde examinatorum. certi hi caſus ſunt relati in auth. ſi teſtis productus. C. de teſtib. hoc eſt ſi libertinus dicatur, & is obijciens dicat iure manumiſſum non eſſe; is libertinus antequam examinetur, debet inſtrumentum manumiſſionis oſtēdere, niſi iuret in alia prouincia probationes has habere. Alter eſt ca-
8 ſus, ſi obijciatur, teſtem eſſe † inimicum ob cauſam inter eos capitalem. ſi conſtat ſtatim non recipitur, nec examinatur is teſtis; & ibi annotarūt Bar. Sali. & cæteri. pulchrè Gramma. deciſ. 86. Socin. tract. fall. reg. 129. fall. 1. præter hos duos hos caſus ſentiunt interpretes prælertim Bart. in d. auth. ſi quis teſtis pro
9 ductus. nu. 9 eſſe in † iudicis arbitrio, quādo recipiat has obiectiones & quando reſeruet poſt publicationem. ita etiā affirmarunt Abbas & Felin. in c. ex parte, de teſtibus, ille nu. 8. iſte nume. 2. Soci. d. reg. 129. fall. vltima. iu-
10 dex aūt in arbitrando ac formando motum animi ſui plura cōſiderare debet, vt rectè admonet Abbas d. cap. ex parte, nu 8 verſ. adde quartum. Primò an id quod obijcitur parem habeat æquitatem cum caſibus ſuprà relatis. nā ſi parē habet æquitatē debet illud obiectū recipere & probationes ſuper eo admittere. vt

11 putà, obiicitur inimicitia ex cauſa ciuili om-
nium bonorum. nam hęc parem habet æqui-
tatem cum cauſa capitali, ex tex. in §. item ſi
propter, inſti. de excuſ. tuto. & ità in ſpecie
noſtra placuit gloſſæ in d. auth. ſi quis teſtis
productus, & ibi Bar. in fine. & gloſſam illam
ſunt ſecuti plures relati à Crauet. conſ. 31. nu.
3. & conſi. 75. nume. 11. & Gramma. deciſ. 28.
nume. 5. & in terminis huius caſus Gramma.
d. deciſ 86. nu. 11.

12 Rurſus conſiderabit iudex noſter † an quod
teſti obijcitur, publicum & notorium ſit. tūc
enim ſi talis publica obiectio illius teſtimo-
nium indignum aliqua fide reddit, illius te-
ſtis examinatio impeditur. ita Abbas d. num.
8. & Felin. ibidem nume. 14. Prętereà perpen
det iudex an oppoſita teſti exceptio inconti-
nenti probari poſsit: quoniam tunc illius
examinatio impeditur. ita Abbas d. nume 8.
& Feli. nu. 15. qui alijs comprobat. addo Soc.
tract. fallen. reg. 129. fallen. 7. nec dicatur hoc
13 ſolùm videri conceſſum à † d. auth. ſi quis te-
ſtis, cum cap talis inimicitia obijcitur, quia di
co idem eſſe in quauis alia exceptione apta
annullare fidem teſtium, ratione eius æquita
tis ob id probata incontinensi eundem effe-
ctum parit. Illud tandem conſiderabit iudex
14 noſter, an teſtes † per quos vult ſuas propoſi-
tas obiectiones probare, ſint infirmi & in
mortis periculo, vel migraturi in longinquas
regiones, vel mare nauigaturi. ita vt periculum
ſit, quod ſi nunc non examinentur, in futu-
rum non poterunt examinari. hoc enim caſu
recipiet iudex ita Abbas d. c. ex part. nume. 8.
verſ. quarta eſt opinio Soci. d. tract. fall. reg.
129. fallen. 5. qui in fallen. 6. declarat etiam eo
in caſu cùm teſtis eſt cum tormētis examinan
15 dus. Ex his poteſt declarari dicti † conſtitu-
tio Pedemontium d. titulo Del tempo quan-
do &c. in verſi. non facendo eſſa. dum diſpo-
nit, obiectiones eſſe probandas ante publica-
tionem ipſorum teſtium, quibus obiectū eſt.
declaratur inquam poſſe dictas probationes
recipi etiam ante illud tempus, & ita in eo in
ſtanti quo producti ſunt, ex ſupra relatis. Et
illa conſtitutio in relato loco tollit diſputa-
16 tionem illam, an † in inſtantia appellationis
teſtes & probationes iſtę recipi poſsint ad pro
bandum dictis obiectiones. qua in re Guido
Papæ q. 500. ſcribit ex ſtylo in curia Delphi-
natus obſeruari, admitti has probationes &
& fortè de iure verior eſt, vt ſcribunt Abbas
Felinus & cæteri in cap. 1. de exceptio. magna
eſt diſputatio vt apud eos. & latè in d. cap. 1.
ſcribit Pariſ nu. 5. & Didac. libr. Pract. queſt.
c. 18. nu. 5. tollit enim conſtitutio iſta hanc di
ſputationem, quia in prima inſtantia ante te-
ſtium publicationem probationes faciendæ
ſunt.

SVMMARIVM.

1 *Dilatoriæ exceptiones quæ.*
2 *Exceptionem feriarum dilatoriam eſſe.*
3 *Exceptionem ætatis dilatoriam.*
4 *Spoliationis exceptionem dilatoriam.*
5 *Conſtitutio Pedemontium ſub titulo Delle eccetione dilatoria, declaratur.*
6 *Exceptiones dilatoriæ, euitandæ ſolutionis, quæ.*
7 *Tempus quod præſtituatur ad deducendum dilatorias exceptiones.*
8 *Exceptiones omnes in termino deliberandi eſſe opponendas.*
9 *Praxis deducendi dilatorias exceptiones.*
10 *Conſtitutio Pedemontium titulo Delle citationi, §. non ſarà, declaratur.*
11 *Conſtitutio Pedemontium titulo Delle eccetioni dilatorie, declaratur.*
12 *Papiæ, Mediolani, & Brixiæ ex eorum ſtatutis, quando obijciatur, exceptio dilatoria.*

CASVS CCXL.

EXCEPTIONES DILATORIÆ quæ, & quando obijci poſsint.

DILATORIAE exceptionis magna eſt
vis ad lites protelādas. id, quod vſu
1 peſsimo compertū eſt. ſunt hæ † di-
latoriæ aliquando iudicij, quas alio
nomine declinatorias appellamus, al quando
ſolutionis. per declinatoriā iudicis tribunal
& iudicium euitare nitimur, vt eſt exceptio,
quæ opponitur cōtra reſcriptū, vt in l. pręſcri
2 ptione. C. ſi cōtra ius vel vtil. publ. Itē † exce-
3 ptio feriarū, loci non tuti, † legitimæ minus
ætatis ſtādi in iudicio, & his ſimiles relatę in
l. 2. ff. de excep vbi Bart. Soc & Zaſius, Pract.
Papien. in forma reſpōſionis rei cōuenti actio
ne reali, in glo. Saluis alijs exceptionibus. nu.
4 4. qui & exceptionē ſpoliationis inter has cō
numerauit, ex c. cum dilectus. de ord. cogn.
5 quam diſpoſitionem eſt ſecuta noua † conſti-
tutio Pedemontiū in tit. Delle eccetione dila
6 torie. quę & alias ſimiles enumerat. † Exce-
ptiones verò dilatoriæ ſolutionis euitandę,
ſeu differendæ gratia ſunt, vt pactum de non
petendo,

petendo,promiſsionis in diē,vel ſub cōditio-
ne,& his ſimiles. Pract. Papienſis & cæteri in
7 jam relati. Dubitari nunc contingit,qđ tem
pus iure cōi inſpecto ſtatuendum ſit ad eas de
ducendas? (quę ſanè deductio ante litem cō-
teſtatam fit, l. ita demum. vbi oēs. C. de pro-
cura.) Abb. in c. paſtoralis. nu. 27. de except.
inquit, tempus hoc à iure cōi non eſſe deter-
minatū, & ob id iudicis arbitrio ſtatui poſſe.
id quod ibidē affirmarunt Feli. nu. 22. & cla-
rius Pariſ. nu 42 43. nec referre (inquiunt illi)
ꝙ ſtatutus ſit terminus viginti dierum ad de-
liberandū, an velit cedere vel contendere. au-
then. offeratur. C. de litis conteſta. quoniam
is terminus non eſt ſtatutus ad oēs dilatorias
exceptiones proponendum. nam eo in termi
no aliquæ poſſunt obijci. ſed nō cogitur reus
oēs proponere. ita declarat Pariſ. in d. cap. pa
ſtoralis. nu. 44 qui tunc demum inquit cogi,
cū non modò datur terminus ad deliberan-
dum, ſed etiā ad apponendum. verùm Deci.
in d. c. paſtoralis. nu. 20. inquit, cōem eſſe opi
8 nionem contra Abbatem, quia immo † in ter
mino deliberandi debet reus omnes ſuas exce
ptiones dilatorias proponere; nec poſſe pe-
tere alium terminum ad opponendum dilato
rias. ſed Pariſ. inquit hoc eſſe contra commu-
nem obſeruantiam iudiciorum. Ego ſcio va-
rios eſſe locorum ritus & ſtylos, ſed ad omnē
controverſiam euitandam tutius eſt, vbi de-
9 ſunt † clara ſtatuta, aſsignare terminū ad de-
liberandum & ad opponendum, in regione
Pedemontium hoc eſt diffinitum, vt ſcilicèt
ſtatutus cenſeatur terminus quinque dierum
ad eas proponendum. quod ea ratione patet,
10 quia in tit. Delle citationi. §. non ſarà. conſti-
tutum eſt, reum ſpacio quinq; dierum debere
petitioni actoris reſpondere. quo in termino,
ſiue reſpondeat ſiue non, lis pro cōteſtata ha
betur, vt eſt cautum in tit. Della cōteſtatione
della lite. quo ſtante, ſequitur in illo quinq;
dierū termino eſſe proponendas has exceptio
nes, quę poſt litem conteſtatam non recipiun-
tur, vt ſuprà admonui, ex l. ita demum. C. de
11 de procura. & dum conſtitutio in titu. Delle
eccetioni dilatorie, ſtatuit iudici terminum
quinque dierum ad cognoſcendū ſuper ipſis
deductis exceptionibus nec verbum facit, ꝙ
judex debeat admittere eas, vel nō, ſed in ne-
ceſſarium antecedens præſupponit eſſe ipſo
iure admiſſas, dum vult iudicem cognoſcere
debere ſummatim: intelligimus neceſſariam
non eſſe iudicis admiſsionem ad probandū,
atq; ita non eſſe neceſſe aſsignare terminum
illum. id quod iuri cōmuni aduerſatur. nam
eo iure terminus ad probandum has dilato-
rias currit poſt exceptionem admiſſam per iu
dicem. ita Gemi. Fran. & cæteri in cap. ſua, de
excep. in 6. Ant. Capicius deciſ. 83. qui Regni
Pragmaticam declarat, qua eſt datus terminus
trium dierum ad opponendum has exceptio-
nes, & quinque ad probandum. currunt illi
quinque in illo caſu admiſsis ipſis exceptioni
12 bus. † Papiæ autem ex ſtatuto primo in ciui-
libus, & in toto Dominio Mediolanēſi ex no
uis conſtitutionibus ſub rubr. De iudicijs. §.
qua petitione porrecta, datur terminus vnius
diei tantùm ad litem conteſtandam; intra il-
lud tempus ergo dilatoriæ exceptiones erūt
proponendæ, quamquam earum cognitio &
diffinitio tempore diſputationum reſeruen-
tur; nullaq; requiritur in illis caſibus admiſ-
ſio ad probandum: quoniā cum cæteris pro
bationibus & illæ recipiuntur. ita fortè ſer-
uatur & Brixię, vbi ex ſtatuto 16. in ciuilibus,
reſeruantur exceptiones in fine, dato biduo
ad litem conteſtandam.

SVMMARIVM.

1 *Inſtrumenta de nouo reperta quandocunque produci poſſe.*
2 *Inſtrumenta de nouo reperta ab eo, qui negligens fuit in illis perquirendis non ſemper produci poſſe.*
3 *Inſtrumenta reperta de nouo vt poſsint produci, quæ requirantur.*
4 *Iuramento quando ſtetur in his, quæ à iurantis animo pendent.*
5 *Conſtitutio noua Pedemontium titulo* De gli articoli probatorij. *§. vltim. in fine declaratur, & paulò infrà.*
6 *Iuramētum non ſufficere ad probandum ea, quæ à iurantis animo pendent, cùm coniectura aliqua ſunt in oppoſitum.*
7 *Diligentia in perquirendis inſtrumentis, vt tanquam de nouo produci poſsint, proteſtatione probatur.*
8 *Inſtrumenta de nouo produci non poſſe, cum ſaluū non eſt ius aduerſarij.*
9 *Iudicis arbitrio relinquitur, an inſtrumenta de nouo reperta potuerint teſtibus aduerſarij iam mortuis reprobari.*
10 *Inſtrumenta ſi ſint de nouo reperta, petere quis terminum ad illa exhibenda, non admittitur.*
11 *Iudicis eſt arbitrium dare terminum illi, qui inſtrumenta de nouo velle exhibere dicit.*

CASVS CCXLI.

QVANDO INSTRVMENTA DE nouo reperta in cauſa produci poſsint; & quid in his obſeruandum ſit.

1 RECEPTA eſt Doctorum opinio † inſtrumenta de nouo reperta poſſe in cauſa produci quandocunque ante ſententiam, ſiue modò datus ſit terminus ad ea producendum, ſiue ſit in cauſa concluſum, ſiue partes aſsignatæ fuerint ad audiendum ſententiam, ſiue etiam iudex motum animi ſui manifeſtauerit. ita, poſt Bartolum in l. admonendi. num. 2. de iureiur. ſcribũt omnes, præſertim Purpur. nu. 8. qui nonnullis quæ Bartolo objiciebantur plenè ſatisfecit. Hæc tamen concluſio aliquibus caſibus declaratur. Et primò non procedit, quã-
2 do is producens fuit † negligens in illis inſtrumentis perquirendis, tunc cauſa cognita ſolùm productio admittitur. ita Purpur. d. l. admonendi. num. 16. poſt Iaſ. & alios, quos citat. Et in hac cauſę cognitione inter cætera
3 † requiritur, q̃ is producẽs iuret ſe anteà notitiam non habuiſſe horum inſtrumentorum, & probet ſe vſum diligentia in illis perquirendis, ita duo hęc fore neceſſaria docuit Maria. Socin. ſen. in c. vlt. de iureiuran. quem eſt ſecutus Caccialupus in d. l. admonendi. nu. 13. ff. de iureiur. quorũ doctrina declaratur alio-
4 rum opinio, qui dixerunt ſufficere ſolum † iuramentum cùm hoc pendeat ab animo producentis, vt affirmarunt Bar. in d. l. admonendi. nu. 4. & ibi Alex. num. 19. Cur. ſen. nu. 12. qui tamen dubitat. & Cur. iun. ibidem. num. 24. ſed ibi cõmunem teſtatur Purpur. num. 24. nam intelligitur ſufficere iuramentũ ad probandum ſe notitiam non habuiſſe, ſed nõ ad probandum diligentiam in perquirendo. Et
5 ideo rectè fuit cautum † noua conſtitutione Pedemontium in titulo De gli articoli probatorii in §. vltimo in fine, alia probatione, vel ſaltem inditiis veriſimilibus (quæ, vt dixi, à iudicis arbitrio pendent) vltra iuramentum, conſtare debere inſtrumenta fuiſſe de nouo
6 reperta. Illud etiam accedit, iuramentum illud non ſufficere quando aliqua coniectura eſſet contra eum. ita Bar. l. inter omnes §. rectè de furtis. Marſil. conſil. 7. nu. 7. & conſil.
7 9. nu. 36. Solet etiam hęc † diligentia probari mediante proteſtatione, vt putà, ſi quis ſciat factum eſſe inſtrumentum, ſed non poſsit illo vti, quia impeditur, tũc ſufficere videtur proteſtatio, dicendo, ſe non poſſe producere inſtrumentum impeditus, vel quia perdidit, vel quia eſt penès aliquem, qui negat illum exhibere. ita hanc cautelam attulit Bar. in l. vnica. num. 4. C. de ſent. adver. fiſcum latis. Felin. in cap. ſuborta. nu. 15. de re iud. quæ cautela tũc demũ procedit, quando actum fuit prius contra dolo occultatem. ita declarauit Cur. ſen. in d. l. admonendi. nu. 19. de iureiur. & Ant. Capicius deciſ. 51. nu. 2. quæ declaratio eſt notabilis ad conſtitutionem nouam Pedemontiũ in tit. De gli articoli probatorii. §. vlti. dũ vult hoc impedimentũ excuſare, ſi modò fuit ſemiplenè & cum iuramento probatum. nam illa conſtitutio ceſſabit in caſu huius declarationis, quo ad Inſtrumenta ab aliquo fraude occultata.

8 Secundò nõ procedit relata opinio, quando aduerſario ſaluum non eſſet ius ſuum aduerſus noua hęc inſtrumẽta, vt putà, quia teſtes, quibus inſtrumẽtum reprobari poterat, eſſent vita functi. ita docuit Caſtr. in d. l. admonẽdi, & ibi clarius Purpur. nu. 18. qui alijs ſimilibus cõprobat, ſed difficile admodùm eſt ſcire, q̃ illa inſtrumenta reprobari potuerint per dictos teſtes iam mortuos, quamobrẽ ma-
9 ximum hic verſabitur † iudicis arbitrium in perſcrutando, an veriſimile ſit ex illis teſtibus illa inſtrumenta reprobari potuiſſe, ac etiam in pernoſcenda calumnia producentis.

10 Tertiò non procedit relata opinio † quando quis allegaret ſe nouo inueniſſe inſtrumẽta, & peteret terminũ ad ea producẽda. nã dari hic terminus nõ debet. ita Caſtr. ĩ d. l. admonẽdi. n. 29. qui ita obſeruatũ Romę fuiſſe teſta-
11 tur Purp. ib. n. 19. inquit eſſe ĩ † arbitrio iudicis eũ repellere. qui inquit ẽt ex cã poſſe illũ admittere dato breui termino ad producẽdũ.

SVMMARIVM.

1 *Dos patri & filiæ reſtitui debet.*
2 *Patrem non poſſe filia in dote praeiudicare.*
3 *Filiam non poſſe dotem a patre profectam eo inuito exigere.*
4 *Filiam alteri donare non poſſe dotem à patre profectam*
5 *Patri agenti ad dotis recuperationem, filia conſentire debet.*
6 *Iudicis arbitrio relinquitur, an pater ſit turpis perſona, vt eo agenti ad dotis recuperationem iuſtè recuſet filia conſentire.*
7 *Patri cauſa cognita cõcedi debet actio, ſi filia lati*

tet et recuſet ei cōſentire in dotis recuperatione.
8 *Iudicis arbitrio relinqui, an filia iuſtè abſit, & recuſet conſentire patri dotem recuperanti.*
9 *Iudicis arbitrio relinqui, an pater ſit probatæ vitæ, & filia leuis, dum filia negat conſentire patri dotem recuperanti.*

Casvs CCXLII.

QVANDO FILIA IVSTE RE-cuſare dicatur conſentire patri recuperanti dotem à ſe datam.

1 DOs † à patre, in cuius poteſtate filia
eſt, profecta, ipſi patri ac filiæ ſimul
reſtitui debet. quare filia conſenti-
re debet patri ſoli agenti, vt eam is
conſequi poſsit. l. 2. §. 1. & §. vlt. ff. ſol. matri.
id quod factum eſt, ne filia detrimentum ali-
quod in dote patiatur. nec enim licet patri
2 † filię hoc caſu damnū adferre, cùm dos pro
prium filiæ patrimonium cenſeatur. l. 3. §. ſed
vti ſi. ff. de minor. cum ſimilibus alibi allega-
3 tis. quemadmodū econtra, non poteſt † filia
patre reluctante, vel inſcio exigere, d. l. 2. §.
quod ſi in patris. & ibi Iaſ. & Soc. vterq; n. 7.
4 & Ripa nu. 17. qua rōne affirmant oēs, † filiam
non poſſe patre inſcio dotem hanc alteri do-
nare. ita Bal. conſi. 2. Fa=ū, propè mediū. lib.
3. Caſtr. conſil. 381. lib. 2. & Corne. conſil. 224.
col. 2. lib. 3. quos eſt ſecutus Neuiz. conſi. 95.
nu. 5. & alios plures recenſet Craue. conſ. 39.
n. 2. quibus accedunt Cur. iu. conſi. 152. nu. 3.
& Rubeus conſi. 25. nu. 7. & conſi. 166. nu. 2.
qui clarè reſpondit, ꝙ quando pater ſtipula-
tur ſibi & filiæ reddi, filiam non poſſe patre
inſcio donare, quoniā actio cōis eſt. ita ergo
econuerſò. Cum itaque dotem vt recuperet
5 † pater agit, conſentire filia debet, & tunc cō
ſenſus præſtandus cùm lis conteſtatur. l. ſi cū
dotē. §. eo aūt tempore ff. ſolu. matri. multis
tamen caſibus denegatur patri actio. Vnus is
eſt, cùm tam turpis patris perſona eſt, vt ve-
rendum ſit, ne acceptā dotem conſumat. d. §.
eo aūt. quo loci ſubijcit I C. iudicē officium
ſuū interponere debere, quatenus patri & fi
6 lię competenter conſulatur. eſt ergo † iudicis
hoc arbitrium cognoſcere an adeò turpis ſit
perſona patris, vt timor dilapidationis ſubeſſe
poſſit vel non. nam & alıàs diximus ſuprà in
caſu 69. eſſe in arbitrio iudicis poſitū, quę ho
neſta perſona eſſe dicatur. Subijcit et Paulus
7 Iureconſ. in d. §. eo aūt tempore, † ꝙ ſi filia
latitet & conſentire recuſet, cauſa cognita dā-
dam eſſe, vel etiam denegandam actionem pa-
tri, datur inquam ſi nulla iuſta cauſa filia lati-
tat, ſi verò verecunde per abſentiam patri cō-
tradicat, actio ei non conceditur. In hoc etiā
8 verſabitur † iudicis arbitrium coniecturis &
indicijs perpendendo & indagando abſentiæ
cauſam, an iuſta vel minus ſit, vt vel cōſenſum
vel contradictionē præſeferat. Quòd ſi (ſubij
cit Paulus) is pater ſit, cui omnimodò cōſen-
tire filiam deceat, hoc eſt vitæ probatę, filia ve
rò leuis mulier, vel admodum iuuenis, vel ni-
mia circa maritum non merentem; dicendum
eſt patri potius acquieſcere Prætorem opor-
tere, dareque ei actionē, quibus ex verbis intel
ligimus quàm amplum hic verſetur iudicis ar
bitrium, cùm hæc omnia in facto verſentur. Is
9 ergo † iudex arbitrabitur quis ſit pater pro-
batæ vitæ, quæ filia leuis mulier, quæ admodū
iuuenis, & quæ nimia circa maritum non me-
rentem; vt in hoc vltimo caſu verſari arbitriū
iudicis expreſſe notauit Bar. in d. §. eo autem
tempore, in fine. Id quod ego intelligo verſa
ri arbitriū iudicis an hęc ſit cauſa illa qua mu
lier recuſat conſentire patri, non aūt eſt arbi-
trium, vt cognoſcat, an iuſta vel iniuſta cauſa
hæc ſit. quoniam iniuſta ſemper eſt, vt cæteri
Doctores, qui Bartolo eō loci aduerſātur, ſen
tiunt. Iudex ergo ſuo arbitrio iudicabit, an ni
mia affectio mulieris erga maritū, vel alia ve-
rè iuſta cauſa eam moueat, ne patri cōſentiat.

SVMMARIVM.

1 *Matrimonij impedimentum cùm non denuntiatur, quid obſeruare iudex debeat.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui quæ grauis perſona dicatur.*
3 *Iudicis arbitrio relinqui, quandò viro graui de impedimento matrimonij atteſtanti credatur.*
4 *Iudicis arbitrio relinqui, an ſtandum ſit iuramento conſanguineorum ſuper impedimento matrimonij, fama non obſtante.*

Casvs CCXLIII.

DE MATRIMONII IMPEDIMENTO, & quandò iudex credere debeat aſſertioni viri grauis de eo affirmantis.

INNOCENTIVS III. Pontifex Max.
ſtatuit in cap. cùm in tua, de ſponſa. ſi
1 † ad denuntiationem in eccleſia factam,
nullus publicè compareat ad probādum
impedimentum,

impedimentum, quod extare creditur inter duos, qui matrimonium contrahere volunt, & tamen fama adſit eos ita eſſe ſanguine coniunctos, vt cōtrahere ad inuicem non poſsit: ſtatuit inquam, ꝙ ſi iudex à perſona graui, cui fides ſit adhibēda, intelliget, illos eſſe ſanguine coniunctos, & non niſi cum ſcandalo contrahere poſſe, debet impedire matrimo-
2 nium. hic eſt annotandum, duo † iudicis arbitrio relinqui. vnum, quę ſit perſona grauis: quemadmodum, & de honeſta diximus ſuprà
3 in caſu 69. eſt & in eius † arbitrio, an ei fides in hoc adhibenda ſit, cùm teſtium fides in iudicis arbitrio ſit, vt annotauimus ſuprà in caſu 90. ſubjcit poſtmodùm Innocentius, ꝙ ſi contra famam illam conſanguinei, qui contrahere volunt, iuramentum exhibent, quo ſcilicèt probent inter eos conſanguinitatem non
4 extare: erit in † arbitrio iudicis iuxta qualitatem perſonarum & contrariæ famæ admittere hoc iuſiurandum. ita ego intelligo illa verba; vel contra famam huiuſmodi ſecundū tuæ diſcretionis arbitrium iuramenta, &c. quid quid eo loci comminiſcantur Abbas & cæteri.

SVMMARIVM.

1 *Lucem odit, qui malè agit.*
2 *Actus palàm geſti excuſationem habent.*
3 *Nuptiæ palàm geſtæ excuſant à pœna illiciti coitus.*
4 *Tutor qui palàm à pupillo pecunias mutuo accepit, excuſatur.*
5 *Monachus qui palàm exiuit monaſterium, & vxorem duxit, excuſatur*
6 *Teſti qui palàm pecunias dedit, vt veritatem deponat, excuſatur*
7 *Frater palàm cum ſorore in eodem lecto dormiens excuſatur à pœna inceſtus, qui non præſumitur.*
8 *Cap. literis, de præſump. declaratur.*
9 *Palàm alloquens carceratum excuſatur.*
10 *Vidua quæ palàm pernoctauit, excuſationem meretur*
11 *Palàm delinquens per errorem delinquere videtur.*
12 *Palàm geſta excuſant à iuris ignorantia.*
13 *Palàm geſta non excuſare ab ignorantia facti.*
14 *Matrimonium palàm contrahens cum conſanguinea ignorantiam conſanguinitatis probare debet.*
15 *L. qui contra. C. de inceſt. nup. intellectus.*
16 *L. vlt. ff. de ritu nupt. intellectus.*
17 *Bartolus. l. ſi adulterium cum inceſto, in princ. nume. 9 de adulte. declaratur.*
18 *Iuris ignorantia regulariter neminem excuſat.*
19 *Iudicis arbitrio relinquitur, an palàm geſta à facti ignorantia excuſent.*

CASVS CCXLIIII.

QVOMODO PALAM GESTA excuſent; præſertim in matrimonij contractu: & an excuſet tam à iuris quàm à facti ignorantia.

1 QVEMADMODVM is, qui † malè agit (vt eſt in veteri prouerbio) lucem odit. ca. conſuluit. de off. de lega. ita econtra is, qui bene agit vi-
2 deri cupit. quo circà dicere ſolemus, † actus palàm geſtos magnam excuſationem præſtare, ne deliquiſſe videatur. l. vlt. ff. de ritu nup.
3 illi etenim excuſantur à pœna † inceſtarum nuptiarum, qui palàm cum conſanguinea cō-
4 traxerunt. Sic ſuſpectus non redditur † tutor, qui palàm pupilli pecunias à ſeipſo, vel à contutore mutuo ſumpſit. l. non exiſtimo. ff. de adm. tuto. & ibi annotauit Bar. & declarat Ripa in l. 1. §. fuit quæſitum. nume. 7 ad Trebell. Gomez §. ex maleficijs. num. 21. verſ. ſed tamen aduertendum eſt, inſt. de act. o. & Coraſ. lib. 6. miſcella. iuris cap. 15. ita etiam
5 dicimus, ꝙ ſi † monachus palàm exijt monaſterium, & palàm contrahit matrimoniū, excuſatur. ſic conſuluit Abbas conſi. 168. col. 2. lib. 1. poſt Iacobum Butr. in l. 2. C. de ſum. Trini. & fide cathol. quos eſt ſecutus Crauet. conſi. 321. nume. 2. qui & illud ſimile retulit:
6 ſi quis palàm det pecuniam † teſti, vt veritatē dicat, non præſumitur ille teſtis falſarius. qđ docuit Bal. in cap. vlt. de appella. & reſpondit Decius conſi. 189. nume. 12. Simile etiam eſt, quod reſpondit ipſemet Crauet. d. conſi.
7 321. nume. 2. non præſumi inceſtum inter † fratrem & ſororem, qui palàm vno in lecto dor
8 miebant: atque ita is declarat † cap. literis, de præſump. vt procedat ſolùm, cùm vir & mulier ſimul clam in locis ſecretis viſi ſunt, non autem cùm palàm. Sic etiàm dicimus, eum furtum non committere, qui palàm & bona fide alicuius pecuniam accipit. ita Bald. conſil. 347. lib. 2. Alexan. conſi. 31. in fi. lib. 7 quos eſt ſecutus Crauet. conſi. 3. num. 5. qui reſpondit, eum non incidiſſe in pœnam à Prætore
9 ſancitam contra † alloquentem criminoſum

carcere

carcere mancipatum, cùm is publicè & præ-
ſentibus ſatellitibus criminoſum eſt allocu-
tus, dicendo vt bono eſſet animo. ita et à re-
10 ſpondit Crauet.conſi.205.nume.5. † viduam
ex pernoctatione palàm & hærede viri ſcien-
te factam, non mereri aliquam pœnam, tan-
quam quòd ſtuprum commiſerit. Ratio, cur
11 ij † palàm delinquentes excuſentur, & non
deliquiſſe videantur, eſt, quia per errorem &
ignorantiam potius quàm ſcienter egiſſe vi-
dentur. quod probat d. l. vlt.ff. de ritu nupt.
12 Dubitari modò contingit, an † actus is pa-
làm geſtus præſumi faciat ita facti ignoran-
tiam, vt iuris: atque ita, an is qui palam agit,
excuſetur illis in caſibus, in quibus error &
ignorantia facti excuſationem præſtat. quòd
præſumatur, & ita excuſet à iuris ignorantia
clarè probant verba & ratio d. l. vlt. ff. de ritu
nupt. nec eſt qui in hoc diſſentiat, vt ex rela-
tis ſimilibus ſatis ſuperq; intelligere poſſu-
13 mus. Eſt ergo ſola dubitatio in errore † &
ignorantia facti: qua quidem in re ſunt opi-
niones Doctorum. nam Decius conſ.154. poſt
14 Oldra. conſi.256. reſpondit, † aſſerentem, ſe
per ignorantiam facti publicè contrahendo
matrimonium cum conſanguinea, non excu-
ſari, niſi ignorantiam ipſam probet hoc cla-
rius affirmauit Ruinus in conſi.14 nu. 5. lib.
3. qui reſpondit in caſu d. l. vlt. actum palàm
geſtum præſumi facere ſolam iuris, nõ autem
facti ignorantiam; & ob id excuſationem in
errore facti non attuliſſe. quod ea ratione de
mõſtrat, quia ibi ſolùm pœna minuitur, quod
euenit ob iuris ignorantiam, à qua actus pa
làm geſtus excuſat: non autem in totum pœ-
na tollitur, quæ tolleretur, vbi etiam error fa
cti præſumeretur. ex l qui cõtra. C. de inceſt.
nupt Et licèt ipſemet Ruinus conſi.100. nu.
5. verſi. nec obſtat tex. l qui contra. lib. 3. ali-
15 qua adferre videatur ad reſponſionem † d. l.
qui contra. verùm tamen nihil ad rem confe-
runt. quoniam quidam quod de errore iuſto
dicitur, refertur ad vtrumq; ad maſculos ſcili
cèt, vt & ad fœminas. Ego aliquando dice-
16 bam in † d. l. vlt. agi ſolùm quid poſſit actus
palàm geſtus ad excuſandum ab ignorantia
iuris, quò aũt ad ignorantiam facti, relictum
eſt in diſpoſitione iuris, vel potius iudicis,
vt ſtatim ſubijciam. & quod ibi dicitur, non
excuſari in totum, intelligitur reſpectu igno-
rantiæ iuris, quæ non meretur omnimodam
excuſationem, cùm is peritiores conſulere de-
buerit, punitur ergo, ſed non ea pœna ordi-
naria. Altera fuit opinio, præſumi etiam igno
rantiam facti, atq; ita excuſari ab illa ex actu
palàm geſto. hoc clarè affirmauit Baldus in
d. l. qui contra. nu.4. verſic. & ex hoc pono.
C. de inceſt. nup. idem tenſit Bar. in l. ſi adul-
terium cum inceſtu. in principio. num.10. de
17 adulter. nam cùm † Bartolus ſub num.9. di-
ſtinxerit, quo modo ignorantia iuris & facti
excuſet, ſubijcit. quid in dubio, an præſuma-
tur ſciuiſſe, vel ignoraſſe? inquit retento ipſo
themate ignorãtiæ iuris & facti, ex actu clam
geſto, ſcientiam, ex actu verò palàm, ignoran-
tiam præſumi. atque ita de vtraque ignoran-
tia loquitur. hanc ſententiã probauit & Rui.
ſibi parum conſtans conſi.100. num.4. lib.3. &
conſi.51. nu.17. lib.5. verùm horum opinio nõ
eſt abſolutè vera, ſi quidem maior ſubeſt ra-
tio excuſandi ab ignorantia facti quàm iuris.
18 Regulariter etenim † iuris ignorantia nemi-
nem excuſat. l. iuris ignorantia C. qui adm.
& tamen ignorantia facti etiam prudentiſſi-
mos fallit. l. 2. ff. de iuris & fact. igno. Rectius
itaque tertio loco mihi viſus eſt ſentire Ga-
briel Palæotus eruditiſſimus Iureconſ. & nũc
purpurei ordinis Senator ampliſſimus tract.
de Nothis ſpurijsq; filijs, cap.9. nu.13. hoc eſſe
19 in † iudicis arbitrio poſitum, qui aliquando
iudicare poterit præſumi ignorantiam facti,
vt ignorãtiam iuris, & aliquãdo non. ſi enim
frater cum ſorore vel conſobrina, cum qui-
bus vnà ſimul educatus ſemper fuiſſet, contra
heret. hic certè ignorantia facti præſumi ali-
quo modo non poſſet, quanquàm actus pub-
licè eſſet geſtus. ſi verò quis cum forenſi & re
motiſſimæ regionis contraheret, dubio pro-
cul hic impedimẽtum facti atq; ita facti igno-
rantia præſumeretur. quo in caſu rectè pro-
cedit d. l qui contra. C. de inceſt nup. iudex
ergo perſonarum qualitatem ſtatuet.

S V M M A R I V M.

1 *Paſcua pro quantitate pecudum eſſe diuidenda.*
2 *Pecudes in paſcuis habendas eſſe ſingulis pro præ-
diorum modo.*
3 *Paſcua diuidi actione communi diuidundo peti
poſſe.*
4 *Paſcuorum modus quando intelligatur, an pro
prædiorum quantitate vel eius valore.*
5 *Seruitutes aquæ ducendæ pro modo prædiorum
deberi.*
6 *Alluuiones acquiri pro quantitate frontis præ-
diorum.*
7 *§. Inſula. inſt. de rerum diuiſ. intellectus &
ratio.*

8 *L.2.§ cum in eadem naue. & l.vlt ff. ad l. Rhodi. de iactu. intellectus.*

9 *L. maiorem ff. de pactis, intellectus.*

10 *Creditorum pars maior, paciſcendo cum debitore, minori parti praeiudicare poteſt.*

11 *Saluus conductus conceſſus à maiori parte creditorum obſeruari debet etiam à minori parte.*

12 *Statutum Ferrariae lib. 2 ſub rubr. de ceſsione bonorum & inducijs quinquennalibus declaratur.*

13 *Conſtitutio noua Mediolani ſub rubr. de ſaluis conductibus. in prin. declaratur.*

14 *Iudicis arbitrio relinqui, quomodo paſcua diuidi debeant inter incolas pro modo praediorum & pecudum.*

15 *Iudex quid obſeruare debeat in diuiſione.*

CASVS CCXLV.

DE PASCVORVM DIVISIONE,

egregia diſputatio, & aliquot iuris loca, nec non Mediolani & Ferrariæ leges municipales declaratæ.

1 CVM de † paſcuis publicis agitur, inter multa illud à noſtris in controuerſiam adducitur, quem numerum pecudũ vnuſquiſque incola habere poſſit: nec enim vnus alterius partem vendicare ſibi poteſt, aut debet. Albericus Roſatus in l. Imperatores. ff. de ſeruit. ruſt. præd. ex illo
2 textu docuit, † pecudes vnum in paſcuis cõmunibus habere poſſe, & debere pro modo prædiorum, quæ in territorio poſsider, quẽadmodum & pro modo prædiorum aquę duci poſſunt d.l. Imperatores. idem Alber. in l. teſtatrix. §. 1. ff. ſi ſerui vendi. qui ſcribit, illos qui minorem quantitatem pecudum habent,
3 poſſe agere † actione communi diuidundo, vt vnicuique iuſta portio aſſignetur. idem cum Alberico ſenſerunt Calca. conſ. 34. num. 6. in fine. & Craue. conſi 60. numer. 3. Sed adhuc contingit dubitare quomodò hic prędiorum
4 † modus intelligatur, an iuxta iugerum quantitatem, vel eorum valorem. qua in re multũ dubitauit Alber. in d.l. Imperatores. nam argumentatur primò eſſe pro modo quantitatis
5 iugerum, quemadmodum & † ſeruitutes aquę
6 ducendæ. d.l. Imperatores. & quia † alluuione acquiritur ſingulis propè ripam poſſidentibus pro modo quantitatis prædij, quod in fronte fluminis eſt. §. inſula. inſt. de rer. diuiſ. quæ ſanè iura in caſibus admodum diuerſis loquuntur. nam ſeruitus ducendæ aquæ pro modo & quantitate iugerum intelligitur per quandam connexitatem, eſt enim vnum propter aliud, hoc eſt, ſeruitus aquæ pro quantitate prædiorũ. quod alias ſupra expoſuimus, diuerſum hic eſt, quoniam vnum ad aliud nõ infert. nec enim infert ꝙ qui habet plura prędia, habere etiam debeat maiorem partem paſcuorum. Sic & caſus † d. §. inſula, eſt multũ
7 diuerſus, quoniam pro modo quantitatis frõtis alluuionem vnuſquiſque acquirit, quia & amittere poſſet. periculum ergo amiſsionis & lucri ſpes duo connexa ſunt, & vnum ſecundum aliud diffiniri ſolet. l. ſecundum naturã. de regul. iuris. at diuerſum hic eſt, non enim vnum ab altero dependet, vel determinationem recipit.

Pro ſecunda vero opinione Albericus cita
8 uit in argumentum † l. 2. §. cum in eadem naue. & l. vlt. in fine. ff. ad l. Rhod. de iactu. quibus probatur vnumquemque pro rata valoris mercium & bonorum debere contribuere illi cuius bona leuandæ nauis cauſa in mari proiecta fuerunt. Verum diuerſam rationem habet: nam bona & merces maioris ponderis, ſed minoris valoris in mari ſunt proiecta, vt ſeruarentur, quæ maioris valoris erunt. valor ergo nõ ipſa quantitas ibi omnino ſpectatur. id quod in caſu noſtro non contingit. Non
9 pariter hanc adiuuat ſententiam † l. maiorẽ. ff. de pactis. quam citat Alber. quoniá ibi conſideratur valor ob damnum, quod quis tamquam creditor ſenſurus eſt. nam dum ibi dici
10 tur, pactum maioris partis † creditorum remittentibus hæredi debitoris partem, modò hæreditatem adeat & reſiduum ſoluat, præiudicari minori parti; intelligitur maior pars creditorum reſpectu crediti, vt vox etiam ipſa docet eſt ratio, quia ſi ipſi plus perdunt, cæteri creditores aliquid etiam amittunt, quoniam nihil aliàs conſequerentur. ita glo. in d. l. maiorem, & ibi latè Iaſ. nu. 1. & pulchre admodum apud Afflictum deciſio. 288. Soc. ſen. conſi. 273. col. 2. lib. 2. & Beneuen. Stracham tract. de decoctoribus, parte ſexta n. 4. 5. 9. 10.
11 qui idem eſſe cenſuit cùm datur † ſecuritas debitori à creditoribus pro maiori parte, quę maior pars ratione intereſſe conſideratur. l. vltim. C. de ijs qui bon. ced. poſſ. vbi omnes, & egregiè ſcribit conſultiſsimus Bellus Albẽſis tract. de re militari, parte 9. titulo de ſaluis cõductibus nu. 36. quod eſt adnotandum ad in
12 terpretationem † ſtatuti Ferrariæ libr. 2. ſub rubr. de ceſsione bonorum & inducijs quinquẽnalibus. ibi, ſi verò aliquis ex creditoribu

contra s

contradixerit, tunc requiratur conſenſus maioris partis creditorum, quò ad cumulum crediti ſiue coniunctim, ſiue diuiſim. illa verba quò ad cumulum intelliguntur, vt ſuprà ratione partis intereſſe & crediti. Mediolani
13 tamen extat † conſtitutio noua titulo de ſaluis conduct.ib. quæ ita incipit: Si tres partes & quatuor omnium creditorum tam reſpectu numeri perſonarum quàm quantitatis debiti,&c. duo hìc copulatiuè requiruntur, maior pars perſonarum & maior quantitas crediti. ita vt ſi vnus ſolus maiorem partem crediti haberet, ſaluusconductus, eo reluctante, non videtur poſſe concedi. ego opinor ex æquitate iudicem ſuo arbitrio poſſe illorũ creditorum malignitatem reprimere & inducias concedere. cum ergo in d.l. maiorem, hæres eam ob cauſam adeat quòd maior pars debiti ſibi remittitur, valor non perſonarum numerus conſideratur, quod hìc non contingit, cùm vnum aliud non inferat. minus ad rem facit. l. item ſi fundi §. ſed & ſi metalla. ff. de vſufructu. non refero, quia intuenti ſatis patebit.

Tertia itaque & verior opinio eorum fuit,
14 qui dixerunt, hoc totum † iudicis arbitrio relinqui. ita Bertran. cõſ.37. lib.1. conſi.75.nu.15.lib.2.& conſi.1.col.2.lib.3. Afflict. in conſtit. Neapol. rubr.85.nume.8.& Petrus Auendanius tract. de exequendis manda. c. 14.nu. 20. quos ſecutus eſt D. deo.lib. Pract. quæſt.
15 cap.37, col.1. prudens ergo † iudex conſiderabit paſcuorum qualitatem, & incolarũ quantitatem & conditionem, & ęquitate vtetur. nam extãt agricolæ pauperes, quibus liberius concedere paſcua, quam opulentis tutum ac bonum eſt; ne qui opulenti ſunt magis diteſcant, & pauperes ad ſummam inopiam redigantur. conſiderare enim debet bona oppidi, vel ciuitatis eſſe potius ad pauperes ſubleuandos à Deo conceſſa, quàm vt diuites luxurient: vt verè noſtra ætate in eorum animæ maximum detrimentũ luxuriant, qui pro eorum voluntate Reſpub. & earum bona adminiſtrant, ſed quid proderit homini totum mundum lucraſſe, ſi animæ ſuæ iacturam faciet.

SVMMARIVM.

1 *Clericos pro cauſa pecuniaria etiam olim coram Epiſcopo conueniri.*
2 *Clericos pro cauſa criminis in foro ciuili coram laico olim conueniri.*
3 *Gloſſa interpretatio ad auth. clericus quoque. C. de Epiſ. & cler. improbata.*
4 *Iudicis arbitrio relinquitur, quod ſit tempus intra quod laicus iudex de cauſa clerici olim cognoſcebat.*
5 *Clericos hodie non niſi coram Epiſcopo conueniri poſſe.*

CASVS CCXLVI.

DE TEMPORE INTRA QVOD olim laicus iudex de cauſis clericorum cognoſcebat, ex authen. clericus quoque. C. de Epiſ. & cler.

STATVIT olim Iuſtinianus in auth. clericus quoq; . C. de Epiſ.& cler. deſumpta ab auth. vt clerici apud proprios
1 Epiſ. conuenia. clericos † eſſe pro cauſis pecuniarijs in primis conueniẽdos coram ſuis Epiſcopis, qui vbi cauſam diffinire nõ poterunt, coram laico erunt conueniendi, qui ſine mora controuerſiam terminabit. pro cau
2 ſa † verò criminis ciuili conuenitur coram ipſo laico, qui intra duos menſes litem finiet. Dubitabat gloſſ. in d. auth. clericus quoq; in verbo mora, quomodò verba illa; nec mora circa talia, quod ſanè tempus cenſeatur ſtatutum iudici laico de cauſa pecuniaria cogno-
3 ſcenti contra clericum. ibi † gloſſ. opinatur duos menſes eſſe ſtatutos, quemadmodum & in cauſis ciuiliter tractandis, vt ibidem ſubijcitur. rectius ibi ſenſit Alber. num 1. hoc tem-
4 pus eſſe indeterminatum, & ob id † iudicis arbitrio ſtatuendum eſſe. nec, ait ille, argumentari licet à cauſa criminali ad ciuilem cum diuerſi ordinis ſint, vt probat. l. properandum. C. de iud. iuncto vt intra certum tempus cauſa crimi. term. hodie ceſſat hęc diſputatio,
5 quoniam † clerici omnibus in cauſis coram ſuis Epiſcopis conueniri debent, ex auth. ſtatuimus. C de Epiſ.& cler. quæ eſt canonizata in c. ſtatuimus. xi. q.1. & diximus ſuprà lib.1. q.45. quamobrem termini à iure Pontificio præſtituti obſeruabuntur.

SVMMARIVM.

1 *Simulationem contractus coniecturis probari.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui, quibus coniecturis contractus ſimulatio probetur.*
3 *Iudex quid obſeruare debeat, vt pronuntiet ex coniecturis contractum eſſe ſimulatum.*

CASVS

CASVS CCXLVII.

CONTRACTVS SIMVLATVS quibus probetur coniecturis.

CAVTI & verſuti fœneratores ita prudenter & cautè ſolent contractus ſuos celebrare, vt vix eorum fictio, ſimulatio, & fraus detegi poſ-
1 ſit: quamobrem † præſumptionibus & coniecturis quibuſdam agitur, tandem in eam
2 ſententiam tranſeunt omnes, † Iudicis eſſe arbitrium. ita egregiè reſpondit Baldus conſi. 311. In quæſtione Galuagnini. propè finem, verſ. duodecimò conſiderandum. lib. 5. quem ſecutus eſt Crauet. conſi. 156. nu. 14. qui eiuſdem opinionis retulit Corneum conſi. 346. col. pen. lib. 1. nec aliter ſentiunt Barba. conſ. 51. col. 1. in fi. lib. 1. Soc. ſen cõſ. 83. col. 2. lib. 3. Pariſ. conſi. 54. nu 22. lib. 1. Didacus lib. 3 variarum reſolu. cap. 7. nume. 3. in fine. & cap. 8. nume. 4. Cephalus conſi. 199. nume. 17. lib. 2.
3 prudens † ergo iudex diligenter & exactè (vt præcitato loco admonuit Baldus) perpendet perſonarum qualitatem, loci famam, antecedentia & ſubſequentia contractus, & perſonarum interpoſitionem. & quia extant qui integros de his ediderũt tractatus, inter quos Cæpolla Veronenſis ſuperſedendum hic cenſui: illos ergo adeat lector.

SVMMARIVM.

1 *Ceſſionem præſumi ſimulatam ob pretij tenuitatem.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ ſit ſit tenuitas pretij in ceſſionibus, vt ſimulata præſumatur.*

CASVS CCXLVIII.

DE PRETII TENVITATE in ceſſionibus.

1 PRETII tenuitas eſt in cauſa, vt † ceſsio ſimulata præſumatur. l. per diuerſas. C. mandati. quo loci Baldus q. 12. nu. 16. eam mouet dubitationem, quid ſi hæc pretij tenuitas non eſt ob rei naturam, ſed ex accedenti, vt putà, ego cedo tibi quod mihi decem verè valet, ſed tibi ob loci diſtantiam quinque tantùm valebit: cedo inquam pro quinque, an præſumatur ſimulatio, vt videtur ceſsio? inquit Baldus nõ præſumi, quoniam litis redemptor non eſt, qui rem tanti emit, quanti apud ſuæ conditionis homines valet. ſubijcit tamen Baldus eſſe poſitum in
2 † iudicis arbitrio arbitrari & iudicare, quod iuſtum hoc ſit pretium, obſeruantia perſonarum qualitate & locorum diſtantia: quia ſæpe vni expedit, quod non alteri. quæ, cùm in facto verſentur, iudex ipſe ſuo arbitrio iudicat. Baldum eſt ſecutus Sali. ibi col. 4. verſi. ſimiliter tu habes, & Afflictus in cap. 1. nu. 21. verſi. item habet arbitriũ decernendi ex quib. cauſ. feud. amitti.

SVMMARIVM:

1 *Teſtium effrenatus numerus reprimendus.*
2 *Teſtium effrenata multitudo quæ.*
3 *Iudicis arbitrio relinqui, quis effrenatus dicatur numerus teſtium.*
4 *Iudex quid obſeruare debeat in refrenanda teſtium multitudine.*
5 *Teſtium effrenatus numerus eſſe aliquando vltra tres, decem, & quadraginta, pro negotij ſcilicet qualitate.*
6 *Conſtitutio Galliarum, De teſtium numero refrenando, declaratur.*
7 *Conſtitutio Pedemontium titulo Delle depoſitioni delle teſtimoni §. Aduertiranno, declaratur.*
8 *Statutum Veronæ lib. 2. cap. 34 ſub rubr. De teſtibus & eorum numero declaratur.*
9 *Statutum Brixiæ 19. in ciuilibus. ſub rub. De nominibus teſtium producendis, in fine, exponitur.*

CASVS CCXLIX.

DE EFFRENATO TESTIVM numero reprimendo, & quis numerus teſtium effrenatus dicatur. & ſtatutum vnum Brixiæ declaratum.

INIQVI litium fautores, quo magis aduerſarium laboribus & impenſis fatigẽt, ingentem teſtium numerum in iudicium
1 aliquando producere ſolent. at is † numerus iuſta ratione refrenandus eſt. l. 1. § vlti. ff. de teſtibus. cap. ſignificauerunt, & cap. cùm cauſam. §. vlt. extra eo. Verùm ſolet ſæpiſsimè
2 dubitari, quando † effrenata multitudo dica-
3 tur, & verè hoc eſſe in † iudicis arbitrio poſitum probat d. l. 1. §. vlt. de teſtibus. quod placuit Oldr. conſ. 145. Quæritur, ſi teſtes. Abbati in d. cap. cùm cauſam. num 3. Romano l. ſi verò. §. ſi viro. num. 241. ff. ſolu. matri. pract. Papien. in forma oppo. contra teſtes. in gloſſ.

ſuntq; publicati, nume. 14. Afflicto in cap 1. nume. 21. verſ. item datur, arbitrium iudici. vtrum numerus, ex quib. cauſis feud. amitta. Petro Loriot. in l. 3. nume. 7. ff. de teſtibus, & Petro Rebuffo, in l. vnica. num. 60. C. de ſen-
4 ten. quæ pro eo quod intereſt profer. † Iudex autem prudens iuxta perſonarum & negotiorum qualitatem arbitrabitur, quis ſit ſufficiẽs & quis effrænatus numerus teſtium. ita gloſ. d. cap. cum cauſam. in verbo affrænatã. quam iuris communis diſpoſitionẽ eſt inſecuta conſtitutio noua Pedemontiũ in titulo Delle depoſitioni de teſtimonij. §. auertiſcano. aliquando in iure ſufficiens numerus trium teſtium habetur, & vltra effrenatus creditur, vt eſt notabilis tex. in l. quoties, & ibi Bart. nu. 3. C. de aufr. lib. 10. nam in ore duorum vel trium ſtat omne verbum. in ſingulis ergo articulis probandis tres teſtes ſufficiunt, vt eo loci docuit Bar. & Roma. d. §. de viro. nu. 241. aliquando
5 effrenatus † numerus ſolũm dicitur vltra quadraginta: ita in d. cap. cum cauſam. §. vltim. de teſtib. apud Gallos ex Regia conſtitutione effrenatus numerus eſt cũm decem excedunt. ita Rebuffus in d. l. vnica. num 60. C. de ſent. quæ pro eo. quo loci teſtatur, ita etiam arre-
6 ſtis fuiſſe comprobatum. quæ † conſtitutio intelligitur non pro tota ipſa cauſa, ſed pro ſingulis articulis, vt ipſemet Rebuffus retulit, quoniam aliàs euenire poſſet, vt ſuper quinquaginta articulos daberet is numerus decẽ
7 teſtium. & ob id rectè † cõſtitutio Pedamontium titulo Della depoſitioni de teſtimoni. §. Aduertiſcanno. clarè ſingulos articulos con
8 ſiderauit. ſic etiam † ſtatutum Veronæ lib. 2. cap. 34. ſub rubr. de teſtibus & eorum numero. quo ſtatuto eſt diffinitus numerus ſex teſtium in ſingulos articulos. Declarari etiam
9 ex relatis poteſt † ſtatutum Brixię 16. in ciuilibus, ſub rubr. de nominibus teſtium producendis. in fine, dum diſponit iudicem taxare debere numerum teſtium, ſecundum quod ius præcepit & requirit. ius autem commune expreſsè teſtium numerum non ſtatuit, ſed reliquit iudicis arbitrio. in caſu ergo illius ſtatuti iudex ille pro ſuo arbitrio numerum teſtium taxabit. habebit tamen rationem qualitatis perſonarum & negotij, ex iam relatis.

SVMMARIVM.

1 *Remiſsiones concedi ad teſtes examinandos in loco remoto.*

2 *Iudicis arbitrio relinqui, quando remiſsiones ad examinandos teſtes concedi debeant.*

CASVS CCL.

REMISSIONES AD EXAMINANDOS TESTES IN LOCO REMOTO QUANDO CONCEDENDÆ.

CVM in remotis regionibus ita agunt teſtes, vt ad iudicij locum commodè
1 adduci non poſsint, concedi ſolent † remiſsiones, vt in loco vbi degunt,
2 interrogentur id quod totum à † iudicis arbitrio pendet. l. iudices, & auth. apud eloquentiſsimum. C. de fide inſtr. c. cũm cauſam, & ibi latè Feli. nu. 27. 28. de teſtib. quod clarius tradit Caſsiodorus in ſuis deciſionibus in titulo De dilationibus. deciſ. 4. ita & Gramma. conſi. 41. nu. 17. & probat. in l. 3. §. vlt. ff. de teſtib. verũm quia hanc diſputationem ſatis accuratè (ni fallor) abſolui in tract. de recuperanda poſſeſſ. remedio 15. q. 26. calamo nunc parcam. ſolum hoc referam Iulium Clarum doctiſsimum Iureconſ. lib. 5. ſent. iuris. §. vlti. q. 26. vbi ſcribit in dominio Mediolani has remiſsiones inconſulto Senatu non fieri, & eo loci alia nõnulla egregia ſcribit, quæ huc adferre nolui, cum illius commentaria in omnium manibus verſentur.

SVMMARIVM.

1 *Poſitionibus ſimpliciter eſſe reſpondendum.*

2 *Statutum Papiæ 28. in ciuilibus ſub rubr. De reſponſionibus fiendis poſitionibus.*

3 *Conſtitutio Pedemontium titulo Delle Poſte. §. le riſpoſte, declaratur.*

4 *Statutum Brixiæ in ciuilibus in ſtatutis reformatis c. 16. verſ. Et quòd quibuſcunq; declaratur.*

5 *Iudicis arbitrio relinqui quando qualificata reſponſio ad poſitiones admittatur.*

6 *Poſitiones qualificatè reſpondere aliquando iudex concedit.*

7 *Reſponſio qualificata admittitur ad poſitiones, cùm qualificata eſt ipſa poſitio.*

8 *Reſponſio talis qualis facienda vt interrogatio.*

9 *Poſitiones ſimpliciter eſſe ponendas & non qualificatè.*

10 *Reſponſio qualificata ad poſitiones recipitur, ob rei naturam.*

11 *Reſponſio ſimplex quæ.*

12 *Statutum Veronæ lib. 2. cap. 22. ſub rubr. De reſpondendo poſitionibus, declaratur.*

13 *Statutum Ferrariæ lib. 2. ſub rubr. De poſitionibus, declaratur.*

CASVS CCLI.

POSITIONIBVS QVANDO qualificatè reſpondere liceat; & plura inſignium ciuitatum ſtatuta declarantur.

1 QVo rei veritas magna eluceſcat, ſtatutis caueri ſolet, vt qui † poſitionibus reſpondere habent, ſimpliciter, nō autem qualificatè reſpondeāt.
2 ita cautum † eſt Papiæ ex ſtatuto 28. in ciuilibus, ſub rubr. de reſponſionibus fiendis poſitionibus. ita in regione Pedemontana ex no
3 uis conſtitutionibus, in titulo Delle poſte. §.
4 le riſpoſte. ita † Brixiæ ex ſtatuto reformato cap. 16. verſi. & quod quibuſcunque. euenit tamen aliquando, vt iuſta ratione recipiantur qualificatæ reſponſiones. quod quādo fit, eſt
5 † iudicis arbitrio. ita Roma. in l. iuſiurandum. §. ait Prætor. & ibi etiam viſus eſt ſentire Baldus. ff. de iureiuran. Socin. ſen. in l. 1. num. 8. verſi. tertiò & vltimò. ff. de vulg. & pup. ſubſt. hoc clarius dixit Afflict. in cap. 1. nu. 21. verſi. item facit, quòd ſi ſtatutū dicit, ex quib. cauſ.
6 feud. amitta. ex æquitate ergo † iudex reſponſionem hanc qualificatam admittet pro perſonæ reſpondentis qualitate. vt putà in idiota & ruſtico, qui cum nō nouerint quid ſit ſimpliciter vel qualificatè reſpondere, eorum reſponſio ita vt profertur recipienda eſt. ita Soc. ſen. in d. l. 1. nume 8. in fine. de vulga. & ibi Ripa num. 27. & dixi ſuprà in caſu 93. Re
7 cipitur etiam qualificata reſponſio, cùm qualificata eſt propoſita poſitio. ita Socin. d. num. 8. verſi. ſecundò limita, poſt Baldū & cęteros. & ibi Ripa nu. 27. qui deinde declarat. Eſt ra
8 tio, quia talis eſſe debet † reſponſio, qualis præceſsit interrogatio. l. vt reſponſum. C. de tranſ. §. præterea. inſt. de inutil. ſtip. ſi ergò fuit admiſſa poſitio qualificata, cur & non admittēda eſt qualificata reſponſio. nec enim plus eſt conceſſum ponenti, quàm reſpondenti. debet enim & ipſe ponens deducere
9 † poſitiones ipſas ſimpliciter & ſine qualitate ac adiuncto, vt relati interpretes ſcribunt. & clarius Curt. ſen. in l. 2. §. quòd obſeruari. num. 42. C. de iureiuran. propter calum. dan. qui & illud dixit, non prodeſſe clauſulā illam à ponente adiectam, faciens de vnaquaq; clauſula diuiſibili vnam poſitionem: vel ſi dicat, coniunctim, vel diuiſim. quoniam abſurdum eſt, ꝙ is, qui reſpondere debet, habeat ponentis poſitiones diſtinguere & declarare. & Curtius probauit alijs adductis Neuizanus conſi.
10 7. nume. 9. recipitur † etiam qualificata reſponſio, cùm qualitas & cōditio ineſt à natura rei, vt putà, pono quod vendidi tibi prædium, tu reſpondes, me vendidiſſe prædium pro decem. potuit hic adijci pretium, cum à natura rei inſit emptioni. §. pretium. inſt. de emp. & vend. ita Baldus in l. 1. C. de edicto. Socin. d. l. 1. nume. 8. de vulga. quando autem
11 ſimplex poſitio dicatur, explicant omnes in l. 1. §. ſi quis ſimpliciter. de verbo. obliga. & aliqua ſcripſimus ſuprà in caſu 93. vbi de qualificatis ſeu connexis reſponſionibus egimus. Cum hac iuris communis determinatione cō
12 uenit ſtatutum ciuitatis † Veronæ lib. 2. cap. 22. ſub rubr. de reſpondendo poſitionibus clarè. quo ſtatuto tributum eſt iudicanti arbitrium admittendi, vel reijciendi reſponſiones poſitionibus factas. quod ſanè arbitrium
13 ex relatis moderari poterit. † ſic declaratur ſtatutum Ferrariæ lib. 2. ſub rubr. de poſitionibus & earum reſponſionibus. ita relata ſtatuta & conſtitutiones Pedemontium, Papiæ & Brixiæ interpretari poſſunt.

SVMMARIVM.

1 *§. Quòd ſi frumentum. inſt. de rerum diuiſ. intellectus & declaratio.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui quomodò vnius frumentum quod frumento alterius admixtum fuit, ſeparetur.*
3 *Frumenta duorum admixta quomodò diuidātur.*

CASVS CCLII.

DE FRVMENTO DVORVM commixto, iudicis arbitrio diuidendo.

1 CONSTITVIT Iuſtinianus in † §. ꝙ ſi frumentum. inſt. de rerum diuiſ. ꝙ ſi duorum frumentum ſimul eorum voluntate miſceatur, commune efficitur, quia ſingula grana, quæ cuiuſque propria fuerūt, communi conſenſu cōmunicata ſunt. ſi verò fortuitò vel voluntate vnius eorū tantùm, non dicuntur communicata, ſed ſingula grana in ſua ſubſtantia ſtant. & ob id ſi ab altero eorum ita mixtum frumentum retineatur in rem actio pro modo frumenti cuiuſq; competit. quæ verba ego intelligo cum cæteris, vt in rem agat, hoc eſt, rei vēditione is qui frumentum

frumentum non poſsidet contra poſsidentem
vt frumentum ſuum conſequatur. at cum alteri eſt mixtum nec diſcerni poteſt, officium
iudicis verſabitur. & ideo ſubijcit poſtmodū
2 Iuſtinianus, arbitrio † autem iudicis continetur, vt ipſe æſtimet qualecuiuſque frumētum
fuerit. quem ſanè caſum indici arbitrarium
annotauit ibi gloſſa. & Affli&. in cap. 1. nume.
21. verſi. item ſignificat, ex quibus cauſis feud.
amitta. Eſt tamen non leuis dubitatio in quo
verſetur hoc arbitrium. Azo opinatus eſt in
3 eo verſari, quòd quando † non apparet quod
frumentum cuiuſque eorum fuerit, æſtimar,
quòd cuilibet tantum frumētum reſtituatur.
ſi verò apparet quale fuerit cuiuſq; grana diſcernuntur, & vnuſquiſq; ſuum conſequitur.
Verùm abſurda eſt interpretatio, quia etiam
ſi apparet quod cuiuſque fuerit, attamen ob
impoſsibilem diſcretionem vnicuique quod
ſuum erat, reſtitui non poteſt. Accurſius ergo in d §. quòd ſi frumentum, in verbo competit, interpretatur arbitrium iudicis verſari
circa qualitatem & quantitatem, non autem
circa ſingula corporea, quæ ſingula reſtitui
non poſſunt. in diuiſione ergo rationem in
primis habebit iudex quantitatis vt vnuſquiſque tantum conſequatur, quantum prius habebat; nec enim hoc eſt factu difficile. quo
verò ad qualitatem is, qui deterius frumentum habuit ex iudicis arbitrio penſabit alterius detrimentum, nec aliter eo loci
ſentiunt Io. Fabri, Ang. Aret. & cæteri interpretes.

SVMMARIVM.

1 *Aſſeſſores magiſtratus eligere.*
2 *Aſſeſſor cuius peritia eſſe debeat.*
3 *Iudicis arbitrio relinqui cuius peritiæ debeat eſſe aſſeſſor.*
4 *Statutum Papiæ de regimine Poteſtatis, 28. ſub rubr. de electione Poteſtatis & eius familiæ, declaratur.*
5 *Prætor quando excuſetur, & Aſſeſſoris perſona.*
6 *Aſſeſſores an iuris doctores eſſe debeant.*
7 *Aſſeſſores in Regno Neapolitano admitti carentes doctorali dignitate.*
8 *Aſſeſſores perfectæ ætatis eſſe debere.*

CASVS CCLIII.

DE ASSESSORVM QVALITATE, & quando ex eorum perſona executionem mereantur Magiſtratus.

QVI ordinariam, vel delegatam iuriſdictionē habent, ne in cauſis finiendis imperitia ſua ex aduerſarijs alte-
1 rum lædant, † aſſeſſores iuriſperitos ſecum habent: à quibus inſtrui poſſunt,
quibus agendum ſibi ſit. quod probant duo
tituli Digeſtis & Cod. de off. Aſſeſſo. quibus
in locis permulta ſcribunt omnes. Dubitari
2 ſolùm hic contingit, cuius peritiæ † aſſeſſor
hic eſſe debeat. Afflictus in cap. 1. nume. 21.
verſi. item habet arbitrium eligendi. ex quib.
3 cauſis feud. amitta. ſcriptum reliquit, eſſe † iudicis arbitrio: ex ſententia Baldi in l. ſi quid.
§. ſi venditor. ff. de ædil. edicto. verùm Baldus
ſolùm dixit, eſſe debere mediocris doctrinæ.
verè quidem credo totum ab ipſius iudicis
eligentis arbitrio pendere. qui, ſi diligentem
& peritum elget, ſibi benè conſultum erit, ſi
imperitum, ipſe iudex dabit pœnas. & non
modò cōſuetudine, ſed & iure municipali ac
communi cautum eſt, ipſos iudices aſſeſſores
ſibi eligere. ita enim obſeruat Prætor Papię,
4 qui ex † ſtatuto illius ciuitatis de Regimine
Poteſtatis, 28. ſub rubr. de electione Poteſtatis & ſuæ familiæ, aſſeſſorem ſibi eligere poteſt; modò aſſeſſor ſit iureconſultus peritus
& in foro verſatus. quòd vtinam ſemper obſeruaretur. conuenit ſtatutum cum iure communi in tributa eligendi facultate. ita enim
ius commune eligendi poteſtatem relinquit,
vt probat l. 1. & l. liceat. C. de off. aſſeſſ. & ſcribunt omnes in l. 1. ff. eo. ibi Purpur. num. 71.
Eſt ratio, quam ſuprà vno verbo attigi, quia
5 non poteſt poſtmodum is † Prætor & iudex,
ſeipſum excuſare ſi ſui aſſeſſoris conſilio iniquam ſententiam tulit. ita Alex. conſi. 64. lib.
1. Purpur. d. l. prima, nu. 71. in fine, de off. aſſeſſ. & omnes in l. 2. ff. quod quiſq; iur. qui intelligunt, ſi magiſtratus eſt iuriſperitus, qua
de re infrà latius in caſu 339. vbi de his agam.
6 Eſt & eligendus † aſſeſſor, qui Doctor iuriſciuilis ſit, vt ſtatuti verba clarè diſponūt, quę in
hoc ius cōe ampliant. nec enim neceſſariò
de iure cōi requiritur doctoratus dignitas, ſed
ſufficit ꝗ ſit peritus & verſatus. ita Sali. in l. 1.
C. de pœna iud. qui malè iud Purp. i d. l. 1. n.

72.ff.de off.aſſeſſ. & ibi etiam Ioannes Bolognetus nume.13.qui teſtatur in regno Neapo
7 litano † aſſeſſores admitti carentes dignitate doctoratus,vt etiam admittuntur Aduocati. & eo loci reprehendit Marcum Mantuam noſtrum virum clariſsimum,qui in ſuis commentarijs ſcribit,ex cõſuetudine Italiæ ſolùm doctores admitti ad aſſeſſoratus officium. poterat ſolùm atteſtari Mantua de conſuetudine huius regionis,in qua ipſe ſemper in honeſto ocio cum negotio vixit. iure etiam communi
8 requiritur,quòd † aſſeſſor ætatis perfectæ ſit: ita Purpur.in d.l.1.nu.63. & ibi Bolog.num.13.ff. de off. aſſeſſ. & clarè ſenſit Purpuratus, aſſeſſorem eſſe debere maiorem annis viginti quinque, vt ex ſuo malo conſilio obligari poſsit: vt apud eum. Papiæ ex relato ſtatuto de electione poteſtatis, nihil expreſsè dicitur de ætate aſſeſſoris, ſed ſolùm de ętate iudicis maleficiorum,qui maior eſſe debet annis triginta; quod nõ ſemper obſeruatum fuit. opinor ex ratione,quę vna eſt vtraque in caſu,vt ſcilicèt ſint prudentes & verſati,& ob ętatem maturi,ſaniq; iudicij. idem eſt dicendum in aſſeſſore. Requiritur etiam de iure communi,
9 vt † aſſeſſor ſit exterus, nec enim eſſe poteſt illius patriæ.ita probat l in conſiliarius.C. de off.aſſeſſ.latiſsimè tradit & declarat Purpur. in d.l.1. ſiue in rubr. ff. de off. aſſeſſ col.2. & 3. ibi latè Bologne.nu.7. atque ita conſuetudine vbique locorum ferè obſeruatur, vt Papiæ, & is ex relato ſtatuto cautum hoc non ſit; ſufficere enim videtur clara iuris communis diſpoſitio.

SVMMARIVM.

1 *Aſſeſſori praſtituendum eſſe ſalarium.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui, quod ſalarium aſſeſſori praſtitui debeat.*
3 *Alciatus l.diem functo.nu.41.ff.de off. aſſeſſ. declaratur.*

CASVS CCLIIII.

ASSESSORIS SALARIVM non præſtitutum, quod præſtitui debeat.

1 Aſſeſſori † (vt etiam de eo caſum hoc loco arbitrariũ iudici ſubijciamus) ſalarium conſtituendum eſt. l. diem functo.ff. de off. aſſeſſo. & ibi gloſſa in verbo præſtitum,quam ibi annotant omnes. Sed dubitationis eſt, quid dicendum cùm ſalarium expreſsè taxatum non eſt, quod erit ei ſoluendum? Io. Baptiſta à Sancto Seuerino in d. l.in diem functo.q.30.
2 in fine,ſcripſit,iudicis † arbitrio taxari debere. Iudex ergo pendens rationem habebit cõſuetudinis,quantum ſcilicèt conſueuerit dari aſſeſſori. quod intelligitur,ſimilis doctrinę & conditionis; & ſi vnum ſemper ſit aſſeſſoratus officium, eſt tamen differentia aliquando inter vnius & alterius aſſeſſoris conditio-
3 nem. & licet † Alciatus in d. l. diem functo, nu 41.viſus ſit reprehendere Seuerinatis ſententiam,attamen Alciati conſiderationes verſantur potius circa ſalarij quantitatem rõne tẽporis,quàm ratione cõditionis perſonæ. & cũ Seuerinate ſenſit Purpur.in l.1.ſeu in rub. ff.de off.aſſeſſ. num.182. vbi alia plura ſcribit.

SVMMARIVM.

1 *Arbitrio ſuo Epiſcopus alterum ex præſentatis eligit.*
2 *Gratificari quid.*
3 *Ciceronis locus.*
4 *Gratificationis materia vbi tractitur.*

CASVS CCLV.

EPISCOPVM EX DVOBVS præſentatis alterum ſuo arbitrio eligere poſſe, Et inibi quid ſit gratificari.

1 Cvm duos inſtituendos ab Epiſcopo eccleſiæ patronus præſentat, ex eis vnũ ſuo arbitrio eligit † Epiſcopus. quod arbitrariũ verè eſſe dixit Affl. in c.1.nu.21.in fine verſi. item habet arbitriũ vt poſsit. ex quib. cauſ.feud.amitta.ſic intelligens c.cùm aũt,ext.de iure patro.verùm hoc
2 arbitrium gratificatio eo loci appellatur. qua gratificationis dictione eſt & vſus Scæuola in l.vlt.ff de relig.& ſumptib.fune.& gratificari
3 nil aliud eſt quàm rem gratã facere,† M.Tul. in famil.lib.1.epiſt.8. Gratiã aũt noſtram extinguit hominum ſuſpicio,ꝙ Pompeio ſe gratificari putant. ſic pro fauere & ornare idem M.Tul.Offic.1.Qui gratificãtur cuipiã quod obſit illi,cui velle videantur prodeſſe,non benefici,neq; liberales,ſed pernicioſi aſſentatores iudicãdi ſunt. Epiſcopus ergo qui ex duobus præſentatis vnum eligit, electo rem gratã agit,

agit,atq; ita gratificari dicitur. qua de re plura ſcribunt oẽs in d.c.cum ſũt. & Dec. conſi. 129.col.2.& latè Tiraq. tract. de iure Primigen.q.17.opinione ſecunda nu.8.& quoniam is Tiraquel. in illa ſecunda opinione infinita
4 propè de huius † gratificationis materia ſcripſit, & à quo plures, illius nomine ſuppreſſo deſumpſit Io.Baptiſta Aſinius Florentinus in l.vlt.ff.de religio.& ſump.fune.ad illos lectorem iudicemq; noſtrũ allegandum duximus.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis arbitrio relinqui,quomodo fructus in quartam trebellianicam imputentur.*
2 *Hæres imputat in quartam fructus à ſe non reſtituendos.*
3 *Fructus percepti & in horreo reconditi viuente teſtatore cum re ipſa fideicommiſſario reſtitui.*
4 *Fructus pendentes viuentes teſtatore venire in reſtitutionem cum re fideicommiſſa.*
5 *Fructus pendentes pars fundi ſunt.*
6 *Fructus pendentes in legatis cedere hæredis commodo.*
7 *Fructus percepti,vel pendentes iacente hæreditate cum ipſa re reſtituuntur.*
8 *Fructus ab hærede adita hæreditate ſeminati hæredis ſunt.*
9 *Hæreditas adita hæreditatis nomen perdit.*
10 *Fructus rei donatæ donati non cenſentur*
11 *Statutum Brixiæ 191.in ciuilibus ſub rubr.Quòd rogati reſtituere detrahant, declaratur.*
12 *Fructus adita hæreditate perceptos non reſtituit hæres,etiam ſi teſtator iuſſerit reſtitui quicquid. ad eum peruenerit.*
13 *Fructus ab hærede percepti volente teſtatore reſtituuntur.*
14 *Fructus reſtituit hæres,ſi iuſſit teſtator,quantamcunque pecuniam reſtitui.*
15 *Fructus,appellatione pecuniæ contineri.*
16 *Fructus reſtituit hæres,ſi iuſſit teſtator reſtitui quidquid ex bonis ſupererit.*
17 *Teſtatoris voluntas coniecturata idem quòd expreſſa operatur.*
18 *Fructus reſtitui cum gratia fideicommiſſarij reſtitutio dilata fuit.*
19 *Fructus reſtituit hæres grauatus vltra vires hæreditarias.*
20 *Fructus rei fideicommiſſæ rem ex fideicommiſſo amiſſam ſupplere debere.*
21 *Creditor hæres factus & grauatus reſtituere fructus cum credito compenſat.*
22 *Hæres grauatus reſtituere proprio filio, etiam fructus reſtituit.*
23 *Hæres reſtituit fœtus pecorum.*
24 *Fructus ciuiles, vt penſiones domorum reſtituit hæres.*
25 *Fructus perceptos poſt euentum conditionis hæres reſtituit.*
26 *Fructus perceptos poſt euentum conditionis hæres reſtituit,& ſi fideicommiſſarius ob abſentiam reſtitutionem fieri non poſtulet.*
27 *Fructus perceptos poſt reſtitutionem verbalem fideicommiſſi reſtitui.*
28 *Fructus percepti poſt euentum conditionis omnino reſtituuntur,cum dominiũ ipſo iure tranſit in fideicommiſſarium.*
29 *Eccleſiæ fructus omnes reſtitui cum re ei ex fideicommiſſo debita poſt conditionis euentum.*
30 *Statutum Brixiæ 191. in ciuilibus ſub rubric. Quòd rogati, &c. verſi. Et quòd hæreditas. declaratur.*
31 *Fructus perceptos ex ipſamet quarta trebellianica hæres nunquam reſtituit.*
32 *Filij primi gradus fructus in quartam trebellianicam non imputant.*
33 *Filij primi gradus etiam diſponente teſtatore,non imputant fructus in quartam trebellianicam.*
34 *Fructus non imputant in trebellianicam filij grauati reſtituere extraneo.*
35 *Fructus non imputant in quartam trebellianicam filius cùm duas quartas detrahit.*
36 *Caſtrenſ.& ſequacium opinio reiecta.*
37 *Filij qui loco quartæ trebellianicæ maiorem portionem à ſtatuto conſequuntur, fructus in eam portionem non imputant.*
38 *Statutum Brixiæ 191. in ciuilibus, ſub rub.Quòd rogati,&c. latè declaratur.*
39 *Subrogatum ſapere naturam ſubrogati.*
40 *Species mixta à potentiori regulatur.*
41 *Fructus in trebellianicam filij naturales grauati reſtituere hæreditatem imputant.*
42 *Statutum Brixiæ 191 in ciuilibus ſub rubri Quòd rogati reſtituere dum loquitur de deſcendentibus,an etiam naturales comprehendat.*
43 *Fructus ſi non imputantur in trebellianicam rerum hæreditariarum,tamen diminutionem debent ſupplere.*
44 *Fructus in horreo reconditi in quartam trebellianicam imputantur.*
45 *Statutum Brixiæ 191 ſub rubric. Quòd rogati, declaeatur.*
46 *Imputare in trebellianicam quid.*
47 *Computare cum trebellianica quid.*
48 *Fructus cum credito compenſari in fideicommiſſis*
49 *Pater hæres filij fructus in trebellianicam imputat.*
50 *Hæres extraneus fructus in trebellianicã imputat*

51 *Iudicis arbitrio relinqui, quando hæres extraneus in trebellianicam fructus imputet.*
52 *Fructus negligentia fideicommiſſarij ab herede percepti, in trebellianicam non imputantur.*
53 *Fructus percepti poſt mortem quomodo in quartam trebellianicam imputet hæres.*
54 *Hæres extraneus filijs primi gradus à ſtatuto æquiparatus, fructus in trebellianicam non imputat.*
55. *Statutum Brixiæ 191 ſub rubr. Quòd rogati reſtituere, declaratur.*

CASVS CCLVI.

FRVCTVS QVOS HAERES grauatus hæreditatem reſtituer, faciat ſuos, & quos reſtituere cum re ipſa teneatur: quando illos in quartam trebellianicam ſibi imputet; explanatum non paruo ſtudio. & inibi ſtatutum vnum Brixiæ anucleatum.

AGITATA diù multumq; in foro eſt vetus illa quæſtio, Quando fructus percepti ab hęrede grauato reſtitue re hęreditatem, in quartã trebellianicam imputari debeant. Qua in re Bart. in l. ita tamen. §. hęras ex aſſe. ff. ad trebell. iudicis
1 † arbitrio multùm tribuit. & cum eo ſenſit Raphael Comenſis. Ego animaduerti rē hanc vtiliſsimam, non mediocri diligantia anucleandam aſſa. Principio itaque ſciendum aſt Doctoras noſtros cùm hanc diſputationem explicant, illis in caſibus loqui, quãdo fructus ab hęreda parcepti non ſunt omninò fideicommiſſario reſtituendi, ſed illos grauatus
2 ipſe hæres ſuos facit. ita tamen, vt illos † in quartam imputet. l. filiusfam. & l. quod de bonis. §. fructus. ff. ad l. Falcid. l. in fideicommiſſariam. l. mulier. §. ſi hęres. ff. ad Trabell. & clarè explicat Picus in l. in quartam, num. 109. ad l. Falcid. vbi inquit, hęredes ſępè falli, cùm grauati ſunt reſtituere ſub conditiona, ſi deceſsesint ſine libaris. & eueniente conditiona credunt detrahere trebellianicam per ſe, val per heredes ſuos cùm tamen non poſſint. quia ſi fructus percepti aſcendunt ad quartam, non poterunt hęredes detradere aliam quartam, quia fructus in illam imputantur, ſeu cum fructibus fit compenſatio. ita pariter declarat Maria. Socin. iun. in l. cùm filiofam. nume. 173. de leg. primo, vbi inquit, Notabilis taman, quòd fructus tales & ſi reſti-

tuandi non ſint, in quartam tamen imputari debent. Quò ergo propoſita hæc iuris diſceptatio elucaſcat, dicendum prius eſt, qui nam ſint fructus, quos hæres vna cum proprietate reſtituere tenetur. & quos ſuos facit. Eſt enim hoc propoſiti huius caſus noſtri antecadens quoddam neceſſario explicandum. Quod, vt facilius efficiam, tres caſus diſtinguo atque conſtituo.

Primus eſt, cùm ante aditam hęreditatem
3 & viuente adhuc ipſo teſtatore † fructus percepti fuerunt recondiri in horreo. hos ſine aliqua controuerſia hęras grauatus reſtituit. ita cenſuit glo. in l. quod his verbis, in principio ex illo tex. de leg. 3. Ripa in l. fideicommiſſariam, nume. 3. verſi. ſecus. & numa. 11. & ibi Hiero. Lauren. Auenio. num. 18. in fina ff. ad Trabell. Eſt ratio, quia hi fructus ex corpore hæreditatis eſse dicuntur. atque ita hęreditarij, vt rectè inquit ipſe Ripa. & adeò hęraditarij eſse dicuntur, vt non ſolùm imputari, ſed etiam computari debeant ad detractionem quartę trebellianicæ, quemadmodum infrà ſuo loco dicemus. Accedit, quia, ſi (vt ſtatim ſubiungam) fructus pendentes tempore aditę hæreditatis reſtituendi ſunt, quantò fortius in horreo iam recondiri. Idem eſt dicen-
4 dum in † fructibus nondum perceptis, ſad ſolùm maturis atque ita pandentibus tempora mortis ipſius teſtatoris. nam & hos reſtituit omninò heres. ita canſuerunt Ripa & Hier. Lauren. in d. l. in fideicommiſſariam. ille nu. 12. iſte nume. 21. poſt Alex. in l. Centurio. de vulg. & in l. in lege Falcidia. ad l. Falcid. quibus addo Angal. conſi. 33. An in reſtitutione. col. 1. verſi. fallit noſtra, & Io. Copum Pariſian. tract. de fructibus, titulo 3. cap. 1. nu.
5 1. Eſt ratio, quia † fructus pendentes pars fundi ſunt. l. fructus pendentes, da rai vend. d. l. in lege falcidia, ad l. falcid. & l. ſi ſeruus. §. locaui. ff. de furtis. & adaò fundi ſunt, vt etiam poſt ſeparationam ob ius reale, vt ſui pati poſſint. l. ſi filius. §. cùm fundum, da verbo. ſigni. & ſcribit Ang. pręcitato loco. immo & in le-
6 gatis dicimus † fructus hos cedere commodo hęredis, cùm hęreditatem augeant, non autem legatum. l. quæſitum. §. penul. de lega. 1. & daclarat Copus d. titulo 2 cap. 3. nume. 1 & adaò in caſu noſtro fructus hi ex corpore hęreditatis ſunt, vt etiam filij primi gradus in quartam ſuę trebellianicę illos imputare ſeu computare debeant, quamadmodum infrà
7 dicemus. Idem dicendum eſt, cùm † fructus iam ſunt pandentes mortuo quidem teſtatore,

ſtitore,ſed iacente ipſa hæreditate, nam ij re- ſtituuntur ſiue deinde hæres ſpontè ſiue coa- ctè hæreditatem adeat. ita Angel. Comeſ. & Alex in d.l.fideicommiſſariam,& ibi Ripa nu me.9 & Hier. Laur. nu.8. quibus addo Ang. in d.conſi.331.col.1.verſi.quintò fallit. quo- rum ſententia probari ſatis videtur in l. in fi- deicommiſſi.§.1.de vſuris.& in l.ite tamen.§. 1.ad Trebel.eadem eſt ratio quæ ſuprà, q hi fructus pars ſunt hereditatis.

8 Secundus eſt caſus,cùm † fructus ab hęre de fuerunt ſeminati & percepti poſt aditam hęreditatem.hos hęres non reſtituit, ſed ſuos facit,cum ſit dominus hęreditatis.l.ſi quis bo norum.de leg.1. l.in fideicommiſſariam. & l. poſtulante.§.ſed ſi huiuſmodi. ad Trebell. & clarè probat l.Hærennius, la t. ff. de vſuris. nec enim hi hæreditarii poſſunt appellari, cũ hæreditas adita deſinat eſſe hæreditas,& effi- 9 ciatur † res propria heredis.l.1.§.veteres. vbi late Iaſon nume.14.de acquir.poſſ.& ideo ex ea hereditate adita percepti fructus proprij 10 hęredis ſunt. quemadmodũ dicimus in † fru- ctibus rei donatę, qui donati non dicuntur, vt ſit hęc differentia inter cauſantem & cauſa tum. atque ita in ſpecie noſtra , heredem hos fructus non reſtituere cenſerunt Ripa in d.l. in fideicommiſſariam,num 4.& ibi Hier. Lau ren.nume.1.ad Trebell.quibus addo Ang.d. conſi.331. in princ.& verſic.quintò fallit: Io. Copum d.titu.2.cap.1.num.4.& Boer.q.44. nume. 16. propè medium. Hinc infertur de- 11 claratio † ad ſtatutum Brixię tit. in ciuilibus ſub rub. Quòd rogati reſtituere hęreditatem detrahant. quo cautum eſt, grauatos reſtitue re hęreditatem,poſſe detrahere certam por- tionem totius hęreditatis. in illa portione hę- reditatis,non computantur hi fructus perce- pti ab herede poſt aditam hęreditatem , quia hęreditatis non ſunt,ſed heredis.

Extenditur primò,vt non procedat etiam 12 ſi † teſtator ita hęredem grauaſſet: reſtituat quidquid ad eum peruenerit. nam & túc hos fructus non reſtituet. ita poſt alios Ripa d.l. in fideicommiſſariam.nu.15.verſic.ampli a er- go.& ibi Hier.Lauren.nu.30.in fine.immo idem eſt,ſi dixiſſet teſtator reſtituat omnia bo na mea prouenientia & prouentura quomo- documque & qualitercunque. ita egregiè re- ſpondit Ang.d.conſil.331.col.2. Tiraq.in l.ſi vnquam.in verbo reuertatur.num. 287.C.de reuo.done.Socin.iun.in l. cùm filiofam. nu. 178. de legatis 1. Boer. q. 44. nume. 16. circa medium.

Declaratur primò hic caſus, vt non proce- 13 dat quãdo † teſtator iuſſit omnes fructus hos ab hęrede reſtitui. tunc eſſe reſtituendos cen ſuerunt Ripa d.l.in fideicommiſſariam.num. 6.& ibidem Hier. Laur. nu.6.idem ſenſerunt Ang.d.conſi.331. col.1. verſi. tertiò fallit. & Copus d.tracta.De fructibus,tit.2.cap. 1.nu. 6.Socin.tract.fallen.reg.172.fallen.3.ex tex.l. ſi ita.§.Pegaſus.de leg.2. & d.l. in fideicom- miſſariam.ad Trebell. Iubere autem ſolet te- ſtator duobus modis,expreſsè & tacitè. Quan do iubet expreſsè , res clara eſt, vt relati ſcri- bunt. Maius eſt dubium cùm iubet tacitè. vt 14 putè,ſi dicat,† Reſtituet hęres quantamcunq; pecuniam ad eum peruenerit ex bonis & hę- reditate mea. ita apertè firmarunt Bar. & Ale xan.in l.Baliſta.ff.ad Treb.Ripa d.l.in fidei- commiſſariam.num.15. & ibi Hiero.Lauren. nume. 30.& Copus d. titulo 2.cap.2.nume. 2. idem reſpondit Ange. d.conſi.331.in fine, & Alciat.reſpon.648. in fine. quam declaratio- nem probat d.l. Baliſta.nam appellatio pecu- nię generalis eſt,& comprehendit illas pecu- nias redactas ex his fructibus perceptis & cõ- ſumptis.l.item veniunt §.redactę.ff.de peti- tio.hęred.l.venditio.ff.de hæredi.vend. Pre- 15 tereà ſatis conſtet † fructus contineri appella tione pecunię : ſi ergo iuſſiſſet teſtator fru- ctus debere reſtitui,illi reſtituerentur, vt di- xi. fortius ergo cùm dixit, quantamcunq; pe cuniam,atque ita ea geminatione vſus eſt. Idẽ 16 eſſe ſcribunt Bar.& alij nonnulli,quando † te ſtator ita diſpoſuiſſet , reſtituat hęres quid- quid ex hęreditate & bonis ſupererit. nam tunc extantes ſaltem fructus reſtituere tene- tur. ita Bar.in d.l. Baliſta.ad Trebel.quẽ ſunt ſecuti Ripa d.l.in fideicommiſſariam. nu. 16. & Hier.Laur.n.33. Soc.iu.in l.cùm filiofam. nu.176.de leg.1 ex. l.in fideicommiſſi.§.non nunquam.& §.cùm Pollidius.de vſuris. con- ſiderant & rationem,quę apud illos legi pôt. id quod iſti intelligunt,cùm eſt ſimul dictũ, quidquid ex bonis & hęreditate , ſecus ſi ſo- lùm eſſet dictum ex hæreditate , quia tunc non eſſent hi fructus reſtituendi . Idem etiam eſt cùm coniecturata voluntas teſta- toris nolentis hos fructus debere reſtitui,colli- ligi poteſt . nam adhuc reſtituendi ſunt,quo- 17 niam † voluntas coniecturata idem opera- tur quod expreſſa. l. ſi ſeruus plurium.§. fin. de lega.primo. d.l. in fideicommiſſi. §. cùm 18 Pollidius,de vſur. vt ſi † teſtator diſtulit reſti tutionem fideicommiſſi gratia ſolius fidei- commiſſarij ; nam fructus tunc percepti ante

reſtitutionem fideicommiſſi, ipſi fideicommiſſario reſtituuntur. ita Ripa in d.l.in fideicommiſſariam.num.7.& ibidem Hier. Laur. nu.7.& ante eos ita reſpondit Ang.d. conſi. 331. col.1. verſi. quartò fallit. idem probauit Io.Copus.d.titu.2.cap.2.num.6. Socin. iun. in l.cùm filiofam.nume.175.de leg.1.ex.d.l.in fideicommiſſi.§.cùm Pollidius de vſuris.& l. ſi ita.§.Pegaſus.de leg. 2. quam declarationē intelligit Ripa, etiā ſi reſtitutio gratia vtriuſque fuit dilata.

Declaratur ſecundò hic caſus vt non pro-
19 cedat,quando † hæres fuit grauatus vltra vires hereditarias. tunc tenetur reſtituare fructus deducta quarta,vt ſuppleat fideicommiſſi diminutionem factam ad lagatorum ſolutionem. ita affirmarunt Ang & Alex. in d.l. in fideicommiſſariam & ibidem Ripa.nume.17. & is Lauren.nume. 39. ad Trebell. ita intelligentes tex.l.ita tamē.§. heres ex aſſe. ff. eod. ad Trebel.idem docuit Picus in l.in quartam nume.110.ad l.falcid.Boer.q.44.numero 16. circa medium.

20 Declaratur tertiò vt non † procedat,quando ante diem reſtitutionis res aliqua perijt caſu. tunc heres ſupplet damnū ex fructibus. ita ſcribit Ripa d.l.in fideicommiſſariam.nu. 18. poſt Romanum,quam citat. idem ſoloci affirmauit Hier.Laura.num.35.verſi.vel ſi res. idem reſpondit Socin.iun.conſil.57.num.18. lib.3.& tradit Socin.ſen.tract.fallen.reg.172. fallen.1.

21 Declaratur quartò vt non procedat † relatus caſus quando heres grauatus fuiſſet creditor ipſius hereditatis; tunc fructus ſuos non facit,ſed debet eum ipſo credito compenſare. ita Ripa d.l.in fideicommiſſariam. nume. 19.20.ad Trebel.& ibi Hieron.Lauren.num. 35.quibus addo Ang.conſi.331.col.2. verſ.ſeptimò fallit. Pariſ.conſi.25.nu.65 lib.2. Soci. iun conſ.57.num.13.lib.3. Aleia reſpon.648. poſt Roma.ſing.36.Boer.q.44.nume.16.propa madium.

22 Declaratur quintò vt non procedat†quando hæres eſſet grauatus reſtituere proprio filio. ita Ripa d.l. in fideicommiſſariam. num. 21.ſed ab hac opinione diſſentit Soci. iun. in l.cùm filiofam.nume. 184.de leg.1.

23 Declaratur ſextò vt non procedat † quòad fœtus pecorum,qui cùm loco gregis demortui ſint,non reſtituuntur.l.deducta.§.heredi tatem.ad Trebell. declarant Ripa & Hier. Lauren.in d.l.in fideicommiſſariam.ille num. 22.iſte nume. 40.

24 Declaratur ſeptimò hic caſus,vt † non procedat in fructibus ciuilibus, vt in lucro vſurarum,& penſionibus domorum. ita declarant relati Ripa & Lauren.in d.l. in fideicommiſſariā.ille nu.23.iſte nu.44.quibus addo Ang. d.conſi.331.colum.1.verſi.ſextò fallit.

25 Tarnus eſt caſus in fructibus † perceptis poſt additam hęreditatē, & conditionis euentum hos hæres omnino reſtituare tenetur fideicommiſſario. ita omnes in d.l.in fidaicommiſſariam.

26 Extenditur primò vt procedat†hic caſus ēt quando fideicommiſſarius ob propriam abſentiam non petit hæreditatem ſibi reſtitui, quia & tunc fructus percepti,ſunt ei omnino reſtituendi. ita Bar.& cæteri in d. l.in fideicommiſſariam. vbi Ripa nu. 10. qui idem eſſe ſcribit, cùm fideicommiſſarius eſt pupillus, vel furioſus,cùm abſentibus æquiparetur.l.in minorum.C.quib.ex cauſ. in intag.reſt. non eſt neceſſ. ratio huius declarationis illa eſt, quia nihil eſt,quod ipſi fideicommiſſario vel culpæ,vel nagligentiæ adſcribatur.

27 Extenditur ſecundò,vt procedat † etiam in fructibus perceptis poſt ſolam verbalem reſtitutionem,& ſi fideicommiſſarius negligat petere reſtitutionem realem. ita declarant omnes in d.l.in fidaicommiſſariam. ibi Ripa nu. 13.teſtatur communem. & ibidem clarius explicat Hier. Laur.num.28. Eſt ratio, quia per ſolam hanc verbalem reſtitutionem bona efficiuntur ipſius fidaicommiſſarij,& ſi nondum eorum nactus fuerit poſſeſſionem.l.facta.l.reſtituta.ff.ad Trebell.ad eum ergo ſuæ rei fructus eſſe debant.l.in fundo.de rei vend. l.bonafidas,depoſiti.

28 Extenditur tertiò, vt procedat † etiam in fructibus perceptis ante reſtitutionem ſiuè realem,ſiuè verbalem, quando tamen dominium ipſo iure, poſt hunc conditionis euentum,in ipſum fideicommiſſarium tranſit: ita declarant Bar.& alij in d.l. in fideicommiſſariam,& ibi latè Ripa nu.14.& Lauren.nu.29. Quocircà reſpondit Capra conſi.33.in ſecundo dubio, quod ex quo dominium ipſo iure
29 acquiritur † eccleſiæ,hos fructus eſſe omnino reſtituendos à die euentus conditionis, nulla alia reſtitutione facta. Hinc infertur ad
30 d. ſtatutum † Brixię 191.in ciuilibus ſub rub. Quòd rogati reſtituere. ver. & quòd hæreditas,quo cautum eſt in fideicommiſſariū hunc non ſolùm dominiū, ſed etiam poſſeſſionem ipſo iure abſque alia reſtitutiona transferri. in caſu ergo huius ſtatuti hæres grauatus re-

ſtituere

ſtituere tenetur omnes illos fructus,quos per cepit, ſtatim quo ceſsit conditio fideicommiſsi.

31 Declaratur primò,vt non procedat † quòad fructus perceptos ex ipſamet quarta trebellianicæ. nam hos non reſtituit aliquo in caſu, cùm illos propriè ſuos faciat.l.quod de bonis. §.fructus. ff. ad l. Falcid.& l.mulier.§.ſi hæres.verſ.alia cauſa.ff.ad Trebel. & tradunt Ripa in d l.in fideicommiſſariam, n.24.& ibi Hie. Laur.n. 46.His intelligimus qui fructus ex re fideicommiſſo ſuppoſita reſtituẽdi ſint, & qui non ſint.

Dicendum eſt nunc quibus caſibus hæres imputare debet perceptos à ſe fructus, quos omninò reſtituere non tenetur in quartam trebellianicam. qua in re aliquot caſus diſtinguo.

32 Primus eſt,quando † teſtator inſtituit hæredes proprios filios, & illos grauauit reſtituere,vel ad inuicem, ſi moriantur ſine filijs, vel grauauit reſtituere alijs deſcendentibus, vel agnatis. hoc in caſu filij iſti non imputant fructus à ſe perceptos in quartam, ſed quartam ipſam ex prædijs hæreditarijs detrahere poſſunt. ita omnes affirmarunt, præſertim Ripa in d.l.in fideicōmiſſariam,nu.28. ad Trebell. idem docuit Picus in l.in quartam, nu.111.ad l.Falcid. nam hoc filijs primi gradus in priuilegium tributum eſt.l.iubemus.C.ad Trebel. vbi Doctores omnes.

33 Extenditur primò hic caſus, vt † locum ēt habeat, quando ipſemet teſtator iuſsiſſet his filijs,vt in ſuam hanc quartam fructus imputarent: ad hoc enim cogi non poſſunt imputare. ita Ang.& Alex.in l.Baliſta,ad Trebell. quos ſecutus eſt Ripa in d.l. in fideicommiſſariam, nume.33. ad Trebell. & ſi eo loci Hier. Laure.nu.80.diſſentiat.

Extenditur ſecundò, vt fortius procedat

34 † quando filij iſti hæredes inſtituti grauati ſunt reſtituere extraneis. nam & tunc hos fructus in quartam ex prædijs detrahere eis licebit. ita ſenſerunt gloſ.& Bar.in d. l. in fideicommiſſariam,ad Trebel.& in l. quod de bonis.§.quod auus,ad l.Falc. vbi Alex.& Imol. idem ſcribunt Sali.& Caſtr. in d.l. iubemus. C.eo. Corne.conſil 108 col.1.lib.4. quos ſecutus eſt Ripa in d.l. in fideicōmiſſariam: nu. 29.& ibi communem teſtatur Hier.Laur. nu. 58.poſt Bertran.conſi 106.lib.2.Ruin.conſil. 163.nu,15 lib 2. eſt clara & aperta ratio, quia ſi non coguntur filij, etiam diſponente patre,imputare hos fructus in quartam quando ſunt grauati reſtituere fratribus ſuis vel alijs agnatis,quorum cauſa fauorabilior eſt illa extraneorum, quantò fortius quando grauati ſunt extraneis reſtituere.Nec aduerſatur conſideratio eorum,qui aliter ſenſerunt,vt Alex. Comen. & aliorum quorũdam quos ſecutus eſt Rubeus Alex.conſi.40.col. vlt. Ruin. ſibi contrarius conſi.84.col.3. verſi. & ex alio. & conſi.91.nume.5.lib.3. quia illi abundè ſatisfaciunt Ripa & Laure.præcitatis locis.

35 Extenditur tertiò, vt procedat † etiam eo caſu cùm filij iſti ſunt grauati reſtituere ſub conditione. quo in caſu duas quartas detrahunt,vnam pro legitima,alteram pro trebellianica. nam adhuc in eam quartā trebellianicam non imputāt hos fructus, alioqui à ſe nō reſtituendos. hanc opinionem probarũt Bar. & Alex.in l.quod de bonis. §.quod auus. ad l.Falcid. vbi Alex.communem teſtatur, Ang. conſi.131. Corne conſi.108. col 7. lib. 4. Picus l.in quartam, nume.111. ad l.Falcid. quos ſecutus eſt Ripa in d.l.in fideicommiſſariam, num.30.& ibi Hier Laure nu. 61. quibus addo Rolan, à Valle conſi.12. nume.8.lib.1. vbi communem hanc & veram eſſe teſtatur.& huius opinionis recenſet Iaſ.Decium & Gozad. Pariſ.Soci.iun.Guido Papę, & Claud Seyſſel. quibus etiam accedit nouiſsimè Neuiza. conſil.primo,nume.5. addo etiam Ruin. cōſ. 133.in fine.& conſil.190. in fine libr.ſecundo. Quibus intelligimus hanc eſſe opinionẽ hodie receptiſsimam.& ob id malè docuit & re-

36 ſpondit † Caſtren.in l.mulier. §.cùm proponeretur.ad Trebell.& conſil,91.Super teſtatis,col.2.& in l. ſcimus. §. repletionem.C.de inof. teſt. qui contrariam opinionem probauit,quòd ſcilicèt hoc in caſu, fructus trebellianicam ſunt imputandi. quam etiam opinionem probarũt Alex. d.§. cùm proponeretur. & Curt.ſen.conſil.52.Super teſtamentis. col. 11.verſi.eſt etiam aduertendum. Deci. conſil. 480.nume.13.& conſi.495.col.vlt. Iaſo conſ. 221.col.2.lib.2.& cōſ.43.col.pen.lib.3.& Goza.conſi.45.col.pen. Verùm fundamentis Caſtren.rectè ſatisfaciunt relati interpretes,præſertim Ripa d l in fideicommiſſariam, nu.30. & fuſius ibi Hie Lau.nu.6.

37 Extenditur quartò,vt procedat etiā † quando iſti filij loco quartæ trebellianicæ maiorẽ portionem à ſtatuto conſequerentur. exem-

38 plum eſt egregium † in ſtatuto iam relato Brixiæ 191.in ciuilibus,ſub rubr.Quòd rogati reſtituere hæreditatem detrahant. quo cautum eſt, vt filij & deſcendentes grauati reſtituere hæreditatem poſsint detrahere tertiam totius hæreditatis, ſi quatuor ſunt inſtituti, & ab

inde infrà. & ſi quinque dimidiam. ſi ergo hæc tertia vel dimidia eſt loco trebellianicæ ſubrogata, in eam portionem filij iſti non im-
39 putabunt fructus: quoniam ſubrogatū † ſapit eius naturam in cuius locum ſubrogetur. l. eū qui. §. qui iniuriarum. ff. ſi quis cautio. idem eſt dicendum in eo ſtatuto, ſi diceremus eam portionem loco legitimæ eſſe ſubrogatam. cùm clarum etiam ſit, filios non imputare fructus in quartam legitimæ, vt tradunt omnes in d. l. in fideicommiſſariam. vbi Ripa nume. 38. & omnes in l. ſcimus. C. de inoffi. teſt. Ego (vt hoc nunc, nec ſine vtilitate dicam) dubitaui aliquando, an portio à ſtatuto illo delata grauato reſtituere ſit loco legitimę, vel trebellianicę. & eſſe loco legitimæ ſuadetur hac ratione. quia legitime taxatur ex numero filiorum. ſi ſunt quatuor eſt tertia: ſi ſunt quinque aſt ſemis. auth. nouiſsima. C. de inoffi. teſta. hęc eadem taxatio fit in hoc ſtatuto inter deſcendentes maſculos, ergo loco legitimæ eſſe videtur. Sed ꝙ ſit trebellianicæ loco probari ex eo videtur: primò, quia vult ſtatutum illam portionem retinere pro reſtitutione hęreditatis, ergo videtur loco trebellianicę, quę verè à iure communi inuenta eſt; cùm hæres inſtitutus eſt grauatus reſtituere hæreditatē, vt oſtendunt duo tituli ad S.C. Trebell. & in inſt. de fideicōmiſſariis hęreditatibus, in prin. quæ reſtitutio in legitimæ detractione conſiderari non videtur. niſi dicamus, illā aliquando conſiderari, vt grauato dum duas quartas detrahit, vt ſuprà diximus. Secundò eſſe portionem illam loco trebellianicæ ſuadere videtur, quòd inſpecta perſona grauati vltra primum gradum non poteſt dici legitima, quia illa non datur niſi filio primi gradus. Capra. conſil. 53. nume. 4. Fabianus in repe. auth. nouiſsima. num. 22. C. de inoff. teſta. cùm tamen d. ſtatutum eam portionē alijs vlterioris gradus concedat. Suaderi videtur tertiò, ꝙ non ſit legitime, quia inſpecta perſona fœminarū, portio eis aſsignata non conuenit cum portione ei aſsignata de iure communi. cùm ergo legitimæ non conueniat, dicendum videtur eſſe loco trebellianicæ. Niſi dicamus, nō eſſe bonum argumentum; non eſt legitima, ergo eſt trebellianica. quia poteſt eſſe alia & tertia ſpecies, vt mox ſubijciam. Quòd verò ſit tertia quædam ſpecies, ex eo videtur probari, ꝙ non eſt nec legitima, nec trebellianica ſimpliciter, ſed de vtraque illarum ſpecie participare videtur. quia quatenus conſideratur in filijs primi gradus videtur legitima, quatenus reſpicit cæteros, videtur trebellianica.
40 Quocircà à † potentiori videtur regulande, iuxta l. quæritur. ff. de ſtatu homi. Signorol. conſi. 48. col. vlt. Decr. conſi. 358. nu. 5. Alciat. in l. 1. nu. 42. de verb. obl. vbi eſſe ſcribit. Crauet. conſi. 276. col. pen. vbi reſpōdit, eam eſſe dicendam eccleſiaſticam cum participat de illius ſpecie tanquam de potentiori. Gome. in inſti. de acti. in prin. nu. 41. idem Craue. in rubr. de legatis primo. nu. 150. 152. & conſi. 273. nu. 2. Conſtat autem legitimam eſſe potentiorem firmioremq; ipſa trebellianica: cùm difficilius perimatur, & maioribus priuilegijs cōdecoratur. Accedit ſtatuti portionem illi legitimæ magis aſsimilari. ab illa ergo regulanda eſt, vt inquit Iaſ. in l. naturalis. §. ſed ſi facio. 4. notab. de præſcrip. verb. Signor. cōſ. 119. nu. 13. verſi. præterea quando.
41 Declaratur nunc hic caſus † primò, vt non habeat locum in filijs naturalibus hæredibus inſtitutis & ſub conditione grauatis reſtituere: nam ij dum quartam trebellianicam deducunt, in eam fructus perceptos imputare debent. nec enim tributum priuilegium filiis ex l. iubemus. C. ad trebell. his naturalibus conceditur. ita affirmarunt Ang. in d. l. iubemus. & Alex. d. l. in fideicommiſſariam. vbi Ripa nu. 38. & ibi Hier. Laure. nu. 77. qui declarat, niſi ij naturales eſſent legitimati quod reſpondiſſe Alex conſ. 2. lib. 4. ſcribit Ruin. conſi. 91. nu. 6. lib. 3. ſed diſſentit idem Ruin. conſi. 84. col. 2. verſi. contrarium autem, lib. 3. Sed vidi dubitari an naturales ij filij dici poſsint ex deſcendentibus, ita vt portio à ſtatuto delata deſcendentibus, huic naturali debeatur, vt in
42 præcitato ſtatuto † Brixiæ 191. ſub rub. Quòd ſogati, quia in ea dicendum videtur nō deberi, cùm appellatione deſcendentium non videantur comprehendi naturales, vt viſus eſt ſentire Laure. de pallatijs tract. ſuper ſtatuto quòd ſtantibus maſculis. num. 166. & licèt ſit ampla liberorum ac deſcendentium ſignificatio, non tamen in exorbitantibus & correctorijs appellatione liberorum veniunt naturales. Berous in cap. in præſentia, num 300. de proba. poſt Baldum & alios quos citat.
43 Declaratur ſecundò vt non procedat † quòad ſupplendum diminutionem rerum hæreditatium ſi caſu aliquo periarunt. ita Ripa d. l. in fideicommiſſariam. nume. 34. & ibi Hier. Laur. nu. 82. & ſuprà diximus hæredem ex fructibus aliàs non reſtituendis non debere ſupplere defectū hæreditatū, verùm hęc declaratio non videtur eſſe de genere regulæ, cùm non loquamur

loquamur de imputatione in trebellianicam.

44 Declaratur tertiò vt non procedat † in illis fructibus,qui non tanquam fructus,conſiderantur,ſed loco proprietatis habantur. vt in fructibus in horreo iam reconditis tépore mortis teſtatoris,vel cùm eo tempore pendát quemadmodum ſuprà diximus partem fundi hos conſtituere,ob id in quartam Trebellianicam imputandos eſſe cenſuerunt omnes.d. l.1.in fideicommiſſariam.ibi Ripa. num.56.& Hier.Laur.nu.87.88.poſt Bal. in l.ſcimus. in princ.C.de inoff.teſt.& Sali.in l.iubemus.C. ad trebell.quibus accedit Cur.ſen. conſ.l.52. Super teſtamentis. col.10. in fine. aſt ratio vt dixi,quia ij fructus loco proprietatis ſunt, &

45 dicuntur hereditarij. quo circa, dum † relatum ſtatutum Brixiæ 191.vult, illam portioné totius hereditatis tribui, cum ipſa hereditate continéri fructus iſti.& hac in re eſt animaduertendum,quia hoc in caſu non dicitur hæc

46 propriè imputatio, ſed computatio, cùm † imputatio illa ſit,quę fit ex fructibus non hæreditarijs in ipſam quartam. & dicuntur imputari,hoc eſt,aſcribi vt locum teneát in his, quæ ſunt danda.l.in quartam.ad l.falcid.

47 computatio † vero eſt cumulatio rerum in hereditate ex qua deductio fit.§.1. inſt.qui teſta.fac.poſſ.l.deducta.ad trebell.& declarat Fernandius Bareng.in rap.d.l. in quartam, parte 2 nu.1.cum ergo fructus ſunt in horreo reconditi,in illam hæreditatem computátur, atque ita eam augent.

48. Declaratur quarto vt non procedat † quo ad imputationem in creditum, ita Ripa in d. l.in fideicommiſſariam, nu. 55. verum non eſt hęc declaratio de generali regulæ.

49. Secundus nunc eſt caſus, † quando pater à filio fuit heres inſtitutus & grauatus reſtituere hereditatem ſub conditione. tunc is pater fructus hos non lucratur ex toto, ſed in quartam trebellianicam tanquam extraneus alter imputare debet ita Ripa in d.l. in fideicómiſſariá,nu.31.& ibi Hier.Laur. in 69.ad treba. qui cómunem eſſe teſtatur.& multis ſimilibus cóprobauit,magnam eſſe in multis differentiá inter patrem & filium. & alia ſcribunt Iaſ.in auth.nouiſſima,nu.39.c.de inof.teſta.Marſil. ſing.579. Decius l.filius,n.6. c.de pactis.& in l.iura ſanguinis, in fine de reg. iur. cur. iun. conſ.159.n.15.craue.conſ.110.nu.1.Ripa lib.1. reſp.c.7.& Alcia.tract.preſum.reg.1.preſum. 8.& preſum.31. in fine.

50 Tertius eſt caſus, cùm † teſtator heredé inſtituit extraneú, hoc eſt alterú quemuis vltra filiú primi gradus, ita.n. extraneus hoc loco ſumitur, ij ergo an omnino cogantur fructus in quartá imputare,ambigitur. ſi quidem plures fuerunt hac de re Doctorú opiniones. Prima fuit opinio antiquorum nempè Iacob. de Arar.Oldra.& Rayn. negantes hunc heredé cogédú eſſe fructus imputare debere in quartam trebellianicá, ſed illá ex corporibus hereditarijs poſſe detrahere. Verú illorú fundaméta ſectá ſatisfaciút Bar.& Alex.in d.l.in fideicómiſſariam,& ibi apertius Hier.Laure.n.48.

Secunda fuit opi. Bar.in l.ita tamé.§.heres ex eſſe.ad Trab.qué ibi ſecutus eſt comá.l.qd

51 hoc † iudicis arbitrio relinquatur.ſed hác opinioné tacitè reijcit Ripa in d.l.in fideicómiſſariá.n.25.& clarius Hier.Laur.n.48.in fine.

Tertia fuit opinio Alex.& Imolę,qui affirmarunt eſſe omnino imputandos. quam opinionem probauit multis rationibus is Hiero. Laur.in d.l.in fideicómiſſariam,nu.51. Rola. à Valle conſ.30.nu.5.6.lib.1. Verùm ab ea diſſentit ibi Ripa nu.25.

Quarta fuit opinio Pauli caſtrés.ita diſtinguentis.Aut fructus adhuc extant,& tunc imputari eo ratione non debét.hoc caſu procedat opinio antiquorum. Aut iam cóſumpti ſunt & tunc omnino imputari debent: ita procedat opinio Imolę & Alex hanc caſtr.diſtinctionem probauit Ripa d.l. in fideicommiſſariá.nu.26 ſed Hier.Laur.nu.49.diſſentit. Ego ab opi.caſtr.non recedo,adhibito tamen iudicis arbitrio,iuxta Bar.ſententiam.iudex. n. arbitrabitur, an equitati conſentaneúm ſit fructus hos eſſe imputandos vel non.

52 Declaratur primo hic caſus, † vt non procedat in fructibus perceptis negligentia fideicómiſſarij,quia hos abſoluté heres lucratur,atq; ita in trebellianicam non imputet. ita docuit poſt alios Ripa d.l.in fideicommiſſariam, nume.26.

53 Declaratur ſecundo, vt non procedat † in fructibus perceptis poſt moram commiſſam ab ipſo herede in non reſtituendo. hos imputat ſi placet ipſi fideicommiſſario.ita Ripa d.l. in fideicommiſſariam,num.27. poſt alios quos citat.

54 Declaratur tertio, vt non procedat † hic caſus quádo iſti extranei herades filijs ipſis primi gradus æquiparantur à ſtatuto. exéplum ſit in

55 ſępius allegato † ſtatuto Brixię 191. Quód rogeti reſtituere, quod ſtatutum diſponit, deſcédentes grauatos reſtituere hereditatem poſſint detrahere tertiam, vel dimidiam totius hereditatis. preſuppoſito, quod illa tertia vel dimidia-

dimidiæ ſubrogata ſit loco quartæ trebellianicæ. nam hoc caſu ita cæteri deſcendentes nõ debẽt poſſe cogi imputare fructus hos in portionem illam, cùm cogi non poſſint filij ipſi primi gradus. d. l. iubemus. C. ad Treb. & inter hos illud ſtatutum differentiam non conſtituit, ſed æquiparat, dum eis æquè fauet, æqualem portionem tribuendo, & vnica determinatio ne complectitur. & ideò illud ſtatutum non habet hós deſcendentes loco extraneorum, ſed loco filiorum. quoniam (vt dixi) æqualem cum ipſis filijs portionem aſſignat. tum etiam, quia ſtatutum differentiam facit expreſſam inter hos deſcendẽtes & extraneos vt patet ex illo ſtatuto in verſi. alij verò. non ergo habet deſcendentes, hos pro extraneis, ſed pro ſuis.

SVMMARIVM.

1 *Citationes peremptoriæ quot præſtitui debeãt, antequàm feratur ſententia.*

2 *Iudicis arbitrio relinqui quot peremptoriæ citationes ante quam feratur ſententia, tranſmitti debeant.*

Casvs cclvii.

QVOT PEREMPTORIAE CITAtiones tranſmittantur ante prolationem ſententiæ.

Dvbitari ſæpiſſimè ſolet quomodò & quando & quot peremptoriæ
1 † citationes tranſmitti debeant, antequam ſententia feratur. Vlpianus in l. nonnunquam. ff. de iudicijs, reſpondit,
2 † iudicem æſtimare debere; atque ita eſſe in iudicis arbitrio intelligimus. quod clarius annotauit Afflictus in d. cap. 1. nu. 21. verſ. item arbitratur an expedierit, ex quibus cauſis feudum amitta. verùm quia hæc latè explicaui ſuprà libr. 1. quæſtione 59. non progrediar vlterius.

SVMMARIVM.

1 *Melioramenta quæ reficienda ſint, iudicis arbitrio relinqui.*

2 *Conſtantini Hermenopoli locus.*

Casvs cclviii.

DE MELIORAMENTIS reficiendis.

Celsvs lib. 3. Digeſtorum ſcribit In fundo alieno, quẽ imprudens emeras, ædificaſti, aut conſeruiſti: deinde euincitur; bonus iudex variè ex perſonis cauſiſq; conſtituet, &c. l. in fundo. ff. de rei vend. eſt certè magnum hoc arbitrium iu-
1 dici collatum; nempè † quòd pro modo cauſæ & perſonæ iudicet, quæ melioramenta ac quomodo reficienda ſint bonę fidei poſſeſſori, & quæ non. qua de re ampliſſimè aliquando ſcripſimus in tract. De recuperanda poſſeſſione. Remedio decimo quinto. q. 39. quæ cum ſufficere exiſtimem, breuis hic ero. illud
2 tamen hic adſcribam, quod † Conſtantinus Harmenopulus in promptuario iuris libr. 2. tit. 1. rubr. De bonę fidei poſſeſſione, in hęc verba ſcripſit: Vult conſtitutio, cum ijs, qui bona fide poſſederunt, rei melioris & pretioſioris factæ aliquæ impenſæ refunduntur: ſi quidem modicis factis ſumptibus magni pretij res quis in prędio poſſeſſo erexerit & ſtatuerit, vt vineam, oliuetum & id genus, ſolum quod impenſum eſt reſtitui. Cùm verò quis multa quidem in rem inſumpſerit, ſed nõ multò eam pretioſiorem effecerit, ei ſolam rei ęſtimationem præſtari, vt potè, cùm ea, quibus eã ornarit & inſtruxerit, quàm pauciſſima ſint. inſcitiæ etenim ſuæ aſcribat, qui tantopere laborarit, vt inconſultò in terram tenuem forſan ac ſterilem, quęque ſibi credi tueri non poſſet tantam pecuniam ac ſumptum conferret.

SVMMARIVM.

1 *Beneficiorum eccleſiaſticorum pluralitas canonibus inimica.*

2 *Pluralitas beneficiorum eccleſiaſticorum multa mala parit.*

3 *Beneficia duo incompatibilia poſſidere quis nõ poteſt.*

4 *Gregorij X. Conſtitutio de beneficiorum pluralitate impedienda.*

5 *Iudicis arbitrio relinqui intra quod tempus diſpẽſatus ad plura beneficia de diſpenſatione fidem facere debeat.*

CASVS CCLIX.

QVOD TEMPVS PRAESTITVM ſit diſpenſato ad plura beneficia, vt diſpenſationis fidem faciat.

1 CVm beneficiorum † pluralitas ſit ca
nonibus inimica. cap. ſanctorum.7.
2 diſtinct. † præbeat quoque vacatio-
nis, diſſolutionis ac ambiendi anſam
c. quia in tantum, in fine de præben. cum alijs
permultis rationibus perpenſis à Rebuffo in
Praxi beneficiorum, in titulo de diſpenſatio-
ne ad plura beneficia. ob id iuſta ratione fa-
3 ctum eſt, ne quis duo † beneficia incompatibi
lia poſſidere poſſit. d. cap. quia in tantum, &
ca. de multa, de præben. cap. dudum, de elect.
ca. ordinarij, de off. ord. in 6. & in extrauag.
execrabilis, quæ eſt Ioannis 22. quibus in locis
explicant interpretes, quę dicantur beneficia
incompatibilia: & quomodò ad ea ſoleat di-
ſpenſare Pontifex Max. quę latius explicātur
& à Rebuffo prçcitato loco ac à Ioanne Sta-
phileo tract. De Gratijs & expectatiuis, titulo
De qualitate & ſtatu beneficiorum. & quò
4 pluralitas omninò impediretur, ſtatuit † Gre
gorius decimus in cap. ordinarij, de off. ord.
in 6. quòd ordinarij locorum compellant ſub
ditos ſuos plures dignitates, vel eccleſias, qui-
bus cura animarum imminet, obtinentes exhi
bere eorum diſpenſationes, quibus fulti illa
obtinere aſſeuerant. tempus autem exhibitio-
5 nis reliquit Gregorius in † iudicis arbitrio:
dum in hęc verba loquitur: Infra tempus pro
facti qualitate ipſorum ordinariorum mode-
randum arbitrio exhibere. quæ conſtitutio re
ctè & ſanctè innouata eſt à ſacroſancto Conci
lio nouo Tridentino ſeſſione 7. cap. 5.

SVMMARIVM.

1 *Pœna cur in contractibus adijciatur.*
2 *Pœna vna legalis, altera conuentionalis, & de earum differentia.*
3 *Pœnæ legales & conuentionales ad quam ſummā vſque aſcendere poßint.*
4 *Pœna legalis cur quadruplum non excedit.*
5 *Pœnam legalem quadruplum excedere in caſu l. 3. §. vlt. ff. de calumnia.*
6 *Pœnam legalem extra ordinem indictam quadruplum poſſe excedere.*
7 *Pœnam legalem poſſe excedere quadruplum cùm per viam accuſationis agitur.*
8 *Iudicis arbitrio relinquitur pœna legalis, cùm per viam accuſationis agitur.*
9 *Pœnam legalem quadruplum excedere, cùm loco intereſſe datur.*
10 *Pœnam legalem excedere quadruplum in actione legis Aquiliæ.*
11 *Pœnam legalem excedere quadruplum in caſu l. ſi manumiſſus. C. de lib. & eorum liber.*
12 *Pœnam legalem excedere quadruplum, cùm ita vel legi vel principi placet.*
13 *Pœna conuentionalis ad quam ſumma vſque aſcendere poßit, variæ doctorum opiniones.*
14 *Alex. conſ. 157. nu. 7. lib. 6. à Rebuffo malè intellectus, declaratur.*
15 *Iaſonis inconſtantia notatur.*
16 *Romani opinio conſ. 510. nu. 9. defenditur.*
17 *Iudicis arbitrio relinqui, ad quam ſummam vſque pœna conuentionalis aſcendere poßit.*
18 *L. vnica. verſic. cùm ſcimus. C. de ſenten. quæ pro eo quod intereſt profer. declaratio & intellectus.*
19 *Pœna adiecta contractui incerto, intereſſe non excedit.*
20 *Rebuffi conſideratio exploſa.*
21 *Statutum Brixiæ 151. in ciuilibus ſub rubr. Quòd non fiat ratio de pœnis, latè & diligenter explicatur.*
22 *Pœnam conuentionalem ita contractui affirmatiuo, quemadmodum & negatiuo adijci poſſe.*
23 *Pœnam conuentionalem in compromiſsis quadruplum poſſe excedere.*
24 *Iudicis arbitrio moderandam eſſe pœnam conuentionalem ratione contemptus commiſſam.*
25 *Pœnam conuentionalem in tranſactione an quadruplum poßit excedere.*
26 *Iudicis arbitrio temperatur pœna commiſſa in trāſactione ratione contemptus.*
27 *Pœna vltra quadruplum ex certa ſcientia promitti poteſt.*
28 *Statutum Patauinum ſub rubri. De alienationibus & obligationibus. cap. ſtatuimus, latè declaratur.*
29 *Pœna conuentionalis iuramento promiſſa quadruplum excedere an poßit.*
30 *Iuramenti inobſeruator infamatur.*
31 *Pœnam peti poſſe ob iuramentum, & ſi nil interſit.*
32 *Diuinam maieſtatem lædere plus eſt, quàm humanam.*
33 *Pœna conuentionalis ſi verum intereſſe excedere poteſt, an etiam poßit excedere quadruplum.*
34 *Pœna conuentionalis exceßiuè promißio iuramento non confirmari.*

35 Iuramentum tres comites habere debere.

36 Statutum Brixiæ 151. in ciuilibus ſub rubr. Quòd non fiat ratio de pœnis, declaratur.

37 Pœnæ conuentionales an quadruplum poßint excedere de iure canonico.

38 Pœnas conuentionales eſſe ob contemptum & interesse exigibiles, etiam de iure canonico.

39 Pœnas conuentionales in foro conſcientiæ eſſe exigibiles ratione intereſſe.

40 Pœnas conuentionales debitorem vltrò ſoluere, nõ teneri etiam in foro conſcientiæ.

41 Pœnas conuentionales etiam ab eccleſiaſticis poſſe exigi.

42 Pœnas conuentionales exigi non poſſe cùm in fraudem vſurarum appoſita ſunt.

43 Statutum Brixiæ 151. in ciuilibus ſub rubr. Quòd non fiat ratio de pœnis, an locum habeat cùm datio in quantitatis pœna apponitur, latè declaratur.

44 Pactum eſſe loco pretij.

CASVS CCLX.

POENA LEGALIS QVAE, QVAE conuentionalis, quanta eſſe poſsit earum ſumma, ſtatutum Brixiæ atque Patauij diligenter & ſubtili declaratione enucleatum.

QVO facilius legum conſtitutiones
1 † ac partium pacta & conuenta obſeruentur, adijci pœna contra con-
2 temptores ſolet. quæ ſanè † pœna altera legalis, altera conuentionalis appellatur legalis quæ à lege ipſa indicitur. §. omnes. inſtit. de actio. & in integro illo titulo inſt. de perpet. & tempo. action. conuentionalis verò quæ ex partium conuentione proficiſcitur. §. conuentionales, inſt. de diuiſ. ſtip. l. 5. §. conuentionales, de verbo. oblig. Clauaſius in ſumma in verbo Pœna. §. 12. Conradus tractat. De contract. q. 31. & Rebuffus in l. vnica. nu. 542. C. de ſenten. quæ pro eo quod intereſt profer. Dubitari nunc contingit, ad quam ſum-
3 mam vſque aſcendere hę † pœnæ poſsint. & quemadmodum duæ ſunt pœnę ſpecies, vt dixi, ita duo capita noſtri conſtituunt vnũ quò ad pœnam legalem, alterum quò ad conuentionalem.

Quò ad primum caput res ſatis clara vide-
4 tur † pœnam quadruplum regulariter non excedere. §. omnes. inſt. de actio. ibi, vlterius autem nulla actio extenditur. cur ita conſtitutum ſit ingenuè fatetur Coraſius ad d. §. omnes, ignorare.

Declaratur primò vt non procedat cũ duæ
5 actiones moueri poſſunt, vt in † caſu. l. 3. §. vltim. ff. de calum. quo loci habetur, ꝙ ſi à Titio pecuniam acceperis, vt mihi calumniæ cauſa negotium faceres; deinde à me quoque tantundem fortè ne faceres, duabus actionibus in factum ex illo edicto de calumniatoribus te cõuenire potero, & vnaquæque in quadruplum dabitur; tùm eius quod à me, tum eius quod ab alio accepiſti. quam declarationem ad rem noſtram annotauit Coraſius. d. §. omnes. num. 2. & ibi Zaſius nume. 11. verſ. quartò fallit.

6 Declaratur ſecundò, nõ procedere cùm † pœna extraordinem indicitur, vt in caſu l. vlt. C. de ijs qui à nõ dom. manumit. veluti ſi quis Principis auctoritate ſeruum alienum manumittat. nam vero domino poſt reſtiturum in primis mancipium duo ſimilia eiuſdem ſexus & artis domino, & tria fiſco in pœnam decipientis principem, pręſtare cogitur: ita adnotauit Coraſius præcitato. §. omnes. & ibidem Zaſius nu. 10. verſ. tertiò fallit.

7 Declaratur tertiò nõ procedere cùm † via accuſationis proceditur: nam tunc pœna quadruplum excedere poteſt, cùm aliquando ob criminum grauitatem totum patrimoniũ exhauriat, atque ita publicetur. §. hic igitur. in auth. vt iudices ſine quoquo ſuffrag. & adnotauit Coraſius qui ſuprà, & ibidem Zaſius nu
8 me. 11. verſ. tertiò fallit. & hoc erit † iudici arbitrarium, atque ita intelligi poteſt eorũ opinio, qui in iudicis arbitrio pœnam hanc lege non determinatam collocarunt. quam quidẽ opinionem recenſet ac probare videtur Ang. Aret. d. §. omnes. nu. 2. verſ. ſi autem eſt firma ra, inſt. de actio.

9 Declaratur quartò, nõ procedere † cùm pœna eſt loco intereſſe, vt ſi quis morboſum pecus vendidit, cuius poſtea contagione totus grex interijt. aut tignum vitioſum, cuius vitio ędes corruerint, tunc is vẽditor vltra quadruplum ex eo teneri paret, ꝙ rerum omniũ detrimentum ſoluere teneatur. l. Iulianus, in prin. ff. de actio. empt. idem pariter ſi quis clauum è naui ſuſtulerit, dederitque cauſam naufragio, pœnam totius damni ſuſtinebit. l. 3. §. ſeruatus conſultum. ff. de incẽd. ruina & naufrag. & annotarunt Zaſius dict. §. omnes. nu. 10. verſ. ſecundo fallit. & ibidem Coraſius in fine.

10 Declaratur quintò non procedere † in actione legis aquiliæ, cuius pœna quadruplum excedere

excedere poteſt.§.illud,inſtit. de lege Aquil.
Zaſius d.§.omnes,num.10. vt ſi ſeruus ocîſus
poterat adire hęreditatem, iſta rota hęreditas
æſtimatur quę quadruplum ſæpiſsime exce-
dit. quod ſpeciale fauore legis Aquiliæ eſſe
intellexit Zaſius,vt compeſcantur nebulones
ne paſsim ſeruos alienos occidant & trucidēt.
ego verius intelligo non tantùm hoc eſſe ad
pęnam, quàm ad intereſſe, ratione damni per
peſsi ob amiſſam hęreditatem.
11 Declaratur ſexto non procedere † in caſu.
l.ſi manumiſſus.C.de lib.& eorum liber.ſi ſer
uus manumiſſus ingratus domino eſt in ſerui
tute redigitur. quæ pęna ineſtimabilis eſt.l.li
bertas.de reg.iuris.Zaſius.d.§.omnes, nu.11.
verſic. quintò fallit. qui exiſtimauit hoc eſſe
ad pęnam grauis criminis ipſius ingratitudi-
nis.
Declaratur ſeptimò non procedere quâdo
12 † noua lege,vel ſua auctoritate ſtatueret Prin
ceps, quòd pęna quadruplum excedat. nam
cum Princeps ſit lex viua, ſequitur ita poſſe
ſtatuere.ita in ſpecie Ripa libr.2.reſpo.cap.9.
in fine. qui loquitur de pęna conuentionali
excedenti quadruplum auctoritate Princi-
pis.
Secundum caput noſtri huius caſus eſt, cū
13 de † pęna conuentionali agitur,ad quam vſq;
ſummam aſcendere poſsit, variæ hac in re fue
runt Doctorum opiniones,quas longa ſerie re
cenſet Petrus Rebuffus in l. vnica, nume.543.
C.de ſenten. quæ pro eo quod intereſt pro-
fer.eo enim loci enumerauit duodecim opi-
niones, quas ego hic adſcribere ſuperſedeo,
ne ex ſcriptis ſcripta conficiam. illam vnā ipſe
Rebuffus probauit & communem dixit, quā
aſſirmauit Inno in cap.ſacro,de ſenten.excō.
nempè pęnam conuentionalem vltra quadru
plum exigi poſſe. ſed verè non video quomo
dò communis opinio hęc ſit; ſi quidē Rebuf-
14 fus citat † Alex.conſil.157.nume.7.libr.6.ſed
ibi Alexander non Innocentij opinionē, ſed
gloſſæ in d.l. vnica. C. de ſenten.quæ pro eo
quod intereſt profer.recenſet,& communem
eſſe teſtatur. quam tamen opinionem ipſemet
Rebuffus in d.l.vnica.nu.546.poſt Alciatū ibi
& poſt Rom.conſ.510.nu.9.10. reijcit allegat
etiam Rebuffus Iaſonem in l.2.num.141.C.de
iure emphy. cum tamen in opinione Iaſonis,
quæ ſub obſcure etiā ab eo affirmari videtur,
non ſit conſtituendum ſolidum fundamen-
15 tum,cùm idem † Iaſon, ſibi parum conſtans
in l.ſtipulatio iſta.§.alteri, in fine. de verbor.
obliga. tuetur opinionem Bartol. in l. vnica
nume.21. C.de ſenten.quæ pro quod intereſt
profer. & tamen illa opinio Bartoli à cęteris
reijcitur,vt ipſemet Rebuffus d.l. vnica. num.
551. eam reprehendit. retulit etiam Rebuffus
Franciſcum Balbum,qui quidem ſolùm affir-
mat, pęnam conuentionalem exigi poſſe quo
uis iure, non tamen explicat ad quam vſque
ſummam aſcendere poſsit. Quo circa,vt pau-
16 cis rem concludam, mihi placet illa opinio †
Romani conſi.510.num.9.verſicu.mihi verò.
quòd aut ratione contemptus adiecta eſt pę-
na, & tunc cùm expreſſum non reperiatur,
17 † iudicis arbitrio relinquitur. quod ille pro-
18 bat ex † d.l vnica.verſ.cùm ſcimus.C.de ſen-
ten.quæ pro eo quod intereſt profer. dum in
quit, eas ſolas pęnas exigi, quæ competenti mo
deratione proferuntur. cùm ergo competens
moderatio non reperiatur iure determinata
iure & meritò (inquit Romanus) dicendum
eſt, iudicis arbitrio locum eſſe, ex l.1.in fine.
ff.de iure deliber.cap. de cauſis. de off.de le-
ga.rurſus,inquit Romanus, probatis verſ. cū
ſcimus.dum ait, inſpiciendum fore quę ſit ſti
pulationis pęnalis quantitas quod non à par-
te, ne in ſua cauſa ſibi ius dicat, ſed à iudice
diffiniendum eſt.Subiungit tamen Romanus
quòd ſi ipſa pęna non excederet duplum, po-
terit exigi, ex.l. ſciendum. ff. de euictio Aut
loquimur (inquit Romanus) de pęna,quæ lo
co intereſse adijcitur, & tunc ſubdiſtinguen-
dum eſt: Aut adijcitur contractui habenti cer
titudinem quantitatis, ad quem ipſa pęna re-
ferri poteſt, tunc duplum excedere nequit.
quoniam, ſi quod intereſt duplum excedere
non poteſt. d.l.vnica verſic. ſancimus itaque.
pari ratione nec pęna loco intereſse ſubroga
ta,ex regula l.eum qui. §. qui iniuriarum.ff.ſi
quis cautio.cum vulgatis ſimilibus. Aut adij-
19 citur pęna contractui † continenti quid in-
certum;& tunc dicendum eſt non poſse exce
dere verum intereſse. quod probatur,quia ſi,
cùm petitur intereſse deſcendens ex contra-
ctu incertum continenti, iudex ex ſua ſubtili-
tate verum intereſse conſiderare debet, & in
eodem,non vltra condemnare.l.1.§.vlt. ex in
tellectu gloſsę ibi.ff.qui ſatiſd. coga dicendū
eſt ipſam pęnam eſse determinādam ſecundū
ipſum intereſſe,vt tāta ſit,quantum ipſum in-
tereſse.quo circa opus non eſt (inquit Roma
nus) agentē aliter probare.l.vltim.ff.de præt.
ſtip.& §.vlt.inſt.de inutil.ſtipul.ſufficit enim
ſi de intereſse conſtat, quod iudicis etiam
arbitrio

arbitrio modereri ſolet. quemadmodũ diximus ſuprà caſu.119.120.& 122. Nec aduerſatur
20 illa † conſideratio Rebuffi d.l.vnice. nu.556.
quòd ſecundum Romenum hoc modo pœna
promiſſe non à partium conuentione, ſed à iu
dicis arbitrio penderet: quod dicendum non
eſt. nam reſpondeo, conuentionis ſubſtãtiam
pendere à partibus, ſed hanc qualitatem mo-
derandi à iudice. nec incõgruum hoc eſt, quo
niam ita videmus in pœnis & intereſſe ob illa
tam damnum vel intereſſe de cuius quantita-
te ſtatur iuramento iniuriati & damnum paſſi
adhibita deinde iudicis moderatione. Hæc
doctrina multùm confert ad interpretationẽ
21 † ſtatuti Brixiæ in ciuilibus 151. ſub rubric.
Quòd non fiat ratio de pœnis. quo ſimplici-
ter cautum eſt, pœnas conuentionales exigi
poſſe certis in caſibus, vt in contractibus loca-
tionum & conductionum, in compromiſſis,
in inſtrumentis pacis et alijs nonnullis, non ta
men declarat ſtatutum ad quem vſque ſummã
pœnæ illæ aſcendere poſſint, ob id iuxta iuris
communis diſpoſitionem ſtatutum illud decla
rari debet, vt dicamus, ꝙ ſi pœna erit ratione
contemptus, arbitrio iudicis taxabitur: ſi ra-
tione intereſſe in contractu certo erit duplũ:
ſi in contractu incerto adhuc arbitrio iudicis
pro quantitate ipſius intereſſe, quod à iudice
temperari ſolet, vt iam diximus, moderabitur.
Quo circa dum ſtatutum vult, adiectam pœnã
in contractu locationis & conductionis exigi
poſſe, vt eſt quando conuentum fuit inter par
tes quòd conductorem conductam meliorem
reddat, vt putà, ꝙ arbores & vites plantet, qui
ſi non plantauerit, vel ſi plantas inciderit no-
mine pœnæ quinquaginta ſoluat, vel quòd iã
plantatas non incidat. nam rectè ratione huius
22 facti ſiuè affirmatiui ſiuè negatiui † pœna etiã
de iure communi adijci poteſt. l.2.§. item ſi in
facto. & l.4.§. Cato. & l. ſtipulatio iſta §. alte-
ri, de verbo. oblig. & cum pœna hoc in con-
tractu locationis appoſita videatur potius ra-
tione damni et intereſſe, quàm ob meram pœ-
nam: ex quo ob inciſas, vel non plantatas arbo
res prædium vberius non redditur: dicẽdum
eſt, pœnam hanc iudicis arbitrio taxandam eſ
ſe, cum factum incertum ſit. quamquam in fa-
ctis affirmatiuis & negatiuis pœnam excedere
poſſe quadruplum ſenſerit, & malè Rebuffus.
d.l. vnica. nume 786. C. de ſent. quæ pro eo
quod intereſt profer. Præterea, cùm ſtatutum
23 hoc concedat, pœnam poſſe adijci in † com-
promiſſis & laudis ſuper illis ferendis conue-
nit cum iure communi, quo eſt permiſſum pœ
nam in illis apponere, etiam ſi dationi quanti-
tatis adijciatur: ita Butrig. Salic. & Fulg. in l.
promiſſis, vbi Alex. nu.2. C. de tranſact. idem
Alex. in l.2.§. vlt. nu.6. ff. de verb. obli. Abbas
c. dilecti, in fine de arbitris. Purpur. in l. roga-
ſti.§. ſi tibi. nu.83. ff. ſi certum petat. & Rebuf-
fus d. l. vnica. num.272. & nu.568. verſi. ſecun
dò procedit. C. de ſent. quæ pro eo quod in-
tereſt profer. qui ſenſit hoc in caſu pœnã hanc
excedere poſſe quadruplum. verùm relati Do
ctores ab eo hoc non affirmant, ſed ſimplici-
ter dicunt pœnam adijci poſſe in compromiſ-
ſo & laudo, & illam non præſumi in fraudem
vſurarum, quamquam dationi quantitatis ap-
poſita fuerit: cum potius facto, hoc eſt, ſi lau-
do non paruerit, quàm ipſi veræ dationi adie
cta cenſeatur. ad quem ergo ſummam aſcẽde-
re hæc quantitas poſſit eorum nemo declarat
quamobrem ex iam relatis intelligere poſſu-
mus, hanc pœnam eſſe adiectam potius ob con
temptus, quàm ob intereſſe facti certi. ob id
24 † iudicis arbitrio moderanda pœna erit, ex
d.l. vnice verſic. cum ſciamus. C. de ſent. quæ
pro eo &c. quam Romanus d. conſi.510. num.
25 9. perpendit. Idem eſt dicendum in † contra-
ctu tranſactionis, in quo illud ſtatutum conce
dit pœnæ adiectionem quemadmodum & ius
commune, vt ſcribunt omnes in l. promiſſis.
C. de tranſact. vbi Alex. poſt cæteros intelligit
quando adijcitur vel facto, vel dationi ſpeciei.
hoc inquam caſu cum pœna ſit ratione contẽ
26 ptus, pœna † iudicis arbitrio moderanda erit.
Hæc intelliguntur cùm pœna promiſſa exce-
dit quadruplum: nam ſi non excederet duplũ,
libere abſque alio iudicis arbitrio & modera-
tione exigi poſſet, vt relatus Romanus affirma
uit ex l. ſciendum, ff. de euictio.

Declaratur nunc primò hæc iuris ſentẽtia,
27 vt non procedat, cùm ex certa † ſcientia ex-
preſſe quis pœnam vltra verum intereſſe pro-
miſiſſet: nam tunc illa exigi poteſt. ita Roma-
nus d. conſi.510. nu.10. ſic intelligens l. ſed &
ſi quis.§ vlt. ff. ſi quis cautio. & l. ſi dictum. ff.
de euict. & l. vltim. ff. de Prætor. ſtipu. quas ita
etiam intellexit Rebuffus in d. l. vnica. n. 572.
verſic. octauo extende. C. de ſent. quę pro eo.
poſt Alexan. quem citat Illa eſt ratio, quia ipſi
ita ſcienter promittenti adſcribitur, ſi tã lar-
gèatque profusè promiſit & hęc eſt notabilis
declaratio ad relatum ſtatutum Brixiæ, dum
admittit pœnæ promiſſionem admittit etiam
vltra intereſſe ſi ſciẽter expreſſe promiſit. quo
circa cauti erunt contrahentes, & arbitri, vt
certiores reddãt pœnarum promiſſores, quid

iura

iura & leges ſtatuerint, quidque ab eis promittatur, & deinde exprimant certam pœnam intereſſe excedentem.

Dubitaui ego aliquando, an hęc declaratio
28 procedat in † ſtatuto Patauino ſub rubr. De alienationibus & obligationibus. c. ſtatuimus. quo ſancitum eſt, pœnam non poſſe excedere ſummam valoris atque æſtimationis rei, dubitaui inquam, an hoc ſtatutum loquatur in dubio, vel etiam cùm quis ſcienter pœnam promiſit. & cùm ſtatutum ſit iuris communis declaratorium, nec enim (vt diximus,) ius commune diffiniuit expreſſe ad quam vſque quantitatem pœna aſcendere poſſit, ſed in iudicis arbitrio reliquit: ob id dicendum videtur ſecundum ius commune eſſe intelligendũ, nec enim ſtatutum declarans extenditur ad iã clara, quoniã fruſtaneum eſſet. l. 1. ff. de dote prælega. & cùm ergo ius commune admittat promiſſionem hanc certam & claram, ſic ſtatutum admittere videtur. nihilominus varius ſentio ſtatutum hoc reijcere etiam promiſſionẽ ſcienter factam vltra ipſius rei æſtimationem. nam ſtatutum vult ingluuiem ſtipulantium pœnas ſibi ſolui reprimere, ne vltra veram rei æſtimationem. pœnas ſtipulentur. atque ita, dum ea dictione, quantitas, ſtatutum vtitur, ſentit de quantitate expreſſa & clara. & dum ſubijcit, incerta atque promiſſa, ſcientiam exprimere videtur. vt hinc intelligamus nullo modo licere ſtipulari pœnas vltra veram rei æſtimationem. Quid autem in foro & iudicijs obſeruatum hactenus ſit, dicant diſertiſſimi Patauini cauſarum Patroni, ego eam nouus incola iudiciorum huius ciuitatis obſeruantiam ignoro. ſed an pœna hęc vltra intereſſe quadruplum tranſcendere poſſit Rebuffus d. l. vnica num. 572. poſſe tranſcendere ſcribit. quod verum non puto.

Declaratur ſecundò non procedere quãdo
29 promiſſioni ipſius † pœnæ adiectum fuiſſet iuramentum, nam tunc verum intereſſe excedere poteſt, ita reſpondit Roma. d. conſi. 510. nu. 11. & ante eum Anch. conſ. 148. ex tex. l. ſi quis maior. C. de tranſact. quem in hanc ſententiam ſingularem eſſe dixit, idem placuit Iaſoni in d. l. ſi quis maior. n. 29. quamquam dixerit textum d. l. ſi quis maior, neceſſario non probare, ſed ibi Parpalea num. 70. & cur. ſen. nume. 53. clarius affirmant. Bauerra tract. De virtute iuramenti. nu 139. Rebuffus d. l. vnica nu. 572. C. de ſentẽ. quę pro eo quod intereſt. ea ratione mouetur Ancha. & Romanus, quo
30 niam † iuramentũ operatur, vt contrauenies infamiam incurrat, & in pœnam incidat, & ex contractu percepta reſtituat. ergo ſequitur (inquit Romanus) quòd pœna illa ſaltem ex corroboratione & approbatione propter iuramẽtum legalis eſt, quoniam ſi lex ita non ſtatuiſſet, agens altero contentus eſſe deberet, nẽpè vel pœnę exactione, vel oppoſitione exceptionis ex conuentione prouenientis. l. reſcriptũ. §. ſi pacto. ff. de pactis. l. cùm proponas. c. de tranſact. at certum eſt pœnas legales vſque ad quadruplum eſſe terminatas. §. omnes. inſt. de actio. & ſuprà diximus.

Secunda ratione Ancha. & Romanus vtun
31 tur, hoc caſu ob † iuramenti vim, pœna etiam ſi nihil interſit, peti poteſt, cùm ratione contemptus appoſita ſit. l. ſtipulatio iſta §. alteri. de verb. oblig. ſi ergo ratione contemptus præcepti humani vltra interẽſſe aſcendere poteſt, vt ſuprà diximus, ergo fortius ratione contemptus Diuinæ maieſtatis excedere poteſt, cùm
32 plus eſt diuinam † maieſtatem quam pręcepta humana contemnere. l. Manichæos. c. de hæret. & cap. vrgentis, extra eod.

Sed in hac declaratione ſubeſt dubitatio,
33 an † pœna hęc, quę intereſſe verum excedere poteſt, excedere etiã poſſit quadruplum? Rebuffus in d. l. vnica nume. 572. c. de ſent. quæ pro eo quod intereſt profer. expreſsè dixit, quadruplum poſſe excedere. idẽ viſus eſt ſentire cur. ſen. d. l. ſi quis maior. nume. 53. c. de tranſact. ea ratione vtitur Rebuffus, quia quãdo iuramentũ poteſt ſeruari ſine interitu ęternę ſalutis obſeruandum eſt. cap. cum contingat, de iureiuran. cap. quamuis, de pactis in 6. ſed in caſu iſto ſeruari poteſt, ergo &c. Accedit, quòd ſcienter pœna promiſſa eſt, ergo (ait ille) vltra quadruplum extenditur. l. ſed & ſi quis. §. vlt. ff. ſi quis cautio. & attigi in pręcedenti declaratione. Verùm cõſideratio hęc falſa eſt, & illi iam occurrit Ancha. d. conſ. 148. colum. 2. verſi. contrarium ſentio. dum di
34 xit, exceſſiuam hanc † promiſſionem iuramẽto non confirmari, cum iuſtitiæ, honeſtati ac bonis moribus repugnat. cap. ſuam, de pęnis.
35 & † iuramentum debet habere tres comites iuſtitiam, veritatẽ & honeſtatem. cap. animaduertendum. 22. q. 2. & tradunt Dec. conſ. 180. nume. 5. Cur. iunio. conſ. 141. nume. 9. Craue. conſi. 144 nume 16. & Soc. iun. conſi. 48. nume. 25. lib 1. & declarat Didacus in cap. quamuis parte prima §. ſexto, nume. 4. de pactis in 6. quę hic non adeſſent. Nõ etiam me mouet illa ratio Rebuffi, quòd ſcienter ſit facta promiſſio, quia ex declaratione præcedenti intelligimus,

ligimus,certam promiſsionem operari, vt vltra intereſſe verum pœna exigi poſsit;non tamen dicitur quòd quadruplum excedere poſſit: immo aduerſus Rebuffum pugnat text.§. omnes,inſt.de actio.quo intelligimus pœnam legalem quadruplum tranſcendere nō poſſe. ergo nec pœna hæc ex virtute iuramenti poſteaquam approbatione legalis eſt . poſſet tamen tranſcendere quādo ſua auctoritate Princeps confirmaret.Ripa lib.2.reſpo.cap.9.in fine & ſuprà attigi. Sed ego intelligerem quādo certò eſt promiſſa & Princeps confirmat, vt loqui videtur Ripa.id quod dubitationem non haberet ex dictis ſuprà in præcedenti declaratione. Quibus infertur declaratio ad re-
36 latum † ſtatutum Brixiæ 151. quo pœna conuentionalis multis in caſibus approbatur.conſtat illas pœnas eſſe legales approbationes, & per conſequens poſſe excedere iuſtum intereſſe & rei æſtimationem,nō tamen poſſe trāſcendere quadruplum .

Declarationes iſtę locum obtinent non ſo-
37 lùm ex iuris ciuilis diſpoſitione, ſed † etiam ex iure Pontificio,vt probat cap. ſuam.de pœnis, iuxta vnum intellectum gloſſæ ibi, atque ita annotauit Rebuffus d.l. vnica. nume.568. verſ.quartò etiam.C. de ſenten. quæ pro eo. &c. qui ſanſit poſſe excedere quadruplum. quod falſum opinor,& illi cap.ſuā,repugnat, quemadmodum cum Ancharano ſuprà attigimus.& Doctores relati à Rebuffo ſolùm affir-
38 mant, † pœnas has, vel conuentionales ob cōtemptum,vel intereſſe,vel etiam legales de iure canonico eſſe exigibiles etiam vltra iuſtum intereſſe.quod clarè affirmauit Purpur.l.rogaſti.§.ſi tibi.num.91.ff.ſi cert.peta.& ſenſit Soc.iun.conſ.23.num.17.lib.2. immo & in fo-
39 ro conſcientiæ exigi † pęnæ hæ poſſunt: ita Corneus conſil.69.in fine,lib.2.Angelus conſil.44 Decius conſi.298.col.2.num. .alios citant Purpu.in d.l.rogaſti.§.ſi tibi,num.87.& Rebuffus in d.l.vnica,nu.569.quod intelligitur ex latere creditoris, qui iuſtè has pœnas exigere poteſt, cùm leges ita fieri permittant.
40 Ex latere verò debitoris, qui pœnas † illas promiſit,ſcribunt Doctores, illum non teneri in foro conſcientię vltro ſoluere,ſed ita demum ſi ad ſolutionem requiritur:ita declarat Purpur.d.§.ſi tibi,num.87.idem ſenſit Rebuffus d.l.vnica,num.569.in fine. & Andreas ab Exea in cap.1.num.340.de conſti.reiecta opinione Decij in d.cap.1.num.20.qui leui quadam ratione hanc declarationem reprobauit atque ita declarādi ſunt Corſetus ſing. in verbo Pęna, incipit In foro conſciētiæ. Gomeſ. in §.ex maleficijs,nu.14.inſti. de actio.& Tiraquel. in l ſi vnquam, in verbo Rauartatur. num.291.292.C. de reuo.dona.qui poſt alios plures perplexè hac de re loquuntur. Illud e-
41 tiam eſt annotandum, has † pęnas non poſſe exigi ab eccleſiaſticis quatenus iuſtum intereſſe excedunt:ita clarè reſpondit Angelus cōſil.43.in fine.& Rebuffus d.l.vnica.num.568. verſi.limita in eccleſia. qui alios citat. Quod eſt annotandum ad interpretationem d.ſtatuti Brixiæ, quo frui eccleſiaſtici poſſunt cōtra laicos, vt ſcribunt Doctores in cap. eccleſia ſanctæ Marię,de conſt.ſi ergo Prælatus bona eccleſiæ laico locauerit & adiecerit pœnam iuxta illius ſtatuti conceſsionem , illa iuſtum intereſſe excedens à Prælato exigi non pote-
42 rit. Illud etiam adnotandum eſt, hanc † pœnam tunc exigi non poſſe,cùm in fraudē vſurarum adiecta aſtitit probat.l.cum allegas.C. de vſuris,omnes.l. rogaſti. l.ſi tibi. ff.ſi certū peta.Rebuffus d.l.vnica. nu.573. In fraudem autem vſurarum multis modis probatur promiſſum,quos ſanè modos longa ſerie recēſent Doctores. d. §. ſi tibi, ibi præſertim Purpur. num.79. & in d.l. vnica vbi latiſsimè Rebuffus nume.170.& nume.408. illudque in ſumma concludunt,quòd aut pœna adijcitur quātitati dationis, vt putà, & ſi centum mutuo à me tibi data intra annum nō reſtitues , ſolues decem:præſumitur hæc pęna in fraudem vſurarum,atque ita exigi non poteſt. Aut adijcitur ipſi facto vt putà, & ſi domum non ædificaueris,ſi arbores non plantaueris,ſoluas decem, non pręſumitur hęc pœna in fraudē vſurarum adiecta,ob id exigi poteſt. Hæc libētec
43 retuli,quoniam video in illo † ſtatuto Brixiē ſi cap.151. ſub rubric. Quòd non fiat ratio de pœnis, difficultatem excitari poſſe, concedit ſtatutum pęnas has certis caſibus adiectās poſſe exigi, an intelligatur ſtatutum ſiuè pœnæ adiectæ fuerint facto,ſiuè dationi quantitatis vtrunque enim contingere poteſt, vt putà, ſi in inſtrumento liuelli , vel locationis dictum eſt , ꝙ is liuellarius, vel conductor teneatur plantare arbores,&. ſi non plantauerit, ſoluat decem.hęc pęna eſt adiecta facto.ſi verò eſt dictum, quòd liuellarius vel conductor ſoluat quotannis durante liuello & locatione centū in die ſancti Martini,& ſi illa die non ſoluerit illa centum, pęnæ nomine ſoluat decem. hęc pęna eſt adiecta dationi quantitatis . ita etiam ſi foret dictum in cōpromiſſo,ſeu laudo emologato , quòd dictæ partes non poſsint, nec

debeant

debeant recedere à prolato laudo, & ſi receſſerint, quòd nomine pœnæ ſoluent alteri parti centum. hæc pœna eſt adiecta facto. Si verò eſſet in laudo dictum quòd vnus ex litigantibus alteri ſoluet mille in die ſancti Martini, & ſi non ſoluerit, nomine pœnæ det centum. pœne hęc dationi quantitatis adiecta eſt. ite in inſtrumentis pacis & ſimilium conſiderari pōt. poterit ne ergo in terminis ſtatuti vtroque in caſu adiecta pœna exigi? Ego opinor in compromiſſis ſeu laudis emologatis, in tranſactionibus, & inſtrumentis pacis, abſolutè vtroque in caſu exigi poſſe. quoniam factum principaliter conſideratur, hoc eſt contemptus, inobedientia, atque ite contrauentio. Maius eſt dubium in inſtrumentis liuellorum, locationum, & inquilinorum, quoniam vbi donationi quantitatis adijcitur, nullū factum propriè cōſiderari poſſe videtur, & idē videtur quòd in mutuo, in quo adiecte pœna reprobatur. nihilominus credo pœnā vtroq; in caſu adiectam exigi poſſe. quoniam ſtatutū expreſsè hoc concedere videtur, perpendendo illius verba, ibi, tam partiarios, quàm pecuniarios: vel ad alias res reddendas obligatos. æquiparet ſtatutum colonos partiarios, pecuniariosq; illis, qui res aliquas reſtituere tenentur. ſed ab illis, ſi rem non reſtituunt, pœna exigi poteſt. ergo & à colonis his, ſi vel penſionem, vel fructuum partem non ſoluunt. Præterea hoc ſtatutum fingere videtur hanc pœnam eſſe pro legitimo intereſſe dominorum, qui ex ſuis prædijs fructus & reditus tēpore præſtituto ad ſuæ familiæ ad domus detrimentum non conſequuntur. & quādo lex vel ſtatutum fingit hoc intereſſe, exigi illud poteſt. ite reſpondit Baldus conſi. 166. Statuto cauetur quòd fingatur. lib. 1. quem ſecutus eſt Rebuffus in l. vnica. nume. 278. C. de ſent. quę pro eo quod intereſt profer. Rurſus, pœna hęc legitimum intereſſe videtur, nam conſiderendum eſt, quòd dominus tanti non locaſſet, ſed pluris, ſi credidiſſet penſionis ſolutionem differri. vt ergo eo tempore ſine dilatione ſoluerent coloni, minori pretio locauit. † pactum ergo illud loco pretij ſuccedit. l. fundi partem. ff. de contrahen. empt. Decius conſi. 309. numero 3. infinita propè congeſſit Tiraquell. tract. de retractu conſangum. §. 1. gloſſ. 18. numero 38. & tract. De retractu conuentio. in procemio. nume. 22. & Didac. lib. 3. varia. reſol. ca. 10. nume. 1. cæteros prætereo. Hæc dixiſſe ſufficiet.

44 (margin, beside "uit. † pactum ergo")

SVMMARIVM.

1 *Famæ effectus multi.*
2 *Famæ frequentis vis magna.*
3 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ fama frequens dicatur.*

CASVS CCLXI.

FAMA FREQVENS QVAE, & de illius effectu.

QVANTVM frequens vehemensque fama tam in ciuilibus q̄ in criminalibus cauſis proſit, oēs norunt. † famæ etenim effectus plures ſunt. vt latè ſcriptū reliquerunt Bar. & Marſil. in l. de minore. §. ſi plurium. ff. de quæſtio. ille nume. 30. iſte nu. 50. cum multis ſequentibus. ſed verè maior eſt effectus † famæ frequentis, ſeu vehementis. nam & ſi ſimplex fama non facit inditium ſufficiens ad torturam, facit tamen fere vahemens. ita reſpondit Bar. conſ. 191. Domino Paci. lib. 1. quem ſecuti ſunt Marſil. ſingul. 97. Fame in fine. Lud. Carerius in verbo ſecundum inditium. nume. 6. Feli. in cap. veniens, il 1. nume. 15. de teſtibus. Plotus in l. ſi quando, numa. 891. C. vnde vi. & his in locis ſcribunt ij interpretes, eſſe † iudicis arbitrio, quæ frequens ac vehemēs fama dicetur. quod docuit etiam Marſil. in l. quæſtionis modum. nume. 19. & nume. 47. de quęſtio.

(margin numbers 1, 2, 3 beside the lines beginning "Quantum…", "rè maior…", "ſcribunt…")

SVMMARIVM.

1 *Iniuria vni facta quando eius coniunctis facta dicatur.*
2 *Conſtitutio Cheri, oppidi declaratur.*
3 *Iudicis arbitrio relinqui quando iniuria vni ex conſanguineis facta, alios afficiat.*
4 *Iniuria facta vni ex conſanguineis, quò ad quæ alteri facta cenſeatur.*
5 *Conſanguineos teſtimonium ferre non poſſe in cauſa iniuria alteri facta.*

CASVS CCLXII.

QVIBVS CONSANGVINEIS cenſeatur facta iniuria cùm vni facta eſt.

QVONIAM explicare cœpimus caſus iudicis arbitrarios in cauſis criminalibus, ob id placet cętera hic ſubijcere. ambigitur

1 Interdum quando † iniuria facta amico vel ſanguine coniuncto, alteri etiam facta cenſeatur. Eſt enim regulare, quòd iniuria facta vni ex ſanguine cenſeatur facta alteri, vt probat l. lex Cornelia, in prin. ff. de iniurijs. & ibi gloſ. & Bart. notarunt. ita etiam Bal. Ang. & Sali. in l. vnica. C. de raptu virg. Alex. conſil. 115. col. 2. lib. 4. Felin. in cap. Petrus. nu. 8. de homicid. late Tiraq. tract. De pœnis legum, cauſa 51. nume. 68. qui aliorum autoritatibus, & multis ſimilibus comprobat. Sed dubitatio in eo verſatur, an omnes & quoſcunque de familia afficiat. Bal. in conſil. 173. incipit in ciuitate Cherij, lib. 3. dum reſpondit ſuper quadam
2 † conſtitutione oppidi Cherij, ſeu ſocietatis S. Georgij illius oppidi, quod percuſſus poſſit facere vindictam. quærit, an percuſſus ille vindictam poſſit facere contra coniunctũ percuſſoris? & inquit, nõ poſſe cùm is vel abſens fuit, vel in gradu remoto eſt, quia iniuria remotos non afficit. & ob id declarãdo d. l. lex Cornelia. de iniurijs, ſentit illum eſſe remotum & iniuriam eum non afficere, cùm eſt vltra quartum gradum, quanquam eo loci aliorum opiniones referat, qui dixerũt eſſe remotum vltra ſeptimũ gradũ. Ego verò ſentio cum Bartolo in l. tutor. 9. ſi tutor. ſi ff. de ſuſpect.
3 tutor. hoc relinqui iudicis arbitrio, qui ex facti qualitate & conſuetudine regionis iudicabit, an etiam conſanguineus vltra quartũ vel vlteriorem gradum ea iniuria affectus ſit. confirmari hæc ſatis poſſunt ex his, quæ abundè ſcripſimus ſuprà ad caſum 146. Hæc autem iu
4 ris & doctorum ſententia, quòd † iniuria facta vni de familia intelligatur facta omnibus de illa familia, intelligitur quò ad ea, in quibus cõſideramus animi affectum, non quòad commodum aliquod, vt putà, quòd is agere poſſit, vel pœnam aliquam conuentionalem conſequi. ita poſt Baldum in l. 1. col. 2. C. ſi quacunque præd. dignit. & alios docuit Iaſ. in l. ſi ita ſtipulatus. §. Chryſogonus, num. 53. de verbo. oblig. & illum ſecutus eſt Gramma. conſil. 12. nume. 27. ergo de familia ob hanc
5 affectionem † non poterunt in ea cauſa vel teſtimonium ferre, vel iudicare, quoniam iure ſuſpecti ſunt. ita Bart. in d. l. lex Cornelia, in prin ff. de iniurijs quem probarunt relati doctores, vt Iaſon, Gramma. & Tiraquellus quibus accedunt Pariſ. conſil. 55. nume. 35. conſil. 58. numero 15. conſil. 59. numero 26. & conſil. 152. nume. 10. lib. 4. Alcia. tract. præſump. reg. 1. præſump. 2. & præſump. 23. Gramma. conſil. 26. numero 42. conſil. 45. nume. 4. & conſi. 58. nume. 7. idem in deciſione 23. num. 1. & deciſ. 48. num. 14. & Rolan. à Valle conſi. 24. nu. 41. lib. 1.

SVMMARIVM.

1 *Iniuria atrox, quæ.*

2 *Iudicis arbitrio relinquitur, quæ ſit pœna atrocis iniuriæ.*

3 *Iudicis arbitrio relinquitur, quæ ſit pœna atrocis iniuriæ.*

4 *Iulij Pauli receptarum ſententiarum locus.*

5 *Iniuria Magiſtratui illata atrox dicitur.*

6 *Iudicis arbitrio relinquitur pœna pro iniuria illata Magiſtratui.*

7 *Magiſtratum illatam ſibi iniuriam vendicare poſſe.*

8 *Appellans ſi in precibus aſſerat iudicem à quo iniquè & pretio ac precibus ſententiam tuliſſe, iudicis arbitrio punitur.*

9. *Conſtitutio Pedemontium titulo Come ſi ha fare l'appellatione, cum iure communi in aliquibus conuenit.*

10 *Iniuria illata magiſtratui donec eſt in ſyndicatu punitur ac ſi re ipſa ſit in ipſo officio.*

11 *Iniuria facta magiſtratui non contemplatione officij, non punitur ordinaria pœna.*

12 *Iudicis arbitrio punitur, qui iniuriam facit magiſtratui non contemplatione officij.*

13 *Iudicis arbitrio puniri inferentem iniuriam magiſtratui ſuſpenſo ab officio.*

14 *Appellatione pendente ſententia ſtat in ſuſpenſo.*

15 *Iniuria Rectori facta atrox cenſetur.*

16 *Iudicis arbitrio punitur iniuria facta ſcholaſtico.*

17 *Iniuria facta doctori dicitur atrox.*

18 *Conſtitutio noua Mediolani, ſub rubric. de pœnis, cap. ſi quis non prouocatus, declaratur.*

19 *Iniuria ex cauſa inimicitiæ doctori illata, non punitur vt facta doctori ratione dignitatis.*

20 *Doctor aſſerens ſe prætextu dignitatis iniuria ab aliquo affectum, probare debet.*

21 *Statutum puniens iniuriantem ſcholaſticum matriculatum comprehendit & iniuriantẽ de proximo matriculandum.*

22 *Conſtitutio noua Mediolani, ſub rubric. de pœnis, cap. ſi quis non prouocatus, non habet locum contra iniuriantem licentiatum.*

23 *Iniuria atrox dicitur coram magiſtratu facta.*

24 *Iniuria facta in foro atrox dicitur.*

25 *Conſtitutio noua Mediolani ſub rubric. de pœnis, cap. quicunque eundem, declaratur.*

26 *Statutum Ferrariæ lib. 1. ſub rubric. de officio poteſtatis*

teſtatis Ferrariæ, declaratur.

27 *Iniuria eſt atrox, tùm in faciem quis vulneratus eſt.*

28 *Lycurgum oculo batulo eruit Aleander.*

29 *Conſtitutio noua Mediolani ſub rub. de pœnis, cap. eruens oculum, declaratur.*

30 *Statutum Papiæ 19. in criminalibus, ſub rubr. de pœna illius, qui vulnerauerit, declaratur.*

31 *Statuta Veronæ lib. 3. cap. 26. ſub rubr. qui verba iniurioſa dixerit, & cap. vigeſimooctauo, vigeſimonono, declarantur.*

32 *Statutum Ferrariæ lib. 3. ſub rubr. de pœna dicentis verba iniurioſa, declaratur.*

33 *Statuta Patauij ſub rubr. de verbis iniurioſis, cap. 1. & 2. & ſub rubr. de iniuriantibus officiales, cap. 1. 2. 3. declarantur.*

CASVS CCLXIII.

INIVRIAE ATROCES QVAE & quibus pœnis hę coerceantur, varia inſignium Ciuitatum ſtatuta expoſita atque declarata.

INTER iniurias aliquis datur gradus,
cùm aliquæ ſimpliciter iniuriæ, aliquæ
1 † atroces iniuriæ appellentur. l. Prætor
edixit. §. vlti. & l. ſed & quęſtionis, & l.
lex Cornelia. §. lax itaque. ff. de iniurijs. & in
§. atrox iniuria. inſtit. de iniurijs. Aret. conſil.
34. Boerius q. 168. nume. 10. Petrus Placa lib.
1. epitom. delicto. capit. 6. nume. 3. atrox iniu
ria iudicatur ex qualitate facti, & ex qualitate
dignitateve perſonarum, quibus illata eſt. d.
§. atrox. verùm quia nec perſonarum qualitates, & dignitates, vnuſquiſque qualitates
ipſorum factorum, quæ variæ ſunt, & à futuro euentu pendent, iure diffiniri potue-
2 runt, ob id dicitur atrox iniuria † ex arbitrio iudicis. ita Hoſtien. in ſumma de ſenten.
excomm. §. ſi quis. verſicu. ſeptimus. quem
ſecutus eſt Tiraquellus in repe. l. ſi vnquam,
in verbo omnia, vel partem. numero 31. C. de
reuo. dona. quibus addo Abbatem in cap.
cùm illorum, numero 9. & numero 11. ibi Felin. numero 13. de ſenten. excomm. Alex conſil. 103. colum 1. lib. 2 quem eſt ſecutus Conradus Lauden. tract. duelli concluſione 17.
numero 18. addo & Ruinum conſilio 81. numero 6. lib. 4. & quemadmodum ratione varietatis factorum ac perſonarum iniuria indicatur atrox, & plus quàm atrox, ita variant &
pœnæ. & ob id cenſent doctores, pœnam pro
atroci iniuria non eſſe diffinitam iure, ſed re-
3 linqui † iudicis arbitrio. ita Aluar. in cap. 1.
§. iniuria, de pace iura. firm. Gomeſ. inſti. de
actio, in princ. numero 44. & clarius Crauet.
conſil. 119. numero 1. idem ſenſit Afflictus in
cap. 1. numero 21. verſicu. item habet arbitrium taxandi. ex quibus cauſis feudum amitta.
4 hinc † Iulius Paulus libro quinto, titulo
4. ſententiarum iuris. & eo loci Cuiacius
ſic ſcribit, iniuriarum actio, aut lege, aut more, aut mixto iure introducta eſt. lege 12. tab.
de famoſis criminibus membris ruptis, & oſſibus fractis. moribus quoties factum pro qualitate ſui arbitrio iudicis ęſtimatur, congruentis pœnę ſupplicio vindicatur. is ergo eam iudicabit emeritam pœnam pro ſui arbitrio iure & ratione regularo. quò tamen exempla aliqua iudex noſter habeat, aliqua hoc loco recenſebo.
5 Primò atrox † iniuria creditur illa, quæ
infertur magiſtratui. l. Prętor edixit. §. vltim.
ff. de iniurijs. quod auctoritate Ariſtotelis
Problem. 19. capitulo 14. in fine confirmatur. idem noſtri ſcribunt, vt Bartol. in l. non
ſolùm. §. ſi mandato. ff. de iniurijs. Baldus
in cap. 1. §. iniuria, de pace iura. firma. qui
atrocem adeò hanc eſſe dixit iniuriam, vt
percutiẽs magiſtratum ob inimicitiam, quàm
cùm eo gerebat capite mulctandus ſit. quam
aſſertionem vt admodum notabilem commendauit Ruin. conſilio 81. numero 6. lib. 4
6 qui dixit hoc caſu pœnam eſſe † arbitrariam,
ſed arbitrium poſſe extendi vſque ad mortem. idem tradunt Iaſon in l. qui iuriſdictioni, colum. 1. de iuriſd. omn. iud. in l. principalibus, numero 4. ff. ſi cert. peta. & in l. 1.
primo notab. C. de precibus imper. offeren.
Petrus Placa dict. libr. prim. epitom. de lictorum, capitulo ſexto, numero 3. qui multis rationibus & auctoritatibus comprobauit. quæ tamen deſumpſit à Tiraquell. cuius
nomen impiè ſupprimere ſemper ſolet, à Tiraquello inquam in tract. Nobil. capitulo 28.
numero 4. 5. & tracta. quòd ceſſante cauſa ceſſet effectus. limita. 15. numero nono. & quia
dignitati dicitur tunc illata iniuria eam ip-
7 ſemet magiſtratus † punire poteſt. ita Pariſius conſilio 147. numero ſeptimo, libro
quarto. poſt Oldradum conſilio ſeptimo. &
Paridem Puteum tract. ſyndicatus, in verbo
iniuria. quod intelligendum eſt. & declarandum egregiè ſecundum Abba. in cap. cum veniſſent num. 9. de iud. qui videndus omnino
eſt. Accedit quod ſcriptum reliquit Paul Ca-

ſtren. in l. illud. ff. de appell. quem ſecutus eſt
Nicolaus Ant. Grauatius in annot. ad praxim
Octauiani Veſtrij lib. 7. cap. 3. nume. 31. appel-
8 lantem † qui appellando conuiciatus eſt iudi-
ci aſſerendo illum iniquè, odio & pretio iudi
caſſe & his ſimilia, puniri extraordinariè. quã
9 ſententiam videtur inſecuta noua † conſtitu
tio Pedemontium in titulo Come ſi ha da
far l'appellatione, & in qual tempo quæ pœ-
na 25. coronatorum hos conuiciatores punit.

Quæ quidem iuris ſententia extenditur,
vt procedat etiam cum is magiſtratus ex toto
magiſtratum non depoſuit, veluti, cùm eſt in
ſyndicatu, ita Iaſ. d. l. principalibus. nume. 4.
ff. ſi cer. pet. idem in l. ſi ita ſtipulatus. §. Chry
ſogonus, quinto notab. de verb. oblig. & Ti-
raquel. d. cap. 28. num. 7. & Placa. d. cap. 6. nu.
22. Baldus tamen in l. obſeruare. §. proficiſci.
num. 6. verſi. ſeptimò quæritur. ff. de off. pro-
conſ. à quo deſumpta eſt hæc doctrina, intel-
10 ligit eſſe verum, quando † contemplatione
officij magiſtratus fuit iniuria affectus, aliàs
non, & rectè quidem; quòniam tempore ſyn
dicatus is non dicitur eſſe in magiſtratu, ſed
ſuſpenſus. ſuſpendi enim ſeu interdici ei de-
bet officium. ita Paris Puteus tract. ſyndi ca-
tus in titulo de off. ſyndica. pagina 4. quem
eſt ſecutus Gramma. conſi. 10. num. 3. Ego ta-
men opinor iniuriantem hunc magiſtratũ ita
ſuſpenſum non puniri pœna illa ordinaria &
atroci, qua regulariter puniuntur iniuriantes
magiſtratus, qui re ipſa magiſtratu funguntur:
11 ſed potius pœna extraordinaria † iudicis ar-
bitrio. quod à fortiori probat. l. iudici. ff. de
iniurijs. & l. illud. ff. de appel. & ibi clarè Bar.
nam iura illa probant inferentem iudici, qui
ſententiam tulit, & à qua fuit appellatũ, extra
12 ordinem puniri † iudicis arbitrio: eo quia
pendente appellatione is ab officio ſuſpen-
13 ditur, quemadmodum ſuſpenditur & ipſa
ſententia. l. 1. §. vlt. ff. ad Turpil. & cum Barto
lo in d. l. illud. ff. de appel. tranſit Placa. d. cap.
6. nu. 12. Secundum exemplum eſt atrocis in-
14 iuriæ, cum quis † iniuria afficeret Rectorem
Gymnaſij. nam is Principis perſonam ſuſti-
net, & dignitate omnes antecellit: vt ex ſta-
15 tutis ipſarum Academiarum videmus. quocir
cà eos iniuria afficiẽtes pœna capitis plectun-
tur: quod olim Papiæ, contra Ricium, & Pi-
ſis contra Craſſum obſeruatum noſtra ætate
fuit. ſcribit etiam Bal. in auth. habita. nume.
17. C. ne filius pro patre, arbitrio iudicis puni-
16 ri afficientem iniuria ſcholaſticum, & ſi atro-
cem ratione perſonæ eſſe non dicat.

Tertium exemplũ atrocis iniuriæ eſt, cum
17 quis † iniuria afficit Doctorem; nam & ij iudi
candi munus habent. auth. habita. C. ne filius
pro patre. quod intelligitur in profeſſoribus
inter ſuos ſcholaſticos: cæteri autem ſolam di
gnitatem habent. cap. quanto. vbi Abbas de
magiſtris. & in ſpecie noſtra ſenſit is Placa d.
cap. 6. num. 4. ob dignitatem ergo conſidera-
tur atrox iniuria. in his autem doctoribus nõ
profitentibus non reperio à iure communi
diffinitum, qua pœna ſint plectẽdi illi, qui eis
iniuriam inferunt; quamobrem arbitrio iudi
cis puniendi erunt. in Mediolanẽſi dominio
18 ſancitum eſt ex nouis † conſtitutionibus, ſub
rubr. de pœnis, cap. ſi quis non prouocatus.
inferentes iniuriam doctori collegiato puniẽ
dos eſſe vltra pœnam iuris communis, quam
arbitrariam eſſe diximus, pœna aureorum du
centum. & dum pars pœnę defertur collegio,
ea ratione factum eſt, quia illata iniuria vni ex
collegio, dicitur illata ipſi collegio. l. decurio
nes. C. de quęſtio. Ita Iacobus Beluiſius in ſua
pract. iudiciaria, nu. 52. & Conradus Laudẽſis
de duello, concluſ. 17. num. 19. & probat glo.
in cap. vulgaris, in verbo totum. de pœnit. di-
ſtin. 1. Rurſus conſtitutionem illam intelligo
de doctore tam iuris quàm medicinę, philoſo
phiæ & theologiæ, nam & ij doctores omnes
ſunt, & ſępe Iureconſultis pręferũtur, vt ſcri
bunt omnes in l. cùm quid. ff. ſi certum petat.
& dum conſtitutio cõſiderat iniuriam ex cau
ſa proueniente ab exercitio doctoratus, intel-
ligimus vltra ius commune diſponere. nã ſu-
prà diximus afficientem iniuria magiſtratum
ob priuatam inimicitiam puniri eadem pœna
qua puniretur, ſi eum iniuria affeciſſet ex cau-
19 ſa ipſius magiſtratus. ſi ergo † doctor ex alia
cauſa affectus ſit iniuria, vt ob inimicitiam a-
liunde prouenientem, pœnę locus non erit.
quo circà qualitas hęc probanda erit ab ipſo
20 † doctore, cùm ſuam accuſationem ita qua-
lificatam deducat, & ſine illa qualitate dedu-
cta nihil ei quò ad conſtitutionis pœnã pro-
deſſet. is enim qui in qualitate fundamentum
conſtituit, debet eam probare, vt latè diximus
ſuprà in caſu 185. & quod ait de doctore colle
giato, ego intelligo etiam de eo qui de proxi-
mo eſſet collegiandus ac cooptandus. idque
ex doctr. Ange. in l. pen. ff. de milit. teſta. dum
21 affirmat † ſtatutum punientem offendentem
ſcholarem in matricula deſcriptum, locum e-
tiam habere in eo, qui de proximo ſcribẽdus
eſt. & cum Angelo ſenſerunt Alexand. in l. ſi
quis id quod. col. 1. de iuriſd. omn. iud. Iaſ. in
auth.

auth. ſi qua mulier. num. 15. C. de ſacroſ. eccle. Felin. in cap. eam te. nume. 1. de reſcrip. Niconitius in rubr. ff. ſolu. matri. nume. 195. & Tiraquellus tract. de legibus connubia. poſt le-
21 ges, nume. 15. nec etiam relatæ † conſtitutiones procedunt in ſolo licentiato, vel qui examen priuatum feciſſet, glo. clem. 2. de magiſtr. Felin. in cap. eam te. nu. 1. de reſcrip. nu. 15.

Quartum exemplum atrocis iniuriæ dicitur, cùm quis coram ipſo magiſtratu aliqua
23 † iniuria afficitur: vt probat. d. l. Prætor edixit. §. vlt. de iniuriis. & d. §. atrox. inſtit. eo. confirmat Iulius Paulus lib. 4. ſenten. iuris. titu. 4. §. atrox. & ibi pulchrè Cuiacius, & ob id eam ſtatim punire poteſt is magiſtratus. ita Bar. in l. ſcriptus. de relig. & ſump. fune. Pariſ. d. conſil. 147. nume. 11. 12. lib. 4. Marſilius ſing. 549. & legibus Græcorum ita cautum fuit, Aymarus Riualius lib. 2. hiſto. iuris ciuilis in
24 principio. ſic etiam ſi illata eſſet † iniuria in foro coram multis perſonis, quod ex relatis iuribus affirmarunt Curt. iun. conſi. 148. nu. 2. & Conradus d. concluſ. 17. nu. 19. ex Placa d. cap. 6. num. 15. in Mediolanenſi dominio ex
25 præcitatis † conſtitutionibus. in titulo de pœnis. cap. quicunque enſe, indicta ex certa pœna illis, qui coram principe, vel magiſtratu, vel in foro, & curia facto iniuriam, ſeu vulnus vel verbere alteri intulerunt. Ferrariæ verò
26 extat † ſtatutum lib. 1. ſub rubr. de officio poteſtatis Ferrariæ, quo tribuitur liberum arbitrium Prætori puniendi iniurientem aliquem coram eo. ita Patauii extat ſtatutū ſub rubri. de verbis iniurioſis, cap. 1.

Quintum ac nûc vltimum exemplum, cùm
27 in faciem quis fuit vulneratus, vel percuſſus, veluti, ſi oculus eruetur, quemadmodum con-
28 tingit † Lycurgo Lacedæmoniorum legiſlatori, cui Alcander baculo oculum eruit. auctor eſt in illius vita Plutarchus. atrox etenim hæc creditur iniuria. d. l. Prætor edixit. §. vlt. & d. §. atrox. quo circà rectè noua conſtitu-
29 tione † Mediolanenſi in titu. de pœnis prohi. cap. eruens oculum, ſancitum fuit contra ita iniuriantes, poſſe puniri etiam pœna corpo-
30 rali, arbitrio iuſdicentis. ex ſtatuto † autem Papiæ 19. ſub rubr. de pœna illius qui vulnerauerit vel percuſſerit aliquem. eſt indicta pœna contra eruentem alteri oculum ducentum librarū, quam ſi intra quindecim dies nō ſoluet, oculus ei pari modo eruendus erit. ita enim obſeruatur illud euangelicum: Oculus pro oculo. in multis etiam Italiæ locis ſtatuta extant, quibus conceditur arbitrium iudici indicendi pœnā, cuius vis vel belis iniuriæ cau
31 ſe, quemadmodum cautum eſt † Veronæ ex ſtatuto lib. 3. cap. 26. ſub rubr. qui verba iniurioſe dixerit. & de iniuria perſonali in capi-
32 tulo 28. 29. eiuſdem libri, & Ferrariæ † ex ſtatuto lib. tertio ſub rubrica Pœna dicentis ver
33 ba iniurioſa alicui. & Patauij † d. ſtatuto ſub rubrica de verbis iniurioſis, cap. 1. & 2. & ſub rubrica de iniuriantibus officiales, cap. 1. 2. 3. quæ ſanè ſtatuta declarari atque interpretari ex relatis debent.

SVMMARIVM.

1 *Procurator pro reo in pœnis pecuniariis comparere poteſt.*
2 *Iudices poſſe cogere reos vt coram ſe omnino compareant.*
3 *Cautela qua reus vti poteſt ad conſtituendum procuratorem, vbi pœna pecuniaria eſt indicenda.*
4 *Reſponſio in indiuiduo facienda quæ, & de eius effectu.*
5 *Procurator quando reſpondendo, dominum obliget.*
6 *Veritatem detegi ex motu perſonæ interrogatæ.*
7 *Iudicis arbitrio relinqui an reus debeat perſonaliter comparere.*

CASVS CCLXIIII.

PROCVRATOR REI CRIMINOſI quando reijci poſſit, & reum cogi comparere.

DOCTORVM magis recepta opinio
1 eſt † procuratorem rei accuſati nomine comparere in iudicio ad eum defendendum poſſe, quādo pro delicto eſſet imponendæ pœnæ pecuniariæ: ita Bartol. in l. ſeruum quoque. §. publicè. ff. de procura. & communem teſtatur Rubeus in repe. l. penultim. §. ad crimen. numero 183. ff. de publ. iud. & attigimus ſuprà libro primo, quæſtio. 80. Verùm euenit ſæpè, quòd
2 † iudices iuſtis de cauſis volunt reum ipſum interrogandum comparere, an is reus ita cogi poſſit? Iacobus Butriga. referente Bartolo d. §. publicè. nu. 6. attulit conſilium ad hoc eui-
3 tandum, vt reus † procuratorem conſtituat ad ſic & ſic reſpondendum: ſit enim mandatum hoc (vt obiter hoc admodum annotatione di-

4 gnum dicſ) de † reſponſione in indiuiduo facienda. & dicitur formalis ipſius rei reſponſio. ita Bar. in l. non ſolum, in princ. nume. 8. & ibi Ange. ff. de procura. idem Bar. in l. filiusfam. nume. 11. ff. de dona. & conſil. 84. In cauſa ſtatii, lib. 1. pulchrè admodum Bal. in conſil. 110. Decrato domini cauetur. lib. 1. & conſi. 181. Factam ſupar quo, lib. 5. Ang. Aret. in §. prætareà, nume. 32. 33. inſt. de excep. Roma. conſi. 241. col. pen. Iaſ. in l. inuitus. nume. 5. C. de procur. & in l. ſi procurator. col. 1. & 2. ff. de cond. indeb. Ant. Capicius deciſ. 67. & Vantius tract. nullitatum, in titulo de nullitate ſenten. ex defectu mand. compá. nu. 93.

5 97. quo ſanè mandati genere vtimur, vt † procurator reſpondendo poſſit obligare dominum, etiam ad pœnam ſanguinis. & ex relatis locis ſatis vnuſquiſq; poterit intelligere quo modò verba illius mandati concipienda ſunt. voluit ergo dicere Iacobus Butrigarius, mandatum hoc ad ſic reſpondendum ſufficere, quia ex procuratoris reſponſione incidet dominus in pœnam. Verùm adhuc non ſufficere ſcribit Bar. d. §. publicè. nu. 6. quando vellet iudex rei accuſati præſentiam habere, vt hominis faciem, dum interrogaretur, intuari poſſet, & cognoſceret quo vultu, qua conſtantia, vel animi trepidationę reſponderet. nam

6 ex illius animi motibus † veritas ſæpè detegitur. l. da minore. §. tormanta. ff. de minor. quamobrem ſubijcit Bart. d. §. publicè. nu. 6.

7 in fine. eſſe † iudici arbitrarium quando cõpareat ſolus procurator cum mandato ad reſpondendum, vel veniat ipſemet accuſatus. cum Bartolo ſenſai ũt Rui. conſi. 118. nu. 5. li. 5. & Ant. Capicius deciſ. 143. nu. 5. qui & alios recenſẽt. prudẽs ergo erit iudex cùm delicti cauſa poſtulabit. cætera ſcripſimus ſuprà lib. 2. d. q. 80.

S V M M A R I V M.

1 *Cauſa capitalis & criminalis quæ.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ cauſa capitalis dicatur.*
3 *Capitalem cauſam eſſe, quam vitam adimit.*
4 *Criminalem cauſam à capitali differre.*
5 *Roberti Aurelianenſis opinio de cauſa criminali & capitali.*
6 *Duareni opinio de cauſa capitali, criminali & ciuili.*
7 *L. caius ff. ad S. c. Syllania. intellectus & genuinus ſenſus.*
8 *Ciuilis cauſa ſæpiſſimè appellatur pecuniaria.*
9 *Dubitandi ratio ad l. caius. ff. ad Senatuſconſul. Syllania.*
10 *Delicta morte extingui.*
11 *Pœnas pecuniarias non extingui morte delinquentis.*
12 *Conſtantini Harmenopoli locus.*

Casvs cclxv.

CAPITALIS CAVSA QVAE, & quæ criminalis, & de genuino intellectu. l. Caius. ff. ad S. C. Syllania.

Postea qvam tractare cœpimus de arbitrarijs iudicum in cauſis capitalibus, criminalibusq́;, haud incongruũ

1 eſt hoc loco agere, quando † cauſa capitalis, & criminalis dici poſſit. Baldus in l. eos. §. ſuper ijs. verſi. extra quæro. C. de appella. ſcriptum reliquit, cauſam capitalem conſi-

2 derari † arbitrio iudicis, ex eo quod euenire poteſt cõſideratis demeritis rei. argu. l. vlt. C. de iniurijs. poteſt enim delictum iniuriarum, ratione qualitatis perſonæ conſiderari capitale, & non capitale. rurſus ab euentu, quia poteſt contra iniuriãtem procedi altero ex duobus modis, ciuiliter ſcilicet & criminaliter. l. lex Cornelia. ff. de iniurijs. ab euentu ergo iudicatur cauſa criminalis ſeu capitalis. Ego (vt pauló altiùs rem cum beneuoli lectoris vtilitate repetam) ſcio cauſam capitalem verè à cri-

3 minali diſtingui. Eſt enim capitalis † cauſa & iudicium, quæ vitam adimit, vel quæ ciuam Romanum de ciuitate eximit, vt vltimum ſupplicium, aquæ & ignis interdictio; atq; his ſimilia. l. 2. ff. de publ. iud. §. capitalia, inſt. eo. & eruditiſſimè explicauit Hotomanus in commentarijs ad orationẽ Ciceronis pro P. Quinctio. interdum tamen latiori ſignificatione dicimus capite puniri, nam & de his qui beſtijs ſub ijciũtur, intelligitur. l. 3. & l. pen. vbi gloſ. ff. ad l. Cornel. de ſica.

4 † Criminalis autem cauſa, quæ verè à capitali diſtinguitur, eſt, cùm pœna pro perpetrato delicto impoſita fiſco defertur; quemadmodum è contra ciuilis illa dicitur. quando pœna parti læſæ conceditur. ita gloſ. l. 3. ff. de ſepul. viol. vbi Bar. quæ ſanè opinio vera eſt & communis, & hanc eſſe magis receptam ſententiam teſtantur M. Ant. Blancus in Practica crimin. parte quinta, incipit, viſis inditijs per reum. nume. 158. Decius in rubr. extra de iudicijs. numero 9. Gomeſ. inſt. de actio. in princ. nume,

nume.19. Boerius q.349. nume.2. & nouiſſi-
mè hanc defendit Duarenus lib.1. diſputa. an-
niuerſa. cap. 35. nec ab hac multùm receſſit
5 † Rober. Aurel. lib. 4. ſenten. iuris. c. 9. quan-
quam is poſtmodum ideo dictum iudicium ci
uile opinetur quòd olim iure ordinario age-
retur, eſſetq; finitus modus agendi, & ad cer-
tas formulas redactus, quo circà ciuilem exa-
minationem ordinem illum appellauit Vlpia-
nus in l.1. ff. de abigeis. & criminale iudicium
ab eo ſumpſiſſe nomen credit, quòd extra or-
dinem nulla propoſita formula, ſed ſimplici-
ter ad criminis vltionem ageretur. l. vnica. C.
quam ciuil. act. crim. præiud. §. in ſumma. inſt.
6 de iniur. † Duarenus verò dixit, ciuiliter agi,
hoc eſt humaniter, & vt ciuem decet. l.1. ff. de
incend. rui. & naufr. & l. vlt. C. de iniurijs, &
dum interpretarer aliquando rubricam. extra
de iudicijs, cùm Duareno ſentiebã: vnum hoc
eſt, cauſam criminalem cenſeri cum pœna, etiã
ſi pecuniaria eſt, fiſco defertur. Nec aduerſa-
7 tur fortiſſimus obex † l. Caius. ff. ad S.C. Syl-
la. in cuius declaratione miris cruciatibus ſe
hactenus noſtri torſerunt. eo enim in reſpon
ſo appellatur cauſa ciuilis, cum tamen pœna fi
ſco delata eſſet. ego, aliorum ambagibus præ
termiſſis, reſponſum illud interpretor, vt ibi
verè cauſa eſſet criminalis, ſed pœna impoſita
ratione cõmiſſi criminis eſſet pecuniaria. quæ
ſanè pœna pecuniaria eo in caſu nomen tri-
buit, vt cauſa ciuilis appelletur. id quod eſſe
verè poteſt. nam quando cauſa criminalis à
8 ciuili propriè ponitur tanquam diuerſa † ciui
lis ſępiſſimè pecuniaria appellatur. vt in l. vlt.
ff. de ferijs. in l.1. in princ. ff. de teſtibus. in au-
then. ſed hodie. C. de epiſc. & cler. l. tunc con
uenit. C. de accuſ. l. vltim. C. de requir. reis. l.
interrogari. C. de quæſtio. auth. ſed nouo iu
re. C. de pœna iud. qui malè iud. Cùm verò
ſolùm eſt ſermo de cauſa criminali, iudicium
ratione criminis criminale appellatur, ſed pœ
na interdũ pecuniaria eſt. vt in l. vlt. ff. de pri-
ua. delictis. & in d. l. Caius, quam ſic intelli-
go, nam ibi indicitur pœna ſorori hæredi in-
dignæ non vindicanti defuncti fratris necem,
iuxta Senatuſconſulti Syllaniani conſtitutio
nem. & ob id vt indigna pœna ea punitur, vt
hæreditate fratris priuetur, & illa fiſco defera
tur. quamobrem erat in reſponſo illo. d. l. Ca
9 ius † dubitandi ratio, quia dicendum videba-
tur, quòd & ſi illa Titia ſoror fuiſſet indigna,
& ob id inciderit in pœnam Senatuſconſulti
Syllaniani, non tamen videtur eſſe poſſe lo-
cum illi pœnæ poſt mortem ipſius Titiæ: eo
10 quia per † mortem delictum & pœna extin-
guitur. l. vnica. C. ſi ex delict. defunct. l.1. & l.
penultim. C. ſi reus vel accuſa. mort. fue. Ve-
runtamen aliter reſpondit Iureconſultus in
d. l. Caius. nempe pœnã illam non eſſe extin-
ctam, cùm pecuniaria ſit: quoniam agebatur
ſolùm de auferenda ſucceſſione ab indigna,
11 quæ ſanè pœna † morte illius indignæ non
fuerat extincta. l. 3. C. ſi reus vel accuſa. mort.
fuer. & l. 3. C. ſi pend. appella. & plura retuli
in tracta. de recupera. poſſeſſ. remedio primo,
numero 159. Quibus infertur haud rectè ſatis
12 ſenſiſſe. † Conſtãtinum Harmenopolim, qui
in iuris promptuario ſumma ab eo diligentia
compilato ſcripſit, lib. 1. titulo 2. rubric. Quid
ciuile ſit, quid item criminale. ciuiles contro
uerſias eſſe, quotquot pecuniariam pœnã ſeu
mulctam ijs, qui eas habent, irrogent. hęc ver
ba, is, qui eas habent fiſcum, qui mulctarũ ius
habet, non autem priuatum oſtendunt. Cau-
ſam ergo ciuilem eſſe ſentit, etiam cùm pœna
pecuniaria fiſco defertur: quod cõmuni opi
nioni aduerſatur. ſed cum Harmenopolo ſen
ſit Rota deciſio. 10. de appella. in antiquio-
ribus, vbi decidit, iudicem appellationis
datum ſuper cauſa criminali, non cognoſce-
re ſuper cauſa criminali ciuiliter tractanda,
vt cùm pœna pecuniaria fiſco applicatur. &
illam deciſionem retuli ſuprà lib. 1. quæſt. 82.
numero 3.

SVMMARIVM.

1 *Delictum graue quod.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui, quod dicatur graue delictum.*
3 *Exceſſus enormis quis.*
4 *Seditioſos grauiſſima pœna plectendos eſſe.*
5 *Statutum puniens turbantem pacificum ſtatum ciuitatis, non habere locum contra turbantem incidenter.*
6 *Delictum graue dicitur, quo clericus poteſt deponi.*

CASVS CCLXVI.

DELICTVM GRAVE quod, & qui exceſſus enormis.

GRAVE delictum graui etiam pœna
1 puniri debet, cùm † pœna ſit cum
delicto commenſuranda. cap. non
afferamus. 34. diſtinct. authen. oẽs

 peregrini.

peregrini. C. communia de ſucceſſ. & legitur in Deuteronomio cap. 25. Iuxta menſuram de licti erit plagarum modus. & ſcribit Marſilius conſi. 6. in fin. Dubitari itaq; contingit, quod graue delictum iure dici poteſt. glo. l. 1. in ver bo parte. ff. de cuſto. reo. Baldus in cap. pro-
2 poſuit, nume. 2. de appella. docuerunt, eſſe † iu dicis arbitrio. idem reſpondit Barba. conſ. 51. col. 2. lib. 1. conſi. 21. col. pen. lib. 2. conſ. 80. in fin. lib. 3. & conſi. 45 colum. pen. lib. 4. Io. Lopes de palatios ruuios in rubr. extra de dona. inter virum & vxorem. §. 2. num. 13. idem ſcriptum reliquit Marſilius in l. quæſtionis modum. nume. 3. ff. de quæſtio. quo loci nu. 24.
3 idem dixit de graui † & enormi exceſſu, & gloſſa cap. cum illorum, in verbo membrorũ, de ſenten. excom. Iudex autem æſtimabit graue delictum illud eſſe, quo ſtatus Reipub. turbari poteſt, ita Bal. d. cap. propoſuit, poſt Hoſtien. & ideo ſanxerũt Gratia. Valẽt. ac Theo
4 doſius in l. 1. C. de ſeditioſ. † ſeditioſos grauiſſima pœna mulctandos eſſe. qua de re plura Boerius in tract. de ſeditioſis, parte vltima, nume. 18. id quod intelligitur cum principaliter aliquid actum eſt, quo ſeditio cõcitaretur, ſecus ſi incidenter: ita Gramma. voto 19. nu. 2. poſt Baldum in l. 1. § huius ſtudij. num. 6. ff. de iuſtit. & iure. qui clarè ſcribit, quòd ſi
5 † ſtatutum indicit pœnam capitalem contra turbantem pacificum ſtatum ciuitatis, non habebit locum quando incidenter perturbatio ſubſecuta eſt. niſi, inquit Baldus, pœna à ſtatuto eſſet indicta contrafacientem aliquid, ex quo perturbatio ſequi poſſet; quia etiam de eo quod incidenter cõtingit, cautum eſt. Sic
6 graue † delictum, quo clericus deponi poteſt, eſſe dicitur arbitrio iudicis. ita Abbas in cap. at ſi clerici, in princip. nume. 34. de iud. & ibi Felin. nume. 12. & Decius nume. 35. latè Io. de Selua. tract. de beneficio, tertia parte. q. 3. nume. 1. 2 7.

SVMMARIVM.

1 *Vaſallus feudo priuatur ſi grauem iniuriam domino infert.*
2 *Iudicis arbitrio relinquitur, quæ grauis dicatur iniuria, qua vaſallus priuari poſſit feudo.*
3 *Oſculum impudicum datum à vaſallo vxori domini grauem infert iniuriam domino, & ob id vaſallus feudo priuari poteſt.*
4 *Cap. 1. §. porrò. quæ fuerit prima cauſ. benef. amitt.*
5 *§. Aliud quoque capitulum, in auth. vt cum de appel. cogno. intellectus & declaratio.*
6 *Filium poſſe vltra quatuordecim cauſas ingratitudinis exheredari.*
7 *Iudicis arbitrio relinquitur quæ grauis iniuria dicatur, qua filius exheredari poteſt.*

CASVS CCLXVII.

GRAVIS INIVRIA QVAE dicatur, qua vaſallus feudo priueri poteſt.

RELATVS nunc caſus reuocat in memoriam quod ſancitum eſt in cap. 1. §. porrò, quæ fuerit prima cauſa benef. amitten. eſt enim ſancitum ea
1 conſtitutione † vaſallum eſſe feudo priuandum, ſi grauem iniuriam & inhoneſtam domino intulerit. dubitari itaque contingit, quæ greuis hoc caſu iniuria dicatur. & verè hoc
2 † iudicis arbitrio relinquitur: quemadmodũ probat illamet cõſtitutio. d. cap. 1. §. ſed quia, quæ fuerit prima cauſ. benef. amitten. & ibi in ſpecie annotauit Aluarotus, & egregiè declarat Socin. ſen. conſi. 99. col. 11. verſi. præterea ſi iudex. lib. 3. & Iacobus Cuiacius in c. 1. quibus mod. feud. amitta. quocircà aliàs in rubri. extra de iudicijs docui tex. d. c. 1. §. 1. quib. mod. feud. amitta. in illis verbis, ſi turpiter lu-
3 ſerit. in † oſculo impudico verificari, & iudicem rectè arbitrari poſſe, ex illo grauem iniuriam domino illatã eſſe, ob idq; vaſallum feudo priuari poſſe. Sunt enim verba illa ſi turpi-
4 ter luſerit, & illa. d. † cap. 1. §. porrò, ſi grauẽ & inhoneſtam iniuriam, generalia admodum & apta continere iniuriam hanc ex oſculo impudico illatam. & verè verba illa generalia eſſe ad rem noſtrã ſenſit Alciatus lib. 4. parerg. iuris. cap. 10. & Graue. in tract. de antiq. temp. in 4. parte principali, in princ. nume. 155. Hinc
5 etiam infertur declaratio ad tex. † §. aliud quoque capitulum, in auth. vt cùm de appella. cognoſ. dum Iuſtinianus inter cauſas ingrati
6 tudinis, quibus † filius à patre exheredari poteſt, illam vnam generalem enumerat: ſi grauem & inhoneſtam iniuriam intulerit patri. in Codice verò Holoãdri ſic legitur: ſi quis parentibus ſuis manus intulerit, aut attocem & indecentem contumeliam ingeſſerit. generalis ergo clauſula hæc facit, vt aliæ cauſæ vltra quatuordecim expreſsè ac ſpecificè à Iuſtiniano enumeratas, conſiderari in d. §. aliud quoque capitulum, poſſint. id quod in ſpecie aſſirmarunt Alex. conſ. 203. num. 6. lib. 2. Iaſ. in auth.

auth non licet, nu. 7. C. de liber. præte. Ruin.
conſil. 74. nume. 3. lib. 1. Felin. in cap. paſtora-
lis, in princ. de reſcript. Deci. in cap. cum ſpe-
ciali, num. 5. de appella. Petraſencta ſing. 1. &
Marſil. ſing. 78 & egregiè declarat d. §. aliud
quoque. Carolus Molinæus in commentarijs
conſuetud. Pariſien. titu. 1. §. 30. num. 138. 139.
7 erit ergo in † arbitrio iudicis declarare, quæ
ſit hoc in caſu indecens & atrox contumelia.
& conferũt quæ ſcripſimus ſuprà in caſu 262.
vbi egimus, quæ atrox iniuria dicatur.

SVMMARIVM.

1 *Confeßionis probatio maxima.*
2 *Confeßionem in delictis minori curatore carenti*
non nocere.
3 *Minor in integrum reſtituitur, ſi delictum curato-*
re auctore fateretur.
4 *Minorem reſtitui in integrum aduerſus ſuam con-*
feßionem de delicto factã, etiam ſi errorem non
probet.
5 *Minori nullum tempus currere ad petendam reſti-*
tutionem in integrum aduerſus confeßionem de
delicto factam.
6 *Confeßionem maioris delictum ab eo commiſſum*
optimè probare.
7 *Iudicis arbitrio relinquitur, quòd cum confeßione*
delinquentis concurrat eius motus, hoc eſt, con-
feßionem eſſe veram.
8 *Probationes eſſe recipiendas ſuper ætate, cum du-*
bitatur, an qui delictum eſt confeſſus, ſit minor
vel maior.

CASVS CCLXVIII.

DE VI CONFESSIONIS ætate minoris ad delictum probandum.

1 CVM maxime ſit oris proprij † confeſ-
ſio, vt latè ſcripſimus in tract. De re-
cuperanda poſſeſſione remedio 1. nu.
217. dubitari ſolet quid in cauſis capi-
talibus illa operetur. Baldus conſ. 310. Aut mu
lier de cuius. lib. 1. tres caſus diſtinguit. Pri-
mus eſt, cùm agitur de confeſsione minoris.
Secundus, cùm de confeſsione maioris. Ter-
tius, cùm ambigitur, an is maior, vel minor
2 fuerit. Primo caſu dubium non eſt, † confeſ-
ſionem minori non nocere ſi curatore carens
deliquiſſe fatetur, cùm iudicium ſit nullum. l.
cùm & minores. C. ſi aduerſ. rem iud. & l. cla-
rum. C. de auto. pręſta. ex quo enim iudicium
legitimè fundamentũ non fuit, ſequitur, con-
feſsionem non nocere. l. in vniuerſis. C. qui
dare tuto. poſſ. ita Bald. conſi. 310. Angel. in
tract. maleficio. in verbo comparuerunt in-
quiſiti. verſi. nec non ſis cautus. Cyn. & Al-
ber. in d. l. clarum. C. de auto. pręſta. Afflictus
deciſ. 208. nume. 2. Marſil. conſi. 26. nume. 9.
& conſi. 62. nume. 14. latè Rolan. à Valle con-
ſil. 31. num. 8. lib. 1. & adeò nullum eſt hoc iu-
dicium, vt nullum ipſi minori currat tempus
à ſtatuto præfixum ad dicendum de nullitate.
ita reſpondit Ruin. conſi. 36. num. 4. lib. 5. hęc
tamen communis opinio malè hodie obſerua
tur apud Mediolanenſes & Venetos, vt teſtan
tur Iulius Clarus lib. 5. ſenten. iuris §. fi. q. 50.
in princ. & q. 55. verſi. vlterius Ceſſonus in
3 Pract. crimi. Si verò † minor curatorem ha-
bens eo autore delictum fateatur, in integrum
reſtituitur, ſi dolum aduerſarii probet, vel iu-
dicis blanditias, quibus allectus confeſſus eſt.
ita probat Cynus in l. 1. C. de confeſſ. ex l. cer
tum. §. ſed an ipſos. ff. eo. & poſt Baldũ d. con-
ſil. 310. idem cenſuit Ang. in d. §. ſed an ipſos.
& Iaſ. in l. at Prætor. §. ſi minor. num. 7. de iu-
reiura. qui poſt Angelum ipſum, & Alex. ac
4 alios nonnullos, docuit, hanc ipſam in † inte-
grum reſtitutionem concedi etiam ſi de erro-
nea cõfeſsione non doceatur, cum ſatis ex ſo-
la ipſa confeſsione de læſione appareat. idem
reſpondit ipſe Iaſ. conſi. 133. nu. 1. lib. 1. & conſ.
188. nume. 1. lib. 2. Ruin. conſi. 135. nume. 8. lib.
1. & conſi. 59. lib. 4. Afflict. d. deciſ. 208. in fin.
Marſil ſing. 445. Minor læſus. Pariſ. conſi. 96.
nume. 9. & nume. 85. lib. 1. Gramma. conſil. 16.
nume. 1. & conſi. 60. nume. 11. Rolan. conſi. 51.
nu. 38. lib. 1. immo reſpondit Baldus d. conſi.
5 310. col. 1. verſi. notandumq; eſt. † minori ad
hanc reſtitutionem impetrandam nullum tem-
pus currere, donec pendet iudicium, & ſuffra-
gatur ætas. Illud quoque affirmat Baldus, mi-
nori non nocere repetitam confeſsionẽ, nec
reſtitutionis renuntiationem. nam repetitio
maiorẽ arguit facilitatem. l. doli. §. diuerſum.
de noua. & l. ſi mulier. C. ad Velleia. Sic ipſa
renuntiatio. l. non tantum. ff. de appell. gloſſ.
notab. in l. pactum inter hæredem, de pactis.
6 Secundus eſt caſus, cùm de † confeſsione
maioris agitur; quo quidem in caſu conclu-
dendum eſt, illi ſtandum, & iudicem in eum
ſententiã ferre poſſe. cùm (vt admonui) nul-
la melior ſit probatio. id quod intellexit Bal
dus in d. conſi. 310. col. 1. verſi. aut confeſsio
facta eſt. quando cum hac ipſa confeſsione
ſpontanea concurrit motus ipſius iudicis.

vt quis ſentit, confeſsionē ſecundum facti veritatem emenaſſe, nec metū vel dolum adfuiſſe. de quo quidē iudicis motu illius aſſertioni & conſcientiæ ſtandum eſt: ſicque eius
7 † arbitrio relinquitur. id quod (inquit Baldus) probet gloſſ. noteb. in l. ſi. Prætor. §. Marcellus. de iud.
8 Tertius eſt caſus, cùm dubitetur, an is ſit maior, vel minor ſit. tunc, inquit Bald. d. conſi. 310. col. 1. verſi. tertio caſu, ſuper hoc recipi debent probationes, quia ætas à proceſſu, quemadmodum innocentia à pœna defendit. ergo an minor, maior ſit, tanquam quid præiudiciale, ante omnia ſummarie cognitione terminari debet. iuxta l. ſi putes. C. de petitio. hæred. & l. quoniam Alexandrum. C. de adulter.

SVMMARIVM.

1 *Confeſsio in tormentis facta quomodò probet.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui, quam probationem faciat confeſsio facta in tormentis.*
3 *Iudex obſeruare quid debeat, ut cognoſcat ex confeſsione delinquentis facta in tormētis, delictum eſſe probatum.*
4 *Confitenti occidiſſe hominem & in mari proiecisſe, non creditur, niſi de cadauere conſtet.*
5 *Valerii Max. locus.*
6 *Agrii Argentarii memorabile exemplum.*
7 *Furtum re ipſa eſſe commiſſum conſtare debere, antequàm credatur confitenti, ſe furtum commiſiſſe.*
8 *Confeſsio poſsibilis eſſe debet, ut confitenti delictum noceat.*
9 *confeſsio ut confitenti delictum noceat, debet eſſe veriſimilis.*

CASVS CCLXIX.

QVANTVM CREDENDVM ſit confeſsioni delinquentis factę in tormentis; & de memorabili exemplo cuiuſdam ſerui.

POSTEAQVAM de confeſsione in cauſis capitalibus verba facere cœpimus, placet & hunc caſum ſubnectere. Dubi
1 tari ergo contingit, quando † confeſſio in tormentis facta probet. Marſilius in l. quæſtionis modum. numero 17. de quæſtio.
2 ſcriptum reliquit, hoc † iudicis arbitrio relinqui, ex. l. 1. §. Diuus Seuerus. ff. de quæſtio. nam metu tormentorum non pro rei veritate facta creditur, vt in d. §. Diuus, ſcribunt omnes. quam ob rem iuſtificari ex alio debet. ita Decius conſi. 564 nume. 7. prudens ergo & di
3 ligens eſſe debet † iudex, ne ita paſsim cōfeſſionibus iſtis credat: ſed debet conſiderare an illa confeſsio ſit probabilis, poſsibilis, & veriſimilis. Probabilis eſt cùm conſtat delictum eſſe perpetratum. vt putà, conſtat de cadauere
4 interfecti. quocircà ſi quis † confiteretur, ſe hominem occidiſſe, & in mari proieciſſe, ei non creditur ita ſimpliciter. ita Bal. in l. cum probatio. ff. de probat. Angel. in l. 1. C. de confeſsis. Marſil. in l. 1. in princip. nu. 32. de quæſtio. Boer. q. 164 nume. 8 & Creuet. conſ. 262.
5 nume. 3. verſi. quinimmo. Extat † egregium exemplum apud Valerium Max. lib. 8. cap. 4.
6 de ſeruo Agrij † Argentarij, qui dum eſſet inſimulatus occidiſſe Alexandrum Titi Fennij ſeruum, eoq; nomine tortus à domino, admiſiſſe id facinus conſtantiſsimus aſſeuerauit, itaq; Fennio debitus ſupplicio affectus eſt. paruulo dein tempore interiecto ille cuius de nece creditum erat, ſoſpes domum re-
7 dijt. Sic in eo qui confeſſus eſt † commiſiſſe furtum, conſtare prius debet furtum eſſe perpetratum. ita Marſilius iam citatus, & Creue. conſi. 260. col. 2. & ſimilia recenſet Petiſ. conſil. 153 numero 8 lib. 4. Poſsibilis quoque eſſe
8 debet † confeſsio hæc, alioquin non noceret. vt putà, ſi quis confiteretur, ſe occidiſſe eum, qui adhuc viuit. ita Marſil. d. l. 1. in princ. nume. 33. de quæſtio. qui alia exempla retulit.
9 † Veriſimilis etiam eſſe debet, vt latè declaret Marſilius præcitato loco nu. 35. non refero.

SVMMARIVM.

1 *Inditia ad torturam præcedere debent.*
2 *Inditia quæ ſufficiant, ut tortura locus ſit.*
3 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ ſint inditia ad torturam ſufficientia.*
4 *Iudicis arbitrio relinqui an confeſsio reuocata faciat inditium ſufficiens ad torturam.*
5 *Iudex quid obſeruare debet, ut intelligat inditia torturam ſufficientia.*
6 *Inditia debent eſſe veriſimilia & probabilia.*
7 *Inditia à latinis ſigna appellantur.*
8 *Inditia neceſſaria quæ.*
9 *Inditii neceſſarii exemplum.*
10 *Falſum inſtrumentum probari ex locorum diſtantia.*
11 *Diuum Ambroſium eadem die fuiſſe Romæ & Mediolani.*
12 *Quintiliani locus.*

13 *Inditium credibile ſeu veriſimile quod.*
14 *Salomonis prudentiſsimi Regis iudicium.*
15 *Caroli magni egregium iudicium.*
16 *Homicidam probari, ſi cadauer coram eo emittit ſanguinem.*
17 *Cadauer cur ſanguinem coram homicida emittat.*
18 *Vulneratus creditur ab eo, qui domum cum gladio ſanguinolente egreditur.*
19 *Vlyxis factum, & accuſatio.*
20 *Inditium non repugnans quod.*
21 *Furtum commiſſum præſumi ab eo, qui domi ſolus erat tempore quo commiſſum fuit.*
22 *Homicidium præſumi cõmiſſum ab habitantibus.*
23 *Inditia certa eſſe debere, ut torturæ locus ſit.*
24 *Statutum Veronæ lib.3. cap.2. ſub rubri. De ponendis & non ponendis ad tormẽta, declaratur.*
25 *Statutum Ferrariæ lib.3. ſub rubr. Ex quibus cauſis, & quando poßit quid torqueri, declaratur.*

CASVS CCLXX.

QVAE INDITIA AD TORmente ſufficient, & de eorum diuiſione; multa notatu digna explicantur.

QVAESTIONI, quem torturem vocent; vt locus ſit, † inditia aliqua
1 perpetrati ab eo delicti præcedera
debent, quod latè ſupsà attigimus
libro ſuperiore.q.83. Dubitari nunc contin-
2 git, quæ ſufficientia † inditia eſſe dicantur,
quibus edductus iudex reum quæſtionibus
ſubijciat. Bar.in l. vlt.nu.5. & ibi latius Mar-
3 ſil.num.4 de quæſtio. affirmauit eſſe in † iudi
cis arbitrio. idem ſcripſit Deci. in l. Magiſtra
tibus, nume.10. de iuriſdi.om. iur. vbi ait eſſe
4 etiam † in arbitrio iudicis, an reuocata cõfeſ-
ſio inditium faciat ad torturam; alia idem in
l. nemo videtur fraudare.num.10. de reg.iur.
& conſil.363.nume 6. Marſilius in l.quæſtio-
nis modum.num.38.de quæſtio.& in Practice
criminali.§.diligenter.num.23. idem in conſ.
8.nume.25. Thomas Ferratius cautela 5. nu.3.
idem ſcriptum reliquit Tirequell. in l. ſi vnquã, in verbo omnia.nu.31.C. de reuo. done.
Alcia.reſpon.463.nu.4. & reſpon. 478. nu.1.
Gramma.conſ.17.in fine. & Craue. conſi. 6.
nume.12.& conſi.99.nu 1.poſt Baldum conſ.
77.lib.3. & idem Craue.conſi.13.in fine. Boſ-
ſius tract.cauſarum criminalium, titulo De inditijs, nume.30. quibus addo etiam Afflictum
in cap.1.nume.21. verſi. item datur arbitrium
iudici, an requirãtur plura inditia, ex quibus
cauſ.feud.amit. Verùm, vt admonuit Marſil.
in d. §.diligenter.num.24. & ſuperiore libro
explicauimus. q. 13. arbitrium hoc eſſe debet
5 iuri ac æquitati conſentaneum. Iudex † ergo
noſter diligenter perpendere debet inditio-
6 rum qualitatem. nam debent eſſe † probabi-
lia & veriſimilia. l. milites. §. oportet.C. de
quæſtio. debent & eſſe grauia & luce meri-
diana clariora. ita Bal.conſ.259. Verba inqui
ſitionis, col.1.lib.1. Crauet.conſil.6.nume.12.
7 & conſi.99.nume.1. ſunt † inditia, quæ latini
ſigna rectè appellant, multiplicis generis. ali-
quando inditium neceſſarium appellatur, ali-
quando credibile, ſeu veriſimile, aliquando
8 verò, atq; ita tertio, non repugnans. † Primũ
inditium ſiue ſignum, quod neceſſarium dici
tur, quando ex eo quod inſtrumentis, vel alio
ſimili, continetur, neceſſariò efficimus, quod
intendimus. & huius inditij tanta eſt vis, vt
probatio concludens dici verè poſsit. quo
circà ſufficit, non modò vt reus ex eo conui-
ctus quæſtionibus ſubijcietur, verumetiam vt
condemnetur id quòd latè explicabimus in-
frà in caſu 278. vno tantùm exemplò ad huius
9 rei declarationem nòn vtar. Accuſaris falſum
10 inſtrumentum ſcripſiſſe, producitur inſtru-
mentum, in quo ſcriptum eſt, te die 8. Septem
bris huius anni hìc Patauij mihi mutuo dediſ-
ſe centum coronatos. ego teſtibus pluribus
probo me ea die octaua Romæ fuiſſe. ſequitur
ex hoc inditium neceſſarium, ob maximam lo
corum diſtantiam falsò ſcriptum eſſe, te mihi
mutuo ea die dediſſe hic Patauij. ita probat
l.optimam.C.de contrah.& commit.ſtip. vbi
Baldus. qui ſcribit, hoc non ſine miraculo ef-
fici poſſe, vt quis eadem die ſit duobus in lo-
11 cis tam diſtantibus, vt miraculosè de † Diuo
Ambroſio memoriæ proditum eſt: qui manè
Miſſam Romæ celebrauit, & ſtatim viſus fuit
Mediolani. & de Beato Iſidoro ſimile ſcribit
Boeri.quæſt.175.nume.7. ſimili exemplo vti-
12 tur etiam † Quintil.lib.5.Inſt. orato. cætera
ſuo loco proſequar.
13 Secundum initium, quod credibile ſeu
veriſimile dicitur, à noſtris inditium proxi-
mum appellatur. hoc proximum ſolum indi-
tium ſufficit, vt reus quæſtionibus ſubijciatur,
vt mox dicemus. Exemplum huius inditii ad-
10 ferri poteſt in iudicio prudentiſsimi † Solo-
monis in cap.afferte gladium.de proba.ſimili
15 iudicio vſus etiam fuit † Carolus Magnus. is,
cùm accepiſſet patrem & filium homicidii ac-
cuſari, & re vera adhibitis etiam grauiſsimis
cruciatibus conſtare non potuiſſe, quorum
alter

alter ex eis delictum perpetraſſe, vtrumq; la-
queo ſuſpendi iuſſit. hoc cognito pater nul-
lam inde ſibi ſpem vitæ conſiderans, rem om-
nem patefecit, atque ita ſe reum criminis de-
texit, filiumq; liberauit. ita recenſent Iſernia
in cap.1.§.publici latrones, de pace tenen. &
Boerius q.166.nu.6.qui ſub num.1. poſt mul-
tos aliud exemplum huius inditij proximi at-
16 tulit quando † homicida coram cadauere du
citur, ſi ſanguinē ex vulneribus cadauer emit
tit, inſurgit inditium credibile & proximum,
illum fuiſſe homicidā. teſtaturq; eo loci Boe
rius, ita aliquādo Venetijs vſu veniſſe. ita Ro
mæ accidiſſe ſcribit Paris Puteus tract. Syndi
catus, in verbo Torturæ. Marſil. in praxi crimi
nali.§.diligenter. num.81.& Blancus in l.vlt.
17 nume.408.de quæſtio. & quæ † ratione hoc
eueniat, doctiſſimè diſputat Hierony. Mag-
gius lib.3.Miſcella.cap.5.Tertium exemplum
afferri poteſt. probatum eſt aliquem in domo
18 illa fuiſſe † vulneribus confoſſum. probetur
etiam te domum illam egreſſum fuiſſe vnà ſi-
mul habens gladium & veſtem ſanguine ma-
dentes. hinc inſurgit inditium proximum, te
illum occidiſſe. hoc exemplo vſus fuit Fabius
Quintilia. d.lib.5.inſti.orato.cap.9. Eſt exem
19 plum in Vlyxe, qui reperto Aiace in ſylua gla
dio interempto (ſeipſum etenim interfecit,
poſteaquam reſciuit quę per inſaniam feciſ-
ſet) gladium cruentum è corpore eduxit. &
à Tencro Aiacis fratre accuſatus fuit, ꝙ Aia-
cem interfecerit. cuius rei meminit M.Tull.
in primo ad Herennium. ſimili exemplo vtun
tur noſtri, vt Bar. in l. fur eſt. nu.2.de furtis.
Baldus in l.neq; natales.C.de proba.& Boer.
d.q.166.num.2.quo loci multorum autorita-
tibus affirmauit, hæc inditia ſufficere, vt is ac-
cuſatus quæſtionibus ſubijciatur. Marſil. ta-
men in l.vnius.§.teſtes. nume.1. de quæſtio.
dixit, hoc inditium eſſe remotū, quod falſum
eſſe opinor.

20 Tertium † inditium ſiue ſignum, quod nō
repugnans dicitur, à noſtris leue inditiū, vel
præſumptiuum appellatur. vt apud Duarenū
lib.1.diſputa.anniuerſa.cap.27. hoc ſola ſuſpi
cione, vel leui iuris præſumptione nititur.
21 Exemplum ſit; volo probare te † furtū com-
miſiſſe; probo te vnum domi fuiſſe cùm res
ſubtracta eſt. ſuſpicio hinc aliqua inſurgit, te
ſubtraxiſſe ita Bal. in l.1.nume.6.C. locati. &
Iaſ. in l.ſi quando. nume.39. C.vnde vi. Aliud
22 exemplum † homicidium creditur hac ſuſpi-
cione perpetratum ab ijs, qui in domo com-
morantur. l.1.ff. ad S C. Syllania. hoc indi-
tium cùm remotum ſit, niſi alijs inditijs & ad-
miniculis adiuuetur, nō erit aptum, vt is reus
quæſtionibus ſubijciatur. ita Bar. in d.l.vlt.&
ibi Marſil.nume.4.de queſtio. qui declarent,
vt apud eos. Illud etiam obſeruabit iudex an
tequam ex inditijs reum quæſtioni ſubijciat,
23 vt ſingula ipſa † inditia ſint certa, hoc eſt, ſal-
tem duorum teſtimonio probata. ita poſt Bal
dū & alios plures ſcripſit Marſil.l.vnius.§.te-
ſtes.nu.1.de quæſt.& ſing.585.Gramma.voto.
22. cæteros ſciens prętereo. Quibus infertur
declaratio ad illa ſtatuta, quæ arbitriū tribuūt
iuſdicentibus ſubijciendi reos quęſtionibus,
24 vt extat † ſtatutum Veronę lib.3.cap.3.ſub
rubri. De ponendis & non ponendis ad tor-
menta. nam hoc arbitrium intelligitur, modò
legitima inditia præcedāt. & quę inditia ſunt
25 ſub iudicis arbitrio. ſic declaratur † ſtatutum
Ferrarię lib.3.ſub rubri. Ex quibus cauſis &
quando poſſit quis torqueri.

SVMMARIVM.

1 *Quæſtionibus & tormentis cùm quis ſubijciendus eſt, ratio habenda eſt qualitatis ſuæ perſonæ.*

2 *Iudicis arbitrio relinquitur modus & qualitas torturæ.*

3 *Statuta Ferrariæ & Veronæ De tormentis, declarantur.*

CASVS CCLXXI.

TORMENTORVM MODVS à iudicis arbitrio pendet.

1 CVm criminis reus accuſatus † quęſtio
ni ſubijcitur, habenda eſt ratio quali-
tatis perſonæ. ſunt equidem varię ho
minū cōditiones. ſunt aliqui robuſti,
aliqui debiles, aliqui nobiles, aliqui ruſtici:
atq; ita non ęquè oēs ſunt vt pares cruciatus
ferre poſſint. quocircè hic modus adhibendę
2 quęſtionis torturæ † iudicis arbitrio relinqui-
tur. ita Bal. in l.vnica.nu.9.C. de confeſ. Gan
dinus tract. maleficiorū, ſub rub. De quęſtio-
nibus, nu.10. Caſtr.conſ.296. Viſa inquiſitio-
ne.lib.2. Romæ.conſ.451. Quadā mulier.col.
2. quos ſecutus eſt Marſil. in l. quęſtionis mo-
dū.nu.1.de quęſtio. & Ludo. Cererius in pra-
ctice criminali, pag.93.nu.2. quę ſanè ſentētia
probatur in l. 1. §. quęſtio. & d.l. quęſtionis
modū, de quęſtio. ſic arbitriū per ſtatuta tribu
3 tum iuſdicentibus, vt in caſu † ſtatuti Ferra-
rię & Veronæ, intelligitur etiam quò ad mo-
dum

dum ipſorum tormentorum, eſt etiam hac in re animaduertendum, iudicem diligentẽ eſſe oportere, ne ſua culpa in tormentis tortus pereat, quoniam tunc iudex puniretur: vt dicemus in caſu 339.

SVMMARIVM.

1 *Conſtantia multorum in tormentis.*
2 *Exempla multorum, qui in tormentis conſtantes fuerunt.*
3 *Tortura repetenda an ſit.*
4 *Iudicis arbitrio relinqui, an repetenda ſint tormenta.*
5 *Iudex quid obſeruare debet, vt tormenta repetat.*
6 *Tortus leuiter torqueri iterum poteſt.*
7 *Torqueri iterum poteſt delinquens, ex nouis inditys.*

CASVS CCLXXXI.

TORMENTA QVANDO REpeti poſsint, & de multorum in tormentis conſtantia.

1 Vsv compertum eſt non ſemel, tantã aliquando eſſe delinquentium in tormentis † conſtantiam, vt ſæpe & acriter affecti cruciatibus nihil fateri velint. exempla ſunt apud Valerium Max.
2 lib.8.cap.4.† de Alexandro ſeruo Faunij, & de Philippo ſeruo Fuluij Flacci. extãt & alia apud Alexandrum ab Alexãdro l. b.1. dierum Genial.c.vltim.de Zenone, de Theodoro & de Leæna. qui,& ſi maximis cruciatibus affecti, compelli tamen non potuerunt, vt perpetratum facinus faterentur. quo circa rectè dixit Vlpianus in l. 1. §. quæſtioni fidem. ff. de quæſtio. pleroſq; ita tormenta contemnere, vt exprimi ab eis veritas nullo modo poſsit. Dubitari itaq; nõ ſemel contingit, an ſæpius
3 †tormenta repetenda ſint. Bal. in l.3.C.quod
4 metus cauſa, docuit, eſſe in iudicis † arbitrio poſitum, quando repetendæ ſunt quæſtiones & cruciatus. nec aliter ſenſit Paris Puteus in tract.ſyndicatus, pagina ſecunda, & clarius Marſil.in l.quæſtionis modum. nume. 61. de
5 quæſtio. erit ergo diligens † iudex noſter, & obſeruare poterit quod à noſtris frequẽtiori calculo ſcriptum eſt. ſi noua inditia non ſuperuenerunt, ſemel tortus torqueri amplius non debet. quod intelligitur quando vt conuenit,
6 vel acriter † tortus fuit, ſecus ſi leuiter, quia repeti tortura poteſt. ita Bald. in l.2. C. quor.appell.non recip.& Marſil.in d.l. repeti.nume.5.de quæſtio.qui nu.7.ſubdit, poſſe etiam repeti, quando inditia ſunt multùm vrgentia, & is eſt admodũ conſtans.ita intelligens d.l.repeti.& l.vnius.§.1.de quæſtio. idẽ etiam affirmarunt Curt.ſen.conſi.60. col. 8. propè finem.Socin.ſen.conſ.54.in fine.lib.3.
7 & Boer.q.163.nume.9.10. Si verò noua † inditia ſuperueniunt, tunc tormenta repeti poſſunt, quod intellige quando iſta noua inditia ſunt primis fortiora.ita multis declarat Marſil.in d.l.repeti n.8.& diuerſi generis eſſe debent. Marſil.in pract.crimi. §. quoniã, nu.9.

SVMMARIVM.

1 *Inditia quando per torturam cenſeantur purgata.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui quando inditia per torturam purgata cenſeatur.*

CASVS CCLXXXII.

QVANDO INDITIA PER torturam purgata cenſeantur.

1 Qvaestio adhiberi interdum ſolet ad inditia delicti purgenda, ſed dubitari contingit quãdo † inditie hæc per torturam purgata cenſeãtur. Et
2 eſſe iudicis arbitrio ſcribit Marſil. in l. quæſtionis modum, nume.57.de quæſtio. poſt Io. Andr.in c.in contemplatione, de reg.iur. & Auguſtinum de Arimino in additio. ad Angelum tract. maleficio. in verbo Comparent dicti inquiſiti, in prima additione.

SVMMARIVM.

1 *Adulterÿ ſuſpectum, ſuſpicionem purgare debere.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui, quãdo ſuſpectus de adulterio ſuam innocentiam purgauerit.*
3 *Purgationem canonicam iudicis arbitrio fieri.*
4 *Purgatio de crimine hereſis qualis.*

CASVS CCLXXXIII.

CRIMINIS SVSPICIONEM quando purgaſſe quis dicatur.

1 Non multũm diſsimilis eſt hic caſus iam relato, † adulterij ſuſpectus eã ſuſpicionem purgare debet; quæ quidem

2 quidem purgatio † iudicis arbitrio fit. ita conſtituit Pont. Max. in cap. ſignificaſti, in fin. de
3 adulter. ita dicimus in purgatione canonica. Abbas in cap. 2. nume. 7. de calum. vbi ſcribit calumniam iudicis arbitrio purgari. & hodie omnes canonicas purgationes eſſe arbitrarias. cap. 1. vbi gloſſ. de purg. can. ita etiam in
4 illa purgatione, quam de hæreſi ſuſpectus facit: illa inquam iudicis arbitrio fit. gloſſ. in c. excommunicamus. §. qui autem, in verbo ſuſpicionis, de hæret. qua de re infrà in caſu 370. dicemus, vbi agamus de pœnis hæreticorũ.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis arbitrio relinqui, quando quis dicatur ex vulnere mortuus.*

2 *Vulneratus ſi intra modicum tempus moritur, ex illo vulnere mortuus creditur.*

3 *Iudicis arbitrio relinquitur, quod dicatur modicum tempus intra quod vulneratus mortuus, præſumitur ex eo vulnere mortuus.*

4 *Vulneratum præſumi mortuum ex illo vulnere, ſi vomitus perſeuerat.*

5 *Vulneris magnitudo & profunditas arguit illum vulneratum ex eo vulnere eſſe mortuum.*

6 *Vulneratus ex eo vulnere mortuus præſumitur ex armorum qualitate.*

7 *Vulneratus præſumitur mortuus ex illo vulnere ob continuum dolorem.*

8 *Vulneratus ex illo vulnere non præſumitur mortuus ſi poſt longum tempus is mortuus eſt.*

9 *Vulneris accidentia vbi ceſſarunt, non præſumitur vulneratus ex illo vulnere mortuus.*

10 *Vulneratus non præſumitur ex vulnere mortuus, cum culpa & negligentia mali victus ei imputari poteſt.*

11 *Vulneratus non præſumitur ex illo vulnere mortuus, quod medici iudicarunt non fuiſſe mortale.*

12 *Vulneratum non præſumi ex vulnere mortuum ex qualitate loci, in quo illatum eſt vulnus.*

13 *Iudicem in dubio pronuntiare debere vulneratum ex vulnere non eſſe mortuum.*

CASVS CCLXXV.

CONIECTVRAE PERPLVRES enumerantur, quibus aliquando præſumitur vulneratum ex illo vulnere mortuum eſſe, & aliquando non.

EST non ſemel vſu cognitum, vulneribus affectos mori antequam bene reconualeſcunt, tùm quia vulnus non cognitum ab imperitiis medicis mortẽ attulit, tùm quia is vulneratus ſpretis medicorum præceptis ſibijpſi mortem conſciuiſſe videtur. quocircà ſolet dubitari, an is ex eo vulnere, vel alia cauſa po-
1 tius interierit: & hoc eſſe in † iudicis arbitrio reſpondit Cępolla conſi. 41. col. 3. idem ſenſit Iſernia in conſti. Regni. ſub rubri. De homicidijs, in gloſ. occidiſſe. qui latè diſſerit. clarè idem affirmarunt Marſil. conſi. 7. numero 28. idem in l. quæſtionis modum. nu. 32. de quæſtio. Gramma. conſi. 49. nume. 3. alios recenſet Petrus Placa libro primo epito. delicto. c. 13. nume. 24. & optimè probat. l. quod ſi nolit. §. ſi mancipium. ff. de ædil. edicto. verùm, vt Iudex noſter arbitrium hoc ſuum moderare poſſit, diligenter animaduertat, ante omnia iudicium medicorum perſcrutetur: nec enim leges noſtræ aliquid certi de his futuris contingentibus ſtatuere potuerunt. ſolent tamen aliquæ coniecturę conſiderari ad præſumendum vulneratum eſſe ex illato vulnere mortuum: quas quidem coniecturas retulit Baldus in conſilio ab eo poſito poſt eius commentaria inſtitutionum. & latè ex ordine recenſet Boer. q. 323. nume. 11. 12. 13.

2 Prima eſt coniectura, quãdo † vulneratus intra modicum tempus mortuus eſt. ita ſcribunt Baldus & Boerius, & plures quos ſtatim referam. Sed dubium eſt, quod modicum hoc tempus eſſe dicatur. aliqui dixerunt eſſe tridui, aliqui quinque dierum, alij octo, alij quadraginta, alij anni. has opiniones recenſet Boeri. d. q. 323. nume. 11. qui tandem poſt Flor. in l. ait lex. col. 1. verſi. puto hic. ff. ad l. Aquil. & Soc. ſen. conſi. 178. col. 2. verſi. circa primum caſum. lib. 2. concludit eſſe poſitum in arbi-
3 trio † iudicis. qui tamen ſecundum cõſilium medicorum iudicare debet. Addo Gram. & Placam, qui ſuprà, & Decium conſi. 145. nu. 7. qui intelligit quando ſumus in dubio, ſecus cùm eſſet clarum, vulnus non fuiſſe mortale: quia dicitur ex alia infirmitate, vel ſua culpa mortuus.

4 Secundam coniecturam, q̃ ex † vulnere is mortuus ſit, pręſtat perſeuerantia vomitus & febris ab initio. ita poſt Baldum, Abba. Io. de Ana. Fali. Cępollam. Alex. Signorolũ & Corneum cenſuit Boer. d. q. 323. nu. 13 quem ſecutus eſt Placa. d. c. 13. nu. 27.

5 Tertia eſt coniectura † vulneris magnitudo & profunditas. ita tradit Boeri. d. q. 323. nume. 14. poſt Baldum & Angelum quos citat. addo ego Baldum in conſil. 328. An vulnus

nus: verſi. item vulneris magnitudo. lib. 2.

6 Quarta ſumitur coniectura ex armorum qualitatibus, quibus vulnus illatum eſt. Boer. d. q. 328. nume. 15. poſt Feli. in c. ſignificaſti, de hom. iſtis addo Bald. in côſ. 136. Proponitur, col. 2. verſic. item qualitas. & conſi. 328. verſic. item & inſtrumentum. lib. 2. Placam lib. 1 epi to. delicto. c. 13. nu. 27. verſ. alia erit côiectura.

7 Quinta eſt coniectura † dolor continuus, vt quando nerui vulnerati ſunt. Boer. d. q. 323 nu. 16. quo loci poſt Decium conſil 415. nu. 9. declarat, non procedere quando vulnus non erat letale, ſed ſpaſmus ſuperuenit. ſic quando febris. Gramma. conſi. 2. nu. 9. 10. verùm hoc ſatis dubitabile exiſtimo, quoniam ſpaſmus, vel febris ab vulnere cauſantur: eſt ergo vulnus cauſa mortis.

Conſiderari etiam ſolent contrariç coniecturæ quód ex vulnere non ſit mortuus.

8 Prima eſt quando poſt † longum tempus à die illati vulneris is mortuus eſt, ita Boer. decidit, d. q. 323 nu. 18 poſt Abbatem in c. ſignificaſti, de homicid addo Bald. in d. conſ. 328. col. 1. verſic. ſi verò quis. lib 2. qui verum hoc eſſe intelligit, niſi apertè appareret eũ ex vulnere mortuum eſſe. vt putà ſi ſagitta malo veneno tincta vulneratus ita fuiſſet, vt mederi non potuerit.

9 Secunda coniectura eſt, quando † vulneris accidentia ceſſaſſent: vt ſi febris, qua laborabat vulneris cauſa, receſsiſſet, vt amplius nô impediretur in operationibus naturalibus. ita Boer. d. q. 323. nume. 19. poſt Bar. Bal. Ang. Alber. & Cæpollam.

10 Tertia eſt coniectura † quando ipſi vulnerato, vel eorum cuſtodibus, vel etiam medicis culpa & negligentia adſcribi poteſt, vt multis exemplis declarat Boerius d. q. 323. nu. 20. & præter eum Baldus d. conſi. 136. col. 1. verſ. ſed certũ eſſet. & d. conſi 328. col. 1. verſi. ſed propter culpam. lib. 2. Cæpolla conſi 28 col. pen. & conſi. 62. latè Socin. ſen. conſi. 178 col. 2. & 3. lib 2. Bolog. conſi 5. col. 1. Marſil. conſi. 7. nume. 47. Alex. de Neuo inter conſilia criminalia diuerſorum conſil. 87. col. vlt. Gramma. conſi. 2 nume. 5. 6. & conſi. 49. num. 4. idẽ uoto 24. nume. 11 12. Placa d. c. 13. nume. 27. in fi. & Io. da Villemata in repe. l. Diuus. num. 121. ff. ad l. Cor. de ficar. vbi has omnes coniecturas aliorum nominibus ſuppreſsis recenſet. alia ſcribit Iſernia in d. commentarijs ad conſtit. Regni. ſub rubr. De homicid.

11 Quarta eſt coniectura, quando † ita medici iudicarunt vulnus nô eſſe mortale, vel ex illo vulneratum mortuum non eſſe. Boer. d. q. 323. nume. 21. illis addo Baldum. d. conſi. 136. col. 1. & d conſ. 328. verſ. tertiò dixi. lib. 2. Gramma. d. voto. 24. nu. 7. quod declarat Decius conſi. 415. in fine. & verè hæc non dicitur coniectura, ſed vera probatio.

12 Quintam coniecturam † viſi ſunt conſiderare Bald. d. conſi. 136 col 2. lib. 2. & Socin. ſen. d. conſi. 178. col. 1. verſi. ſecundò adde. lib. 2 & ſentit Boer. d. q. 323. nu. 3. ex qualitate loci, vt ſi in brachio vulneratus ſit. hæc coniectura placet. ſed non exemplum, quia tale vulnus eſſe poteſt in brachio vt mortem afferre poſsit. quemadmodum experientia ipſa quotidiana docet. dixi quod à noſtris hac de re memoriç proditum eſt. illud nunc ſubijcio, & verè, hęc omnia à peritorum artis medicæ iudicio

13 pendere. in dubio autem debet † Iudex pronuntiare non eſſe mortuum ex vulnere. ita Bald. d. conſi. 328. in fine. lib. 2. quem ſecutus eſt Decius conſil. 415. numa. 1. idem reſpondit Gramma. conſi. 2. numa. 9. & ſi is aliter fortè ſenſerit conſi. 49. nume. 6. & cum eo Boeri. q. 323. nume. 8. à Baldo tamen non recedo.

SVMMARIVM.

1 *Pœnam alicui indicendam non eſſe, niſi ſit iure expreſſo cautum.*

2 *Pœna non indicitur contemnenti reformationem ſtatuti ſi ſtatutum reformatum ſolùm pœnam indicit.*

3 *Iudicis arbitrio punitur contemnens reformationem ſtatuti.*

4 *Muliere dote priuari propter oſculum, iure cautum non eſſe.*

5 *Citari faciens aduerſarium coram diuerſis iudicibus, cauſam non perdit.*

6 *Pœnam .l. 1. c. ne liceat poten. locum non habere cum quis auxilium potentioris implorat.*

7 *Tutor cum alijs datus, tutela non priuatur, ſi ſe datum negauit.*

8 *Mendacium non niſi in caſibus à iure expreſsis puniri.*

9 *Pœna commutata efficit, vt locus non ſit priuationi officiorum, quæ prius indicebatur.*

10 *Statutum excludens fœminas per maſculos; intelligi de maſculis ibidem deſcriptis, & non vltrà.*

11 *Pœna priuationis hæreditatis non tranſit in hæredem hæredis.*

12 *Pœna vocantis in ius patrem ſine venia, quot afficiat.*

13 *Iudicis arbitrio puniri vocantem in ius ſine venia parentes vltra patrem.*

14 Statutum

14 *Statutum Mantuæ puniens alienantes bona in forenſes, declaratur.*
15 *Statutum Papiæ 147. in ciuilibus, ſub rub. De rebus immobilibus in non ſubditum transferendis, declaratur.*
16 *Vaſallum feudo non priuari niſi expreſſo iure cautum ſit.*
17 *Actus non annullari, niſi in caſibus à iure expreſſis.*
18 *Nullitatem actus pœnam eſſe, quod ibidem declaratur.*
19 *Excommunicationis pœnam non indici, niſi in caſibus in iure expreſſis.*
20 *Emphyteota ſi emphyteoſim ob non ſolutum canonem amittit, an etiam cadat à luendi pacto ſibi facto.*
21 *Irregularem non effici, niſi in caſibus in iure expreſſis.*
22 *Extenſiones ceſſare in pœnalibus.*
23 *Statutum Papiæ 67. in caſibus, ſub rubric. quòd nullus corporali pœna puniatur, latè declaratur.*
24 *Conſtitutio noua Mediolani ſub rubric. De pœnis. ca. nullus corporaliter, declaratur.*
25 *Carceratus quando relaxetur fideiuſſoribus, remiſſiuè.*
26 *Falſo vtens inſtrumento quomodo puniatur, remiſſiuè.*
27 *Correctionem iuris communis non induci per ſtatuta niſi dictum ſit expreſſè & ſpecificè.*
28 *Expreſſum dici, quod venit in conſequentiam.*
29 *Expreſſum dicitur, quod ab expreſſo prouenit.*
30 *Omiſſum non dici, quod in expreſſe continetur.*

CASVS CCLXXVI.

ENVMERANTVR PERPLVRA exempla, quibus demonſtratur, pœnam non eſſe indicendam niſi expreſsè iure cautum fuerit. & inibi explanatur vna Mediolani conſtitutio, & ſtatutum Papiæ.

CVM explicare cœperim caſus iudici arbitrarios in cauſis criminalibus, ſimq́; explicaturus illos, in quibus eandem habet poteſtatem in pœnis indicendis reis criminoſis: illud prius hoc loco ſatis congruo explanabo, quod pro regula noſtri ſcribunt: nempe † pœnam alicui
1 non eſſe indicendam, niſi expreſſo iure cautũ ſit. l. at ſi quis. §. diuus. ff. de religio. & ſump. fune. §. cum igitur in auth. de nõ elig. ſecund. nub. quam quidem iuris propoſitionem multis explicant noſtri iuris interpretes. Ego aliqua ictu nõ indigna huc adferre volui, illud itaque primum notandum eſt, quod docuit Bald. in l. vlti. i. lect. in fin. ff. de in ius voc. ſi
2 per † ſtatuti reformationem pœna indicitur iis, qui illi reformationi contraueniunt: illi pœnæ locus non erit, ſi principale ſtatutum
3 contempſerunt, ob id (inquit Bal.) pœna † iudici arbitraria indicenda erit. ita etiam ex d. §. diuus. & d. § cum igitur, ſcribunt Deci. in rubric. extra de iud. col. 1. & ibi Rip. num. 16. & omnes in rubric. C. de eden. veriorem eſſe
4 illam opinionem contra Bald. † mulierẽ propter oſculum dote non priuari, cum nullo iure cautum ſit. ita etiam inquit Deci. in cap. ex tenore, nume. 8 de reſcrip. quòd faciens
5 † citari aduerſarium coram diuerſis iudicibus non perdit cauſam, ſed ſolum priuatur commodo Iitterarum, & in expenſis condemnatur: cum iure ſancitum non ſit, vt cauſam amittat. ita pariter his iuribus adductus ſcribunt Abbas & Butrius in cap. 1. vbi Deci. nu.
6 6. de off. deleg. † pœnam l. 1. C. ne licea. poten. ſolum habere locum quando quis alienat in potentiorem, non autem quando illius auxilium implorat, cum hoc in caſu pœna clarè indicta à iure non ſit. ita etiam ſcribit Iaſ. in l. quod te. nume. 31 ff. ſi cert. peta. & in l. t.
7 nume. 11. C. de tranſ. † tutorem datum cum aliis ſimul non priuari beneficio dato pluribus tutoribus. ex l. 1. §. nunc tractemus. ff. de tutel. & ratio diſtrah. ſi ſe datum tutorem negauit: & illis in locis aliis ſimilibus docuit
8 Iaſ. † mendacium non puniri niſi in caſibus à iure expreſſis, cum pœna regulariter à iure indicta non ſit, & de mendacio alio in caſu ita Gozad. conſi. 46. nume. 3. Hinc etiam reſpondit Deci. conſi. 90. col. 2. verſi. ſed tamen vlterius, quòd ſi ſtatutum pro vitio ſodomitico imponat pœnam corporalem, & officiorum
9 priuationem, & deinde corporalis † pœna in pecuniariam commutetur, non eſſe etiam locum priuationi officiorum: cum in ipſa reformatione nihil dictum ſit de hac officiorũ priuatione. Huc pariter pertinet quod reſpõ
10 dit Deci. conſi. 553. nu. 5. † ſtatutum excludẽs fœminas per maſculos ſolum habere locum quò ad commodum maſculorum, qui expreſſi fuerit in ſtatuto, non quò ad alios, quoniam fœminæ priuari hæreditate non debent in caſibus non expreſſis. Accedit etiam quod reſpondit idem Decius conſ. 581. num. 10 quòd ſi hæres grauetur moleſtiam alicui inferre ſub
11 † pœna priuationis hæreditatis, pœnam illam non

non habere locum in hærede hæredis adita
hæraditata,cum pœna non ſit indicta hoc ſe-
cundo in caſu, ex d.§.diuus. & d.§. cum igi-
tur. Accadit etiá quod egregiè ad rem noſtrá
ſcribit Gomeſ. in §.pœnales. num.39.inſt.de
12 actio. dum inquit † pœnam ex edicto Præto-
ris contra vocantem in ius patrem, locum nó
habere in caſibus.l.2.& l.3.ff de in ius vocan.
cum iure cautum non ſit. & ob id ait pœnam
13 eſſe ſtatuandam † iudicis arbitrio. Ad rem ét
confert,quod reſpondit Socin. iun.conſil.3.
14 nume.32.lib.3.dum conſuluit, quòd † ſtatutũ
Mantuę, quo ponuntur pœna priuationis bo-
norum alienantes bona ſuppoſita ipſi ciuitati
in forenſes,non habet locũ (inquit Socinus)
quando re ipſa bona non ſunt illi forenſi ac-
quiſita,ſed tantum tractatum eſt, vt illi acqui-
rerentur. cum ratione ſolius tractatus pœna
indicta à ſtatuto non ſit. idem illo ipſo in ca-
ſu cum ipſo Socino reſpondit Alcia. reſpon.
15 479.nume.44. atque ita declarari poteſt † ſta
tutum Papiæ 147. in ciuilib.ſub rub.de rebus
immobilibus.in non ſubditum non transfe-
randis. Hunc etiam ſpectat, quòd reſpondit
16 Curt.iun.conſi.137. numa.17. † vaſallum non
puniri priuatione feudi ſi quid cótra ſibi ſub
iectos ſeuerè egit,niſi iure expreſſo cautũ ſit.
idem reſpódit ante Curtium, Alex.conſ.103.
numa.15.lib.1. Illud quoque ad rem non pa-
17 rum facit, ꝙ actus non annullatur, niſi iu-
re expreſſo cautum ſit, vt in reſcripto quod
non annullatur ex quauis qualitate ſuppreſſa,
iuxta gloſſ.clemen.1.in verbo alteri. de præb.
& late ſuprà in caſu 201. nume.22. explicaui;
& in ſpecie ita ſenſit Io.de Selua.tract.de be-
neficio,parte 3 q.12 nu. 39. illa eſt ratio, quia
18 † nullitas actus eſt pœna.l.ſanatus.ff. de con-
trah.emp. Bar.l.turpia.de leg.1. Vantius tra-
cta.nullitatum, titulo quid ſit nullitas. nu.15.
vbi latè Felin.in cap.2.num.6. cap. in noſtra.
nu 13.in fin.de reſcrip.& in cap.quærelá. nu.
2.de iureiuran quæ quidé iuris ſententia pro
cedit,cùm nullitas prouenit legis prohibitio
ne,non autem ob ſolum ſolennitatis defectũ.
quemadmodum declarant Alex. conſil. 90.
col.1.lib.7.Socin.ſen.conſi.112.in prin.lib 3.
Vantius loco iam citato,& Boer.q.1.nu.16 &
Vantius tract.nullitarum,titulo quid ſi nulli-
tas.nu.15. Confert etiam ex d. §. diuus. & §.
19 cùm igitur † pœnam excommunicationis in-
dicendam non eſſe,niſi expreſſo iure cautum
ſit.ita reſpondit Chaſſanęus conſi.1.in 5. præ-
ſuppoſito.nu.45. Hinc quoq; ſcribunt Deci.
in l.in bonæfidei.n.11.C.de pact. Gozad. cóſ.
86.nu.16.& Alcia.tract.præſump.reg.3. præ-
ſump.vlt.nu.2.poſt Barba.conſil.51.lib.1.Ali-
20 quis domum † vendidit,& incontinenti eam
in emphyteoſim recepit : deinde emptor fe-
cit pactum de luendo. iſte emphyteota à ſolu
tione canonis ceſſauit,ita ꝙ cecidit à contra-
ctu emphyteotico,an etiam céſeatur cecidiſſe
à pacto luendi? decidunt relati doctores non
cecidiſſe,cùm pœna nó ſit à iure quò ad illud
21 pactum impoſita. ita etiam † pœnam irregula
ritatis imponendam non eſſe,niſi iure expreſ
ſo cautũ ſit.c.15.qui,de ſenten.excommun.in
6. Tiraq.in repet.l.ſi vnquá,in verbo reuerta
tur,nu.251.C.de reuoc.dona.vbi plura conge
rit. & ibi,numa.248.49. alia ad rem noſtram
recenſet,& ex his ſcribunt noſtri in pœnalib.
22 ceſſare † extenſiones. ita ad rem hanc vtitur
his iurib. & rationibus Craue.tract.de antiq.
temp.4.par.principali,in prin.num. 148. cum
23 iure cói conuenit † ſtatutũ Papię 67.ſub rub.
ꝙ nullus pœna corporali poſsit puniri, niſi
24 ſtatuto cauetur. conuenit & noua † conſti-
tutio Mediolani ſub rubr. de pœna. c. nullus
corporaliter. ſed dubitari poteſt, an hæ leges
municipales iuri cói derogent,vt putà, ſi deli
ctũ aliquod à iure cói punitur pœna corpora
li,& ſtatutum nullo modo prouidat aduerſus
hoc delictũ,nec pænã indicit.an pæna corpo-
ralis ſit indicéda? maximè vtilis eſt dubitatio tũ
róne ipſius pænę,tum ét,quia ſi ta delinquens
25 eſt † carceratus,pót fideiuſſoribus relaxari, ſi
pæna corporalis indicéda nó venit, vt in ſpe-
cie notauit Aegidius Boſsius tract. cauſarum
criminaliũ,titu de carcerato fideiuſſorib.có-
mittendo.nu.20 qui dũ affirmat, hunc delin-
quenté eſſe relaxãdum fideiuſſoribus, innuit,
iuri cói derogari,alioqui malè ſentiret. idem
Boſsius titul.de inditijs,nu. 57. hoc probaſſe
videtur,dũ ſcribit ex facto eueniſſe in quodá
26 Papienſi, qui † falſo inſtrumento vſus fuerat.
dicebatur ex relato ſtatuto 67. nó eſſe punien
dum,quoniá aliud ſtatutum Papię 37.in crimi
nalibus,ſub rubr.de pæna notariorum, punit
fabricantes falſa inſtruméta, non tamen illis
vtentes,verùm inquit Boſsius is cóprehende-
batur in d.ſtatuto 37.quia præſumptio erat. ꝙ
curaſſet inſtrumentum illud celebrari,qua de
re dicemus infrà in caſu 315. Ecce ergo ꝙ am-
pliſsimus hic Senator Boſsius ſentit ꝙ vbi ceſ
ſarat præſumptio illa, hunc falſo hoc inſtru-
mento vtenté,non potuiſſe puniri pæna indi-
cta à iure cói,ex l.1.§.ordiné.ff. de falſis. cum
alijs,quę allegabimus inf.d.caſu 315. atque ita
ſenſit d.ſtatutum Papienſe 67. derogare iuri

communi. Simile tradit idem Boſsius titulo de falſis. nume.139. dum quærit, an teſtis qui veritatem tacet, falſum ita committere dicatur, vt comprehendatur ſub ſtatuto de pœna falſi. quia (ſubijcit ille) ſi non comprehenditur, non punitur ob aliud ſtatutum, quod, nullus pœna corporali puniatur, niſi in caſibus in ſtatuto comprehenſis, atque ita ſentit eſſe derogatum iure communi, quo abſolutè pœna falſi puniuntur teſtes, qui veritatem tacent. quemadmodum declarabimus infrà in caſu 310. Simili in caſu idem ſenſit Boſsius præcitato tract. cauſarum criminalium, titulo de homicidio, nume. 6. in fi. Hæc opinio, quæ vera mihi videtur, ea ratione cõfirmatur, quia d. ſtatutum Papiæ 67. & d. conſtitutio Mediolani ſub rubr. de pœnis, cap. nullus, loquuntur per verba illa vniuerſalia, nullus puniatur, niſi lege municipali caueatur, excludunt hæc verba omnem pœnam alio iure. præterquàm illis ſtatutis indictam. Nec dicatur, quòd hac admiſſa interpretatione perplura delicta in ſtatuto & conſtitutionibus nõ comprehenſa impunita remanerent; quia reſpondetur, immo impunita non remanere, cùm ſtatutum Papiæ pœnam illam iudicis arbitrio relinquat: & cõſtitutio Mediolani velit Principem eſſe conſulendum. Non etenim obſtat q̃ ſecundũ hanc interpretationem ſequitur iuris commu
27 nis † correctio, quæ non niſi verbis claris &
ſpecificis induci debet. l. ſancimus. C. de teſt.
& l. præcipimus, in fin. C. de appella. vbi Bar.
ſcriptum reliquit. q̃ antequã dicatur aliquid
eſſe correctum, clare & ſpecificè conſtare debet.
reſpondit Iaſon conſil. 164. col. 1. lib. 2. &
Craue. tract. de antiq. tempo. 2. particula quartæ
partis principalis, nume. 42. Reſpondeo,
ſatis ſpecificè fuiſſe dictũ. poſteaquàm ex vni-
28 uerſali ſermone hoc venit † in neceſſariã con-
ſequentiam: ita ſenſit Ripa in l. 1. nume. 61. ff.
de vulga. Accedit quod ſcriptum reliquit Bal-
dus in l. vlt. nu. 9. C. de hæred. inſti. quòd vbi
29 expreſſo † ſequitur tamen tacitum, id cenſe-
tur expreſſum, ex l. ſi ita. §. ſi filio. ff. de bono.
poſſ. ſecund. tab. idem Bald. in l. 1. nume. 10.
C. de ijs qui ante aper. tabul. tradit omiſſum
30 † quod ſequitur expreſſum haberi pro expreſ-
ſo. alia his ſimilia congeſsit Tiraq. de legib.
connubial. in gloſ. quinta, num. 172. ita hoc in
caſu, licet ſtatuta & conſtitutiones iam relatæ
non corrigãt ſpecificè ius commune, attamen
cùm dicant, neminem eſſe puniendum pœna
corporali, niſi legibus ipſius municipalibus
cautum ſit; neceſſariò intelligimus ius commune abrogare, alioquì nihil operarẽtur. Hæc tamen in re, quæ grauis ponderis eſt, erit non parum cogitandum, cum hactenus in ſpecie atque ex profeſſo ab aliquo, quem viderim, explicata non fuerit. & ſi vera eſt interpretatio, quam veram opinor, non paruum ex legibus illis municipalibus tributum eſt illis in locis iudicibus arbitrium.

SVMMARIVM.

1 *Vim vi licet repellere.*
2 *Ciceronis loca in oratione pro Milone, & in officijs.*
3 *Platonis lex de vi repellenda.*
4 *Defenſionis limites excedens punitur.*
5 *Iudicis arbitrio relinquitur, quando dicatur exceſsiſſe quis limites defenſionis.*
6 *Statutum Ferrariæ lib. 3. ſub rubr. quòd licitum ſit impunè ſe defendere, declaratur.*
7 *Abbatem aliquando poſſe cum monacho irregulari diſpenſare.*
8 *Iudicis arbitrio relinquitur, quæ dicatur modica ſanguinis effuſio.*
9 *Statutum Papiæ .8 in criminalibus, ſub rubri. de pæna illius, qui vulnerauerit, declaratur.*

CASVS CCLXXVII.

DEFENSIONIS LIMITES EXceſsiſſe quando quis dicatur, & vim vi repellere licere, Platonis & Ciceronis auctoritatibus comprobatum.

CONCEDIT ius naturale propriam
corporis defenſionem & tutelam:
1 quocircà † vim vi repellere licet. l. vt
vim. ff. de iuſt. & iu. quod his confir-
2 mat † M. Tul. pro Milone: Eſt enim Iudices,
nõ ſcripta, ſed nata lex, quam non didicimus, accepimus, legimus, verùm ex natura ipſa arripuimus, hauſimus, expreſsimus; ad quam non docti, ſed facti, nõ inſtituti ſed imbuti ſumus, vt ſi vita noſtra in aliquas inſidias, ſi in vim, in tela, aut latronum, aut inimicorum incidiſſet, omnis honeſta ratio eſſet expediendæ ſalutis. ſilent enim leges inter arma, ne ſe expectari iubent, cum ei, qui expectari velit, ante iniuſta pœna luenda ſit, quam iuſta reſpuenda. idem eo loci: Sin hoc & ratio doctis, & neceſsitas barbaris, & mos gentibus, & feris natura ipſa præſcripſit, vt omnem ſemper vim quacunque ope poſſent, à corpore, à capite, à vita ſua propulſarent, nõ poteſtis hoc facinus improbum iudicare.

iudicare. idem M. Tull. in 1. Offic. Omni generi animantium à natura tributum eſt, vt ſe vitam, corpuſq; tueatur. hinc ſcribit diuinus
3 ille Plato dialog. 9. de legib. lege † ita eſſe ſanciendum. ſi orta ſeditione vel quouiſmodo fratrem in ſe impetum facientem pro defenſione ſua interimat, quaſi hoſte perempto purus ſit, quin etiam ſi ciuis ciuem, aut peregrinus peregrinum, aut peregrinum ciuis, vel è conuerſo defendendo ſe interfecerit ſimiliter mundus ſit. quo circà qui alterum lædit, ſeipſum defendendo plectendus non eſt, d. l. vt vim. & ibi latè poſt alios Decius nume. 6. qui multis extenſionibus & declarationibus rem hanc exactè & acutè explanauit. Hæc tamen ſententia intelligitur ac procedit dummodò
4 intra defenſionis † limites conſiſtat, at ſi multùm excedat, punitur, vt ſtatim ſubijciam.

Dubitari itaq; contingit, quis magnus dicatur exceſſus. Hoſtien. & alij in cap. cùm illorum, de ſenten. excomm. & ibi Felin. nume.
5 13. ſcripſerunt, † iudicis arbitrio relinqui. idem placuit Tiraquell. in l. ſi vnquam, in verbo omnia vel partem, nume. 31. C. de reuoc.
6 dona. atque ita declaratur † ſtatutum Ferrariæ lib. 3. ſub rubr. Quòd licitum ſit impunè ſe defendere. nam hoc ſtatutum intelligitur modò defenſionis termini non excedantur. nec non & is tex. cap. cùm illorum. §. qui ſi clauſtrales, in verbo exceſſus. dum negat,
7 † Abbatem poſſe cum regulari diſpenſare, ſi alterum lędendo multùm exceſſit, vt ſi ſanguinem effundiſſet, niſi modica eſſet effuſio. quę quidem effuſio quãdo modica dicatur etiam
8 iudicis arbitrio relinquitur, vt exponit gloſſa in d. cap. cum illorum. §. qui ſi clauſtrales, in verbo effuſionem, & ibi Abbas nume. 11. & Felin. nume. 13. verſi. in eadem. qui dixit, effuſionem abundantiam ſignificare, & hoc eſſe annotandum ad libellorum & ſtatutorum in-
9 terpretationem, vt ad † ſtatutum Papię 18. in criminalibus, ſub Rubric. de pœna illius qui vulnerauerit, vel percuſſerit, dum punit grauius eum, qui aliquem verberauit & ſanguis exiuit, intelligitur, ſi abundè exiuit.

SVMMARIVM.

1 *Defenſionis limites excedens punitur.*
2 *Iudicis arbitrio punitur excedens limites defenſionis.*

CASVS CCLXXVIII.

POENA EXCEDENTIS defenſionis modum.

ADMONVI ſuperiore caſu vno verbo excedentem limites † defenſio-
1 nis puniri, & rectè. nam ita affirmarunt multi relati à Decio in l. vt vim. numero 18. de iuſt. & iure. & conſilio 481. numero 14. & alios nunc nunc referam. Dubitari nunc contingit, qua pœna ſit iſte puniendus? & vno ore ferè fatentur noſtri, non eſſe pœna homicidij, vel vulneris
2 ordinaria puniendum, ſed † arbitrio ipſius iudicis alia pœna. ita Bald. in d. l. vt vim, col. vltim. verſic. cognoſcuntur autem. & ibi latè Decius numero 18. qui multos huius ſententię recenſet, præſertim Roma. ſingula. 3. An ſi quis. qui clarè hoc affirmat. idem cenſuit Afflictus deciſio. 206. in fin. Marſilius ſingu. 100. Alciatus reſpo. 450. numero 20. Boeri. queſt. 168. nume. 7. in fin. Socin. iun. conſi. 135. num. 12. lib. 3. Tiraquell. tracta. de legibus connub. l. 1. numero 81. & in tracta. de pœnis legum, cauſa prima, numero ſexto. Gramma. conſilio 18. numero 8. conſilio 39. numero 6. 7. & conſilio 69. in fine. Petrus Placa libro 1. epitom. delict. cap. 28. numero 13. Didacus in clemen. ſi furioſus, parte tertia. §. vnico. numero 3. de homicid. Cæteros ex induſtria prætereo.

SVMMARIVM.

1 *Probationes lucidiſſimas in cauſis capitalibus fore neceſſarias.*
2 *Inditia aliquando probationes claras facere.*
3 *Teſtes quomodo probent aliquid nocturno tempore eſſe factum.*
4 *Delinquens conuictus per inditia puniri poteſt.*
5 *Iudicis arbitrio punitur conuictus per ſola inditia.*
6 *Homicida, qui ad ſui defenſionem occidiſſe fatetur, ex illa confeſſione punitur.*
7 *Iudicis arbitrio punitur, qui fatetur ad ſui defenſionem alterum occidiſſe.*

CASVS CCLXXIX.

QVAE PROBATIONES IN criminalibus requirentur. & qua pœna plectatur is, qui ad ſui defenſionem occidiſſe fatetur.

1 QVANQVAM in cauſis capitalibus † probationes luce meridiana clariores eſſe debeant. l. vlt. C. de prob. attamen aliquādo adeò vigēt ſigna & præſumptiones, vt ſufficere videantur. id qđ verè probat d. l. vlt. in illis verbis, vel inditijs ad probationem indubitatis, euidentem atanim & clarem interdum probationem faciūt
2 inditia & præſumptiones, vt late ſcribunt omnes in l. licèt Imperator, ibi Iaſ. nume. 4. 5. de leg. 1. egregiè Afflictus deciſ. 44. num. 15. Boſſius tract. cauſarum criminalium, titulo de cōuictus, nume. 18. latiſsimè Marſil. in Pract. crimin. in prin. nume 14. & hæc indubitate inditia, ſigna neceſſaria apud bonos auctores dicūtur, vt attigimus ſuprà in caſu 269. vbi exemplum vnum attulimus ex l. optimam. C. de cōtrah. & commit. ſtip. ſecundum exemplum ad
3 ferri pōt † ſi teſtes aſſirmarent quempiam tempore noctis vidiſſe aliquem occidere, & illum homicidam de facie cognouiſſe, ſi probetur eo loci lumen nō adfuiſſe, & noctem illucam obſcuramq; fuiſſe, ſequatur ex neceſſaria præſumptione iuris teſtes illos falsò aſſeruiſſe, ſe homicidam cognouiſſe. ſic teſtes quoſdam Athenis falſi conuictos fuiſſe refert Plutarchus in Alcibiadis vita. & in iure noſtro probatur auctoritate Bal. in l. ſi cum exceptione. §. in hac. ff. quod met. cauſ. Ieſ. in l. non minorem. num. 4. C. de transact. & Daci. conſi. 163.
4 col. 3. harum ergo præſumptionum & † inditiorum tanta eſt vis, vt illis ſic conuinctus puniri poſsit. d. l. vlt. C. de probationibus. l. ſi ij qui. C. de adulte. Bar. d. l. licèt Imperator. de leg. primo. lete Boeri. q. 164. nume. 6. quo lo
4 ci iudices monet, ne hoc † criminis conuinctos pęna corporali puniat, ſed pecuniarie tātùm, quod infinitis propè doctorum auctoritatibus confirmauit Tiraq. tract. de pœnis legum, cauſa 47. & idem ſcribit Marſil. in tape. numero 13. de quæſtio. Alciat. tract. præſump. reg. 2. præſump. 9. numero 4. & Boſsius dicto titulo de conuictis, nume. 34. qui omnes ſanciunt pœnam hanc pecuniariam indici ex ip-
5 ſius † iudicis arbitrio. quod clarius decidit Gramma. deciſio. 42. in fine, & ante oēs Gandinus tracta. maleficiorum, ſub rubri. de præſumption. bus, in fine. Confirmatur horū ſententia ex admirabili & ſumme annotanda doctrina Abbatis in cap. auditis, numero 32. de
6 præſcr. ſi aliquis † fatetur, ſe hominem occidiſſe, ſed ad ſui neceſſariam defenſionem feciſſe: poteſt ex illa ſua confeſsione condemnari, licet enim ſua confeſsio ſit qualificata, & videatur vel in totum acceptanda, vel in totum reſpuenda, attamen hoc in caſu ſolùm acceptatur confeſsio quatenus eſt contra ipſum confitentem, & quatenus pro eo eſt, reijcitur. Eſt ratio, quia præſumptio, quę ex homicidio oria eſt contra ipſum confitentem pugnet. quam ſententiā multorum auctoritatibus cōprobauimus ſuprà in caſu 94. in fine. & quibus addo Cepicium decil. 155. numero 11. inquit ergo Abbas ob hanc ipſam præſumptionem hunc ita confitentem homicidium eſſe puniendum, ſed pęna mitiori, non autem ordinarie, atque ita ſenſit ſuo arbitrio pęnam temperare poſſe. id quod clarius eo loci affirmauit Feli. & Iaſ. in l. vt vim. numero 13 in fine. & ibi Daci. nu. 20. de iuſt. & iura. idem Daci. in c. cùm venerabilis, nume. 20. de except. qui latiſsimè tuetur Abbatis doctrinā, clarè affir-
7 mans, pęnam hoc in caſu imponi † iudicis arbitrio. idem in l. 1. in prima lect. nume. 16. in fine. ff. ſi certum petatur. & conſ. 459. & conſ. 469. Boer. q. 164. nume. 10. 11. Gramma. d. deciſ. 42. in fine. idem conſi. 69. nume. 13. & voto 2. nume. 3. voto 10. num. 39. & voto 21. num. 8. Ioannes Anchar. Regien. queſt 71. in fin. Scio quidam aliquos ſenſiſſe contra Abbatē, quos recenſet Deci. in d. cap. cum venerabilis. nu. 20. & quos tuetur Pariſius d. cap. auditis, nu. 28. attamen illorum argumentationibus rectè ſatiſfacit Decius; in foro itaque non ſecus tutum erit ab hac opinione recedere. quā etiam defendit Thomas Ferratius cautela 1. qui ex hoc præbet cautelam, ſed antè eum Dec. in d. cap. cum venerabilis, nu. 20. in fine, vt homicida ita qualificatè reſpondeat, quam reſponſio nem ſi conſtanter defendet, nec ſe aliò trahi promittat, mortis pęnam effugiet. & atque ita etiam ſenſit Iulius Clarus libro quinto ſent. iuris. §. fin queſt. 55. verſic. fortè poſſet. qui vult eſſe vno contextu reſpondendum. qua de re alibi fuſius. conferunt ad caſum hunc quę referam infrà in caſu 345. vbi egimus, qua pęna plectendus is ſit, qui pro altero tenetur.

SVMMA-

SVMMARIVM.

1 *Iudices ſuam iuriſdictionem pœna propoſita tueri poſſe.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui, quæ mulcta contumaci poſſit indici.*
3 *Iudicis arbitrio mulcta indicitur.*
4 *Contumacem puniri non poſſe, vt totam cauſam perdat.*

Casvs CCLXXX.

MVLCTA QVAE CONTVmaci indici poſsit.

NE iuſdicentium tribunalia contemnantur, & eorum auctoritas eludatur, datum eſt illis poſſe † pœna-
1 li iudicio propriam iuriſdictionem tueri, l. 1. ff. ſi quis iuſd. non obtemp. mulctam ergo contumaci indicere poteſt. Sed dubitari contingit, quænam mulcta indici poſſit? Barbat. conſilio 23. in fine libro
2 ſecundo, reſpondit, eſſe in † iudicis arbitrio. idem docuit Curt. iun. in d. l. 1. in principio, numero quarto. & in §. vltimo, numero nono. ſi quis iuſd. non obtemp. Afflictus in capitulo primo, numero 21. in fine ex quib. cauſ. feud. amitt. & ex recentioribus idē ſcriptum reliquerunt Alcia. in l. ſi qua pœna, numero quinto, de verbo. ſignificatio. & Zaſius lib. 1. ſing. intellect. capiculo ſecundo. & rectè, mea quidem opinione, quoniam vt auctor eſt Vlpianus in l. aliud eſt. §. inter mulctam,
3 de verbo. ſignifica. mulcta ex † arbitrio eius venit, qui mulctam dicit. prudens ergo iudex cauſæ & perſonarum qualitatem cōſiderabit, & quod iuſtum æquumq; erit, ſtatuet. Illud
4 tamen obſeruabit, ne ob † contumaciam condemnet illum contumacem, vt tota cauſa cadat. hoc probat gloſſ. dict. l. prima. §. vltimo. ſi quis iuſd. non obtemp. & ibi Cur. iun. nume. 13. declarat, & Decius in l. 2. nume. 30. C. de eden. Barba. conſil. 3. col. 4. lib. 2. Aret. conſil. 146. numero primo. & Crauet. conſil. 103. nume. 8. qualis autem eſſet olim modus indi-
5 cendæ † mulctæ, ſcribunt Alciat. & Bræcheus in dicta lege aliud eſt. §. inter mulctam. de verbo. ſignifica. & præter eos egregiè nonnulla adnotauit Petrus Crinitus lib. 25. de honeſta diſcipl. cap. 8. nec non & eruditiſſimus Balduinus in commentarijs ad leges 12. tabularum, in principio qui & l. 1. ff. ſi quis iuſd. non obtemp. explanauit quam etiam interpretati ſunt Duaren. libro primo diſpu. anniuerſ. capit. 50. & Rober. Aurelia. lib. 4. ſentent. iuris. cap. 21.

SVMMARIVM.

1 *Prætoris album corrumpens, qua pœna puniatur.*
2 *Prætoris proclamata corrumpens vel auferens punitur.*
3 *Epiſcoporum edicta propoſita corrumpens punitur.*
4 *Inſignia familiæ corrumpens & delens punitur.*
5 *Iudicis arbitrio punitur, qui inſignia alicuius familiæ corrupit & delet.*
6 *Statutum Patauinum ſub rubrica quibus liceat acquirere bona, cap. nullus hominum, declaratur.*
7 *Proditorum inſignia eſſe delenda.*
8 *Proditorum inſignia non niſi auctoritate Principis abradi.*
9 *Proditorum inſignia abradere iuriſdictionis eſſe.*
10 *Iudicum arma eſſe delenda cùm per ſordes iudicarunt.*
11 *Iudicis arbitrio ſtatuam alicui honoris cauſa erectam deijcens punitur.*
12 *Proditoris imaginem ad eius contumeliā deijciens, & corrumpens punitur.*

Casvs CCLXXXI.

DE POENIS CORRVMPENtis album Prætoris, inſignia familiæ & ſtatuas.

1 PRAETORIS † edicto pœna quinquaginta coronatorum indicta olim fuit contra illum, qui Prętoris album corrupiſſet. l. ſi quis id quod, de iuriſd. om. iud. quo loci ſcribunt omnes, quod album illud eſſet, & plenius Duarenus lib. 1. diſputa. anniuerſ. cap. 48. puniri & hac pœna ho-
2 die poſſunt ij, qui † Prætorum proclamata, &
3 Epiſcoporū admonitiones pro foribus eccleſię poſitas corrumpūt. hæc etenim in antiqui Prętoris edicto loco ſubrogata videtur. quod intelligo etiam ſi perpetuæ iuriſdictionis non ſint, vt rectè docuit Gomeſila. §. pœnales. numero 15. inſtitu. de actio. repugnante Aret. & Iaſone ibi. nec non & Decio, d. l. ſi quis id quod. numero 8. Sed nunc dubitari contingit, quid ſancitum ſit aduerſus eos, qui alicu-
4 ius familiæ † inſignia in eccleſijs, aliovè ce-

lebri loco ad perpetuam memoriã collocata, corrupit atque deleuit. Roma. ſing. 474. Eorum arma, ſcriptum reliquit, pœnam eſſe iu-
5 dici † arbitrariam. & cum eo ſenſerunt Gomeſ. §. pœnales, num. 5. inſt. de actio. Cur. iun. in d. l. ſi quis id quod. nu. 6. extat hic Patauij
6 † ſtatutum ſub rubr. quibus liceat acquirere bona. cap. nullus hominum. quo pœna quinquaginta ducatorum indicitur illi, qui arma, inſignia, & epitaphia è ſepulcris deleuit atque corrupit. quod ſanè ſtatutum à iure communi deſcendit, cum quo conuenit, ex d. l. ſi quis id quod. quocirca opinor locum illi eſſe, etiã
7 ſi hęc † inſignia proditoris eſſent. nam licèt ad ſuę familię honorem collocata arma deleri atque abradi debeãt. l. eorum. ff. de pœnis, & ibi Bartolus, & ſcribunt Roma. d. ſing. 474. & clarius ſing. 666. An arma. latè Tiraquel. de Nobilitate, cap. 20. num. 120. & alios recenſet Gigas tract. de crimine læſæ maieſta. titulo de proditoribus, quæſtione octaua, & titulo de rebellibus, q. 23. quibus addo Decium conſilio 37. columna ſecunda, verſic. poſtremò, & Placam libro primo epitom. delict. cap. 21 nu.
8 nono. attamen † intelligitur vt abradantur & deleantur Principis atque ſuperioris aucto-
9 ritate, ſi quidem iuriſdictionis hæc † ſunt, quæ à priuato exerceri non poſſunt. ita rectè expoſuit Gomeſ. d. §. pœnales, numero quinto in fine, reiecta quorundam opinione, qui priuato cuiuis licere dicebant, ex dicta l. eorum, quæ verè facultatem hanc cuiuis non tribuit. ita etiam intelligo illud, quod tradunt Paris Puteus tract. ſyndicatus in princip. col. ſecunda, numero nono. & Gigas dic. tract. de crimine læſæ maieſta. titulo de proditori-
10 bus, quæſtione ſecunda. nempe † arma iudicum, qui per ſordes iudicant, atque iuſtitiam peruertunt, eſſe delenda & abradenda. intelligitur non à quouis priuato, ſed principis auctoritate. quare ſi priuatus quid moliatur, plectendus eſt. quod ego intelligo, pœna iudici arbitraria, poſteaquam nulla reperitur expreſsè indicta. His rationibus opinor idem
11 eſſe dicendum, quòd iudicis † arbitrio puniendus ſit is, qui corrupit atque abraſit ſtatuam, vel inſignia propoſita in proditoris contumeliam. licèt etenim hoc ſit graui animaduerſione dignum, attamen certa pœna indicta non videtur. quantumcunque Gigas dict. titulo de proditorib. quæſtione octaua poſt Mart. Lauden. tract. de crimine læſæ maieſta. quæſtione vigeſimaſexta, in ea opinione ſit, hunc puniri pœna quinquaginta coronatorum, ex dict. l. ſi quis id quod. quibus non aſſentior. Idem dicendum credo aduerſus
12 eos, qui † ſtatuas alicui honoris cauſa erectas deiecerunt, quemadmodum in ſtatua Regis Solis, quam Antonini Pij eſſe ferunt apud Papienſes, cuius meminit Curt. iun. dict. l. ſi quis id quod, nume. 5. & ſi is dixerit eſſe pœnam quinquaginta aureorum ex illa conſtitutione: ego arbitrariam opinor. quibus autem plectantur pœnis qui Saluatoris noſtri, vel Sacratiſsimæ Virginis imagines abradunt, vel conſpuunt, & frangunt, dicemus infrà in caſu 374.

SVMMARIVM.

1 *Deo dicata non eſſe in hominum commercio.*
2 *Sanctorum reliquias diſtrahi non poſſe.*
3 *Iudicis arbitrio puniri, qui Deo dicata diſtrahit.*

CASVS CCLXXXII.

POENA DISTRAHENTIS Deo dicata.

1 SAcra & Deo dicata in hominum commercio eſſe non debere, conſtituit Iuſtinianus in §. ſacræ. inſtit. de rerum
2 diuiſ. immo ſancitum fuit, ne quis † ſanctorum reliquias diſtrahat: quam ſanctionem qui non obſeruat, præter contractus annullationem, ex l. 3. C. de ſacroſanct. eccleſ. punitur
3 etiam iudicis † arbitrio. id quod in ſpecie ibi annotauit Baldus nu. 1. quem ſecutus eſt vno verbo Afflictus in cap. 1. nu. 23, ex quib. cauſ. feud. amitta.

SVMMARIVM.

1 *Bannitus minus legitimè impunè aliquando occidi poteſt.*
2 *Iudicis arbitrio punitur occidens bannitum minus legitimè bannitum.*
3 *Bannitus qui banno ſatiſfecit, impunè interdum occiditur.*
4 *Iudicis arbitrio punitur, qui occidit bannitum, qui iam banno ſatiſfecit.*

CASVS

CASVS CCLXXXIII.

POENA OCCIDENTIS MInus legitimè bannitum, vel qui banno iam ſatisfacit.

PLACVIT aliquando & nobis illa do-
1 ctorum ſententia: † Bannitum minus
legitimè impunè interimi poſſe, ita di
ctante lege municipali; nam quò ad
ipſum homicidam iuſta ineſſe videtur excuſa-
tio. quemadmodum fuſius ſuperiore libro q.
90. explicauimus. Verùm eo loci vno verbo
diximus, hunc homicidam non euadere pœnā
2 aliquam extraordinariam, quam † arbitrariam
iudici eſſe noſtri affirmarunt. ita Baldus in l.
1. in fine. C. de pœnis. latè Alex. conſi. 77. nu.
6. lib. 3. qui multis ſimilibus & doctorum au-
ctoritatibus comprobauit. Iaſ. in l. 3. §. ſi ſer-
uus. nume. 34. de acquir. poſſeſſ. Vantius in
tract. nullitatum in tit. quoties & intra quod
tempus, nume. 45. ea ratione vtuntur, quia & ſi
iuſtam cauſam habeat, vt excuſetur à pœna
ordinaria, attamen cùm omni culpa non ca-
reat, ex quo diligenter banniti conditionem
perſcrutari debuit, extraordinem iudicis arbi-
trio puniendus eſt. Et huic caſui ſimilis ille
3 eſt, cùm quis interficit † bannitum, qui & ſi
condemnationi ſatisfecerit, fuerisque reban-
nitus, non tamen è banno cancellatus erat, is
inquam homicida non punitur pœna ordina
4 ria, ſed quidem extraordinaria iudicis † arbi-
trio. ita Io. Andr. in additio. ad Spec. in titu.
de accuſ. §. 2. verſ. quid ſi bannitus. Bal. in l. no
ſtram. C. de teſtam. Ieſo. in d. l. 3. §. ſi ſeruus.
nume. 36. de acq. poſſ. & Alex. d. conſi. 77. nu-
mero 10. lib. 3.

SVMMARIVM.

1 *Pœna afficitur, qui manum, vel mortem ſibi infert.*
2 *Græci laudi tribuebant, mortem ſibi conſciſcere.*
3 *Empedoclis mors iactationis gratia.*
4 *Annibalis mors.*
5 *Athenienſium lex contra mortem ſibi conſciſcentes.*
6 *Platonis lex contra eos, qui mortem ſibi conſciſcunt.*
7 *Ariſtotelem damnare conſciſcentes ſibi mortem.*
8 *Catonis Vticenſis mors.*
9 *C. Marij mors.*
10 *M. Bruti, M. Antonij, & Co. Norbani mors.*
11 *Portiæ Catonis mors.*
12 *Tarquinij Priſci lex contra conſciſcentes ſibi mortem.*
13 *Ciceronis ſententia de his, qui ſibi mortem conſciſcunt.*
14 *Mortem ſibi inferens conſcientia perpetrati ſceleris bonis priuatur.*
15 *Iudicis arbitrio relinqui, an cadauer illius, qui mortem ſibi conſciuit, ſuſpendi debeat.*
16 *Mortem ſibi inferens ob vitæ tædium, pœnam non meretur.*
17 *Mors præſumitur illata tædio vitæ, cùm cauſa non præceſſit.*
18 *Mortem, vel manum ſine cauſa ſibi inferens, punitur.*
19 *Mortem ſine cauſa quando quis dicatur ſibi intuliſſe.*
20 *L. Si quis filio. §. eius. ff. de iniuſto rup. intellectus.*
21 *Iudicis arbitrio puniri inferentem ſibi manum ſine cauſa.*
22 *Manum ſibi tentans inferre punitur.*
23 *L. ſi quis aliquis. § miles, de pœnis, intellectus.*
24 *Miles maiorem animi conſtantiam habere debet, quàm habeant cæteri.*
25 *Iudicis arbitrio punitur tentans ſe ipſum vulnerare.*
26 *Statuta punientia occidentem alterum, non habere locum cùm quis ſeipſum occidit.*
27 *Statutum ciuitatis Cullij, de homicidium committentibus, declaratur.*
28 *Statutum Papiæ 21 in criminalibus, ſub rubri. de pœna illius, qui homicidium commiſerit, declaratur.*
29 *Conſtitutio noua Mediolani ſub rub. de pœnis, cap. homicida, declaratur.*
30 *Statuta Brixiæ, Veronæ, & Patauii, de homicidiis declarantur.*
31 *Statutum concedens bannitum poſſe interfici, non comprehendit bannitum ſeipſum occidentem.*
32 *Bannitum ſe ipſum occidens, non effugit pœnam indictam contra inferentem ſibi mortem.*
33 *Agentem differre debere à patienti.*
34 *Bannitum interficere, publicam vtilitatem reſpicit.*
35 *Pœna iuris canonici contra inferentes ſibi mortem.*
36 *Mortem ſibi conſciſcens ſepultura carere debet.*
37 *Clericus ſibi manum inferens excommunicatur.*
38 *Pœna iuris diuini quæ, contra inferentes ſibi manum.*

CASVS CCLXXXIIII.

EGREGIA EXPLANATIO, qua pœna afficiatur mortem ſibi conſciſcens, vel vulnus inferens. quid iure Diuino, Pontificio, Ciuili, Romano, quidque Græco de his ſancitum ſit.

1 DISPVTATIO eſt non lenis apud noſtros iuris interpretes, qua † pœna plectẽdus ſit, qui manum ſibi infert, vel mortem conſciſcit. quæ quidem in re aliqua etiam iudicis arbitrio diffinienda relinquunt. Ego, vt diſputationem hanc abſoluam ex ordine dicam, quid apud Græcos obſeruatum olim fuerit, quid apud Romanos, atque ita quid ab eis iure ciuili ſancitum ſit, quid itidem iure Pontificio, & poſtremò
2 quid iure Diuino. Apud † Græcos itaq; aliqui laudi ſibi eſſe ducebant, ſi vel manum ſibi inferrent, vel mortem conſciſcerent: ſiuè iactationis gratia, ſiuè vt affecti tædio eo leua
3 rentur. † Empedocles iactationis cauſa ſe Deum immortalem effici falsò opinãs, in crateras montis Aethnæ coniecit. quemadmodũ meminit Accurſ. in l. ſi quis filio. §. ſi quis tædio, in verbo iactationis. ff. de iniuſto rupto & irrito teſta. & recenſent eruditiſsimus Alciatus lib 4. Pararg. iuris. cap. 4. Tiraq. De Nobilitate, cap. 31. nume. 5 12. & Petrus Placa lib. 1. epitom. delictorum, cap. 23. qui & aliorũ exem
4 pla retulerunt. Illud exemplum † Annibalis huc adferri poteſt, qui, ne inimicorum manus veniret, hauſit cicutam; & ſimul moriens dixit: Soluamus ingenti cura Populum Romanum. quemadmodum in illius vita meminit Plutarchus. Verum ſapientiores Græci hanc
5 ſtultitiam maximè damnarunt; nam † Athenienſes cùm mortem quiſquam ſibi manu cõſciuiſſet, defuncto cadaueri manum tanquam facinoroſam abſcindebant, illamq; diuiſam à corpore inhumatam relinquebant. reliquum verò cadauer humo tegebant. cuius legis meminit Aeſchines in oratione in Cteſiphontem, & Alex. ab Alexa. lib. 5, dierũ Genialium, cap. vult. in fin., qui hoc fuiſſe Pla
6 tonis documentũ ſcribit, & rectè; nam † Plato in Phædone, hoc mortis genus maximè damnat. & apertius lib 9. de legibus ſcriptum reliquit ita eſſe ſanciendum; Qui ſe ipſum (inquit) vita & ſorte fatorum priuarit, nec iudicio ciuitatis, nec triſti & ineuitabili fortunæ caſu coactus neque extremo aliquo pudore compulſus, ſed ignauia & formidoloſi animi imbecillitate iniuſtè ſibi mortem conſciuerit, ei ſepultura fiat ſolitaria, vbi alius nemo condatur; deinde in his locis ſepeliatur, quæ de duodecim partibus vltima, deſerta, innominataque ſunt, ſic obſcurus vt nec ſtatua, ne inſcriptione ſepulcrũ notetur. Platoni ſubſcri-
7 bit † Ariſtoteles non vno in loco, vt lib. 3 Ethico. cap. 7. in fine. & lib. 5. cap. 11. quæ loca nobis retulit Tiraquel. De Nobilitate, d. cap. 31. nume. 562.

Apud Romanos verò tędio affecti multi
8 manum ſibi intulerunt: quemadmodum † Cato ille Vticẽſis, auctor eſt Plutarchus in illius vita. & quem Cicero laudauit, vt ſcriptũ reliquit Gellius lib. 11 noct. attica cap. 18. ita etiã
9 † Marius Præneſte obſeſſus mortem ſibi conſciuit. quod memorię prodidit. L. Florus lib.
10 88, Epito. & lib. 89. & 123. recenſet † Gneum Norbanum, M. Brutum, & M. Antonium, cęteros ſciens prætereo. Illud tamen egregium
11 exemplum † Portiæ Catonis ſilentio non inuoluam. hæc cùm poſt afflictas fortunas Bruti mariti necem audiuiſſet, cùm mori animo deſtinaſſet, idq; fixum ſtatutũq; haberet; clauſo cubiculi hoſtio, ne cuius interuentus facinus moraretur, incenſo carbone, & ſibi in fauces indito, memor generis & Romani nominis mortem ſibijpſa conſciuit. Cęterùm alij ſapientiores prudentioresq; Romani ignauiã hanc atque ſtultam opinionem ſummopere
12 damnarunt. † Tarquinius Priſcus omniũ primus (vt hactenus obſeruaui) iuſsit in crucem tolli eorum corpora, qui tædio mandati operis affecti ſibi necem conſciuerant, & illa feris volucribusq; lacerãda relinquenda eſſe ſtatuit. quemadmodum ſcribit Plinius lib. 36. Naturalis hiſtoriæ. cap 15. & quem locum nos infrà in caſu ſequenti citabimus. Cicero autẽ
13 lib. 1. Tuſcul. quæſtio. inquit, † mortem ſibi conſciſcere eſſe aduerſus Dei mandata. dum ait, Vetat dominans ille in nobis Deus iniuſſu hinc nos ſuo demigrare. & in ſomno Scipionis, Tibi (inquit) Publi & pijs omnibus retinendus eſt animus in cuſtodia corporis, nec iniuſſu eius à quo ille eſt à nobis datus, ex hominum vita migrandum eſt; ne munus humanum aſsignatum à Deo defugiſſe videamini. Hodie ex reſponſis prudentum & Cæſarũ cõſtitutionibus aliter ſancitum eſt. & quò ius hoc clarè explicetur, aliquot caſus diſtinguo atque conſtituo.

14 Primus eſt, vt is, qui † conſciẽtia perpetrati

ſceleris

ſceleris ſibi morté conſciſcit, bonis priuetur.
ite reſpondit Martianus l. 3. ff. de bonis eorũ
qui ſibi mortem conſciuerunt. quo loci in §.
idem reſcripſit, ita demum procedere intel-
lexit, cùm hi eo crimine innexus fuit, quò, ſi
conuinceretur, bonis careret. ſic probet. l. in
fraudem.§.eius, il 1. ff. de iure fiſci. atque ita
noſtri Doctores intelligunt; vt Iaſ.l.2.num.2.
C qui teſta. fecere poſſ. Pleca lib.1.epito.deli
cto.cap.23.nu.8.qui alios recenſet. efficiturq;
iſte inteſtabilis, nam conditum ab eo teſtamen
tum irritetur.l.ſi quis filio.§. eius.ff.de iniuſto
& irrit.teſta.d.l.2.c.qui teſta.f.c.poſſ.vbi Ieſ.
num.1.Decius n ..2. & cæteri omnes. & caſus
hic in controuerſiam à noſtris minimè poni-
tur. illud ſolùm diſputari ſolet, an hic, qui ob
ſcelus ſibi mortem conſciuit, ignominie effici
poſsit & debeat. putà, quòd illius cedauer ſu-
ſpendatur. Bel. & cæteri in d.l.2.C.qui teſta.
15 face.poſſ. ſcribunt, hoc eſſe in † iudicis arbi-
trio poſitum. quod pluribus confirmabimus
in caſu ſubſequenti.
16 Secundus eſt caſus, cùm hic, qui† mortẽ ſi-
bi conſciuit, id egit vitæ tedio effectus, vel do
loris impetiẽtia commotus, tunc is nullam pœ
nẽ ſentit vel meretur.d.l.3.§.ſi quis eũt tędio.
ff.de bonis eorum, qui mortẽ ſibi conſciuer.
& l.1.& 2. C.eo.idem ſi ęre alieno maximè op-
preſſus ſe interimat.l.in freudẽ.§.eius.ff.de iu
re fiſci. quare & teſtamẽtũ eb eo iem códitum
valet.d.l.2. vbi omnes.C.qui teſt. fecere poſſ.
17 cauſa autem tedij & doloris tunc† mors illata
præſumitur cum nulla præceſsit delicti accuſa
tio, vel ſuſpicio futuræ accuſationis, quod
annotarunt Alexan. & Decius in d.l.2.C.qui
teſtem.fece.poſſ.ille nu.7.iſte nu.16.Placa.lib.
1.epitome delicto.cap.23.nu.9.
18 Tertius eſt ceſus cùm quis ſine † ceuſe ma-
num ſibi intulit, hic punitur dicta l.3.§.ſi quis
autem tædio, in fine.ff. de bonis eorum qui
mortem. Decius dicta l.2. num.4.C. qui teſte.
fece.poſſ. Sed de duobus dubitari contingit,
19 primò, quando dicatur ſine ceuſe † quis ma-
num ſibi inferre. ſecũdò qua ſpecie pœnę hic
plectendus ſit. primę dubitationi ſatisfacio, ſi
ne ceuſa dici cùm non furor, non doloris im-
patientie, non vitę tędium non ęs alienum vr-
gen edfuit. quinimmo intelligo ſine cauſa eũ
ſibi necem conſciuiſſe, qui iectationis cauſa
eam conſciuit. nec aduertetur reſponſum Vl
20 piani in † d.l.ſi quis filio.§.eius. de iniuſto
ſup. & irrit teſtam. quandoquidem nec ip-
ſe eam cauſem probauit, ſed irriſit potius. Rur-
ſus ſentit Vlpianus, illũ poſſe teſtari atque ita
non priuari omnibus bonis. nó tamen negat;
quin punietur, ſaltem parte ipſorum bonorũ.
Hinc ſumitur reſpóſio ſecundę dubitationis,
nempè hunc ſibi necem conſciſcentem nó pri
ueri bonis omnibus; ex quo eum teſtari poſſe
intelligimus. etque etiam ex eo quòd publicá-
tur ſolùm bona his caſibus, cum hic, qui mor-
tem ſibi infert, delictum perpetrauit dignum
ee pœna publicationis bonorum d.l.3.§.idem
21 reſcripſit. opinor itaque hoc in caſu † iudicis
erbitrio pœnem indicendam eſſe.
22 Quartus eſt caſus cùm quis † manum ſibi in
tulit, ſed non perfecit, quo in caſu nó ambi-
gunt Doctores, quin iſte puniendus ſit. ita ef-
firmerunt Bart. in l.ſi quis eliquid.§.miles.ff.
de pœnis. & in l.tranſigere.nume.17.C.de trá
ſect.& in ſpecie Gramma.deciſ.44.num.1. So
lùm dubiteri conſueuit, quæ pœne hoc ceſu
ſit. recepta doctorum opinio ille eſſe videtur,
quod hic eadem puniatur pęna, qua puniẽdus
eſſet, ſi elterum vulnereſſet. ita Ioen. Andr.in
eddit.ad Specul. in titulo De pœnis. Bald.in
proęm.Decretalium, Albe.Fulgo.& Ceſtrenſ.
in d.l.2.& ibi Iaſon num.4.C.qui teſta. facere
poſſ.quos ſecutus eſt Gremma.d.deciſ.44 nu.
4.quorum ſententie adiuuari videtur ea ratio
ne, quam recenſet Martienus d.l.3.§.ſi quis au
tem tędio. ibi, qui enim ſibi non pepercit, mul
tò minus alij parceret. queſi quòd ratio hęc à
fortiori ſignificet atque oſtendat, eſſe hunc ea
dem pœne puniendum, ac ſi alterum vulneraſ
ſet. Verùm retio hæc à fortiori ſumpta arguit
potius maiorem pœnem huic eſſe indicen-
dá, quá vulneranti elium. Monẽtur & eltero
23 fundamento relati Doctores, nempè ex † l.ſi
quis aliquid.§.miles.ff.de pœnis. quo loci pœ
na capitis militi ſe ipſum percutienti, vt ſe in-
terficeret, indicitur. idem ſcriptum eſt in.l.
omne delictum.§.qui ſe vulnerauerit.ff.de re
mil. Verùm hoc in ſolo milite procedit, vt
ſenſit Gremmet. dicte deciſio. 44. numero 4.
nam grauius in eos animaduertendum eſt,
24 cùm etiam grauius delinquant, ſi quidem †
maiorem animi conſtantiem & intrepidatio-
nem atque fortitudinem oſtendere debent,
quàm cæteri homines. cùm verè reguleriter
alterum vulnerans capite non plectetur. & ad
uerſus relatos Doctores elij ſẽſerunt; vt refert
Curt. Iuni.conſil.182.num.tertio arbitror ita-
que hoc in ceſu hunc tentantem ſe ipſum vul-
25 nerere, eſſe † iudicis arbitrio puniendum.
& huius ſententiæ rectè intuenti fuit Placa.
dict.cap.23.nu.19.in fine. Ex relatis infertur,
26 quòd † ſtatuta, quę indicunt pœnam occidẽti

vel

vel vulnerant i eliquem , non hebent locũ his
in caſibus. ſi quidem ex eorum verbis intelli-
gimus eorum diſpoſitionem his caſibus ade-
27 ptari non poſſe. quemadmodum in † ſtatuto
ciuitatis Callij in eadem facti ſpecie conſulue-
runt Deci.cõſ.438.Curt.iun.conſi.182. Pariſ.
conſi.155.lib.4.& Socin.iun.conſi.51.lib.1. hi
vno ore reſponderunt,illud ſtatutũ quo pœ-
ne capitis & publicationis bonorum indiceba
tur occidenti alterum ,non comprehendere
eum, qui nulla ſceleris conſcientia ductus in
puteum ſe conjecit. quoniam loquebatur ſta
tutum his verbis: ſi quis homicidium fecerit,
vel fieri fecerit capite punietur. loquitur ſta-
tutum de eo qui flagitio perfecto adhuc eſt ſu
perſtes,& de quo ſupplicium ſumi poteſt: nõ
autem de eo,qui mortuus puniri pœne corpo
rali nõ poteſt. Quibus ſumitur interpretatio
28 ad † ſtatutum Papiæ in criminalibus 21.ſub
rubr. De pœna illius qui homicidium commi
ſerit,vt non procedat his in caſibus : cùm ſta-
tuat homicidam eſſe capite mulctandum , ita
ꝙ moriatur. hæc verba non conueniunt his
caſibus,cùm quis ſeipſum interfecit,ergo nec
29 diſpoſitio. ſic declarantur nouæ † conſtitu-
tiones Mediolani ſub rubr.De pœnis.c.homi
30 cida. ſic & ſtatuta † Brixiæ & Veronæ ac Pa-
tauij , quæ his fermè verbis idem diſponunt.
31 Infertur etiam ex relatis,quòd † ſtatutũ con-
cedẽs impunitatem & liberationem perpetra-
ti ſceleris bannito, qui alterum bannitum in-
terficit,nõ opitulatur huic occidẽti ſeipſum.
Id quod omnium primus affirmauit Bald. in
l.1.nume.21.propè medium.C.de ſer.fug. vbi
Caſtren.num.10.in fine cum Baldo ſenſit. ſic
Deci.in l.2.num 6.C.qui teſta.face. poſſ. qui
alios recenſet. idem placuit Curt.iun.d.con-
ſil.182.nume.3.Felino in cap.quę in eccleſia-
rum.nu.4.de conſti.& ibi Bero.nume.122 Et
32 ob id aiunt,hunc † bannitum ita ſe occiden-
tem,non euitare pœnam de his qui ſibi mor-
tem conſciuerunt. Ego hoc intelligo de pœ-
na illa arbitraria , cuius memini ſuprà in ter-
tio caſu. nec enim opinor in alijs probabi-
lem dubitationem proponi poſſe : ſi quidem
bonorum omniũ publicatio indicitur ob præ
cedens delictum,non ob mortem , quem quis
ſibi infert : vt iam ſuprà in primo caſu expli-
cauimus. & verè credo cum Baldo & cæteris,
bannitum impunè non poſſe ſibi manum in-
ferre. ea præcipua ratione,ꝙ mens ſtatuti nun
quam fuit vel eſt caſum hunc comprehẽdere.
nam ſi ſtatutum hoc expreſsè permitteret, nõ
valeret tanquam contra ius diuinum & natu-
ræ,vt mox dicemus. fortius ergo dicendum
eſt , tacitè non comprehendere caſum hunc.
nec iuſta cauſa conſiderari poteſt ꝙ ſtatutum
hoc in caſu loquatur. quoniam, aut iſte ſe vi-
tæ tædio,vel furore ſibi mortem conſciuit, &
tunc ſatis iure communi excuſatur. Aut,vt
effugiat pœnam patrati ſceleris, & adhuc non
excuſatur,cùm malo animo illud egerit. Aut
ſe occidit tanquàm legis magiſter , & adhuc
pœnam non euitat ; quia non eſt conſiderabi
lis,hæc cauſa in eo , qui ſe in manus magiſtra-
tuum dare potuit,atque ita non zelo iuſtitię,
ſed ſui commodi cauſa hoc egit : non ergo
meretur præmium. Accedit ꝙ hic bannitus
non poteſt conſiderari ꝙ tanquàm miniſter
iuſtitiæ ſeipſum interimat ; cùm differentia
33 eſſe debeat inter agentem & patientem,vt in-
quit Bero d.nume.122.verſi.quartò lege.cap.
per noſtras,de iure patro. cum ſimilibus.Prę
tereà hic ſponte facit,non autem iuſſus à iudi
ce,quare nõ excuſatur,ſed homicida eſt, cap.
cùm miniſter.23.quæſt.5. Nec eſt dicendum
tacitè datam cenſeri licentiã ob ſtatuti diſpo-
ſitionem ; quia reſpondeo, non eſſe datã hoc
caſu licentiam nec expreſsè nec tacitè , quo-
niam , ſi Iudex interrogaretur , an velit hanc
facultatem concedere,dubio procul negaret,
ne ius diuinum & naturale læderet. Nec ad-
uerſantur aliquot rationes, quibus cõtrariam
ſententiam tueri conatus Decius in d.c. quæ
in eccleſiarũ.nu.14. verſ.quartus caſus. & pri-
34 mò dum ait,hanc facultatem occidendi † ban
nitum reſpicere publicam vtilitatem , vt deli-
cta puniantur : quamobrem extendi debent,
vt ſenſit Barto. in l.2.§.exercitum. de ijs qui
nota.infam. Deci.l. factum.§. in pœnalibus,
quarta limit.de reg.iuris. ſic videmus hanc fa
cultatem alteri bannito concedi.ita Bar.in l.
ſi quis greui.§.vtrũ. ff. de ijs quibus vt indig.
Bal.l.rogaſti,in prin.ff.ſi certum peta.Reſpõ-
deo, hoc in caſu non eſſe bonam conſequen-
tiã,nec eſſe admittendam extenſionem ob di-
uerſitatem rationis : nam , qui alterum occi-
dit,facit vt miniſter iuſtitiæ, & illius loco eſſe
poteſt : ſed diuerſum eſt in eo,qui ſeipſum oc
cidit,quandoquidẽ loco miniſtri iuſtitiæ eſſe
non poteſt prohibente iure diuino. & quem
admodũ ſuprà attigi,ſi zelo iuſtitiæ facit, põt
iſte ad iudicem accedere. Non etiam ſecundò
obſtat ꝙ hęc ſtatuta fauorabilia ſint. quoniam
reſponderi nunc poteſt,eſſe fauorabilia reſpe
ctu caſuum , qui ſub illis comprehendi poſ-
ſunt : inter quos hic non reperitur. Ius Pon-
tificium (vt de eo nunc dicamus) punit hos,
qui

35 qui † manum ſibi inferunt, ſi quidem ſacro
Brachatenſi Concilio primo, quod eſt cele-
bratum ſub Honorio huius nominis primo
Pontifice max. ſancitum eſt. c. 34. quod relatũ
eſt. in decretis in cap. placuit. 23. q. 5. vt ij qui
36 † mortem ſibi conſciſcunt ſepultura careant,
& pro eis in diuinis nulla fiat commemoratio:
quam conſtitutionẽ confirmauit Inno. III. in
cap. ex parte. de ſepult. & annoterunt Rome.
ſing. 264 Fui interrogatus. Didacus lib. 2. va-
ria. reſol. cap. 1. prope finem, qui verum intelli-
git, niſi hic mortuus in puteũ reperiatur, quia
ab alio coniectus præſumitur. & Placa. d. cap.
23. nume. 14. 15. Soc. iun. conſil. 51. nume. 2. lib.
1. Hinc docuit Abbas in c. contingit. il primo
37 & ibi † de ſenten. excomm. clericum ſe ipſum
vulnerãtem eſſe excommunicatum. idem ſcri-
bit Decius in. l. 2. nume. 5. C. qui teſte. facere
poſſ. Placa. d. cap. 23. nume. 15. verſic. ceterum.
38 Ius verò diuinum hos † violentas manus ſibi
inferentes morte æterna plectit. quandoqui-
dem inter diuinæ legis præcepta & hoc conti-
netur, Non occides. quod ſanè præceptum, &
ſe ipſum occidentem comprehendit, quemad-
modum Diuus Auguſtinus libr. 1. de ciuitate
Dei capi 8. quod eſt relatum in cap. ſi non li-
cet, 23. q. 5. ſcriptum reliquit. & hæc eſt rece-
ptiſſima omnium Theologorum ſententia, vt
tradunt D. Thomas 2. 2. q. 64. art. 5. Alciat. lib.
4. parerg. iuris cap. 4. in fin. alio recenſet Ti-
raquell. De Nobilitate, c. 31. nume. 560. Placa.
lib. 1. epitom. delicto. cap. 23. nume. 1. 2. qui ta-
cito Tiraquello plura ſibi vendicauit. ferè idẽ
probauit Didacus lib. 1. varia. reſol. cap. 2. nu-
me. 8. 9. qui & perplura hinc deducunt, quæ,
vt ſatis diligenter ab eis tractata, ſilentio præ-
tereunda eſſe duxi.

SVMMARIVM.

1. *Delicta morte extingui.*
2. *Iudices malè agere dum iubent cadauera ſuſpẽdi.*
3. *Lex antiquæ teſtamenti, de cadaueribus non pu-
niendis.*
4. *Bannitum iam mortuum vulnerari, aut ſpoliari
non poſſe.*
5. *Conſanguineos curare cõſueuiſſe, vt conſanguineus
potius veneno moriatur, quàm ignominioſè in fo-
ro laqueo ſuſpendatur.*
6. *Exemplum memoria dignũ quod Venetijs euenit.*
7. *Iudicis arbitrio relinqui, an cadauer iuſtis de cau-
ſis laqueo ſuſpendi debeat.*
8. *Tarquinij Priſci memorabile factum contra eos,
qui mortem ſibi inferebant.*
9. *Mileſiorum lex contra virgines, quæ mortem ſibi
inferebant.*
10. *publica vtilitatis cauſa cadauera anothomia con-
cedi.*
11. *Statutum Papiæ 82. in criminalibus, ſub rubr. De
anothomia fienda, cum iure communi conuenire.*
12. *Iudicis arbitrio relinqui, an cadauer tradi pro ana-
thomia poßit.*

CASVS CCLXXXV.

QVANDO IN MORTVOS ſæuire liceat, aliqua memoratu digna referuntur.

RECTE à legumlatoribus conſtitutũ
1 eſt, delicta † morte extingui. l. defun
cto. ff. de publ. iud. c. quorundam. 22.
diſtinct. & ibi gl. & in. c. 1. 23 q. 2. nec
enim in mortuos ſæuire conuenit. quo circà
infert Angelus in. l. 2. C. qui teſta. facere poſſ.
2 † Iudices maleficiorum malè agere, dum iu-
bent delinquentiũ cadauera ſuſpẽdi, id, quod
affirmant in dicta. l. 2. Alex. num. 3. Ieſ. num. 2.
& Decius nume. 8. idem Decius in. l. imperiũ,
nume. 16. vbi Curt. iun. nu. 34. & Bologne. nu.
37. de iurisd. omn. iud. quorum ſententiam cõ-
3 firmat lex † antiquæ teſtamenti Deutero. c. 21.
Quando peccauerit homo, quod morte ple-
ctendum eſt, & adiudicatus morti appenſus
fuerit in patibulo, non permanebit cadauer
eius in ligno, ſed in eadem die ſepelietur, quia
maledictus à Deo eſt, qui pendet in ligno. ob-
ſeruabit ergo hoc iudex, ne ſyndicatus ſui tem-
pore quid ferat detrimenti. Huc ſpectat quod
ſcriptum reliquit Bald. in l. ſororem. C. de his
4 quibus vt indig. † bannitum iam mortuũ vul-
nerari, aut ſpoliari nõ poſſe, & ſi dum viueret
potuerit, ſtatuto ita permittente. & Baldũ tue-
tur Bologne. in d. l. imperium. nume. 38. quod
eo loci Curt. iun. nume. 35. poſt Ceſtren. quem
citat, intelligit, niſi occiſus ſtatim ſpolietur.
Hinc etiam fit, vt nobiles curent ſibi ſanguine
5 † coniunctos in carcerem, veneno eis dato, ne-
cari, vt euitent pœnam ignominioſam & tur-
pem eis in foro, & publicè inferendam. quod
recenſent Ieſ. in d. l. Imperium. nume. 2. Bo
logne. nume. 37. & Sapie nume. 13 quibus acce
dunt Marſil. ſing. 150. qui poſt Baldum ſcribit,
illos affines eſſe ob violatum carcerem eadem
pœna puniendos. idem ſenſerunt Io. de Arno
no. epito. 50. & Petrus Placa. lib. 1. epitom. de
licto. cap. 23. nume. 12. verſic. illud profectò. Et
6 accepi aliquando † Venetijs memorabile hu-
ius

ius rei exemplum eueniſſe: ob graue crimen
erat quis laqueo ſuſpendendus. quod egrè ad
modum ferens illius frater exoptabat malefi-
cum fratrē veneno necare; ſed diligens adhi-
bita cuſtodia impediebat. (nec enim permitte
bant cuſtodes aliunde aliquid ei eddendum,
vel bibendum deferri) impetrauit tandē hic
frater pridie quàm maleficus frater laqueo ſu
ſpenderetur, vt eum alloqui & deoſculari ſal
tem poſſet, quod obtinuit. cùm itaque eum al
locutus eſſet, & deoſculari illum fingeret, ore
illi obtulit pillulam peſſimi veneni, quam ma-
leficus ore excepit, prudenter intelligēs quid
eſſet. atque ita dētibus fractam demiſit: & no
cte ſubſequenti vitā finiuit. Verùm, cùm huiuſ
modi eueniunt caſus, pōt Iudex iuſtis de cau
7 ſis ex ſuo † arbitrio iubere, hos ita vita functos,
vel laqueo ſuſpēdi, vel alijs ignominiis affici:
ita docuerunt Bal. d. l. 2. num. 2. Iaſ. num. 2. De
cius num. 8. C. qui teſta. facer. poſſ. idē Decius
in l. imperium. num. 16 ff. de iuriſd. omn. iud.
poſt Roma. & Imolam quos recenſet. quibus
accedunt Marſilius in. l. quæſtionis modū nu.
31. & in l. vlt. nume. 29. ff. de quæſt. & Boer. q.
316. num. 9. & hoc vſu eſſe receptum multis in
locis teſtatur Iulius Clarus lib. 5. ſent. iuris. §.
fin. q. 51. verſ. ſed hic incidenter. iuſtæ autē cau
ſæ huius arbitrij conſiderari aliquæ poſſunt:
vt putà, ad coercendam audaciam eorum, qui
magis decus quàm vitā faciunt atque ducunt:
nā ſi iis deterreri à maleficiis poſſunt hac igno
8 minia faciendum eſt. Cuius rei extat † memo
rabile exemplum apud Plinium lib. 36. natura-
lis hiſto. c. 15. de Tarquinio Priſco. Curabat
Rex iſte immēſum ac valde periculoſum opus
plebis manibus confici: quo opere perterriti
multi mortem ſibi conſciſcebant: quare iuſsit
Tarquinius horum mortuorum corpora in
crucem tolli, & populo ſpectanda, feris, volu-
cribusque laceranda relinqui. tum pudor grā
dis omnes inuaſit, vt à nouo illo mortis gene-
9 re in poſterum deſiſterent. Simile eſt quod †
de Mileſiis ſcribunt Plutarchus De claris mu-
lieribus. c. 10. & Gellius li. 15. noct. attica. cap.
10. Mileſiorum virgines fermè quot tunc in
ea ciuitate erāt, repentè ſine vlle euidenti cau
ſa voluntatem cœpiſſe obeundæ mortis, ac de
inde plurimas vitam ſuſpēdio amiſiſſe. id cùm
accideret in dies crebrius, neq; animis earum
mori perſeuerantium medicina adhiberi qui-
ret, ſtatuerunt Mileſii, vt virgines, quæ corpo
ribus ſuſpenſis demortuæ forent, omnes nu-
dæ, cum eodem, quo eſſent præcinctæ laqueo
efferrerentur. poſt illud decretum virgines
voluntariam mortem non obibant, pudore ſo
10 lo deterritæ tam inhoneſti funeris. ob † publi
càm etiam vtilitatem in mortuos aliquid moli
ri licet, vt cùm laqueo ſuſpenſus ſcholaſticis
atque ſtudioſis artie medicę in cauſam anotho
miæ conceditur. concedi enim poſſe crebrius
noſtri affirmant: ita Decius in d. l. Imperium
nume. 18. de iuriſd. omn. iud. vbi Bolog. num.
37. in fi. communem teſtatur. & ſi ipſe ſecutus
Bar. in l. vlt. ff. de cada. punit. diſſentiat ſed ve-
ram eſſe communem ſententiam ſcribit Ripa.
tract. Peſtis, titulo De remediis præſerua. con
tra peſtem. num. 142. & hanc communem do-
11 ctorum opinionem ſecutum eſt † ſtatutum Pa-
piæ 182 in criminalibus, ſub rubr. De anotho-
12 mia fienda. Ego in hoc multùm † iudicis arbi
trio tribuerem, qui ſua prudentia conſidera-
bit familiæ conditionem & dignitatem, an hu-
iuſmodi ſit, vt illa reluctante cadauer anotho
miæ tradēdum nō ſit, vel tradendum, ſi vilis eſt
familiæ & deploratæ conditionis. tutius tamē
erit Principis voluntatem perſcrutari, vt rectè
admonuit Iulius Clarus lib. 5. ſentent. iuris. §.
vlt. quęſtio. vlt.

SVMMARIVM.

1 *Sodomitas morte mulctandos eſſe.*
2 *Sodomitas iure Pontificio excommunicari.*
3 *Templarij ſodomitæ igne concremati.*
4 *Conſtitutio noua Mediolani ſub rubric. De Pœnis. cap. ſodomitæ. declaratur.*
5 *Sodomitam dici, etiam qui fœminam contra naturam carnaliter cognouit.*
6 *Statutum Ferrariæ lib. 3. ſub rubr. De vitijs carnis, declaratur.*
7 *Sodomitam dici, etiam qui cum brutis coiuit.*
8 *Sodomitas infames eſſe.*
9 *Sodomitas bonis priuari.*
10 *Sodomitas & paſſos muliebria inteſtabiles eſſe.*
11 *Sodomitarum crimē peßimum in lege antiqua appellatur.*
12 *Pauli ſententia contra ſodomitas.*
13 *Sodomitis aßignandos non eſſe Aduocatos, vt defendantur.*
14 *Vxorem tentatam de ſodomia à viro, ab eo poſſe ſeparari.*
15 *Vxorem ſeparari poſſe à viro, ſi vir cum maſculis concubit.*
16 *Iudicis arbitrio puniri tentantem maſculorum pudicitiam.*
17 *Iudicis arbitrio puniri deoſculantem turpiter mulierem.*
18 *Iudicis arbitrio puniri, qui extra vas contra natu*

ram pollutus eſt.
19 *Minores ætate ob carnis vitium mitius puniri.*
20 *Sodomitæ olim deportabantur ob ſolam attenta-*
tionem.
21 *Conſtitutio noua Mediolani ſub rubr. De pœnis.c.*
ſodomitæ,non procedere in ſolo attentante.
22 *Statutum Ferrariæ lib.3.ſub rubr. De vitijs car-*
nis,non punire attentantem ſodomiam.
23 *C.Marij egregiam contra ſodomitam ſententia.*
24 *Platonem. & Solonem maſculorum concubitores*
pœnis non affeciſſe.
25 *Solonis lex permittens cum maſculis concubere.*
26 *Plato maſculorum concubitor.*
27 *Zenonis factum riſu & miſeratione dignum.*

Casvs CCLXXXVI.

SODOMITARVM POENAE

quęq; de his plures relatę leges & ſanctiones; & quid Solon & Plato eorum legibus ſtatuerint.

FOEDISSIMI maſculorum concubitores,quos à nephandiſſima Sodoma vrbe ſodomitas appellamus, † morte mul-
1 ctari ſolent ex Cæſarum conſtitutioni
bus.l.cùm vir nubit.C. de adulte. &.§.itē lex
Iulia,inſt de publ.iud. Conſtantinus Harme-
nopolus lib.6.titulo 4. de præter naturam la-
ſciuientibus.Præter naturam laſciuientes tam
agens quàm patiens gladio plectātur.quę qui-
dem grauis pœna iá lege Scatinia quam P.Sca
tinius tulit,ĩdicta fuit. cuius rei meminit Ray
marus Rinallius lib.2.Hiſtorię iuris ciuilis,dū
de lege Scatinia agit. ſcribitque ea perplures
damnatos fuiſſe, Iure autem Pontificio pœna
etiam mortis indicta illis videtur,ex c.ſolicita
tores.§.1.de pœnitent.diſtinct.1. qui ſanè ca-
nō eſt deſūptus ex.l.prima.§.vlt.ff. de extraor
din.criminal.verius ergo ſolùm puniuntur iu
2 re Pontificio † pœna excommunicationis, &
à cætu fidelium arcentur.c clerici. de exceſſ.
præla.fuit etiam aliquando obſeruatum in ſa-
cro Viennenſi Concilio ſub Clemente, qui
Benedicto ſucceſſit, vt ſodomitæ illi ordinis
3 † Templarij igne concremarentur.quod me-
morię prodit Petrus Crinitus lib. 24. De ho-
neſta diſciplin. cap. 13. iure etiam Pontificio
priuantur omnibus bonis atque beneficiis car
ceriq; mancipantur perpetuo.capit. clerici.
vbi Abbas de exceſſ. Prælat. & ſcribit Ber-
nard.Diaz practica crimina.cap.80. & Fabius
Monteleon in Praxi arbitrali. tertia particula
quartæ partis principalis. numer.486, Papiæ
ex ſtatuto 23. in criminalibus ſub rubric. De
pœna ſodomitę, & Mediolani in totoque do
4 minio ex † nouis conſtitutionibus in titulo
De pœnis cap ſodomitæ,igne cremantur.quę
5 ſanè conſtitutiones intelliguntur de † ſodo-
mita tam cum maſculo quam cum fœmina:ex
veriori ſententia Card.in clemen. 2.quæſtio.
13.de conſanguin.& affinit. quam reiecta con
traria Socini opinione, probarunt Decius in
l.prima,nume.9.C.de ſecund. nupt. Afflictus
in commenta.ad conſtitutiones Regni lib.3.
rubric.42. Cotta in memorab. in verb. pedi-
cones. & Plotus in l. ſi quando numer.311. in
fin.C.vnde vi. & ſtatutum Ferrariæ libr.3. De
vitijs carnis, cum hoc iure communi conue-
6 nit. Intelligitur † etiam vt ſodomita puniri
qui turpiter cum animali bruto coiuit: vt ha-
betur Exodi cap.20.in cap reus § qui coierit
23 q. 5 Conſtantinus Harmenopolus. dicto
lib.6.titulo.4. De bruteſcentibus. Bruteſcen
tibus, hoc eſt iis qui cum iumentis, aut cæ-
teris mutis animantibus concubunt, pœnis
pręciditor. Boerius quæſtio.316,nume. primo
Rolan à Valle conſil.7.nu.1.lib.1. Iulius Cla-
rus lib.5.ſentent.iuris.§.fornicatio verſ. cum
animali bruto. quare Papiæ ex dicto ſtatuto
23.declaratur, vt talis & eadem ignis pęna pu
7 niatur. ſic † etiam Ferrariæ ex relatu ſtatuto
De vitijs carnis. atque ita etiam erit declaran-
da conſtitutio Mediolani. Sed an qui crimen
hoc ſolùm tentauit, ſed non perfecit, punien
dus ſit, quęſtionis eſt. Ego opinor ob crimi-
nis atrocitatē eſſe puniendum, ſed nō pœna
ordinaria. quod autem atrox crimen ſit, iam
ex relatis conſtat,poſtea quàm mortis pęna in
8 dicta illis eſt. Accedit etiam † ſodomitas infa-
mes eſſe,glo.in.l.1.§.remouet. ff. de poſtulat.
& in d.l.cùm vir.c de adulte.Iacob.Beluiſ.in
auth.vt non luxur contra naturam. Prætereà
commiſſo crimine ſtatim ac ipſo iure rei cri-
9 minis efficiuntur, † & dominio bonorū pri-
uantur. glo.in.§.1.in auth.de inceſt.nup.gl.in
c.cùm ſecundum.in prin.de hæret.in 6 Bart.
in l.poſt cōtractū ff.de don. & in l.Imperator
ff.de iure fiſci.Bald.in auth. inceſtas.C.de in-
ceſt.nup.quo circa gloſſa in.§.teſtes, in verbo
10 inteſtabiles,inſt.de teſta.cenſuit paſſoſ † mu-
liebria eſſe inteſtabiles:ergo à fortiori agētes.
atque ita in terminis ſodomitas teſtamētū con
dere non poſſe,& conditum antequam ſint cō-
demnati annullari,cōſuluit Anaſtaſius Platus
inter conſilia Barbatiæ conſ.vlt.lib.1.quem ſe
cuti sūt Decius in d.l.1.nu.7.c.de ſecūd.nup.
Cotta in d. memorab. in verbo Pedicones.

Bellonus conſ.vlt.num.2.& Plotus in l.ſi quã
do.num.311.in fi.C.vnde vi. quibus addo Mat
ſi.ſing.597.Contra naturam.& Coraſium in l.
in teſtamento.nu.23.C.de impu. & aliis ſubſt.
Alcia.l.inter ſtuprum.num.4. de verbo.ſigni.
& Tiraq.in l.ſi vnquam.in verbo reuertatur.
num.384.C.de reuoc.dona. Boſsius tract.cau
ſarum criminalium titulo De ſtupro deteſta-
bili in maſculos.num.2.& Fabius Monteleo.
loco præallegato.nu.495.& Iulius Clarus lib.
5.ſenten.iuris.§.ſodomia.verſ.item ſodomita.
Rurſus,adeò graue crimen hoc exiſtimatur,vt
11 in ſacra † Geneſi c.37.peſsimum crimen appel
latur.& c.18.ſic legitur.& peccatum eorũ ag-
12 grauatum eſt nimis. & ideo exclamat † Paulus
ad Romanos primo: Et tradidit illos Deus
in paſsiones ignominiæ: nam fœminę eorum
mutauerunt naturalem vſum. Hinc etiam cen
ſuit Bald.in auth.ſed nouo iure.C.de ſer.fu-
13 git. † ſodomitis aſsignandos non eſſe aduoca
tos vt defendantur. & eum ſecutus eſt Barba.
conſil.pen.col.2.in fin.lib.1.quo loci reſpon-
14 dit Barbatia, † vxorem ſeparari à viro cùm ab
eo de vitio hoc ipſo tentata fuit, & eum eſt ſe-
cutus Deci.in d.l.1.nu.8.C.de ſecun.nup.Iu-
lius Clarus d.§.ſodomita.verſ.item propter.
immo reſpondit Barba.d.conſ.pen.colum.6.
15 verſ.capio nunc aliud. † vxorem à viro poſſe
ſeparari, cùm vir cũ aliis vitium hoc exercet.
& in d.conſ.pen.col.10.clarè affirmat Barba.
conatum puniri.idem clarius affirmauit Boe.
q.316.nu.2.& 4.poſt Guid.Papę.q.236.& Mar
ſil.in l.1.nu.25 ad l.Cornel.de ſicar.& probat.
l.1.§.vlt.de extraordin.crimi. cuius veram le-
ctionem ex Pandectis Florentinis reſtituit no
bis Ant.Auguſtin.lib.3.emend.iuris c.9. Sed
ſolet dubitari qua pœna puniendus ſit hic co
natus & attentatio & iam dixi pœna extraor-
16 dinaria,id eſt arbitrio † iudicis,vt probat d.l.
1.§.vlt.ff.de extraord. crim. quem textum ſic
ibi intelligunt gloſſa & omnes.Pariſ.conſ.163
nu.2.3.lib.4.& alios referam infrà in caſu 356.
nunc addo Iulium Clarum lib.5.ſent.iuris.§.
ſodomia.verſ.quęro nunquid. qui citat Affli
ctum in conſtitutionibus Regni.idem Afflict.
deciſ.275.qui etiam cenſuit deoſculantem mu-
17 lierem per vim iudicis arbitrio † puniri ex d.
§.vlt.& quo oſculo in ſubſequenti caſu attin-
gam.ſic reſpondit Soc. iun. conſ.7.nu.1.lib.
18 3. † iudicis arbitrio illũ puniri, qui extra vas
pollutionem extraordinariam commiſit.& eo
loci ſubiicit, iudicem habere debere rationẽ
19 conditionis perſonarum, vt ſi † adoleſcentes,
& ętate minores ſunt,mitiori pœna eos etiam
puniat: iuxta l.auxilium.§ 1.ff. de minor.qua
de re aliqua infra in caſu 329.attingam.in ſpe-
cie nunc addo conſtitutionem relatam à Con
ſtantino Harmenopulo lib.6.titulo 4.de præ-
ter naturam laſciuientibus. Præter naturã la-
ſciuientes tam agens quàm patiens gladio ple
ctantur,niſi fortè qui paſſus eſt minor erat an
nis duodecim. tunc enim ætatis defectus eum
à pœna eximit.aduerſus tamen receptiſsimam
hanc opinionem obſtare illud non parum vi-
debatur, quòd pœna attentati huius criminis
ſodomiæ non ſit iudici arbitraria, cùm ex d.
20 §.vlt.l.1.de extraord.crimi. † is deportandus
ſit.niſi dicamus hodie eſſe arbitrariam. quia
hæc deportationis pœna in vſu eſſe deſiit, vt
infrà in Caſu 329. attingam. & ibi aliquorum
authoritatibus oſtendam loco pœna deporta-
tionis arbitrariam eſſe ſubrogatam. atque ita
opinio hæc cõmunis iure defendi poteſt. quę
21 ad declarationem ſtatuti Papienſis † Mediola
nenſiſque conſtitutionis annotanda eſt. & ad
22 † declarationem relati ſtatuti Ferrarienſis.quo
nihil videtur ſancitum contra attẽtantem hoc
crimen. qua de re ſuo loco.& quò ad patien
tem conuenit illud ſtatutum cum iure com-
23 muni. Huc pertinet † egregium C. Marij,
qui ſepties conſul fuit, exemplum. cuius me-
minit Plutarchus in illius vitas. is inquam iu-
dicauit C. Lucium nepotem ſuum à Trebo-
nio adoleſcente, quòd illius pudicitiam non
ſemel attentaſſet, & vim tandem inferre vo-
luiſſet, rectè occiſum. quin ob egregiè factum
Trebonium corona donauit. Hoc ſanè quàm
memoria dignum iudicium non commendaſ-
24 ſent viri alioqui prudentiſsimi Solon & † Pla
to.qui nephandum hoc vitium non modò pœ
nis grauiſsimis dignum non exiſtimarunt, ſed
fœdiſsimè eo ſe oblectarunt. Plutarchus de
25 † Solone in illius vita ſcriptum reliquit.illum
legem tuliſſe, ex ſeruis neminem poſſe ado-
26 leſcentem deperire. De † Platone ſcribit in
illius vita Diogenes Laertius: & ex aliorum
ſententia teſtatur, illum adamaſſe Aſternum,
Dionem, & Phędrum adoleſcentulos. riſu
dignum eſt quod idem Laertius in vita Zeno-
27 nis Citienſis ſcribit: Ait † Zenonem ſemel cũ
ancilla, bis cum pueris coiuiſſe, ne vtrunque
ſexum odiſſe videretur.

S V M M A R I V M.

1 *Oſculi impudici pœna quæ.*
2 *Iudicis arbitrio puniri virum deoſculantem turpi-ter mulierem.*

3 *Piſiſtrati*

3 *Piſiſtrati Athenienſium Tyranni factum egregiũ.*
4 *Catonis Cenſorij de honeſtate ſeruanda lex.*
5 *Statutum Patauinum ſub. rubric. de raptu mulierum cap. qui aliquam mulierem, declaratur.*
6 *Oſculum impudicum ſi mulier patiatur, punitur iudicis arbitrio.*
7 *Dotem an mulier perdat propter oſculum impudicum.*
8 *L. vlt. in fin. C. de repudijs intellectus.*
9 *§. Prædictis itaque, in auth. vt liceat matri, & auiæ intellectus.*
10 *cap. 1. §. 1. quib. mod. feud. ammitt. intellectus.*
11 *Camilli Plautij Iureconſulti doctiſsimi noua opinio de dote propter adulterium hodie non amittenda.*
12 *Dos de iure ciuili an ob adulterium, vel ob diuortium perderetur.*
13 *Quinquennium ſtatui ad accuſationem adulterij.*
14 *Cauſa cauſa eſt cauſa cauſati.*
15 *Diuortium ſolum ſine adulterio in cauſa non fuiſſe, vt mulier dotem perderet.*
16 *L. Lucius. ff. ſolu. matr. intellectus.*
17 *L. Miles. § ſocer ff. de adulter intellectus.*
18 *cauſam proximam eſſe conſiderandam.*
19 *cauſam remotam conſiderari.*
20 *Poſſeſsionem quò ad vſucapionem plus cõſiderari, quàm dominium.*
21 *Diuortium quomodò ſit hodie ſublatum.*
22 *Cap. 2. de transla. Epiſc. intellectus.*
23 *Cap plerunque, de donat. inter virum & vxo intellectus.*
24 *Camilli Plautij intellectus ad cap. plerunque, de donat. inter virum, & vxorem, in dubium reuocatus.*

CASVS CCLXXXVII.

POENA IMPVDICE DEOSCVLantis quæ, & an hodie mulier ob oſculum, vel adulterium dotem perdat: Camilli Plautij erudiſsimi Iurecõſulti noua vna opinio examinata.

QVONIAM ſuperiore caſu aliqua de oſculo attigimus, placet nunc caſũ hunc referre, quæri ac dubitari ſimul contingit, qua pœna plectẽdus
1 ſit ille, qui alterũ luxurioſè, & turpiter † deoſculatus eſt ? dicam prius, qua pœna puniatur vir deoſculans virum, vel fœminam, deinde qua pœna etiam puniatur fœmina virum deoſculans. Cum ergo maſculus maſculum, vel fœminam turpiter deoſculatur, pœna iudici
2 † arbitraria punitur: ita Cynus in lege ſi quis non dicam rapere. C. oppo. & ibi Bald. nu. 7. C. de epiſcopis & clericis, & ſenſit gloſſa lege prima in principio, in verbo propter voluntatẽ. ff. de extraordin. crimi. ex illo textu. idem docuit Salicetus in lege is qui cum telo. C. ad legẽ Corneliam de ſica. & ita deciſũ fuiſſe in ſacro Neapolitano conſilio teſtatur Afflictus deciſ. 175. & latè multis cõprobauit Grãmat. conſil. 48. Boſſius tract. cauſarũ criminalium. de extraordina. criminibus, Iulius Clarus lib. 5. ſenten. § vltimo quæſtione 88. verſic. oſculũ inferens. qui Grãma. recenſet, multò mitiori eſſet is plectendus, qui præ nimio amore virginẽ deoſculatus eſt; nam is affectus vehemens excuſat. Extat exẽplũ egregiũ apud Valeriũ
3 † Maximũ lib. 5. cap. 1. de † Piſtrato Athenienſium tyranno, qui cũ adoleſcens quidã amore filiæ eius virginis accenſus, in publico obuiam ſibi factam oſculatus eſſet; hortante vxore, vt ab eo capitale ſupplicium ſumeret, reſpondit, ſi eos, qui nos amant, interficiemus, quid ijs faciemus, quibus odio ſumus. hanc tamen licen
4 tiam nõ tuliſſet ſeuerus ille Cato † Cenſorius, qui nec patiebatur, maritum deoſculari mulierem præſente filia cuius rei meminit Plutarchus in Catonis vita, & ex noſtris Balduinus in cõmentariis ad leges Romuli l. 9. cum iure
5 cõmuni conuenit † ſtatutum Patauinũ ſub rubrica de raptu mulierũ, cap. Qui aliquam mulierẽ. Hæc tamẽ vera eſſe intelligit relatus Boſſius, cum nulla vis interceſſit, ſecus ſi per vim eſſet deoſculatus, quia grauius ait puniri, hoc eſt pœna deportationis. ſed verè idem eſt, poſteaquam deportatio in vſu eſſe deſierit, & hodie arbitraria illius loco ſucceſſit, vt infrà di
6 cemus. Maius dubium eſt, quid in fœmina † quæ vel virum turpiter deoſculatur, vel ſe deoſculari permittit. in virgina adhuc ego crederem pœnam eſſe arbitrariam, exemplo viri, & illis rationibus, quibus opinio illa de viro probatur. In iam nupta verò hactenus ferè om
7 nes ſenſerũt † dotem ita perdere, quemadmodũ & ea ob cõmiſſum adulteriũ priuatur. ita enim interpretes ferè omnes in rubrica. C. de eden. & in rubr. extra de iudicijs. Ego autẽ dũ interpretarer rubricam illam de iudicijs, fui in contraria opinione. quã hoc loco paucis referã. adducebar ſi quidẽ ex lege conſenſu, iun
8 cta † l. vlt. in fine. C. de repud. iũcto et. § prædictis itaque cauſis, in authen. vt liceat matri, & auiæ. tex. enim d. l. cõſenſu, & d. l. vlt. plures probant cauſas, quibus mulier dote priuatur, deinde

deinde in d.§.vlt.dict.l.vlt.Iuſtinianus ita clarè cenſet: Omnibus etenim cauſis requiſitis, & perlectis, quas antiquitas introducebat, nihil validum præter eas, quas anteriores conſtitutiones & præſens diſpoſitio introduxit, inuenimus. Cum ergo in relatis conſtitutionibus oſculum, vt cauſa legitima dotis amittendæ, enumerata non reperiatur, ſequitur legitimam nō cenſeri. id quod clarius probat tex.
9 dict.§.prædictis itaque cauſis, vbi pluribus relatis cauſis, quibus olim matrimonium diſſoluebatur, & dos vel donatio propter nuptias amittebatur, pluribusque abrogatis; his verbis vtitur Iuſtinianus: Omnes igitur prædictas cauſas, quæ præſenti noſtra continentur lege ſolas ſufficere ad legitimorum matrimoniorum ſolutionē iubemus, omnes verò alias vacare, neque vllam aliam, niſi nominatim inſerta huic ſit legi legitimū matrimonium diſſoluere poſſe præcipimus, ſiue noſtris, ſiue vetuſtioribus comprehendātur legibus. Nec eſt quòd dicatur loqui de cauſis ſolius diſſolutionis matrimonij: quoniam tota illa cōſtitutio de vtroque loquitur: & vtraque cauſa æquiparatur. quod etiam oſtēdit Iuſtinianus in dicta lege vltim.§.vlti.C.de repud. Nec noſtræ
10 huic opinioni aduerſatur tex. † cap.primo §. 1.quibus mod. feud. amitt. qui præcipuus in hanc ſententiam pro cōmuni doctorum opinione allegatur. quoniā præter multa quæ à doctoribus in d.rub.c.de eden.& rubr. extra de iudicijs adferuntur ſatisfacere poſſumus ex his, quæ ſuprà in caſu 266.attigimus. eo.n. loci oſtendimus præcipuum eſſe conſtitutionem illam in feudalibus, nec eam in conſequētiam trahere licet. cętera communis opinionis leuia fundamenta non refero. Relata noſtra hæc opinio aduerſus communem fortius eſſet, ſi vera eſſet noua vna opinio viri celeber
11 rimi ſumma mihi neceſsitudine cōiuncti † Camilli Plautij in rubr.C.de eden.nu.46.& ſubſequentibus. is enim aduerſus cæteros omnes affirmauit, hodie mulierem ex cauſa etiā adulterij dotem non amittere. ſumma argumentationis illius viri eruditi hæc eſt: Mulier ex antiquis conſtitutionibus legiſlatorum ac etiam nouis Iuſtiniani dotem amittebat non immediatè ob ſolam cauſam adulterij, ſed ob diuor
12 tium † & repudiū, quo circà pœna amiſsionis dotis non erat ob adulterium, ſed ob ipſū diuortiū, cui hodie locus non eſt, ergo, nec locus erit pœnæ amiſſionis dotis. maior propoſitio omni iure probatur. iure Pandactarū in.l. Lucius.ff.ſol.matr.ibi, ſi probetur culpa mulieris matrimoniū diſſolutū, an poterit maritus propter culpam vxoris retinere in l.miles. §.ſocer, de adulter.ibi, contentus lucrū ex dote retinere, tāquam culpa mulieris dirempto matrimonio. iure Codicis probatur in l.cōſēſu.c.de repub. vbi multę enumerantur cauſę, ob quas mulier dotem perdebat, ſed ita demū ſi miſſum eſſet repudium, & ſecutum diuortiū pœna ergo iſta amiſſionis dotis, eſt pœna diuortij, nō adulterij. ita iure authenticorū probatur in §.nuptias.& in §.mitiores, in authēt. de nup.& in §.quia verò plurimas, in auth. vt liceat matri, & auię. Minor probatur in cap. 2.infrà de transl.epiſc. Alex.l. ſi cū dotem.§. ſi maritus.num.10.ſol.matr. eſt ergo vera hęc cōcluſio, inquit vir hic clariſsimus & ingenioſus admodum. Ego verò eſſe animaduertēdū cenſeo. Primò quò ad maiorem propoſitionē, quę fortè nō eſt abſolutè vera, nam cōcedo ſtatuiſſe poſt alios Iuſtinianum, tunc demum mulierem dotam perdere, ſi ſecutum eſt ob iuſtā cauſam, vt adulterij vel ſimilis, diuortium, nec aliter potuiſſet ſtatuere. quoniam, ſi nullo facto diuortio maritus in matrimonio perſeueret, facta eſſet certa inter coniuges recōciliatio, & omnis remiſſa quodāmodò iniuria, nec eſſet neceſſe diſputare, de dotis vel retētione,
13 vel reſtitutione, quare lex ſtatuit † quinquennium ad accuſādum, l.miles.§.quidē, de adulte.& de reconciliatione probat l.ſi vxor, in fi. de adult. Boer.q.298.3.q. veruntamē nō arbitror illud verū, dotē perdi cauſa diuortij, ſed verius credo cauſam præcipuam amiſſionis eſſe adulterium ipſum. Primò adducor ea ratio
14 ne, quia adulterium dicitur † cauſa cauſæ, ergo & cauſati. quod enim eſt cauſa cauſę eſt, & cauſati. l.manumiſsiones, de iuſt.& iure. Decius in rubr.ff.ſi cer.peta.2.lectu.nu.5.qui dicit cauſam ordinatam conſiderari, vt hic, cum adulterium ſit cauſa ordinata ad dotis amiſsionem, ſed adulterium eſt cauſa diuortij, ergo adulterium eſt cauſa amiſsionis dotis. Rurſus
15 eſt aduertendum † quòd nō ſolum diuortiū ſine cauſa adulterij, nec ſolum adulterium ſine ſecuto diuortio, efficit, vt mulier dotē perdat, ſed ſimul concurrere debent. vt ſcilicet vir in propoſito repudij libello cauſam inſerat adulterij & eam probet, qua probata diuortium ſequitur, vel ſub alia forma, quę olim fortè obſeruabatur, vt propoſita adulterij accuſatione, & ea probata, ſecutaq; ſentētia, miſſoq; libello repudij diuortium fieret, non tamen diuortium illud eſt cauſa effectiua amiſsionis dotis, ſed potius declaratiua, nempè declarans

tempus

tempus eueniſſe; quo mulier dote perdat ob
commiſſum à ſe adulterium. Rurſus, ſi vera
eſſet, ſolum diuortium eſſe cauſam amiſſio-
nis dotis, ſequeretur diuortium in ſe eſſe deli
ctum & culpam, & tamen eſt mera pœna, quã
patitur mulier vnà ſimul cũ amiſſione dotis,
& hoc propter culpam & delictum adulterii,
& ita adulterium eſt cauſa cauſans vtrunq;, &
eſt cauſa effectiua. Simile poteſt adferri, ſi offi-
cialis in ſuo magiſtratu delinquat & remoueа-
tur à magiſtratu, declaratur que amiſiſſe & cõ-
modum magiſtratus, & quid quid erogauit in
aſſequenda illa dignitata & magiſtratu, pœna
huius amiſsionis, & ſi ſequatur immediatè re-
motionem ab officio, & ſine illa remotione
illi locus non ſit, non tamen hæc amiſsio com
modi dicitur eſſe pœna remotionis, ſed ipſius
delicti, ob quod ſecuta eſt remotio. ita hoc ca
ſu amiſsio dotis eſt pœna adulterij, non di-
uortij, cum diuortium de ſe non ſit delictum,
16 ſed altera delicti pœna. atq; ita intelligo † l.
Lucius. ff. ſol marr. quo loci dicitur, culpa mu
lieris diſſolutum fuiſſe matrimonium. & cul-
pa dicitur commiſſa ob tentatam diſſolutionẽ
ſine cauſa, ob quam & mulier dotem perdit. l.
conſenſu, verſic. nam mulier ſi contempta. C.
de repud. & ideo dicta l. Lucius, inquit, pro-
pter culpam mulierem dotem perdere. & in
fin. inquit, culpam mulieris eſſe mulctandam
17 tex. autem † l. miles. § ſocer, de adulte. preſup
ponit commiſſum adulterium. & hãc eſſe cul
pam ob quam dirimitur matrimonium, dein-
de declaratur dos amiſſa, quę amiſsio cauſatur
verè à commiſſo adulterio. ſic in l. conſenſu,
conſideratur delictum vt cauſa effectiua & diſ
ſolutionis matrimonij, & amiſſionis dotis. Nõ
obſtat, adulterium cauſam eſſe remotam, di-
uortium verò eſſe cauſam proximam, & cauſã
18 † proximam non autem remotam eſſe in con
ſideratione. l. ſocium qui in eo. § . 1. ff. pro ſo-
cio. Barto. l. ſed & ſi plures. § in arrogato, de
vulg. Dec. l. certi condictio. § quoniam. nu. 7.
ff. ſi cer. pet. & in l. in eo quod plus eſt. num. 5.
19 in fi de reg. iur. Reſpondeo, immo † cauſam
remotam eſſe conſiderandam, quando ſine ea
effectus ſequi non poſſat. exemplum in vſuca
pione, cauſa proxima eſt dominium, remota
poſſeſsio, verum quia ſine poſſeſsione vſuca-
pio procedare non poteſt. l. ſine poſſeſsione l.
20 non vidatur, de vſucap. ideo † poſſeſsio ma-
gis conſideratur. ita docuit Barr. l. 1. nume. 2.
verſ. iſta ſolutio. ff. de conſt. prin. Rurſus, adul
teriũ eſt cauſa ordinata ad amiſsionem dotis,
ergo illa attenditur. Dec. rubr. ff. ſi cer. pet. 3.
lect. nu. 4. Rurſus, quando cauſa mediata ni-
hil agit in abſentia primæ, & ita remotæ, illa
remota attenditur. Bald. l. non eo minus. nu.
3. C. de accu. ſi percutio tecũ baculo, manus,
& ſi cauſa ſit remota, conſideratur, non bacu-
lus, quanuis proxima. Quoad minorem propo
ſitionem eſt pariter aduertendum, hodie non
21 eſſe ſublatum † diuortium, vel repudium ex
cauſa adulterij immo eſt conceſſum, habetur
Matthæi cap. 5. & 19. & in cap. plerunq; de do
natio inter virum, & vxorem. in hoc tantùm
eſt antiquum diuortium temperatum, quòd
licèt olim ſecuto diuortio licuerit & viro &
mulieri, alteri nubere, hodie non licet. c. 1. 2.
4. & 5. 32. q. 7. c. 2. de diuor. nec id cõtingit ob
ipſam cauſam matrimonij carnalis, ſed ob ſa-
cramẽtum. c. licitè. 32. q. 7. qui character ſacra-
menti euelli ab oſsibus noſtris non poteſt. &
in ſpecie tradit Franciſcbus de Marchis q. 514
22 num. 21. quod autem dicitur in † cap. 2. de trã
ſla. Episc. intelligitur cùm ſit diuortium ex ſo
lo coniugum conſenſu ſine aliqua cauſa forni
cationis præcedentis: nam nec tunc conſu-
mato matrimonio diſſolui à Pontifice, niſi ma
gna ex cauſa poteſt, vt latè reſpondit Decius
conſi. 112. immo etiam vbi ſubeſt cauſa ſponte,
& ſine iudicio eccleſiæ, non recedunt à matri
monio coniuges. c. 3. de diuor. Nec aduerſa-
tur illud quod hęc hodie dicatur thori ſepara
tio ſubrogata potius loco diuortij, & non di-
uortium propriè, quià iam dicitur eſſe illud
antiquum diuortium, ſed limitatũ & declara-
tatum, ſeu in ea parte correctum vt ſecuta ſe-
paratione illa neuter coniugum nubat. nec ex
hac correctione ſublata eſt pœna amiſsionis
23 dotis, immo videtur approbata ex † c. plerũq;
de dona. inter virum, & vxor. quam conſtitu-
tionem ſic ipſe intelligo cum cæteris, vt ſecu-
to diuortio ſeu thori ſeparatione, ob fornica-
tionem à muliere commiſſam perdit dotem
24 mulier. Nec me mouet intellectus † Plautii
in d. rubric. C. de eden. nume. 14. verſic. magis
dubium, dum inquit d. cap. plerunque, ſolùm
velle mulierem dotem non repetere, id eſt do-
tem apud virum remanere, ea ratione, quia et
ſi thorus fuerit ſeparatus, non tamẽ diſſolutũ
eſt matrimonim, cùm ergo duret, dos penes
maritum remanet, & ſi nõ ſuſtineat onera ma-
trimonij, nã durante matrimonio dos debet
eſſe apud virum. l. muius, vbi gl. ff. de iure dot.
& ideo dicebat Plaut. eſſe caſũ ſpecialẽ in quo
maritus retinet dotẽ apud ſe, & tamẽ nõ ſuſti
net onera matrimonij: quod eſſe intelligitur
ob delictũ ab vxore cõmiſſum. Subtilis hic in-

tellectus forte non poteſt defendi. quia illud
matrimonium quod perdurare dicitur, dicitur
quò ad Deum ratione ſacramenti d. cap. licitè
32. q. 7. quò verò ad coniuges dicitur eſſe omni-
nò ſeparatum. Secundò hic intellectus præ-
ſupponit, quòd aliquando mulier dotem repe-
tat, etiam ſi non ſit reconciliata marito, præ-
ſupponit inquam repeti ſoluto matrimonio
per mortem alterius eorum, & tamen hoc eſt
diuinare in illo textu: immo oſtendere quòd
ſi prius ſit mortua vxor, extinctam eſſe culpam
& cauſam non repetendi dotem, & ab hæredi
bus vxoris poſſe repeti, & tamen tex. non ad
tempus limitatum, ſed abſolutè repetitionem
negat.

SVMMARIVM.

1 *Stupi crimen graue.*
2 *Stuprum propriè quod.*
3 *Stupri pœna in foro conſcientiæ, quæ contra cle-
ricum.*
4 *Pœna ſtupri contra laicum in foro conſcientiæ.*
5 *Clericus ob ſtuprum deponitur.*
6 *Iudicis arbitrio interdum puniri clericum ſtupra-
torem.*
7 *Stupratoris pœna de iure ciuili.*
8 *Iudicis arbitrio ſtuprator punitur de iure ciuili.*
9 *L. 1. § vlt. ff. de extraord. crim. intellectus.*
10 *§ item lex Iulia. inſt. de publ. iud. intellectus, &
de eius litera.*

CASVS CCLXXXVIII.

POENA STVPRATORIS QVAE tàm ex iure ciuili, & Pontificio, quàm ex foro conſcientiæ.

1 STVPRVM † graue admodum crimen
eſt, aliquando tamē pœna arbitraria pu-
nitur: quemadmodum mox dicemus.
2 † ſtuprum propriè in virginē, vel viduā
cōmittitur. l. inter liberas. §. Iulia ff. ad. l. Iul.
de adulter. & doctè explicant Alciatus & Bræ
cheus in l. inter ſtuprum. ff. de verbo. ſign. ſtu-
prator ergo his pœnis plectitur. Primò in foro
3 † conſcientiæ hodie clerico pœnitentia de-
cem annorum iniungitur, cum illis ieiunijs &
pœnitentijs, quorum meminit tex. in cap. præ-
4 sbyteri. 82. diſtinct. laico verò iniungitur † pœ
nitentia ſeptem annorum. cap. deuotam 27. q.
1. & cap. hoc ipſum 33. q. 2. & annotauit Paulus
Grillandus tracta. de pœnis omnifariam coi-
5 tus. q. 7. nume. 1. In foro † cōtentioſo iuris ca-
nonici clericus deponitur: ita magis commu-
nem eſſe doctorum opinionē teſtatur is Gril-
landus d. q. 7. nu. 2. Iulius Clarus quem ſtatim
referam. & is Grillandus d. loco. num. 3. refert
ex Abbatis opinione in cap. vt clericorū, de
6 vita & honeſta. cler. interdum arbitrio † iudi-
cis puniri. quam opinionem probauit & gloſ.
in capitulo ſecundo, in verbo caſtigatus. de a-
dulter. vbi latè idem Abbas. Paulus Lancello-
tus in inſtitut. canonicis titulo de adulterij. §.
7 eadem. iure ciuili † ſtuprator, ſi vir honeſtæ
vitæ eſt, aut in dignitate conſtitutus partis bo
norum conſiſcatione & relegatione tempora-
8 li ad iudicis † arbitrium punitur. ſi humilis eſt
perſona fuſtigatur, & in exilium mittitur. ita
probat. §. item lex Iulia. inſtit. de publ. iud. at-
que ita ſimpliciter ſenſit is Grillandus. d. q. 7.
nu. 4. & ſingulare hoc eſſe, quòd pœna ſtupri
non ſit capitalis, annotauit Matthæſ notab.
100. & Gramma. voto 17. num. 3. Rolan. à Val-
le conſ. 35. nume. 25. lib. 2. & Iulius Clarus lib.
5. ſenten. iuris. §. ſtuprum. verſi. ſed quæro quę
ſit pœna. Verùm huic ſententiæ ex diametro
9 repugnare videtur † l. 1. §. vltimo. ff. de extra-
ordin. crimin. quò loci ait Paulus ſtupratores
perfecto flagitio mulctari, imperfecto depor-
tari. hanc antinomiam conciliare multi ſtu-
duerunt. Costa in memorabilibus in verbo
ſtuprum, ſcribit eſſe legendum in inſtitutioni-
10 bus ibi † ſtrupatoribus, vel alijs peccatoribus,
& cum eo Ioā. Bapt. Pius in annota. ad l. 1 de
extraord. crim. inquit eſſe legendum prędica
toribus, nempè vt conſultores ſtupri ea pœna
conſiſcationis bonorum & relegationis, vel
fuſtigationis, & exilij puniantur. hanc conci-
liationem reijcit Alciatus lib. 5. Paradox. cap.
10. qui tamen conciliat, vt ſtupratores lege Iu-
lia, relata pœna in d. §. item lex Iulia, plectan-
tur, iudicio verò extraordinario puniantur,
vt in dict. l. 1. in fine. de extraord. atque ita duę
ſint diuerſę pœnę legibus diuerſis ſancitę. eiuſ-
dem opinionis fuit idem Alciatus in l. tranſi-
gere, nume. 10. in fi. C. de tranſaction. cum illo
nunc ſentio.

SVMMARIVM.

1 *Fornicatoris pœna in foro conſcientiæ quæ.*
2 *Iudicis arbitrio punitur fornicator de iure canon-
ico.*
3 *Fornicatio ſimplex de iure ciuili impunibilis.*
4 *Conſanguineam qui ignoranter ſcuit cum conſan-
guinea meretrice non punitur.*

CASVS CCLXXXIX.

FORNICATIONIS POENA quæ ex omni iure.

FORNICATIO ſimplex interdum pu-
nitur: nam iure diuino in foro cõſciẽ
1 tiæ † fornicatori indicitur pœnitẽtia
ſeptem annorum, & minor etiam arbi-
trio ſacerdotis, cap. hoc ipſum. 33. q. 2. & alia re
cenſet Paulus Grillandus tract. de pœnis om-
nifariam coitus. q. 9. nume. 1. qui nume. 3. ſu-
bijcit poſt Abba. in. cap. vt clericorum, nume.
7. de vita & honeſt. cleric. in foro contentio-
2 ſo iuris canonici pœnam eſſe † iudici arbitra-
riam tam contra clericum, quàm contra lai-
cum. idem affirmauit Paulus Lancellotus in
inſtitutionibus canonicis titu: de adulterijs. §.
vltimo. Sed verius clericum ſuſpenſionis ab
offic. js affici ſcribunt Decius in capitulo at ſi
clerici, in princip. nume. 36. & ibi Beroius nu-
me. 165. de iud. & alios recenſet Clarus lib. 5.
ſenten. iuris. §. fornicatio, verſicu. ſed quæro
quę ſit pœna fornicationis. qui quidem in lai
co fatetur eſſe arbitrariam iure verò ciuili ſim
3 plex † fornicatio cum meretrice aliauè mulie
re inhoneſta eſt impunibilis. l. 1. C. de concub.
Bar. l. verum. ff. de furtis. Grillãdus d. q. 9. nu.
4. quo loci poſt Salic. in l. quæ adulterum. C.
de adult. ait quod ille qui ignoranter carnali-
4 ter cognouit † conſanguineam ſuam meretri
cem, non punitur, quoniam rei prohibitæ
operam non dabat: ſi autem ſcienter, puni-
tur. hoc inquiunt illi ex iuris ciuilis diſpoſitio
ne: ex iure vero canonico ſẽper punitur, quia
rei illicitæ operam dabat.

SVMMARIVM.

1 *Iudeus cognoſcens carnaliter Chriſtianam in vela mine matrimonij pœna mortis punitur.*
2 *l. Ne quis Chriſtianam. C de iudais, intellectus, & ſenſus.*
3 *Adulterij pœnam mortis eſſe.*
4 *Gloſ. l. quo cum vno. § adulterij, de re mil. explo ſa.*
5 *Pœnam adulterij ſolùm iure Codicis eſſe capitalem multi ſenſerunt, ſed malè.*
6 *l. Quamuis, la ſecunda. C. de adulę. à quo & quan do promulgata.*
7 *Iudaus adulterium cum Chriſtiana committens, pœna mortis plectitur.*
8 *Iudaus qua pœna punitur ſi Chriſtianam ſolutam ſimpliciter carnaliter cognouit.*
9 *Iudicis arbitrio punitur Iudaus, qui Chriſtianam ſolutam cognouit carnaliter.*
10 *Lex antiqui teſtamenti quomodo hodie allegari poſ ſit ad deciſionem cauſarum.*
11 *Oldradus conſ. vlt. declaratur.*
12 *Iudaos loco ciuium ſæpe haberi.*
13 *Bononienſe Iudais priuilegio ciuilitatis à Pontifice donati.*
14 *Statuta Bononia ſub rubr. de adulterio, declaran tur.*
15 *Iudicis arbitrio punitur Iudaus, qui cum meretrice Chriſtiana coiuit.*
16 *Conſtitutio noua Mediolani ſub rubr. de Pœnis cap. Iudaus declaratur.*
17 *Statutum Patauinum ſub rubr. de raptu mulierũ, cap, Iudaus, declaratur.*
18 *Cathecumini carnaliter cognoſcentes Chriſtianas eadem pœna qua Iudai puniuntur.*
19 *Catechuminos non ſaluari niſi mediante martyrio.*
20 *Deſtinationem pro facto haberi quomodò intelli gatur.*
21 *Saraceni coeuntes cum chriſtianis, eiſdem pœnis puniuntur, quibus & iudai.*
22 *Iudaos eſſe deteriores ipſis Saracenis.*
23 *Conſtitutio noua Mediolani ſub rubr. de pœnis, cap. Iudaus, locum etiam habes in Cathecuminis, & Saracenis.*

CASVS CCXC.

QVIBVS POENIS AFFICIVNTVR Iudæi cum Chriſtianis coeuntes, & è cõ tra. quid de Catechuminis, & Saracenis, diligens explanatio.

PVLCHRA eſt admodum, & egregia
illa noſtrorum diſceptatio, qua pœna
puniendus ſit cognoſcens carnaliter.
Iudęam, & è contra, qua puniendus
ſit Iudęus carnaliter cognoſcẽs Chriſtianam.
Ego ſoleo aliquot caſus diſtinguere. Primus
1 eſt quando Chriſtianus Iudęam, vel † Iudęus
Chriſtianam ſub matrimonij velamine ſciẽter
carnaliter cognoſcit: tũc pœna capitis & mor
2 tis puniuntur, ita probat † lex ne quis Chri-
ſtianam. C. de Iudę. dum vult, hos eſſe tãquam
adulteros plectendos, quam quidem ſanctio-
nem ita intellexit grauiſsimus Iureconſultus
Marcus Mantua in capitulo primo, num. 67.
de conſtitut. & Rolan. à Valle conſil. 35. nume
ro 47. libr. 2. & ante eos Paulus Grillandus

ma&. de pœnis omnifariam coitus q.1a.nume ro tertio. adulteri autem etiam iure antiquo il lam conſtitutionem.l. quamuis. la 2.§.vlti.C. de adulter. pœna mortis puniebantur. nam le
3 ge Iulia pœna † mortis adulteris indicta eſt. §.item lex Iulia,de adulteris, inſtit. de public. iud.cum tamen lex Iulia ab Auguſto Cæſare lata ſit l.1.ff. ad l.Iul. de adulter. quo circa ma
4 lè ſenſiſſe videtur † glo. in lege qui cum vno §.adulterij.ff. de re mil.& l 2.§.miles.ff. de his qui nota.infam. & in l.Claudius,vbi Bar.ff.de his quib. vt in dig. qui ſemper in ea opinione
5 fuit,pœnam † capitis in adulteros eſſe ſolùm iure Codicis conſtitutam. & quam opinionē probauit erud.tiſsimus Alciat.lib 5.Paradox. capitulo octauo, & in l.tranſigere. num 8.C. de tranſactio.Coraſius lib.2.miſcella.iuris,capitulo primo,nume.8. at noſtro caſu, ſiue cō munem illam opinionem admittamus, ſiue reii ciamus, ſemper vera eſt iſta communis opinio dum omnes intelligunt dict.legē ne quis chri ſtianam indicere pœnam, quę in adulteros in dicta eſt. tempore illo, & ante annos pluſquā ſexaginta edita fuerat conſtitutio, d.legis quā uis. nam dicta lex ne quis chriſtianam,eſt Valent.Theod.& Arcad. ab eis edita ſub conſulatu Theodoſij, & Cynegij, quod fuit anno
6 ſalutis noſtræ 390 illa vero conſtitutio † l.quā uis la 2.eſt Conſtantini, ab eo edita ſub conſulatu Conſtantini.A 7. & Conſtantio Cæſare IIII quod contingit anno Redemptionis noſtræ 327. pœna ergo adulterij ex d.l.ne quis Chriſtianam, pœna mortis eſt,ex d.l.quamuis, la 2.§.vlt. rationem autem cur hoc caſu Iudęo indicta eſt hæc pœna infrà ſtatim adferam. excuſatur tamen hic Iudæus ob iuſtam ignorantiam, quod declarat Grillandus d.q.1a. num. 4.& iure canonico ſcienter contrahens perpetua excommunicatione damnatur.cap. caue. 38.quęſtione prima,& Grilland.præcitato loco alia ſcribit.

7 Secundus eſt caſus, quando † Iudęus cognoſcit carnaliter Chriſtianam, vel è contra, non in velamine matrimonii, ſed adulterium committendo, vt quia eorum vnus matrimonio copulatus eſt, hoc caſu dubio procul exiſtimo eſſe etiam locum pœnæ vltimi ſupplicij, tum quia pœna legis Iulię de adulterijs, quæ capitis pœna eſt, eos afficit, tum etiam quia religionem violauit Chriſtianam.id quod ſenſit Oldrad.conſil.vltimo,verſic.& hoc intelligo. Alciat.reſp.458.in fine.& Berous cap. primo nume.185.& numero 186.de conſtitu.& Iulius Clarus lib. quinto ſententiarum iuris.§.forni catio.verſ ſic cum Iudæis.

8 Tertius eſt caſus, quando Iudæus & chriſtiana, & è contra ſoluti ſunt, & qui quidem carnaliter inter ſe ſine matrimonij velamine cognouerunt. tunc dicendum videtur ob ſectæ diuerſitatem atque ita ob religionis violationem mortis pœna eſſe puniendos, iuxta illud Numeri 25 & habetur in capitulo reos.§. qui coierit.verſic Phines,vigeſimatertia quæſtione quinta.capitulo Nos.§.his ita, ſecunda quæſtione ſeptima, in quibus legitur, quod Phines Eleazaris ſacerdotis filius Iudęum tū Madianitidā coeuntem gladio transfixit,& eſt ei reputatum ad iuſtitiam. verùm ſolam pœnā
9 extraordinariā iudicis arbitrio eſſe hoc caſu indicendam conſuluit Alexand.conſil.13.lib. ſeptimo. nam ibi num.15. ſcribit, nullam eſſe à iure ſtatutam certam pœnam hoc in caſu, & ob id iudicis arbitrio eſſe ſtatuēdam.& ibi numero decimoſeptimo, decimooctauo ſatisfacit relatis auctoritatibus ex Numeri 25.& dict. cap.reos §.qui coierit.23.q.5. & dict. cap.nos
10 §.his ita.illa enim procedunt ex † lege veteris teſtamenti, quæ leges hodie, quoad cauſarum deciſiones, non obſeruantur, niſi quatenus per habentem poteſtatem legis condendæ,poſt legem noui teſtamenti fuerunt approbatæ: ita Alexan.dicto conſil.13.num.19. poſt Imolam in l.tertia,columna vltima.ff.de teſta. in l.ſtipulatio hoc modo concepta, columna quarta de verbo.oblig. & in capitulo vltimo, columna tertia de conſuet.ex auctoritate diui Thomę in 1.2.q.99.articul.2. idem reſpondit Barbat.conſil.65.column.vltima libro tertio. nec diſſentit Berous in cap.primo, numero 182. de conſtit. Rola, dicto conſil.55. numero 46. lib.2. hanc Alexandri ſententiam proba
11 uit prius † Oldrad.conſil.vlti.qui abſolutè loquitur, non diſtinguendo inter mulierem meretricem, vel honeſtioris conditionis. Hic tamen caſus non vendicat ſibi locum in illis ciuitatibus, in quibus pœna pro his criminibus eſt expreſsè indicta, & nihil in ſpecie eſt
12 ſancitum contra Iudæos: tunc † Iudęi eo in loco habitantes æquè, ac ciues puniuntur, & tunc præſertim cùm habent priuilegium, vt ciuium loco tractentur ac habeantur, quemad
13 modum † Bononiæ, vbi Iudęi priuilegium hoc obtinent ſibi conceſſum à Pontifice Maximo, anno 1464. vt ſcribit Marſilius conſil. 101.numero.46.qui ita conſultus in ſpecie noſtra reſpondit, poſt Alexand. conſil.99.libro ſexto, & conſil.13.lib.7. Barba. cōſil.63.lib.4.
14 qui ſic † ſtatutū Bononię ſub rubr.de adulterio,

rio, extendunt, vt in Iudæis locum habeat,
ita etiam declarat Alciatus reſpon. 458. nume-
ro ſecũdo, ſtatutum Ferrariæ ſub rubric. de vi
tijs carnis, & Roland. conſil. 35. nume. quadra
geſimooctauo, lib. ſecundo, declarando quod
dam ſtatutum ciuitatis ſub ditione Pontificis.
& ibi latè explicat.
15 Quartus eſt caſus cùm † Iudæus meretri
cem Chriſtianam carnaliter cognouit, tunc
omnes ferè concludunt eſſe ſolum puniendũ
pœna arbitraria: ita à fortiori Oldradus d.
conſil. vltimo, & in ſpecie Alexand. dict. con-
ſil. 99. numero 11. lib. 6. Barb. d. conſ. 63. lib. 4.
Decius in cap. 1. lect. 1. num. 17. in fine, de con-
ſtitu. & ibi Beroius num. 184. cuius doctrina
hoc caſu defendi poteſt, ſic etiam intelligo
Decium in l. ſi fugitiui, nume. 22. C. de ſeruis
fugit. & in c. conſuluit. il 3. num. 3. de appellat.
Marſil. dicto conſil. 101. nu. 41. & num. 58. Boſ
ſius tract. cauſarum crimin. titulo de coitu da
mnato, nu. 21. Tiraq. tracta. de iure primigen.
q. 66. nume. 20. & Clarus lib. 5. ſenten. iuris: §.
fornicatio, verſic. cum iudæis. Boerius q. 316.
nume. 5. Alc. a. lib. 7. parerg. cap. 23. & reſpon.
458. Didacus Couar. in epitom. de ſponſal. 2.
parte cap. 6. § 11. nume. 3. & Mantua dict. cap.
1. nume. 67. de conſt. Grillãdus, dicta q. 12. nu.
8. qui admonet eſſe ſpectandam conditionem
Iudæi, an conſueuerit, ita meretrices Chriſtia
nas adire, vel an ſimpliciter ſemel id commiſe-
rit, vt pro modo perſonæ, & facti aliquando
grauis, aliquando grauiſſima indicatur. In do
minio Mediolanenſi relata doctorum ſenten-
16 tia locum non habet ex noui † conſtitutioni-
bus ſub rubr. de pœnis cap. Iudæus. quibus sã
citum eſt, Iudæos morte mulctari, ſi carnali-
ter cognouerint mulierem Chriſtianam. quæ
quidem conſtitutiones nõ diſtinguunt, an mu
lier ſit nupta, vel ſit meretrix, ſiue honeſtio-
ris vitæ, ſolùm conſiderant illam qualitatem,
quòd ſit Chriſtiana, vt potè quòd religionis
ſacramenta violentur: & ita intelligi debent,
vt aliquid vltra ius commune operentur. l. 1.
§. prętor ait, vbi omnes, de damn. infect. & in
cap. paſtoralis, de appell. Decius cõſil. 556. col.
pen. & alibi ſæpè, conſtitutiones tamen ipſæ
in alijs interpretationem recipiunt. nam, cum
minor in delictis multum excuſetur. l. auxil. ũ.
de mino. & attingam plena (quod aiunt) ma
nu infrà in caſu 329. ita hac in ſpecie reſpõdit
Alciat. d. reſp. 458. in fine. ſic declarari poteſt
17 † ſtatutum Patauinum ſub rubr. de raptu mu-
lierum, cap. Iudæus. Scio etiam dubitari poſ-
ſe, & quid dicendum de Catechuminis, quid
18 etiam de Saracenis: de † Catechuminis reſpõ
di aliquando ex facto interrogatus, idem eſſe
dicendum quod de ipſiſmet Iudęis, cùm verè
adhuc Iudæi ſint, quemadmodum ſenſerunt
Barto. in l. 2. C. ne ſanctum baptiſ. reitere. Ge-
min. in cap. audite. 34. diſtin. & Decius in cap.
1. lectura prima, nume. 8 de conſtitut. dum aſ-
firmarunt, illos non ligari lege Pontificia,
quemadmodum nec ipſimet Iudęi. Ratio eſt,
quia baptiſmi character quando ad eccleſiam
chriſtianam recipiuntur, & ei deinde ſubii-
ciuntur, impreſſus illis non eſt, quò circà
19 † Cathecuminos non ſaluari, niſi mediante
martyrio inquit diuus Auguſtinus, & eſt rela-
tum in cap. Cathecuminum, de conſecrat. diſt.
3. Nec aduerſatur, quòd animi deſtinatione
Cathecumini Chriſtiani & baptizati dicantur
quoniam illud quod dicitur, deſtinationem
pro ipſo facto haberi, l. quęſitum. §. vltimo, de
leg. tertio. cum ſimilibus, & latè ex illo textu
ſcribunt Socin. ſen. conſil. 35. columna tertia,
lib. 1. Pariſ. conſil. 80. numero 34. lib. 2. Socin.
iun. conſil. 110. nume. 4. 5. lib. 1. & Craue. conſ.
20 205. nume. 12. hoc inquam quod dicitur † de
ſtinationem pro facto haberi, eſt per quãdam
fictionem, & non ſecundum veritatem. vt de
clarat Roland. à Valle tractat. de lucro dotis.
q 91. nume. 13. 14. quæ ſanè veritas in pœnali-
bus, & maxime in ſtatutorum diſpoſitioni-
21 bus ſpectanda eſt. de † Saracenis autem idem,
22 quod de Iudęis dicendum eſt: licèt enim † Iu
dęi ſint Saracenis peiores, cap. nonne, prima
quæſtione prima, nihilominus ita in eis diuer
ſitas ſectæ, vt in Iudęis cõſideratur. & quemad
modum Iudæus cognoſcẽdo carnaliter Chri-
ſtianam baptiſmatis ſacramentum violat, ita &
Saracenus. atque ita in ſpecie de Saracenis tra
dit Paulus Grillandus dicto tractat. de pœnis
omnifariam coitus, quęſtione duodecima in
23 fin. † Quo circà dicendum eſt relatas conſti-
tutiones Medioni cęteraque ſtatuta non mo-
dò in Iudæis ſed & in Cathecuminis & Sara-
cenis locum habere.

S V M M A R I V M.

1 *Raptus pœna quæ*
2 *Meretricem rapiens, qua pœna puniatur.*
3 *Iudicis arbitrio punitur rapiens meretricem.*
4 *Bar l. verum ff de furtis, declaratur.*
5 *Meretricis hoſtium frangens qua pœna punia-*
tur.
6 *Iudicem arbitrari poſſe pœnam mortis contra ra-*
pientem meretricem,

7 *Meretrix quæ dicatur.*

8 *Statutum Veronæ libro tertio, capitulo quadrageſimoprimo ſub rubr. qui carnaliter cognouerit, declaratur.*

9 *Statutum Ferrariæ ſub rubr. de pœna per vim cognoſcentis vel rapientis, declaratur.*

10 *Iudicis arbitrio puniri raptorem, qui pœnitentia ductus raptam carnaliter non cognouit.*

11 *Iudicis arbitrio punitur mulier virum rapiens.*

Casus CCXCI.

POENA, QVAE ADVERSVS rapientem vi meretricem, ſtatuta Veronæ, & Ferrariæ declarata.

1 RAPTVS † pœna grauis admodum eſt, homo liber capite mulctatur, ſeruus verò igni concremandus, traditur. l. vnica, in fine. C. de raptu virginu. Marſil. con. 1.16. nu. 100. C. de raptu virg. ſed quæſtionis eſt, qua afficiendus ſit pœna is,
2 qui † mulierem inhoneſtæ vitæ, & quæ meretricatur rapuerit. recepta magis, & vera opinio eſt, quòd puniatur pœna extraordinaria
3 iudicis arbitrio: ita Bald. in lege penult. ff. de rerum diuiſ. Matthæſ. nota 102. Nota vnum. quod ſecuti ſunt Marſil. dicta lege vnica, num. vigeſimoſexto. C. de raptu virg. Gomeſ. in capitulo mulieres, numero 28. de iudiciis, in 6. Neuiz. lib. 4. ſyluę nuptii. num. 43. & Didacus lib. tertio varia. reſolu. cap. 14. numero 2. in fine, idem viſus eſt ſentire Caſtrenſis, quem ſecutus eſt Boſsius tractat. cauſarum criminaliũ titu. De raptu mulieris. nume. 10. quibus conſtat non eſſe veram illam Boerij quæſtio. 317. nume. 8. ſententiam, dum cenſuit coitum violentum cum meretrice eſſe impunibilem, id ꝙ ſenſit, & de raptu Alciatus in reſponſ. 469. nume. ſecundo, dum reſpondit, illam Baldi opinionem veram non eſſe, & contra eũ perplures ſentire. Alciatum viſus eſt ſequi doctiſſimus Iulius Clarus libr. 5. ſententiarum iuris §. fornicatio, in principio, & in §. raptus. verſic. Quęro nunquid pœna raptus. nam verum
4 hoc minimè eſt. † Bart. enim in l. verum. ff. de furtis, ab eo allegatus, ſolùm ait, frangentem
5 hoſtium † meretricis libidinis cauſa, furti nõ teneri, inde ab illo eſt factum quoniam frangentis propoſitum non fuit velle furari, ſed illam carnaliter cognoſcere, ob id non negat Bartolus quin hic teneatur de illata vi. ſic cæteri Doctores ab Alciato allegati non affirmãt illud ad quod allegantur: præſertim. Ioan. de Villęmat. in repe. l. Diuus. numer. 62. ff. ad l. Cornel. de ſicar. ſolùm eſt, rapientem meretricem non puniri pœna raptus: non tamen negat quin pœna extraordinaria iudici ei poſſit. ita etiam intelligo Gramma. deciſ. vlt. nu. 5. non eſt ergo à Baldo recedendum, dum exiſtimat pœnam hanc eſſe arbitrariam. Credo etiam Bald. Matthæſ. in eo bene ſentire, dum
6 affirmant, hunc † iudicem arbitrari poſſe pœnam hanc ad mortem vſque quãdo atrox eſſet iniuria, ex §. in ſumma. inſt. de iniur. & expſicaui ſuprà libro 2. q. 85. Sed difficile equidem eſt conſiderare atrocem iniuriam, niſi ipſe concubitus ſit, vel contra naturam, vel aliquid turpe ageretur. ſciens prætereo caſus ab Alciato ad Baldi defenſionem relatos. nec. n. caſui noſtro multùm conferunt. aliam etiam diſtinctionem recenſet Marſil in dicta l. vnica, nume. 27. C. de rapt. virg. verùm ad rem cõferunt, cùm nos præſupponamus hanc raptã
7 verè meretricem eſſe. & illam † meretricem eſſe intelligo, quæ pluries pretio ſe proſtituit & pluras admittit. glo. in cap. vidua. 24. diſtin. Ripa cap. 1. nume. 96. 97. extra de iud. Boſsius tracta. cauſarum criminalium, titulo De pluribus violentijs nume. 67. Et hęc adnotanda sũt
8 ad interpretationem ſtatuti † Veronæ lib. 3. cap. 41. ſub rubric. Qui carnaliter cognouerit. quo nulla pœna indicitur contra rapientẽ meretricem, intelligitur quò ad pœnam ordinariam illius ſtatuti indictam contra rapientes mulieres honeſtas, non autem de pœna extraordinaria: atque ita iudici arbitraria.
9 Sic declaratur † ſtatutum Ferrariæ lib. 3. ſub rubric. Pœna per vim cognoſcentis vel rapiẽ-
10 tis mulierem. † iudicis etiam arbitrio punitur, qui pœnitentia ductus raptam carnaliter non cognouit, ita Iulius Clarus lib. 5. ſentent. iuris. §. raptus. verſi. ſed quid ſi ille qui rapuit. quod nunc non proſequor. & eodem loco idem Clarus verſ. ſed pone quòd mulier, in-
11 quit, † iudicis arbitrio puniri mulierem, quæ virum rapuit.

SVMMARIVM.

1 *Mulierem carceratam carnaliter cognoſcens iudicis arbitrio punitur.*

2 *Paridis Putei & Marſilij opinio exploſa.*

3 *Iudicis arbitrio punitur cuſtos, qui meretricem carceratam carnaliter cognouit.*

4 *Conſtitutio noua Mediolani ſub rubr. De cuſtodia carcerum, cap. ſi. Pratores declaratur.*

5 *Carceratus carnaliter cognoſcens mulierem custodis. qua pœna puniatur.*
6 *Iudicis arbitrio punitur carceratus cognoſcens carnaliter mulierem cuſtodis.*

Casvs CCXCII.

POENA COGNOSCENTIS carnaliter mulierem carceratam.

RElatvs nunc caſus in memoriam reuocauit, quod ſcriptum reliquit Gomeſ.in cap.mulieres. nume.28. de iud.in 6.dum affirmat, cognoſcentē
1 carnaliter meretricem carceratam † iudicis ar bitrio puniri. autoritate Bald. d.l.penulti.de rer.diuiſ.& Matthęſ.d.notab. 102. verum aliter ſenſerunt Ioan. Fabri in §.item lex Iulia. inſt.de publ.iud.Paris Puteus in tract.Syndicatus in titulo De adulterio. & Marſil. ſing. 150.qui exiſtimarunt, hunc eſſe puniendū pœ
2 na † illa,qua puniretur cognoſcens mulierem honeſtam verùm contra Puteum latè ſenſit Boer.q.317.nume.5.qui rationibus ipſius Putei reſpondet & Boerium viſus eſt ſequi Clarus libro quinto ſentent. iuris. §. fornicatio. verſic. Cum carcerata, & ſubijcit Boerius dicta queſtione.317.nume.9.in Curia Burdegalenſi iudicatum fuiſſe, officialem, vel custodem, qui per vim meretricem carceratam carnaliter cognouerat, virgis cedendum fuiſſe. ſcribitque quòd ſi meretrix conſenſiſſet, impunè eam cognoſcere potuiſſe. Ego verò opinor vtroque caſu, ratione loci eſſe puniendos,
3 ſed iudicis † arbitrio, cum nulla certa pœna à iure ſancita ſit. in muliere autem honeſtæ vitæ cenſuit etiam Boer. dicta quæſtio.317.nume.16. illam carnaliter cognoſcente, data fide quòd eam liberaret, eſſe arbitrio iudicis pu-
4 niendum. in Dominio Mediolani † ex nouis conſtitutionibus ſub rubric. De cuſtodia reorum cap.ſi Prætores. indicta eſt certa pœna tam contra ipſos officiales quàm contra cuſtodes cognoſcentes mulierem carceratam. quæ ſanè conſtitutiones puniunt etiam hos cognoſcentes carnaliter mulieres illas volentes. conſiderat enim conſtitutio loci violationem, vt etiam periculum, ne deindè cuſtos eam aufugere permittat; vel officialis ſit in eam mitior: atque ob id delictum mulieris remaneat impunitum. quæ ſanè rationes locum etiam ſibi vendicant in cognoſcente meretricem carceratam.
5 Sed quid è contra, quando vir † carceratus cognoſcit carnaliter vxorem, vel ancillam custodis. Boer.dict.queſtio.317.nume.10. vno verbo cenſuit, non eſſe puniendum ratione loci.quam aſſertionem nec iuribus, nec rationibus confirmauit.ego autem ſentio vtrūque
6 iudicis † arbitrio eſſe puniendum, tum ob loci violationem, tum ob periculum illud, ne deinde mulier curet illum aufugere.quemadmodam vſu venit Papiæ anno 1557. in perſonā Ioa.Alberti de Maioribus Aſtenſis iuris ciuilis ſtudioſi mei tunc auditoris is dum iniuſtam quandam ob cauſam eſſet carceratus, vxor cuſtodis amore adoleſcentis capta, illi ſui copiam fecit, & ſua opera è carceribus aufugit vnà cum quodam mercatore Antonio Sclaueto.itaque adoleſcens ad cœnobium Carmelitarum ſe contulit. hęc ſunt annotanda ad illarum Conſtitutionum Mediolani, & ſtatutorū Papiæ declarationem.

SVMMARIVM.

1 *Stuprans ancillam ſclauam.*
2 *Iudicis arbitrio punitur ſtuprans propriam ancillam.*
3 *ancillam iam ab alijs cognitam, carnaliter cognoſcens non punitur.*
4 *Statutum ferrariæ lib.3.ſub rubr. pœna cognoſcētis mulierem declaratur.*
5 *Statutum patauinum ſub rubr. De raptu mulierum, cap ſiquis carnaliter. declaratur.*

Casvs CCXCIII

ANCILLAM PROPRIAM ſtuprans, qua plectatur pœna.

EGrotvs eſt etiam ille caſus, qui ab Angelo in l.inter liberas. in prin.ff.de
1 adulter.recenſetur; dum ſcribit, † ſtuprantem ancillam ſclauam ſuam puniri
2 extra ordinē atq; ita † iudicis arbitrio;vt clarius dixit Boe.q.316.nu.6 poſt Io. de Ana.in c.ſignificauit. columna vltim.verſ. & adde. de adulter. & Alexand..in additio. ad Bartol.in dicta l.inter liberas. Quæ ſanè pœna arbitra-
3 ria etiam ceſſaret, quando illa † ancilla iam ab alio cognita fuiſſet: ita intelligo Angel.in l.ſi vxor.de adulter. & Alexan. conſ.13. nume.6. lib.7. dum affirmant, carnaliter cognoſcentes ancillas ſuas non puniri id quod decidit etiā Gramma.deciſ.vlti.nu.7. intelligo enim cùm iam ab alio cognitæ fuerunt, non ſi ab eis

ſtuprentur: quoniam tunc arbitrio iudicis pu
4 niuntur. † Ferrariæ tamen hoc determinatũ
eſt ex ſtatuto lib.3.ſub rubr. Pœna cognoſcen
5 tis mulierem carnaliter voluntariam. † Pata-
uij nulla pœna indicitur cognoſcenti carnali-
ter proprias ancillas voluntariè. ita extat ſta-
tutum ſub rubric. De raptu mulierum cap. ſi
quis carnaliter. quæ tamen declarari poſſunt,
non procedere cùm ab alijs ancilla cognita
fuit.

SVMMARIVM.

1 *Virginem nondum viri potentem ſtuprans, qua pœna afficiatur.*
2 *Baldi opinio reiecta.*
3 *Stuprans nondum viri potentem deportatur, ex aliquorum opinione*
4 *Iudicis arbitrio puniri ſtuprans virginem nõdum viri potentem.*
5 *Virginem nondum viri potentem in vxorem ducens an puniatur ſi nixus eſt eam carnaliter cognoſcere.*
6 *Baldi opinio in l. ſi quis non dicam rapere. num. 11. C. de Epiſ. & cler. vno in caſu ſaluatur.*
7 *Statutum Brixiæ in criminalibus 7 ſub rubric. de muliere honeſtæ vitæ ſtuprata declaratur.*

CASVS CCXCIIII.

POENA QVAE NAM SIT contra ſtuprantem virginem nondum viri potentem.

DVBITARI ſæpiſsimè ſolet, qua pœ-
1 na puniendus is ſit, qui † virginem
nondũ viri potentem ſtuprauit. Vna
fuit opinio Bald. in l. ſi quis non dicã
rapere. nume. 11. C. de Epiſ. & cler. pœnã mor
tis eſſe indicendam. ea ratione vtitur, quia ſi
pro ſolo raptu indicitur pœna mortis, & pro
ſolo ſtupro imponitur pœna. l. raptores. C. de
raptu virg. & l. 1. ff. de varijs & extraord. crim.
fortius cùm vtrunque ad fuit. hanc Baldi do
ctrinam probauit Io. Fabri in §. item lex Iulia.
inſt. de publ. iud. Curtius iun. in l. tranſigere.
num. 40. C. de tranſact. nec diſſentit Ægidius
Boſſius tract. cauſarum criminalium, in titulo
De coitu damnato. nume. 67. Ego opinor ra-
2 tionem † Baldi non concludere hoc in caſu,
in quo ſecũdum quæſtionem à Gulielmo Cu
neo, quem refert ipſe Baldus, propoſitam, præ
ſupponimus raptum nõ interueniſſe. Rurſus,
quod inquit Baldus pro ipſo ſtupro, atq; ita pro
carnali copula pœna mortis indicitur: ergo,
& hoc in caſu: non eſt probabilis, ne dicã ve-
ra argumentatio. quandoquidem, vt dicebat
is Gulielmus, quẽ mox referam, non eſt hic ſe
cutum ſtuprum, ſed attentatum potius: non
ergo pœna mortis venit imponenda: vt ipſe
Baldus opinatur.

Secunda verò fuit opinio Gulielmi de Cu-
neo, quẽ refert Baldus in d. l. ſi quis non dicã
3 rapere. nu. 11. † pœna deportationis eſſe mul-
ctandum. quam quidem ſententiam approba
uit Guido Papæ. q. 555. qui atteſtatur ita in Cõ
ſilio Delphinatus deciſum fuiſſe, vt pariter ſic
fuit deciſum in Conſilio Neapolitano, quem
admodum refert Gramma. deciſ. 22. Alciat. in
l. tranſigere. num. 10. C. de tranſ. & Iulius Cla
rus lib. 5. ſenten iuris. §. ſtuprum, in fine. qui
tandem ait iudicis arbitrio pœnam hanc eſſe re
linquendam. Quæ quidem opinio ſatis rectè
probatur in l. ſi quis aliquid. §. nondum. ff. de
pœnis. & in l. ſi ſtuprum. ff. de iniurijs.

Tertia fuit opinio Signoroli conſ. 207. nu.
4 3. pœnam † iudicis arbitrio eſſe indicendã. nã
inquit ille ratione iniuriæ pœna eſt arbitraria,
ex dict. l. ſi ſtuprum, iuncta l. vlt. ff. de iniurijs.
quo verò ad pœnam ratione delicti (ait Signo
rolus) iudicem poſſe ſuo arbitrio indicere vel
pœnam relegationis, vel deportationis, ex d. §.
qui nondum, iuncta l. 1. §. expilatores. ff. de ef-
fracto. & expila. non diſſentit clarus præcita-
to loco. Quæ quidem opinio, ſi rectè perpen-
datur, haud multùm recedit à ſententia Gu-
lielmi. atque ita Signorolus declarat ſtatutum
ciuitatis Taruiſij ſub rub. De raptu ſeu violen
tia mulierum. quoquidem ſtatuto pœna mor-
tis virginum ſtupratoribus indicitur. declarat
inquam Signorolus, vt locum non habeat pœ
na illa hoc in caſu. Illa eſt ratio, quam conſide
rauit Gulielmus, quoniam in virgine matura,
quæ virginatem verè perdit delictum hoc ſtu-
pri perfectè committitur: in virgine verò nõ-
dum viri potẽta diuerſum eſt, quia ex quo cor
rumpi non poteſt, nec etiam virginitatẽ amit
tere dicitur. Hinc ſcriptum reliquit Azo in
5 ſumma. C. de nupt. quod ille qui † virginem
nondum viri potentem in vxorem duxit, & ni-
xus eſt eam carnaliter cognoſcere punitur tã-
quã ſtuprator ex d. l. ſi quis aliquid. §. qui nõ-
dum. quoniam cum illa iuſtè congredi nõ po-
tuit, & corrumpere atque ita matrimoniũ (vt
vulgò dicitur) cõſummaſſe, vt ergo ſtuprator
puniri debet, inquit ille. à qua opinione non
diſſentit gl. inſt. de nupt. in prin. in verbo viri
potẽtes. & Alciat. d. l. trãſigere nume. 10. C. de
tranſact.

tranſact. Verùm in hac ſpecie ab Azone aliter
ſenſit, & rectius, mea opinione. idem Alciatus
in l. continuus. §. cùm ita. nume. 12. de verbo.
obliga. reſidio igitur cum illa opinione Gu-
lielmi & Signoroli eſſe pœnam deportatio-
nis, vel relegationis indicẽdam: ſi modò vio-
lentia commiſſa non eſt nec raptus, qui tunc
6 pœna mortis imponẽda erit, ſecundum † Bal-
dum, cuius doctrina defendi hoc caſu poteſt:
atque ita Baldum tuetur Io. Baptiſta à ſancto
Seuerino in l. ſi qua illuſtris, nume. 23. in fine.
C. ad S. C. Orphitia. qui affirmat bis ex facto
hac de re interrogatũ fuiſſe. Ego pariter me-
moriæ repeto anno 1556. menſe Maio ſimilem
caſum Papiæ eueniſſe in perſonam cuiuſdam
presbyteri Rochi, qui Epiſcopo Papienſi fue-
rat accuſatus, quòd puellam octo annorum ni-
xus eſſet carnaliter cognoſcere. me cauſæ pa-
trono liberatus is fuit, ea ratione præcipua,
quòd nihil legitimè eſſet probatum. dicebam
tamen quòd vbi foret puniendus, pœnam ar-
bitrariam fuiſſe imponendam, ex iam relatis
Doctorum autoritatibus. Eſt etiam adnotãda
7 hæc opinio ad interpretationem † ſtatuti ci-
uitatis Brixiæ in criminalibus, cap. 67. ſub rub.
De muliere honeſtæ vitæ ſtuprata, quo eſt in-
dicta pœna pecuniaria Prætoris arbitrio ſtu-
pranti virginem volentem. Prætor minorem
pœnam arbitrari in caſu illius ſtatuti debet
contra ſtuprantem nondum viripotentem,
quoniam ſi ius commune exiſtimauit hoc eſſe
minus delictũ, atque ob id minus punit, quàm
cum viripotens ſtupratur: idem dicendum eſt
in ſtatuto, quod ſecundum ius commune in-
terpretari debet. l. 2. C. de noxa. & alibi ſæpiſ-
ſimè diximus.

SVMMARIVM.

1 *Athenienſium lex contra fures.*
2 *Furta apud Lacedæmonios impunita.*
3 *Furta apud Aegyptios & Germanos impunita.*
4 *Furta impunita apud Samios. & quid apud Bactrianos.*
5 *Furum pœna ex legibus 12. tab.*
6 *Alexandri Seueri contra fures grauis ſententia.*
7 *Fur hodie regulariter morte non mulctatur.*
8 *Iudicis arbitrio fures puniri.*
9 *Furtum magnum pœna mortis vindicatur.*
10 *Iudicis arbitrio relinquitur, quod dicatur furtum magnum.*
11 *Furto ſubtrahens Doctori librum, furtum magnum committit.*
12 *Ruſtico porcum ſubtrahens, oculum ei furari dicitur.*
13 *cap. 1. §. ſi quis quinque ſolidos, de pace tenend. intellectus.*
14 *Latro famoſus pœna mortis plectitur.*
15 *Latro famoſus quis.*
16 *Statutum Ferrariæ lib. 3 ſub rubri. De pœna committentis furtum, vel robariam declaratur.*
17 *Furta tria leuia qui commiſit, pœna mortis punitur.*
18 *Furta tria dicitur commiſiſſe is, qui duo in vno loco, & tertium in altero perpetrauit.*
19 *Furta tria dicitur & is commiſiſſe, qui à duobus iam fuit abſolutus.*
20 *Furta tria eſſe non dicuntur, quæ vna die & actu ſunt commiſſa.*
21 *Statutum Papiæ 27. in criminalibus, ſub rubr. De pœna furis, declaratur.*
22 *Statutum Ferrariæ lib. 3. ſub rubri. De pœna committentis furtum, vel robariam, declaratur.*

CASVS CCXCV.

FVRES QVIBVS POENIS AFficiantur: quid olim apud Græcos, Aegyptios, Germanos, & Romanos obſeruatum fuerit: & quid de latrone famoſo.

MAGNA fuit inter antiquos legum-
latores de furum conditione diſ-
ſenſio: puniendi an eſſent, vel mi-
1 nus. † apud Athenienſes ex legibus
Draconis, capitis ſupplicio puniebantur. quas
quidem leges, vt ſeueras nimis temperauit So
lon, & dupli pœna furtum vindicandum exi
2 ſtimauit. Apud † Lacedæmones impunè fura-
ri licebat, vt homines ſolertes redderẽtur. hæc
fuſius à Gellio lib. 11. noct. attica. cap. vlt. expli
cantur; qui & de pœnis iure noſtro aduerſus
3 fures indictis ſcribit. † Aegyptij autem, nec
non Germani furta multa relinquũt. ſic apud
Perſas nullus erat rapinis modus. autor eſt
Alex. ab Alexan. lib. 6. dierum Genialiũ cap.
10. qui de Indis, Licijs, ac Scythis multa me-
moriæ prodit. ſcribit etiam Plutarchus in pro
4 blemate 168. † Samijs furari licuiſſe, cùm Mer
curio Charidotæ ſacrificabatur. apud Bactria-
nos, qui pauca furabantur, ſputis dehoneſtari
atq; ita irrideri conſueuerant. apud Atrios ve
rò, qui minima furto ſubtrahebant, lapidibus
obruebantur. autor eſt Petrus Crinitus lib. 3.
de honeſta diſcipl. c. 13. qui & alia nonnulla ex
relatis recenſet. & Cælius Rhodegin. lib. 10.
antiq.

antiq.lect. c.6. vbi Draconis & aliorum leges
refert. Nos rectum ac Chriſtianum hunc mo-
rem obſeruamus, vt pœna graui afficiantur.
5 nam † in legibus duodecim Tabularum capi
tali pœna feriebantur. quod Theophilus in
inſt.de perpet.& temp.acti.ſcriptum reliquit.
& meminit eruditiſs. Ant. Aug. Hiſp. lib. 4.
6 emend. iuris cap.4. Alexander † verò Seue-
rus (vt in illius vita Lampridius ſcribit) in
crucem tolli iuſsit furem, qui furtorum reus
per ambitionem nimiam ad militiam aſpiraue
rat. immo ſcribit Plin. lib.18. natural hiſt. c.3.
lege duodecim tabularum capitale fuiſſe pu-
beribus frugem aratro quęſitam furtim noctu
paſuiſſe ac ſecuiſſe. quin & eo iure cautū erat
(vt loco iam citato ſcribit Gellius) licere no
cturnum furem rem magni valoris ſubtrahen
tem interimere. quæ ſanè ſanctio diuinitus &
lege veteri deſumpta videtur. ſiquidem Exo-
di cap. 22. ita ſcriptum eſt: Si effringens fur
domum ſiue ſuffodiens fuerit inuentus,& ac-
cepto vulnere mortuus fuerit percuſſor non
erit reus ſanguinis. Quòd ſi orto ſole hoc fe-
cerit, homicidium perpetrauit, & ipſe morie-
tur. poſteriorum verò legislatorum ſanctio-
nibus varijs pœnis fures puniuntur. regulari-
7 ter † fur morte nō mulctatur. auth. ſed nouo
iure. §.1. C. de ſer. fug. §.pro furto autem,
in auth. vt nulli iud. ſed alijs pœnis caſtigatur.
quo circà glo. in l. ſubtracto. in gloſ. vlt. C. de
furtis, inquit, pœna extraordinaria puniri,
8 hoc eſt † iudicis arbitrio, vt rectè interpreta-
tur Cæpolla in d.auth. ſed nouo iure.nu. 64.
quod clarius ſenſit Didacus lib.2.varia.reſol.
cap.9. nume.7. qui ſenſit ex qualitate loci &
rei arbitrari poſſe pœnā ad mortem vſq;. ſed
de hoc ſtatim. ordinario iure arbitrari ſolent
iudices hunc furem eſſe virgis cædendum. ita
Cæpolla d.auth. ſed nouo iure.nume.65. poſt
glo. l. capitalium. §. famoſos. ff. de pœnis.
9 Declaratur primò nō procedere cùm † fur
tum eſt magnum. quoniam tunc pœna capitis
plectitur. ita Bal. in auth. ſed nouo iure.nu.7.
C. de ſer. fug. Ang. in l. quod ſi nolit. §. qui
aſsidua, de ædil. edict. Ang. Aret. in §. ex ma-
leficijs. nu.12. inſt. de actio. & in tract. malefic.
in verbo Veſtē cœleſtem. col.3. ad finē. Alcia.
in cap. cùm non ab homine. vlt. notab. de iud.
Didac. d.c.9. nu.7. propè medium. quanquàm
contrariam defendant Sali. Fulgo. & Caſtr. in
d.auth. ſed nouo iure. Iaſ. in l.1. C. de precib.
Impe. off. Cępolla d. auth. ſed nouo iure.nu.
76. Boer. q.173. nu.9 Rolan. à Valle conſil.51.
in fin. lib.1. Gomeſ. §. ex maleficijs. nu.13. inſt.

de actio. ſed à iam relata magis communi re-
cedendum non eſt. nam ſuum arbitrium ex-
tendere ad mortē vſque iudex poterit; ex ſu-
prà relatis libro primo q.85.
Quando autem dubitatur, an furtum dica-
10 tur magnū vel paruum, iudicis etiam arbitrio
relinquitur. ita Ang. in l.1. col. vlt. verſ. &
quod dicatur. C. vnde vi. quē eſt ſecutus Mar
ſil. in l. quæſtionis modū. nu.48. de quæſtio. is
ergo inſpecta facti qualitate & perſonarū con
ditione arbitrabitur, an magnum vel paruum
furtū dici poſsit. adfert exemplum Angelus, ſi
11 † Doctori codex, in quo multùm inuigilauit,
& plura ſcripſit, ſubtrahatur; furtum iudica-
bitur magnum. adfero & ego aliud exemplū
ex gloſ. in l. illicitas. §. ne tenuis. ff. de off. Præ-
12 ſid. dum inquit, qui aufert † ruſtico porcum,
aufert oculum. quam gloſſam ſingularē dixit
Ro. ſing.706. Iudex.
Declaratur ſecundò non procedere in ca-
13 ſu † cap.1. §. ſi quis quinq; ſolidos, de pace te-
nen. in vſibus feudo. verùm plures ſunt ad tex
tū illū ſenſus & intellectus, vt aliquos recenſet
Cæpolla in d.auth. ſed nouo iure. n.88. C. de
ſeruis fug. ego opinor cōem ſenſum eſſe verū,
ideo tam grauem pœnā eo in caſu indici, quia
& pax, quæ maximè obſeruanda eſt, violatur.
ita affirmarunt Iſer. Alua. & cæteri oēs in d. §.
quinq;. & Cæpolla conſ. 40. col.5. verſ. circa
ſecundum. cōem teſtatur Gomeſ. inſt. de act.
§. ex maleficijs. nu.3.4. vbi alium ſenſum recen
ſet. & ſenſum cōem probauit Iul. Clar. lib.5.
ſent. iuris §. Furtum. verſ. ſed quæro, quæ ſit
pœna furti. eo tamen loci inquit, hanc ſanctio
nem vſu receptam nunquam fuiſſe. ſcribit ta-
men Neuiz. lib.1. ſyluæ nup. nu.69. poſt Pari-
dem Puteum, Federici conſtitutionē atrocem
nimis eſſe, & ob id eius animā in inferno tor-
queri. ſunt hæc ſomnia vigilantium, Federici
animum & voluntatem iudicauit Deus, cuius
arcana hominibus cognita non ſunt.
14 Declaratur tertiò; vt non procedat in † fa-
moſo latrone. nam is pœna capitis punitur. l.
capitalium. §. famoſos. ff. de pœnis. & ibi gloſ.
& Bar. latè Cępolla d.auth. ſed nouo iure.nu.
103. C. de ſer. fug. qui amplè etiā declarat, qui
15 famoſi † latrones dicantur; & cum iure cōi
16 conuenit ſtatutum † Ferrariæ lib.3. ſub rubri.
Pœna committentis furtum, vel robariam.
Declaratur quartò vt non procedat in fure,
17 qui tria † furta etiam leuia commiſit. is enim
capite punitur. ita gloſſ. in d. auth. ſed nouo
iure. in verbo caſtigabitur. C. de ſer. fug. &
ibi doctores, præſertim Baldus, & ibi Cæpolla
nu.92.

nu 92 communem eſſe teſtatur. quanquam is contrariam opinionem tueri conetur. & idem ſenſit Iul. Clar. d. l. § ſententiarum iuris. § furtum.
18 verſi. ſed pone. tria autem † furta eſſe dicuntur, eo etiam caſu ſi in hac Ciuitate Patauij vnum commiſit, & duo alia Papiæ. & ſi enim de tribus furtis hîc Patauij cognoſci nõ poſſit, attamen vnum aliud aggrauare dicitur. & ex illis duobus & hoc tertio ſatis actuum frequẽtia probatur. ita egregiè Bar. in l. ſi cui §. ſi cùm ſacrilegiũ. ff. de accuſa. Bal. in d. auth. ſed nouo iure. nu. 15. & ſibi Cæpolla numero 98. Bulba. conſilio 47. colum. 1. lib. 1. Anto. Burgos cap. cùm dilecti. numero 41. de emp. & vend. & Decius quem ſtatim referam, & Alciat. cap. cum non ab homine. numero 31. de iud. & Iulius Clarus de quo ſuprà. ſic etiã
19 tria † furta eſſe dicuntur quando à duobus fuit abſolutus ſiue per gratiam, ſiue quòd condemnationes ſoluerit. ita Cępolla d. authen. ſed nouo iure. numero 99. Deci. in l. bonafides non patitur, numero 9. de regulis iuris. Didacus lib. 2. variar. reſolu. cap. 10. nume. 2. verſi. cęterùm. qui recenſet Afflict. & Chaſſanæum atteſtantes ita eſſe in iudicijs vſu receptum, atque ita in dominio Mediolani ſeruari teſtatur Clarus d. §. furtum. verſ. Quęro
20 etiam ſtante ſtatuto. Pręterea, tria † furta eſſe dicuntur, quę non eadem die actuque quodam continuato, ſed quę diuerſis interpollatisque temporibus commiſſa fuerunt. ita poſt alios Cępolla d. authen. ſed nouo iure. numero 95. & latè Boeri. quęſtio. 219. Clarus d. §. furtum. verſi. vnum tamen nota. Sunt hęc adnotanda ad ſtatutorum interpretationem,
21 vt ſtatuta Papię in criminalibus 27. ſub rubri.
22 De pœna furis. † & Ferrarię lib. 3. ſub rubri. Pœna committentis furtum, vel robariam. dum pro tertio furto grauiorem pœnam indicunt. tria enim furta relatis modis intelligi debent.

SVMMARIVM.

1 *Fures balnearij, iudicis arbitrio puniuntur.*
2 *Fures nocturni extraordinem plectuntur.*
3 *Effractores, nocturniq; fures ad opus publicum damnantur.*
4 *Alciatus reprehenſus.*
5 *Ariſtotelis locus illuſtratur.*

CASVS CCXCVI.

FVRIS BALNEARII POENA, nec non & nocturni.

1 FVRES † balnearij iudicis etiam arbitrio puniuntur, quemadmodum probat. l. 1. ff. de furibus balnea. quo loci
2 cum dixiſſet Vlpianus, † fures, nocturnos eſſe extraordinem puniendos, ſubiungit, idem eſſe & in balnearijs furibus, quo reſponſo intelligimus balnearios fures non puniri grauius, quàm conſueuerint effractores & no
3 cturni fures qui in domibus ſurripiunt. † nam & ij effractores, vt iam diximus ſuperiore caſu, ad opus publicum certo tempore damnantur. l. 1. ff. de effract. & expil. ibi, grauiori interdum, nempe in opus metalli perpetuò. l. 2.
4 ſl eo. de effract. qua in re non ſatis rectè viſus eſt ſentire Alcia. li. 2. Parerg. iuris. cap. 38. dum memoriæ prodidit, balnearios hos fures grauiori pœna affici, quoniam ad opus publicum certo tempore damnantur. nam & cęteris cõ
5 munis eſt hęc pœna. Nec † huc pertinet locus Ariſtotelis ab Alciato, & ab Hotomano in cõmentarijs verborum iuris, in verbo Balneatij citatur in problema. ſectione 29. problem 14. quoniam is iuxta Gręcorum leges loquitur, quemadmodum doctiſsimus Petrus de Apono in commentarijs ad illud problema ſcriptum reliquit.

SVMMARIVM.

1 *Furtum facient è re, qua naufragio deperdita eſt, punitur.*
2 *Iudicis arbitrio punitur, qui rem ſubtrahit naufragio commiſſo.*
3 *Leuato velo in cauſis procedere quid ſit, & qua ratione ita dictum.*

CASVS CCXCVII.

POENA SVBTRAHENTIS REM naufragio facto. & quid ſit, leuato velo cauſas diffinire.

QVI ſ è naufragio deperdita † furto ſubtrahit, iudicis arbitrio punitur. quẽadmodũ ſua lege ſanciuerunt Hono- 1
rius & Theod. in l. de ſubmerſis. C. de naufrag. lib. vndecimo cuius verba, ſi placet legere, adpoſui. De ſubmerſis nauibus decernimus,

cernimur, vt leuato velo iſtę cauſæ cognoſcatur, & ſi quiſpiam de talibus negotijs aliquid accepiſſe detegitur, iudex, apud quem conſtiterit, his conquerentibus, qui nudantur, pro qualitatibus perſonarum mulctandi, remouendi, proſcribēdiq́; habeat poteſtatem, &c. Hæc poſteriora verba, quæ ēt habentur in Codice Theodoſiano lib. 13. tit. 9. l. de ſubmerſis. clarè
2 oſtendunt in his datum eſſe † iudici arbitrium imponendi pœnam. quod ibi annotauit Baldus. idem placuit Barba. tracta. De præſtantia Cardinal. q. 11. nume. 5. verſic. facit elegans. & hanc ſententiā probat tex. l. 4. §. 1. verſi: & omninò. ff. de incend. ruin. & naufrag. illud ēt ex d. l. de ſubmerſis, adnotare licet, in cauſis illis
3 eſſe procedendum † leuato velo, quod idē eſt ac ſi diceremus de plano, iuxta l. 1. ff. de conſt. princip. & in l. nec quidquam. §. de plano. ff. de off. Proconſ. & vtroque loco notauit Coraſius. & ante eum Alciat. lib. 4. de verb. ſign. n. 4. ſed qua rōne leuato velo, cauſæ cognoſci dicātur, non explicāt. Hiero. Meggius vir eruditiſsimus lib. 2. miſcella. c. 13. locū huius. l. de merſis, explicat, atq; eruditè Clemētis auctoritate inquit, iudices velū quoddā tribunali prætēdere cōſueuiſſe. quo adhuc de cā nō liquère iuſtamq; cauſę cognitionē adhibendā, quęſtio nemvè perplures dies exercendā oſtendebāt.

SVMMARIVM.

1 *Commodatarium furti teneri, ſi re commodata ad alium vſum vtatur.*

2 *Commodatario quando credatur ſe vſum re commodata ex bona fide, quòd crediderit, ita dominum conceſſurum.*

3 *Iudicis arbitrio relinqui, an credendum ſit commodatario dicenti ſe credidiſſe dominum conceſſurum vt ita re illa poſſet vti.*

4 *Furem excuſare non poteſt dominus, dicendo ſe ei conceſſiſſe rem auferre.*

5 *Commodatarium re ad alium vſum vtentem, differre à fure.*

6 *Aſſerenti creditur in his, quæ ab eius animo pendent.*

CASVS CCXCVIII.

FVRTI QVANDO TENEATVR cōmodatarius, qui ad alium vſum, quàm conceſſum fuit, re commodata vſus eſt.

1 IGNORAT nemo † commodatarium furti teneri, ſi re commodata ad vſum non deſtinatum vtatur. l. qui fundum. ff. de cond. fur. l. ſi vt certo. §. planè, vbi glo. ff. commo. Hinc ſcriptum reliquit Gell lib. 7. noct. attica. cap. 15. Brutum ſolitum dicere, furti damnatum eſſe, qui iumentum aliorſum duxerat, quàm quò vtendum acceperat. item qui longius produxerat, quàm quem in locū petierat. Verùm hoc ita demum procedit, cùm is commodatarius certò ſcit, ſe aduerſus commodantis animum ac voluntatem re illa vti. ac contrà, ſi credit hoc commodāti potuiſſe placere, vbi hoc nouiſſet. quod probat. l. inter omnes. §. rectè. ff. de furtis.

2 Dubitari ergo contingit, quando † credulitas hæc dici poſsit probabilis, vel non, vt excuſetur, vel condemnetur commodatarius? Ang. in d. l. inter omnes. §. rectè, docuit, hoc
3 eſſe † in iudicis arbitrio. idem ſcriptum reliquit Ang. Aret. vel verius Aug. Atim. ibi in tract. maleficio. in verbo Et veſtem cœleſtem, in additione. adde. quòd vera ſit. quos ſecutus eſt Marſilius in l. quæſtionis modum. nu. 54. de quæſt. prudens ergo iudex diligenter animaduertat, quę ſit perſonarum qualitas, an ſcilicet ſint conſanguinei, vel magna amicitia coniuncti, ita vt veriſimile ſit, hunc commodatarium iuſtè credere potuiſſe commodantem conceſſurum. conſiderabit etiam, an is cōmodans ſit homo liberalis & conſuetus ita cōmodare: rei etiam qualitatem, an magna, vel parua: an ad eum vſum apta ſit vel non. ita admonere viſus eſt Bar. in d. §. rectè. nu. 1. in fi. quo
4 loci infert, ꝙ quādo quis † furti accuſatur, ſi rei ſubtractæ dominus cōparet, & allegat, rem illā ſuo conſenſu ab eo acceptā, an ei credendū ſit ad fiſci detrimentū, ne is furti accuſatus puniatur? inquit regulariter ei nō eſſe credēdum, niſi coniecturæ & inditia, quæ vt ſuprà conſiderat, concurrant. Bart. olim ſecuti ſunt Sali. in l. ſi non conuitij. C. de iniurijs. Petrus ſan. ſing. 55. Nota bene, in fine. Marſil ſing. 22. idem clarius conſi. 26. nu. 2. & Iul. Clar. lib. 5. ſent. iuris §. furtum. verſi. item excuſatur. qui expreſsè dixit has cōiecturas eſſe iudicis arbitrio relinquēdas. Inter duos caſus relatos illa tn̄ extat differētia, quā ſenſit Barto. d. §. rectè.
5 nu. 2. nēpè qñ ab initio res eſt cōmodata, præſumptio eſt pro ipſo † cōmodatario, vt facilius credere potuit, dñm cōſenſurū. Sed quādo ab initio res ſubtracta fuit, præſumptio eſt cōtra ſubtrahentē, ꝙ dñs nō cōſenſiſſet, vbi hoc nouiſſet: quia nemo ſuū iactare velle pręſumitur. ita eo loci Bar. cū quo tranſeunt relati Doctores, præſertī Marſi. d. cōſ. 26. n. 2. & latè Neuiz. lib. 3. ſyluę nup. nu. 52. Nec obſtat inquit Bar. quod

6 quod in his, quæ ab animo noſtro pendent,
noſtræ aſſertioni credatur, iuxta gloſſam. §.
aliæ, inſt. de actio. vbi Iaſ. nume. 54. quilla do
ctrina non procedit, quando adeſt præſum-
ptio in contrarium, vt extat hoc in caſu. ita
etiam declarat Crauet. conſi. 225. nume. 9. &
conſil. 271. col. vlt. Marſil. conſil. 9. num. 36. &
Natta conſi. 230. nume. 6. lib. 1.

SVMMARIVM.

1 *Expilatores qui.*
2 *Expilatorum furtum improbiſſimum.*
3 *Iudicis arbitrio expilatores puniri.*
4 *Effractores qui.*
5 *Effractores grauiter puniri.*
6 *Effractores iudicis arbitrio puniri.*
7 *Directorij qui, & eorum pœna.*

CASVS CCXCIX.

EXPILATORES, EFFRACTO
res & Directarij qui: & de eorum
pœnis agitur.

EXPILATORVM crimen non leue eſt.
1 ſunt enim † expilatores, qui viatori-
bus noctu pallia & veſtes diripiunt.
quod doctiſſimus Alciatus li. 1. parer.
iuris, cap. 11. declarauit. vel ſunt expilatores,
qui ne pilum quidem relinquunt in corpore
ſpoliatorum, ita ex Aſconio expoſuit Budęus
in annota. Pandectarum ad titulum De effra-
ctoribus & expilatoribus. quo loci & alia nō
nulla hac de re ſcribit. & apud Ant. Aug. lib.
2 4. emend. iuris. cap. 16. in fin. horum † expila-
torum furtum improbius appellatur in l. ſi te
expilaſſe. C. ex quib. cauſ. infam. irroga & M.
Tull. in Prætura vrbana, improbiſſimum vo-
3 cat. expilatores hi † iudicis arbitrio puniun-
tur. ita in ſpecie reſpondit Signorol. conſil.
169. nu. 48 & Cæpolla in auth. ſed nouo iure.
nume. 101. in fine. C. de ſer. fug. ex claro tex.
l. 1. §. expilatores. ff. de effract. & expila. ibi,
idcircò cauſa cognita liberum erit arbitrium
ſtatuendi ei, qui cognoſcit. quo in reſponſo
idem de effractoribus ſancitum eſt. ſunt enim
4 † effractores, qui vi fores vel parietes domuū
furandi cauſa infringunt. l. 3. § effractæ. ff. de
off. Præfect. Vigil. M. Tull. in Vatiniū. Licet
impunè per me parietes in adoleſcentia per-
foderis, vicinos cōpilaris. Teren. in Adelph.
5 Fores effregit atque in alienas ędes irruit. ſo-
lent tamē grauius puniri effractores iſti quàm
ſimplices fures. quod probat lex antiqua Exo
di cap. 22. Si effringens fur domum ſiue ſuffo
diens fuerit inuentus & accepto vulnere mor
tuus fuerit, percuſſor non erit reus ſanguinis.
ſic etiam grauius puniri probat d. l. 1. §. expila
tores. verſi. ſed enim. & l. ſeq. ff. de effract. &
expila. & ſcribunt omnes in auth. ſed nouo
iure, ibi Cępolla nume. 100. verſ. ſi loquimur.
C. de ſer. fug. idem conſi. 26. in fine. immo ca-
pitis pœna aliquando puniuntur. Guid. Papę
q. 422. Boer. q. 173 nu. 4. Papię extat ſtatutum
in criminalib. De pœna frangentis domum,
indicens pœnam pecuniariam. quod ſanè ſta-
tutum ego intelligo cum ſolùm fregit, non
antè furtum commiſit, & habet illud ſtatu-
tum locum in domuncula Decius auth. qui
rem. num. 19. C. de ſacroſ. eccleſ. Iudicis etiam
6 † arbitrio puniuntur directarij, quemadmo-
dum probat d. l. 1. §. expilatores. de effract. &
7 expila. ſunt † directarij, qui in aliena cœna-
cula ſe dirigunt furandi animo. l. ſacculariij, in
prin. ff. de extraor. crim. ſunt à dirigendo di-
cti, quòd in alienam domum ſe dirigere, pe-
rinde ſit, atque ingredi. ita Petrus Crinitus
lib. 17. de honeſta diſciplina, cap. 8 à quo non
diſſentit Budęus in anno. Pandect. ad d. l. ſac-
cularij. de extraord. crimin. Paulus lib. 5. ſen.
cap. 4. Quoties qui pulſatur, vel cuius domus
introitur ab ijs, qui vulgò directarij appellan-
tur. quem locum ibi notauit Cuiacius, &
retulit eruditus Hotomanus in Commenta-
rijs verborum iuris, in verbo, derectarij.
ita enim ille legit. & ſi Crinitus & Budæus,
directarij, & rectius, mea quidem ſententia,
legant.

SVMMARIVM.

1 *Expilatæ hereditatis crimen iudicis arbitrio pu-
niri.*
2 *Expilatæ hereditatis pœnam cenſent aliqui eſſe
pœnam ordinariam furti.*
3 *Expilatæ hereditatis crimen non eſſe furtum.*
4 *Statutum Papiæ 17 in criminalibus ſub rubri. de
pœna furis, non habere locum contra expilato-
rem hereditatis.*
5 *Expilatæ hereditatis crimen non cadit in cohæ-
redet.*
6 *Vxorem defuncti crimine expilatæ hereditatis
conueniri non poſſe.*

CASVS

CASVS CCC.

POENA EXPILATAE HAEreditatis quæ, & aduerſus quos.

1 EXPILATAE † etiam hæreditatis crimen extraordinariè, atque ita iudicis arbitrio punitur, l.1.ff. de crim. expil. hæred. vbi Barto. idem ſenſit. & clarè hanc pœnam eſſe arbitrariã ſcriptum reliquit Io.Maria Riminaldus in additionibus ad Selicetum in l.vlt. C. de crim. expil. hæred. vbi communem eſſe opinionem teſtetur, reiecto Baldo in l.de eis. C.de furtis, nec non & Roman. in l.gerit de acquir. hęre. qui affirmarũt,
2 pœnam hanc eſſe † furti ordinariam & ob id ſtatutum loquẽs de fure, locum habere etiam in hoc hæreditatis expilatore. quod falſum, & rectè, cæteri cenſent. cùm furtum ſit rei
3 alienæ contrectatio. l.1.ff.de furtis, quæ † diffinitio non conuenit huic crimini, quod committi dicitur ante hæreditatis aditionem, atq; ita eo tempore, quo nullus extat illius rei dominus. & verè hoc crimen à furto differre probat. l. 2. ff. de crimin. expil. hæred.
4 quæ declaratio eſt notabilis ad ſtatutũ † Papiæ 27. in criminalibus, ſub rubri. de pœna furis, cuius pœna hoc in caſu locum non habebit.

Declaretur primò, vt hęc pœna locum non
5 habeat contra † cohęredes. d.l.1.C. de crimi. expil. hæred. vbi Baldus rationẽ reddit, quoniam pro ſuo iure feciſſe videtur. l.meritò.ff. pro ſocio. quam declarationem ego intelligo, niſi vltra partem ſuam aliquid accipiat, vt declarando d.l.meritò, reſpondit Alex. conſ. 103.nume.6.lib.1.ex l.duo fratres, in fi. & ibi doct. ff. pro ſocio. cum Alex. ſenſit Crauet. conſi.319.col.2.in princ. verſi. Neque excuſandus.

Declaratur ſecundò, vt non habeat locum
6 hęc † pœna contra vxorem, quę cum furti accuſari non poſsit, ita nec expilatę hęreditatis. l. pen. ff. de crimin. expil. hęred. & l. aduerſus. & l.vlt. vbi Bal. C. eo. qui quidem Baldus ſcribit ita eſſe declarandum ſtatutum Peruſinum ſub rubric. Quòd ſi quis expilauerit hęreditatem.

CLARIS-

CLARISSIMO IVRISCONSVLTO AC DIVI MARCI EQVITI AMPLISS. IACOBO CHIZIOLAE,

Iacobus Menochius S. D.

CELEBRATISSIMA *eſt, Clariſſime Eques, apud Philoſophos, ſententia: ſenſuum ſolam ſimilitudinem, quæ in hominibus eſt vſu aliquo cognita, efficere; vt inter quos id accidit, amor exoriatur incredibilis. Quo circa eos falli intelligimus, qui in dandis recipiendisq; meritis amicitias iungi opinati ſunt. Nam, ſi natura (vt in Lælio M. Cicero ſcribit) hoc proficiſcitur, & totum in animorum conſenſione, pari amore, mutuaq; voluntatis ſimilitudine collocatum eſt: qua ratione poteſt effici, vt amicitia, in qua nihil fictum, nihil ſimulatum, nihil technis inuolutum eſſe poteſt: ab vtilitate, quæ perſæpe etiam percipitur ab ijs, qui ſimulatione amicitiæ coluntur emanare poſsit? Eſt ergo, vt totum hoc & morum & ſenſuum ſimilitudini concedamus, è quibus tanquam ab vberrimo fonte multorum amicitiæ & neceſsitudines effluxerunt: eſt inquam vis in animis inſita atque ingenita, vt pietatem amori & beneuolentiam impellente ad id duntaxat propenſione quadam mentis, vltro amicis præſtemus. Hæc Scipionem & Lælium, Damonem & Pythiam, ac alios propè innumeros arctiſsimo vinculo iunxit. Et ſi vera mihi dicere licet, hæc non alia vlla me tibi copulauit. Nam, ſi neceſsitudinis noſtræ initia repetamus, nulla certè vtilitas, nullum commodum, quæ deinde maxima à te fuerint collata in me, qui vicisſim nihil vnquam tibi, vel non oblata occaſione, vel tenuitate ipſa mea præſtiti: nos in hanc amicitiam vocauit. Quam ego ita mihi colendam & ſumma religione obſeruandam propoſui, vt ſi quis mortuis ineſt ſenſus, aliquaue extat memoria eorum, quæ à nobis in hoc ſeculo geruntur, hac infelici vita relicta, ea non obliuiſcar. Vt verò etiam dum viuam, te colam beniuolentia ſempiterna, duo efficiunt. Vnum quod à me magnifaciendum eſt: Alterum ab omnibus ijs, qui veram hominum excellentiam probè norunt. Ego ea ratione debeo, quòd poſt initam inter nos amicitiam, maxima tua in me extiterint merita, innumerabiliaq; beneficia ſemper illis cum quibus de mea dignitate agebatur, commendaſti, vt officioſius nihil, nihilue obſeruantiæ erga te meæ gratius in hac, quam viuimus vita, præſtari potuerit. Te hortatore eloquentiſsimo adiutoreq; maximo in hanc celeberrimam Academiã Patauinam me contuli; in qua pro mea nunc mediocritate, honorificam ſatis, vt vides, aſſecutus ſum dignitatem; quam verè tibi etiam acceptum fero. Sed quid moror? Tu certè nullum non mouiſti ſemper lapidem, nullam non tentaſti viam, vt meã tenuitatem iuuares. Altera verò ratio, quæ & principio me*

tibi.

tibi maximè deuinxit, & vt te plurimum venerare, præſtitit, quæ etiã te admirabilem omnibus reddis. Egregia inquam virtutis indoles, morum ſuauitas, integritas, religio: & quæ non à præſtanti tua natura, vt hæc, ſed ab ipſa tua induſtria & arte profecta ſunt ſingularis iuriſprudentiæ doctrina, magna bonarũ literarum eruditio: & quæ huic coniungi ſolet, orationis facundia incredibilis. Si quidem tanta hæc ſunt, vt qui virtutis indolem contemplatur, is contemplari dicatur veram naturæ formã & ſimulacrum, quo cæteri mortales formari poſſent qui morum ſuauitatem conſiderabit, is alterum te ſuauiorem reperiri non poſſe rectè iudicabit. qui verò integritatem intuebitur ac religionem, quam tu in hoc vitæ curriculo non modò conſeruaſti, ſed etiam auxiſti ſeueritate & conſtantia, verè is te Numæ Pompilio inferiorem non dicet. Singularem autem tuam eruditionem & facundiam, quibus cùm maximus ſis Iuriſconſultus, & infinitos propè tuo patrocinio iuueris, ita etiam inter facundiſſimos huius ætatis oratores haberis; quanta ſit & quanti eam faciant homines, Brixia nobiliſſima patria tua teſtis eſt Illius nomine tu tot ſuſcepiſti legationes, & ſuſceptis feliciſſimè es perfunctus tùm apud Sereniſſimum Venetorum Imperium, tùm apud alios Principes, vt de te ſemper illa loquatur, de te apud poſteros æterna ſit futura memoria. Teſtis eſt etiam ampliſſima atque ſapientiſſima hæc Reſpub. Veneta, quæ te vnum delegit patronum, quo ſua de finibus iura aduerſus Cæſarem pro bono & æquo defenderet. Quo in munere talem te præſtitiſti, vt merueris, cùm tu nec poſtulares, nec cogitares quidem vnà cum honorificentiſſimis præmijs, quæ cæteris dari non ſolent, Diui Marci Equeſtri dignitate cohoneſtari. Nec hanc fore tuarum dignitatum metam iure credo, quandoquidem in dies tantoperè de illa diuina propè Repu. benemereris. Nam, & nunc tua magna cum laude te vnum delegit æquiſſimum Arbitrum quo cum Illuſtriſſimo atque prudentiſs. Ferrarienſium Duce maximi ponderis quæ hactenus extiterunt, finium cauſæ terminarentur atque conciliarentur. Sed quò oratione vectus ſum, mei penè oblitus? reuertar tamen in viam. Ego itaque tuæ Amplitudinis, ac meæ erga te obſeruantiæ memor tibi poſtremam hanc commentariorum partem dicaui, & tuam inſignitam nomine apparere volui. eo etiam conſilio te poſtremæ huic Centuriæ Strenuiſſimum Ducem præfeci, vt à tergo aggredientibus hoſtibus reſiſtas, & vniuerſum exercitum inuicto animo tuearis atque defendas. Et quemadmodum frontem noſtri exercitus tribus fortiſſimis Ducibus armaui, & tribus alijs corpus interius ſeruandum tradidi: ita tu grauiſſimus atque prudentiſſimus huic poſtremæ legioni præponendus eras. Ea igitur animi magnitudine, qua amicorum negotia ſuſcipere & feliciter tractare ſoles, hanc, vt ſuſcipias prouinciam tui ſtudioſiſſimi etiam atque etiam rogo, obteſtorq́;. Sum equidem animi ego ingenui, qui, cui multùm debeo, eidem plurimùm debere volo. Scio hæc leuia eſſe, & quæ tibi nec dicari, aut conſecrari debeant: ſed, ſi (vt ſoles) magnitudinem animi erga te mei, non muneris tenuitatem penſabis, hæc etiam maxima eſſe iudicabis. Vale. Ex vrbe Patauio, Pridie Kal. Febr. MDLXIX.

IACOBI MENOCHII IVRISCONSVLTI ACVTISSIMI, DE ARBITRARIIS IVDICVM, Liber Secundus.

CENTVRIA QVARTA.

SVMMARIVM.

1 *Effractorem eum etiam dici, qui carcerem eſſe fregit.*
2 *Iudicis arbitrio puniri carceris effractorem.*
3 *Fugiens è carcere an pro confeſſo habeatur.*
4 *Conſtitutio noua Mediolani ſub rub. de pœnis, cap. ſi quis autem aliquid. declaratur.*
5 *Carceratus ſi hoſtio fracto fugit, qua pœna plectatur.*
6 *Carceratus ſolis compedibus vinctus ſi fugit, qua plectatur pœna.*
7 *Carceratus ſub ſola cuſtodia fugiens, effractoris pœna punitur.*
8 *Conſtitutio noua Mediolani ſub rub. de pœnis, cap. ſi quis autem, procedit & in eo, qui ſub ſola cuſtodia carceratus fuit.*
9 *Carceratus dicitur, & qui ſub arreſto eſt.*
10 *Iudicis arbitrio punitur arreſtatus fugiens.*
11 *Carceratus fugiens ſi capiatur, pœna effractoris punitur.*
12 *Carceratus qui poſt fugam reuerſus eſt, non punitur, vt effractor.*
13 *Iudicis arbitrio punitur carceratus, qui poſt fugam reuerſus eſt.*
14 *Carceratus indebitè fugiens non punitur.*
15 *Carceratus indebitè in foro conſcientiæ fugere poteſt.*
16 *Effractor qui effecit vt carcerati fugerent, qua pœna puniatur.*
17 *Conſtitutio noua Mediolani ſub rubr. de pœnis c. ſi quis autem, an locum habeat contra eum, qui effecit, vt carcerati fugerent.*
18 *Interpretatio ſtricta quando in pœnalibus ſumatur.*
19 *Statutum Veronæ lib. 3. cap. 72. ſub rubr. qui carceratis dant conſilium, declaratur.*
20 *Statutum Ferrariæ lib. 3. ſub rubri. de frangente carceres, declaratur.*
21 *Pœna inſtigantis carceratum vt fugiat.*
22 *Effringens carceres, vt debitores fugiant, qua pœna plectatur.*
23 *Carceratus notoriè iniuſtè, tutè aufſigit, & illum inſtigans non punitur.*
24 *Statutum Patauinum ſub rub. de carceribus, cap. Nullus audeat, declaratur.*

CASVS CCCI.

EFFRACTOR CARCERIS FVGIENS, ET QVI CAVSAM præbuit fugientibus, qua mulctentur pœna, plenè & diligenter exponitur.

1 QVONIAM & † effractor is appellatur, qui carcerem infringit, vt inde criminis rei effugiant, de illis hoc loco
2 dicendum eſt. † iudicis equidem arbitrio aliquando punitur: vt eo caſu primò cùm iã effractum carcerem atq; ita apertum reperit: ita ſcribunt Angelus in l. verùm. ff. de furtis. Alber. in l. ſuccurritur. ff. ex qu.b. cauſ maio. Paris Puteus tract. ſyndicatus. c. Qualiter probabitur contra commenta. quos ſecuti ſunt Boer. q. 215. nu. 13. 15. 21. & Didac. lib. 1 variar. reſolu. c. 2, nu. 11. in fine. quibus addo Raphaelem Comen. conſ. 105. Feli. in c. nullus. nu. 4. de præſump. Soci. tract. fallen. reg. 162. fallen. vlt. Marſilium in praxi crimi. §. attingam. nu.
3 37. & nu. 45. vbi poſt multos ſcribit, hunc † ita

ſugientem non haberi pro confeſſo & cóuic-
cto,& ſi ſuſpectiós reddatur. Hæc ſunt memo-
4 riæ commendanda ad interpretationem † con
ſtitutionum dominij Mediola. rub.de pœnis.
cap. ſi quis autem aliquid fecerit. dum vult,
hos effractores puniri pœnis à iure communi
inductis. intelliget iuſdicens in caſu iſto eſſe
ſibi datum arbitrium indicendi hanc pœnam.
5 Secundus eſt caſus. quando † carceratus fra-
cto hoſtio,vel pariete fugit. tunc fuga opera-
tur primo vt habeatur pro conuicto & confeſ-
ſo de crimine. ita Spec.titu.de præſump.§. 2.
verſi.violenta.& ibi latè Ioan. Andr. in addi-
tio.Ang.Aret.in tract.malefic. in verbo fama
publica,nume.20.& ibi Auguſt. Arim.in addi-
tio.Cur.ſen.in l.admonendi.nu.270. de iure
iure. Felin. cap. nullus. nume.3. de præſump.
Marſil.in praxi crim §.attingam.num.44. 4.
qui cum Baldo conſ.220.lib.1.intelligit,quã-
do quis eſt carceratus pro inquiſitione ſpecia
li,ſecus ſi pro generali. Addo Bal. conſi.32.
Primus quæſtionis.lib.3. Secundò hic carce-
ris effractor capitis pœna punitur. l.1.de ef-
fract.& expil.l.in eos.ff.de cuſt. reo. vbi om-
nes. Felin.d.c.nullus.nu.3. Boer.d.q.215. nu.
7.Marſilius d.§.attingam.nu.36. ita erunt de-
clarandæ relatæ conſtitutiones Mediolani d.
cap. ſi quis autem.
6 Extenditur hic caſus † vt procedat, etiam
ſi hic effugiens non eſſet clauſus in carcerem,
ſed ſolùm in compedibus.ita probat.l.ſuccur
ritur. ff.ex quib.cauſ.maio.dum inquit, nihil
intereſſe an compedibus, vel parietibus deti-
neatur. ita declarantur conſtitutiones Medio
lani,vt ſtatim ſubijciam.
Extenditur ſecundò procedere in eo, qui
7 eſt ſub ſola † cuſtodia, vel qui habet domum
iuſdicentis pro carcere. adhuc is fugiens, vt
effractor punitur. ita poſt alios docuit Curt.
iun.in l.admonendi.num.165.de iureiura.& ſi
enim ſub cuſtodie poſitus quò ad alia pro-
priè carceratus non dicatur,nihilominus quò
ad caſum noſtrum propriè ob iudicis,ſ.præce
ptum carceratus dicitur vt is Curt.rectè affir-
mat,& ſi Iaſ. in repe.d.l.admonẽdi, num.163.
poſt Alber.& alios nonnullos diſſentiat. quò
8 circà licèt † conſtitutiones Mediolani in d.c.
ſi quis autem ſimpliciter de carcerato loquan
tur,attamen intelliguntur vt carcerati ſint, &
iſti poſiti ſub cuſtodia. & intellige quando vt
è cuſtodum manibus aufugit,ſecus ſi illi negli
gentes permittebant illum vagari, & is arre-
pta occaſione aufugit. ita Socin. d.tract. fall,
reg.162.fall. vlt.

Extenditur tertiò, vt procedat etiã eo caſu
9 quando † arreſtum eſt alicui factum ſeu præ-
ceptum, ne exeat domũ,vel ciuitatem, is enim
adhuc carceris effractor dicitur, ſi exiuit. ita
verè reſpondit Oldrad. conſi. 65. Hic agitur
de duobus,primo dubio. & ſi eum intellexe-
10 rit Boer. q.215.nu.21.vt hoc is in † iudicis ar-
bitrio relinquat. qua de re ne verbum quidẽ.
id quod Oldradus,annotauit etiam Io. And.
in additio.ad Specul.in titulo de præſump.§.
2.Cohæret immo Guido Papæ q.253 Si quis,de-
cidit,ita arreſtatum dici propriò carceratum,
etiã quò ad alia,vtpotè ꝙ celebrati ab eo con-
tractus reſcindentur, ac ſi in ipſum carcerem
celebrati forent. quod eſt annotandum, maxi-
mè in regione Pedemontiũ, vbi in vſu poſitũ
eſt,vt iuſdicentes hęc arreſta præcipiant.
Extenditur quartò vt procedat etiam in eo
11 † qui effregit carcerem & iam exibat, & inte-
rim fuit captus,perinde enim eſt ac ſi perfectè
auſſugiſſet,ita Boer.d.q.215.nume.12.poſt Ia-
cobum Beluiſium.
Declaratur,vt non procedat in eo,qui aufu-
12 git † & deinde reuerſus eſt, is enim nõ poteſt
vt effractor puniri.ita Bal.in l.1.C.de ſer.fug.
Marſil. in l. qui falſam nu.41.ad l.Cornel.de
falſ. in l.is qui cum telo.nu.54.ff.ad l.Cornel.
de ſicar. & in rubr.ff.de fideiuſ.nu.441.Cur.
ſen.in l.admonendi,nu.159. & ibi etiam Rip.
nu.169.de iureiur.Boer.d.q.215.n.17.Verùm
eo loci Boer.nu.19.decidit poſt Seueritetem
& Marti. Fanenſem,eſſe hunc reuertentẽ pœ-
13 na aliqua † iudicis arbitrio puniẽdum,ad hoc
vt eius audacia comprimatur.
14 Declaratur ſecundò non procedere in † in-
iuſtè & indebitè carcerato,is n.& vi fores car
ceris,vel parietes infringere & effugere impu
nè pôt.ita Paris Puteus tract.ſyndicatus.in §.
Carcerem. quem eſt ſecutus Rip. in l. admo-
nendi.nu 171.de iureiur.immo pôt iſte etiã in
15 foro † cõſcientię carceres euadere, & ſi inde
cuſtodi detrimentũ aliquod contingat.immo
ſi mortem euadere aliter nequiret, cuſtodes
tutè interficere poterit. ita latè multorum au-
ctoritatibus firmauit Didaco.lib.1.varia.reſolu.
cap.2. nume.12. Boer.d.q.215.nu.32. Gramma.
conſi.51.nu.5.6.Neuiz.conſi.61.nume.37.
16 Tertius eſt caſus in ſolo † effractore,qui vi
fores carceris frangendo efficit, vt carcerati
fugiant,ij eadem puniẽdi ſunt pœna, qua pu-
niendi erant,qui aufugerunt. quod probatur
in l.1.C.de ijs qui latro. Bar.in l.ſi quis. in ſi.
ff.ne quis eum qui in ius voca. eſt vi exim. &
Ang.l.1.in princ.& Alex.d.l.1.§. item ſi quis.
in ſi.

in fi.ff.eo. vbi fortius affirmerũt non eſſa ha-
bendam rationẽ,an is auffugiens fuerit iuſtè,
val iniuſtè carcaratus. idem reſpondit Alex.
conſ.35.nu.4.in fi.lib 2. Hæc annotanda om-
17 nino ſunt ad interpratationem † conſtitutio-
num dominij Mediolani ſub rubri.de pœnis.
c.faciens vt quis auadat. dum inducunt pœnã
iſti effractori,quam paſſus fuiſſet is ſugians, ſi
condemnatus fuiſſet. hæ conſtitutiones exitũ
reſpicere videntur an condemnetur,val non.
ſentientes pœnam huic effractori non indici,
ſi fugiens liberatur. attamẽ, vt iuri cõi conue
niant conſtitutiones illæ, poſſunt interpreta-
ri,vt effractor puniatur ea pœna, qua punien-
dus erat is fugiens non inſpecto fine, ſed ſola
accuſatione & imputationa cõſiderata. quod
factũ ea rõne eſt, vt raprimetur horum effra-
ctorũ audacia. Hæc declaratio confirmatur,
quia aliàs ſequaretur , quòd ſi carcerati deli-
ctũ probari non poſſet concludentar,niſi per
eius confeſsionẽ,ſi carcarem euaderet,atq;ita
deficerent probationes liberandus eſſat,& ob
id is effractor nullã pœnã pateretur. quod ini
quũ & abſurdũ admodum eſſet. non ergo cõ
ſtitutiones reſpiciunt cauſæ exitum,ſed prin-
cipium,vt ea pœna puniatur iſte effractor,qua
imputatus eſſet puniendus. ſicq; imputatio-
nem,non ſententiem conſtitutiones conſide-
rant. huc accedit quod ſtatim infrà in ſecũda
18 extenſione dicam. Nec obſtat ꝙ in † pœnali-
bus ſtricta ſumenda ſit interpretatio.l.ſi da in
tarpretatione,da pœnis,cum ſimilibus. quo-
niam reſpondetur, regulam illam procedere,
quando non redderetur eluſoria lagis diſpo-
ſitio,at ſecus ſi è cõtra,ita Dec. in l. factũ ſuũ.
§.in pœnalibus de reg.iur. Iaſ.l.cum quidam.
in fi.da lib.& poſth. Craue.tract.de antiq.tam
po.1.part.4.partis principalis,nu.8. at hoc in
caſu conſtitutionũ diſpoſitio eo in caſu red-
deretur eluſoria ob defectum probationum.
ſunt etiam hæc annotanda ad interpratationẽ
19 † ſtatuti Varonæ lib.3.cap.72. ſub rubri. Qui
carceratis dant conſilium, quo hi Prætores ar
20 bitrio puniuntur. ſic declaratur † ſtatutum
Farrarię lib.3.ſub rubr.de frangente carceres.
ibi,& puniatur eadem pœna, quæ cõdemnari
& puniri dabebat is,qui auſugerit,ac ſi de cri
mine pro quo ille erat incarceratus verè con-
ſtaret & appareret.

Extenditur primò,hic caſus, vt locum etiã
21 ſibi vendicet in † inſtigatore, fautore & con-
ſultora,qui ſuaſit carcerato,vt fugeret, ex d l.
1.C.de ijs qui latro. Butr.& cæteri in c. 1. de
offic.delega. ex illo tex . in ſpecie Alex.d.cõſ.
35.nu 4 in fine lib.2.& cõferunt quę dicemus
infrà in caſu 349. vbi agamus de pœna illius,
qui opẽ delinquenti ac conſiliũ pręſtitit. Huc
ſpectat quod aliquãdo in foro Montis regalis
Pedemontiũ vidi controuerſum. Aufugerant
aliquãdo è carcere carcerati oẽs vno excepto,
qui proptar corporis debilitatem nõ poterat
haſtam conſcendere,& è perfracto pariete car
cerem effugere. illi delictum adſcribebatur,ꝙ
aufugientibus conſenſiſſet, atq; ita cum cæte
ris cõſpiraſſet,iuxta l.in aos.ff.de cuſtod.reo-
rũ,quoniã debebat clamere. ille reſpõdebat,
nõ potuiſſe cũ eſſet perterritus illorũ minis,
qui eũ acerrimè verbaraſſant. ego iuſta rõne
contendebam illum nõ fuiſſe puniendũ , cùm
conſpirere cum cęteris non potuerit. eſt enim
22 † conſpirere ſimul aſpirara contra aliquẽ. ita
Archidia.& cæteri in c.cõiurationum.11. q.1.
qui inquit,ꝙ conſpiratio eſt multorũ conuen
tio ad illicitum. & tradit Gigas tract.de crimi
ne læſæ maieſta. ſub rubr. quomodò & per
quos crimẽ læſæ maieſtatis probetur q.22. ſed
hic ob impotentiã non poterat cum alijs pacī
ſci. dicebã illius aſſertioni cum iuramẽto cre-
dendum fuiſſa ſuper illo io metu, iuxta ea, quę
ſcribunt oẽs in §.ſed iſtæ. vbi glo. inſti. de act.
& tradũt de metu docto. in l.metum.C.quod
met.cauſa. & hęc arit notabilis declaratio ad
relatas conſtitutiones Mediolani.

23 Extenditur ſecundò, vt procedat † etiam in
eo,qui affragit carcerem , vt aliquorum debi-
tores effugerent. is enim effractor tenetur lo-
co illorũ debitorũ.l.quoties.C.de exact.trib.
lib.10. Bar.tract.de carceribus.nume.18. nec
vlterius quæritur an illi carcerati eſſent verè
debitores , vel non , nec enim huic effractori
datur facultas, ſi probare vellet, carceratos il-
los verè nõ fuiſſe debitores. ita multum egre-
giè Ang in l.ſed eximendi.§. item ſi quis, in
fina.ff.ne quis eum. Cępolla conſi.14.colum.
3 in fin.& Marſil.in praxi crimin.§.attingam.
nume.48. Ioan.de Ana.conſil.55.in fine. Iaſ.
conſi. 27. numero primo. lib. 3. immo ſcribit
Boerius quæſt. 217. numero 12. poſt multos,
quòd etiam ſi is debitor qui fugit, iterum ca-
piatur & ad carceres reducatur , non tamen
effractorem liberari , ſed teneri omnino ſol-
uere.

24 Declaratur hic caſus , † vt non habeat lo-
cũ in eo,qui notoriè & clarè eſſet iniuſtè car-
ceratus,ex ſuprà relatis in ſecũda declaratio-
ne ſecundi caſus,& ſanſit Alex.in l.1 §.item ſi
quis in fi.ff.ne quis eũ. & ante eũ Bar.in tract.
de carceribus.num.17. & hoc in caſu non ha-

bebit locum pœna nouarum conſtitutionum Mediolani ac etiam ſtatuti Veronẽſis. ſic etiá
25 poteſt declarari † ſtatutum Patauinum ſub. rubri.de carceribus,cap. Nullus audeat..

SVMMARIVM.

1 *Commentarienſis quis,& vnde dictus.*

2 *Cuſtos carceris qua pœna puniatur, ſi carcerati fugerint.*

3 *Statutum Papiæ 57. in criminalibus, ſub rubr de pœna ſuperſtitis vel cuſtodis carcerum, declaratur.*

4 *Statutum. Patauinum ſub rubri. de carceribus. cap Capitaneus,declaratur.*

5 *Cuſtos tenetur ſi carceratus fugit,etiam culpa ſui ſerui,vel vxoris.*

6 *Cuſtos non tenetur ſi adhibita ſolita diligentia carceratus fugit.*

7 *Iudicis arbitrio punitur cuſtos, & ſi adhibuerit ſolitam diligentiam,cùm carceratus aufugit.*

8 *Cuſtos. carceris non tenetur cum.carceratus fugit ſui ſocij opera.*

9 *Statutum Papiæ 57. de pœna ſuperſtitis, vel cuſtodis,declaratur.*

10 *Cuſtos carceris non tenetur, ſi carceratus fugit, quem credebat iuſta ratione nõ debuiſſe fugere.*

11 *Iudicis arbitrio relinquitur, an carceratus veriſimiliter non eſſet fugam arrepturus.*

12 *Cuſtos carceris non tenetur, ſi carceratus erat de proximo liberandus.*

13 *Cuſtos carceris non punitur, ſi carceratus miraculosè fugit.*

14 *Cuſtos poßit liberè carceratos relaxare ex Principis indulgentia.*

15 *Carceratos eſſe relaxandos ob pacem & publicam lætitiam.*

16 *Falſarius è carceribus non eſt liberandus ob pacem & publicam lætitiam.*

CASVS CCCII.

POENA QVA MVLCTATVR cuſtos carceris, ſi carcerati aufugerunt, & quando excuſationem mereantur, accuratè tractatum.

CVSTOS carceris,quem antiqui rectè
1 † Commentarienſem,quod in commentarijs cuſtodias referret,& veluti diarium cuſtodiarum conficeret, appellarunt. vt apud Budæum in annota.Pandect. ad titulum ex quib.cauſ.maior. ſummam dili-
2 gentiam in cuſtodiendis † carceratis adhibere
debet. alioqui ea plectitur pœna,qua erat pu-
niendus is carceratus,qui aufugit.l.ad cómen-
tarienſem C.de cuſto.reo.& ibi glo. & doct.
Boer.q.217.n.1.immo in l.vlt.ff. de cuſto.reo.
ſancitũ videtur abſolutè eſſe capitis pœna mul
ctandum, niſi intelligamus ſecundum d.l.ad
cómentarienſem. vbi aũt is carceratus ſolùm
eſſet pro debito ciuili, cuſtos tenetur credito
ri ſatisfacere. ita Ia..conſi 27.nu.1. lib.3. poſt
Baldum conſi.177.In iſta captura, lib.2. & ex
l.cum pro quo. ff. de in ius voca. & cum hoc
3. iure cõi conuenit †.ſtatutum criminale Papiæ
57.ſub rubr.de ſuperſtitis, vel cuſtodis carce-
rum. quod ſanè ſtatutum in illis verbis, & ad
dictam quantitatem dicti ſuperſtites & cuſto-
des & fide iuſſores eorum teneantur,& conue-
niantur,& exigantur,perinde ac ſi eſſent debi-
tores condemnati legitimè: oſtendit non li-
cere cuſtodi ad ſui defenſionem allegare, illũ
carceratum,qui fugit, debitorem non fuiſſe,
ex his quæ tradit Angel.in l.ſed eximendi.§.
item ſi quis.ff ne quis aum. Cępolla conſ.14.
col.3.& dixi ſuprà in caſu præcedenti propè
finem,niſi vt eo loci diximus, notoriè conſta-
ret hunc aufugientem debitorem non fuiſſe.
4 ſic declaratur † ſtatutum Patauinum ſub rub.
de carceribus.cap.Capitaneus. ibi,cõpellatur
ſatisfacere tam cõi, quàm ſingularibus perſo-
nis. ipſi aũt cuſtodi erit conſultum, ſi ab illis
creditoribus ceſſionem habebit, & experie-
tur contra illum fugitiuum,vel eius fideiuſſo-
res. ita Alber.tract.ſtatutorum,parte.2,q 144.
5. Extenditur hęc iuris ſententia † vt procedat
etiam,quando ipſe cuſtos ſui loco alterum cu-
ſtodem reliquiſſet, vt ſeruum, vel filium,vel
vxorem quorum negligentia carceratus au-
fugiſſet: tunc cuſtos adhuc teneretur.ita Gram-
ma.voto 29. nume.11.12.& de filio,& vxore in
ſpecie Boer.d.q.217.num.11. quę extenſio eſt
notabilis ad relatum ſtatutum.

Declaratur primò hic caſus, vt locum ſibi
6 non vendicet cùm † cuſtos eam ſolitam adhi-
buit cuſtodiam & diligentiam, quam alij cu-
ſtodes illius carceris adhibebant. tunc ſi car-
cerati aufugiant, ipſe cuſtos nõ tenebitur pœ-
7 na ordinaria, † ſed iudicis arbitrio punietur.
ita Boerius d.q 217. nume.5. poſt Puteum de
ſyndicatu,in verbo Carcer.Corneum conſil.
93 lib.1.& Gramma.voto 29. nu. 16. atque ita
relatum ſtatutum Papiæ declaratur.

Declaratur ſecundò, vt non procedat quan
8 do carceratus † aufugit opera ſocij ipſiuscu-
ſtodis, qui ſanè ſocius à Principe, vel magi-
ſtratu.

ſtratu præpoſitus fuit. nam tunc cuſtos veniæ dignus eſt, l. vlt. verſ. interdũ. ff. de cuſto. reo. quē textũ ſingularē in hanc ſententiā dixerūt Rom. ſing. 30. Si dictat. & Franc. Crē. ſing. 99. Erāt. Marſil. in Pract. crim. §. attingē. n. 73. & Boer. d. q. 217. nume. 7. 8. qui multis ſimilibus confirmauit. Quæ ſenè declaratio eſt, vt in-
9 quit Rom. d. ſing. 30. egregia † ſtatuta, vt ad d. ſtatutum Papiæ 57. Cuius etiam clara verba cum hac declaratione conueniunt, ibi, niſi ſuperſtes, vel cuſtos probauerit carceratum fugiſſe cũ altero ex ſuperſtitibus. quo caſus ille ſolus cum quo carceratus aufugit, puniatur. Eſt ratio, quia nulla ipſi cuſtodi culpa adſcribi poteſt; Cùm nemo proditionem præuidere valeat, & verba d. ſtatuti de ſocio, intelligo vt ſuprà de præpoſito à ſuperiore.

10 Declaratur tertiò vt procedat, quando † is carceratus, qui aufugit ob malam adhibitam cuſtodis diligentiam ex veriſimili coniectura & ratione præſumi non poterat, ꝙ fugere deberet. vt putà in nobili, & viro egregio, qui pro modica ſumma debiti fuiſſet carceratus. ſi enim cuſtos latiores habenas ei relinquit, non videtur arguendus. ita Ang. in l. ſi à bonæ fidei. ff. de rei vend. quē multi ſecuti ſunt, vt retulit Boer. d. q. 217. nume. 9. Alciat. tract. præſump. reg. 1. præſump. 48. & plures alios recenſet Tiraquel. tract. Nobilitatis, cap. 20. nu. 28. Verùm is Boerius affirmat aliquando in conſilio Burdegalenſi contrarium obſeruatũ fuiſſe. & tandem inquit, & rectè, hoc eſſe iudi-
11 cis † arbitrio relinquendum, qui pro ſua prudentia arbitrabitur iuxta qualitatē rei & conditionem perſonæ, an veriſimiliter ſit credendum eum fugam arrepturum vel non.

12 Declaratur quartò, vt non procedat † quando is carceratus erat de proximo liberandus. ita gloſ. ſing. in l. ſi pecuniam. §. ſi ſeruum. in verbo carcera. ff. de cond. ob cauſam. latè Boer. d. q. 217. nume. 16. vt apud eum.

Declaratur quintò, vt non procedat, quan-
13 do is carceratus † miraculoſè effugiſſet, quēadmodum de beato Petro ſcriptũ eſt. ita Boerius d. q. 217. nu. 17. quæ ſenè declaratio non eſt de genere regulę poſtea quem nulla negligentia cuſtodi adſcribi poteſt.

14 Declaratur ſextò, vt nõ procedit † ſecundũ Boerium d. q. 217. nu. 21. quando Princeps in nouo ingreſſu ciuitatis omnibus carceratis remiſsionem concedit. quoniam tunc cuſtos videtur poſſe ab qua alia iudicis auctoritate.
15 idem eſſet dicendum in † remiſsionibus quas faciunt Principes ob lætitiam pacis initæ, vt factum fuit anno 1544. in vniuerſo Mediolanenſi dominio, quo anno inita eſt pax inter Inuictiſsimum Carolum Quintum Imperatorem et Chriſtianiſsimum Franciſcum Galliarum Regem, & anno 1559. ob pacem initam inter Henricum Chriſtianiſsimum Regem Galliarum, & Philippum Regem Catholicum Hiſpaniarum. Aduerte tamen (vt obi-
16 ter hoc dicam) † remiſsionem hanc ob pacem non prodeſſe reo criminis falſi. Bartolus l. Lucius. in fin. ff. ad S.C. Turpil. Decius cap. licèt cauſam, numero 11. extra de proba. Marſil. in Rubric. ff. ad legem Cornel. de falſis, numero 12. & ſing. 163. Afflictus deciſio vltim. nume. 22. in fine. ſed an etiam ei proſit, qui iam ſemel eam ob cauſam fuerat excarceratus. vide Ber. l. 3. C. de epiſc. aud. vbi apoſtil. Signorol. conſil. 97.

SVMMARIVM.

1 *Carceris qualitas quæ eſſe debeat; & qui fideiuſſoribus relaxandi.*
2 *Iudicis arbitrio relinquitur qualitas carceris & vinculorum, & quando carcerati date fideiuſſore ſint liberandi.*
3 *Carceratus ob ſolam pœnam pecuniariam ſub fide iuſſione poteſt liberari.*
4 *Carceratus ob pœnam pecuniariam ſi delictum eſt confeſſus, non eſt ſub fideiuſſione relaxandus.*
5 *L. ſi confeſſus ff. de cuſtod. reo. intellectus.*
6 *L. 2. C. de exhib. reo. intellectus.*
7 *Statutum Papiæ 9. in criminalibus, ſub rubr. quo caſu inculpatus de maleficio, declaratur.*
8 *Carceratus ob pœnam pecuniariam relaxandus non eſt date fideiuſſore, ſi ſerò eum obtulit.*
9 *Carceratus ſi ſemel aufugit, amplius liberandus non eſt date fideiuſſore.*
10 *Carceris cuſtodiam eſſe adhibēdam arctiorem illi, qui ſemel aufugit.*
11 *Statutum Papiæ 9. in criminalibus, ſub rubr. quo caſu inculpatus, non procedit, ſi carceratus ſemel aufugit.*
12 *Carceratus repertus in fragranti crimine pro quo eſt ſola pœna pecuniaria, fideiuſſoribus non eſt relaxandus.*
13 *Carceratus ob pœnam pecuniariam, ſi crimen eſt notorium, non relaxatur ſub fideiuſſione.*
14 *Conſtitutio Mediolani ſub rubri. De pœnis, cap. ſi quis non prouocatus, declaratur.*
15 *Carceratus ob pœnam corporalem ſub fideiuſſione relaxandus non eſt.*
16 *Fideiuſſor non poteſt obligari ad pœnam corpo-*

ralem principalis.

17 *L.1.ff.de cuſtod reo ſenſus.*

18 *L.2.ff.de cuſtod reo intellectus.*

19 *L.3.ff de cuſtod.reo.declaratio.*

20 *L.eos.§.ſuper his.C.de appell.intellectus.*

21 *Fideiuſſorem poſſe interdum ſe obligare pro principali ad pœnam corporalem.*

22 *Conſtitutio Regni Neapolitani,quæ incipit humanitate,declaratur.*

23 *Carceratus fideiuſſoribus non relaxatur, etiam ſi corporalis pœna ſit tantum corporis afflictiua, vt ictus fuſtium.*

24 *Statutum Papiæ 9.in criminalibus,ſub rub. Quo caſus inculpatus, declaratur.*

25 *Carcerati ad veritatem eruendam dato fideiuſſore non relaxantur.*

26 *Teſtes carcerati vt examinentur in aliorum cauſam dato fideiuſſore non liberantur.*

27 *Dictio ſaluo,exceptiua.*

28 *Carceratus ſi confeſſus eſt delictum,non liberatur dato fideiuſſore.*

29. *Statutum Papiæ 9.iam ſuprà relatum, declaratur.*

30. *Deportandus dato fideiuſſore è carcere relaxandus non eſt.*

31 *Carceratus pro pœna pecuniaria,quæ corporalis efficitur, fideiuſſoribus non relaxatur.*

32. *Carceratus pro infractione ſaluaguardiæ dato fideiuſſore relaxandus non eſt.*

33 *Statutum Papiæ 19.in criminalibus,de pœna illius qui vulnerauerit,declaratur.*

34 *Carceratus à proximo liberandus ſub fideiuſſione relaxari poteſt.*

35 *Carceratus dato fideiuſſore relaxatur ſi facti conſuetudo ita ſuadet.*

36 *Carceratus ob pœnam ſanguinis in defectum pecuniariæ fideiuſſore relaxatur.*

37 *Carcerati relaxantur fideiuſſoribus obligantibus ſe loco cuſtodiæ.*

38 *Carceratus in ferijs Paſchatis & Natalis Saluatoris noſtri ſub fideiuſſione relaxari.*

39. *Carceratus ob pœnam arbitrariam fideiuſſoribus relaxatur.*

40 *Carceratus ob pœnam pecuniariam ex conſuetudine fideiuſſoribus relaxatur.*

41 *Iudicis arbitrio relinquitur carcerati relaxatio in pœnis arbitrarijs.*

42 *Statutum Papiæ 9. iam relatum declaratur.*

43 *Statutum Papiæ 28.in criminalibus,ſub rubr. De pœna robatoris,declaratur.*

44 *Conſtitutio noua Mediolani ſub rubr: De pœnis. cap. ſi quis fecerit robariam, declaratur.*

CASVS CCCIII.

ENARRATVM LONGA SErie & accuratè quando carcerati dati fideiuſſoribus è vinculis relaxari poſſint: & permultæ leges municipales declaratæ.

QVONIAM ſuperioribus caſibus de carcere mácipatis verba facimus, placet hoc loco núc caſum hunc referre. ſolet ſæpiſsimè de † carceris &
1 vinculorum qualitate dubitari, quomodò in eis detinendi ſint carcerati, vel quando fideiuſsione,vel cautione præſtita relaxandi.quod
2 totum verè à † iudicis arbitrio pendet,vt clarè probat tex.l.1.ff.de cuſto.reo. & ibi annotauit Bar. ſenſit Iaſ. conſi.67. propè fin.lib 3. Tireq.tract.nobilitatis,cap.20.num.31. vt tamen iudex noſter intelligat, quid multis in caſibus Doctores noſtri cenſuerint, illos huc referam.

3. Primus eſt caſus, cùm quis eſt † carceratus pro eo crimine, pro quo pœna ſolùm pecuniariè indicta eſt;tunc fideiuſſore dato relaxari poſſe cenſuit Marſilius in rub.ff.de fideiuſſ.nu.247. quo loci hanc communem opinionem doctorũ eſſe teſtatur. idem in Pract. crimi.§.attingam.num.2.3. & ex multis citat Baldum conſi.204. Duo famuli. lib.1.Cæpollam conſi.25 Felin.in cap. ex parte. il primo. nume.7.de reſcrip. & in c.vlt. nu.10.de accuſa.idem cenſuit Ang.in l.2.col.1. C.de exhib. reis. Boſsius tract.cauſarum criminalium titulo. De carcerato fideiuſsionibus committendo, nume.1. qui idem ait procedere in cauſa appellationis,poſt Io. de Ana.conſil.1. & Bal. conſi.337.lib.2.

Declaretur primò hic caſus vt non habeat
4. locum,quando is † carceratus eſſet confeſſus & conuictus de crimine ipſo;tunc non relaxatur ſub fideiuſsione,ſed códemnari debet, ac cogi vt ſoluat.ita Bal.in d.l.2. col. 1. in fine. C.de exhib.reis.ex l.ſi confeſſus.ff.de cuſtod. reo.& l.2. C. eo. & cum Baldo ſenſit Marſil. d. pract.crimi. §.attingam.nu.4. poſt Angelũ tract. Maleficiorum. Bollerius in pract. crimi. §.& ſi confitebuntur. num.73.idem Marſil.l. vnius.§.cogniturũ.nu.61.de quæſtio. verùm
5 † d.l ſi confeſſus rectius in cauſa capitali, vbi pœna corporalis indicitur intelligi debet. mi
6. nus probat d.† l.2.ego verius intelligo,quòd

aut

aut loquimur de relaxetione carceris ob cu-
ſtodiam, tũc relaxari omninò debet, cùm nul-
le ſit differentia inter tempus poſt confeſsio-
nem vel ante, ex quo fideiuſſor ipſe ſatisfacere
poteſt. Aut loquimur de cereere ad pœnam,
vt ſoluere cogatur entequam exeat: & tunc
rectè ſentiunt Baldus & cæteri, non eſſe fide-
iuſsione data relaxandum, ſed eſſe cogendum
ſoluere. Eſt ratio, quia iam conſtat eum eſſe
debitorem, quorſum ergo differre exactionẽ.
ſed dationẽ fideiuſſoris, ſi poteſt & debet ſta-
tim ſoluere, cùm liquidũ ſit debitum. id quod
ſenſit Baldus in l. ſed & ſi is, in ſecunda lectu-
ra in fine. ff. de in ius voca. dum docuit, debi
torem fiſci non relaxari, ſi debitum eſt liqui-
dum, ſed cogi debere, vt ſoluat. & conferunt
quod ſcribit Follerius in pract. crim. in verbo
Vel carcerentur. nu. 10. in fi. atque ita etiã di-
7 ſponit & intelligitur ſtatutum † Papię 9. in cri
minalibus, ſub rubri. Quo caſu inculpatus de
maleficio incarceretur & quo non. quod ſanè
ſtatutum & ſi loquatur de condemnato, atta-
men procedit & in hoc caſu cum cõfeſſus eſt
reus, & ſtatim ob illam confeſsionem condem
nandus eſt, cùm partes iudicis tunc ſolum ſint
in condemnando. l. 1. ff. de confeſſ. & non ſo-
lùm intelligo de cõfeſsione iudiciali, ſed etiã
de extraiudiciali, quæ tamen ſit deinde teſti-
bus probata. nam & illa tunc parem vim ha-
bet ac iudicialis, vt tradunt omnes in l. vlt. C.
fami. erciſ. & alibi ſæpe. & hęc declaratio pro
cedit etiam quando hic, qui confeſſus eſt deli
ctum, ſuæ confeſsionis errorem allegaret, &
vellet probare. nã interim, quia pro fiſco ſtat
confeſsio, relaxari non debet. ſed tunc demũ
errore probato, quoniam tunc perinde eſt, ac
ſi confeſſus non eſſet: atq; ita eſſemus in pri-
mo ſtatu ante confeſsionem. ita conſtitutionẽ
vnam Regni Neapolitani declarando tradit
Petrus Follerius in Pract. crimi. in verbo Exa
minati liberentur ſub fideiuſſoribus. nume. 5.
8 Declaratur ſecũdò, vt nõ procedat † quan-
do ſerò fideiuſsionem obtulit. nam tunc illa
non eſt recipienda: atq; ita nec reus relaxan-
dus. ita Ang. in d. l. 2. col. 1. C. de exhib. reis.
quẽ ſunt ſecuti Auguſt. Arimi. in additio. ad
Angelum de maleficijs. & Marſil. in d. Practi.
crimi. § attingam. nu. 3. adducti ex tex. l. 2. in
princ. ff. de cuſtod. reo. Ego opinor declara-
tionem hanc intelligi quando tardè nimis,
hoc eſt, cùm ferenda eſt ſententia. Et ratio,
quia conſtat illum debere ſoluere. ita ſenſit
Suares in tract. De fideiuſſo. crimi. nu. 4. verſ.
in tantum quód ſi. & hæc declaratio in ſui ra-
tione non differt à præcedenti, & eſt vtilis ad
declarationem ſtatuti iam relati Papienſis.
Declaratur tertiò vt nõ procedat, quando
9 hic reus † è carcere ſemel aufugiſſet. nam tũc,
& ſi pœna pecuniaria eſt indicenda, attamen
dato fideiuſſore non relaxatur. quoniam per
fugam beneficiũ hoc amiſiſſe dicitur. ita Alex.
in annota. ad Bar. in l. 1. ff. de cuſto. reo. quem
ſecuti ſunt Ang. Aret. in tract. maleficio. in
verbo fama publica. nu. 15. & Auguſt. Arimi.
in eiuſdẽ Angeli annota. in verbo pro quibus
Antonius fideiuſsit, in prima additio. & Mar
ſil. in d. pract. crimi. in §. attingam num. 7. Pe-
trus Follerius in ſua pract. crim. in verbo Exa
minati liberentur ſub fideiuſſoribus. num. 18.
Suarez in trac. De fideiuſſo. in cauſa crim. nu.
33. autoritate gloſſæ in l. lege Cornelia. § 1. in
verbo ex vinculis. ff. ad S.C. Syll. & ibi Rom.
10 Hinc dicimus † carceris cuſtodiam arctiorem
adhibẽdam eſſe illi, qui ſemel aufugit. ita Bal.
in l. 3. nume. 6. in fi. C. de Epiſ. aud. Hinc pari-
ter dicimus. quòd ille, qui iurauit iudicio ſiſti, &
deinde nõ ſtetit, perdit iuratoriam cautionẽ,
quam aliàs fideiuſſoris loco dare poterat. vt
probat tex. in auth. ei qui, in verbo iurat, iun
cto verbo fideiuſſorem. & ibi Bal C. de bonis
auto iud. poſsid. Marſil. ſing. 74. Tu habes. ve
rum ego opinor ex d. l. lege Cornelię, & ibi
gloſſa, quæ à fortiori probat. nam illa loqui
potius videtur in caſu, quando illi ſerui quæ-
ſtionibus ſubijciendi, nondum fuerant carce-
rati atque ita ante fugerant. à fortiori ergo ſi
iam carcerati fuiſſent. Verùm cenſeo animad-
uertendum, ex hac fuga ſublatum non eſſe ar
bitrium iuſdicenti, quin ſi vult, poſsit hũc re-
laxare dato fideiuſſore, alioqui fuga hęc detri
mentum adferent iuſdicenti, auferẽdo ſibi ar-
bitrium. nec dicatur reorum factum in hoc
iuſdicenti nocere, vt putà, ſi leue quis crimen
cõmiſiſſet, & deinde aliud graue, ex hoc gra-
ui ob quod pœna eſt indicenda corporalis,
nonne iudici tollitur arbitrium relaxãdi? Re-
ſpondeo nõ eſſe pares terminos, quia in caſu
huius exempli tollitur arbitrium, ex quo pœ-
na corporalis non poteſt indici fideiuſſori, vt
infrà dicemus. ſed in caſu noſtro fuga nõ red
dit pœnam pecuniariam corporalem. dico er
go in terminis iuris cõmunis fugã hanc non
tollere arbitrium iuſdicenti, & ob id quò ad
eum declaratio hæc parui põderis eſt. erit ta-
11 men maximè vtilis in terminis d. ſtatuti † Pa-
pienſis 9. in criminalibus, ſub rubr. Quo caſu
inculpatus. quo eſt cautum, Prætorem teneri
carceretum pro crimine, pro quo venit impo

renda pœna pecuniaria datis fideiuſſoribus.
ſam dum ſtatutum ex illo verbo, teneatur, co
git & neceſsitatem indicit Prętori, vt relaxet,
ſi contingat carceratũ ſemel fugiſſe, poterit
Prætor negare relaxationẽ oblata fideiuſsio-
ne: atque ita declaratio hæc erit vtilis & ne-
ceſſaria in caſu dicti ſtatuti.
Declaratur quartò vt non procedat, quãdo
12 hic † carceratus repertus fuit in fragranti cri
mine, pro quo tamen eſſet imponenda pœna
pecuniaria. ita Auguſt. Arim. in additio. ad
Angelum de maleficijs, in verbo Fama publi-
ca. quem ſecutus eſt Marſilius in d. §. attingã.
nu. 5. 6. & ibi. num. 7. idem eſſe ait, quando ob
crimen falſi eſſet indicta pœna pecuniaria, cri
minis atrocitate. & cum illo idem cenſuit Pe-
trus Follerius in Pract. crimi. in verbo exami-
nati liberentur ſub fideiuſſoribus. num. 19. &
ibi nu. 7. de fragranti crimine. & de quo in-
frà. Ego multùm dubitò, vel ex eo ꝙ vix eſt
inuenire legem cõmunem, vel municipalem,
quæ pro enormi & fragranti crimine pœnam
pecuniariã indicat, vel ex eo ꝙ atrox dici poſ-
ſit, ſi tam leuis pœna indicitur. ſi tamen vera
eſt declaratio hæc, egregia admodùm erit ad
relatum ſtatutum Papiæ 9. in criminalibus. nõ
enim hoc in caſu locum habebit, vt teneatur
Prætor illum condemnandum pœna pecunia
ria, dato fideiuſſore relaxare.
Declaratur quintò vt non procedat quan-
13 do † crimen eſſet notorium, aut publicũ, tunc
non relaxatur. eſt ratio, quia ſtatim eſt con-
demnandus, quemadmodũ de confeſſo ſuprà
diximus. & ideo conſtitutio Regni conce-
dens relaxationem etiam vbi pœna ſanguinis
ingeritur, rectè hunc caſum excipit. & refert
Follerius qui ſuprà nume. 8. atque ita relatum
ſtatutum Papiæ declaratur.
Declaratur ſextò quando lex municipalis
indiceret pœnam pecuniariam, & tamẽ vellet
illum reum dicere cauſam in vinculis. vt vna
14 extat † conſtitutio in Dominio Mediolani in
titulo De pœnis, cap. ſi quis non prouocatus.
dum punit iniuriantem Doctorem.
15 Secundus eſt caſus, quando pœna corpora-
lis carcerato † indicenda eſt. tunc ex omnium
opinione relaxari non debet fideiuſſore obla-
to. nec enim oblata fideiuſsio acceptari de-
bet. ita Bal. in l. 2. col. 1. in fine. C. de exhib.
reis. idem Bal. in l. eos. §. ſuper his. C. de ap-
pella. qui dixit, non eſſe relaxandum, etiam ſi
vellet dare mille fideiuſſores. Angel. Aret. in
tract. maleſi. in verbo fama publica. verſi. de-
cimò quæro. Marſil. conſi. 16. num. 18. & in d.
Pract. crim. in verbo attingam, num. 1. & latius
in rubr. ff. de fideiuſſo. num. 147. quibus addo
Capiciũ decis. 30. nu. 7. Feli. in cap. 2. num. 20.
de reſcrip. Paulum Grillandum tract. De re-
laxa. carceratorum. c. de fideiuſſoribus eorũ.
nu. 20. & Didac. lib. 2. varia. reſol. cap. 8. nu. 8.
qui alios recẽſet. Boſsius tract. cauſarũ crimi
nalium, titulo de carcerato fideiuſſ. relaxãdo.
nu. 1. & Clarus lib. 5. ſent. iuris §. fi. quæſt. 46.
Rolan. à Valle conſi 38. num. 2. lib. 1. Eſt ratio,
16 quia † fideiuſſor nõ poteſt ſe obligare ad pœ-
nam corporalem, vt affirmat glo. in c. cùm ho
mo. 23. q. 5. Bal. in l. 1. nu. 7. C. ne filius pro pa-
tre. Iaſ in l. 1. ff. de in litem iura. Feli. in c. con
tingit, il 1. de ſent. excom. & alios recẽſet Mar
ſil. d. rub. de fideiuſſ. 240. Iul. Clar. d. lib. 5. ſen
ten. iuris. §. fi. q. 46. verſ. ſed nunquid poterit.
Eſt rõ, quia nemo eſt dominus membrorũ ſuo-
rũ. l. liber homo. la prima. §. 1. ff. ad legẽ Aquil.
Ego profectò ſemper de huius ſententiæ veri
tate dubitaui, ꝙ immo non cogatur iuſdicens
hunc carceratum in carcere retinere, ſed poſ-
17 ſit ſuo † arbitrio ſub fideiuſsione relaxare.
quam ſanè opinionẽ aduerſus cõem multùm
iuuat tex. l. 1. ff. de cuſtod. reo. qui iudici tri-
butum eſt arbitriũ vel retinendi reum cri mi-
nis, vel ſub fideiuſsione relaxandi, obſeruata
perſonæ qualitate ac etiam delicti. & licèt ibi
Bar. dicat illud arbitrium intelligi, niſi deli-
ctum ſit graue; attamen gloſſa ibi & cæteri
interpretes ſentiunt abſolutè eſſe arbitrarium
iudici, ex quo eſt etiam in arbitrio ipſius iu-
dicis iudicare, quod delictum graue dicatur.
qua de re fuſius in ſuperioribus diximus. Et
verè Iureconſ. in d. l. 1. non diſtinguit, an pœ-
na corporalis vel pecuniaria indicenda ſit.
quinimmo, admiſſa etiam Bartoli declaratio-
ne, adhuc procedit noſtra hæc conſideratio.
nam & ſi crimen non eſſet ita graue, vt Bar.
conſiderat, attamen pœna corporalis poſſet
indici. erunt ergo adhuc in iudicis arbitrio
caſus iſti, exceptis illis grauibus. Accedit tex.
18 † l. 2. ff. de cuſtod. reo. vbi ſeruus de capitali
crimine publicorũ iudiciorum dato fideiuſſo-
re, vel domino, vel extraneo relaxari poteſt.
eſt ibi certum crimen eſſe capitale, & pœnam
corporalem indici. Cum pœna criminis pub-
lici ſit pœna mortis, cùm publicum iudicium
capitale eſt, vt in caſu d. l. 2. ita probat. l. 2.
§. primo. ff. de publ. iud. quibus cõſtat fœdè
lapſos eſſe Bartolum & Angelum in interpre
tatione d. l. 2. de cuſtod. reo. Bartolus in-
quam, dum dixit ibi crimen illud, quo ſeruus
accuſatus fuerat non fuiſſe graue. malè Bar-
tolus

tolus, quia ſi erat crimen capitale publicum, erat graue, cum mors indicatur. d. l. 2. §. t. de publ. iud. Ang. autẽ malè ſcribit, ibi fuiſſe datum fideiuſſorem ſolùm deſiſtẽdo in iudicio, vt tamen ſeruus in carcere vel alio loco pro carcere aſsignato permaneat. leuis, & ridicula interpretatio. ſi enim eſt in carcere, quorſum fideiuſſores iudicio ſiſti recipere? & ſi eſt ſub alia cuſtodia loco carceris idem eſt, cùm ad libitum recedere non poſsit, vt poteſt, cùm relaxatur fideiuſsione præſtita. Tertiò huc ſpe-
19 ctat text. † l. 3. ff. eod. de cuſtod. reor. quò ſolùm prohibentur relaxari fideiuſſore præſtito, qui graue ſcelus admiſſerunt. Quartò con-
20 fert mirum in modum textus † in l. reos. §. ſuper his C. de appellat. in illis verbis, vt inopia idonei fideiuſſoris retentis in cuſtodia reis, &c. iuncto principio, ibi, ſuper his vero qui in capitalibus cauſis conſtitun. dum ergo de cauſis capitalibus loquitur, pro quibus ſanguinis pœna eſt. d. l. 2. §. t. de publ. iud. l. capitalium, de pœnis. affirmat, reos fideiuſſoris idonei inopia retentos ſub cuſtodia fuiſse; ergo vbi idoneus adfuiſset fideiuſsor, à cuſtodia liberati fuiſſent. ſcio ibi Baldum, & Salicetum multa comminiſceri, ſed quàm rem attingant, alij viderint. rgo ſcio riſe aduerſus conſtitutionis verba aperta. Non etiã deſunt qui noſtręhuic opinioni aſsentiuntur: nam ita viſus eſt ſentire Specul. in titulo De accuſa. §. 1. verſ. ſed pone Titius. & clarius Angelus in l. 1. C. de exhib. reis. colu. 1. verſ. ſi enim eſt vilis. & ſi paulò poſt in verſ. eſt tamen videndum, conſulat iudicem, ne reos hos relaxet: quoniã aliquod indè detrimentum ſentire poſset. Nec videtur obſtare illa communis Doctorum ratio, quòd
21 † fideiuſsor ſe obligare nõ poſsit alterius cauſa ad pœnam corporalem, ex glo. d. cap. cùm homo. 23 q. 5. quoniam is textus clarè contrarium probat. & contra cæteros ſenſit Alber. in tractat. ſtatutorum parte prima quæſtio. 51. Cùm iam ſcripſiſsem, forte fortuna reperij Suarem Hiſpanum in dicto tractat. De fideiuſſor. in cauſa crimin. nume. 14. & multis ſubſequentibus, aduerſus receptiſsimam Doctorũ ſententiam attuliſse à me excogitata hæc fundamenta. quo factum videtur, fruſtrà nos laboraſse, ſed non fruſtrà certè, quando cum viro celeberrimo par fuerit iudicium. Verùm vt ille ait, & rectè, à communi Doctorum opinione non licet recedere. quòd probo & laudo, niſi vel conſuetudine, vel conſtitutione aliter cautum ſit: quemadmodum in Regno
22 Neapolita. in quo † Regia conſtitutione, quę incipit Humanitate, cautum eſt, quod inquiſiti de criminibus imponentibus pœnam vltra relegationem ſi parati ſi unt dare cautionẽ fideiuſſoriam, non carcerentur. quæ quidem conſtitutio generalis eſt & omnes caſus complectitur, etiam ſi pœna corporalis indicenda eſt. atque ita obſeruatur, vt in commentarijs ad illam cõſtitutionem ſcribit Afflictus, & Petrus Follerius in Pract. crimi. in verbo Examinati liberentur ſub fideiuſſoribus. nume. 1. in illa tamen conſtitutione decem caſus excipiũtur. ex illis nonnullos loco extenſionis adhùc ſeruatum noſtrum referam. Retenta ergo communi Doctorum opinione, à qua in iudicijs recedendum non eſt.

23 Extenditur primò vt procedat, etiam vbi † pœna mortis non eſset indicenda, ſed tantùm corporis afflictiua, vt pœna ictus fuſtium. ita Bal. in l. ſi quis poſt. ff. de de teſtam. ex illo textu quem ſingularem dicit: nec diſsentit ibi Imola. Suarez dicto tract. De fideiuſ. in cauſa crimin. nume. 18. verſic. facit notabilis tex. qui recenſet regia lege apud Hiſpanos ita cautum
24 eſse Papiæ † ex dicto ſtatuto 9. in criminalibus, ſub rubr. Quo caſu inculpatus de maleficio carceretur. Hæc extenſio eſt dubia: quoniam ſtatutum non eſse ſub fideiuſsione relaxandos carceratores, cùm pro crimine ab eis perpetrato pœna ſanguinis imponenda eſt, ictus fuſtium non videtur pœna ſanguinis, cùm ex illis verberibus ſanguis non emittatur. nihilominus obſeruari vidi, quòd hoc in caſu non relaxatur. quam praxim cõfirmat doctrina Baldi in l. nemo deinceps. C. de Epiſco.
25 and. dũ docuit, † reos nõ eſse relaxandos cùm ad veritatẽ eruendã torquẽdi ſunt. & tamẽ ex tortura ſanguis non exit. lex ergo ac ſtatutum ſolùm cõſiderat pœnam corporis afflictiuam, quam ſuſtinere loco principalis, fideiuſsor nõ debet, ex iam relata ratione ſuprà.

Extenditur ſecundò vt procedat, etiam in
26 illis, qui non ſua cauſa, ſed aliorum detinentur, vt ex illis crimen probetur, vt in teſtibus, qui examinandi, ac etiam aliquãdo torquendi ſunt ad veritatem indagandam. ita ſenſiſse viſus eſt Baldus. d. l. nemo deinceps. & clarè hoc diffinitum eſt Papię ex dicto ſtatuto nono, ibi, ſaluo quòd teſtes poſsint detineri, do-
27 nec teſtimonium prębuerint. dictio † ſaluo, exceptiua atque ita modificatiua eſt, vt probat tex. l. ſi debitor. §. in venditione. ff. quib. mod. pig. vel hypo. ſol. Decius conſil. 82. nume. 2. & conſil. 656. nu. 6. Alcia reſp. 103. nu. 12. dũ ergo ſtatutũ vult reos criminis debere detineri donec

donec pœnas ſuſtinuerint, excipit hunc caſū, vt detineantur teſtes donec teſtimonium dixerint: atque ita neget ſub fideiuſsione eſſe relaxandos. Ratio eſt, ne ob partium ſubornationem vel alio medio veritas occultetur.

28 Extenditur tertiò vt fortius procedat † in eo, qui iam confeſſus fuiſſet delictum: is enim nullo modo, obſeio quouis fideiuſſore eſt relaxandus. Eſt ratio, quem ſuprà attuli, quia cō ſtet hunc debitorem pœnæ eſſe, quare abque alia dilatione exequenda illa eſt, & iam dixi,
29 hanc eſſe notabilem † declarationem ad d. ſtatutum Papię 9. dum negat aliquo modo condemnatos eſſe relaxandos: procedit etiam, ſi confeſſi tantum ſunt cùm in confeſſum nullę aliæ ſint partes iudicis, quàm in condemnando. non repeto ſæpius dicta.

30 Extenditur quartò vt procedat, etiam † quando quis eſt per Præſidem deportandus, ſed ita demum ſi principi placuerit Præſidis ſētētia. dum ergo Præſes reſcriptum expectat, deportandus in carcere detinendus eſt. quod probat. l. inter pœnas. §. Præſides. ff. de interd. & rele. & hic caſus eſt ex exceptis in regia cōſtitutione Neapolitana iam relata ſuperius: vt recenſet Follerius loco iam citato. num. 13. qui, & alios nōnullos caſus ex d. conſtitutione Regni recenſet.

Extenditur quintò vt procedat etiam quan
31 do † carceratus eſſet condemnandus pœna pecuniaria, quę ob ſolutionis defectum corporalis effici poſſet: tunc nec de eo fideiuſſore relaxandus eſt. ita Bar. in l. 1. num. 3. ff. de cuſtod. reorum quem ſunt ſecuti Suares d. tract. De fideiuſſoribus in cauſa crimin. num. 23. verſ. & in tantum. Petraſanta ſing. 63. Ferè per totā. Dec. conſ. 143. num. 1. & Caguolus in proœm.
32 Digeſtorum. numer. 59. qui dixit, † carceratum pro infractione ſaluæ guardiæ, non eſſe ſub fideiuſsione relaxandos, quia pœna corporalis poſſet indici. cautelam tamen dat Bert. vt is carceratus re ipſa ſoluat fiſco ſub conditione, ſi condemnabitur. idem Bar. in l. item liberatur. §. qui paratus. num. 3. ff. quib. mod. pig. vel hypo. ſol. qui declarat vt infrà ſubijciam. Et hæc extēſio eſt vtilis ad d. ſtatutum Papię. & cum Bart. d. l. 1. de cuſtod. reo. ſenſit etiam Iaſ. conſ. 9. num. 9. lib. 1. Tiraq. de retractu cō ſangu. §. 3. gloſſ. 3. num. 14. Hinc infertur decla
33 ratio ad † ſtatutum Papiæ 19. in criminalibus ſub rubr. De pœna illius qui vulnerauit. quo pœna ducentum librarum indicitur amputāri alicui membrum. quas libras ducentū ſi nō ſoluerit, ſimile membrum ei amputetur. dum dicit ſoluerit, non poterit dare fideiuſſores, atque ita interim è carcere relaxari non poterit. ſic declaratur ſtatutum 27. De pœna furis, & 13.

Declaratur nunc is caſus, primò vt non ha
34 beat locū † quando is carceratus eſſet de proximo liberandus: ita probat. l. nullus. C. de exhib. reis. vbi Baldus. & textum illum ſingularem dixit Roma. ſing. 490. Accuſatus. Suares præcitato loco, nu. 25. in fine. Boſsius d. tract. cauſarum criminalium titulo De carcerato fideiuſſoribus committendo nume. 15. 21. & Iulius Clarus lib. 5. ſenten. iuris. § fi. q. 46. verſ. pariter etiam Marſil. ſing. 381. & in l. vnica nu. 96. 97. C. de raptu virg. idem in prac. crimin. §. attingam. num. 15. 16 qui Baldū & alios plures recenſet. & hæc erit notabilis declaratio ad relatum ſtatutum Papiæ.

35 Declaratur ſecundò vt non procedat † quando ex conſuetudine eſſet ſtatū vt in his in caſibus ſub fideiuſsione relaxarentur carcerati iſti: ita glo. d. c. cùm homo. 23 q. 5 quam ſingularem eſſe dixit Roma. ſing. 128. Tu ſcis, quòd in cauſa criminali. & Marſil. in d. §. attingam. num. 9. qui eiuſdem opinionis recenſet Aug. Arimi. in additio. ad Angelum, vt apud eum. addo ego Cæpollam conſ. 40. col. 10. Felin. in c. cognoſcentes. num. 3. de conſt. & ibi Decius num. 4. in ſecunda lectura idem Felin. c. 2. nu. 8. de prob. Boſsius tract. cauſarum criminaliū tit. De carcerato fideiuſſoribus committendo num. 5. Verum aliter ſenſit Didacus lib. 2. variarum reſol. c. 8. num 8. in fin. & contrariū refert ſenſiſſe Felin. d. c. 2. de conſtit. & ibi Aldobrādinus in additio. ad Decium. Ego à cōmuni in iudicando, non recederem quam etiam probant Suares loco iam citato num. 26. verſ. tertiò limita. & inquit præcitato loco Boſsius ex ſtylo ſeruari, vt ſi nō multùm vrgeant inditia, detur ciuitas loco carceris, ſub fideiuſsione tamen non recedendi ab illa.

Declaratur tertiò vt non procedat, quādo
36 pœnæ ſanguinis † veniret in defectum pecuniariæ, hoc modo, vt quia diceret ſtatutum: quòd condemnetur in certa quantitate, quam ſi ſoluere non potuerit, amputetur ſibi pes. tunc enim datis fideiuſſoribus idoneis relaxari debet: cùm dici non poſsit, ſoluere minimè poſſe, qui idoneos fideiuſſores inuenit. l. nemo dubitat de regul. iuris. ita in ſpecie noſtra declaraui Bar. in d. l. item liberatur. §. qui paratus. nume. 5. quib. mod. pig. vel hypo. ſol. quem ſecuti ſunt Petraſanta d. ſing. 63. Ferè per totam. Suares d. tract. De fideiuſſo. in cau-

ſa

ſa crim.num.23.varſ.ſed hoc intell go. Marſi.
conſil.16. Angelus da malaficijs in verbo Et ſi
nõ ſoluarit Petrus Placa.lib.1. apitom. delict.
c.2. num.18. in fine.

Daclaratur quartò, & multùm egregiè, vt
37 non procedat hic caſus, † quando darentur
fideiuſſores, qui nõ tanquam fideiuſſoras pro-
priè ſa obligaraut preſeutara reum carceratũ,
ſed ſa obligaraut tanquam commentarienſes,
& illius cuſtodes: nam tunc Iudex carceratũ
ralaxare potaſt. ita in ſpacia is Suares d. tract.
De fideiuſſoribus in cauſa crimin. nu.26. verſ.
quintò conſidera. & ibi num.23. huius opinio-
nis adfert Salic. in l. ad commentarienſem. C.
de cuſtod. reorum. nam hoc caſu ceſſat illa ra-
tio, qua communis opinio fundatur, quòd fi-
deiuſſor non poſsit ſa ad pœnam corporalem
obligara. ceſſat inquàm hoc caſu, quia cuſtos
carceris eadem pœnã puniri poteſt. d. l. ad cõ-
mentarienſem, & latè attigimus in caſu præce-
denti. ſub hac cautela argo notabili poteſt, ſi
vult, iudax amico fauera.

38 Declaratur quintò non procedere † tampo-
re feriarum ſolenniũ Paſchatis & Natalis Sal-
uatoris noſtri, quo ſanè tempore relaxantur
carcerati ſub fideiuſsiona. l. namo. C. da Epiſ.
aud. & ſi eo loci ſcribat Barto. hoc in vſu eſſe
deſijſſe. idem tradit Franc. da Marchis. q. 409.
verum in dominio Mediolani altara & pia ma-
gis extat conſuatudo, vt recenſet eruditiſsi-
mus Iulius Clarus lib 5. ſent. iuris. §. fin. q. 46.
verſ. ſolent atiam.

39 Tertius eſt caſus, quando † pro delicto, pro
quo reus aſt carceratus, eſſet indicta pœna ar-
bitraria: tunc duo caſus ſunt conſiderandi ſa
cundum Baldum ita diſtinguentem in l. 2. col.
vlt. verſic. aut pœna eſt arbitraria. C. de exhib.
reis Primus eſt quando ex fori & iudicis con-
ſuetudine pro ſimili crimine pœna corpora-
lis ſolat indici: tunc idem eſt obſeruandum,
quod obſaruari diximus in præcedanti caſu è
40 contra, quando † ex conſuetudina pœna pe-
cuniaria imponenda eſſet: tunc idem obſerua-
bitur quod in cæteris cauſis & pœnis pecunia-
rijs. cum Baldo ſenſerunt Angelus Aretin. in
tract. malef. in verbo Pro quo Antonius fide-
iuſsit. & remiſsiuè tranſit Marſil. in rubr. ff. de
fideiuſſ. nu. 247. in fine. & clarè Suares d. tract.
Da fideiuſſo. in cauſa criminali. numa. 4. in fi.
& num. 25. Grammatamau conſ. 55. num. 5. 7.
abſolutè intellexit, carceratum ob pœnam ar-
bitrariam non eſſe fidaiuſſoribus ralaxãdum,
& malè, quia Baldus ab eo allegatus d. l. 2. di-
ſtinguit, & Bart. in l. quoties, la prima ff. de no-
xa. quem atiam citat, loquitur quando vltra
pecuniariam erat indicẽda aliqua corporalis.
Varùm minus perfecta adhuc eſt hæc doctri-
na, quid ſi non conſtarat de aliqua conſuetu-
dine, vt quia nunquàm is caſus auanit; & ſi
euenit, non axtat memoria, vel ſi auanit non
conſtat perfectè cõſuetudinam firmatam eſſe.
ego opinor, quod quemadmodum aſt in ip-
41 ſius † iudicantis arbitrio de pœna iudicare,
ita etiã ei licere da hac carcaris ramiſsiona ſta-
tuere: quoniam ſi potaſt quod eſt plus, poteſt
etiam quod eſt minus. & hoc in caſu declara-
42 tur dicto † ſtatutum Papiæ 9. in criminalibus
vt non procedat, quando pœna eſſet arbitra-
ria, & poſſet indici pœna ſanguinis, val pecu
niaria. nam, cùm iudex raum hunc relaxat ſub
fideiuſsione, oſtendit motum animi ſui velle
impouara pęnam pecuniariam, quam conſida
rationem probat autoritas Signoroli conſil.
102. Factum ſic ſe habet. num. 8. verſic. præta-
rea ex qualitate facti. Et ex hoc caſu infertur
43 declaratio ad † ſtatutum Papiæ 28. In crimi-
nalibus, ſub rubr. De pęna robatoris. dũ ſtatu
tum tribuit iudici arbitrium puniendi robo-
torem in auare, hoc eſt in bonis, vel in parſo-
na, hoc aſt pęna corporali. ſi eueniat, quod
carcaratus ſit talis dalinquens, cui indici poſ-
ſunt hæ pęnæ, poterit Iudax eum ſub fideiuſ-
ſione è carcare relaxare. atque ita declarari
44 poſſunt conſtitutiona † Mediolanenſis Do-
minij ſub rubr. da pęnis, capitu. ſiquis facerit
robatiam.

SVMMARIVM.

1 *Fideiuſſor qua pœna puniatur ſi reus aufugit.*
2 *Iudicis arbitrio punitur fideiuſſor, cũ reus ſub eius fideiuſsione relaxatus, aufugit.*
3 *Fideiuſſor qua pœna puniatur, cum tanquã cuſtos promiſit pro carcerato relaxato.*
4 *Fideiuſſor carcerati relaxati punitur pœna cõſueta, ſi conſuetudo extat.*
5 *Fideiuſſor qui ſub certa pœna promiſit reum præ- ſentare, illam ſolam pœnam ſoluit ſi reus fugit.*

CASVS CCCIIII.

POENA QVA PLECTATVR FI-
daiuſſor, ſub cuius fideiuſsione relaxatus è
è vinculis carceratus qui deinde fugit.

DIXIMVS ſupariore caſu, iudicẽ mul-
tis in caſibus poſſe criminis reum
dato fideiuſſora è carcere ralaxara.

Quid

Quid ſi eueniat, reum illum fugere, & fi-
deiuſſorem non poſſe illum præſentare: qua
1 pœna puniendus erit † fideiuſſor iſte? &
cùm reus criminis eſt condemnatus pœnæ cor-
porali, fideiuſſor eadem pœna non poterit pu
2 niri, ſed pœnæ extraordinaria arbitrio † iudi-
cis. ita ſentit gloſſa in cap. cùm homo, 23. q. 5.
& clarius Gemin. in cap. ius gẽtium. diſtinct.
1. quem ſecutus eſt Felinus in cap. vltimo, nu.
10. de accuſa. idem placuit Angel. in l. 2. C. de
exhib. reis. col. 1. verſic. eſt tamen. Salic. in l. ad
commentarienſem, col. 1. verſic. vltimo, gl. C.
de custo. reo. nec diſſentit Suares in tracta. de
fideiuſſo. in cauſa crimin. num. 22. & num. 28.
Iudex ergo prudens conſiderabit vt admonet
Angelus perſonæ fideiuſſoris qualitatem, &
factum, an ſcilicet ſit in dolo, vel non, non præ
ſentando reum illum.

Declaratur hic caſus, vt non procedat, quan
3 do is † fideiuſſor non obligaſſet ſe propriè tã
quam fideiuſſor, ſed tanquam cuſtos: quoniã
tunc eadẽ met pœnæ corporali, qua ipſe prin-
cipalis puniri poſſet. ita Sali. in d. l. ad. com-
mentarienſem. & Suares loco ante citato, nu.
28. & ſuperiore caſu attigimus.

4 Declaratur ſecundo, vt procedat eo caſu †
† quo extaret conſuetudo, quæ pœna hoc ca-
ſu eſt præſtituta: ita Angel. d. l. 2. col. 1. verſ.
eſt tamen videndum. C. de exhib. reis. eſt hic
caſus ſine controuerſia, cùm non amplius ſit
hoc iudici arbitrarium, ex quo de lege nõ ſcri
pta conſtat quod aliàs ſuprà libro primo. q. 14.
explicauimus.

5 Declaratur tertiò non procedere † quando
ſub certa & limitata pœna fideiuſſor promiſiſ-
ſet præſentare reum: tunc ceſſat iudicis arbi-
trium & illa ſola pœna exigenda eſt: ita Ange
lus d. l. 2. C. de exhib. reis.

SVMMARIVM.

1 Cuſtodia qualitas carceratorum à iudicis arbitrio pendet.
2 Carcer ad cuſtodiam, non ad pœnam eſſe debet.
3 Prælati irregulares efficiũtur, ſi tetro carcere claudant clericum.
4 Carceratos pati non debere.
5 Carcerem ſubterraneum eſſe non debere.
6 Iudicis arbitrio relinqui an carceratus ſit cathenis vel alijs vinculis ligandum.
7 Carceratus ob atrox delictum ligari etiam poteſt.
8 Senes carcere duro continendos non eſſe.
9 Carcerati de proximo liberandi, carcere duro affici non debent.
10 Statutum Papiæ 9. in criminalibus ſub rubr. Quo caſu inculpatus de maleficio incarceretur, declaratur
11 Pœna corporalis maior eſt pecuniaria.
12 Carcerati aliquando relaxandi e carcere. qui cõtinentur perpetuò carcerati, non ſunt, claudendi.

CASVS CCCV.

QVALITAS CVSTODIAE ET vinculorum carceratorum quæ.

1 CVm qualitas † cuſtodiæ carceratis
adhibendæ etiam à iudicis arbitrio
pendeat, vt probat. l. 1. & ibi Bart. ff.
de cuſtod. reo. Baldus in l. 2. in fi. C.
de exhiben. reis, Rodericus Suares tracta. De
fideiuſſoribus in cauſa criminali. nu. 6. Iaſ. cõſ.
27. in fine. lib. 3. cæteros ſuo loco referam: è re
viſũ eſt de his hoc loco agere. Illud in primis
2 generatim dicam, quòd, cùm † carcer ad cuſto
diam, non ad pœnam datus ſit. l. aut damnum.
§. ſolent. & l. credibile. ff. de pœnis. Pariſ. conſ.
2. num. 148. lib. 4. & egregiè Balduinus vir do
ctiſſimus in commentarijs ad leges 12. tabula-
rum lege 46. debet carcer huiuſmodi eſſe, in
quo cuſtodiantur, ſed non pereant carcerati.
Conſtantinus enim Imperatorum humaniſſi-
mus ſua lege conſtituit, carceres tales eſſe de-
bere, vt præter fidam cuſtodiã nihil habeãt. l.
1. C. de cuſto. reo. quo circa cenſuit Card. in
3 in clem. 1. q. 7 de pœnit. & remiſ. † prælatos
irregulares & homicidas reddi, ſi tetro carce
re claudant clericum, vel aliũ delinquentem.
Cardinalẽ ſecutus eſt Follerius in pract. crimi
nali, in verbo Vel carcerentur. nu. 2. qui nu. 3
4 qui ſubijcit, intimas tenebras † carceratos pa
ti nõ debere. quo circa, ſi noctis tẽpore ad tu-
tiorem cuſtodiã in obſcuro carcere claudẽtur
orto die educi debent. l. 1. C. de cuſtod. reor.
Hinc reſpondit Corneus conſ. 125. nu. 4. li. 4.
5 † carcerẽ ſubterraneum eſſe non debere. An
autẽ cathenis alijſuè vinculis ligari debeant, à
6 † iudicis arbitrio pẽdet; vt in ſpecie ſcribunt
Paris Puteus in tract. ſyndicatus in verbo Car
cer. verſ. an ſi plures. & Petrus Follerius præ-
citato loco nu. 8. ante eos Bal. in d. l. 2. in fi. C.
de exhi. reis quẽ ſecutus eſt Tiraq. in tract. De
pœnis legũ. cauſa 31. nu. 11. prudens ergo iudex
diligenter perſonæ conditionem, & criminis
qualitatem perpẽdet. ſi erit perſona vilis & iu
dici ſuſpecta carcerare etiam vinculis poſsit. ſi
verò erit perſona nobilis, & crimẽ eſt leue, ſeu

non

non atrox, poterit honeſtiore loco ſub cuſtodia detinere. d. l. 1. & l. Diuus. ff. de cuſto. reo. Ang. in l. ſi à bonęfidei. ff. de rei vend. qui ideo dixit, nobiles non eſſe ita duriori carcere, vt viles cuſtodiendos. ſic Tirequellus de nobilitate, cap. 20. nume. 31. idem tract. de pœnis legum, cauſa. 31. nume. 10. 12. ſi veró † delictum erit atrox, ſed de eo adhuc non erit conuictus, tunc in carcere cuſtodiet eum ſine vinculis, niſi habeat illum ſuſpectum, vel carcer eſſet parum tutus. Si veró crimen erit atrox, & de eo conuictus, tunc non ſolùm in carcere, ſed etiam in vinculis, & compedibus conijci reus poterit: ita Baldus in d. l. 1. in fi. C. de exhib. reis. Sic etiam rationem ætatis habebit Iudex,
8 nec enim ita duro † carcere coercendi ſunt ſenes, vt iuuenes: ita gloſſ. l. ſi vt certo. §. cuſtodiem. ff. commod. & eſt text. in l. vlt. ff. de cuſtod. reo. ibi, ordines, ætate inquam vinctorũ. Merſillius in Practice crim. §. eitingem, num. 15 Follerius loco ſuprà citato num. 6. qui nu. 7. ſubijcit, poſt gloſſ. in l. ſi pecuniam. §. ſed ſi acceperit. ff. de cond. ob cauſam, non ita arctè
9 eſſe † cuſtodiendos de proximo liberandos, vt alios. quod tradit & Marſilius in d. §. aitin gam, nume. 14. poterit etiam iudex iuxta conditionem perſonæ aſſignare ciuitatem loco carceris, ita Angel. in l. pen. ff. quod metus cau. ſe, & in d. l. ſi à bonęfide. de rei vend. Iaſo. in repe. l. admonendi, nume 165 de iureiurando. qui infert ad declarationem ſtatuti, quo cellet cautũ, quòd accuſatus de delicto detineatur
10 in carcere, vt ex ar † ſtatutum Papiæ 9. in criminalibus, ſub rubric. quo caſu inculpatus de maleficio incarceretur, inquit Ieſon poſt Angelum eſſe huic ſtatuto ſatiſfactum, ſi nobili aſſignetur ciuitas, vel prætoris palatium pro carcere. Angelum plures ſecuti ſunt, vt recenſet Tirequellus de nobilitate, cap. 20. numer. 28. 29. Boer. q. 217. nume. 9. Ego credo non eſſe veram hanc doctorum opinionem, ſi ſequamur receptiſſimam illam ſententiã, quem in caſu ab hinc ſecundo retuli, dum vno ore ferè noſtri affirmant, non poſſe iudicem è carcere reum accuſatum relaxare fideiuſſore oblato; quantò minus hoc in caſu noſtro, in quo iudex minus tutè relaxat? Et ſi dicetur, illud ea ratione eſt, quia fideiuſſor non poteſt ad pœnã corporalem alterius nomine ſe obligare. Reſpondeo, quid ſi fideiuſſionem pecuniariam ingentis ſummę offerret? certè nihil
11 prodeſſet, cùm leuis † pœna corporalis maior ſit quauis pecuniaria l. in ſeruorum. ff. pœnis: tamen Iudex ſi eam acceptaret, eſſet magis tutus, nihilominus non relaxat. idem in caſu noſtro à fortiori dicendum eſt. Accedit quod ciuitas vel ædes Prætoris propriè carceres non ſunt, ob minus tutam cuſtodiam, quã hic ſtatutum conſiderauit: vt ipſemet Ieſon d. nu. 163. fatetur, non ergo ſtatuto, cuius verba propriè & ſtrictè intelligi debẽt, ſatisfactũ erit qua ratione rectè cenſuit Angelus in dicta l. ge ſi à bonæfidei, iudicem illum fuiſſe in magno periculo, ne condemnaretur loco illius nobilis, qui ita malè carceratus aufugeret. Erit præterea quòd animaduertat iudex
12 non eum † carcerem eſſe aſſignandum his cuſtodiendis, qui condemnatis in pœnam perpetui carceris, vt declarat Peſſius conſil. 2. nume. 151. lib. 4. dum reſpondit, inquit tot hęreticæ prauitatis pendente diſquiſitione non eſſe in eum carcerem claudendos, in quo ipſi de hęreſi conuicti ad pœnam claudi ſolent.

SVMMARIVM.

1 *Falſi crimen graue.*
2 *Falſi pœna deportatio & bonorum publicatio regularis eſt.*
3 *Partus ſuppoſiti pœna falſi eſt.*
4 *Falſariorum pœna ex lege antiqua veteris teſtamenti.*
5 *Falſarius apud Romanos à ſaxo Tarpeio deijciebatur.*
6 *Falſificans literas Regias apud Gallos, qua pœna puniatur.*
7 *Clericus falſarius degradatur.*
8 *Falſarius ex legibus Longobardorum qua pœna puniatur.*
9 *Falſarius in Regno Neapolitano qua pœna puniatur.*
10 *Falſarius in dominio Mediolani qua plectatur pœna.*
11 *Falſarius non comprehenditur ſub generali indulgentia, & remiſſione Principis delinquentibus facta.*
12 *Cardinalis factus obuiã falſario, eum à pœna mortis qua ſtatim mulctandus eſt, non liberat.*
13 *Fallacem odit Dominus.*
14 *Falſum quod nemini nocet, non punitur.*
15 *Teſtamentum inualidum ſurripiens vel ſupprimens non punitur.*
16 *Declarat doctrina doctorum, dum affirmant, falſum quod nemini nocet, non puniri.*
17 *Falſitas à notario commiſſa ſuper contractu inualido punitur pœna falſi ordinaria.*
18 *Falſitas commiſſa in inſtrumento nullo, defectu ſolennitatum, non punitur pœna falſi ordinaria.*

19 *Falſum*

19 *Falſum cõmiſſum in inſtrumento omninò perfecto, ſed ex quo nullum detrimentum ſequi poteſt, nõ punitur pœna falſi ordinaria.*

20 *Iudicis arbitrio punitur committens falſum nemini nocibile.*

21 *Alexan. conſil. 70. in fi. lib. 1. & alijs in locis declaratur.*

22 *Falſitas quæ nemini nocet, punitur arbitrio iudicis.*

23 *Falſificans literas Regias, quæ nemini nocere poſſunt, pœna iudici arbitraria punitur.*

24 *Statutum Ferrariæ lib. 3. ſub rubr. pœna deponentis falſum, declaratur.*

25 *Falſificans allegationes, iuris, qua pœna punitur.*

26 *Falſificans literas ſalui conductus, quæ inualidæ erant, punitur arbitrio iudicis.*

27 *Conſtitutio noua Mediolani ſub rubr de pœnis. cap. quicunque fecit, declaratur.*

28 *Statutum Papiæ 36. in criminalibus ſub rubr. de pœna notariorum, declaratur.*

29 *Statutum Veronæ libro tertio, cap. 47. 48. declaratur.*

30 *Falſitatem nemini nocibilem pœna ordinaria non puniri, cum nihil penitus nocet.*

31 *Falſitas ſatis dicitur nocere cùm nocet quò ad literarum comparationem.*

32 *Falſum committi, etiam in proprio libro rationum.*

33 *Falſitas eſt punibilis cùm in potentia illa nocet.*

34 *Statutum Veronæ lib. 3. c. 49. ſub rubr qui falſum teſtimonium dixerit, declaratur.*

35 *Teſtis qui elapſo termino probatorio falſum depoſuit, pœna iudicis arbitrio punitur.*

36 *Falſitatem commiſſam, in re modici valoris, nõ puniri pœna ordinaria ſed arbitria.*

Casvs cccvi.

FALSI POENA QVAE EX OMNI iure, & populorum ſanctionibus: & diligenter explanatum quomodo falſitas quæ nemini nocere poteſt plecti debeat.

1 CRIMEN † falſi graue admodum eſt,
ob id graui pœna plecti ſolet. regula
2 riter deportatio † & bonorũ publi-
catio pœna eſt. l. 1. § vlt. ff. ad l. Cor-
nel. de falſis. aliquando tamẽ eſt mors vt cùm
quis falſum teſtimonium dicit contra accuſa-
tum de crimine capitali, pro quo mortis pœ-
na eſſet indicẽda. l. 1. §. prætereà. vbi latè Mar
ſil. ff. ad l. Corneliam de ſicar. ſic in crimine
3 † falſi partus ſuppoſiti pœna eſt mortis, l. 1. C.
de falſis. Afflict. deciſio. 21. numer. 8. ſic in ſer-
uo, & vili perſona poteſt eſſe abſolutè pœna
mortis dicta l. prima § vlt. ff. de falſis. apud an-
4 tiquos tamẽ varijs pœnis † falſarij plectebãn-
tur. Ex lege Moſaica puniebantur teſtes falſi
ea pœna, qua puniendus erat is, contra quem
dicebant teſtimonium, auctor eſt Ioſephus
lib. 4. antiq. cap. 6. & habetur in Deutero. c.
5 19. Apud Romanos qui † falſum teſtimonium
dixiſſet è ſaxo Tarpeio deijciebatur, vt memo-
riæ prodit Gellius lib. 20. noct. attica, capitulo
primo, qui lege 12. tab. recenſet. & eam doctiſ-
ſimè explanauit Balduinus in illis ad leges 12.
tab. commentarijs, lege quinquageſima pri-
ma. quam quidem legem immutauit deinde
L. Sylla dictator, qui de falſis legem tulit: quę
ſeruis vltimum ſupplicium, liberis aquæ, &
ignis interdictionem irrogabat, vt meminit
eruditiſſimus Paulus Manutius de legibus
Romanis. Alexander verò Seuerus, (vt in il-
6 lius vita ſcriptum reliquit Lampridius) † no-
tarium, qui falſum cauſæ breue in conſilio
Imperatorio retulerat, ea pœna plecti iuſsit,
vt inciſis digitorum neruis, ita vt nunquam
poſſet ſcribere, deportaretur. alia nonnulla
recenſet Didacus in capit. quamuis parte pri-
ma §. 7. nume. quinto, de pactis in 6. qui recen
ſet ex Demoſthene apud Græcos, falſi iudi-
cium fuiſſe grauiſsimum, hodie variæ etiam
ſunt falſi pœnæ in vaſto hoc terrarum orbe,
quas referre nec laboris nec ingenij humani
eſt. dicam tantùm aliquorum conſtitutiones.
Apud Gallos falſificans literas Regias hac pœ
na plectitur. In primis is falſarius deferendo
manu ſua accenſam tędam fuſtigatur per ali-
quas vias ciuitatis: deinde ducitur ad Palatiũ
magiſtratus, ibique omnibus ſpectantibus fer
ro candenti in fronte inuritur, & deinde ban
nitur. ita refert Boer. quæſtio. 81. nume. 9. quę
pœnæ forma eſt deſumpta à cap. ad audien-
7 tiam, de falſis. quo † clerico falſificante reſcri
pta indicitur pœna degradationis, deinde
ferro candenti in fronte inuritur, & poſtmo-
dum in exilium mittitur. Aliquando verò de
gradatur, & in monaſterium ad tantis ſcele-
ris agendam pœnitentiam detruditur. capitu-
8 lo primo, vbi Abbas de crimin. fal. Legibus †
Longobardorum falſario manus amputaba-
tur, vt in Lombard. de eo qui falſ. char. ſcrip.
Gandin. tracta. malefi. in verbo falſario. Rola.
conſil. 38. nume. 16. lib. primo qui numero 19.
inquit hodie eſſe pœnam arbitrariam poſtea-
quam deportatio deſijt eſſe in vſu. in Re-
9 gno † Neapolitano ex Regia conſtitutione
pœna

pœna eſt capitalis falſificanti literas Regia, vt
refert Afflictus deciſio.21. quò loci declarat,
quomodò pœna illa capitalis intelligatur. In
10 dominio Mediolani ex nouis † conſtitutioni
bus in titulo de pœnis, varijs pœnis falſarij
mulctantur. nam falſificans literas Principis
igni concremandus traditur, vt in §.1.illius
tituli, vbi in §.Quicunque fecerit, aliæ pœ-
næ indicuntur contra falſificantes acta, vel in-
ſtrumenta. & in §.ſequenti pœnas varias ferẽ-
ti falſum teſtimonium indicit. ſceleris etiam
huius grauitas ex eo demõſtratur: quòd mul-
ta, quę concedi ſolent in alijs criminibus, in
11 hoc denegatur. nã generalis † remiſſio Prin-
cipis, quæ omnia crimina abolet, non tamen
huic indulgentiam tribuere ſolet. Bar. in l.Lu
cius, in fin. ff. ad S.C. Turpil. Marſil. in rubri.
ff. de falſis. nume.12. qui ſubijcit, quòd licèt
quando condemnatus ducitur ad ſupplicium,
12 ſi illi obuius fiat † Cardinalis, liberari debeat,
non tamen liberabitur falſarius. Hinc Solo-
mon prouer. cap.6. Teſtem fallacem odit Do-
13 minus. † hinc Angel. in §. minorem. in auth.
de nupt. dixit falſitatem eſſe homicidio, & ve-
neficio deteſtabiliorem. & Lucas à Penna in.
l. milites, column.4. C. de dignit. libr.12. dixit
ob illius crimen nobilem amittere nobilitatẽ.
Hęc omnia ſine controuerſia procedunt, cùm
falſum illud alteri detrimentum adferat. Sed
14 quæſtionis eſt, cum † nemini nocet. multi In-
in ea opinione ſunt, pœnam aliquam indicen-
dam non eſſe: ita ſenſiſſe videtur gl. l. damus,
in verbo, priuatas. C. de falſis, glo. in cap. quã
to, de iureiuran. Bart. l.1. §. vltimo ff. de falſis.
alios recenſet Marſil. in l.1. §. prętereà numer.
14. ff. ad l. Cornel. de ficar. qui aliquibus ſimi-
libus confirmauit, & clarius hoc affirmarunt
Corneus conſil.182. colum. penul. lib.4. & Ro
land. dicto conſil.38. nume.22.44. lib.1. qui ne-
gant etiam extraordinẽ puniri. Accedit quod
15 ſurripiens † vel ſupprimens teſtamentum in-
validum non punitur, l. ſi quis aliquid. §. teſta-
mentum, de pœnis, quo ſimili vtitur ad rem
noſtram. Alber. tract. ſtatu. parte 2. quæſt.147.
Sic præſtans iuramentum inualidum, non eſt
periurus, ſi illud non obſeruat: ita Bald. in l.
nec ſi volens. C. de lib. cauſ. Grammat. conſil.
31. nume.15. dum in caſu noſtro loquitur. Cę-
tera ſciens prætereo. Verum probabilior, &
receptior eſt ſententia, hunc falſarium euita-
re quidem falſi pœnam ordinariam, ſed non
extraordinariam. quare animaduertat diligẽs
16 lector † doctores hac de re verba facientes, ſo
lum dicere, hunc falſarium non puniri pœna
falſi, non negantes eum poſſe puniri alia pœ
na extraordinaria. hinc Bart. in l. ſi quis legatũ
nu.2. in fi. ff. de falſis docuit, quòd quãdo cõ-
17 miſſa ẽ falſitas † in inſtrumẽto, q̃ in ſe habet ſo
lemnia à notario adhiberi ſolita, & oẽm perfe-
ctionem quò ad eũ, & ſi cõtractus in eo inſtru
mento celebratus, vt emptio, permutatio, vel
alius ſimilis, nullius valoris ſit, notarius falſi
pœna tenetur: quoniã quãtum in ſe erat, vt fal
sũ cõmitteret, egit. idem Bar. in l. quid ergo.
§. cum autem. in fi. de ijs qui nota. infa. Rom.
cõſi.85. nu.3. lib.4. Bal. cõſi.494. Ad euidentiã
col.1. lib.1. Boſſius tract. cauſarum criminaliũ,
18 titulo de falſis, nu.89. Si verò † falſitas eſt in
eo inſtrumento commiſſa, in quo ſolemnia, &
ſubſtantialia adhiberi ſolita à notario, vt ſub-
ſcriptio, ſigillum vel aliud ſimile, deficiunt;
tunc inquit Bartolus, is notarius pęna falſi
non plectitur. & cum eo tranſeunt cęteri, & cõ
munẽ eſſe teſtatur Soc. ſen. cõſ.104. co.2. verſ.
19 tertius caſus eſt. lib.2. Sic quando † falſum eſt
cõmiſſum in ſcriptura, quæ recepit oẽm perfe
ctionẽ, ſed actus in ea ſcriptus euidẽter ac cla
rè oſtenderet, ex eo nullum alicui detrimẽtũ
adferri poſſe. vt putà, ſi notarius ſcriberet in-
ſtrumentum, q̃ Pontifex eſt Romę: ita Soc. d.
cõſ.104. col.2. verſ. quartus. & vltimus caſus.
vbi in fine poſt Gandinum, & alios, quos alle
gat, non modò non negat hunc puniri poſſe
aliquã pœna, immo clarè affirmat poſſe puniri
20 pœna extraordinaria † iudicis arbitrio. & Gã-
dini ſententiam hanc probauit Alber. tract. ſta
tuto. par.2. q.147. quibus defẽdi poteſt doctri-
na Ioã. And. in cap. non eſt ſine culpa, de reg.
iur. & Ancha. conſ.124. quos ſecutus eſt Soci.
ſeni. conſil.103. in fine lib.1. & Bologn. conſil.
30. colum. ſecũda in fin. & Boſſius dicto titu-
lo de falſis, nume.50. dum dixerunt teſtes nõ
puniri cum eius teſtimonium nemini nocet,
intelligo nõ puniri pœna falſi, ſed puniri qui-
dẽ pœna extraordinaria. ita etiam declarãdus
eſt Alex. in conſ.70. in fin. lib.1. dum reſpõdit
falſitatem commiſſam in inſtrumento fideiuſ-
ſionis, quod nemini nocet, non puniri de fal-
21 ſo. non negat † Alexander quin alia pœna pu-
niatur. idem Alexan. conſil.74. num.10. lib.1.
reſpondit in eo, qui volebat authẽticare quan-
dam notulam, quæ nullam fidem feciſſet. Ale-
xandrum eſt ſecutus Decius conſil.75. col. an
tepenul. verſic. præterea & ſecundo & Craue.
conſil.46. num.3. ſic intelligo Rubeum cõſil.
15. num.5. & Soc. iun. conſi.8. nu.15. & conſil.
41. nume.16. lib.2. dum dixerunt, falſum ne-
mini nocibile nõ puniri: dic non puniri pęnã
falſi,

falſi,ſed quidem extraordinaria. atque ita ve-
rè,vt ſummatim d cam affirmant omnes,quòd
etſi commiſſa falſitas alteri nocere non poſsit,
punitur tamen pœna extraordinaria iudicis
22 † arbitrio. hoc clarè affirmauit Baldus in l.1.
nume.2. C.de ſepul.viol.alios citat Vantius in
in tractat.nullita.in titulo.Quoties & intra quod
tempus,nume.62.Marſillius in d.l.1.§.præte-
rea.nume.43.ff.ad legem Corneliam, de ſicar.
qui hanc eſſe communem , & receptiſsimam
omnium ſententiam teſtatur. idem cenſuit Plo
tus in l.ſi quando,num.721.C.vnde vi.quibus
addo Afflictum deciſ.21.nume.13.& deciſ.vlt.
23 num.18.qui decidit † falſificantem litteras Re
gis, quæ alicui nocere non poterant,non po-
tuiſſe puniri pœna ordinaria ex conſtitutioni
bus Regni, ſed ſolùm extraordinaria iudicis
arbitrio. quòd eſt annotandum ad declaratio
nem nouarum conſtitutionum Madiolani in
titulo de pœnis.§.1.& ad ſtatutum Ferrariæ
24 lib.5.ſub rubr. † Pœna deponentis falſum. &
illum ſecutus eſt Pariſius conſil.151.num.25.26
lib.4. qui quidem Pariſius reſpondit in caſu
25 notabili de eo,qui ſcripſerat † falſas iuris alle
gationes pro ſententia iudicis. Sic Gramma.
voto 25.nume 12.dum reſpondit, extraordi-
26 nem puniri illum, qui † falſum commiſit in
literis ſalui conductus,quæ inualidę erant ra-
tione deficientis poteſtatis ipſius concedẽtis.
ſunt hæc annotanda ſummoperè ad declara-
27 tionem dictarum conſtitutionum † Mediola-
ni d.rubr.de pœnis cap.quicũque fecerit,vel
fieri mandauerit chartam falſam , & §. ſi quis
28 falſum, & ſtatutum † Papię in criminalibus,
ſub rubr. de pœna notariorum , ac Ferrariæ
præcitati. nam pœnæ ibi in dictæ ceſſant cùm
falſitas nemini nocibilis commiſſa eſt,ſed iudi
cis arbitrio punietur.& pariter ad interpreta-
29 tionem † ſtatutorum Veronæ lib.3.cap.47 &
30 48.& quod dicunt iura & Doctores † falſita-
tem nemini nocibilem falſi pœna non puniri,
intelligunt, quãdo ne quid minimum nocet,
vel nocere potuit,etiam ſola ipſa potentia cõ
ſiderata. quod oſtendit Bart. in d.l.ſi quis le-
31 gatum,nume.2.in fine de falſis. dum dixit, †
falſitatem nocere quando etiam ſolùm ex fal-
ſa illa ſcriptura cõparatio literarum ſumi po-
teſt ad aliam ſcripturam. quod clarius dixit
Socin.ſen.conſil.104.col.1.verſic. primus ca-
ſus,lib.1. Hinc rectè docuit Salt.in.l.1. col.4.
32 verſic.2.caſu.C.de ſepul.viol. illum eſſe † falſi
pœna puniendum , qui in ſuo libro rationum
falsò ſcripſit,aliquem eſſe debitorem;quoniã,
& ſi de præſenti is liber rationum fidem non
facit, attamẽ poſt mortem ſcribentis fidem ali
quam facere poteſt. quò fit , vt aliquantulum
noceat. ita Salicetum intelligo & declaro, &
illum ſecutus eſt Soc.ſen.conſi.62.column.2.
verſic.quintò,& vltimo , lib.1.quãquam idem
Socinus parùm ſibi conſtans in conſ.104.col.
2.verſic.ſecundus caſus.lib.1.eum apertiſsimè
reprehendat , & Socinum d.conſil.104.viſus
eſt ſequi Boſrius tract.cauſarum criminalium,
titulo de falſis,nume.85.qui dixit, hunc pœna
ſtellionatus,quæ arbitraria eſt , puniri , quòd
33 autem ſola nocendi potentia efficiat † falſitatẽ
eſſe punibilem pœna ordinaria,clarè reſpon-
dit Soc.ſen.conſil.60.in fi.lib.4. quod eſt me
moria dignum. His tandẽ accedit,quod egre-
giè reſpondit Baldus conſil.106.Cùm pateta-
tur,in fine.lib 1.teſtem illum,qui elapſo termi
no probatorio,& non præſtito iuramento fal
ſum tulit teſtimonium,non puniri pœna falſi,
34 ſed iudicis arbitrio.& Baldum eſt ſecutus Ma
ranta tract de ordine iudicio. quem recenſet
& probat Plotus in l. ſi quando. num.717.C.
vnde vi.inferens ad declarationem relatæ cõ-
ſtitutionis Madiolani , atque ita etiam poteſt
35 declarari † ſtatutum Veronę,lib 3.cap 49.ſub
rubr.qui falſum teſtimoniũ dixerit. Eſt ratio,
quia hoc teſtimonium nemini nocet. Vnum
etiam non omitto, quod reſpondit Craue.cõ
ſil.40.num.12.falſitatem commiſſam in re mo
36 dici valoris,non eſſe punibilem , ego intelli-
go non puniri pœna falſi, ſed quidem extra
ordinem.

SVMMARIVM.

1 *Falſitas commiſſa circa accidentalia punitur.*
2 *Iudicis arbitrio punitur falſitas commiſſa circa ac cidentalia.*
3 *Teſtis qui falſum depoſuit in accidentalibus cauſa punitur.*
4 *Falſi non punitur qui aliquid in accidentalibus re ſcripto addidit.*
5 *Iaſonis doctrina.l.2.num. 6 in fi.C.de bon poſſ. ſecund tab.declaratur.*
6 *Falſum in circunſtantijs non punitur.*
7 *Conſtitutio noua Mediolani ſub rub.de pœnis, cap. ſi quis falſum,declaratur.*
8 *Statutum Verona lib.3.cap.49.ſub rubr. qui fal ſum teſtimonium dixerit , declaratur.*
9 *Statutum Ferraria lib.3.ſub rubr.pœna deponen tis falſum,declaratur.*

CASVS

CASVS CCCVII.

QVAE SIT POENA FALSI COMmiſſi circa actus accidentalia.

RELATO caſui hic proximè accedit, cùm teſtis falſum dixit teſtimonium, falſi pœnæ punitur, vt ſuprà attigi-
1 mus. hoc intelligitur, quando † falſitas fuit circa ſubſtantialia: ſecus ſi circa qualitates & accidentalia, quæ ad cauſam non pertinent: tunc enim falſi pœna non punitur, ſed
2 tantùm extraordinem † iudicis arbitrio, ita ſingulariter ſcripſit Iacob. Butri. in l. Lucius, vbi Angelus ſummè commendat. ff. de his qui nota. infam. & Bar. in l. ſi ex falſis, ſecunda lectura, & ibi Iaſ. nu. 10. C. de tranſ. qui declarando d. l. ſi ex falſis, quod falſum in vno fit etiam falſum in altero, intelligunt, niſi falſitas eſſet ſolum in accidentalibus. cum Butrigario etiã ſenſit Angelus conſil. 194. Viſis proceſsibus, colum. 2. verſic. nunc ad ſecundum, qui reſpó-
3 dit † teſtem, vt falſarium non eſſe repellendũ ex eo, quòd dixit alterum ex collitigantibus ſibi affinem non eſſe, cum eſſet, cùm illa falſitas non ſit in ſubſtantialibus, ſed in accidentalibus. idem annotauit vt admodum ſingulare Marſi. ſing. 76. Communis idem docuit Iaſ. in l. 2. nume. 16. in fine. C. de bono. poſſeſſ. ſecundum tab. & in l. ſi duo. §. idem in fine. ff. de iureiuran. Cur. iun. conſil. 122. nume. 3. idẽ Marſil. in l. 1. §. præterea, nume. 25. ff. ad legem Cornel. de ſicar. hanc vt ſingularem doctrinã tradit Decius in cap. licèt cauſam, num. 22. de proba. ſic Gramma deciſ. 43. nume. 4. & deciſ. 60. nu. 16. Soc. iun. conſil. 31. num. 28. lib. 2. Boſſius tract. cauſarum criminalium, titulo de falſis, num. 146. 148. Confert quod ſcriptum reliquit Felinus in cap. 2. num. 18. de reſcrip. & in c. fraternitatis, num. 25. de hæret. quòd ſi quis
4 addat aliquid non ſubſtantiale reſcripto † non punitur pœna falſi, & ſi excommunicatus ſit. quam doctrinam probauit Alcia. in l. 1. §. ſed ſi mihi num. 58. & ibi Coraſ. num. 21. de verbor. oblig. vbi Alcia. poſt Aret. conſ. 71. declarat illud conſilium Angeli, vt procedat quidem, quò ad euitandam pœnam falſi, ſed non redditur validum illud teſtimoniũ, vt probat. at-
5 que ita etiam intelligo quod tradit Iaſ. in d. l. 2. nume. 16. in fin. C. de bon. poſſ. ſecund. tab. dum citando Aretinum d. conſ. 71. inquit Butrigarij & Angeli doctrinam non procedere, quando illa qualitas ſpectat ad cauſam intelligo Iaſonem loqui, quò ad probationem, non quò ad falſum euitandum. ſic etiã ſenſit
6 Ruin. conſ. 149. num. 28. lib. 5. dum dixit † falſum in circunſtantijs, quæ indicem mouere poſſunt nocere, intelligo quò ad fidem probationis, non quò ad falſitatem. ſic Craue. conſ. 6. dum citat Baldum in rubr. de contr. inueſt. quem quidem Baldum ſic etiam intellexit ipſe Alcia. in l. ſi ex falſis, in fi. C. de tráſ. & Soc. iun. conſil. 41. nume. 13. 14. lib. 2. Verùm Iulius Clarus lib. 5. ſenten. iuris § fin. q. 53. verſi. ſcias tamen ſenſit, hos teſtes etiam fidem facere, verius tamen videtur, teſtimonium vitiari, licèt falſi pœnam effugiat. immo & illud ſcribit Alciatus poſt Bert. conſi. 88, Quæſtio inter Franciſcum, & poſt Cæpollam conſi. 3. in criminalibus, dictum Angeli non procedere, quando tanta eſſet illa affinitas, quæ maximè nocere, vel prodeſſe poſſet cauſæ. Butrigarij etiam, & Angeli ſententiam probauit, & Plotus in l. ſi quando. nu. 719. C. vnde vi. qui rectè infert ad
7 declarationem † conſtitu. Mediolani ſub rub. de pœn. c. qui falſum teſtimon: ũ, vt procedat cũ falſum eſt in ſubſtantialibus, nõ cum in accidentalibus, quod cauſæ nocere nõ poteſt. Sic
8 declaratur † ſtatutum Veronæ lib. 3. c. 49. ſub
9 rubr. qui falſum teſtimonium dixerit, & † Ferrariæ lib. 3. ſub rubr. Pœna deponentis falſum.

SVMMARIVM

1 *Falſitas in vna parte commiſſa an alteram partē vitiet.*
2 *Falſum an præſumatur ſcienter, vel ignoranter commiſſum.*
3 *Teſtis præſumitur conſideratè teſtimonium ferre.*
4 *Teſtis dicens falſum teſtimonium, ius diuinum & naturale lædit.*
5 *Ignorantia non excuſat, cùm diligentia requiritur.*
6 *Iudicis arbitrio relinquitur, an teſtis ſcienter, vel ignoranter dixerit falſum.*
7 *Obliuioni præſumitur facto antiquo & inuoluto.*

CASVS CCCVIII.

QVANDO PRAESVMATVR TEſtes ſcienter, vel ignoranter falſum dixiſſe teſtimonium.

NON eſt diſsimilis multùm hic caſus præcedenti. Cùm diſputant noſtri,
1 an † teſtimoniũ, quod eſt in vna parte falſum, ſit & in altera. & in vtra-

quę eſſe falſum affirmant in l. ſi ex falſis.ff.de tranſaction. vbi Bald. declarat, niſi falſum illud per ignorantiam commiſſum ſit. quod ſenſit & Angelus in conſi.194. Viſis proceſsibus,col.2.verſic.1.quia affines,& Alcia.in l.1. §.ſed ſi mihi,nume.59.de verb.oblig. Boſsius tract.cauſarum criminalium, titulo de falſis,
2 nu.147. Sed quęſtionis eſt,an in dubio † prę ſumendum ſit ignoranter, vel ſcienter falſum dixiſſe. Spec.in titulo de teſte.§.1. Ange.in l. pro hærede.ff.de petit.hęred.& Aret.in l.1.§. ſed ſi mihi,de verbo.oblig.& in cap. in noſtra col.3.de teſtib.affirmarunt, pręſumi ſcienter falſum dixiſſe: ex quo teſtis dicere nō debet, niſi quod re vera vidit,& cognouit.quod tribus ſatis ſolidis rationibus comprobauit Alcia.in d.§.ſed ſi mihi.num.60.
3 Prima,quia † teſtis ob iuramentum præſumitur conſideratè, & de eo quod eſt certus teſtimonium ferre.cap.ex reſcripto,de iureiuran. Alex.in rubr.de verb.oblig.num.15.
4 Secunda, quia † teſtis dicens teſtimonium falſum, dicit contra ius gentium, naturale, ac diuinum: quare ignorantia non excuſat. Ange.in l.plagij.C.ad l.Iul.de plag. & tradit Cæpolla conſil.21.
5 Tertia, quia in his, in quibus vti quis diligentia debet, † ignorantia non excuſat. gloſſ. in cap.ad falſariorum,vbi Ioa.de Anan. colu. pen.de crimin.falſi. in dubio ergo falſum depoſuiſſe præſumitur. ſubijcit tamen, & rectè,
6 Alciatus hoc à † iudicis arbitrio pendere, iuxta qualitatem perſonę, temporis ac rei. fieri enim poteſt,vt perſona ſit idiota ac rerum penitus ignara, quæ non ex dolo & culpa, ſed potius ex mera ignorantia,vel memoriæ lapſu aduerſus ipſam rei veritatem teſtimonium ferat: quemadmodum in ruſtico, de quo latè ſuprà egimus in caſu 215. Aliquando etiam tāta eſſe poſſet temporis antiquitas,vt etiam pru
7 dentes lapſu † memoriæ falli poſſent: vt ſcribunt Aretin.in cap.in noſtra de teſtib.& Felinus in cap.fraternitatis,de hæret. ita etiam negotium eſſe poſſet implicitum, & circumuolutum,vt contraria aliqua proferre poſſet.quod ſenſit & Barba.conſi.65 colum.4.lib.4.

SVMMARIVM.

1 *Falſum ſine dolo non committi.*
2 *Falſitas commiſſa non dicitur à notario,qui bona fide cedula falſa accepta, eam in actis inſeruit.*
3 *Statutum Papiæ 37.in criminalibus,ſub rubric.de pœna notariorum,declaratur.*
4 *Statutum Veronæ lib.3.ſub rubr.qui interpellauerit aliquem notarium declaratur.*
5 *Statutum Ferrariæ lib 3.ſub rubr.pœna deponentis falſum,declaratur.*
6 *Conſtitutio noua Mediolani ſub rub de pœnis cap. Quicunque fecerit, vel fieri mandauerit chartā falſam,declaratur.*
7 *Iudicis arbitrio punitur falſitas ſine dolo cōmiſſa.*
8 *Error potius,quàm dolus præſumitur.*
9 *Falſarium aliquem non præſumi.*
10 *Falſum dolo commiſſum præſumi cum is vir eſt diligens, & verſutus.*

CASVS CCCLX.

FALSITAS SINE DOLO QVANdo commiſſa dici poſsit,& qua pœna plectatur.

1 POSITVM eſt in ore omnium † falſum ſine dolo non committi.l.nec exemplum.l.ſi quis Decurio, & ibi Cynus. C.de falſis,omnes in cap.cùm Ioānes, de fide inſtrumen.Gramma.deciſ.60.num.7. latè Socin.Iun.conſil.37.num.28.lib ſecūdo, qui affirmauit multorum auctoritatibus,falſitatem hanc falſi pœna non puniri,ſic Paris.cōſil.169.nume.56.60.lib.4.Et hinc pulchrè docuit Bartolus in l.ſi quis obrepſerit.num.2.ff. de falſis, quòd cùm aliquis ex conſuetudine
2 † & ſtylo fori daret cedulam notario, vt actis insereret, dedit cedulam falſam: notarius bona fide credens ſic fuiſſe, in actis publicis illā ſcripſit, & ex hoc illa pars ſententiam pro ſe obtinuit:an ex hoc ille poſsit puniri de falſo? inquit Bartolus, ſe de facto reſpondiſſe non puniri: cùm in notario dolus non adfuerit,& & per conſequens, inſtrumentum non eſt effectum falſum, vt is etiam producens cedulā de falſo poſsit puniri. quod vtile eſt, inquit Bartolus ad interpretationem ſtatuti Tudertini, quo eſt cautum, quod ſiquis fieri fecerit falſum inſtrumentum, puniatur, & quod ſta-
3 tutum extat Papiæ † in criminalibus,numer. 37.ſub rubrica de pœna notariorum, & Veronę lib.3.cap.52.ſub rubri. qui interpellaue-
4 rit aliquem notarium, & † Ferrariæ lib.3.ſub rubric.Pœna deponentis falſum, & in dominio Mediolani in nouis cōſtitutionibus,rubr. de pœnis cap.quicunque fecerit, vel fieri mādauerit chartam falſam. idem conſulit Bartolus conſ.199. Tudertinus quidem. numero 2. lib.primo Bartolum eſt ſecutus Alexand.conſil.77.numero primo libro primo, qui reſpon

dit

dit in eo, qui falſam notam dedit notario, vt de ea inſtrumentum conficeret, atque ita etiã ſuper dicto ſtatuto Ferrariæ, ſub rubric. Pœna deponentis falſum teſtimonium, vel falsũ inſtrumentum facientis. & idem ſenſit Boſſius tractat. cauſarum criminalium titulo de delicto, num. 36. & titulo de falſis, nume. 100. & Ruinus conſil. 83. num. 5. lib. 4. qui admonent, quòd quando hic caſus occurret: non erit ac cuſandus is producens cedulam quòd mandauerit falſa acta, vel falſum inſtrumentum confici, quia verè falſum non eſt, ſed accuſandus erit, quòd per obreptionem falſi obtinuerit à prætore ſententiam: & tunc de falſo puniri, quæ declaratio eſt memoriæ commendanda. Verùm, & ſi pœnam falſi hic euitat, non tamẽ omnem penitus. quamobrem Alciat. in l. t §. ſed ſi mihi, in fin. de verbo oblig. docuit eſſe
9 puniendum † iudicis arbitrio. Cornæus tamẽ conſil. 182. colum. penult. verſi. & maximè, lib. 4. viſus eſt ſentire nec extraordinem pœna ſtel lionatus hunc eſſe puniendum: & cũ eo ſenſerunt Paris. conſil 151. nume. 23. lib. 4. & Ioannes Ancharanus q. 44. num. 4. ſed ego ab opinione Alciati non recedo, quod verè proce-
10 dit etiam in dubio, quoniam in dubio † error potius præſumitur, quàm dolus, & per conſequens falſitas. gl. in cap. accedens. de crimi. falſi. quæ dixit falſarium aliquem non præſumi, quod reſpõdit & Marſil. conſil. 51. num. 35. Paris dicto conſil. 169. numer. 58. lib. 4. qui poſt alios ſubijcit, per errorem potius præſumi factum, quàm, vt falſum committeretur. quod tamen intelligit, & declarat Curt. ſen. conſil. 55. Super proceſſu inquiſitionis. colu. 6. verſic. Non obſtet quintum, niſi is qui dicitur falſum commiſiſſe, eſſet diligens, & verſutus; quoniam ex dolo feciſſe potius præſumitur quàm per errorem perſonæ tamen huius qualitas, vt aliàs diximus, à iudicis arbitrio iudicanda relinquitur.

SVMMARIVM.

1 *Teſtis nihil accipere poteſt, vt teſtimonium dicat.*
2 *Teſtis veritatem deponere debet, etiam non requiſitus.*
3 *Teſtimonium venale, non eſſe teſtimonium veritatis.*
4 *Iudex pretium accipere non poteſt, vt iudicet.*
5 *Teſtis qui premium recepit, vt teſtimonium ferat, punitur.*
6 *Falſitas eſt veritatis immutatio.*
7 *Iudicis arbitrio punitur teſtis, qui præmium accepit vt deponeret.*
8 *Conſtitutio noua Mediolani ſub rubr. de pœnis. c. ſi quis falſum teſtimonium, declaratur.*
9 *Statutum Papiæ 37. in criminalibus ſub rubr. de pœna notariorum declaratur.*
10 *Teſtis licitè accipit mercedem ſui laboris & damni, dum accedit, vt teſtimonium ferat.*
11 *Teſtis non punitur ſi poſt teſtimonium redditum aliquid accipit.*
12 *Teſtis qui pretium accipit, ne teſtimonium dicat, punitur.*
13 *Iudicis arbitrio punitur teſtis, qui pretium accepit ne teſtimonium ferat.*
14 *Falſarius eſt, qui in iudicio veritatem tacet, dum teſtimonium reddit.*
15 *Iudicis arbitrio punitur occultator probationum.*

CASVS CCCX.

POENA QVAE SIT ADVERSVS teſtes, qui pretium accipiunt, vt teſtimonium ferant, vel taceant.

1 DVBITATVM nõ ſemel fuit, an † teſtis licitè poſſit pretium aliquod accipere, vt teſtimonium pro rei veritate dicer. & nõ poſſe ſentiũt omnes in c. qualiter il. 1. de accuſ. Diuus Thomas & Caietanus in 2. 2. q. 70. art. 1. & probat tex. notabilis in. c. nolite timere. 11. q. 3. & in c. intimauit,
2 de teſti. quibus eſt cõſtitutũ, † teſtẽ liberè etiã nõ requiſitũ debere teſtimoniũ dicere ad proximũ liberandum. & ideo tex. in c. nõ ſanè 14.
3 q. 5. dixit, venale † teſtimonium, nõ eſſe veritatis teſtimoniũ. aliæ recenſet Didacus in c. peccatũ. 2. parte §. 3 nu. 2. de reg. iur. in 6. Sic nec
4 † Iudex pretium accipere poteſt, vt verem ſententiã ferat. l. 2. ff. de cõd. ob turpem cauſã, cuius conſtitutionis rationem rectè deduxit Didacus præcitato loco, numero. 1.
5 Sed dubitationis eſt, quæ pœna hic † teſtis, qui pretium accepit, vt teſtimonium dicat, puniatur. Bartol. in l. prime §. primo, ff. ad legem Corneliam, de falſis, & ibi Marſilius nume. 5. dixit puniri pœna falſi. idem affirmarunt Abbas in capitolo primo, de crim. falſi. & ibi Felin. & idem in cap. licèt cauſam, nume. 30. de probat. Iaſon in l. Diuus, num. 27 de re iud. quibus relatis communem hanc eſſe opinionem teſtatus eſt Didacus in cap. quãuis pactum, parte prime. §. 7. numer. 5. de pactis, in 6. quibus addo Marſill. ſingul. 355. & Plotum in l. ſi quãdo, num. 45. C. vnde vi. Ve-

rũm maximè dubia eſt communis hęc opinio, vt admonuit Decius in cap... num.2. de teſtib.
6 & Didacus d c. quamuis. nam falſum † tunc dicitur, cùm rei veritas immutatur: ſed qui pecuniam hanc accipit, non immutat veritatem, non ergo falſi pœna plecti poteſt. & eo loci Decius rectè reſpondet contrarijs Doctorum rationibus. quamobrem is concludit, hunc teſtem pœna falſi non teneri, ſed alia quidem, quã non declarat. attamen colligimus ex eius dictis dum paulò poſt citat Baldum in c. peruenit, il primo de teſtib. cogen. & alios, voluiſ-
7 ſe ſentire pœnam iudicis † arbitrio eſſe indicendam. quod clarius ſcribit Didacus in d.c. quamuis, & rectè: quia verè hoc caſu iure aliquo certa pœna indicta non eſt. Hinc infertur
8 declaratio ad illam cõſtitut. † Mediolani ſub rubr. De pœnis cap. ſi quis falſum teſtimoniũ. illa etenim conſtitutio conſiderat verum effectum, quòd quis dixerit falſum teſtimonium, vt aliquis cõdemnetur, vel abſolueretur. quamobrem illa diſpoſitio non haberet locũ hoc
9 in caſu. ſic etiam declaratur d. †. ſtatutum Papiæ 37. in criminalib. ſub rubr. De pœna notariorum. & ſtatutum Veronæ lib.3 cap. 52. erit ergo ſolùm locus pœnæ arbitrariæ: quę ſanè
10 pœna ceſſat quando is † teſtis pecuniam accepit loco mercedis ſuorum laborum & expenſarum: iuſtiſsimè enim eam exigere & recipere poteſt cap. ſtatutum. §. pro ferendo teſtimonio, de reſcript. in 6. c. venturis. 4. q. 3. quoniã liberi. C. de teſtib. Crotus in tract. De teſtib. q. 15. Decius conſ. 189. nu. 12. & Didacus in d. ca. peccatum, parte. §. 3. num. 3. de reg. iuris in 6. Sed hic opus erit iudicis diligentia, vt perſcrutetur ac iudicet, ex conditione perſonę, ac pecuniæ datæ ſumma, veriſimile an ſit illam loco mercedis laborum & expenſarum datam eſſe.
11 ceſſat etiam hæc pœna arbitraria, quando † teſtis poſt dictum in iudicio teſtimonium ab eo pro quo teſtificatus eſt aliquid accepit: licitè tunc facit. Marſil. d. l. 1. nu. 6. de falſis. qui nu. 7. ſubijcit, niſi pręceſsiſſet promiſsio. Maius
12 hic exoritur dubium, quid ſi † teſtis pecuniã accipiat, ne teſtimonium dicat? & paucis agẽdo ſentio cũ Baldo in d. c. peruenit, il primo
13 de teſtibus cogen. † iudicis arbitrio puniri, cum à iure pœna certa diffinita non ſit. Baldum ibi ſecutus eſt Felinus in fine. idem Felinus in c. accepimur. nu. 12. in fin. de fide inſtr. Decius in d. l. 1. nume. 3. de teſt. b. & atteſ. & ſi
14 enim is qui in † iudicio teſtimonium dicit, tacendo veritatem falſarius ſit, & puniatur pœna falſi c. 1. crim. falſi. non tamen idem eſt, cùm ſeſe occultando, ad iudicium non veniendo veritatem non aperit, quia ſolùm probationes parti ſubtrahere dicitur: nec iudicis tribunal, ac iuramenti religionem violat. ſolùm ergo vt probationum occultato pœna extraordinaria
15 † iudicis arbitrio puniri debet. ita ſenſit Baldus in l. præsbyteri num. 12 in fin. C. de Epiſ. & cler. Alex. l. Argentarijs. §. cum autem ff. de edeo. Boſsius quẽ mox referam nu. 163. quod & in occultante alterius inſtrumenta cenſuit Abbas in d. c. accepimus. & ibi Felin. num. 12. de fide inſtrum. & in caſu ſequenti dicam poſt Boer. q. 292. in fine. Boſsium tract. cauſarum criminalium titulo De falſis num. 139. qui ſcribit Senatũ Mediolanenſem cõſueuiſſe indicere mitiorem pęnam teſtibus veritatem pro parte ſubticentibus. niſi iuraſſent dicere puram, & meram veritatem. qui loquũtur in ipſis priuatis, non autem in notario, qui dè inſtrumẽto rogatus eſt, & de quo ſtatim dicemus in caſu ſequenti: de iudice autem qui pecuniam accepit vt ſententiam ferat, pleniori manu attingemus infrà in caſu 342.

SVMMARIVM.

1 *Falſarium dici, qui probationes occultauit.*
2 *Notarius protocolum celans falſi tenetur.*
3 *Notarius ſenex ſi dicit ſe non recepiſſe inſtrumentum, quod in ſua iuuentute recepit, excuſatur.*
4 *Iudicis arbitrio relinquitur, an notarius probabiliter poſſit ignorare, ſe inſtrumentum non recepiſſe.*
5. *Notarius celans inſtrumentum ſoli aduerſario petenti non punitur.*
6 *Falſi non tenetur, qui furti committendi cauſa inſtrumenta celat.*
7 *Inſtrumenta ſuo aduerſario ſubtrahens, falſi pœna non tenetur.*
8 *Iudicis arbitrio punitur, qui ſuo aduerſario probationes ſubtraxit.*
9. *Inſtrumentum inualidum occultans non punitur.*

CASVS CCCIX.

POENA, QVA PLECTENDVS SIT probationum occultator.

1 FALSI † is pęna punitur, qui iura rationes, & tabulas celauit. l. Paulus. §. 1. ff. de falſis. & clarè Dioclet. in l. eum qui C. eo. cenſuit, eum qui celauit, vel amouit teſtamentum, falſi crimen cõmittere. quas quidem iuris conſtitutiones intelligunt Doctores

ctores in notario, & publica perſona, quæ rogata de illis aſſet. ita Bald. Alex. Socin. & Purpur. in l. qui accuſare. C. de eden. Marſi. in rubri, C. de proba. nu. 80. & alios recenſet Boe.
2 q. 292. num. 5. inquiunt iſti, † notarium puniri de falſo, ſi celat ſuum protocolum, vel ſi negat ſe aliquod inſtrumentum recepiſſe.

Declaratur hic caſus primò, vt nõ procedat
3 quando is † notarius iam effectus ſenex affirmaret ſe non recepiſſe inſtrumentum, quod verè iuuenis receperat: tunc enim pœnam falſi euitat. ita in ſpecie Angel. in §. ſi autem, in auth. de trie. & ſemiſſ. Dec. in c. 1. num. 58. de proba. Purpur. in d. l. qui accuſare num. 8. C. de eden. qui tamen rectè inquit, hoc relinqui
4 † iudicis arbitrio vt ipſe iudicet iuxta qualitatem facti & perſonæ, an negatio illa prouenerit à probabili obliuione, vel potius ex dolo. idem ibidem ſenſit Alcia. num. 12. idem cēſuit Boer. d. q. 292 num. 6. & ad rem conferũt, quę diximus de obliuione ſuprà in caſu 225.

5 Declaratur ſecundò vt nõ procedat † quãdo is notarius celaret illi ſoli aduerſario petẽti cæteris autem omnibus oſtenderat: ita Bar. in l. 3. §. ſi quis dolo. ff. de tab. exhib. Decius in dicto cap. 1. num. 58. in fin. de probat. Purpur. d. l. qui accuſare nume. 8. verſic. ſecundò limitetis. & ibi Alciat. nume. 12. Boerius dicta q. 292. nume. 7.

6 Declaratur tertiò vt non procedat in † eo, qui celauit inſtrumenta non cauſa veritatis occultandæ, ſed potius furti committendi: is enim tunc furti pœna, non falſi mulctabitur l. qui tabulas. l. qui tabularum. ff. de furtis glo. & Bart. in l. 1. ff de publ. iud. Alciat. in dicta l. qui accuſare. nume. 12. in fin. C. de eden. Boer. d. q. 292. nume. 2.

7 Declaratur quartò, vt non procedat in † eo, qui ſuo aduerſario ſubtraxiſſet, & occultandę veritatis gratia inſtrumenta, & rationes cela-
8 ret. nam is ſolùm pœnam extraordinaria † iudicis arbitrio punitur, vt retulimus in præcedenti caſu poſt Abbatem, & Feli. in c. accepimus, de fide inſtr. & Boer. d. q. 292. in fin. qui Henricum Boic in d. c. accepimus, eiuſdẽ fuiſſe opinionis ſcribit. quo loci latiſſimè diſſerit Boerius an hic probationũ occultator puniatur etiã in amiſſione cauſæ, in qua alioqui ius fouet. qua de re nunc non contendo.

9 Declaratur quintò, vt nõ procedat † in eo, qui ſupprimeret inſtrumẽtũ inualidum, quod nocere nemini poteſt: ita ſenſit Alber. tract. ſtatuto. par. 2. q. 147. ex l. ſi quis aliquid. §. teſtamentũ. de pęnis, & attigi ſuprà in caſu 306. num. 15.

SVMMARIVM.

1 *Teſtis qui vnum dixit in iudicio, & aliud extrà punitur.*
2 *Bartoli opinio in l. eos. nume. 8. ff. ad l. Cornel. de falſis, reÿcitur.*
3 *Iudicis arbitrio puniri teſtes, qui vnum in iudicio & aliud extra iudicium atteſtati ſunt.*
4 *Iudicis arbitrio puniuntur teſtes, qui falſum depoſuerunt extra capitula.*

CASVS CCCXII.

QVA PLECTENDI SINT POENA teſtes, qui vnum in iudicio, & aliud extra iudicium atteſtati ſunt: & qui falſum extra capitula dixerunt.

CVm teſtis vnum affirmauit extra † iudicium, & deinde contrarium dixit in iudicio, puniendus eſt. ſed dubitant noſtri qua pœna † Bar. in l. eos. num. 8 ff. ad l. Corne. de falſis, docuit pęna falſi puniendum eſſe. & cũ eo ſenſerunt Tyndarus in tract. De teſtib. c 11. Afflictus in conſti. Neapol. lib. 3. titulo De periurijs. num. 14. Verùm horum opinio iure non videtur probari: quò circà contra Bartolum ſenſerunt Bal. in c. 1. §. ſi anim. colu. 2. quid ſit inueſt. Alber. in tract. ſtatu. 2. parte. q. 147. & contra Bartolum communem eſſe ſententiam teſtatur Alex. cõſi. 74. num. 7. lib. 1. à Bartolo etiam diſſentit Feli. in c. cùm in tua, de teſtib. ſic Marſil. in d. l.
3 eos nu. 9. vbi nu. 16. in fi. inquit hũc teſtẽ † puniri poſſe leuiter, vt mendax quã ſanè pœnam iudex pro qualitate facti & perſonæ æſtimabit. quod etiã clarius affirmauit Didacus in c. quãuis, prima par. § 7. nu. 5 propè mediũ de pactis
4 in 6. Nõ abſimile eſt, quod dicimus, † teſtes deponẽtes falſum extra capitula, nõ puniri pęna ordinaria falſi, ſed iudicis arbitrio: ita reſpondit Baldus cõſ. 106. Cùm peteretur li. 1. & Bolog. conſil 30. Ser Sauius quos ſecutus eſt Viuius tract. cõmuniũ opinionum, opinione 351. in fi. & ante omnes ita cenſuit Gandinus tract. maleficiorum ſub rubr. De falſarijs nu. 22.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis arbitrio punitur falſarius cùm ex officio per inquiſitionem contra eum proceditur.*
2 *Falſitas coram delegato commiſſa, ab eo punitur, & quomodò.*

3 *Statutum Papiæ 37. in criminalibus, ſub rubr. de pœna notariorum declaratur.*
4 *Conſtitutio noua Mediolani ſub rubr. De pœnis, c. ſi quis falſum teſtimonium, declaratur.*
5 *Iudicem ex officio & ſuo arbitrio punire eum, qui coram eo inſtrumentum falſum produxit.*

CASVS CCCXIII.

POENA FALSARII QVAE, CVM cõtra eum ex officio & per inquiſitionem proceditur.

DIXIMVS iam falſi crimen graue eſſe,
& varijs pœnis vtroque iure puniri
vt ſuprà in caſu 306. expoſuimus quę
obtinent locum, quando mediante
accuſatione atque ita iudicio ordinario pu-
niendi ſint, ſecus ſi contra eos ex offic.o per
inquiſitionem proceditur: quoniam tunc ſo
1 la pœna † extraordinaria ad iudicis arbitriũ
plectuntur. ita glo. in l. nullum. C. de teſtib. &
ſcribit Didacus in c. quamuis, parte prima. §.
7. num. 5. de pactis. in 6. ductus etiam authori-
tate Practici Papienſis in forma iuramenti te-
ſtium. in glo. in verbo falſitate nume. 4. quo lo
ci in fin. illius gloſſæ, inquit, vtile admodùm
eſſe ad illius quæſtionis diffinitionem, quan-
2 do teſtis dixit † falſum corã iudice delegato
ad examinandum & interrogandum, vt ab eo
puniri poſsit pœna ordinaria: à iudice verò
cauſę, & delegante pœna extraordinaria: quæ
cùm primùm curauerit is teſtis puniri, grauio
rem illam ordinariam euitabit. Hic certè ca-
3 ſus notabilem declarationem adfert † ſtatuto
Papienſi 37. in criminalibus, ſub rubric. De
4 pœna notariorum. & † conſtitutioni Medio-
lanenſi ſub rubric. De pœnis. c. ſi quis falſum
teſtimonium, vt ita demum pœnę illæ ordina-
riæ indictæ locum habeant, cum per accuſa-
tionem proceditur, non cum per inquiſitio-
nem, quod eſt ſummoperè obſeruandum. quæ
confirmantur ex ſimili doctrina Cyni in l. vbi
falſi. C. ad l. Cornel. de falſ. quam ſecutus eſt
Practic. Papienſis in forma libelli ad reſcindẽ
dam ſententiam in gloſſa in verbo inſtrumen
5 tum, nume. 4. dum affirmarunt Iudicem † ex
officio extraordinariè poſſe punire eum, qui
falſum inſtrumentum coram ſe in cauſa ciuili
produxit, & ſubijciunt, quòd hac pœna infli-
cta, ceſſabit illa ordinaria, cui locus eſſet, ſi
iterum accuſari is poſſet.

SVMMARIVM.

1 *Falſis precibus qui aliquid conſequuntur, qua pœna puniantur.*
2 *Reſcriptum falſis precibus impetrans, vbi pœna à iure eſt indicta illa ſeruatur.*
3 *L. vlt. §. 1. C. de ijs qui à non dom. manumiſſ. ſunt declaratur.*
4 *Iudicis arbitrio punitur qui reſcriptum per obreptionem obtinuit, ſi non datur ſpecificum nomẽ criminis.*
5 *L. & ſi legibus. C. ſi contra ius vel vtil. publ. intellectus.*
6 *Reſcriptum falſis precibus impetrans aliquãdo pœna mortis punitur.*
7 *Conſtitutio noua Mediolani ſub rubr. De reſcriptis in fine, declaratur.*
8 *Statutũ in Brixiæ in criminalibus. c. 103. ſub rub. De pœna producentis chartam, ibi, tanquam falſarius, declaratur.*
9 *Reſcriptum falſum qui obtinuit, falſum narrando, & probando, pœna falſi punitur.*
10 *L. ſi quis obrepſerit. ff. de falſis intellectus.*
11 *Dictio tamquam, quid ſignificet.*
12 *Libellus pro precibus interdum ſumitur.*
13 *Dictionis perinde, ſignificatio.*
14 *Obripiens aliquid per mendacium à priuato, punitur iudicis arbitrio.*
15 *Rogatus ire cum amico, non punitur, ſi is amicum obuiam factum occidit.*
16 *Reſcriptum qui per ſurreptionem obtinuit, non punitur.*
17 *Delinquens negando deliquiſſe, non punitur de illo mendacio,*
18 *Sanguinem proprium redimere quouis modo licet.*
19 *Delinquens inquiſitus ſi efficit, vt ſuo nomine alter falsò compareret, non punitur.*

CASVS CCCXIIII.

POENIS QVIBVS AFFICIANTVR qui falſis precibus reſcripta, & his ſimilia impetrarunt. & de intellectu l. ſi quis obrepſerit. ff. ad l. Cornel. de falſis.

1 QVI falſis † precibus aliquid conſe-
quuntur; pręter id quod impetratis
carere debent. l. & ſi legibus. C. ſi cõ
tra ius vel vtil. publ. & ſcripſi ſuprà
in caſu 201. pœna etiam alia puniuntur. nam
interdum

interdum falſi pœna, interdum arbitraria ple
cti ſolent. quoniam verò rem hanc ſcitu omni
nõ dignam perplexè noſtri tractarunt, ideo
clarius enarrãda nobis eſt. caſus ergo aliquot
ita conſtituo.
2 Primus eſt, cùm † reſcriptum illis in caſi-
bus impetrati, in quibus iam certa pœna ſanci
ta eſt: illi tunc ſtandum eſt, cùm clarũ illud,
non autem dubium ſit: quemadmodum in ca
3 ſu † l. vlt. §. 1. C. de ijs qui à non dom. manu-
miſſ. ſunt. qua indicitur pœna manumittendi
ſeruum alienum, falſis ad hoc precibus impe-
trato à Principe reſcripto, vt is manumittens
manumiſſum mancipiũ vero domino reſtituat
illiq; duo alia det, & eius ſexus & qualita-
tis fiſco inferat. quã ſanè cõſtitutionem in hãc
ſententiam attulit Baldus in l. & ſi legibus. nu.
2. C. ſi contra ius vel vtil. publ.
Secũdus eſt caſus, cùm obreptio, vel ſubre-
ptio non incidit in aliquod ſpecificum crimi-
4 nis nomen: tunc pœna † arbitraria impetrãs
ille punitur. ita ex Baldi ſententia intelligun-
5 tur d. † l. & ſi legibus. C. ſi cõtra ius vel vtil.
publ. in illis verbis: & ſi nimia mentientis re-
periatur improbitas, et à ſeueritati ſubiaceat
iudicantis. verùm gloſſa in c. dicenti. §. & ſi le-
gibus. 25. q. 2. quam probauit Salic. in d. l. & ſi
legibus, vt pœna falſi illa ſit. ſed ego à Baldo
non diſſentio. id quod viſus eſt ſenſiſſe Rebuf-
fus in commentarijs ad Conſtit. Regias tomo
ſecundo titu. De reſcriptis, articulo 66. glo. vl-
tima. Quo circà ibidem ſcribunt Baldus, &
Caſtrenſis, interdum tantam fore impetrantis
6 improbitatem, vt pœna † mortis iuſtè dignus
iudicari poſſit: quemadmodum de illo exem-
plum attulerunt, qui falſis precibus impetra-
uit aliquem, vt bannitum, cũ non eſſet, prehen-
di. ob quod is prehanſus in magno vitę diſcri
mine poſitus fuit, cùm vix ſe illum verè bãnitũ
oſtendere potuerit: ita autẽ deiecta falſus pre-
cator capite mulctatus eſt. atque ita hoc in ca-
7 ſu intelliguntur † nouæ cõſtitutione Medio-
lani rubr. De reſcriptis. in fina. quibus ſancitũ
eſt, impetrãtes reſcripta puniri arbitrio Sena-
tus, ſi calumnioſè ſa la in his habuerint. intel-
liguntur cùm hęc obreptio non tranſit in no
mẽ ſpecificũ criminis. pęna etiã arbitraria pu-
nitur is, quem lex communis, vel ſtatutũ vult
puniri tanquam falſarium. ita egregiè ſcribũt
Baldus in c. nonnulli gratia nu. 3. extra de re-
ſcrip. & Feli. in c. ſolitæ nu. 3. de maio. & obe-
dien. quod (inquit Baldus) eſt adnotandũ pro
interpretatione ſtatutorũ. ita ergo erit declarã-
8 dum † ſtatutũ Brixiæ in criminalibus cap. 103.
ſub rubric. De pęna producentis chartam; &
cap. 105. ſub Rubric. De pęna facientis officiũ
miniſtri. ibi puniatur tanquàm falſarius inſtru-
menti.
Tertius eſt caſus cùm quis à Principe, vel à
9 magiſtratu doloſè reſcriptũ obrepſit, falſum †
ſcilicèt narrando atque probando: tunc quia
falſarij nomen obtinet; atque ita illud crimi-
nis nomen ſpecificum conſequitur, falſi etiam
pœna punitur. ita ſenſit Baldus in d. l. & ſi le-
gibus num. 2. C. ſi contra ius vel vtil. publ. &
& in l. 4. in fine. C. quomo. & quando iudex.
qui hãc pœnam ordinariam eſſe intellexit. ſic
10 explicans † l. ſiquis obrepſerit. ff. de falſis, vt
verè loquatur cùm probando falſum obreptũ
eſt, & cum illo ſenſerunt Bart. d. l. ſi quis obre
pſerit, & ibidem Marſil. num. 11. & Pariſius cõ-
ſil. 151. num. 34. lib. 4. Beroius tamen in cap. ſu-
per literis, prima lect. nume. 2. & ſecunda lect.
nu. 4. de reſcriptis. docuit d. l. ſi quis obrepſe-
rit ſimpliciter loqui, cũ quis à Principe falſis
precibus obrepſit reſcriptũ. nec differẽtiã con
ſtituit, quòd vel narrando, vel probãdo obre-
ptũ ſit, & atque ita etiã is intelligit. l. 1. §. ex il-
la quoq; ff. eod. de falſis, & cũ Beroo ego (vt
ingenuè fatear) ſentio: quamquàm magna ſit
Bartoli, Baldi & aliorũ auctoritas. ad hoc me
mouent clara verba illius. l. ſi quis obrepſerit,
ſic enim legitur. Si quis obrepſerit pręſidi pro
uinciæ tam per acta, quàm per libelli interpel-
lationẽ, &c. ex illa dictione, acta, intelligimus
per ipſas probationes, quæ inter acta cõnume
rantur: per libellum verò ſimplicem ipsã nar-
11 rationẽ, & illæ † dictiones, tàm & quàm, ſepa
rationẽ oſtendunt: & ſi comparationẽ æqua-
liter faciant vt probat Iaſ. cõſi. 143. nu. 5. lib. 4.
poſt Bar. in l. pro hęrede. in prin. ff. de acq. hæ
red. & clarius ſeparationẽ oſtendere reſpõdit
Alcia. reſpõ. 487. nu. 18. ex l. vlt. §. vlt C. de do
tis promiſſ. Cõfirmatur hic ſenſus ex exemplo
ibidẽ a Modeſtino relato, dum inquit, Alexan
drũ Seuerũ ita reſcripſiſſe. Si libello dato ad-
uerſarius tuus veritatem in precibus ab eo da
tis nõ adiecit. loquitur Alexãder ſolùm in ob
reptione cõmiſſa ſimpliciter narrando; vt ver-
12 ba ipſa aperta oſtendunt. & † libellus ſumitur
eo loci pro ipſis precibus Prĩcipis datis, quod
probat. l. ampliorẽ §. in refutatorijs, vbi gl. C.
de appell. & clarius l. 1. C. quãdo libellus Prin
cipi datus. & egregiè ſcribũt doctiſſ. Budæus
& Alciatus in l. nec quicquã. §. vbi decretum.
ff. de off. procõſ. ſed difficile admodùm eſſet ĩ
iudicijs a Bartolo & cęteris recedere, cùm pręſ
ſertim benignior interpretatio in his recipiẽ-

da ſit. Illud etiam non omitto, pœnã falſi in ca
ſu d. l. ſi quis obrepſerit, eſſe verè ordinariam
13 vt oſtendit illa † dictio, perinde, poſita in illo
textu, cuius natura eſt denotare omnimodam
ſimilitudinem, vt inquit Bar. in l. ſacrilegij. §.
is autem. ff. ad l. Iul. pecu.. Decius cõſ. 361. nu.
4, qui alios recenſet.
Quartus eſt caſus cùm quis per mendacium
14 aliquid † à priuato obrepſit: tunc, ſi ciuiliter
agitur, de dolo tantùm falſus is precator tene
tur: ſi verò criminaliter extraordinem iudicis
arbitrio plectitur. ita docuit Bero. in d. c. ſu-
per literis, prima lect. num. 2. & ſecunda lectu-
ra num. 4. de reſcriptis. qui verum eſſe intelle-
xit, modò obreptio illa non incideret in ſpeci
ficum nomen criminis: quoniam tunc pœna
illius criminis puniretur. Hinc ſcriptum reli-
quit Marſil. in d. l. ſi quis obrepſerit. nume. 8.
15 quòd ſi quis † amicum rogauit, vt vnà ſecum
ad aliqua negotia ſua pertractanda iret: & de
inde factus obuiam inimico eũ interfecit; ami-
cum rogatum non puniri aliqua pœna, ſe rogã
tem illum obripientem: atque ita huius ſenten
tiæ auctorem Raphaelem Fulgoſium citat. quã
quàm ad rem hanc noſtram haud multùm con-
uenire ego credam.
16 Quintus eſt caſus, cùm † per ſurreptionẽ,
hoc eſt cùm quis tacita rei veritate aliquid vel
à Principe, vel à magiſtratu, vel à priuato obti
nuit: tunc is priuatur quidem cõmodo rei im
petratæ, ſed non punitur alia pœna ita Bero.
in d. c. ſuper literis, ſecũda lect. nu. 4. in fine. il
lam rationẽ is retulit, quia nõ dicitur propriè
peccare, ex quo ſeipſum deregere nõ cogitur.
Hinc in ſpecie noſtra ſcriptũ reliquit Bal. in l.
& ſi legib. num. 2. verſ. aut obrepſit reus men-
daciter. C. ſi contra ius vel vtil. public. reum
17 † per mendacium negantem ſe commiſiſſe de
lictũ, cùm verè commiſerit, aliqua pœna pu-
18 niendũ non eſſe, ex quo † vnicuique licet per
phas ac nephas propriũ ſanguinem redimere.
l. 1. C. de iis qui ſibi mortem conſciue. omnes
l. tranſigere. C. de tranſact. huc ſpectat quod
reſpõdit Rubeus inter cõſilia Soc. iun. cõſ. 38.
19 nu. 5. 10. lib. 2. criminis reũ, qui † falsò effecit,
vt alter ſuo nomine cõpareret in iudicio, ob
illam falſam comparitionem non eſſe punien-
dũ, quoniam (inquit ille) illi licuit qualiter
cumque ſuum ſanguinem redimere.

SVMMARIVM.

1 *Falſarius eſt & is qui falſo vtitur.*
2 *Falſum fabricans, et eo vtēs pœna ordinaria falſi punitur.*
3 *Falſo vtens punitur pœna arbitraria.*
4 *Statutum Papiæ 37. in criminalibus, ſub rubr. De pœna notariorum dum punit vtentes falſo quomodò intelligatur.*
5 *Statutum Veronæ lib. 3. cap. 50 ſub rub. Qui produxerit falſum inſtrumentum declaratur.*
6 *Falſum committere non dicitur, qui ignoranter falſo vtitur.*
7 *Statutum Brixiæ 103. in criminalibus. ſub rubri. De pœna producentis chartam declaratur.*
8. *Iudicis arbitrio puniri debet, qui tanquam falſarius puniendus eſt.*
9 *Falſo vtens in facto proprio ſcienter uti præſumitur.*
10 *Falſo qui vtitur in facto alieno præſumitur ignoranter vti.*
11 *Ruini reſponſum conſ. 85 nume 6. lib. 4 ſub incude reuocatum, & veris rationibus confutatum.*
12 *L. qui in alterius de reg. iuris intellectus.*
13 *Iudicis arbitrio relinquitur, an actor, qui in ius alterius ſucceſſit, probabilem habeat cauſam ignorantiæ.*
14 *Falſos teſtes qui produxit, ſi deinde proteſtatur, ſe illis vti nolle, non punitur.*
15 *Conſtitutio noua Mediolani ſub rubr. De pœnis. §. ſi quis falſum teſtimonium, verſ. eiſdem pœnis declaratur.*
16 *Falſum fabricaſſe qui falſi accuſatur ſatis dicitur, ſi fabricatorem non nominat.*
17 *Falſo vtens non dicitur fabricaſſe, niſi probetur eũ inſtructum fuiſſe de falſitate.*
18 *Statutum Ferrariæ lib. 3. ſub rubr. Pœna producentis, vel vtentis falſum, declaratur.*
19 *Statutum Papiæ 37. in criminalibus, ſub rubr. De pœna notariorum, declaratur.*
20 *Falſis teſtibus qui vſus eſt in facto proprio, ſcienter feciſſe præſumitur, ſed contrarium probari poteſt.*
21 *Cautela reſpondenti interrogationi, an velit vti teſtibus falſis.*
22 *Falſis teſtibus vtens, cum legitimos credit, reſpondet aliquando ſe vti illis velle quatenus ſolùm veri & legales, & ibi, an illa reſponſio bona ſit.*
23 *Cautela noua eorum, qui vti nolũt falſis teſtibus, & quomodò eludi illa poſſit*
24 *Procuratorem ſuo facto non poſſe efficere, vt dominus incidat in pœnam.*
25 *Mandato ſpecialiſſimo atque in indiuiduo opus eſſe cùm procurator vult pro domino reſpondere, ſe velle vti teſtibus, qui falſi creduntur.*
26 *Mandatum ſingulare quid.*
27 *Falſi teſtimonij renuntians non punitur, ſi illa iã produxit.*

28 *Renuntians teſtibus falſis, quãdo à pœna falſi excuſetur.*

29 *Statutum Veronæ lib. 3. cap. 50. ſub rubric. Quòd producens falſum inſtrumentum, ibi, & teneatur per ſacramẽtum dicere cauſam, declaratur.*

30 *Falſum qui fabricauit, vel ſcienter falſos teſtes produxit, pœnam falſi non euitat, etiam ſi eorum vſui renuntiat. quod & ibi declaratur.*

CASVS CCCXV.

QVIBVS POENIS AFFICIANtur vtentes falſo. quando ſcienter & quando ignoranter falſo vti quis dicatur. & quando renuntiando vſui teſtium, à pœna falſi quis excuſetur. plures declaratæ leges municipales Mediolani, Papiæ, Brixiæ, Veronæ, atque Ferrariæ.

FALSARIVS non ſolùm is eſt, qui falſum dixit teſtimonium, vel falſum inſtrumentum fabricauit, verùm etiã qui
1 † falſis ipſis teſtimonijs, inſtrumentis,
ſimilibusq; vtitur. l. falſi §. ordine. ff. ad l. Cornel. de falſis. l. maiorem. & l. ſi falſos. C. eo. ſolet tamen in pœna infligenda conſtitui differentia, an falſum quis fabricauerit & vſus ſit. vel ſolùm iam falſo fabricato ab altero ipſe eo
2 ſolùm vſus ſit. priore caſu, cùm quis † fabricat & vtitur, pœna ordinaria ac directa legis Corneliæ de falſis punitur, ex d. l. maiorem. &
3 l. 1. ff. eo. ſecundo verò caſu ſolùm † punitur alia quadam pœna non directa, quę mitior eſt. ita Cynus in l. 2. col. 1. verſi. quæritur circà C. de fide inſtr. quem ſunt ſecuti Io. de Ana. in c. ad falſariorum. col. 1. in fi. de crim. falſi. qui latè differit. & ex illo textu ac aliorum autoritatibus confirmat. quibus addo Io. Fabr. in §. item lex Corneliæ, de falſis. in fi. inſt. de pub. iud. Pract. Papienſem in forma libelli ad reſcindendam ſententiam in gloſſa in verbo dolosè, nu. 3. Marſil. conſ. 47. nu. 5. & latius conſil. 24. num. 19. & Afflictum deciſ. vlt. num. 18. in fine. mitiorem hãc pœnam intelligunt eſſe relegationem ad tempus. ita Angelus & Sali. in d. l. 2. C. de fide inſtr. & Anania loco iam citato, ex tex. d. l. falſi. §. ordine. quod ſanè exilij tempus, cùm diffinitum non ſit, efficit pœ-
4 nam hanc eſſe arbitrariam. Papiæ tamen † ex ſtatuto 37. in criminalibus, ſub rubr. De pœna notariorum, & in toto Dominio Mediolanẽſi ex nouis conſtitutionibus, ſub rub. De pœnis, cap. ſi quis falſum teſtimonium. æquè puniuntur falſo vtentes, ac fabricantes ſi modò ſcienter vſi fuerint. & rectè dixit ſtatutum Papienſe & conſtitutio illa Mediolanenſis, ſi ſcienter
5 vſi fuerint. ſic etiam ſancitum eſt ſtatuto † Veronę lib. 3. cap. 50. ſub rub. qui produxerit falſum inſtrumentum. nam & iure communi ita ſancitum eſt, quoniam ignoranter vtens falſis
6 probationibus † falſum committere non dicitur. ita gloſſ. admodum notabilis in l. 1. C. ſi minor ſe maio. dixe. quam ibi ſummopere cõmendauit Bel. num. 3. qui ob id infert, non ſequi: ſunt falſi teſtes, ergo producens falſum commiſit. quia produci poſſunt ab eo, qui credit capitula vera eſſe ac etiam teſtes. nam probabiliter ſuper facto alieno errare potuit. Bri-
7 xiæ † tamen extat ſtatutum in criminalibus, cap. 103. ſub rubr. de pœna producentis chartam, vel condemnationem falſam in iudicio, verſi. & ſi ignoranter. quo eſt cautum, quòd ignoranter producens inſtrumentum falſum ad ſui poſtulationem factum, ſi interrogetur reſpondeat ſe eo vti velle, quod puniatur tanquàm falſarius quã pœnam ego intelligo eſſe
8 † arbitrariam iudici, ob illam dictionem tanquam. ita in ſpecie pulchrè ſcribit Bel. in cap. nonnulli gratia. nume. 3. extra de reſcrip. qui dixit, hoc eſſe annotandum pro ſtatutorũ interpretatione. Baldum eſt ſecutus Feli. in cap. ſolitæ. num. 3. de maio. & obed. & attigi ſuprà in caſu præcedenti. nu. 8. & in caſu illius ſtatuti ineſſe videtur quædam ratio aliquantulum excuſatoria, quoniã is ignoranter producens, ab initio mali propoſiti non fuit: & ob id videbatur omnino abſoluendus. verùm poſtquàm reſpondit, ſe velle vti, pœnæ redditur obnoxius, ſed nõ in totum ob initium minus doloſum; quod iure communi, vt dixi, non punitur. Sed quid in dubio, an præſumatur dolosè & ſcienter vſum fuiſſe falſis his probationibus, vel ignoranter? ſunt diſtinguendi
9 duo caſus. Primus eſt cùm quis † teſtibus & probationibus falſis vtitur in facto proprio: tunc ſcienter & dolosè vti præſumitur. ita in terminis Baldus in conſil. 446. Quidam teſtes producti. verſi. ex hoc ſequitur. lib. 5. quod citra omnem controuerſiam verum opinor. nec enim in facto proprio ignorantia prҫſumitur. l. verius. ff. de proba.

Secundus eſt caſus, quando factum eſt alienum, quod quidem regulariter ignorari prҫſumitur. l. vlt. ff. pro ſuo. cum ſimilibus. quo
10 quidem in caſu verè opinor † non præſumi dolosè & ſcienter factum. id quod ſenſit Bar. in l.

l. ſi falſos. C. de falſis. in illis verbis, ex eo ꝙ
eum ad hoc ſcienter produxerit. & ſic præſup
ponit ſcientiam ex parte producentis, quę nō
pręſumitur, cùm factum alienum eſt deductum
& capitulatum. d. l. verius. ff. de proba. quod
clarè & apertè magis cenſuit Bald. in d. l. vlt.
nu. 3. in ſi. C. ſi minor ſe maio. dixe. dū dixit,
ꝙ produci ab eo poſſunt falſi teſtes, qui credit
capitula vera & teſtes veros. nam (inquit Bal
dus) ſuper facto alieno potuit probabiliter er
rare. nec aliter ſenſit Caſtr. in l. 2. C. de fide
inſtr. & Gand. in tract. maleficiorum, ſub ru-
bri. De falſarijs. & clarius Capici. deciſ. 67. nu.
21 7. Contrariam ſententiam ſolus † Ruinus tue
tur in conſ. 86 nu 6. lib 4 & ſi conetur oſten
dere hanc ſuam opinionem eſſe ex mente Bar
toli & aliorum, quos retuli. quod minimè ve-
rum arbitrior. ait Ruin. ſcientiam ēt hoc caſu
præſumi, quoniam in actore, qui ad iudicium
paratus venire debet, ignorantia probabilis
nō eſt, vt docuit Bar. in l. cùm filius. §. in hac.
22 de verbo. oblig. ſic declarando † l. qui in alte
rius, de reg. iuris. & ibi Deci. nu. 5. & Cagnol.
in fine. Sed reſponderi pōt ex declaratione,
quam facit Car. in conſ. 94. quē probauit De-
cius in d. l. qui in alterius num. 5. verſ. & iſtam
legem, ꝙ licèt actor ita nō excuſetur vt reus,
excuſatur tamen ſi cauſa ſubeſt probabilis: vt
in caſu iſto, quoniam præſupponimus factum
alienū tale eſſe, quod probabiliter ab iſto igno
rari poſſens. ſentiunt enim Doctores compa-
ratiuè iuſtiorem eſſe excuſationis cauſam rei
conuenti quàm ipſius actoris. præſupponētes
ipſum poſitium, ēt ex latere actoris probabi-
lem adeſſe poſſe excuſationem. quod ſenſit &
clarius Cagnol. in d. l. qui in alterius, in fine.
23 qui † iudicis arbitrio terminādum relinquit.
vtitur deinde Ruin. eorū autoritate, qui dixe-
24 runt, ꝙ ille, qui falſos teſtes produxit. & ſi da
inde dicat ſe nolle illis vti, teneatur tamen de
falſo, quam quidem aſſertionē rectè quidē af-
firmauit Bar. in d. l. ſi falſos. C. de falſis. & An
gel. Aret. in tract. maleficiorū, in verbo Falſa-
rio. n. 42. verſi. & ſcias. & Caſtren. d. l. 2. C. de
fide inſtru quod ea rōne dixiſſe videntur Do-
ctores ij, quia ſciēter falſum hoc cōmiſerunt:
ſcientiam etenim pręſupponunt. verùm huius
aſſertionis alia eſt ratio. nēpè, quia verè quan-
tùm in ſe fuit falſum cōmiſit. quod latius ſta-
tim explicabo. Doctores ergo à Ruino relati
pręſupponunt quidem adeſſe debere ſcientiā.
ſed illud non affirmant, in facto alieno illam
præſumi. immo contrariam potius ſentiunt,
vt iā retuli. reiecta ergo Ruini opinione cum

Bar. & Bal. ſentio, ignorantiā hoc caſu præſu-
mi cùm factū eſt alterius. Quę ſanè declaratio
15 eſt maximè vtilis ad interpretationem † con-
ſtitutionis Mediolani. d cap. ſi quis falſum te-
ſtimonium, ibi, in verſ. Eiſdem pœnis tenean
tur, qui ſcienter & doloſè in cauſa criminali
falſum, &c. nam, cùm conſtitutio non proui-
deat, vel declaret vlterius, quando ſcientia prę
ſumatur, ſtandum eſt diſpoſitioni iuris cōmu-
nis. cùm ergo factū eſt propriū, eo ipſo ſcien-
tis pręſumitur. & econtrà cùm factū eſt alie-
num, probabit ergo is ſcientiam, qui falſi ac-
cuſationem intendit. quæ quidem probatio
dupliciter fit, tiam ſi agitur, vt probetur con-
16 tra eum, qui fabricaſſe † falſum inſtrumentum
dicitur, eo ipſo probatur quòd accuſatus nō
docet qui fabricauerit, vel ꝙ ab alio recepit.
ita Sali. in d. l. ſi falſos, prope finē verſ. Quęro
ab extra. C. de falſis. Alex. cōſ. 77. lib. 1. Marſil.
in l. qui falſam. num 109. ff. de falſis. & Boſsius
tracta. cauſarū criminaliū, tit. De cōuictis. nu.
56. qui ita in Papienſi quodam accidiſſe ſcri-
bit. idē titu. De falſis. nu. 126. cùm verò agitur
vt probetur contra eum, qui falſo tantùm vſus
eſt. probandū eſt, ꝙ de falſitate fuit inſtructus,
vel ꝙ inſtrui potuit & noluit. ita Angel. in d.
l. ſi falſos, propè finē, ibi, ſed credo non rele-
uare. & ibi ēt Sali. circa mediū, verſi. ſed hoc
credo modicum. qui dixerūt nihil prodeſſe,
17 etiam ſi aſsignetur † ei terminus ad delibera-
tè reſpondendum. nam quomodò deliberatè
reſpōdere pōt, ſi probabiliter ignorat factum
alienum? quod quidē ego intelligo, ſi huiuſ-
modi eſt ſuper quo certitudo haberi facilè nō
pōt. Intelligo ēt niſi ſtatuto eſſet cautū (vt cau
18 tum eſt Ferrariæ lib. 3. ſub rubr. Pœna produ-
centis, vel vtentis falſum in fine) ꝙ facta inter
rogatione, an velit vti, is deliberate reſpōdeat,
velle vti, & deinde alleget, ſe per ignorantiam
reſpondiſſe. de ignorantia conſtare debet. in-
telligitur inquā, ꝙ aliter cōſtet, quàm per ſim
plicē aſſertionē. ita egregiè Ruin. conſ. 86. nu.
19 7. li. 4. Hę difficultates ceſſant Papię ex d. † ſta
tuto 37. De pœna notariorum. quo cautū ex-
preſsè eſt, ꝙ ſatis intelligatur ſcienter & dolo
sè teſtes produxiſſe, vel illis vſum fuiſſe, qui
poſt publicationē teſtium interrogatus, an vti
velit, reſponderit velle. ſimile extat ſtatutum
Veronę lib 3. c. 50. ſub rubri. Qui produxerit
falſum inſtrumentum: habent. n. hoc caſu ſta-
tuta, illum vtentem vel producentem pro fal-
ſario, ꝙ eius ſit diligentia in cognoſcenda ve-
ritate, vel falſitate. Verùm erit ꝙ animaduer-
tant, qui aſsiduè in iudicijs verſantur, adhuc
licere

licere illi producenti, vel vtenti, qui doloſè credítur ita egiſſe, probare iuſtam ignorantiam, iuſtumque errorem. quia ſtatuta non habent illam reſponſionem pro concludenti & vera probatione, ſed pro impropria, vt oſtendit illud verbum, intelligatur, quod quandam improprietaté denotat, vt probat. l. ſi tibi homo. §. cum ſeruus, de leg. 1. Bart. & cæteri in l. ſi is qui pro emptore, de vſucap. ſolùm ergo ſtatutum operatur, vt omni caſu præſumatur & habeatur ille per ſuam reſponſionem, ꝙ vere ſciuerit, & doloſè egerit; ſicq; tollit iuris cõis diſpoſitioné, & præſumptionem ſuprà relatá. Accedit, quia ita videmus in terminis iuris cõmunis, quód & ſi præſumptio ſit in facto proprio, ꝙ vtens vel producés falſos teſtes, doloſè & ſcienter fecerit, vt ſuprà diximus. attamé
20 † contrariũ probari põt. vt claré ſenſit Ruin. in d. conſ. 86. nu. 7. lib. 4. Illud ét eſt annotandum conſtare debere, inſtrumétum, quo vſus hic dicitur, eſſe falſum eo tépore, quo vti cœpit, vt egregiè declarat Boſsius tract. cauſarũ criminalium, titulo De inditijs. nu. 58. Illud ét tacitus non præteribo, quod eſt diligenter annotandum in interpretatione d. ſtatutorũ & conſtitutionum, quoniam maximum verſetur periculum in his dandis reſponſionibus. ſæpiſsime inter Scyllam & Charibdin (vt eſt in veteri prouerbio) conſtituuntur litigantes, quia ſi reſpondent, ſe nolle vti, in cauſa ſuccũbunt. ſi veró dicũt ſe velle vti, falſi pœna mulctentur, vel ſaltem graui accuſatione & tædio efficiuntur. vt ergo pericula effugiant, ſolent
21 aliqui ea vti † cautela, vt reſpondeant ſecundum Bal. in l. vlt. col. vlt. C. ſi ex falſis inſtrum. quem probauit Cępolla cautela 52. Communiter in cauſis. non reputo, vel non curo de his teſtibus, vel illorum vſui cedo. quæ reſponſio, aiunt illi, cùm ſit obſcura, non facit, vt reſpondens incidat in pœnam. tum etiam, quia non eſt hoc vti, ſed iam vſum eſſe. quæ quidé cautela tuta non eſt, tunc præſertim cùm de obſcuritate ab aduerſario opponitur, ac ét, quia adhuc eſt in vtendo, poſteaquam adhuc lis finita non eſt. Aliam cautelam præcitato loco re-
22 fert Cæpolla, quód iſte reſpondeat, † Volo vti pro bonis veris & legalibus, ſi & quatenus de iure ſunt, & non aliter. Vel volo vti in illis paſsibus & punctis, quæ ſunt ad mei fauorem. quem reſponſionis modum, & ſi Cępolla non dicat, viſi ſunt probare Cynus in d. l. ſi falſos. vbi etiam Angel. & Sali. C. de falſis. & Bal. in l. ſi aduerſarius. C. de fide inſtrumen. Feli. in cap. præſentium. nume. 12. de teſtibus. verumtamen, vt idem Cępolla ait, parum hæc prodeſt reſponſio ſi de illius obſcuritate ab aduerſario obijciatur. quod affirmauit & Baldus conſ. 56. Decreto cauetur quód poſt. lib. 1. pulchrè Fulgoſius conſi. 177. Publicato proceſſu, col. 2. qui hoc eſſe ex mente Bar. in l. diuus. ff. de falſis, reſpondit. inquitque cautelam relatam Cyni & aliorum fortè procedere poſſe, parte non opponente, atque ita ſecundum illud conſilium Fulgoſij deciſum fuit in ſacro conſilio Neapolitano quemadmodum refert Afflictus deciſio 189. Facta publicatione. hanc cautelam reijcit pariter Boſsius tract. cauſarum criminalium, titulo De falſis, numero 155. & eo loci alias reſponſiones & cautelas refert. Vidi ego aliàs, cum illius cauſæ Patronus exiſterem, à cauto aduerſario mei clientuli hac
23 cautela vti. † Finxit is aduerſarius ſe peregrè profecturum & per multos menſes velle abeſſe. atque ita conſtituit procuratorem ad cauſam dando ei omnem poteſtatem ſpecialem, ac ſpecialiſsimam omnibus & quibuſcunque in actis ipſius cauſę peragendis. is procurator, volebat reſpondere interrogatorio à me facto, & dicebat ſe velle vti, atque ita ſui principalis nomine reſpondebat, ſatis cauté intelligens ſuum principalem incidere non poſſe in aliquem pœnam ex ſua reſponſione. quoniam vera eſt iuris ſententia, procuratorem
24 † ex ſuo facto non facere incidere principalem in aliquo delicto. l. ſi procurator, & ibi latiſsimè Iaſon numero 4. ff. de cond. indeb. Curt. iun. conſi. 149. in fine. Periſius conſil. 21. numero 4. lib. 4. oppoſui ergo mandatum ipſius procuratoris non eſſe ſufficiens, & ob id eum admittendum non eſſe ad reſpondendum. quia eo modo iudicium eluderetur. at-
25 que ita dicebam opus eſſe eum habere † mandatum non ſpeciale & ſpecialiſsimum, ſed in indiuiduo, ad ita, & ita reſpondendum. tale enim mandatum requiri dicebam, vt procurator in criminalibus domino præiudicet. quod verè docuit Bartol. in l. filiusfam. nume. 11. ff. de dona. dum inquit, ſingulare mandatum requiri, cùm eo in caſu ſumus, quod ſi dominus reuertatur, dicat ſe ita non intellexiſſe, quemadmodum in caſu noſtro. poſſet enim ſemper dicere, ego ita non intendebã rñdere, nec credebã talem eſſe deceptioné. & in ſpecie qñ ex reſponſione procuratoris dominus incideret in pœnam falſi rñdit Bal. conſi. 1. o. Decreto domini cauetur, col. 2. verſi. præterea ſi ille
26 procurator. lib. 1. qui ſingulare † mandatũ ea in caſu eſſe dixit, quãdo perſona, cauſa, quãlitas

tas & omnis qualitas vnà cum omnibus circũſtantijs deſignata fuit. & in terminis claris noſtris Baldum eſt ſecutus Capicius deciſ.67.nu.3.& ſi corrupiè locum Baldi referat.ſic in alio ſimili caſu reſpondit Bald.in conſ.181.Factum ſuper quo.lib.5.& Ang. Aret. in §. præterea. nu.32.inſt de excep. atque ita tandem cautela deluſa fuit. Hic autem caſus noſter ceſſat atque ita huic pœnæ locus non eſt, cùm is qui
27 habet † falſa teſtimonia illis & eorum vſui renuntiat: quod facere poteſt. Verùm, quò res facilius intelligatur duo caſus cõſiderabit Iu-
28 dex noſter. Primus eſt, quando quis † falſum nõ fabricauit, ſed ſolũ in eo iam fabricato vult vti. Secundus eſt quando fabricauit & vti eo
28 vult. Primo † itaque caſu ſi is, qui poteſt illo falſo vti, ei renuntiet, falſi pœnam euitat. l. ſi falſos.C.de falſis. quod ſtatim facere debet, cùm eſt interrogatus, vel cùm ei aſsignatus eſt terminus ad reſpondendum. & in hoc aduertant reſpondentes, vt cauſam, cur vti noluit, allegent, dicendo, ſe erraſſe in formando articulos, vel quia verum dixiſſe arbitrabantur. ita Felinus in cap. præſentium.nume.11.de teſtibus, qui ſic Baldum intelligit in l.1.col vltim.
29 C.ſi ex falſis inſtrum. & relatum † ſtatutum Veronæ lib 3. cap. 50. expreſsè ita diſponit. ibi, & teneatur per ſacramentum dicere cauſam, propter quam ab vſu talis inſtrumenti vel ſcripturæ deſtitit. & hæc recuſatio quòd ſcilicèt non vult vti, admittitur vſque ad diffinitiuam ſententiam. ita Pract. Papienſis in forma libelli ad reſcindendam ſententiam, in gloſſa in verbo doloſè, nume.1. Boſsius tract. cauſarum criminalium, titulo de falſis, numero 116. immo etiam in cauſa appellationis poſſe adhuc pœnitere, egregiè admodum docuit Bal. in l alia.nume.7.C. de ijs quibus vt indig & in claris terminis noſtris eum ſecuti ſunt Alexan.conſi 108.nu.9.lib.6. & ibi ita quoddam ſtatutum declarat. ſic Crauet.conſi.46.nu.11. quod ego verum eſſe intelligo, quando in prima inſtantia is nõ fuit interrogatus an vti vellet, vel nõ; ſecus ſi interrogatus fuiſſet; quoniam tunc in mora conſtitutus dicitur: & aduerſario iam ius quæſitum eſt. Sic etiam eo caſu non euitat pœnam, cùm poſt diſputationem aliquam habitam ſuper ipſa veritate & falſitate, is renuntiat. ita ſenſit gloſſ. & ibi Doct. in d l.ſi falſos. & clarè aperit Pract Papié. in d. gloſſa doloſè.numa.4.Capicius deciſio. 67.in fine. Follerius in pract. crim. in verbo. Item quòd commiſit falſitatem, numero 24.
30 Secundo † verò caſu quando quis falſum fabricauit, vel falſos teſtes produxit, etiam ſi pœniteat & proteſtetur ſe illis nolle vti, non tamen falſi pœnam euitat. quod clarè probat d. l. ſi falſos. & ibi Bald. Angel. & Salicet.C. de falſis. quantum enim in ſe fuit, egit, atque falſum commiſit. ita etiam reſpondit Ruinus conſi.86.nume.3.lib.4. quamobrem puniri is poterit. quod tamen ceſſat eo in caſu, in quo probabilis adeſſet ignorantia, vt quia articulos falſos fabricaſſet ſuper facto alieno, quod verum opinabatur, vt ſuprà dixi. & in ſpecia ita declarat Capicius d. deciſ.67.numero 7. Follerius loco præcitato, numa 25. idem ſenſit vno verbo Boſsius tract.cauſarum criminaliũ, titulo de falſis. nume.154. quod maximè annotandum eſt ad interpretationem dictorum ſtatutorum Papienſis, Veronenſis, ac etiam conſtitutionis Mediolanenſis. nam illæ ſolum declarant, eum pœna falſi teneri, qui produxit falſos teſtes, vel qui falſis illis teſtimonijs vtitur, & quod ſi nõ reſpondeant in termino ſibi aſsignato, habeantur perinde ac ſi nolent vti. non enim hoc in caſu, cùm habentur pro non vtentibus, declarant illæ ſanctiones, an pœna aliqua illis infligenda ſit. ex iuris itaque communis diſpoſitione intelligimus, quòd quando quis ſolùm volebat vti falſo iam fabricato pœnam caſſare, niſi antequam pœnituiſſet, ſuper ipſo falſo fuiſſet controuerſum, vt diximus in primo caſu ſuprà. Si verò ſumus in caſu, cùm quis falſum fabricauit, tunc etiam ſi non vtatur & pro tali à ſtatuto & conſtitutionibus habeatur, non tamen pœnam euitat, niſi in relato caſu iuſtæ excuſationis.

SVMMARIVM.

1. *Falſum quatuor modis committi.*
2. *Falſum facto committit, qui falſam monetam cudit.*
3. *Falſas menſuras qui facit & vtitur facto, falſum committit.*
4. *Falſis probationibus vtens, falſum vſu committere dicitur.*
5. *Monetam falſam cudens, tingens, tondens & expendens quatuor crimina committit.*
6. *Monetam falſam cudens, qua pœna afficiatur.*
7. *Athenienſes qua mulctarent pœna falſæ monetæ cuſores.*
8. *Diogenes Cynicus falſus monetarius cum patre mulctatur.*
9. *L.1 § ſin verò.C.de falſa moneta, intellectus.*
10. *Pœna capitis quæ olim in l.1.§.ſin verò.C.de falſa moneta.*

11 Statutum

11 Statutum Bononiæ ſub rubric. de falſa moneta, declaratur.
12 Conſtantini Harmenopoli locus declaratus.
13 Monetarij falſi pœna apud Gallos.
14 Conſtitutio noua Mediolani ſub rubr. de monetis, qua pœna afficiat falſos monetarios.
15 Monetam bonam ſua auctoritate cudens punitur falſi pœna.
16 Iudicis arbitrio punitur, qui tanquam falſarius puniri debet.
17 Alex. l. ſingularia. nume. 26. ſi cer. petat. declaratur.
18 Moneta falſa dicitur, quæ ſine Principis auctoritate cuditur.
19 Monetam reprobatam & non expēdibilem cudens non punitur.
20 Statutum Ferrariæ lib. 3. ſub rub. de pœna facientis falſas monetas, declaratur.
21 Statutum Bononiæ ſub rubr. de falſa moneta, declaratur.
22 Iudicis arbitrio punitur, qui falſam monetam non expendibilem & reprobatam cudit.
23 Monetam falſam cudens ſi non perfecit, ordinaria pœna non punitur.
24 Iudicis arbitrio punitur, qui falſam monetam cudens eam adhuc perfectè non cudit.
25 Conſtitutio Mediolani ſub rubr. de monetis, in principio, declaratur.
26 Monetam falſam cudens ſub nomine alterius Principis quàm ſui, an puniatur.
27 Alexandri & Raphaelis Comenſis doctrina declaratur.
28 Gloſſæ opinio in l. 2. in tertia ſolutione. C. de falſa mone. reijcitur.
29 Crimen læſæ maieſtatis etiam contra Principem inferiorem committi.
30 Dux Sereniſſimus Sabaudiæ in ſuo Ducatu eſt Imperator.
31 Monetam falſam cudens excuſatur ob minorem ætatem.
32 Conſtitutio Mediolani. rub. de monetis. in illis verbis, Quicunque, minorem ſeu pupillum non comprehendit.
33 Monetam viliſsimam falsò cudens, non punitur.
34 Monetam tondens & mutilans punitur.
35 Monetam argenteam & æream tondens punitur.
36 Monetam excedentem iuſtum valorem tondēs non punitur.
37 Statutum Anconæ de falſa moneta, declaratur.
38 Conſtitutio Mediolani ſub rubr. de monetis. §. eadem, declaratur.
39 Marſilij & Alciati opinio confutata.
40 Argumentum à contrarijs non procedit ob diuerſitatem rationis.
41 Monetam minimi valoris tondens, non punitur pœna ordinaria, ſed iudicis arbitrio.
42 Monetam tingens punitur.
43 Monetam alterius Principis tingens punitur.
44 Monetarij falſi qua ratione puniantur.
45 Principis imaginem violans punitur.
46 Monetarij falſi ob id puniuntur quòd Reip. detrimento ſunt.
47 Principem ſine populi conſenſu circa monetas ſtatuere poſſe.
48 Monetæ vſus ad quid inuentus.
49 Monetarij falſi Principem & Rempub. lædunt.
50 Ratione vna ceſſante, ſi altera ſubeſt, diſpoſitioni adhuc locus eſt.
51 Monetam falſam expendens punitur.
52 Iudicis arbitrio punitur expendens monetam ex viliori argento.
53 Monetam falſam expendens non punitur, ſi conſtat eum non fabricaſſe.
54 Conſtitutio Mediolani ſub rubr. de monetis. §. expendens, declaratur.
55 Monetam falſam ignoranter expendens, non punitur.
56 Statutum Mirandulæ, de falſa moneta, declaratur.
57 Ignorantia expendentis falſam monetam, illius iuramento probatur.
58 Ignorantia expendentis falſam monetam, probatur oſtendendo illum à quo monetam illam habuit.
59 Iudici arbitrio relinquitur, an is qui falſam monetam expendit, oſtendendo illum à quo habuit, excuſatur tanquam ignorans.
60 Monetam falſam expendēs quomodò ſuam bonam fidem probet.
61 Iudicis arbitrio relinquitur, quomodò expendens falſam monetam ſuam bonam fidem probet.
62 Monetas falſas habens ludendi cauſa, nō punitur.
63 Statutum Nouariæ ſub rub. de falſa moneta, declaratur.
64 Monetas falſas qui in arca habet, non punitur.
65 Iudicis arbitrio relinquitur, an veriſimile ſit eum qui falſas monetas habet in arca, nolle eas expendere, ne puniatur.
66 Statutum Ferrariæ lib. 3. ſub rub. de pœna facientium falſas monetas, declaratur.
67 Monetam antiquam reprobatam expendens, non punitur pœna ordinaria.
68 Iudicis arbitrio punitur expendens monetam veterem reprobatam.
69 Principem poſſe veteres & exteras monetas reprobare.
70 Confeſſus criminis expendentis falſas monetas, an puniatur.

CASVS CCCXVI.

MONETAS FALSAS CVDENS,
mutilans, tingens, & expandens, quibus
mulctatus pœnis, latè & diligenter
explicetur; ac inibi declaran-
tur variæ locorum
conſtitutio
nes.

1 FALSVM † inquit Practicus Papienſis
in forma libelli ad reſcindendam ſen-
tentiam, in gloſſa in verbo procurauit.
nu.4. & Azo in ſumma C. ad l. Cornel.
de fal. quatuor modis committitur; ſcripto,
dicto, facto, & vſu. ſcripto, vt in notario ſcri-
bente falſum inſtrumẽtum, cap. cum Ioannes.
cap. inter dilectos, de fide inſtr. & alijs relatis,
& i l.1.§.qui rationibus, & in l. Paulus.§. Pau-
lus. ff. ad l. Cornel. de falſis. Dicto, vt in falſo
teſte. d.l.1.§.ſed & ſi quis. Facto, vt in eo, qui
2 falſam † monetam cudit.l.1.& l.qui falſam. ff.
3 ad l. Cornel. de falſis. & in eo qui falsò † nomen
ſuratur. l. quicunque & l.pen. ff. eo. Vſu, vt in
4 eo qui falſis probationibus vtitur. l. ſi falſos.
C. de falſis. de quibus ſuprà egimus. de alijs
quatenus ad rem noſtram conferunt, agamus.
Solet itaque dubitari, qua pœna puniatur is,
5 qui † falſam monetam cudit, tinxit, tondit, &
expandit, ita enim quatuor hæc crimina oc-
currunt in delicto falſæ monetæ. quo circà
quatuor etiã huius queſtionis capita cõſtituo.
6 Primum itaq; † eſt in eo, qui falſam (falſa
enim altero de tribus modis dicitur, vt apud
Bal. conſi.494. Sciendũ eſt ꝙ moneta, lib.1.)
monetam cudit. is graue admodùm crimen
committere dicitur, quare lege Cornelia de
falſis olim puniebatur. l. qui falsã. ff. ad l. Cor-
nel. de falſis. diximus alias pœnam illius legis
fuiſſe in homine libero bonorum confiſcatio-
nem & deportationem. in ſeruo verò eſſe vl-
timum ſupplicium, l.1 §.vlt. ff. ad l. Cornel. de
7 falſis, ſic & olim apud Athenienſes deportatio
8 nis pœna erat. qua mulctatus dicitur † Dioge-
nes Cynicus, qui cum patre argentario mone-
tam adulterauerat, auctor eſt Diogenes Laer-
tius in illius vita. hodie ex Imperatoris Con-
ſtãtini ſanctionibus pœna eſt vltimi ſupplicij.
igne enim concremantur, vt in l.2. C. de falſa
9 moneta; cui non aduerſatur † l.1.§. ſi verò.
C. eod. quæ videtur ſolùm pœna capitis indi-
cta, in cuius nodi diſſolutione multum labora-
uit Accurſius in d.l.2. nam ego intelligo d.§.
ſi verò, loqui de pœna capitis, deſignans vlti-
mum ſupplicium ita generatim, & ſi mortis
qualitatem in ſpecie non oſtendat; quam de-
inde qualitatẽ idem Conſtantinus paulò poſt
declarauit. antè illam declarationem dubium
10 eſſe poterat, quoniam pœna † capitis intelli-
genda erat de pœna perpetui exilij, iuxta ſin-
gularem declarationẽ gloſſæ in l.1. C. ne man
cip. chriſtiana. & in l. in criminali, in verbo ca
pitalem. C. de iuriſdict. omn. iud. omnes in c.
quanto, de iuraiur. quo loci in ſpecie refert
Io. Andreæ, Ioannem gloſſatorem defendiſſe
Bononiæ quendam, qui falſam monetam fa-
bricauerat, ne morte puniretur; quoniam
11 † ſtatutum Bononiæ ſub rubr. de falſa mone.
ſolùm pœnam capitis indicit; quæ quidẽ de
perpetuo exilio intelligi poterat. hos ſecutus
eſt Iaſ. in l. diuortio, in princ. num.16. ff. ſolu.
matri. & in l. tranſigere, nu.9. C. de tranſact.
ſua ergo declaratione hanc ſuſtulit dubitatio
nem Conſtantinus, quam declarationem no-
ſtram confirmat harum conſtitutionum Con
ſtantini lectio in codice Theodoſiano lib.9.
titu.21. de falſa mone. nam in l.1. ipſe met Con
ſtantinus falſis his monetarijs pœnam ſic indi
xit, Si decurio, vel decurionis is filius erat,
perpetuum exilium, ſi plebeius rerum amiſsio
& perpetua damnatio, ſi ſeruilis conditionis
vltimum ſupplicium. deinde idem Conſtanti
nus paulò poſt in l. Traieno, illo titulo, ſic ſan
ciuit; Præmio accuſatoribus propoſito, qui-
cunque ſolidorum adulter potuerit reperiri,
vel à quoquam fuerit publicatus, illicò, omni
dilatione ſubmota, flammarum exuſtionibus
12 mancipetur. † ex Hermenopulo verò lib.15.
titu.14. de varijs pœnarum generibus, dum
agit de moneta, intelligimus aliquando fuiſſe
ſolam pœnam amputationis manus, quæ ſan-
ctio cum lege Longobardorũ conuenit. Gal-
13 lia † nouum pœnæ genus in hos inuenit, ſuffo
cantur enim in acqua bulienti & feruenti; vt
refert Igneus in repe. l. neceſſarios.§. nõ alias.
ſecunda parte, nu.111. ff. ad S.C. Syllani. Me-
14 diolani eiuſq; dominio ex nouis † conſtitu-
tionibus, rub. de monetis, Conſtantini conſti
tutio obſeruatur. igne etenim fabricãtes mo-
netam adulterinam concrementur. ſic Vero-
næ ex ſtatuto lib.3.cap.56. ſub rubr. qui falſam
monetã fecerit, & Ferrariæ lib.3. ſub rubr. de
pœna facientiũ falſas monetas. & procedit hic
caſus cùm quis falſam monetam cudit ſine ra-
tione materiæ ac ſine rõne põderis. Cur. iun.
tract. moneta. q.7. & inquit cudentem mone-
tam reprobatam puniri pœna arbitraria.

Extenditur hic caſus, vt & locum ſibi vendi-
15 cet † quando quis cuderet monetam bonam,
hoc eſt veri & iuſti ponderis ac valoris, adhuc
enim pœna ipſa mortis puniendus eſſet. quod
ſenſit gloſſ. l. 2. in verbo obnoxia. C. de falſa
mone. & in l. ſacrilegij. ff. ad l. Iul. pecul. Ale-
xan. in l. ſingularia. nu. 26. ff. ſi certũ petatur,
dum dixit puniri de falſo, etiam ſi materia ve-
ra ſit. nec dicatur Alexãdrum non ſentire de
pœna mortis, ſed potius de arbitraria, poſt-
16 quàm cum dicimus aliquem eſſe † puniẽdum
tanquam falſarium, intelligimus de pœna arbi-
traria, quemadmodum egregiè docuit Bal. in
cap. nonnulli, de reſcrip. quem ſecutus eſt Iaſ.
in l. tranſigere, nume. 9. verſ. pro prædictis C.
de tranſact. & Feli. in cap. ſolitũ, n. 3. de maio.
& obed. diximus ſuprà in caſu 314. nu. 8. quo-
17 niam verè † Alexãder ſenſit de pœna mortis,
ex quo allegat pœnam indictam ex titu. C. de
falſa moneta. atque ita eum etiam intellexit
Marſil. in l. qui falſam. nu. 54. & ſi ab eo, vt ſub-
ijciam, diſſentiat. ff. ad legẽ Cornel. de falſis,
veram ego credo Alexandri ſententiam, quia
& ſi materia ſit vera, attamen hic Principis au-
ctoritatem ſibi arrogare vult læſit ergo Prin-
cipis maieſtatem, pœnam ergo vltimi ſupplicij
meretur. d. l. 2. C. de falſa moneta quod verò
ſcribit Iaſ. in d. l. tranſigere. poſt Bal. d. c. non
nulli. procedit, quando ſimpliciter dicitur ali-
quem tanquam falſarium puniri, intelligitur
iudicis arbitrio, quia pœna in ſpecie ignora-
tur, ex quo falſariorum pœnæ variæ ſunt. Nec
aduerſantur rationes Marſilij in d. l. qui fal-
ſam, nu. 54. dum opinatur hunc ſolùm eſſe pœ-
na mitiori puniendum, atque ita arbitrio iudi-
cis. ex eo quòd Conſtantinus punit fabrican-
tes falſam monetã, at hæc non eſt falſa, ſed re-
cta, ſi ergo verba legis non conueniunt, nec &
ipſa legis diſpoſitio & pœna. Nam reſpõdeo,
18 eſſe † falſam monetam cum nomine Principis;
atq; ita falſò eam ſine Principis licentia fabri-
cauerit. eſt enim falſarius & ille, qui ſibi tri-
buit ac vendicat auctoritatem & dignitatem,
quam verè non habet, quemadmodum vide-
mus in eo, qui ſe doctorem, cùm verè non ſit,
profitetur. nam is falſi pœna tenetur, quoniã
falſò auctoritatem & dignitatem ſibi vendica-
uit. ita tradunt Bar. in l. reddatur. C. de pro-
feſſ. & med. lib. 11. & alij multi, quos referã in-
frà in caſu 315. 316. ex quo ſequitur, leuem eſſe
illam Marſilij conſiderationem, dum inquit,
hunc ſolùm deliquiſſe in inobedientia, cùm
licentiam non obtinuerit, leuis eſt ratio, quia
dum inconſultò Principe fecit, falſò ſub illius
auctoritate fecit. & verè cum Alexandro &
mecum ſenſit Didacus d. tracta. de collatione
veterum numiſmatum, cap. vltim. num. 3. pro-
pè finem.

Declaratur primò, vt non procedat in eo,
19 qui † monetam reprobatam & minimè ex-
pendibilem fabricauit, is enim non punitur
pœna mortis. ita latè reſpondit Alex conſil.
20 104. lib. 1. ſic declarans † ſtatutum Ferrariæ
lib. 3. ſub rubr. de pœna facientium falſas mo-
netas. cum Alexandro idem ſenſit Marſilius
in d. l. qui falſam. nume. 53. ff. de falſis. Affli-
ctus in commentarijs ad conſtitutiones regni
ſub rubric. de cuden. falſam mone. numero 3.
Pariſius conſil. 69. nume. 27. lib. 4. qui ita de-
21 clarauit † ſtatutum Bononiæ ſub rubric. de
falſa moneta. Grammat. deciſ. 74. numero 29.
22 erit ergo ſolùm pœna † arbitraria. ita in ſpe-
cie reſpondit Alexan. conſil. 121. numero ter-
tio, lib. 7. ſic declarans relatum ſtatutum Bo-
noniæ, & placuit hæc ſententia Didaco dicto
cap. vltimo, numero tertio, in fine. & hæc
erit etiam notabilis declaratio ad illam con-
ſtitutionem Mediolani, & ad ſtatutum Ve-
ronæ.

Declaratur ſecundò, vt non procedat in eo
23 † qui adhuc non perfecit, ſed ſolùm aliquid
egit & tentauit. vt ſi adhuc imaginem & for-
mam non impreſſit. nam is pœna mortis non
24 punitur, ſed alia mitiori † arbitrio iudicis. ita
ſenſit gloſſ. in l. quicunque. ff. ad legem Cor-
nel. de fal. Bald. in l. 3. ff. de naut. fœn. & conſ.
356. Reperitur in volumine ſtatutorum, lib. 1.
quem ſecutus eſt Marſilius in d. l. qui falſam.
numero 60 ff. de falſis. Gramma. deciſ. 74. nu-
mero 24. Paris d. conſil. 169. nume. 24. lib 4.
& Marſilius prẹcitato loco. nu. 61. poſt Barto-
lum ibi, intelligit, quando hic monetarius ex
ſua volũtate nõ perfecit, quia pœnituit, ſecus
ſi nõ potuit, vt quia fuit impeditus. vtputà, ſi
interim Principi denuntiatum hoc fuit & ir-
prehenſus eſt, opere non perfecto. idem cen-
ſuit Gramma. d. deciſ. 74. in fine. quem ſequi-
tur Didac. in clemen. ſi furioſus. parte ſecun-
da, in initio. nume. 11. in fin. de homici. & Fa-
bius Monteleo. in Praxi arbitrali, parte princi-
pali, tertia particula nu. 392. & hoc in caſu po-
25 teſt intelligi conſtitutio Mediolani † d. rubr.
de mone. in prin. dum inquit, Quicunq; fabri-
cauerit, vel fabricare inchoauerit. hęc verba,
fabricare inchoauerit, duplicem ſenſum habe-
re poſſunt. vnũ ꝙ inchoauerit, & ſua volunta-
te facti pœnitens deſtiterit. alterũ ꝙ impedi-
tus nõ perfecerit. ego probarem primum ſen-
ſum,

ſum, tum quia euitamus correctionem iuris
communis in his pœnalibus, tum quia pœni-
tentia eſt licita etiam in maximis delictis, vt in
l. qui ea mente, vbi Docto. ff. de fur. & in l. ſi
quis non dicam rapere. C. de epiſc. & cler.

26 Declaratur tertiò, in eo, qui † fabricauit
monetam ſub nomine & forma alterius prin-
cipis, quàm ſui, & illius in iuriſdictione ac ter
ritorio eam cudit. nam tunc pœna mortis nõ
punitur, ſed alia capitali, ita intellexerũt Mar-
ſil. in d. l. qui falſam. num. 52. de falſis. & conſi.
71. num. 11. Paris. d. conſi. 169. nume. 26. lib. 4.
Sic intelligentes Raphaelem Comen. conſil.
138. col. 2. & Alex. conſi. 104. num 2 lib 1. Ego
27 † opinor hanc non eſſe Comenſis & Alexan-
dri mentem, ſed illam potius, ꝙ cudens mone
tam adulterinam ſub forma ac effigie Impera
toris, puniatur quidem morte tanquam reus
criminis læſæ maieſtatis, ex d. l. 2. C. de falſa
mone. ſi verò fabricauerit monetam ſub effi-
gie & forma alterius Principis inferioris ab
Imperatore, ꝙ nõ puniatur eadem pœna mor
tis. ea ratione, quia non eſt reus criminis læſæ
maieſtatis, videtur enim ſolùm is propriè &
verè criminis læſæ maieſtatis reus, qui Impera
torem, non qui inferiores offendit. vt probat
Bartolus in tract. qui ſint rebelles, in verbo re
bellendo. & Decius conſil 410. col. vlti. & ꝙ
iſta ſit mens Comenſis & Alexandri ex eo pa-
tet, quia vterque nititur auctoritate gloſſæ in
d. l. 2. in gloſſa vltima. in tertia ſolutione. C.
de falſa moneta. quę diſtinguit inter falſifican
tem monetam Imperatoris & alterius inferio
ris. & gloſſam illã ita ibi intellexit Salicetus i
quem quidem Salicetum potiſsimè ſecutus eſt
is Comenſis in d. conſil 138. in fine. & gloſſam
illam ſic etiam intellexit Marſil. in d. l. qui fal
ſam. nume. 103. Abbas cap. quanto, nume 7. de
iureiurando. & Didacus d. tract. de collatione
veterum numiſmatum, cap. vlt. nume. 3. verſ. ꝙ
ſi quis. Si ergo hæc eſt mens Comenſis & Ale
xandri, vt verè eſt, perperam (mea quidẽ opi-
28 nione) conſuluerunt. † nam gloſſa in d. l. 2.
in d. tertia ſolutione, eam opinionem verã qui
dem eſſe dicit, ſed tamen in eam nõ ſe firmat,
cum ad aliam vltimam tranſeat. Accedit quòd
etiam ſi eam firmeſſet, malè ſenſiſſet, quoniam
in his nulla extat differẽtia. licèt enim quò ad
damnandam defuncti memoriã, & quò ad au-
ferandum bona à filijs rei criminis læſæ maie
ſtatis, ſolum crimen hoc dicatur committi in
perſonam Imperatoris, attamen quò ad cæte-
ras pœnas, vt mortis & confiſcationis bonorũ
29 dicitur & hoc † crimen committi contra in-
feriorem, etiam ſolum contra dominũ caſtri.
ita Alexan. conſil. 13. col. 1. lib. 6. conſil. 28. latè
Crave. conſi. 224. nu. 6. cęteros ſciẽs prętereo.
Nec huic noſtræ ſententię obeſt conſideratio
Didaci. d. cap. vlt. nume. 9. verſi. ego verò ex
ipſis, quia fateor Conſtantinum in d. l. 1. C. de
falſa monet. ſolùm locutum fuiſſe de ſummis
Principibus, vt de ipſo Imperatore, non antẽ
de alijs quibus cudendę monetę poteſtas non
erat: at poſtquàm & inferioribus illa data eſt,
& cùm in eorum dominio ſummi ſint Princi-
pes, cum quid prohibent. quinimmo de eis
idem, quod de Imperatore dicendum ſit, no-
ſtra hæc opinio ſine dubio in illis procedit, in
quibus eorum domini iura Imperij obtinent.
30 quemadmodum † Sereniſs. Dux Sabaudię in
ſuo Ducatu, & Dux Mediolani in ſuo. vt latè
differui in reſpõſo reddito pro Genuenſium
Repub. in articulo primo, nume. 105.

31 Declaratur quartò non procedere † in eo,
qui ob ætatis imbecillitatẽ excuſari meretur,
vt in impubere. is enim hanc mortis pœnam
euitat, vt probat l. prima. §. impuberes. C. de
falſa mone. quod intelligo verum in impu-
bere doli non capace, alioqui, ſi capax eſt, pu-
nitur, ſed mitiori pœna extraordinem iudicis
arbitrio: vt dicam latius infrà in caſu 329. &
hæc declaratio vtilis eſt ad interpretationem
32 d. † conſtitutionis Mediolanenſis, d. rubric.
de monetis, dum inquit, Quicunque &c. &
ſi enim hoc verbo generali omnes complecta
tur, non tamen hos impuberes doli non capa
ces, quoniam etiam verba ipſa vniuerſali ſer-
mone prolata recipiunt reſtrictionem de ha-
bilitate. vt in ſpecie de verbo quicunque, ſcri
bunt gloſ. in §. noſtra autem, inſtit. de lega. &
in §. 1. inſtit. de verbo. obliga. & alibi. ſic de-
clarantur relata ſtatuta Veronæ, & Ferrariæ
quemlibet fabricantem falſam monetam pu-
nientia.

33 Declaratur quintò, vt non † procedat in
eo, qui monetam viliſsimi valoris cuderet. ita
Alexan. dict. conſil. 104. in fin. libr. primo.
qui exemplum refert ſuper quo reſpondit,
quando quis falſos bagatinos cuderet. & hanc
ſententiam probauit Boſsius tracta. cauſarum
criminalium, tit. de falſa moneta, nu. 4. Fabius
Montaleo. de praxi arbitrali. tertia particula
quartę partis principalis, nu. 400.

34 Secundum eſt caput hoc † in caſu, cum quis
ipſas pecunias mutilat & tondet, is enim regu
lariter pœna mortis punitur, ſi ſeruus eſt, ſi ve
rò liber beſtijs ſubijcitur. l. quicunque. ff. ad
legem Cornel. de falſis. quę iuris conſtitutio

alio

alio iura poſteriori immutata non videtur, vt ſentiũt Bartolus ibi, & Cynus in l. 2. C. de falſa moneta. Marſil. in d. l. qui falſam, nu. 99. de falſis. Ego verò reperio Conſtantini ſanctionem relatam in Codice Theodoſiano lib. 9. titulo 22. ſub rubr. ſi quis ſolidi circulum exteriorem inciderit. qua pœna mortis puniũtur, qui ponderis quantitatem, & circuli exterioris menſuram minuunt. Hæc iuris conſtitutio

35 procedit non modò in moneta aurea, verumetiam in argentea & ærea. hoc probant verba d. l. quicunq; dum dicitur, quicunque nummos aureos partim raſerint, partim tinxerint, ſunt hæc verba ſub vno conſtructu, & vnicam determinationem recipiunt, iuxta l. iam hoc iure, de vulga. ſed illa verba, partim tinxerint, intelligi omnino debet de argenteis & æreis, qui colore aureo tinguntur: alioqui ſtulta aſſet prouiſio. quis enim fatuus aurum in argento colore tingeret? argo & illa verba, partim raſerint, etiam de argenteis intelligi debent; quia eadem adeſt ratio. quare malè reſpondit Marſilius conſilio 71. numero 12. qui intellexit ſolùm illum puniri, qui aureas monetas mutilat. & Marſilium inconſiderate ſequutus eſt Didacus d. cap. vlt. in fine.

Declaretur hoc caput, vt locum non habeat

36 in eo, qui † totondit & mutilauit monetã excedentem iuſtum pondus, atque ita eam ad iuſtum pondus redigentem. ita declarat Marſilius in d. l. qui falſam, nu. 100. de falſis. quam declarationem (& ſi Marſilium non referat) multis rationibus comprobauit Alciatus reſpon. 461. Trium inquiſitorum. qui ita decla

37 rauit ſtatutum Anconæ, † ponderando verba illa ſtatuti: ſi quis dolosè diminuarit, ſeu limauerit monetam cauſa illam diminuendi, inquit illa, non eſſe diminuere, cùm iuſtum pondus remanet, ex cap. quanto. de iureiurã. quæ declaratio, ſi vera eſt, multùm notabilis eſt ad

38 interpretationem † conſtitutionis Mediolani de monetis, in §. eadem. in qua ſic legitur; Eadem etiam pœna tenebitur, qui auſus fuerit, monetam auream, vel argenteam quocunque artificio, vel opera diminuere, vel diminui facere, vel alio modo deteriorem reddere. nam ſecundum Alciatum hęc conſtitutio ceſſaret in caſu iſto, relata ratione, quia nõ imminuit, qui ad iuſtum pondus redigit. nec deteriorẽ reddit, qui ſuperflua reſecat. vt probare videtur gloſſa cap. qui partem. 55. diſtinct. quam in hanc ſententiam Marſilius retulit. Ego tamen ſemper multùm dubitaui, quoniam Principes iuſtum exiſtimant monetæ ſuæ pondus, quod à ſuis monetarum cuſoribus in publicum ex eorum officina mittitur. & quod à ſe factum eſt in deterius mutari nolunt. quare Conſtantinus in pręcitata conſtitutione vetuit, non ſolùm ponderis diminutionem, verumetiam circuli menſuram, quæ quidem menſuræ neceſſariò imminuitur cùm mutilatur. quibus

39 conſtat rationem † Marſilij & Alciati minimè veram. Eſt etiam leuis ſecunda illa Alciati ratio dum ait, quotidie monetas augeri poſſe ab aurificibus vt iuſtum pondus habeant. ergo

40 & minui. opinor † argumentum à contrarijs non procedere cum diſpar ratio adeſt. quod annotarunt omnes in lege prima. ff. de ijs qui ſunt ſui vel alien. iuris. & latè Euerardus centuria legali, in argumento ab oppo. At quis nõ videt rationem hic eſſe multùm diſparem? ſi quidem augendo redditur melior & magis expendibilis, atq; commodum adfertur, cùm tamen minuendo deterior reddatur & minus expendibilis efficiatur. Accedit, quòd ſi vera eſſet Alciati argumentatio, ſequeretur, quòd quemadmodum moneta augeri poteſt ſupra iuſtum pondus (quod ſani capitis negabit nemo) ita à contrarijs argumentando poſſet infra iuſtum pondus minui, quod vel ipſe Alciatus non cõcedit. Cętere, quibus adductus eſt Alciatus reſpondendo, cùm ab ipſa facti ſpecie dependerent, non requirunt, vt illis reſpõdeam. nec enim noſtram hanc dubitationem diſſoluunt. erit itaque cogitandum, quia magna eſt Marſilij & Alciati auctoritas. quos ſi iudex ſequeretur in animum inducere non poſſam, quin tonſores hos & mutilatores arbitraria aliqua pœna, pro facti qualitate, & perſonarum conditione, dignos iudicarem.

41 Declaratur ſecundò, vt non procedat † in eo, qui modicam quantitatem, vel magnam, ſed minimi valoris mutilaſſet. is enim ordinaria falſi pœne puniendus nõ erit, ita in ſpecie Marſil. 71. col. 1. extraordinem iudicis arbitrio crederem puniendum eſſe. idem ſenſit Fabius Monreleo. in Praxi arbitrali, tertia particula quartæ partis principalis. nume. 401. atque ita is Marſilius declarat. d. ſtatutum Bononiæ ſub rubrica de falſa moneta. ſic etiam poſſunt declarari relatę Mediolani conſtitutiones, & ſtatuta Veronę, ac Ferrarię, lib. 3. ſub rubric. Pœna sbolzonantium, vel tondantium monetes.

42 Tertium eſt caput, cùm quis † monetam tingit, is eadem punitur pœna, qua is qui mutilat. d. l. quicunque. de falſis. gloſſ. & Docto. in l. 2. C. eod. Marſilius in d. l. qui falſam, nume. 101.

Aaa ff. de

ff. de falſis. quo autem modo tingatur & inau
retur argentea, docet Plin. lib. 33. natura. hiſt.
cap. 3. in fine.
Extenditur hoc caput & duo etiam relata;
43 vt locum etiam habeant contra eum, qui exi-
ſtens in vno territorio, vel ciuitate tingit, mu-
tilat, vel cudit monetas tam alterius Princi-
pis, ſub cuius iuriſdictione ipſe non eſt, ſed in
cuius territorio hoc agit, quàm ſuimet Princi
pis. quanquam Marſilius & Pariſius, quos ſu-
prà retuli, aliter ſentiant. meam hanc ſenten-
tiam vel ex eo veram eſſe opinor, quod duabus ra
tionibus tam grauem pœnam falſis hic mone-
tarijs Principes legumlatores indixerũt, vna
44 † vt perpetuò apud poſteros de Principũ po-
teſtate & vita, regnoq; conſtet. l. 2. in verbo ve
neratione formatos. & in l. vlt. ibi, æternales
vultus violare vel viliores, vt ibi Cuiacius le-
git. C. de veter. numiſ. poteſta. li. 11. ex ipſa ete
nim ſuperſcriptione & imagine cognoſcun-
tur, vt habetur Matth. 22. Reddite quę ſunt
Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo. quare
45 qui hanc Principis † imaginem violat, acerri
mè punitur. l. ſi quæ in publicis. C. de ſpecta.
lib. 11. & qui falſam monetam cudit, Principẽ
lædit, dum eius poteſtatẽ ſibi vendicat: a quare
reus criminis læſæ maieſtatis dicitur. d. l. 2. C.
46 de falſa mone. Altera eſt ratio, ne † reipubli-
cæ detrimentum adferatur. nam cùm vna ciui-
tas, vnus populus, vna regio cum alijs commer
cia habet, & monetæ vnius loci in altero im-
penduntur, ſi impunè hic poſſet alterius Prin
cipis, falſas monetas cudere, bonas mutilare,
vel tingere, ille locus, illa reſpub. vbi hoc agit,
graue incommodum ſentiret. hanc rationem
eſſe maximè perpendendam ſcriptum reliquit.
Innoc. in cap. quanto, in verbo, ſuper aſſenſu
populi, de iureiuran. ex illo textu. quo addu-
47 cti cenſuerunt omnes † Principem abſq; po-
puli conſenſu non poſſe circa monetã aliquid
ſtatuere: cum circa eius expoſitionem nõ tan
tum ipſi Principi, ſed & populo detrimẽtum
adferetur. ita inter cęteros Franc. de Marchis
quęſtione 152. nume. 2. hanc communẽ eſſe Do
ctorum opinionem teſtatur Ioannes Igneus.
in repe. l. neceſſarios. § non aliàs. parte ſecun-
da. nume. 99. ff. ad S. C. Syllania. qui nu. 108.
conſiderauit duas iam relatas rationes. neſcio
tamen quantum obſeruent Principes, quod
48 retuli. Illud quidem ſcio † monetæ vſum in-
uentum, & hactenus ad Rerum pub. commo-
da conſeruatum eſſe, quod vel ipſe Iureconſ.
in l. 1. ff. contrah. empt. ſignificat. & conſentit.
Ariſtoteles lib. 1. Polit. cap. 6. & lib. 5. Ethico-
rum, cap. 5. & Plin. lib. 33. naturalis hiſto cap. 3.
quod ſentiũt ex noſtris Tiraquell. de retractu
conſang. § 30. gl. 1. nu. 18. Vaconius Roma. li.
1. declara. iuris. cap. 14. Didacus lib. 3. varia. re-
ſol. cap. 7. nu. 2. & Aymo. Riualius lib. 1. hiſto.
Iuris ciuilis. num. 11. qui plura de pecuniæ in-
uentione & vſu doctè ſcribũt. cum ergo duæ
hæ rationes conſiderentur, ſequitur, quòd &
ſi is, qui falſam monetam alterius principis, &
non ſui cudit, mutilat, vel tingit, ipſum ſuum
Principem, ſuam imaginem non dehoneſtan-
do, vel eius poteſtatem ſibi arrogando nõ læ-
dat. atque ita licèt vna ceſſet ratio, non tamen
altera, dum Rempub. offendit. ſunt enim duo
49 hæc crimina, quæ hic † monetarius commit-
tit. vnum contra Principem, alterum contra
Populum: vt ex his conſtat, & ſcribit Igneus
d. § non aliàs. nume. 112. & ſi ergo vnum ceſ-
ſat, non tamen alterũ, pœnæ ergo locus erit.
50 † ex ratione. § affinitatis. inſt. de nupt. cum
vulgatis ſimilibus.
51 Quartum caput eſt de pœna † eorum, qui
falſam monetam expendunt, quorum quidem
opera his monetarijs pernecceſſaria eſt, alio-
qui fruſtrè oleum & operam (vt aiunt) impen
derent. qui ergo ſcienter falſam monetam ex-
pendit, ordinarie pœna falſi punitur. quod in
telligit verum Bar. in l. lege Cornelia. ff. de fal
ſis, & cum eo Abbas in cap. quanto. de iureiu
ra. quos ſecutus eſt Barba. conſ. 51. col. vlt. lib.
3. quando expendũtur monetæ plumbeæ, vel
ſtanneæ, ſecus ſi ex alia materia, vt ex viliori
argento, tunc inquiunt iſti pœna extraordina
52 ria † iudicis arbitrio puniri debent. ex d. l. le-
ge Cornelia, de falſis. & ex l. ſaccularij. ff. de
extraord. crim. verùm Bartolo & Abbati cæte
ri omnes aduerſantur, teſte Marſil. in d. l. qui
falſam. nume. 64. ff. de falſis. & conſi. 47. nu. 11.
Didacus d. cap. vlt. nume. 4. de collatio. veter.
numis. qui hanc in foro obſeruari ſcribunt.
Contendit tamen Marſil. in d. conſil. 47. vt
oſtendat, hunc expendentem non eſſe eadem
pœna puniendum, qua is qui eam percuſsit,
ſed potius mitiori, hoc eſt, vt ibi nume. 13. con
cludit, pecuniaria. nec diſſentit Cur. iu. tract.
mone. q. 7. & clarè ante eos hoc ſenſit Bal. con
ſil. 494. Sciendum eſt quod moneta. col. 1. verſ. Et
ex illis cauſis. lib. 1. & clarè Pariſ. conſ. 169. nu.
29. lib. 4. reſpondit, hunc ſcienter expenden-
tem falſam monetam iudicis arbitrio puniri.
quod procedere poteſt, cùm conſtat, hunc
53 † expendentem non fabricaſſe illam, quoniam
in dubio is præſumitur, vt ſcribunt Cynus &
Petrus in l. maiore. C. de falſis. Aret. in l. ele-
ganter.

gnter.§. qui reprobos.ff.de pigno.actio. &
Didacus d.cap.vlt.nume.4.in fine. quocircà
rectè Veronæ ex ſtatuto lib.3.cap 59. ſub rub.
Qui ſcienter expenderit falſam monetam. &
Ferrariæ lib.3.ſub rubri. De pœna facientium
falſas monetas. & in Dominio Mediolani:
54 † dum ſub illa rubric. De monetis §. expen-
dens. conſtitutum eſt,hunc eſſe arbitrio Prin
cipis puniendum. & ſi arbitrium eo caſu vſ-
que ad mortem ſe extendere poſsit. quod nõ
contingit in arbitrio iudicis inferioris, quem
admodum ſępiſsimè admonuimus.

Declaratur primò, vt non procedat in eo,
55 † qui ignoranter falſam hanc monetam expẽ-
dit: ita Marſil.in d.l.qui falſam monetam.nu
mero 65. qui infinitis propè ſimilibus confir-
mat. & ante eum ita reſpondit Barba.conſ.51.
56 col.2.3.lib.4. ſic declarando † ſtatutum oppi-
di munitiſsimi Mirandulæ, De falſa moneta.
quod verum intelligit Marſilius in d.l.qui fal
ſam.nume.88.89. niſi ignorantia ſit craſſa vel
affectata.& ibidem nume 90.ſubiicit,ignoran
57 tiam hanc illius expendentis iuramento pro-
bari,niſi aliqua aduerſetur præſumptio. hæc
etiam ignorãtia & bonafides expendentis pro
58 batur alijs modis & coniecturis, vt putà † ſi
oſtendat eum à quo illas pecunias conſequu-
tus eſt,vt ſuprà atrigi poſt Petrum & Cynum
in d.l.maiorem.C.de falſis. & ĩ ſpecie Marſil.
d.l.qui falſam.nume.97. quod ſufficere exiſti
mauit Barba.d.conſil.51.col.4.etiam ſi in ſpe-
cie non oſtendatur perſona à qua illæ pecuniæ
fuerunt ſibi numeratæ. atq; ita in ciuitate Ve
netiarum determinatum fuiſſe ſcribit. quod
59 tamen ego tribuo † iudicis arbitrio cogno-
ſcendum pro qualitate perſonę. quoniã fieri
poſſet,vt quis fingeret, teſtibus præſentibus,
aliquem ignotum & falſum monetarium ſibi
numerare,vt tutè ipſe deinde illas pecunias ex
pendere poſsit. aliam ratione Barbatiam re-
prahendit Boſsius tract.cauſarum criminaliũ,
titulo De falſa moneta.nume 3. bona etiam fi-
60 des alicuius detegitur,ſi ei,cui numerauit, ſit
proteſtatur, quòd niſi illam monetam, quam
ei numerat,expendere poſsit, quòd eius loco
alteram numerabit. ita Barba.d.conſi.51.col.
61 3. quod etiam iudicis † arbitrio tribuo, qui
numerantis perſonę conditionem conſideret.
nam ſi mercator, vel nobilis aliusvè vir frugi
homo hoc agat,credendum facilè eſt, eum bo
nafide falſam pro vera moneta numeraſſe. at
contrà,ſi vilis aliquis & conditionis deplora-
tæ ita proteſtaretur,maior hęc cautela facilius
eius ſcientiam atq; delictum detegere poſſet.

in his etenim plurimum verſatur iudicis arbi-
trium, quod egregiè interrogatus reſpondit
Bal.conſi.155. Reperitur in volumine ſtatuto-
rum.verſ.iſta omnia pertinent.l.b.3. & hęc ſunt
notanda ſunt ad interpretationem dictarum
conſtitutionum Mediolani & ſtatutorum Ve
ronę ac Ferrariæ.

Declaratur ſecundò vt non procedat in eo,
62 qui has falſas † monetas ęre contaminatas lu-
dendi cauſa habet. nam illas pro ęre contami-
nato ludendo nõ videtur delinquere.ita Bal.
d.conſil.155. Reperitur in volumine ſtatuto-
63 rum,lib.3. ſic declarando † ſtatutum ciuitatis
Nouarię ſub rubric. De falſa moneta. & Bal-
dum ſecutus eſt Marſil.in d. l. qui falſam.nu-
mero 98.ff.de falſis. tametſi Baldi locum cor-
rupto numero alleget.verùm is Baldus hoc iu
dicis arbitrio tribuit pro pecuniarum quanti
tate & perſonę conditione. ſic alia iam relata
ſtatuta declarari poſſunt.

Declaratur tertiò, vt non procedat in eo,
64 † qui in arca habet has monetas ęre contami-
natas & adulterinas, quas non expendit. & ſi
dubium ſit,an vellet expendere vel non. nam
hic non punitur, quia ad aliquem actum, vt
alteri noceat non deuenit. ita Bald. d. conſil.
155. declarando relatum ſtatutum Nouarię.
65 hoc tamen inquit,eſſe multùm à † iudice con
ſiderandum,an veriſimile ſit,quòd is vellet ex
pendere, vel non. cùm Baldo ſentit Pariſius
conſil.169.numero 30.lib.4. contra illum ta-
men arit ſiniſtra ſuſpicio quoniam ex illo iu-
dicio pręſumeretur, eum vel eam monetam
fabricaſſe, vel expendere voluiſſe. quare
quęſtionibus ſubiici poſſet. ita Marſil. in d.l.
qui falſam.numero 106. & ibidem nume. 115.
temperat,non procedere in viro bonę condi-
tionis & famę. iudex ergo ipſe arbitrabitur.
& hęc ſunt maximè annotanda ad interpreta-
66 tionem † d.ſtatuti Ferrarię lib.3.ſub rubr.De
pœna facientium falſas monetas. dum in fine
punit etiam habentes in arca falſas monetas
cauſa expendendi. hoc enim quòd habeat in
arca cauſa expendendi, arbitrio iudicis decla-
rabitur.
67 Declaratur quartò, vt non procedat † in
eo, qui expendit monetam non ex eo falſam
quòd ære,vel forma contaminata ſit, ſed quia
erat tanquàm vetus reprobata & bannita, vt
dici ſolet. nam is ſolùm extraordinaria pœ-
68 na † iudicis arbitrio punitur. ita in terminis
Bald.conſil.494. Sciendum eſt,quòd moneta
colum.1.verſic.ſed expendens deliquit. lib.1.
quod eſt dupplicatum in conſil.376. lib. 1.

Principem autem poſſe veteres monetas & exteras reprobare, ac bannire, ſaltem cum Populi conſenſu tradit Franc. de Marchis. quæſtio 152. quæſt. 186. & quæſt. 187. Poſſet hoc loco probabiliter dubitari, quid in conſcio huius
69 † criminis qui non denunciat monetarium hunc Principi, qua pœna puniatur. qua de re fuſius dicemus infrà in caſu 355. vbi de pœna conſcij criminis dicemus. interim videndus eſt Beroius in cap. 1. nu. 73. de officio deleg. qui ſenſit eadem falſi pœna puniri. quod verum an ſit, ſuo loco dicam.

SVMMARIVM.

1 *Menſuris & ponderibus falſis vtens, qua plectatur pœna.*
2 *Iudicis arbitrio punitur, qui falſis vtitur menſuris.*
3 *Menſuris falſis vtens iure canonico quomodò puniatur.*
4 *Pœnitentia hodie arbitrio ſacerdotis iudici.*

CASVS CCCXVII.

MENSVRIS PONDERIBVSQ; falſis vtentis pœnæ ex omni iure.

1 CVM falſum etiam † in menſuris (vt ſuprà admonui) committatur, de illius pœna dicendum nobis eſt. Diuus Hadrianus aliquando in eos, qui falſis menſuris & ponderibus vſi ſunt, pœnam legis Corneliæ de teſtamentis dixit, aliquando relegauit, vt recenſet Iureconſ. in l. annonam, in fin. ff. de varijs & extraord. crim. & in l. pen. ff. ad l. Corne. de falſis. & L. Sylla crimen hoc ad l. Cornaliam, de falſis, pertinuiſſe declarauit, quemadmodum adnotauit Manutius. De legibus Romanis. cùm itaque pœnæ ſem-
2 per certæ non fuerint, inquiunt noſtri † iudicis arbitrio relinqui. quod clarè affirmauit Io. Fabri in §. item lex Cornelia, de falſis. in fine inſt. de publ. iud. Abbas in cap. 2. in fi. & ibi Anto. Burgos. nume. 1. 2. de emp. & vend.
3 Bellonus conſ. 43 in fine. iure † Pontificio ac in foro pœnitentiali imponitur pœnitentia ieiunij triginta dierũ in pane & aqua. d. cap. 2. de emp. & vend. ſcribunt tamen relati Abbas & Burgos eſſe communem Canoniſtarum ac Theologorum ſententiam, ex ſuo arbitrio ſacerdotem eam pœnitentiam minuere poſſe; cùm pœnitentiæ omnes hodie (vt infrà in vltimo caſu 390. latè exponã, arbitrariæ ſint.
4 cap. † Deus qui, de pœnit. & remiſſ. cap. menſuram. de pœni. diſtinct. 1. & tradit Ripa in d. tract. peſtis, in vltima parte. nume. 134. nonnulla ſcribit Boniſfacius Vitalinus tract. maleficio. ſub rubr. De pœna falſantis menſuras & pondera.

SVMMARIVM.

1 *Falſitatem etiam in nominis mutatione committi.*
2 *Nomen mutare vnicuique homini libero licet.*
3 *Pontifices Max. dum creantur, antiquum nomen ſibi mutant.*
4 *Sergius Pontifex os Porci ante Pontificatum dictus.*
5 *Religionem ingredientes nomen ſeculi ſibi mutant, & quare.*
6 *Nomen mutare licebat apud Græcos & Romanos.*
7 *Plato antiquum nomen ſibi mutauit.*
8 *Teophraſtus nomen ſibi mutauit.*
9 *Homerus nomen ſibi mutauit.*
10 *Cicero hoc aſſumpſit nomen cùm antea M. Tullius diceretur.*
11 *Archias Poeta nomen immutauit.*
12 *Nomen vt immutaretur, hæreditates relinqui conſueuiſſe.*
13 *Auguſtus Cæſar iuſſit Tiberium ſuum nomen ferre.*
14 *Nomen immutari tunc dicitur, cùm re & verbis immutatur.*
15 *Deſponſans mulierem mutato ſibi nomine, ſponſalia tenent.*
16 *Seruus nomen ſibi immutans punitur.*
17 *Nomen ſibi immutans in fraudem punitur.*
18 *Iudicis arbitrio punitur, qui in fraudem nomen ſibi mutat.*
19 *Nomen clerici falsò aſſumens punitur.*
20 *Doctoris nomen & inſignia aſſumens punitur.*
21 *Iudicis arbitrio puniuntur, qui nomen alterius in fraudem aſſumunt.*
22 *Nomen ſibi immutans dum contrahit, punitur.*
23 *Mercator ſignum marchæ alterius aſſumens, punitur.*
24 *Statutum Papiæ 30. in criminalibus, ſub rubric. De pœna illius qui celauerit ſibi nomen, declaratur.*

CASVS CCCXVIII.

NOMEN IMMVTANS QVANdo puniatur. & vſus Græcorum ac Romanorum mutandi nomen, & ſumendi alterius familiæ inſignia, enarratum.

1 COMMITTITVR † etiam falſitas in
nominis vel cognominis mutatione,
quæ aliquando punitur iudicis arbi-
trio. quod,vt explicemus , ſciendum
ante omnia eſt , pro regula eſſe traditũ licere
2 vnicuique libero nomẽ mutare. l.1.C.de mu-
ta.nom. & ibi omnes affirmant. & in procœm.
Gregoriano, vbi Feli.nu.36. ac ẽt in procœm.
3 ſexti. Hinc videmus , † Pontifices Max. cum
creati ſunt,nouum nomẽ ſibi aſſumere. quod
ea ratione factum eſt, quia aliqui inuenti ſunt
habere turpe nomen,quod retinere Dei Opt.
Max. vicario in terris indecorum valde eſt.
4 ſcribit Platina in vitis Pontificum,† Sergium
Pontificem huius nominis ſecundum,Os Por
ci fuiſſe appellatũ, & ob turpitudinem cogno
menti,Sergij nomen ſumpſiſſe; eamq; conſue
tudinem ad noſtros manaſſe,vt qui Pontifices
creãtur,ſuo omiſſo, maiorum nomina ſibi in-
derent. quod tamen (inquit ille) ab omnibus
5 obſeruatum non fuit. ſic qui ſeculo hoc infe-
lici relicto religioni ſe dicant & vouent,ali-
quando nomen mutant,vt inde oſtendant, ſe
cum nomine vitę etiam genus mutare.qua de
reliqua ſcribit Geminia in procœm. ſexti,col.
vlt.poſt gloſſam ibi in verb. Bonifacius.apud
6 † Græcos & Romanos hoc maxime in vſu po-
ſitum fuit , vt vnuſquiſque pro ſui voluntate
nomen mutaret. exempla ſunt Græcorum; vt
7 † de Platone,qui,vt in illius vita ſcribit Dio-
genes Laertius ex aui nomine, Ariſtocles no-
8 minabatur. ſic idem de † Teophraſto ſcribit,
9 cui Tyrtamo nomen erat.ita † Homerus,qui
antequàm cæcus factus eſſet,& duce non indi
geret,Meleſigenes dicebatur. exempla & de
10 Romanis extant plura † M.Tullius nomẽ Ci-
ceronis aſſumpſit ; quòd aperte in illius vita
his oſtendit Plutarchus , Cùm primas dignita
tes Reipub.cœpiſſet attingere, & à beneuolis
ſuis crederetur id nomen aut omninò vitatu-
rus aut in aliud commutaturus, iuuenili qua-
dam audacia dixiſſe traditur , ſe certaturum
ſplendidius Scauris atque Catulis, Ciceronis
11 nomen efficare. † ſic Archias poeta poſteaquã
ciuis Romanus factus eſt, Aulus Licinius ap-
pellari cœpit. quod in illa oratione pro Ar-
chia ipſo habita oſtendit Cicero. Hinc ſæpe
12 hæreditates † relinquebantur,& bonorũ do-
nationes fiebant in prẹmium vel ſub ea condi
tione aſſumendi nomen teſtatoris vel donan-
13 tis. Auguſtus † enim Cęſar (vt in illius vita
cap.vlt. Suetonius ſcribit) hęredes inſtituit
primos Tiberium ex parte dimidia & ſexta n-
te,Liuiam ex parte tertia , quos & ferre nomẽ
ſuum iuſsit.& de donatione probat tex l.hoc
iure.§.vlt.ff.de dona. & de hęreditate in l. ſa
cta.§.ſi in danda ff.ad Trebel. & tradunt no-
ſtri,vt Bal.l.1.C.de verb.ſign.Soc.ſen.conſil.
259.lib.2.Gratus conſi.5.num.77.lib.2.Pariſ.
conſil.19.nu.29.lib.2.Tiraquel.tract.De legi
bus connubia.l.quinta. nu.24. quo loci citat
Decium conſi.273.nume.2.addo Guid.Papæ
q.251.& q.467.& Boer.q.146.nume.6.Chaſ-
ſan.catalogo Glorię mũdi,parte 1.conſid.38.
concluſ.46.Guliel.Bened.in cap. Reynutius
in verbo Raynutius declara.nu.44. 50.de te-
14 ſtam. Eſt tamen hac in re obſeruandum † no-
men tunc mutari , cùm re & verbis mutatur.
ſecus ſi verbis tantùm & tamen facto demon-
15 ſtretur , vt ſi Caius Caiam deſponſans † ita lo
quatur , Sempronius te deſponſat , & ei anu-
lum det,cum eaque coëat, illa nominis mute-
tio non dicitur Bald.in l.vlt. nume. 21.C. de
hęre. inſt. Felin. dicto procœm.Gregor. nu-
mero 38.

16 Declaratur modò hęc regula † vt non pro-
cedat primò in ſeruo , qui nomen ſuum mu-
tare non poteſt. ita Bal.& Angel. in d.l.1. C.
de muta. nom. Felin. in d. procœm. Gregor.
numero 37. quam declarationem probat d. l.
1. eſtque ratio , ne à Domino ſeruus fugiens
reperiri amplius poſsit. ita Bald.in procœm.
Codicis,nume.3.

17 Declaratur ſecundò nõ procedere † quan-
do in fraudem ſibi nomen quis mutaret: ita
Baldus & cęteri in dicta l.1. C. de mut. nom.
Bartolus in l falſi,in princip.ff.de falſ. qui ob
id inquit, pœna falſi hunc puniri quę olim
ſanctione L. Syllę dictatoris erat in libero
homine aquę & ignis interdictio ; in ſeruis
vltimum ſupplicium . quemadmodum Pau-
lus Manutius De legibus Romanis ſcribit.
hodie verò in ſeruo eſt vltimum ſupplicium ,
& in libero bonorum publicatio, & depor-
tatio. l. 2. §. vltim.ff.eo. de falſis. Bonifacius
Vitalinus tracta. maleficiorum , ſub rubric.
De pœna mutantis ſibi nomen . at cùm ho-
die deportationis pœna in vſu non ſit , ſed
18 eius loco † arbitraria ſucceſſerit, vt diximus

ſuprà in caſu 193. ſequitur & hoc in caſu arbitrariam eſſe. Hinc dixit Bar. in l. qui ſub prætextu. in fin. C. de ſacroſ. eccle. quòd ille, qui
19 fraudem aſſumit † nomen clerici punitur pro motu iudicis, id eſt arbitrio iudicis, vt rectè interpretatur Felin. in d. procem. Gregoria. nu.
20 38. Hinc qui fraude † Doctoris nomẽ ſibi aſſumit, punitur. Bat. in l. reddatur. C. de profeſſo. & med. lib 11. idem in l. eos. §. qui ſe pro milite. ff. de falſis. Felin. qui ſupra, Ruinus conſ.
21 99. nu. 16. lib. 1. punitur inquam, ſed pœna extraordinaria iudicis arbitrio cùm nomen tantùm ſibi aſſumpſit, vt annotauit Alex. In additio. ad Bar. in d. §. qui ſe pro milite. & clarè Tiraq. tract. Nobilitatis, cap. 13. in fine, ſic in eo
22 videmus, qui dolo & fraude nomen † ſibi mutat, dum contrahit. is enim punitur de falſo. Bal. in ſub. C. de fide inſtr. nu. 12. ex tex. l. Paulus. ff. de ſol. idem ſenſit Felin. in d. procem.
23 Gregor. nu. 37. qui idem dicit in † mercatore, qui non poteſt mutare ſignum & nomen, aſſumendo ſignum alterius. ſic etiam in notario, de quo etiam ſcribit Baldus in procem. C. nu. 3. ſic in eo, qui aſſumit ſibi falſum nomen nobilitatis, tradit poſt alios Tiraq. de nobil. d. cap. 13. & aliqua ſcribit Rebuffus in tract. nomina. q. 12. ſunt hæc annotanda ad interpre
24 tationẽ ſtatuti † Papiæ 36. in criminalibus, ſub rubr. De pœna illius, qui celauerit ſibi nomẽ, vel pronomẽ, vel mutauerit. intelligitur enim cum mutat, vel celat in fraudem. nec enim illi locus eſſet, ſi referat nomen ſuum, quod iam diu aſſumpſit, vero nomine antiquo ſuppreſſo, niſi modò ageretur de facto antiquitus ab eo, cuius nomẽ antiquum celare non liceret.

SVMMARIVM.

1 *Periurus falſarij nomen obtinet.*
2 *Periurum ſcelus grauißimum.*
3 *Periurus infamis efficitur.*
4 *Periurus beneficia eccleſiaſtica, quæ obtinet, perdit.*
5 *Conſtitutiones Pedemontium titulo Del giuramento. §. vlt. declarantur.*
6 *Periurus qui ad cauſa deciſionẽ falsò iurauit, quò ad fiſci commodum punitur.*
7 *Periurus, qui animo ſedato per perſonam principis iurauit conuictus punitur.*
8 *Periurus, qui calore iracundiæ per perſonam Principis iurauit, non punitur.*
9 *Periurus qui per Deum ſedato animo iurauit, conuictus an puniatur.*
10 *Iudicis arbitrio punitur periurus, qui ſedato animo per Deum peierauit.*
11 *L. vlt. ff. de crim. ſtellio. declaratur.*
12 *L. nam ſufficit ff. de dolo intellectus.*
13 *L. 2. C. de reb. cred. & iureiura. intellectus ex Duareno.*
14 *Sententiam eſſe ſedato animo ferendam, ſed interdum ferri calore iracundiæ.*
15 *L. 2. C. de reb cred & iureiura. intellectus, ex Roberto Aurelio.*
16 *Blaſphemiam pœna corporali & diuina puniri.*
17 *Alexandri Seueri religio maxima.*
18 *Hadrianus in omnibus vrbibus templa Saluatoris noſtro ædificari iuſsit.*
19 *Periurum contra Principem commiſſum puniri.*
20 *Principi non obediens morte mori debet.*
21 *L. 2. C. de rebus cred. & iureiura. intellectus ex Cuiacio.*
22 *Conſtantini Harmenopuli locus declaratus.*
23 *L. 2 C. de reb. cred & iureiur intellectus genuinus.*
24 *Dictionem, & ſi, pro etiam ſi.*
25 *Dictionem ẽt ſi, ampliatiuã diſpoſitionem augere.*
26 *Limitationes, & ampliationes eſſe debere de genere regulæ.*
27 *Conſtantini Harmenopuli locus declaratur.*
28 *L. 2. C de reb. cred. in iuramento calumniæ etiam procedere.*
29 *Poſitionibus reſpondens, ſi deierat, ſolum Deum habet vltorem.*
30 *Conſtitutio noua Pedemontium titulo Delle poſte à ſia poſitioni. §. trouandoſi, declaratur.*
31 *Statutum Brixiæ 31. in ciuilibus, ſub rub. De ſacramentis delatis à parte parti, declaratur.*
32 *Peierans calore iracundiæ arbitrio iudicis punitur.*
33 *Iracundia delinquens mitius punitur.*
34 *Conſtitutio noua Pedemontium, titulo Del giuramento. §. vlt declaratur.*
35 *Iracundia delictum fuiſſe perpetratum quomodò probetur.*
36 *Decretum Papiæ 37 ſub rubr. Quòd non procedatur contra quempiam ratione iuramenti, declaratur.*
37 *Conſtitutio Mediolani, ſub rubr. De accuſationibus cap. Ex cauſa iuramenti, declaratur.*

CASVS. CCCXIX.

PERIVRII POENA QVAE, ENVcleatus vetus ſenſus. l. 2. C. de reb. cred. & iureiura. & aliquot Brixiæ & Pedemontium declaratæ conſtitutiones.

1 PERIVRVS † qui à falſo iuramento ſuſcepto nomen aſſumpſit, iure inter falſarios connumerari poteſt: quo circà
2 grauiſsimum † ſcelus committere dicitur:

citur: nam maius crimen illud creditur ipſo
homicidio, vt tradit Diuus Thomas in quo-
lib. 1. art. 18. à quo non diſſentit Ripa in cap.
ex parte, num. 3. de reſcrip. & refert Baueria
tract. De virtute iuramẽti. nu. 122. & ſi ipſe du
bitet. Didacus Couar. in c. quamuis, parte pri
ma. §. 7. num. 1. de pact. in 6. ab eo non parum
3 diſſentit. non contendo nunc. † periurus ẽt
infamis efficitur vtroque iure. l. ſi quis maior.
C. de trãſact. cap. infames. 6. q. 1. gloſſa in cap.
querelam, de iureiura. Didacus d. §. 7. nu. 4.
omnes in d. l. ſi quis maior. Ripa d. cap. ex par
4 te, nu. 2. de reſcrip. quo loci nu. 13. inquit † per
iurum beneficijs omnibus priuari, non tamen
ipſo iure, ſed per ſententiam & hanc eſſe com
munem opinionem teſtetur. ſic etiam Didac.
d. §. 7. nume. 3. quod eſt annotandum ad inter
5 pretationem † nouæ conſtitutionis Pedemon
tium, in titulo Del giuramento. §. vlt. dũ per-
iuros priuat omni officio ac beneficio, intel-
ligi debet per ſententiam, non ipſo iure. &
præcitato loco Ripe infinite propè ſcribit de
pœnis periurij. Quæſtionis eſt (vt cætera o-
6 mittamus) cùm quis † ad cauſæ deciſionem
aduerſario deferente iurauit, an de illius per-
iurio ſaltem fiſco inſtante inquiri ac puniri
poſſit. quæſtionẽ hanc in iudicijs non ſemel
agitatam vidi. in cuius quidem explicatione
multæ fuerunt Doctorũ iudicia, & ſubobſcu-
ræ perplexæq; diſtinctiones. quantum fieri po
terit lucem adferam. plures itaq; caſus diſtin
7 guo. Primus eſt † cùm quis iurat per Princi-
pem ipſum animo quidem ſedato, ſi tunc peie
raſſe conuincitur, de crimine inquiritur, & fu
ſtibus cæditur ita clarè probat. l. ſi duo. §. vlt.
ff. de iureiura. quem textum ſic omnes intelli
gunt, vt Cynus, Alber. & Salicet. in l. 2. C. de
reb. cred. & iureiura. & ex recentioribus Dua
ren. lib. 2. diſputa anniuerſ. cap. 37. nec diſſen
tit Cuiacius lib. 2. obſerua. iuris, cap. 19. ſic ẽt
Rober. Aurelie. lib. 2. ſententia. iuris, cap. 20.
& demum non eſt qui cõtradicat. & apud re-
latos interpretes huius ſanctionis ratio habe-
tur. & hoc in caſu loquitur etiam Decretum
Papiæ 37. ſub rubric. Quòd non procedatur
contra quempiam occaſione iuramenti præ-
ſtiti. quod ſanè decretum eſt ad rum iuxta
formam ſtatuti Mediolani, intelligitur ergo
decretum, cùm animo ſedato & quieto iura-
tum fuit.

8 Secundus eſt caſus, † cùm quis calore ira-
cundiæ, per perſonam ipſius principis deiera-
uit: tunc non punitur. ita probat d. l. 2. §. 1.
C. de reb. cred. & iureiura. quem textum ſic
oẽs ibi intelligũt. atq; ita declarari poterit re
latum decretũ Papiæ & ſtatutum Mediolani.

9 Tertius eſt caſus, † cùm quis hoc iuſiuran
dũ per ipſum Deum Opt. Max. animo ſedato
ſubijt, & deieraſſe reperitur, in hoc caſu variæ
ſunt Doctorum opiniones. illorum magis pla
cet, qui dixerunt, periurum puniri, ſed extra-
10 ordinem, iudicis † ſcilicèt arbitrio. ita enim
affirmarunt Cagnol. in l. ſi quis maior. nume.
127. C. de tranſ. qui Guidonem Papæ, Capel-
lam Toloſanam & Socin. ſen. citat, qui tamen
hac de re non loquuntur. hanc tamen opinio
nem clarius affirmauit Rom. ſing. 420. Ego.
Iaſ. in l. ſi duo. §. vlt. nu. 1. in fi. de iureiuran &
& in §. item ſi quis poſtulante. nu. 35. inſti. de
actio. & ibi Gomeſ. nu. 29. idem cenſuit Bolo
gnet. conſ. 28. col. 1. Ioãnes de Selue tract. De
iureiura. nu. 60. M. Ant. Baueria tract. De vir-
tute iuramenti. nu. 123. Bonifac. de Vitalinis
in clem. dudũ. §. cęterùm. num 16. de ſepul. &
tract. maleficiorum, ſub rub. De pœna blaſphe
mãtium. nu. 10. Montalonius in promptuario
iuris, in verbo Periurus. his accedunt Curt.
iun. in d. l. ſi quis maior. num. 35. in fine. C. de
tranſact. Iacob. Concenna. lib. 1. q. iuris. cap.
2. nume. 8. Didac. in d. cap. quamuis. parte pri-
ma. §. 7. nu. 4. in fi. de pactis, in 6. & Robertus
Aurel. d. cap. 20. nec diſſentit Duaren. d. c. 37.
11 in hanc ſentẽtiam adducuntur ex † tex. l. vlt.
ff. de crim. ſtellio. qui verè probat, cùm nõ di
ſtinguãt an per Principem, vel per Deũ ipſum
iuratum fuerit. Nec vna aduerſatur interpre-
tatio Iacobi Cuiacij d. cap. 19. in fin. dum ait,
ibi pœnam non indici periurio, ſed crimini
ſtellionatus. quoniam videmus, quod & ſi quis
non peierauit, ſed dolo rẽ alienã pignori obli
gauit, attamẽ incidit in illud crimen. l. 2. C. de
crim. ſtell. nõ ergo ipſi periurio ſed ipſi crimi
ni pœna indicitur. hãc conſiderationẽ prius
ſenſit glo in d. l. vlt. in gl. vlt. in fi. & eam fal-
ſam exiſtimo. quoniã verè hæc eſt periurij pœ
na. quod ſanè crimen periurij cùm certũ no-
men habeat, ſtellionatus generale nomen aſſu
mit. quod ſanè nomẽ & alijs permultis crimi-
nibus innominatis conuenit, vt illi crimini,
cùm quis rem alienam pignori obligauit, qua
de re fuſius infrà in caſu 381. & ex d. l. vlt. ff. de
12 crim. ſtellio. declaretur † l. nam ſufficit. ff. de
dolo: dum ait ſufficere pœnam periurij contra
deierantẽ, & cum retractari ſententia nõ poſ-
ſit, pœna periurij ibi d extraordinaria intelli
gitur, ex d. l. vlt. Contra tamen hanc ſententiã
ſenſerũt Albe. & Sal. in d. l. C. de reb cred.
& iureiura. & clarius Parpalea in d. l. ſi quis

maio.nu.64. C.de tranſa. Chaſſen. in cōmen.
ad conſueto. Burgundiæ in titu. De retract.§.
12.nu.12.quem retulit Boer. q.305.nu.3.in fi.
quo loci ipſemet Boer.col.pen.verſi.quid di-
cendum, hanc eſſe veram & communem ſen-
tentiam tatetur, & ſequitur. idem cenſuit &
Cuiacius d.cap.19.inquiunt ij oēs, periurium
hoc nullo modo puniri, cum ſatis Deū ipſum
vltorem hebeat.d.l.2.C.de reb.cred. & iureiu
13 ra.Verùm reſponſum † hoc interpretatur Dua
ren.d.c.37.vt loquatur de eo, qui calore ira-
cundiæ deiereuit. nam talis fuerat quęſtio ipſi
Alaxendro propoſita. quod ſenè periuriū pu
niri non ſolet.vt ſuprà attigimus. & probat l.
alienem.C.ad l.Iul.meiaſta.hūc ſanſum,Dua-
reni tamen nomine ſuppreſſo,improbeuit Ro
bertus d.cap.20. qui enim (inquit ille) cùm
litis deciſiona egitur,vehementiore animi mo
tu nos ad iurendum concitatos ceuſari poſſe-
mus? miratur hic Robertus,ꝙ quis ira cōmo-
tus in iudicio ſit & ſuſcapto iureiurando deie
ret. ſed deſinat mirari, quoniam & ira plures
accenſi inimicos calumnientur & falſis accuſa
tionibus diù fruſtrant. quod is titulus de calū
niatoribus indicet,& in caſu ſubſequēti dice-
14 mus. Hinc videmus & ſentētias, quæ alioqui
ſedato & bene compoſito animo ferri ſolent,
per iracundiam eſſe aliquando prolates.cap.ſi
epiſcopus forte iracundus. 11.q.3. l. lex Iulie.
in fi.ff.ad l. Iul.repet.& per iracundiam ad pe
ierandum alios proſiluiſſe,oſtendit cap. ſicut
ex literis.de iuraiura. & ſuprà attigimus. nec
alia quę obiicit Robertus Duareno aduerſan
tur,vt mox ſubiiciam.

15 Secundus ergo fuit ipſius Roberti ad illud.
l.2.reſponſum ſenſus,vt generelis illa ſit pro-
poſitio,vt vltio contemptæ religionis Deo re
linquetur. quæ propoſitio trahitur etiem ad
eum caſum ſpecielem, nempè,cùm per Princi
pem iuretum quidem fuit,ſed nimio iræ impe
tu,quod oſtendit illa dictio,& ſi, vt ſit ſanſus,
cùm aio ſedato per Deum quis peierat, Deum
ſolùm vltòram habet, cùm per Principem, vt
reus criminis læſæ maieſtatis punitur, eo caſu
excepto, quando calore iracundiæ deierat.
ſubijcit tamen Robertus, quòd & ſi deierens
per Deum vt reus criminis læſæ maieſtatis nō
punitur.d.l.2.nihilominus punitur pœna ex-
traordinaria,ſtellionatus ſcilicèt ex.d.l. vlt.de
crim.ſtellio. Verùm (mea quidem ſententia)
ſi hunc ſequimur ſanſum, qui & alijs placuit,
vt per Deum peierens, Deum vltorem ſolum
habeat, & qui per Principem, ipſum Princi-
pem vltorem habeat. quem quidem ſenſum

abſolutè probauit Cuiacius d.cap.19.vt ſtatim
ſubiiciam. mirum certè eſt, quod contempta
Principis religio corporali pœna puniatur,&
illa maximi rerum omnium opificis Dei,non.
16 vidamus † blaſphemiam,quę Deum, cum tamē
ipſum ſolum offendit, & quæ ab ipſo puniri
poſſet,puniri etiē pœna corporali,vt latè ſcri-
bunt Bar.in l.item apud Labeonem.§ ait præ
tor.ff.de iniurijs. Iaſ.in l.3.§.iurare. de iuraiu
rando,in §.item ſi quis poſtulante. inſtitu.de
actio. latiſſimè Boerius quæſt.301.& Didacus
loco ſuprà citato.§.7.nu.9.& ab vtroque iu-
dice,nempe eccleſiaſtico & laico puniri reſpō
dit Socin.ſen.conſil.129.lib.4.quæ ergo diffe
rētiæ ratio inter hos caſus adferri poteſt,cùm
ambo in religionis contemptum, & in homi-
num ſcandalum ſint? nec credendum eſt, ꝙ
17 alia fuerit ipſius Alexādri † Imperatoris mēs:
quippè qui religioſiſsimus fuit; ſi quidem (vt
in illius vita ſcribit Aelius Lampridius) in La
rario ſuo Deos Principes, & animes ſanctio-
res,inter quos Appolonium,Orpheum,Abra
ham, ac Chriſtum Saluatorem noſtrū habuit.
& his hora matutina rem diuinam faciebat.&
pauló poſt in hæc verba ſcribit. Templa fre-
quantauit. Chriſto templum facere voluit,
18 eumq; inter Deos recipere. Quod & † Hadria-
nus cogitaſſe fertur,qui templa in omnibus ci
uitatibus ſine ſimulacris iuſſerat fieri,quę ho-
die idcirco,quia non habent numina dicun-
tur Hadriani, quæ ille ad hoc paraſſe dice-
batur, ſed prohibitus eſt ab ijs, qui conſu-
lentes ſacra repererant omnes Chriſtianos
futuros, ſi id optato eueniſſet, & templa re-
lique deſerenda. Hæc ille. ſiue ergo no-
ſtræ ſiue antiquæ religionis obſaruator ma-
ximus is fuit. non ergo poſſum in animum
inducere, illum voluiſſe vindicare iniuriam
ex pariurio Principi illatam, & inultam re-
linquere contra Dei religionem. Nec mi-
19 hi dicatur, † periurium contra Principem,
ipſum Principem vltorem habere oporte-
re, cùm à Deo non puniatur. quoniam con-
trarium verius aſt. dixit enim Saluator no-
ſter Matthæi cap. quinto: Iterum audiſtis,
quia dictum eſt antiquis,non peierabis; Red
des autem Domino iuramenta tua. Ego au-
tem dico vobis non iurare omnino neque per
cœlum,quia thronus Dei eſt; neque per ter-
ram, quia ſcabellum eſt pedum eius; neque
per Hieroſolymam, quia ciuitas eſt magni
Regis; neque per caput tuum iuraueris,quia
non potes vnum capillum album facere, aut
nigrum. ſit autem ſermo veſter, eſt eſt, non
non.

20 non. Dixit etiam Deus, Qui † Principi non obedierit morte moriatur, vt habetur capitu. 14. Regum. & in cap. 2. de maior. & obed. quibus etiam constat, non esse recipiendum initial
21 lectum † Cuiacij dicto capit. 19. qui fretus autoritate Constantini Harmenopoli, in apit. seu in promptuario iuris ciuilis lib. 2. titulo De iuiurando. absolutè scribit: si per Principem peieratum sit, Principem ipsum vindicem aſſe. ſi per Deum, ipſum Deum. nam ita Conſtātinus ſcribit: nemo qui per Deum peierauit, periclitatur. ſatis enim Deum vltorem habet iurisiurandi per Deum præſtiti contempta religio. quòd ſi quis per Principis venerationem calore quodam peierauerit, veniam conſe-
22 quitur. Verùm ego † Conſtantinum loqui intelligo de ipſo iuramento calore iracundiæ vtroque in caſu præſtito, quod ſtatim planum faciam. Sum itaque in hac opinione, in
23 tegrum illud reſponſum Alexand. in † dicta l. ſecunda eſſe intelligendum de periurio calore iracundiæ commiſſo, quod ſenſit iam citatus Duarenus, ſed præter eum ego ita demōſtro prius duobus præſuppoſitis. Primò, quòd duæ ſunt periurij pœnæ, vna animæ, altera corporis. animæ pœnam ſolus Deus infligit: corporis pœnam Princeps, vel illius miniſter. Secundò præſuppono, quòd licèt delictum calore iracundiæ perpetratum, pœna temporali, ſaltem ordinarie, & corporali non puniatur, vt in l. ſecunda. C. ad l. Iul. maieſta. l. 1. C. ſi quis Imper. maledixe. omnes l. quidquid calore iracundiæ, de reg. iuris. attamen apud Deum anima punitur: tum quia iraſcendo mortaliter peccat, tum etiam quia delinquit peierando. probat hoc ſecundum præſuppoſitum is met tex. l. 2. C. de reb. cred. dum ait, iurisiurandi contempti religio ſatis Deum vltorem habet. hæc eſt animæ pœna, quia deinde ſubijcit: periculum autem corporis. dictio autem, aduerſatiue eſt Bart. l. tranſigere, nume. 6. & ibi omnes. C. de tranſactio. oſtendit ergo duas eſſe diuerſas pœnas, atque Deum vlciſci periurium ira commiſſum, & ſi mitiori pœna, vt in blaſphemia dicimus. c. ſecundo, de maled. Tiraquell. De pœnis legum, nume 14. vbi in illa cauſa ſcribit permultis quomodo extra delinquens puniatur in foro Ciuili, Pontificio, & Diuino Alexandri ergo ſententiæ hæc eſt: Qui per iram peierat, quò ad animæ pœnam, Deum vltorem habet: quò ad pœnā corporis, nō punitur. quod procedit etiam ſi per Principis venerationē deie-
24 rat. ita enim interpretor illā † dictionem, & ſi pro etiam ſi. quemadmodū in §. qua ratione, inſt. de pupil. ſubſt. & apud Grāmaticos paſ-
25 ſim obſeruatur, quæ ſanè dictio † & ſi vel etiā ſi, cum ſit ampliatiua, augat ipſam diſputationem ad qualitatem cui adijcitur. capit. tanta, de ſimo. cap. 2. de procur. in 6. Geminia. conſ. 132. in princ. Graue. conſ. 294. nume. 7. verſ. ſeptimò pondero. ſi ergo qualitatem auget, dicendum omnino eſt, eſſe qualitatem hāc, hoc eſt, periurium ira commiſſum, aliàs non eſſet qualitatem ipſam augere, ſed ab illa recedere.
26 Accedit, † quòd quemadmodū limitatio aſſe habet ſub regula. l. nam quod liquidę, de penu legata. Dec. l. 1. num. 22. de reg. iuris, ita, & ampliatio. ſi ergo diceremus in caſu dictæ l. 2. periurium contra Deum cōmiſſum, fuiſſe animo ſedato commiſſum, ſubſequens ampliatio eſſet vltra regulam. Confirmat hanc interpre-
27 tationem locus † Conſtantini Harmenopoli, quem in contrariam opinionem Cuiacius recenſet. ait Conſtantinus: Nemo, qui per Deum peierarit, periclitatur; ſatis. n. Deum vltorem habet iurisiurandi per Deum præſtiti contempta religio. quòd ſi quis per Principis venerationem calore quodam peierarit, veniam conſequitur. hæc ille. hunc locum, vt deſumptum, & in epitomen relatum ex dicta l. 2. interpretor, vt iam dixi, loqui cum calore iracundiæ quis peierauit. hoc clarè oſtendunt verba ſubſequētia ipſius Conſtantini, dum inquit, Si quis iurauerit in re pecuniaria per genium Principis, & peierauerit, fuſtibus caſtigatus dimittitur. Quis qu.s aut ex decreto iudicis, aut aduerſario poſtulante iuſiurandū in eccleſia receperit, ſacris inuiolatisq; contactis Euangelijs, poſteà periurij cōuictō linguæ abſcindatur: idemque in teſtibus obſeruatur. Hæc Conſtantinus, qui nihil clarius, nihil aptius ad rem noſtram dicere potuit. eum poſtulante aduerſario, hoc eſt, eo deferente, iurans per Euangelia, hoc eſt per verbe Dei, per ipſum Deum, ſi periurus detegitur punitur, & ſi pœna illa ab eo relata iure noſtro recepta non videatur, ne ergo pars hæc poſterior priori repugnet, dicendum omnino eſt, in prima agi de periurio ex iracundia commiſſo: in ſecunda cùm conſulto, & ſedato animo, atque ita cum relata veriori, & receptiori ſentētiæ reſideo. tacitus etiam illud nō prætereo, quod ſcribit gloſſa inſt. de pœna te-
28 merè litig. in gloſſa vlt. in ſi. dū intellexit † d. l. 2. c. de reb. cred. & iureiuran. loqui de iuramento calumniæ, quod (inquit gloſſa) nō in hoc, ſed in alio ſeculo punitur. quā gloſſā probauit

bauit Baldus conſ. 299. Proponitur ꝙ ſuper,
29 lib.5.qui raſpōdit,eum,qui reſpondauſ† poſi
tionibus peiarauit, non puniri, ex d.l.2.& d.
glo.& Baldum ſecutus eſt Ripa in c.ex parte,
de raſcrip.quibus addo Feder.de Sanis conſ.
23.Rebuffum tract.de pacificis poſſeſſoribus,
num.419.Didacum d.cap.quamuis, parte pri-
ma.§ 7.num.4 qui tamē Didacus ſubijcit,ni-
ſi de periurio euidenter conſtat. addo etiam
Abbatem in c.ex parte,num.12.de iureiuran.
& Felinum in c.1.num.21. de litis cōteſta. qui
pariter daclarat,non procedere, quando non
narrando factum, ſolam credulitatem negat,
dicendo ſe nō credere. vtrunque eſt notabile
30 ad interpretatione † nouę conſtitutionis Pe-
demontium in titulo Delle Poſte ò ſia poſitio
ni.§. trouandoſi. qua puniūtur pœna pecunia
ria,qui reſpondendo poſitionibus de iararūt,
cùm ſit illa conſtitutio correctoria,ſeu ſaltem
à iure communi exorbitans ſtrictè erit intelli
genda: quo circà dum duo requirit, vt is tan
quam periurus puniatur. Primò quòd negata
poſitio ſit plenè & perfectè probata, ibi, ma
in tal caſo ſarà neceſſaria vna compiuta,& pie
na proua. Sacundò, quando nagata fuit poſi-
tio,quam veriſimiliter veram eſſa ſciebat, ibi,
trouandoſi che alcuno habbi negato vna poſi
tione, di cui veriſibilmēte poteua hauerna no
titia. quæ ſanè veriſimilitudo, & ſi in iudicis
arbitrio poſita,ſit vti iam diximus ſuprà in ca
ſu.85. attamen illa veriſimilitudo debet eſſe ta
lis,vt ſatis clarè & euidanter huius periurium
oſtendat,vt relatus Didacus ſcribit. His dacla
31 rari etiā poteſt † ſtatutum Brixiæ 31. in ciuili-
bus,ſub rubr.de ſacramētis delatis à parte par
ti,in fin.dum prohibet falſi iuramenti pręſti-
ti accuſationem: nec quoquo modo vult in-
quietari poſſe. intalligi poteſt ſtatutum quò
ad partam deferentam,non quò ad iudicem,
qui ex officio & arbitrio ſuo extra ordinem pę
nam indicet.

Quartus & vltimus caſus, qui ex iam relato
32 colligitur, aſt,cùm † quis calore iracundię
par Deum peierat: hic nuquam pœna corpo-
rali non punitur d.l.2.ſed tamen extraordinē
mitiori pœna iudicis arbitrio puniendus eſt.
quod ſcribit Decius in l.quidquid calore,nu.
8.de reg.iuris.idem clarè affirmauit M.Anto.
Baueria tract.de virtute iuramēti nu.144.mul
tis ſimilibus oſtēdit Tiraqu. tract.da pœnis le
33 gum cauſa prima,dum ſcribit,eos † mitius pu
niri,qui par iram delinquunt, Erit etiam hæc
declaratio annotanda pro interpretatione no
34 uarum conſtitutionum † Sabaudiæ ac Pede-
montium in titulo del giuramento.§.vltimo.
conſtitutionas enim illę acerrimè periurium
hunc puniunt, etiam pœna corporali iudicis
arbitrio,pro conditione perſonæ & facti qua
litate. licèt ergo ſui natura periurium graui
pœna iudicari poſſit, illa tamen moderanda
erit,ſi probatum fuerit calore iracundiæ deie
35 raſſe, & de modo † probandi hanc iracundiā
ſcribit Decius in dicta lege quidquid calore,
num.octauo,& Caguol.numa.5.Ita etiam de-
36 clarari poteſt relatum † dacretum Papiæ 37.
ſub rubr.quòd non procadatur contra quem
piam occaſione iuramenti, quod quidem de
cretum & ex alijs relatis ſuprà interpratatio-
37 nem recipit. Sic pariter daclarari poteſt † no-
ua conſtitutio Madiolani ſub rubrica de accu
ſationibus,cap.ex cauſa iuramenti.illa conſti-
tutio admittit periurij accuſationem intra mē
ſem, illis tamen in caſibus, in quibus de pe-
riurio accuſari, & agi poteſt.atque ita non de
terminat, qui ſint caſus hi, in quibus accu-
ſari poteſt, ſed relinquit in iuris communis
diſpoſitione. ex iam relatis ergo poteſt,ac de-
bat illa conſtitutio declarari, in eo pręſertim
quòd & ſi læſus ex pariurio accuſare non poſ
ſit, val prohibente iure communi, vel lapſo
termino menſis, iudicem tamen ex officio, &
pro fiſci intereſſe poſſe illum periurium extra
ordinem punire.

SVMMARIVM.

1 *Principis auctoritatem, & iuriſdictionem vſurpans punitur.*
2 *Priuatus gerens ſe pro magiſtratu in arduis punitur pœna læſæ maieſtatis.*
3 *Regnum ſine iuſto titulo occupans Tyrannus eſt, & crimine læſæ maieſtatis punitur.*
4 *Iudicis arbitrio punitur priuatus, qui Principis auctoritatem in leuioribus vſurpat.*
5 *Indignationem Principis incurrere, quid.*
6 *Vſurpans auctoritatem Principis, & ob id falsò quid agens, falſi pœna punitur*
7 *Doctoris nomen vſurpans iudicis arbitrio punitur.*
8 *Comitis Palatini dignitatem vſurpans punitur.*
9 *Notarij auctoritatem & poteſtatem vſurpās grauiter punitur.*
10 *Rectoris vſurpans dignitatem falſi pœna plectitur.*
11 *Dignitatis locum indebitum vſurpans, ſacrilegij pœna punitur.*
12 *Vſurpator loci dignitatis plectitur interdum pœna ſtellionatus, atque ita iudicis arbitrio.*

CASVS

CASVS CCCXX.

POENA QVA PVNIENDVS SIT vſurpator auctoritatis Principis, vel alterius, nec non & locum dignitatis ei non debitum.

1 QVi iudicis atque ſuperioris † auctoritatem & iuriſdictionem ſibi vſurpat interdum iudicis arbitrio, interdum mortis pœna afficitur, quod vt clarè explicemus, caſus aliquot diſtinguendi ſūt.

2 Primus eſt, cùm quis † priuatus pro poteſtate magiſtratu uè quid ſciens dolo malo geſſerit: hic plectitur pœna criminis læſæ maieſtatis. l. 3. in fine. ff. ad l. Iul. maieſt. pœnam autem huius criminis ſcimus eſſe mortis. ſed quid geſſiſſe dolo malo debuerit, ex illis verbis d. l. 3. ibi, quid ſciens, dubitant doctores. Andreas Iſernia in commentarijs d. conſtitutiones regni Neapolitani titulo de homicidijs puniendis, in verbo occidiſſe intelligit, cùm hic vſurpator aliquem necari iuſsit. cum Iſernia idem ſenſit Io. Baptiſta à ſancto Seuerino, in l. omnes populi, num. 32. ff. de iuſt. & iure. & in l. imperium, num. 19. de iuriſd. omn. iud. quanquā horū immemor Hierony. Gigas multæ lectionis iuraconſultus tracta. de crimine læſæ maieſt. Qualiter & à quibus crimen lęſę maieſtat. committatur. q. 22. ſimpliciter ſentiat hunc pœna illius criminis læſę maieſtatis teneri, & huius opinionis ſolùm recenſet Ludo. Montaltū tract. de reprobatione ſententiæ Pilati arti. 4.
3 numē. 8. & in eo † qui Regnum occupat, ſine iuſto titulo tradit Afflictus in cap. 1. §. & bona committenſium, num. 109. quæ ſint regal.

4 Secundus eſt caſus † quando hic vſurpator exercuit leuiora iuriſdictionalia, vt putà, ſi ſolæ dignitati ſe ingeſſiſſet, vt militiæ, tunc punitur iudicis arbitrio. ita relati Iſernia, & à ſancto Seuerino ex l. probatorias. C. de diuerſ. offic. lib. 12. quæ vix hanc opinionem probat. cùm ibi pęna præſcriptionis & amiſsionis omnium bonorum indicta ſit. melius probat. l. in his. C. eo. ibi, congruam indignationem in-
5 currere, cum ſit † indignationis pœna arbitraria: quemadmodū dicemus infrà in caſu 365.

6 Tertius eſt caſus, cùm hic † vſurpator præter illud, quod vſurpat ex Principis auctoritate, falsò quid agit, vt putà cùm falſis literis magiſtratum adipiſcitur: tunc etiam pœna falſi punitur, ita relati doctores ſentiūt ex l. vlt. C. de off. quæſt. quę fortè nō probat. clarius hoc probat. l. qui nomine. ff. de falſis, quod & L. Sylla ſua l. declarauit, vt annotauit Manutius de legibus Roma. Hinc. Bar. in l. reddatur. C. de profeſſ. & med. lib. 11. ſcriptum reliquit, vē-
7 dicantem doctoris † nomen pœna iudici arbitraria puniri. qua de re ſuprà in caſu 318. num. 20. verùm Baldus in l. data opera. num. 50. C.
8 de iis qui accuſ. non poſ. docuit illum, qui ſe falsò aſſerit comitem ſacri Palatij, & notarios creat, puniri pœna mortis: illa ratione vtitur, quia deliquit in ipſum Principem à quo auctoritatem habere fingit. arg. l. 1. C. de priuat. carcer. & c. paratus. 23. q. 1. idem ait Baldus
9 eſſe in eo, qui falsò ſe † notarium facit: & ille vſurpata auctoritate inſtrumenta conficit, niſi (inquit Baldus) is notarius iam fuerit verè notarius & deinde priuatus, quoniam ſi poſt priuationem confecit inſtrumenta non pęna mortis, ſed alia punitur Feli. cap. ſuper literis, col. 8. num. 30. de reſcri. Boſſius tract. cauſarū criminalium, titulo de falſis, num. 131. Ego credo Baldi doctrinam duobus illis caſibus procedere poſſe, ob maximum periculum, quod ex eo crimine pendat: nempè ob falſa inſtrumenta celebranda, de cuius quidem criminis pęna iam diximus, & pęna falſi eum teneri,
10 qui ſe † pro Rectore loci gerit, cùm non ſit, docuit Angel. in l. 3. ad l. Iul. maieſt. atque ita decidit Guido Papæ q. 423. & Capella q. 401. quos ſecutus eſt Gigas d. q. 22. in fi.

11 Quartus eſt caſus, cùm quis contra Principis † ordines, & præcepta indebitum ſibi dignitatis locum vſurpauit: tunc ſolùm ſacrilegij pęna afficitur. l. 1. C. vt dig. ordo ſeruetur. quam in hanc ſententiā ita intellexerunt Iſernia & Io. Baptiſta à ſancto Seuerino præcitatis in locis. quam quidem pęnam arbitrariam hoc caſu opinor ex his quæ dicemus infrà in caſu 388. vbi de ſacrilegij pęna agemus.

12 Quintus eſt caſus cùm in hac † vſurpatione dignitatis deficit titulus criminis, tunc pęna criminis ſtellionatus plectitur, ita relati doctores ex l. 2. ff. de crim. ſtellio. quæ pęna verè arbitraria eſt, vt dicemus infrà in caſu 381. eadē pęna extraordinaria punitur qui falsò procuratoris nomen aſſumpſit. Boſſius tract. cauſarū criminalium, titulo de falſis, nu. 173.

SVMMARIVM.

1 *Calumniatores qui.*
2 *Calumniari quid, ex Valla.*
3 *Iudicis arbitrio relinquitur, quæ cauſa iuſta excuſet à calumnia.*

4 Calumniator

4 *Calumniator dicitur, qui accuſationem non probauit.*
5 *Baldus.l.3 num.5.C.de calum declaratur.*
6 *L. prima §.ſed non vtique.ff ad S.C Turpil.intellectus.*
7 *Calumniator excuſatur ſi ſemiplenè probauit.*
8 *Probatio ſemiplena quando à calumnia excuſet ſecundum Socinum.*
9 *Socinus tract.fallent.regul.129.fallent.2.declaratur.*
10 *Statutum Papiæ 3. in criminalibus ſub rubric. de pœna accuſantis falsò, vel denuntiantis, declaratur.*
11 *Statutorum verba propriè accipi.*
12 *Verba in potentiori ſignificatu ſumi.*
13 *Statuta à iure communi interpretationem ſumi.*
14 *Statutum Veronæ lib.3.cap.5 ſub rubr qui accuſationem falsò fecerit declaratur.*
15 *Statutum Ferrariæ lib.2 ſub rubr.quod accuſatio non recipiatur,declaratur.*
16 *Statutum Patauinum ſub rubr, de accuſationibus cap.Quilibet,declaratur.*
17 *Calumniari conſuetus non excuſatur,ſi ſemiplenè, tantùm inſtitutam accuſationem probauit.*
18 *Calumniator non excuſatur ex ſemiplena probatione,ſi accuſatus contrarium probauit.*
19 *Calumniator excuſatur,ſi à teſtibus ſe deceptum probat.*
20 *Calumniator excuſatur,probat ſe à fide dignis audiuiſſe.*
21 *Calumniari non dicitur, qui ex officij neceſſitate accuſat.*
22 *Statutum iam relatum Papiæ 13. in criminalibus, declaratur.*
23 *Hæredes qui mortem defuncti vindicare tenentur, à calumnia excuſantur,ſi accuſationem non probarunt.*
24 *Calumniator excuſatur ſi dolore immenſo accuſare coegit.*
25 *Pater accuſans filij ſui homicidam excuſatur, ſi accuſationem non probauit.*
26 *Calumniator excuſatur cum de atroci crimine accuſat.*
27 *Monetariũ falſum accuſans excuſatur à calumnia ſi non probat.*
28 *L.1.C.de falſa mone intellectus,*
29 *Calumniator non efficitur, qui diffamatum accuſat.*
30 *Calumniari nõ dicitur,qui accuſat ex defuncti voluntate.*
31 *Calumniator excuſatur ſi ſuam accuſationem probauit, teſtibus deinde ex ſua perſona reprobatis.*
32 *Calumniator ob ætatis, & ſexus imbecilitatem excuſatur.*
33 *Calumniator ex iuſtis cauſis excuſatur,ne teneatur ſimilitudine ſupplicij,non autem ab actione iniuriarum.*
34 *Calumniator ex iuſtis cauſis à refectione expenſarum non excuſatur.*
35 *Conſtitutio noua Mediolani ſub rubr. de iudicijs §. qui calumnioſè,declaratur.*

CASVS CCCXXI.

CALVMNIATOR QVI ET QVAE iuſtæ cauſæ eum excuſare poſſunt,dilucidè & plenè explanatum.

1 QVI falſa crimina interdũt † calumniatores appellantur.l. 1. §.1.ff. ad S.C. Turpilio.c.notandum.2.q.3. M.Cicero contra Salluſtium: ſed eſt quædam calumnia quam vnuſquiſq; noſtrum teſtâte animo ſuo fert de eo,qui falſum crimen bonis obiectat. verùm ſcribit Lauren. Valla lib.
2 6.elegant,cap 50. † calumniari eſſe cauillari. cuius ſententiam confirmat locus Ciceronis libr.2 de rapu. vt Carneadi reſpondeatis qui ſæpe optimas cauſas ingenij calumnia ludificari ſolet. Vallæ tamen opinionem falſam exiſtimauit Alcia.lib 4.de verbor. ſignif. de his ad Grammaticos.de his itaque hoc loco agendũ nobis eſt,prius tamen dicemus, quę cauſæ iuſtę ſint,quibus à calumnia quis excuſatur: deinde de calumniatorum pęnis. Cauſa ergo iuſta à qua calumnia excuſatur accuſator verè
3 in † iudicis arbitrio reſidet. quod Marcellus reſpondit.l.1.§.ſed nõ vtiq; ff. ad S.C.Turp. his verbis: Sed non vtique qui non probat, quod intendit, protinus calumniari dicitur, nam eius rei inquiſitio arbitrio cognoſcentis committitur: qui reo abſoluto de accuſatoris incipit conſilio quærere.qua mente ductus ad accuſationem proceſsit, & ſi eius iuſtum errorem reperit,abſoluit eum.ſi verò &c.& paulò poſt,facti quidem quæſtio in arbitrio iudicantis eſt.reſponſum hoc annotarunt in hanc ſententiam Afflictus in c.1.num.21.in fi.ex quib. cauſ.feud.amitta.& Iacobus Concenna.lib 1. quæſtio.iuris,c.3.nu.8. in dubio autem iudex
4 noſter illum † calumniatorem eſſe iudicabit, qui accuſationem,quam intendit,non probauit,ſiquidem aſtat contra eum iuris præſumptio: ita Bar.in l.1 in princ.num.6.ff.ad S.C. Turpil. Ang.in l.athletas.§.calumniator ff.de ijs,qui nota.infam.Felinus c.1.num. 4 & c.2. num.1.ex illo tex.de calumnia.Crauc.cõſ.362. in fine,

in fine, & communem teſtatur Iulius Clarus
lib. 5. ſenten. iuris. §. fin. q. 62. verſic. dixi ſuprà
5 quò circà intelligimus malè ſenſiſſe † Baldũ
in l. 3. nume. 5. C. de calum. qui docuit, non di-
ci ſtatim calumniatorem, qui accuſationẽ non
probauit. niſi Baldum intelligamus loqui de
calumniatore re ipſa & cum effectu. quemad-
6 modum etiam intelligẽdus eſt textus d. † §.
ſed non vtique, ibi protinus calumniari, ex
quo cum cauſarum diſcuſſio expectanda eſt,
non eo ipſo calumniator dicitur cùm effectu
ſcilicet, & iam admonui cauſam iuſtam eſſe de-
bere, quoniam hoc in caſu cauſa iniuſta, quæ
alias excuſat, nihil prodeſt: ita Baldus in d. l.
3. nume. 3. C. de calum. Soc. ſen. conſil. 118. col.
4. verſic. his tamen non obſtantibus, l. b. i. Eſt
etiam illud hic adnotandum, illum calumnia-
torem dici, qui ſemel tantùm calumnioſè di-
ci, qui ſemel tãtùm calumnioſè accuſauit ita
Ripa in c. 1. num. 96. de iudicijs. Cauſę autem
iuſtæ plures ſunt, quæ à calumnia accuſatorẽ
hunc excuſare ſolent.

7 Prima eſt quando † accuſator ſemiplenè ac-
cuſationem probauit: ita Specul. in titu. de ca
lum. in fin. quem ſecutus eſt Felin. in c. 2. in 3.
notab. de calumnia. quare illum calumniato-
rem non eſſe opinantur, qui vnius teſtimonio
accuſationem ſuam probauit. Verum huic ſẽ-
tentiæ aduerſatur, quod ſcriptũ reliquit Soc.
8 tract. fallen. reg. 159. fallen. 1. dum dixit, † ſe-
miplenam probationem à calumnia tũc excu-
ſare, cùm iuramentum in ſupplementũ pro-
bationum deferri poteſt. quoniam animaduer-
tere debuit, ſemiplenam illam probationem ſi-
bi prodeſſe nõ poſſe. at in cauſis criminalibus
iuramentum in ſupplementum non defertur,
vt latè ſcribit Iaſ. in repe. l. admonẽdi nu. 224.
ff. de iureiuran. & in ſpecie noſtra Abbas in c.
9 2. nume. 4. declaratur. Ego opinor † Socinũ
loqui quò ad expenſarum refectionem, à qua
hæ cauſæ non excuſant, vt in fine huius caſus
dicam, alioqui malè ſentiret, quoniam nõ po-
tuit hic cogitare, quid futurum eſſet: proba-
tiones enim in iudicis arbitrio poſitæ ſunt, vt
ſuprà diximus in caſu 90. potuit ergo hic exi-
ſtimare tantam fore huius teſtis fidem apud iu-
dicem, vt reum condannaret, cùm præſertim
aliæ accedunt præſumptiones. oſtendit etiam
probatio ſemiplena hunc accuſatorem non eſ-
ſe ſine cauſa motum, quamobrem cum Specu-
latore & Felino ſentio. Eſt annotanda omni-
10 nò doctrina hoc ad interpretationem † ſtatu-
ti Papiæ 13. in criminalibus, ſub rubric. de pœ-
na accuſantis falsò, vel denuntiantis, quo pœ-
na indicitur contra hos accuſatores, qui accu
ſationẽ nõ probauerit. & ſi eũ ſtatutũ his verbis
& nõ probauerit, &c. quę plenã probationem
ſequi ipſe videtur, tũ quia ſemiplena probatio
11 vera, & propria probatio nõ eſt, vt † ſtatutorũ
verba requirere videntur. l. 3. §. hęc verba, de
neg. geſt. Barto. l. cõſtitutiones, ad municip. &
prętertim Papię vbi extat ſtatutũ vltimũ in cri
minalibus, quod verba ad literã ſine interpretatio
12 ne intelligãtur, tũc etiã, quia † verba in ſuo po
tẽtiori ſignificatu intelligi debẽt. l. 1. §. qui in
perpetuũ. ff. ſi ager vectig. vel emphy. peta. quę
regula, & in verbis ſtatutorũ obſeruari ſolet,
cũ & lex illa ciuilis, quò ad ipſos ciues ſit. verũ
13 tamẽ, quia † ſtatuta à iure cõmuni interpreta-
tionẽ ſumunt, vt latè apud omnes in l. 2. C. de
noxa. act. Soc. iun. conſ. 29. nu. 8. lib. 1. latè Go-
mez §. in perſonã, num. 25. inſtit. de act. & Cra-
ue. cõſil. 159. num. 2. hac ratione dicẽdũ eſt, ob
ſemiplenã probationẽ excuſare, etiam in caſu
illius ſtatuti, ex quo falſus accuſator, vel denũ-
tiator non dicitur. Sic ſimile ſtatutum Vero-
14 næ † lib. 3. cap. 51. ſub rubric. qui accuſationẽ
15 falsò fecerit. Simile ſtatutum extat † Ferrarię
lib. 2. ſub rubr. Quòd accuſatio nõ recipiatur,
niſi accuſator fideiubeat de probãda accuſatio-
ne, ſic etiam alio ſtatuto Ferrarienſi, lib. 3. ſub
Pœna accuſãtis aliquẽ pro aſſaſſino. Patauij
16 † vero extat ſtatutũ ſub rubr. de accuſationi-
bus, c. Quilibet quò accuſator excuſatur ſi in-
ditijs tãtùm veriſimilibus arbitrio iudicis pro-
bauerit, quod quidem ſtatutum intelligitur ę
quò ad alias probationes, veriſimiles ſint ex ar-
bitrio iudicis. & ita etiam intelligitur ſtatutũ
Patauinum eodem loco, capitulo nullus.

Declaratur nunc cauſa hæc vt duobus caſi-
17 bus locum non habeat. primò in eo qui † ca-
lumniari conſueuit: ex quo enim ſemel malus
ſemper malus præſumitur c. ſemel malus, de re-
gu. iuris in 6. ſequitur hoc caſu non excuſari.
nam ſemiplena illa probatio, quæ illam calu-
mniæ præſumptionem elidebat, à contraria
præſumptione eliditur. ita declarant Butri. &
Felinus in d. c. 2. de calum.

18 Declaratur ſecundò, vt non procedat † quã-
do ipſe reus ad ſui defenſionem aliquid pro-
baſſet, ex quo enim abſa eſt ſemiplena illa ac-
cuſatoris probatio, ſequitur eũ calumniatorẽ
eſſe: ita Felin. in d. c. 2. in tertio notab. de ca-
lum. poſt alios, quos citat.

19 Secũda iuſta cauſa, quã à † calumnia excu-
ſatur accuſator eſt, cùm à teſtibus ipſis dece-
ptus eſt: vt ſi extra iudicium promiſerũt, ſe in
eã cauſa teſtimoniũ laturos, & poſtmodũ in iu-
dicium,

dicium, ſe nihil ſcire atteſtati ſunt: ita Abbas in dicto cap.2.nume.5.& ibi Felin.in 3.notab. de calum.ex gloſſ.cap.Paulum 2.quæſt.tertia. Iulius Clarus dicto lib.quinto ſenten.iuris.§. fina.quæſt.62. verſicu.ſed pone.& conferunt, quę ſcripſimus ſuprà in caſu 177.verſicu. ſexta cauſa. poſt Alexandr.in l.properandum §.ſin autem alterutra.nume.18.& ibi Iaſon.num.8. C.de iudic.

20 Tertia eſt cauſa † qua à calumnia excuſatur accuſator, cùm probat ſe audiuiſſe à perſonis fide dignis. ita Bart. in l.athletas.§.calumniator,num.3.de ijs qui nota.infam.& in l.vlt.numero ſeptimo,verſi.eſt & alius ff.de hære.inſt. qui ſenſit eſſe fide dignos amicos & cõſanguineos.l.1.in principio numero ſexto ad Turpi. Abbas in cap.2.nume.5.& ibi Felin.num 3.de calumnia. Iaſ.conſil.144.in fin.lib.2.Cõtrariũ ſenſit Cynus,quem recenſet Soc. ſen.cõſ.118. colum.penul.verſ.nec obſtat,lib.1. Verùm recepta magis opinio eſt cũ Bartolo, à quo nec ipſe Socinus recedit.

21 Quarta eſt cauſa iuſtæ † excuſationis, cùm quis ex neceſſitate officij accuſat,vt eſt in tutore.l.2.C.de ijs qui accuſa.non poſſunt.ita glo. in d.l.athletas.§.calumniator,& ibi Bal.nu.4. ff.de ijs qui nota.infam. Abbas in d. c.2.nu.6. & ibi Feli.num.5.6.de calum.qui & illud exẽ-
22 plum ſubijciunt: quãdo † hæredes tenentur vindicare mortem defuncti, ex l.cum fratrem C.de ijs quibus vt indig. quæ quidem exem-
23 pla egregia ſunt ad interpretationem d. † ſtatuti Papienſis,nec non & Decreti 31.ſub rubr. quòd ſi quis denuntiauerit, vel quempiam calumnioſè, &c. ſed illud etiam eſt annotandũ in ſpecie, in qua prouidet ſtatutum, nempè quando officialis ex neceſſitate officij accuſare vel inquirere cogitur, vt in iudice inquirẽte exemplum ponit Ange.in d.§.calumniator idem ſenſit Iulius Clarus lib.5.ſenten.iuris §. fin.q.62.verſic.dixi etiam, vel etiam in parochianis, & ancianis ex diſpoſitione d. ſtatuti Papienſis: nam illi excuſentur.& ſi accuſatio non fuerit probata quod ſane ſtatutum declaratur non procedere,quando huius officialis, & anciani calumnia euidens detegeretur. ita poſt Aret.in cap.qualiter & quãdo, il ſecũdo col.12.de accuſat. ſcriptum reliquit Aegidius Boſſius in tract.cauſarum criminalium, in tit. de accuſatione,num.21.& in titu. de præuaricatoribus.num 7.ea ratione, quia ab euidenti calumnia nemo excuſetur: ita Bar.in l.in ſenatus.§.eos.ff.ad Turpil. Aret.conſ.80.num. 4.in fin. Calumnia autem euidens in hoc dici poteſt cùm nullum præcedit inditium: ita viſus eſt ſentire Ang.d.§.calumniator.& Barb. conſ.47.col.2 lib.1.

24 Quinta eſt iuſta excuſationis † cauſa, cùm dolor immanſus accuſare coegit: vt putà, cùm maritus vxorem de adulterio accuſauit.l.quãuis.C.de adulte. ita Abbas in d.c.2.num.5.de calum.& ibi Feli.num.9.qui num.10.ſubijcit,
25 idem eſſe,cùm † pater homicidam filij ſui accuſat,ex l.2.C. de calum. idem ſenſit glo.in d. §.calumniator,& ibi Bal.num.5.& Marſil.cõſil.19.numa.4. & in filio accuſante pro morte patris.l.calumniæ.C.de calum. quod intelligitur,vt ſuprà admonui, niſi de euidenti calumnia conſtet, vt in terminis declarat Bar.in d.l.in ſenatus.§.eos de calum. Aret.d.conſ.80 num.5.in fine,& Boſſius in tract.cauſarum criminalium in titulo de denuntiatione,num.15.

26 Sexta cauſa eſt,quãdo † delictũ pro quo facta eſt accuſatio,eſt atrox & immane: tunc, & ſi nõ probetur accuſatio, is excuſatur.ita Abbas in d.c.2.nu.5.& ibi Felin.nu.6.de calum.
27 qui exemplũ adferunt in † delicto falſę mone-
28 tę † ex l.1.C.de falſa mone. & ſi verior illius textus expoſitio mihi videatur, vt dicamus immunitatem accuſatoribus cõcedi, id eſt ijs qui tamquam participes puniri poterant, vt non puniantur,ſi cæteros accuſat.cum Abbate tamen idẽ ſenſit Soc.ſen.conſil.118 colum.pen. verſic.nec etiã obſtat.lib.1 qui declarat procedere ſolum cùm quis accuſat monetariũ, qui in locis abditis,& ſecretis falſam monetam cudit:non autẽ ſi accuſaret eũ,qui publicè exercet officium cudendi monetã ex publico munere ſibi demandato: vt apud eum eſt & exemplum in crimine hæreſis Iulius Clarus d.q.62. verſic.dixi etiam. adferri alia exempla poſſent illis in caſibus ſuprà enumeratis in caſu 289. vbi egimus, quę delicta atrocia dicantur. Et hæc erit maximè annotanda declaratio ad relata ſtatuta Papiæ, Veronę, Patauij,& Ferrarię quæ ſimpliciter loquuntur de eo, qui accuſat de crimine mortis pœna digno.

29 Septima cauſa eſt,cùm quis † accuſet aliquẽ de eo delicto,pro quo accuſet diffamatũ: nam ille præcedẽs diffamatio, eum ab hac præſumpta calumnia excuſare dicitur.ita Bart.in d.l. athletas.§. calumniator nu 3.verſ.puto autem de ijs qui nota.infa & in l.1.§.1.ff. de calumn. & l.vlt.nu.7.de hære.inſt.& in l.2.C. ſi ſeruus vel lib. lib.10. Abbas conſ.78.nu.1.lib.1. & in c.2.nu.5. & ibi Felin.numa.2. de calum. Ant. Corſetus in ſing.verbo Pœna,incip.Licèt iuſta in fine.

Contrarium

Contrarium tamen ſenſerunt Speculator, Butrius & aliqui antiqui. verùm opiniones cõciliat Feli. d. cap. 2. nu. 3. & Bal. in l. 3. nume. 4. C. de calum. Alex. in l. cum quidam. §. quod dicitur, num. 9. de acquiren. hęred.

30 Octaua cauſa eſt, quando † accuſatio ab anteceſſore defuncto cauſatur: vt ſi occiſus dicat, ſe interfectum fuiſſe à Sempronio: ſi Sempronius accuſetur & in accuſationis probationibus deficiat accuſator, à præſumpta tamẽ calumnia excuſatus dicitur. ita ſenſit gloſſa in d. l. athletas §. calumniator, & ibi Baldus nu. 5. latè Feli. in d. c. 2. nu. 8. de calum. & probat. l. 2. §. 1. C. de calum. Crauett. cõſil. 178. nu. 10. Iulius Clarus d. lib. 5. ſent. iuris §. fi. q. 62. verſic. ſed pone.

31 Nona cauſa iuſta † excuſandi à calumnia eſt quando accuſator ſuam probauit accuſationẽ teſtibus, qui deinde ex qualitate ſuę perſonæ reiecti fuerunt: ita ſcripſit Spec. in titulo de calum. in fi. Bal. l. nõ ignorat in fi. C. de fruct. & lit. expenſ. Marſi. ſing. 444. poſt Soc. ſenior dicto conſil. 118. colu. pe. verſ. ex quibus cõcludo, quæ annotãda ſunt ad d. ſtatutorum interpretationem.

32 Decima cauſa † iuſta excuſationis eſt infirmitas ſexus: mulier enim ſi accuſationem nõ probauit, nõ punitur ex S.C. Turpil. l. 1. §. excuſationem, verſicu. at quin. ad l. Turpil. clarè Harmenopolus lib. 1. tit. de mulieribus, verſic. mulier, quę ab accuſatione. quam [illegible] dit Alex. cõſil. 11. num. 4. lib. 1. [illegible] voluit.

Erit tamen hac in re diligẽter animaduertendum, cauſas iſtas † excuſare quidẽ à calumnia 33 ne is calumniator teneatur ſimilitudine ſupplicij, vel alia, quæ in illius locum ſubrogata eſt, vt in caſu ſequenti dicemus: nõ tamen excuſat quin actione iniuriarum conueniri poſſit: ita Alexand. conſil. 11. nume. 4. multis probare nititur Soc. ſen. d. cõſil. 118. colu. vlt. lib. 1. & Boſſius de quo ſtatim nume. 20 & ibidem is Socinus verſic. poſtremò, ait poſt Ancha. cõſil. 325. pertinacẽ nõ excuſari. nõ etiam hæ relatę cauſę excuſãt † calũniatorẽ à refectione ex-

34 pẽſarum, vt poſt Abbatẽm cõſil. 78. in fi. lib. primo ſcribit Boſſius in tracta. cauſarum criminalium, titulo de accuſatione, num. 28. qui declarat niſi magna & pluſquã iuſta eſſet cauſa. Hęc ſunt annotãda ad interpretationem nouarum

35 cõſtitutionum † Mediolani rubri. de iudicijs cap. Qui calumnioſè, quibus plectitur is, qui calumnioſè cauſas in ſenatu introducit, ex relatis enim ſatis intelligimus, quando excuſari

36 poſſit. vel nõ. Sic etiã interpretatur † nouæ cõſtitutiones Pedemontium titulo Della contumacia. §. ſe da poi che. quibus puniũtur calumniatores, etiã in cauſa ciuili. illę conſtitutiones ex retis declarãtur.

SVMMARIVM.

1 *Calumniatorum pœna quæ.*
2 *Iudicis arbitrio calumniatorem puniri.*
3 *Pœna talionis in deſuetudinem abijt.*
4 *Iudicis arbitrio relinquitur, an calumniator teſtis in alijs cauſis eſſe poßit.*
5 *Coraſius lib. 1. epiſtol cap. 13. reprehenſus.*
6 *Statutum Papiæ 13. in criminalibus, ſub rubr. de pœna accuſantis falsò, declaratur.*
7 *Statutum Veronæ lib. 3. cap. 51. ſub rubr. qui accuſationem de falsò fecerit & cap. 114. ſub rubric. qui ſuccubuerit in accuſis, declaratur.*
8 *Statutum Ferrariæ lib. 2. ſub rubr. quòd accuſatio non recipiatur, declaratur.*
9 *Calumniatorem talionis pœna etiam iure Diuino puniri.*
10 *Calumniatores ex Ariſtotelis ſententia eſſe grauiter puniendos.*
11 *Calumniatores crudeles appellabat Demoſthenes.*
12 *Calumniatores grauiori odio quàm fures Ageſilaus inſectabatur.*

CASVS CCCXXII.

CALVMNIATORVM POENÆ quæ, ex omni ferè iure.

1 DICENDVM eſt nũc de † calumniatorum pœnis, cõtra hos lege Rhemmia vel Memmia, vt placuit eruditiſsimo Hotomano in commentarijs ad orationem Ciceronis pro ſexto Roſcio, ſic cõtendẽs eſſe legẽdum in l. 1. §. calumniatores. ff. ad S.C. Turpilia. ſancitum fuit, vt pœna talionis, hoc eſt ſupplicij ſimilitudine tunc punirentur, cùm falſo de ordinario crimine accuſabant, ex l. vltima §. primo. C. de accuſatio. & l. vltim. C. de calu. ſi verò de crimine extraor-

2 dinario falſa data eſſet accuſatio pro motu iudicis puniebatur. l. & in priuatis. ff. ad S.C. Turpilia. ſed dubito ex l. vlt. ff. de furt. quia extraordinem calumniator punitur, cùm tamen furti ordinariam actionẽ intendiſſet. ſanciuit etiã L. Sylla Dictator, vt falſi pœna is plecteretur, qui ad litẽ falſam inſtituendam pecuniam acciperet, eamuè in rem coirent, cõſentirent, celaret, non obſiſteret: vt huius legis meminit Paulus Manutius de legibus Romanis. aliquando,

do etiam apud Romanos calumniatores vrba aiiciebãtur. Cornelius Tacitus lib.5. Annaliũ. Et Abtidius Rufo functus ędilitate, dum Lan tulo Getulico, ſub quo legioni præfuerat, periculum faceſſit, quod is Seiani filium generũ deſtinaſſet, vltrò damnato atq; vrba axigitur hodie ſemper extra ordinem atque ita iudicis arbitrio, quouis in caſu calumniatorem puni-
3 ri noſtri ſcribunt: cum † talionis pœna (vt il li aiunt) in vſu eſſe deſierit. ita Bal. in l.athle tas.§.calumniator nu.6.de ijs qui nota.infam. Abbas in cap.1.in fine, & ibi Felin. num.1. de calum. Marſil. in l. quæſtionis modum num.52. de quæſtio. Alciat. lib.9. parerg. iuris cap.8. Didacus lib.2. varia.reſol.c.9. nu.1. Aegidius Boſſius tract. cauſ. crimi. titulo de calumniatoribus, num.8. & in titulo de accuſatione num. 17. & hanc ſententiam clarius cõfirmat Iulius Paulus lib.5. ſenté. tit.4.§. qui per calumniam. & eo loci late Cuiacius Alex. l.1.6. editiones num.11.ff. de eden. Bar. tamen in l.1. in princ. nu.3.ff. ad S.C. Turpil. quam ſecutus eſt Iaſ. in conſ.144. in fin. lib.2. dixit, quòd in his quę habent pœnam ordinariam eſt ſimilitudo ſup plicij, in extraordinarijs arbitraria. cuius opinio ſecundum ipſam legem antiquam, nũc cõ tratio vſu abolitam, procedere poteſt. iam etenim certum eſt talionis pœnã abrogatam fuiſſe.§. pœna inſtit. de iniurijs, quod in ſpacio no ſtra affirmauit ipſemet Bart. in l. pen.§. ad criman nu.3. de pub. iud. Alber. in l. vlt. col.1. C. de accuſ. Ang. & Sali. in l. qui crimẽ. C. qui ac cu. non poſſ. Felin. in c. ſuper his. num.15. de accuſ. Didacus d. cap.9. num.1. & egregiè declarat Alciat. d. lib.9. pararg. iuris cap.8. huic declaratur. L. vlt. ff. de priua. delict. vbi Albat. notat inſcriptionem accuſatoris requiri, ob pœnam ei, ſi calumniatus fuerit, indicandam, & ſcribit Rubeus in l. pen.§. ad criman nu.15. de publ. iud.
4 Eſt etiam in † iudicis arbitrio poſitum, an calumniatores teſtimonium aliis in cauſis dicere poſsint. l. quæſitum, in fina. ff. de teſti. infamia etiam notatur calumniator. l.3. C. de calum. quam ſolam pœnam, apud Roma
5 nos fuiſſe, malè opinatus eſt † Coraſius lib.1. Epiſtolicarũ cap.13. auctoritate M. Tul. in Diuinatione. Nulla (inquit) ſalus Rei publicæ maior eſt, quàm eos, qui alterum accuſant nõ minus de laude, de honore, de fama ſua, quàm il los qui accuſantur de capite, ac fortunis ſuis pertimeſcere, nam & præter hanc ipſam erat, & pœna legis Rhammiæ. Ciceronem autem ante illius ſanctionem locutum fuiſſe, probabile eſt. ſunt & aliqui in ea opinione, quòd ca-

lumniator falſi pęna puniri poſsit, vt Alex. in cõl.11. nu. 4 vers. poſſet etiã lib.1. poſt Bar. in l. ſi quis obrepſerit. n.1. de falſis, ſed cõtrariũ veriuſ exiſtimo cũ Baldo, & aliis relatis à Boſſio d. titulo de accuſatione nu.11. hodie varię ſũt
6 pœnę indictæ ex varijs locorũ Italiæ ſtatutis, nam Papię † ex ſtatuto 13. in criminalibus, ſub rubr. de pœna accuſantis falsò indicitur ſam-
7 per pœna pecuniaria: ſic etiam Veronæ † ex ſtatuto lib.2. cap.51. ſub rubr. Qui accuſationem de falſo fecerit, & c.314. ſub rubri. Qui ſuccu-
8 buerit in accuſis. ſic etiam † Ferrariæ ex ſtatuto lib.2. ſub rubr. Quòd accuſatio non recipiatur, niſi accuſator ſidaiubeat de probãda accuſatione, & ſtatuto lib.3. ſub rubr. pęna accuſantis aliquẽ pro aſſaſsinio, quæ quidam pœna extraordinaria à iure cõmuni inductam non tollit, vt in ſpecia hęc ſtatuta declarando egregiè admodũ cenſuit Bal. in l. athletas.§. calumniator co. vlt. verſ. extra quero, de ijs qui nota. in fa. quam ſententiam cõfirmant, quæ late ſcripſimus in tract. de recuperanda poſſeſſ. remedio nono q.51. quę videnda hac in re omnino ſũt. Illud vnũ nõ prætermittam, quod ſcribit Dominicus Soto de iuſtitia & iure lib.5. q 5. art.
9 4. hanc † pęnam talionis cõtra calumniatores iure diuino probari. Exodi 21. & Deutero.20. & iure naturali, vt apud eum qui doctè rem hanc explicat Ariſtoteles autem lib.6. Politic.
10 cap.5. cenſuit in bene inſtituta Repub. † calumniatores eſſe grauiter puniendos, quoniã non populares in iudicium vocari conſueuerunt, ſed nobiles. Hinc Demoſthe. in oratione
11 1. cõtra Ariſtog. † calumniatores crudeles appellat, ipſoſque veluti viperinam habentes naturam, puniẽdos eſſe admonet. Quo circà nõ
12 iniuria † Ageſilaus maiori odio calumniantes quàm fures inſectabatur, quòd ad rem noſtrã annotauit benè eruditus Nicolaus Antonius Grauetius in annotatio. ad praxim Octauiani Veſtrij lib.6. cap. vlt. nu.22. his accedit quod legitur Eſther cap. 8. Aman calumniatorem laqueo ſuſpanſum fuiſſe, quo innocentẽ Mardocheum ſuſpendi calumnioſè curauerat.

SVMMARIVM.

1 *Praeuaricatoris graue crimen*
2 *Praeuaricator qui.*
3 *Praeuaricatorem duobus modis dici.*
4 *L.1 ff. de praeuarica. & l. praeuaricatores de verbo ſign. intellectus.*
5 *Aduocati, & Procuratores ſue ſclientulos prodentes praeuaricatores ſunt*

6 Demoſthenes

6 *Demoſthenes Prævaricator.*
7 *Oldradus prævaricator.*
8 *Prævaricator infamatur, & iudicis arbitrio punitur.*
9 *Procurator qui contra dominum prævaricatus eſt et actione mandati tenetur.*
10 *Accuſator cum adverſario colludendo prævaricari dicitur.*
11 *Ciceronis locus obſcurus.*
12 *Iudicis arbitrio punitur prævaricator.*
13 *Anciani ſeu parochiani, qui delicta denuntiare tenentur, ſi tacent veras probationes, tamquam prævaricatores puniuntur.*
14 *Statutum Papiæ 53 in criminalibus, ſub rubric. de pœna conſulis communitatis, declaratur.*
15 *Conſtitutio Mediolani ſub rubr. de accuſationibus. cap. 1. & 2. declaratur.*
16 *Cautela Capollæ 66 minus tuta.*
17 *Ancianus denuntians delinquentes uno excepto punitur.*
18 *Ancianus excuſatur, ſi notarius per errorem omiſit ſcribere omnes delinquentes denuntiatos.*
19 *Anciani excuſantur, ſi non denũtiant delicta, quæ ignorant.*

CASVS CCCXXIII.

PRAEVARICATORES qui: & eorum pœnæ.

SVMMARIVM.

1 PRAEVARICATIONIS † crimen haud leue etiam eſt. in eo; vt mox ſubijciam, pœna eſt etiam arbitraria. Eſt prævaricator, qui cauſam adverſarijs ſuis donant, & ex parte actoris in partem rei concedunt, l. prævaricatores. ff. de verbor. ſign. ſic
2 legitur etiam in l. 1. ff. de præuarica. † prævaricator (inquit) eſt quaſi varicator, qui diverſã partem adiuuat, prodita cauſa ſua, & in l. 1. §. calumniari. ff. ad S.C. Turpillia. prævaricari (ait Marcellus) eſt vera crimina abſcondere, & paulò poſt, ibidem: prævaricatorem eum eſſe oſtendimus, qui colludit cum reo, & trãslatiuè munere accuſandi defungitur, eò quòd proprias quidem probationes diſſimularet, falſas verò excuſationes admitteret. quibus reſpõ
3 ſis intelligimus altero de duobus modis † prævaricatorem dici. primo, illum eſſe prævaricatorem, qui tamquam alicuius Aduocatus, vel Procurator illum prodit, detegendo illius ad
4 verſario ſecreta cauſæ: ita loquitur d. † l. 1. ff. de prævaricat. & l. prævaricatores. de verb. ſignif. ſecundo vero modo dicitur prævaricatoris, qui cum accuſator, & denuntiator criminis ſit, cum reo colludit. ita loquitur d. l. 1. §. calumniari. ad Turpillia. atque ita hoc caſu vera eſſe poteſt Laur. Vallæ opinio lib. 6. eleg. c. 50. dum ſcriptum reliquit, ideo prævaricatorem quicunque à præſcripto officij ſui deflexerit, atque aberrauerit. vtroque tamen in caſu pœna eſt extraordinaria, hoc eſt iudicis arbitrio l. 1. in fine. & l. 2. ff. de prævarica. Fali. in rubri. de calumn. nu. 3. de ſingulis aliqua dica-
5 mus, ac de primo, † Aduocatus, & Procurator, qui ſuum clientulum prodit, propriè prævaricator non dicitur; ita probat. l. 1. verſic is autem prævaricator. ff. de prævar. impropriè autem nomen hoc poſſunt obtinere, & tunc etiam prævaricator dicitur, cùm cauſam, quã iam mercede accepta deſerit, & in aliam partẽ tranſit: quo crimine damnatum fuiſſe Tuſcillium quod Vicentinorum cauſam deſeruiſſet ſcribit Plinius Cæcilium ad Valerianum, & recenſet Alcia. in d. l. Prævaricatores, de verbo. ſign. quo loci negat, eum prævaricari, qui, iuſtibus viſis, ſe illi ſuum patrocinium præſtare negat, ſi modo illius aduerſarium edrouare ne
6 get, probro aliquãdo datum fuit † Demoſtheni, quòd, cum vna die Reipub. Athenienſis cauſam contra Milleſiorum legatos defendiſſet, altera die pretio victus, tacuit. in publicũ prodiens collo lana circumuolutum, ſe anginam pati aſſerens: cui, vnus è populo exclamãs dixit, non anginam, ſed argentaginam pateris Demoſthenes, autor eſt Gellius libr. 11. noct. atticа. cap. 9. cuius loci ad rem noſtram meminit & Boſſius tracta. cauſarum crimi. in titulo de prævaricatoribus nu. 2. hoc crimine notatus
7 fuit † Oldradus, vt teſtatur Caſtren in l. 1. in fine. C. de Aduo. diuer. iud vbi inquit, Oldradum præ nimio dolore, quod delictum fuiſſet detectum deceſſiſſe, ſed quot hodie Demoſthe
8 nes, quot viuunt Oldradi. Hic † prævaricator vltra pœnam arbitrariam, efficitur etiã infamis l. athletas §. item prævaricator, de ijs qui nota. infam. & l. 4. ff. de prævar. Iulius Clarus lib. 5. ſent. iuris. §. fin. q. 72. & repellitur à munere
9 ſuo l. 5. de præua. cũ aũt procurator † prævaricatur præter iam relatas pœnas, in quas incidit, tenetur etiam erga dominum actione mandati. ita gloſſ. in rubric. C. de procura. & ibi Iaſo. num. ſecundo, refert Boſſius in dicto titulo de prævaricatoribus nume. 2. Mediolani cauſidicum pœna publicationis bonorum, ac exilij ad tempus mulctatum fuiſſe. De ſecũdo verò prævaricationis modo nempè quãdo
10 † accuſator cum reo colludit, & proprias probationes diſſimulat, falſas verò admittit, me-

minit M. Tul. in oratione De Aruſpicum reſponſis. Poſt exercitu L. Luculi ſollicitato, per nefandū ſcelus fugit illinc, Romęq; recenti aduētu ſuo cū propinquis ſuis decidit ne reos faceret, à Catilina pecuniam accepit, vt turpiſſimè præuaricaretur, & egregiè Plini. lib. 1. Epiſtolarum, epiſtola ad Cornelium Tacitum. Frequens mihi diſputatio eſt cum quodam docto homine, & perito, cui nihil ęquè in cauſis agēdis vt breuitas placet; quam ego cuſtodiendā eſſe confiteor, ſi cauſa permittat: alioqui præuaricatio eſt tranſire dicenda, præuaricatio etiam curſim, & breuiter attingere, quæ ſūt inculcanda, infingenda, repetenda hæc & alia recenſet Brecheus in l. prçuaricatores de verbo. ſignif. extat & hac de re locus ſatis obſcu-
11 rus apud † M. Tull. in Partition. orato. in hęc verba: Vt ſi in reo pecunia abſoluto, rurſusq; reuocato, præuaricationem eſſe accuſator diffiniat omnem iudicii corruptelam ab reo, defenſor autem non omnem, ſed tantum modo accuſatoris corruptelam ab reo. hæc ille, ij prçuaricatores propriè præuaricatores appellantur. l. 1. verſic. is autem. ff. de prçuarica. & pœ-
12 na, vt eo loci dicitur, extraordinaria † iudicis arbitrio puniuntur, ſunt infames, & ab accuſādi munere arcentur. l. 4. & l. 5. ff. de prçuarica. olim ijs præuaricatores in inſulam deportatis aqua, & igni interdicebatur. Cornelius Tacitus lib. 5. Annalium. Ac tamen accuſatores, ſi facultas incideret, pœnis adficiebantur: vt Seruilius Corneliusque perdito Scauro famoſi, quia pecuniam à Vario Liguse omittendæ delationis ceperant, in inſulas interdicto igni, & aqua demoti ſunt. Puniri, & hac pœna poterunt † parochiani ſeu antiani qui ex ſtatutorū diſpoſitionibus tenentur denuntiare delicta in eorum parochijs, & villis perpetrata: vt ex-
14 tat † ſtatutum Papiæ 53. in criminalibus, ſub rubric. De pœna conſulis communitatis ancianorum, & parochianorum, & in Medio-
15 lanenſi Dominio extat † conſtitutio ſub rubric. De accuſationibus, & denuntiationibus capitulo 1. & 2. ſi enim iſti veras probationes ſubtraxerent, tanquam præuaricatores puniri poſſent. nam magna horum eſſe debet diligentia, vt crimina omnium deferant: immo & proprium, vt letè conſuluit Cataldinus de Boncompagnis inter conſilia criminalia diuerſorum conſ. 52. libro primo, quod eſt egregium ad declarationem ſtatutorum, & conſtitutionum, quæ mox referam. Hinc infer-
16 tur, malam eſſe cautelam Cæpollę, qui † cautela 66. In cauſa criminali verſic. potes etiam. dum eam cautelam prodit delinquenti, vt curet ſe accuſari ab hoc Anciano, & Syndico, qui teſtium nomina det, qui rem hanc ignorant. caueat Ancianus ne hac cautela vtatur, quia vti præuaricator puniri poterit. & licèt ſelatę ſanctiones hoc in caſu in ſpecie nō prouideant, attamen prouident ex identitate rationis. dum enim volunt crimina eſſe denuntianda vnà cum teſtium nominibus: intelligit de veris, non de falſis; quia teſtes illi dici nō poſſunt. & in ſpecie de præuaricatione hos puniri affirmauit Boſſius dicto tracta. cauſarū criminalium in titul. De denuntiatione num. 17. Accedit, quod tradit Barbat. conſil. 55. columna. 10. propè medium libro ſecundo, poſt Baldū in l. & ideo. C. de ijs quib. vt indig. qui tamen in meo codice hoc non affirmat. inquit
17 ergo Barba. Ancianum deferentem † omnes maleſactores vno excepto puniri pœna à ſtatuto indicta. ſi autem per errorē notarij vnus
18 pro altero ſcriberetur, excuſaretur † Ancianus. Marſil. ſing. 391. poſt Bald. in l. ſecūda. C. de errore aduo. & idem Marſil. in l. qui falſam num. 86. ff. de falſis. quo loci, num. 74. ſcribit,
19 hos † Ancianos excuſari, ſi non denuntiant delicta, quæ ignorant, quod etiam in notabili caſu reſpondit Barbatia inter conſilia Calcan. conſ. 66. num. 6. in fin.

SVMMARIVM.

1 *Delictum ſine dolo commiſſum puniri.*
2 *Venator qui caſu hominem occidit, non punitur vt homicida.*
3 *Statutum puniens homicidam, intelligitur de doloſo.*
4 *Statutum Papiæ 21. in criminalibus, ſub rubric. De pœna illius, qui homicidium commiſerit, declaratur.*
5 *Homicidium ludendo committens pœna homicidij non punitur.*
6 *Pugno percutiens pœna homicidij non punitur, ſi percuſſus eſt mortuus.*
7 *Homicidij pœna non tenetur, qui offendiculo hominem necauit dum, vt feras prehenderet, illud poſuit.*
8 *Ingratus non dicitur, qui caſu donatorem offendit.*
9 *Mediator qui occidit caſu, pœna homicidij non tenetur.*
10. *Lapidem in aere proijciens, & occidens caſu hominem, non punitur vt homicida.*
11 *Homicida ex lata culpa non punitur pœna ordinaria.*

12 Iudicis

12 *Iudicis arbitrio punitur, qui ſine dolo occidit.*
13 *Statutum Veronæ lib. 3 cap. 40 ſub rubr. Qui caſu, & non præmeditatè hominem occiderit, declaratur.*
14 *Statutum puniens homicidium quouis modo commiſſum, dicitur etiam punire ſine dolo perpetratum.*

CASVS CCCXXIIII.

HOMICIDIVM SINE DOLO COMmittens que pœnæ plectatur.

EST vere ac diuina propè omnium ſen-
1 tentiæ, delictum † ſine dolo commiſſum non puniri, vel ſi plectitur, mitiori pœne ſaltem. l. 1. §. Diuus ff. ad l. Cornel. de ſicar. ar. l. abſentem §. vlt. l. Metrodorum, & l. reſpiciendum. §. delinquũt. ff. de pœnis, quo in poſtremo loco eſt ceſus de eo, qui dum
2 veneretur, telo in feram miſſo, hominem interemit. quæ ipſe ſpecies aliquando euenit in Adreſto Phryge, Gordij filio: autor eſt Herodotus lib. 1. & ad rem noſtram meminit Tiraquell. De pœnis legum cauſe 33. num. 1. quo loci perplura hec de re ſcripta reliquit. ego ex illis aliqua paucis referã, & aliqua addam. Scribit itaque eodem in loco is Tiraquellus num.
3 10. receptiſſimam eſſe ſententiam, quòd † ſtatutum, aut alia conſtitutio puniens capitaliter homicidium, aut aliud delictum, intelligitur, ſi dolo eſt commiſſum. quam ſententiam infinitis doctorum autoritatibus comprobauit: inter cæteros refert Iaſ. in l. 1. col. penu. ff. de legib. qui ſub nume. 24. refert Signorolum conſ. 27. Statuto ciuitatis Papię, eſt conſi. 169. Quæſtio diſputata, nume. 53. verſic. interdum
4 qui conſuluit, † ſtatutum Papiæ 21. in criminalibus, ſub rubr. De pœna illius qui homicidium commiſerit, non habere locum contra eum, qui volens euitare canem ferocem ne eũ morderet, proiecit lapidem contra canem, & hominem ignoranter percuſſit, atque ita interfecit. præter Iaſonem, & Tiraquellum huc ſpectat, quod reſpondit Socin. ſen. conſil. 16.
5 lib. 1. eum non teneri pœna † homicidij, qui dũ ludendo, ferreum palum proijceret, hominẽ
6 interemit. ſic eum qui aliquem † pugno percutiens, & ad lapidem impegens & is colliſo capite mortuus eſt, ab homicidij pœna excuſari, ex quo non arbitrabatur eum occidere, cõſuluerunt Aretin. conſil. 146. Viſa conſultatione, num. 8. 9. & Decius conſil. 9. Acceditetiã, quod reſpond. Decius conſi. 234. num. 6. poſt
7 Alexandrum, quem citat, illum pœna † homicidij non teneri, qui dum offendiculũ ad ianuam ſuę domus poneret, vt fures præhenderet, ingredientem furem occidit. non enim dolo egit, vt occideret, & ideo ibi ſubijcit Decius num. 7. omnia ſtatuta imponentia pęnam mortis pro homicidio commiſſo, intelligi, ſi homicidium dolo cõmittatur. idem Decius cõſil. 482. num. 6. 7. & conſ. 622. num. 3. Periſ. conſil. 161. num. 12. lib. 4. & Soci. iun. conſ. 17. nu. 7. lib. 3. Neuiz. lib. 1. Syluæ nupt. nu. 97. Marſil. conſil. 4. nume. 27. conſil. 7. num. 15. & conſ. 25. num. 3. huc etiam ſpectat, quod ſcribit Ripa in l. ſi vnquam nume. 69. C. de reuoc. done.
8 non eſſe † reuocandam donationem ob cauſã ingratitudinis, ſi donatarius volens alium percutere, percuſſit caſu donatorem. Huc etiam
9 pertinet quod decidit Boer. q. 83. illum † pœna homicidij non teneri, qui mediatorem occidit, dum vellet vulnerare aduerſarium ſuũ. & ibidem. num. 12. ſcribit, communem, & veram eſſe Doctorum ſententiæ, quòd proijciẽs
10 lapidem † in aere & caſu hominem occidens, non tenetur pœna homicidij. Quem quidem iuris ſententiam fortius intelligunt Doctores
11 noſtri, etiam ſi is † homicida eſſet in lata culpa, quoniam his caſibus illa dolo non æquiparatur. ex l. in lege Corneliæ. ff. ad l. Cornel. de ſicar. Marſil. dicto conſil. 25 nume. 6. & Gramma voto. 21. nume. 15. poſt Berto. in l. 1. §. non autem. ff. ſi quis teſtam. liber eſſe iuſſus fuerit. Alexand. conſil. 110. lib. 1. & alios plures recenſet. Tiraquell. De pœnis legum, cauſa 14. in fin. relata nomen Doctorum, & iuris diffinitionem intelligunt omnes, quò ad pœnam ordinariam homicidij, ſed tamen non negant, quin is aliqua pœna ſit puniendus: immo affirmant, hunc homicidam ſine dolo eſſe punien
12 dum pœna † arbitraria. ita Aret. conſil. 80. nu. 7. ex l. non omnes, in prin. ff. de re militi. idem Aret. conſil 146. in fin. Soc. ſen. conſil. 16. col. vltim. lib. 1. Iaſ. conſil. 137. nume. 2. lib. 3. Marſil. in l. de minore, in princ. numer. 20. de quęſtio. Gramma. voto 21. nume. 14. poſt Baldum in l. data opera. nume. 10. C. qui accuſar. non poſſ. & Fulgo. conſ. 134. in fine Ripa in d. l. vltima. num. 71. C. de reuo. done non diſſentit Placa. lib. 1. epito. delicto. cap. 10. nu. 6 & Tiraqu. De pœnis legum, cauſa 14. num. 1. & nu. 4 prudẽs ergo iudex pro modo facti, perpenſa culpa, & qualitate perſonæ, vel grauẽ, vel mitiorem pęnã indicere poterit: modò non indicat corporalẽ, vt iam ſæpe admonuimus, & cum hac iu-
13 ris cõmuni determinatione conuenit † ſtatu-

tum Veronæ lib.3.cap.40.ſub rubr. Qui caſu & non præmeditatè hominem occiderit, reali ter puniatur.

Declarat tamen Iaſon in d.l.1.nu.25.ff.de le
24 gib.non procedere, quando † ſtatutũ decerret quòd occidens quouis modo vel qualitercumque.nam tūc (inquit ille) non diſtinguitur, an dolo, vel leue culpa occiderit. cuius ſententiæ refert fuiſſe Sali.in l.2.C.de nox.actio.idẽ reſpondit Ruinus conſil.32.num.7.lib.2. Bello. conſil.8.nu.10.in fine alios recenſet Marſil.ſin gu.630. Generalitas, qui quidẽ Marſilius multum de veritate ambigit.

SVMMARIVM.

1 *Iudicii arbitrio punitur furioſus delinquens.*
2 *Furioſus in actu furoris delinquens omninò excuſatur.*
3 *Furioſi factum, fortunæ factum dicitur.*
4 *Furioſus non intelligit, quòd agit.*
5 *Furioſus delinquendo nec quò ad Deum peccat.*
6 *Furioſus delinquendo, non efficitur irregularis.*
7 *Platonis lex de furioſis delinquentibus.*
8 *Furioſus, qui in furore deliquit, reverſus ad ſanam mentem, non punitur.*
9 *Furioſus ſuo facto effectus ſi deliquit, punitur.*
10 *Culpam ad caſum non premeditatam, non puniri.*
11 *Furioſus habens dilucida interualla, ſi deliquit, punitur.*
12 *Furioſus poſt commiſſam delictum effectus, pœna corporali non punitur.*
13 *Statutum Papiæ 13.in criminalibus ſub rubric. De pœna illius qui homicidium commiſerit, declaratur.*

CASVS CCCXXV.

QVA POENA FVRIOSVS DELINquens puniatur, declaratum.

CASVS iã relatus me admonet, vt hoc loco agam, qua pœna afficiendus ſit,
1 qui cùm † furore agitaretur, delinquit, & arbitrio iudicis eſſe puniendum cenſuit Imolæ in cap. Raynutius, de teſtam. quem vnum recenſet, & ſequitur Marſil. in l.quæſtionis modum nu.34. de quæſtio. quorum ſententia dubia eſſet, ſi eã intelligeremus de illo, qui deliquit eo inſtanti, quo furore vexabatur: quandoquidem is ab omni pœna immunis dicitur.l.infans.ff.ad l.Corne.de ſicar. in l.illud.§ ſanè.ff.de iniurijs. nam ipſo ſuo furore puniri dicitur.l.Diuus.ff.de officio Præſid.hac ergo in re, quò clarius omnia eluceſcant, aliquot caſus ſunt diſtinguendi. Primus
2 eſt, cùm † furioſus abſque ſua culpa effectus eſt.& in ipſo actu furoris delinquit, is omnino excuſatur d.l.infans d.l.Diuus.nã perinde ha
3 bendum eſt, quod † à furioſo actum eſt, ac ſi caſu aliquo ſine facto perſonæ id accidiſſet.l. vlt.in fine.ff.de adminiſt. tuto.& alibi legitur, æquè æſtimandum eſſe damnum, quod furioſus dederit, ac ſi quadrupes fecerit.l.ſed & ſi quamcunque iniuriam.§.1.ff.ad l.Aquil. nec
4 enim † furioſus intelligit quod agit.§.furioſus inſtit.de inutil.ſtipu.hæc & alia attulit Tiraquell.tract.De pœnis legum, cauſa 2.num.1. & 2.quo loci nume.3. ſubiicit ex Theologo
5 rum ſententia, quòd nec quòad Deum † furioſus delinquendo peccet. Hinc fit, vt nec ir
6 regularitatem contrahat † furioſus dum aliquem vulnerat. Clem.ſi furioſus, & ibi Didacus in 3.parte in initio num.1.de homicid. Iulius Clarus lib.5.ſenten.iuris.§.fin.60.verſic.
7 item quæro.ſcribit tamen Diuinus plato † dialogo 9.de legibus in hæc verba: Erat autem nobis propoſitum de ſacrilegijs de proditoribus, de his qui mutando rempub. leges corrumpunt. Horum aliquid quis forte committet propter inſaniã, vel morbo, vel ſenio preſſus, vel in ætate puerili cõſtitutus, ita vt ab iſtis nihilo differat: ac tale quippiam electis iudicibus feciſſe declarabitur, ipſoque aut defenſore referente ſic affectus iudicabitur commiſiſſe, damnum quod intulit ſimplex omnino reſtituat: cæteræ ſibi remittantur, niſi homine interfecto mũdus adhuc à cæde nõ ſit. ſic enim aliò profectus, annum peregrinetur, & ſi prius quàm conſtitutum à lege tempus præterierit reuerſus fuerit, aut etiam intra fines deprehendatur, in publico carcere biennio à legum cuſtodia detineatur: poſt hac liber è vinculis eſto. hæc Plato, qui ſenſit inſaniam non omnino excuſare ab homicidio debere.

Extẽditur hic primus caſus vt procedat etiã
8 ſi deinde † ad ſanam mentẽ redierit; adhuc.n. nulla eſt vindicẽda pœna: immo nec aliqualis pœnitentia: ita Decius in l.negotijs num.4.de reg.iuris. quẽ ſecutus eſt Tiraq.d.cauſa 2.nu. 8.9.reiecta contraria opinione Lucæ à Penna. in l.ſi apparitor col.vlt.C.de cohort.lib.12.
9 Secundus eſt caſus, † cũ quis ſuo ipſo facto & culpa in furorem coincidit atq; ita tũc deliquit.hic ex aliquorũ ſententia punitur, ſed pœna mitiori.ita Tiraq.d.tract.De pœnis legũ, cauſa 2.num.7.ſic intelligens glo.c.ſed hoc forte. 15.q.2.& Ancha.ac Cerd.in cle.1.de homicid.

& Soc.ſen.in c.ad audiētiā.q.5.de homicid.& hoc ēt caſu intelligere poſſumus Imolā & Marſiliū iam ſupra citatos. ſed vereor ne maximè dubia ſit horū opinio, nā vt volumus dicere, quòd hic effectus furioſus ſuo facto, & opera ad hoc pręmeditata factus eſt:& tūc veriſimile nō eſt, vt quis velit ſe ipſum ita perdere, vt aliū offendat. ꝙ ergo veriſimile nō eſt, falſi ſpeciē habet: vt aliàs diximus ſuprà in caſu 85. Rurſus præſuppoſito, ꝙ iſte ita ſtultus ſit, vt hoc efficiat, adhuc cōſiderari in eo malus animus non pōt: quoniā ſi effectus eſt furioſus, mētē habet alienatā ab eo, quod iā facere propoſuerat ſi.n. verè furioſus eſt, ſi ignorat quod agit, ignorat ēt quod facere propoſuit, alioqui ſciret quod agit, ex hoc ergo capite nō poteſt iudicari dignus aliqua pęna. Aut volumus hūc in furorē incidiſſe caſu, & nō opera præmeditata, & tūc
10 excuſatur omnino: quoniā ſolemus dicere, † culpā ad caſū minimè pręmeditatā, nō eſſe cōſiderabilē c. quia diuerſitatē, vbi gl. ī verbo ex culpa, de cōceſ. prębē. & in l. is qui. ff. de actio. & oblig. Bar. l. 2. §. vlt. ff. ſi quis caui Fel. in c. cùm inter. num. 10. de excep. & Ripa in cap. 1. nu. 14. de iud. erit ergo cogitandum, quia eſt magna relatorum interpretum autoritas.

11 Tertius eſt caſus, quādo † furioſus quis ita nō eſt, quin aliquando habeat dilucida interualla: qui ſanè caſus nō habet in ſe iuris dubitationē, ſed facti tantùm, nam ſi cōſtabit ex probationibus eū deliquiſſe eo tēpore, quo furore vexabatur: idē de eo quod de alio furioſo perpetuo iudicandū eſt. ſi verò cōſtabit eū deliquiſſe cùm dilucido interuallo potiebatur: idem erit de eo iudicandum, quod de alio delinquente ſanē mentis.

12 Quartus eſt caſus, cùm † quis ſanè mētis deliquit, & deinde furioſus efficitur, an hoc caſu puniatur cōtrouerſia eſt hac de re apud omnes diſceptatio varior tamē & receptior eſt opinio hūc pęna corporali puniēdū nō eſſe, ſed bona quidem eſſe publicāda: ita Bal. & Alex. in l. furioſum in fi. C. qui teſta. facere poſſ. Iaſ. in l. patre furioſo nu. 39. de iis qui ſūt ſui vel alie. iuris, & alios plures recenſet Tiraq. d. tract. De pœnis legum cauſa 3. Didacus in clem. ſi furioſus parte 3. in initio nu. 2. de homicid. qui idē eſſe ait, cùm iā formato proceſſu & lata ſententia. ſicque tempore executionis furor ſuperueniat dixit tamen Clarus d. q. 60. hūc furioſum iudicis arbitrio eſſe puniendum qui ſanè caſus notabilis eſt ad interpretationem ſtatuti iam
13 relati † Papiæ 21. De pœna illius, qui homicidium commiſerit.

SVMMARIVM.

1 *Ebrius furioſo ſimilis.*
2 *Ebrius delinquendo impetuosè, nō dolosè delinquere dicitur.*
3 *Statuta Papiæ 20. 21. in criminalibus, quæ homicidas & vulnerantes puniunt, ebrios non comprehendunt.*
4 *Iudicis arbitrio punitur, qui per ebrietatem delinquit.*
5 *Ebrius non punitur licèt ſtatutum dicat, quòd delinquens nullam conſequatur miſericordiam.*
6 *Ebrius delinquendo contra Principem, non punitur.*
7 *Ebrius levi ebrietate ſi deliquit, punitur.*
8 *Ebrius data opera vt delinqueret, punitur.*
9 *Ebrietas affectata eſt doloſa & digna graui pœna*
10 *Ebrius effectus mentis compos ſi glorietur deliquiſſe punitur.*
11 *Ebrius, qui ſe vult excuſare, probare debet, quòd eo tempore commiſſi delicti erat ebrius.*

CASVS CCCXXVI.

EBRII DELICTVM QVA MVLctetur pœna.

1 QVONIAM † ebrius furioſo ſimilis eſt, de eo aliqua nobis dicenda ſunt. Ebrius ergo ſi delictum commiſerit, clementius erit puniēdus. l. omne delictum. §. per vinum. ff. de re mil. l. reſpiciendum. § delinquunt. de pœnis. quem tex. Bald. in cap. a crapula. de vita, & honeſt. cler. ſingula-
2 rem facit ad hoc, quòd † delinquentes per ebrietatem non dicuntur ſtudiosè delinquere ſed impetuosè: & ideo minus puniri debent: trahitque ad ſtatuta punientia dolosè delinquentes: quemadmodum ſtatuta omnia puniēt a facinoroſos, intelliguntur, ſi dolo cōmiſſum eſt delictum, vti ſuprà dictum eſt in caſu ab hinc ſecundo. cum ergo ebrius delinquit, occidendo, vel vulnerando, non incidet in pę
3 nam ſtatutorum † Papiæ 20. & 21. in criminalibus, quę puniunt vulnerantes, & homicidas, ſed mitiori pœna puniendus erit: mitiori in-
4 quā pœna, hoc eſt, † iudicis arbitrio. ita clarè multi affirmarūt. Roma. in l. 1. in prin. nu. 9. de verb. oblig. Io. de Anan. in c. de infamibus nu. 2. de iis qui filios occid. Decius in c. 1. in fin. de teſtib. Marſil. in l. quæſtionis modū nu. 36 de quæſtio. Ripa in l. vlt. nu. 79 C. de reuo. don.

Io. de Villema. in rep. l. Diuus, num. 86. ff. ad l. Corn. de ſicar. Placa lib. 1. epito. delicto. c. 30. nu. 2. qui alios nonnullos recenſet. quibus accedit Didacus in clemen. ſi furioſus, parte 3. in initio nume. 3. de homicid. Iulius Clarus lib. 5. ſent. iuris. §. fin. q. 60. verſ. præterea quæro.

5 Extenditur primò, vt procedat, etiam ſi † ſtatuto eſſet cautum, quòd delinquens nullã c... ſequatur miſericordiam, adhuc ob ebrietatẽ mitior pœna imponẽda erit: ita Abbas. & Butri. in c. 2. de maledi. Tireq. tract. De pœnis legũ cauſa 6. nu. 2. qui deinde autoritate Theologorum, ac Oratorum comprobauit.

6 Extenditur ſecundò vt procedat, † etiam ſi ebrius delinquat contra perſonam Principis; vt potè, ſi factus ebrius Principem maledicat: vt probat. l. 1. C. ſi quis Imper. maledixe. vbi Ange. quod exemplo declarauit Pyrrhus Epirotarum Rex, vt in illius vitæ refert Plutarchus, & Valerius Max. lib. 1. c. 2. & recenſet alia ad rem noſtram Tireq. d. cauſa 6. num 5.

7 Declaratur primò vt non procedat in eo † qui leui ebrietate affectus erat: nam illi nõ minuitur pœna ordinaria ita Bar. in l. data opera. col. 2. verſic. nunc de tertio. C. de ijs qui accu. non poſſ. Ang. tract. maleſi. in verbo ſcienter, & doloſè, nume. 17. Tiraquell. d. cauſæ 6. num. 11. quibus accedunt Io. de Villema. in repet. l. Diuus nume. 86. de ſicar. Ripa d. l. vlt. num. 79. C. de reuo. don. Placa d. lib. 1. epito. delicto. c. 30. num. 2. in fin.

Declaratur ſecundò, vt nõ procedat in eo,
8 qui data opera factus eſt † ebrius & deliquit. ita ex Baldo in rep. l. 1. num. 40. C. vnde vi. tradit Tireq. d. cauſæ 6. num. 10. in fine, & clarius
9 eodem tractatu cauſa 13. in fi. Eſt enim † ebrietas affectata, doloſa, & pœna graui digna. Io. de Villema. d. repe. Diuus, num. 86. in fi. Ripa d. l. vlt. num. 79. verſ. ſecundo intelligo. ſed hæc declaratio eam patitur difficultatem, quã ſuprà de furioſo retulimus.

10 Declaratur tertiò vt nõ procedat † in ebrio qui dum in ebrietate deliquit, effectus deinde mentis compos gloriatur ſe illud facinus perpetraſſe, nam iactatio illa efficit, vt ratum habere videatur quod malè egit: ob id aliqua venia dignus non eſt. ita Ripa dicta. l. vlt. nu. 79. verſic. tertiò intelligo. C. de reuoc. donatio. cõferunt quæ de dormiente experge facto dicemus in fine ſubſequentis caſus. Et is Ripa nu.
11 80. ſubijcit, neceſſarium fore probare † quòd tempore commiſſi delicti verè eſſet ebrius. id quod affirmauit etiam Crauet. conſil. 169. in fine, & verè ita dicendum eſt, inquiunt tamen difficile admodũ hoc eſſe probare. cæterę de ebrietatis vitio, & pœna apud relatos interpretes videri poſſunt, præſertim apud Placam dicto cap. 30. & apud Tiraquell. De legib. connubial. lege 9. nume. 152. & multis ſubſequentibus.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis arbitrio punitur, qui dormiens deliquit.*
2 *Pater ſuffocans puerum dum dormit, punitur arbitrio iudicis.*
3 *Dormiens delinquendo punitur, ſi negligens fuit.*
4 *Dormiens, qui ſcit ſe dormiendo ſurgere, & deambulare, punitur arbitrio iudicis, ſi ita dormiendo deliquit.*
5 *Dormiens furioſo ac amanti ſimilis eſt.*
6 *Platonis lex contra eos, qui dormiendo delinquũt.*
7 *Dormiens ſi deliquit, & deinde vigilando ratum habuit quod fecit, pœna ordinaria punitur.*

CASVS CCCXXVII.

DORMIENTIS DELICTVM QVA plectatur pœna: & quid in eos ſanciendum eſſe dixerit in ſuis legibus Plato.

1 QVI † dormiens deliquit, mitius iudicis arbitrio punitur, quod probat gloſſa ex illo text. in cap. vltim. de ijs qui filios occid. dum vult † patrem,
2 vel matrem dormientem, & filium ſuffocantẽ arbitrariæ pœnitentia caſtigari, & ad rem noſtram annotauit Bonifac. De Vital. in titulo De parricid. ad finem. immo etiam pœnæ extraordinaria, hoc eſt, iudici arbitraria hi puniuntur, & ſi in aliqua culpa fuerunt. l. 1. §. ſed & ſi & l. 3. §. ex ſenatus conſulto ff. ad l. Cornel. de ſicar. Ioannes de Arnono ſuo ſing. 43. & Placa lib. 1. epit. delicto. c. 22. num. 29. & verè aliqua
3 quæ culpa, vel † negligentia requiritur in dormiente delinquente, vt pœna ſaltem extraordinaria puniatur. ita annotarunt Bartol. Alexand. & Iaſ. in l. prima, §. adipiſcimur. de acq. poſſeſsio. Decius in l. vt vim. numero 29. de iuſt. & iure Marſil. in l. prima nume. 40. ff. ad l. Cornel. de ſicar. Didacus in clementin. vnica parte 3. in initio numer. 6. de hom. Iulius Clarus libro quinto ſentent. iuris. §. fine. quæſtio. 60. verſic. Quæro etiam Placa lib. primo epit. delicto. cap. 31. nume. 3. dum exemplum negligentiæ, & culpæ eo in caſu adferunt, cùm quis † ſciebat

4 † ſciebat ſe dormiendo ſurgere, deambulare,
& ſimilia agere; debuit enim præcauere clau-
dendo oſtium cubiculi, in quo dormiebat, ne
ſurgendo, & exeundo alteri noceret. Cùm
ergo omni culpa vacat, ab omni etiam pœna
immunis eſt cle. vnica de homicid. cuius rei ra
tionem eſſe dicunt ibi Laud. & Cardin. quòd
5 † dormiens furioſo, ac amanti comparetur c.
maiores. §. ſed adhuc, & §. item quęritur. de
baptiſmo. immo dormiens mortuo ſimilis eſt.
clem. 1. in fine de ſum. Trin. vbi Card. & apud
Virgilium 6. Aeneidos.

Dulcis & alta quies placidaq; ſimillima morti.

Alia plura retulit Tiraquell. tractat. De pœ-
nis legum cauſa 5. num. 2. & ibi nume. 3. refert
6 † Platonē lib. 6. De legib. ſic dicentem: Nemo
dum dormit alicuius pretij eſt, nō magis quàm
ſi non viueret. alia etiam recenſet Plato dicto
cap. 31. & hic caſus eſt etiam annotandus ad in
terpretationem dictorum ſtatutorum & con-
ſtitutionum.

Declaretur hic caſus vt non procedat quan
7 do is, qui iam † dormiendo deliquit, vigilan
do deinde ratum habuit, quod iam malè egit:
ita Ioannes de Villema. in repet. l. Diuus nu.
85. in fine. ff. ad l. Cornel. de ſicar. conferunt
quæ ſuprà diximus de ebrio, poſt Ripam in l.
vlti. nume. 79. verſic. tertiò intelligo. C. de re-
uoc. donatio.

SVMMARIVM.

1 *Amore captus furioſo ſimilis eſt.*
2 *Iudicis arbitrio punitur, qui amore impulſus deli-
quit.*
3 *Meretricem non eſſe, quæ amoris cauſa ſui copiam
amanti fecit.*
4 *Meretricem dici quòd quæſtum mereat.*
5 *Mulier amore capta furit.*
6 *Amoris vis ad inſaniam hominem trahit.*
7 *Meretrix non dicitur, quæ coactè ſe proſtituit.*
8 *Luxuriam cum auaritia iungi.*
9 *Par in parem non habet imperium.*
10 *Amorem omnibus imperare.*
11 *Culpa caret, qui ſuperioris imperio paret.*
12 *Amore captus amoris ſeruus eſt.*
13 *Mulierem amore captam ſeipſam continere nō poſ
ſe.*
14 *Meretricem è vicinia expelli poſſe.*
15 *Meretricem poſſe pro debito priuato carcerari.*

CASVS CCCXXVIII.

AMORE CAPTVS DELINQVENS qua pœna afficiatur: & in ibi lepida enarratione demonſtratum, meretricem non dici, quæ amoris cauſa ſui copiam fecit.

1 CVm † amore captus furioſo ſimilis
ſit, nec non dormienti, vt in præcedē
ti caſu diximus ex cap. maiores §. ſed
adhuc de baptiſ. ea ratione fit, vt is
prę nimio ardore delinquens puniendus non
2 ſit; vel ſi puniendus eſt, mitiori pœna † iudicis
arbitrio, & puniendum non eſſe eum, qui amo
re accēſus, vt muliere potiretur, magicas ima
gines ad eam rem (vt ipſe opinabatur) accom
modatas confecerat, dæmoneſque inuocarat,
conſuluit Oldrad. conſi. 210. Regularis habet.
colu. 2. verſ. tertia conſideratio. quem ſecutus
eſt Tiraq. tract. de pœnis legum cauſa 4. num.
3. qui tamen ait lenius puniendum eſſe, & ſimi
lia recenſet Iulius Clarus lib. 5. ſenten. iuris. §.
fina. q. 60. verſ. eſt & amor, & Tiraq. præcitato
loco multorum autoritatibus docet, quāta ſit
vis amoris in excuſatione hac. Huc ſpectat, ꝙ
egregiè ſcriptum reliquit Ioan. Fabri in §. ſo-
3 ror. inſtit. de inoff. teſtam. † mulierem infamē
meretricemvè non eſſe, nec turpem perſonā,
ſi amore vehementi capta ſui copiam amanti
fecit, & ob id ait à teſtatore inſtitui poſſe, etiā
eius fratre, vel ſorore præteritis, ex dicto. §.
ſoror. quem locum dum publicè aliquando
explicarem, vt adoleſcentibus, quibus hæc
magis quàm illa, quæ grauiora, ac vtiliora
ſunt, arrident, placerem, aliqua in amorem
iocando recenſebam, quæ huc adferre etiam
non grauabor. Ea ratione primùm dicebam
meretricem illam non eſſe, quæ amanti ſui
4 copiam fecit. quoniam † meretrix illa propriè
dicitur, quę quæſtum meretur: vt probat. l.
athletas. §. ait prætor. de ijs qui nota. infam. iūcta. l. palàm. §. non eſt ignoſcendum. ff. de ritu
nupt. Archiad. in cap. vidua 34 diſtinctio. Ri-
pa in cap. 1. nume. 96. de iud. Alciat. in l. Maſ-
ſurius. in fin. de verbor. ſignificat. at, quę amo
ris cauſa copiam ſui facit, quæſtum non me-
retur, non ergo meretrix dici poteſt; atque
ita nec turpis perſona, qualis ipſa meretrix ap
pellatur. in l. Pantonius. in princip. ff. ſi quis à
pare. fue. manumiſſ.
5 Secūdò accedit, quòd † amore capta, furio

ſa dicitur, vt ſuprà attigimus, & probat tex. in
§. illud verſ. nouimus. in auth quib. mod. na-
tur. eff. leg. gloſſ. in §. vlt. in verbo debachara,
inſt. de ſucceſſ. quæ fieb. par bonō. vēd. & præ-
ter multa relata à Tiraquello dicta cauſa 4. ac-
6 cedit quod de † amoris vi, quæ ad in inſaniā,
& furorem homines vertit, tradit latè Boer. q.
23. nu. 75. in fine, & nu. 76. is exēpla quamplura
attulit, vt de Salomone, Appio Claudio, Vir-
gilio, & alijs permultis. ſi ergo per furorē agit
non dicitur delinquere, per conſequens nec
meretrix, nec turpis perſona.

Tertiò, iam relatæ argumētationi hæc acce-
7 dit: quæ coactè ſe proſtituit, † meretrix non
dicitur, nec infamis. l. fœdiſsimam, & ibi Bal.
C. de adulter. pulchrè Abbas conſil. 4. lib. 1. ar.
quæ amore capta ſui copiam facit, vi & amoris
potentia cogitur, cùm ſit amor ipſo igne po-
tentior, vt eruditiſsimus Alcia. libello. Emblē.
ſcripſit.

„ *Aligerum fulmen fregit Deus aliger, igne.*
„ *Dum demonſtrat. vti eſt fortior ignis amor.*

8 Quartò, propriè † luxuria eſt auaritiæ iūcta
vti oſtendit M. Tull. in oratione pro Sexto Ro-
ſcio Amorino. Ex luxuria exiſtat auaritia ne-
ceſſe eſt, at, quæ ſine quæſtu, ſed amoris cauſa
amanti ſe prodit, non dicitur propriè luxurio-
sè agere: ergo nec meretricis nomen obtina-
re dicitur.

9 Quintò, † par in parem non habet impe-
rium. l. nam & magiſtratus. ff. de recep. arb. l.
10 ille à quo. §. tempeſtiuum. ff. ad Trebellia. ſed
amor ita terræ mariq; præeſt, vt quiuis alter
imperatorum, vt idem Alciatus elegantiſsimè
eodem libello Emblematon cecinit, dum illius
formam deſignat.

„ *Altera ſed manu flores gerit, altera piſcem,*
„ *ſcilicet, vt terra iura dee atque mari*

Sequitur ergo mulierē hac altera lege puniri
non poſſe, cū lege amoris permittente & coa-
cta hoc egit. l. Gracchus. C. ad l. Iul. de adult.

11 Sextò confert, quòd ille, qui ſui † ſuperioris
mandato obediuit, culpa carere dicitur. l. is dā-
num dat. §. 1. de regul. iuris. & ibi Decius, &
tex. in l. liberorum. §. vltimo. ff. de ijs qui not.
infam. quo loci reſpondet Iureconſultus infa-
mem non effici, qui eam ducit patris imperio,
quam aliàs ſine infamia ducere non poterat,
& multa referemus infrà in caſu 353. ſed dubiū
12 non eſt † amore captam, eſſe ipſius amoris
ſeruam, vt cecinit Propert. libro ſecundo ad
Cintiam.

„ *Libertas quoniam iam nulli reſtat amanti*
„ *Nullus liber erit ſi quis amare volet.*

Ergo ſequitur, hanc culpa carere, atque ita tur-
pitudinis notam effugere.

Septimò illud ſuffragatur: impoſsibilium
nulla eſt obligatio l. impoſsibilium, vbi Decius
13 de regul. iuris, ſed impoſsibile eſt † mulierē
amore captam ſe poſſe continere, quando qui-
dem nec ipſi Philoſophi poſſunt dicto §. illud
verſ. nouimus in auth. quibus mod. nat. eff. leg.
iure ergo excuſatur, quam argumentationem
vrgere à fortiori dixi, quoniam ſi viro ignoſci-
tur, fortius mulieri, quam etiam in delictis ve-
ris lex ſemper mitius punit: vt probat. l. ſacri-
legij pœnam, in princip. ff. ad l. Iul. pecul. in
l. ſi adulterium. §. ſtuprum, & §. fratres. ff. de
adulter. & plura ſcribit Tiraquell. dicto tracta.
de pœnis legum, cauſa nona. Quibus conclu-
dere poſſumus, hanc mulierem non eſſe dignā
aliqua pœna: quemadmodum nec meretrix di-
ci poteſt: vt verè nō eſt, ex quo infertur, quòd
14 licèt † meretrix è vicinia expelli poſsit, vt do-
cuit Caſtren. in l. 2. C. de ſumm. Trinit. & fide
cathol. Decius l. ſemper in contractibus nume.
3. de regul. iuris, & Ripa tracta. peſtis in titulo
de remedijs præſeruat. contra peſtem num. 164
non tamen hæc expelli poterit. ſic etiam infer-
15 tur, quòd licèt † meretrix poſsit pro debito
priuato prehendi & carcerari vti latè explica-
uimus ſuprà libro primo q. 88. numero 13. non
tamen mulier iſta.

S V M M A R I V M.

1 *Aetati eſſe ſuccurrendum.*
2 *Pauperiati proximus delinquens punitur extraordinem.*
3 *Inceſti coitus pœna ob ætatem remittitur.*
4 *Iudæam carnaliter cognoſcens ob ætatem minorē excuſatur.*
5 *Sodomiæ pœna ordinaria temperatur in ætate minori.*
6 *Abortionis pœna minuitur ob minorem ætatem.*
7 *Homicidij pœna temperatur in minori.*
8 *Statutū Papiæ 21. in criminalibus, ſub rub. de pœna illius qui homicidium commiſerit, declaratur, non procedere in ætate minori.*
9 *Conſtitutio noua Mediolani ſub rubric. de pœnis, c. Homicida, declaratur.*
10 *Statutum Papiæ 29. in criminalibus, ſub rub. de pœna illius qui vulnerauerit, declaratur.*
11 *Furti pœnam ordinariam in infante temperari.*
12 *Conſtitutio noua Mediolani ſub rubric. de pœnis c. ſi quis roboriam, declaratur.*
13 *Statutum Papiæ in criminalibus ſub rubr. de pœna furis declaratur.*
14 *Platonis lex contra ætate minores delinquentes.*

15 *Lex 12.Tab. aduerſus fures impuberes.*
16 *Plinij locus in naturali Hiſtoria.*
17 *Statutũ Papiæ 34. in criminalibus, ſub rub. de pœ-na incendiarij, declaratur.*
18 *Statutum Ferrariæ lib. 3. ſub rubr. quòd minor 14. annis, declaratur.*
19 *Minor 25. annis delinquens iudicis arbitrio punitur.*
20 *Senectutis cauſa pœnam temperari.*
21 *Platonis lex contra ſenes delinquentes.*

CASVS CCCXXIX.

POENAS ORDINARIAS TEMperari ob teneram ætatem, vel ſenium, & quid in hos ſanciuerit lex 12. tab. & in ſuis legibus Plato.

REGVLA iuris eſt, ferè in omnibus
1 pœnalibus iudicijs, & † ætati & im-
prudentiæ ſuccurri. l. ferè, de reg. iur.
& licèt quam ætatem hoc loco intel-
ligat Iureconſultus non explicet: ſic dicendũ
tamen eſt, atque primò infantem doli minimè
capacem in totum excuſari. l. 1. §. impuberes.
C. de falſa mone. l. infans. ff. ad l. Cornel. de
ſicar. Clem. vnica de homicid.
2 Secundo verò caſu cùm quis eſt † proximus
pubertati & doli capax, tenetur quidem mi-
tiori pœna, non ordinaria. l. auxilium. §. in de-
lictis. ff. de mino. ibi, niſi quatenus interdum
miſeratio ad mediocrem pœnam iudicem per-
duxerit ſic. minoribus tormentis affliguntur
ſerui impuberes, vel ancillæ nondum viri po-
tentes, cùm in cauſam domini in domo occiſi
torquendi ſunt. l. 1. §. impubes. & §. ſeq. ff. ad
3 S.C. Syllania. ſic pœna † inceſti coitus ob æta-
tem teneram remittitur. in l. ſi adulterium. §.
1. verſ. fratres. ff. de adulte. hæc & alia plura re-
cenſet Tiraquellus tract. de pœnis legum, cau-
ſa 7. & Iulius Clarus lib. 1. ſent. iuris. §. fin. q.
60. Sic à pœna ordinaria cognoſcentis carna-
4 liter † Iudæam excuſari minorem ætate reſpõ-
5 dit Alcia. reſponſo 458. in fi. Sic à pœna † ordi-
naria ſodomiæ excuſari conſuluit Socin. iun.
conſi. 7. in fine. lib. 3. & vno verbò dixi ſuprà
6 in caſu 293. Sic teneram hanc ætatem † excu-
ſare à pœna abortionis reſpondit Deci. conſ.
535 nu. 5. ſic quoque excuſare à pœna ordina-
ria homicidij docuerunt Bal. in l. & ſi ſeue-
rior, col. 2. C. in quib. cauſ. irroga. infam. &
Decius in d. l. ferè in omnibus, nu. 2. de reg. iu-
7 ris, qui affirmarunt, quòd, ſi † pupillus commit-
tat homicidium, non punitur pœna mortis na-
turalis, ſed mitiori. Marſil. in l. 1. in prin. num.
91. & in l. infans. nu. 5. in fin. ff. ad l. Cornel. de
ſicar. Deci. conſi. 55. nu. 5. Gramma. deciſ. 23.
nu. 11. 12. 13. & Mantua cap. de cauſis. num. 10.
de off. deleg. & Myſingerius centur. 2. obſer-
ua. 54. Boſsius tract. cauſarum criminalium ti-
tulo de homicidio, num. 79. vbi refert extare
decretum Mediolani, minores 14. annis cor-
poraliter ne puniantur. quod annotandũ eſt
8 pro declaratione † ſtatuti Papiæ 21. in crimi-
nalibus ſub rubri. de pœna illius, qui homici-
9 dium commiſerit. & † conſtitutionis Medio-
lani ſub rubr. de pœnis, cap. Homicida. idem
eſt, quando eſſet pro delicto membrum, vt ma-
nus, amputandum, adhuc poteſt, ſi vult iudex
diſpenſare in impubere, ne ei manus ampute-
tur. ita Bal. in l. quicunque C. de ſer. fug. qui
ſubijcit, iudicem non poſſe cogi, nec ab eo ap-
pellari. Gramma. tamen deciſ. 23. nu. 12. 13. ſen-
tit, immo iudicem cogi minorare pœnã hanc,
ſed verior eſt & receptior opinio cum Baldo:
ita Placa lib. 1. epitom. delicto. cap. 32. num. 10.
erit ergo optimum habere iudicem fauorabi-
lem, cum Baldo ſenſit Cæpolla cautela 2. nu-
mero 14. qui ſcribunt ita ſtatuta, quæ pœ-
nam mutilationis membri indicunt, declara-
10 ri. atque ita declarari poteſt † ſtatutum Pa-
piæ 19. in crimin. de pœna illius qui vulnera-
uerit, quo impoſita eſt pœna illi, qui alteri mẽ-
brum amputauit, quòd ſi pecuniariam condemna-
tionem intra quindecim dies non ſoluerit, am-
putetur ei ſimile membrum. quæ ſanè pœna, &
ſi regulariter termino elapſo non ſit amplius
in iudicis arbitrio, eſt tamen hęc, quæ impube-
ri imponi poſſet. quocircà eo tempore elapſo
11 adhuc iudex diſpenſare poterit. ita etiã † pœ-
nam furti ordinariè eſſe temperandam in im-
pubere ſcriptum reliquit Cępolla in auth. ſed
nouo iure, nu. 88. in fine. C. de ſer. fug. Sic er-
12 go declarabitur † ſtatutum Papiæ in crimina-
13 libus, De pœna furis. & † conſtitutio Medio-
lani rub. De pœnis. cap. ſi quis fecerit robariã.
In hoc ergo caſu noſtro iudex noſter ſuo arbi-
trio pœnam ordinariam ratione ætatis huius
impuberis temperabit. id quod in ſpecie affir-
marunt Decius in d. l. ferè in omnibus, nu. 4.
poſt Comen. conſ. 95. in fin. Didacus in clem.
vnica, parte tertia in initio, nu. 5. in fi. de homi-
cid. Placa lib. 1. epitome delicto. cap. 32. nu. 6. &
14 10. horum ſententia confirmatur diuini † Pla-
tonis auctoritate, qui dialog. 11. de legibus. ita
ſcriptũ reliquit, Præterea in ſingulis iniurijs, ſi
vt peritus moderatior fiat, mulcta afficiatur le-
uiore.

uiore quidẽ, ſi propter iuuentutis impruden-
tiam aliene malitiæ fuit impulſus: grauiore ſi
dementiæ ſua, aut immoderatis voluptatibus,
& doloribus, aut timore, aut inuidie, aut ira-
15 cundia inſenebili. hæc ille. † Legibus autem
duodecim tabularum datum erat Prætori ar-
bitriū caſtigandi fures impuberes. quod aper
tiſsimè Gellius & Plinius teſtantur. Gellius
etenim lib. 11. noct. attica. cap. vlt. ſic ſcriptum
reliquit: Sed pueros impuberes Prætoris ar-
bitratu verberari voluerunt, noxamq; ab his
16 factam ſarciri. † Plinius verò lib. 2. naturalis
hiſto. cap. 3. ſic ſcripſit: Frugem quidem ara-
tro quæſitam furtim noctu paviſſe ac ſecuiſ-
ſe, puberi 12. tabulis capitale erat, ſuſpẽſumq;
Cereri necari iubebant, grauius quàm in ho-
micidio conuictum. impuberem Prętoris ar-
bitratu verberari, noxamvè duplionemvè de-
cerni. Hæc ille. quam duodecim tabularum
legem eſt interpretatus eruditiſsimus Baldui-
nus in cõmentarijs ad leges illas, lege 56. Infer
tur declaratio ad plura ſtatuta & conſtitutio-
17 nes locorum & præſertim ad † ſtatutum Pa-
pię 34. in criminalibus, ſub rubr. De pœna in-
cendiarij, quo punitur, qui bleda, hoc eſt, fru-
gem incendit. non procedit in ætate minori
ex relatis. Ferrariæ verò ceſſat omnis dubita-
18 tio, quoniã eſt expreſsè cautum † ſtatuto lib. 3.
ſub rubric. quòd minor quatuor decim annis.
hos impuberes eſſe ſolùm ferula & leuibus his
caſtigationibus plectendos. Hæc de impube-
19 ribus. ſed quid in † minori 25. annorum, an is
pœna arbitraria & mitiori ſit puniendus? Zuc
cherdus in rubr. C. qui admitti. nume. 23. poſt
Alex. & alios, quos citat, inquit procedere, at-
que ita obtinuiſſe, quod eſt notabile pro ex-
tenſione ſtatuti Ferrariæ.

Tertiò, ætas digna, cui mitior pœna impo-
20 natur ob patratum ſcelus, eſt ipſa † ſenectus,
quam ætatem eſſe à Iurecõſulto in d. l. ferè in
omnibus, de regulis iuris, comprehenſam ibi
dem affirmant Decius nu. 5. & Cagnol. nu. 2.
poſt gloſſam ibi. ex tex. l. 2. ff. de term. amo.
quo loci ſcribit Iureconſ: ſenibus tempus re-
legationis ob eorum ætatem minui. ſic ſene-
ctuti ignoſcitur, ne pœna S. C. Sylleniani te-
neatur, l. ſi quis in graui. §. ignoſcitur. ff. ad
S. C. Sylle. & Decius d. l. ferè. nu. 5. ſic in pœ-
na furti ſcribit Cępolla in d. auth. ſed nouo
iure, nu. 83. in fin. C. de ſer. fug. & d. cautela 2.
num. 14. Iulius Clarus d. l. 5. ſenten. iuris. §. fi.
q. 60. verſi. ſucceſsiuè quæro. Accedunt &
alia quæ recenſet Tiraquellus tract. de pœnis
legum, cauſa 8. quo loci inter plura, quæ ſcri-
21 bit, recenſet † Platonem in ſuis legibus, dialo
go 9. de legibus, ita ſanciuiſſe; Si quis (inquit
Plato) ſimile eorum, quæ aut ſacrilegi, prodi
tores, legum corruptores committunt ob in-
ſaniã, vel morbo, vel ſenio preſſus, vel in ętate
puerili conſtitutus, ita vt ab iſtis nihilo diffe-
ret, admiſerit. iudicibus declaretur, & ipſo, aut
defenſore inferente, quòd ſic affectus id com
miſerit damnũ, quod intulit ſimplex omnino
reſtituet. cætera ſibi remittentur. hæc Plato.
ita ergo iudicis arbitrio pœna hoc in caſu, vt
in pręcedenti, cum ęquiparentur, moderanda
erit. quemadmodum eſſe moderandam ſenſit
Plato loco iam citato, dum ſubiungit, Niſi ho-
mine interfecto mundus adhuc à cæde nõ ſit.
ſic enim alio profectus annum peregrinetur,
& ſi priuſquam conſtitutũ à lege tempus præ-
terierit, reuerſus fuerit, aut etiã intra fines de
prehendantur, in publico carcere biennio à
legum cuſtodibus detineatur. poſt hæc liber à
vinculis eſto. ſenſit ergo Plato hunc homici-
dam eſſe pœna homicidij ordinaria dignum.
quæ quidem omnino annotanda ſunt ad cela
torum ſtatutorum declarationem.

SVMMARIVM.

1 *Relegationis pœna olim frequens.*
2 *Relegare quid olim,*
3 *Relegare ex Calio, & Crinito.*
4 *Deportare quid.*
5 *Iudicis arbitrio hodie relegandus, vel deportandus punitur,*
6 *Statutum Papiæ 7. in criminalibus, ſub rub. quòd ius dicens inculpato, declaratur.*

CASVS CCCXXX.

RELEGARE ET DEPORTA-
re quid olim; & quę pœna illarum loco
ſucceſſerit hodie, & nonnulla ex
bonis autoribus ex-
plicata.

1 RELEGATIONIS † ac deportatio-
nis pœna olim vſu frequens admodũ
erat, vt integri de ea tituli oſtẽdunt,
hodie autem recepta non eſt, cùm ex
toto in deſuetudinẽ abierit, vt mox ſubijciã.
2 Erat autem † relegationis pœna exilium, reſer-
uato tamen eis bonorum ſuorum vſu. Depor-
tati verò ea lege atque conditione vocaban-
tur, vt nihil è ſuis bonis poſsiderent. ita rectè
cum noſtris ſcribit Petrus Crinitus lib. 22. de
honeſt.

honeſt. diſcipl. cap. 5. quam ſententiam probauit & Cęlius Rhodig. lib. 27. lect. antiq. cap. 15. in fine. quanquam idem Cęlius lib. 10. cap. 5.
3 dixerit † relegare eſſe ad tẽpus, ſicut in quinquennium in exilium mittere, deportare verò in perpetuum. Budęus verò in annota. Pandect. ad titulum de pœnis, ſcribit. † Deporta-
4 re eſſe circumfinire, cùm ei, qui damnatus eſt, certo ſpatio circumſcribitur pœnę pendendę locus, hos hodie cõfinatos vulgò appellamus. Relegare verò eſſe cenſuit exterminare, cum quis exire fines patrię iubetur. Duarenus verò lib. 1. diſpu. anniuer. c. 37. dixit relegationem non eſſe exilium, cùm tamẽ deportati propriè exules appellentur, cuius opinionem multis (illius nomine ſuppreſſo) confutauit Rober. Aurel. lib. 4 ſenten. iuris. cap. 11. qui cum Criniti declaratione ſentit. Aliam declarationem pleniorem & eruditiſsimam attulit Frãciſcus Hotomanus in commẽtarijs verborum iuris, in verbo, Exilium. hodie ferè apud omnes in vſu eſſe deſierunt hę pœnæ, vt reſpondit Corneus conſil. 175. col. 3. libro tertio, qui ideò di-
5 xit illius loco eſſe ſubrogatam pœnam † iudici arbitrariam. illum ſecutus eſt Craue. conſi. 18. nu. 17. quibus addo Imolam in l. 2. col. 2. ff. de publ. iud. Alex. conſi. 55. num. 1. lib. 7. Rol. à Valle conſ. 38. nume. 15. lib. primo, qui etiam Gand. Alber. & Brunum recenſet. & hanc ſententiam probauit eruditiſsimus Iulius Clarus libro quinto ſentent. iuris. §. fin. quęſtio. 67. verſic. deportatio.

6 Quibus † infertur ſtatutum Papię 7. in criminalibus, ſub rubr. Quòd iuſdicens inculpato teneatur dare fidantiam, dum diſponit, ꝙ iudex teneatur dare fidantiam reo inquiſito. cùm pœna illi indicenda eſt vltra religationem. cum ergo hodie in diſſuetudinem illa abierit, eiuſq; loco ſubrota ſit pœna arbitraria, erit etiam arbitrarium iudicij eo caſu fidantiam hanc dare.

SVMMARIVM.

1 Confeſſus delictum extraiudicium punitur.
2 Iudicis arbitrio punitur qui extraiudicium gloriatus eſt ſe deliquiſſe.
3 Clericus ab officio & beneficio ſuſpenſus, quòd gloriatus eſſet ſe virginem corrupiſſe.
4 Boerius q. 108 in fine reprehenſus.
5 Boerij æquiuocatio.
6 Iactationem commiſſi criminis puniri.

CASVS CCCXXXI.

POENA QVAE SIT ADVERſus iactantes ſe extraiudicium crimen aliquod commiſiſſe.

1 CONFESSIO † extraiudicialis indicium quidem legitimum pręſtat, vt is ita delictum confitens valeat torturę ſubijci, non tamẽ vt condẽnari poſsit. gl. l. capite quinto, de adul. Bald. & Ang. in l. vnica. C. de confeſſ. Bal. in l. presbyteri, nu. 18. C. de epiſ. & cler. latè Marſil. in l. de minore, n. 29 de queſt. Verũ, ambigitur, an hic qui extraiudiciũ cõfeſſus eſt delictũ, ſit ab omni pœna immunis? & nõ eſſe cẽſuit Paris Put. tract.
2 ſyndicatus, pag. 79. qui † iudicis arbitrio puniendũ eſſe affirmauit. Illũ ſecutus eſt Marſil. in d. l. de minore, in prin. nu. 32. de quæſtio. & in l. eos. nu. 21. ff. ad l. Cornel. de falſis. quam ſententiã ſcribũt probari ex ſing. tex. c. quàm ſit graue, de exceſſ. pręla. quo loci Pontifex
3 Max. † clericũ voluit ab officio & beneficio ſuſpendi, eo ꝙ falsò extraiudiciũ gloriatus erat, ſe carnaliter cognouiſſe virginẽ viro deinde nuptã. atq; ita ſola ipſa iactatio punitur. Qua
4 ex re intelligimus lapſum eſſe † Boer. q. 108. in fi. dũ reprehendẽdo Paridẽ & Marſiliũ, dixit, eorũ doctrinã procedere nõ poſſe, eo quia ſi iſte ſic confeſſus torturę ſubijcitur, & delictũ fatetur, punitur pœna ordinaria. ſi verò illam ſuſtineat, abſoluendus eſt, quoniã oĩa indicia
5 purgata erũt. æquiuocè Boerius † Paridem & Marſiliũ intellexit, nam fatentur illi, hũc confitentẽ nõ puniri ob delictũ, quod cõfeſſus eſt cõmiſiſſe, ex quo præſupponunt verè conſtare, nullũ eſſe cõmiſſum, vt ẽt loquitur d. c. quã ſit graue, & ibi Abbas. ſed voluit, & rectè, hũc
6 de † iactatione & (vt illi dicunt) gloriatione puniri. quare conſideratio Boerij nõ confert ad rem, ſed reſpicit delictũ principale, de cuius pœna ex quo conſtat non fuiſſe commiſſum, non loquuntur Paris & Marſilius.

SVMMARIVM.

1 Clericum in pœnam iactationis ſuſpendi ab officio & beneficio.
2 Clericum ſuſpendi ab officijs & beneficijs ob crimen fornicationis.
3 Iudicis arbitrio relinquitur, ob quæ crimina ſuſpendi clericus ab officio & beneficio poſsit.

CASVS

CASVS CCCXXXII.

QVAE SINT CAVSAE, QVIbus à beneficio & officio ſuſpendi poteſt clericus.

FACIT caſus iam iam relatus, vt hoc
loco de ſuſpenſione ab officio agã, dixi
1 etenim † clericũ ſuſpẽdi ab officio & be
neficio in pœnã illius iactationis minus
veri criminis à ſe cõmiſsi. d.c. quàm ſit graue,
2 de exceſs. Præla. ſuſpẽditur &t † clericus ab of
ficijs ob fornicationis crimẽ. c. clericos. de co
hab. cler. & mulie. ſic cùm de alio crimine pu
blicè infamatus eſt. c. presbyter ſi à plebe. c. ſi
mala. 2. q. 5. c. 2. de purg. cano. declarat Abbas
in c. at ſi clerici, in prin. nu. 33. de iudic ijs. alia
quotidie crimina exoriũtur, quę ſuſpenſione
digna ſunt. verũ cũ in facto verſentur. nec ob
3 id iure terminari potuerint, † iudicis arbitrio
relinquũtur. ita Abbas in d.c. at ſi clerici, in
prin. nu. 33. 34. de iud. quem ſecutus eſt Barba.
conſ. 21. col. vlt. l. b. 2. ſed ij doctores in depoſi
tione à beneficio loqui videtur, & latè tradit
Ioan. de Selua tract. de beneficio, parte 3. q. 3.
nu. 2. 3. 7. qui permulta ſcribit.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis arbitrio corrigi Abbates, qui ante tempus profeßionis monachis habitum contulerunt.*

CASVS CCCXXXIII.

POENA CORRECTIONIS.

EXTAT & alter caſus in iure Põtificio,
qui iudici arbitrarius eſt. nẽpè in c. ad
Apoſtolicã, de regu. conſtituit Cæleſti
nus II. Abbates cęteroſq́;, qui eccleſię
Dei prę ſunt, corrigendos eſſe, ſi monaſticam
vitã ingredientibus ante probationis tempus,
profeſsionis habitum contulerint. quam cor-
1 rectionis pœnam ſuperioris † arbitrio inferri
voluit, ex quo certam non indixit. quemad-
modum ibi gloſſa interpretatur. intra quod
tempus autem profeſsio emittenda ſit, dixi ſu-
prà in caſu 55.

SVMMARIVM.

1 *Sententia dum eſt exequenda, aliquando ſuperſedendum.*
2 *Tempus quo ſuperſedetur ab executione ſentẽtię, dicitur cauſa miſerationis concedi.*
3 *Tempus quantum cõcedatur dum ſuperſedetur ab executione ſententię in criminalibus.*
4 *L. 2. C. de execut. rei iud. declaratur.*
5 *Iudicis arbitrio relinquitur, quod tempus concedendum ſit, vt ſuperſedeatur ab executione ſententię capitalis.*
6 *L. ſi vindicari. C. de pœnis, declaratur.*

CASVS CCCXXXIIII.

TEMPVS QVOD CONCEDAtur dum ab executione capitalis ſententię ſuperſedetur.

1 CVM ſententia † condemnatoria exe-
quenda eſt, ſuperſederi interdum ſo-
let. quemadmodum & in ciuilibus. ita
poſt Baldũ & Imolam in l. ſuus quo-
que. §. ſed ſi filio. ff. de hęred. inſt. docuit Ale
xan. in l. debitoribus, nume. 18. de re iudicata.
qui intelligit cùm pœna pecuniaria eſt. re-
fertq́ue eo loci Raphaelem Comenſem aliter
2 ſentientem, quòd † tempus hoc miſerationis
gratia concedi ſolet. l. ſi cum militi. §. 1. ff. de
compenſ. qua miſeratione dignus non eſt is,
qui delictum perpetrauit. l. ſed ſi ex parte. §.
quam. ff. quod cum eo. l. ſi rerum. ff. de re iud.
quę ratio non multùm vrget, cùm caſus ſint
plures, qui ſuſpenſionem hanc iuſta ratione
poſtulant, vt nunc ſubijciam. Illa ergo opinio
ne probata ſuperſedendum eſſe, ambigitur,
3 quod tempus hoc ſit. † Vna fuit opinio Ange
li in l. 1. ff. de iniuſto rupto & irrito. quam pro
bauit Imola in d. l. ſuus. §. ſed ſi filio, de hęred.
inſt. eſſe tempus quadrimeſtre, quemadmodũ
4 & in ciuilibus, ex † l. 2. C. de excut. rei iud.
verùm illa conſtitutio ſolùm loquitur in cau-
ſis ciuilibus, non autem in criminalibus, inter
quę aliqua extare videtur differentia, vti ſen-
ſit Barto. in l. ſi victum. ff. de re iud. & cum eo
Alexan. in d. l. debitoribus, nume. 19. in fine.
quo loci cum Baldo in d. §. ſed ſi filio. docuit
5 hoc † iudicis arbitrio relinqui, poſteaquàm iu
re diffinitum non eſt. idem docuit Mantua in
c. vlt. nu. 17. de conſuetud. vnus eſt in iure ca-
ſus egregius ac ſemper iudicibus memorię cõ
6 mendandus † in l. ſi vindicari C. de pœnis. qua
ſancitum eſt, iudicem debere per triginta dies
ſuperſedere & ſecundã iuſsionem expectare.
quam diuinam prope conſtitutionem, D. Am-
broſio hortatore promulgauit Theodoſius im
perator, vt relatũ eſt i c. cùm apud Theſſaloni
cam.

cam. 11. q. 5. & ad illius interpretationem plura ſcribunt Neuiz. lib. 6. Syl. nup. n. 49. Gramma. voto 31. Cagnol. l. quidquid calore, nume. 12. de reg. iur. Crauet. conſi. 319. col. 12. in fin. & doctè apud Cuiacium lib. 5. emendationem cap. 9. qui illam conciliat cum l. pen. C. de cuſtod. reo. cui aduerſari videbatur.

SVMMARIVM.

1 *Cautionem qui non obſeruat, pœnam, quam promiſit, ſoluit.*

2 *Iudicis arbitrio punitur, qui contempta data cautione aduerſarium offendit.*

3 *Iudicis arbitrio declaratur pœna offendentis datæ cautione, tam quò ad læſum quàm quò ad ſuperioris iuriſdictionem.*

4 *Cautio & ſecuritas fracta dicitur, ſi vnus de familia læditur.*

CASVS CCCXXXV.

POENA NON OBSERVANTIS præſtitam cautionem.

SCIO me plura de cautione, quam priuatus priuato præſtat, ac de ſecuritate, quam ſaluamguardiam appellant, quæ à Principe cōcedi ſolet, ſcripſiſſe ſuprà in caſu 137. ſupereſt nunc, vt hoc loco aliqua referamus arbitraria iudici in pœna eorum, qui non obſeruant, indicendam: ac primò de priuato offendente priuatum, quem nō offendere promiſit: qua ſcilicèt pœna puniendus is ſit, dicamus. Hac in re duos caſus conſidero.

1 Primus eſt, quādo is qui cautionem dedit, eam coram iudice, eo iubente præſtitit, & certam pœnam promiſit, tunc illa ſola indicenda ac exigenda eſt. ita ſanciunt Bar. & Alber. in l. illicitas. §. ne potētiores. ff. de off. præſid. niſi modò illa pœna promiſſa, ſit ſolùm ad cōmodum partis promiſſa. quoniam tunc vltra

2 ipſam pœnam conuentionalem, etiam † iudicis arbitrio, pro contemptu ipſius iudicis puniendus erit. quam ſententiam probauit & Gigas tract. de crimine læſæ maieſtatis, lib. 1. ſub rubric. Qualiter & à quibus crimen læſæ maieſta. committa. q. 33. nume. 2.

3 Secundus eſt caſus, † quando is, qui promiſit, non offendere, nullam omninò pœnā promiſit. tunc tam quò ad partē læſam, quàm quò ad iuriſdictionem ſuam violatam ſuo arbitrio pœnam declarat. ita Alber. d. §. ne potentiores. vbi Bartolus nu. 9. in fin. quibus addo Raphaelem Comenſ. conſil. 32. Inculpatus.

4 Extenditur vt procedat, et quando † vnus de familia, vt pater, frater, vxor, vel etiam ſeruus offenditur: nam tunc fracta & non obſeruata ſecuritas dicitur. ita Io. Fabri in l. denunciamus. C. de iis qui ad eccle. confug. Auffrer. in additio. ad deciſiones Toloſanæ Capellæ, q. 489. in fin. Placa lib. 1. Epitom. delicto. cap. 7. nume. 10 in fine.

SVMMARIVM.

1 *Saluumconductum violans, qua pœna afficiatur.*

2 *Petrinus Bellus Iureconſultus & Sereniſſimi Ducis Sabaudiæ à ſecretis conſiliarius laudatur.*

3 *Iudicis arbitrio punitur, qui offendit, ſed non occidit habentem ſaluumconductum.*

4 *Iudæum habentem ſaluumconductum, qui offendit, punitur.*

5 *Socij habentis ſaluumconductum, offendi non poſſunt.*

6 *Saluusconductus quando proſit etiam ſocijs, noua diſtinctione declaratur.*

7 *Saluusconductus acceptus pro ſe, an verificetur in ſola vxore.*

8 *Saluusconductus prodeſt & ſeruis eius, cui eſt conceſſus.*

9 *Habitatio relicta comprehendit ſeruos cum domino.*

10 *Priuilegium datum perſonæ extenditur & ad familiares.*

11 *Saluusconductus conceſſus intelligitur eundi, & reuertendi cauſa.*

12 *Priuilegium conceſſum euntibus ad nundinas, intelligi & redeuntibus è nundinis.*

13 *Leonis X. Pontificis factum aduerſus Paulum Barionem.*

14 *Petrini Belli diſtinctio de ſaluoconductu.*

15 *Saluumconductum ex ſubiecta materia intelligi etiam pro reuertendo.*

16 *Saluusconductus in dubio an intelligatur etiam pro reuertendo.*

17 *Saluusconductus odioſos non eſſe.*

18 *Saluumconductum habens, nec domi ſuæ, nec in caſtris offendi poteſt.*

19 *Facti ſpecies egregia de ſaluoconductu.*

20 *Auctoris diſtinctio ſuper vna facti ſpecie de ſaluoconductu.*

21 *Iudicis arbitrio relinquitur tempus, intra quod itineri ſe ſe quis præparat.*

22 *Saluusconductus conceſſus ad iter conficiendum, intelligitur etiam cum quis ſe accingit & præparat.*

23 *Saluusconductus an ſit latæ interpretationis.*

24 *Beneficium eſſe ſecundũ legem & large interpre-*
tationis.
25 *Saluoſconductus à iure permitti.*
26 *Fidem etiam hoſti eſſe ſeruandam.*
27 *Saluiconductus etiam conceduntur ab inferiori-*
bus ab Imperatoribus & Regibus
28 *Captus in bello ſe iuſtè captum declarat, ſi talea*
partem perſoluit.
29 *Veritatem non immutari partis negatione.*
30 *Confeſſus rem eſſe alterius, cùm non eſt, in eum do*
minium non transfert.
31 *Iuramentum pracitè obligare.*
32 *Iuramentum metu extortum non obligare.*
33 *Saluumconductus, qui concedi nõ debuit, conceſſus,*
eſt obſeruandus.
34 *Ignorãter offendens habentem ſaluumconductum*
non punitur.
35 *Saluusconductus non comprehendit ſocios Iudaeos*
& hareticos.
36 *Saluusconductus pro prima vice intelligitur.*

CASVS CCCXXXVI.

DE SALVICONDVCTVS CONceſsiona, & pœnis aorum, qui illos violant, pluraq; enerrantur, quæ in caſtris quotidie vſu veniunt.

POSTEAQVAM de ſecuritate verba fe
cera cœpimus, plecet caſum illum egre
gium huc afferre: nempè, que pœna
puniatur ille, qui ſecuritatem, quam
1 † ſeluumconductum appellant è Principe ali-
cui, vt hoſti (quemedmodum in bello ſeruari
ſolet) dedit, quo tutè ire is poſsit. recepta
magis eſt doctorum ſentẽtia, ꝙ ſi offenſus ite
offendatur vt moriatur, is violator ſaluicon-
ductus pro homicidij crimine in primis mor-
te mulctatur, deinde reus criminis læſæ maie-
ſtatis declaratur. ita Bar. in l. 3. §. transfugas.
ff. ad l. Cornel. de ſicar. ſenſit Ber. in l. 1. nu. 6.
ff. ad l. Iul. maieſt. clarè ſcribit clariſsimus at-
2 que conſultiſsimus † Petrinus Bellus Alben-
ſis integerrimus Sereniſsimi Sabeudiæ Ducis
à ſecretis Conſilierius, cuius ego excelſam eni
mi magnitudinem ſum ſemper ſummopere ad
miratus: & cui ob multa in me collate benefi
cia multùm debeo. is inquam in doctiſsimo
tract. de re militari, parte nona, titu. de ſaluiſ-
conductibus, nume. 10. eiuſdem ſententiæ ad-
do Gigantem in trect. de crimine læſæ meie-
ſtatis, lib. 1. ſub rubr. Qualiter & à quibus cri-
men læſæ maieſtatis committatur. q. 33. nume.
7. ſic Boerius q 179. nume. 1. ſi verò illata of-
fenſa habenti ſaluumconductum mortem non
3 intulit, † iudicis erbitrio pro qualitete offen
ſæ punitur. ite poſt Bar. & Alber. affirmauit
Gigas d. q. 33. nu. 8. & ſenſit Boerius d. q. 179.
nume. 2. & ente eum Guliel. de Cuneo tract.
de ſacuritate, nume. 22.
4 Extenditur primò, vt procedet ac † locum
ſibi vendicet hæc pœna etiam cõtra offenden
tem Iudæum, qui vnà eſſet cum eo, cui cõceſ-
ſus erat ſalquſconductus pro ſe & ſocijs, nem
& is Iudæus tutus eſſe debet ſub hac ſecuri:a-
te. ita affirmeuit Angelus in l. vtimur. ff. de ſe-
pul. viol. quanquam aſſertionem hanc indeci-
ſam reliquerit Bar. in l. 1. nu. 3. ff. ad l. Iul. ma-
ieſt. cũ Angelo ſenſerunt Barba. conſi. 63. lib.
4. Ant. Corſetus in ſuo ſing. in verbo, Socie-
tas incipit, An ſocietas. Feli. in cap. ego enim,
nume. 8. de iureiur. Decius conſil. 51. numa. 3.
Boerius d. q. 179 nu. 6. & Gigas d. q. 33. in fine.
Marſil. ſing. 540. Hodie. Tiraquel. tract. de iu
re Primigen. q. 66. nu. 14. Gabriel Mudęus in
rubr. ff. pro ſocio, nu. 4. Bellus d. titulo de ſal-
uiſconductibus, num. 22. qui & illud effirmat,
idem eſſe dicendum, etiam ſi ſocii illi non ex
5 propoſitio ec principaliter, † ſed potius for-
tuitò & incidenter vnà irent cum illo, qui ſal
uumconductum obtinet. quáquam eliter ſen-
tient Boerius d. q. 179. num. 5. & Gigas d. q 33.
6 in fin. † Ego horum patrũ pugnanias ſenten-
tias ita concilierem: Aut qui ſaluumcondu-
ctum obtinuit, hos ſocios fortuitò in itinere
ſolùm, vt euenire ſolet habuit, cum in diſceſſu
eos ſibi non aſſociauerit, & tunc procedit opi
nio Boari & Gigãtis, qui Angelum huius opi
nionis auctorem referunt. Aut hic, qui ſaluũ-
conductum obtinuit, dum illum impetraret,
non impetrabat pro his, quos deinde in itine
re ſocios habuit, ſed impetrata ſecuritate ami
cos inuenit, qui pariter migraturi erant, & is
illos in ſocios recapit antaquá eſſet in ipſo iti
nere, & tũc procedit conſultiſs. Belli ſentẽtia,
quę magnã ſapit ęquitatẽ; tùm præſertim, vt
ipſe ait, ne detur militibus cauillandi occaſio.
Extenditur ſecundò, vt procedat ẽt eo in
7 caſu, cùm conceſſus eſt † ſaluusconductus ali-
cui pro ſa vnà cum decẽ equis, & toridẽ perſo
nis, ec rebus ſuis, ſi is ſolùm mittit vxorẽ cum
ſocijs ac bonis, ipſeq; domi permaneet, adhuc
offendi non poterit ipſa mulier. ſed tuta erit
ſub ille ſacuriteta viro ſuo cõcaſſa. ita reſpon-
dit Bal. conſ. 409. Conceſſus fuit ſaluuscõdu
ctus. lib. 1. repet. in conſi. 414. lib. 5. quem ſecu
tus eſt Bellus d. titulo De ſaluiſconductibus,
nu. 22.

nu.12.13.qui & Imolam citat conſil.33.In caſu præmiſſo,qui ſimili in caſu reſpōdit. Baldum etiam ſecutus eſt Aegidius Boſſius tract. cauſarum criminalium, in titulo de remedijs ex ſola clementia Principis,nume.7.

8 Extenditur tertiò,vt pœnæ hæ locum habeant etiam cōtra eum, qui offendit ſeruos & famulos illius,qui ſaluumconductū obtinuit, quoniam ſaluusconductus cenſetur conceſſus etiam pro familia neceſſaria. ita Angelus in l.Papinianus.§.ſi quis mortis.ff.de inoff. teſta. quem ſecutus eſt Bellus d titulo De ſaluis conductibus. quorum ſententiam ego ſequor.
9 & ea ratione confirmo,ꝙ † habitatione alicui relicta,quanquam ſtrictam alioqui interpretationem recipiat, nihilominus intelligitur etiā relicta pro familia. §. item ſi quis ædium,inſt. de vſu & hab. immo à fortiori videmus,quòd
10 † priuilegium datum perſonæ extenditur ad familiares. ita latè Decius in l. in omnibus id obſeruatur,nu.8.de reg.iuris, & priuilegium fori alicui conceſſum, dicitur etiam cōceſſum pro eius familia. ita Capicius deciſio.12.& immunitas conceſſa domino, intelligitur etiam pro eius familia. ita latè concludit Boerius q. 213.nume.6.7.& ſi nonnulli diſſentiant.

11 Extenditur quartò,vt locū † etiā habeant hæ pœnæ contra eum,qui offenderet hūc,qui ſaluumconductū habet,cùm domi reuertitur; quoniam ſaluusconductus conceſſus ſimpliciter,vt ire poſſit,intelligitur,vt etiam poſſit reuerti. ita Bar.in l.vtimur. ff. de ſepul. viol. & latè confirmat Feli.in c.vlt.nu.1. de tregua & pace,& in cap.ego.nu.8.de iureiurando. quibus addo Alexan. conſil.46. lib.2. qui infert
12 † priuilegium conceſſum euntibus ad nundinas,ne gabellas ſoluant,intelligi etiam pro redeuntibus. addo etiam Gozad. conſ. 27. nu. 23. Iulium Ferretum in tract.de gabell. & pub
13 licanis,nu.95.qui ſcribit † Leonem X. Pontificem Max. hoc non obſeruaſſe Io.Paulo Baiono,quem cùm ſaluoconductu ad ſe euocaſſet, iuſsit illi caput amputari; & eo conquerente ſibi datam fidem ſaluiconductus nō obſeruari,reſpondit ille,conceſsi ſecuritatem veniendi,ſed non reuertendi. Hanc etiā ſententiam probauit Boſſius d. tract. cauſarum criminalium,in titulo de remedijs ex ſola clementia Principis, nu.64. quem infra etiam referā.
14 † Bellus tn̄ præter cæteros ī d.tit. de ſaluiscōductibus,num.11.tres caſus diſtinguere videtur.

Primus eſt, quando clarè ex ſubiecta mate-
15 ria † ſaluusconductus complectitur etiam reuertendi facultatem. vtputa, cōceditur alicui ſecuritas veniendi in ſuum præſidium, & ibi commorandi per triduum. profectò intelligitur etiam data ſecuritas redeundi, tutè elapſo triduo. Secundus caſus eſt quādo ex ipſa ſubiecta materia oſtenditur, ex ſola itione & profectione ꝙ conſumatur actus, vt ſi in Gallijs commorans, cùm eſſet Mediolani, obtineret ſaluumconductum à Sereniſs. Duca Sabaudiæ quo tutè domi per regionem Pedamontium & Sabaudiæ proficiſci poſſet. ſubiecta hæc materia demonſtrat ſaluumconductum non eſſe conceſſum, vt è domo iterum Mediolanū reuertatur. hoc operatur & ſubiecta materia, & veriſimilis mens concedentis, immo etiam impetrantis.

16 Tertius eſt caſus quō † ſumus in dubio, tunc Bellus ambigit,quia hic ſumus in materia odioſa,h.e.in priuilegijs,quæ ſtrictā interpretationē recipiūt. & ideo verba dubia cōtra interpretantē videntur interpretanda. l.veteribus, ff de pact. ſubijcit tamē prudēs ille vir, neq; facilè tranſeundum eſſe à via in ſemitam. ego nulla ratione ambigo quoniā opinor verè hos
17 † ſaluosconductus odioſos non eſſe & ob id non recipere ſtrictā interpretationē, quod ſtatim planū faciam. quanquàm ēt Felin.in c vlt. col.3.verſ.crederem dictum. de treg. & pace. quē Bellus retulit,ſentiat,hos ſaluoſcōductus odioſos eſſe. attamē loqui mihi videtur Felinus,tum de eo ſaluoconductu,qui bānitis cōceditur,tum ne ille extēdatur de vno actu ad alterum,quia intelligitur facta conceſsio pro vna vice tantùm.& in caſu noſtro vna ſola eſt, vnus inquam ſolus actus eundi & redeundi.

18 Extenditur quintò vt locum † ēt habeāt hæ pœnæ contra offendentem hunc affidatum & aſſecuratum(vt ita dicam)in eius domo & caſtris adhuc exiſtentem. quia ſaluusconductus cōceſſus vim ſuā à die conceſsionis operatur, & ob id is dicitur & domi & foris tutus. ita egregiè rn̄dit Ang.conſ.363.Quidquid dolo. quē ſubtiliter & eleganter intelligere videtur doctiſs.Bellus d.tit. De ſaluiscōductibus. nu.
19 14.15.dum infert ad † facti ſpeciem, quæ euenit in perſonā Marchionis Meſſarani. inquit Bellus,Angelum loqui in caſu,cùm is affidatus captus fuit in ipſo itinere & actu eūdi, quanquàm eſſet adhuc ſub ditione ſui Principis. ſecus cùm quis adhuc domum, vel caſtra egreſſus non eſt. ego hanc ſubtilē declarationē ſequor,eam tamen declarando,vt mox ſubijciam. Caſus,qui ex facto euenit, huiuſmodi fuit. Ioannes Figueroa Dux armorum exercitus Sereniſs. Hiſpaniarum Regis conceſſerat ſaluum-

ſaluumcōductum Marchioni Meſſerani eundi
à caſtro ſuo Candelli Venetias. contingit du
rante tempore conceſſionis, quòd prædictus
Dux cum ſuo exercitu inuaſit oppida d. Mar
chionis, & ipſe Marchio captiuus factus eſt.
compoſuit ſe in magna talea, quam pro parte
perſoluit, & pro quodam reſiduo fideiuſſores
dedit, iureiurando etiam præſtito, ſe præſtitu-
to tempore ſoluturum. ſolutionis die præte-
rita ſoluere recuſauit, vtpotè, quòd ob ſaluū-
conductum ſibi conceſſum iure capi non po-
terat. qua quidem in controuerſia, præter do
ctiſsimè ſcripta à Bello viro eruditiſsimo at-
20 que iuris conſultiſsimo ego † hanc adhibuiſ-
ſem in primis diſtinctionē. Aut veriſimile non
erat quòd ipſe Marchio ſe ſe itineri accinge-
ret & præpararet, vtputà, quia elapſi eſſent
quamplures dies, intra quos veriſimiliter ſe
præparare potuiſſet, & etiam diſcedere. & tūc
ego crediſſem, eum iure captum fuiſſe. quo
niā illa ſui ſaluiconductus impetratio, in frau-
dem potius vt domi tutò agere poſſet, futuri ſi
fortè prævidens periculum, quàm vt Venetias
proficiſceretur. & illius temporis conſidera-
21 tio † iudicis arbitrio relinquitur. l. ab hoſti-
bus. § vlti. cum l. ſeq. ff. ex quib. cauſ. ma. & di
xi ſuprà in caſu 33. Si verò veriſimiliter ad-
huc nō potuiſſet præparare & itineri ſe accin
gere, atque ita ſi ceſſabat omnis fraus, verè di
xiſſem, eum non fuiſſe iure prehenſum & ca-
ptiuum effectum. ea ratione præcipua, quia ſi
22 † tutus in ipſo itinere eſſe debebat: ita etiam
cum itineri ſe accingeret. l. legato. l. qui mittū
tur. §. ſed & ſi. vbi gloſſ. in verbo agere. ff. ex
quib. cauſ. maio. & ibi Doctores. contrarijs
autem motiuis ſubtiliſsimè excitatis à conſul-
tiſsimo Bello, qui ingenuè fatetur ſe motiuan
do, non decidendo loqui. ego ſic reſpondiſ-
23 ſem. & dum primò inquit, † ſaluumconductū
non fuiſſe latè interpretandum, vt ita contine
ret illum caſum, cum ſe præpararet Marchio,
ac illum, cùm eſſet iam in itinere. tum quia
erat ſecuritas hoſti conceſſa, tum quia conceſ-
ſa non erat ab eo, qui ſupremam concedendi
poteſtatem non habebat: cùm ſolus princeps
poſsit commeatum, aut remeatum dare. l. rele
gati. ff. de pœnis. Reſpondeo, & verè opinor
ſaluosconductus eſſe latè interpretandos, vt
clarè reſpondit Bald. d. conſi. 490. Ponitur ꝙ
quidam. verſi. prætereà iſta gratia. lib. 1. Deci.
d. conſi. 51. nume. 3. quoniam, vt Baldus ait, ne
mini nocet, & gratia potius & beneficium di-
24 citur, quàm priuilegium. cùm † beneficiū ſit
ſecundum legem, vel præter legem. vt latè de-
clarat Iaſ. in l. beneficium. nume. 25. verſ. ſecun
dò capitur. ff. de conſt. Princip. Soci. ſen. con
ſil. 260. col. 11. lib. 2. priuilegium verò eſt cōtra
legem, vt idem Iaſon explicat ibidem. nu. 27.
in iſto caſu ergo iſto noſtro non reperitur iu-
25 re cautum quòd ſaluiconductus concedi non
debeant: immo permittuntur. d. l. relegati. ſi
ergo eſt beneficiū, lata ſumitur interpretatio.
Iaſ. d. l. beneficium. nu. 31. & Soci. iun. conſil.
37. nume. 18. lib. 1. Gramma. conſil. 6. nu. 2. nec
refert, ꝙ hoſti fuiſſet conceſſa ſecuritas, quo-
niam conceſſione facta amplius hoſtis nō eſt,
26 & vbi eſſet † fides illi ſeruanda erat. l. conuen
tionum, vbi omnes. ff. de pactis. non etiam re-
fert, fuiſſe conceſſam ab inferiore à Principe,
quoniam ipſe Dux locū Principis obtinebat,
27 & † ſaluiconductus ab eo conceſſi eandē vim
habebant, ac ſi ab ipſo Rege conceſſi fuiſſent,
vt in terminis conſuluit Paulus Caſtren. in
conſi. 422. Quia ſcio. col. pen. verſi. cùm igitur
dictus. lib. 1. & dato, ꝙ eam poteſtatem non ha
buiſſet, ſub eius fide tamen non erat Marchio
decipiendus, ſed ſaluusconductus ei omninò
ſeruandus erat, vt mox ſubijciam.

Secundò, inquit is vir clariſsimus, mentem
concedentis talem præſumi & interpretari de
bere, qualis conſiderari poteſt in viro pruden
ti & bono. & quòd nemo prudens veriſimili-
ter crederet eam fuiſſe mentem concedentis, vt
voluerit hoſtem, dum eſt in terra hoſtili, frui
ſua ſecuritate. concedo argumentationem, vt
iam dixi, quando veriſimiliter in Marchione
fraus & dolus potuiſſet excogitari. ſed nos lo
quimur in caſu dubio, vbi de fraude nec vera
nec præſumpta apparet.

Tertiò, dum ſubtiliter ait, verba conceſſio
nis conſiderari, quatenus eſt in motu, atq; ita
in eundo, non dum domi eſt. Reſpōdetur ex
iam relato fundamento, Marchionem ſatis di
ci eſſe in motu dum ſe præparat.

Quartò, dum inquit, Marchio ipſe declara
28 uit † ſe iuſtè captum, dum partē taleæ perſol-
uit. iuxta l. Paulus. ff. rem ratam hab. tum dum
petiit dilationem ad ſoluendum reſiduū, iuxta
l. ad ſolutionem. C. de re iud. ſuæ ergo decla-
rationi ſtandum eſt. l. ſi quis intentione ambi-
gua. ff. de iud. Reſpondeo, declarationem er-
roneam fuiſſe, quod ex iam relatis patet. & er
rorem reuocare licet. l. error. C. de iuris & fa-
cti igno. Accedit quod per noſtrum negare,
29 vel affirmare immutatur † veritas. l. cum falſa.
C. de iuris & facti igno. vbi Bar. & Iaſon ſcri-
30 būt, ꝙ ſi quis fatetur † rem ſuam eſſe alterius,
non efficere vt ita ſit. & tradunt Decius in l.
traditio-

traditionibus.nu.6.C.de pactis. Rui.cóſ.128. nu.5.lib.2. & Alcia.reſponſo 258.nu.8.9. Rurſus erat tunc Marchio carcere mancipatus, quare ſua confeſsio coacta potius quàm ſpontanea fuit.l.qui carcerem.ff. quod metus cauſa. & conferunt multa,quæ ſcripſimus ſuprà in caſu 136.

31 Quartò & vltimò acutè inquit, † iuramentum fuiſſe adhibitum, quod decisè obligat.l. pecuniam,vbi latè Iaſ.nume.23.ff.de cond.ob cauſam. & latè ac doctè affirmarunt Brun.cóſil.89.nu.4.Gomeſ.§.item ſi quis poſtulante. nu.7.inſt.de actio.Craue.conſ.12. Rola.conſ. 6 nu.32.lib.1.& Didacus c.quamuis,parte prima.§.4.nu.6.de pactis.in 6.

32 Reſpondeo , † iuramentum metu extortum non obligare.c.ad audientiam,vbi oẽs. extra quod metus cauſ. auth. ſacramenta puberum. C.ſi aduerſ.vend. Afflict. deciſ.312.nu.6. iure ergo recuſabat Marchio reſiduũ ſoluere.quinimo optimè erit conſultum illi ſtrenuiſsimo militum Duci,qui taleam exegit, vt exactũ reſtituat. quod non credo eum facturum . facit enim auri ſacra fames,vt ſæpe canant milites: Quis dolus an virtus in hoſte requirat? vt eſt apud Poetam.

33 Extenditur ſecundò vt procedat,etiã ſi † ſaluusconductus & fidantia cõcedi non debuiſſet quia conceſſa obſeruari debet. ita doctiſs. Bellus d.titulo De ſaluiſcõductibus.nu.10. in fin.cui addo Baldũ d.conſ.490.Ponitur quidam. col.2. verſ. item ex quo data.lib.1.& Signorol.conſ.102.nu.6. & in ſequẽti caſu alia adferam. qui ergo hunc offendet, relatis pœnis mulctandus erit.

34 Declaratur modò caſus iſte,vt † non habeat locum,atq; ita ceſſent relatæ pœnę contra eũ qui ignoranter offendit illum , qui ſecuritatẽ & ſaluumconductũ habebat.ita Gigas in ſpecie d.quæſt.33.nu.8.9.& alia plura referam in caſu ſequenti.

35 Declaratur ſecundò vt hæ pœnæ † ceſſare debeat in eo,qui hæreticum , vel Sarracenum ſimilemvè ſocium affidati offenderet, quia ſaluuſconductus Chriſtiano conceſſus pro ſe & ſocijs,non comprehendit hos ſectæ damnatæ & reprobatæ , quorum commercium habere, pœna dignum eſt. ita in ſpecie Decius conſil. 51.nu.3.Bellus d.titulo De ſaluiſconductibus. nu.22.quibus addo Boeriũ q.179.nu.7.quod verum intelligo,niſi Princeps cõcedendo ex iuſta cauſa,illas eſſe ſub ſaluoconductu intellexiſſet: quoniam tunc nõ illius, ſed Principis perſona ſpectatur.

Declaratur tertiò , vt non habeant locũ hæ 36 pœnæ in illum,† qui offendiſſet eum,qui cùm ſimpliciter haberet ſaluumconductum,nõ modò ſemel,ſed & plures eo vſus eſſet. nã ſi poſt primã vicem offenditur, iure offenditur. quoniam ſaluuſconductus intelligitur conceſſus propria vice tantùm. ita Io. à Platea in l. 1. in fine.C.de nauicul.lib.11. Felin. in c.vlt. nu.1. de tregue & pace. Iulius Ferretus ita c.de Gabellis & publicanis.n.199. Bellus d.titulo, De ſaluiſconductibus, nu.24. qui cum Felino loco antecitato intelligit,niſi cõceſſus ſit ſaluus conductus pro actu indeterminato , vt ad faciendam pacem. quod multis comprobat Tiraq.in l.boues.§.hoc ſermone , in limitatione quinta, de verbo.ſignif.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis arbitrio punitur violans ſaluumconductum conceſſum bannito.*
2 *Bannito concedi poteſt multis de cauſis ſaluuſconductus.*
3 *Statutum Papiæ 7. in criminalibus ſub rub. Quòd inſidiens teneatur inculpato dare fidantiam. declaratur.*
4 *Statutum Patauinum, ſub rubr. De maleficijs, c. vt veritas. & cap. omnes forbannitos, declaratur. & alia infrà.*
5 *Saluusconductus conceſſo, qui non erat concedendus, is cui eſt conceſſus, offendi non poteſt.*
6 *Statutum iam relatum Papiæ 7. iterum declaratur. & alia infrà.*
7 *Statutum Brixiæ 235. in ciuilibus , ſub rubr. De ſaluis & fidis conductibus, declaratur.*
8 *Saluumconductum habens, offendi non poteſt, & ſi alia occulta crimina habeat.*
9 *Ignoranter offendens habitem ſaluumconductum non punitur.*
10 *Saluuſcõductus conceſſus proditori & rebelli, non obſeruatur.*
11 *Saluumconductum quando concedat inferior à Principe.*
12 *Nullitas nulla maior quàm quæ à defectu poteſtatis prouenit.*
13 *Saluuſconductus non intelligitur conceſſus pro futuris delictis.*
14 *Dolus de futuro remitti non poteſt.*
15 *Saluuſconductus non tuetur illum, qui in fraudem vt ſub eo delinqueret, impetrauit.*
16 *Saluumconductum habens ob cauſam pecuniariã, non defenditur ex cauſa delicti.*
17 *Saluuſconductus conceſſus pro debitis, non comprehendit debitum fiſcale.*

18 *Statutum Patauinum ſub rub. De fugitiuis. c. Dominus poteſtas, declaratur.*

19 *Saluumconductus ſimpliciter conceſſus pro debito, ad debitum iuratum non extenditur.*

20 *Saluumconductum à debito priuato iudex ſecularis concedere non poteſt.*

21 *Saluusconductus conceſſus pro certis perſonis, ad quas non extendatur.*

Casvs cccxxxvi.

SALVVSCONDVCTVS BANnito quando concedi poſsit, & de pœnis eorum, qui illos ſaluoſconductus violant.

PERQVAM ſimilis eſt hic caſus præcedenti. ſolet dubitari, qua pœna puniẽdus is ſit, qui offendit bannitum, vel aliũ delinquentem cùm ſecuritatem & fidantiam à Principe, vel à Iudice conſecutus eſt. & ex relatis in præcedenti caſu, ſatis intelligimus aliquando eſſe pœnam mortis, & illum offendentem declarari reum criminis læſæ maieſtatis. aliquando verò eſſe pœnam
2 † arbitrariam. quemadmodum vtroq; in caſu loquens affirmauit Gigas d. tract. De crimine læſæ maieſtatis, lib. 1. ſub rub. Qualiter & à quibus crimen læſę maieſtatis committatur. q. 33 nu. 7. Qua in re illud eſt prius annotandũ, hanc ſecuritatem & fidantiam dari ex aliqua
2 cauſa ipſi † bannito & delinquenti, vt tutè venire poſsit ad Principem, vel eius iudicẽ. interdum dari, vt is delinquens veniat ad dicendum teſtimonium in alia cauſa, ſi quidem iuſta eſt cauſa, vt elucaſcat veritas, & ne fortè illius ignoratione innocens opprimatur. Aliquando cõceditur ſecuritas, vt is bannitus de alio graui crimine accuſatus ad ſe defendendum venire poſsit. Aliquando, vt cum alio bannito carcerato, vt dici ſolet, confrontetur. Rurſus, vt alios transfugas detegat. l. non omnis. de re mil. Prętereà conceditur etiam vt detegat crimen lęſę maieſtatis & conſpiratores cõtra Principem. l. quiſquis. C. ad l. Iul. maieſta. ita Blancus in praxi criminali, in verbo datis defenſionibus, nu. 26. quibus infertur declara-
3 tio ad ſtatutum Papię 7. in criminalibus, ſub rub. Quòd iudicans inculpato teneantur dare fidantiam de alijs delictis. licèt enim ſtatutum ſolùm tribuant hanc facultatẽ iudici concedendi fidantiam delinquenti, cùm proceditur contra eum de alio delicto; attamen non loquitur ſtatutum taxatiuè & excluſiuè, excludendo alios caſus iam relatos à iure communi permiſſos. quoniam ſi excluderet, ius commune corrigaret, quod dicendum non eſt. l. pręcipimus. C. de appell. cum vulgatis ſimilibus.
4 ita etiam intelligi & declarari debet † ſtatutũ Patauinum ſub rub. De maleficijs, c. vt veritas. & c. omnes forbannitos.

Extenditur primò hic caſus, vt relatę pœ-
5 nę locum etiam habeant † cõtra eum, qui offenderat eum affidatum, cui ſecuritas & fidantia concedenda non erat; quia & ſi concedi non debuerat, conceſſa tamen ſeruari debet. ita Cynus in l. pręſenti. C. de ijs qui ad eccleſ. confug. Bar. in l. is qui reus. nu. 12. verſ. dico tamen. ff. de pub. iud. Baldus conſ. 490. Ponitur ꝙ quidam. col. 2. verſ. item ex quo data. lib. 1. Signorol. conſi 102. num. 6. & Bellus in tract. De re militari, parte nona, titulo De ſaluiſconductibus. numa. 10. in fin. Cagnolus in l. ea eſt natura. nu. 19. de reg. iuris. qui contrarium ſeruatur Taurini & malè, ait ille. Hinc
6 rectè † ſtatutum eſt Papiæ d. ſtatuto 7. in illis verbis, ſed ſi dederit, eã ſeruare teneatur. eſſe omnino ſeruandã, & ſi dari non debuerit. eſt ratio, quia contra omnem naturalem ęquitatem eſt, vt ſub publica fide quis decipiatur. ali-
7 ter dicendum eſt in † ſtatuto Brixiæ 135. in ciuilibus ſub rubr. De ſaluis & fidis conductibus. quo ſaluiconductus conceſsi præter caſus ibi expreſſos, cum pœna annullantur. quocircà ſi contra formam illius ſtatuti conceſsi obſeruandi forent, fruſtrà pœna & annullatio eſſet indicta. pręciſum ergo ſtatutum obſeruandum eſt.

Extenditur ſecundò, vt hæ pœnæ locũ etiã
8 habeant † contra offendentem affidatum, qui alia occulta delicta perpetraſſet, & pro quibus cõdẽnatio adhuc ſecuta non eſt. quoniã ſecuritas hũc tueri debet. ita egregiè reſpondit Baldus d. conſ. 490. lib. 1. & Bellus d. titu. De ſaluiſconductibus. n. 7. quibus accedit Signorol. conſ. 203. In quæſtione vertente inter B. nu. 6. Hinc ſumitur declaratio non cõtemnenda ad relatum ſtatutum Papię 7. in illis verbis, de alijs delictis ante delictum, pro quo contra eũ proceditur, perpetratis. illa verba pro alijs delictis, interpretari poſſunt, ac ob maioritatẽ rationis à Doctoribus perpenſam, debent, ſiue cognita illa ſint, ſiuè occulta, ſiuè ſecuta ſit, vel non ſit condemnatio. ita etiam declaratur ſtatutum iam relatum Patauinum ſub rub. De maleficijs. c. omnes forbannitos. ibi, condemnatos, exponi poteſt, & condemnandos.

9 Decla-

9 Declaratur primò vt relatæ † pœnæ locũ
non habeant cõtra eum, qui ignoranter offen
dit, vt in antecedenti caſu vno verbo attigi. &
in ſpecie noſtra ita Alber. tract. ſtatutorũ par-
te 4. q. 37. in fine. Decius conſ. 327. Gigas d. q.
33. nu. 8. 9. Gozad. conſ. 61. nu. 10. Blancus in
pract. criminali, in verbo ignorantia, nu. 185.
Bellus d. titulo De ſaluiſconductibus. nu. 11.
vno ore ij omnes affirmant, ꝙ occidens banni
tum affidatum, qui ſuam ſecuritatem nõ pub-
licauit, ita vt verè affidatus ignoraretur, non
punitur.

10 Declaratur ſecundò, vt locum † non habeãt
pœnæ iam relatæ, cùm offenditur is affidatus,
qui nullo modo affidari debuit, vel potuit: vt
in caſu deciſo in ſacro Neapolitano conſilio,
quemadmodum refert Afflictus deciſ. 4. con-
ceſſerat Aduocatus fiſci fidantiam bannito re
belli, qui iam à Principe cõdemnatus fuerat.
fuit deciſum in illo Conſilio, illi rabelli fidan
tiam non prodeſſe, tum ob criminis atrocita-
tem, tum quia inferior non poteſt diſpenſare
contra factum ſuperioris. & ibi nu. 4. inquit
Afflictus ex Bartoli, Baldi, Angeli, & Imolæ
11 ſententia, tunc † inferiorem à Principe ſecuri
tatem dare poſſe bannito, quando is bannitus
ita ab illo iudice bannitus fuiſſet, & non ab
alio. quod intellige ab alio hoc eſt à ſuperio-
re, non ſi à ſuo anteceſſore, quoniam ratione
eiuſdem officij eadem perſona eſſe dicitur. &
idem quod Afflictus ſenſit Blancus in pract.
criminali in verbo ignorantia. nu. 189. 190. &
in verbo datis defenſionibus, nu. 40. qui nu.
41. ſubijcit, idem eſſe, cùm æqualis banniuit
delinquentem cum ſuperioris licẽtia: quia &
tunc dicitur is à ſuperiore bannitus. idem ſen
ſit Gramma. voto 25. nu. 11. Aegidius Boſſius
tract. cauſarum criminalium, titu. De citatio-
nibus. nu. 39. ſentit bannitum non niſi à Prin-
cipe ſaluumconductum petere poſſe, quę do-
ctrina, vt nimis generalis ex relatis reſtringen
da & declarãda eſt. Nec faciunt difficultatem
quæ ſuprà diximus in prima extenſione huius
caſus, quia illa procedere poſſunt, quando ſe-
curitas concedi non debuit ob cauſam minus
legitimam, hic verò declaratio ob defectũ po
teſtatis, & ſcimus maiorem eſſe defectum &
12 † nullitatem prouenientem ex iuriſdictionis
impotentia, altero quouis, vt probant Decius
conſi. 8. nu. 6. & conſ. 38. nu. 7. Marſil ſing. 10.
latè Vantius tract. De nullitate, in titulo De
nullitate ex defectu iuriſd. ordinariæ. nu. 1. &
2. & hæc erit multùm notabilis declaratio ad
relatum ſtatutum Papiæ 7. nempè, vt non poſ-
ſit Iudex hoc in caſu ſecuritatem & fidantiam
dare. & ſi fuerit data nõ erit ſeruanda cùm cla
rè cõſtet eſſe nullam. Nec obſtat quòd in illo
ſtatuto dicatur, quòd data omnino debeat ſer
uari; quia animaduertendum eſt, ſtatutum lo
qui, quando iudex potuit quidẽ dare, ſed nõ
tenebatur dare. atq; ita cogi poterat, vt oſten
dunt illa verba, ſi autem proceditur de crimi-
ne, cuius pœna eſt relegationis, vel infrà, vel
ciuiliter conuenitur. tunc dictam fidantiam
dare non teneatur. ſed ſi dederit, &c. ecce nõ
tollit hic poteſtatem, quia poteſt ſi vult, ſed ne
gat eum cogi poſſe. quemadmodũ in cæteris
caſibus à ſtatuto relatis poteſt. illa ergo verba,
ſed ſi dederit, ſolùm ad illum caſum referri
debent, cùm dedit, & ſi dare non tenebatur,
non autem ad hunc caſum, cùm dedit, & dare
non poterat.

Declaratur tertiò, vt locum non habeãt pœ
13 næ iam relatæ † contra offendentem affidatũ
pro delictis commiſſis poſt conceſſam ſecuri
tatem: quoniã ſecuritas conceſſa non exten-
ditur ad delicta futura. ita Angelus Aret. in
tract. maleſi. in gloſſa, Quòd fama publica, in
5. quem ſecutus eſt Bellus d. titulo De saluiſ-
conductibus. nu. 32. & ibidem nu. 60. eiuſdem
opinionis recenſet Baldum conſi. 400. Quòd
Iacobus lib. 1. ſed melius hanc ſententiam ad-
iuuat autoritas Signoroli conſ. 103. nu. 3. eſt ra
14 tio, quia † dolus & delictum de pręterito re-
mitti quidem poteſt, ſed non de futuro. l. Au
relio. §. Caius. de lib. lega. Decius cõſ. 178. nu.
3. & in l. contractus. num. 42. de reg. iur. quam
declarationem rectè intellige, oſtendi ſcilicèt
hunc poſſe pro delictis nouiter commiſſis, nõ
pro antiquis. quoniam ſaluuscõductus. illum
tutum adhuc facit. nec enim ex hoc delicto
infringitur ſaluusconductus. ita Decius in c.
conſtiturus, il 1. de appella. niſi ex propoſito.
15 ſub clypeo † ſaluiconductus, deliquiſſet. ita
declarat Blancus in pract. criminali, in verbo
Datis defenſionibus, nu. 54.

Declaratur quintò, vt non habeant locum
16 pœnæ contra † offendentem, vel moleſtia affi
cientem affidatum ob cauſam pecuniariam:
& moleſtia quæ infertur, prouenit ex cauſa
delicti. quoniam ſecuritas pro debito pecu-
niario conceſſa, non ſe extendit ad cauſam de
licti. ita Baldus d. conſil. 400. Quidam Ia-
cobus ab oleo. col. 1. verſic. & prima ratio. &
col 2. verſic. ſexta ratio. lib. 1. idem reſpondit
Caſtren. conſil. 422. Quia ſcio, quòd ſuper.
colum. pen. verſ. contrarium dico. lib. 1. ſenſit
Bellus d. titulo, De ſaluiſconductibus. nu. 59.

quare infertur ad declarationem d. ſtatuti Pa p.ę 7. quòd ſi in terminis illius ſtatuti ſecuritas alicui erit conceſſa, vt nõ obſtantibus ſuis debitis, pro quibus moleſtari, vel conueniri non poſsit, quòd nihilominus poterit moleſtari pro debitis, quæ à cauſa delictorum prouenerunt. Quòd autem in terminis d. ſtatuti poſsit etiam concedi ſecuritas à cauſa debiti ciuilis, credo eſſe ſine dubio, quia ſi poteſt iudex à cauſa delictorum, fortius à ciuili poterit. atque ita etiam declarari poteſt d. ſtatutum Brixiæ 235. De ſaluis & fidis conductibus.

17 Declaratur quintò, vt † pœnę locum nõ habeant, quãdo ſecuritas ſimpliciter data fuiſſet pro debitis, & is moleſtaretur à fiſco pro debitis fiſcalibus. quoniam fidantia ad debita illa non ſe extendit. ita Baldus d. conſ. 400. col. 2. verſi tertia ratio, quem ſecutus eſt Bellus d. titulo De ſaluiſconductibus. num. 60. atque

18 ita etiam declarari poteſt ſtatutum Patauinum ſub rubr. De fugitiuis. cap Dominus Poteſtas. dum ſtatuit, Prętori licere concedere ſaluumconductum debitoribus. intelligitur de debitoribus priuatorum, non autem fiſci, ex hac declaratione.

19 Declaratur ſex.ò, vt † pœnę iſtę locũ ſibi nõ vendicent, qñ affidatus quis eſt ſimpliciter pro debitis, & deinde moleſtia afficeretur pro debito iurato nam ſecuritas debitum iuratũ nõ cõplectitur. ita Alex. conſ. 38 lib. 3. Felin. in cap conſtitutus, col. 4. nu. 20. de reſcriptis. quos ſecutus eſt Bellus d. titulo De ſaluiſconductibus. nume. 63. quorum opinionem probo. & eiuſdem opinionis addo Iaſ. in l. quoties. n. 2. C. de precib. Imper. offeren. Afflict. deciſ. 5. & deciſ. 111. nu. 14. alios tetulimus ſu-

20 prà in caſu 203. num. 14. immo † ſecularis non poteſt dare hanc fidantiã etiam expreſsè, quoniam contra iuramentum, quod iuris diuini eſt, diſpenſare non poteſt. quod annotandum eſt ad declarationem dicti ſtatuti 7. vt ceſſe. hoc in caſu. atque ita etiam intelligitur relatum ſtatutum Petauinum d. cap. Dominus.

Declaratur ſeptimò, vt non procedat, quan-

21 do fidantia † data eſſet pro certis perſonis tãtùm & deinde is moleſtaretur ab alijs. ex quorum moleſtia cõmodum reſultaret illis cõtra quos fidantia data eſt. exemplum in caſu notabili, ſuper quo interrogatus reſpõdit Caſtrẽ. conſ. 420. Si quęritur vtrùm. col. 2. lib. 1. data fuerat ſecuritas & ſaluuſconductus debitori, ne ſuis creditorib. Seneñſibus cõueniri poſſet, modò forenſis creditor, qui ſocius erat vnius ex creditoribus Senenſibus, illum debitorem conueniebat. is obijciebat, conueniri non poſſe, quia ipſe forẽſis ſocius erat illius Senenſis, qui ob ſecuritatem & fidantiam eum conuenire non poterat, & ob id nec ipſum forenſem poſſe; ne ex illa conuentione reſultet vtilitas Senenſi. reſpondit multis rationibus Caſtrenſis, illum debitorem conueniri potuiſſe, ſaluoconductu non obſtante. & hęc etiã erit omninò annotanda declaratio ad relatum ſtatutum Patauinum.

SVMMARIVM.

1 *Saluaguardia qua ſit.*
2 *Saluaguardia ita tuetur, vt ſaluusconductus.*
3 *Saluamguardiam ſolus Princeps concedit.*
4 *Armorum vſum ſolius Principis eſſe.*
5 *Decretum antiquum Pedemontium lib. 3. ſub rub. De Gardys, & earum prohibitione, declaratur.*
6 *Saluamguardiam à laico concedi pro bonis eccleſiæ.*
7 *Imperatorem eſſe eccleſiæ defenſorem.*
8 *Saluamguardiam nemine citato concedi.*
9 *Saluaguardiæ conceſſionem nemini nocere.*
10 *Saluamguardiam continere debere clauſulam iuſtificatiuam.*
11 *Saluamguardiam per literas patentes concedi.*
12 *L. 2. C. vt nemo priuatus pradys ſua, declaratur.*
13 *Iudicis arbitrio puniri violatores ſaluaguardiæ.*
14 *Saluamguardiam conceſſam a carente poteſtate infringens, non punitur.*
15 *Saluamguardiam iuſtis de cauſis infringens, punitur.*
16 *Saluamguardiam pro defenſione ſuæ iuriſdictionis infringens, non punitur.*
17 *Saluaguardia à Principe ſeculari conceſſa, non impedit iuriſdictionem Epiſcopi.*
18 *Saluamguardiam infringens ignoranter, non punitur.*

CASVS CCCXXXVIII.

SALVAGVARDIA QVIBVS ET qua ſub forma concedi poſsit; & de pœnis eorum, qui illam violant.

SALVAGVARDIAE conceſsio re ipſa non multùm à ſecuritate & ſaluoconductu differt. nam ſaluaguardia † dici-1 tur eſſe illa defenſio & protectio, quam potẽtior minus potẽti pręſtare promittit. atque ita

Ita amicis hęc & charis ad ſuorum bonorum
tutelam præſtari ſolet. cùm tamen ſaluicondu
ctus & ſecuritates concedantur vel hoſtibus,
vel delinquentibus & bannitis, vt ex duobus
relatis caſibus intelligere, facile eſt. quò tamē
ad affectum non differunt. quoniam ſub ſalua
2 guardia poſitus, ita tutus eſſe debet, vt illi ſũt,
qui ſecuritates & ſaluosconductus habent.
quare Io. Fabri in l. denũtiamus. C. de ijs qui
ad eccleſias confug. æquiparare videtur ſecu
ritatem & ſaluamguardiam. nec ab eo diſſen-
tit Aufrerius in deciſionibus Capellæ Toloſa
3 næ. q. 489. hanc protectionem & † ſaluaguar-
diam (cuius vſus in regione Pedemontiũ ac
Sabaudiæ frequens eſt) ſolus princeps conce-
dit. ſi loquimur de protectione & ſaluaguar-
dia abſoluta & in genere, quæ defenſionē iu-
ris & facti continet. ita Io. à Platea in l. cum
ſæpe. C. de erog. mil anno. lib. 12. quam ſunt
ſecuti Chaſſa. in Catalogo Gloriæ mundi, par
te 5. nume. 155. & conſil. 66. nu. 18. Nauiz. conſ.
83. num. 5. idemq; his non relatis, docuit & Iaſ.
conſi. 57. col. 2. lib. 3. Cagnol. in l. non videtur
defendere. numero 4.5. de reg. iuris. quoniam
4 † armorum vſus ſolius Principis eſt. l. vnica.
C. vt armo. vſus. Quo circa rectè in regione
5 Pedemontium ſancitum eſt † antiquo decre-
to Ducali lib. 3. ſub rubr. De Gardijs & earum
prohibitione. illo ſiquidē decreto prohiben
tur inferiores Principis aliquem ſub ſua pro-
tectione & ſaluaguardia recipere: & tam con
cedens, quàm ſe ſubijciens punitur. & ipſa ſal
6 uaguardia annullatur. & ſolet hæc † ſalua-
guardia à Principe concedi, non modò pro
bonis laici, ſed etiam eccleſiæ. & ego vidi Se-
reniſſimum Ducem Sabaudiæ religioſiſſimũ
Abbati & Monachis Chartuſiæ Vallis Pixij
apud Montem regalem Pedemōtium ampli-
ſimam ſaluamguardiam conceſſiſſe. & rectè,
7 quoniam ipſo iure Chriſtiani † Principes ſunt
eccleſię protectores, vt de Imperatore ſcriptũ
eſt in clem. 1. §. ego. de iureiu. Cagn. in proœ.
ffororum in prin. nume. 46. ſic de cæteris Princi
pibus. in cap. Principes. cap. Regum. c. admi-
niſtratores. 23. q. 5. & plures recenſet Gigas in
tract. De crimine læſæ maieſta. lib. 1. ſub rubr.
Qualiter & à quibus crimen læſæ maieſta. cō-
8 mitt. q. 2. in fi. ſolet etiam hæc † ſaluaguardia
concedi aliquo non citato & monito, modò
in genere, & non contra certam perſonā con-
cedatur. ita Neuiz conſ. 83. nume. 12. eſt ratio,
9 quia hæc conceſſio † ſaluæguardiæ regulari-
ter nemini nocet, cùm ei cui conceditur plus
iuris quàm prius habuit, conferat. cap. ex par-
te, il 2. cap. recipimus. de priuile. vbi Abb. De
ci. cap. ad audientiam. 3. notab. de appell. clarè
& in ſpecie Natta conſ. 237. n. 2. 3. lib. 2. & Iaſ.
conſ. 57. col. 2. lib. 3. & dum contra certam per
ſonam conceditur, cauſę cognitio adhibetur;
nec enim ita de facili concedi debet, vt is Ne-
uiza. d. conſ. 83. nu. 5. in fin. reſpondit poſt Gu
lielmum de Cuneo tract. De ſecuritate. nu. 30.
ſi tamen contingeret ſine cauſę cognitione
concedi, obſeruanda ab aduerſario erit, ob
Principis voluntatem, quem facilè adita pote-
rit & reuocationem obtinere, vt docuit Ca-
gno. in d. proœm. Digeſtorum in prin. nu. 57.
& Nauiz. d. conſ. 83. nu. 12. in fin. qui ſentit, tu
10 tum eſſe & iuri conſentaneum in his † ſalua-
guardijs apponere clauſulam iuſtificatiuam,
& ſi ſenſeris te grauat compareas recepturus
11 iuſtitiæ implemētum. ſolet etiam † ſaluaguar
dia per literas patentes in priuilegij modum
concedi, & in ſignum conceſsionis ſigna quę-
dam, quæ pennuncelli appellantur, apponun-
tur in prędijs haſtæ infixa. vel ſi pro domo
concedi contingat valuis ianuæ affiguntur.
hęc ſigna appellant vela Theodoſius & Valēt.
12 in † l. 2. C. vt nemo priuatus titulos prædija
ſuis vel alienis imponat, vel vela regia ſuſpen-
dat. quem textũ ſic intellegit Gulielmus Cu-
neus d. tract. De ſecuritate, nu. 30. verùm ſi de
veritate conceſsionis dubitetur ſcriptura ipſa
probanda erit. ita Cagnolus dicto proœm.
Digeſtorum in prin. nu. 58. & Neuiz. d. conſ.
83. nu 13. qui alios citant. qui autem ſaluam-
13 guardiam infringunt & violant, † arbitrio iu
dicis puniuntur: ita Guido Papæ q. 417. Su-
prà in quæſtione. quem ſunt ſecuti Cagnolus
qui ſuprà nu. 57. in fine. Neuiz. d. conſi. 83. nu.
1. & Boerius q. 179. nu. 4. & ante eos Gulial.
de Cuneo trac. De ſecuritate. nu. 22 & inquit
Cagnolus hoc in caſu arbitrium ad mortem
vſque extendi poſſe, ex qualitate facti. & re-
ctè, quoniam Principis autoritas læditur, &
illius maieſtas contemnitur. & quemadmodũ
in ſaluiſconductibus & ſecuritatibus crimen
læſę maieſtatis conſiderari aliquando poteſt,
ita & hoc in caſu.

Declaratur primò, hic caſus, nempè, vt rela-
14 tæ pœnę ceſſent, cùm † ſaluaguardia ab eo cō
ceſſa fuit qui concedendi poteſtatem non ha-
buit, ex ſuprà relatis. & cōferũt quę in pręce-
denti caſu in declaratione ſecunda attulimus.

Declaratur ſecundò, vt locum non habeāt
15 hę pœnę contra eum, qui iuſtis de cauſis † ſal-
uamguardiam infringit. ita poſt Io. Fabri, &
Maſſua. reſpondit Nauiz. conſ. 83 nu. 8. verùm

 difficile

difficile eſſet obtinere. quoniã debet hic, qui ſe læſum credit, ipſum Principem adire, & de iure ſuo docere, non autẽ ſua manu ſibi ius dicere, quare cogitandum eſt ob hocum Doctorum autoritatem. non enim ego cum illis nego, Principem non debere aliquem protegere & defendere iniuſtè, ſed dico quòd vbi hoc facit, illum eſſe adeundum, cum ei reſiſtere non liceat.

16 Declaratur tertiò vt hæ pœnæ † ceſſent contra eum, qui pro ſua iuriſdictione diuerſa à iuriſdictione concedentis aliquid contra ſaluãguardiam agit: vt putà Princeps ſecularis cõcedit ſaluamguardiam prædijs alicuius, in quibus Epiſcopus pro ſua iuriſdictione iuſdicere

17 poteſt. certè ex † ſaluaguardia à Principe conceſſa non impeditur Epiſcopi poteſtas. ita in ſpecie reſpondit Neu z.d.conſ.83. nu.9. poſt Guido Papæ q.56. Decium & cæteros in c.ad audientiã, col.2. de appella. idẽ ſenſit Cagnolo in d. proœm. Digeſtorum, in prin. nu. 59. quibus addo Caſtren. conſi.204. Viſo quodã ſaluoconductu, col.1. lib.1. qui reſpõdit, ſaluum conductum conceſſum ab Ancónitanis, non potuiſſe prodeſſe contra officiales Regis Aragoniæ. idem reſpõdit Iaſ. conſ.97. col.3. verſ. tertiò facit, lib.3. qui ita conſuluit pro Rotarijs Aſtenſibus Caloccij dominis.

18 Declaratur quartò vt locum † non habeant hæ pœnæ contra eum, qui ignoráter aliquid egit contra ſaluamguardiam, ex ſuprà relatis. ignorãtia autem præſumptione iuris primùm probatur. cap. ignorantia, de reg. iur. deinde, ſi vocatus non fuit, & ſigna appoſita non fuerunt, quemadmodum pro more apponuntur.

S V M M A R I V M

1 *Iudices duos ſales habere debere.*
2 *Iudex conſtans & fortis eſſe debet.*
3 *Iudex per imprudentiam peccans punitur arbitrio iudicis.*
4 *Statutum Papiæ 13. De regimine Poteſtatis, ſub rubric. De pœna iuſdicentis, vel officialis declaratur.*
5 *Pœna arbitraria quæ ſit contra iudicem, qui per imprudentiam iudicauit.*
6 *Arbiter per imprudentiam iudicans punitur.*
7 *Sententiæ arbitri eſſe omnino ſtandum.*
8 *Statutum Papiæ 25. in ſimilibus, ſub rubr. De compromiſſis, declaratur.*
9 *Statutum Veronæ lib. 2. c. 132. ſub rub. De compromiſſis, declarantur.*
10 *Iudex qui per imperitiam iudicauit punitur, etiam ſi condemnatus appellare potuit.*
11 *Arbiter, qui per imperitiam iudicauit, punitur, etiam ſi condemnatus potere petere reductionem ad arbitrium boni viri.*
12 *Statutum Papiæ 66. De regimine poteſtatis, ſub rubr. De ſyndicatu D. Poteſtatis Papiæ, declaratur.*
13 *Iudex, qui per imperitiam iudicauit, punitur, & ſi ſua ſententia per ſecundam fuit confirmata.*
14 *Iudex per imperitiam iudicans punitur, & ſi eius ſententia per duas alias confirmetur.*
15 *Iudex per imperitiam iudicans non punitur, ſi condemnatus eam expreſſe approbat.*
16 *Iudex ex ſapientis conſilio imperitè iudicans punitur.*
17 *Iudex imperitè abſoluens reum ab obſeruatione iudicij punitur.*
18 *Arbitrator per imperitiam iudicans punitur.*
19 *Iudex imperitè non iudicat ſi ob opinionum varietatem vnam fortè deteriorem ſequitur.*
20 *Opiniones cum variæ ſunt, vna earum ipſè probari poteſt.*
21 *Iudicem non puniri ſi quid leuiſſima culpa egit.*
22 *Iudex, qui ſuo arbitrio cauſam iudicare poteſt, non tenetur ſi quid egit per imperitiam.*
23 *Iudex, qui ſapientis conſilium omninò ſequi debet, non punitur, ſi ob illud imperitè iudicauit.*
24 *Iudex imperitè iudicans ex conſilio ſui aſſeſſoris, non punitur.*

CASVS CCCXXXIX.

QVANDO IVDEX IMPERITE iudicans puniatur, & qua pœna.

1 QVI iure dicendo præſunt, duos † ſales habere debent, ſcientiæ vnum, ne inſipidi ſint, conſcientiæ alterum, ne ſint diabolici, vt cum Baldo loquar in l.2. nu.7. C. de ſenten. ex breuic. recita. Iaſ. l. rem nõ nouam, nu.6. C. de iud. Boer. q.13. nu.51. Primò dicamus, quantum illi noceat inſipientia ac imprudentia. Sciendum itaque eſt hãc ipſi iudici ad culpã tribui. quippè, qui munus ſuis viribus impar aggredi minimè debuit, eſt enim ſcriptum, Eccle.7. Noli quærere fieri † iudex, niſi valeas virtute irrumpere iniquitates, ne fortè extimeſcas faciem potentis, & ponas ſcandalum in agilitate tua.

2

3 cùm itaque iudex † per imprudentiam iudicauit, quoniã peccaſſe nõ parum intelligitur, extra.

extraordinè iudicis arbitrio punitur, l. vlt. ff. de varijs & extraord. cogn. & inſt. de obliga. quæ ex quaſi delicto, & notat Baldus in cap. 1. §. iudices, nume. 1. de pace iura. firm. in vſibus feudorum. Boer. q. 153. nume. 14. qui cenſuit, idem eſſe cùm per imperitiam morte aliquem puniuit. poſt Io. Fabr. & Ang. Are. inſt. de oblig. ex quaſi delict. in prin. & hoc in caſu de-
4 claratur † ſtatutum Papiæ 13. de regimine Poteſtatis, ſub rubr. de pœna iudicentis, vel officialis aggrauantis aliquem iniuſtè, pœna illa ordinaria locum non habebit, quando per imprudentiam Iudex aggrauauit, moleſtiaq; affe-
5 cit. Pœna autem hęc † arbitraria eſt, vt parti læſæ dāna reficiat, non in ſolidum, ſed inquantum facere poteſt. ita gl. l. vlt. ff. de varijs, & ext. extraord. cogn. Bartolus in ſua q. 9. Iudex per imperitiam, col. vlt. Bald. d. §. iudices, num. 1. ibi Afflict. ex tex. l. ſi iudex. ff. de iud. cijs. niſi hæc imperitia ſit ex lata culpa, quæ dolus preſumptus appellatur. quoniā tunc in ſolidum tenetur, vt ſtatim dicam, & tradit Alexan. in l. 4. §. eum, in fi. ff. de dam. infecto. Decius l. 1. §. hæc autem verba, nume. 3. ff. quod quiſq; iuris. Boſſius tract. cauſarum criminalium in titulo de officialibus corruptis, num. 23. & eum ſecutus eſt Iulius Clarus lib. 5. ſent. § fi. q. 83. verſic. Iudex malè.

Extenditur primò hic caſus, vt locum etiam
6 ſibi vendicet in † arbitro, qui & ſi non iuriſdictionem habeat, ſed ſolam cognitionem, ſi per imperitiā iudicauit, arbitrio iudicis punitur. gl. d. l. vlt. de varijs & extraord. cog. ex tex. l. ſi quis in conſcribendo, in fine. C. de pactis. &
7 ibi Iaſ. num. 9. licèt enim ſententiæ † arbitri ſtandum ſit, ſiue æqua ſiue iniqua ſit. l. diam proferre. §. ſtari. ff. de recep. arbitr. attamē illud intelligitur quò ad ipſas partes inter ſe, non autem quò ad ipſam partem læſam: quia illa habet actionem contra ipſum arbitriū. ita ſenſit Iaſ. d. l. ſi quis in cōſcribendo, n. 9. verſ. contrarium videbatur. & ibi Curt. iun. nu. 11. communem eſſe declarationem teſtatur.
8 Quibus infertur declaratio ad † ſtatutum Papię 25. in ciuilibus, ſub rub. de cōpromiſſis fiendis, in illis verbis, & ab ipſorum ſentētijs, arbitrijs & arbitramentis non poſſit appellari, ſupplicari, nec querelari, ſeu de nullitate opponi, vel peti reductio ad arbitrium boni viri, & hoc ſi cauſa & quęſtio fuerit à libris ducentum Papię infra. hęc diſpoſitio inter ipſas partes locū habet, non quò ad ipſum arbitrum, quin de imperitia teneatur, vt iā admonui. cōſetiunt, quę nunc nūc ſubijcio, atq;
9 ita etiam intelligi debet † ſtatutum Veronæ lib. 1. cap. 129. de compromiſſis, ibi, ita quod à dicta diffinitione non poſſit appellari.

Extenditur ſecundò, vt locū etiam habeat
10 hic caſus, quando pars † læſa per iudices, vel arbitriū imperitiā potuit appellare, querelare,
11 vel petere † reductionē ad viri boni arbitriū, & illa prætermiſit. ita Bar. in l. itē ſi quis. nu. 3. ff. de alien. iud. muta. cauſ. fact. & d. diſputa. 9. Iudex per imperitiam, in ſolutione, nu. 1 pulchrè Bal. in d. cap. 1. §. iudices. num. 7. de pace iura. firm. qui multis rōnibus hanc egregiam declarationem confirmauit. Socin. ſen. conſ. 24. col. 3. verſi. ſecundò principaliter, lib. 1. latè Barba. conſ. 12. col. 1. & 2. lib. 4. idē ſenſit Boſſius in tract. cauſarum criminalium in titu. de officialibus corruptis, nu. 21. punietur ergo iudex tempore ſyndicatus, vt relati interpretes
12 affirmant. quo circa † ſtatutū Papię 66. De regimine Poteſtatis, ſub rub. De ſyndicatu Domini Poteſtatis Papię locum etiam habebit, & ſi is, qui per imperitiā ſententiā dāmnū paſſus eſt, non appellauit. Infertur & declaratio ad relatū ſtatutū Papię 25. in ciuilibus, ſub rubr. De compromiſſis fiandis. in illis verbis, ſi verò fuerit à dicta quantitate, (hoc eſt librarum ducentum) ſupra, q; tunc ab ipſis ſententijs, arbitrijs & arbitramentis poſſit querelari, & peti reductio ad arbitrium boni viri. & ſi ergo pars ex laudo arbitri læſa hāc omittat querelam, non tamen excluditur, quin de imperitia contra ipſum arbitrum experiri poſſit.

Extenditur tertio, vt locum etiam habeat
13 hic caſus & hęc pœna † q̄n à lata ſententia per imperitiam appellatum fuit, & prima ipſa ſententia fuit per ſecundā confirmatā, vel appellatio fuit deſerta. ita poſt Innoc. egregiè docuit Bald. in l. obſeruare. §. proficiſci. q. 28. ff. de off. Proconſ. & latè comprobauit Calcaneus cōſ. 1. col 9. verſ. ex quib. omnibus. Barb. conſil 12. col. 1. 2. lib. 4. latiſſimè Decius in c. ſępe nu. 10. de appella. & hanc eſſe ſingularem doctrinam ſcribit, & aliorum auctoritatibus confirmauit Maſil. ſing. 646. Iudices. quod
14 verum intelligunt, etiam ſi † tres latę ſint ſententiæ conformes. ita poſt Bal. in d. l. ſi quis in conſcribendo, nume 6. C. de pactis Angel. in l 4. in fine. vbi etiam Alex ff. de dam. infecto, docuit Decius in d cap. ſępe. numero 10. verſic. & quod ſuprà dictū, de appella. vbi etiā Abbas. quibus addo Angel. conſil. 188. Sed nunc videndum. col. vltim. & Calcan d. conſ. 1. col. 9. in fin. & his intelligimus malè ſenſiſſe Bart. in d. ſua quęſtione 9. Iudex, colum. vlti.

verſi. aut in cauſa appellationis. dum dixit,
hoc in caſu iudicem excuſari. quę doctorum
& iuris ſententiæ annotandæ ſunt ad relatorũ
ſtatutorum interpretationem. Hanc tamẽ ex-
tenſionem declarauit poſt Bal. Dacius in d. c.
15 ſępe, nu. 11.12.13. Primò † ſi condemnatus, &
qui ſuccubuit expreſsè ſententiam ratam ha-
buit. Secundò ſi expreſsè appellationi renun
tiauit. Tertiò, ſi is iudex, qui primam ſenten-
tiam tulit, in inſtantia appellationis compara-
uit & abſolutus fuit.
16 Extenditur quartò, vt procedat † etiam ſi
hic iudex iudicaſſet ex conſilio ſapientis, iux-
ta ſtatuti diſpoſitionem, & ſciret conſiliũ eſſe
in iuſtum. nam illud ſequendo per imperitiam
iudicare dicitur. ita Bartol. in l. ſi conuenerit,
de re iud. & in l. 1. §. ſi plures. nume. 10. de ex
erci. actio. Roma. conſil. 228. col. vlt. Bal. l. ob-
ſeruare. §. proficiſci. q. 31. de off. Proconſ. & le
ga. dabuit enim ſpernere. idem cenſuit Soci.
ſen. conſi. 24. col. 3. lib. 1. Soci. iu. conſi. 63. nu.
9. 10. lib. 1. Scala Patauinus lib. 4. de conſilio
ſapientis, cap. 26.
17 Extenditur quartò, vt procedat etiã hic ca-
ſus in iudice, qui per imperitiam reum ab ob-
ſeruatione iudicij, ob lapſum inſtantię abſol-
uit. nam adhuc is iudex arbitrio iudicis con-
demnatus erga ipſum actorem ob illatum illi
damnum. ita Bal. in d. l. ſi quis in conſcriben-
do, num 7. C. de pactis. quem ſecuti ſunt Sali.
Caſtren. & Fulgo. nec diſſentit ibi Alex. nu.
4 cum quo tem ſiuè tranſit Iaſ nu. 10. reiecta
Bartoli opinione, qui cenſuit, iudicem in to-
tum teneri, & cõtra Bartolum ſenſit & Deci.
d. l. ſi quis in conſcribendo, in fine.
18 Extenditur quintô vt etiam procedat † in
arbitratore, qui cùm de dolo & lata culpa te-
neatur, non excuſatur, ſi quid per imperitiam
iudicauit. ita Bar. in l. vlt. nume. 1. de varijs &
extraord. cog. & in l. vlt. ex illo tex. ff. ſi men-
ſor falſ. mod. dixe. & in l. 1. C. de diſcuſſ. li. 10.
cum illo tranſeunt Alex. d. l. ſi quis in conſcri
bendo, nume. 3. ibi Decius nume. 17. Orianus
tract. de arbitri. q. 36. vltimę partis. Hęc decla
ratio notabilis eſt ad interpretationem d. ſta-
tuti Papienſis 25. in ciuilibus, de compromiſ-
ſis fiendis. dum loquitur de arbitrio & arbi-
tratore. & ad relatum ſtatutum Veronę lib. 2.
cap. 122.
19 Declaratur primò, vt non procedat † eo in
caſu, cùm varię ſunt doctorum opiniones, nec
diſcernitur, quę ſit verior & magis recepta.
tunc iudex non tenetur, & ſi alter eo pruden-
tior & doctior aliam opinionem fortè, eſſet ſe-
cutus. nam opinionum multiplicitas excuſat,
ne iudex litem ſuam feciſſe dicatur. ita in ſpe
cie declarauit Bal. in d. c. 1. §. iudices, nume. 4.
de paca tenen. in vſib. feud. idem Bal. in l. ob-
ſeruare. §. proficiſci. q. 30. de off. Proconſ. & l.
qui & illud dixit, eſſe arbitrarium iudicibus
ſyndicantibus an hoc caſu hic, qui ita iudica-
uit excuſatione dignus ſit. Et conſerunt quæ
20 de † opinionum varietate ſcripſi in ſuperiori
bus, dum dixi excuſari ab expenſis litis. Eſt
ratio, quia nos loquimur eo in caſu cum per
imperitiam aliquid agit. quę ſanè imperitia la
tam culpam ſolùm continet. at ſi facit quod
alter eiuſdem conditionis iudex prudẽs face-
ret, certè excuſatur, vt ſcribit Bart. in l. quod
Nerus, nume. 16 ff. depoſiti. Hinc noſtri vno
21 ore ſcribunt, † iudicem hunc non teneri, ſi
quid leuiſſima culpa egit. ita Bal. d. §. iudices.
nu 1. ex d. l. ſi quis in conſcribendo, quę in ar-
bitrio etiam procedit. Confirmatur hæc de-
claratio ex eo, quod dicimus, ꝙ & ſi commu-
nis opinio in iudicando ſequenda ſit vt tra-
dunt omnes in c. 1. in ſi. de conſt. latiſſimè Ne
uiz. lib. 5. Syluę nup. num. 1. cum infinitis ſub-
ſequentibus. attamen nõ tenetur illam ſequi,
quando eſt euidenter falſa, vel conuinci põt
probabilibus rõnibus, id quod iudicis arbi-
trio relinquitur. ita Abb. d. c. 1. nu. 15. de cõſt.
Declaratur ſecundò, vt non procedat in eo
22 † iudice, qui ex ſuo arbitrio cauſam iudicare
debet. ita Bal. in d. §. iudices. nu. 5. qui verum
intelligit, niſi contra conſuetudinem hoc fa-
ciat, quod concedo, ſed illud contingit, quia
verè arbitrarium non dicitur, quod aſt con-
ſuetudine determinatum, quemadmodum de-
claraui ſuprà lib. 2. q. 14.
Declaratur tertiò, vt non procedat in eo
23 † iudice, qui vel partium conuentione, vel ex
ſtatuti diſpoſitione omninò ſequi debet ſa-
pientis conſilium de partium conuentione.
ita Bar. in d. l. ſi conuenerit, num. 9. de re iud.
qui iudices admonet, vt in ea conuentione ad-
ſcribatur, ꝙ non ſolùm ipſę partes talem in
conſiliarium eligunt, verùm etiam volunt cõ-
ſilium illud eſſe à iudice ſequendum. idẽ cen-
ſuit Bal. in d. l. obſeruare. §. proficiſci. q. 31. de
off. Proconſ. & leg. ita pręcitatis locis Barto-
lus & Baldus cenſuerunt, quando ex diſpoſi-
tione ſtatuti conſiliũ ſapientis omninò ſequen-
dum eſt. ita etiam reſpondit Calcaneus conſ.
82. & Scala Patauinus lib. 4. de conſilio ſa-
pientis, c. 26. verſ. tertiò qñ, & verſ. quartò ſi ex.
Declaratur quartò, vt non habeant locum
24 † hę pœnę, cũ iudex ex ſui aſſeſſoris cõſilio iu-
dicat.

dicat.l.1.ff.quòd quiſq; iuris.vbi Decius & cęteri omnes. Bal.in.l.1.num.7.C.de pœna iud.qui malè iud. Boſſius tract.cauſarum criminalium,titulo de officialibus corruptis, num.27.29.qui quidem doctores hoc procedere intelligunt, quando ipſe iudex non eſt iuriſperitus & ipſe Aſſeſſor à Principe,vel à repub. electus fuit : illos tu conſule.

SVMMARIVM.

1 *Iudex, qui per imperitiam aliquem quæſtionibus, ſubiecit, qua pœna puniatur.*
2 *Iudex, qui tamquam priuatus indebitè aliquem tormentis ſuppoſuit, qua pœna puniatur.*
3 *Iudex qui per dolum indebite aliquem tormentis ſubiecit, quomodò puniatur.*
4 *Iudex qui non præcedentibus indicijs aliquē quæſtionibus ſubiecit, pœna punitur arbitraria.*
5 *Baldus.l.decuriones C.de quæſtio. declaratur.*
6 *l.Decuriones C de quæſtio intellectus.*
7 *Iudex qui ſine indicijs aliquem quæſtionibus ſuppoſuit, qua pœna Regno Neapolitano puniatur.*
8 *Iudex arbitrariè punitur ſi reus non omnino indebitè tortus deceſſit in tormentis.*
9 *Iudex non punitur, ſi reus iuſta ratione ſine culpa iudicis ex tormentis deceſſit.*
10 *Cautela, qua vti debet Iudex, cùm reum torquet indebitè.*
11 *Iudex probat per ſuos domeſticos, ſe modum torturæ non exceſſiſſe.*
12 *Iudex probat ſe modum torturæ non exceſſiſſe, ſed culpa ſua tortum deceſſiſſe, probando illum recuſaſſe mederi.*
13 *Iudex probat modum non exceſſiſſe, ſi probat in loco ſolito adhibuiſſe quæſtiones.*

CASVS CCCL.

POENA QVA PVNIENDVS SIT iudex, qui vel omnino indebitè reū quæſtionibus ſubiecit, vel in torquendo modum exceſſit, explicatum atque diligenter declaratum.

DICENDVM eſt hoc loco, quando, & qua pœna plectendus † ſit iudex, qui per imperitiam, vel dolosè aliquem tormentis, & cruciatibus affecit. qua in re, cùm multa à noſtris perplexè traduntur, ego ita ſoleo diſtinguere aliquot caſus.

2 Primus eſt caſus † quando iudex non tamquam iudex, ſed tamquam verè perſona priuata aliquem tormentis atque quæſtionibus ſubiecit : tunc is pœna capitis puniri debet. ita intelligo Baldū in l.1.num.4. in fine.C.de priua.carcer. dum inquit, quòd ſi pro carcere priuato pœna eſt capitalis, d.l.1. fortius debet eſſe capitalis pro indebita, & priuata tortura quemadmodum enim, quòad carcerem, loquitur Baldus de perſona priuata carcerante, ita etiā debemus eum intelligere, de perſona priuata quò ad tormenta. eſt huius caſus præcipua ratio, quia hic torquens, præter damnum atque iniuriam, quam torto infert, ſuperioris iuriſdictionem vſurpat, quam vſurpationem capitaliter punit d.l.1.C.de priua.carcer.

3 Secundus eſt caſus, quando † iudex tamquam iudex aliquem torſit indebitè per dolū, v quia nulla penitus inditia præcedebant, ſed dolo ob inimicitiam, quam fortè contra eum gerebat, ita acriter torſit, vt is tortus deceſſerit tūc is iudex pœna capitali puniri debet, ita verè ſenſit Cynus in l. Gracchus, & ibi eū ſecutus eſt Sal.col.pen.verſic. aut modum excelſit. C.ad l.Iul. de adulte. idem ſenſit Bal.in l.3.in fine.C.eo.de adulte.Ioa.de Anna.in c.1.colu.3 de cler.percuſ.Aret.conſil.80.num.4. hos ſecuti ſunt & recentiores omnes, vt Marſil.in l.quæſtionis modum,col.penul.verſicu. aut exceſſit modū, & tunc aut dolo ff.de quæſtio.idem in Practica criminali §.expedita,nume.89. Aegidius Boſſius tract.cauſarum criminalium,titulo de tortura,nu.28. & Iulius Clarus lib 5.ſenten.iuris.§ fin q.64.verſic. Iudex autem.quibus addo Iacobum Nouellū in Praxi criminali,titulo de modo conſtituendi reū, incipit. Et quia ſæpenumero,num.9.quorum ſententia probari videtur l.lex Iulia §.vlti. ff. ad l.Iul.repe.& clarius in l.lege Cornelia, in princ. ff. ad l.Cornel. de ſicar. & in l.vnica.§.1.C.de emend.ſer. dolus autem quando hoc caſu præſumatur, ſtatim dicam.

4 Tertius eſt caſus quando † iudex, nullis præcedentibus indicijs, aliquem tormentis ſubiecit, qui tamen non deceſſit : tunc hic iudex eſt pœna arbitraria puniēdus : ita verè ſenſit Baldus in rubr.C.de pœna iud. qui malè iud.nu.5.quem ſecuti ſunt Sali. in l.vlt colum.2.verſ.7.quid facit.C.de eo de pœna iud. Alexan.l.1.in fin princ & ibi Iaſ. in fin. & Decius nu.10 ff. quod quiſque iuris. Boſſius d. titulo de tortura,num.31. & hanc communem teſtatur Paris. Calephatus inter conſilia criminalia diuerſorum conſil. 95.in fine,lib.2.& ſi perplexè aliorum auctoritates, qui nil iſt loquuntur caſibus miſceat. his acceſſit Clarus d.l.5.ſenten. iuris,

juris.§.fina.q.64.verſicul. antequam. qui ita
in foro vſu receptum eſſe teſtatur. Nec huic
5 veręque opinioni aduerſatur,quod docuit † Bal.
in l.decuriones.C.de quæſt. ex illo textu nem
pè pœnam eſſe capitalem contra iudicem pro
qualicunq; tortura,quam iudex dolo malo ali
cui inflixit,& cum Baldo communem eſſe opi
nionem affirmarunt Marſilius in d.l.quęſtio-
nis modum, col.vlt.de quæſt. & in d.practica
criminali.§.expedita,nume.89.& Calaphatus
inter conſilia criminalia diuerſorum conſ.94.
nume.4. quam quidem opinionem affirmaſſe
aiunt,Baldum in l.1.C.de priuat.carcer.Ang.
in d.l.decuriones,Sali.in l.2.C.de exhib.reis.
Io.de Ana.in d.cap.1.col.3. de cler.percuſſ.&
Paridem Puteum tracta.ſyndicatus,cap.An,ſi
officialis. Ego imprimis animaduerti ſolùm
Baldum, & cum eo Angelum in d.l.decurio
nes,ita ſcripſiſſe, nam idem Baldus, & cæteri
in locis prællegatis hoc non probant. Baldus
enim in d.l.1.C.de priuat.carcer. loquitur in
caſu,quem ſuprà priore loco retuli. Sali.verò
in d.l.2.C.de exhib.reis, ne verbum quidem.
Io.verò de Anania ſecutus eſt opinionem Sa-
li.in l.Gracchus.C.de adulter. atque ita sẽſit
eſſe pœna arbitraria puniendum. Super eſt er-
go ſolùm vt reſpondeamus doctrinæ Baldi,&
6 Ang.in † d.l.Decuriones,dicã ingenuè quod
ſentio. ſentio equidem Baldum, & Angelum
malè hanc propoſitionem ex illo textu.l Decu
riones,collegiſſe,quandoquidem is textus lo-
quitur in caſu ſpeciali ipſorum Decurionum,
quibus datum eſt in priuilegium, ne ob eorũ
dignitatem poſſint torqueri: pœnam autem
illam adiecit textus vt priuilegiũ obſeruetur.
is ergo caſus à noſtro diuerſus admodum eſt.
id quod in ſpecie ſenſit Boſſius dicto titulo de
tortura, nume.31. in fine. Paris autem Puteus
non diſſentit à priori opinione,cùm Cynum,
& Salicetum in dicta lege Gracchus,ſequatur.
7 Hęc diſputatio ceſſat in † Regno Neapolita-
no,vbi ex conſtitutione regni,ſub rubr. quòd
recipiantur appellationes à tormentis incip.ſi
iuſtè, indicta eſt pœna carceris per biennium,
& publicatio tertię partis bonorum,vt recen-
ſet Gramm.conſil.15.in fine,& inquit illam cõ
ſtitutionem conuenire cum opinione Ang.in
l.nemo carcerem.C.de exact. trib.libr.10.quẽ
textum l.nemo,probare inquit Grammaticus,
hunc iudicem eſſe eadem pœna plectendum,
qua puniretur carceratus, vel tortus, ſed hoc
mihi non probatur, ſi rectè illius verba perpẽ
dantur.
8 Quartus eſt caſus,quãdo † iudex ſeũ torſit
nõ omninò indebitè,ſed ex inditijs minus ſuf
ficientibus, & is tortus moritur ob exceſſum
tormentorum, tunc quia non in dolo, ſed in
culpa verſatur pro modo culpæ puniendus e.
l.1.§.ſed ſi claua, & l.lege Cornelia §.1.ff. ad l.
Corne.de ſicar.ita affirmauit Sali.in d.l. Grac
chus,colum.pen.verſ. aut modum exceſſit.C.
ad l.Iul.de adult.& alij ſuprà relati.præſertim
Boſſius d.titulo de tortura,nume.32.vbi clarè
affirmauit,hanc pœnam pro modo culpæ, eſſe
pœnam arbitrariam. Id quod ea ratione con-
firmatur,quia hìc ſolùm cõſideratur exceſſus,
qui arbitrariè puniri conſueuit; quemadmo-
dum diximus ſuprà in caſu 292. dum egimus
de pœna illius,qui modum ſuæ defenſionis ex
ceſſit,& hoc in caſu eſt animaduertendũ, quia
duo hic concurrere diximus, nempè quando
inditia non ſunt omnino ſufficientia,& quan-
do fortunæ modus fuit exceſſus, & verè hoc
caſu (vt dixi) arbitraria pœna punitur, ſed
aliquantulum grauiori, quàm quando vnum
tantùm interueniſſet.
9 Quintus & nũc vltimus eſt caſus, † quãdo
iudex nõ torſit,nec iniuſtè,nec indebitè, atq;
ita modum non exceſſit, & tamen is tortus de
ceſſit: tunc is iudex nulla pęna punitur. ita tra
dit omnes Bart.in l.quæſtionis modum, & ibi
Marſil.colu.penul.verſic. aut exceſſit modum
ex caſu.ff.de quęſtio.idem Marſil. d.pract.cri-
minali.§.expedita,nu.89. qui eiuſdem opinio
nis retulit Bald.in l.3.in fi.c.de adulte.& cõſi.
336.Factum ſic proponitur,lib.4.& Ange.in l.
Gracchus.C.de adulter. nec nõ & Ang.Aret.
tract.maleſi.in verbo. fama publica.q.8. Felin.
in cap.cùm non ab homine,in fin. extra de iu-
dicijs.Franciſcus Brunus tract. de inditijs, &
tortura,parte 2.q.5.nume.21. Eſt ratio tũ quia
hoc caſu & fortuitò contingit, tũ quia rei lici
tæ is iudex operam dabat. idem cẽſuit Clarus
d.lib.5.ſent.§.fi.q 64.verſic.iudex autem,in fi
ne,qui poſt Anto. Gomeſ.cap.13. delictorum,
10 admonuit † iudicẽ ita reum torquentẽ debe-
re adhibere notarium,qui in actis ſcribat adhi
bitæ torturæ modũ.ſi autem adhibitus non
fuerit notarius, poterit multis alijs modis hic
iudex probare,ſe non exceſſiſſe modũ tormẽ-
11 torum. Primò per ſuos † domeſticos & fami
liares.ita Angel. in lege Iulia.ff. ad l.Iul.de vi
pub.quem ſecutus eſt Paris Puteus tract. ſyn-
dicatus,d.cap.An ſi officialis,nu.2. argumẽto
l.cõſenſu C.de repu. Verùm ego dubito quo
niam regula illius.l.conſenſu,procedit quãdo
nec actu,nec habitu alij teſtes quàm domeſti-
ci interuenire potuerunt; ſecus ſi potuerũt in
teruenire.

teruenire, & adhibiti actu non fuerunt. ita declarant gloſſa & docto. in capitulo tertio loco de proba. Decius conſil. 31. num. 3. Grammat. conſil. 26. num. 67. & conſil. 45. num. 12. Neuiz. conſil. 54. nume 16. & Rolan. conſil. 24. nume. 67. ubi alios plures, huius ſententiæ recēſet: ſed in caſu noſtro notarius actorum, & ij huic ſimiles adhiberi poſſunt: ſequitur ergo domeſticis fidem adhibendam non eſſe. erit tamen durum recedere ab opinione Angeli, & Paridis, tum ob maximam eorum auctoritatē, tum quia benignior eſt.

Secundò modum torturę exceſſum nō fuiſſe poterit probare iudex per medicorum relationem, qui cadauere inſpecto, referant, illius ſigna & liuores ſuum adhibendo iudicium, an ex tormentis is deceſſerit, vel nō. ita relati Angelus & Paris, nam in arte peritis credendum eſt, vt aliàs diximus.

12 Tertiò poterit † hic iudex probare ſe modū debitæ torturæ non exceſſiſſe, probando ipſū tortum voluiſſe poſt torturam mederi, atque ita medicamentis ſpretis deceſſiſſe. tunc ſua culpa, nō iudicis deceſſiſſe pręſumitur. ita Cardinal. in capitulo cùm in contemplatione, de regul. iuris. quem ſecutus eſt Paris loco pręcitato, num. 6.

13 Quartò poterit hic iudex † probare, quòd is reus fuit in loco conſueto, & per ſolitos miniſtros tortus, & inde eueniet quòd is nō dicetur modum exceſſiſſe, ſed id eueniſſe culpe miniſtrorum. ita Paris Puteus præcitato loco. nem in dubio non præſumitur modum exceſſiſſe. Guido de Suzaria tract. de inditijs, & tortura nume. 21. vbi Ludo. Bolog. in additio. & Franc. Brunus tract. de inditijs, & tortura parte, 2. q. 5. nume. 21. Ego hic conſiderandum eſſe puto, quòd aut conſtat iudicem iuſſiſſe ipſis miniſtris, vt tres tantùm ictus darent, & miniſtri numerum exceſſerunt, vel modum ipſum, tunc ipſi ſunt in cauſe mortis, ob ſuum exceſſum. Aut conſtat iudicem iuſſiſſe grauiora tormenta, quàm par erat adhiberi: tunc ipſe tantùm tenetur. in dubio credo eſſe præſumendum factum fuiſſe iudicis auctoritate, quoniem ſemper adeſſe debet cùm torquetur reus & ſi miniſtros modum excedere videt, prohibere poteſt. Illud etiam eſt annotandum quādo dolus vel culpa præſumatur in iudice, & dicendum eſt primò, quòd quando inditia extāt idonea atque ſufficientie, & torquetur ſine exceſſu, nec dolum nec culpam pręſumi in iudice. Secundò ſi modus eſt exceſſus, vel inditie non ſuāt ſufficientia, culpe ſolùm præſumitur, quod intelligo, niſi alique pręcedat inimicitia inter ipſum iudicem, & reum tortum. Tertiò dolus tunc pręſumitur, cùm coniecturię euidentibus de eo conſtat, ita ſcribunt doctores iam relati, pręſertim Paris Puteus dicto cap. An officialis, Cętere quę huc adferri poſſunt, ex induſtria pręteseo.

SVMMARIVM.

1 *Iudex litem ſuam facit cùm negligit adminiſtrare iuſtitiam.*
2 *Iudicis arbitrio punitur, qui negligit iuſtitiam adminiſtrare.*
3 *Negligentia adminiſtrantis iuſtitiam vt puniatur vnde proueniat, prius conſiderandum eſſe.*
4 *Iudex negligens punitur aliquando minus quàm ſit intereſſe partis.*
5 *Iudex negligens ab officio deponi poteſt.*
6 *Iudex negligens aliquādo pœna capitali punitur.*
7 *Iudex negligens 36. caſibus punitur.*
8 *Arbiter negligens iudicis arbitrio punitur.*

CASVS CCCXLI.

POENAE IVDICIS, NEC NON & Arbitri negligentis iuſtitiam adminiſtrare.

1 LITEM † etiam ſuā facere dicitur iudex, cùm iuſtitiam adminiſtrare negligit, quod probat glo. in cap. excōmunicamus, in verbo neglexerit, de heret. Baldus, & Iaſ. in l. Argentarius. §. vltim. ff. de edend. ex illo textu Alexand. in l. penult. nume. 5. & ibi Iaſ. nume. 9. in fine, & Decius 6. notab. C. de pactis. Iulius Clarus lib. 5. ſenten. iuris. §. final. q. 73. verſic. item iudex pœna autem contra iudicem negligentem facere iuſti-
2 tiam in caſibus non determinatis, eſt † iudici arbitraria, atque extraordinem: quemadmodum punitur qui per imperitiam iudicauit: ita glo. dicta l. Argentarius. §. vltimo in verbo de iudice. ff. de edend. & in dicta. l. penultima C. de pactis, & alios referendos hanc eſſe veram, & receptam opinionem ſcripſit Alexan. in l. 4. §. in eum, num. 3. 4 7. ff. de dam. infecto. Feli. in d. cap. excommunicamus, Ruin. conſi. 12. lib. 5. & idem clarè ſenſit Aegidius Boſſius tract. cauſarum criminalium, in titulo de offi-
3 cialibus corruptis, nu. 24. 25. 26. † Iudex autē noſtes prudēs & diligens perpendet vnde illa negligentia prouenerit; nam ſi negligētia per imperitiam cauſata erit, tūc erga partem læſam ei conde-

condemnabitur inquātū facere poterit: quemadmodum etiam condemnatur cùm per imperitiam malè iudicauit, vt ſuprà diximus, ita declarat Alexen. d. §. in eum, num. 4. Si verò per dolum iuſtitiam adminiſtrare neglexerit, tunc in ſolidum tenetur l. ſi filius ff. de iud. Alex. d. §. in eum, nume. 5. qui alios recenſet, ibi tamē, num. 7. ſubiicit interdum iudicem noſtrū, cui verè ex illis verbis, vt æquum videbitur, tribu-
4 tum eſt † arbitrium, poſſe in minus hūc negligentem condemnare, quàm ſit intereſſe patris læſæ, vt putà, ſi eſſet filiusfam. qui minus habet in peculio. Extat & altera pœna contra hūc iu-
5 dicem negligentem, vt ſcilicet ab † officio deponatur, ſi ſua negligentia quis moriatur, ita probat. l. ſi quos. C. de off. Præfect. Oriē. gloſ. Bal. & Card. Alex. in cap. 1. §. iudices, de pace iur. fir. & ſcriptum reliquit Boer. q. 153. nu. 10. ſunt & aliæ pœnæ certis caſibus indictæ cōtra iudices negligētes, quas recenſet Bar. in l. vlt. in fine. ff. de verijs & extreord. cog. immo ali-
6 quando † pœna capitali puniuntur, vt refert Homodeus tract. ſyndicatus, num. 69. cū ſubſequentibus. Paris puteus eodem tract. ſyndi. in verbo negligentia, & triginta ſex caſus, in qui-
7 bus † iudicis negligentia punitur ex ordine enumerat Gomeſ. Hiſpa. in commētarijs ad regulas Cancelleriæ, in regula de triennali poſſeſſore, poſt q. 28. vbi epilogum caſuum negligentiæ refert, & de probatione negligētiæ aliqua ſcripſi in tract. de recuperanda poſſeſſione, remedio 7. q. 5.

Extenditur hic caſus, vt locū etiam habeat
8 in † arbitrio, qui negligendo, ſuam etiam litem facit, ita Rotæ ſing 700. quē eſt ſecutus Curt. iun. in l. pen. nu. 13. C. de pactis.

SVMMARIVM.

1 *Index per ſordes iudicans, acerrimè punitur.*
2 *Cambyſes acre iudicium cōtra iudicem, qui per ſordes iudicarat.*
3 *Darij Perſarum regis factum contra iudicem corruptum.*
4 *Alexandri Seueri ſeueritas maxima contra iudices corruptos.*
5 *Index corruptus lege 12 tab. capite mulctabatur.*
6 *Index corruptus lege Iulia repetundarū punitur.*
7 *Iudicis arbitrio punitur corruptus index.*
8 *Falſi pœna punitur etiam index corruptus.*
9 *Index corruptus vna pœna ſola punitur, & ſi duo criminis titulo in eo ſint, falſi, & legis Iulia de repetundis.*
10 *Concuſſoris pœna qua.*
11 *Concuſſoris crimen ſeparatum à crimine repetundarum.*
12 *Iudicis arbitrio concuſſor punitur.*
13 *L. vlt. C. de pœna iud. qui malè iud. declaratio, & intellectus.*
14 *Auth nouo iure. C. de pœna iud. qui malè iud. intellectus.*
15 *L. 1. C. ad l. Iul repe. intellectus.*
16 *Index aliquid accipiens vt iudicet in cauſa ciuili, ſi rectè iudicat, ſolùm accepta reſtituit.*
17 *Diſtinctio doctorum de corrupto iudice reiecta.*
18 *Index quando dicatur iudicaſſe per ſordes.*
19 *Index corruptus ad hoc dicitur, ſi quid accipit, vt ſententiam iuſtam ferat.*
20 *Index baratariam committit, dum per ſordes iudicat.*
21 *Iuſtitia æſtimationem non recipit.*
22 *Index omninò reſtituit acceptum, etiam ſi datum fuerit ſine corruptionis animo.*
23 *Iuſtitia mercedem quærere iniuſtiſſimum.*
24 *Statutum Papiæ 39 in criminalibus, ſub rubric. de pœna corrumpentis officiales, declaratur, & alia infrà.*
25 *Statutum Ferraræ libro primo ſub rubric. de officio iudicis communis Ferrariæ, declarat, & alia infrà.*
26 *Index malè accipit, quod accipit, vt celeriter iuſtitiam faciat.*
27 *Index etiam ſi nihil ipſe promittat, malè tamen accipit.*
28 *Index corruptus dicitur, etiam ſi ſolùm ei quid promiſſum fuerit.*
29 *Promittere, & dare paria*
30 *Index promittens facere, & non faciendo, punitur ſi quid accepit.*
31 *Index accipiendo punitur, etiam ſi pœniteat.*
32 *Index reſtituendo quod accepit, excuſatur.*
33 *Index corruptus dicitur, ſi debitum remiſſum ei fuerit.*
34 *Index corruptus dicitur, etiam quando ei quid fuit mutuo datum.*
35 *Index corruptus dicitur ſi eſculenta, & poculenta magni valoris accipiat.*
36 *Iudices poſſe eſculenta modici valoris accipere.*
37 *Decretum Papiæ 42 ſub rubr. Quòd nemini iudices, declaratur.*
38 *Iudicis arbitrio relinquitur, quæ dicantur eſculēta modico tempore duratura*
39 *Index lata ſententia iuſtè accipit, quod ibidem declaratur.*
40 *Index iuſtè accipit datum in recompenſationem laboris.*

CASVS CCCXLII.

POENA CORRVPTI IVDICIS quid contra hoc corruptos obſeruatum ſit à Cambyſe, Dario, & Alexandro Seuero, & quando corruptus iudex propriè dicatur, diligenti ſtudio explanatum.

QVò grauius eſt delictum dolo malo commiſſum, quàm per imperitiam, eò etiam grauius vindicandum eſt. ſeueriori ergo pœna agendum eſt cum
1 illi † iudicibus, qui per ſordes, qui pecunia corrupti iniuſtè iudicat, quod ſuo exẽplo antiqui illi, quibus euangelica veritas non illu-
2 xit, demonſtrarunt. † Cambyſes in ſede, vbi per ſordes iniuſtè vendicarat Siſamnus iudex, ipſius detractam cutem in lora concidit, & tribunal ornauit: in eoquè ſedere Otanem Siſamnis filium, vt paternæ pœnæ conſideratione admonaretur, quid maneat iniquos iudicas pecunia corruptos. cuius rei meminit Valer. Max. lib. 6. cap. 3. nec non factum hoc egragiũ laudat Balduinus iureconſultus in commentarijs ad leges 12. tabularum, l. 52. & Alex ab Alex an. lib. 3. dierum Genialium, cap. 5. qui illud
3 pariter quod à † Dario Perſarum Rege factũ eſt, commemorat. Is Sandocem Acolidis præfectum, quòd pecunia corruptus iniuſtè iudicarat, cruci affixit. in iudices hos rapaces, & fu-
4 res tam graui odio exarſit † Alexander Seuerus Imperator iuſtiſsimus, vt ſi furem vnquam iudicem vidiſſet, paratum haberet digitũ, quo illi oculum erueret addit Aelius Lampridius, qui Alexandri vitam, & egraigè geſta eſt exequutus, tanti ſtomachi fuiſſe Alexandrum in eos iudices, qui furtorum fama laboraſſent, etiam ſi damnati nõ eſſent, vt ſi eos caſu aliquo viderat, commotione animi ſtomachi cholarã euomeret, toto vultu in ardaſcente, ita vt nihil poſſet loqui, nam cùm quidam Septimius Arabinus famoſus crimine furtorum, & ſub Heliogabalo iam liberatus, inter Senatores Principem ſalutatum veniſſet, exclamauit: O Numina, ò Iuppiter, ò Dij immortales, Arabinus non ſolùm viuit, ſed etiam in Senatum venit fortaſsis etiam de me ſperat, tam fatuũ, tam ſtultũ me aſſe iudicat. Hæc Aelius. Extat apud Conſtantinum Harmanopolum Thaſſalonicenſem illa egregia conſtitutio, atq; cõtra iniquos imprecatio, quam in operis huius initio adſcribi voluimus. Sed nunc dicamus de pœnis, quæ his iudicibus per ſordes iudicanti
5 bus à iura indictæ ſunt. Lege 12. tab. † capite mulctabatur iudex, arbitervè iure datus, qui ob rem dicandam pecuniam accapiſſe conuictus erat. cuius meminit Gellius lib. 20. noct. attica. cap. 1. quam ſanè legem Balduinus præcitato à me loco interpretatus eſt verùm, quia non omnibus in caſibus tam grauis pœna conuenisbat. C. Iulius Cæſar, qui primus Roma-
6 num arripuit Imperium, lege † Iulia de repatundis ſanxit pro facti qualitate iudicas hos eſſe mulctãdos. l. 3. l. lex Iulia, §. hodie. ff. ad l. Iul. repe. has eſſe C. Cæſaris ſanctiones oſtendit M. Tull. epiſtol. 1. ad Q. fratrem, & ad Atticũ lib. 6. epiſtol. 8. C. Gracchus deinde crimẽ hoc capitale eſſe ſua lega conſtituit, idq; pro plebe ad retundendam Senatorij ordinis licentiam, vt apud Ciceronem in oratione pro Cluentio legimus. ita L. Sylla eſſe capitale daclarauit, dũ legem de venenis, cum hac de iudicijs corruptis coniunxit. quemadmodũ rectè admonuit doctiſsimus Manutius in commentarijs de legib. Romanis, & qui & peraleganter nobis explicat, cur C. Cæſar ſuam legem de repetũdis in his corruptis iudicijs ſanxerit. Aliquando itaque in exilium mittuntur: aliquando in inſulam deportantur: aliquando morte puniuntur, quò circà ob ipſam varietatem dixerũt no-
7 ſtri pœnam eſſe † arbitrariam, ita Gramma. cõſil. 35. nume. 9. & voto 25. nu. 8. Boerius q. 153. nume. 3. 9. immo ſcriptum reliquit Boſſius ti- tu. cauſarum crimin. in titulo de officialibus corruptis, num. 7. 8. abſolutè hod è arbitrariã eſſe à quibus non diſſentio. nec diſſenſit Clarus lib. 5. ſenten. iuris. §. fina. q. 73. in prin. qui, & illud poſt alios affirmat, hos iudices eſſe exauthorandos. Amodeus autem ea de Caſtello tract. ſyndicatus, nume. 165. ſenſit has pœnas eſſe arbitrarias ex iure antiquo, non autẽ ex nouo: ſed nihil eſt, nac hanc pœnam immutat ſã-
8 ctio † legis Corneliæ de falſis, qua punitur, & iudex corruptus, l. 1. §. 1. verſic. & qui iudicem ff ad l. Cornel. de falſis, & notat glo. in d. l. 3. ff ad l. Iul. rap. Baldus in l. vlt. num. 1. C. de pœna iud. qui malè iud. Grammat. d. conſ. 35. nu. 10. quoniam & illa arbitraria eſt, ob variatatem facti. interdum deportatur falſarius, interdum morte mulctatur: quemadmodum ſuprà in caſu 307. latè retulimus. Quamquam ergo duo (& ſi Bartolus vnum tantùm eſſe dixerit in. l. Senatus nume. 1. verſic. 3. poteſt, de accuſa.) vi-
9 dentur criminis tituli, nempè † falſi, & legis Iuliæ repetundarum, non tamen plures ſunt pœnæ,

pœnę, ſed vna ſola iuxta facti qualitatem. ſup
ponamus iudicem corruptum innocentē mor
te, vel alia pęna corporali affeciſſe, ob quod ip
ſe eſt dignus pœna mortis, vel deportationis:
& ſi lex Iulia de repetūdis hoc iubeat: iubeat,
& lex Cornelia de falſis, nō tamen niſi ſemel
vel mori, vel deportari poteſt. non etiam hanc
10 pœnam immutat, quòd interdum pœna † cō
cuſſoris hic corruptus iudex teneatur. l. iube-
mus. C. ad l. Iul. repe. glo. l. 3. eod. & glo. l. vlt.
C. de pęna iud. qui malè iud. quia ſi rectè per-
ſpicimus, cùm per concuſſionem iudex corru
ptus eſt, eadem lege Iulia de repetundis puni-
tur dict. l. iubemus, nō ergo ab illa diſtat. licèt
11 concuſſionis crimen ſeparatum videatur à cri
mine repetundarum, cùm concuſſionis crimē
priuatum ſit. l. vlt. ff. de concuſſio. crimen verò
repetundarum publicum d. l. lex Iulia. ff. ad. l.
Iul. repe. attamen hoc intelligitur, cùm cōcuſ-
ſio à priuato commiſſa eſt. l. 1. & l. 2. ff. de cōcuſ
ſio. Si verò à magiſtratu & officiali committi-
tur, publicū crimē eſt admixtū priuato, atque
ita vnico delicto, vnico facto duo crimina ad
miſſa eſſe intelligimus: priuatum ſcilicèt, qua
tenus concuſſionis nomen retinet, publicum
quatenus repetundarum ſanctionem reſpicit,
vt probat. l. iubemus, cum ſequenti. C. ad l. Iul.
repet. ſic & in alijs permultis priuatum cū pu-
blico crimine concurrere contingit, ac non
nunquam duplex publicum. l. interdum. ff. de
publ. iud. l. Prætor. §. 1. ff. de mino. l. Prætor. §.
1. ff. vi bono. rapto. l. 3. ff. de pręuarica. l. qui cę
tu. ff. ad l. Iul. de vi publ. Accedit, quòd pœna
extraordinaria, hoc eſt, iudicis arbitrio, ita pu
12 nitur † concuſſor, vt reus criminis repetun-
darum: id quod probat gloſſ. dicta l. vlti. ff. de
concuſſio. & ibi Bar.

13 Non etiam hanc pœnam immutat † l. vlt. C.
de pœna iud. qui malè iud. qua cōſtitutum eſt,
iudicem per ſordes dolo malo iudicātem, infa
mia notari. quoniā pœna hæc in conſequen-
tiam principali venit; nā cùm vel deportatur
vel in exilium mittitur, infamia etiam notatur
quemadmodum in cęteris criminibus fieri cō-
ſueuit: vt in crimine calūnię, vel pręuaricatio
nis, quorum vtrumque pœna extraordinaria,
hoc ē, arbitraria punitur, vt ſuo loco diximus,
& tamē infamia etiā irrogatur. l. 1. ff. de ijs qui
nota. infam. ſunt pœnę hę inter ſe cōpatibiles,
quemadmodū & illa, quòd hic, qui per ſordes
iudicauit, dignitate, ac nobilitate exuatur
auth. nouo iure. C. de pœna iud. qui malè iud.
imò ita exuitur, ne in futurū alium dignitatis
gradum conſcendere poſſit. l. iudices. C. de di-
gnit. lib. 12. ſic compatibilis eſt cum pęna cor-
porali, pœna vel publicationis bonorū, vel tri-
pli, aut quadrupli. d. auth. nouo iure. in eo vno
eſt difficultas, quòd in l. 1. C. ad. l. Iul. repet. ab
ſolutè pœna eſt reſtitutionis quadrupli, & ta-
men in d. auth. nouo iure, pœna eſt vel tripli,
14 vel dupli. Ego interpretor † auth. nouo iure
procedere in iudice, qui per ſordes iudicauit,
vt illius verba ſunt clara, & ea pœna erga fiſcū
15 punitur tex. verò † l. 1. C. ad l. Iul. repet. intel-
ligo in eo prouinciæ adminiſtratore, qui habi
tatores diripuit & (vt inquit ille textus) nu-
dauit, vt illis met à quibus accepit reſtituat,
quadruplum. & hæc pęna non eſt iudicis indi
cantis per ſordes, ſed alterius adminiſtratoris
prouinciæ, & vbi pœna dici poſſit iudicis ma-
lè iudicantis, illa eſt non erga fiſcum, ſed erga
partem læſam. id quod oſtendunt illa verba,
exſoluat inuitus, nam propriè ſoluere præſup
ponit debitum precedens: quod ſanè debitū
propriè eſt erga partem læſam, non erga fiſcū.
Præterea inquit textus, illum adminiſtratorē
ire debere in prouinciam, vt ibi exſoluat. ſi pę
na fiſci eſſet, ſatis ſuperque fuiſſet Romæ ſol-
uere, cùm ibi adeſſet fiſcus generalis, & æra-
rium publicum. nō alia ratione ergo is in pro
uinciam ire debet, quàm vt læſis reſtituat. ꝙ
innuit & text. §. quadrupli. inſtit. de action. dū
de calumniatoris pœna ſancit, nam, & is malè
accepit, vt negotium alteri faciat, vel non fa-
ciat. quibus intelligimus, pœnam illam ex le-
ge Iulia repetundarum non eſſe immutatam,
aut auctam quò ad corporis afflictionem, ſed
ſolùm quò ad pecuniariam. quamobrem, vt re
lata omnia duobus perſtringam verbis, dico
quòd Iudex, qui corruptus per ſordes iudi-
cauit, ſi in cauſa criminali pro grauitate cau-
ſę etiam vſque ad mortem iudicis arbitrio pu-
nitur: confiſcantur etiam eius bona, notatur
infamia, & dignitate nobilitateque priuatur.
16 Si verò in cauſa † ciuili iudicauit, ſi rectè, ſo-
lùm teneatur reſtituere quod accepit. l. 2. §. vlt.
ff. de cond. ob turpem cauſam. ſi verò inique
litis æſtimationem læſo ſoluit. l. ſi filiusfam. §.
vlt. ff. de iud. l. vltim. C. de pœna iud. qui malè
iud. erga fiſcum verò in triplum condemna-
tur d. auth. nouo iure. C. eod. de pęna iud. qui
malè iud. & alia etiā pœna iudicantis arbitrio
inſt. de oblig. ex quaſi delicto.

His intelligimus non eſſe confugiēdum ad
17 illas Doctorum † diſtinctiones, quas paſſim
comminiſcuntur, & quas recenſet Aegidius
Boſſius d. tract. cauſarum criminalium d. titu-
lo De officialibus corruptis num. 7.

Maius eſt dubium cùm à ſtatutis pœnæ à iure communi diuerſæ imponuntur. quæ ex illis indicende ſit, ego hanc quæſtionem abſolui in tractat. De recuperanda poſſeſſ. remedio 9. q.51.& placuit illa opinio, non eſſe abrogatam pœnam à iure communi indictam, quanquam Gramma.conſi.35.nu.56.in ſpecie noſtra aliter
18 ſenſerit. † Iudex autẽ tunc per ſordes dicitur iudicaſſe,& (vt noſtri dicunt) barattariam cõmiſiſſe, cùm aliquid accipit, vt ſententiam proferat, vel non proferat.l.3.l.lex Iulia.§.hodie ff.ad l.Iul.repet.

19 Extenditur primò vt procedat, etiam ſi † accipit, vt ferat ſententiam iuſtã, adhuc enim corruptus eſſe dicitur.ita Paris Puteus tract.ſyndicatus, in verbo corruptio. quem ſecutus eſt Gramma. conſ.53.num.3. quo circa reſpondit Bald.conſil.21.lib.5. quem refert, & ſequitur Boſſius d.titulo De officialibus corruptis.nu
20 me.2. † iudicem committere barattariam, & per ſordes iudicare cùm vt iudicet, ſiuè iuſtè, ſiuè iniuſtè pecunias accipit. nec enim iuſtitiæ
21 opera venalia ſunt, cùm æſtimationem † iuſtitiæ nõ recipiat: quę tamen in emptione, & venditione neceſſariò adeſſe debet, quod & Caietanus aſſeuerat in 2.2.q.32.art.7. & ſcribit Didacus in c. peccatum, parte 2.§.3.nu.1.qui poſt Syluestr.in verbo Reſtitutio.2.§.1.& Reſtitu-
22 tio.4.§.1.ac alios nõnullos, rectè cenſuit, † iudicẽ omninò teneri reſtituere libi à parte datum, etiam ſi datum et ſit abſque animo corruptionis,& rectè, quia (vt ſcriptum reliquit M.
23 Tullius lib.1.de legib.) Iniuſtiſſimum eſt † iuſtitię mercedem quærere: qui mercede bonus vir eſt, mercede erit malus, cũ iuſtitia debeat eſſe gratuita. ex his ſumi interpretatio videtur
24 ad ſtatutũ † Papię 39.in criminalibus, ſub rub. De pęnis corrumpentis officiales, & de pęna corrupti.in illis verbis, vt aliquid committat vel committi faciat, quod fieri non debet. nam & accipere pecuniam pro adminiſtratione iuſtitiæ fieri non debet. ſed verius ego opinor ſtatutum voluiſſe referre illa verba ad actum, qui explicari à iudice debet, ac ſi diceret, illũ puniri, ſi accipit, vt malè iudicet, & hũc ſenſũ oſtendunt illa verba in fine, dũ vult cõdemnari ad duplũ erga damnum paſſo, quod nõ eueniret, vbi iuſtè ageret. ſtatutũ ergo non punit hunc caſum, ſed relinquit in diſpoſitione iuris
25 communis. Sic declaratur † ſtatutum Ferrariæ lib.1. ſub rubric. De officio iudicis communis Ferrariæ dũ vult poſſe ſyndicari de barattaria in officio commiſſa, nam hæc barattaria dicitur,& ſub rubr. De ſyndicatu Poteſtatis & lib.1.ſub rubri. Pęna corrumpẽtis Poteſtatem quod ſtatutum pęnæ qualitatem & quantitatẽ in iuris communis diſpoſitione relinquit.

Extenditur ſecundò, vt locum etiam ſibi vẽ
26 dicet cùm aliquid † ipſi iudici detur, vt iuſtitiam celeriter adminiſtret: ita Boer.q.153.nu.2.poſt multos, quos allegat.opinor tamen hoc ceſſo, dantem repetere poſſe quod iudici dedit atque ita hoc caſu non habere locum tex.l.2.§.vltim.& l.3.ff.de cond. ob turpem cauſam. in quo quidem opinione fuit & Didacus loco iam citato.

27 Extenditur tertiò vt procedat, † etiã quando iudex datũ accipit, nihil, ipſe promittendo ita Puteus loco iam citato, & Grammat.d. conſil.35.num.5.idem placuit Boſſio d.tit. De officialibus corruptis,nume.2.verſic. quando etiam ex.l.1.ff.ad l.Iul.repetund.inde enim verè accipit. verũ qua pœna plectẽdus ſit iudex ſecutus affectus declarat, ſi iniuſtè dicendum eſt, vt iam diximus, ſic & ſi iniuſtè, quoniam acceptatio ipſa declaratur ab ipſo effectu. ſi enim iniuſtè iudicat, accipiendo promiſiſſe videtur ſe iniuſtè iudicaturum, quo circà declaratur relatum ſtatutum Papiæ, De pœna corrumpentis.in illis verbis vt aliquid committat. Significant hæc verba cauſam, ob quam datur, licèt ergo expreſſum non ſit hunc inde, hoc eſt tam à iudice, quàm à dante cauſam dationis, attamen effectus deinde demonſtret, cur datum, vel promiſſum: atque ita locus erit pœnæ indictæ à ſtatuto, ſi nõ faciẽdũ factũ fuerit.

28 Extenditur quartò, vt procedat, † etiam eo caſu cùm aliquid ſolùm promittitur.ita Gramma.dicto conſil.35.numo.6.& Boe.d.q.153.nume.34. quorum ſententiam clarè probat tex. authen.nouo iure in princi.C. de pœna iud. qui malè iudic. & tex. l.iubemus. C. ad l. Iul.repe. quare rectè ſtatutum relatum Papiæ De pœna corrumpentis. hunc caſum complectitur, in illis verbis, nec aliquid ei dare, vel
29 promittere. Eſt ratio, quoniam † dare & promittere ratione affectus non differunt: nam omne promiſſum eſt debitum.l.vlt.C.ad l.fal. vbi glo. quem rationem ſenſit & Sali.in l.qui explicandi.4.oppo.C.de accuſa.

30 Extenditur quintò, vt procedat, † etiã quando iudex corruptus promiſit facere, & deinde non fecit: ſufficit enim ſola promiſſio de faciẽda ita Gramma.d conſ.35.nume.7 ex tex.l.& generaliter.§.1.ff.de calum: ibi ſiue fecit, ſiuè
31 nõ facit tenetur. nec enim † pœnitẽtia ſũ excuſat.l.1.§.beſtias.ff.de poſtul.Bal.in d.l.& generaliter.§.1.& ſing.328. Iudex, vbi refert ita

Florentiæ

F'orantiæ iudicatum fuiſſe,& alijs comprobat
Boer.dicta quæſt.152.nu.22. quod annotandū
eſt pro interpretatione relati ſtatuti Papienſis,
De pœna corrumpentis, & ſi enim illa verba,
vt aliquid committet,modum ſignificent,quo
non ſecuto,non videtur eſſe locum diſpoſitio
ni,eiqque ite nec pœnę.l.ſi hæredi plures, &.l.
qui hęredi.§.Plantius,vbi Bar.& Soc.de cōd.
& dem l.pater.§.Tuſculanus, de leg.3.attamē
locus illi edhuceſt, quoniam ſola pœnitentia
non diluit delictum hoc: cùm ſola ipſa vera
rei acceptatio, vel promiſſio eum corruptum
eſſe indicet:vt relati Doctores interpretantur
32 hoc tamen intelligitur verum,quēdo † iudex
acceptum non reſtituit: ſi enim reſtituiſſet,ve
rè non poſſet dici corruptus, & ob id ceſſarēt
relatæ pœnæ.ita declaret Boer.d.q.153.nu.33.
poſt Bald.d.l.genereliter.§.1.de calum.& Ro-
ma.d.ſingu.328.

33 Extenditur ſextò vt † procedat,etiam, cùm
aliquod debitum fuit ipſi iudici remiſſum. ita
reſpondit Cramme.d.conſ.35.num.8.ex l.2.cū
ſeq.ff.de calum.cum iure communi conuenit
ſtatutum reletum Pepiæ De pęna corrumpen-
tis.ibi,nec aliquid ei dare,vel promittere, vel
remittere.

34 Extenditur ſeptimò,vt procedat, † etiā quā
do ipſi iudici fuit aliquid mutuo datū. ita Bal.
in l.1.C.de celum. & in l.quis quis.C.ſi certū
peta.quem ſecutus eſt Gremm.d.cōſi.35.nu.8.
in fine,quæ extenſio eſt notabilis ed relatū ſta
tutū Pepiæ.nam ille verba dare, vel promitte-
re, etiā in ſolo mutuo verificari poſſunt.quie
dare eſt dominium transferre, quæ translatio
ſit & in mutuo.l.2.§.appellata.ff.ſi certū peta.
Accedit ratio,quæ eſt,quòd ite mutuo datum
nunquem reſtituitur.habet ſi quidem ſub ſe le
tērem quandam freudem,nempè,ne is mutuās
videetur velle iudicem corrūpere;quæ caute-
la dolum meiorem arguit.ſic etiem declarātur
alia releta ſtatuta,vt Ferreriæ, De pœna corrū
pentis Poteſtatem.

35 Extenditur octauò vt procedat,† etiā quan-
do exculenta & poculēta egregij veloris data
fuerūt:ita poſt elios affirmarunt Boe.d.q.153.
nu.24.25. Boſſius d.titulo De officialibus cor-
36 ruptis nu.2.qui fatentur quidem † exculenta
modici valoris accipi poſſe.ex l.ſolent.§.vlt.ff.
de off.Procon.& leg.idem reſpondit Alex.cō
ſil.206.num.9.10.lib.2.ſic declarans in termi-
37 nis † Decretum Mediolani,quod eſt inter De
creta Papiæ 42.ſub rubr. Quòd nemini iudi-
ces,& aſſeſſores,& illa eſſe dicuntur,quæ mo-
dico tempore poſſunt conſumi.quod ſanè mo
38 dicum tampus iudicis † arbitrio terminatur:
ita gloſſa in ſpecie in c.ſtatuiſi.§.inſuper de re
ſcrip.in 6. quē probauit Boſſius d.nu.3.in ſi.

Declaretur nunc iā relata,primò, vt locum
39 non habeant † quendo iam lata ſententiæ ali-
quid iudici datum eſt:tūc is licitè eccipit. ita
Ancha.cōſil.271. De titulis criminum.colu.4.
verſ.ſupereſt videre, quē ſecuti ſunt Fali.in c.
tue nos,col.vlt.de ſimo.Merſi.ſing.190.& Boſ
ſius d.titulo de officialibus corruptis, num.4.
Eſt ratio,quia hic ceſſat ſuſpicio, & cauſe cor
ruptionis.quare reletum ſtetutum Papiæ, De
pœna corrumpentis.loquitur per verba futu-
ri temporis,ibi vt aliquid committat,vel com-
mitti faciat,vbi ergo iam actū eſſet,accipi poſ-
ſet. Eſtque daclaratio hæc megis adnotāda ad
declaretionem relati decreti 42.ibi, nō poſſit
aliquid eccipere pro aliqua ſententia, quæ &
ſi poſſit intelligi de ſententia tam late, quàm
ferenda,vt tamen iuri communi conueniet,de
ferende intelligi debet eſt, & adnotandum ad
declarationem ſtatuti Ferrarię, de quo ſuprà
meminimus, quæ quidem doctrina procedit
quando ceſſat omnis promiſſio præcedens, &
ſuſpicionis cauſe.

Declaretur ſecundò,vt non habeant locum
40 quendo aliquid eſt detum in † recompēſatio-
nem iuſtę mercedis, vt cùm iudex ex publico
nihil habet.nam tunc ſportulas & ſimilia,quæ
dari pro laboribus ſolent, eccipere poteſt.quod
eſt ſine probabili dubitatione, & in ſpecie no-
ſtra affirmauit Didacus in d.c.peccatum parte
2.§.3.nume.2.verſic. ſicut, & iudex,de regul.
iuris,in 6.cui eddo Socin.tractat.fallen.regu.
37.qui ſic Medioleni obſeruatum ſcribit, con-
ſulitque danti vt pelàm teſtibuſque præſenti-
bus dat.iure autem canonico quæ ſit pœna iu
dicis corrupti,oſtendit cap.1.de re iud.in 6.

S V M M A R I V M.

1 *Corrumpens & corruptus duo correlatiua.*
2 *Iudicis arbitrio punitur corruptor iudicum.*
3 *Falſi pœnam arbitrariam interdum eſſe.*
4 *Pœnam legis Iuliæ repetundarum, arbitrariam.*
5 *Corrumpens iudicem cauſam perdit, & datū non repetit.*
6 *ſententia lata pro corruptore iudicis eſt ipſo iure nulla.*
7 *Corrumpens arbitrum punitur.*
8 *ſententia lata à pluribus iudicibus, quorum vnus corruptus fuit, valet.*
9 *Corrumpens aliquando plus ipſo corruptore delinquit, & è contra.*

10 *iud.cia*

10 *Iudicia quatuor modis eludi atque corrumpi.*
11 *Iudicem timore corrumpi.*
12 *Seruus mandato domini delinquens interdum excuſatur.*
13 *Iudicem cupiditate corrumpi.*
14 *Vendere rem alienam maius eſt peccatum, quàm emere.*
15 *Statutum Ferrariæ lib.3.ſub rubric. De pœna corrumpentis poteſtatem, declaratur.*
16 *Corrumpere tentans iudicem punitur.*
17 *Conſtitutio noua Mediolani ſub rubr. de pœnis, cap. ſi quis in tantam temeritatem, declaratur.*
18 *Statutum Ferrariæ lib.3 ſub rubr. Pœna eorũ qui doloſè & penſatè quærunt & tentant corrũpere notarios, declaratur.*

CASVS CCCXLIII.

POENA CORRVMPENTIS IVDICES quæ, & in ibi declaratæ Conſtitutio nes Mediolani & ſtatuta Ferrariæ.

1 QVONIAM duo ſũt correlatiua † corrumpens & corruptus, vt re ipſa videmus: & in ſpecie ſcribit Grammat. conſil 35.nume.14.hinc ſæpius ſtatutum Papię 39.in criminalibus, ſub rubr. De pęna corrumpentis officiales. vtrunque, vt duo correlatiua, complectitur, & eandem pœnam indicit. cum itaque in iam proximè relato ca-
2 ſu dixerim poſt relatos interpretes, † in corrupto pœnam eſſe arbitrariam, idem & in corrumpente dicendum eſt. quod in ſpecie annotauit Gramma. d.conſ.5.num.13. & probatur ex eo, quòd corrumpens falſi pœna tenetur. l. 1.§.1.verſic. & qui iudicam. ff. de falſis. at falſi
3 † pœna arbitraria eſt dicta l.1.§.vlt. ſic corrũpens tenetur lege Iulia repetundarum. l.vlti. C.ad l.Iul.repet. quę pęna hodie arbitraria eſt
4 l.lex Iulia § hodie ff. eo. ad l.Iul.repe. & † hęc quò ad pœnam corporis afflictiuam. quò verò ad pecuniarias, quæ etiam aliquando indi
5 cuntur, illæ certæ videntur. nam † in primis punitur in amisſione cauſæ, ſi in ea ius fouet. l.1.C.de pœna iud. qui ma è iud. Boer. dict.q. 153 num.24 Balduinus in commentarijs ad leges 12.tabularum, lege 52. Prætereà quod dedit, non repetit dicta l.1 & auth. nouo iure, niſi dediſſet vt cauſam celeriter expediret, quod ſuprà in præcedenti caſu explicauimus. Rur-
6 ſus lata † ſententia eſt ipſo iure nulla. l.venales. C.quando prouocat. non eſt neceſſe, vbi glo. Bar. & cęteri Soci.ſen.conſ.95.colum.5.
7 lib.3. qui idẽ eſſe cẽſuit in laudo à corrupto † arbitrio lato, & rectè, quando eſt arbiter iuris, factus in arbitrio à partibus electo. ita declarat idem Soc. tract. fallen. reg.356.fallen.1. qui ſub-
8 ijcit. † non etiam eſſe nullam cùm plures iudices ſunt, & eorum vnus tantùm corruptus fuit. quod affirmauit & Angel. in d.l.venales. ſcribit etiam Capicius ſententiam eſſe nullam tunc cùm dato pretio, non cùm odio, inimicitia, vel gratia iudicauit. ita verè Capicius deciſ.155.nu.13. cùm ergo Iudex noſter pro ſuo arbitrio habet pœnam huic corruptori indicere, diligenter perpendet perſonę conditionẽ, facti qualitatem, & deinde quod ſibi æquum viſum fuerit, iudicabit. Volo tamen illum eſſe monitum, quòd & ſi dixerim cum Grammatico & relatis, eandem pœnam eſſe indicendam corruptori, quam & corrupto, cùm ęquale delictum ſit; nihilominus iudex cõſiderabit, quo-
9 niam aliquando † vnus plus altero delinquit. Scimus etenim altero ex quatuor modis huma-
10 na † iudicia ſubuerti ac corrumpi, timore, cupiditate, odio, & amore. c quatuor. 11.q.3. duobus primis modis ſolummodò iudex à parte corrumpente dicitur corrumpi, cùm duo poſteriores, nempe odium & amor, non alterum quàm ſe ipſum iudicem reſpiciãt. nec enim in his pars participat: quo circà de his duobus poſterioribus nulla eſt contentio. Quo ergo ad duos primos modos ſic dicendum eſt, cùm
11 † iudex timore corrumpitur, magis peccat pars corrumpẽs, quàm iudex corruptus. quod ea ratione demonſtratur, quia cum ad malum cõcurrunt, ille magis peccat, cuius volũtas pręualet, & cuius volũtatem alter ſequitur. at hoc in caſu pars timore corrumpens magis potentem voluntatem habet, & huius voluntatem iudex ſequitur, plus ergo peccat corrumpens quàm corruptus. Hinc videmus timore compulſum excuſari, ſi delinquit, vt cùm dominus iubet ſeruo, vt aliquam occidat, quòd ſi non
12 occiderit, alioqui ipſe interficietur. ſi † ſeruus homicidiũ perpetrat, excuſatur. ita Barto. in l. ſeruus ff de noxa. vel ſaltem pœna mitigatur l. ſeruus. C.ad l. Iul. de vi publ. vbi Bal. & Salic. & ſcribit Decius in l. velle non creditur nu.7. de reg.iur. hoc ergo in caſu grauiori pœna puniendus erit corrumpens ipſo corrupto.
13 Secũdo verò modo, cùm † iudex cupiditate corrũpitur, plus ipſe delinquit, quàm pars corrumpens. hoc ea ratione probatur, quia quãdo duo ad vnũ peccatum cõcurrunt, ille plus peccat, qui ſua volũtate mala leges ſubuertere poteſt, quàm ille, qui nõ poteſt. at Iudex põt le-

ges ſubuertere, & nō ille corrumpens:plus er
14 go delinquit iudex Rurſus,meius† peccatum eſt vendere rē alienam,quàm emere,quoniam aliena vendere eſt contra vēditionis naturam, quod non eſt,cùm aliena emūtur,ex quo ſemper eminus,quę noſtre nō ſunt, & quie etiam emeus alienę ſaltem ęquales pretiū, quod ſuū eſt erogat:vēdens verò nihil viciſſim dat.cùm ergo iudex per cupiditatem corruptus, quod alterius eſt vendet,maius eſt ſuum peccatum, quàm corrumpentis,qui rem alterius emit.ex quibus illud etiā infertur,quòd licèt vtroque caſu iudex peccet,nempè cùm timore, vel cupiditate corruptus iudicet, nihilominus plus ſine dubio peccare dicitur cū cupiditate, quā cùm timore corrumpitur.quia quod per cupiditatem fit,volūtarium eſt propriè,ergo maius delictum.Sunt hæc annotanda ad interpreta-
15 tionem † ſtatuti Ferrarienſis lib.3.ſub rub. Pęna corrumpentis Poteſtatem. quod ſtatutum relinquit pœnam huius corrūpentis in diſpoſitione iuris communis.

16 Extenditur primò hic caſus, † vt locum etiā ſibi vendicet in eo,qui ſolùm corrumpere tentauit.ita Bal.in auth.nouo iure.q.1.C.de pœne iud.qui malè iud. quem ſecutus eſt Petrus Follerius in practica crim.in fragmentis num. 381.& Marſil.l.1.§ Diuus nume.4.ff.ad l.Cor. de ſicar.& l.is qui cum telo. num.17.C.eo.ex tex.l.Imperatores.ff.de iure fiſci.quo circà ex
17 tat † conſtitutio Mediolanenſis Dominij ſub rubr.De pœnis c.ſi quis in tantam temeritatē. quæ pœnam aureorum ducentum illi indicit, qui fuerit auſus tentare, ſeu corrumpere officiales,quæ ſanè verba tētare,ſeu corrumpere, duplicem ſenſum habere poſſūt.primò, quòd tentans corrumpere,vel re ipſe corrūpens puniatur prædicta pœna.atque ita nulla ſit differentia inter tentantem & verè corrūpentē atque ita illa dictio,ſeu ſtat quò ad verba copulatiuè,quò verò ad ſenſum diſiunctiuè,vt declarat Bar.in l.ſi is qui ducenta.§.vtrum, num.2. ibi latē Soci.ff.de reb. dub. & latà Gomeſ.§. ſed iſtę,num.38.inſt.de actio.

Secundus verò ſenſus eſt, quòd illa dictio ſeu,ſtat expoſitiuè, ac ſi diceret; ſi quis auſus fuerit tētare,id eſt,corrumpere, & dictionem, ſeu,ſtare aliquando expoſitiuè, & impropriè, vt ſenſit Soc.ſen.conſi.276.col.2.lib.2. nam & aliquando eſt loco copulatiuæ glo.§.conſideremus,in auth. de trien. & ſemiſſ. Rui.conſil. 149.num.5.lib 2. & alia apud Albe. in ſuo dictionario,in dictione Senſit. & hic ſecūdus ſēſus magis conuenire videtur quoniam ipſa ſo-

le attentatio non ſolet ita greuiter puniri, vt ſecutus effectus,quemadmodum infrà in caſu 360.explicabimus,verùm ego primum ſenſum probarem,tùm quia ſermonis proprietati, ſæpè illi dictioni ſeu,tùm quia loquitur conſtitutio illa de tentatione deducta ad actum proximum : vt quia per eum non ſtetit, quin corrumperet.vt putà, quando obtulit pecuniam, quam iudex recuſauit. quò enim ad ipſum offerentem corruptionis actus ſecutus eſt : quia dum dare curauit,fecit,quod potuit, vt iudex corrumperetur.quod ſenſit & Seli.in l.qui ex plicandi,col.2.in fin.C.de accuſa. Sic declara
18 tur 18.ſtatutum Ferrariæ lib.3.ſub rubr. Pęna eorum qui penſetè, & .doloſè quærunt , & tentant corrumpere notarios.quo ſtatuto punitur attentans corrumpere. nam intelligitur ibi attentare iuxta proximè explicata.

SVMMARIVM.

1 *Premittens expeditum litis euentum,corruptori ſimilis eſt.*
2 *Fumi venditores qui.*
3 *Zoticus apud Heliogabalum fumi venditor.*
4 *Alexander Seuerus quibus pœnis affliixerit fumi venditores.*
5 *Fumum vendere,prouerbium.*
6 *Fuſtibus cadendum eſſe fumi venditorem.*
7 *Iudicis arbitrio punitur, qui victoriam cauſæ promittit.*
8 *Pauli locus lib.5.ſenten.explanatus.*
9 *Iudicum comites promittentes victoriam cauſæ atque ita fumum vendentes, lege Iulia repetundarum puniri.*
10 *Roberti Aureliani de fumi venditoribus opinio.*

CASVS CCCXLIIII.

POENA QVAE SIT IN EOS, QVI litis euentum promittunt, & inibi de his fumi venditoribus,plura ex Aelio Lampridio, & alijs.

NON diſſimile crimen à corrupto iudice illi committunt, qui re aliqua accepta , vel promiſſa † expeditum
1 litis euentum promittunt.l.qui explicandi.C.de accuſa. reperiūtur enim aliqui, qui cùm gratiæ aliquid apud Principes vel eorū iudices poſſunt,pecunias, & alia munera ab ijs qui Principe,vel iudice aliquid ſibi concedi poſtulant,accipiūt,vt quid futurum de il lorum

2 lorum petitionibus ſit referant. ii fumi † vēdi
tores dicti ſunt. Heliogabalus vir impudiciſſi
mus & nequiſſimus inter hos fumi vēditorec
3 vnum habuit † Zoticum, cuius meminit Lāpri
dius in Heliogabalo, his varbis: Zoticus tātùm
ſub eo valuit vt ab omnibus officiorū Principi
bus ſic haberetur, quaſi domini meritus eſſet
erat prætereà idem Zoticus, qui hoc familiari-
tatis nomine abutens, omnia Heliogabeli di-
cta & facta, fumis quàm maximè diuities enor
mes ſperens cum eliis polliceretur, omnes felle
ret. egredienſque eb illo ſingulos audiret, di-
cens de te hoc locutus ſum; de te hoc eudiuij
de te hoc futurum eſt: vt ſunt homines huiu-
ſmodi, qui ſi admiſſi fuerint ed nimiem fami-
lieritetem Principum femam non ſolùm malo
rum, ſed & bonorum Principum vendunt, &
qui ſtultitia, vel innocentie Imperetorum, qui
hoc non perſpiciunt, infami rumigeretione pa
ſcuntur. Hæc ille. Que pœne ij ſint puniendi
4 dubitatum eſt. † Alexender Seuerus Impere-
tor iuſtiſſimus elios cruci affigi iuſſit, alios fu-
mo necauit. de Turino quodam fumi vendi-
tore, ſic in Alexandro ſcriptum reliquit Lem-
pridius: Solus poſt meridiem, vel matutinis
horis, idcirco nunquèm aliquos videbet, quod
ementitos de ſe multe cognoueret. ſpeciatim
Vetronium Thurinum, quem cum familieretem
habuiſſet, ille omnie ſic fingēdo vēdiderat, vt
Alexandri quaſi ſtulti hominis, & quem ille in
poteſtate haberet, & cui multa perſuederet, in-
fameret imperium; ſicque omnibus perſuede-
ret, quòd ad nutum ſuum omnia faceret. Deni-
que illum hac erte deprehendit, vt quēdem im
mitteret, qui à ſe quiddam publicè peteret, eb
illo eutem occultè quaſi præſidiū poſtularet,
vt pro eo ſecreto Alexendro ſuggeret. quod
cum factum eſſet, & Thurinus ſuffregium pro
miſiſſet, dixiſſetque ſe quædam Imperatori di-
xiſſe, cùm nihil dixiſſet, ſed in eo pendere, vt
adhuc impetraret, euentum vandens. cumque
iterum iuſſiſſet Alexāder interpellari, & Thu-
rinus quaſi egens aliud nutibus ennuiſſet, ne-
que tamen interim quidquem dixiſſet, im-
peratumque eſſet quod petabatur: Thuri-
nuſque ab illo, qui meruerat fumi venditor in-
gentie prēmia percepiſſet, accuſari eū Alexan-
der iuſſit. probatiſque per teſtes omnibus, &
quibus præſentibus quid accepiſſet, & quibus
eudientibus quid promiſiſſet, in foro trenſito
rio ad ſtipitem illū ligari præcepit, & fumo ep
poſito, quē ex ſtipulis atque humidis lignis fie-
ri iuſſeret, necauit: præcone dicēre: Fumo pu-
nitur, qui vēdidit fumū. Ac ne in vna tantum
cauſa videretur crūdelior fuiſſe, quæſiuit di-
ligentiſſimè entequam eum demneret, & inue-
nit Thurinum ſępe & in cauſis eb vtreque par
te eccepiſſe, cum euentus venderet, & eb omni-
bus, qui aut præpoſitures, aut prouincies acce
perāt. Alium vero fumi vēditorem in crucem
tolli iuſſit idem Alexander, vt idē Lempridius
his commemorat: Qui de eo ſumum vendide-
ret, & à quodam militari centum eureos acce-
5 perat, in crucem tolli iuſſit. res hæc † deinde
in prouerbium ebiit, Fumum vendere, cuius
meminit Eraſmus chilied. 1. cēturia 3. prouerb.
41. qui & alie nonnulle ſcriptum hac de re reli
quit. Hodie verò certa pœne non vidatur dif
finita. quo circè Selic. in d. l. qui explicandi co
lu. 2. verſ. ſequitur in gloſſa ſcribit poſt gloſſā
6 ibi, hunc † fuſtibus cedi, ob iniuriam, quam iu-
dici intulit, ex l. item Labeonem. §. idem eit ff.
de iniurijs. varùm pœne ille indicte videtur ſo
lùm inſpecta iniuria illata iudici. Duerenus er
go lib. 1. diſput. enniuerſ. cap. 25 ſcriptum reli
7 quit, pœnem extreordinariem, hoc eſt † iudi-
ci erbitreriem eſſe indicendam illis, qui iudi-
cis infariorjs ſentantiā futurumque hunc euē
tum venditent. nam cùm in dicta l. qui explicā
di, ſancitum ſit eadem pœna, que pecunia eis
dentes hoc nomine, vel promittentes dignos
eſſe: intalligimus pœnem eſſe erbitreriē: quo-
niam iem ſuprà diximus, hos pecunia iudicē
corrumpentes erbitrio iudicis puniri, quod
8 probat & locus † Pauli libro quinto ſentent.
titulo ed legem Corneliem teſtamenteriam. in
fin. quem locum retulit in hanc ſententiā Dua
ren. dicto c. 25. eit ille. Si qui de iudicis emici-
tijs, vel familieritate mentientes, euentus ſen-
tentierum eius vendunt, quiduè obtentu no-
minis eius egunt, conuicti pro modo delicti
eut relegentur, aut capite puniuntur, & lo-
cum hunc ibi annotauit Cuiecius ad interpre
tationem dicte l. qui explicandi. pro modo ita
que delicti pœne iudicis arbitrio variet. Si ve
ro venditores iſti ſunt iudicum comites, pœ-
9 na legis † Iuliæ repetunderum puniri ait Dua
renus ex l. in comites. ff. ed l. Iul. repet. Rober
10 tus † verò Aurel. lib. 3. ſenten. iuris, cap. 25. ſup
preſſo pro more Duareni nomine, illius ſentē
tiam in aliquibus impugnar, poſtmodū ſic di-
ſtinguit. Aut ij vēditores pecunia accepta ſpo
pōderūt, tunc, ſi ex comitibus megiſtratuum
ſunt, tenētur lege Iulia repetunderum d. l. in
comites. ſi ex comitibus nō ſunt, falſi pęna ple
ctūtur iuxta. l. 1. in princ & l. falſi pena. ff. ed l.
Cornel. de falſis tenētur & actione iniurierum
d. l. itē epud Labeonē. §. eit Prætor de iniurije

puniri etiam poſſunt pœna l.prima, & authen. nouo iure.C. de pœna iud.qui malè iud. ſed (vt de hoc primo diſtinctionis membro aliqua dicam) neſcio videre quomodò illa falſi pœna atque hæc iudicis perperam iudicantis trahi ad hunc caſum poſſit. quandoquidem is ſua hac venditione fumi in ipſo negotio, vel veri, vel falſi quid agat, cùm negotium ab eo non dependeat: ſic nec aliquid ipſe iudicat. aut, inquit Robertus, pecunia nó accepta, vel promiſſa, ſed gratia tantùm ducti promiſerunt: tunc leuius aliquantulum puniendi ſunt. argu. l. qui duobus. ff. ad l. Cornel. de falſis. quod non improbo. cum Duareno itaque exiſtimo, hunc venditorem pœna extraordinaria arbitrio iudicis pro qualitate delicti puniri.

SVMMARIVM.

1 *Dominum teneri pro facto ſerui.*
2 *Magiſtratus pro eorum familia teneri.*
3 *Publicanos pro eorum ſeruis teneri.*
4 *Pratores & iudices teneri pro facto ſua familia.*
5 *Statutum Ferraria libro primo ſub rubrica. De ſyndicatu Poteſtatis, & eius familia, declaratur.*
6 *Statutum Papia 66. De regimine Poteſtatis ſub rubri. De Syndicatu D. Poteſtatis declaratur.*
7 *Magiſtratus reſiſtere debere ſuis ſeruis & familia ſi quid iniquè agere tentant.*
8 *Patrem pro facto filij teneri niſi contradicat.*
9 *Cuſtodem carceris teneri, ſi eius filius carceratum relaxauit.*
10 *Statutum, quòd filius teneatur pro patre, valet.*
11 *Conſuetudo valet quòd vnus teneatur pro altero.*
12 *Statutum quòd villa teneatur emendare damnum rigoroſum eſſe.*
13 *Iudicis arbitrio punitur dominus, ſi pro facto ſerui puniendus eſt.*
14 *Statutum Verona lib. 3 cap. 77 ſub rubr. De damnis datis & bannitis, declaratur.*
15 *Statutum Papia 66. in criminalibus, ſub rubrica De pœna communium, & terrarum declaratur.*
16 *Statutum Brixia 116. in criminalibus ſub rubric. Qualiter communia teneantur ad reſtitutionem pro damno dato, exponitur.*
17 *Iudicis arbitrio puniendi ſunt, qui ſunt puniendi pro veris delinquentibus.*

CASVS CCCXLV.

QVIBVS POENIS AFFICIANTVR ij, qui alterius cauſa puniuntur, & ibi plura inſignium ciuitatum ſtatuta explicantur.

1 EVENIT non ſemel, vt dominus pro † facto ſerui teneatur: quemadmodum vno verbo in præcedentibus caſibus
2 attigimus. ſic etenim pœna † legis Iuliæ repetundarum tenetur, qui, cùm in magiſtratu eſſet, ipſe vel eius miniſter, manipulaſius aliquid extorſit. l. 1. C. ad l. Iul. repetund.
3 ſic † publicanus & vectigalium dominus pro facto ſui ſerui tenetur. l. 1. §. familię. ff. de publi
4 ca. ſic abſolutè in † Prætore & altero cauſarũ iudice, vt teneatur pro facto ſuę familię ſcribũt Felin. in cap. Petrus, nume. 2. de homicid. Alciat. tractat. Præſumpt. regul. 3. præſumpti. 40. in fine, quo circà cum iure communi con
5 uenit † ſtatutum Ferrarię libro primo, ſub rubric. De ſyndicatu Poteſtatis, & eius fami
6 liæ conuenit etiam ſtatutum † Papiæ 66. De regimine poteſtatis, ſub rubric. De Syndicatu D. Poteſtatis Papiæ. quo eſt cautum, quód Prætor tempore ſyndicatus, teneatur dare fideiuſſores, vt pro ſuo ſyndicatu, quàm ſuæ familiæ: & ſi ipſe vel eius familia condemnetur, quòd condemnationem ſoluat. cuius quidem ſententiæ, & conſtitutionis ratio eſt, quia quod facit familia, dicitur conſenſu ipſius domini atque ita Prætoris facere, iuxta tex. l. vlt. §. ſeruorum. ff nautæ caup. ſtabul. cum eorum conditionem ſcire præſumatur. Hinc cenſuit Barto. in l. quoniam iudices. C de appellatio. ex illo textu, quòd quando Magiſtratus vi
7 dent ſuos † officiales aliquid iniuſtè agere; debent eis reſiſtere, ne ipſi eorum cauſa teneantur, & idem Bart. in tracta. repręſal. in 2. quæſtio. 7. quęſt o. princip. conſulit, vt proteſtentur, quãdo hæc iniqua fieri vident. & alia recenſet Curt. ſen. conſil. 41. Super proceſſu columna ſecunda. Sic in cæteris muneribus
8 publicis † pater pro filio tenetur, niſi expreſsè contradicat, cùm ad aliquod officium patre ſciente aſſumitur. l. 2. ff. ad municip. quo textu adductus reſpondit Iaſ. conſil. 27. in fine lib. 3. & eũ ſecutus eſt Boe. q. 217. num. 11 in fi.
9 † cuſtodẽ carceris teneri, ſi eius filius carceratos, quos ſibi commẽdauerat pater, relaxauit: atque effugere dimiſit. ſunt & alii plures caſus in quibus

in quibus vnus pro altero tenetur.valet ſiqui-
10 dem ſtatutũ,quòd † filius teneetur pro parte:
ita Decius in l.ſi filius,num.2. C.de pactis.qui ta
men rigoroſum eſſe dicit.idem Decius in l.ex
tra territorium,nu.5.de iuriſd.om.iud.& cõ-
ſil.359.latè Boerius.q.127.num.1. Marſil.ſing.
11 224.& ſing.362. ſic etiam valet † conſuetudo,
quòd vnus pro altero teneatur.Rome.cõſi.30.
Chaſſa.conſ.1.in 4. Præſuppoſito num.38.39.
ſunt temen hæ rigoroſe cõſtitutiones,& ob id
ſtrictè interpretandæ.ita Barba. conſ.17.colu.
2.lib.2.idem inter conſilia Calca.conſil.66.nũ
12 me.2.qui ita reſpondit in † ſtatuto, quòd villa
teneatur emendare damnum in ea datum.&
de quo ſtatim. Dubitari tamen ſolet an eadem
pœna ſit hic,qui pro altero tenetur,puniẽdus,
13 vt ille principalis, & mitius † iudicis arbitrio
puniendum eſſe cenſuit Innoc. in c.quia veri
ſimile.ff.de præſump.quem eo loci Abbas, &
Felin.ſecuti ſunt.idem affirmauit Alcia. tract.
præſump.reg.3.præſump.40.num.3.& Petrus
Placa lib.1.epitom.delicto.cap.14.num.3.pro-
pè medium.cuius ſententię eam rationem ad-
ferũt, quòd iſte puniatur ex pręſumptionibus
nempè quia ſua culpa illum deliquiſſe præſu-
mitur.at qui præſumptionibus condemnatur,
mitiori pœna ſẽper plectitur:vt diximus ſuprà
in caſu 291. Hinc infertur egregie interpreta-
14 tio ad † ſtatutum Veronæ lib.3.c.77.De dam-
15 nis datis è bannitis, & ſtatutum † Papię 66.in
criminalibus,ſub rub.De pęna communiũ, &
terrarum. quibus ſancitum eſt, vicorum habi-
tatores teneri emẽdare damna & delicta occul
ta in eo vico & territorio ꝑpetrata,quod qui-
dẽ ſtatuta nõ alia ratione credatur edita,quam
quia præſumitur datum eſſe damnum facto,&
culpa ipſorum habitatorum.id quod in ſpecie
affirmauit Calcan.conſil.63.num.3. & illi ſub-
ſcripſit Rochus Curtius conſilio ſubſequenti.
16 qui ita interpretati ſunt † ſtatutum Brixiæ
116.in criminalibus ſub rubric. Qualiter com-
munia teneantur ad reſtitutionem pro damno
dato.aliam rationem conſtitutionis huius do-
cto.conſiderant, nempè,vt curent inhabitan-
tes loca eſſe tuta. ite rationem hanc adferunt
Bart.& Bald.in l.1.§.ſumma, de iis, qui deie-
ce vel effud. Barto.in l.ne quid. ff.de incend.
rui.& naufrag Grammat.conſil. 22.nume.3.4.
17 cum tamen † ſtatuta hæc (vt admonui)odio-
ſa quodãmodo videãtur:ſuntq; ſtrictæ admo-
dũ interpretationis,vt poſt alios ſcribit Gram
ma.deciſ.47.nu.5.dicendum eſt aliam pœnam
quę iudici de iure debet ipſiſmet delinquen-
tibus iudicis arbitrio eſſe tẽperandam. immo
nullam eſſe indicandam; deciſum fuit in cõſi-
lio Neapolitano,quemadmodũ retulit Gram
ma.d.deciſ.47.inquit ille, ſufficere emendare
damnũ,cùm de ſola emẽdatione loquatur ſta-
tutum,quod vt odioſum,nõ trahitur ad aliam
pœnam,quod annotandum certè eſt.

SVMMARIVM.

1 *Dominum teneri æſtimationem iniuriæ illatæ à ſer-
uo præſtare,vel ſeruum caſtigandum tradere.*
2 *Iudicis arbitrio ſeruus caſtigatur, cùm iniuriã ali-
cui fecit.*

CASVS CCCXLVI.

POENA SERVI INIVRIANtis alterum.

1 CVm ſeruus alicui † iniuriam infert,
tenetur dominus, vel æſtimationem
ſoluere,vel ſeruum verberandũ Præ
tori exhibere. verberum autem mo-
2 dus † in iudicis arbitrio poſitus eſt.l.ſed ſi v-
nius.§.ait Prætor.ff.de iniurijs.

SVMMARIVM.

1 *Amor paternus operatur quòd filius delinquẽs præ-
ſentatus à patre mitius puniatur.*
2 *Pater receptans filium bannitum non punitur pœ-
nis receptatorum.*
3 *Iudicis arbitrio punitur filius delinquens à patre
præſentatus.*
4 *Iudicis arbitrio punitur pater crimino ſus à filio
præſentatus.*

CASVS CCCXLVII.

FILIVS CRIMINOSVS A PATRE præſentatus qua plectatur pœna, & è cõtra cùm patrem filius præſentat.

1 AMOR ille † incredibilis, quem erga
filium pater gerit, inter multa, quæ
operatur, illud vnum maximum eſt,
quòd ſi filius ita deliquerit, vt mor-
te puniendus ſit, & à patre iudici præſente-
tur,mortis pœnam indicendam non eſſe, ſed
mitiorẽ quod in militię deſertore,qui alioqui
pœnę mortis plecti ſolet, probat tex.l.milites
agrum.§.deſertorem.ff.de re mil.quo adducti
ſic cẽſet omnes, vt Salic.in l propter inſidias.
C.de ijs qui accuſ.non poſſ.Cępolla cautela.1.

qui in crimine læſæ maieſtatis procedere etiam inquiſitione. Sic Feli. in cap. accuſaſti, num. 13. de accuſa. Marſil. l. 1. §. ad quæſtionem, num. 16. ff. de quæſtio. & in l. 1. §. nodum, num. 8. ff. ad l. Cornel. de ſicar. Alcia. tract. præſumpt. reg. 1. præſump. 4. Tiraquellus tract. de pœnis legũ, cauſa 18. Petrus Placa. lib. 1. epito. delicto. cap. 38. num. 5. Gigas tract. de crimine læſæ maieſtatis, in titulo de pluribus, & varijs quæſtio. q. 6. & Graue. conſil. 309. nume. 3. qui fortius reſpondit, filium hunc non eſſe aliqua pœna puniendum, & ob id infert, patrem non teneri pœna
2 ſtatuti contra receptatores bannitorum, ſi bannitum filium receptet. verùm in eo cum cõſultiſsimo Crauetta comparte meo non aſſentio, filium nulla pœna puniri: nã videtur aduerſus d. §. deſertorem, quod de receptatione dictũ infrà explicabimus.

Dubitari ergo contingit, quæ pœna ſit hoc caſu indicẽda: in deſertore ſanè intelligimus aliquando fuiſſe à diuo Pio pœnam indictam deterioris militiæ, & à Vero, ac Antonino aliquando pœnam deportationis. in cæteris pœna certa non eſt. quare noſtri doctores ſimpliciter dicunt, mitiorem pœnam eſſe indicendã, nec declarant quę ſit mitior hæc pœna. Ego
3 opinor † iudicis arbitrio diffiniri: tum præſertim, quia olim fuit deportatio, cuius loco hodie arbitraria ſucceſſit, vt ſæpius ſuprà admonui. Quibus infertur idem eſſe dicendum, quan-
4 do † filius patrem delinquentem præſentaret, offerretq́; iudici puniendũ, ita in ſpecie Ang. in l. ſi adulterium cum inceſtu. §. liberto. in fi. ff. de adulte. Marſil. d. l. 1. §. ad quæſtionem, nume. 36. de quæſt. & Tiraq. d. tract. de pœnis legum, cauſa 19. ſcribit tamen Iulius Clarus lib. 5. ſent. iuris. §. fin. q. 60. verſic. ſolent etiam. hodie iudices hanc cautelam non obſeruare.

SVMMARIVM.

1 *Receptatorum genus peſſimum.*
2 *Plato quid ſanciendum dixerit contra receptatores.*
3 *Iudicis arbitrio receptatores puniri.*
4 *Statutum Papiæ in criminalibus, ſub rub. de pœna illius, qui tenuerit bannitum, declaratur.*
5 *Constitutio Mediolani ſub rubr. de bannitis, & eorum receptatoribus cap. 1. declaratur.*
6 *Statutum Ferrariæ lib. 3. ſub rubr. pœna recipientis rebelles bannitos, declaratur, & infrà.*
7 *Bannitum filium ſi pater receptet, pœna receptatorum non punitur.*
8 *Decretum Papiæ 35. ſub rubr. quòd non procedatur contra quempiam de receptione bannitorum niſi ex cauſis infrà.*
9 *Bannitum filium illegitimũ ſi pater receptet, non punitur.*
10 *Bannitum virum ſi vxor receptet, non punitur.*
11 *Statutum Ferrariæ lib. 3. ſub rubr. de condemnatis malefactoribus, declaratur.*
12 *Bannitum fratrem receptans non punitur.*
13 *Banniti vel ſocerum gener receptans, vel nurus, non punitur.*
14 *Socerum eſſe loco patris, quod ibidem declaratur.*
15 *Bannitum ignorantem receptans, non punitur.*
16 *Bannitum ſcienter receptans, non punitur.*
17 *Bannitum ſi campo ſeu hoſpes receptat, non punitur, & ibi declaratur.*
18 *Receptans abigeos punitur.*
19 *Iudicis arbitrio puniri receptatores abigeorum.*

CASVS CCCXLVIII.

BANNITORVM RECEPTATORES quando puniatur, & quibus pœnis.

QVONIAM vno verbo in caſu proximè relato de bannitorum receptatoribus mentionem fecimus: placet caſum nunc ſubnectere. Eſt † receptato-
1 rum peſſimum genus hominum, ſine quibus
2 latere nemo dici poteſt. Plato † dialogo 12. de legibus; pœna mortis plectendos eſſe his ſcribit; Si quis rem furto ſublatam receperit, in eadẽ culpa ſit, qua ille qui furatus eſt. Qui exulem, ſeu quemuis huiuſcemodi fugientem ſuſceperit, moriatur. Iure verò Cæſareo eadem pœna, qua ipſi latrones & banniti recepti, puniuntur. l. 1. ff. de recepta. & l. 1. C. de ijs qui latro. occulta. qui ſanè textus & ſi dicat pari pœna puniri, attamen ſubijcit, vel ſupplicio corporali, aut diſpendio facultatum, pro qualitate perſonæ, & iudicis æſtimatione, ſicque
3 † arbitrio iudicis, vt ibi clarè annotauit Bald. qui ob id dixit quòd vbi arbitrium datur iudici, ille poteſt etiam arbitrari pœnam mortis, qua de re ſuo loco diximus. Quare rectè ſenſerunt gloſſæ, & Bar. in l. 1. ff. de recept. dum dixerũt, receptatorem puniri quidem, ſed non ſimili pœna, ob illam dictionem perinde, & ſi aliter diſtinguat Salic. in dicta. l. 1. oppo. 2. C. de ijs qui latro. poſt gloſſ. in ibi. Hæc autẽ cõtrouerſia in omnibus ferè Italiæ locis ex ſtatutis diffinita videtur. Papiæ extat † ſtatu-
4 tũ in criminalibus, ſub rub. de pœna illius, qui tenuerit bannitum, quo eadem pœna indicitur receptatori, quæ ipſi bannito, ſic cõſtitutum eſt.

nouæ

5 nouæ conſtitutionis † Mediolanenſis dominij
rubr. de bannitis & eorum receptatoribus, c. 9. ſic
6 † Ferrariæ lib. 3. ſub rubr. Pœna recipientis re-
belles bannitos.
Declaratur tamen hic caſus, vt nõ habeat lo-
7 cum in † patre, qui filium receptauit, & è con
trà; nam tunc pœna ordinaria locum non ha-
bet, ſed arbitraria potius: vt probat. l. 2. ff. de
recept. dum pœnam hoc in caſu indetermina-
tam relinquit, & eo loci clarè annotauit Bart.
& clarius ante eum ibi Cynus. Bartolum ſecu-
tus eſt Alexan. conſil. 144. in fin. lib. 2. & pœnã
hanc eſſe hoc in caſu arbitrariã reſpõdit Cur-
tius ſen. conſil. 41. Super proceſſu, in fine. Ti-
raquell. de pœnis legum, cauſa 20. Claru lib. 5.
epitom. delicto. cap. 16. nume. 7. Roland. à Val
le conſil. 43. nume. 65. lib. 1. & ſi Craue. conſil.
309. nume. 3. videatur ſentire nullo modo pu-
niri, & hanc iuris communis diſpoſitionem ſe-
cutum eſt ſtatutum Papiæ iam relatum, vbi di-
ſtinctè, quòd ſi aliquis bannitus fuerit receptatus,
ſeu tenentio propinquus occaſione conſangui-
nitatis, minus puniatur arbitrio poteſtatis in
aure, quod etiam contrariatum fortius fuit
decreto Ducali, vt extat in ea ciuitate inter
8 antiqua illa † decreta, decretum 35. ſub rubr.
Quòd non procedatur contra quempiam de
ceptione bannitorum, & relata nouæ conſtitu
tione Mediolani tit. de bannitis §. vlt. quibus
decretis eſt, nõ poſſe procedi contra patrem,
& filium ſic receptantes, niſi arbitrio ipſius
Principis, quãmobrem iudicis poteſtas hoc in
caſu impeditur, principemque conſulere de-
bet: vt is iubeat eſſe procedendum, vel non.
hanc declarationem intelligo procedere, non
modò in filio legitimo, & naturali, verùm etiã
9 in ſolo † naturali tantùm. quod in ſpecie ſen-
ſit multis rationibus Tiraquellus dicto tracta.
de pœnis legum, dicta cauſa quinquageſima quod
ad relatam decreti interpretationem vtiliter mo-
dum eſt. Relatio tamen doctores hanc declara-
tionem veram eſſe intelligunt, niſi hic banni-
tus fuiſſet hoſtis patriæ & rebellis. ſic declara-
ri debet ſtatutum Ferrariæ lib. 3. ſub rubr. Pœ-
na recipiendis rebelles bannitos, quatenus ſta
tutum punit receptatores rebellium compre-
hendit etiam affines; quatenus verò punit re-
ceptatores aliorum bannitorum non compre-
hendit hos affines, & ita dicendum eſt, vt cum
iure communi conueniat, & ne alteri ſtatuto,
de quo infrà, ſit perſecutum.
10 Declaratur ſecundò, vt non habeat locũ † in
vxore, quæ virũ receptauit: nam & hoc in caſu
locus nõ eſt pœnæ ordinariæ, ſed potius iudi-
cis arbitrio puniatur. l. fed ſi omnes § primò
& Speculum tit. de dote poſt diuortium reſtit. & ſoro
maritus, & Alex. in addit. ad Bar. in l. 2. ff. de recept.
Feſinus, cum quidam numero de iure dubium
ſecutus eſt Craue d. conſ. 309. nu. 2. qui tamen
ſentit, nulla pœna puniri, ſed verius eſt quòd
licet non teneatur pœna ordinaria, non tamẽ
euitat pœnam arbitrariam, atque ita eſt iure cõ-
muni conuenit relatum decretum 35. & relata
conſtitutio Mediolani. Et hoc eſt annotandũ
11 ad declarationem † ſtatuti Ferrariæ, lib. 3. ſub
rub. de condemnatis malefactoribus capiendis
quo prohibitum eſt conſanguineis bannitos re-
ceptare; illud ſtatutum debet intelligi etiã de
vxore ob eandem rationem, cum amore coniu-
gali, non malo animo receptare dicatur.
Declaratur tertiò, vt nõ procedat in recepta-
12 re † fratrem & alios ſanguine coniunctos, &
affines; nã & hi ſolùm pœna arbitraria puniun
tur, ita probat d. l. 2. ff. de recept. & ibi Alex.
poſt Bartolum, latè Tiraquellus d. cauſa 20. nu
mero 1. 2. Sed dubium eſt an relatum decretum
Papiæ 35. comprehendat hunc caſum? & non
comprehendere videtur: nam in eo ſic legi-
tur: Quòd nõ in omnem caſum procedi non
poſſit contra patrem pro filio, nec è contra: nec
contra fratrem pro fratre communionem ha-
bentem in eadem habitatione, nec è contra:
nec contra vxorem pro marito, nec è contra.
quorum patris & filij, mariti & vxoris ac fra-
trum ſtatum nobis reſeruamus. hic decretum
ſolùm tres hos caſus complectitur atque ita cæ
teros excludere videtur. Accedit, quòd dũ ca-
ſum fratrũ ſibi Princeps reſeruat, tũc videtur
reſeruare, cum fratres in eadẽ domo commu-
nionem habent. Sentiens decretũ nõ prodeſſe
fratribus ſeparatim viuentibus. quod etiã con
ſtituit noua cõſtitutio Mediolani in d. titulo
de Bannitis & eorum receptatoribus. c. vltim.
quanto fortius ergo affinibus & cæteris remo
tioribus non proderit.
13 Declaratur quartò, vt nõ procedat in † ſoce
ro, recipiente generũ, vel è cõtra nam idem
hoc in caſu dicendũ eſt, quod in patre receptã-
te filium, quoniam generum affectionem lex con
14 ſiderat vt filij. Hinc videmus † priuile-
gia parentibus tributa eſſe etiã conceſſa ſoce-
ris. l. huius parentis. ff. ſolut. matrimon. & l. pe-
nultima. ff. de iure dot. Hinc diſpoſitio l. pa-
rentes. C. de teſtib. quæ parentes pro filio te-
ſtimonium ferre prohibet, locum etiam habet
in ſocero pro viris generò, vel nuru, vt cla-
rè annotauit gloſſ. in l. teſtis idoneus. ff. de teſtib.
& reſpondit Grammat. conſil. 45. numero 16.

Hine quoque ſcribit Iaſ. in l. ſi cōſtāte in prin. nu. 16. ſol. matri. poſt Bal. & Sal. in auth. ſi qua mulier. C. ad Velleia. quòd quemadmodū ex d. auth. ſi qua prohibetur mulier obligari pro marito, ita ēt prohiberi obligari pro eius ſocero, cùm eadem ſit vtriuſq; ratio. Ita etiā donatio, quę prohibetur inter virum, & vxorē, prohibetur & inter ſocerū, & nurum. Ruin. conſi. 69. num. 26. lib. 3. & quemadmodū pater tenetur alere filium, tenetur etiā alere nurum. Rui. conſ. 144. nume. 6. lib. 5. ita donatio prohibita inter patrem & filium, eſt etiā prohibita inter ſocerum & generum, vel nurū. l. ſi donatione vbi omnes. C. de colla. & in ſpecie Soc. ſen. cōſil. 57. lib. 1. & vt ſummatim dicam cū Soc. iun. conſil. 113. num. 17. lib. 3. appellatione patris venit ſocer. Hinc, quemadmodum pater ſine venia in ius vocari nō poteſt ita nec ſocer glo. & doct. in l. generaliter. C. de in ius voca. videtur tamen non nulli, preſertim Iaſ. in l. ſicut. ff. de re iud. conſtituere differentiam inter ſocerum nurum, & generum. ſed de hoc nūc non diſputo. cum iure communi cōueniat illa cōſtitutio Mediolanenſis de bannitis, & receptatoribus §. vlt. dum expreſsè hunc caſum cum iam relatis excipit, atque ita ob paritatem, immo maioritatem rationis eſt interpretandum relatum ſtatutum Ferrarię.

Declaratur quintò vt non procedat in eo,
15 qui ignoranter † receptauerit: ita Bar. in l. omnes. C. de agr. & cenſ. lib. 11. Decius cōſ 62. in fi. & probat l. 1. C. de ijs qui latro. occul. & ibi Cynus ſcribit hanc ſciētiam plenam eſſe debere Baldus verò diſtinguit, vt mox referam. Eſt quòd aduertatur, quia Cynus fingit caſū, cùm quis bānitus domū ignorāte domino, vt quia fortè abeſt, ingreditur. Baldus verò loquitur eo caſu, quando quis ſcienter aliquem receptat, ignorans tamē illum eſſe bannitum in caſu cyni ego abſolutè cū eo ſentio, illum dominum domus nulla pœne eſſe puniendum, cum verè nō deliquerit. In caſu verò Baldi cum eo ſic diſtinguo. Aut hic receptator ſolam ſciētiam habebat per famam & rumorem, hūc eſſe bannitum, & tūc non punitur pœna corporali, ſed alia mitiori iudicis arbitrio. Aut plenam habebat ſcientiam, tūc pūnitur pœna ordinaria. Si verò penitus ignorauit, abſoluitur. Quibus infertur declaratio ad relata ſtatuta, decreta, & cōſtitutiones, quę receptatorem ſciēter receptantē puniunt, intelligi enim debent, cū plena eſt ſcientia, aliàs ſi erit ſcientia per ſolam famam & alijs modis minus perfectis ſolum arbitrio iudicis punitur.

16 Declaratur ſextò vt locum † non habeat in eo, qui coactè receptauit; nec enim is pœnam meretur. ita Baldus in l. in delictis. ff. de noxa. Soci. ſen. conſil. 262. col. vlt. verſic. præterea & tertio lib. 2. Craue. cōſi. 309. nu. 5. Rold. à Valle dicto conſil. 45. num. 70. lib. 1. quæ declaratio quotidiana eſt in illis regionibus, vbi magna eſt bannitorum, & latronum copia, vt annis his elapſis vidimus in Mediolanenſi dominio, atque ita relatæ conſtitutiones & decreta declari poſſunt.

17 Declaratur ſeptimò nō procedere in † caupone, qui publicū hoſpitiū habet: nam is impunè videtur poſſe bannitis alimenta, ſoluta ei mercede dare: ita ſenſit Bar. in l. 1. C. de colle. illicit. lib. 11. & in d. l. omnes, la ſecondá, nume. 5. C. de agr. & cenſ. lib. 11. Alexan. in additio. ad Bart. in l. 1. de recepta. & Riminal. in additio. ad Sali. in l. 1. C. de ijs qui latro. occulta. quod tamen ego intelligo, quando verè ignorat, illū eſſe bannitū. ita ſentit Bartolus in d. l. omnes, & clarius Boſſius tract. cauſarum criminalium in titulo de rapinis, nume. 34. qui ob id ſenſit, non eſſe differentiam inter caupones, & alios. cogitandum tamen erit, quia magna eſt Alexādri, & Riminaldi auctoritas.

18 Declaratur octauò vt locum nō habeat † pœna receptatorum ordinaria in receptatoribus abigeorum: quoniam illi puniuntur pœna relegationis per decenniū, quę pœna hodie erit
19 † arbitraria, poſteaquàm relegationis pœna in vſu eſſe deſijt, vt iam admonui, & hunc eſſe caſum ſpecialem ſenſit glo. d. l. 1. & ibi Bart. ff. de recepta.

SVMMARIVM.

1. *Opem delinquenti ferens quando puniatur.*
2. *Opem ferre quibus temporibus dicatur.*
3. *Opem ferentem ante perpetratum delictum puniri eadem pœna, qua ipſemet delinquens punitur.*
4. *Auxilium dans delicto quādo minori pœna quàm delinquens puniatur.*
5. *Iudicis arbitrio puniendus remotum auxilium delicto dans.*
6. *Opem ignoranter delinquenti ferens, non punitur.*
7. *Auxilium delinquenti in ipſo actu præſtans quomodò puniatur.*
8. *Conſtitutio Mediolani ſub rubr. de pœnis, ſi quis verò auxilium, declaratur.*
9. *Iudicis arbitrio punitur, qui in ipſo actu delinquendi remotum auxilium præſtitit.*
10. *Iudicis arbitrio puniri, qui auxilium præſtit delicto deinde non perpetrato.*

11 *Conſtitutio Mediolani ſub rubr. de pœnis. c. dantes ad prœmiſſa, declaratur.*

12 *Statutum Ferrariæ lib. 3. ſub rubric. Pœna ruſtici per vim, in fine, declaratur.*

13 *Auxiliator non punitur, ſi non conſtat verè de delicto principalis.*

14 *Auxiliator eodem proceſſu, quo principalis condemnari poteſt.*

15 *Opem ferens non punitur, ſi principalis pœna dignus non eſt.*

16 *Opem ignoranter ferens in ipſo delicto, non punitur.*

17 *Opem ferens non punitur pœna aucta in principale ob ipſius principalis qualitatem.*

18 *Pœna imminuta in principali ob eius qualitatem, non minui in opem dante.*

19 *Opem ferens diverſa pœna à principali punitur ita lege diſponente.*

20 *Opem ferens non punitur, ſi probat ſe nihil in ipſo actu egiſſe.*

21 *Opem ferens poſt delictum punitur.*

22 *Iudicis arbitrio punitur, qui auxilium dedit poſt delictum.*

23 *Opem ferens poſt delictum ordinaria pœna punitur ob præcedentem tractatum de ope præſtanda.*

24 *Aſſocians delinquentem poſt delictum quomodò puniatur.*

25 *Conſtitutio Mediolani ſub rubric. de pœnis, cap. receptantes, declaratur.*

CASVS CCCXLIX.

DE POENIS EORVM, QVI opem delinquentibus tulerunt, diligens & copioſa explanatio.

DICAMVS nunc de pœnis eorum, qui
1 † opem ac auxilium delinquentibus præſtiterunt. nam & inter hos receptatores aliquando connumerari ſolent, vt infrà ſuo loco dicemus. auxilium itaq; delinquenti tribus temporibus præſtari ſolet.
2 primò ante † delictum perpetratum, ſecundò in ipſo actu perpetrandi delictum, tertiò poſt delictum commiſſum. quæ tempora ita ab omnibus diſtinguuntur, vt multos recenſet Blancus in practica criminali, in verbo Poſtquam vidimus, nume. 1. qui exempla aut ubi cuiuſq; temporis recenſuit. Primo itaque caſu ac tem
3 pore recepta magis opinio videtur, hunc † auxilium & opem ferentem eadem pœna eſſe puniendum, qua & is, qui ſe ipſum delictum cómiſit. ita Cynus, Bald. & Angel. in l. 1. C. de Nili agger. non rumpe. Bald. in l. non ideo minus. C. de accuſ. Angel. in tract. maleficio. in verbo Andream. num. 5. Marſil. in l. ſi in rixa, nu. 29. ff. ad l. Cornel. de ſicar. Boſsius tract. cauſarum criminalium, titulo de homicidio, nu. 33. Boer. q. 167. ex tex. l. nihil ff. ad l. Cornel. de ſicar. dum clarè ait; nihil intereſt, vtrū occidat quis, an cauſam mortis præbeat. l. Prætor ait, ſecunda. §. ſi cùm ſeruū. ff. vi bono. rapto. l. ſi ſciente. ff. ad l. Pompe. de parricid. l. is cuius ope. de adulter. l. 1. §. incidit, ad Turpil. §. interdum. inſt. de oblig. ex delict. Blancus ta-
4 men loco iam citato, nume. 5. ſcribit, † auxilium hoc dantem minori pœna puniri. idem docuit Mantua in cap. 1. num. 38. de off. deleg. Iulius Clarus lib. 5. ſent. iuris. §. 6. q. 90. verſ. aut verò.

Declaratur primò, vt nō procedat hæc pœ-
5 na † quando auxilium nō fuit proximum, ſed potius remotum, vt quia ſolùm arma præſtitit. nam tunc ſolùm pœna extraordinaria iudicis arbitrio punitur. ita clarè docuit Bald. in d. l. 1. C. de Nili agger. nō rumpe. quod latius infrà comprobabimus.

6 Declaratur ſecundò, vt non procedat hæc † pœna, quando ignoráter auxilium hoc fuit præſtitum, vt cùm ignoranter quis aliquē aſſociauit ad perpetrandum delictum. nam tunc nullo modo punitur. ita Barba. conſil. 51. col. 2. lib. 3. & ante eum Bal. in l. quicunque. nu. 14. C. de ſer. fug. & Marſil. in praxi criminali. §. conſtante. nu. 55. & d. l. ſi in rixa. nu. 25. Petr. Follerius in pract. criminali, in verbo Capiat informationem. nu. 61. Anch. conſi. 216. in fin. immo in dubio non præſumitur, q̄ commodans arma & his ſimilia, commodauerit eo animo, vt delicto opē ferret, ita Bal. in l. quicunque, col. pen. C. de ſeruis fug. & Mantua d. c. 1. nume. 38. de off. deleg. quemadmodum nec præſumitur, q̄ quis ſciēter aſſociatus ſit delinquentem ad delinquēdum, ſed præſumitur caſu & fortuitò affuiſſe. ita Angel. de maleficijs, in verbo Aſtitit. col. vlt. Feli. cap. ſicut dignū, nu. de homicid. Boſsius tract. cauſarum criminalium, titulo de homicidio. nu. 21. 25. qui exēplum adferunt, cùm quis alicui equos & arma commodauit, quia ſecum ire velle dixerat, & deinde ad delictum perpetrandum iuit. Se-
cundus eſt caſus cum in ipſo actu delinquēdi
7 auxilium præſtatur. hoc etiam in caſu magis recepta opinio eſt, hunc eadem pœna ordinaria teneri, qua & ipſe principalis. ita relati ferè omnes interpretes, præſertim ex recentioribus Boeri. dict. quæſt. 167. nume. 3. Pla-

card. cap. 16. nu. 2. qui alios recenſent, vt Feli. in c. ſicut dignum, de homicid. Marſil. in praxi criminali. §. conſtante, num. 56. & conſi. 24. nume. 13. Blancus in pract. criminali. in verbo poſtquam vidimus, nu. 4. quorum ſententia ſatis probatur in l. vtrum. ff. de parricid. in l. 1. ff. de crimin. pecul & in l. vnica. C. de raptu

8 virginum. Clamen. 1. de pœn. & alibi. † Conſtitutio tamen dominij Mediolanenſis, rubr. de pœnis, c. ſi quis verò auxilium in rixa, mitius punit arbitrio iudicis pro qualitate facti: & mirum videatur, quòd mitius puniant illæ conſtitutiones hoc auxilium quàm aliæ faciant.

9 Declaratur primò, vt pœna hæc † ordinaria locum non habeat, cùm auxilium non fuit proximum, ſed remotum, tunc mitiori pœna, hoc eſt, iudicis arbitrio punietur: ita omnes in cap. 1. ibi Abbas num. 7. Feli. nume. 12. Decius nume. 13 & Mantua nu. 40. de off. deleg. Feli. cap. ſicut dignum, nu. 2. de homic. Socin. ſen. conſi. 188. lib. 2. Marſil. in l. ſi in rixa, num. 34. ff. ad l. Cornel. de ſicar. idē in praxi crim. §. conſtante. num. 50. & ſing. 15. Pariſ. conſil. 152. num. 37. conſi. 154. nu. 19. 20. & conſil. 166. nu. 22. lib. 4. Boer. d. q. 167. num. 3 Didacus in clem. 1. parte 2. §. 2. num. 2. de homicid. vbi plures citat præſertim Carer. in pract. criminali. §. homicidium. nume. 69. Sic etiam Pollerius in pract. crimi. in verbo Capiat informationē. num. 57. ita etiam intelligo Boſſium tract. cauſarum criminalium, titulo de homicidio, nu. 33. qui ſubobſcurè loquitur. clarius hoc tradit Placa d. cap. 16. nu. 2. 4. & ſuprà attigi. idē eſſe quando ante delictum perpetratum, auxilium remotum præſtatur. quocircà, cùm cōtra hūc auxiliatorem inquiſitio formatur, apponi ſolet, quod auxilium fuit præſtitum, vt facilius delictum committeretur. ita praxim docuit Bart. in l. qui ſeruo. ff. de furt. & eum eſt ſecutus Marſil. in d. §. conſtante. num. 51. & Felin. d. c. ſicut dignum. nu. 2. in fine. ſic etiam dicitur,

10 quando † auxilium nudum præſtatur, vt quia is nihil ferè agit. ita Salic. l. 1. C. de rapt. virg. quem ſecutus eſt Marſil. d. conſil. 24. nu. 19. & ſing. 15. ſtatuta. qui ſic inquit eſſe declaranda ſtatuta, quæ opem ferentes eadem pœna puniūt, qua principales, vt in dominio † Medio-

11 lani ex nouis conſtitutionibus in titu. de pœnis. §. dantes ad præmiſſa. & §. quicunq; ſciēs.

12 & † Farsariæ, lib. 3. ſub rubr. Pœna ruſtici per vim, in fin.

13 Declaratur ſecundò, vt non procedat, † quā nō cōſtat plenè & verè de delicto principalis. nec enim ſufficeret, quòd principalis eſſet per contumaciam condemnatus. ita poſt Bar. in l. is qui rem. §. tu Titium. in fin. ff. de furtis, ſcribunt Felin. in d. c. ſicut dignum. nume. 3. de homicid. Marſil. d. §. conſtante. nume. 55. Mantua d. cap. 1. nu. 43. de off. deleg. & Iulius Clarus lib. 5. ſent. iuris. §. fi. q. 90. ſcias etiam, quod nec ſola ipſa confeſſio delinquentis, nec ſententia contra eum lata nocet huic, qui auxilium præſtitiſſe dicitur, ita Felin. & Marſil. locis iam ci-

14 tatis. quare † proceſſus agitandus eſt tam contra auxiliatorem, quàm contra principalem. ita Bar. d. §. tu Titium. Boſſius tract. cauſarū crim. in titulo de delicto. nu. 36. qui nume. 38. poſt Bal. & Alex. dixit, teſtimonium nihil nocere mandanti, niſi de eo expreſſè deponat.

15 Declaratur tertiò, vt non procedat † quando ipſe principalis non eſt puniendus. nam ſi ſes principalis à pœna immunis eſt, tantò fortius & qui opem præſtitit. ita poſt Ancha. conſil. 217. reſpondit Marſil. conſil. 24 nu. 23. Neuiz. lib. 1. ſyluæ nup. nu. 10. Pariſ. conſil. 154 nu. 21. vbi conſuluit in eo, qui auxilium præſtitit marito occidenti vxorem, quod ſi maritus non teneatur aliqua pœna, minus ipſe auxiliator; atque ita relatæ conſtitutiones Mediolani declarari poſſunt. & alia exempla attulimus ſuprà lib. 1. q. 80. in fine.

16 Declaratur quartò, vt nō habeat locū † pœna hæc in eo, qui ignoranter opem præſtitit: quemadmodum & in caſu præcedenti attigimus. exemplum in caſu noſtro poteſt adferri: ſi quis opem ferret illi, qui furtò rem alicuius ſubtraherat, quā is fur ſuam eſſe diceret. nam tunc opem ferens cùm ignoret illud eſſe delictum, iure excuſari debet: ita in ſpecie noſtra glo. in l. culpa caret, de reg. iur. Bar. in l. ſi in rixa. ff. ad l. Cornel. de ſicar. Bal. ī l. raptores num. 15 C. de epiſc. & cler. latè Placa d. lib. 1. epito. delict. c. 16. nu. 3. Grammat. deciſ. 25. nu. 4. Blancus in pract. crim. in verbo Defenſores pro imputatu de auxilio. ſic præſentatæ conſtitutiones Mediolani interpretari poſſunt.

17 Declaratur quintò, vt nō procedat, † quando poſt opem præſtitam principalis ob aliquā extrinſecam qualitatem grauius eſſet puniendus: nam tunc, & ſi qualitas illa augeat pœnā in principali, non tamen auget in auxiliatore. ita poſt Bartolum in l. liberti qui § poſthumus. in fi. ff. de alim. & cib. leg. ſcribūt Feli. in d. cap. ſicut dignum. n. 13. de homicid. Marſil. d. praxi criminali. §. conſtante. num. 53. verſ. 3. limitat. qui exemplum adferunt, cùm pœna augetur principali ex ſua negatione: idē Bar. in l. ſi qui opem. ff. de furtis. plures citat Placa

in d.

In d.cap.15.nu.21.lib.1.epito.delict. ita etiam
18 & contra † quando ob aliquam qualitatẽ pœna in principali minuitur, nõ minuitur in præſtante opem. ita Bar.d.l.qui furti.§.item placuit ff.de furtis. alios refert Decius in l. conſilij. nume.16.de regul.iur.& in cap.1.nu.10. verſi.8.fallit.de off.deleg. Sed videndus eſt Baldus in l.non ideo minus.nume.11.C.de accuſ. qui alia declaratione vtitur. & infert ad declarationem ſtatuti, quo plebeius grauius ipſo nobili puniretur. quòd infra declarabo.
19 Declaratur ſextò, vt non procedat, quando lex clarè diuerſam pœnam opem feranti indiceret. tunc illi ſtandum eſt. Marſil.d.§. cõſtante.num.55.verſ.7.& vlt.post Falin.d.cap.ſicut dignum.nu.4.in fin.ex l.1.C.de raptu virg.ex l.1.C.de nili agger.non rumpen.
20 Declaratur ſeptimò non procedere † quando is auxiliator probarat, ſe in actu delicti nihil egiſſe, & ipſum delinquentem ſatis per ſe potuiſſe illud delictum committere. ita Iaſ.conſil.137. lib.1.& Blancus loco prçcitato.
21 Tertius eſt caſus, cùm auxilium fuit prçſtitũ poſt perpetratum delictum. vt quia delinquenté texit, cuſtodit, hoc in caſu regulariter in-
22 dicitur pœna extraordinaria iudicis arbitrio. ita tradunt omnes in l.1.C.de ijs qui latro.occulta. clarè in ſpecie Cur.ſen.conſi.41. Super proceſſu.in fi. Boer.q.167.nume.4.in fi. Mantua in c.1.nu 44.de off.deleg. Placa d.lib.1.epito.delicto.cap.16.nu.5.ex tex.l.congruit.ff.de off.Prçſid.in l.1.& 2.ff.de recepta.& l.1.C.de ijs qui latro.occulta. Conſtitutio Mediolanenſis ſub rubr.de pœnis.cap.Receptantes autem.pœnam pecuniariam hoc in caſu indicit: & ſcriptum reliquit Angelus Boſſius tract.criminalium, titulo de homicidio, nu.34.ita obſeruari in ampliſsimo Senatu Mediolanenſi, qui vel pœnam exilij, vel pecuniariam indicit.
Declaratur primò, vt non habeat locũ cum
23 iã prçceſsit † aliquis tractatus de auxilio poſtmodum præſtando. vt putà, actum erat inter hos, vt hic delinquens delictum perpetraret, quia eo perpetrato illi auxilium prçſtabit. tũc enim hic opem ferens eadem pœna punitur. ita docuit Bar.in l.in furti.§.ope.nu.6.ff de furtis. Angel.tract.malef.in verbo Andream.nume.8.Paris.conſi.164 nume.13.lib.4. Mantua d.cap.1.num.45.de offi. deleg. Iulius Clarus lib.5.ſent.iuris.§.fin.q.90. verſi aut verò. Placa d.cap.16.nume.5.in fin.qui & hanc de-
24 clarationem exemplificat etiã in eo, qui † aſſociauit poſt delictum commiſſum. quod verum non puto, & aliter ſenſit Boer.d.q.167.nu.4.& Bar.in l.in furti.§.ope.nume.3.4.ff.de furtis.& in l.ſi quis in graui.§.ſi quiſquam.ff.ad S.C.Sylla. Bal.l.non ideo minus, num.27.C.de accuſa. qui, inquit, teneri, vt receptator. Chaſſ.conſi.58.nume.11. & hçc declaratio in exemplo priore loco relato eſt egregia ad in-
25 terpretationem relatç † conſtitutionis Mediolani rubric.de pœnis, c.receptantes, quæ cum mitius puniat hunc ita opem prçſtantem poſt delictum, quàm illum, qui ante prçſtitit, intelligitur, modò non prçceſſerit tractatus ante commiſſum delictum de prçſtando auxilium poſt illud perpetratum, quia tunc puniri fortè debet priori pœna ex iam datis.

SVMMARIVM.

1 *Opem tuliſſe an dicatur, qui armatus aſtitit.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui, quando aſſiſtens armatus opem tuliſſe dicatur.*
3 *Opem non tuliſſe aſſiſtens dicitur rùm caſu ibi interfuit.*

CASVS CCCL.

OPEM QVANDO ARMAtus aſsiſtens tuliſſe dicatur.

SOLET etiam dubitari in hac tractatione de eo, qui opem tulit, an † opem is
1 attuliſſe dicatur, qui armatus tantùm aſsiſtit, & ſi nihil egit, & qua pœna is ob ſolam aſsiſtentiam puniendus ſit. Marſil. in l. quçſtionis modum, nume.56. de quçſtio. poſt Baldum & Angelum Aret. quos citat, cẽſuit,
2 eſſe in † iudicis arbitrio quomodò ac quando aſsiſtens opem delinquenti afferre dicatur. Iudex autem regulariter iudicabit, ex ſola aſſiſtentia opem allatam fuiſſe. ita ſenſit Bal. in l.non ideo minus.nume.30.C.de accuſ. Marſil.in praxi crimi.§.conſtante.nu 56.qui ſubiecit, tunc per aſsiſtentiam opem ferri, quando is aſsiſtens eſt armatus, & ille aggreſſus timidior redditur. idem decidit Gramma. deciſ.25.nu.3. Iulius Clarus lib.5.ſent.iuris.§.fi.q.90.verſi.quçro nunquid. cõſuluit Paris conſi.164.nu.11.lib 4.qui verùm hoc eſſe intelligit,
3 quando doloſè & ſcienter ita armatus aſsiſtit; ſecus ſi caſu & incidenter. & ibidem num.14. ſubijcit, præſumptionem eſſe quòd caſualiter & incidenter is adſtiterit. & probari debet aliquis actus quò is timidior factus fuit. hic autẽ aſsiſtens ea pœna ſolet puniri, qua & opem præſtans.

præſtans. ita in ſpecie Ant. Corſet. ſuo ſing. in verbo Auxilium. poſt Inno. in cap. continentia, de clerico percuſſ.

SVMMARIVM.

1 *Conſcius criminis quando puniatur.*
2 *Conſilium tunc obligat ad pœnam cùm actus principalis in delictum punibile ſonat.*
3 *Conſilium ſpoliatori præbens, non punitur.*
4 *Statutum Papiæ 31. in criminalibus, ſub rubr. de pœna eius, qui violentiam alicui fecerit in eius poſſeſſione, declaratur.*
5 *Conſilium, quod ad bonum & ad malum eſſe poteſt, non punitur.*
6 *Conſilium ad delictum vt puniatur, delictum præcedere debet.*
7 *Conſtitutio noua Mediolani ſub rub. de pœnis, cap. Latrones, declaratur.*
8 *Conſilium malum non punitur, ſi re integra reuocatum fuerit.*
9 *Conſilium ad delictum non punitur, ſi delictum ſecutum non eſt.*
10 *Conſtitutio noua Mediolani ſub rub de pœnis. cap. latrones, verſi. dantes, declaratur.*
11 *Statutum Ferrariæ lib. 3. ſub rubri Pœna per vim cognoſcentis, declaratur.*
12 *Conſultor delicti tunc punitur, cùm punitur ipſe principalis.*
13 *Mandatario delinquente abſoluto, cenſeri abſolutum & mandantem.*
14 *Conciliatio opinionum Bar. Decij, Molinæi, & aliorum.*
15 *Bar. l. adulter. § eo tempore, ff. de adulte. declaratur.*
16 *Conſtitutio Mediolani ſub rubr de pœnis. cap. dantes, declaratur.*
17 *Conſultor delicti eadem pœna punitur, qua principalis, ſi is principalis ob conſilium deliquit.*
18 *Conſilium præbens ad delictum, tenetur etiam ad intereſſe partis.*
19 *Statutum pœnam indicens facienti, non comprehendit conſilium præbentem.*
20 *Conſilium præſtans, vel opem ferens delinquenti, ob diuerſam cum eo qualitatem, eadem pœna, qua ille non punitur.*
21 *Conſultori vbi pœna ſpecialis eſt indicta, illa ſeruatur.*
22 *Iudicis arbitrio punitur conſultor, qui conſilium dedit aliàs facturo.*
23 *Conſtitutio Mediolani ſub rubri. de pœnis, c. Latrones, & c. homicida declaratur.*
24 *Conſulens in atrocioribus aliàs facturo, iudicis arbitrio punitur.*
25 *Baldus in l. 1. nume. 6. C. de ſer. fug. declaratur.*
26 *Marſilij, Berrij, ac aliorum quorundam doctrina declarata.*
27 *Conſultor delicti vt principalis punitur ſi eius nomine delictum perpetratum fuit.*
28 *Conſilium malum cõſultori peſſimum, prouerbium Romæ decantatum.*

CASVS CCCLI.

CONSILIVM MALVM DELINquenti præbens, quæ pœna puniatur, diligenter aperitur.

RELATIS caſibus hic rectè connectitur, quo quæritur, quæ pœna plectendus ſit is, † qui ad delictũ perpetrandum conſilium præbuit. Quo iure 1
priuſquam vlterius progrediar, dico, quòd ad hoc, vt pro ſuo conſilio quis puniri poſsit, plura concurrere deberent. Primò, quòd præſtitum ſit ſuper eo actu † conſilium, quod à iure 2
dignum pœna ſit iudicatum. exempli gratia, ſi quis in interdicto vnde ui † conſilium præ- 3
ſtaret, conſulendo ſpoliatori vt poſſeſsionem alterius occuperet: quoniam conſilium hoc à iure pœnæ dignum iudicatum non eſt. is ita conſulens non meretur pœnam. ita Inno. in cap. querela, de electio. Bal. in l. 1. nu. 6. C. de ſeruit. & aque. Angel. in l. is qui opem. propè finem. ff. de furtis. Iaſ. l. 1. nu. 38. C. de ſer. fug. Abbas in c. ſicut dignum. num. 7. & ibi Felin. nume. 13. de homicid. Roma. ſing. 761. In contractibus. qui tamen retulit, nonnullos contrarium determinaſſe. Innocentium etiam ſecutus eſt Decius in l. conſilij nume. 7. de regul. iuris. & ibi Cagnol. nume. 9. idem Decius in cap. 1. num. 10. verſi. quinta concluſio. vbi apoſtillantes. & Mentua nu. 36. de off deleg. quæ doctrinæ eſt notabilis ad interpretationẽ † ſta- 4
tuti Papiæ 31. in criminalibus, ſub rub. De pœna illius, qui violentiam fecerit alicui in eius poſſeſsione. quo puniuntur nõ modò qui violentiã faciunt, ſed & qui fieri faciunt. & ſi ergo conſultor ſic deiectionem ſuadens facere videatur, non tamen tenetur ex relata doctrine. eſt ergo (vt in viam reuerter) neceſſe ꝙ conſilium ſit punibile.

Requiritur ſecundò, ꝙ † conſilium ſit ad 5
malum: quo circa cùm conſilium in ſe dubitationem habet, quia & ad bonum & ad malũ trahi poteſt, ad bonum potius datum fuiſſe interpretandum eſt. ita Bal. in l. 1. num. 13. C. de ſer. fug. & ibi Iaſ. nu. 24. Felin. in cap. 1. nu. 6. & ibi

& ibi Decius nu.9.verſ.ſecunda concluſio,de
off deleg.& Mantua.nu.35. idem Deci.in d.l.
cōſilij.nu.12.de reg.iur. Alcia.tract.præſump.
reg.3.præſump.1.niſi enim conſtaret prius cō
ſilium fuiſſe ad malum ſumpta interpretatio-
ne eſſe ad bonum, ſequeretur non eſſe punibi
le. d.l. conſilij.de reg.iur. & c. nullus, de re-
gul.iur.in 6.

6 Requiritur tertiò,quòd † conſilium præ-
cedet delictum. nam ſi ſecuto delicto daret
conſilium illud certè eſt fruſtratorium, nec
enim ſuaſus delinquens eo conſilio ad delictū
perpetrendum proceſsit. ita Bal. in l. ob hæc
verba.ff.de ijs qui nota.infam. & in l.1.nu.13.
C.de ſer.fug. & ibi Iaſ.num.23.Deci.in d.c.1.
nume.9.verſi.tertiò limitatur.de off.deleg. &
in d.l.conſilij.nu.11.de reg.iuris.quod memo
riæ commendandum eſt ad interpretationem
7 nouæ † conſtitutionis Mediolani ſub rubric.
De pœnis.cap.latrones.verſ.dātes. & in §.ho
micida. verſ. pari modo. nam ex illis punitur
is,qui conſilium præbuit latronibus & homi-
cidis,intelligitur, quando conſilium præceſ-
ſit delictum,non ſi ſecutum eſt.

8 Requiritur quartò quòd is † conſultor in
eo ſuo animi propoſito & cōſilio perſeueret,
ſecus,ſi antequem delictum perpetretur,con-
ſilium reuocet. ita Inno.in cap. ad audientiā,
de homici.& ibi Felin. Bar.in l.non ſolum.§.
mandato nume.21.de iniurijs. Alex.conſ.65.
nu.7.lib.4. Feli.in cap.1. & ibi Decius nu.10.
verſi decimò conſulens.de off. deleg. Boſsius
tract cauſarum criminalium, tit. De mandato
ad homicidium. nu.59. quod intelligit Ang.
Aret.in tract maleficio,in verbo mādatorem,
in fin. & Sali.in l.1.col.6. verſ.quæro quartò.
C.de raptu virg. quando reuocens contrariū
efficaciter ſuaſit,vt verè credat illum non ſe-
cuturum. nec enim ſufficit ſimplex reuocatio,
quemadmodum in mandato. quorum diffe-
rentiæ rationē rectè perpendit Sali.loco præ-
citato Feli.in cap.ſicut dignum.nu.14.de ho-
micid. qui inquit debere notum facere illi,
qui erat offendendus.

Requiritur quintò quòd ob præſtitum
9 † conſilium,ſecutum deinde ſit delictum. ita
Card.in clem.1.in prin.q.12. de pœnis. quem
ſunt ſecuti Decius in d l.conſilij.nume.10. de
reg.iur.& in cap.1.nu.10.de off.deleg. Boer.
q 262 nume. 1. quorum doctrina egregiè eſt
10 pro interpretatione præcitatæ nouæ † conſti
tutionis Mediolani d.rubri. De pœnis.in illo
verſi.dantes. nam,dum ibi punitur conſilium
latrocinio præbēs, intelligitur effectu ſecuto.

Eſt etiam pulchrior interpretatio ad d.§. ho-
micida. in verſ. pari modo, quo ſic legitur.
pari modo intelligetur quicunque huiuſce-
modi penſato maleficio auxiliū dederit, con-
ſiliumvè,quamuis etiam is manus ad opus nō
extendat. hic intelligi etiam debet de cōſilio,
ſecuto tamen homicidio. nec faciunt difficul
tatem illa verba, quamuis etiam is manus ad
opus non extendat. quoniam illa referunt ur
ad eum,qui auxilium dedit,non autem ad cō-
ſultorem,qui ſi manus & ipſe extenderet, nō
conſultor,ſed auxiliator diceretur. Præterea
nos loquimur de ipſo principali, cui datū eſt
conſilium,qui,niſi conſilium ſequatur, nō ob
ligat conſultorem. at is verſ.loquitur de ipſo
met conſultore,qui (vt dixi) ſi vlterius pro-
grederetur conſultor non eſſet, ſed auxilium
11 præbens. Sic etiam declaratur ſtatutum † Fer
rariæ lib.3.Pœna per vim cognoſcentis vel ra
pientis, & ſtatutum ſequens.

Requiritur ſextò ac vltimò, quòd is princi
12 palis delinquens ſit pro † eo ſecuto delicto cō
demnatus: quoniam ſi contingeret abſolui,
nec is conſultor aliqua pœna teneretur. ita
poſt Inno.in cap.ſicut dignum. de homicid.
ſcribit Decius in d.l.conſilij.nume.13.de reg.
iuris. & in d.cap.1.nume.10.verſ.nonò conſu
lens.de off.deleg.Marſil.in l.1.in fi.de quæſt.
contra hoc requiſitum ſenſit Carolus Moli-
næus in annota.ad Decium in d.cap 1.de off.
deleg ea ratione,& ſimili,quia videmus quòd
13 abſolutoria lata pro † mandatario, non libe-
rat mandantem; quemadmodum docuit Bar.
in l.adulter.§.eo tempore.ff.de adulter. quē
alij ſunt ſecuti,quos infrà in caſu ſequenti re
feram: ergo idem in eo,qui conſiliū præbuit
14 dicendum eſt Sed verè † conciliari horū in-
terpretum opiniones poſſunt, Aut abſoluto-
ria eſt lata ſuper facto, pronuntiando pro rei
veritate comperta,illum cui datum fuit conſi
lium,nō deliquiſſe; & tunc dubio procul nec
is conſultor tenetur, quoniam verè apparet
ſuum conſilium fruſtratoriū fuiſſe. & hoc ca-
ſu procedat Decij & aliorum ſententia. Aut
fuit pronuntiatum ſuper facto, re tamen vera
non cōperta,vel per corruptos iudices, & tūc
conſultor non liberaretur; quoniam veris cō
pertis probationibus, vel æquioribus iudici-
bus condemnari poteſt,ex d. l. adulter. §. eo
tempore,de adult. & hoc caſu procedat Caro
li Molinæi opinio. diſtinctione etiam vti de-
bemus,cùm delinquēs abſoluitur in iure. Aut
enim abſoluitur,quia eſt pronuntiatum,benè
& iuridicè geſſiſſe, & tunc liberatur etiā con-
ſultor

ſultor. ita procedat Decii ſententie. Aut ebſol
uitnr principalis ſolùm à pœne, vt quia ob
ſuæ perſonæ qualitetem puniri non meretur,
ſed non pronuntiatur, illnm bene egiſſe; tunc
non liberetur conſultor. ita procedet Moli-
næi opinio. Exemplum hac in re aptũ edfert
15 † Bar. d. §. eo tempore, ſi furioſus ex conſilio
alicuius delinquit, à pœna quidem liberetur
conſultor; ſed nó decleratur enm bene egiſſe.
cùm ergo delictum ſit perpetratum, punitur
cõſultor, etiam ſi liberetur ipſe furioſns. Sunt
hæc requiſita multùm annotanda ed interpre
16 tationem † nouerum conſtitutionum Medio
lani in rubric. De pœnis. cep. Dantes ad præ-
miſſa. qnibus punitur dans cõſilium feruis, vt
dñm, vel cum eo habitantes occidant, teneri
eedem pœne. ſic & ed §. pari modo. eo. titu.
cùm itaque hęc concurrunt, conſultor pœna
dignus eſt.

Dubiterl nunc cõtingit, qua pœna punien
dns ſit; en ille, qne plectenus venit principa-
lis? hic dno caſns diſtinguendi ſunt; quorum
17 primus eſt, † quendo is qui delictum perpetra
uit, non eret eliàs perpetreturus, niſi edfuiſſet
conſilium huius mali conſultoris, tunc is con
ſultor eedem pœna, que principalis delinquẽs
puniendus eſt ita Baldus & Alber. in l. ob hęc
verbe. ff. de ijs qui nota. infam. idem Bal. in l.
dsta opere. nu. 52. C. de ijs qui accuſ. non poſſ.
& in l. 1. num. 6. C. de ſer. fug. & ibi Iaſ. nn. 19.
cómunem teſtatur Decius in l. conſilij. nn. 4.
& ibi Cagnol. nu. 6. de reg. iuris. idem Deci.
in cep. 1. nu. 9. de off. delege. qui elios plures
recenſet. eddo Ang. conſ. 22. Cornenm conſ.
58. lib. 4. & Cæpollem conſil. 65. & verè proba
tur in cap. ſicut dignum, de homicid. vbi Feli.
Didacus clem. 1. parte 2. §. 2. num. 1. de homic.

18 Extenditur, vt locum † etiem hebeat, non
modò quò ed pœnam, verùm etiem quò ad in
tereſſe partis læſæ. nam ſi alicuius conſilio res
furto ſubtracta fuit, vel datum damnum, tene
tur is conſultor æquè ac is, qui ſurripuit, vel
demnum dedit ad reſtitutionem rei, vel refe-
ctionem damni. ita in ſpecie noſtre ſcribit Di
dacns in cep. peccatum, per. 2. §. 12. num. 1. de
reg. iur. in 6. qni quàmplures Theologorum
autoritates retulit. quas etiem recenſet Plsce
lib. 1. epito. delict. cap. 17. nume. 19. tacito Di-
daci nomine.

Declereri primò vt non procedet, quendo
19 † ſtatutum indiceret pœnam facienti. nam illa
locum non haberet cõtra conſilium hoc den-
tem. ita Decius in d. l. conſilij. num. 15. de reg.
iuris. & in d. cap. 1. nume. 10. verſic. vndecimò
fallit. & ibi Mentua nu. 37. de off. deleg. quo-
niem ſtetutum intelligitur propriè & ſtr ctè,
vt in ſimilibus docuit Ber. i l. 1. ff. ed l. Corn.
de ſicar. & ita in mendente dicimus, qnemed-
modum infrà ſuo loco dicemus.

20 Decleratur ſecundò, vt non procedet † ob
diuerſam qualitatem, quæ ineſt inter facientẽ
& conſulentem, ob quam conſulens minori
pœne puniri debet. ita Decius in d. l. conſilii.
nume. 16. de reg. iuris. & in d. cap. 1. nume. 10.
verſ. octauò fallit. de off. deleg. ex doct. Ber. in
l. qui ſeruo. §. item plecuit. de furtis. qui qui-
dem Bar. loquitur de eo, qui opem tulit, & in
quo qnalitas eſt, meiorem pœnam indicens
quàm ipſi principeli. & econtrà, quendo que-
litas eliqua minuit pœnem in perſonem prin-
cipalis, non minuit in perſonam conſulentis.
vtputà, ſtetutum minorem pœnem indicit ple
beio, quàm nobili occidenti. modò plebeius
ex conſilio nobilis homicidium commiſit, nõ
minuitur pœna in nobili ob illam qualitetem
plebeij. ecõtrà quendo ob qualitatem pœnã
eugentem in principali, dicendũ eſt ec diſtin-
guendum cum Bert. in l. is qui opem, de furt.
idem egregiè tredit de eo qui opem fert, Man
tue in cap. 1. nume. 47. de off. deleg. qui decla
ret, niſi opem ferat pericidæ. & attigi ſuprà
caſu eb hinc ſecundo.

Decleratur tertiò, vt non procedat, quando
21 ſpecialis pœna conſultori eſt indicta. nã tunc
illa obſeruenda eſt. Sal. l. vnica. col 5. verſic.
Quæro ſecundò. C. de rapt. virg. Deci. l. cõſi
lii. nume. 6. de reg. iuris. & d. cep. 1. nume. 9.
verſi. octauò fallit. de off. deleg.

22 Secundus eſt caſus, quendo † is delinquens
erat ebſque conſilio delictum perpetreturus.
tnnc non eedem pœne punitur cõſultor, qua
principalis delinquens, ſed mitiori iudicis ar-
bitrio. ite poſt multos docuit Decius in d. l.
conſilij. nu. 4. de reg. iuris. & d. cap. 1. nu. 9. de
off. deleg. quibus addo Socin. iun. conſil. 48.
nume. 17. lib. 2. Boſsium tract. cauſerum crimi
nelium, d. titulo De mandato. nume. 59. Dida-
cum clem. 1. perte 2. §. 2. num. 1. de homicidio.
Plecem lib. 1. epitom. delicto. cap. 17. nume. 8.
Grillendum tract. De pœnis omnifariam coi-
tus. q. 10. nu. 12. ſenſit Mantue in c. 1. nume. 32.
de off. deleg. & ſi embigat. communem pro-
bet Clerus lib. 5. ſenten. uris. §. fin. q. 88. que
doctrine infertur declaratio ad relatas conſti
23 tutiones Mediolani † d. rub. De pœnis. d. c.
latrones. verſi. dantes. & cap homicida. verſi.
parimodò. quibus punitur eadem pœna con-
ſultor, qua principalis. intelliguntur illæ con-
ſtitutiones,

ſtitutiones, cùm conſiliũ aliàs non facturo præſtatur. ſecus ſi iam facturo. Nec vne me mouet difficultas, quòd ex quo pœna expreſsè eſt hic indicta, non eſt confugiendum ad hanc diſtinctionem, an facturus eſſet, vel non ille principalis, ſed eſſe obſeruandam pœnam certam, vt docuit Decius d. l. conſilij. nu. 6. & ſuprà dixi. quia reſpondeo, declarationem Decij & aliorum conuenire caſui iam relato, non huic noſtro. ſi enim illi, qui deliquit, & qui abſque conſilio non erat delictum perpetraturus pœna vna ſpecialis indicitur, & altera ſpecialis cõſultori, vtraque ſuo in caſu obſeruanda eſt, vt vt dixi ſuprà ſtatim in declaratione tertia. atq; ita ſentit Sali. in d. l. vnica. col. 5. verſic. quæro ſecundò. C. de rapt. virg. Sed in caſu, quãdo delinquens erat etiam ſine conſilio facturus, & ſi pœna ſpecialis eſt conſultori indicta, attamen intelligitur ibi de eo conſultore qui in cauſa fuit, vt delictum committeretur, non de hoc, de quo loquimur, quoniam hoc conſiliũ parum operatur in delicto committẽdo, cùm aliàs etiam ſine eo is facturus eſſet. ſequeretur enim ex hoc, quòd tãtùm puniretur is, qui ex ſuo conſilio non fuit in cauſa delicti cõmiſſi, quãtùm is, qui fuit in cauſa. quod eſſet iniquum, ſi quidem pro modo peccati debet eſſe plagarum modus. & hæc eſt notabilis declaratio ad relatas conſtitutiones Mediolani d. cap. Dantes. rubric. pœnis. & §. per modo.

24 Extenditur primò, vt procedat etiã in delictis atrocibus grauibusq;, nam adhuc conſulens aliàs facturo mitius iudicis arbitrio punitur. ita Felin. in c. 1. num. 8. de off. deleg. & in c. ſicut dignum. nume. 7. de homicid. Didacus clem. 1. parte. 2. §. 2. nume. 1. verſ. quemobrem. de homicid. qui inquit, iudicem arbitrari debere de pœna paulò grauiori. Nec obſtet quòd aliter ſenſerit Decius in d. cap. 1. nu. 9. verſic. prædicta diſtinctio. de off. deleg. & clarius in d. l. conſilij. nume. 5. de reg. iuris. cum quo ſimpliciter tranſeunt Marſil. ſing. 665. Niſi me. & Boer. q. 167. in fi. & Mantua d. cap. 1. num. 34.

25 de off. deleg. quia ſi rectè conſideretur, Bald. in l. 1. nu. 6. verſ. & conſilium. C. de ſeruis fug cuius autoritate motus eſt Decius, verè Baldus idem cum Felino cenſuit, in hæc verba, Vel dic, quòd ſi etiam erat aliàs facturus, conſulens punitur, ſaltem extra ordinẽ quando ſumus in atrociſsimis. hæc Baldus. quod ſentiens fortè idem Decius in d cap. 1. numero 9. verſicu. non tamen videtur. de off. deleg. ſubijcit, conſultorem hunc non teneri præcisè eadem pœna, ſed extra ordinem iudi-

26 cis arbitrio. atq; ita Marſilij, Boerij, & aliorum traditiones ſunt declarandæ. Quod autem atrox delictum ſit, diximus ſuprà in caſu 292. Quæ extenſio confirmat declarationem, quam ſuprà attulimus ad cõſtitutiones nouas Mediolani, dum de dante conſilium in homicidio & latrocinio, quæ delicta atrocia ſunt, diſponunt.

27 Declaratur primò hic caſus, vt locum non habeat, quando is, qui delictum commiſit, nõ ſuo, ſed conſultoris nomine feciſſet, tunc eadem pœnæ tenetur. ita Decius in d. l. conſilij. nume. 8. de regul. iuris. & in d. cap. 1. num. 10. verſic. ſextò fallit, de off. deleg. motus eſt autoritate Baldi in l. metum. in fi. C. quod metus cauſa. qui loquitur in mandante, ſed idem eſt in conſultore (inquit Decius) cùm faciens videatur ex conſilio motus. Ego opinor declarationem hanc eſſe quidem in ſe verã, quia, ſi conſulens aliàs non facturo tenetur eadem pœnæ, quamquam ſuo ipſius facientis nomine faciet, fortius cùm facit nomine conſulentis. Sed declaratio nec huic caſui, ſub quo eam collocauimus, nec præcedenti conuenit. præcedenti, quia abſq; eo, quod conſultoris nomine faciat, is conſultor pari pœna punitur. huic noſtro, quia tunc conſultor non eſt conſultor, ſed mandator. Erit tamen malùm hoc

28 conſilium conſultori peſsimum. vt contra ſalſos Aruſpices in carmine aliquãdo Romæ pueris decantatũ eſt. autor eſt Gellius lib. 4. noct. atticæ. cap. 5. Eraſmus Chiliad. 1. Centuria 2. prouerb. 14.

SVMMARIVM.

1 *Mandans delictum committi punitur.*

2 *Mandans vulnerari, pœna homicidij tenetur, ſi inde homicidium ſequutur.*

3 *Mandatarius excedens fines mandati, non obligat quò ad exceſſum.*

4 *Iudicis arbitrio punitur mandans delictum committi, ſi mandatarius fines exceſſit.*

5 *Conſtitutio noua Mediolani ſub rub. De pœnis, cap. mandantes, declaratur.*

6 *Statutum Ferrariæ lib. 2. ſub rubr. Pœna occidentis, vel vulnerantis, declaratur.*

7 *Mandatum ad delictum re integra reuocatũ, non obligat mandantem ad pœnam.*

8 *Conſtitutio noua Mediolani ſub rubric. De pœnis, cap. mandantes. §. quòd ſi nec vulnus, declaratur.*

9 *Mandatarius ad delictum, ſi mandatum executus*

non eſt, mandantem non obligat ad pœnam.
10 *Decretum antiquum Mediolani punit mandantes delictum, non executo mandatô.*
11 *Mandans occidi, ſi occidendus ab alio occiſus fuit, non punitur pœna ordinaria.*
12 *Mandatario abſoluto, cenſetur & qui delictum fieri mandauit.*
13 *Mandans delictum non punitur pœna ordinaria, ſi is mandans erat aliàs facturus, ſed iudicis arbitrio.*
14 *Mandatarius an excuſet mandantem à pœna delicti, ſi mandatarius fatetur ſe ſua ſponte deliquiſſe.*
15 *Mandans delictum, abſolui debet, ſi probationes ſuper delicto non concludunt.*
16 *Bald conſil. 259 lib. 1 declaratur.*
17 *Mandans delictum committi non punitur ex delicto perpetrato ante mandatum.*
18 *Accuſans mandatem de delicto mandato quomodò accuſationem concipere debeat.*
19 *Ratihabitio non obligat ad pœnam delicti commiſſi ante mandatum.*
20 *Mandans delictum non obligat ad pœnam, quando re vera de eo non conſtat.*

Casvs CCCLII.

MANDANS PERPETRARI delictum quando & qua pœna puniatur.

1 Postvlat hic locus, vt de pœna † mandantis delictum perpetrari, aliqua, quæ à iudicis arbitrio pendent, dicamus. Principio itaque pro regula conſtituimus, mandantem delictum puniri. l. non ſolùm. §. mandato. ff. de iniuriis. immo grauius ipſo mandatario eſſet puniẽdus, cùm plus eo (vt mox dicam) delinquat. pœna aũt aduerſus hos mandantes variç ſunt, vt etiam varia & permulta ſunt delicta, quæ perpetrari ſolent. Ego ſingulas mandatorum pœnas huc non adferam: ſatis enim nunc ſit dixiſſe, hunc mandatorem puniri, id quod nemo negat.

2 Extenditur primò vt locum † etiam habeat pœna ordinaria, etiã ſi quid plus præter ipſius mandantis animi propoſitum ſubſecutum fuerit. vt putà mandauit, quis Caium vulnerari, & non occidi. illata ſunt vulnera, ex illis mortuus eſt. is mandans ea pœna venit feriendus, ac ſi occidi mãdaſſet. ita clarè docuit Baldus in l. cum mandati. in fin. C. mand & in l. non eo minus. nu. 29. C. de accuſa. Iaſ. in l. 1. nu 31. C. de ſer. fug. Gramma. conſi. 20. num. 1. Cæpoll. conſ. 30. Boſsius tract. cauſarum criminalium, titulo De mandato ad homicidium. nu. 10. Iulius Clarus lib. 5. ſenten. iuris §. fin q 89. verſi pone aliquis. ex quo enim mandatũ fuit id quod non eſt in poteſtatẽ mandatarij, (nec enim ad menſuram inferri poſſunt vulnera) ſequitur ipſum mandantem teneri, ac ſi homicidium mandaſſet. & ab hac ſententia recedendum non eſt. quanquam alij nonnulli diſſentiant, quos recenſet Blancus in pract. criminali, titulo Ad defenſam. nume. 17. & Angel. Caſtren. Roſellus & alij nonnulli inter cõſilia criminalia Cæpoll. conſ. 35. 36. 37. 38.

Declaratur primò vt locum non habeat te-
3 lata pœna, quando † mandatarius fines exceſſit, quos non excedere potuiſſet, ſi voluiſſet; tunc enim ratione exceſſus mandans non tenetur. vt putà, mandaui tibi vt Caium pugno, vel baculo leui verberares, tu verò gladio vulneraſti. vel mandaui vt meretricem ſtaffilares (vt vulgò dici ſolet) ſed tu eam in faciem grauiſsimè enſe vulneraſti, qua mors ſubſecuta eſt. ego pœna ordinaria, tanquam mandauerim vulnerari nõ teneor, quoniam fuit in poteſtate mandatarij fines mandati non excedere; ſuus ergo ille exceſſus non auget pœnam mei mandati. ita ſcriptum reliquit *Bal.* in d. l. cùm mandati. in fi. C. mand. & in d. l. nõ ideo minus. nume. 29. C. de accuſ. Iaſ. d. l. 1. num. 31. verſi. tertiò ego limito. C. de ſer fugi. Boſsius d. titulo De mandato ad homicidium. nu. 10. Gramma. conſi. 20. nume. 2. 3. & Iulius Clarus d. q. 89. verſ. pone aliquis. qui communem eſſe teſtatur, poſt Placam lib. 1. epito. delict. cap. 15. nume. 1. & vno ore affirmãt relati interpretes,
4 pœnam † arbitrariam ſolùm eſſe illi mandanti hoc caſu indicendã. Quo circa infertur, quòd
5 cùm noua † conſtitutio Mediolani ſub rubr. De pœnis, cap. mandantes, ęquè puniat mandantem ac mandatariũ, intelligi debet, ſi mandatarius verè & pręcisè mandatũ eſſet exequutus, non ſi exceſsiſſet eo caſu, quando non excedere potuiſſet.
6 Declarari etiã poteſt † ſtatutum Ferrarię lib. 3. ſub rubric. Pœna occidentis, vel vulnerãtis. dum pœnam arbitrariam indicit mandanti pro exceſſu. quam pœnam vult poſſe extendi ad corporalem citra mortẽ, & membri abſciſſionem. intelligitur ille exceſſus, quando mandatarius potuit non excedere mandatum, ſecus ſi in ſua facultate non fuit, vt iam ſuprà diximus.

Declaratur ſecundò, vt nõ procedat, quan-

7 do † mandatum re integra reuocatũ fuit. nam tunc, & ſi mandatarius exequitur, non tamen mandantem ad aliquam pœnam obligat. ita tradunt Inno. in c. ad audientiam, de homicid. Ang. Arat. tract. malefi. in verbo, Et Sempronium mandatorem. nu. 15. Felin. in c. ſicut dignum. num. 14. verſ. fallit primò. de homicid. Blancus cautela 7. nu. 2. quas quidam cautelas poſuit poſt practicam criminalem. Capicius deciſ. 155. nu. 5. & cum hac iuris communis di
8 ſpoſitione conuenit noua † conſtitutio Mediolani ſub rub. De pœnis. d. cap. mandantes. §. quòd ſi nec vulnus. quæ tamen conſtitutio & iuris communis diſpoſitio non procedit in atrocioribus criminalibus, quæ ſi mãdata fuerunt, etiam re integra reuocatione mandati facta, obligant mandantem ſaltem ad pœnam arbitrariã. ita Marſil. in l. is qui cum telo. nu. 71. ff. ad l. Cornel. de ſicar. & conſil. 105. num. Capicius d. deciſ. 155. nume. 1. in fine. & nu. 16. Careriꝰ in pract. criminal. §. 5. nume. 7. Didacus clem. 1. parte 2. in initio. numa. 9. verſic. quintò ex his. de homicid. Boſsius d. titulo De mandato ad homicidium. nume. 13. qui in aſſaſsinio & ſimilibus exemplum adferunt.

Declaratur tertiò, vt locum ſibi non vendi
9 cet, quando † mandatarius nullo modo mandatum exequutus eſt: tunc mandans laue crimen nullo modo punitur ſi verò atrox extra ordinem tantùm iudicis arbitrio. ita Bar. in l. non ſolùm. §. ſi mandato. nu. 3. ff. de iniurijs. Bald. conſ. 356. Præſuppoſitis. lib. 4. Angel. d. tract. malef. in verbo, Et Sempronium mandatorem. numa. 7. Sali. in l. non ideo minus. col. 4. verſic. quæro tertiò. C. de accuſa. Gramma. conſi. 36. nu. 11. & deciſ. 38. nu. 3. 9. & voto 8. in fin. Quod intelligo procedere niſi expreſsè, vel lege communi, vel municipali cautum ſit de pœna ſpeciali contra mandantem ẽt effectu non ſecuto. quemadmodum in Dominio
10 Mediolani extat antiquum † decretum, quo mandãs homicidium morte mulctatur, etiam effectu nõ ſecuto. quod ſanè decretum etiam hodie obſeruari ſcriptum reliquit Boſsius d. tract. cauſarum criminaliũ, titulo De delicto. num. 48. quod quidem decretum hodie videtur confirmatum nouis conſtitutionibus ſub rubr. De pœnis. cap. mandantes.
11 Declaratur quartò, vt locum † non habeat pœna hæc ordinaria, quando is, qui ex mandato occidendus erat, ab alio occiſus fuit. tunc mandans aliqua pœna non plectitur. ita in ſpecie reſpondit Cæpol. conſil. 39. & Gramma. voto 11. nu. 10. Mediolani tamẽ ex d. conſtit. cap. mandantes punitur, non ratione effectus, ſed ſolius mandati, vt clarè probãt illa verba, ibi, etiã ſi nullo modo ſequatur, vt attentetur.

Declaratur quintò, vt nõ habeat locũ quan
12 do lata fuit † ſententia abſolutoria pro ipſo mandatario. ita Dynus in cap. ratihabitio. de reg. iuris. in 6. Bal. in l. non ideo minus. nu. 32. C. de accuſ. Gramma. deciſ. 38. nu. 9. quod intelligitur, quando ſumus in caſu, in quo neceſſariò ſententia abſolutoria mãdatarij oſtendit etiam mandantem innoxium eſſe. vt quia pronuntiatum eſt delictum non fuiſſe nec mãdatũ, nec perpetratum. ſecus ſi neceſſariò non prodeſſet. ita ſenſit Bal. in l. tranſigere. in fin. C. de tranſ. & d. l. non ideo minus. nu. 32. atque ita declarandus eſt Boſsius d. titulo De delicto. nu. 52. qui dum generaliter nimis loquitur, in his terminis intelligendus eſt. & cõfert doctrina Bar. in l. adulter. §. eo tempora. ff. de adult. quam declaraui in præcedenti caſu nume. 14. 15.
13 Declaratur ſextò, vt hæc pœna † locum nõ habeat, quando is mandatarius erat abſq; mandato, ſed ſua voluntate & cauſa delictum perpetraturus, tunc mandans non plectitur pœna ordinaria. ita tradunt Angel. conſil. 22. Cępolla conſi. 41. & Soci. iun. conſi. 38. nu. 18. lib. 2. & Alcia. reſponſ. 468. num. 4. qui ſcribunt, hoc caſu eſſe locum pœnæ extraordinariæ iudicis arbitrio. verùm diſſentiunt Bar. l. non ſolùm. §. ſi mandato. col. vlt. ff. de iniurijs. Bal. in l. non ideo minus. nu. 23. C. de accuſ. Iaſ. l. 1. nu. 22. C. de ſer. fug. Gomeſ. § pœnales. nu. 10. inſt. de actio. Didacus in clem. 1. parte 2. §. 2. nu. 1. de homicid. & hanc communem teſtatur Clarus d. l. 5. ſenten. iuris. §. ſi queſt. 89. in prin. & ſcribit ita obſeruaſſe ampliſsimum Senatum Mediolanenſem. verè tamen præcedens opinio magis ęqua eſt, poſteaquam facto mandantis re ipſa ſecutum non eſt delictũ. & licèt mandatum fuerit iniquum, illa iniquitas ſatis punitur iudicis arbitrio. & hanc opinionem niſi ſunt probare Cępol. cautel. 39. Blancus cautel. 7. nu. 3 Marſil. l. 1. §. Diuus Antoninus. nu. 7. ff. de queſtio. dum illam cautelam referunt, vt mandatarius fateatur in actis, ſe
14 ſua ſponte & non ex mandato deliquiſſe, & excuſabitur mandans. quæ cautela non eſt omninò vera, vt ſenſit Marſil. d. nu. 7. qui inquit, iudicem coniecturas conſiderare debere. & tradit poſt alios Boſsius tract. cauſarum criminalium, tit. De mandato ad homicid. ſi. nu. 46. & omniũ primus Bald. in c. 1. §. iniuria. nu. 18. de pace iura. firma. ſanciũt itaq; hoc caſu mandantem

dantem non teneri. durum tamen eſſet à Bar. Baldi & aliorũ ſententia, Mediolanenſis Senatus auctoritate maximè exiſtimata recedere.

15 Declaratur ſeptimò, vt non procedat † quando probationes ſuper homicidio receptę non concludũt. nam, ſi non concludũt ſuper principali, nec etiam ſuper mandato tanquam ſuper acceſſorio. & per conſequens mandãs non punitur. ita reſpondit Baldus conſil. 259. Verba inquiſitionis. col. pen. in fi. lib. 1. quem ſecutus eſt Boſſius d. tract. cauſarum criminalium. titulo De delicto. nu. 58 & titulo De mandato ad homicidium. nume. 2. Ego intelligo hæc procedere quò ad pœnam ordinariã, qua puniendus eſſet mandans cõmiſſi homicidium, vbi de eo conſtaret. ſecus quò ad pœnam extraordinariam iudicis arbitrio. quia ſtat ſi multiq; teſtes nihil deponant contra mandatarium homicidam, vel quia illum non cogno-

16 ſcunt, vt in caſu † Baldi: vel quia ignorant, an ſit deinde ab illo mãdatario perpetratum, ſi quidem ſufficit, vt mandans pœna aliqua extraordinaria afficiatur, quod conſtet illũ mandaſſe. quæ quidem in atrocioribus procedere intelligo, iuxta ea quæ retulimus ſuprà in tertia declaratione.

17 Declaratur octauò, vt † non habeat locum pœna hæc ordinaria, quando delictum iam commiſſum fuiſſet ante mandatum. nec enim ſequutum illud dicitur ex mãdato, & id mandans non punitur. ita docuit Iaſ. in l. 1 nu. 23.

18 C. de ſeruis fug. qui poſt alios admonet † accuſatores & iudices inquirentes, vt dicant, mãdatum delictum præceſsiſſe: alioqui nec accuſatio, nec inquiſitio concluderet, vt is mãdans pœna deinde ordinaria mulctetur. immo inquit Bal in l. non ideo minus. nu. 21. verſic. in

19 decimò quæritur. C. de accuſa. nec † ratihabitionem hoc caſu ſufficere, vt mandans teneatur. & hæc erit declaratio ad relatam nouam conſtit. Mediolani d. cap. mandantes.

20 Declaratur nonò vt non procedat † quando re vera non conſtat de mandato. ita Marſil. conſ. 49. & ſeq. & Petr. Follerius in pract. criminali, in verbo Capiat informationem. n. 58. quod omni dubitatione caret.

SVMMARIVM.

1 *Mandans delictum, qua pœna puniatur, ſi ſtatutum non illi, ſed mãdatario certam pœnam impoſuit.*

2 *Mandans eadem pœna qua mandatarius punitur ſi iuris communis pœna eſt.*

3 *Delictum ipſe facere dicitur, qui illud fieri mandat.*

4 *Mandans plus delinquere videtur, quàm ipſe mandatarius.*

5 *Mandans delictum, non punitur ea pœna, qua mãdatarius ob diuerſam mandatarii qualitatẽ, quod ibidem declaratur.*

6 *Decurionem non puniri pœna damnationis in metallum.*

7 *Qualitatem nõ extendi de perſona ad perſonam.*

8 *L. vtrum ff. ad l. Pomp. de parricid. declaratur.*

9 *L. ii qui opem ff. de furtis, declaratur.*

10 *Mandans delictum, quod mãdatarii perſonæ cohæret, non punitur ea pœna, qua ipſe mandatarius.*

11 *Conſtitutio Mediolani ſub rub. De pœnis, cap. mandantes, declaratur.*

12 *Mandans delictum eadem pœna punitur, qua mandatarius, ſi ſtatutum ſecundum ius commune id dixit.*

13 *Statutum perſonaliter loquens de pœna contra mandatarium, locum habet etiam contra mandantem, ſi pœna eſt ind cta ſecundum ius commune.*

14 *Mandans non punitur eadem pœna, qua mandatarius, ſi ſtatutum indixit pœnam mandatario præter ius commune.*

15 *Iudicis arbitrio punitur mandans cùm mandatarius præter ius commune à ſtatuto punitur.*

16 *Conſtitutio Neapol. cap. ſi quis aliquem, ſub rub. De illicita portatione armorum, declaratur.*

17 *Mandatarius coactus exequi mandatum, non ipſe, ſed mandans delinquere dicitur.*

18 *Statutum indicens pœnam perſonaliter mandatario præter ius commune, mandantem non comprehendit.*

19 *Mandans delictum non punitur eadem pœna, qua mandatarius, ſi pœna extenſio à ſtatuto prohibetur, ſed iudicis arbitrio plectitur.*

CASVS CCCXIII.

MANDANS DELICTVM QVA pœna puniatur, ſi vel iure communi, vel municipali certa pœna non ei, ſed ſolùm mandatario eſt indicta, latè & diligenter explicatum.

1 QVONIAM ſuperiore caſu diximus † mandantem delictum perpetrari illis pœnis à iure in eum indictis puniri. nunc dicendum eſt, quid ſi lex cõis, vel municipalis pœnam ipſi mandanti in ſpecie non imponit, ſed ſolùm ſimpliciter de ipſo delinquente loquutur, an pœna illa delinquenti

quenti indicta extendatur, & comprehendat mandantem? Ego aliorum veſtigia ſecutus, quatuor caſus diſtinguere ſoleo.

2 Primus caſus eſt, quãdo † pœna à iure cõmuni eſt indicta contra delinquentem: tunc illamet dicitur etiam indicta mandanti. ita affirmarunt Sali. in l. non ideo minus, q 6. C. de accuſa. Alber. tract. ſtatuto. par. 3. q. 44. & Angel. Aret. tract. malef. in verbo, Et Sempronium mandatorem. nu 32.33. Decius in l. is damnum dat. nu. 2. de reg. iuris, & Iulius Clarus lib. 5. ſenten. iuris. § fi. q. 89. in prin. qui alios recenſet.
3 Illa vna adferri ſolet ratio, quia † qui per aliũ facit per ſeipſum facere videtur, l. 1. §. deieciſſe. ff. de vi & vi arm. l. is damnum, de reg. iur. l. non ſolùm. §. ſi mandato. vbi glo. de iniurijs. l. non ideo minus. C. de accuſ. imo plus
4 † delinquere dicitur mandans, quàm ipſemet mandatarius delinquens cùm ipſe delinquat, & alium etiam ad delinquendum impellat. ita egregiè gl. in l. Athletas. §. Pomponius. in verbo in ſeruitute. ff. de ijs, qui nota. infam. & in c. gaudemus, de diuor. quas ſecutus eſt Decius in d. l. is damnum dat. nu. 2. hinc rectè Bal. in d. l. non ideo minus. nume. 19. poſt Cynum ibi dixit, mandantem puniri non vt acceſſorium quid ad mandatarium, ſed vt principale.

Declaratur primò, vt locum nõ habeat hæc
5 pœna † contra ipſum mandantem, quando diuerſa qualitas mãdatario ſuperuenit, vt de eo, qui opem tulit, ſcribit Bar. in l. is qui opem. ff. de furtis, & diximus in caſu 3[?]t. ſuprà & in terminis mandantis & mandatarij Ant. Capicius deciſ. 155. nu. 17. verùm à Bartolo diſſentit Bal. in l. non ideo minus, num. 11. C. de accuſa. & fortè rectius ſenſit Bal. Sed quò res facilius intelligatur rem ipſam clarius exponam. ſcribit itaq; Bar. in d. l. is qui opem. duas eſſe qualitates, vnam inhærentem ipſi mandatario tempore mandati ſibi facti, alteram verò eſſe ſuperuenientem, quam alij concomitatiuam appellant. Primò de inhærente dicamus. Hæc inhærens (inquit Bar.) efficit, vt pœna aucta in mandatario cenſeatur etiam aucta in mandante. gratia exempli: Cautum eſt ſtatuto, quòd nobilis pro illato vulnere teneatur ſoluere ducentum: ignobilis verò centũ. euenit modò q ignobilis mandauit nobili, vt aliquem vulneraret. an his ignobilis mandans teneatur ſoluere ducenta? inquit Bar. teneri, quia illa qualitas, quæ eſt in mandatario tempore mandati auget pœnam in ipſum mandantem, ex l. vtrum, ff. ad l. Pompe. de parricid. Hanc conſiderationem reijcit Baldus d. l. non ideo minus, nume. 11. & eo exemplo vtitur. in-
6 quit lex, † Decurionem damnari non poſſe ad effodiendum metallum, vel ad beſtias: ſeruos verò vel viles poſſe. modò Decurio mandauit ſeruo, vt delictum committat: certè ſi attendimus qualitatem mandatario inhærentem, ipſe nobilis punietur pœna damnationis in metallum vel ad beſtias quod tamen falſum eſt. l. moris. §. iſtæ ferè. ff. de pœnis. Secũdò inquit
7 Bald. † qualitas ſiuè in odioſis, ſiuè in fauorabilibus non extenditur de perſona ad perſonam. l. 1. verſ. Planè. ff. de conſt. Princi. c. priuilegium, de reg. iuris in 6. & alibi ſæpe.

Tertiò ego aliquãdo conſiderabam, quòd mandans plus ex mandato non tenetur, quàm ſi ipſe ſua manu delictũ perpetraret: quia verè plus eſt agere quàm mandare (& ſi Doctores noſtri, quos iam retuli, ſcribunt, mandantem plus delinquere ipſo mãdatario, quod impropriè aſt) nam mandare cauſa eſt remota delicti. Bal. l. data opera. nume. 52. C. de accuſ. & ibi inquit, mandantem acceſſorium eſſe. ſed ſi in iſto mandante pœna augeretur ob ipſius mandatarij qualitatem, plus punietur, quàm ſi ipſemet deliquiſſet. quod dicendum nõ eſt. Quartò, ſi vera eſt Cyni, Baldi & Sali. ſententia in d. l. non ideo minus ibi Bal. nu. 19. & Sali. col. 2. mandantẽ puniri vt principalem, non vt acceſſorium quamquam inſpecta perſona delinquentis immediati acceſſorius ſit, vt inquit Bal. d. l. data opera, nu. 52. ſequitur nullo modo puniri poſſe pœna iuxta mãdatarij qualitatem. quia aliàs principale regularetur ab alio principali, vel ab acceſſorio, quod eſſe nõ poteſt. vt tradunt omnes in l. cum principalis, de regulis iuris. & cap. acceſſorium, de regul. iur. in 6.

8 Non obſtat nunc tex. † l. vtrũ. ff. ad l. Pomp. de parricid quam Bar. ad ſuam opinionẽ affirmandam citauit. quia reſpondet Baldus, illam procedere ob immunitatẽ criminis parricidij, quo verò ad qualitatem non inhærentẽ perſonę mandatarij, ſed circumſtantijs facti ſecuti, quę qualitas extrinſeca dicitur, inquit Bar. illã non aggrauare mandantẽ ex l. is, qui opem. ff. de furtis Contra Bartolum ẽt in hoc ſenſit Baldus d. l. non ideo minus nume. 11. ea ratione vtitur quia, ſi mandatarius tempore noctis, vel in foro deliquit, factũ hoc mãdante aggrauat. debuit enim cogitare mandans ipſum mãdatarium eo tempore, & loco mãdatum poſſe
9 exequi. Non obſtat † l. is qui opẽ quia ibi deprehenſio non inducit qualitatẽ in ipſo facto, propriè loquẽdo, ſed in ſola ipſa pſona depre-

henſi,ob id ad alium non trahitur. quo circà,
inquit Baldua, furtum manifaſtum dicitur im
propriè furtum: ſed fur menifaſtus propriè.
hinc furti manifaſti appallatio dafenditur,
quatenus ad finem menifeſtum refartur. quia,
vt dictum fuit,non aſt hæc qualitas criminis,
ſed criminoſi,hoc aſt deprehenſi.
Declaratur ſecundò vt locum non habeat
10 † cum mandatum eſt delictum,quod perſonæ
ipſiuſmet delinquentis cohęrat,vt quãdo man
datur adulterium committi. nam tunc is men-
dans pœna adulterij non teneiur: ſed extra-
ordinaria,iudicis arbitrio. ita Baldus in d.l.
non ideo minus.numa.20.C.de accuſ. ex l. 1.
ff.de extraord. crim. idem ſcriptum raliquit
Gramma.deciſ.38. nu.10.& conſ.36.nu.8.quæ
decleratio eſt annotãda ad intarpretationem
11 † nouæ conſtitutionis Mediolani ſub rubric.
de pœnis.d.cap.mandãtes. vt pœna illa ceſſet
hoc in caſu,quia,licèt ibi dicatur, de mandan
te quodcunque delictum, debat intelligi de
illo, quod in ipſum mandantem cadere po-
teſt, non autem de cohærenti parſonæ man-
datarij.
12 Secundus eſt caſur, quando † pœna à ſtatu
to indicta eſt delinquenti ſecundum iur com
mune,tunc idem dicandum eſt,quod in caſu
præcadenti relatis eo loci rationibus. atq; ita
in ſpacie docuit Salicet.in l.non iden minus.
nume.16.C.da accuſa. Decius in d. l. is dam-
num.numa.3.de reg.iuris.poſt Cæpol.conſil.
34.col.vlt.
Extenditur primò,vt procadat etiã quan-
13 do † ſtatutum loqueratur perſonaliter in ip-
ſiuſmet delinquentis perſonam. vt ſi dicaret;
Si quis fecerit,val ſi quis ſuis manibus perpe-
trauerit. nam & tunc aadem pœna punitur.
ita ſcribit Salicetus in d. l.non ideo minus.q.
6.verſic.& quãdo diſponerat.iunctis his,quæ
dixit paulò ante,verſ.ſin autem illiur actus. li-
cèt enim ax verbis ſtatuti non comprehenda-
tur,attaman interpratatiuè comprehenditur:
cùm idem quod ius commune diſponat: dum
eadem pœna ac ipſe principalis delinquẽs pu-
nitur. Quod ego intalligo quando pœna iu-
ris communis aſt eadem cum pœna ſtatuti,nõ
autem ſi aucta aſſet, quia quatanus aucta eſt,
præter ius commune eſt.
14 Tertius eſt caſus,quando † ſtatutum præter
iuris cõmunis diſpoſitionem pœnam indicit
facienti, vtputà, ſtatutum punit exportantam
frumentum & his ſimilia extra ciuitatem, hoc
caſu extraordinam tantum iudicis arbitrio
mandans iſte punitur. ita ſcriptum reliquit
Salicet.in d.l.non ideo minus.q.6.verſic. ſed
quando ſtatutum. licèt enim mandans hoc ca
ſu à iure communi non puniatur,nac à ſtetu-
to comprehanlur videatur,cùm ſtatuta intar-
pretationam extenſiuam non racipiant, maxi-
mè in pœnalibus,nihilominus ne delictum im
punitum remanaat, iuxta l. ita vulnaratus. in
15 fin.ad l.Aquil. ſaltam is † mandans extraordi
nem puniendus eſt. Salicatum ſacutus aſt Rui
nus conſil.83.num.2.lib.tartio. Cæpoll.conſ.
35. & ante eos ita viſus eſt ſentire Signorol.
conſil.169.nume.53.varſi.ſed tamen hoc.quo
loci reſpondit,iudicem poſſe arbitrium ſuum
declarare vſque ad pœnam relagationis. ve-
rùm illa in deſuatudinẽ abijt,& eius loco ſub-
rogata eſt arbitraria,vt diximus ſuprà in caſu
292. Hinc dicere poſſumus (vt paulò anta at-
tigi) idem eſſe,quando à ſtatuto pœna iuris
communis aſſat aucta per ſtatutum. nam qua-
tanus aucta eſt præter iur communa eſſe dici-
tur: ob id mandans nõ comprahẽditur. Quo
circà infertur rectè aliquando dec ſum fuiſſe
16 in conſilio Neapolitano † conſtitutionẽ Re-
gni ſi quis aliquem,ſub rub. De illicite porta.
arm. quæ præter ius cõmuna punit vulnaran-
tem pœna amputationis manus, non compre-
hendere mandãtem vulnerari. quare deciſum
fuit, mandantem per triannium exulem eſſe
dabere.ita refart Gramma.deciſ.28.in fi.& in
ſpecie illius cõſtitutionis pœnam eſſe arbitra-
riam in mandante annotauit Afflictus in com
mentarijs ad illam conſtitutionam, quem eſt
ſecutus Gramma,voto 15.nu.10.
Declaratur primò, vt non procedat quan-
17 do † mandaterius cogitur exequi manda-
tum: tunc is mandans verè facera dicitur.
ita Bartolus in l. ſed & ſi vnius. §. ſeruus.
ff. de iniurijs. & Decius in l. is damnum
dat, numaro quarto, da regulis iuris. ſi er-
go is varè facera dicitur, ſequitur eſſe com-
prehenſum in ſtatuto; & ob id pœna illa
ſtatuti ordinaria puniendum eſſe. & ab hec
opinione non videntur diſſantire Abbas in
capitulo muliares. numero duodecimo, de
ſentant. axcommunica. & Angelus Aretin.
tractatu maleſi.in varbo,Et Sempronium,nu-
mero 32.
Daclaratur ſecundò,vt non procedat quan
17 do † ſtatutum, prætar ius cõmune pœnam deli
cti augans,perſonaliter de ipſo faciẽta loque-
ratur,vt ſi diceret, Si quis perſonalitar, vel ſi
quis ſuis manibus, vel ſi quis par ſeipſum ali-
quẽ vulnerauerit,pœna mortis puniatur.tunc
nec verè nec interpretatiuè ſtatutum compre
hendit

hendit mandantem: vt probat gloſſ.notab.in clemen.1. in verbo publicè, de vita & honeſt. cler.quam ſunt ſecuti Abbas in dic.cap. mulieres,de ſent.excommu.& eam probauit poſt multos Iaſ.in l.ſi is qui pro emptore.num.373. vſucap. quem ſecutus eſt Aegidius Boſſius tract.cauſarum criminalium, in titulo de pœnis.numero 14.& Gramma.voto 15. nume.67. ſenſit Decius in l.1s damnum dat.nume. 3. de reg.iuris. Iulius Clarus lib.5.ſentent.iuris. §. fin.q.89. verſ. ſed quæro. quare pœna ſtatuti non habet locum in hoc ipſo mádante. minus pœna alia arbitraria,tum quia ſatis à iure communi punitur,tum quia conſtat ipſum ſtatutũ noluiſſe augere pœnam iuris communis.

Quam declarationem intelligo, quádo pœna certa à iure communi indicta eſt mandati, ſecus ſi incerta; quia tunc arbitrio iudicis, vt regulariter fit,punitur. ita intelligo & declaro illam doctrinam Gramma d.deciſ.28. in fi. & voto 15.numero 7.dum declarat illam conſtitutionem Regni; ſi quis, quæ perſonaliter indicit pœnam in caſu, in quo ius commune nullam certam ſanciuit; & nimirum ſi eo caſu eſt etiá pœna arbitraria. diuerſum in caſu noſtro, in quo pœna iuris communis certa eſt. hęc declaratio apud Ferrarienſes non ſeruaretur ex ſtatuto, qđ in fine huius caſus referam.

18 Declaratur tertiò, vt non procedat † quando ex alio ſtatuto pœnæ extenſio prohibetur. exempli gratia: Extat ſtatutum Mediolani, quo cautum eſt, quòd nemo pœna corporali puniatur,niſi ſtatuto caueatur,ſed pecuniaria ſolùm arbitrio iudicis. Alio ſtatuto eſt cautũ, quòd ſi quis homicidium commiſerit, pœna mortis puniatur. hoc in caſu mandans nô punietur pœna huius ſtatuti: ita Baldus in terminis ſtatutorum reſpondit conſi.52. Talis caſus eſt,ſtatuto cauetur. libro primo repetit.in conſil.384.libro quarto. quem ſecutus eſt Iaſ. d.l.ſi is qui pro emptore,num.373. de vſucap. nec in cauſa eſt,illud ſtatutum vt pœna ordinaria iuris cômunis augeatur iudicis arbitrio in hoc mandante,quoniam ſtatutum illud prohibet. quod intelligo in pœna corporali, quę non augetur, non quò ad pecuniam, quam ſtatutum non prohibet,ſed potius concedit.

Quartus eſt caſus, quando ſtatutum iuris communis correctorium pœnam ſanciret côtra delinquentem. vt putá,ſi ſtatutum pœnam mortis immutat in pecuniariam, vel pecuniariam fecit corporalem. tunc inquit Bal. d. l. non ideo minus numero 16. & Sali. ibidem quæſtio.6. verſic. tertius caſus quando.C.de accuſa. mandantem iudicis arbitrio puniri. ego multùm dubito. quò enim ad primum, dum Salicetus conſiderat correctionem iuris communis ex ſtatuto minuente pœná in principali faciente, quòd non cenſeatur diminuta etiam in mandante, & quod ob id ſequitur abſurdum,quòd plus puniri debeat mandans, ex quo pœna iuris communis punitur, quàm mandatarius ex quo pœna ſtatuti plectitur; ego opinor, ſtatutum hoc in caſu minuens pœnam in mandatario, minuere etiam in ipſo mandante: nam & ad eum illud ſtatutum extenditur. Hoc patet, quia ratio,quę prohibet legem, vel ſtatutum pœnam ſancientem contra delictum committentem, non extendi ad mandantem eſt,quia in pœnalibus & odioſis ſtricta interpretatio ſumenda eſt, c. odia.de regulis iuris,in 6. l. cum quidam. de lib.& poſthum l ſi de interpretatione, de pœnis, & rationem hanc ipſe Salicetus d. quæſt. ſexta. & relati omnes conſiderant. quę ratio ceſſat, cùm pœnæ minuuntur, immo tunc fauorabilis eſt diſpoſitio fauore delinquentis, ob id extenſionem recipit; atque ita extenditur ad ipſum mandantem. cùm verò pœna augetur in faciente,tunc dicendum eſt, non augeri in mandante,ſi modò illa eſt certa à iure communi indicta. Si verò incerta eſt,augetur etiam iudicis arbitrio,quoniam regulatur pœna mandantis à pœna mandatarij de iure communi, vt ſuprà diximus. Quemadmodum ergo in terminis iuris communis arbitraretur iudex inſpecta pœna mandatarij,ſic & hoc in caſu. Ita poteſt intelligi & declarari doctrina Saliceti, quæ alioqui non defenditur illa ſua ratione, quá ſubijcit, ſi (inquit ille) pœna iuris ciuilis imponitur mandanti per relationem ad pœnam mandatarij, vt patet in l. ſenatus. §. 1. ff. de iure fiſci, ſequitur quòd ſi nulla ipſo iure mandatario eſt inſligenda, nec vlla impoſita erit mandanti: ſed in caſu noſtro facienti non eſt imponenda pœna, quæ à iure ciuili fuerit inuenta, quia per ius municipale eſt correcta, ergo ſequitur in caſu noſtro contra mandantem nullam pœnam ordinariam ſtatutam eſſe; quia non à iure municipali, ex verbis cuius non comprehenditur, non à iure communi, quia per correctionem pœnæ principalis correcta eſt omnis pœna imponéda per relationem ad illam,& inter correlationem habentes: vt eſt mandans & mandatarius. Hæc Salicetus. Cuius quidem conſideratio non concludit, cùm in mandante pœna eſt certa de iure cômuni.

quis correctio hæc facta in ipſo mandatario, dum ei augetur pœna non efficit vt ſublata ſit pœna iuris cómunis contra mandantem. quia ſtatutum iudicauit quidem faciétem dignum grauiori pœna ipſo mandáte, cum ipſe immediatè agat, non ergo eſt mirum, ſi aucta in eo pœna, non augetur in mandante. Nec obſtat, quòd ſint duo correlatiua: quia reſpondetur, quód, ſi ob correlationem ſtatutum augés pœnam in mandatario, corrigendo illam iuris communis, illam tollit, idem dicendum eſt, quod indicendo nouam pœnam mandatario, indicit & mandanti, cùm eadem ſubſit ratio correlationis. & quemadmodum ex ſermonis proprietate ſtatutum non compréhédit mandantem vno in caſu, ſic nec in altero. Accedit quod, poſt multos, docuit Iaſ. in l. vlt. nu. 17. C. de ind. vid. tollen. ſi ſtatutum pœnale indicens pœnam vni ex correlatiuis comprehédit & aliud, vt ſi pœnam indicit contra vendentem, illa etiam habet locum contra ementem: idem ergo dicendum eſt hoc in caſu aduerſus Salicetum. Dicamus ergo cōciliando omnem controuerſiam, Saliceti ſententiā procedere, cum contra mandantem pœna iuris communis eſt incerta. Hæc ceſſant in ciuitate Ferrariæ, vbi viget ſtatutum lib 3. ſub rubric. Quòd ſtatuta loquētia in perſonam cenſeantur ſcripta in rem. quo ſanè ſtatuto clarè ſancitū eſt, quòd omnia illius ciuitatis ſtatuta loquentia & punientia facientem, intelligantur etiam de mandante.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis arbitrio interdum puniri, qui alterius iuſſu & mandato deliquit.*
2 *Mandato Principis delinquens excuſatur.*
3 *Maiorum auctoritatem ſubiectos à crimine excuſare.*
4 *Cap miles. 14. q 5 declaratur.*
5 *Cap. Dixit Dominus. 14. q. 5. declaratur.*
6 *Homicidam non eſſe, qui iubente Deo occidit.*
7 *peccare is non dicitur, qui legi obtemperat.*
8 *Delinquens coactè à pœna ordinaria excuſatur.*
9 *Adulterij pœnam non fert, quæ coactè illud commiſit.*
10 *Delinquens coactè contra animum ſuum delinquit.*
11 *Crimen illi non adſcribitur, qui contra ſuam voluntatem illud committit.*
12 *Precibus Principis delinquens excuſatur.*
13 *Preces Principum eſſe mandata.*
14 *Preces armata, prouerbium,*
15 *Iudicis arbitrio punitur qui mādato Principis atrox delictum commiſit.*
16 *Metum tyranni à delicto excuſare.*
17 *L. ſeruos. C. ad l. iul. de vi, ſenſus.*
18 *Principi in grauioribus parendum non eſſe.*
19 *Occidens timore mortis aduerſarium, iudicis arbitrio punitur.*
20 *Serui delictum non eſſe ſi domino paret.*
21 *Pœnam ſpiritualem non euitat, qui coactè delinquit.*
22 *Magiſtratus iuſſum & mandatum excuſare à pœna ordinaria delinquentem*
23 *Magiſtratus iuſſu qui reum quæſtionibus ſubiecit, excuſatur.*
24 *L. 1. C. de comea. libro duodecimo, declaratio & ſenſus.*
25 *Mandatum Magiſtratus in delictis leuioribus excuſat à pœna extraordinaria.*
26 *Magiſtratus iuſſum excuſare à pœna l. ſi quis id quod, de iuriſd om iud.*
27 *Magiſtratus mandatum excuſare à pœna violati ſepulchri.*
28 *Magiſtratus mandatum nō excuſat à delicto, cùm is tanquam priuatus mandat.*
29 *Domini ſani mandatum excuſat ſeruum à pœna ordinaria atrocis delicti.*
30 *Seruum dantem venenum mandato domini, à pœna ordinaria excuſatur.*
31 *L. ſeruus non in omnibus, de act & oblig declaratio & intellectus.*
32 *Gloſſæ expoſitio ad l. ſeruus. de actio. & oblig explosa.*
33 *L. Diuus §. item ſenatus. & l. ſi pater. ff. de falſis, ſenſus.*
34 *Seruum in totum an excuſetur à pœna ſi leue delictum mandato domini perpetrauit.*
35 *Seruus excuſatur ſi agit ex mandato domini, quod in ſe delictum non eſt.*
36 *Operarij & laboratores non delinquunt, ſi mandato domini agrum colunt.*
37 *Statutum Papiæ 31. in criminalibus, ſub rubri de pœna illius, qui violentiam fecerit alicui in ſua poſſeſſione, declaratur.*
38 *Arbitrium in pœnalibus nullum eſt, cum ceſſat delictum.*
39 *Tutoris mandatum excuſat operarium agrum colentem.*
40 *Operarij & laboratores non excuſantur ſi facta eis denuntiatione, culturam agri non deſerunt.*
41 *Patris mandatum quando excuſet filium à pœna delicti.*

Casvs cccliiii.

MANDATVM PRINCIPIS, ſeu tyranni, Magiſtratus, domini, & patris an excuſet delinquentes ſubditos, ſeruos, & filios à pœnis delicti, latè & diligenter explanatum.

DICAMVS nunc, an is qui ſui ſuperio
ris iuſſu & mandato deliquit, ple-
ctendus ſit ordinaria pœna, qua deli
ctum illud perpetrans puniri ſolet.
& verè in multis non pœna ordinaria, ſed mi-
1 tiori extra ordinem † iudicis arbitrio puni-
tur. quò verò omnis hæc diſputatio clarior
reddatur. aliquot capita conſtituenda eſſe
opinor.

2 Primum caput eſt, cùm quis † mandato,
quod euitare non poteſt, ſui Principis graui
crimine deliquit, tunc à pœna illius delicti
ordinaria excuſatur: ita cenſuit Baldus in c.
1.§.iniuria.de pace iura.firm.in vſibus feudo-
rum, inquit ille, quod ſi aliquis potens mihi
mandauit, vt occidam Titium alioqui quod
me interficiet, idq; ipſum ego efficiam, à pœ-
na homicidij excuſari debeo. quam ſententiá
probarunt Petrus, Cynus, Florianus, Alexan
der, Barba. Calcaneus, Decius, & Marſilius,
quos recenſet & ſequitur Tiraquellus tract.
de pœnis legum, cauſ.34. & præter eum com
munem hanc eſſe doctorum opinionem teſta-
tur Bolencus in repe.l.capitalium.§.famoſos,
nume.200. de pœnis. & Iulius Clarus lib.5.
ſenten.iuris.§.fin.q.60.verſ.ſed quid in Prin
cipe, qui Antonium Corſetum, Tægium, &
Carerium etiam recenſet. addo Decium in l.
vt vim.nu.9.de iuſt.& iure. Hanc doctrinam
probari opinantur relati iuris interpretes ea
3 ratione, ꝙ † maiorum auctoritas ſubiectos ex
cuſat.l quod Principi.ff.de aqua pluu.arcẽd.
Verùm is textus (vt ſuo loco dicemus) in leui
bus delictis locum habet. Non etiam hanc ra-
4 tionem probat † cap.miles.14. quæſt.quinta.
quoniá ibi miles occidit in bello, quod iuſtũ
reputatur: quò circa delictum non creditur,
& per conſequẽs haud dignum aliqua pœna.
5 Non probatur ratio iſta ex † cap. dixit Domi
nus 14.quæſt 5 vbi furtum, quod eſt graue cri
men, ſuperioris auctoritate commiſſum, nõ pu
nitur. & ibi gloſſa ita intelligit. non inquam
probat. quoniam illud Dei Opt.& Max.pro-
uidentia & voluntate, quæ in nullo criminari
poteſt, factum eſt. & ſimilis eſt caſus in cap.di
ſcipulos.de conſecra.diſtinct.5.non etiam ab-
ſimile eſt, quod legitur in cap. ſi non licet.§.
6 ſed his.23.q.5.vbi homicida † is non habetur,
qui Deo iubẽte occidit, & qui iuſtum bellum
7 gerit. Cùm † peccare is non dicatur, qui legi,
cuius auctor eſt Deus, obtemperat. Hæc ergo
ſentẽtia melius firmatur illa ratione, quia, qui
8 † neceſsitate coactus deliquit, ſaltem à pœna
ordinaria excuſatur. cap.ſacris. vbi docto. de
ijs, qui vi metusvè cauſ. Decius in l.vt vim, 2.
notab. de iuſt. & iure. Iulius Clarus d. q.60.
verſic.quæro modò. & alios plures, præter eũ
& ad rem noſtram recenſet Tiraq.d. tract.de
pœnis legum, cauſ.36.nu.1. & probat l.ſcien-
tiam.§.qui cum aliter.ff.ad l.Aquil. Hinc di-
9 cimus, † adulterii pœnam non infligi illi, quæ
coactè deliquit.cap.Propoſito.32.q.5.vbi Di-
uus Auguſtinus vindicauit Lucretiam Roma-
nam (cuius hiſtoria notior eſt, quàm vt à me
referatur) ob perpetratũ coactum adulteriũ,
pœnam non metuiſſe.& probat.l.vim paſſam.
& l.vxor §.ſi quis planè.ff.de adulter.& l.fœ-
diſsimam.C.eo.atque ita in ſpecie egregiè cõ
ſuluit Abbas conſil.4.lib.1.Illa eſt ratio ratio-
10 nis, quia qui † coactè deliquit, contra animum
ſuum deliquit: atque ita dolo caret. l. immo.
de lib.cauſ. ſed qui citra dolum deliquit, or-
dinaria pœna non punitur; quod aliàs ſuprà
in caſu 303.multis oſtendimus. & ſcribit Tira
quellus d.tract.de pœnis legum, cauſa 13. Ac-
11 cedit, illi, qui † aliquid aduerſus ſuam volun-
tatem agit crimen non adſcribitur, ſed cogen
ti.cap.1.2.& cap.3 32.q.5. & ab hac iuris ſentẽ
tia diſcedendum non eſt, quanquam Cagnol.
in l velle non creditur, num.9. de regul.iuris
ambigat. ſed ſua dubitatio reiicienda eſt quò
ad pænam hanc ordinariam, ex iam relatis ra-
tionibus.

Extenditur vt procedãt relata, etiam ſi pre
12 ces ipſius † Principis & tyranni ſolùm præce-
derent. adhuc enim is delinquens excuſatur à
pæna ordinaria, cum nulla adſit differẽtia hoc
13 in caſu inter † preces & mandatum. Si quidem
Principum preces mandata ſunt. l. 1. ff.quod
iuſſu. vbi gloſſa, & infinita prope cõgeſsit Ti
raquell.tract.de pænis legum, cauſa 35. quibus
accedunt Afflict.deciſ.69.nume.5. & Io.Iaco
bus de Leonardis inter conſilia Bruni conſil.
114.nu.386. & in prouerbium hoc abijt. † Pre
ces armatæ quemadmodũ annotauit Eraſmus
in Chiliad.5. centur.1.

Declaratur nunc relatum caput, vt locum
non habeat quò ad pœnam extraordinariam

15 † iudicis arbitrio indicẽdã. ita ſenſit gl.l.2.C.
de ſepul.viol. Baldus in l.ſeruos.C.ad l. Iul.
16 de vi. clariſsimè affirmat, † metũ tyranni man
dantis excuſare in atrocioribus, vt pœna miti
getur. idem tradit eo loci Sal.notab.6.idem
Sal.in l. non ideo minus,col.4.in prin. C.de
accuſa.quem ſecutus eſt Decius conſil.535.nu.
4.& idem dixit generatim de alijs delictis De
cius in l.velle non creditur,nu 7.& l.is dam-
num. §. 1. de reg.iuris. Tiraquell.d.cauſa 34.
num.3.& cauſa 36.nume.2. Didacus epitom.
de ſponſalib.parte 2.cap.3.§.3. num.7. Iulius
Clarus d.queſt.60.verſi.ſolet. ibi,ſcias. quam
17 declarationem probant primò † ex d.l ſeruos.
C.ad legem Iul.de vi. quam tamen intelligit
Cagnolus in d. l. velle non creditur.numero
nono. loqui in leuioribus criminibus, ſed re-
ctius & verius opinor loqui in domino man-
dante ſeruo ſuo: cuius quidem domini pote
ſtas non eſt tam grauis & magna, quàm illa
Principis & tyranni in ſubditum, qui ab eo
facilius compelli poteſt, ſub mortis timore ad
delictum perpetrandum. licèt ergo iuſſus do
mini non excuſet ſeruum à pœna extraordina
ria, iuſſus tamen Principis videtur poſſe excu
ſare. Secundo loco ea ratione vtuntur relati
18 ſcribentes, quòd in † his grauioribus non eſt
obediendum Principi, vt multis conatur pro-
bare Tiraquell.d.cauſa 34.nume 5. & alia re-
cenſet Iaſ.conſil.136.colum.vltim.lib. 1. Ve-
rum adhuc dicere poſſumus hæc procedere,
quando dominus inferior mandat, non cum
Princeps, cui parere omnino ſubiectus cogi-
tur. & ſi dicatur, debet potius is omnia mala
pati, quàm malo conſentire. eſt verum quò ad
ſalutem æternam, quemadmodum loquitur c.
ita nè. 32. q. 2.

Tertiò igitur loco melius confert cap. ſa-
cris. de his, quę vi metusvè cauſ. dum ibi in fi-
ne ait, quòd metus pœnã attenuat, nõ autem
in totum tollit. Accedit quartò quòd ille,
19 qui † timore mortis aduerſarium occidit, pœ-
nam euitat ordinariam, non tamen extraordi
nariam: ita egregiè declarat Didacus d §. 3.
nume 7. declarando gloſſam, l.penul.in ver-
bo agi poterit. ff. ſi famil. fur. feciſſe dicatur.
20 quæ affirmauit, † ſerui nullum eſſe delictum,
ſi domino paruit timore mortis. & quam gloſ
ſam probarunt multi, vt ſingularem, ita Iaſ. §.
ſi minus.nu.17.inſtit. de actio. & Decius l. vt
vim.nume 9 de iuſt. & iure. inquit ergo Dida
cus nullum eſſe delictum, quò ad pœnam ordi
nariam, non autem quò ad extraordinariam.
In leuioribus autem criminibus in totum ex-
cuſari hunc delinquentem ſentiunt relati do-
ctores.

Declaratur ſecundò, hoc caput, vt nõ pro-
21 cedat quò ad pœnam † ſpiritualem in foro ec
cleſiaſtico, quam hic, qui Principis mandato
deliquit, non euitat. cap. in canonibus, 16. q.
1.d.cap.ſacris. quod metus cauſ. & in ſpecie
ita declarauit Antonius Corſetus ſing. in ver-
bo Metus.
22 Secundum caput huius † propoſitæ diſce-
ptationis eſt in inferiore à Principe, vt in Ma
giſtratu, in quo quidem capite dicendum eſt,
eorum mandatum excuſare in atrocioribus à
pœna ordinaria. ita ſenſit gloſſa in l. liber ho
mo. la ſeconda. ff ad l. Aquil. vbi Baldus & Flo
23 rianus ſcribunt, illum excuſari, qui iuſſu † ma-
giſtratus aliquem quæſtionibus ſubiecit, ſimi-
lia recenſet Iaſ.conſil. 236.col.1.lib.1.& ſimile
tradit Cataldinus tract.ſyndicatus.q.120. quẽ
ſecutus eſt Clarus d.lib.5 ſentent.iuris. §.fin.
q.60.verſi.ſolet. inquit ille, quòd ſi collatera-
lis ſeu miles Prætoris, illius mandato iniuſtè
aliquem morti tradiderit, excuſatur ab extra-
ordinaria verò pœna non excuſatur. atq; ita
relati interpretes, qui alioqui malè ſentirent,
declarandi ſunt. quorum ſentẽtia probat l. nõ
videtur. §. qui iuſſu. de reg. iuris. dolo non fa-
cit, qui iudici obtemperat. ſi ceſſat dolus, ergo
& pœna ordinaria, & auth. hodie. C. de cu.io.
24 reo. in fi. Aduerſarij tamen videtur † l. 1. C.
de cõmea. lib. 12. ex annotationibus Io. à Pla-
tea ibi. Verum ego intelligo ibi quia non de
vnius, ſed de multorum ſalute agitur. ob quã
miles è caſtris eo tempore recedere nõ debet.
In leuioribus autem delictis & criminalibus
25 mandatum magiſtratus etiam à pœna extraor
dinaria excuſat. ita ſenſit gloſ. in l.quod prin
cipis. ff. de aqua plou. arcen. & gloſſ. in l. ait
Prætor § permittitur. ff. de mino. & glo. l. li-
ber homo, la ſeconda ff. ad l. Aquil. atque ita
hoc caſu intelligo late tradita per Gramma.
decis.36.nu 81. vbi inquit quòd ſi magiſtratus
iuſſit aliquem decapitari, militem hoc eſt exe-
cutorem excuſari. idem ſenſit Tiraq. d.tract.
de pœnis legum, cauſa 34. nume. 4. & probat
hanc ſententiam l. ſi quis id quod. ff. de iuriſd.
om. iud. & ibi Decius nume.35 dum inquit iu
26 dicis † iuſſum excuſare à pœna illius edicti,
quę extraordinaria videtur, hodie ſaltem. pro
bant & hanc ſententiam præcitatæ leges. l.
quamquam, & l. quod principis. de aqu. pluu.
27 arcen. quibus intelligimus, iuſſum † magiſtra-
tus excuſare à pœna violati ſepulchri, quæ ex-
traordinaria & arbitraria eſt, quemadmodum
dicemus

dicemus infrà. Hæc tamen intelligenda viden
28 tur, quando magiſtratus & † iudex vti publi-
cæ perſonæ & iuxta munus ſuum hęc iubet &
mandant. at contrà, ſi tanquam priuati iube-
rent, id quod adnotarunt Decius in l. non vi
detur. §. qui iuſſu. in fine. & ibi Cagnol. num.
1. de regul. iuris. & idem reſpondit Craue. cō
ſil. 319. nume. 11.

Tertium eſt huius noſtræ diſceptationis ca
put in mandato domini ſeruo facto. in quo
quidem capite tres caſus conſiderari atque di
ſtingui poſſunt. Primus eſt, quando † domi-
nus ſæuus & truculentus mandat committi de
lictum atrox, tunc ſeruus delinquens non pu-
nitur pęna ordinaria, ita cenſuit Baldus in l.
ſeruos. C. ad l. Iul. de vi. & ibi Sali. 6. nota. &
Decius d. conſi. 535. nume. 4. immo ſcriptū re
liquerunt Cynus in l. 1. col. pen. verſic. denuo
quæro. C. vnde vi. hunc ſeruum nullam pænā
pati. id quod affirmauit & Io. de Ana. in cap.
2. q. pen. de homicid. quod ego intelligo nul-
lam pænam, ſ. ordinariam. vt in ſimili interpre
tatur Decius l. in perſonam, de reg. iuris, in
perſonam ſeruilem nulla cadit obligatio. nul-
la, id eſt ciuilis. His accedit Gramma. conſil.
36. nume. 4. qui reſpondit in crimine veneni,
30 quod atrox eſſe non ignoramus † ſeruum mā
datarium non puniri pæna ordinaria, ſed ex-
traordinaria. idem cenſuit Clarus lib. 5. ſent.
iuris. §. fin. q. 60. verſi. ſolet. ibi, Hęc autē de
planò. qui huius opinionis recētet Gramma.
voto 38. qui locus mihi corruptus librariorū
negligentia videtur. eſt fortè conſilium illud
à me relatum 36. quam quidem ſententiam re-
31 lati interpretes probari credunt in † l. ſeruus
non in omnibus. ff. de actio. & oblig. ſed mea
quidem opinione, nō probat, qn̄ quidē ſolùm
eo loci Alphenus ſcribit in ſeruum, qui atrox
crimen mandato domini perpetrauit, iudiciū
dari, & ſi liber factus eſt. quod autem iudiciū
ſeu, quę pęna ordinaria vel extraordinaria
ſit, non declarat. Quo circà melius probat. l.
ſed & ſi vnius. §. ſi iuſſu. ff. de iniuriis. quo lo-
ci reſpondit Vlpianus, ſeruum, qui iuſſu do-
mini occidit, à pęna legis Cornel. ę eximi. quę
quidem pęna aduerſus homicidam ordinaria
eſt. Nec audiendus eſt † Accurſius, qui inter
32 rogatiuè legit. cęterùm, & ſi occiderit iuſſu
domini Cornelia eum eximemus? atque ita
cōtrarium ſenſit & malè, cum in codicibus &
Florentinis & aliis vetuſtioribus non interro-
gatiuè ſed affirmatiuè legatur. Nec aduerſa-
33 tur l. † diuus. §. item ſenatus & l. ſi pater. ff. de
falſis. quoniā illud delictū non eſt, poſteaquā
voluntas dn̄i & patris, de quorū ſubſtantia agi
tur, & à quorū volūtate illud pēdet, facit illud
eſſe licitum. ceſſat enim ibi ratio legis Cor-
neliæ.

34 Secundus eſt caſus, cum † dominus mandat
ſeruo, vt delictum aliquod leue cōmittat, hoc
in caſu ſeruum in totum excuſari ſenſit glo. l.
ſeruus in fi. de actio. & obliga. Decius l. is dā-
num dat. §. 1. num. 2. de reg. iuris. nec diſſentit
Cagnol. in l. velle non creditur. nu. 6. de reg.
iuris. quam quidem ſententiam probare viden
tur permulta iura, vt l. liber homo. la ſecūda.
ff. ad l. Aquil. vbi gloſſ. inquit, in actione legis
Aquilię ſeruum, filium & ciuem excuſari, ſi
ſuis maioribus parendo, in eam aliàs incidiſ-
ſent. excuſari etiam ait in interdicto quod vi
aut clam. ſic videtur probare l. ſi cùm mulier.
§. 1. ff. de act. rer. amo. l. de vſu. ff. de extraord.
cog. l. ad ea. vbi gl. de reg. iur. l. 2. C. de ſepul.
viol. & l. ſeruos. C. ad l. Iul. de vi. quā poſtre-
mā ita viſus eſt intelligere Cagnol. d. l. velle.
nume. 9.

35 Tertius eſt caſus, quādo † dominus mandat
ſeruo illud, quod de ſe, & ſui natura delictum
non eſt, nec illicitum: vt ſi ſeruo mādat quòd
agrum colat: tunc ſeruus omnino excuſatur,
ita cenſuit gloſſa in l. in rem. §. tignum. ff. de
36 rei vend. quæ idem ſenſit cùm † mandatum
eſt etiam homini libero, vt operarijs qui quo-
tidie conducta mercede alijs ſuas operas diur
nas locant. gloſſam illam ſecuti ſunt oēs, vt te
ſtatur Decius in d. l. velle, nu. 8. de reg. iuris. &
ibi Cagnol. nu. 11. Rolan. conſi. 54. nu 6. lib. 1.
Iulius Clar. d. l. 5. ſenten. iuris. § . fi. q 60. verſi.
ſolet dubitari. Hinc reſpondit Bal. conſ. 144.
Præſuppoſito, lib. 1. quod eſt repetitum conſ.
37 463 lib. 3. & conſil. 436. libr. 5. † ſtatutum Pa-
piæ 31. in criminalibus ſub rub. de pœna illius
qui violentiam fecerit alicui in eius poſſeſſio-
ne, quo perturbatores poſſeſſionis alterius pu
niuntur, non habere locum contra hos ope-
rarios. & eo loci inquit Baldus, nec etiam pu
niri pæna arbitraria. & ſi illud ſtatutum in his
tribuit arbitriū Prętori, vt illa verba clarè oſtē
dūt, ibi, & minus ſecundū qualitatē facti & de
licti arbitrio Poteſtatis. quoniā (inquit Bal-
38 dus) datur † inter pænam & pænam, non aūt
quādo nulla eſt pæna & nullum delictum. &
cum Baldo ſenſit Rolan. d. conſ. 54. nu. 28. in
ſimili ſtatuto cōſuluit Soc. ſen. conſ. 54. nu. 23.
lib. 3 atq; ita ēt declarat ſtatutū Cremonę ſub
rub. de pæna dantiū damnū. Calcane. conſil.
100. nume. 2. alios citat Plotus in l. ſi quando.
nume. 780. C. vnde ui. huius ſententiæ ratio-
nes,

nes, quæ permultæ ſunt & vrgentes, non refero: nam apud Baldum legi poſſunt.

Extanditur primò, vt nō procedat hic caſus 39 etiam quando † non ipſe verus dominus, ſed quaſi dominus mandauit, quemadmodum in tutora: ita probat l.11 qui. §. ſi tutoris, vbi glo. ff. quod vi aut clam.

Declaratur primò, vt locum ſibi nō vendi- 40 cet hic caſus, quando † illi opardrio iam denuntiatum fuit, ne agrum illum colendum ſuſpiceret; quoniam tunc, ſi, ſpreta denūtiatione coluit, in pœnam incidit, ita crebriori ſententia receptum eſt: ita enim cenſuit Angelus in d.l. in rem. §. tignum de rei vendi. & in authen. vt omnes obed. iud. colum. 3. idem affirmarunt Imola & Roma. in. l. de pupillo. §. nūtiationem, de operis noui nuntia. Alexan. con ſil. 36. nu. 3. lib. 1. repetito conſil. 79. lib. 3. quos ſecutus eſt Decius in dicta l. valle nō creditur. nume. 9. quibus accedunt Calca. dicto conſil. 100. num. 3. Ripa in c. decernimus, num. 42. de iud. & Plotus in dicta l. ſi quando, nume. 782. C. vnde vi. à quorum vera ſententia recedendum non, eſt quid quid cenſuerint Alexand. dicto. §. nuntiationem, Soci. ſen. d. conſil. 54. nume. 30. & Rola. d. conſil 54. nu. 22. nam eorum fundamenta rectè ſatisfacit Decius in d. l. velle non creditur. ſex alias egregias declarationes recenſet Plotus in d. l. ſi quando, num. 780. & multis ſubſequentibus, illas ego hac adferre nolui. cùm apud illum, cuius non contemnandi commentarij in omnium manibus hodie verſantur.

Quartum eſt caput huius noſtræ diſputatio 41 nis in † mandato facto à patre filio: an excuſet? in leuibus dicendum eſt excuſare. l. 1 in fine, l. quid ergo, & lege liberorum, in fine. ff. de iis qui nota. infam. In atrocibus autem non excuſat, inquit Clarus dict. quæſtio. 60. verſic. ſolet, ibi, excuſatur. Decius tamen conſil. 535. nume. tertio quarto. ſenſit excuſare, ſed verè illo in caſu plura, vt iam admonui, concurrebant: nempè matris mandatum, ætas tenera, & fatuitas filiæ.

SVMMARIVM.

1 *Conſcius criminis detegere an illud debeat.*
2 *Conſcius criminis in foro conſcientiæ illud detegere vel ei obuiam ire teneri.*
3 *Conſcium criminis furti non teneri ad rei reſtitutionem.*
4 *Iurans non reuelare ſecretum præcepto ſuperioris cogi poteſt detegere.*
5 *Secretum furti commiſſum an cogatur is reuelare propter literas monitoriales.*
6 *Conſcius criminis de iure canonico an reuelare teneatur.*
7 *Conſcius criminis de iure ciuili non tenetur detegere.*
8 *Ciceronis locus in officijs.*
9 *Conſcius criminis læſæ maieſtatis detegere illud debet.*
10 *Conſcius criminis læſæ maieſtatis, ſi probare illud crimen non poteſt detegere non tenetur.*
11 *Bartoli opinio quadam rigoris plena.*
12 *Bartolus in l. vtrū ff. de parricid. exponitur, & declaratur.*
13 *Iudicis arbitrio hodie punitur is, qui non detexit crimen cùm illius conſcius fuit.*
14 *L. quiſquis § id quod. C. ad l. Iul. maieſt. intellectus.*
15 *Filius conſcius conſpirationis factæ in patre illam omninò detegere debet.*
16 *L. vtrum ff. de parricid. intellectus.*
17 *Seruus conſcius conſpirationis factæ in dominum eam detegere debet.*
18 *Vxor conſcia conſpirationis factæ in maritū debet eam detegere.*
19 *Vaſallus conſcius conſpirationis factæ in dominum eam detegere omninò debet.*
20 *Conſanguineus conſcius cōſpirationis factæ aduerſus conſanguineum debet illam detegere.*

CASVS CCCLV.

CONSCIVS CRIMINIS QVANdo illud detegere debeat: & qua plectatur pœna, ſi nōn detegit, explanatum.

MAGNA eſt apud vtriuſque iuris in terpretes contentio, an alicuius fu 1 turi † criminis conſcius detegere illud teneatur; quod vbi non detexerit, an puniatur, & qua pęna. qua in re tria iura conſiderari ſolent. ius conſcientię, ius Pōtificium, & ius ciuile. Quô ad ius & forum cō 2 ſcientiæ † conueniunt omnes, criminis conſciū teneri detegere & obuiare, alioqui æquè peccat ac ille delinquens: ita Bal. in l. 1. col. 3. C. de ſer. fug. Io. de Ana. in c. 2. de hæret. Sali. in l. quiſquis, in princ. col. verſ ad id quod C. ad. l. Iul. maieſt. Abbas c. 1. col. 2. verſ. ad tertiū. de reg. ſpol. Butr. in c quanię. de ſent. excom. Barba. in c. 1. ibi Bero. nu 75. de off. deleg. Iaſ. in l. vt vim, nu. 31. de iuſt. & iur. & ibi Decius num. 33. idem in l. culpa caret, nu. 10. de regul. iuris

iuris & verè non eſt, qui diſſentiat quod rectè
procedit † quò ad peccati cauſam, non quò
ad reſtitutionem: nam conſcius furti reſtitue
se non tenetur, niſi eorum vnus ſit, qui furto
obuiare tenetur, vti in famulo & ſimilibus Do
minicus Soto lib.4.de iuſt.& iure.q 7.artic.3.
His accedit quod ſcribunt Innoc. & Areti.in
4 c.qualiter,il primo de accuſat. quòd † ſi quis
iurauit non reuelare ſecretum ſibi à ſocio cõ-
miſſum, cogi tamen poteſt pręcepto ſuperio-
ris, ſi illud ſecretum eſt ad alterius detrimẽtũ
vel contra vtilitatem publicam. idem cenſuit
Capella Toloſa.q.240.vbi latè Aufrerius.& ſi
Soc.ſen.conſ.102.lib.4.conſuluerit,illum,cui
5 à fure ſecretum † commiſſi furti demandatũ
eſt,non teneri etiam per literas monitoriales,
& excommunicationẽ furtum reuelare quod
6 vix admiſerim ex relatis Quo verò ad ius † ca
nonicum, ſunt aliqui in ea opinione, idem eſ
ſe de iure canonico in eius foro contentioſo,
quod in foro conſcientiæ;atque ita hunc cri-
minis conſcium teneri reuelare, ita glo.in d.l.
culpa caret,de reg.iuris vbi Decius num.11.co
natur eam tueri,& hanc dicit eſſe communem
& veram Mantua in c.1.num.19.20.de oſt.de-
leg. verùm magis communis opinio ſe habet
in foro iuris canonici contentioſo, hunc con
ſcium non teneri reuelare, & delicto obuiam
ire.ita communem teſtatur Iaſo.in d.l vt vim.
num.33.& alios recenſet Iulius Clarus lib.5.ſẽ
ten.iuris.§.fi.q 87.verſ.dictum eſt.quod ſcri-
bit Mantua eſſe communem opinionem in op
poſitum procedere poteſt in foro canonico
non contentioſo,ſed ex conſcientia; vt & ipſe
7 loquitur Quò ad ius † ciuile recepta eſt om-
nium ſententia, hunc conſcium criminis non
teneri detegere & obuiam ire delicto:& ob id
nulla pœna plecti poſſe.ita glo.ita in d.l.culpa
caret, de reg.iuris.vbi Dec.nu.4. & Cagnol.
num.10.poſt Bar.in l.1.§. ſed in eo.ff ad Sy.a.
& in l.metum.§.ſed licet. ff. quod metus cauſa
idem in d.l.vt vim,nu.12.& ibi Iaſ.nume.32. &
Decius num.33.de iuſt. & iure qui alios recen-
ſent. Abbas in c.1.nu.7.& ibi Fel.nu.6.Decius
nume.7.8.& Bero.nu.74. de off.deleg.verùm
Didacus Couarr.in clem.1.parte.2.§.2.nu.7.
propè medium de homici.in ea opinione fuit,
vtroque iure deſidiam aut negligẽtiam illius,
qui futuro delicto obuiare potuit, & non ob-
ſtitit eſſe aliqua pœna arbitraria puniendum,
quod,vt ſatis iuri hac æquitati conſonum, nõ
8 diſplicet.nam & Cicero † officiorum primo
ita ſcriptum reliquit: qui non defendit aut ob
ſiſtit ſi poteſt, iniuriæ, tam eſt in vitio, quàm ſi
parentes,aut amicos,aut patriam deſerat.

9 Declaratur primò,vt nõ procedat † in cri-
mine læſæ maieſtatis, quoniam ſi quis ſcit ali-
quos contra Principem ſuum conſpiraſſe, eos
detegere debet, alioqui punitur. ita probat.l.
quis quis.§.id quod.C.ad l.Iul.maieſt. Bar.in
l.1.§.occiſorum.ff. ad S.C.Syl. & in l.vtrum.
in fin.ff.ad l.Pompe. de parricid. Abbas in d.
c.1.num.8 & ibi Dec.nu.8. Mantua nu 24.ac
Bero.nu.62.de off deleg.idem Decius dicta l.
culpa caret,nu 9.de reg.iuris & ibi Cagno.nu
me.12.& alii plures quos infrà referam.

Hanc declarationem ita demum veram no-
10 ſtri ferè omnes intelligunt, quãdo † hic cõ-
ſcius criminis læſæ maieſtatis poteſt illud cri-
men detectum á ſe probare: ſecus ſi nõ poteſt.
quia inquiunt Doctores,nõ debet hic detegẽ-
do ſe in illum periculum ſpõtè conìicere. ita
poſt Bal.ſcriptum reliquit Ang.in tractat.ma-
leſ.in verbo Che hai tradito la tua patria nu.
10 Decius in d.l.culpa caret,num.9. verſic.&
hoc ſanè,vbi alios recenſet.quibus addo Mar-
ſil.ſing.164 Nemo, & in d.l.vtrum,nu.2.Ca-
picium deciſ.155.nu.10 Neuiz lib.1 Syluę nu-
ptia.nu.70.in fin.Bru.conſil.28.nu.2. Soc.iu.
conſ.105.nu.43.lib.3. Nattam conſil.629.l.b.3.
hoc ego ſequor, reiecta illa cõtraria opinione
Bart.in d.l.vtrum.de parricid.qui in diſtinctè
viſus eſt ſentire,ſiuè probare poſſit ſiuè nõ te-
neri omnino detegere, & quem ſunt ſecuti ali
qui relati à Firmia. in ſuo repertorio in verbo
ſcire,nu.4. & Bartoli opinionem in foro ſer-
uari ſcribit Ang loco iã citato, & ibi Auguſt.
Arimi.Afflict.in c.1.§.& bona committãtium
11 nu.103.quæ ſint Regal.eſt enim hæc † Bartoli
opinio rigoroſa nimis, vt etiam inquit Gigas
tracta.De crimine læſę maieſta.rubr.De pluri-
bus & varijs quęſtionibus.quæſt.2.num.10.&
à Bart nõ recedit Placa lib.1. epitom. delicto,
c.22.nu.17.Iulius Clarus li.5.ſentẽ.iuris.§.fi.
q.87.verſ.pũctus eſt.Has tamen opiniones cõ-
ciliant Alcia.in l.4 §.Cato, quarto notab.de
verbo.obligat. & Cagnol.d.l. culpa caret nu.
12 12.de reg.iuris, vt opinio † Bartoli procedat
per modum admonitionis, quam is conſcius
facere tenetur, detegendo quidquid ipſe ſcit,
& eo modo quo ſcit, & cõmunis opinio pro
cedat,quando per modum accuſationis is cõ-
ſcius detegit.nam ſi probationes nõ habet,ac-
cuſare nõ debet, ne periculum tormentorũ ſu
beat,iuxta.l.3.ad l.Iul.maieſta.quæ verè de ac-
cuſatione loquitur.

In hoc itaque caſu ambigitur,quæ pœna ſit
13 indicta cõtra hos † cõſcios nõ reuelantes cõ-
ſpirationem

ſpirationem hanc. Roma.ſing 787. Numquid teneatur, ſcriptum reliquit, eſſe pænam relegationis, ex.l. Matrodorum.ff.de pænis. quæ ſanè pæna, (vt ſuprà admonui) cùm hodie in vſu eſſe dieſierit, facit vt locus ſit pœnæ arbitrariæ. id quod in ſpecie docuit Bero. in d.c. 1.nu.70.de off.deleg. & ſi Romanum vel alios non refert. quam ſententiam viſus eſt probare Cagnol. in d.l.culpa caret. nu.10. de reg.iur. poſt Felin. in cap.1.nu.7. de off. deleg. & in c. quantæ. de ſenten. excommu. Brunus verò conſil.28.nume.4.ſenſit, pænam eſſe ordinariam ipſi reo principali huius criminis indi-

14 ctā, † ex d.l. quiſquis.§.id quod. C.ad l. Iul. maieſt. qui quidam textus multùm vrget in illis verbis, ſimili ſeueritate cenſemus. niſi dicamus loqui de iis conſcijs, qui criminis participes ſunt; dum inquit, conſcijs & miniſtris. quemadmodum interpretatur glo.l.vtrum.ff. ad l.Pomp.de parricid. à qua non diſſentit Cępolla conſi. 5. col. 6. qui intelligit conſcium, pro conſocio.

15 Declaratur ſecundò, non procedere † in filio, qui conſcius eſt de conſpiratione in eius patrem factā. nam eam detegere cogitur, alioqui parricidia dicitur.d.l.vtrum.ff.ad l. Pompe.de parricid. & ibi ſcribit Bar. & idem in l. 1.§.occiſorum.ff. ad S. C. Sylla. Decius in l. culpa caret.num.8.verſic.& prædicta.de reg. iuris. idem in cap.1.ibi Mantua num.20.23.de off.deleg. Placa lib.1.epit.delicto. cap.22.nu.

16 16. ſed an propriè is † tex.l.vtrum.de conſcio loquatur, qui ſolum ſcit, vel de cōſcio, qui & particeps eſt. gloſ.d.l.vtrum, intelligit, vt iam retuli de participe, & hæc declaratio locum etiam habet in patre ſpirituali, cùm & parricida ęquè dicatur filius, qui eum occidit, vt patrē naturalem. ita docuit, Marſil. in l. Diuus. in fi ff ad l.Pomp.de parricid.

17 Declaratur tertiò, vt non procedat in † ſeruo, qui ſi ſcit aliquos contra dominum conſpiraſſe, detegere tenetur.l.1.§.ſeruus.& §.occiſorum.ff.ad S.C. Syllania Bar.d l.vtrum.in fin.de parricid.& ibi Marſil. nume.6. nec adhibenda eſt differentia, quòd filius ſit in patris poteſtate, vel emancipatus, vel naturalis, aut legitimus ſit: quoniam & illi tenentur. ita docuit & rectè Mantua in d. cap. 1. nume.28. 29. de off. deleg.

18 Declaratur quartò, non procedere † in vxore erga maritum, cui reuelare tenetur cōſpirationem, quam ſcit contra eum factam: ita poſt alios Boer.q.262.nume.9.

19 Declaratur quintò, vt non procedat in † vaſallo erga dominum, cui conſpiratores contra eum detegere omnino debet, alioqui punitur. ita Bar. in d.l.vtrum, in fin. & ibi Marſil. nu.6.de parricid. & reſpondit Ancha.conſil. 440. priuari feudo. Brun. conſil. 28. nume. 2. ſenſit Mantua d.cap.1.nu.21.de off.deleg.

20 Declaratur ſextò, in patre, † conſanguineo & his ſimilibus ſanguine coniunctis, vſque ad quartum gradum, qui reuelare hanc conſpirationem tenentur, alioqui pæna extraordinaria iudicis arbitrio punitur. ita in ſpecie Placa lib.1.epito.delicto.cap.22.nume.17. in fi. de alijs pluribus latè ſcribit Mantua d. cap. 1. de off.deleg. vbi nume.22. quid de conſpiratione facta contra clericum.

SVMMARIVM.

1 *Parricidium commiſſum ob cauſam ingratitudinis quomodò puniatur.*

2 *Deportationis pæna parricidam interdum puniri.*

3 *Iudicis arbitrio parricidam aliquando plecti.*

CASVS CCCLVI.

PARRICIDIVM EX CAVSA commiſſum quomodò puniatur.

QVONIAM de parricidio aliqua in præcedenti caſu attigimus, ſumpta hinc occaſione referam caſum illum iudici arbitrarium, dum dubitatur,

1 an pæna † parricidij locum etiam habeat eo in caſu, quando pater aliquam cauſam ingratitudinis erga filium commiſit, qua filius teſtando potuiſſet patrem exhęredare, & è contrà, quando filius vnam ex quatuordecim cauſis enumeratis in §.aliud quoque capitulum, in auth. vt cùm de appell. Et nō eſſe pænę parricidij cenſuit Bar. in l. Diuus. ff. ad l. Pomp. de parricid. & ibi Marſilius. qui inquiunt pu-

2 niri † pæna deportationis. Iaſ. in l. ius ciuile. num.28.de iuſ.& iure. Petraſancta ſing.2. prope finem. cum itaque deportionis loco pæna

3 arbitraria ſucceſſerit, ſequitur † iudicis eſſe arbitrium pęnam indicare. ita in ſpecie ſcribit Placa lib. primo. epitom. delict. cap. 22. nume.28.

SVMMARIVM.

1 *Abortus cauſam dans, qua pæna feriendus ſit.*

2 *Abortum fieri faciens pæna homicidij punitur, ſi fœtus erat animatus.*

3 *Fœtus*

3 *Fœtus quando animatus eſſe dicatur, ex Plinio, Ariſtotele & alijs.*
4 *Iudicis arbitrio puniri dans cauſam abortui fœtus nondum animati.*
5 *L. cicero. ff. de pœnis. vnde deſumpta. & de illius intellectu.*
6 *Conſtitutio Mediolani ſub rubr. De pœnis. c. ſi quis ex propoſito, declaratur.*
7 *Iudicis arbitrio ſemper puniri dans cauſam abortui ſiue fœtus animatus, ſiue non animatus ſit, ex noua auctorum ſententia.*
8 *L. ſi quis aliquid. §. abortionis. ff. de pœnis, intellectus & ratio.*
9 *Homo non dicitur, qui in vtero adhuc eſt.*
10 *Statutum puniens homicidam, non comprehendit illum, qui abortui cauſam dedit.*
11 *Statutum Papiæ 21. in criminalibus, ſub rubric. De pœna illius, qui homicidium commiſerit, declaratur.*
12 *Statutum Cremonæ ſub rubric. De pœna homicidij. non comprehendere illum, qui abortui cauſam dedit.*
13 *L. cicero, de pœnis, declaratur.*
14 *Delictum iudicatur atrocius ob pecuniæ interuentum*
15 *Cap. Moyſes. 32 q. 2. deſumptum Exodi 21. declaratur.*
16 *Iudicis arbitrio punitur, qui ignoranter abortioni cauſam dedit.*
17 *Conſtitutio Mediolani ſub rubr. De pœnis, c. ſi quis ex propoſito, declaratur. & paulo infrà.*
18 *Abortioni cauſam dans pro ſalute mulieris excuſatur.*
19 *Abortioni pro mulieris ſalute cauſam dans peccat quò ad Deum.*
20 *Filia, quæ ſuaſionibus matris abortum fecit, excuſatur.*

Casvs cccLvii.

ABORTIONI CAVSAM PRAEſtans quando & qua pœna puniatur.

1 DVBITARI etiam † non ſemel contingit, qua pœna ſit puniēdus is, qui in cauſa fuit, vt abortum mulier faceret. Duo caſus ab interpretibus conſidarari ſolant. Primus eſt, cùm fœtus iam in vtero matris animatus eſt, vt tunc dans cau-
2 ſam † abortioni pœna homicidij ordinaria teneatur. l. Diuus. ff. de varijs & extraord. crim. l. pen. C. ad l. Cornel. da ſicar. & l. mulierem. ff. 20. quod affirmant plures, quos infra referam, præſertim Soci. ſen. conſil. 16. in princip. lib. 1. & Fabius Montelæo. in praxi arbitrali tertia particula, quartæ partis principalis. nu-
3 mero 664. Fœtus † autem animatus anima rationali eſſe dicitur nonageſimo die à die conceptionis in fœmina, in maſculo verò die quadrageſimo. ita Plin. lib. 7. naturalis hiſtoriæ. cap. 6. anima autem nutritiua, quam vegetatiuam vocant, adeſt fœtui etiam ante quadrageſimum diem, quia eam creſcere videmus. ita explicat Diuus Thomas in prima parte. q. 76. articulo 3 ſcribens, quòd fœtus prius habet, vt eſt animal animam, quæ eſt ſenſitiua tantùm, qua ablata venit perfectior anima, quæ eſt ſimul ſenſitiua & intellectiua. antea verò quàm ſit animal, habet animā nutritiuam, ſeu vegetatiuam, & prius eſt animal quàm homo, ſecundum Ariſtotel. lib. 2. de gener. animal c. 11. quem in hanc noſtram ſententiam retulit Didacus in clem. 1. parte. 2. §. 3. nume. 1. de homicid cuius traditiones autoris nomine ſuppreſſo ſibi vendicauit Placa lib. 1. apito. delict. cap. 26. nu. 8. aliorum Philoſophorum ſenten tentias recenſat Plutarchus lib. 5. De placitis philoſophorum, cap. 21.

Secundus eſt caſus, ex noſtrorū opinione, cùm fœtus adhuc non eſt animatus, tunc abortioni cauſam præbēs punitur ſolùm pœna ex-
4 traordinaria † iudicis arbitrio. ita hanc opinione probarunt Alber. tract. ſtatuto. parte 3. q. 59 verſi. ſi autem quæratur. Signorol. conſ. 1. nu. 15. verſ. ſecūdo caſu. Feli. in c. ſi aliquis, de homicid. Marſil. in l. ſi mulierem. ff. ad leg. Cornel. de ſicar. Didacus d. clem. 1. de homicid. parte 2. §. 3. num. 1. & clarius Placa d. cap. 26. num. 8. qui alios recenſet. ſic intelligentes tex. l. Diuus. de extraord. crim. & l. ſi mulierē. ff. da ſicar. & l. pen. C. eod. Verùm (mea quidem opinione) magna eſt diuinatio, quando quidam non diſtinguunt iura illa fœtum animatum ab inanimato. Accedit huic opinioni
5 aduerſari. † l. Cicaro, in princ. ff. de pœnis. qui ſanè textus vt ibidem annotauit Budæus, eſt deſumptus à Cicerona in Orationa pro Aulo Cluentio. & tamen M. Tull. agit de punitione illius fœminæ, quæ ob pecuniam fœtum nondum animatum potionibus ſumptis abegit. quem textum ſic etiam intellexit Didacus loco iam citato. & idem Didacus lib. 2. variar. reſolu. cap. vlt. nu. 10. & à tantorū Patrum ſententia recadare in praxi difficile admodum eſſet. hoc tempora preſertim, quo ratione ſacroſancti baptiſmatis habanda eſt maior rō animati fœtus quàm inanimati. & quam communem doctorum diſtinctionem inſecuta

eſt

6 eſt † conſtitutio Mediolanenſis De pœnis. cap.
ſi quis ex propoſito aliquid. Ego tamen inſpe
cta iuris noſtri vera diffinitione, ſic rectius di-
7 cendum opinor: † pœnam extraordinariã re-
gulariter eſſe indicendam illi, qui abortioni
cauſam dedit: nulla diſtinctione adhibita, an
fœtus eſſet, vel non eſſet animatus. quam ſen-
tentiam probat l. Diuus. ff. de varijs & extra-
ord. cog. l. ſi mulierẽ. ff ad l. Cornel. de ſicar.
l. Cicero. in fin. ff. de pœnis. & l. pen. C. ad l.
Cornel. de ſicar. in quibus verè non diſtingui
tur fœtus animatus ab inanimato. cuius ſentẽ-
tiæ ratio illa eſſe videtur, ꝙ & ſi animatus eſt
fœtus, non tamen homo eſſe dicitur, vt homi-
cidij pœna poſsit dici conſtituta. quod probat
8 † l. ſi quis aliquid. §. abortionis. ff. de pœnis.
dum ex illis verbis quòd ſi ex eo mulier, aut
homo perierit, ſummo ſupplicio afficiuntur.
oſtendit Iuriſconſ. hominem à fœtu differre,
9 vterus enim † homo nõ eſt, ſed ſi .ri ſperatur.
l. cùm inter. C. de fideicom. lib. gl. l. qui in vte
ro. ff. de ſtat. homin. & tradit Ariſtoteles loco
iam citato lib. 2. de genere. animal. cap. 11. hoc
idem multis comprobauit Alber. d. tract. ſtatu
10 to. parte 3. q. 59. dum multis oſtẽdit † ſtatutum
puniens homicidium non comprehendere
dantem cauſam abortioni. quod eſt annotan-
11 dum ad ſtatutũ Papiæ 21. in criminalibus, ſub
rubr. De pœna illius qui homicidium commi
12 ſerit. & in ſpecie ſic ſtatutum Cremonæ De
pœna homicidij declarauit Signorol. conſil. 1.
idem ſenſit Boſsius tract. cautelarum crimina-
lium, titulo De homicidio. nu. 6. Non obſtat
13 modò huic noſtræ opinioni tex. † l. Cicero.
in prin. ff. de pœnis. dum dicitur, pœnam capi-
talem illi mulieri indictam fuiſſe. quoniã poſ-
ſumus intelligere, pœnam capitalem, non pœ-
nam mortis, ſed illam exilij, vel deportationis,
quæ capitales eſſe dicuntur, vt probatur in l. 2.
ff. de publ. iud. l. 3. & l. pen. ff. ad l. Cornel. de
ſicar. & in §. capitalia. inſt. de pub. iud. & non
ſemel in hoc opere expoſuimus. Vel & ſecun
dò, ſi volumus intelligere ibi pœnã capitalem
pro morte, dicere poſſumus grauiorem pœnã
illi mulieri indictã fuiſſe, cùm non vnũ crimẽ,
ſed plura vno tempore cõmiſerit. nam pecu-
14 niæ corrupta fuit, ſi quidem delictum † atro-
cius iudicatur ob pecuniæ interuentum. cap.
pro humani. de homicid. Ang. i l. 1. ff. de ſepul.
viol. & Gramma. voto 9 nu. 28. Capicius de-
ciſ. 155. nu. 13. qui citat d. l. Cicero, partũ abe-
git, & indebitè hæreditatem ſecundis hæredi-
bus detulit. quẽ ſenſum viſus eſt probare Bar.
in l. Diuus. de extraord. cri. Felin. in cap. ſi ali
15 quis, de homicid. Non etiam obſtat † c. Moy
ſes 32. q. 2. ſumptum ex Exodo cap. 21. quo pro
batur in l. veteri ſancitum fuiſſe, dantem cau-
ſam abortioni morte puniri, ſi fœtus erat ani-
matus, ſi verò erat inanimatus pecuniariè.
quia reſpondetur, leges veteris teſtamenti nõ
obſeruari ad cauſarum deciſiones, niſi quate-
nus per habentem poteſtatẽ legis condendæ,
poſt legem noui teſtamenti approbatæ fuerũt.
ita Alex. conſil. 23. nu. 19. lib 7. & diximus ſu-
prà in q. 298. dũ egimus de pœna Iudæi cog no
ſcentis carnaliter Chriſtianam. quinimo ſi rectè
illud cap 21. Exodi perpẽdatur, nõ diſtinguit
fœtum animatum ab inanimato, ſed ſimplici-
ter voluit Deus damnum iudicio arbitrorum
perſoluendum eſſe. hæc noſtra, & alia etiam re
lata Doctorum opinio, procedit non modò in
ipſa muliere, quæ ſibijpſi per mala medicamen
ta manus intulit, vt partum abigeret, ſed & in
alio, qui cauſam hanc ipſi mulieri inuitæ dediſ
ſet. quod probat d. l ſi quis aliquid. §. abortio
nis, de pœnis. & tradit Alber. d. q. 59. verſic. ſi
autem quæratur quid iuris.

Declaretur primò, vt non procedat in eo,
16 † qui ignorans prægnantem percuſsit, ex quo
abortũ ſecutũ eſt, nam tũc mitius punitur. ita
Alber. d. q. 59. verſ. Tertio caſu quando. qui
ſubijcit, eſſe in iudicis arbitrio cognoſcere &
iudicare, an hic veriſimiliter ſcire potuerit
hanc eſſe prægnantem, vel non; & an eo ani-
mo percuſſerit, vt inde abortum illa faceret. &
ſubijcit Alberic. ſic à Signorol. de Homodeis
determinatũ fuiſſe, & verè ita reſpõdit Signo
17 rol. cõſ. 1. in fi. relata † conſtitutio Mediolani
d. c. ſi quis ex propoſito, dum ſanciuit, pœnam
hoc in caſu eſſe arbitrariam, cùm ex propoſi-
to non eſt factum, vt ſequeretur abortus: de-
claretur etiam, vt ſit in arbitrio iudicis, an ex
propoſito is fecerit, vel non.

Declaretur ſecundo vt non procedat in eo
18 † qui abortioni cauſam dedit pro ſalute mu-
lieris; nam tunc ille ab omni pœna excuſatur.
ita Marianus Soc. ſen. in c. ſi aliquis, de homi
cid. quo loci Felinus cogitandũ relinquit. Lu
douicus verò Carerius in praxi crim §. homi-
cidiũ. nu. 8. quẽ ſecutus eſt Petrus Placa lib. 1.
epito. delicto. c. 20. nu. 5. verſ. hinc & ſcriptum
reliquit, puniri ſed mitiori pœna. quæ erit ex
arbitrio iudicis. & eo loci Placa alios huius
opinionis recẽſet. que in re ego multùm dubi
to. nam ꝙ nulla pœna indicenda ſit, ſuadet rõ,
quòd hic rei licitæ operã dederit. ſi enim mu-
lier mortua fuiſſet, dubio procul etiã partus
fuiſſet extinctus. rectè ergo egiſſe videtur, ſi

vnum

vnum ſolum perdidit, vt alterum tueretur. Quòd autem à pœna immunis non ſit, patet, quia debuit in omnipotentis Dei voluntate relinquere, quoniam fortè ſua pietate incolumem mulierem reddidiſſet. quin? nonne, plu ries euenit, quòd mulieres propè puerperium ægrotant, & ſi moriuntur, viuunt tamen partus, & quandoque cæſo ventre, viui extracti fuere. vnde cæſares dicti, ſicut Cæſares, quod eſt Iuliorum familiæ cognomentũ. ſi Alexandro ab Alexandro credimus lib. 1. Genial. dierum cap. 9. qui de re antea Plinius lib. Naturalis hiſtoriæ, cap. Ego opinor, quò ad forum

19 † conſcientiæ, hos à peccati labe non eſſe immunes. quò verò ad pœnã temporalem poſſe etiam puniri aliqua pœna, ſi magiſtratu inconſulto abortioni cauſam præſtitit, etiam pro ſalute mulieris. quemadmodum & is punitur arbitrio iudicis, qui alium ob neceſſariam ſui defenſionem occidit, quemadmodum ſuo loco diximus. Et hæc declaratio eſt ſummopere annotanda ad interpretationem dictæ nouæ conſtit. rubr. De pœnis. d. cap. ſi quis ex propoſito. nã illæ conſtitutiones loquuntur cùm poculum eſt datum ex propoſito abortionis cauſa, vt in caſu iſto, quare & hũc caſum comprehẽdere videtur, vt eadem pœna puniatur, verùm quia in hoc caſu ſubeſt iuſta cauſa ſalutis mulieris, illarum conſtitutionũ pœnæ ceſſant, cùm ibi ſolùm conſideretur malus effectus abortionis, & non ſalutis prægnantis mulieris.

20 Declaratur tertiò vt non procedat, † quando filia minor eſt, & ſuaſionibus impiæ matris abortum fecit, vt ſuam turpitudinem occultaret, tunc filia excuſatur. ita reſpondit Decius conſil. 535. nam & matris iuſſus ac mandatum, nec non & ætas illi excuſationem præſtat. ego tñ illam iudicarem dignam pœna arbitraria.

S V M M A R I V M.

1 *Poculum amatorium præbens, ex quo mors ſecuta eſt, punitur.*

2 *Lucretium poetam ſumpto amatorio poculo furore percitum interiiſſe.*

3 *Lucullum poculo amatorio hauſto vitam finiſſe.*

4 *Delictũ reputatur grauius ratione mali exempli.*

5 *L. ſi quis. §. abortionis. ff. de pœnis. eſſe contra regulas iuriſgentium.*

6 *Poculum ſomniferum præbens, non punitur.*

7 *L. 3. § ex ſenatuſconſulto. ff. ad l. Cornel. de ſicar. conciliatur cum l. ſi quis. §. abortionis. de pœnis.*

CASVS CCCLVIII.

POENA QVAE SIT PRAEbentis poculum amatorium, ex quo præter propoſitum mors ſubſecuta eſt.

QVAERI ac dubitari aliquando contin-
1 git, an qui † poculum amatorium, ex quo præter animi propoſitum mors ſequitur, pœna homicidij ordinaria
2 puniendus ſit. quemadmodum de † Lucretio poeta literis mãdauit Petrus Crinitus, De poetis latinis, cap. 19. is aſſumpto poculo amatorio ita furore percitus fuit, vt ſua manu ſibi
3 mortem conſciuerit. ſic † Lucullus abſumpto amatorio poculo vitam finiuit. autor eſt Plinius lib. 25 naturalis hiſtoria cap. 3. in fine. Et non eſſe puniendum probat l. 3. §. ex ſenatuſcõſulto ff. ad l. Cornel. de ſicar. & tradit Gandus tract. De ſortileg. 37. q. 12 quem ſecutus eſt Placa lib. 1. epitom. delicto. cap. 20. num 6. verſic. illud tamen. qui ſubijcit, pœnam huius criminis fuiſſe humilium in metallum, honeſtiorum verò relegationem in inſulam, parte etiam bonorum amiſſa. ex l. ſi quis. §. abortionis. ff. de pœnis. Hernia in ſua lectura in titulo De poculum amatorium porrigentis pœna. quem ſunt ſecuti is Placa & Boer. q. 216. nume. 4. in fin. & Carer. praxi criminali. §. homicidij. nu. 9. Boſsius tract. cauſarum criminalium titulo De Homicidio, nu. 6. in fine. Cuius ſententiæ ratio eſt, quia res mali exempli eſt. d. §. abortionis. eſt ſiquidem malum exem-
4 plum in cauſa, vt grauius † delictum puniatur. cap. præcipuè. 11. q. 3. glo cap. nemo. 32. q. 4. M. Tul. in 3. de legibus. Pluſq; (ait) exemplo, quàm peccato nocent. & deciſionem huius
5 † § abortionis, eſſe contra regulas iuriſgentium, ſcribit Ariſtoteles lib. 1. magnorum moralium, cap. 16. quem in hanc citat ſententiã Alciat. reſpo. 476. nu. 2. qui reſpondit, dantem
6 † poculum ſomniferum aliqua pœna non puniri. cum itaque hodie pœnæ relegationis & effodiendi metallum in vſu non ſint, dum mitius hic punitur, iudicis arbitrio plectendus eſt. Sed huic doctorum opinioni illud aduertatur, quòd immo dans poculum amatorium, ex quo mors ſequitur, puniri pœna mortis, vt probat d. § abortionis. in fine. Bar in d. l. 3. §. ex ſenatuſconſulto, diſtinguit, Aut datur poculum amatorium cauſa rei licitæ, vt mulier concipiat; & tunc relegationis pœna punitur

ſi inde

ſi inde mors ſequitur, ita procedat d.l.3.§. ex ſenatuſcôſulto. Aut datur poculum cauſa rei illicitæ (non dico vt inquit Bar. & malè abortionis cauſa, quia is.§.abortionis, duo diſtinctè ponit, abortionis cauſa, aut amatorium poculum dare) vt is, cui datur, eum vel eam, cuius cauſe datur, depereat, & tunc vltimo ſupplicio afficitur is dans, ſi is cui datur, moritur. ſte procedat d.§.abortionis. alie ſcribit Grillandus d.tract. De ſortilegijs.q.12.

S V M M A R I V M.

1 *Venena mala vendens qua pœna puniatur, ſi alicuius mors ſecuta eſt.*

2 *Iudicis arbitrio punitur, qui mala venena vendidit ſi quis eo inſcio occiſus eſt.*

3 *Statutum Ferraria lib. 3. ſub rubr. Pœna veneneantis, declaratur.*

4 *Iudicis arbitrio punitur vendens venenum morte non ſecuta.*

5 *Statutum Tregeſti ſub rubric. De tractatu mortis alicuius, declaratur.*

Casvs CCCLIX.

POENA QVAE SIT CONTRA vendentem malum venenum, ſi mors alicuius eſt ſecuta.

1 QVI male † venena alicui vendit, ex quo inde alicuius mors ſecuta eſt, pœna legis Corneliæ de ſicarijs punitur. l.3.§ alio ſenatuſconſulto. ff. ad l. Cornel. de ſicar. & ibi annotauit Bar. & Marſilius. verùm quia pœnæ ex illa lege Corneliæ ſunt variæ d.l.3.§.pen. ob id cenſuit Placa lib.1. epitom. delicto. cap.20 nume.9. poſt Anton. Gomeſium in epito. delicto. cap.3. nu.
2 8. hanc pœnam hodie eſſe † iudici arbitrariá. Ego tamen intelligo verum, niſi ſcienter & data opera, vt alter occideretur, vendidit venenum. nam tunc criminis particeps, & ferè au-
3 tor eſt. atque ita eſt intelligendum † ſtatutum Ferrariæ lib.3 ſub rubr. Pœna veneneantis, in principio, dum inquit, Quòd ſi quis perſona ciuis, ruſtice, vel forenſis venenum alicui perſonæ ſcienter dederit, vendiderit, emerit, confecerit, &c. qua in re adnotandû etiam eſt ex iuris communis diſpoſitione ementem teneri pœna vendentis. ita Io. de Arnono epitom. 48. & 49. Declaratur etiam, vt non procedat quando mors non eſt ſecuta, tunc is qui venenum malum confecit, & vendidit, etiam ſcienter vt homicidium committeretur, non puni-
4 tur pœna ordinaria, ſed † iudicis arbitrio. ita reſpondit celeberrimum Bononienſe Collegium, vt relatum eſt inter conſilia criminalia diuerſorum conſ.41. nu.4. lib.1. qui ſic decla-
5 rarunt † ſtatutum Tregeſti ſub rub. De tractatu mortis alicuius ciuis. quo ſenè ſtatuto indicitur mortis pœna tractâti aliquem occidere. quod ſanè ſtatutû procedit quando actus fuit perfectus. non autem in non perfecto. & ideo qui mandato alicuius venenum hoc malû confecit, & vendidit, pœna illius ſtatuti non punitur, mortis effectu non ſecuto.

S V M M A R I V M.

1 *Conatus ad delictum quando puniatur.*

2 *Cogitatio, cui homo non aſſentitur, impunibilis eſt.*

3 *Cogitatio, cui leuiter homo aſſentitur, peccatum veniale inducit.*

4 *Cogitatio cui homo perfectè aſſentitur, mortale peccatum inducit.*

5 *Cogitationem, cui etiam perfectè homo aſſentitur in foro contentioſo non puniri, & ibidem de multiplici ratione.*

6 *Hareſis crimen punitur ob ſolam cogitationem perfectam.*

7 *Hareſim ſola voluntate perfici.*

8 *Hareſis quid ſit.*

9 *Cogitationem etiam cum aliquo facto extrinſeco non puniri, ſi inde ſubſecuta eſt pœnitentia.*

10 *Monetam falſam cudens, ſi ea non perfecta pœnituit, pœnam falſi euitat.*

11 *Exportans frumentum, ſi dum eſſet in itinere, pœnituit, & reuerſus eſt, non punitur.*

12 *Crimen Apoſtaſia pœnitentia non extinguitur.*

13 *Pœnitentia facti non excuſat, cùm iam alter eſt læſus.*

14 *Cogitationem cum aliquo extrinſeco facto puniri, & ſi is cogitans fuit impeditus impedimento facti.*

15 *Monetam falſam cudens & ſi fuit impeditus impedimento facti punitur ob conatum.*

16 *Cogitans aliquem occidere punitur cùm ad actus extrinſecos proceſſit, licèt fuerit impeditus.*

17 *Exportans frumentum punitur ob conatum, & ſi fuerit impeditus exportare.*

18 *Cogitationem non puniri & ſi fuit cum aliquo facto extrinſeco, ſi impeditus is fuit impedimento iuris.*

19 *Falſum committere nixus in ſcriptura, cuius fides nulla erat de iure, non punitur.*

20 Conatus

20 Conatus deductus ad effectum, quantum fuit in enitente punitur.

21 Venenum qui propi nauit, punitur, & ſi is qui illud bibit non interijt.

22 Exodi cap. 21. interpretatur.

23 Platonis lex contra enitentes delicta perpetrare.

24 Conatus ſolus in crimine laeſae maieſtatis punitur.

25 Ciceronis locus in Oratione pro Milone, declaratur.

26 Cogitatio ſola in crimine laeſae maieſtatis an puniatur.

27 L. quis quis. in prin. in illo verbo, cogitationis, C. ad l. Iul. maieſt. declaratio & intellectus.

28 L. quis quis. §. emancipationes. C. ad l. Iul. maieſt. intellectus.

29 Cap. 1. §. ſi voluerit. de capitu. qui curiam vend. in vſibus feudorum, ſenſus & declaratio.

30 Conatus raptoris virginis punitur.

31 L. vnica. C. de raptu virg. ſenſus, & intellectus.

32 Raptor virginis extraordinem punitur, ſi virginẽ non ſtuprauit, cùm ſtuprare potuit.

33 Rapere virginem qui tentauit, punitur.

34 Iudicis arbitrio pro modo conatus punitur, qui rapere virginem tentauit.

35 Conſtitutio Regni Neapolitani ſub rubr. De raptu & violentia monialibus illata, declaratur.

36 Conatus punitur in caſu l. is qui cum telo. C. ad l. Cornel. de ſica.

37 Conatum etiam remotum in caſu l. is qui cum telo. C. ad l. Cornel. de ſicar. puniri ſed mitiori poena.

38 Statutum Ferrariae lib. 3. ſub rubr. Poena homicidium committentis, declaratur.

39 Conatum in crimine aſſaſſinij puniri.

40 Cap. 1. de homicid. in 6. ſenſus & intellectus.

41 Aſſaſſini qui, & vnde effluxerint.

42 Aſſaſſini qui in diſpoſitionibus ſtatutorum, vt Mediolani, Brixiae, Patauij, & alijs.

43 Mandans homicidium data vel promiſſa pecunia punitur etiam effectu non ſecuto.

44 Mandans ſi tentauit mandatarium, vt pecunia accepta aliquem occideret & is recuſauit, punitur de conatu.

45 Statutum Brixiae c. 45. in criminalibus, ſub rubr. De aſſaſſinis. nec non ſtatuta Ferrariae & Patauij de aſſaſſinis, declarantur.

46 Conatus punitur in eo, qui venenũ dare tentauit.

47 Iudicis arbitrio punitur, qui venenum ſolùm emit, vt aliquem necaret.

48 Statutum Ferrariae lib. 3. ſub rub. De poena venenantis, declaratur.

49 Conatus punitur in eo, qui alterius vxorem ſollicitauit.

50 Sollicitare quid.

51 Mulier muneribus ſollicitata & corrupta, dicitur coactè & non voluntariè deliquiſſe.

52 Statutum Veronae lib. 3. cap. 41. ſub rubr. Qui cognouerit carnaliter aliquam, declaratur.

53 Statutum Ferrariae lib. 3. ſub rubri. De vitijs carnis, declaratur.

54 Conatus punitur in raptore ſacrae virginis & monialis.

55 Iudicis arbitrio punitur, qui tentauit rapere monialem.

56 Conſtitutio Mediolani ſub rubr. De poenis cap. carnalis copulae, declaratur.

57 Clerici qua poena iure Pontificio puniantur, cùm rapere moniales tentarunt.

58 Poenitentiae ſacramentales hodie arbitrariae ſunt.

59 Conatus punitur in eo, qui pueri pudicitiam tentauit.

60 Pudicitia attentari quando dicatur.

61 Conatus in eo punitur qui cum brutis coire tentauit.

62 Conatus punitur in furo, hoc eſt, in directario & ſacculario.

63 Conatus punitur in parricidio.

64 Iudicis arbitrio punitur, qui remotè parricidium tentauit.

65 Conatus punitur in eo, qui falſam monetam cudere tentauit.

66 Conatus punitur in eo, qui tentauit infantem necare.

67 Conatus punitur in caſu l. vltima. C. ad l. Cornel. de ſicar.

68 Conatus punitur in caſu l. vlt. C. de his qui ad ecclo. confug.

69 Conatus punitur in caſu l. vlt. C. de poſtula.

70 Conatus punitur in caſu l. vlt. C. de crim. ſtellio.

71 Conatus punitur in caſu l. ſi quis ſeruo. C. de furtis.

72 Conatus punitur in caſu l. item apud Labeonem. § 1. ff. de furtis.

73 Conatus punitur in caſu l. 1. § beſtias. ff. de poſtula.

74 Conatus punitur in eo, qui pecuniam accipit, vt quem calumniaretur.

75 Conatus punitur in eo, qui domum prabuit, vt ſtuprum in ea committeretur.

76 Conatus punitur in caſu l. vlt. ff. de rerum diuiſ.

77 Conatus punitur in caſu l. ſi fugitiui. C. de ſer. fug.

78 Conatus punitur in crimine ſimoniae.

79 Conatus punitur in frangente portas, vt furtum committeret.

80 Conatus punitur in eo, qui extorquet promiſſionẽ.

81 Conatus punitur in eo, qui iudicem corrumpere tentauit.

82 Conatus punitur in mult re, quæ viro inſidias parauit.
83 Conatus punitur in clericis enitentibus fœnerari.
84 Conatus punitur in eo, qui tentauit ſe ipſum occidere.
85 Conatus in ſeditione punitur.
86 Conatum omnem puniri in actu, qui ad delinquendum tendit.
87 Conatum non puniri in illis actibus, qui ipſo iure pœnam infligunt.
88 Conatum in leui crimine non puniri.
89 Sententiam excommunicationis pro actu tentato ferri non poſſe.
90 Actio ciuilis pro actu tentato moueri non poteſt.
91 Conatus quomodò hodie ex ſtatutis & conſuetudinibus puniatur.
92 Leges communes conatum punientes an hodie ex locorum conſuetudinibus abrogatæ ſint.
93 Bartolus l.1.§.Diuus.ff.ad l.Cornel.de ſicar.declaratur.
94 Doctoribus de conſuetudine atteſtatibus, non credi.
95 Arbitrariam pœnam in conatu abrogatam non cenſeri per ſtatuta & conſuetudines locorum.
96 Statutum puniens ſimpliciter delictum, an delictum ſolùm attentatum punire dicatur.
97 Statutum puniens extrahentem frumentum, an comprehendat eum, qui nixus eſt extrahere.
98 Conſtitutio Mediolani ſub rub. De Præfectis annonæ, cap. prohibitum, declaratur.
99 Statutum Veronæ lib.3 cap.84. ſub rub. De blado vel leguminę, declaratur.
100 Bartolus in l. ſi in rixa.nu. 2. ff. ad l.Cornel.de ſicar declaratur.
101 Statutum puniens cognoſcentem mulierem carnaliter, non punire eum, qui nixus eſt eam cognoſcere.
102 Conſtitutio Mediolani ſub rubr. De pœnis, c. carnali copula, & cap. Iudæus, declaratur.
103 Statutum Veronæ lib.3. cap. 41. ſub rubric. Qui cognouerit carnaliter aliquam mulierem, declaratur.
104 Statutum puniens homicidiam, non punit eum, qui nixus eſt occidere.
105 Conſtitutio Mediolani ſub rub. de pœnis, c. Homicida, declaratur.
106 Statutum Veronæ lib 3.cap.39. ſub rubr. Qui homicidium fecerit, declaratur
107 Statutum Peruſinum, quo præſtantes auxilium ad maleficia puniuntur, intelligitur de maleficijs perfectis, & non de attentatis.
108 Delictum attentatum quòd habeatur pro perfecto, eſt ſecundum fictionem.
109 Fictionem eſſe improprietatem quandam.
110 Conatum puniri pœna arbitraria, etiam hodie & ſi conſuetudine & ſtatutis conatus non puniatur pœna ordinaria.
111 Iudicis arbitrio punitur, qui nixus eſt concuſſionem facere.
112 Iudicis arbitrio punitur, qui nixus eſt aliquem aſſaſſinari.
113 Iudicis arbitrio punitur, qui nixus eſt extrahere frumentum contra ſtatuti diſpoſitionem.
114 Aretinus conſil. 1 6. declaratur.
115 Conatus in diſpoſitione ſtatuti punitur, ſi in aliqua illius parte de eo fit mentio.
116 Statutum Ferrariæ lib.3 ſub rubri. Pœna occidentis vel vulnerantis, declaratur.
117 Statutum faciens mentionem de conatu, de proximo intelligitur.
118 Statutum Placentiæ, quo punitur is, qui nixus eſt cognoſcere carnaliter mulierem, declaratur.
119 Conſtitutio Mediolani ſub rub. de pœnis, cap. mandantes, declaratur.
120 Statutum Veronæ lib.3. cap.39. ſub rubric. Qui homicidium fecerit, declaratur.
121 Statutum Brixiæ in criminalibus, ſub rubric. de aſſaſſinis, declaratur.
122 Statutum Ferrariæ lib. 3 ſub rubric. Pœna per vim cognoſcentis vel rapientis mulierem, declaratur.
123 Statutum puniens conatum eo in caſu, in quo & ius commune, etiam de conatu remoto intelligitur.
124 Conſtitutio Mediolani ſub rub. de crimine leſæ maieſtatis, c. vlt. declaratur.

CASVS CCCLX.

CONATVS AD DELICTVM quando & qua pœna puniatur, fuſius, quàm hactenus factum ſit, exponitur.

NVLLA fortè eſt in vniuerſo iure, vel Pôtificio vel Cæſareo iuris quæſtio ab interpretibus noſtris tractata atque agitata magis hac vna eſt, qua
1 quærunt, † quádo & qûo conatus & tentatũ delictũ punitur. Qua in re Felinus magni nominis Iuriſconſultus, præſertim in iure Pontificio, integrum tractatũ viſus eſt edidiſſe. Verùm an perfectè rem abſoluerit, alij viderint. Ego ſcio permulta nô expliſſe, id quod ex his quæ dicemus, conſtare potuerit. Quæ igitur obſeruaui hac in re clarè, & quantum fieri po teris,

terit, breuiter exponam. Quò autem clarius
hæc eluceſcant, tria ex ordine, & diuiſim ex-
plicabo. Primum, qualis eſſe debeat conatus,
vt puniri poſsit. Secundum, qui ſint caſus, in
quibus pœnam pro ſolo ipſo conatu leges in-
dixerunt. Tertium, quæ pœna ex ſtatutorum
& conſuetudinum ſanctionibus indicẽda ſit.

Ad primum dicendum eſt, delicta quæ effe
ctum non ſortiuntur multis modis cõſiderari.

2 Primò ſunt delicta aliqua, † quæ hominis
cogitationẽ non exeunt, ſed in ea ſolùm reſi-
dent. huic cogitationi, ſi homo ſua voluntate
non conſentit, non modò nõ punitur in foro
exteriori, verùm etiã nec in interiori, quò ad
Deum; quoniam nec venialiter quidẽ pecca-
re dicitur, ita ſenſit Feli. d. tract. Quando pu-
niatur conatus. nu. 4. verſ. ſecundus caſus.

3 Secundò conſideratur † cogitatio, cui ho
minis volũtas leuiter aſſentitur: tunc hic pec
cat venialiter quò ad Deum. ita Felin. in d.
tract. quando puniatur conatus, nu. 4. verſic.
ſecundus caſus. & in cap. 1. nu. 6. de præſump.

4 Tertiò † cogitatio conſideratur eo in ca-
ſu, in quo voluntas hominis plenè ac perfectè
aſſentitur, tũc is quò ad Deum peccat & mor-
taliter. ita Felin. in d. nu. 4. verſic. ſi autem ad
conſenſum. idem ſenſit Sali. in l. is qui cum te-
lo, col. 2. in princ. C. ad l. Cornel. de ſicar. id
quod probát Cyprianus vt eſt in c. nunquid.
& Auguſt. in c. ſi propterea. de pœnit. diſtin.
1. & clarè in c. ſubſequenti dum ſcribit Augu
ſtinus. Si cui etiã non contingat facultas con
cubendi cum coniuge aliena, tamen planũ ſit
eum aliquo modo cupere. & ſi poteſtas done
tur, eſſet facturus, non minus reus eſt, quàm ſi
in ipſo facto deprehenderetur. & legitur Mat
thæi 5. Qui viderit mulierem ad concupiſcen
dum eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo.
quod relatum eſt in cap. ſicut enim. 32. q. 5. in
5 foro exteriori ſola hæc † cogitatio non puni-
tur. l. cogitationis ff. de pœnis. quę relata etiã
eſt in cap. cogitationis, de pœniten. diſtinct. 1.
egregiè Alex. ab Alexandro lib. 2. dierum Ge
nialium, cap. 15. in fine. Eſt ratio ſecundũ Car
din. in clem. 1. §. ſanè q. 3. de vſuris. quem ſecu
tus eſt Felin. præcitato loco, quoniam lex de
occultis, quæ Deo tantùm cognita ſunt, non
iudicat capitulo ſicut. de ſimo. cum ſimil. quę
ſanè ratio non concludit: quoniam ſequere-
tur quòd vbi cogitatio hæc nota eſſet legi, is
poſſet puniri. quod verum non eſt, gloſſ. d. l.
cogitationis, ſenſit, illam eſſe rationem, quo-
niam primi motus in hominis poteſtate non
ſunt. ſed minus rectè, quoniã non eſt hæc co-
gitatio primus motus, ſed ipſa animi perſeue-
rantia. Ego eam rõnem eſſe opinor, quòd quem-
admodũ ius Ciuile & Pontificium eſt pro ho
minũ actionibus conditum, ac de his quæ ex-
trinſecus ab eis geruntur, ita nec punire, quæ
intrinſecus apud eos ſine alterius læſione ſunt:
nam (vt inquit Cice. Offic. 3.) Aliter leges, ali
ter Philoſophi tollũt aſtutias. leges, quatenus
manu tenere res poſſunt, Philoſophi quate-
6 nus ratione & intelligentia. Excipitur † crimẽ
hæreſis, cuius ſola cogitatio voluntate confir-
mata, punitur, modò ſ. legi eiuſq; miniſtro co
gnita ſit. ita Bal. in l. ſi quis nõ dicam rapere.
col. 2. opp. 1. C. de epiſc. & cler. nec diſſentit
Card. d. clem. 1. §. ſanè. q. 3. de vſuris. glo in c.
1. in gloſſa. 2. 3 4. q. 1. vbi Archidia. & Felin. d.
nu. 4. in fi. & in c. 1. nu. 7. de præſump. Iulius
Clarus lib. 5. ſent. iuris. §. final. q. 91. Cuius ſen
7 tentia ratio eſt, quia † hæreſis ſola animi pra-
ua opinione perficitur, nec extrinſecus alter
8 actus requiritur. cùm ſit hæreſis deprauata cõ
tra oẽs opinio. c. in quibus. 24. q. 2. Thomas 2.
2. q. 11. Iacobus Simanca in praxi Hæreſeos, ti-
tulo 2. Grillandus tract. de hæreticis. q. 2. &
Gundiſſ. eodem tractatu de hæreticis. q. 2.

9 Quartò conſideratur † cogitatio cum ali
quo facto extrinſeco, ſed antequàm ad actus
proximiores accederet, ſponte facti is pœni-
tuit. vtputà, cogitauit quis alterum veneno
necare, ea animi intentione venenum emit. at-
que ita vltra malam cogitationem paulò vlte-
rius ad actum extrinſecum eſt progreſſus. atta
men pœnituit, atque ita venenum abiecit. vel
10 etiam cum quis cœpit falſam † monetam fabri
care, quam cuſsit, ſed adhuc imaginem nõ im-
preſsit, & pœnituit. hoc itaque in caſu in fo-
ro exteriori (de interiori ſatis patet peccaſſe)
hic nõ punitur. l. qui falſam. ff. ad l. Cornel. de
falſis. l. qui ea mente. ff. de furtis. Salicetus d.
l. is qui cum telo. col. 2. verſi. aut per actum il-
lum. Marſil. num. 3. quem ſecuti ſunt Felin. d.
tract. quando puniatur conatus, nu. 2. & in c.
1. de præſump. Marſil. d. l. is qui cum telo. nu.
24. Alcia. reſp. 476. Gramma. conſil. 36. nu. 19.
& clarè Didacus in clem. ſi furioſus, parte 2. in
initio, nu. 6. in fi. de homicid.

Hinc ſcribit Ripa tract. peſtis, tit. de reme-
11 dijs ad conſerua. vbert. nu 75. non puniri † co-
natum illius, qui dum exportaret frumentum
cõtra formam ſtatuti, & eſſet in via, pœnituit.
quæ quidem ſententia fortè non procedit in
12 aliquibus delictis atrocibus: vt in crimine † apo
ſtaſiæ. l. hi qui ſanctam. C. de apoſta. & in nõ-
nullis alijs, in quibus pœnitentia non conce-
Fff 2 ditur.

ditur. ita Bar. d. l. qui ea mente. explicaui aliqua in tract. de recuper. poſſeſſ. remedio 9. q. 16. & aliqua infrà ſub ſeq. iam. Rurſus intelligitur hoc in delictis, ex quorum principio nemo læditur, vt in falſæ monetæ exemplo & ſimili-
13 bus, ſecus. † ſi læderetur, vt quando quis alterum inſultatur, & ſi non occiderit, ſed pœniteat facti, attamen punitur. ita declarat Bel. in l. ſi quis non dicam rapere. 4. oppo. C. de epiſ. & cler.
14 Quintò conſideratur † cogitatio cùm aliquo facto extrinſeco, ſed antequam ad actus proximiores & ad perfectionem accederet, is malè cogitens & enitens fuit facti impedimento ita impeditus, ne vlterius progrederetur.
15 vt putà in eo, qui † monetam excuſſit, ſed antequam imaginem imprimeret, coactus eſt, re Principi cognita, fugam rapere, hoc in caſu conatus iſte punitur. d. l. qui falſam. vbi Bar. & clarius Merſil. nu. 61. Simile exẽplum: cùm
16 quis cogitauit † aliquem occidere, atque ob id arma parauit, ſocios adſciuit, & aduerſariũ aggreſſus eſt, ſed is valide ita ſe defendit, vt incolumis aggreſſoris manus euaſerit. hoc etiã caſu conatus iſte punibilis eſt. ita Didacus d. clem. ſi furioſus, parte 2. in initio nu. 6. verſic. ſecundò præter. quanquam is aſſirmet in atrocioribus hoc ſolùm procedere. Simile exem-
17 plum eſt in eo, qui † frumentum exportabat aduerſus formam ſtatuti, & dum eſſet in via prehenſus eſt, & faſſus eſt, quod niſi fuiſſet impeditus, exportaſſet. hic conatus punitur. ita Ripa tract. peſtis. titulo De remedijs ad conſer. vber. nu. 75.
18 Sextò conſideratur † cogitatio cum ipſo facto extrinſeco, ſed antequam perficeret, impedimentum iuris ſuperuenit. vt in eo, qui ten-
19 tauit † falſum committere in ſcripturæ, cuius fides à lege abrogata fuit: vel cui omni caſu non crederetur: tunc conatus iſte non punitur. ita Sali. in d. l. is qui cum telo. col. 2. verſ. aut hoc euenit propter. C. ad l. Cornel. de ſicar. ſic intelligẽs l. ſi quis legatum. ff. de falſis. idem tradit Felin. in d. cap. 1. nume. 5. de præſump. & in d. tractatu, Quando puniatur conatus, nu. 3 Marſil l. is qui cum telo. nume. 25. C. ad l. Cornel. de ſicar. Soci. tract. fall. reg. 31. fallen. 4: quod procedit non ratione ipſius conatus, ſed quia actus, ſuper quo adhibitus eſt hic conatus, & ſi ad perfectionẽ fuiſſet deductus, non tamen pœnam meruiſſet. d. l. ſi quis legatum. quam latius explicaui ſuprà in caſu 306. ex quo elicitur, tunc conatum eſſe punibilem, cùm ſuper actu punibili committitur.

20 Septimò, † cogitatio & conatus conſideratur, cum actui multum proximus factus eſt, vt quando ex latere huius enitentis delinquere, nihil agendum ſupereſt ad criminis perfectionem: tunc conatus in ſe nomen delicti perfecti habet. Bal. l. non ideo minus. num. 10. C. de
21 accuſa. ſit exemplum in propinante alteri † venenum cauſa homicidij, quod quidem venenum is bibit, ſed ad mortem non nocuit, propter adhibita medicamenta. hoc in caſu conatus iſte omninò punitur, ſiue in atroci, ſiue in leui crimine adhibitus ſit. ita ſenſit Didacus d. clem. ſi furioſus. parte 2. in initio, nume. 6. verſic. præter. hic etenim, quantum in ſe fuit,
22 homicidiũ perpetrauit. Hinc lege † antiqua ſancitum eſt, Exodi cap. 21. Qui percuſſerit ho-
23 minem volens occidere, morte morietur. & † Plato dialogo nono de legibus, ita ſcribit, Si quis voluerit. cogitaueritq́; amicum hominẽ ex ijs quos prohibet lex interficere, vulnerauerit autem, nec interficere potuerit. hunc remota omni miſericordia, non aliter quem ſi vita priuaſſet dare cędis ſupplicium cogeremus, niſi fortunam eius non omnino proteruam demonemq́; coleremus, qui tam vulneratum quàm vulnerantem miſericordia proſecutus, infelicitati vtriuſque obſtitit, feciq́; ne vulnus huic lętiferum, illi fortuna calamitaſq́; execrande inſligeretur. huic ergo dæmoni habebimus gratiam, vtq́; eius beneficio minimè aduerſetur ab eo, qui vulnerauit, ſupplicium mortis auferemus. & in vicina ciuitate per totam vitam exulare ſtatuemus, nullo rerum ſuarum omnium fructu carentem, damno tamen prius reſtituto ſi quid obfuit vulnerato, quod a iudicio rei huius fuerit conſtitutum. Sed de his ſingulis latius infrà ſtatim ſuis in locis dicemus & illud hoc loco adnotare debemus, pro modo & qualitate conatus augendam & minuendam eſſe pœnam iudicis arbitrio. ita Bal. cõſ. 294. Ad euidentiã. col. 1. verſ. itẽ ipſa ſententia. lib. 1. ſi ergo conatus erit actui multũ proximus, grauius punietur, quã remotus.

Quo verò ad ſecundam illam propoſitionem: quibus ſcilicet in caſibus puniatur conatus, dicendum eſt plures in iure noſtro reperiri, aliquot ego huc adſcribam.

24 Primus eſt caſus † in crimine læſæ maieſtatis, in quo ſolus ipſe conatus ordinaria pœna punitur. l. quiſquis, in prin. C. ad l. Iul. maieſt. relata in cap. quiſquis. de pœniten. diſtin. 1. ex illis verbis, eadem enim ſeueritate. quod ſine controuerſia paſſim & vbiq; locorũ noſtri veterum affirmarunt, vt Ang. in l. 1. §. vlt. ff. quod

quiſque iuris. & ibi Iaſon in fine. Marſil.l.3.
in prin.nu.2.ff.ad l.Cornel.de ſicar.& l.is qui
cum telo.numero.C.eo. Alcia.reſponſo.476.
Lodouicus Cererius in pract.crimi.§.homi-
cidij,nu.15. Gigas tract.de crimine læſæ maie
ſta.ſub rubr. Qualiter & à quibus crimen læ-
ſæ maieſt. cōmittatur.q.66. Iul.Clarus lib 5.
ſent.iuris.§.fi.q.92,verſic.ſcias. Soc.iun.con
ſil.105.nu.39.lib 3. & Didac.Couar. in clem.
ſi furioſus.parte 2.in initio,nume.7.de homi-
25 cid. comprobatur horum ſententia † M.Cice
ronis auctoritate in Oratione pro Milone,dū
ait: Niſi quia res perfecta nō eſt, ideo punien
da non fuit,quaſi exitus rerum, nō hominum
conſilia, legibus vindicentur: minus dicen-
dum fuit ſe non perfecta, ſed tamen punien-
dum certè. nihilominus loquebatur Cicero
aduerſus Clodium,qui cum ſica Pompei tru-
cidendi cauſa deprehenſus fuerat,in quo to-
tius Reip. ſalus & maieſtas periclitabatur. &
illum dicebat pœne dignum: pœna inquam
ordinaria,vt locum illum interpretans ſcribit
Alex.ab Alexan.lib 2.dierum Genial.cap.15.
Et hoc in caſu annotandum eſt ſufficere,ſi co
natus ad exteriores actus deductus ſit,iuxta ea
quæ diximus ſuprà in quarta & quinta conſi-
deratione. & fortius deinde, ſi iuxta ſeptimā
conſiderationem adhibitus fuiſſet conatus,vt
putà,quòd periculum criminis euaſerit Prin
ceps per propriam defenſionem,quod probāt
l.1.& l.2 ff.ad l.Iul.maieſt.immo ſcriptum reli
quit Angel.in l.1.§ vlt.ff. quod quiſque iuris
ſimplicē conatum in hoc crimine puniri,ea ra
tione(inquit ille)nō expectatur euentus,quia
ſerò tunc pateretur vindicta. Angelū ſecutus
eſt Tiraq.tract.de pœnis legum, cauſa 38.nu.
26 10.immo fortius ſentiunt aliqui ſolam † cogi
tationem ad nullum actum deductā hoc in cri
mine puniri. ita Archid.in c.ſi quis.1.queſt.6
Afflictus in c.1.§. & bona cōmittentium. nū.
23.quæ ſint regal.Sigiſmundus Loffredus con
ſil.22. nu.8.& Gigas d.q.66.ex d. l.quiſquis,
in prin.& §.emancipationes. C. ad l.Iul.ma-
ieſt. & ex cap.1.§.ſi voluerit.de capit qui cu-
riam vend. Ego verius opinor ſolam ipſam co
gitationem in puris ac meris cogitationū ter-
minis perſiſtentem,atque ita ad nullum actum
deductum,non puniri,ex generali regula d.l.
cogitationis,de pœnis,quā & hoc in caſu pro
cedere opinor,niſi contrarium expreſſè pro-
betur,iuxta doctrinam Bar.in l.1 num.2. ff. ſi
quis in ius vocatus non ierit.& Dec.j in l.1.nu.
27 7 de reg.iuris. Nec aduerſatur d. † l.quiſquis
in prin. ibi, cogitauerit. quoniam loquitur
cùm cogitatio eſt alicui actui exteriori iūcta,
nempè quando iam cum militibus vel priua-
tis, vel barbaris ſceleſtam factionem inierit.
hæc etenim eſt quædam cogitatio,ſed demon
ſtrata per aliquē actum extrinſecum. Et quòd de
hac cogitatione is textus loquatur,patet,quia
ibi ſubijcit,eadem enim ſeueritate voluntatē
ſceleris,qua effectum iura puniri voluerunt.
hic intelligit iura,nempè de iure l.1.& 2 ff. ad
l.Iul.maieſt.quibus non ſola nuda ipſa cogita
tio, ſed voluntas ad aliquem actum deducta
conſideratur. vt ſi dolo malo conſilium initū
eſt contra Principem,vel Rempub. ſi arma cō
tra eos parata fuerunt, ſi ſeditioſè conuocati
28 homines ſunt. ſic etiā probat † d.l. quiſquis.
§.emancipationes.dum dicit, cogitarūt de ſo
cietate ineunda. ſenſit de ijs,qui ſimul conue
nerunt,vt hoc crimen committeretur. & iam
ſimul hac de re ſermonem habere cœperunt.
quare videmus ad actum extrinſecum dedu-
29 ctum cogitationem eſſe. Nec obſtat † d.c.1.§.
ſi voluerit. quia immo verius contrarium pro
bat,cùm affirmet,eum feudo non priuari, niſi
vlterius progreſſus fuerit inſidiando. Illud &
hoc loco annotandum eſt, hunc puniri pœna
ordinaria,ac ſi effectus ſecutus fuiſſet. ita ſen-
ſit Didacus d.clemen.ſi furioſus,parte ſecun-
da,in initio,numero ſeptimo. ex d.l.quiſquis
in princip. ibi, eadem enim ſeueritate,
30 Secundus caſus eſt, in quo à iure cō † cona
tus punitur in l.vnica.C.de rap.virg vt eo lo-
ci annotarunt oēs,præſertim Marſil. nu 190.
& latè Didacus d clem.ſi furioſus, parte 2. in
initio.num.8.de homicid.ſed ambigitur,quæ
pœna,an ſcilicet ordinaria, vel extraordina-
ria indicēda ſit. Ang.in d.l. vnica,ſēſit rapiē-
tem virginem,ſi eam non ſtuprauerit, ſolum
pœna extraordinaria puniendum eſſe, nō aūt
pœna illius conſtitutionis † d.l.vnicæ, quaſi
illa conſtitutio requirat raptum cum ipſo ſtu-
pro. idem affirmarunt Io.de Ana.in cap.pen.
colum.pen.de rapto: Cæpolla conſil.57. De-
cius conſil.234.col.vlt. Marſilius conſil. 105.
Lud. Cererius in pract.criminali de homici-
dio §.circa.nu.285. Boer.q.316.col.2.quos re
cenſet & ſequitur Didacus loco iam citato.
quibus addo Neuiz.lib.4.ſyluæ nup. nu. 46.
verſi.ſecundò limitatur, & collegium Piſanū
inter conſilia criminalia diuerſorum conſil.
104.nu.2,3. ſed verius ac rectius diſtinguit Di
31 dacus loco iam citato. Aut is † raptor ſtupra-
re potuit,& non ſtuprauit,pia ductus,immo
eam illibatam & integrā ad honeſtum locum
perduxit. tunc is raptor pœna ordinaria non

punitur, ſed extraordinem, quanquàm graui, quoniam crimen raptus, quātum in ſe eſt, dicitur eſſe perfectum, non aūt attentatum, iam enim illata eſt infamia parentibus, & puellæ, cuius pudicitia ab omnibus violata probabili ter creditur. Aut is raptor non ſtuprauit, nō ob pœnam, ſed ob id ꝙ impeditus fuit, tūc pœ na ordinaria afficiendus eſt. ita Marſil. in d. l. vnica, nu. 154. C. de raptu virg. Carerius d. §. circa, num. 185. Afflictus in conſt. Neapol. lib. lib. 1. rubr. 19. q. 2. & Didacus loco ſuprà cita-
33 to, nu. 8. Ego credo, præter iam relata, † etiā attentātam rapere puniri. ſcio quidem ipſum raptum eſſe crimen ſpeciale, ſed dico & adhibitum conatum ad rapiēdum, puniendū eſſe, quanquàm non rapuerit reipſa. quod probāt verba d. l. vnicæ, §. 1. ibi, vbi inuenti fuerint in ipſa rapina. cōcedit conſtitutio illa, raptores, qui in ipſo crimine, quod adhuc perfectū nō eſt, poſſe impunè occidi. atque ita conſiderat conatum ſolum, idem probat illa l. vnica. in §. pœnas, ibi, niſi etenim eam ſolicitauerit. conſiderat verè ſolam ſolicitationem, atq; ita conatum. credo etiā hunc conatum puniri, ſiue proximus ſit, ſiue remotus, quemadmodū oſtēdūt verba illa: niſi ſolicitauerit. pœna autem huius conatus pro modo ipſius attentationis
34 & conatus indicenda erit † iudicis arbitrio.
35 † Conſtitutio Regni Neapolitani ſub rub. de raptu & violentia monialis eſſe illata, ſtatuit abſolutè raptorem monialibus eſſe puniendū pœna capitali, & eo loci Iſernia declarat conſtitutionem illam tollere iuris communis ambiguitatem.
36 Tertius eſt caſus, in quo † conatus punitur, in l. is qui cum telo. C. ad l. Cornel. de ſicar. relata in cap. quis de pœnit. diſt. 1. eſt illa conſtitutione cautum, pœna homicidij ordinaria puniendum eſſe eum, qui cum telo hominis occidendi cauſa inceſſerit, & ſi non occidat. Hic tamen in re duo concurrere debent. primum ꝙ ambulauerit cum telo, ſecundum ꝙ habuerit animum occidendi eum, quem deinde eſt aggreſſus. quia ſi alterum per errorem aggrederetur, nō puniratur ordinaria pœna. ita declarādo conſtitutionem Mediolani ſub rubr. de pœnis, cap. Homicida. reſpondit Alba conſ. 30. Dubitari ēt poteſt, an hoc in caſu conatus conſideratus tam actui proximus, quàm ēt remotus. Gramma. conſ. 36. nu. 19. & Didacus in d. clem. ſi furioſus, par. 2. in initio, nu. 10. de homicid. ſcribūt, ſolūm conatum proximū, immo valde proximum conſiderari. nempè ad vltimū actū, qui à delinquente peragendus eſt, licèt mors ſecuta non fuerit, vt quia iam eum vulnerauerit. idem ſenſit ante eum Baldus conſ. 443. Cecchus col. 1. lib. 3. in l. 3. nu. 3. ibi, ſed leges cōtrariæ. C. de ſer. fug. & hoc in caſu inquit Bal. d. conſ. 443. & Didacus cùm is ad actum proximū acceſſit, pœna ordinaria punitur, ex d. l. is. qui cum telo. ea ratione, quòd crimen hoc graue admodùm ſit. Plato tamen (vt refert Tiraq. de pœnis legū, cauſa 40. n. 4.) mitius hūc vulnerantē puniri volebat. Hinc colligitur declaratio ad c. 1. de preſump. quod eſt deſumptum ex prouerbijs Salomonis. c. 36. eſt ex illo ſancitum, ꝙ ita noxius eſt qui mittit lāceas & ſagittas in mortem, ac is qui occidit. is etenim actus eſt admortē proximus: quo circà pœna ordinaria indicenda eo in caſu erit. id quod ibidē ſenſerunt Baldus & Abbas. & hoc caſu dalictū per ſectum inſe dicitur, Bald. l. non ideo minus,
37 nu. 10. C. de accuſa. credo etiā ꝙ conatus † remotus hoc in caſu puniendus ſit, ſed mitiori pœna, iudicis arbitrio pro modo facti. Extat
38 † ſtatutum Ferrariæ lib. 3. ſub rub. Pœna homicidium cōmittentis, quo pœna amputationis manus indicitur contra hunc inſultantem, ſi ad actum proximum deuenit, hoc eſt, vulnerando. atq; ita in hoc corrigit ius commune, ſic quādo deuenit ſolùm ad actum remotum, pœna eſt eo ſtatuto terminata, atque ita in ea ciuitate ceſſant hæ ambiguitates.
39 Quartus eſt caſus in quo † conatus punitur, nempè in crimine aſſaſsini. cap. 1. de homicid. in 6. ſi quis ergo cum altero pecunia promiſſa, vel data pactus eſt, cum aliquem occidat, & ſi homicidium ſecutum nō eſt, nihilominus is ob conatum punitur. ita Ang. conſ. 14. quod multis diſtinctis caſibus explicat Didac. d. clemen. ſi furioſus, parte 2. in initio, nu. 9. de homicid. Ego tres tantùm conſidero, qui magis proximè ad rem noſtram accedunt. horū vnus
40 eſt in caſu † d. c. 1. nempè in proprio crimine aſſaſsinij quum tractatus, pecunia data, vel promiſſa de occidādo homine Chriſtiano per miniſterium alicuius infidelis ex gente aſſaſsino-
41 rum. † Erant Aſſaſsini, populi quidam ex Syria, qui à pueritia ita inſtruebātur, vt inimicos Regis, aut domini, cui obediebant, eius māda to audacter incautos opprimerent. ita recenſet Volater. lib. 11. c. de factis Syriæ. quod probat Didacus lib. 2. variar. reſol. c. 20. nu. 10. qui eiuſdem opinionis recenſet Io. And. d. c. 1. de homicid. in 6. Alber. in dictionario in verbo Aſſaſsinus. Caſtrēſ & alios. & quanquàm de Aſſaſsinis multi ſcripſerint, verum tamen, qui

ij ſuerint

ij fuerint, vnde originem traxerint, omnium melius Paulus Aemilius Veronenſis auctor nouus grauiſſimus tamen libro 5. De rebus geſtis Francorũ, rem hanc ita enarrat: Nõ ægri modò infeſti ab hoſte erant, ſed & in vrbibus inſidiæ proceribus ſtruebãtur, nec vllus locus tutus, nullum tempus metu vacuum. Nec tam magni Reges, Imperatoresq; formidoloſi erãt quàm aſſaſsini gens obſcura. Decem omnino incolunt oppida, circiter ſexaginta virorũ millia. Phœnicibus tunc contribuebantur. Eadẽ ferè in regione fuere Eſſeni, quos, vt Plinius tradit, nocentes fugerant, quiq; ſine pecunia & fœmina, duobus generis humani peſtibus degerent. Sed aſſaſsini ex Perſide profecti creduntur, receptisq; Mahumetis perſuaſione, ſanctiſsimi omniũ à Barbaris exiſtimabãtur: nec, qua cæteri mortales honorum cupiditate ducuntur, ipſi inter ſe maximè vnanimes, nulla de imperio, magiſtratuvè ambitio. ſummã arbitriumq; rerum non nobilitati ſanguiniq́ue committunt. Quem virum optimum iudicarint, eum ſibi præficiunt, ſenioremq; ac Arſacidam vocitent, eoq́ nomine ceterorum curam gerere iubent, & vt illum in cõmune conſulere volunt: ita ipſa ea opinione imbuti ſunt, vt ſibi perſuadeãt in rebus humanis nihil antiquius eſſe, quàm pro publica ſalute, cùm tempora poſtulant, mortem oppetere. Horum alij alias linguas à pueris edocentur, oẽs ita animo affecti, vt cœleſtẽ immortalitatẽ adepturos ſe munere numinis cõfidant, ſi ſectæ ſuæ hoſtes occiderint. cui prouinciæ euerit alicuius è noſtris proceribus interimendi, is vt vnus è noſtris, ſe noſtrorum turbæ immiſcens per falleciam cædem fecit, ſibi minimè parcens, gnarusq; ſibi ſtatim occumbẽdum eſſe. Sic Raymundus Comes Tripolitanus, quòd eis infeſtus eſſet, Tripoli à duobus aſſaſsinis cõfoſſus, cæterorum curam egit, vt cuſtodes corporibus ſuis adhiberent. Hactenus Aemilius. Hoc itaq; in caſu punitur mandans homicidium, etiam effectu nõ ſecuto. atq; ita hic conatus & attẽtatio punitur pœna mortis ordinaria, ex d. cap. 1. vbi Francus, & clarè affirmat Didacus d. clem. ſi furioſus, parte 2. in initio, nu. 9. verſ. primus caſus. qui rectè affirmat hoc non tantùm eſſe propriè conatum, quantum delictum conſummatum ex ipſius mãdantis latere: cùm per eũ non ſteterit, quò homicidium cõmitteretur. Nec diſſentit Placa lib. 1. epito. delict. c. 19. nu. 9. verſ. Nonò cõſtat. & ſi perplexè ac confusè plures hinc inde referat.

Secundus caſus eſt, quando in aſſaſsinio loquimus ex communi ſignificatione, quæ intelligimus, eum eſſe aſſaſsinum, qui pecunia accepta, vel promiſſa aliquem occidit, quemadmo-
42 dum & in † ſtatutis ita aſſaſsini nomen ſumitur, quòd clarè expreſsit ſtatutũ Brixiæ in criminalibus, cap. 63. ſub rubr. de aſſaſsinis. Ferrariæ, lib. 3. ſub rub. Pœna accuſantis aliquem pro aſſaſsino. & Pataurj ſub rub. de aſſaſsinis, c. 1. in fine. & decretum Mediolani cuius meminit Boſsius tract. cauſarũ criminalium, tit. de mandato ad homicidium, nu. 14. iſte ergo aſſaſsinus ſiue Chriſtianus ſit, ſiue infidelis, ſi ad actum occidendi deuenerit, & conatum omnem adhibuerit, atque ita per eum non ſteterit, quin occideret, pœna ordinarie punitur, ex d. c. 1. ita Didacus loco iam relato, nu. 9. verſ. ſecundus caſus. poſt Afflict. in conſtit. Neapol. lib. 1. rub. 12. nu. 16. idem poſt aliquos dixit Tiraq. tract. de pœnis legum. cauſa 37. nu. 4. Chaſſã. in conſuetu. Burgund. rubr. 1. §. videndum. num. 7. qui aſſerit, ſe ita Mediolani obſeruari vidiſſe. & poſt Gramma. voto 9. qui aſſeuerat, ita aliquando obſeruatum fuiſſe in Conſilio Neapolitano. cum Didaco ſenſit & Placa lib. 1. epito. delicto. c. 19. nu. 10. & ibidẽ in eo tuetur Ang. d. conſ. 24. à Didaco reprehenſum, cùm is aſſaſsinus pœnitentia ductus à propoſito occidendi receſsit, quod verè affirmauit Capicius deciſ. 155. nu. 16. nam ob illam pœnitentiam mitius puniri debet. quod etiam affirmarunt Ioan. de Ligneno inter conſilia criminalia diuerſorum conſil. 20. in fin. lib. 1.

43 Idem dicendum eſt in ipſo † mandante homicidium data vel promiſſa pecunia, qui quidem eadẽ pœna ordinaria punitur, ſi mandatarius ad actum homicidio proximum deuenit. ita is Didacus d. nu. 9. verſic. tertiò proponitur. poſt Gramma. voto 8. & 9. & Ludo. Carar. in pract. criminali, rubr. de homicidio. §. 5. nu 8. & Bald. conſ. 430. Qui voluit. libro ſecundo. dum loquitur de eo, qui pecuniam depoſuit, ſed vlterius progreſſum non eſt. ſi verò mandatarius non acceſsit ad aliquam actum proximum, mandans arbitrio iudicis punitur. ita reſpondit collegium Bononiæ inter conſilia criminalia diuerſorum conſil 41. in fin. lib. 1.

44 Tertius caſus eſt, cùm is † mandans tentauit mandatarium, vt pecuniam acciperet, & occideret: & mandatarius recuſauit. hoc caſu ſolùm mandans punitur, ſed extraordinã iudicis arbitrio, cum conatus ſit remotus ab ipſo effectu. ita ex relatis colligitur. idem quò ad mandatariũ, vt ſi ad actum ſolum remotũ proceſsit, puniatur mitius ex ſupradictis. & cũ ea com-

45 re communi conuenit † ſtatutum Brixiæ. cap. 63. in criminalibus ſub rub. de aſſaſsinis ſic ſtatutum Ferrariæ, libro tertio, ſub rubri. Pœna occidentis, vel vulnerantis. ita etiam & in ſpecie ſtatutum hoc Ferrariæ declarauit Angelus Aretin. inter conſilia criminalia diuerſorum, conſil. 50. nu. 32. 33. lib. 1. ita poteſt declarari ſtatutum Patauinum ſub rub. de aſſaſsinis. cap. 1.

46 Quintus caſus † principalis eſt, in quo conatus punitur, nempè quando quis tentauit alterũ veneno necare: hic etenim conatus punitur. l. 3. in princip. ff. ad legem Cornel. de ſicarijs. ſed ambigitur qua pœna, & in qua ſpecie conatus puniendus ſit. ego ita diſtinguo duos caſus. Primus eſt cùm iſte, qui tentat veneno necare, venenum emit, ſed non propinauit, vel impeditus, vel pœnitentia ductus: ſo-

47 lùm puniri debet extraordinem † arbitrio iudicis. quoniam is ad actum remotum tantùm proceſsit. ita Bal. conſ. 443 Cechus confecit. lib. 3. Ang. in l. 1. §. ſit iniuria. ff. de extraord. crim. Flor. in l. item ſi obſtetrix. ff. ad l. Aquil. Cremen. ſing. 49. Gramma. deciſ. 2. num. 7. & clarè conſ. 36. nu. 19. Pariſ. conſ. 167. nu. 12. lib. 4. quos ſecutus eſt Didac. d. clem. ſi furioſus, parte 2. in initio, nu. 11. de homicid. qui ſubijcit hoc in caſu eſſe intelligendam illam conſuetudinem, quam in toto terrarum orbe vigere relati doctores affirmant, nempè conatum ad effectum minimè perductum non puniri. intelligitur de conatu remoto, vt is non puniatur ordinariè, ſed extraordinem. atq; ita intelligendus eſt Tiraq. tract. de pœnis legum, cauſa 39. quanquã ſimpliciter & abſolutè loquatur. & hæc pœna in humilioribus poterit eſſe fuſtigatio, in honeſtioribus pecuniaria. Bal. d. conſil. 443. col. 2. verſ. ſed quæ. arbitrio etiam iudicis punitur is qui ſuſcepit mandatum & pecuniam, vt venenum daret, deinde pœnituit, & mandatum iudici detexit. ita Io. de Lignano inter conſilia criminalia diuerſorum, conſ. 20 in fin. lib. 1.

Secundus caſus eſt, cùm iſte ad actum proximum acceſsit, vt quia venenum propinauit, ſed venenatus adhibitis medicamentis mortẽ affugit. tunc is maleficus pœna ordinaria punitur. ita Didacus d. numa. 11. qui inquit, ita ſenſiſſe illos, qui dixerunt in his atrocioribus delictis conatum actui proximum puniri ordinaria pœna. atque ita intelligit gloſſ. in cap. 1. in verbo, ad mortem, vbi Bal. de præſump. Bar. to. in l. 1. ff. ad l. Pomp. de parricid. Sali. l. 1. C. de malef. & matha. idem ſenſit Boſſius tract. cauſarum criminalium, titulo De homicid. nume. 13. & titulo de mandato ad homicidiũ, nume. 14. Verùm Fabius Monteleo. in Praxi arbitrali, parte 4. nu. 687. ait ſolùm pœna extraordinaria hodie puniri, atque ita intellexit Gramma. deciſ. 2. nu 7. ſed minus verum hoc videtur ex relat. s. Petrus verò de Sócino inter conſilia criminalia diuerſorum conſil. 98. numa. 6. lib 1. reſpondit puniendum quidem hunc propinantem pœna ordinaria legis Corneliæ de ſicarijs. ſed tamen eſſe aliquantulum temperandam arbitrio iudicis quam mediam ſententiam non improbo. Non procedit horum

48 doctrina Ferrariæ, vbi ex † ſtatuto lib. tertio. ſub rub. Pœna venenãtis, hic conatus proximus punitur in manus amputatione & pecuniariter. conatus verò remotus ſola pecunia. atque ita in hoc vltimo cum iure communi conuenit.

Sextus eſt caſus, in quo punitur conatus, cũ

49 quis † vxorem alterius ſolicitauit. l. 1. in prin. ff. de extraord. crimi. Iulius Paulus receptarum ſenten. lib. 5. titulo 4. §. ſolicitatores. pœna autem hoc caſu eſt extraordinaria iudicis arbitrio. Alexan. ab Alexãdro, libro ſecundo, dierum Genialium, cap. 15. & probat d. l. 1. & ſcribunt Bal. conſ. 356. in fin. lib. 1. Alexan. conſil. 111. nume. 2. lib. 1. Afflictus deciſ. 21. in fine. vbi Gramma. in additio. & clarius Tiraq. tracta. de pœnis legum, cauſa 39. & 40. nam hæc dicitur attentatio per ſolum actum verbi non facti. recte ergo dicendum eſt mitius puniri. ita Bal. l. ſi quis non dicam rapere. oppo. 6. C. de epiſ. & cler. qui inquit grauius puniri cùm ad actum factum proximum deuenit. & hæc ſollicitatio punitur hic tanquam ſpeciale cri-

50 men. † Sollicitare dicitur, qui muneribus allicit & tentat. & inquit Valla libro quinto elegant. cap. 75. ſollicitare eſſe inſtare & velut allicere, vel ſpem oſtendendo, vel metum. Cicero pro Cluentio: cuius ſeruum Diogenẽ Fabricius ad venenum habito dandum ſpe & pretio ſollicitare cœpit. quare gloſ. d. l. 1. in prin. de extraord. crim. dixit, illum dici ſollicitare, qui mulierem alloquitur, & illi ſuadet vt ſuis votis annuat. ſic fortius ſollicitare dicitur is, qui verè munera dedit. nam mulier ſi acceptis

51 † muneribus conſentiat inuita potius, quàm volens peccare dicitur. ita Ang. §. vlt. in auth. de leno. Decius conſil. 170. col. 2. Marſil. ſing. 353. Dano, qui affirmant, hunc dantem munera puniri pœna ſtatuti, qua punitur adulterãs inuitam, quod eſt dignum memoria ad interpretationem ſtatuti † Veronæ lib. 3. c. 41. ſub

52 rubr. qui cognouerit carnaliter aliquam, quo

grauis

grauis punitur adulterans inuitam. hic decla- rari potest † statutum Ferrariæ lib. 3. ſub rubr. de virijs carnis. ibi, an volens, vel inuitus.

53

54 Septimus eſt caſus in quo † conatus affectu non ſecuto punitur, nempè in l. ſi quis non di cam rapere. C. de epiſc. & cler. relate in cap. ſi quis non dicam, de pœnit. diſt. 1. & affirmarũt Marſil. in l. qui falſam, num. 14. ff. ad l. Cornel. de falſ. Alciat. reſpon. 476. & hoc in caſu ſufficit attentare raptum, quoniam delictum hoc per attentationem ſolam perficitur, vt inquit Bald. in l. non ideo minus, nu. 10. C. de accuſ. immo conatus etiam aliquantulum remotus hoc in caſu, dummodò ſit ſuæ finali intentioni connexus. ita ſcriptum reliquit Baldus in l. 3. nume. 3. ibi, ſed leges contrariæ. C. de ſer. fug. ſed grauius punitur, cùm actus eſt magis proximus; ſed ſemper pœna extraordinaria

55 † iudicis arbitrio. ite Didacus d. clam. ſi furioſus, parte 2. in initio. num. 8. verſ. ſed in raptu alicuius monialis. de homicid. qui tantum pœna ordinaria air puniri rapientem re ipſa, etſi pœnitantiæ ductus eam non violauerit. In do-

56 minio Madiolani extat † conſtitutio ſub rub. de pœn. cap. carnali copulæ. qua ſolùm punitur pœnæ corporali cognoſcẽs carnaliter moniam, non ſolus ipſa raptus. & obſeruanda illa conſtitutio videtur, cum ob eam ſublata videatur iuris communis diſpoſitio. ita Alciat. reſpon 745. Teneo ꝙ iſti. ſed hac de re peu-

57 lò infrà dicemus. † Clerici verò monialium raptores beneficijs ſuis priuantur, & in arctũ monaſteriũ ad perpetuam pœnitentiã coniciuntur, cap. ſi quis epiſcopus, & c. ſi quæ. 27. q. 1. Ans. in c. 1. col. 2. de rapto. & Didacus lo-

58 co iam citato. hodiè tamẽ † pœnitentia hæc, vt cæteræ omnes, eſt arbitraria, vt dicemus infrà.

59 Octauus caſus eſt, in quo † conatus punitur nempè; cum pueri pudicitiam attẽtauit. l. ſi. §. vlt. de extraord. crim. qua de re plura ſcripſimus ſuprà in caſu 199. & in ſpecie hac adnotarũt Aſflict. in conſt. Neapol. lib. 3. rubr. 42. nu. 12. & Didac. d. clem. ſi furioſus, parte 2. in fine initij de homicid. dicitur autem attentari pue-

60 ri † pudicitia, cum id agitur, vt ex pudico impudicus fiat. l. attantari. ff. de iniurijs. relata in cap. ſi quis ram maſculorum. de pœnit. diſtin. 1. actus ergo aliquis extrinſecus requiritur, quã quam non ſit proximus, vt puniatur pœna extraordinaria: ordinaria autem cùm actus eſt multũ proximus, vt quia conatũ omnem adhibuit, & ad rem peruenit, ſed peragere nõ potuit. qua de re diximus ſuprà i caſu 286. n. 16.

61 Nonus eſt caſus, in quo † conatus punitur, cùm ſcilicèt quis cum bruto coire tentauit, qua de re plura ſcripſimus ſuprà: ſolùm nunc ambigitur, qualis debeat eſſe iſte conatus. Boer. q 316. numero quarto affirmat, conatũ dici, cùm is qui nixus eſt coire, aliquem actum fecit, & ſi ad effectum crimen nõ perduxerit, ex cap. mulier, 15. q. 1. mulier, quæ acceſſerit ad omne pecus, morte moriatur. qui quidem ca non eſt deſumptus ex Leuit. c. 20. acca quòd l. x ſolùm actum conſiderat, etiam nõ omninò effectui proximum.

62 Decimus eſt caſus, in quo † conatus punitur, in l ſaccularij. ff. de extraord. crim. dum directarios, hoc eſt, eos qui furãdi cauſa in alienas ædes diuertunt, extraordinariè puniri. qua de re plura ſcripſimus ſuprà in caſu 197. & hic caſus intelligitur cum contra hunc directariũ proceditur criminaliter, non autem cùm ciuiliter. ita declarat Bal. in l. ſi quis non dicã rapere. 3. oppo. C. de epiſc. & cler.

63 Vndecimus eſt † caſus in parricidio, in l. 1. in ſi. ff. ad l. Pomp. de parricid. ſed ambigitur, qualis hic conatus eſſe debeat, & quæ pœna indicenda ſit. & verè dicendum eſt, ꝙ ſi conatus eſt actui proximus, vt quia gladio eſt illum egreſſus, & parum abfuit, quin interficeratur, quoniam ſe ipſum pater validè defendit, vel quia ſuit ab alijs defenſus: ſic cùm filius veneum patri propinauit, & ille bibit, ſed medicamentis ſe defendit, pœna ordinaria parricidij puniri debet. ita Didacus d. clam. ſi furioſus, par. 2. in initio, nu. 12. de homicid. Si verò

64 conatus fuit remotus tunc pœna † extraordinariè punitur, ſaltem hodiè ex conſuetudine, vt præcitato loco inquit Didacus. qui tamen ſubijcit, ꝙ immo, & poſſet hoc caſu indici pœna ordinaria, cũ ex d. l. 1. ad l. Pompe. de parricid. ſufficiat paratũ eſſe venenũ, licèt nõ datũ.

65 Duodecimus eſt caſus † in quo conatus punitur, in eo ſcilicèt, qui falſam monetam cudere voluit. nam hic conatus ſi ad actum fuerit proximus, vt putà quia iam excuſſit monetã, ſed adhuc non expendit, pœna ordinaria indicenda erit. ita Didacus, d. clem. ſi furioſus, parte 2. in initio, nu. 1. in ſi. poſt ſo. Igneum quem citat. Si verò adhuc nõ cuſſit, ſed aliquid de actu tunc ſi impeditus fuit, atque ita per eum non ſtetit, punitur pœna extraordinaria iudicis arbitrio. Gramma. deciſ. 74. nu. 19. ſi verò pœnitentia ductus, non perfecit, non punitur aliqua pœna. vt latè ſcripſi ſuprà in caſu 36. vbi egimus de pœnis fabricantium falſas monetas.

66 Decimustertius

66 Decimuſtertius † caſus eſt in l. ſi quis necandi. C. ad l. Cornel. de ſicar. relata in cap. ſi quis. de pœnit. diſt. 1. qua conſtitutione punitur is, qui nixus eſt infantem necare, & ſi delictum perficere non potuerit.

67 Decimuſquartus caſus † eſt in l. vlti. C. ad l. Cornel. de ſicar. relata in c. ſi forte. de pœnit. diſt. 1. ſi vir vxorē, vel econtrà occidere tentauerit, inſidias parando: punitur pœna legis Corneliæ. quod eo loci ſcribunt omnes, & Nauar. lib. 1. Syluæ nuptia. nu. 43.

68 Decimuſquintus caſus † eſt in l. vlt. in prin. C. de ijs qui ad eccleſ. confug. quo ſancitū eſt, pœna mortis afficiendos eos eſſe, qui non modò re ipſa fugientem ad eccleſiam ex ea extraxiſſet, ſed & qui extrahere cogitauerunt. quē caſum ſpecialem eſſe reſpondit Bel. conſ. 443. Cacchus, col. 2. propè medium. lib. 3. ſpeciale quidem fauore eccleſiæ, vt ſcribunt Coreſius lib. 5. miſcella iuris. c. 23. & Didacus lib. 2. variar. reſol. c. vlt. qui plura adferunt, cur ita cōſtitutum ſit. Sed ambigitur qualis conatus eo in caſu conſideratur? & vere ibi textus conſiderare videtur ſolam nudā cogitationē. Ego verius opinor eſſe ibi vnà cum gloſſa exponendum, nude cogitatione & tractatu. ita quòd actus aliquis extrinſecus factus ſit. & cū gloſſa ſenſit ibidem Bartolus, & Saliceus. eſſet enim durū nimis quòd ſola ipſa cogitatio, quæ nec in atrociſſimis delictis, vt criminis læſæ maieſtatis, vel parricidij punitur, in hoc ipſo tam graui pœna afficeretur.

69 Decimuſſextus † caſus eſt in l. vlt. C. de poſtula. relata in cap. quicunque. de pœniten. diſt. 1. conſtituit Leo Imperator vir religioſiſſimus Aduocatos non poſſe aſſumere patrocinia priuſquam ſint imbuti ſacroſanctis myſterijs catholicæ religionis. nec poſſe prohibitū patrocinium aſſumere. quod ſi contrariū tentatum fuerit, puniuntur pœna ibidem ſancita. & conſtitutio illa repetita eſt in l. nemo. C. de epiſcop. audien. qua ratione rectè conſtitutū eſt in regione Pedemontium, vt Aduocati iureiurando affirment priuſquam aduocationis officium aſſumunt, ſe probè ac vt viro Chriſtiano conuenit, munus illud executurum.

70 Decimuſſeptimus † caſus eſt in l. vltim. C. de crim. ſtellio. Si quis alteri rem obligationi ſuppoſitam vendiderit, ſuppreſſa priore obligatione, punitur extraordinem. quod infrà ſuo loco explicabimus. ſed & is punitur, vt eo loci habetur, qui tentauit alienare, atque ita conatus ad vendendum punitur.

71 Decimuſoctauus † caſus eſt, in quo hic conatus punitur, nempè in l. ſi quis ſeruo. C. de furtis. ſi quis perſuaſerit ſeruo, vt furtum aduerſus dominum ſuum committat, & is non committat verè, ſuaſor tenetur ac ſi propriè corrupiſſet. cuius ſanctionis rationem eo loci Imperator in fine adfert.

72 Decimuſnonus † eſt caſus in quo conatus punitur in l. item apud Labeonem. §. 1. ff. de iniurijs pœna iniuriarum punitur non ſolum is, qui pulſauit, ſed & qui, vt pulſaret manum leuauit. quem caſum annotauit Ieſ. in l. 1. §. vltim. nume. 15. ff. quod quiſque iuris. & Marſilius in l. is qui cum telo. num. 18. C. ad l. Cornel. de ſicar.

73 Vigeſimus caſus † eſt in l. 1. §. beſtias. ff. de poſtula. qui locauit operas ſuas, vt cum beſtijs pugnaret, à poſtulando remouetur. atque ita hac pœna amotionis punitur, ſiue pugnauerit ſiue non, quam textum in hanc ſententiā annotarunt Bal. in l. ſi quis non dicam rapere. nume. 5. C. de Epiſc. & cler. & Marſil. in l. is qui cum telo. nu. 16. C. ad l. Cornel. de ſicar.

74 Vigeſimuſprimus † caſus eſt in l. & generaliter. ff. de calum. & ibi Bar. qui pecuniam accepit, vt aliquem calumniaretur, punitur tanquàm calumniator: ſiue modò calumniatus eſt, ſiue non. & caſum hunc annotarunt Feli. in cap. 1. nu. 2. de præſump. & in tract. quando punietur conatus. nume. 1. & Marſil. in l. is qui cum telo. nu. 16. C. ad l. Cornel. de ſicar. & alia plura ſcripſimus ſuprà in caſu 321. vbi de pœnis calumniatorum egimus. & in ſpecie tradit Amedaus tract. Syndicatus. nu. 167.

75 Vigeſimuſſecundus † caſus eſt in l. & ſi amicis. ff. ad l. Iul. de adulter. qui domū præbuit, vt ſtuprum in ea committeretur, licèt ſolùm colloquia habita in ea ſint, attamen pœna illa ſtatuta à lege Iulia is punitur. atque ita ſolus tractatus & conatus ad delictum perpetrandum plectitur. quem caſum adnotauit etiam Marſilius in d. l. is qui cum telo. nu. 16. C. ad l. Cornel. de ſicar.

76 Vigeſimuſtertius † caſus eſt in l. vlt. ff. de rerum diuiſ. ſecundum gloſſæ ſenſum ibi, quem probat in hac ſpecie Eguinarius Baro. ibi & Felin. in c. 1. nu. 2. de præſum. & Tiraq. tract. De pœnis legum, cauſa 37. in fin. qui voluit ciuitatis muros tranſcēdere, punitur ac ille, qui re vera tranſcendit. ſed (meæ quidem opinione) verius credo eſſe ſenſum, verba illa, tranſcendere voluerit, eſſe exponenda, hoc eſt voluntariè tranſcenderit, quem ſenſum probarunt ibi Coreſius & alij nonnulli.

77 Vigeſimuſquartus eſt † caſus, in quo conatus

tus punitur, nempè in l. ſi fugitiui. C. de ſeruis fug. & ibi annotarunt Bal. Cæpolla & cæteri, ſi ſeruus fugitiuus in itinere deprehenditus fugiens punitur, ac ſi verè fugiſſet.

78 Vigeſimusquintus † caſus eſt in crimine ſimoniæ, quòd punitur etiã ſi tractatus tentùm edfuerit, ita Marſil. in d. l. is qui cum telo. nu. 22. C. ed l. Cornel. de ſicar. ex tex. & gloſſa in c. nullus Epiſcopus, il primo. q. 1.

79 Vigeſimusſextus † caſus eſt quãdo quis conatus eſt frangere portas, vt furtum committeret, punitur tanquam effractor. Seli. in d. l. is qui cum telo. col. 2. C. ad l. Cornel. de ſicar. Tiraq. tract. de pœnis legum, cauſa 37. nu. 5. & Didec. d. clem. ſi furioſus, parte 2. in initio nume. 7. verſi. nam & ſi. qui quidem ſcribentes rectè ſentiunt hoc eſſe delictum ſpeciale, & non conſiderari, vt crimen conatus.

80 Vigeſimusſeptimus † eſt caſus ex Baldo in l. aliquem. C. de oper. liber. quam ſequitur Felinus tract. Quãdo puniatur conatus. nu. 1. qui promiſsionem extorquet, æquè punitur ac ille, qui verè exegit.

81 Vigeſimusoctauus † caſus deſumitur ex doctrine Bal. in auth. nouo iure. C. de pœna iud. qui malè iud. quòd tentans corrumpere iudicem punitur ac ſi corrupiſſet. cum Baldo ſentiunt Felin. d. tract. Quando punietur conatus. nu. 1. & Marſil. in l. 1. §. Diuus. nu. 4. ff. ad l. Cornel. de ſicar. & in l. is qui cum telo. num. 17. C. eod. verùm quia caſum hunc fuſius explicaui ſuprà in caſu 343. vbi de pœna corrumpentis officialem agimus, vlterius non progredior.

82 Vigeſimusnonus † eſt caſus in c. 1. de diuor. vbi gl. mulier inſidiatrix viri punitur pœna amiſsionis coniugij, & ſi inſidiæ affectum non ſint conſecutæ. & caſum hunc annotauit Feli. in c. 1. nu. 2. de præſump.

83 Trigeſimus caſus † eſt in c. quoniam multi. 14. q. 4. quo puniuntur clerici nitantes fœnerari, ac illi, qui fœnori incumbunt. & caſum hũc annotauit Feli. in dic. c. nu. 2. de præſum.

84 Trigeſimus † ſecundus caſus eſt in l. 3. §. ſi quis autem. ff. de bonis eorum qui ſibi mortẽ conſciuer. quo loci dicitur eſſe puniendum, qui ſeipſum occidere voluit, & non perfecit.

Trigeſimustertius eſt caſus in l. 3. §. is qui ad hoſtes. ff. de re mil. quo non ſolum transfuga, ſed qui transfugere voluit, punitur.

Trigeſimusquartus caſus eſt † in ſeditione, in qua ſolus conatus punitur. Ludouicus Mõtal. De reproba ſenten. Pilati, primo dubio. col. 2. nume. 12. Ex his prępoſitis caſibus ſatis intelligimus generalem iuris regulam conſti-

86 tui poſſe; nempè, conatum † in eũ, qui ad delinquẽdum tendit puniri. quamadmodum & regulam affirmatiuam cõſtituit Felin. in c. 1. nu. 2. de præſump. & in tract. Quando puniatur conatus. nu. 1. & Soci. tract. fallen. reg. 31. Hæc autem regula declaratur ab ipſo Felino & Socino multis modis; verùm quia aliquas ex illis ſuprà, vt ſuo opportuniore loco collocauimus, iure merito quatuor tantùm, quæ commodè huc adferri poſſunt, recenſebo.

Declaretur itaque primò; non procedere

87 in illis † caſibus, in quibus pœna ipſo iure & facto imponitur, ita ſcriptũ reliquerunt Bal. in l. ſi quis non dicam rapere, ſecunda oppo. & nume. 5. C. de Epiſco. & cler. Felin. d. cap. 1. nume. 8. de præſump. & d. tract. Quando puniatur conatus. nu. 5. Socin. d. tract. fallen. reg. 31. fallen. 2. & Marſil. in l. is qui cum telo. nu. 16. C. ad l. Cornel. de ſicar. poſt Io. Andr. in cap. in pœnis, de reg. iuris in 6. alios plures recenſet Tiraq. in rep. l. ſi vnquam. in verbo reuertatur. nu. 354. C. de reuo. don. ſenſit tamen Socinus loco iam citato, iudicis arbitrio pœnam indicendam eſſe.

88 Declaratur ſecundò, non procedere † in leui crimine, nam in eo conatus non eſt conſiderabilis. ita Bal. in d. l. ſi quis nõ dicam rapere. 3. oppo. C. de epiſc. & cler. Felin. d. c. 1. nu. 9. de præſump. & d. tract. Quando punietur conatus. nu. 6. Socin. d. reg. 31. fallen. 6. & Marſil. d. l. is qui cum telo. nu. 27.

89 Declaratur tertiò, non procedere † quò ad hoc, vt ſententia excommunicationis feriatur. nam ille nõ poteſt ferro pro actu tantato, ſed ſolùm eo conſummato. ita Feli. d. cap. 1. nu. 10. de præſump. & d. tract. Quãdo conatus puniatur. nu. 7. Socin. d. reg. 31. fallen. 7. & Marſil. d. l. is qui cum telo. nu. 28.

90 Declaretur quartò, non procedere † quò ad actionem ciuilem, nec enim quis ciuiliter agere poteſt ob ſolum conatum. ita Felin. d. cap. 1. num. 11. de præſump. & Marſil. d. l. is qui cum telo. num. 30. Socin. d. tract. fallen. reg. 31. fallen. vlt.

91 Tertium eſt, quod in tractatione † hac ſupereſt nobis explicandum, quid hodie, vel ex conſuetudine iudiciorum, vel ex ſtatutis locorum, in hoc conatu puniendo, obſeruetũ ſit. quæ quidẽ in re video Doctores noſtros haud parum ſubobſcurè & perplexè locutos fuiſſe. duos caſus ego conſtituo.

92 Primus eſt, an ius commune, † quo conatus puniatur, hodie ex conſuetudinibus locorũ abrogatum.

abrogatum ſit, vel non. Speculator in titulo De accuſatore. §.1. ſcriptum reliquit, hodie ius commune eſſe his conſuetudinibus abrogatum. cum eo ſenſit Bal. in l.11 qui cum telo. C. ad l. Cornel. de ſicc. qui aperte dixit, quòd licèt ex iuris ciuilis rigore conſtitutio illa obſeruanda ſit, non tamen ex conſuetudine. idé reſpondit ipſe Bal. conſi. 361. Quidam rumor. lib. 1. ſic clarè Angel. & Caſtren. in l.1. §. vlt. & ibi Iaſ. nu 17. ff. quod quiſq; iuris. Merſil. d. l. is qui cum telo. & Tiraq. tract. De pœnis legum, cauſa 38. Iul. Clar. lib. 5. ſent. iuris. §. fi. q. 92. & Ioſeph Fontanellus inter conſilia criminalia diuerſorum conſ. 97. nu. 9. lib. 2. qui & alios recenſent. Verum hac in re à Speculatoris traditione receſsit Bar. in l. 1. §. Diuus. ff. ad l. Cornel. de ſicar. Felin. d. cap. 1. nu. 12. de præſump.

93 inquit † Bartolus, ius commune non eſſe per cōſuetudines Italiæ abrogatum, ſed ob id ius commune non ſeruari in Italia, quoniam tot & tanta iam edita ſunt paſsim & vtique ſtatuta elicta, quàm ius commune, delicta punientia, vt illorum ſtatutorum cauſa ius cōmune hodie abrogatū videatur. cùm ergo obſeruentur pœnæ à ſtatuto indictæ, & ſtatuta non comprehendant ſolum conatum (et ſtatim dicemus) ſequitur pœnas iuris communis hoc caſu ceſſare. atque ita Bartolus ſentit hoc non prouenire à conſuetudinis effectu, ſed à ſtatutorū diſpoſitióne. & rectè Bar. qui enim fieri poteſt, vt affirmare poſsint relati Doctores conſuetudinem hanc in vniuerſa Italia extare? quaſi in omni locorū foro verſati ſint. Quo circà rectè cenſent perplures credendū

94 non eſſe † Doctoribus de conſuetudine locorum atteſtantibus. ita Alex. in l. poſt dotem, col. pe. ſolu. matri. quem ſecuti ſunt alij plures, vt refert Decius in l. 2. §. mutui. num. 9. ff. ſi cer. peta. & ſi ibi teſtatur communem eſſe in oppoſitum. ipſe tamen viſus eſt ſentire cum Alexandro. & clarius idem Decius conſ. 286. in fi. alios plures recenſet Neuiz. conſ. 45. nu. 7. & conſ. 66. nu. 31. & cum Alexādro & illum ſequentibus ego ſentio in hoc caſu. Bartolo autem aſſentior cùm agitur de probanda conſuetudine loci ſibi cogniti, in quo morem traxit. & illa etiam atteſtatio probationem efficit ſolùm præſumptiuam. ita Bartolum declarat poſt multos Craue. conſi. 166. nu. 9 & cōſ. pe. nu. 1. addo ego Socin. iun. conſ. 60. nu. 10. lib. 2. & Rol. à Valle conſ. 87. nu. 12. lib. 1. Accedit præterea quòd & ſi relata Specul. & ſequentium traditio probaretur, attamen intelligitur atq; ita procedit quò ad pœnam ordinariam,

95 quam ius commune illis in caſibus ſanxit, nō autem quòad extraordinariam, atque ita iudici arbitrariam; quæ quidem verè per conſuetudinem abrogata nō cenſetur. ita in ſpecie affirmarunt Bal. conſi 443 Cecchus col. 1. lib. 5. Angel. l. 1. §. vlt. ff. quod quiſque iuris. Didacus d. clem. ſi furioſus, parte 2. in initio. nu. 6. verſic. tertiò eſt omnino. & Tiraq. d. tract. De pœnis legum. cauſa 38. nu. 1. qui alios recenſet. nec diſſentit Mantua conſ. 31. num. 21. lib. 2. qui reſpondit, illum, qui appoſuit ſcalas ad feneſtras, vt puellam raperet eſſe hodie puniendū pœna arbitraria. id quod fuit deciſum & in Conſilio Neapolitano, vt refert Afflictus deciſ. 276. nec diſſentit Clarus lib. 5. ſentē. iuris. §. fin. q. 92. propè medium, & probat Ioſeph Fontanellus inter conſilia criminalia diuerſorum conſ. 97. lib. 2 & illi reſponſo ſubſcripſerunt cōſultiſsimi viri Marcus Mantua, & Guidus Pancirolus.

96 Secundus eſt caſus, † ſi ſtatutū indicit pœnam pro ipſo delicto ſimpliciter, nulla ſcilicèt mentione facta de conatu, an conatum punire intelligatur? vt putà, ſtatutum punit homicidā an etiam puniat tentantem occidere? & nō punire, Doctores exiſtimāt, atq; ita aiunt, ſtatuta hæc longa conſuetudine hanc recepiſſe interpretationem. ita loquitur Baldus in l. 1. nu. 3. verſic. vel dic & nu. 4 C. de ſeruis fug qui ex-

97 emplum affert in † ſtatuto, quo extrahēs ſeruum e ciuitate punitur. & inquit, non punire eum, qui niſus eſt extrahere. & cum eo ſenſit Ripa tract. peſtis, tit. de remedijs ad conſer. vber. nu. 71. 75 80 qui quidem diſtinguit: vt inſpiciamus, quomodo ſtatutum loquatur, hodie multis in locis ceſſat hæc difficultas. quoniā cōſtitutionibus & ſtatutis illorū locorum et inuenti puniuntur. quemadmodū in

98 dūio Mediolanēſi, in quo extāt nouæ † conſtitutiones, rub. De Præfectis annonæ. c. prohibi-

99 tū. ſic & Veronæ extat † ſtatutum lib. 3. c. 84. ſub rub. De bledo, vel legumine nō conducendo extra diſtrictū Veronę quo ſanè ſtatuto punitur et repertus portare. vt illa verba futuri tēporis oſtēdunt. & ex illis verbis. ſed nec per ipſum diſtrictum verſus confinia. & in fi. dum inuentori partem rerum repertarum exportari tribuit. Sed ad rem noſtram ita etiam loqui-

100 tur † Bar. in l. ſi in rixa. nu. 2 ff. ad l. Cornel. de ſicar. quem ſecuti ſunt Alex. conſi. 15. nu. 3. lib. 1. Feli. c. 1. nu. 22. de præſump. & tract. Quādo puniatur conatus. nu. 8 Iaſ. in l. 1. §. vlt. nu. 3. ff. quod quiſq; iuris. Merſil in l. is qui cum telo. nu. 13 & nu. 31. C. ad l. Corn. de ſica. Socin.

tract.falle.reg.31.fallen.3. latè Tiraq. d.tract.
De pœnis legum,cauſa 37. nu 3. ſic Baldus in
l.ſi quis non dicam rapere.nume.3.C.de Epiſ.
101 & cler.quòd † ſi ſtatutum puniat cognoſcen
tem mulierem carnaliter,nõ punire eum, qui
nixus eſt eam cognoſcere. Quæ doctrina eſt
annotanda ad interpretationem conſtitutio
102 num † Dominij Mediolanenſis rubr. De pœ
nis.cap.Iudæus. & cap.carnali copula.quibus
puniuntur Iudæi cognoſcentes Chriſtianas
carnaliter. ſic etiam eſt annotanda ad declara
tionem ſtatuti Ferrariæ lib.3. De vitijs carnis.
quo conatus in vitio ſodomitico expreſsè nõ
punitur. Eſt etiam annotãda hæc doctrina ad
103 interpretationem ſtatuti † Veronæ lib.3.cap.
41.ſub rub. Qui cognouerit carnaliter aliquã
mulierem.quo quidẽ in ſtatuto nulla fit men-
tio conatus: ob id is niſus non punitur pœna
ibi indicta contra carnaliter cognoſcentẽ mu
lierem. Accedit quod ſcriptum reliquit Bal.
in l.& ſi certus §.ſi appetitus.ff.ad S.C.Syl-
104 lania. † ſi ſtatutum punit homicidam, non
comprehendit conantem occidere. quod eſt
annotãdum ad interpretationem conſtitutio
105 nis Mediolani.d.rubr. De pœnis.c.homici-
da.qua punitur homicidium pœna mortis,nõ
comprehenditur is,qui niſus eſt occidere: ex
cepto aĩo deliberato, vt ea cautũ eſt conſtitu-
106 tione,ita declaratur † ſtatutum Veronæ lib.
3.c.39.ſub rub.Qui homicidium fecerit. Huc
etiam ſpectat, quod reſpondit Bal.conſil.430.
lib.2.ſtatutum puniens aſſaſsinari facientem,
non comprehendere eum,qui nixus eſt, vt al-
ter aſſaſsinaretur.quod reſponſum confert ad
interpretationem multorum ſtatutorum,quæ
infrà referam. ita etiam conſuluit Bal cõſ. 29.
Viſo ſtatuto.lib.4.repetit. conſ 31 & cõſ.356.
107 Præſuppoſitis verbis.eod.lib 4. ſtatutũ † Pe-
ruſinum,quo punitur preſtans auxilium & cõ
ſilium ad maleficia: intelligi ad maleficia per
fecta & cõſummata,non ad attentata.alia per-
plura obſeruari poſſunt exẽpla apud noſtros
interpretes. ij ea ratione in hanc adducti ſunt
108 ſententiam: quoniam,quòd delictũ † atten-
tatum habeatur pro perfecto & cõſummato,
non eſt ſecundum naturam & veritatem, ſed
per fictionem: quæ ſanè fictio non habet locũ
in ſtatutis.l.3.§.hæc verba.ff.de neg geſt. nam
109 † fictio eſt quędam improprietas,quam ſtatu
ta non admittunt.l.tutelas.ff.de capi.dimi. &
l.vlt.C.de ijs qui veniã æta.impetra. & in ſpe
cie hanc adfert rationẽ Bal. conſ.294. Ad cui
dentiam præmittendum eſt,col.1.verſ. ſecun-
dò præmittendum. lib.1.

Declaratur tamen relatus hic caſus,vt pro-
110 cedat † quidem quò ad pœnam ordinariam
ſtatuti; non autem quò ad extraordinariam
atque ita arbitrariam: qua punitur & is, qui
contra ſtatuti prohibitionem conatus eſt deli
ctum perpetrare.ita Bal. d.conſ.294.lib.1. re-
111 ſpõdit pœna † arbitraria puniendũ eſſe eum,
qui contra ſtatuti diſpoſitionem nixus eſt con
cuſsionem facere. ita idem Bal.conſi.430 lib.
112 2.reſpondit, pœna arbitraria eſſe puniẽdum
illum,qui nixus eſt aliquem aſſaſsinari facere.
ita etiam Felin.tract. Quando puniatur cona
tus,nu.8.dum ſcribit,quòd licet is, qui nixus
eſt extrahere frumentum è ciuitate non punia
tur pœna ordinata à ſtatuto contra re ipſa ex-
113 trahentem, puniri tamen † iudicis arbitrio.
Idem ſenſit Ripa tract.peſtis, titulo De reme-
dijs ad conſerua.vber.nu.75.idem ſenſit Blan
cus in pract.criminali,pag.mihi 852. nu.21. ſic
114 loquitur & intelligi debet † Arctin.cõſ.146.
quem retulit Felin.d.nu.8.verſic.ex his intu-
lit. dum conſuluit, ꝙ ſi quis aliquem pugno
percuſsit, & percuſſus in terram cadens illiſo
capite ad lapidẽ perijt,non tenetur pœna ſta-
tuti de homicidio. quoniam licèt is ſit mor-
tuus,non tamen percutiens habuit animũ oc-
cidendi,& ille conatus ad ſuum effectum per-
ductus non fuerat. Intelligit ibi Aretinus in
fine hoc procedere quò ad pœnam ordinariã,
non quò ad arbitrariam, quæ verè indicenda
eſt. Atque ita euitari poteſt illa impugnatio,
quam contra Aretinum facit Carolus Moli-
neus in additionibus ad Alex.conſ.15.num.2.
lib.primo.
115 Declaratur ſecundò,non procedere † quan
do conatus aliquo modo fit mentio in ſtatu-
to; vt ſi tractatum dicat eſſe puniendum (vt
116 loquitur † ſtatutum Ferrariæ lib.3.ſub rubr.
Pœna occidentis, vel vulnerantis. tunc enim
punitur. ita Tiraq.tract.De pœnis legum,cau
ſa 37.nu 4.6.poſt alios,quos eo loci recenſet.
& verè hęc declaratio nõ in dubijs,ſed in iam
claris locum obtinet. Illud tamen hoc loco
117 commemorabo: quòd quando † ſtatutũ men
tionem conatus facit, intelligitur de conatu
proximo ad actum, non autem de remoto. ita
egregiè reſpondit Bal.conſ.356.Statuto ciui-
118 tatis Placentiæ.lib.1.quod † ſtatutum ciuita-
tis Placentiæ quo punitur is,qui nixus eſt car
naliter mulierem cognoſcere, debet intelligi
de conatu proximo actui,non autem de remo
to,vt quando mulierem in terram proſtrauit,
& ad actũ ipſum immediatè venereũ deuenit:
ſed ob id ꝙ at tacta nimis eẽt mulier eã carnaliter
cognoſcere

cognoſcere nõ potuerit. idem ſenſit ipſe Bal.
in l. ſi quis non dicam rapere. nume. 2. C. de
Epiſ.& cler.quem ſecutus eſt Boer.quæſt.316.
col.1. Quibus infertur declaratio ad conſtitu-
119 tiones † Mediolani ſub rubr. De pœnis. cap.
mandantes.verſi.quòd ſi nec vulnus, qua qui
dem conſtitutione cõceſſum eſt mandanti de-
lictum committi, poſſe pœnitere, ſi modò deli
ctum factum aut attentatum non eſt. Hæc ver
ba, attentatum non ſit, intelligi debent de pro
xima attentatione & conatu, non autem de re
moto. ex Baldi ſelata ſententia quamquam in
illo ipſo cap mandantes, in illis verbis, etiam ſi
homicidium, vel aliud delictum nullo modo
ſequatur, nec attentetur; intelligatur de leui
& quauis remota attentatione ac conatu. id
quod contingit, quia verba negatiua ſunt, &
cum totum negatur, negatur & pars. iuxta l.
hoc genus.ff.de cond.& demo.cum ſimi. Ita
120 declaratur † ſtatutum Veronæ lib.3. cap.39.
ſub rubr. Qui homicidium fecerit. in illis ver
bis: & licèt illud maleficium, quod attentaue
rit, nõ perfecerit, puniatur. intelligitur illud
verbum attentauerit, de attentatione proxi-
121 ma, non de remota. In ſtatuto † autem Bri-
xiæ in criminalibus, cap.63. ſub rubr. De aſſaſ-
ſinis, ceſſat omnis dubitatio: quoniam ibi co
natus remotus à proximo diſtinguitur, vt iam
admonui. Et idem opinor eſſe dicendum in
122 † ſtatuto Ferrarienſi lib.3. ſub rubric. Pœna
per vim cognoſcentis vel rapientis mulierem.
ibi, ſed ipſam vi in terram proiecerit, vel ad il-
lum actum cognoſcẽdi proceſſerit: ſentit ſta-
tutum ſufficere, pœnam ab eo indictam, ſi in
terram abſque alio vlteriori actu mulier pro-
iiciatur.
123 Hæc tamẽ ego vera eſſe intelligo niſi † ſta-
tutum puniret conatus, qui à iure communi
puniretur; etiam ſi remotum eſſet. ſit exem-
plum in caſu l. ſi quis non dicam rapere. C. de
Epiſc.& cler. quam ſuprà explicando, dixi, pu
nire etiam conatum remotum. ſi ergo ſtatutũ
eo in caſu, hoc eſt in raptu ſacrarum virgi-
num, conatum puniret, erit intelligendum de
conatu etiam remoto, cùm videatur ſtatutum
velle confirmare ius commune, non autẽ cor-
rigere. Eſt etiam exemplum in caſu criminis
læſæ maieſtatis, in quo punitur etiam conatus
remotus, vt ſuprà explicauimus. & ita etiam
124 erit intelligenda conſtitutio † Mediolani ru
bric. De crimine læſæ maieſtatis. cap. vltim.
qua attentatio in hoc crimine punitur. Hæc
ſufficiant.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis arbitrio relinquitur, an quis animo delibe-
rato vel caſu deliquerit.*
2 *Animo deliberato vel caſu aliquem deliquiſſe, à
coniecturis pendet.*
3 *Statutum Veronæ lib.3 cap.36, ſub rubr. Quòd de
vno vulnere, &c. declaratur.*
4 *Decretum Papiæ 34 ſub rubric. Quòd non formea
tur aliqua inquiſitio de animo occidendi, decla-
ratur.*
5 *Animus occidendi deliberatus quomodo cogno-
ſcatur.*
6 *Animum occidendi non habuit is, qui haſta verbe
rauit, cùm ferro vulnera inferre potuerit.*
7 *Decretum Papiæ 20 ſub rubric. Declaratio facta
decreto de animo occidendi, declaratur.*
8 *Iracundia delinquens animo deliberato delinque-
re non dicitur.*
9 *Impulſio apud Rhetores quæ.*
10 *Pater occidens aduerſarium rixantem cum eius fi-
lio animo deliberato non dicitur occidere, ſed per
iram.*
11 *Amicus occidens aduerſarium ſui amici rixantem
cum eo, non dicitur animo deliberato occidere.*
12 *Delinquens impulſu ægritudinis, deliberato animo
non dicitur delinquere.*
13 *Ebrius delinquens animo deliberato delinquere nõ
dicitur.*
14 *Pater occidens adulterum cum filia deprehenſum
ira & caſu, non autem animo deliberato dicitur
occidere.*
15 *Animo deliberato delinquere dicitur, qui cogitatè
& ſedatè delinquit.*
16 *Ratiocinatio apud Rhetores quæ.*
17 *Animo deliberato delinquens dicitur ex maligno
& peruerſo animo delinquere.*
18 *Animo deliberato delinquere non dicitur, qui in ri
xa caſu exorta occidit, vel vulnerauit.*
19 *Animo deliberato relinquere non dicitur, qui imme
diatè poſt rixam deliquit.*
20 *Tempus modicum quod dicatur in eo, qui occidit
poſt rixam ad euitandam animi deliberati qua-
litatem.*
21 *Iudicis arbitrio relinquitur, quod dicatur modicũ
tempus intra quod quis occidendo poſt rixam nõ
dicitur animo deliberato occidere.*
22 *Animo deliberato deliquiſſe is præſumitur, qui per
multos dies, poſt rixam occidit.*
23 *Conſtitutio Mediolani ſub rubric. De pœnis, cap.
Homicida. §. tanquam & § par modo, decla-
ratur.*
24 *Animo deliberato occidere dicitur, qui proditoriè*

toriè occidit.

25 *Homicidium proditoriè perpetratum atrocius iudicatur, quàm perpetratum ſimplici animo deliberato.*

26 *Proditorem eſſe, qui per inſidias occidit.*

27 *Animo deliberato occidiſſe dicitur, qui per inſidias occidit.*

28 *Inſidiæ quæ, quomodo parentur.*

29 *Ciceronis locus in oratione pro Milone.*

30 *Conciliatio opinionum Clari & Caſoni.*

31 *Animo deliberato occidiſſe præſumitur, qui tractatum adhibuit.*

32 *Statutum Bergomenſe, ſub rubric. De animo deliberato, declaratur.*

33 *Animo deliberato occidiſſe an credatur, qui plura intulit vulnera.*

34 *Animo deliberato occidiſſe non dicitur, qui caſu aliquem obuiam habuit, & ab eo loco deiectus rixari cœpit & occidit.*

35 *Animo deliberato non occidiſſe, quomodo quis ſe defendat.*

36 *Animo deliberato occidiſſe an credatur, qui tempore noctis occidit.*

37 *Lucem odit, qui malè agit.*

38 *Animus deliberatus occidendi ratione loci conſideratur.*

39 *Animo deliberato occidiſſe an præſumatur cùm minæ præceſſerunt.*

40 *Animo deliberato occidiſſe an credatur, qui plures ſocios adhibuit.*

41 *Animus deliberatus occidendi in eo præſumitur, qui multis aſſociatus incedit.*

42 *Animo deliberato occidiſſe an præſumatur, qui præter morem arma tulit.*

43 *Animo deliberato occidiſſe an præſumatur, qui præter morem armatus incedit.*

44 *Animo deliberato occidiſſe an præſumatur, qui locum frequentabat.*

45 *Animo deliberato occidiſſe præſumitur, qui paulò ante bona ſua exportauit.*

46 *Animo deliberato occidiſſe an præſumatur, qui bona ſua paulò ante diſtraxit, & donauit.*

47 *Conſtitutio Mediolani ſub rubr. De iure & priuilegio fiſci. c. ſi quis vnam, declaratur.*

48 *Iudicis arbitrio relinquitur quando delictum dicatur per modicum tempus ſecutum poſt bonorum diſtractionem.*

49 *Animus deliberatus præſumatur ob inimicitiam.*

50 *Animus deliberatus occidendi an à iactatione præſumatur.*

51 *Ciceronis locus pro Milone.*

52 *Animus deliberatus occidendi præſumitur ob propinquorum aßiſtentiam.*

53 *Animus deliberatus occidendi ex geminata rixa an præſumatur.*

54 *Animus deliberatus occidendi ex extraiudiciali confeßione probatur.*

55 *Animus deliberatus occidendi verè probatur, cùm probatur occidiſſe nulla præcedente rixa, & cauſa.*

CASVS CCCLXI.

ANIMVS DELIBERATVS ATQ; cogitatus occidendi quibus coniecturis probetur, accuratè & diligenter explanatum.

QVONIAM ſuperioribus caſibus aliqua de animo deliberato, ſeu ſedato delinquentiũ attigimus, ac alia nõnulla in ſubſequentibus explicaturi ſumus placet hoc loco aliqua, quę in his aliquando obſeruaui, recenſere. quòd ergo delictum animo deliberato & ſedato perpetratum
1 fuerit à † iudicis arbitrio pendere ſenſerunt Ancharanus, Salicetus & Calderinus; vt eſt relatum inter conſilia Ancha. conſil. 216. Nos
2 tholomæus. col. 2. & rectè, quoniam à † coniecturis (vt mox dicam) hoc pendet. Coniecturæ autem in iudicis arbitrio poſitæ ſunt, quemadmodum ſuprà multis in caſibus explicauimus, nempè in caſu 115. & cum hac Doctorum
3 ſententia conuenit † ſtatutum Veronæ lib. 3. cap. 36. ſub rubr. Quòd de vno vulnere, in fine quo expreſſè cautum eſt, eſſe in Prætoris arbitrio iudicare, an ſedatè, penſatè atque deliberatè delictum perpetratum ſit, vel non. Atque
4 ita etiam eſt intelligendum decretum † Papiæ 34. ſub rub. Quòd non formetur aliqua inquiſitio de animo occidendi, niſi prius conſtiterit de qualitate, quòd animus fuerit deliberatus occidendi. quod ſanè decretum tribuit facultatem iudici formãdi inquiſitionem de animo deliberato, cum conſenſu tamen Aduocati fiſci, ſi qualitas animi deliberati dubia eſt. Iudex ergo arbitrio ſuo in hac dubitatione pronuntiat qualitatem facinoris ita ferre, vt inquiſitio de animo deliberato formari poſſit: fiſci deinde Aduocatus conſenſum adhibet. nam ex poſt conſenſus ſui natura venit. Quò tamen facilius cognoſcere poſſit iudex, quando ita à ſe iudicandũ ſit: rem hanc paulò altius repetam. atque ita fiet, vt perit ulta à noſtris & perperam & perplexè tractata, intelligantur.

Sciendũ eſt in primis, tres terminos in hac

tractatione

tractatione conſiderari, quorũ vnus alteri re-
pugnet, alter verò ab altero differt. Primus eſt
quid ſit aliquem vulnerare animo deliberato
occidendi. Secundus, quid ſit in rixa, calore
iracundię, vel iuſto dolore occidere. Tertius,
quid ſit animo meditato, ſedato, hoc eſt ſine
iracundia, ſine iuſto dolore, occidere. quod
vulgò dici ſolet, à animo riposato, vel à ſan-
gue freddo.

Primus terminus eſt ſatis clarus, quia is di-
5 citur † animo occidendi vulnerare, qui enſe,
pugione vel alijs ſimilibus armis ad occiden-
dum aptis vulneraret: vel ſi cum ſimplici gladio
vulnus in ea corporis parte infert, quo mors
facilè adferri poteſt l. 1. §. Hadrianus. vbi Bar.
& illa latè Merſil. nu. 20. 21. 23. ff. ad l. Cornel.
de ſicar. idem Merſil. in l. 1. nu. 32. 34. 36. C. eo.
ad l. Cornel. de ſicar. vbi latè de his diſſerit. &
econtrà ſubijcit, illum non habuiſſe animum.
6 † occidendi, qui cùm haſtam ferratam prę ma-
nibus haberet, non ferro, ſed ligno percuſsit.
vel qui enſe nõ vulnerauit, cum poſſet, pugno
percuſsit. idem tradit & declarat Feli. in cap.
ſignificaſti, il 2. nu. 11. de homicid. & hoc eueni
re poteſt, tam quando quis ira & dolore affe-
ctus vulnerat & percutit, quàm cùm ſine ira,
ſed animo ſedato & cogitatè vulnerauit. &
ideo hic terminus differt à tertio, quem mox
referam. Et vno verbo hanc differentiam re-
ctè ſenſit doctiſsimus Iulius Clarus lib. 5. ſent.
iuris. §. homicidium. verſic. ex propoſito. hic
enim animus deliberatus dicitur occidendi
cùm in actu occidendi eſt, ſed non dicitur ani
mus deliberatus & ita cogitatus, ſeu ſedatus
antequam iret ad vulnerandum vel occiden-
dum: cùm & in rixa (vt dixi) euenire hoc
7 poſsit. atque ita declaratum fuit Papię ex † De
creto. 20. ſub rubr. Declaratio facta decreto,
de animo occidendi. De hoc autem termino
noſtra non eſt diſputatio.

8 Secundus eſt terminus cùm † calore ira-
cundiæ vel iuſto dolore, aliovè animi affectu
quis ſine cogitatione, ſed impetu quodam ad
9 delinquendum prorumpit. Hanc † impulſio-
nem Rhetores appellant. M. Cicero lib. 2. De
inuentione. Cauſæ diſtribuitur in impulſionẽ
& ratiocinationem. Impulſio eſt, quæ ſine co
gitatione per quandam affectionem animi fa-
cere aliquid hortatur: vt amor, iracũdia, ægri
tudo, violentia, & omninò omnia, in quibus
animus ita videtur affectus fuiſſe, vt rẽ perſpi-
cere cum conſilio & cura non potuerit. & id
quod fecit, impetu quodã animi potius, quàm
cogitatione fecerit, Hæc ille. Amoris exem-
10 plum adferri poſſunt, vt ſi † pater videt filium
percuti & vulnerari; vel ècõtra filius patrem &
& accurrit, aduerſariumq́; occidit. dicitur hic
amore permotus & concitatus, ob id non co-
gitatè & deliberatè, ſed impetu occidiſſe dici
tur: nam pater filium & ècontra adiuuare &
defendere tenetur. Bar. ĩ l. vt vim. & ibi Deci.
num. 32. de iuſt. & iure. Gramma. conſ. 56. col.
vlt. Boer. q. 83. nume. 6. & Place lib. 1. epitom.
delict. cap. 14. nume. 26. & ſuprà ſuo loco dixi.
11 qui idem de † Conſanguineo, vel amico, qui
occurrũt in oppreſsi amici auxilium, ſcribũt.
Per iracundiam is vulnerare, & occidere dici
tur, qui in rixa id facit: vt puta, duo, qui nun
quam fuerunt inimici, vel ſi inimici, leuis erat
cauſa, vnus alteri caſu obuiã ſit, vnus alterum
tangit, vel caſu è loco deijcit, vel illi viã inco-
gitatè eripit, vel ratione maioris dignitatis lo
cum ſupra alium vult tenere: vel cum choreæ
ducuntur, pręſertim tempore bachanaliũ car-
nis priuij, vnus cum vna vult choreas ducere,
& ſaltare, & alter cum eadem. exoritur rixa:
ad arma decurritur; vnus alteriũ occidit, hoc
dicitur per iracundiam & impetu factum. id
quod ſenſit clarè Barto. in l. reſpiciendum. §.
delinquunt. nume. 2. ff. de pœn. ex l. ſi in rixa.
12 ff. ad l. Cornel. de ſicar. Per † ægritudinẽ per
petratum delictum dicitur, vt cum quis affe-
ctus furioſus alterum occidit: vti diximus in
13 ſuperioribus. ita etiam, per † violentiã, cùm
ebrius deliquit; quemadmodum aliàs explica
uimus etiam ſuprà. Idem dicendum eſt, cum
quis iuſto dolore commotus deliquit, vt cùm
14 pater † adulterum cum filia deprehenſum oc
cidit. l. ſi adulterium cum inceſtu. §. Imperato
res. ff. de adulte. vel cùm maritus vxorem. l.
Gracchus. C. eo. in hoc ergo caſu leges leuio
rem indicunt pœnam, quoniam ira animũ im
pedit, vt inquit ſapiẽs ille. & diximus ſuprà in
caſu 326. poſt Tiraquellum De pœnis legum,
cauſa 6. vbi latiſsimè diſſerit. & durum atque
difficile eſt temperare iuſtum dolorem.

Tertius terminus, qui proximè relato repu
gnat, atque ita illi ex diametro opponitur, eſt,
quando ſine calore irę, ſine rixa, ſine impetu
vel iuſto dolore qui præmeditatè alterum ag-
15 greditur: hic dicitur † animo ſedato, delibe-
rato, ex propoſito & cogitatè feciſſe, & vt vul
gò dicitur, à ſangue freddo, vel à animo ripo-
16 ſato. Rhetores † ratiocinationem hanc appel-
lant. Cicero præcitato libro 2. De Inuentio-
ne. Ratiocinatio autem, eſt diligens & conſi-
derata faciendi aliquid, aut non faciendi ex-
cogitatio. Hęc ille. & hoc caſu leges grauiorẽ
indicunt

indicunt pœnã, quàm in caſu præcedẽti. quod
ſua lege cõfirmauit Plato, quem in ſubſequẽti
caſu nu.26. retuli, & probat d.l. reſpiciendum
§. delinquit, vbi Bart. ff. de pœnis gloſ. & Do-
cto. in l.1.§.1. ff. de ſicar. l. abſentẽ ff. de pœnis.
Abbas c. inter alia, num. 25. de immu. eccl. Blã
cus tract. de inditiis, num. 53. glo. & Docto. in
cap. ſignificaſti il ſecundo de homicid. & poſt
Bald. & Alexan. annotauit Boſsius tract. cauſa
rum criminalium, titulo de homicidio, numa.
65. in fine. Hinc ſuperiore caſu diximus, ſolam
voluntatem in hoc animo præmeditato, & de
liberato puniri, ex l. is qui cum telo. C. ad l.
Corneliam de ſicar. & l.1.§.2. & l.3. ff. eo. & l.
2.§.1. ff. de vi bono. rapto. Eſt ratio, quia hic
ceſſant iræ, iuſti dolores, & cæteri animi affe
ctus, quibus animus alioqui liber impeditur,
26 & hic † dicitur ex iniquo, & peruerſo animo,
non autem fortuitò deliquiſſe, atque ita gra-
uius. Nam, vt ſapienter ſcriptum reliquit Ci
cero officiorum primo In omni iuſtitia per
multum intereſt, verum perturbatione aliqua
animi, quæ plerunque breuis eſt, & ad tempus
an conſultò, & cogitata fiat iniuria leuiora. n.
ſunt ea, quæ repentino aliquo motu accidunt
quàm ea quæ medi tata, & præparata inferun-
tur. Ex prænotata trium terminorum declara
tione ſatis fortè explicatum videtur quãdo de
lictum dicatur cogitatè, & conſultò perpetra
tum, & quando non. Verùm quò clarius hęc
patefaciam, diſtinguo atque cõſtituo aliquot
caſus.

27 Primus eſt caſus, quãdo in ipſo † actu rixæ,
vel in actu inſtãtis iuſti doloris, alteriusvè affe
ctus animi quis vulnerat vel occidit, tunc ſatis
clarũ eſt ex relatis, non eſſe commiſſum deli-
ctũ animo deliberato, cogitato atq; meditato.

28 Secundus eſt caſus † quando rixa paulo an
te præceſſit, vel iuſtus dolor, alterve impetuo
ſus animi affectus. hoc caſu adhuc non dicitur
ſedato animo conſultò, & cogitatè perpetra-
tum delictum, quia adhuc perdurat illa cauſa
impetus animi. quod in ſpecie ſenſerunt Boſ-
ſius d. titulo De homicidio, nu. 61. & alii quos
infra referam.

Nec hoc in caſu conſtituo ego differentiã,
an iſta, qui ira permotus eſt, per inſidias, & in-
duſtriã deinde vulneret aduerſariũ, vel occi-
dat: quia ſemper dicitur moueri ob iracundiã
& iuſtũ dolorẽ. immo præſumitur maior con
citatio mentis, poſteaquã ad ſumendam vindi
29 ctã induſtriã, & inſidias adhibuit. † Nec hoc
in caſu locũ habet, quod ſcribunt doctores, in
ſidiatorẽ ex propoſito delinquere, & ob id ca
rere priuilegio cõfugiẽdi ad eccleſiã, nã illud
procedit in caſibus ſubſequentibus. Nõ pari-
ter adhibenda eſt differẽtia hoc in caſu, ꝙ vel
vnum, vel plura vulnera ſint illata (de qua qui
dẽ coniectura, & aliis dicam ſtatim) poſteaquã
cõſtat de principali actu, hoc eſt de ira, & iu-
ſto dolore, quæ tollunt qualitatem cogitati ac
que præmeditati facinoris. Hoc in caſu illa ſo
la nunc ſupereſt declaranda dubitatio, quan-
20 do dicatur † intra modicum tempus, poſt iram
& iuſtum concitatum dolorem ad vindictam
decurſum. Hac in re plures ſunt opiniones: il
la videtur magis recepta, hoc intra 30. dies cõ
cadi: ita affirmarunt Lucas de Penna in l. om-
nes omnino curiales. C. de decurio. lib. 10. De
cius in l. quidquid calore, in fin. de regul. iu-
ris Boſsius dicto titulo, de homicidio, numa.
62. qui teſtatur in cauſa quorundam Lauden-
ſium. ita obſeruaſſe ſenatum Mediolanenſem,
ex l. ſi vindicari. C. de pœnis, & capitulo cùm
apud 11. quæſt. 3. Verùm Cagnol in d. l. quid-
quid calore, numa. 12. diſſentit, & his iuribus
21 ſatisfacit. ego hac in re multùm tribuerẽ † iu-
dicis arbitrio, ex qualitate facti, & perſona-
rum, cùm iure determinatum non ſit. atque
ita dicimus in ſimili in eo, qui poſſeſsione ſpo
liatus ſua manu recuperat incontinenti dici-
tur incontinenti ex perſonarum qualitate, &
rei: vt diximus ſupra in caſu 11. alia ſimilia ſuis
locis retulimus.

22 Tertius eſt caſus, quando † nõ diu rixa præ
ceſſit, & iuſtus dolor: tunc præſumitur non
per iram, ſed cogitatè, ſedato atque ita deli-
berato animo deliquiſſe, quod relati Docto-
res affirmant. quibus accedit Cagnolus di-
cta lege quidquid calore, numa. decimoquin-
to, & quãquam hic qualiſqualis cauſæ iræ præ
cedentis conſiderari videatur, attamen verè
non excuſat, quia non pręſumitur eam ob cau
ſam motus, ſed potius ex malo, & peruerſo
animo, & hoc caſu propriè quis dicitur, ſeda
to, & deliberato animo delinquere, & vt
(vulgo dicitur) à ſangue freddo, vel à ani-
23 mo ripoſato, & hoc in caſu loquitur noua † cõ
ſtitutio Mediolanenſis ſub rubrica de pœnis,
capitulo Homicida. §. & tamquam, & §. pari
modo. Hinc infertur quòd illa doctrina Do
ctorum, qua affirmant, quòd is, qui aſſeuerat
eſſe ſedato atque deliberato animo factũ, de-
bet deducere, & probare, vt tradunt Innocen
tius, & Hoſtienſis in capit. inter alia. de immu
nit. eccl. & ſequitur Blancus tract. de inditiis,
numa. 54. & Franciſcus Caſonus celebris iu-
reconſultus tractatu maleficiorum in præmiſ-

fis, cap. quinto, ſed idem Caſonus tract. 2. cap.
3 num. octauo diſſentire videtur, vbi ſatis re-
ctè procedit, cùm quis probat nullá inter eos
fuiſſe rixam, & inimicitiam, & ſi aliquę fuit ali
quando, per multum temporis ante fuiſſe. at
que ita hęc eſt vna probatio, & coniecturę pro
bandi animo ſedato, & pręmeditatè delictum
eſſe commiſſum. alias permultas coniecturas
noſtri recenſent: nonnullas ego referam, & in
ſingulis dicam quod ſentio.

24 Secunda eſt coniectura, quę potius † mani-
feſta probatio appellari poteſt: quando quis
alterū vulnerauit, vel occidit proditoriè, vt ſi
nulla pręcedente inimicitia (vt infra dicam)
vel pręcedente, ſed iam longo tempore iuxta
caſum noſtrum, fingit quis alterum ſibi amicū
cum eo iter faciens, vel cum eo ſedens in men
ſa interficit. á fortiori hoc dicitur pręmedita-
tè factum, quia ſi proditoriè eſt factum, multo
magis animo ſedato, & deliberato factum dici
tur. Atque ita omnes ſcribunt, Bart. in d. l. re-
ſpiciendum §. delinquunt, nume. 1. de pœnis,
& communem teſtatur Igneus in l. & ſi certus
§. ſi vnus, num. 14 ff. ad S.C. Sylla. quem ſecu-
tus eſt Clarus præcitato lib. 5. ſenten. iuris. §.
homicidium verſic. proditoriè. Qui videtur
conſtituere differentiam inter homicidiū pro
ditoriè factum, & ex propoſito factum, & re-
ctè quidem quò ad hoc quód plus inſit in pro
ditione, quàm ex propoſito, & ſedato animo
quia proditio vtrunque continet, nempè ani-
mum deliberatum, & qualitatem proditionis
ſimplex verò animus deliberatus ſine qualita-
te proditionis conſideratur, & ideo verum eſt
dicere proditorem animo præmeditato deli-
quiſſe, & per induſtriam, quod affirmat, & Fe-
li. in capitulo primo, de homicid. ex illo textu
26 dum eum † proditorem appellat, qui per indu
ſtriam, & inſidias alium occidit, id eſt per inſi
dioſam induſtriam, quod eſt deſumptum Exo
di cap. 21. & ad rem noſtram annotauit atque
expoſuit Didacus lib. 2. varia. reſol cap. vltim.
num. 7. verſic. tandem his prænotatis, & latius
Petrus Placa lib. 1. epitom. delicto cap. 21. nu-
me. 1. quo loci pmulta huius proditionis exē-
pla ex lege antiqua retulit, & alia exempla hu-
ius proditionis recenſet Gigas tracta. de crimi
ne lęſę maieſtatis, titulo de proditoribus q.
prima. Tertia coniectura conſiderari à noſtris
27 ſolet ad detegendum † animum præmedita-
tum, & deliberatum, quando ſcilicet per in-
ſidias quis occiſus, vel vulneratus fuit, putà,
quis aliquo in loco ſe abſcondit, vt tranſeun-
tem, à quo prouideri non poteſt, occidat, atq;
ita eum ex improuiſo adoritur, & interficit,
hic dicitur per inſidias occidere, vt declarat
Clarus d. §. homicidium, verſic ex inſidiis, vel
etiam quando nullo verbo dicto à tergo vul-
neraret, hoc dicitur, & inſidioſè, & proditoriè
Blancus in d. l. vltima nume. 188. & nume. 234.
de quęſt. & duobus modis vt obiter, ſed ad rē,
28 præter alios hoc dicam † inſidiæ parari ſolēt.
Primò falſum quid dicendo, vel promiſſa non
obſeruando, ſecundò, (vt diximus) cùm in
loco quis latet, ita declarat Franc. Aries tract.
de bello, num. 193. & recentiores tract. de po-
teſtate ſeculari, & eccleſiaſtice, cap 15. Inſidias
etiam parare is dicitur, qui habitu mutato, vel
aliquo figmento facit, vt alium inconſideratè
pertranſeuntem adoriatur: quemadmodum á
Clodio Miloni paratas has fuiſſe inſidias oſtē
29 dere conatur † Cicero in ea oratione pro Mi
lone. Ex his itaque inſidiis animum pręmedi-
tatum, & ſedatū atque deliberatum arguí vo-
lunt Franciſcus Caſonus tract. maleficiorum,
tractatu ſecundo cap. 1. in fin. qui fortius dixit
ſecundum omnes propoſitum non cenſeri, at-
que ita animum deliberatum non dici, niſi in-
duſtria, & inſidiæ interceſſerint, quod poſte-
rius dictum reprehendit Clarus d. §. Homici-
dium verſic. ex propoſito, & inquit, quòd etiā
abſque inſidiis dicitur homicidium præmedi
tatè commiſſum; quando iam pręceſſit delibe-
ratio, ſecundum Bartolū d. §. delinquunt, nu.
1. quem (inquit Clarus) cęteri ſequuntur ego
30 opinor has duorum † clariſſimorum Iuriſcon
ſultorum opiniones conciliari ita poſſe. Con-
ſidero īſidias duobus modis parari poſſe: vno
leui adhibita induſtria, vt puta, diſſimulat
quis odium, parat arma, quibus facilè poſſit ad
uerſarium occidere, ſocios adhibet, qui eum
à longè ſequantur: adhibet exploratores, vt
ſciat quo in loco aduerſarius eſt, vbi iter facit,
& hęc ſimilia: hæc dicuntur inſidiæ, ſed cum
leui induſtria, & hoc in caſu intelligo proce-
dere poſſe doctiſſimi Caſoni doctrinam, quo-
niam verè animus hic pręmeditatus nō caret
aliquibus inſidiis, quamquam leui induſtria
paratis. Altero modo parentur inſidię magna
adhibita induſtria, vt putà, cum quis in loco
latet, & prętereuntem ex improuiſo aggredi
tur, & hoc in caſu procedere poteſt eruditiſſi
mi Clari doctrina, & hęc coniectura verè pro
cedit hoc in caſu, cùm vel nullę inimicitię, & ri-
xa interceſſit vnquam, vel ſi aliquando fuit, an
tiqua fuit: alioqui inſidiæ animum pręmedita
tum, & ſedatum non arguerent, vt ſuprà in ſe-
cundo caſu explicauimus.

Quarta

31 Quarta coniectura † præmeditati animi ad
ferri ſolet, nempè quando præceſſit tractatus,
conſilium atque deliberatio. ita omnium pri-
mus ſcriptum reliquit Alber. tract. ſtatutorum
32 parte 3.q 64. qui ibi declarat † ſtatutum Ber-
gomenſe, quo ita cautum eſſe ſcribit, vt dica-
tur homicidium animo deliberato perpetratũ
cùm præceſſit tractatus. idem probarunt Ca-
ſonus tract. rerum criminalium, tracta 3.cap.1.
ſub pagina 28. Blãcus tractat. de indiciis, num.
225. vbi, 229. alia ſcribit, & declarat. Idem cen-
ſuit Boſsius d. tracta. cauſarum criminalium, ti
tulo de homicidio, num. 63. & Clarus d. §. ho-
micidium verſi. ex propoſito, & probat l 3. ff.
ad l. Iul. de vi publ. ibi, quę turbæ ſeditionisvè
faciendæ conſilium inierint. quod ego ita in-
telligo, cum duo concurrunt, nempè tracta-
tus, & ipſius tractatus executio: quoniã nos
de ipſo perpetrato homicidio loquimur. Nec
etiam ſufficeret ſola vnius in animo delibera-
tio, vt ſenſit Alber. d. ſtę quęſt. 64. reiecta glo.
cap. ſi quis iratus, 3.q. ſecunda. ſed requiritur
tractatus, hoc eſt plurium conſenſus, & deli-
beratio, & hic tractatus eſt teſtibus, vel aliis
probationibus detegendus, & probãdus: quo
niam hæc eſt qualitas, è qua reſultat homici-
dium deinde ſubſecutum, eſſe penſatè atque
præmeditate commiſſum, & verè hęc conie-
ctura adeò vrgat, vt aperta probatio dici poſ
ſit.

Quinta coniectura pręmeditati facinoris ſo
33 let conſiderari, quando † perplura vulnera il-
lata fuerunt: ita ſenſit Alber. d. tract. ſtatuto-
rum parte 3.q. 64. & Boſsius d. tract. cauſarum
criminalium, tit. de homicidio, num. 64. ex gl.
in d. c. ſi quis iratus. 3.q.2 in glo. vltima, quæ
inquit, non præſumi ex iracundia, ſed delibe-
ratè factum quod iterato factum eſt. idem di-
cunt ſcribentes aliqui cùm graue vulnus eſt il-
latum: ita Caſonus tract. maleficiorum, tract.
4. eſt mihi pagina 36. verſic. à modo hanc tamẽ
coniecturam viſus eſt improbare Clarus loco
iam citato, dum inquit, vulnerum multitudi-
nem, & atrocitatem arguere quidem animum
vulnerantis fuiſſe, vt omninò vulneratum oc-
cideret: ſed non ſequitur ex hoc, quòd iã ani-
mus pręceſſerit occidendi deliberatus. Cõfir-
matur Clari opinio, quia aliàs ſequeretur, ꝙ
vbi in rixa vnus alteri plura intuliſſet vulnera,
quòd animo deliberato vulneraſſet, nec enim
plura vel pauca vulnera arguunt homicidium
nõ eſſe caſu, vel ex propoſito cõmiſſum: quia
aut hoc in rixa cõtingit, & tunc ſiue vnum, ſi-
ue duo, vel plura ſũt illata, ſemper caſu hęc fa
ctum dicetur; ſi verò ſine rixa, tunc etiam ſo-
lum vulnuſculum arguit ex propoſito, & de-
liberato animo eſſe factum. Ego ſoleo hæc in
re conſiderare, duo hic cõcurrere debere, ani-
mũ occidendi, & ex propoſito, atque ita præ
meditatè occidendi, Propoſitum, & præmedi
tationem conſidero, quando abeſt omnis rixa,
& omnis caſus fortuitus, vt putà, quando iam
diù præceſſit inimicitia, & horum vnus inimi
citiam, & odium diſſimulat, deinde aliquo in
loco expectat atque aggreditur aduerſarium:
tunc, cum abſit omnis caſus fortuitus, omniſ-
que rixa, plura illata vulnera oſtendunt effica-
citer magis animum pręmeditatum occiden-
di. Secundo verò caſu cùm duo peragrantes
34 tes † fortuito è loco ſe deiiciunt, vel (vt vul-
go dici ſolet) all'vrtano, tunc ſi enſes educũt,
& eorum vnus pluribus vulneribus interfici-
tur, ceſſat is animus occidendi pręmeditatus
atque ex propoſito. ita rectè conſuluerunt Sa-
li. Calder. & Anchataniſ quemadmodum eſt
relatũ inter cõſilia ipſius Anchar. d. conſ. 2:6.
col. 2. & idẽ ſenſit, & bene M Antonius Blan-
cus in repe. l. vlt. nu. 196. 197. ff. de quæſt quæ
quidem repetitio relata eſt inter tractatus ſub
tractatu de inditiis, & eo loci inquit, ſecuta
vulnera nõ eſſe ſpectanda, ſed principiũ ante-
quam inferrerẽtur: quoniã in his delictis prin
cipiũ conſideratur, vt intelligamus, an ex ira,
iuſto dolore fuerint perpetrata, vel animo pręmeditato. l. quod ait. §. quod ait, vbi Bar. ff. ad
l. Iul de adult. & tradit hoc vt ſingulare Marſi
lius ſing. 225. In delictis, & eãdem ſententiam
probauit idem Blãcus in prax. criminali, ſub
titulo ad defenſam, in 2 parte, nu. 12. qui hoc
35 modo docet, inquiſitum † de animo præmedi
tato poſſe ſe defendere, probãdo ipſam rixam
præcedentem, & ideo ego intelligo Alber. d.
q. 64 vt non ſingulatim hæc requirat, ſed vnã
ſimul adhunc præmeditatum animum probã-
dum: nempè pręcedentem inimicitiam, & de-
inde ſubſequentia vulnera grauia, & iteratò
illata, alioqui malè ſentiret.

36 Sexta coniectura † conſiderari ſolet, ſi tem-
pore noctis perpetratum eſt homicidium, ita
ſenſit Albe d.q. 64. propè finem, & cũ eo Boſ
ſius d. titulo de homicidio, nu. 63. in fi. idem re
ſpõdit Mantua conſil. 315. libr. 2. quem ſecutus
eſt Blancus in d repet. l. vltim. nume. 198. ff. de
quæſtio. ab hac opinione nõ diſſentit Caſonus
tractat. 3. maleficiorum. c. 10. eſt in meo codice
ſub pagina 34. & pagina 35. verſicu. à tempore
Verùm coniectura hæc non eſt vera abſolu-
tè, quia interdum, & noctis tempore, immo ſæ

pe rlsæ exoriſatur, poſſet fortè procedere hæc coniectura hoc modo, ſi nõ conſtat de aliqua rixa, præſumptio eſt contra occidentem, vt animo præmeditato, & non caſu occiderit. at que ita tẽpus noctis operatur, vt illa bona præſumptio, quæ erat pro homicida, vt non diceretur præmeditatè occidiſſe, vt diximus ſuprà hoc noſtro caſu nume. 17. nunc ſit hæc præſũptio contra eum: quòd ſcilicèt præmeditatè
37 occiderit. Eſt ratio, quia qui † malè agit, lucem odit, cap. conſuluit de offic. deleg. & ibi. Decius nume. 8. ad rem ferè noſtram annotauit, & eſt gloſſ notab. in l. furem. ff. ad l. Cornel. de ſicar. & tempore noctis factum ſuſpicionem habet non mediocrem l. vlti. ff. de effra. cto. & expila. Cætera his ſimilia ſciens prætereo.

38 Septima coniectura, & inditiũ † animi præmeditati ad delinquendum ſolet conſiderari. ratione loci, vt ſi quis in eccleſia, vel in foro aliovè ſimili publico loco occidit. Ita ſenſit Alber. d. q. 64. & Boſſius d. titulo de homicidio, num. 63 Blancus d. l. vlt. num. 200 ff. de quæſtio. poſt Mantuam d. conſil. 325, verſic. quartò. Caſonus dicto tracta. maleficiorum, in præmiſſis, cap. 2. num. quarto, eſt mihi pagina 9. & clarius pagina 34. verſic. à loco, in hoc, locum, n. præcogitationem arguere aiunt ex l. aut facta. §. locus. ff. de pœnis, & quod præſumendum videtur, quòd deliberatè ex loci acceſſarit ad occidendum: quoniam magna cauſa impulſus videtur. Ego dubito, & verè ſentio non eſſe abſolutè veram, ſed eam ita demum intelligo, niſi præcedat rixa, vel iuſtus dolor, nam ſi ira accenſa aliqua adtuit, locus coniecturam non facit præmeditati animi: imò præſumendum eſt, quod tam acer fuerit dolor, & tam ardens ira, vt hunc impulerit ad ſumendam vindictam quouis in loco. ſi autem nulla præceſſit ira, vel ſi dubium eſt an præceſſerit, vel nõ, locus præſumptionem facit contra ipſum homicidam, & delinquentem, quòd præmeditatè deliquerit.

39 Octaua coniectura † cogitati facinoris eſt, cùm minæ præceſſerunt: Nam tunc, ſi delictum reperitur deinde à minante perpetratũ, præſumptio eſt, quòd is animo præmeditato deliquerit. ita ſenſerunt Alber. & Boſſius locis iam citatis. Blancus in dicta l. vlt. num. 179 ff. de quæſtio. vbi latè. Caſonus tracta. maleficio. tracta. 7. cap. primo, num. 10. eſt mihi ſub pagina 41. & Nouellus in praxi criminali tract. Ad defenſam, nume. 53. Duos caſus tamen relati ij interpretes diſtinguunt. Primus eſt, quãdo cõ ſtat hunc minantem occidiſſe illum, cui minatus eſt, tunc inquiunt omnes, præſumptio eſt, quòd animo præmeditato occidarit. nec hoc in caſu volunt eſſe adhibendam differentiam (& rectè in hoc) an hic minans conſueuerit minas exequi, vel non, cùm de ipſo effectu ſecuto conſtet. Verùm adhoc hic caſus probabili dubitatione non caret: quo circà ego ita declaro atque diſtinguo. Aut minæ prolatæ ſunt pro inſtanti dolore, & ira, vt ſi maritus vxorem cum adultero deprehendit, & fugit adulter, maritusque minatur; & paulò poſt is adulter reperitur occiſus. Vel ſi pater eſt ab aliquo caſus, & fugienti homicidæ minatur filius: deinde is homicida occidatur à filio: nõ dicitur filius, vel maritus occidiſſe præmeditatè & deliberatè, ſed iuſto dolore, & ira commotus. Aut minæ ſine his præceſſarunt, vel ſi ob dolorem, & iram ſunt prolatæ, ſerò tamen ſecutum eſt delictum: tunc animus deliberatus præſumitur. Aut verò ſumus in dubio, an ira, & iuſtus dolor præceſſerit vel non, & tunc contra minantem præſumitur, quòd ex propoſito & præmeditatè occiderit. Secundus eſt caſus, quando ignoratur percuſſor, tunc ita diſtinguunt relati Doctores, aut hic minans cõſueuit minas exequi; & tunc eſt inditium, & coniectura contra eum, quod ego intelligo quò adhuc vt dicatur occidiſſe, vel vulneraſſe: ſed quò ad illud, an dicatur deliberato animo, ego diſtinguendum puto, vt in ca'u præcedenti. Aut is minans eſt homo vilis, & timidus, non ſolitus minas exequi; & tunc nõ præſumitur cõtra eum, nec quòad purum delictũ, nec fortius quò ad præmeditatum: cùm autẽ hominis qualitas iure non ſit determinata, iudicis arbitrio in hoc erit ſtandum Hanc coniecturam intelligunt relati iuris interpretes, & è contra, vt præſumptio ſit contra minatum, vt is minantem præueniſſe dicatur. qua tamẽ in re diſtinguendum eſt, vt apud eos.

40 Nona coniectura † & inditiũ animi deliberati & præmeditati afferri ſolet, cùm multos ſocios iam ante perpetratum facinus congregauit atque coadunauit, deinde ſubſecutũ eſt delictum: tunc præſumitur animo deliberato factũ ita ſenſit Caſonus d. tract. maleficiorum tract. 3. cap. 7. eſt mihi ſub pagina 32. & ſenſit Blãcus dicta l. vlt. num. 225 ff. de quæſtio quam ſententiam probat. l. qui dolo in fin. ff. ad l. Iul. de vi pub. ibi, qui cõuocatis hominibus vim fecerit, & illam vim ſuſceptã appellat Cicero in ea oratione pro Milone. Nã nulla vis (inquit Cicero) vnquàm inter ciues ſuſcepta in libera ciuitate, non

non contra rempub.fuit vim ſuſceptam dixit, quā in oratione pro Cæcinna vim,quę ex conuentu fit,vocauit, quòd prius ita conuenerit, & pręmeditatū ſit,& Vlpianus in l.1.§. vi poſſidere.ff.de vi & vi arma.ibi,aut qui in hoc ipſum aptatus,& præparatus venit, vt contra bonos mores auxilio ne prohiberi poſsit,&c.idē Vlpi.l.1.§.dolo.ff.vi bono.rap.& videtur hæc coniectura eadem cum 4. præcedenti de tractatu. quo circa eſt diſtinguendum, vt in illa diximus.

41 Decima eſt coniectura,quando † multis aſſociatus incedit,tunc ſecuto delicto pręſumitur animo præmeditato perpetratum,ita Caſonus d tracta 3.cap.3. ſed verè & hic diſtinguēdum puto. Aut iam paulò ante rixam,ira, & iuſtus dolor præceſsit,tunc animus deliberatus non præſumitur,aut iam longo tempore pręceſsit dolor,& ira,& tūc hoc coniecturam facit præmeditati facinoris. leuis tamen etiam videtur coniectura, poſteaquam ex hac aſſociatione oſtendit ſe malum animum gerere ad vindictā & iram ac iuſtum dolorem adhuc in corde retinere. Quo circa multum iudicis arbitrio tribuitur,ex perſonarum, & doloris iræque qualitate.

42 Vndecima coniectura † pręmeditati delicti eſt,cùm iam ante cōmiſſum facinus arma præter morem congregata fuerunt. ita affirmarunt Blancus in d.l.vltima num.67. ff. de quæſtio & Caſonus dicto tracta.cap. 4. eſt in meo Codice ſub pagine 31. qui idem eſſe ait in eo, qui arma inſolite emit, qui in ſcrimia ludere atque ſe exercere cœpit ac ſimilia his recēſet. Verùm diſtinguendum eſt, vt in præcedentibus caſibus.

43 Duodecima coniectura † & inditium huius pręmeditati animi eſt,cùm armatus incedit,& hoc pręter morem, ita ſcriptum reliquerunt Blancus in d.l.vltima nume.78.& Caſonus dicto tract.3.c.8.eſt ſub pagina 33. Adhibenda tamē eſt relata iam ſępius diſtinctio. Aut dolor, ira & rixa pręceſsit paulò ante, & tūc animus præmeditatus ceſſat, aut non pręceſsit ira, & dolor,& tunc ſi conſtat de facinoroſo,præſumitur etiam cōtra eum,quòd præmeditatè deliquerit.

44 Decimatertia † coniecture cōſideratur ad animum pręmeditatum detegendum,quando ſcilicet is,qui delictum commiſit, locum frequentare cōſueuit:illa enim frequentatio pręmeditatum animū arguere videtur:ita tradūt Blācus in d.l.vlt.nu.70.72.de quæſt.& Caſonus d.tract.maleficiorū,in præmiſsis c.2.nu.5. eſt ſub pagine 9 & tracta.3.c.2.& cap.9. quod intelligo,quando iam conſtat ab illo delictum eſſe commiſſum,& nullam extitiſſe rixam præcedentem, vel eſſe multi temporis: vt ſuprà diximus.

45 Decimaquinta † coniectura pręmeditati facinoris ſolet cōſiderari,quando is,qui delictū commiſit,bona ſua paulò ante exportauit, ita tradunt Sali.in l.vlt.col.2.verſ.nunc tranſeamus.C.de quæſtio.& Blancus d. l.vlt. nu.84. ff.eo.de quæſti.quę quidem coniectura declaratur ex ſubſequenti.

46 Decimaquinta † coniecture eſt animi deliberati,quando hic,qui delictum deinde perpetrauit,bona ſua diſtraxit atq; alienauit:ita tradit in ſpecie Blancus d.l.vlt.num 86.poſt Bar. in l.poſt contractum.ff.de don. Hac in re duo ſunt conſideranda. Vnum,quòd vbi bona hęc in fraudem alienātur,ne ſcilicet ex ſecuto delicto fiſco deferantur,illa delicto ſubſecuto reuocantur.De hoc noſtra non eſt diſputatio. Secundum eſt,de quo controuertitur, quòd ſcilicet ex eo ſolo,quòd bona ſint diſtracta ante perpetratum delictum, arguatur, delictum fuiſſe præmeditatum.In hoc ego puto eſſe diſtinguendum,vt iam dixi in cęteris relatis caſibus,aut conſtat de rixa ſubſecuta,& tunc illa alienatio non arguit animum præmeditatum, cùm ſimus in claris,aut de rixa non conſtat,atque ita ſumus in dubio, tūc hæc alienatio operatur hunc effectum, vt tollat illam præſumptionem, quæ erat pro delinquente, ne,ſcilicèt,præmeditate deliquiſſe videatur:aliam cōtrariā hoc caſu inducit,vt præſumatur eo animo deliberato,& præmeditato alienaſſe,vt facinus perpetraret. Niſi ergo is delinquēs probet ex rixa inopinata deliquiſſe, vel iuſto aliquo inſtanti dolore, condemnabitur, quòd animo præmeditato deliquerit,& hoc procedere intelligitur,ſecundum omnes in d.l.poſt contractum.ibi Bart.num. 8. Picus nume.26. Ioa.Anibal.nume.163.& Alciat.nume.52.poſt Cy.& Bald.& Salic.in l. poſt hac.C.de bonis præſcrip.& dem. quando poſt alienationē bonorum incontinenti delictum cōmittitur. nā illa alienatio animum præmeditatum arguit, & quod dicatur tempus incontinenti, hoc in caſu iudicis arbitrio relinquitur, vt tradunt Picus in dicta l.poſt contractum, numer.26. & ibi clarè Alciat.numer. 53. His declaretur

47 noua Mediolani † conſtitutio ſub rubric. de iure,& priuilegio fiſci cap.ſi quis vnā qua cautum eſt,fiſcū poſſe reuocare donata ab eo,qui poſt biēnium animo deliberato homicidium

perpetrauit. Hæc conſtitutio ſolùm diſponit, quò ad hoc, vt conſtito de animo deliberato delinquentis reuocentur donata; ſed non diffinit, an ex ea donatione inferatur delictũ ſubſecutum fuiſſe animo deliberato perpetratum, ſed hoc in iuris communis diſpoſitione relinquit. Quò circa dicendum eſt, vt ſuprà, quòd ſi cõſtat de rixa inopinata, donatio hæc nullam inducit præſumptionem animi præmeditati: ſi non conſtat de inopinata rixa, & poſt donationẽ incontinenti ſubſequitur homicidium, illa donatio arguet animũ præmeditatum. ſi verò delictum ſequitur per multum temporis poſt donationẽ, ceſſat hęc præſumptio præmeditati criminis, ſed eo probato etiam donata per biennium ante reuocantur ex illius conſtitutionis diſpoſitione. quæ quidem in hoc declarat ius commune, nam ius cõmune reliquit tempus ſubſecuti crimi-
48 nis in † arbitrio iudicis, quo ad reuocationẽ donationis: cõſtitutio verò illud tempus declarat, ad biennium vſque.

49 Decimaſexta coniectura † animi præmeditati & deliberati conſiderari ſolet, cum iam præceſsit inimicitia, & conſtat hunc inimicum occidiſſe ſine præcedenti rixa in eo inſtanti, vel paulò ante. Ita declarat Blancus in d.l. ſi. nume. 89. ff. de quæſtio. quo loci nume. 163. hoc procedere intelligit in his, qui cum ipſo inimico conuerſantur. Nam, ſi vnus horum conuerſantium hunc inimicum ſui ſocij occidunt, & non conſtat de aliqua alia rixa, præſumptio eſt, quòd occiderit animo præmeditato.

50. Decimaſeptima coniectura † & inditiũ animi præmeditati deſumitur à iactatione, quam hic, qui delictum commiſit, antequam delinqueret, effudit, vt ſi quis iactet eſſe in ſua manu occidere Caium, & cum deinde verè occidat, ex illa iactatione præſumitur animo præmeditato occidiſſe. Ita Blancus d.l.vlt. num. 184. de quæſtio. idem ſanſit Caſonus d. tract. malef. tract. 7. eſt in meo Codice ſub pagina 41. num. 9. quod intelligo, niſi iam conſtet de inſtanti rixa, vel ſi iam paulo ante præceſsit,
51 ex relatis ſuprà. & † Cicero in oratione pro Milone: Vos ex M. Fauonio audiſtis Clodiũ ſibi dixiſſe, & audiſtis viuo Clodio periturum Milonem, triduo poſt diem tertium, geſta res eſt, quam dixerat. cum ille non dubitaret aperire, quod cogitaret, vos poteſtis dubitare qui fecerit?

Decimaoctaua coniectura conſideratur, ob
52 propinquorum, vel amicorum aſsiſtentiam, ita Blancus d.l.vlt.nu.236. nam vbi non cõſtat de inſtanti rixa, vel paulò ante præcedenti, præſumptio eſt, quòd hic delinquens conſilio, auxilio, vbi eo opus fore, aſſiſtentiũ, eo animo acceſſerit, vt verè delinqueret. quod fortius procedit, cùm perpetrato facinore ab illis aſtantibus aſſociatus fuit, vt vel aduerſarios, vel curiam euaderet. & idem Blancus ibidem, nu. 201. idem eſſe ait, cùm paratum habuit receptatorem.

53 Decimanona coniectura † & inditium adferri ſolet huius deliberati animi ex geminata rixa. ita conſiderauit Blancus d.l.vlt.nu.233. ſed ego hãc vix probo, quia ſi prima verè fuit inopinata rixa, illa ſecunda, præſertim ſi eadẽ die ſubſequitur, creditur commiſſa calore iracundiæ, & feruentis ſanguinis.

54 Vigeſima & nũc † vltima coniectura & inditium animi præmeditati colligitur ex confeſsione extraiudiciali ipſius delinquentis, vt puta, ſi homicidio perpetrato extraiudicialiter confeſſus ſit, quod animo præmeditato occidit: ita ſcriptum reliquit Blancus in d.l. vlt. nume. 204. vbi rem hanc latè explicat & declarat.

55 Quartus eſt caſus, quando † nulla præceſsit cauſa, nulla ira, nullus iuſtus dolor, & vnus alterum occidit. hoc dicitur verè & propriè ſedato & præmeditato animo, quòd à fortiori ex relatis ſuprà verũ eſſe intelligimus. & hoc in caſu à fortiori locum habet conſtitutio illa Mediolani ſub rub. de pœnis. cap. Homicida, & hoc tribus modis cõtingit per inſidias, per aſſaſsinium & proditionem. de inſidijs, paulò ante diximus, ac de proditione. quid autem ſit aſſaſsinium attigimus ſuprà in caſu præcedenti, numero 10. de his nunc ſatis.

SVMMARIVM.

1 *Plures vnum vulnerantes & interficientes quomodò puniantur.*

2 *Vulnus lethale illatum ab vno ex pluribus, illum ſolum ciuiliter obligat ex actione legis Aquiliæ.*

3 *L. item mela. § ſed & ſi ſeruum. ff. ad l. aquil. intellectus.*

4 *Vulnus lethale illatum ab vno ex pluribus, illum ſolum vulnerantem ad pœnam corporalem obligat.*

5 *Statutum Veronæ lib. 3 cap. 36. ſub rubr. Quòd de vno vulnere, declaratur.*

6 *Vulnera ſimul inferentes de ope & auxilio inui-*

cem

cum præſtito inquiri poſſunt.

7 *Vulnus lethale ſi quis primò intulit, & alij deinde alia non lethalia, quomodò omnes teneantur ciuiliter & criminaliter.*

8 *Bartoli opinio confutata.*

9 *Statutum Papiæ 21. in criminalibus, ſub rubr. de pœna homicidij, an locum etiam habeat contra plures vulnerantes, & quomodò.*

10 *Statutum Brixiæ in criminalibus cap. 56. ſub rub. de pœna homicidij, declaratur.*

11 *Vulnus inferens in rixa & caſu, quomodò teneatur, ſi alter deinde in totum exanimauit.*

12 *Vulnus non omnino certum ad mortem inferens, ſi alter in totum exanimauit, quomodò teneatur ex actione ciuili & criminali.*

13 *Statutum Veronæ, lib. tertio. cap. 36. ſub rubric. Quòd de vno vulnere, de quo quis, &c. declaratur.*

14 *Vulnerantes vulneribus non lethalibus, quæ tamen ſimul mortem attulerunt, quomodò puniantur.*

15 *Iudicis arbitrio puniri inferentes plura vulnera non lethalia, quæ tamen ſimul mortem attulerunt.*

16 *Didaci & Plaçæ ratio vna ſubuerſa.*

17 *Vulnera plura lethalia à pluribus illata, ſi ignoretur quis primus vulnerauerit, quomodò omnes teneantur.*

18 *Iudicis arbitrio puniri plures vulnerantes lethaliter, ſi ignoratur quorum primus vulnerauerit.*

19 *Pœna quæ ſit contra plures, quorum vnus occidit, ſi incertum est quis eorum verè fuerit.*

20 *Statutum Parmæ ſub rub. de pœna homicidii, declaratur.*

21 *Statutum Bononiæ ſub rubr. de pœna homicidii, declaratur.*

22 *Statutum Taruiſii ſub rubr. de pœna homicidii, declaratur.*

23 *Vulnus lethale ab vno illatum in rixa, ſi ignoratur quis intulerit, ſolus rixæ auctor punitur.*

24 *Statutum Veronæ lib. 3. cap. 36 ſub rub. Quòd de vno vulnere, &c. declaratur.*

25 *Pœna quæ ſit contra plures vulnerantes animo deliberato, ſi ignoratur quis vulnerauerit.*

26 *Delinquentes animo deliberato & conſulto grauius puniuntur.*

27 *Grammatici opinio conſil. 5. nu. 7. reiecta.*

28 *Dictio quaſi, veritatis expreſsiua.*

29 *Conſtitutio Mediolani ſub rub. de pœnis, c. Homicida, declaratur.*

30 *Statutum Veronæ lib. 3. cap. 46. ſub rubr. Quòd de vno vulnere, &c. declaratur.*

CASVS CCCLXII.

POENA QVAE SIT CONTRA plures vulnerantes, tam in rixa, quàm ſedato animo, ſi vel ex vno vel ex pluribus vulneribus ſecuta eſt mors, plenè & dilucidè explicatur.

MVLTIS obducta tenebris lógeque difficillima illa eſt iuris quæſtio,
1 que ambigitur, † quomodo puniẽdi ſint, qui vnà ſimul aliquẽ interfecerunt, Scio plura iudicis arbitrio tribui, verùm, quò tota hęc diſputatio clarius eluceſcat nõ grauabor in ſingulis caſibus noſtram, & aliorum ſententiam apponere, quamquam non ignorem recentiores aliquos rem hãc non ineleganter explicaſſe.

Primus itaque huius tractationis caſus is eſt
2 cùm † vnus à pluribus in rixa caſuali, pluribus affectus vulneribus, occiſus eſt: ſed conſtet, ꝙ lethale vulnus eſt, & quis illud intulerit, tunc is ſolum, qui mortiferum intulit vulnus homicida dicitur. atque ita quò ad ciuilem actionẽ nempè ad damni emẽdationẽ ex lege Aquilia dubio procul ſolus, vt homicida tenetur: cæteri vero ex eadem lege Aquilia, tanquàm vul-
3 nerantes tenentur, hanc ſententiam probat † l. item Mela. §. ſed & ſi ſeruum, ibi, & ſi quidẽ apparet, cuius ictu perierit, ille quaſi occiderit, tenetur, & l. ite vulnerantes §. idq̃ue, ibi. ſi non appareret. ff. ad l. Aquil. quibus quidẽ iuris locis adducti ita affirmarunt ex recentioribus Zaſius lib. 1. ſingu. intellect. cap. 6. num. 1. Didacus in repet. clem. ſi furioſus, parte 2. §. 2. num. 3. verſic. ſecundus caſus, de homicid. & illius nomine pro more ſuo ſuppreſſo Petrus Plaçe lib. 1. epito. delicto. cap. 12. nume. 5. qui ferè omnia à Didaco ſurripuit. ii alios recenſẽt, vt Bonifaciũ Vital. in tract. de inſultib. & percuſsio. col. 7. res ſatis clara hoc capite eſt. Quo verò ad pœnam corporalem idem dicendum
4 eſt, † vt is, qui vulnus lethale intulit, teneatur lege Cornelia de ſiceriis, tanquam homicida, cæteri verò tanquam vulnerantes. quod clarè probat. l. ſi in rixa. ff. ad l. Cornel. de ſicar. & ibi in ſpecie Bart. num. 10. verſicu. ſi vero percuſſerunt, quem ſecutus eſt Gramma. conſi. 4. nume. 2.

Hęc iuris & doctorũ ſententia in pœna legis Cornelię locum obtinet, vt puniatur qui-

abrogatum ſit, vel non. Speculator in titulo De accuſatore. §.1. ſcriptum reliquit, hodie ius commune eſſe his conſuetudinibus abrogatum: cum eo ſenſit Bal. in l. is qui cum telo. C. ad l. Cornel. de ſica. qui apertè dixit, quòd licèt ex iuris ciuilis rigore conſtitutio illa obſeruanda ſit, non tamen ex conſuetudine. idē reſpondit ipſe Bal. conſi. 361. Quidam rumor. lib. 1. ſic clarè Angel, & Caſtren. in l. 1. §. vlt. & ibi Iaſ. nu 17. ff. quod quiſq; iuris. Marſil. d. l. is qui cum telo. & Tiraq. tract. De pœnis legum, cauſa 38. Iul. Clar. lib 5. ſent. iuris. §. fi. q. 92. & Ioſeph Fontanellus inter conſilia criminalia diuerſorum conſ. 97. nu. 9. lib. 2. qui & alios recenſent. Verùm hac in re à Speculatoris traditione receſsit Bar. in l. 1. §. Diuus. ff. ad l. Cornel. de ſicar. Felin. d. cap. 1. nu. 12.

93 de præſump inquit † Bartolus, ius commune non eſſe per cōſuetudines Italiæ abrogatum, ſed ob id ius commune non ſeruari in Italia, quoniam tot & tanta iam edita ſunt paſsim & vtique ſtatuta aliter, quàm ius commune, delicta punientia, vt illorum ſtatutorum cauſa ius cōmune hodie abrogatū videatur. cùm ergo obſeruentur pœnæ à ſtatuto indictæ, & ſtatuta non comprehendant ſolum conatum (vt ſtatim dicemus) ſequitur pœnas iuris communis hoc caſu ceſſare. atque ita Bartolus ſentit hoc non prouenire à conſuetudinis effectu, ſed à ſtatutorū diſpoſitióne. & rectè Bar. qui enim fieri poteſt, vt affirmare poſsint relati Doctores conſuetudinem hanc in vniuerſa Italia extare? quaſi in omni locorū foro verſati ſint. Quo circà rectè cenſent perplures credendū

94 non eſſe † Doctoribus de conſuetudine locorum atteſtantibus: ita Alex. in l. poſt dotem, col. pe. ſolu. matri. quem ſecuti ſunt alij plures, vt refert Decius in l. 2. §. mutui. num. 9. ff. ſi cer. pet. & ſi ibi teſtatur communem eſſe in oppoſitum. ipſe tamen viſus eſt ſentire cum Alexandro. & clarius idem Decius conſ. 286. in fi. alios plures recenſet Neuiz. conſ. 45. nu. 7. & conſ. 66. nu. 31. & cum Alexādro & illum ſequentibus ego ſentio in hoc caſu. Bartolo autem aſſentior cùm agitur de probanda conſuetudine loci ſibi cogniti, in quo moiam traxit. & illa etiam atteſtatio probationem efficit ſolùm præſumptiuam. ita Bartolum declarat poſt multos Craue. conſi. 166. nu. 9 & cōſ. pe. nu. 1. addo ego Socin. iun. conſ. 60. nu. 10. lib. 2. & Rol. à Valle conſ. 87. nu. 12. lib. 1. Accedit præterea quòd & ſi relata Specul. & ſequentium traditio probaretur, attamen intelligitur atq; ita procedit quò ad pœnam ordinariam,

95 quam ius commune illis in caſibus ſanxit, nō autē quòad extraordinariam, atque ita iudici arbitrariam; quæ quidam verè per conſuetudinem abrogata nō cenſetur. ita in ſpecie affirmarunt Bal. conſi 443 Cecchus col. 1. lib. 5. Angel. l. 1. §. vlt. ff. quod quiſque iuris. Didacus d. clem. ſi furioſus, parte 2. in initio. nu. 6. verſic. tertiò eſt omnino. & Tiraq. d. tract. De pœnis legum. cauſa 38. nu. 1. qui alios recenſet. nec diſſentit Mantua conſ. 31. num. 4. lib. 2. qui reſpondit, illum, qui appoſuit ſcalas ad feneſtrā, vt puellam raperet eſſe hodie puniendū pœna arbitraria. id quòd fuit deciſum & in Conſilio Neapolitano, vt refert Afflictus deciſ. 276. nec diſſentit Clarus lib. 5. ſenté. iuris. §. fin. q. 92. propè medium, & probat Ioſeph Fontanellus inter conſilia criminalia diuerſorum conſ. 97. lib. 2 & illi reſponſo ſubſcripſerunt cōſultiſsimi viri Marcus Mantua, & Guidus Pancirolus.

96 Secundus eſt caſus, † ſi ſtatutū indicit pœnam pro ipſo delicto ſimpliciter, nulla ſcilicèt mentione facta de conatu, an conatum punire intelligatur? vt putà, ſtatutum punit homicidā an etiam puniat tentantem occidere? & nō punire, Doctores affirmāt, atq; ita aiunt, ſtatuta hæc longa conſuetudine hanc recepiſſe interpretationem. ita loquitur Baldus in l. 1. nu. 3. verſic. vel dic & nu. 4 C. de ſeruis fug qui exem-

97 plum adfert in † ſtatuto, quo extrahē. frumentum è ciuitate punitur. & inquit, non punire eum, qui niſus eſt extrahere. & cum eo ſenſit Ripa tract peſtis, tit. de remedijs ad conſer. vber. nu. 71. 75 80 qui quidam diſtinguit: vt inſpiciamus, quomodo ſtatutum loquatur, hodie multis in locis ceſſat hæc difficultas. quoniā cōſtitutionibus & ſtatutis illorū locorum et inuenti puniuntur: quemadmodū in

98 dñio Mediolanēſi, in quo extāt nouæ † conſtitutiones, rub. De Præfectis annonæ. c. prohibi-

99 tū. ſic & Veronæ extat † ſtatutum lib. 3. c. 84. ſub rub. De blado, vel legumine nó conducendo extra diſtrictū Veronę quo ſanè ſtatuto puniſtur & repertus portare. vt illa verba futuri tēporis oſtēdunt & ex illis verbis. ſed nec per ipſum diſtrictum verſus confinia. & in fi. dum inuentori partem rerum repertarum exportari tribuit. Sed ad rem noſtram ita etiam loqui-

100 tur † Bar. in l. ſi in rixa. nu. 2 ff. ad l. Cornel. de ſicar. quem ſecuti ſunt Alex. conſi. 15. nu. 2. lib. 1. Feli. c. 1. nu. 22. de preſump. & tract. Quādo puniatur conatus. nu. 8 Iaſ. in l. 1. §. vlt. nu. 3. ff. quod quiſq; iuris. Marſil. in d. l. is qui cū telo. nu. 13 & nu. 31. C. ad l. Corn. de ſica. Socin. tract.

tract.falle.reg.31.fallen.3. latè Tiraq. d.tract.
De pœnis legum,cauſa 37. nu 3. ſic Baldus in
l.ſi quis non dicam rapere.numa.3.C.de Epiſ.
101 & cler.quòd † ſi ſtatutum puniat cognoſcen
tem mulierem carnaliter,nō punire eum, qui
nixus eſt eam cognoſcere. Quæ doctrina eſt
annotanda ad interpretationem conſtitutio
102 num † Dominij Mediolanenſis rubr. De pœ
nis.cap.Iudæus & cap.carnali copula.quibus
puniuntur Iudæi cognoſcentes Chriſtianas
carnaliter. ſic etiam eſt annotanda ad declara
tionem ſtatuti Ferrariæ lib.3. De vitijs carnis.
quo conatus in vitio ſodomitico expreſſè nō
punitur. Eſt etiam annotāda hæc doctrina ad
103 interpretationem ſtatuti † Veronæ lib.3.cap.
41.ſub rub. Qui cognouerit carnaliter aliquā
mulierem.quo quidē in ſtatuto nulla fit men-
tio conatus: ob id is niſus non punitur pœna
ibi indicta contra carnaliter cognoſcentē mu
lierem. Accedit quod ſcriptum reliquit Bal.
in l.& ſi certus §.ſi appatitus.ff.ad S.C.Syl-
104 lania. † ſi ſtatutum punit homicidam, non
comprehendit conantem occidere. quod eſt
annotādum ad interpretationem conſtitutio
105 nis Mediolani.d.rubr. De pœnis.c.homici-
da.qua punitur homicidium pœna mortis,nō
comprehenditur is,qui niſus eſt occidere: ex
cepto aīo deliberato, vt ea cautū eſt conſtitu-
106 tione.ita declaratur † ſtatutum Veronæ lib.
3.c.39.ſub rub.Qui homicidium fecerit. Huc
etiam ſpectat, quod reſpondit Bal.conſil.430.
lib.2.ſtatutum puniens aſſaſsinari facientem,
non comprehendere eum,qui nixus eſt, vt al-
ter aſſaſsinaretur.quod reſponſum confert ad
interpretationem multorum ſtatutorum,quæ
infrà referam. ita etiam conſuluit Bal cōſ. 28.
Viſo ſtatuto.lib.4 repet.t. conſ 31 & cōſ.356.
107 Præſuppoſitis verbis.eod.lib 4.ſtatutū † Pe-
ruſinum,quo punitur preſtans auxilium & cō
ſilium ad maleficia: intelligi ad maleficia per
fecta & cōſummata,non ad attentata.alia per-
plura obſeruari poſſunt exēpla apud noſtros
interpretes. ij ea ratione in hanc adducti ſunt
108 ſententiam: quoniam,quòd delictū † atten-
tatum habeatur pro perfecto & cōſummato,
non eſt ſecundum naturam & veritatem, ſed
per fictionem: quæ ſanè fictio non habet locū
in ſtatutis.l.3.§.hæc verba.ff.de neg geſt. nam
109 † fictio eſt quędam improprietas,quam ſtatu
ta non admittunt.l.tutelas.ff.de capi.dimi. &
l.vlt.C.de ijs qui veniā ætа.impetra. & in ſpe
cie hanc adfert rationē Bal. conſ.294. Ad eui
dentiam præmittendum eſt,col.1.verſ.ſecun-
dò præmittendum, lib.1.

Declaratur tamen relatus hic caſus, vt pro-
110 cedat † quidem quò ad pœnam ordinariam
ſtatuti; non autem quò ad extraordinariam
atque ita arbitrariam: qua punitur & is, qui
contra ſtatuti prohibitionem conatus eſt deli
ctum perpetrare.ita Bal.d.conſ.294.lib.1.re-
111 ſpōdit pœna † arbitraria puniendū eſſe eum,
qui contra ſtatuti diſpoſitionem nixus eſt con
cuſsionem facere. ita idem Bal.conſi.430 lib.
112 2.reſpondit, pœna arbitraria eſſe puniēdum
illum,qui nixus eſt aliquem aſſaſsinari facere.
ita etiam Felin.tract. Quando puniatur cona
tus,nu.8.dum ſcribit,quòd licèt is, qui nixus
eſt extrahere frumentum è ciuitate non punia
tur pœna ordinata à ſtatuto contra re ipſa ex-
113 trahentem, puniri tamen † iudicis arbitrio.
Idem ſenſit Ripa tract.peſtis, titulo De reme-
dijs ad conſerua.vber.nu.75.idem ſenſit Blan
cus in pract.criminali,pag.mihi 852. nu.11. ſic
114 loquitur & intelligi debet † Aretin.cōſ.146.
quem retulit Felin.d.nu.8.verſic.ex his intu-
lit. dum conſuluit, ꝙ ſi quis aliquem pugno
percuſſit, & percuſſus in terram cadens illiſo
capite ad lapidē perijt,non tenetur pœna ſta-
tuti de homicidio. quoniam licèt is ſit mor-
tuus,non tamen percutiens habuit animū oc-
cidendi,& ille conatus ad ſuum effectum per-
ductus non fuerat. Intelligit ibi Aretinus in
fine hoc procedere quò ad pœnam ordinariā,
non quò ad arbitrariam, quæ verè indicenda
eſt. Atque ita euitari poteſt illa impugnatio,
quam contra Aretinum facit Carolus Moli-
næus in additionibus ad Alex.conſ.15.num.2.
lib.primo.

115 Declaratur ſecundò,non procedere † quan
do conatus aliquo modo fit mentio in ſtatu-
to; vt ſi tractatum dicat eſſe puniendum (vt
116 loquitur † ſtatutum Ferrariæ lib.3.ſub rubri.
Pœna occidentis, vel vulnerantis. tunc enim
punitur. ita Tiraq.tract.De pœnis legum,cau
ſa 37.nu 4.6.poſt alios,quos eo loci recenſet.
& verè hęc declaratio nō in dubijs,ſed in iam
claris locum obtinet. Illud tamen hoc loco
117 commemorabo: quòd quando † ſtatutū men
tionem conatus facit, intelligitur de conatu
proximo ad actum,non autem de remoto. ita
egregiè reſpondit Bal.conſ.356.Statuto ciui-
118 tatis Placentiæ.lib.1.quod † ſtatutum ciuita-
tis Placentiæ quo punitur is,qui nixus eſt car
naliter mulierem cognoſcere, debet intelligi
de conatu proximo actui,non autem de remo
to.vt quando mulierem in terram proſtrauit,
& ad actū ipſum immediatè venereū deuenit:
ſed ob id ꝙ arcta nimis eſſet mulier eā carnaliter
cognoſcere

cognoſcere nō potuerit. idem ſenſit ipſa Bal.
in l. ſi quis non dicam rapere. nume. 2. C. de
Epiſ.& cler. quam ſecutus eſt Boer. quęſt. 316.
col. 1. Quibus infertur declaratio ad conſtitu-
119 tiones † Mediolani ſub rubr. De pœnis, cap.
mandantes. verſi. quòd ſi nec vulnus. qua qui
dem conſtitutione cōceſſum eſt mandanti de-
lictum committi, poſſe pœnitere, ſi modò deli
ctum factum aut attentatum non eſt. Hæc ver
ba, attentatum non ſit, intelligi debent de pro
xima attentatione & conatu, non autem de re
moto. ex Baldi relata ſententia quamquam in
illo ipſo cap mandantes, in illis verbis, etiam ſi
homicidium, vel aliud delictum nullo modo
ſequatur, nec attentetur; intelligatur de leui
& quauis remota attentatione ac conatu. id
quod contingit, quia verba negatiua ſunt, &
cum totum negatur, negatur & pars. iuxta l.
hoc genus. ff. de cond. & demo. cum ſimi. Ita
120 declaratur † ſtatutum Veronæ lib. 3. cap. 39.
ſub rubr. Qui homicidium fecerit. in illis ver-
bis: & licèt illud maleficium, quod attentaue
rit, nō perfecerit, puniatur. intelligitur illud
verbum attentauerit, de attentatione proxi-
121 ma, non de remota. In ſtatuto † autem Bri-
xiæ in criminalibus, cap. 63. ſub rubr. De aſſaſ-
ſinis, ceſſat omnis dubitatio: quoniam ibi co
natus remotus à proximo diſtinguitur, vt iam
admonui. Et idem opinor eſſe dicendum in
122 † ſtatuto Ferrarienſi lib. 3. ſub rubric. Pœna
per vim cognoſcentis vel rapientis mulierem.
ibi, ſed ipſam vi in terram proiecerit, vel ad il-
lum actum cognoſcēdi proceſſerit: ſentit ſta-
tutum ſufficere, pœnam ab eo indictam, ſi in
terram abſque alio vlteriori actu mulier pro-
ijciatur.

123 Hæc tamē ego vera eſſe intelligo niſi † ſta-
tutum puniret conatus, qui à iure communi
puniretur; etiam ſi remotum eſſet. ſit exem-
plum in caſu l. ſi quis non dicam rapere. C. de
Epiſc. & cler. quam ſuprà explicando, dixi, pu
nira etiam conatum remotum. ſi ergo ſtatutū
eo in caſu, hoc eſt in raptu ſacrarum virgi-
num, conatum puniret, erit intelligendum de
conatu etiam remoto, cùm videatur ſtatutum
velle confirmare ius commune, non autē cor-
rigere. Eſt etiam exemplum in caſu criminis
læſæ maieſtatis, in quo punitur etiam conatus
remotus, vt ſuprà explicauimus. & ita etiam
124 erit intelligenda conſtitutio † Mediolani ru
bric. De crimine læſæ maieſtatis. cap. vltim.
qua attentatio in hoc crimine punitur. Hæc
ſufficiant.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis arbitrio relinquitur, an quis animo delibe-rato vel caſu deliquerit.*

2 *Animo deliberato vel caſu aliquem deliquiſſe, à coniecturis pendet.*

3 *Statutum Veronæ lib. 3 cap. 36, ſub rubr. Quòd de vno vulnere, &c. declaratur.*

4 *Decretum Papiæ 34 ſub rubric. Quòd non formetur aliqua inquiſitio de animo occidendi, declaratur.*

5 *Animus occidendi deliberatus quomodo cognoſcatur.*

6 *Animum occidendi non habuit is, qui haſta verberauit cùm ferro vulnera inferre potuerit.*

7 *Decretum Papiæ 20 ſub rubric. Declaratio facta decreto de animo occidendi, declaratur.*

8 *Iracundia delinquens animo deliberato delinquere non dicitur.*

9 *Impulſio apud Rhetores quæ.*

10 *Pater occidens aduerſarium rixantem cum eius filio animo deliberato non dicitur occidere, ſed per iram.*

11 *Amicus occidens aduerſarium ſui amici rixantem cum eo, non dicitur animo deliberato occidere.*

12 *Delinquens impulſu ægritudinis, deliberato animo non dicitur delinquere.*

13 *Ebrius delinquens animo deliberato delinquere nō dicitur.*

14 *Pater occidens adulterum cum filia deprehenſum ira & caſu, non autem animo deliberato dicitur occidere.*

15 *Animo deliberato delinquere dicitur, qui cogitatè & ſedatè delinquit.*

16 *Ratiocinatio apud Rhetores quæ.*

17 *Animo deliberato delinquens dicitur ex maligno & peruerſo animo delinquere.*

18 *Animo deliberato delinquere non dicitur, qui in rixa caſu exorta occidit, vel vulnerauit.*

19 *Animo deliberato relinquere non dicitur, qui immediatè poſt rixam deliquit.*

20 *Tempus modicum quod dicatur in eo, qui occidit poſt rixam ad euitandam animi deliberati qualitatem.*

21 *Iudicis arbitrio relinquitur, quod dicatur modicū tempus intra quod quis occidendo poſt rixam nō dicitur animo deliberato occidere.*

22 *Animo deliberato deliquiſſe is præſumitur, qui per multos dies poſt rixam occidit.*

23 *Conſtitutio Mediolani ſub rubric. De pœnis, cap. Homicida. § tanquam & § parimodo, declaratur.*

24 *Animo deliberato occidere dicitur, qui prodi-*

toriè

toriè occidit.

25 *Homicidium proditoriè perpetratum atrocius iudicatur, quàm perpetratum ſimplici animo deliberato.*

26 *Proditorem eſſe, qui per inſidias occidit.*

27 *Animo deliberato occidiſſe dicitur, qui per inſidias occidit.*

28 *Inſidiæ quæ, quomodo parentur.*

29 *Ciceronis locus in oratione pro Milone.*

30 *Conciliatio opinionum Clari & Caſoni.*

31 *Animo deliberato occidiſſe præſumitur, qui tractatum adhibuit.*

32 *Statutum Bergomenſe, ſub rubric. De animo deliberato, declaratur.*

33 *Animo deliberato occidiſſe an credatur, qui plura intulit vulnera.*

34 *Animo deliberato occidiſſe non dicitur, qui caſu aliquem obuiam habuit, & ab eo loco detectus rixari cœpit & occidit.*

35 *Animo deliberato non occidiſſe, quomodo quis ſe defendat.*

36 *Animo deliberato occidiſſe an credatur, qui tempore noctis occidit.*

37 *Lucem odit, qui malè agit.*

38 *Animus deliberatus occidendi ratione loci conſideratur.*

39 *Animo deliberato occidiſſe an præſumatur cùm minæ præceſſerunt.*

40 *Animo deliberato occidiſſe an credatur, qui plures ſocios adhibuit.*

41 *Animus deliberatus occidendi in eo præſumitur, qui multis aſſociatus incedit.*

42 *Animo deliberato occidiſſe an præſumatur, qui præter morem arma tulit.*

43 *Animo deliberato occidiſſe an præſumatur, qui præter morem armatus incedit.*

44 *Animo deliberato occidiſſe an præſumatur, qui locum frequentabat.*

45 *Animo deliberato occidiſſe præſumitur, qui paulò ante bona ſua expertauit.*

46 *Animo deliberato occidiſſe an præſumatur, qui bona ſua paulò ante diſtraxit, & donauit.*

47 *Conſtitutio Mediolani ſub rubr. De iure & priuilegio fiſci. c. ſi quis vnam, declaratur.*

48 *Iudicis arbitrio relinquitur quando delictum dicatur per modicum tempus ſecutum poſt bonorum diſtractionem.*

49 *Animus deliberatus præſumatur ob inimicitiam.*

50 *Animus deliberatus occidendi an à iactatione præſumatur.*

51 *Ciceronis locus pro Milone.*

52 *Animus deliberatus occidendi præſumitur ob propinquorum aſſiſtentiam.*

53 *Animus deliberatus occidendi ex geminata rixa an præſumatur.*

54 *Animus deliberatus occidendi ex extraiudiciali confeſſione probatur.*

55 *Animus deliberatus occidendi verè probatur, cùm probatur occidiſſe nulla præcedente rixa & cauſa.*

CASVS CCCLXI.

ANIMVS DELIBERATVS ATQ; cogitatus occidendi quibus coniecturis probetur, accuratè & diligenter explanatum.

QVONIAM ſuperioribus caſibus aliqua de animo deliberato, ſeu ſedato delinquentiũ attigimus, ac alia nõnulla in ſubſequentibus explicaturi ſumus placet hoc loco aliqua, quę in his aliquando obſeruaui, recenſere. quòd ergo deli ctum animo deliberato & ſedato perpetratum
1 fuerit à † iudicis arbitrio pendere ſenſerunt
Ancharanus, Salicetus & Calderinus; vt eſt
relatum inter conſilia Ancha. conſil. 216. Nos
2 tholomæus. col. 2. & rectè, quoniam à † conie
cturis (vt mox dicam) hoc pendet. Coniectu
ræ autem in iudicis arbitrio poſitæ ſunt, quē
admodum ſuprà multis in caſibus explicaui
mus, nempè in caſu 115. & cum hac Doctorum
3 ſententia conuenit † ſtatutum Veronæ lib. 3.
cap. 36. ſub rubr. Quòd de vno vulnere, in fin.
quo expreſsè cautum eſt, eſſe in Prætoris arbi
trio iudicare, an ſedatè, penſatè atque delibe
ratè delictum perpetratum ſit, vel non. Atque
4 ita etiam eſt intelligendum decretum † Papiæ
34. ſub rub. Quòd non formetur aliqua inqui
ſitio de animo occidendi, niſi prius conſtite
rit de qualitate, quòd animus fuerit delibera
tus occidendi. quod ſanè decretum tribuit fa
cultatem iudici formãdi inquiſitionem de ani
mo deliberato, cum conſenſu tamen Aduoca
ti fiſci, ſi qualitas animi deliberati dubia eſt.
Iudex ergo arbitrio ſuo in hac dubitatione
pronuntiat qualitatem facinoris ita ferre, vt
inquiſitio de animo deliberato formari poſ
ſit: fiſci deinde Aduocatus conſenſum adhi
bet. nam ex poſt conſenſus ſui natura venit.
Quò tamen facilius cognoſcere poſsit iudex,
quando ita à ſe iudicandũ ſit: rem hanc paulò altius repetam. atque ita fiet, vt pericula à noſtris & perperam & perplexè tractata, intelligantur.

Sciendũ eſt in primis, tres terminos in hac

tractatione

Indicunt pœnã,quàm in caſu pręcedẽti.quod
ſua lage cõfirmauit Plato, quem in ſubſequẽti
caſu nu.26.retuli, & probat d.l.reſpiciendum
§.delinquit,vbi Bart.ff.de pœnis gloſ.& Do-
cto.in l.1.§.1.ff.de ſicar.l.abſentẽ ff. de pęnis.
Abbas.c.inter alia,num.25.de immu.eccl. Blã
cus tract.de inditiis,num.53.glo. & Docto. in
cap.ſignificaſti il ſecundo de homicid. & poſt
Bald.& Alexan.annotauit Boſſius tract.cauſa
rum criminalium,titulo de homicidio,numa.
65.in fine. Hinc ſuperiore caſu diximus,ſolam
voluntatem in hoc animo premeditato. & de
liberato puniri, ex l.is qui cum telo.C.ad l.
Corneliam de ſicar. & l.1.§.1.& l.3.ff. eo.& l.
2.§.1.ff.da vi bono.rapto. Eſt ratio, quia hic
ceſſant iræ, iuſti dolores, & cæteri animi affa
ctus, quibus animus alioqui liber impeditur,
16 & hic † dicitur ex iniquo, & peruerſo animo,
non autem fortuitò deliquiſſe, atque ita gra-
uius. Nem, vt ſapienter ſcriptum reliquit Ci
cero officiorum primo In omni iuſtitia per
multum intereſt, vtrum perturbatione aliqua
animi,quæ plerunqua breuis eſt,& ad tempus
an conſultò,& cogitata fiat iniuria leuiora.n.
ſunt ea, quæ rapentino aliquo motu accidunt
quàm ea quæ meditata, & præparate inferun-
tur. Ex prænotata trium terminorum declara
tione ſatis fortè explicatum videtur quẽdo da
lictum dicatur cogitatè, & conſultò perpetra
tum, & quando non. Verùm quò clarius hęc
patafaciam, diſtinguo atque cõſtituo aliquot
caſus.

17 Primus eſt caſus,quãdo in ipſo † actu rixæ,
vel in actu inſtãtis iuſti doloris, alteriusvè affe
ctus animi quis vulnerat vel occidit, tunc ſatis
clarũ eſt ex relatis,non eſſe commiſſum deli-
ctũ animo deliberato,cogitato atq; meditato.

18 Secundus eſt caſus † quando rixa paulo an
te præceſſit,vel iuſtus dolor, altervè impetuo
ſus animi affectus.hoc caſu adhuc non dicitur
ſedato animo conſultò, & cogitatè perpetra-
tum delictum, quia adhuc perdurat illa cauſa
impetus animi.quod in ſpecie ſenſerunt Boſ-
ſius d.titulo De homicidio,nu.61.& alii quos
infra referam.

Nec hoc in caſu conſtituo ego differantiã,
an iſte,qui ira permotus eſt,per inſidias,& in-
duſtriã deinde vulneret aduerſariũ, vel occi-
dat:quia ſemper dicitur moueri ob iracundiã
& iuſtũ dolorẽ.immo præſumitur maior con
citatio mentis, poſteaquã ad ſumendam vindi
19 ctã induſtriẽ, & inſidias adhibuit. † Nec hoc
in caſu locũ habet,quod ſcribunt doctores,in
ſidiatorẽ ex propoſito delinquere, & ob id ca
rere priuilegio cõfugiẽdi ad eccleſiẽ, nã illud
procedit in caſibus ſubſequentibus. Nõ pari-
ter adhibenda eſt differẽtia hoc in caſu, ꝙ vel
vnum,vel plura vulnera ſint illata(da qua qui
dẽ coniectura,& aliis dicem ſtetim)poſteaquã
cõſtat de principali actu, hoc eſt de ira, & iu-
ſto dolore,quæ tollunt qualitatem cogitati at
que præmeditati facinoris. Hoc in caſu illa ſo
la nunc ſupereſt declaranda dubitatio, quan-
20 do dicatur † intra modicum tempus, poſt iram
& iuſtum concitatum dolorem ad vindictam
decurſum. Hac in re plures ſunt opiniones: il
la videtur magis recepta,hoc intra 30. dias cõ
cadi ita affirmarunt Lucas da Penna in l.om-
nes omnino curiales.C.de decurio.lib.10.De
cius in l.quidquid calore,in fin. da regul.iu-
ris Boſſius dicto titulo,de homicidio. nume.
62.qui teſtatur in cauſe quorundam Laudan-
ſium.ita obſeruaſſe ſenatum Mediolanenſem,
ex l.ſi vendicari.C.de pœnis,& capitulo cum
apud 11.quæſt.3. Verùm Cagnol in d.l.quid-
quid calore,nume.12.diſſentit, ac his iuribus
21 ſatisfacit.ego hac in re multum tribuerẽ † iu-
dicis arbitrio, ex qualitate facti, & perſona-
rum, cùm iura determinatum non ſit. atque
ita dicimus in ſimili in eo,qui poſſeſſione ſpo
liatus ſua manu recuperat incontinenti dici-
tur incontinenti ex perſonarum qualitate, &
rei:vt diximus ſupra in caſu 11.alia ſimilia ſuis
locis retulimus.

22 Tertius eſt caſus.quando † nõ diu rixa præ
ceſſit, & iuſtus dolor ; tunc præſumitur non
per iram, ſed cogitatè, ſedeto atque ita deli-
berato animo deliquiſſe, quod relati Docto-
res affirmant. quibus accedit Cagnolus di-
cta lege quidquid calore,nume.decimoquin-
to,& quãquam hic qualiſqualis cauſæ iræ præ
cedentis conſiderari videatur, attamen varè
non excuſat,quia non pręſumitur eam ob cau
ſam motus, ſed potius ex malo. & paruerſo
animo, & hoc caſu propriè quis dicitur, ſeda
to, & deliberato animo delinquere, & vt
(vulgo dicitur) à ſangue fredda, vel à ani-
23 mo ripoſato, & hoc in caſu loquitur noua † cõ
ſtitutio Mediolanenſis ſub rubrice de pœnis,
capitulo Homicide.§. & tamquam, & §.peri
modo. Hinc infertur quòd illa doctrina Do
ctorum,qua affirmant, quòd is, qui aſſeuerat
eſſe ſedato atqua daliberato animo factũ, de-
bet deducere,& probare,vt tradunt Innocen
tius,& Hoſtienſis in capit.inter alia.de immu
nit.eccl.& ſequitur Blancus tract.de inditiis,
nume.54. & Franciſcus Caſonus celabris iu-
reconſultus tractatu maleficiorum in præmiſ-

fis, cap. quinto, ſed idem Caſonus tract. 2. cap.
3 num. octauo diſſentire videtur, vbi ſatis re-
ctè procedit, cùm quis probat nullā inter eos
fuiſſe rixam, & inimicitiam, & ſi aliqua fuit ali
quando, per multum temporis ante fuiſſe. at
que ita hęc eſt vna probatio, & coniectura pro
bandi animo ſedato, & pręmeditatè delictum
eſſe commiſſum. alias permultas coniecturas
noſtri recenſent: nonnullas ego referam, & in
ſingulis dicam quod ſentio.
24 Secunda eſt coniectura, quę potius † mani-
feſta probatio appellari poteſt: quando quis
alterū vulnerauit, vel occidit proditoriè, vt ſi
nulla pręcedente inimicitia (vt infra dicam)
vel pręcedente, ſed iam longo tempore iuxta
caſum noſtrum, fingit quis alterum ſibi amicū
cum eo iter faciens, vel cum eo ſedens in men
ſa interficit. à fortiori hoc dicitur pręmedita-
tè factum, quia ſi proditoriè eſt factum, multo
magis animo ſedato, & deliberato factum dici
tur. Atque ita omnes ſcribunt, Bart. in d. l. re-
ſpiciendum §. delinquunt, nume. 1. de pœnis,
& communem teſtatur Igneus in l. & ſi certus
§. ſi vnus, num. 14 ff. ad S.C. Sylla. quem ſecu-
tus eſt Clarus præcitato lib. 5. ſenten. iuris. §.
homicidium verſic. proditoriè. Qui videtur
conſtituere differentiam inter homicidiū pro
ditoriè factum, & ex propoſito factum, & re-
ctè quidem quò ad hoc quód plus inſit in pro
ditione, quàm ex propoſito, & ſedato animo
quia proditio vtrunque continet, nempè ani-
mum deliberatum, & qualitatem proditionis
ſimplex verò animus deliberatus ſine qualita-
te proditionis conſideratur, & ideo verum eſt
dicere proditorem animo præmeditato deli-
quiſſe, & per induſtriam, quod affirmat, & Fe-
li. in capitulo primo, de homicid. ex illo textu
26 dum eum † proditorem appellat, qui per indu
ſtriam, & inſidias alium occidit, id eſt per inſi
dioſam induſtriam, quod eſt deſumptum Exo
di cap. 21. & ad rem noſtram annotauit atque
expoſuit Didacus lib. 2. varia. reſol cap. vltim.
num. 7. verſic. tandem his prænotatis, & latius
Petrus Placa lib. 1. epitom. delicto cap. 21. nu-
me. 5. quo loci pmulta huius proditionis exē-
pla ex lege antiqua retulit, & alia exempla hu-
ius proditionis recenſet Gigas tracta. de crimi
ne lęſę maieſtatis, titulo de proditoribus q.
prima. Tertia coniectura conſiderari à noſtris
27 ſolet ad detegendum † animum præmedita-
tum, & deliberatum, quando ſcilicet per in-
ſidias quis occiſus, vel vulneratus fuit, putà,
quis aliquo in loco ſe abſcondit, vt tranſeun-
tem, à quo pręuideri non poteſt, occidat, atque
ita eum ex improuiſo adoritur, & interficit,
hic dicitur per inſidias occidere, vt declarat
Clarus d. §. homicidium, verſic. ex inſidiis, vel
etiam quando nullo verbo dicto à tergo vul-
nerat, hoc dicitur, & inſidioſè, & proditoriè
Blancus in d. l. vltima nume. 188. & nume. 234.
de quęſt. & duobus modis vt obiter, ſed ad rē,
28 præter alios hoc dicam † inſidiæ parari ſolēt.
Primò falſum quid dicendo, vel promiſſa non
obſeruando, ſecundò, (vt diximus) cùm in
loco quis latet, ita declarat Franc. Arias tract.
de bello, num. 193. & recentiores tract. de po-
teſtate ſeculari, & eccleſiaſtica, cap 15. Inſidias
etiam parare is dicitur, qui habitu mutato, vel
aliquo figmento facit, vt alium inconſideratè
pertranſeuntem adoriatur: quemadmodum à
Clodio Miloni paratas has fuiſſe inſidias oſtē
29 dere conatur † Cicero in ea oratione pro Mi
lone. Ex his itaque inſidiis animum pręmedi-
tatum, & ſedatū atque deliberatum argui vo-
lunt Franciſcus Calonus tract. maleficiorum,
tractatu ſecundo cap. 1. in fin. qui fortius dixit
ſecundum omnes propoſitum non cenſeri, at-
que ita animum deliberatum non dici, niſi in-
duſtria, & inſidiæ intercesserint, quod poſte-
rius dictum reprehendit Clarus d. §. Homici-
dium verſic. ex propoſito, & inquit, quòd etiā
abſque inſidiis dicitur homicidium præmedi
tatè commiſſum; quando iam pręceſſit delibe-
ratio, ſecundum Bartolū d. §. delinquunt, nu.
1. quem (inquit Clarus) cęteri ſequuntur ego
30 opinor has duorum † clariſſimorum Iuriſcon
ſultorum opiniones conciliari ita poſſe. Con-
ſidero īſidias duobus modis parari poſſe: vno
leui adhibita induſtria, vt puta, diſsimulat
quis odium, parat arma, quibus facilè poſsit ad
uerſarium occidere, ſocios adhibet, qui eum
à longè ſequantur: adhibet exploratores, vt
ſciat quo in loco aduerſarius eſt, vbi iter facit,
& hęc ſimilia: hæc dicuntur inſidiæ, ſed cum
leui induſtria, & hoc in caſu intelligo proce-
dere poſſe doctiſs mi Caſoni doctrinam, quo-
niam verè animus hic pręmeditatus nō caret
aliquibus inſidiis, quamquam leui induſtria
paratis. Altero modo parantur inſidię magna
adhibita induſtria, vt putà, cum quis in loco
latet, & prętereuntem ex improuiſo aggredi
tur, & hoc in caſu procedere poteſt eruditiſſi
mi Clari doctrina, & hęc coniectura verè pro
cedit hoc in caſu, cùm vel nulla inimitia, & ri-
xa interceſsit vnquam, vel ſi aliquando fuit, an
tiqua fuit: alioqui inſidiæ animum pręmedita
tum, & ſedatum non arguerent, vt ſuprà in ſe-
cundo caſu explicauimus.

Quarta

31 Quarta coniectura † præmeditati animi adferri ſolet, nempè quando præceſſit tractatus, conſilium atque deliberatio. ita omnium primus ſcriptum reliquit Alber.tract.ſtatutorum
32 parte 3.q 64. qui ita declarat † ſtatutum Bergomenſe, quo ita cautum eſſe ſcribit, vt dicatur homicidium animo deliberato perpetratũ cùm præceſſit tractatus. idem probarunt Caſonus tract.rerum criminalium, tracta 3.cap.1. ſub pagina 28. Blãcus tractat.de indicijs, num. 225.vbi,229.alia ſcribit, & declarat. Idem cenſuit Boſsius d.tracta.cauſarum criminalium, titulo de homicidio, num.63.& Clarus d.§.homicidium verſi. ex propoſito, & probat l.3.ff. ad l.Iul.de vi publ.ibi, quę turbæ ſeditionisvè faciendæ conſilium inerint. quod ego ita intelligo, cum duo concurrunt, nempè tractatus, & ipſius tractatus executio: quoniã nos de ipſo perpetrato homicidio loquimur. Nec etiam ſufficerat ſola vnius in animo deliberatio, vt ſenſit Alber.dicta quęſt.64.reiecta glo. cap.ſi quis iratus, 3.q. ſecunda, ſed requiritur tractatus, hoc eſt plurium conſenſus, & delibaratio, & hic tractatus eſt teſtibus, vel alijs probationibus detegendus, & probãdus: quoniam hæc eſt qualitas, è qua reſultat homicidium deinde ſubſecutum, eſſe penſatè atque præmeditate commiſſum, & verè hęc coniectura adeò vrgat, vt aperta probatio dici poſſit.

Quinta coniectura pręmeditati facinoris ſo-
33 let conſiderari, quando † perplura vulnera illata fuerunt: ita ſanſit Alber. d.tract.ſtatutorum parte 3.q.64.& Boſsius d.tract. cauſarum criminalium, tit. de homicidio, num.64.ex gl. in d c.ſi quis iratus.3.q.2 in glo. vltima, quæ inquit, non præſumi ax iracundia, ſed deliberatè factum quod iteraro factum eſt. idem dicunt ſcribentes aliqui cùm graua vulnus eſt illatum: ita Caſonus tract maleficiorum, tract. 4.eſt mihi pagina 36 verſic.à modo hanc tamẽ coniecturam viſus eſt improbare Clarus loco iam citato, dum inquit, vulnerum multitudinem, & atrocitatem arguere quidem animum vulnerantis fuiſſe, vt omninò vulneratum occideret: ſed non ſequitur ax hoc, quòd iã animus pręceſſarit occidendi deliberatus. Cõfirmatur Clari opinio, quia aliàs ſequeretur, ꝙ vbi in rixa vnus alteri plura intuliſſet vulnera, quòd animo deliberato vulneraſſet, nec enim plura vel pauca vulnera arguunt homicidium nõ eſſe caſu, vel ex propoſito cõmiſſum: quia aut hoc in rixa cõtingit, & tunc ſiue vnum, ſiue duo, vel plura sũt illata, ſemper caſu hęc factum dicetur: ſi verò ſine rixa, tunc etiam ſolum vulnuſculum arguit ex propoſito, & deliberato animo eſſe factum. Ego ſoleo hæc in re conſiderare, duo hic cõcurrere debere, animũ occidendi, & ex propoſito, atque ita præmeditatè occidendi. Propoſitum, & præmeditationem conſidero, quando abeſt omnis rixa, & omnis caſus fortuitus, vt putà, quando iam diu præceſſit inimicitia, & horum vnus inimicitiam, & odium diſſimulat, deinde aliquo in loco expectat atque aggreditur aduerſarium: tunc, cum abſit omnis caſus fortuitus, omnisque rixa, plura illata vulnera oſtendunt efficaciter magis animum pręmeditatum occidendi. Secundo verò caſu cùm duo pertranſeun-
34 tes † fortuito è loco ſe deijciunt, vel (vt vulgo dici ſolet) s'vrtano, tunc ſi enſes educũt, & eorum vnus pluribus vulneribus interficitur, ceſſat is animus occidendi pręmeditatus atque ex propoſito. ita rectè conſuluerunt Sali. Calder. & Anchar anus: quemadmodum eſt relatũ inter cõſilia ipſius Anchar. d.conſ.216. col.2.& idẽ ſenſit, & bene M Antonius Blancus in repe.l.vlt.nu.196.197.ff. de quæſt quæ quidem repetitio relata eſt inter tractatus ſub tractatu de inditijs, & eo loci inquit, ſecuta vulnera nõ eſſe ſpectanda, ſed principiũ antequam inferrerẽtur: quoniã in his delictis principiũ conſideratur, vt intelligamus, an ex ira, iuſto dolore fuerint perpetrata, vel animo pręmeditato. l.quod ait.§.quod ait, vbi Bar.ff.ad l.Iul de adult.& tradit hoc vt ſingulare Marſilius ſing.225. In delictis, & eãdem ſententiam probauit idem Blãcus in prax criminali, ſub titulo ad defenſam, in 2 parte, nu.12. qui hoc
35 modo docet, inquiſitum † de animo præmeditato poſſe ſe defendere, probãdo ipſam rixam præcedentem, & ideo ego intelligo Albar.d. q.64 vt non ſingulatim hæc requirat, ſed vnà ſimul adhunc præmeditatum animum probandum: nempè pręcedentem inimicitiam, & deinde ſubſequentia vulnera grauia, & iteratò illata, alioqui malè ſantiret.

36 Sexta coniectura † conſiderari ſolet, ſi tempore noctis perpetratum eſt homicidium, ita ſenſit Albe d.q.64.propè finem, & cũ eo Boſſius d.titulo de homicidio, nu.63.in ſi.idem reſpõdit Mantua conſil.315.libr.2.quem ſecutus eſt Blancus in d repet.l.vltim.nume.198.ff.de quæſtio.ab hac opinione nõ diſſentit Caſonus tractat.3.maleficiorum.c.10.eſt in meo codice ſub pagina 34. & pagina 35. verſicu.à tempore Verùm coniectura hæc non eſt vera abſolutè, quia interdum, & noctis tempore, immo ſæ

per rixæ exoriatur. poſſet fortè procedere hæc coniectura hoc modo, ſi nõ conſtat de aliqua rixa, præſumptio eſt contra occidentem, vt animo præmeditato, & non caſu occiderit. atque ita tẽpus noctis operatur, vt illa bona prę ſumptio, quæ erat pro homicida, vt non diceretur præmeditatè occidiſſe, vt diximus ſuprà hoc noſtro caſu numa. 17. nunc ſit hæc præſũptio contra eum: quòd ſcilicèt præmeditatè

37 occiderit. Eſt ratio, quia qui † malè agit, lucem odit, cap. conſuluit de offic. deleg. & ibi. Decius numa. 8. ad rem ferè noſtram annotauit, & eſt gloſſ notab. in l. furem. ff. ad l. Cornel. de ſicar. & tempore noctis factum ſuſpicionem habet non mediocrem. l. vlti. ff. de effractio. & expila. Cętera his ſimilia ſciens prætereo.

38 Septima coniectura, & inditiũ † animi præmeditati ad delinquendum ſolet conſiderari ratione loci, vt ſi quis in eccleſia, vel in foro aliovè ſimili publico loco occidit. Ita ſenſit Alber. d. q. 64. & Boſſius d. titulo de homicidio. num. 63 Blancus d. l. vlt. num. 200 ff. de quæſtio. poſt Mantuam d. conſil. 325, verſic. quartò. Caſonus dicto tracta. maleficiorum, in præmiſſis, cap. 2. num. quarto, eſt mihi pagina 9. & clarius pagina 34. verſic. à loco, in hoc. locum. n. præcogitationem arguere aiunt ex l. aut facta. §. locus. ff. de pœnis, & quod præſumendum videtur, quòd deliberatè eo loci acceſſerit ad occidendum: quoniam magna cauſa impulſus videtur. Ego dubito, & verè tenuo non eſſe abſolutè veram, ſed eam ita demum intelligo, niſi præcedat rixa, vel iuſtus dolor, nam ſi ira euncta aliqua acciuit, locus coniecturam non facit præmeditati animi: imò præſumendum eſt, quòd tam acer fuerit dolor, & tam ardens ira, vt hunc impulerit ad ſumendam vindictam quouis in loco. ſi autem nulla præceſſit ira, vel ſi dubium eſt an præceſſerit, vel nõ, locus præſumptionem facit contra ipſum homicidam, & delinquentem, quòd præmeditatè deliquerit.

39 Octaua coniectura † cogitati facinoris eſt, cùm minę præceſſerunt: Nam tunc, ſi delictum reperitur deinde à minante perpetratũ, pręſumptio eſt, quòd is animo præmeditato deliquerit ita ſenſerunt Alber. & Boſſius locis iam citatis. Blancus in dicta l. vlt. num. 179 ff. de quęſtio. vbi latè. Caſonus tracta. maleficio. tracta. 7. cap. primo, num. 10. eſt mihi ſub pagina 41. & Nouellus in praxi criminali tract. Ad defenſam, numa. 53. Duos caſus tamen rahus ij. interpretes diſtinguunt. Primus eſt, quãdo cõſtat hunc minantem occidiſſe illum, cui minatus eſt, tunc inquiunt omnes, pręſumptio eſt, quòd animo pręmeditato occiderit. nec hoc in caſu volunt eſſe adhibendam differentiam (& rectè in hoc) an hic minans conſueuerit minas exequi, vel non, cùm de ipſo effectu ſecuto conſtet. Verùm adhoc hic caſus probabili dubitatione non caret: quo circà ego ita declaro atque diſtinguo. Aut minæ prolatæ ſunt pro inſtanti dolore, & ira, vt ſi maritus vxorem cum adultero deprahendit, & fugit adulter, maritusq́ue minatur; & paulò poſt is adulter reperitur occiſus. Vel ſi pater eſt ab aliquo cæſus, & fugienti homicidę minatur filius: deinde is homicida occidatur à filio: nõ dicitur filius, vel maritus occidiſſe præmeditatè & deliberatè, ſed iuſto dolore, & ira commotus. Aut minæ ſine his præceſſerunt, vel ſi ob dolorem, & iram ſunt prolatę, ferò tamen ſecutum eſt delictum: tunc animus deliberatus præſumitur. Aut verò ſumus in dubio, an ira, & iuſtus dolor pręceſſerit vel non, & tunc contra minantem pręſumitur, quòd ex propoſito & pręmeditatè occiderit. Secundus eſt caſus, quando ignoratur percuſſor, tunc ita diſtinguunt relati Doctores, aut hic minans cõſueuit minas exequi; & tunc eſt inditium, & coniectura contra eum, quod ego intelligo, quò adhuc vt dicatur occidiſſe, vel vulneraſſe: ſed quo ad illud, an dicatur deliberato animo, ego diſtinguendum puto, vt in caſu præcedenti. Aut is minans eſt homo vilis, & timidus, non ſolitus minas exequi; & tunc nõ præſumitur cõtra eum, nec quòad purum delictũ, nec fortius quò ad præmeditatum: cùm autẽ hominis qualitas iure non ſit determinata, iudicis arbitrio in hoc erit ſtandum Hanc coniecturam intelligunt clari iuris interpretes, & è contra, vt præſumptio ſit contra minatum, vt is minantem pręuenìſſe dicatur. quã tamẽ in re diſtinguendum eſt, vt apud eos.

40 Nona coniectura †. & inditiũ animi deliberati & præmeditati afferri ſolet, cùm multos ſocios iam ante perpetratum facinus congregauit atque coadunauit, deinde ſubſecutũ eſt delictũ tunc pręſumitur animo deliberato factũ ita ſenſit Caſonus d. tract. maleficiorum tract. 3. cap. 7. eſt mihi ſub pagina 32. & ſenſit Blãcus dicta l. vlt. num. 225 ff. de quęſtio. quam ſententiam probat. l. qui dolo in fin. ff. ad l. Iul. de vi pub. ibi, qui cõuocatis hominibus vim fecerit, & illam vim ſuſceptã appellat Cicero in ea oratione pro Milone. Nã nulla vis (inquit Cicero) vnquã inter ciues ſuſcepta in libera ciuitate,

non

non contra rempub.fuit vim ſuſceptam dixit, quã in oratione pro Cæcinna vim,quę ex conuentu fit,vocauit,quód prius ita conuenerit, & pręmeditatũ ſit,& Vlpianus in l.1.§. vi poſſidere.ff.de vi & vi arma.ibi,aut qui in hoc ipſum aptatus,& præparatus venit, vt contra bonos mores auxilio ne prohiberi poſsit,&c.idẽ Vlpi.l.1.§.dolo.ff.vi bono.rap.& videtur hæc coniectura eadem cum 4. præcedenti de tractatu. quo circa eſt diſtinguendum, vt in illa diximus.

41 Decima eſt coniectura,quando † multis aſſociatus incedit,tunc ſecuto delicto pręſumitur animo præmeditato perpetratum,ita Caſonus d. tracta 3.cap.3. ſed verè & hic diſtinguẽdum puto. Aut iam paulò ante rixam,ira, & iuſtus dolor præceſsit,tunc animus deliberatus non præſumitur,aut iam longo tempore pręceſsit dolor,& ira,& tũc hoc coniecturam facit præmeditati facinoris. leuis tamen etiam videtur coniectura, poſteaquam ex hac aſſociatione oſtendit ſe malum animum gerere ad vindictã & iram ac iuſtum dolorem adhuc in corde retinere. Quo circa multum iudicis arbitrio tribuitur,ex perſonarum, & doloris iræq; qualitate.

42 Vndecima coniectura † pręmeditati delicti eſt,cùm iam ante cõmiſſum facinus arma præter morem congregata fuerunt. ita affirmarunt Blancus in d.l.vltima num.67. ff. de quæſtio & Caſonus dicto tracta.cap. 4. eſt in meo Codice ſub pagina 31. qui idem eſſe ait in eo, qui arma inſolita emit, qui in ſcrimia ludere atque ſe exercere cœpit ac ſimilia his receſſet. Verùm diſtinguendum eſt, vt in præcedentibus caſibus.

43 Duodecima coniectura † & inditium huius pręmeditati animi eſt,cùm armatus incedit,& hoc pręter morem, ita ſcriptum reliquerunt Blancus in d.l.vltima nume.78.& Caſonus dicto tract.3.c.8.eſt ſub pagina 33. Adhibenda tamẽ eſt relata iam ſępius diſtinctio. Aut dolor, ira & rixa pręceſsit paulò ante, & tũc animus præmeditatus ceſſet, aut non pręceſsit ira, & dolor,& tunc ſi conſtat de facinoroſo,præſumitur etiam cõtra eum,quód præmeditatè deliquerit.

44 Decimatertia † coniectura cõſideratur ad animum pręmeditatum detegendum,quando ſcilicet is,qui delictum commiſit, locum frequentare cõſueuit:illa enim frequantatio pręmeditatum animũ arguere videtur:ita tradũt Blãcus in d.l.vlt.nu.70.72.de quæſt.& Caſonus d.tract.maleficiorũ,in præmiſsis c.2.nu.5. eſt ſub pagina 9 & tracta.3.c.2.& cap.9. quod intelligo,quando iam conſtat ab illo delictum eſſe commiſſum,& nullam extitiſſe rixam præcedentem, vel eſſe multi temporis: vt ſuprà diximus.

45 Decimaquinta † coniectura pręmeditati facinoris ſolet cõſiderari,quando is,qui delictũ commiſit,bona ſua paulò ante exportauit, ita tradunt Sali.in l.vlt.col.2.verſ.nunc transeamus.C.de quæſtio.& Blancus d. l.vlt. nu.84. ff.eo.de quæſti.quę quidem coniectura declaratur ex ſubſequenti.

46 Decimaquinta † coniectura eſt animi deliberati,quando hic,qui delictum deinde perpetrauit,bona ſua diſtraxit atq; alienauit:ita tradit in ſpecie Blancus d.l.vlt.num 86.poſt Bar. in l.poſt contractum.ff.de don. Hac in re duo ſunt conſideranda. Vnum,quód vbi bona hęc in fraudem alienãtur,ne ſcilicet ex ſecuto delicto fiſco deferantur,illa delicto ſubſecuto reuocantur.De hoc noſtra non eſt diſputatio. Secundum eſt, de quo controuertitur, quód ſcilicet ex eo ſolo,quód bona ſint diſtracta ante perpetratum delictum, arguetur, delictum fuiſſe præmeditatum. In hoc ego puto eſſe diſtinguendum,vt iam dixi in cęteris relatis caſibus,aut conſtat de rixa ſubſecuta,& tunc illa alienatio non arguit animum præmeditatum, cùm ſimus in claris,aut de rixa non conſtat,atque ita ſumus in dubio, tũc hæc alienatio operatur hunc effectum, vt tollat illam præſumptionem, quæ erat pro delinquente, ne,ſcilicèt,præmeditatè deliquiſſe videatur:aliam cõtrariã hoc caſu inducit,vt præſumatur eo animo deliberato,& præmeditato alienaſſe,vt facinus perpetraret. Niſi ergo is delinquẽs probet ex rixa inopinata deliquiſſe, vel iuſto aliquo inſtanti dolore, condemnabitur, quód animo præmeditato deliquerit,& hoc procedere intelligitur,ſecundum omnes in d.l.poſt contractum.ibi Bart.num. 8. Picus nume.26. Ioa.Anibal.nume.163.& Alciat.nume.52.poſt Cy.& Bald.& Salic.in l. poſt hac.C.de bonis præſcrip.& dam. quando poſt alienationẽ bonorum incontinenti delictum cõmittitur. nã illa alienatio animum præmeditatum arguit, & quod dicetur tempus incontinenti, hoc in caſu iudicis arbitrio relinquitur, vt tradunt Picus in dicta l.poſt contractum, numer.26. & ibi clarè Alciat.numer. 53. His declaratur
47 noua Mediolani † conſtitutio ſub rubric. de iure,& priuilegio fiſci cap.ſi quis vnã qua cautum eſt,fiſcũ poſſe reuocare donata ab eo,qui poſt biẽnium animo deliberato homicidium

perpetrauit. Hæc conſtitutio ſolùm diſponit,
quò ad hoc, vt conſtito de animo deliberato
delinquentis reuocentur donata; ſed non
diffinit, an ex ea donatione inferatur delictũ
ſubſecutum fuiſſe animo deliberato perpetra
tum, ſed hoc in iuris communis diſpoſitione
relinquit. Quò circa dicendum eſt, vt ſuprà,
quòd ſi cõſtat de rixa inopinata, donatio hæc
nullam inducit præſumptionem animi præ-
meditati: ſi non conſtat de inopinata rixa, &
poſt donationẽ incontinenti ſubſequitur ho-
micidium, illa donatio arguet animũ præme-
ditatum. ſi verò delictum ſequitur per mul-
tum temporis poſt donationẽ, ceſſat hęc præ-
ſumptio præmeditati criminis, ſed eo proba-
to etiam donata per biennium ante reuocan-
tur ex illius conſtitutionis diſpoſitione. quæ
quidem in hoc declarat ius commune, nam
ius cõmune reliquit tempus ſubſecuti crimi-
48 nis in † arbitrio iudicis, quo ad reuocationẽ
donationis; cõſtitutio verò illud tempus de-
clarat, ad biennium vſque.

49 Decimaſexta coniectura † animi præmedi-
tati & deliberati conſiderari ſolet, cum iam
pręceſsit inimicitia, & conſtat hunc inimicum
occidiſſe ſine præcedenti rixa in eo inſtanti,
vel paulò ante. Ita declarat Blancus in d.l. fi.
nume. 89. ff. de quæſtio. quo loci nume. 163.
hoc procedere intelligit in his, qui cum ipſo
inimico conuerſantur. Nam, ſi vnus horum
conuerſantium hunc inimicum ſui ſocij occi-
dunt, & non conſtat de aliqua alia rixa, præ-
ſumptio eſt, quòd occiderit animo præmedi-
tato.

50 Decimaſeptima coniectura † & inditiũ ani
mi præmeditati deſumitur à iactatione, quam
hic, qui delictum commiſit, antequam delin-
queret, effudit, vt ſi quis iactet eſſe in ſua ma-
nu occidere Caium, & eum deinde verè occi-
dat, ex illa iactatione pręſumitur animo pręe-
meditato occidiſſe. Ita Blancus d.l.vlt. num.
184. de quæſtio. idem ſenſit Caſonus d. tract.
malef. tract. 7. eſt in meo Codice ſub pagina
41. num. 9. quod intelligo, niſi iam conſtet de
inſtanti rixa, vel ſi iam paulo ante præceſsit,
51 ex relatis ſuprà. & † Cicero in oratione pro
Milone: Vos ex M. Fauonio audiſtis Clodiũ
ſibi dixiſſe, & audiſtis viuo Clodio periturum
Milonem, triduo poſt diem tertium, geſta res
eſt, quam dixerat. cum ille non dubitaret ape
rire, quod cogitaret, vos poteſtis dubitare
qui fecerit?

Decimaoctaua coniectura conſideratur, ob
52 propinquorum, vel amicorum aſsiſtentiam, ita
Blancus d.l.vlt.nu.236. nam vbi non cõſtat de
inſtanti rixa, vel paulò ante præcedenti, præ-
ſumptio eſt, quòd hic delinquens confiſus au-
xilio, vbi eo opus foret, aſtantiũ, eo animo ac-
ceſſerit, vt verè delinqueret, quod fortius pro
cedit, cùm perpetrato facinore ab illis aſtanti
bus aſſociatus fuit, vt vel aduerſarios, vel cu-
riam euaderet. & idem Blancus ibidem, nu.
202. idem eſſe ait, cùm paratum habuit recepta
torem.

53 Decimanona coniectura † & inditium ad-
ferri ſolet huius deliberati animi ex geminata
rixa. ita conſiderauit Blancus d.l.vlt.nu.233.
ſed ego hãc vix probo, quia ſi prima verè fuit
inopinata rixa, illa ſecunda, præſertim ſi eadẽ
die ſubſequitur, creditur commiſſa calore ira
cundiæ, & feruentis ſanguinis.

54 Vigeſima & nũc † vltima coniectura & in-
ditium animi præmeditati colligitur ex con-
feſsione extraiudiciali ipſius delinquentis, vt
putà, ſi homicidio perpetrato extraiudiciali-
ter confeſſus ſit, quod animo præmeditato oc
cidit: ita ſcriptum reliquit Blancus in d.l.
vlt. nume. 204. vbi rem hanc latè explicat &
declarat.

55 Quartus eſt caſus, quando † nulla præceſsit
cauſa, nulla ira, nullus iuſtus dolor, & vnus al-
terum occidit. hoc dicitur verè & propriè ſe-
dato & præmeditato animo, quòd à fortiori
ex relatis ſuprà verũ eſſe intelligimus. & hoc
in caſu à fortiori locum habet conſtitutio illa
Mediolani ſub rub. de pœnis. cap. Homicida,
& hoc tribus modis cõtingit per inſidias, per
aſſaſsinium & proditionem. de inſidijs, paulò
ante diximus, ac de proditione. quid autem
ſit aſſaſsinium attigimus ſuprà in caſu præce-
denti, numero 10. de his nunc ſatis.

SVMMARIVM.

1 *Plures vnum vulnerantes & interficientes quemo-
dò puniantur.*

2 *Vulnus lethale illatum ab vno ex pluribus, il-
lum ſolum ciuiliter obligat ex actione legis Aqui
liæ.*

3 *L. item Mela. § ſed & ſi ſeruum. ff. ad l. Aquil. in-
tellectus.*

4 *Vulnus lethale illatum ab vno ex pluribus, illum
ſolum vulnerantem ad pœnam corporalem ob-
ligat.*

5 *Statutum Veronæ lib. 3 cap. 36. ſub rubr. Quòd de
vno vulnere, declaratur.*

6 *Vulnera ſimul inferentes de ope & auxilio inui-
cem*

cum preſtito inquiri poſſunt.
7 *Vulnus lethale: ſi quis primò intulit, & alij deinde alia non lethalia, quomodò omnes teneantur ciuiliter & criminaliter.*
8 *Bartoli opinio confutata.*
9 *Statutum Papie 21. in criminalibus. ſub rubr. de pœna homicidij, an locum etiam habeat contra plures vulnerantes, & quomodò.*
10 *Statutum Brixie in criminalibus cap. 56. ſub rub: de pœna homicidij, declaratur.*
11 *Vulnus inferens in rixa & caſu, quomodò teneatur, ſi alter deinde in totum exanimauit.*
12 *Vulnus non omnino certum ad mortem inferens, ſi alter in totum exanimauit, quomodò teneatur ex actione ciuili & criminali.*
13 *Statutum Verone, lib tertio. cap. 36. ſub rubric. Quòd de vno vulnere, de quo quis, &c. declaratur.*
14 *Vulnerantes vulneribus non lethalibus, que tamen ſimul mortem attulerunt, quomodò puniantur.*
15 *Iudicis arbitrio puniri inferentes plura vulnera non lethalia, que tamen ſimul mortem attulerunt.*
16 *Didaci & Placæ ratio vna ſubuerſa.*
17 *Vulnera plura lethalia à pluribus illata, ſi ignoratur quis primus vulnerauerit, quomodò omnes teneantur.*
18 *Iudicis arbitrio puniri plures vulnerantes lethaliter, ſi ignoratur quorum primus vulnerauerit.*
19 *Pœna que ſit contra plures, quorum vnus occidit, ſi incertum eſt quis eorum verè fuerit.*
20 *Statutum Parmæ ſub rub. de pœna homicidii, declaratur.*
21 *Statutum Bononiæ ſub rubr de pœna homicidii, declaratur.*
22 *Statutum Taruiſii ſub rubr de pœna homicidii, declaratur.*
23 *Vulnus lethale ab vno illatum in rixa, ſi ignoratur quis intulerit, ſolus rixe auctor punitur.*
24 *Statutum Verone lib. 3. cap. 36 ſub rub. Quòd de vno vulnere, &c. declaratur.*
25 *Pœna que ſit contra plures vulnerantes animo deliberato, ſi ignoratur quis vulnerauerit.*
26 *Delinquentes animo deliberato & conſulto grauius puniuntur.*
27 *Grammatici opinio conſil 5. nu. 7. reiecta.*
28 *Dictio quaſi, veritatis expreſſiua.*
29 *Conſtitutio Mediolani ſub rub. de pœnis, c. Homicida, declaratur.*
30 *Statutum Verone lib. 3. cap 46. ſub rubr. Quòd de vno vulnere, &c. declaratur.*

CASVS CCCLXII.

POENA QVAE SIT CONTRA plures vulnerentes, tam in rixa, quàm ſedato animo, ſi vel ex vno vel ex pluribus vulneribus ſecuta eſt mors, plenè & dilucidè explicatur.

MVLTIS obducta tenebris lõgeq́ue difficillima illa eſt iuris quæſtio,
1 qua ambigitur, † quomodo puniẽdi ijs ſũt, qui vnà ſimul aliquẽ interfecerunt, Scio plura iudicis arbitrio tribui, verùm, quò tota hęc diſputatio clarius eluceſcat nõ grauabor in ſingulis caſibus noſtram, & aliorum ſententiam apponere, quamquam non ignorem recentiores aliquos rem hãc non ineleganter expliceſſe.

Primus itaque huius tractationis caſus is eſt
2 cùm † vnus à pluribus in rixa caſuali, pluribus affectus vulneribus, occiſus eſt: ſed conſtat, quod lethale vulnus eſt, & quis illud intulerit, tunc is ſolum, qui mortiferum intulit vulnus homicida dicitur. atque ita quò ad ciuilem actionẽ nempè ad damni emẽdationẽ ex lege Aquilia dubio procul ſolus, vt homicida tenetur, cæteri vero ex eadem lege Aquilia, tanquàm vul-
3 nerantes tenentur, hanc ſententiam probat † l. item Mela. §. ſed & ſi ſeruum, ibi, & ſi quidẽ apparet, cuius ictu perierit, ille quaſi occiderit, tenetur, & l. ita vulnerantes §. idq́ue, ibi. ſi non appareret. ff. ad l. Aquil. quibus quidẽ iuris locis adducti ita affirmarunt ex recentioribus Zaſius lib. 2. ſingu. intellect. cap. 6. num. 2. Didacus in repet. clem. ſi furioſus, parte 2. §. 2. num. 3. verſic. ſecundus caſus, de homicid. & illius nomine pro more ſuo ſuppreſſo Petrus Placa lib. 1. epito. delicto. cap. 12. nume. 5. qui ferè omnia à Didaco ſurripuit. ii alios recenſẽt, vt Bonifaciũ Vital. in tract. de inſultib. & percuſſio. col 7. res ſatis clara hoc capite eſt. Quo verò ad pœnam corporalem idem dicendum
4 eſt, † vt is, qui vulnus lethale intulit, teneatur lege Cornelia de ſicariis, tanquam homicida, cæteri verò tanquam vulnerantes: quod clarè probat. l. ſi in rixa. ff. ad l. Cornel. de ſicar. & ibi in ſpecie Bart. num. 10. verſicu. ſi vero percuſſerunt, quem ſecutus eſt Gramma. conſi. 4. nume. 2.

Hęc iuris & doctorũ ſententia in pœna legis Corneliæ locum obtinet, vt puniatur qui-

dem, ſed non ita grauiter, vt is qui ex propoſi to occidit: nam hoc in caſu leniendæ eſt pœna, vt probat l.1.in princ.ibi, leniendum pœnam eius. ff. eo. ad l. Cornel. de ſicar. ſi pariter hæc doctrina locum obtinere debes in ſtatutorum ſanctionibus, quorum altero homicidæ, altero vero vulnerãtes puniũtur pœnis diuerſis, quæ ſanè ſtatuta vbiq; locorũ ferè vigent, vt Vero
5 næ † lib.3.c.36.ſub rubr. Quòd de vno vulnere; & illud tamen eſt hoc loco adnotandum,
6 hos ita ſolùm † vulnere inferentes teneri de auxilio dato & ope, præter pœnam vulneris. Ita Bar. d.l.ſi. in rixa, nume.10. verſicu tamen aduerte. Gramma. d. conſil. 4. num.2. quod verum intelligit Merſilius in d.l.ſi in rixa, nu.25. ſi modo ij vulnerantes eo animo hunc homicidam aſſociarunt, vt illi ad delictum perpetrandum præſtarẽt; vt apud illum, qua de re ſuprà ſuo loco egimus.

7 Secundus eſt caſus, † cũ in rixa à caſu vnus primo mortaliter vulnerauit, deinde alij alia vulnera haud lethalia intulerunt. Quo ad pœnam ciuilem, hoc eſt, quo ad damni emendationem ex lege Aquilia omnes de occiſo teneri ſenſit Bartol. in d.l.ſi in rixa, nume.10. verſic. quandoque apparet cuius. ea ratione mouetur, quia licèt vulnera hæc ſecundo loco illata per ſe mortifera non eſſent, attamen, cùm iam corpori debilitato illata forent, lethalia cenſentur. l. qua actione. §. ſed & ſi quis ſeruũ cum l. ita vulneratus. §.1. ff. ad legem Aquil. ita quo ad actionẽ ciuilem Bartoli doctrina procedere poteſt, & mecum ſentit Aegidius Boſſius tract. cauſarum criminalium, titulo de homicidio, numero 24. quæ clarior apparebit ex his, quæ in caſu ſequenti referemus. Verùm, quo ad pœnam corporis afflictiuã ex lege Cor-
8 neliæ cum † Bartolo non ſentio. quoniam vult lex illa ictus vniuſcuiuſque debere contemplari d.l.ſi in rixa. quod intelligo verum eſſe, niſi ex qualitate armorum, & facti conſtet hos ſecundo loco vulnerantes habuiſſe occidendi animum, quia tunc omnes tenentur de occiſo l.1. ad l. Cornel. de ſicar. & in hac declaratione locum habere poteſt Bartoli ſentẽtia. Quo vero ad ſtatuti diſpoſitionem poſteriores ij vulnerantes tenentur etiam vt homicidæ, quia & ſi immediatè ipſi, & principaliter non occiderint, nihilominus in cauſa, & ipſi fuerunt, vt is moreretur. Nam fortè adhuc is vulneratus poterat reconualeſcere: ſi quidem, & multi reperti ſunt, qui grauiſſimis affecti vulneribus, medicorum cura, & diligentia incolumes redditi ſunt. In... tamen adhuc viuus, bene ſperare: vt apud Poetam Vergilium: Dum viuis ſperare decet. quod multis cõfirmat is Pla-
9 ca d. Epito. delict. cap.12. num.14. † ſtatutum ergo Papiæ ſtat. in criminalibus. De pœna homicidij, locum etiam obtinebit contra hos vulnerantes, mortemque inferentes. ita etiam, &
10 fortius hoc in caſu procedit † ſtatutum Brixiæ in criminalibus, cap.56. ſub rubr. De pœna homicidij. Nam, cùm ſtatutum illud puniat de homicidio, auxilium & opem ferentes homicidio, hoc in caſu fortius locum obtinere debet, cùm non modo ſimplex auxilium præſtitum fuerit, verùm etiam facto ipſo. illata ſint vulnera, quæ morti cauſam præſtiterunt.

Tertius eſt caſus, cùm in rixa à caſu vnus ita
11 mortale † vulnus intulit, vt certum eſſet ex illo vulnere illum moriturum, & alter deinde in totum exanimauit. hoc in caſu, quo ad actionem ex lege Aquilia fortius dicendũ eſt, quàm in caſu iam relato, ex d.l. ita vulneratus. §.1. ibi, igitur ſi quis ſeruo mortiferum vulnus inflixerit, eundemq; alius ex interuallo ita perculſerit, vt maturius interficeretur, quàm ex priore vulnere moriturus fuerat, ſtatuendum eſt vtrumque eorũ lege Aquilia teneri. quem quidem ſenſum ad dictæ l. ita vulneratus probarunt. gloſſa ibi in verbo teneri, & Florie. Afflictus in conſtitu. Neap. rubr.13. num.26. & cõmunem teſtatur Didac. d. clement. ſi furioſus. dicto §. ſecundo partis ſecundæ. nume 4. qui Cępollam caute.5. Iaſ. in l. ſi ab hoſtibus num. 9. ſolut. matri. & Ludou. Carerium in Practice criminali. De homicidio. §.2. numer. 68. & alios recenſet. Quo vero ad pœnam ex lege Corneliæ, quo etiam ad ſtatuteriã, idem, & fortius dicendum eſt quod ſuprà, nempè de occiſione omnes teneri: quandoquidem effectus ad occidendum concurrit, cùm tamen in rixa hoc euenerit, leniẽda pœna erit d.l.1. ad l. Cornel. de ſicar.

12 Quartus eſt caſus, cùm † in rixa à caſu vnus mortale quidẽ vulnus, ſed non omnino certũ ad mortẽ intulit: alter vero in totum exanimauit: tunc quo ad actionẽ ciuilem ex lege Aquiliæ is primus, qui vulnerauit, ſolũ, de vulnere tenetur: ſecũdus vero de morte illata. ita intelligunt Doctores noſtri in d.l. item Mela. §. Celſus ſcribit, ad l. Aquil. ita inquam gl. d.l. ita vulneratus. & cæteri ĩ caſu præcedẽti relati. Vnus tantũ Zaſius lib.2. ſing. intellect. cap.6. à cæteris diſſentit: nouaque diſtinctione cõciliat. d. l. item Mela. §. Celſus, cum d.l. ita vulneratus. quam quidem diſtinctionẽ reiecit Didacus loco iam citato. hanc controuerſiam nunc nõ te-

ſeros

fero; ſed ſolùm vnà cum communi pettãſeo. Quo vero ad pœnam corporalem ex lege Corneliæ, dicẽdũ eſt ambo teneri, cùm ita vnus, ac alter eo animo vulnerauit, vt occideret. Quo vero ad pœnam ſtatuti dicendũ eſt, illum primum nõ teneri de occiſione, cùm dubium eſſet, an is vulneratus moreretur, vel nõ. Nã ſtatuta, quę homicidam puniunt de proprio homicida intelliguntur, quod nõ conuenit huic vulneranti. id quod annotandum eſt ad inter
13 pretationem ſtatuti † Veronę lib. 3. capit 36. Quod de vno vulnere de quo quis. quo lẽcitum eſt, eſſe ſolùm vnum condemnandum de homicidio, cum ſolum vulnus eſt illatum: procedit etiam ſi duo eſſent vulnera, ſed eorum vnum non mortale. cùm ſtatutũ ſolum conſideret vulnus pręben s cauſam morti.

Quintus eſt caſus, cùm in rixa caſuali plures
14 † vnum vulnerarunt: & licèt ſingula vulnera lethalia non eſſent, attamen omnia ſimul iuncta mortem attulerunt: tunc quo ad actionem ciuilem omnes de occiſione tenentur, ex l. ita vulneratus, in fi. & ex l. item Mela §. ſi ſeruus trabem. ff. ad l. Aquil. & eſt in argumentum, l. ſi plures. ff. de arbor. furt. cęſa. quibus iuribus adductis idem ſenſit, quo ad pœnã legis Corneliæ Bert in d. l. ſi in rixa nume. 10. verſic. quã doque non poteſt apparere cuius ictu quis deceſſerit. idem affirmarunt Felin. in cap. ſignificaſti, num. 10. de homicid. poſt Card. & Ioan. de Aneni ibi Afflictus in conſtitutio. Neapo. lib. primo rubric. 13. nume. 27. Careriusin Practi. criminali titulo De homicidio. §. 2. nume. 69. & Didacus d. clemen. ſi furioſus. 2. parte. §. 2. num. 4. verſic. quarta conſtituitur de homicid. ſed, an hęc pœna legis Corneliæ ordinarie eſſe debeat hoc in caſu, vel extraordinaria
15 atque ita iudici † arbitraria, dubitant noſtri Alexand. conſil. 15. num. 4. verſic. quinto moueor libro primo reſpondit eſſe extraordinariam, atque ita ſenſiſſe Oldredum Ancharanũ, & Salicetum refert, quam quidem ſententiã (niſi armorum genus occidendi animum oſtẽdat) veram eſſe opinor: ex quo caſualis rixa arguit animum non occidendi, lenienda ergo erit pœna d. l. 1. in principio. ad l. Cornel. de ſicar. Accedit, non eſſe omnino certũ quis verè occiderit, ita vt vniuſcuiuſque ictus contemplari poſſit, ne ergo puniantur innocẽtes pro nocenti extraordinã pœna pecuniaria pu
16 niẽdi ſunt. Nec obſtet vna ratio † Didaci, qui contrarium ſenſit loco iam relato, nempè omnes percuſsiſſe, & ex percuſsione illum mortuũ eſſe, & ob id certum eſſe omnes percuſſores eum occidiſſe, quam etiam rationem tacito D. daci nomine ſibi vendicauit Placa d. c. 12. num. 4. quoniam reſpondeo. immo certum non eſſe omnes occidiſſe, ſi quidem duorum fortè percuſsio iã mortem attulerat, cùm tertius, & quartus manum intulit. Rurſus, cùm primus vulnerans non vulneraſſe certum ſit, is pœna ordinaria legis Corneliæ teneri non debet, ſed potius qui deinde vulnerarunt, & cùm incertum ſit quis primus, & quis ſecundus fuerit; ſequitur ob incertitudinem neminem pœnæ capitali, ſed extra ordinaria iudicis arbitrio puniendos eſſe omnes. id quod & in ſtatutis locum habet, vt ſenſit Alexãder adnotandum itaque hoc eſt, maximè ad relatorũ ſtatutorum Brixię, & Papię, De pœna homicidii, interpretationem, vt pœnæ illorum ordinarię ceſſet hoc in caſu.

17 Sextus eſt caſus, quando † in rixa à caſu plures plura lethalia vulnera alicui intulerũt, ignoratur tamẽ quod vulnus primum illatum fuerit, atque ita per conſequens cuius ictu, is primum ſit occiſus. Quo ad actionem ciuilem dicendum eſt, vt in caſu pręcedenti diximus, ex l. item Mela. §. ſi plures, ad l. Aquil. & d. l. ita vulneratus. §. idem immo à fortiori dicendum eſt omnes teneri. Euerard. in centuria legali in argumẽto 77. à ciuilibus ad criminalia. Quò vero ad pœnam legis Corneliæ, vbi occidendi propoſitum non ſit clarum, dicendum eſt omnes teneri, ita ſenſit Gramma. conſil. 4. nume. 1. ſed an pœna ordinaria vel extraordinaria iudicis arbitrio, & verè dicendum eſt,
18 pœna † arbitraria; cùm incertũ verè ſit cuius primo ictu occiſus ille ſit. licèt enim vulnera mortifera omnia ſint, attamen cùm homo ſemel tantum mori poſſit, qui primum vulnus intulit, is verè occidit, cęteri vero, qui deinde percuſſerunt, non hominem, ſed cadauer potius percuſsiſſe dicuntur, cùm ergo incertum ſit quis eorum primus manum intulerit, omnes pœnæ arbitrariæ tenebuntur. Idem, & fortius dicendum eſt in pœna ſtatuti, cùm in illis magis ſtricta interpretatio ſumatur. erunt ergo ſtatuta interpretanda de vero, & proprio homicida; qui cum ignoretur, illorum nemo homicidii pœna ordinaria condemnandus erit.

19 Septimus eſt caſus, cùm † certum eſt vnum ex pluribus in rixa caſu exorta aliquem interemiſſe, nec tamẽ conſtet quis eorum occiderit. Quo ad ciuilẽ actionẽ ex lege Aquilia omnes de occiſione tenẽtur l. item Mela. §. ſi plures in fi. & l. ita vulneratus, verſic. idque eſt cõſequens.

Lon̄g

ſequens ad l. Aquil Bart. l. ſi in rixa nu 10. verſic. conſtat enim, ad l. Corn. de ſica. & ibi Marſil. num. 5. Alex. conſ. 15. num. 1. 2. lib. 1. & cõſi. 14. num. 7. 8. lib. 3. & Ruin. conſi. 20. num. 4. 5. lib. 1. qui declarat non procedere de ęquitate in foro conſcientię. Quo verò ad pœnam corporalem nullus homicidii pœna ordinaria punitur. ita affirmarunt glo. l. item Mela. §. ſed ſi ſeruum plures ad l. Aquil & glo. in c quieſcamus, 42. diſtinct. Dynus in cap. in obſcuris, nume. 3. De reg. iuris. in 6. Alber. tract. ſtatutorũ parte 3. q. 61. qui illã facti ſpeciem recenſet, quãdo aliquis in domo, quam multi inhabitant, interfectus reperitur, verus homicida ignoratur verum eſt (inquit Albericus,) pœna ordinaria homicidii plectendum eſſe, iam enim diffinitum fuit. his accedunt Decius in l. fauorabiliores, num. 6. de reg. iur. Marſil. in l. 1. in principio num. 90. & in l. ſi in rixa nume. 5. ff. ad l. Cornel. de ſicar. idem in rubrica. C. de proba. nume. 437. idem conſil. 24. nume. 6, & conſil. 43. num. 29. Boſsius tract. cauſarum criminaliũ titu. De homicid. num. 26. & plures ſummatim congeſsit Tiraq. tract. De pœnis legum, cauſa penul. & Didacus d. cle. ſi furioſus 2. parte. §. 2. num. 5. de homicid. Ea ratione in primis mouentur: quoniam melius eſt nocentem impunitum relinquere, quàm innocentem condemnare. l. abſentem. ff. de pœnis poſſet etenim is, qui innocens eſt, illius loco puniri, qui verè occidit. Accedit & illa ratio, quia vbi iudex ex præſumptionibus procedit in criminalibus quamuis pręſumptiones illæ, vt multùm efficaces ad condemnationem ciuilem ſufficere videantur, non tamen ſufficiunt vt cõdemnetur criminaliter. c. afferte gladium, de pręſumpt. hanc rationem perpendit Alex. conſi. 15. num. 3. lib. primo, qui & in hac facti ſpecie affirmauit, inquiri de homicidio hos nõ poſſe: atque
20 ita is declarauit † ſtatutũ ciuitatis Parmę, De pœna homicidii. quo circà inquit eo loci Alexander num. 4. ex aliorum ſententia hoc in caſu pœnam iudicis arbitrio eſſe indicendam. Idem clarius affirmauit Albericus dicto tract. ſtatutorum, parte 3. quęſt. 61. Pariſ. conſil. 148. num. 3. lib. 4. Marſil. ſingul. 217. Grammat. cõſil. 5. num. 8. & voto 24. num. 23. & Didacus d. clem. ſi furioſus, parte 2. § 2. nume. 5 de homicid & Petrus Placa lib. 1. epitom. delicto. c. 12. nume. 7. Poterit tamen iudex noſter reos omnes quęſtionibus & tormẽtis ſubiicere, vt inde, ſi fieri põt, veritatem eruat, quorũ alter lethale vulnus intulerit: ita cenſent Marſil. in l. 1. §. Diuus nu. 52. ff. ad l. Corne. de ſicar. Placa d. cap. 2. num. 1. 2. poſt Decium. l. fauorabiliores, num. 7. de regu. iuris, atque ita ſtatuta vniuerſę Italię. De pœna homicidii interpretari poſſunt. quemadmodum ſtatutum Parmenſe
21 interpretatus eſt. Alexan. d. conſil. 15. † Bono
22 nienſe Marſil. d. conſil. 24. & ſtatutum † Taruiſinum, Ancha. conſil. 216. Nos.

23 Octauus caſus eſt, † quando in rixa à caſu à pluribus ſolum lethale vulnus illatum eſt, & ignoratur à quo: certum tamen eſt quis rixæ autor fuerit: tunc is ſolus autor rixę homicida pręſumitur, & ſolus, vt talis, condemnatur cęteri verò de ope. & auxilio tantum. Ita ſenſit Cyn. in l quoniam, colu. pe. C. ad l. Iul. de vi. Bonifacius Vitalinus tracta. De inſultib. & percuſsio. nu. 15. Gand. tract. homic. col. 7. nu. 17. Marſ. in Pract. criminali. § cõſtante, nu. 77. & latè Placa d. lib. 1. epit. delict. c. 12. nu. 3. qui multos congeſsit. quod eſt sũmopere annotan
24 dũ pro interpretatione † ſtatuti Veronę lib. 3. c. 36. ſub rubr. Quòd de vno vulnere. Eſt illo ſtatuto cautũ, Prętorem poſſe per coniecturas & pręſumptiones iudicare, quis plurium occiderit hęc ergo pręſumptio probabilis eſt.

25 Nonus eſt caſus, † cũ plures cõſultò datiſque opera, (vt vulgò dici ſolet) animo ſedato, & deliberato aliquẽ aggreſsi ſunt, vt occiderent iſq; interrẽptus ex vno ſolo illato vulnere occiſus eſt, & ignoratur quis illud intulerit: tūc quò ad ciuilem actionem omnes teneri dubiũ non eſt, ex l. item Mela §. ſi plures. ibi, quòd ſi non apparet, ad l. Aquil & l. 1. §. vlt. ff de iis, qui deiecer. vel effud. Quò verò ad pœnã homicidii criminalem ex lege Cornelia omnes etiam teneri cenſuit gloſ. l. ſi in rixa, in fin. ff. ad l. Cornel. de ſicar. nec ibi diſſentiunt Bart. & Ang. col. 1. Cynus, & Salic. in l quoniã. quęſtio. vltima. C. ad l. Iul. de vi. Gandin. dicto titulo De homicidio. Marſilius ſing. 217. Ter, vel quater. in fine. Blancus tractat. De indiciis, num. 227. Carerius in Pract. criminali. tit. De homicidio, §. 2. nu. 68. 75. Grammat. conſil. 4. nu. 7. conſ. 5. nu 4 clarius Molinęus in additi. ad Alex. d. cõſ. 15. nu. 4. in verbo ſi plures, li. 1. Didacus d. clem. ſi furioſus, parte 2. §. 2. nu. 3. de homicid. qui & eiuſdem ſentẽtię retulit Afflictum in conſtitutio. Neapol. lib. 1. Rubr. 13. nu. 28 idem ſcribit Placa d. lib. 1. epitom. delicto. c. 12. nu. 1. quam quidem opinionẽ probat l. 1. §. Diuus, & l. ſi ĩ rixa, à ſenſu cõtrario. §. ad l. Corn. de ſicar. & verè hoc in caſu pęna ordinaria indicẽda eſt, quemadmodum relati interpretes ſentiunt, pręſertim Didacus, qui clarè hoc affirmat. quam ſententiã illud confirmat,

quòd

26 quòd grauius puniendus is eſt, qui † conſul-
tò & data opera deliquit, quàm qui caſu: quē
admodum ſcribit Plato dialogo nono de le-
gibus. Maiora vero ſupplicia illis decet impo
nere, qui conſultò per iram interfecerūt, illis
contrà qui repente & inconſultò leuiora.
nempè quod grauiori malo ſimile, aſperius,
quod verò leuiori, mitius puniendū. & in præ
27 cedenti caſu dixi. Quocircà vera non eſt † opi
nio Gramma. d. conſil. 5. num. 7. verſ. & ſic ex
præmiſsis. & cum quo viſus eſt ſentire Placa
d. c. 12. nu. 1. verſ. Cæterùm pœnam hanc eſſe
arbitrariam. Aduerſatur etenim hæc opinio
relatis iuris locis. Quò verò ad pœnam à ſtatu
tis indictam, ſenſit Bar. in d. l. ſi in rixa. nu. 10.
verſi. ſed hic inſurgit dubium. & clarus Moli-
næus in annota. ad Alex. d. conſ 15. nu. 4. lib.
5. omnes ea pœna ordinaria puniri, cùm veri ſi
ſit omnes percuſsiſſe. d. l. item Mela. 6. ſed ſi
28 ſeruū plures ad l. Aquil. vbi illa † dictio quaſi,
eſt veritatis expreſsiua. verùm opinor verè &
propriè non cenſeri omnes homicidas, vt ſu-
prà attigimus. dicendum eſt ergo, non poſſe
puniri oēs pœna ordinaria, niſi ſtatutum idem
diſponat, quod lex Cornelia de ſicarijs, hoc
eſt, niſi deliberatum animum atque conatum
puniat, id quod eſt multis in locis conſtitutū.
& ſi Bar. in d. l. ſi in rixa. nu. 3. & Alex. d. cōſ.
15. nu. 2. ſcriptum reliquerint, ſtatuta Italiæ ſo
lùm punire eos, qui propriè occidunt, ita cau
29 tum eſt conſtitutione † noua Mediolanenſi
ſub rubric. De pœnis. cap. homicida. ſic cla-
30 rius & expreſsius relatum † ſtatutum Veronę
lib. 3. cap. 36. ſub rubr. Quòd de vno vulnere,
de quo ibi, ſaluo quòd hoc ſtatutum non ha-
beat locum in homicidijs penſatè. & alia actu
li ſuprà in caſu 360. vbi latiſsimè egimus quo-
modò & quando conatus puniēdi ſint. & iſte
noſter ita formatus locum fortius habet & in
cæteris iam propoſitis, cùm manus aggreſſo-
res iniulerunt ſiuè modò læthalia, ſiue non
mortifera vulnera illata ſunt.

SVMMARIVM.

1 *Aggreſſor quis præſumatur.*
2 *Iudicis arbitrio relinqui quis dicatur aggreſſor.*
3 *Aggreſſorem præſumi qui iam aliàs læſus fuit.*
4 *Aggreſſorem præſumi, qui expectabat in loco rixæ.*
5 *Ciceronis locus in oratione pro Milone.*
6 *Aggreſſorem illum præſumi, qui aduerſario fortior eſt.*
7 *Fortior altero quomodò quis credatur.*
8 *Fortior altero præſumitur ratione qualitatis armorum.*
9 *Fortior is creditur qui in ſcrimia peritior eſt.*
10 *Fortior creditur quis ratione ſociorum, quos ſecum habet.*
11 *Ciceronis locus pro Milone.*
12 *Aggreſſor is præſumitur, qui ſui natura rixoſus eſt.*
13 *Aggreſſor præſumitur is, qui fugientem proſequitur.*
14 *Aggreſſor præſumitur, qui grauius deinde vulneratus reperitur.*
15 *Aggreſſor præſumitur, qui in rixa mortuus deinde reperitur.*
16 *L. Scientiam. § cùm ſtramenta ff. ad l. Aquil. intellectus*
17 *Aggreſſor cùm ignoratur, ambo abſoluuntur.*
18 *Aggreſſor & ſi ignoretur, attamen quò ad fiſcum ambo condemnantur.*
19 *Iudicis arbitrio ambo rixantes puniuntur, ſi aggreſſor ignoratur.*
20 *Inno. in cap ſignificaſti, de pœnit. & remi. declaratur.*

CASVS CCCLXIII.

AGGRESSOR QVIS EX DVObus contendentibus & rixantibus præſumatur; & de eorum pœna cùm ignoratur omninò quis verè aggreſſor fuerit.

NON modò ſuperiore caſu, ſed &
alijs pleriſq; in locis iam relatis de
aggreſſorū pœnis tractauimus, nunc
vt loco ſatis opportuno dicendum
nobis eſt, quis in dubio ex duobus, vel pluri-
1 bus † aggreſſor præſumatur. Alciatus maximi
nominis Iuriſconſultus tract. præſump. reg. 3.
præſump. 39. nume. 4. ſcribit, hoc à coniectu-
2 ris & præſumptionibus pendere. & ob id eſſe
in iudicis arbitrio. Verùm quò iudex rectius
intelligat, quomodò ſuum arbitriū proferat,
ſubijciam aliquas coniecturas & præſumptio-
nes, quibus demonſtratur, quis præſumatur
aggreſſor & rixæ prouocator.
3 Primò is † aggreſſor præſumitur, qui ali-
qua iniuria, vel vulneribus iam affectus fuit. ſi
quidem præſumptio eſt, quòd deinde vindi-
ctæ gratia inimicum aggreſſus ſit. ita docuit
Felin. in cap. dilecti. nu. 14. de excep. & reſpō
derunt Cæpolla conſil. 8. verſ. octauò ſubeſt.
Alex. conſil. 14. nu. 9. lib. 3. Gramma. conſ. 29.
nu. 16, quos ſecutus eſt Blancus in praxi crimi
nali

nali in vltima parte, quæ incipit, Tertia pars defenſionis num.14.

4 Secũdò aggreſſor is præſumitur, qui armis mũnitus ad locum acceſsit, & ibi inimicum ex pectauit: ſi quidem ex hoc præſumitur futurã rixam expectare. ita reſpondit Cæpolla conſi. 28. & ſequenti. ex l.3.§.vi poſsidere.ff.de vi.& vi arm.ibi, qui in hoc ipſum aptatus, & præparatus veniat. quam ſententiam probat locus
5 † Ciceronis in oratione pro Milone, dum nititur oſtendere, Clodium aggreſſum fuiſſe Milonem, quoniam Milo inermis, Clodius armatus expectabat. Clodius equo, Milo Rheda vehebatur ab hac opinione non diſſentit Blãcus præcitato loco num.16 qui ex eodem Cæpolla ſcribit, hoc maximè locum habere, ſi is expectans viſus eſt primus gladium educere, vel pallium, vt fieri ſolet, brachio inuoluere.

6 Tertiò is præſumitur† aggreſſor, qui aduerſario fortior validiorque cognoſcitur: ita Cæpol.cõſ.28.verſ.decimò, & vltimò, & conſ.29 Blancus præcitato loco Alciatus d.præſump. 39.num.4.Boer.q.237.num.2.Soci.iun.conſi. 36.num.6.lib.2.Craue.conſil.119 nu.9. & alii plures, quos nunc referam. Vnus autem alte
7 ro † fortior & validior, dicitur, vel reſpectu ſuæ perſonæ tantum, vel etiam ſociorum, reſpectu ſuæ perſonæ fortior dicitur qui eſt audacior, & robuſtior.l.1.C.ad l Corn.de ſicar. Cæpolla.d.conſil.28.verſic.decimò, & Blãcus qui ſuprà num.23.Alciatus d. præſump.39.nu. 4.verſ tertiò tolleretur, Gramma.conſ.29.nume.18.qui fortiorem exiſtimat iuniorem. Sic
8 etiam † dicitur fortior habita ratione qualitatis annorum. ita reſpondit Cæpol.d.conſi.28. verſic.ſextò qualitas armorum, & cõſil.29.verſic.octauò qualitas Blancus loco iam ſæpius citato, num.18.& num.19. ſubiicit, poſt Marſil. conſil 51.num.46.hoc maximè euenire, quando vnus eſt omninò inermis, & alter optimè munitus, quod ſenſit & Alciatus d.præſumpt. 39.num 4.verſic.tertiò tolleretur, vbi poſt Cæpollam d.conſil.28.verſic.octauò ſcribit, eum
9 † fortiorem dici, qui in ſcrimia peritior eſt. Re
10 ſpectu vero ſociorum is † fortior dicitur, qui multo plures ſecum habebat, quàm alter. ita Marſilius conſil.51.nume.46.quem ſecutus eſt Blancus qui ſuprà num.17. hanc coniecturam
11 confirmat locus † Ciceronis in oratione pro Milone inſidiatus eſt Clodius Miloni, nõ Milo Clodio, ille cum ſeruis robuſtis, hic cũ mulierum comitatu: ille equo, hic Rheda: ille expeditus, hic penula irretitus.

12 Quartò is præſumitur † aggreſſor, qui ſui natura rixoſus eſt, & ſolitus rixari: ita Cardinal.in clem.1.q.33.de homici. Alciatus d.præſump.39.num.4.verſic.ſecũdo tolleretur Blãcus pręcitato loco, num.22.Boer.q.237.num. 2.& Soc.iun.conſil.36 num.6.lib.2.Gramma. conſil.29.nume.16.& voto 22. & 24. ita etiam multis Clodium virum nequã, & rixoſum conatur oſtẽdere Cicero præcitata oratione pro Milone, atque ita deinde ipſum Clodium aggreſſorem fuiſſe.

13 Quintò † aggreſſor ille præſumitur, qui fugientem, vel ſe retrahentem, auxiliumque impetrantem proſequitur: ita Inno. in cap.ſignificaſti, de homic. Blanc. qui ſuprà num.21. qui & Cæpollam conſil.29. retulit idem docuit Bal.in l.1.nu.7.C.vnde vi, quem ſecutus Alciat.d.præſumpt.39.num.4.verſic.quarto colligitur.

14 Sextò † aggreſſor is præſumitur, qui deinde grauius vulneratus reperitur, ita Blancus loco iam relato num.24 poſt Bolog conſ.37. Cæpollam conſil.29.& Gramma.conſil.62.in fin. qui eiuſdem opinionis recenſet Cardinalem, & Albericum.arg.l.ſcientiam.§.cũm ſtramenta.ff.ad l.Aquil.verùm Cornæus conſi.51. lib.1.aliter ſenſit.

15 Septimò, † aggreſſor is præſumitur, qui in rixa mortuus deinde reperitur. ita Io. Fabri. in §.ius autem gentium, num.8.inſt.de iure natura.gent.& ciuil. Alber.in l.1.§.cùm arietes. ſi quadrup.paup.fec.dicatur.poſt Iacobũ Rauennatem ibi. Feli.in c.dilecti, nume.14. idem ſenſit Alciatus d.præſumpt.39. & latè eandem probauit ſententiam Boer.q.237.colu.vlt.qui & alios retulit. Hanc opinionem probant ex
16 arg. † l.ſcientiã.§.cùm ſtramẽta ff.ad l.Aqui. verùm illi reſpondent Doctores, præſertim Boer.d.q.237.num.3 ibi caſum eſſe fortuitum cùm ambo currerent ad extinguendum ignẽ ſtramenta comburentem, ambo inter flammas ceciderunt, & eorum vnus cõbuſtus eſt, alter non tenetur.ibi ergo non hominis culpa, ſed caſus fortuitus conſideratur. ea ergo ratione melius probatur, quòd cùm incertum ſit, quorum alter ex his duobus fuerit aggreſſor, & aggreſſus, ſuperſtes abſoluendus eſt; cùm ſatius ſit nocentem abſoluere, quàm innocentem cõdemnare.l.abſentem.ff.de pœnis. ratione etenim dubii nemo damnatur. ita cenſuit gloſ.l. 1.in verbo prohibebit.C.vti poſſide. & gloſſ. notab.in l.1.§.cum arietes.ff.ſi quadru.paup. feciſſ.dica. quæ affirmat, quòd ſi ex duobus, qui ſe inuicem vulnerarunt, & incertum eſt,
17 quorum alter † aggreſſor & rixæ autor fuerit ambo

ambo abſoluuntur. quam quidem gloſſam ſecutus eſt ibi Bart. & Ioan. Fabri. d. §. ius autem gentium num. 8. inſt. de iure natura. gen. & ciuili. alios recēſet & probat Alcia. d. præſump. 39. nume. 2. verſic. ſed quid quid Tiraquel. tract. De Pœnis legum, cauſa 62. & tract. De iure Primigen. q. 17. opinione ſexta, num. 17. & opinionem illius gloſſæ ſecutus eſt ampliſsimus ſenatus Mediolanenſis teſte Iulio Claro lib. 5. ſenten. iuris. §. fin. q. 60. verſic. vidi ego, qui declaret relatam doctrinam veram eſſe vt intelligit Bal. in l. vt vim, nu. 10. de iuſt. & iure, quo ad † intereſſe ipſarum partium, non autē quo ad pœnam fiſco pendendam, quam ambo non effugiunt: quoniam reſpectu reipub. nō compenſatur dolus cum dolo. Baldum ſecutus eſt Boerius d. q. 237. num. 2. verſ. & hanc partem qui & alios perplures refert. illis addo Pariſ. in cap. dilecti, nume. 37. de excepſ. poſt Felin. ibi, num. 16. & hoc in caſu ſic intelligi poterit doctrina eiuſdem Bald. in d. §. cùm arietes, & ibi Floria. ac Angel. Aretin. in tracta. maleſ. in verbo. Et dictus Titius ſe defendendo, nu. 13. & ibidem in illius additio. Auguſt. Ariminen. qui dixerunt, immo vtrumque puniendum eſſe, poteſt inquam intelligi erga fiſcum, vt diximus, pœna autem (mea quidem ſententia) ſolùm erit pecuniaria † arbitrio iudicis, qui potius exceſſum, quàm dolum conſiderabit, alioqui fieri poſſet, vt innocens, & minimè doloſus puniatur. Sed ad rem; vera itaque eſt hæc ſententia aggreſſorem præſumi illum, qui occiſus fuit. Nec aduerſatur doctrina † Io. And. in cap. ſignificaſti, de pœnit. & remiſſ. Bald. in cap. 1. de pace tenen. & aliorū, quos refert Alciatus d. præſump. 39. num. 3. qui affirmarunt, immo homicidam præſumi aggreſſum fuiſſe interfectum, quoniam, vt admonet Alciatus. procedit, quando aliquæ ex relatis coniecturis militant contra hunc homicidam, vt ſi homicida fuit prius iniuria affectus, ſi in loco aduerſarium expectauit, aut ſi eo fortior erat. ſi verò contingat, has coniecturas ceſſare, tunc iudex poterit homicidam quæſtionibus ſubiicere, vt ex illius confeſsione inde rei veritatem eruat, ita Boerius d. q. 237. in fine, quòd ſi in tormentis erit (inquit Boerius) conſtans, liberabitur. Ego intelligo illum abſoluendum, tamquam non fuerit aggreſſor, ſed opinor poſtmodum eſſe puniendum ob exceſſum in defenſione commiſſum niſi probet, ſe periculū aliter euadere non potuiſſe, quàm aduerſarium interimeret. qua de re latè ſuprà ī caſu 295. diximus.

SVMMARIVM.

1 *Caſtigatio inferiorum conceſſa eſt maioribus.*
2 *Dominus ſeruum caſtigare poteſt.*
3 *Pater filium caſtigare poteſt.*
4 *Pater qui virgæ parcit filium odit.*
5 *Caſtigare poſſunt propinqui maiores ſuos propinquos inferiores.*
6 *Frater fratrem caſtigare poteſt.*
7 *Senex iuuenem caſtigare poteſt.*
8 *Maritus vxorem caſtigare poteſt.*
9 *Vxorem eſſe viro ſubiectam.*
10 *Preceptor diſcipulum caſtigare poteſt.*
11 *Abbas monachum caſtigare poteſt.*
12 *Caſtigationem moderatam Abbati in monachum eſſe conceſſam.*
13 *Iudicis arbitrio relinquitur, quæ moderata ſit caſtigatio.*
14 *Iudicis arbitrio punitur excedens moderatam caſtigationem.*
15 *Platonis lex de caſtigatione patris in filium, & de pœna exceſſus caſtigationis.*
16 *Statutum Ferrariæ lib. 3 ſub rubr. quòd liceat verberare famulos, filios, &c. declaratur.*
17 *Statutum Patauinum ſub rubr. de verbis iniurioſis cap. 1. in fine declaratur.*

CASVS CCCCXIIII.

CASTIGATIO QVAE CONceſſa ſit ſuperioris in inferiorem, & de pœna excedentis moderatam caſtigationē.

CONCEDVNT leges, & iura omnia † maioribus ſuos inferiores errantes caſtigare. ita enim ſeruos † caſtigere liceat Eccleſ. 33. Seruo maliuolo torturam, & compedes iniice, & Romanorū legibus ſancitum fuit. Alex ab Alex. lib. 3. dierum genial. cap. 20. ita etiam deinde ſanciuit, ac conſtituit Conſtantinus in l. 1. C. de emend. ſeruo. quod intelligit gl. ſicut alteri, in verbo indicari. 7. q. 1. latè Alex. conſil. 76. num. 1. lib. 3. Maria. Soc. ſen. in cap. cùm contingat col. 5. de foro comp. verſ. circa tertiū princ. articulū, quo loci ait ſic † patrem poſſe, immo debere filiū moderatè caſtigare. Nā, Prouer. 13. ſcribit Salo. † Qui parcit virgæ filiū odit. idē ſcribit Alcia. tracta. præſumpt. reg. 2. præſūpt. 3 eandē poteſtatē † caſtigandi inferiores propinquos conceſſerunt Imperatores Vallenti. & Valens. in l. 1. C. de emend. propinq. quo lo-

ci.

ci in ſpecie annotauit Bal. ſeniorem poſſe caſtigare propinquum iuniorem ludentem, nec ex eo poſſe, vel accuſare, vel puniri. Idem quo
6 que in † fratre ſeniore caſtigante fratrem iuniorem, quod poſt alios adnotauit Tiraquell. in tracta De iure Primigen. in præfatione nu. 141. qui poſt Ang. conſi. 197. Quidam puer, ad finem, & Creuet. conſil. 151. nume. 17. idem eſſe
7 cenſuit in † ſenioribus non coniunctis, qui iuniores corrigere, ac caſtigare impunè poſſunt immo & debēt ex antiqua lege Lycurgi, vt in illius vita ſcribit Plutarchus, & Plato in ſuis legibus lib. 9. ait; Decet Iuuenē à ſeniore verberatum, id ob ſenectutis reuerentiam patien-
8 ter ferre. Eadem poteſtas data eſt † marito in vxorē id quod probat Signorolus Homodeus conſil. 63. Titius calce, num. 1. ex l. ſi adulteriū §. Imperator. ff. de adulter. Alexan conſil. 115. nume. 2. lib. 4. vbi plura Alciatus d. præſump. 3. in fi. & alia ſcribit Decius in l. vt vim, num. 22.
9 de iuſt. & iure, & rectè: nam † mulier in iui viri poteſtate dicitur, & eius legibus alligata, ꝗ multorum autoritatibus probat Tiraq. tracta. De legibus connubial. lege prima, nume 8. 12.
10 Ita etiam conceditur † Præceptori correctio, ac caſtigatio diſcipulorum, quemadmodum probat. l. ſed & ſi quemcūque. §. vl. cum l ſeq. ff. ad l. Aquil. & ibi ſcribunt Bart. Bald & Floria. quos eſt ſecutus Neuiz. conſil. 75. nume. 5. Iulius Clarus lib. 5. ſentent. iuris. § final. q. 56.
11 verſic poteſt etiam. Sic etiam † Abbas monachum ſuum corrigere ac caſtigare debet, cap. cum voluntate. §. vlt. de ſentent. excom. quod
12 intelligitur de moderata † caſtigatione à ſe ipſo, vel vrgente neceſſitate per miniſtrum inteſende. c. vniuerſitatis eo. ti. de ſenten. excom. & egregiè declarat Curt. ſen. conſil. 80. Super art. an Abb. Decius d. l. vt vim, num. 22. Caſtigatio tamen hæc, & correctio, quæ moderata eſſe debet d. l. ſed & ſi quemcumque. §. vlti. &
13 l. ſeq. ad l. Aqui. † iudicis arbitrio relinquitur ita Signoro. d. conſil. 63. num. 2. qui num. 6 & 7. refert, iudicē poſſe per coniecturas arbitrari, an moderatus caſtigationis modus exceſſus fuerit; vt ſi ferro, & non ligno percuſſit, & ſi ligno quantum acriter, & durè, & qua in parte corporis, quare eo loci reſpondit Signorolus, virum, qui calce vxorē percuſſit, non teneri de homicidio, cum illa percuſſio ordinata non eſſet ad mortem. cum ex culpa potius, quàm ex dolo prouenit, ob permultas rationes, quas conſiderauit Signorol. ibidem num. 7. 8. 9. ſequitur ergo maritum illum excedentē modum caſtigationis eſſe ſolùm puniendum
14 pœna † arbitraria. ita is Signorol. d. conſil. 63. num. 11. & cenſuit Alcia. d. præſump. 3. in fi. & Marſil in Pract. criminali. §. quoniam numer. 90. ſed clarius, poſt Signorolum, quem ſecutus eſt, reſpondit Neuiz. conſil. 75 num. 5. qui ſic intelligit Alex. conſi. 75. lib. 3 dum is reſpōdit, patronum immoderatè ſeruum furti ſuſpectam caſtigantem, puniri ſolum de exceſſu, pœna erit arbitrio iudicis Diuinus tamen Plato dialogo 9. de legib. ſcriptum reliquit, in bene
15 inſtituta Rep. eſſe ita ſentiendum † Si Pater aut Mater (accidit enim quamuis rarè) per iram verberibus ſeu quouis modo filium, vel filiam interficiat, perinde ac cæteri homicidæ purgantur & triennium exulet, ac poſt ipſam reſtitutionem maritus ab vxore, vxorq; à marito ſeparentur loquitur Plato cùm immoderatus eſt caſtigationis. exceſſus memoriæ proditum etiam eſt, & in commentariis ad leges Romuli l. 17. ſcribit Balduinus, Auxonem Equitem Romanum, quòd filium ſuum virgis immoderatius cædiſſet, ſic Romę publicè à parentibus omnibus, & filiis ſem. nihil equeſtrē dignitatem reueritis obſeſſum eſſe, vt ſuis eū ſtylis confoderent, & Auguſtus vix potuerit confoſſum liberare, quod eſt notabile ad de-
16 clarationem † ſtatuti ciuitatis Ferrariæ libr. 3. ſub rubrica. Quòd liceat verberare famulos, filios, & c. quo ſtatuto prohibetur etiam ille exceſſus caſtigationis, & quando dicatur exceſſum, relinquit iudicis arbitrio. Sed qua pęna ſit is excedens puniendus ſtatutum non declarat, ex illius ego mente, & clarius ex relatis intelligimus pariter pœnam eſſe arbitrariā. Sic intelligi, & declarari poteſt ſtatutum Patauinum ſub rubr. De verbis iniurioſis cap primo in fin. dum ſimpliciter ſtatuit licere patri, patrono, pręceptori, & his ſimilibus pro caſtigatione contra filium, ſeruum vel ſcholaſticum aliquid agere, quod ſtatutum ego intelligo vltra verba iniurioſa, de quibus loqui ſolum videtur, vt verberare poſſit, modò non excedat caſtigationis terminos, aliòqui de exceſſu puniendum ex relatis. Quid autem in interiori foro, quem conſcientię appellamus, obſeruandum ſit, explicat doctè, ac ſubtiliter Dominicus Soto lib. 5. de iuſt. & iure q. 2. artic. ſecundo quo loci declarat, quando Prælatus peccet verberando clericum, & ſacerdotem ſibi ſubiectū, & cùm pater filium, vir vxorem, & patronus ſeruum.

SVMMARIVM.

1 *Principum mandatis eſſe parendum.*
2 *Iudicis arbitrio punitur non obtemperans mandatis Principis*
3 *Principis indignationem incurrere, quæ pœna ſit.*
4 *Indignationis Principis effectus quis.*
5 *Clauſula Bullæ Papalis, ſciant inobedientes incurſuros indignationem Beatorum Apoſtolorũ, &c. quam pœnam ſignificat.*
6 *Arbitrariam pœnam eſſe cùm inobediens incurrit Principis indignationem.*
7 *Caſtri custos ſi ſpreto Principis mandato, caſtrum non muniuit, capite mulctatur.*
8 *Miles ſi non paret Duci, capite mulctatur.*
9 *Titi Manlij Torquati in filium inobedientem caſtigatio.*
10 *Manliana Imperia, prouerbium.*
11 *Epaminond. caſtigatio in filium inobedientem.*
12 *P. Craſſi caſtigatio in Architectum inobedientem.*
13 *Q. Fabius Max. inobediẽs à Papirio Dictatore mulctatus.*
14 *Principum mandatis etiam ex cauſa obtemperandum.*
15 *Iudicis arbitrio punitur contemnens mandatum Principis.*
16 *Principis mandatum iniquum ſpernendum.*
17 *Statutum Patauinum ſub rubr. De Maleficijs, cap. Poteſtas declaratur.*

CASVS CCCLXV.

POENA NON OBTEMPERANtium mandatis Principum quę.

1 PRINCIPVM mandatis † parendum
eſſe, leges ac iura omnia mandant. ſcri
ptum eſt Eſdrę cap. 7. in fi. Omnis, qui
non fecerit legẽ Regis diligenter, erit
iudicium eo, ſiue in morte, ſiue in exilium ſi-
ue in cõdemnationẽ ſubſtantię eius, vel certè
in carcerem, & lib. 1. Regũ c. 14. Qui non obe
dierit, Principibus morte moriatur, quod rela
tum eſt in c. 2. de maio. & obed. quo loci plu-
ra ſcribit Feli. & ibi col. 2. verſ. non omnis trã
ſgreſſio, vbi inquit poſt Baldum in l. legis vir-
tus, num. 1. ff. de legib. quòd pœna non eſt de-
terminata à iure, vel ipſemet principis mãda-
2 to, eſſe indicendam † pœnam arbitrariã, quod
ſenſit clarius idem Bald. conſil. 367. Venerabi
lis, colu. 2. verſic. aut non eſt appoſita, & conſi.
376. Caſus talis eſt, Domini della Scala, colu. 2.
lib. 3. vbi clarè reſpondit in non determinata
pœna hoc caſu eſſe arbitrariam Baldum ſecu-
tus eſt Crauet. conſil. 233. num. 3. ego eiuſdem
ſententiæ addo Baldum in authent. ſtatuimus
num. 2. C. de Epiſc. & cler. dum inquit, quòd
3 ille inobediens incurrit † Principis indigna-
tionem. quam quidem pœnam indignationis
arbitrariam eſſe dixit: hic declarans. §. ſi verò
aliquis taliter in auth. de Quęſto. Quamquam
Bar. in extrauag. ad reprimendum, in verbo in
4 dignationem, affirmet, huius † indignationis
effectum ſolùm eſſe, quòd Princeps ita indi-
gnatus minus gratioſum ſeſe deinde exhibeat,
& Bartolum eſt ſecutus Ruin. conſil. 30. num.
9. lib. 1. ſed rectius ſenſit ipſe Bal. præcitato lo
co. immo idem Bald. voluit in cap. 1. §. porrò,
quæ fuit prima cauſa benef. amitte. poſſe indi
ci pœnã priuationis beneficij, quod is à Prin-
cipe obtinuit, vt in vaſallo, qui ob inobedien-
tiam incurrit indignationem Principis, & Bal
dum ſecutus eſt Iaſ. in l. 1. num. 2. ff. ſi quis iuſ.
non obtemp. Marſil. ſingul. 559. Sæpe qui poſt
5 Bal. & Caccialupum dixi, quòd † illa clauſu-
la Bullarum Apoſtolicarum ſciant contempto
res & inobedientes ſe incurſuros indignatio-
nem Petri ac Pauli Apoſtolorum, pœnam ar
bitrariã oſtẽdere. ſic Alcia. in c. quod ſedẽ nu.
16. de off. ord. & latè Rebuf. in praxi Benefic.
in tit. Declaratio nouę prouiſ. ad finẽ. Reſtau-
rus tract. de Imperato. q. 110. in 38. caſu Princi
pi reſeruato, & Bartholomæus Beliſ. tract. De
charitatiuo ſubſidio q. 44. vbi latè Barba. con
ſil. 11. col. 5. lib. 1. quo loci reſpõdit, pœnam hu
6 ius inobediẽtiæ eſſe † arbitrariã, vt dixit Bal.
d. l. legis virtus, & d. auth. ſtatuimus, & ob id
in leuibus pœnam quoque leuem, & pecunia-
riam eſſe indicendã, in grauibus verò et mor-
tis pœnam poſſe imponi, quod etiã affirmauit
Gramm. decis. 40. nu. 20. qui poſt Lucã à Pen
na in l. 1. C. vt dig. ord. ſer. li. 12. illud exemplũ
7 adfert, ſi iubeat Princeps caſtri Pręfecto, vt ca
ſtrũ muniat, quo ſe ab inimicorũ expugnatio-
ne ſe tueri poſſit: & is Præfectus mãdato nõ pa
reat, capite mulctari poterit. l. 1. in fi. C. de off.
præfe. Pręto. Aphr. illud quoque adferri põt
8 exẽplũ ex l. 3. §. in bello. ff. de re mil. cũ † miles
vel Dux militię nõ paret mãdatis Principis, ca
pite mulctatur, et ſi res bene ceſſerit, quod cla
9 rius ſuo exẽplo declarauit Titus † Mãlius Tor
quatus, qui (vt autor ẽ Gellius lib. 9. noct. acti.
c. 13.) filiũ ſuũ ſecuri percuſſit, ꝙ hoſtẽ aduer-
ſus patris mandatũ, inuaſerit, & fuderit. Hinc
10 natũ eſt prouerbiũ † Manliana imperia. Eraſ-
mus Chili. ede. 1. cẽt. 10. prouer. 87. haud diſſi
mile eſt quod ſcribit Plutarchus ĩ Parallelis c.

11 125. De † Epaminonda, & eius filius, ſic Pub.
12 † Craſſus Mutienus virgis cędi iuſſit Architectũ, quòd non trebẽ, qua eriete ed Leuces vrbem expugnandã à ſe petitã, ſed aliã vti eptio rem miſiſſet. cuius rei meminit Gellius libr. 1.
13 noct. attic. cap. 13. ſimile de † Q. Fabio Max. refert Liuius lib. 9. ab vrbe cond. qui damnatus eſt capite à Pepirio Dictatore, & ſi feliciter Samnites fuderit, qua de re elia apud Comeſ. §. ſueret, nu. 47. inſt. de actio. qui ſcribit, nec etiam
14 ex cauſa licere contennere † Principis mandata, quemquã Fren. Cremen. ſing. 150. Mandatũ diſſentiat, & melè, cùm tex. d. §. in bello verſi. ſed ſi egmen contre Cremenſem probet, & illi aduerſantur exempla Torquati, & aliorũ, & aliqua ſcribit Iulius Ferretus tract. de mili ta. in tit. De obedientia, & pace ſeruanda. Huc ſpectat, quod reſpondit Bal. conſil. 159. Super eo quod quęritur col. penult. verſic. ſecundò dicendum eſt lib. 3. quòd contemnens manda
15 tum, & preceptum Regis punitur † arbitrio iudicis ex l. 1. in fi. C. de Primicer. lib. 12. Hęc
16 procedunt cùm † preceptum tale eſt, quòd ei obtẽperandum eſt, ſecus ſi inquum foret cap. cum teneamur, de pręb. Grãmat. voto 32. in fi. atque ita declareri poſſunt ſtetute, quę pœnã indicunt erbitrariem contemnentibus Pręto rũ, vel iudicũ præcepta, vt hic Pataui extat
17 ſtetutum ſub rubrica De maleficiis, cap. Poteſtas & eius iudices, quod ſic interpretari debet.

SVMMARIVM.

1 *Circulatores qua pœna plectãtur, ſi ſerpẽtes, quos circumferunt alicui nocuerunt.*

2 *Iudicis arbitrio puniri circulatores ſi fera beſtia ab eis in forum exhibita ioci cauſa, alicui nocuerunt.*

CASVS CCCLXVI.

POENA CIRCVLATORVM, quorum in foro productæ beſtiæ alicui nocuerunt.

NON ignoro ſępe à noſtris fuiſſe dubitatum, que pœna efficiendi ſint
1 † circulatores, & ioculatores, qui ſerpentes circumferunt, & proponunt, ſi cui ob eorum metũ, damnũ detum eſt Romen. ſingul. 704. Quare ſcriptũ reliquit, pœnã eſſe ducentorum ſolidorum, ſi ille ferę beſtię aliquem interemiſſent, quam opinionẽ probauit Didacus Couarr. in cle. 1. parte 1. §. 5. nu. 11. de homicid. ex l. quę vulgò, cũ ll. ſeq. ff. de ędil. edict. Ego opinor rectius ſenſiſſe Ripam in tractę. peſtis in tit. de pręſeruatiuis re
2 mediis contra peſtẽ, nu. 89. qui ſcripſit, eſſe in dicendã pœnam extraordinariã, hoc † eſt arbitrariam, ex l. vlt. ff. de varijs, & extraord. crimi. quod etiã probat clarè d. l. quę vulgo, in illis verbis, quanti bonum, æquum iudici videbitur. erit ergo indicenda pœna iuxta vel dolũ vel culpam in crimine cõmiſſam.

SVMMARIVM.

1 *Reus criminis, ſi ob ſibi promiſſam impunitatem, delictum fatetur, qua pœna puniendus ſit.*

2 *Crimen ſi confitetur reus & in ea confeſſione perſeuerat, punitur pœna ordinaria, & ſi ei iudex impunitatem promiſerit.*

3 *Delinquens, ſi promiſſa ſibi impunitate delictum fatetur, & deinde confeſſionem reuocet, puniri an debeat.*

4 *Iudicis arbitrio punitur, qui ſpe impunitatis promiſſæ delictum confeſſus eſt.*

5 *Iuramentum ſeruandum eſſe.*

6 *Fidem datam delinquenti eſſe obſeruandam.*

7 *Conciliatio opinionum, qua pœna puniri debeat, qui confeſſus eſt delictum ſpe impunitatis promiſſæ.*

8 *Alexander III. Pontifex promiſſam impunitatem Epiſcopo ſimoniaco non ſeruauit.*

9 *Didaci Couarr. opinio dubitabilis.*

CASVS CCCLXVII.

POENA QVAE SIT CRIMINIOSI, qui ſpe promiſſæ impunitatis delictum confeſſus eſt.

1 CVM criminis † reus à iudice fide ecce pte de impunitate, ſi delictũ fatebitur ſe criminoſum detegit, puniri quidẽ debet; ſed ambigitur quę pœna. Multę ſunt Doctorum opiniones. aliquot ego ceſſus ita diſtinguo atque conſtituo.

2 Primus eſt, cùm ipſe reus † confeſſus eſt crimen, & in ea confeſſione perſeuerat, hoc in caſu puniendus eſt ea pœna delicti ordinarie. ita in ſpecie ſenſit Didacus lib. 1. variar. reſolu. c. 2. propè finem, verſic. quòd ſi in ea cõfeſſione, nam hoc in caſu ceſſant illę rationes, quę ſuadent pœnam eſſe minuendam ſi is reus cõfeſſionem reuocaſſet, vel in ea vlterius nõ perſeueraſſet.

ſeuera ſſet. quas quidem rationes nūc referam.

3 Secundus eſt caſus, † quãdo is reus ob promiſsionem iudicis confeſſus eſt quidem delictum, ſed dubitans fortè fidem datam ſibi ſeruatam non iri, eã deinde reuocauit. hoc in caſu puniendum non eſſe aliqua pœne ex ea confeſsione cenſuit Didacus præcitato loco, poſt Paridem Puteum tracta. Syndicatus in titulo De torture, verſic. ſequitur. quæſtio. quotidiana. Illa videtur ratio, quoniã per reuocatioñé oſtendit illam confeſsionem ex ſpe potius impunitatis, quàm ſpontę pro rei veritate factã; circà iuſtè reuocare eam creditur; non ergo in ea confeſsione fundamentũ ſolidum iudex conſtituere poteſt. Et hanc ſententiam affirmauit pariter Place lib. 1. epitom. delicto. cap. 37. nu. 7 Didaci nomine tacito.

Tertius eſt caſus quando reus confeſſus eſt crimen, & illã confeſsionem nec confirmauit,

4 nec reuocauit, tunc pœna ſolùm † arbitraria iudici puniendus eſt. ita Didacus loco iam citato, & Place d. c. 37. num. 9. illis addo Angelum conſ. 27. Quidam victor, col. 2. & Crauer. conſil. 2. nu. 20. nam hoc in caſu confeſſus eſt reus ob datam ei fidem à iudice: conuenit ergo viro probo eam ſeruare. l. 1. in princip. & l. iuriſgentiũ §. Prætor ait ff. de pactis. l. 1. ff. de conſt. pecu. immo & hoſti data fides ſeruanda eſt c. noli æſtimare. 23. q. 1. omnes in l. conuentionum. ff de pactis. Accedit tex. in c. ad aures

5 extra quod metus cauſ. quo fides & † iuramentum æquiparantur: quemadmodum ergo iuramentum omnino ſeruari debet, ſi in ſalutis æternæ diſpendium non vertitur, ita & fides,

6 at hic † fides ſeruari rectè poteſt. ſeruãde ergo eſt. atque ita intelligi declaretiꝗ; poteſt eorũ ſententia, qui dixerunt ſimpliciter, hũc reum ob hanc confeſsionem à iudice puniri nõ poſſe. cuius ferè opinionis fuit Imola conſil. 109. Viſa inquiſitione, quẽ ſecutus fuit Decius in l. ea eſt natura, num 7. verſ. adde tamen, de regu. iur. & ibi Cagnol. numer. 19. teſtatur communem Grammati. q. 3. poſita poſt deciſiones. Marſil. l. 1. §. queſtioni, in fin. ff. de quæſt. & ſingu. 201. In confeſſum, & in pract. criminã §. poſtquam, nume. 16. Blancus in practica criminali in verbo Datis defenſionibus, numer. 30. vbi plura adfert. intelligitur inquam vt puniri non poſſit pœna ordinaria, nõ autem extraor-

7 dinaria, atque ita arbitraria. † Conciliari etiã horum opinio poteſt cum opinione illorum, qui dixerunt reum hunc ex ſola hac cõfeſsione puniri poſſe in qua quidem opinione fuit poſt Vgutio. & Ioan. And. Geminianus in c. nos in quamquam. 2. q. 1. & referunt Anch. in c. vtilem. 22. q. 2. & Felin. in c afferte, de præ-

8 ſump. † Alexandrum III. Pont. Max. datã fidẽ Epiſcopo ſimoniaco non ſeruaſſe, ſed eũ emeritis pœna caſtigaſſe. eandem opinioñé affirmauit Marſi. ſing. 177. Malitiis intellig: inquã, & conciliari poteſt, vt procedat quò ad pœnã arbitrariam: quamquam abſolutè illi loquantur.

9 Declaretur tamen hic caſus, ſecundũ † Didacum præcitato loco, vt locum non habeat, quando hęc ſimplex & ſola confeſsio eliis præſumptionibus, & coniecturis patreti ſceleris adiuuaretur, nam tunc (inquit Didacus) ordinaria pœna puniri is reus poteſt. Verùm ego de huius declarationis veritate dubito, quia, ſi præſumptiones illę & coniecturæ ſatis nõ erat vt reus ille condennaretur, nec etiam ſufficere debent adiecta confeſsione: cùm ex relatis rationibus nihil operari videatur, erit tamen cogitandum.

SVMMARIVM.

1 *Appellationem defenſionis remedio eſſe introductam.*

2 *Iudex appellationem ſine cauſa iuſta reijciens, punitur.*

3 *Iudicis arbitrio punitur iudex, qui ſine cauſa appellationem reiicit.*

CASVS CCCLXVIII.

POENA IVDICIS REIICIENTIS appellationem ſine cauſa.

1 QVONIAM † appellatio iuſtam defẽſionis cauſam continet, ob id & in maioribus, & in minoribus conceditur. l. & in minoribus. ꝰ. in multis. C. de appellat. ſi enim appellatio nõ concederetur, daretur anſa & occaſio iniquis iudicibus ferendi iniquas ſententias l. 1. C. de appe. Hinc ergo factum eſt, vt pœnis non mediocri-

2 bus aliquando afficiantur iudices, qui appellationibus interpoſitis non deferunt. Dubitari itaque contingit quæ pœna iudici ſoleat Hic in re ius Pontificium à Ciuili diſtinguendum

3 videtur. nam iure Canonico pœne † iudicis arbitrio indicende videtur: quemadmodum ſcriptum reliquit Decius in c. de priore, in fine de appell. quem ſecutus eſt Boer. q 153 nume. 3. iure verò Ciuili impoſita eſt pœna iudici non deferenti appellation variis modis, ac primò, ſi cauſſa eſt pecuniaria, tripla libris au-

et mulctatur.l.quoniam iudices, 2. C. de appellat.ſecundum quam ſic eſt declaranda l.iudicibus.C.eo. quæ poſt illam promulgata eſt. ſi veró cauſa eſt capitalis, eadem pœna puniendus eſt iudex, qua ſua ſententia mulctatus fuit is condemnatus, quod declarat Boer.d.q.153. num.5.

SVMMARIVM.

1 *Aduocationis officium cur inuentum.*
2 *Neronis ſanctio aduerſus Aduocatos.*
3 *Aduocatos gratis pauperibus inſeruire debere.*
4 *Iudicis arbitrio punitur Aduocatus, qui ſuum patrocinium præſtare negat.*
5 *Statutum Patauinum ſub rubr de cauſsis miſerabilium, verſ. & ne Aduocati, declaratur.*
6 *Statutum Veronæ lib.2.cap.101.ſub rubr.de Aduocatis, declaratur.*
7 *Notarius qui recuſat inſtrumentum recipere, iudicis arbitrio punitur.*
8 *Statutum Ferrariæ lib.2.ſub rubr. Quòd quilibet notarius requiſitus, declaratur.*

CASVS CCCLXIX.

ADVOCATI NECNON, ET Tabelliones, qui iuxta proprium munus recuſant patrocinium præſtare, & inſtrumenta recipere, qua pœna mulctari debeant explanatum.

1 CVm aduocationis officium publicũ ſit, & eam ob cauſſam adinuentum, vt iis ſuccurratur qui ius ſuum tueri & cauſſam dicere ignorant. factum
2 ita eſt à † Nerone, vt cauſſarum Patroni ſine mercede, aut muneribus cauſſis adeſſent: quemadmodum ſcriptum reliquit Alexan.ab Alexan.lib.3. dierum Genial.c.5. Hodie cautum
3 eſt ſolùm † pauperibus inopiamque laborantibus gratis patrocinium pręſtare debere, alio
4 qui † iudicis arbitrio ab aduocationis officio ſuſpenduntur: ita probat tex.l prouidendum §.1.C.de poſtula. quem in hanc ſententiam citauit Didacus libro Pract.quęſt.c.16.numero 4.propè medium, qui eiuſdem opinionis retulit Baldum in d.l.prouidendum, & Abbatem in cap. primo de offic.iud. idem affirmat ipſemet Didacus lib.3.variar. reſol.cap.14. num 5. verſic. quibus expreſsim. His accedunt Myn. ſing.centuria 3.obſeruat.32. & Nicolaus Antonius Grauatius in annotat. ad praxim Veſtrii. lib.4.c.4.num.32.confert etiam tex.l.1.§.cura carnis.ff.de off.Pręfect.vrb. & l.moris.§.primo ff.de pœn.quam quidam iuris communis
5 diſpoſitionem inſequitur † ſtatutum Patauinum, ſub subr.De cauſsis miſerabilium, verſi. & ne Aduocati. Quibus etiam conferri poteſt
6 declaratio ad † ſtatutum Veronæ lib.2.c.101. ſub rubr.De Aduocatis compellẽdis, nam ſtatutum illud intelligi poteſt, vt cõpelli valeant Aduocati iuxta perſonarum, & negotii qualitatem, vt patrocinium pręſtent, vel gratis, vel ſalario pręmioq́; eis perſoluto. & licèt pœna quę à iure communi in iudicis arbitrio relicta eſt, ex eo ſtatuto videatur determinata, nẽpè, vt per annum Aduocatus à munere aduocationis ſuſpendatur. attamen ego intelligo eſſe maiorem pœnam, quam iudex imponere poteſt: & ob id opinor poſſe illam minuere ſuo arbitrio, ſi ita perſonę, & negotii qualitas ſua-
7 der. Non eſt ab hoc diſsimile quod de † Tabellione dicimus, qui ab officio tabellionatus iudicis arbitrio ſuſpenditur, ſi inſtrumenta recipere recuſat: ita ex d.l. prouidendum.§.1.C. de poſtula.cenſuit Roma ſing.259. incipit Tabellio.id quod confirmat Bal. in rubr.C.de fide inſtr.nume.3. qui affirmat hos tabelliones compelli poſſe, & ſi de pœna nihil dicar. Cum Baldo ſenſit Dec.in l.inuitus, num.4. de reg.
8 iuris, & cõuenit † ſtatutum Ferrariæ lib.2. ſub rubr. Quòd quilibet notarius requiſitus teneatur conficere inſtrumentũ, quod ſanè ſtatutũ & iuris communis diſpoſitio procedit etiam in notario, qui ordinariè tabellionis officio non fungitur, ex l. Prætor.§. is etiam. ff. de eden. huius tamen ſeculi corruptela hęc abrogaſſe videtur.

SVMMARIVM.

1 *Notarius non ſeruans penès ſe protocolum punitur.*
2 *Iudicis arbitrio punitur notarius nõ ſeruans apud ſe protocolum.*
3 *Pœna transgreſſionis conſuetudinis quæ.*
4 *Notarius mittens debitas ſolennitates in inſtrumẽto, qua pœna puniatur.*
5 *Authoris conciliatio diſsidentium opinionum, quò ad illud, qua pœna puniatur notarius ommittens debitas ſolennitates in inſtrumento.*
6 *Iudicis arbitrio punitur, qui ex præſumptionibus punitur.*

CASVS

Casvs ccclxx.

POENA QVA AFFICIATVR noterius non ſeruans apud ſe protocolum, & cum dabitas ſolennitate inſtrumantis inſerere omittit.

REvocat in memotiem caſus iã relatus, vt hoc loco dicam, que pœna
1 ſit plectendus † notarius qui ax more protocolum penès ſe nó ſeruauit:
nam verè ſeruare tenetur. quod annotarunt
Bal.in l.noſtram,num.4 C.da taſtam.Bart.in
l.Sempronius Proculo,num.5.da leg.2.& clarius Felin in cap.quoniam contra.num.10. de
probe.& probet tex.dicto c.quoniam contra.
& in auth de Tabellio.§.illud.cùm itaque hic
notarius ob negligentiam non tetinuit penès
ſe protocolum, quamquam euthenticum ha-
2 beat,punitur † iudicis arbitrio: ita in ſpeciè
annotauit Baldus in rubric.C.de fide inſtru.
num.28.quam ſecuti ſunt Ruin.conſil.11.nu.
19 lib.3.& Didacus libro practica.quæſtio ca.
3 19.num,ſecundo,in fin.& hanc † pœnam trã-
ſgreſsio is conſuetudinis, & negligantię eſſe
dicit. Hinc diffiniri poteſt, & illa Doctorum
diſputatio,dum ambigunt,qua pœne punian-
4 dus ſit † notarius, qui debitas ſolénitates præ
termiſit in inſtrumento. quain re magis recepta opinio videtur, eſſe puniandum pœna falſi.ita enim ſenſerunt Cyn.Alber.Ang & Caſtren.in l.iubemus.C.de taſtamen.& ibi Cornaus inquit in iudiciis ab hec non eſſe racedé
dum, quam etiem nili ſunt probare Curt.ſen.
conſil.56 Super proceſſu, column.3.verſicu.
quarto reſpondetur, Baro.in cap.ax literis,de
reſcr. Alciat.tracte.pręſumpt.regu.3.præſum-
ptio.13.nume.8. & nouiſsimè Thobias Nonius non vulgaris etuditionis Iuriſconſultus
inſtit.de teſtementis, in fine principii,qui cõ-
munem hanc eſſe teſtatur à que quidam opi-
nione alii diſſentiunt, vt potè quòd hic no-
tarius ſolùm ſit in dolo præſumpto (ſi clarè
de vero dolo non conſtat) qui dolus pręſum-
ptus non afficit, vt in pœnam falſi incidiſſe
5 dicatur,immo nec punitur. Ego ita † conciliarem hanc controuerſiã; Aut loquimur de pœ
ne falſi ordineria,quę capitalis eſt:& tunc procedet opinio contra communem, quód ſcili-
cèt hic notarius ea pœna nõ puniatur. Aut lo-
quimur de pœna falſi extraordinarie, quę iu-
dici arbitraria eſt;& tũc procedit opinio com
munis,vt hac puniatur negligens hic noterius
& conſuetudinis tranſgraſſor,ex ſuprà dictis.
Et confirmatur,quia iam diximus ſuprà in ca-
6 ſu 279.quòd illi pœna † arbitraria puniſtur,
qui præſumptionibus,& inditiis tantùm,non
autem veris probationibus daliquiſſe conuincuntur,cùm argo hic ſolùm adſit dolus pręſũ
ptus vere dicendum eſt pœnam eſſe debere arbitrariam.

SVMMARIVM.

1 *Continentia cauſæ diuidi non debet.*
2 *Iudex arbitrio punitur, qui cauſæ continentiam diuidit*
3 *Iudex arbitrio punitur. qui cauſam poſſeßionis & poſſeßionum diuidit, & coram diuerſis iudicibus agit.*
4 *L.nulli.C de iud.declaratur.*
5 *Vindicia qua.*
6 *Poſſeßionis, & proprietatis cauſa vnum continens dicitur.*
7 *L ordinarij.de rei vend. ſenſus, & intellectus ex doctoribus.*
8 *L ordinarij de rei vend intellectus ex authore.*
9 *Cauſa poſſeßionis, & proprietatis an neceſſario ab eodem iudice finiri debeant.*
10 *Tutela actio vt vniuerſalis tamquam vnum continens coram vno ſolo iudice tractari debet.*
11 *Continentia cauſæ dicitur cùm res communis eſt, & de ea agitur.*
12 *Continentia cauſæ dicitur cùm plures vnum delictum perpetrarunt, quia coram vno ſolo iudice accuſari debent.*
13 *Clericus ſi cum laicis delictum cõmittit cauſa omnium coram Epiſcopo tractari an debeat.*
14 *Creditor non poteſt partem ſui crediti petere corã vno iudice, & alteram partem coram altero.*
15 *Continentia cauſæ an corã pluribus delegatis poſſit diuidi, & tractari.*
16 *Scholaſticum qui ſe ſubiecit examini in vno collegio non poteſt in altero doctorari.*
17 *Scholaſticus iurans ſe alibi lauream non ſumpturum quam in loco vbi fuit licentiatus, poteſt ſi nouum ſubeat examen.*
18 *Scholaſticus præſentatus ab vno Doctore, non poteſt ab altero laureari.*
19 *Doctorandi varia conſuetudines Patauij, Papiæ, & Taurini.*
20 *Continentiã cauſæ diuidens non punitur, ſi tempore diuiſionis oppoſitum nihil fuit.*
21 *Continentia cauſæ diuidi poteſt ob fori diuerſitatẽ.*
22 *Continentia cauſæ in odium rei contumacis diuidi poteſt.*

23 *Continentia cauſa diuidi poteſt cùm iudex ſuper eo ſa ìite iuriſdictionem non habet.*
24 *Continentia cauſa ob iuramentum diuidi poteſt.*
25 *Continentia cauſa in executiuis poteſt diuidi.*
26 *Continentia cauſa inſtis de cauſis diuidi poteſt.*

CASVS CCCLXXI.

CONTINENTIAM CAVSAE diuideus, qua pœna plectatur, & quando eã diuidere liceat, enarratum.

CONSTANTINVS Imperator lege
1 ſanciuit, nemini licera † cauſę conti-
nentiam diuidere l. nulli. C. de iud.
quo loci pœnam adiecit, ſed eam nõ
declarauit. quo circà dubitari ſolet, quæ pœ-
2 na hęc ſit, & † iudicis arbitrio puniẽdũ eſſe cau
ſę continanriam diuidentem, ſcripũ raliquit
Iaſon in d. l. nulli, num. 2. & num. 4. poſt Bald.
ibi in fine. idem tradit Iacobus Concennatius
lib. 1. quęſtio. iuris, c. 3. nu. 8. reiecta eorum opi
nione, qui dixerunt, hunc diuidentem puniri
in amiſsione cauſę. Hinc fit, vt qui duos adit
iudicas ſup cauſa poſſeſsionis, & proprietatis,
3 is puniatur † iudicis arbitrio, nam hę cauſę cõ
4 tinentes dicũtur, vt ex illo textu † l. nulli, ibi
ſentiunt omnes. ibi enim tractatur, vter pendẽ
te iudicio poſsidera debeat, quod controuer-
5 ſię genus antiqui † vindicias dicebãt, quemad
modum explicauimus in prooemio tractatus
de Recuperãda poſſeſsione, nu. 31. & ad rẽ hãc
noſtram declarando d. l. nulli, ſcriptũ reliquit
Alcia. lib. 1. Parerg. iuris c. 9. quo loci ait hoc
eſſe à Rhetoribus deſumptum, & cauſam hãc
6 † poſſeſsionis, & proprietatis, vt vnũ conti-
7 nens, eſſe ab eo iudice diffiniendã probat † l.
ordinarii. C. de rei vẽd. dũ inquit, quòd orta
mancipiorum quęſtione, illis exhibitis, prius
de poſſeſsione iudicetur, ac tunc demum pro
prietatis cauſa ab eodẽ iudice decidatur. quo
quidem reſponſo noſtri in rubr. C. de edend.
& in rub. extra de iudiciis, vtũtur ad eã aſtruẽ
dam opinionem, quòd iudex cauſæ præparato
riæ ſit, & iudex præparatæ. ex quo in d. l. ordi
narii, is iudex, qui mancipia exhibera iubet at-
que ita qui cognoſcit ſuper actione ad exhibẽ
dũ, quæ rei vẽdicationis pręparatoria ẽ, l. 1. ff.
ad exhi. cognoſcit ẽt ſuper rei vendicatione,
ego tamen aliquando dicebã, apud illos Impe
ratores non fuiſſe hæſitatũ ſuper exhibitione,
ſed pręſupponitur, quod mãcipia exhibita fue
rint: atq; ita nõ diffinitur apud quem iudicem
mancipia exhiberi debuerint, ſed dubitãdi ra
tio erat in d. l. ordinarii, ſuper cauſa poſſeſsio
nis, & proprietatis, an iudex vnius eſſet iudex
& alterius, & dicandũ videbatur nõ eſſe, quia
nihil commune habet poſſeſsio cum proprie-
tat. l. naturaliter. §. nihil commune, & l. per-
miſcere. ff. de acquir. poſſeſſ. & l. 1. §. huius au
tem. ff. vti poſsid. quo circà iudex vnius cauſæ
non videbatur iudex alterius. Verùm, contra
rium reſponderunt illi Imperatores, ea ratio-
na, quia cauſa poſſeſsionis, proprietatis ẽ vnũ
continans quod diuidi nullo modo poteſt d.
l. nulli. ad confirmandam tamen receptam illã
opinionem, quòd iudex præparatorii ſic etiã
8 iudex præparati, ſic ego † d. l. ordinarii con-
ſiderabam cauſa poſſeſsionis eſt præparatoria
ad cauſam proprietatis, cùm petitorio agi nõ
poſsit, ſi non conſtat quis poſsideat. §. retinẽ-
dæ, inſtit. de interd. ob id illa prius diſcuti da-
bat, vt hac l. ordinarii, & l. incerti. C. de in-
terd. l. 1. C. de appell. & clarius cauſam poſſeſ-
ſionis eſſe pręparatoriam cauſæ proprietatis
probat. l. liberis §. vltim. ff. de liber. cau. & do-
cuit Bald. in c. 1. quarta oppo. extra de ordine
cog. ſiue ergo (vt ad rem noſtram redeamus)
pręparatorii vi hoc eſſe dicamus, ſiue alia ra-
tione, illud vnum ſemper ſequitur, cauſam
poſſeſsionis eſſe vnum continens cum cauſa
proprietatis, & ob id diuidi nõ poſſe, ſed eſſe
ab eodem iudice terminandam, quod clarius
probat c. 1. de cauſſa poſſeſſ. & proprie. atque
ita verè omnes tradunt pręcitatis in locis, &
idẽ reſponderunt Soc. ſen. conſi. 38. in princ.
lib. 1. & Arat. conſil. 29. nu. 24. in fin. Afflictus
deciſ. 354. nu. 13. verſ. ſecundò. idem ſcribit, &
Rebuffus in arbore exceptionum nu. 16. in fi.
Iacobus tamẽ Cuiacius vir eruditiſsimus li. 2.
9 obſeruat. c. 35. in ea opinione fuit, † cauſam
poſſeſsionis, & proprietatis poſſe quidẽ ab eo
dem iudice diffiniri ſed neceſſariò omninò id
non contingera, ob id, ait, iudices ſi volũt co-
gnoſcere poſſunt, ſed nõ coguntur. Ego cum
cæteris opinor iudicem cogi poſſe; quia, ſi, vt
competẽs cognouit iam ſuper poſſeſsione, ſa
tis declarauit vella etiã ſuper propriate poſ-
ſeſsioni connexa cognoſcere; quoniam quod
ſemel placuit diſplicere amplius nõ debet, &
iã pręoccupata eſt iuriſdictio. Accedit, hoc
aſſe nõ poſſe in iudicis facultata poſteaquàm
nõ ratione commodi ipſius, ſed fauore publi-
co, vt quàmprimum lites finiantur, nec nõ, &
fauore litigantiũ, ne fruſtrantur nouis impen
ſis, nouoq; labora ad nouum iudicẽ inſtruẽ-
dum. ſi ergo iudicis cauſa ſancitum hoc nõ aſt
ſequitur ab illius voluntate non pendere.

Secundum

Secundum exemplum huius cõtinẽtię cauſa, pręter iam relatum adferri ſolet, quãdo ſcilicèt † ſub vna generali actione pluras res cõtinẹ̃tur, quemadmodum in actione tutelæ, ita
10 licèt † ſub vna generali actione pluras res cõtinẽtur, quemadmodum in actione tutelæ, ita ſenſit gloſſa in d. l. nulli. C. de iud. & eam ibi probant Doctores, præſertim Iaſ. nu. 3. verſic. ſecundo dicitur. Afflictus deciſio. 354. nu. 13. verſic. tertio, qui & exemplum attulit in vtili actione negotiorum.

11 Tertium exemplum † continentiæ cauſæ adfertur, quãdo res inter fratres, vel ſocios cõmunis diuidenda, & ſuper illa cõtrouertitur: tunc vnus tãtùm iudex adeundus eſt. l. 1. ff. de quibus reb. ad eundẽ iud. eat. & tradunt omnes in d. l. nulli, ibi Iaſ. nu. 3. verſ. tertio dicuntur Afflict. d. deciſ. 354. nu. 13. verſ. quinto vbi. Petrus Rebuffus in d. arbore exceptionũ, verſic. ſecundo ratione perſonarum.

12 Quartum exemplum eſt, ſi pluras † ſimul delictum committunt, omnes ab vno, & eodem iudice puniendi, vel abſoluendi ſunt: ita Iaſ. d. l. nulli, nu. 3. verſic. tertio dicuntur, in fine.

13 Et hinc inferunt Doctores quamplurimi, ſi † clericus cum laico delictum perpetrat, cauſam hanc eſſe ab vno iudice tantùm decidendam: &, cùm Iudex eccleſiaſticus ſit laico dignior, ab illo totam cauſam eſſe dirimendam. ita omnium primus Ant. à prato in l. 1. in fin. ff. quæ ſent. ſine app. reſcin, quem ſecuti ſunt Maria. Soc. ſen. conſil. 12. col. 5 & 6. lib. 1. & in cap. 2. col. 4. de mut. pet. Barth. Socin. in l. cum ſ natus, in fin. ff. de reb. dub. & Maria. Soc. iun. cõſil. 1. num. 3. & conſil. 34. col. 1. lib. 2. Fel. in ca. ex literis 3. notab. de conſtitu. Marſil. ſing. 180 Plura idem probarunt. Tho. Ferra. cautela 10. ſi contingat Neuizan. lib. 6. Syluæ nuptia. numa. 38 in fin. Ferdinandus Loazes tractat. De matrimonio dubitatione 10. numero 20. Chaſſanęus in conſuetud. Burgundię rubrica prima. 9. 1 verſic. Archidiaconus. numa. 70 qui ita teſtatur Mediolani ſeruatum aliquando fuiſſe idem Chaſſan. conſi. 1. quarto pręſuppoſito, nume 47. eandem opinionem ſequitur Maranta in praxi iudiciorum, part. 4. diſtinct. 12. numero 22 Pariſien. conſil. 154. num. primo lib. 4. Rebuffus in d. arbore exceptionum numero 16 propè finem. Verùm ab hac opinione permulti diſſentiunt, vt Crauett. conſilio 232. colum 1. & Didacus libro pract. quæſtio. cap. 34. numero 1. propè finem, qui eiuſdem opinionis recenſet Rebuffum ſibi in hoc perũ conſtantem, Philippum Probum, & Boeriũ. pręcedens tamen eſt magis recepta, illam tamen vix obſeruant laici iudices.

14 Quintum eſt exemplũ, cùm † creditor partẽ debiti petiit coram vno iudice, & aliam partẽ vult petere coram alio, nã & hoc caſu non poteſt, ne cauſæ continentia diuidatur. ita ſenſit glo. in c. vlt. in verbo, per verias literas, vbi Abbas nu. 12. de reſcript. Geminian. c. diſpendia, de reſcrip. in 6. Iaſ. in d. l. nulli, nu. 3. verſ. immo plus. C. de iud. & in l. quidã æſtimauerunt, num. 8. ff. ſi certum pet. Soci. ſen. conſil. 41. colum. 2. lib. 1. Sed dubitant Doctores, an
15 hoc locũ habeat coram pluribus † ordinariis, vel potius coram delegatis. Baldus, Caſtren. & Iaſ. in d. l. nulli, indiſtinctè intelligunt tam coram ordinariis, quàm delegatis, & idem probarunt Card. & Io. Mona. in d. c. diſpendia, de reſcrip. in 6. & Abbas in d. c. vltimo, numer. 13. de reſcrip. Verùm quòd ſolùm hoc coram delegatis locum habeat, aſſirmarunt Ioan. de Fagn. & Gami. d. c. diſpendia. Butri. & Card. Florent. in d. cap. vlt. quorum opinionem veriorem dixit Afflictus deciſio. 354. numero. 7. Ego cũ Baldo & cæteris indiſtinctè procedere intelligo, ex idẽtitate rationis, quam perpẽdit Abbas in d. c. vlti. quo circa creditor, vt puta mercator, poteſt ſuum debitorem, qui centum debet, conuenire coram Prætore, & coram Conſulibus mercatorum, vt Papiæ cõceditur: non tamen poterit pro quinquaginta conuenire coram vno, & pro reſiduo coram altero quod intelligo quãdo eſt vna ſola ſumma, & quę vno eodemq́ue tempore debetur: ſecus ſi eſſet ſummæ diuerſa, vel vna pars debita hodie, altera infra menſem, nam poterit hodie Prętorem adire, & cõ ſecuta ſolutione huius partis, pro altera adire alios iudices. Eſt ratio, quia his caſibus nõ diuiditur cauſæ continentia, cùm, ratione diuerſitatis ſummę, vel tẽporis, cauſæ diuerſæ cenſeantur.

16 Sextum exemplum † cõtinentię cauſę adfertur à Bald. in l. qui indignus ff. de ſene. ſi ſcholaſticus ſubiicit ſe examini in vno collegio, & fuit licentiatus, nõ poterit alibi lauream conſequi, hac ratione, ne cauſę continentie diuidatur, quod verum intelligit Iaſ. in d. l. nulli, nu. 10. C. de iudiciis, niſi nouum ſubeat examen, quia tunc non dicitur cauſæ cõtinẽtię diuidi, immo, inquit Iaſon poſt Butriũ, procedit etiã
17 ſi is † ſcholaſticus iuraſſet, ſe alibi non ſumpturum lauream: quia adhuc ob nouum examen poterit alibi doctoris inſignia ſumere. id quod alii probauit idẽ Iaſ. in l. quod Seruius. nu. 10. ff. de cõd. cauſ. data, qui ita Baldũ in d. l. qui indignus. declarat, & eũ ſecuti ſunt Alcia. tract. pręſump. reg. 2. pręſump. 16. in fi. Go

21d,conſil.17.nume.1.Rubeus conſil 147.nu-
me.3 & Soc.iun.conſil.3.nume 29.l.b.2.Illud
etiam tacitus non præteribo, quod poſt Bal-
dum in d.l qui indignus, tradit Iaſ.d.l.nulli,
18 nu.10. quòd ſi ſcholaſticus † præſentatus fuit
ab vno doctore, non poteſt ab altero laurea in
19 ſigniri. quod procedit hic † Patauij, & Piſis,
vbi hęc extat conſuetudo, vt is qui pręſentat,
inſignia etiam conferat Papię verò, & Taurini
aliter obſeruatur: nam vnus præſentat, & alter
inſignia confert.

His ergo in exemplis diuidens cauſæ conti
nẽtiam iudicis arbitrio punitur. Verùm ceſſat
hęc pęna multis in caſibus, quos enumerat Iaſ.
d.l.nulli, vbi, nume.6. recenſet ſex declaratio-
20 nes, quarum prima eſt, quando non fuit † op
poſitum, quam, prętér ab ſos citatos, probauit
Feli.in cap.vlt.num.8.de iudicijs Afflictus de
ciſ.354.num.2.& Crauet.conſil.60.nume.5.&
conſil.258 nu.7.

21 Secunda eſt declaratio, quando † actor, &
reus ſint diuerſi fori, ita Iaſ.d.l.nulli, nume.6.
verſic.ſecundo limita.& Felin.d.c.vlt.nu.8.&
Craue.conſil.258 nu.7.

22 Tertia eſt declaratio, quando † reus conuẽ
tus eſſet contumax, tunc perdit beneficium d.
l.nulli, vt ibi notat poſt alios Iaſ.nu 6.verſic.
tertio notabiliter limita.

23 Quarta eſt declaratio, quando † iudex non
habet iuriſdictionem ſuper tota lite, tunc ex
neceſsitate oportet diuidere, & alterũ adire;
ita Barto.in l.cõmodato.§.duabus.ff.cõmod.
Iaſ.d.l.nulli, nu.6.verſ.4. quãdo Matthæſ.no
tab.116.Nota quod ſi centũ. Sed Alexã.in l.ſi
mihi, & tibi, in princ.col.2.verſ. & magis, de-
lega.1.diſſentit à Bartolo: illiusq́ue opinionẽ
vno in caſu tuetur, vt apud illum.

Quintò declarat Iaſ.in d.lege nulli, nume.
24 6.verſic.quinto cogita, quando † iuramentũ
interueniſſet in promiſsione, tunc inquit ille
vterque iudex, eccleſiaſticus ſcilicèt, & laicus
adiri poterit non diſcutio nunc.

Sextò declarat Iaſ.d.l.nulli, nu.8. non pro-
25 cedere in † executiuis; vt apud illum.

Septimò declarat Soc.iun. conſi.136.nume
26 ro 6.lib.2.non procedere † quãdo cauſa ex iu
ſtis aliis rationibus diuiſionem reciperet: vt
apud eum.

S V M M A R I V M.

1 *Heretico an ſufficiat ſacerdoti confiteri peccata abſque alia publica abiuratione hereſis.*

2 *Hereticus manifeſtus hereſim manifeſtè abiurare debet.*

3 *Theodoſii publica peracta pænitentia commiſsi criminis*

4 *Hereticus dum errorem recognoſcit, congruam ſatisfactionem præſtare debet.*

5 *Abiuratio ſecreta congrua non eſt in hereſi manifeſta.*

6 *Iudicis arbitrio an relinquatur, quòd ſecretò hereticus hereſim abiuret.*

7 *Cap ad abolendam.§.1.de here.intellectus.*

8 *cap didicis 1.q.7.intellectus.*

9 *Hereſis pertinaciam requirit.*

10 *Hereticus reuerſus ſpiritualem pœnam non effugit.*

11 *Blaſphemans an pœnam euitet, ſi confiteatur peccata ſacerdoti.*

12 *Hereſis crimen à cæteris multum differre.*

13 *Iudicis arbitrio relinquitur, quomodò abiuret hereticus non manifeſtus.*

14 *Iudicis arbitrio ſuſpectus de hereſi eam abiurat.*

15 *Franciſci Squillacenſis doctrina explicatur.*

CASVS CCCLXXII.

HAERESIS ABIVRATIO QVOmodò ſit facienda, diligenter explanatum.

SI inter crimina grauiſsimis pœnis vnum
puniendum eſt illud vnũ certè eſt, cùm
Chriſtianus aduerſus ſacroſanctę catho
licæ eccleſiæ Romanæ conſtitutiones
ſentit. ſi enim grauiſsimis afficiũtur ſuppliciis
qui hominum corpora occidunt, quantò gra-
uius feriendi ſunt illi, qui occidunt, animas.
Iure ergo editę ſunt ſanctiones quamplurimæ
aduerſus hos impios hęreſiarchas, cap.ad abo-
lendam, de hæret.& in integro illo titulo, &
alibi, quæ nunc hoc loco recenſere operæ prę
tium non eſt. Illud tantùm in præſentiarum
referam, ſuper quo elapſis his diebus hic Pa-
1 tauii dubitatum fuit. An † is qui in prauam
hæreſim lapſus eſt, ſi ſacerdoti ſemel, ac plu-
ries confeſſus ſit delicta, ſitq́ue apud multos
contrarium eorum, quæ prius dixerat, pro-
feſſus, adhuc compelli poſsit hæreſim illam
abiurare ſolemniter, & vt moris eſt. Hac de re
ego interrogatus, reſpondi eſſe aliquo caſus
diſtinguendo: Primus, quorum eſt, cùm quis
2 manifeſtus † hæreticus fuit, & publicè profeſ-
ſus eſt, multosq́ue ſcandalizauit, vel fortè etiã
ſeduxit: tunc dicerem illum eſſe omninò co-
gendum publicè hæreſim abiurare, quoniam
pro-

pro manifeſtis criminibus, manifeſte iniungē-
da eſt pœnitentia.c.veritas,de pœni. diſtin.1.
Secūdò cōfert c.cū apud,11.q.3. quo loci re-
3 fertur illud † Theodoſii, (cuius notam hiſto
riam prætereo) poſteaquam per furorem iuſ-
ſit multos interfici, publicè coram populo pę
nitentiam egit,quę iure in hac ſententiā recte
retulit Rote in deciſionibus antiquis titulo
De Hæreticis, deciſ.1.nu.5. quo loci alia iura
recenſet,quæ non ita in ſpecie probāt.Cōfert
4 tertiò quòd hic † hæreticus debet congruam
ſatisfactionem exhibere.c.ad abolendam.§.1.
in fi.de hæret.Eſt ratio, quia non ſufficit viro
nequam mores in melius mutare,& à præteri-
tis malis recedere,niſi etiam de his, quæ facta
ſunt ſatisfaciat.c.non ſufficit.de pœni. diſtin.
3.Rote d.deciſi.1.nu.6. in fine congrua verò
ſatisfactio manifeſtæ hæreſis eſſe non poteſt ſe
5 creta † abiuratio: cùm illa errorem ſua voce
populo infuſum non diluat:quem eruet publi
ca abiuratio. Nec huic veræ ſententię, quam
Rote d.deciſ 1.affirmaſſe videtur: obſtat pri-
6 mò,quòd immo hoc in † iudicis arbitrio poſi
tum videatur,vt admittat, vel non admittat
7 ſecretam abiurationem, ex text.d. † c.ad abo
lendam.§.1.de hæret.ibi, & errorem ſuum ad
arbitrium Epiſcopi regionis publicè conſen-
ſerit abiurare,quoniam is textus plures ſenſus
poteſt recipere,nam vnus ſenſus eſſe pōt, quē
iam retuli. Alter verò,quòd ad Epiſcopi arbi
trium iuxta formulam abiurationis ab eo da-
tam publicè abiuret.Tertius etiam ſenſus eſſe
poteſt,quòd illud verbum arbitriū, referetur
ad tempus abiurationis:vt ſit ſenſus, ad arbi-
trium Epiſcopi debere hæreticum , vel ſtatim
vel poſt,publicè abiurare,qui poſterior ſenſus
verior videtur: quoniā ſi primus procederet,
nō differret hic caſus manifeſti hęretici , à ca-
ſu ſuſpecti tantùm,de quo infrà in tertiò caſu
atque ita textum illum d.c.ad abolendā.§ 1.in-
tellexit Rota d.deciſ.1.nu.7.probare, abiura-
tionem hāc publicè corā populo eſſe faciēdā.
8 Non etiam obſtat ſecūdū tex.in † c.didici.1.
q.7.quo probari videtur diſpēſari poſſe cum
manifeſto hæretico,ne hæreſim publicè abiu-
ret,quem textum ſic viſa eſt intelligere Rota
d.deciſ.1.in fi. Ego opinor hanc opinionē nō
probare,quandoquidem ibi ille Ioannes Epi-
ſcopus non fuit diſpenſatus ratione ſuæ perſo
næ,quoniam is iam reſipuerat,& ad eccleſiam
redierat:ſed diſpenſatum cum eo fuit ratione
populi,in quo multi aderant,qui malè ſentie-
bant,& cum eos toleraret videretur Epiſcopus
ob eam ſuſpicionē Diaconus nolebat Epiſco-
po communicare non ergo ibi diſpenſatur cū
manifeſto hæretico, ſed ſolùm cum ſuſpecto,
etiam non graui ſuſpicione.Non etiam tertiò
obſtat,quòd,ex quo hic facti pœnituit, & in
viam eſt reuerſus, non amplius dici poſſit hę
9 reticus; cum † hæreſis pertinaciam requirat.
clem.vnic.§.porrò,de ſumma Trinita.clem.
vnica.§.penult.de vſuris Gōdiſleus tract. De
hæreticis.q.2.num.4.& Boer.q.341.nume.4.
nō ergo neceſſaria videtur manifeſta hęc abiu
ratio. Reſpondeo quòd verè quò ad pœnam
hæreſis,in quam hic prius inciderat, illa eſt ex
tincta,& ſublata d.cap. ad abolendam.§.1.ibi
niſi continuò,ſed quò ad peccatum ipſum,hę
reſis publicè abiuranda eſt,vt inde publicè ap
pareat falſum eſſe quod aſſerebat: & vt popu
lus fortè illius falſa doctrina ſeductus,in rectā
viam reuertatur. Reſpondeo etiam ex conſi-
deratione, quam facit Rote d.deciſio.1.num.
10 14.quod,& ſi iſte † euitat pœnam corporalē,
non tamen euitat ſpiritualem, quoniam debi-
te pœnitentiæ ratione pręteriti erroris debet
iniungi,quæ quidem pœnitentia non iniungi-
tur,niſi præcedente confeſſione erroris, quæ
ſanè cōfeſſio relatis rationibus manifeſta eſſe
debet. Accedit pręterea, quòd ſi hęc argumē
tum eſſet vera, ſequeretur, quòd numquā lo-
cus foret huic abiurationi. id quod expreſſè
repugnat d.c.ad abolendam. Non obſtat etiā
quarta illa doctorum ſententia, qui affirmant
11 illum,qui † blaſphemauit, poſſe delictum ſa-
cerdoti confiteri, atque ita pacem cum Deo
inire,& per conſequens abſolui,ſi extat ſtatu-
tum quòd ille,qui habet pacem ab inimico li-
beretur,ita hanc cautelam blaſphemis prębuit
Bart. conſil.167. Quòd minister lib.1.quem
ſunt ſecuti plures relati à Decio conſil.137.co
lu.2.Iaſ.l.3.§.iurari,num.15.de iureiuran.Fer
rat.caute.25.& Gramma.deciſ.50.eundem er
go effectum parere debet confeſſio hoc in ca-
ſu,vt in illo.Reſpondeo primò illam doctrinā
non eſſe ſatis veram,vt animaduertit Didacus
lib.2.variar.reſol.c.10.num.3.in fi Reſpondeo
& ſecūdò poſſe ſolùm pœnam extinguere, ſed
non maculam abſtergere, vti iam dictum eſt.
Nō etiam quintò, & vltimò aduerſatur,quòd
nulla videatur eſſe differentia inter crimē hoc
hæreſis, & cætera; quemadmodum ergo cæ
tera crimina quamquam manifeſta, ſola ſacra
mentali confeſſione quò ad Deum, & quò ad
mortales ſufficit, (nec enim de pœna iudicis
temporalis nunc loquimur) ita etiam ſuffice-
re debet hoc in caſu ad eam publicam abiura-
tionem euitandum. Nam reſpōdeo, magnam

12 eſſe differentiam inter crimen † hæreſis,& cæ- tera crimina : quoniam crimen hęreſis eſt ſu- per re,quæ,& ſi iuxta vera, & ſancta eccleſiæ Romanæ Catholicæ inſtituta ſit obſeruanda, quę per rationes in dubium reuocatur; & ra- tiones illæ ignaris,& ſimplicibus videri efficaces poſſunt,atque ob id seduci illi poſſent:niſi ergo profeſsione publica, contraria fallacia detegatur,illi in ea falſa opinione fortè perma nebunt,ſed non idem contingit in cæteris cri minibus quę fatis omnibus clarū eſt de ſe ma- la,& iniqua eſſe,quis enim ignorat furtum eſ ſe malum?quis homicidium, adulteriū, & his ſimilia? cum tamen non omnes ſciant conſtan ter id,quod ſcire debent, ſacramentalem con feſsionem iuris diuini eſſe. Pontificem maxi- mum Dei locum in terris verè obtinere,& cæ terah similia à vera ergo hac iuris ſententia recedendum non eſt: ita fore neceſſariam pu blicam abiurationem, quemadmodum publi- cum fuit crimen hæreſis.

13 Secundus eſt caſus,cùm † hæreticus non eſt manifeſtus; tūc in arbitrio iudicis poſitū eſſe credo,vt is pro qualitate facioris concedat cō trariam profeſsionem, & abiurationem. Sua- derem tamē quòd ſaltem (vt obſeruari hodie ſolet)ſecreta abiuratio tribus, vel quatuor te- ſtibus adhibitis fieret:ne per illam ſacramenta lem cōfeſsionem fraus aliqua fiat,quoniā, qui hoc morbo affecti ſunt,poſſent dicere, ſe illū hæreſim fuiſſe confeſſos,cùm verùm tamē non eſſet; nec à ſacerdote veritas haberi non po- teſt, ex quo confeſsionis ſecreta detegere nō poteſt.

14 Tertius eſt caſus,cùm † quis ſolum eſt de hęreſi ſuſpectus,hoc in caſu dicendum eſt eſſe in arbitrio iudicis, an priuatam abiurationem coram ſe,& teſtibus admittat, vel ſolā illam ſa cramentalem confeſsionē ſufficere exiſtimet: vti probat dicto cap. ad abolendam.§.qui ve- rò,de hæret quem ita intelligere viſa eſt Ro- ta dicta deciſio prima,nume.8. & hoc in caſu rectè procedit tex.cap.didici.1.q.7 quem ſu- prà in primo caſu explicaui. Nec aduerſatur

15 † auctoritas Franciſci Squillacenſis tracta. de fide catholica,cap.31.num.2.dum adductus ex cap.accuſatus, in princ.& §.1.de hæret. in 6. ſcriptum reliquit, etiam ſolum ſuſpectum de hæreſi,eam abiurare debere, quoniam reſpon deo,verum eſſe,quòd abiurare debet, ſed ſub qua forma,is non determinat. Ego intelligo ſufficere ſacramentalem confeſsionem, nec tex.d cap.accuſatus præbet abiurationi formā ſed,illam in diſpoſitione iuris reliquit,& licèt

tex ille in ſui initio dicat, per abiurationem in iudicio, loquitur de manifeſto hæretico, vel de valdè ſuſpecto. Hæc dixiſſe ſufficiat: mē tamē ſemper rectori iudicio ſanctę matris Eccleſiæ Catholicę Romanę,& ſapientiſsimis illius adminiſtratoribus ĩ hoc ac cęteris omni bus, quæ mihi in his commentariis ſcribere contingit,ſubiicio.

SVMMARIVM.

1 *Deus non vult mortem peccatoris.*
2 *Hæretico reuerſo parcitur.*
3 *Hæreticus quæ habeat præſtare, vt pœnam hære- ſis effugiat.*
4 *Hæreticum quando ſuum errorē reuocare valeat.*
5 *Iudicis arbitrio relinquitur quando hæreticus di- citur incontinenti in viam reuerſus.*

Casvs CCCLXXIII.

HAERETICO INCONTINEN- ti in viam reuerſo parcitur,& quan do dicatur reuerſus inconti- nenti declaratur.

TANTA eſt Dei optimi Max. miſericordia,& erga nos pietas,vt nos om ni ſcelere coinquinatos redeuntes tandem benignè excipiat, nam ſcri
1 ptum eſt. Ezech.cap.18. Nolo mortem † pec- catoris ,ſed vt conuertatur,& viuat. id quod relatum eſt in cap.ponderet.50.diſtinct. Hinc
2 factum eſt, vt licèt quis in prauam † hæreſim aliquando lapſus ſit, ſi tamen reſipiſcat, impu- nis excipiatur, cap.ad abolendam.§.1.ibi, niſi continuò poſt deprehenſionē erroris,de hæ-
3 reticis,quo loci Abbas nu.6. ſcribit, † hæreti cum quatuor præſtare debere, vt pœnam pro hæreſi ſibi infligendam euitet. Primò quòd ſponte ſedeat. Secundò, quòd incontinenti. Tertiò,quòd errorem ſuum abiuret. Quartò, quòd debitam ſatisfactionem præſtet. Nunc ſolùm dubitari contingit,quando dicatur hæ reticus continuò, & ſtatim hedire, qua in re magna fuit inter Doctores controuerſia. Vna fuit opinio,quod eo ipſo, ꝙ quis eſt in hęreſi deprehēſus antequam vlterius in iudicio pro- grediatur,errorem reuocare & ſe ipſum corri gere debeat. hanc probarunt Abbas d.cap.ad abolendam,num.6.& Feli.num.13.idem Abb. c.excommunicamus,num.10.de hęret.& com munem teſtatur Paulus Grillandus tract. de hę ret.quæſtione 5.nu.4.

Altera.

Altera verò fuit opinio, quam recenſet, & ex ęquitate probat idem Abbas d.c. excómu-
4 nicamus, nu. 10 † hęreticum admitti ad erroris reuocationem in quacumque parte iudicij etiam poſt ſententiam ipſius iudicis eccleſiaſtici, ante tamen illius executioné. in qua quidé opinione fuit & glo. in c. penu. de hęret. à qua opinione nó diſſentit Frác. Squillacen. tracta. de fide catholica, c. 29. & fortè hanc probat Boe. q. 341. nu. 3 & q. 343. nume. 2. Tertia fuit opinio, cui & ego aſſentior, hoc eſſe in iudicis
5 † arbitrio poſitum, quam quidem opinionem probauit Grillàdus d.q. 5. nu. 12. qui multis ſolidis fundamentis eam firmauit, cóprobari etiã poteſt ex his, quæ ſcripſimus ſuprà in caſu 7. 9. 10. ac 11. prudens ergo iudex (vt Grillàdus ait) pro facti, & perſonę qualitate iudicabit, an ſatis incótinenti dicatur ſeuerius, ſi etenim vir eſſet alioqui nequam, & impius, ita quod verius timore pœnę, quàm amore veritatis impulſus reſipiſcere propè ſententiam videatur, illi parcendum non eſſet, & econtrà ſi vir eſſet alioqui probatę vitę, & de quo benè ſperandũ eſſet, quanquam nunc falſa doctrina fuerit imbutus, non is ſtatim puniendus erit, ſed expectandus quamdiù fieri poterit, quoniam Deus cordis illuminator, eum in rectã ſemitam perducet. hæc latius explicatis Grillandus, quæ retuliſſe ſufficiat.

SVMMARIVM.

1 *Hæreticus relapſus omnino punitur.*
2 *Hæretici relapſi pæna.*
3 *Hæretici relapſi bona confiſcantur.*
4 *Hæretici bona confiſcata quibus deferantur.*
5 *Hæretici relapſi cadauer inſepultum abijci.*
6 *Hæreticus in viam reuerſus à morte liberatur.*
7 *Iudicis arbitrio punitur hæreticus reuerſus.*
8 *Hæreſis ſuſpectus non punitur.*
9 *Iudicis arbitrio ſuſpectus de hæreſi, eam purgare debet.*
10 *Suſpectus de hæreſi, & ob eã excommunicatus, ſi intra annum ſe nõ purgat, vt hæreticus verus condemnatur.*
11 *Iudicis arbitrio relinquuntur coniectura, quibus quis ſuſpectus de hæreſi iudicatur.*
12 *Hæretici codices apud aliquem inuenti an eum de hæreſi ſuſpectum reddant.*
13 *Hæreticum recepoans de hæreſi ſuſpectus eſt, & arbitrio iudicis punitur.*
14 *Hæreticus qui ſe per linguæ lubricum, vel cauſa ioci ita dixiſſe ait, an pænam hæreſis euadat.*

CASVS CCCLXXXIII.

POENAM HAERESIS QVANdo, & quam quis mereatur.

DE Hæreticorum pœnis nunc dicendum eſt, nam & in his plurimùm iudicis arbitrium verſatur. Ego rem planius explicando, plures caſus cõ-
1 ſtituo. Primus eſt, cùm † hæreticus eſt relapſus. Eſt relapſus, qui bis in eandem hæreſim reincidit, vel etiam in alteram diuerſę ſpeciei, cap. pen. vbi Abbas de hæret. Paulus Grillandus tract. de hære, q. vlt. in fine. Boſsius tract. cauſarum criminaliũ, titulo de Hæreticis, nu. 25 hic ergo punitur omnino pœna mortis naturalis: quoniam amplius non auditur, cap. ſuper eo, de hęret. in 6. Abbas. c. ad abolendam. num. 12. in fi. de hære. Grillan. præcitato loco q. 3. nu 3. & Boſſius qui ſuprà nume. 19. Iacobus Simãcàs in Prax: Hęreſeos tit. 60. Genus
2 † autem mortis eſt ignis concrematio. ita Abbas. d.c. ad abolendam, nu. 13 & ſi conſuetudine potius quàm iure receptum hoc ſit, vt ſcribit Gundiſſaus tract de hęreticis. q. 15. num 4.
3 Huius etiam bona † confiſcantur: quæ ſanè cõfiſcatio, ſeu confiſcationis ſententia à iudice eccleſiaſtico fit deinde à iudice laico executioni mãdatur, cap. cùm ſecũdum leges. §. vl. de hęret. in 6. Grillandus d. tract. de hęreticis
4 q 5. num. 7. Confiſcatorum † autem bonorum vna pars domino tẽporali, altera inquiſitori, tertia officio defertur. ita Gundiſlaus d.q. 15. nu. 3 & Pariſ. cóſ. 2. nu. 124. lib. 4. Boſsius loco iam citato, num. 33. Simancas ſuprà relatus tit. 56. ex vna extrauagãti Clementis. Hic caſus procedit, & in eo, qui & ſi non eſt relapſus, eſt tamen pertinax in ſua mala opinione. id quod relati omnes affirmãt ex claro tex. d.c. ad abolendam, & Rota in atiquis titulo de Hęreticis deciſio. 1. col. pen. verſ. nõ obſtat quod dicebatur & Boe. q 343. nu. 1. in fine. indicitur, & alia
5 pœna poſt mortem, quoniam eorũ † cadauera ſacra ſepultura carere debent, cap. quicumque, de hęret. in 6. Gundiſlaus loco iam citato. q. 22. nu. 7.

Secundus eſt caſus cùm hic hęreticus reſi-
6 puit † atque ita in rectam viam reuerſus eſt, tũc is à mortis pęna liberatur, ſed loco pęnitẽtia indicitur primò pœna perpetui carceris c. 2. de hęre. in 6. deinde alia pęna iudicis arbitraria. d. cap ad abolendam. §. præſenti, ibi, congruam ſatisfactioné, iudicatur enim congrua

ſatiſfactio

7 ſatisfactio † arbitrio iudicis, quemadmodum
& de dote cõgrua diximus ſuprà in caſu 149.
atque ita in ſpecie hanc pœnam eſſe arbitrariã
ſcriptum reliquerunt Gundiſlaus loco iam ſæ
pius citato q.20.num.11.& Iacobus Simancas
in praxi hęreſeos titu.58.nu.8. Accedit quòd
& illa pœna perpetui carceris, iudicis arbitrio
commutari poteſt: ita Grillandus pręcitato
loco queſtio.7.nec diſſentit Frãc.Squillacen-
ſis tract. de fide catholica.q.28.nu.3.
8 Tertius eſt caſus, cùm quis ſolùm eſt de † hę
reſi ſuſpectus. hic ob ſolam ſuſpitionem non
punitur; ſed illud in praxi obſeruari ſolet, vt
huic ſuſpecto mandetur, quòd ſuſpicionem
ſuam purget, & propriam innocentiam con-
gruè probet, quę ſanè purgatio aliquãdo ma-
ior, aliquando minor requiritur, pro ſuſpicio
9 nis qualitate, atque ita arbitrio † iudicis ſit
hæc purgatio d. cap. ad abolendam.§.qui ve-
rò inuenti,& d.cap.excommunicamus, il pri-
mo.§.qui autem, in glo. ſuſpicionis de hæret.
& egregiè Iacobus Simancas in praxi hære-
ſeos, titu.54.num.6. hanc purgationem ſi face
re negligat, excommunicatur. à qua quidem
10 † excommunicatione ſi ſe purgando intra an
num non eximat, anno elapſo vt verus hæra-
ticus condemnandus eſt. ita probat dicto cap.
excommunicamus, il primo.§.qui autem in-
uenti, Grillandus loco iam citato queſtio.8.
num.primo,& Gundiſlaus dicta q.15.num.11.
qui num.12.aliam prębet praxim procedendi
contra hos ſuſpectos. Suſpicio autem cauſa-
11 tur coniecturi, quę in † iudicis arbitrio ſunt
12 quemadmodum illa, ſi † hæreticorum codi-
ces aliqui penès aliquem reperiantur. Marſi-
lius in l.qui falſam,nu.106.ff.ad l.Cornel. de
falſis, & in pract. crimin.§,diligenter,nu.92.
quod tamen verum intelligit Gundiſlaus, di-
cto tracta.de hęreticis.q.13.nume 19. cum hac
coniectura alias debere concurrere: quoniam
quis hęreticorum libros domi habere poſſet
ad illorum errores confutandos, iuxta cap.
13 qui de menſa 37.diſtinct. Vel ſi quis † hęreticũ
receptauit: nam receptatio ſuſpecto eũ facit,
quo circà pro facti qualitate, & perſonarum
iudicis arbitrio hęreticus iudicabitur, & ple-
ctetur. ita Iacobus Simancas in praxi hęreſeos
titu.26.
14 Quartus eſt caſus, cùm quis † non eſt hęre-
ticus manifeſtus, nec de hæreſi ſuſpectus, ſed
aliquid dixit, quod hæreſim ſapit: ſed inquit,
ſe ioco, vel per lubricum linguę dixiſſe, tunc
is pœna iudicis arbitrio punitur; ita Lapus.
& Cardina. in clemen.1.§.ſanè, de vſuris. quos
ſecutus eſt Gundiſlaus dicto tracta. de hæreti
ci q.1.nu 7. qui inquit, pœnam eſſe augendã
pro qualitate perſonæ, loci,& aſtantiũ, ſic La-
pum eſt ſecutus Squillacenſis tracta. de fide ca
tholica, cap.19. in fine,& cap.20. cõfert quod
infra dicemus de pœna illius, quis Principi
maledixit.

SVMMARIVM.

1 *Blaſphemiam hereſis eſſe ſpeciem.*
2 *Iudicis arbitrio blaſphemos puniri.*
3 *Blaſphemia quid ſit*
4 *Blaſphemiam eſſe dicere, al deſpetto d'Iddio.*
5 *Blaſphemiam eſſe ſi quis dicat, Dio non po fare.*
6 *Deum non poſſe corruptam virginem reſtituere.*
7 *Deum efficere non poſſe quin factum, non conſea tur iam factum.*
8 *Blaſphemiam non eſſe. ſi quis dixerit, Deum face re non poſſe, quòd res ſit permutata, cum verè non eſſet.*
9 *Statutum Patauinum ſub rubr. De Blaſphemantibus, cap.1 declaratur.*
10 *Blaſphemiam eſſe dicere, rinego Dio.*
11 *Blaſphemiam eſſe dicere, Diſpiacia à Dio.*
12 *Blaſphemiam eſſe dicere, per la vita de Dio.*
13 *Blaſphemiam eſſe dicere, maladetto Dio.*
14 *Blaſphemat, qui per Dei caput iurat.*
15 *Blaſphemiam eſſe abnegare fidem.*
16 *Blaſphemat qui turpia, & iniurioſa verba pro fert in fidem chriſtianam.*
17 *Blaſphemat qui Deum dicit iniuſtum.*
18 *Maledictio quid ſit.*
19 *Maledictionem omnem hodie blaſphemiam eſſe.*
20 *Statutum Papiæ 74. in criminalibus, ſub rubr. De pœna eius, qui in Deum, vel Sanctum blaſphemando, &c. declaratur.*
21 *Conſtitutio Mediolani ſub rubr de pœnis, cap ſeue rè, declaratur.*
22 *Statutum Patauinum ſub rubr. de blaſphemantibus. cap.1. declaratur.*
23 *Blaſphemantium pœna, que.*
24 *Blaſphemi qua pœna lege antiqua diuina plectebantur.*
25 *Blaſphemi iure ciuili capite mulctantur.*
26 *Pœna mortis in blaſphemos hodie abijt in deſuetudinem*
27 *Blaſphemi iure canonico quemodò puniantur.*
28 *Iuſtinianum confirmaſſe pœnas Pontificias in blaſphemos.*
29 *Concilium Lateranenſe ſub Leone X. quam pœnã blaſphemis induxerit.*
30 *Iudicis arbitrio hodie blaſphemos puniri.*
31 *Blaſphemare conſuetus, qua pœna puniatur.*

32 *Blaſphemans*

32 *Blaſphemans mitius punitur, ſi non conſueuit blaſphemare.*
33 *Blaſphemans calore iracundia mitius punitur.*
34 *Blaſphemus puniri pro loci qualitate.*
35 *Blaſphemus variè hodie puniri apud varias nationes.*
36 *Blaſphemus qui ſacerdoti confeſſus eſt peccata, an pœnam euitet.*

CASVS CCCCXXXV.

BLASPHEMIA QVID SIT, & quid maledictio, & quibus pœnis blaſphemi plectentur, plena manu explicatum.

1 QVONIAM † blaſphemie hæreſim ex
larga ſaltem ſignificatione ſapit, que
madmodum ſcriptum reliquit Fräc.
Squillacenſis tract. de fide catholica
cap.16.nu.1.ob id hoc loco ſatis congruo de
blaſphemantium pœnis dicendum eſt, nam, &
2 arbitrarie † aliquãdo eſt, quemadmodum ſuo
loco dicam. Sed quò res facilius intelligetur,
3 quid ſit blaſphemia paucis dicendum eſt † Bla
ſphemia eſt, cùm de Deo aliquid negamus, quod
ei conuenit, aut aliquid Deo tribuimus, quod
ei minimè conuenit. ita D. Thomas 2.2 q.13.
art.1.& ibi Caieta. Syluester. in ſumma in ver
bo Blaſphemia q.1.& Didacus in cap. quamuis
parte prima. §.7.nu.8. de pactis, in 6. Et ideo
is, qui derogat diuinæ maieſtati, eius poteſtati
aut bonitati detrahens, blaſphemus eſt, & qui
4 dem propriè. Quocircà dicitur † blaſphemia
ſi quis dicet el diſpetto d'Iddio farò queſto.
Deo repugnante hoc efficiam, nam cum Deus
ſit omnipotens, & vita, ac mors noſtra in illius
manu poſita ſit. Deuter. cap.30 ſequitur quòd
ſi reluctante eo aliquid velimus, illius poteſta
ti detrahimus, & ob id blaſphemia eſt. id quod
affirmarunt Imola in l. his verbis. §.1. de hære.
inſt. Soc. ſen. conſ.102. lib.1. Boer. q.301. num.
5. & Boſſius tract. cauſarum criminalium, titu
lo, De inquiſitione, num 131. & Grammat. de
ciſio. 50. qui ita in curia Neapolitana deciſum
fuiſſe teſtatur. idem probauit Didacus d. cap.
quamuis, parte 1. §.7. num.9. & Fabius Monta
leo. in practica Arbitrali parte 4. num.270. qui
omnes vno ore reiiciunt opinionem Baldi cõ
ſi.476. Ille qui dicit, lib.3. qui dixeret, hanc nõ
eſſe blaſphemiam, & cum Baldo imprudenter
ſenſerunt Ang. in d. l. his verbis. § 1. de hæredi.
inſt. Alex. ad Bartolum in l. apud Labeonem
§. ait prætor. de iniur. & Feli. in procem. De
cretal. nu.11 Hinc fit, vt verè ſtatuta punientia
blaſphemos, & hoc in caſu locum habeãt. Sic
5 etiam † blaſphemia dicitur, ſi quis dicet, Dio
non può fare. Deus facere non poteſt. ita Di
dacus d. §.7. num.9. verſic. quartò eadem. Ego
opinor, præter eum, hæc in re dicendum eſſe,
quòd aut verba ſunt prolata ſuper illo facto,
quod ſui natura à Deo effici poteſt, eſſe bla
ſphemiam, quoniam illius poteſtati derroge
tur. Aut proferũtur verba ſuper eo, quòd nec
ipſe Deus poteſt; & tunc blaſphemia non eſt.
6 Verbi cauſa, dicimus † Deum virginem ſemel
corruptam reſtituere non poſſe cap. ſi Paulus
7 32.q.5. ſic etiam dicimus, Deum † hac poteſta
te carere, quòd efficere non poteſt, quia factũ
non cenſeatur, quòd iam factum eſt. quemad
modum ex Ariſtotele lib.6. moralium ad Ni
coma. cap.2. permulti ex noſtris ſcripſerunt,
vt Bar. in l. non dubium, num.14. C. de legib.
& alios plures recenſet Tiraq. tract. de iure cõ
ſtituti, parte 3. Limitatione.7. nu.6.7 quo loci
& ex Theologis multos recẽſet idem affirman
tes, & ibidem nu.8. in fi. recenſet illam conſul
tationem Alex. conſi.15. nu.7. lib 3. & Soc. ſen.
conſ.102. lib.1. qui ambo in eadem facti ſpe
8 cie cõſuluerunt, illum † nõ blaſphemaſſe, qui
dixit, Deum efficere non poſſe, quòd rẽ vnam
permutauerit cum altera cum nõ permutaſſet.
9 Hinc ſumitur declaratio ad † ſtatutum Pataui
num, ſub rubr. de blaſphemantibus, cap.4. diſ
ſtatuit, blaſphemiam eſſe dicere, quod Deus
non poſſit facere. intelligitur inquam de his,
quæ ſui natura à Deo fieri poſſint, nõ de aliis.
10 Eſt etiã blaſphemia ſi quis dicat † Rinego Dio
quod affirmat Didacus d. §.7. num.9. verſicu.
ſecundo, vt & eſſe blaſphemiam longa conſue
tudine receptum eſt, quæ ſanè conſuetudo eſt
optima legum interpres l. minimè, de legib.
11 Sic & is † blaſphemus eſt, qui dixit, Deum tæ
deat, Deo diſplicet. Didacus d. §.7. nu.9. verſ.
quinto idem. Ego tamen cenſeo aduertẽdum
ſuper quo facto ſint prolata hæc verba, quoniã
blaſphemia nõ eſſet, ſi diceret; Diſpliceat Deo,
quòd fœnus exerceam, quod adulterium cõ
mittam, ex quo enim hæc, vt peccata Deo diſ
plicent, non erit etiam blaſphemia dicere; diſ
12 placeat Deo. Eſt etiam † blaſphemia dicere,
per la vita di Dio, per Dei vitam: ita Didacus
d. num.9. verſ. ſexto hinc, qui ſubſequenti ver
13 ſiculo ait, eſſe † blaſphemiam dicere, Maledi
co Iddio, maledico Deum. Eſt etiam inquit
14 ille † blaſphemia dicere, per caput Dei. ſic cũ
Virgo Maria mater Dei ſanctiſſima, vel Sancti
blaſphemãtur,

blaſphemantur. Deus blaſphemetur quod pau-
15 lò infrà dicā. † Sic eſt blaſphemus, qui dixit,
per intemeratam Dei paræ virginitatē, vel ab-
16 nego fidem. ita etiam eſſe † blaſphemiā, ſi quis
in Chriſtianam fidem quid iniurioſè dixerit,
vt ſcribit is Didacus d. §.7.num.9.in fine poſt
Soci.ſen.cōſil.119.lib.4. cùm reſpondit aduer-
ſus impiiſsimum illum Iudæum, qui dixerat
Chriſtiano, la voſtra fede, è fede de cazzi. Bla-
17 ſphemat, † & ille qui dicit, Deum eſſe iniuſtū,
& improuidum. Boer.d.q.301.col.1.qui idem
eſſe ait, ſi quis dicat, potta de Dio, vel dalla
Vergine Maria, & alia his turpia. Catal. qui ſu-
prà num.10. vel cum irreuerenter iuratur per
Corpus Chriſti, vel eius matris. Maledictio
18 † autem eſt, cùm malum aliquod de præſenti,
vel de præterito dicitur: ita Bart. in l. itē apud
Labeonem. §. ait Prętor, nu.4. de iniuriis, quē
ſequitur Catald. tract. ſyndicatus, nume.104.
vt putà, ſi dicatur, maledictus Deus, vt exem-
plificat Boer. q.301. column.1. verſicu. tertiò ſi
appetitus poſt Archiep. Florē. & inquit, quòd
vulgo hæc blaſphemia dicitur. quāquam Bar.
d. §. ait Prętor nu.4. in fine, ſcribat, ex conſue-
tudine hæc differre. Ego opinor in his nō eſ-
ſe conſtituendam aliquam differentiam poſtea
quam (vt inquit Barto. dicto loco) omnis
19 † maledictio eſt blaſphemia quò ad Deū, quò
circa ſiuè in foro conſcientię verſamur, ſiuè in
foro fori ſimus, blaſphemia ſemper erit, cùm,
& ſtatuta, quæ puniunt blaſphemos, Dei cultū
& reuerentiam reſpiciant, apud quē nulla (vt
diximus) inter hęc eſt differentia, & huic ſen-
tentiæ accedunt idem Bar. conſ.274. Quidam
Pedinus Soc.ſen.d.conſil.102.lib.1. & conſil.
119.lib.4. Afflictus in conſt. Neapol. titulo De
blaſphemia, col.3. Gramma. deciſ.50. Didacus
d.c. quamuis, parte.1.§.7.nume.8. de pactis in
20 in 6. Quibus declaratur † ſtatutum Papię 14.
in criminalibus, ſub rubri. de pœna illius, qui
in Deum, vel ſanctum blaſphemando, &c. quo
ſolùm puniri videntur blaſphemi, & verba tur-
pia dicantes, non autem maledicentes: nihilo-
minus, & maledicentes, ex relatis rationibus
21 continentur. Conſtitutio † verò noua Medio-
lani rubr. de pœnis c. ſeuerè, complectitur ex-
preſsè maledicentes, ſic declaratur ſtatutum
22 † Patauii ſub rubri. de blaſphemantibus. c.1.
23 Nunc ad rem reuertamur, & de horum † bla-
ſphemantiū pœnis dicamus: eſt enim hoc gra-
uiſsimum peccatum poſt ſacros Theologos la-
tè ſcribunt Chaſſan. conſil.1. in quinto pręſup-
poſito, nu.68 & Boer. q.301. qui per multa re-
cenſent ſigna, quæ contra blaſphemos fecit
24 Deus iura itaque † antiquo diuino morte ple-
ctabantur: nam lapidibus blaſphemi opprime-
bantur. Leuitic.24. ſic & propter blaſphemiā
Senacharib, Angelus domini vna nocte totum
exercitum percuſsit. Regum 4. cap.19. & Gi-
gas Iſraelem blaſphemans a Ionatha occiditur
Regum 2. cap.21. ſic blaſphemi qui Baelzebub
conſuluerant, conſumpti ſunt igne è cœlo de-
miſſo. Regum.4.c.1. ſic blaſphemi Cora, Da-
tan & Abiron negantes Moyſen eſſe conſtitu-
tum Ducem populi deuorati à terra fuerunt.
25 Nume.c.16. Iure etiam Cęſareo pœna † mor-
tis indicitur, vt in auth. vt non luxurietur cō-
tra naturam eſt. Nouella 77. quę ſanè conſtitu-
tio ita clariſsimè ſanciuit, quemadmodum cā
omnes recipiunt, vt Bar. & Angelus ibi, & la-
tè ac doctè illam conſtitutionem perpendit in
hanc ſententiam Lodouicus Montaltus tract.
de reprobatione ſentētię Pilati primo dubio
num.17.18 20. his accedunt Catal. tract. ſyndi-
catus, nu 106. Petrus Follerius in practica cri-
minali in fragmentis, Fabius Monrale. in pra-
ctica arbitrali parte 4. nu.720. Didacus c. quā-
uis, parte.1.§.7.nu.10 de pact. in 6. Boa. q.301
26 num.10. Hodie tamen pœna † hęc in deſuetu-
dinem abiiſſe videtur, quemadmodum ſcribit
Lucas à Panna in l. omnes iudices. C. de dela.
libr.10. à quo non videntur diſſentire relati
Boarius & Didacus. Sed admiſſo illam ſāctio-
nem, & hodie obtinere, intelligimus eā proce-
dere, cùm quis ex conſuetudine blaſphemat,
& corrigi minimè poteſt: ita Bald. & Salic. in
l.2.C. de reb. cred. Alex. conſi.233. num 7. lib.
6. Boar. q.301. num.11. & Didacus d. §.7. num.
27 10. in fine. Iure † Pontificio varię pœnę indi-
ctę videntur. Pius (vt opinor & ex Platina col-
ligi poteſt) primus huius nominis Pontifex
Maximus ſanciuit, vt eſt relatū in c. ſi quis per
capillum, 22. q.1. quòd iurās per capillum Dei,
vel aliter blaſphemans ſi in eccleſiaſtico ordi-
ne eſt, deponatur: ſi laicus anathematizetur,
quam conſtitutionem diligenter perpendit is
Lodouicus Montaltus d. primo dubio, nume.
24 & ait, illam pœnam mortis corporalis indi-
cere: quod dicere durum admodum eſt. illud
28 quidem dicam, † Iuſtinianum, qui per multos
annos poſt Pium illum vixit, illam conſtitutio-
nem ad pœnam corporalē, hoc eſt mortis, tra-
xiſſe, vt verè oſtendunt verba d. auth. vt non
luxur. contra nat. ibi, item & per capillum, &
caput. Pius namque ſedit anno 142. ſalutis no-
ſtrę ſub Antonino Auguſto Pio. Iuſtinianus
verò, vt omnibus notum eſt, imperauit anno
530. ſedēte Bonifacio iuniore. oragorius dein
de

de nonus pœnam hanc mitigauit, vt eſt relatum in c. 2. de maled. ſoldm voluit, blaſphemos primùm pœnitentiali pœna à iudice ſpirituali, deinde pecuniaria à temporali puniri.

29† Concilium deinde Lateranenſe ſub Leone X. anno 1514. de blaſphemis conſtituit in hæc verba: Ad abolendam verò execrabilam blaſphemiam, quæ in maximum diuini nominis, & ſanctorum contemptum ſupra modum inualuit, ſtatuimus, & ordinamus, vt quicunqua Deo palàm, ſeu publicè maledixerit, contumelioſiſque, ac ac obſcœnis verbis Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, vel glorioſam Virginem Mariam eius genetricem expreſſè blaſphemauerit, ſi munus publicum, iuriſdictionemque geſſerit, perdat emolumenta trium menſium pro prima, & ſecunda vice dicti officii. Si tertiò deliquerit, ille eo ipſo priuatus exiſtat. Si clericus vel ſacerdos fuerit, eo ipſo quòd de delicto huiuſmodi fuerit conuictus, etiam beneficiorum quęcumque habùerit fructibus applicandis vt infrà, vnius anni mulctetur: & hoc ſi pro prima vice qua blaſphemus ita deliquerit. Pro ſecunda verò ſi ita deliqua ſit, & conuictus fuerit, ſi vnicum habuerit beneficium eo priuetur. ſi autè plura quod ordinarius maluerit, id admittere cogatur. Quòd ſi tertiò eius ſceleris arguatur, & conuincatur, dignitatibus, ac beneficiis omnibus quæcunque habuerit, eo ipſo priuatus exiſtat; ad eaque vlterius retinanda inhabilis reddatur: easque liberè impetrari, & cõferri poſsint. Laicus verò blaſphemus, ſi nobilis fuerit, pœna vigintiquinque ducatorum mulctetur, & pro ſecunda vice quinquaginta fabricæ Baſilicæ Principis Apoſtolorum de vrbe applicandorum, & aliis, vt infrà deducitur, pro tertia verò nobilitatè perdat. Si verò ignobilis ac plebeius fuerit, in carcerem detrudatur. Quòd ſi vltra duas vices publicè blaſphemus deprehenſus fuerit, mitra infami per integrum diè ante fores eccleſię principalis mitratus ſtare cogatur. Si verò pluries in hoc ipſum peccatum lapſus fuerit, ad perpetuos carceres, vel ad ad triremes damnetur ad iudicis deputati arbitrium. In foro autem conſcientię nemo blaſphemiæ reus abſque grauiſsima pœnitentia ſeueri confeſſoris arbitrio iniuncta poſsit abſolui. Qui verò Sãctos reliquos blaſphemauerit, arbitrio iudicis rationem perſonarum habituri, mitius aliquãto puniri volumus. Statuimus & vt ſaculares iudices, qui cõtra tales blaſphemię conuictos non animaduerterint, eosque iuſtis pœnis minimè affecerint, quantum in eis fuerit, quaſi eidem ſceleri obnoxii eiſdam quoque pœnis ſubiiciantur. Qui verò in illis inquirendis, puniendiſque diligentes, & ſeueri fuerint, pro quolibet vice decem annorum indulgentiam conſequantur, & tertiã partem mulctę pecuniarię habeant. Quicunque verò blaſphemantem audierint, eum verbis acriter obiurgare teneantur, ſi citra periculum ſuum id fieri poſſe contingat: eundemque deferre, vel notificare apud Iudicè eccleſiaſticum ſeu ſecularem intra triduum debeãt. Quòd ſi plures dictum blaſphemantem ſimul audiuerint, ſinguli eum accuſare teneantur, niſi fortè omnes conuenerint, vt vnus pro cũctis tali fungetur officio. Quos omnes in virture ſanctę obediẽtiæ hortamur, & monemus in Domino, vt pro diuini nominis honore, ac reuerentia in ſuis domibus, ac cæteris præmiſſa omnia ſeruari, & exactiſſimè exequi mãdent, ac faciant: vberrimam ab ipſo Domino Deo tam boni operis, ac pii mercedem habituri. Similemque annorum decem indulgentiam ab Apoſtolica ſede conſequuturi cũ tertia parte mulctę, qua dictus blaſphemus plectitur, quoties tale ſcelus puniẽdum curauerint, quam quidem indulgentiam, & reliquam tertiam mulctæ partem accuſatori blaſphemi nomen deferenti ſimiliter concedi, & aſsignari volumus. aliis pœnis contra huiuſmodi blaſphemos per ſacros canones expreſsis, nihilo minus in ſuo robore manentibus. Hactenus Synodus Lateranenſis. Hoſtienſ. tamen in ſũma in titu. de maledicis. §. blaſphemantes. verſic grauior. quem ſecuti ſunt Anchera. Butr. & Cardin. in c. 2. de maledicis, quod & ſenſit Bonifacius Vitalinus tracta. maleficiorum ſub rubric De pœna blaſphemantium, nu. 3. vt hos omnes recenſet Fabius Monteleo. dicta practica arbitrali, parte 4. nume. 739. ſcribit, hodie

30 pro† iudicis arbitrio blaſphemos puniri, à quidam non diſſentit Iaſ. l. 3. §. iurari, num. 14. de iureiuran. Boſsius tractat. ceuſerum criminalium, titu. De inquiſitione, nume. 131. qui ſcribit hoc, caſu cum atrox eſt blaſphamia iudicem poſſe arbitrari pœnam mortis, & ſenſit Iacobus Simancas in praxi Hęreſeos, tit. 9. & caſus aliquos eſſe arbitrarios oſtendit relata cõſtitutio Lateranenſis. Iudex itaque pro perſonæ. & facti qualitate pœnam indicere poterit, nam is qui blaſphemare conſueuit, & qui incorrigibilis eſt, grauiter puniendus eſt. quod annotarunt Abbas, & cæteri in c. 2. de maledicis. Alex. conſ. 72. nu. 8. lib. 1. & Bernardus Diaz in practic. criminali canonica. c. 103.

Et

31 Et is † blaſphemare conſueuiſſe dicitur, qui non bis & ter, ſed qui ſæpius in illud vitium incidit, id quod Alexander, & relati omnes ſcribunt. ita etiam Fabius d.nu.79. & Bellonus conſil.vlt.nu.5.10.de Selua tract. De iuramento par.vlt.queſtio.vlt.nume.9 & Iaſ.d.§. iurari, nume.4. qui inquit & è contra, illum
32 † eſſe mitius puniendum, qui non conſueuit blaſphemare, quod annotauit & Boer.q.301. q.nume.11. ita pariter cum illo blaſphemo mi-
33 tius agendum eſt, qui † calore iracundiæ blaſphemauit.licèt enim (vt oſtendit is Ludoui. Montaltus d.tracta. De reprobatione ſententiæ Pilati primo dubio num.3.in fin.)iſte peccet,minus tamen peccat,quàm is, qui ex propoſito blaſphemeuit: ob id etiam mitius arbitrio iudicis puniendus eſt,ita ille, & ante eum Dec.conſil.163.num.10.Tiraq.tracta.De pœnis legum,cauſa 1.nume.13.14.Didacus d.cap. quamuis,parte prima.§.7.num.13.de pactis,in 6.Erit etiam habende ratio ſecũdum aliquos,
34 loci vbi prolata eſt † blaſphemia, an ex malo more illius regionis ita paſsim homines blaſphemare conſueuerint: ille ſiquidem cõſuetudo aliquantulum excuſat, ita tradunt Baldus,& Angelus,quos recenſet Iaſ.d.l.3 §.iurari,nume.16.de iureiurendo. Bello. dicto cõſil.vlt.nume.6. Verùm rectius contrarium ſenſit ipſe Iaſon, & poſt eum Petraſancta ſingul. 83.in fine.Ferratius cautele 25 Gramma.deciſ. 56.colum.2.& Didacus dicto §.7.nu.13.Nunc
35 ſciens prętereo † verias pœnas,quæ varijs locorum conſtitutionibus blaſphemis indicuntur.quemadmodum ſanctiones Gallices, Hiſpanicas, & Neapolitanas recenſent is Didacus, & Febius Brixię ex ſtatuto in criminalibus.c.168. De pœna maledicentis, & blaſphemantis, pœna indicitur pecuniaria.ita & hic Pateuii ex ſtatuto primo ſub rubr.De blaſphemantibus Deum.ita etiam Pepiæ iam diximus extare ſtatutum pęnam indicens pecuniariam & quo quidẽ ſtatuto rectè ſublata eſt illa cau-
36 tele,quòd † blaſphems confitendo peccata ſacerdoti atque ita pacem ineundo cum Deo, pœnam euitet.ſicuti eam cautelam multi probarunt,quos recenſet Iaſ.d.l.3 §.iurari,num. 16.de iureiuran.& ſi de iure etiam alij verius contrarium ſentiant,vt Petraſancta d.ſing.83. & Didacus lib.2.c.10.nu.3.

SVMMARIVM.

1 *Blaſphemiam factis committi.*
2 *Imagines Dei, & Sanctorum ſpurcans grauiter puniendus eſt.*
3 *Crucis ſignum humi ponere,vel in marmore,quod pedibus calcatur,inſculpere non licet.*
4 *Iudicis arbitrio punitur,qui Dei vel Sanctorũ imagines fœdans,ſpurcauitq́.*
5 *Imaginem Saluatoris noſtri pugione feriens, qua pœna plectatur.*
6 *Imaginem Dei frangentis pœna.*
7 *Statutum Patauinum ſub rubr. de blaſphemantibus Deum,declaratur.*
8 *Conſtitutio Mediolani ſub rubr. de pœnis,s ſacras declaratur.*

CASVS CCCLXXVI.

IMAGINES SALVATORIS NOſtri, vel Sanctorum fœdans, & ſpurcans, vel feriens, qua pœna puniatur.

CVm non verbis ſolùm, ſed & factis
1 † blaſphemus dici quis poſsit,dicendum eſt hoc loco de pœnis eorũ, qui
2 impijs manibus † ſpurcarunt, fœdarunt,vel obliterunt Dei Saluatoriſque noſtri, Beatæ Virginis, vel Sanctorum imagines, & figures: ij verè grauiter puniendi ſunt aliquãdo eliquando verò mitius arbitrio iudicis, nã is qui imaginem,& ſtatuem Principis fœdauit, dehoneſteuitque, grauiter puniendus eſt l.non contrahitur, cum l.ſequen.& l.famoſi. ff.ad l.Iul.maieſt & l.capitalium.§. ad ſtatuer, verſic.eum quoque qui imaginem Cæſeris.ff. de pœnis. quantò fortius grauiter hic debet pani Dei imaginem plectendus eſt.quo argumenti genere ad rem noſtram vtitur Boerius q.301.num.17.confirmatur ex l.vnica.C.nemini licere ſignum Saluatoris.qua pœna grauiſſima punitur ite qui in contemptum Chriſtianę religionis in terra, vel marmore † ſignum
3 Crucis.quod pedibus calcari põt, inſculpſit, atque fixit, verum his iuribus non eſt diffinitum,quæ greuis,vel grauiſsima hęc pœne dicatur. Quo circà clarius hoc diffinitur in cap. ſi cenonici.§.vlt.iuncta glo.pe.ibi, de off.or. in 6.quæ tandem inquit, † iudicis arbitrio eſ-
4 ſe pro facti qualitate puniendum, quam g'off. probarunt Boer.d.q 301.num.17 quibus accedit Paulus Grillen.tract.de ſortileg.is q 11.nume.18.& Paris Puteus tract.De ludo.num.6e. & Decius in l.ſi qu ſ id quod, nume.4.de in ſild.omn.iud. Iudex ergo qualitate perſonæ, & facti perpenſa poterit etiam pœnam mortis indicere, quemadmodum ſentiunt Angelus

in l.

in l.ex ſanatuſconſ.ff.ad l. Cornel. de ſicariis,
quem ſecuti ſunt plures relati à Boerio,q.301.
colum.vlti.vt in caſu illo horrendo relato ab
Anchar conſil.15.Spiritualis de illo impio Iu-
dęo,qui è ſpecula coniecerat immunditias,&
deturpauerat crucem, quam clericus deferre-
bat,cùm Deo preces porrigerentur, quæ vul-
gò, la proceſsiona,dicitur reſpondit, & rectè
Anchara.vltimo ſupplicio illum fuiſſe plectẽn
dum cum Ancharano ſenſit Grillandus d.q.
11.num.19.idem tracta. de pœnis omniſariam
coitus.q.1.nume.9.ita morte dignus erat ille,
quem refert Chaſſan.conſ.1. in quinto pręſup
poſito,num.69. qui dum Mediolani eſſet pu-
5 gione imaginem † Saluatoris noſtri perculsit,
his impiiſsimis verbis prolatis: vtinam Chri-
ſte ita potuiſſem te in vtero matris tuæ ita trã-
sfigere, quemadmodum tuam hanc transfixi
imaginem,& ſcribit Chaſſanęus miraculosè sã
guinẽ fluiſſe ex imagine illa,illumq́ue perter-
ritum domum abiiſſe,& cum domum eſſet in-
greſſus illam corruiſſe. Alia etiam mitiori pœ
na puniri poteſt,vt in eo obſeruatum fuit Pe-
6 ruſij,qui dum fregiſſet † Dei imaginem, ma-
nus ei amputata fuit; referente Angelo d.l.ex
ſanatuſconſulto,& imaginum effractores im-
pios iudicis arbitrio puniendos eſſe ſcribit Ia
cobus Simancas in praxi Hæreſeos,titu.10. &
7 ideo rectè ſtatutum eſt hic † Patauii ex ſtatuto
2.ſub rubric. De blaſphemantibus Deum his
impiis eſſe pœnam indicendam arbitrio iudi-
cis pro qualitate facti. Ego intelligo ſtatutũ,
vt etiam pœnam mortis poſsit indicere, vt cũ
iure communi conueniat ita etiam intelligen
8 da eſt † noua Cõſtitutio Mediolanenſis rubr.
De pœnis.c.ſacras autem imagines.

SVMMARIVM.

1 *Principi maledicens blaſphemare dicitur.*
2 *Principibus non eſſe maledicendum lex Diuina iubet.*
3 *Ebrius Principi maledicens an puniatur.*
4 *Pyrrhi factum in ſuos maledicos per temulentiã.*
5 *Dionyſii, & Piſiſtrati exempla in maledicos per ebrietatem.*
6 *Ebrios Principi maledicentes iudicis arbitrio puniri ex Auctorum ſententia.*
7 *Ebrietate delinquentes, ius Pontificium punit.*
8 *L. Vnica C. ſi quis Imper maled. intellectus.*
9 *Accurſii, & aliorum lapſus in interpretatione. l. vnica C. ſi quis Imper maledixe.*
10 *Principi maledicens ex lingua lubrico an puniatur.*
11 *Lingua lubricum domari non poſſe.*
12 *Maledicens Principi per dementiam non punitur.*
13 *Iudicis arbitrio puniri, qui ex propoſito maledicit Principi.*
14 *Iniuriam eſſe atrocem Principi maledicere.*
15 *Principes punire debere ſuos maledicos.*
16 *Bonos præmiis eſſe inuitandos, malos verò pœnis coercendos.*
17 *Leges ludibrio eſſe non debere.*
18 *Principes pati non debent ſe contemni.*
19 *Honor cæteris præferendus.*
20 *Dionyſius Syracuſanus maledicos ſuos grauiter puniebat.*
21 *Memnon contra Alexandrum pro Dario bellum gerens militem Alexandro maledicentem pœnis affecit.*
22 *Antoninus Caracalla ſuos maledicos grauiter puniuit.*
23 *Philippi Macedonis patientia in ſuos maledicos.*
24 *C. Iulii Ceſaris in ſuos maledicos patientia.*
25 *Ceſaris Auguſti in maledicos patientia.*
26 *Vituperatio obſequioſa aliquando eſt.*

CASVS CCCLXXVII.

PRINCIPI MALEDICENS quando, & qua pœna feriandus ſit:& an Principi conducat ſuos maledicos punire: variis exemplis Principum declaratum atque egregiè explanatum.

DICENDVM eſt nunc de pęnis eorũ,
1 qui iniquè maledicũt eorum † Prin
cipibus, nam & hoc blaſphemiæ ge-
nus quoddam eſt: ſi quidem contra
diuinum præceptum dicitur: quoniam Exo-
di cap.22. ſcriptum eſt: Diis non detrahes, &
2 † Principi populi tui non maledices. Quo cir-
cà Theo. Arcad & Hono. in l.vnica.C.ſi quis
Imper.maled.quæ conſtitutio habetur in codi
ce Theodoſiano lib.9.titulo.4 l.vnica.hos ma
ledicos aliqua pœnis dignos eſſe iudicarunt:at
que ita aliquot caſus conſiderarunt. Primus
3 eſt,cùm quis † temulentia, & ebrietate impul
ſus Principi maledixit.ia tunc aliqua pœna nõ
punitur,vt verba illius cõſtitutionis clarè pro
bare videntur,quod rectè factum creditur, nã
ebrietas mentis exilium inducit.cap à crapula
4 de vita,& honeſt.cler. Hæc exemplo † Pyrrhi
Epirotarum Regis confirmantur,qui, vt teſtis
vt Plutarchus in illius vita, & in Græcorum
apophthegmatis,cùm audiſſet à quibuſdam ſe
adole-

adoleſcentibus inter bibendum conuitiis maledictisque oneratum, iuſsit eos ad ſe parduci quos hac de re interrogauit eorũ alter reſpondit: Hoc nampè Rex diximus, diximusque lõgè plure, ſi plus vini habuiſſemus. ſiue vt Quintilianus lib.6. inſtit. orato. c.4. immo varò (inquit) niſi lagene dafeciſſet, occidiſſemus te: que vrbenitate tote eſt criminis inuidie diſſo-
5 luta. Hoc & duo alia, nempè † Dionyſii, & Piſiſtrati exempla, quę huc adferre nolui, ad rem hanc recenſet Tiraq. tract. de pœnis legũ, cauſa 6. num.5. & 6 atque ita ſentiunt noſtri ex d. l. vnica, ob ebrietatem maledicum non puniri ite conſtitutionem illam eo loci intellexit Angelus. idem cenſuit relatus Tiraq. quibus addo Gigantem tract. De crimine læſę maiaſtat. ſub titulo Qualiter, & à quibus crimen læſæ
6 maieſt. cõmitt. q.40. Ego † verius ſentio hunc non omninò impunè dimittendum aſſe, ſad aſſe puniendum & ſi leuius quàm is qui mente bene compoſite male dixit, id, quod probatur ex. l. omne delictum. §. per vinum. ff de re mil. qua ſancitum eſt, militer per vinolentiam delinquantes militia exauthorendos aſſe, capitali pœne remiſſe immo ius ipſum Pontificium
7 per † ebrietetẽ lapſos punit, ſiue ad ipſum delictum, ſiue ad ebrietatis vitium rẽferatur. c. ſenè 15. q.1. & alie ſcripſimus plura ſuprà caſu. 325. dum egimus, que pœna faciendus ſit qui par vinolantiam deliquit. Nec difficultatem
8 monet illa cõſtitutio † d. l. vnicę C. ſi quis Imper. maled. in illis verbis, ac temulentie turbulẽtes obtrector temporum noſtrorum fuerit; enm pœnę nolumus ſubiugeri, quoniã Imperetores illi non ſenſarunt temulentum hunc maledicum eſſe impunè demittendum, verũm ſenſus is eſt, iudices locorum ordinarios non ita peſſim hos maledicos, vt cęteros criminoſos punire dabere, ſed facti qualitatem ad ipſũ Principem referre debere; vt ipſe ſtatuet quod ſibi viſum erit: pœne ergo non remittitur omninò, ſed ſolùm Principis arbitrio relinquitur. Et hic ſanſus probatur, quia poſteaquem Imperetores illi retulerunt caſus omnes, quibus Princeps maledicitur: inquiunt, vnde integris omnibus, &c. conſtituentes ordinariũ iudicem ex ſue iuriſdictione non punire, ſed referre debere Principi, qui ſtatuat quid agendum ſit. Hoc cõfirmetur, quia ſentiunt pluras, mox referam, maledicos, qui ex linguæ lubrico Principi meledixerunt, eſſe arbitrio Principis plectendos, cùm tamen in d. l. vnice ſcriptũ ſit ſi ex leuitate proceſſeret, contemnendum eſt. hoc inquam non alia ratione ſcriptũ,

quèm quòd mox ſubiicitur, ed Principem rẽferendum eſſe, qui pro ſuo arbitrio pœnam indicit. Nec obſtet quòd immo caſus hi Principi non referantur, ſad is ſolus cum maledictio ab iniuria proceſsit, vt ſignificare videtur illa verbe d. l. vnicę, ibi, ſi ab iniuria remittendum, quod verbum remittendum, ibi interpreratur Accurſius. remittendum ed nos. quaſi quòd maledicus eo ſolo in caſu ſit Principi trãſmittendus, & Accurſium maximè probauit Abbas. c.1. num.4. de maledicis, & Bonifacius Vitalinus tract. maleficiorum, ſub rubr. de pœna blaſphemantium Deum, nu.9. Reſpondeo mi
9 nus veram eſſe † illam interpretationem, cùm verus ſit illorum verborum ſenſus eſſe remittẽdum, hoc eſt nullam habendam eſſe rationem illius maledicentię, & huius verbi remitto, talis eſt ſignificatio in d. l. omne delictum. §. per vinum, de re mil. & ſenſum hunc præcedentia omnis illius conſtitutionis verba oſtendunt. dum legitur: ſi ex leuitate contemnendum, ſi ex inſania miſeratione dignum: ſi ab iniuria remittendum loquitur Theodoſius, vt verus Chriſtianus, cuius non vlciſci, ſed remittere iniurias proprium eſt, & ex hoc loquendi modo, & formula voluit oſtandere Theodoſius, iudices ordinarios non ite ſtatim decurrare debere ad hos maledicos coercẽdos, ſed Principi referre debere, qui pro facti qualitate pœnam indicere poterit. Concludamus itaque hunc per temulentiam maledicum Principis arbitrio eſſe puniendum. is ergo vt iuſtus, & ęquitete inſignis ex perſonæ qualitate vel indicere, vel remittere pęnam poterit.
10 Secundus eſt caſus, cùm † quis ex leuitate & linguæ lubrico Principi maledixit: is iudicis arbitrio punitur. ita reſpondit Crave. cõſ. 6. numa 4. & nume. 71. quam ſententiam probet d. l. vnica. C. ſi quis Impera. maledix. iuxta conſiderationem, & ſenſum iam relatum. ordinerię quidem non punitur, quoniam lubricũ linguę non eſt facilè ad pœnam trahandum l.
11 famoſi, vbi Ange. ff. ed l. Iul. maieſt. & † lubricum linguę neminem domare poſſe, ſcriptum eſt Eccleſiaſt. c.18. Gigas dicta q 40. nume.4. Vnus tantum Franciſcus Lucanus tract de fiſco, parte ſecũda nu.34. ſentire videtur, hunc lubricum linguę non eſſe etiam arbitrariè puniendum: dum in hęc verba ſcribit: Trigeſimus quartus caſus eſt, quòd obloquẽs de Principe, ſi non ex lubrico linguæ pœna erat arbitraria ipſius, &c. ſed parui facienda eſt huius traditio tùm quia ex profeſſo id non affirmauit, tùm quia veritati refregatur. Princeps er-

go pro ſua iuſtitia, facti & perſonæ qualitate penſata pœnam vel indicet, vel remittat.

12 Tertius eſt caſus, cùm † ex ſtultitia, dementia atque furore quis Principi maledixit. is puniendus non eſt. ego intelligo hęc iuxta declarationem à nobis relatã ſuprà in caſu 314. dũ egimus qua pœna feriendus ſit, qui furore vexatus deliquit.

13 Quartus eſt caſus, cùm quis † ex propoſito & per iniuriam Principi maledixit. his etiam pœna ipſius Principis arbitrio plectendus eſt. quod ex d. l. vnica. C. ſi quis Imper. maledix. affirmarunt is Franciſcus Lucanus d. tract. de fiſco, parte 3. numer. 34. Afflictus deciſ. 265. numer. 61. Crauet. d. conſil. 6. nu. 71. Petrus Placa lib. 1. Epito. delicto. cap. 4. num. 1. qui eiuſdem ſententię Ioannem Igneum refert; atq; ita is Placa ibidem nu. 4. ſic expreſsè intelligit tex. cap. 1. de maledicis, in quo ſcriptum eſt in hęc verba. Ipſum à temeritate ſua compeſcas, vt pœna illius aliis terrorem incutiat, ne de cętero contra Romanam Eccleſiam in talia verba prorumpat. ibi pœna non diffinitur: quare iudicis arbitrio (vt inquit Placa) relinquitur, quam ergo pœnam indicet iudex? mea quidẽ

14 opinione, † atrox iniuria ob perſonam Principis diiudicanda eſt, vti ſatis conſtat ex his, quæ ſcripta iam à nobis ſunt ſuprà in caſu 263. dum de atroci iniuria egimus. graui ergo pœna plectiris poterit. dico tamẽ non eſſe eadem pœna afficiendum, qua reus criminis læſæ maieſtatis. id quod in ſpecie affirmatur Crauet. d. conſil. 6. num. 4. & Gigas dicto tracta. de crimine lęſæ maieſt. tit. Qualiter & à quibus crimine lęſæ maieſt. committ. q. 40. in fine Placa lib. 1. epitome delict. cap. primo in fine, & in ſpecie idem ſenſit Afflictus in cap. 1. in verbo. Et bona committentium, num. 43. Quę ſint regalia, qui dixit, hos maledicos non pœna criminis læſæ maieſtatis, ſed arbitraria puniendos eſſe. Nec iniquum eſt (mea quidem ſententia) quòd in hos maledicos interdum grauiter animaduertat

15 † Princeps. nam hos puniendos eſſe lex ipſa diuina, & Pontificia ſuadet. Diuina quoniam ſcriptum Exodi 22. Diis non detrahes, & Principi populi non maledices. Canonica d. c. 1. de maledicis Secundò ſuadet & lex ciuilis, quę illatam iniuriã priuato vlciſcitur ſi atrox, inſt. de iniur. §. à fortiori ergo vindicanda eſt illata iniuria principi. quo bus ſubinfertur, quòd niſi Princeps hos maledicos puniret, ſe nec legis diuinę, vel humanę obſeruatorem, & cuſtodem, ſed violatorem oſtenderet. cum tamen non alia ratione factus ſit à Deo

16 Princeps, quàm vt bonos † præmiis inuitet, malos verò emeritis pœnis coerceat gloſſ. in cap. omnes de maior. & obedien. Ant. Roſellus tracta. de poteſtate Imperatoris. §. quòd ſi Chriſtus, num. primo, confert capit. factę ſunt leges. 4. diſtinctio. Accedit tertiò, quod que-

17 madmodum † leges non debent eſſe ludibrio & ad contemptum. l. ſi Prętor. ff. de iud. l. vl-

18 tima ff. ne quid in loco publ. ita nec ipſi † Principes contemptui eſſe debent, ſed vbi impunita dicacitas hęc relinqueretur, dubio procul inde Principum orietur contemptus: atque ita redderentur minus idonei in populorum moderatione. Nam poſteaquam contemnuntur, & illorum præcepta nõ obſeruantur, omnia ſine delectu miſcentur, quod Principes non ſui cauſa ſolùm, ſed & populorum ferre non debent. Comprobatur quartò, quoniam ſi dicacitatem hanc inultam Principes relinquerent anſam præberent haud multum difficilem conſpirandi in eos: quando quidem ii, qui conſpirare deſiderant, ex maledicentia animos maledicum intuentur, & cognoſcut & hos facilè ſibi in conſpirationis ſocios aſciſcere poſſent. verè enim cogitare poſſunt hos maledicos facilius malefacturos eſſe, ſi malefaciendi locus detur. hoc equidem non ita facile eueniat, ſi in dicaces, & maledicos Principes animaduertant, quoniam per ſilentium maledici cor alteri cognitum non erit imo mo, & ipſis maledictis auſa auferetur malefaciendi: nam vbi delicta puniuntur, homines non inuitantur ad delicta perpetrandum, vt e contra. Huc ſpectat quintò, quòd ſi Principis inultam hanc relinqueret dicacitatẽ, verè fateri videretur, ſe talem eſſe, qualis prędicatur arg. l. qui patitur. ff. mãda. Docto. in l. quæ dotis. ff. ſol. matr. id quod nulla rõne cauſauè cõcedere Princeps debet: quãdoquidẽ bona

19 fama † & honor prę cęteris diligẽda sũt debet certè quis potius mortẽ pati quã honorẽ pdere l. iſti quidẽ. §. pen. ff. de eo qđ met. cau. latè Crau. cõſ. 168. nu. 3. Soc. iu. cõſi. 38. nu. 40. lib. 1. & Neui. lib. Sylu. nup. nu. 24. Ciceros ſciẽs prętereo. Cõfert ſextò optima illa ratio, quòd Princeps à Deo imperãdi munus habet: vti legitur, in c. nouit, de iudiciis. Imperia autẽ duplici modo moderari ſolẽt, amore, & timore, quemadmodũ ſcriptum reliquit Ariſtoteles Polit. lib 5. c. 3. vbi ergo dicacitas, & maledicẽtia hęc impunita relinquitur: dubio procul amorẽ, & timorẽ perdit. nã ſe non amari iam intelligit, cùm maledicum voces audit. non etiam ſe metui cognoſcit, quandoquidem ſi timerent,

merent, non illi maledicerent. poſteaquam ergo ex adminiſtratione ſua populorum amorē ratinere nequit, timorem ſaltem, quo imperii munus ſuſtineat, omni conatu, pœnis inflictis, retinere debet; ne alioqui à Deo demandatū imperandi munus ſtultè, & negligenter abiicara videatur.

Accedit tandem aliquot etiam exempla, qui dicaces, & maledicos caſtigarunt. legimus apud
20 Plutarchum in apophthegmatis † Dionyſium ſeniorem Syracuſanorum Principem grauiter in maledicū animaduertiſſe. is cùm accepiſſet duos adoleſcentes multa de ſe atque ſua tyrannide turpia deteſtandaque inter potandum locutos, vtroſque ad cęnam inuitauit, & cùm alterum quidem ebrioſum multaque nugātem animaduertiſſet, alterum autem raro & cautè bibentem, illum quidem, vt natura, & viuo ſurantem dimiſit, hunc verò, vt conſultò maleuolum, & hoſtem interfecit. Scribit, & eodem
21 loco Plutarchus, † Mamnonem pro Dario rege aduerſus Alexandrum bellum gerentē cùm militem quandam mercede conductum multa de Alexandro ipſo nefaria turpiaque iactantem, lancea percuſſiſſet atque his verbis illum ſeuerè caſtigaſſet, Ego (inquit) te paſco, vt pugnes contra Alexandrum, non vt illi male
22 dicas. Hoc idem obſeruaſſe † Antoninum Caracallam Romanorum Imperatorē apud Spartianum legimus is Alexandrinos lingua in eū petulantiſſimos, & maledicos magna cū ſtrage deleri iuſſit. Non tamen ex his improbo clementiam illorum Principū, qui poſteaquam maledicos, & dicaces aliquos eſſe intellexerūt interdum de illis vindictam non ſumunt, eos potius benignè reprehendētes, quàm grauiter plectentes. nec enim bonum ſemper eſſe opinor, dicaces, & maledicos pœnis afficere, quod
23 multorum exemplis probatū habemus † Philippus magni Alexandri pater, qui dicere conſueuerat, ſe habere gratiam Principibus Athenienſium, quòd ſuis conuiciis ipſum, & moribus, & ſermone in dies efficerēt meliorem. iàm inquam rogatus, vt maledicum expelleret, non faciam, inquit, ne circumiens inter plures maledicat. idem Philippus cū Nicanor ab eo eſſet neglectus, & deinde donatus maledicentiam ad laudes conuertit, prudenter reſpondit Philippus, Principum eſſe bena, & malè audire. hæc Plutarchus in Apophthegmatis, & idem Plutarchus de cohibēda iracundia aliud regium Philippi reſponſum recenſet. Is cùm audiuiſſet, quòd Arcadion quidam Achæus nō deſineret de ſe maledicere, rogatus ab amicis, vt maledicum puniret, nec enim (dicebant illi) oportet negligi tantam petulantiā. Philippus autem cùm occurriſſet homini, humaniter cum eo collocutus, mox etiam xeniis ac donis ad eum miſſis, poſteà iuſſit eos percōtari, quomodò iam de ſe loqueretur apud Græcos, cunctis autem teſtificantibus, eum hominem iam mirum Philippi laudatorem eſſe factum. Ego igitur (inquit Philippus) melios medicus quam vos ita etiam Lyſander cuidam conuiciis eum oneranti, reſpondit, Dic frequenter, inquit, ò peregrinelle dic, nihil omittens, ſi fortè tuum his malis animum, quibus plenus eſſe videris, euacuare poſſis, atque ita illum dicacem contempſit. auctor eſt Plutarchus in Apophthegmatis, qui & alia nonnulla recenſet. Ex Romanis extat illud exem-
24 plum † Iulii Cæſaris (vt in illius vita auctor eſt Suetonius cap. 75.) is acerbe de ſe loquentibus ſatis habuit pro concione denunciare, ne perſeuerarent Auliq́ue Cacinnæ criminoſo libro, & Phitholai carminibus maledicentiſsimis laceratam exiſtimationem ſuam, ciuili
25 animo tulit. Auguſtus † quoque Cæſar (quemadmodum auctor eſt idem Suetonius in illius vita cap. 51.) Iunium Nouatum ſola pœna pecuniaria mulctauit, quanquàm is Agrippæ iuuenis nomine aſperrimam de eo epiſtolam in vulgus edidiſſet, & Tiberio conquerēti, quòd plurimi de eo petulanter loquerentur, ita reſcripſit, Aetati tuæ mi Tiberi noli in hoc indulgere, & nimium indignari quenquam eſſe qui de me malè loquatur, ſatis eſt enim, ſi hoc habemus, ne quis nobis malè facere poſſit. His itaque exemplis docemus, non ſemper puniēdam eſſe maledicū dicacitatem, id quod prudentis Principis eſt pro temporum, & perſonarum qualitate deliberare, nam interdum puniendi dicaces ſunt, interdum ferendi animo.
26 verò (inquit Plutarchus in politica) vituperatio † ſi mixta eſt cum laude, quę ingenuitatem, non contumeliam videatur prætendere, neque iram, & pœpè furorem exuſcitet, ſed pœnitentiam veluti morſum inducat, leua id negotium eſt, & res obſequioſa videtur è contrario maledicendi, atque obiurgandi profuſa licentia Rempub. tuentibus, & Principibus ciuitatis dedecori eſt.

S V M M A R I V M.

1 *Agricolturæ maximè fauent leges.*
2. *Boues aratorios, & inſtrumenta ruſticalia pignori capi non poſſe.*

3 *Græcorum*

3 *Græcorum lex, ut inſtrumenta ruſticalia pignore capi poſſunt.*
4 *Boues aratorios lege Attica mactari vetitum.*
5 *Iudicis arbitrio puniri executores, qui boues aratorios pignoris cauſa capiunt.*
6 *L.executores.C.quæ res pigno.oblig.poſſ.litera, & ſenſus.*
7 *Conſtitutio Mediolani ſub rubric.de exequutoribus §.cùm exequutiones, declaratur.*
8 *Exequutori iniquè exequenti reſiſti poſſe.*
9 *Statutum Papiæ in ciuilibus ſub rubr.de beſtijs, aratoriis, declaratur.*
10 *Boues aratorii, & inſtrumenta ruſticalia pignore capiantur poſſint, cùm alia non extant bona.*
11 *L.ſtipendia.C.de execut.rei iud.declaratur.*
12 *Pignus rõtrahi in ſubſidium in illis rebus, quæ aliàs pignori dari prohibentur.*
13 *Ripa opinio quædam improbata.*
14 *Boues aratorii, & inſtrumenta ruſticalia pignore capi non poſſe, etiam vt ſubhaſtentur.*
15 *Boues aratorii pignori, ex conuentione dari poſſe.*
16 *Statutum Papiæ 105.in ciuilibus, ſub rubri.de beſtiis aratoriis, declaratur.*
17 *Boues aratorii in opere nondum deducti pignore capi poſſe.*
18 *Statutũ Brixiæ 64.in ciuilibus ſub rubr. De rebus non pignorandis, declaratur.*

CASVS CCCLXXVIII.

POENA EXEQVVTORVM, qui pignore capiũt boues aratorios & inſtrumenta ruſticalia: & quando capere liceat, declaratum.

1 AGRICVLTVRAE † maximè fauẽt leges tam antiquæ quàm nouæ: ſi quidem multa illius cauſa agrorum cultoribus tributa priuilegia videmus quale illud vnum eſt, quòd à Conſtantino eſt conceſſum in l. executores.C. quæ res pig.oblig.poſſ. nempè executores ad exigenda debita datos, non poſſe abſtrahere † ſeruos
2 boues aratorios, & ruſticalia inſtrumenta, & rectè, nam hinc mortalium vita pendet, quo circa, vt Diodorus Siculus lib.ſecundo ſcriptum reliquit, non ſine cauſa damnantur non
3 nulli † Græciæ legum latores, qui arma, aratrum, & quid vis ruſtico operi neceſſarium inſtrumẽtum prohibuerunt capi pignore, ſeruorum autem corpores, qui his vtũtur poſſe. Sic Aelianus lib.variæ hiſtoriæ ſcribit, Lege atti
4 ca vetitum fuiſſe † boues aratorios mactari, memoriæ etiam prodit Plinius lib. 8.capit.45. quendam Romæ exulare iuſſum, quòd bouem aratorium occidi iuſſiſſet. ſic Aeliani, ac Plinii loca ad rem noſtrã retulit Iacobus Cuiacius lib.4.obſeruat.iuris cap.20. quo loci, &
5 alia hac de re egregia ſcribit. † Pœna autem qualis ſit contra hos executores diffinitum nõ eſt, ſed iudicis arbitrio indicendam conceſſit
6 idem Imperator in † dicta l.executores, ex illis verbis: æſtimando à iudice ſupplicio ſubigetur, quę verba à compoſitoribus Pandectarum, & Codicis recentiores aliqui adſcripta opinantur, & rectè mea ſententia, nam in l.1. de pignorib in Theodoſ. Codice è qua ſumpta eſt d.l.executores, ſic legitur. A Rectoribus prouinciarum capitali ſententiæ ſubige-
7 tur. In dominio Mediolanenſi extat † conſtitutio noua ſub rubric. de executoribus.cap. cùm executiones, illa prohibitum eſt ſub pœna pecuniaria, & illa non perſoluta, fuſtigationis capere pignore boues aratorios, & alia inſtrumenta ruſticalia, quæ in re ſcribit Plotus in l.ſi quando, nume.712. C.vnde vi. quòd, ſi contingeret boues hos aratorios, vel alia hæc inſtrumenta pignoris cauſa abſtrahi, poteſt dominus manu propria recuperare: ex ſententia Iaſonis conſil.20.lib.3. quam ſanè opinio-
8 nem veram eſſe opinor, quoniam † executori iniuſtè, & iniquè exequenti reſiſti poteſt, vt ipſemet Iaſon ſcribit dicto conſi.20 colum. 3.verſicu.prætereà officiali, lib.tertio quod alibi explicauimus, & Papiæ hoc eſt abſolutum
9 ex † ſtatuto 105.in ciuilibus ſub rub.de beſtiis aratoriis, ibi, & idem reſiſti poſſit.

Extenditur hęc iuris cõcluſio, atque ita etiã illa diſpoſitio conſtitutionis Mediolani, vt lo
10 cum etiam ſibi vendicet, quando nulla alia extarent bona, in quibus executio fieri poſſit, adhuc opinor non poſſe capi inſtrumenta ruſticalia. ita ſenſit Petr.Cynus, & Alber.in dicta l.exequutores. idem ſcribit Negus, tracta. de pignoribus, parte ſecunda membro tertio nume.49. nam lex ſolùm conſiderauit impedimenta agriculturę, quæ non pauca ſunt, cùm iumenta aratoria, & cætera inſtrumenta abſtrahuntur, quandoquidem tempus conteritur, ac conſumitur, dum ab opere ſumouentur, ad ciuitatem ducuntur, & prætium pro eorum recuperatione quæritur. Nec me mouent rationes, quibus contrariam tuentur opinionem glo.d.l.executores, & ibi Angelus, ſed clarius Plotus in d.l.ſi quãdo, nu.712.
11 C.vnde vi.tex.enim † l.ſtipendia.C. de exec. rei iud.non probat, nam licet ſtipendia tunc

pignore capi poſſunt, cùm alia non ſuperſũt bona, in quibus fieri poſsit executio, attamen ſtipendiarius à ſuo munere, & officio non ſũmouetur: alioqui, ſi ſummoueretur ex toto, nullo modo ille capi poſſent: vt ibi annotarunt Doctores. ſic clarius Baldus, & Angelus in l. ſpem C. quę res pigno. oblig. poſſ. at in his rebus ruſticalibus, quę fũdo magis addicta ſunt, quàm ſtipendia ſtipendiato non ita executio fieri poteſt quàm vt agriculturę impeditur. Non etiã illud obſtat, quòd in ſubſidium concedatur

12 pignus in rebus illis contrahi, quæ aliàs ex mẽte pignorantis non venirent in obligatione: vt tradit Petraſancta ſingu. 35. Dictum eſt. quẽ in hanc ſententiam citauit Plotus d. l. ſi quando num. 712. & quibus addo Gomeſ. in. § item Seruiana, numer. 22. in fine, inſtit. de action. Nam ad rem hoc non confert, quandoquidẽ non dicitur illa prohibita eſſe alienari, & pignori dari, ſi modò expreſsè agatur: ſed in caſu iſto extat prohibitio pignoris faciendi: quę ſanè prohibitio non ceſſat ex mente coniectu rata debitoris, vt in caſu Petraſanctæ, & ſequacium. Non etiam mihi placet illa diſtinctio

13 caſuum quam fecit † Ripa tracta. peſtis, in titulo de remediis præſerua. contra peſtem, nu. 121. quòd aut boues, & inſtrumenta ſufficeſunt ipſius ruſtici qui, & prædij dominus eſt: & tunc capi pro pignore nõ poſſunt. Aut is ruſticus prædia non habet, & tunc capi poſſunt. contra hanc diſtinctionem vrget relato ratio, quoniam verè omni caſu agricultura impeditur, & ſi non propria coloni, illa ſaltẽ domini ſui.

Extenditur ſecundò, vt procedant iam rela

14 tę iuris communis, & † ſtatutorum diſpoſitiones, etiam ſi caperentur hęc ad agrorũ cultum pertinentia, ad hoc vt haſtę ſubijci poſſent, & venderentur, vel in ſolutum darentur creditori, qui ille ad culturæ agrorũ vsũ ſeruare vellet, adhuc etenim non debet hæc executio concedi, cùm & hoc in caſu eadem militet ratio impedimenti culturę, atque ita in hoc diſſentio à Ploto dicta. l. ſi quando, nume. 712. verſic fallit etiam. C. vnde vi. qui euthoritate Rumi conſil. 1, o. num. 9. lib. primo. mouetur, ſed diuerſa ẽ ratio, & caſus ille Rumi non enim vult Rumus, rem illam poſſe alienari aliquo in caſu in illũ foreſẽm, ſed vult foreſem illum poſſe illius rei pretium cõſequi, ſed in caſu noſtro res ipſemet ruſticales diſtraheretur. Accedit, ꝙ ſi vera eſſet Ploti opinio facilè legi fraus fieret. ſi quidẽ affirmerẽt creditores, ſe boues aratorios ad vſum hũc habere velle, quod nulla ratione concedendũ eſt. Hęc ſunt adnotande ad declarationem. d. ſtatuti Papienſis, ac Mediolanenſis Brixię tamen ex ſtatuto 64. in ciuilibus, ſub rubri. de rebus non pignorandis, eſt aliter declaratum.

Extenditur tertio vt locum etiam habeat ta

15 lis te concluſio, quando ipſemet † agrorũ cultor ex cõuentione expreſſe hęc pignori ſuppoſuiſſet. ita ſẽſit Bar. in d. l. executores, & Negu ſa. d. nu. 49. ex l pignorũ, illo titulo, quę ſemẽ

16 opinio, & doctrina non habet locum † Papiæ ex d. ſtatuto 105. De beſtiis aratoriis in illis verbis, & prędicta non habeant locum in eo, qui beſtiam, vel rem aliquam ex prędictis ſponte

17 dediſſet, quod † ſtatutum extat, & Mediolani. cap. 251. ſub rubr. de beſtiis aratoriis, verſic. & prædicta non habeant. ita etiam ſtatutum Brixiæ de quo ſuprà. ſi enim concedit ſtatutum, quòd in actu executionis poſſit debitor conſentire executioni. fiendæ in inſtrumentis his, pari ratione dicitur concedere ipſam obligationem, nam ſtatutum illud non cõſiderat iſto in caſu fauorem publicum, nempè, ne agrorũ cultura deſtituetur, ſed fauorem potius priuatum, alioqui quemadmodum de iure communi conuentio iſta prohibetur, ita & in ſtatuto dicendum foret.

18 Declaratur primò hic caſus † vt locum non habeat eo in caſu, quo executio fieret in rebus quidem aptis ad culturam agrorũ, ſed quę nõdum eſſent in opere ipſo exempli gratia in caſibus d. ſtatuti Papiẽſis 105. ſub rubr. de beſtiis aratoriis ibi, vel ſi eſſet mercator, vel cõductor beſtiarum qui pecuniã accepiſſet, ac d. ſtatuti. Mediolani, c. 251. quod habet eadem formalia verba, & ſi enim hic mercator beſtiarum boues habeat aratorios, attamen executio in illis fieri poteſt, cùm adhuc in opere non ſint, nec eorum cauſa culturę agrorum deſeruiat, & illos habeat mercator iſte loco mercium, non vt inſtrumenta ruſticalia, quæ rationes conſiderantur, & in alio eiuſdem ſtatuti exemplo, ibi, nec ſi beſtię eſſent datę occaſione ſocidæ, vel ſocietatis illarum beſtiarum. ita etiam de

19 claratur † ſtatutum Brixię 63. ſub rubr. de rebus non pignorandis, verſi. Nec etiam locum habeat in domino.

SVMMARIVM.

1 *Medici, Legum profeſſores, & Grammatici immunes ſunt a muneribus.*

2 *Iudicis arbitrio puniri, qui à Legiſtis, Medicis, & Grammaticis collectas exigunt.*

3 Aduocatus

3 *Aduocatos eſſe immunes, vt ſunt legum profeſſores.*
4 *Immunitas conceſſa legum profeſſoribus, & his ſimilibus, etiam eorum vxori conceditur.*
5 *Vxorem eſſe vnum, & idem cum eius viro.*
6 *Statutum Veronæ lib.1.cap.118 ſub rubric de immunitate conceſſa legum Doctoribus, declaratur.*
7 *Statutum Brixiæ 110. in ciuilibus. ſub rubr de immunitate Medicorum, & Magiſtrorum Grammatica, declaratur.*
8 *Immunitas vni fratrum conceſſa, alteri prodeſt.*
9 *Frater immunis ob numerum duodecim liberorum immunem reddit alterum eius fratrem.*
10 *Statutum Papiæ in ciuilibus, 145. ſub rubric de immunita conceſſ propter nu. 12. liber declaratur.*
11 *Statutum Veronæ lib. 2. cap. 182. ſub rubr. De immun haben duodecim filios, declaratur.*
12 *Doctores ſolo nomine a immunitate Doctoribus conceſſa, non fruuntur.*
13 *Licentiati an immunitate Doctorum fruantur.*
14 *Licentiati dignitatem non habent.*
15 *Licentiati appellatione Doctorum non veniunt.*
16 *Licentiatus primò quando medio tempore doctoratu præfertatur.*
17 *Conſtitutio Pedemont um tit. della recuſatione del Giudice, verſic il che fatto s'intendera, declaratur.*
18 *Licentiatorum duas eſſe ſpecies.*
19 *L. Medicos C. de profeſſo. & Med lib. 12. declaratio.*

Casvs CCCLXXIX.

POENA QVAE SIT IN PERTVRbantes immunitates Iuriſconſultorum, & Medicorum, & an conceſſa immunitas Doctoribus, licentiatos comprehendat.

1 MEdicis † literarũ profeſſoribus
necnon & legũ Doctoribus in priuilegium tributum eſt à Cõſtãtino
in l. Medicos. C. de profeſſ. & med.
libro 10. vt immunes ab omni munere ſint,
quòd ſi ab aliquo vexari cõtingerit, illi iudicis
2 † arbitrio puniuntur. vt eo loci ſcriptum eſt.
in Codice tamẽ Theodoſiano, è quo deſũpta
eſt hæc conſtitutio, pœna hæc iudicis arbitrio
indicenda nõ relinquitur; nã in eo ſic legitur
nempè libr. 13. titulo 3. de profeſſ. & med. l. 1.
Ita, vt ſi quis eos vexauerit, centum millia nũmorum ærario inferat, à magiſtratibus, vel
quinquennalibus exactus, ne ipſi hanc pœnam
ſuſtineant. ſeruus eis ſi iniuriam fecerit, flagellis debeat à ſuo domino verberari corã, eo cui
fecerit iniuriam, vel ſi dominus conſenſit viginti milia nummorum fiſco inferat.

Extenditur primo, hęc cõſtitutio vt locum
& habeat non modò in medicis, & legum Doctoribus, qui actu docẽt & profitentur, verùm
etiam in his, qui actu non docent; quemadmo
3 dum in † aduocatis & cauſarum patronis: atque ita crebriore calculo noſtri interpretes affirmarunt; ita inquam Nicolaus de Nap. in l.
profeſſio. C. de mune. patr. lib. 10. Anchar. in
clem. 2. de magiſtr. Aret. conſil. 94. Feli. & Io.
de Ana. in rubr. extra. de magiſtr. Guido Papæ q. 88 & q. 388. vbi affirmat ſic aliquãdo fuiſſe determinatum in Conſilio Delphinatus Ripa. l. 1. num 1, 2. Iol. matr. in l. Centurio. nu. 17.
de vulg. & lib. 2. reſpon. c. 20. Cagnol in procem Pandect § nos verò, num. 155. hos recenſet, & ſequitur Rolan. à Valle conſi. 66. num.
36. lib. 1. quibus addo Nattam conſil. 1. & conſil. 65. lib. 1.

Extenditur ſecũdò, vt locum etiam habeat
4 hic caſus in † vxore ipſius medici, & legũ Doctoris, quod clarè probãt verba d. l. medicos,
ibi, vna cũ vxoribus & filiis. illa eſt ratio quo
5 niã vxor † eſt vnum, & idem cum marito: ſũt
enim duo in carne vna, & idẽ de ipſis filiis ex
relatis verbis intelligimus, & nõ modò viuente ipſo Doctore, ſed & mortuo: nã vxor vidua
his priuilegiis fruitur; vt in ſpecie decidit Guido Papę d. q 389. & hæc & alia, quæ ſubiiciemus ſunt annotanda pro declaratione ſtatuti
6 † Veronę lib. 1. c. 118. ſub rub. De immunitate
conceſſa Doctoribus legum decretalium, Medicis, &c. vt illud ſtatutum habeat locũ in vxo
7 ribus illorum. ita etiam eſt declarandum † ſtatutum Brixiæ. 210. in ciuilibus. ſub rubric. De
immunitate Medicorum, & Magiſtrorum grãmaticæ.

Extenditur tertiò vt locũ etiam habeat relatus caſus, & cõſtitutio d. l. medicos, ad bene
8 ficium † fratrum ipſorum Doctorum & medicorum, nã & ii immunes ſunt; nec ratione munerũ vexari aliquo modo debent: ita in claris
terminis reſpondit Natta conſ. 1. num. 10. 11. &
conſ. 65. in fin. lib. 1. adductus authoritate gloſſę in l. vlt. C. de mune. & hono. non conti. lib.
10. quę quidem gloſſa affirmat, ſocium vnum
ob alterius ſocii perſonam immunitatem conſequi, & gloſſam illam ſecuti sũt plures relati
ab ipſo Natta, & inter cæteros Marſilius ſing.
9 180. ſcriptũ reliquit, † fratrem immunem ob
numerum duodecim liberorum. ob bonorum

congruntionem, quam cũ altero fratre habet, efficara eum immunẽ. quod annotandum eſt
10 ad declarationem † ſtatuti Papienſis in ciuilibus.145.ſub rubri. De immunitatibus conceſſis propter numerum duodecim liberorum,
11 quod ſtatutum extat & † Veronę lib.2.c.186. ſub rubr. De immunitate habẽtium duodecim filios. iſtis accedunt latè Tiraq. De retractu cõ ſang §.26.gl.1.nume 31.Iaſ.conſ.112.col.3.lib. 4.& l.1.C.de tranſact. Barba. conſ.44.nu.12. lib.2.& conſ.83.col.2.lib.3. Marſil.conſil.84. num.34.cæteros prętereo. Sic etiam intelligi debent relata ſtatuta Veronæ d.c.118 & Brixiæ 210.
12 Declaratur primò hic caſus, † vt nõ procedat in Doctoribus & Medicis ſolo nomine doctores: nã ii hanc immunitatem non conſequũtur. ita Rolan. à Valle. d. conſ.66.num.40.41. lib.1.Poſt Guid. Papæ.q.88.& Ripam lib.2.reſpõſorum c.20.quod nõ procedit in illis locis in quibus ii Doctores in numero aliorũ in matricula aſſant deſcripti, vt Veronæ, ex pręcitato ſtatuto d.c.118. quo matriculari debent. licèt ergo ignorans aliquis ſit, ſi tamen matriculatus erit in illa ciuitate, immunis erit, vt putè ea matricula approbatus. ſic Brixiæ ex d.ſtatuto 210. ſufficaret medico eſſe à collegio receptum, & approbatum.
13 Declaratur ſecundò vt † nõ procedat in ſolùm licentiatis: nam ii immunes non ſunt: ita in ſpecie decidit Guido Papę q.390. illa eſt ra
14 tio, quia † licentiati eam dignitatem non habent, quam Doctores, iux. clem.2. de magiſtr. & per Bartol. in l.1.C. de nouo Cod. compo.
15 His accedit quòd appellatione † Doctoris nõ venit licentiatus, quemadmodum latè reſpõdit Signorolus conſil.51. Statuto medicorum vbi inquit, quòd ſtatutum collagii, & profeſſorum artis medicæ, quo Doctores habentes priuatam, & publicam examinationem eligẽdi Doctorem ad lecturam, locum non habet in licentiato, & ao loci multis argumẽtis hoc demonſtrat. ſic † licentiatum deinde doctoratum non præferri medio tempore laureato, in caſu ſtatuti collegii, quo antiquior doctor in locũ doctoris numerarii defuncti vocatur atque ſubrogatur, reſpondit Alcia. reſponſ.722. idque non alia ratione, quia licentiatus non poteſt verè dici Doctor ante illum verè doctoreis inſignibus ornatum. quo reſponſo addu-
17 ctus dixi aliquando in illis nouis † conſtitutionibus Pedemontium in titulo Della recuſatione del Giudice, verſic. il che fatto s'intenderà eſſer aletto il piu antico Dottore di quelli, che non ſono nominati per ſoſpetti. illa verba il piu antico Dottore, referri ad veram aſſumptionem laureę, non autem, vt anterior licentiatus illi pręferatur, quemadmodũ, & in cæteris licentiatum non præferri medio tempore laureato, affirmarunt Roman. conſil. 333. Quò ad primũ Iaſ. l. cum quid, prima lect. num.16. ff. ſi certum peta. Felin. in proęm. Decretalium, nu.18. Iaco. Rabuff. in l.1.C. de cõſ. lib.12. quos ſecutus eſt Alcia. tracta. prę ſumpt. rag.1. præium.45. num.2.& d. reſpon.722. quibus addo Ruinum conſ.19.num.15.lib.1. Gratum conſ.116.lib.2. quamquam diſſentiant Ange. Arat. §. quędam, num.10. inſt. de actio. Decius. l. cùm quid, prima lect. num.11.& ſecunda lact. num.18. ſi certum pet. & ibi Soc. nu.2. idẽ Soc. conſi.70. lib.4. Decius in c. clerici, nu.4. & ibi Molinæus in additio. de iudiciis. de cuius veritate nunc non diſputo. Illud etiam
18 ſciendum eſt, duas eſſe ſpacies † licentiatorũ, vt poſt Signor. d. conſil.51. declarat Alcia. d. reſpon.722 in fine, aliqui ſimpliciter licentiãtur vt poſsint deinde aſſumere nomen, & inſignia doctoris. aliquid verò cõſecuti ſunt etiam nomen Doctoris, & ſi inſignia collata non ſint, & in hac ſpacie verius dicendum eſt contra Guidonẽ Papæ. quandoquidem doctores iſti ſunt re ipſa, & ſi deſint inſignia, quæ qualitatem extrinſecam, potius quàm rei eſſentiam prę ſe ferunt. Rurſus accedit, quod Conſtantinus non tantùm dignitatem quàm ipſam peritiã, & docendi laborem conſiderauit, vt inſcriptio titu-
19 li oſtendit, & verba † d. l. medicos. ibi, & profeſſores alios literarum. quę ſanè verba in non laureato, ſed qui ſua peritia, & doctrina alios vel inſtruat, vel inſtruere poſsit, intelliguntur. eſſet tamen difficila, noſtra pręſertim ętate, cõtra Guidonem obtinere.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis arbitrio punitur is, qui minus civiliter aliquid agit.*
2 *Lex cùm de precepto eſt, obſeruari omnino debet.*
3 *Lex cùm de conſilio eſt, an obſeruanda ſit.*
4 *Conſilium perfectionis non obſeruans, non peccat.*
5 *Religioſus non obligatur ad obſeruandum legẽ de conſilio perfectionis.*
6 *Legi de conſilio perfectionis contrauenient per cõtemptum punitur.*
7 *Conſilium reuerentię ſpernens non peccat.*
8 *Legem de vrbanitate contemnens punitur.*
9 *Iudicis arbitrio puniri, qui legem vrbanitatis contemnit.*

10 Cenſeret

10 *Cenſores olim Romæ iudices in eos, qui minus vrbanè, & ciuiliter viuebant.*

11 *Cenſorum ſeueritas in aliquos, qui minus ciuiliter & vrbaniter ſe habebant.*

Casvs CCCLXXX.

POENA QVAE SIT IN EOS ſancita, qui legem vel præcepti, vel conſilii, vel vrbanitatis cõtemnunt.

IVRISCONSVLTORVM ſignifer Bart. in l.creditores, num.4. C.de pigno. ſcri-
1 ptum reliquit, † iudicis arbitrio illũ puniri, qui aliquid minus ciuiliter atque vrbanè egit. cuius quidem doctrinæ illuſtrandæ gratia, ſciendum eſt, cum ipſo Bartolo, leges aliquas eſſe, quę præceptiſunt aliquas conſilii, aliquas deinde quę vrbanitatem, ſeu ciuili-
2 tatem reſpiciunt. Cùm † lex de pręcepto eſt, omninò obſeruari debet. c.1. de cõſt. & ibi Abbas, num.4. & Dacius ibi prima lectura, nume. 13. verſic. ſecundus eſt caſus, vbi ſubiicit procedere, etiam ſi verba eſſent de conſilio in lege, quę de pręcepto eſt, nam magis ſenſus, & materia ipſa attendenda eſt, quàm ipſa verba, quæ (vt ſępe ſuprà dixi) impropriãda ſunt, vt ſubiectę materię deſeruiãt. l. ſi vno. ff. locati. qui ergo hanc legem nõ obſeruat, mortaliter peccat. ita Bart. & cæteri talati. Secundo verò lo-
3 co cùm † lex eſt de conſilio, tunc etiam diſtinguimus, conſilium perfectionis à conſilio reuerentiæ in conſilio perfectionis inobediens non obligatur, atque ita non obſeruando nõ peccat: nam conſilium hoc dicitur exhortatio, quæ liberam voluntatem excitat. c. vlt. §. vlt. 4. diſtinct. glo. 2. in cap. 1. de conſtit. & probat cap. quod debetur. 14. q. 1. vbi Diuus Auguſtinus cenſuit, illum non peccare, qui illud
4 † conſilium perfectionis non obſeruat. dum dixit Saluator noſter. Si quis te percuſſerit in maxillam, vade & alteram illi præbe. Mathæi c.5. quemadmodum & illud Mathęi 19. Si vis perfectus fieri, vade & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, Bart. d. l. creditores, nu. 4. immo nec ad peccatum veniale obligat, conſilium hoc perfectionis. ita Abbas in dicto c. primo, num. 4. de conſtit. ex d. c. vltim. §. vl-
5 ti. 4. diſtinct. Immo nec † vir religioſus hoc conſilio obligatur. Abbas d. nume. 4. & ibidẽ Feli. nu. 20. ex. tex. clem. exiui. §. cùm autem, de verbo. ſignifica. quid plus, nec homo quantumuis perfectus hac lege obligatur. cap. pa- ratus. 23. q. 1. Andreas ab Exea. d. c. 1. num. 179. de conſt. Declaratur tamen hoc ut non proce-
6 dat, quando quis † ex contemptu contrauaniret huic conſilio perfectionis: ita Feli. in d. c. 1. numa. 21. de conſt. ex cap. quis autem, iuncta gloſſa, diſtinct. 10. quamquàm Dacius in d. c. 1. prima lect. num. 12. diſſentiat: ſed illius rationibus reſpondet eo loci Andreas ab Ex-
7 ea. num. 182. Cùm autem † conſilium eſt reuerantię, tunc ſi non habet expræſſum pręceptum, contraueniens nõ peccat. ita Feli. in d. c. 1. nu. 23. de conſtit. & ibi Decius in prima lectura, num. 13. verſic. tertius caſus, qui poſt Archidiaconum in c. teſtamentum, in fin. 7. diſtinctio intelligit quò ad peccatum mortale, non quò ad veniale. id quod probat c. ad aures vbi gloſſa in verbo conſilio. de ætate, & qualita.
8 Quando verò † lex eſt de ciuilitate ac vrbanitate (vt noſtri loquuntur) tunc cùm ad præceptum eſt redacta, contraueniens aliquando punitur pœna ordinaria, ſi illa ſtatuta eſt: ſi verò ſtatuta non eſt, extraordinaria, atque ita
9 † iudicis arbitrio. ſic loquitur Bartol. d. l. creditores, num. 4. cum quo ſenſit Sali. ibidẽ col. 3. verſ. opponitur tertiò. ita intelligẽtes l. 2. ff. de legib. in fi. & clarius ita ſẽſit Marãta ſua diſputa. 5. nu. 19. in fi. poſt Alex. in additionibus ad Bar. in l. hodie. ff. de pœnis, & dicemus aliqua infrà in caſu 398. conſarunt. & quæ diximus ſuprà in caſu 374. ſed Bal. in d. l. creditores nu. 2. inquit, inciuiliter intelligi, hoc eſt, cõtra iura ciuilia. Sic & intelligere poſſumus minus vrbanè aliquid agere, cùm cõtra bonos mores qui in homine bene inſtituto elucere debent,
10 ſit. ná & in ciuitate Romana † extabant Cẽſores, qui mores notabãt, & in eos animaduertebant M. Cicero lib. 3. De legibus mores Populi regũto. Pedianus in diuin. eiuſdem Ciceronis, regẽdis moribus ciuitatis Cẽſores quinto quoque anno creari ſolebãt, & ſcribunt Coraſius in l. 2. §. poſt deinde nu. 14. de orig. iuris, & Hotomanus De Magiſtratibus Romanorũ. in verbo Cenſores. His addo Feneſtellam De Magiſtratibus Roman. ca. 17. qui nonnulla re-
11 cenſet exempla † Cenſorũ, qui malos aliquorum mores pœnis affecerunt, & alia apud Valer. Max. lib. 2. De cenſoria nota.

SVMMARIVM.

1 *Stellionatus crimen innominati criminis nomẽ eſt.*

2 *Stellionatus crimẽ à ſtellione lacerta nomẽ ſũpſiſſe.*

3 *Stellionis pellem in morbo comitiali medicamentum eſſe.*

4 *Iudicis arbitrio infligitur pœna in crimine ſtellionatus.*
5 *Actio de dolo, & accuſatio criminis ſtellionatus, ſubſidiaria remedia continere.*
6 *Stellionatus pœna ceſſat cùm cōtractus eſt nullus.*
7 *Alienans rem alteri obligatam diſſimulata obligatione, pœna criminis ſtellionatus punitur.*
8 *Statutum Papiæ 77 in ciuilibus ſub rub. de pœna vendentis, vel alienantis rem ſine commemoratione pacti declaratur.*
9 *Emptor contra venditorem, qui rem alteri vendidit, actione ex empto experitur.*
10 *Feudale rē. vt propriā vendens iure ſuo priuatur.*
11 *Donans rem duobus diuerſis temporibus, iudicis arbitrio punitur.*
12 *Vendens rem ſecundo ſciens iam primo venditam fuiſſe, non incidit in pœnam criminis ſtellionatus.*
13 *Statutum Placentiæ ſub rubr. De pœna vendentis rem duobus declaratur.*
14 *Statutum Brixiæ in criminalibus, cap. 170. ſub rubric. De pœna vendentis eandem rem duobus, declaratur.*
15 *Statutum Veronæ lib. 3. c. 97. ſub rubr. Qui venditiones duobus, declaratur.*
16 *Ceſſionarius ſine mandato alterius nomine falsò cedens, non incidit in pœnam criminis ſtellionatus.*
17 *Statutum Patauinum ſub rubr. De poſſeſſione turbata, c. Quicumque vendiderit, declaratur.*
18 *Vendens ſecundo non incidit in crimē ſtellionatus, ſi primus emptor debito tempore pretium nō perſoluit.*
19 *Venditio prima vbi nulla eſt, vendens non incidit in crimen ſtellionatus ſi ſecundo vendidit.*
20 *Iudicem non poſſe diſtrahere rem pro ſententiæ executione captam niſi præſente pretio.*
21 *Vendi res poteſt a duobus eandem perſonarum repræſentantibus duobus diuerſis emptoribus ſine pœna ſtellionatus.*
22 *Stellionatus crimine tenetur is, qui in venditione rerum fiſci pretium fraude auget, vt alter carius emat.*
23 *Stellionatus pœna plectuntur ij, qui in foro augēt pretium annonæ, vt alij carius emant.*
24 *Statutum Brixiæ Rotendalorum. cap. vlt. declaratur.*
25 *Contrahentes qui diſſimulata conditione ſua perſona contrahunt, pœna criminis ſtellionatus puniuntur.*
26 *Iuriſdictionem iudicis turbans pœna arbitraria punitur.*
27 *Reſcripto Principis abutens, iudicis arbitrio punitur.*
28 *Probationes aduerſario ſuo ſubtrahens pœna criminis ſtellionatus punitur.*
29 *Stellionatus crimine notatur, qui falsò alicui triſte nuntium attulit.*
30 *Stellionatus crimen an infamet.*

CASVS CCCLXXXI.

STELLIONATVS CRIMEN quod; vnde nomen ſumpſerit: & quibus caſibus locum habeat, diligenti ſtudio explanatum.

1 CVm † crimen ſpeciali ac proprio no-
minis caret, ſtellionatus nomen aſſu-
2 mit. quod ſanè † nomen à ſtellione
lacerta ſtellata nomen ſumpſit. quod
enimal malè apud veteres audit, ne quia in-
uidum, cùm enim eodem quo anguis modo
pellem exuat, eamque conteſtim deuoret, tam
3 quàm vtilem † eſſe pro comitialis morbi reme-
dio noſit; ideirco hominibus præripiat, vt
Plinius lib. 8. Naturalis hiſto. cap. 3. teſtatur.
ſiue quòd ex eo malum medicamentum fiat,
quo mulieres decipiuntur. nam cùm immor-
tuus eſt in vino, qui biberint, lentigine obdu-
cit. quod idem Plinius lib. 20. ca. 4. memoriæ
prodit, & ad rem hanc noſtram ita ſcriptum
reliquit Alciat. lib. primo Parerg. iuris. c. 46.
Ego, vt dicam quod præter Alciatum obſerua-
ri, apud eundem Plinium legi in ea naturali
hiſtoria lib. 30. c. 10. ſtellionem eſſe animal La-
certæ ſimile, quo nullum fraudulentius homi-
ni inuideat, indeque aiant, ſtellionum no-
men in maledictum trāſlatum. hęc Plinius. quo
nil clarius atque apertius dicere potuiſſet hoc
4 ergo ſtellionatus crimen pœnam habet † iudi-
cis arbitrariam. l. ſecunda, & l. tertia. ff. de cri-
min. ſtellio. & in ſpecie affirmarunt Raphael
Comenſ. conſil. 42. Viſo proceſſu in fine, &
Aegidius Boſsius tract. cautelarum criminaliū,
titulo De crimine ſtellionatus, num. 1. Et que-
madmodum initio dixi, nomen hoc aſſumit,
cùm ſpecialis titulus criminis deficit: & ob id
innominati criminis nomen appellatur dici-
turque etiam hanc ob cauſam accuſatio hæc
ſubſidiaria ad exemplū actionis ciuilis de do-
5 lo nam quemadmodum illa actio † de dolo in
ſubſidium conceditur, cùm alia deficit, vt col-
ligitur ex integro illo titulo de dolo in Pan-
dectis, & Codice: ita accuſatio huius crimi-
nis deficiente alia nominata accuſatione locū
habet dict. l. 3. verſ. quod enim. Hinc etiam fit
quòd vbicumq; dolus cōtra aliquem cōmiſſus

actione de dolo ciuiliter purgari poteſt, ceſſet accuſatio criminalis de dolo.l. & eleganter in princ.ff.de dolo.& per conſequens hęc accuſatio criminis ſtellionatus.ita in ſpecie declarauit Bald.conſil.14.Filius iam liberauit in fine,lib.1.qui ob id reſpondit,filium, qui ceſſit iura patris,cum non poſſet, non poſſe ſtellionatus crimine accuſari à ceſſionario circũ-
6 uento, quoniam inquit Bald † contractus eſt nullus, atque ita ciuilis actio de dolo purgatur, ceſſatque, & per conſequens hoc ſtellionatus crimen. Simile reſpondit idem Bal conſil.15. Ad euidentiam pręmittendum eſt co. lib.primo,quem ſecutus eſt Crauett.conſil.6. num.105.& conſil 280 colum.3.verſic. poſtremò,& poſt eum Rolan.conſil.75.numa.30.34. lib.1.qui reſponderunt ob id fœneratores pœna aliqua corporali afficiendos non eſſe, cùm contractus diſſolui atque vſuræ repeti poſſint de cuius doctrinæ veritate dicemus infra in caſu.298.

7 Hac pœna criminis ſtellionatus † plectitur is,qui diſſimulata obligatione per calliditatẽ rem alii diſtraxerit,vel permutauerit,vel in ſolutum dederit.l.3.§.1.ff de crim.ſtellio. Quo
8 circa infertur declaratio ad † ſtatutum Papiæ 77.in ciuilibus, ſub rubr. de pœna vendentis, vel alienantis rem ſine cõmemoratione fictus, & penſionis quo punitur vendens rem ſuppoſitam cenſui,ſine illius commemoratione:nam ſolùm pœna illa eſt annullationis contractus, & in amiſſione rei ad commodum domini directi indicitur poterit ergo,ex iam relatis,venditor ille tanquam ſtellio pœna hac erga fiſcũ
9 puniri. † Emptori autem hoc caſu ſuccurſum eſt,vt actione ex empto contra venditorem experiatur.l.quæro.ff.de actio empt. & reſpondit Decius conſil.483.nume. 6.qui ſubiungit, venditorem etiam teneri ad intereſſe ex actione illa idem conſuluit Curt.iun.conſil.177.nume.5. Scribit etiam Afflictus deciſ.125.& poſt
10 eum Crauet.conſil 112.nume.11. † alienantem rem feudalem vt liberã iure ſuo priuari. Hac pœna plectendus etiam eſt,is,qui rem duobus diuerſis temporibus vendidit, quod L. Sylla ad legem Corneliam de falſis, pertinuiſſe ſua lege declarauit, quemadmodũ admonuit Paulus Manutius in commentariis De legibus Romanis. Et Syllę ſanctionem confirmauit Hadrianus,vt retulit Paulus iuriſcõſultus in l.qui duobus.ff.ad l.Corne.de falſis.quo loci annotarunt Bart.& Marſil.Angel.conſil.43. Syndicus Raphael.Comanſ.conſil.173.Galuanus colu.2.qui reſpondit idem eſſe in eo,qui rẽ duo-
11 bus,diuerſis temporibus † donauit, vt eadem ſtellionatus pœna teneatur. his accedit Aegidius Boſſius tracta.cauſarum criminalium,titulo De falſis,nu.112.& quamquã duo ſint hoc in caſu tituli criminis,falſi ſcilicèt & ſtellionatus;vna tamen ſola eſt pœna iudici arbitraria.

Declaratur tamẽ hic caſus primò, vt locum non habeat, quotieſcumque is, qui rem hanc
12 † ſecundo loco emit, ſciebat iam prius fuiſſe alteri venditam,nam tunc is venditor hanc pęnam non incurrit :ita reſpondit Bald conſil. 240.Præſuppoſito ſtatuto,in fine lib.2. Baldũ ſecuti ſunt Craue.dict.conſil 6.nume.104. & Roland d.conſil.75 num.26.lib.1. is ergo Bal
13 ita declarat † ſtatutum Placentiæ,ſub Rubric. De pœna vẽdentis rem duobus. atque ita etiã declarari poteſt relatum ſtatutum Papiæ 77.in
14 ciuilibus : & † ſtatutum Brixiæ in criminalibus,cap.170 ſub rubr. De pœna vendentis eãdem rem duobus,diuerſis temporibus. ita pa-
15 riter declaratur † ſtatutum Veronæ lib.tertio cap 97.ſub rubri. Qui venditionem duobus fecerit. immo fortius non procedunt, & locum non habent hęc ſtatuta, cùm is emptor & acquirens ſcire debuit qualitatem rei,& perſonæ alienantis : ita Bald.dict. conſil.14 Filius-
16 fami.lib.1.dum reſpondit, ceſſionarium cõqueri non poſſe, nec cedentem poſſe huius ſtellionatus criminis accuſare,quòd ceſſerit tãquam procurator,cùm mandato careret; quoniam debebat is ceſſionarius petere mãdatum ſibi exhiberi;iux l.ſi quis inficiatus.ff de poſ.
17 cum ſimilibus Ita pariter declarari poteſt † ſtatutum Patauinum ſub rub. De poſſeſſione turbata.c.Quicunque vendiderit dum huic vendenti rem duobus diuerſis temporibus indicit pœnam falſi,ſi res eſt res immobilis,arbitrariam verò cùm mobilis declaratur inquam nõ procedere , cùm emptor ſcit , vel ſcire debuit rei & perſonæ conditionem. Declaratur ſecundo,vt locum non habeat hic caſus quando
18 is qui † primò vendidit ab eo debito tempore iuxta promiſſionem rei pretium cõſecutus nõ eſt · nam tunc alteri impunè vendere potuit. ita omnium primus Odoffred. in l. venditor ex hęreditate ff.de hęred.vel actio.vend Sali. & cęteri in l quoties.C.de rei vend. Fabianus à Monte tracta.de emptio.& vend.q 3.principali , numer.50.Iaſon in l. à Diuo Pio. §. ſed ſi emptor,num.quinto,& ibi Alexan.nume.3. de re iud.quos ſecutus eſt Plotus in l.ſi quãdo num.177.C.vnde vi.ita declarãtes d.l.qui duobus.ff.de falſis. atque relata ſtatuta declarari poſſunt . Declaratur tertiò , vt non procedat

19 det quando prima † venditio fuiſſet nulla: nā tunc vendens ſecundo impunè vendit. ita reſpondit Alex. conſil. 81 colum. 5. lib. 3. Plotus dicte l. ſi quando, nume. 177. in fine, & in ſpecie noſtra ita reſpōdit Baldus d. conſil. 15. Ad euidentiam lib. 1. & idem is ſentit in præcedenti conſilio. Quo circà is, qui de pretio fidem habere non poteſt, ſi vendit pretio non numerato, non impeditur ſecundo numeranti ven-
20 dere, quemadmodum in † iudice, qui pro executione ſententiæ rem diſtrahit. ex quo enim præſenti pecunia alienare debet, ſi non numeratur à primo, impunè ſecundo vendere poterit, ita ſcribunt Ieſ. d. l. à Diuo Pio. §. ſed ſi emptor, num. 5. de re iud. & Plotus d. nume. 177. verſ. fallit ſecundò plura huius declarationis exempla adferri poſſunt, cùm etiam multis de cauſis alienationes nullæ ſint, atque ita declarari poſſunt relata ſtatuta.

21 Declaratur quartò, vt non procedat † quando res venditur duobus à duobus eandem perſonam repræſentantibus, vt putà à duobus executoribus teſtamenti, qui defunctum repræſentent. ita declarando relatum ſtatutum Placentiæ reſpondit Signorol conſil. 105. In præmiſſa quæſtione, quem ſecutus eſt Boſſius d. tractatu cauſarum criminalium, titulo. De falſis, nume. 112. verſ. & adde.

22 Hac etiam pœna † punitur ille, qui in venditione rerum fiſci plus obtulit, non vt emeret, ſed ementem ad carius emendum impelleret: quemadmodū ex l. 3. §. ſi quis impoſturam. ff. de crim. ſtellio. ſcriptum reliquit Fabianus d. tract. de emptio. & venditio. q. 5. principali numero 59. idem cæteris in rebus tradunt Bartol. in d. l. 3. §. ſi quis impoſturam, Alexan. ad Bar. in l. ſi tempora. C. de fide inſtrumen. lib. 10. & Boſſius dicto titulo De crimine ſtellionatus, numero 6. Roman. ſingul. 567. Offerens maius, & alia plura recenſet Neuizan. conſil. 74. numer. 9. vbi dum exemplum in illis adferunt
23 qui in foro † & nundinis accedunt, & maius pretium, quàm pareſt, vendenti frumentum & annonam omnem offerunt, non, vt verè emant, ſed vt ad ſui commodum, quòd horreæ domi ſint plena, pretium augeant. hos
24 etiam punit † ſtatutum Brixiæ ſtatuto vltimo Reuendaloriorum, quod cum iure communi conuenit. Hoc crimine noterratque illius pœ-
25 na iudici arbitraria puniri opinor illos, qui † diſſimulata conditione ſuæ perſonæ, ſe diuites fecerunt, cum pauperes ſint & inopes, vt æs alienum contrahant: atque ita contrahentes decipiant. ita hos iudicis arbitrio puniri ſcribit Plotus dicte l. ſi quando, nume. 178. C. vnde vi, poſt Bar. & Alexand. in l. ait. §. eleganter. ff. ſolut. matrim. Ceſtr. l. etiam. §. licèt eo.
26 Hac pœna † ſtellionatus punitur etiam is, qui iudicis iuriſdictionem tribuerit: ita Bartol. in l. 1. §. primo, in fin. ff. ſi quis iuſd. non obtemp. Boſſius dicto titulo de crimine ſtellionatus, nume. primo, qui ſubiicit, hac pœna etiam pu-
27 niri, qui Principis † reſcripto abutitur, ex Abb. in cap. fina. in fi. de reſcript. quod etiam ſuprà alibi explicaui. Ita etiam punitur hac pę-
28 na qui † aduerſarii petentes literas lacerauit, vel probationes ſuis aduerſariis ſubtrahunt,
29 ita & ii, qui triſte † nuntium alicui ferūt, cùm falſum illud eſſet. nam is & ſi ad intereſſe parti læſæ teneatur vt inquit Angel. in l. prima. ff. de eo per quem factum erit: attamen puniri etiam poteſt iudicis arbitrio. ita Boſſius dicto titulo De crimine ſtellionatus num. 2. Omitto nunc hoc loco illam Doctorum controuerſiā
30 an † ſtellionatus crimen damnato infamiam irroget. quam ſanè controuerſiam diſtinctione deſumpta ab Accurſio, cuius tamen nomen ſubticuit, in l. quid ergo. §. vltimo ff. de iis, qui nota. infam. conciliauit Duaren. lib. 1. diſput. anniuerſ. c. 42. illius furtum detexit, & Accurſium laudauit Robertus Aurel. lib. 4. ſententiuris. c. 17.

SVMMARIVM.

1 *Annonam corruptam vendens punitur.*
2 *Platonis lex contra vendentes corruptam annonam.*
3 *Iudicis arbitrio hodie puniri, qui corruptam annonam vendunt.*
4 *Aromatarij vendentes corrupta aromata, iudicis arbitrio puniuntur.*
5 *Iudicis arbitrio puniuntur ponentes bonos fructus in ſummitate calati & corruptos in medio.*
6 *Annonam corruptam vendentes ab Epiſcopo etiā puniri poſſe.*
7 *Statutum Brixiæ Beccariorum, c. 216. ſub rubric. Quòd aliquis non debeat ſcorticare carnes morboſas, declaratur.*
8 *Conſtitutio Regni Siciliæ in vendentes corruptam annonam.*
9 *Iudicis arbitrio punitur qui rem immobilem vitioſam latenti vitio alienat.*
10 *Ciceronis locus egregius De officijs.*

Caius

CASVS CCCLXXXII.

ANNONAM CORRVPTAM vandens qua pœna feriendus ſit.

1 QVI † corruptam annonam vendunt pœna nō laui puniri debent, quod in bene inſtituta Repub.ſanciendum
2 eſſe ſcriptum reliquit † Diuinus Plato dialogo 11 de legibus illius verba,ſi cui lege ra placet,adſcripſi, Eum verò qui legi non obtamperauerit, remq́ue adulteratam vendidarit: quicumqua aduerrit, poſteiq́ua arguat:& quicumque corā magiſtratus redarguerit,ſaruus quidem aut inquilinus rem adultaratam ſecum aſportet.ciuis verò ſi accuſare neglexarit,quaſi Diis ſuſtulerit, improbus habeatur: ſin accuſauerit conuincerit́que Diis ſi, qui in foro ſunt dedicet. Huius aūt rerqui deprehē ſua fuerit manifeſtè venditor nō ſolùm ra ipſa priuetur, verùm etiam tot verberibus publicè cædatur quot drachmis vendebat, pręconum vocę cauſa,cur verberetur,declarata.hæc Pla-
3 to,Hodia tamen pœna † iudicis arbitrio indicitur, quamadmodum in ſpecie annotauit Aagidius Boſsius tract.cauſarum criminalium, titulo De extraordinariis criminibus, nume.4. ax l.annotatum.ff.da variis & axtraord.crim. quam ego intalligo ſolùm in caſu, quem mox ſubiiciam.hic tamen caſus racte ſatis probatur in l.3.§.ſed & ſiquis marcas.ff.de crim.ſtellio. ibi,vel ſi corruparit,nam & criman hoc ſtellionatus,ariminis noman ao loci Vlpianus habere cenſuit,quo raſponſo parmotus ſcripſit Ripa tract.peſtis,titulo Da remediis præſer.contra peſtem, num.147.pœna hac extraordinaria atque ita iudicis arbitrariam puniendos eſſe
4 Aromatarios,qui falsā atqua corrupta aromata vendunt, ita (inquit illa,num.148.poſt Io.
5 à Platea) pœna hac † arbitraria puniri debat, qui in ſumitate calati bonos fructus collocat,
9 & ī madio putridos, & corruptos.immo † corruptores iſti ab Epiſcopo pœna pacuniaria mulctari poſſunt.quemadmodum eodam loco Ripa num.150.adnotauit poſt Roma.ſing.526. Fui intarrogatus eadam pœna puniri poſſunt macellarii,qui fetidas carnes vēdunt. Quo circà de his mandata eſt cura Præfecto vrbi.l.1.§. cura carnis.ff.de offi.Præf.vrb.vel varius Præ
7 facto annonę. Hinc rectè † ſtatutum fuit Brixiæ inter ſtatuta beccariorum.c.216.ſub rubr. Quòd aliquis nō debeat ſcorticare,nec vendere aliquas beſtias morboſas.macellarios vēdantes carnes morboſas, pœna ibi ſancita feriē-
8 dos eſſe.In Regno † Sicilię extat ſeuara Federici ſanctio aduerſus hos corruptores, ſub rubr.De fida marcatorum in vēdandis mercibus adhibanda, vbi primò pœna vnius libræ auri mulctatur vanditor vel fuſtibus cęditur,ſi pauper eſt.ſi ſecundò id agit,manus amputatur.ſi
9 tartiò in crucem tollitur. Pœna ēt hac † extraordinaria iudiciq́ue arbitraria, mea quidam ſententia,puniandus aſt is, qui rem immobilē vitioſam latenti vitio,vitio ipſo ſuppreſſo,vandidit,vt puta domum morboſam, val aliquid cui vitium aliud latans inaſſet, quod detegere ad virum bonum ſpectat alloqui plectitur. id
10 locus † Ciceronis lib.3. officiorum cōfirmat, qui T. Claudium Centimalum à M. Catone cōdemnatus aſt,quòd P. Calphurnio Lanario ædes,quas Augures demoliri iuſſerant, vendiderit vitio minimè detecto.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis arbitrio impoſtores puniri.*
2 *Impoſtores Mediolani qua pœna puniatur.*
3 *Impoſtorem apud Toloſanum Conſilium grauiſsima mulctatum pœna.*
4 *Conſtitutio Mediolani ſub rubr.de pœnis cap.Quicumque fallacibus, declaratur.*
5 *Vendens rem per calliditatem exornatam cū ita de ſe non ſit,iudicis arbitrio punitur.*
6 *Ciceronis egregius locus in officijs.*

CASVS CCCLXXXIII.

IMPOSTORES QVA MVLCTENtur pœna.

1 POENA atiam † criminis ſtellionatus (vt hunc caſum pręcadenti adiungā) plectuntur impoſtores, qui ſua calliditate homines dacipiunt,vnum pro altero eis vandentes,vt torquam æream pro aurea quod probat.l.3.ff.da crimin.ſtellio.quo ſcribit vir conſultiſsimus Iulius Clarus lib.5.ſen-
2 tant.§ vlt.q.83.verſic.ſi quis † Impoſturā anno 1558.ex ſenatuſconſulto Madiolananſi quoſdā impoſtores,qui torquibus adulterinis decipiabant viatoras,fuſtibus cęſos & è dominio Madiolananſi aiectos fuiſſe racanſat, & illud
3 mamorabile † Arreſtum latum Toloſę anno 1560.contra quandam Arnaldum da Tille impoſtoram,qui finxit ſa aſſe Martinum Guerrā, qui iam pas multos annos aberat; atqua ita habitauit

habitauit per multos annos cum vxore Martini, & ex ea prolé ſuſcepit, deinde Martino reuerſo magna cum difficultate detecta fuit impoſtoris techna: & tandem is Arnaldus fuit flammis combuſtus. cuius quidem Arreſti meminit Papo li. 22. titulo 9. Arreſto 20. His ego addo Io. Baptiſtam à ſancto Seuer. in rap. l. cũctos populos, num. 52. C. de ſumm. Trinita. & fide cathol. qui affirmat hos impoſtores, quos ipſe aggiontatores, & decaptores appellat eſſe pęna ſtellionatus, atque ita iudicis arbitrio puniendos. De his impoſtoribus loquitur noua
4 † conſtitutio Mediolani ſub rubr. De pœnis
5 c. Qui fallacibus, ibi. Item res † vendẽtes adeò artificioſè, quę ſanè conſtitutio cum iure communi conuenit. Hac pœna etiã plectendi ſunt ii, qui doloſè aliquaq́ue calliditate prædium remq́ue aliam immobilem, quam vendere volunt, ita fictè exornant, vt multò melior videatur, quàm reuera eſt quale extat egregium exẽ
6 plum apud † Ciceronem lib. 3. De officiis. dũ recenſet Pythium illum Syracuſanũ, qui hortos, conficta celebri piſcatione, grandi pretio C. Canio Equiti Romano vendidit.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis arbitrio puniri emptores annonæ, qui eam tantis per ſupprimunt, vt eam carius vendant.*
2 *Dardanarij qui.*
3 *Thaletis Milleſii in emendis oleis prouidentia.*
4 *Vendens rem vltra taxatum pretium, iudicis arbitrio puniri poſſe.*

CASVS CCCLXXXIIII.

POENA QVAE SIT IN EOS qui coemptam annonã ſupprimũt, vt carius eam vendant, & Thaletis Mileſiis factum egregium.

1 PLECTVNTVR etiam pœna † extraordinaria iudicis arbitrio ii, qui annonam merceſvè coemptas tantiſper ſupprimunt, dum carius eas vendendi occaſio ſe offerat. l. annonam, vbi Bart. & Ange. ff. de variis, & extraordi. cognitio. quo loci,
2 hos, † Dardanarios appellat Vlpianus, à Dardano, vt quidam aiunt, mago nominati, quo
3 nomine non malè appellari potuiſſet † Thales ille Mileſius, qui, (vt in illius vita ſcribit Diogenes Laertius, & ante eũ Ariſtoteles lib. 1. Polit. c. 7.) olearum inopiam prouidens omnes coemit, & anno inſequenti vendidit: qua prouidentia maximè diues factus eſt. Hos etiam Dardanarios ita extraordinariè puniendos eſſe ſcriptum reliquit Ripa tractat. peſtis titulo De remediis preſeruat. contra peſtem, nu. 202.
4 & eo loci num. 198. in fin. cenſuit, eadem † pœna feriendos eſſe illos, qui pluris merces vendunt, quàm taxatum fuit, ex dicta. l. annonam nonnulla etiam ſcribit Bonifacius Vitalinus tract. Maleficiorum ſub ſub. Ad legem Iuliam de annona.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis arbitrio punitur, qui aliquem fœdauit, & ſpurcauit.*
2 *Spurcans aquas, qua pœna plectatur.*
3 *Fœdantes aliquem ſtercore in faciem puniuntur non leniter apud Mediolanenſes.*

CASVS CCCLXXXV.

POENA QVAE SIT IN FOEDANtes, & ſpurcantes aliquem.

1 IVDICIS † arbitrio etiam punitus is, qui fimo corrupto aliquem perfuderit, cœno luto oblinierit, aquas ſpurcauerit, fiſtu-
2 las, † lacus quiduè aliud ob iniuriam publicam contaminauerit. ita Paulus in l. 1. §. 1 ff. de extraord. crimi. qui ſane locus locus à Iacobo Cuiacio inter ſententias Iulii Pauli lib. 5. titulo. 4. relatus eſt. Hinc recẽſet Iulius Clarus lib. 5. ſenten. §. fina. q. 83. verſic. Item puniẽ
3 di ſunt anno 1556. iuſſu † ampliſſimi Senatus Mediolanenſis quẽdam Paulum cõmere duobus ictibus eculei affectum ob id fuiſſe, quòd amphoram ſtercore plenam in mulierem proiecerat.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis arbitrio puniri qui Nili aggeres rumpunt.*
2 *L. pen. ff. de varijs, & extraord. cognit. & l. 1. C. de Nili agger. non rump. conciliantur.*
3 *Seruitus quid.*
4 *L. 1. C. de Nili agger. non rump. declaratio, & ſenſus.*
5 *Aggeres Padi rumpentes pœna iudici arbitraria puniri.*
6 *Statutum Potentinum ſub rubr. de poſſeſſ. turba. c. qui per ſe vel alium, declaratur.*

CASVS

CASVS CCCLXXXVI.

POENA QVAE SIT CONTRA ſumpentes aggeres Nili & Padi.

QVi olim Nili aggeres rupiſſent, val arbores, quæ ipſos aggeres colligunt, excidiſſent, extra ordinem, hoc aſt,
1 †iudicis arbitrio pro conditione ſua, & pro admiſſi criminis menſura pleƈtabantur. l.pen. ff. de variis & extraord.crim. quę tamen pœna à Theodoſio diffinita videtur: nempè, vt is rumpens igne comburatur, conſcii verò & conſortes deportentur, quemadmodum legere eſt in l.1.& ibi Ang.C. de Nili agger.nō rumpe.& in Codice Theodoſiano lib. 9. titulo 32 l.vnica. Accurſius tamen exiſtimauit hæc
2 †eſſe duo pugnantia, quæ ita cōciliare ſtuduit, atque ita ait. Nili aggares alii altiſſimi ſunt, qui arcent aquę impetum, ne vrbes & villas obruat.& de his loquitur l. 1. C. de Nili agger. Alii ſunt aggeres minores, qui paſſim in agris à priuatis fiunt, vt limus, quem flumen creſcēs aduehit, retineatur, & reſtagnando glebam feraciorem faciat, & de his (inquit Accurſius) loquitur d.l.penul. quam conciliationem probauit Stephanus Forcatulus in Panu iuris. capi. 14.& de dupplici aggere auƈtore citat Diodorum Siculum lib 1.à quo non diſſentit Herodotus lib.2 capit. 2. quem in hanc ſententiam laudat Budęus in annota.ad d.l.pen. ff. de variis & extraord.crimin.& magna aſt vtriuſque caſus differentiæ ratio, ſi quidem cùm minores aggeras, quos priuati iuxta propria prædia extruebant, non omnem fluminis impetum arcerent, ſed quantum prædiis obeſſe poterant: ob id ſoli accolæ, ſi illa commata & diacopi rūpabantur, damnum patiebantur. Si uerò maiores illi aggeres deſtruabantur, cùm vniuerſus Populus magnam ſentiebat iaƈturam, grauius igitur fuit animaduertendum in hos, quàm in illos, nam ii, qui in maioribus aggeribus, quid admittebant, populorum ſecuritatem lędebāt:
3 quam quidam †ſecuritatem interpretatur trāquillitatem Duaran.libro ſecundo diſpu.anniuerſ.capit.22. & ante eum Budæus in annota. Pandaƈt.ad titulum. ad lagem Iuliam maieſtatis. tranquillitas autem in eo turbatur, quòd ageribus ruptis Nilus tanto limo agros irrigare ſolet, vt poſſidentium ſingulorum limites, ita confuſi, & perturbati remaneant: quos diſcernere cùm nemo poſſit, multæ inter poſſidentes confines exoriuntur contentiones, rixæ, & lites.id, quod multis explicauit eruditus Hieronymus Maggius lib.1.miſcella. cap.10. qui & alia permulta egregia de Nili flumine, & de Imperatorum conſtitutionibus, ob illius fluminis cauſam memoriæ prodit. Ego aliquā-
4 do opinatus ſum ideo Theodoſium in † d. l.1. C.de Nili agger. non rump.illam tam atrocē pœnam in rumpentes aggeres Nili ſolùm tunc ſanciuiſſe, cùm Nilus ad duodecimum cubitū vſque excreuit non ſi vltra, vt hæc ſunt Theodoſii verba. Si quis poſt hac per Aegyptum intra duodecim cubitos fluminis Nili, & quæ ſequuntur, cuius ſanƈtionis ratio illa videtur, quoniam (vt ſcriptum reliquit Plinius lib.5. Naturalis hiſto.cap.11.) cùm ad duodecim cubitos intumuerit, prouincia famem ſentit. non tantùm ergo poſſidentium interturbat tranquillitatem aggerum irruptio, quantum fluminis aquę tunc infœcundæ grandem agrorum
5 ſterilitatem adferunt. Hodie hac pœna †iudicis arbitrariæ pleƈtendi ſunt, qui dolo Padi fluminis aggeres rumpunt, vt accolis damnum adferant, quod in ſpecie in Pado, apud Ferrariā adnotauit Salic.in d.l.1.C.de Nili agger. non rumpe. Patauii eſt diffinita pœna, dùm vltimo ſupplicio afficiuntur rumpētes aggeres quoſ-
6 dam, quemadmodum ſancitum eſt †ſtatuto ſub rubric. de poſſeſſio. turbata. capitulo qui per ſe vel al:um, illius conſtitutionis rationes etiam ralatis conſiderari poſſe opinor. quod tamen ſtatutum in conſcios, & opem ferentes, quos pœna manet arbitraria ex d.l.1.locum nō habet.

SVMMARIVM.

1 *Sepulchrorum violatores quibus pœnis pleƈtantur*
2 *Sepelientes cadauera lege antiqua Diuina laudantur.*
3 *Græcos laudaſſe cadauera ſepelientes.*
4 *Solonis lex de cadaueribus & ſepulchris non violandis.*
5 *Romanos laudaſſe illos, qui cadauera honorifice ſepeliebant.*
6 *Lex 12.tab.aduerſus ſepulchrorum violatores.*
7 *Iudicis arbitrio condemnatur ſepulchri violator pro intereſſe erga partem læſam.*
8 *Aƈtio ciuilis contra ſepulchri violatorem pluribus datur.*
9 *Sepulchri violati aƈtio filiis etiam non hæredibus datur.*
10 *Sepulchri violati aƈtio etiam extraneo conceditur.*

11 Sepulchr

11 *Sepulchri violati actionem extraneus abſente domino proponere poteſt.*
12 *Sepulchri violati accuſatio an multiplici capite proponi poteſt.*
13 *Cadauera ſpoliantes mortis pœna plectuntur.*
14 *Cadauera extrahentes è ſepultura graui pœna plectuntur.*
15 *Sepulchra demolientes grauiter puniuntur.*
16 *Sepulturam impedientes ob creditum ſuũ illud perdunt.*
17 *Hæres non ſepeliens cadauer ſui anteceſſoris punitur.*
18 *Cadauer ſequeſtrari non poteſt ob vſuras.*
19 *Sepultura Iudei impediri non poteſt.*
20 *Debitoris guarentigati cadauer impediri non poteſt, ne ſepeliatur.*
21 *Creditor punitur ſi debitorem moribũdum vexat.*
22 *Creditorem non debere intra tempus exequiarum moleſtiam adferre hæredibus debitoris.*
23 *Sepulchro aliquid inferens ſine dolo non punitur.*
24 *Sepultura non perpetua demoliri aliquando poteſt.*
25 *Cadauer per vices transferens dum iter facit, non punitur.*
26 *Sepulchrum hoſtis violans non punitur.*
27 *Banniti cadauer ſpoliari an impune poſſit.*
28 *Sepulchrum impunè refici poteſt.*
29 *Vſurarii manifeſti ſepultura ſacra impediri poteſt.*
30 *Parricidæ ſepultura impediri poteſt.*
31 *Cadauer homicidæ ſuſpenſi ſepeliri non debet.*
32 *Cadauera punitorum inſepulta interdum manere debent.*

CASVS CCCLXXXVII.

SEPVLCHRORVM VIOLATOres quibus feriātur pœnis, & inibi quàm laudabile fuerit apud legem antiquam Diuinam, apud Græcos & Romanos mortuos ſepultura donare.

1 SEPVLCHRORVM † violatores pœna extraordinaria iudicis arbitrio hodie plectuntur, grauiori tamen olim apud omnes: cũm magna ſemper fuerit ſepeliēdi mortuos religio. Diuina lex antiqua ma-
2 ximè laudat cadauera † ſepelientes, Geneſ. c. 23. Abrhamus pater filios Heth alloquitur: Aduena ſum & peregrinus apud vos: date mihi ius ſepulchri vobiſcum, vt ſepeliam mortuum meum. Reſponderunt filii Heth, dicentes: Audi nos domine, Princeps Dei apud nos, in electis ſepulchris noſtris ſepeli mortuum tuum. Regum quoque lib. 2. c. 2. inquit Dauid, Vos benedicti à domino, qui feciſtis miſericordiā hanc cum domino veſtro Saul, & ſepeliſtis eū, & Thobię c. 1. 2. & 12. laudatur Thobias, quòd plus timens Deum, quàm Regem rapiebat corpora occiſorum, & domi occultabat, & media
3 deinde nocte ſepeliebat. ita pariter apud † Græcos laudabatur qui cadauera ſepeliebant, & è contra pœnis afficiebantur, qui ſepulchra violabant. Simonides poëta cùm ad littus nauem appuliſſet, inhumatum corpus iacens ſepulturę mandauit: ob id diuino monitus numine, ne proximo die nauigaret, naufragii periculū euaſit: author eſt Valer. Max. lib. 1. c. de ſomniis. idem Valerius lib. 5. c. 4. memorię prodidit, Cimonis Athenienſis egregium factum: is inquam cum pater eius Milciades ob crimen peculatus, damnatus in carcerem decem obiſſet, nec per leges liceret funus efferre, niſi pena ſoluta pecunia, ipſeque ſoluendo non eſſet trāſlato ſe in vincula, patrem ad ſepulturam rede-
4 mit. † Solon verò pœna coercuit illos, qui ſepulchra delerent, aut in gentilitia alienum inferent: author eſt Alex. ab Alex. lib. 6. dierum Genial. c. 14. quam legē ad Romanos tranſtulerunt decem viri in Græciam ob cauſam à Romanis miſſi, quemadmodum Cicero lib. 2. de legibus teſtatur: & ex noſtris ſcriptum reliquit eruditus Aymarus Riuallius lib. 2. Hiſto. iuris ciuilis. qui permulta de his egregia, & notatu digna ſcriptum reliquit. Quin Græci ipſi erga hoſtes proprios hac lege, & pietate vſos fuiſſe legimus. hi quidem Annibal Romanorū inimiciſsimus, Paulum Aemilium apud Cānas trucidatū honorificè ſepeliri curauit. ſic Tib. Gracchum, & M. Marcellum in agro Brutio
5 interemptum. † apud Romanos quoque ſumma religiona obſeruatum fuit, vt cadauera ſepelirentur. C. Cęſar Pompei oblatum caput, plurimis ac pretioſiſsimis odoribus cremandū ſepeliendumque curauit: author eſt Val. Max.
6 lib. 5. c. 1. † Lege 12. tab. vt lib. 2. de legibus ſcribit Cicero cautum erat, ne quis ſepulchra deleret, neve alienum inferet: pœnaque falſi erat ſi quis buſtum, aut monumentū, aut columnā violauerit, deiecerit, fregerit. Legem 12. tabul. aliis ſuis edictis, ſanctionibus, atque conſtitutionibus confirmarunt, auxerunt, & declararunt Prætores primùm, deinde Romani Imperatores, cuius rei declarandæ atque illuſtrādæ gratia aliquot caſus diſtinguendi ſunt.

Primus eſt caſus cùm actio ciuilis mouetur ab eo cuius intereſt ſepulchrum non violari. hoc in caſu pro iudicis arbitrio cōdemnatur ſepul-

7 ſepulchri violator, † pro arbitrio Prætoris nẽpè quantum ei æquum videbatur. l. 3. in princ. ff. de ſepult. viola. quod quidem arbitrium ita moderandum erit, vt nunquam minoris condemnet quàm condemnaret extraneo agente d. l. 3. §. qui de ſimplici. eſtque actio hæc pecuniaria l. de ſepulchro ff. eod.

Extẽditur primò hic caſus, vt locum etiam

8 habeat † cum intereſt plurium agere. nam, & ſi eorum vnus agere cœpit, alter non impeditur. l. 3. §. ſi ad plures. de ſepul. viol.

Extẽditur ſecundò, vt procedat etiam quò

9 † ad filios ſiue hæredes ſint, ſiue non ſint. l. penult. ff. de ſepul. viol. ratio eſt, quia actio hæc quæ conceditur illi, qui hæreditatem non adiuit, eſt potius ad vindictam, quàm ad rei perſecutionem. quemadmodum in ea l. penul. in fine ſcriptum eſt, & probat l. ſepulchri violati ff. eodem.

10 Secundus eſt caſus, cùm † extraneus agit agere etenim & is poteſt, non agente eo, cuius intereſt. l. 3. §. 1. ff. de ſepult. viol cuius rei ratio eſt. quoniam popularis actio hæc eſt d. l. 3 §. vltimo. hoc itaque caſu ſi ſempliciter ſepulchrũ violatum fuit, centum aureis violator cõdemnatur, d. l. 3. §. ſi verò in loco ſepulchri ædificium, aut quid ſimile egit, ducentorum aureorũ mulctabitur. d. l. 3 §. ſi quis in ſepulchro.

11 Extenditur hic caſus, vt † locum etiam habeat cùm hic extraneus agit abſente eo, cuius intereſt, etiam ſi cauſa Reipub. abſit. nã reuerſo domino, ſeu cuius intereſt adhuc extraneus nõ impeditur. l. ſepulchri violati. ff. de ſepult. viol.

12 Tertius eſt caſus † cùm criminaliter agitur pro pœna fiſco applicãda, & cũ multiplex ſit accuſatio, nempè ex lege Iulia de vi publica. l. 3. ff. de ſepul. viol. ex ſacrilegio. l. 1. C. eo. & ex ſepulchro violato, ita etiam multiplex eſt pœna pro factorum varietate quas quidem pœnas ita ex ordine enumerandas eſſe cenſui.

13 Prima eſt pœna in illos, qui ſolùm † cadauera ſpoliant: ii puniuntur pœna mortis, ſi manu armata ſpoliarunt; ſi verò ſine armis vſque ad metallum. l. 3. §. aduerſus. ff. de ſepul. viol quæ dictio vſque, ſtat excluſiuè, vt admonui ſuperiore libro. q. 80. num. 92. & ex illa dictione vſque, intelligimus arbitrium eſſe iudicis mitiori pœna punire.

14 Secunda eſt pœna † in eos, qui corpora extraxerunt, vel oſſa eruerunt humiliores vltimo ſupplicio afficiũtur: honeſtiores, vel relegantur, vel deportantur. l. vlt. ff. de ſepul. viol. hanc pœnam auxit Conſtantinus l. 4. C. eo. vbi præter pœnam corporalem indixit pecuniariam, decem ſcilicet pondo auri, & ibi in verſic. Nihil enim clare affirmat ex illa pecuniaria pœna nõ derogari corporali, quam conſtitutionem explicauit in tract. de recuperand. poſſeſsione, remedio nono, nume. 375.

15 Tertia eſt pœna in eos, † qui ſepulchra demoliũtur. ſi ſerui ſunt, & inſcio domino id faciunt, in metallum damnantur: ſi verò domino iubente, relegantur. l. 2. C. de ſepul. viol. ſi verò liberi homines ſunt, humiliores morte mulctantur. ita l. vlt. ff. de ſepul. viola. etiã hoc in caſu locum habere opinor. ſi verò honeſtiores ſunt, relegantur, vel in metallum damnantur d. l. vlti. & hoc etiam caſu locus eſt pœnæ pecuniariæ ex d. l. 4. C. eo. quo loci gloſſa difficultatem mouet atque diſſoluit, & latius ibidem explicat Sali. in 2. notab. Eſt locus pœnæ ſacrilegii, vel quaſi. l. 1. C. de ſepul. viola. quæ aliquando extraordinẽm atque ita iudicis arbitrio indicitur, aliquãdo ordinaria, quemadmodum declarat Sali. in d. l. 1. oppo. 4.

16 Quarta eſt pœna in † eos, qui ſepulturã impediunt. ii primò propriũ creditum amittunt, deinde libras quinquaginta auri fiſco inferũt, quam ſummam ſi perſolu. re nõ poſſunt, iudicis arbitrio in corpus luunt: ita ſanciuit Iuſtinianus in l. vltim. C. de ſepul. viol quæ ſanè pœna locum etiam habet contra hæredes non ſe-

17 pelientes ſui antecesſoris † cadauer, vt inquit glo. in d. l. vl. quã probauit Boe. q. 287. nu. 3.

Extenditur primò, vt procedat etiam ſi quis eſſet vſurarius ita probatur in l. prima. § quoties. ff. de muris vbi inquit Boer. textum illũ

18 vrgere † contra ſequeſtrantes cadauera prætextu vſurarum, & refert idem Boer. d. q. 287. nume. 2. poſt Ioa. de Ana. in c. ſicut, colu. 3. de Iudæis, quod probat & ripa trac. Peſtis titulo De remediis præſer. contra peſtem nu. 10. & Didacus lib. ſecundo. varia. reſol. cap. nu. 10.

19 Extenditur ſecundò, vt nõ procedat † etiã cõtra impedientem ſepulturam Iudæi: ita probat Ioan. de Ana. in c. ſicut, col. 3. verſ. nota, corpora, & ibi Felinus col. prima, de Iudæis.

20 Extenditur tertiò, vt procedat † etiam contra cadauer debitoris, qui ex inſtrumento guarentigiato, cuius parata eſt executio, debet: nã adhuc illius ſepultura impediri nõ poteſt: ita affirmabat Abbas in capitulo ex parte, il primo de ſepul. Feli. in d. c. ſicut Iudæi colu. 3. de ſepul. Gugliel. Bened. in c. Raynutius, in verbo mortuo itaque teſtatore, num. 56. de teſta. Marſil. ſingu. 199. Roderic. Suarez. in l. poſt rem 6. ampl. de re iud. Gramma. deciſ. 82. Didacus d. lib.

lib.2.varia.reſol.c.1.numa.10. qui vno ore ita ſentiunt, reiecta contrarie opinione Angel. in auth. vt dafuncti ſeu fun.cor. & Marſilii ſibi in hoc perum conſtãtis in l.vlt.nu.64.ff.da quæſtio. puniuntur etiam ii impedientes ſepulturam lege Iulia de vi publica, l.qui cætu.ff.ad l.Iul.de vi publ. & attingam infrà in caſu 393.

21 Quinta eſt pęna, cùm † creditor adit domũ moribundi, & illum vel ſuos vexet: iſta ius ſuum amittit, & tantundem vexatis reſtituit. ita ſancitum eſt à Iuſtiniano in authen.itẽ qui C.de ſepul.viol.

22 Sexta eſt pœna, cùm † creditor poſt obitum debitoris, dum intra certum tempus exequiæ celebrantur, hæredes ipſius debitoris vexat, tunc ſola indicitur pœna annullationis actus, auth.ſed neque.C.de ſepul.viol. & tradit Ripa d.tract.Peſtis, titulo de remediis pręſerua. nu.104.qui ſubiungit nume.105. hinc cautelã ſumi poſſe, vt ſi intra exequiarum tempus creditor petit, & debitoras offerãt fideiuſſorem, iſque fideiuſſor fideiubeat omnia annullari, atque ita fideiuſſorem non teneri. ſcribit etiam Ripe loco præcitato, nec hoc tempore factam interpellationem debitoras in mora cõſtituit.

23 Declarantur nunc † relati caſus, & pœnæ omnes, vt primò ceſſant, & locum nõ habeãt, cùm quis cõtra ſepulchrum aliquid ſine dolo egit, l.3.§.prime verba.ff.de ſepult.viol.

24 Declaratur ſecundò, non procedere † quando ſepulturæ perpetuæ nõ ſunt.l.3.§. non perpetuæ.ff.de ſepul.viol.

25 Declaratur tertiò, vt non procedat † quando corpus defuncti per vicos aut oppida in itinere tranſuexerunt, l.3.§.diuus Marcus.ff. de ſepul.viol.

26 Declaratur quartò, vt non procedat † in ſepulchro hoſtium, quod impunè diru, & violeri poteſt.l.ſepulchra hoſtium.ff.de ſepul.viole.& tradit Marſil.in l.vltima, num.53. de quæſtio. qui ob id inquit, inimicitiam morte inimici non extingui. idem ſcribit Ioa. Baptiſta Aſinius in l.4.§.ego puto, num.111.ff. de religio. & ſump fune. quo loci poſt Bal. in l.ſororem, C.de iis quibus vt indig. Salic.in l.qui ſepul-

27 chri.C. de ſepul.viol. explicat, an † cadauer banniti, qui viuens impunè occidi potuit, ſpoliari valeat. his accedit, quod patriæ hoſtibus omnis exequiarum honor negatur.l.minimè ff de religio. & ſump.fune. vbi idem Aſinius numa.20.

28 Declaratur quintò, vt non procedat † cùm ſepulchrum reficitur; nec enim reficiens violare dicitur: ob id pœnam non meretur.l.ſepul chri deteriorem.ff.de ſepul. viol.

29 Declaratur ſexto vt non procedat † contra vſurarium manifeſtum: nam illius ſepultura impediri atque violari poteſt. quod intelligitur cum in loco ſacro ſepelietur. ita Ripa dicto tracta. Peſtis tit. de remed. præſeruat. num. 145. Gramma deciſ.81. nume. 5. attingam infrà in caſu 398.

30 Declaratur ſeptimò, vt nõ procedat † contra paricidam, cuius ſepultura violari atque impediri poteſt. Aſinius.l.quòd ſi nulla, num. 10.de relig & ſump.fune.

31 Declaratur octauò, vt non procedat † in cadauere illius, qui ſe ipſum interfecit, nã illius ſepultura impediri poteſt. ita glo.in c.ex parte, il ſecũdo.de ſepul.vbi doct. Iaſ.l.a. colu.r. C.qui teſta.face.poſſ. latè Aſinius in l.minimè num.20.ff.de relig.& ſump. fune.

32 Declaratur nonò in cadaueribus † punitorum, quæ ex iuſta cauſa, vt terror cæteris incutiatur, inſepulta relinqui poſſunt, quòd latè explicat Didacus lib.2.varia.reſol.cap.1. nume.11. Cętera nunc pręteteo, quid ſcilicèt ius Pontificium ſtatuerit: nam apud relatos videri poſſunt, præſertim apud Ripam pręcitato loco.

SVMMARIVM.

1 *Sortilegos iudicis arbitrio aliquando puniri.*
2 *Plato quid in ſuis legibus contra ſortilegos ſanciuerit.*
3 *Lex 12.tab. quid in ſortilegos ſtatuerit.*
4 *Sortilegium hæreſim dum ſapit manifeſtam, pœna hæreſis plectitur.*
5 *Sortilegij nõ manifeſti pœna in laicũ de iure ciuili*
6 *Sortilegij non manifeſti pœna in laicum in foro cõſcientiæ.*
7 *clerici ſortilegi pœna ſacramentalis quæ.*
8 *clerici ſortilegi pœna in foro contentioſo.*
9 *Iudicis arbitrio clericos ſortilegos puniri.*
10 *Clericus bono Zelo ſortilegium committens quomodò puniatur.*
11 *Iudicis arbitrio carceratur clericus ſortilegus.*
12 *Sacerdos ſortilegus qua pœna puniatur.*
13 *Sacerdotes abutentes debito ſacrificandi modo puniuntur.*
14 *Iudicis arbitrio puniuntur ſacerdotes abutentes rebus ſacris in ſortilegiis.*
15 *Sacerdotes dicentes miſſas defunctorum pro viuentibus puniuntur.*
16 *ſortilegio diuinatiuo vtens, qua pœna puniatur.*
17 *Iudicis arbitrio punitur, qui curauit aliquẽ citari, vt compareat in valle Ioſaphat.*

CASVS CCCLXXXVIII.

SORTILEGIORVM
Pœna quę.

1 SOrtilegia † pœna interdum arbitraria pu
niuntur, quod ex Plato † dialogo 11. de
2 legibus ſanciendum eſſe ſcripſit his ver-
bis. Quando verò quis nodis, inductio-
nibus, cantibus, ſimilibuſque uenaficiis ad no-
cendum paratus deprehenſus eſt, ſi auruſpex,
aut prodiciorũ interpres ſint occidatur. ſin
verò non fuerit, iudicũ ſimiliter de ipſo quid
3 dari pativè debeat ſtatuat. † Lege autem 12. tab.
ita ſancitum fuit. Qui malum carmen incanta-
rit, frugeſque excantarit, coercetor. quam cõ-
ſtitutionem explanauit doctiſſimus Balduinus
in commentariis ad leges 12. tabu. lege 54. qui
de his incantatoribus, & magicæ artis impoſto
ribus plura ſcribit. quo autem hęc clarius ex-
plicentur, plures caſus ſunt diſtinguendi.
4 Primus eſt, cùm † ſortilegium (quod iure
ciuili maleficium appellatur) hæreſim manife-
ſtam ſapit, tunc non vt ſortilegii crimen, ſed
vt hęreſis puniri debet, ita ſcribunt Paulus
Grillandus tract. de ſortilegiis. quęſt. 11. nume.
1. & nume. 6. intelligit etiam cùm amoris cau-
ſa ſortilegia committuntur, de pœnis au-
tem hęreticorum alia ſcripſimus ſupra in ca-
ſu 374.
5 Secundus eſt caſus cum † ſortilegium here-
ſim manifaſtam non ſapit, & hic ſortilegus eſt
laicus, tũc imponitur de iure ciuili pœna mor
tis, l. nemo. C. de malefic. & mathe. Grillandus
d. q. 11. nume. 5. qui nume. 7. ſubiicit, ius ciuile
nullam conſtituere differentiam, ſiue ſortile-
gium ſit ad diuinandum, ſiue amoris cauſa cõ-
mittatur. & nu. 11. quando cauſa ueneficii per-
petratur.
6 Tertius eſt caſus, cum † ſortilegium, quod
hęreſim manifeſtam non ſapit, perpetratur a
laico, & agitur de pœna in foro conſcientiæ,
atq; ita pœnitentiali, tunc pœnitentia quadra
ginta dierũ inciditur c. 1. de ſortil. & ibi doct.
Grillandus. d. q. 11. num. 2. & nu. 6. hodie fortè
pœna hęc erit arbitraria, cũ pœnitẽtię omnes
hodie arbitrarię ſint ſacerdotibus quemadmo
dum dicemus infra in caſu vltimo.
Quartus eſt caſus in eadem ſortilegii, ſpecie
7 cum ſortilegus eſt † clericus, agiturq; de pœna
hac ſacramentali. tũc eadem pœna, qua laicus
afficitur, nempè per quadraginta die pęniten-
tiam agere debet. d. c. 1. de ſortile. & ibi docto.
Grillandus. d. q. 11. nu. 2. & nu. 6. in fine idem
eſſe intelligit, cum cauſa amoris ſortilegia per
petrantur, & nu. 10.
8 Quintus eſt caſus in eodem † ſortilegii cri-
mine, cum agitur de pœna in foro contentio-
ſo iuris canonici, tunc ſi ſortilegus eſt clericus
ſuſpẽditur a diuinis, & a miniſterio altaris per
9 annum & vltra † iudicis arbitrio, ſecundum fa-
cti qualitatem, & facinoris turpitudinem. ita
probat tex. in cap. 2. & ibi clarè gloſſa in verbò
viſum, de ſortile. & ibi ſentit Abbas. nume. 4.
in fine, & clarius Grillandus d. tract. de ſorti-
legiis. q. 11. num. 3. & num. 10. qui inquit, hoc
10 procedere † cum clericus bono zelo, & ex ſim
plicitate ſortilegium commiſit, ſecus ſi dolo,
& impiè, tunc deponitur ab omni ordine ſa-
cro, omnibus beneficiis priuatur, & perpetuo
in monaſterium includitur. c. ſi quis Epiſco-
pus, vbi glo. 26. q. 5. quam conſtitutionem de-
clarat idem Grillandus d. tract. de ſortilegiis,
11 q. 14 & ad tempus † iudicis arbitrio clericum
carcerari ſcribit Diaz in Pract. canonica, titu-
lo de ſortilegiis. & cum eſt ſecutus Cuchus in
inſti. canonicis, lib. 4. titu. 9. de diuerſis deli-
ctis, verſic. His adduntur. Accedit quod Gril-
12 landus quęſtione 14, ſcribit, ſacerdotem † ſorti
legum relata pęna puniri, qui ſuper rebus pro
phanis aptiſque ad ſortilegia peragenda miſſas
celebrat, vt apud illum. idem ſubiicit. quęſt. 15.
13 † ſacerdotes, qui abutuntur debito modo, &
ordine ſacrificandi, vt quia non apponunt vi-
num ſimul cum aqua in calice, ſed ſolum vinũ
vel ſolam aquam, vel botrum vuarum in calice
comprimunt, aliavè ſimilia perpetrant, puniri
pœna arbitraria iudici, ex cap. cum omne cri-
men, de conſecra. diſt. 2. & idem Grillandus.
q. 15. numero tertio. ſcriptum reliquit arbitrio
14 † iudicis puniri ſacerdotes, qui vaſa ſacra, &
veſtes hiſque ſimilia in ſortilegiis abutuntur,
& idem Grillandus q. vlt. num. 4. ſcribit, puni-
ri arbitrio iudicis ſacerdotem illum, qui in ce-
lebratione ſacrorum nephandas, & turpes pre
ces Deo porrigit, quemadmodum recenſet cõ
ſueuiſſe facere ſacerdotem Hiſpanũ, qui amo-
re captus vnius monialis, quę Clara appellabã
tur, in ſuis precibus, hoc nomen ſanctum ſub
nomine Beatę Clarę inuocabat. ſic inquit, pu-
15 niri ſacerdotes, qui † miſſas defunctorum cele-
brant pro viuentibus, vt illi, vel citò moriãtur,
vel morbo aliquo laborare incipiant. His acce
dit, ꝙ ſortilegus nõ modò pœna ſortilegii ple
cti debet, ſed etiam puniri poteſt pœna ſacrile
gii, c. ſacrilegium 17. q. 4. & ſcribit is Grillan-
dus d. q. 16. in fi.

16 Quintus eſt caſus in laico † ſortilegium diuinatiuum, quod tamen manifeſtam hæreſim non ſapit, exercente: is ſi vilis eſt, fuſtigari, vel mitra inſigniri poterit, honeſtior relegari, vel perpetuò carceri emácipari, quod probat tex. in c. contra idolorum 26. q. 5. quẽ ſingularem dixit Rom. ſing. 660. Tu ſcis, q ſti, & hác ſententiam probauit Grillandus d. q. 11. nu. 4. qui verũ intelligit, cũ ii honeſtiores ſemel moniti vt deſiſtant, non deſiſtunt. Lege veteri morte puniebantur indiſtinctè malefici omnes, ita enim legitur Exodi cap. 22. Maleficos non patieris viuere, Huc adferri poteſt ille caſus, cũ quis numinis ſuperſtitione aliquem tenet, quẽ admodum faciunt illi, qui mittunt præcepta vallis Ioſaphat, hos enim puniendos eſſe pœ-
17 † iudici arbitraria, ſcribit doctiſſimus Iulius Clarus lib. 5. ſen. iuris §. ſi q. 83. verſi. puniſtur qui ita obſeruatum fuiſſe in ampliſſimo Senatu Mediolanenſi atteſtatur.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis arbitrio ſacrilegia puniri.*
2 *Sacrilegium propriè, hoc eſt, cum res ſacra è loco ſacro ſurripitur pœna mortis puniri.*
3 *L. ſi quis in hoc genus. C. de epiſcop. & cler. intellectus.*
4 *L. aut facta. § locus. ff. de pœnis. intellectus:*
5 *L. ſacrilegij capite, primo reſponſo. ff ad l. Iul. pecul. ſenſus.*
6 *L. ſacrilegii pœnam, in prin. ff ad l. Iul. pecu. intellectus.*
7 *Sacrilegos excommunicari.*
8 *Conſtitutio Regni Siciliæ, de arbitrio Regis declaratur.*
9 *Sacrilegium impropriè quod.*
10 *Iudicis arbitrio punitur ſacrilegium improprium.*
11 *Sacrilegium ex iure Pontificio dici cũ res ſacra è loco priuatè ſacro ſurripitur.*
12 *Sacrilegium impropriè eſſe cum res ſacra è loco priuato ſurripitur.*
13 *Sacrilegium de iure canonico dici, etiam cum res ſacra è loco priuato ſurripitur.*
14 *Sacrilegium de iure canonico eſſe ſurripere rẽ non ſacram è loco ſacro.*
15 *Clericum verberans vel occidẽs ſacrilegus eſt, & an capite plectatur.*
16 *Clericum vulnerãs excommunicatus eſt maiori excommunicatione.*
17 *Violentiam committens in veſtes clerici punitur.*
18 *Sacrilegum an cõmittat, qui clerici contemplatione eius conſanguineos verberat.*
19 *Sacrilegium committit, legem diuinam violans.*
20 *Iudicis arbitrio punitur, qui de Principis poteſtate diſputat.*
21 *Principem nihil poſſe contra ea, quæ iuris naturæ lœſerunt.*
22 *Virginem Deo dicatam violans, ſacrilegium committit.*
23 *Inceſtum committit, qui virginem Deo dicatã violat.*
24 *Monialem carnaliter cognoſcens iure canonico grauiter punitur.*
25 *Monialis quæ paſſa eſt ſe carnaliter cognoſci, grauiter punitur.*
26 *Veſtales virgines corruptæ, qua pœna apud Romanos plecterentur.*
27 *Conſtitutio Mediolani ſub rub. de pœnis c. carnali copula declaratur.*
28 *Statutum Papiæ 24. in criminalibus, ſub rubrica de pœna eius qui carnaliter cognouerit monialẽ, declaratur.*
29 *Pœna a ſtatutis indicta contra corruptores monialium ſola obſeruatur.*
30 *Statutũ Rauennæ de corruptoribus monialium, declaratur.*

CASVS CCCLXXXIX.

SACRILEGI QVA POENA PLEctantur: ii præſertim, qui virgines Deo dicatas violant.

1 SAcrilegii † crimen pœna iudici arbitraria interdum punitur, quemadmodum probat. l. lege Iulia. §. mandatis. & l. ſacrilegii pœnam ff. ad l. Iul. pecul. verũ, quia & aliæ pœnæ ordinariæ indictæ ſunt, & permulta à noſtris perplexè & confusè tractãtur, ego dilucidus & planius controuerſiam hanc diffiniri ſic poſſe opinor, vt plures caſus conſtituamus.

2 Primus quorum eſt, cum quis † ſacrilegium perpetrauit, rem ſacram è loco ſacro publico ſuffurãdo, hoc eſſe propriè ſacrilegium ſcribit Bar. in l. ſacrilegii pœnam. ff ad l. Iul. pecul. & alii nonnulli quos infra referam, tunc de iure ciuili pœna capitis, hoc eſt, mortis naturalis indicitur. ita Bart. d. l. ſacrilegii, quẽ ſecuti ſunt Paulus Grillandus tracta. de pœnis omnifariã coitus. q. 1. nu. 7. & Boſſius tract. cauſarum criminaliũ, tit. de ſacrilegiis, nu. 6. ſic intelligentes tex. l. ſi quis in hoc genus. C. de epiſ. & cle. l. aut facta. § locus. ff. de pœnis, & d. l. ſacrilegii pœnã, in prin. ff. ad l. Iul. pecu. Verũ is tex.
3 † l. ſi quis in hoc genus, in hac criminis ſpecie non loquitur, ſed cum iniuria ipſi eccleſiæ, & cultui

cultui,vel ipſis clericis inferatur,verbi gratia,ſi
quis manus impias in clericum mittat, vel ſa-
cra vaſa, veſtes, imagines, & ſimilia deiiciat,
quo impio crimine noui Chriſtiani, quos V-
gonotos vulgo appellant, noſtra hac ętate in
Gallia manus fędarunt, ii inquã ea pœna mor
4 tis puniuntur. Non etiã probat is tex. † l. aut
facta.§.locus,de pœnis. Siquidẽ illa verba, &
capite luandũ,non modo ad ſacrilegium, ſed
& ad furtum referri poſſunt, cum & fur,ſi fa-
moſus eſt,pęna mortis plectatur.l. capitalium.
§.famoſos.ff.eo.de pęnis.Rurſus, non probat
is.§.locus,cum ibi ſubiiciatur,vel minore ſup
plicio,vt inde intelligamus pęnã eſſe arbitra-
riam,& verè opinor eſſe arbitrariam,& iudicẽ
poſſe aliquando pęnam mortis, indicere, vt ſi
res ſacra in loco ſacro magni valoris eſſet fur-
5 to ſubtracta,ita procedat † l. ſacrilegi capite,
primo reſponſo. ff. ad l.Iul.pecu. atq; ita ſen
ſit Ludo.Montal.tract.de reproba.ſen.Pilati.
artic.1.& primo dubio,nu.68.quamquam ſen-
tiat regulariter ſacrilegũ pęna mortis puniri,
quod falſum eſt,noſtram ſententiam cõfirmat.
l.3.§.mandatis,ad l.Iul.pecu.ibi,extra ordinẽ
& ſi Montal exponat extra ordinẽ,ideſt pęna
capitis,quod ſemper verũ non eſt. Conſtanti-
nus verò Harmenopolus in iuris promptuario
lib.6.tit.6.rub.de ſacrilegiis,ita ſcriptum reli
quit.qui noctu,vel interdiu ſacrarium ingreſ-
ſus quicquam ex rebus ſacris,quæ in eo ſunt,
ſubtraxerit,excæcator. Credo etiam iudicem
poſſe pœnam leuiorem imponere,ſi res tenuis
6 eſt,atq; ita intelligo † d.l.ſacrilegi, pęnam in
prin.ibi,proq; rei conditione, & d.§. locus,
hoc in caſu ius Pontificiũ indicit pęnam gra-
uem,vt eſt relatum in capitulo de viro nephã-
do.12.q.2. non refero, cum ſatis prolixa ſan-
7 ctio ſit.Indicitur & aliquando pęna † excõmu
nicationis ipſo iure,aliquando latæ ſententiæ
vt probant,cap.conqueſtus, de foro compet.
& cap.conqueſti,de ſenten. excommunica.&
vtroque loco doctores,atque ita declarare po
8 teſt † conſtitutio Regni Siciliæ ſub rub. de ar-
bitrio Regis,aliàs iudicis,quæ arbitrio iudicis
vult ſacrilegos puniri,atque ita cum iure com
muni,vt ibi notat Iſernia, illa conſtitutio pu-
nitur pœna capitis ſacrilegos, qui,loca ſa-
cra violenter deſtruunt, & qui vaſa & dona ſa
cra ſuffurantur, nam intelligitur ex ſupra re-
latis.
9 Secundus eſt caſus,cum rem † ſacram è loco
non publicè,ſed priuatè ſacro ſurripuit,hic ſa
crilegus, impropriè ſacrilegus appellatur, ita
cenſuit Bar.d.l.ſacrilegi capite,ad l.Iul.pecu.
Grillandus d.q.1.nu 7.verſic.quoddam vero,
qui exemplũ adferunt,vt putà, ſi rem ſacrã ex
oratorio,quod quis domi habet,vel ex orato-
rio hoſpitalis priuati, nam loca hæc dicuntur
priuatè ſacra.c.ad hæc.de relig.dom. cle.quia
contingit.eo.pœna ergo contra hunc ſacrile-
10 gum erit † iudici arbitraria,vt innuit Barto.&
Grillandus locis iam citatis, dũ inquiunt, hãc
pęnam eſſe debere maiorem furti pęna, & mi-
norẽ pœna veri ſacrilegii,ex d.l.ſacrilegi capi
te,in prin.& ob id ſcribunt,illi eſſe pœnam in
dicendam pro qualitate facti,& cõditione per
ſonarum,quandoq; maiorẽ,quandoq; mino-
rẽ,idem affirmauit Ludo.Montal.de reproba.
ſent.Pilati.art.1.in primo dubio.nu.69.verſi.
ad tertium, ius Pontificium in hoc a iure ciui
li diſcrepat,quandoquidem & hoc in caſu di-
11 citur propriè † ſacrilegiũ,c.quiſquis,§.1.verſi.
ſimiliter ſacrilegium. 17.q.4. & ideo eo iure
pœna eadem eſt hoc in caſũ, quæ & in proxi-
mè iam relato,& hanc iuris canonici. & ciui-
lis differentiam recenſet Hieronymus Zanchi
nus tract.de differen.iuris cano.& ciuilis,nu-
mero 128.
12 Tertius eſt caſus,cum † quis rem ſacram è lo
co non ſacro ſurripuit,hunc caſum Bartolus,
nec eius aſſeclę explicant.Ego opinor idẽ eſſe
dicendũ,quod in caſu præcedenti,ſiue ius Cę
ſareum, ſiue Pontificium conſideremus,ſi ius
ciuile vere idẽ eſt,nempè hanc pęnam arbitra-
riam eſſe quoniam propriè ſacrilegiũ hoc nõ
dicitur,ex ſupra relatis, & confirmat,l. aut fa-
cta.§.locus,ff.de pęnis,quo probatur,ſacrile-
giũ cõmitti ratione loci ſacri,è quo res ſubtra
hitur.Iure autẽ Pontificio idẽ eſt,quod in ca-
13 ſu iam relato, quandoquidẽ propriè † ſacrile-
giũ dicitur.d.c.quiſquis §.1.verſi.ſimiliter 17.
q.4.atque ita ſentiunt Inn.in c.vlt. de immu.
eccl.Afflictus in commen.ad d.cõſtitu.Regni
Sicilię,ſub rub.de arbitrio Regis,alias iudicis
in cõſtitutione,Multæ leges num.2.& Fabius
Montel.in Praxi arbitrali par.4.nu.519. Har-
menopolus verò in præcedenti caſu allegato
in hęc verba ſubiungit. Qui verò extra ſacra-
riũ,aut ex alio fano quippiam ſurripuerit, fu-
ſtibus cæſus ac tonſus relegator.
14 Quartus eſt caſus, † cum quis rem non ſacrã
è loco ſacro ſurripit.hunc caſum nõ explicant
Doctores.Credo iure Pontificio perpenſo ſa-
crilegiũ hoc eſſe,ex d.c.quiſquis. §.1.17.q.4.
iure autem ciuili nõ ſacrilegiũ, ſed furtũ hoc
eſſe creditur.l.Diui.ff.ad l.Iul.pec.pęna ergo
furti eo iure indicitur. Huc ſpectat Ciceronis
ſententia lib.2.de legibus, ſacrilego pęna eſt,

neque ei ſoli, qui ſacrum abſtulerit, ſed etiam
ei, qui ſacro commendatum.
15 Quintus eſt caſus, cum † ſacrilegium perpe
petratur immittẽdo impias manus in clericos,
tunc is ſacrilegus iure ciuili pœna mortis pu-
nitur. l. ſi quis in hoc genus. C. de epiſ. & cler.
quam ſupra in primo caſu declaraui. hoc ete-
nim ſacrilegium graue admodum eſt, quod af
firmat, & Grillandus d. tract. De pœnis omni-
fariam coitus, q. 1. num. 9. & hanc eſſe pœnam
mortis. ſenſit is Lud. Montal. d. tract. De repro
batione ſententiæ Pilati, primo arti. primo du
bio. num. 62. quamquam in eo lapſus videatur,
dum ex hac conſtitutione regulam ſtatuit, pœ
nam ſacrilegii. eſſe pœnam mortis, nec enim
regula eſt ita conſtituẽda, ſed ratione caſuum
diuerſorum diſtinguendum. Iure etiam ciuili
temperata videtur illa grauis pœna, ex authẽ.
ſed nouo iure. C. de epiſ. & cler. quo loci ſcri
bit Baldus, hodie pœnam capitis huic ſacrile-
go indici, cum plura concurrunt, quòd ſit cle
ricus, quod diuina celebrentur, quod ſit in ec
cleſia, & quòd diuinum officium perturbetur
alioqui, altero ex his quatuor deficiente, pœ-
16 na ſolum erit exilii. Iure † Pontificio vulnerãs,
vel verberans clericum ipſo iure in maiorem
excommunicationem incidit, à qua non niſi à
Pontifice abſolui poteſt. cap. ſi quis ſuadente.
17 q. 4. quam conſtitutionem gloſſa ibi intelli
git procedere, etiam ſi violentia in veſtes cleri
17 ci committatur, vt puta ſi illę lacerentur, quod
ſingulare eſſe affirmarunt Inno. in cap. nuper.
de ſen. excommu. Bar. l. 1. §. hoc autem inter-
dictum. de operis noui nuntiatio. & latè Mar-
ſili. ſingu. 188. incip. Capitulum ſi quis, immo
idem Marſilius ſing. 204. incipien. Percutiens
clericum ſcribit poſt Romanum & Felinum,
percutientem conſanguineum clerici, ipſius
18 † clerici contemplatione in eandem excom-
municationis pœnam incidere, ſed verè hoc
poſtremum à multis reprehenditur, vti à Soc.
in l. mulieri, & Titio. de cond. & demon. à Iaſ.
in l. de pupillo §. ſi quis ipſi Prętori. de oper.
noui nun. & à Tiraq. tract. De pœnis legũ. cau
ſa 51. nu. 74.
19 Sextus eſt caſus, † cum quis ſacrilegium im-
propriè committit, vt puta quando quis legẽ
diuinam offendit, ſeu quouis modo eius intel
lectum violat, vel cum de auctoritate Principis
veluti Pontificis, vel Imperatoris diſputat, atq;
dubitat, vt ſi contenderet à Principe electum
eligi non debuiſſe, vel non potuiſſe, hoc cri-
men non dicitur propriè ſacrilegium, ſed in-
ſtar ſacrilegii l. 1. & l. 2. C. de crimine ſacrileg.
20 hoc in caſu pœna eſt † arbitraria: ita expreſſè
affirmauit Grillandus d. tra t. De pęnis omni-
fariam coitus, q. 1. nu. 8. & rectè, nec enim hoc
in caſu pęna certa à lege ſancita reperitur, quod
autem dictum eſt, non licere de Principis po-
teſtate diſputare, intelligitur in his, quæ iuris
poſitiui ſunt. nam, cum omnia poſſit contra ea
quę iuris poſitiui ſunt, ſequitur de illius pote
ſtate non eſſe ambigendum, ſecus ſuper his,
21 quę iuris diuini, † naturalis, & gentium ſunt,
ita Craue. conſil. 241. numer. 20. verſicul non
obſtat, & tract. De antiqu. tempo prima parte,
nume. 38.
Septimus eſt caſus, cum ſacrilegium com-
22 mittitur violando † virginitatem Deo dicatã,
vt putà, cum quis monialem profeſſam carnali-
ter cognouit, hic ſacrilegium committere di-
citur, ita glo. in cap. virginibus. 27. q. 1. ex illo
textu, & ibidem ſubiicit gloſſa, committi etiã
23 † inceſtum, & adulterium, quam gloſſam ſunt
ſecuti omnes, vt apud Decium conſi. 338. num.
1. conſi. 579. num. 5. & conſi. 611. nu. 2. quod de
clerat Paulus Grillandus d. tract. De pęnis om
nifariam coitus q. 1. nu. 10. qui addit quartum
crimen committi, nempè ſtuprum. hic ergo ſa
crilegus iure diuino, atq; ita in foro concien
tię punitur pęna excommunicationis, ſicque
è Chriſtianorum conſortio expellitur, & niſi
in mortis articulo abſoluitur, & ei communi-
catur, ſi pœnituerit. c. impudicas, & d. c. virgi
nibus. 27. quęſt. 1. & declarat. poſt Archid. in
cap. peruenit 27. q. 1. is Grillandus d. q. 1. num.
24 17. † Iure Pontificio in foro contentioſo pu
nitur hic ſacrilegus pęna depoſitionis ab ordi
ne, & beneficiorum amiſſionis, ſi clericus eſt,
& monaſterio perpetuo ad pœnitentiam per-
agendam includitur, laicus vero excommuni-
catur, ita probant c. ſi q. epiſcopus, & c. ſi qua
monacharum. 27. q. 1. & tradit Grillandus lo-
co iam citato. num. 18. Iure ciuili pœna mortis
indicitur, ita affirmauit Grillandus pręcitato
loco, nu. 19. Iulius Clarus lib. 5. ſen. iuris. §. for
nicatio verſi. cum moniali, id quod probatur,
quia iam diximus in hoc crimine committi a-
dulterium & inceſtum, quę crimina mortis pę
na vindicantur l. ſi adulterium cum inceſtu. ff.
ad l. Iul. de adulte. & l. quamuis. C. eo. opinor
clarius à fortiori probari in l. ſi quis non dicã
rapere. C. de epiſ. & cler. hęc pœna in corru-
25 ptores eſt, at in ipſis † corruptis virginibus.
Marſil. tamẽ ſing. 15. inquit, ſolum pęna adul-
26 terii puniri, ſed fallum olim Veſtales, † quę ad
tempus Diis virginitatem vouerant, virgis cę-
debãtur ad necem vſque, deinde lege ſancitũ
eſt,

eſt, viuas dafodi, euctor eſt Dionyſius Helicar
lib.1. antiq. Rom. & Pomponius Lętus. De ſa-
cerdotiis Romanorum, vbi de Veſtelibus egit
ſcribit, Veſtelem ob inceſtum pœnas hoc mo-
do luiſſe. Vincta efferebetur in ſandapila per
medium forũ, vſque ad portam Collinam, ibi
tumulus impudicarum Veſtalium inter muros
eminet, in quo eſt parue cauerne ſubterranea,
ad quam per foremen ſcalis deſcenditur, in
que eſt ſtretus lectulus, & lucerna ardens & pa
nis, lac, oleũ ne fame intereat. Deponitur hic
Veſtalis, capite velato in ſupplicium ducitur.
Pontifex cũ ercena quędam pronuntiauit, cũ
ſacardotibus terga vertit, & ſtatim Veſtalis in
cauernam demittitur, inde foſſa tellure reple-
tur, vſq; ed operculũ, ea die ſilentiũ & męſti-
tie in tote vrbe eſt. Hęc ille quibus accedit Plu
tarchus in problemate 96. qui rationẽ reddit
multiplicẽ, cur viuæ defoderentur, hodie ve-
rò monieles, quę ſe corrũpi patiuntur ea pœ-
ne plectuntur, vt perpetuo carceri includan-
tur. c. impudicas. 27. q. 1. Hodie monialiũ cor-
27 ruptores† Mediolani ex nouis conſtitutioni-
bus rub. De pęnis. c. carnali copula. capite mul
28 ctantur, ita† & Papię ex ſtetuto 24. in crimine
libus. De pęna ilius, qui carnaliter cognoue-
rit monialẽ. Qua in re illud en notendum eſt
quod reſpondit Alc. reſponſo 745. pęnam ha-
29 rum conſtitutionũ eſſe †ſolũ obſeruendã poſt
habitis cæteris iuris cõmunis, cũ ex noua ſen-
ctione ebrogatæ illæ cenſeantur, atque ita in-
30. telligit Alcietus †ſtatutum quoddam Reuen-
næ. verum de veritate doctrinæ Alciati plura
ſcripſi in tract. De recuperanda poſſ. remedio
nono. q. 51.

SVMMARIVM.

1 *Incendiarios grauiſſimis pœnis puniri.*
2 *Incendium caſum fortuitum aliquando eſſe.*
3 *Incendium culpa habitantium quando præſuma-tur commiſſum.*
4 *culpa ſola an fundet intentionem aſſerentis incendium fuiſſe commiſſum.*
5 *Statutũ Vicentia lib 3 ſub rub. Quòd quilibet cuſtodiat domum ſuam ab igne declaratur.*
6 *Horreum præſumi combuſtum culpa cuſtodis.*
7 *culpa qua ſit cum præſumitur culpa inhabitãtiũ incendium fuiſſe commiſſum.*
8 *Leuiſſima culpa in incendio cõmiſſa commodatarium de damno dato colligat.*
9 *commodatarium de leuiſſima culpa teneri.*
10 *Conductorẽ non teneri ob incendiũ leuiſſima culpa in re conducta exortum.*
11 *Locatorẽ nõ poſſe agere actione legis Aquilia cõtra conductorẽ ob incendiũ commiſſum leuiſſima culpa in re conducta.*
12 *Incendium cum ignoratur a quo commiſſum, abſoluuntur omnes.*
13 *Incendium cũ apparet cuius culpa eſt commiſſum, is punitur.*
14 *Incendiarius etiam damnũ vicino reficere debet.*
15 *Exodi cap. 22. declaratur.*
16 *Conſtitutiones Mediolani ſub rub. De pœnis. cap. ſi quis incendium declarantur.*
17 *Iudicis arbitrio relinquitur, an culpa inhabitãtiũ incendium commiſſum ſit.*
18 *Cautela qua incendiarius ſe poteſt excuſare, ſua culpa incendium non eſſe ſecutum.*
19 *Iudicis arbitrio relinquitur quando leuis culpa dicatur commiſſa in incendio.*
20 *Dominus ex leui culpa ſua familia nõ obligatur.*
21 *Socerũ non teneri de incendio a nuru ſua immiſſo.*
22 *Incendiarium criminaliter etiam puniri ob leuem culpam.*
23 *Iudicis arbitrio puniri incendiarium ob leuem eius culpam.*
24 *Statutũ Brixia 114 in criminalibus, ſub rubr. De incendio. declaratur.*
25 *Conſti. Mediolani ſub rub. De pœnis. c. ſi quis incendium declaratur.*
26 *Incendium lata culpa committens, damnum emendare debet.*
27 *Incendiarius doloſus damnum emendat, & criminaliter punitur.*
28 *Bald. doctr. l. data opera. num. 1. C. de iis qui accuſ. non poſſunt enucleatur, atq; declaratur.*
29 *Iudicis arbitrio relinquitur electio mortis incendiarii doloſi.*
30 *L. Capitalium. §. nonnunquam. ff. de pœnis, litera & ſenſus.*
31 *L. Vlt. ff de incen ruin. & naufrag. ſenſus, & intellectus.*
32 *Auctoris opinio quomodo doloſus incendiarius puniri debeat.*
33 *L. Capitalium §. qui ob inimicitias. ff. de pœnis. intellectus.*
34 *Cauſa quid ſit.*
35 *Villa quid ſit.*
36 *Statutum Brixia 114. in criminalibus, ſub rub. De incendio declaratur.*
37 *Conſtitutio Mediolani ſub rub. De pœnis. c ſi quis incendium. declaratur.*
38 *Statutum Vicentia lib. 3. ſub rub. De incendiariis. declaratur.*
39 *Incendiarius iure canonico iudicis arbitrio punitur.*
40 *Incẽdiarius in foro cõſcientia quomodo puniatur.*

gredi conſueuit, quemadmodũ in eo, qui hor rei, quod vulgo fundicum appellant, cuſtodiã habet, ſi incendio conſumptum eſt, culpa cuſtodis præſumitur, & ſola illa præſumptio ſufficit ad fundandam actoris intentionẽ, quod viſus eſt ſentire Alex. d. conſi. 50. nu. 7. verſic. & ex prædictis, prodeſt & hæc præſumptio ad inquirendũ, quoniam, vt in his terminis reſpõdit Bal. conſi. 442. Quidam nomine Rectorius verſi. in dubio verò. li. 3. poterit iudex inquirere ab his, qui in domo cõmorantur, quis incẽdii auctor fuerit. Quocirca ego aliquando in praxi obſeruari curaui, iudicẽ ſtatim exorto incendio iubere prębendi inhabitantes domũ & eos de auctore incendii interrogare, ob id veritas fuit cõperta, quoniam tempus non habuerant ad ſe conſulendum.

6 Dubium nunc eſt in hoc caſu, quę † culpæ ſpecies hęc ſit, & quis ſit illius effectus. Primo reſpondeo eſſe culpam leuiſſimam. ita Sali. in d. l. quæ fortuitis, col. vlt. verſi. vnum tamẽ. C. de pigno. act. Alex. conſi. 50. nu. 9. lib. 1. nec eſt qui diſſentiat, excepto Baldo conſi. 149. lib. 2. qui viſus eſt ſentire, hanc eſſe culpam leuem, quod verum nõ eſt, immo hęc culpa leuiſſima dicitur, non in committendo, ſed in omittendo, quoniam per negligẽtiam cauſata dicitur, ita reſpondit Alex. d. conſi. 50. nu. 9. verſi. ſed non probatur, ſic intelligens gl. in §. pręterea inſt. quib. mod. re contrah. obliga. vbi Ange. Areti. ſingularẽ eſſe dixit, & ita ſe obtinuiſſe Ferrarię ſcribit, vt idẽ teſtatur Lud. Bolog. in additio. ad Io. de Ana. conſi. 71. nu. 5. & inquit Alexãder, verè hoc probari ex l. qui ædes. ver. negligentia. ff. de incend. ruina & nauf. quam ſic intellexit Bal. in l. data opera, col. 4. nu. 13. C. de iis qui accuſ. non poſſ. Quamquam Grã. deci. 3. nu. 6. ſcribat, gloſſam illam à multis reprehendi, quod ſi verum eſt, malè illi, & cõtra magis receptam opinionem ſentiunt. Secũdæ
7 dubitationi reſpondeo, † culpam hanc leuiſſimam operari, vt is, qui rem commodato ſuſcepit, ſi incendio ſit conſumpta, teneatur. ita in ſpecie iſta Alex. d. conſi. 50. col. pen. verſic. ſe-
8 cundo reſpondeo, nam † commodatarius leuiſſimam culpam præſtare tenetur. §. item is cui, inſt. quib. mod. re contrahend. obliga. ita & alii omnes, qui de leuiſſima hac culpa tenen-
9 tur. Conductor † autem hoc in caſu non tenetur, cum ſolum dolum, latam culpam, & leuem, non autem leuiſſimam præſtare teneatur l. ſi vt certo. §. nunc videndum. ff. commod. l. in iudicio. C. locati. l. contractus. vbi Decius de regu. iuris, atque ita in ſpecie noſtra affirmarunt Alexand. d. conſi. 50. numer. 9. libr. 1. Iaſon. in l. ſed & ſi quis. §. quęſitum, numer. 41. ff. ſi quis cautio, & conſi. 116. numer. 1. libr. 1. Cępolla conſi. 79. nume. 4. Gozad. conſi. 63. num. 16. 18. Gramm. in additionibus ad deciſiones Afflicti deciſi. 57. in fi. quamquam idem Gramma. deciſio. 3. numer. 16. diſſentire videtur, dum dixit conductorem teneri, niſi caſum fortuitum probet, ſentiens ob id culpam etiã leuiſſimam teneri, & malè, ac aduerſus cæteros. Vno autem caſu conductor, & de culpa leuiſſima teneri poſſet, ſi expreſſe ita in conductione cautum fuiſſet, quod ſenſit Gozad. d. conſi. 63. num. 7. 19. 21. dum negat conductorem teneri, ſi ſimpliciter promiſit, ſecus ergo ſi expreſſe, nam & caſum fortuitum in ſe ſuſcipere quis poteſt, vt alias ſuo loco declarauimus.
10 Nec hoc in caſu poterit † locator legis Aquilię actionem, vt damna conſequatur proponere. nam illa ſolum conceditur cum leuiſſima culpa fuit in cõmittendo, non ſi in omittendo, atque ita in ſpecie noſtra affirmarunt Bald. dict. conſi. 441. colum. 2. verſicu. conſiderandum eſt, lib. 1. Alexan. d. conſi. 50. nume. 9. Afflictus deciſio. 57. nu 8. & Ferratius cautela 36. nu. 2. qui rectè reiiciunt cõtrariam opinionem Sali. in l. Data opera. C. de iis qui accuſa. non poſſ. quem ſecutus eſt Grammat. deciſio. 3. numer. 15. & in fine, qui inquit, omni caſu, ſiue lata, ſiue leui, ſiue leuiſſima culpa commiſſum ſit incendium, damnum emendari debere, horum inquam opinio ex relatis vera non eſt.

11 Tertius eſt caſus, cum † ob inhabitãtium varietatem, ignoratur à quibus verè immiſſum eſt incendium, tunc nemo tenetur. Cauſa exẽpli, ſi noctis temporis in caupona, ſeu publico hoſpicio exortum eſt incendium, in quo non ſolum aderat cauponis familia, ſed & plures hoſpites. is caupo de incendio exorto non tenetur, quoniam licet incendium præſumatur culpa aliquorum ex habitantibus immiſſum, nihilominus ob magnam illam incertitudinẽ, nemo conueniri poteſt, ita docuit Bald. in l. ſi creditor. ff de pignorat. action. quem alii ſunt ſecuti, quos in præcedenti caſu retuli, & caſum hunc a præcedenti ratione maioris incertitudinis diſtinxi. Addo nunc idem cum Baldo ſenſiſſe Cepollam conſi. 70. Ioan. de Ana. conſi. 71. nu. 3. in fi. Iaſo. d. conſi. 116. nu. 1. lib. 1. & Afflictum deciſi. 57. nume. 4. 5. qui ſimiles caſus recenſent, vtputà. cum in domo ampla duę cohabitant familiæ, vna in parte ſuperiori, altera in inferiori, & ignorãtur, quę cauſam

incendio prębuerit, idem ſcribunt Gozadin. conſi.63.nu.12.Pariſi.conſi. 47.nu.5.8.lib.4. Gramma.deciſi.3.num.2. & Ferratius cautela 37.nu.2.verſi.alii. Marſi.in l.1.num.114.ff.ad l. Corne.de ſicar. idem tradit Ioſephus Moniar dus rub.C.Publ.lætitię,vel conſi.lib.12. pagi. 62.nu.6.7.

12 Quartus eſt caſus, cum apparet†incendium
leui culpa inhabitantium, vel alterius eſſe da
tum,tunc is culpoſus tenetur ſi domum cōdu
xit,ita reſpondit Bald.conſi.149 Factum quę
ſtionis.lib.2.Goza.conſi.63.nu.5.18. & hoc ca
ſu defendi poteſt eorum opinio,qui dixerunt
conductorem teneri emendare damnum, vt
huius opinionis plures recenſet Gramma. d.
deciſi.3. nu.11.nam illorum opinio poteſt pro
cedere hoc in caſu,cum culpa leuis adeſt,non
autem ſi leuiſſima, quemadmodū in caſu prę
cedenti diximus. Eſt ratio,quia conductor le-
uem culpam pręſtare tenetur l. ſi quis fundū.
§.Imperator. ff.locati. Ita etiam venditor te-
netur de leui culpa, ob quam in domo vendi-
ta a ſe adhuc poſſeſſa exortum eſt incendium,
ita ſenſit Alex.d.conſi 50.col.pen. verſic.nec
ad hoc obſtat.lib.1.qui ita declarat. d.l. ſi ven-
dita. Ita etiam alii tenetur, qui leuem culpam
pręſtare debent,& clarè probat.l.capitalium.
§.incendiarii,in fin.de pœnis. Accedit,quòd
13 iſte,qui ſua leui culpa exortum eſt, †incendiū
tenetur etiam vicinis damnum emendare, vt
putà,ſi ex illo incendio domus vicini eſt con-
ſumpta,ita Bald.d.conſi.149. col.2. verſic.aut
conſtat.2.& d.conſ.442.Quidam nomine Re
ſtorius,verſic.aut incendium,lib.3. Marſi.l.1.
nu.115.ff.ad l. Corne.de ſica. addo Salic.inter
conſilia criminalia diuerſorum, conſi.31.libr.
1.& illi ſubſcripſit Angelus. Ille eſt ratio, quia
culpa etiam in re propria præcedens caſum in
re aliena obligare conſueuit l. qui occidit. §.
in hac.ff.ad l. Aquil. Rurſus vnius factum aliū
in periculum trahere non debet l. ſi ſeruus
ſeruum §.ſi fornicarius. ff.eo.ad l. Aqui.atque
ita opinor eſſe intelligendam antiquam legē
14 † ſcriptum Exodi c. 22. ſi egreſſus ignis inue-
nerit ſpinas, & comprehenderit aceruos fru-
gum, ſiue ſtantes ſegetes in agris reddet dam-
num,qui ignem ſuccenderit. & hoc etiam in
15 caſu intelligo conſtitutiones† Mediolani ſub
rubr.De pœnis c.ſi quis incendium. §.ſi quis,
vt illa verba, ſi quis ponat incendium intelligā
tur,& de eo qui leui culpa incendium poſuit.
Ad hanc autem leuem culpam iudicandā verſ
16 ſabitur †iudicis arbitrium vt ex qualitate per-
ſonę habitātis, & qualitate, & quantitate ignis
iudicet,an ſua culpa incendium, illud exortū
ſit,ita Bald.d.conſi.442.in fi.lib.2.Credo etiā
17 verſari arbitrium †. iudicis in diiudicando, an
is inhabitans fuerit in culpa,ſi recedendo è do
mo reliquit adoleſcentes cuſtodes, quemquā
Bal.conſi.149.lib.1.& Iaſon.d.conſi.116.num.
3.4.lib.1.abſolutè dixerint, non eſſe in culpa.
Ego ſentio eſſe in arbitrio, quoniam talis eſſe
poſſet conditio illorum adoleſcentum, vt iu-
dex ęſtimere poſſit,virum diligentem non di-
miſſurum domi illos ſolos,atque ita hunc fuiſ
ſe in culpa, vt è contra, ſi illi adoleſcentes eſ-
ſent diligentes & ętatis ferè integrę. Ad tollē
18 dam hanc leuem culpam dari ſolet †cautela,vt
is inhabitans probet,ſe peruigilē, & in domo
diligentem, temporeque noctis conſueuiſſe
admonere ſeruos, vt ignem diligenter cuſto-
diant,hanc cautelam tradunt Bald. d. conſil.
442.in fin Gozad.d.conſi.63.nu.15.Ferratius
d.cautela 37.in fi.Gramme.d.deciſi.3.num.13.
Ioſephus Moniard.d.rub.C.Publ. lætitiæ lib.
12.pag.66.nu.8.& alii plures. Illud etiam hoc
19 in caſu eſt adnotandum, †leuem culpam non
obligare dominum ex facto ſuæ familiæ. ita
Goza.d.conſi.63.num.14.addo Calca. conſi.
40.col.2.ver. quandoque conſtat.Io.de Ana.
19. d.conſi.71.num.3.qui negat,†ſocerum teneri
pro nuru,cuius leui culpa domus fuit cōbuſta
ea ratione mouentur, quoniam dominus non
tenetur regulariter pro facto familiæ,niſi caſu
quo ad illud opus eſſet quis datus, vt puta ad
coquinam,vel ignē cuſtodiendū, vt in forna-
rio,ex d.l.ſi ſeruus,ſeruū.§.fornacarius,ff.ad l.
Aqui.vel etiam,niſi eſſent ſerui nequam,iuxta
l.1.§.vlt.ff.nautę caup.ſtab.& l.1.§.familiæ,ff.
de publi.& in ſpecie hac declarat. Gram.d.de
ciſi.3.nu.12. Illud quoque addo, leuē hanc cul
20. pam obligare hunc†incendiarium etiam pœ-
na criminali, & ob id inquiſitionem cōtra eū
formari poſſe,ita docuit Bal. in l. data opera.
nu.5.C.de iis qui accu.non poſſ.qui intelligit
niſi culpa leuis ſit in omittēdo, & ob leuē hāc
culpam punitur etiam hic incendiarius extra-
21 ordinē iudicis†arbitrio, ita Zanetinus tracta.
De differentiis iuris canonici, & ciuilis, num.
201.& ita credo eſſe puniendum aliquanto le-
22 uius hunc incendiarium in caſu †.ſtatuti Bri-
xiæ 114. in criminalibus, ſub rubr. de incen-
dio. quod loqui videtur de eo incendiario,
qui vel dolo vel lata culpa ignem immiſit, dū
inquit, ſi quis incendium poſuerit, & dum pœ
23 nam capitis imponit,ita etiam relatę†conſtitu
tiones Mediolani ſub rub. De pœnis, c.ſi quis
incendium.

Quin-

24 Quintus eſt caſus, cùm † lata culpa commiſſum eſt incendium, & agitur de iure ciuili, tùc priore loco damni emédatio venit, Bal. l. data opere nu. 4. in fi. C. de his qui accuſ. nō poſſ. deinde criminaliter is punitur. l. ſi fortuitò. ff. de incen. rui. & neufrag. ſed ambigunt doctores, quę pœna illa ſit. Iacobus de Aret. quē refert Bal. d. l. data opera, nu. 4. intellexit, eſſe pœnā mortis, ſed rectius ſenſit ibidē Bal. eſſe intelligendū de pœna grauiſsima pecuniaria, vel de corporali citra mortē, & mēbri abſciſionem: cuius doctrinę efficaces ſatis rationes reddit. Quocircà ſenſit Baldus hoc in caſu pœnā eſſe iudicis arbitrariā, id quod clarius, & rectè affirmauit Plotus in l. ſi quādo nu. 731 C. vnde vi. qui ita declaret conſti. Mediolani ſub rub. De pœnis. c. ſi quis incēdium inquit; Baldus vnico proceſſu ad damni emendationem, & pœnē hunc incendiarium poſſe condemnari. atque ita declarari poteſt relatum ſtatutum Brixię 114. De incendio, vt illa pœna mortis locū habeat ſolùm cùm dolo miſſum eſt incendiū, de quo ſtatim dicam, non autem quando adfuit ſola lata culpa: ex prędictis.

25 Sextus eſt caſus, cùm dolo † incendium eſt immiſſum, priore loco ſine controuerſia tenetur incendiarius ad damni emendationem: ex relatis in pręcedentibus caſibus. Poſtmodum

26 quò ad pœnā corporalem † Bal. d. l. data opera, num. 1. diſtinguit duos caſus. Primus, quando incendium eſt commiſſum dolo in ciuitate, vel oppido, quod incēdium fuit magnum in domo immiſſum, & incēdiarius eſt vilis perſona: inquit Baldus, is incendiarius ignis concremendus traditur. ita intelligit. l. qui ædes. ff. de incend. rui. & naufr. Si verò relata omnia concurrunt, ſed perſona incēdiarij eſt honeſta, capite mulctetur. ita intelligit Bal. textū l. capitalium. §. nonnunquam, vel. §. incendiarii. ff. de pœnis. Et deinde ſubiicit, & rectè in

27 hoc eſſe poſitum in arbitrio † iudicis immutare mortis qualitatem, iuxta perſonarum conditionē, nā alio mortis genere nobilis, alio infamis, & turpis perſona mori debet, ſed verè, is

28 † tex. ſi legatur, vt cōmuniter legitur, nullā fecit perſonarum diſtinctionem Bal. n. legabat,

29 hoc modo à fine præcedentis † §. nonnūquā etiam plebei, & humiles perſonę incendiarii, ſed vera litera hęc eſt. Incendiarii, &c. puniatur & hic incendiarius pœna legis Iulię de vi publica. l. qui cœtu. ff. ad l. Iul. de vi publ. & attigam infra in caſu. 393. Si verò incēdiū eſſe immiſſum domui extra ciuitatem, vel oppidum, (inquit eodē loco Baldus) ſi perſona eſt honeſta & digna aliqua diſpenſatione, ſolum deportatur, ſi verò turpis capite punitur. ita is intel

30 ligit † l. vlt. ff. de incēd. ruina & naufr. ſed verè is tex. loquitur de incendio cōmiſſo in ciuitate. Ego, haud multùm à Baldi doctrina recedē

31 do, ita † diſtinguo, & duos caſus conſtituo.

Primus eſt, cùm incendium commiſſum in ciuitate fuit. hoc caſu incendiarius altera ex duabus pœnis punitur, vel capitis, vel ignis cōcremationē. pœna capitis erat ſecundum legē Corneliam, vt probat. l. 1. in princ. & l. qui dolo. ff. ad l. Cornel. de ſicar. & l. data opera. C. de iis qui accuſ. non poſſ. & de hac pęna loquitur. l. vlt. ff. de incend. ruin. & naufrag. hoc idē probat. l. capitaliū. §. qui ob inimicitias. ff. de pœnis dum inquit incendiarium plerumque comburi. illa dictio plerumque, prǽſupponit, & ſignificat incendiarium aliquando etiā alia pœna, quam ignis puniri, qua quidem pœna alia eſſe non poteſt, quàm hæc capitis, cum ita aliis legibus ſancita ſit. Altera eſt pœna huius incendiarii, quoniam viuus comburi debet d. l. capitalium. §. qui ob inimicitias, & huius pę næ meminit d. l. qui ędes ff. de incend. rui. naufrag. cùm itaque duę ſint pęnę, erit arbitrariū iudici eligere alteram ex illis, iuxta ea, quę ſcri pſimus ſuprà lib. 1. q. 85. quocircà ex qualitate perſonę modò vnam, modò alteram imponere poterit.

Secundus eſt caſus, cùm incēdiarius, vel caſam, vel villam data opera incendit, atque ita extra vrbem incendium miſit, tunc aliquantò

32 leuius punitur pœnis relatis. ita probat † d. l. capitalium. §. qui ob inimicitias. ibi, qui verò caſam, aut villam aliquantò leuius. hoc autem caſu ego intelligo pœnam hanc leuiorem eſſe ſub iudicis arbitrio, quod ille ratione probatur, quia d. §. qui ob inimicitias. inquit, leuius puniri, nec declarat quę ſit leuior illa pœna, vt ergo quid iure non determinatum, iudicis arbitrio relinquitur.

Et huius noſtri caſus ratio eſt, quia lex con

33 ſiderauit incendium † caſæ, hoc eſt paruę domus, ita enim latinè ſignificat, vt apud Virgilium in Bucolicis.

Et humiles habitare caſas.

& apud Ciceronē lib. 5. Tuſcul. quęſtio. Nec eſuriens Ptholomęus ederet; cui cùm peragrāti Aegyptū, comitibus nō conſecutis, cibarius panis in caſa datus eſſet, nihil viſum eſt illo pane iucundius. conſiderauit inquam lex incendium caſę eſſe leuis periculi. ita etiam incen

34 dium villę, quoniam † Villa dicitur domus extra vrbem ædificata, vt apud Plinium lib. 18

natur-

natur. Hiſtor. cap. 6. vbi doctè, & planè de villarum poſitione agit, & ſecundum Collumel. dicta eſt Villa, quaſi vehilla à vehendis fructibus. quod non improbat Connanus lib. 4. Commen. iuris. cap. 10. numero quinto, vbi & elie de villę nomine. Et ex hoc caſu inferri poteſt
35 declaratio † ad ſtatutũ Brixiæ in criminalibus, 114. ſub rub. De incendio. dum ſimpliciter inquit. Si quis incendium poſuerit, vel religioſa, capite puniatur, ita quod moriatur, intelligi poteſt ſtatutum ſolum de eo incendiario, qui in ipſa ciuitate incendium miſit, vt is morte mulctari debeat, extra vrbem verò ceſſare videtur illa pœna, iuxta iuris communis diſpoſitionẽ, & hæc interpretatio, vt benignior ſumenda videtur. Dubito tamen, quia ſtatutum conſiderare videtur habitantium necem, quæ ex incendio, vel ſequitur, vel ſequi poteſt, id quod præſeferre videtur illa dictio, habitata, ſentiens pœnam ceſſare vbi domus habitata non eſſet, ob periculum mortis, quod tunc ceſſat, & ita non erit differentia, ſiue domus in vrbe ſit, ſiue extra vrbem, erit itaque aliquantulum cogitandum, verior tamen mihi videtur pręcedẽs opinio, ſi modo nullius habitãtium mors ſub-
36 ſecuta eſt. Conſtitutio † Mediolani ſub rub. de pœnis. c. ſi quis incendium, interpretanda videtur, vt nulla ſit adhibenda differentia, an incendium ſit immiſſum in vrbe, vel in villa, immo non conſtituitur hic differentia inter domum & caſam, vt ſit de iure communi, ſi quidẽ mors inhabitantium ita ſequi poteſt in caſa, vt in domo, & damnum ita taxatur pro incendio caſæ, ac domus, itẽ quòd clerè apparat eandẽ eſſe vtriuſque caſus rationem. Hoc clarius pro
37 cedit in † ſtatuto Vicentiæ libro tertio ſub rubrica de incendiariis, quo pœna mortis puniũtur comburentes ædificia, blada, fœnum & vites, intelligitur ergo à fortiori punire comburentes ædificia etiam extra ciuitatem, poſteaquam punit incendentes blada pendantia in agris, id quod alio ſtatuto illius ciuitatis lib. 3. ſub rub. Quod quilibet cuſtodiat domũ ſuam
38 ab igne. Hęc à iure ciuili ſancita ſunt. Iure † vero canonico contentioſo incendiarius pœna iudici arbitraria punitur, ita Bernardus Diaz in Practica canonica, titulo de incendio. cap. 98. Marcus Antonius Cuchus in Inſtitu. canonicis lib. 4. ſub rubr. de diuerſis delictis. verſi. qui incendium. Fabius Montelao. in Praxi ar-
39 bitrali, parte 4. numero 799. In foro autẽ † canonico pœnitentiali, incendiarius, qui eccleſiam incendit ipſo iure excommunicatus eſt, & per quindecim annos pœnitentiam agere debet. c. ſi quis eccleſiam. 18. q. 4. quod intelligitur in eccleſia conſecrata, vt ſenſit Abbas in rub. de conſecr. eccle. vel alta, & probat idem Fabius d. nume. 799. cæteri autem incendiarii ſunt excommunicandi. ita relati Doctores, & tradit Franc. à Ple. tract. de excommun. §. 29. num. 1. & Beatus Anton. Archiepiſcopus Florentinus tracta. de excommunicatione, cap. 21. vbi alia ſcribit.

SVMMARIVM.

1 *Pœnitentias ſacramentales arbitrarias hodie eſſe ſacerdotibus.*
2 *Sacerdos, vt vir bonus pœnitentias indicere debet confitentibus peccata.*
3 *Sacerdotem in indicendis pœnitentijs ſacramentalibus bono medico æquiparatur.*
4 *Pœnitentiam ex magna peccatoris contritione remittere poteſt ſacerdos.*
5 *Contritionem maximam peccatorem etiam à pœna ciuili aliquando liberare.*
6 *Pœnitentia à canonibus indictas ſacerdos ex cauſa mutare poteſt.*
7 *Pœnitentias à Pontifice indictas ex cauſa ſacerdos immutare poteſt.*
8 *Pœnitentias conſuetas ſine cauſa ſacerdos immutare non debet.*
9 *Pœnitentiam publicè peragendam immutare non poteſt ſacerdos, vt priuatim agatur.*
10 *Pœnitentia à ſacerdote peccatori iniungenda non eſt, cum tertio nocere poteſt.*

CASVS CCCXCI.

POENITENTIAS SACRAMENTALES hodie eſſe ſacerdotibus arbitrarias.

QVoniam in permultis ex iam relatis caſibus ratulimus pœnas aliquando ſpirituales delinquentibus indici, quam admodum excommunicationes, ieiunia, & his ſimilia, hoc loco dicẽdum eſt, hodie maximum etiam eſſe arbitriũ iudicum ſpiritualium in indicendis, & commutandis pœnitentiis. Cum verè nunc † pœnitentiæ omnes ſacra-
1 mentales arbitrariæ ſint, quemadmodum probant permulta iuris Pontificii loca, vt in ca. de his. 50. diſt. cap. tempora plenitudinis. 26. q. 6.

Sibi

& ibi glo. in c. quem pœnitet, c. menſuram, de pœniten. diſt. 1. & in c. ſignificauit, & c. Deus qui, de pœniten. & remiſſio. atque ita uno ore omnes cenſent, ita inquam Abbas in cap. at ſi clerici. §. de adulteriis, numero tertio, & ibi Decius numero ſexto, & Alcia. num. 3. de iud. & communem teſtatur Iulius Clarus lib. 5. ſen ten. iuris §. fina. quæſtio. 83. in fine, qui eiuſdē opinionis recenſet Angelum de Clauaſio, & Bermondum. His accedunt Felinus in capitulo accuſaſti, in fine de accuſa. & in capitulo ſicut dignum, in principio de homicid. Gondiſſa. tract. de legato, parte prima. quæſtio. 14. num. 1. Antonius Roſellus tract. de indulgentiis, nume. 333. idem tracta. de Concilio. §. item ſolus, num. 52. Henricus Botteus tracta. de ſynodo epiſcop. articulo ſecundo, num. 107. Franciſcus Patauinus tract. de viſitatione, parte ſecunda, quæſt. 8. nume. 80. idem ſcriptum reliquit Ioannes de Selua tract. de benefic. quarta parte, quæſt. 7. nume. 4. vbi inquit has ſacramentales pœnitentias eſſe arbitrio uiri boni.

2 † Qui quidem ſacerdos, & vir bonus pro perſonæ qualitate, & delicti atrocitate, vel leuitate has pœnitentias indicere debet, debetque agere quemadmodum bonus, atque diligens

3 † medicus agit qui non uno ſolo pharmaco, vel collyrio omnibus morbis detur, vt inquit glo. in capitulo vltimo 29. diſtinct. ſed pro arbitrio, & facultate ſua variis ita vtitur, vt magna eſt morborum varietas, qua ſimilitudine ad rem noſtram vſus eſt is Gondiſſ. dict. quæſt. 14. nume. quinto auctoritate Diui Thomæ. 4. ſen. diſt. 18.

Extenditur primò hæc iuris ſententia, vt

4 procedat etiam † ſi ex toto pœnitentiam hanc remittere vellet hic ſacerdos, nam ex cauſa poteſt, ſi quidem tanta eſſe poſſet peccatoris contritio, vt pro magno crimine leuiſſimam pœnitentiam indicere poſſit, quemadmodum inquit glo. in capitulo menſuram. Pauinus prætitato loco, numero 80. Gondiſſa. dict. quæſt.

5 14. numer. 4. qui inquit, aliquando † maximam contritionem a pœna ciuili excuſare, & ex toto pœnitentiam remitti poſſe ex magna contritione affirmat poſt aliquos Decius d. §. de adulteriis, num. 6. verſicu. & in tantum, quod verum an ſit, ſacris Theologis relinquimus diffiniendum.

Extenditur ſecundò, vt non procedat etiā

6 cum canones † iam certam pœnam indixerūt. Abbas d. §. de adulteriis, num. 3. & ibi Decius num. 6. verſi. & hoc etiam. idem ſenſit glo. in c. de his clericis, il ſecondo, in glo. vlti. 50. diſt. & glo. in d. cap. menſuram, & probat d. c. quē pœnitet.

Extenditur tertiò, vt procedat etiam ſi hæc

7 pœnitentia † iniuncta fuiſſet à ſummo Pontifice, nam illam ex cauſa immutare, & minuere poteſt inferior, vt epiſcopus, ita Dec. d. §. de adulteriis, num. 6. verſi. & ſicut Epiſcopus, vbi declarat.

Declaratur primo, vt non procedat relata

8 concluſio, quando † ſine aliqua cauſa, ſacerdos vellet pœnitentiam iam conſuetam, vel iure terminatam immutare, vel minuere, nec enim ita paſſim hoc ei permiſſum eſt, ita ſcribunt Abbas in d. cap. Deus qui, de pœniten. & remiſſ. & Decius d. §. de adulteriis, num. 6. verſic. ſed aduertendum, & eo loci idem ſenſit Alciatus nume. 3.

9 Declaratur ſecundò, vt non habeat † locum quando pœnitentia publicè peragenda foret, & ſacerdos vellet eam immutare, vt priuatim eam is faciat, nec enim tunc licet eam immutare, ita ſcriptum relinquerunt Butrius in capitulo primo de pœniten. & remiſſio. & Felinus in capitulo accuſaſti, in fin. de accuſ. Contrarium tamen ſenſit Decius dict. §. de adulteriis, numero ſexto in fine, poſt Abbatem in capitulo ſecundo, vltimo notab. de malad. vt apud illos.

Declaratur tertiò, vt locum non habeat quā

10 do † pœnitentia iniuncta tertio damnum afferret, vt putà, ſi viro in detrimentum vxoris, vel ſeruo ad damnum domini peregrinationis pœnitentia imponeretur, nam illam ſacerdos indicere non poteſt. c. tclatum, de ſenten. excommun.

SVMMARIVM.

1 *Clericorum habitus, & veſtitus quis.*
2 *Clericos clauſa indumenta ferre debere.*
3 *Indumenta clericorum quæ.*
4 *Indumentum, vel intimentum legendum an ſit.*
5 *Color rubeus etiam purpura inest.*
6 *Purpura quæ.*
7 *Galerum cardinalium Cauſiam appellari.*
8 *Cardinales purpureo galero vti ſtatuit Innoc.*
9 *Clericos manicis vti non poſſe.*
10 *Manica quid ſit.*
11 *Clericos pileo lineo vti non poſſe.*
12 *Pileus vnde dictus.*
13 *Serui olim libertate donati pileo donabantur.*

14 Pileo

14 *Pileo lineo clericos non vti, cur Pontifices ſtatuerint.*
15 *Flamines Diales vnde dicti.*
16 *Peccare grauius maiores ipſis minoribus:*
17 *Clericos epitochio vti non debere, & quid ſit epitochium.*
18 *Tabardum quid.*
19 *Clericos ſcaccatis calligis vti non debere.*
20 *Iudicis arbitrio puniri clericos, qui clericali habitu non vtuntur.*
21 *Epitimum quid.*
22 *Iudicis arbitrio puniri clericos veſtibus coloratis vtentes.*
23 *Clericis non licere vnguentis vti.*
24 *Clericos neque barbam neque comam nutrire debere.*
25 *Cap. clericus, de vita & honeſtate clericorum declaratur.*
26 *Cap prohibita vigeſimatertia diſtinctione litera reſtituta.*
27 *Sacerdotes legis Diuinæ antiquæ comam tondere, & barbam radere non poterant.*
28 *Fœminas comam tondere non poſſe.*
29 *Mulier cur comam ferre debeat*
30 *Viris comam & barbam nutrire conceſſum.*
31 *Barbam in homine membrum eſſe.*

CASVS CCCXCII.

POENIS QVIBVS PLECTANtur clerici, qui habitum claricalam ſpernunt: & an eis liceat comam, & berbam nutrira, axplicatum-

PLVRA ſunt à Pontificibus ſacriſque Conciliis, da clericorum honeſtate, & vita conſtituta, inter quæ illa ſunt,
1 quæ de eorum † habitu ec veſtitu ſtatuta fuerunt. Innocentius tertius, vt reletum eſt in capitulo penultimo de vita, & honeſtate clerico. ex generalis Conciliis auctoritate ſte
2 tuit, quòd clerici ferra debeent cleuſe indumenta, nimie vel longitudina non notande pennis rubais, eut viridibus, nec non manicis, eut ſolutatibus conſuticiis; frenis, ſellis, pectoratibus, calcaribus deauretis, eut aliam ſuperfluitatem geratibus non vtantur. Hactenus Innocentius, qui dum de indumétis clau
3 ſis verba facit, intelligera videtur † indumenta non pro quouis vaſtium genere, ſed pro illis tantum, quibus hodie loco ſecundæ veſtis, quem ſotenam vuigò appellant, clarici vtuntur. Lazarus Bayſius in opuſculo de re vaſtiaria, cap. vltimo ſcribit apud Plinium le-
4 gi, non indumantum, ſed † intomentum. idque doctiſsimi Longolii auctoritate, quod tamen prohibat Innocentius vaſtes apertas deferri, à conſuetudine declarationam recipit: quamadmodum infrà ettingemus. Probibet, & Innocentius pannos rubros, & virides. Ego opinor haud taxatiuè locutum fuiſſe Innocentium, ſed gretia exampli: nam & eadem ratio in cæteris coloribus adeſt: immo & eliquando meior, vt in purpura. nec enim propriè ru-
5 brus color † eſt purpuræ, quod ſcribit Antonius Thyleſius in opuſculo de coloribus. c. 8.
6 Et quę † purpura ſit, & quomodo conficiatur, docet Bayſius loco iam citato de re veſtiaria, capitul. 3. Eſt enim Innocentii conſtitutio edite quoniam minimè côuenit clericis his coloribus vti excipio purpurá in Cardinelibus, quorum proprium eſt vti illis veſtibus, præſer-
7 tim † Gelero quem cauſam purpuream letiuè eppellat Bayſius loco ante citato cepit. 16.
8 quo ſanè † purpureo Galaro Cerdinale vti voluit omniũ primus Innoc. 4. vt in illius vita recenſat Platine. Tacitus nunc pręteribo quæ de cęteris coloribus, vt de viridi, cuius hoc loco meminit Innocẽtius, ſcribunt is Thyleſius loco iem citato, & Alcietus libro ſecundo Parerg. iuris, capitulo primo. Prohibet etiem In-
9 nocentius, † clericos vti manicis: quæ ſit
10 † manica docet idem Bayſius da re veſtiaria, capitulo duodecimo, ſed an illius generis ſint hæ, quarum Innocentius maminit, incertum, ec plenè incognitum mihi aſt. alia par plura de veſtimentorum genaribus, ac varietatibus ſcribit is Bayſius, vt da pallio, cuius meminit Innocentius, quem ſecutus eſt Clemens quintus dum in clamantine ſecunda, de vite, & honeſtate clericorum, plura de clericorum veſtibus ſtatuit, & inter alia,
11 ne vtantur † pileo lineo intelligit ibi gloſ-
12 ſatqr, pileum aſſe dictum, † quod pilos cepitis tegat, quam etymologiam probar, & Bayſius de re veſtiaria, capitulo vigeſimo. qui & pileum eſſe dictum ait, quòd pilis fieri ſo-
13 leret: olim † ſerui, donati libertate, donabantur, & pileo, quem raſo capiti imponebant, & geſtabant quemadmodum ex Gellio & aliis is Bayſius adnotauit. qua ratione ita
14 de pileis linteis ſtetuerit † Innocentius dubitari ſolent. Cenſent aliqui ob immodicem mollitiem. non iniurie dicere poſſumus voluiſſe Innocentium hos, vti pileo non lineo, ſed laneo inſter Fleminum Dielium, qui ſacerdotes olim apud Romanos erant Iouis, Mar-

tis,

15 tis ac Quirini. Et dicti ſunt † Flamines, vt
Varro ait, quòd in Latio capite velato erant,
& caput filo lanę pręcinctum habebant, a quo
Flamines appellabantur. Hęc ex Varrone me-
moriæ prodiderunt, Fenestella de ſacerdo-
tiis Romanorum c.5. & Pomponius Lætus de
ſacerdotiis, capite de Flaminibus, qui ſanè Pō
pon. inquit dictos fuiſſe Flamines ex geſtatio-
ne pileorum, quaſi pileamines: quòd & Plu-
tarchus in Problematis Romanis problemate
39 ſcriptum reliquit: In contemptores huius
ſanctionis pœnam hāc ſanciuit Clemens. ſi in
dignitate poſiti ii ſunt, per annum priuantur
perceptione fructuum beneficiorum, quæ ob-
tinent. Si dignitate non potiuntur, ſed inter
inferiores connumerentur, per annum reddū
tur inhabiles ad quodcunque beneficium ob-
tinendum: atque ita inferiores iſti non priuā-
tur commodo fructuum beneficiorum quę eo
tempore obtinent. Qua constitutione intelli-
16 gimus, maiores in dignitate † grauius peccare
quàm inferiores faciant: & ob id grauiori etiā
pœna plectendos eſſe, quod annotauit Cardi
nalis Zabarella in dicta clementina ſecūda §.
dignitatem, de vita, & honeſtate clericorum,
ex ca. cùm quidam, de iureiuran. Prohibuit
17 etiam Clemens, ne clerici † Epitochio ſeu ta
bardo foderato vſque ad ocam vtātur opinor
epitochium vocem eſſe latinam, & quam agno
ſcit Sipontinus de re literaria non malè meri-
18 tus † tabardum verò vocem eſſe Italicum cre-
do, nam vulgò il tabarro appellatur, pallium la-
tini vocant vſus eſt hic maximus apud nos, &
apud Gallos ſcribit Strabo de Gallis: Tunica
ſum vice, pallas manicatas geſtant ad verenda
vſque nateſquè medias pertingentes. alia tra-
dit Bayfius loco iam ſæpius citato, capitulo de
cimotertio, pœna autem quę vtuntur clerici
tabardo, ſeu epitochio foderato vtentes illa
eſt, vt ſaculeres clerici, & religioſi admini-
ſtrationem habentes teneantur illud intra mē
ſem dare pauperibus, cęteri verò religioſi ad-
miniſtratione carentes debeāt illud ſuis ma-
ioribus dare, in pios alios vſus conuertendum
prohibet & Clemens, ne vtātur clerici caligis
ſcaccatis rubeis, aut viridibus, coloratas veſtes
iam prohibuit Innocentius ſolùm itaque hoc
19 loco prohibuit Clemens † ſcaccatas: pœnam
non ſanciuit in contemptores quare dubitari
ſolet, qua pœna puniendi ſunt, gloſſe ibidem
in verbo ſanctioni, & cum eo Zabarella ibi
20 fine, † annotarunt, iudicis arbitrio puniri.
in ſacra tamen Synodo generali apud Niciam
ſancitum, eſt, clericos vtentes veſtibus varii
coloris, vel variis coloribus earum ſummitate
21 tem ornantes, per † Epithimium corrigi. ita le-
gitur in c. omnis, 21. q. 4. quo loci gloſſa, Epi-
thimium interpretatur, eſſe ſuſpenſionem per
hebdomadam, vel increpationem, vel genus
pœnæ, qui Conciliorum ſummam compilauit
ſupplicium ſcripſit. quomodo in ipſo Cōcilio-
rum fonte & Codice legatur; anceps ſum, nec
enim hæc ſcriberem, illa conſulare potuit hoc
ſolùm dicam, quòd, cùm illud pœnę genus
22 ignoratur, arbitraria † pœna cenſetur. Addam
& illud quod eſt in eo cap. omnis, conſtitutū,
23 nempè non licere, ſe vnguentis † vngere: quo
niam fœminarum illud eſt proprium: quema
24 dmodum & illud, † comam & barbam nutrire
25 c. clericus, de vita, & honeſta. cleric. quæ ſanè
conſtitutio (vt de ea paucula quædam hoc lo
co dicam) Aniceti Papæ fuit. is enim ſub ana
thematis pœna clericos prohibuit, comam nu
trire, ſed quod de ſuper caput in modum ſphę
26 ræ radant, vt legitur in † c. prohibete. 23. di-
ſtinct. quo in textu legendum eſt ſpherę, non
autem ſpeciæ, vt in vulgatis codicibus huius
cōſtitutionis meminit Platina in eiuſdem Ani
ceti vita, illam conſtitutionē confirmauit Con
cilium Carthaginenſe quartum. c. clericus, de
vita, & honeſt. clerico. ſcribit tamen Andreas
ab Exea in rubric. extra de conſtitutio, num.
62. in ipſo Codice Conciliorum ſic legi, cleri-
cus neque comam nutriat, neque barbam ra-
27 dat, & rectè, nam & † lege antiqua ſic præ-
cepit Dominus populo ſuo Leui. c. 19. Neque
in rotundum attondebitis comam, nec rade-
tis barbam, & capitulo 21. ad ſacerdotes Aarō
verba faciens. Non radent caput, nec bar-
bam hęc ſiquidem inter mollia, & delicata
Deus habebat, quæ viris, præſertim ſacerdo-
tibus non conueniunt. ita etiam apud Roma-
nos Gellius libro tercio noct. att. capitul. quar
to, vt nec ſeruis comam nutrire licebat. Cæ-
lius libro ſeptimo lectu. antiq. cap. vltimo Ale
xand. ab Alexand. lib. quinto dierum Genia-
lium, cap. 15. hodie contrarium ſtatuendum fo
ret, poſteaquam inter maximas delitias bar-
ba habetur, quæ malum quis proliziorem ha-
bet, cum omnium ſtultiſſimus fortè ſit, pru-
dentior atque ſapientior creditur. illę itaque
Aniceti, & aliorum conſtitutiones (vt ad rē
redeam) ſunt ſancitæ, vt arceantur clerici ab
omni mollitię, quæ fœminarum propria eſt.
Hinc videmus contrarium de illis eſſe ſanci-
28 tum, ſi quidem conſtitutum, † fœminis non
licere comam incidere. c. quæcunque. 30. diſt.
29 nam † illam eis dedit Deus in ſubiectionis ſi-
gnum,

promulgata eſt. Nec enim C. Cęſar inter vnū
ac alterū caſum diſtinxit. atque ita ſenſit De-
cius d. cap. ex literis, in fi. de proba. Quocirca
intelligimus malè ſenſiſſe illos, qui opinati ſūt
5 d. l. vlt. illo ſolo in caſu loqui, cum terminorū
motor eo animo mouet, vt lapidē ſuffuretur,
in qua quidem opinione fuerunt Abbas d. ca.
ex literis, de proba. Hier. à Monte tract. De fi-
nibus, c. 34. num. 4. 7. & Plotus in l. ſi quando,
6 num. 726. C. vnde vi. Coceius verò † Nerua 13.
Romanorum Imperator ſanciuit ſua lege rela-
ta in l. vltim. § alia quoque, ff. de term. mot. in
ſeruos, & ſeruas terminos mouentes capital eſ-
7 ſe. eſt autem † capital, vt Nonius Marcellus ſcri
bit, capitis periculum, aut crimen capite vindi
candum, quod probat & Ant. Auguſt. libr. 3.
8 Emenda. iuris, cap. 9. qui & M. † Ciceronem
ſic lib. 3. de legibus intellexit, dum inquit. Vin
cula ſontium ſeruanto, capitalia vindicanto,
quam ſanè pœnam ita demum locum habere
voluit, niſi ſerui dominus mulctam ſoluiſſet.
In liberas vero perſonas ſanciuit Nerua, vt a-
mouentes terminos, cauſa obſcurandarū quę-
ſtionum ipſorum finium, pœna pro conditio-
ne perſonæ, & violentia commiſſa puniretur.
9 Aelius vero † Hadrianus 15. Romanorum Im-
perator in terminorum motores pœnam indi
xit, relatam in l. 2. ff. de ter. mot. nempè relegā
dos eſſe nobiles, qui cauſa occupandorum fi-
nium, terminos mouerunt, ſi vero, vt negotiū
alicui facerent, per biennium in opus damnan-
dos, & caſtigandos eſſe, ſi vero per ignorantiā
vel fortuito lapidem furati ſunt, verberibus ſo
lum eſſe cędendos. Videmus itaque Adrianū
mulctam pecuniariam, quam C. Cæſar & Ner
ua indixerant ad corporalem pœnam, ſub iu-
dicis tamen arbitrio (vt mox clarius ſubiiciā)
redigiſſe. quam quidem Hadriani ſanctionem
10 confirmauit † Alexander Seuerus 24. Roma-
norum Imperator, quemadmodum relatum
eſt in l. 1. C. de accuſa. & quam conſtitutionem
retulit Modeſtinus in l. 1. ff. de term. moto. vt
admonui in tract. de recuperanda poſſeſſio-
ne. Remedio nouo, numer. 346. poſteriores
ergo hæ ſanctiones, non immerito obſeruan-
dæ ſunt. Verum, quia variis de cauſis, & mo-
dis termini moueri ſolent; ea propter quo
plenius hæc intelligantur, vna cum Doctori-
bus noſtris plures caſus diſtinguendi, atque
conſtituendi ſunt, non tamen hoc loco termi
nos publicos a priuatis diſcernam, ſatis ſit iu-
dicem admonere, grauius eſſe delictum amo-
tionis terminorum publicorum, quam priua-
torum.

11 Primus itaque eſt caſus † cum quis mouet ter-
minos, nō eo animo, vt limites atque fines ob-
ſcuret, vel corrumpat, ſed vt lapidem furetur,
tunc pœna furti, non amotionis terminorum
indicitur, ita cenſuit poſt alios Abbas, in d. c.
ex literis, in fine. de proba. Hier. à Monte tra
cta. finium, c. 34. nu. 7. poſt Io. Berber. in viato
rio iuris, c. de termino moto. idem cenſuerūt
Plotus. d. l. ſi quando, num. 726. C. vnde vi. &
Iulius Clarus lib. 5. ſenten. iuris § fi. q. 83. verſ.
terminos mouens, quos nunc ſequor, non ex
d. l. vlt. in prin. ff. de term. mot. quam iam di-
xi, non loqui hoc ſolo in caſu, ſed ex ratione
illa, quoniam delicta ex animo, & propoſito
delinquentis diſtinguuntur. l. qui iniuriæ. ff.
de furtis, cū aliis ſexcentis ſimilibus. Hanc ta-
men ſententiam intelligo diſtinctione hac ad-
hibita. ſi ſciens animo furandi lapidē, termi-
nū mouit, vt fur, & vt terminorū motor puni-
tur, nā vtrunq; crimē cōmiſit, ſiquidē ſciebat,
vel ſcire debebat pœnam ineſſe tam pro amo-
tione termini, quam pro furto ipſo, atque ita
opinor, pœnā eſſe hoc in caſu grauiorē, quàm
in ſubſequenti caſu, cùm ignoranter terminū
12 mouit quāquā aliter, & malè, ſenſerit † Abbas
in d. c. ex literis, nu. 13. verſi. & mitior imponi-
tur pęna. Si verò ignoranter, vel fortuito lapi
dē terminalē, quē non eſſe terminalē crede-
bat, mouit, verberibus ſolum cæditur, ita lo-
quitur l. 2. in fi. ff. de term. mo. quem ſenſum
manifeſtè probant verba Conſtantini Har-
menopoli lib. 5. ti. 7. De terminorū motoribus
qui ita ſcriptū reliquit. Quod ſi per ignoran-
tiam, aut fortuitu quis finales lapides ſuſtule-
rit, tantum verberibus cæditur, cuius ſentētiæ
ratio illa eſſe creditur, quoniam hoc in caſu
nō cōſideratur iſte, tanquam terminorū viola-
tor, ſed tanquam fur, atq; ita hoc in caſu de-
13 claratur † ſtatutū Brixiæ 157. in criminalibus,
ſub rub. de pœna apponentis, ſeu amouentis
terminos, dum indicit pœnam mouenti termi
nos, non habet locum iſto in caſu, ſed is tam-
quam fur erit puniendus, ex alio eiuſdem ciui
tatis ſtatuto 95. in criminalibus, de pęna furis,
14 ita pariter declaratur † ſtatutū Veronę lib. 3. c.
202. ſub rub. de pœna cauantis ſeu exſtirpantis
terminos.
15 Secundus eſt caſus, cum † quis eo animo ter-
minos mouet, vt ſui agri fines verſus fines vici
ni extendat, tunc iudicis arbitrio pro perſonę
conditione punitur, quemadmodū conſtituit
Hadrianus in dict. l. 2. ff. de term. mot. nobilis
enim, vt illius fert ætas, ad tēpus relegatur, ſi
iunior in longius tempus, ſi ſenior remiſſius.
atque

atqueita ſentiunt Baldus in l.1.& ibi Sal.col.
2.C.de accuſa. Abbas.d.cap.ex litteris, num.
15. Boſſius tract.cauſarum criminalium, titulo
de term.moto.nume.1. Plotus d.l.ſi quando.
num.726. C.vnde vi. Hieronymus à Monte
d.tract.finium c.34.nu.4. Illud etiam ſcribunt
16 relati interpretes, preſertim Abbas † vilem
perſonam alis,atque diuerſa pœna, quam no-
bilem puniri, quod verè innuit tex.d.l.2.ibi,
nam ſi ſplendiores perſonæ. Verùm, quę pœ-
na ſit his vilioribus indicenda, in ſpecie diſ-
finitum non eſt, quemquam dixerint aliqui eſ
ſe pœnam fuſtium, quod falſum opinor, quo-
niam grauius deinde nobiliores plecterentur
quod incongruum admodum eſſet. Credo
itaque viliores puniẽdos eſſe pœna, vt in opus
publicum dentur, quod probant verba Iulii
Pauli lib.5.ſenten.titulo 22. de ſeditioſis. §.1.
quæ ita ſcripta legimus. Qui terminos effo-
diunt, vel exarant, arboresvè terminos euer-
tunt, vel vi conuellunt bodones, ſiquidem id
ſerui ſua ſponte fecerint in metallum damnan
tur, humiliores in opus publicum, honeſtio-
res in inſulam amiſſa tertia parte bonorum, re
17 legantur. † Plato tamen nullam eſſe adhiben-
dam perſonarum hoc in caſu differentiam cẽ-
ſuit, dum ita pręcitato dialogo 8. de legibus,
ſcriptum reliquit. Quicunq; verò fines egreſ-
ſus, vicini coluerit agros, damnum reſtituat, &
impudentię, atq; illiberalitatis pœnas luat, du
plumq; loco mulctę ipſe deponat, cuius agrũ
coluit.

18 Tertius eſt caſus, quando quis † terminos
ea ratione mouet, non, vt ſui agri fines verſus
vicinium extendat, ſed vt litem de finibus in-
ter eos pendentem in ſui fauorem diffiniri fa-
ciat, atque ita agit, vt obſcurentur limites. hoc
caſu ex conſtitutione Neruæ relata in d. lege
vltima verſic.ii quoque.ff.de term.moto pœ-
19 na adhuc † arbitraria pro conditione perſo-
nę & factorum violentia indicitur, atque ita
intellexit Abbas in d.c ex literis, numero 13.
verſi.ſecundo caſu. & pœnam eſſe in hoc ca-
ſu arbitrariam poſt Abbatem affirmarunt Plo
tus d.l.ſi quando, nume.726. verſi. vbi autem.
& Hier. à Monte d.c.34. numero ſeptimo. cũ
his ego ſentio, quo ad pœnam, quæ Reipub.
cauſa indicitur. Quo verò ad aduerſarium læ-
ſum opinor aliam extare conſtitutionem, quę
pœnam diffinit, nempè Conſtantini relatam
in l.ſi conſtiterit.C.finium regund. quę extat
& in Codice Theodoſiano lib. 2. titu.26.l.1.
quam quidem conſtitutionem ad rem noſtrã
ſpectare intellexit Cõſtantinus Harmenopo-
lus d. titulo de terminorum motoribus, dum
hęc verba ſcribit. Qui terminum agri, de quo
controuerſia eſt ante litem abſolutam occu-
parit, eum in duplum reddit. nam & locum
ipſum, quem occupauit dat victori, & tantũ-
dem inſuper, quòd ſi locus ille proprius eret,
ſufficit ad pęnam eo excidere. Hic caſus ali-
20 ter Brixiæ diffinitus videtur, ſiquidem † ſtatu-
21 tum 157. in criminalibus, & ſtatutum † Veronę
libro tertio, cap.102.ſub rubr.de pœna cauan
tis, ſeu extirpantis terminos, intelliguntur, e-
tiam hoc in caſu, cum termini ob litem pendẽ
tem mouentur, ex quo ſimpliciter, & abſolutè
loquuntur.

22 Quartus eſt caſus, cum quis † terminos eo
ſolo animo mouet, vt ſibi non proſit, ſed vt vi
cino noceat, vtputà. ſi vnius ſui vicini ad alte-
rius vicini commodum terminos moueat, hoc
caſu, quia vicino ſuo negotium facit, caſtiga-
tur, & in opus publicum per biennium datur
ita intelligo l 2.in fi.ff.de term.mor.ibi, ſi ve-
rò alii negotium geſſerunt. Verum, cum igno
retur, qualis eſſe debeat illa caſtigatio, iudicis
arbitrio illa erit indicenda, quãquam permul
ti ex relatis, vt Abbas, Plotus & Hier. à Mõte
viſi ſint ſentire, pœnam eſſe pecuniariam ex le
ge Agraria à Nerua permulgata. Ego verius
ſentio hoc caſu non eſſe diffinitam, & ob id
arbitrariam eſſe. Hic tamen caſus intelligitur,
cum is terminorum motor ſcienter facit, ita
23 † d.verſicu.ſi vero, intellexit Decius in l.velle
non creditur.nu.11.de reg.iu. atq; ita intelli-
genda ſunt relata ſtatuta Brixię, & Veronæ,
nempè cum ſcienter termini mouentur. Vnus
tamen adhuc remanet ſcrupulus in ſenſu il-
lius verſi.ſi verò, qui videtur intelligendus de
eo, qui ad alterius mãdatum terminos mouet,
quemadmodum quæ ſubſequuntur verba ſi-
gnificare vidẽtur. ibi, & miniſterio functi ſunt
hæc enim verba præcedentium copulatiua ad
perſonam mãdatarii facientis referũtur, quod
ſi ita eſt, ex diametro repugnat Conſtantini
Harmenopoli locus lib.6 tit.7. De terminorũ
motoribus, qui ita ſcriptum habet. Qui verò
ea in re alterius miniſterio functus fuerit, caſti
gatus ad opus publicum biennio datur, quæ
verba indicant, pœnam hanc mandanti, non
autem mandatario indici, niſi dicamus, ean-
dem eſſe hoc caſu mandantis, & mandatarii
pœnam, atque loca diuerſa, non autem pugnã
tia continere.

SVMMARIVM.

1 *Iudicis arbitrio vim publicam, atque priuatam puniri.*
2 *Publica vis quæ.*
3 *Duareni, Manutij & Hotomani de vi publica opinio dubia.*
4 *Publicam vim ſine armis committi.*
5 *Publicam vim ab armis dictam eſſe, ex aliquorum opinione.*
6 *Publica vis vnde dicta ex Roberti Aureliani opinione.*
7 *Roberti Aurelia. opinio de vi publica exploſa.*
8 *Publica vis quæ ex vera Iacobi Cuiacij ſententia.*
9 *Publica vis a Seruio Tullio primum repreſſa.*
10 *Valerij Poli.cola lex aduerſus vim publicam inferentes.*
11 *Lex Luctatia de vi publica.*
12 *Ciceronis locus in oratione pro Cælio, declaratur.*
13 *Plautia lex de vi publica, a quo lata.*
14 *Pompeia lex de vi Publica, a Pompeo lata.*
15 *Iulia lex de vi publica, a quo lata.*
16 *Pæna inferentis vim publicam.*
17 *Aquæ & ignis interdictionis pæna quæ.*
18 *Legis Iuliæ de vi publica caput primũ arma habere, & deferre prohibet.*
19 *Arma cur lege Iulia de vi publica, prohibeantur.*
20 *Arma ne in vrbe eſſent, Seruius Tullius omnium primus ſtatuit.*
21 *Pompei magni lex, qua arma Romanis vetuit.*
22 *C. Cæſaris lex, qua arma in vrbe eſſe prohibuit.*
23 *Theodoſii lex de armis.*
24 *Armorum vſum priuatis Iuſtinianus interdixit.*
25 *Arma ſubditis adimere feudorum domini poſſunt.*
26 *Arma ferens malum animum habere præſumitur.*
27 *Armis vtens, etiam Principe ſciente, pænam legis Iuliæ de vi publica, non euadit.*
28 *Ruſticos armis vti non poſſe.*
29 *Cap. 1. l. ſi quis ruſticus, de pace tene. in vſib. feudo. declaratur atque exponitur.*
30 *Nobilibus interdicta eſſe arma.*
31 *Clericos armis vti non poſſe.*
32 *Clericorum arma quæ.*
33 *Clericos à iudicibus laicis cogi poſſe ne arma deferant.*
34 *Hiſpaniæ conſuetudo contra clericos arma deferentes.*
35 *Gallia quid obſeruat contra clericos deferentes arma.*
36 *Statutum Brixiæ 140. in criminalibus ſub rub. de pæna portantis arma declaratur.*
37 *Statutũ Papiæ 44. in criminalib. ſub rub. de pæna portantis arma declaratur.*
38 *Arma in loco iudicij ferri non poſſe.*
39 *Charondæ Tyriorum Principis factum memorabile.*
40 *Arma in loco iudicii ferri non poſſe, etiam ſi iudex abeſt.*
41 *Statutum prohibens nobilẽ ingredi Palatium, an etiam prohibeat cum iudex abeſt.*
42 *Bart. in l. 2. ff. de an. & arg. leg. declaratur.*
43 *Conſtitutio noua Mediolani ſub rub. de pænis, § qui arma declaratur.*
44 *Arma in Principum palatiis ferri non poſſe.*
45 *Statutum Brixiæ 141. in criminalibus ſub rubrica de pæna portantis ferrum fraudoloſum, declaratur.*
46 *Statutum iam relatum Papiæ 44. in criminalibus declaratur.*
47 *Arma venenata omnino prohibentur.*
48 *Statutum iam relatum Brixiæ 141. declaratur §*
49 *Arma portans punitur, & ſi prahenſus non fuit.*
50 *L. ſi Barſatoram. C. de fideiuſſo. intellectus.*
51 *Statutũ Brixiæ 140. in criminalib. de pæna portantis arma declaratur.*
52 *Statutũ Brixiæ 142. in criminalib. ſub rub. de officialibus circuntibus arma declaratur.*
53 *Arma iuxta aliquẽ inuenta, an eius eſſe præſumantur, vt puniri poſſit.*
54 *Occiſus in via a vicinis occiſus præſumitur.*
55 *Occiſus iuxta oſtiũ alicuius, ab inhabitante, occiſus præſumitur.*
56 *Statutũ Patauinũ ſub rub. de armis, ca. ſi quæ arma vetita. declaratur.*
57 *Iudicis arbitrio tribui, an arma iuxta aliquem inuenta illius ſint.*
58 *Arma in itinere ferre licet.*
59 *Arma libera, & non ligata viatoribus conceſſa eſſe.*
60 *Cap. 1. § mercator. de pace tene. in vſibus feu. declaratur.*
61 *Statutum Patauinum ſub rub. de armis. c. euntes. declaratur.*
62 *Statutum Brixiæ 140. in criminalibus, ſub rub. de pæna portantis arma, declaratur.*
63 *Statutum Vicentiæ lib. 3 ſub rub. de armis vetitis. declaratur.*
64 *Arma ferre poſſunt Magiſtratus, & eorum officiales.*
65 *Arma ferre poſſunt officiales Epiſcoporum, & Legatorum.*
66 *Inquiſitorum officiales arma ferre poſſunt.*
67 *Arma militibus conceſſa eſſe.*
68 *Arma militibus pignoris cauſa adimenda non eſſe.*
69 *Arma eſſe omnibus conceſſa belli tempore.*
70 *Hieroſolymitanis militibus arma conceſſa eſſe.*
71 *Arma Aulicis conceſſa eſſe.*

demus. Si ita eſt, cuiuſnam rei interuentu vim
priuatã inferri dicemus, vt alio interueniente
quam in illa vi publica, hanc vim priuatã com
mitti intelligamus. Qua ratione ad Duareni,
& alioꝛũ deſtruendã opinionẽ, vſus eſt Rober
tus Aure. lib. 3. ſen. iuris. c. 22. qui & illud ſub-
iungit, minimè verã eſſe rationẽ illam, ideo di
5 ctam eſſe publicã ab armis, ꝙ publico edicto in
terdictus eſt in vrbe armorũ vſus, quandoqui-
dẽ (ait ille) interdicta ſunt illa arma tantũ, quæ
bello apta ſunt, & quæ armamentariis inferri
iuſſit Iuſtinianus in auth. de armis, cũ tamen
vis ipſa fuſtibus, lapidibus, hiſq; ſimilibus com
mitti poſſit. l. armatos. ff. ad l. Iul. de vi publ. &
l. pen. ff. de vi & vi arma.

Secunda itaque fuit ipſius Rober. Aurel. d.
lib. 3. ſenten. iuris, c. 22 opinio. Exiſtimauit il-
6 le, † vim publicam eſſe, quę meditata, atq; pa-
rata prius eſt, quam fieret, vt cum coacti, atque
armati ad vim homines fuerunt, quaſi hęc vis
longe atrocior, & Reipub. exitioſior exiſtimã-
da ſit. Hinc Martian. ait in l. 3. ff. ad l. Iul. de vi
public. Lege Iulia de vi publica reos fieri, qui
turbæ ſeditioniſvè faciendę conſilium inie-
runt, quam ſanè pręmeditatam vim ſine armis
nunquam fieri, vel vix fieri, ille ſcribit. Priuatã
vero vim dixit Robertus, non eo ſolo, quòd ſi
ne armis fit, ſed quia nulla præcedit pręmedi-
7 tatio, aut conſilium. Sed † Roberto maximè
aduerſatur. l. ſi aliquem. ff. ad l. Iul. de vi priu.
dum vim priuatam committi Vlpianus ait, cũ
quis aliquem deiecit ex agro hominibus con-
gregatis, & eũ qui coactis armatiſq; homini-
bus vim intulit, legis Iuliæ de vi priuata poſtu-
lari ait Diocler. in l. ſi criminis, & l. ſeq. C. ad l.
Iul. de vi publ. & vi priua. Nec ſatisfacit, ſi re-
ctè perpendatur diſſolutio, quam Robertus cõ
ſiderauit.

Tertia itaque (& cęteris melior forte) fuit
8 eruditiſſimi † Iacobi Cuiacii ſententia in com
mentariis ad Iulii Pauli receptas ſententias.
tit. 26. ad l. Iuliam de vi publica & priuata, ait
ille legem Iuliam de vi publica pœnam initio
ſanxiſſe tantum aduerſus publicarum perſona
rum. i. Magiſtratuum in ciues Romanos im-
moderatam vim. Lege autem Iulia de vi priua
ta pœnam eſſe ſancitam aduerſus priuatorum
vim. Verum (inquit Cuiacius) fuit ſępe, vel cõ
ſtitutionibus, vel ſenatuſconſultis legibus Iu-
liis derogatum, obrogatum, ſubrogatum, nec
vlla ferè lex publicorum iudiciorum ſyncera
remanſit, ſed retento ſolo legis nomine ei ap-
tata ſunt quęcunque poſtea aliæ, vel leges, vel
conſtitutiones inuexerant, ſic factum eſt, vt
omnis vis armata ad pœnam legis Iulię publi-
corum redigeretur. conſequens verè eſt, vt ea
quoque ad legem Iuliam publicorum redigi-
tur, quæ fit conuocatis hominibus, ſine armis
quandoquidem hæc, quaſi paria coniungi ſo-
lent, conuocatis, armatiſque hominibus. Si qs
igitur vim fecerit conuocatis hominibus, ei
vtriuſque legis crimen obiici poteſt, quod fie
ri quandoque ex eodem facto oſtendit. l. ſi prę
ſes, ff. de pęnis. Atq; ideo in Pandectis hęc ha-
,, bentur verba. *Hac lege tenetur. qui conuo-*
,, *catis hominibus vim fecerit, quo quis verbere-*
,, *tur, pulſetur, neq; homo occiſus ſit.* tam ſub
titulo. De vi publica, quam ſub eo, qui eſt de
vi priuata reperiuntur. Hæc Cuiacius, a cu-
ius opinione non diſſentio, cum verè per-
multa capita legis Iuliæ de vi publica, legis Iu-
lię de ui priuata (ut ſuis locis dicemus) con-
ueniunt.

9 Publica uis repreſſa primum fuit Seruio Tul
lio regnante, ſub quo Populus Romanus ad
centuriata comitia in campum extra urbem
propterea conuenit, quia uſus armorum in ur
be interdictus erat, at armorum uſum non alia
ratione interdictum eſſe intelligimus, quam,
ut uis arceatur. l. 1. ff. ad l. Iul. de ui public. &
mox dicemus. Ad uim etiam hanc publicam
10 coercendam legem illam edidit † Valerius Po
licola anno primo ab eiectis Regibus, uel ab
Vrbe condita 244. Conſul ſolus Bruto mor-
tuo, qua lege ſanciuit, ne quis Magiſtratibus
ciuem Romanum aduerſus prouocationem
uerberaret, aut necaret, aut pecunia mulcta-
ret, quam ſanè ſanctionem retuliſſe nobis ui-
detur Vlpianus in l. lege Iulia. 1. ff. ad l. Iul. de
ui public. & ſuo loco plenius agemus. Anno
deinde 653. uel ex aliorum ſententia, 651. la-
11 ta eſt lex † Luctatia à Q. Luctatio Catulo Cõ-
ſule C. Marii (& ſi M. Aemilii Lepidi ſcripſe-
rit Manutius) collega. hęc uim Reipublic. il-
12 latam grauiter coercebat. † Cicero in oratio
ne pro cęlio. De ui quęritis, quę lex ad Im-
perium, ad maieſtatem, ad ſtatutum patriæ, ad
ſalutem omnium pertinet, quam legem Q.
catulus armata diſſenſione ciuium reipubli.
extremis penè temporibus tulit, quęque lex
ſedata illa flamma conſulatus mei, fuman-
tes reliquias coniurationis extinxit. Hæc
cicero. Hac damnati ſunt, qui de catilinæ
ſociis in urbe remanſerunt, quam quidem
ſanctionem nobis retuliſſe uidetur Marcia-
nus in leg. 3. ff. ad leg Iuliam. de ui publ. Anno
13 deinde 664 ab urbe condita, lata eſt † lex Plau
tia, lata a M. Plautio Syluano Trib. Plebis

Gn. Pompeo Strabone, & L. Porcio Catone
Coſs. vt de iis, qui vim publicam armatis ho-
minibus feciſſent, quæſtio conſtitueretur. Hac
Catilina a L. Paulo M. Lepidi, (vt auctor eſt
Salluſtius) accuſatus fuit, eadem Clodius a Mi
lone. vt in oratione pro Milone ſcribit Cice-
ro, & lib. 4. ad Atticum Epiſt. 3. Eadem quoq;
M. Tuccius a C. Sempronio Rufo, vti eſt a-
pud Ciceronem lib. 8. fami. Epiſtola. 8. quæ Cæ
lii eſt, qui cauſam hanc extraordinariam appel
lat. Anno deinde 701. ab vrbe condita, lata eſt
14 lex † Pompeia a Gn. Pompeo 3. Conſule, poſt
occiſum Clodium, quæ & pœnam grauiorem,
quam reliquæ de vi ſuperiores continebat.
Hac lege qui damnati ſunt, omnes exulerunt.
Milo, qui Clodium occidiſſet, Q. Pompeius
Syllæ dictatoris ex filia nepos. T. Mutienus
Plancus Burſa, & Sextus Clodius. auctores
ſunt Aſconius in Argumento Milonianæ. C.
Cæſar in commentariis de bello ciuili, libr. 3.
Cicero lib. 3. de finibus. & ad Atticum lib. 10.
15 Lata eſt tandem † lex Iulia, quam Paulus Manu
tius C. Cæſarem deuicto Pompeo tuliſſe affir-
mat, quod ex Ciceronis Philippica 1. colligit,
vt autumat. Franciſcus vero Hotomanus a Cæ
ſare Auguſto latam fuiſſe contendit, & rectè.
Flor. libr. 120. Epito. & Cl. Sueton. in ipſius
Octauiani Auguſti vita cap. 32. Iuliæ legi, uti
omnium poſtremæ, cæteræ omnes deferuntur.
quin & aliæ poſtmodum latæ eo nomine appel
16 latæ ſunt. Pœna inferentis † vim publicam erat
17 aquæ, & ignis interdictio, quæ pœna nil aliud
erat, quam exilium, non nominatim, ſed re ip-
ſa inferre. damnato enim neceſſitas impone-
batur exilii, ope ea denegata, atque interdicta
ſine qua viui non poteſt, nec diſſentit Alexan.
ab Alexan lib. 3. dierum Genial. cap. 5. quam
pœnam, & alias ſuperiores leges ſanxiſſe exi-
ſtimauit Manutius, qui ſubiungit illius loco
deportationem ſucceſſiſſe, at cum hodie de-
portatio in diſſuetudinem abierit, arbitraria-
que pœna ſucceſſerit, quemadmodum in ſu-
perioribus latius explicauimus, hanc peritar
arbitrariam cum noſtris iuris Doctoribus di-
camus.

Nunc, quo aliquam ex his commẽtariis no-
ſtris vtilitatem iuris ſtudioſi, & qui in foro ver
ſentur conſequantur, ſingula legis Iuliæ, capi
ta percurremus, ac primum legis Iuliæ de ui,
publica.

Primum itaque legis Iuliæ de vi publica ca-
put illud eſſe videtur, quo prohibitum eſt, ne
18 quis † arma domi habeat, etiam ſi vim nullam
inferat. l. 1. ff. ad l. Iul. de vi publ. quaſi tũc lex
pro eo id habeat, ac ſi illa meditatione illic re-
poſita ſint, vt noceat. Siquidem, cum ad com-
munẽ hominũ vſum non pertineant, non alia
19 † ratione haberi creduntur, quã vt illis interue
nientibus vis inferri poſſit, itaq; ob eã legis p-
ſumptionẽ. ſiue interpretationẽ in illud quoq;
legis caput cõmittitur. Verũ (vt ſupra vno ver
20 bo attigimus) ante legẽ hanc Iuliã, ne † arma
in vrbe eſſent, ſanciuit Seruius Iulius, & dein-
21 de † Gn. Pompeus, qui (vt ſcribit Plinius li. 34.
naturalis hiſto. c. 14.) vetuit in tumultu necis
Clodianæ vllũ in vrbe telũ eſſe. Subſecutus eſt
22 deinde † C. Cæſar, vel Auguſtus: & mox † Theo
doſius titulo. Vt armorũ vſus lib. 11. C. in hæc
verba. Nulli prorſus nobis inſciis, atq; incõſul
tis quorũlibet armorũ mouendorũ copia tri-
24 buatur. † Iuſtinianus etiam in auth. De armis,
ſua ſanctione cauit, non licere cuiquam priua
tim arma fabricare, vel domi habere, regiũ mu
nus ſiquidẽ hoc eſt. Quocirca rectè reſpõſum
fuit ab Aymone Crauetta viro conſultiſſimo
25 conſi. 314. feudorũ † dominos ſubditos coerce-
re poſſe, ne arma habeant, vel deferant, cum
26 † armorũ delatio malũ animũ gerentis arguat,
vt ſcribunt Bar. in l. 1. ff ad l. Iul. de ui pub. vbi
Alex. in annota. idẽ Alex. conſi. 103. col. 3. libr.
1 Cæpol. conſi. 2. col. 2. & Iaſo. §. ex maleficiis,
nu. 81. inſt. de actio. et dominorum munus eſt
horum audaciam reprimere. cap. irrefragabili.
de offi. ordina.

27 Extenditur primo hoc legis † Iuliæ primũ ca
put, vt locũ etiã habeat, etiam ſi Princeps ipſe
ſciat aliquẽ arma vel domi habere, vel portare
nec. n. a pœna legis ſola hæc ſcientia & patien
tia excuſet, ita cenſuerunt Lucas a Penna in d.
l. vni. C. vt armorũ vſus, lib. 11. & And. Iſer. in
c. 1. hic fi. lex. in vſib. feud. quos ſecutus eſt Ca
rolus Molinæus in commentariis de cõſuetu.
Pari tit. 1. §. 1 gl. 6. nu. 13.

28 Extenditur ſecundò, vt procedat etiã in † ru
ſticis, quibus armorũ vſus adẽptus eſt. c. 1. §. ſi
quis ruſticus, de pace tenen. in vſib. feud. Nec
29 † conſtitutio illa in ruſticis præcipua eſt, vt in-
de intelligamus nobilibus, arma interdicta nõ
eſſe, quemadmodũ falſo opinati ſunt Lucas a
Penna in d. l. vnice. C. vt armo. vſus, lib. 11. Io.
Ray tracta. Nobilita. q. 7. principali effectu 3.
Bonus de Curtili tract. Nobil. parte. 5. priuil.
38. Rebuffus in commentariis ad concord. Re
gis Franc æ. tit. de collatio. §. cum vero. Quo-
30 niã verè & ipſis nobilibus † armis inſcio princi
pe vti nõ licet, vti aduerſus relatos rectius ſen
ſerunt Iaco. Alua. Cer. Alex. & Afflict. in d. §.
ſi quis ruſticus, quos ſecuti ſunt alii plures re-
lati.

lati a Tiraqu.tracta.Nobili. cap.20. numa.71. & Patrus Placa libr.1.Epito.delicto.capitu.8. numer.15.

31 Extanditur tertiò,vt procadat etiã in † clari
cis,quibus ferre arma non licat, c.clerici da vi
32 ta & hon.cla.ſi quidẽ eorum † arma funt ora-
tionas & lacrymæ.c.conuenior.23. q.8.c.por
33 rò,vbi gl.16.q.4.Quinimmo a iudicibus † lai-
cis cogi poſſunt,ne arma deferant.quorũ præ
capta ii contemnent,pœnis affici poterũt, pœ
na tamen a iudice acclaſiaſtico ex iuris cõmu-
nis diſpoſitiona indicenda eſt.ita docuit Io.a
Platea in §.item lex Iulia,inſt. de publ.iud.&
Io.Lopes in c.par veſtras.§.1.nu.13.de dona.
intar virum. & vxo.quos ſecutus eſt Didacus
Couar.lib.2.varia.raſol.c vlt.in fi.qui ſcribit,
34 in † Hiſpanis obſeruari,vt clerici cum armis
ipſis deprahẽſi a miniſtris,iudicis ſacularis ſpo
lientur,quod atiam attaſtatur Placa d.li.1.Epi
35 to.dali.10.c.8.n.26.Apud † Gallos varò obſar
uatur,vt clerici ii arma deferantes ab ipſiſmet
iudicibus ſecularibus puniantur, quemadmo-
dũ ſcribit Caſſan.in conſuet.Burgundię rub.
1.§.5.var.Archidiaconus.num.79. Hinc infer
36 tur declaratio ad † ſtatutũ Brixię 140. in crimi
nalib.ſub rubr. De portantis arma.vt locũ euã
habeat contra claricos, qui pœna illius ſtatuti
37 puniri poſſunt.ita pariter declaratur † ſtatutũ
Papiæ 44.in criminalibus ſub rubr. De pœna
portantis arma,& ſtatutum Vincentię libro 3.
De armis vatitis.

38 Extenditur quartò,vt fortius † procedat in
iis,qui arma in iudicio daferunt, nam deferri
nõ poſſa lex Iulia da vi publica axpreſſim pro
hibuit.l.qui dolo.§.1.ff.ad l.Iul. da vi public.
Bar.l.1.q.2 ff.eo & Ange. in l.armaros.§.1.ff.
eo.Io.a Plataa d.§.item lex Iulia inſt.de publ.
iud.Barba.tract.De pręſtand.Card.parte.2 q.
5.Iaſ.in §.ex malaficiis.nu. 84.inſt. da action.
Placa d.lib.1.apito.delict.c.8.nu.23.alios recẽ
ſet Tiraq.d.tract.Nobil.c.20.nu.73.74.quem
auctorem pro more non citat Placa dignum
39 aſt memoria,illud egragiè factum † Charondę
Thiriorum Principis,& legiſlatoris, qui lege
cauit,ne quis cum farro in concionam prodi-
rat,& tranſgraſſor lagis capitis pœna damna-
retur,quam legem cum ipſa tranſgreſſus eſſat,
protinus farro,quod præ manibus hababat di
ſtricto incubit,atque ex humanis diſceſſit,au-
thores ſunt. Valer.Maxim.lib.6.c.5.cuius me
minit Tiraq. ipſe idam memoriæ prodiũ aſt
a Cęlio Rhodig.lib.10.antiq.lectur. capit.19.
Quę ſanè extenſio intelligitur etiam quando
40 † iudex ius non reddit,adhuc enim huic pœ-
næ locus eſt de iure communi, & ſi aliter in
ſpacie noſtra adnotauarit is Placa d.c.8.num.
25.& ante eum Tiraquellus tracta. Nobil. d.
cap.20. numer.76. ax ſimili doctrina Bartol.
in l.2.ff.da auro & argen.legat. quod ſi cauea-
41 tur † ſtatuto nobilem non poſſa ingradi Pala-
tium Pretoris,poſſe tamen ſi abſit Prætor. Nã
42 Bar.illud non affirmat,immo viſus aſt contra
riũ ſantira,& rectè.nam ſi ius cõmune prohi-
bat habare arma domi,quanto magis prohibe
ra dicitur farra in iudicio , & ſi abſit iudex.
Scio tamen hoc non procedare in Dominio
Madiolani, vbi cautũ aſt noua conſtitutiona,
43 † ſub rub.da pœnis,cap. Si quis arma,non li-
cara ferre arma coram Iudica ea die,qua ferẽ
da eſt ab eo ſantentia, qua intelligimus aliis
temporibus ferri poſſe, cum vbiqua ferri vſus
admittat.

Extenditur quintò,vt caput hoc lagis Iulię
de vi publica prohibens arma, fortius proca-
44 dat aduerſos aos,qui in Principũ palatiis † ar-
ma farũt.c.1.§.ad palatiũ.da pace ten. in vſib.
feud.vbi intarpretes ferè omnas. Placa d.c.8.
nu.24.& ante eũ Tiraq.d.c.20. num.74.addo
Martinũ Laudanſam trac.Da principibus pri-
uileg.632. Quod intelligo,atiam ſi abſit Prin-
45 caps,& ſi Placa diſſantiat, atq; ita ĩtelligo † ſta
tutum Brixię 141.in criminalib.ſub rub.De pę
na portantis ferrum fraudulosum, quo pœna
duplicatur aduarſus eos,qui fraudulosa illa ar
ma ferunt in domo Prętoris,val palatio. nam
intalligitur,etiam ſi abſit Prętor, ita atiam da-
46 claratur † relatum ſtatutũ Papię 44. quo idam
diſpoſitum eſt.

Extẽditur ſextò,ut fortius procedat aduer-
47 ſus aos,qui † arma vanenata vel domi habent,
vel deſarũt.nam,& ii puniandi ſunt lege Iulia
de vi publica,ex iam relatis, immo & grauiori
quemadmodum in ſpecia hac annotauit Placa
d.c.8 nu.21.& anta eum ad verbũ farè Barba.
tract.De Cardinal.lagatis a latere q.vlt. num.
26.Quocirca rectè ſancitum atiam fuit d.ſtatu
48 to Brixię 141.Dę pœna portantis ferrum frau-
dulosum, pœnam eſſa duplicandam in eum ,
qui arma fraudulosa fert, ſi quidem grauius
dalinquit,ita atiam declaratur ralatum ſtatu-
tum Papiæ.

Extenditur ſaptimò , vt procadat atiam in
49 eo,qui cum † armis inuantus eſt , & non præ-
henſus a miniſtris iuſtitiæ , nam adhuc puniri
hic poteſt hac pœna deſarentium arma, ita af-
firmarunt Bar.& Alex.in l.3 §.Naratius.ff.de
acq.poſſ. Marſi.ſing.395.quamquam alii diſſen
tiant,quos ita conciliat Placa d.c.8.nume.19.

vt viatores etiam per vrbes tranſeuntes, vel etiam in illis ſe conferentes habitandi cauſa, vel dum hoſtium propriæ domus exeunt peregrinationis cauſa arma ferre poſſint libera. ita
61 intelligo † ſtatutum Patauinum ſub rub. De
62 armis cap. Euntes,& ca. ſequenti,& relatū † ſtatutum Brixiæ 140. De pœna portantis arma, quæ ſolum prohibent arme portari, cum is viator iam fuit in hoſpitio, & in ciuitate vult commorari, debet vtique arma deponere, non autem prohibent habere arma libera dum adhuc ad hoſpitium ſe non appulit, at-
63 que ita etiam declaratur † ſtatutum Vicentiæ lib. 3. ſub rubr. De armis vetitis. verſicu. item quod ciues.

Declaratur ſecundò, vt nō procedat hęc pę-
64 na † in Magiſtratibus & eorū familia, nam iis permiſſum eſt arma habere & ferre. l. nā & ſalutem. § vlt. ff. de off. præfect. vig. vbi Bal. qui
65 idem eſſe dixit in officialibus Epiſcopi † & Legati a latere, quam declarationē probauit Soc. d. tract. falle. reg. 30. falle. 1. Ego intelligo procedere hanc declarationem in aliis quibusvis officialibus, qui iuſtitiam adminiſtrant, quem-
66 admodum in Inquiſitoribus prauitatis hęreticę cenſuit gl. in cle. 1. §. fi. de hęre. quam probarunt Didacus lib. 2. variæ reſol. c. vlt. in fi. & Placa lib. 1. Epito. delict. c. 8. nu. 10. & ibidem, nu. 17. de eius ſcribit.

67 Declaratur tertiò, vt non procedat † in militibus, quibus nō modo, nō ſunt interdicta arma, ſed etiam expreſſim Principū auctoritate permiſſa, quemadmodū ſcribit Placa d. libr. 1. Epito. delict. c. 8. nu. 14. verſi. octauò, & ſi permulti ab eo relati hoc affirment, ſed vera hæc ſententia confirmatur, quod a fortiori conſtitutum videmus, vt militum arma ſint priuile-
68 giis decorata, neq; enim † poſſunt pignori capi. ita cenſuit gl. in l. nepos Proculo, ff. de verbo. ſig. vbi Doct. & poſt alios Petrus Rebuffus De priuilegiis ſcholariū, priuile. 113. immo bel-
69 li cauſa, & cęteris omnibus arma † cōceſſa ſunt vt poſt Baldum adnotauit Soc. d. tract. fal. reg. 30. fallen. vlt. Hinc cenſuit glo. in c. duo ſunt,
70 ad fi. 12. q. 1. Militibus † Hieroſolymitanis arma eſſe conceſſa, quam gloſſam probauit, & Placa d. ca. 8. nu. 11. & militibus arma eſſe permiſſa, ſcribit Peris Puteus tract. De re milit. in prin. nu. 3. 4.

71 Declaratur quartò, vt non procedet † in aulicis, qui in curia Principis verſentur, eiuſq; lateri hęrēt. ex l. vlt. C. de Pręp. ſacr. cub. lib. 12. glo. in c. 1. 51. diſt. & alie recenſet Placa d. c. 8. num. 14.

Declaratur quintò, vt nō procedat in eo, q
72 † cultellum ad panē incidendum, vel adaptandum pennas deferret, ita probat tex. in c. latoc de homic. & glo. in §. prohibentur, in auth. de armis, & in ſpecie adnotatum Barb. tract. De Card. legatis a latere. q. vlt. nu. 18. & Soc. trac. fallen. reg. 30. fallen. 4. Amodeus tract. Syndicatus, nu. 89.

73 Declaratur ſextò, vt locum † non habeat in eo, qui fert arma cauſa occidendi bannitum, ita Bat. in l. pediculis, de auro, & arg. leg. Bal. d. c. 1. §. ſi quis ruſticus, de pace tenen. quos ſecutus eſt Soc. d. tract. falle. reg. 30. fallen. 5 & Barba. d. q. vltim. numero. 19. & Ioan. Bapt. a S. Seuerino in repe. l. omnes populi, nu. 213. de iuſt. & iure.

74 Declaratur ſeptimò, non procedere in † Doctoribus, quibus interdictū non eſt arma deferre, ita Barb. in l. medicos, C. de profeſſ. & med. lib. 11. quē poſt alios nonnullos ſecutus eſt Placa d. lib. 1. Epito. delict. c. 8. nu. 20. ſed dubito,
75 cū Doctorū arma ſint Codices, & leges, quēadmodū dixit Peris Puteus tract. De re militia. Armipotens. in fine. Conferunt relatę declarationes ad interpretationem pręcitatorum ſtatutorum Patauii & Brixię prohibentium ar-
76 ma. † Armorum autem appellatione, quę cōtineantur, explicāt omnes in l. armorū, de verb.
77 ſig. & eſſe etiam hoc † iudicis arbitrio ſcripſit Barba. tract. De Cardin. legatis a latere. q. vlt. in fine. Hæc ad primum caput legis Iuliæ de vi publica.

Secundum eſt eiuſdem legis Iulię de vi pu-
78 blica caput, quo puniuntur ii, qui † turbę ſeditionisvè faciendę cōſilium inierint, ſeruosvè, aut liberos hominis in armis habuerint l. 3. in prin. & l. qui dolo, in fi. ff. ad l. Iul. de vi publ. puniuntur, & ii pœna legis Iuliæ de vi priuę. l. 4. ff. ad l. Iul. de vi priua. pœnam autem horū ſeditiones concitantium eſſe arbitrariā explicuimus ſuperius.

Tertium caput legis Iulię de vi publica eſt,
79 quo plectuntur, qui cū telis, & armis bona † rapuerint l. 3. ff. ad l. Iul. de vi pub. qua de re extat integer titulus ff. vi bon. rap.

Quartum eſt caput huius legis Iulię, quo
80 † Incendiarii puniuntur. l. qui cętu. ff. ad l. Iul. de vi pub. & quo etiam pœnis afficiuntur, qui rem ex incendio ſurripuerint. l. 3. ver. itē tenetur. ff. eod. hoc latius ſupra explicauimus in caſu.

Quintum eſt caput huius legis quo plectuntur ii, qui per vim puerum, vel mulierē ſtuprauerint. l. 3. ver. Præterea punitur. ff. ad l. Iul. de

vi pub.de his ſtupratoribus latius diximus ſu
pra in caſu 288.immo hoc legis capite punitur
qui ſolũ rapuit,& non ſtuprauit mulierem,vel
puerũ l.& eũ.ff.ad l.Iul.de vi pub.l.3.C.eod.
& §.item lex Iulia,inſt.de pub.iud.

Sextũ caput eſt huius Iuliȩ legis de vi publi
82 ca,quo punitur is, qui † poſſeſſoré è ſua poſſeſ
ſione,domo,agrovè deiecit l.3.in fi.ff.ad l.iu.
de vi pub.& l.ſi quis ad ſe fundum. C.eo.

83 Septimum eſt caput huius † ſanctionis quo
punitur is, qui per vim aliquem in loco ſtare
coegit.l.4.ff.ad l.iul.de vi publ. vel qui dolo
malo hominem incluſerit l.qui cœtu.ff,eod.l.
3.C.eod.

84 Octauũ eſt † caput legis Iuliȩ de vi publica,
quo pœnis afficitur,qui ſepeliri vetuit, vel fu-
nus diripuit.l.qui cœtu,ver.quivè ſecerit. ff.
ad l.iul.de vi pub. Verũ, quia ſupra in caſu
387.latius recenſui pœnas eorũ,qui ſepulturas,
vel impediunt,vel violant, alia dicenda mihi
non ſuperſunt hoc loco.

85 Nonum caput legis † iuliȩ eſt,quo puniũtur
Magiſtratus, qui ciué aduerſus prouocationé
necauerint,verberauerint,iuſſerintq́; quid fie
ri.l.lege iulia.1.ff.ad l.iul.de vi pub.quam ſanè
legem diximus,ſupra latam prius fuiſſe a Vale
rio Policola.

Decimũ caput legis Iuliæ de vi publica eſt,
86 quo punitur, qui † reum vincit,ne in iudiciũ
uocatus eat l.lege iulia.2.ff.ad l.iul.de vi pub.
quin hic vinciens puniri pœna legis iuliæ de
vi priuata,probat l 4 ff.ad l.iul.de vi priua.&
infra attingam.

Vndecimũ legis iuliæ caput eſt , quo puni-
87 tur is,qui dolo malo fecerit,quominus † tutò
iudicia exerceantur,aut iudices,vt oportet iu
dicent.l.qui dolo.ff.ad l iul.de vi pub.

Duodecimũ caput legis iuliȩ de vi publica
88 eſt,duo puniuntur † Iudices & Magiſtratus,
qui poteſtaté,imperiumq́ue,quȩ habent,aliter
quam ius eis eſt,exercent.l.qui dolo , ff. ad l.
iul.de vi publ.qua de re plura ſuperius retuli
mus in caſu 342.

89 Decimumtertiũ caput legis iuliȩ † de vi pu-
blica eſt,quo punitur is,qui ludos pecuniavè
ab aliquo inuito polliceri publicè priuatimvè
per iniuriam exegerit.l.qui dolo.ver.qui lu-
dos ff.ad l.iul.de vi pub.

Decimumquartum caput legis iuliæ de vi
90 publica punit eum † qui cum telo dolo malo
in concione fuerit , aut ibi iudicium publicè
exercetur.l.qui dolo.verſicu. item qui cum te
lo.ff.ad l. Corne. de vi publ. qua de re paulò
ante dixi.

Decimũquintũ caput legis iuliȩ eſt,quo pu
91 niũtur ii,qui alienas ȩdes † effregerint,vel ex-
pilauerint.l.pe.ff.ad l.iul. de vi pub.id ꝙ latius
explicaui ſupra in caſu 299.vbi dixi hos effra-
ctores puniri iudicis arbitrio.

Decimũſextũ caput legis iuliæ de vi publica
92 eſt,quo † plectũtur, qui noua vectigalia exer-
cent.l.vlt.ff.ad l.iul.de vi pub.

Decimumſeptimũ caput iuliæ legis eſt,quo
93 mulctatur † qui occidit in controuerſia.l.quo
niam multa.C.ad l.Iuli.de vi public.quo loci
infinitá propè ad declarationem ſcribit Sali-
cetus,& declarat Cæpolla conſi. 36. col. pen.
& latè Marſi.in Pract.criminali.§. conſtante ,
nume.77.

Decimumoctauum caput legis iuliæ de vi
94 publica eſt,quo † puniuntur ſerui,qui vim in-
tulerunt,quod ſi ſua ſpontè commiſerint , vl-
timo ſupplicio afficiuntur , ſi vero metu , vel
exhortatione domini mitius puniuntur l. ſer-
uos.C.ad l.Iul.de vi pub. quam conſtitutioné
explicauimus ſupra dum egimus de pœnis eo-
rum,qui ſuperioris mandato deliquerunt , &
rigorem huius conſtitutionis,l.ſeruos,eſſe ho
die correctum in Regno teſtatur Gramm. de-
ciſion.16.

Decimumnonũ caput legis iuliæ de vi pu-
95 blica,pœnis afficit furũ,atq; raptorũ † recepta
tores.l.pe.C.ad l.iul.de vi pub.de his recepta-
toribus latè diximus ſupra.

Vigeſimum caput legis iuliȩ de vi publica
96 punit eos,qui † in agris ſuis, aut iuxta ſe habét
Bucellarios,vel Iſauros. l.vlt.C.ad l.iul. de vi
97 pub.erant † Bucellarii & Iſaurici inſignes fu-
98 res & factioſi homines,quemadmodum erudi-
tiſſimi Alcia. libr.3.diſpunct.cap.20.& Dua-
re.lib.2.diſputa.anniuerſ.c.12.& ſcriptum reli
querunt.

Lex iulia de vi priuata,quæ extraordiné ali
quot crimina punit,plura habet capita.

Primũ eſt caput,quo punitur is,qui ex nau-
99 fragio,dolo malo quid rapuerit, ſed ex cõſti-
tutionibus Principũ extraordinem punitur l.
1.ff.ad l.iu.de vi priua.& hac de re ſcripſimus
ſupra in caſu 297.

Secundũ caput legis iuliȩ de ui priuata eſt,
100 quo punitur is,qui † conuocatis hominibus
vim fecerit quo quis verberetur,pulſaretur vè
neque homo occiſus erit l.2.& l.3. ff. ad l.iul.
de vi priua.& l.ſi criminis.C.eo.dixi tamé ſu-
pra hunc lege iulia de vi publica puniri. Hoc
101 autem caput locum habet cum † homines co-
acti fuerunt , quæ ſanè coactio ita demum fa-
cta dicitur,cum ex propoſito facta eſt , ita d.l.
ſi cri-

ſi criminis, declarat Alb. trac.ſtatuto.par.2.q. 32.& ex illo textu cẽtuit idẽ Alb.d.2.par.q.21.
102 ꝙ vbi pro † vulnera illato pœna non eſt clarè indicta, eſſe indicendā pœnam legis iuliæ de vi publica, vel priuata.

Tertium eſt legis iuliꝗ de vi priuata caput,
103 quo puuitur † ille, qui ſine armis poſſeſſorem è poſſeſſione deiecit l.5.ff.ad l. iul. de vi priuata.

Quartū eſt caput legis iuliæ de vi priuata,
104 quo punitur is, qui † in alienam litē coemit.l. ex ſenatuſconſulto.ff.ad l.iul.de vi priu.

Quintū legis iuliæ de vi priuata caput eſt,
105 quo punitur † creditor, qui ſine auctoritate iudicis res debitoris occupat l. penul. & vlti. ff.ad l.iul.de vi priua.& l.in poſſeſſionem.C. eod.quas ſanè conſtitutiones explicauimus fuſiſſimè in commen.de recuperanda poſſeſ.remed.5.

Sextum eſt caput legis iuliꝗ de vi priuata,
106 quo † punitur creditor, qui ob creditū, quod aduerſus virū habet, res vxoris pignori capit. L.1.C.ad l.iul.de vi pub.& priu.

SVMMARIVM.

1 *Teſtatorum voluntates liberas eſſe debere.*
2 *Teſtatoris liberam voluntatem impediens punitur.*
3 *Iudicis arbitrio punitur impediens liberā teſtatoris voluntatem.*
4 *Iudicis arbitrio vim publicam, & priuatam puniri*
5 *Teſtari compellens ſi proximior illi eſt, hæreditatē acquirit fiſco.*
6 *Cogens teſtari ſi æquales habet in gradu, an faciat locum fiſco.*
7 *Teſtamentum factum metu, an ſit ipſo iure nullum.*
8 *Chaſſanæi doctrina exploſa.*
9 *Bal.conſi.26.lib.3.declaratur.*
10 *Cōpellens teſtatorē ad ſe inſtituendū, cū Caius eſſet inſtituẽdus, cui hereditas deferretur.*
11 *Teſtatorē cogens ad aliū inſtituendū, inſtituto hæreditatem non tribuit.*
12 *Dolus alterius cū eſt cauſa immediata lucri nocet ei, cui acquiritur.*
13 *Impediens teſtari ſi proximior eſt, hæreditatem perdit.*
14 *Impediens teſtari ſi æquales habet in gradu, ei ac quirit,*
15 *Conſanguineum occidens, ei non ſuccedit.*
16 *Teſtamentum mutari prohibens quando non noceat iam inſtituto.*
17 *Prohibens mutari teſtamentum quādo non noceat iam inſtituto.*
18 *Heres inſtituendus contra prohibentem mutari teſtamentum, agit pro ſuo intereſſe.*
19 *Prohibens mutari teſtamentū in quo filiū, vel ſeruus erat inſtitutus, an eis noceat.*
20 *Prohibens mutari teſtamentū è quo nullum erat ſenſurus commodum inſtitutis non nocet.*
21 *Maritus prohibens vxorē mutari teſtamētū ad hoc vt filij æqualiter ſuccedant, eis non nocet.*
22 *Prohibens mutari teſtamentum ſi extraneus eſt, quomodo cæteris inſtitutis non noceat.*
23 *Extraneus prohibens mutari teſtamentum, quādo ſibi & alijs noceat.*
24 *Teſtamentū, in quo ſolus, ut proximior erat inſtitutus, hæreditatem perdit, & fiſco acquirit.*
25 *Prohibuiſſe teſtari nō dicitur, cum poſt prohibitionem teſtator facultatem teſtandi habuit.*
26 *Prohibens mutari teſtamētū, cū nō eſſet inſtitutus vel ſucceſſurus ab inteſtato, fiſco acquirit.*
27 *Teſtari prohibens læſis tenetur ad intereſſe.*
28 *Teſtari prohibens an ad duplum læſis teneatur.*
29 *§. Et hoc peruenit, in auth. vt nulli iudiciū. declaratur.*
30 *Prohibens teſtari tunc punitur cū clariſſimis probationibus probatum fuit.*
31 *Prohibens teſtari non punitur quando non conſtat teſtatorē voluiſſe teſtari.*
32 *Prohibens leui metu teſtamentum fieri, non punitur.*
33 *Teſtamentum fieri impediens ſine dolo, non punitur.*
34 *Teſtatorem fuiſſe prohibitum teſtari quomodo probetur.*
35 *Impedimenta teſtandi varia eſſe.*
36 *Prohibens notarium, & teſtes accedere ad teſtatorem dicitur prohibere.*
37 *Impedit teſtari, qui requiſita a ſtatuto adhiberi teſtamento prohibet.*
38 *Clamor & vociferatio, an iuſtū ſit impedimentū teſtatori, ne teſtamentum condat.*
39 *Iudicis arbitrio relinqui, an clamor & vociferatio teſtamentum fieri impedierunt.*
40 *Impedimentum teſtandi facit illatus metus teſtatori.*
41 *Teſtamentum impedire dicitur, qui maximis perſuaſionibus teſtari prohibet.*
42 *Blanditiæ teſtamentum non dicuntur liberā teſtandi facultatem impedire.*
43 *Blanditijs qui effecit, ut teſtamentum reuocaretur, priori inſtituto tenetur.*
44 *Succedentium ab inteſtato deſiderium, ne teſtator teſtetur non improbatur.*

CA-

Casvs CCCXCV.

TESTARI IMPEDIENS, VEL teſtamentum prius conditum reuocari, vel compellens hęredem facere, quibus pęnis afficiatur, & quando, diligenti ſtudio explanatum.

1 CVM liberæ eſſe debeant ultimæ † teſtatorum uoluntates, & diſpoſitiones l. 1. C. de ſacroſ. eccl. poſtquam (vt ibidem Conſtantinus ait) liberum non reddit arbitrium, lege ſancitum eſt, impedientes libe-
2 ram teſtatoris † voluntatem puniendos eſſe. ꝙ pœna primùm ciuili conſtituit Hadrianus l. 1. ff. ſi quis aliquem teſtam. prohib. Deinde criminali Alex. Seuerus. Duplicem ergo pęnam hanc eſſe intelligimus, criminalem, ſcilicet, & ciuilem. Dicẽdum eſt prius de criminali, mox de ciuili. Criminalis lege diffinita non eſt, ſed
3 † iudicis arbitrio indicenda relinquitur, ita docuit glo. in l. 1. in verbo, crimen. C. ſi quis aliquam teſta. prohib. dum exponit, crimen. i. extraordinarium, & clarius hoc affirmauit, ibidem Bar. Guliel. Cuneus, & deinde poſteriores, vt Alex. & Iacob. a Sancto Georgio, num. 4. qui etiam adhibent diſtinctionem, quod aut armis vis fuit illata, & tunc pœna legis Iuliæ de vi publica indicitur. Aut ſine armis, & tũc pœna legis Iulię de vi priuata imponitur. Aut ſolus metus interceſſit, & tunc iudicis arbitrio plectitur. Quam quidem diſtinctionem probarunt Boſſius tracta. cauſarum criminal. titu. De iis qui prohib. aliquem teſtam. nume. 1. & Iulius Clarus lib. 5 ſenten. iuris. §. final. q. 83. verſicu. compellens. Hodie non iniuria dicere poſſumus, omnibus in caſibus pœnã hanc eſſe arbitrariam, poſteaquam hodie vis pu-
4 blicæ, & vis priuata † iudicis arbitrio punietur, quemadmodum in caſu præcedenti diximus.

Ciuilis autem pœna hoc in caſu varię indicitur, quod quomodo cõtingat, ex ordine plures caſus diſtinguendo, diſſeramus.

5 Primus eſt caſus, cum † teſtatori proximior, qui nec ęqualem quidem in gradu habet, teſtatorem ipſum ad ſe hęredem inſtituendũ coegit, tunc ſine controuerſia quo ad hunc ipſum, qui coegit, hęreditas ab eo aufertur, & fiſco applicatur, ita docuit Bar. in l. vlt. nume. 1. ff. ſi quis aliquem teſta. prohib. & in l. 2. C. eo. idem placuit Bal. in l. 1. nume. 6. C. eo. quo loci ad verbum recenſet traditiones Bar. in d. l. vlt. & ſequitur. idem cenſuit Paul. Caſt. in d. l. 2. C. eo. quam ſententiam probat l. 1. C. eo. ſi quis aliquem teſta. prohib. quam ſtatim explicabimus.

6 Secundus eſt caſus, cum hic † teſtatori proximior, qui vel æqualem in gradu, vel in inferiori habebat, teſtatorem ipſum ad ſe inſtituẽdum coegit, nec conſtat, quod teſtator eſſet alium inſtituturus, ſi cogentem non inſtituiſſet, tunc hæreditas fiſco defertur, etiam ad damnum aliorum venientium ab inteſtato, ita affirmarunt Barto. dict. l. vltima, numero 3. ff. ſi quis aliquem teſta. prohib. & Baldus in d. l. 1. nume. 6. C. eod. ea ratione moti ſunt, quia poſteaquam hæredem illum inſtituit, nullus eſt, qui eum in gradu præcedit, quia in ſucceſſione prima cauſa eſt teſtamenti l. quamdiu, de acquir. hęred. non ergo alter datur, qui ſuccedere poſſit. Ab hac opinione viſus eſt diſſentira Iaſon in l. 1. numero 3. C. eod. dum ſcribit,
7 † teſtamentum hoc eſſe ipſo iure nullum, cum metu celebratum fuerit, & ob id hęreditatem fiſco non deferri, & per conſequens ſenſit venire ab inteſtato ſuccedentes. Nam (inquit ille) videmus matrimonium metu contractũ eſſe ipſo iure nullum. capitu. veniens, capitu. cum locum, de ſponſ. & alia nonnulla ſubiicit, quæ iam conſiderauerat Imola in l. 1. ff. de teſtam. Verum, vt teſtatur Alex. in d. l. prima. ff. de teſtam. communis eſt Doctorum ſententia, teſtamentum metu geſtum ipſo iure nullũ non eſſe, ſed mero iure valere, eoq; ue loci abũdè diſſoluit Imolæ argumentationes, & declarat l. prima. C. ſi quis aliquem teſtam. prohib. quæ verè æquiparat caſum coactionis caſui impedimenti, vel prohibitioni, dum adiungit crimen ciuili diſceptationi, ſi teſtator compulſus teſtamentum condidi. Ciuilis autem diſceptatio erat ante illam ſanctionem, quando aliquis prohibebat teſtari, vel iam conditum reuocari impediebat. l. 1 & l. 2. ff. eod. ſi quis aliquem teſtam. prohib. Nec curandum eſt, quod l. 2. C. eod. non probet receptam hanc opinion. vt ſcribit Iaſ. poſteaquem ſatis ex d. l. 1. probatur. Hinc etiam conſtat malè ſenſiſſe
8 † Chaſſanæum in conſuet. Burg. quem recẽſet Iulius Clarus lib. 5. ſen. iuris §. fi. q. 79 ver. teſtator. dum & ipſe ſenſit hoc caſu hæreditatẽ his æqualibus deferri, a qua opinione Chaſſa-
9 næi viſus eſt non diſſentire † Bal. conſi. 26. Infraſcripti, in fi. verſi. quo ad tertiũ lib. 1. niſi dicamus Baldum conſideraſſe meriti inſtituti in dignitatem ex quo vxorẽ occidit, non ex quo teſtari

teſtari coegit, quod fortè verius eſt dum citet Bar. in l. cum ratio, de bo. dam Declarat tamẽ hunc caſum Sal. in d. l. 1. C. eo. col. 1. verſi. & in primo quando, poſt gloſſam ibi, vt non habeat locum ratione intereſſe venientium abinteſtato, quoniam illi aduerſus illum compulſorem agere poſſunt, vt ab eo duplum conſequentur fiſco hæreditatem obtinente, qua de re latius infra dicemus.

10 Tertius eſt caſus, cum † in gradu proximior compulit teſtatorem ad ſe inſtituendum, conſtatq́; quod niſi ita fuiſſet inſtitutus, quod Caium inſtituiſſet, hoc in caſu adhuc fiſco hæreditas defertur, ita concludit Bar. in d. l. vlt. nume. 3. verſi. ſinautem ff. ſi quis aliq. teſtam. prohib. & Bal. in l. 1. nu. 6. C. eo. Illa afferri poteſt ratio, quia & ſi in animo habuerit teſtator Caiũ hæredem facere, non tamen fecit, & teſtamẽtum conditum valet, & iuxta illud iudicãdum eſt. Scribunt tamen Bar. & Baldus illi Caio eſſe hoc pacto ſuccurſum, vt ob ſuum intereſſe, in quo læſus eſt, agat contra illum compulſorẽ, & ſi ſoluendo is non erit in ſubſidium aduerſus fiſcum.

11 Quartus eſt caſus, quando quis † cogit teſtatorem, vt alterum hæredem inſtituet, tunc adhuc ab illo inſtituto hæreditas aufertur, & fiſco applicatur, ita affirmarunt gloſſ. in l. ſecunda in verbo remoueri, in fin. C. ſi quis aliquem teſtam. prohib. & ibi Bald. nume. 9. verſicu. ſecundo habet Barto. in d. l. vlt. numero 6 ff. eod. poſt Dynum, Cynum, Petrum & omnes, idem cenſuerunt Caſtren. in l. 1. verſic. in gloſſa in verbo, puta tamen, & ibi Sal. colum. 1. verſi. quæro quid in ſecundo caſu. & Alex. in fine a quorum ſententia non diſſentit Boſſius d. tract. cauſarum crimina. d. titulo de iis, qui aliquem teſta. prohib. numero 4. in fine, idem ſenſit Pariſius conſi. 67. numero 65. lib. 3. quiè contra dicit, mihi nocere quando hoc factum non eſſet cauſa immediata acquiſitionis. his accedit Calcaneus conſi. 91. numero

12 10. illa eſt ratio, quia vbi † dolus alterius eſt cauſa immediata acquiſitionis, ei, cui acquiſitum fuit nocet. l. ſi procurator. ff. de doli excepti. l prime. §. ſi quis tamen. & §. ſi filius. ff. de vi & vi arma. & probat dicta leg. prima. C. ſi quis aliquem teſtam. prohib. Aduerſus receptam hanc opinionem ſenſerunt antiqui aliqui, & cum illis Iaſon in dicta l. prime. numero tertio, verſicu. prædicta autem. Verum, ſi rectè animaduertamus, iuribus & rationibus, quibus antiqui illi, & Iaſon moti ſunt rectè ſatiſfacit Bartolus.

13 Quintus eſt caſus, quando quis † proximior & abinteſtato ſucceſſurus teſtatorẽ teſtari volentem impedit, ne teſtetur, vt ipſe ab inteſtato ſuccedat, tunc quo ad ipſum impedientem hæreditas fiſco defertur, ita docuit Ber. in d. l. vltima numero 9. ff. ſi quis aliq. teſta. prohib. & in l. 2. C. eo. & cum eo ſenſit Bald. in d. l. 1. numero 11. C. eod. quam quidem opinionem claſſe probant l. 1. in prin. ff. ſi quis aliq. teſta. prohib. & d. l. 2. C. eo.

14 Sextus eſt caſus quando † proximus teſtatoris eum teſtari impedit, tunc quo ad æquales in gradu, vel alios abinteſtato ſucceſſuros hæreditas fiſco non defertur, ſed illis deuoluitur ita cenſuit glo. in d. l. 1. in prin. ff. ſi quis aliquẽ teſtam prohib. & Bar. d. l. vltim. num. 9. verſic. aut ille ff. eo. & Bal. d. l. 1. numero 11. verſic. aut ille. C. eo. ex tex d. l. 2. § fratris ff. eo. Et hoc in caſu poteſt defendi opinio Chaſſan. in conſuetudin. Burgund. quem retulit Iulius Clarus. libro 5. ſenten. iuris. §. fina. quæſt 79. verſi. ſi teſtator. alioquin Chaſſanæus malè ſentiret Cõfert ſecundum Bar. in d. l. vltim. nume. 10. ff. ſi

15 quis aliq teſta prohib. quod ſi † cõſanguineus occidit conſanguineum, & occidens eſt illi proximior, bona confiſcentur, ſi vlterior, non confiſcantur, ita inquit Ber. & cum eo uiſus eſt ſentire Bald. in l. eam quam. nume. 10. C. de fideicomm. Et hoc in caſu loqui mihi videtur Baldus conſi. 16 Punctus inſcripti, in fine, verſi. quo ad tertium, libro 3. dum citat Bartolum in l. cum ratio. ff. de bon. damn. His adde & Alexan. in l. hæredites. numero 61. C. de iis quib. vt indig. & latiſſimè explicant Boer. q. 2. Rolan. a Valle conſi. 56 lib. 1. Placa lib. 1. delicto. capit. 22. numero 39. & Alba. conſi. 7. numero 10. Hęc in præſentiarum de veritate huius aſſertionis, cum locus non poſtulet, non diſputo.

16 Septimus eſt caſus † cum quis, qui nec ipſe, nec eius filius, vel ſeruus eſt hæres inſtitutus, prohibet teſtatorẽ iam conditum teſtamentũ mutare, & non conſtat teſtatorem voluiſſe mutare teſtamentũ, & nouum hæredẽ inſtituere, tunc prohibitio hæc non nocet illi hæredi iã inſtituto. ita cenſuit Ber. in d. l. vlt. nu 11. ff. ſi quis aliq. teſt. prohib. & Bal. d. l. 1. nu. 12. C. eo. quã ſententiam probat l. 1. in prin. ff. eo. a ſenſu contrario.

17 Octauus eſt caſus cum is, † qui nec ipſe, nec eius filius, vel ſeruus eſt hæres inſtitutus, prohibet teſtatorem mutare conditum teſtamentũ & nouum hæredem facere, quem facere noluiſſe conſtabat. tunc inquit Bar. in d. l. vltim. num.

num.11.ff.ſi quis aliq.teſte.prohib.idem eſt, ac ſi coegiſſet illum iam inſtitutum inſtitui. quo circà idem dicendum eſt, quod in quarto caſu, nempè hęreditatē ab illo inteſtato auferri & fiſco applicari, nec enim prohibentis dolus
18 prodeſſe illi inſtituto debet, illi tamen † hæredi inſtituendo ex prohibitione læſo dabitur actio contra illum prohibentem ex his, quæ dicemus infrà in vlti.caſu.modo hic hæres inſtituendus probet illum teſtatorē voluiſſe, illud teſtamentum primum reuocare, & nouum cōdere, ſeque hęredem facere, ita affirmerūt multi, quos recenſet Pariſi.conſi.67.nume. 36.lib. 3.& ſenſit Boſſius tractat.cauſarum criminaliū, titulo de his qui teſtari prohib.nu.2. verſic.ſi quis aliquem.

Nonus caſus eſt, cum inſtitutus eſt filius, vel ſeruus prohibentis mutari teſtamentum, & ii tempore inſtitutionis erant in ipſius prohibētis poteſtate, tunc inſtituti indigni iudicantur & fiſco hæreditas defertur, ita Barto. in d.l.vltima, nume.11.verſi.ſed ſi erat inſtitutus. ff.ſi quis aliq.teſtam.prohib.& Bald.d.l.1.numero 12.C.eod.ex l.1.§.1.ff. eod. & ex l.1. in fin.ff. quib.non compe.bono.poſſeſſ.quod procedere intelligunt, etiam ſi filius, vel ſeruus tempore aditionis hæreditatis ſui iuris effecti forent quoniam tempus ipſius inſtitutionis ſpectatur & a fortiori conferunt, quę in ſubſequenti caſu referam.

19 Decimus eſt caſus, cum † filius, vel ſeruus prohibentis teſtamētum mutari ſui iuris ſunt tempore inſtitutionis ac aditionis, hoc in caſu ſunt opiniones, verior tamē & magis recepta eſt, ab inſtitutis hęreditatē auferri, & fiſco applicari, ita poſt Dynum, & alios docuit Bar.in d.l.vltima, nume.11.verſi.ſed ſi erat ſui iuris.ff. ſi quis aliq.teſta.prohib.Bal.d.l.1.numero 12. C.eod.Eſt ratio, ſecundum Bartolum, quia is prohibens ob coniunctionem prohibuiſſe videtur, iuxta l.pen.ff.de bon.liber. Accedit, dolum apud prohibentem fuiſſe, qui ſanè dolus non debet prodeſſe inſtitutis, quemadmodum ſupra in quarto caſu diximus. Præterea, dolo egiſſe videntur pater & dominus, cum & ipſi aliquod commodum eſſent ſaltem in legitima conſecuturi. Rurſus hanc ſententiam probat l.1.§.1.ff.ſi quis aliquem teſt. prohib. ibi, cum & liberis eius, ſi quid fuerit datum, denegari debeat, & ſi non fuerint in poteſtate.referendo poſteriora hæc verba, & ſi non fuerint in poteſtate, ad verbum illud datum, atque conſiderando ſolum tempus dationis, quod ſui iuris fuerint.

20 Vndecimus caſus eſt, cum † aliquis, qui nullum pœnitus commodum erat accepturus prohibet mutari teſtamentum, in quo inſtituti erant hæredes alias ab inteſtato ſucceſſuri, tūc inſtituti illi demnum non ſentiunt, ita cenſuit Bar.in d.l.vlt.nu.11. verſic.item prædicta.ff.ſi quis aliq.teſt.prohib.qui eo exemplo declarat
21 ſi † maritus prohibuit vxorem mutare teſtamentum ad hoc, vt omnes filii æqualiter ſuccedent.ex hoc inquit Bartolus non impeditur liberorum ſucceſſio. nam æqualis coniunctio patris, & matris cum filiis omnem ſuſpicionem tollit, iuxta legem non ſolum.ff.de ritu nuptiar.

22 Duodecimus caſus eſt, † cum extraneus prohibens mutari teſtamentum vna cum aliis inſtitutus erat in teſtamento, & illi hæredes nihil egerunt, tunc huius prohibentis factum cohæredibus non nocet, ſi conſtat teſtatorem voluiſſe ſolum reuocare inſtitutionem, quo ad ipſum prohibentem, ita Barto.d.l.vltima numero 11. verſicul. ſi verò ipſe. ff.ſi quis aliqu.teſtam.prohib.& Bald.d.l.1.numero 12. C.eod.ex l.prima.in fine. & l.ſecunda. §.fratris.ff.eod.

23 Decimus tertius caſus eſt, cum † extraneus prohibens mutari teſtamentum, erat cum aliis hęres inſtitutus, & illi hæredes nihil egerunt, ſed conſtabat teſtatorem in totum voluiſſe reuocare teſtamentum, tunc huius prohibentis factum cęteris nocet, quia eius dolus fuit cauſa immediata acquiſitionis, atq; ita inquit Barto.d.l.vltima numero 11.verſi.ſi verò ipſe, idem eſt dicendum, quod in caſu quarto iam relato, nempè prohibentis dolum illis prodeſſe non poſſe.

24 Decimus quartus caſus † eſt, quando prohibens teſtamentū mutari, in quo erat ſolus inſtitutus, & ſolus ab inteſtato ſucceſſurus, tunc ab eo hęreditas aufertur, & fiſco applicatur. ita cenſuit Bar.in d.l.vlt.nu.11.ver.ſi vero erat inſtitutus.ff.ſi quis aliq.teſt.prohib. & Bald.d.l. nu 12.C.eo.ex tex.l.1.in prin.ff.eo. idē dicerē quando plures prohibentes erant omnes inſtituti, & omnes ab inteſtato ſucceſſuri ex indē diſtate rationis.

25 Declaratur tamen hic † caſus, vt non procedat quando poſt ipſam prohibitionē potuit teſtator multoties ad libitum ſuū mutare teſtamentum, & non mutauit, tunc illi, qui iam prohibuerant, damnum aliquod ſentire non poſſunt, ſed ex eo teſtamēto ſuccedunt, vel ab inteſtato, ita declarauit Soc.iun.conſi. 148. nu. 48,lib.2. dum reſpōdit, filias hęredes inſtitutas

tes non priuari ſucceſsione bonorum patris, & ſi aliquando progibuerint teſtatorem mutare teſtamentum, cum deinde is pater, ad libitum potuerit mutare quam ſententiam probat ex §.cauſas, verſi.ſi conuictus fuerit. in vt cũ de appella cogno. vt latè apud eum, a quo nõ diſſentit, & ſi paulo obſcurus, Pariſi.conſi.67. numer.62.lib.3. quod ſanè reſponſum fuit de eadem cauſa cum Socino redditum, & ſi Alcia. reſpon. 657. contrarium in illo facto reſponderit.

26 Decimus quartus caſus eſt, cum † prohibẽs mutare teſtamentum non erat inſtitutus, nec ab inteſtato ſucceſſurus, vel cum aliis erat ſucceſſurus, an hoc in caſu fiſco, vel cæteris ſuccedentibus ab inteſtato hæreditas deferatur, eſt dubium. Vna fuit opinio, quòd alii venientes ab inteſtato ſuccedunt, vel in ſolidum, vel pro parte, atque ita factum vnius prohibentis illis non nocet. ex l.2.§.fratris.ff.ſi quis aliquẽ teſta.prohib.

Altera fuit opinio, hęreditatẽ in totũ fiſco deferri, ita cenſuit Bar.in d.l.vlt.nu.11. verſic. aut nõ erat ſucceſſurus ff.ſi quis aliq.teſt.prohib.& cũ eo Iaſ. l.1.nu.1.C.eo.ex textu.d.l.1. ac ex rationibus ſupra quarto caſu. Nec aduerſatur d.l.2.§.fratris, quia illi reſpondet Barto. præcitato loco, & eũ eſt ſecutus Salic.in d.l.1. col.1.ver.in contrarium.C.eo.

27 Declaratur hic caſus, vt ille † prohibẽs teneatur læſis damnum & intereſſe reſpondere, ita docuit gl.in l.1.in prin.in verbo.fiſco. ff.quis aliq.teſt.prohib.Caſtren.d.l.1.verſi.mihi autẽ C.eo.& ibi Iaſon nu.2.Plotus l.ſi quando.nu. 725.C.vnde vi, qui poſt alios ſcribit, hoc in caſu concedi iuramentum in litem his læſis. nec eſt qui diſſentit. Solum ambigitur, inquantum hic prohibens teneatur. Vna fuit opinio, hunc

28 † prohibentem duplum lęſo præſtare debere, quem quidem opinionem probarunt Bartol. Ang. Imo.& Fulg. & quam veram & communẽ teſtatur Iaſ.in l.1.nu.2.in fi. C. ſi quis aliq. teſt.prohib.vbi ſcribit ſe vidiſſe arduam quæſtionem Cremonæ. ab hac opinione nõ diſſentiunt Antoninus Butrius conſi.78: In quantũ in fi.& Alc.reſpon.657.& in hanc ſententiam

29 adducti ſunt omnes ex tex. † in §.& hoc peruenit, in authen.vt nulli iudicũ, ex illis verbis. aut alii cuilibet. vel (vt legitur in Codice Holoandri) aut quicumq; tandem ſit.

Altera fuit opinio, quod hęc pœna dupli non habeat locum in quouis priuato prohibẽte teſtamentum mutari, ſed ſolũ in adminiſtratore ciuitatis, quam ſanè opinionem probarũt Petrus, Cynus, Ray. Bald. & Comenſis, quos Iaſon præcitato loco recenſet, ita enim ii intelligunt t. x. d. §. & hoc peruenit. in auth. vt nulli iud. & malc. cum illa verba & alii cuilibet generalia ſint.

Declarantur relati caſus omnes multis mo-

30 dis, & primo, vt tunc † demum locum habeant quando prohibitio hæc vel coactio, vel aliud impedimentũ fuit clariſſimis, atq; apertiſſimis probationibus probatũ, ſecus ſi ſubobſcuris, & dubiis, nec enim ſubobſcuræ proſunt, ita reſpõderunt Corneus conſi.56. Videtur primo, col. 2.lib.1.Pariſi.conſi.67.nu 67.lib. 3. & in eadẽ facti ſpecie Soc. Iun.conſi.148.nu.11. lib. 2. & ibi num.36.ſcribit, præſumptiones his caſibus non ſufficere.

Declarantur ſecundò relati caſus, vt locum

31 non habeant † quando non conſtet ipſum teſtatorem voluiſſe, vel iam conditum reuocare, quoniam ad hoc, vt ad locus ſit illi ſanctioni, ſi quis aliquem teſtari prohiberit, conſtare debet illum teſtatorem voluiſſe teſtari, quemadmodum probat l.1.in princ.ibi, volente eo facere teſtamentum. ff. ſi quis aliquem teſtem. prohib. Bar.l.vltim.numero 13.ff.eo. quæ quidem voluntas cum tempore cõcurrere debet, hoc eſt, quòd voluerit eo tempore, quo facta eſt prohibitio teſtari. ita reſponderunt Socin. ſenior conſi.105.colum.2, verſic. capio igitur primum. libro. 3. Pariſius conſilio 67.numero 33.libro 3.& Socinus Iun.conſilio 148. numero 13.& numero 40.lib.2.qui d.num.13. & illud ſcriptum reliquit poſt Corneum conſilio 209.colum.pen.verſi.concurrunt etiam, libr. 2. requiri, quòd voluntas teſtandi fuerit reducibilis ad actum teſtandi tempore illius prohibitionis, niſi illa prohibitio interueniſſet, ſed ſi reduci non potuiſſet ob alia impedimenta, tunc locus non eſſet pœnę dictæ ſanctionis argu.l.qui commeatus.ff.de re mil. & explicaui ſupra in caſu 118.in fi.

32 Declarantur tertiò relati caſus, † vt non habeant locum quando leuis fuit metus in prohibitione, vel coactione adhibitus, quoniã talis eſſe debet, qui in virum conſtantem cadere poſſit. ita in ſpecie noſtra declarat Pariſ.dict. conſi 67.nu.41.lib.3. quod etiam generale eſt in quouis actu, qui ob metum irritetur, quẽadmodum alias ſupra expoſuimus.

Declarantur quartò relati caſus, † vt nõ pro-

33 cedant, quando prohibitio, vel impedimentũ ſine dolo adhibita fuerunt. Nam, vt locus ſit relatis pœnis, ob prohibitionem, vel dolum, illa dolo debent eſſe adhibita, ita in ſpecie aſſerme.

lo, & Iaſone ſentiunt Ruinus conſilio 2. nu-
mero 10. & conſilio 73. numero 5. libro 2. Pa-
riſius d. conſilio 67. numero 56 libro 3. & So-
cinus iunior d. conſilio 148. numero 15. libro
ſecundo, quo loci numero 30. verſicu. verum-
44 tamen, ſcribit, non eſſe improbatum † deſide-
rium venientium ab inteſtato, ne teſtator te-
ſtamentum condat. Cętere apud illos legi
poſſunt.

SVMMARIVM.

1 *Parentum proprios partus abiicientium impie-*
tas.
2 *Plancianum S.c. de liberis agnoſcendis, quod ſan-*
xerit.
3 *Iudicis arbitrio puniri parentes non agnoſcẽtes pro*
prios partus.
4 *Sobolem ſuam vnuſquiſque nutrire debet.*
5 *Iudicis arbitrio puniri proprios partus abiicien-*
tes.
6 *Puella abſoluta, quæ ad euitandam infamiam par*
tum expoſuerat
7 *Honorem vitæ anteferri.*
8 *Moiſes expoſitus partus.*
9 *Partum exponens, illum amittit.*
10 *Partus expoſitus ingenuus habetur.*
11 *Pater & patronus amittunt ius partus ſe expo-*
ſiti.
12 *Vaſallus deferens dominum in bello periclitantem*
ius vaſallagii amittit.
13 *Ciuis deferens propriam ciuitatem periclitantem,*
ius ciuitatis perdit.
14 *Filius a patre expoſitus, ſi patrem interficit, parri*
cida non iudicatur.
15 *Expoſiti partus legitimi habentur.*
16 *Expoſitos ad ſacros ordines promoueri poſſe.*

CASVS CCCXCVI.

POENA EORVM QVI PARTVS exponunt, quę ſit, & inibi an expoſiti ſ legitimi ſint, & ad ſacros ordines promoueri an poſſint declaratur.

1 PArentum † magna eſt impietas, dum a ſe
progenitos partus, vel exponũt, vel ab-
iiciunt, ſi quidẽ aduerſus ipſum naturę
inſtinctũ agunt, cũ brutis hoc ineſſe vi-
deamus, vt quamquã feræ ſint, non tamẽ pro-
2 lem ſuam negligere Quocirca † Senatuſcon-
ſulto Planciano de liberis agnoſcendis ſanci-
tum fuit, vt liceat mulieri parentivè in cuius
poteſtate eſt, vel ei cui mandatum ab eis eſt, ſi
ea ſe facto diuortio pręgnantem putet, denun-
ciare intra dies triginta poſt diuortium con-
numerandas ipſi marito, vel parenti. cuius in
poteſtate eſt, vel etiam domi eius, ſi nullius eo-
rum copia eſt. Et ſi maritus, cui denunciatum
erit, cuſtodes ad ventrem cuſtodiendum, in-
ſpiciendumque non miſerit, neque conteſtate
dixerit, eam ex ſe prægnantem non ſe eſſe, vt
ei id, quod editum ſit, agnoſcere ſit neceſſe,
3 quod ſi non agnouerit † extra ordinem puni-
tur. l. 1. §. pœna. ff. de lib. agno. quo loci rectè
glo. interpretatur, extra ordinem. i. iudicis ar-
bitrio, quod non alia ratione factum creditur
quam quod is pater non agnoſcens partum,
deſpexiſſe, abieciſſe, atque denegatis alimentis
necaſſe videtur. Quod ſanè Senatuſconſultũ
clarius ad rem noſtram confirmarunt Imper.
Valenti. Valens & Gratia. in l. 2. C. de infant.
expoſ. dum ita reſcripſerunt. Vnuſquiſque
4 ſobolem ſuam nutriat, quod ſi exponendam
putauerit, animaduerſioni, quę conſtituta eſt,
Senatuſconſultum Plancianum intelligentes,
ſubiacebit, & eo loci gloſſa rectè interpreta-
tur, animaduerſioni. i. pœnę extraordinem,
5 atque ita † iudicis arbitrio. confirmarunt & Se
natuſconſultum hoc Imper. Diocletia. & Ma-
ximi. in l. nec filium. C. de patria poteſtate, vbi
gloſſa in verbo, pœnæ interpretatur. i. arbitrio
iudicis, quam interpretationem probarunt ibi
omnes, & Ange. in l. 2. C. de infan. expo. Ioan.
de Anna. in cap. 1. col 3. extra eo. nec diſſentit
Specu. titu. de actore. colum. 8. verſic. ſed nun
quid edictum; & ſanctionem hanc noſtræ ęta-
te obſeruaſſe ampliſſimum Senatum Medio-
lanenſem, teſtatur Boſſius tract. cauſarum cri
minalium, titu. de homicidio. numero 8. Scri-
bit tamen eruditiſſimus Iulius clarus libro 5.
ſenten. iuris. §. fina. queſt. 83. verſicu. partum,
quod idem Senatus Mediolanenſis abſoluit
puellam, quæ ad infamiam euitandam partũ
6 † exponi iuſſerat, & rectè (mea quidem opinio
ne) cum non impietas eam mouerit, ſed pro-
7 prius † honor, qui non modo filiis, ſed & vi-
tæ proprię anteferetur. l. iſti quidem. § penult.
ff. eo quod metus cauſa. & dixi ſupra in caſu
377 nume. 19. Eadem ratione dicendum eſt in
matre, vel patre, qui mortis metu filios expo-
8 nerent, quemadmodum in matre † Moyſis e-
uenit Exodi cap. 2. nam & hæc iuſta eſſat excu
ſationis cauſa. Huic pęna altera accedit, nam

in

9 is † partum exponẽs, illum amittit, d.l.2.C.de
infant.expoſ.quoniam,(vt ibi ſcriptũ eſt) ſuũ
quis dicere non poteſt, quem prætereuntem
contempſit, quam ſanctionem confirmauit Iu
ſtinianus in l.vlt.§.neque enim.C.eod.quo lo
ci, illud etiam ad expoſiti fauorem conſtituit,
10 vt is † partus ingenuus ſit, nec ali a ſuſceptore
poſſit, vt ei ſeruus, vel colonus, vel aſcripti-
tius efficiatur. Iuſtiniani conſtitutionem con
firmauit Gregorius nonus in cap.1. de infam.
& languidis expoſ. Hinc ſcriptũ reliquit Bal-
11 dus in d.l.2.C.de infan.expoſi. † quòd quem-
admodum pater, & patronus amittunt ius fi-
liationis, & ſeruitutis cum filios, vel ſeruos ex-
12 ponunt, atque ita illos derelinquunt, ita do-
minos dimittentes vaſallos periclitantes ius
13 vaſallagii amittere, ita (inquit ille) ciuis † deſe-
rens ciuitatem periclitantem, iura ciuilitatis
perdere. Bald. ſecutus eſt Petraſancta ſingu.2.
Tu ſcis, propè fi. quo loci illud addit, quod ex
quo pater amiſit ius filiationis in filio expoſi-
14 to, ſi is † filius patrem illum interficeret, non
efficeretur parricidii reus, quod eſt ſummope
re notandum. Immo ad expoſitorum commo
dum, & illud conſtitutum videtur, quòd & ſi
15 eorum natales ignorentur, † legitimos tamen,
non autem ſpurios cenſeri, quod docta expla
natione docuit eruditiſſimus Cardinalis Pa-
lęotus tract. de nothis ſpuriiſq; filiis, c.63. qui
poſt Io. de Ana. in d.c.1. de infan. & long. ex-
16 poſ. firmat (& rectè) hos expoſitos ad ſacros
ordines promoueri poſſe. Cætera, quæ de his
huc adferre poſſem, apud relatos iuris inter-
pretes legi facile poſſunt.

SVMMARIVM.

1 *Gabellarum fraudatores puniri.*
2 *Gabellam fraudare peccatum,*
3 *Tributa iure Diuino Principibus præſtari.*
4 *Gabellarum fraudatoribus ſacramentalis pœnitentia iniungitur.*
5 *Gabellam iniuſtam fraudare licet.*
6 *Valor beneficiorum non expreſſus in beneficii impetratione non reddit reſcriptum nullum.*
7 *Forenſes pertranſeuntes ſine ſolutione gabellæ non puniri.*
8 *Iudicis arbitrio puniri forenſes, qui ſine ſolutione gabellæ pertranſeunt.*

CASVS CCCXCVII.

GABELLARVM FRAVDATORES
quibus pleƈtantur pœnis.

1 Gabellarum † fraudatores puniri de-
bent, non modo in foro exteriori,
ſed & in interiori, quandoquidem
2 † gabellam fraudare peccatum eſt, nã
ſcriptum eſt Matthęi 22. Reddite quę ſunt Cę
ſaris Cæſari, & quę ſunt Dei Deo, quo in loco
ſecundum D. Hieronymum, & Theophylactũ
3 pręcepit Saluator noſter dari ac reddi † tribu-
ta Principibus, & D. Paulus ad Roma. c.13. in-
quit. Ideo enim & tributa pręſtatis, miniſtri e-
nim Dei ſunt, in hoc ipſum ſeruientes. Et hu-
ius verę opinionis ſunt Abbas, & cæteri in ca.
innouamus, de cenſib. Bertach. tract. de Gabel
lis. q.9. nu.1. & Syluester in ſua ſumma in ver-
bo Gabella. il 3. q.8. Didacus Couuar. in cap.
peccatum, parte 2.§.5. nu.5. qui & Theologos
recenſet vt Io. à Medina de contractibus. q.
13. Alphonſ. de Caſtro lib.1. de poteſtate legis
pęnalis. c.11. & Dominicum Soto lib.3. de iuſt.
& iu. q.6. art.7. Quo circa rectè infertur, pri-
4 mo hunc fraudatorem pro ipſo peccato † ſacra
mentali pœnitentia afficiendum eſſe, poſtmo-
dum tenetur reſtituere cẽſum. id quod in ſpe-
cie is Didacus loco iam citato affirmauit, reie
cta contraria opinione Angeli de Clauaſio in
ſumma in verbo Pedagium. q 6. & contra An-
gelum ſenſerunt Soc. tract. fallen. reg. 164. fal.
2. & 3. & Feli. in cap.1. nu.41. Mantua num.87.
de conſtitut. qui intelligunt (& rectè) quando
5 † gabella eſt iuſta, ſecus ſi iniuſta, quod etiam
latè firmauit Tiraquellus tract. de retract. con
ſang. in pręfa. nu.69. & Ioan. à Selua tract. de
beneficio. parte 3. q.12. nu.6. qui aduerſus cæ-
6 teros ſcribit, veri valoris † beneficii taciturni-
tatem non vitiare gratiam, quia valor eſt expri
mandus ob taxam Cancellarię debitã, quę ga-
bella (ait ille) eſt iniuſta, ergo eam licet frauda
re, ſed fallitur Selua, quia illa expreſſio alia ra
tione fieri debet. vt notant omnes in c. ad au-
res, de reſcrip. Gomeſ. in regula cancellariæ,
de valore exprimendo, in principio. In foro
deinde exteriori variis pœnis pro locorum ſta
tutis, & conſuetudinibus puniuntur, ita Bald.
in l. cunctos populos. nu.22. C. de ſum. Trini.
& fid. cath. ſentit Bar. in l.1. col. vlt. C. de mul.
& in quo loco. lib.11. qui ob id affirmant, etiã
7 forenſes pertranſeuntes, ſine ſolutione gabel-
lę puniri, quoniam eos non videtur excuſare

hęc

hæc craſſa ignorantie, cum vbique locorũ extant ſtatuta, vel conſuetudines ſoluendi gabellas pro mercibus, quæ euahuntur & aduahuntur. Verum Ioan. And. in addi. ad Spec. titu.
8 de conſtitu. §. 1. verſicu. pone ergo inquit † in forenſes pœnam eſſe mitigandam. Hanc mitigationem inquit Bartach. d. tract. de gabellis. q. 7. numa. 5. in fine, pro ſuo arbitrio iudex declaret, & inquit illa poterit ed dimidiem pœnæ conſuetæ declarare, atque ita (ſcribit ille) ſingulariter affirmât Baldus in l. 3. C. de naut. fœno. Ego Baldi verba qua potui diligantie percurri, nec reperit illum hoc affirmantem, ſolum in ea l. 3. nu. 2. in fine, inquit, repertum in loco ſuſpecto fraudandi gabellam, pro attentato crimine ad dimidiã pœnę puniri poſſe, quamobrem opinor abſolutè eſſe in arbitrio iudicis hunc foranſem, vel in totum, vel pro parte abſoluere, & condemnere, iuxta perſonæ & loci qualitatem, nampè, an talis ſit, qui veriſimiliter ſcire potuerit indictam gabellam vel non.

SVMMARIVM.

1 Fœneraterum peſtis maxima.
2 Fœneratores aſpides eſſe.
3 Fœneratores homicidis æquari.
4 Fœneratores fures rapaces eſſe.
5 Fœneratores contra naturam agere.
6 Liturgus è Græcia fœneratores expulit.
7 Lucullus fœneratorum licentiam.
8 Cato è Sicilia fœneratores exegit.
9 Antoninus Pius fœnus temperauit.
10 Fœnus ex toto proiubuerunt Romani Pontifices.
11 Fœneratores infantes eſſe declarauit Diocletianus.
12 Fœneratores ſacra communione indignos eſſe.
13 Fœneratores an corperali pœna plectantur.
14 Fœnus vltra modum a lege ciuili taxatum exercẽtes puniuntur.
15 Iudicis arbitrio punitur fœnus exercens vltra modum a lege taxatum.
16 Fœnerator exigendo quod ſibi non debetur, incidit in crimen ſtellionatus.
17 Stellionatus crimen ceſſat, vbi ceſſat dolus.
18 Dolum in fœneratore conſiderari, etiã ſi debitor ſponte ei vſuras perſoluit.
19 Dolus cõtra aliquem commiſſus vbi purgari pot eſt actione ex contractu, ex eo agi non poſſe.
20 Vſura extorta per condictionem indebiti exigi poſſunt.
21 Vſurarum reſtitutio non impedit ius fiſci.
21 Vſurarius exercendo vſuras contra legis præcepta agit.
23 Iudicis arbitrio punitur vſurarius.
24 Pœnam arbitrariam extraordinẽ iudici delinquenti ob publicum intereſſe.
25 Adulteros puniri.
26 Adulterati dum accuſant a iudicibus irrideri ſolent.
27 Baldi & ſequacium doctrina exploſa.
28 Vſurarius, qui vſuras intra modum a lege ſtatutũ exercuit, an puniatur corporali pœna.
29 Pœnam non meretur, qui lege permittente facit.
30 Fœneratorem hodie infamia notari.
31 Fœneratorem a iudice laico puniri poſſe.
32 Leges ciuiles canones interdum ſequi.
33 Vſurarius manifeſtus corporaliter punitur.
34 Fœnerator non manifeſtus an de iure canonico puniatur.
35 Fœnerator vſuras reſtituere cogitur.
36 Ius canonicum ſolum peccatum conſiderat.
37 Fœnerator, qui propter paupertatem vſuras reſtituere non poteſt, excuſatur.
38 Vſurarius non manifeſtus an puniatur.
39 Cap. quia non in omnibus, de vſuris, declaratur.
40 Iudicis arbitrio fœneratorem non manifeſtum puniri.
41 Iudicem laicum poſſe fœneratorem non manifeſtũ punire.
42 Iuriſdictionem eccleſiaſticã poſſe a laico defendi.
43 Nuptias inceſtas contrahens a iudice laico puniri poteſt.
44 Statuta ciuitatũ quibus iuriſdictio tribuitur iudici laico cognoſcendi vſurarũ cauſas, & puniendi vſurarios, valent.
45 Statutum vrinia 43. ſub rubr. de cauſis vſurarijs, declaratur.
46 Inferiorem poſſe addere pœnam legi ſuperioris ad illius confirmationem & conſeruationem.
47 Conſtitutio Regia Hiſpaniarũ inducens pœnã contrahentibus clandeſtina matrimonia, valet.
48 Conſtitutio Mediolani ſub rub. de pœnis, c. matrimonia declaratur.
49 Cõſtitutio Regni Neapolitani contra fœneratores.
50 Fœneratores hodie in Regno non inquiri a iudice laico non præcedente accuſatione.

CASVS CCCXCVIII.

FOENERATORVM POENAE EX iure Pontificio, atque Cæſareo, quę ſint, diligentiſſimè explicatum atque enarratum.

1 FOeneretorum † peſtis omnium peſſima eſt, ſi quidem morſum habent, haud diſ-
2 ſimilem † aſpidi, cuius venenũ lethale eſt.

3 Exodi capit.22. hos † homicidas iure dicebat
Cato Cenſorius, dum interrogatus, quid ma-
ximè expediret patrifam. familiam bene paſce
re, reſpondit. Iterum interrogatus, quid ſe-
cundò agendum, reſpondit, negotiari. Ter-
tiò interrogatus, quid fœnerari, indignatus
reſpondit, quid hominem interficare? Quod
in illius vite Plutarchus, & inter illius apoph-
tegmata Eraſmus memoriæ prodiderunt, &
ante illos Cicero, libro ſecundo officiorum
4 in fine, dixerunt alii † fœneratores fures eſſe
rapaces.

Quocirca M. Cato de re ruſtica in illius ope
ris initio in hæc verba ſcriptum reliquit. Maio
res noſtri, ita in legibus poſuere, furem dupli
condemnari, fœneratoram quadrupli, quam
quidem legem retulit & Alexan. ab Alexand.
lib.1. dierum Genial. cap.7. Hinc etiam rectè
5 Ariſtoteles Polit.1. dixit. † Fœneratores cótra
naturam agere, rectè itaque feciſſe, videri om-
nibus debet, populos illos, qui fœnus, & vſu-
res è ciuitatibus exterminarunt, quemadmo-
6 dum † Lycurgus è tota Sparta, & Agis apud
Athenienſes, qui adeò fœnus exoſum habuit
vt omnium fœneratorum tabulas igné ſuppo-
7 ſito in foro concremarit. † Lucillus quoque
adeo fœneratorum licentiam cohibuit, vt om
nem Aſiam fœnpram demerſam liberarit. Si-
8 cut † Cato, qui in fœnore coercendo aſperior
& durior ex tota Sicilia fœneratores exegit,
illamque ære alieno obrutam, in priſtinum
9 decus reſtituit. Laudantur † Antoninus Pius
& Alexander Seuerus, quod fœneratorum au
daciam repreſſerint, & ſolum trientarium fœ
nus conſtituerint. horum meminit Alexand.
ab Alexandro præcitato libro. 1. dierum ge-
nial. capitu.7. & ibi Carolus Molinæus tractat.
de vſuris, numero 33. ab illo in multis diſſen-
tiens, & tandem relata varietate legum Roma-
norum de fœnore exercendo, Iuſtinianum
laudat, quod vſuris modum impoſuerit. l. eos.
10 C. de vſuris. Romani Pontifices † ex toto ab-
rogerunt. capitu. nauiganti, & cap. ſalubriter.
de vſuris, quinimmo fœnus exercentes pœnis
indictis tum Imperatores, ipſi tum Pontifices
11 caſtigarunt † Diocletianus infames eſſe decla-
rauit, qui improbum fœnus exercent. Alexan
12 der tertius Pontifex Max. † fœneratores iudi-
cauit indignos ſacra cõmunione, ſepulture, &
oblationibus. c. quia in omnibus, de vſu. & re-
tuli ſupra in caſu. 235. nu. 1.

13 Dubitari nunc contingit, an † fœneratores
iſti, præter relatas pœnas alia criminali affici
poſſint, celebris quidem eſt, ſed difficilis, &
perplexa iuris quæſtio, quæ vere omnium in-
genia exercuit, ego, quo dilucidius, quam ha-
ctenus factum ſit, explicem, aliquot caſus di-
ſtinguo.

14 Primus eſt caſus, in foro † iuris Cęſarei, quã
do vltra modum eo iure conceſſum vſuræ ex-
actę fuerunt, an inquam in foro illo aliqua pœ
15 na criminali ſaltem extraordinaria † iudicis ar
bitrio plecti poſſit. Iacobus Butrig. in l. im-
probum. C. ex quibus cau. infam. irrog. quem
hoc in caſu loqui, dum iuxta illius legis ſan-
ctionem loquitur, intelligo, ſenſit hunc fœne-
ratorem criminaliter extraordinem puniri,
cum illo, verè hunc caſum explicando, idem
tradit Carolus Molinęus tracta. de vſuris, nu.
156. qui ita ſeruari apud Pariſienſem parlamé-
tum teſtatur, eoque loci eiuſdem opinionis re
cenſet Corneum conſi. 19. lib. 3. qui verè Bu-
trigarii ſententiam defendit, refert & Decium
in l. rogaſti §. ſi tibi, in fine. ff. ſi certum petetur
ſed ego verius intelligo Decium cum Baldo,
quem mox referam ſentire. His accedit Ioan.
Baptiſta a Sancto Seuerino in repet. l. cunctos
populos, nume. 49. C. de ſumm. Trin. & fide
catholic. qui verè loquitur, quando vltra legi-
timum modum vſurę exactę fuerunt, idẽ quo-
que ſenſit Alcia. in cap. 1. nume. 54. dum ibi in
verſi. Non obſtat tertia ratio, conſiderat illum
exceſſum exigendi vltra debitum modum. Et
ab hac opinione non videtur diſſentire Rola.
a Valle conſi. 75. lib. 1. dum ibi, nume. 15. num.
30. & nume. 34. conſiderat vſuras eſſe iure ciui
li permiſſas, quod procedit intra modum a iu
re determinatum. ſecus vltra modum, & ſi Ro
landus aliter intelligeret, malè ſentiret. & li-
cet Baldi opinionem tueatur, qui contra Bu-
trigarium ſentit, ſolum id agere videtur inſpe
cto iure Pontificio, quo fœneratores a iudi-
ce eccleſiaſtico puniuntur. quæ de re infra di-
cemus. His accedit Rubeus conſi. 65. in fi. qui
Corneũ ſimpliciter retulit, & probauit, quod
fecerunt & Didacus lib. 3. uaria. reſol. ca. 3. nu.
2. & Epito. de ſponſa lib. parte 2. c. 6. in initio.
nu. 17. & Iulius Clarus lib. 5. ſen. iuris §. vſura.
verſicu. & ex hoc, & vno ore affirmant relati
interpretes, pœnam hanc eſſe arbitrariam. Ho-
rum ſententia, quam ego nunc ſequor, ea
ratione prima probatur, quia dolo agit hic
16 † fœnerator exigendo, quod iure ei non de-
betur, ſtellionatus ergo crimine, cuius pœna
arbitraria eſt, vt diximus ſupra in caſu 381. pu-
nitur.

Nec huic rationi obſtat illa prima reſpon-
ſio, quam conſiderauit Bald. in d. l. improbum
&

& Ioan. Baptiſt. a Sancto Seuerino in d.l.cun
ctos populos,nume.49.quam recenſet, & De-
cius conſ.170.column.3.verſicu.Non obſtant
allegata ſupra, & horum nomine ſuppreſſo il-
lam,vt efficaciſſimum fundamentum recenſet
Craue.conſi.6.nume.104.& Rolend.d.conſi.
75.numer.26.& numer.30.aiunt iſti,quod ob
conuentionem inuitem inter fœneratorem,&
debitorem de ſoluendis vſuris ceſſare, quoniā
ſcienti,& volenti dolus non infertur. capitul.
17 ſcienti,de regu.iuris in 6.& vbi † dolus ceſſet,
ceſſat & crimen ſtellionatus.l.3.§.primo.ff.de
crimin.ſtellionat.& tradit Baldus conſi.140.
Præſuppoſito ſtatuto,in fine lib. ſecundo ad-
do eundem Baldum conſi.14.Filiusfam.libro
primo. Hæc inquam reſponſio vera non eſt,
quia(vt inquit) Alcia.d.cap.1.num. 54.quan-
do modus eſt exceſſus,dolus ineſt,cum hoc cō
tra legis præceptum factum ſit. Rurſus cum
lex hoc in caſu reſiſtat contractui, vſuræ non
tranſeunt in dominium accipientis,quare fur
tum is fœnerator quodammodo committit.l.
ſi quis vxori.§.eum creditorem. ff. de furtis,
atque ita ſenſit Bald.conſi.449. Ius naturale
lib.3. Præterea,ac tertiò,credo non eſſe mi-
18 rum † quod etiam ſi ſciens,& conſentiens de-
bitor vſuras ſoluit,dolus conſideretur in fœ-
neratore, qui eo malo animo fœnus exercet,
vt aliena vſurpet & deuoret, & per conſequēs
contra eum agi poteſt, vt egregiè in ſimili pro
batur in l.ſi quis ſeruo.C.de furtis, dum furti
actio conceditur domino ſcienti, & permit-
tenti furtum fieri cōtra illum corruptorem,
qui ſeruo perſuaſit,vt furtum committeret, &
eo loci Iuſtinianus malum corruptoris animū
vt nos fœneratoris, conſideret. Non etiam
aduerſatur illa conſideratio,& fundamentum
quod efficaciſſimum credidit Craue.d.conſi.
6.numero 105.& quod probauit Roland.dict.
19 conſi.75.quod vbi † dolus commiſſus contra
aliquam purgari poteſt actione ex contractu,
in quo dolus interuenit ceſſat,actio de dolo,
nec criminaliter punitur. l. & eleganter, in
princ.ff.de dolo.Baldus conſi.15. Ad euiden-
tiam,lib.1.Caſtren.conſi.411.colum.2.libro 1.
quos etiam probat Craue.conſi.230. column.
20 3.verſicu poſtremò,ſed † vſuræ repeti poſſunt
condictione indebiti.c. Michael. de vſur. Ab-
bas conſi.34.in fin.libr.1. & conſi. 81.in fine,
lib.2.vel agi poteſt ex contractu, vt declarare-
tur nullus,& vſurarius, atque ita competit,a-
liud remedium,ceſſat ergo actio de dolo. Re-
ſpondeo imprimis,ſecundum Ioan Baptiſtam
Seuer.d.l.cunctos populos, Baldum & Caſtr.
loqui,& quando dolus ſtat in finibus contra-
hendi,& materie non eſt apta ad crimen indi-
cendum, vt latius explicauimus ſupra in caſu
379.ſed in caſu noſtro diuerſum eſt, quia ma-
teria eſt apta crimen producere,cum ſit con-
tra legis præcepta. Accedit quod furtum quo-
dammodo eſt.vt iam diximus. Baldus in ſua
declaratione,& reſponſo conſiderat ex illo ſa
cto,quod nemini damnum illatum fuit,ſed tā-
tum tendebat is actus ad nulliter contrahen-
dum,cum tamen in caſu noſtro damnum non
leue debitori illatum ſit. Præterea reſpondee-
tur, quod hæc voluntas & conſenſus debito-
ris impedit ipſum debitorem, ne agat contra
21 ipſum fœneratorem, non tamen † tollit ius fi-
ſci,quin pro intereſſe fiſci valeat illum fœne-
ratorem punire,ita tradit Bartolus in l.1.§.vſ-
que adeo.ff.de iniuriis,& in l. inter omnes.§.
rectè.num. 1.ff. de fur. Ang. Are.§.1.nu.5.inſt.
de oblig.quæ ex delict.naſc.& tract.malefic.in
verbo.Contra voluntatē Dec. in l.nemo frau
dare.in fi.& ibi Cagnol.num.7.de reg.iu.Pe-
traſancta ſing.55.Nota bene.in fi. Marſi. ſing.
22.Confeſſio,& hęc reſponſio omnem dubita
tionem tollit.

Secundò hęc vera & recepta Doctorū ſen-
22 tentia ea ratione defenditur,quod hic † fœne
rator aduerſus legis,atque ita Principis præ-
cepta agit,ergo dignus eſt pœna inobediētiæ,
23 quę extraordinaria eſt, atque ita † arbitraria,
quemadmodum diximus ſupra in caſu 364. &
350.& in ſpecie noſtra hac ratione vſi ſunt Ma
ranta in ſua praxi iudiciorum parte 6. titu. de
inquiſitione,numer.121.& diſputa.5.nume.19.
in fine.

Tertiò pro quolibet delicto priuato ratio-
24 ne intereſſe publici † proceditur ad pœnam
extraordinariam l.vlt.ff. de extraord. crim. l.
licitatio.§.quod illicitè.ff.de publica.& vect.
& hanc rationem conſiderarunt Ioann.Bapti-
ſta a Sancto Seuerino,in d.l.cunctos populos
nu.49.C.de ſum.Trini. & eam refert Decius
d.conſi.170.nu.1 hec etiam vſus eſt ante om-
nes Butrig.d.l.improbum,& deinde Alcia.d.
cap.1.nume.53.de off. ordina.& forte a prima
non differt, & vbi aliter diceremus, verè hic
exceſſus, & inobediētia impunita foret, quod
nulla ratione concedendum eſt.l. ita vulnera-
tus in fine.ff. ad l. Aquilia. Nec aduerſatur,
quod ad rem hanc noſtram reſpondit Craue.
d.conſi.6.nu.105.mirum non eſſe, quod dile-
ctum hoc impunitum remaneat,quandoquidē
& alia multa non puniuntur, quemadmodum
periuriū,quod non punitur, ſed ſolū D. ũ vl-

torem habet, l. 2. C. de reb. cred. ita videmus
adulterium & blaſphemiam ſeltam, & conſue
tudine non puniri. Hęc poſſunt retorqueri,
quia licet periurium habeat ſolum Deum vltorem, intelligitur quo ad animam, non quo ad
corpus, quod pœna ſaltem iudicis arbitraria efficitur, vt latè explicauimus ſupra in caſu 340.
Non etiam verum eſt pœnam adulterii in deſuetudinem abiiſſe, quoniam quotidie vide-
25 mus † adulteros puniri, vt aliquos recenſet Iulius Clarus lib. 5. ſenten. iuris. §. Adulterium,
& dubio caret probabili, & quod ait Crauetta in deſuetudinē abiiſſe procedere fortè poteſt quo ad accuſationem maritorum, quibus
hodie turpe videtur accuſare adulteros, quos
ſua manu viriliter punire poſſunt, quemadmodum reſpondit Caſtren. conſi. 275. col. pe. lib.
26 2. qui inquit, † iudices conſueuiſſe hos ita accuſantes irridere, & pulchrè Neuiz. lib. 1. Syluæ nup. nu. 34. & nu. 89. quos ſecutus eſt Soc.
iun. conſi. 34. nu. 9. lib. 2. Non eſt etiam verum
quod blaſphemia hodie non punitur, quia immo grauiter punitur, quemadmodum latè diximus ſupra in caſu 375. verè, itaque defenditur communis hęc opinio. Quibus clarè cōſtat
27 malè ſenſiſſe † Baldum in d. l. improbum, &
Decius d. conſi. 170. qui & hoc in caſu verè loquuntur, & idem viſus eſt ſentire Craua. dict.
conſi. 6. num. 101. ii ea leui ratione prima mouentur, quod lege permittente hoc fit, & ob
id pœnam non meretur. l. Gracchus. C. de adulter. hoc falſum eſſe, iam relata oſtendunt.
Secundò ducuntur, pœnam aliquam non eſſe
inductam a lege, ergo nec aliqua a iudice eſt
indicenda §. cum igitur, in auth. de non alig.
ſecun. nuban. l. at ſi quis. §. Diuus. ff. de relig.
& ſump. fune. & per multa retulimus, ſupra in
caſu 275. Hæc ratio leuis eſt, quia licet lex pœnam aliquam ordinariam non induxerit, attamen a iudice extraordinarie, ex ralatis rationibus imponi poteſt, & debet, quemadmodum in infinitis propè caſibus iam a nobis in hoc opere relatis, obſeruatum videmus.
28 Secundus eſt caſus, quando † fœnerator ſolum exegit vſuras intra modum a iure ciuili cōſtitutum, an in foro ciuili puniri poſſet? & puniri non poſſe, verè opinor, & ab hac ſentētia
a fortiori non diſcedunt Baldus in d. l. improbum, & Dec. d. conſi. 170. quorū quidam opinio hoc in caſu prouadare poteſt, & cum illis
ſenſerunt alii relati a Rolan. d. conſi. 75. num.
38. lib. 1. quibus accedit Soc. iu. conſi. 108. nu.
6. lib. 3. Quę quidem vera ſentētia, ea ratione,
29 (quę verè huc pertinet) nititur, quod ſi lege permittente hoc fit, pœnā non meretur. d. l. Gracchus. C. de adul. que ita cenſuit in caſu noſtro
Decius d. conſ. 170. col. 2. & in ſimili ex illa
trapunt Cæpolla conſ. 4. & Craue. conſ. 4. num
23. licere domino domus ingredi per uim domum ipſam nam cùm lex excuſat, non dicitur
commiſſum delictum. ut in ſimili caſu reſpondit Craue. cōſ. 319. nu. 14. aſt enim iuſtū, quod
ex lege eſt; ut dicebat Cyrus apud Xenophontem lib. 1. & Ariſtotel. lib. 5. Ethico. capi. 1. &
2. quem in hanc ſententiam retulit Tirequel.
tracta. de legib. connub. lege nona. numero 1.
quod loci per multa hac de recenſet. idem latè tracta. de pœnis legem, cauſa 1. num. 45. 19.
20. & latè Placa lib. 1. Epito. delicto. capit. 15.
nu. 27. & cap. 36. nu. 12. 18. qui plura ſimilia congeſſerunt.

Secūdò cōfert, quod ſi hoc caſu fœnerator
puniretur non ſolum in caſu, quo lex nullā pœnam indicet, plectaretur, ſed etiam ſub legis iuſto clypeo pœnas daret, contra omnem ęquitatem.

Nec huic ſententię aduerſantur vna ratio,
quæ efficax admodum videtur, recepta magis
30 opinio eſt, † fœneratorem hodie etiam de iure ciuili infamia notari, cum fœnus exercat etiam intra modum, & limites diffinitos a iure
ciuili. d. l. eos. C. de vſuris. ex quo enim leges
ciuiles infamia volunt notari eum, qui fœnus
improbum exercet. d. l. improbum, ita velle videntur hodie notari quemcunque fœneratorem, poſtea quam iui Pontificium iuxta Diuinam, & naturalem legem ex toto fœnus prohibuit, & lex ciuilis ſubſeruit legi Canonicæ, atque ii hanc opinionem probarunt Guliel. de
Cuneo, Petrus, Iacob. Butrig. Cynus, & Sal.
in d. l. improbum, qui quidem Sal. communē
eſſe teſtatur. Meth. notab. 49. & Didacus libr.
3. varie. reſol. cap. 3. nu. 2. ita ergo & hoc in caſu, quòd ex quo iure canonico fœnus eſt prohibitum, pœna eſt indicenda in foro ciuili, &
ſi iure ciuili fœnus concedatur. Verū reſpon-
31 deri poteſt, quod quando hodie iudex † laicus
punit fœneratorem quodcunque fœnus exercentem, id facit, non vt miniſter iuris ciuilis,
ſed vt miniſter iuris canonici, quod obſeruari etiam permagni refert, vt infra dicemus. Et
ideo rectè dicunt relati interpretes, ius ciuile
in hoc ſubſeruire canonibus, non ergo illud
contingit ex iure ciuili, ſed ex ipſomet iure canonico, de quo ſtatim dicemus. Atque ita diluitur illa ratio, quam ſenſit Alcia. in d. capit.
1. numero 54. de offi. ordin. poſt Abbatem in

c. cum

capita. cum ſit generale. nume.18, in fin. quod
32 † leges ciuiles non dedignentur imitari ſa-
cros canones, ſi ergo canones fœnus damnēt,
& fœnaratores puniuntur, ergo & ius ciuile
dico, vt ſupra iudices laicos punire, tanquam
miniſtros iuris canonici, ob peccatum a fœ-
neratoribus commiſſum, que de re latius,
infra.
33 Tertius eſt caſus, quo ad forum † iuris Pon-
tificii, cum tamen fœnerator manifeſtus, quis
eſt hoc in caſu caſſet omnis diſputatio puniri
illum poſſe, ita Decius conſi. 170. col. 2. in fin.
Alcia. d. cap. 1. nume. 52. de offic. ordin. & Ro-
land. d. conſi. 75. nu. 34. verſi. quarto, nō obſtat
lib. 1. ita intelligantes, cap. cum tu. §. ille, qui.
de vſuris.
34 Quartus eſt caſus, qui † multum controuer-
ſus eſt, quo ad forum iuris canonici, cum fœ-
nerator manifeſtus non eſt, an a iudice eccle-
ſiaſtico aliqua pœna is puniri poſſit? Vna fuit
opinio Decii in d. conſi. 170, non puniri. quā
opinionem viſus eſt probare Roland. d. conſi.
75. lib. 1. adducuntur multis rationibus, & fun
damentis.
Primò mouetur Decius d. conſi. 170 col. 2.
& Roland. d. conſi. 75. num. 21. Ius canonicum
35 per cenſuram eccleſiaſticā cogit † vſurarios vſu
ras reſtituere. c. debitores. in fi. de iureiur. c 2.
& c. tuas, de vſuris, & vltra hanc reſtitutionem
fœnerator alia pœna non punitur, quia per re
ſtitutionem tollitur peccatum, quod ſolum a
iure canonico conſideratur. Verum reſpon-
detur, ius canonicum fœneratorem pœna or-
dinarie non punire, ſed non ſequitur, quin
ſentiat eſſe puniendum aliqua extraordinarie
36 vt ſtatim dicamus. Nec verum eſt ius † canoni-
cum ſolum peccatum conſiderare, vt per reſti
tutionem diluatur, quia immo conſiderat, &
exterius delictum, quod exteriori pœna coer-
cet, vt videmus in furto. c. 1. de furtis, vt in fal-
ſo. c. ad falſariorum. de falſis, per reſtitutionem
enim vſurarum ſolum eſt ſatisfactum peccato,
quo proximus læſus fuit, non autem ſatisfa-
ctum eſt legi ſuperiori, cuius lædit præcepta
dum fœneratur. id quod ſenſit & Maranta lo-
co, quam mox referam nume. 125. Et ſi vera eſ-
ſet Decii conſideratio ſequeretur, quod in il-
lis caſibus, in quibus nulla fit reſtitutio, ſola
pœnitentiæ peccatum tolleret, & inobedien-
tiæ ſatisfaceret, eſſetque abrogatus integer
is titulus extra de pœnis, quod valdè abſur-
dum eſt.
Secundò Decius d. conſi. 170. col. 2. & Ro-
la. d. conſi. 75. nu. 22. tueri conantur hāc ſentē-
37 tiam ex c. cum tu. §. illi ibi † excuſatur fœnera-
tor, qui vſuras cauſa paupertatis reſtituere nō
poteſt, ſi ergo paupertas hoc caſu excuſet, &
puniri aliter is non debet, quāto fortius nō de
bet puniri, qui vſuras reſtituit. Sed reſpondet,
& rectè Corneus conſi. 19. lib. 3. quē probauit
Maranta d. 6. par. De ordine iudiciorum, titu.
De Inquiſitione. nu. 111. verum quidē eſſe, pau
perem nulla pœna puniri, nempè his inductis
ad reſtitutionem vſurarum contra non reſti-
tuentem, quę ſunt pœnę Lateranenſis Cōcilii
quas refert, c. quia in omnibus, de vſuris. non
tamen negat, d. c. cum tu, quin hic fœnerator
criminaliter ob perpetratum extorſionis cri-
men puniatur. Accedit ꝙ ipſimet Decius, &
Rolandus fatentur vſurarium manifeſtum cri
minaliter puniri, vt diximus ſupra, & tamen is
tex. c. cum tu, propriè & verè loquitur in ma-
nifeſto vſurario, ſua ergo conſideratio proce-
dere non poteſt.
Tertiò mouetur Decius loco ſępius citato,
ius canonicum vlterius procedit puniendo fę
neratores manifeſtos. cap. quia in omnibus, de
vſuris. c. quamquam, de vſuris, in 6. ergo in vſu
38 rariis non manifeſtis aliæ pœnæ locum habere
non videtur, vt dicitur in d. c. cum tu. Verum
argumētatio hęc a ſenſu contrario deſumpta
eſt, & ob id non procedit cum prauus reſultet
intellectus, vt hic. ita ſcribunt omnes in l. 1. ff.
39 de off. eius. Nec † d. c. quia in omnibus, vel alia
iuris Pontificii conſtitutio limitatè loquitur
in vſurario manifeſto, ſed ratione criminis no
torii eos pœnis illis afficere voluit, non tamen
negat quin & occulti, ſi detegantur, puniri de
beant, & vbi non punirer, anſam præberet, vt
poſſent quidem fœnus exercere, ſe clam &
ſecretò.
Quartò inquit Decius, fęnerator ex conuē
tione vſuras recipit, ergo nō peccat, quia volē
ti & ſcienti iniuriē, vel damnum nō infertur.
Verū huic argumētationi ſupra in primo caſu
ſatisfacimus. Aliter etiā ad rē noſtrā reſpondet
Maranta d. tit. De inquiſitione, nu. 123. quibus
intelligimus hanc Decii & ſequaciū opinionē
veram non eſſe.
Altera atque ita affirmatiua opinio fuit, ꝙ
immo iudex eccleſiaſticus in foro iuris cano-
40 nici criminaliter extraordinē ſicq; ſuo † arbi-
trio fęneratorem punire poſſit, quam quidem
ſententiam probarunt Corneus d. conſi. 19. &
conſi. 158. lib. 3 Io. Bapt. a S. Seuerino d. l. cun-
ctos populos, nu. 46. qui ita obſeruaſſe Epiſco
pum Cornetanum, & illū rectè egiſſe ſcribit re
ſpōdiſſe Io. Petrucium, & Benedictū Capram

Doctores Peruſinos, eandem probarunt Marã-
ta.d.titu. De Inquiſitione, num.111,123. vbi per
multa tradit. Afflictus in conſtitutionibus Re-
gni, quem refert Rolan.d.conſi.75.nu.8. hanc
tuetur Aic.d.c.1.nu.53.54. de off.ordina. per-
plura ſunt fundamenta, & rationes huius verę
opinionis, quæ cum a Corneo, ab Alciato, & a
Marenta referantur fuſiſſimè, nunc ſilentio in
uoluam, videri apud illos poſſunt, & apud Se-
uerinatē, a quo nonnulla eo auctore tacito, de
ſumpta ſunt.

Extenditur primò, ſecúdum Seuerinatē in
d.l.cunctos populos, nu.47. vt procedat, etiá
cótra Iudęos fœnus exercentes, qui hac pęna
arbitraria ex iure hoc Póntificio puniri poſsũt,
atq; ita is ſcribit fuiſſe conſultũ a pręfatis Pe-
ruſinis, verũ Io. de Lignano contrariũ conſu-
luit, vt extat inter conſilia criminalia diuerſo-
rum lib.1.conſi.19.

Extenditur ſecundò, vt procedat cõmunis
41 relata opinio, etiam quo ad † iudicem laicum,
qui eo iure canonico inſpecto poteſt fœnera-
torē in ſuo foro punire, ita in terminis noſtris
ſenſit Didacus Couar. in epitome de ſponſal.
parte 2.c.6. in initio, nu.20. nam, poſteaquam
retulit veram eſſe Butrigarii aduerſus Baldũ
ſentētiam, inquit, quòd poſito, cauſam aliquá
eſſe eccleſiaſticam, & a ſolo iudice eccleſiaſti-
co poſſe cognoſci, attamen iudex laicus poteſt
pœnam indicere illi delinquenti, quod id pro
bat auctoritate Alphonſi a Caſtro, lib.2. de iu-
ſta hæret. punit. cap.26. nam, cum leges inſtitu
tæ ſint, vt cogantur, vel inſtruantur homines
ad bene beateque viuendum. capit. factę ſunt.
4. diſtinc. ſequitur, quòd, cum ius canonicum
declarauerit eſſe contra ius Diuinum, & na-
turale, fœnus exercere, is qui exercet puniri a
iudice laico poteſt, cum illum fœneratorem
minus honeſtè viuere intelliget. Accedit, quod,
42 quemadmodum † eccleſiaſtica iuriſdictio po-
teſt immo debet verſari ad generis humani cõ
ſeruationem, iuxta id, quod æternę ſaluti con
uenit. capitu. vt animarum, de conſtitut. in 6.
capitu. quàmuis pactum, de pact. in ſexto, ita
iuriſdictio temporalis idē efficere debet, quia
licet leges ciuiles genus humanum quo ad ſe-
culũ conſeruant, ita tamen conſeruare debent
vt illa conſeruatio ad verá alterius ſeculi con-
ſeruationē tendat, vt in authen. quomo opor.
Epiſc. in prin. Cũ ergo ſecundũ ius canonicũ
intelligamus eſſe contra ſalutē ęternam fœnus
exercere, ſequitur iudices laicos poſſe ipſos fę
neratores pœnis indictis ab eorũ audacia coer
cere. Hinc (inquit is Didacus) vidamus petiu-
43 ria iure ciuili puniri, videmus etiá † cõtrahen-
tes inceſtas nuptias, iuxta iuris Pontificii de-
clarationē a iudicibus laicis caſtigari, quod la
tius tradit is Didacus d.c.6.§.8.n.18. & d.li.3.
varia. reſol c.3.nu.2. vbi alios huius opinionis
permultos recenſet. Quibus infertur valere
44 † ſtatuta ciuitatũ, quæ facultatē tribuunt iudi
cibus ſæcularibus cognoſcendi, & diffiniendi
ſuper contractibus fœneraticiis, ac indicendi
45 pęnã ipſis fœneratoribus, quod † ſtatutũ extat Bri
xię in ciuilibus, c.43. ſub rub. De ceuilis vſura-
riis cognoſcendis, quoniam ſtatuta hęc nõ im
pediunt iudices eccleſiaſticos ratione ſuę iuriſ
dictionis quin contra hos cognoſcere, & eos
punire pro iure ſuo poſſint, ſed ſolũ hęc, qua-
tenus delicta a iure canonico declarata ſunt,
& quorũ vindicatio & caſtigatio ad ius etiam
ciuile ſpectat punire volunt, quod cõfirmatur
auctoritate gloſſæ in cle. ne Romani, in verbo
46 tolli, de elect. quę inquit, † inferiorē poſſe ad-
dere pęnam prohibitioni & legi ſuperioris, et-
ſi contra legē ſuperioris ſtatuere non poſſit,
quam gloſſam ſingularē eſſe dicunt Fel. in cap.
irrefragabili. §. cæterũ de off. ordin. & in c. quod
ſuper his. col.5. de maio. & obed. in c.1. nu.13.
de ſponſa. & in c.2. de proba. Dec. c. quæ in ec
cleſiarum, nu.12. de conſti. & ad rem noſtram
Marenta de ordine iudiciorũ par.6. ti. De In-
quiſitione, nu.112. Craue. conſi.314, nu.2. & Di
dacus d. Epitome. De ſponſal. par.2.c.6. in ini-
47 tio, nu.18. qui ob id ait iure defendi † Regias
Hiſpaniarũ leges, & conſtitutiones indicentes
pęnas cõtrahentibus clandeſtina matrimonia,
48 quæ conſtitutio extat & † Mediolani in nouis
conſtitutionibus ſub rub. De pęnis, c. matrimo
nia. Hinc pariter intelligimus iure procedere
49 † conſtitutionem Regni Neapolitã. ſub rubr,
De vſurariis, c. vſurariorum, vbi ſternia dum
pœnam publicationis omnium bonorum his
fœneratoribus indicit, cuius etiá conſtitutio-
nis meminit Meranta d. titu. De Inquiſitione,
50 nu.126.127. & inquit, hodie † in Regno inqui
ri non poſſe per iudicem laicum, non præce-
dente accuſatione.

SVMMARIVM.

1 *Ludus quibus prohibeatur rationibus.*
2 *Luſores bl ſphemijs reinquinari,*
3 *Clericus aleator quomodo puniatur.*
4 *Clericus reſtituere tenetur ſuperlucrata in ludo.*
5 *Luſor laicus de iure canonico quomodo puniatur.*
6 *Luſor communione ſacra puniatur.*
7 *Aleator de iure ciuili quomodo puniatur.*

8 Lu-

8 *Iudicis arbitrio aleatorem puniri.*
9 *Conſtitutio Mediolani ſub rub. De pœnis c. Qui fal lacibus ludis, declaratur.*
10 *Ludens falſis aleis quomodo puniatur.*
11 *Iudicis arbitrio punitur ludens falſis aleis.*
12 *Luſor compelliens ſocium ad ludendum punitur.*
13 *Iudicis arbitrio punitur luſor compellens ſocium ad ludendum.*
14 *Latonia qua.*
15 *Luſus admixtus alteri delicto quomodo puniatur.*
16 *Luſorum receptator punitur*
17 *Conſtitutio Mediolani ſub rub. De pœnis. c. prohibitum eſt, declaratur.*
18 *Statutum Vicentiæ lib. 3. ſub rub. De ludo a Zaro di declaratur.*
19 *Receptor aleatorum quis.*
20 *Mercator quis.*
21 *Ludi frequentia qua.*
22 *Statutum Vicentiæ lib. 3. ſub rub. De ludo a Zardi explicatur.*
23 *Statutũ Papiæ 46 in criminalib ſub rubr. De pœna illius, qui luſerit ad taxillos, declaratur.*
24 *Statutum Papiæ 27. in criminalib. De pœna furis declaratur.*

CASVS CCCXCIX.

ALEATORVM POENAE QVAE.

1 LVdum † multis marimisq́; rationibus, non modo lex antiqua Romanorum, ſad & tacans, ac dainde Põtificia Chriſtianæ fidei cultoribus proh buit. nam inde propriæ ſubſtantię enomotat dilapidatiõ
2 efficiabantur † ludẽtes blaſphami. l. vlt. in prin. C. de relig. & ſump. fun. aleę luſu, & alea. quia furta ſacrilegia ac falſitates prouenicbant. quẽ admodum ſcribunt Hoſtien. in ſumma de exceſſ. Pręla. & Paris Putaus tract. Da ludo, nu. 1. variis itaque pęnis, & intardum arbitrariis luſores ii puniuntur. da his ergo pœnis dicere nũc aſt animus, & quo res clarior ſit, caſus plures diſtinguo.
Primus eſt ex iure Pontificio cõtra clericũ
3 † aleatorẽ. is banaficia non poteſt obtinare, & vbi ai conferuntur, collatio nulla redditur. c. 1. 34. diſt. Doctor. in c. inter dilectos. de exceſſ. Pralа. ſi varò iã . ſt benaficiatus, & alaæ indulgat, mitiori pęna plectitur, niſi monitus perſeueret. d. c. inter dilectos. Paris Putaus d. tract. De ludo, nu. 44. qui inquit, ꝙ inſpecta ludorũ prohibitione, per trienniũ a diuinis ſuſpenditur, & carcare includitur, ex auth. intardicimus. C. de epiſ. & cle. idẽ affirmat eiſdẽ propè verbis Io. Bap. Caccialu. tract. De ludo. nu. 61. Bernardus Diaz Practica canonica c. 84. puni
4 tur ea pęna, vt ꝙ † ludi cauſa ſuparlucratus aſt reſtituere teneatur, c. clerici, vbi omnes. da vita & hon. cle. & in d. c. inter dilectos. Paris d. tract. Da ludo nu. 26. & aodẽ tracta. Caccialu. nu. 38. qui & idem in laico affirmant, longa tamen adhibita caſuum diſtinctione, quam nũc non proſequor.
5 Secundus eſt caſus, cum † ſimpleũ aleator laicus eſt, & agitur da pęna iuris canonici. aſt. n. iudiciũ hoc mixti fori, iuris ſcilicat canonici, & ciuilis, vt annotarũt Ang. Are. tract. Malef. in verbo, mẽritore de falſi dadi. n. 12. Paris Pu
6 taus d. trac. Da ludo. nu. 43. Hic argo † laicus punitur pęna in primis priuationis cõmunionis, vt fuit ſancitũ in ſacroſancta Synodo Elibartina c. 79. & racenſet Spec. tract. De modo genaralis Concilii. ſub rubr. 62. deinda pœna Epiſcopo arbitraria punitur. ita ſenſit Amodeus de Caſtello tract. ſyndicatus nu 93.
7 Tertius eſt caſus, cũ ſimplex † aleator aſt, & agitur de pęna iuris ciuilis, quo ĩ caſu vna fuit opinio cuiuſdã antiqui Practici in tract. ſyndicatus quẽ racenſet Caccialu. d. tract De ludo, nu. 60. qui affirmauit, hunc aleatorẽ, pręter lu
8 cri reſtitutionẽ, pęna aliam † iudici arbitraria plectendũ eſſe, quam opinionẽ viſus eſt probare Franc. Lucanus tract. de Priuileg. fiſci par. 2. nu. 39. & hoc in caſu fortè loquitur Clarus lib. 5. ſen. iuris. §. Ludus. verſi. ſed quæro, dum ſimpliciter dixit, aleatorẽ iudicis arbitrio puniri. Is Practicus in eã opinionẽ adductus eſt ex l. vlt. C. da relig. & ſump. fun. aleæ luſu, & alea, quę vero, vt etiam Caccialupus aduertit, nõ probat, cũ ſolũ velit ipſum aleatorẽ teneri lucrũ reſtituere, & ideo reſpondit Dec. conſi. 115. nu. 3 ludum de ſe nõ eſſe prohibitũ, & ideo opinatur acquiſita in ludo in foro conſciẽtiæ nõ eſſe reſtituanda, ꝙ multis confirmauit Didacus in c. peccatum. par. 2. § 4 de regul. iu. in 6. qui idam intelligit, & ſi ludus aſſet illicitus. Ego aleatoram nõ teneri intelligo quo ad pœnam, niſi fraus adhibaatur. Et idaò ractè cau
9 tum eſt † conſtitutione noua Mediolanenſi tit. De pœnis. § Qui fallacibus ludis, & ſubdolis artibus, luſoras tunc arbitrio Senatus puniri, cum fallacibus ludis aliquem dacipiunt, atque ita non ſimplicem ludum, ſed ludi fallaciã conſiderat.
10 Quartus aſt caſus, † cum ipſi ludo mixtũ eſt aliud delictũ, vtputa, quia eſt admixta falſitas taxillorũ, & alearũ, tũc, ex recepta magis opi
11 nione, pęna iudici † arbitraria punitur pro cõditione

ditione perſonę & modo facti, ita Bal. in rubr. C. de cód. ob turp. ceu. nu. 2. ver. ité dico, qué ſunt ſecuti Paris d. trec. de ludo, nu. 45. & Caccialupus eodé trac. De ludo nu. 62. verſic. ſcias etiá, qui nó diſtinguút inter falſitaté occultem & letanté. quamquam antiqui aliqui diſtinxerint. Ego etiam opinor nó eſſe diſtinguédum modo falſitas patans, ite non ſit cognita ipſi ſocio, vt nac occulta, atq; ite raleta coſtitutio Mediolani daclarari potaſt.

12 Quintus eſt caſus, cum aleator † per vim ſociú cópulit ad ludandú, vel ét blanditiis, & ſuaſio

13 nibus illú ellicit, tunc is pęna † iudicis arbitrio punitur l. 1. §. vlt. ff. de aleę luſu & alea, qué ſic rectè intellaxit Caccialu. trac. De ludo nu. 61. Iudex auté arbitrari potarit pro qualiteta facti, & códitione perſonæ, vt in carcerē cóncitatur, ita Paris Puteus d. trac. De ludo. num. 44. ver. Cópellens ex. d. l. 1. §. vl. ibi, aut in latomias quem dictioné glo. ibi exponit, idaſt, loce laté tia, carcar. n. eſt, ignorauit ao loci Accurſius,

14 quid aſſent apud Romanos † latomiæ, erat carceris ganus ad cuſtodiam. hę latomiæ e Tarquinio ſuperbo primum inſtitutæ ſunt, iuxta Tullienú & forú Piſcarium, auctor eſt Alex. ab Alex. lib. 3. diarú Genial. ca. 5. val etiam mulcta pecuniaria puniri hic aleator poterit, vt in d. §. vlt. ſcriptum eſt.

15 Sextus aſt caſus, cú † luſus medieté aliud diuerſum delictú habet admixtum, vtpute, quia inde orta eſt cótantio, & ad arma ventum eſt, eorúq; vnus occiſus eſt, vel ſi ob cauſam ludi, aliquis eorú blaſphemauit, hoc in caſu pęna eſt ſpecialis illius delicti indicanda, ꝙ lata explicant Paris & Caccialup. d. tracta. De ludo. illa nu. 61. iſte nu. 62. & nu. 70. nac enim hoc in caſu pœna ludi conſiderabilis aſt, cum de illo ſolo crimina non agatur, ſed de his aliis ex eo mediatè ſubſacutus.

16 Saptimus eſt caſus, cum quis † non ludit, ſed aleatorú recaptator eſt, atq; ita ludo conſanſit. tunc is receptator regulariter iure ciuili non punitur ex ipſa raceptatione, quéadmodú clarè probat sex. l. vlt. §. 1. C. de reli. & ſump. fun. aleę luſu, & alea, dú non puniuntur ipſi ludentes, ergo a fortiori nec ii, qui aos ad ſe recipiéte, quemquá Paris d. trac. De ludo, nu. 4. ſcribat. hos recaptatores grauius delinquere, ꝙ fortè iura non probatur. Hinc colligimus, có

17 ſtitutionem † Mediolani tit. De pęnis. §. prohibitum eſt. punianté hos, qui permittunt in eorum domibus publicè ludera, eſſa pięter iuris cómunis diſpoſitioné, vel fortè etiá correcto

18 riá. ꝙ & de ſtatuto † Vicentię dicendú aſt libr. 3. ſub rub. de ludo azardi. quo circa erit ſtrictè & ad vnguē intelligenda, népe, ꝙ publicè is locus aleatoribus pateat, & ꝙ id non ſemel ſed pluries, & pluries obſeruatú ſit, ná ſi ſemel in

19 cidétar id eueniſſat, nó poſſet dici aleatorú † receptator, quéadmodú ſenſit Paris d. trac. De ludo, nu. 46. in fi. poſt Iaco. de Are. in l. 1. ff. de alaę vſu & alea, qui idé dicút de ipſomet aleatore, q i aleatoris nomé nó maretur, ax eo, ꝙ ſemel tantú luſarit, ſed ob frequentiá. quéad

20 modú ét dicimus † in mercatore. qui ex ſola marciú amptione mercator nó dicitur, ſed ex fraquentia, vt ét de meretrica, qua de re diximus alias in ſuperioribus, & tradit Ripa in c. r.

21 col. vlt. de iud. Frequentiæ sút † ludi nó iudicabitur ex vno actu ludédi cótinuato vna die ſola, ét ſi variis ludis, & variis, ac diuerſis cú perſonis ludat, ſed ax diuarſis téporibus, ita vt cóſtet húc cóſueuiſſa in ludo vitam agere. ita docuit Ber. in l. inficiando. §. infans. ff. da furtis. qué ſunt ſecuti Caccial. d. trac. De ludo. n. 69. & Mar. Soc. ſan. cóſi. 33. col. 4. lib. 1. id ꝙ aſt ea

22 notandú ad interpretationé † ſtatuti Vicentię lib. 3. ſub rub. De ludo azardi verſi. Ité ꝙ nul-

23 lus, ita etiá ad † ſtatutú Papiæ 46. in criminalib. ſub rub. Da pœna illius, qui luſerit ad taxillos. Aduarſus tamen hos alaatorú receptatores lega ciuili ſancitú aſt, ꝙ, ſi ais aliqua inferatur iniuria, non vendicatur. l. 1. in prin. ff. de aleę luſu & alaa, & in caſu ſequanti dicemus. immo, ſi quid ei in domo ſurreptum fuerit actio, non datur. ꝙ declarat Paris d. tract. De ludo. num. 46. qui intelligit quo ad actioné criminalem, vult tamen locú aſſe rai vendicationi, ꝙ nagat poſt alios Cæpolla cautel. 55. Si aliquis. & Iaſ. l. ſi ita ſtipulatus fuero hanc ſummam. nu. 4. de verb. obl. atq; ita intelligo Caccialupum trac. Da ludo. nu. 65 & Ant. Corſatum in ſingulari in verbo furtum, incipit, Licitum, atq; declarari poſſunt ſtatuta ciuitatum, quæ furibus pę

24 na indicunt, vt ſtatutum † Papiæ in criminalibus 27. ſub rub. De pęna furis, vt inquam hæc ſtatuta non habeant locum contra eum, qui furto ſubtraxit è domo ſuſceptoris alaatorem ex iam relatis.

SVMMARIVM.

1 *Ludens ludo publicè permiſſo, ſi ſocium occidit, non punitur.*

2 *Plato quid in ſuis legibus ſanciuerit contra occidentem ſocium in ludo.*

3 *Irregularis non efficit, qui caſu in ludo publicè permiſſo ſocium interfecit.*

4 Ludens

4 *Ludens in ludo publicè permiſſo, ſi data opera ſocium occidit, punitur.*
5 *Ludens in ludo publicè, permiſſo, ſi vnū ex aſtantibus caſu occidit, puniatur.*
6 *Ludens in ludo publicè permiſſo, ſi vnum ex aſtantibus data opera occidit, punitur.*
7 *Occidens in ludo per malam conſuetudinem inducto, an puniatur.*
8 *Bononienſis, & Peruſina corruptela ludendi lapidibus.*
9 *Papienſis corruptela ludendi pugnis.*
10 *Neapolitana corruptela ludendi gladijs.*
11 *Ludendi corruptela & conſuetudo, & ſi excuſet à delicto in eo cōmiſſo in foro contentioſo, nō tamē excuſet in foro conſcientiæ.*
12 *Ludus prohibitus publicè, ſed priuatim permiſſus excuſationem a pœna delicti in eo commiſſi non præſtat.*
13 *Iudicis arbitrio punitur delinquens in ludo priuatim permiſſo.*
14 *Occidens in ludo pila an puniatur.*
15 *Occidens in ludo prohibito publicè, quomodo puniatur.*
16 *Aleatorem ſuſceptorem offendens an puniatur.*
17 *Iudicis arbitrio punitur offendens ſuſceptorē aleatorum.*

CASVS CCCC.

POENA QVA PLECTVNTVR delinquentes in ludo, & inibi quid in hos ſanciendum eſſe dixerit in ſuis legibus Plato.

SOlent etiā è ludo, atq; certamine aliqua prodire facinora, quippe, ꝙ ludentiū audacia eſt ampla nimis, & effrænata, quo circa agendū eſt hoc loco, qua pœna plectēdus ſit, qui in ludo alterum, vel occidit, vel vulneribus, vel verberibus afficit. Qua in re caſus plures diſtinguendi ſunt. Primus eſt, cū
1 †quis in ludo, & certamine publicè permiſſo
vulneribus ſociū, cū quo certat, caſu nō autem
conſulto afficit, vel etiā occidit, tunc vulnerās
2 ex lege diuini †Platonis pęna dignus nō eſt ita
enim ille Dialogo nono de legibus ſanciendū
eſſe ſcribit. Si quis in certamina publicisque
gymnaſiis, nō ſpōte, ſiue cōfeſtim, ſiue poſteà
ex vulneribus ſecuta mors ſit, amicū hominē
interfecerint, vel in bello ſimiliter, vel in exercitatione bellica magiſtratibus inſtituta, ſeu
nudis corporibus, ſeu ad imitationē veri belli
armatis, ſecundū legē a Delphico Apolline latā mūdus ſit. Hinc reſpōdit Vlpianus in l. que
act one. §. ſi in decolluctatione. ff. ad l. Aquil.
Aquiliç actionē ceſſare in eum qui in publico
certamina aliquē occiderit, quia gloriç cauſa
& virtutis id feciſſe videtur, non iniuria dānū
datū probat & hinc ſententia l. ſi ex plagis. §.
vlt. ff. eo. ad l. Aquil. Hinc Alex. III. Pontifex.
3 in c. laror. de homi. declarauit, irregularē †illū
nō effici, & non prohiberi ad ordines ſacros
promoueri qui caſu in ludo alterū occidit, huius ſententiæ ratio eſt, quia ꝙ plaga permittente
fit, pœnā nō meretur. l. Gracchus. C. ad l. Iuli.
de adul. atq; ita caſum hunc probant gl. Alba.
& Iaſ. in l. in executione. §. vlt. de verb. oblig.
Anch. conſi. 183. Iure ſtricto. Soc. ſen. conſi. 16.
col. vlt. li. 1. Dec. conſi. 9. nu. 4. Marſi. in l. 1. nu.
101. ff. ad l. Cor. de ſica. & in Pract. crim. §. vlterius. num. 8. Alc. lib. De ſingulari certa. c. 3. in
cla. ſi furioſus. par. 2 §. 4. nu. 8. de homic. idem
ſcribit Ioſephus Montardus nō vulgaris eruditionis Iuracōſultus quē in diſceſſu a ſubalpina Academia in profitenti munere ſucceſſorē
habui. is inquā in rep. Rub. Publicæ letitię, vel
conſi. lib. 11. Codicis pagina 59. nu. 4. & hoc in
caſu duo concurrere videmus, ludus publicè
cōceſſus, & caſus culpa carēs, nimirū, ſi omnis
pœna & omnis actio ceſſat.
4 Secundus eſt caſus, cum in eo †ludo permiſſo ludēs data opera ſociū interfecit, vel vulnerauit, tunc a l. Aqu. tenetur, ita clarè ſenſit gl.
in d. §. ſi in colluctatione p l. ſed & ſi quęcunque. in prin. & l. itē ſi obſtetrix §. vlt. qui tex.
eſt apertus ff. eo. ad l. Aqu. opinor etiā teneri
pœna legis Cor. de ſica. ex his, quę mox ſubiiciā, & in ſpecie ſenſit Stephanus Coſta tracta.
De ludo art. 1. §. 2. nu. 14.
Tertius eſt caſus, quando quis in ludo pu-
5 blicè cōceſſo †caſu alterū ex adſtantibus occidit, hoc caſu non punitur, ſi omni culpa caret
ita ſenſit, & rectè Paris Puteus tracta. De ludo
nu. 48. vers. idē ſi percutiat, ſi vero eſt in aliqua
culpa, tunc punitur, ita ſenſit Bal. in d. l. qua actione. §. ſi in colluctatione, ad l. Aqu. & Dec.
d. conſi. 9. col. ſi. verſ. nō obſtat, & clarius poſt
illū Montardus loco iā citato. nu. 10. & quoad
reſarciendū dānū ex legis Aquil. diſpoſitione
probat l. ſciente §. vlt. ff. ad l. Aqu. quo vero ad
pęnā legis Cor. probare videtur l. abſentē, in
ſi. & l. reſpiciendū. §. delinquunt. ff. de pę. iuncta l. leg. Cor. in prin. ff. ad l. Cor. de ſica. dixi
tamen ſupra in caſu 362. has pœnas eſſe ſub iudicis arbitrio, cum dolus non adſit.
6 Quartus eſt caſus, quando †ludens ludo permiſſo alterum ex adſtantibus data opera occidit, tunc ſine controuerſia a fortiori tenetur,
erga

REGISTRVM.

ABCDEFGHIKLMNOPQRSTVXYZ. Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Q q Rr Sſ Tt Vu Xx Yy Zz. Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg Hhh Iii Kkk Lll Mmm.

Omnes ſunt Duerniones.

FLORENTIAE.
M. D. LXXI.